СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ТОМ 8

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФОНД

ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА ім. О. О. ПОТЕБНІ

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У двадцяти томах

КИЇВ 2017

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Том восьмий

Л — МІШУРНИЙ

УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФОНД

УДК 811.161.2:81'374.3(038)
ББК Ш141.14–420

Восьмий том академічного тлумачного Словника української мови у 20 томах охоплює загальновживану лексику сучасної української літературної мови, поширені терміни, діалектизми, усталені словосполучення. Джерела, використані у Словнику, відображають лексику текстів художньої літератури, починаючи з кінця XVIII століття до наших днів, Біблії, народної творчості, публіцистики, науково-популярних і наукових праць, мови засобів масової інформації, мови Інтернету та ін.

Восьмий том Словника містить 9115 словникових статей.

Словник розрахований на широке коло користувачів, усіх, кого цікавить українська мова.

Рекомендовано до друку вченими радами Українського мовно-інформаційного фонду НАН України, Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України і Редакційною колегією Словника української мови у 20 томах

Науковий керівник проекту
«Словник української мови у 20 томах» *акад. НАН України В. А. Широков*

Укладачі
Н. Є. Лозова (л – липне́вий, ля́лечка – мікро́нний),
О. І. Скопненко, І. В. Шевченко (липни́к – лялема́нція),
Г. М. Ярун (мікрооб'є́кт – міоце́новий),
Н. М. Заїка (мі́ра – мі́рочка),
В. В. Чумак (міро́шник – мішу́рний),
В. М. Білоноженко, В. О. Винник (усталені словосполучення),
Л. О. Симоненко (термінологія)

Науковий редактор *чл.-кор. НАН України С. Я. Єрмоленко*

Рецензенти *В. М. Бріцин, О. А. Стишов*

Наукові консультанти
Н. Г. Озерова, О. О. Тараненко

Комп'ютерна технологія укладання
акад. НАН України В. А. Широкова, К. М. Якименка

Комп'ютерний супровід і тестування
К. М. Якименка, В. В. Манако, І. М. Кондрачук, Ю. В. Леонтьєва, М. П. Слабковської, М. Ю. Кригіна, І. В. Остапової

Редагування *Л. М. Кудрявкіної, Н. В. Щербакової*

Видання здійснено за кошти Цільової комплексної програми «Створення та розвиток науково-видавничого комплексу НАН України» в межах Державної програми розвитку Національної словникової бази України

ISBN 978-966-00-1050-5
ISBN 978-966-02-8393-0 (т. 8)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

Восьмий том академічного тлумачного Словника української мови у 20 томах (далі СУМ-20[1]; відповідно Словник української мови в 11 томах[2] позначаємо як СУМ-11) охоплює реєстрові слова на літери **Л** (діапазон **Л – ЛЯ́ЩИК**) і **М** (діапазон **М – МІШУ́РНИЙ**), що містять 9115 лексичних одиниць).

Нижче наведено дані лексикографічної статистики щодо восьмого тому й об'єднаного діапазону першого – восьмого томів СУМ-20. У такий спосіб відтворено статистичні параметри процесу лексикографічного розвитку Словника української мови у 20 томах.

У табл. 1 представлено співвідношення лексики за частиномовною належністю в реєстрах СУМ-11 і СУМ-20 у межах діапазону восьмого тому:

Таблиця 1

Частини мови	СУМ-11	СУМ-11, %	СУМ-20	СУМ-20, %
Іменник	3142	58,77	5542	60,80
Прикметник	1313	24,56	2238	24,55
Дієслово	517	9,67	673	7,38
Дієприкметник	60	1,12	121	1,33
Прислівник	209	3,91	361	3,96
Займенник	2	0,04	5	0,06
Інші	103	1,93	175	1,92

Відповідні дані за сумою діапазонів першого – восьмого томів СУМ-20 порівняно із СУМ-11 наведено в табл. 2:

Таблиця 2

Частини мови	СУМ-11	СУМ-11, %	СУМ-20	СУМ-20, %
Іменник	22996	44,38	39669	48,14
Прикметник	8904	17,18	15444	18,74
Дієслово	14243	27,49	17710	21,49
Дієприкметник	2383	4,60	4034	4,90
Прислівник	2310	4,46	3471	4,21
Займенник	39	0,07	70	0,08
Інші	945	1,82	2007	2,44

Статистичні дані восьмого тому СУМ-20, як і попередніх томів, свідчать про деяке збільшення відносного обсягу іменників порівняно з дієсловами. Це пояснювано активізацією номінаційних процесів у сучасній українській мові, спричиненою суспільно-історичними і глобалізаційними чинниками, а також помітним зростанням у СУМ-20 порівняно із СУМ-11 термінологічної лексики, представленої переважно іменниками.

У табл. 3 наведено статистичні дані щодо відносних пропорцій лексикографічних параметрів діапазону **Л – МІШУ́РНИЙ** СУМ-20 і відповідного діапазону СУМ-11:

Таблиця 3

Назва показника	СУМ-11	СУМ-20	Збільшення у СУМ-20 порівняно із СУМ-11, %
Словникові статті	5346	9115	70,50
Знаки у словникових статтях	2165139	5022516	131,97
Тлумачення реєстрових слів, у т. ч.:	8433	13443	59,41
— значень	6809	11319	66,24
— відтінків значень	1624	2124	30,79
Ілюстрації	14047	34218	143,60
Усталені словосполучення, у т. ч.:	1381	2921	111,51
— сталі словосполучення	914	519	-43,22
— еквіваленти слів	0	65	–
— термінологічні словосполучення	126	612	385,71
— фразеологізми	341	1725	405,87

З цієї таблиці видно, що обсяг реєстру діапазону **Л – МІШУ́РНИЙ** у СУМ-20 порівняно із СУМ-11 збільшився більш ніж у 1,7 раза, загальний обсяг – більш ніж у 2,32 раза. У 2,44 раза зросла кількість ілюстрацій, що є свідченням уваги укладачів до текстово-ілюстративного матеріалу. Так само, як і в першому – сьомому томах, у восьмому томі простежуємо особливо істотне зростання (майже в п'ять разів) кількості термінологічних словосполучень.

---

[1] Ідеться про другу редакцію Словника. Першу його редакцію, як зазначалося у Передмові до першого тому СУМ-20, було здійснено в період 2002–2007 рр.

[2] Словник української мови в 11 томах. — К.: Наук. думка, 1970–1980.

У табл. 4 подано порівняльні статистичні дані СУМ-11 і СУМ-20 у межах діапазону **А – МІШУ́РНИЙ**:

Таблиця 4

Назва показника	СУМ-11	СУМ-20	Збільшення у СУМ-20 порівняно із СУМ-11, %
Словникові статті	51820	82578	59,36
Знаки у словникових статтях	18368109	38970395	112,16
Тлумачення реєстрових слів, у т. ч.:	75494	111996	48,35
— значень	63291	95847	51,44
— відтінків значень	12203	16149	32,34
Ілюстрації	117468	263282	124,13
Усталені словосполучення, у т. ч.:	8922	21926	145,75
— сталі словосполучення	5747	4430	-22,92
— еквіваленти слів	0	385	–
— термінологічні словосполучення	681	4082	499,41
— фразеологізми	2494	13029	422,41

В укладанні восьмого тому СУМ-20 взяли участь: Н. Є. Лозова (л – липне́вий, ля́лечка – мікро́нний), О. І. Скопненко і І. В. Шевченко (липни́к – лялема́нція), Г. М. Ярун (мікрооб'є́кт – міоце́новий), Н. М. Заїка (мі́ра – мі́рочка), В. В. Чумак (міро́шник – мішу́рний). Термінологічну лексику в Словнику опрацювала Л. О. Симоненко, усталені словосполучення – В. М. Білоноженко і В. О. Винник. Керівник колективу укладачів – І. В. Шевченко. Науковий редактор восьмого тому – член-кореспондент НАН України С. Я. Єрмоленко. Наукові консультанти восьмого тому – Н. Г. Озерова, О. О. Тараненко. Рецензенти восьмого тому – В. М. Бріцин, О. А. Стишов. Редагування тому виконали Л. М. Кудрявкіна і Н. В. Щербакова. Технологічну підтримку Віртуальної лексикографічної лабораторії «Словник української мови» здійснювали К. М. Якименко (головний технолог-програміст), І. М. Білятинська та комп'ютерні технологи І. М. Кондрачук, М. П. Слабковська. Покажчик словосполучень до восьмого тому сформувала І. В. Остапова. Комп'ютерну верстку здійснили І. М. Кондрачук і М. Ю. Кригін. Менеджери восьмого тому – М. Ю. Кригін, Ю. В. Леонтьєв і В. В. Манако (планування і контроль робіт, розроблення технологічних схем, організація робіт із розроблення та проведення автоматизованого тестування лексикографічної бази даних Словника). Науковий керівник проекту «Словник української мови у 20 томах», голова редакційної колегії Словника – академік НАН України В. А. Широков.

Під час роботи над восьмим томом СУМ-20 його текстово-ілюстративну базу було розширено за рахунок уведення до списку джерел творів таких авторів:

Л. Денисенко
М. Кідрук
В. Чухліб
І. Шаповал.

Крім того, додано такі переклади:

Ю. Винничук, пер. з тв. Е. М. Ремарка
Р. Доценко, пер. з тв. Ч. Діккенса
В. Митрофанов, пер. з тв. Р. Бредбері
В. Митрофанов, пер. з тв. Е. Хемінгуея
Леся Українка, пер. з тв. Г. Гауптмана
В. Омельченко, пер. з тв. Ж. Верна
Д. Павличко, пер. з тв. Янки Купали
А. Перепадя, пер. з тв. А. Камю
М. Рильський, пер. з тв. Ш. Руставелі
І. Франко, пер. з тв. Й.-В. Гете
І. Франко, пер. з тв. П. Кальдерона.

УКРАЇНСЬКИЙ АЛФАВІТ

Аа	Бб	Вв	Гг	Ґґ	Дд
Ее	Єє	Жж	Зз	Ии	Іі
Її	Йй	Кк	Лл	Мм	Нн
Оо	Пп	Рр	Сс	Тт	Уу
Фф	Хх	Цц	Чч	Шш	Щщ
Ьь	Юю	Яя			

Л

Л, *невідм., с.* Шістнадцята літера українського алфавіту на позначення приголосного звука "л" (вимовляється "ел").

ЛА́БА, и, *ж., діал.* Лапа (у 1 знач.). *Хапаєся* [хапається] *лабами за коріння, нюхає і ричить* [ведмідь], *так ричить, мов розгніваний п'яниця* (І. Франко); *Звір стояв нерухомо, врешті переставив одну лабу, далі другу і трошки присунувся до Остапа* (М. Коцюбинський); *Собака тим часом сидів і гордо держав перо у правій лабі, як який пан* (Б. Лепкий); *— То як же це ти сам в таку даль подавси* [подався]? *Таж ту* [тут] *легко господареві Глибокої Дебри в лаби попасти!..* (П. Колесник).

◊ **Трима́ти (держа́ти) в [свої́х] лабе́тах (ла́бах)** *див.* **трима́ти.**

ЛАБА́З, у, *ч.* 1. *заст.* Приміщення для продажу або зберігання зерна та борошна. *Ряди величезних амбарів та лабазів тіснилися понад берегом* (О. Гончар); // Навіс, сарай для господарських потреб. *На території саду було кілька господарських будівель з конторкою та лабазами для сушіння фруктів* (В. Чемерис).

2. *заст. або ірон.* Невеликий продуктовий магазин. *У центрі ще залишилася стара малоповерхова забудова початку XX ст., містечкові лабази* (із журн.); // *зневажл.* Ринок (у 1 знач.), що складається з таких магазинів. *Колись сучасне цивілізоване місто може перетворитися на один суцільний продуктовий лабаз з непомірними цінами і невисокою якістю товарів* (з газ.).

ЛАБА́ЗНИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **лаба́з.** *У березні та квітні 1918 року часопис "Дніпросоюзу" писав: "Головним об'єктом торговельних операцій, перш за все, є товари лабазні та бакалійні, далі — тютюнові та гастрономічні"* (з наук.-попул. літ.); *У святковий день до монотонної картопляної їжі додавали щось із лабазних припасів — шматок м'яса або житню кашу* (із журн.); *Лабазний купець.*

ЛАБА́ЗНИК[1], а, *ч., заст. або ірон.* Власник лабазу; продавець у лабазі. *Працювати лабазником.*

ЛАБА́ЗНИК[2], у, *ч., діал.* Гадючник *(див.* **гадю́чник**[2]*). Ой я собі садівник, садівник, В моїм саду лабазник, лабазник. Між лабазом стежка бита* (І. Франко). *Лабазник — лікарська рослина, добре відома в медицині* (із журн.).

ЛАБА́ЗНИЦЯ, і, *ж., заст. або ірон.* Жін. до **лаба́зник**[1]. *Лабазниця запропонувала товар.*

ЛАБА́ННЯ, я, *с., жарг.* Дія за знач. **лаба́ти.** *Лабання у підвалі вже геть не радувало наші творчі єства* (І. Карпа).

ЛАБАРДА́Н, а, *ч., заст.* Просолена й пров'ялена тріска без кісток. *Обід з усілякими лабарданами та винами розв'язав йому язик* (з мемуарної літ.); *Перед приготуванням лабардан обов'язково відмочували від солі* (з наук.-попул. літ.).

ЛАБА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., жарг.* 1. Грати на музичному інструменті. *А й славно лабаєте, хлопці, були б-сте* [б ви] *здорові* (О. Забужко); *Я* [А. Кузьменко] *зробив електрогітару з фанери, розмалював як має бути і почав лабати на ній* (з мемуарної літ.); // Грати музику на якихось урочистостях, заходах і т. ін. *Чувак .. тільки того й мав, що лабав по весіллях і грав у переходах* (Любко Дереш); // *що.* Виконувати музичні твори. *Хлопці взялись лабати реп* (із журн.); *На тому ж майданчику лабав своє феєричне шоу Жан-Мішель* (з газ.).

2. Працювати (про техніку, робота якої супроводжується шумовими ефектами). *— Маг скрипить? — Лабає на всі сто. Записи — ляжеш!* (А. Крижанівський); *Автомобіль лабає з перебоями* (з Інтернету).

ЛАБА́ТИЙ, а, е, *діал.* Лапатий. *— Є там що в ямі? — А дідько є лабатий! Заморока та й годі* (І. Франко); *Зелений дикий виноград коло мого вікна розлізеться лабатим листям по стіні...* (О. Кобилянська); *Ось з-поза церкви Святого Іллі висунулося щось велике, грубе, лабате, як ведмідь* (Б. Лепкий).

ЛАБЕЛІ́СТ, а, *ч.* Той, хто займається лабелістикою. *— Мій син — також лабеліст .. Циммер глянув на нього недовірливо: — Я знаю всіх найвизначніших лабелістів світу* (Р. Самбук).

ЛАБЕЛІ́СТИКА, и, *ж.* Колекціонування наклейок та етикеток, що їх прикріплюють на валізи в готелях під час туристських подорожей. *— Гер Циммер не мав ані родичів, ані приятелів, це вам підтвердить кожен, хто працював із ним. — Захоплення? — Хіба що лабелістика* (Р. Самбук).

ЛАБЕ́ТИ, ів, *мн.* 1. Те саме, що **тене́та.** *Соломія знесилилась .. Груди важко дихали й очі блищали, як у звіра, що попавсь у лабети* (М. Коцюбинський); *Вколо рук моїх гадюками метався Густо-зелений ліс водорослин* [водоростей] *і трав — І врешті у такі лабети я попався, Що далі ні пливти, ні вирватись ніяк* (М. Рильський); *Лободі-молодшому нестерпно було витримувати на собі їхні сухі, колючі погляди .. Почувався кинутим у лабети, в пастку* (О. Гончар).

2. *розм.* Дуже великі, міцні руки. *Як піймав мене* [чоловік] *в лабети, як придавив, то в мене й дух у п'яти заліз!* (Панас Мирний); * Образно. *Хижий сон уже держав мене в своїх лабетах* (С. Васильченко); // Лапи (у 1 знач.). *Ведмедиця підвелася на повен зріст і затупцювала, кумедно підіймаючи криві кігтисті лабети та погойдуючись з боку на бік* (Ю. Логвин).

3. *чого, перен.* Про те, що сковує, позбавляє свободи дій, ставить у безвихідне становище. *Він виборсався з лабетів смерті* (Н. Рибак).

◊ **Бра́ти / взя́ти в ле́ща́та (в лабе́ти)** *див.* **бра́ти; Ви́рватися з рук (з лап, з лабе́тів, з па́зурів** *і т. ін.) див.* **вирива́тися**[1]; **Трима́ти (держа́ти) в [свої́х] лабе́тах (ла́бах)** *див.* **трима́ти; (1) У лабе́тах (у ла́пах),** *зі сл.* б у т и, о п и н я т и с я *і т. ін.:* а) у скрутному, безвихідному становищі; у небезпеці. *Всяка ж забара дасть Богуну змогу стягти потуги, скріпитися силою; тоді ми опинимося в лабе-*

тах (М. Старицький); [П о л к о в н и ц я:] *І здумати лиш, що Самойлович Став гетьманом обох боків Дніпра, А Дорошенко в пастці, у лабетах* (Л. Старицька-Черняхівська); *Навіть мої друзі, навіть Густав вважатиме за краще, щоб я помер, аніж опинився живий у лапах гончаків* [переслідувачів]. *Адже тоді загине і моя таємниця...* (І. Росоховатський); б) *(чиїх, у кого, чого)* під владою, під гнітом, під впливом і т. ін. кого-, чого-небудь. *Мої любі читачі!.. Ви в лабетах просвітянської літератури* (М. Хвильовий); *Його серце впало і причаїлось в лабетах лихого передчуття* (О. Гуреїв); **(2) У лабе́ти (у ла́пи),** *зі сл.* п о т р а п и т и, п о п а с т и с я, п і й м а т и с я *і т. ін.:* а) у скрутне, безвихідне становище; у небезпеку. *Треба, щоб хто тямущий та видющий провів і стежку вказав, не то можна в лабети вскочити* (О. Кониський); *Була виснажена душа — кинемо її знову в лабети... Ша!.. Серце моє, де ти?* (М. Хвильовий); *Мої рідні повинні знати, куди я подівся. Я дам про себе знати, якщо знову не потраплю у лабети...* (Р. Іваничук); б) *(чиї, кому, до кого, чого)* під владу, під гніт, під вплив і т. ін. кого-, чого-небудь; до когось, у щось. — *Одного ірода здихалася, другому* [жандармові] *в лабети піймалася!* (Панас Мирний); *Швидше до гурту, за труд!.. Не даймося більше в лабети облуд* (П. Грабовський); *І впіймали* [Григорія], *бузувіри* [вороги]. *Сам попався їм у лапи* (Є. Кравченко); — *Живи на здоров'я... Та більше не попадайся людоловам у лабети!..* (О. Гончар); *Ми й справді попалися в лабети здичавілого племені* (А. Дімаров).

ЛАБЗЮ́К, а́, *ч., заст., зневажл.* Жебрак. — *Женіть їх у три шиї, лабзюків чортових!* (Василь Шевчук).

ЛАБЗЮ́КАТИ, аю, аєш, **ЛАБЗЮКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок., що і без прям. дод., заст., зневажл.* Жебракувати, випрошувати що-небудь. *Лабзюкати хліб під вікном* (Сл. Б. Грінченка).

ЛАБЗЮКУВА́ТИ *див.* **лабзю́кати.**

ЛАБІАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., лінгв.* Заокруглення випнутих уперед губ (під час вимови деяких звуків). *Лабіалізація надає звукові губного призвуку або повністю його перетворює на губний* (з навч. літ.); // Особливе забарвлення звуків мови внаслідок заокруглення випнутих уперед губ. *Лабіалізація голосних переднього ряду в німецькій мові (ö, ü) сталася під впливом давньобулгарської, бо ці огублені голосні є характерними для всіх тюркських мов* (з наук. літ.); *Ч. Фергюсон на матеріалі шести мов виявив основні формальні ознаки, властиві мовленню дорослих під час звертання до дітей (це в основному обмежений набір фонетичних моделей, спрощений синтаксис, широке вживання редуплікацій і зменшувальних суфіксів, загальна лабіалізація)* (із журн.).

ЛАБІАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е, *лінгв.* 1. Дієпр. пас. до **лабіалізува́ти.** *Голосний [о] в чеській мові менш лабіалізований і більш відкритий, ніж український голосний [о]* (з наук. літ.); *У слові яблуко після сонорного стоїть звук [у] (сильно лабіалізований [о])* (з наук. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який лабіалізувався (про звуки мови). *Огубленими, або лабіалізованими, називаються голосні, при вимові яких губи заокруглюються й витягуються вперед* (з навч. літ.).

ЛАБІАЛІЗО́ВАНІСТЬ, ності, *ж., лінгв.* Властивість за знач. **лабіалізо́ваний.** *Після занепаду редукованих голосних за приголосними фонемами закріпилася диференційна ознака палаталізованості, а за голосними — лабіалізованості* (з навч. літ.).

ЛАБІАЛІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, лінгв.* Вимовляти, заокруглюючи випнуті вперед губи (про звуки мови). *Лабіалізувати звук.*

ЛАБІАЛІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док., лінгв.* Набувати особливого забарвлення внаслідок лабіалізації. *Акомодація — зміни, що відбуваються між звуками різних категорій, тобто між голосними й приголосними, наприклад [п] перед [у] лабіалізується* (з навч. літ.).

ЛАБІА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. *вет., мед.* Який стосується губ. *Лабіальний герпес — вірусне захворювання, що виявляється у згрупованих пухирцях на губах або на шкірі поряд з губами* (з навч. літ.).

2. *лінгв.* Те саме, що **губни́й**[1] 2. *Суттєвою особливістю німецької мови є наявність у цій мові лабіальних довгих та коротких приголосних* (з наук. літ.); *Лабіальні приголосні — різновид приголосних звуків, що утворюються зближенням чи зімкненням нижньої губи з верхньою губою або з верхніми зубами* (з навч. літ.).

3. *муз.* Який приводиться в дію струменем повітря, що вдувається через спеціальний поперечний отвір у головці інструмента та розсікається об гострий край отвору, приводячи в коливання стовп повітря всередині трубки інструмента (про дерев'яні губні духові інструменти). *Серед інструментів симфонічного оркестру лабіальними є флейта та її різновиди* (з наук.-попул. літ.); *Чимало народних інструментів, наприклад, українська сопілка, є лабіальними* (з навч. літ.).

ЛАБІА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж., лінгв.* Властивість за знач. **лабіа́льний** 2. *Універсальними ознаками вокалізму є піднесення, ряд та лабіальність* (з наук. літ.).

ЛАБІ́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Який легко змінюється; нестійкий, рухливий. *Підготовка і проведення Вестфальського конгресу розглядаються як наслідок взаємних зв'язків і взаємодії лабільної системи держав того історичного періоду* (з наук. літ.); *Система біобезпеки довкілля була лабільною, сприйнятливою до постійних змін і доповнень* (з наук. літ.); *Це повинен бути суб'єкт лабільний, спроможний до саморозвитку й самовизначення в ситуації, що постійно змінюється, відкритий до соціального замовлення освіти* (з наук.-попул. літ.); *Лабільний цукровий діабет — найбільш важка форма цього захворювання, що характеризується невмотивованими і різкими коливаннями цукру* (з навч. літ.); // *псих.* Який характеризується мінливістю психічної поведінки. *Головна риса лабільного типу — крайня мінливість настрою* (з навч. літ.); // *мед.* Який характеризується функціональною рухливістю, швидкістю протікання фізіологічних процесів. *Кісткова система є лабільною і не тільки виконує функцію остова й опори тіла, але й бере участь в обмінних процесах організму* (з наук. літ.); *При вегетативно-судинній дистонії в першу чергу страждає серцево-судинна система як найбільш лабільна та уразлива* (з навч. літ.).

ЛАБІ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість за знач. **лабі́льний.** *Утрата лабільності в рослинах таких цукрів, як глюкоза, пов'язана з недостачею калію* (з наук. літ.); *У німецькому філософському словнику "інтелігенцію" трактують головним чином як таку, що здатна швидко знаходити вихід у складних ситуаціях. Причому поряд із позитивними рисами інтелігенції (непіддатлива забобонам, віротерпи-*

ма, духовно розкута й несподівана у своїх діях тощо) називають такі, як лабільність, слабше розвинутий, ніж в інших групах населення, інстинкт і більша життєнебезпечність (з наук.-попул. літ.); *Група дітей ліквідаторів наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, які живуть в умовах інтенсивної промислової зони, характеризується зниженням лабільності зорового аналізатора, погіршенням динамічної м'язової витривалості* (з публіц. літ.).

ЛАБІОДЕНТА́ЛЬНИЙ, а, е, *лінгв.* Те саме, що **гу́бно-зубни́й.** *Глухий лабіодентальний фрикативний — тип приголосного звука, що існує в деяких мовах* (з наук. літ.); *Лабіодентальний звук [v] не є сонантом, оскільки в ньому шум переважає над тоном* (з наук. літ.); *Губні приголосні членуються на дві підгрупи: губно-губні, або білабіальні (при творенні цих звуків нижня губа змикається з верхньою) і губно-зубні, або лабіодентальні (нижня губа змикається з верхніми зубами)* (з навч. літ.).

ЛАБІРИ́НТ, у, *ч.* 1. Споруда, парк чи сад зі складними й заплутаними ходами, сконструйовані таким чином, що, потрапивши до них, дуже важко вибратися назад; за типом однойменної споруди з античної міфології. *Тесей вийшов з лабіринту, тримаючись за нитку Аріадни...* (О. Бердник); *Лабіринт Дедала — це був величезний комплекс будинків, палаців і парків, задуманий так, що той, хто в нього входив, не міг знайти виходу* (з наук.-попул. літ.); *Велетенський Фаюмський лабіринт — найдавніший з відомих лабіринтів, він був заупокійним храмом, побудованим біля піраміди фараона Аменемхета III* (з наук.-попул. літ.); // Атракціон, головоломка з використанням заплутаного розташування приміщень, переходів, доріг, алей і т. ін. *Під Києвом з'явився величезний кукурудзяний лабіринт* (з газ.); *У дитячому лабіринті "Амазонка" є все — гірки, тунелі, підвісні мостики, тарзанки, батути, сухі басейни з кульками — все, що так полюбляють наші діти* (з мови реклами); // Гра із зображенням таких заплутаних ходів. *Першого ж вечора, здається, вимитому і переодягненому Артемові показали нову для нього гру — лабіринт. На папері наплутано було безліч ліній, рисок, що утворювали пастки й тупики. Треба було знайти вихід з лабіринту, ніде не перетинаючи ліній* (В. Владко).

2. *чого і з означ.* Дуже складне, заплутане розташування приміщень, переходів, доріг, алей у парку і т. ін. *За нею* [долиною] *було видко цілі лабіринти невисоких скель* (І. Нечуй-Левицький); *І Алі, і Фатьма були тут людьми чужими, не знали стежок і легко могли заплутатися в їх лабіринті* (М. Коцюбинський); *Солекопи знали тут кожну штольню, заплутаний підземний лабіринт* (С. Скляренко); *Виходячи з лабіринтів допоміжних приміщень, спотикаєшся об ті самі, накидані всюди, порожні коробки* (Ю. Андрухович); *Десь за лабіринтами стелажів чулися тихі кроки інших щасливців, допущених до святая святих відділу рідкісних видань університетської бібліотеки* (Д. Білий); // *мист.* Вид орнаменту. *Зображення лабіринтів можна побачити у середньовічних готичних соборах* (з наук.-попул. літ.).

3. *перев. чого і з означ., перен.* Складне, заплутане поєднання, переплетення чого-небудь; складна життєва ситуація. *Зла недоля зіпхнула його на саме дно суспільного пекла, провела лабіринтом арештів, безглуздих допитів, страшних тюрем* (П. Колесник); *Він посунувся й дав біля себе місце Євграфові Фірсовичу; він же став йому й за гіда в цьому лабіринті людських доль* (Б. Антоненко-Давидович); *Важливо не загубити людину в лабіринтах медичної реформи* (з газ.); // Про те, що важко збагнути, у чому важко розібратися. [К а й Л е т і ц і й:] *Я не люблю таких процесів. Завжди темне дно буває в них — його й збагнути трудно, се хаос, лабіринт, а не процес* (Леся Українка); *Мабуть, легше зварити найскладнішу швидкісну плавку, ніж продертися крізь складні лабіринти завдань на квадратні рівняння* (В. Собко); *Автор статті розглядає художній текст як лабіринт у культурі постмодерну, простежує художні колізії суб'єкт-об'єктної опозиції* (з наук. літ.); // Символ вічності, незбагненності. *Ідея, що всесвіт у цілому і людське буття зокрема — це лабіринт щодо можливості їх пізнання, органічно поєднується поетом-мислителем з уявою про плинність усього існуючого* (з наук. літ.); *Лабіринт як символ шляху виражає ідею руху людини до істини, це те, що змушує людину рухатися, виводить із стану інертності* (із журн.).

4. *анат.* Внутрішня частина вуха, що виконує функції органа слуху й рівноваги. *Обертальне запаморочення виникає за безпосереднього ураження лабіринту вуха* (з навч. літ.); *Заліз* [довгоносик] *в ушний лабіринт, добрався до ковадла з молоточком* (Остап Вишня); *Мені в ту хвилину почали снуватись у голові думки про те, .. як би поводився професор Реман, коли б хтось зруйнував йому вушний лабіринт* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека).

ЛАБІРИ́НТНИЙ, а, е. Те саме, що **лабіри́нтовий.** *Уже віки тому дослідники визначили, що є розум лабіринтний, а є розум-блискавиця. Є інтелект, а є інтуїція* (О. Бердник); *Усередині теплообмінник має лабіринтний канал, у якому вмонтовано поперечні пластинки для створення турбулентних потоків* (з наук.-техн. літ.); *Автор статті заплутався в лабіринтній структурі українського політикуму* (із журн.).

ЛАБІРИ́НТОВИЙ, а, е. 1. Стос. до лабіринту (у 1–3 знач.). *Пам'ятаю лиш те, що різко почало сутеніти, а я кружляв лабіринтовими коридорами* (Ю. Андрухович); *Установлено, що великі лабіринтові печерні системи в гіпсах сформовані в умовах напірного водоносного комплексу за рахунок розсіяного живлення від базального горизонту при загальному висхідному водообміні через гіпсову товщу* (з наук. літ.).

2. *у знач. ім.* **лабіри́нтові,** вих, *мн.* Родина риб ряду окунеподібних, які мають особливий орган дихання атмосферним повітрям. *З-поміж інших видів риб лабіринтові вирізняються характерною особливістю, яка виникла в результаті пристосування до життя у воді, бідній на кисень: вони можуть засвоювати кисень із атмосферного повітря* (з наук. літ.); *Півник, або рибка бійцівська звичайна, що водиться в стоячих і дуже зарослих водоймищах із заболоченим дном у Південно-Східній Азії, В'єтнамі і Таїланді, належить до родини лабіринтових* (з наук.-попул. літ.).

△ **Лабіри́нтовий о́рган** *див.* **о́рган.**

ЛАБІРИНТОДО́НТ *див.* **лабіринтодо́нти.**

ЛАБІРИНТОДО́НТИ, ів, *мн. (одн.* **лабіринтодо́нт,** а, *ч.), палеонт.* Викопні земноводні групи тварин із відносно великим черепом, подібні до крокодилів або саламандр. *Викопні земноводні групи лабіринтодонтів відомі з палеозою* (з наук.-попул. літ.).

ЛАБОРА́НТ, а, *ч.* 1. Науково-допоміжний працівник лабораторії, наукового чи навчального закладу. *Інженери і май-*

стри, конструктори і лаборанти тісно тулилися за довгим столом у заводській їдальні навколо Шульги (Н. Рибак); *З допомогою лаборанта Стенуа я відкрив пробитий циліндр і знайшов у ньому неправильної форми зливок якогось невідомого мені металу* (В. Владко); *Вона* [Марія] *й вийшла заміж за хлопця з останнього курсу, якого залишали лаборантом на кафедрі урології* (Ю. Мушкетик); *Робота лаборанта хімічного аналізу досить складна й трудомістка, але разом з тим дуже важлива й цікава* (з навч. літ.); // Співробітник медичної лабораторії, в обов'язки якого входять фізико-хімічні дослідження крові, сечі, випорожнень. *Випускник отримує кваліфікацію молодшого спеціаліста "Лаборант медичний" і має право обіймати посаду лаборанта медичних лабораторій усіх типів* (з мови документів).

2. Помічник професора, викладача під час лабораторних занять. *Він тепер дуже занятий* [зайнятий], *вчиться до екзаменів, а разом з тим він лаборантом при фізичному кабінеті* (Леся Українка); *Лаборант готує препарати, прилади для лабораторних занять або лекцій у навчальних закладах* (із журн.); *Майстер-клас проводили вчитель інформатики та лаборант* (з газ.).

ЛАБОРА́НТИК, а, *ч.* Зневажл. або ірон. до **лабора́нт.** *Він гнівався, що його застав сплячим якийсь лаборантик* (М. Дашкієв).

ЛАБОРА́НТКА, и, *ж.* Жін. до **лабора́нт.** *Нарешті я знайшов собі добру помічницю в лабораторній роботі і добився зарахування її лаборанткою* (Н. Забіла); *Була така сусідка, лаборанткою працювала у нас на заводі* (О. Гончар); *Мама візьме мене до себе лаборанткою* (Г. Усач); *Зверху у вікні третього поверху сміялися дівчата — лаборантки суміжної лабораторії* (Ю. Мушкетик).

ЛАБОРА́НТОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. або ірон. до **лабора́нтка.** *Юна лаборанточка.*

ЛАБОРА́НТСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **лабора́нт.** *Лаборантський сектор Словникового відділу Інституту мовознавства провів велику роботу над поповненням загальної словникової картотеки* (з наук. літ.); *Кафедра завжди мала сильний інженерний та лаборантський склад — надійних помічників викладачів у навчальному процесі й підготовці методичного забезпечення* (з газ.); // Признач. для проведення лабораторних робіт. *У кабінеті зберігаються прилади, лаборантський посуд, обладнання, що надає змогу учням засвоїти практичні навички під час занять* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **лабора́нтська,** кої, *ж.* Приміщення для зберігання приладів, реактивів і т. ін. у науковій чи навчальній установі. *До допоміжних загальношкільних приміщень належать вестибюль з гардеробом, рекреаційні зали і коридори, бібліотека, лаборантські, роздягальні і т. ін.* (з навч. літ.).

ЛАБОРАТО́РІЯ, ї, *ж.* Спеціальне приміщення, обладнане для проведення експериментів, дослідів, випробувань і т. ін. *Поліція забралась навіть в самий університет і там обшукала лабораторію і навіть кабінет одного професора* (Леся Українка); *Кімната Гордого, в яку приведено Андрія, це не була лабораторія Донця, як він сподівався, а зовсім інша* (І. Багряний); *На кожнім заводі є вентиляційні лабораторії, які з року в рік тільки фіксують порушення санітарних норм, цим і вичерпується їхня роль* (О. Гончар); *Нам необхідно фотоапарати, лабораторії, електронні прилади, чутливі експериментатори, експерименти над багатомірністю, зв'язок з іншими мислячими істотами* (О. Бердник); // Спеціалізована установа або відділ установи, де проводять експерименти, досліди, випробування і т. ін. *За матеріалами досліджень лабораторії біотехнології їстівних грибів був розроблений технологічний регламент одержання посівного міцелію базидіоміцетів, які культивуються в промисловості* (з наук. літ.); *Лабораторія є науково-дослідним підрозділом інноваційної освітньої установи* (з навч. літ.); *Лабораторія соціологічних та політичних досліджень провела ґрунтовне соціологічне дослідження рейтингу політичних партій* (з газ.).

◊ **(1) Тво́рча лаборато́рія** — про безпосередню роботу митця над своїм твором; процес творчості. *Ви перший критик мій, якому я дозволяю перейти через поріг моєї творчої лабораторії* (Я. Качура); *Він* [І. Багряний] *розкрив перед слухачами деякі таємниці своєї творчої лабораторії, поділився своїми наступними планами* (О. Шугай); *Джерелознавство — творча лабораторія історика* (з навч. літ.).

ЛАБОРАТО́РКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **Лаборато́рна робо́та** *(див.* **робо́та).** *Із цікавих моментів навчання — це лабораторки, на яких ми користуємося найновішими програмними пакетами* (із журн.).

ЛАБОРАТО́РНИЙ, а, е. Прикм. до **лаборато́рія.** *Справа була не в кліматі, не в складі ґрунту й повітря, не в спектрі сонячного випромінювання — всі ці фактори враховувались і відтворювались у лабораторних умовах* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Сучасна інфраструктура з лабораторних приміщень, обладнання, стендів дозволить розширити можливості для міждисциплінарних досліджень освітніх програм* (з мови документів); // Признач. для дослідів або праці в лабораторії. *Робили різний аптечний та лабораторний посуд, що його хотів Зіммель дати на пробу невеликому аптекарському підприємству, давньому споживачеві продукції його заводу* (Д. Бузько); // Який виконується або відбувається в лабораторії. *Щоб перевірити якості цього .. піску, треба зробити спеціальне лабораторне дослідження* (М. Трублаїні); *Кожен обирає свою форму роботи й на лабораторних заняттях працює за своїм напрямом* (із журн.).

Лаборато́рна робо́та *див.* **робо́та.**

ЛАБРАДО́Р[1], у, *ч.* Мінерал групи польових шпатів темно-сірого кольору з синьо-зеленим або червонуватим відтінками, який використовують у будівництві. *Побачив* [Молокан] *красу й велич склепіння з тесаного зеленувато-чорного лабрадору, з величезними фігурами, барельєфами* (Іван Ле); *Назву лабрадор мінерал отримав від назви півострова Лабрадор у Північній Америці, де був виявлений у 1770 р.* (з наук.-попул. літ.).

ЛАБРАДО́Р[2], а, *ч.* 1. Порода великих службових собак. *Предками лабрадора вважаються собаки північноамериканських індіанців* (з наук.-попул. літ.).

2. Собака цієї породи. *У друга мого в Каліфорнії лабрадор, так що я в курсі собачих новин* (Л. Костенко); *Лабрадор, який упав за борт яхти, проплив у штормовому морі 16 км* (з газ.).

ЛАБРАДОРИ́Т, у, *ч.* Масивна грубокристалічна магматична гірська порода, у складі якої переважає лабрадор *(див.* **лабрадо́р[1]).** *Лабрадорит є одним з найпопулярніших декоративних каменів у світі* (з наук. літ.); *В Україні є великі поклади високоякісних гранітів, габро, лабрадоритів, мармуру та мармуроподібного вапняку* (з навч. літ.).

ЛАБРАДОРИ́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **лабрадори́т.** [Р у ж н и й:] *Це лабрадоритовий кар'єр, а не кінський завод* (Я. Мамонтов); // Зробл. з лабрадориту. *Пам'ятник Т. Г. Шевченку для більшої реалістичності фарбували чорною гуашшю, адже лабрадоритовий постамент, на відміну від сучасного сірого кольору, у перші роки спорудження мав яскраво чорний колір* (з газ.).

ЛАБРАДО́РОВИЙ, а, е. Прикм. до **лабрадо́р**[1]. *На широкому фундаменті з сірого граніту — пірамідальний п'єдестал з червоного порфіру, що утримує високий лабрадоровий моноліт* (з газ.).

ЛА́БРИС, а, *ч.* Давньогрецька сокира із двосічним лезом, сучасний неофіційний символ острова Крит. *Іншим священним символом була сокира з двома лезами — лабрис* (з наук.-попул. літ.); *Лабрис — предмет з крито-мікенської культури, який є символом радикального фемінізму і лесбійства зокрема* (з наук.-попул. літ.); *Серед археологічних знахідок є вироби з бронзи (гвіздки, монети), свинцю (букраній, лабрис, світильник) та заліза* (з газ.).

ЛАБУДА́, и́, *ж., жарг.* Дурниця, нісенітниця, щось не гідне уваги, несерйозне. *Гультіпака, виявляється, взагалі вдома сказав, що по* [у] *справах до Фастова їде, чи філіал відкривати, чи ще якусь лабуду* (А. Кокотюха); *Невже я, доросла самостійна жінка, здатна паритися через якусь лабуду типу нерозділеного кохання?!* (І. Карпа); — *Та я старою стану, поки у тебе лабуда з голови вилетить!* (Люко Дашвар).

ЛАБУ́З, у, *ч., діал.* 1. Бур'ян. *Стара, дуплява грушка широко розкладала довге листя, а до неї тулилися купи розвіяного вітром лабузу* (Н. Кобринська).

2. Зрізане та висушене бадилля кукурудзи без качанів. *Їмость побачила нивки з обмоклими, обслизлими кукурудзами. Вони поспускали додолу зів'яле листя та й виставили голий лабуз, ніби просушували своє жовте тіло, познімавши одежу* (Л. Мартович).

ЛАБУ́ЗЗЯ, я, *с., діал.* Збірн. до **лабу́з.** *Власники приватних городів часто спалюють лабуззя і листя, дим від якого може спричинити бронхіальну астму* (з газ.); * Образно. *Ці всі комуняцькі промовці — лабуззя, бур'ян сухий* (А. Кокотюха).

ЛАБУЗИ́ННЯ, я, *с., збірн., діал.* Те саме, що **лабу́ззя.** *Щільні зарості лабузиння, що сягали зросту людини, різко закінчилися* (із журн.); *Степану дуже хочеться вірити, що це непрохане лабузиння колись таки зникне, бо ж хіба можна отак, по-варварському, ставитися до землі* (з газ.); * Образно. *Найкращий спосіб виплутатись із лабузиння — це усвідомити реальність* (із журн.); * У порівн. *Волочив* [Семен] *по дорозі ногами, мов мокрим лабузинням по стерні* (П. Козланюк).

ЛАБУ́ЗНИТИСЯ, нюся, нишся, *недок., розм.* 1. *без дод.* Те саме, що **лести́тися.** *Явдошка запала йому в око, вразила у серце. Максим почав лабузнитись* (Панас Мирний); [Х в е д о с ь к а:] *Мамочко, чи ви тепер добренькі?* [Х о т и н а:] *Та чого це ти так лабузнишся?* (М. Кропивницький).

2. *до кого, перед ким.* Те саме, що **підлабу́знюватися;** підлещуватися. — *Про що це ти Бога молиш, пане Купо? Чого з тим ладаном лабузнишся до Вседержителя?* (О. Ільченко); *Не слід лабузнитися й підлещуватися перед начальством, принижувати ваше почуття власної гідності теж нікому не дозволено* (із журн.); *Людина принижена, вона готова лабузнитися навіть не до генерала, а перед його песиком* (з газ.).

ЛА́БУХ, а, *ч., жарг.* Музикант, який грає на різних заходах, у ресторанах і т. ін. за плату. *Ти зненацька збагнеш: дискжокей, цей розкошланий лабух, — то насправді твій кревний, во людях і музиці, брат* (О. Забужко); *Лабухи сідають, хто де, і починають строїти інструменти* (К. Москалець); — *Він знаєш ким був ще півроку тому? Топ-менеджером рекламного агентства! А ти думала, він пилянням дерев собі на життя заробляв? Чи лабухом у ресторані?* (Г. Вдовиченко).

ЛА́БУШНИЙ, а, е, *жарг.* Пов'язаний із музикуванням як заробітчанством. *Який може бути контракт із сільським вчителем, котрий, окрім своєї лабушної практики, світу білого не бачив?* (із журн.).

ЛАБУШТА́Н, у, *ч., діал.* Аконіт, тоя. *В тихім плесі потічка, над яким горів царівник сонячним цвітом та синів лабуштан низкою черевиків, жалібно кумкали жаби* (М. Коцюбинський).

ЛА́ВА[1]**,** и, *ж.* 1. Дошка (або кілька дощечок) на стояках (іноді — прикріплена до стіни), на яку сідають або кладуть, ставлять що-небудь; ослін. *Гість лави не засидить, ліжка не залежить* (Номис); *Хата простора, чиста: кругом стін липові лави* (Панас Мирний); *Посеред вулиці тягнувся бульварчик і видко було порожні лави* (В. Винниченко); *В саду кипіла робота — чистили алеї, пушили грядки, понівечені за зиму дощані халабудки, лави* (Олесь Досвітній); *Навколо нього розсувались лави й стільці, вставали потомлені люди, десь перелякано застрибало полум'я свічок* (Б. Антоненко-Давидович); // Дошка, прикріплена горизонтально до стіни пасажирського вагона, пароплава і т. ін., на якій сидять, лежать, а також кладуть багаж; полиця (у 1 знач.). *У вагоні ще попросторішало. Звільнилась горішня лава — зайняли для Гайового* (А. Головко).

2. Похилий стіл із прикріпленим до нього сидінням, за яким працюють учні, студенти; парта. *Шкільні двері, коли одчиняються, позіхають од холоду — не топлено, але по шибках цвіте тютюновий димок, і гаряча пара вилітає у делегатів з'їзду і стелеться по шкільних лавах, де на плямах чорнила синіє, гусне* (Г. Косинка); *Хтось крає ще білий словацький хліб, хтось підсунув шкільну лаву під саму жарівку і, підклавши на коліна дощинку від їди, пише листа* (О. Лисяк); *У нас ви зможете обрати із різноманітного асортименту стільці, лави та все необхідне для навчання* (з мови реклами).

3. *іст.* У феодальній Польщі та Україні до середини XIX ст. — колегія суддів, що розглядала кримінальні справи. *У ряді міст, крім ради, була і друга колегія — лава, що складалася з обраних довічно міщан-лавників і відала судом у кримінальних справах* (з наук. літ.); *Цивільні тяжби городян розглядали і рада, і лава* (з навч. літ.).

(1) Ла́ва запасни́х, *спорт.* — неосновний склад гравців команди, які перебувають у запасі. *Психологічно змиритися з тим, що футбол доведеться спостерігати не з поля чи лави запасних, а з трибуни, було надзвичайно важко* (з газ.).

◊ **Ви́тягтися (ви́тягнутися) вздовж ла́ви** *див.* **витяга́тися; (2) Із (зі) шкільно́ї (студе́нтської) ла́ви:** а) з часу навчання в школі (у ВНЗ). *Андрій навчив Санька вірша, що його сам найбільше любив і пам'ятав із шкільної лави* (І. Багряний); *Народ, в пам'яті якого зі шкільної лави ясно сяяв легендарний образ Ярославни, всім серцем прикипів до колоритного, такого телегенічного образу* (Г. Тарасюк);

Складається враження, що вони з Хаусом разом училися і знають один одного зі студентської лави (А. Кокотюха); *Нані зі шкільної лави знала: Боря безнадійно і приречено закоханий...* (Люко Дашвар); б) відразу після закінчення школи (ВНЗ). *І додому не встигла заїхати, а зі студентської лави одразу ж на передову...* (Є. Доломан); *З шкільної лави світлим, ніжним юнаком я попав у залізні лещата фронту* (Г. Колісник); **Ки́нути під ла́ву** *див.* **ки́дати; Лягти́ вздовж ла́ви (на ла́ву)** *див.* **ляга́ти; (3) На ла́ві** — померлий, але ще не похований; небіжчик. *Щоб застати нам рідненьку Не на лаві, а живеньку...* (І. Манжура); **На ла́ві лежа́ти** *див.* **лежа́ти; (4) На шкільні́й (студе́нтській) ла́ві** — під час навчання в школі (у ВНЗ). *Як гарно марилось на шкільній лаві, скільки робилося .. проектів!* (М. Коцюбинський); *Ще на шкільній лаві Куліш дивував товаришів легкістю свого літературного вислову* (М. Зеров); *Іван Багряний почав віршувати ще на шкільній лаві* (О. Шугай); *Ще на студентській лаві Л. А. Булаховський виявив яскраві здібності до наукової роботи* (з наук. літ.); **Положи́ти на ла́ві (на ла́ву, на ла́вку)** *див.* **положи́ти; Посади́ти на ла́ву підсу́дних** *див.* **посади́ти; Сиді́ти (бу́ти) на ла́ві підсу́дних (обвинува́чених)** *див.* **сиді́ти; Як (коли́) покладу́ть на ла́ву** *див.* **покла́сти¹.**

ЛА́ВА², и, *ж.* 1. Спосіб шикування, коли люди стоять один біля одного в лінію; шеренга (у 1 знач.), ряд (у 2 знач.). *У дві лави задніпрянці З москалями стали Аж за милю — меж лавами Понесли клейноди* (Т. Шевченко); *Привели їх* [рекрутів] *до кам'яниці довгої-довгої, облупаної, чорної. Построїли* [вишикували] *в лаву перед кам'яницею* (Панас Мирний); *Похмурий, вічно заляканий карцерами й карами староста .. наказав ставати в ряди — у дві лави: надходила чергова візитація тюремного начальства* (Г. Косинка); *Друзі шикуються в лави, Струмом команда пройшла* (М. Гірник); *Лава пластунів проходить центром Львова* (з газ.); // Велика кількість щільно розташованих предметів. *На нивах.., збившись стеблинами в густу лаву, подекуди стоять самотою клапті недокошеної пшениці* (С. Васильченко); // *у знач. присл.* **ла́вою.** Суцільною масою. *Понад тихим Дунаєм зеленою лавою простягся кучерявий гай вербовий* (М. Коцюбинський); *Весь натовп пішов лавою до дверей* (Ю. Яновський); *За коротку хвилю діти пішли на нас лавою, міцно стискаючи в руках кийки, лопати, граблі, вила* (Ю. Винничук).

2. Бойовий лад у війську (перев. кінноті), розгорнений для атаки. *Крицевий свист буде косити наші лави* (Б. Антоненко-Давидович); *Сини сідлали коней, ясну зброю брали в руки, шикували грізні лави* (О. Гуреїв); *Прокотився наказ: негайно розгорнутися в бойові лави* (О. Гончар); // *у знач. присл.* **ла́вою (ла́вами).** Ладом, установленим для атаки. *Тоді говорив щось до солдатів старий, зашнурований ремінцями полковник, і друга рота, розсипавшись лавою, пішла вбік* (Б. Антоненко-Давидович); *Вої лаштувалися на майдані лавою, всі були мовчазні й похмурі* (О. Бердник); *Кроків за десять, розсипавшись лавою, вершники здибили коней, викинувши перед собою блискучі сталеві вістря* (Р. Андріяшик); // Військовий підрозділ, вишикуваний у такий спосіб для атаки. *Мов рої ті гулкі, Де і брались полки, Уставала за лавою лава* (І. Манжура); *Він летів попереду кінної лави .. А за ним сила-силенна вершників* (М. Руденко).

3. *перев. мн.* Сукупність осіб, об'єднаних певними стосунками, організацією і т. ін. *Ти ж прямуєш до лав нашої славетної армії* (І. Роздобудько); *Так можна записати в бандитські лави будь-якого сищика, що працює і спілкується безпосередньо і переважно з кримінальним середовищем* (А. Кокотюха); *Втягування особового складу Збройних сил України в діяльність політизованих радикальних структур свідчить про їх прагнення мати у своїх лавах професійних військових* (із журн.).

Вступа́ти / вступи́ти до лав (*рідше* **у ла́ви, в ряди́**) *див.* **вступа́ти¹; (1) Зі́мкнені (зі́мкнуті) ла́ви (ряди́),** *військ., спорт.* — максимально зменшена дистанція між людьми в рядах та між рядами. *Паралельно до стін замку, від костьолу бернардинів до православної церкви, зімкнутою лавою стояли надвірні козаки* (М. Старицький); *Фаланга йшла вперед зімкнутою лавою в кілька шеренг* (І. Білик); *Лісисті й безлисті хребти почергово шикувалися аж до самого обрію, здалека нагадуючи скам'янілі зімкнуті лави безіменних воїнів зі щитами на грудях* (М. Матіос); **Зімкни́сь (зімкні́ться) в ла́ви (ряди́)** *див.* **змика́тися; Змика́ти / зімкну́ти ла́ви (ряди́, стрій)** *див.* **змика́ти; Змика́ються / зімкну́ться ла́ви (ряди́)** *див.* **змика́тися; Іти́ (става́ти) до лав а́рмії** *див.* **іти́; Ла́вою (юрбо́ю, хма́рою** *і т. ін.)* **су́нути** *див.* **су́нути; Прийма́ти / прийня́ти до лав (в ряди́)** *див.* **прийма́ти; Щі́льними ряда́ми (ла́вами)** *див.* **ряд.**

◊ **Згуртува́ти ла́ви** *див.* **згурто́вувати; (2) У пе́рших ла́вах (ряда́х)** *кого, чого і без дод., зі сл.* б у т и, і т и *і т. ін.* — серед найкращих, найактивніших; попереду. *Бажаю Вам здоров'я, сили та віку довгого, щоб ми ще довго бачили Вас на роботі в першій лаві працьовників* [працівників] *наших* (Леся Українка); — *Зрозуміло. Хочеш бути, Романе, в перших лавах оборонців країни* (Є. Кротевич); *Як і на фронті, в навчанні У перших лавах буду* (С. Воскрекасенко); — *Ми повинні знати, де наше місце в поході і в нічному бою. Наше місце — в першім ряду* (О. Гончар).

ЛА́ВА³, и, *ж., гірн.* Вибій у шахті із суцільною системою розроблення вугільного чи інших пластів корисних копалин. *Ще дивнішим було те, що нафта, здавалось, просочує вугілля й породу: у лавах стало працювати значно важче, звідкись увесь час виділявся смердючий газ* (М. Дашкієв); — *Рудники вже почали ліс для нас одержувати? Не чув... Чи, може, який-небудь новий спосіб придумали, щоб лави в шахтах не кріпити?* (О. Гончар); *Яскравим підтвердженням слів очільника волинського державного вугільного підприємства є введення нещодавно нової лави на шахті "Бужанська"* (з газ.).

ЛА́ВА⁴, и, *ж.* 1. Розплавлена силікатна маса, що виливається на земну поверхню під час виверження вулкана. *З вікна видно Везувій. Увечері на вершку горять вогнем два потоки лави* (М. Коцюбинський); *Юлія їде з Кенігсберга до центру землі, туди, де завжди темно, тихо і тепло, а потім за якимись іншими дверима її стріне море вогню та розплавленої лави* (Г. Пагутяк); * Образно. *Холодна гора вивергнулась на ворога розпеченою лавою зненависті і помсти* (О. Гончар); * У порівн. *Й як далеко гляне око, Розливається широко Кров гаряча, мов з вулкану* [вулкана] *Лава, серед урагану!* (І. Франко).

2. *кого, чого і з означ., перен.* Велика кількість кого-, чого-небудь, що навально, нестримно рухається суцільною

масою. *Водяна лава перевалюється через бетонний водозлив відбудованої греблі* (з газ.).

ЛАВА́НДА, и, *ж.* 1. Вічнозелена південна трав'яниста рослина родини губоцвітих, з якої добувають ефірну олію для медичних та косметичних потреб. *В долині коло Арля це було. Лаванди море. Висохлі маслини* (М. Рильський); *Теплі вітри зизоокі приносять запах лаванди і мира* (Ю. Винничук); *З протилежного від моря боку були поля лаванди* (Т. Прохасько); *Вона нарешті розслабилась і з задоволенням занурилась у духмяну шведську піну, яка мала запах лаванди та хвої* (І. Роздобудько).

2. Парфуми та косметика, які виробляють із цієї рослини. *Часто в світі чесні люди Не конечне гарно пахнуть, Слуги ж панські уживають Завжди амбру та лаванду* (Леся Українка); *Василь Семенович напахчений пачулями і лавандою* (О. Полторацький).

ЛАВА́НДОВИЙ, а, е. Прикм. до **лава́нда.** — *А пам'ятаєш, мухо, коли я був парубком, який я мав капелюшок з лавандовим вінком?* (І. Франко); // Вигот. з лаванди або з додаванням лаванди. *Трояндова вода — на безсоння, вивари з вербової кори на пропасницю, лавандова вода — проти млості* (Н. Королева); *Тітка пахне лавандовим милом, де ж вона знайшла таке диво?* (Г. Пагутяк); *Я навіть здогадувався, як вона може пахнути — лавандою, а точніше — лавандовим шампунем* (І. Роздобудько); *Потім я замащувала червоні пекучі цятки лавандовим кремом, поки Аделя тихо сичала, закусивши нижню губу* (С. Андрухович); // Власт. лаванді. *Від густого лавандового запаху паморочилось у голові* (з газ.); // Який має колір лаванди. *У гамі фіолетових кольорів є також ніжні, з домішкою білого, тони, такі як вересовий чи лавандовий* (з Інтернету).

ЛАВА́Ш, а, *ч.* Прісний білий хліб, випечений із тонко розкатаного тіста, поширений перев. у народів Кавказу. *Не вистачало тільки лаваша, печених помідорів і баклажанів, які вірмени нанизують на шампури разом із м'ясом* (В. Шкляр); *Правда, краще пригоститися шашличком, долмою, справжнім сиром сулугуні, лавашем, фірмовим гостреньким кавказьким салатиком у спокійній обстановці кавказької харчевні* (А. Кокотюха); *Дні наші однакові, немов близнюки, і прісні, як тісто на лаваш* (М. Матіос); *Лаваш випікають у тонірі — круглій глиняній печі. Такий лаваш можна зберігати декілька місяців* (з наук.-попул. літ.).

ЛАВАШЕ́ВИЙ, а, е. Стос. до лаваша. *Замість грибів, капусти і приправки в лавашевий млинець слід покласти домашнього сиру і половину чайної ложки вершкового масла* (з газ.); *У дорогу лавашевий рулет можна нарізати індивідуальними порціями і для кожного їдця загорнути у фольгу* (з мови реклами).

ЛАВА́ШНИЙ, а, е. Те саме, що **лаваше́вий.** *Змащуємо лавашний лист майонезом, посипаємо дрібно нарізаною зеленню, викладаємо попередньо очищені від шкірки томати* (з навч. літ.); *Українці вже встигли оцінити сухарики, грінки, лавашні чипси, а також солоний арахіс* (з газ.).

ЛАВЕРА́К, а, *ч.* 1. Порода мисливських собак з групи сетерів; англійський сетер. *З лавераком можна полювати в будь-якій місцевості, але краще — на болотах і вологих низинах* (з наук.-попул. літ.); *Лаверак виведений у Великій Британії в XIX сторіччі заводчиком Е. Лавераком, який закріпив тип біло-крапчастої породи, що зберігся до сьогодні* (з навч. літ.); *Лаверак раніше за інші породи сетерів оформився як заводська порода* (із журн.).

2. Собака цієї породи. *Хоч би як стомився після цілоденного гасання який-небудь не молодий уже лаверак чи сетер, а спить він дуже чуйно й нервово* (Б. Антоненко-Давидович).

ЛАВИ́НА, и, *ж.* 1. Швидкий, раптовий зсув величезної маси снігу, льоду, бруду з камінням униз по гірських схилах. — *Лавина, як відомо, складається з мільйонів невинних сніжних клаптиків і з нічого більше!* (І. Франко); *Розпочате дощем та ураганом довершать потоки грязюки та лавини каміння з гір* (М. Дашкієв); *Зрештою побачив я і тих коней — мчали потужною лавиною, витягшись у стріли, — всі білі!* (Валерій Шевчук); *Людське море знову завирувало, зарокотало й ринулося розбурханою гарячою лавиною у фойє, змітаючи охорону разом зі зброєю* (Г. Тарасюк); *Підозрюють, що вчених-полярників накрило сніговою лавиною, коли ті саме натрапили на якусь печеру* (Любко Дереш); * У порівн. *Божевільна з жаху череда ринула повз утікачів і промчала, як лавина* (З. Тулуб).

2. *кого, чого і з означ., перен.* Велика кількість, сукупність кого-, чого-небудь, що утворює суцільну масу. *Бренькнули ті ноти й покотились разом вниз.., зростаючи в лавину згуків* (М. Коцюбинський); *З горба було видно, як змішалися в одну суцільну масу дві лавини ворогуючих між собою людей* (Іван Ле); *З глибини наших позицій ішла залізна лавина в нову контратаку* (І. Цюпа); *Ми входимо в нову епоху. Навала вражень, лавина інформації* (О. Бердник); *Справжня музична лавина зійшла на гостей XII Міжнародного фестивалю імені Чайковського і фон Мекк* (з газ.); // *у знач. присл.* **лави́ною.** Суцільною масою. *Затанцювали звуки оркестру. Лавиною посунули люди, веселі, уквітчані, раді* (І. Багряний); *Половці, аби помститися, лавиною ринуться на південне порубіжжя Русі — коні у них, хоч і низькорослі, але витривалі й летючі* (В. Чемерис); *Зал захлинався і топився у шумі, що лавиною виривався з динаміків* (Любко Дереш).

ЛАВИ́ННИЙ, а, е. Те саме, що **лави́новий.** *Попередження управління Державної служби з надзвичайних ситуацій області щодо лавинної небезпеки в Карпатах виявилися небезпідставними* (з газ.); *Газотранспортна система України старіє, у ній відбуваються кількісні та якісні зміни з погляду лавинного наростання проблеми надійності* (з наук. літ.).

ЛАВИ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **лави́на.** *Лавиновий сніг.*

ЛАВИНОВІДВІ́Д, во́ду, *ч., спец.* Споруда для захисту від лавин. *Туристичні траси огороджують бетонними лавиновідводами* (із журн.).

ЛАВИНОНЕБЕЗПЕ́КА, и, *ж.* Небезпека можливого зсуву снігової лавини. *На високогір'ї Закарпатської області зберігається лавинонебезпека* (з газ.).

ЛАВИНОНЕБЕЗПЕ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **лавинонебезпе́ка.** *Закон встановлює мораторій на проведення суцільних рубок у лавинонебезпечних та селенебезпечних басейнах та в берегозахисних ділянках лісу в Карпатському регіоні України* (з мови документів).

ЛАВИНОНЕБЕЗПЕ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **лавинонебезпе́чний.** *Подальші комплексні дослідження, крім аналізу кліматичних характеристик, мають включати ґрунтовне вивчення рельєфу, лавинонебезпечність схилів* (з наук.-попул. літ.); *Однією з основних ознак лавинонебезпечності є сильний снігопад* (з газ.).

ЛАВИНОНЕБЕЗПЕ́ЧНО, *пред.* Небезпечно через можливий зсув снігової лавини. *Закарпатський центр з метеорології попереджає, що в горах лавинонебезпечно. Рятувальники просять туристів та мешканців Закарпаття утриматись від походів у гори* (з газ.); *У зв'язку з відлигою у високогір'ї Івано-Франківської області лавинонебезпечно* (з газ.).

ЛАВИНОПОДІ́БНИЙ, а, е. Який стрімко, як лавина, зростає, інтенсивно збільшується (за силою, кількістю і т. ін.). *Лавиноподібний поділ ядер атомів 235U з виділенням нейтронів і величезної кількості енергії був використаний для створення атомної бомби* (з наук. літ.); *Сьогодні неможливо зорієнтуватися в лавиноподібному інформаційному потоці традиційними методами, здійснювати його глибокий аналіз* (із журн.); // *розм.* Дуже швидкий, раптовий. *У нас почалося лавиноподібне пробудження чаклунських здібностей* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Обструктивний бронхіт супроводжує кашель-свист, його напади лавиноподібні, які важко спинити* (із журн.).

ЛАВИНОПОДІ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **лавиноподі́бний.** *Лавиноподібність процесу нарощування знань спонукає підприємства до поглиблення спеціалізації водночас із посиленням кооперування у формі технологічних альянсів, мереж, через укладання контрактів з дослідницькими центрами і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *Лавиноподібність вирішення проблем. Чим більше пробуєш зрозуміти якусь річ, тим менше ти її осмислиш* (із журн.).

ЛАВИНОПОДІ́БНО. Присл. до **лавиноподі́бний.** *Обсяг інформації, що лавиноподібно зростає, вимагає узагальнення і класифікації, виділення суттєвого, встановлення причинно-наслідкових зв'язків і прийняття на цій основі рішень* (з наук.-попул. літ.).

ЛАВИНОРІ́З, а, *ч.* Споруда в гірській місцевості, признач. стримувати, відводити вбік рух і натиск снігових лавин. *Засобами захисту від руйнівної дії лавин є їх відведення від захисних об'єктів направленими дамбами, лавинорізами* (з наук.-попул. літ.).

ЛА́ВИЦЯ, і, *ж., діал.* Лава *(див.* **ла́ва**[1]*). Якимиха, побачивши гостей, кинулася по хаті: постирала лавицю й попросила сідати* (Н. Кобринська); *На чисто вимитих лавицях стояли відра з холодною водою* (О. Гончар); *Нижні лавиці трибуни зайняли переможці й переможені, розпочався бенкет* (Р. Іваничук); *У кутку стояла лавиця, то я додибав до неї і сів, й заснув уже насправжки* (Г. Пагутяк).

ЛА́ВИЧКА, и, *ж., діал.* Зменш.-пестл. до **ла́виця.** *Депутат не повинен обіцяти якісь там лавички, пофарбовані під'їзди* (з публіц. літ.); *Ужгородці жартують про лавичку, яку скинули в Уж* (із журн.); *Пили вина, як правило, одразу біля стійки. Так робили майже всі відвідувачі, бо столиків у надземній залі не було, стояли лише кілька лавичок біля каміна* (з газ.).

ЛАВІ́РУВАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **лаві́рувати** 1. *У "Лоції Чорного і Азовського морів" 1892 року проходження Ожарської коси описувалося так: "Від траверза балки Котельної, на північ вздовж мілини Ожарської коси при лавіруванні треба повертати щоразу, коли Богданівська башта припадатиме на середину русла Мозирської балки"* (із журн.); *У птахів типу хордових виникли пристосування до швидкого злету і точної посадки на гілках, лавірування між деревами: короткі й тупі крила, довгий хвіст* (з навч. літ.).

2. *перен.* Дія за знач. **лаві́рувати** 2. *Він зовсім не був приготований на дрібні, буденні клопоти, на низьке лавірування перед дрібними поліційними властями, перед жандармами та становими* (І. Франко); *Із 1665 р. політику лавірування Українського гетьманату між іноземними монархами відновлює один із найвидатніших представників тогочасної козацької еліти Петро Дорошенко* (з навч. літ.); *У кримінально-процесуальній сфері закони мають численні прогалини, що є підставою для лавірування та обхідних маневрів* (із журн.).

ЛАВІ́РУВАТИ, ую, уєш, *недок.* 1. Іти зі змінами курсу, маневруючи так, щоб оминати перешкоди, іти проти вітру, надаючи курсові форми ламаної лінії (про судно). *"Колумб".. зменшив ходу і, лавіруючи між шхунами, .. став швартуватися до причалу* (М. Трублаїні); *Вони* [шхуни] *довго сновигають у гавані, як нічні птахи, лавірують, хитрять із вітром* (Ю. Яновський); *Старий мугикає собі, .. вправно лавірує між гондолами, попід мостами, то посередині каналу...* (О. Іваненко); // Часто змінюючи напрям руху, обминати перешкоди. *Зсовуючись і витягаючись, повзли один за одним вагони трамваю, велосипедисти лавірували між екіпажами* (М. Йогансен); *Лавірували* [бійці] *то вправо, то вліво, .. обминаючи небезпечні місця, де їм ставати до бою було би ризиковано* (І. Багряний); *"Сонна Чернігівщина", — з гіркою усмішкою подумав він і почав лавірувати між головами, клунками, старими дірявими чобітьми й новими личаками* (Л. Смілянський).

2. *перен.* Виявляти спритність, виходячи зі скрутного становища, пристосовуючись до певних обставин; уміло уникати конфліктів, ухилятися від прямої відповіді, дії і т. ін. *Наприкінці XIX ст. французькій дипломатії доводилось постійно лавірувати між Великобританією і Росією для збереження з обома державами добрих відносин* (з наук. літ.).

ЛАВІ́С, *ч.* 1. *род.* у. Спосіб гравірування, при якому малюнок наносять на металеву пластину пензлем, змоченим у кислоті. *Існує багато різновидів гравюрної техніки: різцева гравюра, офорт, суха голка, м'який лак, манера олівця, резерваж, лавіс, ліногравюра, гравюра на камені та ін.* (з навч. літ.).

2. *род.* а. Гравюра на металі, виготовлена в такий спосіб. *Лавіс за своїми зовнішніми образотворчими характеристиками дуже наближений до акватинти, але відрізняється від неї акварельністю тонової плями, м'якістю і розмитістю обрисів* (з наук.-попул. літ.); // Відбиток, який одержують з такої гравюри. *Лавіс нагадує роботу, виконану акварельними фарбами* (з навч. літ.).

ЛА́ВКА[1]**,** и, *ж.* Те саме, що **ла́ва**[1] 1. *Старший брат сів на лавці, а усі інші* [діти] *у рядочок коло його* [нього] (Марко Вовчок); *— Ну, розказуйте, — тихо кинула вона, дивлячись кудись на лавку, що сіріла понад стіною своїм драним білим ряденцем* (В. Винниченко); *Біля зупинки посиділа* [Тамара] *на лавці і, не дочекавшись трамваю, вирішила пройтись* (А. Хижняк); *Ми коротатимем вечір на лавці під бузками в нашому редакційному скверику* (О. Гончар); *Терезка примостилася на лавці ближче до пожежної частини* (Любко Дереш); // Окреме місце у вигляді дощаного настилу чи дивана для лежання або для розміщення багажу у залізничному вагоні; полиця (у 1 знач.). *На верхній лавці, важко перевертаючись на бік, як лантух, крекче й сопе лісоруб Гутман* (П. Колесник).

◊ **Знахо́дити / знайти́ соки́ру (соки́рку) під (за) ла́вкою** *див.* **знахо́дити; Положи́ти на ла́ві (на ла́ву, на ла́вку)** *див.* **положи́ти; (1) Як під ла́вкою,** *зі сл.* с п і в а т и, г о в о р и т и *і т. ін., ірон.* — неголосно, невиразно, негарно і т. ін. *Співає, як під лавкою* (прислів'я).

ЛА́ВКА^{2}, и, *ж., розм., рідко.* Те саме, що **крамни́ця.** *Мати все турбувалася, коли б його у лавку піти, набрати Галі на плаття* (Панас Мирний); *Хіба я якийсь крамар, що має лавку для сім'ї?* (В. Винниченко); *А ще він привозив Грицькові дешеві цигарки.., які не завжди траплялися в сільській лавці* (В. Дрозд).

ЛА́ВНИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **ла́ва^{1}** 3; лавницький. *Під головуванням війта лавні засідателі розглядали цивільні і кримінальні справи міщан, а також населення підлеглих містові так званих міських сіл* (з наук. літ.); — *А ти, .. курва ярмаркова, запам'ятовуй, бо як буде суд, чи копний, чи в містечку — лавний, щоб усе згадала...* (Ю. Логвин); // *у знач. ім.* **ла́вний,** ного, *ч.* Те саме, що **ла́вник.** *Лавні обиралися з представників заможної міської верхівки в кількості 7–13 чоловік* (з наук. літ.).

ЛА́ВНИК, а, *ч., іст.* Член лави *(див.* **ла́ва^{2}** 4). *Серпанка був цехмістром, міським лавником і ктитором в церкві* (А. Чайковський); — *Якщо були б ви письменні й знали закони, ніякі лавники й радці не могли б вас покарати без права* (З. Тулуб).

ЛА́ВНИЦЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **ла́ва^{1}** 3 і **ла́вник.** *Ти коли-небудь був у лавницькому суді?* (З. Тулуб).

ЛА́ВОВИЙ^{1}, а, е, *гірн.* Прикм. до **ла́ва^{3}**. *Довжина лави визначається можливою продуктивністю лавового транспортера* (з навч. літ.).

ЛА́ВОВИЙ^{2}, а, е. Прикм. до **ла́ва^{4}** 1. *Лавові покриви типові для рідких базальтових виливів* (з наук. літ.); *В активній частині гіганта, що називається Молодий Шивелуч, зростає лавовий купол, щодня відбуваються обвалення породи, періодично спостерігаються досить потужні викиди попелу* (із журн.).

△ **Ла́вовий поті́к** *див.* **поті́к.**

ЛА́ВОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **ла́ва^{1}** 1. — *Лавонька, як отамонька* [отамечки]! — *а як напитала горнець, каже:* — *Та й шолобан, як отам!* (з казки); — *Ой! А де ж то лавонька?* — *голосно промовила дівчина.* — *Ось, ось* (із журн.).

ЛА́ВОЧКА^{1}, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ла́ва^{1}** 1. *За столом вже молодая Сіла на посад. На лавочках всі дружечки Посідали вряд* (Леся Українка); *В саду під розквітлою яблунею гарненька зелена лавочка з спинкою* (І. Рябокляч); *На львівських вуличках є багато різноманітних лавочок — круглі та прямокутні, довгі та короткі, найпростіші та стилізовані* (із журн.).

ЛА́ВОЧКА^{2}, и, *ж., розм., рідко.* Зменш. до **ла́вка^{2}.** [К о н о н:] *Я відкрив би лавочку, як Тінка, та й сидів би собі та крамарював би* (М. Кропивницький); *Раз на місяць всі, хто мав гроші й не мав заборони від слідчого користатися ними, діставали лавочку. В числі купованих речей були й сірники, по кілька коробочок...* (І. Багряний); * У порівн. *Сидиш в чотирьох стінах цілісінький день, як в лавочці* (М. Івченко).

◊ **Закрива́ти (прикрива́ти) / закри́ти (прикри́ти) ла́вочку** *див.* **закрива́ти.**

ЛАВР, а, *ч.* 1. Вічнозелене дерево або кущ родини лаврових, висушене листя якого вживають як приправу до страви. *Орішник широко повис; Черешні з лаврами сплелися; Сяга до неба кипарис* (Я. Щоголів); *У природі лавр — це досить велике дерево, у домашніх умовах він більш компактний і виростає до 1,5–2 метрів заввишки* (з наук.-попул. літ.); // Висушене листя такого дерева. *Ярина .. принесла .. казанок, у якому булькотіла юшка, миску з сочивом. У світлиці запахло лавром, .. перцем* (С. Скляренко).

2. *перев. мн.* Вінок, гілка цього дерева як символ нагороди, перемоги. — *Поети, мов діти, їм милі тріумфи, і лаври, і квіти, І вабить їм очі великая слава* (Леся Українка); *Як будеш великий, щоб силу ти мав, щоб радість життя тобі дало, щоби перемоги покрив тоді лавр твоє чоло* (Б.-І. Антонич); *Зустрічайте його* [А. Бучму] *ви литаврами. Він сьогодні закиданий квітами, він сьогодні увінчаний лаврами* (П. Тичина); // *тільки мн., перен.* Про успіх, славу, визнання. *Не заздрю лаврам писак І прилизаним трубадурам* (В. Еллан-Блакитний); *Ще більше хотіла б Софія і взагалі не бути ніде похованою, якось обминути їхні ідіотські склепи і поносити лаври святої ще за життя* (О. Гончар); *Усі лаври дісталися хімікам, які винайшли чудесну речовину гідропластрол* (М. Білкун).

◊ **Добува́ти (здобува́ти) / добу́ти (здобу́ти) [собі] ла́врів (ла́ври)** *див.* **добува́ти; (1) Ла́ври Геростра́та <Геростра́тові ла́ври> <Геростра́това сла́ва>,** *книжн.* — слава, пов'язана зі злочином; ганебна, сумна слава. *Герою повісті не дають спокою лаври Герострата: знищити створене кимось і цим увіковічнити своє ім'я* (з наук. літ.); **(2) Ла́ври не даю́ть спа́ти (спо́кою, поко́ю** *і т. ін.) кому і без дод., жарт.:* а) хтось дуже пишається своєю славою, досягнутими успіхами. *В навчанні виявляв великі успіхи і радів, коли його хвалили. Зі шкільної парти лаври не давали спати* (із журн.); б) хтось наполегливо трудиться, не заспокоюється на досягнутому, весь час у роботі, прагне до чогось. *Лаври не давали спати, хотілось досягти більшого* (з газ.); в) *(чого)* хтось захоплюється чим-небудь, перебуває під впливом чого-небудь. *Маруся каже: "Раніш досить порядні вірші писав. А тепер лаври імажинізму не дають покою..."* (М. Хвильовий); г) *(чиї, кого, чого)* хтось заздрить чужим успіхам, чиїйсь славі. *Писав він* [князь] *і на старості літ значно краще, ніж Валуєв, якому не давали спокою лаври романіста* (В. Канівець); *"Тобі не дають спокою лаври британського полковника Лоуренса і нашого Хабіба?"* (П. Загребельний); **Пожина́ти / пожа́ти ла́ври** *див.* **пожина́ти; Спочива́ти (почива́ти) / спочи́ти (почи́ти) на ла́врах** *див.* **спочива́ти; Увінчувати (вінча́ти) / увінча́ти ла́врами** *див.* **увінчувати.**

ЛА́ВРА, и, *ж.* Великий православний чоловічий монастир, підпорядкований у своїй діяльності найвищій церковній владі. *Спочила коло святої Лаври та й пішла собі місця питати* (Марко Вовчок); *Освіту дітям давало біле духовенство; в січових же церквах та монастирях — ієромонахи з різних місць та Києво-Печерської лаври* (А. Кащенко); *А на білій стіні під богами, аж до мисника, висіло багато гарних картин — Почаївська лавра, Київська лавра, вид Ново-Афонського, Симоно-Кананитського монастиря* (О. Довженко); *Моя баба колись за п'ятсот кілометрів до Печерської лаври в Київ пішки ходила* (Іван Ле); *По той бік — високий берег, і дзвіниця виблискує золотою банею на горі, а поряд ще золоті бані купчаться — лавра* (В. Нестайко).

ЛАВРА́К, á, *ч.* Риба родини морських окунів. *Лаврак — океанічна риба, що іноді заходить до солонуватих і прісних вод* (з наук.-попул. літ.).

ЛА́ВРИК, а, *ч., діал.* Равлик. *З намулу на дні* [струмка] *визирала черепашка, мабуть, лісового лаврика* (О. Донченко).

ЛА́ВРО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **лавр** 1. *В прекраснім лавровім гаю він* [цар] *побачив два трони* (Остап Вишня); *Відвівши очі од вікон, Нерчин глянув перед собою на рівну, густу громаду лаврових кущів* (Н. Рибак); *У Греції лавровими листками прикрашали домівку, щоб освіжити приміщення* (з наук.-попул. літ.); // Власт. лавру. *Вітер від скель несе лавровий дух юшки й розпеченого каміння і рве на колінах обгортку букета* (Є. Пашковський); // Зробл. з гілок, листя лавра. *Люда знайшла на Марковому камбузі чай морквяний, шипшиновий, трояндовий і навіть лавровий* (М. Трублаїні); *На основі ефірної лаврової олії готують різні мазі, креми, мило з антибактеріальними властивостями* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім.* **ла́вро́ві,** вих, *мн.* Родина південних вічнозелених рослин, до яких належать лавр, камфорне дерево і т. ін. *Лавр благородний є одним із представників родини лаврових, чисельність якої становить понад тисячу видів* (з наук. літ.).

Лавро́вий лист *див.* **лист**[1].

◊ **Ла́вро́вий віно́к (віне́ць)** *див.* **віно́к.**

ЛАВРОВИШНЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **лаврови́шня.** *Є тут і лавровишневе дерево, і шовкова акація, і кедри гімалайські, і кедри африканські, і кедри ліванські...* (Остап Вишня); // Вигот. з лавровишень (у 2 знач.). [Наталя Павлівна *(встаючи, .. посміхається і рівним, тихим голосом говорить):*] *Ні, піду, мабуть, прийму лавровишневих капель: може, трохи заспокоять* (В. Винниченко); *Лавровишнева олія не міститься в листі в готовому вигляді, а утворюється за особливого роду бродіння* (з наук.-попул. літ.); *У продаж надійшов лавровишневий лосьйон після гоління* (з газ.).

ЛАВРОВИ́ШНЯ, і, *ж.* 1. Південне вічнозелене дерево або кущ родини розоцвітих із пахучим листям і плодами, схожими на вишні. *Він іде подвір'ям поміж клумбами та кущами густої, приземкуватої лавровишні* (М. Руденко); *Якби не розмарин, не мирт, не лавровишня, то думав би про світ буденний та простий...* (П. Мовчан).

2. Плід цієї рослини. *Горпина ридала.., а Тайфіде* [сусідка] *силоміць заливала їй у горло настоянку з лавровишні* (З. Тулуб).

ЛАВРОВІ́Т, у, *ч.* Мінерал зеленого кольору; різновид діопсиду. *Лавровіт Південного Прибайкалля — новий різновид ювелірного каменю* (з наук.-попул. літ.).

ЛА́ВРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ла́вра.** *Монастирські церкви були збудовані дванадцятьма братами. Вони ж будували високу лаврську дзвіницю* (з легенди); [Голохвостий:] *Нехай мене покарають всі печерські святі! Нехай мене покриє великий лаврський дзвін, коли я брешу* (М. Старицький); *Анастасій .. урочистим рухом офірування, помалу тричі раз за разом підніс вгору таріль з просфорою, як наказував робити в кожне Богородичне свято лаврський устав* (Н. Королева); *На лаврських кручах, на горбах крутих І на Дніпрі, у битвах за причали Ми справді бачили людей святих, Що смертю смерть в бою перемагали* (Л. Дмитерко); *Тризна сказав, що Загвойський не лаврський чернець, а постриженик Братського монастиря* (П. Загребельний); *Ліда робила гак..: повертала до Лаври, ішла повз лаврський мур, зводила очі до золотих маківок, доходила до мистецької галереї і повертала праворуч, на вузьку, непримітну доріжку* (Люко Дашвар).

ЛАВСА́Н, у, *ч.* Синтетичне поліефірне волокно, що своїми властивостями нагадує вовну. *Кому ж може знадобитись сукенка з лавсану, що виходить уже з моди, та ще й біла, — перед недалекою вже осінню* (Б. Антоненко-Давидович); *Лавсан міцністю переважає нейлон і через те, що не мнеться, він не поступається перед вовною* (з наук.-попул. літ.); // Вироби з такого волокна. *Я одягся модерно в нейлон і лавсан, На побачення біг сто літ* (Б. Олійник); *Шовк, лавсан, кетгут аптеки відпускають в стерильних ампулах* (з навч. літ.).

ЛАВСА́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **лавса́н.** *Носій інформації у вигляді паперової, целулоїдної або лавсанової стрічки призначений для запису інформації пробиванням перфорацій у відповідних позиціях* (з наук. літ.); *Лавсанове волокно еластичне, стійке до стирання, злипання, вигину* (з наук.-попул. літ.); *Для зміцнення тканини часто використовують лавсанову нитку* (з газ.); // Вигот. із лавсану. *Віра Павлівна злегка торкнулась пальцями лавсанової сукенки...* (Б. Антоненко-Давидович); — *Одне маленьке зауваження — вам лавсановий халат не до лиця* (О. Чорногуз).

ЛАВСО́НІЯ, ї, *ж.* Тропічна кущова рослина родини плакунових, висушене листя і стебла якої використовують для вироблення барвника — хни. *Для виробництва косметичної продукції культивують калусні культури лавсонії* (з наук. літ.).

ЛАВЧИ́НА, и, *ж., розм.* Зменш. до **ла́вка**[1]. *В "клітці" під сходами на маленькій, старій лавчині сиділо троє* (І. Франко); *Знайшовши клаптик місця на лавчині, сів я* (У. Самчук); *Вона сіла на лавчині, й перед самим її обличчям тріпотіла почеплена на шворці випрана білизна* (Є. Гуцало); *Сідаю на своє улюблене місце — лавчину під крислатою грушею* (В. Скуратівський).

ЛАГ[1], а, *ч., мор.* 1. Навігаційний прилад для вимірювання швидкості руху судна або пройденого ним шляху. *Після обстрілу глибинними бомбами у підводному човні зіпсувались лаг і курсограф* (М. Трублаїні); *Минуло дві години з того моменту, як човен його опустився на воду, лаг показував 45 миль* (О. Сизоненко); *Компас і лаг були єдиними приладами, якими міг послуговуватися Дік Сенд, щоб визначити напрямок і пройдений шлях* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна).

2. Борт судна. *Стати лагом до хвилі.*

ЛАГ[2], у, *ч., спец.* Розрив у часі між двома процесами або явищами, які мають причиново-наслідковий зв'язок (напр., між випуском товарів та їх реалізацією). *Існує помітний лаг, часовий інтервал між фундаментальним відкриттям і його практичним застосуванням* (з наук.-попул. літ.); *При розвитку грошово-кредитної політики треба враховувати "ефект запізнення" — часовий лаг між зміною динаміки грошей і динамікою цін* (з навч. літ.); *Лаг капітальних вкладень характеризує часовий період, що відокремлює отриманий прибуток від інвестицій* (із журн.).

ЛАГАНЕ́ЦЬ, нця́, *ч., діал.* Різновид чашки, дерев'яної посудини з обручами. *Лаганець з водою.*

ЛАГАНО́К, нка́, *ч., заст.* Діжечка із видовбаного дерев'яного пенька. *В музеї можна побачити різний дерев'яний посуд: діжечки, кадовби, лаганки, ложки* (з газ.).

ЛАГЕНА́РІЯ, ї, *ж.* Однорічна витка рослина родини гарбузових, що має довгі смачні плоди, а також білі квіти, які розпускаються ввечері. *У природних умовах лагенарія росте в тропічному кліматі, але завдяки садівникам ця рослина з'явилася і в Україні* (з наук. літ.); *Археологи змогли знайти докази того, що посуд з лагенарії використовували більше 12 тисяч років тому* (з наук.-попул. літ.); *За сприятливих умов лагенарія щодня додає в розмірах до 10 см* (з газ.).

ЛА́ГЕР[1], у, *ч., заст.* Табір *(див.* **та́бір**[1] 1, 4). *Оставшись, Турн один маячив, Нікого вкруг себе не бачив, .. Во всі лопатки в лагер дунув* (І. Котляревський); *Ті п'янствували, безпутствували кілька день: попалили у людей хати, повиривали усю городину — мов у ворожий лагер попали* (Г. Хоткевич); *Потім нас загнано в концентраційний лагер* (М. Йогансен); *Після обіду я, Варя і І. Г. Добринін ходили вниз по Ухті, за лагер, у ліс по ягоди* (Остап Вишня).

ЛА́ГЕР[2], а, *ч.* Сорт пива, що виготовляють з використанням дріжджів низового бродіння. *— Попроси у них чеський лагер .. — Дональд повернувся із двома пинтами пива. — Я й собі таке взяв. І що, воно гарне? — Дуже* (С. Пиркало); *На лагер припадає 80–90 % світового виробництва пива, і лише залишок — на інші типи, переважно ель* (з наук.-попул. літ.); *Зовсім скоро тут наливатимуть імбирний та темний солодкуватий лагер* (з газ.).

ЛА́ГІДКО́М, ЛА́ГОДКО́М, *присл., розм., рідко.* Злагідно, дружно. *Вона боїться чоловіка, та так коло його лагодком* (Сл. Б. Грінченка).

ЛА́ГІДЛИВИЙ, ЛА́ГОДЛИВИЙ, а, е, *рідко.* Лагідний, миролюбний. *Ось оцей-о лагодливий чоловік допоміг укласти мирових більше, ніж та Пуатьєрська палата, Монморинньйонський магістрат і роз'ємчий* [третейський] *суд у Партені старому* (М. Лукаш, пер. з тв. Ф. Рабле); *Лагідлива людина.*

ЛА́ГІДЛИВІСТЬ, ЛА́ГОДЛИВІСТЬ, вості, *ж., рідко.* Властивість за знач. **ла́гідливий.** *Моєму темпераменту, моєму зашкарублому світоглядові подобається така європейська лагідливість* (із журн.).

ЛАГІДНЕ́НЬКИЙ, а, е. Пестл. до **ла́гідний.** *Зінь — дуже слухняний та лагідненький. Він майже ніколи не сперечається, ні з ким не свариться, не верещить, не пацає ногами* (В. Винниченко).

ЛАГІДНЕ́НЬКО. Присл. до **лагідне́нький.** *А самі серпи побрали І постать займають. Та вдвох собі лагідненько, Любо розмовляють* (Леся Українка); *Колись Андрій глянув на неї лагідненько — і вже розквітли з того в дівочому серці буйні надії* (С. Васильченко); *А ігумен його лагідненько з пороху підводить: — Таж знаю, брате, знаю* (Н. Королева); *Вона любить, коли з нею лагідненько* (М. Сиротюк); *— Отче Якове, — лагідненько мовив отець-настоятель, — ходіть, спочинете трохи* (Г. Пагутяк); *// у знач. пред. Все — лагідненько, пристойно* (М. Дашкієв).

ЛАГІДНЕ́СЕНЬКИЙ, а, е. Пестл. до **лагідне́нький.** *Цей несамовитий албанець.., який він тихесенький, лагідненький із ними, шарлатан* (В. Винниченко); *Що це лагідненька й дуже теплесенька моя Уляночка тримає в руцях?* (з Інтернету).

ЛАГІДНЕ́СЕНЬКО. Присл. до **лагідне́сенький.** *Коли пив з дерев'яного кухлика, бабуся сказала так лагідненько, так не нарошне вимовляючи слова: "Доброго здоров'я"* (Григір Тютюнник).

ЛА́ГІДНИЙ, а, е. 1. Спокійний, сумирний, тихий. *Меланя характеру була лагідного, ніколи в гнів не впадала* (Ю. Смолич); *Максим Якович був людиною лагідною, ніби ягня* (С. Андрухович); // Ніжний, ласкавий. *Себе я чую сильним і свобідним .. Таким веселим, щирим і лагідним, Яким я був за давніх, давніх літ* (І. Франко); *Така собі проста Докія Петрівна, з людьми не горда і з дітьми лагідна* (А. Головко); // Який виражає спокій, доброту, ласку, ніжність. *Завжди усмішка лагідна цвіла їй на вустах* (В. Сосюра); *Хоч які лагідні й заспокійливі були слова доброї жінки, мене вони нітрохи не заспокоювали і слухати їх я не бажала* (І. Андрусяк); // Злагоджений, дружній (про життя, взаємини і т. ін.). *Хоч наша родина дуже бідна, проте в хаті було життя тихе, лагідне* (С. Васильченко); // Пройнятий доброзичливістю, приязню, ласкою. *Лагідна відповідь гнів відвертає, а слово вразливе гнів підіймає* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Як не готував себе Іван Юхимович до лагідної розмови, гнів почав брати верх над його волею* (М. Руденко).

2. Приємний для сприймання; нерізкий, м'який, ніжний. *І всі струни озвалися співом, Лагіднішим од вітру дзвінкого* (Леся Українка); *Із звисаючої лампи, ослоненої зеленою ажурною заслоною, розходилося ніжне, лагідне світло* (О. Кобилянська); *Сон приходить, муркочучи, лагідний, рідний, ніжний сон — як визволення* (І. Багряний); *Катерина гладила її волосся, і так заспокійливо впливали на Марію оті любовні, лагідні доторки її долонь!..* (М. Руденко); // Про теплу приємну погоду, перев. безвітряну або з легким вітерцем. *Сосни шумлять під вітрами, Тихнуть у лагідну днину* (М. Нагнибіда); *Хмари розприслися* [розприснулися] *разом із мрякою, і довкола запанувало тихе лагідне надвечір'я* (Ю. Винничук); // Несильний, невеличкий (про вітер, хвилі і т. ін.). *Немов лагідні хвилі гойдають водні лілеї* (М. Коцюбинський); *До весни далеко, але вітрець лагідний лоскоче щоку* (О. Копиленко); // Рівний, нестрімкий. *Лагідний берег ріки.*

ЛА́ГІДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **ла́гідний.** *Тая йому неприродна лагідність прикро контрастувала з попереднім диким і грізним тоном* (І. Франко); *Лисенко, попри всю лагідність особистої своєї вдачі, мав ворогів, був супроти них непримиренний* (М. Рильський); *Я мав би написати таку музику, ось таку — про любов і .. спокій в душі, про лагідність й добро до іншого, може б, вона допомагала, коли б її слухали, тим, хто цього не чув, не розуміє, не знає* (Ю. Покальчук); *У духовній красі людини найціннішими, безумовно, є людяність, лагідність, доброта і честь, розум* (з навч. літ.); *Мова капітанова потроху губила лагідність* (Ю. Яновський); *Лагідність хвиль закінчується там, де починається білий "баранець". Така хвиля може накрити плавця, затягнути далеко від берега* (із журн.).

ЛАГІДНІ́ТИ, їю, ієш, *недок.* Ставати лагідним. *— Дай ми* [мені] *спокій, Маню! — відказав Симон, лагідніючи* (І. Франко); *Володько помітно лагіднів* (У. Самчук); *Обличчя .. лагідніло й набирало виразу старої дитини, якій сниться якийсь химерний сон* (Б. Лепкий); *Терентій мовби лагіднів у праці* (Б. Харчук); *Мороз і стужа лагідніли, сніг іще хіба несподівано й рідко навертався* (О. Кобилянська); *Темрява поступово лагідніла й відступала* (Ю. Винничук).

ЛАГІДНІ́ШАТИ, аю, аєш, *недок.* Ставати лагіднішим. *Як тільки Марену починає зігрівати небесний Сварожич, цариця-водиця лагіднішає і на землі все починає розквітати*

й рости (з легенди); *Зморшки на лобі в голови розгладжуються, очі яснішають, все обличчя лагіднішає, розгортаються на його вусах пелюстки усмішки* (Остап Вишня); // *безос. Йому дедалі лагіднішає на душі й заходить така прозорість, така теплота, аж він ладен довіку сидіти й слухати* (Е. Андієвська).

ЛА́ГІДНО. Присл. до **ла́гідний.** *Ось уже корови воду Із корита попили, І одна по одній .. В стійло лагідно пішли* (І. Вирган); — *Ти засни, а я тобі казочку розкажу,* — *сказала лагідно бабуся* (О. Копиленко); — *Скільки хочете за неї* [сукенку]? — *спитала лагідно Віра Павлівна, і дівчина ожила* (Б. Антоненко-Давидович); *Професор Доктор, лагідно посміхаючись, іноді порушував цю небагатослівну трапезу міркуванням уголос* (Ю. Андрухович); *Через що коти гризуться з собаками .. не живуть лагідно?* (Сл. Б. Грінченка); *Сей зимовий сезон почався так лагідно, що я маю добру надію на сей рік* (Леся Українка); *Під ногами пругко угинається килим трави, а поряд ласкаво і лагідно хлюпає море* (Д. Ткач); *Стежка лагідно здіймалася вгору і пропадала місцями в густих лопухах* (М. Коцюбинський); // *у знач. пред. Здебільшого було лагідно й помірковано — біла земля, сине* [синє] *небо, ясне сонце, блідий місяць* (У. Самчук); *Він глянув їй у очі, і одразу стало лагідно і спокійно на серці* (Н. Рибак).

ЛАГЛІ́НЬ, я, *ч., мор.* Плетений трос, що його використовують для буксирування лагів *(див.* **лаг**[1] 1). *Колись швидкість судна визначали за допомогою лагліня, на якому через рівні проміжки зав'язували вузли* (з наук.-попул. літ.); *Скинувши за борт брус, відпускали лаглінь. Брус залишався на поверхні води, а корабель віддалявся від нього* (із журн.).

ЛА́ГМАН, а, *ч., іст.* У Швеції за середньовіччя — особа, що коментувала правові звичаї і закони при судових справах, але не брала участі у винесенні вироку; правник. *Оскільки в скандинавів значення правового звичаю зберігалося довше, ніж в інших народів, до нас дійшло і більше достовірних фактів про діяльність лагманів (особливо у Швеції)* (з наук. літ.); *Поки не були створені перші письмові збірники законів, значною була роль тих, хто тлумачив правові звичаї. У давніх франків їх називали рахінбургами, у скандинавів — лагманами* (з наук.-попул. літ.); *В епоху Середньовіччя, коли в кордонах поселення окремих шведських племен були утворені провінції Шведського королівства, посади провінційних лагманів зберігалися* (з навч. літ.); *На колісниці, яку тягне четверик коней, .. їде з ярлами і лагманами Олаф Скетконунг* (С. Скляренко).

ЛАГМА́Н, у, *ч., кул.* Національна страва народів Середньої Азії — локшина з приправами, м'ясом та овочами. *Лагман подається у великих піалах, і зазвичай цю страву їдять паличками* (з наук.-попул. літ.); *Лагман не лише повсякденна страва, у Середній Азії його також готують на свята* (із журн.); *Локшину для лагману тягнуть особливим способом, отримуючи з тіста довгу нитку, у домашніх умовах її довжина іноді доходить до 10–15 м* (з газ.).

ЛА́ГОДА, и, *ж., рідко.* 1. Те саме, що **зла́года.** *Нічим їй ніхто не догодить, ні з ким жити в покої, в лагоді не може* (М. Коцюбинський); *Все мало скінчитись лагодою, як про те і мріяв Ярополк* (І. Білик).

2. Те саме, що **ла́гідність.** *Іду помарить край ставка, Де лагода та сяєво блакиті* (М. Старицький); *Якою тихою лагодою віяло од І. К. Карпенка-Карого, коли він уявляв на сцені тихих, старих дідків!* (Л. Старицька-Черняхівська); *Навкруги такий достиглий спокій, Така в усьому лагода розлита* (І. Вирган).

ЛА́ГОДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **ла́годити.** *Дім і справді був старий і не лагоджений вже, може, кілька десятків років* (І. Нечуй-Левицький); *Покупцю мають бути відшкодовані збитки, якщо він, не знаючи, придбав лагоджений одяг* (з Інтернету).

ЛА́ГОДЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ла́годити** 1. *Він запросив мене до хати й повів у невеличку кімнату, де був розкладений інструмент для лагодження взуття* (Л. Смілянський); *Остап .. й привіз оріщини, але до лагодження* [хлівця] *не брався* (П. Кочура); *Повсякденні турботи про укріплення фортеці, про будівництво нових човнів і лагодження старих .. і ще десятки різних .. клопотів тримали його* [Сірка] *на ногах* (В. Малик).

ЛА́ГОДИЛЬНИЙ, а, е. Стос. до лагодження. *Лагодильні роботи — ремонтні роботи, які виконуються для виправлення дефектів* (із журн.); // Признач. для лагодження. *Поруч із супермаркетом у місті відкрили лагодильну майстерню* (з газ.).

ЛА́ГОДИЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто лагодить (у 1 знач.) що-небудь. *Лагодильник шпону і фанери переважно зайнятий на роботах із застосуванням синтетичних клеїв* (з наук.-попул. літ.).

ЛА́ГОДИЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **ла́годильник.** *Серед запропонованих вакансій — начальник дільниці сушіння та ремонту шпону, лагодильниця шпону* (з газ.).

ЛА́ГОДИТИ, джу, диш, *недок., що.* 1. Усуваючи пошкодження, робити придатним для користування. *В Яру колись гайдамаки Табором стояли, Лагодили самопали, Ратища стругали* (Т. Шевченко); *Коло столу сидів Улас і лагодив старого синього жупана* (І. Нечуй-Левицький); *Скрізь робили на вулицях ремонт: чистили каналізаційні труби, лагодили трамвайні лінії, штукатурили й фарбували будинки* (С. Васильченко); *Полагодити місточок, звісно, можна, так невідомо, кому його лагодити, бо він якраз на межі* (Остап Вишня); *Це були майстри на всяку всячину — лагодили годинники, арифмометри, велосипеди й друкарські машинки* (Б. Антоненко-Давидович); *То водогін монтував, а тепер дрібноту різну лагоджу* (Р. Андріяшик).

2. *перен.* Усувати, ліквідувати непорозуміння, припиняти сварки і т. ін. *Він завжди лагодив їм всі формальності в таких делікатних справах, як дозволи на пантовку, на ловлю єнотів, на різну зброю тощо* (І. Багряний); *Це був його улюблений дотеп, яким він звичайно лагодив більш серйозні балачки між нами* (Ірина Вільде); // Уладнувати, виправляти (у 2 знач.). *Негарно Мирону стало, що його зять такий: закручувати чужі гроші вмів, а віддавати не вміє .. Він почав лагодити діло* (Грицько Григоренко); // *тільки 3 ос.* Робити менш відчутним; угамовувати. *Сльози лагодили її жаль, розливали всякі думки* (І. Франко); *Суворість тіней лагодили пестрі* [різнокольорові] *блиски, які проміж пні свіч злітали з горішних шиб на царські ворота і квітчасте застілля аналоя* (К. Гриневичева); *Слова учителя лагодили біль його душі* (А. Крушельницький).

3. Робити щось готовим, придатним для вжитку, користування. — *Лагодь, сину, сани, відвезеш ялинку* (М. Коцюбинський); *Василина подала йому вечерю та й пішла лагодити постіль* (Л. Мартович); *Він, до бою лагодячи гармату, .. пес-*

тив рукою її мідне жерло (О. Ільченко); // Заздалегідь робити все необхідне для здійснення, проведення чогось. — *Дружечки прийшли, нехай убирають до вінця нашу молоду, .. а я піду лагодити весілля!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Я лагоджу дві книжки до друку* (В. Стефаник); // Збирати, лаштувати когось у дорогу. *Лагодила* [мати] *їх* [синів] *цілу ніч у дорогу* (В. Стефаник); // Готувати, приготовляти (їжу, напої і т. ін.). — *Чого-бо ви, паниченьку, сумуєте і сидите мовчки? Чи не пора вже лагодити обідати?* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Мати замовкла, стала лагодити обід для батька* (С. Ковалів); *Лагодячи вечерю, вона навіть приспівувала* (М. Коцюбинський).

4. *розм.* Те саме, що **роби́ти** 2. *Лиш де-де в кошарах цюкали теслі, лагодячи нові цямрини для ям* (І. Франко); *Лице в нього було поважне, скуплене, немов лагодив домовину* (М. Коцюбинський); *Ми якраз з Сашком лагодили шпаківню в його дворі, коли побачили тачанку* (М. Чабанівський); *В тій хитавиці добігаєш до діда Гордія, що лагодить саджалку на рибу* (Є. Гуцало).

5. *розм., рідко.* Те саме, що **устано́влювати** 1. *Метушилася* [господиня] *поміж гостей, кожному намагалась щось сказати чи запитати, поспішала назустріч новим, лагодила на столі квіти* (Олесь Досвітній).

ЛА́ГОДИТИСЯ, джуся, дишся, *недок.* 1. *до чого, на що і з інфін.* Робити приготування до певної дії, стану; готуватися (у 1 знач.). *Як так на небі дві хитрили, Тут* [на полі] *лагодились два на бій* (І. Котляревський); [Кіндрат Антонович:] *Ідіть краще у дім та готуйтеся до чаю.* [Олеся:] *Ще рано до чаю лагодитись* (М. Кропивницький); — *Ну, розказуй. Оту — знаєш?.. де зайчик сів під дубком та й плаче .. Павлик щулиться під ряденцем і лагодиться слухати* (С. Черкасенко); *Мовчки стежив старий, як хлопець вкладався на сухому дерні проти сонця й лагодився спати* (Л. Смілянський); *Тільки сестра з двору, став лагодитись і він кудись: причепурився, оглянув себе перед дзеркалом, щіточку вусів торкнув ребром долоні* (О. Гончар); *Отець Гаврило уже відправив утреню й лагодивсь снідати, коли прибігли .. кирилівчани* (Василь Шевчук); // *куди.* Збиратися, лаштуватися в дорогу і т. ін. *Лишень на Божу днинку збиратись стало, а Саїн з товаришами в дорогу лагодиться* (Марко Черемшина); *Будівлі міста тріпотіли крилами прапорів, ніби лагодились летіти у веселу подорож* (Олесь Досвітній); *Коли Андрій лагодився до клубу, мати просила його не баритись* (О. Гуреїв).

2. *тільки 3 ос., розм.* Те саме, що **ла́дитися** 1. *Він, сердега, мучився, мучився... Нічого не лагодиться* (М. Івченко); *Радів і Янек Свєнціцький, що справа лагодилася, і потроху опановував роль управителя* (З. Тулуб); // *з чим, безос. У самого Колодяжного не все лагодилося з іспитами, і він волів найменше зараз засідати* (Н. Рибак).

3. Пас. до **ла́годити** 1, 3. *Містки вічно лагодилися наспіх, і вони служать, завжди однаково крекчучи як від великого, так і від малого вантажу* (Іван Ле); *Матеріали уже переписуються, і збірник лагодиться* (М. Коцюбинський); *Всі літні майданчики ще тільки лагодилися для справжнього сезону* (П. Загребельний).

◊ **Відхо́дити (ла́годитися) / віді́йти́ на (в) Бо́жу (оста́нню) путь (доро́гу)** *див.* **відхо́дити.**

ЛА́ГОДІННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **ла́годити.** *Доми та забудування і в його селі, і в Києві стояли без лагодіння десятки років* (І. Нечуй-Левицький); *Не така дорога, як лагодіння* (Сл. Б. Грінченка).

ЛА́ГОДКО́М *див.* **ла́гідко́м.**

ЛА́ГОДЛИВИЙ *див.* **ла́гідливий.**

ЛА́ГОДЛИВІСТЬ *див.* **ла́гідливість.**

ЛА́ГОДОМ, *присл., рідко.* Те саме, що **ладо́м.** *Навчає лагодом* (Номис).

ЛАГОМИ́НА *див.* **лагоми́ни.**

ЛАГОМИ́НЕЦЬ, нця, *ч., розм., рідко.* Те саме, що **ласу́н.** *І ті були там лагоминці, піддурювали що дівок* (І. Котляревський); *Лагоминець, ласун, у зажерності хтивій волю плоті чинив, слугував їй, як міг* (П. Мовчан).

ЛАГОМИ́НИ, ми́н, *мн. (одн.* **лагоми́на,** и, *ж.), розм.* Те саме, що **ла́сощі.** *Везли* [Латинці] *з собою лагомини, оливу, мило, риж, маслини* (І. Котляревський); — *Оце так борщик! Лагомина — не борщик! — сказав він* (Валерій Шевчук); *Ларс, хазяйський хлопчина, нагодував нас усілякими лагоминами* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЛАГОМИ́НКА *див.* **лагоми́нки.**

ЛАГОМИ́НКИ, нок, *мн. (одн.* **лагоми́нка,** и, *ж.), розм.* Зменш.-пестл. до **лагоми́ни.** *Коли не забредеш к Мірошнику бувало, У його є і хліб, і сіль, і сало, Чи то в скоромний день — із маслом буханці, Книші, вареники і всякі лагоминки* (Є. Гребінка); *Їв* [чоловік Марії] *просту їжу і не загадував лагоминок* (Валерій Шевчук); *Кішка .. недарма склала утікачкам компанію — її гострий нюх одразу ж уловив у портфелі, який Ліза несла за плечима, лагоминку. Власне кажучи, лагоминка там була одна-єдина — останній пиріжок з м'ясом* (І. Андрусяк).

ЛАГОФТА́ЛЬМ, у, *ч., вет., мед.* Незмикання повік; "заяче око". *Лагофтальм призводить до висихання кон'юнктиви і рогівки, яке може ускладнитися ерозією, виразкою рогівки, її помутнінням* (з наук.-попул. літ.).

ЛА́ГТИНГ, у, *ч.* 1. Верхня палата норвезького парламенту — стортингу. *Формально стортинг складається із двох палат — одельстингу і лагтингу* (з навч. літ.).

2. Законодавчий орган на Аландських островах. *Законодавчим органом з автономних питань є місцевий парламент — лагтинг, який обирає адміністрацію островів* (з наук.-попул. літ.).

ЛАГУ́НА, и, *ж.* 1. Неглибока морська затока, що утворилася внаслідок відокремлення частини моря піщаною косою. *Ми довго плавали, ми бачили увіч Гарячі кактуси, банани тонкошкурі, Легку блакить лагун на чорнім фоні бурі* (М. Рильський); *Як великий художник, природа .. творить з весняних марев озера, лагуни, сліпучі плеса...* (О. Гончар); *Вийти на площу. Слухати живу Венецію. Дивитися на води лагуни* (Ю. Андрухович); *У серферів був вітер у лагуні, у дайверів — рифи і Блакитна діра* (Любко Дереш).

2. Внутрішня водойма коралового острова (атола). *Атол — це кораловий острів, що має форму кільця, яке оточує порівняно глибоку (до 150 м) лагуну* (з навч. літ.).

ЛАГУ́ННИЙ, а, е. Те саме, що **лагу́новий.** *Відносно однорідні породи формувалися в лагунних умовах на незначній глибині у відновному середовищі* (з наук. літ.); *Солоні порові розчини і порові розсоли належать до лагунних розчинів, що не беруть участі в інфільтраційному водообміні* (з навч. літ.).

ЛАГУ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **лагу́на.** *В. В. Глушко вказує на можливість розвитку лагунових засолених відкладів*

верхнього тріасу у фундаменті Румунських і частково Українських Карпат (з наук. літ.); // Який має лагуни. *Лагунові острови.*

ЛАД, *ч.* 1. *род.* ла́ду́. Стан, коли де-небудь чисто прибрано, всі речі на своїх місцях; порядок у чомусь або де-небудь; протилежне б е з л а д д я. *Він згадував свій город і виноградник, той лад, який завела там Параскіца власними руками* (М. Коцюбинський); *Такий лад завів у селі старий досвідчений козак, що прийшов сюди з першими поселенцями* (А. Чайковський); *В мешканні .. вони швидко навели лад: поприбирали й почіпляли знову на стіни образи та поклали речі на свої місця* (І. Багряний); *В дворі будов хазяйський лад: ліворуч — ряд, праворуч — ряд* (І. Гончаренко); *Кімнату за кімнатою в кожному будинку, ступінь за ступенем на подвір'ї прибирали, перетирали, перемивали, чистили, підмітали, наводячи зразковий лад* (В. Козаченко); *Кладу на стіл булочки і шматок голландського сиру, що ми купили дорогою. Наводжу швидко лад у кімнаті* (В. Лис).

2. *род.* ла́ду́. Стан, коли все робиться, виконується як слід, відповідно до певних вимог, правил і т. ін. *Хтось до когось давно хоче писати, та ніяк не може прийнятись, то якийсь спішний лист на заваді стане, то хтось розкисне сам, та й так нема ладу* (Леся Українка); *Як людина військова, любить* [пан Бжеський] *лад і дисципліну* (З. Тулуб); *Ми оберігаємо на вокзалі лад, регулюємо рух, стежимо за роботою прибиральниць* (П. Колесник); *Кинувши роботу, батько одразу пішов тоді в школу .. наводити правду і лад...* (О. Гончар); *Нема ладу в селі! Нема в Колобродах ві-і-йта!..* (Р. Андріяшик); *Тоді просте пригадування цих елементів легко випалаштовує на потрібний лад* (Любко Дереш); // Злагодженість, узгодженість у діях; організованість. *Хоч пішли вони* [половці] *в кожухах, Не було ладу в їх рухах* (І. Франко); *Праця відбувалася надзвичайним темпом. І в той же час зразу бив в очі надзвичайний лад і організованість усієї роботи* (Ю. Смолич); *Кому, як не їм, краще знати, як тримати лад у багатотисячному натовпі* (О. Забужко); // Згода, злагода в стосунках, взаєминах і т. ін. *Нащо й клад, коли в сім'ї лад* (прислів'я); *У товаристві лад — усяк тому радіє* (Л. Глібов); *Його розбурхана істота мимоволі з гірким докором схилилася перед тихим подружжям ладу і згоди, що панувало тут, випромінюючи ясну щоденну радість* (В. Підмогильний); // *у знач. присл.* **ла́дом.** Зрозуміло, ясно, не заплутано. *Та ви ладом кажіть* (Номис); — *Та чому оця Маруся нам не скаже нічого?.. — І справді, чом таки не скажеш ладом, Марусе* [Марусю]? (Марко Вовчок).

3. *род.* у, *перев. з прийм.* в (у) *та означ.* Певним чином зумовлене розташування, розміщення кого-, чого-небудь. *На перехрестях небесних шляхів хрещатим візерунком іноді мчали в бойовому ладі наші винищувачі* (О. Копиленко); *Йшли вони* [панцирники] *точним ладом* (Ю. Смолич); *Виходить в чисте поле він У світі присмерковім, А в полі двісті сорок мін Лежать в ладу шаховім* (Л. Первомайський); *Кінниця вже почала потроху строїтися в лади* (І. Білик).

4. *род.* у, *з прийм.* на *та означ.* Спосіб, зразок, манера. *Він, ще оженившись, .. од мужицтва одстав, а збився трошки на купецький лад* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Віходить Сабіна, — молода, гарна рабиня-самаритянка, убрана на грецько-римський лад* (Леся Українка); *На якусь мить запала мовчанка. Видно, пообідавши, слідчі настроюють себе на робочий лад* (Ю. Збанацький).

5. *род.* у, *з означ.* Система суспільного, державного укладу; устрій. *Він тільки-но вирушив із Грозного у Західну Грузію, щоб очолити рух за відновлення конституційного ладу в своїй країні* (В. Шкляр); *Підкреслював при будь-якій нагоді свою невіру в насаджений згори суспільний лад* (Ю. Андрухович); *Боротьба рабів проти рабовласників, яка тривала цілі століття, кінець кінцем привела до краху рабовласницького ладу і заміни його прогресивнішим — феодальним* (з публіц. літ.).

6. *род.* у, *чого і з означ., лінгв.* Будова, структура (про мову). *Структура мови Т. Г. Шевченка з її граматичним ладом і основним словниковим фондом збереглась як основа сучасної української літературної мови* (з наук. літ.); *Рубінові здалося, що це говорить не бабуся, .. а мати — так багато було спільного в інтонаціях, навіть в самому ладі мови* (І. Сенченко).

7. *род.* у, *з означ., муз.* Система взаємозв'язків музичних звуків, обумовлена тяжінням нестійких звуків до стійких. *Все ж і цей хор* [гімн Афродіті] *має досить цільний характер завдяки діатонічному ладу, що не змінюється* (з наук. літ.); * Образно. [А в т о р:] *Мій голос журливеє щось починає, А струни твої на веселім ладу* (Леся Українка); *Струни на́строю настро́ю На бадьорий юний лад* (В. Еллан-Блакитний).

8. *род.* у, *муз.* Вузька поперечина на грифі або шийці деяких струнних інструментів. *Кожна нота, затиснута на певному ладу, звучить вище на півтон, ніж затиснута на попередньому ладу* (з навч. літ.); // *перев. мн.* Клавіші гармонії, баяна, акордеона та духових інструментів. *З-під руки вибирали білі ґудзички ладів старенької гармонії* (А. Шиян); *В швидких парубоцьких руках блискотіли перламутрові лади акордеона* (М. Руденко).

Наво́дити / навести́ поря́док (лад) *див.* **наво́дити; Не до ладу́ кро́єний** (*розм.* **кра́яний**), **та міцно зши́тий** *див.* **кро́єний.**

○ **(1) До ла́ду́:** а) *(у знач. присл.)* так як треба; добре; вправно. *Іти хіба до вас в найми? чи до ладу буде?* (Т. Шевченко); — *Яка з тебе хазяйка буде, що ні ступити, ні зробити до ладу не годна?* (М. Коцюбинський); *Вона дуже клопоталася про сьогоднішній вечір — треба ж, щоб усе було до ладу* (В. Підмогильний); *Робота в його руках якось ішла сама собою, швидко й до ладу* (О. Гончар); б) *(у знач. присл.)* благополучно. *Семен радий був, що все скінчилось до ладу* (М. Коцюбинський); в) *(у знач. присл., зі сл.* г о в о р и т и, п и с а т и, п о я с н ю в а т и *і т. ін.)* переконливо, зрозуміло, ясно і т. ін. *Закипів же й я тоді: — Да ти, — кажу, — Якове, говори до ладу!* (Марко Вовчок); *Ну, добре! Сядьте на місце. Треба побалакати до ладу. Все це нісенітниця* (В. Винниченко); *Чого тоді Іван Овсієвич так зробив, я гадаю, що він би не сказав нічого про це до ладу, якби хтось був про це спитав* (Т. Осьмачка); — *Та й не знаю, чи зможу до ладу розповісти?* (М. Стельмах); *Оскільки сам він її до ладу написати не вміє, то писаря собі знайшов* (О. Гончар); *Язик мій заплітався, я нічого не міг до ладу пояснити їй і вже сердився сам на себе* (Є. Гуцало); г) *(у знач. присл., перев. зі сл.* з н а т и*)* точно, достеменно. *Довгенько розшукував художню школу. Кого не питав — ніхто до ладу не знав, де міститься та школа* (Ю. Збанацький); *Їв, не знаючи до ладу, що він їсть* (А. Дімаров); ґ) *(у знач. присл.)* тоді, коли треба, або там, де треба; доречно. — *Вводити співи треба до ладу, щоб вони*

випливали з ходу п'єси (В. Самійленко); д) *(у знач. прикм.)* потрібний, доречний. *Василь Парфенович .. може ще не таке встругнути, коли побачить: його думка — до шмиги, його слово — до ладу* (В. Большак); е) *(у знач. присл.)* гарно, красиво, чудово і т. ін. *Струнка, вродлива жінка. Завжди акуратно причесана, до ладу одягнена* (із журн.); **(2) Не в лад:** а) *(у знач. присл.)* погано, невдало, невправно і т. ін. *Хвастун і дурень од природи, що ні робив, то все не в лад* (І. Котляревський); *І літом їм було не в лад, як ніч надійде. — "Страшно", — кажуть* (Леся Українка); б) *(у знач. присл., зі сл.* с п і в а т и, в и к о н у в а т и *і т. ін.)* незлагоджено, фальшиво і т. ін. [1-й в а р т о в и й *(співає грубим голосом і не в лад):*] *Понад берегом Кокіта ходять смутнії герої* (Леся Українка); в) *(у знач. присл., зі сл.* г о в о р и т и, п о в т о р ю в а т и *і т. ін.)* недоречно, невпопад і т. ін. *— Панове громадо! Коли я що не в лад скажу — простіть мені і навчіть, чим помилився* (Б. Грінченко); г) *(у знач. присл., чому)* не відповідно до чогось, усупереч чомусь і т. ін. *І він, як лис на виноград, залізши у сусідський сад, сказав думкам своїм не в лад: Зелене, скажем прямо* (П. Дорошко); *Дорош, горблячись у сідлі і гуцаючи тілом не в лад конячій ступі, проїхав мимо Оксена* (Григорій Тютюнник); ґ) *(у знач. прикм., що, кому і без дод.)* не годиться; поганий, недоладний і т. ін. (про що-небудь). *Коли наше не в лад, то ми з своїм назад* (прислів'я); [С л у ж е б к а:] *Не доки ж панькатись мені з тобою! І се тобі не в лад, і те не в лад* (Леся Українка); **(3) Не в ладах** *з ким — чим і без дод., у знач. присл., зі сл.* б у т и, ж и т и *і т. ін.* — у поганих стосунках, не в злагоді і т. ін. — *Чи ти думаєш, що я хочу бути не в ладах з тобов* [з тобою]... *— засміялася й додала тихо: — І з твоїми дітьми... і з цілим нашим краєм?..* (О. Кундзич); *Та існує свій закон тяжіння І в страшному царстві зла: З небесами не в ладах пороки, Пекло ж люблять злі діла* (М. Лукаш, пер. з тв. Ф. Шиллера); **(4) У лад:** а) *(у знач. присл.)* так як треба; добре, успішно і т. ін. *Розмова не йшла в лад* (І. Франко); б) *(у знач. присл., зі сл.* с п і в а т и, в и к о н у в а т и *і т. ін.)* гарно, злагоджено, співзвучно і т. ін. *В термах оргія... Дівчата Трохи не голії стоять Перед Кіпрідою і в лад Співають гімн* (Т. Шевченко); в) *(у знач. присл.)* тоді, коли треба, або там, де треба; доречно. *— А, всі ви скептики, — відмахнулась Віруņька Івановою примовкою, яку вона часто повторює — і в лад і не в лад* (О. Гончар); г) *(у знач. присл., чому)* згідно з чим-небудь, відповідно до чогось. *Коло важко притупувало в лад музиці* (Леся Українка); *Варвара похитувалася в лад своїм думкам* (Л. Первомайський); ґ) *(у знач. прикм.)* такий як треба; гармонійний, відповідний і т. ін. (про голоси, музику і т. ін.). *Голоси не геть то й у лад, зате голосні аж занадто* (А. Головко); д) доречний, потрібний і т. ін. *Дурень багатий, та й слово його в лад* (Номис).

△ **(5) Дорійський лад,** *муз.* — один із трьох основних натуральних ладів мінорного нахилу. *У давньогрецькій системі дорійський лад розглядали як октавний* (з навч. літ.).

◊ **(6) Без [будь-якóго (усякого,** *рідше* **ніякого** *і т. ін.)***] ладý,** *у знач. присл.:* а) нескладно, погано, безсистемно і т. ін. *Хто каже до ладу, то вуха наставляй, а хто і без ладу, то теж не затикай* (прислів'я); *Спершу вона нікого, нічого не бачила навкруги себе, і власні думки снувались без ладу в голові* (Леся Українка); б) *(зі сл.* т і к а т и, м а х а т и *і т. ін.)* в усі боки, безладно, неорганізовано, хаотично і т. ін. *Тікали* [турки] *без ладу, куди попало, аби тільки чим скоріше добратися до свого табору або в ліс* (О. Маковей); *Руки .. знову метлялися сюди і туди без усякого ладу* (Ю. Смолич); *Бездумним поглядом обвів о. Ананій .. обличчя парафіян і без будь-якого ладу замахав кадилом* (П. Панч); в) необдумано, нерозумно і т. ін. *Вбовтнувся в річ без ладу* (Номис); *Без ладу живе* (Сл. Б. Грінченка); **(7) Без лáду і склáду:** а) *(у знач. присл., зі сл.* г о в о р и т и, к а з а т и *і т. ін.)* нескладно, плутано і т. ін. *Говорили без ладу і складу* (приказка); б) *(у знач. прикм.)* негарний, непоказний, непривабливий і т. ін. *Хоч ти* [кобила] *крива, без ладу й складу, Хоч я на тебе вже чи й сяду, Але тоді .. Ти йшла, лишаючи позаду Усіх сусід* (В. Мисик, пер. з тв. Р. Бернса); **Ви́ведений з лáду** *див.* **ви́ведений; Виводити** *(рідко* **вибивáти) / ви́вести** *(рідко* **ви́бити) з лáду** *див.* **вивóдити[1]; Ви́хід з лáду** *див.* **ви́хід; Вихóдити (вибувáти) / ви́йти (ви́бути) з лáду** *див.* **вихóдити; Давáти / дáти лад (порядок,** *рідше* **ряд** *і т. ін.)* *див.* **давáти; Добрáти (дібрáти) / добирáти дíла (лáду,** *рідко* **рахýби)** *див.* **добирáти; Довóдити / довести́ до ладý** *див.* **довóдити; Дохóдити / дійти́ [до] ладý** *див.* **дохóдити; Іти́ / піти́ на (в) лад (до ладý) <Іти́ (клáстися) на дóбре (на крáще)>** *див.* **іти́; (8) На (в) оди́н лад:** а) *(у знач. присл.)* за тим самим зразком, без відмінностей; однаково. *Наші літературні редактори .. іноді надмірно захоплюються "причісуванням" мови на один лад* (М. Рильський); *— Та ви вже хоч дражніть в один лад, — звернувся до них* [дівчат] *возій* (С. Добровольський); б) *(у знач. прикм.)* дуже схожі між собою; подібні, однакові. *Уздовж вулиці вишикувались хати, усі на один лад були* (з газ.); **(9) На всі (всякі, різні** *і т. ін.)* **лади́:** а) *(у знач. присл.)* по-різному, всіляко і т. ін. *Коли хто помилявся в читанню, .. підхоплював* [о. Телесницький] *помилку, повторював її на різні лади* (І. Франко); *Ходив Грицько.., марив на всякі лади, пригадуючи колись перечитані романи* (С. Васильченко); б) *(у знач. присл., зі сл.* о б м і р к о в у в а т и, о б г о в о р ю в а т и *і т. ін.)* з усіх сторін, усебічно. *Він* [головком] *зовсім не почував утоми, і його голова на всі лади варіювала план загального наступу і кривавої атаки* (Ю. Яновський); *За столом тривало пожвавлення, відгадка була справді дотепною, і її обмірковували на всі лади* (Л. Дмитерко); в) *(у знач. присл., зі сл.* х в а л и т и, п р о с и т и *і т. ін.)* дуже, сильно. *Вони, бач, кесаря хвалили На всі лади* (Т. Шевченко); *Нам привіз його* [керівника] *й нарадив Навесні "районний сват".. Вихваляв на всякий лад: Це вам клад* (С. Олійник); *Скочив Заєць на ослін, "Що робить?" — міркує він .. Просить* [Рись] *на усі лади — Йди Ведмедя розбуди!* (Д. Павличко); г) *(у знач. присл., зі сл.* р о з п о в і д а т и, г о в о р и т и *і т. ін.)* із захопленням, багато, жваво і т. ін. *На усякі лади про це балакали* (Марко Вовчок); *Ревна громадянка, вона потім до самої грязелікарні на всі лади розповідатиме, як перша помітила цього малого злочинця* (О. Гончар); ґ) *(у знач. присл., зі сл.* г у с т и, с п і в а т и *і т. ін.)* видаючи різноманітні звуки; різноголосо. *На околицях міста на всі лади загули фабрики й заводи* (П. Панч); *Немовби там* [у музичному інструменті] *.. сиділо щонайменше з півсотні солов'їв та з десяток жайворонків, і виспівували вони на всі лади* (І. Цюпа); д) *(у знач. прикм.)* різноголосий, всілякий і т. ін. (перев. про звуки). *Писар .. нероздягнений спить щасливим сном із присвистами на всі лади* (Ф. Малицький); **(10) На інший лад,** *у знач. присл., зі сл.* і т и, п і т и *і т. ін.* — змінивши що-небудь; інакше, по-іншому. *Тепер уже всім було видно, що справа пішла на інший лад* (з газ.); **(11) На лад,** *у знач.*

присл.: а) *(зі сл.* іти, складатися *і т. ін.)* так як треба; добре, успішно і т. ін. — *Учора діло пішло було на лад, да* [та] *й розв'язалось із твоєї ласки* (П. Куліш); *Зразу* [хлопці] *якось почули, що діло на лад йде, що в них щось вийде* (С. Васильченко); *Гармаш помітив, що сьогодні не все іде на лад у Василя Пилиповича* (О. Донченко); *Складалося усе у них на лад* (з газ.); б) *(чий, зі сл.* бути, виходити *і т. ін.)* так, як хтось хоче; за чиїмсь бажанням, уподобанням. *Характер у неї* [Катрі] *непоступливий, крутий, вічно хоче, щоб на її лад виходило* (Ю. Бедзик); **(12) На свій лад,** *у знач. присл.* — за власним уподобанням; по-своєму. *Згадаймо, як за часів німої кінематографії глядачі читали у фільмах написи .. Глядачі читали титри кожен на свій лад, кожен із своїми інтонаціями* (О. Довженко); *А хто годує нас і поїть, Той нам навік передає Обличчя світлеє своє І на свій лад серця нам строїть* (В. Бичко); **(13) Не до ладу́:** а) *(у знач. присл.)* погано, невправно, невдало і т. ін. *Йти не хочу і зоставатись дома не хочу, і все не до ладу, і нічого мені не треба* (Марко Вовчок); *Був собі батько та й мати, та був у них син. Тільки що не зробить, — то все, по-їхньому, не до ладу* (П. Тичина); *Парубок ударив кресалом по кремню, .. а губка не жевріє. Чи зволожіла, чи вим'ята не до ладу* (Д. Косарик); б) *(у знач. присл., зі сл.* говорити, сказати *і т. ін.)* недоречно, невпопад і т. ін. *Говорила небіжка до самої смерті, а все не до ладу* (Номис); [Прісцілла *(стискає руку):*] *Вибачай! Я справді щось не до ладу сказала* (Леся Українка); *Буду їй говорить не до ладу, що її так не любить ніхто...* (В. Сосюра); *На людях молодий вчений був неуважний, відповідав не до ладу* (О. Іваненко); в) *(у знач. прикм.)* уживається для вираження незадоволення чимось; не таке, як треба. — *О бодай вас!.. Що то літа? Ні, вже не до ладу... Минулося* (Т. Шевченко); **(14) Ні до ла́ду ні до прикла́ду:** а) *(у знач. прикм.)* не здатний ні до чого; невмілий, нікчемний, незугарний і т. ін. *Керівник він поганенький. Як кажуть, ні до ладу ні до прикладу* (з газ.); б) *(у знач. присл.)* недоречно, невпопад і т. ін. *В цьому балеті був ні до ладу ні до прикладу вставлений номер танків* (з мемуарної літ.); **(15) Ні ла́ду ні скла́ду (ні пола́ду, ні перела́ду):** а) *(у знач. ім.)* безладдя, гармидер і т. ін. [Пан Зефірин:] *Ви* [слуги] *тут навалили, накопичили, ні ладу ні складу* (І. Франко); [Микита:] *Там отак-то на гетьманщині все переплуталось та заборсалось, як волосінь у повсті: ні ладу ні складу* (М. Кропивницький); б) *(у знач. ім., зі сл.* нема, не було *і т. ін.)* ніякого порядку, зв'язку і т. ін. *Не було в тих її намаганнях, як то кажуть, ні ладу ні складу* (із журн.); в) *(у знач. прикм.)* негарний, непоказний, непривабливий і т. ін. *Господарство — ні ладу ні складу* (з газ.); **Ні скла́ду ні ла́ду, ні спе́реду ні ззаду** *див.* **склад**[2]**; Перевертáти (обертáти) / переверну́ти (оберну́ти) на свій лад (стрій)** *див.* **перевертáти; Перево́дити / перевести́ на і́нший лад** *див.* **перево́дити; Привести́ / приво́дити до ла́ду (до поря́дку, до путтяˊ** *і т. ін.)* *див.* **приво́дити; Стáвити до ла́ду** *див.* **стáвити; Стáти / ставáти до ла́ду** *див.* **ставáти; (16) Тонко́го ла́ду,** *у знач. прикм.:* а) високоосвічений, вихований, культурний, з хорошими манерами і т. ін. *Тонкого ладу жінка, Леся Українка і героїнь своїх виводила надзвичайно жіночними, привабливими, з активним розумом, діями* (із журн.); б) витончений, вишуканий, досконалий і т. ін. *То була тонкого ладу робота* (із журн.); **(17) У ладу́,** *у знач. присл.:* а) так, як і повинно бути; добре, успішно і т. ін. *Все твоє буде в ладу, як у меду* (прислів'я); б) *(з ким і без дод., зі сл.* жити, пожити, прожити *і т. ін.)* у добрих стосунках, мирно, дружно і т. ін. *І пану Халявському з його жінкою не минулося; не пожили у ладу* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Цілу зиму й весну Кайдашенки прожили в ладу* (І. Нечуй-Левицький); *Живіть, дітки, в ладу та не забувайте батька!* (О. Полторацький).

ЛА́ДА, и, *ж.* 1. *(з великої літери).* У слов'янській міфології — богиня домашнього вогнища, кохання й шлюбу, покровителька жінок, дітей, родючості. *Лада-богиня, рястом прибрана, землю красою своєю осяяла* (Н. Королева); — *Там, далеко-далеко, є острів Буян.., де живуть Перун і богиня Лада* (С. Скляренко); *У Лади прохали напуття на всяку добру справу, на замирення, на сіяння і збирання врожаю* (О. Бердник); *Споконвіку богинею кохання, покровителькою шлюбу, домашнього вогнища, юності й краси на Русі була Лада* (В. Чемерис).

2. *нар.-поет.* Пестливе називання дівчини, жінки (перев. у звертанні). [Журейко:] *Моя то лада, княже, І за її мушу встати честь* (І. Кочерга); *А десь же є призначена йому Даждьбогом лада, подружіє* [дружина] *його єдине, пресвітла доля його людська!..* (Василь Шевчук).

ЛА́ДАН, у, *ч.* 1. Ароматична смола, яку добувають із тропічного дерева босвелії; використовують для кадіння під час виконання релігійних обрядів; фіміам (у 1 знач.). *Кинулася Настя хату прибрати і сіни упорати, а Наум засвітив свічечку і ладаном покурив* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Він дивився на людей, бачив безліч захоплених блискучих очей, чув багатоголосий спів хору, .. йому забивали дух пахощі ладану, смирни* (С. Скляренко); *У напівтемній церкві вогко, пахне пліснявиною, ладаном і воском* (П. Кочура); *Начухрає* [Іван] *живиці зварити з воском і ладаном мазь від порізів* (Є. Пашковський).

2. *перен.* Захоплена похвала, лестощі; фіміам (у 2 знач.). *В його виступах завжди буває більше ладану, аніж критичних стріл* (Ф. Маківчук).

◊ **Дбáти про [ла́дан та] домови́ну** *див.* **дбáти; На ла́дан** *(рідко* **на часни́к)** **ди́хати** *див.* **ди́хати; Не ви́курити й ла́даном (сі́ркою)** *див.* **вику́рювати; Ні Бо́гу (Бо́гові) свічка, ні чо́рту (чо́ртові) кочергá (коцюбá, ла́дан, на́довбень** *і т. ін.)* *див.* **свíчка; Підку́рювати / підкури́ти ла́даном** *див.* **підку́рювати; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **чорт від ла́дану (від кукурі́ку)** *див.* **чорт; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **чорт (ді́дько) ла́дану (свяче́ної води́)** *див.* **чорт.**

ЛА́ДАНЕЦЬ, нцю, *ч.* Зменш. до **ла́дан.** *Купила свічечку, ладанцю .. та й накадила у хаті* (І. Манжура); * У порівн. *Добрий тютюн пани вживають, аж пахне. Наш так смердить, а цей як ладанець* (Б. Грінченко).

ЛА́ДАНКА, и, *ж.* 1. Маленький мішечок із ладаном або якимось зіллям, що його носили на грудях як талісман. *Той чоловік був грек.., він .. продавав кипарисові хрестики, образки й чотки, .. ладанки од усяких хвороб, навіть пальмові гілки* (І. Нечуй-Левицький); *Та ще ось, бачте, в мене яка ладанка: там усередині зашитий святий лист* (Дніпрова Чайка).

2. Невеличка натільна іконка із зображенням Ісуса Христа, Богородиці, святого Миколая Чудотворця, ангела-хранителя і т. ін., яку носять як оберіг. *Він побачив у неї в пазусі мотузочку. То могла бути ладанка від уроків або хрест* (І. Білик); *У вітринах бантики й валентинки, відбитки малинових вуст, звірятка з написами. І це при таких святощах і канонах, де шануються хрестики, ладанки й проскур-*

ки (Л. Костенко); *У багатьох ювелірних крамницях Києва сьогодні можна купити срібні та золоті ладанки, освячені в Києво-Печерській лаврі* (з газ.).

ЛА́ДАННИЙ, а, е. 1. Те саме, що **ладано́вий.** *Їх викидало із небес у реальний жорстокий світ .. Але це відійшло, розтануло разом із ладанними димами, зостався для студента тільки оцей довершений архітектурний витвір, оця симфонія пластики* (О. Гончар); *Він не відчував ніяких запахів — ні водоростей і болота, ні дорогоцінного сандалового аромату, ні ладанного запаху левантійської живиці* (Ю. Логвин); *Отець Йосиф .. чекав на мене навпроти в'язниці. Його ладанний запах став для мене вже рідним* (С. Андрухович).

2. *біол.* Уживається як складова частина деяких ботанічних назв. *Хвоя ладанної сосни розкладається повільно через збіднену мікрофлору* (з наук. літ.); *Жабрій ладанний росте на полях, пасовищах, уздовж шляхів, біля жител, водойм по всій країні* (з наук.-попул. літ.).

ЛАДА́ННИКОВІ, вих, *мн.* Родина квіткових рослин, перев. чагарників, рясно вкритих квітами під час цвітіння. *Ладанникові часто мають ефектні жовті, рожеві або білі квіти, які, як правило, недовговічні* (з наук.-попул. літ.).

ЛА́ДАННИЦЯ, і, *ж.* Спеціальна металева посудина, признач. для зберігання чи запалювання в ній ладану або інших ароматичних речовин під час богослужіння. *За четвертим заходом було освячено і внесено в церкву хрести, посуд, священні книги. Несено .. підноси, кадильниці й ладанниці, хрести великі й малі, все з золота й срібла, прикрашене самоцвітами й емаллю* (П. Загребельний); *Під час богослужіння, щоб заповнити кадило ладаном, диякон і архідиякон, на малому і великому виході, підносять ладанницю ієрею* (з наук.-попул. літ.).

ЛА́ДАНО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **ла́дан** 1. *Тим-то я свій дім пристрою, пахощами наповню, з ладанового огню, що ніколи не почахне* (І. Франко); *Ладанові дерева сягають заввишки до п'яти метрів* (з наук. літ.); *До складу ладанової олії входить безліч різноманітних речовин, завдяки яким вона має унікальні лікувальні властивості* (з наук.-попул. літ.); *Ладановий дим зображений на картині так, що очікуєш відчути цей запах* (із журн.).

ЛА́ДАНОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ла́данка.** [М а р и н к а:] *От надіньте ладаночку — бабуся принесла* (М. Старицький); *Отець Василь з подарунками завітав на свято, він подарував усім присутнім діткам хрестики і ладаночки* (з газ.).

ЛА́ДЕН *див.* **ла́дний**[2].

ЛА́ДИТИ, джу, диш, *недок.* 1. *з ким.* Жити в мирі, злагоді; дружити (у 1 знач.). *Завжди він умів з людьми ладити* (Ю. Бедзик); *Загалом ми чудово ладили й були, як то кажуть, створені один для одного* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Вони товаришували і ладили один з одним* (С. Жадан).

2. *що, розм.* Те саме, що **ла́годити** 1. *Клопоталися чоловіки у тому саду: пісок возили, східці по згір'ю направляли та місточки через рівчаки ладили* (Марко Вовчок); *Ой зацвіла калинонька в лузі, Вломилася полиценька в плузі. Ой чи мені полиценьку ладити, Чи до дівчини на зальоти іти?* (П. Чубинський); *Спохватившись, Іван Семенович взявся ладити руру* (М. Івченко); *Я мав що їсти, у що одягнутися і не тільки ладив авта* [автомобілі], *а й ходив на засідання Народного дому* (У. Самчук).

3. *що, розм.* Те саме, що **готува́ти** 1; лагодити (у 3 знач.). *Стали похорон ладити. От уже й домовину принесли новеньку, всипали квітками пахучими* (Марко Вовчок); [Г о м і н с е р е д м о л о д і:] *Музики йдуть! Музики! Ладьте місце для музик!* (І. Франко); *Данкевич пішов скорою ходою додому. Застав тещу при тім, як ладила підвечірок* (О. Маковей); *— Та трохи зварив, — каже Непорадний, оглядаючись заклопотано на козаків: — Не сподівався тільки гостей... я ладив на п'ятьох, а вас, слава Богу, чи не п'ятдесят* (А. Чайковський); *Опіда ватру ладить. З тисових галузок, що смертю дихають* (К. Гриневичева); *Чоловік, якому вже було десь під п'ятдесят, почав ладити шприци* (Любко Дереш); // Організовувати, збирати, доводити до стану готовності. *Не корилась Україна, Повстанські ладила війська На клич Тараса й Северина* (М. Рильський); // Наперед визначати; намічати (у 4 знач.). *Вже тоді вона мене на зятя ладила для своєї Карольки* (Б. Лепкий); *— Не таку йому жінку ладять Кіндрат Дорофійович і Домна Федорівна* (В. Логвиненко); // Те саме, що **заготовля́ти.** *Докія ладила вже для неї рушники, постіль* (О. Кобилянська).

4. *що.* Те саме, що **нала́годжувати** 4; ладнати (у 7 знач.), настроювати (у 1 знач.). *Узяв він ліру, довго ладив, І здавалося, що рад Був щось звати із давнини* (Я. Щоголів).

ЛА́ДИТИСЯ, джуся, дишся, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Іти успішно; удаватися (про справи, про розмову). *Зі спектаклем, вже зовсім готовим, щось не ладилось* (М. Коцюбинський); *Без учителя чогось діло не ладилось, і співи скоро спинилися* (С. Васильченко); *Розмова в них не ладилась. Казимир щось не договорював* (С. Скляренко); *Все, рішуче все не ладилося сьогодні!* (В. Владко); *А я здогадуюсь, що й сімейне життя у Хаблаха ладиться* (В. Дрозд); *Мабуть, не скоро діло почне ладитися* (А. Кокотюха); // *безос., з чим і без дод. Як не ладиться, то й у печі не гориться* (Номис); // Бути злагодженим, гармонійним (про спів, гру і т. ін.). *Мусадзе слухняно заграв. І хоч співали вони стократ гірше, ніж звичайно, проте тепер пісня вже ладилася* (В. Собко).

2. *до чого, на що, куди і без дод., розм.* Те саме, що **готува́тися** 1; лагодитися (у 1 знач.). *Ладяться козаки в дорогу; Семен з ними* (Марко Вовчок); *Але поки монголи радились і ладились до ударного приступу, Максим також не дрімав* (І. Франко); *Поляки мусили приставати в поході і ладитися до оборони* (А. Чайковський); *Люд ладиться до війни, а не до спокою* (П. Загребельний); *Адже ти, здається, .. заміж за нього ладишся* (І. Нижник); // *з інфін.* Мати намір що-небудь зробити. *Сонце ладилось заходити...* (О. Кобилянська); *Вуздечка роздирала йому* [коневі] *губи, і він ладився стати дибки під залізною рукою свого господаря* (З. Тулуб).

ЛАДІВНИ́ЦЯ, і, *ж.* Те саме, що **ладу́нка** 1; патронташ. *На Олексі блищала позолочена ладівниця* (Г. Хоткевич); *Через плече в мене висіла дубельтівка, а на паску — ладівниця з кількома набоями* (Олесь Досвітній); *Відпочивши трохи, я підвівся, поправив на собі ладівницю і знов помандрував по курній дорозі* (М. Хвильовий); *Обличчя в Чубенкових бійців були зосереджені й уважні, .. вони діловито мацали й розстібали ладівниці* (Ю. Яновський).

ЛА́ДКАНКА, и, *ж., фольк.* Різновид весільної обрядової пісні, весільний спів, також своєрідна музика чи пісня до обряду одягання весільного вінка. *Нинішнього вечора я переглянув збірник ладканок Чубинського — огромна* [величезна] *книга, є ладканок самих около* [близько] *2 000, а дуже*

мало подібних до лолинських (І. Франко); *Жінки заспівали весільну ладканку "Ой по столу дрібне зілля"* (із журн.).

ЛА́ДКАННЯ, я, *с., фольк.* 1. Дія за знач. **ла́дкати** 2. *Тип весільного ладкання, такий живучий на всій українській території, прижився також у польському фольклорі* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **ла́дканка.** *Ладкання виконують під час зустрічі молодого з молодою* (з наук.-попул. літ.).

ЛА́ДКАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. *дит.* Те саме, що **Би́ти ла́дки** *(див.* **би́ти).** *Лідка ладкає в ладусі: — Значить, любиш ти мене!* (П. Тичина); * Образно. *Ромашка з-під долоні шуканнячка глядає* [виглядає]: *одна пелюстка ладкає, а друга — проминає* (І. Калинець).

2. *фольк.* Виконувати ладканки. *Після обіду молода з дружками йде до сіней, і тут староста тричі благословить молоду і молодого та починають ладкати* (з наук.-попул. літ.).

ЛА́ДКИ, док, *мн., дит.* Забавляння, що супроводжується плесканням у долоні. *Ладки, ладки, ладки! Впав Мурко із кладки. Хоч і не забився, Мало не втопився* (Л. Компанієць); * Образно. *Пограй самотою із горем у ладки і з тим накеровуй крило до узвиш* (В. Стус).

Би́ти ла́дки *див.* **би́ти.**

ЛАДКО́М, *присл., розм.* Так, як треба. [П и л и п:] *Ну, годі, не пручайся! Побалакаєм ладком* (І. Карпенко-Карий); — *На все добре, Гервасію. Постарайся влагодити все ладком, а я не забуду твоєї послуги* (М. Стельмах); — *Скажи, пожартував. І вип'єте завтра по чарці в добрій згоді, сядете ладком, посмієтеся з недотепного жарту* (О. Гончар); — *А ви тут зоставайтесь, не йдіть за мною. Та побалакайте ладком, та договоріться* (Є. Гуцало); *Чоботи знайшлися другого дня, стояли собі ладком під лавою, халявками докупи* (О. Забужко).

ЛА́ДНАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **ладна́ти** 3–5. *Та, дізнавшись про поразку, лютттю цар спахнув страшною, Сам туди помчався кінно, гордий, ладнаний до бою* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

ЛАДНА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ладна́ти** 1–4. — *Зажди!.. А хто се мовив тобі про моє ладнання на турицького князя Воїжира, га?* (І. Білик); *Розпочинатиме екскурсійну програму зустріч груп біля діючого вітряка з майстер-класом ладнання млина* (з мови реклами).

ЛАДНА́ТИ, аю, аєш, *недок.* 1. Жити в мирі, злагоді з ким-небудь. *Він з братом ладнає* (Сл. Б. Грінченка); *Якщо ж з'явиться якийсь підземний дикий звір, то зі звірятами я завжди ладнав* (Г. Пагутяк); // Знаходити шляхи до злагоди, примирення, згоди. [М е к д у г е л:] *Негайно їдьте до Геррісона. Ви найшли того йолопа, ви й ладнайте з ним* (Мирослав Ірчан).

2. *що.* Те саме, що **ла́годити** 1. *Дівчата з високо підтиканими спідницями, з заступами в руках стоять у нафтовому рові. Вони ладнають рівчак* (О. Донченко); *Десь поділись, Загубились Ґудзики на комірці. Став ладнати, Пришивати — Зшив* [Неумійко] *з сорочкою штанці* (Г. Бойко); // Приводити в лад, у порядок. *Валка підходила до міста. Погоничі ладнали на віслючках вантаж* (Олесь Досвітній); *Молода, гарненька дівчина Жура чепуриться перед великим дзеркалом, ладнає зачіску* (І. Кочерга); *Поки ладнав і тесав дошки, металася, мов киданий приск, думка, привіяна від дідка* (В. Барка).

3. *що.* Те саме, що **готува́ти** 1. *Старий Кайдаш .. пішов до церкви, загадавши синам ладнати вози з рублями для возовиці* (І. Нечуй-Левицький); *У великій хаті, стомлена щоденною працею, Параска ладнала вечерю поважним гостям* (Іван Ле); *Панство, навперемiж із слугами й міщанами, порозходилося по засіках. Ладнали мушкети і стріли* (Валерій Шевчук); *Хай Володимирко виспиться, а я тим часом подивлюся, як ладнають похорон ясновельможного* (Г. Пагутяк).

4. *що, розм.* Те саме, що **роби́ти** 2. *Ми мали Дніпро форсувати, Сапери ладнали плоти* (М. Нагнибіда).

5. *що.* Припасовувати, прикріплювати до чого-небудь; установлювати десь. *Мася мовчки їла. Митро коні ладнав до ясел* (А. Свидницький); *Двоє фізкультурників вносять маленький столик і стілець і ладнають їх біля брами* (І. Кочерга); *Дітлахи ладнають сітку, щоб чорних крабів наловить* (Н. Забіла); *Дівчатам з будови цікаво дізнатись, що ж він там робить, той оріонець, що там старанно так ладнає та переладновує* (О. Гончар); // Пристосовувати до чого-небудь. *Додала ходи, і коли Хлопець засвистів їй під ногу, їй стало приємно, що ладнає свій хід до тої мелодії, легкої, протяжної й трохи сумовитої* (Валерій Шевчук).

6. *кого, що, розм.* Те саме, що **шикува́ти**[2]. *Гурт бійців збільшувався, і старий робітник почав їх ладнати* (П. Панч).

7. *що.* Те саме, що **нала́годжувати** 4. *Час музикам ладнати скрипки на весілля* (М. Рильський); *Малий .. крізь дрімоту чув, як дід Пацюк ладнає струни своєї старенької кобзи і, прокашлявшись, починає співати чистим високим голосом* (Ю. Логвин); * Образно. *Може, здалося — снилось мені, Що птахи в небі ладнають струни* (М. Гірник).

8. *кого, що, діал.* Домовляти (у 2 знач.). *Пішов майстрів ладнати* (Сл. Б. Грінченка).

ЛАДНА́ТИСЯ, аюся, аєшся, *недок.* 1. *до чого, куди, з інфін.* Те саме, що **готува́тися** 1. — *Моя мати не прожила копу літ .. Скоро .. й стала ладнатись на той світ* (Марко Вовчок); *Стемніло. Зникли червоні хустки, робітники спішили додому, дядько ладнався спати коло ґанку* (М. Йогансен); *З дверей виступив обтеклий височенець і ладнається курити* (В. Барка); *Князь відступився від Сивоока, ладнався до спуску* (П. Загребельний); *Підпільні групи в містах ладналися до вирішального удару* (Ю. Бедзик); *То вели, Божку, з вечора, аби ладналися в путь* (І. Білик).

2. *тільки 3 ос., розм.* Те саме, що **ла́дитися** 1. *Вчитель та батюшка, поділивши школярів, почали дещо перепитувати їх, перебиваючи один одному. Але діло не ладналося: і вчителі, і школярі були стурбовані* (Б. Грінченко); *Андрій ждав батька, сподіваючись, що він от-от прибіжить з поля, але, мабуть, не ладналося щось у бригаді і він так і не прийшов* (П. Загребельний); // *безос. Чоловік не захистив дисертації, його за щось вигнали з Інституту нафти, пішов змінним майстром на завод, але й там не ладналося, і, певно ж, не ладналося в сім'ї...* (Ю. Мушкетик).

3. *до кого, під що.* Те саме, що **підла́джуватися** 1. *З гущавини своєї Дзвенить* [пташка] *одноманітно, як струна, А інша десь ладнається до неї* (М. Рильський); — *Ну-с, як там у вас ідуть справи, без п'яти хвилин товаришу інженер?* — *А нічого, готуємось замінити вас, неосвічених,* — *ладналась під іронічний тон батька Катря* (Н. Рибак).

4. *розм.* Те саме, що **шикува́тися** 1. *Війська ладналися величезним чотирикутником* (Ю. Яновський); *Загін зупинив-*

ся на середині узлісся. Ладнались ряди (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. *Вони, слова ті, бралися хтозна-звідкіль, ладналися в рядки, лилися, мов з джерела жива вода* (Василь Шевчук).

5. Пас. до **ладна́ти** 2–7. *Долівка саамського житла вистилалася гіллячччям, а згори — оленячими шкурами (за холодної погоди), посередині з каміння ладналося вогнище* (з наук.-попул. літ.); *Перед Великоднем усе повинно було бути чистим та чепурним. Ретельно прибирався всілякий мотлох у коморах, чистили хліви та стайні, у самих же хатах все також ладналося по-святковому* (із журн.); *Господинею ладнається вечеря.*

ЛАДНЕ́НЬКИЙ, а, е, *розм.* Пестл. до **ла́дний**[1] 1, 2. *Одна* [дівчина] *височенька з прапором і медаллю, і друга, хоча й невеличка, зате ладненька, ніби та рибочка-барабулька* (М. Вінграновський); *Приходили туди дівчата у вінках та стрічках, ладненьких сап'янових чобітках* (Ю. Мушкетик); *Побачив я хуторок у полі, ладненький такий хуторок: хата на дві половини, із сінцями, хліви, скирточка соломи торішньої, дощаті козирки для сіна, на палях, як це у західняків прийнято* (В. Дрозд).

ЛАДНЕ́НЬКО, *розм.* Присл. до **ладне́нький.** *Ой, музико, музиченько, заграй ми* [мені] *ладненько* (з народної пісні); *Тітка Клавда .. все ще танцювала коло дверей і приказувала: — Ми вже йому постелимо, хі-хі!.. Ми вже йому налаштуємо ладненько віно...* (Ірина Вільде); *І як риба та погано Щось поводилася в річці, То злочинницю карати Все доводилось лисичці. І покараних злочинців Кум з кумою не ділили, А ладненько та тихенько так удвох усіх і їли* (Б. Грінченко).

ЛА́ДНИЙ[1], а, е, *розм.* 1. Те саме, що **га́рний** 1; красивий (про зовнішні ознаки). *Прибігаю до криниці, — беруть воду молодиці, — беруть воду, дають пити, не жаль ладну зачепити* (П. Чубинський); *Семенові двадцять, а кріпкий Данило — вола наче підняв би, і жінка в нього молода та ладна* (І. Багряний); *Оглянувши Мотронку, Милорадович похвалив її: — Дуже ладна дівчина* (Ф. Бурлака); *Він єдиний з-поміж нас стрункий, підтягнутий, елегантний у своїй полковницькій, добре підігнаній до його ладної статури формі* (М. Бажан); *— Йой, такий ладний пан. А ви, прошу пана, мою Лялю вже знаєте?* (Ю. Винничук); // Сонячний, погідний. *— Ладний деньок буде завтра, — промовила Лесиха* (І. Франко); // Який заслуговує схвалення; добрий, слушний. *— Управа каже, щоб на курси учителям грошви дали. — То й дать .. Се діло ладне* (Панас Мирний).

2. Добре, вдало, акуратно зроблений, виконаний. *Була се дівчина. Мужицький ладний вкривав її* [її] *стрій* (І. Франко); *Ото-сь мені, мій паничику ясний, ладне віно справив* (Б. Лепкий); *— Ладна робота! Ти у мене, Матвію, на всі руки майстер* (І. Цюпа); *Воно ж, це кріселко, — ладне, зручне, компактне* (О. Ірванець); // Вдало, зі смаком підібраний. *— Син говорив мені, що у вас ладна бібліотека* (П. Колесник).

3. Доброзичливий, приязний, ласкавий; лагідний, ніжний. *— Так я тобі й повірю. Всі ви майстри на ладні слова* (М. Чабанівський); *Не так давно жила в нашім городі одна знакомита пані добрих звичаїв і ладної мови* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

4. Злагоджений, гармонійний (у 2 знач.). *Потоцький любував з пригорка за ладним, огрядним рухом могутньої піхоти* (М. Старицький); *З вікон аудиторій університету .. звучав ладний, суголосний хор юних голосів* (Ю. Смолич).

ЛА́ДНИЙ[2], **ЛА́ДЕН,** дна, дне, *на що, до чого або з інфін.* 1. Схильний, охочий що-небудь робити. *Дівчата, ладні на такі штуки, побігли на город і принесли два здорові гарбузи* (І. Нечуй-Левицький); *Пораділи* [учні], *що вчителька самих у хаті лишила, то зараз і хату ладні перевернути!* (С. Васильченко); // Готовий до певних учинків; згоден на певну дію, стан. *Чи відомий вам такий психічний стан, коли за один рідний згук, один образ рідний ладен буваєш заплатити роками життя?* (М. Коцюбинський); *Ще хвилина — й він* [сотник] *ладний кинутися з пістолетом на отамана* (В. Підмогильний); *Ремінець муляв худе рамено молодого інженера, але він заради друга ладен був знести і не такі страждання* (Л. Дмитерко); *Білки з його* [запорожця] *очей виверталися, й видно було, що ладний на все* (Ю. Мушкетик).

2. *розм.* Діловитий (у 1 знач.), вправний. *Ладний був до господарства її Стефан. Мав золоті руки* (С. Чорнобривець).

◊ **(1) Ла́дний (ла́ден, гото́вий) [три́чі] провали́тися крізь зе́млю** — виникає бажання у когось якомога швидше звідкись зникнути (через сором, ніяковість і т. ін.); дуже незручно, неприємно комусь. *Йому було так соромно, що він ладен був тричі провалитись крізь землю* (О. Довженко); *Я стояв біля неї спантеличений і розгублений, ладний провалитися крізь землю* (М. Чабанівський); *Браві* [сержанти] *такі, що куди там Віталієві з ними тягатись, він одразу відчув своє жалюгіддя, готовий був крізь землю провалитись* (О. Гончар); *Ми стояли червоні, мов два помідори. Ми ладні були крізь землю провалитися* (В. Нестайко).

ЛА́ДНО, *розм.* Присл. до **ла́дний**[1] 1, 2. *Дехто з селян, побачивши, як ладно та швидко працювали на полі тозівці, .. приходив і просив їх прийняти до гурту* (М. Чабанівський); *Одягла* [Таня] *.. темно-синє, ладно підігнане по її невеличкій фігурі пальто* (І. Рябокляч); *Така його обняла невимовна радість, що почав славити Бога, дивуючись, як то все в нього так ладно виходить* (В. Багірова); *Вона була невисока, з ладно скроєною фігурою* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Птахи ладно співали, а найчастіше вчувався голос зозулі* (І. Муратов); *Давило підхопив густим басом, і так ладно в них вийшло, що всі засміялися, і понеслась добра пісня* (Д. Білий); *— Так ладно говорите, як і личить поетові. Тверезо так... — посміхнувся Рогатинець* (Р. Іваничук); // *у знач. пред.* Добре, приємно комусь. *Сиджу коло мами, ладно мені, а за школу забув* (В. Стефаник).

ЛА́ДО, а, *ч. і с.* 1. *(з великої літери).* У слов'янській міфології — бог вірного подружжя та родинної злагоди. *На зміну Купайлові приходять численні літні свята — бога Лада, свято Ярила, бога весни та літа* (з наук.-попул. літ.); *Ладо — добре відома назва багатьом літописцям, і навіть до цього часу згадується в піснях народних* (із журн.).

2. *нар.-поет.* Пестливе називання чоловіка, дружини, дитини (перев. у звертанні). *— Вітрило-вітре мій єдиний, Легкий, крилатий господине! Нащо на дужому крилі На вої любії мої, На князя, ладо моє миле, Ти ханові метаєш стріли?* (Т. Шевченко); *— Я маю вже лада, бабцю. Такий втішний та ладний .. що ну* (Д. Міщенко); *Коли ти була зо мною, ладо моє, Усе було до ладу, Як сонце в саду, А тепер розладнався світ, ладо моє. Встала між нами розрив-трава* (Ю. Вин-

ничук); * Образно. *Дніпре, ой Дніпре, ладо моє, Йду по твоїй я* [греблі] (А. Турчинська).

ЛАДО́ВАНИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **ладува́ти** 2. *Вклинюють голови коні все глибше і глибше у землю, в надри земні заїжджає ладований віз* (П. Мовчан); *Назустріч нам без кінця і краю йшли підводи, ладовані качанами* (з газ.).

ЛА́ДОВИЙ, а, е, *муз.* Прикм. до **лад** 7. *У ладових особливостях обрядових пісень також можна простежити архаїчні риси* (з наук. літ.); *Ладове почуття є емоційним (або перцептивним) компонентом музичного слуху* (з наук.-попул. літ.); *Типовою для українського мелосу є постійна ладова перемінність твору, коли мелодія балансує між світлом і тінню, отримуючи то мажорне, то мінорне забарвлення* (з навч. літ.); *Ладовий ритм — процес розгортання ладу в часі* (із журн.).

ЛАДОВИ́ЦЯ, і, *ж., міф.* Пісня, що її виконували під час свята богині Лади. *Дівчата співали ладовиці на честь Лади* (з навч. літ.).

ЛА́ДО́М, *присл., розм.* 1. Спокійно, ласкаво, лагідно, мирно. [С т е п а н:] *Оксано, заспокойся, поговорім ладом* (Леся Українка).

2. Те саме, що **ладко́м.** *Та ви ладом кажіть* (Номис); — *Аж віри не дойму... Чи ж то билиці? Повідай-бо все ладом...* (Н. Королева); *Коли наук не знали ще ладом, кажу, давно, кажу, у Вишогроді підсудна Анна стала пред судом* (Л. Костенко).

ЛА́ДОНЬКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ла́да** 2. — *Любаво, ладонько моя дорога! — шепотів він їй найніжніші слова, які знав* (В. Малик); — *Йой! — остудилася враз і сказала так, що всі чули: — Уже маєш ладоньку? Отрок спохмурнів, ба й гнів явив неабиякий* (Д. Міщенко).

ЛА́ДОНЬКИ, ньок, *мн., дит.* Зменш.-пестл. до **ла́дки.** *Ладки, ладоньки, ладусі, ой ладусі, ладки! Де були ви? У бабусі* (Н. Забіла).

ЛА́ДОНЬКО, а, *ч. і с.* Зменш.-пестл. до **ла́до** 2. *Ой Весно, Весно да Весняночко, Де твоя дочка да паняночка? Десь у садочку шиє сорочку, Шовком да біллю да вишиває, Своєму ладоньку пересилає* (з народної пісні); — *Бідне моє ладонько, — втирала сльози. — Чи й ти так сумуєш за мною, як я за тобою?* (Д. Міщенко).

ЛАДО́ЧКОМ, *присл., розм.* Пестл. до **ладко́м.** *Воно й слід було б зауважити парубкам, щоб не засиджувалися допізна, та нехай уже, іншого разу. Бо ж так ладочком гуторять* (М. Олійник).

ЛАДУВА́ННЯ, я, *с., діал.* Дія за знач. **ладува́ти** 1, 3. *З очей зоріють сині фіалки, тремтить струна серця, намагається сприйняти чаклунське ладування ночі, збагнути звичним розумом і буденним чуттям* (О. Бердник); *Неоязичники визнають астрологію як науку узгодження ("ладування") життя з космічними ритмами* (з наук.-попул. літ.); *Гранульований порох для ладування зброї козаки носили у порохівницях* (з навч. літ.).

ЛАДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що, діал.* 1. Лагодити (у 2, 3 знач.). *Влада означає: діяти влад, ладувати, тобто гармонізувати суспільні явища на благо кожного учасника громади, вічевої спільності* (О. Бердник); *Хай думають, що херувим, відбившись од своєї зграї, блукає по людських стежках і мучить землю під собою; їм невтямки, що кров хижка ладує крила до розбою* (П. Мовчан); *Не привітавши богів, не піднісши їм жертви, .. не можна було ні сідати їсти, ні ладувати нову оселю — добра не чекай* (Ю. Покальчук); — *Отче Ісидор, .. ладуй вечерю, гости їх* [хлопців] (І. Франко); // Налагоджувати. * Образно. *Тільки приготуйся до нього, виладуй струни душі, як оце я ладую кобзу, щоб звучали вони цілковитим співзвуччям з квітами* (О. Бердник).

2. Вантажити (у 1 знач.). — *Збереш ватагу добрих хлопців, а дівчата пристануть, то й дівчат, і гайда на колію, — ліс ладувати* (І. Муратов); — *Що маєте, то беріть, ладуйте до воза, і дуєм!..* (О. Лисяк).

3. Заряджати (у 1 знач.). *Щасливий, хто має мушкет і набої! Ладує, міряє, стріляє, — і знов, і знов, забуваючи за тою пильною роботою про все* (Б. Лепкий); *Матвій довбав діри, шахтар ладував їх динамітом і вистрілював* (Мирослав Ірчан); *Вони на бігу прищіпали паси, чіпляли до автоматів диски, чіпляли гранати, ладували набійниці* (І. Багряний).

ЛАДУ́НКА, *заст.* **ЛЯДУ́НКА,** и, *ж.* 1. Те саме, що **патронта́ш.** *Все для воєнної справи кожний мав при собі, як-то: ратище, шаблю і чотири пістолі, а на грудях замість ладунки широкий черес, набитий в два і три ряди патронами* (О. Стороженко); *Микита підвів свою ватагу ближче до замку й, відшукавши в недогорілій хаті клоччя, намастив його олією, притрусив трохи порохом з ладунки й сам один пішов до замку попід кручами Росі* (А. Кащенко); *Потім розложив* [Григорій] *ладунку й переглядав набої* (М. Хвильовий); *Уже поспішаючи, засунув руку під кожух, намацав на перев'язі ладунку й потягнув до себе* (Ю. Мушкетик); *На поясі* [незнайомця] *висіла шабля, з другого боку за пояс були заткнуті аж три пістолі, а біля них висіли три лядунки* (В. Чемерис).

2. Те саме, що **ла́данка** 1. *За дев'ятим разом захопили* [хлопці] *щось, витягли, а в цебрі ікона та якась лядунка* (З. Тулуб); *Розсунула бараняче руно — стала розглядати хрестик і ладунку, що висіла в нього на шиї* (Ю. Логвин).

ЛАДУ́НОК, нку, *ч., діал.* Вантаж (у 1 знач.). *Ждемо від Вас вісті, коли буде готов перший ладунок* (І. Франко); *А за якийсь час уже було чутно гуркіт моторів, і бомбардувальники скидали свій ладунок* (Ю. Винничук); *Наш корабель з ладунком пребагатим Пропав* (І. Франко, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЛАДУ́СЕНЬКИ, ньок, *мн., дит.* Підсил. до **ладу́сі.** *Здоров'ячко — у сердечко, а в роточок — говорушки, а в ніженьки — ходусеньки, а в рученьки — ладусеньки* (з народної пісні).

ЛАДУ́СИКИ, ів, *мн., дит.* Підсил. до **ладу́сі.** *Ладу-ладу ладусики, ходіть, ніжки, до мамусеньки* (примовка).

ЛАДУ́СІ, ів, *мн., дит.* Пестл. до **ла́дки.** *Грати у ладусі.*

ЛАЖ, у, *ч., фін.* 1. Надбавка до номінальної вартості золотих грошей, що є наслідком знецінення банкнотів. *Відповідно до зростання лажу посилювався процес зменшення реальної вартості грошової одиниці порівняно з її номінальним золотим умістом* (з наук. літ.).

2. Зростання ринкового курсу валют чи цінних паперів (акцій, облігацій і т. ін.) щодо їх номінальної вартості. *У реальній економіці можливі два типи лажу, кожен з яких виникає на власній основі й має особливу, тільки йому характерну природу* (з наук. літ.).

3. Різниця між курсами валют або комісійний збір, що стягується за обмін паперових грошей на монети чи за об-

мін слабких валют на сильні. *Лаж — це доплата до встановленого курсу або номінальної ціни* (з наук.-попул. літ.).

ЛА́ЖА, і, *ж., жарг.* 1. Брехня, вигадка, нісенітниця, щось невірогідне. *Він ще кілька хвилин несе повну лажу з нахабним переконанням, що йому за той жахливий вчинок у парку нічого не буде* (А. Дністровий); *Навіть якщо три четвертих інформації у книжці було повною лажею, то все одно — Банзая вона зачепила за найжививіші нерви й вивернула назовні* (Любко Дереш); *— А ти?.. Я очам не повірив .. Ти — й шаурма. Лажа, чувак!* (Люко Дашвар).

2. Прикрість, невдача; нестандартна або безвихідна ситуація. *— Ростику, уявляєш, яка навколо лажа, — казав Гриць* (Ю. Андрухович); *— Подумав, що ти знову в якусь лажу влипла* (А. Дністровий); *Єдина, так би мовити, лажа полягала в якості звуку, звукорежисери не врахували специфіки акустики зали філармонії* (із журн.).

ЛАЖА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., жарг.* 1. *кого і без дод.* Обманювати, обдурювати кого-небудь. *Не варто лажати конкурента — він може виявитися розумнішим та успішнішим за тебе* (із журн.).

2. Робити щось неправильно, помилятися. *Доволі часто механізм фіксації почав лажати. Треба було повністю відкручувати секцію* (із журн.); *— Він може постійно лажати у вокалі, і йому все це списують* (з газ.); // Грати неточно, фальшивити. *Нічна музика шаліє, ніхто не лажає, усі глядачі затамували подих* (К. Москалець); *І як вони грали! Як боги! Себто майже не лажали* (С. Жадан); *Під час виступу музиканти частенько "лажали" — гітара фонила, клавіші ледве було чути* (з газ.); // Робити щось абияк, неякісно. *— У тій піцерії мені подобається обстановка, атмосфера, а от з піцою вони явно почали лажати* (з Інтернету).

ЛАЖА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок., жарг.* Помилятися; потрапляти в незручне, неприємне становище; зазнавати краху. *Знову Брандао буде лажатися, а Луческу скаже, що він створював моменти* (з газ.); *Треба спокійно робити свою працю, учитися обстоювати свої права і не лажатися на виборах* (з Інтернету).

ЛАЗ[1], у, *ч.* 1. Вузький отвір, через який можна пролізти, пройти куди-небудь; лазівка (у 1 знач.). *Білий* [собака] *залишив кроля, сунув голову в лаз, що утворився в частоколі, і вискочив на вулицю* (С. Чорнобривець); *В куполі був лаз, щільно прикритий лядою* (Л. Юхвід); *Хто не знав, що саме тут вхід у підземелля, не зміг би його знайти. Лаз цей можна було визначити лише по високій березі* (К. Гриб); *Мазепі недоречно подумалося про те, що і фортеця Батурина має потаємний, невідомий нікому, — як же бо інакше! — боковий лаз* (Г. Колісник); *Для виходу курчат на вигул у кожній секції під вікнами в стіні влаштовують лази з подвійними дверцятами* (з наук. літ.); // *спец.* Отвір у стінці агрегату, машини, котла і т. ін. для різних цілей (завантаження, чищення, ремонту). *А потім Сантехнік відкрив якийсь лаз* (Любко Дереш).

2. Стежка в густих заростях, якою зазвичай ходять звірі. *І нині, життєву кінчаючи дорогу, Благословляю я з подякою щораз .. Поранку сизого розумну тишу строгу, Між віттям сплетеним звіриний древній лаз* (М. Рильський); *Ти б писав серпнем, знемогою, судомним бажанням жити, відчаєм диких звірів, що, ламаючи ноги, кігтять, .. гребуть лісові дороги, лази і просіки, вже охоплені пожежею* (Є. Пашковський); // Стежка, пробита в снігових заметах. *До колодязів, до хлівів люди пробивали довгі вузькі лази й не їздили по вулицях майже тиждень, поки сніги не затужавіли* (Ю. Мушкетик).

ЛАЗ[2] *див.* **ла́зи.**

ЛАЗ[3], у, *ч., діал.* Луг *(див.* **луг**[1]*). Раз зібрався чоловік у діл косити. Серед лазу лишив купку трави* (А. Калин).

ЛАЗА́НЬЯ, ї, *ж.* Традиційна страва італійської кухні, пригот. з шарів тіста впереміш із шарами начинки, залитими соусом. *Спершу захотіла* [Рита] *лазаньї. Усілася за столиком в італійському ресторанчику* (Люко Дашвар); *Піца, паста, лазанья та інші ласощі італійської кухні виявилися до смаку 42 % респондентів, обійшовши в гастрономічному розділі французьку і грецьку* (із журн.); *Ресторан у Кракові був занесений до книги рекордів Гіннеса — там зуміли приготувати найбільшу лазанью у світі* (з газ.).

ЛА́ЗАР, я, *ч., заст.* Жебрак. *Хто всякі квітки хлопцям пришиває? — я, Варка Луценкова; хто .. лазарів передражнює? — я!* (Панас Мирний).

◊ **Ско́рчити ла́заря** *див.* **ско́рчити; Співа́ти (заво́дити) / завести́ ла́заря** *див.* **співа́ти.**

ЛАЗАРЕ́Т, у, *ч.* 1. Лікарняне приміщення (перев. при якому-небудь закладі). *Вранці його однесли до лазарету в монастирі* (І. Нечуй-Левицький); *— Негайно перенесіть на корабель, в лазарет, — розпорядився він. — Буде жити* (М. Трублаїні); * Образно. *У нас дома вічний лазарет — все хтось лежить у ліжку* (М. Коцюбинський); * У порівн. *І ми захворіємо, і Чакалка захворіє. І ніякої від цього не буде користі. Не школа, а лазарет* (І. Андрусяк).

2. Невеликий лікувальний заклад при військовій частині. *В руку штиком кольнув якийсь француз. Максим зрадів та зараз у лазарет...* (Панас Мирний); *— Це — воєнний лазарет, товаришу лікар? Я весь час буду лежати на справжньому великому ліжку...* (Ю. Яновський); *Окільнюк розповів, що воювати йому не довелося, бо ходив прислугою в лазареті, але страху зазнав — лазарет кілька разів оточували* (Р. Андріяшик); *Олег Цяпа був зубним лікарем, і його відразу ж забрали до лазарету, де він пломбував діри самому начальникові штабу* (Ю. Андрухович).

ЛАЗАРЕ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **лазаре́т.** *Війна зробилась звичайним побутовим явищем, і нікого не зворушував лазаретний стогін оборонців вітчизни* (М. Хвильовий); *Білий лазаретний стіл з скляними приполицями* [полицями] *був передо мною* (Ю. Смолич); *Поміж студентами снували всюди ще й лазаретні халати, бо неподалік був лазарет* (О. Гончар).

ЛАЗАРЕ́ТНИК, а, *ч., розм., заст.* Хворий, який лежить у лазареті. *— Привіт лазаретникам, — закричав він, увійшовши. Ми з Богданом порозплющували очі* (Ю. Яновський); *З усіх жертв нещадного ярмарку* [робочої сили] *становище лазаретників* [захворілих заробітчан] *було найжахливішим* (О. Гончар).

ЛА́ЗЕНЬКА, и, *ж.* Зменш. до **ла́зня.** *Рубан .. з початку літа жив у хаті, яку переобладнав з старої лазеньки над річечкою* (Ю. Мушкетик); *Випорхнувши з одягу, Залізняк, у чому прийшов на світ, перейшов через засніжений край двору до лазеньки* (Г. Колісник).

ЛА́ЗЕР, а, *ч.* Генератор світлових хвиль, який створює вузький пучок монохроматичного електричного випромінювання. *Ледь чутні сигнали маяків астероїдної смуги свідчили, що апаратура працює нормально. Та саме це й по-*

казувало, що слід облишити марні спроби, бо аварійному лазеру бракує потужності (М. Дашкієв); *Передавач мав лазери, працював на світлових променях і радіохвилях, надсилав і звукові імпульси одночасно за вісімнадцятьма кодами, що їх склали космолінгвісти* (І. Росоховатський); *Ближче до хвоста в його корпусі зяяла величезна діра, але не пробоїна від попадання метеорита чи ракети, а акуратно вирізана лазером* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Лазери здатні створювати пучки світла з дуже малим кутом розбіжності* (з наук.-попул. літ.).

ЛА́ЗЕРНИЙ, а, е. Прикм. до **ла́зер.** *Такий технологічний монстр має бути невразливий навіть для ядерної та лазерної зброї* (О. Бердник); *Лазерна хімія — хімічні перетворення, здійснювані під впливом лазерного випромінювання* (з наук. літ.); // Пов'язаний із застосуванням лазера. *На той рік ми придбаємо лазерну установку .. Ви працюватимете на ній* (Ю. Мушкетик); *За добу на Багдад було здійснено безліч вильотів, скинуто бомби й ракети з лазерним наведенням* (Л. Костенко); *Швидкий розвиток лазерної техніки відкриває ряд нових можливостей і дозволяє сподіватися на повне оволодіння цим діапазоном частот у недалекому майбутньому* (з публіц. літ.).

△ **Ла́зерна техноло́гія** *див.* **техноло́гія; Ла́зерний диск** *див.* **диск; Ла́зерний при́нтер** *див.* **при́нтер.**

ЛА́ЗЕРНИК, а, *ч.* 1. Фахівець із лазерної техніки і технології. *Хлопець успішно закінчив Київський політехнічний інститут, здобув фах інженера-лазерника* (з газ.).

2. *розм.* Техніка, зброя, що працює за допомогою лазерних технологій. *Інспектора ретельно обшукали і, не виявивши у нього прихованої зброї, відпустили. Проте й надалі тримали під прицілом — уже не шокерів, а лазерників* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Потрібно якісно укласти плитку на стіну? Не мучтеся зі шнурком і будівельним рівнем. Просто поставте поруч з робочим місцем лазерник — і ви в будь-який момент будете бачити, як має йти шов* (з мови реклами); // Те саме, що **Ла́зерний при́нтер** *(див.* **при́нтер).** *Заправка лазерника коштує також недорого* (з наук.-попул. літ.); *Риючись в Інтернеті, натрапила на папір для виготовлення тату-наклейок на струменевому принтері. Тримається тату після струйника до першого душу або морського купання, а ось надрукована на лазернику — майже місяць* (з газ.).

ЛАЗЕРОТЕРАПЕВТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до лазеротерапії. *При проведенні дослідження в обох групах в жодного пацієнта не було виявлено загальної чи місцевої реакції на лазеротерапевтичний вплив* (з наук. літ.); *Лазеротерапевтичний апарат дозволяє лікувати багато хвороб* (з наук.-попул. літ.).

ЛАЗЕРОТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Галузь медицини, що займається теоретичним вивченням і практичним використанням у терапії лазерного випромінювання. *Виявлено, що лазеротерапія у хворих чинить позитивний вплив на клінічний перебіг, підвищує рівень адаптації серцево-судинної системи при такій патології* (з наук.-попул. літ.); *Окрім традиційних фізпроцедур, різноманітних ванн, душів, фітопроцедур, однією з фішок "Проліска" стала лазеротерапія* (з газ.).

ЛАЗЕРОХІМІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **лазерохі́мія.** *Створено полімерну систему на основі вищезгаданих сполук, яка зазнавала лазерохімічної структуризації* (з наук. літ.).

ЛАЗЕРОХІ́МІЯ, ї, *ж.* Галузь хімії, що займається теоретичним вивченням і практичним використанням лазерного випромінювання. *Спеціальні лазери застосовують у спектроскопії, лазерохімії, системах контролю складу атмосфери* (з наук. літ.); *Важливим прикладним завданням лазерохімії є поділ ізотопів* (з наук.-попул. літ.).

ЛА́ЗИ, ів, *мн. (одн.* **лаз,** а, *ч.;* **ла́зка,** и, *ж.).* Південнокавказька народність, що живе в Грузії (Абхазія та Аджарія) і Туреччині. *У південно-східній частині чорноморського узбережжя Туреччини живуть частково асимільовані з турками грузини-мусульмани (аджарці) і лази* (з наук.-попул. літ.).

ЛА́ЗИТИ, ла́жу, ла́зиш, *недок.* 1. *по чому, на чому і без дод.* Пересуватися по поверхні всім тілом у різний час, у різних напрямках і з різною тривалістю дії, не за один раз (про плазунів); плазувати (у 1 знач.). *Був у нього вуж домашній, що нікого не кусав і свобідно всюди лазив* (І. Франко); // Пересуватися по поверхні, майже притискуючись до неї (звичайно про дрібні живі істоти, які мають багато ніг). *Позіхнула* [Меланія] *такеньки, що в мене рукава замаяли, а які мухи по столу лазили, то поскочувалися, як насіння од вітру* (Марко Вовчок); *Коли її око впало на моє дране коліно, де спокійно лазила божа корівка, — соромливо засміялась* (Г. Косинка); *Назад тільки раки лазять* (М. Стельмах); *Літали, бігали, лазили якісь жучки й комашки, що теж раділи, мабуть, весні* (Василь Шевчук); *Немовля лежить на спинці, по грудях і по животику лазять червоні мурахи* (Є. Гуцало); // Пересуватися на руках і ногах, припадаючи тулубом до якої-небудь поверхні (про людину). *А воно таке маленьке, Воно ще й не лазить* (Т. Шевченко); *Професор лазив тоді по палісадничку, .. ловив земляну жабку* (Ю. Яновський); *Коли кущами зірвало з нього картуз, то він довго лазив рачки і не міг намацати його на землі* (Григорій Тютюнник); *Лазять дівчатка цілими днями на колінах, а вона потім по чотири горішки вкладе їм у долоньки та й виштовхає з двору* (М. Руденко); // *перен., розм.* Ходити, долаючи перешкоди або шукаючи що-небудь. *Вдень лазила* [вдова] *на смітниках. Черепки збирала* (Т. Шевченко); *Тільки бур'ян густіший та трава, як очерет, вище голови така, що не продерешся, та купки. Лазимо, спотикаємось* (І. Багряний); — *Каторжний промисел* [сіль збирати] .. *Ноги тобі пороз'їдає, руки пороз'їдає, а ти все бродиш, лазиш по багнищах та лиманах, бо це твій хліб* (О. Гончар); *Пішли вони з лісниками, з єгерями, лазили, лазили в хащах* (О. Бердник); *Малий лазить по скелях, грає в піжмурки зі скіфською бабою* (Л. Костенко); *Влітку там взагалі на вулицях нікого не зустрінеш.., але можна годинами лазити по піску й щебеню і нікого не зустріти, я вже мовчу, що там робиться взимку* (С. Жадан); // *перен., розм.* Ходити без діла; тинятися. — *Казала я тобі, не лазь по сонці! Так от же буде лазити, поки знов її трясця вхопить!* (Леся Українка); *Я сам собі видаюся хворою, напів божевільною* [напівбожевільною] *людиною, яка ні з того, ні з сього лазить уже цілу добу по вулиці* (В. Винниченко); [М и к и т а:] *Ходять, лазять, заважають, Від роботи одривають. Хоч покинь, та з двору йди...* (О. Олесь).

2. *по чому, з чого і без дод.* Те саме, що **лі́зти** 3, але з позначенням повторюваності, тривалості дії, що відбувається в різний час або в різних напрямках. *Прийшлося дідові драбину приставляти, по липі з уликом лазити* (Панас Мирний); *Там був приставлений на горище товстий дрючок, по которому* [якому] *кури лазили на сідало* (І. Нечуй-Левиць-

кий); *Я знаю, що це чисто інстинктове, останок здатності наших предків лазити по деревах і хапатись за віти* (В. Винниченко); *По драбині лазила в льох дівчина* (К. Гордієнко); *Якщо воно хотіло залізти на дерево, до нього несли драбину, але по драбині Ях'я лазити не хотів* (С. Тельнюк); // *через що.* Піднімаючись на що-небудь, переміщатися на інший бік; перелазити. — *Чого це ти, Кайдашенку, лазиш через наші перелази?* (І. Нечуй-Левицький); *Ось перелаз, що хлопчиком ще лазив Він через нього* (М. Рильський).

3. *у що, до чого.* Проникати всередину чого-небудь. — *Балаш, здається, людина з достатками, але я в його скриню не лазив* (І. Нечуй-Левицький); *Він в шахту лазив, в лунах криці, туди, де сонце тільки сниться, тому він, може, так і зблід* (В. Сосюра); *Він* [дядя Михайло] *і на Чорному морі плавав, і навіть у підводний човен лазив* (Б. Антоненко-Давидович); // *розм.* Заглядати куди-небудь. *Вже обнишпорив у хаті всі куточки — під лавою, під столом, за діжею, навіть у духовку лазив* (В. Близнець).

◊ **За сло́вом** *(рідше* **за слова́ми, по сло́во) до кише́ні (у кише́ню,** *рідше* **у па́зуху) не лі́зти (не ла́зити) / не полі́зти** *див.* **лі́зти; (1) Ла́зити ра́чки (ра́ка):** а) бути малою дитиною. *З Дем'яном Тимофій народився мало не в один день, разом рачки лазив, разом гуси пас* (Ю. Смолич); б) дуже сміятися. *Кілька разів так дурили хлопці Йойну, а самі сміються, аж рака лазять* (І. Франко); *Коли ж свої витівки показував клоун, усі так сміялися, рачки лазили* (з газ.); **О́чі блука́ють (лі́зуть, ла́зять** *і т. ін.) див.* **о́ко**[1]**; (2) У нога́х (на колі́нах) ла́зити (по́взати, валя́тися** *і т. ін.) у кого, чиїх, перед ким і без дод., зневажл.* — дуже принижуватися перед ким-небудь, просячи щось або дякуючи за щось. — *Допоможи він* [батько] *мені крихту, каплю... і я б тепер багач на всю губу був. І не приходилося б у чужих людей в ногах лазити, чужих прохати...* (Панас Мирний); — *Чуєш? Нехай мужики перед тобою бігають, як дзиґи, на колінах лазять перед тобою! Тоді тебе і пани матимуть за людину* (І. Нечуй-Левицький); [Степан:] *Не жінка то, котра в ногах повза без провини, не подружжя вона* (М. Кропивницький); — *В ногах лазила, цілувала руки, чоботи .. Батьки рідні, не паліть... осінь іде... ви ж — люди, так — ні-і...* (Г. Косинка); *Той, хто злетів раз до сонця, хто відчув силу своїх крил і радість польоту, той не буде повзати на колінах* (І. Цюпа); *Все село бачило, як повзала вона перед доччиною тачанкою на колінах.., щоб та не веліла палити святий хліб* (О. Гончар); **(3) У [чужі́] кише́ні ла́зити** — красти гроші; бути кишеньковим злодієм. — *То, може, в кишені чужі лазили...* (Панас Мирний).

ЛАЗІ́ВКА, и, *ж.* 1. Те саме, що **лаз**[1] 1. *За одну мить я вбіг на дідусеве подвір'я, видивився лазівку на горище рибальської мазанки, пірнув у заснований павутинням напівморок* (Ю. Збанацький); *Добравшись до лазівки, закритої міцними дубовими дверцятами, відчинив* [Чорнобай] *дверцята і виліз із нори* (В. Малик).

2. *перен.* Хитрий, спритний вихід з певного, звичайно неприємного, скрутного становища. *Я приречений був поїхати до баби по батькові, а своє бажання, щоб вона мене таки прогнала, не можу не визнати за малодушне, хоч це й була лазівка, щоб вислизнути із сітей цієї історії* (Валерій Шевчук); *Він довідався, що чимало клієнтів, котрих він врятував від надмірно податкового пресу, зумівши знайти лазівки у дуже недосконалому і несправедливому законодавстві, врятовані ним гроші тратили на будівництво шикарних вілл, розкішні позашляховики і лімузини* (В. Хрущак); *Свідомість людини легко переходить умовні бар'єри, знаходить численні лазівки в розпорядженнях* (з публіц. літ.); *Потрібно знизити рівень податкового тиску, ліквідувати пільгові лазівки для окремих підприємств* (з газ.).

ЛА́ЗІННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ла́зити** 1, 2. *Удача посміхнулася йому після майже трьох годин лазіння між деревами та кущами* (А. Кокотюха); [Райка] *наша, хлопчача, суперниця на кросах, лазінню по канату, а також за шаховою дошкою* (Ю. Мушкетик); *Ми тихцем полізли на велетенського дуба з грубою, зручною для лазіння корою* (Любко Дереш); *Під час навчання акробатичних вправ, лазіння по канату, опорних стрибків слід забезпечити страхування учнів* (з навч. літ.); *На гранітних скелях альпіністи провадять змагання з техніки лазіння на скелі* (із журн.).

ЛА́ЗКА *див.* **ла́зи.**

ЛАЗНЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **ла́зня.** *Санінструктор штабу Леночка Перова .. тримала в залізному кулачку лазневу справу (лазня була її гордістю)* (Ю. Яновський); *Оздоровчі властивості лазневої пари були відомі багатьом народам* (з наук.-попул. літ.); *Сауни нашого лазневого комплексу — чудове місце для відпочинку й оздоровлення* (з мови реклами).

ЛАЗНИ́К, а́, *ч.* 1. Працівник лазні. *Раніше на Русі лазник — це була повноцінна професія, якої спеціально вчилися, а деякі професійні секрети та нюанси передавалися тільки в межах династії* (з наук.-попул. літ.); *При відвідуванні лазні варто скористатися послугами лазника, який знає секрети величезної кількості ефективних пропарок, цілюща дія яких полягає в потогінному й лімфодренажному ефекті* (із журн.); // Той, хто любить часто відвідувати лазню. *Він був завзятим лазником* (із журн.).

2. Назва одного з видів домовиків у слов'янській міфології. *У міфології східних слов'ян відомі духи-господарі: домовики, пічники, покутні, лазники* (з навч. літ.).

ЛАЗНИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Жін. до **лазни́к** 1. *У нас у бані працює стара баба-лазниця. На вигляд страшна, але до неї помитися — черга* (з газ.); *Навіть завзята лазниця під час вагітності повинна проконсультуватися з лікарем, чи можна їй відвідувати лазню* (з навч. літ.).

2. *розм.* Те саме, що **ла́зня.** *Казино переїхали в закриті клуби, лазниці та на приватні квартири* (із журн.).

ЛАЗНИ́ЧКА, и, *ж.* Те саме, що **ва́нна** *(див.* **ва́нний).** *Галя пішла у лазничку, сіла на край ванни, хотіла заплакати і вкотре позаздрила тонкосльозим жінкам* (Г. Вдовиченко).

ЛА́ЗНЯ, і, *ж.* Спеціально обладнане приміщення, де паряться і миються. — *Змилуйтесь, свате, я в сій зроду лазні не купався* (П. Гулак-Артемовський); *Челканов доповів, що лазня готова, можна йти митися* (І. Микитенко); *Дивлюсь — мій автопортрет. Як жива. Правда, ця Венера гола-голісінька, як із лазні вийшла* (Ю. Винничук); *Артур уявив собі райцентрівську лазню з облупленими кахлями в незмивані жовтуваті патьоки* (Ю. Андрухович); * У порівн. *В палаці була духота, як у лазні* (І. Нечуй-Левицький); // Миття в такому приміщенні. *Влаштовуючи собі лазню й санітарний день, я, окрім кальсонів і солдатської сорочки, витягаю з контейнера ще й партію нових ляльок* (О. Ірванець); * У по-

рівн. — *Коли б так, щоб і недалеко, й рибки піймати, — вставив червоний, як після лазні, Матня* (Панас Мирний).

ЛАЗО́К, зка́, *ч.* Зменш.-пестл. до **лаз**[1]. — *Ось уже й ріка недалеко. Ще лише через вориння перескочити, потім невеличкий лазок* (І. Франко).

ЛА́ЗОМ, *присл., розм.* Пересуваючись по поверхні всім тілом або майже притискуючись до неї. *Спотикаючись, я вибрався нагору і, пам'ятаючи, що треба йти лазом попри фасади, повз із заплющеними очима, обдираючи руки* (Р. Андріяшик).

ЛАЗУ́Н, а́, *ч.* 1. *розм.* Той, хто добре лазить по деревах, скелях і т. ін. *У скелелазному таборі на Довбушах інструктори та досвідчені лазуни також не втрачали часу даремно* (з газ.).

2. *Див.* **лазуни́.**

ЛАЗУНИ́, ів, *мн. (одн.* **лазу́н,** а́, *ч.).* Назва ряду птахів, у яких пальці на ногах пристосовані для лазіння. *На ногах у лазунів два пальці спрямовані уперед, а інші два — назад* (з наук.-попул. літ.).

ЛАЗУ́НКА, и, *ж., розм.* Жін. до **лазу́н** 1. — *Я ані по деревах не лазунка, ані на "мостик" стати не можу* (з газ.).

ЛАЗУ́Р, і, *ж., рідше* у, *ч.* 1. *поет.* Яскраво-синій колір; блакить. *Чисте небо усміхалося своїм нескінченним лазуром до темної зелені борів* (І. Франко); *Пливуть в лазурі ночі струмочки пахощів від прив'ялих гірських трав, кипарисів та вкритих тінню троянд* (Н. Королева); *Як лежати влітку горілиць у траві, то небо видається празничним океаном, що його зверху видно. Лазур у нього прозора-прозора: от-от зазвучить!* (В. Барка).

2. Фарба такого кольору. *Узяти фарб, що Толя приніс їх тиждень тому, бо Майка надумала наново побілену піч маками уквітчати, заколотити лазурі, й от тобі не стеля — небеса* (Люко Дашвар).

△ **(1) Берлі́нська лазу́р** — мінеральний пігмент синього кольору, що його застосовують для виготовлення малярних і друкарських фарб, лаків і т. ін. *Позитиви забарвлюються в синій колір солями заліза внаслідок утворення берлінської лазурі* (з наук. літ.).

ЛАЗУРИ́Т, *ч.* 1. *род.* у. Мінерал класу силікатів темно-синього кольору, з якого виготовляють різні прикраси, дрібні вироби. *Там торгували дорогоцінним камінням, фарбами .. Здалеку бачив блакитний цейлонський сапфір, бачив бірюзу афганську та лазурит, яспис і онікс, агат і халцедон* (Ю. Логвин); *Мозаїчна підлога, вистелена оніксом і лазуритом, сяяла жовтими та синіми блискітками* (В. Єшкілєв); * У порівн. *Те, що було перед Юрком, щомиті міняло свою форму, воно дрижало і коливалося, то прозоре, наче серпанок, то темно-синє, мов лазурит* (А. Дімаров).

2. *род.* а. Окремий камінець цього мінералу, що використовується як ювелірна прикраса. *А Марк уже тримав перед нею золотий стилос із вправленим у нього лазуритом...* (Н. Королева); *Ліда повкидала до оксамитової торбинки прикраси, раптом заметушилася, дістала сережки з лазуритом* (Люко Дашвар); *У Вавилоні й Давньому Єгипті лазурит уважався одним із найкоштовніших каменів* (з наук. літ.).

ЛАЗУРИ́ТОВИЙ, а, е. Стос. до лазуриту. — *Цей лазурит — особливо магічний. Він із лазуритових копалень у Бадахшані. Найдревніших копалень...* (Люко Дашвар); // Зробл. із лазуриту. *Коджа Сінан споруджував султанський трон, поставлений на лазуритових стовпах, привезених з Єгипту* (П. Загребельний); // Прикрашений лазуритом. *Поправила* [Ліда] *лазуритові сережки у вухах, вийшла з торговельного центру, озирнулася — наче вперше побачила і відразу полюбила передсвяткову вуличну метушню* (Люко Дашвар); // Темно-синього кольору. *Попереду над блакиттю іскристого простору — тонка біла смуга берега, смарагдово-сині далекі пагорби і ще далеко-далі сині, лазуритові верхи гір* (Ю. Логвин).

ЛАЗУ́РНИЙ, а, е, *поет.* Те саме, що **лазу́ро́вий.** *Які церкви в лазурних небесах Здіймаються у золотих узорах* (І. Кочерга); *Морем лазурним цвіте степ колективний без меж...* (В. Сосюра); *Протискаємося на заповнене рухом побережжя з великим простором лазурної води, рухом човнів, вітрильників, барвінням котеджів, перламутром далекого обрію* (У. Самчук); *В небі була лазурна непорушність, ніби його створено і сказано: світися над радістю тіла, як і радістю духа* (В. Барка); *Сідало сонце — класично червоне, і жовті хризантеми стали рожевими, і жарко спалахнули малинові мальви вперемішу з лазурним крученим паничем* (І. Жиленко).

ЛАЗУ́РО́ВИЙ, а, е, *поет.* Яскраво-синій; блакитний. *Голі скали пнуться із безодні моря в лазурову височінь* (І. Франко); *Біля Мехтерхане, де стояла музика, піднімався великий трон на лазурових стовпах, під золотим балдахіном* (О. Назарук); *Жеребець скосив лазурове око й бокаса пішов попід ліском* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Благословенні ви, вітрила лазурові Життя і юності, жадоби і любові!* (М. Рильський).

△ **Лазуро́вий ка́мінь** *див.* **ка́мінь.**

ЛАЗУ́РО́ВО, *поет.* Присл. до **лазу́ро́вий.** * Образно. *О земле втрачена, явися — бодай у зболеному сні! І лазурово простелися, і душу порятуй мені* (В. Стус).

ЛАЗУ́ТЧИК, а, *ч., заст.* Розвідник, перев. у тилу ворога. *Перед виходом на вершину гори .. баша вислав уперед лазутчиків...* (В. Малик); *Вночі він підіслав до білих чужинців лазутчика із "стрілою війни"* (Ю. Бедзик); *Підуть сушею чи морем? Того козацьким лазутчикам вивідати не вдалося* (Ю. Мушкетик); // Той, хто збирає секретні відомості, працює в певній організації під прикриттям; шпигун. *Комуністів було навіть оголошено як лазутчиків і шпіонів ворожої російської армії* (В. Винниченко); *За наказом генерала Горна кілька десятків лазутчиків, під виглядомярижок і дрібних крамарчуків, перейшли кордони* (Н. Рибак); — *А хто ви такий? — гидливо ворухнув куточками губів Президент. — Ви всього тільки лазутчик. Таємно вдерлися в Космічну Колонію...* (М. Руденко); // *зневажл.* Таємний агент поліції (у 1 знач.). *На вулиці, як троє там людей Зберуться — глянь — лазутчик так і в'ється* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

ЛАЗУ́ТЧИЦЯ, і, *ж., заст.* Жін. до **лазу́тчик.** *Кавалеристи почали оточувати березу, відрізаючи лазутчиці шлях до лісу* (з переказу); *За вказівкою Москви комісара Руднєва вбила московська лазутчиця за те, що той пішов на перемовини з упівцями* (із журн.); * Образно. *Любов. Не переможена. Ніким. Лазутчиця. Зненацька — начувайсь! Вона захопить всупереч сивинам* (С. Йовенко).

ЛА́ЗЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ла́зи.** *Носії різних діалектів лазької мови іноді погано розуміють одне одного* (з наук.-попул. літ.).

ЛАЇКА́Т, у, *ч., рел.* Загал світських осіб у певній релігійній спільноті на відміну від духовенства. *Єдиний народ Божий розділився, по суті, на табори освячених (клир) і неосвячених (лаїкат)* (з рел.-церк. літ.); *Середньовічна традиція до священиків та "ордену ченців" додавала також третій орден — "орден покаяння", що складався з мирян. У наш час чоловічі чернечі спільноти вважаються першим орденом, жіночі — другим, а світські (лаїкат) усіх станів і професій — третім орденом* (із журн.).

ЛА́ЙБА¹, и, *ж.* Великий човен з двома щоглами і косими вітрилами. *Гляньте отуди: так само громадяться корпуси пароплавів, стирчать брудні вітрила селянських лайб, а ось — просто на вас пливе справжня китайська джонка* (Б. Антоненко-Давидович); *Стара натруджена лайба .. стає враз бригантиною тугокрилою...* (О. Гончар).

ЛА́ЙБА², и, *ж., жарг.* Транспортний засіб для пересування по безрейкових шляхах (автомобіль, велосипед і т. ін.). *— Де твоя лайба? Я показав, хоч він уже запримітив, як тільки ми підкотили до воріт* (П. Загребельний); *— Ми своїм транспортом, онде за кущами лайба* (Ю. Мушкетик); *Коли я заїжджаю за нею на своїй непрестижній лайбі, ті її колежанки зустрічають мене ввічливо, але я спиною чую їхні іронічні погляди* (Л. Костенко).

ЛА́ЙДА, и, *ж.* 1. Узбережна низовинна рівнина, що періодично затоплюється водами під час високих припливів. *У Росії аналогами маршів є лайди, поширені узбережжями морів Північного Льодовитого океану* (з наук.-попул. літ.); *Чечітка звичайна населяє чагарникову тундру, яка поросла сланцевим верболозом та березами, тайгу з невеликими заболоченими полянами та приозерні й прирічні лайди* (з навч. літ.).

2. Невелике тундрове озеро або болото на півночі Сибіру. *Для гніздування птах обирає осокові болота, підвищення серед тундри, вологі низькі лайди* (з наук.-попул. літ.).

ЛАЙДА́К, а́, *ч., розм.* 1. Убога лінива людина; нероба. *— Я лайдак. Пропив усе до нитки. І полотно пропив* (В. Стефаник); *От іще тоскно йому, що він сидить отак лайдаком, коли чути вибухи повстанських набоїв* (Д. Бузько); *Де воно на нашу голову взялося — лайдак лайдаком, тільки що при шаблі та королівській грамоті* (Ю. Логвин).

2. Уживається як лайливе слово. *— А ти, лайдаку якийсь, тобі що до Палагни, не маєш своєї жони?* (М. Коцюбинський); — *Сто дзяблів* [чортів]! *Лайдак! — вигукнув ображено пан Спихальський. — Як же ти смів так познущатися над вельможним паном?* (В. Малик); — *Не вірте йому, він зайда, поганець, лайдак. — Вергала* [Рахуба] *лайливі слова* (Ю. Мушкетик); *Але ж не прийти на оте підле побачення ти, лайдаку, міг?* (Ю. Андрухович); *Неробою — ще куди не йшло. І лайдаком, і волоцюгою — теж нехай собі обзивають, якщо вже їм так хочеться. А ось гайдамакою обзиваться негоже!* (І. Андрусяк).

ЛАЙДАКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* Бути лайдаком; нічого не робити. *Доки ж ти лайдакувати будеш? Ще й досі прохати як слід не вивчився! У-у, бузівок ненажерний...* (В. Підмогильний); [К р я ч к о:] *Павлик на роботу пішов, а мій лайдакує* (О. Коломієць).

ЛАЙДАКУВА́ТИЙ, а, е, *розм.* Який має риси, схильності лайдака (у 2 знач.). *Він поглянув на Огея, придушеного думками і все такого ж недовірливого, лайдакуватого* (Олесь Досвітній); *Звичайний собі лайдакуватий Дмитрик перетворювався на надхненного* [натхненного] *борця за волю, за справедливість, якого не брала ні куля, ні багнет, ні вибухівка* (Е. Андієвська).

ЛАЙДА́ЦЬКИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **лайда́к.** *Більшість місіонерів, що вели лайдацьке, недостойне свого трудового народу життя, були просто нещасні, слабодухі люди* (В. Винниченко); — *В добрі руки попала господарка. А я думав: у лайдацькі, — промовив* [Єндриховський] (Б. Харчук); — *Сьогодні ж матимеш наказ, королем уже підписаний: негайно і без жалю ліквідувати той лайдацький бунт* (Іван Ле).

ЛАЙДАЦЮ́ГА, и, *ч. і ж., зневажл.* Збільш. до **лайда́к.** *— Як дурак дураком, як лайдацюга, — хоч ти йому щороку по парі волів давай.., або проп'є, або не догляне та здохне в нього* (А. Головко); *Певний був* [чоловік], *що вона, Меланія, надто добре вихована.., аби вчинити прилюдно скандал, і грав, лайдацюга, на її почутті особистої гідності і нервах* (Ірина Вільде).

ЛАЙДА́ЧКА, и, *ж., розм.* Жін. до **лайда́к.** *А що та лайдачка, Та Мариська, мені зробила!* (І. Франко); *Та було ж її прикопати за тисячу верст від святого християнського цвинтаря! Оту перелюбницю, ту лайдачку, синів моїх ненависну мачуху* (Л. Костенко); *Він подумав, що то ти, і так мене одлупцював, що всі кості болять, а вже що лаяв, то, мабуть, такого й послідня лайдачка ніколи не чула!* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛАЙК, у, *ч., жарг.* Спосіб схвалення користувачем Інтернету матеріалу, профілю користувача, фотографії і т. ін. через клік чи натискання функціональної кнопки (використовується перев. у соціальних мережах). *Журналіст отримав 23 місяці умовно за лайк під коментарем із критикою турецького президента* (із журн.); *Лайк та репост цього матеріалу в соціальних мережах дає можливість виграти три місяці безкоштовного хостингу* (з Інтернету).

ЛА́ЙКА¹, и, *ж.* 1. Те саме, що **ля́яння¹.** *Не платіть злом за зло або лайкою за лайку, навпаки, благословляйте, знавши, що на це вас покликано, щоб ви вспадкували благословення* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *— Не лай дурнів, Іване, На біса та лайка?* (П. Гулак-Артемовський); *Поступово починається лайка* (О. Довженко).

2. Слово або вираз лайливого характеру; нецензурне слово. *З моїх уст готові зірватись грубі слова лайки, і я говорю їх, говорю уголос, і сам лякаюсь свого голосу* (М. Коцюбинський); *Здається, він всі слова людської мови забув, окрім лайки та окрику "Пішов!"* (О. Гончар); *Для мене, політичного схимника, це слово з їхніх уст звучало лайкою* (Р. Андріяшик); *Музиканти виникали то з інструментами, то без них, то в обдертих кімнатах якоїсь покинутої вілли, то на сходах розваленого костелу, то під розписаним англомовними лайками середньовічним муром* (Ю. Андрухович).

(1) Стає́нна ла́йка — груба, непристойна лайка. *Злість його душить. Грима дверима, перекидає стільці і хоче так крикнуть, щоб по всіх хатах заскакала стаєнна лайка* (М. Коцюбинський).

◊ **Обклада́ти / обкла́сти** *(рідко* **обікла́сти) слова́ми (ла́йкою, ма́том** *і т. ін.) див.* **обклада́ти.**

ЛА́ЙКА², и, *ж.* Сорт м'якої шкіри. *За ними* [чобітьми] *з'явилися жіночі черевики на високих елегантно вигнутих підборах з лайки тілесного кольору* (З. Тулуб); *На виставці*

пропонували демісезонні жіночі курточки з лайки морквяного кольору (з газ.).

ЛА́ЙКА³, и, *ж.* 1. Порода мисливських, сторожових і їздових собак. *Лайки — це мисливські собаки, що допомагають мисливцям полювати в північних лісах, у тайзі* (Остап Вишня); *Вожата розказувала про тайгу, де водяться ведмеді, лисиці, білки, соболь. Розповіла, як сибіряки полюють за білкою на лижах із собакою лайкою* (О. Донченко); *А ось біжить "трійка": два чорні песики, видно, вже старші, і один маленький .. Всі три із породи місцевих лайок* (В. Гжицький).

2. Собака цієї породи. *Лайки оскалювались, радісно потягуючись на передніх лапах* (Є. Пашковський).

ЛА́ЙКАТИ, аю, аєш, *недок., що, жарг.* Висловлювати своє схвалення в соціальних мережах за допомогою лайків. *У новій соціальній мережі, як і на інших подібних сайтах, користувачі зможуть спілкуватися, обмінюватися фотографіями і відео, давати посилання на матеріали, які їм сподобаються, і лайкати їх* (з Інтернету).

ЛА́ЙКНУТИ, ну, неш, *док., що, жарг.* Однокр. до **ла́йкати.** *Відтепер лайкнути сторінку бренду можна буде, просто потрапивши на один із її записів у соціальній мережі* (з Інтернету).

ЛА́ЙКОВИЙ, а, е. Зробл. з лайки *(див.* **ла́йка²**). *Коричневі лайкові рукавиці, видно, наділи були взагалі вперше, — вони аж рипіли* (В. Собко); *Боєць стоїть, поклавши на автомат руки в лайкових рукавичках* (О. Гончар); *Напившися, полковник махнув лайковою рукавичкою* (Ю. Хорунжий); *Зграбна молодиця в брунатній лайковій камізельці поверх білої блузки із закоченими манжетами не вивчала Варвару, а зустріла її як давню знайому* (із журн.).

ЛА́ЙКРА, и, *ж.* Вид синтетичного еластичного волокна, що має здатність набувати зовнішнього вигляду і властивостей тих волокон, з якими комбінується в тканині. *Лайкра може змішуватися з усіма типами волокон — як натуральних, так і штучних* (з наук.-попул. літ.); *Усього 2 % лайкри досить для поліпшення рухливості тканини, збереження форми і здатності спадати складками* (із журн.); // Тканина з таким волокном. *Поліуретанові текстильні волокна та нитки використовують у таких еластичних тканинах, як лайкра, декоративні та гардинно-тюлеві матеріали* (з наук. літ.); *Серед інших виставлених на торги предметів гардероба зірки був чорний костюм з лайкри* (з газ.).

ЛА́ЙКРОВИЙ, а, е. Прикм. до **ла́йкра.** *Серед аутсайдерів цього літа одяг із синтетичних матеріалів, панчохи з лайкровим блиском* (із журн.); // Який виробляє лайкру. *Лайкрове підприємство;* // Зробл. з лайкри. *Універсальний еластичний лайкровий костюм можуть використовувати дайвери, підводні мисливці, серфери, пляжники і т. ін.* (з газ.).

ЛАЙЛИ́ВЕЦЬ, вця, *ч., розм.* Той, хто лається, має звичку лаятися. [Т е р е н т і й:] *За кордон такого лайливця, коли б я був царем, .. я б не пустив* (О. Довженко); *Лайливці мудрих, ганьбителі великих предків! Окрім своїх сентенцій, для них нема святого* (Василь Шевчук).

ЛАЙЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Який є лайкою *(див.* **ла́йка¹** 2). *Цей тонкий і ніжний майстер слова* [Т. Г. Шевченко], *який знав і вживав найласкавіші його відтінки, не був скупий і на дуже різкі, навіть лайливі вислови на адресу ворогів* (М. Рильський); *Лайливе Кіндратове слово зачепило за живе Параску Дмитрівну, бо приховувало в собі натяк на їхні колишні взаємини* (Л. Дмитерко); *Жива людина, а не п'є чарки, не палить, слова лайливого не скаже* (В. Дрозд); *Біля будинку зчинилася сварка, чоловічі й жіночі голоси поступово набирали сили, окремі слова, здебільшого лайливі, вдавалося проти бажання розпізнати* (Ю. Винничук); // Який містить у собі лайку (у 2 знач.). *Толя був сьогодні у мене на роботі. Казав, що отримав від тебе лайливого листа* (І. Жиленко).

2. Схильний лаятися, сваритися (про вдачу людини). *Писар — чоловік лихий, лайливий, битливий* (І. Нечуй-Левицький); *Блискучий центр середніх віків з Академією та славетними монастирями обернувся тепер у дрібне торжище, притулок крамарів і лайливих перекупок, осередок кустарних виробництв мила, гільз, шкіри, оцту й гуталіну* (В. Підмогильний); *Крикслива й лайлива, вона не церемонилася ні з ким* (С. Добровольський).

ЛАЙЛИ́ВИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **лайли́вець.** *Лайливице з нестримним язиком! Свойого чоловіка відшмагала, А зараз б'єш мене* (В. Коптілов, пер. з тв. В. Шекспіра); *Найбільша лайливиця на селі.*

ЛАЙЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **лайли́вий** 2. *Вона* [дружина] *й тут уже встигла з усіма пересваритися, і, коли Шелюженко повертається додому, щоразу доводиться йому ніяковіти перед сусідками за її грубість, лайливість* (О. Гончар).

ЛАЙЛИ́ВО. Присл. до **лайли́вий.** — *Я за тобою ганялась скрізь: була і в Бендерах, і в Тирасполі; була і в Кишиневі, — лайливо говорила Бородавкіна* (І. Нечуй-Левицький); *У цей час хтось із натовпу став лайливо кричати: — Ви такі-сякі, нас кидаєте, а самі втікаєте!* (з газ.).

ЛАЙМ, а, *ч.* 1. Південна вічнозелена цитрусова рослина родини рутових, яка дає їстівні плоди. *Мільйони дерев лайма обробляють в Індії, Шрі-Ланці, Індонезії, М'янмі, Бразилії, Венесуелі, у країнах Західної Африки* (з наук.-попул. літ.); *Лайм — це невелике дерево або кущ висотою від 1,5 до 5,0 м* (з навч. літ.).

2. Плід цього дерева, схожий на лимон, але зелений і більш округлий. *М'якоть лайма зеленувата, соковита, дуже кисла* (з навч. літ.).

ЛА́ЙМОВИЙ, а, е. Прикм. до **лайм.** *При вирощуванні в домашніх умовах тримайте лаймове дерево в теплі, оскільки воно дуже чутливе до холоду* (із журн.); *На 88 % лаймова м'якоть складається з води* (з наук.-попул. літ.); // Зробл. із лайма; з лаймом (у 2 знач.). *Швидкий лаймовий пиріг — це чудовий десерт до будь-якого чаювання* (із журн.); *Лаймовий коктейль з імбиром — смачний, освіжаючий, безалкогольний, багатий на вітамін С напій без цукру* (з газ.); // Кольору шкірки плодів лайма. *Лаймовий колір зазвичай погано поєднується з іншими кольорами* (із журн.).

ЛАЙНА́К, ЛАЙНЯ́К, у́, *ч., розм.* Те саме, що **кізя́к** 1. — *Та йдіть-бо на обід. Годі з вас молиться: На коров'ячий лайняк Горох розкипиться!* (С. Руданський); *В долині — каша. Вози, худоба і люди збилися в купу, од якої йде пара і пахне потом і лайнаком* (М. Коцюбинський).

ЛА́ЙНЕР, а, *ч.* 1. Велике океанське, морське пасажирське або вантажне судно, що курсує між віддаленими портами на певній лінії. — *Отже, ви можете уявити корабель, і не якусь там річкову пантофлю, а величезний океанський лайнер* (В. Собко); *Лайнер наш іде в густій непроглядній туманності, нам якось аж моторошно чути гудки та сирени, що їх судно посилає в нічний океан невідомо кому* (О. Гончар);

Уявіть собі величезний грецький корабель, круїзний лайнер аж із шістьома палубами (Ю. Андрухович).

2. Багатомісний пасажирський літак. *Тисячі кілометрів простору і віки найдивовижнішої історії під крилами нашого лайнера, а пасажирам до всього того байдуже!* (О. Бердник); [Т а н я:] *Мрію стати стюардесою і поглянути на планету з височини польоту лайнера* (О. Коломієць); *І вірив — уперед і вгору з несамовитістю крила легкого лайнера?* (В. Стус); *Лечу в лайнері, в ньому летить Інна...* (Ю. Мушкетик).

ЛА́ЙНЕРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ла́йнер.** *Лайнерські морські перевезення;* // Такий, як у лайнера. — *За комфорт не ручуся, але швидкість буде та, що треба. Лайнерська* (В. Кучер).

ЛАЙНО́, á, *с.* 1. *розм.* Кал людини, тварин; екскременти. *А за знаряддя виробництва золотареві правило таке ж довге пужално з прив'язаним на кінці відром, яким він вигрібав лайно із відходків* (Б. Антоненко-Давидович); *Колись, вичищаючи забиті лайном протоки міської московської каналізації, бригада ліміти у кисневих масках обов'язково випорпає з намулу якусь брошку або золотий зуб* (Ю. Андрухович).

2. *зневажл., лайл.* Про що-небудь огидне, бридке, мерзенне; про кого-небудь нікчемного, обридливого, мерзенного. — *Лайно там твій імператор, — зачіпаючи човна відразу трьома гаками, відповідали йому нахаби* (П. Загребельний); *Мені прикро, Антоне, що ти виявився лайном* (О. Тесленко).

ЛА́ЙНСМЕ́Н, а, *ч.* Помічник судді у спортивних іграх; боковий суддя; суддя на лінії. *На матчах фінальної частини Євро-2012 працювали бригади з шести футбольних арбітрів: головного, двох лайнсменів, двох асистентів, які розташовувалися за воротами, і резервного судді* (із журн.); *Нападник переправив м'яч у сітку, однак лайнсмен зафіксував у снайпера офсайд* (з газ.).

ЛАЙНУ́ТИ, нý, нéш, *док., кого, що і без прям. дод.* Однокр. до **ла́яти**[1]. *Бо вже б, здавалося, пора: Либонь, уже десяте літо, Як людям дав я "Кобзаря", А їм неначе рот зашито, Ніхто й не гавкне, не лайне, Неначе й не було мене* (Т. Шевченко); — *Холодно, матері його ковінька, — прошепотів Біда. Вартовий з солідарності теж лайнув ніч і холод* (М. Трублаїні); *Лайнув* [вартовий] *останнього матюка, приліг зубами на огладаний* [гладкий] *камінь бруку і спокійно витікав кров'ю* (У. Самчук); *"Може, ще вмреш і не будеш дурнем", — шепнув мені глузливо внутрішній голос! — "Тьху на тебе!" — лайнув я той голос* (В. Нестайко).

ЛАЙНУ́ТИСЯ, нýся, нéшся, *док., розм.* Однокр. до **ла́ятися.** *Чоловіки хором: — Кажеш, землеміри вже наїхали? — Да, плани вже складають. — Диво! А в нас... — хтось лайнувся зло і сплюнув* (А. Головко); *Черниш почервонів, лайнувся невідомо на кого, .. швидко побіг униз* (О. Гончар); *Мимоволі* [Ґудзик] *міцно лайнувся, згадавши дідька і всю його нечисту рідню* (Е. Андієвська); *Козак лайнувсь, але Сироватка вже не чув — виліз на горище* (Ю. Мушкетик); *Лайнувся спересердя козак, перекинувши на землю казан, у якому каша ще не зварилася* (Ю. Андрухович).

ЛАЙНЯ́К *див.* **лайна́к.**

ЛАЙТБО́КС, а, *ч.* Конструкція з підсвіченням, що кріпиться до стовпів, кіосків, торців будівель і т. ін., признач. для зовнішньої реклами. *Дуже популярними в рекламістів є лайтбокси, оскільки навіть у напівтемряві їх неможливо не помітити* (із журн.); *Не так легко підприємцеві отримати необхідний підпис під дозволом почепити свій лайтбокс у центрі Києва* (з газ.).

ЛАЙТПО́СТЕР, а, *ч.* Зовнішня світлова реклама у формі вивісок з рекламно-інформаційним зображенням на лицевій панелі, яку підсвічують ізсередини і розташовують перев. на стовпах, у тому числі на опорах вуличного освітлення. *Ціна за площу щита, розміщеного на тимчасовій споруді чи паркані, зросла з 15 до 25 гривень, окремого лайтпостера чи банера на фасаді будинку — з 20 до 40 гривень* (з газ.).

ЛАЙТУ́К, á, *ч., діал.* Молоде козеня. *Стрибати, як лайтук.*

ЛА́ЙФО, *невідм., с., фін.* 1. Метод бухгалтерського обліку товарно-матеріальних цінностей у вартісному вираженні за ціною партії, яка поступила або була виготовлена останньою. *При застосуванні лайфо маємо найбільшу собівартість продажу, але найменший прибуток* (з навч. літ.).

2. Метод обліку вартості цінних паперів, що продаються інвестиційним фондом, згідно з яким облікова вартість пропонованих до продажу паперів береться за рівну обліковій вартості аналогічних цінних паперів, придбаних останніми. *Лайфо — списання цінних паперів одного випуску з урахуванням черговості їх зарахування на відповідний рахунок другого порядку* (з навч. літ.).

3. Метод нарахування процентів на вклади при вилученні вкладником частини вкладу, що вносився багаторазово частками, згідно з чим передбачається, що вкладник за потреби вилучить суми, які він вклав останніми. *Нараховувати відсотки за лайфо.*

ЛАК, у, *ч.* 1. Розчин плівкоутворювальних речовин (смол або ефірів целюлози в спирту, скипидарі або олії), яким покривають яку-небудь поверхню для її збереження і блиску. *Лаки різні, скипидар, фарби, дубильні речовини! Все це дає нам ліс* (М. Чабанівський); * У порівн. *Друга верба розчахнулась .. і погналась вгору двома зеленими гніздами з блискучим листом, неначе помазаним лаком* (І. Нечуй-Левицький); // Косметичний засіб, признач. для нанесення на нігті. *Скрушно, як у забутті, ламали соломинку пальці її з червоними нігтиками з напівоблізлим лаком* (О. Гончар); *Спи, кохана, чужа, в домі зрадливому, спи, чекаючи обіцяного дзвінка, спи, уявляючи себе перед дзеркалом, зоря парфумів на лівій долоні, правиця ж вигойдує синюватий, як молода кленова кора, лак на нігтиках, спи...* (Є. Пашковський); // Спрей, признач. для створення та збереження зачіски на досить довгий час. *Тетянка знайшла гребінця, лак для волосся — зараз Марусі модну зачіску організує* (Люко Дашвар); // *тільки одн.* Блискучий застиглий шар цього розчину на поверхні якого-небудь предмета. *Карпо Петрович піднявся з-за столу, похитався на блискучих од лаку чоботях і підійшов до канапи* (М. Коцюбинський); *Новий більярд виблискував свіжим лаком* (О. Десняк); *Склавши крильця, вони сідають рядочками й купками, багато їх. Мовби пелюстки квітів на чорнім лакові грязюки* (І. Багряний); * Образно. *Залива крізь листя стежку скверу Сонячний жовтогарячий лак* (Л. Первомайський); * У порівн. *Нещодавно мені наснився Київ, якийсь барвисто-кольоровий, новісінький, весь укритий немовби лаком чи плівкою* (із журн.).

2. *також мн., перен.* Про вироби з дерева, шкіри і т. ін., поверхня яких вкрита застиглим шаром цього розчину. *Автострада, вигинаючись між полів, вилискує змигками*

[злисками] *сонця на металі, на лаках та склі нескінченним своїм блискотінням* (О. Гончар).

3. *перен.* Про зовнішній блиск. *Бувають такі випадки в історії, коли навіть крізь грубезну шкіру буржуазного лаку продирається в газеті щось зовсім не передбачене й дуже незручне* (М. Йогансен); *Вони були розумніші за мене, інтелектуальніші, як тепер кажуть. Весь мій міський лак, усі ваги першого парубка губились у світлі, що струменів з їхніх (якихось дуже живих) очей* (В. Дрозд).

ЛАКЕ́Й, я, *ч.* 1. Слуга у панів або при ресторані, готелі. *І шана кожному не однакова: зараз пан увіходить куди, то лакей підбігає й кланяється, і пальто панові скидає* (Б. Грінченко); [О л я:] *Як його пан не вчив, а доброго лакея з Тараса не виходило* (С. Васильченко); *Лакеєві з нічного ресторану П'яненький пан гірчицею обличчя змазав* (В. Еллан-Блакитний); *В гімназії пройшла чутка, що він просто колишній лакей з якогось фешенебельного паризького ресторану* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *перен., зневажл.* Той, хто підлабузнюється, вислужується перед ким-небудь; підлабузник. *"Літературна Україна" каструє мою статтю, "Україна" знущається над віршами. Кожний лакей робить, що йому заманеться* (В. Симоненко); *Я так втомився втечею від непорочності душі. Дай мені сили, о Великий, бо сам не відшукаю її поміж лакеями і пристосуванцями* (С. Процюк).

ЛАКЕ́ЙСТВО, а, *с.* 1. Служба, виконування обов'язків лакея (у 1 знач.). [Б у л а в а:] *Сорок п'ять років я прослужив за швейцара. Всю науку пройшов, усе лакейство .. я вивчив* (І. Микитенко).

2. *перен., зневажл.* Підлабузництво, вислужування перед кимнебудь. *А за тобою — .. поплутані мотузи зради, лакейства і бутафорія побутового театру* (Б. Антоненко-Давидович); *Зустрічайте по чину, гостинно, та без лакейства* (Ю. Мушкетик); *А лакейства скільки! А цинізму! Переляків і замків залізних. Всяких там істерик, стресів, трансів. І покори кодексу міщанства* (І. Жиленко); *Яке підле й нице лакейство духу, яка внутрішня проституйованість!* (Ю. Андрухович).

3. Збірн. до **лаке́й** 1. *Верстов на п'ять, а може, і більш, уподовж дороги гуля міщанство: дівчата у стрічках, .. козацтво у бурилях, .. а скільки ще того лакейства у фраках та у сюртуках — мов та німота!* (О. Стороженко).

ЛАКЕ́ЙСТВУВАННЯ, я, *с., зневажл.* Дія за знач. **лаке́йствувати.** *Ганебне лакействування перед усіма існуючими владами було відоме Совинському вже й не на кілька днів наперед, а на цілі роки* (П. Загребельний).

ЛАКЕ́ЙСТВУВАТИ, ую, уєш, *недок., перед ким, зневажл.* Поводитися, як лакей (у 2 знач.). *Усім своїм єством хотілося бути корисним народові. Не поневірятися, не лакействувать перед народом, а служити йому, народові, чудесному нашому народові* (Остап Вишня); *Нехай уже інші піїти ходять і просять, лакействують і вдаються до нещирої дипломатичної любові* (С. Процюк); *Політичні консерватори на тлі ліберальних перетворень у Західній Європі, лякаючись прийдешніх змін у країні, відстоювали непорушність укладу державного і громадянського життя, лакействували перед царатом* (з навч. літ.).

ЛАКЕ́ЙСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **лаке́й** 1. *Звідкись хутко виплила постать у лакейському потертому фраці з жовтою лисиною, тоненькими губами й тужливим виразом кістлявого бритого лиця* (В. Винниченко); *Ключник Пантелеєв був трохи здивований, коли до нього на квартиру по вулиці Глибочицькій заявився високий білявий чоловік з лакейським проділом на голові* (Ю. Хорунжий); // Власт. лакеєві. *У нього тільки лакейський сприт і більш нічого* (Г. Хоткевич); *В місті він набрався міщансько-лакейських звичок* (Ю. Мельничук); // *у знач. ім.* **лаке́йська,** кої, *ж.* Кімната для лакеїв (у 1 знач.). *На другім кінці палацу, у лакейській, нудили світом без роботи Петро, Вареників син, та Іван Шкляр* (Панас Мирний).

2. *перен.* Сповнений підлабузництва. *Це мерзотна фігура, жорстока, тупа, егоїзму крайнього, огидного. Нічого в світі, крім його персони. Комплекс лакейський* (О. Довженко); *— Є ще один спосіб, — проникливо, лакейським голосом шепотів осавул* (Ю. Мушкетик); *Ненавиджу цю низьку, лакейську, тупу і підлу обстановку* (І. Жиленко).

ЛАКЕЙЧА́, а́ти, *с., розм.. рідко.* 1. Дитя лакея. *У господському будинку живе й лакей з лакейчам* (із журн.).

2. Неповнолітня особа, що виконує обов'язки лакея. *Нам прислуговувало лакейча* (з газ.).

ЛАКЕЙЧУ́К, а́, *ч., розм.* Хлопець-лакей *(див.* **лаке́й** 1). *Він ще хлопцем служив за лакейчука.., а навчився багато: і брехать, і вибріхуватись* (Грицько Григоренко); *Тут де не взялись отой самий лакейчук та поліцейський. Ухопили мене та й ведуть* (Валерій Шевчук).

ЛАКЕЙЧУКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* Служити лакейчуком. *На дванадцятім році його взято до панського двору; спершу гусей пас, а потім сказали йому лакейчукувати* (О. Кониський).

ЛАКЕЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок.* Служити лакеєм (у 1 знач.). *Ментом думки Шевченка повинні були опинитися в прихожій Енгельгардта і нагадати Тарасові, як і він, геній українського слова, повинен був лакеювати у Енгельгардта!..* (О. Кониський).

ЛАКЕЮВА́ТИЙ, а, е, *розм.* Такий, як лакей, схожий на лакея. *Людці лукаві, лакеюваті* (Сл. Б. Грінченка).

ЛАКИ́ЗА, и, *ч. і ж., зневажл.* 1. Те саме, що **лаке́й** 1. [П а р у б о к:] *Ви обоє панського кодла: твій батько з лакизів, а її з поварів!..* (М. Кропивницький); *Чи ж для того я випестив свого синочка, тратився на нього, розуму по заграницях учив, щоб він придворним лакизою став?* (Р. Іваничук).

2. *перен.* Те саме, що **лаке́й** 2. *Раділи, що не загинув я від удару грубого і жорстокого кулака, не став духовним калікою, хамом і лакизою, не впав у розпач і не прокляв світу* (О. Довженко); *— Ти повинен сказати нам про задуми коринфського тирана та його лакиз* (І. Білик).

ЛА́КІТКА, и, *ж., діал.* Ласощі. *Тато витягнув з пазухи яблуко та й якось несміливо подав доньці. Ніколи він ще не давав їй ніяких лакітків* [лакіток] (В. Стефаник); *Нема на світі кращої людини, як він. Який добрий! Не приходить ніколи додому, щоб не принести їй якої лакітки* (А. Крушельницький); *Як подумає собі, як оце вона, стара баба, буде напихатися тою хальвою* [халвою], .. *то враз охота пропадає до лакіток. Але он ті, шоколадні, вона таки купить* (Г. Тарасюк).

ЛА́КМУС, у, *ч.* 1. Рослинна фарба, що в кислому середовищі набуває червоного кольору, а в лужному — синього; використовують як індикатор кислот і лугів. *Кислоти однаково діють на лакмус* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **Ла́кмусовий папі́р** *(див.* **папір).** *Нема такого лакмусу, щоб їх* [слова] *перевірити. Це потрібно для самої людини* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Саме преса найчастіше буває не тільки лакмусом стану суспільства, але й деякою мірою його "лікарем"* (з газ.).

ЛА́КМУСОВИЙ, а, е. Прикм. до **ла́кмус.** *Лакмусові паперові смужки фіксують рівень pH у діапазоні від 1 до 14* (з навч. літ.); *Народний епос, міфологізація є лакмусовим проявником тих тенденцій в історичній свідомості народу, його закодованому досвіді, що проявляються в буденній практиці* (з наук.-попул. літ.); *Лакмусовим тестом суспільства стали парламентські вибори* (з газ.).

△ **Ла́кмусовий папі́р (папіре́ць)** *див.* **папір.**

ЛАКО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **лакува́ти** 1. *Пучок волосся на блискучому черепі начальника поліцейської управи войовничо стирчав угору, чорні лаковані вуса стовбурчились, як їжакові голки* (О. Донченко); *Він нічим не відрізнявся зараз від бідного обивателя, який купив на виплату фанерний, але лакований сервант* (М. Білкун); *На його лакованих, пошитих по німецькому крою чоботях ворушилися тьмяні сонячні зайчики* (М. Стельмах); *Все, як і належиться ілюзіоністові. На штанах — атласні лампаси. Поблискують лаковані черевики* (С. Андрухович); * У порівн. *Асфальт од недавнього дощу блищав, як лакований: чорне люстро, в якому відбивалися будинки й дерева* (В. Домонтович); *Листя вічнозелених дерев дуже велике, звичайно жорстке і блискуче, наче лаковане* (з навч. літ.).

2. *у знач. прикм., перен.* Який блищить. *В струмках, які течуть уздовж тротуарів, купаються смішні та хмільні горобці, поскубуючи лакованими дзьобиками кожну пір'їнку на собі* (Є. Гуцало).

ЛА́КОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **лак** 1. *Лакова плівка не тільки надає поверхні деревини блиску, а й захищає її від впливу вологи* (з наук.-попул. літ.); *Царство Цзінь удосконалювало технології вироблення порцелянових виробів та шовкових тканин, паперу, лакового розпису* (з навч. літ.); // Признач. для виробництва лаку. *За вікном пролітають воєнні пам'ятники, здоровенні баки місцевого лакового заводу і, нарешті, біла модерна скульптура жінки з характерною зачіскою* (із журн.).

2. Такий, поверхня якого покрита лаком. *Вискрипували лакові чобітки паничів* (Панас Мирний); *Бачачи перед собою людину в котелкові й візитці, в лакових черевиках, у жовтих лайкових рукавичках, уявив собі* [старшина], *що це представник чужоземної держави* (Д. Бузько); *Другого дня вони з Осинським пішли на Сінний базар, придбали картуз із лаковим дашком* (Ю. Хорунжий); *Обличчя під лаковим козирком сіпнулося з досади, але не промовив* [Факадей] *нічого, торкнув коня кирзаком й потюпав стежкою* (Р. Федорів); // *перен.* Який блищить, лисніє. *Нетросов, чорноволосий, з чорносливом очей, увесь як чорний лаковий жук, схиляється над Курцом* (О. Донченко); *Гайвороння, почувши дурний, чужий дух, затріпало крилами, залементувало, заклацало лаковими дзьобами* (О. Ульяненко).

△ **Ла́кове де́рево** *див.* **де́рево.**

ЛАКОЛІ́Т, у, *ч., геол.* Закам'яніла маса виверження гірських порід, що застигла в земній корі у формі купола. *Якщо тиск пари не дуже великий, то магма не доходить до поверхні й застигає на певній глибині у формі величезних куполів — лаколітів* (з наук.-попул. літ.); *Особливо яскраво проявляється геоморфологічна роль лаколітів* (з наук.-попул. літ.).

ЛА́КОМИЙ, а, е, *розм.* 1. Який дає смакову насолоду; дуже смачний, ласий. *Лакома їда — животу біда* (Номис); — *Лакома, скажу вам, штука оці вареніки! — Вареники. Ну, повтори: ва-ре-ни-ки* (Василь Шевчук); // *перен.* Який може дати певне задоволення, вигоду і т. ін.; привабливий, спокусливий. *Королі не хотіли випустити з своїх рук такого лакомого права* (М. Грушевський); *Не обманюйся лакомими стравами зі столу можновладця — вони облудливі* (Ю. Хорунжий).

2. *на що і без дод., з інфін.* Який любить поласувати чим-небудь смачним. — *Гледи* [гляди], *Михайло, гледи! Рознесуть твою славну шапку лакомі бджоли на мед* (Марко Вовчок); *Може за всі нараз купити собі цукерків — хоч так роблять тільки немудрі й лакомі діти* (Ирина Вільде); // Який виражає бажання поласувати. *Кинув гріш вікном, і вони* [циганчата] *його зручно зловили .. І знов звернулися очі всіх .. на нього. Великі з лакомим .. виразом...* (О. Кобилянська); // *перен.* Який має особливу пристрасть, спокусу до чого-небудь. *Знаю, що такий батько лакомий заплакати, бо до нього приступає тоді і втіха і жаль* (Л. Мартович); *На відміну від урізьких людей, їхній парох наказав собі викинути з голови Америку, що, видно, дуже лакома на працьовиті руки* (Г. Пагутяк).

◇ **Ла́сий (ла́комий) шмато́к (шмато́чок, кусо́к** *і т. ін.)* *див.* **шмато́к.**

ЛАКОМИ́НА, и, *ж., розм.* Те саме, що **ла́сощі.** *Там лакомини .. їли* [боги]. *Буханчики пшеничні білі, Кислиці, ягоди, коржі* (І. Котляревський); *Мати завжди підсовувала йому кращий шматочок: часом спече якусь лакомину, перехопить десь сала, заріже курку, — і все Грицеві* (С. Добровольський); *Висмикнув першу-ліпшу головку, розлущив — дрібні зернятка посипались на долоню. Оце тобі, Лесю, і весь наїдок. Лакомина* (І. Нижник); *Ничипір Петриченко звівся у ліжку, .. попросив собі риб'ячу голову, причому захрумкав нею так смачно, що й мені той оселедець видався за невідь-яку лакомину* (В. Шкляр).

ЛАКОМИ́НКА, и, *ж., розм.* Пестл. до **лакоми́на.** *Ялина була вбрана .. сріблом та золотом, та цяцьками, та лакоминками, аж проглянути не можна було!..* (Грицько Григоренко); *Добрі вина — це така лакоминка в нашому сірому фронтовому житті* (Гео Шкурупій); *Гості їли з великим смаком, .. таки й затужили за .. овочевими стравами після всяких солодощів та лакоминок* (П. Козланюк).

ЛА́КОМИТИСЯ, млюся, мишся; *мн.* ла́комляться; *недок., розм.* 1. *чим і без дод.* Те саме, що **ласува́ти.** *Ведмідь .. оглядає, де кращий вулій, солодший мед; от впав йому такий в око, зараз лапу патлату туди, видира й лакомиться* (Марко Вовчок); *Не варто лакомитись, бо лакітки — то фортуна від лукавого, і вона страшно зрадлива* (Г. Пагутяк); *Люди здавна лакомилися запеченою і смаженою рибою* (з наук.-попул. літ.).

2. *звичайно на що.* Із заздрістю дивитися або бажати, намагатися заволодіти чим-небудь; ласитися *(див.* **ла́ситися**[1]**).** — *Та не з такого я роду, щоб мала на чуже лакомитися!* (І. Франко); *Хотів я тобі сказати, щоб ти на цього коня й не лакомився* (Б. Лепкий); — *Нас було чотири сестриці. Трубили скрині, перешивали гаптовані спідниці з незапа-*

м'ятних часів, виприндовувалися, а лакомитися — ніхто не лакомився: не маєтні (Р. Андріяшик).

ЛА́КОМО, *розм.* Присл. до **ла́комий** 2. *Взяв* [Гьоргій] *кварту з водою і пив так лакомо, що чути було булькотаниє* [булькотання] *води в гортанці* (В. Стефаник); *А татаре* [татари] *лакомо заїдали падлину і ковбаси з кінської крові та муки* (О. Назарук); *Я б тебе, та я б тебе, та я б тебе нині вже не випустив із рук, обійняв би лагідно і лакомо* (І. Андрусяк); * Образно. *Дивився мовчки, як червоне полум'я пожирало лакомо одну галузку за другою* (О. Кобилянська).

ЛА́КОМСТВО, а, *с., заст.* 1. Ласощі. *Ти чесна жінка, ти не продаєш своєї вроди й пестощів за гроші, .. за лакомство нещасне, за розкоші* (Леся Українка); *Бо вже я потурчилась, побусурманилась для розкоші турецької, для лакомства нещасного!* (П. Загребельний).

2. Бажання, намагання заволодіти чим-небудь; заздрість. *Вже й обі вдовиці, старі, он ті, білі, сусіди Марійчині, дивуються не раз її лакомству до всього* (О. Кобилянська).

ЛАКОНІ́ЗМ, у, *ч.* Гранична стислість і чіткість (мови, зображення і т. ін.). *Говорили* [селяни] *про своє бідування поважно, сумовито, з тим лаконізмом, що не раз дужче хапає за серце, ніж цвітисті промови* (І. Франко); *Лише тут дід не витримав і, зрадивши принципам лаконізму, вигукнув довжелезне слово: — Чортибатьказна-що!..* (М. Руденко); *У стильовій манері письменника впадають в око дві риси: лаконізм та об'єктивність розповіді* (з наук. літ.).

ЛАКОНІ́ЧНИЙ, а, е. Який відзначається лаконізмом. *Любив він слухати жартливих оповідань пана Станіслава і часом немов припечатував їх лаконічними увагами загального змісту* (І. Франко); *Од Красіцького і вся взагалі його* [П. П. Гулака-Артемовського] *лаконічна манера байкарська, така неподібна до широкомовності пізніших байкарів* (М. Зеров); *Потім до перетинки підійшла Ліна з своїм претендентом, дали всі потрібні лаконічні відповіді, всі розписалися* (В. Підмогильний); *В лаконічних цифрах надходили все нові й нові повідомлення про високі виробітки на косовиці* (І. Волошин); *Хлопця вразила образна, лаконічна розповідь* (О. Бердник); *Найважливіше — ніде не повторити жодного з автографів, усюди слід бути лаконічним, дотепним, глибокодумним* (Ю. Андрухович).

ЛАКОНІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **лаконі́чний.** *Почавши з оповідань, Яновський .. збагатить українську новелістику оригінальними, блискучими творами, які, попри свою лаконічність, багато містять у собі* (О. Гончар); *Геродот, замилувавшись їхньою* [колон Парфенону] *довершеною дорійською лаконічністю, спробував уявити собі, яким буде сей досі не бачений у світі хором* [палац] (І. Білик); *Пов'язавши почуте від юнака з власними спогадами, він склав собі більш-менш ясне уявлення про становище, на серйозність якого, до речі, попри всю свою лаконічність, вказував і лист королеви* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма); *Майстер створив незабутню композицію, сповнену одночасно динамізмом і лаконічністю художніх засобів* (з наук. літ.).

ЛАКОНІ́ЧНО. Присл. до **лаконі́чний.** *Дужий центуріон рвучко й лаконічно давав накази* (Н. Королева); *Мішель відповів несподівано коротко і лаконічно — наче викладав бойове завдання* (Ю. Смолич); *Олександер поставив замотані шпадки* [шпаги] *в куточку і лаконічно оповів про дуель та крик* (В. Барка); *Старий Перепечай сформулював ще більше лаконічно: — Щоби завтра у Києві був!* (Люко Дашвар).

ЛАКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до лаку (у 1 знач.). *Найдавнішим парадним посудом, що надходив у Північне Причорномор'я в VII–VI ст..до н. е., була розписна кераміка. Розпис робився лакоподібною темною рідиною по поверхні посудини, вкритої глиною кремового кольору* (з наук. літ.); *Рідини для дуже швидкого відділення води утворюють тонку високоефективну лакоподібну антикорозійну захисну плівку* (з навч. літ.); *Олива добре очищує деталі двигуна від шлаків, смол та лакоподібних відкладень* (з мови реклами).

ЛАКОФА́РБА, и, *ж.* Скорочення: лакова фарба. *Лакофарби висихають і твердну́ть, коли повністю випаровується розчинник* (з навч. літ.).

ЛАКОФА́РБОВИЙ, а, е. Прикм. до **лакофа́рба.** *Окремою групою з'єднання матеріалів є покриття. Їх диференціюють за матеріалом покриття (металеві, лакофарбові, гумові, пінополіуретанові, бітумні тощо)* (з наук. літ.); *За довготривалого порушення умов зберігання грибний міцелій інтенсивно розвивається в кракелюрах (тріщинах) покриття рам та лакофарбового шару живописного твору* (з наук. літ.); *Алкідні смоли застосовують переважно для виготовлення лакофарбової продукції, емалей* (з навч. літ.).

ЛАКРИМА́ЛЬНИЙ, а, е, *анат.* Те саме, що **слі́зний** 1. *Лакримальний канал; Лакримальний кон'юнктивіт.*

ЛАКРИМА́ТОР, у, *ч.* Отруйна речовина, що спричиняє посилене сльозовиділення у людей та тварин. *Нервові закінчення в рогівці й кон'юнктиві ока є особливо чутливими до лакриматорів* (з наук. літ.); *Хлорацетофенон — типовий лакриматор* (з навч. літ.).

ЛАКРИ́ЦЯ, ЛОКРИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Багаторічна трав'яниста рослина родини бобових, яка має протизапальну, спазмолітичну, сечогінну властивість; солодка, солодець. *Лакриця, також відома під назвою солодка гладка, — багаторічна рослина, яка поширена здебільшого в Середземномор'ї* (з наук.-попул. літ.).

2. Корінь та кореневище цієї рослини, що їх використовують у фармацевтичній та кондитерській промисловості. *Використання локриці в харчуванні відомо зі стародавніх часів* (з наук.-попул. літ.); *Екстракт лакриці, який містить понад 10 % за масою цукрози, використовують для виготовлення тістечок, пастили, солодких плиток і т. ін.* (із журн.); // Препарат, вигот. із такого кореня, кореневища. *Лакриця — препарат, який може підвищити артеріальний тиск* (з наук. літ.); *Під дією препаратів локриці полегшується відхаркування мокротиння* (з наук.-попул. літ.).

ЛАКРИ́ЧНИЙ, ЛОКРИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **лакри́ця, локри́ця.** *У давнину лікарі Китаю, Індії і Греції постійно використовували лакричний корінь у лікуванні запорів і як відхаркувальний засіб* (з наук.-попул. літ.); *Локричний екстракт — обов'язковий складник жувальних гумок* (із журн.); *На полицях кондитерських магазинів можна знайти лакричні цукерки різних розмірів і кольору* (з газ.).

ЛАКРО́С, у, *ч.* Командна гра (10–12 гравців) з твердим гумовим м'ячем, який переносять полем за допомогою сіток на довгій ручці — кросів. *"Вінницькі Вовки" з 2013 року відкрили секцію лакросу (найшвидший ігровий спорт на траві)* (з газ.).

ЛАКТА́М *див.* **лакта́ми.**

ЛАКТА́МИ, ів, *мн. (одн.* **лакта́м,** у, *ч.), хім.* Клас органічних сполук, які містять аміногрупу й широко використовуються у виробництві поліамідів. *При лікуванні деяких захворювань нирок використовують аміноглікозиди (зазвичай у комбінації з лактамами)* (з наук. літ.); *Лактам застосовується при лікуванні хвороби Альцгеймера* (з навч. літ.).

ЛАКТА́Т *див.* **лакта́ти.**

ЛАКТА́ТИ, ів, *мн. (одн.* **лакта́т,** у, *ч.), хім.* Солі молочної кислоти. *Лактати знебарвлюють бромну воду за наявності сірчаної кислоти, розведеної при нагріванні* (з наук. літ.).

ЛАКТАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **лакта́ція.** *Щоб одержати в лактаційний період високі надої, маток перестають доїти за певний час до отелення* (з навч. літ.); *У численних виданнях, присвячених питанням грудного вигодовування, зустрічається таке поняття, як лактаційний криз* (із журн.).

ЛАКТА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* Процес утворення й виділення молока у жінок, самиць ссавців. *За умови достатньої лактації й активного ссання кожне наступне годування немовляти має бути через 2,5–3 години* (з наук.-попул. літ.); *Під час лактації організм матері використовує поживні речовини передусім для виробництва молока, а вже потім для себе* (з навч. літ.); *Кузьма Кирилович полюбляв говорити по-вченому: і про період лактації, і про сухостійний період, і про кормові одиниці* (Остап Вишня); // Період, упродовж якого відбувається таке виділення молока. *Лактація — важливий період у житті собаки. Молочні залози починають активно функціонувати після народження цуценят* (з наук.-попул. літ.).

ЛАКТО... Перша частина складних слів зі значенням: те, що містить молоко або має відношення до молока, напр.: лактобакте́рії, лакто́метр.

ЛАКТОАЛЬБУМІ́Н *див.* **лактоальбумі́ни.**

ЛАКТОАЛЬБУМІ́НИ, ів, *мн. (одн.* **лактоальбумі́н,** у, *ч.), хім.* Природні білки (альбуміни), що містяться в молоці. *При пастеризації вибракуваного молока найбільшою мірою змінюються сироваткові білки, які є важливим компонентом у годівлі телят. При цьому, у першу чергу, денатурується лактоальбумін, який випадає в осад* (з наук. літ.); *Лактоальбуміни грудного молока містять найбільш цінні і життєво важливі амінокислоти* (із журн.).

ЛАКТОБАКТЕ́РІЇ, ій, *мн. (одн.* **лактобакте́рія,** ї, *ж.), біол.* Бактерії, що виробляють молочні кислоти. *У мозку мишей, що отримували лактобактерії, учені виявили зміни активності генів, що кодують рецептори нейромедіатора гамма-аміномасляної кислоти* (з наук. літ.); *Біфідо- і лактобактерії прийнято називати молочнокислими бактеріями* (з газ.).

ЛАКТОБАКТЕ́РІЯ *див.* **лактобакте́рії.**

ЛАКТОБАЦИЛІ́Н, у, *ч., спец.* 1. Суміш різних культур молочнокислих бактерій (грибків) для заквашування молока як засіб боротьби з гнильними процесами в кишківнику. *Лактобацилін — культура двох видів молочнокислих бактерій, запропонована І. І. Мечниковим для заквашування молока або лікування* (з навч. літ.).

2. Дієтичне кисле молоко, вигот. за допомогою цієї закваски. *Лактобацилін був молоком, заквашеним культурами болгарської палички, виділеної з йогурту* (з наук.-попул. літ.).

ЛАКТОГЕ́Н, у, *ч., біохім.* Речовина, що стимулює секрецію молока або збільшує його виділення. *Лактоген — гормон, що відповідає за вироблення молока* (з наук.-попул. літ.).

△ **(1) Плацента́рний лактоге́н,** *фізл.* — особливий пептидний гормон, який виробляє плацента плода під час вагітності. *У матері завдяки плацентарному лактогену швидко збільшуються молочні залози, з'являється молозиво* (з наук.-попул. літ.).

ЛАКТОГЕ́ННИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **лактоге́н.** *Базилік застосовують усередину як протиспазматичний, лактогенний й протиблювотний засіб* (з наук.-попул. літ.); *Меліса входить до складу багатьох лактогенних чаїв* (із журн.).

ЛАКТОГЛОБУЛІ́Н *див.* **лактоглобулі́ни.**

ЛАКТОГЛОБУЛІ́НИ, ів, *мн. (одн.* **лактоглобулі́н,** у, *ч.), біол.* Тваринні білки (глобуліни), що забезпечують поживну цінність молока. *Учені експериментально обґрунтували застосування ретинолу й лактоглобуліну для корекції імунодефіциту новонароджених телят* (з наук. літ.); *Лактоглобуліни містяться в молоці й становлять 95 % білків молочної сироватки* (із журн.).

ЛАКТО́ЗА, и, *ж., спец.* Цукор, який входить до складу молока ссавців; молочний цукор. *Соєве молоко не містить лактози* (з наук.-попул. літ.); *Комбінат з виробництва сухого знежиреного й сухого незбираного молока, вершків і лактози працює на повну потужність* (з газ.).

ЛАКТО́ЗНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **лакто́за.** *Слід обґрунтувати потребу заміни лактозного тесту на глюкозний за умов створення селективно-діагностичного середовища для індикації бактерій* (з наук. літ.); // Який містить лактозу. *Лактозний сироп.*

△ **Лакто́зна недоста́тність** *див.* **недоста́тність; Лакто́зний оперо́н** *див.* **оперо́н.**

ЛАКТО́МЕТР, а, *ч.* Прилад для визначення якості молока за його щільністю. *Жирність молока, налитого в посудину, визначають за допомогою лактометра* (з наук.-попул. літ.); *Лактометр занурюється глибше в молоці з більшим вмістом жиру, оскільки густина жиру менша за густину води* (з навч. літ.).

ЛАКТО́Н *див.* **лакто́ни.**

ЛАКТО́НИ, ів, *мн. (одн.* **лакто́н,** у, *ч.), хім.* Клас циклічних органічних сполук, які містять складноефірну групу. *Дослідження показали, що ангідриди дикарбонових кислот у певній конденсації можуть бути успішно замінені на лактони* (з наук. літ.); *Лактони широко використовуються у виробництві лікарських речовин* (з наук.-попул. літ.).

ЛАКТО́ННИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **лакто́ни.** *Макроліди — група антибіотиків, у структуру яких входить багаточленний лактонний цикл* (з наук. літ.).

ЛАКТОСКО́П, а, *ч.* Прилад для визначення кількості жиру в молоці. *Лактоскоп Фрезера широко використовували досить тривалий час, і діапазон його виміру складав від 0,5 до 6,0 % жиру* (з навч. літ.).

ЛАКТОСТА́З, у, *ч., вет., мед.* Застій молока в молочній залозі. *Ультразвукове дослідження є високоінформативним засобом діагностики, який дозволяє диференціювати різні форми лактостазу, що сприяє вибору адекватної лікувальної тактики* (з наук. літ.); *Суттєвим фактором, що сприяє виникненню й розвитку маститу, є лактостаз* (з наук.-попул. літ.); *Неправильна техніка годування, значна сила смоктання дитини, лактостаз, вади розвитку сосків сприяють появі тріщин на сосках* (з навч. літ.).

ЛАКТОСТА́ЗНИЙ, а, е, *вет., мед.* Прикм. до **лактоста́з.** *Виділяють такі стадії маститу: лактостазна, серозна, гнійна* (з навч. літ.).

ЛАКТОТЕРАПІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Те саме, що **галактотерапія.** *Унаслідок лактотерапії змінюється реактивність організму, підвищуються його захисні сили та загальна опірність* (з наук. літ.); *Регенерацію стимулюють аутогемотерапією, лактотерапією та тканинною терапією* (з навч. літ.).

ЛАКУВА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який служить, признач. для лакування. *Лакувальний модуль застосовують здебільшого для друкування обкладинки* (з навч. літ.); *На території гуртівні діє лакувальний цех, у якому в процесі обробки двері проходять шліфування, ґрунтування, лакування та сушіння* (з газ.).

2. *перен.* Який приховує, маскує недоліки. *Треба проблематику стосунків молодих людей* [на екрані] *вирішувати таким чином, щоб вона не була лакувальною* (О. Довженко).

ЛАКУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* 1. Фахівець із лакування. *Потрібен лакувальник електроізоляційних виробів та матеріалів* (з газ.).

2. *перен., зневажл.* Той, хто приховує, маскує недоліки, прикрашаючи дійсність. *Деякі лакувальники мотивують свої позиції тим, що, мовляв, їм хочеться показати життя в його ідеалі* (О. Довженко).

ЛАКУВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **лакува́льник** 1. *Запрошуємо на роботу лакувальниць, шліфувальниць, пакувальниць* (з газ.).

ЛАКУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **лакува́ти** 1. *10–20-процентний розчин природної смоли використовують для лакування дерева* (з навч. літ.).

2. *перен.* Дія за знач. **лакува́ти** 2. *У пересічних газетах радянського періоду незмінним було лакування дійсності* (з газ.).

3. Результат такої дії. *Оксана, забувши про цигарку, попіл з якої сипався на її нігті з облізлим лакуванням, пильно дивилася кудись далеко* (В. Кожелянко); *Крізь це скло світить сонце, розсіваючи по нашому модерному салону, по меблях з кольоровим лакуванням чудернацькі плями* (С. Андрухович).

ЛАКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* 1. Покривати лаком. *Старий візник Пилип мив повіз, малював, лакував...* (Б. Лепкий); *Лакував готову шафу столяр, приспівуючи при роботі* (Валерій Шевчук); *Не тіло, яке обертається на тлін, а саме кістки тубільці старанно складають, чистять, скребуть, навіть глянсують і лакують* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); * У порівн. *Мідь не темніє, а цей сокіл був геть чорним і ще облупився, немов його не раз лакували* (І. Роздобудько); // Робити поверхню чого-небудь блискучою, тручи чимсь. *Поверхню полірують пастою. Наприкінці знову промивають і лакують овечим хутром* (з навч. літ.).

2. *перен.* Приховувати, маскувати недоліки, прикрашаючи дійсність. *Інерція лакувати дійсність, як про це писали ще в 2000 році, настільки велика, що спроби подолати її впродовж багатьох років не увінчалися успіхом* (з публіц. літ.).

ЛАКУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **лакува́ти.** *Вінці золотилися, а мальовидла* [малюнки] *на дошці чи полотні лакувалися. Тоді ікона й набирала тої нутряної злагоди, що через очі зазирала тобі в саму душу* (М. Дочинець).

ЛАКУ́ЗА, и, *ч. і ж., зневажл.* Те саме, що **лакиза.** *Рипали та стукали двері безперестанно, бігали лакузи то взад, то вперед, брязкав та торохтів усякий посуд* (Панас Мирний); *Його предки — колишні панські лакузи, сто літ тому відпущені на волю, плакали, що вони більше не кріпаки* (Б. Харчук); *— Добре, я передам йому, — нарешті схитнувся лакуза й, оминаючи Йосипа, що весь час стовбичив біля дверей, почимчикував у коридор* (В. Шкляр).

ЛАКУ́ЗИТИСЯ, у́жуся, у́зишся, *недок., зневажл.* Поводитися, як лакуза; підлабузнюватися до кого-небудь. *Не забудьмо й того, що ненавиджені Шевченком "змії", — оте вороже йому панство, яке, продавши за сочевичну юшку своє національне первородство, "хилиться" і лакузиться перед імперською силою* (з публіц. літ.).

ЛАКУ́ЗЬКИЙ, а, е, *зневажл.* Прикм. до **лаку́за.** *Це просто лакузька метушливість у виконанні чергового замовлення* (з газ.).

ЛАКУ́НА, и, *ж.* 1. *анат.* Порожнина, заглиблення між тканинами організму або його органами. *Кровоносна система майже замкнена, лише в окремих місцях кров проходить через лакуни* (з навч. літ.).

2. *лінгв., літ.* Пропуск у тексті. *Якщо випадково наступне речення не має відчутного зв'язку з реченням, яке ми щойно продумали, тоді в потоці думки відбувається блокада. Ця лакуна більшою чи меншою мірою пов'язується з активним враженням або обуренням* (з наук. літ.); *Арканум мав свою "Книгу Смерті", відмінну від єгипетської і тибетської. Правда, вона збереглася не так добре, мала значні лакуни, але окремі пісні з цієї "Книги" вражали досконалістю* (Ю. Винничук); *У статті представлене визначення своєрідності комунікативних лакун з точки зору етнокультурності* (із журн.).

3. *книжн.* Те саме, що **про́пуск** 1; прогалина (у 3 знач.). *В історії давньої України утворювалася величезна лакуна. Цілий історичний період випадав з-під уваги дослідників, бо що можна було сказати про людність басейнів Дніпра, Донця, Дністра й Бугу, яка не була названа в античних джерелах?* (В. Домонтович); *Душевно близькими ніколи ми не ставали, тим більше, коли йшлося про сімейні таємниці, передусім щодо батька. Тому так мало знав про нього, тут витворилися немалі лакуни* (Валерій Шевчук); *Першу половину дня .. провів я в готельній кімнаті, заповнюючи лакуни у своєму знанні німецької мови* (О. Шугай).

ЛАКУНА́РІЙ, ю, *ч., архт.* Те саме, що **кесо́н** 4. *Лакунарії створювалися не лише на склепіннях чи плафонах, а й на вертикальних площинах стін* (з наук. літ.).

ЛАКУНА́РНИЙ, а, е, *анат.* Прикм. до **лаку́на** 1. *Після лакунарного інфаркту виникає невелика за розміром порожнина, кругла або неправильної форми* (з навч. літ.); *Лакунарний інсульт характеризується відсутністю розладів свідомості, епілептичних нападів, порушень коркових функцій і полів зору* (з навч. літ.).

ЛАКФІО́ЛЬ, і, *ж.* Кімнатна або садова трав'яниста рослина родини хрестоцвітих із жовтими або червоно-жовтими запашними квітками. *Лакфіоль росте в дикому вигляді в Середземномор'ї, а в кімнатах і квітниках її вирощують як декоративну рослину* (з наук.-попул. літ.); *Свіжі або висушені квітки, а також листя та насіння лакфіолі використовують для лікарських потреб* (із журн.).

ЛАЛ, у, *ч.* Загальна назва деяких видів коштовного каміння червоного та темно-червоного кольору (рубін, шпінель, гранат і т. ін.). *Хлопчик .. обережно вималював перстень з лалом. Особливо ретельно візерунок навколо гнізда, куди було вставлено лал* (Ю. Логвин); *О кришталь і лал, в намисто щільно сплетені одне!* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); *Лал, або благородна шпінель, — це красивий червоний мінерал* (з наук.-попул. літ.).

ЛАЛОФО́БІЯ, ї, *ж.* 1. *мед.* Часткова втрата мовлення на нервовій основі, коли хворі, намагаючись говорити, відчувають сильний біль у горлі, страх і утруднене дихання. *Хворий на лалофобію.*

2. Страх розмовляти через заїкання або побоювання неправильно вимовити слово. *Деяких людей охоплює лалофобія від самої думки про необхідність говорити в присутності інших людей* (з наук.-попул. літ.).

ЛА́МА[1], и, *ж.* Південноамериканський ссавець родини верблюдових із довгою і тонкою шиєю, відносно малою, зазвичай високо піднятою головою та високими загостреними вухами. *Складаю їстівні припаси: Сухарі, консерви, сир од лам* (М. Рильський); *Де не пройде жодна машина, де в розпачі розведе руками людина, де відмовиться йти навіть терплячий віслюк, там пройде лама* (І. Білик); *Незважаючи на відсутність горба, у лам багато спільних рис із верблюдами* (з наук. літ.); *Головною цінністю лами для людини є її високоякісна вовна, яку використовують у легкій промисловості* (з наук.-попул. літ.); // Хутро та шкіра цієї тварини. *Вона була в старенькій шубі з лами, розкуйовдженій і золотистій, і в зеленій шапочці* (І. Жиленко); *Тесть із Афганістану тих дублянок цілий контейнер пригнав, то ті їй теж були не такі, бо в тих уже всі ходили — з лами, з такими білими хвостами, як соплі* (О. Забужко).

ЛА́МА[2], и, *ч.* У Тибеті та Монголії — буддистський монах. *Одне тільки слово — мир — привело сюди, в Париж, у цей зал .. старенького індуса, тибетського ламу, англійського докера* (Н. Рибак); *Мир і спокій місця напували мене, а прем'єр в манатті лами променився світлом* (Любко Дереш); *Шанування лами розглядається як шанування самого Будди* (з наук. літ.); // Релігійний учитель у тибетському буддизмі. *Перший західний лама, від якого багато людей уперше почули про вчення Діамантового шляху й отримали передачу методів, що ведуть до Просвітлення, — данець Оле Нідал* (з наук.-попул. літ.); *Тибетські лами передають безперервну традицію медитації під час відвідин багатьох буддійських центрів Карма Каг'ю в усьому світі* (із журн.).

ЛАМАЇ́ЗМ, у, *ч.* Різновид буддизму, поширений у Тибеті та Монголії. *У Тибеті зародився ламаїзм, який є симбіозом буддизму, що прийшов сюди з Індії в IV ст. н. е., і монгольського язичництва* (з наук.-попул. літ.); *Головним канонічним текстом ламаїзму є Ганджур* (з навч. літ.).

ЛАМАЇ́СТ, а, *ч.* Послідовник ламаїзму. *Ламаїст носить на шиї оберіг від підступу злих демонів: шматок паперу чи матерії, обшитий шкірою, з написаними на ньому заклинаннями* (з наук.-попул. літ.); *Ченці-ламаїсти завжди ходять босоніж і живуть на милостиню* (з навч. літ.); *Часто ламаїст у разі хвороби чи взагалі важкого фізичного стану звертається по магічну допомогу до лами* (із журн.).

ЛАМАЇ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **ламаї́ст.** *Я ламаїстка! Моя дорога — медитації і йога, пізнання себе* (із журн.).

ЛАМАЇ́СТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ламаї́зм** і **ламаї́ст.** *Ламаїстські монастирі мають чотирикутну форму й поділяються на двори* (з наук.-попул. літ.); *Далай-лама — титул глави ламаїстської церкви в Тибеті, який поєднував духовну і світську владу* (із журн.).

ЛАМА́ЙСТЕР, тра, *ч., жарт.* Людина, яка робить, виконує що-небудь невміло або неохайно; партач. *Хто в чому не майстер, той у тім ламайстер* (прислів'я).

ЛАМАНЕ́ЦЬ *див.* **ламанці́.**

ЛА́МАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **лама́ти** 1, 2, 4. *Товстокорі, бурями ламані верби в чорних блискавках неживих верховіть .. — однолітки шляху, що річкою вічності тік сухопутно до моря* (Є. Пашковський); *Наламавши здоровенну купу зелених гілок, закидав* [Омелько] *ними вогнище. Малий від тріскоту ламаних гілок навіть не ворухнувся* (Ю. Логвин); *Чути було вигуки, оклики, тріск ламаних меблів* (І. Франко); *Стояла довкола тиша. Морочна, сторожка, лише чувся тріск ламаних під ногами черепків* (Валерій Шевчук); *Можна казати напевне — битий та ламаний Багряний нікого не "здав" тоді* (О. Шугай); // **ла́мано,** *безос. пред. Зловлених опришків дуже мучили: палено їх розпеченим залізом, бито в тіло цвяхи, ламано кості, але опришки трималися завзято й нікого не зраджували* (Г. Хоткевич); *Сидів* [Чубенко] *потім у "рідній" тюрмі, де його було бито його ж орденами по обличчі й ламано йому ребра за ту ж саму свою Вітчизну, в ім'я якої він робив революцію...* (І. Багряний); *Стук ішов по цілім будинку. Гершко чув, як ламано двері, плюндровано засіки* (І. Франко).

2. *у знач. прикм.* Який поламався, зіпсувався; *Велосипед під нею був неначе і не її, лискучий нікелем та з сіткою над колесами, англійський "Дукс", а якесь ламане доробало* (Ю. Смолич); *Наповнені зранку метушінням і кольорами, автовокзали швидко порожніють і стихають, і навіть прибуття вечірніх автобусів, особливо приміських — старих і ламаних, .. не надто щось змінює* (С. Жадан); // Зігнутий під кутом. *Впала мені в очі невелика пожовкла і пошарпана книжечка, не то друкована, не то писана якимись чудними, ламаними та кучерявими літерами* (Леся Українка); *Вулиця йде ламаною кривулькою* (Ірина Вільде); // У якому є багато неправильного, неточного (про мову); калічений (у 2 знач.). *Всі кричали, змагались на всяких мовах. По хаті розносились ламані уривки ламаних чудних фраз* (І. Нечуй-Левицький); *Негр, якого Данькові штуки щиро розвеселили, несподівано заговорив до хлоп'ят хоч і ламаною, але цілком для них зрозумілою мовою* (О. Гончар).

3. *у знач. ім.* **ла́мана,** *ної, ж.* Те саме, що **Ла́мана лі́нія** *(див.* **лі́нія).** *Кінцеві вершини ламаної називаються точками* (з навч. літ.).

Ла́маний ки́лим *див.* **ки́лим.**

△ **Ла́мана лі́нія** *див.* **лі́нія.**

◇ **І (ні, ані) [ла́маного (щерба́того, залі́зного** *і т. ін.)***] шага́ (ше́ляга)** *див.* **шаг; Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день]** *див.* **ва́ртий; Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копі́йчи́ни, [ла́маного** *(рідко* **зла́маного)] гроша́) за душе́ю** *(рідко* **при душі́)** *див.* **ма́ти**[2]; **Щерба́тий (ла́маний) гріш (шаг)** *див.* **гріш; Щерба́тої (зла́маної, ла́маної** *і т. ін.)* **копі́йки** *див.* **копі́йка.**

ЛАМАНИ́НА, и, *ж.* 1. *розм.* Сукупність ламаних ліній. *Розколювався світ, крізь лихоманкову ламанину блискавиць прозирало щось таке первісно-чисте, як невинність, навіки втрачена людьми* (П. Загребельний).

2. *діал.* Радикуліт; простудна ломота. *Страждати від ламанини.*

ЛАМА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лама́ти.** *Такі точки з ламанням пер ставлять бурсаки, тоді як скінчать останній писаний екзамен* (І. Нечуй-Левицький); *Очі Віри Павлівни застигли на другому поверсі дерев'яного будиночка, де два робітники з тріском і гуркотом довершували ламання зовнішньої стіни її студентської кімнати* (Б. Антоненко-Давидович); *Чомусь згадувала Євпраксія, вдивляючись у теплий вогонь, як ще малою, у Переяславі, повіз її вже й не пам'ятає хто на ламання калини* (П. Загребельний); *При ламанні чи розтиранні листя коричника воно пахне камфорою* (з наук.-попул. літ.); *Це... кричуще ламання всієї системи Порядку* (В. Винниченко).

ЛАМАНТИ́Н, а, *ч.* Водний ссавець ряду сирен, що живе біля африканських та південноамериканських берегів Атлантичного океану. *Є щось загадкове в дельфінах, морських свинях, ламантинах, китах та тюленях* (з наук.-попул. літ.); *Ламантини мешкають на мілководді й харчуються водною рослинністю* (з навч. літ.); *Ламантини занесені до міжнародної Червоної книги* (із журн.).

ЛАМАНЦІ́, ів, *мн. (одн.* **ламане́ць,** нця́, *ч.).* 1. *розм.* Відламані шматки чого-небудь їстівного (звичайно хліба). *Ішов Старець по долині З ламанцями у торбині* (Л. Глібов).

2. Те саме, що **шулики́.** *До самої смерті ламанці з маком уминав* [дід Євмен] *так, що під зубами у його* [нього] *аж хрущать було* (О. Кониський); *На столі з'явилися .. тонюсінькі коржі-ламанці до макового молока* (З. Тулуб).

ЛА́МАНЬ, і, *ж., розм.* 1. Поламані або старі предмети. *До дрібних відходів виробництва деревини належать технологічні відсіви щепи, крихта шпону, ламань сірникова* (з наук.-попул. літ.).

2. Сухі дерева й гілки, що впали на землю; трусок. *Пробудився я голодний, як крадений кінь. Тріщала суха ламань у ватрі* (М. Дочинець).

ЛАМАРКІ́ЗМ, у, *ч.* Цілісна наукова концепція еволюції живої природи, яку висунув французький природознавець Ж.-Б. Ламарк. *Прихильники ламаркізму розвивали декілька напрямів ідей Ламарка, об'єднаних під назвою неоламаркізм* (з наук. літ.); *В основі ламаркізму лежить уявлення про градацію — внутрішнє прагнення до вдосконалення, властиве всьому живому* (з наук.-попул. літ.).

ЛАМА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.* 1. *що.* Згинаючи або б'ючи з силою, відділяти частини чого-небудь або розділяти щось на частини. *Вітер в гаї нагинає Лозу і тополю, Лама дуба, котить полем Перекотиполе* (Т. Шевченко); *Надвечір скресає річка й ламає кригу* (М. Коцюбинський); *Раніше, ніж починати снідання, старійшина ламав хліб, брав частку від страв і кидав це у вогнище, бо, як вірили, під ним жили душі пращурів* (С. Скляренко); *Ожеледь ламала людям кості, псувала нерви, запирала в хатах* (Р. Андріяшик); // Видобувати або розробляти, розламуючи що-небудь певним знаряддям. *І світа Божого не бачать, не знають, Під землею камень* [камінь] *ламають* (Т. Шевченко); *Життя — важкий подвиг .. Працюй до знемоги незмінним борцем, Конай та одужуй, покою не май, Шляхи вік прокладуй* [прокладай] *та гори ламай* (П. Грабовський); // Відокремлювати листя або плоди від гілок, стовбура. *Вони страхались, щоб часом хто не вгледів, як вони ламали чужу калину* (І. Нечуй-Левицький); *Вони різали соняшник, ламали кукурудзу, орали на зяб* (І. Рябокляч); *Водяник ламав довгі вербові лози і оперезувався ними* (Ю. Винничук).

2. *що.* Робити непридатним; руйнувати, псувати ударами. *Він бив машину що було сили, помагав правою лівій руці, крутив головки гайкам і ламав все, що вдавалось зламати* (М. Коцюбинський); *— А навіщо вам вибої? — А щоб колеса ламати!* (Остап Вишня); *Спадкоємці твої, можливо, задумаються, чи .. можна ремісникові ламати верстат, що дає йому засоби на прожиток* (Р. Іваничук); // Робити вільним вхід, прохід, доступ куди-небудь у щось, руйнуючи перепону. — *Не пускають нас, — ламай двері, бий вікна. Усе трощи* (Панас Мирний); [Б у д і в н и ч и й:] *Ламайте, хлопці, стіну, щоб видніше. (Робітники ломами й сокирами ламають стіну, вона незабаром падає. Одкривається вид на шкляну гору)* (Леся Українка); // Різкими рухами розділяти на частини, порушувати єдність чого-небудь; розривати. *Земле, моя всеплодющая мати, .. Сили рукам дай, щоб пута ламати* (І. Франко); // *військ.* Руйнуючи, псуючи, переборювати опір (звичайно про наступ на ворога). [Б л а г о н р а в о в:] *Командуючий армією Огнєв залишає заслон, а сам з наданою йому групою кінноти Колоса ламає ворожу оборону* (О. Корнійчук).

3. *що, перен.* Рішуче відкидати що-небудь традиційне, усталене; руйнувати, знищувати. *В труді ми йдем од бою і до бою, тьму перешкод ламаєм недарма* (В. Сосюра); *Є ситуації, які виривають нас із павутини повсякденності силоміць. Наприклад, близькість смерті. Вони ламають хід часу* (Любко Дереш); // Рішуче змінювати (характер, звички і т. ін.). *Лише один довгобровий Яків Данько .. не захотів ламати свого баришницького норову* (М. Стельмах); // Руйнувати, змінювати на гірше (життя, кар'єру і т. ін.). *Зникають ідеї й імперії, що так ламали людські долі, але ніколи не повинна зникнути пам'ять про людей, які стали жертвами величезної трагедії XX сторіччя* (Д. Білий); // Порушувати щось, не дотримуватися чого-небудь. [К о р ж:] *У нас єсть закон дідівський — не ми його поставляли, не нам і ламать його* (С. Васильченко); *Родина, діти, — от ця незрозуміла, могутня сила, яка часто ламає всі закони нашої логіки* (В. Винниченко).

4. *кого, перен.* Силою підкоряти кого-небудь, примушувати діяти певним чином. *Старости робили своє діло: вони умовляли, уговорювали, підводили, підбивали, ламали стару Сикліту Британову віддавати дочку за Василя Мітлу* (Грицько Григоренко); *Сашка обложили тісно й, ламаючи будь-який спротив, скрутили, зборкали* [зборолм] *й поволокли* (І. Багряний).

5. *що, перен.* Порушувати звичайний вигляд, звичайні контури. *Повні, червоні уста* [дівчини] *щоразу ламала вибачлива усмішка* (Н. Рибак); *Їй вдавалося бути доброзичливою навіть під час незручних розмов. Мімічні зморшки не ламали чоло між бровами суворим насупленням* (Г. Вдовиченко).

6. *кого, що, перен.* Викликати тупий, ниючий біль у кістках, суглобах, м'язах. *Ніч бійців не приборкала сном, Хоч і втома важуча ламала* (П. Воронько); // *безос., що кому, в чому. Ох-ох-ох! Усе мені ламає, усе болить, чи на негоду, чи*

що (Дніпрова Чайка); *Вечірні випари пронизували косарів, ламало в суглобах...* (К. Гордієнко).

7. *безос., кого, жарг.* Комусь дуже не хочеться (не подобається) щось робити. *Цей скупо плачений хлопака колись таки надресирує "пані Марту" (хоч його й вочевидь ламає так до мене звертатись, до цієї форми він не звик, і вона його сковує)* (О. Забужко).

◊ **Гра́ти** *(рідше* **розі́грувати, лама́ти** *і т. ін.)* **комє́дію** *(рідко* **куме́дію)** *див.* **гра́ти; (1) Лама́ти (зала́мувати, ломи́ти) / залама́ти (заломи́ти) ру́ки** — жестами, виглядом виражати переживання, страждання, хвилювання і т. ін.; побиватися. *Я ніби бачив, як старий батько ходить по садку й ламає з горя руки* (І. Нечуй-Левицький); *Жужмом лежить на позаливаній землі всяке добро, ламає руки дружина, як смерть ходить мати...* (М. Коцюбинський); *І заставляло* [життя] *заламувати руки і битись, битись об землю, в дикому бажанні згинути, зникнути з сього світа, де щастя і горе так божевільно сплелись...* (Леся Українка); *Глухі його слова приводять дружину до розпуки. Вона ломить руки, вибухає шаленим плачем* (А. Крушельницький); — *Любить... любить, — вимовляє Віра в безсильній злобі своїй, заламуючи руки* (А. Шиян); *Матері в печалі-горі скорбно руки заломили* (О. Гуреїв); *Десь за піччю мовчки заломила руки мати, а Мусій затиснув муку зімкнутими до скреготу зубами і крізь якийсь туман дивився на каганець* (В. Речмедін); **(2) Лама́ти / злама́ти (перелама́ти, полама́ти** *і т. ін.)* **хребе́т** *кому:* а) долати, знешкоджувати, перемагати, знищувати когось. *Ось-ось йому доведеться виходити в широкий світ, легалізуватися, ламати хребти й перекушувати горлянки бізнесменам* (М. Білкун); *Багато проллється крові, але ми повинні зламати і зламаємо хребет фашистам* (О. Довженко); б) бити кого-небудь або нахвалятися, погрожувати розправитися з кимсь. — *Сталося це у давні часи, коли Орда ногайська ще у силі була, а Військо тільки починало за ці степи ворогам хребти ламати* (Д. Білий); в) примушувати когось коритися; позбавляти сили, енергії, волі і т. ін. *Страх ламає хребет людині й полишає їй єдине почуття — самозбереження* (із журн.); *Сказав батькові із скрутою: — Понівечили ви мені життя. Хребет переламали* (В. Большак); **(3) Лама́ти / злама́ти (полама́ти, облама́ти** *і т. ін.)* **зу́би** *на кому — чому, об кого — що і без дод.* — не одержувати бажаного результату; зазнавати невдачі, поразки і т. ін. — *Я не сподівалась, що тобі, Микосю, найлегше буде грецька мова, — об неї багато гімназистів зуби ламають* (Леся Українка); — *Нас підтримують київські міщани й ремісники. А коли корона зламає зуби на такому дружному опорі, — підемо на Буг* (Іван Ле); *Невже він може повірити, що ця дівчина, практикантка, розв'язала проблему, на якій зламали зуби видатні інженери?* (В. Собко); **(4) Лама́ти / злама́ти (полама́ти) [собі] язи́к (язика́):** а) важко вимовляти незрозумілі або нерозбірливо написані слова, фрази. — *На якому язиці батьки говорили — на тому й ми будемо балакати. Що вони там вигадують! Аби язика ламати!..* (Б. Антоненко-Давидович); *Невже не можна краще писати?.. поки вимовиш — то й язика поламаєш!* (Панас Мирний); — *Тоді пиши... Якби ж воно по-людськи!.. Язик зламати можна на цих крючках чиновницьких...* (Василь Шевчук); б) навмисне неправильно вимовляти слова. *Часом юнаки і юнки штучно ламають язика і вигадливо, але недоречно починають гаркавити* (О. Ковінька); в) *(чим і без дод., ірон.)* вивчати іноземну мову; говорити іноземною мовою. *Нащо б, здавалося, тріпати мозок, ламати язик такою маловідомою в світі мовою? А ось, бач* (Іван Ле); **(5) Лама́ти** *(рідко* **ломи́ти) ша́пку (бриль)** *перед ким і без дод.:* а) вітаючись, запобігливо, улесливо вклонятися комусь (перев. знявши головний убір); підлещуватися до когось. *А бакалярів розігнали За те, що шапки не ламали У Острій брамі* (Т. Шевченко); — *Їде значний козак улицею, ніхто й шапки не ламає* (П. Куліш); *Всяк бриль лама перед старим* [владикою] (П. Грабовський); *Ні перед ким не ламав шапки Кифір Авдюк* (В. Бабляк); *Жоден із них не ламав шапки перед паном* (А. Дімаров); б) принижуючись, просити когось про що-небудь. *Перед ним ламай шапку так, що аж у крижах болить. Може, змилується Шемека, борг відстрочить* (Н. Рибак); *Уже другий день він тягне чарку, закушує .. і ні перед ким не ломить шапки* (М. Стельмах); **(6) Лама́ти / налама́ти хребта́ (спи́ну)** — важко працювати, надриватися на роботі. *Блукати по наймах — це... гірко! Рвати руки на чужій праці, ламати спину, губити здоров'я...* (А. Головко); — *Любить цивілізацію, — подумав Гуменний, — то хай хоч раз наламає хребта заради неї. Хіба мішок з снарядами такий уже важкий ради цієї високої мети?* (О. Гончар); **(7) Лама́ти / полама́ти (злама́ти, розлама́ти** *і т. ін.)* **пу́та** — звільнятися від того, що обмежує, сковує, гнітить і т. ін. кого-, що-небудь. *Якби знав я чари, що спиняють хмари .. Що ламають пута, де душа закута* (І. Франко); **(8) Лама́ти (пору́шувати) / злама́ти (полама́ти, пору́шити) [своє́] сло́во:** а) відмовлятися від раніше сказаного, відступатися від обіцяного; не виконувати обіцянки. *Хто ламає слово, той віру ламає* (Номис); *Сахно не хотіла ні порушувати свого слова, ні рискувати своєю персоною* (Ю. Смолич); — *Воно, звісно, дурне діло заклад, але ж не ламати слова* (М. Стельмах); — *Царю Латине неправдивий! Ти слово царськеє зламав* (І. Котляревський); *Вона, Ївга, мусить порушити слово, яке дала подрузі* (О. Донченко); — *Кажуть, що вже пообіцяв він видати свою дочку Інгігерду за норвезького короля Олафа Товстого. Але хай поламає своє слово, раз до нього засилає послів руський князь* (П. Загребельний); б) *(кому і без дод.)* зраджувати. *"Як слово зламає* [коханий], *нехай покарає Його Твоя сила святая!"* (П. Куліш); **(9) Лама́ти (прола́мувати, розбива́ти** *і т. ін.)* **/ злама́ти (пролама́ти, розби́ти** *і т. ін.)* **лід (кри́гу):** а) *(перев. зі сл.* п е р ш и й*)* мати успішний початок, досягати успіху в чому-небудь. [О м е л я н:] *Тут би я, проламавши перший лід, здобувши собі довір'я людей, міг би був зробити чимало доброго* (І. Франко); б) долаючи великі перешкоди, значні труднощі, досягати вирішальних змін у чому-небудь. *Щоб великі труднощі, то й ні. Просто непорозуміння з комунальним господарством міста. Доведеться ще ламати кригу* (Іван Ле); *Лід треба ламати. Треба Гната прикрутити так, щоб він визнав свої помилки і припинив чинити неподобства! Хлопець він, здається, непоганий* (Григорій Тютюнник); в) *(перев. чого)* боротися проти чого-небудь небажаного, неприємного в людських стосунках. *Шеллі і Байрон — високі революційні уми, революційні, власне, для свого часу тим, що ламали лід заскорузлої традиції й естетичної та й усякої іншої догматики...* (із журн.); **(10) Лама́ти ра́мки** *чого* — виходити за межі чого-небудь; розповсюджуватися, набувати поширення. *Сувенір усе більше ламає рамки родинного, особистого побутування*

(із журн.); **(11) Лама́ти [собі] го́лову** *над чим, рідше про що і без дод.:* а) напружено думати, намагаючись зрозуміти що-небудь, розібратися в чомусь. *Про це* [з'ясування] *нічого й голову ламати* (І. Нечуй-Левицький); *Сам собі ламав голову над тим — що ж таки трапилось?* (А. Головко); *Хлопець часом починав вірити в ті пророкування, відчував себе "науковцем", марно ламаючи голову над з'ясуванням суті такої наукової професії* (Іван Ле); *Хлопці не ламали голови, чому їм краще працювати з Дмитриком, ніж з іншими* (Е. Андієвська); б) розмірковувати над чим-небудь, гадати про щось. *Дід ще довго стояв серед хати, ламаючи голову, який саме з двадцяти запечатаних млинів порушив заборону, але так і не дійшов якогось певного висновку* (І. Кириленко); *Дядьки гомоніли собі та ламали голови, куди то їм випаде їхати* (Григорій Тютюнник); *— А я ламаю дурно голову. Десь бачив ніби, а де...* (Василь Шевчук); в) шукати розв'язання якого-небудь питання, здійснення чогось. [2-га дівчина:] *Усі дівчата .. згадують тебе та голову ламають — що .. з тобою поділось* (С. Васильченко); *Мелашка з матір'ю перешіптувалися, ламали голову, як вшанувати дорогого гостя* (К. Гордієнко); *Не день, не два .. ламав він собі голову, роздумуючи над тим, як мені викарабкатися з того скрутного становища* (Я. Гримайло); *Давно, в роки своєї молодості, Гриша-семінарист теж нібито ламав собі голову над олешківською проблемою* (О. Гончар); *— А зараз ламайте голову над тим, як узяти ці висоти хитрістю, розумом* (П. Гуріненко); г) напружено працювати над розв'язанням якогось складного питання; робити щось. *А Шавкун ламав уже голову, нишпорив по товстелезних томах законів* (Панас Мирний); *Став би я заради грошей голову ламати!* (Ю. Яновський); *Цілий колектив досвідчених інженерів ламав голову над проблемою дамби!* (Яків Баш); *Вчені ламають голову над тим, як людям епохи НТР найдоцільніше використовувати дозвілля* (П. Загребельний); **(12) Лама́ти списи́:** а) *(за що, навколо чого, над чим, у чому і без дод.)* гаряче сперечатися за що-небудь, відстоювати щось, боротися за щось. *Почали виступати по одному. Головним чином ламали списи навколо конкретних кандидатур* (І. Микитенко); *Сагайдак пішов подивитись на колоди. Може, вони й не варті того, щоб за них ламати списи* (С. Добровольський); *Ще довго довелося Наливайкові та присутнім ламати списи у запальних розмовах з Камулеєм* (Іван Ле); *І доки на педагогічних радах в дискусіях ламають списи над тим, який шлях доцільніший: через працю — до знань чи через знання — до праці? — Кульбака дає по півтори, а то й по дві норми щодня* (О. Гончар); б) *(у чому, на чому, іст.)* битися з ворогами. [Таїса:] *О, це справді лицар!* [Цар *(убік):*] *Навряд чи дуже родовитий він, Та й чим з-між інших вирізнився? Ну, списи ламав — ото й усі діла* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра); **(13) Лама́ти ці́ну** *за що, яку* — оцінювати що-небудь дуже дорого або просити за щось набагато більше його вартості. *Зараз він .. скаже, що я шкуродер, бо ламаю таку безбожну ціну за пустякову* [дріб'язкову] *роботу* (М. Чабанівський); **(14) Мур лама́ти / злама́ти** *чого і без дод.:* а) долаючи перешкоди, прагнути до чогось, досягати чого-небудь. *Треба було знаходити спільну мову з дітьми і перш за все зламати мур недовір'я* (з газ.); б) *(зі сл.* гроші, золото *і т. ін.)* сприяти в досягненні чого-небудь. — *Іду зараз і виручу* [Оксану]: *Гроші мур ламають* (Т. Шевченко); *Сказано: золото мур ламає!* (Панас Мирний); **Налама́ти (наруба́ти) дров / лама́ти дро́ва** *див.* **нала́мувати; (15) На пні лама́ти** *кого, що* — докорінно змінювати когось, щось або руйнувати що-небудь. *Докіль* [доки] *життя тяжким нас давить валом, На пні ламає силою страшною... Ох, загніздись на дні душі моєї, Важкая думо!* (І. Франко); **На трі́ски розбива́ти (трощи́ти, лама́ти** *і т. ін.)* *див.* **розбива́ти; Облама́ти (обтя́ти, обрі́зати** *і т. ін.)* **/ обла́мувати (лама́ти, обтина́ти** *і т. ін.)* **кри́ла** *див.* **обла́мувати[1]; Полама́ти (переломи́ти) / лама́ти ре́бра (кістки́)** *див.* **полама́ти.**

ЛАМА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.* 1. *тільки 3 ос., без дод. і на що, під чим, об що.* Розпадатися на частини; розділятися, відділятися (звичайно внаслідок дії зовнішньої сили). *Заревіла престрашенна буря, .. гілляки тріщать, ламаються, падають...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Все, що вляглося за зиму, все, що від самої осені стояло на Пслі непорушно, тепер кришилося, ламалося під могутніми ударами весни* (О. Гончар); // Легко піддаватися такій дії; бути ламким, крихким. *Ящірка так розтанцювалася, що загубила хвостик, тому що він легко ламався* (О. Іваненко); * Образно. *Сонячний промінь дивно ламався в морі на скалки, і вони гострими стрілами протинали темну глибину* (В. Кучер).

2. *тільки 3 ос.* Робитися непридатним; руйнуватися, псуватися. *— Воно й добре цією машиною хліб брати, та то не гаразд, що вона так часто ламається!* (Панас Мирний); *— Коли віз ламається, людина розуму набирається!* (Є. Кравченко); // *військ.* Руйнуватися, нищитися під тиском ворога (про лінію оборони). *Фронт ламається, ворог наступає* (Ірина Вільде).

3. *тільки 3 ос., перен.* Знищуватися, руйнуватися (звичайно про що-небудь традиційне, звичне, усталене і т. ін.). — *Старі звичаї ламаються, пропала чесність, простота* (М. Коцюбинський); [Спартак:] *Давайте краще будемо співати ..* [Ніна:] *Давай про дружбу, Щоб вона між нас Ніколи не ламалась* (Л. Дмитерко).

4. *перен.* Рішуче змінювати характер, звички і т. ін. *Не хотів* [Віктор] *знову доглибинно "ламатися": нова країна, нова культура, нова мова* (Олекса Ізарський).

5. *тільки 3 ос.* Змінювати тембр і діапазон (про чоловічий голос у перехідному віці). *Голос у хлопця вже ламався, був смішний, басовитий* (О. Ільченко); — *Княже, — промовив він деренчливим голосом, що вже втратив дитячу дзвінкість і почав ламатися, — а мені ти дозволиш піти в похід?* (В. Малик); // Ставати переривчастим під дією певних почуттів, переживань (про голос). *Улас зблід, голос його тремтів і ламався: — Ви порушуєте закон і конституцію* (Григорій Тютюнник).

6. *перен.* Морально занепадати, втрачати впевненість. *— Просто, як каже Юля, він зламався — перестав вірити в себе і в те, про що вони мріяли разом. А я не хочу ламатися* (І. Роздобудько).

7. *тільки 3 ос.* Підкошуватися від болю, втоми і т. ін. (про ноги). *Іти було важко. Маленькі ноженята, обгорнуті в ганчір'я, чавкали в грязюці й ламалися в колінах* (А. Головко).

8. *перен., розм.* Упиратися, відмовлятися від чого-небудь, приховуючи свої бажання, прикидаючись. *Я був малий і дещо затятий, щоб ламатися перед бабами, і говорив так, як і в Брянську* (Б. Антоненко-Давидович); *— Прочитав би щось .. Не ламайся, я не люблю проханих* (І. Цюпа); *Це обрана тактика, тактика досвідченої жінки, котра хоче вийти*

заміж .. Так, так, і все одно — для чого ламатися, чого вдавати з себе недоторку (Ю. Мушкетик).

9. Пас. до **ламáти** 1–5. *Чудесні миті перетвору* [перетворення], *Де хліб ламається словами, Коли стоїть Ісус між нами, А я — навколішки в притворі* (В. Багірова); *За час будівництва .. ламалися стіни відразу в кількох квартирах* (О. Ульяненко); *Зміна економічних відносин тим успішніша, чим рішучіше ламається стара і створюється нова система політичних відносин* (з публіц. літ.); *А вчинкам найдостойнішим труною Найкращою стає завжди трибуна, З якої прославляють їх. Права Ламаються-бо іншими правами; І сила силу знищує в боях* (Д. Павличко, пер. з тв. В. Шекспіра); *Ви казали, що той, хто замучив голодом сім мільйонів, повинен каятися. Це смішно! Уявіть собі, що він непохитно переконаний: для перемоги світової революції ті сім мільйонів повинні загинути — цією ціною ламається опір проти колгоспного ладу* (В. Барка).

ЛАМБА́ДА, и, *ж.* 1. Латиноамериканський музичний стиль і танець, виконуваний у швидкому темпі, що виник на півночі Бразилії і набув усесвітньої популярності наприкінці 1980-х — на початку 1990-х років. *На конкурсі я краще за всіх танцювала ламбаду!* (І. Роздобудько); *Основою танцювального стилю ламбади є рухи танцю, який виконували індіанці Амазонії* (з наук.-попул. літ.).

2. Музика до цього танцю. *Бразов у кабаку кидав гроші музикантам і вимагав заграти для нього самбу, кричав — це такий танок бразильський, хочу танцювати і все, йому заграли ламбаду* (А. Кокотюха).

ЛА́МБЕРТ, а, *ч.* Одиниця яскравості (здебільшого — яскравості поверхні, яка світиться завдяки розсіяному світлу), названа за прізвищем німецького фізика Й. Г. Ламберта. *Ламберт — позасистемна одиниця виміру, застосовувана головним чином у США* (з наук.-попул. літ.).

ЛАМБРЕКЕ́Н, а, *ч.* Вид декоративного оздоблення чи драпування на верхній частині вікна або дверей. *Максові Бонді треба було малювати великими літерами над крамницею, .. що тут "Макс Бонді, торгівля всіляким мануфактурним та галантерейним товаром: посаг для наречених, полотно, рушники, скатерки й наволочки, .. гардини, ламбрекени і всякий доклад для шиття"* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека); *Ламбрекен доби Ренесансу — з аплікацією й вишивкою шовком, обшитий бахромою. По краях ламбрекена розміщені фестони* (з навч. літ.); *Високе вузьке вікно можна врівноважити ошатним ламбрекеном без складання, сховавши за ним карниз* (із журн.); *Загальний настрій доповнив грамотно підібраний текстиль — ошатна закарпатська скатертина і лляні завіси з ламбрекенами, обробленими тонким мереживом* (з газ.); // *архт.* Різьблення на дерев'яних виступах даху, над дверима чи вікнами. *Дерев'яні ламбрекени зазвичай прикрашені орнаментом з рослинними мотивами, що доповнюються звисаючими китицями* (із журн.).

ЛАМЕ́ЛЕВИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **ламе́ль** 1. *У нас можна замовити ламелеві каркаси провідних фірм України за цінами виробника* (з мови реклами).

ЛАМЕ́ЛЬ, і, *ж., спец.* 1. Тонка пластина, шпона з дерева, пластику, металу або інших матеріалів. *У виробництві ортопедичних каркасів використовують ламель завширшки 53 мм і 68 мм* (з наук.-техн. літ.).

2. Жолобок на протекторі шини. *Підвищене зчеплення забезпечують спеціальні отвори в ламелях зимових шин* (з мови реклами).

ЛАМЕНТА́ЦІЯ, ї, *ж., заст.* Скарга, нарікання. *Хоробрий полковник Пулавський .. з іронічною усмішкою вислуховував тепер ламентації Кшемуського про невдалий похід та несподіваний напад цілих полчищ гайдамаків і запорожців* (М. Старицький); *Іван Семенович підхоплював те спочутливе слово і вже в дальших ламентаціях спирався на його* [нього], *як на непорушний авторитет* (С. Єфремов); *— Значить, ніяких новин на заводі немає, і не згадує мене ніхто? — не слухаючи бабиних ламентацій, знову запитав Кирило Сидоренко* (В. Собко); *Ці ламентації роздратували Марію, бо вона знала ставлення тітки до Опанаса* (О. Іваненко).

ЛАМЕ́НТО, *невідм., с.* Музичний твір сумного, скорботного характеру, головним чином арія або сцена в італійській опері XVII–XVIII ст. *Серед найвеличніших творів європейської музики "Stabat Mater" Дж. Б. Перголезі. Твір, що складається з 13 частин, витриманий у стилі ламенто — жалоби, скорботи* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *П'ятикратно повторене під наголосом "а" в поезії Осипа Мандельштама звучить як музичне ламенто, у якому біль і радість — те саме* (з наук. літ.).

ЛА́МЕР, а, *ч., жарг.* Людина, що погано вміє користуватися комп'ютером, але так не вважає. *Кожен користувач персонального комп'ютера колись теж був ламером* (з газ.); *Ламер — це поганий юзер, який вважає себе хакером* (з Інтернету); // Особа, що некомпетентна або мало компетентна в певній галузі, однак переконана в протилежному. *Ламерів на інтернет-форумах дуже легко вирахувати за величезною кількістю недоладних слів і пропозицій, запозичених із різних книг, журналів і т. ін.* (із журн.).

ЛАМІНА́РІЯ, ї, *ж.* Різновид бурих водоростей, окремі види яких (морську капусту) вживають як їжу. *Вони* [морські слони] *простяглись ліниво на ложі з грубого шару ламінарій — велетенських водоростей* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Дарвін писав, що жителі Вогняної Землі їдять слимаків, гриби і ламінарії* (з наук.-попул. літ.); *На узбережжі Тихого океану в Росії, Японії та Північній Америці ламінарії так багато, що її збирають і використовують під назвою "морська капуста" як доброякісну харчову речовину, багату на вуглеводи та білки* (з навч. літ.).

ЛАМІНА́РНИЙ, а, е. Шаруватий, плоский. *Ламінарний рух — рух паралельних шарів рідини, що не перемішуються* (з наук.-попул. літ.); *У стаціонарній ламінарній течії в кожній точці рідини у будь-який момент часу швидкість частинок є заданою однозначною функцією координат* (з навч. літ.); *Від греблі на поверхні води завжди несуться сильні потоки. І бувають вони не стільки ламінарними, скільки турбулентними* (із журн.).

ЛАМІНА́Т, у, *ч.* 1. Вологонепроникний матеріал, який отримують з'єднанням багатьох шарів основи (тканини, паперу), просякнутих або покритих синтетичною смолою. *Інформація про розподіл залишкових напружень має особливо важливе значення при розробленні багатошарових композиційних матеріалів, зокрема ламінатів* (з наук. літ.); *Зазвичай у сучасних квартирах замість паркету на підлогу укладають ламінат* (із журн.); *У спортивному залі лежить канадський ламінат, для догляду за яким необхідно підтримувати сталу температуру повітря* (з газ.).

2. Підлога, викладена таким матеріалом. *Я вже забула, що можуть бути такі підлоги: не паркет, не ковролін, не ламінат, а прості дошки, щільно припасовані одна до одної і пофарбовані в червоне* (І. Роздобудько); *Я падаю на підлогу, .. ненавиджу ламінат, напевно, на дерев'яну підлогу падати не так бридко, принаймні по ній ти не сунешся аж півтора метра* (І. Карпа).

ЛАМІНА́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **ламіна́т.** *Укладання ламінатної дошки робити поодинці дуже проблематично, тому слід виконувати цей процес хоча б удвох* (з навч. літ.); *Ламінатні підлоги завоювали сучасні квартири своєю практичністю, довговічністю й декоративністю* (із журн.); *Ламінатне покриття досить зручне в користуванні* (з газ.).

ЛАМІНА́ЦІЯ, ї, *ж.* Те саме, що **ламінува́ння.** *У покупця з'являються бажання й можливість відійти від стандартного білого кольору вікон, тому частіше почали замовляти кольорові вікна з одно- або двосторонньою ламінацією (найчастіше під фактуру дерева)* (з газ.).

ЛАМІНО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **ламінува́ти.** — *Він культурний птах, — заспокоїв провідницю дід Гайдамака, примруживши очі, нахилився трохи вперед, читаючи ім'я жінки на білому ламінованому прямокутнику з її фотографією* (А. Кокотюха); *Моя кухня була чиста, світла, стерильна, з гарними вбудованими меблями, з ламінованою підлогою і величезними вікнами, над якими тихо працював кондиціонер* (І. Роздобудько). *Найбільше на приватність в офісах впливає зонування, тобто перегородки між робочими місцями. Для цього не потрібно ставити височенні ламіновані плити в повний зріст. Достатньо поставити тканинну перегородку* (із журн.); *Заради того, аби похвалитися обновою з тоненької замші, яка вкрита малюнком та ще й ламінована, клієнти ладні зодягатися в цупкі курточки й брючки навіть спекотного літа* (з газ.).

ЛАМІНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ламінува́ти.** *Ламінування захищає як від вологи та пилу, так і механічного впливу* (з наук.-попул. літ.); *Бланк студентського квитка покривається полімерною плівкою гарячого ламінування* (з наук.-попул. літ.); *У приміщеннях, де надаються адміністративні послуги, можуть надаватися й супутні: виготовлення копій документів, ламінування, фотографування, продаж канцелярських товарів і т. ін.* (з газ.).

ЛАМІНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Покривати папір, картон і т. ін. вологонепроникним шаром синтетичної речовини, синтетичною плівкою. *Зворотна сторона ДВП такою й залишається, а лицеву ламінують* (з наук.-попул. літ.); *Підробляючи паспорт, зловмисники розшаровують папір, вносять до документа потрібну їм інформацію й або переклеюють звичайне фото, або заклеюють цифрову фотокартку, а сторінку ламінують* (із журн.); *Чимало виробників пропонують профіль усіх кольорів веселки: звичайний білий профіль ламінують кольоровою стрічкою* (з газ.).

ЛАМІНУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **ламінува́ти.** *Посвідчення водія з обох боків ламінується плівкою з голографічними захисними елементами* (з мови документів); *Віконні та дверні конструкції ламінуються покриттям із цінних порід дерев, що робить їх стильними, красивими та елегантними* (з мови реклами).

ЛАМКИ́Й, а́, е́. 1. Який легко ламається (у 1 знач.). *Тихий дзвін котився по узліссю, І льодок ламкий та дзенькотливий Під твоєю ніжкою тріщав* (М. Рильський); *Дерева завмерли у сріблі, ніби чекаючи легкого подиху вітру, щоб сипонути додолу ламкими голками* (Г. Усач); *Світ тримається на божевіллі, Як задурене світло в імлі На гіркому ламкому гіллі, Як той дух у слабкому тілі...* (В. Кожелянко); * Образно. *Хилиталися дві мовчазні постаті на дорозі, одна велика, крутоплеча, важка, друга тонка, ламка* (Ю. Мушкетик).

2. *перен.* Який міняється; переривчастий (про голос). *Ганя каже ламким голосом (і та ж усмішка не злітає з її обличчя)* (О. Кундзич); *Степанко перестав кричати, тільки ламкий стогін повз йому із грудей* (В. Шкляр); // Який змінює тембр і діапазон (про чоловічий голос у перехідному віці). *Його голос здавався ламким, зовсім ще юнацьким, хоч капітанові було вже, безперечно, під тридцять років* (В. Собко); *Та замість Уляниного вже долинув інший голос — з ламким баском* (Микита Чернявський); *Ламкий хлоп'ячий голос вигукував у дворі: — Голову стинаю! Голову стинаю!* (Л. Костенко).

ЛА́МКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **ламки́й** 1. *Серветки і скатерки, щоправда, були чистими і накрохмаленими до ламкості* (Ю. Іздрик); *Зразки виробів зі скла, звичайно, дуже фрагментарні внаслідок ламкості початкового матеріалу* (з наук. літ.); *Найпоширеніші проблеми людей літнього віку — зменшення еластичності судинних стінок, підвищення артеріального тиску, збільшення ламкості кісток, погіршення роботи опорно-рухового апарату і т. ін.* (з газ.).

ЛА́МПА, и, *ж.* 1. Прилад для освітлення; світильник (у 1 знач.). *Зайшло й сонце. В покоях посвітили лампи й свічки* (І. Нечуй-Левицький); *Вона засвітила лампу при туалеті з потрійним дзеркалом* (В. Підмогильний); *Женя Голубар дістав довгу вірьовку, кілька смолоскипів; Галя роздобула дві справжні шахтарські лампи* (Ю. Мокрієв); — *Вимкніть, я прошу, хоч одненьку лампу, бо почуваюся, ніби в гестапо. Очам болить* (Ю. Андрухович); *Згодом директор попустився і вирішив реанімувати бодай частково своє ексклюзивне дітище, очевидно, привиди померлих червоних директорів прилітали до нього ночами і розмахували перед очима шахтарськими лампами* (С. Жадан); *Будинок був темний, при вході жовкла тьмяна лампа* (Любко Дереш).

2. Вакуумний електронний прилад, признач. для різноманітних перетворень електричних величин шляхом утворення потоку електронів та його керування. *За тиждень приймач був готовий. Невеликий, на одну лампу. Разом з батареями його поклали в ящик* (К. Гриб); *Коливальний контур включений в анод першої лампи, тому приєднання антени до приймача не впливає на налаштування контуру* (з наук.-техн. літ.); *Створення транзистора означало появу приладу, енергетично вигіднішого, ніж вакуумні лампи, приладу, який зробив можливою мініатюризацію* (з наук.-попул. літ.).

3. Прилад спеціального призначення на різних виробництвах. *Роблячи дезінфекцію, камеру смалили паяльними лампами та заливали якоюсь смердючою отрутою* (І. Багряний).

(1) Насті́льна ла́мпа — освітлювальний прилад, зазвичай на одну лампочку, який установлюють на столі. *Бова присунувся до столика, витягнув з шухляди блокнот, намацав олівець, увімкнув настільну лампу* (О. Бердник); *Тато цілими ночами тримав увімкнутою настільну лампу чи увімкнутим магнітофон із записами заколисуючих мелодій*

(М. Матіос); *Х'ялмар вимкнув велике світло, щоби засвітити настільну лампу* (І. Карпа).

△ **(2) Галоге́нна (галоге́нова) ла́мпа** — лампа розжарювання, балон якої заповнений галогенами або їх сполуками. *У головних світлоблоках нової вантажівки установлено галогенні лампи направленого світла* (з наук.-техн. літ.); *З десяток столиків згурмились* [з'юрмилися] *довкола сцени, ледь освітленої оранжевим світлом галогенової лампи* (Любко Дереш); **(3) Електри́чна ла́мпа <Ла́мпа розжа́рювання>** — скляний балон із розжареною електричним струмом ниткою (вольфрамовою, вугільною і т. ін.), що є джерелом світла. *Як і раніше, сяяли сховані під товстими ковпаками електричні лампи* (М. Дашкієв); *Полковник увімкнув електричну лампу — і кімнату залило м'яким світлом* (Д. Білий); *Сьогодні лампи розжарювання вже доживають свій вік. Їх використовувати вкрай неекономно* (з газ.); **(4) Жарова́ ла́мпа,** *спец.* — лампа для розігрівання, плавлення або загартування металу. *Жарова лампа містить паливний бачок, цоколь із вентиляційними отворами, захисне лампове скло, пальник з випромінювачем і випарником і паливну трубку з запірним пристроєм* (з навч. літ.); **(5) Карбі́дова (карбі́дна) ла́мпа** — лампа, у якій як пальне використовують ацетилен, одержаний розкладом карбіду кальцію водою. *В залізорудних шахтах немає, як у вугільних, небезпечного газу, і тому .. шахтарі можуть .. брати у вибої карбідові лампи* (П. Панч); *Любив* [Гречкун] *після важкого бою .. при світлі карбідної лампи читати Шевченка або Гоголя* (Ю. Бедзик); **(6) Ква́рцова ла́мпа** — електрична ртутна лампа у вигляді невеликої трубки з кварцового скла; струм, проходячи через трубку, дає ультрафіолетове проміння. *Вона показала мені своє господарство — чисті й затишні палати, сучасну апаратуру, у приміщенні справно працює стаціонарна кварцова лампа для знезараження повітря* (з газ.); **(7) Ксено́нова ла́мпа** — лампа, наповнена ксеноном. *Ксенонова лампа випромінює практично біле світло й використовується в освітлювальних установках для освітлення великих відкритих просторів* (з наук.-попул. літ.); **(8) Ла́мпа де́нного сві́тла** — люмінесцентна лампа, яка випромінює світло, подібне до денного. *Мухновський через інші двері повів його* [Дмитра Івановича] *у освітлений лампами денного світла коридор, а звідти в палату* (Ю. Мушкетик); *Прилаштував був лампи денного світла у вітальні, за тиждень зняв — холодно, буцімто протяги по кімнаті* (В. Дрозд); **(9) Люмінесце́нтна ла́мпа** — газорозрядне джерело світла, світловий потік якого визначається в основному світінням люмінофорів під впливом ультрафіолетового випромінювання розряду. *Низьке склепінчасте приміщення, заставлене ящиками та сейфами, було залите яскравим промінням люмінесцентних ламп* (О. Бердник); *Високе й просторе приміщення, досить таки слабенько освітлене люмінесцентними лампами, було майже ущерть заповнене трудящими* (О. Ірванець); **(10) На́трієва ла́мпа** — потужна лампа для освітлення, у якій електричний розряд виникає в парах натрію. *У спектрі натрієвих ламп є резонансне випромінювання натрію; лампи дають яскраве помаранчево-жовте світло* (з наук.-попул. літ.); **(11) Нео́нова ла́мпа** — джерело оранжево-червоного світла, що випромінюється внаслідок електричного розряду між електродами в неоні, яким заповнено лампу. *Вони... спускаються на широку, залиту світлом неонових ламп, площу* (В. Собко); **(12) Світлодіо́дна ла́мпа** — світильник, у якому джерелом світла є світлодіоди. *Світлодіодні лампи споживають від 3 % до 60 % потужності, необхідної для звичайних ламп розжарювання аналогічної яскравості* (з газ.); **(13) Триелектро́дна ла́мпа** — електронна лампа, що має три електроди: катод, анод і сітку. *Триелектродну лампу було винайдено в 1906 р., проте практичне використання її в радіоприймачах розпочалося під час Першої світової війни* (з наук.-попул. літ.); **(14) Трилінíйна ла́мпа,** *заст.* — гасова лампа з ґнотом завширшки в три лінії (7,6 мм). *Працюючи під землею на золотих розсипищах, в ледве освітленій трилінійною лампою глухій шахті, — він чув биття серця землі* (П. Тичина).

ЛАМПА́ДА, и, *ж.* 1. Наповнена оливою невелика посудина з ґнотом, яку запалюють перед іконами. *Перед іконою Пречистої Горить лампада уночі* (Т. Шевченко); *Вона зітхнула, підійшла до кіота, поправила ґнотик у лампаді, заслонила шторки* (І. Микитенко); *Увечері нікого нема, крім церковного сторожа, який час від часу заходить, запалює нову свічку, поправляє лампади і, похитуючи докірливо головою, знову куняє на подвір'ї коло дверей* (О. Іваненко); *Після господарів лишилися тільки старі, грубо мальовані ікони на стінах та незгасні лампади під ними* (П. Загребельний); *Молитовно знісши складені долоні, Марія узрілася* [втупилася] *на образ Богоматері, підсвічений вогником лампади* (Г. Колісник).

2. *заст., поет.* Світильник, лампа. [А н н а:] *Глянь, лишень, Долорес, — як блимає у сій гробниці світло, мов заслоняє хто і відслоняє... Ну щó, як там хто є?* [Д о л о р е с:] *То кажани навкруг лампади в'ються* (Леся Українка); *Самота, працьовита й спокійна, Світить лампаду мою і розкладає папір* (М. Рильський); // *перен.* Про сяйво зірок. *Снились їй ночі в серпанках сріблястих, Зір тихосяйні лампади, Крики пташечі* [пташині], *зітхання вітрів...* (О. Олесь).

ЛАМПА́ДКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **лампа́да** 1. *Перед іконами блимають подекуди самотні свічки та лампадки* (С. Васильченко); *У кутку на сіні, там, де блимає старезна лампадка, стоїть наша самотня кутя* (Б. Антоненко-Давидович); *По вечері баба Ганна, шелестячи житом, запалює перед божницею лампадку* (М. Стельмах); *В кутку, гойдаючись у підвішеній на металевих ланцюжках лампадці, жовтавим вогником коптіла свічка* (В. Малик); *Знòву півтемрява кімнати, знову лампадки, але це — світло, слабеньке, мляве, але світло* (А. Кокотюха).

ЛАМПА́ДКОВИЙ, а, е. Прикм. до **лампа́дка.** *Лампадкове світло;* // Признач. для лампадки. *Я побігла в місто й купила там у якоїсь торговки біля базару лампадку й пляшку лампадкового масла* (М. Хвильовий); // Який відбувається з використанням лампадок. *Завершальним етапом акції був лампадковий хід через центр міста до Личаківського кладовища* (із журн.); *Біля пам'ятника І. Франку пластуни утворили лампадковий та живий ланцюги* (з газ.); *На урочистостях з ушанування пам'яті героїв Небесної Сотні виклали лампадковий надпис "Героям слава!"* (з газ.).

ЛАМПА́ДНИЙ, а, е. Прикм. до **лампа́да.** *Лампадне, кліпотливе* [миготливе], *сумовите-сумовите світлечко; від нього так і тхне церковним тягучим дзвоном, смачними маківниками, підсмаженими бубликами з трошки липкою та хрустливою* [хрусткою] *шкуринкою* (В. Винниченко); *Шеремет утупився в лампадний вогник, відчуваючи себе вкрай розгубленим* (А. Кокотюха); // Признач. для лампади.

На Брянському руднику, перед сном, у мене часто ламало ноги, і мама робила мені масаж, натираючи їх лампадним маслом або керосином (В. Сосюра).

ЛАМПА́ДОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **лампа́дка.** *Бачив я тільки узеньке ліжечко, а над ліжечком великий хрест чорний, а перед хрестом лампадочка горяща...* (Марко Вовчок); *Стіни темні, похмурі, як і в Цетинському монастирі, темна ікона в кутку, лампадочка, що ледь-ледь освітлює святий лик* (С. Тельнюк).

ЛАМПА́С, а, *ч.* Кольорова смужка з сукна, що нашивається вздовж зовнішнього шва форменних штанів. *На ґазді були такі самі холосні* [штани] *з вузенькими холошами з білого товстого сукна з червоними лампасами* (І. Нечуй-Левицький); *На генералові — камергерський мундир .. і штани з червоними лампасами* (Ю. Яновський); *А за дверима ще більший начальник! З золотими лампасами й позументами, з золотими ґудзиками...* (І. Багряний); *Лампаси, бутафорна гвинтівка, оскаженілість на обличчі — роль хоч куди!* (О. Гончар); *Все, як і належиться ілюзіоністові. На штанах — атласні лампаси* (С. Андрухович).

ЛА́МПА-СПА́ЛАХ, ~и-~у, *ж.* Лампа з короткотривалим спалахом світла великої інтенсивності. *Ксенонова лампа-спалах має вигляд запаяної трубки з кварцового скла, прямої або зігнутої у формі різних фігур* (з наук. літ.); *Імпульсні лампи існували й за часів одноразових ламп-спалахів, перший працюючий зразок на базі ксенонової трубки було створено ще в 1939 р., проте справжній розквіт електронних спалахів припав на кінець 60-х і початок 70-х рр. XX ст.* (з наук.-попул. літ.).

ЛАМПА́Ч, у́, *ч., рідко.* Те саме, що **лимпа́ч.** *Набив* [Альоша] *старого лампачу, що сипався з розруйнованої задньої стіни колишнього сарайчика, і замісив глину* (І. Микитенко); *Траншеї глибокі, довгі, стіни в них обкладені лампачем і побілені* (О. Гончар).

ЛАМПАЧЕ́ВИЙ, а, е, *рідко.* Прикм. до **лампа́ч.** *Для будівництва мечеті передбачалося 10 000 одиниць лампачевої цегли* (з наук. літ.); // Зробл. з лампачу. *Вони сиділи на старій .. колоді біля лампачевого хлівця* (Л. Первомайський).

ЛАМПІВНИ́К, а́, *ч.* 1. Робітник, який виготовляє лампи. *Головна торгівля зосереджена на Хрещатику. Кожен чоботар, найжалюгідніший лампівник має свій магазин, і нема такого куточка в будинку, який би не приносив хазяїну добрі гроші* (з наук.-попул. літ.).

2. Робітник, який запалює і гасить лампи, стежить за ними. *За тим, щоб Магнавра була достойно прибрана, стежив великий папія* [головний розпорядник палацу], *.. десятки лампівників, прибиральників* (С. Скляренко); *Лампівник, тримаючи в руках довгу палицю для запалювання ламп, копирсався в ґнотах* (О. Полторацький); *У старому театрі минулих століть мистецтво штучного освітлення називалося мистецтвом (власне майстерством) лампівника* (з наук.-попул. літ.); // *заст.* Те саме, що **лампови́й.** *Лампівник має знати будову шахтних ламп різних систем* (з наук.-техн. літ.).

ЛАМПІВНИ́ЦЯ, і, *ж.* Жін. до **лампівни́к** 2. *Голубоока дівчина Ганнуся родилася і виросла в Донбасі, Така собі звичайна лампівниця* (Я. Шпорта); *Уже підлітком він почав працювати механіком на шахті, де і моя мама працювала з 14 років лампівницею* (з мемуарної літ.).

ЛАМПІО́Н, а, *ч.* Скляний або паперовий ліхтар для яскравого освітлення або ілюмінації. *Великі лампіони на стелі світили біло й м'яко з-під молочно-білих абажурів* (Ю. Смолич); *Головна алея була прикрашена прапорцями й освітлена лампіонами* (В. Гжицький); *Грона лампіонів, яскрава ілюмінація вітрин, водограї, зелені вогники пролітаючих таксі .. — все це були деталі розмаїтої картини нічного міста* (О. Гуреїв); *Безвусий показував у куток, де спроти* [навпроти] *світла кіптявого лампіона можна було розгледіти чималий шкіряний міх* (І. Білик); *На площі йшли останні приготування до свята: виносилися столи, напиналися намети, монтувалися помости, прикрашені стрічками, гірляндами і лампіонами* (Ю. Андрухович).

ЛА́МПКА[1], и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ла́мпа** 1. *У куточку вгорі горіла маленька бляшана лампка, неначе зірочка далека блимала* (Грицько Григоренко); *Тільки з хат крізь маленькі вікна падуть тоненькі пасма мерехтливого світла з нафтяних лампок-блимачок* [нафтових лампок-блимавок] (Б. Лепкий); *Професор біохімії, що читав коло свого столу при лампці, кинув книжку...* (В. Підмогильний); *Якась таємна потвора зазирає крізь вікна до хати, освітленої маленькою лампкою* (А. Крушельницький); *До цеху увійшло двоє шахтарів у спецодягові, з лампками* (Ю. Яновський); *Слабеньке світло лампки лише злегка виділяло її на тлі темних завіс* (У. Самчук).

ЛА́МПКА[2], и, *ж., діал.* Маленька чарка. — *Най жиє* [живе] *свобода! — крикнув він трохи хриплим від перепиття голосом і спорожнив свою лампку* (І. Франко).

ЛАМПОВА́, во́ї, *ж.* 1. Жін. до **лампови́й.** *Ось запрошують на сцену лампову Козак Олену й шахтаря Бузька Павла* (С. Олійник); *До службових обов'язків лампової входило заряджання шахтарських ламп і видача їх робітникам* (з газ.).

2. Спеціальне приміщення, де зберігаються лампи (звичайно на шахті). *Останній його* [Миколи Миколайовича] *роман почався нещодавно з вільнонайманою робітницею лампової* (Б. Антоненко-Давидович); *Не грюкне спозаранку кліть, порожня лампова* (М. Рудь); *Кожна шахта має бути облаштована ламповою* (з навч. літ.).

ЛА́МПОВИЙ, а, е. Прикм. до **ла́мпа.** — *Робимо ми, як ви знаєте, всілякі скляні вироби: пляшки, склянки, лампове скло, аптечний посуд* (Остап Вишня); *Дмитро вирізав кружальце сирої картоплини й поклав зверху на отвір у ламповому склі — вогник піднявся* (В. Шкляр); *Пошкоджені вимикачі, лампові патрони, штепсельні розетки, електроприлади й апарати категорично заборонено ремонтувати або замінювати під напругою* (з навч. літ.); // Признач. для виготовлення ламп. *Зі мною на етап потрапили дуже гарні дівчата, здебільшого працівниці Львівського лампового заводу* (М. Андрусяк); // Який діє за допомогою ламп (у 2 знач.). *Років з 14-ти я прилип до радіоли, це був невимовно громіздкий ламповий апарат, .. на його шкалі було зазначено назви десятків міст* (Ю. Андрухович); *Валерій подався до політехнічного інституту, бо вже кілька років мудрував над детекторними та ламповими приймачами* (з мемуарної літ.).

ЛАМПОВИ́Й, во́го, *ч.* Робітник, який видає лампи, відповідає за лампове господарство (звичайно на шахті). *Тільки на цій шахті він працює шістнадцять років. Починав з лампового* (з газ.).

ЛА́МПОВО-НАПІВПРОВІДНИКО́ВИЙ, а, е. *Який працює на лампах і напівпровідниках. Технології розвиваються шаленими темпами. За нетривалий час змінилося кілька поколінь телевізорів: лампові й напівпровідникові чорно-білі телевізори, кольорові лампово-напівпровідникові, інтегрально-модульні тощо* (з наук.-попул. літ.).

ЛАМПОНО́С, а, *ч., заст.* Той, хто розносить лампи (звичайно на шахті). *Був Іван Андрущенко спочатку лампоносом, потім коногоном* (Л. Дмитерко); *На шахту прийшов він шістнадцятирічним підлітком. Спочатку працював лампоносом, а останні 29 років — вибійником* (з газ.).

ЛАМПОНО́ША, і, *ч. і ж., заст.* Те саме, що **лампоно́с.** *Вже й зміні пора бути, а тут і посланий лампоноша не повертається* (О. Кундзич).

ЛА́МПОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **ла́мпа** 1. *Не можна було розібрати тих рухів при нерівнім, блимаючім світлі .. лампочки* (М. Коцюбинський); *На столику горить нічна лампочка* (В. Винниченко); *Всі* [шахтарі] *були в спецівках, з лампочками...* (Ю. Яновський); *Під стелею білим сліпучим сяйвом спалахнула електрична лампочка* (Р. Андріяшик).

◊ **(1) До ла́мпочки** *що, кому і без дод., фам.* — щось для когось не потрібне або не має значення; байдуже комусь до кого-, чого-небудь. — *Те, що ти пролетар — то до лампочки* (І. Багряний); *Всі твої лекції до лампочки мені* (М. Стельмах); — *Слухай, ти не чув, хто спалив Карфаген? —До лампочки мені ваш Карфаген* (А. Крижанівський).

ЛАМУ́Т *див.* **ламу́ти.**

ЛАМУ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **ламу́т,** а, *ч.;* **ламу́тка,** и, *ж.), заст.* Евени. *Ламути належать до тунгусо-маньчжурської мовної групи* (з наук. літ.); *Евени, відомі раніше під назвою ламути, розселені на північний схід від евенків і сусідять на півночі й північному сході з юкагирами, коряками і чукчами* (з наук.-попул. літ.); *У ламутів був поширений звичай взаємодопомоги, що зобов'язує мисливця віддавати частину здобичі сусідові* (із журн.).

ЛАМУ́ТКА *див.* **ламу́ти.**

ЛАМУ́ТСЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **ламу́ти.** *Ламутська мова ділиться на дві групи говірок — східну й західну* (з наук. літ.).

ЛАН, у, *ч.* 1. Безліса рівнина, рівний, широкий простір; поле (у 1 знач.). — *Ой тумане, тумане — Мій латаний талане! Чому мене не сховаєш Отут серед лану?* (Т. Шевченко); *"Для одного мало оцих ланів, степів безкраїх?.." — думають одрадяни, вертаючись додому* (Панас Мирний); *У ніч, у млу, у біль, у дикий лан Летіло непідковане копито* (Ю. Яновський); *Погляд сягав, нічим не перепинений, до самого обрію, а над голими, занишклими, як дитя до сну, ланами легоділа тільки павутинка бабиного літа* (О. Забужко); * Образно. *В рисах обличчя цілий лан невинності* (Р. Андріяшик); // *який, чого і без дод.* Великий безлісий простір оброблюваної землі. *І там степи, і тут степи, Та тут не такії, Руді, руді, аж червоні, А там голубії. Зеленії, мережані Нивами, ланами, Високими могилами, Темними лугами* (Т. Шевченко); *Вже сонце котилось до темного бору І в теплім промінні купало І ярі лани, і веселую гору* (Леся Українка); *По один бік дороги милував очі безконечний лан озимини* (Є. Кравченко); *Лобода наказав шоферові зупинити машину й повів гостей у глибину помідорного лану* (Микита Чернявський); *Недавнечко котилися удалеч жовті хвилі, нескошені лани ховали якусь таїну, а тепер земля була образливо оголена, суха, в рябoтинні стерні* (Ю. Мушкетик); *З початком осені все зарухалось, активізувалось, на північ потяглись каравани фур, вивозячи на ринки різні дари ланів* (С. Жадан); // Ділянка оброблюваної землі, яка має певні межі. *Як тільки хліб поспів, так зараз від усякого двора вийшло по женцю і в один день увесь лан Тихонів і зжали, і пов'язали, і у копи поклали* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Християне серце не б'ється мов, а стиха токоче: очі бігають з ниви на ниву, з одного лану на другий* (Панас Мирний); — *Подивись-но ти, на що зійшли нині Пурієві лани* (І. Нижник); * Образно. *Любові й віри невмирущі зерна Поет посіяв на лану своїм* (М. Рильський).

2. *заст.* Ділянка оброблюваної землі в межах 10–30 десятин як міра площини. *Дарує Господь два лани жита* (колядка); *Широке, розлоге поле, та не людське воно, а панське. Люди не мають ланів, у них все різи* (М. Коцюбинський); *Гарна молодиця, .. а до того ще й багата, бо тримає цілі лани землі над Сулою і має ще кам'яницю у володінні* (В. Кожелянко); // *іст.* У середньовічній Європі, зокрема, Королівстві Польському й Великому князівстві Литовському в XIV–XVIII ст. — міра для ґрунтів, наданих поселенням за магдебурзьким правом. *У привілеях Львову від 1356 та 1368 рр. чітко була позначена міська територія площею 100 франконських ланів (близько 2,5 тисяч гектарів)* (з наук.-попул. літ.); *Зазвичай один лан надавали патріархальній родині з 10–12 осіб* (з навч. літ.).

3. *чого, який, рідко.* Простір, у межах якого відбувається певна дія. *Не зітхай так безнадійно, Скорбних уст не замикай, Рук не складуй ще подвійно, З лану битви не тікай* (П. Грабовський); // *перен.* Галузь, сфера діяльності. *Молодші за віком, які, проте, вже встигли попрацювати на ланах законності та правопорядку, полюбляють, як ті півні, обвішатися конфіскованою біжутерією, золотими цяцьками та ланцюгами у два пальці завтовшки* (з публіц. літ.).

ЛАНГГАА́Р, а, *ч.* 1. Порода німецьких довгошерстих лягавих собак, яких використовують у мисливстві. *Ланггаар досить легко піддається дресируванню, це слухняний, спокійний собака з урівноваженим і стриманим темпераментом, без ознак агресивності* (з наук.-попул. літ.).

2. Собака такої породи. *Цуценята ланггаара.*

ЛАНГЕ́Т, у, *ч.* Довгастий шматок яловичини, відбитий та обсмажений на сковороді. *Лангет нарізають з середньої частини вирізки під кутом 30–45° плоскими овальними шматочками* (з наук.-попул. літ.); // Страва з такого м'яса. *Лангет — прекрасна страва французької кухні, відома своїм дивовижним смаком і швидким приготуванням* (із журн.).

ЛАНГОБА́РД *див.* **лангоба́рди.**

ЛАНГОБА́РДИ, ів, *мн. (одн.* **лангоба́рд,** а, *ч.).* Плем'я германців, яке жило між Ельбою та Одером у І ст., а згодом поширилося на територію від Австрії до Центральної Італії. *З державою лангобардів Карл утримував спочатку добрі відносини, навіть взяв за жінку доньку короля Дезидерія* (І. Крип'якевич); *Лангобарди правду кажуть: по сусідству з ними і їхньою Паннонією бурлить невгамовний слов'янський люд* (Д. Міщенко); *Колись імператор лангобардів Теодоріх у листі до короля франків Клодовея казав, що Бог з'єднує королів святими узами родинності для того, щоб на їхніх миролюбних взаєминах заснувати бажаний спокій народів* (П. Загребельний); *Агілульф, король лангобардів, обрав за столицю свого царства, слідом за попередниками своїми,*

ломбардське місто Павію (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛАНГОБА́РДСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лангоба́рди.** *Товар лангобардський і хури із збіжжям прибули до Скіфії разом із слами* [послами] *від короля Алвоїна* (Д. Міщенко); *Суворі вежі стерегли імператорський палац, збудований, як і вся кріпость, не знати й ким: чи ще Цезарем, .. чи королем готів Теодоріхом, чи лангобардським королем Албуїном* (П. Загребельний); *Взаємини двох мов не були б такими мирними, і або французька мова остаточно витисла б англійську, як сталося з готською чи лангобардською мовами в Італії, заступленими італійською, або в жорстокій боротьбі англійська б витисла повністю французьку* (з наук. літ.); *Середньовічний лангобардський історик Павло Диякон народився в м. Фріулі в Італії* (з наук.-попул. літ.).

ЛАНГУ́СТ, а, *ч.,* **ЛАНГУ́СТА,** и, *ж.* Великий морський рак родини десятиногих ракоподібних без клешень з жорстким хітиновим покривом і довгими вусами-антенами. *Кілька торговців, голосно вигукуючи, пропонували запізнілим подорожнім банани, печиво, горіхи і навіть живих лангустів — морських раків* (В. Малик); *У великих акваріумах* [рибного ресторану] *плавають різномасті риби, лангусти, горами лежать устриці* (І. Роздобудько); *Живе лангуст на скелястих ділянках дна* (з наук.-попул. літ.); *Омари і лангусти — найбільші ракоподібні масою 4–10 кг* (з навч. літ.); *М'ясо омарів і лангустів — делікатесний продукт, з якого готують різноманітні страви* (із журн.).

ЛАНГУ́СТА *див.* **лангу́ст.**

ЛАНДА́РА, и, *ж., діал.* Критий віз. *Вчувши голос той, наш лицар Заспокоївся, і звільна Покотилася ландара З Дон-Кіхотом в дім його* (І. Франко).

ЛАНДВЕ́Р, у, *ч., іст.* Категорія військовозобов'язаних запасу другої черги та військові формування в Австро-Угорщині, Пруссії, Німеччині й Швейцарії XIX — початку XX ст. *У Німеччині згідно з законом 1935 р. до ландверу було зараховано військовозобов'язаних віком 35–45 років* (з наук.-попул. літ.); *Легіон Українських січових стрільців воював у складі австрійського ландверу* (із журн.); *Усі піхотні полки ландверу отримали назви від міст, де вони дислокувались* (з газ.).

ЛАНДГРА́Ф, а, *ч.* У середньовічній Німеччині — титул деяких можновладних князів, а також особа, що мала цей титул. *Син князя Ярослава був одружений з донькою саксонського ландграфа* (з навч. літ.); *Замок Вартбург упродовж XII–XV ст. був резиденцією тюринзьких ландграфів* (із журн.).

ЛАНДГРА́ФСТВО, а, *с.* 1. Титул ландграфа. *Син ландграфа Гессенського Генріха II (1299–1376) не мав дітей, тому ландграфство Генріха перейшло до нащадків його молодшого брата Людвіга* (з наук.-попул. літ.).

2. Володіння ландграфа. *Вюртембергу було передано п'ять міст на Верхньому Дунаї, графство Гогенберг, ландграфство Валленбург* (з наук.-попул. літ.).

ЛА́НДИ, ланд, *мн.* Неродючі прибережні піщані рівнини на південному заході Франції, на берегах Біскайської затоки. *Ланди простягаються вздовж океанічного узбережжя шириною від 100 до 150 км* (з наук.-попул. літ.).

ЛАНДО́, *невідм., с., заст.* Карета з відкидним верхом на чотири місця. *Біля тераси вже чекав чудовий екіпаж. Чорне лаковане ландо, запряжене парою вороних породистих коней* (Н. Рибак); *Дрібно цюкотять по бруку колеса відкритого ландо...* (М. Олійник); *Він проніс у руці невеличкий оклунок і сів, як йому було сказано, в панське ландо* (Г. Колісник); — *У мене справжнє ландо, тобто така легка карета! Я придбав її спеціально для весілля* (І. Роздобудько).

ЛАНДРАГО́Н, а, *ч., іст.* Кінний стражник в Австрії часів династії Габсбургів. *Варта ландрагонів.*

ЛАНДРА́С, а, *ч.* Порода свиней беконного типу, виведена в Данії наприкінці XIX ст. *Ландрас накопичує значно менше жиру, ніж інші породи свиней* (з наук.-попул. літ.); *Породу ландрас одержано в Данії схрещуванням місцевих свиней з великою англійською породою* (з навч. літ.).

ЛАНДРА́Т, а, *ч.* 1. У деяких німецькомовних країнах — особа, яка очолює орган місцевого самоврядування. *Ландрат роздивлявся паспорти дуже уважно* (з газ.).

2. У деяких кантонах Швейцарії — законодавчий орган. *Для місцевого самоврядування у Швейцарії характерним є об'єднання громад у різні асоціації за згодою кантонального ландрату* (з наук.-попул. літ.).

3. *іст.* У Росії поч. XVIII ст. — посада радника від дворян повіту. *Губернатор не мав права впливати на голосування конкретного ландрата, однак при цьому сам він користувався "подвійним" голосом* (з навч. літ.).

ЛАНДСКНЕ́ХТ, а, *ч.* У Західній Європі XV–XVII ст. — найманий солдат. *Кого тільки тут* [у Києві] *не було: .. лірники, бандуристи, польське панство й лицарство, крилаті гусари, .. піхота, гармаші, шведські й саксонські ландскнехти* (З. Тулуб); *З лівого боку у них залягла польська піхота, з правого баварські ландскнехти* (В. Малик); *Ландскнехти різали все живе й мертве, стоячи по коліна в крові, невразливі ні для стріл, ні для ядер...* (П. Загребельний); *Цар платить Виговському велику контрибуцію в золотих дукатах і соболях. За ці кошти гетьман наймає собі шведських ландскнехтів* (В. Кожелянко); * Образно. *Протягом XVIII ст. Австрійська імперія успішно використовувала як своїх вірних ландскнехтів сербських вояків* (І. Дзюба); // *перен.* Продажний вояк. *Щось надто дешевими стали під Каховкою ландскнехти її величності Антанти* (О. Гончар).

ЛА́НДСТИНГ, у, *ч.* Виборний орган місцевого самоврядування у Швеції та на Аландських островах (Фінляндія). *Серед основних обов'язків лагманів були: добре знання правових звичаїв, виступи перед населенням на ландстингах з переказом і коментуванням звичаїв* (з наук. літ.); *У Швеції існують два типи органів місцевого самоврядування — муніципалітет на місцевому рівні та ландстинг — на регіональному* (з навч. літ.).

ЛАНДТА́Г, у, *ч.* Виборний орган самоврядування земель у Німеччині та Австрії; парламент у Ліхтенштейні. — *Великі питання епохи розв'язуються не промовами і не голосуванням більшості, а залізом і кров'ю, — заявив Бісмарк у прусському ландтазі* (з наук.-попул. літ.); *Місця між партіями в ландтагах Німеччини розподіляються залежно від кількості отриманих в одномандатних округах голосів* (із журн.); *Вибори до ландтагів Австрії відбуваються за принципом партійного представництва в окремих федеральних землях від виборців певної землі* (з газ.).

ЛАНДША́ФТ, у, *ч.* 1. Загальний вид місцевості; пейзаж (у 1 знач.). *У вікнах миготів, обертаючись, понурий ландшафт, перерізаний пасмами скелястих гір* (І. Багряний); *Після хуртовин, що змітають з ландшафту країни цілі селища, насамперед дбають за нове житло та їжу, а не про*

комфорт і культурні запити (Б. Антоненко-Давидович); *Осінній пейзаж змінився одноманітним ландшафтом зими — біла габа снігу вкрила степи* (М. Чабанівський); *Макуха попросив льотчика спуститися нижче. Вдивляючись у знайомий ландшафт, став підказувати йому напрямок* (Ю. Бедзик); *Бульдозери вгризаються в землю .. Знищили й самі пагорби, зарівняли рельєфи, знівелювали ландшафт* (Л. Костенко); *Ми різко змінювали ландшафти, соціальні уклади, напрямки руху і засоби пересування* (Ю. Андрухович).

2. *екол.* Природний географічний комплекс, для якого характерне поєднання певних ознак: рельєфу, клімату, ґрунтів, рослинного світу і т. ін. *На суші внаслідок антропогенного впливу відбуваються негативні зміни ґрунтів, надр, ландшафтів* (з наук. літ.); *У Зеленій книзі містяться дані про унікальні й рідкісні ландшафти Землі* (з навч. літ.); *Багатство природних ландшафтів є надбанням українського народу, його природною спадщиною і має служити нинішньому та майбутнім поколінням* (з мови документів).

3. Зображення перев. сільської місцевості на картині, малюнку і т. ін. *Картина на стіні у рамі, під рушником: зимовий ландшафт і вовк на горбі, а внизу у долині засніжене село* (А. Головко); *На стіні, під якою стояли меблі, висіли величезні фотографії .. Джо мимоволі замилувався ландшафтом з термітниками* (В. Чемерис).

△ **(1) Приро́дний ландша́фт,** *екол.* — ландшафт, що складається з природних компонентів і формується або сформувався під впливом природних процесів. *Метою програми формування національної екологічної мережі України є збільшення площі земель із природними ландшафтами до рівня, достатнього для збереження їх різноманіття* (з наук.- літ.); *У наш час гостро стоїть проблема раціонального використання водних ресурсів у зв'язку з інтенсивним перетворенням природних ландшафтів* (з наук.-попул. літ.); **(2) Рекреаці́йний ландша́фт,** *екол.* — ландшафт, що використовується з метою рекреаційної діяльності. *Площа рівнинних рекреаційних ландшафтів України становить 7 млн га* (з навч. літ.).

ЛАНДША́ФТНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ландша́фт** 1. *Ландшафтна архітектура дозволяє формувати гармонійне середовище для людини* (з наук.-попул. літ.); *Гостям квіткової виставки провідні фахівці з ландшафтного дизайну запропонують безліч ідей щодо оформлення власного саду* (із журн.); *У нас гарне місце, справжній київський двір, де є ландшафтний перепад із гори на гору, є простір* (з газ.); *Час збирати каміння й здмухнути труху забуття й байдужості з унікальних ландшафтних та історичних пам'яток, що ними ще багата Україна* (з газ.).

2. *екол.* Прикм. до **ландша́фт** 2. *Вивчення здатності ландшафтних комплексів до самоочищення спрямоване на визначення форми та інтенсивності природних геохімічних процесів* (з наук. літ.); *На початку голоцену в заново сформованих ландшафтних зонах складаються нові археологічні культури* (з навч. літ.).

3. Який має або створює вигляд природного ландшафту. *Регіональні ландшафтні парки є новою категорією в природно-заповідному фонді України* (з наук. літ.); *У садовому мистецтві відомі два основні способи, чи стилі, розпланування садів і парків: геометричний (регулярний) і ландшафтний (природний)* (з наук.-попул. літ.).

ЛАНДША́ФТНИК, а, *ч.* Фахівець із ландшафтної архітектури. *Професійний ландшафтник може працювати як із невеликим клаптиком землі біля будинку, так і з ділянками національного парку або заповідника* (з навч. літ.); *Ландшафтники запропонували відвідувачам виставки кілька варіантів дизайну міні-садків* (з газ.).

ЛАНДШАФТОЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Фахівець із ландшафтознавства. *Ландшафтознавець може бути проектувальником, який дає рекомендації щодо облаштування території на підставі всебічного її вивчення* (з наук. літ.); *Під час комплексної екологічної експедиції в заповідник "Медобори" велику увагу приділяли роботі об'єднань гідрологів, ландшафтознавців, екологів і картографів* (з наук.-попул. літ.); *Перші ландшафтознавці були "озброєні" польовим щоденником, гірським компасом з екліметром, а також альтиметром, лопатою, картою та фотоапаратом* (із журн.).

ЛАНДШАФТОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Галузь фізичної географії, що вивчає ландшафти як структурні частини географічної оболонки Землі та закономірності їх утворення. *Учення про антропогенні ландшафти — одне з найбільш дискусійних і проблемних у традиційному ландшафтознавстві кінця XX століття* (з наук. літ.); *Питання тестування й оцінювання міри можливого екологічного ризику для здоров'я населення розглядають такі дисципліни, як радіобіологія, ландшафтознавство* (з навч. літ.).

ЛАНДШАФТОЗНА́ВЧИЙ, а, е. Прикм. до **ландшафтозна́вство.** *Ландшафтознавча наука має високий науково-практичний потенціал для вирішення проблеми гармонійного співіснування природи й техніки* (з наук. літ.); *Універсальне значення для вивчення екологічних ситуацій і станів та розроблення територіальних характеристик екологічних проблем вимагає ландшафтознавчого підходу, що забезпечує їх зв'язок із конкретними ландшафтними системами* (з наук. літ.).

ЛАНДШТУ́РМ, у, *ч., іст.* Категорія військовозобов'язаних запасу третьої черги й сформовані з них у воєнний час допоміжні частини, що існували в Пруссії, Швейцарії, Австро-Угорщині та Німеччині в XVII–XX ст. *Всі чоловіки, народжені від 1 січня 1872 по 31 грудня 1895 років, зобов'язані виконати свій цивільний обов'язок і записатися в ландштурм* (М. Матіос).

ЛА́НЕЦЬ, нця, *ч., розм.* 1. Одягнена в лахміття людина; старець (у 3 знач.). *Забравши деяких Троянців, Осмалених, як гиря, ланців, П'ятами з Трої накивав* [Еней] (І. Котляревський); — *Я гоноровий шляхтич.., у мене є голка, щоб не ходить обірванцем, а ти гольтіпака, ланець, безштанько* (О. Стороженко); // Надзвичайно бідна людина; бідняк. *Дивувалися й завидували Чіпці люди не менше Грицька. "І якраз за такого ланця та вийшла така багачка, як Галя!"* (Панас Мирний); — *Сергій насміявся з тебе?.. — Та не Сергій, а отой ланець Роман Волошин! — кривиться Терентій* (М. Стельмах); *Припустимо, в того ланця й не було іншої мрії за все життя, як заробити пару "песиків"* [песо], *щоб тут же віддати їх збирачеві податків* (І. Білик).

2. Уживається як лайливе слово. — *А ви, лежні, ланці, чого зуби скалите? — кинулась до їх* [них] *Параска і почала банітувати* (Панас Мирний); — *Гей, Микито! Де він, ланець? Вилізай! Ось я, післанець* [посланець] *Від саміського царя!* (І. Франко); — *Ах ти ж, ланець! — вже зовсім жартовливо* [жартівливо] *говорив старий козак, і вся його висока, могутня постать затрусилась від сміху* (А. Кащенко); [С т е х а:]

Ах ти ж анцихрист, проява, ланець, пройдисвіт, чортове ледащо! (В. Самійленко); *З боків лементували жінки, обзивали козаків боягузами і ланцями* (Ю. Мушкетик).

3. *звичайно мн.* Старі, поношені речі домашнього вжитку (одяг, білизна і т. ін.); барахло. — *Бач, як заливаються потом* [полонені], *а мішків з ланцями не кидають* (О. Гончар).

ЛАНÉЦЬ, нця́, *ч., діал.* Ланцюг. *Панас насилу вдержував вісім ланців від вісьмох собак, здорових, як ялівки, а лихих, як дикі звірі* (Б. Лепкий); *У стіну вбито два кільця, а від них ланці* (Р. Іваничук); *Я саме тримаюся за обривок ланця, хитаючись на відкритій платформі для перевезення лісу-кругляку* (І. Карпа).

ЛАНИ́НА, и, *ж., заст.* Поле, нива. *Туман, туман по ланині, широкий лист на калині* (Сл. Б. Грінченка).

ЛАНИ́ТА *див.* **лани́ти.**

ЛАНИ́ТИ, и́т, *мн. (одн.* **лани́та,** и, *ж.),* **ЛАНІ́ТИ,** і́т, *мн. (одн.* **ланíта,** и, *ж.), заст., поет.* Щоки. *Молодії Ланіти, очі і уста Марніють зримо* (Т. Шевченко); — *Та що ж це таке?* — *не міг отямитися від здивування диякон.* — *Єгипетська на мене тьма напала чи що? Та хіба ж можуть бути такі ланити в хлопця?* (М. Старицький); — *Болярині* [боярині] *тепер тільки й знають, що натирати ланіти червоними рум'янами та замітать тротуари шовковими хвостами од спідниць* (І. Нечуй-Левицький); *Побачила* [княгиня Малка], *як швидко повернувся князь Волот.., і зблідла, кровинки не видно було в її ланітах* (Д. Міщенко); *Всі жони й діви та дівчата .. заголосили й запримовляли, рвучи на собі коси й роздираючи в кров ланити* (І. Білик); *Впав потрійний блиск проміння на ланити Тінатін* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); *Не прагнув я з таким тремтінням Ні уст рум'яних, ніби цвіт, Ні вкритих розами ланіт* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

ЛАНІ́ТА *див.* **лани́ти.**

ЛАНІ́ТИ *див.* **лани́ти.**

ЛА́НКА, и, *ж.* 1. Частина (кільце) ланцюга (у 1 знач.). *Оліярник перехилив черпак, і тонюсінький, наче нитка, струмінь оливи почав литися крізь одну з маленьких ланок ланцюжка назад у глек* (Ю. Винничук); *Одна із залізних ланок лопнула* (Д. Білий); // *спец.* Окрема деталь машини, механізму. *У механізмах або машинах ланки з'єднують одна з одною так, щоб забезпечити можливість їхнього відносного руху* (з навч. літ.); // *перен.* Складник чого-небудь цілого. *Для нього не існувало відтінків, нюансів, переходових кольорів, посередніх ланок, що з'єднували б крайнощі* (В. Домонтович); *В Україні необхідні суттєві зміни в усіх ланках системи освіти держави* (із журн.).

2. *перен.* Особа, предмет і т. ін., завдяки яким хто-, що-небудь з'єднуються з кимось, чимось в одне ціле. *Усіма силами душі кликала вона Нур'ялі додому як рідного, як єдину ланку, що зв'язує її з життям* (З. Тулуб); *Галина сумно бачила, як уривається й ця, чи не остання ланка, що штучно якось ще єднала її з внутрішнім світом хлопчини* (Б. Антоненко-Давидович); *Бувши кібером, Валько забезпечував стовідсоткову безпеку й конфіденційність усіх наших контактів, виступаючи в ролі сполучної ланки між нами* (О. Авраменко, В. Авраменко); *В усіх сценах опери "Украдене щастя" важливою ланкою між героями п'єси та їх односельцями є гуцульський характер інтонацій (гуцульська гама), синкопа в ритмі та інші ознаки прикарпатської музики* (із журн.).

3. Найменша організаційна одиниця в якому-небудь об'єднанні. [Б а г а т е н к о:] *Ланка, стій! Ліворуч. Струнко!.. Товаришу лейтенант, ланка учльотів прибула* (І. Микитенко); *З-за лісу навпроти нас вихопилась ланка .. стерв'ятників-бомбардувальників* (Ю. Яновський); [Р о м а н ю к:] *А хіба ти не на первій* [першій] *лінії? Твою ланку вся область знає* (О. Корнійчук); *Вирішальну роль тут мали відіграти творці першої, початкової ланки кінематографічної справи — автори сценаріїв, письменники й журналісти* (М. Бажан); *Все життя мати сапала поле, двадцять років водила ланку, й ніхто ніколи не докорив їй неправдою чи нечесністю* (О. Гончар).

ЛАНКІ́ЄЦЬ *див.* **ланкі́йці.**

ЛАНКІ́ЙКА *див.* **ланкі́йці.**

ЛАНКІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ланкі́йці** і Шрі-Ланка. *Уперше гігантського тарантула описав ланкійський дослідник Раніл Нанаяккара* (з наук.-попул. літ.); *Національною валютою Шрі-Ланки є ланкійська рупія, яка становить 100 центів* (із журн.); *Запропоновано диверсифікувати ланкійський імпорт за рахунок тропічних фруктів: бананів, ананасів, кокосів і т. ін.* (з газ.).

ЛАНКІ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **ланкі́єць,** і́йця, *ч.;* **ланкі́йка,** и, *ж.).* Назва сучасного населення Шрі-Ланки. *Величенька ігуана перебігає нам дорогу. Цікаво, чи мають ланкійці свої забобони стосовно того, в який бік і з якого вона побіжить?* (І. Карпа); *Раціон ланкійців складається переважно з рослинної їжі, вони практично не вживають м'яса* (з наук.-попул. літ.); *Ланкійці стверджують, що їм відомі лише три кольори: блакитні простори океану й неба, жовті пляжі та тропічна зелень* (із журн.).

ЛАНКОВИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **ла́нка.** *Ланкове змішання полягає в тому, що кілька підряд посаджених дерев однієї породи чергують у ряду з кількома деревами іншої породи* (із журн.); *Унаслідок процесів ланкової диференціації виділяються привідні, обмінні, відвідні судини* (з наук. літ.); *При ланковому фотографуванні кожний хронометражист спостерігає за роботою ланки бригади (2–3 чоловіки), яка виконує комплекс узгоджених між собою операцій* (з наук.-попул. літ.); *Дослідницька робота учнів організована за ланковим принципом і передбачає їх розподіл за відповідними науково-дослідницькими відділами* (з навч. літ.).

2. *у знач. ім.* **ланкови́й,** во́го, *ч.;* **ланкова́,** во́ї, *ж.* Керівник ланки (у 3 знач.). *Якось до старого вчителя сільської школи зайшов прославлений майстер .. ланковий Іван Семенович* (Ю. Яновський); *Хоч вона була надто молода, її вважали досвідченою ланковою, яку поважали і трохи побоювались* (М. Дашкієв); *Правда, на нарадах він не без приємності слухав, що його жінка — ланкова, та ще й не остання* (Б. Харчук); *Якщо хтось відмовляється від допомоги — це треба зробити письмово. У нас дуже суворий ланковий* (І. Роздобудько).

ЛАНКУВА́ННЯ, я, *с.* 1. *розм.* Дія за знач. **ланкува́ти.** *Я всі поля тут знаю, бо переполола їх за сімнадцять літ ланкування безліч разів* (з газ.).

2. Поділ на ланки (у якомусь процесі, діяльності і т. ін.). *Під коефіцієнтом ланкування руху товару розуміють середню кількість торгових ланок, які проходить товарна маса під час руху від виробника до кінцевого споживача* (з навч. літ.).

ЛАНКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* Бути ланковим, ланковою (у 2 знач.). *Оповідає Настя Щиглик — низенька, кругла на лиці і в стані жіночка, що ланкує в городній бригаді* (В. Бабляк).

ЛАНОВИ́Й, а́, е́, *іст.* 1. Який має стосунок до володіння або користування землею. *З переходом на німецьке право запроваджувався лановий порядок, коли орні землі, раніше розкидані хаотично, зводилися в компактні поля, а селяни отримували лан землі* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **ланови́й,** во́го, *ч.* Той, хто має ділянку землі або користується нею. *Споконвіку провадилась у підліщан непримиренна війна з лановими та ставчанами* (Є. Кротевич).

2. *у знач. ім.* **ланови́й,** во́го, *ч.* Наглядач за польовими роботами в поміщика. *Збираймося, ходімо, бо лановий як запримітить, що нас немає, буде халепа!* (Панас Мирний); *Над ним схилилось руде бородате лице ланового з синім шрамом над бровою* (В. Винниченко); *А під горою: З свистом лановий Зганяє челядь красти Боже сіно* (І. Багряний); *Коли б лановий був людиною, а не панським псом, Євдоким кинувся б до нього, але краще було перечекати* (М. Стельмах); // Польовий сторож. *У нього в полі залишався раз у раз хліб, недомолочений у скиртах .. Усі ці залишки глядів лановий, старий дід Маркура Пупань* (Т. Осьмачка).

3. *у знач. ім.* **ланове́,** во́го, *с., заст.* Земельний податок. *Ми не платимо в державний скарб нічого; тепер навіть ми скинули з своїх маєтків плату за землі — "ланове", по два шаги з лану* (І. Нечуй-Левицький); *Данини звалися: .. ланове, польове, лісове* (П. Загребельний); *Податок у Великому князівстві Литовському та на Чернігово-Сіверщині називався "ланове" (одиниця оподаткування — лан)* (з навч. літ.).

ЛАНО́К, нку́, *ч.* Зменш.-пестл. до **лан** 1. *Доходили* [молодиця з дівчинкою] *до ланку у пущі самій і там сідали одпочивати* (Марко Вовчок); *Шляхом привласнювання залюднених земель, гарбання підсусідських ланків, лучок та іншого вгіддя неухильно простують вони до становища "благородного дворянства"* (С. Єфремов); *В квітні виорав цапок Огородець і ланок* (М. Стельмах); *Розчистити клаптик джунглів, може, навіть і випалити, як роблять індіяни* [індіани], *й засіяти ланок золотавою пшеничкою* (І. Білик).

ЛАНОЛІ́Н, у, *ч.* Жир, який отримують під час промивання овечої вовни; використовують у медицині та парфумерії. *Помили ноги — намастіть їх вазеліном, або ланоліном, або кремом* (Остап Вишня); *Для виготовлення очних мазей як основу найчастіше використовують суміш вазеліну з ланоліном* (з навч. літ.); *При травмах, болях у суглобах чи радикуліті овече масло змішували із живицею або витяжкою живокосту, втирали у хворе місце та обмотували немитою вовною, яка містить сірку, жирні кислоти й ланолін* (з газ.).

ЛАНОЛІ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **ланолі́н.** *Препарат на ланоліновій основі;* // Виготовл. з ланоліну або з додаванням ланоліну. *Доступний та ефективний ланоліновий крем з успіхом замінює відразу декілька засобів для догляду за шкірою* (з наук.-попул. літ.); *Ланоліновий крем і маски для обличчя чудово зволожують, живлять шкіру, усуваючи сухість* (із журн.).

ЛА́НОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **ла́нка.** *Коли почула* [Марина] *про його смерть, одразу зрозуміла, що втратила одну з найголовніших ланочок свого зв'язку з минулим* (Микита Чернявський).

ЛАНО́ЧОК, чку, *ч.* Зменш.-пестл. до **лано́к.** *Ой, на ланочку він весь день ходив, Грудкою гострою ніжку набив* (з народної пісні); *Іде мати на лан жати разом із дочкою. Прийшли вони до ланочку: помагай нам, Боже..!* (І. Нечуй-Левицький); *Було аж в очах рябботить. Ниви, нивки та ще й нивочки. Лани та ланочки* (С. Журахович).

ЛАНСА́Д *див.* **ланса́да.**

ЛАНСА́ДА, и, *ж.*, **ЛАНСА́Д,** у, *ч.* 1. Англійський парний бальний танець середини XIX ст. *Запросити на лансад.*

2. *спорт.* Високий дугоподібний стрибок коня. *Неймовірні лансади коня на арені цирку викликали захоплення глядачів* (з газ.).

ЛАНСЬЄ́, *невідм., с., іст.* 1. Англійський бальний танець XIX ст. — різновид кадрилі. *Для різноманітності ми танцювали новомодне лансьє, яке складалося з п'яти номерів, але в цьому танці мені не вдавалася друга фігура* (Валерій Шевчук); *У XIX ст. танці втратили величаво-аристократичний характер і стали ритмічно жвавими та демократичними: полька, канкан, галоп, лендлер, лансьє, мазурка* (з наук.-попул. літ.); *Лансьє складається з п'яти фігур різного музичного розміру* (з наук.-попул. літ.).

2. Музика до цього танцю, музичний твір у ритмі цього танцю. *Музичний розмір різних частин лансьє — 6/8, 3/4 і 4/4* (з наук.-попул. літ.).

ЛАНТА́Н, у, *ч.* Рідкісноземельний хімічний елемент з атомним номером 57, пластичний метал білого кольору. *Оксид лантану використовують у виробництві оптичного скла* (з наук. літ.); *Для підвищення стійкості дуги і зменшення витрат електродного матеріалу до складу неплавкого електрода із вольфраму вводять лантан* (з навч. літ.); *Нові матеріали отримані на основі складних оксидів лантану, титану, ніобію і танталу з високою провідністю за іонами літію* (із журн.).

ЛАНТАНІ́Д *див.* **лантані́ди.**

ЛАНТАНІ́ДИ, ів, *мн. (одн.* **лантані́д,** у, *ч.).* Група з 15 хімічних елементів третьої групи періодичної системи з атомними номерами 57–71 від лантану до лютецію. *Лантаніди поширені в природі не однаково. Найбільш важкоприступні — тербій, тулій, лютецій* (з навч. літ.).

ЛАНТА́НОВИЙ, а, е. Стос. до лантану. *Проведено комплексне дослідження лантан-марганцевих манганітів із заміщеннями як у лантановій, так і марганцевій підґратках* (з наук. літ.); *Лантанове скло йде на виготовлення лабораторного посуду* (з наук.-попул. літ.).

ЛАНТАНО́ЇД *див.* **лантано́їди.**

ЛАНТАНО́ЇДИ ів, *мн. (одн.* **лантано́їд,** у, *ч.).* Те саме, що **лантаніди.** *Лантаноїди у вигляді простих речовин — сріблясто-білі метали, що блякнуть у вологому повітрі* (з наук.-попул. літ.).

ЛА́НТУХ, а, *ч.* 1. Великий мішок із грубої тканини. *Бонковський, змолотивши графську пшеницю, наклав на п'ять возів мішків та лантухів і звелів мужикам везти на продаж* (І. Нечуй-Левицький); *Коли треба було .. до млина жито везти, він* [мішок] *— лантух. Коли після обіду спати хочеться, його можна було або під грушею розіслати, або вкритися ним* (Остап Вишня); *Та не встиг Максим зайти й за очерет, як його догнав господар з якимсь лантухом і з мотузкою в руці* (І. Багряний); *Не міг* [Митрофан] *відірвати очей від величезних, пошитих із нових ряден лантухів, що, мов кабани годовані, лежали впоперек на санчатах* (О. Гон-

чар); * У порівн. *Широченна, дебела спина з пропітнілими лопатками .. масивно і кругло, як лантух із мокрим піском, випинається над спинкою фотеля* (В. Винниченко).

2. *у знач. присл.* **ла́нтухом, лантуха́ми.** Незграбно, вайлувато. *Меланка лантухом сповзає з печі — і вже в її руках рядно, і вже вона коло скрині, віко відчиняє* (Є. Гуцало); *Ти чув: як тихо пропливає у невеличкому лісовому озері зграйка полохливих риб .. і як мізерним, нікому не потрібним лантухом лежить в одному з помешкань .. твоє змарніле анемічне тіло* (Ю. Іздрик); *Цілісінькими днями ті розжирілі сколіозники* [хворі на сколіоз] *лантухами вилежувалися на ліжку* (І. Карпа).

3. *чого.* Міра, що дорівнює вмісту такого мішка. *Що дасть город, який можна крисанею накрити? Жменю квасолі та лантух картоплі?* (С. Скляренко); *— Беріть лузгу, два лантухи!.. одбиральщики не зачеплять, бо нащо їм лузга?* (В. Барка); *— Кожен віз гною — зайвий лантух, а то і два зерна* (І. Рябокляч); // *перен.* Про велику кількість чого-небудь. *Високий на зріст, жилавий, він і в тюрмі не дуже змарнів, бо його дружина-кравчиня щомісяця тягала в тюрму великий лантух передачі* (Б. Антоненко-Давидович); *Гилить зуби, дає поради, Носить лантухи настанов, Підмічає серйозні вади У діяльності установ* (В. Симоненко).

4. *перен.* Про неповоротку, вайлувату людину. *Тепер чорний лантух, зав'язаний довжелезним шарфом, читав газету* (Олекса Ізарський); *Як це могло статися, що він досі не помічав, яка Ляля вродлива! А той лантух Василь, бач, помітив* (П. Загребельний); // *з чим і без дод.* Уживається як лайливе слово. *Пора його будити, за п'ятнадцять восьма, о восьмій зустрічаємося з усіма на Ринку, а він усе спить, лантух нещасний* (Ю. Андрухович).

◊ **(1) Ла́нтух (мішо́к) із кістка́ми (з маслака́ми),** *ірон.* — дуже худа, виснажена людина. *Черевний тиф, туберкульоз і жовтуха перетворили її дужого, вродливого сина на чорний лантух з маслаками, в якому ледве тліла іскра життя* (Л. Первомайський); *Гострі коліна підгиналися, — здавалося, що от-от вони переламаються і оцей мішок з кістками з гуркотом полетить додолу* (В. Малик); *Його сірі очиці блищали, наче два карбункули; здавалося, тільки в них та ще хіба в надто рухливому роті жевріло життя. На нещастя, ноги вже вгиналися під цим лантухом з кістками* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма); **[Не оди́н (до́брий)] пуд** *(рідше* **ла́нтух) со́лі з'ї́сти** *див.* **з'ї́да́ти; У міх (у п'ять лантухів) не вбере́ш** *див.* **вбира́ти**[1]**; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **з мішка́ (з ла́нтуха, з рукава́)** *див.* **мішо́к.**

ЛАНТУХО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **ла́нтух.** *Лантухова ряднина.*

ЛАНТУХУВА́ТИЙ, а, е, *розм.* Схожий на лантух (у 4 знач.). *Дзвони хрипло кричали і гнали вперед вузлуваті фігури, покручені непомірною працею, сю в одно злиту з пітьмою масу важких лантухуватих тіл* (М. Коцюбинський); *Принишклому Лесеві .. добре видно з-за огорожі, як порається біля печі опасиста господиня та з кута в кут сновигає, чогось шукаючи, лантухуватий Сень* (І. Нижник).

ЛАНТУШИ́НА, и, *ж., розм.* 1. Тканина, з якої роблять лантухи. *Він накинув на плечі Куприкові свій клунок, на себе натяг Куприків, пошитий з лантушини* (І. Сенченко); *Дістав* [Зарайський] *з-під припічка шматок лантушини, витер нею неоковирні черевики, постояв якусь хвильку біля віконечка* (Микита Чернявський); *Пріська зняла з припічка зашкарублі черевики, понадівані на дровинячки, пару великих онуч з лантушини і цілий жмут цупких, як дріт, зав'язок* (Григір Тютюнник).

2. Те саме, що **ла́нтух** 1, 3. *— Наберу сих огірків я Повну лантушину, А тоді візьму за їх* [них] *я Добру копійчину* (Б. Грінченко).

ЛАНТУ́ШНИК, а, *ч., зневажл.* Той, хто перепродує дефіцитні товари в кризові часи. *Немає такого дня на станції Харків-Пасажирський, щоб не затримували й так званих лантушників* (із журн.); *Лантушники миттєво реагують на появу будь-якого промислового чи продуктового дефіциту й успішно роблять на ньому бізнес* (з газ.).

ЛАНТУШО́К, шка́, *ч.* Зменш.-пестл. до **ла́нтух** 1, 3. *Скоро Лейба повернувся і обережно, мов дитину, постановив у куток на лаву лантушок з грішми* (А. Кащенко); *З невеличким лантушком я повертався з села до невеличкої станції, мов робітник, що докінчує працю, яку йому загадано було* (В. Підмогильний); [О р и н а *(випила):*] *Хай же вам, мій таточку, Боженька за це та ласку духу свого пошле!* [К о п и с т к а:] *От якби він замість духу та лантушок борошна кинув!* (М. Куліш); *— Друзі мої! Якби ви могли мені допомогти, я б вам дав усі три лантушки* [із зерном], *ви б посіяли їх на трьох ділянках* (О. Іваненко).

ЛАНУ́ГО, *невідм., с.* Волосяний покрив у зародків ссавців і людини. *Тонке волосся — лануго, яке покриває тіло плода, поступово зникає* (з наук. літ.); *Розвиток волосків лануго на тілі малюка починається ще в утробі матері, приблизно на дванадцятому тижні* (з навч. літ.).

ЛАНЦ, а́, *ч., діал.* Те саме, що **ланéць.** *— Якось мені самій казала* [Лук'яниха], *що якби її Марину ланцом прив'язав, то урвалася б та й пішла б на танці* (Н. Кобринська);

ЛАНЦЕ́Т, а, *ч.* Невеликий хірургічний ніж, гострий з обох боків. *Лікар скрізь ходив з ланцетом .. і спермацетом, І чванивсь, як людей морив* (І. Котляревський); *Він одчинив скляну шафу й брязнув купою блискучих хірургічних приладь. Він узяв з дека їх кілька — ланцетів, пінцетів та щипчиків* (Ю. Смолич); *Духновичу змигнули перед очима батькові ланцети, блискучі, добре дезінфіковані хірургічні інструменти* (О. Гончар); * Образно. *Хай пензель твій буде блискучим ланцетом істотності і кометою в майбутнє...* (В. Еллан-Блакитний); * У порівн. *Холодна Іванова стриманість, наче ланцет, розтяла їхню безпосередність...* (В. Дрозд); // Медичний інструмент для проколювання шкіри пальця, щоб отримати зразки крові на аналіз. *Надтонке вістря ланцета робить проколювання менш болючим* (з навч. літ.); *З метою безпеки ланцети призначені тільки для індивідуального користування* (із журн.).

ЛАНЦЕ́ТНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ланце́т.** *Доцільно розробити спосіб ланцетного розтину, за якого можна отримати більшу кількість крові для аналізу* (із журн.).

2. *бот.* Те саме, що **ланцетоподібний.** *Листки термопсису трійчасті, з довгастими або ланцетними, зісподу опушеними листочками і двома великими яйцеподібними прилистками* (з наук. літ.); *Ланцетне листя мають обліпиха, верба, підмаренник та інші* (з навч. літ.); *Мигдаль степовий — кущова рослина заввишки 30–100 см, з ланцетними листками, рожевими квітками й великими волохатими плодами — кістянками* (із журн.).

ЛАНЦЕ́ТНИК, а, *ч.* Маленька рибоподібна морська тварина родини ланцетникових. *Ланцетники живуть зазвичай*

на дні, переважно в шарі великозернистого легкого й рихлого піску (з наук. літ.); *Своїми науковими працями про ланцетника та інших тварин О. Ковалевський незаперечно довів, що між хребетними та безхребетними існує нерозривний зв'язок* (з наук.-попул. літ.); *Ланцетників через особливості будови виділяють в окремий підтип безчерепних* (з навч. літ.).

ЛАНЦЕ́ТНИКОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ланце́тник.** *Ланцетникове тіло напівпрозоре, зі слабким металевим полиском* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім.* **ланце́тникові,** вих, *мн.* Родина примітивних морських тварин класу головохордових. *Родина ланцетникових складається з кількох видів дрібних (до 1,5 см) ланцетників* (з навч. літ.).

ЛАНЦЕ́ТОВИЙ, а, е, *бот.* Те саме, що **ланцетоподі́бний.** *Ланцетовий термопсис цвіте в червні й на початку липня* (з наук.-попул. літ.); *Подорожник ланцетовий — одна зі звичайних лікарських рослин нашої флори* (з газ.).

ЛАНЦЕТОЛИ́СТИЙ, а, е, *бот.* Який має ланцетоподібне листя. *В Україні поширений найбільш посухостійкий ланцетолистий, або зелений, ясен* (з наук. літ.); *Лікарська рослина подорожник ланцетолистий загоює рани, лікує запалення, полегшує біль* (з наук.-попул. літ.).

ЛАНЦЕТОПОДІ́БНИЙ, а, е, *бот.* Який має форму ланцета (про листя). *Листя мигдалю ланцетоподібне, вузьке, гладеньке* (з наук. літ.); *Необережність при контакті з термопсисом ланцетоподібним може обернутися небезпечним отруєнням, однією з ознак якого є сильне запаморочення* (з наук.-попул. літ.); *Грайливий вітерець тихо погойдував ланцетоподібні листочки, від чого по пашні, ніби по воді, розходились легенькі брижі* (С. Добровольський).

ЛАНЦЮВА́ТИ[1], юю, юєш, *недок., розм.* Бути ла́нцем (у 1 знач.). *Йому доводиться ланцювати.*

ЛАНЦЮВА́ТИ[2], юю, юєш, *недок., діал.* Перегороджувати ланцюгом, камінням і т. ін. *Ланцюють річку двома рядами каміння, рухаючись у напрямку течії, що утворює кут, на вершині якого ставлять сітки або інше знаряддя для риболовлі* (з наук.-попул. літ.).

ЛАНЦЮ́Г, а́, *ч.* 1. Ряд металевих кілець, послідовно з'єднаних одне з одним. *Тоді наказав Валтасар, і надягли на Даниїла пурпур, а золотого ланцюга на шию його, і розголосили про нього, що він буде третім пануючим у царстві* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Попереду з зав'язаними назад руками йшли Кобза й Остап. Вів їх на ланцюгах стременний князя пан Щука, найлютіший катюга з челядинців Єремії* (О. Стороженко); [С и д і р С в и р и д о в и ч:] *Химко! Піймай собаку та прив'яжи на ланцюг, щоб часом не кинулась на кого* (І. Нечуй-Левицький); *Дзижчить і співає сталь, дзеленчать ланцюги, похитується вагон* (В. Домонтович); *Стало чути, як за вікном шумить море та десь скреготе якірний ланцюг* (В. Кучер); *Спущений з ланцюга здоровенний кундель, захлинаючись гавкотом, кинувся до воріт* (В. Нестайко); * Образно. *Про те, що Людмила могла й не впізнати невдячного перевертня, який так просто порвав кільця ланцюга, що в'язав їхнє майбутнє в одне, про це намагався* [Захар] *не думати* (Іван Ле); * У порівн. *Весь час відчував на собі батьків насторожений і чатуючий погляд. Той погляд стримував його, мов міцні ланцюги* (А. Шиян).

2. *звичайно мн.* Те саме, що **кайда́ни** 1. *Поки присяжний заковував мене в ланцюги, вже й зовсім стемніло* (І. Франко); *Ми знайшли ті гори, де був прикутий Прометей. Прометей там на волю рветься, він уже звільнив, він вихопив одну свою руку з ланцюгів — хоч і з болем, з кров'ю, а звільнив* (П. Тичина); *Та вже в січні й лютому ті завивання почастішали, і всі, хто там мешкав, чули щоночі зітхання та брязкіт ланцюгів, важкий гуркіт каміння і шелест у повітрі* (Ю. Винничук).

3. *мн., чого, які, перен.* Те, що сковує волю, свободу, пригнічує кого-, що-небудь; кайдани (у 2 знач.). *Час не стояв. Промайнула воля, поламала ланцюги віковічні* (Панас Мирний); *Сини Міцкевича, Словацького, Шопена, Сини Коперника, заковані сини! Рвіть ланцюги тяжкі! Хай згине тьма шалена, Хай сяє голубінь народної весни!* (М. Рильський).

4. *перен.* Суцільний ряд, сукупність кого-, чого-небудь, розташованого один біля одного. *От вони всі вже непорушно стоять суцільним обмотаним круг верхів'я гори ланцюгом* (В. Винниченко); *Марійка на ходу озирнулась, побачила за собою розтягнутий ланцюг лижників* (О. Донченко); *На вузькоколійці погуркував електровоз, тягнучи довгий ланцюг вагончиків* (С. Чорнобривець); *Війна прийшла... Почорнілі поля, ланцюг хат над річечкою, .. і садки, і високі тополі — все тепер стало сірим, похмурим* (П. Автомонов); // Ряд бійців, розташованих на деякій відстані один від одного. *Ось вони* [бійці] *розійшлися у ланцюг* (Ю. Яновський); *Наступальні ланцюги кіборгів і бійців флотських "командос" з'явилися з портового боку терміналу* (В. Єшкілєв); *Військові заняття, які складалися з .. нічних маршів, атак загонів, розтягування в ланцюг і тому подібне, проводив підпоручник польської армії* (з мемуарної літ.).

5. *чого, перен.* Безперервна, послідовна низка подій, міркувань і т. ін. *Ранком ланцюг спогадів обірвався* (Іван Ле); *Вона* [висота] *стояла головною ланкою в ланцюгу великого плану нашого наступу* (А. Трипільський); *Її пам'ять пожадливо вбирає все побачене й почуте; ще не захаращений мозок працює чітко і на першу вимогу може відтворити весь ланцюг подій* (М. Дашкієв).

6. *чого, який, спец.* Устаткування, що складається з поєднаних між собою елементів, які утворюють безперервну лінію. *Спочатку розглянемо плоский незамкнений кінематичний ланцюг механізму маніпулятора, який складається з чотирьох ланок* (з навч. літ.).

7. *у знач. присл.* **ланцюго́м.** Один за одним. — *Тут не може трапитися ніяких несподіванок. Адже наші пости, як вам відомо, розташовані ланцюгом і з'єднані телефонним зв'язком* (В. Владко); *Ланцюгом простяглися понад Осколом крейдяні гори, заквітчані лісами* (А. Шиян); *Сім велетенських крутобоких вирв тяглося ланцюгом по стерні, і тільки восьма перетнула дорогу* (Є. Доломан).

◊ **Взя́ти (посади́ти) на ланцю́г (ланцюги́)** *див.* **узя́ти; Кільце́ в ланцюгу́** *див.* **кільце́; Порва́ти ланцю́г Гімене́я** *див.* **порва́ти**[1]**; Рва́ти (розрива́ти, розбива́ти) / порва́ти (розби́ти) кайда́ни (пу́та, ланцюги́)** *див.* **рва́ти; Розі́рвані пу́та (ланцюги́)** *див.* **розі́рваний; Трима́ти (держа́ти) [як (ні́би)] на цепу́ (на ланцюгу́, на ко́роткому налі́гачі)** *див.* **трима́ти; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **з гіллі́ (з ланцюга́, з це́пу, з налі́гача** *і т. ін.)* **зірва́тися** *див.* **зрива́тися; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **соба́ка (пес), спу́щений з при́в'язі (з ланцюга́, з припо́ну)** *див.* **соба́ка; Як цу́цик на вірьо́вці (на цепу́, на ланцюгу́** *і т. ін.)* *див.* **цу́цик.**

ЛАНЦЮГО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ланцю́г** 1. *А осторонь за кільце в носі ланцюговою припиначкою до кілка колгоспний бугай Чемпіон прив'язаний* (В. Нестайко); *З часом шия цієї собацюри в місцях ланцюгових тортур заросла блискучою здоровою шерстю* (І. Карпа); *Без зупинки рухався ланцюговий конвеєр, підчіпляв з води черговий могутній стовбур залізними гаками й волочив його до цеху* (А. Санченко).

2. Який тримається на ланцюгах, здійснюється за допомогою ланцюгів. *Через Дніпро, за проектом Шарля де Віноля, споруджували ланцюговий міст* (Н. Рибак); *Вони* [денікінці] *вже у Дарниці; обсадили з того боку ланцюговий і залізничний мости, готуються увійти до Києва* (В. Шкляр); *Ланцюгова передача здійснюється гнучким ланцюгом між двома паралельними валами* (з навч. літ.).

3. Якого посадили на ланцюг, прив'язали до ланцюга. — *Ніколи не чіпай хижого звіра, ланцюгового собаки* (З. Тулуб); * Образно. *Швидкий назве колишнього колегу ланцюговим псом олігархічного криміналу* (А. Кокотюха).

△ **Ланцюго́ва реа́кція** *див.* **реа́кція; Ланцюго́ве пароплáвство** *див.* **пароплáвство; Ланцюго́вий рефле́кс** *див.* **рефле́кс.**

ЛАНЦЮГО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **ланцюго́вий** 1, 2. *Ланцюговість кристалів, очевидно, пов'язана з технологією отримання порошків* (з наук. літ.); *Ланцюговість товароруху (торгово-організаційна ланцюговість) — це кількість переходів товару від одного власника до іншого* (з наук.-попул. літ.); *Ієрархія в загальному вигляді означає розташування частин цілого в порядку від вищого до нижчого, а для організації — це просто структура влади або ланцюговість* (з навч. літ.).

ЛАНЦЮГО́ВО. Присл. до **ланцюго́вий** 1. *Довжина низки відсилань може бути більшою за одиницю, тобто мати ланцюгово чи рекурсивно розгортальний характер* (з наук. літ.).

ЛАНЦЮЖКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **ланцюжо́к** 1. *Ланцюжкові структури;* // У формі ланцюжка. *Засніжені Татри... Ялиці, Смереки та букиставні. Сліди ланцюжкові лисиці* (М. Рильський); *Речення в тексті поєднуються ланцюжковим, паралельним або комбінованим способами* (з навч. літ.).

ЛАНЦЮЖО́К, жкá, *ч.* 1. Змнш. до **ланцю́г** 1, 4. *Одразу ж з низенького приміщення, що стояло недалеко од храму, появилася ще одна група жерців: кожен із них вів на ланцюжкові істоту* (А. Дімаров); — *Здається, мені час,* — *озвався помічник судді, поглянувши на старовинний хронометр на ланцюжкові* (Любко Дереш); *Високо над землею пролітали журавлі, потім замайорів ланцюжок диких гусей* (А. Шиян); // Прикраса із з'єднаних металевих кілець, перев. з дорогого металу (золота, срібла). *Вона в чорній, глухій сукні, з довгим золотим ланцюжком на всі груди* (В. Винниченко); — *Га-га, попалася птиця-синиця! Невже хан?* — *І рвонув у полоненого з шиї золотий ланцюжок з срібною пластинкою, на якій був зображений триголовий дракон* (В. Малик); *На журнальному столику біля дивана вже лежали сережки й каблучка Ані, .. телефони, медальйон із золотим ланцюжком і кілька пластикових карток* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *перен.* Прикраса з паперу, в'язання з ниток і т. ін., що має вигляд низки з'єднаних між собою кілець. *Французькі каламбури, коротенькі розмови, ексцентричні афоризми .. чіплялись одно до одного, мов кільця на ланцюжку з барвистого паперу* (Леся Українка); *В'язання гачком слід починати з ланцюжка з повітряних петель* (з навч. літ.).

3. *у знач. присл.* **ланцюжко́м, ланцюжкáми.** Один за одним. *Ланцюжком іде група бійців* (Ю. Яновський); *З десяток студентів метушилися біля електрокарів, стільки ж протяглися ланцюжком до вагона* (М. Дашкієв); *Понад берегом зеленіло кілька пальм, під ними купчилися люди, ланцюжком входячи у воду, а потім виходячи з неї* (О. Бердник); *Ходили* [в'язні] *ланцюжком по колу. Над головою стовбичив на трапі наглядач, слідкував за порядком* (М. Андрусяк); *Кільканадцять стрільців одразу розсипалися ланцюжком між синіми квітами індиго, які рясно вкривали мальовничу рівнину* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

ЛАНЧ *див.* **ленч.**

ЛАНЬ, і, *ж.* Дика тварина родини оленевих, струнка й дуже прудка. *Як гордо мчали ми через рови й каміння.., Як пробивалися між плетивом гіллястим За ланню бистрою, за кабаном ікластим!* (М. Рильський); *Сама природа розподілила сили й можливості між расами, народами, людьми так само, як і між іншими своїми створіннями — левами й антилопами, тиграми й ланями, вовками й вівцями* (І. Росоховатський); *Передсвітанковим степом бігла лань, сірувато-руда, зі світлими плямами, бігла, нечутно стелячись над срібною ковилою, якась прозора, ніби аж безтілесна в місячному сяйві* (В. Чемерис); *Людська цікавість так само живиться нашими сльозами, як мушва — кров'ю пораненої лані* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма); * У порівн. *Анастасія .. щосили гайнула порожньою галереєю. Бігла, мов лань* (Н. Королева); // *перен.* Про струнку, тендітну жінку. — *Не хвилюйся, моя трепетна лань,* — *лагідно озвався* [батько] (Є. Кравченко).

ЛА́НЯЧИЙ, а, е. Прикм. до **лань.** *Ланячий слід;* // Такий, як у лані. *Тільки ж усе одно перший голос — це для красивих худих білявок, у крайньому разі світло-русявок, із цибатими ногами і витріщеними ланячими очима* (І. Карпа).

ЛАО́СЕЦЬ *див.* **лао́сці.**

ЛАО́СКА *див.* **лао́сці.**

ЛАО́СЦІ, ів, *мн.* (*одн.* **лао́сець,** сця, *ч.;* **лао́ска,** и, *ж.*). Народ, що становить основне населення Лаосу; представники цього народу. *Гриць .. уважно оглянув чоловіка. Обличчя індокитайського типу — може, лаосець, може, малаєць або кампучієць. А може, в'єтнамець?* (О. Бердник); *Я тепер дістав можливість непоквапливо роздивитися обидва альбоми .. На наступній сторінці позувала якась в'єтнамка чи лаоска, бо була дуже вже мініатюрна* (Ю. Винничук); *У Таїланді живуть не лише власне тайці, але й кхмери, китайці, лаосці, малайці, перси, індуси та ін.* (з наук.-попул. літ.).

ЛАО́СЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лао́сці** і Лаос. *Треба подумати про якийсь .. шарф. Довгий-предовгий. З лаоського шовку чи з волейбольної сітки* (І. Карпа); *Після об'єднання лаоських князівств у XIV ст. правителі Лансангу доручили своїм ученим створити новий алфавіт* (з наук.-попул. літ.); *Фанфон* [тайфун], *назва якого в перекладі з лаоської мови означає "звір", досяг території Японії в районі головного острова країни Хонсю* (із журн.).

ЛАОТЯ́НИ, я́н, *мн.* (*одн.* **лаотя́нин,** а, *ч.;* **лаотя́нка,** и, *ж.*). Те саме, що **лао́сці.** *Лаотяни чинили опір чужинцям, які дедалі безжальніше експлуатували їх* (з навч. літ.).

ЛАОТЯ́НИН *див.* **лаотя́ни.**

ЛАОТЯ́НКА *див.* **лаотя́ни.**

ЛАОТЯ́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лаотя́ни.** *Лаоська (лаотянська) мова — офіційна мова Лаосу* (з наук. літ.); *У лаотянській міфології згадується гігантська ліана, яка виросла до самого неба й закрила собою всю землю* (з наук.-попул. літ.).

ЛАП, ЛАП-ЛА́П, *розм.* Уживається як присудок за знач. **ла́пати** 1. *— А де ж твій картуз? Лап він за голову — нема картуза* (Б. Грінченко); *Швиденько загнала* [дівчина] *скот у загороду та до хустки мерщій. Лап, — вогкенька ще. Ну, та нічого, і на голові висохне* (А. Головко); [Б а т ь к о:] *Сам бачу, що одної ноги нема. Болить?* [С и н:] *Уночі. Прокинусь, лап! — пусто, а-ай!* (О. Довженко); *Один окунь, видно, голодний, розігнався і з розгону вхопив Петра за вус. Петро — лап! — нема половини вуса!* (М. Вінграновський).

ЛА́ПА, и, *ж.* 1. Стопа, нога тварини, птаха і т. ін. *Великі білі вівчарки, наче ведмеді, скачуть на задніх лапах* (М. Коцюбинський); *Ледве чутно тріснув сучок під глухою лапою куниці* (О. Донченко); *Каштан, привітно загрібаючи задньою лапою, почав як умів лащитись до Горобенка. Він лизнув йому долоню й тер мордою об штани* (Б. Антоненко-Давидович); *Гусак засичав з усіх сил, гусенятко забилося йому під живіт, під лапи* (М. Вінграновський); *Кріт штовхнув пташку своєю короткою лапою* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена); * Образно. *Весна підійшла на вогких ведмежих лапах і дихала з пролісків, із молодих дубових хащів теплою парою* (І. Микитенко); // *перен., зневажл., ірон.* Рука або нога людини (звичайно велика, незграбна). *Дошаков, усміхаючись, підійшов до Колісника і подав йому руку. Той трохи не познаменувався до пухкої панської руки, коли уздрів її у своїй червоній страшенній лапі* (Панас Мирний); *Редактор недбало простягнув йому* [Володимиру Івановичу] *через стіл свою здоровенну лапу* (Л. Старицька-Черняхівська); *Товариші запевняють, що на таку лапу, як у Левка, .. обувачки не знайдеш* (О. Гончар).

2. *чого, перен.* Гілка хвойного дерева або великий і широкий лист інших рослин. *Вдень сидить* [Пахом Хрисантович] *у своєму кабінеті при світлі лампи, як Діоген у бочці, бо вікна йому знадвору затуляє зеленими лапами листатий веселий виноград* (О. Гончар); *Обважнілі лапи ялин сяяли сніговою позолотою, що перемежалася з голубими тінями* (М. Руденко); *Небо пахне ранковим лісом, пахне, зовсім по-особливому, брезентовими наметами і сосновими гілками, що кладуть на ці намети свої важкі лапи* (С. Жадан).

3. Інструмент, пристрій, вигнутий, розплющений кінець якого служить для підтримування, зачіпляння чого-небудь або натискування на щось. *Колись, у молодості, до вчителювання, він служив колійним обхідником .. Ніхто так ловко не орудував лапою і ключем, як він* (В. Земляк); // Пристрій для надання стійкості або для прикріплення до чого-небудь якоїсь машини. *Екскаватор уперся обома лапами в землю, тулуб його трохи піднявся, посунувся вперед* (В. Собко).

4. *с. г.* Робоча частина ґрунтообробних знарядь. *Заміна боронування глибоким розпушуванням ґрунту підгортальниками, лапами-відвальниками і долотами в поєднанні з боронуванням цілком себе виправдала* (з наук.-техн. літ.); *Він усе боявся зачепити їх* [листочки] *гострою лапою, різонути якого рядка. І не зачепив, і не різонув, а вів трактора, як по струні* (В. Кучер).

5. *спец.* Шип на кінці колоди, який вганяють у відповідне для нього заглиблення в іншій колоді при скріпленні їх у вінець. *З тесаних брусів рубали ріжки в лапу і без лишку, завдяки чому одержували чіткий ріг будинку* (з наук.-попул. літ.).

Става́ти / ста́ти на го́лову (на ру́ки, на ла́пи *і т. ін.) див.* **става́ти; (1) Ше́вська ла́па (коза́)** — металевий плескатий інструмент на довгій ніжці, який використовують при пошитті чи лагодженні взуття. *В хаті, біля лави, на низенькому ослінчику сидів Василь. Між колін тримав шевську лапу, на ній — дірявий Лідин черевик* (Ю. Мушкетик); *Бригадиром тут високий розважливий дядько Пилип. Майже 30 років сидить він із шевською козою між колінами* (з газ.).

△ **(2) Во́вча ла́па** — степова однорічна рослина з розсіченими на вузькі частинки листками й поодинокими голубими квітками. *Часто на полянах зустрічаються чорниці, вовча лапа, зубрянка, лісова лілея, гірський ірис* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Ви́рватися з рук (з лап, з лабе́т, з лабе́тів, з па́зурів** *і т. ін.) див.* **вирива́тися[1]; Запуска́ти / запусти́ти ру́ку (ла́пу)** *див.* **запуска́ти[1]; [І] ку́ри загребу́ть (заклюю́ть) <Ку́рка ла́пою загребе́>** *див.* **ку́ри; Наклада́ти / накла́сти (наложи́ти) ру́ку** *(грубо* **ла́пу)** *див.* **наклада́ти; (3) На (у) ла́пу** *кому, зі сл.* д а т и, п о к л а с т и *і т. ін., фам.* — плата за які-небудь послуги або винагорода за щось; хабар. *Спершу — дай йому на лапу... Не даси, то походи* (С. Олійник); *— Я артист, творча особистість. А хабара — дулю! Не вмію я давати на лапу* (Г. Пагутяк); *Розповідають, як вивезти за безцінь з Карпат ліси. Сто доларів у лапу комусь із мерії — і тонни лісу за кордон* (з газ.); **У лабе́тах (у ла́пах)** *див.* **лабе́ти; У лабе́ти (у ла́пи)** *див.* **лабе́ти; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ку́рка (соро́ка) ла́пою <Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **соро́ка по ти́ну>** *див.* **ку́рка.**

ЛАПА́Й, я́, *ч., діал.* Людина з великими, незграбними руками. *Лапай узявся косити.*

ЛА́ПАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **ла́пати** 1. *Не хочу, щоб мій щоденник лапали чужі руки. Це лапання буде схоже на примусове лапання жінки, яка не здатна чинити опір* (М. Матіос); *Дитячій радості просто не було меж! Нові враження від побаченого моря, маса позитивних емоцій від купання у тепленькій водичці, лапання медуз* (з газ.).

2. *діал.* Дія за знач. **ла́пати** 2. *Рушай мерщій до Міщенка, передай йому, аби дурно не пнувся злапати плюгавця. Скажи, що отаман передає йому таке слово: з того його "лапання" все одно нічого не вийде, тільки хлопців багато погине* (В. Єшкілєв).

ЛАПАРОСКО́П, а, *ч.* Медичний прилад для огляду черевної порожнини; ендоскоп. *В операційному блоці лікарні був установлений лапароскоп* (з наук.-попул. літ.); *У центральній районній лікарні провели першу операцію з використанням лапароскопа* (з газ.).

ЛАПАРОСКОПІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **лапароско́п** і **лапароскопія.** *Розроблено раціональну тактику лікування хворих з важкими формами гострого панкреатиту з урахуванням можливостей лапароскопічних методик* (з наук. літ.); *Лапароскопічна хірургія впроваджена в повсякденну практику, хоча вимагає використання спеціального дорогого обладнання* (з наук.-попул. літ.); *Операція може здійснюватися одним із трьох методів: абдомінальним, вагінальним або лапароскопічним* (з навч. літ.).

ЛАПАРОСКОПІ́Я, ї, *ж.* Інструментальний огляд та малоінвазивне оперативне лікування органів черевної порожнини за допомогою лапароскопа. *Лапароскопія є одним із сучасних і ефективних методів діагностичного обстеження, а також видом хірургічної операції на внутрішніх органах* (з наук. літ.); *Лапароскопію використовують як для визначення діагнозу — діагностична лапароскопія, так і з лікувальною метою — оперативна (хірургічна) лапароскопія* (з наук.-попул. літ.); *Студенти-медики мають засвоїти основні принципи лапароскопії* (з навч. літ.).

ЛАПАРОТОМІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **лапаротомія.** *Для проведення лапаротомічних втручань використовують стандартний набір інструментів, як і в абдомінальній хірургії* (з наук. літ.); *Лапаротомічний розріз слід ретельно пошарово зашити* (з навч. літ.).

ЛАПАРОТОМІ́Я, ї, *ж.* Хірургічне втручання, яке виконується з метою відкриття повного або часткового доступу до органів черевної порожнини. *Лапаротомію здійснюють тільки під загальним знеболюванням* (з наук.-попул. літ.); *На відміну від лапароскопії, лапаротомію вважають більш травматичною операцією* (з навч. літ.).

ЛАПА́СТИЙ, а, е. Те саме, що **лапа́тий.** *Гаркуша міцно потер лапастою долонею буре чоло, сплюнув* (І. Рябокляч); *Зрідка по дорозі виступали лапасті дуби й розкидали буйне шатро* (М. Хвильовий); *Кумпан діловито складає повні диски, ніби господиня свіжі коржі, до обладнаної ніші, перед тим вистеливши її лапастим листям лопуха* (Є. Доломан); *Не переставав хлюскати лапастий дощ, розливаючи великі річки-озера по землі* (Панас Мирний); *За вікном тихо осідає лапастий сніг* (Г. Колісник).

ЛАПА́СТО, *присл.* Великими сніжинами або краплями (про опади). *Коли стемніло, в Горопахи на білому коні вступила зима — лапасто посипало снігом* (Р. Федорів); *В снігу, що падає лапасто, Чи в сні, що лине звіддалі, Хоч на хвилиночку припасти До лона рідної землі* (І. Гнатюк).

ЛА́ПАТИ, аю, аєш, *недок., кого, що і без прям. дод., розм.* 1. Торкати, хапати кого-, що-небудь рукою (руками). *Володько соромливо зиркав на хазяїв, хтів щось сказати і не смів. Тільки лапав рукою те місце, де мав вирости вус* (М. Коцюбинський); *Час від часу він лапає телефонну ручку, натискує на ґудзик й диктує автоматичну телефонограму* (В. Винниченко); *Василько запитливо лапає себе по кишенях, полохливо оглядається по кімнаті й раптом трагічно вигукує: — Де ж мисливський квиток?* (Б. Антоненко-Давидович); *Сидить, бідна* [Семениха], *лапає себе за голову — чи не гарячка в неї? Чи не приснилося, бува?* (О. Бердник); *Я не маю права розпрощатися із життям! Хоча б заради того, що не хочу, щоб мій щоденник лапали чужі руки* (М. Матіос); // Дотиками рук розшукувати що-небудь у темряві. *Зажурився, сердешний, і горючими сльозами вмивається. Коли чує, — хтось лапає біля клямки* (О. Стороженко); *Бурлаки розсипалися по двох темних кімнатах, лапали руками по всіх закутках, лазили під ліжка і не знайшли пана* (І. Нечуй-Левицький); *Панічно лапав* [Черняченко] *руками довкола себе, намагався підвестися* (Ю. Мушкетик); *Лапаючи в торбинці.., Редька намацала свій надкушений ключ* (І. Карпа); // Розпізнавати що-небудь дотиками пальців. [Н а с т я *(лапає пальцями Єфросинине плаття)*:] *Яке ж гарне твоє плаття! Ото якби собі таке справити .. А як шелестить!* (І. Нечуй-Левицький); *Підходили* [люди], *лапали одіж, хитали головами, але ніхто не ризикував пізнати своє* (М. Хвильовий); *Сниться мені чи справді? Лапаю ніс, лапаю вуха... ні, це не сон* (Яків Баш); *Не відав, куди йти, вхідні двері, на лихо собі, зачинив також, тож лапав шарудяві* [шорсткі] *стіни і ніяк не міг натрапити на двері внутрішні* (Валерій Шевчук).

2. *діал.* Хапати, ловити. — *Тримай! Лапай злодіїв! — загукали сусіди, що якраз надбігли на поміч .. господареві* (І. Франко); *Довбуш прийшов до нього та й каже: — Рибу лапаєш?* (Г. Хоткевич); *Стаючи на ноги, почув крик: — Борзо лапай, бо втікне* [втече]! *Але не мав часу обертатися* (Г. Пагутяк).

ЛАПА́ТИЙ, а, е. 1. Який має великі лапи (у 1 знач.). — *Ведмедя оце бачив, — сказав він, — здоровенний, лапатий* (А. Шиян); [Б а б у с я:] *Лягайте спати, завтра прийде тато. Заріжу я вам курочку лапату* (П. Воронько).

2. Такий великий і широкий, як лапа (у 1 знач.). *Дві відгодовані доньки доїли корови, широко розставивши червоні лапаті ноги* (З. Тулуб); *Гнат Щербина, казали люди, своєю лапатою рукою крізь шкуру безпомилково відчував силу і кров скотини* (М. Стельмах); *Кадочніков кинув мені під ноги пак з амуніцією і поклав на плечі лапаті ручища* (М. Дочинець); *Повернувши за ріг, вони опинилися перед вуличним кафе — столики під лапатими парасольками стояли мало не на тротуарі* (Г. Вдовиченко).

3. З великими і широкими вітами, листям або пелюстками (про рослини, візерунки). *Намітка світилась, і через неї було видно високий очіпок з червоними лапатими квітками на жовтогарячому полі* (І. Нечуй-Левицький); *Лапаті ялини давали затишок* (М. Шеремет); *Лапате дерево розкинулося широко над головою, заслонивши небо й сонце густою зеленою короною* (І. Багряний); *Розрізняю лапаті обриси листя* (С. Андрухович); // Великий і широкий (про листя, віти і т. ін.). *І от ростуть за нашої доби В добу колишню саджені дуби, Розкріплюються вітами широко, Лапатим листям юне тішать око* (М. Рильський); *Лапате листя каштанів парує під теплим дощем* (Ю. Яновський); *Він вигаптував на шибці якісь казкові срібні рослини, лапате листя, буйне гілля пальм* (Б. Антоненко-Давидович).

4. Який падає, іде великими сніжинами або краплями (про опади). *Сніг перестав, посіявся дрібний імлистий дощ, потім знову пухкий лапатий сніг* (С. Васильченко); *І пада сніг лапатий, волохатий Спокійно й величаво над селом* (М. Рильський); *Рідкий лапатий дощ глухо стугонів по критому ґонтою дашку* (Ю. Мушкетик); *І ось коли вже зовсім смеркло, лапатий сніг починає хутко-хутко танцювати в повітрі* (Ю. Винничук); // Великий (про сніжини, краплини і т. ін.). *Кілька важких і лапатих дощових капель упали на круп коня .. і покотилися вниз по сухій шерсті* (Григорій Тютюнник); *Подих ледь помітного вітру кинув з дубів лапаті пластівці снігу* (М. Руденко).

ЛА́ПАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок., за що і без дод., розм.* Те саме, що **ла́пати** 1. [К и р п а:] *В ділі кумерческьому* [комерційному] *треба частіш лапатись за кишеню...* (М. Кропивницький); — *А ви не лапайтесь! — резонно всовіщав дівочий ляпас* (Я. Качура).

ЛАПАТОЛИ́СТИЙ, а, е. Який має лапате листя. *На темних лапатолистих фігах завзято, мов сотні тріскачок, до одуру, до самозабуття тріщать цикади* (М. Коцюбинський); *Це був кленок. Лапатолистий кленок, що, може, тільки п'яте літо як пустив коріння в землю* (С. Журахович).

ЛАПИ́НА, и, *ж.* Деревна рослина родини горіхових з великим листям та оригінальними супліддями, що звисають, поширена в країнах Південно-Східної Азії. *Кору, листя та тичинкові сережки лапини використовують у народній медицині як потогінне* (з наук.-попул. літ.); *Лапина відома як декоративна рослина* (з газ.).

ЛАПИ́СЬКО, а, *с.* Збільш. до **ла́па** 1. *Удар досяг цілі — собака заскавчав, забрав лаписька, знову крутнувся дзиґою* (А. Кокотюха); [К и л и н а:] *Скажений, пусти вже! Там і лаписько, як ковальські кліщі* (М. Кропивницький); *Лікар, сплівши лаписька за спиною, оголосив: на честь Восьмого березня танці під радіолу!* (Є. Пашковський).

ЛАПИ́ЩЕ, а, *с. і* і, *ж. Збільш. до* **ла́па** 1, 2. *На голові в шамана стирчала висока однорога шапка, спереду і ззаду підбита дорогим хутром, а носки чобіт скидалися на пазуристі ведмежі лапища* (М. Сиротюк); *На бруківку вискочив чималий сірий звір, з добру вівцю завбільшки. Вздрівши валку, звірюга з несподіванки аж присів на задні лапища* (В. Чемерис); *Він* [коновод] *загріб своїми лапищами цілу купу каміння і потяг до стовпа* (Б. Грінченко); *—Який-небудь відставний суб'єкт лізе тобі в грудну клітку своїми лапищами...* (О. Гончар); *Він засовує руку — велике чорне лапище — до лівої кишені* (В. Лис); *Сосни махали кошлатими лапищами* (О. Донченко); * Образно. *Немилосердні лапища війни і злиднів не минули села* (М. Стельмах).

ЛАПІДА́РІЙ, ю, *ч.* 1. *мист.* Колекція зразків стародавньої писемності, виконаної на кам'яних плитах (стінах, надгробках і т. ін.), а також залишки скульптур і будівель з місць археологічних розкопок. *Лапідарії виникли наприкінці XIX ст. як приватні колекції аристократії, що захоплювалася давньою культурою* (з наук. літ.); *На самій вершині Мітридату незрушно вганявся в небо високий обеліск героям та трохи нижче біліли розкидані камені античного лапідарію* (П. Загребельний); *Лапідарій (експозиція давньої кам'яної скульптури) Національного історико-археологічного заповідника "Кам'яна Могила" поповнився новими зразками* (з газ.); // Установа, у якій зберігають такі колекції та здійснюють їх наукове опрацювання. *Лапідарій у Керчі посідає одне з провідних місць серед сховищ класичних епіграфічних пам'яток світу* (з наук.-попул. літ.).

2. Жанр літератури середньовіччя, що описує виняткові, магічні або надзвичайні якості каміння. *Одним із найбільш впливових лапідаріїв у літературі є "Книга каменів", або "Книга про камені", укладена між 1061 та 1081 роками єпископом Марбодом Реннським* (з наук.-попул. літ.).

ЛАПІДА́РНИЙ, а, е, *книжн.* 1. Короткий, стислий, але чіткий і ясний. *Останній її* [строфи] *рядок має всі прикмети так званого лапідарного стилю, який вимагає суцільного, а не латаного перекладу* (І. Франко); *Для епіграми Елланському не ставало чіткого вірша, лапідарної фрази* (М. Зеров).

2. *мист.* Прикм. до **лапіда́рій** 1. *Пам'ятки писемності, без яких неможливо з'ясувати характер мови, поділяються на лапідарні написи, графіті, написи на свинцевих пластинах, клеймах на амфорах та інших категоріях посуду* (з навч. літ.).

3. *літ.* Прикм. до **лапіда́рій** 2. *Християнська лапідарна література явила світу численні прояви факту надзвичайної важливості, яку приділяли символізму каменів у ту добу* (з наук.-попул. літ.).

ЛАПІДА́РНІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Абстр. ім. до **лапіда́рний** 1. *Текст "Макбета" незвичайно трудний для перекладу, задля своєї лапідарності, різнорідності стилю і багатства натяків на різні мало звісні нам відносини* (І. Франко); *Таємниче і урочисто проголосила* [Сяня] *загальновідоме своєю лаконічною лапідарністю слово* (Ю. Іздрик); *Виразною рисою лірики А. Малишка є пісенність. Та пісенність, яку характеризують виняткова простота й лапідарність форми, музикальність у поєднанні з чіткою ліричною конструкцією* (з наук.-попул. літ.).

ЛАПІДА́РНО, *книжн.* Присл. до **лапіда́рний** 1. *У вірші "В'язень" Леся Українка лаконічно, лапідарно розкриває вічно болючу проблему свободи* (з наук. літ.).

ЛАПІ́ЛІ, ей, *мн., геол.* Уламки неправильної форми розміром до 30 мм, виверженi вулканом. *Вулканічний матеріал розміром менше за 0,4 см відносять до попелу, а розміром від горошини до волоського горіха — до лапілей* (з наук.-попул. літ.); *Місто повністю засипало пірокластичним матеріалом — вулканічним попелом, піском, лапілями та пемзою* (з навч. літ.); *Виливання розплавленої лави з вершинних кратерів конусоподібних з крутими схилами вулканів чергуються з вибуховими викидами попелу, лапілей та інших твердих уламків* (із журн.).

ЛА́ПКА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **ла́па** 1–4. *Он, під постіллю муркає* [кіт] *та так гарно простягає лапку до клубочка з ниткою* (М. Коцюбинський); *Перепелиці підрізали лапку під час косовиці й отаку, поранену, тремтячу від страху й болю, принесли з лугу* (Б. Антоненко-Давидович); *Літо квітує, лапками бджоли Гречок колишуть білі моря* (А. Малишко); *А метелик? А той метелик, якого я посадив у коробку? У нього крильця були жовто-білі, а на лапках, на вусах — золотистий пилок* (В. Близнець); *Ганна, відламавши ялинову лапку, встигла тільки нагнутися, щоб зчистити з чобіт налиплу грязюку, як раптом несподівано розітнувся новий оглушливий постріл* (В. Козаченко); *Якщо працівник за швейною машинкою помилився або пропустив якийсь етап, наприклад, не опустив лапки, на екрані машини з'явиться повідомлення про це* (з наук.-попул. літ.); // Відбитки, сліди живих істот, звичайно дрібних. *Слід білки на снігу багатьом знайомий — спереду дві великі широко розставлені задні лапки, ззаду дві менші, тісно зближені, передні* (з наук.-попул. літ.).

2. *звичайно мн.* Шкурки, хутро з лап тварини. *Від пояса на ретязках* [ретязьках] *звисали мордочки кун, лапки й вушка білок зі срібними гвіздками* (Б. Лепкий); *Пильні євнухи кизляр-аги Ібрагіма знайшли зашиті в покривала на султанському ложі висушені заячі лапки, що мали зберігати кохання Сулеймана і Хуррем* (П. Загребельний).

3. *діал.* Пастка. *Миша потрапила в лапку* (з казки).

△ **(1) Гу́сяча** *(рідко* **гуси́на)** **ла́пка** — багаторічний бур'ян із жовтими квітками й стеблом, що стелиться по землі. [П а с т у х:] *Я навіть на прогалині фіалку одну знайшов і гусячі лапки* (Леся Українка); *Голубі сніжинки пролітали. Мерзла і лунка була дорога. Тільки часом десь — льодок розталий І гусина лапка біля нього* (М. Рильський); **(2) Котя́ча ла́пка (ла́почка)** — багаторічна трава з повзучими пагонами. *То там, то сям простяглись до сонця котячі лапки, сухі, бездушні, м'якенькі, немов оксамит* (М. Коцюбинський); *Яка ж вона, котяча лапочка? Фото передають усю чарівну силу скромної квітки* (із журн.).

◇ **[1] ла́пки покла́сти** *див.* **покла́сти**[1]; **(3) На за́дніх ла́пках,** *перев. зі сл.* х о д и т и, п о в з т и, л і з т и *і т. ін., зневажл.* — улесливо, запопадливо, принижуючись і т. ін. *Прислужники царські наввипередки скакали перед царем на задніх лапках* (Г. Хоткевич); *Кук страшенно боявся комуністів і завжди ходив перед ними на задніх лапках* (М. Хвильовий); *Хай собі тепер лащиться і ходить навіть на задніх лапках — він не забуде свого приниження!* (В. Малик); **Склада́ти / скла́сти (зложи́ти) ла́пки (кри́льця)** *див.* **склада́ти; Става́ти на двох ла́пках** *див.* **става́ти; Ха́тка на ку́рячій ні́жці (ла́пці)** *див.* **ха́тка.**

ЛАПКИ́, по́к, *мн.* Парний розділовий знак (« » , “ ” або „ ”) для виділення прямої мови, цитат, заголовків, а також слів, ужитих у непрямому, найчастіше іронічному значенні. *Коли .. чужих фраз з лапками у тексті непомірно багато, вони починають нагадувати вам сірих стоног* (І. Волошин); *Альбораків текст являв собою нав'язливу суміш алюзій, іншомовних цитат, висловів у лапках, всередині яких виникали інші лапки, лапок було більше, ніж усіх інших знаків, разом узятих* (Ю. Андрухович); *Макс узрів куцу вивіску без ознак профілю діяльності. Отак просто — Весна. Навіть без лапок* (Люко Дашвар); *Якщо імена папки, файла або аркуша містять пропуски, то ніяких додаткових лапок ставити не потрібно* (з навч. літ.).

◇ **(1) Без лапо́к** — прямо, по-справжньому, щиро. *Друг дому. У справжньому розумінню* [розумінні] *цього слова, без лапок!..* (В. Винниченко); *Якщо вже про боротьбу з бандитизмом, то це мій батько вирушив на неї голіруч і не повернувся — із тим бандитизмом, без лапок, що півсвіту був захопив: владним, державним, панівним* (О. Забужко); **(2) У лапка́х** — не в прямому розумінні слова, а іронічно, з насмішкою (про щось написане, рідше — сказане). — *Ще й теорійку, в лапках, пустили: не за нас воно стало, не за нас і перестане* (В. Кучер); *В основі найвишуканіших, найблагородніших (у лапках і без лапок) і найхитромудріших суспільно-політичних теорій завжди лежать і конкретна історична ситуація, і глибокі, корінні соціально-економічні, державно-національні та інші інтереси певних груп людей* (І. Дзюба); **(3) У лапки́,** *зі сл.* б р а т и, в з я т и *і т. ін.* — в іронічному, презирливому або протилежному значенні. *В садок вишневий я вже не вірю. Читач добре пам'ятає, що я його в лапки взяв* (Д. Бузько); *Так почалася між ними розмова — людини і птаха. Слово це — розмови — не беру в лапки, бо ж розмова була справжньою — маленька людина запитувала птаха на його мові* (В. Чемерис); *На мою думку, слово "націоналіст" щодо тих середовищ еміграції, які ним спекулюють, треба брати в лапки* (О. Шугай).

ЛАПЛА́НДЕЦЬ *див.* **лапла́ндці.**

ЛАПЛА́НДКА *див.* **лапла́ндці.**

ЛАПЛА́НДСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лапла́ндці** і Лапландія. *Лапландський подорожник поширений у Сибіру, Східній та Північній Європі* (з наук.-попул. літ.); *Далеко не всі знають про існування Лапландського заповідника. Чим він знаменитий? Як він влаштований?* (із журн.); *Батьківщина лапландського пастушого собаки — лапландська тундра* (з газ.).

ЛАПЛА́НДЦІ, ів, *мн. (одн.* **лапла́ндець,** дця, *ч.;* **лапла́ндка,** и, *ж.), заст.* Народність угро-фінської групи, що живе на півночі Норвегії, Швеції, Фінляндії, на Кольському півострові; саами. *Найбільше лапландців проживає на території Норвегії* (з наук.-попул. літ.); *Традиційними заняттями лапландців є оленярство, рибальство й мисливство, проте зараз більшість лапландців мешкає в містах і веде міський спосіб життя* (із журн.); *У Лапландії на вас чекає краса північної природи, надзвичайна гостинність лапландців і високий рівень сервісу* (з мови реклами).

ЛАП-ЛАП *див.* **лап.**

ЛАПЛАСІА́Н, а, *ч., мат.* Сума часткових похідних другого порядку по кожній декартовій координаті скалярного або векторного поля. *Лапласіан часто використовують у математичній і теоретичній фізиці* (з наук.-попул. літ.).

ЛАПНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., кого, що, чим, за що і без прям. дод.* Однокр. до **ла́пати** 1. *Він холонучими руками лапнув себе за живіт, за груди* (В. Малик); *На мить, на одну лише мить на плечі навалилася непомірна втома, гаряча ядуха стиснула груди, що він аж лапнув за них руками й розстебнув гаки кунтуша* (Ю. Мушкетик); *Онися Степанівна лапнула рукою коло пояса, де в неї завжди висів здоровий пучок ключів, і не знайшла ключів* (І. Нечуй-Левицький); *Гриць лапнув у кишенях піджака, намацав коробку сірників* (О. Бердник); *Зробив* [Богдан Майстренко] *просто різкий рух, лапнув рукою повітря, ніби збираючись таки схопити вухо кривдника* (А. Кокотюха); *Богдан Гатило нарешті підійшов до стіни, лапнув рукою — й раптом болісно скрикнув...* (І. Білик).

ЛАПНУ́ТИСЯ, ну́ся, не́шся, *док.* Однокр. до **ла́патися.** *Лапнеться* [Проценко] *за стакан — гарячий, знову піде, а через хвилину вертається* (Панас Мирний); *Годой мимовільно лапнувся за оселедець, який висів з-під сивої смушевої шапки* (І. Білик); *Лапнувся* [Іван] *до кишені, і тут його лице осяяла задоволена блаженна посмішка* (В. Лис); *Так мені заболіло, що я враз прокинувся і за лівий бік лапнувся, чи там чого немає* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛА́ПОТЬ, птя, *ч., рідко.* Те саме, що **лича́к** 1. *Бийте, дівки, тропака, Не жалкуйте лаптів* (П. Чубинський); *Лапті* [на зображенні селянина] *викликали низку дотепів, але, певне, цього вимагав стиль художника* (М. Івченко); *Ноги були взуті в лапті і вмотузовані* [обв'язані] *онучами аж до самих колін* (Т. Осьмачка); *В подраній свитині та лаптях на босу ногу зупинився на вигук дядько й байдуже подивився в бік верхівця* (Б. Антоненко-Давидович).

◇ **Озу́ти (взу́ти, обу́ти** *і т. ін.)* **в постоли́ (в ла́пті)** *див.* **озува́ти.**

ЛА́ПОЧКА, и. 1. *ж.* Пестл. до **ла́пка** 1. *Косий, косий, Не ходи босий, А ходи взутий, Лапочки закутай* (примовка).

2. *ч. і ж., розм.* Добра, лагідна людина. *То це, значить, шефуля* [шеф] *постарався. Моя лапочка. Всі сили на закладку пробою в мурі* (О. Забужко); — *Ой, він такий милий,* — *казала Юля, вступаючи в сині кросовки* [кросівки]. — *Він такий лапочка, зовсім дитина* (Є. Пашковський); *Займатися філософією, як стверджував лапочка Абеляр, треба не лише тоді, коли звільняєшся від щоденних справ* (А. Дністровий); *Ще вона не виявилася зіркою спортивного рок-н-ролу, дитячою письменницею, дизайнеркою капелюшків, .. матір'ю-годувальницею, лапочкою-дочкою і відданою дружиною* (І. Карпа).

△ **Котя́ча ла́пка (ла́почка)** *див.* **ла́пка.**

ЛАПСЕРДА́К, а́, *ч.* Старовинний довгий верхній одяг польських і галицьких євреїв. *Довгополий, увесь у плямах лапсердак звисав нижче колін* (І. Микитенко); *Рабин роз-*

сміявся, ударив руками об поли лапсердака (В. Малик); *Шкап'ята без упину жерли овес, і візник з острахом дивився, як він тане, та й у самого у правій кишені лапсердака не стало срібних монет* (Р. Іваничук); *Пейсаті євреї в довгих лапсердаках вимахували руками, показуючи один одному на хмари диму на заході* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ЛАПУ́Н, á, *ч., розм.* Той, хто любить лапати (у 1 знач.). — *Чи панові не все одно? — вона вислизнула з його обіймів. — Я не терплю старих лапунів* (В. Чемерис).

ЛАПЧА́СТИЙ, а, е. 1. Те саме, що **лапа́тий.** *Навіть для Ялосоветки знайдеться робота, її домовлятимуть слобожанські жінки стерегти на левадах полотна, розстелені для вибілювання, наглядати, щоб по них гуси не ходили, не полишили лапчасті свої сліди* (О. Гончар); *Рум'янець обпік Олі шию, розлився по трикутнику декольте й обличчі негарними лапчастими плямами* (Ірина Вільде); *Столітні лапчасті ялини, завалені пухким снігом, низько хилили до землі свої мохнаті лапи* (З. Тулуб); *Ще вчора, під ту негоду, що з вечірніми поморками* [сутінками] *насунула над землею і полила лапчастий дощ, він сидів у своїй невеличкій квартирі .. і писав* (Панас Мирний); *Навколо зашарудів лапчастий сніжок, вдалину метнулась залізнична колія* (Р. Андріяшик).

2. *с. г.* Який має форму лапи (у 4 знач.). *Передпосівну культивацію проводять, як правило, лапчастими культиваторами на глибину загортання насіння в 1–2 сліди* (з наук.-попул. літ.).

ЛАПША́, í, *ж., рідко.* 1. Те саме, що **ло́кшина** 1. — *Випий* [горілки], *скільки зможеш, — сказала Македониха, насипаючи в тарілку гарячої смачної лапші* (А. Шиян); *Я навіть не чула болю .. Потім з'їла тарілку молочної лапші і заснула міцно-міцно* (І. Жиленко); *Батон, булочки, кефір, лапша — мене добряче дістали. З того часу як покинув рідну домівку, — єдиним моїм супутником стало постійне відчуття голоду* (А. Дністровий).

2. *жарг.* Те саме, що **ло́кшина** 2. — *Поясніть мені лише одне: як це ви Гарика не побоялися за шкуру взяти, га?.. — Але домовилися зразу, поспішив я перепинити шефа, .. — без лапші!* (Л. Кононович); — *У мене тут... — Ще скажи — "фабрика". Умієш лапшу на вуха... А самому жити нема де* (Люко Дашвар).

ЛАР[1] *див.* **ла́ри.**

ЛАР[2], а, *ч.* Людиноподібна мавпа родини гібонових, у якої руки й ноги білого кольору. *Лари пересуваються по гілках, розгойдуючись на сильних та довгих руках* (з наук.-попул. літ.).

ЛАР[3], я́, *ч., заст.* Рундук (у 2, 4 знач.). *Але — дивина! — зникло торгове многолюддя, щезли лавиці й ларі купчин* (Р. Іванченко); *Микула дивився на бурдель* [бурдей] — *на дві скрині й лар для борошна в одному кутку, на дерев'яний поміст-ложе в іншому* (С. Скляренко); *Лар із книгами, переплетеними сап'яном різнобарвним, сукном червоним і синім, прикрашеними самоцвітами, перлами, сріблом і золотом, стояв у княжій горниці* (П. Загребельний); *У великому ларі для зерна, знайденому в Києві, дно зроблено з кількох різноширокиx колод, скріплених поперечкою* (з наук. літ.).

ЛА́РВИ, ларв, *мн.* У римській міфології — страхіття, відьми, упирі і т. ін., які існували в уяві стародавніх римлян, а також душі померлих, що не можуть знайти спокою. *У нічний час язичники заселяли всі місця ларвами, привидами померлих людей* (з наук.-попул. літ.); // Маска із зображенням такого страхіття. *Щоб не пізнали й не покарали злі боги, жінки одягали чоловічі одяги, а мужі .. чіпляли на голови .. ларви* (С. Скляренко).

ЛАРГЕ́ТО, *муз.* 1. *присл.* Про темп виконання музичного твору, середній між ларго й анданте й не такий урочистий, як у ларго. *Виконувати квартет ларгето, тобто "не поспішаючи, спокійно"* (з навч. літ.).

2. *невідм., с.* Музична п'єса або частина твору (сонати, симфонії і т. ін.) такого темпу й характеру. *Приклад ларгето — повільна частина Другої симфонії Людвіга Ван Бетховена* (з навч. літ.).

ЛА́РГО, *муз.* 1. *присл.* Дуже повільно, урочисто. *Основні повільні музичні темпи в порядку зростання позначають термінами ларго, ленто, адажіо* (з навч. літ.).

2. *невідм., с.* Музична п'єса або частина твору (сонати, симфонії і т. ін.) такого темпу й характеру. *Сумна музика ларго з симфонії № 9 була, за словами А. Дворжака, навіяна плачем Гайавати за своєю коханою* (з наук.-попул. літ.); *Блискучі симфонії "Лірика" і "Ларго" молодого Євгена Станковича характеризують його як композитора-нонконформіста, що вільно комбінує елементи з різних світів, які відповідають його власному смакові, інтуїції та уяві* (із журн.).

ЛА́РЕЦЬ, рця, *ч., заст.* Скринька для зберігання коштовних речей, звичайно невеликих. *Принесли .. великі скрині з царським одягом .. і ларці з вінцями* (С. Скляренко); *Він підійшов до ларця, вийняв звідти, не рахуючи, жмут асигнацій* (Р. Іваничук); *Мазепа підвівся і сам поналивав келихи. А коли перед ним поставили ларець, сів і відкинув віко* (Г. Колісник).

ЛА́РИ, ів, *мн. (одн.* **лар,** а, *ч.).* За релігійними уявленнями стародавніх римлян — душі померлих предків, захисники живих нащадків. [П р і с ц и л л а:] *А коли б ти перед ларами поставив сина, як вимага традиція латинська, що мала б я робити?* (Леся Українка); *Августали — це колегія жерців, яку заснував імператор Август для відправляння культу ларів і пенатів* (з наук. літ.); *У Стародавньому Римі зображення деяких божеств — Діани, ларів — ставили на перехрестях, щоб вони допомагали людям* (з наук.-попул. літ.).

ЛАРИНГА́Л, а, *ч., лінгв.* 1. Приголосний звук, який утворюється в гортані. *Ларингал не зберігся в жодній з індоєвропейських мов, але залишився в семітських мовах* (з наук. літ.).

2. В індоєвропеїстиці — невизначений поствелярний звук. *Ряд дослідників уважає, що втрата ларингалів сталася порівняно пізно — уже в період самостійного розвитку індоєвропейських мов* (з наук. літ.).

ЛАРИНГА́ЛЬНИЙ, а, е, *лінгв.* Прикм. до **ларинга́л.** *Ларингальні звуки утворюються при зімкненні або зближенні голосових зв'язок* (з наук.-попул. літ.); *Ларингальна теорія — концепція в сучасному порівняльно-історичному мовознавстві, що пояснює деякі фонетичні риси індоєвропейських мов* (з навч. літ.); *На думку науковців, первісно вигуки "ге", "ха" на вираження реготу становили певну ларингальну єдність* (з наук. літ.); *Визначення характеру та кількості ларингальних звуків — одна з центральних проблем індоєвропеїстики* (з навч. літ.).

ЛАРИНГІ́Т, у, *ч., вет., мед.* Запалення слизової оболонки гортані людини й тварин. *Парові інгаляції використовують для лікування гострого ларингіту, трахеїту, бронхіту, тонзиліту* (з наук.-попул. літ.); *Цинку сульфат признача-*

ють хворим на кон'юнктивіт, катаральний ларингіт (з навч. літ.); *Через ослаблений імунітет у дітей нежить може призвести до розвитку ларингіту, фарингіту, бронхіту, пневмонії та отиту* (з газ.).

ЛАРИНГО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із ларингології. *Для слабких голосових зв'язок ларинголог визначає курс лікування, який проводять двічі на рік протягом двох років* (із журн.); *При сильному хропінні необхідна консультація ларинголога або пульмонолога* (з газ.).

ЛАРИНГОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до ларингології. *Науковці розробили нові ларингологічні інструменти для видалення пухлин носоглотки* (з наук. літ.); *Причиною появи неприємного запаху з рота можуть бути ларингологічні хвороби, наприклад, нежить, запалення носових пазух, горла або мигдаликів* (з наук.-попул. літ.); *Діагноз встановлюють на підставі клінічних даних і результатів ларингологічного обстеження дитини* (з навч. літ.); *Ларингологічне відділення поліклініки спеціалізується на лікуванні широкого спектра захворювань гортані* (з газ.); *У новому ларингологічному кабінеті ви отримаєте комплексну діагностику за допомогою сучасних приладів* (з мови реклами).

ЛАРИНГОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* 1. Розділ медицини, який вивчає хвороби горла та розробляє методи їх лікування. *Ларингологія — розділ оториноларингології, що вивчає будову, фізіологію і патологію гортані* (з наук.-попул. літ.); *У клінічній ларингології використовують різноманітні методи дослідження, які можна поділити на візуальні, функціональні й допоміжні* (з навч. літ.).

2. Медичний заклад або відділення, у якому лікують захворювання гортані. *Висновок "придатний до служби в армії" було зроблено на підставі огляду в міській ларингології* (з наук.-попул. літ.); *Районна лікарня має три педіатричних відділення: педіатрії, дитячої ларингології та дитячої хірургії* (з газ.).

ЛАРИНГОСКО́П, а, *ч.* Прилад у вигляді дзеркала на довгому стрижні для обстеження гортані. *Ларингоскоп із зігнутим клинком забезпечує кращу візуалізацію трахеї, ніж із прямим клинком* (з наук. літ.); *Ларингоскоп відбиває промені світла й одночасно дає дзеркальне зображення гортані* (з навч. літ.).

ЛАРИНГОСКОПІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **ларингоско́п** і **ларингоскопія.** *Діагностику проводять, базуючись на даних опитування і клінічного обстеження, але найбільш інформативним є ларингоскопічне обстеження* (з наук.-попул. літ.); *Ларингоскопічний тубус з освітлювальним волокном усередині використовують для обстеження дорослих* (з навч. літ.).

ЛАРИНГОСКОПІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Обстеження гортані, звичайно за допомогою ларингоскопа. *Пряму ларингоскопію проводять під місцевою анестезією: слизову оболонку гортані змазують 2%-ним розчином дикаїну* (з наук.-попул. літ.); *Ларингоскопія необхідна для того, щоб обстежити горло й діагностувати проблеми, що в ньому виникли* (із журн.).

ЛАРИНГОТОМІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Хірургічне втручання, під час якого здійснюють розтин гортані людини або тварин. *Після підготовки операційного поля й місцевого знеболювання здійснюють ларинготомію й рясно змочують слизову оболонку бічних кишеньок тварини десятипроцентним розчином новокаїну* (з наук. літ.); *У XVIII ст. французький хірург П. Дезо впроваджує в медичну практику ларинготомію* (з наук.-попул. літ.); *Ларинготомію застосовують для видалення з гортані чужорідних тіл, поліпів, кист тощо* (з навч. літ.).

ЛАРИНГОТРАХЕЇ́Т, у, *ч., вет., мед.* Запалення слизової оболонки гортані й трахеї в людини і тварин. *Для надання невідкладної допомоги хворим на ларинготрахеїт на догоспітальному етапі треба передусім зробити парові інгаляції з харчовою содою* (з наук.-попул. літ.); *Для виявлення збудників інфекційного ларинготрахеїту птиці вперше розроблено й запропоновано метод використання флуоресцентного зонда* (з навч. літ.); *Ранньою весною, як зазначає медична статистика, багато дітей середнього та молодшого віку хворіють на гострий ларинготрахеїт* (із журн.).

ЛАРИНГОФО́Н, а, *ч.* Приймач звуку, який прикладають безпосередньо до гортані людини; різновид мікрофона. *Ларингофони дуже корисні, якщо потрібен респіраторний захист, оскільки їх використання не змінює конструкції масок і таким чином не порушує існуючої офіційної сертифікації* (з наук. літ.); *За постійного сильного шумового фону ларингофон прикріплюють на шиї людини для відтворення мови без сторонніх шумів* (з наук.-попул. літ.); *Застосовують ларингофон для переговорів в умовах сильного шуму (на літаках, у танках тощо)* (з навч. літ.).

ЛА́РІ, *невідм., с.* Грошова одиниця Грузії; дорівнює 100 тетрі. *Національною валютою Грузії є ларі, яке було введено в готівковий обіг 2 жовтня 1995 року* (з наук.-попул. літ.); *Слово "ларі" старогрузинською мовою означає "власність" або "запас"* (із журн.); *Банкноту в 500 ларі з портретом царя Давида Будівельника, який тримає в правій руці сувій, а в лівій — Гелатський монастир, та національним орнаментом було видрукувано у Великій Британії в 1995 р., але вона так і не вийшла в обіг, залишаючись нумізматичною рідкістю* (з газ.).

ЛАРЬО́К, рка́, *ч., розм.* Невелика легка споруда для торгівлі; ятка (у 1 знач.); кіоск (у 1 знач.). *Біленькі будиночки в садочках на околиці. Криниці й водорозбірні колонки, дощаті ларки* (В. Кучер); — *Та ж ринок! Відкривай комерційний ларьок, бери в оренду землю, фермерствуй* [займайся фермерством], *а я тобі ссуду* [позику] *організую. Крутіться!* (Н. Околітенко); *Один такий огризок потрапив у лисину начальника тюрмолікарні* [тюремної лікарні] *Прусса, і він заборонив надалі привозити фрукти і овочі у ларьок* (В. Рубан).

Комерційна крамни́ця <Комерційний кіоск (магази́н, *розм.* **ларьо́к** *і т. ін.)*> *див.* **крамни́ця.**

ЛАС, у, *ч., діал.* Смак. *Кожний Івась ма* [має] *свій лас* (Номис); *Ти, в кого до утіх ненаситимий* [ненаситний] *лас, Кому байдужий суд, що жде по смерті нас, Отямся, схаменись, поглянь навколо* (В. Мисик, пер. з тв. Омара Хайяма).

ЛАСА́Ч, а́, *ч., діал.* Ласун (у 1 знач.). *Страшний ласач патлатий* [ведмідь] *учищає* [краде] *та й учищає мед по волі й по роздоллі* (Марко Вовчок).

ЛАСЕ́НЬКИЙ, а, е, *розм.* 1. Пестл. до **ла́сий** 1. — *Нехай йому лихе!.. горох ласенька річ, І дітвора за ним полізе хоч у піч!* (П. Гулак-Артемовський); *Він буде вам тертись об ногу, мов кіт, щоб тільки ласенький шматочок дістати* (С. Воскрекасенко); *Якщо поставити справу тонко, вміло, можна скупити ласенькі шматки за безцінь* (М. Дашкієв).

2. *у знач. ім.* **ласе́ньке**, кого, *с.* Що-небудь смачненьке; ласе *(див.* **ла́сий** 2). *Все бажалось їй ласенького та добрень-*

кого (І. Нечуй-Левицький); *— А я, тату, те ж саме скажу, — грубо закричав Микола .. — Роблю, роблю, а їсти нічого, а ви гуляєте та в карти з попом, а все щоб вам ласеньке* (М. Івченко).

ЛА́СИЙ, а, е. 1. Який дає смакову насолоду; дуже смачний. *Великий кавун, як жар червоний, дуже ласа штука* (Б. Грінченко); *Гриб туркоче: "Я такий, Що прибавиш сала — І вечеря буде ласа. Краща каші, Ліпша м'яса"* (П. Воронько).

2. *у знач. ім.* **ла́се,** сого, *с.* Що-небудь дуже смачне. *Де їсться смачно, там і п'ється, Од земляків я так чував; На ласеє* [ласе] *куток найдеться, Еней з своїми не дрімав* (І. Котляревський); *— Й кричатиму, і одурію, і вмру тобі, поки ласощів не купиш. — Та яких же? Кажи мерщій!.. — І родзинків* [родзинок] *купи, і рогозу купи, і горохвяничків... і кав'яру... і пасльону... і усього ласого...* (Г. Квітка-Основ'яненко).

3. *перен., розм.* Дуже принадний, спокусливий. *Так жахаються* [пани] *смерті наглої: Жаль їм злинути з світу ласого, Від утіх-розкош — в ніч беззоряну* (М. Старицький); *Люди добрі, помагайте, Заберіть од мене касу! .. А мені вже службу дайте Не таку занадто ласу* (С. Воскрекасенко).

4. Який має особливу пристрасть до чого-небудь смачного. *Ніхто не бачив, тільки зорі, Як ласий кум і шустрая кума Через садок попхались крадькома І зачинились у коморі. Кіт на полицю зараз же стрибнув, Бо там давненько був, А Щука у куточку Сховалася за бочку* (Л. Глібов); *У хлопця завжди лежала в кишені для нього грудочка цукру або шматок хліба, а теля було ласе — не сказати!* (О. Донченко); // *перен.* Який виражає жадобу, бажання (у 1, 3 знач.); жадібний. *Савка дивився ласими очима на полотно, що майже сріблом блищало біллю проти сонця* (О. Кобилянська); *Я провів її ласим поглядом, поки вона не вийшла з зали, а тоді глибоко вдихнув повітря й підвівся* (Л. Кононович).

5. *перен., до кого — чого, на кого — що.* Який має особливу пристрасть до кого-, чого-небудь; охочий до чогось. *— До грошей я не дуже ласий. Аби була ласка слухати, поки не охрип, співатиму* (Т. Шевченко); *Йшла* [баба] *до воріт або над став шукати жінок, ласих на розмову* (В. Стефаник); *Люблю я завзятих хлоп'ят і дівчат за те, що до знань вони ласі* (Д. Білоус); *Невже брат не ласий на гроші? А може, побоявся бей давати золото в нездалі руки?* (Р. Іваничук); *З вигляду він наче на середині шляху: стомлений життям, але ще ласий до нього* (Ю. Андрухович).

◊ **Ла́сий (ла́комий) шмато́к (шмато́чок, кусо́к** *і т. ін.)* *див.* **шмато́к; Ла́сим о́ком** *див.* **о́ко[1].**

ЛА́СИТИСЯ[1], ла́шуся, ла́сишся, *недок., на кого — що, розм.* Заздро дивитися на кого-, що-небудь, жагуче прагнути заволодіти кимось, чимось. *Ласиться, як кіт на сало* (Номис); *Батько на зайвину не ласився. З людей у кузні брав поцінно, по-Божому, як казали тоді, а якщо кого нужда допече й злидні обсядуть, то й так, за спасибі, зробить* (Б. Антоненко-Давидович); *Злодії ласилися на уявні багатства, складені в його великих ящиках, настирливо добивалися в квартиру* (В. Барка); *Він нічого не мав, опріч рук та ніг, опріч молодої сили, на яку ласились турки і яку мусив їм оддавати й оддавав* (Ю. Мушкетик); *Досить уже на чужих* [дружин] *ласитися, пора би й свою в хаті мати* (І. Нижник).

ЛА́СИТИСЯ[2], ла́шуся, ла́сишся, *недок., діал.* Лащитися. *Панночка до неї ласиться та просить: — Купіть мені, бабусечко, по новій моді убрань хороших!* (Марко Вовчок); *Лев почав ласитися до старця, радуючися і мало що не цілуючи його* (І. Франко); *— Николко, .. як надбіжить пес, то не бійся, бо .. він не кусає, лиш ласиться* (Л. Мартович); *Пси ласилися до Босаковського й обнюхували Борисового коня* (Б. Лепкий).

ЛА́СИЦЯ, і, *ж.* Те саме, що **ла́ска[2].** *Пробіжить хижа ласиця, — і під кігтявою лапою не лусне жодна галузка, жоден зашерхлий лист не зрадить звірину* (Л. Смілянський); *Побачив Іван на хребті коня ласицю, що лоскотала, мучила й доводила до шалу звірину* (Р. Іваничук); *Чоловік криком і тупанням відігнав ласицю, і та рудою змійкою шелеснула в жито* (Г. Пагутяк); *Ласиця — надзвичайно меткий, агресивний і ненажерливий звір* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Я не з тих ласиць, що тхорів бояться* (Б. Лепкий); * *У порівн.* *Вона прилипла до нього, мов ласиця, а її блискучі, майже дикі очі впилися жадібно в його блідаве, ніжне обличчя* (О. Кобилянська).

ЛА́СІВКА, и, *ж., рідко.* Час, багатий на смачну їжу, на ласування. *Спасівка-ласівка, а петрівка — голодівка* (Номис).

ЛАСІ́Й, я́, *ч., розм.* Те саме, що **ласу́н.** *Розкаже ласій до анекдотів буфетниці щось довірливо безсоромне* (Є. Пашковський); *Мовив би хтось: "О ласію, отак свої дні ти справляєш?"* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете).

ЛАСІ́ЙКА, и, *ж., розм.* Жін. до **ласі́й.** *— Я таки зроду ласійка: люблю солоденьке, та добреньке, та смачненьке* (І. Нечуй-Левицький); *Сорока — на блискітки ласійка — тут як тут* (І. Калинець).

ЛА́СКА[1], и, *ж.* 1. Доброзичливе, привітне ставлення до кого-небудь. *— Спасибі тобі, дочко, за твою ласку, як до його* [нього], *так і до мене* (Панас Мирний); *Йому потрібне її втішне слово й дружня ласка* (Л. Смілянський); *Мар'янові хочеться схлипнути від цієї людської ласки, яку має від ученої людини* (М. Стельмах); *Особисто від неї хотілося б і більшої прихильності і турботи. Про це важко було натякати — ніби випрошуєш ласку* (Р. Андріяшик); *Він думав ще й про те, як учора вона бинтувала йому голову. Ласка, що на неї він далебі не заслуговував* (Ю. Андрухович); // *у знач. присл.* **ла́скою.** Доброзичливо, привітно. *Хазяїн коло його* [нього] *спершу миром та ласкою, показує й розказує — як і що, й коли робити* (Панас Мирний).

2. Милування, пестощі як вияв ніжності й любові. *За один її цілунок Най горю сто тисяч літ! За любов її і ласку Дам я небо, рай, весь світ* (І. Франко); *Припадав* [Тихін], *питався — чого вона плаче? А як вона скаже? Хіба вона знає? Тільки ще дужче плакала й під ласками його сама його голубила* (А. Головко); *Пізніше вспокоюються* [рабині] *— бо не можна ж вічно плакати — і вже співають, радіють і тішать своїх володарів ніжними ласками, як ніжили десь у ріднім краю коханих хлопців* (О. Бердник); * Образно. *Свіжий вітерець дув на воду, вона мружилась під його грубою ласкою, і жмури, від яких рябіло в очах, розбігались до самого берега* (О. Донченко); *Макс чує голоси впереміш із теплою ласкою вогню і гарячим пійлом* (Люко Дашвар); * *У порівн.* *Вітер назустріч такий, як дівоча ласка* (О. Гончар).

3. Те саме, що **по́слуга.** *— Зробіте ласку, дядечку, велику, Не жалуйте дерев старих, Візьміть та вирубайте їх* (Л. Глібов); *Ви зробили б мені велику приємність і ласку, коли б прислали своє поличчя* (М. Коцюбинський); *Софія сиділа гордо і посеред розмови давала зрозуміти, що скоріш*

вона робить ласку князеві, ніж він їй (Леся Українка); // Увага до кого-небудь. *Свати почали в хату навертатись. Старі дякують за ласку, частують, а дочки не змовляють* (Марко Вовчок); // *заст.* Милість, благодіяння (у ставленні до залежних). — *Я панською Ласкою багатий* (Т. Шевченко); *Другий претендент на Молдавське господарство, боярин Томжа, сподіваючись собі ласки від турецького султана, вдав із себе спільника Вишневецького* (А. Кащенко); *З тієї січі вціліло не більше трьох або чотирьох, ще стільки ж здалося на ласку переможців, коли не рахувати конюших та візників* (І. Білик).

4. *у знач. присл.* **ла́скою.** З доброї волі. — *Ні, Тимофію! Коли так... Не даєш ласкою, оддаси силою!* (Панас Мирний).

5. Те саме, що **поми́лування.** *Від нової цариці просить він собі ласки, але не бажає ніяких гонорів* (М. Грушевський); *Поспішили додому, подалі від цього страшного місця, де кара так легко обертається на ласку* (Д. Бузько).

Вдíйте (вдій) ла́ску *див.* **удíяти; Спаси́бі за (ва́шу, твою́) ла́ску** *див.* **спаси́бі.**

○ **(1) З ла́ски,** *у знач. присл.:* а) користуючись чиєю-небудь милістю. *Я згадала, що я сиротую, що вбога я, та не при батькові-матері зросла, живу у чужій сім'ї з ласки* (Марко Вовчок); б) роблячи милість кому-небудь. *Зоня таки не забуває ніколи, що вона "велика", і тільки "з ласки" товаришує з "малою" Юзею* (Леся Українка); в) *(кого, чиєї)* завдяки кому-небудь, за допомогою когось. *Пані Лександрі скортіло побачити Тодоську. З ласки знайомих здобула собі пропуск у тюрму і пішла* (Дніпрова Чайка); *Цигарку запаливши, що ввійшла В історію з кореспондентів ласки, Оповідати ввечері він любить Про сутички, про будні бойові* (М. Рильський).

◊ **Будь ла́ска (ласка́вий,** *рідше* **ласка́в) <Бу́дьте ласка́ві>** *див.* **бу́ти; Запобіга́ти** *(рідше* **запопада́ти) ла́ски** *див.* **запобіга́ти; Здава́тися / зда́тися на ла́ску** *див.* **здава́тися¹; Зроби́ (зробі́ть, май, ма́йте) ми́лість (ла́ску)** *див.* **зроби́ти; (2) Коли́ [б] (мо́же) твоя́ (ва́ша) ла́ска** *(рідко* **ми́лість)** — уживається при ввічливому вираженні прохання. — *Сідайте-бо, свахо, коли ваша ласка, на покуті* (І. Нечуй-Левицький); — *Коли ваша ласка, скажіть, які ж саме мореплавці взнали правду про Колумбове відкриття?* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); **(3) Не ла́ска** — чи не бажаєте? [Мельник *(входить):*] *Чи не ласка ваша Покушать меду?* (І. Франко); **Не оста́вити ла́скою** *див.* **оставля́ти; Обхо́дити (обділя́ти) / обійти́ (обділи́ти) [своє́ю] ла́скою** *див.* **обхо́дити; Переміни́ти (зміни́ти) гнів на ми́лість (на ла́ску)** *див.* **переміня́ти¹; Підійти́ під ла́ску** *див.* **підхо́дити; Положи́ти ла́ску** *див.* **положи́ти; Проси́ти у Бо́га ла́ски** *див.* **проси́ти; Стоя́ти о ла́ску** *див.* **стоя́ти; (4) Що ла́ска** *чия:* а) те, що можна; що-небудь. — *Подайте, ясновельможний князю, що ваша ласка, бідному каліці за спасення своєї душі, за Рай пресвітлий... — тяг далі Кривоніс старечим дрижачим голосом* (І. Нечуй-Левицький); б) усе, що завгодно, що хочеться. — *Вибирайте, що ваша ласка, — лагідно запрошував продавець, показуючи товари* (з газ.).

ЛА́СКА², и, *ж.* 1. Невелика хижа тварина родини куницевих з тонким і гнучким тілом. — *Є такий малесенький хижак, що зветься — ласка. Або ще називають її у нас часом — ласочка* (О. Копиленко); *Пінчерів використовують для відлову пацюків, ласок* (з газ.); * У порівн. *Поза ним, як ласка, тихо підкралася Саня і з-за плечей до книжечки тієї зазирнула* (Іван Ле).

2. *у знач. присл.* **ла́скою.** Крадучись, спритно. *Вона ковзнула ласкою під ковдру, обняла чоловіка* (О. Бердник).

ЛАСКА́В *див.* **ласка́вий.**

ЛАСКА́ВЕНЬКИЙ, а, е. Пестл. до **ласка́вий.** — *От люба в нас дитина Юрко! — часом говорила Маруся до чоловіка. — Приязненький та ласкавенький, хоч у вухо вбгай* (І. Нечуй-Левицький); *Сузанна бачить, .. як у деяких очах уже з'являється ласкавенька м'якість поштивості* (В. Винниченко); * Образно. *Щулиться до щік ласкавенька трава* (П. Мовчан).

ЛАСКА́ВЕНЬКО. Присл. до **ласка́венький.** *Зінь ласкавенько схиляє голівку до плеча* (В. Винниченко); [Мирон:] *А ти їх гарненько та ласкавенько попроси та книжку їм хорошу прочитай, от вони й подобрішають* (І. Карпенко-Карий); — *То підпишіться, прошу ласкавенько, під нашою одностайною ухвалою* (П. Загребельний).

ЛАСКА́ВЕЦЬ¹, вця, *ч.* 1. *заст.* Благодійник (у 1 знач.). *Ляхистан* [Польща] *ухиляється від сплати харачу* [данини] *і не приборкує козаків, отже, він постає проти свого володаря і ласкавця* (З. Тулуб); *Мені, твердоголовому, тільки тепер дійшло, чому панотець перекинувся на такого ласкавця* (В. Шкляр); [Кент:] *Боговінчаний Ліре, Кого я поважаю, як владику, Люблю, як батька, слухаю, як пана, Ласкавцем у молитвах називаю* (М. Рильський, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. *нар.-поет.* Коханець. *Тіло несуть, коня ведуть, кінь головку клонить; за ним іде чорнявая, білі ручки ломить... Весь світ сходить, та не найде такого ласкавця!* (П. Чубинський); *Театру злий законодавець І перемінливий ласкавець Найчарівливіших актрис, Почесний опікун куліс, Онєгін наш уже в театрі* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

ЛАСКА́ВЕЦЬ², вцю, *ч.* Трав'яниста, перев. лісова рослина родини зонтичних із блідо-рожевими квітками. *Світилочці зробили меч, як таки водиться на весіллі: нав'язали ласкавців, васильків, чорнобривців* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Він приніс здоровий пучок ласкавцю, гвоздиків* [гвоздик] *та крокосу* [крокусу], *котрий вже зацвів жовтогарячими патлатими квітками* (І. Нечуй-Левицький); *Чебрець, ласкавець і бедринець буяє, пахне зелена рута, волошки і маруна* (Б. Лепкий); *Світив як сонце красен коровай з зелененьким вильцем, а на ньому калина з хмелем, житний* [житній] *колос з цмином, барвінок з рутою, васильок з ласкавцем* (К. Гриневичева); *Як згадає* [Лукина] *рідну хату, заквітчані ласкавцем і васильками .. ікони, а під іконами батька.., й обіллється її серце слізьми* (Ю. Мушкетик).

ЛАСКА́ВИЙ, *рідко* **ЛАСКА́В,** а, е. 1. Який виявляє ласку, ніжність і т. ін. *Непевний був Максим отой, брате. А трудящий, роботящий. Та тихий до того, Та ласкавий...* (Т. Шевченко); *Чоловік був такий ласкавий, сердечний, що хотілося виповісти йому все своє горе* (А. Турчинська); *Надто він ласкавий і ніжний, а се не личить синові Богдана Гатила* (І. Білик); // Який виражає ласку, ніжність і т. ін. — *Ставте мою пропозицію на обговорення, — похмуро відповів Петро на його привітну посмішку й ласкавий голос* (Д. Бузько); *Відчувши ласкавий дотик руки, лякливо прошепотіла* [Віта]: — *Де я?* (А. Хижняк); *Відійшовши подалі, покликала* [жінка] *верблюдицю якимось ласкавим ім'ям.*

Верблюдиця стрепенулась (Ю. Логвин); *В голосі їй* [її] *пробився дивний, ласкавий смуток, як то часом буває в старих, що всього на віку набачилися й сповна знають марноту людських зусиль* (О. Забужко); // Приязний, привітний. *Спершу мені так добре було, усі до мене такі ласкаві — і старі, і малі* (Панас Мирний); *Користуючись з ласкавого запрошення молодої господині, я піднявся вгору, щоб оглянути павільйон* (Л. Старицька-Черняхівська); *Дома всі були ласкаві зі мною і завжди хотіли догодити мені* (Л. Смілянський); *Дуже мені бажалося відгукнутись на Ваші ласкаві запросини — прислати що до збірника. Наперед буду просити вашого ласкавого пробачення за ті огріхи, яких можу допуститися...* (Ю. Смолич); *— Дуже просимо Вашої цесарської вельможності, аби до нас, слуг своїх, був ласкав* (Р. Іванченко).

2. *перен.* Приємний для сприймання; ніжний (перев. про природу). *Небо глибокеє, сонце ласкавеє, пурпур і злото на листі в гаю* (Леся Українка); *Стрибаю з кручі в пісок до Десни, миюся, п'ю воду. Вода ласкава, солодка* (О. Довженко); *Літо стояло над Лісняками сонячне, запашне і ласкаве* (І. Цюпа).

◊ **Будь ла́ска (ласка́вий,** *рідше* **ласка́в) <Бу́дьте ласка́ві>** *див.* **бу́ти; Ласка́ве (те́пле) сло́во** *див.* **сло́во; Про́ханий (про́шений, ласка́вий) хліб (шмато́к)** *див.* **хліб.**

ЛАСКА́ВИТИ, влю, виш; *мн.* ласка́влять; *недок., рідко.* 1. Бути ласкавим з ким-, чим-небудь. *Доля не ласкавила зо мною* (П. Загребельний).

2. *кого, що.* Пестити, милувати кого-, що-небудь. *Тільки щоб моя любов була дужча за всіх, щоб гріла вона тебе так, як я хочу тебе теплити, обгортати та ласкавити* (Остап Вишня); * Образно. *Небо очистилося від хмар, і сонце ласкавило теплом поля* (Р. Андріяшик).

ЛАСКА́ВИТИСЯ, иться, *недок., поет.* Ніжитися, перебуваючи в стані спокою. * Образно. *Над полями бринить і ласкавиться проти благодатного сонця молода зеленина* (М. Сиротюк); *Виводить місяць сині тіні на шир, торовану удаль, а довкіл тебе білопінно ласкавиться лунка вода* (П. Мовчан).

ЛАСКА́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **ласка́вий.** *Він знов бачив Марічку, її миле обличчя, її просту і щиру ласкавість* (М. Коцюбинський); *В зелених очах князя світилася скрадлива ласкавість* (Я. Качура); *— Прощавайте, зоставайтесь здорові! спасибі вам за хліб, за сіль, та за вашу ласкавість!* (І. Нечуй-Левицький); *Підбадьорений ласкавістю хазяїна, Грубер докладно і ясно розповідав про свій винахід* (Д. Бузько); *Тієї ночі Варвара Павлівна заборонила Марії примушувати Васю працювати. Вася не довго думав над причиною такої ласкавості* (В. Собко); *Незмірною ласкавістю і тихою журбою віє від сих вільних, кучерявих хмаринок, що пливуть собі кудись* (В. Винниченко).

ЛАСКА́ВІТИ, а́вію, а́вієш, *недок.* Ставати ласкавим. *Блажен, хто слово "хліб", як "доля", вимовля, ласкавіє до тих запліднена земля* (П. Мовчан); * Образно. *Чи то не золоті джерела скресають під землею? Леліє, віє, ласкавіє, Тремтить, неначе сон...* (П. Тичина).

ЛАСКА́ВО. Присл. до **ласка́вий.** *Іван Петрович здивовано і разом з тим ласкаво глянув на хлопчика* (О. Полторацький); *Я ласкаво погладив бетон. Так, мабуть, пестили нагнічений магічним смислом камінь грабіжники фараонівських пірамід* (Р. Андріяшик); *Катрін, щойно розплющивши очі, потяглася до нього, поцілувала, заговорила лагідно й ласкаво* (М. Дашкієв); *Секретар бюро прийняв його вельми ласкаво і висловив своє глибоке задоволення з приводу його елегантного вбрання* (В. Підмогильний); *— Чи, може, при вас такого не можна говорити? — ласкаво поцікавився професор* (Ю. Смолич); [С т е п а н:] *Що то, подумаєш, весна: сонце світе* [світить] *ясно та ласкаво і наскрізь пронизує тебе теплом* (М. Кропивницький).

Ви́бачте / дару́йте ласка́во *див.* **вибача́ти; Ласка́во про́симо** *див.* **проси́ти.**

ЛАСКА́ВЧИК[1], а, *ч.* Пестл. до **ласка́вець[1]** 2. *Поспішати до ласкавчика.*

ЛАСКА́ВЧИК[2], у, *ч.* Пестл. до **ласка́вець[2].** *Он лащиться трава, ще й квіт-ласкавчик, мене ж ніщо у серце не торка* (П. Тичина).

ЛАСНИ́Й, а́, е́, *діал.* Смачний. *На ласний кусок найдеться куток* (Номис).

ЛА́СНО, *діал.* Присл. до **ласни́й.** *Ласно поїсти.*

ЛА́СО. Присл. до **ла́сий** 1, 3–5. *Ласо їсть, на м'якому спить і така виходилася, що молодиця хоч куди!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Давайте Сот три машин вантажних .. — А чи не ласо буде?* (І. Вирган); *Ми — могутні, Ми — всесильні, Ми — пітекантропи! Нам живеться ласо й любо .. Ми — сини Європи!* (В. Симоненко); *Кіт облизується ласо: Ґава в дзьобі держить м'ясо* (Г. Бойко); *Яничари, зголоднілі за здобиччю, за грабунками, ласо позирали на високі вежі Відня* (П. Загребельний); *Малюк* [лоша] *ласо плямкав, але пити не вмів* (І. Білик); * Образно. *Вже навіть чути, як ласо цмокає провалля, роззявивши чорну пельку в чеканні поживи* (Ю. Винничук).

ЛАСО́, *невідм., с.* Те саме, що **арка́н[1].** *Враз Юра схоплюється. В руці в нього смертоносна шаблюка. В другій — ласо* (Ю. Смолич); * Образно. *І кинув міст сталеву антилопу в ласо доріг, тунелів і таксі* (Л. Костенко).

ЛАСОГУ́Б, а, *ч., розм., рідко.* Те саме, що **ласолю́б.** *У дитинстві він був великим ласогубом* (з мемуарної літ.).

ЛАСОЛЮ́Б, а, *ч., розм.* Той, хто охочий до всього ласого *(див.* **ла́сий** 1, 3, 4). *Маленьке лисеня було ласолюбом — охочим до всього смачного* (із журн.); *Римський полководець Марк Ліциній Лукулл (пізніше ославлений як ласолюб) спочатку погромив Мітридата, захопив Понт, .. але потім через бунт у війську втратив усі здобутки* (І. Крип'якевич).

ЛАСОЛЮ́БЕЦЬ, бця, *ч., розм.* Те саме, що **ласолю́б.** *Такого багатого вибору кондитерки годі було зустріти деінде. Це був справжній рай для ласолюбців* (з газ.); *Пишна галерея прихильників і служок грошового мішка .. вийшла з-під пера Тобілевича. Досить згадати .. мерзотного ласолюбця й розтлителя Цокуля (драма "Наймичка")* (М. Рильський); [П о м п е й:] *Слухай, нам Пишатись треба, що своїм повстанням Ми від спідниць тієї єгиптянки Такого ласолюбця відірвали!* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра); *Та дрібка, що відома нам про етрусків, походить або з археології, або з неприхильних римських джерел пізнішої доби, коли етрусків зображували як ненажер і розбещених ласолюбців* (із журн.).

ЛАСОЛЮ́БНИЙ, а, е. Охочий до ласого (у 5 знач.). *Ось цю кохану, цю матір, цю святиню топчуть, втоптують в грязь "злії люди" .. — пани, паничі, ситі й ласолюбні представники пануючого класу* (М. Рильський); *У сімнадцять літ вона стала вдовою, та й знов понесла в найми руки, і*

молодість, на яку вже зазіхало не одне ласолюбне око: бо ж — вдова (М. Стельмах); *Ласолюбний Король Одинокої Кручі одружується з прекрасною дівою, а вона перетворюється на потворну стару* (із журн.).

ЛАСОЛЮ́БСТВО, а, *с.* Властивість за знач. **ласолю́бний.** *Чим .. пояснити те несамовите ласолюбство, ту невситиму жадобу розваг і насолод, ту оргію розбещеності, які опанували наших сучасників?* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека); *Святий Іоан Золотоустий говорить: "Піст дає небесну вигоду, а ласолюбство — шкоду, що підлягає покаранню"* (з рел.-церк. літ.); *Фільм іронічно осмислює людські пристрасті: користолюбство, ласолюбство, страх і бажання влади* (з газ.).

ЛА́СОЧКА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **ла́ска**[2]. *Коли — зирк! — Вискочила ласочка з земляної нори* (Панас Мирний); *Все блискотіло росою, пташки співали, лісова мишка посвистувала, а ласочка .. ховалась в норі* (І. Франко); *З-під бузкового куща вибігла ласочка і, перебігши їм стежку, зникла під тином у бур'яні* (Т. Осьмачка); * У порівн. *Попід гаєм, мов ласочка, Крадеться Оксана* (Т. Шевченко); *Як дві біленькі, ніжні, довгасті ласочки, вони вистрибнули і, злегка похитуючись, застигли перед очима нахаб* (В. Винниченко).

2. *у знач. присл.* **ла́сочкою.** Крадучись, спритно. *Ласочкою промайнула* [Мотря] *по сходах* (Б. Лепкий); *Наташа ласочкою промайнула у свою кімнату* (Ю. Збанацький); *Килина ласочкою пласталася коло старої княгині* (Г. Колісник); *Одна Наталя ласочкою перебігала з одних на інші руки й сміялася, хоч як її спиняла мати* (Василь Шевчук).

3. *перен., розм.* Пестливе називання дівчини або жінки. [М о к р и н а:] *Чи повернеться ж язик виговорювати такій ласочці?* (М. Кропивницький); *— Вже прокинулася, ласочко? — спитала лагідно. — Погано я спала цю ніч* (Валерій Шевчук).

ЛА́СОЩІ, ів, *мн.* 1. Солодкі кондитерські вироби. *У маленьких чашечках давали духмяну чорну каву і склянки холодної води. Можна було купити і до нудоти солодкі східні ласощі* (М. Бажан); *Хто тільки вигадав усі ці медівники, м'ятні, горіхові, тульські, вяземські, ці незабутні ласощі, що й серед ночі навпомацки вгадала б їх за пахощами й смаком!* (П. Загребельний); *Перекупки носили на головах кошики, навспівки* [співуче] *вигукуючи назви численних ласощів: — Картопля... солодка картопля... — Банани... банани... — Кокосові горіхи... — Пряники... пряники...* (І. Білик).

2. Смачна їжа. *І ласощі все тільки їли* [праведники], *Сластьони, коржики, стовпці, Варенички пшеничні, білі, Пухкі з кав'яром буханці* (І. Котляревський); *Єї* [її] *небіжчик чоловік .. любив добре з'їсти .. І звідки не роздобув який гріш, зараз .. пускав на ті ласощі* (Т. Бордуляк); *Якщо коні не загнуздані — дамо коням. Морква для них ласощі і принада* (Ю. Логвин); *Поставила* [офіціантка] *перед Котигорошком тацю з чайником, горнятком і різними ласощами: печивом, шоколадом, канапками з кав'яром* (В. Кожелянко); * У порівн. *Явдоха ковтає його* [борошно], *як невимовні ласощі* (О. Донченко).

3. *перен.* Те, що дає насолоду, задоволення. *Дівча хапалось за свої соціяльні* [соціальні] *ласощі й ні за що не хотіло випустити їх* (В. Винниченко); *Театр, навіть кіно були їй* [Марті] *за великі ласощі* (В. Підмогильний).

ЛАССАЛЬЯ́НЕЦЬ, нця, *ч.* Прихильник лассальянства. *Лассальянці стверджували, ніби введення загального виборчого права приведе до того, що держава служитиме суспільству свідомо* (з наук.-попул. літ.); *У 80-х рр. XIX ст. шведський кравець, лассальянець Август Пальм розпочав палку соціалістичну агітацію по всій країні* (з навч. літ.).

ЛАССАЛЬЯ́НСТВО, а, *с.* Течія в робітничому русі, яка виникла в Німеччині в 60-ті роки XIX ст., названа за ім'ям її засновника Ф. Лассаля. *Представники лассальянства розглядали державу як вічну, надкласову, етичну категорію* (з наук. літ.); *Виявляється, що Франків соціалізм з самого початку не був таким уже суто марксистським і "науковим", бо до нього домішалося лассальянство, фабіанство та інші "збочення", за які мав би мислитель — не будь він "революційним демократом" — ходити в ревізіоністах* (з наук.-попул. літ.).

ЛАССАЛЬЯ́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лассалья́нець** і **лассалья́нство.** *Робітничий рух Німеччини XIX ст. розвивався під сильним впливом лассальянських ідей, утілених у програмі "Загального німецького робітничого союзу"* (з наук. літ.); *Французький соціаліст Ж. Гед зберігав вірність лассальянському залізному закону заробітної плати, його знайомство з економічною теорією марксизму було досить поверховим* (з наук.-попул. літ.); *Вожді наукового соціалізму дали різку відсіч лассальянській тезі про реакційність селянства* (із журн.).

ЛАСТ[1], а, *ч.* 1. Парна, переважно плоска кінцівка, що нагадує плавник, пристосована для руху тварини у воді. *Птахи* [пінгвіни] *.. захищають своїх самиць, б'ючи офіцерів ластами і злісно галасуючи, коли ті намагаються забрати їх яйця* (О. Довженко); *Із сучасних тварин ласти мають пінгвіни, китоподібні, вухаті і справжні тюлені, моржі, морські черепахи й сирени* (з наук. літ.); *Під час плавання хвіст плезіозавра залишався нерухомим, тварина пересувалася за допомогою чотирьох могутніх ластів* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Стіліанос недбало лежав у фотелі, розкидавши товсті волосаті ноги, руки йому звисали, мов ласти в морської черепахи* (П. Загребельний).

2. *перев. мн., спорт.* Пристосування для плавання, яке плавець надіває на ноги. *Всередині її* [скрині] *виднілася золота фігурка спортсмена в ластах* (І. Росоховатський); *Він увесь час проводив на озері, навчаючи відпочиваючих користуватися ластами, пірнати під воду й триматися там якомога довше* (М. Циба); *Продавщиця взяла з полиці ласти і маску з трубкою, подала Бурмилові* (В. Нестайко); *Чого тут тільки не було: від антикваріату до звичайних старих речей на кшталт давніших ластів для підводного плавання* (Люко Дашвар).

ЛАСТ[2], а, *ч.* Одиниця виміру корабельного вантажу, що застосовувалася до кінця XIX ст. *В основі мір ваги лежить пуд, до якого прирівнюється, зокрема, ласт* (з наук. літ.); *Із 30 ластів попелу отримували один ласт поташу* (з наук.-попул. літ.).

ЛАСТА́ТИЙ, а, е, *розм.* Укритий ластовинням. *Ластате лице з кобилячим профілем у тьоті Каті пашить жаром* (Б. Антоненко-Давидович); // *у знач. ім.* **ласта́тий,** того, *ч.;* **ласта́та,** тої, *ж.* Людина з ластовинням на тілі (перев. на обличчі). *"Послухайте ви моєї ради, постановіть йому (Назарку-то) кварту, то він вам того півня добуде". — "Як*

то?" — питаю. — "Бо він таке слово має", — сміється ластатий (Марко Вовчок).

ЛА́СТИК[1], у, *ч.* Цупка бавовняна тканина з блискучою правою стороною. *На порозі появилася Марина. У білому ситцевому платті, у чорному з ластику бурнусі* (Панас Мирний); — *Привіз ластику на сачок, — недбало подає, а сам пильно дивиться на неї — чи догодив? — Спасибі тобі, сину, — аж затремтіла вона. "Нічого ж не казала — сам догадався"* (М. Стельмах).

ЛА́СТИК[2], а, *ч.* Те саме, що **гу́мка** 1. *Візьміть ластик і стисніть пальцями — ластик зігнеться. Однак якщо припинити стиснення, він повністю відновить свою форму* (з навч. літ.); *Цей малюнок було перебито за допомогою чорнила та ластика внизу аркуша як печатку, біля якої містився гарний готичний розчерк Лорда* (із журн.); *Практично на будь-якому письмовому столі є ластик для олівців* (з мови реклами).

ЛА́СТИКОВИЙ, а, е. Прикм. до **ла́стик[1]**. *Червоні плаття, зелені кущини, рябі спідниці, жовті шушони, блискучі ластикові балахони, чорні сукняні каптани — аж у вічі б'є!* (Панас Мирний); *Він швидко розшукав у валізці ластикові, допіру випрасувані штани й свіжу англійську сорочку* (М. Івченко); *Мартинюк вирядився по-літньому — в білих ластикових штанях .. та в сірій парусиновій толстовці* (Л. Дмитерко).

ЛА́СТИТИСЯ, ла́щуся, ла́стишся, *недок.* 1. Ніжно горнутися, пеститися до кого-небудь. *І щебече* [Оксана], *і сміється, і вигадує, і регочеться, і до матері ластиться* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Тоді вона почала жартома зазирати йому в очі, які він одвертав, тулитись до нього обличчям, смикати за рукава, ластитись, пригортатись* (В. Підмогильний); — *Ух, ти моя смугаста кішечко!.. — це коханець до любки, ластячись* (І. Багряний); * Образно. *Ліниво колихався і шурхотів на обочині пирій, шовкова бахрома трави ластилась до долоні, немов просилась: пригорнися ж до мене* (Р. Андріяшик).

2. Те саме, що **ла́щитися** 2, 3. *Прибігали* [собаки] *до своїх хазяїв і ластилися біля ніг* (Б. Лепкий); *Собака ластився до людей* (М. Трублаїні); *Зраділе ведмежа .. ластилось, як мала дитина, і теж просило їсти* (І. Багряний); *Тодорка переступила поріг, і собака лизнув їй руку .. Вона пішла, і собака пішов за нею, ластячись* (Б. Харчук); *Чубчик і Рудий ластилися до Катрусиних ніг* (Люко Дашвар).

ЛА́СТІВКА[1], и, *ж.* 1. Перелітний птах родини ластівкових із довгим роздвоєним хвостом, вузькими гострими крилами, стрімкий у льоті. *Ластівки вились над ставком і от-от не черкались крилом блискучої хвилі* (М. Коцюбинський); *В двері видно було, як літали, наче чорні стріли, ластівки* (В. Винниченко); *Лаштуються відлітати Щороку сині ластівки* (М. Рильський); *Те, що їх, ластівок, значно поменшало в місті, моя увага зафіксувала сумно* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *Дочка — як ластівка: пощебече, пощебече та й полетить* (прислів'я); *Він і сам незчувся, як черкнулась об його* [нього] *крилом ця поетична хвиля, неначе та ластівка, що несподівано влетить у хату через одчинене вікно* (І. Нечуй-Левицький).

2. У гімнастиці, фігурному катанні — вправа, у якій одна нога високо відведена назад, тулуб витягнутий уперед, а руки розведені в сторони. *Їй захотілося постояти на одній нозі, зробити кілька вправ, наприклад, ластівку. Вона сто років не робила ластівку* (Ю. Андрухович).

3. *перен., розм.* Пестливе звертання до дівчини, жінки. — *Е, дочко, — каже старий, — любих гостей до хати просять, а ти тут в'єшся. Йди, моя ластівко!* (Марко Вовчок); — *Ненько моя, ластівко моя! Десь ти багато горя зазнала, десь ти багато сліз вилила, що не схотіла на цім світі жити* (І. Нечуй-Левицький); — *Тим ліпше, ластівко, тим ліпше! — тихо засміявся монах* (К. Гриневичева); *Пізно ж ми зустрілися з тобою, моя ластівко бідна...* (І. Кочерга).

Де́рти (дра́ти) горобці́в (ластіво́к, соро́к *і т. ін.)* <**Де́рти (дра́ти) гні́зда (я́йця)**> *див.* **де́рти.**

◊ **(1) Пе́рша ла́стівка** — початок у появі, становленні чого-небудь. *Сьогоднішня перемога, хоч і невелика вона, а дуже дорога для нас усіх. Це перша ластівка наших перемог над ворогом...* (М. Стельмах); *І перша ластівка непроханої старості в острішшя брів сивиночку внесе* (Л. Костенко); *По-моєму, мобільні телефони — це перша ластівка революції роботів* (С. Пиркало); *Нарешті маємо першу ластівку повернення — книжку, на обкладинці якої знову стоїть ім'я автора — Валер'ян Підмогильний* (з газ.).

ЛА́СТІВКА[2], и, *ж., розм.* Те саме, що **ла́стка.** *Чим ширшим робився рукав, тим меншою була ластівка. На неї часто йшло полотно гіршої якості* (з навч. літ.).

ЛА́СТІВКОВІ, вих, *мн.* Родина співочих птахів ряду горобцеподібних. *Для ластівкових характерна здатність здобувати їжу в повітрі: вони можуть ловити комах на льоту* (з наук. літ.); *У всіх ластівкових струнке, обтічне тіло, довгі вузькі крила, короткий дзьоб, що досить широко відкривається* (з наук.-попул. літ.).

ЛАСТІВНЕ́ВІ, вих, *мн.* Підродина дводольних зрослопелюсткових рослин; трави, рідше кущі або напівкущі, часто з виткими стеблами. *В Україні ростуть 13 видів ластівневих* (з наук. літ.); *Сукулентні роди ластівневих походять з Південної Африки* (з наук. літ.).

ЛА́СТІВОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **ла́стівка[1]** 1, 3. *Прилітала ластівонька, Прилітала, щебетала, Чи є в дому пан господар? Я ж бо знаю, що є вдома* (щедрівка); *Закричала ластівонька, Зо дна моря виринаючи, Гомоніли запорожці, Та й по Січі походжаючи* (з думи); — *Нічого, ластівонько, якось надолужу, Лобода обіцяє на комбайна пересадити* (Микита Чернявський).

ЛА́СТІВОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ла́стівка[1]** 1, 3. *Щедрик, щедрик, щедрівочка, Прилетіла ластівочка, Стала собі щебетати, Господаря викликати* (колядка); *Ластівочка прилетіла Аж до мого до вікна* (П. Тичина); [Хведоська:] *Ненечко, ластівочко!.. Я ж у вас люба дитина, — правда?* (М. Кропивницький); — *Ну, що, ластівочко, — сказав він, спираючись на хвіртку, — чекаєш уже на мене? Галя здригнулася* (Валерій Шевчук); * У порівн. *Ще веселіш почали тоді гомоніти. Леся щебетала, як ластівочка* (П. Куліш).

ЛАСТІВЧА́НИЙ, а, е. Те саме, що **ла́стівчин.** *Передавалося з покоління в покоління: не можна руйнувати ластівчаних гнізд* (з газ.); * Образно. *В цю мить Шварка підвела очі та залопотіла рукавами з чорною заполоччю, ластівчаними крильми* (К. Гриневичева); * У порівн. *Він* [виселок] *складався всього-на-всього з трьох халупок, властиво курників, низеньких, кривих, зліплених з глини, як ластівчані гнізда* (М. Коцюбинський).

ЛАСТІВЧА́ЧИЙ, а, е, *діал.* Ластівчин. *Інша хата прилипла до скали, як ластівчаче гніздо під стріхою* (А. Свидницький).

ЛА́СТІВЧИН, а, е. Прикм. до **ла́стівка**[1] 1, 3. *Кривизна ластівчиного крила — одна-єдина на віки вічні* (Ю. Мушкетик); // Належний ластівці. *Ще нижче розкидані були, неначе ластівчині гнізда, хижі, халупи, землянки простого люду* (С. Скляренко); * У порівн. *Ліворуч у долині ластівчиними гніздами притулились до скелі Карвасари* (Б. Антоненко-Давидович); // Такий, як у ластівки *(див.* **ла́стівка**[1] 1). *Сопілочка дзьохкає* [щебече] *ластівчиним голосом, а потім підпадьомкає, мов перепілка, солов'єм заливається на всі лади* (П. Воронько); // Схожий на крила ластівки *(див.* **ла́стівка**[1] 1). *Відьомські брови ластівчиним розкрилом сходились на переніссі* (О. Забужко).

△ **Ла́стівчин хвіст** *див.* **хвіст.**

ЛАСТІВ'Я́, я́ти, *с.* 1. Те саме, що **ластовеня́** 1. *І ми ластів'я доглядали, Казали: "То наше пищить"* (П. Воронько); *Ластівки гніздяться охоче, виводять ластів'ят навіть у майстернях серед грюкотняви, серед заліза* (О. Гончар); *Шпаки-підлітки пурхали над городом, у гіллі старої яблуні гойдалися несміливі ластів'ята* (В. Дрозд); *В сінях у нас завелись ластів'ята* (І. Жиленко); * У порівн. *У сінях защебетали дівчатка й ластів'ятами впурхнули до хати* (Микита Чернявський).

2. *перен., розм.* Ласкаве звертання до дитини або дівчини. *— Гарні, любі діточки... а гостинчика немає, ластів'ята, — не купила* (С. Васильченко); *— А коли це, мамо, краківський князь сяде вже у Галичі? — Не знаю, ластів'ята, не знаю* (К. Гриневичева); *Харитон Макарович доброзичливо поглянув на дівчаток. — Ах ви ластів'ята!..* (Ю. Мокрієв).

◊ **Па́сти ластів'я́т (пташо́к)** *див.* **па́сти**[1].

ЛАСТІВ'Я́НИЙ, а, е. Те саме, що **ла́стівчин.** *Була вона така ж висока і струнка, як і Платон Платонович, з бровами, схожими на ластів'яні крила* (О. Донченко); *Тільки велика ластів'яна зграя спроможна прогнати нападницю* (Ю. Хорунжий); *На карнизах кожного будинку тісно ліпились ластів'яні гнізда* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона); * Образно. *Ластів'яний твій щебет, білянко, вітер дужий розвіяв, розніс...* (М. Рудь); * У порівн. *Нарешті розгледів веранду, що, ніби ластів'яне гніздо, приліпилась до будинку на самій горі* (Б. Левін).

ЛАСТІВ'Я́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **ластів'я́.** *Одного дня найсміливіше ластів'ятко змахнуло крильцями — і вперше вилетіло з гніздечка* (із журн.); *— Ой, ти, ластів'ятко моє нещасливе! — приголубила його Печериця* (П. Козланюк); *Ти прийди, усміхнися мені, Ластів'ятко моє кучеряве* (В. Симоненко).

ЛАСТІВ'Я́ЧИЙ, а, е. Те саме, що **ла́стівчин.** *Крилонька легенькі маю: двоє крилець ластів'ячих* (Уляна Кравченко); *Борідка звисала так на груди двома кінцями, схожими на ластів'ячий хвіст, що не можна було розібрати, чи то такі вуса, чи борода разом з вусами* (Т. Осьмачка); *В очах крутиться .. веремія спогадів, усмішок, облич, золотого сонячного пилу, білих, червоних, жовтих метеликів і бабок, ластів'ячого трепету* (І. Багряний); *Кажуть люди: пальцем торкнеш ластів'яче гніздо — птиця одразу покине ваш двір* (В. Близнець).

ЛАСТІВ'Я́ЧЧЯ, я, *с., розм.* Збірн. до **ла́стівка**[1] 1. *А на дворі по небу — багряне мереживо, деркачі в лазу турчать, ластів'яччя поміж дворами в'ється — незабаром йому відлітати...* (Григір Тютюнник).

ЛА́СТКА, и, *ж.* Вставка під пахвами в чоловічих сорочках та верхньому жіночому одязі при особливому крої рукавів. *Локальна специфіка сорочки виявлялася в засобах з'єднання плечової вставки та рукавів зі станом, у розмірах та формах плечової вставки, рукавів та ласток* (з наук. літ.); *Для побудови креслення викрійки ліфа з довгим рукавом і ласткою необхідно зняти мірки із замовника* (з навч. літ.).

ЛА́СТОВЕНЬ, тівня, *ч.* Рід трав'янистих рослин підродини ластівневих родини барвінкових. *Отруйний сік ластівня, імовірно, використовували як протиотруту* (з наук.-попул. літ.); *В Україні налічують 15–16 видів ластівня, більшість з яких є раритетними та потребують охорони* (з наук.-попул. літ.); // Рослина цього роду з в'юнким стеблом. *Суто ендемічним кримським видом рослин є ластовень кримський* (з наук. літ.).

ЛАСТОВЕНЯ́, я́ти, *с.* 1. Пташеня ластівки. *Ластовенята не падали. Пороззявлявши роти, вони жалібно пищали, а навколо кубла наді мною їхні батьки невпинно снували й носили їм комах* (О. Довженко); *У глибині саду воркотіла дика голубка, а під шкільним дахом пищали ластовенята* (Є. Кравченко); *А ще ластовеня. Ластівки, які щороку ладнали гніздо у Володиному кабінеті просто над письмовим столом, .. того року надумали вдруге висиджувати пташенят* (І. Жиленко); *Чувся писк ластовенят над одвериною* [одвірком] (Є. Пашковський); * У порівн. *Мовляв, його, безневинного, як ластовеня, Саркісяна, кривдить людська несправедливість* (В. Барка); *Її* [Росиці] *очі сяяли дивним вогнем, бровенята зметнулися над ними, як двійко ластовенят* (В. Малик).

2. *перен., розм.* Ласкаве звертання до дитини або дівчини. *Моє маленьке ластовеня.*

ЛАСТОВЕНЯ́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **ластовеня́.** *У ластівки — ластовенятко, .. У хмари в небі — хмаренятко, В зорі над садом — зоренятко Вже народилися* (М. Вінграновський); *Всім — привіт, поздоровлення! Тобі ж, моє ластовенятко любе, ще й поцілунок в личко рожевеньке* (М. Драй-Хмара); *Встали мати, встали й татко: Де ластовенятко? А я тут, в саду, на лавці, Де квітки-ласкавці...* (П. Тичина).

ЛА́СТОВИЙ, а, е. Прикм. до **ласт**[1]. *Ластові тварини.*

ЛАСТОВИ́НА, и, *ж.* Те саме, що **весня́нка**[2]. *Він переможно посміхався, здавалося, кожна його ластовина випромінювала іронію на адресу Славка* (О. Бердник).

ЛАСТОВИ́НИЙ, а, е. Прикм. до **ла́стівка**[1] 1. *В неї* [Лукини] *ніби виросли ластовині крила й несли її* (І. Нечуй-Левицький); *Трудно дійти до хліва, в черепку поставити воду охлялій курці, послухати ластовиного щебету* (Є. Пашковський); *Згадала все, кожнісіньку дрібничку. І хату нашу, і оту криничку, і над вікном гніздечко ластовине, що щастя принести було повинне* (Л. Костенко); *Хто ж, як не він, поставив драбину біля повітки, щоб ти заглянув у ластовине гніздо?* (В. Шкляр); * Образно. *— Якби не твоє ластовине щебетання, дочко, давно б уже твій батько молоду жінку мав* (Г. Косинка).

ЛАСТОВИ́НКА *див.* **ластови́нки.**

ЛАСТОВИ́НКИ, нок, *мн. (одн.* **ластови́нка,** и, *ж.).* Те саме, що **ластови́ння.** *На лиці* [Оксани] *помітні дрібні лас-*

товинки (С. Чорнобривець); *І ти схиляєш, матінко, лице: до ластовинок золотих знайоме* (П. Мовчан).

ЛАСТОВИ́ННЯ, я, *с., збірн.* Руді пігментні цяточки на шкірі, які з'являються у деяких людей перев. навесні; веснянки. *Він неспокійно кліпав очима, вічно сміявся і повертав на всі боки широкий вид з густим ластовинням* (М. Коцюбинський); *Стареча шия в буйних плямах ластовиння двома вим'ями звисає під підборіддям...* (В. Винниченко); *Дівчинка була руда, в ластовинні, з носом, що нагадував ґудзик* (Л. Смілянський); *Обличчя її* [панни] *було густо поцятковане ластовинням, на щоках синіли .. гілочки прожилків* (Р. Андріяшик); * Образно. *Велике крижане поле було всіяне чорним ластовинням. То лежали тюлені* (М. Трублаїні).

ЛАСТОВИ́ННЯЧКО, а, *с.* Пестл. до **ластови́ння.** — *А скільки в тебе ластовиннячка на носі! — протягнув Денис, розглядаючи Настусине личко* (О. Копиленко); *А кучері її приємно золотіли. Ще й ластовиннячко так гарно крапить ніс* (В. Стус).

ЛАСТОВИ́НЧАСТИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **ластови́нчатий.** *Відволікли* [якась особа й песик] *мою увагу від мого ластовинчастого типа, і я на хвилинку стратив його з очей* (У. Самчук).

ЛАСТОВИ́НЧАТИЙ, а, е. Який має ластовиння; у ластовинні. *Кінчик гострого носа підстрибнув, і ластовинчате обличчя одразу забуло образу* (П. Панч).

ЛАСТОВИ́НЯСТИЙ, а, е. Те саме, що **ластови́нчатий.** *Він, озирнувшись, побачив, як її саме обнімав якийсь рижий, ластовинястий, з широкою незграбною кісткою добродій* (М. Івченко); *Володько любить ту свою ніжну, з ластовинястим, негарним обличчям учительку у гарному чорному одязі* (У. Самчук).

ЛАСТОНО́ГИЙ, а, е. 1. Який має кінцівки у вигляді ластів. *Білі акули харчуються досить відмінною їжею на різних етапах свого життя — рибою та молюсками молоді акули, китоподібними й ластоногими ссавцями — дорослі* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **ластоно́гі,** гих, *мн.* Ряд морських ссавців, що мають кінцівки у вигляді ластів. *З морських звірів велике промислове значення мають ластоногі, насамперед гренландський тюлень* (з наук.-попул. літ.); *Морські безхребетні служать кормом для риб і ластоногих* (з навч. літ.).

ЛАСТОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до ластів *(див.* **ласт**[1]**).** *Королівський пінгвін має довгі, вузькі, ластоподібні крила. За допомогою цих крил пінгвін гребе під водою* (з наук.-попул. літ.); *Дюгонь має веретеноподібне голе тіло, передні кінцівки ластоподібні, задні — рудиментарні* (з навч. літ.).

ЛАСТУВА́ТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **ластови́нчатий.** *Це таки був він, рудий та ластуватий їхній Духнович* (О. Гончар).

ЛА́СУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ла́сува́ти.** *Все те зникає в літні канікули, в безконечне тримісячне свято, переповнене .. ласуванням всілякими їстівними та неїстівними травами і зеленими плодами — до лютої оскоми на зубах* (А. Дімаров); *Далі відбувся непомітний процес переходу від звичайного байдикування до дрібних крадіжок, до ласування чимось там смачним, затим був перший ковток горілки* (П. Загребельний); *Дискомфорт у наметах ми компенсували ласуванням чорницями — навколо їх було безліч* (із журн.).

ЛА́СУВА́ТИ, ла́сую, ла́суєш, *недок., чим і без дод.* Їсти що-небудь смачне. *Давно вже не ласував, так ось ласощі і у горло не йдуть* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Про все йому* [ведмедю] *байдуже, Лежить та ласує медком* (Л. Глібов); *Разом з дітьми не витерпіли й узялись ласувати й батьки з гостем* (В. Винниченко); *У батька не було баштану, й малому Коржеві не часто випадало ласувати кавуном* (Б. Антоненко-Давидович); *Сорока теж ласувала ягодами* (Ю. Логвин); *Такої смакоти йому* [Олельковi] *не доводилося їсти. А що вже медом ласував — не міг відірватися* (Ю. Винничук).

ЛА́СУВА́ТИСЯ, ла́суюся, ла́суєшся, *недок., розм.* 1. Те саме, що **ла́сува́ти.** * Образно. [Полковник:] *Медові твої речі, та, мабуть, не нашим губам ними ласуватись...* (М. Кропивницький); // *безос.* * Образно. *Отой* [запах] *трави, цвіту .. про нього тільки мріялося й говорилося й рідко коли ним ласувалося* (Ю. Мушкетик).

2. *на що.* Дивитися із заздрістю; прагнути заволодіти кимось, чим-небудь. *Ніхто тих сорочок не займав, ніхто на них не ласувався, хоч часом висіли новісінькі й гарні* (Г. Хоткевич); *Василько серед слідчих — як серед вовків. Вони дивляться на нього розпаленими очима, ласуючись на свою здобич* (А. Турчинська).

ЛАСУ́Н, а́, *ч.* 1. Той, хто любить ласощі. *Ласун худобу всю на ласощі проїв; На старості — старців Повів!* (Л. Боровиковський); *Маленькі Кузьма з Люсею самі дуже люблять все солодке. Страшенні ласуни!* (О. Копиленко); *Малий ласун, що тикав свого носа у солодке, .. мав тепер з того клопіт* (І. Багряний); *Навіть нові друзі поляка .. уже знали, що пан Мартин ласун, і завжди лишали для нього кращі шматки* (В. Малик); * У порівн. *Він поводив себе, як багатий ласун у кондитерській* (М. Білкун).

2. *перен.* Той, хто має особливу пристрасть до кого-, чого-небудь. [Павло:] *Хоч би ось Влас. Він, братця, має мене за ласуна, а сам ніби б то й не ласий до дівчат?* (М. Кропивницький); [Пріся:] *Ач, вигадав, ласуне кривоногий! Женіть його, дівчата!* (І. Кочерга); *До її* [Дмитрівни] *хоч і непоказної, але вистояної вроди потяглися тепер уже руки різних повноважених, а потім .. просто сільських ласунів* (Микита Чернявський); *Лагоминець, ласун, у зажерності хтивій волю плоті чинив, слугував їй, як міг* (П. Мовчан).

ЛАСУ́НКА, и, *ж.* Жін. до **ласу́н.** *Ромка була ласунка і за гроші, які давала їй мати, купувала тістечка* (Л. Смілянський); — *Ти, мабуть, ласунка, признайся? — Трохи люблю солодке. Колись вельми мед любила* (В. Лис); *Кінчик її носа був замурзаний кремом. .. Я зрозумів, що ця ласунка теж прогулює уроки, і сів поруч* (І. Роздобудько); *Такою ласункою-сластолюбицею, любострасницею-сладострасницею, хтивою і похітливою, як був переконаний князь Йосип.., і була принцеса Марія* (В. Чемерис).

ЛАСУ́НЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **ласу́н.** — *Їж, Борисику, їж, мій ласунчику, гам, — ніжно сокотіла* [Дзякунка] *до онука* (Григір Тютюнник); *Ласунчик зеленої вербної кори іноді заходить на городи та в сади дачних поселень* (В. Багірова).

ЛАСУ́ХА, и, *ж.* Те саме, що **ласу́нка.** *Тася тягла Раїсу до себе, і та мусила йти до кухні, щоб зготувать для маленької ласухи яку легумінку* (М. Коцюбинський); *Ваха радісно захльоскала в долоні, а Ойда ніби щось ковтнула й просіяла, — вона була велика ласуха* (В. Винниченко); *Задля тої ласухи жадання тіла часом були .. дужчими від поривів душі* (О. Ільченко).

ЛАТ, а, *ч., іст.* Грошова одиниця Латвії в 1922–1941 і 1993–2013 рр., що дорівнювала 100 сантимам. *Після заміни на євро кіпрського фунта та мальтійської ліри лат став найдорожчою за обмінним курсом валютою Європи* (з наук.-попул. літ.); *Коли 1 січня 2014 року Латвія увійшла до єврозони, латвійський лат замінили на євро* (із журн.).

ЛА́ТА[1], и, *ж.* Те саме, що **ла́тка** 1–3. *На свиті стільки лат, як на селі хат* (прислів'я); *Синя лата неба нашвидко* [нашвидку] *перемальовується, і її іноді видно з вікна* (У. Самчук); // *перен.* Те саме, що **ла́танка.** *І всі молоді, як перемиті, і всі — хоч часом прикриті і латами, пригнічені нуждою, — а з гарячим завзяттям у серці* (Панас Мирний); * Образно. *Одягнений у діри й лати, Спітнілий, темний, як земля, Ти усміхаєшся, мулате, Прибульцям хтозна-відкіля* (М. Рильський).

◇ **Ла́тка на ла́тці <Ла́та на ла́ті>** *див.* **ла́тка.**

ЛА́ТА[2], и, *ж., буд.* Довга жердина або дошка, яку кладуть упоперек кроков. *Яка кроква, така й лата, яка праця, така й плата* (прислів'я); *Яким знову подався до лісу по нові лати* (М. Івченко); *Кожна кроквочка, кожна лата не жаліла для нас тепла* (В. Симоненко); *Тут уже було чути, як палахкотить солома на дахові, як тріщать лати та крокви у вируючому полум'ї* (В. Малик); *Беміт дуже легкий і не потребує громіздких кроков та лат* (з газ.); // Огорожа з довгих жердин. *В печі догоряють якісь опилки* [тирса], *лати з сусідського паркана* (І. Франко); *Огорожа одна чого варта, найкращі лати у лебедському лісі вибирав, навколо вишнями обсадив* (У. Самчук).

ЛА́ТАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **лата́ти[1]** 1. *У неділю .. мати не ходила на роботу, можна було влізти у її латані чоботи* (Марко Вовчок); *Мавка виходить з хати перебрана: на їй* [ній] *сорочка з десятки, скупо пошита і латана на плечах* (Леся Українка); *Одягнуті* [матроси] *в засмальцьовані, латані у кілька шарів штани і смугасті, синьо-білі тільняшки* (Любко Дереш); — *Товаришу багермейстер, трубопровід наш дуже латаний. Ремонтик невеличкий не завадив би* (О. Донченко); *Тессі не могла б навіть приблизно уявити, де опинилися вони .. після двогодинної подорожі. Латаний залізний дах. Пожежна драбина* (М. Дашкієв); * Образно. *Такий Талан твій латаний, небого!* (Т. Шевченко).

◇ **(1) Ла́таний і (та) перела́таний <Ла́таний-перела́таний>** — дуже старий, зношений. *От сидить перед вами людина .. з закутаною у велику сіру латану-перелатану хустку головою* (Остап Вишня); *Настали теплі весняні дні .. З-під лісу, з Вишнього кінця, попливли за водою діряві відра, латані та перелатані каструлі, друшляки* (М. Томчаній); *Латаний-перелатаний офіцерський мундир ще виразніше відтіняє вроду схудлого, змарнілого обличчя, білизну шовкового чуба, гарячий блиск карих очей* (М. Сиротюк); *Намет ледве просвічувався: старий брезент, латаний і перелатаний, наче решето* (Б. Харчук); *Та як не порпався* [Тимко] *в торбі, знайшов лише одну рукавицю, латану й перелатану* (Ю. Логвин).

ЛАТАНИ́НА, и, *ж., розм.* 1. Те саме, що **лата́ння** 1 (з відтінком частоти, постійності дії). *Докучила мені оця латанина; що день Божий латки латаю* (Сл. Б. Грінченка); // Результат латання (у 1 знач.); щось полатане. * Образно. *Ціле те оповідання не історична правда і навіть не оригінальна видумка християн, але мізерна латанина всяких старих казок, в котрих правдивість могла вірити хіба тільки середньовікова темнота* (І. Франко).

2. *перен.* Те саме, що **лата́ння** 2 (з відтінком частоти, постійності дії). *Наймати землю, давати на спілку і т. д. — це латанина, котра ні до чого не веде* (Б. Лепкий).

ЛАТА́НІЯ, ї, *ж.* Пальма з великим віялоподібним листям. *Тінь фантастична латаній лягла на блискучий поміст мармуровий. Лаври стоять зачаровані, жоден листок не тремтить* (Леся Українка).

ЛА́ТАНКА, и, *ж., розм.* Старий латаний одяг. *А чого, власне, людині треба? Окраєць хліба та якусь латанку на горб* (І. Білик).

ЛАТА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **лата́ти[1]** 1. *Жінки забували про свою рибу, горщики, швець спиняв латання сандалії, черпальники — виливання води. Довкола співака чулось зітхання* (Н. Королева); *Пішов далі. Межирічі, Коршів, Обичі — села, села і села, обпитав, .. ніякого з того толку, хіба що чоботи розтащив* [розбив], *що на день латання буде* (У. Самчук); *Краще зробити нову корогву, ніж латати стару і ради того латання ризикувати власною честю* (М. Олійник); *На латання дахів, стель, доріг у бюджеті сільради не вистачає коштів* (з газ.).

2. *перен.* Дія за знач. **лата́ти[1]** 2. *Предметом для обговорення є механізми латання бюджетних дірок* (із журн.).

ЛАТАНЦІ́, ів, *мн., розм.* Одяг, полатаний у багатьох місцях. *Ходити в латанцях.*

ЛАТА́ТИ[1], а́ю, а́єш, *недок.* 1. *що.* Лагодити, пришиваючи латки. *Кайдашиха тільки хату замела та й сіла коло вікна старі сорочки латать* (І. Нечуй-Левицький); *Дядько Софрон латав сорочку* (В. Винниченко); *Ті, що прокинулись, займалися хто чим хотів — латали одяг та взуття, вирізували з верби та липи ложки, кухлі, .. гострили шаблі* (В. Малик); *Хлопчина був настільки причарований усім побаченим на виставі, що ув'язався слідом за штукарями, доглядаючи звірів і латаючи витерті гімнастичні трико* (Ю. Андрухович); // Лагодити, усуваючи пошкодження в чому-небудь. *І не їсть* [козацтво], *і не спить, Пильно варту держить Та у стінах пробої латає* (І. Манжура); *Автобус іде через старий дерев'яний міст, залишений населенню на згадку ще фронтовими саперами; рух величезний, дощаний настил щодня латають* (О. Гончар); *Дід Гордій крутнувся сюди-туди по хліві та й подався латати свою саджалку, бо ж на Дніпро готується по рибу* (Є. Гуцало); *Ремонтували хати, латали повітки, ставили нові тини й паркани* (В. Нестайко); *Тут і дороги постійно латають, і вуличне освітлення відновили, і навіть своїм водогоном похвалитися можуть* (з газ.).

2. *що, перен.* Частково, наспіх або тимчасово залагоджувати які-небудь справи. *Ринок державних цінних паперів є пірамідою, а тому латати бюджетний дефіцит за його рахунок досить небезпечно* (з газ.).

3. *кого, перен., розм.* Карати биттям. [Н е д о р о с т о к:] *Та було б тобі, моя нене, довгий батіг брати, та щоранку, щовечора, як Сидорову козу, латати, та змалечку оті норови з мене виганяти...* (С. Васильченко).

◇ **(1) Лата́ти (зала́тувати) / полата́ти (залата́ти) дірки́ (ді́ри, ді́рку, діру́)** *чиї, чию, чим, у чому і без дод.* — частково задовольняти потреби в чомусь украй необхідному. *Коли то він уже позбудеться цих боргів, щоб міг працювати на себе, не на те, щоб латати дірки!..* (А. Крушельницький); *Гітлерівці змушені все частіше залатувати дірки на східному фронті, перекидаючи дивізії з Франції, Голландії, Бель-*

гії (І. Цюпа); *Якщо ми не ліквідуємо дефіцит бюджету, не перейдемо на нові методи управління, ми постійно лататимемо дірки і ніколи не пошиємо костюма, гідного такої великої країни* (з газ.); *Орали, сіяли, сподівалися, що літо полатає ті дірки, яких набрала довга, голодна і холодна зима* (О. Кониський); — *Хіба ти забула, що я своїми крейцарами полатав твої діри?* (І. Франко); *Гроші — невеликі, правда, але все-таки можна залатати ними хоч одну діру в господарській потребі...* (М. Коцюбинський); — *Завдаток же взяв у економії?.. — Яку тільки дірку ним залатати? — зітхає Василина* (М. Стельмах); **Полата́ти (облата́ти) / лата́ти бо́ки** (*рідко* **ре́бра**) *див.* **полата́ти.**

ЛАТА́ТИ², а́ю, а́єш, *недок., що, діал.* Латувати. *На Слобожанщині, коли будували дахи хат, просвердлювали дірки у крокві та бантині й закріплювали їх тесаними кілками, що були замість цвяхів. А як поставили крокви, тоді починали латати лати* (з наук. літ.).

ЛАТА́ТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **лапа́тий** 3, 4. *Багато зелені, латате листя, колони, блиск люстр, косий широкий промінь сонця на одній стіні* (В. Винниченко); *Лататий сніг добре тримається купи, бо вогкіший і легко скочується у великі кулі. Сніговики виходили вдвічі-тричі вищі за дітлахів* (з газ.).

ЛАТА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.* 1. *розм.* Те саме, що **лата́ти¹** 1. *Пішли наші вгору: в долині ріжуть, а вгорі латаються* (Номис); — *Перекур, — кидає незадоволено шофер. — Лататись будемо* (Ю. Збанацький).

2. *до кого, перен., фам.* Домагатися чиєї-небудь прихильності; підлещуватися. — *Годі до мене лататися, — задихаючись, сказав він* (В. Собко).

3. *жарг.* Збагачуватися, здебільшого нечесним шляхом. *Він .. рішуче відмовився визнати себе винним у пограбуванні магазинів. — Ми в поїздах латалися. І цього з нас було досить, — говорив Токар. — А проти держави ми ні-ні* (В. Петльований); — *Признавайся: на чому латаєшся, що таким паном прикотив?* (Григір Тютюнник); *Жінка барменшою на недоливі вік латалась, мене від роботи берегла* (Є. Пашковський).

4. Пас. до **лата́ти¹** 1. *Одежа в нього також не раз латалася, але дружина робила це вправно — пан Твардовський міг носити голову гордо* (Валерій Шевчук); *Насамперед лататимуться вибоїни на тих вулицях, де найбільший рух* (з газ.).

ЛАТА́ТТЄВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **лата́ття.** *На замулених ділянках заплав можуть утворюватися лататтєві зарості* (з навч. літ.).

2. *у знач. ім.* **лата́ттєві,** вих, *мн.* Родина багаторічних водяних кореневищних трав'яних квіткових рослин, серед яких є багато декоративних, харчових і лікарських видів. *Угруповання водяного різака простягаються вздовж узбережжя водойми, тоді як лататтєві тяжіють до центра плеса* (з наук. літ.); *У лататтєвих поверхня листя не змочується завдяки восковому нальоту та горбкуватим виростам на епідермальних клітинах* (з наук. літ.); *Спочатку лататтєві були суходольними рослинами. Росли вони на вологих місцях або поблизу водойм* (з наук.-попул. літ.).

ЛАТА́ТТЯ, я, *с.* Рід водяних рослин родини лататтєвих з великим листям та білими або жовтими квітками. *На озері розкрились лілеї білі і зазолотіли квітки на лататті* (Леся Українка); *Лишалось обійти невелике озерце, плесо якого поблискувало між осокою та лататтям* (Б. Антоненко-Давидович); *Коні п'ють, забрівши у латаття. Гарні коні. Білі й вороні* (Л. Костенко); *Я хотів би намалювати це озеро. Але спершу почекав би, поки воно заросте лататтям і затягнеться рястом* (С. Андрухович); * Образно. *Над гострими голками тополь, над широким лататтям кленів висне чудесна передвечірня сутінь* (В. Собко).

ЛАТА́Ч, у́, *ч.* Те саме, що **жабни́к.** *Ліси в смарагдові вже шати прибрались, діброва зелена шумить, долини, луги латачем заквітчались* (Уляна Кравченко); *На лужках і левадах затоплений латач прямо в барвінковій воді засвічував свої весільно-золоті свічада* (М. Стельмах).

ЛА́ТВА, и, *ж., діал.* Лата (*див.* **ла́та¹**). *Латва на одязі.*

ЛАТВІ́ЄЦЬ *див.* **латві́йці.**

ЛАТВІ́ЙКА *див.* **латві́йці.**

ЛАТВІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **латві́йці** і Латвія. *Він незабаром дістався б у відомий латвійський порт* (М. Йогансен); *Особливістю латвійського процесу законотворчості є те, що президент зобов'язаний відкласти опублікування закону на два місяці, якщо цього вимагає третина членів сейму* (з наук. літ.); *Україна і Латвія вирішили розробити проект фахового розвитку українських і латвійських бібліотекарів* (з наук.-попул. літ.).

ЛАТВІ́ЙЦІ, ів, *мн.* (*одн.* **латві́єць,** і́йця, *ч.;* **латві́йка,** и, *ж.*). Населення Латвії. *За адресою, даною в Ризі, вони швидко знайшли і найняли горішній поверх дачі в охайної підстаркуватої латвійки* (О. Іваненко); *У літню спеку латвійці люблять їсти холодні супи та борщі* (з газ.).

ЛА́ТВО, *присл., діал.* Легко, зручно. *Перебрались вони через глибоку балку і з милю простували рідким лісом, так що якби погоня настигла, то б латво було їх тутечки захопить* (О. Стороженко); *Мацько Патерностер на другий день записав у свою книгу таке: "Латво управляти душею темною, просвіщення* [освіта] *же будить у людей .. бунт"* (Р. Іваничук).

ЛАТГА́Л *див.* **латга́ли.**

ЛАТГА́ЛЕЦЬ *див.* **латга́льці.**

ЛАТГА́ЛИ, ів, *мн.* (*одн.* **латга́л,** а, *ч.;* **латга́лка,** и, *ж.*). Те саме, що **латга́льці.** *Уже з давніх віків тут, на просторах Двіни, сиділи племена латгалів.., що мали свої покони й богів, сюди ж приходили і руські племена* (С. Скляренко); *Східні латгали були адміністративно відокремлені як від західних латгалів, так і від інших племен, що утворили латиський народ* (з наук.-попул. літ.).

ЛАТГА́ЛКА, и, *ж.* 1. *Див.* **латга́ли.**

2. *Див.* **латга́льці.**

ЛАТГА́ЛЬСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **латга́ли** і **латга́льці.** *Багато латгальців сьогодні демонстративно підкреслюють свою латгальську приналежність і розмовляють на своєму діалекті навіть при спілкуванні з латишами* (з наук. літ.); *Після відновлення незалежності Латвії в 1991 році діяльність латгальських громад значно активізувалася, з'явилося безліч видань, а згодом інтернет-сайтів латгальською мовою* (з наук.-попул. літ.).

ЛАТГА́ЛЬЦІ, ів, *мн.* (*одн.* **латга́лець,** льця, *ч.;* **латга́лка,** и, *ж.*). Корінне населення східної частини Латвії. *Розрив між латгальцями і рештою латишів у XVII–XX ст. посилювався релігією: латгальці були католиками, тоді як інші латиші — протестантами* (з наук. літ.); *Офіційної статистики немає, оскільки в списках переписів і анкетах,*

де вказується національність, не робиться різниці між латгальцями та іншими латишами (з наук.-попул. літ.); *Хазяйка музею хліба в Аглоні (Латгалія) за національністю — латгалка, добре знає латгальську мову, але з відвідувачами може спілкуватися багатьма мовами* (із журн.).

ЛА́ТЕ, *невідм., с.* Італійський напій, що готується з гарячого збитого молока і кави (рідше — чаю, мате або маття). *За межами Італії лате зазвичай готується з порції еспресо, яка заливається гарячим спіненим молоком* (з наук.-попул. літ.); *В Італії лате готують в домашніх умовах і подають на сніданок* (із журн.).

ЛА́ТЕКС, у, *ч.* 1. Молочний сік каучуконосних рослин. *Найтонша еластична плівка латексу, нанесена на листя рослин, запобігає випаровуванню вологи* (з наук.-попул. літ.); *Латекс містить смолу, каучук та отруйні речовини* (з навч. літ.); // Синтетична речовина, застосовувана для виробництва клеїв, фарб, апретування текстильних матеріалів і т. ін. *Синтетичний латекс — водна дисперсія синтетичних каучуків, що утворюються в результаті емульсійної полімеризації* (з наук.-попул. літ.); *До м'яких наповнювачів матрасів належать латекс, синтетичний латекс, повсть, морські водорості, ватин, синтепон тощо* (з мови реклами).

2. Матеріал на основі цієї речовини. *Того вечора вона потягла його по крамницях і за власні гроші накупила ще купу необхідного: штучний бюст з латексу, розкішну перуку, чудові колготи з лайкрою* (І. Роздобудько); *У своїх арт-об'єктах автор використовує цікаву техніку виконання, поєднуючи повсякденні предмети (автомобільні колеса) і чутливі органи людського тіла, створені з латексу, в єдине ціле* (із журн.); *Небезпечні навіть качечки для ванни, з якими так полюбляють бавитися малюки. Їх треба виготовляти з латексу, але, щоб зекономити, часто виробники використовують пластмасу* (з газ.).

ЛА́ТЕКСНИЙ, а, е. Прикм. до **ла́текс.** *Внесення в композицію нетоксичного латексного зв'язника надає волокнистій структурі еластичності* (з наук. літ.); *Латексні суміші готують, додаючи до латексу різні інгредієнти* (з наук.-попул. літ.); // Зробл. з латексу. *— Запах латексних рукавичок із часом стає неприємним. Ці запахи мене дістали! — дратується актор* (А. Кокотюха); *Не всі латексні матраци мають однакові якісні характеристики. Є високоякісні моделі, є моделі класом набагато нижче* (з мови реклами).

ЛАТЕНСИФІКА́ЦІЯ, ї, *ж.* Процес підсилення прихованого зображення, яке виникає при фотографуванні. *Латенсифікація дає змогу досягати підсилення світлочутливості щонайменше вчетверо* (з наук. літ.); *Латенсифікацію нерідко застосовують в обробленні кіноплівок* (з навч. літ.).

ЛАТЕ́НТНИЙ, а, е, *книжн.* Який не виявляється зовнішньо; прихований (у 2, 3, 5 знач.). *Якщо твій цинізм називається життєвою мудрістю, Антончику, мовляла вона півжартом* [півжартома], *то я волію вмерти дурною, — а він відказував зі своєю багатозначно юродивою посмішечкою латентного алкоголіка: це тільки якщо тобі сильно повезе, дорогуша!..* (О. Забужко); *Окрю потроху б опановував унікальне мистецтво гросмейстерства, починав би відчувати шахові партії як різновид онтологічної стратегії і поза тим сповзав би у латентне божевілля* (Ю. Іздрик); *— Переймiть його! Ейфорія! Період удаваного благополуччя променевої. Латентний етап! — кричить головний лікар і сам кидається навздогін за Дмитром* (В. Яворівський); *Існують латентні, асимптомні форми захворювання* (з навч. літ.); *Категорично не слід було запрошувати до Прип'яті того латентного декадента. Такі, як він, усюди тягнуть за собою свою жахливу кару і втручаються нею в досі щасливий перебіг подій* (Ю. Андрухович).

△ **Лате́нтна злочи́нність** *див.* **злочи́нність; Лате́нтний періо́д** *див.* **періо́д; Лате́нтний стан** *див.* **стан**[3].

ЛАТЕ́НТНІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Абстр. ім. до **лате́нтний.** *Слід ураховувати високу латентність певних видів злочинів, особливо при спільному їх вчиненні* (з наук. літ.); *Однією з проблем комп'ютерної злочинності є її латентність* (з наук.-попул. літ.); *Вірус мононуклеозу може тривалий час зберігати латентність і себе не виявляти* (з навч. літ.).

ЛАТЕ́НТНО, *книжн.* Присл. до **лате́нтний.** *Абіотичні чинники — сукупність речовин, умов, явищ, процесів зовнішнього середовища неорганічного походження, які видимо чи латентно (приховано) впливають на життєдіяльність організмів* (з наук.-попул. літ.); *Простежимо зміст тих міфів, що латентно структурували наше суспільство останніми роками* (із журн.).

ЛА́ТЕР, тра́, *ч., діал.* Міра об'єму дров, кубічний сажень. *Вчепився мене, що латер неповний. .. Вже там хтось мусив мене прискаржити, що я пару тих дурних полін продав* (І. Франко).

ЛАТЕРА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* 1. Те саме, що **обхідни́й** 1. *У заболочених водоймах часом спостерігаються ознаки латерального руху ґрунтових вод через певну геохімічну пастку* (з наук. літ.); *Самоочищення охоплює два основні протилежно спрямовані процеси: виведення забруднювача за межі ландшафту шляхом радіальної та латеральної міграції й обмеження його надходження в біомасу* (з навч. літ.); // *анат., фізл.* Розташований збоку від серединної площини тіла; боковий. *Хірургічне лікування паренхіматозного крововиливу проводиться за наявності латеральних гематом і крововиливу в мозочок* (з навч. літ.); *Мембрани з латеральними ліпідами малопроникні для хімічних сполук і здатні утримувати градієнт їх концентрації впродовж тривалого часу* (з навч. літ.).

2. Нешаблонний, нетривіальний. *Латеральний маркетинг — це нестандартний підхід до маркетингу, заснованому на теорії сегментування й позиціонування* (з наук.-попул. літ.).

△ **Латера́льне ми́слення** *див.* **ми́слення; Латера́льний (бокови́й) при́голосний** *див.* **при́голосний.**

ЛАТЕРА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість і стан за знач. **латера́льний.** *Латеральність може проявлятися на анатомічному, біохімічному, фізіологічному й функціональному рівнях* (з навч. літ.).

ЛАТЕРА́ЛЬНО, *спец.* Присл. до **латера́льний.** *Латерально від перехрестя зорових нервів внутрішня сонна артерія розділяється на дві кінцеві гілки: передню й середню мозкові артерії* (з навч. літ.).

ЛАТЕРИ́Т, у, *ч., геол.* Глино- або каменеподібна гірська порода червоного або бурого кольору, що складається перев. з окисів заліза та алюмінію. *Крейдяний період у Дніпровсько-Донецькій западині розпочався інтенсивним автоморфним і гідроморфним ґрунтогенезом, помаркованим латеритами, продуктами їхнього ближнього перевідкладання, прошарками червоних глин і бурого вугілля* (з наук. літ.); *Золото*

латеритів та інших золотовмісних порід може розчинятися під впливом деяких автотрофних бактерій (з навч. літ.).

ЛАТЕРИТИЗА́ЦІЯ, ї, *ж., геол.* Процес вивітрювання алюмосилікатних порід, що спричиняє утворення латериту. *Латеритизація відбувається внаслідок глибокого та тривалого вивітрювання алюмосилікатних гірських порід в умовах вологого тропічного та субтропічного клімату* (з наук. літ.); *За певних кліматичних умов у процесі латеритизації магнетит заміщується гематитом* (із журн.).

ЛАТЕРИТИЗО́ВАНИЙ, а, е, *геол.* Який зазнав латеритизації. *На Антильських островах поширені червоноземні ґрунти саван, які значною мірою латеритизовані* (з наук.-попул. літ.); *Розробка родовищ включає гідророзмив латеритизованих руд* (з навч. літ.).

ЛАТЕРИ́ТНИЙ, а, е, *геол.* Прикм. до **латери́т.** *З латериту утворюються родючі латеритні ґрунти* (з наук. літ.).

ЛАТЕРОГРА́ФІЯ, ї, *ж., мед.* Метод дослідження рентгенівського знімка, одержаного за допомогою горизонтально спрямованого пучка рентгенівського випромінювання при горизонтальному положенні обстежуваного. *Латерографію в положенні хворого на боці, що відповідає стороні ураження, застосовують для діагностики ексудативного плевриту* (з наук. літ.); *Латерографію та контрастування шлунково-кишкового тракту слід уважати основними в диференціальній діагностиці емпієми плеври* (з навч. літ.).

ЛАТЕРОСКОПІ́ЧНИЙ, а, е, *мед.* Прикм. до **латероскопі́я.** *Для диференціальної діагностики використовують латероскопічне дослідження з мануальною та апаратною компресією* (з наук. літ.); *Сьогодні в медицині активно застосовують ядерний магнітний резонанс, комп'ютерні томографи, проводять латероскопічні операції* (із журн.).

ЛАТЕРОСКОПІ́Я, ї, *ж., мед.* Різновид рентгеноскопічного дослідження, яке здійснюють при горизонтальному положенні хворого на боці за допомогою горизонтально спрямованого пучка випромінювання. *При подвійному контрастуванні використовують латероскопію* (з навч. літ.); *Поширеним методом діагностики є латероскопія грудної клітки* (із журн.).

ЛАТЕРОФО́Б, а, *ч.* Той, хто страждає на латерофобію. *Після серцевого нападу хворий став латерофобом* (з наук.-попул. літ.).

ЛАТЕРОФО́БІЯ, ї, *ж., мед.* Нав'язливий страх лежати на одному боці, частіше — на лівому. *Латерофобія часто виникає при кардіофобії — страху померти через серцевий напад* (з наук.-попул. літ.).

ЛА́ТИ, лат, *мн.* Металеве спорядження стародавнього воїна, яке захищало від холодної, а пізніше і від вогнепальної зброї. *Наступ лавами грізних велетнів, закутих у бронзові лати зо сталевими шоломами* (Н. Королева); *Ця зброя стріляла далеко, і важкі кулі пробивали будь-які лати* (С. Тельнюк); *З-за повороту виїхав загін кінних воїнів, закованих у лати* (Р. Іваничук); *Князь сидить на дужому коні, наче до борні вбраний. Золотий шолом на сонці сяє, на грудях лати сріблені, меч при боці, над князем стяги мають* (В. Чемерис).

ЛАТИМЕ́РІЄВІ, вих, *мн.* Родина лопатеперих риб ряду целакантоподібних. *Родина латимерієвих включає низку викопних та два сучасні види — целакант коморський та целакант індонезійський, які поширені в Індійському океані* (з наук.-попул. літ.).

ЛАТИМЕ́РІЯ, ї, *ж.* Лопатепера риба родини латимерієвих; целакант. *Він дивився на неї дуже уважно, мов на реліктовий вид латимерії, виловлений у дідусевому ставку коло хати* (Любко Дереш); *Латимерії полюють на каракатиць, кальмарів, глибоководних риб, дрібних акул* (з наук.-попул. літ.); *Відкриття живого целаканта (інша назва латимерія) продовжило історію цього виду ще принаймні на 70 млн років* (з навч. літ.); *Латимерії — єдині хребетні, що пережили епоху динозаврів* (із журн.); * У порівн. *Я, як та латимерія, творчий релікт, який живе й має свою нішу* (із журн.).

ЛАТИ́Н *див.* **лати́ни.**

ЛАТИ́НА, и, *ж.* Латинська мова. *Балабуха не дуже сподобався Олесі з лиця, але його зріст, велика постать, вченість і латина звернули її увагу* (І. Нечуй-Левицький); *Я часто бавився там у задніх покоях, де було повно ліків у пачках, .. старі терези, мушлі, екзотичні сухі рослини, .. срібні перстені, книжки латиною, градусники* (Ю. Андрухович); *Пані Неля любила часом кинути під час балачки кілька недоречних фраз латиною, від чого Аліска просто умлівала* (Любко Дереш).

ЛАТИ́НЕНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **лати́нити** 2. *Підклонилися латиненій ляхві* (Сл. Б. Грінченка).

ЛАТИ́НЕЦЬ *див.* **лати́нці.**

ЛАТИ́НИ, ів, *мн. (одн.* **лати́н,** а, *ч.), іст.* Племена італійської мовної групи, які проживали в Центральній Італії, перев. в області Лаціум, у І тис. до н. е. *Латини стали основою формування римського й романських народів у період романізації* (з наук.-попул. літ.); *Латинами спочатку називалися жителі Лаціуму, які отримали латинське громадянство до середини III ст. до н. е.* (з навч. літ.).

ЛАТИ́НИТИ, ню, ниш, *недок., кого, що, рідко.* 1. Те саме, що **латинізува́ти** 1. *Давній Рим латинив народи Європи* (з навч. літ.).

2. *іст.* Те саме, що **латинізува́ти** 2. *Латинити православних.*

ЛАТИ́НИЦЯ, і, *ж.* Латинська абетка, латинське письмо. *Запис на сторінці розділено надвоє таким чином, що з лівого боку наведено латиницею оригінал перекладуваного твору, з правого — переклад* (І. Франко); *— Ми неодмінно зустрінемось, — каже він, ретельно записуючи її адресу латиницею і кирилицею* (В. Кожелянко); *Через якийсь час на ньому* [хресті] *можна було прочитати вибитий латиницею надпис* (Д. Білий).

ЛАТИНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Дія за знач. **латинізува́ти.** *Я не відкидаю можливості навіть більш-менш суцільної романізації, латинізації місцевої людності десь в II–III ст.* (В. Домонтович); *Нова латинізація корейської мови — набір правил транскрибування слів корейської мови латиницею, складений за принципом транслітерації* (з наук. літ.): *На українців ішла всією силою латинізація і полонізація, котра не знала на це інших засобів, як утиски та переслідування* (А. Чайковський).

ЛАТИНІ́ЗМ, а, *ч., лінгв.* Слово або зворот, запозичений із латинської мови. *У словацьких писемних пам'ятках XV–XVII ст. було багато латинізмів, що виявлялося не тільки в лексиці, але й у правописі, синтаксисі речення, стилі* (В. Русанівський); *Судові чиновники, що вели справи, добре знали латинь, тому українські писарі змушені були*

семантично значна частина латинізмів адаптована українською мовою (з навч. літ.).

ЛАТИНІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **латинізува́ти.** *Давні латинські чи свідомо латинізовані сучасні назви географічних об'єктів не завжди легко співвіднести з нинішніми відповідниками* (з наук. літ.); *Рустикальний — латинізований термін, що означає "схильний до землеробства"* (з наук.-попул. літ.); *Латинізований алфавіт було остаточно розроблено й затверджено актом уряду Узбекистану в 1926 році* (з навч. літ.); // **латинізо́вано,** *безос. пред. Уже до кінця 1930-х років більшість мов СРСР було латинізовано* (з наук.-попул. літ.).

ЛАТИНІЗУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **латинізува́ти.** *Піньїнь — найпоширеніший стандарт латинізування китайської мови* (з наук. літ.); *У Львові вів боротьбу проти латинізування православної церкви єпископ Гедеон Балабан* (з наук.-попул. літ.).

ЛАТИНІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, що.* 1. Запроваджувати латинську мову і латинську культуру. *Римляни, розбудовуючи й розширюючи свою державу, почали один за одним латинізувати народи західної частини імперії* (з наук. літ.); // Переводити абетку на латиницю. *Вимоги громадськості примусили австрійський уряд у 1861 р. скасувати попередні розпорядження, які стосувалися українського правопису, та відмовитися від намагань латинізувати українську писемність* (з наук.-попул. літ.); *Науково-полемічний трактат М. Шашкевича "Азбука чи абецадло" (1836) спрямований проти спроб латинізувати українську абетку* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **окатолúчувати.** *Прийнявши унію, галичани вперто держалися східного обряду й не давали себе латинізувати* (з наук. літ.).

ЛАТИНІЗУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок. і док.* 1. Засвоювати латинську мову і латинську культуру. *Більша частина грецьких запозичень латинізувалася, тобто набула деяких фонетико-морфологічних рис, характерних для латинської мови* (з наук. літ.); *До римського завоювання землі Франції були заселені галлами, які розмовляли кельтською мовою. Об'єднані Римською імперією наприкінці I тис. до н. е., вони досить добре адаптували нову офіційну мову й латинізувалися* (з навч. літ.); // Переходити на латинську абетку. *Відносно швидко латинізувалися румуни, але цьому сприяла спорідненість румунської мови з іншими романськими* (з наук.-попул. літ.).

2. Переходити в католицтво; окатоличуватися. *Свободі православної віри на українському Закарпатті під Угорщиною не було загрози, бо ж і сама Угорщина почала латинізуватися лише в XIV ст.* (з наук.-попул. літ.).

3. *тільки недок.* Пас. до **латинізува́ти.** *Населення Угорщини латинізувалося римо-католицькими священиками* (з наук. літ.).

ЛАТИНІ́СТ, а, *ч.* 1. Фахівець із латинської філології. *Переклад* ["Енеїди" В. Брюсова] *став цілком неприйнятним для масового читача і цікавим, може, тільки для латиністів* (М. Рильський); *Рівень тодішнього* [періоду "хрущовської відлиги"] *філологічного факультету визначали такі вчені, як мовознавці Богдан Задорожний, Юліан Редько, Іван Ковалик, Михайло Онишкевич, латиністи Юрій Мушак, Йосип Кобів* (з мемуарної літ.); *Морфолого-синтаксичні закономірності організації мовної системи української редакції середньовічної актової латини залишалися поза увагою мовознавців-латиністів* (з наук. літ.); *Твір видатного латиніста Еразма Роттердамського "Похвала глупоті" (1511) лише за його життя було видано понад сорок разів* (з навч. літ.); // Викладач латинської мови. *Латиніст, докірливо хитаючи головою, вліпив мені трійку, хоч мої відповіді не варті були й того* (Б. Антоненко-Давидович); *Вихованці семінарії добре відали настрій вчителів і, користуючись тим, що латиніст не знав жодного з них в обличчя, підлаштовували йому всілякі каверзи* (М. Сиротюк).

2. *заст.* Прихильник латинізації. *До неї* [легенди] *додано підсумовуючий огляд семи церковних синодів з включеною туди невеликою полемікою з латиністами* (І. Франко).

ЛАТИНІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **латиніст.** *Викладачка Чернівецького університету Зіновія Пенюк була унікальною латиністкою, поліглоткою, перекладачкою* (з газ.).

ЛАТИ́НКА[1], и, *ж.* Те саме, що **лати́ниця.** *Підписані латинкою конверти вона клала до окремої скриньки* (Р. Андріяшик); *Я вже й забув, який у мене почерк. За мене пише комп'ютер — кирилицею, латинкою, яким завгодно шрифтом* (Л. Костенко); *Галицький губернатор Голуховський поставив собі на меті полонізувати українське населення, перевести українські видання на латинку* (з навч. літ.).

ЛАТИ́НКА[2] *див.* **лати́нці.**

ЛАТИ́ННИК, а, *ч., заст.* Католик. *Він причепився до священика, що хоче перейти на латинський обряд, говорив, що його батько чи дід був латинником* (І. Нечуй-Левицький); *Головна сила полеміки Вишенського, яка дуже часто переходить у сатиру, лежить у його глибокім розумінню* [розумінні] *етичної сторони спору між латинниками та православними* (І. Франко); *У Біцу було споро* [досить] *латинників. Деякі, як ось Замойські, зі старими історичними прізвищами. Але не знаю, чи вмів хто з них балакати по-польськи, бо розмовляли вони по-нашому* (Б. Лепкий); *Примас був великий латинник і завзятіший над усіх віршувальник* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *Довготривала незгода розширила коло спірних проблем поміж греками та латинниками* (із журн.).

ЛАТИНОАМЕРИКА́НЕЦЬ *див.* **латиноамерика́нці.**

ЛАТИНОАМЕРИ́КАНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Поширення, популяризація культури, звичаїв і т. ін. народів Латинської Америки. *У процесі латиноамериканізації іспаномовні субкультури впливають на інші регіони* (з наук. літ.); *У другій половині XX ст. відбулася активна латиноамериканізація Маямі* (з наук.-попул. літ.); *Часткова латиноамериканізація США сьогодні видається явищем незворотним* (з публіц. літ.).

2. *перен.* Економічні та політичні процеси, що призводять до зниження економічного розвитку або використання країни лише як джерела сировини чи робочої сили. *Кінцевим пунктом всіх приватизацій та усувань контролю держави може стати латиноамериканізація країни* (з газ.).

ЛАТИНОАМЕРИКА́НКА *див.* **латиноамерика́нці.**

ЛАТИНОАМЕРИКА́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **латиноамерика́нці** і Латинська Америка. *Латиноамериканські країни не вилазять з революцій. І кожен черговий диктатор вважає, що зробив переворот в історії свого народу* (І. Білик); *Ліля бачила його* [батька] *лише двічі: перший раз на фото, другий — по телебаченню. Тоді й з'ясувала, що він був послом України в якійсь далекій латиноамериканській*

країні. Чи то Колумбії, чи то Аргентині (Н. Сняданко); *Той факт, що Мексика, Колумбія, Аргентина та ряд інших латиноамериканських країн визнають подвійне громадянство, сприяє тому, що перед іммігрантами уже не постає гостра дилема національної відданості* (з наук.-попул. літ.); *Поява на політичній арені США сильної і згуртованої латиноамериканської меншини віщує майбутні потрясіння в американському суспільстві* (із журн.).

ЛАТИНОАМЕРИКА́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **латиноамерика́нець,** нця, *ч.;* **латиноамерика́нка,** и, *ж.).* Населення сучасної Латинської Америки, перев. іспансько- та португальськомовне, широко представлене також у США, Канаді і т. ін. — *Вона шаленіє від цього чувака, що "Ім'я троянди" написав з Шоном О'Коннері. — Умберто Еко. — Во! А ще від Маркеса, Кортасара — словом, від усіх латиноамериканців разом* (Ю. Винничук); *Кажу .. про числом неміряні армії латиноамериканців — найдешевшої робочої сили, що запрудила собою американські міста, впроваджуючи в побут іспанську ледь не на правах другої мови* (О. Забужко); *Основним об'єднавчим чинником латиноамериканців, безперечно, є іспанська та португальська мови* (з наук.-попул. літ.); *Найчастіше для мільйонів латиноамериканців міграція є надією вижити, поліпшити свій рівень життя й реалізувати свої мрії* (із журн.).

ЛАТИНОМО́ВНИЙ, а, е. 1. Який спілкується або пише латинською мовою. *Внесок латиномовного українського автора XVII-го століття в книжну культуру України сумніву не підлягає* (О. Забужко); *Із Лемківщини вийшло багато людей, які прославилися далеко за межами рідного краю. До найвідоміших належить Павло з Кросна — польський гуманіст та латиномовний поет* (з наук.-попул. літ.); // Про країни, де говорять мовами, що належать до романської групи індоєвропейської мовної сім'ї. *Трансформація "Luna" Ф. Гарсіа Лорки в "царівну Місяцівну" під пером Миколи Лукаша стає справжньою художньою знахідкою, оскільки перекладач зумів зберегти семантику й символіку оригіналу, у якому ключовий образ саме як жіноча іпостась небесного тіла закріпився в колективній підсвідомості багатьох народів, зокрема латиномовного ареалу* (з наук.-попул. літ.).

2. Який написаний латинською мовою. *Широке використання латинської мови зумовило значне запозичення латиномовних елементів в українськомовних текстах XVI–XVII ст.* (з наук. літ.); *Тогочасне латиномовне видання "Опису Європейської Сарматії" А. Гваньїні стало настільною книжкою Богдана Хмельницького* (із журн.).

ЛАТИНОМО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **латиномо́вний.** *Латиномовність римської культурної традиції була однією з головних причин практичної відсутності етнонаціональної диференціації в культурі* (з наук.-попул. літ.).

ЛАТИ́НОС, *невідм., мн., розм.* Жителі або громадяни США латиноамериканського походження. *У Каліфорнії частка латинос перевищує третину населення* (із журн.); *Кожен куточок США представлений у війську — є чорні, білі, латинос, азіати, корінні американці* (з газ.).

ЛАТИ́НСТВО, а, *с., заст.* 1. Те саме, що **католи́цтво.** *Ягайло .. обіцяв вихрестити на католицтво всю нехрещену Литву і самому перейти на латинство* (М. Грушевський); — *Дуже розумно ви зробите, як жінку й дітей перепишете тепер на латинство...* (П. Козланюк); *Мазепа глянув на Зеленського. Той дивився угору, кудись туди, де був його Львів, із незбагненним народові латинством* (Г. Колісник).

2. Те саме, що **латинізува́ння.** *Насильне латинство й полонізація посунули на Волинь зараз же по Люблінській унії — і примусили місцевий український елемент міцно взятися до оборони своєї віри й народності* (І. Огієнко).

ЛАТИ́НСЬКИЙ, а, е. 1. Стос. до Стародавнього Риму й до латинів. *Латинськії посли ззиркнулись* [ззирнулися], *По серцю їм ся річ була* (І. Котляревський); *Після злиття латинської і сабінської спільнот утворилась єдина Римська держава* (з наук.-попул. літ.).

2. Стос. до латинської мови, латинської культури. *На першому листі був латинський напис* (І. Нечуй-Левицький); *Наблизилися бурсаки і почали прославляти гетьмана-визволителя віршами хто на латинській* [латинською], *а хто й на українській мові* [українською мовою] (А. Кащенко); *Йосиф знаходив насолоду, прислухаючись, як син учить латинські слова* (Ірина Вільде); *Першим, хто впровадив силаботонічний* [силабо-тонічний] *принцип у латинську поезію, був св. Августин* (І. Качуровський); *З чотирьох літ Рогніда приставила до Ярослава вчителів грецьких, болгарських, варязьких і навіть латинських* (П. Загребельний).

3. Те саме, що **католи́цький.** *По проході* [після прогулянки] *зайшла в латинський костьол* (О. Кобилянська); *Саме тут, по лінії Карпат, пройшло розмежування латинського та візантійського світів, унаочнене в розмежуванні західного та східного обрядів* (Ю. Андрухович); *Прийняття корони від папських посланців вибило з рук хрестоносців та литовського князя Міндовга головний привід боротьби з Данилом — поширення християнства від латинської церкви* (з наук. літ.).

ЛАТИНСЬКОМО́ВНИЙ, а, е. Те саме, що **латиномо́вний.** *Запозичення українською мовою латинізмів здійснювалося як безпосередньо (через латинськомовні тексти), так і опосередковано (через інші мови)* (з наук. літ.); *Найбільшу частину спадщини Петрарки становлять латинськомовні твори* (з наук.-попул. літ.).

ЛАТИ́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **лати́нець,** нця, *ч.;* **лати́нка,** и, *ж.), icm.* Те саме, що **лати́няни** 1. — *Троянець я, Еней одважний, Латинців ворог я присяжний, — Еней так з човна закричав* (І. Котляревський); *З латинок, котрі в Римі були зі мужами, Лиш дві вдови затужили до вітця, до мами* (І. Франко); — *От дурні, синку, були латинці: вони й не знали, чи існує на світі горілка...* (О. Довженко); *Латинці, німці та англосакси — всі купи держаться, а ми, слов'яни, кожен йдемо шляхом осібним, а то, бува, і в супрязі з якимось ворогом, тягнучи чужого воза* (Василь Шевчук).

ЛАТИ́НЬ, і, *ж.* 1. Те саме, що **лати́на.** *Кожного ранку приходить він учити їх хлопчика латині і після лекції довго сидить із балакучим старшиною* (З. Тулуб); *Мертві мови, мови тих народів, що давно зійшли з історичної арени в небуття, наприклад, санскрит, латинь, старогрецька мова, лишаються незмінними* (Б. Антоненко-Давидович); *Тоді Аристарх Никодимович ще не викладав латинь, а секретарював у ректора, сватаючись до його дочки* (М. Сиротюк); *В особі полковника ми маємо хитрого і розумного ворога, який знає не тільки польську, російську мови та латинь, а й турецьку* (В. Малик); // Літературна спадщина, написана латинською мовою. *Латинь — це не лише граматика, це, передусім, великі римляни: Апулей, Вергілій, Цицерон, Плавт*

і інші, читати їх — справжня насолода, бо кожний — зразок високої поезії, глибокої мислі (Б. Левін).

2. *збірн., заст.* Те саме, що **латини.** *Нехай твоя научить ласка, Нехай твій шепчеть* [шепче] *голосок, Латинь к війні як знаряджалась, Як армія їх набиралась, Який порядок в війську був* (І. Котляревський); — *Який же ти, Вадиме! Гадаєш, у християн інакше? А греки і болгари, а чехи і латинь?* (Б. Лепкий).

(1) Кухо́нна лати́нь, *заст., зневажл.* — неправильна латинська мова в країнах, де класичні мови вивчали в школах. — *Геть із сороміцькими вашими подарунками, і з кухонною латинню. Розбишаки ви з великих шляхів. Ганьба лицарського стану* (Н. Королева).

△ **(2) Вульга́рна (наро́дна) лати́нь** — просторічна латинська мова, на відміну від класичної, епохи занепаду Римської імперії. *Скорина перекладав, мабуть, з вульгарної латині і як допоміжне джерело брав німецький переклад Лютера* (І. Франко); *Народна латинь, яка є сходинкою між класичною латиною і романськими мовами, мала тенденцію до аналітичних способів вираження* (з навч. літ.).

ЛАТИ́НЯНИ, нян, *мн. (одн.* **лати́нянин,** а, *ч.;* **лати́нянка,** и, *ж.).* 1. *іст.* Те саме, що **латини;** узагалі жителі Риму. *Трояни, вилазку зробивши, Латинян к чорту протуривши, З Енеєм вкупу ізійшлись* (І. Котляревський); *Ліпше строфу переписати, ще раз виправити, рядок ось випирає, як палиця із стіжка. А в строфі йде мова про підготовку Енеєвого війська до війни з латинянами* (Б. Левін); *Латиняни були маленьким відсталим племенем, одним з багатьох італійських племен, а в Італії квітнула яскрава етруська держава* (І. Білик).

2. *заст.* Те саме, що **като́лики.** *Зі Львова до латинян* [приїхав] — *архієпископ Соліковський* (Р. Іваничук); *Тоді отець Северіан вмить вилічував усі єресі, які він знаходив у латинян* (П. Загребельний); *До Києва приходило багато чужинців та іновірців. Траплялись серед них і ченці латиняни* (Ю. Логвин); *Після завершення хрестових походів Святі місця перейшли в управління римо-католицької церкви — латинян* (з наук.-попул. літ.).

ЛАТИ́НЯНИН *див.* **лати́няни.**

ЛАТИ́НЯНКА *див.* **лати́няни.**

ЛАТИ́НЯНСЬКИЙ, а, е, *заст.* Латинський (у 2, 3 знач.). *Веліла вона* [княгиня Ольга] *готуватись у дорогу .. ще й п'яти тлумачам, які красно вміли говорити язиками грецьким, франкським і латинянським* (С. Скляренко); — *Милостива княгине, .. Моя ряса, хоча вона й латинянського крою, повинна бути запорукою правди моїх слів* (К. Гриневичева).

ЛАТИ́СЬКИЙ, а, е. Прикм. до **латиші́.** *Жіночий голос обзивався до нас мовою, якої ні я, ні Попов не те що не розуміли, але й не чули, здається, ніколи. Литовська, латиська, естонська?* (П. Загребельний); *Перші письмові документи латиською мовою з'явилися в XVI–XVII ст.* (з наук. літ.); *У перекладі з литовської мови вересень означає "місяць вересу", у латиській — це "місяць цвітіння вересу"* (з наук.-попул. літ.).

Лати́ські стрільці́ *див.* **стріле́ць.**

ЛАТИФУНДИ́ЗМ, у, *ч.* Система землеволодіння, основу якої становлять латифундії (у 2 знач.). *Рішучий удар феодальному латифундизму в країнах Західної Європи був нанесений буржуазними революціями XVI–XVIII ст.* (з наук.-попул. літ.); *У сільському господарстві багатоукладність економіки проявляється в збереженні латифундизму та пов'язаних із ним різних форм докапіталістичних аграрних відносин* (з навч. літ.).

ЛАТИФУНДИ́СТ, а, *ч.* 1. Власник латифундії. *Де б не перебували ділянки землі, латифундист — це людина, яка ними володіє і спеціалізується на експортних галузях сільського господарства* (із журн.); *Зі своїми 220 тис. га орендованих земельних паїв комбінат є фактично найбільшим латифундистом країни* (із журн.); *Місцевий латифундист не дозволяє науковцям розкопувати поховання готів* (з газ.).

2. *ірон.* Про особу, що володіє значною кількістю земельних угідь. *Пішов він до біса, цей латифундист! Йому мало грабувати цих нещасних, так він ще хоче в'їхати на моїй спині у Верховну Раду чи куди там він преться!* (Г. Тарасюк).

ЛАТИФУНДИ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до латифундизму, латифундиста. *Техніко-економічна відсталість латифундистського господарства зумовлена незацікавленістю власників земель у технічному прогресі сільського господарства в умовах надлишку дешевої робочої сили* (з наук. літ.); *Головним питанням, яким визначаються характер і глибина перетворень в аграрному секторі, було й залишається питання перерозподілу земель, тобто обсягу експропріації латифундистської власності* (з навч. літ.); *Павло Тетеря був одним із найбагатших на Правобережній Україні, дуже багатим навіть на фоні магнатських латифундистських родів Польщі й Литви* (із журн.).

ЛАТИФУ́НДІЯ, ї, *ж.* 1. У Стародавньому Римі — великий приватний маєток, де використовувалася праця рабів. *Уперше латифундії виникли в Давньому Римі в II ст. до н. е., коли римська знать почала займати громадські землі підкорених племен* (з наук.-попул. літ.); *В Італії й Сицилії були великі маєтки римських рабовласників, які називалися латифундіями* (з навч. літ.).

2. Велике приватне земельне володіння. *Стала Брацлавщина країною великих латифундій, де кожен магнат володів мало не цілим повітом* (З. Тулуб); *Невирішеність аграрного питання, яке полягало в наявності великих латифундій та масового безземелля й малоземелля селян, загострювала соціальну кризу на селі* (з наук. літ.); *В Україні латифундіями називали великі магнатські маєтки з тисячами десятин землі* (з наук.-попул. літ.).

3. *ірон.* Про великі земельні угіддя. — *Тримайсь, мала,* — *заспокоював я Оксану,* — *ось стану вченим агрономом, рвонемо на якусь латифундію, станемо боротися за високі врожаї* (П. Загребельний); — *Ти що, спалив мою латифундію, що опинився у Києві?* — *спитав Стах.* — *Та ні, приїхав по гонорар, тепер можу купити в тебе маєток* (В. Шкляр).

ЛАТИ́Ш *див.* **латиші́.**

ЛАТИШІ́, ів, *мн. (одн.* **лати́ш,** а́, *ч.;* **лати́шка,** и, *ж.).* Народ, що становить основне населення Латвії. *Настирливо хотілося Горобенкові збагнути: хто він? Ні, ні — не те що, чи він латиш, чи поляк, чи єврей* (Б. Антоненко-Давидович); *Саме оце приїздив до міста вибирати проект, хочуть у латишів перейняти взірець, там у них гарні будують клуби* (О. Гончар); — *Але ми латишки!* — *ламаною російщиною* [російською] *заявила старша з жінок.* — *У нас є всі відповідні документи. У нас статус переміщених осіб* (П. Загребельний); *Іноді приходив Лаціс, латиш, котрий сформував у заповіднику експериментальний загін швидкого реагуван-*

ня у боротьбі з браконьєрами (Т. Прохасько); *Предками латишів були балтські племена, що оселилися на території Латвії в III–II тис. до н. е.* (з наук. літ.).

ЛАТИ́ШКА *див.* **латиші́.**

ЛА́ТКА, и, *ж.* 1. Шматок тканини або шкіри, яким зашивають дірки в одязі, взутті і т. ін. *На шкарбанах було рясненько латок* (І. Нечуй-Левицький); *Невеличкий чоловічок, в широких вибійчаних штанях з вузькою, довгою латкою на всю калошу* [холошу], *підходить ближче й, уклонившись, скидає бриля* (В. Винниченко); *Оленка, біля мами, спостерігає, як чотири великі руки, дві в рясних брижках і стемнілі, а дві світліші, перебирають одежу, рубчик по рубчику, латку за латкою* (В. Барка); * Образно. *Літа, літа, яких тільки латок не накладаєте ви на людську свитку!..* (О. Довженко); // Покриття, покладене на невеличкій ділянці замість зіпсованого. *Асфальтні латки, які зараз накладають шляхоремонтні підприємства районів, лише тимчасово покращують стан доріг* (з газ.).

2. *перен., чого і без дод.* Площа, ділянка і т. ін., які виразно виділяються з чогось, відрізняються від чого-небудь. *Очі* [панка] .. *числять отари овець і череди худоби, що сям і там здоровенними латками сунеться по стернях та толоках* (І. Франко); *На оголеній вітром од снігу латці шосе в шаленому кар'єрі зацокотіли кілька десятків підків* (А. Головко); *І клумба ця, і латка асфальту виникли завдяки наполегливості Лукії Назарівни* (О. Гончар); *За вербами крутилися поля, цятковані скиртами й темно-коричневими латками гречки* (В. Дрозд); // Про маленький клаптик землі. — *Косив би я оце в артілі, а ти в'язала за мною. Дурні ми, дурні! Прив'язалися до своєї латки, мов до пуповиння* (І. Цюпа); *Через те, що в них була тільки латка землі, ніхто довго не слав старостів* (М. Стельмах).

3. *перен.* Невеличка частина якої-небудь поверхні, що відрізняється іншим забарвленням. [Б у р л а к а:] *Чи не бачив хто, люди добрі, пару моїх волів, полових, з білими латками на спині?* (С. Васильченко); *Дивився* [командир] *понуро й з нудьгою десь на латку сірого неба* (І. Багряний); *Вода потекла й на долівку, і потяглись аж до печі мокрі темно-руді латки* (В. Близнець).

4. *перен., у знач. присл.* **латка́ми.** Окремими ділянками, частинами. *Рижій, коноплі зеленіють латками* (А. Тесленко); *Зірки спочатку по одній, за хвилину — ніби з пригорщі розсипані, засвічувалися латками, не перемагаючи, а підкреслюючи чорну темряву* (Іван Ле); *Поміж дворів латками йшло жито, просо й різний овоч* (П. Загребельний).

○ **(1) У латка́х,** *у знач. прикм.* — полатаний. *Свитина вся була в латках* (І. Котляревський); *В хату ввійшов старець, обвішаний торбами. Вся одежа на йому* [ньому] *була драна, вся в латках* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **[I] в підме́тки ([і] на ла́тку) не годи́тися** *див.* **годи́тися**[1]; **(2) Ла́тка на ла́тці <Ла́та на ла́ті>:** а) дуже старий, зношений, позашиваний у багатьох місцях (перев. про одяг, взуття і т. ін.); полатаний. *Сорочки на блідих дітях та на Грицькові були чорні, повмазувані, а Грицькова жилетка — лата на латі* (Б. Грінченко); *Одежа — латка на латці в кожного, чоботи — носки так і позадиралися* (А. Тесленко); [Ч о л о в і к:] *А у тебе плахта Витерта, подерта .. Латка скрізь на латці...* (О. Олесь); *Цей невеличкий сухенький дідок у свитці — латка на латці .. — був жвавий і непосидючий* (Яків Баш); *І свитину незле б роздобути хоч трохи новішу, а то ця геть уже зносилася, латка на латці* (І. Андрусяк); б) дуже бідний хтось. *Може, дівчина не любить За те, що убогий? І дівчина його любить, Хоч лата на латі* (Т. Шевченко); *У нас латка на латці, але ми чисті* (Б. Харчук); **Приста́вити (приліпи́ти, прилата́ти** *і т. ін.)* **ла́тку** *див.* **приставля́ти; Пришива́ти (пришпи́лювати) / пришити (пришпили́ти) квітки́ (кві́тку, ла́тку)** *див.* **пришива́ти; Світи́ти латка́ми** *див.* **світи́ти.**

ЛАТКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **латкува́ти.** *Часто порушують балансування колеса ремонтні герметики, що використовуються як засіб для латкування дрібних проколів* (із журн.); *Комісія визнала, що процедура латкування дорожнього покриття відповідає державним будівельним нормам* (з газ.).

ЛАТКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* 1. Накладати, нашивати латки (у 1 знач.). *Через нестатки доводилося латкувати одяг* (з мемуарної літ.); *Так званий поверхневий ремонт, що його люди називають ямковим, не поліпшує дорогу, а, схоже, ще глибше латкує її* (з газ.).

2. Те саме, що **латува́ти.** *Розглядатимемо в затишній вітальні альбом з фотографіями, на яких збережено для вічності і ту щасливу мить, коли освячували місце під каплицю, коли закладали фундамент, виводили стіни, латкували дах* (з мемуарної літ.).

ЛА́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **ла́ти.** *Латний обладунок — екіпірування, що захищає груди й ноги — використовувався ще давньогрецькими воїнами* (з наук.-попул. літ.); *Попри те, що важка латна кавалерія лицарів у XIV–XV ст. уже зазнавала поразок у зіткненнях із селянською піхотою, усе ж головною бойовою одиницею західноєвропейських армій залишався закутий у броню лицар* (з газ.).

ЛА́ТНИК, а, *ч.* Середньовічний воїн, одягнений у лати. *Спочатку пройшли кардинали в довгих червоних мантіях і високих клобуках, потім єпископи, каноніки, різні високі чини чорного війська, .. потім звичайне військо у незвичайному одязі — швейцарські латники у середньовічних убраннях* (О. Іваненко); *Вирішено було після загальної молитви вдарити на невірних, пославши попереду усього війська чотири тисячі латників* (П. Загребельний); *Юрій, оклигавши й згадавши свою останню рать, соромився, що дав себе здурити римському латникові* (І. Білик); *До капітана королівських латників .. підійшов високий на зріст чернець у домініканській рясі* (В. Кожелянко).

ЛА́ТОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **ла́тка.** *На столі, любовно випрасуваний мамою, лежав костюм .. Без жодної плями чи латочки. Новий-новісінький* (А. Дімаров); *Снігу вже майже ніде не було. Хіба що десь за парканами, по закутках, куди сонце ніколи не зазирає, ще лежали сірі, діркуваті купи .. А в полі за містом не було ані латочки* (В. Винниченко); *Хоч карти, хоч глобус. Хай глянуть хоч туди, хоч сюди й пересвідчаться ще раз, якими мізерними латочками приліпилися до грудей океану Британські острови* (М. Білкун); *Була зима без снігу, а тепер весна без дощу — що ж своя латочка дасть?* (Ю. Яновський); *Відцвіли вже по дворах соняшники; .. на латочках картоплищ перед порогами граються діти* (І. Сенченко).

...ЛА́ТРІЯ. Друга частина складних слів, що відповідає поняттям "служіння", "поклоніння", напр.: з о о л а́ т р і я, п і р о л а́ т р і я.

ЛА́ТТЯ, я, *с., збірн., розм.* Старий, полатаний одяг. *Як його веселою бути, коли дрантя та лаття покриває молоде тіло?* (Панас Мирний); *Сідаючи за стіл, навіть дбайливо розгладив долонями зім'яте лаття на плечах* (М. Сиротюк); *Раб якийсь ввійшов до корчми, з ним три друзі* [троє друзів] *— зайшла браття* [братія]. *Раб по-рабськи був убраний, — ті в дорожнє бідне лаття* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

ЛАТУВА́ННЯ, я, *с., буд.* 1. Дія за знач. **латува́ти.** *Листяні породи дерев використовують для виготовлення відкритих прикладних кроков, латування* (з наук. літ.).

2. Дошки, накладені на крокви. *Покрівлю роблять із черепиці, ґонту, тесу або залізних плит, які стеляться на основу у вигляді латування та настилу* (із журн.).

ЛАТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що, буд.* Накладати дошки-лати на крокви. *Поїхав Степан на заробітки на будову, там добре навчився латувати дахи під металочерепицю* (з газ.).

ЛАТУ́К, у́, *ч.* 1. Рід трав'янистих рослин родини складноцвітих із дрібними блідо-жовтими квітками, зібраними в китицю; використовують у медицині. *Тут .. ще — листя хрону звичайного, латук дикий і півники болотні — вони мають такі прекрасні жовтогарячі квітки, серденько!* (С. Андрухович); *Види латуку дуже різноманітні і представлені різними життєвими формами, серед яких є однорічні, дворічні й багаторічні трав'янисті рослини* (з наук.-попул. літ.).

2. Вид салату, листя якого вживають у їжу сирим. *Після вечері ми повільно йшли Галереєю.., а тоді зупинялися біля маленької бутербродної і купували там бутерброди: з шинкою та латуком, з анчоусами* (В. Митрофанов, пер. з тв. Е. Хемінгуея); *Латук посівний вирощують на продаж у великих масштабах* (з наук.-попул. літ.); *Я згадую комбінації салатів: латук, помідори, огірки, перець, спаржа, покришена кільцями ріпчаста цибуля та рожевий соус* (із журн.).

ЛАТУ́КОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **лату́к.** *У салаті відчуваються виразні нотки латукового присмаку* (з газ.).

2. *у знач. ім.* **лату́кові,** вих, *мн.* Підродина родини складноцвітих, у якої всі квітки в кошику язичкові і є молочні ходи в коренях, стеблі та листі. *У складноцвітих часто спостерігається апоміксис, особливо серед представників підродини латукових* (з наук. літ.); *З усіх латукових найдоцільніше вирощувати латук* (із журн.).

ЛАТУ́Н, а́, *ч., заст., рідко.* Свитина з багатьма латками. *В ній* [кімнатці] *було пусто: ні стільця, ні лавки, навіть сонячне світло не добувалось до неї, бо одиноке, маленьке, давно вже вибите віконце дід Макар заткнув латуном* (Т. Бордуляк).

ЛАТУ́ННИЙ, а, е. Виготований з латуні. *Барон, помахуючи паличкою з латунним набалдашником, .. пройшовся підвальною залою і сів за стіл...* (Р. Іваничук); *Каварник узяв велику чашку з білої китайської порцеляни із золотим обідком і налив у неї кави — половину з мідної джезви, половину з латунної* (В. Кожелянко); *Залу прикрашав ґігантський чорного каменю комин з латунними ґратами і зброєю, схрещеною понад жерлом* (В. Єшкілєв); // Червоно-жовтий (про колір). *Латунний місяць летить поміж хмарами в небі, газик брезентовий летить по землі* (О. Гончар); *Вечірня зоря з червонястої переплавилась на золоту, потім на латунну* (Микита Чернявський); *Не видно було й нічних пташок, тільки місяць, що вже посунувся зі своєї чверті, світився латунним серпом* (В. Шкляр).

ЛАТУ́НЬ, і, *ж.* Сплав міді з цинком, іноді з домішкою свинцю, заліза, олова та інших металів. *Я з нижегородських міщан, був ремісником — і непоганим: по золоту, сріблу, міді, латуні, бронзі працював* (С. Тельнюк); *На базарі купують радше латунь, ніж золото* (Р. Іваничук); *За годину в руках у нього залишився шматок латуні, не більший за півнігтя на мізинці, якого він жбурнув у сад: якщо хтось і знайде, то це не його* (В. Кожелянко); *Утримуючи на поверхні металів вологу й виділяючи органічні кислоти, гриби пришвидшують корозію деталей з латуні, міді, сталі, алюмінію та його сплавів* (з наук. літ.); *Латунь має майже удвічі більшу міцність, ніж чиста мідь* (з навч. літ.).

ЛАТУНЬО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **латунюва́ти.** *Струни, призначені для вирізання циліндрів, півциліндрів і сегментів із плит з мінеральної вати, виготовляють зі сталевого латуньованого дроту* (з навч. літ.); *У покришці пневматичної шини використана обгумована латуньована металева нитка прямокутного перерізу, виконана з м'якої пластичної сталі* (із журн.).

ЛАТУНЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок. і док., що, спец.* Покривати тонким шаром латуні для захисту від корозії. *Меблеву фурнітуру латунюють іззовні, щоб петля не іржавіла і її частини краще ковзали* (із журн.); *Латунювати дріт.*

ЛАТЯ́НКА, и, *ж., рідко.* Одяг із латками. *У нас світилка — панянка, у неї сорочка латянка* (Сл. Б. Грінченка).

ЛА́УНЖ, у, *ч.* 1. Стиль інструментальної музики, який зародився в 60–70-ті роки XX ст., а в 90-ті знов набув популярності. *Лаунжу притаманні джазовий характер, камерність та імпровізація* (з наук.-попул. літ.); *Лаунж часто використовують як фонову музику в холах готелів, магазинів, у кафе* (із журн.).

2. Місце (зал, зона, кімната для відпочинку і т. ін.) підвищеної комфортності. *Ця публіка розумілася на відпочинку, цінувала добрий лаунж і вміла його створювати* (Любко Дереш) (із журн.).

ЛА́УН-ТЕ́НІС, у, *ч., спорт., заст.* Теніс. *Грають панночки в "лаун-теніс"* (В. Сосюра); *Я попросив Анемподиста вивчити мене грати в лаун-теніс* (Б. Антоненко-Давидович); *В Англії в 1874 р. завдяки майорові В. Вінгфілду виник так званий лаун-теніс* (з наук. літ.); *Тривають парні змагання на трав'яних кортах Всеанглійського клубу лаун-тенісу та крокету* (з газ.).

ЛАУРЕА́Т, а, *ч.* Звання, яке присвоюють за видатні досягнення в галузі науки, мистецтва і т. ін., а також особа, удостоєна цього звання. *Вона шаль накинула на плечі, я перед нею — в чоботях нових і в галошах, вона чіпляє собі Золоту Зірку на груди, а я медаль лауреата* (О. Гончар); *— І правильно тобі лауреата дали. Воно, може, за знімки лауреата давати й жирнувато, але тобі — правильно!* (П. Загребельний); *Мені так і не довелося стати на тім узвишші, на котре б мав вийти по своїх силах. Інші — вже академіки, лауреати* (Ю. Мушкетик); *Ми проголосили останнього лауреата .. і заявили, що Академію, таким чином, засновано* (Ю. Андрухович); *І так він, хитаючись, доводив теорему. З такою пристрастю й запалом, які жодному нобелівському лауреату після премії й не снилися* (І. Карпа).

ЛАУРЕА́ТКА, и, *ж.* Жін. до **лауреа́т.** *Крізь одну з тих щілин і проникли мої картини, опинилися аж у Канаді, а*

звідти прийшло повідомлення, що вони визнані найліпшими, а я — лауреатка (В. Лис); *Серед наших курсанток є потенційні лауреатки будь-яких світових премій у будь-яких галузях науки чи мистецтва!* (І. Роздобудько); *Пам'ятаю фіолетову нобелівську лауреатку Тоні Морісон. Тобто сама вона чорна, а обгортка її книжки була фіолетовою* (І. Карпа).

ЛАУРЕА́ТСТВО, а, *с.* Звання лауреата. *Дивний народ: все мають, у власних машинах розкатують, а все ще чогось їм треба... Мабуть, і самі не знають чого! Усе їм — золотим дощем: нагороди, лауреатства, любимчики народу...* (О. Гончар); — *Вчора я подумала, що ви трохи нахабний, і приписала це вашому лауреатству* (П. Загребельний); *Перед тим, як надавати слово, секретар.., яка вела вечір, представляла кожного гостя, і так уже виходило, що в кожного були і звання, і чини, і лауреатство, і медалі-ордени* (В. Чемерис).

ЛАУРЕА́ТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лауреа́т.** *Його покликання — пантеони, павільйони .. з безліччю колон, пілястрів і класичних урн, які він щедро розставляв де треба і не треба, поки не досяг лауреатських висот* (О. Довженко); *Тепер лауреатське звання всіх нас зрівняло, сказати б, знівелювало, або, як сказав би доцент Крижень, — зінтегрувало* (П. Загребельний); *Не всі члени журі ладні були дати хлопчикові лауреатське місце* (із журн.).

ЛАФА́, и́, *ж., фам.* Пожива, користь, вигода, безтурботне життя. *Цілий повітовий уряд, окрім казначея* [скарбника], *окружного, поштмейстера, стряпчого ("царевого ока!") та станових, — був панський виборний... Лафа була!* (Панас Мирний); *Бо лафа ця ще трохи — й урветься* (В. Діброва); *Завтра вдосвіта вйо* [вирушиш] *в обласну психлікарню, місяць перекантуєшся, відпочинеш від стройової, від нервових недомагань, повір, не кожному подібна лафа світить* (Є. Пашковський); *Влітку Гоцик повернувся до Нехаївки із заліковою книжкою .. і квитанцією на оплату другого року навчання. Тато зітхнув: — Закінчилася твоя лафа! Нема грошей* (Люко Дашвар); // *у знач. пред.* Добре, щастить (кому-небудь). *Настрій в барона Нольде був пречудовий. Така лафа! Поза чергою — в тил, та ще й напередодні наступу!* (Ю. Смолич); *Кажуть, що поварам — лафа, завжди матимеш свій шмат м'яса...* (Г. Усач); *Ось кому лафа: брат спить собі спокійно і в ус не дує* (А. Кокотюха).

ЛАФЕ́Т, а, *ч.* 1. *військ.* Станок, на якому закріплюють ствол гармати. *В артилерії при відбої відкочується тільки ствол гармати, а лафет лишається на місці* (з навч. літ.); *Соса сидів на лафеті гармати і, поклавши книжку на затвор, читав* (Ю. Яновський); *Поспішали вперед піхотинці, окремим гуртиком чвалав батальйонний штаб, розсипавшись, ішли мінометники з лафетами і плитами на спинах, наче заковані в панцир* (О. Гончар); *Козаки тихо і безшумно заходилися знімати жерла гармат з лафетів* (В. Чемерис); *А по ньому коні пруть, а ще танки, і пражанки пахнуть, мов парижанки, і лафети під мертвими аж зігнулись* (Ю. Андрухович).

2. *спец.* Станок, на якому закріплюють частини агрегата, механізму і т. ін. *По рейках на землі під'їхала "сороконіжка" — спеціальний вагон-лафет для перевозки* [перевезення] *важких деталей* (В. Собко); *Бригади мають три комбайни, жатки, лафети, плуги, культиватори і багато інших причіпних і навісних машин* (із журн.).

3. *с. г.* Причіп для перевезення механізмів, вантажів, машин і т. ін. *Осінь, вологість. На лафеті біля хатки лежали лантухи з зерном* (Микита Чернявський); // Приблизна міра ваги, обсягу, що дорівнює поклажі одного лафета. *Учора завезли три лафети сіна* (з газ.).

ЛАФЕ́ТНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до лафета. *В. Павленко доходить новаторського висновку про наявність у литовсько-руській армії різноманітної лафетної артилерії на півтора століття раніше, ніж вона з'явилася в Європі* (з наук. літ.); *Автомат демонстрував безпрецедентну купчастість при стрільбі чергами завдяки лафетній схемі кріплення стволів* (з наук.-попул. літ.); *Спочатку скошують лафетними жниварками хліб у валки, без обмолоту. Потім, через кілька днів, включаються в роботу комбайни, жниварки яких обладнані підбирачами* (з газ.).

ЛАФЕ́ТНИК, а, *ч.* Той, хто працює з лафетними механізмами. *Перехід людей через лафетні колії не дозволяється. При під'їзді до місця переходу лафетник повинен подавати звуковий сигнал* (з навч. літ.).

ЛАФЕ́ТОВИЙ, а, е. Те саме, що **лафе́тний.** *Лафетовий ствол.*

ЛАФІ́Т, у, *ч.* Сорт червоного виноградного вина. *І шерхнуть юнаку гарячі губи, Тепло у жилах розлива лафіт* (М. Шеремет); *В льоху, де зберігалося вино, він здобув цікаві відомості стосовно лафіту, мадери, хересу* (Л. Кононович, пер. з тв. О. Гріна).

ЛАФІ́ТНИК, а, *ч.* Чарка конусоподібної форми з товстою й стійкою ніжкою. *Лафітник найкраще підходить для подання до столу десертного червоного вина або солодких настоянок* (з навч. літ.).

ЛАФІ́ТНИЧОК, чка, *ч.* Пестл. до **лафі́тник.** *З такої посудини червоне винце попивали, і називалася ця посудинка лафітничком* (із журн.); *Нещодавно знайома презентувала лафітничок. Оновили під горілочку* (з Інтернету).

ЛАХ *див.* **ла́хи.**

ЛАХА́ВИЙ, а, е, *діал.* Обірваний, брудний. *Лахавий одяг; Лахавий чоловік.*

ЛА́ХАТИ, аю, аєш, *недок., з кого і без дод., жарг.* Те саме, що **сміятися** 2. *От ви з мене лахаєте, глузуєте, а я щойно надибав якісь броньовані двері, котрі відхилилися самі собою* (Ю. Андрухович); — *Чувак, це катастрофа! Чого ти лахаєш, то є страшно драматична мить!* (К. Москалець).

ЛА́ХИ, ів, *мн. (одн.* **лах,** а, *ч.), розм.* Те саме, що **лахміття.** *Цілими днями прів він, двигаючи їх торби, а на нічлігах носячи воду, стелячи постелі та перучи жебрацькі лахи* (І. Франко); *Хлопцям треба якогось лаха на хребет* (Б. Лепкий); *Дотягла* [Оленка] *лахи, зачала мостити, щоб скорше спати лягли* (К. Гордієнко); *За кілька днів, взявши, як то кажуть, лахи під пахи, Кардаш поїхав* (С. Журахович); — *Як ту зиму перезимувати? — Хліб підмели. Ні чобота, ні лаха* (Б. Харчук); — *Віддай штани! Віддавай сорочку! Віддавай усе моє, нічого не залишу, навіть найменшого лаха!* (Є. Гуцало).

ЛАХМА́Й, я́, *ч., розм.* Людина в лахмітті. *Тепер мене ненавидять, В шию вибивають: Піди, голяк, піди, лахмай, Піди, сполощися!* (П. Чубинський); *Якось і Сом зізнався по великому секрету, що теж бачив, як уночі понад берегом чолов'яга старезний никав — лахмай лахманний* [обшарпаний] *лахами трусив* (В. Чемерис); * У порівн. *Мені було однаково, гарно чи погано я вдягнутий, вони ж твердили своє:*

хоч ми й бідні, але ти не повинен ходити, як той лахмай (із журн.).

ЛА́ХМА́Н *див.* **ла́хмани́.**

ЛА́ХМАНИ́, ла́хманів, *мн. (одн.* **ла́хма́н,** ла́хмана́, *ч.), розм.* Те саме, що **лахміття.** *Обік костьола бернардинів стояли якісь дві скулені старенькі жінки в лахманах* (І. Франко); *В своїй квартирі він побачив купи сміття, побиті пляшки, лахмани зеленаво-сизих мундирів* (М. Бажан); *Ясьо обігнав Міхалову бричку, забіг поперед коней, вдарив по бруку військовим кроком, вийняв з кишені лахмана смичок, притиснув скрипку деком до підборіддя, зацигикав по струнах і заспівав нечуваного досі марша* (Р. Іваничук); *Щойно вийдете з печери, як мушу переводягнутися в оці ось лахмани* (Ю. Винничук); * Образно. *Йому лишалося одне: підставляти плечі й груди під падаючий теплий дощ, намилуватися, стежити, як з рук, з тулуба сповзають пухнасті лахмани білої піни* (П. Загребельний).

ЛАХМАНИ́НА, и, *ж., розм.* Старий, подертий одяг; ганчірка (у 2 знач.). *У таку лахманину вдяглася, наче справді старчиха* (Сл. Б. Грінченка); *Дорош підійшов ближче і побачив зодягнутого в довгу лахманину чоловіка з вилами в руках* (Григорій Тютюнник); — *Хіба ж, мамо, у цій лахманині можна виходити на вулицю?* (М. Стельмах); *А в хаті — ткацький верстат, скриня, яка правила їм за стіл, а вночі ще й матері за ліжко, жердка, а на ній кілька лахманин, судник* (Ю. Мушкетик); *Вулицею шкандибала згорблена жебрачка в лахманині й трусилася від холоду* (В. Чемерис); // Простий дешевий одяг. — *Ось якби вам прийшлося так, як мені, на кождий кусник хліба, на кожду мізерну лахманину так тяжко гарувати.., то, певно б, ви не тої заспівали* (І. Франко); *Треба ж* [Ліді] *заробити на якусь лахманину, на чобітки хоч які-небудь стягтися* (М. Олійник); // Те саме, що **ганчі́рка** 1. *Добриня витерся якоюсь лахманиною, натягнув на себе чиєсь пристойне вбрання, одягнув кожуха, взув чоботи* (В. Малик); *Марта долила у ванночку холодної води, у воду постелила білу лахманину, розповила Оксанку .. і понесла дочку до ванночки* (В. Дрозд).

ЛАХМА́ННИК, а, *ч., розм.* Те саме, що **лахмі́тник.** *Вона віддала старі речі лахманнику* (з мемуарної літ.).

ЛАХМА́ННИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **лахма́нник.** *Лахманниця скуповує речі* (з газ.).

ЛАХМА́ННЯ, я, *с., розм.* Те саме, що **лахміття** 1. *Їх лиця пожовкли з нужди, їх руки немов обросли глиною і земним воском, їх одіж — то позшиване лахмання, що ледве-ледве держиться на тілі* (І. Франко); — *Твоє лахмання ми спалимо, тебе відмиємо, а тоді можеш і душу розважити: самогону вистачить* (М. Стельмах); *Перетягли ящики до комірчини, прикрили старим лахманням: щоб не поіржавів садовий інструмент* (Ю. Хорунжий).

ЛАХМАНУВА́ТИЙ, а, е, *діал.* 1. Повільний, неквапливий. *Лахмануватий віл.*

2. Обдертий, старий. *Коли Мавра пробудилася рано, побачила над собою, замість закуреного і лахмануватого шатра, зелені віти смереки і опам'яталася, що вона в лісі* (О. Кобилянська).

ЛАХМА́ТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **кошла́тий** 1. *Ввійшов Степун. Вітаючись, він, як звичайно, заклопотано і ніжно обдивився кожного своїми добрими, в лахматих білих віях очима* (В. Винниченко); *А той лахматий приблуда як почув, що дід буцімто сидить в холодочку, очі хижо заблищали* (В. Близнець); *Ще здаля побачив я темні, лахматі постаті: було їх три* (Валерій Шевчук); *Коней у Йоньки було двоє: рижа лахмата кобила з обвислою губою і вороненький білокопитий жеребчик-однолíток* (Григорій Тютюнник).

ЛАХМІ́ТНИК, а, *ч., розм.* 1. Той, хто скуповує старі, зношені речі; ганчірник. *Підійшов був лахмітник з брудною торбою, що скуповує за безцінь старі речі, й постукав вказівцем* [вказівним пальцем] *по багету* (Б. Антоненко-Давидович); *У самій гущі цих кубел і нетрів була крамниця лахмітника — низька і немов придавлена до землі односхилим дахом* (І. Андрусяк, пер. з тв. Ч. Діккенса).

2. Той, хто ходить у лахмітті (у 1 знач.). *У синагозі було порожньо, лахмітники тупцювали якийсь час у проході між лавочками й не квапилися підходити до столика, на якому лежало розгорнуте Святе Письмо* (Р. Іваничук); *Лахмітник в Аллахабаді станцював з чотирма запаленими свічками у вусах* (Л. Костенко); *На лавках, скулившись, сидять заспані лахмітники* (С. Андрухович).

3. *зневажл.* Той, хто приділяє забагато уваги лахміттю (у 2 знач.). *Вона вважає мене великим фахівцем із модного шмаття. Ні, шановна колежанко, ти звернулася не за адресою, я не лахмітник* (В. Кожелянко).

ЛАХМІ́ТНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **лахмі́тник.** — *На кого це задивилися?.. На ту лахмітницю, яка від снігу до снігу босою ходить* (М. Стельмах); *З-за рогу старого як світ будинку з вибитими вікнами .. з'явилася необ'ємна, схожа на копицю сіна постать, в якій Мадам впізнала лахмітницю Параску* (Г. Тарасюк); *Я — жахлива лахмітниця, — розповідає співачка. — Практично всі свої гонорари я витрачаю на одяг* (із журн.).

ЛАХМІ́ТТЯ, я, *с.* 1. Дуже старий, подертий одяг. *Із запічка злазить хлопчик у лахмітті в якомусь* (А. Тесленко); *В лахмітті й ганчір'яних бурках, не помічаючи страшних своїх злиднів, зневажаючи їх, вона йде через місто* (І. Багряний); *Через п'ять хвилин Гришка, вбравшись у якесь лахміття, із скринькою ірисок простував по залізничній колії* (Б. Антоненко-Давидович); *Княгиня швидко й хазяйновито роззирається навколо, кидає на підлогу набиті якимось лахміттям пакунки, розправляє плечі і криво посміхається: ось і я, я до вас приїхала!* (С. Андрухович); // Шматки, рештки подертого одягу та інших речей. *Сорочка на ній була подерта на лахміття* (З. Тулуб); *На ліжку не було навіть соломи. Голі, заплямлені дошки прикриті лахміттям, що служило за матрац і ковдру* (Ирина Вільде); *Якось ночувати до них попросилася неговірка дебела молодиця з санчатами, в яких сиділо, вкублившись у лахміття, двоє дітей* (О. Гончар); * Образно. *По небу пливло лахміття хмар* (Ю. Збанацький).

2. *зневажл.* Про предмети одягу, білизни і т. ін. *А сам, вернувшися в будинки, Своє лахміття позбирав* (І. Котляревський); — *Беріть оце лахміття, — він бгав рукою старанно складені штани.., — беріть і несіть туди, звідки принесли* (Ирина Вільде).

ЛАХТА́К, а́, *ч.* Ссавець родини тюленевих, що водиться в мілководних прибережних районах північних морів; морський заєць. *Лахтаки живляться придонними молюсками, крабами, креветками, рідше — рибою* (з наук.-попул. літ.); *Великі біломорські тюлені — лахтаки — будуть цікавитися вами не менше, ніж ви ними* (із журн.).

ЛАХУ́ДРА, и, *ж.* 1. *вульг.* Неохайна жінка. — *Причешися, лахудра* [лахудро]. *З тобою соромно вийти на люди, — п'ятерня куйовдить волосся на голові матері* (А. Кокотюха); *Коли б я була такою лахудрою, такою мантелепою, як оце ви, теперішні молоді, .. то мене сюди навіть прибиральницею не взяли б* (М. Матіос); // Уживається як лайливе слово щодо жінки. — *Не оддає чортова лахудра мого кролика, що уже я сварилася!.. Якби уже у них там що получилося* [вийшло], *мені не було б так обидно* (В. Дрозд); — *Прив'яжи, лахудро, своїх курей на шнурочку, бо вони мені всю ягоду видзьобали. Ходи, лахудро, — кажу, — подивися* (Валерій Шевчук).

2. *жарг.* Повія. — *Моя султаншо, ця лахудра намірилася замінити вас не тільки в султановій постелі, а й на троні!* (П. Загребельний); *Ростик у .. містечку підчепив якусь місцеву лахудру* (В. Лис); — *Зі мною був. Усю ніч, — почув. Озирнувся — Тайка. — Ах ти ж лахудра! — Тайчина мати ухопила доньку за волосся* (Люко Дашвар).

ЛА́ЦКАН, а, *ч.* Вилога на грудній частині верхнього одягу (пальта, піджака і т. ін.). *У Дениса до лацкана піджака був приколотий тендітний букетик білих конвалій* (Л. Дмитерко); — *Де Люсі?* — *ревнув я, хапаючи професора за лацкани піджака* (О. Бердник); *А тризуба із свого лацкана Христофор Ничипорович не зняв* (Б. Харчук); *Зніяковілий чоловік у пожмаканім костюмі починає старанно пригладжувати руками пасмуги на лацканах* (В. Стус).

ЛА́ЦНИЙ, а, е, *діал.* 1. Добрий (у 1, 3 знач.). *Є рація нагадати й такий опис Аттіли в "Історії об Аттілі, королі угорськім": "Був .. против покорних* [покірних] *лацний і милосердний"* (із журн.).

2. Легкий (у 5 знач.). *Лацний вітерець зазирав до пожмаканих паперових пакетів* (з газ.).

ЛА́ЦНО, *пред., діал.* Легко, неважко, без зусиль, охоче і т. ін.; добре (у 3 знач.). *Лацно на сім світі що хотіти, те чинити* (Номис); *Ба, лацно вам казати: пильнуй! Ба, а як вони мене повісять або замкнуть* (І. Франко); — *Лацно тобі, коли тато здоровий гарує вдень і вночі* (С. Ковалів).

ЛА́ЦО, *невідм., с.* Буфонний трюк, комічний номер, включений до основної дії комедії масок. *Лацо з італійської — "смішна витівка"* (з наук.-попул. літ.).

ЛАШТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **лаштува́ти.** *Ані війська муштровані, Ні гармати лаштовані, Ні шпіонське ремесло В гріб його ще не звело* (І. Франко); *Султан погодився і, доручивши дочку божій опіці, вирядив її за море з пребагатими дарами в супроводі численного почту на добре лаштованому й риштованому кораблі* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *Герой поеми* [М. Стрельбицького] *тривожиться, запитуючи себе, що ж там попереду, чи не скрадається до нас "нова орда, лаштована в колони"?* (із журн.).

ЛАШТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лаштува́ти** і **лаштува́тися.** *Голова стала вольна од клопоту, тяганини й лаштування в дорогу, але Ломицький почував, що його нерви дуже напружені* (І. Нечуй-Левицький); *Коли Зборовський вернув до гостиниці* [готелю], *застав своїх людей, зайнятих при лаштуванні возів і коней для від'їзду* (І. Франко); *Лаштування турків до війни з Росією збентежило задунайських запорожців* (А. Кащенко); *Тепер, коли справа вже дійшла до лаштування в дорогу, Сергій відчув, що відриватися від того, чим жив він у Нових Потоках, дуже важко* (В. Козаченко).

ЛАШТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого, що.* Те саме, що **ладна́ти** 3–7. *Нема* [Іванові] *роботи біля товару — лаштує під повіткою що потрібніше до весняної справи* (Панас Мирний); *Не хотілося вірити, що десь, можливо, знову, лаштують на похід гармати* (Р. Андріяшик); *Поль лаштував сніданок* (П. Загребельний); *Почали рубати ліс, лаштувати плоти* (А. Шиян); *Шофер сів на надувного гумового човника, почав лаштувати свої вудки* (М. Чабанівський); *Лаштують коси косарі — І стук, і дзеньків на зорі* (М. Гірник); *Коло нас лаштує свій кіноапарат оператор Дахно, — він спеціально приїхав з Артемівського зафільмувати нашу подорож* (Б. Антоненко-Давидович); *Храпков лаштував скрипку, намагався не втручатися в жарти гостей* (Іван Ле).

ЛАШТУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* 1. *куди, на що, до чого, з інфін. і без дод.* Те саме, що **ладна́тися.** *Серед нічної тиші та темноти до вас донеслося, як Яким почав лаштуватися до відпочинку* (Панас Мирний); *Пан Бжозовський мусив тьопатись назад до Вербівки, а бурлаки почали й собі лаштуватись в далеку дорогу* (І. Нечуй-Левицький); *Ганна Гаврилівна саме лаштувалась обідати* (О. Ільченко); *Вадим лаштується на зеленому ріжку* (Б. Антоненко-Давидович); *Жінки почали лаштуватися на ночівлю* (А. Хижняк); *Перші птахи вже лаштуються відлітати у вирій* (Л. Костенко).

2. Пас. до **лаштува́ти.** *Щось багато в сім році лаштується збірників, та чи багато пустить цензура* (В. Самійленко); *Наламали стільки, що стало ясно: багаття лаштується на всю ніч* (А. Дімаров); [В і н ч е н ц о:] *Я ж, мабуть, можу в сина вас прийняти, А тут, видать, лаштується бенкет* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЛАШТУ́НКИ, ів, *мн.* 1. Частини театральної декорації, що розміщуються з боків сцени; куліса *(див.* **кулі́са**[1] 1). *Син поставив її за лаштунками, щоб вона послухала, як він співатиме, й побачила натовп публіки* (І. Нечуй-Левицький); *Вибігає за лаштунки Кость — піт патьоками, за голову хапається* (С. Васильченко); *Найперше довелось вжити репресивних заходів, щоб розігнати зі сцени сільську дітвору, яка, не звертаючи ні на кого уваги, виробляла коло лаштунків легку й важку атлетику* (Б. Антоненко-Давидович); *Одного вечора клубна сцена відкрилась очам красою лаштунків: і верби, й ставок, і перелаз, і зірки в небі все, як живе!* (О. Гончар); *Хористи вклонялись і потроху відходили за лаштунки* (М. Олійник); *На лаштунках наяву намальовані також рамці — колючий дріт, табірна зона* (Р. Федорів); *Зубчук не дуже й прагнув відповіді, бо через кілька секунд, тихенько піднявшись бічними сходами на сцену, пірнув ліворуч, за лаштунки* (О. Ірванець); *Він вискочив у мармуровий коридор, що мав би привести його до лаштунків за сценою* (Любко Дереш); *Олега серед тих, хто спішив за лаштунки, не було. Вітали без нього. Він пішов одразу після закінчення* (Г. Вдовиченко).

2. *перен.* Прихована частина якихось процесів, подій, почуттів і т. ін. *Він — студент, із тих, що добре ознайомлені з лаштунками нашого комерційного апарату* (В. Еллан-Блакитний); *Ми рухаємось своїми маршрутами, потрапляючи в невідомі місця, проникаючи за лаштунки власного досвіду* (С. Жадан).

3. *розм.* Місце, облаштоване з певною метою. *Цього ж дня прибули татари і зайняли позицію на лівому крилі козацьких*

бойових лаштунків (Р. Іваничук); *Букет флердоранжу виявився єдиною привабливою річчю у загалом малопривабливих лаштунках кабінету, і саме він змусив Бумблякевича наблизитись до вікна і розгорнути фіранки* (Ю. Винничук).

ЛА́ЩЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ла́щити** і **ла́щитися.** *Кожне доторкання моєї руки, кожне лащення видимо заспокоювало його на мить* (Б. Грінченко); *Хуррем поцілувала свого повелителя в щоку, тоді в чоло, припала до нього всім своїм тілом. Він охоче приймав її лащення* (П. Загребельний).

ЛА́ЩИТИ, ла́щу, ла́стиш, *недок., кого, що.* Те саме, що **пе́сти́ти.** *Часом прокинеться в ньому чоловік, і він тоді стає таким добрим: і дітей лащить, і до жінки заговорить як слід* (М. Коцюбинський); *Повільно дибав собі на город, зривав там бур'яну для теляти, приносив його в хлівець, лащив молоде теля, лагідно розмовляючи з ним* (М. Івченко); *Він ходить між корів, підійде до одної, до другої скотини — лащить їх* (Ю. Яновський); * Образно. *Третій* [доплив повітря] *був .. бадьорий і чарівний, немов велетенська сонячна рука до нього простягнулась і гладила йому волосся, і лащила груди* (В. Підмогильний); *Марить море Середземне, Ледве лащить береги...* (О. Олесь).

ЛА́ЩИТИСЯ, щуся, щишся, *недок.* 1. Те саме, що **ла́ститися** 1. *Костя лащиться до мене, гладить мене по грудях, посміхається влесливо, запобігливо* (В. Винниченко); *Обхопила йому* [чоловікові] *ноги і плакала — плакала нестримно і лащилась, як теля до матері* (Ю. Яновський); *— Мамочко! Я піду до бабусі.., — лащилася Тамара. — Хіба не пустиш?* (А. Хижняк); * Образно. *Учора тут ще басувало літо, Тепер дивися: молода зима! І стежка вже не лащиться під ноги* (М. Вінграновський); *Плинула* [ріка] *широкою зеленою долиною зі сторони північної, й раптом круто повертала під високу гору, й лащилася до неї, й гризла у повінь кручу* (Ю. Мушкетик).

2. Виявляти прив'язаність до людини (про тварин, птахів). *Розумний звір підбіг до свого господаря і почав лащитися до нього* (І. Франко); *Воно вже й величеньке* [лисеня]. *Кинулося до свого господаря, скавчить стиха, лащиться* (О. Копиленко); *Собака .. роздивився, що то сам Оверко був, радісно завищав, засоромлено замахав хвостом, лащився* (К. Гордієнко); *Уявіть собі моє здивування, коли цей голуб теж підлетів до мене й почав лащитися, майже цілуючи мене дзьобом* (В. Владко).

3. Лестощами домагатися чиєї-небудь прихильності; підлещуватися (у 2 знач.). *Він іноді і лащиться до мене, та ненависне мені його те підлабузнювання* (Панас Мирний); *Боялися* [багачі] *чоловіка, що землі комнезамам роздавав, і лащилися та піддобрювалися до Мар'яни — не пособилося* (Г. Косинка); *Дівчата насмішкувато переморгувались: лащиться прикажчик до Олени* (О. Гончар).

ЛА́ЯНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **ла́яти**[1]. *Каторжна! Від усіх лаяна, від усіх зневажена! За що? Навіщо?* (Б. Грінченко); *Ларька таки знали люди. Знали й гомоніли, що він — справді дорогий чоловік, хоч часто ходить і битий і лаяний* (С. Васильченко); // **ла́яно,** *безос. пред. Д-ра* [доктора] *Окуневського лаяно огидним способом публічно й приватно* (І. Франко); *Вона пішла за дядька Тимоху, щоб не жити голодною .. Так казано в нас у сім'ї і лаяно її, казано, що вона одурила дядька Тимоху* (Б. Грінченко); *А ми ж не чіпаємо? Правда? Та то таки правда, — не чіпали, ні. Навіть не огризнулись ні на кого, як їх лаяно* (В. Винниченко); *Дуже лаяно наш журнал за ряд статей* (І. Жиленко).

ЛА́ЯННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **ла́яти**[1] і **ла́ятися,** а також звуки, утворювані такою дією. [Т е т я н а:] *У нас ласкою всього достанеш, а криком та лаянням нічого не возьмеш* [візьмеш] (І. Котляревський); *Лаяння, сперечання або перешкоджання виконанню організаторами своїх обов'язків є недоречним* (із журн.); *Ніколи поганого слова або лаяння від Дегалюків не почуєш. Всі ними задоволені* (з газ.).

ЛА́ЯННЯ[2], я, *с., рідко.* Дія за знач. **ла́яти**[2] і звуки, утворювані такою дією. *Заглаївши* [погамувавши] *другою паляничкою лаяння пса і віддавши другу монету перевізникові, далеко веселіше вибігла* [Псіхе] *з підземелля* (І. Франко); *На вулиці ще довго чувся дитячий сміх і лаяння собаки* (з газ.).

ЛА́ЯТИ[1], ла́ю, ла́єш, *недок., кого, що.* 1. Різкими, образливими словами висловлювати осуд, докори і т. ін. *Сей коваль такий, що хоч би й паном йому бути, лихий та сварливий, Господи милосердний! І жінку лає, і дочку* (Марко Вовчок); *— І чого ви їх* [дітей] *так лаєте? Це ж гріх, Василино, —* починає [Марія] *гудити молодицю* (М. Стельмах); // Обзивати кого-небудь принизливими, образливими словами. *Дочок своїх вона лаяла мужичками, заставляла служити Кириликові* (Панас Мирний); *Я писала, наприклад, від імені товариства, а мене за те лаяли "анонімним писакою" — от і звичаї європейські* (Леся Українка); *І от з'являється якийсь індивідуум і починає мене з якоїсь нагоди лаяти. Він називає мене інтриганом, компілятором, неуком* (Б. Антоненко-Давидович); *— Свистуни, — лаяв їх Тимко. Ті винувато підійшли до воза* (Григорій Тютюнник).

2. Висловлювати своє незадоволення; дорікати. *Посилаю Вам своє останнє оповідання і передчуваю, що будете лаяти мене за нього, бо я й сам себе лаю* (М. Коцюбинський); *Ми любимо тих, хто нам добро робить. Правда? А того, хто робить зло і приносить страждання, того ми не любимо, ненавидимо, лаємо* (В. Винниченко); *Генерал розбирав минулу операцію, кого лає, кого хвалить* (Ю. Яновський); *Платон лаятиме його так самісінько, як лаяли вони вдвох з ним професора Шевчука* (М. Дашкієв).

ЛА́ЯТИ[2], ла́ю, ла́єш, *недок., на кого і без дод., рідко.* Те саме, що **га́вкати** 1. *Нехай собака лає, вітер рознесе* (Т. Шевченко); *Тиша кругом. В селі там пси десь лають* (І. Франко); *— Кажу я вам, що люди, як собаки, лають* (Б. Лепкий); *Реве десь худоба, лають собаки, з протилежного краю села долинають незрозумілі ґвалти* (О. Гончар).

ЛА́ЯТИСЯ, ла́юся, ла́єшся, *недок.* 1. *чим і без дод.* Виражати своє незадоволення грубими, часто непристойними або образливими словами. *— Га? Лаюся чого? на душі легше... як нахмариться там — вилаюсь і легше* (М. Коцюбинський); *Так віртуозно лаялися колись тільки матроси, але й то сп'яну й тільки на вулиці* (І. Багряний); *Ференц, на велику втіху бійцям, лаявся міцною російською лайкою* (О. Гончар); *Мама зітхала, мов важко їй було покидати свій закуток скорботи, батько коротко лаявся: "Паршивий світ! Видко, не проживеш, як не будеш кривдити!"* (Р. Андріяшик); *Ада лаялася відразу кількома мовами, бо забула в готелі мапу* (Ю. Андрухович).

2. *з ким, між ким і без дод.* Дорікати одне одному, лаяти одне одного; сваритися (у 1 знач.). *Ой не биймося, І не лаймося: Живім хороше — Повінчаймося* (П. Чубинський); *Лайка та сварка, бучі та колотнечі! Не було того дня, щоб*

вони між собою не лаялись (Панас Мирний); [М и р о н:] *Живемо так: я вдосвіта приходжу, вона спить; коли я прокидаюсь, вона вже на роботі. Лаємося і цілуємося по телефону третій рік* (О. Корнійчук).

ЛЕБЕДА́ХА, и, *ч. і ж., діал.* Бідолаха. *Набігається, лебедаха, утомиться, засапається* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Кінь (кобила) зветься тут* [на Слобожанщині] *шкапою, могила гробом, бідолаха лебедахою, судак сулою і под.* (В. Русанівський).

ЛЕБЕДЕ́ЦЬ, дця́, *ч., нар.-поет.* Те саме, що **ле́бідь.** *На тій лободі чотири лебеді. Перший лебедець — Петро-молодець, Другий лебедець — Іван-молодець, Третій лебедець — Віктор-молодець, Четвертий лебедець — Дмитро-молодець* (з народної пісні).

ЛЕБЕ́ДИК, а, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **ле́бідь** 1. *Лебедик хлюпнеться і вирне: Блисне проміннячко вечірнє Між хвиль ясних* (П. Грабовський); *На буфеті, тумбочці, етажерці і вікні — всюди стояли фігурки маленьких слоників, білих лебедиків, сірих гусят* (С. Чорнобривець).

2. *перен., нар.-поет.* Пестливе звертання до чоловіка. [С о н я:] *Тату, мій лебедику, не дозволяйте людей годувать таким хлібом* (І. Карпенко-Карий); — *Паночку, лебедику мій!.. Ви ж бачите. Зінько ж не винен* (Б. Грінченко); — *Дідусю, лебедику, підіймай хуторян — доганяй злодіїв і посічи їх шаблею, триклятих!* (В. Малик); — *Добре, Микольцю, добре, лебедику, ти ж тільки приходь, не запізнюйся, — припрошувала його Софія* (В. Шкляр); // *ірон.* Про підступного чоловіка. *Визволила* [бранців] *муніципальна поліція з подачі занепокоєних сусідів, які .. викрили лебедика!* (Ю. Іздрик); — *Авжеж, вам треба вкладати грошики в перли! А все від того, що ви, лебедики, весь час хочете воювати або ще чогось такого. І труситесь за свої гаманці* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека).

3. *рідко.* Давня народна гра. *Хоч у хрещика гуляє, хоч у лебедика бігає, — усе не довго* (Ганна Барвінок).

ЛЕБЕДИ́Н, а́, *ч., нар.-поет.* Те саме, що **ле́бідь** 1. *Лебедин одинокий проплив над сполоханим степом* (О. Ільченко); * У порівн. *Пливе туман, як білий лебедин* (Л. Костенко).

ЛЕБЕДИ́НА, и, *ж., нар.-поет.* Жін. до **лебеди́н.** *Ой, білая лебедина Тихий Дунай сколотила* (П. Чубинський).

ЛЕБЕДИ́НИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ле́бідь** 1. *Долини й гори були засипані свіжим білим снігом, неначе лебединим пухом* (І. Нечуй-Левицький); *Князь лежав на тапчані, покритім шкурою лева. Не любив пухів лебединих, ні одрів зі слонової кості* (Б. Лепкий); *Лебедині крила — хмари в вишині* (В. Сосюра); *Присунув до себе скрипти й приготовлені до писання лебедині пера* (Н. Королева); *Їй* [Янці] *за пошиту чи полагоджену сорочку невільники платили м'ясом байбака чи гусячими або лебединими яйцями* (В. Малик); *Під осінь на озері вже зібралося кілька лебединих пар* (П. Загребельний); *Синіми очима ніби здивовано вдивлявся* [князь Оскольд] *в небесну вись, де пливли й пливли білі лебедині стаї* (Р. Іванченко).

2. Який чим-небудь нагадує лебедя (у 1 знач.); такий, як у лебедя. *Оце так бабуся! Ніби вісімнадцятилітня краля. Вуста — як маків цвіт, зоряні очі, лебедина шия* (О. Бердник); — *І дай тобі, Боже, лебединий вік та журавлиний крик* (Г. Колісник); *Українки на весь світ славились красою лебединої вірності* (Є. Кононенко); * Образно. *З кам'яної печерки-нори виглянула дрібненька рибинка. Її, видно, зачарував, загіпнотизував отой вогник, що так елегантно, під лебедині помахи ніжних шовкових водоростей плив у замріяному танці* (В. Близнець).

◊ **Лебеди́на пі́сня <Лебеди́ний спі́в>** *див.* **пі́сня.**

ЛЕБЕДИ́НКА, и, *ж.* Сорт груші. *Давнє народне походження мають і назви сортів фруктових дерев: костиківка — сорт яблуні; лебединка — сорт груші; лутовка — сорт вишні* (з наук. літ.).

ЛЕБЕДИ́ХА, и, *ж., розм.* Те саме, що **лебеди́ця** 1. *Рік чи два тому померла лебедиха. Її взяли й поховали тут же, на березі ставка* (Л. Дмитерко); *Лебеді — то птиці. До речі, ви знаєте, коли гине лебедиха, то лебідь піднімається високо вгору і каменем...* (О. Чорногуз); *Ой ходила лебедиха, та й у лузі* (І. Андрусяк).

ЛЕБЕДИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Те саме, що **лебі́дка**[1] 1. — *Я не лебідь, а лебедиця. Я князівна, — промовила до Юрка лебедиця людською мовою* (І. Нечуй-Левицький); *Лебедиця змахнула дужими крильми, вихопила Завергана з води й понесла над рікою...* (Д. Міщенко); * У порівн. *Вся вона була якась внутрішньо чиста, мов лебедиця* (О. Гуреїв); *Як господиня й мати, що всьому дає раду та совіт, вона за стіл не сідала, а плавала, як лебедиця, то в хатину, то в комору та все подавала страви на стіл, що їх не було куди й ставити* (Григорій Тютюнник); *Здавалося, що вона не біжить, а летить, мов лебедиця, навстріч своєму відчаю* (Р. Іванченко).

2. *перен., нар.-поет.* Те саме, що **лебі́дка**[1] 2. *Юнак знову побіг до сердечної лебедиці, став стукати в двері. Пролунало те саме запитання: "Хто там? Що за гість?"* (з казки); *Дві зегзиці-лебедиці, з яких одній ледь за сорок, іншій — сорок незадовго. Котрась із них одружена, котрась ні, але котра саме, я забув* (Ю. Андрухович).

ЛЕБЕДІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лебеді́ти** 1–3. *Тверда мовчанка і таке ж уперте лебедіння матері вимовно казали про все, що твориться в тих мужицьких душах* (У. Самчук); * Образно. *Земле рідна! Бачу тебе щедру і заквітчану, бачу степи твої широкі і ріки, повні спокою й смутку, і лебедіння ранків над ночами* (П. Загребельний).

ЛЕБЕДІ́ТИ, лебеджу́, лебеди́ш *і* лебедію, лебедієш, *недок.* 1. Говорити неясно, неправильно вимовляючи слова; лепетати (про дітей). *Дивився* [Семен] *у вікна, і причувалося йому, як діти лебеділи: — Тату! Сцо нам ви плинесли з міста?..* (Мирослав Ірчан); // Говорити незв'язно, нерозбірливо; белькотати. — *Да-да-да!.. — лебедів зовсім розварений інспектор, усідаючись на бричку* (Дніпрова Чайка); *Мальва все ще не могла отямитися, схлипувала і, оглядаючись весь час назад, лебеділа крізь сльози: — Чому ми джаври* [зневажлива назва християн], *мамо? Я не хочу, не хочу* (Р. Іваничук); // Звертатися до кого-небудь із ласкавими, ніжними словами. *Ержі незабаром прокинулась і заплакала. Маргіт тривожно нахилилась над нею, щось ласкаво лебеділа до немовляти* (О. Гончар); * Образно. *Смеречина шуміла легоньким* [легеньким] *шумом і нашіптувала.., що сеї ночі буде їх любість обіймати, і на ручках заколисувати, і над личком лебедіти* (Марко Черемшина).

2. Настирливо або слізно просити; жалібно молити. — *Змилуйтеся, даруйте життє* [життя], *що я вам винен? .. — лебедів хлопчина, коли Сенько ухватив його за ковнір сорочки і підняв праву руку над його головою* (І. Франко); — *Ах, порадьте, дідусю, порадьте! — лебеділа Катерина. — Бо вже сама не знаю, що мені робити: чи втопитись, чи в землю провалитись* (Т. Бордуляк); — *Мід вашими устами пити! — ле-*

бедів тивун (К. Гриневичева); *З усіх боків тяглися до нього старці: сліпі, безногі — гугняво лебеділи милостині* (З. Тулуб); *— Пане Антипе, — лебедів Барон, — скажіть, за що? Замовте за мене слово, ну, як це так?.. Я ж душу, душу вам віддав* (Р. Іваничук); * Образно. *Мовчать далекі села. В могилах поле мріє. А квітка лебедіє: О зглянься хоч Ти, Маріє!* (П. Тичина).

3. *що.* Співати, наспівувати (звичайно жалібні мелодії). *Зачав пісню лебедіти слізними словами* (Сл. Б. Грінченка); *В цей час продовжувала* [мама] *щось жалібне вголос лебедіти: їй і на думку не спадало, що побачення з батьком могло викликати в мене якісь інші почуття, ніж у неї* (О. Забужко).

4. Бути схожим чимось на лебедя. *І на небі лебеділа рожевобіла хмариночка* (С. Тельнюк); *Добре прогріта нива м'яко парувала й наче аж лебеділа в бентежному чеканні засіву* (І. Нижник); *Знову мирно лебедіє голубе небо* (Валерій Шевчук).

ЛЕБЕ́ДОНЬКА *див.* **лебі́донька.**

ЛЕБЕ́ДОЧКА *див.* **лебі́дочка.**

ЛЕБЕ́ДЯ, і, *ж., рідко.* Те саме, що **лебеди́ця.** *В білій сукенці з широкими рукавами, вона була схожа на лебедю, що пливла по зеленому озері* (С. Чорнобривець); * У порівн. *Жінка в його* [нього] *така була людина добра, така тиха .. сивенька вже була, а хороша, та чепурна, як тая лебедя* (Марко Вовчок).

ЛЕБЕДЯ́, я́ти, *с.* 1. Пташеня лебедя (у 1 знач.). *Під берегом там плавають лебедята* (П. Чубинський); *Кружляють в танці молоденькі лебедята. А він прикрив долонею чоло, заплющив очі... І бачить сумний журавлиний ключ в прощальнім вирії* (Ю. Мушкетик); * Образно. *І скільки згинуло майбутніх лебедят У мокрім мороці царевої Росії* (М. Рильський); * У порівн. *Подивився на її розсміяний видок, на грайливі очі, на пухкі, усміхнені вуста, на ніжну шийку і на білі, пухкенькі, як лебедята, руки* (Валерій Шевчук).

2. *перен., нар.-поет.* Пестливе звертання до дитини, молодої людини і т. ін. *Чи справді то кавун, чи ні? Вгадайте, дівоньки й хлоп'ята; Чи, може, так здалось мені! Гуртом порадьтесь, лебедята!* (Л. Глібов); *Діточки, лебедята мої, чи ви живі-здорові?* (М. Стельмах).

ЛЕБЕДЯ́ТИНА, и, *ж.* М'ясо лебедя (у 1 знач.). *Уживати лебедятину;* // Страва з м'яса лебедя. *Вони стали перед імператорським столом саме тоді, як подано дев'яту переміну .. — лебедятину* (П. Загребельний).

ЛЕБЕДЯ́ТКО, а, *с.* Пестл. до **лебедя́.** *Івасик-Телесик просить його: "Рідне лебедятко, візьми мене на крилятко, віднеси до батенька, до матінки"* (з казки); * У порівн. *Івасик щасливо сміється, скаче на руках мами. — І я буду так, як те лебедятко!* (О. Бердник).

ЛЕБЕ́ДЯЧИЙ, а, е. Те саме, що **лебеди́ний** 1. *І як в вирій в пору ранню Гурт лебедячий летів, Він немерзнучу ковбаню Покидати не хотів* (Я. Щоголів); *Богдан одразу впізнав свого роганя — біля горлянки й досі стриміла його коротка важка стріла з білою лебедячою пір'їною на зарізі* (І. Білик); *Лебедячою пір'їнкою торкнувся Сергій устеленої торішнім листям землі* (із журн.); // Зробл. з лебединого пір'я. *Тоді він, озвірілий, поскакав на Неревський кінець до садиби посадника, .. підняв усіх, викликав під дощ перестрашеного й пропахлого теплими лебедячими перинами переніженого Коснятина* (П. Загребельний).

ЛЕБІ́ДКА[1], и, *ж.* 1. Самиця лебедя (у 1 знач.). *І який там сокіл білу лебідку спіймав, Та лебідка й пісню співать починає* (Панас Мирний); *Білі лебідки пливли і чорні, Лебеді статні ячали молодо...* (Л. Забашта); *Сидів, принишклий, в очереті й терпляче ждав, коли наблизиться до нього сніжно-біла, з царственою короною на голові лебідка* (Д. Міщенко); *Лебідка, диви, у теплий край полетить й не побачить він її* (В. Лис); * У порівн. *Мазовше, Мазовше, та співай же більше, довше! Ви лебідками ячіте, ластівками щебечіте* (П. Тичина); *Іван .. бачить: серед безкрайніх луків, у морі червоних квітів іде, наче лебідка, дівчина невиданої краси* (П. Колесник); *Дівчина йшла гордовито, мов лебідка, .. не помічаючи Сергія* (І. Білик).

2. *перен., нар.-поет.* Пестлива назва молодої жінки або дівчини. *— А ти — лебідка моя. — Твоя? — ще дивується дівчина* (М. Стельмах); *— Не знаю, лебідко, де він. Ой, не знаю.. Пішов за Калміус* [Кальміус] *без тебе, бо мусив іти сам* (Р. Іваничук); *— А що ти називаєш коханням? Отих своїх... — Білогрудих лебідок* (Ю. Мушкетик).

ЛЕБІ́ДКА[2], и, *ж., техн.* Машина, пристрій для піднімання і переміщення вантажів. *Лебідка має досить багато різних модифікацій, відрізняючись у першу чергу використовуваним приводом* (з наук.-попул. літ.); *Лебідки дівчатам аж в небеса Підносять гранітні брили* (М. Нагнибіда); *Лівий борт відкидався, а нескладна лебідка піднімала площадку разом з машиною так, що буряки самі вивалювалися з кузова* (М. Руденко); *Ви бачите, що апарат неушкоджений. Ми зможемо з допомогою лебідки притягти його до Блискавиці і забрати з собою* (О. Бердник); *Цей вертоліт обладнаний усім необхідним для надання медичної допомоги, а також лебідками і сходами, за допомогою яких можна витягти людину з вогню й води, з балконів висоток і т. ін.* (із журн.).

ЛЕБІ́ДКОВИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **лебі́дка**[2]. *Через верх бурової установки пропускають лебідковий трос, який служить для підняття й опускання бурової колони* (з наук.-техн. літ.); *Сидять шахтобудівельники не в забої, а в лебідковій камері* (з газ.); // Який є лебідкою. *Оператор пристрою не додає ніяких зусиль — тяга здійснюється спеціальним лебідковим механізмом пристрою* (з наук.-попул. літ.); *Палубний механізм лебідкового типу з горизонтальним валом (брашпиль) призначений для піднімання якоря і натягування тросів при швартуванні судна* (з навч. літ.).

ЛЕБІ́ДНИК, а, *ч.* Робітник, який працює на лебідці *(див.* **лебі́дка**[2]**).** *Біля електричних лебідок застигли лебідники в чеканні команди* (М. Руденко); *Під час туману вмикали* [прожектор], *хоча лебідник і так порахує сорок сім обертів барабана* (Є. Пашковський); *Призначення на посаду лебідника та звільнення з неї здійснюється наказом керівника підприємства з дотриманням вимог Кодексу законів про працю України та чинного законодавства про працю* (з мови документів).

ЛЕБІ́ДНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **лебі́дник.** *Альбіна працювала лебідницею на причалі* (М. Руденко); *Кілька місяців жінка пропрацювала лебідницею на шахті* (з газ.).

ЛЕБІ́ДОНЬКА, ЛЕБЕ́ДОНЬКА, и, *ж.* 1. Пестл. до **лебі́дка**[1]. *Не біла лебідонька в переліт летить — Красна дівка із полону біжить* (Л. Первомайський); *Відлітає лебідонька в далину, У країну чужинецьку та сумну* (О. Бердник);

* У порівн. *І дівчина, обсипана квітками, Іде, немов пливе лебедонька в воді* (М. Рильський).

2. *перен., нар.-поет.* Пестливе звертання до жінки, дівчини. — *Матусю моя, лебідонько моя! Звідкіль тебе ждати, звідкіль виглядать?* (І. Нечуй-Левицький); — *А якої б же ти вісті бажала, лебідонько?* — *сказав Чорнота, пригорнувши до себе гнучкий стан коханої дружини* (А. Кащенко); — *Сестронька! Лебідонько моя нещасная! — Всі стояли мовчки* (В. Малик); — *Ох, серце душі моєї, що се вам сталося? Яка причина вашого жалю, скажіть мені, лебідонько моя!* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛЕБІ́ДОЧКА, ЛЕБЕ́ДОЧКА, и, *ж.* Те саме, що **лебідонька, лебе́донька.** *Загорожу* [загороджу] *я тином річку, Та зажену лебідя* [лебедя] *і лебідочку* (з народної пісні); *Випливала лебедочка по воді, Дожидалась неминучої біди* (Я. Щоголів); — *Марусенько! моя лебідочко, зірочко моя, рибочко, перепілочко! — приговорював Василь* (Г. Квітка-Основ'яненко); [М и х а й л о:] *Не плещи, моя лебідочко, абичого; не плутай сюди Бога! Перед ним усі рівні* (М. Старицький).

ЛЕ́БІДЬ, бедя. 1. *ч.* Великий перелітний дикий водоплавний птах родини качачих з довгою, красиво вигнутою шиєю і білим (рідше чорним) пір'ям. *То не хмару снігів Буйний вітер навів, — Піднімаються лебеді білії* (Л. Боровиковський); *Озеро рівне, і чорний лебідь нечутно лине вздовж берега* (Ю. Смолич); *Кінь долає течію тугу, як напнуте полотно, й тут, на попутному полотні течії, грають білі лебеді, схожі на розквітлі на воді лілеї* (Є. Гуцало); *Над київськими кручами знову летіли білі лебеді* (Р. Іванченко); *Франьо мав окрему кімнатку, а заробляв на хліб тим, що малював лебедів та русалок* (Ю. Винничук); * У порівн. *Майнули перед нею коні, баскі, високі, прудкі, з крутими шиями, як у лебедів* (І. Нечуй-Левицький); *По Славуті пароплави Лебедями попливли* (М. Стельмах); *Миттю кинувся до дверей, розкриливши поли білого халата, ніби зляканий лебідь* (Є. Доломан); // Скульптура або зображення цього птаха. *Еллади карта, Коцюбинський, на етажерці лебідь: оце і вся моя кімната, — заходьте коли-небудь!* (П. Тичина); // Страва з цього птаха. *На столах — гори наїдків. Печені поросята, гуси, журавлі, лебеді, ведмежатина, вепрятина, оленина, грибне — пахощі аж у шлунку!* (П. Загребельний).

2. *ч., рідше ж., перен., нар.-поет.* Пестлива назва чоловіка або жінки. [Н а с т я:] *Боже мій! летять мої соколи, пливуть мої лебеді!* (І. Нечуй-Левицький); [Т и х о н:] *Не журись, .. моя лебідь: я своєму золотогривому коневі в одно ухо влізу, а в друге вилізу та й стану таким молодцем, що ні в казці сказать, ні пером описать* (С. Васильченко); — *Гарно, синку, гарно, — шепоче Маруся і витирає сльозу розчулення. — Так і буде .. Мій лебедю рідний!* (О. Бердник).

ЛЕВ[1], а, *ч.* 1. Великий хижий звір родини котячих із короткою жовтою шерстю і довгою пишною гривою в самців. *Рикаючи й трясучи головою, Спинився лев біля тебе близенько* (Леся Українка); *Глянув ще Федько на нього: Знову листя рве з дерев! І рішив Федько: "Нічого, Хоч і страшно, — цап не лев!"* (С. Олійник); *Це випливало на світ сонце, і от щось загуло, ніби далеко десь лев ревонув у солонцюватій пустелі* (М. Йогансен); *Лев вважається дорослим у п'ять років і до цього моменту набирає свого оптимального розміру* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Як леви, боролись вони за народ, За правду народного діла* (О. Олесь); *Я воюю, мов лев. Аж сам собі дивуюся й милуюся собою збоку, як гідно, мудро і порядно тримаюся* (Ю. Андрухович); // Скульптура або зображення цієї тварини. — *Чи то правда, що там є такий лев, що з рота вода тече?* (І. Нечуй-Левицький); *Розсунув державець шарлатні* [шарлатові] *занавіси коляси, зліз з альтембасових* [парчевих] *подушок і, поклавши руку на позолоченого лева, .. наказав писареві читати гетьманський універсал* (В. Дрозд); *Пиво подається в велетенських пляшках із левом на етикетці* (І. Карпа); *Скрізь на стінах висіли портрети, а біля каміна стояли великі китайські вази з левами на кришках* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена); // *перен.* Про дуже хоробру, безстрашну людину. *Владко був, можна сказати, властивим левом теперішньої оборони* (І. Франко).

2. *перен., заст., ірон.* Людина, яка звертає на себе увагу модним одягом, манерами і т. ін. *Ніде так не стрічають радо І ніжних балерин, і левів-співаків, Як у прокурених димами вояків* (М. Рильський); *Ось сидить пошарпаний трохи колишній лев міських панночок — учитель географії, красень Борисенко* (Б. Антоненко-Давидович).

△ **(1) Морськи́й лев** — вухатий тюлень родини ластоногих, який водиться в деяких частинах Тихого й Атлантичного океанів. *Капітан Перон .. збирався протягом п'ятнадцяти місяців полювати морських левів* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Людей у зоопарку було небагато. Тільки круг басейну, де плавали морські леви, стояло кілька душ* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера); *Морські леви — це своєрідні, але в той же час милі тварини. Ці водні хижаки належать до класу ссавців* (з наук.-попул. літ.); **(2) Мураши́ний лев** — комаха із ряду сітчастокрилих з прозорими крилами, зовні схожа на бабку, личинка якої живиться мурашками. *Мурашиний лев сильним рухом голови викидає струмінь піску в ту сторону, звідки на нього посипалися піщинки, і збиває необережну мураху* (з наук.-попул. літ.); *В Україні поширені кілька видів таких комах, з яких найвідоміший мурашиний лев звичайний* (з навч. літ.).

ЛЕВ[2], а, *ч.* 1. Грошова одиниця Болгарії з 1881 року; дорівнює 100 стотинкам. *Новий 1 лев — біметалева монета, на аверсі — портрет найшанованішого в Болгарії святого Іоанна Рильського* (з наук.-попул. літ.); *З 2002 року курс лева прив'язаний до євро і складає 1,95583 лева за 1 євро* (із журн.).

2. *іст.* Монета, яка була в обігу в давній Австрії, Бессарабії та на Поділлі. — *В мене нема й грейцаря* [крейцера], *паноченьку, нема. Я би просила ласки Божої та й вашої, чи ж би ви нас не запомогли хоть левом, а ми би відробили* (Л. Мартович).

ЛЕВА́ДА, и, *ж.* Низина, навколо якої ростуть дерева і яку використовують під сінокіс, пасовище та іноді під городи. *В леваді пісеньок співають косарі* (Л. Боровиковський); *Раз якось я біжу пізно ввечері по леваді, а місяць уже стояв височенько на небі і в чорній темряві, під деревами, сріблисті плями тремтіли* (М. Старицький); *Униз спускались левади, зарослі сінокосами та гаями* (М. Івченко); *Мені приснились ночі солов'їні, Дівочі співи, пахощі левад* (М. Рильський); *День у день блукаю полями, перелісками, левадами, воєдино зливаюся з природою* (Р. Іваничук); *Паслося на осяяній сонцем леваді кілька спутаних коней, вони стрибали, посилаючи вперед зв'язані ноги, і відганяли хвостами набридливих мух* (Валерій Шевчук); // Присадибна ділянка землі з сінокосом, городом та плодовим садом або іншими

деревами. *Садок кінчався ровом, за яким починалась чужа левада з городом* (В. Винниченко); *Хто зважиться викосити чужу траву, скотина також не може сюди забрести, бо ж левада огороджена* (Ю. Мушкетик).

ЛЕВА́ДКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **лева́да.** *Внизу лежало заквітчане левадками, гаями й садками моє місто Валки* (П. Панч); *Перестав* [п'яниця] *пити, купив левадку, поставив вітряк і довіку їв хліб* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Глянь, який рядок велетнів осокорів та верб заглядає через тин в наш город з Леміщиної левадки!* (І. Нечуй-Левицький).

ЛЕВА́ДНИЙ, а, е. Прикм. до **лева́да.** *З золоченими кошиками на плечах ішли .. найвродливіші діви Ольбії, несучи в дар Діонісові перші плоди ранньої весни — зелене пір'я часнику та цибулі, левадний кислець, гілочки розквітлих персиків, черешень і яблунь* (І. Білик).

ЛЕВА́ДОНЬКА, и, *ж., нар.-поет.* Пестл. до **лева́да.** *Широкая левадонька, а густа ліщина, Я на тую левадоньку корови гонила* (з народної пісні); *Ой, полети* [зозуленько], *куваючи, За темненьки* [темненькі] *звори, На зеленій левадоньці Біліються двори* (І. Вагилевич).

ЛЕВАНТИ́Н, у, *ч.* Старовинна однотонна або смугаста шовкова тканина із заполоччю й квітами. *Якогось певного кольору левантин не мав. Він міг бути не лише сірим або сталевим, а й різних синіх відтінків* (з наук.-попул. літ.); *Левантин привезено зі Сходу — з Леванту — звідси й назва* (із журн.).

ЛЕВАНТИ́НЕЦЬ *див.* **леванти́нці.**

ЛЕВАНТИ́НКА *див.* **леванти́нці.**

ЛЕВАНТИ́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **леванти́нці** і Левант. *З Білгорода везли левантинські товари до Львова, Галича, Володимира, Луцька, а далі — до Польщі* (з наук. літ.); * У порівн. *На Ла-Манші послуговувалися особливою, контрабандистською, тепер уже вимерлою мовою, яка мала з іспанською стільки ж спільного, як левантинська з італійською* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

ЛЕВАНТИ́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **леванти́нець,** нця, *ч.,* **леванти́нка,** и, *ж.).* Нащадки європейських колоністів, що переселилися в прибережні райони Сирії й Лівану на початку хрестових походів (кінець X — початок XII ст.) та змішалися з місцевим населенням. *Помітив я там, яку чудову нагоду втратили наші: можна було захопити в гавані геть увесь турецький флот, бо всі турки, що були на суднах, і левантинці, і яничари, певні були, що на них нападуть у самій гавані* (М. Лукаш, пер. з тв. М. Сервантеса).

ЛЕВАНТІ́ЄЦЬ *див.* **левантíйці.**

ЛЕВАНТІ́ЙКА *див.* **левантíйці.**

ЛЕВАНТІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **левантíйці** і Левант; левантинський. *В обід у нас вже був перший покійник — левантійський купець. А за ним пішло! Одним словом — чума!* (Ю. Логвин); *З-за муру, чорний на тлі розжареного левантійського неба, виглядає плаский дах двоповерхової будівлі* (В. Єшкілєв); *Розшукав він чудодійний порошок, що дістав колись у левантійських краях од одного можновладця* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *За підрахунками фахівців, у світі налічують 35 млн носіїв левантійського діалекту арабської мови, спільно з тими, що говорять на субдіалектних регіональних формах мови* (з наук. літ.); *До 1204 р. центром левантійської торгівлі був Константинополь. Торгівля відбувалася між Заходом і Сходом через Левант* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕВАНТІ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **левантíєць,** íйця, *ч.,* **левантíйка,** и, *ж.).* Те саме, що **леванти́нці.** *Не всі учасники хрестових походів повернулися на батьківщину після їх завершення. Частина переселенців з Європи залишилася в Лівані, Палестині та Туреччині після падіння Єрусалимського королівства. Вони зберегли католицьку віру і стали називатися левантійцями* (з навч. літ.).

ЛЕ́ВЕЛЕР, а, *ч., іст.* Член англійської радикальної демократичної політичної партії, що активізувалася в період Англійської буржуазної революції і стала самостійним угрупованням 1647 року. *Левелери були рішучими противниками монархії та аристократії, стояли за утворення республіки, відстоювали ідею народного суверенітету, надання громадянам широких політичних прав і свобод* (з наук.-попул. літ.); *Соціальною базою левелерів були дрібні торговці, ремісники, селяни, міська й сільська біднота* (з навч. літ.).

ЛЕВЕ́НЕЦЬ, нця, *ч.* 1. *заст.* Високий, дужий юнак. — *Ой козаченьку, левенце* [левенцю]! *Не скажу я тобі, серце!* (П. Чубинський).

2. *іст.* Те саме, що **гайдама́ка** 1. *А тамечки Максим Розсадило з левенцями порається — підновляють окопи, розставляють гармати і запасають припасу* (М. Старицький); [М а р т а:] *Стривай! Ось старий левенець, здається, відтіля йде, то він розкаже нам, чи вже зібралися біля могили всі* (І. Карпенко-Карий); *Потоцький дійшов до міцного замчища Буші, де засіло шість тисяч подільських левенців та галицьких опришків* (А. Кащенко); *Ватага левенців складалася з утікачів від кріпаччини* (П. Панч); *На Подністров'ї розгортається рух опришків, або левенців, які з другої половини серпня беруть в облогу потужну Кам'янець-Подільську фортецю* (з навч. літ.).

ЛЕВЕНЯ́, я́ти, *с.* Маля лева *(див.* **лев**[1] 1). *Самко своєю міцною фігурою й рвучкими рухами нагадував молоде левеня* (Олесь Досвітній); *І чому там у сідлі разом звірики малі: зайчик, котик, левеня — повсідали на коня?* (І. Калинець); *Двійко левенят жваво підбігли до гостя і взялися його обнюхувати* (В. Лис); *Тяжко стогнав він, подібно до того, як лев пишногривий, Що із гущавини лісу його левенят звіролови Викрали, тужить* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

ЛЕВЕНЯ́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **левеня́.** *Можливо, зрештою, що він? як та львиця* [левиця], *задовольниться сплодженням сього одного левенятка* (І. Франко); — *Це левенятко головате — Таке мале, а вже вусате!* (Г. Бойко); *Він нагадував Миколі маленьке левенятко, яке лежить у клітці, поклавши на лапки голівку* (В. Шкляр).

ЛЕВЕРЖЕ́Т, а, *ч., заст.* Пасмо волосся, залишене спереду над лобом на повністю остриженій голові. *Таке нікчемне — кидик* [куцан], *сухоребрик, ще й зачіска ненаська — левержет* (Л. Костенко); *Проспер Меріме був прийнятий на Січі в козацьке лицарство, мав чуба, гордо носив цю зачіску у Франції і називав її левержет* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕ́ВЕРИДЖ, у, *ч.* Фінансовий механізм, який забезпечує оптимальне співвідношення окремих видів капіталу або окремих витрат підприємства. *Прибуток підприємства, у якого рівень виробничого левериджу вищий, більш чутливий до зміни валових грошових надходжень* (з наук.-попул. літ.); *Чим вище значення коефіцієнта операційного левериджу, тим більшою мірою воно здатне прискорювати темпи приросту операційного прибутку щодо темпів

приросту обсягу реалізації продукції (з навч. літ.); *Леверидж можна представити як процес керування активами та пасивами підприємства, спрямований на зростання прибутку* (із журн.).

ЛЕВЗÉЯ, ї, *ж.* Багаторічна трав'яниста рослина родини складноцвітих. *Якщо артеріальний тиск знижений, рекомендують кофеїн, настойки женьшеню, китайського лимоннику, пантокрину, левзеї* (з наук.-попул. літ.); *Квітки левзеї фіолетово-бузкового кольору, зібрані в суцвіття кошик* (з навч. літ.); *До групи стимуляторів належать кофеїн, нікотин, препарати елеутерококу, лимоннику, левзеї, корінь женьшеню та деякі ін.* (із журн.); *Корінь левзеї може вилікувати від чотирнадцяти хвороб і дати людині силу дожити до ста років* (з газ.).

ЛЕВИ́НИЙ, а, е. 1. Прикм. до **лев**[1] 1. [І з о г е н:] *Ти Богові їх душі доручи, — він може врятувать в рові левинім і в огняній печі* (Леся Українка); *Схопив би шаблюку й рубав би, .. рубав би геть усе: і оці килими, й оці леопардові та левині шкури* (С. Тельнюк); *Одного разу велетень, закутавшись у левину шкуру, преміцно заснув* (С. Плачинда); *Вбрався він* [лицар] *у ті лати й пішов до левиної печери* (Ю. Винничук).

2. Такий, як у лева *(див.* **лев**[1] 1). *Левині пазурі притуплюй, з пащі Тигриної, о часе, зуби рви, Руйнуй всі витвори землі найкращі І фенікса спали в його крові* (Д. Паламарчук, пер. з тв. В. Шекспіра); *Спершу загинув мій муж благородний із серцем левиним* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); // Який нагадує про силу лева. *Народу серце билося в серцях Бійців його — і подвиги левині Луною пролунали у віки* (М. Рильський).

◊ **Леви́на (лéв'яча) гри́ва (шевелю́ра, чупри́на)** *див.* **гри́ва.**

ЛЕВИ́СЬКО, а, *ч., розм.* Збільш. до **лев**[1] 1. *Дико заволавши, левисько все ж устиг зачепитися пазурами за кущ і тепер завис у повітрі, пручаючись, що було сил* (М. Стельмах).

ЛЕВИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Самиця лева *(див.* **лев**[1] 1). *Поєдинок Мцирі з барсом дуже нагадує боротьбу Таріела з левом і левицею* (М. Рильський); *Золотиста молода левиця байдужо гордо чекає...* (В. Винниченко); * Образно. *Тетяна Ничипорівна, ображена в найсвятіших своїх почуттях, з лагідної обивательки перекинулась на люту левицю* (В. Підмогильний); * У порівн. *Явдоха, мати, як левиця, відбороняла молодого коваля від посягання примхливої пані* (О. Ільченко); *Дійшовши до краю алеї, вона.., як зранена левиця до води, припала зором до долини* (М. Івченко).

2. *перен.* Про жінку, що вражає своєю величністю. *Краєчок повіки підводиться, по ліву руку розметалося шовкове ніжно-біле тіло молодої левиці, котра і уві сні горнеться до нього, тягнеться рукою до його шиї* (Г. Колісник); *Під кінець вечора прекрасна левиця пом'якшала; вона поблажливо слухала ніжні балачки Д'Артаньяна і навіть дозволила йому поцілувати руку на прощання* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

(1) Cвíтська леви́ця — жінка, яка веде світське життя, беручи участь у презентаціях, зустрічах, інших заходах, де присутні відомі персони. *Юна праправнучка Дорошенка вперше в своєму житті наділа довге плаття світської левиці і почала виїжджати у світ* (В. Чемерис); *Фільм "Жасмин" — нова робота Вуді Аллена, що розповідає історію світської левиці* (із журн.).

ЛЕВІАФÁН, а, *ч.* 1. За біблійною легендою — величезне морське страховище або летючий дракон. *З тим самим видом він* [цар на малюнку] *левів полює, левіафанів ловить, б'є пташок і їде полем через людські трупи* (Леся Українка); *Сині маги жили так далеко від людей, що війни їх просто не обходили. Та й хіба не безумство прагнути завоювати острови, над якими ширяють могутні джини, а море охороняють гігантські левіафани й морські змії?* (із журн.).

2. *книжн.* Те, що вражає своїми величезними розмірами або силою. *А тінь од страшної хмари вже темним, рівно обрізаним серпанком укриває голови, вже видно масу крил і тулубів апаратів, спереду менших, далі більших, а ще далі величезних левіафанів* (В. Винниченко).

ЛЕВІРÁТ, у, *ч.* Шлюбний звичай у багатьох народів, який дозволяв або навіть зобов'язував молодшого брата покійного чоловіка одружуватися з удовою. *Матримоніальна поведінка в скіфському суспільстві визначається такими рисами: раннім вступом у шлюб більшості жінок; можливістю раннього овдовіння; звичаєм левірату, що з ним пов'язаний* (з наук.-попул. літ.); *У деяких народів з полігамною формою шлюбу існував звичай левірату, згідно з яким з удовою повинен був одружитися брат померлого чоловіка* (з навч. літ.).

ЛЕВÍТ, а, *ч.* 1. *іст.* Особа, що належить до священнослужителів давньоєврейського культу, які походять з коліна Левія. *Одяг цадика нагадував убрання стародавніх левітів, навіть на голові його красувалася рогата шапочка* (М. Старицький); *Жидівське духовенство .. зорганізоване в окрему касту .. левітів, якої одиноким центром на весь край був храм у Єрусалимі* (І. Франко); *— Ти в руїнах тепера, єдиний наш храм .. Всі пророки твої від тебе відреклись І левітів немає з тобою* (Леся Українка); *Де зібралася купка людей, де зав'язалася яка-будь балачка, — дивись, уже левіт поблизу, стоїть, слухає, вв'язується в бесіду* (Г. Хоткевич); *А коли вони вийшли з єгипетського рабства на свою обітовану землю.., то їхні левіти написали в Книгу про те, як трудно їм виходилось* (О. Забужко).

2. *перен., заст.* Співець. *В кайданах будеш, — віри твердо їми: Тебе, мого обраного левіта, Я виведу з заклятої тюрми, Щоб голос твій не згинув серед світа...* (П. Грабовський).

ЛЕВІТАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *книжн.* Прикм. до **левіта́ція.** *Спочатку вас впродовж 15 хв. змушують вглядатися в екран .. телевізора, потім ви .. марширусте по периметру кімнати, вигукуючи якісь безнадійні мантри .. Все це покликано ввести вас у транс, завдяки якому тільки й можливий левітаційний переліт до Станіслава* (Ю. Іздрик); *Розроблено кілька методів визначення усередненої густини критичного струму за результатами вимірювання левітаційної сили* (з наук. літ.).

ЛЕВІТÁЦІЯ, ї, *ж., книжн.* Надприродна здатність людини або якого-небудь предмета до подолання сили тяжіння та переміщення в повітрі без використання технічних засобів. *Беладона і Кульбаба досягли перших ступенів левітації, піднімалися над вогняним кільцем до десяти метрів* (О. Бердник); *Відчувши ознаки магічної втоми, Феїлан знову перейшов на пішу ходу, а через півтори милі повернувся до левітації і вже без проблем дістався до місця призначення* (О. Авраменко).

ЛЕВІТУВÁТИ, ýю, ýєш, *недок., книжн.* Здійснювати левітацію. *Левітуйте, відчувайте себе невагомими, всюдисущими, будьте присутні в будь-якій ділянці світу, де ви по-*

винні бути, зливайтеся з сутностями повітря, простору, часу, речовини, енергії (О. Бердник); *Жоден звичайний чаклун не міг так довго левітувати, навіть найвправніші з них ледь подужували чверть милі* (О. Авраменко); * У порівн. *Світильник у вигляді прозорої колони починається від стелі і, не доходячи до рівня підлоги, ніби левітує всупереч законам гравітації* (із журн.).

ЛЕВКА́С, у, *ч., спец.* Суміш алебастру або крейди з клеєм, що вживається для ґрунтування деревини, а також зроблена з цієї суміші ґрунтовка. *Стародавня ікона є унікальною представницею українського барокового іконопису з дивовижним за красою розкішним орнаментом по левкасу* (з наук.-попул. літ.); *На парсунах лице моє матиме барву слонової кістки. Пожовклий левкас* (П. Загребельний); // Технологія малярства з використанням такої суміші. *Привабливість сучасного малярства на дереві полягає в тому, що на основі технологій левкасу, котрі використовувалися в старі часи, воно розвиває нові технічні прийоми з використанням нових матеріалів* (із журн.); *Коридор із передпокою в житлову зону розписаний у техніці левкасу* (з газ.).

ЛЕВКА́СНИЙ а, е, *спец.* Прикм. до **левка́с.** *Тонкий левкасний шар є характерною ознакою волинських ікон* (з наук. літ.); *Левкасна ґрунтовка для темперного живопису на дерев'яних дошках відрізняється твердістю й довговічністю* (з наук.-попул. літ.); *Графік захопився монументальним мистецтвом, зокрема левкасним розписом — технікою, що дозволяла складати з малих форматів великі монументальні форми* (із журн.).

ЛЕВКО́Й, ю, *ч.* Те саме, що **левко́нія.** *Рядом з фіалками й левкоєм ріс любисток, цвіла проста рожа й своїми великими червоними квітками дуже закрасила горідчик і веселі стіни будинку* (І. Нечуй-Левицький); *На клумбах горіли маки, а ранні левкої тільки що розпускались* (М. Коцюбинський); *Але о п'ятій рано Ладо вже не спав. Відчинив вікно і почув запах білих левкоїв* (Б. Лепкий); *Пахтить під місяцем левкой* (В. Сосюра); *Густішали присмерки. Пахло левкоями і резедою* (З. Тулуб).

ЛЕВКО́НІЯ, ї, *ж.* Трав'яниста декоративна рослина родини хрестоцвітих із пахучими, зібраними в китиці квітками різних кольорів. *Щось немов відпихало його від неї* [будівлі попа], .. *від того квітника з пахучими бальзамінами, левконіями та цілими грядками резеди* (І. Франко); *Мов зустрічі давно забуті, подертий шовк твоїх левконій* (Б.-І. Антонич); *Ой пишно на вікні, лілові та багряні В вазонах розцвіли левконії й герані* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича); * Образно. *Зорі-вербени цвітуть, Душі левконій зітхають... Як же про тебе забуть? Квіти щораз нагадають* (М. Рильський).

ЛЕ́ВОВИЙ, а, е. Те саме, що **леви́ний.** *Стала лисиця наближатися до левових палат, аж звідти лев грізно ричить* (з казки); *От на фіранці з'явилась тінь Коваля з пляшкою в руках. Велика, тепер темна, а не сива шевелюра його нагадує левову гриву* (В. Собко); *У гієн щелепи сильніші левових* (Ю. Логвин).

◊ **Ле́вова (ле́в'яча) па́йка (ча́стка, до́ля** *і т. ін.) див.* **па́йка.**

ЛЕВОМІЦЕТИ́Н, у, *ч., фарм.* Лікувальний препарат, антибіотик широкого спектра дії. *Левоміцетин застосовують для лікування тяжких інфекцій, при яких мени токсичні антибактеріальні засоби неефективні або протипоказані* (з наук.-попул літ.); *Токсичні побічні явища (головний біль, нудота) інколи розвиваються після тривалого застосування, наприклад, левоміцетину* (з навч. літ.).

ЛЕВРЕ́ТКА, и, *ж.* 1. Порода найнижчих собак із групи хортів. *Левретка відома з часів Римської імперії, де використовувалась для лову зайців, а пізніше кролів* (з наук.-попул. літ.).

2. Собака цієї породи. *За панною йшла служниця, тримаючи під пахвою лису білу левретку* (І. Роздобудько); *У витонченій левретці з красивим вигином шиї і високим кроком, поза сумнівом, простежуємо схожість із великими хортами* (із журн.).

ЛЕВУЛЬО́ЗА, и, *ж.* Плодовий цукор, який є в меду, солодких фруктах; фруктоза. *Велика кількість спостережень показує, що левульозу діабетики переносять і засвоюють достатньо добре* (з наук. літ.); *При нагріванні з кислотами інулін розпадається на цукор, який називається левульозою* (з навч. літ.).

ЛЕ́ВУРДА, и, *ж.* Дикоросла багаторічна трав'яниста рослина родини цибулевих із виразним часниковим запахом і смаком; черемша. *Особливо завзято пасся в тих заростях Ходя. Він запихав левурду до рота цілими пучками, часом плутаючи її з таким же лапатим листям конвалії* (В. Шкляр); *Лише в Холодному Яру зустрічаються такі величезні зарості червонокнижного виду — левурди* (з навч. літ.); *Молоді листки левурди вживають в їжу навесні як приправу до різних страв, салатів* (із журн.).

ЛЕВЧУ́К, а́, *ч., рідко.* Молодий лев. *Як муркає лев чи левчук над своєю здобиччю, хоч покликана буде на нього юрба пастухів, він голосу їхнього не лякається, та не боїться їхнього крику, так зійде Господь Саваот воювати на Сіонській горі та на взгір'ї її!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Молодий левчук, не пробуючи сил, не стане левом* (А. Кримський).

ЛЕВ'Я́ТНИК, а, *ч.* Приміщення в зоопарку або цирку, де утримуються леви. *У столичному зоопарку реконструюють лев'ятник та павільйон для приматів* (з газ.).

ЛЕ́В'ЯЧИЙ, а, е. Те саме, що **леви́ний.** *Велика лев'яча лапа лише ковзнула по ньому ззаду* (Ю. Покальчук); *Може, те слово уже і не слово — лев'ячий рик через ґрати в юрму!* (О. Забужко); *Між першим і другим поверхами був майданчик і на ньому — непробивні з вигляду двері з лев'ячою мордякою замість ручки* (Ю. Андрухович); *Бора готова була побачити антикварну чавунну ванну, можливо, навіть на лев'ячих лапах* (Г. Вдовиченко); *Про залишки тотемізму свідчать знахідки зображень людиноголового бика, орла з лев'ячою головою* (з наук. літ.).

◊ **Леви́на (ле́в'яча) гри́ва (шевелю́ра, чупри́на)** *див.* **гри́ва; Ле́вова (ле́в'яча) па́йка (ча́стка, до́ля** *і т. ін.) див.* **па́йка.**

ЛЕГАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Перехід на легальне становище, узаконення. *Емансипація засобів масової інформації та легалізація приватної власності — засадничі елементи посткомуністичної трансформації* (з наук. літ.); *Економічна безпека держави передбачає формування системи протидії легалізації злочинних доходів через фінансову систему* (з наук.-попул. літ.); *В Україні в 1920 р. ліві есери поділилися відповідно до орієнтації на легальні або нелегальні форми боротьби з існуючим режимом. Конфедерація відстоювала легалізацію партії* (з навч. літ.).

2. Надання чинності документові. [Р а х м і л ь:] *То документ без підпису, без легалізації — так собі, писарева мазанина* (І. Франко); // Підтвердження істинності та правочинності документа, виданого в іншій державі. *Документи, що видані уповноваженими органами іноземних держав у встановленій формі, визнаються дійсними в Україні в разі їх легалізації* (з мови документів).

ЛЕГАЛІ́ЗМ, у, *ч.* 1. Дозволеність, відповідність чинним законам. *Легалізм — готовність добровільного підпорядкування та поваги до закону* (з наук. літ.); *Заклики до "натурального права" були для християнської істини настільки ж великою перешкодою, як і легалізм іудеїв* (з наук.-попул. літ.); *До найважливіших рис права ЄС належать плюралізм, раціоналізм, динамізм, професіоналізм, інструменталізм, легалізм* (із журн.); *Легалізм важливий лише з погляду виконання зобов'язань стосовно одного із суб'єктів ринку — держави* (з газ.).

2. Поведінка, що не лише зовнішньо, а й по суті відповідає законам. *Збройні наїзди шляхти суперечили таким категоріям шляхетської системи цінностей, як братерство, любов до вітчизни, легалізм поведінки в політичному житті, ідеал згоди та вшанування традиції* (із журн.).

3. *іст.* Течія, що базується на теорії покарання в теоретико-правових дебатах середньовіччя. *Представники течії, що конкурувала з теологічною концепцією Фоми Аквінського — легалізму, — брали основи аргументації також із християнського вчення, але під іншим кутом зору — міфологізації* (з наук. літ.).

ЛЕГАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **легалізува́ти.** *Тіньовий, але не відверто кримінальний капітал може бути легалізованим у благодійницьких цілях* (з публіц. літ.); *За порушення податкового законодавства щодо легалізованих об'єктів передбачена адміністративна відповідальність* (з газ.); *Щось немов говорило йому, що в тім новім, незнакомім для нього світі ждуть його чималі бурі і пригоди .. Але розум і писаний та легалізований контракт говорили йому, що в тім новім світі жде його маєток і достаток* (І. Франко); *Якщо засновником громадської спілки є іноземна юридична особа, додатково подається легалізований у встановленому порядку документ про підтвердження реєстрації іноземної юридичної особи в країні її місцезнаходження* (з мови документів); *Розтлумачений і виправлений текст має бути автентичний первинному та легалізований* (із журн.); // **легалізо́вано,** *безос. пред. У тому ж 1783 р., у якому остаточно легалізовано кріпосницькі відносини в Україні, був скасований і козацький військовий устрій* (з наук. літ.); *З початку року на Хмельниччині легалізовано роботу понад двох тисяч найманих робітників* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Який легалізувався; легальний. *Майже дармові гроші рікою потекли у кишеню підприємливого Тодора Йоновича, та такою широкою, що скоро він за безцінь купив збанкрутілий і розкрадений консервний завод в обласному центрі, обладнав його дорогими імпортними лініями і став першим в області легалізованим мільйонером* (Г. Тарасюк); *Легітимна громада створена самою громадою. Коли більшість жителів приєдналася до договору, на баланс легалізованої територіальної громади береться все комунальне майно на території проживання людей* (з газ.).

ЛЕГАЛІЗО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **легалізо́ваний.** *Легітимність інституту демократії означає його організаційне оформлення й визнання громадськістю, легалізованість* (з наук. літ.); *Ми працюємо як з юридичними, так і з фізичними особами. Головною особливістю наших ділових відносин є якість, легалізованість та надійність* (з мови реклами).

ЛЕГАЛІЗО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЛЕГАЛІЗУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, що.* Здійснювати легалізацію. *У Жигуна та інших колишніх бандитів там свої інтереси — чудова можливість регулярно легалізовувати капітали* (А. Кокотюха); *Він почав потихеньку легалізовувати свою награбовану долю* (В. Лис); *Були невдалі спроби схилити на свій бік Ферча, приручити його, якось офіційно легалізувати Товариство* (М. Білкун); *Треба було колись записатися до феміністок. Хоч якимсь чином можна було б легалізувати щиру ненависть до чоловічого племені* (М. Матіос).

ЛЕГАЛІЗО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЛЕГАЛІЗУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *недок. і док.* 1. Переходити на легальне становище. *Друг Береза віддав команду теренового проводу..: пробиватися на Буковину й легалізовуватися там під будь-яким приводом* (М. Матіос); *Ось-ось йому* [Мечиславу] *доведеться виходити в широкий світ, легалізуватися, ламати хребти й перекушувати горлянки бізнесменам і дертися по їхніх ще теплих трупах усе вище й вище до влади* (М. Білкун); *Служби, котрим легалізуватися не пощастило, незлецьки* [незле] *справувалися і в підпіллі, чекаючи свого часу* (Л. Кононович).

2. *тільки недок.* Пас. до **легалізо́вувати, легалізува́ти.** *Підприємство створює лише видимість здійснення операцій, показуючи у фінансовій звітності як доход гроші, що легалізуються* (з наук.-попул. літ.); *Фактично легалізовується приватна торгівля, яка раніше існувала підпільно, переважно у формі так званого мішечництва* (із журн.).

ЛЕГАЛІЗУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **легалізува́ти.** *Галицькі поляки 1848 року домагалися легалізування нашвидку створеного "Народового Комітету", що мав би скласти конституцію для Галичини* (з навч. літ.); *У кулуарах влади не вщухають дебати щодо легалізування грального бізнесу* (з газ.).

ЛЕГАЛІЗУВА́ТИ *див.* **легалізо́вувати.**

ЛЕГАЛІЗУВА́ТИСЯ *див.* **легалізо́вуватися.**

ЛЕГА́ЛЬНИЙ, а, е. Визнаний, дозволений законом; який має законну силу; узаконений. *Документ, що його хтось підсунув у його портфель, і справді був страшний документ. Це була хоч, може, й легальна, але, на жаль, ще не оголошена стенограма якогось пленуму ЦК* (М. Хвильовий); *— Були в радянські часи такі крамниці, де можна було купити речі за іноземну валюту. .. Там треба було пред'явити документи, що валюта в тебе легальна* (Є. Кононенко); *Учасник легального мітингу в центрі міста із синьо-жовтим прапором із тризубом. Здуріти можна. Якби його дідо встали!..* (В. Кожелянко); *— За три дні у нас будуть легальні справжні паспорти. Додому поїдемо* (Люко Дашвар); *Головна руська рада — перша легальна політична організація українців Галичини* (з наук.-попул. літ.); // Який використовує дозволені законом можливості, ґрунтується на використанні цих можливостей. *Мельхіседек теж не дрімав. З гарячковою поквапністю поспішав він ужити всіх легальних заходів, щоб зупинити дії ляхів* (М. Старицький); *— Спробую ще легальні способи, а тоді... — Йдіть пробуйте. Але я знаю, що легальною стежкою до доброго кінця не дійдете*

(І. Нечуй-Левицький); *Педагогічна рада в нашій гімназії існувала не для теоретичних міркувань учителів, а була місцем легальних доносів не тільки учителів на учнів, але й на колег* (Валерій Шевчук); *Вона вирішила, що безпечніше буде займатися легальним бізнесом, і відкрила косметичний салон* (Л. Кононович).

ЛЕГА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **лега́льний.** *Чи одна, чи друга сторона переступить межі легальності, йому все одно всміхається користь* (І. Франко); *Перевірити і засвідчити легальність фірм мусить вона, Людмила Сошенко* (А. Кокотюха); *Як відомо, для оформлення шлюбу з іноземним громадянином обидві сторони повинні посвідчити легальність документів* (із журн.).

ЛЕГА́ЛЬНО. Присл. до **лега́льний.** *Винне нещасливе уладження наших родинних обставин, котре не дозволяє легально розірвати зв'язок, уже фактично розірваний* (І. Франко); *Коли він* [Брудерганс] *знову легально осів на старому місці, не впав у біду, а — навпаки — пішов угору, — у нього збільшилось приятелів* (Н. Королева); *Андрій Ніковський 1926 року легально повернувся до Києва й назавжди відійшов від політичної діяльності* (Б. Антоненко-Давидович); *Хмельницький спробував шукати справедливості легально і, маючи доступ до двору, навіть добився аудієнції у Владислава IV* (з наук. літ.).

ЛЕГА́Т[1], а, *ч.* 1. У Стародавньому Римі — намісник імператора в провінції в період принципату. [А в р е л і я:] *Мати завтра збирається в Єгипет, бо вітчим від цезаря туди* [в Александрію] *легатом їде* (Леся Українка); *Помічними урядовцями при преторі були квестор і легат та нижчі функціонери* (І. Крип'якевич); *Ніхто з-поміж полководців, навіть легат Літорій не брався захищати город на Тібрі* (І. Білик).

2. Дипломатичний представник Папи Римського; нунцій. *Єзуїт Посевін, легат папський, перший начав* [почав] *унію в Україні* (Т. Шевченко); *У Констанці зібрано буде собор. Ми з найсвятішим Папою послали легата Гебгарда, аби він подбав про влаштування собору* (П. Загребельний); *Герцог схвалив рішення сина і разом з архієпископом та падре Антоніо подався зустрічати папського легата* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЛЕГА́Т[2], у, *ч., юр.* Обов'язок спадкоємця виконати певні дії на користь третьої особи згідно з заповітом спадкодавця. *Одержувач має виконати заповідальний легат, щоб вступити у свої права* (із журн.); // Пункт, положення заповіту, у якому викладено такий обов'язок. *У легаті переважно обумовлюється доручення сплатити якійсь особі певну суму або передати їй певне майно* (з газ.).

ЛЕГАТА́РІЙ, я, *ч.* 1. *юр.* У спадковій справі — особа, на користь якої зроблено легат *(див.* **лега́т[2]**). *Легатарій має право вимагати від спадкоємців, обтяжених відмовою, виконання відмови, а зі свого боку ніяких зобов'язань ні перед спадкоємцями, ні перед кредиторами спадкодавця не несе* (з навч. літ.).

2. *іст.* У римському приватному праві — особа, на користь якої спадкодавцем у заповіті зроблено заповідальну відмову. *Легати, що існували в давньому римському праві, надавали легатарію право на позов* (з наук. літ.); *Легатарій отримував легат після виплати зі спадкової маси всіх боргів заповідача* (з навч. літ.).

ЛЕГАТИ́СИМО, *муз.* 1. *присл.* Дуже плавно переходячи від однієї ноти до іншої. *П'єсу зазвичай виконують легатисимо* (із журн.).

2. *невідм., с.* Безвідривний, більш плавний, ніж легато, перехід одного звука в інший. *Легатисимо передбачає ще зв'язніше виконання, ніж легато* (з навч. літ.).

ЛЕГА́ТО, *муз.* 1. *присл.* Плавно переходячи від однієї ноти до іншої. [П о л і н а К.:] *І раз, і два, і три, і чотири — не поспішай, легато, легато* (І. Кочерга); *Початкові вправи співаються легато* (з навч. літ.).

2. *невідм., с.* Перехід від одного звука до іншого без перерви; плавне виконання; протилежне с т а к а т о. *Помітно зближує поліські пісні з білоруськими манера виконання давніх протяжних пісень, зокрема підкреслене легато, що моментами переривається віддихом або короткою паузою* (з наук. літ.); *Легато позначається відповідним знаком над нотою* (з навч. літ.).

ЛЕГА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Депутація, уповноважена Папою Римським, яку направляють з особливою дипломатичною місією. *Результатом переговорів константинопольської легації і самих солунських братів з Папською курією було затвердження слов'янського перекладу Євангелія* (І. Франко).

2. *іст.* Провінція в колишній Папській області (Італія). *Кавур зустрівся таємно з Наполеоном.., і там вони уклали французько-сардинську умову про спільний збройний виступ проти Австрії. Сардинія мала дістати Ломбардію, Венецію, Парму, Модену і т. зв. папські легації — Болонью і Феррару* (І. Крип'якевич).

ЛЕГГО́РН, а, *ч.* Порода курей, що має особливу несучість і витривалість. *Дикі курочки не білі, як леггорни, а рудувато-чорнувато-крапчастенькі, на довгеньких ноженятах* (Остап Вишня); // Півень або курка такої породи. — *Це леггорни білі, як лебедочки, це — плімутроки, а це — новина в нас — бронзові індики* (О. Донченко); *Жінка загадала дівчатам, щоб ішли різати та скубти курей, готувати бійцям вечерю із .. леггорнів* (О. Гончар).

ЛЕГЕ́НДА[1], и, *ж.* 1. Народна оповідь про життя якоїсь особи чи незвичайну подію, місцевість і т. ін., оповита фантастикою, казковістю. *Майстерно й поетично оповідав він усім відомі й усім дорогі легенди люду* (М. Коцюбинський); *Це була легенда про лебедів, у яких нібито існує великий закон: самець і самка паруються раз, на все життя* (О. Гончар); *Джерело вважалось цілющим і породило немало легенд як поблизу нього, так і в інших краях* (М. Малиновська); *Лише коли він* [аптекар] *помер і відкрито було його кабінет, Львів наповнився історіями й легендами про цього незвичайного чоловіка* (Ю. Винничук); *Згадалася Сербія, похмурі легенди, які оточували ледь не кожен замок країни, де кров завжди цінувалася менше, ніж свята вода* (Д. Білий); *У краєзнавчій роботі з учнями та студентами використовують, в основному, народні легенди, які потрапляють на сторінки газет та часописів* (з наук.-попул. літ.); *Урочище "Холодний Яр" — видатна історико-природнича пам'ятка України, з якою пов'язано багато героїчних, овіяних легендами сторінок минулого українського народу* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Слова батьківські рівні, оповідь спокійна, плине, наче давня легенда, а насправді то живе його життя* (В. Кучер); // Вигадана, прикрашена розповідь про що-небудь. *Може, то тільки легенда — край той, осяяний сонцем, край той, куди я збиралась болі свої віднести?*

(Леся Українка); *До п'ятнадцяти років Ілія викохував легенду про хороброго тата, що він по-геройськи загинув у північних морях* (Люко Дашвар); // Щось неймовірне, фантастичне. *Мертенс не дурна голова — знав, кого призначити шефом пресового бюро в справі Сонячної машини. О, цей творець творить тепер легенди!* (В. Винниченко).

2. Вигадана, неправдива історія. *Галина свідомо створила легенду про Женчикового батька й намагалася подавати її синові такою, як .. склала, коли стало ясно, що Олег не повернеться більше ніколи* (Б. Антоненко-Давидович); *— У селі ходять легенди чи анекдоти, — почав він, — начебто ви будуєтеся* (Р. Андріяшик); // Розроблений на основі дійсних або вигаданих фактів опис минулого та справжнього життя й діяльності особи, яка мусить приховувати правду про себе. *Легенда — це переконливе обґрунтування поведінки розвідника, окремих дій та вчинків, що приховують його приналежність до розвідки* (з наук.-попул. літ.); *Легалізація передбачає забезпечення розвідників прикриттям, спеціальністю, легендою та документами* (із журн.).

◊ (1) **Жива́ леге́нда** — людина, яка зробила щось особливе, надзвичайне (героїчний вчинок, подвиг, нерідко пов'язаний із смертельною небезпекою і т. ін.). *Це ж так романтично: з французькими вільнодумцями п'є козак, жива легенда в широких штанях і червоних ботфортах!* (Р. Іваничук); *Його шанували не як людину і правителя, а радше як живу легенду, як ходяче диво, як напівбожество* (О. Авраменко); *Він був живою легендою, кращим бомбардиром за всю історію фізкультурного руху в нашому місті* (С. Жадан); *— Я чув про тебе, достойний брате. — Костиганов тричі обійняв доглядача. — Для мене є великою честю познайомитись із живою легендою братства* (В. Єшкілєв).

ЛЕГЕ́НДА[2], и, *ж., спец.* 1. Напис на монеті. *Найдавнішими безсумнівно датованими й недвозначно тлумаченими давньоруськими писемними пам'ятками, відомими сьогодні, є написи (легенди) на монетах* (з наук. літ.); *Анепіграфна монета — це монета із зображенням, але без жодних написів (відсутня легенда)* (з наук.-попул. літ.); *Монетні легенди розташовані як на аверсі, так і на реверсі* (з навч. літ.).

2. Сукупність умовних знаків і пояснень до карти, плану, малюнка і т. ін. *На аркушиках блокнота — розкреслені схеми, а під ними внизу — пояснення маршруту. Ці додаткові нотатки Іван Антонович, користуючись термінологією топографів, називав легендами* (О. Гончар).

ЛЕГЕНДАРИЗА́ЦІЯ, ї, *ж., книжн.* Дія за знач. **легендаризува́ти.** *Через усю історію України проходить ідея поклоніння герою: воїну, поету, філософу. Реальні історичні особи переживали процес легендаризації, перетворюючись на літературно-поетичні образи* (з наук. літ.); *Період 1910–1914 рр. пов'язаний у російських футуристів саме з міфопоетичним світосприйманням, з легендаризацією слов'янської минувшини* (з навч. літ.).

ЛЕГЕНДАРИЗО́ВАНИЙ, а, е, *книжн.* Дієпр. пас. до **легендаризува́ти.** *Було вказано й на таку особливість стилю В. Земляка, як створення особливих міфоструктур, що дозволяє надати оповіді легендаризованого характеру* (з наук. літ.); *Марко Вовчок не дотримувалась цілковитої історичної достовірності і вносила легендаризовані епізоди, ідучи за народною поезією* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕГЕНДАРИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, що, книжн.* Надавати кому-, чому-небудь рис легенди *(див.* **леге́нда[1]** 1). *Гоголь легендаризує історію. Він відштовхується від реальних подій, переосмислює їх, надає їм рис національного епосу* (з наук.-попул. літ.); *Люди, які пройшли через жахи війни, ніколи себе не легендаризували* (із журн.).

ЛЕГЕНДА́РНИЙ, а, е. 1. Який є легендою *(див.* **леге́нда[1]** 1). *Прагнучи пов'язати руську історію з біблійною, Нестор починає свій виклад від потопу й поступово від легендарних переказів переходить до історичних фактів* (з наук. літ.); *Завдяки його* [Загати] *голосові історія змогла повторити легендарну пригоду старокозацької доби* (Р. Андріяшик); // Відомий тільки з легенд. *Клубочок ниток він беріг пильніше, ніж беріг колись легендарний Тезей в темному лабіринті Мінотавра клубочок Аріадни* (П. Загребельний); *Мов легендарний Антей, що, припавши до рідної матері-землі, набрався нової сили, змужнів Шевченко після повернення з України* (з наук. літ.).

2. Який своєю незвичайністю, красою, героїзмом, хоробрістю і т. ін. зумовив виникнення багатьох легенд *(див.* **леге́нда[1]** 1). *Очі бригадирові були звернені на схід, де далеко за Дніпром і степом сяяв та двигтів у праці легендарний Донбас* (Ю. Яновський); *Якось Шурі довелося побачити вперше легендарні "катюші"* (О. Гончар); *Врешті мені таки вдалося вирвати її з полону і повести геть із нездорового місця через місток над легендарним водоспадом* (С. Андрухович); *У Карпатах багато яскравих квітів, які ростуть лише високо в горах, зокрема легендарний едельвейс* (із журн.).

3. Який насправді не існує; вигаданий *(див.* **ви́гаданий[1]** 2). *Коли часами в сутіні щоденній яскрава квітка щастя процвіте, її приймаю .. як дар, як диво, як нежданий рай, відкритий на хвилину з ласки неба, як легендарний з папороті цвіт* (Леся Українка); *За ними летів дракон. То не фіктивна потвора з наївних китайських казок і не легендарний дракон Далай-лами* (І. Багряний).

ЛЕГЕНДА́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **легенда́рний.** *Слухали біля варти оповіді пастухів. Драгоманова вони зацікавили своєю легендарністю, фантастикою, породженою серед гірських просторів* (І. Пільгук); *Із глибини трьох тисячоліть докотилося до нас відлуння Троянської війни, повивши ореолом легендарності ім'я незрівнянної Єлени, через яку десять років лилася кров троянців і ахеїв* (Є. Шморгун); *Останнім часом дехто з українських учених почав усе дужче й дужче наполягати на легендарності оповідання літопису про перших київських князів* (з наук. літ.); *Легендарністю овіяна постать Г. Сковороди* (з навч. літ.); *Уперше почав бачити* [Яків] *з якоюсь провокативною виразністю, кожну зокрема і обох разом, дві дуже подібні істоти, що з них одна звалась Вірою, а друга Шприндзею; подібні своєю легендарністю* (У. Самчук); *Роль арфи в розвитку сюжету зумовлена легендарністю останнього: замовкання арфи викликає перетворення царя на орла* (з наук. літ.).

ЛЕГЕНДА́РНО. Присл. до **легенда́рний** 2, 3. *Посмертна доля Тараса Шевченка так само незвичайна і ні з чим незрівнянна, як і його життя. Мало хто і з великих людей був такий легендарно славний, такий люблений своїм народом — і водночас такий гнаний його ворогами* (І. Дзюба); *Крез, останній, легендарно багатий цар Лідії, еллінофіл, покровитель мудреців, правив у 560–546 рр. до Різдва Христового* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕГЕНЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **леге́ні.** *Вже надто пізно, щоб виправити завдану шкоду, а моя легенева хвороба успішно добігає кінця, мені залишилось зовсім трохи* (С. Андрухович); *Перенесення грипу "на ногах" може іноді бути причиною виникнення тяжких легеневих, нервових і серцевих ускладнень* (з наук.-попул. літ.); *Легеневі пухирці з пористими стінками мають істотне значення в процесі дихання* (з навч. літ.); *У хворої виявили легеневу недостатність, лікарям не вдалося її врятувати* (із журн.).

△ **Кла́пан легене́вого сто́вбура** *див.* **кла́пан; Легене́ва вентиля́ція** *див.* **вентиля́ція.**

ЛЕГЕ́НІ, е́нь *і* ів, *мн. (одн.* **леге́ня,** і, *ж.).* Орган дихання в людини і хребетних тварин, що розміщується в грудній порожнині. *Від несподіванки Андрій похитнувся. Не міг знайти слова, тільки клекотав легенями* (І. Багряний); *Що в неї таке — грип чи запалення легенів? Хіба без лікаря взнаєш* (А. Хижняк); *Стали тягти Яковенка, докоряли йому, а він ніяк не міг упіймати віддиху, зблідлий, розметаний, потім нарешті вхопив трохи повітря в легені* (П. Загребельний); *Коли вони опинилися під водою, жінка вдихнула повітря і жодна крапля води не потрапила в легені* (Ю. Винничук); *Вже кілька років сер Генрі страждав на смертельну хворобу — рак легенів* (О. Авраменко); * Образно. *Мені сниться, що я — легені цього янгола* (С. Жадан).

△ **(1) Емфізе́ма леге́нь (леге́нів),** *вет., мед.* — розширення легень, зумовлене зниженням еластичності легеневої тканини та зменшенням дихальної поверхні легень. *Третій стіл і досі пустував: Майднер захворів на емфізему легенів* (Олекса Ізарський); *Емфізема легень частіше зустрічається в коней, робочих волів і мисливських собак. Виникає вона внаслідок неправильної експлуатації робочих тварин* (з навч. літ.); **Крупо́зне запа́лення леге́нь (леге́нів)** *див.* **запа́лення.**

ЛЕГЕ́НЬКИЙ, а, е. Зменш.-пестл. до **легки́й.** *Легенькі суденця нахилялися під вітром* (В. Собко); *Обмундирування на всіх трьох майже нове, але воно — не для нашої зими, дуже легеньке* (Є. Доломан); *Батько, зодягнений в легеньке демісезонне пальто, стояв осторонь* (М. Руденко); *— Що снідати?! Я глибокодумно замислююсь. — О, справді, щось зовсім легеньке! Насамперед, чорної кави* (В. Домонтович); *Морозець легенький, Тихесенький сніг* (П. Воронько); *Дівчина весело регоче, й в блискучих її очах світить легенький жаль* (С. Васильченко).

ЛЕГЕ́НЬКО. Присл. до **леге́нький.** *Легенько вдягнувшись, Валерик швидко подався з дому* (Ю. Збанацький); *Висока дівчина легенько перейшла двір і стала на рундуці* (Марко Вовчок); *Вмить з-за стовбура почувся тихий сміх; хтось вдарив Гната легенько по плечах* (М. Коцюбинський); *Збоку це виглядало й геть уже несвітськи — наче вони прилюдно обіймаються, і Ганнуся легенько, але настійно випручалась* (О. Забужко).

◊ **Хай (неха́й) леге́нько (ле́гко) гикне́ться (зітхне́ться)** *див.* **гикну́тися.**

ЛЕГЕ́НЯ *див.* **леге́ні.**

ЛЕГЕ́СЕНЬКИЙ, а, е. Пестл. до **леге́нький.** *Старий був легесенький, як перо, так що Іван майже не чув його тягару* [тягаря] *на собі і йшов зовсім свобідно* (І. Франко); *Десь взялася легесенька сніжинка, крутнулась перед очима і лягла на пересохлих губах холодною краплиною* (П. Колесник); *Все то позбігали, повиходжували легесенькі ніжечки дівочі* (Марко Вовчок); *Крізь тюлеві гардини просіваються косі жовті вечірні промені, лягаючи легесенькою сіткою тіней на стіну* (В. Винниченко); *Довкола ледь-ледь погойдувалися на легесенькому вітерці теплі хвилі нічного лісу* (І. Андрусяк); *На обличчі справника тріпнулась легесенька посмішка* (М. Сиротюк).

ЛЕГЕ́СЕНЬКО. Присл. до **леге́сенький.** *Сеє сказавши, не озираючись, пішла* [Маруся] *додому швидко, ступаючи так легесенько, неначе і землі не доторкається* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Він легесенько взяв її за плечі* (І. Франко); *Здавалось, іще й тепер чиясь лагідна рука легесенько-легесенько гладить його кучері на голові* (С. Васильченко); *Писар, ніби миш, легесенько пошкребтав* [пошкріб] *до дверей* (Б. Лепкий); *З перших же кроків її, та, власне, з перших рухів, усередині в Макса щось легесенько клацає, наче тихенько розчинилися замкнені досі двері до якогось переділу душі* (В. Винниченко); *Вона* [Майя] *стала легесенько пускати гребінець згори додолу* (Б. Харчук); *Треба тільки три пальчики скласти і легесенько, не поспішаючи, водити пером* (О. Чорногуз).

ЛЕГІ́ЗМ, у, *ч.* Давньокитайське етико-політичне вчення, згідно з яким управління людиною, суспільством і державою необхідно здійснювати на основі суворих законів, а не норм моралі. *Політичні погляди, сповідувані прихильниками легізму, були досить утилітарними, вони не розв'язували світоглядних питань, і тому легізм ще не міг претендувати на роль філософського вчення* (з наук. літ.); *Під кінець періоду Чжоу оформлюються дві основні течії в ідеології: конфуціанство і легізм, які відстоювали принципово різні методи управління країною* (з навч. літ.).

ЛЕ́ГІНСИ, ів, *мн.* Рейтузи (перев. жіночі) до щиколоток або колін, які щільно облягають ноги. *Легінси прийшли до нас із далеких вісімдесятих і стали утіленням свободи стилю* (з наук.-попул. літ.); *Для створення жіночного стилю можна носити легінси із сукнею або спідницею, доповнюючи образ взуттям на високих підборах* (з мови реклами).

ЛЕГІО́Н, у, *ч.* 1. У Стародавньому Римі — вища бойова одиниця. *Немає брата, ні сестри, Щоб незаплакані ходили, Не катувалися в тюрмі. Або в далекій стороні, В британських, гальських легіонах Не муштрувались!* (Т. Шевченко); *Порохнявою стало те, що було Августом і його легіонами, здобиччю археологів та місцем для танців стали руїни фортеці — все змінив непоборний час* (О. Гончар); *Барон, жупан лужицький Святоплук, відійшов із своїм полком на Захід, де сподівався зустрітись із римськими легіонами* (І. Білик); *Легати командували легіонами, їм допомагали військові трибуни, які також належали до старших офіцерів* (з навч. літ.).

2. У деяких країнах — назва особливих військових частин, які формували з добровольців. *Ще хлопчиком був він свідком приходу наполеонівських військ разом з польськими легіонами* (М. Рильський).

3. *перен.* Надзвичайно велика кількість кого-, чого-небудь; багато. *Який легіон демонів упертості сидить в сій дівчині!* (Леся Українка); *Він напружував зір, вдивляючись у морок, у легіони дерев, що обступили його з усіх боків* (І. Багряний); *Вірші, вірші й легіони початківців-поетів!* (Б. Антоненко-Давидович); *Таня теж не вистояла перед легіонами залицяльників* (П. Загребельний); *Потрібно було*

одрізати тіні, адже тіні під час втечі множать цілий легіон чорних жахів! (Г. Колісник).

◊ **Ім'я́ [ж] легіо́н** *див.* **ім'я́.**

ЛЕГІОНЕ́ЛА, и, *ж.* Патогенна бактерія, що належить до класу гамма-протеобактерій і є збудником легіонельозу. *За останні роки значною мірою збільшився відсоток захворювань, що викликані хламідіями, легіонелами, золотистим стафілококом, вірусами* (з наук.-попул. літ.); *Легіонели з повітрям проникають у бронхіоли й альвеоли, де викликають фіброзно-гнійне запалення* (з навч. літ.).

ЛЕГІОНЕЛЬО́З, у, *ч.* Гостра інфекційна хвороба, що викликається різними видами бактерій роду легіонела. *Легіонельоз поширений повсюдно, але в економічно розвинених країнах захворюваність вища* (з наук.-попул. літ.); *Характерним для легіонельозу є розвиток пневмонії або гострого респіраторного захворювання з вираженою інтоксикацією та гарячкою* (з навч. літ.); *Вперше епідемія легіонельозу зареєстрована 1976 року, коли у Філадельфії через важке запалення легенів померло 35 учасників конгресу "Американського легіону"* (із журн.).

ЛЕГІОНЕ́Р, а, *ч.* 1. Воїн, солдат, який входить до складу легіону (у 1, 2 знач.). [С е р в і л і я:] *Мій чоловік Фастідій в легіонерах служить від тепера* (Леся Українка); *Матеріяльна* [матеріальна] *культура черняхівського типу не є продуктом римських впливів, культурою, принесеною у варварське середовище римським крамарем і легіонером* (В. Домонтович); *Біля волинського села Білосток знайдено понад тисячу римських монет, а біля села Горзвин відоме кладовище легіонерів* (з газ.); *Люд не такий багатий, щоб не було з кого набрати легіонерів* (Д. Міщенко); *Фредро відступив назад .. Тихо ступав по залу, минув ложу, в якій голосно хвалилися своїми подвигами під Бородіно колишні легіонери генерала Домбровського, одягнуті в наполеонівські мундири* (Р. Іваничук); * У порівн. *Гвардійці в своїх коротких шкіряних штанцях і важких черевиках завмерли по боках, як давньоримські легіонери* (О. Бердник).

2. Гравець спортивної команди, який виступає за іншу (частіше іноземну) команду. *Якось Тренер попросив кількох із нас зіграти за одну із заводських команд, пообіцяв, що, крім нас, прийдуть ще кілька його друзів-легіонерів. Ми погодились. Легіонер прийшов один* (С. Жадан); *Сьогодні наша основна мета — щоб у футбольному клубі грали не легіонери, а наші хлопці, зокрема вихованці місцевої ДЮСШ* (із журн.); *Валентин Белькевич — один із найсильніших легіонерів в історії українського футболу* (з газ.).

ЛЕГІОНЕ́РКА, и, *ж.* Жін. до **легіоне́р** 2. — *Сподіваюся, що до моменту початку травневих зборів ми визначимося з легіонеркою, яку ми також запросимо на збори* (із журн.); *За нашу команду виступає дует хороших американських легіонерок* (з газ.).

ЛЕГІОНЕ́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **легіоне́р.** *Намальовано карту на пергаменті (телячій шкурі), яким був обтягнутий парадний легіонерський щит* (з наук.-попул. літ.); *Футбольному тренерові галичан додалося проблем — з легіонерського розмаїття створити зіграний колектив* (із журн.); *У команді прижився досить швидко, хоча були деякі побоювання, адже це мій перший легіонерський досвід* (з газ.).

ЛЕГІОНІ́СТ, а, *ч., зах.* Те саме, що **легіоне́р.** *Було викрито тайний кружок* [гурток] *польських легіоністів і старшин. Їх виарештували* [заарештували] (з мемуарної літ.); *У першому таймі забивав лише польський легіоніст, який спочатку вразив власні ворота, а потім і чужі* (з газ.).

ЛЕГІО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **легіо́н** 1. *Легіонний орел у битві охоронявся першою — тисячною — когортою під керівництвом центуріона* (з наук. літ.); *Оточити ворога мала легіонна кіннота, поділена на 10 турм на чолі з декуріонами й озброєна щитами та списами* (з наук. літ.); *Озброєння союзників Риму на римський манер практикувалося, але нам не відомо про озброєння союзників легіонною амуніцією* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕГІСЛАТУ́РА, и, *ж.* 1. *книжн.* Законодавчий орган. *Заради послаблення "урядової тиранії" передбачалось, згідно з ідеями Джона Локка про верховенство законів, посилити законодавчу владу — легіслатури штатів* (з наук. літ.); *У роботі "Думки про уряд" (1776 р.) Дж. Адамс захищав переваги двопалатної легіслатури* (з наук. літ.).

2. *юр.* Повноваження, а також період діяльності виборного представницького органу. *Окремі періоди засідань парламенту в межах кожної легіслатури іменуються сесіями* (з наук.-попул. літ.); *Парламент, його окреме скликання й законодавчу владу загалом у юридичній теорії іноді характеризують як легіслатуру* (із журн.).

ЛЕГІ́СТ, а, *ч., іст.* 1. Середньовічний правник у Західній Європі, який упроваджував у юридичну практику цивільне римське право, протиставляючи його церковному (канонічному) праву та феодальним звичаям. *Під впливом так званих легістів, знавців римського права, він* [Людовік IX Святий (1226–1270)] *проводив ідею необмеженої монархії, зменшуючи права великих васалів* (І. Крип'якевич); *Легісти вважали, що закони мають приносити користь народу, бути благом для всіх* (з наук.-попул. літ.); *Як основу суспільного порядку легісти визнавали закон, а гуманність і обов'язок вони вважали згубними для держави* (з навч. літ.).

2. Прибічник легізму. *Легісти прагнули створити вчення про могутню оптимально керовану державу* (з наук.-попул. літ.); *Легісти розробили концепцію держави, в основу якої поклали принцип рівності всіх перед законом* (з навч. літ.).

ЛЕГІ́СТСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **легі́зм** і **легі́ст.** *В основі легістської доктрини лежав безумовний примат писаного закону, сила й авторитет якого повинні триматися на кийовій дисципліні й жорстоких покараннях* (з наук.-попул. літ.); *Уперше в історії давньокитайської політичної думки легізм поставив проблему "держава — економіка". Представники легістської школи розробляли концепцію керівної ролі держави в усьому господарському житті суспільства* (з навч. літ.).

ЛЕ́ГІТ, готу, *ч., поет.* Легкий приємний вітерець. *Сонце грає промінням, весняний легіт жене по небесній блакиті як пух легенькі білі хмаринки* (М. Коцюбинський); *Що третій Вітер молодий — Ласкавий Легіт-Теплокрил* (П. Тичина); *Сінешні двері навстіж розчинено — вільно пташці влетіти, вільно хлюпнути леготу, вільно подорожньому вступити* (Є. Гуцало); * У порівн. *До неї леготом полину* (В. Сосюра); *Але ось щось затремтіло, В небі щось зашелестіло, Ніби легіт, мов вітрець, Наче в скрипку гарний грець Потихеньку грає, грає* (Л. Первомайський); // *перен.* Шум, гомін і т. ін., що нагадують віяння легкого вітерцю. *Безжурні заклики фуркотіли у леготі дерев* (К. Гриневичева); *Розірвались на камінні золоті хмарки, І пливуть .. в ле-*

готі ріки (Ю. Гойда); *На берегах не вгавав пташиний легіт* (С. Чорнобривець); *Але почув не шепіт — легіт наче: "Загадай мотив"* (В. Герасим'юк).

ЛЕГІТИМАЦІЙНИЙ, а, е, *юр.* Стос. до легітимації. *Максимально природно, поза адміністративним тиском, командним нав'язуванням та культурним примусом, відбудовується легітимаційна основа української держави — нова колективна ідентичність творення політичної нації* (з наук. літ.); *Державна варта була створена 18 травня 1918 р. у складі МВС з відділів із чітко розмежованими функціями: загального, інспекторського, легітимаційного й секретного* (з наук.-попул. літ.); *Важливого значення набуває легітимаційний аспект моралі щодо політичної системи* (з навч. літ.).

△ **Легітимаційна ка́рта** *див.* **ка́рта.**

ЛЕГІТИМА́ЦІЯ, ї, *ж., юр.* 1. Те саме, що **легітиміза́ція.** *У працях А. В. Стороженка, В. М. Доманицького, А. Яковліва, І. П. Крип'якевича в основному акцентується на причинах і початках виникнення реєстрового козацького війська та процесу легітимації українського козацтва у Великому князівстві Литовському та Речі Посполитій* (з наук. літ.); *Для легітимації власника цінного папера як суб'єкта права необхідно, щоб його ім'я було зазначене не лише в тексті цінного папера, а й у реєстрі власників іменних цінних паперів* (з навч. літ.).

2. *заст.* Документ, який підтверджує яке-небудь право або повноваження. *Батько Сильвестрів також шляхтич, але нелегітимований, і Сильвестр перед шлюбом мусить виробити собі шляхетську легітимацію* (І. Франко); *План був дуже нескладний: хутенько дістати від воєводи легітимацію перебування в Польщі та мандрувати до Варшави* (Олесь Досвітній); *— Але, паночку, прошу — ви виділи мої легітимації, тож вам кождий засвідчить, що... — То що мені твої легітимації! Ти мене іздурити* [обдурити] *хочеш* (Б. Антоненко-Давидович); *Щоб у гори, де ліс сплавляють, пройти, треба було виправити легітимацію* (І. Муратов).

ЛЕГІТИМІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., юр.* Визнання чи підтвердження законності якого-небудь права або повноваження; узаконення (у 1 знач.). *Функціональне взаємопроникнення держави та громадянського суспільства сприяє підвищенню рівня легітимізації влади* (з наук. літ.); *Пошук шляхів легітимізації нових функцій європейських структур спонукає шукати спільну ідентичність, яка об'єднувала б сотні мільйонів громадян* (із журн.).

ЛЕГІТИМІ́ЗМ, у, *ч., юр.* 1. Відданість законній, легітимній монархії. *Він надумав краще покинути стяг роялістичного легітимізму і перейти до правительственого* [урядового] *табору* (І. Франко); *Суто українською консервативною партією доби революції 1917–1920 рр. була лише УДХП, програма якої ґрунтувалася на засадах українського історичного легітимізму, визнанні монархізму як ідеальної форми держави* (з наук. літ.).

2. Політичний принцип у Західній Європі XIX–XX ст., який полягає у поверненні спадковим володарям утрачених ними територій і неприпустимості розпоряджатися ними, якщо легітимний володар формально від них не відмовився. *Принцип легітимізму висунутий Шарлем Морісом Талейраном на Віденському конгресі 1814–1815 рр. для захисту територіальних інтересів Франції — збереження кордонів, що існували на 1 січня 1792 року* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕГІТИМІЗО́ВАНИЙ, а, е, *юр.* Дієпр. пас. до **легітимізува́ти.** *Попри свій офіційно затверджений статус легітимізованого вбивці, представники цього фаху* [кати] *ніколи не тішилися відчутною теплотою й пошаною з боку співгромадян — швидше навпаки* (Ю. Андрухович); *Необхідна держава не лише незалежна, але й загальнонаціональна, демократична — держава самого народу (народом встановлена й волею народу легітимізована), яка керується через народ та існує в інтересах народу* (з наук. літ.); *Справа в тім, що коли саме видадуть Червону книгу, — невідомо, та якщо список затвердити в Мін'юсті, то це вже буде легітимізований перелік* (з газ.); // **легітимізо́вано,** *безос. пред. Головною вадою монокультурної освіти й виховання є формування такої реальності, яка призводить до точно встановленої ієрархії та до певного розшарування суспільства, оскільки критерій "правильних" та "неправильних" цінностей здебільшого легітимізовано* (з наук. літ.).

ЛЕГІТИМІЗУВА́ННЯ, я, *с., юр.* Дія за знач. **легітимізува́ти.** *Військові ради невпинно еволюціонували від загальних Генеральних (або так званих чорних) рад до егалітарних, за своєю суттю старшинських, при збереженні за першими лише функцій легітимізування гетьманських виборів* (з наук. літ.); *Філіп I (1060–1108), коронований ще за життя батька (Генріха I), продовжив традицію легітимізування королівської влади успадкуванням престолу* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕГІТИМІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. *юр.* Узаконювати яке-небудь право, повноваження кого-, чогонебудь. *Причиною і підставою міфологізації є прагнення однієї соціальної спільноти або групи легітимізувати свою присутність, свою ідентичність, виокремити й протиставити себе іншим спільнотам — етнічним, соціальним, культурним, релігійним* (з наук. літ.); *У деяких країнах щодо бюджетних установ діє законодавство, яке легітимізує припинення фінансування певної установи, якщо тільки право на її діяльність не поновлюється на новий термін* (з наук.-попул. літ.); *Процес творення Основного Закону може легітимізувати запропонований новий політичний курс* (із журн.); // Відновлювати довіру. *Реформування Ради Безпеки ООН має водночас легітимізувати цей орган в очах світової спільноти, створити умови для його ефективнішої діяльності* (із журн.).

2. *перен.* Давати право на існування, публічність, переконливість і т. ін. *Факт розгляду психічного захворювання в контексті етики людської солідарності легітимізує деякі паралелі* (з наук. літ.).

ЛЕГІТИМІЗУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок. і док., юр.* 1. Ставати легітимним. *Дуже багато залежатиме від того, наскільки нова влада зможе легітимізуватися в очах тієї частини українців, які за неї не голосували* (із журн.); *Сформована більшість не могла легітимізуватися* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **легітимізува́ти.** *Права людини становлять основу юридичного інституту суспільства. Позитивне право легітимізується традицією та реальним практичним життям правових та соціальних інститутів* (з наук. літ.); *Успіх політичного лідера легітимізується народом, який очікує від нього позитивних результатів* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕГІТИМІ́СТ, а, *ч.* Прибічник законної, легітимної монархії (перев. щодо Франції). *Всі опозиційні партії домага-*

лися тепер одного — реформи виборчого права .. У цих домаганнях єдналися легітимісти і республіканці з .. конституціоналістами, що стояли на основах конституції 1830 р. (І. Крип'якевич); *Владі Луї Наполеона протистояли і дві монархічні течії в Законодавчих зборах — легітимісти, чиїм кандидатом на престол був граф Шамбор, та орлеаністи з кандидатурою графа Паризького* (з наук. літ.); *У перші воєнні роки було розпочато так званий процес австрійських легітимістів* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕГІТИМІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **легітиміст.** *Наполеон III жартома говорив: — Як же тут правити? Імператриця — легітимістка, принц Наполеон — республіканець, Морні — орлеаністи, сам я — соціаліст* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕГІТИМІ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до легітимізму і легітиміста. *Найдавнішою із концепцій влади є легітимістська* (з наук. літ.); *Легітимістський рух на Східній Наддніпрянщині в лютому-жовтні 1917 р. неоднозначно описано в українській історіографії* (з навч. літ.).

ЛЕГІТИ́МНИЙ, а, е, *юр.* Який відповідає закону; узаконений (про явища, постанови і т. ін.). *Сьогодні важко відповісти на питання, чи були селяни в XVII ст. власниками землі, чи виступали лише її користувачами. Без сумніву, у їхній свідомості, відповідно до звичаєвого права, займанщина трактувалася легітимною приватною власністю* (з наук. літ.); *Глибинні тенденції, закладені в раціоналістичній філософії, призводять зрештою до тоталітаризму й розтоптування особистості, до панування правил і норм лишень якоїсь однієї легітимної форми раціональності* (з наук. літ.); *Партії, судячи з усього, мають не зовсім легітимне фінансування* (з газ.); // Законний, правомочний (про особу). *Хто тепер президент? Діючий, але вже не діючий, обраний, але ще не легітимний, чи народний, але ще недообраний?* (Л. Костенко); *В 1340-му .. в Галичині помер, отруєний своїми-таки боярами, останній легітимний спадкоємець української княжої династії — Юрій-Болеслав з Романовичів* (О. Забужко).

ЛЕГІТИ́МНІСТЬ, ності, *ж., юр.* Абстр. ім. до **легіти́мний.** *На всі прийдешні часи має діяти усвідомлена легітимність нашої державності, її демократична правова основа* (Д. Павличко); *— Ти уже не директор, — намагається* [Борис] *якомога спокійніше сповістити Макарові вбивчу новину. — І, думаю, не акціонер. Суд підтвердив легітимність зібрання* (Любко Дереш); *Об'єктивною метою політичної реформи є підвищення легітимності влади* (з наук. літ.); *Легітимність джерел підтверджувалась універсалом гетьмана І. Скоропадського від 16 травня 1721 р.* (з навч. літ.); *Легітимність укладеного договору оренди тепер залежить не лише від дотримання процедури її легалізації* (з газ.).

ЛЕГІТИ́МНО, *юр.* Присл. до **легіти́мний.** *І. Виговський був легітимно обраним гетьманом* (з навч. літ.); *Верховну Раду обрано легітимно та відповідно до міжнародних стандартів* (з газ.); *Міськрада прийняла рішення зрізати його* [дерево] *цілком легально і легітимно, що й зробили при великому напливі народу* (В. Лис).

ЛЕГІТИМО́ВАНИЙ, а, е, *юр.* Дієпр. пас. до **легітимува́ти.** *На основі ідеї народного суверенітету та визнання народу єдиним джерелом влади обґрунтовується розуміння права як норм, легітимованих суспільством* (з наук. літ.); *З огляду на те, яким чином легітимований строк, виділяють: строки, встановлені законом, та строки, встановлені судом* (з наук.-попул. літ.); *Ордерним цінним папером є такий документ, держатель якого є легітимованим як суб'єкт зазначеного в ньому права* (з мови документів).

ЛЕГІТИМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, що, юр.* Те саме, що **легітимізува́ти.** *Іменний цінний папір легітимує свого держателя як суб'єкта зазначеного в ньому права* (з мови документів); *Широке розуміння демократії як цінності, що легітимує економічний, суспільний та політичний лад, є новим у вітчизняній конституційній парадигмі* (із журн.); *Бізнесу необхідно легітимувати свої капітали, зберегти економічну потужність держави, щоб не виявитися в результаті бізнес-додатками великих зарубіжних бізнес-груп чи транснаціональних корпорацій* (з газ.).

ЛЕ́ГІТНИЙ, а, е, *поет.* Легкий, приємний (перев. про вітер). *Легітний вітер .. розносив пісню вздовж вулиці* (В. Кучер); *Прийде весна, лагідним, легітним повітрям тебе обвіє: живи! рости!* (О. Гончар); * Образно. *Веселі плечі ваші білим сміхом Мені сміються в легітнім Дніпрі!..* (М. Вінграновський).

ЛЕ́ГІТНО, *присл., поет.* Легко, невагомо. *І ти побачиш контури споруд, Що легітно здіймаються в блакиті* (Р. Братунь); *Мені на серці легітно* (Д. Павличко).

ЛЕГКИ́Й, а́, е́. 1. Який має невелику, незначну вагу; протилежне в а ж к и й. *Чи баба з воза, — що ж? велика дуже вада!.. Кобилі легший віз, сьому кобила й рада* (П. Гулак-Артемовський); *О життя! Я злився піснею з тобою, лиш тобою може моя пісня жить і летіть над гаєм хмаркою легкою* (В. Сосюра); *На таку могилу витягували легку гармату й маскували її в заглибині* (В. Чемерис); *Дівчина обхопила дзвона руками і відчула, що він легкий, мов паперовий* (Ю. Винничук); // Тонкий (перев. про тканину). *— Одягаються* [пани] *у легкі дорогі шовки уліті, а як зима — беруть на себе м'якенькі оксамити* (Марко Вовчок); *Оголені, як і у нас, тіла вкриті лише зшитими у вигляді циліндрів шматками легкої тканини* (В. Владко); *Він помітив, що вдягнений не у важкі королівські шати, а в простору зелену туніку з легкої, майже невагомої тканини* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Який не признач. для холодної погоди; нетеплий. *Янчинський в білій, вишиваній сорочці, в синіх штанах та чоботах легких* (Б. Лепкий); *Огей .. побачив перед собою засмалене обличчя жінки в короткій робітничій курточці, темній коротенькій спідничці і не по теплу легких сандаліях* (Олесь Досвітній); *Входить Ольга. В руках у неї невеличкий чемоданчик і легкий жакет* (І. Кочерга); *Останньою з вулиці зайшла молода ще дівчина. З довгим, фарбованим у чорне волоссям, у світлій сукні, легких босоніжках* (С. Жадан); // Який здається невагомим; негроміздкий, витончений (про будівлі, споруди і т. ін.). *Легка колонада підтримувала покрівлю* (Іван Ле); *Там, на тій кручі, і досі височить легка, ажурна альтанка* (Л. Дмитерко); // Який не обтяжує шлунка, добре перетравлюється, невеликий за кількістю (про їжу, обід і т. ін.). *Незабаром, по легкому й короткому сніданку, рушили в похід* (О. Ільченко); *Їй подобалося сьогодні рішуче все: і кваплива готування до від'їзду, і легкий сніданок нашвидку, і смішний маленький шофер таксі, який віз її на аеродром* (В. Владко); *У перші дні виходу з голодування засуджена пила соки, потім почала потихеньку їсти легку їжу* (Люко Дашвар); *— Зараз я знаходжусь просто в гущі протестувальників. У всіх іще ранковий настрій, добровольці розносять гарячу каву та легкі сніданки* (Любко

Дереш); // *спец.* Який має відносно невелику питому вагу. *Учитель повинен розповісти про поділ промислових металів на чорні і кольорові, а сплавів – на легкі і важкі* (з навч. літ.); *Машину заправлено звичайним бензином і легким мастилом, яке на підйомі швидко нагрівається* (І. Білик).

2. Плавний, граціозний (про ходу, рухи і т. ін.). *Темніша небо... — і небавом В садочок зірка дорога Увійде легкою ходою...* (М. Старицький); *Здавалося, що вона не йшла, а неначе точилася, така дрібна й легка була у неї похода* [хода] (Леся Українка); *Йшла вона легким безшумним кроком, наче пливла над стежкою* (О. Донченко); *От дорогами-шляхами, невідомими стежками йде красуня молода, і легка її хода* (Н. Забіла); *Рухи були легкі й граціозні, чарували своєю чіткою ритмічністю* (М. Дашкієв); // Стрункий, здатний швидко й плавно рухатися (про людину, живу істоту, постать). *Полетів турчин легкими кіньми на козаків* (Марко Вовчок); *Легка, граціозна постать дівчини вирізувалася пластично над водою* (О. Кобилянська); *Заходить Лена, як сніжинка біла, нечутно йде, струнка вона й легка* (І. Гончаренко).

3. Приступний для розуміння, простий для засвоєння. *Потім дами ще перекидались легкими фразами і раз у раз позирали в той бік, куди пішов Вовчик* (М. Хвильовий); // Який не є складним, не потребує особливих зусиль при виконанні. *Вербівці стали на роботу в сахарні. Ця робота була для них легша од роботи на полі, але зате нудніша* (І. Нечуй-Левицький); *Обличчя здавалося вирізьбленим скупою на легкі ефекти рукою вдумливого артиста* (Леся Українка); // Який дістається без напруження, великої, важкої праці, зусиль. *Легкі здобутки завжди нетривкі* (В. Підмогильний); *Це ж не було легким завданням, бо молодий автор боявся розійтися з правдою* (Олекса Ізарський); *Невишколених, погано озброєних, часто навіть необмундированих, юнаків гнали під кулі, де вони ставали легкою здобиччю ворога* (М. Андрусяк); // Нічим не ускладнений, без труднощів і клопоту. [К о с т о м а р о в:] *Х-ху! Стомився як... Ну просто ж сил немає! Цей вечір, мені здається, буде не із легких. Гостей багато!* (П. Тичина); *Перехрестила* [баба Секлета] .. *— Хай тобі легка путь постелеться* [постелиться] (Ю. Яновський); *— Кажуть, що льотчики та підводники рано лисіють, не від легкого то, певне, життя* (О. Гончар); * Образно. *Бездумні роси на траві поблідлій Живуть життям ритмічним і легким* (М. Рильський).

4. Який має жартівливий, пустотливий характер. *Не легка веселість грала в Панасовім серці, а давня мужича зненависть, що знайшла своє слово* (М. Коцюбинський); *На вустах заграла легка іронічна посмішка* (Б. Антоненко-Давидович); *Дівчатам далеко було легше і сміятись, і стрічати місячні ночі з Юрієм Дзвонарем, хоч той безсовісно дурив їх своїми легкими і веселими словами* (М. Стельмах); *— Звичайно, коли б тут закрутився якийсь легкий роман, то мені було б прикро за Юрія* (О. Гончар); // Просто, зрозуміло побудований. *Це такі легкі, ніжні вірші* ["Зів'яле листя" І. Франка] (М. Коцюбинський); *Журнал явно віддавав перевагу простому сатиричному віршеві, легкій байці перед .. заквітчаною словесними орнаментами одою* (з наук. літ.); // Який має розважальний характер. *Вони підходили до ресторану "Рив'єра". Назустріч їм лилися солодкі звуки легкої музики* (Л. Дмитерко); // Не обтяжений переживаннями, роздумами (про настрій, самопочуття і т. ін.). *Чи згадаєш ти в нових краях Поржавілий і старосвітський дах, Де огнище твоє колись палало? І чи промовиш з почуттям легким: Там цілиною йдуть леміш і рало* (М. Зеров).

5. Не дуже сильний, ледве помітний, незначний (силою, розмірами, ступенем вияву). *Он, бач, на сосні затаїлась білка, Он слід легкий: то перебіг русак!* (М. Рильський); *Вона ні сердилася, ні дивувалася. Легка посмішка ледь-ледь світилася на її губах* (І. Сенченко); *Легкий вітер доносить з луків запах свіжого сіна* (І. Цюпа); *Передпліччя пронизав легкий, але пекучий біль* (О. Ірванець); *Легкий флер розпусти, що панує у стійбищі, викликає в мені відчуття, ніби я попав на бенкетування контрабандистів* (Любко Дереш); // Несуворий (про покарання). *Це був молодий дезертир.., що не раз сидів у тюрмі, відбуваючи мізерно легкі покарання за свої злочини* (О. Довженко); // Неміцний, неглибокий (про сон, дрімоту і т. ін.). *Чув він крізь легкий сон, що якась дівчина співає тонким голосом пісню* (І. Нечуй-Левицький); *Тільки в легкій дрімоті переплітаються холод хати й сумні співи мамуні з якимись рожево-золотими мріями* (М. Івченко); // Незагрозливий, швидко, без ускладнень виліковний (про рану, хворобу і т. ін.). *Людям з легкими катарами шлунка* [мінеральна] *вода помагає* (І. Нечуй-Левицький); *Дівчині обмито рану, що показалася зовсім легкою* (І. Франко); *Часом з спальні чується чхання й легкий кашель Міки* (В. Винниченко); *Куля влучила в стегно, не зачепивши кістки. Поранення було легке* (М. Руденко); // Майже невідчутний, непомітний (про запах, аромат, стан і т. ін.). *З легкого сутінку вирізнилися обличчя: сусідки і двох дівчат* (В. Барка); *Спокійніші ті, які пробігли вже коло-два: вони розчервонілі, захекані й несуть за собою легку ароматну хмару свіжого поту* (Ю. Андрухович); *Попри легке сп'яніння всі йдуть понурі* (А. Дністровий).

6. Не обтяжений великою кількістю знарядь, деталей і т. ін.; рухливий, маневрений (у 2 знач.). *Полковник поставив легку охорону біля лісу* (Іван Ле); *На легких і важких літаках стоять прилади й апарати, що дають можливість розв'язувати бойові завдання вдень і вночі* (з газ.).

Легка́ смерть *див.* **смерть; Легке́ пові́тря** *див.* **пові́тря.**

△ **Легка́ атле́тика** *див.* **атле́тика; Легка́ вагова́ катего́рія <Легка́ вага́>** *див.* **катего́рія; Легка́ кавале́рія** *див.* **кавале́рія; Легка́ кінно́та** *див.* **кінно́та; Легка́ промисло́вість (інду́стрія)** *див.* **промисло́вість; Легка́ фігу́ра** *див.* **фігу́ра; Легки́й нарко́тик** *див.* **нарко́тик; Легкі́ ґрунти́** *див.* **ґрунт.**

◇ **Жі́нка легко́ї поведі́нки <Ву́лична жі́нка** *(рідко* **ді́вка)>** *див.* **жі́нка; З легки́ми рука́ми** *див.* **рука́; З легки́м се́рцем <З легко́ю душе́ю>** *див.* **се́рце; З легки́м че́ревом** *див.* **че́рево; З легко́ї руки́** *див.* **рука́; Легка́ рука́** *див.* **рука́; (1) Легки́й на гро́ші:** а) якому гроші дістаються без затрати великих зусиль. *— Вчені, вони теж, бачиш, різні. Одні вчені на гроші легкі, інші — на мозолі* (О. Довженко); б) недорогий, порівняно дешевий. *Сірий хліб, твердила мати, корисний для здоров'я та й на гроші легкий* (М. Рудь); **(2) Легки́й на ру́ку** — той, хто досягає успіху в якомусь починанні, в усякій справі, за яку береться; той, кому щастить. *Веселий на вдачу, легкий на руку, рівно став* [Дмитро] *перед командиром, поблискуючи розумними сірими очима* (М. Стельмах); *— Ілько легкий на руку. — Правильно, Ілько поміг, — підхопив Петро. — Він взагалі парубок справний* (А. Хорунжий); *— Невезучий я... Програвся .. Один ти оце, мабуть,*

щасливий об'явився на всю Каховку... Двічі підряд [виграв] .. *— Я на руку легкий, — упевнено пояснив Данько* (О. Гончар); *Легкий на руку дід Клим — сто літ йому при здоров'ї прожити! — після його відвідин уже не зачинялися двері в моїй хаті. Приходили малописьменні й зовсім неписьменні* (П. Запаренко); **(3) Легки́й на сло́во:** а) який любить поговорити; говіркий, дотепний і т. ін. *Легкий на слово, веселий, він любить, зібравши гурт цікавих, брехонути їм з свого вояцького минулого що-небудь приголомшливе* (О. Гончар); б) який легко обіцяє, не завжди дотримуючись обіцяного. *Холод віддавна почував неприязнь до заступника міністра, чоловіка легкого на слово і неквапливого на діло* (Ю. Мушкетик); **(4) Легки́й на спо́мин (на спо́мині)** — який з'являється або дає звістку про себе тоді, коли його згадують. *— Осюди б Дмитра Косарика .. Я ще не закінчив думки, як нас обігнала машина .. — Косарик! Слово честі, Косарик! — От уже дійсно легкий на спомин!* (П. Панч); *Виття повторилось. — Ти диви, — пробурмотів дід Жарнокльов, — про вовка промовка, а вовк легкий на спомині...* (Ю. Збанацький); **Легки́й хліб** *див.* **хліб; Легки́м по́ковзом** *див.* **по́ковзом; Перейти́ (піти́, пусти́тися) на легки́й хліб (на легкі́ хліба́)** *див.* **перехо́дити; Поро́жня (легка́, пуста́) кише́ня (кали́тка)** *див.* **кише́ня; Сіда́ти на легки́й (ле́гший) хліб** *див.* **сіда́ти; Тя́гне (тягло́, тягну́ло) на легки́й хліб** *див.* **тягти́; [Хай (неха́й)] земля́ [бу́де] пу́хом (перо́м, пухке́нькою, легка́)** *див.* **земля́; Хай [тобі́, вам** *і т. ін.*] **легка́ (щасли́ва) доро́га (путь) сте́литься / посте́литься** *див.* **доро́га; Шука́ти легко́го хлі́ба (легкі́ хліба́)** *див.* **шука́ти.**

ЛЕГКІ́ВКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **легкови́к.** *Службовими возами, бричками, полуторкою і легківкою їхали люди* (М. Малиновська); *Тодорка скинула із голови велику хустку, стала, чорнява, непокірна, а Гафія наче опущена у воду. — Нас чогось викликали? Привезли, як пань, на легківці. Чи й назад відвезете?* (Б. Харчук).

ЛЕ́ГКІСТЬ, кості, *ж.* Абстр. ім. до **легки́й** 1–5. *Конструктивна думка скрізь спрямована зараз на досягнення легкості, портативності, обтічності, зменшення габаритів* (О. Довженко); *Один молодий чоловік, утомившись стрибанням через козла, одійшов набік і почав надягати на себе сюртук, скинутий було для легкості рухів* (Леся Українка); *Її автомашина пересунулася на передостанню праву доріжку автостради і з легкістю балерини неквапно обганяла замурзані роботяги-грузовики* (М. Дашкієв); *Для легкості засвоєння пісні текст її повинен бути не надто розтягнутим* (з наук. літ.); *З розв'язною легкістю сприйняв* [Товмач] *виказану йому холодність* (О. Гончар); *Тоді відчув Чорнояр світлу легкість, і провів долонею по своїх чорних вусах, і обняв побратима* (Д. Білий).

ЛЕ́ГКО. 1. Присл. до **легки́й** 2. *Мокрий сніг, легко падаючи, як цвіт вишні од вітру, лягав на землю і засипав Соломію* (М. Коцюбинський); *Вона так само спокійно підняла великий і досить тяжкий цебер з помиями і, легко несучи його поперед себе, піднесла до лежанки і поставила біля казанів* (В. Винниченко); *Із груби на лаву кіт — очі, як дві жарини, а ступає легко-легко...* (Г. Косинка); *Чобіт був занадто великий і тому так легко спав із старечої ноги, взутої набосоніж* (І. Багряний); *Його руки замиготіли над стіною так швидко, наче він не цеглу клав, а грав на цимбалах. Цеглини лягали рівно, легко, ніби з власної волі* (М. Рудь); *Не зминав* [Мокеїч] *перед ярмарковими багачами — самі вони зминали перед ним. Де проходив широкоплечий Мокеїч, там уже легко міг протиснутись і сухорлявий, жилавий Цимбал* (О. Гончар); *Орина легко перехопила деревинку і з реготом пожбурила назад, а тоді взялася жбурляти всім, що під руку втрапляло* (І. Андрусяк).

2. *присл.* Без перешкод. *Його займали хмари .. Радісно й легко пливли веселі громади в білих та синіх серпанках* (М. Коцюбинський); *Мчать сани легко й весело, без скрипу* (І. Муратов); *Дужий і рівний вітер легко жене яхту по воді* (О. Гончар).

3. Присл. до **легки́й** 3. *Драма — цікаво написана, легко читається...* (Панас Мирний); *Навчання давалося мені легко* (О. Довженко); *Легко, без напруження, Тарас пише рідною своєю мовою* (О. Іваненко); *Звідти — легко добратися до Нової Зеландії, Австралії* (О. Бердник); *Ситник досить легко вловлював неприязнь до себе* (П. Загребельний); *Знайти ексклюзив не так уже й легко* (І. Карпа); // Досить вільно, природно, невимушено (розмовляти, спілкуватись, сприймати і т. ін.). *Про що з ним не заведи розмову — так легко, так любо з ним говорити* (Панас Мирний); *Живу я в хаті з п. Ольгою, тим часом ми одна одній не заважаєм, — з нею легко жити* (Леся Українка); *Нема нічого в людській діяльності, де не справився б Василь, легко при цьому посміхаючись дідовою посмішкою* (О. Довженко); *Ступакова застала дівчину за роботою .. Вони легко розговорилися* (Д. Ткач).

4. *присл.* З незначним проявом чогось (дії, вчинку і т. ін.), з малою інтенсивністю, без значних наслідків. *Причалює шаланда, легко пошарудівши об камінь бортом* (Ю. Яновський); *Пальці його продовжували легко тремтіти і над бровами виступив піт* (Григорій Тютюнник); *Миколу легко поранили* (Р. Андріяшик); // Те саме, що **зле́гка.** *Однорічна рослина* [нагідки].., *галузиста, часто від самого низу, легко опушена, трохи липка* (з наук.-попул. літ.).

5. *присл., з інфін.* Про реальну можливість чого-небудь. *Пиріжки й пряники можна легко продати* (Б. Антоненко-Давидович); *Колонка стояла на горбику, тут було слизько, розлита вода позамерзала, легко було впасти* (І. Сенченко); *Космос великий, і загубитися в ньому дуже легко* (О. Авраменко); *У Львові є такі місцини — з густими заростями кленів і тополь, де гніздяться зграї чорних ворон; із удавано лісовим ландшафтом, в якому легко заблукати* (Ю. Іздрик).

6. *присл.* Без напруження, вільно. *Певна річ, що не бігом, не галопом, поволеньки, з трудом, оступаючись, не легко дихаючи, та проте все вгору, вгору, вгору...* (Остап Вишня); *Дихалося легко, привільно* (О. Донченко); *Давно уже йому не ходилося так легко по землі* (В. Дрозд); *Як легко й по-дитячому радісно нам жити з нашими маленькими бажаннями* (із журн.).

7. *присл.* З полегшенням (на серці, на душі, у думках і т. ін.). *— Ну що — пішов? — Прямо до двору подався! — батько легко зітхнув* (С. Васильченко); *Це була перша людина, яку побачила тут Сахно, і, треба признатися, навіть зітхнула легко* (Ю. Смолич); // *у знач. пред. Мені хочеться співати — так легко стало* (Д. Гуменна); *Казали люди в селі, що старенькі їмость чують скору смерть, а від того не легко* (Р. Горак).

8. *у знач. пред., кому і без дод.* З незначним напруженням; не важко. *Коло виходу варта спить — не легко пройти* (Б. Грінченко); *— А Суворов що казав? .. — "Важко в навчанні — легко в бою!"* (І. Багмут).

◊ **Вільно (ле́гко, поле́гшено** *і т. ін.)* **зітхну́ти / зітха́ти** *див.* **зітхну́ти; Де́шево (ле́гко) відбу́тися** *див.* **відбува́тися; (1) Ле́гко (лю́бо, ве́село** *і т. ін.)* **на душі́ (на се́рці)** *кому, у кого і без дод.* — приємно, спокійно, радісно комусь. *Чого воно любо так стає на душі, легко на серці, як побачиш з-під снігу зелену травицю?* (Панас Мирний); *Софії так легко, так весело на душі...* (Леся Українка); *Від цього признання зробилось Олексієві так любо на серці, що й висказати годі* (А. Чайковський); [Г а н н а А н д р і ї в н а:] *Ні, сину, мені легко на серці. Я спокійно відходжу в небуття, бо знаю кінець... Перемогу нашу бачу над ворогом* (Ю. Мокрієв); *І було як ніколи гарно. І легко на душі — свято. Риболовля!* (В. Чемерис); *Тягнув* [Хлопець] *бідончик з молоком і посвистував, склавши губи дудочкою. Володимирові було так легко на серці, що захотілося підхопити цей посвист* (Валерій Шевчук); **Ле́гко (пога́но, недо́бре** *і т. ін.)* **лежи́ть** *див.* **лежа́ти; Ле́гко сказа́ти** *див.* **сказа́ти; На (по) па́льцях [одніє́ї руки́] [мо́жна (ле́гко)] перелічи́ти (порахува́ти)** *див.* **перелі́чувати; Підніма́ти (бра́ти) / підня́ти (взя́ти), що ле́гко лежи́ть** *див.* **підніма́ти; Хай** *(заст.* **най) йому́ (ї́й, їм) ле́гко згада́ється на тім сві́ті** *див.* **зга́дуватися; Хай (нехá́й) леге́нько (ле́гко) гикне́ться (зітхне́ться)** *див.* **гикну́тися; [Як (мов, ні́би** *і т. ін.)***] ві́льно (ле́гко, поле́гшено** *і т. ін.)* **зітхну́лося** *див.* **зітхну́тися.**

ЛЕГКО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **легки́й** у 1, 3, 5 знач., напр.: л е г к о в а́ г и й, л е г к о з а й м и́ с т и й, л е г к о п о р а́ н е н и й.

ЛЕГКОАЛКОГО́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **слабоалкого́льний.** *У сироватку додають бактеріальну культуру, сироватка зброджується й виходить легкоалкогольний кислуватий напій* (із журн.); *Гості дегустують легкоалкогольні напої, частуються закусками* (з газ.).

ЛЕГКОАТЛЕ́Т, а, *ч.* Спортсмен, який займається легкою атлетикою. *Коли повз мене біжать (крос), коли я дивлюсь на футбол, на легкоатлетів — я захоплююсь!* (Остап Вишня); *Лагутіна вона сама записала в легкоатлети, а Степуру, навіть без його згоди, ніби на глум, записала в штангісти* (О. Гончар); *Крім спортивних теревенів про змагання легкоатлетів.., міг би дати звідси додому — хоча б і в свою рідну райгазету .. — зовсім інший репортаж* (О. Шугай); *Наші легкоатлети завоювали 14 нагород на командному чемпіонаті Європи* (з газ.).

ЛЕГКОАТЛЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до легкої атлетики. *Гагара розвиває у вас три види спорту: мисливський, стрілецький і легкоатлетичний* (Остап Вишня); *Відбувалися легкоатлетичні змагання. Біля бігових доріжок зібралося багато глядачів* (П. Автомонов); *Вона відчувала, як .. важко дихати при погляді на його треновані м'язи й досконалі обриси легкоатлетичного торса* (Н. Сняданко); // Признач. для занять легкою атлетикою. *Університет має науково-технічну бібліотеку, добре оснащені лабораторії, потужну комп'ютерну мережу, сучасний стадіон, легкоатлетичний манеж, льодовий палац* (із журн.); *Обласна влада на Прикарпатті розглядає можливість будівництва сучасного легкоатлетичного стадіону й універсального спортивного залу* (з газ.).

ЛЕГКОАТЛЕ́ТКА, и, *ж.* Жін. до **легкоатле́т.** *На тій амфорі зображено дівчинку, що біжить. Нині про неї сказали б — "легкоатлетка"* (М. Білкун); *Українська легкоатлетка завоювала бронзову медаль чемпіонату світу у змаганнях зі спортивної ходьби на дистанції 20 кілометрів* (із журн.); *Найкращою легкоатлеткою березня 2015 року визнано українську спортсменку, яка здобула золоту нагороду в Празі* (з газ.).

ЛЕГКОБИ́Т, а, *ч., діал., зневажл.* Людина, що живе легкими заробітками. *Легкобитом він вік звікував* (О. Кониський); *— Ми, робітні люди, продукуємо гроші, а ви, легкобити, уживкуєте* (Л. Мартович).

ЛЕГКОВА́ГИЙ, а, е. 1. Невеликої або меншої, ніж треба, ваги. *Хімічний метод виробництва легковагих виробів мало поширений* (з наук.-попул. літ.); *Легковагі штукатурки швидше висихають завдяки менш щільній структурі* (з навч. літ.); *Основним напрямом діяльності фабрики є виробництво легковагих ювелірних виробів з комбінованого золота 585 проби й срібла 925 проби* (із журн.).

2. *рідко.* Те саме, що **легкова́жний.** *Легковага дівчина.*

ЛЕГКОВА́ГІСТЬ, гості, *ж.* Властивість за знач. **легкова́гий.** *Легковагість конструкції будинку виключає потребу в роботах зі спорудження потужного фундаменту* (з газ.); *За вашою удаваною легковагістю ховається високий інтелект* (із журн.).

ЛЕГКОВАГОВИ́К, а́, *ч.* 1. Спортсмен з невеликою вагою тіла (про боксера, штангіста і т. ін.). *Неперевершений представник із цеху боксерів — легендарний філіппінський легковаговик* (із журн.); *Український легковаговик несподівано поступився домініканцю* (з газ.).

2. *перен.* Той, хто своєю діяльністю не досяг значного авторитету і впливу. *Деякі високопосадовці, а надто ті, які опікувалися Європою в Раді національної безпеки, буди політичними легковаговиками* (із журн.); *Досвідчена команда Джорджа Буша поступилася місцем наївним політикам-легковаговикам* (з газ.).

ЛЕГКОВА́ЖЕННЯ, я, *с.* Те саме, що **легкова́жність.** *Все, що ховалось на дні її душі, витягнули люди на прилюдний вид, обкинули поблажливим усміхом легковаження найдорожчий її скарб, найціннішу суть її існування* (Н. Кобринська); *Хоч виливають на нього відра легковаження та мовчанки, він не піддається* (Б.-І. Антонич); *Не можу відмовитись, це значило б легковаження гостинности* [гостинністю] (У. Самчук); *"Прагнете Ви від особи, яку Ви добре ані не знаєте, ані вона Вас, безоглядного довір'я — згідно з моїм переконанням, — це є легковаження почуттями"* (Р. Горак).

ЛЕГКОВА́ЖИТИ, жу, жиш, *недок.* 1. *кого, що і без прям. дод.* Ставитися легковажно до кого-, чого-небудь, діяти легковажно, необдумано. [М о н т а н ь я р:] *Невже ти так свій розум легковажиш, талан свій зневажаєш, всім відомий..?* (Леся Українка); *Слава князя сильного, грізного, могутнього, який нікому не позволить його легковажити, пішла про Романа не тільки по всій Україні, а й по сусідніх державах* (М. Грушевський); *— То ти легковажиш мої слова, сину? — спитала* [мати] *і глянула на мене з жалісливим докором* (О. Кобилянська); *Велику справу задумав Богдан! Тут не можна легковажити* (Я. Качура); *Мені здалося, що я трохи легковажив раніше Адольфа Карловича: не така елементарна він душа* (Валерій Шевчук).

2. *ким, чим.* Не зважати на кого-, що-небудь, не берегти когось, щось. *Як писав поляк Собєський, "був він* [П. Сагайдачний] *чоловік великого духу, що сам собі шукав небезпеки, легковажив життям, у битві був перший, коли ж доводи-*

лося відступати — останній" (А. Кащенко); *Антонович суворо засуджував тих офіцерів, які іноді, заради зовнішнього успіху, легковажили собою або підлеглими* (О. Гончар); *Наше майбутнє запрограмоване, цим легковажити не можна* (Н. Околітенко).

ЛЕГКОВА́ЖНИЙ, а, е. Який діє необачно, бездумно, не розмірковуючи; несерйозний. *Та й на вдачу він був легковажний — в його* [нього] *було на тиждень сім п'ятниць* (І. Нечуй-Левицький); [Л і л я:] *Так, так, молодь тепер дуже легковажна* (О. Корнійчук); *Періодично вони з'являються на мистецьких капищах і продають легковажним клієнтам звичайну дистильовану воду* (Любко Дереш); * Образно. *Заспівав десь у траві легковажний шпачок* (О. Ільченко); // Який часто міняє предмет своїх захоплень, уподобань; непостійний. *Нехай не дума .. погано про неї: що й заміж вийшла без любові за Тихона. Що як весела та сміється, то вже й легковажна. То в неї вдача така* (А. Головко); *А може, завів собі легковажну курортну кралю?* (Л. Дмитерко); // У якому виявляється нерозсудливість, поверховість. *Та хіба з отим дівчиськом він довго знаходитиме спільну мову? До чого це йдеться — легковажне пурхання над життям, а як же совість і честь?* (Ю. Яновський); *Він має не тільки розум, відточений життям, .. він має силу волі, щоб вчасно виправити легковажну поведінку* (Іван Ле); *Навіть у ставленні до батьків раз у раз стала з'являтись вимагацька правота, грубість, якась легковажна брехливість* (О. Гончар); *Невже його несерйозність і легковажне довір'я призведуть до загибелі всього загону, всієї справи, на яку він підняв цих людей?* (В. Малик); *— Так де це тебе носило, га? — вже своїм звичайним легковажним тоном спитав тато* (В. Нестайко); // Який не має глибокого змісту; пустий, беззмістовний. *Шофер насвистував легковажний блюзик, час од часу позирав у дзеркальце.., підморгував сам собі* (П. Загребельний); *Недавні легковажні веселощі наче рукою зняло* (І. Білик); // *у знач. ім.* **легкова́жний,** ного, *ч.;* **легкова́жна,** ної, *ж.* Той (та), хто діє необачно, бездумно, не розмірковуючи. *Тут* [на запорозькій раді] *уже не було хвилювання легковажних. Хвилювались характери важкі, міцні* (О. Довженко).

ЛЕГКОВА́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **легкова́жний.** *Він був дуже далеким від легковажності, передбачав незчисленні труднощі...* (П. Оровецький); *Лариса картала себе за легковажність, давала собі клятву більше не зустрічатися з Вадимом* (М. Руденко); *Багато людей не складають тому звіту з легковажності, не знаючи міри власних сил і власної душі* (Ю. Мушкетик); *— Тебе завжди підводила легковажність* (В. Нестайко); *Якби я була не я — інша, не знайома йому жінка, — він не був би проти її легковажності й цієї посмішки, яка час від часу з'являлась у мене на вустах невідомо звідки* (І. Роздобудько).

ЛЕГКОВА́ЖНО. Присл. до **легкова́жний.** *Сестра легковажно махнула на неї рукою* (Леся Українка); *Адам кипів. Тепер було ясно, що вклепався, втрапивши так легковажно в гаремні забави* (Н. Королева); *Це було сказано необережно, легковажно, і Олесь зразу відчув це, бо Валенто немов спалахнув* (В. Владко); *Отець Річинський переконав себе, що при вирішенні цього питання не має права поступати легковажно* (Ірина Вільде); *Сивоок, .. якби сказав йому хтось, що він, може, й великий художник, засміявся б так само легковажно, як учора, коли йому обіцяно долю конюха* (П. Загребельний).

ЛЕГКОВИ́Й, а́, е́. Признач. для перевезення людей і легкого багажу (про автомобіль). *Коли я пізно повертався додому, раптом недалеко від наших воріт побачив легкове авто* (Л. Смілянський); *Біля них з розгону став легковий автомобіль генерала* (Іван Ле); *Ще здалеку побачили вони* [хлопці] *легкову машину, що швидко котила від села, кинулись навперейми* (А. Дімаров); *Лісове безгоміння обривав на повороті різкий виск легкових і двигіт вантажних машин із увімкненим світлом* (Є. Пашковський); // *у знач. ім.* **легкова́,** вої, *ж., розм.* Автомобіль легкої ваги; легковик. *А вантажних і легкових поперекидало та потрощило чимало* (М. Дашкієв); *Кинувши в балці легкову, відмовившись від літака, яким він міг ще вихопитись звідси, генерал поведе рештки своєї армії на прорив* (О. Гончар).

ЛЕГКОВИ́К, а́, *ч., розм.* Легковий автомобіль. *Хвацько давши газу, підготував* [Павло] *такий стрибок, що легковик злетів одразу, немов крилатий, на горбок* (М. Упеник); *— Уявляєте, який зчинився переполох: мчить легковик, мчить на шаленій швидкості, а за кермом — нікого* (О. Гончар); *Паша бачила через вікно, як до Сотникового двору, буксуючи задніми колесами, прибився легковик* (М. Циба); *Легковик вискочив на майданчик перед заправкою і, протяжно заскрипівши, пригальмував* (С. Жадан); *— Зупиніться! Прошу .. — благав кожну вантажівку і легковик, що вони мчали повз нього* (Люко Дашвар).

ЛЕГКОВИ́ЧКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **легкови́к.** *Машин, як на лихо, не було, Ольга від безсилої злості тупнула ногою. Немов відгукнувшись на такий сигнал, здаля замаячила легковичка* (А. Кокотюха); *За вікном .. тривало життя: перевальцем посувався по дорозі трактор; пробігла, як лисиця, легковичка* (Р. Федорів).

ЛЕГКОВИЧО́К, чка́, *ч.* Зменш.-пестл. до **легкови́к.** *Мчать по красеню-мосту голубі експреси, машини-легковички* (В. Нестайко); *Він незчувся, як під'їхав легковичок і скреготнув гальмами* (з газ.).

ЛЕГКОВІ́Й, ю, *ч., поет.* Легкий вітерець; легіт. — *Чи тобі не вистачить простору угорі під хмарами гулять? Чи тобі замало, легковію, колихати в морі кораблі?* (Н. Забіла).

ЛЕГКОВІ́ЙНИЙ, а, е, *поет.* Який віє злегка, не сильно (перев. про вітер). *Тихо шепотілося під подувом легковійного вітерця широке поле* (Я. Качура); * Образно. *Думка приходила велична і проста, і з неї, як листя, обсипалися непотрібні прикраси, кружляючи в повітрі легковійними примарами* (Ю. Яновський); *Хай тебе сон легковійний огорне* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

ЛЕГКОВІ́ЙНО, *поет.* Присл. до **легковійний.** * Образно. *Над землею легковійно тремтіло імлисте срібло місячної ночі* (М. Стельмах).

ЛЕГКОВІ́Р, а, *ч.* Легковірна, дуже довірлива людина. *Поголоска була, що я ось-ось очікую хана з ордою і сам неважуся виступати проти короля. Хто її пустив і чому мої полковники виявилися такими легковірами?* (П. Загребельний); *За наші облігації сувої сукна і хрому на чоботи можна було купити на львівському базарі, тамтешні легковіри думали, що то — совітські гроші* (В. Дрозд).

ЛЕГКОВІ́РНИЙ, а, е. Який легко вірить будь-чому; дуже довірливий. [О р и с я:] *Вони вас одурять, ошукають, у біду вженуть! Ви неписьменні, легковірні, а се старі кримінальники!* (І. Франко); *Добрий хлопчисько, тільки легковірний* (Б. Лепкий); *Бачу, володарі безсмертя теж вміють по-*

тішатися над легковірними смертними (О. Бердник); *Грішно плямувати істину брехнею, а брехливе передавати легковірним нащадкам* (П. Загребельний); *Він, цей Телесій, страшенний грошолюб. Мріє стати більйонером* [мільярдером] *за рахунок того, що вводить в оману легковірних слабодухів* (В. Кожелянко); // *у знач. ім.* **легковірний,** ного, *ч.;* **легковірна,** ної, *ж.* Той (та), хто легко вірить будь-чому. — *А ти знаєш, які в нас ходили про тебе чутки? Нібито ти зумисне підбурюєш легковірних повставати проти персів, щоб потім оддати в руки тим-таки персам, залякати й навіки відбити охоту до повстань* (І. Білик); *Я не похваляю ані легковірних, ані неймовірних, бо сни не завжди правду кажуть, та не щоразу ж і брешуть* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛЕГКОВІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **легкові́рний.** *Хоч був я через легковірність свою караний, того почуття* [любові до мандрів] *в мені не зменшилося* (Валерій Шевчук); *Цей підступ їм удався не стільки через нашу легковірність чи необачність, скільки через .. злочинну пасивність закордонного проводу* (В. Шкляр).

ЛЕГКОВІ́РНО. Присл. до **легкові́рний.** *Лисиця легковірно йде на різноманітні запахи. Її можна заманити, скажімо, запахом скипидару, ефірних олій* (з наук.-попул. літ.); *Чому жертви вірять у казочки й легковірно віддають усі свої заощадження аферистам?* (із журн.); *Не слід легковірно ставитися до всього, що повідомляє реклама* (з газ.).

ЛЕГКОВІ́Р'Я, я, *с.* Надзвичайна довірливість. *Пустились* [пустили] *чужака в своє подвір'я? Тепер карайтеся за легковір'я!* (М. Годованець); *Я довірився тобі, негіднику, і поплатився за своє легковір'я* (В. Малик); *Справжня віра — це не легковір'я. Вона ґрунтується на надійних підставах, на вагомих доказах* (з газ.).

ЛЕГКОДОСТУ́ПНИЙ, а, е. 1. До якого легко доступитися. *На Поділлі та Волині існували величезні легкодоступні поклади високосортного кременю* (з наук.-попул. літ.); *Піщаний Брід зручний для переправи на конях, річка тут неглибока й вузька, береги легкодоступні* (з наук.-попул. літ.); *Стенди або пожежні щити слід установлювати в приміщеннях на видних і легкодоступних місцях, якомога ближче до виходу з приміщення* (з навч. літ.); *Актори-початківці користувалися попитом і в інших галузях культури. Особливо легкодоступним було літературне середовище* (з навч. літ.); // Який легко опанувати, яким можна легко скористатися і т. ін. *Інформаційні пакети слід систематично (щороку) оновлювати й робити легкодоступними для користувачів* (з навч. літ.); *Інтернет створив новий інформаційний простір, легкодоступний і практично безмежний* (з газ.).

2. Який виражає прихильність, довір'я, дружелюбність; дружній. *Найпростіший і легкодоступний стиль поведінки в процесі ділового спілкування — слухати і дати зрозуміти партнерам, що вони почуті* (з навч. літ.).

3. *перен., зневажл.* Який є розпусним, займається проституцією. *В житті вони виявилися нещасними і легкодоступними і теж хотіли заміж, тим більше за режисера, щоб мати ролі* (Г. Тарасюк); *Виходять на танцмайдан* [танцмайданчик] *столовки* [їдальні] *всі найкрутіші королеви школи. При тому, люди кажуть, нібито легкодоступні. І в них великі цицьки, довгі ноги й сексуальні рухи* (І. Карпа).

ЛЕГКОДОСТУ́ПНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **легкодосту́пний.** *Скелі дуже мальовничі, і через легкодоступність та близькість до Львова є улюбленим місцем відпочинку львів'ян* (з наук.-попул. літ.); *Аксесуар підходить для будь-яких окулярів та зручний, коли висить навколо шиї, забезпечує їх легкодоступність для користувача* (з мови реклами); *Батькам слід звернули увагу на легкодоступність сайтів із сумнівною інформацією* (з газ.); *Зважаючи на зовнішню м'якість, створюється оманливе перше враження про уразливість і легкодоступність цих людей* (з публіц. літ.); *Багато сучасних дівчат, які мріють сподобатися хлопцям, на свою біду, плутають сексуальність із легкодоступністю* (із журн.).

ЛЕГКОДУ́М, а, *ч.* Легковажна людина; вітрогон (у 1 знач.). *Кум-легкодум усьому тому повірив.., він не міг і подумати, що жінка його дурить* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛЕГКОДУ́МНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **легкова́жний.** *Щоб здаватись молоденькою, трохи легкодумною дівчиною і підійти під стать простих дівчат, вона одірвала найбільшу оргинію і кинула нею згори на Лемішковського* (І. Нечуй-Левицький); *Слухає його поважно, мов професора, склавши руки: не хотілось би, щоб він подумав, що має перед собою легкодумну слухачку* (Олена Пчілка); *Скільки разів нерозважливий, легкодумний вислів, наказ чи заборона вводили заколот у викінчену гармонію думок, чинили зайву метушню, непотрібне сум'яття в спокійнім сні ще несвідомих бажань* (Б.-І. Антонич); *Покинута самолюбною і легкодумною матір'ю, залишена на батька, якого скоро не стало, .. вона зростала, міцніючи у випробуваннях сирітського дитинства* (М. Бажан).

2. Те саме, що **безтурбо́тний** 1. *В очах не було дівочої легкодумної безжурності* (Леся Українка); *І досить легкодумне розставання, Де не лилися сльози у рукав* (М. Рильський).

ЛЕГКОДУ́МНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **легкоду́мний.** *Перед дочкою треба проповідувати ворогування до паничів, натякати про їх зрадливість, легкодумність* (І. Нечуй-Левицький); *Страх за будучину України, за усе своє діло, що він провадив за усе своє життя, помилка московського царя, легкодумність і дурість московських бояр збурили Богданову душу* (Леся Українка); *Щось проривалося з-під легкодумності, щось протестувало, застерігало* (О. Бердник).

ЛЕГКОДУ́МНО. Присл. до **легкоду́мний.** *Цей навісний нащадок* [Єремія Вишневецький] *кидав їх на Божу волю, може, й на ганьбу, оступившись легкодумно навіки од свого славного роду і його вчинків* (І. Нечуй-Левицький); *Жаль тебе, друже, що так живеш* [живеш] *легкодумно, Що-сь* [що ти] *ще й не зачинав братись до праці в житті!* (І. Франко).

ЛЕГКОДУ́МСТВО, а, *с.* Те саме, що **легкоду́мність.** — *Мовчали б краще, колего, та не дратували пана Тиховича своїм легкодумством* (М. Коцюбинський); *В прицілі ваш наївний сміх, і безтурботна ваша радість, і легкодумство бід малих!* (С. Йовенко); *Імідж України не повинен страждати через легкодумство деяких правителів* (з газ.).

ЛЕГКОДУ́Х, а, *ч.* 1. Боязка, нерішуча людина. *З ним всякий битися боявся, Собою страху він задав. "Так ви, бачу, всі легкодухи, Передо мною так, як мухи"* (І. Котляревський); *Але щоб потурати отаким легкодухам та боягузам, за це вже хай вибачають!* (А. Головко); *Не як про рим-*

лянина Муція Сцеволу, а як про легкодуха чи навіть симулянта подумають про нього (О. Гончар).

2. Легковажна, несерйозна людина. *Тих молодих легкодухів я... не люблю: в їх* [у них] *в голові тільки бали, панни, танці та усяка нісенітниця* (І. Нечуй-Левицький); *Не мала* [панночка] *ніякісінького розуміння про Божий світ і про клопоти життя .. — Хотів я допомогти їм, — думав собі Іван. — Але коли се такі легкодухи, то нехай самі собі радять, як зуміють* (І. Франко); *— Здорова будь! — тихо прошепоче легкодух і жартун. — Як ся маєш? Все стоїш на однім місці та журишся. Кинь журбу — нінащо вона не потрібна. Будь, як я* (Г. Хоткевич).

ЛЕГКОДУ́ХИЙ, а, е. 1. Позбавлений сили волі; нерішучий, боязкий (у 1 знач.). *Є такі люди .. Такі легкодухі, що в радощах та розкошах немає над їх* [них], *а в притузі вони як трава полягають* (Марко Вовчок); [К і н д р а т І в а н о в и ч:] *Оці образовані* [освічені] *люди, то вони якісь легкодухі, нетерплячі* (М. Кропивницький); *— І батьки ваші були легкодухі та ще й зрадливі... — почулися з польського боку вигуки Збручича* (А. Кащенко); *Дурю себе відвагою, коли чую, що сили мої слабнуть, що я легкодуха, нікчемна істота...* (М. Коцюбинський); *Ні, не можна бути слабким і легкодухим у ці дні. Вороги скаженіють* (С. Скляренко); *Вона — не з таких, не з легкодухих. Міцне, бісеня. Дарма що дівчина, а вдача — козача* (Є. Доломан); // *у знач. ім.* **легкоду́хий,** хого, *ч.;* **легкоду́ха,** хої, *ж.* Боязка людина; боягуз, боягузка. *Тут не було нікчем і легкодухих. Герої йшли крізь смерчі і югу* (Л. Забашта); *Побачив би ти тоді Павла. Завжди спокійний, він нараз став лихим. Лаяв, ганьбив легкодухих, називаючи їх маминими синочками* (М. Сиротюк).

2. Те саме, що **легкова́жний.** *Яка ж легкодуха я! У людей отак вірить, шукать допомоги у когось* (А. Тесленко); *Страх, що Іван вважатиме її за звичайну легкодуху попівну, яка шукає собі жениха, примусив її заговорити з ним сьогодні* (П. Колесник); *Приїжджі, а від них й легкодухі тутешні взяли за звичку зливати в неї* [річку] *мазути й масла* (М. Вінграновський).

ЛЕГКОДУ́ХІСТЬ, хості, *ж.* Абстр. ім. до **легкоду́хий.** *— А чого єсть люде — покінчають з життям? — питає у його* [нього]. *Він: — Читав я, що через легкодухість усе: бояться життя* (А. Тесленко); *Він відзначив у собі певне вагання.., занепалість — словом те, що можна назвати легкодухістю* (В. Підмогильний); *Окремі випадки легкодухості, зневіри й ідейної самокастрації не можуть іти в загальний рахунок, бо, як кажуть, винятки лиш стверджують правило* (Б. Антоненко-Давидович); *Варвара Павлівна отямилась, і в глибині душі їй стало соромно за цей нестримний жах, за так недоречно виявлену легкодухість* (В. Собко); *Їй стало так себе шкода за свою легкодухість* (Ю. Винничук); *Легкодухість опанувала зразу якась безсоромна, неймовірна: махнув би рукою на клас, на школярів, на все* (С. Васильченко).

ЛЕГКОДУ́ХО. Присл. до **легкоду́хий.** *Після того, як розкрито Денисові карти, спілкувати* [спілкуватися] *з ним було б легкодухо* (С. Добровольський); *Проклинав* [Софрон] *сам себе за те, як легкодухо полестився на звабну казку...* (Н. Рибак); *Ледачість — суєту благословить. Піддатись легкодухо ми не проти, та вічний поклик і жага — робота! Ім'я життя, обличчя справжня мить* (С. Йовенко); *— Я б воліла нічого не знати, нічого не вирішувати. .. Знаю, це звучить легкодухо* (О. Авраменко).

ЛЕГКОДУ́ШНИЙ, а, е. Те саме, що **легкова́жний.** *Любов?! Як часто це слово на устах цокотух, легкодушних жінок!..* (Уляна Кравченко); *На війні витривалі* [козаки], *відважні, хоробрі, а навіть легкодушні — бо не цінять свого житя* [життя] (М. Грушевський); *Легкодушний він: хитається й коливається в примхах громадської думки* (Н. Королева); *Врешті й Калонові не стало засобів продовжувати цю легкодушну політику, і він почав думати про реформи* (І. Крип'якевич); *На гладкому низькому чолі ніяка поважніша думка не лишила сліду, а на устах грав легкодушний усміх* (І. Франко).

ЛЕГКОДУ́ШНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **легкоду́шний.** *Спинилася* [Орися] *й одеревеніла від жаху; але не вид смерті її вжахнув, а свідомість своєї хвилевої легкодушності* (М. Старицький); *Один Леонід Семенович з легкодушністю молодого хлопця нічогісінько не думав і балакав з Ватею* (І. Нечуй-Левицький); *Перемога — річ сили, заскочення — наслідок невваги* [неуваги], *легкодушності, умовного лінивства* (Б. Лепкий); *Хотіли їхати до Банку, щоб показатися публіці й завдати їй гарненького прочухана за легкодушність* (В. Винниченко); *Досі не пролито військом вашої королівської мосці жодної краплі козацької крові і не буде пролито — аби тільки покорилися, відклавши свою легкодушність і арогансію* [зарозумілість], *та задавили своє завзяття* (П. Загребельний).

ЛЕГКОДУ́ШНО. Присл. до **легкоду́шний.** *Зборовський ще раз радив йому усильно не відкидати легкодушно пропозиції княгині* (І. Франко); *Львів усе служив вірно Речі Посполитій. .. А що тепер скаже той світ, коли б ми так легкодушно піддались, і то кому? Бунтівникам* (А. Чайковський); *— Дівчина губить легкодушно свою будучину і відстрашує від себе і від других сестер женихів!* (О. Кобилянська); *Він таки сильно розчарувався собою, помічаючи, наскільки легкодушно сприймає випадки нечуваних давніше помилок, яких припускався у важливих ділових паперах* (із журн.).

ЛЕГКОЗАЙМИ́СТИЙ, а, е. Який легко займається *(див.* **займа́тися**[2] 1). *Позамикав* [доктор] *шафи та шухляди. Перевірив, чи не лишився де якийсь слоїк з отруйною чи легкозаймистою речовиною* (М. Дашкієв); *Найбільш небезпечними є випари горючих та легкозаймистих рідин* (з навч. літ.); *Просякнуті легкозаймистою речовиною шнури використовують у піротехніці для швидкого поширення вогню* (із журн.); * Образно. *Двадцять років тому до цього мало що можна було додати, крім хіба оберемка легкозаймистої риторики, в якій дотепер іще вправляються деякі наші загублені в часі патріоти* (О. Забужко).

ЛЕГКОЗАЙМИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **легкозайми́стий.** *Легкозаймистість деяких рідин та горючих речовин є причиною для створення особливих умов їх перевезення* (із журн.).

ЛЕГКОЗАМІ́ННИЙ, а, е. Який легко замінити (чимсь, кимсь). *У приладі використовують попередньо калібрований легкозамінний напівпровідниковий сенсор* (з наук.-техн. літ.); *Для зручності користування в кавоварці передбачений зручний скляний резервуар зі шкалою рівня води та легкозамінний фільтр* (з мови реклами); * Образно. *Я — індивідум* [індивідуум], *а не якийсь там легкозамінний гвинтик у велетенській машині* (із журн.).

ЛЕГКОЗАСВО́ЮВАНИЙ, а, е. Який легко засвоюється. *Страви з птиці й дичини містять велику кількість повно-*

цінних, легкозасвоюваних білків, жирів (з наук.-попул. літ.); *Вечеря має бути некалорійною і складатися з легкозасвоюваних страв — запеченої риби, кисломолочного сиру, овочевих рагу, легких крем-супів* (з газ.); *Курс підготовлений таким чином, щоб кожен відвідувач сайту знайшов легкозасвоюваний навчальний матеріал* (з Інтернету).

ЛЕГКОЗБРО́ДЖУВАНИЙ, а, е. Який легко зброджується. *Спостерігалося деяке збільшення газоутворення в тісті, що пов'язано зі збільшенням у живильному середовищі легкозброджуваних вуглеводів* (з наук. літ.); *Силосування відбувається за рахунок розвитку молочнокислих бактерій, перероблення легкозброджуваних вуглеводів, які є в сокові рослин* (з навч. літ.).

ЛЕГКОЗБУ́ДЖУВАНИЙ, а, е. Який легко збуджується. *Легкозбуджуваний тип є найбільш конфліктним, ніколи не прощає образ. Йому, як відомо, відповідає холеричний темперамент* (з наук.-попул. літ.); *Необхідно постійно враховувати дію подразників, що відволікають собаку. Особливо якщо він легкозбуджуваний і рухливий* (із журн.).

ЛЕГКОЗБУ́ДЖУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **легкозбу́джуваний.** *Холерики відрізняються станом підвищеної емоційності, неврівноваженістю, легкозбуджуваністю* (з наук.-попул. літ.); *Масі, як уже було сказано, властиві марновірність і легкозбуджуваність, а це означає, що масова свідомість піддається маніпулюванню* (з навч. літ.).

ЛЕГКОЗДІЙСНЕ́ННИЙ, а, е. Який легко здійснити. *З Піреїї все здавалося легкоздійсненним і романтичним* (М. Дашкієв); *Технологічна простота процесу поряд із високою ефективністю роблять його легкоздійсненним та економічно доцільним у сучасних виробничих умовах* (з наук. літ.).

ЛЕГКОЗРОЗУМІ́ЛИЙ, а, е. Який можна легко зрозуміти. *Моя дорога слухавко! Ти ще даєш мені ілюзію спілкування з людьми. Мені ліпше і легше говорити з ними через посередництво твого холодного тіла, щоб не прозирати у їхні легкозрозумілі бажання, котрі відбиваються у вертлявих зіницях* (С. Процюк); *Символіка має бути загальною та легкозрозумілою для представлення міста на ярмарках, виставках, у публікаціях і т. ін.* (з газ.).

ЛЕГКОЗРОЗУМІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість за знач. **легкозрозумі́лий.** *Найважливішим у будь-якій дитячій книзі є зміст, до якого висувають низку вимог, серед них особливо важливими є структурна простота й легкозрозумілість* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕГКОКЕРО́ВАНИЙ, а, е. Яким легко керувати. *Постійна зайнятість справами секти, погане й нерегулярне харчування, короткий сон занурює адепта в стан, коли ним легко маніпулювати. Людина стає своєрідним легкокерованим зомбі, який без сумнівів виконує волю своїх керманичів* (із журн.); *Він проїхав за кермом нового бронеавтомобіля й залишився задоволеним його ходовими якостями: швидко розганяється, легкокерований, добре просувається* (з газ.).

ЛЕГКОКЕРО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **легкокеро́ваний.** *Значною перевагою електричного опалювання є компактність та легкокерованість* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕГКОКІ́ННИЙ, а, е, *іст.* Який складається з легкої кінноти (про полки в Росії XVIII ст.). *Штаб-лікар Іван Тишевський у 1785 р. направлений у Полтавський легкокінний полк* (з навч. літ.); *У різні часи Київський драгунський полк переформовувався досить часто й був легкокінним, карабінерним, кірасирським, гусарським* (із журн.).

ЛЕГКОКРИ́ЛИЙ, а, е. 1. Який має легкі, швидкі у льоті крила. *За чайкою я лину легкокрилою, Морські вітри беруть в обійми нас* (Л. Забашта); *Той, хто боявся висоти, став легкокрилим птахом* (Люко Дашвар); *Легкокриле птаство завело свої веселі пісні* (із журн.); * Образно. *Сісти б на приладдя легкокриле й полетіть, де сонечко встає!* (П. Тичина); * У порівн. [О л е с я:] *І Олесю без Власа сонечко не гріє! І линула б вона до нього щовечора пташкою легкокрилою...* (М. Кропивницький); // *перен.* Те саме, що **швидки́й** 1, 2. *Привітання з його батьківщини принесе легкокрилий гонець* (Б.-І. Антонич); *В одному місці довелося розминатися з легкокрилим табуном гостроносих, схожих на ракети човнів* (О. Гончар); *Не один раз на легкокрилих чайках виривався* [Сірко] *на простори Чорного моря, розбиваючи галери й сандали і визволяючи невільників* (В. Малик).

2. *перен., поет.* Який вільно, легко лине, летить і т. ін. *Ранній легкокрилий вітерець із гаю Наче з ним шуткує, наче заграває* (І. Манжура); *Десь, очевидно, гомонять жайворонки; десь, очевидно, такий простір, така легкокрила даль, що я не можу не мріяти* (М. Хвильовий); *Пісня, колись легкокрила, никла від горя заков... Як же вона задзвеніла в час, коли стрілись ми знов!* (В. Сосюра); *Легкокрила уява молодого артиста давала поштовх для створення яскравих, блискучих малюнків* (Ю. Мартич).

ЛЕГКОКРИ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість за знач. **легкокри́лий.** *Коли птах виявляє пильність, легкокрилість робить його невловимим для лихих намірів ловців* (із журн.); *Любити втрачену легкокрилість листів, не послати телеграму на день народження, .. згадати себе маленьким, бігти до лісу, чіплятись на тракторний причеп* (Є. Пашковський); *Тон піднесення, легкокрилості й світлості був заданий інсценізованою танцювальною композицією* (з газ.).

ЛЕГКОМИ́СНИЙ, а, е, *діал.* Легковажний. *Яка ж то пані ласкава! Я думав, що пані назве мене щонайменше розбійником або шибеником, а то тільки легкомисним* (І. Франко); *Та ви ж не знаєте, в якій частині світу лежить Константинопіль* [Константинополь], *бо в тих романах, якими ви наповнили вашу легкомисну голову, з географією поводяться свобідно* (Г. Хоткевич).

ЛЕГКОМИ́СНІСТЬ, ності, *ж., діал.* Абстр. ім. до **легкоми́сний.** *Він* [закордонний політик] *з легкомисністю, властивою поетам, забував про свою турботу* (І. Франко); *— Бог свідок, що, віддаючися під протекцію шведського короля, я робив то не з легкомисності і не з власної користі, а з любові до рідного краю* (Г. Хоткевич).

ЛЕГКОМИ́СНО, *діал.* Присл. до **легкоми́сний.** *Як прийшлось її ховати, вся її родина накинулась з докорами на мужа, що легкомисно, терплячи гадюку у своїм домі, смерть її спричинив* (І. Франко); *— Не журися, — врадувано* [радісно] *пообіцяв він — досить легкомисно, як їй видалося, міг би при такій оказії й урочистішим бути* (О. Забужко).

ЛЕГКОМОТО́РНИЙ, а, е, *спец.* Який має мотор, злітна вага якого менше ніж 10 тонн (про літальні апарати). *У 1929 році темою дипломного проекту С. Корольова стала його власна розробка легкомоторного двомісного літака* (із журн.); // Який складається з літаків з таким мотором. *Легкомоторна авіація здійснює вильоти в час і за маршрутами на власний розсуд до висоти 3000 м* (з газ.).

ЛЕГКОНО́ГИЙ, а, е. Швидкий, легкий у ходьбі, бігу, танці і т. ін. *Десь-колись у гущавині захрустіли гілки, знак, що туди пробігла легконога серна або інша лісова звірюка* (І. Франко); *Пополовині в воді лежала сосна. Місцями мохом обросла, становила кладку для легконогих лісних звірів* (О. Кобилянська); *До гурту наближається легконога й струнка Мар'яна* (М. Циба).

ЛЕГКООЗБРО́ЄНИЙ, а, е. Який володіє легкою зброєю, має легке військове спорядження. *Гайдуки — легкоозброєні воїни, які перебували на службі в угорських та польських поміщиків у XVII–XIX ст.* (Я. Качура); *Усупереч поширеному стереотипу бойовий кістяк татарської кінноти становили не легкоозброєні вершники, а воїни, споряджені у важкі обладунки* (із журн.).

ЛЕГКОПЛА́ВКИЙ, а, е, *спец.* Який плавиться при невисокій температурі. *Жир риби легкоплавкий, зберігається в рідкому стані при досить низьких температурах* (з наук.-попул. літ.); *Шукав Чумак не абичого, а рецепта скла, яке було б легкоплавким і твердим, пружним і прозорим, як роса* (М. Дашкієв).

ЛЕГКОПЛА́ВКІСТЬ, кості, *ж., спец.* Властивість за знач. **легкопла́вкий.** *Шоколадна глазур має характерний блиск поверхні, достатню твердість та водночас легкоплавкість, приємний смак і аромат* (з навч. літ.); *Для підтвердження легкоплавкості емалі були проведені дослідження з використанням стереоскопічного мікроскопа* (із журн.).

ЛЕГКОПОРА́НЕНИЙ, а, е. Який зазнав незначного, легкого поранення. *Чорна кров гідри була страшною отрутою, бо навіть легкопоранені кентаври падали додолу мертві* (з переказу); *Вже на самому вокзалі .. ми побачили чимало руїн і кілька десятків легкопоранених людей* (М. Трублаїні); *Привезли додому легкопоранених бійців добровольчого спецбатальйону* (з газ.); // *у знач. ім.* **легкопора́нений,** ного, *ч.;* **легкопора́нена,** ної, *ж.* Особа, що зазнала незначного поранення. *Роботи в шпиталі було нам небагато — ми здебільшого поралися коло легкопоранених* (Б. Антоненко-Давидович); *Легкопоранені йшли на шлях самі, добираючись у Севастополь на першому-ліпшому транспорті* (В. Кучер); *Якийсь контужений сержант, зібравши біля себе гурт легкопоранених, заїкаючись, розповідав дуже голосно, як він підкладав вибухівку під дот* (О. Гончар); *Цей сніжно-білий колір заспокоював думки та душу. В цій палаті були легкопоранені* (Є. Доломан).

ЛЕГКОПРОНИКНИ́Й, á, é. Через який легко проникнути. *За своїми властивостями гіперканали поділяються на три категорії: першого, другого та третього роду. Канали першого роду нечисленні і легкопроникні* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Епітелій кишечника круглих червів, на противагу кутикулі, легкопроникний для амінокислот* (з наук. літ.); *Степовий кордон України, який проходив через степову зону України й тягнувся далі до Каспійського моря, — слабко контрольована, легкопроникна зона на цивілізаційному перехресті між Заходом і Сходом* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕГКОПРОХІ́ДНИЙ, а, е. Через який легко пройти, перейти. *Умови прохідності на топографічних картах підкреслюють детальною градацією шляхів сполучення (дорога, стежка, яка зникає, стежина), показом прохідності рослинності (легкопрохідна, середньо-, важко- і непрохідна)* (з наук.-попул. літ.); *Ліси все ще нагадували справжні джунглі, легкопрохідні тільки в тих місцях, де крутились вузенькі лісові стежки, перетяті чагарниками і вкрелені густим шаром гнилого листя* (із журн.); // Який легко побороти, перемогти. *Суперники на першому етапі не такі вже легкопрохідні. Вони встигли домогтися успіху — брати участь у Лізі чемпіонів — і це говорить про їхній рівень та якість* (з газ.); *Я б не стала вважати "Севілью" легкопрохідною командою* (з газ.).

ЛЕГКОПРОХІ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **легкопрохі́дний.** *Доступність і легкопрохідність Турківської Верховини, зручність у господарському користуванні пояснюються і наявністю тут давніх поздовжніх долин* (із журн.); *Проходження законопроектів у першому читанні зовсім не передбачає такої ж легкопрохідності й у другому* (з публіц. літ.).

ЛЕГКОРЕ́ЙКОВИЙ, а, е. Швидкісний позавуличний рейковий (про вид міського чи приміського транспорту). *Легкорейковий транспорт займає проміжне становище між метрополітеном, залізницею і трамваєм* (з наук.-попул. літ.); *Легкорейковий метрополітен Сингапура сполучає спальні райони міста зі станціями метро* (із журн.); *Жителям та гостям міста доступні: легкорейковий транспорт, система водних таксі й мережа велосипедних і пішохідних доріжок* (з газ.).

ЛЕГКОРОЗЧИ́ННИЙ, а, е. Який легко розчиняється. *На ньому осів шар глеюватої коричневої маси зі своєрідним, досить приємним запахом. Дивно: продукти хімічної реакції мали б бути легкорозчинними* (М. Дашкієв); *Забруднення ґрунтів залежить від високого вмісту легкорозчинних та токсичних солей, пестицидів, нафтопродуктів* (з наук.-попул. літ.); *Молочнокислі бактерії зброджують легкорозчинні вуглеводи до молочної кислоти* (із журн.).

ЛЕГКОРОЗЧИ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **легкорозчи́нний.** *Є низка вимог щодо застосування підсолоджувачів у харчуванні людини: солодкий смак без стороннього присмаку, легкорозчинність, нешкідливість для організму* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕГКОСПЛА́ВНИЙ, а, е. Вигот. із сплавів легких металів. *Легкосплавні металеві штанги виконані на пружинних шарнірах із фіксаторами* (з наук.-попул. літ.); *Легкосплавні диски — це гідна прикраса автомобільних коліс та предмет гордості цінителів автотюнінгу* (із журн.); *Лопата виготовлена з морозостійкого пластику та легкосплавного металу* (з мови реклами).

ЛЕГКОСУГЛИНКО́ВИЙ, а, е. Який належить до легких суглинків. *Дерново-підзолисті супіщані й легкосуглинкові ґрунти краще утримують вологу у верхніх горизонтах* (з наук.-попул. літ.); *За вмістом глини підзолисті ґрунти належать до легкосуглинкових, чорноземні — до важкосуглинкових* (з навч. літ.).

ЛЕГКОТО́ПКИЙ, а, е, *спец.* Який має низьку температуру топлення, легко топиться; легкоплавкий. *Легкотопке скло спеціального призначення — це скло на основі оксидів вісмуту* (з наук.-техн. літ.); *У виробництві фасадної кераміки як основну сировину використовують легкотопкі глинисті породи* (із журн.).

ЛЕГКОТРА́ВНИЙ, а, е. 1. Який не обтяжує шлунка, легко перетравлюється (про їжу). *Чорний хліб менш калорійний і повільніше засвоюється, ніж хліб із білої муки. Проте якщо у вас панкреатит або гастрит, то краще все-таки вживати в їжу легкотравний білий хліб* (з наук.-

попул. літ.); *Свинина легкотравна, але менш поживна за яловичину* (з газ.).

2. *перен.* Який легко сприймається, не вимагає зусиль для розуміння. *Зазвичай на більшості сайтів намагаються підібрати оптимальне оформлення і, відповідно, досить легкотравний для відвідувачів текст* (з наук.-попул. літ.); *Він переходить із легкотравного чтива на зразок романів А. Дюма до спроби побудувати філософську концепцію надлюдини* (із журн.).

ЛЕГКОТРА́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **легкотра́вний** 1. *Легкотравність їжі має забезпечувати високе засвоєння харчових речовин* (з наук. літ.); *Молочний протеїн має високу легкотравність* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕГКОХВО́РИЙ, а, е. Який нетяжко хворіє, має легку хворобу. *Вантажні ліфти для перевезення відвідувачів та легкохворих пацієнтів у лікарні не застосовують* (з газ.); // *у знач. ім.* **легкохво́рий,** рого, *ч.;* **легкохво́ра,** рої, *ж.* Той (та), хто легко хворіє. *До легкопоранених і легкохворих зараховують поранених і хворих, які не мають ушкоджень органа зору, великих кровоносних судин, нервів, кісток і т. ін.* (з навч. літ.); *У поштівці сповіщалося про покращення стану і зниження температури. На якусь мить Леся мала вигляд легкохворої* (з наук.-попул. літ.); *Амбулаторне лікування легкохворих переважно відбувається з короткими термінами видужання — до 10 діб* (із журн.).

ЛЕГКОХІ́ДНИЙ, а, е. 1. Який має легкий хід, порівняно невелику масу та підвищену швидкість пересування (про транспортні засоби). *Сучасний реанімобіль оснащений за європейськими стандартами, легкохідний та надійний в умовах бездоріжжя* (із журн.).

2. Який не передбачає додаткових труднощів під час пересування. *Краще вирушити через перевал хребтом — це легкохідний маршрут, на якому не трапляється значних перепадів висот* (з Інтернету); // Компактний, з невеликою вагою. *Легкохідні намети мають зазвичай вищу ціну* (з газ.); *У продажу легкохідний рюкзак синього кольору* (з мови реклами).

ЛЕГКУВА́ТИЙ, а, е. Деякою, певною мірою легкий (у 1–5 знач.). *Нарешті випала нагода випробувати мотобайк на снігу. Трохи легкуватий, буксує* (з Інтернету); *Цей сорт пива має м'який, легкуватий, ледь кислуватий присмак* (із журн.); *Ваш багаж знань прикро легкуватий, а в галузі історії — просто жахливий* (з газ.); *Попереду в легкуватій імлі пливли човни* (із журн.).

ЛЕГКУВА́ТО. Присл. до **легкува́тий.** *Мені здалося, що якось легкувато пакунок важить* (з газ.); *Легкувато, як для тебе, написано* (із журн.).

ЛЕ́ГМА, *присл., рідко.* Те саме, що **ле́жачи.** *Кілька літ легма перележав* [чоловік] *та й вмер* (Б. Лепкий).

◊ **Лі́гма (ле́гма, ле́жма, ле́жнем** *і т. ін.)* **лежа́ти** *див.* **лежа́ти.**

ЛЕГО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **легува́ти.** *У напівпровідникових резисторах застосовується напівпровідник, рівномірно легований домішками* (з наук. літ.); *На основі досліджень легованого нейтронами кремнію виготовлено напівпровідникові детектори ядерного випромінювання* (з наук. літ.).

2. *у знач. прикм.* Такий, до складу якого введені ті чи інші метали для одержання сплаву з певними якостями (про сталь, чавун і т. ін.). *Нині ж на перший план начеб і справді висунулися алюміній та пластмаси, легована сталь і титан* (М. Дашкієв); *У кожного цвіркунчика — сокира у руках, сокира із легованої сталі* (Є. Гуцало); *За хімічним складом чавуни розрізняють нелеговані і леговані, тобто такі, у складі яких є спеціальні домішки* (з навч. літ.); * Образно. — *Отже, — в голосі шефа задзвенів легований метал, — наказую вам вийти на лід і відшукати Шарпанського* (А. Крижанівський); // Вигот. із сталі, чавуну і т. ін. з певними якостями. *Леговані балони зі сталі піддаються термообробці: гартуванню та відпуску* (з наук.-техн. літ.).

ЛЕГО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **лего́ваний** 2. *Прискорений тепловідбір під час кристалізації розплаву і охолодження виливків дозволяє істотно підвищити легованість твердого розчину сталей* (з наук. літ.).

ЛЕГО́ВИСЬКО, а, *с., діал.* Лігвище. *Вони розсідлали коней, витерли віхтями і дали в мішечки пшениці. Розвели огонь і стали лагодити леговисько на ніч* (А. Чайковський); *На другий день Матвій не звівся, як звичайно, зі свого леговиська. Йому тяжко дихати і зовсім не хочеться їсти* (У. Самчук); *На свіжому снігу можна було дуже добре доглянути моє леговисько під крислатою смерічкою і слід, куди я просунувся лежачи* (з мемуарної літ.).

ЛЕГОВИ́ЩЕ, а, *с., діал.* Лігвище. *Ціла та громада мала обступити медведяче леговище і очистити його доразу від поганого звіра* (І. Франко); *Кипить самовар, діти п'ють чай з молоком, а жінка плете щось гачечком. На нього війнуло .. тим знайомим теплом їдальні, молока з чаєм .. і котом, що вічно валявсь на канапі. Леговищем людини, ситим спокоєм* (М. Коцюбинський); *Петрусь вихопився з леговища на сіні .. і побіг на свою квартиру* (Б. Лепкий); *Вітаєшся вдруге з Новокаїном, котрий .. кудлато вилазить зі свого леговища* (Ю. Андрухович).

ЛЕГОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *недок., поет.* Повільно, плавно летіти. *Над голими, занишклими; як дитя до сну, ланами леготіла тільки павутинка бабиного літа* (О. Забужко); *Знову провалившись у небуття, Мольфар літав. Дідо казав, що так він росте. Так було приємно леготіти понад омріяними полонинами* (із журн.).

ЛЕГУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для легування. *Дослід виконано на основі уявлень про утворення й розпад у плівках телуриду свинцю нейтральних комплексів власних дефектів і легувальної домішки кисню* (з наук. літ.); *Легувальний флюс здатний у розплавленому стані внаслідок обмінних реакцій легувати метал у зварювальній ванні* (з наук.-техн. літ.).

ЛЕГУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **легува́ти.** *Доведена доцільність застосування іонної імплантації для модифікації та легування поверхневих шарів* (з наук.-техн. літ.); *За допомогою легування можна створювати матеріали з певними властивостями* (з навч. літ.).

ЛЕГУВА́ТИ, ýю, ýєш, *недок. і док., що чим і без дод.* Вводити до складу металу інші метали для одержання сплаву з певними якостями. *У процесі різання сталі доцільно легувати її поверхневий шар елементами та сполуками, що утворюють стабільні та міцно зчеплені з основою окисли* (з наук. літ.); *Бабіти, які застосовуються у підшипниках ковзання, додатково легують елементами, які підвищують їх міцність і зносостійкість* (з наук.-техн. літ.); *Розроблені інноваційні технології дали змогу легувати та структурувати робочі поверхні виробів, що у багато разів підвищило їхні фізико-механічні властивості* (з наук.-техн. літ.).

ЛЕГУВÁТИСЯ, ýється, *недок.* Пас. до **легувáти.** *Напівпровідники легуються спеціальними домішками, щоб мати матеріали з високими фізико-механічними властивостями* (з наук. літ.); *Об'єктами досліджень, як правило, були кристали, що легувалися через розплав домішками* (з наук. літ.).

ЛЕГУМÍНА *див.* **легуміни.**

ЛЕГУМÍНИ, ін, *мн. (одн.* **легуміна,** и, *ж.), діал.* Ласощі. *Мов бачу тихую оселю В якомусь світлі чарівнім: Кахляну грубу, білу стелю, Дубовий сволок, а на нім Медяники і легуміни* (М. Старицький); *Я щось наче голод чую. Легуміни не ситять мене ніколи!..* (О. Кобилянська).

ЛЕГУМÍНКА, и, *ж., діал.* Зменш.-пестл. до **легуміна.** *Тася тягла Раїсу до себе, і та мусила йти до кухні, щоб зготувать для маленької ласухи яку легумінку* (М. Коцюбинський); *Замість легумінок нас чекали потоки поту й холодний душ розчарувань* (з публіц. літ.).

ЛÉГШАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. Ставати легшим; протилежне в а ж ч а т и. *Тіло його меншає, легшає, немов частина взялась парою або порохом* (М. Коцюбинський); *Легшає, викидаючи водяний вантаж, човен* (В. Логвиненко); // Зменшуватися в силі вияву; послаблюватися. *Згадав я вас, — і якось тихо На серці хорому стає. Потроху легша давнє лихо Чи тільки злегшання* [полегшення] *вдає* (П. Грабовський); *Баба Килина з обличчям жовтого місяця схиляється низько, заклинає та молиться, просить та благає, кланяється уклінно, й хвороба легшає* (Є. Гуцало).

2. *кому і без дод., безос.* Ставати легше (про поліпшення самопочуття, зменшення горя і т. ін.). *Тут вже й знахурка поспіла. І що то, чого не робить, чого не діє: і підкурює, і шепче, і вмива, і злизує — нічого не легша!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Мені легшає в неволі, Як я їх* [вірші] *складаю. З-за Дніпра мов далекого Слова прилітають І стеляться на папері* (Т. Шевченко); *Минуло кілька хвилин, а Мержинському не легшало: різко піднялася температура, почалася гарячка* (М. Олійник); *Кажуть, ніби легшає людині, як пом'янути саме в ній, у тій церковці кам'яній, своїх померлих* (Л. Костенко); *Тугі дівочі вуста схвильовано ворушилися, й Прудкому легшало на душі* (Ю. Хорунжий); *Любкові помало* [помалу] *легшало. Нестор уже давно оклигав. Проте лікар не спішив виписувати з лікарні здорового хлопця* (І. Андрусяк).

ЛÉГШЕ, *присл.* Вищ. ст. до **лéгко.** [К і н д р а т А н т о н о в и ч:] *Ну, а скажи від серця, не виховуючись, легше тобі тепер живеться, правда, легше?* (М. Кропивницький); *Мушу признатися, що смерть батька я пережив легше, ніж смерть моєї віри* (Б. Антоненко-Давидович); *Коли б вона була такою, якими Андрій знав дочок багатіїв з книжок, — випещеною, пихатою, неприступною, — з нею було б легше поводитись* (М. Дашкієв); // *у знач. пред. Василь Васильович, мов крізь сон, відчув укол, рятівна рідина влилась під шкіру, і йому стало легше* (Л. Дмитерко); — *Юрасю, Ганю, проведіть до ліжка, А я мерщій внесу водиці з діжки Та гой-трави* [трави, що лікує] *запарю — легше буде* (П. Воронько); *Дозволь собі цілковиту з нами відвертість, і тобі одразу самому ж стане легше* (О. Гончар); *Без валізи, до речі, іти набагато легше!* (Люко Дашвар).

◊ **(1) Лéгше на поворóтах,** *розм.* — уживається як застереження, погроза, попередження або порада поводити себе по-іншому, краще, не говорити зайвого і т. ін. — *Ти гляди мені! Бо я теж гарячий... Ти легше на поворотах!* (А. Головко); — *Може б, ви легше на поворотах, товаришу Кульчицький, — скипів Мірошниченко. — Ця дрібнобуржуазна стихія вас хлібом годує і кров'ю своє зерно захищає* (М. Стельмах).

ЛÉГШЕНЬКИЙ, а, е. Пестл. до **лéгший.** *І на ноги я їх поставила, дєток* [дітей] *своїх, і в світ широкий, на власний хлібець, таки ж легшенький, анєй* [аніж] *у колгоспі сьому, випровадила* (В. Дрозд).

ЛÉГШЕНЬКО, *присл.* Пестл. до **лéгше.** — *Легше... легшенько, дочко, — обізвався він. — Не налягай так на ноги!* (Панас Мирний); // *у знач. пред. Ще, може, й легшенько буде — справку з сільради візьме, що безбатченко, що матеріальна поміч потрібна* (В. Дрозд).

ЛÉГШИЙ, а, е. Вищ. ст. до **легкúй.** *Розміри каменя не відповідали його вазі... Він мав бути легший, значно легший...* (М. Білкун); *Вони йшли до цього дня не легшими стежками. Обличчя їх були знівечені сумнівами і роздумами* (Р. Андріяшик); *Руки стали гнучкі, тверді, нетерплячі. Навіть мова стала складніша й легша* (В. Винниченко); * Образно. *Осінь танула, як воскова свічка, ставала все прозорішою й легшою* (М. Коцюбинський).

◊ **Сідáти на легкúй (на лéгший) хліб** *див.* **сідáти.**

ЛЕҐÉЙДА, и, *ч. і ж., діал., лайл.* Неповоротка, вайлувата людина, недотепа. — *Розсудливий батько і сам би сього догадався, що дітям уже пора до школи, а такий леґейда, як ти, може потішитися несподіванкою* (І. Франко); — *Де ти, леґейдо, волочився на моє лихо?* (П. Козланюк).

ЛЕҐÍНИК, а, *ч., діал.* Зменш.-пестл. до **лéґінь.** *Її донечка вибрала собі молоденького слюсаря, леґіника не то на всі гори та на всю Буковину, але на цілу .. Україну* (Ю. Федькович); — *Це ти, файний леґінику? А де твоя флоєра? Чому не граєш? А павине пір'ячко маєш на крисані?* (І. Пільгук); — *Словени, леґінику. А ти хто, що по-нашому говориш?* — *З антів я, слов'янин, як і ви* (Д. Міщенко).

ЛÉҐІНЬ, ґеня, *ч., діал.* Юнак, парубок. *Іван був уже леґінь, стрункий і міцний, як смерічка* (М. Коцюбинський); *Шляхом урочисто, в ритм пісні, проходять дівчата і леґіні* [леґені] (М. Стельмах); *На іншій половині екрана — усміхнений леґінь та щасливі дівчата в його обіймах* (Ю. Андрухович); * У порівн. *Місяць, точнісінько, як підперезаний веселкою леґінь на спорохнявілому обрусі в капличчі поблизу Косова* (Е. Андієвська).

ЛЕҐІНЮВÁТИ, юю, юєш, *недок., діал.* Парубкувати. *Той цар мав сина, котрий леґінював до тридцяти років* (А. Калин).

ЛÉДА, *присл., діал.* Тільки (у 1, 2 знач.), тільки-но (у 1, 2 знач.). [Д о н Ж у а н:] *З нагірного шпиля людині видко простори вільні, та вона сама прикована до площинки малої, бо леда крок — і зірветься в безодню* (Леся Українка); *У голосистого півня поліном кинув* [Гаврило] — *леда ноги не перебив* (М. Матіос).

ЛЕДÁКА, и, *ч. і ж., діал.* Ледащо. *То ти ледака?*

ЛÉДАР, я, *ч.* Людина, яка ледарює. *Ледар день гуляє, три — слабий, а на п'ятий — вихідний* (прислів'я); *Ледар нічого не робить, лише цілими днями волочиться по затінках, пакостить людям, намовляє молодших до лиходійства* (С. Ковалів); — *Ледар, не хочеш робити! — репетує товстун, схожий на старочасного* [старих часів] *крамаря* (В. Барка); *Бджола дасть мед, А ледар-джміль нічого — Ні меду, ні доробку будь-якого* (Л. Дмитерко); *Він за свої двадцять п'ять так нічому й не навчився, ніякої професії не має. Ледар із ледарів* (Є. Доломан); *У Гершковім млині тепер порядкував*

чи не найбільший і найгаласливіший сільський ледар — Лесьо Онуфрійчук (М. Матіос); // *ч. і ж.* Уживається як лайливе слово. *У якогось козака покрала дівка, якась ледар, моркву* (Ганна Барвінок); — *Може, сподіваєшся якого ледаря до себе? — крикнув Клим з порога* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **Ле́даря ко́рчити (справля́ти, святкува́ти, пра́знувати)** *див.* **ко́рчити.**

ЛЕ́ДАРКА, и, *ж.* Жін. до **ле́дар.** *Я, слава Богові, ще не каліка, не бездара, не ледарка й не божевільна* (В. Винниченко); — *Ти, ледарко, фараонко, з землі стовбичиш, нічого не робиш, а я тобі повинна їсти носити!* (О. Донченко); — *Ай-яй-яй, ледарко... Всі на роботі, а ти...* (Микита Чернявський); *Чому ти, музо, ледарко недбала, Красі і правді гинути даєш?* (Д. Паламарчук, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЛЕДАРКУВА́ТИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **ледачкува́тий.** *Хоч ледаркуватий трішки, Та страшний він є для мишки Й пацюків порозганяє... Тож назвіть його, хто знає!* (загадка); *Ледаркуватий, добродушний, з мрійною лагідною вдачею, Піхтір не любив задиратись з хлопцями* (С. Васильченко).

ЛЕДАРКУВА́ТО, *розм.* Присл. до **ледаркува́тий.** *Ми сиділи, мружились до сонечка і ледаркувато розпатякували про все на світі* (І. Жиленко).

ЛЕ́ДАРСТВО, а, *с.* Те саме, що **ледарюва́ння.** [О л ь г а:] *І все те скоїлося через твоє ледарство та через заздрість. Замість праці ти баглаї годував та завидував* (М. Кропивницький); *Узявся бригадир ще раз переконувати Секлету Пилипівну, що її ледарство та неробство до добра не доведе* (Остап Вишня); — *Черепаха — символ нехлюйства і ледарства* (І. Волошин); *Ніяка робота не ганьбить людину, її ганьблять ледарство, невігластво, лжа* (Ю. Мушкетик); *Яким чином ледарство школяра відіб'ється на педагогові, вам не треба знати* (А. Кокотюха).

ЛЕ́ДАРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ле́дар.** *Люблю знайомих бачить в незнайомих, Люблю дитячу щебетливу річ, Сім'ю трудящих в ледарських хоромах* (М. Рильський); *Він, може, й спить у себе дома нероздягнений, але тут нехай забуде свою негідну звичку і скидає та вішає на кілку семінарські ледарські клейноди* (Т. Осьмачка); *Руки жорстокі й хижацькі, руки працьовиті й ледарські, руки мужчини й жінки! Вас я люблю спостерігати, коли ви берете й віддаєте* (Ю. Яновський); // Власт. ледареві. *Голосочок, як у пташки, В нашої Мелашки, Гарна дівка, тільки в неї Ледарські замашки* (С. Воскрекасенко).

ЛЕДАРЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ледарюва́ти.** *Прийшла лінива розкіш безділля втомленим, чорним долоням. Сите ледарювання при накритім столі* (Б.-І. Антонич); *Сьогодні його завзятість у роботі сприймалася гірше, ніж чиєсь ледарювання* (М. Руденко); *Перші місяці, можливо, й роки він буде відпочивати, адже попереду його чекає цілих десять років бездіяльності, а простіше — ледарювання* (В. Чемерис).

ЛЕДАРЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок.* Нічого не робити; байдикувати. *Хто влітку не ледарює, той взимку біди не чує* (Номис); *"Привикла* [Параска] *змалку ледарювати, розлінувалася, все коли б на готовому їй, коли б панувати"* (Панас Мирний); *Він уже чув, як поводиться й ледарює Роман* (Б. Грінченко); *На жодних уроках вони так не ледарювали, як на уроках праці* (В. Нестайко); *Ото тепер зрозуміло, чому багаті ледарюють: хіба після такого тепла до роботи візьмешся?* (Люко Дашвар).

ЛЕДАРЮВА́ТИЙ, а, е. Те саме, що **ледачкува́тий.** *Ледарюватий, бо — мазунчик в свого тата* (народний жарт).

ЛЕДАРЮВА́ТО. Присл. до **ледарюва́тий.** — *Як ти гадаєш, сину, чи не пора нам розкрити льох під скитком? Стьопочка скривився, ледарювато пограв м'язами на руках: — Це ж знову я, мов проклятий, буду одну ніч вигрібати землю, другу — вантажити та розвантажувати мішки, а ви мені за це тицьнете в зуби якусь паршиву тридцятку, та й годі* (М. Стельмах).

ЛЕДАРЮ́ГА, и, *ч. і ж., зневажл.* Збільш. до **ле́дар.** *В розпалі чого тільки не наговорить жінка. Ледарюгою Остапа назвала* (К. Гордієнко); — *Це ви ледарюги, бо не маєте дітей і не поспішаєте одружуватися, а я вже все встиг* (із журн.).

ЛЕ́ДА-ХВИ́ЛІ *див.* **ле́да-хви́ля.**

ЛЕ́ДА-ХВИ́ЛЮ *див.* **ле́да-хви́ля.**

ЛЕ́ДА-ХВИ́ЛЯ, ЛЕ́ДА-ХВИ́ЛІ, ЛЕ́ДА-ХВИ́ЛЮ, *присл., діал.* Будь-якої хвилини. *Як же ж ви важилися вступити в сей дім, коли ми леда-хвилі сподіваємося воїнів неприятельських?* (І. Франко); *Треба було чимшвидше щось вирішити, бо леда-хвиля звалиться на голову велика ворожа сила — і всі вони пропадуть* (А. Чайковський); *В людях якось разом ослабла загальна прив'язка до життя, — ніби прогнили ниточки, що леда-хвилю могли перетертися* (О. Забужко).

ЛЕ́ДА-ХТО, ле́да-кого́, *займ. неознач., діал.* Будь-хто або хтось, до кого немає довір'я. *То не наш антерес* [інтерес]! *Ми люди прості, нас леда-хто обдурить* (І. Франко); *У Тисовій Рівні його прозивали "поташ". Кожному, леда-хто в селі занедужає чи занепаде духом, Стринада .. давав незмінну пораду: — Згасіть поташу, дайте випити — зразу попустить* (М. Матіос).

ЛЕДАЦЮ́ГА, и, *ч. і ж., зневажл.* Збільш. до **ле́дар.** — *Та нехай і по-вашому, але нащо ж ми з жінкою будемо робить на ледацюгу* (Б. Грінченко); *Хай займаються скиглінням та дешевою метафізикою всякі ледацюги...* (В. Винниченко); *Здоровило з білим, як сметана, чубом, .. цей ледацюга мав протодияконський бас і ніжну душу* (І. Микитенко); *Вона вважає, що я, як майбутня господиня, зовсім нікудишня. Варити, пекти не вмію, речі кладу щоразу на інше місце і потім довго шукаю, безнадійна роззява і ледацюга* (Ю. Винничук).

ЛЕ́ДАЧ, і, *ж.* 1. *збірн.* Ледачі люди; ледарі. — *Перекажи йому, що нам треба доброго собачника... Розумієш? Собачника, що підганяв би оту ледач працювати* (Іван Ле).

2. *лайл.* Те саме, що **ле́дар.** — *То ти покрав, сучий сину?.. — Признавайся! Признавайся, чортова ледач, бодай ти загинув!* (М. Коцюбинський); *Мені різало ліву лопатку, лягав долілиць, роздратований: чого я тутай* [тут], *тупа худобина, ледач, безвільна твар?* (Є. Пашковський).

3. *діал.* Погана, непридатна для використання річ, продукт і т. ін. *Се вино велика ледач* (Сл. Б. Грінченка).

ЛЕДАЧЕ́НЬКИЙ, а, е, *розм.* Трохи ледачий. *Сусіда був не статечний чоловік, а так собі ледаченький* (В. Самійленко); *Ледаченький-таки собі був дядьо Павлусь, нівроку йому* (В. Винниченко); *Чи то він* [чорт] *заблукав, чи, може, ледаченький був, але не доніс тої землі до Рогатина* (П. Загребельний).

ЛЕДАЧЕ́НЬКО, *розм.* Присл. до **ледаче́нький.** *Від рогу муру попід самими вікнами йшов солдат з рушницею. Він то поринав у темноту між вікнами, то виринав у смугах світла. Ішов повільно, ледаченько, неначе проходжувався собі тут без діла* (В. Винниченко).

ЛЕДА́ЧИЙ, а, е. 1. Який не любить щось робити, уникає праці, не працює; лінивий (у 1 знач.). *За ледачим чоловіком жінка марніє, за хорошим — молодіє* (прислів'я); *Чи найшла Оксана собі уроки чи роботу? — ледача дівчина, не пише мені* (Леся Українка); *Козловими дивацтвами й користувались нездібні до математики або ледачі учні* (Б. Антоненко-Давидович); *Людина ледача, він мало дбав про заробітки, і невідомо, як існувала і з чого жила його багатодітна сім'я* (А. Шиян); *Ніхто не скаже, що були ми з нею ледачі та недбайливі — викохали трьох синів, як соколів, і горличку-доньку* (О. Гончар); * Образно. *Ледачий на вдачу місяць .. раптом ліг, вивернувсь та й заснув* (І. Нечуй-Левицький); // *у знач. ім.* **леда́чий,** чого, *ч.;* **леда́ча,** чої, *ж.;* **леда́че,** чого, *с.* Той (та, те), хто ледарює. *Добре боїться кива, а ледаче не боїться й кия* (прислів'я); [Г о р п и н а:] *Бачила я ледачих, а такої ледащиці, такої нехлюйки за все моє життя бачити не довелося* (В. Собко); *Як відомо, всі ледачі Ждуть легенької удачі* (С. Олійник).

2. Сповнений ліноощів. *Понівечило все чиєсь життя ледаче!..* (Л. Глібов); *Їй любо, одрадно було, що син покорився, що він побачив, якого лиха наробив собі через свою дурну голову та ледачу волю* (Панас Мирний); *За два тижні ждало нас ледаче дозвілля, літнє дармування* (Б.-І. Антонич); *Дні прожив я не ледачі, А придбати не зумів Ані затишку на дачі, Ні коштовних килимів* (Т. Масенко); * Образно. *Незначний випадок раптово повернув ледачу Ольжину фортуну, поставив її обличчям до життя* (Я. Качура); *Там жили веселі плотвички і великі вусаті соми, відлежувалися в намулі ледачі карасі і повзали страшні, схожі на гадюк, в'юни* (А. Дімаров).

3. *перен.* Який рухається, тече дуже повільно, мляво. *А тут Збруч — вузенький рівчачок, що на дні його ледве дзюркоче мирна й ледача водичка* (І. Кулик); *Улітку наша річка обміліла. Пливе собі ліниво, як і всі. Ще ледачіша, як усі* (М. Рильський); // Який відбувається мляво, повільно, зрідка. *Навколо мене лунає ледача стрілянина* (І. Багмут).

4. *перен., зневажл.* Про когось поганого або щось погане, ні до чого не придатне. *На ледачій землі і трава не росте* (прислів'я); *Нехай, кажуть* [люди], *гине ледача дитина, Коли не зуміла себе шанувать* (Т. Шевченко); — *Таку ледачу пам'ять маю, що й не згадаю* (Л. Глібов); *Одначе ледачий дишель не витримав його* [господаря] — *тріснув, і господар по самий пояс шубовснув у .. болото* (М. Стельмах); *Віщує дуб, віщує, чого наше серце не чує, чого серце в димі не баче* [бачить], *ледаче серце, ледаче* (І. Калинець); // *у знач. ім.* **леда́че,** чого, *с.* Щось погане. *Добре далеко чутно, а ледаче ще далі* (Номис).

◊ **Старе́ча (леда́ча) па́м'ять** *див.* **па́м'ять.**

ЛЕДА́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Абстр. ім. до **леда́чий** 1, 2. — *А навіщо наука тим, які сповиті духовною, політичною і моральною ледачістю?* (М. Стельмах); *Люди ставлення свого не ховали, відверто мовилось про його ледачість, тож довелось Мині таки добре упрохувати, щоб його .. прийняти до гурту* (О. Гончар); *До бою, бо не буде бою. Ледачість знелюдить* [знелюднить] *і нас* (М. Вінграновський).

ЛЕДАЧІ́ТИ, ію, ієш, *недок., розм.* 1. Бути, ставати ледачим (у 1 знач.). — *Наш селянин ледачіти не звик, якщо є ще й вигода. Він ледарює лише тоді, коли його до цього ледарювання примушують* (із журн.); *Михайло Олександрович знає: головне — не засиджуватися без діла і, як казав поет, не дозволяти душі лінуватися, ледачіти* (з газ.).

2. *перен.* Ставати поганим; псуватися (у 3 знач.). — *Дандаміди не нинішній рід, — докинула від себе княгиня. — Давні роди теж інколи ледачіють, — зауважив князь. — Але пропозиція Дандаміда мені до вподоби* (Б. Лепкий); *Спивайте очима, як ледачіє без води ворожка, як скрашують низькорослу петунію і пащу лева мальви* (М. Матіос).

ЛЕДАЧКУВА́ТИЙ, а, е, *розм.* Трохи ледачий. *Він турбувався за взвод, але, будучи ледачкуватим, використовував часто мою слухняність* (І. Багмут); *Вона трималася передніх* [вершників загону], *неабияк спонукаючи до того ледачкуватого холодноногого коня, щоб не дуже відставати від батька* (В. Земляк); *Може, ще вийде з тебе хоч якийсь ледачкуватий козачок* (Ю. Мушкетик).

ЛЕДАЧКУВА́ТІСТЬ, тості, *ж., розм.* Властивість за знач. **ледачкува́тий.** *Безжалісна і невблаганна свекруха день у день гризеться з невісткою, точить її, як іржа залізо, лає її за ледачкуватість* (І. Франко); *Густі зарості кропиви — символ безгосподарності, ледачкуватості господаря* (з Інтернету).

ЛЕДАЧКУВА́ТО, *розм.* Присл. до **ледачкува́тий.** *Зачувши людський дух, черевата, розжиріла лисиця ледачкувато й неохоче встала з купини гною під хлівом, засвітила очима й відійшла на подвір'я дачників* (В. Яворівський); *Поміж високих столів з мармуровими .. п'ятачками повільно й ледачкувато походжала офіціантка* (О. Чорногуз).

ЛЕДА́ЧО. Присл. до **леда́чий** 3. *Двоє погоничів ледачо плenталися за валкою* (Олесь Досвітній); *І хмара зависла, кружляє на сонці ледачо, і мливо струмує з-під неї донизу руде* (П. Мовчан); *Жінка жадала чоловічих слів саме тепер, коли ледачо гойдалася украденим човником на водах Євфрату чи Нілу* (М. Матіос).

ЛЕДА́ЩИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **леда́чий** 1. *За ледащим чоловіком жінка пропадає* (П. Чубинський); *От, сказали б, невісточку Уляна вибрала. Така ледаща, що одверни й оборони* (Григорій Тютюнник); — *Опустили* [боги] *на землю золотого плуга, щоб хлібороб ним усякий люд годував: і роботящий і ледащий* (М. Стельмах); // *у знач. ім.* **леда́щий,** щого, *ч.;* **леда́ща,** щої, *ж.* Той (та), хто ледарює. *З ледащим спізнався — з розуму спався* (приказка); *Скільки на світі живемо і ніхто не знав* [слів "куркулі", "шатія"]. *Повигадували ж, ледащі!* (Б. Антоненко-Давидович).

ЛЕДАЩИ́ЦЯ, і. 1. *ж., зневажл.* Те саме, що **ле́дарка.** *Весною Муха-ледащиця Майнула у садок На ряст, на квіти подивиться* (Л. Глібов); — *А там, про мене, й сватай, коли вона здорова і не ледащиця* (І. Нечуй-Левицький); *Когось іншого вже прозвали б ледащицею .. за те, що не любила працювати, а Даринці аж личило* (Ю. Яновський).

2. *ч. і ж.* Те саме, що **леда́що** 2. *Того ж дня ввечері, як була та безталанна рада, і почав зараз сватати Лесю за ледащицю Вуяхевича* (П. Куліш); *Гляньте — молодесенька, а вже впивається! Ледащиця, та й годі!..* (Марко Вовчок); — *Маєтку не має вона ніякого, — говорила дальше Миколайова. — Що там по батьках лишилось, те брат-ледащиця проплутав* (І. Франко); — *Ти так само справжня жінка, як*

і я, не те що ця ледащиця Гульфем. Правда ж? (П. Загребельний); * Образно. *В того доля ходить полем, Колоски збирає; А моя десь, ледащиця, За морем блукає* (Т. Шевченко).

ЛЕДАЩИ́ЧКА, и, *ч. і ж., зневажл.* Зменш. до **ледащи́ця.** — *З мене вже впрям* [справді] *ледащичка стала* (Марко Вовчок); *А на горі пшениченька, а в долині гичка, Кажуть люди, кажуть люди: жовнір ледащичка* (з народної пісні); *Нечипорів батько та був собі велика ледащичка: спився і звівся нінащо* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЛЕДАЩІ́ТИ, íю, íєш, *недок., розм.* Те саме, що **ледачі́ти** 1. *Так же і розсуди: який батько покине .. діток, щоб без науки ледащіли?* (Г. Квітка-Основ'яненко); *А з такого* [ситого] *життя чоловік ледащіє і попадає у скуку* (Б. Лепкий); *Улюбленець долі поступово ледащіє, одвикає від боротьби* (М. Дашкієв).

ЛЕ́ДА-ЩО, ле́да-чого́, *займ. неознач., діал.* Будь-що, яка-небудь дрібниця. *При столі пані Міхонська була в дивнім якімсь настрою: то сміялась з леда-чого, то знов похиляла голову в важкій задумі* (І. Франко).

ЛЕДА́ЩО, а, *ч. і с., зневажл.* 1. Те саме, що **ле́дар.** *Таке ледащо той одинчик, що Господи! Ні за що — і за холодну воду не возьметься* [візьметься], *а все тільки на печі сидить* (з казки); *Ніхто й не знає, що він таке ледащо, що й таки зовсім бездільник* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Завзято погейкує хлопець: — .. Мели ногами, старий ледащо, пересувайся!* (М. Чабанівський); — *Ледащо! Кобили приборкати нездатний* (А. Шиян); — *Проспав, ледащо? — уже співчутливо й докірливо спитав дід: сам же рибалка — розуміє* (В. Нестайко).

2. Людина, яка поводиться легковажно, безпутно. — *Вони, мене не знавши, подумають, що я який-небудь ледащо, що тільки зводжу тебе з ума* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Ізогнеться стан високий, Брови полиняють, І незчуєтесь, а люди Сміючись згадають Ваші літа молодії, Та й скажуть — ледащо!* (Т. Шевченко); *Не лай мене, моя мати, Ніколи ні за що, — Полюбила козаченька П'яницю й ледащо* (П. Чубинський); — *Чи довго ж якому ледащу шибку розбити або дошку де на ґанку одірвати! — бурмотів* [Бурмило]... (Б. Антоненко-Давидович); *Це моя сестра. Отаке ледащо! Посварила мене з усіма родичами* (Ю. Логвин); // Уживається як лайливе слово. *Якщо йому коли набридне слухати жінчині докори, що він ледащо, стерво, кабан, .. Семен Іванович одягається, мовчки бере буханець хліба, сокиру й виходить із хати* (Б. Антоненко-Давидович); *Може, на це була воля Божа, га? Шибенику, ледащо несусвітній! Як гадаєш?..* (Р. Андріяшик); // *перен.* Про непридатну, зіпсовану річ. *Зима! Кожуха нема, чоботи ледащо і їсти нема що* (Номис); — *То більше про оцього ідіота книжки та про подібні йому створіння, — каже Брага у бік свого бульдозера і аж ногою штурляє його в гусеницю. — Таке ледащо, а ніяк не можу його покинути!* (О. Гончар).

◊ **(1) Леда́що но́сить** *кого, фам.* — уживається для вираження незадоволення тим, хто невчасно або довго десь ходить, їздить, перебуває. *"І носить його ледащо вдосвіта десь по Корсуні", — думав о. Порфирій, протираючи сонні очі* (І. Нечуй-Левицький); [М а р' я н а:] *Де вас ледащо носить? Уже і гулять нема коли: скоро буде північ!* (С. Васильченко); **(2) Неха́й (хай, бода́й** *і т. ін.*) **леда́що** *кому, чому, лайл.* — уживається для вираження незадоволення кимсь, чимсь, несхвалення чого-небудь. *Нехай тобі ледащо!* (прислів'я); **Пуска́тися / пусти́тися в леда́що** *див.* **пуска́тися.**

ЛЕ́ДА-ЯК, *присл., діал.* Погано, незугарно, казна-як. *Тут леда-як одягнувся, леда-як з'їв, ніхто тебе не осудить, не огудить...* (І. Чендей).

ЛЕ́ДА-ЯКИ́Й, а, е, *діал.* 1. Поганий (у 4 знач.). *Леда-якого бортника і мед ледачим пахне* (Номис).

2. Який не є складним, не потребує особливих зусиль при виконанні; легкий (у 3 знач.). *Не диво затим, що навіть для людей так загартованих усяким лихом, як бориславські робітники, просидіти при роботі на дні такої ями 6–12 годин становить не леда-яку штуку* (І. Франко).

ЛЕ́ДВЕ. 1. *присл.* З великими зусиллями, з трудом; насилу (у 1 знач.). *А із Криму чоловік Ледве ноги доволік, Воли поздихали, Вози поламались* (Т. Шевченко); *Терентій ледве тримався на ногах* (О. Довженко); *Ледве знайшов Петро під руїною двері до погреба* (І. Багряний); *Він, ледве стримуючи хвилювання, бачив удалині милий образ дівчини* (М. Стельмах); *Надія Григорівна, дивлячись на їхню тяжку роботу, ледве стримувала ридання* (О. Гончар); *Я вп'явся пальцями в обличчя, готовий з очима вирвати те видіння, і ледве одігнав його від себе* (Р. Андріяшик).

2. *присл.* Майже непомітно або нечутно; слабо. *Череп'яний каганчик .. ледве блимав у темному кутку своєю сизою горошиною на кінці ґнота* (Панас Мирний); *Я йшов ледве помітною стежкою в лісі* (О. Донченко); *Скривавленого, ледве живого, стягли Цигулю після мордування з ослона* (А. Головко); — *Сідайте, дочки, — ледве шелестіли старі Демидові вуста* (О. Довженко); *Він підняв цю руку і не одразу все ж намацав ще тонкий, як ниточка, ледве відчутний пульс* (Б. Антоненко-Давидович); // Те саме, що **ма́йже.** *Мала* [жінка] *темне жорстке хвилясте волосся, що ледве сягало плечей* (С. Андрухович).

3. *присл.* Зовсім недавно, тільки що. *У нас ось, почавши від суботи тамтого* [минулого] *тижня, було братове весілля, ледве вчора (в суботу) скінчилося* (І. Франко); — *Та не слухала я її, бо вона молода, ледве шістнадцять минуло* (Леся Українка); *На смерть засуджено троє* [трьох]. *Всі молоді, ледве почали жити* (М. Коцюбинський); *А на ранок Давид підвівся ледве розвиднілось і зразу ж зібрався йти* (А. Головко).

4. *у знач. спол.* Уживається для приєднання підрядних речень часу; близький за знач. до як тільки, тільки-но, лише тільки. *Ледве Тарасові минуло 9 літ, як умерла мати* (Панас Мирний); *Ледве хтось поставив грубку, як уже знов стало славно* (Леся Українка); *Ледве Валя закінчила перев'язувати Миронові ноги, дві баби скромно зайшли в хату* (О. Копиленко).

Ма́ло (тро́хи, ле́две) не збожево́лів (збожево́ліла) *див.* **збожево́літи.**

○ **(1) Ле́две (зале́две) не...,** *у знач. присл.* — трохи не; мало не, майже. *Брязнуло — наче стріла за стрілою пролетіла, ледве його не скинуло з місця* (Марко Вовчок); — *Ну, й попомучивсь я! Мічуріну писав... Заледве не дійшло до сварки з Магометом...* (М. Рильський); *Вже не міг би він тепер повірити в жодне лихе слово про неї, про її легковажну щедрість у почуттях, про здатність її закохуватись ледве не в кожного стрічного* (О. Гончар); — *Потім він щез і мені зробилося так лячно, що я мало з глузду не з'їхав... Лишенько! Тоді я заледве не помер зі страху!...* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Надя вискочила з дитям на ґанок і ледве не налетіла на чорну постать* (В. Шкляр); *Щоденна пригніче-*

ність після нічних кошмарів, .. якісь заледве не містичні завали на роботі та погіршення зору — це все стало причиною моєї невідступної хандри (Любко Дереш); **(2) Ле́две чи..,** *у знач. част.* — уживається для вираження сумніву у чому-небудь; навряд чи. *Навіть найспритніший і зі свіжою силою ледве чи зміг би тут утекти при такій охороні* (І. Багряний); *Що більш він обмірковував становище, то більше й більше впевнявся, що ледве чи він зможе здійснити своє бажання* (В. Домонтович); *Стрийна сиділа на порозі і товкла масло. Ледве чи воно було коров'яче* (Ю. Винничук).

◊ **Ле́два го́лову підво́дити / підвести́** *див.* **підво́дити; Ле́две (ле́две-ле́две) ди́хати** *див.* **ди́хати; Ле́две (ледь, наси́лу** *і т. ін.)* **пересува́ти (пересо́вувати, су́нути, переставля́ти, тягти́** *і т. ін.)* **но́ги <[Ле́две (ледь, наси́лу** *і т. ін.)*] **пле́нтати (переступа́ти, су́нути) нога́ми> <Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (воруши́ти, волокти́** *і т. ін.)*> *див.* **пересува́ти; Ле́две (ледь, ті́льки) живи́й [та те́плий]** *див.* **живи́й; Ле́две (ледь) трима́тися (держа́тися, стоя́ти) на нога́х** *див.* **трима́тися; Ле́две (наси́лу) доволокти́ но́ги** *див.* **доволіка́ти; Ле́две (наси́лу) но́ги несу́ть (но́сять)** *див.* **нога́; Ле́две (наси́лу) перево́дити / перевести́ дух (по́дих)** *див.* **перево́дити; Ле́две трима́тися** *див.* **трима́тися; Ле́две трима́тися ку́пи** *див.* **трима́тися; [Ле́две (ще ті́льки)] благословля́ло / благослови́ло на світ** *див.* **благословля́ти; Ма́ло (ледь, ле́две** *і т. ін.)* **не ло́патися (не па́дати) / не ло́пнути (не покоти́тися [по́котом], не впа́сти** *і т. ін.)* **від (зі) смі́ху (від ре́готу) <Ма́ло не поло́пати зо смі́ху>** *див.* **ло́пати[1]; Се́рце (се́рденько) як (ле́две, ма́ло, тро́хи** *і т. ін.)* **не ви́скочить [з груде́й]** *див.* **се́рце.**

ЛЕ́ДВЕ-ЛЕ́ДВЕ, *присл.* Те саме, що **ле́две** 1–3. *Ледве-ледве справляюся* [з відкриттям пляшки], *сміюся із себе, мабуть, це дистрофія* (А. Дністровий); *Вітерець заснув, і гілочки по садкам* [садках], *дрімаючи, ледве-ледве колишуться* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Насовувалась на землю вечірня мла, і в пітьмі тій ледве-ледве було запримітити, як одномірно колихалися списи й шапки* (М. Старицький); *Тиша в морі... ледве-ледве Колихає море хвилі* (Леся Українка); *Крізь вікно ледве-ледве сіріло небо* (А. Шиян); *Ви уявляєте, як це. Як це в такій ледве-ледве плюсовій температурі розминати чорний пластилін* (І. Карпа).

ЛЕ́ДВЕ-ЛЕ́ДЬ, *присл.* Те саме, що **ле́две-ле́две.** *А далі — Фастів, де найняв я коні За п'ять рублів — останніх, що були, — І гордо розвалився в фаетоні, Якого шкапи ледве-ледь тягли* (М. Рильський); *Вуста прошепотіли так, що він ледве-ледь розчув* (Валерій Шевчук); *Ніс так ледве-ледь каблучком у неї був* (М. Малиновська); *З-під пластмасово нетривкого ледве-ледь пробивалось далеке, щось про шаблю та степ широкий...* (Б. Олійник).

ЛЕ́ДВЕ-НА-ЛЕ́ДВЕ, *присл., рідко.* Те саме, що **ле́две-ле́две.** *У присмерку ледве-на-ледве по степу росяному шлях мрівся...* (Марко Вовчок).

ЛЕ́ДВЕ-НЕ-ЛЕ́ДВЕ, *присл., розм.* Те саме, що **ле́две-ле́две.** *Ледве-не-ледве серед нічної тьми Дійшли-сьмо* [дійшли ми] *до сей* [цієї] *клятої яскині* (І. Франко); *Не їв* [Іван] *нічого від самого ранку, то так ізголоднів, що ледве-не-ледве дотяг до вечора* (Л. Мартович); *Бідна жінка ледве-не-ледве з долівки підвелась* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛЕ́ДВЕНЬКО, *присл., рідко.* Те саме, що **ле́две** 1–3. *Галя глянула на небо — на небі мріли зорі ледвенько* (Марко Вовчок).

ЛЕ́ДВЕЧКО, *присл., рідко.* Те саме, що **ле́две** 1–3. *Замовлений вальс дядьки-музиканти ледвечко потягнули!* (М. Вінграновський).

ЛЕ́ДВІ, *присл., заст.* 1. Ледве (у 1–3 знач.). *Пішов Іванець до гетьманського двору в замок, похилившись на козака; ледві ноги волочить* (П. Куліш); *Ледві чи можна вказати якого іншого ще великого поета, щоб у його був такий сумний, безрадісний, так скорботно охмарений вік дитинний, який був у нашого генія слова* [Тараса Шевченка] (О. Кониський); [М у з и ч е н к о :] *Я сам виписую газету та й ту ледві похоплюсь за ділом перечитувать, то вже на "Єпархіальні відомості" і нестачить часу* (М. Кропивницький); [Д о м а х а :] *Заспокойся, доню, бо я й сама умліваю від горя, і ноги мої ледві держать* (І. Карпенко-Карий); *Сам він прожив уже півсотні й шість літ, але сивина ледві починала проблискувати в його у темному во́лосі* (Б. Грінченко).

2. *у знач. част.* Ледве чи (*див.* **ле́две**). *У цій корчмі ледві є пиво?* (Сл. Б. Грінченка); *Лейстон недовірливо похитував головою, ніби хотів сказати, що ледві такі штуки до чогось придатні. Але оповідання його зацікавило* (М. Йогансен).

ЛЕ́ДВО, *присл., діал.* Ледве (у 1–3 знач.). *Жінка ледво вискочила* [з вогню], *а одна дитина згоріла* (М. Грушевський); *При службі Божій ледво встояти можу* (Віра Вовк); — *Ти ледво спромігся привідкрити очі, може, востаннє підняти повіки, і — віриш? — саме це й порятувало тебе!* (Ю. Іздрик); *Тета Міра ледво вижила* (Т. Прохасько).

ЛЕ́ДВО-НЕ-ЛЕ́ДВО, *присл., діал.* Ледве-не-ледве. *Ледво-не-ледво виплентався на гостинець, а тут знов та сама біда* (І. Франко).

ЛЕДЕБУРИ́Т, у, *ч.* Структурний складник залізовуглецевих сплавів. *Ледебурит — єдиний з усіх складників залізовуглецевих сплавів, який кристалізується при постійній температурі з утворенням механічної суміші* (з наук. літ.); *Характеристиками ледебуриту є висока твердість та крихкість, а також добрі ливарні якості* (із журн.).

ЛЕДЕБУРИ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **ледебури́т.** *Ледебуритна суміш виникає в чистих залізовуглецевих сплавах в інтервалі концентрацій вуглецю від 2 до 6,67 %* (з наук. літ.); *Сталь поділяють на класи: аустенітний, мартенситний, перлітний, феритовий і ледебуритний* (з навч. літ.).

ЛЕДЕНИ́ТИ, и́ть, *недок., кого, що.* Пронизувати холодом; холодити, морозити (у 2 знач.). *Студена роса голками леденила босі ноги...* (І. Франко); *Дрібний дощ леденив змучених рибалок* (З. Тулуб); *Скрипнув мороз під ногами, Іній на шапці блищить, Холод проходить руками, Пальці твої леденить* (Ю. Гойда); // *перен.* Доводити до стану оціпеніння. *Нехай байдужість леденить і студить зухвалу пристрасть* (С. Йовенко); *Звістка леденить душу* (М. Андрусяк).

ЛЕДЕНІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **леденіти** 1. *Нове леденіння спричинило велике поширення сосни, берези, які витіснили широколистяні породи* (з наук. літ.); *Через леденіння дорожнього покриття сталося зіткнення транспортних засобів* (з газ.).

ЛЕДЕНІ́ТИ, ію, ієш, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Перетворюватися на лід або вкриватися льодом. *Ніч. Холодна, пронизлива ніч. Леденіє крило літака...* (Л. Забашта); *Тимко схопив кайло і подався униз, де леденів Дон* (Григорій Тютюнник); // *перен.* Ставати холодним як лід; мерзнути, заклякати. *В тій її крайній Півночі була не тільки холоднеча та пурга, від якої душа леденіє, .. була там і краса білих літніх ночей*

(О. Гончар); *Скрудж здригнувся й відчув, що кров леденіє в нього в жилах* (І. Андрусяк, пер. з тв. Ч. Діккенса); // Бути схожим на лід; блищати. — *Вони перед Генералом вислужуються, — сказав старий робітник, у якого замість ока під лівою бровою непорушно леденів скляний протез* (М. Руденко).

2. *перен.* Завмирати, ціпеніти (від жаху, болю, туги і т. ін.). *Світлиця була пуста, Вася вийшов. "Куди, куди побіг нещасний?" — подумав Аркадій, леденіючи з переполоху* (І. Франко); *Жандарми зашарили по хаті ліхтариками, й Мокрина з дочкою леденіли, мов мерці, в цьому світлі* (П. Козланюк); // *безос. Говорив* [Чернов], *а в самого од хвилювання, від жалю леденіло в грудях, дерев'яніли пальці* (Є. Доломан).

ЛЕДЕРИ́Н, у, *ч.* Водостійка бавовняна тканина або міцний папір з однобічним пофарбованим нітроцелюлозним покриттям, що імітує шкіру. *Як палітурний матеріал на тканинній основі застосовують коленкор та ледерин* (з наук.-попул. літ.); *Ледерин використовують для видань з великим терміном служби* (з навч. літ.).

ЛЕДЕРИ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **ледери́н.** *Графиня Рената .. простягла письменнику зошит у ледериновій обгортці* (В. Лис); *Завуч витяг із папки червону ледеринову палітурку* (із журн.).

ЛЕДИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* Ожеледиця. *Сьогодні зранку легка ледиця.*

ЛЕ́ДІ, *невідм., ж.* 1. Дружина лорда або баронета у Великій Британії, а також заміжня жінка аристократичного кола. *Англічанка* [англійка] *наша дуже цікава і красива стара леді* (Леся Українка); *Леді й мілорди, месьє і мадам! Прошу уклінно до зали!* (М. Рильський); *Одна поважна леді, дружина одного з маршалів англійського короля, ідучи з служби Божої, помітила графа з двома дітьми, що прохали милостині* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); * У порівн. *Завжди стримана, як леді (до речі, так її прозивали іще в гімназії), — Людмила од несподіванки навіть здригнулась* (А. Головко).

2. *перев. жарт. або ірон.* Про жінку взагалі. — *Ми хотіли б, містер Гук, згідно правил честі, Леді Мельник — ланковій — свій візит нанести!* (С. Олійник); *Розважалися таврійські леді, на чабанську кашу поспішали, на ту, що — зі степом, з димком!* (О. Гончар); *Тонюсінька леді — з-під світлих, майже білих, кучерів сяяли камінці синіх очей, — хвилею припадала до крейдяного берега* (Олекса Ізарський); *В особі Діора американські леді отримали свого найвідданішого спільника* (із журн.).

(1) Пе́рша ле́ді — дружина керівника держави. *Перша леді Месіянії (у Самого вона була, здається, п'ятою) проводжала царственного мужа на охоту* [полювання], *як наче на рать чи на брань священну* (В. Чемерис); *Перша леді не має офіційної посади і не отримує платні за свою роботу, хоча разом з президентом вона часом бере участь у всіх значних заходах уряду і офіційних церемоніях* (з наук.-попул. літ.); *Перша леді США — титул господарки Білого Дому* (із журн.); *Разом з новим президентом Франція отримала нову першу леді* (з газ.).

ЛЕДЬ. 1. *присл.* Те саме, що **ле́две** 1–3. *Оксані подих перехопило. Ледь стримуючи хвилювання, вона здвигнула плечима* (А. Головко); *Прапор ледь убгався в невеличку торбинку...* (О. Іваненко); *Парубок наче недбалою ходою підходить до Марти і Фесюкового Гната, ледь витискує з себе "добривечір" і прямує далі* (М. Стельмах); *Від Дніпра ледь повівав теплий низовий вітер* (С. Скляренко); *Од видиху ледь ворушилися чорні вуса* (Н. Рибак); *Вона йшла легко, плавно, трішки випнувши груди під льняною вишиваною блузкою, ледь нахиливши набік голову* (Р. Андріяшик); [Порфирій:] *А годочків скільки?* [Ів. Товстоліс:] *Ну, небагато. Ледь за сорок* (І. Кочерга).

2. *у знач. спол.* Те саме, що **ле́две** 4. *Ледь облетів з нього* [жита] *ніжно-золотий пил цвітіння, і колос уже тужавіє й дзвенить налитим зерном, похитуючись на гнучкому стеблі* (І. Микитенко); *Уночі, ледь встигла задрімати, у лазні здійнявся страшенний гармидер* (М. Андрусяк).

◊ **Душа́ [ледь (ледь-ле́дь)] трима́ється (де́ржи́ться) в ті́лі** *див.* **душа́; Ле́две (ледь, наси́лу** *і т. ін.)* **пересува́ти (пересо́вувати, су́нути, переставля́ти, тягти́** *і т. ін.)* **но́ги <[Ле́две (ледь, наси́лу** *і т. ін.)*] **пле́нтати (переступа́ти, су́нути) нога́ми>** *див.* **пересува́ти; Ле́две (ледь, ті́льки) живи́й [та те́плий]** *див.* **живи́й; Ле́две (ледь) трима́тися (держа́тися, стоя́ти) на нога́х** *див.* **трима́тися; Ма́ло (ледь, ле́две** *і т. ін.)* **не ло́патися (не па́дати) / не ло́пнути (не покоти́тися [по́котом], не впа́сти** *і т. ін.)* **від (зі) смі́ху (від ре́готу) <Ма́ло не полопати зо сміху >** *див.* **ло́пати**[1]; **Чуть (ледь, чим, як,** *рідше* **скоро** *і т. ін.)* **світ** *див.* **світ**[1].

ЛЕДЬ-ЛЕ́ДЬ, *присл.* Те саме, що **ле́две-ле́две.** *Кав'ярня притулилась до горба. Від неї в'ються вулички гористі, В які ледь-ледь просунеться гарба* (П. Воронько); *Ледь-ледь вітер повіє* (Марко Черемшина); *Куди не глянь на шир Дніпра старого, — Лиш плескіт хвиль — Ледь-ледь, тіль-тіль! — І більш ніде нічого* (В. Бичко); *Хтось лежав поруч, і його тепле дихання ледь-ледь відчутними хвилями торкалось моєї щоки* (Ю. Винничук); *Втримався* [Бачура], *бо не хотів розладнувати відносин з обласним начальством водного господарства, яке ледь-ледь нормалізувалося після сьогоднішньої купелі на греблі* (М. Чабанівський).

◊ **Душа́ [ледь (ледь-ле́дь)] трима́ється (де́ржи́ться) в ті́лі** *див.* **душа́.**

ЛЕДЬ-НЕ-ЛЕ́ДЬ, *присл., розм.* Те саме, що **ле́две-не-ле́две.** *Ледь-не-ледь доїхав, таке болото* (Сл. Б. Грінченка); *Далеко-далеко, на горі, ледь-не-ледь блимають світла у віконцях бережанського приходства* [приходу]: *ніби дивляться, чи далеко я вже заїхав* (Б. Лепкий).

ЛЕ́ЄР, а, *ч., мор.* Трос, який натягують на суднах уздовж палуби, щоб запобігти падінню людей за борт, для сушіння білизни і т. ін. *Він тремтів увесь, мов у лихоманці, вп'явся побілілими руками в холодний стальний леєр, що був туго натягнутий вздовж борту* (В. Кучер); *З радістю драїв би палубу.., з півслова кидався б під час бурі натягувати вподовж палуби штормові леєри* (О. Гончар); *На яхті почалася метушня, і чайкам, що сиділи на іржавих леєрах та на щоглах напівзатонулого судна, стало зрозуміло, що люди з яхти мають намір висадитись на борт* (М. Білкун).

ЛЕ́ЄРНИЙ, а, е, *мор.* Прикм. до **ле́єр.** *Потрапити на корму тепер було можна лише через цей хід. І стояти, спершись на леєрне огородження палуби* (А. Санченко); *Леєрний пристрій бригантини встановлено на фальшборті для додаткового захисту пасажирів судна від падіння за борт* (із журн.).

ЛЕ́ЖА, і, *ж.* 1. *рідко.* Те саме, що **лежа́ння.** *З спання не купить коня, а з лежі не справить одежі* (Номис).

2. *іст.* Постій, квартирування військ узимку. — *З Низу на домівку йдемо.* — *З Низу? Так рано на лежі розходитися?*

(Іван Ле); *Неспокій пов'язаний з упровадженням до країни німецьких найманців і призначенні* [призначенням] *по доб-рах шляхетських лежі для цих військ* (П. Загребельний); *Палій не церемонився й зі шляхтою сусідніх із його полком околиць; він розставляв своїх козаків на лежі (квартири) по шляхетських маєтках* (з наук. літ.).

3. *діал.* Тяжка хвороба, за якої лежать у постелі. *І він просить Бога, щоб не дав йому гнилої лежі, і виглядає смерті, як рідної мами* (Марко Черемшина); *Умирати би кожному, смерть не страшна, але довга лежа — ото мука* (В. Стефаник); *Лежав отак, мучився своєю лежею* (П. Козланюк); *Оклигав Лесь, вийшов з лежі* (І. Нижник); *Я тяжко слабий інвалід першої групи. І щоб жінка працювала два дні, а два дні в домі, щоб мене дотримати такого слабого, щоб була при моїй лежі* (М. Матіос).

◊ **Впа́сти у ле́жу** *див.* **впада́ти**[1].

ЛЕЖА́К, а́, *ч.* 1. Горизонтальна частина димоходу. *Побудували піч* [у пташнику] *для огрівання з довгим цегляним лежаком, що йшов уздовж всієї задньої стіни і глухого причілка* (С. Добровольський); *Він поліз на горище, оглянув лежак, знайшов там дірку, замазав її, і диміти перестало* (Ю. Мокрієв); *Досі в пам'яті.., коли ліз витрусити сажу в комині та лежаках, заніс ногу на другий щабель драбини, вона храпнула — Іван гримнувсь на спину, аж дух забило* (Є. Пашковський).

2. Тимчасове або переносне місце для лежання; тапчан. *Замість канапи стояв довгий цератовий лежак* (Н. Кобринська); *Присів* [комбат] *скраю на холодному земляному лежаку* (О. Гончар); *Десятки юнаків і дівчат в трусиках і купальниках бігали поміж лежаками* (М. Руденко); *Ліхтарик висвітив дерев'яне ліжко в кутку. Просто каркас, лежак між двома спинками. Ані матраца, ані перини, ані ковдр, ані подушок* (А. Кокотюха); *Виніс він лежак під дерева і тепер спав на подвір'ї* (Д. Білий); *Я поставив у себе в садочку старий смугастий лежак* (Любко Дереш); // Те саме, що **підсти́лка.** *Лежак для собаки — місце, де він почуває себе в безпеці* (з наук.-попул. літ.).

3. Лежачий вулик. *Ми поговоримо про те, як зробити вулик-лежак і в чому полягають його головні особливості* (з наук.-попул. літ.); *Лежак для 20 рамок — дуже популярний вид будинку для бджіл, він місткий і зручний в експлуатації* (з мови реклами).

4. *спец.* Труба або певне устаткування, укладене, змонтоване в горизонтальному положенні. *У донному водоспуску водовідвідна труба (лежак) проходить в основі земляної греблі* (з наук. літ.).

ЛЕЖАКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **лежа́к.** *Розведення двотрубної системи опалення лежакового зразка передбачає наявність лежака, який розміщують згідно зі схемою на цокольному поверсі* (з наук.-техн. літ.); *Пасічник із Вінницької області з багаторічним стажем продасть бджолосім'ї українсько-степової бджоли на лежаковій рамці* (з газ.); *У будинку в повному обсязі виконано заміну чавунної лежакової каналізації на пластикову* (із журн.)..

ЛЕЖА́ЛИЙ, а, е. Те саме, що **ле́жаний.** *З хижі війнуло пусткою, лежалою соломою, листом...* (С. Скляренко); *Старий ізнов починав крутійство. Витяг з кишені яйце. — Васько, спробуй-но, чи свіжі. — Лежалих іще не бувало* (Г. Колісник); *Запах у новому місці. Він міг виявитись неприємним та затхлим, приміщення могло відгонити старими лежалими лахами чи забутим пакетом сміття* (Г. Вдовиченко); *В школу йти на другу зміну — встигне* [Улянка] *зварити і борщ, і узвар з лежалих лісових груш* (О. Донченко).

ЛЕ́ЖАНИЙ, а, е. Те саме, що **зале́жаний** 2. *Таранья була дуже давня, лежана, трухла й гнилувата* (І. Нечуй-Левицький); *Юнакові, котрим він опікувався, дали для рідної його країни кілька мішків збіжжя й сільськогосподарське знаряддя. Але й цей лежаний непотріб у бідолахи вкрали* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); // Який довго лежить (у 4 знач.) де-небудь. *У хаті пахло лежаними яблуками, сухими травами та свіжим хлібом* (І. Пільгук).

◊ **Ле́жаний (лежа́чий) хліб** *див.* **хліб.**

ЛЕ́ЖАНКА, и, *ж., діал.* Лежання. *На мене налягає непоборима втома. Ті безконечні польові варти, .. страшенні напруження, цілоденні лежанки в мокрих ровах для ненастанної оборони* (І. Франко); *О восьмій годині дзвоник, потім сніданок, другий сніданок, обід, чай, вечеря. Між ними лежанки* (М. Хвильовий).

ЛЕЖА́НКА, и, *ж.* 1. Низька піч у вигляді тапчана для лежання. *Постелила вона цареві на полу, .. сама ж лягла на лаві, а дітей обох поклала на лежанці* (з казки); *В вечірній тьмі, яку розбивало червоне світло полум'я з лежанки та жовтенький світ від невеличкої керосинової лампочки.., плавав синій дим, наче хмари, попід стелею і гостро щипав у носі й за очі* (В. Винниченко); *Хата вже старенька і холодна. Хоч як натопи лежанку звечора, а однаково до ранку вихолоне* (В. Кучер); *Зайшов* [Яцуба], *під піч заглядав, і в кошик зазирав, і в лежанку — радіо якесь шукав* (О. Гончар); *Мені спадає раптом на думку, що можна ж розпалити вогонь і в лежанці, посередині якої вмуровані невеличка плита й духовка* (Є. Доломан); * У порівн. *Пісок був теплий, як нагріта лежанка* (М. Руденко); // Солома, гілля і т. ін., пристосовані як тимчасове місце для спання, лежання. *Соцькі, задоволені своїм рішенням, наносили з воза сіна, мостили собі лежанки на долівці* (Ю. Хорунжий); *Коли вже горіло багаття, вони приготували собі панську постіль: спершу зладнали лежанку із грубого сухостою, поверх неї поклали "сінник" із хмизу, який застелили очеретом та лепехою* (В. Шкляр); *Жінка дрижала від холоду чи від пропасниці, а чоловік лаштував лежанку з гілля* (М. Матіос).

2. Підвищення з дерева, глини і т. ін., признач. для лежання, спання. *На земляних лежанках акуратно були складені ковдри й плащ-палатки* (В. Собко); *Кілька лежанок розставлено на веранді, але нікого не видно* (О. Лисяк); *Цього разу він пішов до приміщення, де горіли олійні лампи й попід стінами в два яруси стояли дерев'яні лежанки з тоненькими матрацами, а посередині стояв довгий стіл, збитий з дощок* (Г. Пагутяк).

ЛЕЖА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лежа́ти.** *Ще більш схуд і пожовк Матвій, а за час лежання в ліжку заріс ясно-русявою бородою* (Мирослав Ірчан); *Довге лежання мусить* [Лаврін] *одробити в корчмі* (Ю. Мушкетик); *Руки були стиснуті в кулаки, губи оніміли, ноги затерпли від непорушного лежання на землі, що не встигла як слід прогрітися сонцем* (Г. Пагутяк); *Такі є спритні Василі: Від лежання .. аж сині* (М. Годованець).

ЛЕЖА́НОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **лежа́нка.** *На сцені виставляють декорацію із зображенням кімнати у сільській хаті: лежаночка, стілець, вишитий рушник, віник* (з навч. літ.).

ЛЕЖА́ТИ, жу́, жи́ш, *недок.* 1. *на чому, в чому і без дод.* Перебувати в горизонтальному положенні, бути розпластаним усім тілом на чому-небудь (про людей та деяких тварин). *Одного вечора, втомившися, лежав Михайло на траві у пасіці і дививсь у небо* (Марко Вовчок); *В гарячий літній день у полонині Рядами овечки лежали* (І. Франко); *Юзя лежала в своїй кімнатці і без пам'яті плакала* (Леся Українка); *Вона і читала, і гралася, і навіть писала, сидячи або лежачи на підлозі* (В. Винниченко); *Дебелі воли лежали, підгорнувши під себе ноги, великими білястими масами і здавалися здалека сірим камінням* (О. Довженко); *Ми півтори доби лежали в болоті під вогнем* (Р. Андріяшик); // У сполуч. зі словами, що вказують на особливості цього положення. *Осавула лежав на спині і спав міцним сном* (І. Нечуй-Левицький); *Він лежав ниць, поклавши голову на зігнуті руки* (Л. Первомайський); *Обоє лежать уже горілиць на воді заспокоєні, Тоня бризкає водою вгору* (О. Гончар); // Бути хворим, не вставати з постелі. *Вона .. На сонці дуже запеклась, Та й занедужала. Лежала недовго щось* (Т. Шевченко); — *Вона* [мати] *не буде ходити коло мого товариства, коли воно зляже, як отой лежить* (Панас Мирний); // У сполуч. зі словами, що вказують на стан хворого або причину, що зумовила такий стан. *Іван лежав перед ним непритомний, але його могутня воля до життя й боротьба передались хірургові й заполонили його* (О. Довженко); *Боліла голова, в роті пересохло, вона в крижаному мокрому одязі лежала на мокрій постелі* (С. Андрухович); // Бути похованим. *Хрест високий на кладовищі трохи збоку Златомальований стоїть. Не вбогий, мабуть, хтось лежить?* (Т. Шевченко); *Усе просив: — Живі люди! Ходіть на мої гробки! .. на мою могилку! Гомоніть, як я лежатиму!* (Марко Вовчок).

2. *тільки 3 ос.* Бути покладеним або перебувати на якій-небудь горизонтальній поверхні. *Зінька .. примостилася на камені, котрий лежав біля самісінького порога* (І. Нечуй-Левицький); *На старeньких санях лежала вже ялинка* (М. Коцюбинський); *На столі рівними стовпцями лежать книги, учнівські зошити* (М. Стельмах); *Вже хліб весь лежав у снопах та скиртах* (Ю. Винничук); // Бути на якій-небудь поверхні, вкриваючи її. *Під деревом пшоно розсипане лежить* (Л. Глібов); *Сніг лежав на ріллі й на стернях* (Ю. Яновський); // Укриваючи яку-небудь поверхню, надавати їй певного забарвлення (про сонячне проміння, тінь і т. ін.). *Золотіють мандарини, тінь лежить на синій сливі* (М. Бажан); * Образно. *Було тихо, і сонце мирно лежало на водяних галявинах* (О. Гончар).

3. *тільки 3 ос.* Бути покладеним, схованим; перебувати всередині чого-небудь. — *Там такий* [батько] *скупий, що крий Боже! .. від скрині своєї, де в нього гроші лежать, нікому-нікому* [ключа] *не дасть* (Г. Квітка-Основ'яненко); *На соснах тих — бляшанки з-під консервів Приладнані уміло. В них лежать Горіхи завжди: то задля гостей Із лісу* (М. Рильський); *Блокнот був пахучий, він лежав у сумці поруч з туалетним милом* (О. Гончар).

4. *тільки 3 ос.* Бути на збереженні, зберігатися або тимчасово міститися де-небудь (про чиюсь власність, річ і т. ін.). — *Забула і про гроші, що ще у панича зосталися. Нащо вони? Хай лежать до слушного часу* (Панас Мирний); *Дивно, що всі листи збіглися разом. Десь, певно, лежали на пошті* (М. Коцюбинський); *Кілька разів Галина, повернувшись із школи, заставала сина принишклого в кутку кімнати, де лежали його іграшки* (Б. Антоненко-Давидович); *Давно вже час хоча б пересипати Божий дім. І гроші є — лежать в консисторії та громаді, але отець Миколай не дуже квапиться з цим* (М. Стельмах).

5. *тільки 3 ос.* Бути розташованим де-небудь, займати простір; простилатися (у 2 знач.). *Ріка перехопила .. усю вузьку долину, на якій лежить село* (І. Франко); *Ми без перешкод прибули до селища, що лежало на широчезній галявині між двома лісами* (Олесь Досвітній); *Обабіч шляху лежали незнайомі поля, перекраяні вузькими довгими нивками* (О. Гончар); *Уявне місто Львів лежало на мальовничих зелених пагорбах, цілковито зберігаючи архітектоніку й архітектуру міста ще, либонь, середньовічного* (Ю. Андрухович); *Навколо лежали болота і чагарники* (із журн.); // Пролягати, проходити, мати певний напрямок (про шлях, дорогу і т. ін.). *Шлях у Гетьманське лежав повз його землю, мимо хутора* (Панас Мирний); *Від Володимира шлях лежить лісом до Угровська* (А. Хижняк).

6. *перен., розм.* Нічого не робити; ледарювати. — *Чоловік на те й уродився, щоб робити, а не лежати* (Панас Мирний); [С а в к а:] *А я думаю, що це — лежень лежить, а чорт для нього долю держить. От що!* (Я. Мамонтов); *Немає боїв — це не значить — лежи, Чекай, поки ворог на штик твій полізе* (І. Нехода).

7. *перен.* Проявлятися, бути видимим, помітним у погляді, на обличчі і т. ін. (про думки, мрії, переживання). *В суворім погляді похмурих очей, в непорушних обличчях лежала якась-то дума глибока* (М. Старицький); *Думка лежить на чолі, пензлем покладена думка* (Ю. Яновський).

8. *тільки 3 ос., перен.* Сидіти (у 10 знач.) на фігурі певним чином (звичайно про одяг). — *А накинь на себе оту синю* [спідницю], *нехай я подивлюсь, як вона лежить на тобі* (І. Нечуй-Левицький); — *Наталка? Їй би вбрати ту темнопонсову сукню, що переробила з моєї. Вона лежить на ній складно* (О. Кобилянська); *На ньому добре лежав елегантний сірий костюм* (М. Трублаїні).

9. *тільки 3 ос., на кому, перен.* Бути чиїм-небудь обов'язком, заняттям. *Як не гірко, а все то* [домашні клопоти] *на Пилипові лежало* (Панас Мирний); *На Тасі лежали лише обов'язки продавця* (Л. Дмитерко); *Йому було прикро й сумно. Не тому, що вона не лишилась зараз. А тому, що вона так багато працює, бо все лежить на ній* (О. Іваненко); *В середньому українка працює в день на годину більше, аніж її благовірний, і отримує на третину менше. В основному за рахунок того, що на ній лежить більша частина неоплачуваної домашньої роботи* (С. Пиркало).

(1) Лежа́ти в лі́жку (в лі́жкові, в неду́зі) — бути хворим, хворіти. *Де ж то він, Голубчик мій? Серед чужих долин Лежить в недузі, може, плаче?* (Л. Глібов); *Заніс* [син] *з гімназії кір, то й тепер ще лежить у ліжкові* (Панас Мирний); *Пишу до Вас, лежачи в ліжку* (М. Коцюбинський); *Трістан у недузі лежить, ослаб, мов дитина* (Леся Українка); **(2) Лежа́ти в ліка́рні (в го́спіталі, у стаціона́рі** *і т. ін.)* — перебувати на лікуванні в стаціонарному медичному закладі. *Не довелось навіть лежати в санаторії, як я сподівався* (М. Коцюбинський); *Майстер мартенівського цеху Василь Якович Становий у день приходу німців до міста лежав у лікарні* (Іван Ле); *Вони разом лежали в госпіталі, разом повернулися в полк* (О. Гончар); *Лежали* [батько] *у шпиталі аж у Кривому Розі. Вилікувати не змогли, то демобілізува-*

ли через хворобу (М. Андрусяк); **(3) Лежа́ти в руї́нах** — бути зруйнованим, ущент розбитим (про будівлі, населені пункти, місцевість і т. ін.). *Січ лежить у руїнах, неначе давня Троя* (І. Нечуй-Левицький); *Він полишив у себе за плечима Європу, яка ще лежала в руїнах* (П. Загребельний); *А тридцятилітня війна у Європі, вона ж тільки щойно закінчилась, коли почалася наша національно-визвольна під проводом Богдана Хмельницького. Європа лежала в руїнах, собаки вили на попелищах* (Л. Костенко); **(4) Лежа́ти ку́пою (ку́пами, сто́сом, сто́сами)** — бути складеними одне на одне. *Рівненьким стосом лежали дрова* (М. Зарудний); *Сонце пригріває, всюди по узліссю лежать купами зимові селянські шкури — в самих сорочках ходять по полю дядьки* (О. Гончар); *Книжкова шафа дбайливо прибрана, але в ній жодної книжки, на полицях акуратними стосами лежали газети й журнали* (Г. Усач); *Боднарські* [бондарські] *вироби лежать цілими стосами* (Ю. Винничук); **(5) Лежа́ти пла́зом** — лежати нерухомо (на спині або животі). *Новий перестрах .. примусив його лежати ще чверть години плазом на землі за хащами* (І. Франко); *Лежить Карпо на лаві плазом, мов зарізаний кабан, і пальцем не ворухне* (М. Коцюбинський); **(6) Лежа́ти пу́сткою** — бути незаселеним, необробленим (про ділянку землі). *Давно те було, ще Брацлавщина пусткою лежала: не було ані сіл веселих, ані шумливих міст: ліс та степ та високе небо* (Л. Старицька-Черняхівська); *Могла б* [земля] *ще сотні літ лежати пусткою, а так — засяє скоро вогнями, забуяє трудом* (М. Ю. Тарновський); **(7) Лежа́ти хресто́м** — лежати, розкинувши руки під прямим кутом до тулуба. *Лежав* [Івоніка] *хрестом на землі, не ворушачися* (О. Кобилянська); *Як лежала* [дівчина] *хрестом — так і завмерла навіки* (Люко Дашвар); **Лежи́ть (ляга́є) відповіда́льність** *(заст.* **ві́дповідь)** *див.* **відповіда́льність; (8) Ша́ром лежа́ти (укрива́ти, покрива́ти** *і т. ін.)* — суцільною масою вкривати кого-, що-небудь. *Туркочучи по льоду, що товстим шаром покривав брук, їхали бляшані буди з свіжим печивом для крамничок* (І. Франко); *М'яко ступаючи по настилу з опалого листу, який товстим шаром лежав під деревами, обережно розриваючи гілля всипаної червоними ягодами шипшини, він слухав, чи не почує десь рику оленя* (С. Скляренко); *Сухий сірий порох товстим шаром укривав підлогу* (В. Владко).

◊ **Відпочива́ти (лежа́ти) / відпочи́ти в землі́ (в моги́лі)** *див.* **відпочива́ти; (9) Дале́ко лежа́ти** *від чого, жарт.* — сильно відрізнятися від чого-небудь. — *Ото придумали машину — ручну кукурудзосаджалку! — продовжувала молода сіяльниця. — Чи далеко вона від сапи лежала?* (П. Автомонов); **Душа́ (се́рце) лежи́ть** *див.* **душа́; Ку́пками (ку́пкою) йти (стоя́ти, ступа́ти, лежа́ти, збира́тися, грома́дитися)** *див.* **ку́пка; (10) Ле́гко (пога́но, недо́бре** *і т. ін.)* **лежи́ть** — не дуже оберігається, не охороняється; можна вкрасти. — *Усе, каже, крадь, де тільки легко лежить...* (Панас Мирний); — *От скажіть, тату, а коли ми не брали того, що погано лежало?* (М. Стельмах); *Тітка ж Ялосовета ніколи не зазіхала і не посягала на те, що погано лежить* (П. Загребельний); *Він змалку такий .. Що погано лежить, так і липне до його рук* (В. Дрозд); **(11) Лежа́ти (бу́ти) / лягти́** *(рідко* **облягти́)** **на сме́ртній посте́лі** — тяжко хворіти без надії на одужання; помирати. *В одному монастирі на смертній постелі лежала монахиня* (з рел.-церк. літ.); *У панському дворі було неблагополучно! Маленький, 5 років, паничик Вітюньо обліг на смертній постелі* (Дніпрова Чайка); **(12) Лежа́ти [важки́м] ка́менем (тягаре́м) на се́рці (на душі́)** — гнітити, мучити морально. *Він умів не просто слухати, а викликати у свого співрозмовника бажання висловити все, що важким тягарем лежало на серці* (З. Тулуб); *Першою найболючішою втратою для нього була смерть Юрія Брянського .. Каменем вона тепер лежала на серці...* (О. Гончар); *Благодать Божа торкнулася її серця, жінка зрозуміла, що скоєні гріхи тягарем лежать на душі* (з газ.); **(13) Лежа́ти в ба́нку** — зберігатися в спеціальних закладах (про гроші, коштовності і т. ін.). [Ф е д о р а:] *Чого ж вам іще. Придане дадуть. Кажуть, що на неї тисяча у банкові лежить* (С. Васильченко); — *В шведа тільки в банку лежало вісімсот тисяч доларів, — не рахуючи цінних паперів!* (Л. Кононович); **(14) Лежа́ти в осно́ві** — бути джерелом, вихідним положенням, опорою чого-небудь. *Головне — електрика, яка тут лежала в основі всього, яка слухняно працювала в незліченних складних приладах і апаратах* (В. Владко); — *В основі моїх думок лежить лише спостереження за певними закономірностями життя* (А. Дністровий); *Властивості нових текстильних матеріалів, в основі яких лежать нові синтетичні волокна, недостатньо досліджені* (з наук. літ.); **(15) Лежа́ти в пропа́сниці (в скарлати́ні, в гри́пі** *і т. ін.)* — хворіти на пропасницю (скарлатину, грип і т. ін.). [Ж і н к а:] *Там вогко, як в льоху; моє найменше лежить в пропасниці* (Леся Українка); **(16) Лежа́ти коло́дою** — бути нерухомим, не рухатися. *Він ще живий, він не лежатиме тут колодою, не ждатиме, як прийде смерть...* (М. Коцюбинський); *Борис, що колодою лежав на дні тачанки, мусив слухати, як його переможець насвистував якусь веселеньку пісеньку* (В. Земляк); **(17) Лежа́ти на душі́ (на се́рці)**: а) *(у кого і без дод.)* бути предметом постійних роздумів, переживань, страждань і т. ін.; турбувати, гнітити когось. *Я знаю, що в сього Кирила Тура щось на душі важке лежить* (П. Куліш); *На серці ж у Надії лежала печаль. .. Юрій від одинокого пострілу недобитого фашиста назавжди залишився у чужій землі* (С. Чорнобривець); б) *(кому)* викликати у кого-небудь чиюсь прихильність, подобатися комусь і т. ін.; схвалювати щось. *Грабунок, як такий, ніколи не лежав йому* [Довбушу] *на серці, і тепер та обставина, що він виступав лише яко месник, .. се окрилювало* (Г. Хоткевич); **(18) Лежа́ти на пери́нах (на печі́, на подушка́х** *і т. ін.), ірон.* — нічого не робити, не перетруджуватися; ледарювати. — *Хіба б і ми не лежали на перинах так само, як вони, коли б у нас такі достатки?..* (Панас Мирний); **(19) Лежа́ти на пле́ча́х** *чиїх, кого:* а) бути чиїмнебудь обов'язком. *На його плечах лежало забезпечення безквартирних житлом* (Ю. Збанацький); *Скільки важливих справ лежить зараз на його плечах* (В. Дрозд); б) бути предметом чиїх-небудь турбот, піклувань і т. ін. *Він почав молоти щось про тягар відповідальності, який лежить на його плечах* (Ю. Яновський); **(20) Лежа́ти на пове́рхні** — бути легким, доступним для розуміння, пізнання і т. ін.; бути очевидним. *Сприймання картин завдяки відсутності глибоких і тонких підтекстів та багатоплановості вичерпується незвичайно швидко, як і все, що лежить на поверхні* (О. Довженко); — *Між іншим, непогана ідея. Нікому з нас вона не спала на думку, хоча лежала на поверхні* (О. Авраменко, В. Авраменко); **(21) Лежа́ти на сме́ртному (сме́ртнім) ло́жі (одрі́),** *книжн., уроч.:* а) бути безнадійно хворим;

помирати. [Й о г а н н а:] *То ж він мене зцілив, як я лежала на смертнім ложі!* (Леся Українка); *Яка ж вона проклята, ця влада, декотрі не хочуть випускати її з рук, лежачи й на смертному одрі* (Ю. Мушкетик); б) померти, бути покійником. *На ложі смертному лежить* [покійний] (Ю. Яновський); **(22) Лежа́ти (па́дати) / лягти́ (впа́сти) кри́жем** — лежати, падати лицем до землі, розкинувши руки. *Оксана в двері: "Вбили! вбили!" Та й пада крижем* (Т. Шевченко); *А мати крижем лежала, примерзали коси до снігу* (Л. Костенко); **(23) Лежа́ти під спу́дом (під сукно́м)** — залишатися тривалий час без уваги; бути забутим. *Повісті Т. Г. Шевченка, написані російською мовою на засланні, лежали під спудом аж до 1888 р. і лише потім були надруковані* (із журн.); *Довгий час лежали під спудом великі запаси руди поблизу села* (із журн.); *Справа, що потребувала негайного вирішення, лежала під сукном* (з газ.); **(24) Лежа́ти пласто́м** — тяжко хворіти, не підніматися через слабість; не вставати. *Дід Омелько так заслаб від побоїв, що лежав пластом* (З. Тулуб); *Лежить хлопець пластом, тільки губами спраглими ворушить, тільки дише важко* (Ю. Збанацький); **(25) Лежа́ти при́ смерті** — помирати. *Ледве вблагала* [Анна], *щоб дочку взяти замість Оксеня. Куди йому — лежить при смерті* (І. Цюпа); *Снідали так, ніби хтось у хаті лежав при смерті* (М. Стельмах); *Від Августа Бєльовського Іван дізнався, що сухоти здолали Маркіяна, і він лежить при смерті* (Р. Іваничук); **(26) Лежа́ти тру́пом:** а) погано себе почуваючи, відпочивати після великої втоми, виснажливої роботи, хвороби і т. ін. *Лежали трупом цілий день, братися за роботу було несила* (з газ.); б) тривалий час не використовуватися, бути розкиданим або ставати непридатним (про речі). *Серпи, коси, вози, збруя — все трупом лежить коло хат* (С. Васильченко); **Лежи́ть (ляга́є, заляга́є) / лягла́ (залягла́) пpі́рва** *див.* **пpі́рва; [Лежи́ть] на со́вісті (на сумлі́нні)** *див.* **со́вість; (27) Лі́гма (ле́гма, ле́жма, ле́жнем** *і т. ін.)* **лежа́ти:** а) не вставати з постелі, постійно перебувати в лежачому положенні. *Ці лікарі домучать його, примушуючи сидіти в хаті, пити якісь огидні ліки й не працювати .. Як же йому лежати лежнем, коли вже стільки найкращих літ змарновано* (Василь Шевчук); *Дивно мені, що поки лежав лежма — і в Пакулі був чужаком, а це вже де лечу, там і домівка* (В. Дрозд); *До семи років Б. Стокер як Ілля Муромець лежав лежнем — чимось таким хворів* (із журн.); б) нічого не робити; ледарювати, байдикувати. *День і ніч трудились То на полі, то в городі, лігма не лежали, Зароблене туго, цупко про запас держали* (П. Панч); в) не діяти, не включатися в активне життя; бути пасивним. — *Не вийде, голубе, сиднем сидіти і лежнем лежати! Не той час!* (М. Стельмах); г) дуже сміятися. *Дуже раджу фільм усім, хто любить добрий гумор. Зал просто легма лежав* (з Інтернету); **(28) Ло́ском лежа́ти:** а) бути неприбраним, невпорядкованим і т. ін. [С т е п а н:] *У Трохима лежить все лоском у полі, так я оце йду прохати допомоги у добрих хазяїнів* (М. Кропивницький); б) нічого не робити, байдикувати якийсь час. [Х і в р я:] *Всі лоском лежали аж до другого півдня* (Г. Квітка-Основ'яненко); **(29) На ла́ві лежа́ти** — бути померлим, покійником. [С а в а:] *"Не дочекаєш ти того.., — пищала вона* [мати]. — *Скорше буду на лаві лежати! Ти заженеш мене в сиру землю..!" — та й з тим луснула мене в лице...* (О. Кобилянська); *Прадід наказував зірвати його* [ряст] *швиденько і топтати.., а хто не встигне — тому на той рік рясту не топтати, на лаві лежати* (Ю. Яновський); **(30) Недале́ко лежа́ти** *від чого* — бути чимось схожим на щось інше, але трохи поступатися своїми якостями, властивостями і т. ін. *Були проведені розрахунки для параметрів, що лежать недалеко від цього варіанта* (з наук.-попул. літ.); **(31) Обло́гом (перело́гом, перело́гами) лежа́ти (стоя́ти)** — перебувати в занедбаному стані, не оброблятися впродовж довгого часу (про поле, лан і т. ін.). *Наші ниви суміжні, орю я свою — і дивно мені, що Карпова стоїть облогом, не орана* (М. Коцюбинський); *На селянських землях — на багатирських клинах — зеленіли смуги; орали на зяб. Але бідняцькі осьмини та опруги лежали перелогами* (А. Головко); — *З чого житиме твоя братія, коли немає вже Січі, спорожніли старшинські хутори й зимівники в колишніх паланках і земля там лежить облогом?* (Р. Іваничук); *Вольний, неміряний степ... Років з десять або п'ятнадцять землі перелогом лежать* (Г. Колісник); **Підніма́ти (бра́ти) / підня́ти (взя́ти), що ле́гко лежи́ть** *див.* **підніма́ти; Робо́та лежи́ть** *див.* **робо́та; Се́рце ка́менем лежи́ть** *див.* **се́рце.**

ЛЕЖА́ТИСЯ, жи́ться, *недок., безос., розм., перев. із запереч.* Про можливість або бажання лежати. *Не спиться, не лежиться, і сон мене не бере* (П. Чубинський); *Чайка мусив був лягти в ліжко. Погано лежалося. Брудно, непривітно* (Д. Бузько); *Мати не поспішала вставати, а Юркові не лежалося* (В. Малик); — *Бачиш, сестро, сидіти нам, як мишам, не випадає. — Лежіть. — Не лежиться* (Б. Харчук); *Я примовк і собі, мені погідно лежалося, і дивився я в небо, а там стояли найчудовіші з чудових храми* (Валерій Шевчук).

ЛЕ́ЖАЧИ, *присл.* У лежачому положенні. *Він .. мало вникав у зміст розмови, більше роздивлявся свою співрозмовницю. Зачіска вміло змодельована під недбалий інтелектуальний стиль, чорно-зелені свої очиська часто примружує, мабуть, багато читає лежачи* (Ю. Мушкетик); *Зауважують* [хлопці] *неподалік на лавах двох жінок — одну старшу, яка спить лежачи, друга, молода й ефектна, куняє сидячи* (О. Ірванець).

ЛЕЖА́ЧИЙ, а, е. 1. Який перебуває в горизонтальному положенні, лежить. *Під лежачий камінь вода не тече* (прислів'я); *Нагнувшися до лежачої жінки, взяв* [перший вершник] *її за руку. І, трохи подержавши, проказав глухим голосом: — Вона мертва...* (Т. Осьмачка); *Лежача поза для жерця вважалась непристойною* (Н. Королева); *Я чув, як серце радісно кричить, Щоб ворога лежачого не бить. А розум говорив мені спокійно: Затям, що завжди гадина лежить* (Д. Павличко); *Лежача і частково загорнута в ґрунт стерня запобігає розвиткові вітрової ерозії* (з наук.-попул. літ.); // *у знач. ім.* **лежа́чий,** чого, *ч.;* **лежа́ча,** чої, *ж.* Той (та), хто лежить (у 1 знач.). *Тимко звівся і .. став пробиратися до дверей, переступаючи через ноги лежачих* (Григорій Тютюнник); — *Наша взяла! — закричав Василь, а вся ватага враз оточила лежачих* (К. Гриб); *Божевільні сплески цього сміху дратівливо налітали на тебе, лежачого* (Ю. Андрухович); *Очі лежачого не розплющилися, ознак життя тіло не подавало* (А. Кокотюха); // *геол.* Який залягає (у 3 знач.) в певному стані. *При крутому заляганні бокові породи називають висячим та лежачим боками* (з наук. літ.).

2. Який лежить у ліжку, не може ходити (про хворого). — *Адже я, милі мої, як собі не кажіть, а лежачий хворий, — намагається жартувати зблідлий зв'язковий* (Ю. Янов-

ський); — *Але ж як він увійшов? Він же був лежачий хворий! — здивувалась медсестра* (О. Довженко); *Ми ставимо на ноги лежачих пацієнтів, хворих на розсіяний склероз, і тоді вони здатні хоч якось себе обслуговувати* (із журн.); // *у знач. ім.* **лежа́чий,** чого, *ч.;* **лежа́ча,** чої, *ж.* Той (та), хто лежить (про хворого, хвору). *Всі разом .. обступили хору. Лежача болісно усміхнулась* (О. Назарук); *Обидва, спершу сірий, за ним рудавий, зійшли з дороги набік: до лежачого* (В. Барка); — *Я! — з викликом відповіла лежача. Вона вже давно не встає, але пам'ять не втратила* (Є. Кононенко).

3. *розм.* Який не використовується. *Якби він не пив горілки, то досі б лежачі гроші лежали* (Сл. Б. Грінченка).

◇ **Ле́жаний (лежа́чий) хліб** *див.* **хліб; Лежа́ча робо́та** *див.* **робо́та; Не бий лежа́чого** *див.* **би́ти.**

ЛЕ́ЖАЧКИ, *присл., розм.* Те саме, що **ле́жачи.** *У хлопця починалися сильні головні болі, коли лежачки повертав голову* (з газ.).

ЛЕЖАЧО́К, чка́, *ч.* Зменш. до **лежа́к.** *Вихід на дах робіть із цегли, на даху невелике коліно (лежачок) і тумба, на якій стоятиме труба* (з наук.-попул. літ.); *Лежачок для малюка. Такий недорогий пристрій дозволить вам бути впевненими в тому, що у ванночці дитина не буде ковзати* (з мови реклами); *Лежачок для кішки не варто розташовувати біля джерела тепла, на протязі або проході* (з навч. літ.); *Я в лежачку зараз тримаю не лише бджіл, але й весь пасічний інвентар* (з Інтернету).

ЛЕ́ЖБИЩЕ, а, *ч.* Місце, де лежать стадами тварини. *Лось зрушив із лежбища, а потім і побіг* (Є. Гуцало); *Острови славляться також своїми лежбищами морських котиків і сивучів, як, наприклад, у бухті Піщаній* (із журн.); // *перен., розм.* Те саме, що **лі́гво** 2. *Стогнучи, схлипуючи, важко дихаючи, лицедій підвівся з лежбища* (Ю. Логвин); — *Мене оголосили, Голубе. Виглядає, знають, де моє лежбище. Валити звідси треба* (А. Кокотюха); *Зачумлений від думок і сумнівів, кинув тіло на ялинове лежбище і замкнув очі* (М. Дочинець).

ЛЕ́ЖБИЩНИЙ, а, е. Прикм. до **ле́жбище.** *Після закінчення лежбищного періоду, протягом якого відбувається линяння котиків, вони залишають береги й усю іншу частину року проводять у морі* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕЖЕБО́К, а, *ч., розм.* Те саме, що **ле́жень** 1. [К а р ф у н к е л ь:] *Вам не дають! Ві* [ви] *самі єсть лежебок і ледар — ві* [ви], *руський інтелігент!* (І. Кочерга); *Правда чи неправда — жив Дармоїд. І такий лінивий. Лежебок такий* (І. Нехода); — *Наш цех не потерпить лежебоків* (А. Хижняк); // Уживається як лайливе слово. [Н а ч а л ь н и к п о л і ц і ї:] *Се тут є пара таких каламутників, я їх вже давно на оці маю.* [Д р е й с і г е р:] *Еге ж, пара блазнів, шибеників, лежебоків, волоцюг* (Леся Українка).

ЛЕЖЕБО́КА, и, *ч. і ж., розм.* Те саме, що **лежебо́к;** лежень (у 1 знач.). *Від ледарів і лежебоків усе одніметься колись* (П. Тичина); *Ні, тієї лежебоки Зосі У фільварку більше вже нема* (Л. Дмитерко); — *Вставай, лежебоко, годі хропака давати* (В. Чемерис).

ЛЕЖЕБО́КИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **лежебо́к** і **лежебо́ка.** *Була у чоловіка жінка — лиха, дурна, лежебока* (Номис); *Митька-Мікроб зледачів, як трутень, на зразок покровителя; сам екс-пропагандист, незрівняно* [незрівнянно] *лежебокий, питався, піднявши руки: — Як можна бути таким ледачим?!* (В. Барка).

ЛЕ́ЖЕНЬ, жня, *ч.* 1. *розм.* Той, хто не любить працювати, багато лежить, спить; ледар, нероба. *Його вартівники всі сліпі, не знають нічого, всі вони пси німі, які гавкати не можуть, мрійники, лежні, що люблять дрімати!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); [Т е р п и л и х а:] *Петро добрий парубок.., він не лежень, трудящий, з ним обідніти до злиднів не можна* (І. Котляревський); — *Ченці не ченці, а якісь лежні та дармоїди, ледарі або грошолюби* (І. Нечуй-Левицький); *Бісові лежні так позав'язували мішки з борошном, що, як віз похилився набік, один мішок, скотившися, розв'язавсь* (Б. Грінченко); — *Вставай, лежню, ранок недалеко* (М. Стельмах); — *Продери сліпи, лежню! — розбудив мене Микола на Вигнанці* (Р. Андріяшик).

2. *спец.* Те саме, що **лежа́к** 1. *Нижче під ним було дахове вікно без шибок, в яке легко можна було пролізти на горище, щоб дістатися до лежня в комині* (Б. Антоненко-Давидович); *Стара жінка з дівчатами вилізли на горище. За лежнем була купа старого дрантя* (Л. Первомайський).

3. Брус, колода, що звичайно лежать на землі і служать основою для чого-небудь. *А замшілі дубові мости через рів невідомо коли й підіймалися, бо вже заросли їхні лежні на берегах рову густою травою* (П. Загребельний); *Для пропарювання бочку встановлюють на лагах або лежнях* (з наук. літ.).

4. *діал.* Великий калач, обрядовий весільний хліб. *В п'ятницю до діла лежні з гурту поробили та шишки і перепійці* [перепічки] *в піч посадовили* (А. Метлинський).

◇ **Лі́гма (ле́гма, ле́жма, ле́жнем** *і т. ін.)* **лежа́ти** *див.* **лежа́ти.**

ЛЕЖКИ́Й, а́, е́, *спец.* Здатний добре зберігатися (про фрукти, овочі і т. ін.). *Садівникам подобається компактність невисокої яблуні. Яблука в неї невеликі, але дуже лежкі* (з наук.-попул. літ.); *Фермерське господарство реалізує стійкий проти розтріскування, транспортабельний, лежкий сорт капусти* (з газ.).

ЛЕ́ЖКІСТЬ, кості, *ж., спец.* Властивість за знач. **лежки́й.** *Лежкість плодів залежить від сорту, швидкості дозрівання та умов вирощування* (з навч. літ.); *У відборі плодів для тривалого зберігання особливу роль відіграють сортові особливості, лежкість, строки збирання* (із журн.).

ЛЕ́ЖМА, *присл., розм.* Те саме, що **ле́жачи.** *Кинулись і ми з батьком. Приволокли додому чомусь панську шафу. А вона така здоровенна була, що ледве лежма вміщалась у нашій хаті* (з переказу); *На подвір'ях і кошарах ремиґали лежма воли* (О. Довженко); *Мирон ушивав стріху лежма* (Б. Харчук); *Не забути* [Лесі] *останнього консиліуму в Києві, після якого оце три місяці лежма провалялася в ліжку* (М. Олійник).

◇ **Лі́гма (ле́гма, ле́жма, ле́жнем** *і т. ін.)* **лежа́ти** *див.* **лежа́ти.**

ЛЕ́ЖНЯ́, ле́жні́, *ж., розм.* Те саме, що **лежа́ння.** *За лежнею ніколи й посидіть* (прислів'я); *За дітьми навздогінці побігли три собаки. Певно, й їм остогидла сидня та лежня в дворі* (І. Нечуй-Левицький); *На селі страшенно сміялися й глузували з Романа, лаяли за лежні та за те, що високо нісся* (Б. Грінченко); — *Господи, яке то вже до лежні воно! Хоч би людей стидався!* (А. Тесленко).

◇ **Не зна́ти си́дні за ле́жнею** *див.* **зна́ти.**

ЛЕ́ЗВО, а, *с., рідко.* Те саме, що **ле́зо.** *Гостре лезво.*

ЛЕЗГ *див.* **ле́зги.**

ЛЕ́ЗГИ, ів, *мн. (одн.* **лезг,** а, *ч.), заст.* Лезгини. *У писемних джерелах назва "лезги" відома з XII ст.* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕЗГИ́Н *див.* **лезги́ни.**

ЛЕЗГИ́НИ, ів, *мн. (одн.* **лезги́н,** а, *ч.;* **лезги́нка,** и, *ж.).* Народність, що проживає в південному Дагестані та прилеглих територіях Азербайджану. *За віросповіданням більшість сучасних лезгинів — мусульмани-суніти* (з наук.-попул. літ.); *Основу господарства лезгинів становлять землеробство, садівництво і тваринництво* (з навч. літ.).

ЛЕЗГИ́НКА[1] *див.* **лезги́ни.**

ЛЕЗГИ́НКА[2], и, *ж.* Народний танець лезгинів, поширений серед усіх гірських народів Кавказу. *Почалася лебедино-плавна і в той же час — бурхлива в своїм темпі лезгинка* (Іван Ле); *Палац аж хитався від гопака, від метелиці, від камаринської, від лезгинки, мазурки, краков'яку* (В. Нестайко); *Падали б у сердечнім запалі венгри* [угорці] *— від чардашу, .. поляки — від краков'яку, греки — від сіртаки* [сиртакі], *дагестанці — від лезгинки в хвилину своєї національної радості* (М. Матіос); // Музика до цього танцю. *Серед молоді XXI століття лезгинка не втратила своєї актуальності, особливим попитом користується гра цієї мелодії на гітарі* (з наук.-попул. літ.); *У лезгинки швидкий темп, динамічна й чітка мелодія* (з навч. літ.).

ЛЕЗГИ́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лезги́ни.** *Лезгини спілкуються лезгинською мовою, що входить до нахсько-дагестанської групи північнокавказьких мов* (з наук.-попул. літ.); *Представники лезгинських суспільних організацій регулярно заперечують офіційні дані про чисельність лезгинів в Азербайджані, уважаючи їх заниженими* (із журн.); *Імамат Шаміля займав територію, обмежену з півночі, сходу й заходу трьома ріками, а з півдня — лезгинською кордонною лінією* (з газ.).

ЛЕ́ЗО, а, *с.* Гостра різальна частина, сторона якогось знаряддя, холодної зброї. *Дон Жуан бере шпагу до рук і проводить рукою по лезу* (Леся Українка); *Зашелестіли по жовтих стеблах блискучі й жовті леза кіс* (А. Шиян); *Різці — найпоширеніший вид різального інструмента з одним лезом* (з наук. літ.); * Образно. *Я, опам'ятавшись, приходжу до самого леза свідомості* (Б. Антоненко-Давидович); * У порівн. *Подія кожна, кожна новина, Мов гостре лезо, ранять мою душу* (Л. Дмитерко); // Уся різальна частина такого знаряддя. *Лише де-не-де прорывались яскраві сонячні пасма і стояли, як мечі, уткнуті лезами в землю* (І. Багряний); *Василеві він подарував складаний ножик з двома лезами й з шилом!* (С. Скляренко); *Схрестивши два смертельних леза перед обличчям, він ледь помітно торкнув жеребця шпорою* (М. Руденко); *Ніж для м'яса, з широким лезом, мій улюбленець серед ножів, не лежав поруч з рештою* (С. Андрухович); * У порівн. *І сонце знов понад пітьмою Підносить промені, мов леза* (Я. Шпорта); // *розм.* Тонка сталева пластинка з двома гострими краями, яка є частиною безпечної бритви. *Він .. видобув лезо безпечної бритви .. і нагало зняв бороду* (Ю. Яновський).

◊ **Взя́ти на ле́за** *див.* **узя́ти; Ходи́ти по ле́зу бри́тви (ножа́) (по бри́тві, по ни́точці)** *див.* **ходи́ти.**

ЛЕ́ЗОВИЙ, а, е. Прикм. до **ле́зо.** *Вся стеля була нашпигована різними ножами — лезами донизу, які давали дивні відблиски, тіні, лезовий ліс створював неповторну акустику і додавав приємного неспокою* (Т. Прохасько); *Звичайно мотики були оброблені грубими великими відколами, рідше лезова частина підшліфована або загострена за допомогою дрібніших відколів* (з наук. літ.); *Кремінь посідав головне місце у виготовленні різноманітного лезового реманенту* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕ́Ї, лей, *мн. (одн.* **ле́я,** ле́ї, *ж.).* Нашивки з цупкої тканини або шкіри на ті місця штанів вершника, які можуть стикатися з сідлом. *Для леї використовують тонку шкіру або замшу, а іноді й сукно* (з наук.-попул. літ.); *Обробляють кілька знімних взаємозамінних лей при виготовленні штанів без підкладки. Леї прикріплюють до виробу роз'ємним способом* (з навч. літ.).

ЛЕЙ, я, *ч.* 1. Грошова одиниця Румунії, що дорівнює 100 бань. *Чому вони вирішили вбабахати* [вкласти] *в мене ці сім або вісім мільйонів старих румунських лей за одну готельну ніч, я не знаю* (Ю. Андрухович); *Хатні миші так і не перетрубили той, колись вартісний, цісарський папір, який Катрінка через незнання не встигла обміняти на нові гроші — румунські леї* (М. Матіос); *Румунський лей було введено в обіг у 1867 р., а з 1890 р. він став єдиною національною валютою* (з навч. літ.).

2. Грошова одиниця Молдови. *Лей було введено 1993 року на заміну молдовському купонові* (із журн.).

ЛЕЙБ-... Перша частина складних слів, що означає: який входить до обслуги монарха; придворний, напр., л е й б - г в а́ р д і я, л е й б - г у с а́ р.

ЛЕЙБ-ГВАРДІ́ЄЦЬ, і́йця, *ч.* Той, хто входить до складу лейб-гвардії. *— А на вуса подивитись — герой! Такі вуса хіба що в імператорських лейб-гвардійців були* (І. Муратов); *Коли звинуваченого привозили після суду, то, глянувши на лейб-гвардійця, котрий його супроводжував, можна було визначити, яким був вирок* (з наук.-попул. літ.); *Лейб-гвардійці в Данії вбрані в історичну форму і чорні шапки, пошиті зі шкур канадських ведмедів* (із журн.); *На фотографії лейб-гвардієць палацового кавалерійського полку допомагає хлопцеві сісти на коня після падіння* (з газ.).

ЛЕЙБ-ГВАРДІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лейб-гва́рдія** і **лейб-гварді́єць.** *Призначений у лейб-гвардійський гренадерський полк у Петербург, він починає вимагати у батьків гроші* (з наук.-попул. літ.); *У дворічному віці Карл Густав Крейц був зарахований лейтенантом до лейб-гвардійського кінного полку* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕЙБ-ГВА́РДІЯ, ї, *ж.* Привілейовані військові підрозділи в ряді монархічних країн; спочатку — особиста охорона монарха. *Я хочу битися з тобою особисто. Прошу тебе. Може, я вб'ю тебе індивідуально, а ні, — так ти мене. Адже обидва ми улани лейб-гвардії його величності* (О. Довженко); *Під гуркіт барабанів та неприємний присвист флейт маширували роти лейб-гвардії, призначені в караул* (Ф. Бурлака); *Вигавкував команди якийсь інший офіцер, розцяцькований і в пір'ї, як я довідався потім, то був ад'ютант лейб-гвардії Преображенського полку Артемій Максимович, либонь, наш колишній земляк* (Ю. Мушкетик); *Поміщика — поручника лейб-гвардії — супроводив великий обоз із майном та обслугою* (І. Дзюба).

ЛЕЙБ-ГУСА́Р, а, *ч., іст.* Гусар, що служив у лейб-гвардії. *Він мріяв після гімназії одразу податися до кавалерійського училища, щоб стати якщо не лейб-гусаром, то кавалергардом* (Б. Антоненко-Давидович).

ЛЕЙБ-ГУСА́РСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **лейб-гуса́р.** *1817 р. Вознесенський (Софійський) собор було передано розквартированому поблизу лейб-гусарському полку* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕ́ЙБИК, а, *ч., діал.* Чоловічий або жіночий верхній одяг (звичайно без рукавів). *Жінка висмикнула вати з свого старого лейбика й дала Дрімайлові* (І. Нечуй-Левицький); *Гончаренко .. показав мені складені на лаві шовкову добру хустку, лейбика, спідничку й інші речі міщанського жіночого вбрання* (Л. Старицька-Черняхівська); *Він був у довгому лейбику до колін, в хромових чоботях* (В. Кучер); *У плечі вперся молодецький чорноморський вітрище, продуваючи шинелю, Левадишин лейбик і сорочку, яка, одначе, прилипла до тіла, зволожена потом* (Р. Андріяшик); *Хата шевця Омеляна Шкути, сумирного клишоногого чоловічка в порваному єврейському лейбику, .. стояла на самому кінці посаду* (Ю. Мушкетик); *По сніданкові вдягнув чисту сорочку, нового лейбика, бриля, намастив чоботи, гребінцем розчесав вуса* (Ю. Хорунжий); // Сукняна безрукавка жителів передгір'я Карпат, рівнинної частини Західної України та Полісся. *Лемківські чоловіки вдягають сорочку. На сорочку надягають камізельку, лейбик з гарними прикрасами спереду* (з наук.-попул. літ.); // Те саме, що **жиле́т** 1. *На нім була коротка витерта гунька гнідого сукна, а під нею полотняний лейбик* (І. Франко).

ЛЕ́ЙБИЧОК, чка, *ч., діал.* Зменш.-пестл. до **ле́йбик.** *Я купив Марині гаптований лейбичок з гранатового оксамиту* (Р. Андріяшик).

ЛЕЙБЛ, у, *ч., розм.* Етикетка (бирка), на якій указано країну-виробника або ж підприємство, фірму, торговельну марку, інформацію про товар. *Пані Зоня на підтвердження своїх слів демонструвала лейбл на шовкових нутрощах сумочки: вишита золотом корона та надпис* (Г. Вдовиченко); *До упаковки кожного продукту прикріплений лейбл, що містить інформацію про відсотковий уміст генетично змінених компонентів* (з газ.).

ЛЕЙБ-МЕ́ДИК, а, *ч., іст.* Придворний лікар. — *Лейбмедик.., — представив він свого супутника* (З. Тулуб); *Отакий лікар Ікрамов .. був би саме на місці в ролі лейб-медика при дворі еміра бухарського* (Б. Антоненко-Давидович); — *Я, як лейб-медик двору її величності, вимагаю припинити це знущання, так ви захворієте* (О. Іваненко); *У суспільстві почали поширюватися чутки, нібито Микола I не помер, а отруївся, випросивши отруту у лейб-медика Мандта* (з газ.).

ЛЕЙБОРИ́ЗМ, у, *ч.* Ідеологія й політика робітничих партій в окремих країнах (Велика Британія, Нова Зеландія, Австралія та ін.), що ґрунтуються на прагненні до гармонізації класових інтересів у суспільстві. *Проблеми всередині лейбористської партії переросли в застійні явища, лейборизм зупинився на рівні повоєнних років* (з наук. літ.); *Основна ідея лейборизму полягала в націоналізації провідних галузей промисловості* (з навч. літ.).

△ **(1) Нови́й лейбори́зм** — період в історії британської лейбористської партії з 1994 до 2010 року, коли партія відкрито перейшла до підтримки ринкової економіки. *Політична філософія нового лейборизму ґрунтувалася на ідеях Ентоні Гідденса про "третій шлях", який мав забезпечити синтез капіталізму й соціалізму* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕЙБОРИ́СТ, а, *ч.* 1. Член лейбористської партії. *У 2000 р. в одинадцятьох із п'ятнадцяти повноправних тоді членів ЄС при владі були лівоцентристи — соціал-демократи, соціалісти й лейбористи* (із журн.).

2. Той, хто має лейбористські переконання, прихильник ідей лейборизму. *Чистий тобі лейборист. Між соціалізмом і королем вертівся, як мокра миша* (Остап Вишня); *Лейбористи хочуть збільшити кількість поліцейських та зробити суворішими покарання за кримінальні злочини* (з наук.-попул. літ.); *Лейбористи вболівають за реформи в національній системі охорони здоров'я та середньої освіти* (з газ.).

ЛЕЙБОРИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **лейбори́ст.** *Вискочила немолода й некрасива лейбористка й закричала на весь зал: — Містер Черчилль, Ви неможливі!* (із журн.); *У шістдесятих роках у Югославії до мого друга приїхала якась дама, чи то лейбористка, чи то консерватор, загалом із парламенту* (з газ.).

ЛЕЙБОРИ́СТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лейбори́ст** і **лейбори́зм.** *Лейбористська партія Великої Британії, що виросла із фабіанських товариств, сформувалася на початку XX ст. на базі профспілкового руху* (з наук. літ.); *2007 року курс лейбористського уряду, спрямований на спорудження доступного житла, спричинив новітній будівельний бум у Великій Британії* (з газ.).

ЛЕ́ЙДЕНСЬКИЙ, а, е: △ **Ле́йденська ба́нка** *див.* **ба́нка**[1].

ЛЕ́ЙКА, и, *ж., розм.* Вид вузькоплівкового фотографічного апарата. *Він мав два найновіших апарати: лейку та ще один досить портативний апарат, із змінними об'єктивами* (М. Трублаїні); *Входять кореспондент Крикун та редактор Тихий. На поясі у Крикуна великий маузер, на грудях висить лейка* (О. Корнійчук); *У мене є велика колекція фотоапаратів — майже 800 екземплярів — від лейки до найсучасніших* (з газ.).

ЛЕЙКЕМІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **лейкемія.** *Лейкемічний синдром характеризується значною інтоксикацією, слабістю, втомлюваністю, пітливістю, підвищенням температури* (з навч. літ.); // Зумовлений лейкемією. *Лейкемічний артрит при гострих формах лейкозу можна помилково прийняти за ревматоїдний артрит* (з наук. літ.).

ЛЕЙКЕМІ́Я, ї, *ж.* Те саме, що **лейко́з.** [Віктор Олександрович:] *Дізнався.., що Олечка померла. Десять років тому, навіть одинадцять. Згоріла від лейкемії* (В. Нестайко); *Сергія аж поморозило. Тепер він більше не сумнівався в тому, що дівчина приречена. Ні, вона зовні не змінилася, минуло надто мало часу. Лейкемія скрадається поступово* (І. Білик); *Він пише мені і про те, які складні у нього стосунки з його теперішньою дівчиною Ліною, яка набагато молодша від нього і у якої якась дуже незвичайна форма лейкемії* (Н. Сняданко); *Відомі фактори, вплив яких збільшує ризик захворювання на лейкемію: тривалий вплив радіації, контакти з хімічними речовинами, курс хіміотерапії, який пацієнт проходив для лікування іншого ракового захворювання* (з навч. літ.).

ЛЕЙКІ́ЗМ, у, *ч., фізл.* Мутація, що призводить до того, що волосяний покрив стає білим, а шкіра під ним рожевою. *Девід показав фотографії горобця британським фахівцям, які визначили, що у птаха не альбінізм (бо очі не червоні), а лейкізм* (із журн.).

ЛЕЙКОДЕ́РМА, и, *ж., вет., мед.* Зменшення або зникнення пігментації шкіри унаслідок захворювань чи побічної дії ліків. *Лейкодерма — це не самостійне захворювання, а характерна ознака хвороб, що супроводжуються порушенням пігментації шкіри* (з навч. літ.); *Білі пігментні плями на тілі можуть свідчити про наявність таких захворювань: висівковий лишай, білий лишай, лейкодерма* (із журн.).

ЛЕЙКО́З, у, *ч.* Захворювання клітин крові, що уражає кістковий мозок та інші кровотворні органи людини і тварин. *Кількість білокрівців при лейкозах надмірно зростає, і вони руйнують лімфатичну систему організму* (з навч. літ.); *До лейкозів належить група захворювань, різних за своєю етіологією* (із журн.); * Образно. *Стоять солом'яні дими, Прошиті ниткою морозу. А далі — урвище пітьми І небо, сиве од лейкозу* (П. Гірник).

△ **(1) Моноцита́рний лейко́з** — онкологічне захворювання крові, у результаті якого в периферійній крові утворюється значна кількість моноцитів. *При моноцитарному лейкозі відзначають такі симптоми, як значне зниження гемоглобіну, різке зменшення ваги, підвищення температури і т. ін.* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕЙКО́ЗНИЙ, а, е. Прикм. до **лейко́з.** *Метастазування при лейкозі супроводжується появою лейкозних інфільтратів у різних органах — печінці, селезінці, лімфатичних вузлах та ін.* (з наук. літ.); *Лейкозні клітини за багатьма ознаками відрізняються від своїх нормальних гомологів, їх називають атиповими* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕЙКО́МА, и, *ж., вет., мед.* Те саме, що **більмо́** 1. *Лейкома, зрощена з райдужною оболонкою, може призвести до вторинної глаукоми* (з наук.-попул. літ.); *Більшість лейком утворюється внаслідок рубцевих змін рогівки після її запалення* (з навч. літ.).

ЛЕЙКОПЕНІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Зменшення кількості лейкоцитів у крові людини й тварин. *Найчастішим ускладненням опромінення є зміна складу крові — променева лейкопенія* (з наук. літ.); *Лейкопенія може бути ускладненням інших захворювань* (з навч. літ.).

ЛЕЙКОПЛАКІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Ураження слизових оболонок, яке характеризується зроговінням покривного епітелію різного ступеня вираженості. *Лейкоплакія порожнини рота — хронічний розлад, який вважається передраковою хворобою* (з наук.-попул. літ.); *Лейкоплакія шийки матки нерідко виникає в результаті інфекційно-запальних процесів* (із журн.).

ЛЕЙКОПЛА́СТ *див.* **лейкопла́сти.**

ЛЕЙКОПЛА́СТИ, ів, *мн. (одн.* **лейкопла́ст,** а, *ч.).* Безбарвні дрібні утворення в клітинах більшості рослин. *Існують три типи пластидів: хлоропласти, хромопласти та лейкопласти* (з наук.-попул. літ.); *У більшості клітин рослини ядро оточене дуже дрібненькими безбарвними зернятками або кульками: це лейкопласти* (з навч. літ.).

ЛЕЙКОПЛА́СТИР, у, *ч.* Вид пластиру (у 1 знач.) з липкою поверхнею, який застосовують для заклеювання дрібних порізів, саден. *Торкається* [Рома] *рукою до білого лейкопластиру на брові, в її очах стоять сльози, наче ось-ось заплаче* (А. Дністровий); *Дон відмочив присохлі до ран бинти, змазав Максові п'яти смердючою мазючкою з аптечки, наклав пов'язку — просякнуту маззю вату, поверх лейкопластир* (Люко Дашвар).

ЛЕЙКОПЛА́СТИРНИЙ, а, е. Стос. до лейкопластиру. *Лейкопластирну пов'язку можна застосовувати для зближення країв рани, що гранулює, для лікування переломів кістки методом постійного витягування, особливо в дітей* (з наук.-попул. літ.); *На лейкопластирну основу накладаємо марлеву серветку й просочуємо маззю* (з навч. літ.); // У якому використовують властивості лейкопластиру. *У комплексній програмі реабілітації для усунення асиметрії проводять лейкопластирне витягування м'язів з неураженої сторони обличчя на уражену* (із журн.).

ЛЕЙКОТРО́П *див.* **лейкотро́пи.**

ЛЕЙКОТРО́ПИ, ів, *мн. (одн.* **лейкотро́п,** у, *ч.).* Речовини, які використовують для одержання білих чи жовтих узорів на тканинах, пофарбованих кубовими барвниками. *Лейкотропи застосовують для витравлення тканин нанесенням способом друкування на пофарбовану тканину складників, що руйнують барвник* (з наук.-техн. літ.).

ЛЕЙКОЦИ́Т *див.* **лейкоци́ти.**

ЛЕЙКОЦИТА́РНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до лейкоцитів. *Дослідження лейкоцитарної формули має велике значення в діагностиці більшості гематологічних, інфекційних захворювань, а також для оцінювання тяжкості стану й ефективності терапії* (з навч. літ.); *Лейкоцитарний людський інтерферон — це група білків, синтезованих лейкоцитами донорської крові у відповідь на вплив вірусу* (із журн.); // Пов'язаний із кількістю лейкоцитів. *Лейкоцитарний індекс інтоксикації характеризує реакцію системи крові* (з наук. літ.).

ЛЕЙКОЦИ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **лейкоци́т,** а, *ч.), фізл.* Білі кров'яні тільця; білокрівці. *Уводячи жабі мікроби сибірки, І. І. Мечников виявив, що незабаром усі вони були захоплені лейкоцитами і захворювання не наставало* (з наук. літ.); *На відміну від еритроцитів, що рухаються завдяки току крові, лейкоцити здатні самі активно рухатися подібно до амеби* (з навч. літ.); *У боцмана виявилась нульова, найпоширеніша, група крові з цілком нормальним вмістом гемоглобіну і тільки дещо підвищеним процентом лейкоцитів* (М. Дашкієв).

ЛЕЙКОЦИТО́З, у, *ч., вет., мед.* Збільшення кількості лейкоцитів у крові. *Гіпертермія супроводжується помірним лейкоцитозом* (з наук. літ.); *Лейкоцитоз може бути фізіологічним і патологічним, перший виникає у здорових людей, другий — при певних хворобливих станах* (з навч. літ.).

ЛЕЙСТРО́ВИЙ, о́ва́, о́ве́, *діал., іст.:* **Реєстро́ві** *(діал.* **лейстро́ві) козаки́** *див.* **коза́к.**

ЛЕЙТЕНА́НТ, а, *ч.* Військове звання молодшого офіцерського складу в армії і військовому флоті України і багатьох інших країн, а також особа, яка має це звання. *І вони* [дівчата] *тепер солдати і командири, лейтенанти, капітани і майори, льотчики і зенітники* (Остап Вишня); *Лейтенант був справді орденоносець. Але це виявилося щойно згодом* (І. Багряний); *— А хто в тебе за стіною живе? — стривожився Шугалія. — Свої. Лейтенант з міліції* (В. Кучер); *Доки Черниш лікувався, в полк йому прийшло звання лейтенанта* (О. Гончар); *Лейтенант, забачивши множество* [велику кількість] *орденів та медалей на батькових грудях, відразу ж присмирнів* (М. Вінграновський).

(1) Моло́дший лейтена́нт — перше офіцерське звання в армії, флоті, поліції України та деяких інших країн, а також особа, яка має це звання. *Вийшовши за двері, молодший лейтенант випрямлявся, .. і дзвінким, срібного тембру голосом*

викрикував прізвище того, кого викликалося до кабінету військкома чи на комісію (Григорій Тютюнник); *Молодший лейтенант, худорлявий, невисокий хлопець, трохи іронічно розповів Григору про немудрі причандалля сажотруса* (О. Бердник); *Першим вийшов з строю невисокий білобровий Мулик, молодший лейтенант, що потрапив у полон десь під Старою Русою* (П. Загребельний); **(2) Ста́рший лейтена́нт** — третє офіцерське звання в армії, флоті, поліції України та деяких інших країн, а також особа, яка має це звання. *Коли на старшого лейтенанта Пахомова наринув ворожий вал, артилеристи запрацювали в граничному темпі* (О. Довженко); *Я назвав номер частини. Старший лейтенант аж руками розвів. — Так це ж до нас, браток! Просто чудово! Винищувач?* (В. Малик); *Виходило, що старший лейтенант Рибалка замість злочинців ловити ходить по квартирах і, користуючись службовим становищем, безкарно ображає заслужених людей* (А. Кокотюха).

ЛЕЙТЕНА́НТИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **лейтена́нт.** *Чумаченкові замполіт наказав .. самому пройтись по стрілецьких ротах, уважно обстежити здоров'я своїх юних лейтенантиків* (О. Гончар); *— Всім у вагон! — гукнув молодий, акуратненький лейтенантик, суворо скинувши бровами* (В. Шкляр); *Солдатів коло тих зеніток було десь до десятка, а з ними офіцер, лейтенантик зовсім молодюсінький* (В. Лис); // *зневажл.* Про лейтенанта, який не відповідає за моральними або професійними принципами своєму званню. *Виклик у військкомат. Приїжджаю сьогодні. Ну, думаю, спасибі командуючому, не забув. А там сидить якийсь тиловий лейтенантик. Без військової виправки, окуляри на носі* (О. Чорногуз); *Один миршавий лейтенантик із НКВД міг поламати життя бойовому офіцерові, старшому за званням, не кажучи вже про рядових бійців-окопників* (А. Кокотюха).

ЛЕЙТЕНА́НТІВ, това, тове. Прикм. до **лейтена́нт.** *Помічав* [Маковей] *при світлі цигарки гостру борозну на смуглявому лейтенантовім чолі і сам хмурився, щоб у нього теж з'явилась така борозна* (О. Гончар); *Невимушена елегантність його манер, гідність, люб'язність і мужність, що світилися з його обличчя, зовсім не в'язалися з поквапним лейтенантовим висновком щодо грального кишла* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Р. Стівенсона); // Належний лейтенантові. *Лейтенантова шабля ударила гостряком у ліву руку Остюка* (Ю. Яновський); *Зачепився поглядом* [Максим] *за лейтенантів кашкет — і згадав тюрму й винахідливість в'язнів. — Ви шукаєте паперу, хлопці, а папір при вас! — звернувся він до своїх нових друзів* (І. Багряний).

ЛЕЙТЕНА́НТ-КОМАНДО́Р, ~а-~а, *ч.* Військове звання у військово-морських силах та морській авіації Великої Британії, країн Британської Співдружності, США і т. ін. *Мало того, що Ортеґа салютував мені й рапортував по-воєнному, — на ньому ще й був флотський мундир! Такий самісінький, як у мене, лише з відзнаками лейтенанта-командора — чи то пак капітана третього рангу* (О. Авраменко, В. Авраменко); *У ВМФ США існує звання лейтенант-командор, яке на один ранг вище за лейтенанта* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕЙТЕНА́НТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лейтена́нт.** *— Звідки ти й куди?! — накинувся на однокашника енкаведист у лейтенантському чині* (Олекса Ізарський); *— Особисто я вважаю, що кадет Леблан цілком заслуговує на молодший лейтенантський чин* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Належний лейтенантові. *В першу мить Марися не розгледіла, що то Костя стоїть до неї спиною в своїй новенькій лейтенантській формі* (О. Гончар); *Ми рвучко обернулися — у дверях стояла тітонька-міліціонер з лейтенантськими погонами* (В. Нестайко); *Відразу, як оформили переведення, підвищили у званні — тепер одягнув* [Мишко] *міліцейську форму з лейтенантськими погонами* (А. Кокотюха).

ЛЕЙТМОТИ́В, у, *ч.* 1. *муз.* Основний мотив (тема), пов'язаний з певним образом, ідеєю, явищем, що неодноразово повторюється в опері, балеті, симфонії, характеризуючи певну дійову особу, явище, стан і т. ін. *Термін "лейтмотив" був уведений у теорію музики Ріхардом Вагнером, і пізніше його почали використовувати в літературознавстві* (з наук. літ.); *У мелодії весь час проривався і повторювався в різних варіаціях один сумний лейтмотив* (О. Іваненко).

2. *літ.* Конкретний образ, часто повторювана деталь, головна тема чи ідея, визначальна інтонація, що пронизують твір або всю творчість письменника. *Лейтмотив зради і вірності знайшов художнє продовження у віршованих романах "Маруся Чурай" та "Берестечко"* (з навч. літ.); *Дослідники творчості А. Малишка зазначають, що основний лейтмотив його поезій — єднання з рідною природою і народом* (із журн.).

3. *перен.* Основне положення, думка, що повторюються, підкреслюються в чому-небудь. *"Найбільше щастя для людини — бути вільною. Людина усвідомлює це тільки тоді, коли у неї забирають цю свободу" — такий лейтмотив лекції, яку лідер гурту "Океан Ельзи" прочитав на зустрічі зі студентами в київській Політехніці* (з газ.).

ЛЕЙТМОТИ́ВНИЙ, а, е. 1. *муз.* Стос. до лейтмотиву (у 1 знач.). *Характерні риси одночастинних поем Р. Штрауса — лейтмотивний розвиток, трансформація тем, блискуче оркестрування* (з наук.-попул. літ.).

2. *літ.* Стос. до лейтмотиву (у 2 знач.). *Опис буяння городнього царства — лейтмотивний повтор-нагнітання однозначних деталей — стає* [в "Голодній волі" Панаса Мирного] *засобом передання настрою кріпацької маси* (з навч. літ.).

ЛЕЙТТЕ́МА, и, *ж., муз.* Те саме, що **лейтмоти́в** 1. *Українська тема утверджується як лейттема першої частини 3-го фортепіанного концерту С. С. Прокоф'єва* (з навч. літ.); *Мелодія одного з романсів Г. Берліоза згодом увійшла як лейттема в його "Фантастичну" симфонію* (із журн.).

ЛЕЙЦИ́Н, у, *ч., хім.* Незамінна амінокислота, що входить до складу тваринних і рослинних білків. *Лейцин має бути представлений у достатній кількості в нашому раціоні* (з наук.-попул. літ.); *Яка з амінокислот — лейцин чи аланін — має більшу гідрофільність?* (з навч. літ.).

ЛЕЙЦИ́Т, у, *ч.* Сірий, білий або жовтуватий мінерал магматичного походження, який легко перетворюється в глинисті мінерали. *Лейцит звичайно трапляється в молодих вулканічних лужних породах* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕЙШМАНІО́З *див.* **лейшманіо́зи.**

ЛЕЙШМАНІО́ЗИ, ів, *мн. (одн.* **лейшманіо́з,** у, *ч.), вет., мед.* Група інфекційних захворювань, які спричиняють ураження шкіри, слизових оболонок та внутрішніх органів. *Клінічні прояви вісцерального лейшманіозу в осіб з недостатністю імунної системи різняться від класичних* (з наук. літ.); *Джгутикові трипаносоми і лейшманії (переважно*

тропічні види) спричиняють такі захворювання, як сонна хвороба і лейшманіози (з навч. літ.).

ЛЕЙШМАНІЯ, ї, *ж.* Рід найпростіших класу джгутикових, внутрішньоклітинні паразити людини і деяких тварин. *Певні види генів мають стійкість до сальмонели, лейшманії та різних видів мікробактерій* (з наук.-попул. літ.); *Лейшманії струмом крові розносяться у внутрішні органи, осідаючи переважно в селезінці, лімфатичних вузлах, печінці, кістковому мозку* (з навч. літ.).

ЛЕК, а, *ч.* Грошова одиниця Албанії. *Назва "лек" походить від скорочення імені Олександра Великого* (з наук.-попул. літ.); *У 1991 році в обіг було введено банкноту номіналом 100 леків, за нею — банкноту в 500 леків* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕКА́Ж, у, *ч., спец.* Зменшення ваги або об'єму товару через його витікання, висипання, усихання під час перевезень. *При перевезенні сипких вантажів автотранспортне підприємство має запобігати лекажу (вивітрюванню під час транспортування)* (з навч. літ.).

ЛЕКА́ЛО, а, *с.* 1. Фігурна лінійка для викреслювання кривих ліній. *Тато по суботах озброювався лінійкою і лекалом, міряючи відстань між меблями і прикидаючи, що і куди можна було б пересунути і переобладнати* (Н. Сняданко); *Розкрій тканини для виготовлення всіх частин маски здійснюють за допомогою викройок і лекал* (з навч. літ.); *Індивідуальне замовлення костюма вимагає створення іменних лекал, збереження їх в архіві ательє та коригування залежно від форми одягу й сезону* (з газ.); * Образно. *Час уже зрозуміти, що на земній кулі є люди, викроєні інакше, ніж ми. І не лізти до них зі своїм лекалом* (Л. Костенко).

2. *техн.* Те саме, що **калібр** 3. *Контроль за дотриманням проектних розмірів укосів при спорудженні гребель здійснюється за допомогою пересувних укісних лекал* (з наук. літ.); *Вимірювальне лекало застосовують у машинобудуванні, кораблебудуванні і т. ін.* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕКА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **лека́ло.** *Лекальні лінійки виготовляють завдовжки від 25 до 500 мм з вуглецевої інструментальної або легованої сталі* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **фігу́рний** 1. *Ходжаєв пройшовся в тунелі, побув у бетонному цеху, де виготовлялися на каркасі з напівстальних прутів лекальні сектори — тюбінги тунельного личкування* (Іван Ле); *Безліч графіків на робочому столі справляли враження акуратно виконаних, але цілком випадкових лекальних кривих, пов'язаних одна з одною хіба що законами орнаментовки* [орнаментування] (О. Тесленко); *Аркатурні фризи складаються з лекальних частин аркатури* (з наук. літ.).

ЛЕКА́ЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, який виготовляє лекала. — *Розумієш? Слюсар найвищого розряду. Інструменти робив. Точні. Лекальник я* (І. Муратов); *Лекальник створює зі спеціального паперу лекала для швейних виробів* (з навч. літ.).

ЛЕКА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **лека́льник.** *Після закінчення училища Катерина працювала лекальницею на швейній фабриці* (з газ.).

ЛЕ́КВАР, у, *ч., діал.* Варення зі слив. *Зварений гарячий леквар перекладають у керамічні горщики, каструлі або в скляні банки, накривають пергаментом* (із журн.); *Фестиваль леквару на Закарпатті відвідали близько тисячі туристів* (з газ.).

ЛЕКСЕ́МА, и, *ж., лінгв.* Слово як самостійна смислова одиниця, що розглядається в мовознавстві в усій сукупності своїх форм і значень. *Деякі з іншомовних лексем адаптувалися на україномовному ґрунті* (з наук. літ.); *Діалектизм може заступати нормативну лексему не лише в її основному значенні, а й у багатьох випадках образного, переносного вживання* (з навч. літ.); * Образно. *Курсант мені й каже, що ми вже не у Львові. Я .. пояснюю: Львів-то хоч і Львів, але вже тепер зовсім інший, паралельний .. Інші лексеми, особливий синтаксис* (Любко Дереш).

ЛЕКСЕ́МНИЙ, а, е, *лінгв.* Стос. до лексеми. *Сучасна науково-технічна військова термінологія є відкритим системним утворенням, яке постійно поповнюється лексемними запозиченнями з термінологій суміжних або дотичних наукових дисциплін* (з наук. літ.); *На морфемному та лексемному рівнях категорія множинності представлена граматичною категорією числа* (з навч. літ.).

ЛЕ́КСИКА, и, *ж.* Сукупність слів, словниковий склад мови в цілому або її діалекту, а також певної сфери спілкування, стилю мови. *Серед слов'янських мов наша мова найбагатша на лексику* (І. Огієнко); *Цей зворот* [мертва хватка], *як довели мовники-дбайливці, свого часу занесли в лексику мисливці* (Д. Білоус); *Основним способом збирання, опису, систематизації лексики є мовні словники* (з наук. літ.); *За стилістичною активністю лексика поділяється на нейтральну і стилістично забарвлену* (з навч. літ.); // Словниковий склад твору або творів якогось автора. *Потім Богдан* [Хмельницький] *навчався в українській школі, де саме — невідомо, але на це вказує лексика його листів — тогочасна українська літературна мова* (О. Апанович); *Барвиста, щедра на синоніми лексика "Тронки" О. Гончара збагачує мову рідковживаними словами* (з наук.-попул. літ.).

△ **(1) Абстра́ктна ле́ксика,** *лінгв.* — слова на означення якостей, властивостей, станів, відчуттів, категорій мислення, духовної і матеріальної культури. *Абстрактна лексика є необхідним компонентом науково-технічної термінології* (з наук. літ.); **(2) Ненормати́вна (обсце́нна) ле́ксика,** *лінгв.* — табуйована (неприпустима) лексика, яку мовці сприймають як відразливу, непристойну. *Важко хоча б побіжно не торкнутись актуальної і болючої проблеми, пов'язаної з обсценною лексикою, яку доводиться чути повсякчас і за різних обставин, як у місті, так і на селі, і, що особливо прикро, не лише від чоловіків* (з наук.-попул. літ.); *Ненормативна лексика є сегментом лайливої лексики різних мов, що включає неввічливі, непристойні, вульгарні та лайливі вирази* (з навч. літ.); — *Дуже груба людина... Обзивала тебе ненормативною лексикою й клялася, що зробить з тобою... ну, різні непристойні маніпуляції!* (Л. Кононович); *Я використовував велику кількість ненормативної лексики, тобто не велику, а таку, якою вона була у дійсності* (С. Жадан).

ЛЕКСИКАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., лінгв.* Перетворення компонента слова, словоформи чи сполучення слів на окреме слово або стійке словосполучення, яке є еквівалентом слова. *Лексикалізація виявляється в процесі утворення назв на основі прийменниково-іменникових конструкцій, що вказують на місцерозташування об'єктів щодо інших реалій* (з наук. літ.); *Стійкі словосполучення стають надбанням лексикону мови лише після процесу лексикалізації* (з наук. літ.).

ЛЕКСИКАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е, *лінгв.* Який є наслідком лексикалізації. *Експресивним засобом словотворення П. За-*

гребельного виступають лексикалізовані одиниці, утворені на основі трансформованих фразеологізмів (з наук. літ.); *Коли слово має орфографічний варіант — написання з малої літери, це вказує на його перехід до розряду лексикалізованих абревіатур, так званих акронімів* (з наук.-попул. літ.); *Звукові ініціальні лексикалізовані абревіатури, що не потребують розшифрування, виявляють рід за правилами звичайних слів* (з навч. літ.).

ЛЕКСИКАЛІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док., лінгв.* Зазнавати лексикалізації. *Сурядні словосполучення можуть лексикалізуватися, тобто перетворюватися на фразеологізми: і вдень і вночі, і сміх і гріх, ні живий ні мертвий і т. ін.* (з навч. літ.).

ЛЕ́КСИКО-ГРАМАТИ́ЧНИЙ, а, е, *лінгв.* Який розглядає слово (лексему) чи групу слів у зв'язку з їх граматичними характеристиками. *Постає невідкладна потреба унормування багатьох розбіжностей у правописно-орфоепічній та лексико-граматичній практиці з урахуванням мовної традиції та новітніх тенденцій, що сформувалися в останні десятиліття* (з наук. літ.); *Лексико-граматична організація, образна структура, ритміка й мелодика паремій періоду Київської Русі суттєво відрізняються від відповідних характеристик сучасних прислів'їв* (з наук. літ.).

ЛЕКСИКО́ГРАФ, а, *ч.* Фахівець із лексикографії; словникар. *Велику роботу по оздоровленню, очищенню і збагаченню нашої мови провадять, звичайно, наші лексикографи* (М. Рильський); *Недавно перейшов* [Памво Беринда] *до нас із Стрятина, після того як упокоївся єпископ Балабан. Любомудр єсть і лексикограф, у латинській мові вчений* (Р. Іваничук); *Грінченко Борис Дмитрович — український лексикограф, письменник, педагог, літературознавець, етнограф* (з навч. літ.).

ЛЕКСИКОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **лексикогра́фія.** *Два аспекти лексикографічного опрацювання слова — акцентологічний та орфоепічний — поєднує в собі словник-довідник "Українська літературна вимова і наголос"* (з наук. літ.); *О. С. Мельничук, розуміючи значення лексикографічної роботи для розвитку не лише науки, але й освіти, приділяв їй належну увагу* (з наук.-попул. літ.); *Відповідно до лексикографічної традиції початковою формою прикметникової парадигми вважають називний відмінок чоловічого роду однини* (з навч. літ.).

ЛЕКСИКОГРАФІ́ЧНО. Присл. до **лексикографі́чний.** *Лексикографічно описано творчість небагатьох видатних письменників* (з наук. літ.); *Подібно до лексико-семантичних варіантів багатозначного слова, які лексикографічно відображено в тлумачних словниках, морфемно-семантичні варіанти префіксів теж існують реально* (з наук. літ.).

ЛЕКСИКОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* 1. Збирання слів певної мови, укладання їх у систему й видання у вигляді словника; словникарство. *Українська лексикографія має свою давню і повчальну історію* (М. Рильський); *Витоки української лексикографії сягають кінця XVI ст.* (із журн.); // Розділ мовознавства, який розробляє теоретичні принципи укладання словників. *В Інституті мовознавства виявляється яскрава лінгвістична обдарованість В. М. Русанівського, різнобічність його наукових інтересів і вподобань: від ортології до лексикографії, від історії мови до термінології, від граматики до загальних і конкретних питань славістики, від міжмовних контактів до філософських проблем мовознавства* (з наук.-попул. літ.).

2. Сукупність словників певної мови або галузі знань. *Характерною особливістю стану сучасного чеського лексикону є існування орфографічних дублетів англомовних запозичень. Цю особливість представлено в лексикографії: словники неологізмів фіксують цілу низку дублетних одиниць* (з наук. літ.).

ЛЕКСИКОГРАФО́ВАНИЙ, а, е, *лінгв.* Дієпр. пас. до **лексикографува́ти.** *Системно лексикографований мовний об'єкт можна вважати вивченим і правильно інтерпретованим* (з наук. літ.).

ЛЕКСИКОГРАФУВА́ННЯ, я, *с., лінгв.* Дія за знач. **лексикографува́ти.** *Укладаючи і редагуючи матеріали "Словника української мови", В. М. Русанівський розробляв теоретичні питання і практичні рекомендації щодо реєстру і способів лексикографування термінології різних наук* (з наук. літ.); *При лексикографуванні приділяють належну увагу усталеним іншомовним термінам — здебільшого запозиченням із латини* (з наук. літ.).

ЛЕКСИКОГРАФУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, лінгв.* Фіксувати в словнику певні мовні факти. *Опрацювати (тобто прочитати, дослідити, лексикографувати) мову поетичного твору зазвичай можна значно швидше, аніж мову прозового тексту* (з наук. літ.); // Описувати в словнику певне слово, словосполучення. *Похідні однослівні прийменники, що мають омоніми серед інших частин мови, слід лексикографувати окремо від омонімічних прислівників та іменників і подавати як омоніми з відповідними індексами* (з наук. літ.).

ЛЕКСИКОГРАФУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок., лінгв.* Пас. до **лексикографува́ти.** *У лексикографічній практиці існують приклади створення словників, у яких лексикографуються навіть і такі одиниці мови, які не мають безпосереднього вербального представлення* (з наук. літ.).

ЛЕКСИКО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із лексикології. *Діяльність граматистів або лексикологів обов'язкова і може на століття визначити долю в літературній мові слів, форм, синтаксичних зворотів, правопису* (з наук. літ.); *А. Кримський був і україністом, автором відомої української історичної граматики, лексикологом, одним з упорядників і редактором російсько-українського словника* (з наук.-попул. літ.); *Спочатку розвиток лексикології був зумовлений переважно практичними потребами словникарства, а згодом лексикологи зосереджуються й на теоретичних проблемах* (із журн.).

ЛЕКСИКОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **лексиколо́гія.** *Лексикологічні дослідження стимулюють розвиток лінгвістичних методів, які пов'язані з системною організацією лексики* (з наук. літ.); *У традиційному словникарстві застосування інформаційних технологій дозволяє проводити різнобічні лексикологічні та лексикографічні роботи в автоматизованому режимі* (з наук. літ.).

ЛЕКСИКОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ мовознавства, що вивчає лексику. *Історична лексикологія східнослов'янських мов як окрема галузь оформилася порівняно недавно — з другої половини XX ст.* (з наук. літ.); *Лексикологія пов'язана з іншими розділами мовознавчої науки, зокрема з етимологією, семасіологією, морфологією* (з навч. літ.).

ЛЕКСИКО́Н, *ч.* 1. *род.* у, *книжн.* Запас слів; лексика. *Петро Петрович став земським начальником. Він нітрохи не відмінився в своїх ідейних поглядах, тільки змінив деякі слова в лексиконі своєї балачки* (В. Самійленко); — *Ви ще не зовсім одвикли від військового лексикона* [лексикону], — *двозначно зауважив Куцевич* (Н. Рибак); *Якщо Христина з Евою не бачилися кілька днів, то під час зустрічі Ева щоразу зауважувала в лексиконі Христини нові слова* (Н. Сняданко).

2. *род.* а, *заст.* Словник. — *І де оце молоде покоління понабиралось отієї модної нервовості? Чи воно повишукувало її в книжках, чи в лексиконах?* (І. Нечуй-Левицький); *Колись наші далекі нащадки дивуватимуться, знайшовши в старих пожовклих лексиконах дивне слово "війна"* (П. Загребельний).

ЛЕ́КСИКО-СЕМАНТИ́ЧНИЙ, а, е, *лінгв.* Який розглядає слово (лексему) у зв'язку з його значенням. *У лексико-семантичній системі існують відношення чотирьох типів: внутрішньослівні, парадигматичні, синтагматичні, асоціативно-дериваційні* (з наук. літ.); *Лексико-семантичне словотворення здійснюється протягом тривалого часу існування слова, коли різні його значення переосмислюються й розщеплюються на омонімічні* (з наук. літ.).

ЛЕКСИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **ле́ксика.** *У першій половині XIX ст. при різних виданнях подавалися записи українських лексичних матеріалів, які стали основою спершу рукописних словників.., а згодом і друкованих* (В. Русанівський); *Надмірна граматична правильність і лексична вбогість — ознаки того, що мова гнітить мовця: закріпачує, сковує його дух* (О. Забужко); *У книзі "Українська драматургія першої половини XIX ст.: Маловідомі п'єси" тексти подаються за сучасними правописними нормами, з максимальним збереженням фонетичних, морфологічних та лексичних особливостей мови письменника* (з наук. літ.).

△ **Лекси́чна одини́ця** *див.* **одини́ця.**

ЛЕКСИ́ЧНО. Присл. до **лекси́чний.** *На основі родоплемінних діалектів поступово складалася давньоруська літературна мова. У IX–X ст. вона була вже досить багата лексично й досконала синтаксично* (з наук. літ.); *У Болгарському царстві старослов'янська мова зазнала розквіту, збагатилася лексично й граматично, набрала яскравого болгарського забарвлення, зокрема у фонетиці* (з навч. літ.).

ЛЕКТИ́Н *див.* **лекти́ни.**

ЛЕКТИ́НИ, ів, *мн. (одн.* **лекти́н,** у, *ч.), біол.* Одно- або двокомпонентні білки, які здатні вибірково та обернено зв'язувати залишки вуглеводів на поверхні клітин. *Лектини відіграють провідну роль у процесах біологічного впізнавання, наявні в будь-якій біологічній системі та мають широкий спектр біологічної активності* (з наук. літ.); *Фундаментальні роботи інституту є основою для сучасних біотехнологій, серед яких створення пробіотиків, антибіотиків, вітамінів і т. ін.* (із журн.); *Лектини сапрофітних бактерій можуть стати перспективними медикаментозними препаратами* (з газ.).

ЛЕ́КТОР, а, *ч.* Той, хто читає лекцію. *"Треба ж учительці мови прилучатися завжди до багатющого народного джерела", — пам'ятала вона вимогу свого інститутського лектора-мовника* (Є. Кротевич); *Клуб було радіофіковано, голос лектора чітко звучав з гучномовця* (Л. Дмитерко); *Молодий лектор по-своєму витлумачив її* [Єльки] *мовчанку, він, видно, був певен, що зажив сьогодні успіху* (О. Гончар).

ЛЕКТО́РІЙ, ю, *ч.* 1. Організація, яка влаштовує публічні лекції. *Співробітники* [Феодосійської] *галереї провадять велику популяризаторську роботу. Тут є лекторій, випущено два діафільми про життя і творчість Айвазовського* (О. Довженко); *Товариство охорони пам'яток історії і культури незабаром перетворилося на досить розгалужену структуру, що налічувала понад 70 тис. первинних організацій, сотні народних університетів із тисячами лекторіїв і кінолекторіїв* (з навч. літ.).

2. Цикл лекцій, об'єднаних тематично або влаштованих для певного кола слухачів. *Програма передбачає проведення лекторіїв з використанням відео- та аудіоматеріалів, іншої цікавої наочності* (з навч. літ.); *"Сімейний лекторій" розрахований на дітей шести-восьми років та їхніх батьків* (з газ.).

3. Приміщення, де відбуваються публічні лекції. *В лекторій ходимо лише на вступ та на закриття, бо всі ми перевантажені* (О. Гончар); *Місткість актових залів, лекторіїв має відповідати розрахунковій кількості людей, виходячи з площі на одного глядача не менше ніж 0,7 $м^2$* (з навч. літ.).

ЛЕ́КТОРКА, и, *ж.* Жін. до **ле́ктор.** *В руках лекторка держить невеликий зшиток, з котрого вона зараз зважиться читать уголос* (Олена Пчілка); *Стара .. лекторка робить нам зауваження, і це змушує Таню заткнутися* (А. Дністровий).

ЛЕ́КТОРСТВО, а, *с.* Робота, заняття лектора. *У столиці вихователь-новатор зайнявся письменництвом та освітянським лекторством, але ця діяльність не принесла йому душевного спокою* (з газ.).

ЛЕ́КТОРСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ле́ктор.** *Професор написав йому листика до голови лекторського бюро в справах українізації* (В. Підмогильний); *Науковий і педагогічний талант О. І. Білецького, його неабиякий лекторський хист зробили його одним із найавторитетніших керівників дослідницької роботи* (з наук. літ.); // Власт. лектору. *Де подівся його лекторський тон, яким він щойно читав Артемові нотацію, де поділися спокій і врівноваженість досвідченого вченого!..* (В. Владко); // Признач. для лектора. *Я сиділа якраз навпроти лекторської трибуни* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **ле́кторська,** кої, *ж.* Кімната для лекторів. *Потім він ішов з текою під рукою до лекторської, звідти до ректора, далі .. підходив до студентів і поважно, тоном суворого начальника починав говорити* (М. Івченко).

ЛЕКТУ́РА, и, *ж., зах.* 1. Те саме, що **ле́кторство.** *Я мала охоту більше на лекцію не йти; але хочу пізнати цей тип панночок; хочу довідатися від панни Жолі про її дотеперішню лектуру* (Уляна Кравченко).

2. Читання книжок. *Модні тоді кримінальні романи .. та повісті Ежена Сю, Габоріо, Монтепена і інших романтиків зацікавили його. Відтепер увесь час, вільний від пустого байдикування, він обернув на лектуру* (І. Франко); *Господар виймає книжку, і починається лектура...* (М. Коцюбинський); // Книги для читання. *Автор побачив, що навіть у цьому невеликому обсязі книжка може якоюсь мірою задовольнити попит спраглого на таку лектуру читача* (Б. Антоненко-Давидович); *Дарці стрілило до голови, що книжка, яка мала б заголовок "Соціологія кохання", мусіла б бути дуже цікавою лектурою* (Ірина Вільде); — *Скандинавцями*

цікавився твій батько, Діккенс — то лектура дідова, він мав смак до англійського, — сказала, наче спросоння, бабця (Валерій Шевчук).

ЛЕКЦІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **ле́кція.** *У неділю Іван Семенович погодився прочитати вступну лекцію і цим відкрити взагалі лекційну роботу* (М. Івченко); *В ньому* [інституті] *був свій особливий... порядок, який зобов'язував .. відвідувати всі заняття (лекційні та лабораторні)* (Ф. Бурлака); *Основні положення дисертації можуть бути використані для розроблення лекційних курсів з історії української літератури* (з наук. літ.); // Признач. для читання, записування лекцій. *Карасик вирвав із лекційного зошита аркушик* (Б. Антоненко-Давидович); *Нарада мала відбутися в лекційному залі палацу культури* (Д. Ткач).

ЛЕ́КЦІЯ, ї, *ж.* 1. Усний виклад навчального предмета викладачем у вищому або середньому спеціальному навчальному закладі. *Вчора увечері Стражеско показував мене студентам і читав їм лекцію. З неї я зрозумів, що мені ліпше тепер, ніж було* (М. Коцюбинський); *Його не збентежило й те, що протягом чотирьох годин усю невелику квартиру перетрусили й забрали конспекти лекцій з історії, які він приготував для своїх студентів з педінституту* (Б. Антоненко-Давидович); *Тоня Турбай одержує відпустку на десять днів слухати лекції і складати екзамени зимової сесії* (В. Собко); *Деякі лекції нам за браком місця читали не у головному корпусі, а в розташованих поблизу школах* (Ю. Андрухович); *Він за освітою фізик-електронник і читає лекції в університеті* (з газ.); // Публічне читання на певну тему. *— Приходьте, дівчата, увечері до клубу, лекцію читатиму .. — Про що ж лекція? — шаріючись, запитала Єлька. — О, в мене тема особлива: кохання* (О. Гончар); [Р о м о д а н:] *Чули, товаришу Овчаренко? Доведеться вам поїхати почитати лекції на селі* (О. Корнійчук); // *ірон.* Довга настанова, повчання. *— Якщо будете стукати в двері, в нас карцер є, де вам прочитають лекцію, як треба поводитись. Ясно?!* (Б. Антоненко-Давидович); *— Пробачте, мені пора вже йти, — злякався директор, поспішно виходячи з лабораторії. — Ви тут будете по черзі мені лекції читати, а в мене, як-не-як, є ще інші справи* (В. Владко); *— Сподіваюсь, ця невелика лекція допомогла тобі розібратись у ситуації* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *звичайно мн.* Записи курсу з якого-небудь навчального предмета, публічних читань, складені лектором або слухачем. *Під вікном стояв чималий стіл, на ньому були розкидані книжки та розтріпані зшитки університетських лекцій Настиного брата* (Леся Українка).

3. *заст.* Навчальне заняття; урок (у 2 знач.). *До 1892 року я, потай од жандармів, займався приватними лекціями* (М. Коцюбинський); // Те саме, що **уро́к** 1. *Він пригадував давні розмови та слова свого вчителя Хоцінського, як от школяр пригадує вивчену лекцію* (І. Нечуй-Левицький).

Відкри́тий уро́к <Відкри́та ле́кція> *див.* **уро́к.**

◊ **Слу́хати (вислухо́вувати) ле́кції** *див.* **слу́хати; Чита́ти / прочита́ти про́повідь (ле́кції, ле́кцію)** *див.* **чита́ти.**

ЛЕ́ЛЕ, *виг.* Уживається для вираження жалю, нарікання, страху або здивування (часто разом з "ой", "о"). *Зазирнув* [Макар Іванович] *у передпокій .. і охолов. Ой, леле! Офіцер...* (М. Коцюбинський); *І раптом він — о леле! — у стіні Побачив двері ще якісь чудні* (М. Бажан); *Леле! У мене ж грошей ні копійки* (В. Нестайко); *— Леле, яка печальна історія! — засмутилася Марта. — Час ставати вегетаріанкою* (С. Андрухович); // *у знач. пред.* Погано кому-небудь, лихо, нещастя з кимось. *Леле, лелечко мені!* (Номис).

ЛЕЛЕ́КА, и, *ч. і ж.* Великий перелітний птах родини лелекових із довгим прямим дзьобом та довгими ногами. *На високому стовбурі старого в'яза в лелечім гнізді сплять лелеки — самець і самка* (О. Довженко); *На старій вербі похилій, під дощем і спекою, Жила собі лелечиха із лелекою* (І. Нехода); *— Недарма на моїй хаті звили гніздо лелеки .. — Лелеки — то щастя!* (М. Стельмах); *На гнізда повернулися лелеки, птахів зігріла рідна сторона* (Д. Луценко); *Потривожені лелеки видобули з-під крил по другій нозі, кинулися врозтіч, з розгону піднялися вгору, в малахітове небо* (В. Дрозд); * Образно. *Кохай мене, я твій завжди, незмінна подруго далека. Моя зажурена лелеко, прилинь сюди!* (М. Упеник).

ЛЕЛЕ́КАТИ, чу, чеш, *недок., діал.* Стогнати. *Лелечу-лелечу, поки то встану* (Сл. Б. Грінченка).

ЛЕЛЕ́КОВІ, вих, *мн.* Родина птахів ряду лелекоподібних, що охоплює шість родів і дев'ятнадцять видів. *Більшість видів лелекових — безголосі; єдиним звуком, що видається ними, є стукіт дзьобом* (з наук.-попул. літ.); *У Європі гніздяться два види лелекових: білий та чорний лелека, другого охороняє закон* (з навч. літ.).

ЛЕЛЕКОПОДІ́БНІ, них, *мн.* Ряд птахів великого розміру, що налічує сім родин, серед яких чаплеві, ібісові, лелекові і т. ін. *Більшість лелекоподібних — хижаки* (з наук. літ.); *— Ні, Чорногуза у дванадцятому томі немає! — Є, є, — радо Олег, — тільки з малої літери. Ось цитую: "чорногуз, лелека білий — птах роду лелека ряду лелекоподібних". Бажан засміявся і увів до тому, крім чорногуза з малої літери, і Чорногуза з великої, себто Олега...* (В. Чемерис); *У лелекоподібних у висиджуванні пташенят беруть участь обоє батьків* (із журн.).

ЛЕ́ЛЕ-ЛЕ́ЛЕ, *виг.* Підсил. до **ле́ле.** *Ой, леле-леле, чого тільки не чували ми тут, нове, справді народне життя будуючи, від різних панських посіпак* (Остап Вишня).

ЛЕ́ЛЕНЬКО, *виг.* Підсил. до **ле́ле.** *Леленько, як кицька, біжить Маргарита східцями вгору* (Д. Бузько); *Ой, леленько, вона й не знала, й не відала досі, яка то є справжня любов* (О. Іваненко).

ЛЕЛЕТА́ТИ, е́че, *недок., рідко.* Видавати тріскучі звуки (про лелеку). *З села на Дідькову хижу переселилися лелеки.., змайстрували на одному з коліс гніздо, і лелечиха цілісінькі дні лелетала на тій купі сухого гілля* (В. Дрозд).

ЛЕЛЕЧА́, а́ти, *с.* Те саме, що **лелеченя́.** *За першою жабкою вигулькнула ще одна і теж стала легкою здобиччю лелечати* (з казки); *Лелечат рахують перед вильотом у вирій* (із журн.); * У порівн. *Були вони* [діти] *різні на зріст, від трилітніх пузирів до довгоногих, мов ті лелечата, десятиліток* (В. Собко).

ЛЕЛЕЧЕНЯ́, я́ти, *с.* Пташеня лелеки. *Лелеченята були ненаситні — скільки їм не носили їжі — все витягують дзьобики, все їсти просять* (Ю. Збанацький); *У нас вдома все гаразд. Саня підгорнула картоплю. Кури несуться. Лелеченята вже літають* (П. Загребельний); *Як піднімуться на крило лелеченята, затулять усе небо, й ширяють, і крутять високо вгорі колесом, й пролітають білими вітрильниками* (Ю. Мушкетик); *— Пам'ятаєш, як Бурмило лелеченя поранене підібрав і виходив, випустив потім* (В. Нестайко).

ЛЕЛЕ́ЧИЙ, а, е. Прикм. до **леле́ка.** *Я ніколи ще не заглядав у лелечі гнізда* (Л. Смілянський); *За старою гіллястою грушею під глиняною урвистою горою тулилася присадкувата широка хата під очеретом, з лелечим гніздом на покрівлі і двома димарями* (П. Загребельний); *Невдовзі зелена стіна застила Дідькову хижку від довколишнього світу, і тільки лелечий клекіт, вранішній димок із комина та стежка до річки, протоптана Дідьком в городніх нетрях, значили її* (В. Дрозд); * Образно. *Любимський дивився за лелечою хмарою, і йому хотілося кликнути, запитати, може, вони бачать* (Р. Іваничук).

ЛЕЛЕ́ЧИН, а, е. Належний лелеці. *А ген над рікою Зрослись верба з вербою, Лелечина там хата Із хмизу в вишині* (Д. Білоус); *Віддалеки побачив* [Григорій] *рідну хату. Впізнав по груші та по гнізду лелечиному* (Василь Шевчук); *Так високо — до гіркоти, до німоти у зорі — перо лелечине летить і душу всю прозорить* (П. Мовчан).

ЛЕЛЕЧИ́ХА, и, *ж., розм.* Самиця лелеки. *На хаті, в засніженому кустратому гнізді, де літували собі лелека й лелечиха, тепер стоїть самотній лелека і дивиться на схід* (М. Стельмах); *— В нас за селом на старій вербі жили лелеки. Лелечиха з лелеченятами* (Ю. Збанацький); *Була своя пара лелек і в баби Груні. Лелеку звали Бусько, лелечиху Бусиха* (В. Близнець).

ЛЕЛЕ́ЧИЧ, а, *ч., поет., рідко.* Самець лелеки. *Лелечич задумливо бродив по луках* (В. Дрозд).

ЛЕЛЕ́ЧКА, и, *ч. і ж.* Зменш.-пестл. до **леле́ка.** *Усі вони — від могутніх лелек-ватажків до молоденьких лелечок-перволітків — народилися у тих далеких зелених краях і мають вертатися щоразу туди, вертатися знов і знов* (П. Загребельний); * У порівн. *Богдан перекинувся йому* [коневі] *через голову й добряче вдаривсь, і доки вставав, з оповитих присмерком кущів на нього метнули цупку мережу й скрутили, мов лелечку* (І. Білик).

ЛЕ́ЛЕЧКО, *виг.* Підсил. до **ле́ле.** *Ой лелечко, лелечко, болить моє сердечко!* (П. Чубинський); *Микола .. нащось починає закреслювати цифри перед літерами. Федір Васильович далі не витримує: — Лелечко! — сплескує він руками* (Ю. Мушкетик); *А почервонів як густо, лелечко, — цілою лисиною, наче бутель із вишнівкою під шкірою йому розлився* (О. Забужко).

ЛЕЛІ́ЄНЬКА, и, *ж., рідко.* Пестл. до **лелія.** *А в нас та й леліенька, Щодня та й неділенька* (з народної пісні).

ЛЕЛІ́ЙНИЙ, а, е, *поет.* Який нагадує лілію своєю білизною та ніжністю. *...Марієчко, ти поманила мене .. своєю лелійною рукою — ні! геть псевдокрасивості! — своєю найвродливішою шкірою, волоссям, лоном і очима. І я ще раз повірив у можливість вічного кохання* (С. Процюк).

ЛЕЛІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **леліти.** *Ох, як же я собі яскраво уявляв .. Рибалок на човнах — по одному, по двоє, Гусей далеких клич, леління перших трав* (М. Рильський); *Його тривогу без слів відчувала дівчина і хилилася до плеча, ніби упившись лелінням перших квітів* (І. Пільгук); *Він мовчки до її голосочку дослухався, як до леління води тихої* (Марко Вовчок); * Образно. *Дівчинка стиха сміялася, наче далекий струмок жебонів, але від того ніжного леління наче гарячим приском сипонуло по спині щукачеві* (О. Ільченко).

ЛЕЛІ́ТИ, іє, *недок.* 1. Виблискувати, блищати, відбиваючи світло, проміння; переливатися. *Жемчуг іскрить і леліє* (Ю. Федькович); *Далеко, далеко на самім горизонті леліло опалове світло — одблиск сонця* (Леся Українка); *О, як солодко лелів червоний камінь у сріблі!* (К. Гриневичева); *І все те — небо, хмарки, сонце, верби — у тихій Ховхлі віддзеркалюється, зеленими очеретами облямоване, леліє, міниться* (В. Дрозд); // Виділятися яскравим кольором. *Корови, як мак, леліють* (І. Франко); *Вертайся вмить і розкажи мені, чи не леліють білії вітрила* (Леся Українка); *Дві косички лилися й леліли, Як важке смолянисте кільце* (А. Малишко); *Після палаючого сліпучого дня млисто-бузково синіла польова далеч, леліла і кликала дівчат туди, де тополі за стернями, де зумкочуть* [зумкотять] *коники на весь степ* (О. Гончар); *Вона* [земля], *розніжена тією ласкою, леліє рожевими випарами, красуючись світло-зеленою наміткою молодих трав* (М. Сиротюк).

2. Тихо протікати; струменіти. *Прудко біжить та річка гоней* [гонів] *із двадцять, до самої луки зеленої, — по луці вже тихо і широко розливається і тихо далі леліє попід гаями* (Марко Вовчок); * Образно. *Ні гайка і ні струмка навколо. Тільки сонце з вишини пече, Тільки вітер понад низом віє Та пшениця навкруги леліє* (І. Вирган).

ЛЕЛІ́ТКА, и, *ж.* 1. Блискуча цяточка, кружальце, якими прикрашають одяг. *Куцорукий поклав телефонну трубку, одягнув святковий темний костюм в зеленкаву смужку, червонясту з лелітками краватку* (О. Тесленко); *— Дивися, який ти гуцул файний, — поправляла* [Корнелія] *на хлопцеві капелюх із зеленою оборкою. — Кептар, шкірою прикрашений і лелітками* (М. Матіос); * У порівн. *Соняшники серед городовини, як лелітки на вишивці, вилискувалися до сонця* (Б. Лепкий); // Блискучі цяточки на чому-небудь. *Не питай, чи то справді роса самоцвітна, всесвітня краса, чи то, може, те сонце здурило, в лелітки дощ холодний змінило* (Леся Українка); *Проринаючи крізь хмари та лист, на заході білий місяць сходив, що на воду клав холодні лелітки* (В. Підмогильний); *В батькових очах спалахують лелітки — такі золоті лелітки, як на Дніпрі в сонячну годину* (О. Донченко); * Образно. *Ганнуся затремтіла цілим тілом чи то з жару, чи з холоду, наче от-от мала розсипатись передзвоном, ряхтінням золотих леліток, гойдливих китиць* (О. Забужко); * У порівн. *Коли він повернувся знову в двір, уже зовсім стемніло і на небі, як золоті лелітки, густо розкидані на темно-зеленому оксамиті, ясно миготіли великі зорі* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *поет.* Назва різних квіток. *Я нарву найкращих квіток, Купчаків, жоржин, леліток, Принесу з росою в клас* (М. Стельмах); *Ну, заграйте ж, заграйте чечітку, я новенькі підошви зіб'ю, причеплю на манишку лелітку — степову білу квітку мою!* (М. Рудь); *Усе було таким красивим — старі дерева, що віттям метуть дорогу, і сонце на вкритому лелітками плесі, й коричневі коні на ясно-зеленій траві* (Н. Околітенко).

ЛЕЛІ́ТОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **лелі́тка.** *Ніхто не вгадає, що на гільцю сяє: золоті корхи верхи, срібні да лелі-точки* (з народної пісні); * У порівн. *Дрібнесенькі світляні блиски грали, як леліточки, по темній бронзовій правій щоці* (Леся Українка).

ЛЕЛІ́Я, ї, *ж., заст., поет.* Лілія. *В нашому саду росте лелія. Хто її садив? Панна Марія. Як садила, так садила, лелія ся розродила — най мені росте* (з народної пісні); *Скрізь по світлицях простяглася довга стежка дорогого килима, закиданого оберемками лелій, фіялок* [фіалок], *рож* (І. Нечуй-Левицький); *— Мамо, а яка найстарша ельфа? — Во-*

на, Павлусю, зветься Лелія, бо живе у самій найкращій лелії (Леся Українка); *На білу лелію кривавий дощ паде, на снігах пишній квітці зимно* (Б. Лепкий); *Хвиля лелію леліє, мов промовляє: "Рости"* (В. Сосюра).

ЛЕЛІ́ЯНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **леліяти.** *І тоді, як правився повз капище Хорса під розлогим, з діда-прадіда леліяним дубом, і пізніше .. бачив та й бачив* [князь], *як ідуть зігнуті недолею-сумом поселяни* (Д. Міщенко); *Одна згадка про гешефти з волами .. розбудила в його голові цілий ряд давно леліяних думок і мрій* (І. Франко); *Їх леліяні мрії були розбиті* (П. Козланюк); *Він і словом не прохоплювався про леліяний задум* (Е. Андієвська); *Він* [Хмельницький] *здійснить мрію не хвилинну — Давно леліяну в душі, Не дасть турецькому паші У зашморг взяти Україну* (Д. Павличко); *Миколі Вороному годі було видати свій довго у мріях леліяний альманах* (з наук. літ.).

ЛЕЛІ́ЯННЯ, я, *с.* Дія за знач. **леліяти.** *Сучасний літератор, письменник наших днів, не може жити творчим життям без леліяння в душі .. образів великих літературних попередників* (Ю. Смолич); *Йому хотілося думкою сягати неба, піднестися понад грубу дійсність, віддатися леліянню своїх мрій* (з навч. літ.).

ЛЕЛІ́ЯТИ, іюю, ієш, *недок., кого, що.* 1. Оточувати ласкою, піклуванням; пестити, голубити (у 1 знач.). *Мати сина леліяла, потіхи ся надіяла* (з народної пісні); *Отак він любить, так леліє — За неї зробить все, як є...* (М. Гірник); *Ратушняк не вгледів, як його одиначка, його невинне дитя, яке він так леліяв, що не дозволяв навіть посуд мити на кухні, його золота Лілія непомітно перекочувала .. у халупу навпроти* (Г. Тарасюк); * Образно. *Любов, що кохає й найменшого брата, Собою весь світ обіймає й леліє* (І. Франко); *Вітер чуб його русявий торкав, леліючи, крилом* (В. Сосюра); // *перен.* Дбайливо, з любов'ю доглядати що-небудь. *Саджанець мій росте! Бо з любов'ю вирощую, для тебе лелію* (О. Гончар); *Надійшла весна. Вся ланка Льон леліяла, плекала* (С. Крижанівський).

2. *перен.* Те саме, що **плека́ти** 2. *Ігор, коли їхав сюди, леліяв досягти ще однієї цілі* (В. Малик); *В душі* [Дмитра Івановича] *немовби відкрилося якесь провалля, куди котилося все, що так довго визбирував, кохав і леліяв* (Ю. Мушкетик); *Сучасному читачеві може видатися дивним і навіть неправдоподібним, що Заньковецька все життя леліяла мрію зіграти Катерину в "Грозі"* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕ́ЛЬО, я, *ч., діал.* Батько (у 1 знач.). *А приспи-ко* [приспино], *лелю, мою душу хмелем* (І. Андрусяк).

ЛЕ́ЛЬОМ-ПОЛЕ́ЛЬОМ, *присл., розм.* Дуже повільно. *Що ти ходиш лельом-полельом, — наче тобі ступінь по червінцеві* (Сл. Б. Грінченка); *— Хо, хо, хо, Паничу мій, — сказав Гутак, — не будеш ти в мене так лельом-полельом поводитися. Годі, небоже, дармо хліб їсти* (І. Франко); *Де вам другого такого піднайти, що весь вік лельом-полельом ходить?* (К. Гриневичева).

ЛЕ́МА[1], и, *ж.* 1. *мат.* Допоміжна теорема, необхідна для доказу іншої. *Основні результати сформульовані у вигляді доведених лем, теорем та їх висновків* (з наук. літ.); *За допомогою леми доводять наступну теорему* (з навч. літ.).

2. *лог.* Судження, засновками якого є умовні та розділювальні судження. *Дилема, або подвійна лема — доказ з двома протилежними положеннями, що суперечать одне одному й не допускають можливості третього* (з навч. літ.).

ЛЕ́МА[2], и, *ж., лінгв.* Канонічна (початкова) форма лексеми. *Лематизатор вирішує завдання одержання для кожної довільної словоформи її леми* (з наук. літ.).

ЛЕМА́К *див.* **лемаки́.**

ЛЕМАКИ́, ів, *мн. (одн.* **лема́к,** а́, *ч.;* **лема́чка,** и, *ж.), діал.* Самоназва лемків — мешканців долин на захід від Східних Бескидів до річок Латориця, Тур'я. *Частина лемків, особливо на Закарпатті, нерідко іменує себе місцевою назвою "лемаки"* (з наук.-попул. літ.); *На схід від Мукачева мешкають долішнянські лемаки* (з навч. літ.).

ЛЕМАТИЗА́ТОР, а, *ч., інформ.* Комп'ютерна програма, що вирішує завдання одержання для кожної довільної словоформи її леми *(див.* **ле́ма**[2]*). Важливим компонентом систем, які обслуговують корпуси текстів, є лематизатор* (з наук. літ.); *Якщо для побудованої лематизатором канонічної форми у вихідному словнику не знайшлося відповідника, програма пропонує доповнити словник* (з наук. літ.).

ЛЕМАТИЗА́ЦІЯ, ї, *ж., лінгв.* Зведення текстового слова до леми *(див.* **ле́ма**[2]*). У системах автоматичного оброблення тексту, зокрема в системах машинного перекладу, типовими є дві операції зі словами: лематизація та синтез необхідної текстової словоформи від її початкової (словникової) форми* (з наук. літ.).

ЛЕМАТИЗО́ВАНИЙ, а, е, *лінгв.* Дієпр. пас. до **лематизува́ти.** *На вхід синтаксичного та семантичного аналізаторів поступає лематизований морфологічно розмічений текст* (з наук. літ.); *Багатослівні терміни виводяться в лематизованій формі* (з навч. літ.).

ЛЕМАТИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, лінгв.* Здійснювати лематизацію. *Алгоритмічна реалізація оператора лематизує певну словоформу, тобто забезпечує побудову вихідної форми слова* (з наук. літ.); *Лексеми, написані не кирилицею, лематизуємо відповідно до граматики тієї мови, до якої вони належать* (із журн.).

ЛЕМАТИЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок., лінгв.* Пас. до **лематизува́ти.** *На етапі морфологічного модуля всі слововживання тексту лематизуються в початкові форми* (з навч. літ.).

ЛЕМА́ЧКА *див.* **лемаки́.**

ЛЕ́МБИК, а, *ч., заст.* 1. Чавун (у 2 знач.). *Раз Лембики удвох, чи то утрьох, Загризлися з Горшками, І сварку здумали свою рішать боками* (Л. Боровиковський).

2. Невеликих розмірів перегінний куб. *Лембики та інші скляні і череп'яні причандали навіяли мені думку про майстерню алхіміка* (із журн.).

ЛЕ́МЕНТ, у, *ч.* Те саме, що **лементува́ння.** *Біля одного великого будинку я мимоволі спинився .. З його* [нього] *чувся на вулицю якийсь лемент, якісь крики* (В. Самійленко); *Лемент і плач стояв у селі* (А. Турчинська); *А коли затихла луна і над майданом залягла хвилева тиша, почувся враз жіночий лемент* (Р. Іваничук); *Починається звичайний ранковий лемент. Перегукуються в'язні, цокотять колодками* (А. Хижняк); *Кури у дворі з лякливим лементом кинулися врозтіч* (М. Руденко); *Моїх критиків часто уводить у блуд і те, що ідеологія в моїх творах .. не кричить, але це ще не означає, що вона не діє або менше діє, ніж агітний* [агітаційний] *лемент* (С. Васильченко).

◊ **Крик (ле́мент) душі́ (се́рця)** *див.* **крик**[1].

ЛЕМЕНТІ́ТИ, нчу́, нти́ш, *недок., рідко.* Те саме, що **лементува́ти** 1. *Вхопилася* [Одарка] *за батька, щось лементі-*

ла, плачучи й сміючись (Іван Ле); *Мама стогне, лементить і хапається то за серце, то за мене, наче я зараз збираюся її покинути...* (В. Речмедін); *Явдошка Сергієва лементить через тин з лавочки* (Г. Тарасюк).

ЛЕМЕНТЛИ́ВИЙ, а, е. Те саме, що **кричли́вий** 2. *В залі заговорила мати-господиня, її лементливим голосом тепер заповнювалися покої суботівської господи* (Іван Ле); *У дворі гарба перекинулася, дині по всьому двору, .. розкроїв лоба, в голові гудуть джмелі, лежу й не знаю: живий я чи ні, і чую лементливий голос* (Ю. Мушкетик).

ЛЕМЕНТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лементува́ти** і звуки, утворювані цією дією. *По хаті носилося Христине лементування* (Панас Мирний); *Горе її, знайшовши собі вихід в тужливому лементуванні, не знало впину* (Ю. Бедзик); *Здалося йому, що чує далекі людські вигуки і гавкіт собак, лементування й покрики, начебто йшла неподалік за кимось погонь* [погоня] (Валерій Шевчук); *Лементування мами і вмовляння батька нічого не дали, лиш змусили одного з матросів клацнути гвинтівкою* (Ю. Покальчук); *Пристань заворушилася багатотисячним роєм.., сповнилася густим лементуванням* (Г. Епік); *Пригнічені отим бушуванням голосів, незрозумілим лементуванням за фанерною стіною, дівчата .. думають кожна по-своєму про своє життя* (А. Хорунжий).

ЛЕМЕНТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Говорити дуже голосно; галасувати (у 1 знач.). *Увесь час вони не покидали лементувати, скликаючи людей* (Б. Грінченко); *Чути було, як, перекриваючи всіх, лементує в натовпі баба Марина* (О. Гончар); *— Ти ж дивися! Ти ж тримайся, Павлику! — лементувала молода так, наче найбільша небезпека загрожувала зараз її Павлику* (Є. Гуцало); // Кричати від болю, страждання або волаючи про допомогу. *Їх розбудив нестямний крик з двору: — О, рятуйте, рятуйте! — лементувало щось* (Панас Мирний); *Дарчин крик покрився голосом Юзі, що впала додолу, трясучись і кидаючись .. та лементуючи* (Леся Українка); *Чоловіки дубасили кулаками один одного, верещали діти, лементували жінки* (Р. Іваничук); // Зчиняти гамір, галасуючи разом. *Враз усі зриваються й шугають вихорем* [вихром] *наввипередки в сліпучій синяві — і кричать, і лементують у промінням надвечірнього сонця* (І. Багряний); *Лементуючи, швидко зійшли* [жінки] *на місток, тримаючи на руках свою страшну ношу* (В. Козаченко); *Нормальна річ — у клубах завжди треба лементувати, навіть знайшовши найтихіше місце в кінці барного стійла* (І. Карпа); // Кричати (про тварин, птахів та ін.). *Над головою в мене метушилися старі горобці й тривожно лементували* (Л. Смілянський); *Таке було* [собачатко] *на вдачу зле... Так почало лементувати, Аж захлиналося, дурне* (С. Воскрекасенко); *Глухо стугоніла земля, .. лементувало чорне птаство, віщуючи смерть багатьом воям* (О. Бердник); // *перен.* Робити гучні заяви на певну тему в засобах масової інформації. *2 січня 1912 р. Євген Чикаленко записує: "Чорносотенна преса мало не щодня лементує про "мазепинців", що вони надумали відірвати Україну і заснувати своє королівство чи князівство* (із журн.).

ЛЕМЕНТУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок., діал.* Лементувати. *Лементувалися, а де вже й сварилися, жінки* (В. Чемерис).

ЛЕМЕ́ХА, и, *ч. і ж., рідко, зневажл.* Вайлувата, неповоротка, флегматична людина. *Цей хлопець — такий лемеха.*

ЛЕМЕХУВА́ТИЙ, а, е, *розм.* Неповороткий, млявий, флегматичний. *Такий* [Петро] *палкий та опришкуватий, як той огонь, хоч на взір ніби й лемехуватий* (І. Нечуй-Левицький); *— Сторожа... наші дівчата... — зволікаючи, сказав лемехуватий монашок і підійшов на один крок ближче до печі* (О. Ільченко); *— Прекрасні мої дами, той лемехуватий суддя-провінціал, про якого я говорив вам учора, не дав мені розказати однієї історійки про Каландріна* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛЕМЕХУВА́ТІСТЬ, тості, *ж., розм.* Властивість за знач. **лемехува́тий.** *Його лемехуватість мене дратувала* (з мемуарної літ.).

ЛЕМЕШЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **лемі́ш.** *Кожен лемешевий плуг має робочі та допоміжні деталі* (з наук.-техн. літ.); *Лемешева кістка бере участь у формуванні носової перетинки* (з навч. літ.).

ЛЕМЕ́ШИК, а, *ч.* Зменш. до **лемі́ш** 1. *Лемешик плуга.*

ЛЕ́МЗАТИ, аю, аєш, *недок., що і без прям. дод., діал.* Повільно їсти. *Їж швидше, досить лемзати* (із журн.).

ЛЕМЗІ́ТИ, мжу́, мзи́ш, *недок., діал.* Повільно йти. *Ледве лемзіти.*

ЛЕ́МІНГ, а, *ч.* Дрібна тварина родини хом'якових з довгою буро-жовтою плямистою шерстю; полярна миша. *Лемінги заселяють гори та арктичні області Євразії й Північної Америки* (з наук. літ.); *Лише окремі тварини здатні бути активними в тундрі протягом усього року, наприклад, лемінги, деякі полівки, частково північні олені* (з навч. літ.); *У північній тундрі живуть гризуни, так звані лемінги, які часом з'являються в катастрофічно великих кількостях* (з газ.).

ЛЕМІ́Ш, меша́, *ч.* 1. Частина плуга або іншого землерийного знаряддя, що підрізує шар землі знизу. *Він* [Бог] *буде судити між людьми, і буде численні народи розсуджувати. І мечі свої перекують вони на лемеші, а списи свої на серпи* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Глибоко плуг лемешами впивається в чорную землю, за скибою скиба лягає* (Б. Грінченко); *Запарувала рілля, тьмяно заблищали на сонці одвернуті лемешами скиби землі* (Григорій Тютюнник); *Бульдозери вже підійшли до кургану .. могутні машини ріжуть його сталевими лемешами, розрівнюють, розгортають* (О. Гончар); * Образно. *Проб'ється* [весна] *травою в полі, де ти сьогодні лежиш, Підніме спалену землю блискучий її леміш* (Л. Первомайський); * У порівн. *Бач — пику зморшками, мов лемешем, зорало!* (П. Гулак-Артемовський).

2. *анат.* Непарна кістка лицевої частини черепа, яка разом із перпендикулярною пластинкою решітчастої кістки утворює носову перетинку. *Від верхньозаднього краю лемеша відходять два крила, між якими розташовані гребінь і дзьоб тіла клиноподібної кістки лицевої частини черепа людини* (з наук. літ.).

◊ **Зроби́ти з лемеша́ шва́йку (пшик)** *див.* **зроби́ти.**

ЛЕМІ́ШЕЧКА, и, *ж.* Зменш. до **лемі́шка.** *Чоловіче, наварю я тобі лемішечки* (Сл. Б. Грінченка).

ЛЕМІ́ШКА, и, *ж.* 1. Давня українська кашоподібна страва з густо запареного борошна, звичайно гречаного. *Тут з салом галушки лигали, Лемішку і куліш глитали* (І. Котляревський); *Хапаючись, так повернула* [Мелашка] *кописткою в горшку, що вона зав'язла в густій лемішці, хруснула й переломилась* (І. Нечуй-Левицький); *А у самому млині Мельник меле цілі дні .. Буде хліб і галушки, .. І леміш-*

ка в молоці (М. Стельмах); *Вживали лемішку переважно в піст з олією чи молочком із конопляного або макового насіння* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен., розм., зневажл.* Про вайлувату, неповоротку, флегматичну людину. *Невже ота нещасна пригода .. сколотила мій спокій? Я сердивсь, нарікав себе мазуном, лемішкою — ні, не помагає* (М. Коцюбинський); *Чого вона варта, доля такого тюхтія, лемішки, розмазні!* (Є. Доломан).

◇ **Розби́ти (поби́ти) гле́ка (глек, гле́чик, го́рщик, го́рщика** *і т. ін.)* **[зemі́шкою]** *див.* **розбива́ти.**

ЛЕМІ́ШНИЙ, а, е. Оснащений лемешем (у 1 знач.). *Лущення ґрунту проводять дисковими й лемішними лущильниками, а останнім часом і дисковими боронами та культиваторами-плоскорізами* (з навч. літ.).

ЛЕ́МКИ, ів, *мн. (одн.* **ле́мко,** а, *ч.;* **лемки́ня,** і, *ж.).* Етнографічна група українців, які до середини XX ст. жили на північному і південному схилах Бескидів, звідки були депортовані. [М и т р о *(читає):*] *Лемки в сірих гунях по-сусідськи розмовляли з покутянами з-над Пруту* (І. Франко); *Прийшли лемки у крисанях і принесли місяць круглий* (Б.-І. Антонич); *Якийсь кмітливий лемко зробив вітряка, винайшовши таким чином перше альтернативне, екологічно чисте джерело електроенергії* (Ю. Іздрик); *У 1944–1946 роках дві третини лемків (близько 95 тисяч) із Польщі було переселено на територію УРСР, а решту (близько 30–40 тисяч) під час операції "Вісла" у 1947 р. — на північно-західні землі Польщі* (з наук.-попул. літ.); *Вміло поєднуючи та присмачуючи не надто великий набір компонентів (здебільшого овочів, круп, бобових, борошна, лісових грибів та ягід), лемкині досягали неповторного смаку страв* (із журн.).

ЛЕМКИ́НЯ *див.* **ле́мки.**

ЛЕ́МКІВСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ле́мки** і Лемківщина. *Іншої вдачі був Дам'ян Савчак. Високий, стрункий, з русявою борідкою в клин, ходив злегка похилений, буцім спомини лемківських гараздів і студентської, не так давньої біди пригнічували його* (Б. Лепкий); *Народився Бог на санях в лемківськім містечку Дуклі* (Б.-І. Антонич); *Ми лежали на сіні — я, Ніна, Дара, Садовий — дивилися в нічні небеса і розучували лемківську пісню* (Ю. Андрухович); *Вона така... класична лемківська дівчина. Все її Дзвінкою хтілось назвати* (І. Карпа); *— Мене звати Гоца. Гоца Драла. Це таке дивне лемківське ім'я* (Любко Дереш).

ЛЕ́МКО *див.* **ле́мки.**

ЛЕМНІСКА́ТА, и, *ж., мат.* Лінія, що є геометричним місцем точок, добуток відстаней яких до двох даних точок (фокусів) дорівнює квадратові половини міжфокусної відстані. *Лемніската за формою нагадує вісімку. В античному Римі так називали бантик, за допомогою якого прикріплювали вінок до голови переможця в спортивних іграх* (з наук.-попул. літ.); *Рівняння лемніскати вперше опубліковано в статті Якоба Бернуллі в 1694 році* (з навч. літ.).

ЛЕМПІ́РА, и, *ж.* Грошова одиниця Гондурасу, що дорівнює 100 сентаво. *Лемпіра отримала свою назву від імені індійського вождя Лемпіра. 1536 р. він розгорнув боротьбу проти іспанських колонізаторів, яка закінчилася поразкою* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕМУ́Р[1], а, *ч.* Тварина ряду приматів з густою довгою шерстю, що займає проміжне положення між мавпами і нижчими ссавцями; напівмавпа. *У зоопарку я бачив дресированих лемурів, що за командою ліліпута застрибували на спину слонові* (Ю. Андрухович); *Нині я саме працюю над проектом фотоальбому для дітей про лемурів. То є такі звірки* (В. Діброва); *Маленькі безневинні лемури, мабуть, найбезшумніші звірятка. Їхній дивний, напівмавпячий-напівкотячий вигляд доповнює враження надприродної химерності* (з наук.-попул. літ.); *Характерними тваринами, ендемічними для Мадагаскару, є лемури* (з навч. літ.); * У порівн. *У незнайомки погляд, як в лемура, — аж цукор переламує навпіл* (В. Неборак).

△ **(1) Котя́чий лему́р** — тварина родини лемурових, у якої хвіст має чорно-білі смуги. *Котячих лемурів так назвали через їхню велику схожість з кішками* (з наук.-попул. літ.); *Наступні два місяці після свого народження котячий лемур пересувається на спині або на животі своєї мами* (з навч. літ.).

ЛЕМУ́Р[2], а, *ч.* За релігійними уявленнями стародавніх греків — душа померлого предка, яка вночі блукає землею у вигляді відьми або кістяка. *Лемури — злі і мстиві душі небіжчиків — жахливі страховиська* (з наук.-попул. літ.); *Лемурам були присвячені нічні обряди, під час яких у визначені травневі дні зачиняли храми й забороняли справляти весілля* (з навч. літ.).

ЛЕМУ́РОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **лему́р**[1]. *Лемуровий хвіст.*

2. *у знач. ім.* **лему́рові,** вих, *мн.* Родина напівмавп, що мешкають у тропічних лісах на Мадагаскарі. *Більшість лемурових активні вночі або в сутінках, удень сплять у дуплах або гніздах* (з наук.-попул. літ.); *Розмір лемурових коливається від миші до невеликого собаки* (з навч. літ.).

ЛЕН, у, *ч., іст.* Спадкове земельне володіння в епоху феодалізму, яке отримував васал за умови несення ним військової служби та виконання інших повинностей. *Ленник, що не має сина, передає в спадок господареві й володіння леном, і самий лен* (з навч. літ.); *Цар Марсілій ладний Кінчать війну і як васал покірний Готовий в лен Іспанію прийнять, сумирний, Як ми, вклонитися хресту Ісуса* (В. Пащенко, пер. з фр. епосу "Пісня про Роланда").

ЛЕ́НДЛЕР, у, *ч.* У Німеччині та Австрії починаючи з XVII ст. — селянський парний танець, попередник вальсу. *У XIX ст. лендлер потрапляє до міст, де набуває великої популярності* (з наук.-попул. літ.); // Музика до цього танцю. *Музична форма лендлеру представлена у творчості Людвіга ван Бетховена, Франца Шуберта, Роберта Шумана* (з навч. літ.).

ЛЕНД-ЛІ́З, у, *ч.* Система передання від США країнам антигітлерівської коаліції в позику або в оренду зброї, боєприпасів, стратегічної сировини та інших матеріальних ресурсів під час Другої світової війни. *Цілу ніч по тому бачив себе у війні, у полярнім поході. Це тоді, коли йшли вони караваном транспортів у водах Півночі з бойовим вантажем, одержаним у Штатах по ленд-лізу* (О. Гончар); *Відповідно до закону про ленд-ліз США надали СРСР безпроцентний кредит в 1 млрд доларів* (з навч. літ.).

ЛЕНДЛО́РД, а, *ч.* Великий англійський землевласник, який здає землю в оренду фермерам. *Вівці — лендлорда, і гори, й поляни, — Є так, було так... Чи буде й навік?* (М. Бажан); *Міщанство та середній прошарок населення були зацікавлені в розвиткові промисловості й торгівлі, обмежені влади короля і великих лендлордів* (з навч. літ.).

ЛЕНДЛО́РДСТВО, а, *с., іст.* Володіння землею лендлордом. *У 1903 році Вільяму О'Браєну фактично вдалося законодавчо ліквідувати інститут лендлордства* (із журн.).

ЛЕ́НІКС, а, *ч., техн.* Обертове колесо, що дозволяє регулювати натягнення ланцюга або паса. *Ленікс застосовують у гусеничних тракторах, танках тощо для натягування гусениць* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕНІНГРА́ДЕЦЬ *див.* **ленінгра́дці.**

ЛЕНІНГРА́ДКА *див.* **ленінгра́дці.**

ЛЕНІНГРА́ДСЬКИЙ, а, е. 1. *іст.* Прикм. до **ленінгра́дці** і Ленінград. *Було зовсім видно, ясніше, ніж під час славнозвісних ленінградських білих ночей* (В. Владко); *Дуже згодилося те, що я пережив раніше, — і шахтарське дитинство, і війна, і ленінградська блокада. Не маючи цього гарту, я не витримав би* (М. Руденко).

2. Стос. до регіону, центром якого є Санкт-Петербург. *Ленінградська атомна електростанція розташована в Ленінградській області, за 35 км на захід від Санкт-Петербурга* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕНІНГРА́ДЦІ, ів, *мн. (одн.* **ленінгра́дець,** дця, *ч.;* **ленінгра́дка,** и, *ж.), іст.* Жителі колишнього Ленінграда (нині — місто Санкт-Петербург). *Якось зробили (в компанії з Щербаками, ще з кимось) наліт до художниці Олі Петрової. Пишу: "В неї були якісь ленінградці — чоловік і жінка"* (І. Жиленко).

ЛЕ́НІНЕЦЬ, нця, *ч.* Послідовник ленінізму. *Аделаїда Вікентіївна тяжко зітхнула і витерла краєчком хустки скупу сльозу старого члена партії, вірного ленінця* (В. Чемерис); *Ленінці одразу після перевороту 1917 р. почали захоплення територій, які вирвалися з імперських обіймів і почали самостійне життя* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕНІНІА́НА, и, *ж.* Сукупність творів мистецтва, присвячених В. Леніну (В. Ульянову). *Літературна лeнініана в період 1929–1954 рр. становить своєрідний метажанр соцреалістичної культури* (з наук. літ.); *Сьогодні канонічної лeнініани практично більше не існує. Ленін "живий" тільки серед невеликого кола старих більшовиків і неокомуністів* (з навч. літ.).

ЛЕНІНІ́ЗМ, у, *ч.* Теорія і практика функціонування партії та соціалістичної держави, сформульована В. Леніним (В. Ульяновим). *З усіх трибун — аж дим над демагогом. Усі беруть в основу ленінізм. Адже ніхто так не клянеться богом, як сам диявол — той же шовінізм* (Л. Костенко); *Виникнення філософії ленінізму М. Бердяєв пов'язує з доволі тривалим процесом формування, точніше спробами формування, моральнісної позиції в російській суспільній свідомості* (з навч. літ.).

ЛЕ́НІНСЬКИЙ, а, е. 1. Який стосується В. Леніна (В. Ульянова). *На документі була ще й ленінська вказівка: "В жодному разі копій не знімати"* (з газ.); // Належний В. Леніну. *Задумавшись, знов і знов перечитувала Вутанька ленінські слова, що паленіли в глибині сцени на червоному полотнищі* (О. Гончар); // Такий, як у В. Леніна. *А яка важка була розмова із тим пуцьверіньком-галичанином* [пуцьвірінком-галичанином] *із ленінською борідкою!* (С. Процюк).

2. Пов'язаний з ім'ям В. Леніна (В. Ульянова). *Після ленінського уроку, на першій перерві, Котька при всіх рішуче підійшов до Тюті, обняв його за плечі й повів по коридору* (В. Нестайко); — *Ви, та й він теж, у ті часи вчилися в школі, для вас ленінські куточки були звичним видовищем* (А. Кокотюха).

ЛЕ́ННИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **лен.** *Ярослав Осмомисл, одержавши від батька велику територію Галичини, розширив її, колонізуючи Дністер. 1165 р. він визнав ленну залежність від Фрідріха I* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕ́ННИК, а, *ч., іст.* Васал, який одержав лен у володіння і виконує певні обов'язки щодо свого сюзерена. — *Дяка, ваша величність, — схитнув круглою головою князь. — Я знав ласку і від хана кримського, ленника великого султана* (П. Загребельний); *Припускають, що в Київській Русі існував такий тип взаємин між верховним володарем та привілейованою верствою: князь виступає сюзереном, а дружинники та бояри — ленниками, або ж старший князь — сюзереном, а молодші — васалами* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕНО́К, нка́, *ч.* Прісноводна риба родини лососевих. *Тіло ленка струнке і сильне, вкрите дрібною лускою. У молоді на боках є характерні темні плями. Забарвлення в різних видів може бути сріблястим або значно темнішим* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕ́НТА, и, *ж., рідко.* 1. Те саме, що **стрі́чка** 1, 2, 4, 5. *Ой піду я на торг, на торжочок, Та куплю собі шаблю золотую, А до шаблі ленту голубую* (П. Чубинський); *Та, що справа, гумова ляля-блондинка, раз у раз без потреби картинно стріпує довгим розпущеним волоссям, перехопленим над чолом білою лентою* (О. Забужко); *Через плече* [у пана] *лента широка та червона, на плечах золоті китиці як жар горять, а від самого так і сяє, просто і не дивися!* (Г. Квітка-Основ'яненко).

2. *перен.* Те саме, що **стрі́чка** 3. *З Бережан до Золочева біжить біла лента мурованої дороги* (Б. Лепкий); *За ставом видніли темні окопи й білі стіни Рогатина та спокійна лента тихої річки Липи* (О. Назарук); *Через дерева алеї виразно вже видніла приманлива, біла лента блискучої в сонці дороги, що обіцювала швидкий темп, коли раптом з-позаду, з хідника, він почув своє ім'я* (О. Лисяк).

ЛЕНТА́ВИЙ, а, е, *діал.* Порваний, подертий, дірявий. *Лентавий одяг.*

ЛЕНТЕ́ЦЬ, я́, *ч.* Безхребетна тварина ряду стрічкових червів; паразит кишківника людини та деяких домашніх і диких ссавців. *У людини зареєстровано 10 видів лентеців. Серед них найчастіше трапляється лентець широкий* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕНТИ́ГО, *невідм., с., вет., мед.* Пігментна пляма завбільшки із сочевицю. *Лентиго вражає людей незалежно від характеру їх занять і віку* (з наук.-попул. літ.); *Виникає лентиго як наслідок тривалого перебування під прямими променями сонця* (з навч. літ.).

ЛЕ́НТО, *муз.* 1. *присл.* Повільно, швидше за ларго. *Ленто в нотному листі означає, що музику слід виконувати в повільному темпі, близькому до ларго* (з навч. літ.).

2. *у знач. ім., невідм., с.* Музична п'єса або частина твору (сонати, симфонії і т. ін.) такого темпу і характеру. *Виконували ленто з Симфонії № 2 Бориса Лятошинського* (з газ.).

ЛЕНЧ, ЛАНЧ, у, *ч.* У Великій Британії та інших англомовних країнах — другий сніданок (між 11 та 12 год.). — *Адже в нас тільки діловий ланч. Правда ж, містер Ор?* (П. Загребельний); — *У наш час люди стають і мільйонерами і банкрутами між двома стравами ленчу* (В. Чемерис); *На презентацію обидві з'явилися, тримаючись за ру-*

ки. Випромінювали чарівне сяйво усмішок богинь. Разом пішли на ланч, що складався для них виключно з овочів і фруктів (В. Лис); *В університетському буфеті, де ви умовилися на ланч, курити заборонено* (О. Забужко); *На жаль, правда життя була іншою — з дев'ятої до першої і з другої до п'ятої, з перервою на ланч, я належав "Амерікен Белл Телефон Компані", а вони мені за це платили сорок два долари на тиждень* (Любко Дереш).

ЛЕ́НЧИК, а, *ч.* Дерев'яна основа кавалерійського сідла. *До гунської епохи належить і поширення сідла жорсткої конструкції, свідченням чого є обкладки ленчиків та передньої луки сідла, стрічки по краю* (з наук. літ.).

ЛЕО́НТІЇВЕЦЬ *див.* **лео́нтіївці.**

ЛЕО́НТІЇВКА *див.* **лео́нтіївці.**

ЛЕО́НТІЇВЦІ, ів, *мн. (одн.* **лео́нтіївець,** вця, *ч.;* **лео́нтіївка,** и, *ж.).* Православна секта, яка виникла в 50-х рр. XX ст. у Рівненській обл., окремі громади якої існують і тепер в українському Поліссі. *Попри репресії і переслідування, леонтіївці збереглися як православна течія* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕОПА́РД, а, *ч.* Великий хижий звір родини котячих із плямистою рудувато-жовтою шерстю, що живе в Африці та Азії. *Леопард із льоху вискочив на сцену, ступив, зиркнув... І полилась Святая кров* (Т. Шевченко); *Після обіду мама раптом оголосила, що до міста приїхав звіринець з мавпами, леопардами і ведмедями* (Ю. Смолич); *Леопард переважно веде нічний спосіб життя. Представники цього виду тримаються поодинці* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Як леопард, стрибнув він у саклю, зірвав з цвяха дідівський ятаган і кинувся до Горпини* (З. Тулуб); *Гошка постраждав найбільше, хоч бився, як леопард* (Григорій Тютюнник).

△ **(1) Морськи́й леопа́рд** — тварина ряду ластоногих із плямистою шерстю, що водиться перев. в антарктичних і субантарктичних морях. *Морський леопард уважається одним із найсильніших і найнебезпечніших арктичних хижаків* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕОПА́РДОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **леопа́рд.** *Преіздоровою голоблею орудував Прудивус, насідаючи на якогось меткого шляхтича, гусара — в леопардовій шкурі* (О. Ільченко); *Вони теж почали по черзі гладити леопардову шерсть* (О. Гончар); *— Я чесний торгівець, ваша світлосте. Привожу з півдня тропічні фрукти, кавові зерна, лікувальні трави, цінні породи деревини, леопардові шкури, слонову кістку...* (О. Авраменко); *Де ж вона спатиме? Виходить, що тут, у вітальні з книжками та мушлями, біля музичного центру, на канапі, оббитій штучним леопардовим хутром* (Г. Вдовиченко).

2. Характерного плямистого рудувато-жовтого забарвлення. *Абстрактні барвисті та леопардові тканини залишились у минулому, поступившись місцем теплим пастельним тонам* (із журн.).

ЛЕП, у, *ч.* 1. Бруд, що вкриває спітніле, давно не мите тіло. *Хлюпнувши на себе раз, .. для сміху, кожний потім входив у смак і довго відтирав із себе леп, що в'їдався в шкіру цілими роками* (І. Микитенко); *Грицько опустив у воду ноги, відтирав із ступнів чорний леп* (Ю. Збанацький); *Настас заліз по саму шию в діжку й довго форкав, аж поки хоч трохи змив із себе дворічний леп* (І. Білик); // Липкий бруд, що вкриває певну поверхню. *На столі лепу, хоч ріпу сій* (А. Свидницький); *Та абсолютна зосередженість і аптечна точність рухів, із якою реставратор крізь наставлену лупу вимочував багатовіковий леп із клаптика дерев'яної дошки, збудила в ній просто-таки святобливу пошану* (О. Забужко); // *чого, який, перен.* Про щось негативне в житті людини. *Я був чистий і свіжий, .. я був молодий, не чув своїх літ і свого тіла, того лепу брудного життя* (М. Коцюбинський).

2. *діал.* Земляний віск; озокерит. *Раз за разом гатить він дзюбаком у .. опоку і відриває від неї кусні лепу* (І. Франко).

ЛЕ́ПЕТ, у, *ч.* 1. Те саме, що **лепета́ння.** *Харитя своїм дитячим лепетом прохала у Бога здоров'я слабій матусі* (М. Коцюбинський); *Вони, дивлячись на кумедні порухи маленьких рученят, на незрозумілий лепет і усмішки маленької, і собі усміхалися* (Г. Коцюба); *Крізь шум, крізь пристрасний лепет закоханого Родіона вона чує сталевий безпристрасний голос Учителя: "Дорогесенька, з цього дня ти вже собі не належиш..."* (Г. Тарасюк); *Голос його* [шефа] *звучав іронічно-поблажливо. Мені здалося, що він усе про мене вже знає, а тепер лише звіряє свої знання з моїм лепетом* (М. Матіос).

2. *чого і без дод., перен.* Тихий невиразний шум. *Вітер затих, тільки з лепетом в річці Хвиля за хвилею йде* (Дніпрова Чайка); *Вже холод осені я в теплім вітрі чую, і в листя лепеті, і в сонячнім вогні* (В. Сосюра); *Чи через ті метелики, а чи від тихого лепету листя, здалося Володимирові, що повітря навкруги перламутрове* (Валерій Шевчук); *Крізь мене з лепетом і сміхом в кімнату лився шум весни* (І. Жиленко).

ЛЕПЕ́ТА, и, *діал.* 1. *ж.* Рот. *— Послухай і добре собі на вус мотай. — Не маю. — То в лепету клади. Якщо ти підеш з нами і добре справишся, то правдивого голяндського* [голландського] *дуката дістанеш* (Б. Лепкий); *— Ти, бачу, теж фляками по лепеті битий, — з признанням махає рукою в бік жартуна старший десятник* (О. Лисяк).

2. *ч.* Те саме, що **лепета́йло.** *Прийшла темнота під наші ворота та й питає лепети, чи дома понура* (загадка).

ЛЕПЕТА́ЙЛО, а, *ч., розм.* Балакун (у загадках — язик). *Густий ліс, чисте поле, два соболі, два скла, труба і лепетайло* (загадка).

ЛЕПЕТА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лепета́ти** і звуки, утворювані цією дією. *Флора Германівна, усміхаючись з її* [дівчинки] *докорів і лепетання, любовно пояснювала, чому вона довго не приходила* (Г. Коцюба); *А на оте безпорадне лепетання Каринський мав готову відповідь: — Учора на нараді всі ми чекали від вас ділового виступу* (Ю. Шовкопляс); *Проступали невиразні обриси Уляниного обличчя, долинало лепетання незнайомого дитяти, але поринати в ту глибінь було надто важко* (Р. Іваничук); *Легке, недбале лепетання, Вимови огріхи дрібні І досі будять хвилювання І серце радують мені* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); *Літо, моє літо!.. В ніжності світання листя лепетання, лютиків огні...* (В. Сосюра).

ЛЕПЕТА́ТИ, ечу́, е́чеш, *рідше* **ЛЕПЕТІ́ТИ,** ечу́, ети́ш, *недок.* 1. *що і без прям. дод.* Говорити нерозбірливо, неправильно (про дитячу мову). *— Не плачте, мамочко! Не плачте! — лепетала вона своїм нетвердим язичком* (Панас Мирний); *Щось дитиночка шепоче, щось лепече, наче: ма-ма...* (Уляна Кравченко); *Хлопчик сів коло батька на ослоні, дівчинка на колінах .. — А староста казав, що ти до нас ніколи не вернеш, — лепетіли веселими .. голосами* (Б. Лепкий); *Міхрімах .. дерлася до матері на руки, лепетала: "М-ма, м-ма!"* (П. Загребельний); // Говорити невиразно, невпевне-

но, з трудом підшукуючи слова. *Герман остовпів. Він не знав, що се сталося з Рифкою, і лепетів лишень раз за разом: — Але ж, Рифко, що тобі? Що ти робиш, Рифко?..* (І. Франко); — *Я закінчила десятирічку, шукаю роботи .. — лепече Тамара, мов не своїм голосом* (А. Хижняк); *Й ридали галерники, й лепетіли та вигукували всіма мовами, й молилися кожен своєму богові* (Ю. Мушкетик); *Якщо вже комусь у товаристві і вдавалося затягнути його, скажімо, до кав'ярні, Антонич неминуче створював цілу купу проблем під час розрахунку, мнувся, шарівся, щось невиразне лепетав* (Ю. Андрухович); *Він задирав голову, лепетів щось про птахів* (О. Ульяненко); // Говорити мовою, незрозумілою для співбесідника. *Ван знову лепетав щось по-китайському* (П. Панч); *Щасливий Арістотель лепетав щось на своїй, ще мало зрозумілій її мові, раз по раз повторюючи: — Афродіта, Афродіта...* (Г. Тарасюк); // Говорити що-небудь несерйозне, нерозумне. *Лепече, як той пустий млин* (Номис); [Ф е с ь к а:] *Все мені* [Рябина] *своїм п'яним язиком таке лепече, що й вимовити встидно!* (І. Франко); // Вести легку, несерйозну розмову; балакати (у 1 знач.). *Ось біжать дві панночки, лепечуть одна до одної голосно, шпарко* (Леся Українка).

2. *перен.* Тихо, невиразно звучати, шуміти. *Розлігшись, спить під дубом на траві; Під боком річечка лепече* (Л. Боровиковський); *Погасла зірниця, стемніла блакить, все задрімало, .. поночі тихо журливо лепечуть тополі* (Дніпрова Чайка); *І прокинувся я вранці джерелом. Лепечу тепер струмочком біля хвіртки* (Б. Олійник); *На буфеті у пакеті проживає чай. Він до півнів аж до третіх булька, як ручай. І лепече, і лопоче, заваритись дуже хоче, і пахтить, як мед* (І. Андрусяк).

ЛЕ́ПЕТЕНЬ, тня, *ч., розм.* Те саме, що **лепета́йло.** *Лепетень лепече, а дурень слухає* (П. Чубинський).

ЛЕПЕТІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лепеті́ти** і звуки, утворювані цією дією. *Дашкович думав, думав та під шум і лепетіння жіноче зовсім задумався і перелетів думкою в трансцендентальний світ філософії* (І. Нечуй-Левицький).

ЛЕПЕТІ́ТИ *див.* **лепета́ти.**

ЛЕПЕТЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Який багато лепече; балакучий. *Давненько та лепетлива Мелася Чубатка по тім березі* [живе] (Марко Вовчок); *Дух йому перехопило й мову заціпило, наш речник та балаклій* [балакун], *ставши аж ніяк не лепетливим, міг тільки пробекати: Е-е-е...* (О. Ільченко).

2. *перен.* Який тихо, невиразно звучить, шумить. *Сніг лежав уже по самих ярках та затінках, а то скрізь позбігав лепетливими дзюркотливими струмками* (Б. Грінченко); *Чи в літнім вітерці зашепчуть дерева, Чи лепетливих вод гармонія жива Сюди до берега зеленого долине, Де я сиджу й пишу погожої години* (М. Зеров).

◊ **(1) Лепетли́вий на язи́к:** а) той, який любить багато говорити; балакучий, язикатий. — *Певне, даватимете мені за звільнення корінь, що відкриває сховані скарби, а може, той лист, що дає всю життєву мудрість? — Та ти, бачу, парубче, на язик лепетливий!* (Н. Королева); б) який може почуте переказати іншим, розголосити таємницю. — *А Палладій лепетливий на язик, скаже ще комусь, а хтось довідається* (І. Нечуй-Левицький).

ЛЕПЕТУ́Н, а́, *ч., розм.* Той, хто багато лепече; базіка. *Його* [о. Саву] *страхались як відомого лепетуна й викажчика в консисторії, та й скрізь* (І. Нечуй-Левицький); — *Ти, Давиде, їй-бо, лепетун, — грає очима Уляна. — Щодня щось таке вигадаєш* (М. Стельмах); [С т р е п с і а д:] *Зараз батька слухай. Тож і я тебе, Лепетуна, послухав шестирічного, Й за перші гроші, у суді зароблені, Придбав тобі візочка на Діасіях* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана).

ЛЕПЕТУ́ХА, и, *ж., розм.* 1. Жін. до **лепету́н.** *Прошу ж тебе, мій миленький, до свекрухи й не веди, Бо свекруха й лепетуха, сварливая голова* (П. Чубинський); *Тетяна.., не помітивши там Химки Цвіркунихи, заспокоїлась. Найважливіше — щоб не бачила* [її з Олексою] *ця нездержлива лепетуха, а то зараз рознесе по всій слободі* (С. Добровольський); *Куняють райці, як осінні мухи. Горбань гуде, як в'їдливий комар. Дурні плітки якоїсь лепетухи загуслим дьогтем ллються в каламар* (Л. Костенко).

2. Те саме, що **горі́лка**[1]**.** *Як нап'ється лепетухи, стане не тверезий* [нетверезий] (П. Чубинський).

ЛЕПЕ́ТЯ, і, *ч. і ж., розм.* Лепетун, лепетуха (у 1 знач.). — *Йван малий, чорний, як циган.., лепече, як та лепетя* (Леся Українка); [Г е р а с и м:] *Не втікай, старче Божий. Не потурай на те, чого язик-лепетя не накаже* (Панас Мирний).

ЛЕ́ПЕХ *див.* **лепеха́.**

ЛЕПЕХА́, и́, *ж., рідко* **ЛЕ́ПЕХ,** у, *ч.* Те саме, що **а́їр.** *Від ставу, що вправлений у рамці з кучерявих верб, розмальованому лататтям і лепехою — хлюпання весел* (А. Головко); *В повітрі пахло настоями лугових трав і лепехою* (І. Цюпа); *З річки повівало приємною прохолодою і гостро-терпким запахом лепехи та водоростей* (В. Малик); *Специфічний запах лепехи, а також багатство її лікувальних властивостей зумовлені ефірними маслами* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕПЕХО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **лепеха́.** *Трактор тихо сунувся вперед, Сотник ішов поруч. Колеса загрібали й горнули поперед себе чорну муляку з лепеховим корінням* (М. Циба).

ЛЕПЕХУВА́ТИЙ, а, е, *рідко.* Схожий на лепеху. *Ой густий очерет да й лепехуватий* (П. Чубинський).

ЛЕПЕШИ́ННЯ, я, *с., збірн.* Стебла лепехи. *Примостивши гостя на м'якій в'язанці жовтого торішнього комишу та лепешиння, Кисачка заходився біля риби* (Ю. Збанацький).

ЛЕПЕШНИ́К *див.* **лепешня́к.**

ЛЕПЕШНЯ́К, *рідко* **ЛЕПЕШНИ́К,** у́, *ч.* Багаторічна трава родини злакових, що росте на дуже зволожених ґрунтах. *Ноги затремтіли у Віті — не встояв на пеньку, плюснув у калюжу, помчав з-під мосту лепешником у лози* (С. Васильченко); *Ніч, сповнена запахів бузини, лепешняку та очерету, теж хилила на спокій* (Ю. Мушкетик); *У межиріччі болота привільно розрісся очерет звичайний, рогоза широколиста й вузьколиста, лепешняк великий* (В. Багірова); *Крупа з насіння лепешняку здавна відома як чудовий харчовий продукт — легкий і поживний* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕПІДОДЕ́НДРОН, а, *ч.* Величезне вимерле дерево родини плаунових, що росло в кам'яновугільний період. *Не вижили в боротьбі за існування деревовидні плауни — лепідодендрон і сигілярії, що досягали висоти 40 м* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕПІДОЛІ́Т, у, *ч.* Бідна на залізо літієва слюда фіолетового або бузкового кольору. *Лепідоліт належить до групи рідкісних літієвих слюд* (з наук. літ.).

ЛЕПІДОПТЕРОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ ентомології, що вивчає представників ряду лускокрилих. *Усіх метеликів світу, які були й які є, вивчає спеціальна наука лепідоптерологія* (з наук.-попул. літ.); *Коло інтересів В. Набокова було*

надзвичайно широким. Він цікавився лепідоптерологією, викладав російську і світову літературу, створив переклади "Слова о полку Ігоревім" англійською мовою, серйозно захоплювався шахами (із журн.).

ЛЕПІДОСИРЕ́Н, а, *ч.* Велика риба ряду дводишних, що живе в замулених водоймах басейну річки Амазонки. *У лепідосирена — великої риби, що досягає довжини понад метр, — є легені* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕПІДОФІ́Т *див.* **лепідофіти.**

ЛЕПІДОФІ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **лепідофіт,** а, *ч.).* Велетенські викопні плаунові рослини. *У вугіллі кам'яновугільного періоду вихідним матеріалом служили плаунові (лепідофіти), папоротеподібні насінні й папороті* (з навч. літ.).

ЛЕ́ПРА, и, *ж., вет., мед.* Те саме, що **проказа.** *Може, в цих місцях лютує якась із жахливих і нерозгаданих південних пошестей .. — Проказа! Лепра! — здригнулася Сахно на свою здогадку* (Ю. Смолич); *— А чи знаєте ви, милий мій, наказ властей строго ізолювати всіх прокажених? — Так то прокажених, а в Дабиита ознаки лепри відсутні* (М. Сиротюк); *Не знаю, чому надовкіл мене завжди утворювалася мертва зона, — немов круг чоловіка, хворого на лепру, або пранці, або ще яку чорну заразу* (Л. Кононович); *До недавнього часу людей вважали єдиним природним резервуаром лепри, але виявилося, що резервуаром для інфекції можуть бути людиноподібні примати, інфіковано 15 % броненосців* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Позолота і ляпіс злітають, немов епітелій, із уражених лепрою ликів князів і святих* (О. Забужко).

ЛЕПРЕКО́Н, а, *ч.* Персонаж міфології та фольклору ірландців, невеликий чоловічок, часто з борідкою і капелюхом або ковпаком на голові, одягнутий у все зелене. *Фольклор значно змінив уявлення про лепреконів порівняно з давніми міфологічними. Саме в пізнішу добу лепрекони набули образу капосника й вередуна, а ще охоронця давніх скарбів* (з наук.-попул. літ.); *Ірландці вірили, що лепрекони займаються шевським ремеслом. А взуття, яке вони шиють, призначається іншим казковим істотам — феям і ельфам* (з навч. літ.).

ЛЕПРО́ЗНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до лепри. *Відомо, що один хворий навіть при спокійній розмові за 10 хв. може розсіяти величезну кількість лепрозних паличок* (з наук.-попул. літ.); *Єдиним резервуаром і джерелом лепрозної інфекції є хвора людина* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **лепро́зний,** ного, *ч.;* **лепро́зна,** ної, *ж.* Людина, хвора на лепру. *Рвалися непов'язані слова лепрозного, що пробував згадати людську мову, так давно не вживану* (Н. Королева).

ЛЕПРОЗО́РІЙ, ю, *ч.* Лікувально-профілактичний заклад для хворих на лепру. *Павло знав, що рідний Балбаарин брат Суруксут, хворий на проказу, уже третій рік перебуває в лепрозорії* (М. Сиротюк); *Крім специфічного лікування, у лепрозорії звичайно організують працю хворих (на підсобних земельних ділянках, у різних майстернях)* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Моральний лепрозорій розповсюджує коросту слів* (Л. Костенко); * У порівн. *Ровами і дротом, немов лепрозорій, Обведене гетто — на брамі кати* (Д. Павличко).

ЛЕ́ПСЬКИЙ, а, е, *розм.* Хороший, гарний. *Білий та був собі козарлюга лепський. Ніхто його не переп'є, на шаблі не візьме* (з легенди); [Є г е р:] *Ось постривайте, я вам зараз щось лепське прочитаю* (Леся Українка); *— На рибі теж розумітися треба, .. карась, до прикладу. Дуже лепська то риба* (Ю. Збанацький); *Ось легенький грайливий пломінець — зовсім не страшний, а навіть лепський, забавний! — пробіг по підвіконню й перескочив на дерев'яний зруб терема* (Р. Іванченко); *Був ясний день, світлий і лепський — Божа благодать* (В. Чемерис).

ЛЕ́ПСЬКО, *розм.* Присл. до **ле́пський.** *Із кожного куреня везли знамена на конях, лепсько убраних* (О. Стороженко); *— Ну, замаскувались, я вам скажу, Андрію Володимировичу, ви лепсько. Без свічки не знайдеш* (Ю. Збанацький); *— Де, калино, ти була, Що так лепсько розцвіла?* (В. Чемерис); *Ганнусю мали виряджати з іншими жінками й дівчатами не куди-небудь, а до самого Києва — з гаптованими рушниками на продаж до монастиря: вишивала Ганнуся лепсько* (О. Забужко); // *у знач. пред.* Про відчуття приємності, задоволення. *Я тут буду, — сказала їй* [бабусі]. *— Тут так лепсько* (Д. Міщенко).

ЛЕ́ПТА, и, *ж.* 1. У державах класичної та елліністичної Греції — дрібна монета; пізніше (з XIX ст.) — розмінна грошова одиниця Грецької держави. *І підійшла одна вбога вдовиця, і поклала дві лепти* [до храмової скарбниці] (Біблія. Пер. І. Огієнка); // Назва євроцента в Греції. *Ми одержали решту — 50 лепт* (із журн.).

2. *перен., книжн.* Посильне подаяння, пожертвування або милостиня. [М а р и н а *(дає гроші):*] *Візьми, дідусю, і від мене лепту* (М. Кропивницький); *— Та хіба можна віддати таке добро! Самих прочан сила-силенна — і кожен несе свою лепту монастиреві* (З. Тулуб); *Скінчивши співати, німець старанно загортує* [загортає] *гітару в футляр і з простягненим кашкетом обходить вагон. Коли черга доходить до нас, дівчата кидають свою лепту, і я теж* (О. Шугай); *Папери, метрику й нотарську* [нотаріальну] *угоду про твою грошову лепту я віддаю на руки богочестивому Симеону* (М. Дочинець).

3. *перен., уроч.* Внесок у яку-небудь суспільну справу. *Працюй, освічуй людей. Клади й свою лепту на користь добра світового, людськості, правди* (А. Тесленко); *Кожна людина повинна вносити лепту своєю працею в будівництво і дальший розвиток української держави* (з газ.); // Частка чого-небудь. *Слава тобі, Шафарику .. Привітай же в своїй славі І мою убогу Лепту — думу немудрую Про чеха святого* (Т. Шевченко); *А з другого боку, і комітет театральний прикинув свою лепту до того розстрою* [трупи] (І. Франко); *— Загальні збори чернігівського* [гуртка] *.. несуть Вам* [М. В. Лисенку] *сьогодні й свою лепту признання й подяки* (М. Коцюбинський); *І ось прийшов час макет робити .. Навіть добродій Куроп'ятник поривався свою лепту внести* (П. Запаренко).

◊ **(1) Ле́пта вдови́ці** — порівняно невеликий, посильний внесок у що-небудь спільне. *Це б то, бачиш, лепта удовиці* (Номис); *Будь ти й мені за ознаку надії, Що не потоне народ наш без сліду в народностях інших, Що до скарбниці, до вічного поступу інших народів Він хоч убогую лепту вдовиці успіє вложити* (В. Самійленко).

ЛЕПТО́Н *див.* **лепто́ни.**

ЛЕПТО́НИ, ів, *мн. (одн.* **лепто́н,** а, *ч.), фіз.* Група найлегших елементарних частинок, що не беруть участі в сильній взаємодії. *Нарешті температура знизилася настільки, що пари масивних частинок перестали народжуватися зовсім. Енергії вистачало лише на утворення легких частинок — лептонів* (з навч. літ.).

ЛЕПТО́ННИЙ, а, е, *фіз.* Прикм. до **лепто́ни.** *Температура плазми знизилася приблизно до шести мільярдів градусів. Цей момент ознаменував собою закінчення лептонної ери* (з наук.-попул. літ.); *Лептонний колайдер припускає розгін і зіткнення в кільці прискорювача лептонів* (із журн.); // Який ґрунтується на використанні лептонів. *Лептонний біолокатор може бути використаний для ідентифікації біопатогенних зон у квартирі, на садових ділянках і т. ін.* (з наук.-техн. літ.).

ЛЕПТОСПІРО́З, у, *ч., вет., мед.* Гостре інфекційне захворювання з групи зоонозів, що перебігає з гарячкою, загальною інтоксикацією, ураженням нирок, печінки, серцево-судинної та нервової систем. *У великої і дрібної рогатої худоби, коней та інших видів тварин, що користуються пасовищами, лептоспіроз проявляється переважно в літньо-осінній період* (з наук.-попул. літ.); *А тут все якісь повідомлення — то вібріони холери в Одесі, то лептоспіроз у Миколаєві* (Л. Костенко); *Підхопити лептоспіроз найчастіше ризикуєте в брудних ставках та озерах — там, де немає проточної води* (з газ.).

ЛЕПТОСПІРО́ЗНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до лептоспірозу. *Запобігти поширенню збудника допомагає лептоспірозна вакцина* (з наук.-попул. літ.); *Лептоспірозний міокардит проявляється розширенням меж серця, аритміями* (з навч. літ.).

ЛЕПТОТРИ́КС *див.* **лептотри́кси.**

ЛЕПТОТРИ́КСИ, ів, *мн. (одн.* **лептотри́кс,** а, *ч.).* Бактерії, які живуть у воді, у роті або піхві *(див.* **пі́хва**[1] 1) людини і тварин. *Тонкі і довгі нитки лептотрикса добре проглядаються при мікроскопії мазка* (з наук.-попул. літ.); *Лептотрикси потрапляють в організм переважно з водою* (з навч. літ.).

ЛЕРД, а, *ч., іст.* Представник нетитулованого дворянства в Шотландії. *Лерди утворювали нижній шар шотландського дворянства і, на відміну від титулованих лордів, брали участь у роботі парламенту не безпосередньо, а через своїх представників* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕ́РКА, и, *ж.* Інструмент для нарізування зовнішньої різьби. *Плашка призначалася для нарізання різьби великого діаметра, лерка — для меншого діаметра й більшої точності* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕС, у, *ч.* Ґрунтотвірна гірська осадова порода сірувато-жовтого, іноді бурого або червонувато-бурого кольору. *Для меліорацій вторинно осолонцьованих ґрунтів застосовують лес як природний, екологічно чистий меліорант* (з наук. літ.); *Порох з-під ніг брав* [Саїд] *і, перетираючи в міцних долонях, запевняв професора: — Це дійсно лес, нанесений водою з гір* (Іван Ле).

ЛЕСБІ́ЙКА, и, *ж.* Те саме, що **лесбія́нка.** — *Ось ти натякнув, наче Зима — лесбійка... У Анжелку вона таки була закохана* (А. Кокотюха); *Івонка ще десь зо два роки тому свято вірила в те, що вона — лесбійка і що до смерті житиме з дівчинкою баскетболісткою* (І. Карпа); *Лише в період перебудови в пресі з'явилися уривчасті повідомлення про лесбійок* (з газ.).

ЛЕСБІ́ЙСТВО, а, *с.* Те саме, що **лесбія́нство.** *У київських богемних тусовках лесбійство давно вже не вважається чимось неприйнятним* (А. Кокотюха); *Мабуть, я справді лесбіянка, бо мені добре з дівчатами, але на світі є один хлопець, один-єдиний серед усіх, з яким геть забуваю про своє лесбійство* (О. Авраменко).

ЛЕСБІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Те саме, що **лесбія́нський.** — *Я дуже підозрюю, що ця особа відзначається дуже яскраво вираженим потягом до лесбійського кохання* (Л. Кононович); *Коли їй стукнуло двадцять вісім, Майя вирішила, що вона лесбійка, і мала один лесбійський досвід* (Любко Дереш); // Стос. до лесбійства. *У своєму творі Діана описує ідеальну лесбійську коханку* (В. Єшкілєв).

ЛЕСБІЯ́НКА, и, *ж.* Жінка, схильна до лесбіянства. *Була ця дівчина запекла злодійка і бандитка .. Тяжку мала статтю. В таборах стала лесбіянкою. Оповідала, як її до того довели* (М. Андрусяк); — *Оті що, лесбіянки?* — *притисла мене в коридорі до стінки вона* [мама]. *Я знизала плечима* (І. Карпа).

ЛЕСБІЯ́НСТВО, а, *с.* Статевий потяг жінки до іншої жінки. *Прочитавши зблідлій дівчині ще декілька хаотичних нотацій про шкідливість невпорядкованого статевого життя і соціальну небезпеку лесбіянства, Петричук провів її до автобусної зупинки* (С. Процюк); *Лесбіянство може бути зумовлене розумовими та фізичними причинами* (з наук. літ.).

ЛЕСБІЯ́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лесбія́нка.** *Надмірна вимогливість, взаємні звинувачення, ревнощі, тиранія — усі ці злигодні спільного життя з особливою гостротою виявляються в лесбіянських стосунках* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕСЕЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Літературознавець, мистецтвознавець, що спеціалізується на вивченні життя і творчості Лесі Українки. *Анатолій Сваричевський майже півстоліття досліджує історію і культуру рідного краю, життя і діяльність видатних письменників, учених, педагогів, які народилися чи жили і працювали на Хмельниччині. Його публікації викликали схвальний відгук у шевченкознавців і лесезнавців України* (із журн.).

ЛЕСЕЗНА́ВСТВО, а, *с.* Галузь літературознавства, що вивчає життєвий шлях та літературну спадщину Лесі Українки. *У місцевому краєзнавстві міцно утвердився і набув сили напрям пошукової роботи — лесезнавство. Про це нагадує величезна добірка оригінальних матеріалів, представлена в літературному музеї-садибі родини Косачів у селі Колодяжному* (з газ.).

ЛЕСЕЗНА́ВЧИЙ, а, е. Стос. до лесезнавства. *Доводиться тільки пожалкувати, що цікаві лесезнавчі розвідки 20-х років XX ст. донині чекають на перевидання та лишаються малодоступними* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕСИВА́Ж, у, *ч., геол.* Процес переміщення в ґрунтовому профілі мулистої фракції без її хімічного руйнування. *У степовій зоні важливим чинником формування ґрунтового профілю є лесиваж, у результаті якого відбувається переміщення з верхніх у нижні горизонти мулистих фракцій, збагачених органічною речовиною та залізом* (з наук. літ.); *Лесиваж найчастіше є попередником опідзолення, інколи ці два процеси йдуть одночасно* (з навч. літ.).

ЛЕ́СКІТ, коту, *ч., рідко.* Лоскіт *(див.* **ло́скіт**[1]**).** *Слова танули їм невимовлені на устах, і вітер з-над Дніпра торкався їм тіла пристрасним лескотом* (В. Підмогильний).

ЛЕСЛИ́ВИЙ, а, е, *діал.* Улесливий. *Тодос лесливий чоловік* (Сл. Б. Грінченка); *Це пише власною рукою сам Кисіль, котрий пише до мене лесливі і пестливі листи* (А. Чайковський).

ЛЕСО́ВАНИЙ, а, е, *мист.* Дієпр. пас. до **лесува́ти**[1]. *У техніці лесованої акварелі митець створив найкращі свої твори* (із журн.).

ЛЕ́СОВИЙ, а, е. Який складається з лесу. *На доброму лесовому ґрунті дерева гарно приймалися, і молоденькі яблуні вже досягли середнього людського зросту* (Т. Масенко); *Тут колись жили .. племена, що не лишили своїх імен, і місто їхнє теж умерло, загорнуте хмарами лесового пилу, який тисячі років несли з глибин Азії дикі вітри* (П. Загребельний); *Якщо верхній лесовий шар перезволожений, то він сунеться донизу* (з газ.).

ЛЕСОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний своїм виглядом чи якостями до лесу. *Найпоширенішими ґрунтоутворювальними породами лісостепової зони є леси та лесоподібні суглинки* (з наук. літ.).

ЛЕСО́ТЕЦЬ *див.* **лесо́тці.**

ЛЕСО́ТКА[1] *див.* **лесо́тці.**

ЛЕСО́ТКА[2], и, *ж.* Вольфрамова блешня для зимової риболовлі. *На паузі лесотка повільно опускається на дно, що провокує рибу на атаку* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕСО́ТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лесо́тці** і Лесото. *Лесото — одна з двадцяти п'яти найменш розвинених країн світу, але лесотська економіка досить швидко набирає обертів* (із журн.).

ЛЕСО́ТЦІ, ів, *мн. (одн.* **лесо́тець,** тця, *ч.;* **лесо́тка,** и, *ж.).* Народ, що становить основне населення Лесото; представники цього народу. *Лесотці — найосвіченіший народ в Африці. Близько 90 відсотків населення країни має освіту* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕСТИ́ВИЙ, а, е. Схильний до лестощів. *Василь Золотаренко .. собі на мислі, лестивий і привітний, а булаву з думки викинути не може* (Ю. Мушкетик); // Сповнений лестощів. *Як кого одурять похвальбою або лестивою річчю, то люди й кажуть: "Упустив рака з рота"* (О. Стороженко); *Цинічна, влазлива, лестива .. музика щось нагадує* (В. Винниченко); *Микошинський ласував не так тютюном, як лестивими догодами полковника* (Іван Ле).

ЛЕСТИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **лести́вий.** *Годи, лести йому стократ, Лестивість рани гоїть... Супроти влесливості, брат, Не всякий зав устоїть* (С. Воскрекасенко); *У його голосі звучала така щирість, таке здушене бажання порозумітися, що його не можна було не відчути. Й уже не було запобігання, ані лестивості чи хитрості* (Ю. Мушкетик).

ЛЕСТИ́ВО. Присл. до **лести́вий.** *Мовить супутник до нього лестиво: — Містер шановний, чи це* [безробітні] *для вас диво?* (Д. Білоус); *Просили його прийняти уряд не галасливо, лестиво, один поперед одного, а стримано, настійливо, переконано. Полковник мовчав* (Ю. Мушкетик).

ЛЕ́СТИТИ, ле́щу́, ле́сти́ш, *недок.* 1. *кому, чому і без дод.* Лицемірно, нещиро вихваляти кого-, що-небудь. *Панські синки увивались коло нього, лестили йому, бо Франко був їм дуже потрібний* (П. Колесник); — *Одначе цінує* [панич Гаркушу], *тримає на виду... — Б-бо ти в нас г-го-лова, — заїкаючись, лестить Гаркуші Гнат Рябий* (О. Гончар); *Аби сказала Україна: оце так гетьман! Гетьман, ге? .. Це ж він то з тими, а то з тими лестив царю і туркам потурав!* (Л. Костенко); *Він* [М. Гоголь] *не лестить життю, але й не зводить наклепу на нього* (з наук.-попул. літ.); // Говорити кому-небудь приємності, компліменти. [В і к т о р:] *Закрутила голову добру молодицю, от він і забуває про все на світі.* [О л ь г а:] *Лестиш, звичайно... А слухати приємно!* (О. Левада).

2. *кому, чому.* Давати насолоду, бути приємним. *По закінченні вузу його, як одного з найкращих вихованців, призначили в апарат міністерства. Це йому лестило, хоч і не цілком задовольняло* (С. Добровольський); *Він охоче погоджувався з тими, хто стверджував, що його донька — найвродливіша дівчина в усьому світі, це лестило його батьківському марнославству* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *безос. Лестило її дівочому честолюбству відчувати, що десятки очей стежать за нею* (Д. Бедзик); *Лестило, що Оля належить тобі всією душею? Що ж, частково й це. Але не тільки* (М. Дашкієв).

ЛЕ́СТИ́ТИСЯ, ле́щу́ся, ле́сти́шся, *недок.* 1. *до кого, коло кого і без дод.* Ніжно горнутися, виявляти ласку до кого-небудь; ластитися. *Хотіла було* [мати] *сваритись на дочку, .. так та ж як узяла коло неї леститись, і приговорювати, і розважати її* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Яка з вас хазяєчка, паніматко! Яка з вас господиня! — лестивсь до неї становий* (І. Нечуй-Левицький); *Лестячися до батька, мов кіточка, вона пішла з ним у покої* (І. Франко).

2. *перен.* Лестощами, догідливістю намагатися привернути до себе чиюсь увагу, добитися чийого-небудь довір'я або замаскувати свої підступні думки, наміри. [Р о м а н:] *Я не хочу ні леститися, ні умизгатися, щоб таким побитом зменшити свою провину...* (М. Кропивницький); — *Мені здається, що темні є замисли греків, а подвійним їх язик. Цей посол недарма позичав очей у собаки і лестився на всі лади, що аж огидно було його слухати* (Юліан Опільський); — *Чого ж ти додому, діду, хіба тобі у нас погано? — лестяться хлопці. — Одгостював я вже своє, — каже тихо* (Микита Чернявський).

ЛЕ́СТКА, и, *ж., діал.* Лестощі. *Лестки горшей* [гірше] *отрутизни* [отрути] (Номис); *"Бач якої співа! — дума Хапко, — лестками закида"* (Марко Вовчок); *Знай носа підійма Майор .. Ані вблагать його, ні лестками не знадить!* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

ЛЕ́СТОЩІ, ів, *мн.* Лицемірне, нещире вихваляння. *Щоб запобігти в неї ласки, треба було безперестану кадить перед нею фіміами лестощів* (І. Нечуй-Левицький); *Більшість дивилась на нього* [О. Пушкіна] *поглядом, в якому захват, шанобливість і лестощі приховували заздрість і потаємну думку: що можуть мати корисного від цього знайомства?* (О. Полторацький); *Угоняй вирішив удатися до лестощів. Він почав хвалити Доброчина за його старання про давній закон* (І. Білик); *Взагалі він не полюбляв лестощів, але Ернан робив це дуже вміло, ховаючи їх за позірною грубістю та безцеремонністю* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЛЕСТУ́Н, а́, *ч., заст.* Той, хто любить лестити. *Поки в коморі єсть і в скрині, лестун потреться в сій хатині* (Сл. Б. Грінченка); — *Ох, і лестун ви, Семене, прямо лис-корсак! — подобрішав Ступач* (М. Яцків); *Слова лестунів та хвалителів пороку тривають у нашій душі й після того, як ми їх вислухали* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки).

ЛЕСУВА́ННЯ[1], я, *с., мист.* Дія за знач. **лесува́ти**[1]. *Лесування — техніка олійного живопису, яка полягає в нанесенні тонкого шару прозорої фарби на зображення* (з навч. літ.).

ЛЕСУВА́ННЯ[2], я, *с., с. г.* Дія за знач. **лесува́ти**[2]. *Основними заходами підвищення родючості дерново-підзолистих ґрунтів є внесення органічних і мінеральних добрив, усунення кислотності вапнуванням, мергелюванням і лесуванням, своєчасний і високоякісний обробіток з обов'язковим лущінням стерні тощо* (з наук. літ.).

ЛЕСУВА́ТИ[1], у́ю, у́єш, *недок. і док., що, мист.* Наносити тонкий шар прозорої фарби на картини та інші вироби для підсилення або зміни тону забарвлення. *Коли фарби підсихали, художник шліфував мазки пемзою і знову прописував — тільки вже тоненьким пензлем, а потім, де треба, лесував* (з наук.-попул. літ.); *Логічно припустити, що Йов Кондзелевич, ретельно й детально малюючи дрібні деталі, не міг пізніше лесувати їх такими темними тонами, щоб вони стали непомітними* (з наук. літ.).

ЛЕСУВА́ТИ[2], у́ю, у́єш, *недок., що, с. г.* Певним чином обробляти ґрунт, надаючи йому властивостей лесу. *Лесувати суглинки.*

ЛЕСУВА́ТИЙ, а, е. У якому наявний лес. *Верхів'я яру врізуються в лесувату породу, вкриту еоловим піском* (з наук.-попул. літ.); *Глини і лесуваті суглинки є важливою сировиною для виготовлення цегли й черепиці* (з навч. літ.).

ЛЕТ, у, *ч., поет.* Те саме, що **літ** *(див.* **літ**[1] 1). *Маленька пташка уперто літала над головою в Дорі .. Він зацікавився нею і довго стежив за її летом* (М. Коцюбинський); *Густа вода спливає з гребель, де обрії спинились в леті* (Б.-І. Антонич); *Справжній мисливець той.., хто з практики вивів, коли, за якої погоди буде хороший качиний лет* (М. Рильський); *До самої лінії єднання хмар і горизонту кружляють ворони. Центром циклону, що утворив їх лет, стає дах будинку* (Любко Дереш).

○ **На лету́ (на льоту́)** *див.* **літ**[1].

◊ **Висо́кого (вели́кого) ле́ту (льо́ту)** *див.* **літ**[1]; **З висоти́ пташи́ного ле́ту (польо́ту)** *див.* **висота́; Зрива́тися в лет** *див.* **зрива́тися; Лови́ти (хапа́ти, схо́плювати** *і т. ін.)* **на льоту́ (на лету́)** *див.* **лови́ти; Низько́го (невисо́кого, дрібно́го** *і т. ін.)* **льо́ту (ле́ту)** *див.* **літ**[1]; **Птах (пти́ця) висо́кого ле́ту (польо́ту)** *див.* **птах.**

ЛЕ́ТА, и, *ж. (з великої літери).* У давньогрецькій міфології — ріка забуття. *Зате матінка... Мабуть, сьогодні пере сорочки в Леті. Якщо й не грішним душам, то принаймні Гермесові Трисмеґістові* (Н. Королева); *Притулок не відбирає пам'яті, навіть якщо ти цього хочеш. Тут не тече ріка Лета, у водах якої з тебе змиваються всі гріхи й доброчинства. Річок тут мало* (Г. Пагутяк); * Образно. *Критики, навчаючи поета, Залюбки розводяться про те, Як писати мусить він, щоб Лета Років з п'ять проміння золоте На труні у нього не змивала* (Є. Плужник).

◊ **Ка́нути в Ле́ту** *див.* **ка́нути.**

ЛЕТА́ЛЬ, і, *ж., біол.* Ген, що блокує розвиток статевих клітин, зиготи або дорослих організмів і спричиняє їхню загибель; летальний ген. *Прихована леталь; Рецесивна леталь.*

ЛЕТА́ЛЬНИЙ, а, е, *книжн.* Який веде до смерті; смертельний (у 1 знач.). *Дефіцит води, що складає 20 % від ваги тіла, призводить до летального результату* (з навч. літ.); *Від летального результату мене врятувала, як згодом зізналася мама, секунда...* (Г. Тарасюк); *У середньовічному театрі, ввійшовши в екстаз, виконавці окремих ролей "заґравались" аж до летальних випадків* (із журн.); *Як свідчить статистика МНС, більшість нещасних і летальних випадків на водах в Україні відбувається не на морському узбережжі, а на річках та озерах* (з газ.).

Лета́льний (фата́льний) кіне́ць *див.* **кіне́ць**[1].

△ **Лета́льна мута́ція** *див.* **мута́ція.**

ЛЕТА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Абстр. ім. до **лета́льний;** смертність. *Летальність серед хворих на інсульт у європейських країнах становить 24 % упродовж першого місяця захворювання* (з наук. літ.).

ЛЕТА́ЛЬНО, *книжн.* Присл. до **лета́льний.** *Гостра гіпертонічна енцефалопатія частково або повністю регресує на тлі лікування протягом декількох діб, але іноді може закінчитися летально* (з навч. літ.).

ЛЕ́ТАРГ, у, *ч., зах.* Летаргійний сон. *Вражіння від Зоїної пісні єдине у своєму роді, безприкладне .. Зойк серця, що затруює людей і повітря .. Стогін людини, похороненої в летаргу* (Ірина Вільде).

ЛЕТАРГІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до летаргії. *Летаргійний стан у більшості випадків схожий на звичайний глибокий сон* (з наук.-попул. літ.); *І яка була необхідність вечором чаркуватись із цим київським чи то бізнесменом, чи то авантюристом, що зараз хропе, неначе бере участь в експерименті великого летаргійного забуття?..* (С. Процюк); *Господар остаточно виходив із летаргійного заціпеніння* (із журн.).

△ **Летаргі́йний сон** *див.* **сон**[1].

ЛЕТАРГІ́Я, ї, *ж.* 1. Хворобливий стан, схожий на сон, з майже нечутним диханням і пульсом. *Помилкова констатація смерті у хворого з летаргією внаслідок неуважного огляду може призвести до ненадання необхідної медичної допомоги* (з наук. літ.); *Почув* [пан] *холод у цілім тілі і біль, утому і непевність, помішану зі страхом, як чоловік, що будиться з летаргії — в темнім і тіснім гробі* (І. Франко); *Що ж діяти? Когось би покликати на поміч. Людина жива! Може, летаргія?* (О. Бердник); *Ми зиму жили над Бугом у Дмитровці .. Тут я хворів скільки місяців гарячкою і замер (летаргія)* (з мемуарної літ.); * У порівн. *Стільки років жив* [Забейко], *наче в летаргії, аж раптом цей дітлах дивно й боляче розбудив його* (Ірина Вільде).

2. *перев. з означ., перен.* Цілковита нерухомість, бездіяльність. *В'язниця спочивала в обіймах незбудної летаргії* (Я. Качура); *Вони робитимуть все, що можна, аби розбудити громадську думку з тієї галицької летаргії, яка живій людині давно вже печінки виїла* (Г. Колісник).

ЛЕТЕРФО́Т, а, *ч., поліґр.* Фотонабірна машина для набирання заголовків. *Набір на летерфоті.*

ЛЕТИЛА́Н, у, *ч.* Біологічно активне синтетичне волокно з антимікробними властивостями, яке використовують у медицині. *З волокна летилану можна робити протиінфекційні шовні матеріали, протези судин, перев'язувальні засоби* (з навч. літ.).

ЛЕТІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **леті́ти.** *Я ніколи ще не літав... летіння вниз — це насправді летіння вгору... я — янгол...* (Ю. Винничук); *І ми летім* [летимо]! *Щоб і в летінні Земного не зректись тяжіння* (А. Мойсієнко); *Коли ж той лук високого летіння Ослабнув так, що стріли слів могли Влучать в мету людського розуміння, Почув я знов "Подяки й похвали Прийми од мене, триєдиний Боже"* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте); *Я люблю швидку їзду — коли дух забиває від розгонистого, несамовитого летіння* (із журн.); *Від весни і до пізньої осені, поки остання квітка не відцвіте у городчику, перемальовує квіти на вінок дівочий, літо вплітає квітами у вінок, летіння літа зупиняє пензликом*

(В. Голобородько); *Кожне заняття — це термінове летіння часу. Викладачі майстерно доносять студентам інформацію за інформацією* (з газ.).

ЛЕТІ́ТИ, лечу́, лети́ш, *недок.* 1. Пересуватися в повітрі за допомогою крил (про птахів, комах і т. ін.). *Орел летить найвище, а хрін росте найглибше* (прислів'я); — *Та ніколи мені сидіти, — Одвітує Бджола, — Вже час до пасіки летіти: Далеко від села* (Л. Глібов); *В небі летіли гуси з далекого краю* (О. Довженко); *На обрії виростають блакитні сади, в небі летять білі птахи* (О. Бердник).

2. Пересуватися в повітрі під дією зовнішньої сили (вітру, поштовху і т. ін.). *Летить стріла каленая, Бряжчить шабля о шеломи* [шоломи] (Т. Шевченко); *Шматки кулів летіли вгору й горіли* (І. Нечуй-Левицький); *Над морем летіла хмара, і крапля упала в море...* (Ю. Яновський); * Образно. *А історія летить невпинним маховим колесом* (Г. Хоткевич); *Гроші, як полова, — летіли. Швидко їх й не стало* (Панас Мирний); *Зорі од спини летять рикошетом* (І. Драч).

3. Пересуватися, переміщатися в повітрі (про літаки, ракети і т. ін.). *Один літак летить зі швидкістю 540 км/год., а другий — 130 м/с. У якого літака швидкість руху більша?* (з навч. літ.); // Пересуватися в певному напрямку на літальних апаратах (про пасажира або пілота). [Т а р а с о в:] *Дещо вона приховала од вас. Треба перевірити, чи може вона зараз летіти* (І. Микитенко); *Я летів над країною — міста виникали з-під крила* (Л. Первомайський); — *Погода собача!.. А треба летіти в Буенос-Айрес. Шеф кличе* (І. Білик).

4. Те саме, що **па́дати** 1. *Клубок летить їй з колін і котиться просто мені під ноги* (М. Коцюбинський); *Раптом він посунувся униз і зрозумів, що летить в улоговину* (Григорій Тютюнник); *Як у сповільненій зйомці, Майка побачила маленьке сіре яєчко, що воно, певно, впало на куртку поміж гілок, а тепер разом з одежиною летіло на землю* (Люко Дашвар); // Опадати, обсипатися з дерев, кущів і т. ін. (про листя, пелюстки, плоди і т. ін.); спадати (у 1 знач.). *Цвіт летів на землю, як сніг, ламалися гіллячки* (В. Винниченко); *Лист летить з дерев, З дубів і беріз* (Б. Лепкий); *Летіло листя з платанів з кожним днем все дужче і дужче. Прийшла осінь* (В. Кожелянко); // *безос. Вони йдуть до пана на роботу тепер, коли у самих ще нічого й не тикано, а ту* [тут] *гріє, з колоса летить* (І. Франко).

5. *перен.* Дуже швидко переміщатися (по землі, воді і т. ін.); нестися (у 1 знач.). *Він летів пишною каретою і насилу наздогнав Єремію* (І. Нечуй-Левицький); *Рипить сніжок, співає полозок, санки летять під білії намети ялин лапатих* (Леся Українка); *Катер летів проти вітру, розсікаючи білі баранці на гострій хвилі* (В. Кучер); [К о м а н д и р з а с т а в и *(до зв'язківця):*] *Лети у штаб, є вість про комісара* (П. Воронько); *Марта вже летіла сходами додолу, боса і майже роздягнена* (Ю. Андрухович).

6. *перен.* Линути, розноситися в просторі (про слова, звуки і т. ін.). *Є хвилини, є години: Повний смілого завзяття, Я кепкую — ні сльозини, З уст летять гіркі прокляття* (П. Грабовський); *Летів — розлягався той* [батьків] *вигук аж у край на Ланове* (Є. Кротевич); *Заспівали сади, Зашуміли ліси, Тиха пісне, лети, Мою думу неси* (Д. Павличко); // *перен.* Ширитися, передаватися, пересилатися певним способом (поштою, радіо і т. ін.). *Летять по радіо слова — з найдальших далей вісті* (Н. Забіла); *Про кожний крок Тараса Шевченка летіло в Петербург вірнопідданське донесення* (з наук. літ.).

7. *перен.* Швидко, непомітно минати (про час). *І в'янеш ти, а дні летять, Несуть все добре за собою* (Т. Шевченко); *Ніч летіла швидко. Професор напружено працював над планом задуманої операції* (Яків Баш); [Б о ч к а р ь о в а:] *Працюєш до пізнього вечора, на все реагуєш, і час летить... і літа летять...* (О. Корнійчук); *Життя іде і все без коректур, і час летить, не стишує галопу* (Л. Костенко).

8. *перен.* Линути до кого-, чого-небудь (про думки, почуття, помисли). *В вікно зимовий вечір лине, в кімнаті присмерків печать, і наші думи на Вкраїну летять, летять...* (В. Сосюра); *"Стене! Нарешті!" — за мить озвалася Маріка, її думки-слова летіли стрімко, накладаючись одне на одне* (О. Авраменко); * Образно. *Куди серце летить, туди й око глядить* (прислів'я).

Іти́ (летіти) / піти́ (полетіти) під укіс *див.* **іти́; (1) У переліт летіти (ли́нути) / полетіти (поли́нути)** — переміщатися в місця зимівлі або назад (про птахів). *Не біла лебідонька в переліт летить — Красна дівка із полону біжить* (Л. Первомайський); *Та скоріш, бо в переліт Журавель уже полинув, Б'є сполоханим крилом* (М. Нагнибіда).

◊ **[Аж] іскри [з рук] летя́ть** *див.* **іскра; [Аж] іскри (іскорки) з оче́й си́плються (летя́ть, ска́чуть** *і т. ін.)* **/ поси́пались (сипну́ли, полетіли, поскака́ли, скакну́ли** *і т. ін.)* *див.* **іскра; [Аж] ми́ло па́дає ([клубка́ми] ко́титься, лети́ть** *і т. ін.)* *див.* **ми́ло**[1]**; Аж піна з ро́та (на губа́х) ска́че (лети́ть, виступа́є** *і т. ін.)* *див.* **піна; Аж (що й, тільки** *і т. ін.)* **пір'я лети́ть (розліта́ється, си́плеться** *і т. ін.)* **/ полети́ть (розси́плеться, поси́плеться** *і т. ін.)* *див.* **пір'я; Вали́тися (летіти, па́дати** *і т. ін.)* **з рук** *див.* **вали́тися**[1]**; Іти́ (летіти) / піти́ (полетіти) до чо́рта (до ді́дька, к чо́рту, під три чорти́, к бі́су** *і т. ін.)* *див.* **іти́; (2) Летіти / налетіти як (мов, ніби** *і т. ін.)* **му́хи на мед** — охоче поспішати кудись із намірами одержати задоволення, насолоду і т. ін. *Летять у ті шинки запорожці наче мухи на мед* (Ю. Мушкетик); *Гроші, що обертаються в спорті, супутні їм вплив і слава змушують політиків летіти сюди як мухи на мед* (із журн.); *На спадщину всі налетіли як мухи на мед* (з газ.); **(3) Летіти / полетіти шкере́бе́рть (у прі́рву):** а) зазнавати краху; руйнуватися, пропадати і т. ін. *З перших же днів Павло з жахом помітив, що всі його плани і наміри летять шкереберть. Насамперед абсолютно не вистачало часу, щоб упоратися з тією навалою справ, яка обрушилась на нього з заповзятливістю тропічного циклону* (М. Дашкієв); *А тепер усе накреслене, продумане заздалегідь летіло шкереберть. І через що? Бо скасовано рейси двох найближчих потягів* (О. Шугай); *Наш божевільний світ летить у прірву, і хто почує застереження старого професора історії?..* (Д. Білий); *Думалось, ось вона прийшла пора, і раптом полетіло все шкереберть...* (І. Цюпа); — *Це ж твої плани полетять шкереберть?* (П. Автомонов); б) не давати результату; не виходити. — *Отак здається, наче все знаю і вмію, а почну щось робити — шкереберть летить* (М. Ю. Тарновський); **Ли́нути (вита́ти, летіти) / поли́нути (полетіти) ду́мкою (думка́ми, ду́мою,** *рідше* **в ду́мці, мрі́ями, се́рцем)** *див.* **ли́нути; Літа́ти (летіти, блука́ти) / полетіти (поблука́ти) думка́ми (гадка́ми,** *заст.* **ми́слю)** *див.* **літа́ти; Усі ші́шки летя́ть (па́дають) [на го́лову]** *див.* **ши́шка.**

ЛЕТІ́ТИСЯ, ти́ться, *недок., безос., розм.* Про умови, обставини і т. ін., за яких доводиться летіти. *Квитки нам були замовлені на один із рейсів нововідкритої авіалінії Токіо – Москва – Париж, вилітали ми напровесні, в пору цвітіння сакури, і як нам пам'ятне* [пам'ятно] *тоді летілось!* (О. Гончар).

ЛЕ́ТКА-Є́НКА, ~и-~и, *ж.* Фінський груповий танець, що набув широкої популярності наприкінці 60-х рр. XX ст. *Усі присутні танцювали летку-єнку і підспівували* (з газ.); // Музика до цього танцю. *Музичний розмір летки-єнки 4/4, темп помірно швидкий* (з навч. літ.).

ЛЕТКИ́Й, á, é. Який має здатність швидко зникати, поширюючись у повітрі або випаровуючись. *Він наводив цифри: один гектар ялівцевого чагарнику виділяє за добу близько 30 кілограмів летких речовин — кількість цілком достатню, щоб знешкодити від бактерій велике місто з його закутками і смітниками* (М. Дашкієв); *— Світ переконає мій третій комп'ютер. Він доведе, що в харчовий ряд потрапляють леткі продукти розпаду отрутохімікатів* (Н. Околітенко); // *перен.* Який швидко зникає із свідомості, пам'яті і т. ін. *Ех, ніколи не можна отак просто взяти і схопити тонкий леткий спогад. Дуже спритно вислизає з пальців* (І. Карпа); *Просочуючись на моїх очах у шпарину, хлопчик зовсім не схожий був на людську істоту. Летка особа зі сну* (С. Андрухович).

ЛЕ́ТКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **летки́й.** *Поведінку ртуті в середовищах біосфери визначають її фізико-хімічні властивості, серед яких найспецифічнішою є висока леткість* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕТО́ВИЩЕ, а, *с.* Те саме, що **аеродро́м.** *Нам пощастило навіть у тому, що не треба було виїжджати на летовище. Літак подали до закритого переходу* (В. Шкляр); *Летовище "Бориспіль" зустрічало нас модернізованим входом до приміщення* (О. Шугай); *Зустріну тебе на летовищі, ти скажеш, що я добре виглядаю, я скажу, що ти геть не змінилася, хоча насправді я би того й не помітив* (І. Карпа); *На базі військового летовища в Луцьку збираються побудувати цивільний аеропорт* (із журн.).

ЛЕТО́ВИЩНИЙ, а, е. Прикм. до **лето́вище.** *Популярні летовищні та поромні крамниці, де за зниженими (так вас запевняють, принаймні), неоподаткованими цінами ви нагрібаєте до споживацького кошика алкогольні напої* (І. Карпа); *У презентованому чеською стороною проекті розвитку херсонського аеропорту зазначалося, що аеропорт буде здійснювати летовищні експлуатаційні послуги* (із журн.); *У путівничку надруковано схематичну карту доріг Закарпаття, а також летовищні дороги* (з газ.).

ЛЕТУ́Н, á, *ч., заст.* Те саме, що **літу́н** 2. *Базаревський явився з почутими за день небилицями про німецькі літаки над окопами й навіть про розмови копачів з німецькими летунами під Кобеляками* (Олекса Ізарський); *Шофер якраз затягав .. гармату на край молодого ліска, заховуючи її від ока ворожих летунів* (О. Лисяк); *Син Івана Франка був пластуном, летуном і літератором* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕТУ́НКА, и, *ж., заст.* Жін. до **лету́н.** *Легендарна летунка.*

ЛЕТУ́НСТВО, а, *с., заст.* Те саме, що **літу́нство.** *— Кинь летунство. При нинішніх обставинах треба шукати чогось конкретнішого* (Р. Андріяшик).

ЛЕТУ́НСЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **лету́н.** *Вона могла б кожної години скористатися послугами шведської летунської лінії і за вісім годин бути тут* (У. Самчук); *6 грудня 1918 р. було підписано наказ про формування Летунського відділу Галицької армії, командиром якого став поручик Петро Франко* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕТУ́ЧИЙ, а, е. 1. Те саме, що **летю́чий** 2. *Все навколо проймав його* [диму] *гіркий, ядучий запах. І все навкруг було припорошене летучим гаром* (С. Журахович).

2. *мед.* Те саме, що **летю́чий** 5. *Летучий ревматизм.*

3. *перен.* Те саме, що **летю́чий** 7. *Не дай в неволі пропадати, Летучі літа марне тратить* (Т. Шевченко).

4. *перен.* Те саме, що **летю́чий** 8. *Летучі мітинги, на яких оратори на весь голос закликали до боротьби проти самодержавства, виникали в різних кінцях міста* (М. Олійник).

5. *спец., рідко.* Те саме, що **летки́й.** *Ректифікація — спосіб найбільш повного розділення суміші летучих рідин* (з навч. літ.).

ЛЕТУ́ЧІСТЬ, чості, *ж., спец., рідко.* Властивість за знач. **лету́чий** 5. *Летучість — здатність конкретної хімічної речовини переходити в пароподібний стан* (з наук.-попул. літ.); *Виявлені сліди через летучість парів йоду необхідно одразу ж після забарвлення сфотографувати, закріпити магнітними порошками* (з навч. літ.).

ЛЕТЮ́ЧИЙ, а, е. 1. Який має здатність пересуватися в повітрі за допомогою крил або літальних перетинок. *Ван Лун розповів товаришам про зустріч з летючими хижими комахами і павуком* (В. Владко); *Знайду те слово, — радий, мов дитя, І сяє ніч, і рожевіє туча, І вже я сам, немов бджола летюча, Обмазаний у кольори життя* (А. Малишко); *Пташки співають, летючі метелики в'ються перед очима, у повітрі пахощі* (І. Пільгук); *Живе в Північній Америці незвичайна летюча білка — південна летяга* (з наук.-попул. літ.); // Який летить у повітрі, пересуваючись за допомогою крил (про птахів, комах і т. ін.). [Х о р у н ж и й:] *З пістоля кулею летючу птицю б'є* [Гаркуша], *досконально грає на бандурі, співа, вірші компонує* (О. Стороженко); *Здалека чути було летючі стада диких гусей* (А. Чайковський); *Я вже втратив усяку надію що встрелити.., мої постріли розривали повітря, не пошкодивши ані одну летючу тварину* (Олесь Досвітній).

2. Який пересувається в повітрі під дією певної зовнішньої сили (вітру, поштовху і т. ін.). *Тануть, В'януть Сніги, — Як крізь хмари летючі Гляне сонце блискуче* (О. Олесь); *Хвилинку він з подивом прислухався до виття вітру і з острахом — до бриніння летючого піску* (Ю. Смолич); *Чулося дирчання автоматів, завивання і розриви мін, сухе шарудіння летючих снарядів* (В. Собко); *Ліс золотисто-срібний, казковий: золото дерев та рудого шару листя під ногами, срібло букових стовбурів та летючої павутини в повітрі* (Г. Вдовиченко).

3. Який рухається в повітрі (про літаки, ракети і т. ін.). *Пішли брати в ліс. Зрубали там дерево і почали думати, як його летючий корабель збудувати* (О. Іваненко); *Слухаючи нашу розповідь, Аліса припустила, що це був летючий корабель — літак* (О. Авраменко); *Певно, я могла б злетіти в повітря і стати першим летючим матрацом в океані хмар* (І. Роздобудько); // Який пересувається в просторі на літальному апараті. *Вона щоночі, пославши свій аеростат висо-*

ко-високо вгору, .. стежить і ловить летючого ворога (Остап Вишня).

4. Який швидко рухається (по землі, воді і т. ін.). *І мислиш: то не снів уява, Не порох пожовтілих книг — Човни летючі Святослава І хижоокий печеніг* (М. Рильський); *Між деревами гарно вирізьблювалися летючі постаті коней, блискала зброя* (П. Загребельний); // Який може швидко переміщатися з місця на місце. *Фелах працює мовчки, тихий, пильний, будує дім, — там житиме пустий летючий рій мандрівців* (Леся Українка); *З-під Звенигорода Менгу розіслав летючі загони у навколишні села* (В. Малик); *Вклякала пречиста вдова перед вівтарем зимної студні, щоб глибинна летюча священна вода змила з неї ці свята й будні* (Ю. Андрухович); *У летючому похідному таборі тим часом здійнялася велика тривога* (В. Лис); // *перен.* Легкий стрімкий (про крок, ходу і т. ін.). *Сави не було, але він прийшов скорим, летючим кроком* (О. Кобилянська); *Летюча швидка хода Ольги творила дивний контраст з її внутрішньою урівноваженістю* (О. Донченко); *Він, хоч і непевно балансуючи на ногах, летючою ходою ввірвався до класу, де от-от мав початися урок геометрії з пріснопам'ятною Юлею Марківною* (І. Карпа); // *перен.* Неврівноважений, неспокійний (про людину та її вдачу). *Не хотів і мене директор випускати за три роки, хоч успіхи мої були добрі. — Летюча натура, вітер, — неодмінно влізеш у якусь історію* (С. Васильченко).

5. *мед.* Який раптово виникає то в одному, то в іншому місці, швидко проходить в одній ділянці тіла й з'являється в іншій (про хвороби). *Летючий поліартрит не має стійких клінічних симптомів і переходить від одного суглоба до іншого* (з наук.-попул. літ.).

6. *перен.* Який розноситься, лине в просторі (про слова, звуки і т. ін.). — *Така-то вже жвава* [удова], *говірка, така — що й летючі слова хапає...* (Марко Вовчок); // Який швидко поширюється, розноситься (про звістку, палке слово і т. ін.). *Два роки минули, і слуги летючу звістку оп'ять* [знову] *принесли, що парус на морі біліє* (Дніпрова Чайка).

7. *перен.* Який швидко минає. *Лови летючу мить життя! Чаруйсь, хмілій, впивайся І серед мрій і забуття В розкошах закохайся* (О. Олесь); *Надвечір знову пройшов дощ, короткий, летючий* (О. Гончар); *Не осуди мене, моє життя летюче* (І. Жиленко); *Ах, які вони марні й кумедні, ці ваші потуги, мов біляве дівчатко, летючу хвилину спинить!..* (О. Забужко).

8. *перен.* Який починають без попередньої підготовки й проводять швидко (про мітинги, збори і т. ін.); летучий (у 4 знач.). *Настрій напружений. Навкруги — летючі імпровізовані віча майже на цілім просторі від Народнього* [Народного] *Дому до Миколаївського парку* (В. Винниченко); *Керівники артільного руху заспокоювали їх* [селян], *скликали летючі збори, .. та маса стояла на своєму* (Г. Епік).

9. *спец.* Те саме, що **летки́й**. *Багато рослин виділяють летючі речовини — фітонциди, які згубно діють на одноклітинні організми й патогенні бактерії* (з наук.-попул. літ.).

Летю́ча (*рідко* **літа́юча**) **форте́ця** *див.* **форте́ця; Поцілу́нок рукóю (повітря́ний, летю́чий)** *див.* **поцілу́нок.**

△ **Летю́ча ми́ша** *див.* **ми́ша; Летю́ча ри́ба (ри́бка)** *див.* **ри́ба; Летю́чий** (*рідко* **літа́ючий**) **чóвен** *див.* **чóвен; Летю́чий соба́ка** *див.* **соба́ка; Нерозпі́знаний** (*рідше* **невпі́знаний**) **летю́чий** (*рідко* **літа́ючий**) **об'є́кт** *див.* **об'є́кт.**

◊ **Летю́чий голла́ндець** *див.* **голла́ндці.**

ЛЕТЮ́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Властивість за знач. **летю́чий** 1–4, 6, 7, 9. *Було багато спроб зробити людині крила, прикріпити до стріл для поліпшення летючості, але всі ці спроби закінчувалися трагічно* (із журн.); *Яка Божа іскра пронизала нас і поєднала мою грубу плоть і ніжну жіночу летючість, яка сила й безсилля сплелися тут!* (П. Загребельний); *Мірою летючості є концентрація насиченої пари речовини за певної температури* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Роксолана спала прихапцем, уривками, все ж зустрічала ранок легкотіла, у радісній летючості духу, співала в ній кожна жилочка* (П. Загребельний).

ЛЕТЮ́ЧКА, и, *ж., розм.* 1. Екстрено випущений листок з коротким повідомленням про що-небудь; листівка (у 2 знач.). *Василько має завдання піти в сусіднє село, де був храм, зайти в церкву і тихенько людям позапихати в кишені кожухів чи де вже прийдеться ті летючки* (А. Турчинська); *Сталося так, що Гольдштанові треба було надрукувати якусь рекламну летючку* (Ірина Вільде); *Роман сидів, схиливши голову на руки. Перед ним лежала купка віддрукованих на машинці летючок, які він сьогодні вночі повинен розклеїти по місту* (Р. Федорів); *Гарячий вітер тектонічних розломів гнав повз нас самопальні, ще на ротапринтах тоді друковані летючки* (О. Забужко); // Недовговічний літературний твір. *Читав я десь думку, може, більш дотепну, ніж обґрунтовану, .. що кожна література, яка тільки зароджується або відроджується, починається добою летючок і випадкових брошур* (І. Франко).

2. Коротка нарада на підприємстві, у закладі чи установі з приводу поточних справ. *На роботу всі сповзаються під одинадцяту, тим більше сьогодні — п'ятниця, і редакційної летючки нема* (А. Кокотюха).

3. Ремонтна машина, яка швидко пересувається з місця на місце для ліквідування аварій, поломів і т. ін. *Везуть фрукти, овочі до великої магістралі. А вчора рушила бурякова летючка* (В. Кучер); *Йому, колишньому директорові, .. дають в розпорядження якусь нікчемну ремонтну летючку, жалюгідний набір ключів і терпугів* (І. Волошин); *Терентій Трохимович Підріз — водій емтеесівської летючки* (М. Рудь); // Машина, поїзд і т. ін., які швидко доставляють когось, щось в інші місця. *Будівельникам нічого не залишалось, як послати старшого на службовій летючці до Травневого по допомогу* (Микита Чернявський); *На початку листопада 1919 р. з Києва виїхала санітарна летючка, що евакуювала хворих на південь* (з наук. літ.).

4. *бот.* Насіння деяких рослин, яке, маючи крилоподібні вирости, може пересуватися силою вітру. *Свого часу з великої кількості маточок сон-трави утвориться багато плодів з довгими летючками* (із журн.).

ЛЕТЯ́ГА[1], и, *ж.* Те саме, що **полетýха** 1. — *Що то, Грицьку?* — *Та летяга ж. Білка така летюча, середня сестра між вивіркою та бурундуком* (І. Багряний); — *Якби я була білкою-летягою, то зара* [зараз] *би розкрила всі свої хутряні запаси і тебе би вкрила* (І. Карпа).

ЛЕТЯ́ГА[2], и, *ч., діал.* Нетяга. *На козаку, бідному летязі, сап'янці — Видні п'яти і пальці* (з думи).

ЛЕ́ХА, и, *ж., с. г.* Доріжка, прохід, який роблять для зручності збирання певних рослин. *Прокладання лех.*

ЛЕЦИТИ́Н, у, *ч.* Жироподібна органічна речовина, велика кількість якої міститься в нервових тканинах, яєчному жовтку, ікрі і т. ін. *Зелені паростки гречки — чудове джере-*

ло хлорофілу, вітамінів А, С, кальцію та лецитину (з наук.-попул. літ.); *Лецитин є добрим гепатопротектором, його використовують у лікуванні хвороб печінки та жовчного міхура* (із журн.).

ЛЕЦИТИНА́ЗА, и, *ж.* Речовина білкової природи (фермент), що розщеплює лецитин. *На жовтково-сольовому агарі спостерігали райдужний вінчик, що свідчить про наявність у бактерії ферменту лецитинази* (з наук. літ.); *Лецитинази — ферменти тонкої кишки, під дією яких лецитин розщеплюється на гліцерин, жирні кислоти, фосфорну кислоту і холін* (з наук.-попул. літ.).

ЛЕ́ЧО, *невідм., с., кул.* Традиційна овочева страва угорської кухні на основі свіжого перцю та помідорів. *Захотілося дітям лечо зробити. Бо ж осінь настала. Одного не врахували — .. смажити лечо нема на чому* (І. Карпа); *Знаменитим є угорське лечо. Його готують і на щодень, і як закрутку на зиму* (з газ.).

ЛЕ́ЩА́ТА, ле́ща́т, *мн.* 1. Слюсарний прилад, яким затискують оброблюваний предмет. *Він разом з Танею порався біля станка, підкручував гайки, лещата* (О. Донченко); *Сашко .. почав у своєму сарайчику випилювати згідно з цією формою ключа. В нього було все необхідне: зубило, молоток, лещата, терпуги* (П. Загребельний); *Хлопці і напоумили ремонтників сконструювати пристрій для чищення гільз. Штука немудряща: невелика станина, електромотор, лещата з патроном та банник із металевими нитками на кінці* (О. Шугай); * У порівн. *Голова схилилась на сумку, і втома, неначе лещатами, стулила його тіло* (О. Стороженко); *Могутня сила смикнула його за пояс, почала запихати в скафандр так, що аж п'яти заболіли. Залізними лещатами стиснуло скроні* (М. Дашкієв); // *чого, перев. з означ., перен.* Про те, що стискає, обмежує, позбавляє вільних рухів, дій і т. ін. [2-й чоловік:] *Хто раз попався у його* [глитая] *лещата, годі вже пручатись!* (М. Кропивницький); *Туровець зрозумів, що у Македона ще не швидко спадуть лещата страху* (М. Стельмах); *Лещата послабилися, долоня звільнила рота, і Ольгу заштовхнули всередину, двері за нею й за Фіделем тут же зачинили* (А. Кокотюха); *Лещата ідеологічного догматизму не могли не позначитися на діяльності літераторів та митців* (з газ.).

2. *заст.* Лубки, шини, за допомогою яких роблять пов'язку, що забезпечує нерухомість пошкодженої кістки кінцівки. *Дмитрик лежить у лікарні. Зламану ногу його взято в лещата* (М. Коцюбинський); *Рука його весь час була в лещатах, на виду зробився блідий, очі заховалися в ямки* (Іван Ле).

3. *заст.* Розщеплена на кінці палиця. *Співали тут і колядок; Палили клоччя, ворожили, По спині лещатами били, Загадовали* [загадували] *загадок* (І. Котляревський).

4. *діал.* Кліщі (у 1, 2 знач.). *Іван вимахував важким молотом, а коваль Максим довгими лещатами перевертав на ковадлі шматок розпеченого заліза* (Л. Юхвід); *Тепер без кузні і без лещат не полагодити цей .. німецький мушкет* (Ю. Логвин).

◊ **Бра́ти / взя́ти в ле́ща́та (в лабе́ти)** *див.* **бра́ти; Зати́снути в ле́ща́та** *див.* **затиска́ти; Опини́тися в залі́зних ле́ща́тах** *див.* **опиня́тися.**

ЛЕ́ЩА́ТКА, ток, *мн.* Зменш. до **ле́ща́та** 1. *Зручні лещатка.*

ЛЕ́ЩА́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **ле́ща́та** 1. *Лещатний патрон призначений для закріплювання заготівок квадратної або прямокутної форми* (з навч. літ.).

ЛЕЩИ́ЦЯ, і, *ж.* Трав'яниста степова рослина родини гвоздикових; перекотиполе. *Завдяки численним, добре помітним білим квіткам лещицю легко виявити на місцевості* (з наук. літ.).

ЛЕ́Я *див.* **леї́.**

ЛЖА, лжі, *ж., заст.* Неправда, брехня. [Єпископ:] *Свят, свят, Господь! Замовкни, ду́ше лжі! Він одержимий* (Леся Українка); — *Лжа! Брехня!* — *і молоденька господиня, мов на гарячому спіймана, затупотіла бистрими ніжками* (О. Ільченко); *То ще й від тебе лжа і осудовище? То ще і ти обманюєш мене?* (Л. Костенко); * Образно. *Не вічно буде лжа в'язати людям руки* (П. Куліш).

ЛЖЕ... Те саме, що **псе́вдо...**, напр.: лжекласици́зм, лженау́ка, лжепатріо́т, лжепроро́к.

ЛЖЕАПО́СТОЛ, а, *ч.* 1. У часи раннього християнства — проповідник, з ученням якого не погоджувалися інші ранньохристиянські групи. *Потік псевдохристиянства, що так хутко був запущений лжеапостолами в духовне поле земних жителів, деформував Благу Вість, перекрутив її, поглинув навалою нахабних проповідників та апологетів* (О. Бердник); *Про канони щодо подорожуючих проповідників в "Дідахе" говориться: справжній подорожуючий апостол повинен залишатися на одному місці один день, а якщо він залишається надовго і вимагає гроші за свою роботу, то є лжеапостолом* (з рел.-церк. літ.).

2. Ідеолог єресі (у 1 знач.) або сектантства (у 1 знач.). *Щоразу, коли лжеапостоли наводять слова Святого Письма, вони безсумнівно знають, що немає більш легкого шляху до обману, як посилання на авторитет слова Божого* (з рел.-церк. літ.).

ЛЖЕБО́Г, а, *ч.* 1. Несправжній, удаваний бог (у 2 знач.). *Во время Юлія я народивсь, Хоч пізно; жив я в Августовім Римі, Коли ще лжебогам народ моливсь* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

2. *перен.* Несправжній, удаваний кумир (у 2 знач.). *Ненавидіти б мала я тебе за молодість, змарновану на відчай .. За відчай літ, які тобі, лжебог, в багатті мрій пожбурені нінащо* (С. Йовенко).

ЛЖЕВЧЕ́НИЙ, а, е. Те саме, що **псевдовче́ний.** *Лжевчена доповідь;* // *у знач. ім.* **лжевче́ний,** ного, *ч.;* **лжевче́на,** ної, *ж.* Людина, яка не є справжнім вченим. *У пекло Іван Котляревський помістив скупих, брехунів, гульвіс, самогубців, лжевчених, графоманів, пияків, балакунів, злодіїв — усіх, чиї дії народ трактував як аморальні* (з навч. літ.).

ЛЖЕВЧЕ́НІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **лжевче́ний.** *Коледж, де вчився Джон Локк, був типовим розсадником схоластичної лжевченості* (з навч. літ.).

ЛЖЕВЧЕ́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **псевдовче́ння.** — *Цей текст межує з єрессю .. Стережіться, мій юний друже; так можна дійти до лжевчення, так можна занапастити душу, мій юний друже!* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма); *Науковій генетиці академік Т. Лисенко протиставив лжевчення під назвою "мічурінська біологія"* (з наук.-попул. літ.); *Безперервний пошук істини, який є сенсом життя кожної людини, нерідко призводить до виникнення різних лжевчень* (з рел.-церк. літ.).

ЛЖЕНАУ́КА, и, *ж.* Те саме, що **псевдонау́ка.** *На жаль, у нашій науці ще не перевелися люди, які свого часу навіть кібернетику оголошували "лженаукою"* (М. Руденко); — *Ли-*

ше в очищенні від чужих лженаук, лише в поверненні до своїх витоків — воскресіння наше... (Р. Іваничук).

ЛЖЕНАУКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **лженау́ка;** псевдонауковий. *Лженаукові концепції на підтвердження своїх положень обирають переважно фізику з огляду на її універсальність, яка може бути застосована в будь-якій сфері* (з наук.-попул. літ.); *Характерна ознака лженаукової статті — нарікання на відсталість наукового співтовариства, що не приймає нових ідей, посилання на змову* (із журн.).

ЛЖЕНАУКО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **лженауко́вий.** *Навіть при явній лженауковості астрології офіційні вчені спростовують її, аналізуючи статистику щодо людей, народжених у той самий день і годину* (з наук.-попул. літ.); *"Дивіться, а король зовсім голий!" Вислів уживають, коли йдеться про дискредитовані авторитети, про теорії, лженауковість яких викрита* (з навч. літ.).

ЛЖЕПАТРІО́Т, а, *ч.* Те саме, що **псевдопатріо́т.** *Ось зібралися три ватаги лжепатріотів: одна за короля, друга за Спасителя, а третя за гетьмана* (Р. Іваничук); *Патріот не мислить себе без нації, а лжепатріот — нації без себе* (з публіц. літ.).

ЛЖЕПАТРІОТИ́ЗМ, у, *ч.* Те саме, що **псевдопатріоти́зм.** *Євген Сверстюк зриває з очей полуду, яка так часто заважає бачити імітацію свободи слова, лжепатріотизм* (із журн.); *Одна справа знати й поважати свою історію, інша — використовувати її як інструмент лжепатріотизму* (з газ.).

ЛЖЕПАТРІОТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до лжепатріотизму; удавано патріотичний. *Після розмови з Кирилом Кухтою про смисл лжепатріотичного лозунга "За вєру, царя і отєчество" Федір Пилипович прийшов до висновку, що вербівчани не схильні до фанатизму* (А. Іщук); *Роздуми з питання народонаселення мають часто-густо некритичний, лжепатріотичний, риторичний характер* (із журн.).

ЛЖЕПРИСЯ́ГА, и, *ж., юр.* Те саме, що **кривоприся́га.** *До злочинів проти порядку управління й суду належать фальшивомонетництво, підроблення печаток, документів, лжеприсяга* (з наук.-попул. літ.); *Злочини проти судової влади 1669 р. включали лжеприсягу та кривосвідчення (без присяги)* (з навч. літ.).

ЛЖЕПРОРО́К, а, *ч.* Той, хто видає себе за пророка. [1 - й з прохачів:] *Наша старшина не встояла б віч-на-віч проти тебе.* [3 - й з прохачів:] *Один твій погляд скине лжепророків!* (Леся Українка); — *Апостол той, хто бере в дорогу хліб, а хто бере гроші, той лжепророк* (Р. Іваничук).

ЛЖЕСВІ́ДОК, дка, *ч., юр.* Те саме, що **кривосві́док.** *Наперед виходить гусарин, виставляючи медалі на грудях. Юрій пригадав, що в такій позі виступав лжесвідком він на суді. Вогнем налилася кров, і він презирливо відвернувся* (І. Пільгук); *Фальсифікаторів-суддів досить, лжесвідків — теж хоч греблю гати* (О. Бердник).

ЛЖЕСВІ́ДЧЕННЯ, я, *с., юр.* Дія за знач. **лжесві́дчити;** кривосвідчення. *Поведінка шкільного інспектора видалась австрійській владі небезпечною для держави, де .. честь людини, совість і сумління тонули в брудній зливі доносів та лжесвідчень* (І. Пільгук); *Капніст задумливо дивився на Катрю .. Відповіді її осмислені, щирі, мов на сповіді. Ніякого намагання викрутитись, ніякого лжесвідчення* (В. Малик); *Не знайшлося в селі жодної людини, що погодилася б на лжесвідчення, окрім згаданого негідника* (М. Андрусяк).

ЛЖЕСВІ́ДЧИЙ, а, е, *юр.* Стос. до лжесвідчення. *У "Руській правді" передбачалася перевірка лжесвідчих показань* (з навч. літ.).

ЛЖЕСВІ́ДЧИТИ, чу, чиш, *недок., юр.* Те саме, що **кривосві́дчити.** — *Це твоя друга провина — лжесвідчення! А за це — тюрма! Хіба ти й цього не знала? — Не знала. — Хіба не чула в церкві: не лжесвідчи! Як же не знала?* (В. Малик); *Безстидства дух у хтивості живе, А в дії хтивість — що то за потвора! — Лжесвідчить, убиває, нищить, рве, На дикощі* [дикість] *й падлюцтво завжди хвора* (Д. Павличко, пер. з тв. В. Шекспіра); * У порівн. *Моя ж душа... Нащо вона мені? Хоч і без неї, звісно — щось не те, Так, наче б я грішу або лжесвідчу* (В. Терещук).

ЛЖЕТЕО́РІЯ, ї, *ж.* Те саме, що **псевдотео́рія.** *Сталінська лжетеорія про загострення класової боротьби в СРСР у ході будівництва соціалістичного суспільства стала директивою, відповідно до якої діяла ідеологічна машина тоталітарної держави* (з наук.-попул. літ.); *У 1856 р. відомий російський історик Михайло Погодін в одній зі своїх статей проголосив, що українського народу, української мови ніколи не існувало. Лжетеорія Погодіна стала офіційним вироком українському народові з боку тодішньої Росії* (з навч. літ.).

ЛЖЕТЛУМА́ЧЕННЯ, я, *с.* Те саме, що **псевдотлума́чення.** *Джон Локк писав, що, незважаючи на різноманітні лжетлумачення, метою закону є не знищення й обмеження, а збереження й розширення свободи* (із журн.).

ЛЖЕЦЬ, я́, *ч., заст.* Той, хто говорить неправду, схильний до неправди. [Лісницький:] *Я прийшов сказати, Що ненадійний, темний чоловік — Іван Виговський, лжець та інтриган* (Л. Дмитерко).

ЛЖИ́ВИЙ, а, е, *заст.* Який говорить неправду, схильний до неправди. — *Лживі й хижі ромеї, наді мною вони посміялись* (С. Скляренко); *Бездум'я і галас, гола плакатна схема дуже непереконливі, а часто і лживі свідки для визначення справжнього таланту* (А. Малишко); *Директор підійшов до книжкової комоди, вийняв аркуша і прочитав: "Кара буде лживим суддям, що стали розбійниками і душогубцями"* (Р. Іваничук); // Який виражає неправду. *Так і ти, поете, слухай Голоси і лживі, й праві, Темний гріх і світлий сміх, І клади .. На спокійні терези* (М. Рильський).

ЛЖИ́ЦЯ, і, *ж.* У грецькому та греко-католицькому обряді християнської церкви — ложка для причащання мирян і церковнослужителів. *У вівтарі має бути антимінс від православного митрополита, чаша, дискос, лжиця та все інше, що потрібне для богослужіння* (з наук.-попул. літ.); *Лжиця — маленька ложечка з хрестиком на кінці ручки* (з навч. літ.).

ЛИБА́К, а́, *ч., діал., заст.* Робітник, що займається либацтвом. *До Борислава либаки вибиралися на цілий тиждень, ночували там* (І. Франко); *Праця либаків полягала в збиранні нафти з поверхні води в шахтах відром або шматком тканини, який викручували на поверхні у відповідні ємності* (з навч. літ.).

ЛИ́БАННЯ, я, *с., діал., заст.* Дія за знач. **ли́бати**[1]. *Герман довго слухав їх бесіди про те "либання", але не знав, що воно таке* (І. Франко).

ЛИ́БАТИ[1], аю, аєш, *недок., що, діал., заст.* Видобувати нафтопродукти найпримітивнішим способом, збираючи

нафту з поверхні води. *Береться кінський хвіст, згониться ним поверх води, то тота ропа набирається на волосінь, а з неї рукою зсувається до коновки. Тото називається "либати"* (І. Франко).

ЛИ́БАТИ², аю, аєш, *недок., діал.* Моргати. *Так либа, так либа — от-от заплаче* (Сл. Б. Грінченка); — *Ну, як там Володькове око? — питає Матвій .. — Та нічого. Вже либає, — каже Настя* (У. Самчук).

ЛИБА́ЦТВО, а, *с., діал., заст.* Те саме, що **ли́бання.** *Ось у таку пору, в хвилі перших народин галицького нафтового промислу, розпочав Герман своє либацтво* (І. Франко).

ЛИБА́ЦЬКИЙ, а, е, *діал., заст.* Стос. до либака і либацтва. *Либацьке ремесло манило його головно тим, що чоловік не потребував сидіти на однім місці* (І. Франко); *Либацька робота, як це часто буває з професіями, притаманними міським "низам", овіяна легендами й певною мірою ідеалізована* (із журн.).

ЛИБО́НЬ. 1. *част.* Виражає деяку непевність, сумнів у вірогідності висловлюваного; ніби, нібито. — *Сидоре... Я чув, ти женишся... Та, кажуть, либонь молода не хоче* (Панас Мирний); *Про землю чутки такі химерні ходять: либонь бомага* [бумага] *од царя є, щоб трудящий люд землею наділяти* (А. Головко); // Уживається при висловленні можливості певної дії, події і т. ін. *"А ось я її либонь і побачу", — подумав* [Павло] (Марко Вовчок); // Уживається для підкреслення приблизності часу, певної міри і т. ін. *Зробилася скрипка гучна і півуча* [співуча], *Пішла із майстерні на світ; Ходила по людях, міцна і живуча, Либонь чи не сотнями літ* (Я. Щоголів); *Всі почали чекати того суду, який мав бути либонь восени, як казав адвокат* (М. Коцюбинський); // Уживається при запитаннях про більш-менш вірогідні події, явища і т. ін. та при відповідях на такі запитання. — *Нащо́ питать! Либонь не знаєш Собачого життя мого!* (Л. Глібов); — *З ким це вона забалакалась? Либонь Прокіп Кандзюба? Таки він* (М. Коцюбинський).

2. *у знач. вставн. сл.* Те саме, що **ма́бу́ть.** *Либонь, уже десяте літо, Як людям дав я "Кобзаря". А їм неначе рот зашито* (Т. Шевченко); *Так і зостались у старих Марко та дівчинка Ніна. Либонь, уже років зо два з того часу минуло?* (І. Микитенко); *Вогонь буйнішав, та пожежі, либонь, ніхто й не гасив* (О. Ільченко); *Скільки ж це Києві літ? Либонь, двадцять ще й одно!.. Уже чимало! Женити хлопця пора* (В. Малик); *Поряд спала дочка. Щось їй снилось, либонь, кольорове й легке, бо сміялась в подушку* (І. Жиленко); *Останнім часом, либонь від голоду, він став дуже чутливий і тонкосльозий... як жінка* (Г. Тарасюк).

ЛИВА́Р, я́, *ч.* Те саме, що **лива́рник.** *Батько вуйка Андрія був ливар. Він міг, не дивлячись на полум'я, а тільки слухаючи гудіння в конверторі, варити сталь* (А. Турчинська); *На віддаленому острівці стояв косар і клепав невидимим клепалом косу, інший косив, повільно переступаючи в густій піні хмари, ливар лив метал, а годинникар лагодив невидимі годинники* (Валерій Шевчук).

ЛИВА́РНИЙ, а, е. Стос. до литва. *Зайшли до скіфа, що колись два роки на ювеліра в Ольвії учивсь. Там розглядали різні візерунки. Ливарні форми. Золото. Емаль* (Л. Костенко); *Ливарне виробництво ідеальним з екологічного погляду бути не може* (з газ.); // Признач. для виробництва литва. *Льоня приходив сюди* [в читальню] *просто з роботи, з ливарного цеху, встигнувши тільки нашвидку вмитись* (О. Донченко); — *Далеко ще додому? — А ось поминемо ливарний заводик отам у долинці, тоді перейдемо ще через одну гору, а там і Дніпро, — жартома відповів йому Андрій* (П. Загребельний); *Я скупив ліпші глиновища в Новому Селі та Іванівцях, брав гуртом матеріали, мав свій діловий ліс на корені, запустив плавильну і ливарну печі* (М. Дочинець); // Який відповідає вимогам виробництва литва. *Ливарне матеріалознавство як розділ знань загального металознавства, що включає вивчення ливарних властивостей, має свої закономірності* (з наук. літ.); // *у знач. ім.* **лива́рний,** ного, *ч.* Цех, у якому відливають металеві вироби. *З садів над залізницею, Де потяг мчиться птицею, .. Димок із цукроварного, З майстерні чи ливарного Привітно промайне* (М. Гірник).

△ **Ямна лива́рна фо́рма** *див.* **фо́рма.**

ЛИВА́РНИК, а, *ч.* Робітник, який відливає металеві вироби; фахівець ливарної справи. — *Хто твій господар? — Ливарник мандрівний, з наших він, із полян. Кому посуд чинить* [лагодить], *кому обручки, браслети виливає* (Д. Міщенко); *Переплавити ж такий громіздкий казан в умовах похідного кочового життя ні сармати, ні готи з гунами не могли. Та й не було серед них подібного досвіду металургів та ливарників, як і плавильних печей* (В. Чемерис); *Приставив я в науку до моравських ливарників двох похватливих* [хваткиx] *хлопців, виписав звідти майстра, і за рік вони почали це діло тут .. Так ми почали виливати з чавуну ступи, гирі для важниць, печі, лавиці, надмогильні хрести і плити* (М. Дочинець).

ЛИВА́РНИЦТВО, а, *с.* 1. Ливарне виробництво. *За доби ранньої бронзи все більше поширюється ливарництво із застосуванням глиняних ливарних форм* (з наук. літ.); *Ливарництво — виготовлення виробів, що полягає в заповненні рідким металом ливарних форм* (з навч. літ.).

2. Ремесло ливарника. *Сергій займається ливарництвом з 15 років; воно й не дивно, бо ж і батько, й дід теж були відомими в селі майстрами* (з газ.).

ЛИВА́РНИЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лива́рництво.** *На території садибного комплексу кінця XI — початку XII ст. виявлено дві будівлі, пов'язані з ливарницьким виробництвом* (з наук. літ.).

ЛИВА́РНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **лива́рник.** *Галина працювала ливарницею формувального цеху. Спеціаліст високої кваліфікації* (із журн.); — *Я стала ливарницею ще вісім років тому. За цей час набула досвіду, який може бути в пригоді тим, хто починає свій трудовий шлях* (з газ.).

ЛИВА́РНЯ, і, *ж.* Майстерня, цех, де відливають металеві вироби. *Гірше справа стояла, коли треба було писати свої власні висновки .. Довелося попотіти до ранку. Гірше нічної зміни на ливарні!..* (Д. Бузько); *Якось викопали на городі в Кінебаса ковшик крем'яний, міркували гуртом, що воно таке, для чого. А потім дотямили: та це ж ковшик метал розливати! Десь тут, видно, козацькі ливарні були!..* (О. Гончар); [В а н н і:] *Нам тут невільно навіть заробляти гроші. Проти ливарень заперечують, бо, бачте, коли в одному місті багато робітників, то це сприяє розпусті* (В. Стус, пер. з тв. Б. Брехта); * У порівн. *Навіть серед яворів було душно, як у ливарні* (Іван Ле).

ЛИВА́РСТВО, а, е. Те саме, що **лива́рництво.** *Коли археологи розкопували київські житла давньоруської доби, то виявилося, що майже в кожному з них була якась ремісница*

майстерня: один господар займався ливарством, інший — ковальством або виробляв керамічний посуд (з наук. літ.).

ЛИВА́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лива́р** і **лива́рство.** *Над'їхав* [Борич] *і став неподалік, роздмухав горно, розклав своє ливарське причандалля* (Д. Міщенко).

ЛИ́ВЕНЬ, вню, *ч., рідко.* Те саме, що **зли́ва** 1. *Дерево понагиналося, змочене ливнем; краплі з листу грузько стікають додолу* (Панас Мирний); *— Часом ливень як пуститься, ой, людочки милі: гримить, прямо в голову жахкає. Сховку ніякого, поле кругом* (Є. Пашковський).

ЛИВНИ́Й, а́, е́, *рідко.* Стос. до ливню; зливовий. *Випав гарний ливний дощ, і небо тепер ясне* (М. Коцюбинський); *І, мов весною, по ливних дощах Стоїть у росах, відновитись хоче Брунатний лист на паркових кущах* (М. Зеров); *Повітря свіже, пахуче: учора над Запоріжжям пройшов ливний дощ* (Остап Вишня); *Йшов ливний дощ, його потоки ледве дозволяли розгледіти місто* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

ЛИВНИ́К, а́, *ч.* Канал, по якому під час виробництва литва розплавлений метал надходить у ливарну форму. *Унаслідок зменшення об'єму (усадки) через ливники у форму продовжує надходити додаткова порція розплаву і тиск у ній підтримується сталий* (з наук.-попул. літ.); *При коротких циклах литва ливник не встигає затвердіти, при тривалій зупинці він повністю твердіє і підлягає видаленню* (з навч. літ.).

ЛИВНИКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **ливни́к.** *У ливарних формах є стрижні, за допомогою яких створюють внутрішні порожнини й отвори, і ливникова система* (з наук.-попул. літ.); *У ливникових каналах мають затримуватися частки сміття, які потрапляють у порожнину форми через ливникову лійку* (з навч. літ.).

ЛИВЦЕ́М, *присл., розм.:* ◊ **Ли́ти (ли́тися) / лину́ти (поли́ти, поли́тися) ливце́м** *див.* **ли́ти.**

ЛИГА́ННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **лига́ти**[1]. *Лигання корови.*

ЛИГА́ННЯ[2], я, *с., вульг.* Дія за знач. **лига́ти**[2]. *Швидке, жадібне лигання викликає відразу* (з навч. літ.).

ЛИГА́ТИ[1], а́ю, а́єш, *недок., кого, що.* Надівати налигач на роги корові, волу і т. ін. *Жінка лигає корові роги мотузкою* (з мемуарної літ.); * Образно. *Лигала* [Марла] *своє шалене серце й, завмерши, чекала кроків за дверима. Кроків не було* (І. Карпа); // Мотузкою з'єднувати худобу докупи. *Карпо розпутав коні, став їх лигати — видно, поведе на водопій* (А. Іщук).

ЛИГА́ТИ[2], а́ю, а́єш, *недок., що, вульг.* Їсти, пити зі смаком, з жадобою. *Тут з салом галушки лигали, Лемішку і куліш глитали І брагу кухликом тягли* (І. Котляревський); *Кинув циган сироватку, До другого взявся. Лигав-лигав вареники, Аж розперезався* (С. Руданський); *Комишники лигали гарячий куліш, аж тріщало за вухами* (Ю. Мушкетик); // Ковтати. *Купив слив та й лигаю собі* (Сл. Б. Грінченка); *— А вареники таки чорненькі, бабо! —* сміявся Коляда й *лигав один за одним, аж у горлянці кавчало* (І. Білик); // Пити спиртні напої. *— А за що б же мене обрали отаманом? Хіба за те, що добре горілку лигаю? Є в нас на се діло іще луччі мистеці* [митці], *а характерників не багато знайдеш* (П. Куліш); *Гості недовго снідали, а більше похмелялись, лигаючи та дудлячи здоровими чарками горілку та заїдаючи солоними огірками* (І. Нечуй-Левицький); *— Ну де це видано, щоб благородний коньяк лигали, як простий самогон* (Н. Околітенко).

ЛИГА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок., з ким, зневажл.* Заводити знайомство, дружбу; товаришувати (з негативним відтінком). *Він був старий коновод і не любив лигатися з звичайними міськими злодіячками, що жили з дрібної крадіжки* (Б. Грінченко); *Йому* [Сухоровському] *самому не вірилося тепер, що він колись лигався з людьми, в яких на думці тільки гроші, пиятство в брудних корчмах і повії під ліхтарями* (Р. Іваничук); *Руські князі мають відбивати кочівників від прикордоння, а не лигатися з ними* (В. Чемерис); // Мати інтимні стосунки з ким-небудь. *— Мій син? —* споквола спитала *Ващиха .. — Це ж котрий, бо в мене їх п'ятеро? — Та ж той, що лигався був з Явдохою, — надто неполітично сказала Гапка* (Валерій Шевчук); *— Невірнице, перелюбнице така! Що ж ти ганьбиш і соромиш усіх жінок нашого міста .. і себе саму в неславу вводиш, бозна з ким лигаючись!* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛИГИ́, *у знач. присудка, розм.* Те саме, що **дра́ла.** *Ломаку під руку та й лиги!* (прислів'я).

◊ **Да́ти ли́ги́** *див.* **дава́ти.**

ЛИГНУ́ТИ[1], ну́, не́ш, *док., що, чого і без дод., вульг.* Однокр. до **лига́ти**[2]. *І сонце злізло височенько, Уже час сьомий ранку був; Уже закушовав* [закушував] *смачненько, Хто добре пінної лигнув* (І. Котляревський); *Там на диво бенкет розпочався. Вихиляють до дна Повні кухлі вина .. Всяк лигнув до пуття* (П. Грабовський); *Випити, лигнути на дармовинку схотілося* [Тарасові] *та ще й з свіжою шкваркою* (В. Лис); *Ми лигнули коньяк.., й мені трохи попустило* (Є. Пашковський).

ЛИГНУ́ТИ[2], ну́, не́ш, *док., кого, що, вульг.* Те саме, що **уда́рити** 1. *Ларченка як хто по потилиці лигнув* (Сл. Б. Грінченка); *Чіпка, як почув про діло — мов хто його обухом лигнув по голові* (Панас Мирний); *Хтось лигнув його* [Андрія] *так, що він зарився у пісок* (Григорій Тютюнник).

ЛИГНУ́ТИСЯ, ну́ся, не́шся, *док., вульг.* Те саме, що **уда́ритися** 1. *— Що се в тебе око підбите? — Та се я нахилилась хати мести, та як лигнулась об стіл* (Сл. Б. Грінченка).

ЛИГОНУ́ТИ[1], ну́, не́ш, *док., однокр., що, чого, вульг.* Підсил. до **лигну́ти**[1]. *Лигонути самогону.*

ЛИГОНУ́ТИ[2], ну́, не́ш, *док., однокр., кого, що, вульг.* Підсил. до **лигну́ти**[2]. *Лигонути корову палицею.*

ЛИГР, а, *ч.* Гібрид лева та тигриці. *Лигр виглядає одночасно як тигр і лев, має розмиті смуги* (з наук.-попул. літ.); *Лигри є найбільшими з родини котячих у світі* (з навч. літ.); *У самців-лигрів, за деякими винятками, майже немає гриви. На відміну від левів, лигри вміють і люблять плавати* (з газ.).

ЛИГРЕНЯ́, я́ти, *с.* Маля лигриці. *У зоопарку Новосибірська в середині серпня народилося лигреня. Мати лигреняти Кіари — також лигриця на кличку Зіта. А батько — африканський лев Самсон* (з газ.).

ЛИГРИ́ЦЯ, і, *ж.* Самиця лигра. *Особливість лигрів полягає в тому, що лигриці можуть давати потомство, а це незвично для гібридів котячих* (з наук.-попул. літ.); *Коли лигриця сердиться чи готується напасти, то притискає вуха, як це роблять тигри* (з газ.).

ЛИ́ЖА *див.* **ли́жі.**

ЛИ́ЖВА *див.* **ли́жви.**

ЛИЖВА́Р *див.* **лижвя́р.**

ЛИ́ЖВИ, лижв, *мн. (одн.* **ли́жва,** и, *ж.).* Те саме, що **ли́жі** 1. *Мама возила її сковзаться на льоду на лижвах* (І. Нечуй-Левицький); *Ну, а лижви, Коли ж ви Помчите вже його?* (Д. Білоус); *— В мороз моя матуся носила мені до школи лижви, коли ми каталися на уроці фізкультури. Боялася, що я руки застужу...* (Н. Околітенко); *Того ранку я вперше став на лижви і зачовгав у сіре безгоміння* (М. Дочинець); * У порівн. *Передки* [чобіт] *побабіли і задерлися, ніби лижви* (В. Дрозд).

ЛИЖВЯНИ́Й, á, é. Те саме, що **ли́жний** 1. *Плівка зафіксувала його берет, .. лижвяні штани, заправлені в черевики армійського зразка* (Ю. Яновський); *У лижвяній масці та з дробовиком у руках бандит увірвався до інтернет-клубу* (з газ.).

ЛИЖВЯ́Р, á, **ЛИЖВА́Р,** я́, *ч.* Те саме, що **ли́жник.** *За годину по виході зі станції лижвярі опинились на широкому крижаному полі* (М. Трублаїні); *Найзавзятіші лижвярі — наприклад, Аркадій з Віктором — давно підготували лижі* (О. Копиленко); *На рівному і на невисоких пагорбах подорожній був добрим лижварем. Та при крутому спуску з гори на шлях не втримався на ногах і впав з усього розгону* (Ю. Логвин).

ЛИЖОРО́ЛЕР, а, *ч.* 1. *перев. мн.* Лижа на роликах. *Змагання на лижоролерах належать до літніх видів спорту* (з наук.-попул. літ.); *Дефіцит снігу можна компенсувати легкоатлетичними кросами, бігом на лижоролерах* (з газ.).

2. Спортсмен, який бере участь у змаганнях на таких лижах. *У Чернігові в рамках святкування Дня міста відбулися Всеукраїнські змагання лижоролерів* (із журн.).

ЛИЖОРО́ЛЕРНИЙ, а, е. Прикм. до **лижоро́лер.** *Для належної підготовки юнацької збірної слід скоріше ввести в дію лижоролерну трасу* (із журн.); *У Рівному відбудеться лижоролерний забіг за участю майстрів спорту України* (з газ.).

ЛИ́ЖІ, лиж, *мн. (одн.* **ли́жа,** і, *ж.).* 1. Плоскі, звичайно дерев'яні полози, які прикріплюють до ніг для пересування по снігу. *Вона зовсім забракувала лижі і спосіб їзди на них* (Леся Українка); *Двоє мисливців бігли на лижах поруч нарт* (М. Трублаїні); *Наближалася весна, а з нею й необхідність активізувати спортивне життя. Мені то було не дуже на руку .. Треба було пильнувати навчання й управлятися зі скрипкою. У спорті мала певні здобутки в довгих бігах та лижах* (М. Андрусяк); // Пристосування на літаку, подібне до таких полозів, яким користуються замість коліс у зимовий період. *Після зльоту літак скидав шасі у вигляді візка, а приземлювався на висувну лижу* (з наук.-попул. літ.).

2. *спец.* Пристрої для упирання на різних приладах, машинах і т. ін. *Струмоприймач складається з таких основних елементів: основи, нижніх і верхніх рам, лиж із контактними пластинами, кареток, піднімальних пружин* (з наук.-техн. літ.).

Става́ти / ста́ти на ли́жі *див.* **става́ти; Ходи́ти на ли́жах** *див.* **ходи́ти; (1) Ходьба́ (ході́ння) на ли́жах** — катання на лижах. *Ходьба на лижах залежно від швидкості пересування може бути вправою помірної або великої інтенсивності* (з наук. літ.); *Дошкільників можна лише навчати ходінню на лижах, але в жодному разі не тренувати на швидкість або дальність пересування* (з наук.-попул. літ.); *Зміцнити здоров'я може ходьба на лижах* (з навч. літ.).

△ **(2) Во́дні ли́жі,** *спорт.:* а) спорядження у вигляді спеціальної лижі або лиж для пересування по воді за моторним човном за допомогою троса. *— Колись, катаючись на водних лижах, я одержав множинний перелом руки, — розповідає Михайло* (з газ.); б) вид спорту, який полягає в пересуванні по воді за допомогою такого спорядження. *База відпочинку пропонує заняття різними видами водного спорту: водними лижами, дайвінгом* (з мови реклами); **(3) Гірські ли́жі,** *спорт.:* а) особливий різновид лиж, що їх використовують для спуску з гірських схилів і в гірськолижному спорті. *Гуцульські діти з раннього дитинства традиційно добре почувалися на гірських лижах* (Ю. Андрухович); б) вид спорту, який полягає в спуску з гірських схилів. *Зимовий відпочинок у Карпатах зазвичай асоціюється з гірськими лижами* (з газ.).

ЛИ́ЖНИЙ, а, е. 1. Стос. до лиж. *Вона віддала своїй подрузі одну лижну палицю* (Л. Смілянський); *У горах дуже холодно, завжди лежить сніг, що забезпечує лижний туризм* (з газ.); // Признач. для ходіння на лижах. *Струнка, у зеленому лижному костюмі, вона тримала в руках голоблі візка* (Н. Рибак); *Струнка білявка у флісових брюках і лижній куртці підбігла першою* (Люко Дашвар); // Пов'язаний з ходінням на лижах. *Якось опівночі Марат запропонував гайнути на лижну прогулянку, — ніч, мовляв, надзвичайно чудова!* (М. Дашкієв); *— От я біг на лижнім кросі — Не віддихаюсь і досі!* (Г. Бойко); *Фристайл — це три складники: лижний балет, спуск схилом і лижна акробатика* (з газ.).

2. Який складається з лижників. *Під час фінської він потрапив був у лижний батальйон* (О. Гончар).

△ **Ли́жний спорт** *див.* **спорт.**

ЛИ́ЖНИК, а, *ч.* Той, хто ходить на лижах або займається лижним спортом. *Метеорологи .. на запитання, яке цікавило звичайних громадян, а особливо конькобіжців, лижників, хокеїстів і взагалі любителів зимового спорту, коли знов почнуться морози й випаде сніг, — не відповідали* (М. Трублаїні); *Низка лижників з'явилася з-за лісу. Вони швидко котилися з гори* (В. Собко); *— Тарасе Демидовичу! Та ви ж — справжній лижник!* (Ю. Збанацький); * У порівн. *— Тримайся так, як лижники! — закричав Вася. — На зігнутих ногах!* (О. Бердник).

ЛИ́ЖНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **ли́жник.** *Як легко в горах дишеться! У гори всіх запрошую — Чи лижник ви чи лижниця!* (І. Нехода); *Лише якесь кволе дівча, схоже на лижницю в своїх шароварах, зупинилося на Хомин оклик* (О. Гончар); *У гонці на 5 км виступили лижниці* (з газ.); * У порівн. *Сповита мороком, загорнена у норку, ти висвітлила темінь і дорогу, мов лижниця, що донесла з Говерли тривожний запах снігу і зірок* (В. Стус).

ЛИЖНЯ́, í, *ж.* Слід, прокладений лижами. *— Ти пригадуєш, як важко було прокласти лижню? — продовжує Вадим* (М. Руденко); *Вони каталися в парку. Вітольда прокладала лижню, Адам за нею, а мала Кася наостанку* (Б. Харчук); *По двійко лиж — і навпростець лісами, в сніги, у сосни, в тишу — без лижні* (Л. Костенко); *Звівши цигейковий комір курточки, йдеш крижаним озером до їдальні, побік стежки мельхіорово* [як мельхіор] *сяє лижня* (Є. Пашковський); * У порівн. *Лампаси він* [дідусь] *тепер відпоров, і на штанях тільки сліди залишилися, як лижня на покритому сажею снігу* (О. Чорногуз).

ЛИЗ: ◊ **Нехáй (хай) ли́зень (лиз,** *рідше* **лизь** *і т. ін.)* **зли́же (лизнé)** *див.* **ли́зень; [Як (мов, ніби** *і т. ін.)***] ли́зень (лиз,** *рідше* **лизь** *і т. ін.)* **злизáв (лизну́в, позли́зував)** *див.* **ли́зень.**

ЛИЗÁК[1], у́, *ч., діал.* Лизуха *(див.* **лизу́ха**[2]*).* — *Ну, а коней з хворобами .. не продаєш?.. — Не продаю і не купую .. Хіба що з лизаком чи іншою, не страшною, хворобою* (М. Стельмах).

ЛИЗÁК[2], á, *ч., розм.* Льодяник на паличці. *Богдан купив для малої Люїзи солодкого лизака, щоби перестала вже ссати той свій палець* (Ю. Андрухович).

ЛИЗÁННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лизáти.** *Якась собачка лизала їй теплим язиком руки, шию .. Нелі стає гидко від цього лизання* (Ірина Вільде); *Обминаючи мордочкою голчасте листя, він* [молодий кінь] *наблизив до малинового меду свої пасьльонові очі, приготувався до нюхання і лизання, як раптом будяк шпигонув йому колькою в носа* (М. Вінграновський); *Товариство сидить коло груби і дивиться на огонь, на .. огненні язики, що, сплітаючись, лижуть з усіх боків сухі дрова. Дрова тріскотять від того гарячого лизання, лопотять огняними іскорками* (Панас Мирний); *Параска усе ще стояла біля одвірка, його ждала .. Упала йому на груди, обійняла, ніби з того світу вернувся. Григорій кашлянув, не звик до лизання* (В. Дрозд).

ЛИЗÁТИ, лижу́, ли́жеш, *недок., кого, що і без прям. дод.* 1. Проводити язиком по кому-, чому-небудь, доторкуватися язиком до когось, чогось. *Кожна корова своє теля лиже* (прислів'я); *Посеред веранди стояла злякана коза Білявка і, хитаючись на тремтливих ногах, жалібно лизала трійко щойно народжених своїх діток* (І. Багряний); *Бранці ждали ранку, не спали, були разом зі своєю худобою, пси лизали їм руки й лиця, тихо скавчали* (П. Загребельний); * Образно. *Тепле, як язик материн, сонце лиже і лиже рожеві спини* [поросят] (К. Гордієнко); * У порівн. *Вітер піднімався зверху, падав вниз й неначе лизав язиками по снігу* (І. Нечуй-Левицький); // Їсти, пити, підбираючи страву, питво язиком. *Лисичка тим часом лиже та й лиже кашку, аж поки сама всеї* [всієї] *не з'їла* (І. Франко); [І в а н:] *Ви ж високого коліна: ваш батько вкупі з хортами лизав панські тарілки!* (М. Кропивницький); *Дружину княжу вороняччя покривало чорними крильми, хижі звірі лижуть кров гарячу, і гарчать, і б'ються над кістьми* (Н. Забіла); — *Знову сіль лизав? — повертається* [мати] *до мене. — Сидів біля вікна й лизав?* (І. Кирій); // *перен.* Доторкуватися або вкривати собою (про хвилю, вогонь і т. ін.). *Між хмарами місяць тихенько котивсь, І на небі заїзди займались; А піняві хвилі Дніпрові дулись І берег високий лизали* (Л. Боровиковський); *По берегах озера розтанули, і дрібні хвилі повільно лизали крихку кригу* (М. Івченко); *Уже готовий злиток лежить у нагрівальній печі. Гаряче полум'я генераторного газу лиже його з усіх боків* (В. Собко); *Приглушено шумить запінена хвиля, лиже чисті цнотливі піски* (О. Бердник).

2. *перен., зневажл.* Те саме, що **цілувáти.** [П е ч а р и ц я:] *Слова по-людському вимовити не може* [Грицько], — *а от ручки лиже!..* (Панас Мирний); — *Бовдур! — і вона впилась губами в нього ще раз. — Їй-богу ж, гепну! — Йолоп! — не вгавала пані і лизала його знов та й знов* (О. Ільченко).

◊ **(1) Лизáти гу́би (гу́бки),** *заст.:* а) бажати чого-небудь приємного, перев. за відсутності можливості його дістати, мати. — *Що за сила! — парубки казали, і дівчата тишкувались* [шепталися] *і губки лизали* (Сл. Б. Грінченка); *Стриба Рябко, вертить хвостом, Неначе помелом, І знай, дурненький, скалить зуби Та лиже губи* (П. Гулак-Артемовський); б) *(кому, рідше до кого)* виявляти свої почуття, прихильність до кого-небудь. *Не тоді мені лижи губи, як солодкі, тоді мені лижи* [губи], *як гіркі* (Номис); *Лизав до молодої губки, буркотав, як голуб до голубки* (Сл. Б. Грінченка); **(2) Лизáти ру́ки** *кому, рідше у кого і без дод.:* а) *(ірон.)* занадто виявляти прихильність, велику увагу до когось. *Їй було досадно. Бач, дома готовий руки лизати* [Проценко], *а на вулиці стріне — одвертається* (Панас Мирний); [К р а м а р ю к:] *Тобі треба мати при собі блазня, над яким* [з якого] *ти будеш сміятись, кепкувать, .. а він лизатиме у тебе руки* (І. Карпенко-Карий); б) *(зневажл.)* підлабузнюватися до когось, принижуючи власну гідність; підлещуватися. [Г е р а с и м:] *Ах ти ж погань! Мужва репана! Давно лизала панам руки, за верству шапки скидала* (І. Карпенко-Карий); — *Засіяла лани свої? Багато тобі наміряли? Де ж ті пани, що ти їм руки лизала?* (М. Коцюбинський); **(3) Лизáти халя́ву (п'я́ти, п'я́тки, чо́боти, череви́ки** *і т. ін.) кому, рідше у кого і без дод., зневажл.* — підлабузнюватися до когось, догоджати комусь, принижуючи власну гідність; підлещуватися. *Стояли ліктори, а цар... Самодержавний государ! Лизав у ліктора халяву, Щоб той йому на те, на се... Хоч півдинарія позичив* (Т. Шевченко); — *Завжди так: поки їм треба, вклоняються, чоботи лижуть, а потім за собаку мають* (З. Тулуб); — *Ще будеш мені в ноги падати, будеш чоботи лизати* (М. Стельмах); *Нестор Довговух, що його так немилосердно товк Геллерфорт, .. і після побоїв знов лизав йому п'яти, ніби нічого й не сталося* (А. Хижняк); — *Свої пани ще гірші! Брат поневолив брата, козак такого ж козака і, щоб не втратити цих привілеїв, патинки лиже кожному, хто дав йому те право!..* (Василь Шевчук); — *Ех... Таких, як він, дуже й дуже мало на світі. Ти сьогодні побачила. Вечірко черевики йому лизав* (Ю. Мушкетик); — *Відомо, кому поталанить .. Хто Степану п'ятки лиже...* (В. Дрозд); **(4) Лизáти [язико́м] два бо́ки,** *ірон., зневажл.* — служити одночасно двом протилежним сторонам, групам, ворогуючим особам і т. ін.; підтримувати протилежні погляди. — *А-а, — ревів на нього Інокентій. — Смиренний. Язиком два боки лижеш? І ти пощезнеш! Пощезнеш!* (Григорій Тютюнник).

ЛИЗÁТИСЯ, лижу́ся, ли́жешся, *недок.* 1. Проводити язиком по кому-, чому-небудь, доторкуватися язиком до когось, чогось; лизати (у 1 знач.). — *Да, тепер лижешся, а сам* [пес] *знову підеш товктися по огірках!* (Ю. Яновський); *Корівки його понаїдалися, позлазились докупи в лозині та лижуться* (У. Самчук); *Собака лижеться.*

2. *перен., зневажл.* Цілувати одне одного. *В се врем'я Юпітер, підпивши, З нудьги до жінки підлещавсь, І морду на плече склонивши, Як блазень, чмокавсь та лизавсь* (І. Котляревський); *Я оце нещодавно бачив: двоє отаких лизалося на площі, на виду у всіх. Тьху, гидота* (Ю. Мушкетик); *Хто в нашому місті не знає цю дивоглядну пару?! Скільки себе пам'ятаю, лазять по місту, за ручки взявшись, обнімаються та лижуться привселюдно* (Г. Тарасюк).

3. *перен., зневажл.* Підлабузнюватися до кого-небудь, принижуючи власну гідність, підлизуватися. *По його хоч нічого не роби, тільки йому зваж... Тільки йому лижи!.. Не такий Василь Порох, щоб лизався...* (Панас Мирний); *Так*

часто буває серед людей: одне світить до тебе очима, сюсюкає, лижеться, та як прийдеться до діла, нічого доброго й на ніготь не зробить, а друге бурчить, свариться, стогне, тоді, дивись, останню сорочку скине із себе й віддасть (В. Шкляр).

ЛИ́ЗЕНЬ, зня, *ч., рідко.* Язик великої рогатої худоби. *І юшка з хляками, з кишками, Телячий лизень тут лежав* (І. Котляревський); *— А знаєте, як називався язик за князів? — спитав Борис. — Оцей, що ми їмо? — Ну, так. — Просто не можу собі уявити. — Лизень* (П. Загребельний).

◊ **Лизь (ли́зень, чорт) злиже** *див.* **лизь**[1]; **(1) Неха́й (хай) ли́зень (лиз,** *рідше* **лизь** *і т. ін.)* **зли́же (лизне́)** *кого, що, лайл.* — уживається для вираження незадоволення ким-, чим-небудь, зневаги до когось, недоброго побажання комусь. *Нехай тебе лизень злиже!* (Номис); *Нехай тебе лизень лизне* (Сл. Б. Грінченка); **(2) [Як (мов, ніби** *і т. ін.)***] ли́зень (лиз,** *рідше* **лизь** *і т. ін.)* **злиза́в (лизну́в, позли́зував):** а) *(кого)* хто-небудь швидко, непомітно, безслідно зник. *До Стьопки, — як його лизь злизав. Що вже було Петрові та Йванові, що випустили Стьопку* (Панас Мирний); *Немовби й не було його тут. Як лизень злизав Козака* (О. Ільченко); *А землевпорядників лизень лизнув!* (Ю. Яновський); *Почали у Вужачому пропадати вівці, телята, кози. Відіб'ється якесь од гурту, і як лиз його злизав* (Л. Юхвід); *Хлопців уже не було. Як, до речі, не було і самої хворої... Дівча як лизень злизав* (О. Шугай); б) *(що)* щось безслідно зникло, перестало існувати і т. ін. *Ні цурочки, ні цеглинки малої... Все мов лизень злизав* (Олена Пчілка); *А три бочки злота, про які Кирпа казав, куди щезли? Чи, мо', їх лизень позлизував?* (В. Чемерис); [Л і к а р:] *Я зварю тобі такого декокту, доброго на смак: поп'єш його три дні, і все мов лизень злиже, будеш ізнов здоровий як бик* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛИ́ЗКАТИ, ЛИ́ЗЬКАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* 1. *кого, що.* Те саме, що **лиза́ти** 1. *Розбудив його сторонній дотик. Схаменувся — перед ним стояла якась тварина і лизькала його в ніс* (І. Багряний); *Поки тваринка жадібно лизькала ту крапельку з овечого вимені, Еобаз так пильно дивився на білу пляминочку молока, що на очах його аж виступили сльози* (І. Білик); *Кіт спершу лизькав молоко, потім — сметану та сир, потім почав їсти рибку* (В. Багірова); *Вогонь, захлинаючись, випасав килим, підступаючи усе ближче і ближче до ніг панни, аби жадібно кинутися їх лизькати* (Ю. Винничук).

2. *що і без прям. дод.* Їсти дуже мало, повільно. *Сіло б та наїлось одразу, а то й лизкає увесь день* (Сл. Б. Грінченка); *Лизькаючи капусту чи картоплю, я мріяв про м'ясо в такій кількості, щоб наїстися донесхочу* (І. Багмут).

ЛИЗНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док.* 1. *кого, що і без прям. дод.* Однокр. до **лиза́ти** 1. *Звичайно, Марчик .. лизнув би руку, а то потерся б об коліна й помахав облізлим хвостом* (М. Хвильовий); *Одсунула* [Секлета] *горщик здоровенний.., помішала ложкою страву, лизнула й смакувала довго; добрий борщ!* (А. Головко); *Морозиво .. було невимовно смачне. Як тільки випадала нагода, я вимолював у тих, хто мав можливість його купити, хоча б трішечки лизнути тієї смакоти* (О. Шугай); *Дим ставав густіший і густіший. Раптом з його вихопилась червона смуга й лизнула стіну* (В. Винниченко); *Люди вже сновигали довкола копиці з відрами, гасити довелося ще й клуню, бо вогонь устиг лизнути її крівлю* (А. Кокотюха); * Образно. *Вітер сніг лизнув. Зітхнув. Зима* (П. Тичина).

2. *що, чого і без дод., перен.* Дуже мало з'їсти чого-небудь. *— Не діждеш, щоб я тобі і лизнути дав! Ні, сам поїм усе* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Ото всього?! Та хіба ж так вареники їдять! Ото лизнула та й уже?!* (Остап Вишня).

3. *перен., розм., зневажл.* Напитися п'яним. *Чіпка напоїв Сидора й москалів, що з ним прийшли, та на радощах і сам так лизнув, що насилу виліз з хати* (Панас Мирний).

◊ **Неха́й (хай) ли́зень (лиз,** *рідше* **лизь** *і т. ін.)* **зли́же (лизне́)** *див.* **ли́зень; Чорт лизне́ (зли́же)** *див.* **чорт; [Як (мов, ніби** *і т. ін.)***] ли́зень (лиз,** *рідше* **лизь** *і т. ін.)* **злиза́в (лизну́в, позли́зував)** *див.* **ли́зень.**

ЛИЗОБЛЮ́Д, а, *ч., зневажл.* Той, хто догоджає кому-небудь, підлабузнюється до когось заради власної вигоди; підлабузник. *Я належу людству як художник і йому я служу, а не кон'юнктурним намісникам України моєї і їх лизоблюдам* (О. Довженко); *В очах* [старшого ватаги] *спалахнув мстивий вогник. — А, лизоблюд, охоронець його світлості Яреми проклятого. Злазь!* (П. Панч); *Ти, звісно, даруй за відвертість, але факт залишається фактом: моєї дружби домагаються лише всілякі лизоблюди* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЛИЗОБЛЮ́ДКА, и, *ж., зневажл.* Жін. до **лизоблю́д.** *Вона жахлива лизоблюдка.*

ЛИЗОБЛЮ́ДСТВО, а, *с., зневажл.* Поведінка, вчинки лизоблюда. *Як суспільне явище лизоблюдство виникло в незапам'ятні часи, і провіщати швидкий його кінець, вочевидь, не доводиться* (з публіц. літ.).

ЛИЗУ́Н, а́, *ч.* 1. *розм.* Той, хто лижеться (у 1 знач.). *Кролик — ручний, я переживав, що він може вкусити, а він виявився таким лизуном!* (із журн.).

2. *перен., зневажл.* Той, хто любить лизатися (у 2 знач.). *І здавалося йому* [сусідові], *що всі оті лизуни, всі оті фертихи* [фертики], *є щось тимчасове .. і дівчина немов вертається щоразу до нього, як до сталої підпори свого життя* (В. Підмогильний).

3. *перен., зневажл.* Те саме, що **лизоблю́д.** *— Що ж то ти робиш? — Не бач? Не відчиняють гемонські панські лизуни. Не пускають по волі — увійдемо силою* (Панас Мирний); *В повітрі заблищали шаблі і кулаки, почулася лайка .. — Ах ти, панський лизуне! — Хлопська пико!* (З. Тулуб); *Цей... штатний лизун... він... він помстився їй за свою малість, за свою недолугість, за... посаду вірного пса, тимчасового фаворита-полюбовника...* (Г. Тарасюк).

4. Дитяча іграшка з в'язкого желеподібного матеріалу, що прилипає до гладких поверхонь, деформується, а потім повертається до попередньої форми. *За недостатньої вологості лизун стає жорстким і втрачає липкість, а також властивість розтікатися і знову збиратися* (з наук.-попул. літ.); *Лизун можна кидати куди завгодно, але він не розлетиться на шматочки і не залишить слідів* (із журн.).

ЛИЗУНЕ́ЦЬ, нця́, *ч.* Грудка солі, яку дають лизати худобі. *Великій рогатій худобі і вівцям можна давати сіль також у вигляді лизунця* (з наук. літ.); *Солеварам регулярно доводиться зупиняти виробництво, щоб ломами і відбійними молотками збивати зі стін соляний накип. Але й він іде в хід: із нього готують лизунці для тварин* (із журн.).

ЛИЗУ́НЧИК, а, *ч., зневажл.* Зменш. до **лизу́н** 1, 2. *Лизунчик, ясна річ, вічно сунеться зі своїми поцілунками* (із журн.).

ЛИЗУ́ХА[1], и, *ж.* 1. *розм.* Жін. до **лизу́н** 1. *У нас такса. Така вже лагідна лизуха, зате на чужих гавкає, дитину ввечері відпустити з нею не страшно* (з Інтернету).

2. *перен., зневажл.* Жін. до **лизу́н** 2. — *Вона лизуха, весь час цілується* (із журн.).

ЛИЗУ́ХА[2], и, *ж.* Захворювання худоби, птиці і т. ін., зумовлене недостачею мінеральних речовин у кормах. *Основною причиною розвитку лизухи є знижений уміст кальцію і магнію в кормах, особливо якщо їх заготовляють у посушливі періоди* (з навч. літ.); *Тварини, які тривалий час споживають бідні на мідь корми, хворіють на лизуху* (із журн.).

ЛИЗЬ[1]: ◊ **Неха́й (хай) ли́зень (лиз,** *рідше* **лизь** *і т. ін.)* **злиже (лизне́)** *див.* **ли́зень; [Як (мов, ні́би** *і т. ін.)*] **ли́зень (лиз,** *рідше* **лизь** *і т. ін.)* **злиза́в (лизну́в, позли́зував)** *див.* **ли́зень.**

ЛИЗЬ[2], *виг., розм.* Уживається як присудок за знач. **лизну́ти** 1. *Я лизь язиком — солодке; лизь удруге — біда, яке солодке!..* (М. Кропивницький); *Від іншого корова за троє гін біжить. А я її спочатку так лагідно на ймення назву, погладжу, погомоню. Дивись — вона до мене шию витягає, а далі одежину — лизь, руку — лизь* (М. Стельмах); *Жабка за комаром — лизь, лизь, лизь!* (І. Карпа).

ЛИ́ЗЬКАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **ли́зькати.** — *Хіба що скуштувати, — надув черевань товсті щоки.., — бо скільки літ на білому світі прожив, а ще й не випив ніде нічого, саме куштування та лизькання* (П. Загребельний); *Тоненькі язички* [полум'я] *то там, то тут, наче трава крізь асфальт, почали пробиватися на світ, а кожне їхнє лизькання залишало на шкірі шафи смоляні пасма* (Ю. Винничук).

ЛИ́ЗЬКАТИ *див.* **ли́зкати.**

ЛИ́ЗЬКНУТИ, ну, неш, *док., що, чого і без дод., розм.* Однокр. до **ли́зькати** 1. *Накривши стіл .. скатертиною, Меннерс приніс пляшку, лизькнувши перед тим язиком кінчик відклеєної наліпки* (Л. Кононович, пер. з тв. О. Гріна).

ЛИК[1], у, *ч.* 1. *рел.-церк.* Обличчя, а також його зображення (перев. на іконах). *Засмажені, мужні обличчя* [козаків], *обернені до ликів святих* [у церкві], *визирають під променем ласкавого, тремтячого світу вже менше суворо* (М. Старицький); *У вівтарі тьмяно виблискували на золотому тлі якісь-то старовинні мозаїчні лики роботи грецьких майстрів* (З. Тулуб); *Мати зберігає давню традицію. Молиться чи ні? Кого вона бачить за мальованими ликами? Про що їй каже суворий сивий Саваоф?* (О. Бердник).

2. *уроч.* Те саме, що **обли́ччя** 1. *Обіч громадяться, мчаться в безвихідь Тіні прадавніх століть. Ось вони — Герцоги, лорди, дільці, фабіанці, Ликів заверчений калейдоскоп* (М. Бажан).

3. *перен.* Зовнішній вигляд, видима поверхня чого-небудь. *Осінь іще не показувала свого лику, але її дихання, суворе й холодне, уже почувалося в посвіжілому повітрі* (С. Васильченко); *На його обличчі застиг замислений вираз людини, яка забула про все, крім далекого, примарного лику Землі* (В. Владко).

ЛИК[2], у, *ч., рел.-церк.* Зібрання, сонм (ангелів, святих і т. ін.). *Останнім часом переговори про прилучення Софії Фальцфейн до лику святих дещо зайшли в тупик* (О. Гончар); *В пожежі загинув шанований народом Макарій Токаревський, якого згодом зарахували до лику святих* (Василь Шевчук); *За християнським ученням, ангельські чини діляться на три ієрархії, чи лики: вищий, середній і нижчий* (з навч. літ.).

ЛИК[3], а, *ч., діал.* Ковток *(див.* **ковто́к**[1] 1). *Пили пиво двома склянками. Кожний тягнув один лик, доливав склянку, щоби була повна, й подавав сусідові* (Л. Мартович).

ЛИ́КА́ТИ, ли́ка́ю, ли́ка́єш, *недок., що, діал.* Ковтати. *Ходжу до доктора.., ликаю бром як спасення, висипляюся добре* (В. Стефаник); *Чуйкевич нагнав свого коня, щоб не ликати порохів* (Б. Лепкий); *Дарка заплющувала очі і ликала кминкову* [кминову] *зупу, ложку за ложкою, як власну кров* (Ірина Вільде).

ЛИ́КНУ́ТИ, ли́кну́, ли́кне́ш, *док., що, чого і без дод., діал.* Однокр. до **ли́ка́ти.** *Радувався* [Тріщин], *що вдалося йому ликнути вже раз м'ясо* (Л. Мартович); *Василь сперся на плоті: — Е, може б так молока ликнути, що, фраєри? Та ж я їв ще передучора...* (О. Лисяк); *Я, зітхаючи, подався на кухню, вийняв із холодильника пляшку вишняку і ликнув з горла* (Ю. Винничук).

ЛИ́КО, а, *с.* Внутрішня частина кори молодих листяних дерев, перев. липи, що легко відокремлюється від стовбура і ділиться на стрічки; лубок (у 1 знач.). *Хома Патика Пішов зимою драти лика, Лубка ж не обідрав І липку зіпсував* (Л. Боровиковський); *Не багато лика надереш з сухої колоди* (З. Тулуб); — *Надери лика й сплети постоли, — з серцем сказав Сірко* (Ю. Мушкетик); *Свіже сире лико дається до роботи, зате всохле стає твердим, як ремінь* (М. Дочинець); * У порівн. — *В чоловіка шкура до п'ят затрусилася* [від страху] *і почала відставати від тіла, наче лико навесні* (М. Стельмах); // Стрічки з такої частини кори дерева, що їх використовують для виготовлення різних побутових предметів. *Із лик плетені козубеньки, З якими ходять по опеньки, Були, мов суми, на плечах* (І. Котляревський); *Свита в поросі біліє, Поясок із лика, Через плечі подорожня Торба невелика* (С. Руданський); *Третя* [сестричка] *держала гарно плетені з лика пантофлі* (І. Франко); *Шапок не було майже ні в кого.., на ногах .. все ті самі ганчірки, затягнені мотузками чи ликом* (В. Винниченко); *Мисливець .. мусить тямити, як рану перев'язати. От і почав він тій сарночці .. ногу ликом бинтувати* (Н. Королева); *Давав* [ліс] *гриби і ягоди, звірину і смолу для човнів, лико для взуття* (М. Чабанівський); *Щось довго відьма на цей раз літає. Було, й раніше до містечка йде, обв'яже ликом постоли страпаті. — А де ж мітла? — питаю. Каже: — Е! Найзліші з нас літають на лопаті* (Л. Костенко); *На Строкатій возсідав, випнувши груди, смаглявий печеніг. Був він скручений по руках і по ногах. Ликом. На глум, звичайно* (Ю. Логвин); // Виріб з такої частини кори. *Виніс він ще з хижі лико з вівсом, щоб посипати шлях, коли рушать коні* (С. Скляренко); *З луб'яних волокон льону виготовляють лляне полотно, а з луб'яних волокон липи — лико і рогожу* (з навч. літ.).

△ **Во́вчі я́годи <Во́вче ли́ко>** *див.* **я́года.**

◊ **Де́рти (дра́ти) / наде́рти (надра́ти) ли́ка (ли́ко)** *див.* **де́рти; Ли́ка (лик) не в'я́же** *див.* **в'яза́ти; Не ли́ком (ли́чком) ши́тий** *див.* **ши́тий; Одни́м ли́ком ши́ті** *див.* **ши́тий; Плести́ ли́ко** *див.* **плести́; (1) Як з гре́чки ли́ко,** *жарт.* — поганий, нікчемний, нікудишній і т. ін. (перев. про людину). *З мене такий бригадир, як з гречки лико* (М. Ю. Тарновський); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **чорт ли́ко (ли́ка) дере́ (видира́є) [живце́м] <Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **чорти́ ли́ко деру́ть (видира́ють) [живце́м]>** *див.* **чорт.**

ЛИ́КОВИЙ, а, е. 1. Зробл. з лика. *Купували гармонійки і гармонії, свистілки і сопілки, купували вибагливі дрібнички — дерев'яні, паперові, глиняні, ликові* (І. Багряний); *Суворі, одягнуті в теплі кожухи й опашні, з ликовим черев'ям* [взуттям] *на ногах, бородаті мужі мовчать, важко передихують* (С. Скляренко); *"Позаминулий рік був сухий, маловрожайний" — .. думав Кузьма, йдучи другого ранку по ріллі, з плетеною ликовою коробкою через плече* (Ю. Хорунжий).

2. *перен.* Поганий, несправжній і т. ін. *Пан староста коростенівський скаржився, що .. панство .. воліє мати ликове життя, аніж шовкову смерть!* (В. Чемерис).

ЛИКОДЕ́Р, а, *ч.* Той, хто дере лико. *Навколо міст виникало безліч торгових і промислових поселень. Сюди сходилися для торгівлі купці, бортники, звіролови, ликодери та ін.* (з навч. літ.).

ЛИ́КУВАТИЙ, а, е. Схожий на лико певними якостями (перев. жорсткістю волокон). *Якась ликувата диня та несолодка* (Сл. Б. Грінченка); *Цвітуху неодмінно слід пасинкувати або й зовсім видаляти цвітушні рослини. З них користі ніякої: плід невеликий, твердий, ликуватий* (з наук.-попул. літ.); *За народними віруваннями, у Вербний тиждень не можна сіяти конопель і городини, бо будуть ликуваті, як верба* (з газ.).

ЛИ́ЛИК, а, *ч.* Кажан. *Попід деревами шниряли без шуму чорні лилики* (І. Франко); *Пролетів над сивою головою лилик і легенько зачепив його по голові крилом* (А. Чайковський); — *Часом десь звечора залетить лилик, притулиться до якої шафи, а вночі зачне літати* (Б. Лепкий); *Цього разу Аделя нічим у мене не шпурляла, .. не бігла до свого покою, гепаючи дверима так, що аж будила лиликів на горищі* (С. Андрухович).

ЛИМА́Н, у, *ч.* 1. Затока з морською водою в гирлі річки або озеро поблизу моря, іноді багаті на грязі з лікувальними властивостями. *Дністро вливався в закруглений лиман, неначе вилазив з зелених густих очеретів* (І. Нечуй-Левицький); *Навверталось грекам на весло латаття Білозерського лиману* (Л. Костенко); *За одну аплікацію лікувальної грязі, як та, що накопичена в лиманах Причорномор'я, на зарубіжних курортах платять близько ста доларів* (із журн.); * У порівн. *Твої сині очі — лимани — Ясніють у щирім привіті* (М. Нагнибіда).

2. Затоплена водою низовинна місцевість у вигляді озера в долинах річок. *Частина мисливців почвалала пішки, частина сідає на вози й іде на лиман* (М. Хвильовий).

ЛИМА́ННИЙ, а, е. Прикм. до **лима́н.** *Учені довели, що гектар лиманних ставків за продуктивністю в сорок разів перевищує звичайний глибинний* (з наук.-попул. літ.); *Довжина морських і лиманних узбереж від устя річки Дунай до Тилігульського лиману сягає триста кілометрів* (з газ.).

△ **Лима́нне зро́шення** *див.* **зро́шення.**

ЛИМА́НОВИЙ, а, е. Те саме, що **лима́нний.** *Де ходили люті турки-яничари, Там пасуться мирні овечок отари... З високої вежі вівчарику видко, Як котяться хвилі лиманові швидко* (Леся Українка); *Поїздка на південь, морські ванни та лиманові грязі, хоч і поправили трохи здоров'я, повністю, проте, на ноги не поставили* [Лесю] (М. Олійник); *Залежно від будови суходолу можна говорити про плоский і високий берег, вирівняний і лимановий* (з наук.-попул. літ.).

ЛИ́МАР, я, *ч.* Майстер, який виготовляє ремінну збрую. *Як шкурка з бузівка у шевчика в руках Або у лимаря в зубах, Чого не витерпить, що їй не виробляють!* (П. Гулак-Артемовський); *В Новгороді закипіла робота. В кузнях з ранку до ночі стукали молоти, .. лимарі латали й скріплювали попруги й сагайдаки, шевці шили й відновлювали чоботи* (Б. Лепкий); *З нього був чоботар, кравець, тесляр, стельмах, лимар, гутник, годинникар* (В. Домонтович); *Скільки одному-єдиному панові обслуги, виявляється, треба: камердинери, .. кухарки, конюхи, фурмани, .. перукарі, столяри, слюсарі, кравці, точильники, лимарі .. І все лише для того, щоби однісіньку людину обслужить!* (І. Андрусяк); *Близько Еант підійшов, мов муром, надійно прикрившись Мідним щитом семишкірним, що Тіхій зробив для героя, Кращий поміж лимарями* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *Бойківські лимарі з фабричної або самотужки вичиненої сириці виготовляли переважно упряж для коней, ремені* (з наук.-попул. літ.).

ЛИМАРЕ́НКО, а, *ч., розм.* Син лимаря. *У перетику ходила По опеньки, Лимаренка полюбила Молоденька* (Т. Шевченко).

ЛИМАРИ́ХА, и, *ж., розм.* Дружина лимаря. *Ой пила, пила лимариха на меду, та й пропила свою дочку молоду* (Сл. Б. Грінченка).

ЛИ́МАРІВ, рева, реве. Який належить лимареві. *Хоча Федькові й здавалося, що він збагнув із лимаревих слів усі премудрості їзди в сідлі, однак почувався в ньому спочатку досить непевно* (Є. Доломан).

ЛИМАРІ́ВНА, и, *ж., розм.* Дочка лимаря. *Ой хто купить цебер меду та ще й вина, того буде лимарівна молода* (з народної пісні); *Вкотре зачудувався* [Сошенко] *власною долею, яка присудила йому любити не панівну чи лимарівну, а панянку, напівсироту з раннього дитинства* (Н. Околітенко).

ЛИМА́РНИЙ, а, е. 1. Стос. до лимарства. *На кінець XVIII ст. у Кременчуці існували три купецькі гільдії, вісім цехів. У Крюкові поширювались деревообробний, лимарний та інші промисли* (з наук.-попул. літ.); *Відповідно до програми навчання студентам запропоновано основні питання для підготовки до державного кваліфікаційного іспиту за спеціальністю "Взуття, шкіргалантерейні та лимарні вироби"* (із журн.).

2. Вигот. з ременів; ремінний. *Лимарна попруга.*

ЛИМА́РНЯ, і, *ж.* Лимарна майстерня. *Самар з німцем одвели хлопця в цегляне приміщення, де була лимарня* (Є. Доломан); *Сім'я Снісарів недовго затрималася на хуторі. Батько, який працював майстром на панській лимарні, змушений був шукати нові заробітки* (з наук.-попул. літ.); *На території Бойківщини поширені були невеличкі лимарні* (із журн.).

ЛИ́МАРСТВО, а, *с.* Ремесло лимаря. *Гнат уже давно помітив, що його старий охолов до наживи: не вдається ні в лимарство, ні в комерцію* (М. Стельмах); *У сарматському середовищі певне місце посідали традиційні для скотарського суспільства ремесла: зброярство, лимарство* (з наук. літ.); *Лимарство на Гуцульщині було малорозвиненим* (з наук.-попул. літ.).

ЛИ́МАРСЬКИЙ, а, е. Те саме, що **лима́рний.** *Він і ремінця лимарського не варт* (Сл. Б. Грінченка); *В центрі ярмаркового майдану тяглися ряди виробів ткацьких, кравецьких, чинбарських, лимарських, шевських, теслярських, ковальських* (І. Пільгук).

ЛИ́МАРЩИНА, и, *ж., заст.* Сириця. *Ноги* [Івасеві] *другого ж дня одрізали... За якийсь час загоїлися виразки; лікар оправив на свій кошт коліна в лимарщину і сповістив матір, щоб забирала сина* (Л. Яновська).

ЛИМАРЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лимарюва́ти.** *Якщо тверда шкіра потрібна для виготовлення підошви, то юхта й хром ідуть на верхню частину взуття, широко використовуються в лимарюванні* (з навч. літ.).

ЛИМАРЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок.* Бути лимарем. *Добре Дорошеві: один син лимарює, другий кравцює* (Сл. Б. Грінченка); *— Він зроду не лимарював, а його робота — ярма та діжки* (Григорій Тютюнник); *І допитайся його* [Художника], *.. що йому в Мині не так! Адже перед тим з власної волі малював занепалого від недуги діда Бобрика, який весь вік лимарював у Тернівщині* (О. Гончар).

ЛИМО́Н[1], а, *ч.* 1. Південне вічнозелене цитрусове дерево родини рутових заввишки 3–5 м, яке має їстівні плоди; цитрина. *Садів без числа. Дуже багато слив, груш, яблук, капусти, цибулі — порею і ріпчастої. Однак лимонів, померанців, гранатів, інжиру в цих місцях не водиться* (П. Загребельний); *В саду росли лимони і помаранчі, а коло брами височіли пальми* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

2. Плід цього дерева овальної форми, з товстою жовтою пахучою шкіркою, кислий на смак. *В шухляді він знайшов лимон і ножиком вправно порізав на тоненькі кружальця* (С. Чорнобривець); *— Якщо вам не важко, я випив би чаю... — З лимоном? Без? Міцний, середній, світлий?* (О. Чорногуз); *На синім блюдечку — лимон, і чай на шість персон* (І. Жиленко); *Я долив у свою чашку кави й кинув туди кружальце лимона* (О. Авраменко, В. Авраменко); * У порівн. *Її краса була незвичайною в тому розумінні, що інколи вона здавалась потворною, якоюсь вичавленою, як лимон, до жовтуватої блідості* (І. Роздобудько).

ЛИМО́Н[2], а, *ч., жарг.* Те саме, що **мільйо́н** 1. *Крамарка спокійно й байдуже одлічила п'ятсот "лимонів" і передала їх* (М. Івченко); *Зникли щодня знецінювані "метелики" й мільйони, чи, як їх звали в народі, "лимони"* (Б. Антоненко-Давидович).

ЛИМОНА́Д, у, *ч.* Прохолодний кисло-солодкий безалкогольний напій, до складу якого входить сік лимона або інших фруктів чи ягід. *А саме найкраще — то лимонад: скляний великий кухоль, а в ньому палає цілий Везувій!* (М. Коцюбинський); *Біля одного рундучка Петру скинув з плеча клунок, видобув .. монету і всмак напився лимонаду* (М. Чабанівський); *Мартюхін з якимись хлопцями в полотняних костюмах пив під тентом лимонад* (П. Загребельний); *За здоров'я іменинниці гості пили лимонад і пепсі-колу. Закусували цукерками, тістечками і домашніми пиріжками* (В. Нестайко).

ЛИМОНА́ДНИЙ, а, е. Прикм. до **лимона́д.** *Журавлинний лимонадний пунш готують з цукру, води, журавлинного соку та концентрату лимонаду* (з наук.-попул. літ.); *Микулинецькі броварі виготовляють пиво з високоякісного ячмінного солоду, ароматичного хмелю, джерельної води, рису та лимонадного напою на натуральній основі* (із журн.).

ЛИМОНА́РІЙ, ю, *ч.* Розсадник (у 2 знач.) для вирощування лимонів та інших цитрусових рослин. *Є проект розкинути сітку лимонаріїв по лінії газопроводу Дашава — Київ, — використати дешеве тепло природного газу* (І. Волошин); *— Це наш лимонарій, підземний вічнозелений гай субтропічних культур* (О. Гончар).

ЛИМО́НІВКА, и, *ж., розм.* Горілка, настояна на лимонних шкірках. *Для приготування лимонівки беремо лимонну цедру з 6 лимонів, горілку, цукор і воду* (з наук.-попул. літ.).

ЛИМОНІ́Т, у, *ч., геол.* Збірна назва ряду мінеральних сумішей гідроокисів заліза. *У лісостеповій зоні існувала сировинна та паливна база для чорної металургії — легкодоступні болотяні, лугові та озерні руди (бурий залізняк, або лимоніт)* (з наук. літ.).

ЛИМО́НКА[1], и, *ж., розм.* Старовинний сорт груші народної селекції. *Лимонка достигає і налив* [білий налив], *Веселку рос обтрушують отави, Дівочий голос доліта ласкавий* (М. Рильський); *На гілляці, обтяжуючи її і пригинаючи мало не до землі, жовтіли проти місяця груші-лимонки* (В. Малик); *Впритул біля хатки росла старезна висока розложиста груша, яка вже майже не родила. Тільки одна гілка була рясно всіяна дрібними жовтенькими "лимонками"* (В. Нестайко).

ЛИМО́НКА[2], и, *ж., розм.* Ручна граната, що формою нагадує лимон. *Сергій, ніби м'яч, кидає в куток лимонку, а новоспечений сількор, скулившись, зайцем вискакує з приміщення* (М. Стельмах); *Однієї ночі в штаб "Урагану" прибув Гнат Яворина. Замість шаблі при ньому був автомат, а на поясі висіло дві грізних лимонки* (В. Земляк); *Донісся якийсь крик, з гучним, властивим лише їй тріскотом вибухнула наша "лимонка"...* (А. Дімаров); *Ліву руку Гельця дисципліновано тримала на "лимонці" коло паса* (О. Забужко).

ЛИМО́ННИЙ, а, е. 1. Прикм. до **лимо́н**[1]. *Скрізь росли лимонні дерева, дикі гранатники і десятки інших деревовидних* [деревоподібних] *рослин* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна); *Збирають листя меліси тільки до цвітіння, доки вся рослина випромінює приємний лимонний запах* (із журн.); // Виго́т. із лимона *(див.* **лимо́н**[1] 2); з лимоном. *— О, кекс! — вигукнула Марійка. — Та ще й лимонний, мій улюблений!* (О. Донченко); *Навпроти інституту, через дорогу, стояв голубий літній павільйон з прозаїчною назвою "Холодок", у якому продавали теплий напій "Саяни", лимонне печиво, цигарки "БТ" і фруктове морозиво* (Ю. Мушкетик).

2. Кольору шкірки стиглих плодів лимона. *Потім плив* [місяць] *по тихих голубих протоках, одкидаючи лимонні бризки* (М. Хвильовий); *Зацвіли* [клени] *неприродно яскраво, барвисто, зазивно ясно-жовтим, яскраво-червоним, багряним, оранжевим, лимонним і якимсь фантастичним червоно-зеленим кольором* (В. Козаченко); *У цю ж мить повз браму проїхало авто й осяяло вулицю лимонним сяйвом* (І. Білик).

△ **Лимо́нна (цитри́нова) кислота́** *див.* **кислота́.**

ЛИМО́ННИК, у, *ч.* Витка кущова рослина родини лимонникових з білими або рожевими квітами і червоними, зібраними у волоть плодами, що має запах лимона; використовують у медицині. *На Далекому Сході ми ніколи не мали цинги, бо буряти навчили нас споживати настурцію, звіробій, подорожник і гілочки лимоннику* (М. Дочинець); *Якщо ваші шашлички — із лосося, королівських креветок чи морських гребінців, нанижіть їх на траву лимоннику* (С. Пиркало); *Настоянки та рідкі екстракти лимоннику, женьшеню, ехінацеї давно і широко використовуються народною медициною* (з навч. літ.); *Навколо водойми насипано чорнозем, висаджено лимонник, тую, вербу* (з газ.).

ЛИМО́ННИКОВІ, вих, *мн.* Родина двосім'ядольних рослин, що поширена в Південній, Східній та Південно-Східній Азії. *Кора лимонникових має лимоновий запах, а насіння — специфічний смак* (з наук.-попул. літ.); *Ряд видів родини лимонникових використовують як лікарські рослини* (з навч. літ.).

ЛИМО́ННИЦЯ, і, *ж.* Денний метелик жовто-лимонного кольору. *Життєвий цикл лимонниці не схожий на життєвий цикл інших метеликів. Вона літає дуже довго і вважається довгожителем* (з наук.-попул. літ.); *Лимонниця одна з перших серед метеликів зустрічає весну* (з навч. літ.).

ЛИМО́ННО-ЖО́ВТИЙ, а, е. Те саме, що **лимо́нний** 2. *Одна щока палала гарячим рум'янцем. Жодної краплини крові не можна було помітити під лимонно-жовтою шкірою другої щоки* (В. Собко); *Ми рушили алеєю, й що більше заглиблювалися в хащі зелених, пурпурових, синіх, лимонно-жовтих наметів, .. то вище й вище підіймалися схилом* (Л. Кононович); *Уявіть-но: рівний диск, ніби вирізаний із синього оксамиту із лимонно-жовтою облямівкою* (І. Роздобудько).

ЛИМОННО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **лимо́н**[1], напр.: л и м о н н о р о з ч и́ н н и й, і слову **лимо́нний,** напр.: л и м о н н о х і́ н н и й.

ЛИМОННОКИ́СЛИЙ, а, е. Який містить лимонну кислоту. *Лимоннокислий натрій — це речовина, яка найкраще стабілізує кров* (із журн.).

ЛИМО́НОВИЙ, а, е. Те саме, що **лимо́нний**[1]. *Рожі та білі лелії, левкої та лимонові квітки заківали голівками, дихнули своїм солодким духом* (І. Нечуй-Левицький); *Оскільки при підвищеній кислотності шлункового соку вібріони холери гинуть, до переваренoї води слід додавати лимоновий, гранатовий, виноградний соки* (з наук.-попул. літ.); *Віка підійшла до декорацій і загасила бичок об лимонового слона* (С. Жадан).

ЛИМОНОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до лимона *(див.* **лимо́н**[1] 2). *Серед знахідок на пам'ятках VIII–IX ст. переважають скляні намистини, які виготовляли в майстернях Близького Сходу. Серед них лимоноподібні, сині та зелені з "очками" синього, білого, брунатного кольорів* (з наук.-популл. літ.).

ЛИМО́НЧИК[1], а, *ч.* Зменш.-пестл. до **лимо́н**[1] 2. — *Раніш, бувало, підеш у лавку .. та ще лимончика дорогою у Панкратова купиш...* (Б. Антоненко-Давидович); — *Беріть грибки! Накладайте салатів! Закусіть лимончиком! — Мурченко запобігав перед Сідалковським, як директор бази перед ревізором* (О. Чорногуз); *О, що то за стіл був — розбігалися очі: салатики, бутербродики, вінегретики, грибочки, рибка, лимончик, смажені курчатка* (В. Шкляр).

ЛИМО́НЧИК[2], а, *ч., жарг.* Зменш.-пестл. до **лимо́н**[2]. *Він.., відчувши в руках шелестливі "лимончики", збентежився й по щирості не знав, що йому робити* (М. Івченко).

ЛИМПА́Ч, у́, *ч.* Будівельний стіновий матеріал, що являє собою необпалену цеглу, вигот. з глини з домішкою солом'яної січки, полови, гною та ін., висушену на сонці; саман. *У степу звичайно використовують глину, перемішану з солом'яною січкою і половою. З такої суміші роблять лимпач — великі цеглини* (з наук.-попул. літ.).

ЛИМПАЧЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **лимпа́ч.** *Лимпачева цегла;* // Зробл. з лимпачу. *"Штабом" у хлопців називався старий лимпачевий будинок на узгір'ї Піщаної балки. Тут колись був постоялий двір* (з мемуарної літ.); *Нам не довелося бачити хат з дерну, але, як оповідали козаки на острові Тамані, там недавно ще було дуже багато таких будов. А тепер ставлять будинки або вальковi, або саманні, інакше — лимпачеві* (з наук.-попул. літ.).

ЛИН, а́, *ч.* Прісноводна риба родини коропових з товстим слизьким тілом. *А чутка у гаю була така, Що ніби Щука та частенько, Як тільки зробиться темненько, Лисиці й шле То щупачка, то сотеньку карасиків живеньких Або линів гарненьких...* (Л. Глібов); *Риби у тому ставку було чимало. Водились і лини, і коропи* (Ю. Мокрієв); *Мурченко витяг з кишені меню і, протерши окуляри, продовжував: — Лин з капустою* (О. Чорногуз); * У порівн. *Коли Антон побачив коней, вгодованих, як лини, в нього розбіглися очі* (С. Чорнобривець); *Метелиця не вгавав: — Агов, Товкачику, а ти чого розімлів, як лин у юшці? Повертайся моторніше* (В. Малик).

◇ **(1) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **лин му́лу,** *зі сл.* н а ї с т и с я, н а б р а т и с я *і т. ін., ірон.* — досхочу, вволю, багато. *Набрався, як лин мулу!* (прислів'я); **(2) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **лин по дну,** *перев. зі сл.* х о д и т и — спокійно, вільно, безпечно і т. ін. — *Тепер же я ні в сих ні в тих, ходжу як лин по дну, Женихався на чотири, тепер ні на одну!* (з народної пісні); *Ходить як лин по дну* (Номис).

ЛИ́НВА, и, *ж.* Товста дуже міцна мотузка з волокон або дроту; канат. *Робітник від млинка стояв над ямою і торгав линву, що зовсім вільно звисала з валу* (І. Франко); *На майданчику натужно скрипіли корби, а натягнуті линви бриніли струнами* (С. Чорнобривець); *Олеся йде над прірвою по тонкій, розгойданій линві...* (В. Яворівський); *Спускався в долину, і здавалось, наче спускаюся в самого себе по тонкій линві, що тягнеться від очей у глиб тіла, в його темряву і неспокій* (Ю. Винничук); * Образно. *Ще не скінчили ями копати, а на горб уже рушили довгою линвою козаки* (з легенди); * У порівн. *Регіт, гамір, шум .. Язики, як линви, лиця розпашілі, в них прихована гроза* (Григорій Тютюнник).

◇ **Ви́ти ли́нви (моту́зки, вірьо́вки)** *див.* **ви́ти**[2]; **(1) Як (мов, немо́в** *і т. ін.)* **по ли́нві,** *перев. зі сл.* х о д и т и — відчуваючи постійну небезпеку, тривогу, повсякчас ризикуючи; дуже обережно. *О, скільки прикрощів завдав йому Рубан! Сергій увесь час ходив перед ним, немов по линві, кожну мить почувався насторожі* (Ю. Мушкетик); *Тільки єдиною думкою державшись (отже, позбувшись ума), можна, неначе по линві, пройти понад прірвою світу* (О. Забужко); *Як по линві ти ітимеш, може зброя брязкотнуть* [брязнути] (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

ЛИНВА́Р, я́, *ч.* Те саме, що **кана́тник**[2]. *Батько Івасів, бідний линвар, жив у власнім домику на Замарстинівській вулиці* (І. Франко).

ЛИ́НВОВИЙ, а, е. Прикм. до **ли́нва.** *В линвових і парусних майстернях на новий лад одночасно рухаються п'ятсот рук* (В. Стус, пер. з тв. Б. Брехта); // Зробл. з линви. *Посередині ж була човнова переправа, Мюнстерфере, до речі, линвова — у нас її, можливо, називали б канаткою* (Ю. Андрухович); *Переглядаючи клумаки нанесеного харчу, натреновано висмикнув* [охоронець] *з цератяної торби пляшку горілки, .. відкрив і вилив її в найближчу урну за линвовим бар'єром* (О. Забужко).

ЛИНВОХО́ДЕЦЬ, хідця, *ч.* Те саме, що **канатохо́дець.** *То було 1929 року, всі газети писали про славетного акроба-*

та-линвоходця [акробата-линвохідця], *який мав на ровері проїхати дахами кам'яниць від готелю Жоржа аж до площі Академічної, а простір поміж будівлями збирався пройти по линвах* (Ю. Винничук).

ЛИ́НВОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ли́нва.** *На столі красується кораблик .. завбільшки як лебідь. Обрисами щогол та линвочками, якими вони обсновані, нагадує цілий жмут ліній готичного храму, кинутих у небо* (В. Барка); *Дядько надягає шапку-личину з берести та кінського волосу. Обв'язує линвочками сорочку і штани, щоб бджоли не проникли під полотно* (Ю. Логвин).

ЛИНИ́НА, и, *ж.* М'ясо лина. *Їй так хотілось чогось гарячого, смачного, незвичайного, а дух свіжої линини лоскотав ніздрі, спирав віддих* (М. Коцюбинський); — *Що ти там робиш? — Кригу в сажалці розбиваю, щоб часом лини та карасі не задихнулись. — І це діло, — похвалив* [чоловік] *жінку. — Таки добре мати про запас свою линину* (М. Стельмах); *Ждан зачерпнув з дерев'яної миски-довбанки шмат білої розвареної линини і вже лагодився запустити в неї свої молоді зуби, як тут у хижку ввірвався протяжний звук рога* (В. Малик); *Недарма ж кажуть: перше м'ясо — свинина, перша риба — линина* (В. Чемерис).

ЛИНІ́ТИ, іє, *недок., діал.* Сивіти. *Багатий, ненько, не шлеться, А вбогий, ненько, не сміє, — Так моя руса коса линіє* (П. Чубинський); // Виднітися сивиною (про волосся) або кольором, схожим на сивину. *Нависла сивизна йому над чолом — Линіє на сонці* (І. Манжура); *Буйніє дружне поле, пахне материнка, полинець .. Лініють пшениці* (К. Гордієнко).

ЛИНКИ́Й, á, é, *діал.* Вологий (у 1 знач.). *Сіно линке, снопи линкі* (Сл. Б. Грінченка).

ЛИНО́ВИЩЕ, а, *с.* Скинутий під час линяння верхній покрив деяких живих істот (про шкуру змії, зовнішній панцир рака і т. ін.). *Линовище полоза було дуже дебеле, слизьке й холодне* (А. Кащенко); *Ти, як злущиш із себе опечену шкуру, знов красивою станеш, як гадюка, скинувши линовище* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); * Образно. *Сизе линовище криги мертвотно лежало під Києвом і тільки коло берегів взялося водою* (Б. Антоненко-Давидович); * У порівн. *Сповзає кора, як линовище, з липи, суха серцевина відлунює скрипом* (П. Мовчан).

ЛИНО́К, нкá, *ч.* Зменш.-пестл. до **лин.** — *Насипали ми височенну греблю, збудували млин. А в став напустили різної риби: і коропів, і лящів, і линків* (З. Тулуб); — *Не ловиться сьогодні риба, — сказав Степан Никифорович. — Ось тільки два підлящики та один линок* (Василь Шевчук); *Саме цвіла калина, мав ловитись линок, якого дядько страшенно любив за хитрий кльов* (В. Шкляр); * У порівн. — *Світ не родив такого волоцюги! — скаржиться мати. — .. Вскочить у хату, за кусок хліба — і знову надвір. Вхопищ за плечі, щоб придержати, так де там: випорсне з рук та на сонце, як линок у воду* (С. Васильченко); — *Звикли, що козак округлий та гожий, мов линок, а ось я кострубатий та маслакуватий* (П. Загребельний).

ЛИНО́ЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **лино́к.** *Ой чук, чук, Наловив дід щук, А баба линочків, Годувать синочків* (примовка); [В і т р о в и й:] *А зараз давай юшку зваримо .. Єсть линочки, окуні, сомки, карасі* (О. Корнійчук); *На дні човна тріпались і підскакували кілька линочків, карасів та невеличка щучка* (О. Чорногуз).

ЛИНТВА́Р, я́, *ч., діал.* 1. Баранича шкура. *Піймавши барана, спокійно Вівчарі, Линтвар злупивши, потрошили* (Л. Боровиковський); — *Дай, думаю, пошию штани шкіряні, з линтваря* (О. Гончар).

2. Верхній одяг, зробл. з баранячої шкури. *Товстий Анкулія був зодягнутий у червоний линтвар, у високу смушеву шапку* (М. Чабанівський).

◊ **Линтварі́ дуби́ти** *див.* **дуби́ти.**

ЛИНТВАРЕ́ВИЙ, а, е, *діал.* Вигот. з линтваря (у 1 знач.). *Линтваревий кожух.*

ЛИНТВА́РИК, а, *ч., діал.* Зменш.-пестл. до **линтва́р.** [1-й ч о л о в і к:] *Шкур щоб не вимочували в річці..* [2-й ч о л о в і к:] *От тобі і маєш! А я якраз завтра .. наважився намочити линтварики* (М. Кропивницький).

ЛИ́НУТИ, ну, неш, *недок., поет.* 1. Плавно, легко летіти. *Линув сокіл з України* (Сл. Б. Грінченка); *У сні зайшов я в дивную долину. Було так ясно, тихо, легко в ній, Що бачилось мені: не йду, а лину* (І. Франко); *Мандруємо вогким туманом назустріч сліпій сніговиці... Так линуть малим караваном у вирій запізнені птиці* (Леся Українка); *Кажани линули над самісінькою землею, та, зачувши Дідька, стрілами шугали в небо* (В. Дрозд); * Образно. *Життя торкає серця струни чулі — і я на крилах пісні лину знов* (В. Сосюра); — *Можна? — кокетливо запитує Ляля і, почувши ствердну відповідь, лине до столу* (Ю. Винничук); // Рухатися вперед із великою швидкістю. *Смерть була ласкавим струмком, що лине між скелями, несучи з собою притомлене листя* (В. Підмогильний); — *Чуєш, як сніг рипить? Це вершники — брати мої линуть мене виручати* (О. Довженко); *Ідуть в Каховку пароплави, в Каховку линуть поїзди* (М. Терещенко); // Плавно пересуватися по воді, в повітрі і т. ін. *По морю лине човник, як селех* (І. Нечуй-Левицький); *Неначе дзеркало прозоре В обводі яснозолотім, Азовське відбивало море Хмарки, що линули над ним* (М. Рильський); *Спокійно линуть води Дніпра, .. тиша й спокій панують навкруг* (С. Скляренко); // Поширюватися в просторі (про звуки, запахи і т. ін.). *Згори лине жайворонкова пісня* (Панас Мирний); *Лине здалеку дівочий спів* (О. Довженко); *З гарячою парою з кухні линув ніжний аромат тіста і варених ягід* (І. Сенченко); *Здалека лине ледве чутна мелодія — чужа, незбагненна, тягуча* (О. Бердник); // *перен.* Ставати широко відомим; поширюватися (про відомості, славу і т. ін.). *Заслужено линула по околишніх країнах слава про хоробрих русичів* (А. Хижняк); *В селищі про марево вже знали. Чутка про нього линула повсюди* (П. Загребельний); *Далеко линула слава про могутнього князя Ярослава Мудрого* (з навч. літ.).

2. *перен.* Відчувати потяг, рватися до кого-, чого-небудь. *Батько був добрий, і мати нічого, Я до їх* [них] *линула, як ні до кого* (Я. Щоголів); *Малюки чомусь линуть до неї найбільше, їм з нею весело* (О. Гончар).

3. Минати, проходити (про час, події і т. ін.). *Тихо-тихо Дунай воду несе, Ще тихіше рік за роком лине* (І. Франко); *Роки линули, віки — з гір посипались піски* (О. Олесь); *Швидко лине новорічна ніч* (В. Собко); *Люди поспішали на роботу, діти вибігали гуляти на подвір'я й вулиці, і життя линуло далі* (О. Іваненко); *Літа, літа! Чому так швидко, так невблаганно линете в давнину?* (М. Олійник).

У перелі́т леті́ти (ли́нути, полину́ти *і т. ін.)* *див.* **леті́ти.**

◊ **(1) Ли́нути (вита́ти, леті́ти) / поли́нути (полеті́ти) ду́мкою (думка́ми, ду́мою,** *рідше* **в ду́мці, мрі́ями, се́рцем),**

поет. — думати, мріяти про кого-, що-небудь, пориваючись, прагнути до когось, чогось або кудись. *А я дивлюся... і серцем лину В темний садочок на Україну* (Т. Шевченко); *Летіть, хмари, в край південний, Там у мене рідна хата; .. Сам туди я в думці лину, Хоч мене там і забули* (П. Грабовський); *Добру хвилину стояли вони мовчазні .. і линули думкою в майбутнє* (О. Довженко); *Він солодко вкладається на ліжко, всіма думами летючи до Уляни* (М. Стельмах); *Він дивився тужливо своїми по-дитячому невинними очима на смужку неба в заґратованому віконці і, видно, витав думкою десь далеко-далеко* (Ю. Збанацький); *Кожне дитя Мріями лине в широке життя!* (С. Олійник); *Правда нам світитиме крізь хмари, Ми ж далеко думкою полинем* (Леся Українка); *Онук, закинувши руки за потилицю, полинув мріями своїми знову до Індії* (І. Волошин); *Михайло мимоволі полинув думками в Каховку* (М. Зарудний); **Пла́вом пливти́ (плисти́, ли́нути** *і т. ін.)* **/ попливти́ (поплисти́, поли́нути** *і т. ін.) див.* **плисти́.**

ЛИНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., що і без дод.* Однокр. до **ли́ти** 1, 3. *Галя вийшла на рундук, линула воду з кухля* (Панас Мирний); [Хведоська:] *Як спитають мати, чого я так почервоніла, що я їм скажу? Хоч би хто линув на мене водою!..* (М. Кропивницький); *Що підніме вогонь полум'я, то вода й заллє; де покажеться вогонь, то вода і лине на нього* (з переказу); *Загуркотів грім, і на запилену землю линув дощ — буйний та теплий* (О. Довженко); *Вже коли під'їжджали до двору, линула злива* (Л. Костенко).

◊ **Ли́ти (ли́тися) / лину́ти (поли́ти, поли́тися) ливце́м** *див.* **ли́ти; (1) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **лину́ли холо́дною водо́ю (водо́ю з льо́дом)** — хтось дуже вражений, приголомшений чимось, раптом став смутним, мовчазним і т. ін. *Фесенко витріщив очі. На його* [нього] *неначе хто линув холодною водою* (І. Нечуй-Левицький); **(2) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **лину́ли (хто лину́в) кип'ятко́м (кип'ятку́)** *на кого:* а) хтось почервонів або скрикнув від почутого, побаченого і т. ін. — *Може, москаль який зайде .. — Чого ж вони сюди зайдуть? — дивується Христя. — А може, до тебе! На Христю наче хто кип'ятку линув!* (Панас Мирний); б) *(зі сл.* крикнути, зойкнути *і т. ін.)* дуже голосно, сильно, різко і т. ін. *Кайдашиха крикнула так, неначе на неї хто линув кип'ятком* (І. Нечуй-Левицький).

ЛИНУ́ТИСЯ, не́ться, *док.* Однокр. до **ли́тися** 1, 2. *Дощик линувся — цебром, відром, дійничкою над нашою пшеничкою* (Номис); — *Дощику, дощику! Зварю тобі борщику в новенькому горщику, поставлю на дубочку, дубочок схитнувся, а дощик линувся* (Ю. Яновський); *Цілий океан тепла, запахів гарячої кави та вина линувся на мене, коли переступив поріг* (У. Самчук).

ЛИНЬ, і, *ж., поет.* Дія за знач. **ли́нути.** *Хлоп'ячий гамір, вітру тепла линь, Багряний цвіт вечірньої зірниці .. Це все влилося казкою у спокій* (А. Малишко); *І дайте плавність, дайте зграйність І ніжну линь його пісень Моїм пісням* (М. Шеремет).

ЛИ́НЬКА, и, *ж.* Те саме, що **линя́ння.** *Холодний осінній вітер носить рідними рахманами пучки вовни: у зайців линька* (Г. Тарасюк); — *Як думаєш, хай блакитною буде* [фарба]? — *Як на мене, то така... знаєш, сіра... Як кролі перед линькою* (Люко Дашвар); *Під час кожної наступної линьки організм креветки звільняється від попереднього твердого панциря і збільшує свої розміри та масу* (з навч. літ.); *У серпні в пінгвіна має початися линька — він змінить "дитяче" пір'я і стане більш яскравим і помітним* (із журн.); // *розм.* Шерсть, що залишається на чому-небудь після линяння. *Линька на меблях.*

ЛИНЮ́ЧИЙ, а, е. Який легко линяє (у 1, 2 знач.). *Знов той же вечір, та ж кімната, ті ж Шпалери стін, линючі і строкаті* (М. Бажан); *Орлам .. холодно у високості, одначе вони не чіпляються черевами за линючі очеретяні мітелиці* [мітелки] *і не в'ють гнізда по темних печерах!* (Ю. Мушкетик); *Коней в нас у колгоспі було мало, всього четверо. Чорний, старий, завжди похнюплений Мишко, сіра кощава Елла, гніда, чогось завжди линюча Манька і чалий, з білою зіркою на лобі Зорик* (В. Нестайко).

ЛИНЮ́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Властивість за знач. **линю́чий.** *Перед початком вишивання слід перевірити тканину та стрічки на линючість* (з наук.-попул. літ.).

ЛИНЯ́ЛИЙ, а, е. 1. Який вилиняв, утратив первісний колір. *Сіра ватяна тілогрійка розстібнута, під нею — линяла від частого прання гімнастерка* (А. Кокотюха); *Під линялою парасолею тітка торгувала пиріжками й компотом* (Є. Пашковський); *День у день ходила* [мама] *в запраних халатах; і по кухні ходила, і до свині, і на городі, усюди в старих линялих халатах, які давно просились на ганчір'я* (Г. Вдовиченко).

2. Який сповз, відокремився від тіла тварини внаслідок линяння. *Виявилося, що в його* [книжника] *дранті сховані, ніби ковбаски, зміїні линялі кожі, напхані золотим піском!!!* (Ю. Логвин).

ЛИНЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **линя́ти** 2. *На берег або на крижини ластоногі виходять лише в період розмноження і для линяння* (з наук.-попул. літ.); *Запаси вапняку потрібні ракові для просочування нових м'яких шкіряних покривів після линяння* (з навч. літ.).

ЛИНЯ́ТИ, яю, яєш, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Втрачати свіжість, яскравість первісного кольору; блякнути (у 2 знач.). *Очі плачуть, чорні брови Од вітру линяють* (Т. Шевченко); *Сіро і сутно* [сутінно] *ставало на острові по заході сонця: всі фарби линяли, як в акварелі, що її підмочили* (М. Коцюбинський); *І знов Микиша заплакав вголос. Але рукавом сліз не втирав, бо од сліз дуже линяє сорочка* (В. Винниченко); *Фарби Макса Лібеля вирізнялись особливою міцністю. Тканини, пофарбовані ними, не линяли* (В. Собко).

2. *тільки 3 ос.* Періодично оновлювати зовнішній покрив (пір'я, шерсть, панцир і т. ін.) (про тварин, птахів, комах). *Коли сокіл линяє — Широко він свої крила розпускає, Високо у гору літає* (Панас Мирний); *Це був старий вовк, сірий, з рудуватою шерстю на худих ногах. Він недавно линяв і вдягся на зиму в новий теплий кожух* (О. Донченко); *Сам полоз, очевидно, був десь поблизу. Це тут він, линяючи, скинув своє старе убрання, а сам, напевне, десь тут і живе* (І. Багряний); * Образно. *Вони* [троє юнаків] *відбували кару за неуважність до сонця і зараз линяли, скидаючи геть спалену шкіру* (М. Дашкієв).

3. *жарг.* Зникати, утікати, намагаючись уникнути якоїсь небезпеки, урятуватися від переслідування і т. ін. *Зметикував* [Дузь], *що хочеш не хочеш, а треба звідси линяти-відчалювати* (М. Вінграновський); *Давай линяти звідси, все надто затягується* (А. Кокотюха); — *Треба линяти звідси, поки не пізно!* (І. Роздобудько).

ЛИ́ПА[1], и, *ж.* 1. Дерево родини мальвових із серцеподібним зубчастим листям і жовтим пахучим медоносним цвітом. *В садах солодко дрімають окутані місячним сяйвом стрункі тополі, широковіті липи, крислаті яблуні* (М. Коцюбинський); *Здається, що бересток і липа дрижать від жалю...* (В. Винниченко); *Ви знаєте, як липа шелестить у місячні весняні ночі?* (П. Тичина); *Може, я поцілую її на прощання, а, може, й ні. Хутенько перевдягнуся і, зіп'явшись на розлогу липу, опинюся на мурі* (Ю. Винничук); *Липи в час доцвітання стоять золоті, безгомінні* (Ю. Андрухович); // Деревина цього дерева. *Присунув* [дід] *пень, — це в нього за ослоник. Та й сів стругати з липи ополоник* (Л. Костенко); *Матеріалом для народної бойківської скульптури служило дерево переважно м'яких порід: липа, осика...* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен., розм.* Про що-небудь фальшиве, підроблене. — *Все те, що пишуть про сільські школи, земські училищні ради, м'яко кажучи, липа* (В. Канівець); — *Я бачу, що ти за три роки нічого путнього не придумав. Три роки на те, щоб вигадати дешевий містичний детектив. Ні, братці ви мої, зі мною не пройде! Не пролізе така липа!* (О. Бердник); *А я з свого досвіду вам так скажу: як тільки в документах все красиво, гладко.., комар носа не підточить! — так і знайте, що — липа... Липа, для звіту писалося* (О. Забужко); *Як показала перевірка, оті "справні" цифри виявилися звичайнісінькою липою* (з газ.).

◊ **Ли́пу справля́ти** *див.* **справля́ти; Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти, облупи́ти** *і т. ін.)* / **обдира́ти (оббира́ти, облу́плювати** *і т. ін.),* **як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **[ту, молоде́ньку** *і т. ін.*] **ли́пку (ли́пу)** *див.* **обдира́ти.**

ЛИ́ПА[2], и, *ж.* Розмінна монета Хорватії. *Липа — монета номіналом в одну соту хорватської куни* (з наук.-попул. літ.).

ЛИ́ПАТИ, аю, аєш, *недок., чим, діал.* Лупати (у 1 знач.). *Прикурюючи від цигарки, все придивлявся* [Коля], *липав очима на шофера* (О. Кундзич).

ЛИ́ПЕНЬ, пня, *ч.* Сьомий місяць календарного року. *Я міг би приїхати* [в Криворівню] *в липні, не раніше* (М. Коцюбинський); *Липень. Поле. Паперовий сухий шелест вівса* (В. Винниченко); *День 20 липня видався ясний, сонячний. На небі — ані хмаринки* (В. Малик); *Завтра шосте липня, ніч на Івана Купала* (Любко Дереш).

ЛИ́ПЕЦЬ[1], пця, *ч., діал.* Липень. *Та ще далеко було до п'ятнадцятого липця, тільки червень недавно почався* (А. Свидницький); *Найхарактерніше для цього місяця липня — буйне квітування лип, збирання чудового пахучого меду, через це наші предки й назвали його липець* (з наук.-попул. літ.).

ЛИ́ПЕЦЬ[2], пцю, *ч., розм.* Липовий мед. *Кращого меду не було в цілій окрузі, про це й потрібне начальство говорило, якому лісник не скупився завезти духмяний липець у свіженьких відеркових* [відерних] *липівках* (М. Стельмах); * Образно. *Мудрої мови мед золотистий, липець пахучий нам до сподоби* (М. Драй-Хмара); // Напій з цього меду. — *А я б оце напилась питного меду-липцю! Я таки зроду ласійка: люблю солоденьке* (І. Нечуй-Левицький).

ЛИ́ПИНА, и, *ж.* 1. Липове дерево. *Горошко, пройшовши ще трохи лісом, незабаром завернув на вузеньку доріжку, що праворуч врізувалась зеленою биндою у густий молодняк липини й ліщини* (М. Івченко); *Тихо. Липина й берестов, ніби й собі злякавшись страшної темної сили, не шелестять густим листям...* (В. Винниченко); *Галявину оступили вікові дуби, соснина між дубами і липина вигналася, — як усе тягнеться до сонця!* (К. Гордієнко); // Гілка липового дерева. *В кожнім кутку* [хати] *гілляка зелена, на кожнім гвіздочку кленина або липина* (А. Свидницький).

2. *збірн., діал.* Тріски. *Потрощити на липину* (Сл. Б. Грінченка); — *На дривітні колоддя кололи, у дрова рубали і на липину трощили* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Найбільш давнім типом освітлення хати була липина* (з наук.-попул. літ.).

ЛИ́ПІВКА, и, *ж.* Діжка з липового дерева. *Коли оглядились до липівки, що на горищі з медом була, аж вона перекинута й вилизана* (Сл. Б. Грінченка); *Закололи, значить, того кабана.., розчинили, — сало в липівку, м'ясо в діжку* (Остап Вишня); *А щедра осінь в кожний двір завозить Валки возів з тугими лантухами .. І в липівках заносить мед у льохи* (І. Вирган).

ЛИ́ПІВОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ли́півка.** *Ой візьму я липівочку та височу собі медочку* (з народної пісні); *Хтось надумається за поминки душі усопшої привезти липівочку білесеньку капусти кислої* (Н. Королева).

ЛИ́ПКА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **ли́па**[1] 1. *Скілько тут Сокири не бряжчали, Ні дубчика, ні липки не стяли* (Є. Гребінка); *По алеї із молодих липок .. їхав зелений ридван* (П. Панч); *Підперши плечима молоду липку, протинаю зором ріку і хапливо обмацую берег, що аж кипить людністю* (М. Дочинець).

2. *діал.* Таволга. *Квітнули величезні степові рум'янки.., запашна липка* (З. Тулуб).

◊ **Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти, облупи́ти** *і т. ін.)* / **обдира́ти (оббира́ти, облу́плювати** *і т. ін.),* **як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **[ту, молоде́ньку** *і т. ін.*] **ли́пку (ли́пу)** *див.* **обдира́ти.**

ЛИПКИ́Й, а́, е́. 1. Який легко прилипає; клейкий. *Хліб вийшов липкий, з закальцем на два пальці* (І. Нечуй-Левицький); *Після дощу цей пісок ставав липким і вогким* (В. Винниченко); *Зіпертися не було на що. Руки вгрузали в липке багно* (М. Руденко); *За добу чи за дві перед дощем на листі кінського каштана з'являються "сльози" — липкі крапельки соку* (із журн.); // Укритий шаром клейкої речовини; просякнутий клейкою речовиною. *Соломія провела рукою по його грудях і намацала мокру й липку сорочку* (М. Коцюбинський); *Живи, розгортайся, липкий зелений листе* (М. Рильський); *Синій дим плив до мене, я ловив його у липкі од цукерок долоні...* (В. Дрозд); *Клямка на дверях була липка від ще не засохлої крові, але це не спинило Лесика* (Ю. Винничук); * Образно. *Його охоплювала млість, тягуча, липка, що робила тіло купою тіста...* (В. Підмогильний).

2. *до чого, перен.* Охочий до чого-небудь; беручкий (у 1 знач.). *До хазяйства липкий такий, вже й ночі не досить, коли треба* (Сл. Б. Грінченка); *Хвалить* [мати] *сина, який він липкий до роботи* (С. Чорнобривець).

3. *перен.* Який виходить за межі узвичаєних моральних норм, викликає неприємні почуття. — *Я колись читала оповідання, де чоловік, який ненавидить цибулю, прокидається одного ранку і помічає, що його пальці тхнуть нею .. Запах викликає у ньому огиду, відчай, брудні, слизькі, липкі й непристойні асоціації* (С. Андрухович).

◊ **Липкі ру́ки** *див.* **рука́.**

ЛИ́ПКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **липки́й.** *Колись мені потрапила в руки .. торбинка з-під якоїсь риби,*

мати мого шкільного товариша загорнула в неї шматочок торта .. і передала мені його з собою. Я викинув торт до найближчого смітника, але позбутися відчуття липкості на долонях і специфічного кислуватого запаху не вдавалося ще кілька днів (Н. Сняданко); *Для солонцюватих ґрунтів характерні висока в'язкість, липкість* (з наук. літ.).

ЛИ́ПКО. 1. Присл. до **липки́й.** *Хтось навіть пританцьовував, хвацько вистукуючи закаблуками по вогкій, що липко лящала, землі* (М. Стельмах).

2. *у знач. пред.* Про відчуття липкості. *В роті мені сухо, липко, ноги здригуються* (В. Винниченко).

ЛИПКОРУ́КИЙ, а, е, *розм.* Схильний брати чуже, красти. *Начальство знає, що порядки на підвідомчих територіях надихають липкоруких підлеглих на переміщення цінностей до власних комор* (з газ.).

ЛИПКОРУ́КІСТЬ, кості, *ж., розм.* Властивість за знач. **липкору́кий.** *Ніде так не процвітає липкорукість, як у суспільстві липких душ* (з публіц. літ.); *Днями за "липкорукість" на лаві підсудних Першотравневого районного суду опинився 42-річний житель сусіднього села* (з газ.); *У самому санаторії не вірять у "липкорукість" свого керівника, більше того — налаштовані за нього активно і дружно повоювати* (з газ.).

ЛИПКУВА́ТИЙ, а, е. Трохи липкий (у 1, 3 знач.). *Приїхав з авоською в руках. Кожному подав липкувату долоню: — Хаблак Андрій Сидорович... — Перепрошую, — одразу відчув здобич Іван* (В. Дрозд); *Елегантний брюнет спочатку ковзнув по ній здивованим, потім — незадоволеним і аж тоді — оцінювальним, звичним для неї липкуватим чоловічим поглядом* (із журн.); * Образно. *Горобенко бачив це все не одразу. Воно спочатку проходило зором крізь очі, шпорталось у мозку і вже потім лягало липкуватою, тепленькою парою* (Б. Антоненко-Давидович).

ЛИПНЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **ли́пень.** *Тихо, без вітру палає липнева спека* (С. Васильченко); *Липневий день догоряє вогненно вгорі й сходить липовою млостю внизу* (І. Багряний); *На славу росла діброва, хоч кілька разів доводилося поливати її, поки не пішли липневі дощі* (К. Гриб); *Теплий липневий ранок остаточно запанував над Трипіллям* (А. Кокотюха); *Ми сиділи .. за неспішною грою в шахи та мовчки переставляли фігури .. Часом я бачив, як над нами та нашими шахами розсипалися липневі зорі. Тоді я розумів, що означає космос: космос — це передчуття* (Любко Дереш); // Який відбувається в липні. *Після липневих поразок на фронті 1917 р. російська армія назагал втратила не лише боєздатність, але й залишки організованості* (з наук. літ.); *Липнева криза 1914 р. — період підготовки держав Троїстого союзу й Антанти до розв'язання Першої світової війни* (з наук.-попул. літ.); // Який з'явився (з'явиться) в липні. *Продовжуємо роздуми про сучасне буття української мови та духовності, розпочаті в липневому номері "Віча"* (із журн.).

ЛИПНИ́К[1], у́, *ч.* Трав'яниста рослина родини складноцвітих (айстрових), насіння якої має колючки й легко чіпляється до чого-небудь; липучка *(див.* **липу́чка[1]).** *Липник і падиволос чіплялися до його ряси й заважали ході* (Ірина Вільде).

ЛИПНИ́К[2], у́, *ч.* Те саме, що **липня́к[1].** *Навіть Володько з Петром частенько беруть свої обрізи, напихають кишені "патронами" і тарахкають .. у стару черешню пайкового липнику* (У. Самчук).

ЛИ́ПНУТИ[1], ну, неш, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Приклеюватися до чого-небудь. *Сніг лип до полозків, до кінських копитів* [копит] (І. Нечуй-Левицький); *Тут, так само, як і в полі,* [земля] *липла великими шматочками до чобіт, так що приходилося іноді зупинятись і зчищати її з ніг* (В. Винниченко); *Густе павутиння липло до обличчя, тернові та глодові кущі чіплялися за вбрання* (О. Бердник); *Нестерпно пекло цілий день сонце, а Яковенкові ще жаркіше було від Варчиної близькості, він не бачив, що їй теж жарко, що в неї пітніє шия, липне до тіла сінна труха* (П. Загребельний); *Намастивши писки тонким шаром солідолу, ми могли хоч трошки вберегтися від укусів. Комахи липнули до рідини, грузли в ній* (А. Кокотюха); * Образно. *То я, бувало, прийду до него* [нього], *стану собі коло порога та й очі мої липнуть до грубих книжок, що були замкнені на клямки мосіндзові* [мосяжні] (В. Стефаник); *Дівчата липнуть до вікон: — Гетьман у нашу вулицю скрутив... їде... за декілька хвилин перед брамою пристане* (Б. Лепкий); *Липнув* [телеграфіст] *очима до віконної шиби* (Б.-І. Антонич); *Отже, як пише Дем'ян, засидівся він у шинку до вечора, а коли зібрався вже йти, то сутінки стелилися вулицями, густішали й липли до дерев та будинків* (Ю. Винничук); // Бути липким. *Ще пахло* [в школі] *тоді свіжою фарбою, і до чого не торкнись — все липне* (О. Гончар); *Сивий, аж замислений, крихкий на пругах Граніт кострубатий до пальців липне* (І. Драч).

2. *розм.* Обліплювати, обсідати кого-, що-небудь (про мух, інших комах і т. ін.). *Не знаю, що вони за гадку в свойому* [своєму] *лобі мати зволять. Мабуть, моляться, а може, лиш від мух відганяються, бо дуже до них наші мухи липнуть* (Б. Лепкий); *Він швидко дихав, лежав на рядні й дивувався, чому до нього так липнуть мухи* (В. Сосюра).

3. *перен.* Горнутися, тулитися, відчуваючи симпатію до кого-небудь. *Легковажні й легкодумні панни й дами так і липли й горнулись до його* [нього] (І. Нечуй-Левицький); *Мабуть, діє інерція посередностей, що липнуть до сильних світу сього, наче вогкий сніг до чобіт* (В. Дрозд); *— Та нічого, я просто там єдина новенька була, то вони на мене витріщалися і, врешті, почали липнути* (І. Карпа); * Образно. *Сон так і липне до неї, огортає в свої звабливі обійми* (А. Дімаров); // *до кого.* Чіплятися до кого-небудь, набридати комусь своїми пропозиціями, обіцянками і т. ін. *В чересі у Ластівки ще брязкотіли таляри, те чув меленький карячкуватий циган, липнув до козака, обіцяв по трьох картах вгадати, куди тому стелиться дорога, але той одмахувався од нього* (Ю. Мушкетик); // *до чого.* Настирливо прагнути чого-небудь; домагатися чогось. *Чого ж тепер усі пани липнуть до сії грамоти?* (Панас Мирний).

4. Те саме, що **злипа́тися** 2. *Липли очі, і рука відмовляла йому* (І. Франко); *Казанок віддано найменшому, і той довго порається, хоч повіки липнуть, ніби в глей замазані* (В. Барка).

◇ **(1) Ли́пнути (прилипа́ти) / прили́пнути до рук** *чиїх, яких, кому* — незаконно привласнюватися ким-небудь. *Та, мабуть, і ніхто з них не був такий скупий, як він. Все, що прилипало до його рук, прилипало навіки...* (В. Малик); *Що погано лежить, так і липне до його рук* (В. Дрозд); *І чого Кобзарка, Серідко заповзялися так проти нього? Що там щось до його руки прилипло?* (Ю. Мушкетик); **(2) Ли́пнути, як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **бджо́ли (му́хи) до ме́ду** *до кого — чого* — виявляти свою приязнь до кого-небудь або великий інтерес до когось, чогось; намагатися бути біля об'єкта своєї

уваги. *Цікаві панночки посаг розглядають .. Так вони і липнуть до того, як мухи до меду!* (Марко Вовчок); *Дівчата липли до його* [нього], *як бджоли до меду* (І. Нечуй-Левицький); *Жінки липнуть до нього* [гетьмана,] *як мухи до меду, а він не дуже-то й відганяється від них* (Б. Лепкий); *На вечорниці почала ходити* [Оленка]. *Парубки липли до неї, як мухи до меду* (Р. Іваничук); *До дівочих залицянь Миронові не звикати було — дівки липли до нього, як мухи до меду* (Г. Тарасюк); **(3) Ли́пнути, як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **смола́ [до піді́ска]** *до кого, зневажл.* — нав'язливо виявляти свою прихильність, набридливо звертатися до кого-небудь у якихось справах; приставати до когось. [Д р а н к о:] *Відчепіться ви від мене! Раз по раз липнете до мене, мов смола до підіска* (М. Кропивницький); *До гетьмана, як смола, липли старшини* (Іван Ле).

ЛИ́ПНУТИ², ну, неш, *док., чим, на кого і без дод., діал.* Однокр. до **ли́пати.** *Маня спустила свої очі на одну мить. Фесенко липнув на неї вдруге, неначе вдарив очима* (І. Нечуй-Левицький); *Липнув Магазаник і не повірив собі: перед ворітьми стояла, як осінній промінь, засмучена Оксана, а до неї з дротів тягнулись і дотягнутись не могли вовкодави* (М. Стельмах).

◊ **Лу́пнути** *(діал.* **ли́пнути) очи́ма** *див.* **лу́пнути.**

ЛИПНЯ́К¹, у́, *ч.* Липовий ліс. *В липняку, хоч літо вже й спливало, усе ще пахтіло медом, гули дикі бджоли* (В. Чемерис); *Довго я ходив по лісі, шукаючи грибів, і зайшов у густий липняк* (з рел.-церк. літ.).

ЛИПНЯ́К², у́, *ч., розм.* Липовий мед (у 2 знач.). — *Старий липняк, що й гетьманові не сором було б напиться, а ти не хочеш?!* (Б. Лепкий).

ЛИПОВА́НИ, а́н, *мн. (одн.* **липова́нин,** а, *ч.;* **липова́нка,** и, *ж.).* 1. Група росіян-старовірів, що живуть перев. на території Румунії, Молдови та суміжних українських земель. *Липовани (російські старообрядці, які проживали на Буковині) ніколи нашу хату дурно не минали* (О. Кобилянська); *Традиційний одяг липованина складався з сорочки-косоворотки, яка застібалася збоку на три ґудзики, та штанів* (з наук.-попул. літ.); *Молода липованка своїми в кілька рядів спідницями, широкими рукавами та яскравою, на потилиці зав'язаною хустиною дуже нагадувала циганку. Тільки кучеряве світло-русяве волосся й сині очі видавали її* (із журн.).

2. *заст.* Донські козаки. *Донці, або, як їх звали запорожці, липовани, не пустили січових козаків будувати Січ на місці, призначеному султаном* (А. Кащенко).

ЛИПОВА́НИН *див.* **липова́ни.**

ЛИПОВА́НКА *див.* **липова́ни.**

ЛИПОВА́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **липова́ни.** *Деякі дослідники називають саме 1774 рік датою заснування Соколинців і визначають їх як першу липованську колонію Буковини* (з наук. літ.); *У центрі міста розташований храм Різдва Пресвятої Богородиці з важкими, відлитими ще за царя Гороха дзвонами й довгими лавами у дворі, на яких на свята збирається липованський люд* (із журн.).

ЛИ́ПОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ли́па** 1. *Хати, оточені вишневими садочками, привітно виявлялись із-за липових і кленових заростей* (О. Стороженко); *Балка, вкрита садками, вилась попід горою і ховалась далеко-далеко в старому липовому лісі* (І. Нечуй-Левицький); *Вона думала в цю пору про околиці Берліна — липові гаї, тихі, тіняві...* (М. Івченко); * Образно. *Липневий день догоряє вогненно вгорі й сходить липовою млостю внизу* (І. Багряний); // Обсаджений липами. *З липового шляху вчитель повертає до крайнього двору* (М. Стельмах); *Бічними вуличками, обставленими суворими, як самі старообрядці, потемнілими від негод дерев'яними будинками, виходили на площу з посадською ратушею і з кам'яницями купців-прасолів, йшли по липовій алеї, яка вела колись до палацу, вибудуваного Потьомкіним для прийому цариці Катерини* (П. Загребельний); // Зробл. із липи. *Гаїнка так любила цю хатку, чистенько-чепурненько попримазувану, з квітками й голубами, помальованими синім та червоним на білому комині, з паперовими квітками.., з старими липовими лавами* (Б. Грінченко); [Л е в:] *Та вже тих сопілок до лиха маєш!* [Л у к а ш:] *Ну, скільки ж їх? — Калинова, вербова та липова — ото й усі* (Леся Українка); *Тиско почав саме снити, що здіймає біля хатної* [хатньої] *печі свої промоклі яловичні* [яловичі] *ходаки, — на світичі горить саме липова скипка, під світло шиє одіж найстарша донька* (К. Гриневичева); // Вигот. або видобутий із квітів липи. *Іван майже не їв. Відпив кілька ковтків липового чаю, поклавши до рота грудочку хлібної м'якушки* (Р. Андріяшик); *Бубон-старший їв гречану кашу з вишкварками. Дем'ян — капаму з горіхами та липовим медом* (О. Чорногуз).

2. *у знач. ім.* **ли́пові,** вих, *мн.* Родина листяних дерев з серцеподібним зубчастим листям і жовтим пахучим медоносним цвітом. *Родина липові охоплює 700 видів, більшість з яких поширена в тропічних і субтропічних областях Азії, Америки, Африки й Австралії* (з наук. літ.).

3. *перен., розм.* Фальшивий, підроблений, несправжній. *Іноді слухаю вчені промови липового професора Гамбарського, який, очевидно, в мене закоханий...* (М. Хвильовий); *Ще його величність і подумати не встигли, а липові комісари вже надрукували в своїй потаємній друкарні липовий маніфест* (Ю. Хорунжий); — *Мені остогидла брехня! Я хочу вирватися з цього заклятого кола липових героїв!* — *говорячи, весь час спідлоба стежила за змієм* (Ю. Винничук); — *Можеш не шукати нічого. Липові папірці твої мені не потрібні* (А. Кокотюха).

Ли́повий цвіт *див.* **цвіт¹.**

ЛИ́ПОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **ли́па¹** 1. *Прихилюся я до липоньки, А липонька не матінка — Прихилюся я до явірка, А явірко — не батенько* (з народної пісні); *Там на межі є липонька* (Я. Головацький).

ЛИПУ́ЧИЙ, а, е. Те саме, що **липки́й** 1, 2. *Він прихиститься тоді серед лантухів, вузлів і липучого сміття, серед густої маси спітнілих людей* (В. Підмогильний); *Легка бджола за взятком полетить .. Бруньки липучі лопнуть на каштанах* (М. Рильський); *Дівчина по коліна провалилася в трясовину .. Липуча твань чавкала, здіймалась пухирями* (О. Донченко); — *У нас народ липучий до доброго діла* (М. Чабанівський); * Образно. *Голова болить, як не лусне, в ній мляво, як мокрі мухи, лазять розірвані й липучі думки* (Дніпрова Чайка); — *Ви такі ввічливі, аж липучі,* — *з серцем промовила Люба* (М. Стельмах).

ЛИПУ́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Властивість за знач. **липу́чий.** *Наявність електричного заряду на поверхні може становити небезпеку для приладів, а також посилювати липучість місячного пилу* (із журн.); * Образно. *Образ її викликав тугу, а не порив, біль за безглуздий лад життя, де треба спокутувати минулі радощі, протест проти липучості*

чуттів і людей, що їх треба віддирати від себе, як пластир (В. Підмогильний).

ЛИПУ́ЧКА, и, *ж., розм.* 1. Те саме, що **липни́к**[1]. *У деяких бур'янів, як-от: липучки, реп'яшка, якірців, лопухів та ін., насіння й плоди мають різні шипи* (з наук. літ.).

2. Липкий папір, який застосовують для боротьби з мухами. *Пам'ять у Козуріна не міцна, а якась мовби липуча. Як ота липучка для мух: гидке, бридливе і нерозбірливе* (П. Загребельний); *Це не районний універмаг, де одна полиця на лампочки, капці та липучки для мух* (Г. Вдовиченко); *Мухи сідають на харчові продукти, заражаючи їх збудниками хвороб. Тому москітні сітки на вікнах, липучки, мухобійки — усе має бути напоготові в боротьбі з комахами* (з газ.).

3. Текстильна застібка, що діє за принципом реп'яха, на одязі, взутті і т. ін. *Черевики створювали проблему — випадково .. куплені в Києві п'ять років тому, горохового кольору, на "липучках" .. польські мешти вже давно виявляли ознаки смерті від старості* (В. Кожелянко); *Якщо дитина має високий підйом ніжки, то їй слід купувати взуття з липучками або ж зі шнурівкою* (з наук.-попул. літ.); *Найбільший попит у школярів знову мають рюкзаки та пенали із застібками-липучками* (з газ.).

ЛИПЧИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* Підмаренник. *Десь у байраці скімлила лисиця, і гнала холод споночіла птиця.., присмоктувалась п'явками липчиця, і твердь земну я відчував кістьми* (П. Мовчан); *Назва "липчиця" вказує на здатність рослини чіплятися* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Ув'язавсь до мене, як липчиця* (Ганна Барвінок).

ЛИП'Я́НКА, и, *ж.* Те саме, що **ли́півка.** *Із щільників в лип'янку мед сочить* (Л. Боровиковський); *Баба топить піч, варить, смажить, пече. Викопала і заповітну лип'янку з медом* (О. Копиленко).

ЛИС, а, *ч.* 1. Хижий ссавець родини собачих з цінним рудим або сріблястим хутром і з довгим пухнастим хвостом. *Старого лиса тяжко зловити* (Номис); *Дуж підглядав далі оленячі пійла, травив лисів та бив з маленької пращі лісові кури, що падали з висот на лісову в'янь як живі пригорщі землі* (К. Гриневичева); *Невже впійманий у капкан лис сам собі одгриз защекнуту залізом лапу?..* (Б. Антоненко-Давидович); *Лис кинувся за джмелем* (М. Вінграновський); * У порівн. *У вічі — як лис, а поза очі — як біс* (прислів'я).

2. Самець лисиці. *Сліпа мертвими шибами лише покинута садиба біля цвинтаря, в якій шастають лиси з лисицями* (В. Яворівський).

3. Хутро цієї тварини. *Шуби шиють з лиса або з якогось іншого, дорожчого хутра* (з наук.-попул. літ.).

4. *перен.* Про хитру, лукаву людину. *Підійшли дехто з фарисеїв, і сказали Йому* [Ісусові Христу]: *Вийди собі, і піди звідси, хоче бо Ірод убити Тебе. А Він відказав їм: Ідіть і скажіть тому лисові: Ось демонів Я виганяю, і чиню вздоровлення, сьогодні та взавтра, а третього дня закінчу* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Хан боявся й з Криму вийти до трави, однак тепер стояв за мене твердо, бо вже не було хитрого лиса Оссолінського, який зумів задурити голову Ісалм-Гіреєві і одірвати його від мене під Зборовом* (П. Загребельний); * У порівн. — *Німець хитрий, як лис: буцім здався, а насправді...* (Р. Андріяшик).

Ли́сом [лиси́цею] підши́тий *див.* **підши́тий.**

△ **(1) Поля́рний лис** — те саме, що **песе́ць.** *Кроків за сто від них з води показалася голова полярного лиса* (М. Трублаїні).

◊ **Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися** *і т. ін.)* **в'юно́м (ли́сом)** *див.* **ви́тися; (2) Стари́й лис <Стара́ лиси́ця>:** а) *(жарт.)* бувала, досвідчена людина. *Генрі бере дочитувати мої мемуари, а я, хитрий старий лис, виходжу на балкон* (Ю. Яновський); — *У вас, молодий чоловіче, мудрість мужа, а хитрість змія-іскусителя* [спокусника]. *Мене* [декана], *старого лиса, кругом пальця обкрутити* (П. Колесник); б) *(зневажл.)* лукава, нещира, хитра і т. ін. людина. *Юнона, козир-молодиця, Юпітеру не піддалась, Бо знала, що стара лисиця На всякі штуки удалась* (І. Котляревський); — *Стара лисиця той Турковський! А я? де мої очі були?!* (Леся Українка); *Завідуючий був старий лис, з медом на устах* (С. Васильченко); *В серці її все аж кипіло від гніву. В таку мить цей старий лис .. тікає від роботи* (В. Собко); в) літній чоловік, який залицяється до дівчат, молодих жінок; спокусник. [Г н а т:] *Дурив тебе, старий лис! Ой, та я йому ноги поламаю, аби знав, як лисим чолом перед молодими дівчатами світити* (І. Франко).

ЛИСА́ВИЙ, а, е, *розм.* 1. З лисиною. *Ще він не розглянувся гаразд, як до його* [нього] *підійшов адвокат, заживний лисавий панок з малими чорними вусами* (Б. Лепкий); *Дарка, здається, перший раз бачить цього трохи лисавого типа з прищуленими у сміху очима* (Ірина Вільде).

2. Те саме, що **ли́сий** 5. *Аж де ся взяв* [взявся] *татарин старий, бородатий, На двох конях лисавих за ним уганяє* (з думи); *Лаврик викидає на бричку свою вагу, трусить віжками, і лисаві коні, розбризкуючи росу з кучерявого спорищу, трюхикають на середину вулиці* (М. Стельмах); *Бугай був ручний, рахманний. Морда лисава* (В. Дрозд).

ЛИСА́НЬ, я́, *ч., розм.* Той, хто має лисину; лисун. *Голова цехкому, лагідний лисань Палагутенко, глянув на неї здивовано* (А. Хижняк).

ЛИСЕ́НЬКИЙ, а, е. Пестл. до **ли́сий.** *Чоловічок лисенький зовсім, як диня голова була, тихий та ласкавий* (Марко Вовчок); *Хайалі — це капітан на "Гетьмані". Він низенький, лисенький, у нього мало зубів, але він міцний і пругкий, як із чорної гуми опука* (Остап Вишня); *Був то* [Осько Заволока] *маленький, лисенький чоловічок, ляканий з усіх кутків* (Ю. Мушкетик); *Я хукаю на шибку, розмуровую її, але нічого не бачу, крім татових чобіт: високі, блискучі хромові халяви, поруділі лисенькі переди, а які міцні закаблуки, а підкови...* (Б. Харчук).

ЛИСЕНЯ́, я́ти, *с.* Маля лисиці. *Обов'язково побачите або білолобу лиску з лисенятами, або виводки чирят, крижнів, широконосок...* (Остап Вишня); *Десь міряє час поміж папороті, а на його циферблат заглядається мале цікаве лисеня* (Є. Гуцало); *В тритижневому віці лисенята починають пити молоко, пробують їсти м'ясний фарш* (з наук.-попул. літ.); *П'ять-шість, а подекуди й більше сліпих лисенят приводить руда в березні-квітні* (із журн.); * У порівн. — *А коли ж ви нас одвідаєте? — питає панночка, сюди-туди обертаючись та в вічі їм* [гостям] *заглядаючи, немов як лисеня* (Марко Вовчок).

ЛИСЕНЯ́ТКО, а, *с.* Пестл. до **лисеня́.** — *Добрий день, леве, — кажу, — сьогодні гарна днина, авжеж? — Авжеж, гарна, моє лисенятко, — відказує лев* (з переказу); *Він роз-*

горнув бур'ян, побачив між ним ще сліпе лисенятко (О. Бердник).

ЛИ́СИЙ, а, е. 1. З лисиною або без волосся (про голову). *Притримуючи лівою рукою хреста на грудях, тесть налив у чарки собі й зятеві горілки й, легенько цокнувшись, кивнув лисою головою з рідeньким волоссям на скронях та потилиці* (Б. Антоненко-Давидович); *За столом сидів переперезаний ременями чоловік; голова у нього була важка, лиса* (Григорій Тютюнник).

2. З лисиною або без волосся на голові (про людину). *Один* [панок] *лисий, з пишними рудими вусами; другий молоденький, гарненький* (В. Винниченко); *За першим столиком біля сцени сидів досить-таки повний лисий чоловік* (Ю. Яновський); *Відомо, що в суворій ізоляції люди божеволіють від нудьги, відомо, що з камер самотнього ув'язнення юнаки виходять лисі від тієї самої нудьги, від безділля, від відчаю самотності, від муки монотонності, коли час, здається, зупинився й не йде* (І. Багряний); *Старий лисий фізик у потертій чесучевій сорочці, підперезаний якимось мотузком, вийшов Горобенкові назустріч* (Б. Антоненко-Давидович); *Лисий боксер, теж, як виявляється, поет, але бездарний* (Ю. Іздрик); * Образно. *Мов пущене ядро з гармати, земля круг сонця творить цикл. Тюпцем круг неї лисий місяць, — беззубо дивиться в монокль* (П. Тичина); // *у знач. ім.* **ли́сий,** сого, *ч.* Людина з лисиною або без волосся на голові. [Г о р п и н а:] *Ач, старий шкарбан, який ревнивий! А ще хоче, щоб я за нього пішла. Не діждеш, лисий!* (М. Кропивницький); — *Звичайно! — зрадів лисий без кепки. — Художнє перебільшення!* (А. Крижанівський).

3. Те саме, що **облі́злий.** *Лапи всі лисі, ратиці пообкусувані, і не говорить* [диявол], *а якимось хрипучим голосом мекає* (Остап Вишня); *На голові стирчить якась лиса-прелиса шапка* (Ю. Збанацький); // Стертий від тривалого використання. *Лисі шини збільшують гальмівний шлях вашого автомобіля і можуть стати причиною аварії* (з газ.); *Ковдри в окремих місцях лисі, тому й не гріють* (з газ.).

4. *перен.* Позбавлений рослинності; голий (про землю, гори і т. ін.). *Я ріки відкрию на лисих горах, а джерела посеред долин, оберну Я пустиню на озеро водне, а землю суху на джерела!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *З погідного неба сонце сипле гарячим промінням на високі лисі гори* (І. Франко); *Він пройшов понад якимось ручаєм сажнів із сто й, коли глянув праворуч, од несподіванки мало не зомлів: на високій лисій горі проти ще зовсім ясного неба височів чорний хрест!..* (І. Білик); *Хіба піднятися на он ту лису гору і звідти подивитися на села, що тягнуться вздовж ріки* (Г. Пагутяк).

5. З білою плямою на лобі (про деяких тварин). *Ой на тобі пару волів лисих* (П. Чубинський); — *Ну, чого вирячилась, як лисе теля на нові ворота?* (Б. Грінченко); *Побіч стояв її улюблений лисий кінь, запряжений у дрожки* (М. Івченко); *Помаж коло печі під Новий рік, щоб були телята лисі* (з газ.); * У порівн. *Через чиїсь ворота, як лисий віл, дивиться місяць* (С. Васильченко); // *у знач. ім.* **ли́сий,** сого, *ч.* Кінь, віл і т. ін. з білою плямою на лобі. *Узяв* [партизан] *коня за повід — любовно погладив по морді лисого* (А. Головко).

◊ **До ді́дька [ли́сого]** *див.* **ді́дько; На [яко́го] ді́дька [ли́сого]** *див.* **ді́дько; Чо́рта (ді́дька) ли́сого** *див.* **чорт; Чорт (ді́дько) ли́сий** *див.* **чорт; Чо́ртові (ді́дьку, ба́тьку) ли́сому розкажи́** *див.* **розка́зувати; Як ли́сому гре́бінь** *див.* **гре́бінь; Як у ли́сого воло́сся [на голові́]** *див.* **воло́сся.**

ЛИ́СИНА, и, *ж.* 1. Місце на голові, де випало й не росте волосся. *На голові блищала лисина* (А. Тесленко); *Андрій Григорович скинув капелюха і підставив жовту бугрясту* [горбкувату] *лисину під сонце* (В. Винниченко); *Доктор Тагабат розвалився .. вдалі* [віддалік] *від канделябра, і я бачу тільки білу лисину й надто високий лоб* (М. Хвильовий); *Одного разу наприкінці робочого дня до мене звернувся жвавий чоловік з посіченим зморшками обличчям і чималою лисиною на голові* (Б. Антоненко-Давидович); // Спеціально вистрижене місце на голові. *І зроблять собі ради тебе жалобную лисину, і себе опережуть веретами, і плакатимуть за тобою в гіркоті душі гірким голосінням...* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

2. *перен.* Ділянка землі, позбавлена рослинності. *Мало втішали й Ількові слова, що тутешні льяноси — це лише невеличкі лисини серед лісів* (Ю. Бедзик); // Ділянка чого-небудь, яка своїм виглядом відрізняється від навколишніх ділянок (гола, світла і т. ін.). *Лисина чорної землі на добрій санній дорозі* (Сл. Б. Грінченка); *Вже горби з-під снігу лисинами, Голосніший стук і сміх, Вже з піснями розколисаними Голий березень надбіг* (М. Рильський); *Лисини парували — немов дихали березневим повітрям* (В. Нестайко).

3. Біла пляма на лобі деяких тварин. *Мій кінь вороний так, як хмара, літає, І лисина в лобі — як з місяця ріг* (Л. Боровиковський); — *Вони, побий мене Бог, — гаряче запевняв Ґудзь. — І бричка їхня, і коні — один буланий, а другий чорний з лисиною на лобі* (М. Старицький); *Тої ночі Гордій одв'язав великого вороного коня з лисиною на лобі в чужій стайні* (М. Івченко); *По білих лисинах на лобах одразу можна було пізнати худобу Окунів* (М. Стельмах); *Ви щоб побачили, що то за кінь був! Сам гнідий, на лобі — лисина, вухами так і пряде* (К. Гриб).

◊ **Хоч на ли́сині паси́ (роби́)** *див.* **па́сти**[1].

ЛИ́СИНКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ли́сина.** [Ї в г а:] *От Грицько, так Грицько! Оце так. Ну ж я тебе хоч у лисинку поцілую* (Панас Мирний); *До Ріни він відносився* [ставився] *з особливою симпатією, страшно пильно захованою.., але так неуміло, зворушливо-наївно прикритою, що Ріна часом просто хапала його за кошлату, з круглою лисинкою, голову і гаряче цілувала* (В. Винниченко); *На потилиці проклььовувалася акуратна лисинка* (С. Андрухович); *Сонце піднялося упівкруга над Вороняцьким кряжем, кинуло сніп світла понад гаварецькою долиною на протилежну гору й освітило на ній зелену лисинку, оточену старими буками* (Р. Іваничук); * У порівн. *Вночі впав перший сніг, але тепер розтанув, і тільки вітрові шиби припаркованих уздовж хідника авт біліють телячими лисинками* (О. Забужко).

ЛИСИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Самиця лиса. *Гарно співали співачки, ніжно наші вуха кусаючи. Одна з них була лисицею, інша — переодягнутою принцесою* (Ю. Андрухович); * У порівн. [М и к о л а:] *То виборний Макогоненко; чоловічок і добрий був би, так біда — хитрий, як лисиця* (І. Котляревський); *За ними весело поспівав Рюрик, з червоним, як лисиця, своїм сином Ростиславом* (К. Гриневичева); *Орися крутилася біля Сергія Золотаренка, як тічкуюча* [у тічці] *лисиця* (Григорій Тютюнник).

2. Те саме, що **лис** 1. Марко набрехав Денисові, *що коли виходив надвір за картоплею, то бачив біля багаття лисицю, яка хрумала курячі кісточки* (Григір Тютюнник).

3. Те саме, що **лис** 3. *Крийся, зятю, та куницями, куницями та лисицями* (Сл. Б. Грінченка).

4. *перен.* Те саме, що **лис** 4. *Та хитра лисиця* [полководець Коментіол] *знічев'я не полишить вигідні рубежі* (Д. Міщенко); *Адам Кисіль — це .. хитра лисиця, швидше павук, що вміє добре плести сіть на людські душі* (В. Чемерис).

5. Намерзлий узор на віконних шибках або незамерзла частина шибки. *На шибах заблищали золотом і зарожевіли морозяні лисиці...* (І. Багряний).

6. *тільки мн., діал.* Різного типу дерев'яні пристрої, лещата і т. ін. *Треба грушу в лисиці взяти, а то розчахнеться* (Сл. Б. Грінченка); *Хата наша .. похилилась... Батько хоч і взяв у лисиці, дак облупилася ж кругом, обпала* (Ганна Барвінок); *На "лисиці" під стелею Татарчиха поклала пучок сухих васильків* (С. Васильченко).

Ли́сом [лиси́цею] підши́тий *див.* **підши́тий.**

△ **(1) Чо́рно-бу́ра лиси́ця** — лисиця чорної масті з сивиною; сріблясто-чорна лисиця; хутро цієї тварини. *Понад годину лунали постріли. Двадцять три вовки, одинадцять рудих і дві чорно-бурі лисиці стали здобиччю мисливців* (З. Тулуб); *Все, що було в мішках, витрусили на землю, і всі здивувались, побачивши, що в зайвому, восьмому, мішку, набитому найтугіше, серед шкірок білки і горностая були дві чорно-бурі лисиці дивної краси* (І. Багмут).

◊ **Стари́й лис <Стара́ лиси́ця>** *див.* **лис.**

ЛИСИЧА́, а́ти, *с.* Те саме, що **лисеня́.** *Приніс мені батько з поля двох сліпих лисичат* (з наук.-попул. літ.).

ЛИСИ́ЧИЙ, а, е. Прикм. до **лиси́ця** 1, 2, 4. *Жменя конопель маяла в її руці, неначе лисичий хвіст* (І. Нечуй-Левицький); [П у з и р:] *Ну, гаразд. По случаю* [з нагоди] *ордена зроблю шубу з лисичого хутра* (І. Карпенко-Карий); *Порипує думу присохлу свою Потріскана корба кринична, Та зиркає в двір з дерези-повію Сім'я молоденька лисича* (М. Вінграновський); *Шаста виводок лисичий З хижим полиском зіниць* (Б. Олійник); // Такий, як у лисиці (у 1, 2 знач.). [Б и ч о к:] *Хіба у мене такий страшний погляд?* [О л е н а:] *Ні, погляд у вас лисичий, та вовча думка!* (М. Кропивницький); *Одарка Костянтинівна хіхікає: її лисиче обличчя, коли зустрічає розумні Матвійцеві очі, робиться кокетливо-пишним, серйозним* (Г. Косинка).

ЛИСИ́ЧИТИ, чу, чиш, *недок., розм.* 1. *рідко.* Полювати на лисиць. *Традиційний запорозький промисел — "лисичити" в степах — міг призвести до контакту з хворими тваринами* (з наук. літ.).

2. Хитрувати, лестити комусь, підлабузнюватися до когось. *Навіщо б я мала ховати очі та лисичити?* (М. Кропивницький); *— Він тільки вдома стає самим собою, і то не завжди: навіть переді мною, забувшись, ще інколи лисичить, грає свої ролі* (М. Стельмах).

ЛИСИ́ЧКА[1], и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **лиси́ця** 1–5. *Коли приходить до кота лисичка та й питає його: — Що ти таке?* (з казки); *У тихому гаю Лисичка щастя мала, Як у своїм добрі жила, гуляла* (Л. Глібов); *Полювали ми зайці, лисички, — що трапиться, одне слово* (Остап Вишня); *На замурованих шибках іскряться лисички од морозу* (Г. Косинка); * У порівн. *Оленка розстібнула гаки білого, опушеного рудою лисицею кожушка, розв'язала кінці хустки, й мені чомусь згадалося, як бігали вони з Уляною по саду, наче дві лисички, і як пантрував за ними я, і як хвилювався* (Ю. Мушкетик); *Принцеса! Павою ходить, лисичкою дивиться, голубкою воркує, пір'ячко чистить, ну як же тут не позаздрити?* (В. Шкляр).

2. *тільки мн.* Веселі іскорки в очах. *Раптом у лукавих очах пробігли дві хитрі лисички. Ще й додала інтимним шепотом: — Не цурайтеся* (А. Головко).

ЛИСИ́ЧКА[2], и, *ж.* Пластинчатий їстівний гриб жовтого кольору. *Для зимової закуски можна насолити лисичок, які тьотя Катя збирає в тайзі поруч з іншими грибами* (Б. Антоненко-Давидович).

ЛИСИ́ЧЧИН, а, е. Прикм. до **лиси́чка**[1] 1. *Прибіг заєць до лисиччиної нори* (з казки); *— Не видай мене, лисичко! — довірився зайчик лисиччиній посмішці* (В. Багірова); *Хотів було знов розкурити, але тут почувся медовий лисиччин голос: — Прошу до столу!* (В. Шкляр); *У глибині лисиччиних очей-отворів відбилися такі ж мінливі сині чортики* (І. Роздобудько).

ЛИ́СІВ, сова, сове. Прикм. до **лис.** *Лестними* [лестивими] *словами Лис їх знадив, аж до ями Лисової підійшли* (І. Франко); *Джміль знав, що ця нора була не лисова, а борсукова* (М. Вінграновський); *На лисовому малюнку ліс вийшов мовчазний, нерухомий і порожній. — Це тому, що ліс без мене, — зауважив, зітхнувши Мацько. — Ліс без лиса не ліс* (Г. Пагутяк).

ЛИСІ́ТИ, і́ю, і́єш, *недок.* 1. Ставати лисим (у 1, 2 знач.). *Голова його уже лисіла, де-не-де сідина пробивалася між рідким волоссям* (Панас Мирний); *Стало випинатися вперед черево, віддималися щоки, рано почала лисіти на маківці голова* (Б. Антоненко-Давидович); *Подивився я на нього, на ката всього міста нашого — такий непоказний, бліденький, у пенсне, ще й лисіти починає* (В. Собко); *— Ти думала — молодітиму? Скоро й лисіти почну від цієї служби* (М. Олійник); *Він уже другий рік як рунув гладшати, так само обвально, як і лисіти* (О. Забужко); * Образно. *Ще цвіли соняшники і жоржини, .. але вже блякли, лисіли мальви під вікнами хати* (В. Дрозд).

2. *перен.* Виднітися лисиною (у 2 знач.). *Вона* [падь] *була вкрита морем лісу, але де-не-де лисіли плями — галявини лук* (І. Багряний); *Де-не-де темніли балки, лисіли оголені вітром горби* (В. Козаченко).

ЛИСІ́ЮЧИЙ, а, е, *рідко.* Який лисіє. *Схилились над ним* [Аркадієм Петровичем], *цілуючи руки — з одного боку Антоша, його лисіючий син, а з другого — дочка* (М. Коцюбинський); *Старенький темний берет хвацько тримався на .. лисіючій голові* (Ю. Яновський); *Очі вхоплюють кожен його рух — це низький огрядний чоловічок з круглим обличчям, колись брюнет, а тепер капітально лисіючий суб'єкт* (Любко Дереш); * Образно. *Терпкий синій дим стелився по городу, над картоплинням та лисіючими кущами порічок* (В. Дрозд).

ЛИСК, у, *ч.* 1. Блиск начищеної, лакованої, змащеної і т. ін. гладкої поверхні. *Килими полиняли, втратили лиск і фарби; один тільки дорогий квітчастий нелинючий перський килим на софі звеселяв сумну темну світлицю* (І. Нечуй-Левицький); *В електричних кип'ятильниках поблискували ясним нікелевим лиском інструменти* (Ю. Смолич).

2. Бездоганність зовнішнього вигляду й манер, показний блиск зовнішності. *Сміються очі... Чорне, з здоровим лиском обличчя...* (Остап Вишня); *— До вашої, капітане, бездоганної виправки, до вашого парадного лиску чогось не дістає... ну, щоб ви були справжнім помначштабу* [помічником на-

чальника штабу] (Є. Доломан); *І все* [чепуріння] *для того, щоб у вечірніх залах, в тісняві й літняві* [спекоті] *вмить позбутися свого лиску, втратити все набуте такою старанністю впродовж дня* (П. Загребельний); *На відміну від інших, я бачив Копитка практично наскрізь, і його зовнішній лиск не міг ввести мене в оману* (В. Хрущак).

ЛИ́СКА[1], и, *ж.* Болотний птах родини пастушкових із чорно-сірим пір'ям і білим роговим наростом на лобі. *Безхвоста, короткотіла лиска пролетіла над ставом* (М. Коцюбинський); *І от вам призивне: —Ках!Ках!Ках!Ках!Ках!Ках! То обережна лиска випливла з очерету* (Остап Вишня); *Бричка швидко з'їхала на місток Тясмину, над яким то тут, то там пливли тумани.., а внизу від води темніли тіні, які розскакувалися, коли пролітала дика качка чи лиска* (Т. Осьмачка); *Йдемо довгою греблею, у воді схлюпує риба, чорна лиска попливла в очерет і потягла за собою вервечку каченят* (Ю. Мушкетик); *Лиски знаходять собі пару й тримаються разом усе життя* (з газ.).

ЛИ́СКА[2], и, *ж., розм.* Те саме, що **лиси́чка[1]**. — *Котику-братику, несе мене лиска по каменю-мосту на своєму хвосту* [хвості] (з казки); *Влізла й лиска в рукавичку, примостилась у кутку* (Н. Забіла).

ЛИ́СКА́ТИ, ли́ска́є, *недок., розм.* Блищати (у 1 знач.), виблискувати. *Ото драпонув! аж потилиця лиска* (Номис); *Блискавка між хмарами лискала* (Сл. Б. Грінченка); *Шабельками шляхетськими будинки лискають* (П. Куліш); *Він подивився на мене таким лютим поглядом, що я подумав: зараз дасть пляшкою по голові. — Ти це серйозно? — спитав, лискаючи очима* (Ю. Винничук).

ЛИСКОТІ́ТИ, о́че, *недок., розм.* Підсил. до **ли́ска́ти.** *Сонце в листі прозира, — лискотить сосни кора...* (П. Тичина); *Ніби скельця, хвилі тьмяно лискотять* (В. Стус); *Оголені частини тіла його лискотіли, очі мав несамовиті, викруглені і, здавалося, не бачив* [чоловік] *світу* (Валерій Шевчук).

ЛИСКУ́ЧИЙ, а, е. Який має лиск (у 1 знач.). *Дивлячись на поли плаща свого лискучого, я думаю: чи давно-то я в замизканому халаті демикотоновому не відважувався й гадати про отакий плащ* (О. Кониський); *Хороший з лиця, .. з чорним лискучим усом, — він був перший красень на селі...* (Панас Мирний); *Сонячне проміння врізується в прогалини незвичайно ясними, яскравими ударами, від яких запалюється лискучим блиском все, що стрічає воно на своїй дорозі* (М. Грушевський); *Велосипед під нею був неначе і не її, лискучий нікелем та з сіткою над колесами* (Ю. Смолич); *Повз вікна пропливає лискучий від поту рудий круп жеребця* (Григорій Тютюнник); *Нарешті Хворостенко .. вносить у хату лискучі чоботи* (М. Стельмах); *Знайшов* [Іван] *друкаря, вибрав на складі пачку цупкого, лискучого паперу* (В. Дрозд).

ЛИСНИ́ТИСЯ, и́ться, *недок., чим, від чого і без дод.* Те саме, що **лисні́ти.** [М и к и т а:] *Бачиш ондечки сокиру? Дивись, як вона блищить!.. Я одвертаю від неї погляд, а вона ще дужче лисниться перед очима* (М. Кропивницький); *Обличчя їхні пашать здоров'ям, лисняться від поту* (О. Гончар); *Обличчя вдоволено лисняться та блищать під сонячним промінням* (В. Дрозд).

ЛИСНІ́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **лисні́ти.** *Ознаки поверхневого розміщення абсцесу: червоніння шкіри та лисніння, напруження, набряк, важко збирається в складку, природні складки згладжуються* (з навч. літ.).

ЛИСНІ́ТИ, іє, *недок., чим, від чого і без дод.* Блищати своєрідним лиском (про начищену, лаковану, змащену і т. ін. поверхню). *Пучку другої руки він смачно присмоктував, бо там колись було сало, а тепер вона тільки лисніла ним* (Панас Мирний); *Уніформою він зовсім не відрізнявся від автоматників, лише на ковнірі блюзи під шинелею мав дрібні червоні зірочки, що лисніли, як краплі крові* (І. Багряний); *В одного з кошика крайчиком лисніла червонаста воловина* (В. Барка); // Яскраво відсвічувати, сяяти, блищати. *У хатці темно й тихо; в віконечко іскрять дві пломенисті зірочки іскрясті з неба голубого і білий сніг лисніє* (Марко Вовчок); *Із поля, з того місця, де лисніє в долині рудка якась, що поросла очеретом, дує різкий холодний вітер* (С. Васильченко); *Внизу, вибиваючись із ряски, лисніло на сонці брудне плесо* (Б. Антоненко-Давидович); *Старий світив лисиною, молоді лисніли чубами* (А. Дімаров).

ЛИСНІ́ТИСЯ, іється, *недок., чим, від чого і без дод.* Те саме, що **лисні́ти.** *Лисніється на сонці синювата зелень рогози, блищать очерети* (О. Гончар); *Чорніли звільнені від снігу, розмоклі поля, на яких де-не-де лиснілися озерця талої води* (М. Сиротюк); *Син негоціанта безперестану чимось закусував, жував, обличчя його лиснілось під жовтим світлом свічок* (Б. Левін).

ЛИСНІ́ЮЧИЙ, а, е, *рідко.* Який лисніє. — *Порядок у танкових військах, хіба не бачиш? — показав очима на лисніючу чорним лаком бричку* (Є. Доломан); *Буйних багато волів під залізом ревло .. Також багато свиней білоіклих, лисніючих салом, Смажилось там, над Гефестовим полум'ям зверху простертих* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

2. Те саме, що **лисню́чий.** *На це зелене, бадиллясте, соковите та лисніюче море неначе зверху впав дощ з жовтих соняшників* (І. Нечуй-Левицький); *Зігнувши лисніючі шиї, проскакали лошата і зникли за вербами* (М. Руденко); *Жалібниться у підвалі скрипка, .. музикант у витертому лисніючому фраку притулився лицем до скрипки, наче зрісся з нею* (Р. Іваничук).

ЛИ́СНУТИ, не, *док.* Однокр. до **лисні́ти.** *Вже почало снить і марить, що бистра річка, що як минали — в очі лиснула, приливає усе ближче та ближче* (Марко Вовчок); *Він вийняв з піхов криву гостру шаблюку та й лиснув нею перед очима у дівчини* (Б. Грінченко).

ЛИСНЮ́ЧИЙ, а, е. Який лисніє, лисниться; лискучий. *Дочки .. поначіплювали на себе золота та лиснючих дорогих діамантів* (І. Нечуй-Левицький); *Тугий, ідеально-білий комірець, квітчаста краватка, дві лиснючі новенькі валізи, сірий м'який капелюх — все це, розуміється, впадало в очі на тлі рябої .. публіки* (Б. Антоненко-Давидович); *На рослих лиснючих конях вилетіло чотири вершники* (М. Стельмах); *Єремія стояв на ґанку і їв хліб — у ту незабутню мить він раптом полюбив небо, сонце, лиснючу річку* (Валерій Шевчук); *Дві дівчинки з її класу мусили змінити школу, одна навіть посеред навчального року — чорнява Римочка Браверман з величезними просинцево-білими бантами в лиснючих косах* (О. Забужко).

ЛИСОГОЛО́ВИЙ, а, е. З лисою головою. *Як зігнали в палату дівчаток, і вмираючий, великий, товстий, чорно-волохатий, лисоголовий Всеволод показав самими очима: оту* (П. Загребельний); // *у знач. ім.* **лисоголо́вий**, вого, *ч.* Той, хто має лису голову як характерну ознаку зовнішності. — *А*

звідки ж ви знаєте, що то соми? — засміявся лисоголовий (Ю. Мушкетик).

ЛИСОХВІ́СТ, во́сту, *ч.* Трав'яниста кормова рослина родини злакових з густою колосоподібною волоттю. *Води в них* [ставочки] *ще не напускали, і можна було ходити по дну, зарослому м'якенькою травичкою, що має назву "лисохвіст"* (І. Багмут); *Вознеслись лисохвіст і наземний куничник, а ще вознеслися тонконіг і вівсюг, осока, ситняги, комиші...* (Є. Гуцало); *Шелестів татарський шабельник, слався м'яко та піняво лисохвіст — Мокій зрозумів, що наближається до лиману* (Ю. Мушкетик).

ЛИСТ[1], *ч.* 1. *род.* а́. Орган повітряного живлення й газообміну рослин у формі тонкої зеленої пластинки. *Лист за листом опадає, Рік за роком упливає, Назад не вертає!* (С. Руданський); *Виноградний лист вирізується з темряви й ніжно тремтить разом з тонким вусиком у місячному сяйві* (М. Коцюбинський); *Скоцюрбивсь хвіст дубового листа* (М. Вінграновський); * У порівн. *А я піду на край світа... На чужій сторонці Найду кращу* [дівчину] *або згину, Як той лист на сонці* (Т. Шевченко); *Пішли літа марне з світа, як лист по Дунаю...* (М. Коцюбинський); // Зовнішня частина головки капусти. — *На ось воду, а це — хліб, — говорить мати, подаючи мені глечик холодної води та окраєць хліба, загорнутий у великий капустяний лист* (К. Гриб); // *у знач. присл.* **листо́м,** *спец.* Плавно, поволі. [Ш т о л ь ц:] *В зоні виконати три петлі, два праві й два ліві перевороти .. Падіння листом до шестисот метрів* (І. Микитенко).

2. *род.* у, *збірн.* Те саме, що **ли́стя.** — *Я б прикрила твій слід листом, щоб його вітер не завіяв, піском не замів, — сказала Мелашка* (І. Нечуй-Левицький); *Ах, яке ж синє й зоряне небо! І запах цегли — руїн, жовтого листу — аж у голову хмелем* (А. Головко); *У лісі вітерець насіяв навколо дерев гнізда сухого листу* (Р. Андріяшик); * У порівн. — *Дні, Марто, розвиваються, як безліч листу, нового, свіжого листу...* (В. Підмогильний); // Засушене, рідше свіже листя деяких рослин, що використовують як приправу або для виготовлення напою чи ліків. *Нарвав молоденького листу з берези повен баняк і натоптав да нагрів у печі, щоб став гарячий...* (з переказу); *Яких вже мені ліків не завдавали! Лукаш мене напував листом от чорних порічок* (Марко Вовчок); *Дівчата онде подались Збирати свіжий лист із чаю* (М. Рильський).

(1) Ла́вро́вий лист — висушене листя лавра, що його вживають як приправу до страв. *Пахне лимоном, хурмою, чаєм і лавровим листом* (М. Руденко); *А на поличці, влаштованій у земляній ніші, неодмінно ж стоїть кілька баночок маринованих білих грибів, складених шапками догори, залитих оцтом, переварених з корінням, перцем і лавровим листом* (Є. Гуцало); *Для поліпшення смаку й аромату вареного м'яса у бульйон під час варіння додають біле коріння, цибулю, сіль, лавровий лист* (з навч. літ.).

△ **(2) Пери́стий лист (листо́к)** — листок, частини якого симетрично розміщені з обох боків по довжині черешка. *Листок картоплі є своєрідним: за формою лист перистий, але розчленування неоднакове, великі долі чергуються з маленькими* (з навч. літ.); *У саговників великі папоротеподібні перисті листки розміщені пучком на верхівці стовбура* (з навч. літ.); **(3) Сухи́й лист,** *спорт.* — у футболі — удар, унаслідок якого м'яч, обертаючись в повітрі під час польоту, спочатку летить по складній дузі, а на останній ділянці траєкторії різко падає вниз. *Валерій Лобановський одним з перших опанував "сухий лист" і з успіхом використовував його, подаючи кутові* (з публіц. літ.); **(4) Ча́йний лист** — флеші та окреме листя чайної рослини, які служать сировиною для виготовлення різних видів чаю. *Паковання* [упакування] *брендових виробників зазвичай містять "оглядове вікно", за допомогою якого можна оцінити колір і скрученість чайного листа* (з навч. літ.).

◊ **(5) Як ли́сту на де́реві** *кого, чого* — велика, незліченна кількість; дуже багато. — *То вже й нема гайдамаків у вас там? — Чому нема? Ого!.. Нас як листу на дереві* (Г. Хоткевич); **(6) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **лист за водо́ю,** *зі сл.* п і т и, с п л и в т и *і т. ін.* — безслідно, безповоротно, назавжди. — *Пішла моя краса марно, наче лист за водою, — сказала Василина* (І. Нечуй-Левицький); *Знов пливуть дні, пливуть ночі — царицин же гнів не спливає за днями, як лист за водою* (Дніпрова Чайка).

ЛИСТ[2], а́, *ч.* 1. Тонкий щільний шматок або шар якогонебудь матеріалу (картону, заліза, фанери і т. ін.). *Цілий вечір Мишуня казився й дурів .. Зачепив неумисно й перекинув відро з водою. Упустив фанерного листа, на якому лежало тісто* (Ю. Яновський); *Випливають з димів знову заводи, промелькують чорні довжелезні цехи, хащі трансформаторів, пакгаузи з гофрованого сталевого листа* (О. Гончар); *Вільсон, зашпаклювавши спершу клоччям, закрив усе ж таки ці шпари мідним листом і старанно поприбивав його цвяшками* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); // Металевий лист, перев. із загнутими краями, для випікання, смаження; деко. *Завжди невеличкі, як дитячий кулачок, вміщуються* [пиріжки] *досить тісно на залізному листі, щоб у печі знизу й згори пропікалися вогнем, а з боків взаємно пропарювалися* (П. Загребельний).

2. Писаний текст, признач. для повідомлення про що-небудь, для спілкування з кимось на відстані, а також відповідна поштова кореспонденція. *По копійці заробляла* [вдова], *Копу назбирала. Та до сина лист писала, У військо послала — Полегшало* (Т. Шевченко); *То був лист од пана Дружкевича, що був комісаром над козаками од Речі Посполитої. Лист був написаний не по-українськи...* (Д. Мордовець); *Анарх взяв листа, положив його в конверт і тремтячими руками заховав у кишеню* (М. Хвильовий); *Його листи другої половини дев'яностих — це дивна суміш приватної публіцистики, суперечливих щоденникових нотаток і нічим не вмотивованих емоційних проривів у сфери, що межують з метафізичним* (Ю. Андрухович); // Те саме, що **Відкри́тий лист.** *У газеті надруковано листа ініціативної групи "Першого грудня", у якому українська інтелігенція закликала президента, політиків і громадськість до відкритого діалогу* (з газ.).

3. *який.* Офіційний, грошовий або інший документ. [Й о г а н н а *(після мовчання):*] *Хузане, дай мені розлучний лист* (Леся Українка); *Для замовлення реклами вам необхідно надіслати гарантійного листа за підписом керівника підприємства* (з газ.); // Документ для записування яких-небудь відомостей. *Заповнені переписні листи підлягають архівному зберіганню в недоступних для неуповноважених осіб приміщеннях не менше ніж два роки* (з мови документів).

4. *спорт.* Одна з фігур гри в городки. *Кутові городки фігури "лист" ставлять по зовнішній лінії "города"* (з навч. літ.).

(1) Відкри́тий лист — публічний виступ у пресі, перев. зі зверненням до політичних діячів або владних структур. *Усім здавалось, що Єфремов надзвичайно мужня й тверда в своїх переконаннях людина. Це ж бо він зважився виступити з*

відкритим листом, опублікованим у газеті "Нова рада", до Юрія Коцюбинського (Б. Антоненко-Давидович); *За тиждень у газетах з'явився "Відкритий лист президентові Академії наук"* (О. Бердник); *В обороні Дрейфуса виступав визначний письменник Еміль Золя, котрий у відкритому листі закинув військовому міністрові й учасникам суду, що вони свідомо звільнили справжнього винуватця* (з навч. літ.); **(2) Доплатни́й лист** — лист, за пересилання якого повинен доплачувати адресат. *Мешканці .. цього будинку навіть уяви не мали, хто такий Проскуров, і викупляти доплатний лист на його ім'я відмовлялися* (Іван Ле); — *Слава Всевишньому: причіплювач Сандул черговий сигнал запустив. Доплатним листом, звичайно* (П. Запаренко); **(3) Доро́жній (маршру́тний) лист (листо́к)** — первинний документ обліку роботи транспорту та витрат експлуатаційних матеріалів. *Контрольний пункт. У шофера перевіряють маршрутний лист* (В. Петльований); *Особливу увагу при перевірці правильності відображення в обліку витрат і виконання робіт вантажним автотранспортом слід приділяти дорожнім листкам вантажного автомобіля* (з навч. літ.); **(4) Закри́тий лист):** а) *(заст.)* лист у заклеєному конверті. *Галицькі періодичні видання ми одержували .. в закритих рекомендованих листах* (В. Самійленко); б) офіційний лист, признач. для ознайомлення з чим-небудь певного кола осіб. *Членів партії знайомили з доповіддю М. С. Хрущова спеціальним закритим листом* (з навч. літ.); **Обхідни́й листо́к (лист)** *див.* **листо́к[2]**; **(5) Підписни́й лист:** а) папір з підписами осіб, що дають гроші для кого-, чого-небудь. *Як відомо, вже з 1910 року відбуваються конкурси на кращий проект пам'ятника Шевченкові для встановлення його в Києві (кошти на пам'ятник збиралися за підписними листами серед населення)* (із журн.); б) документ, який складають на підтримку висування кандидатів, списку кандидатів для їхньої подальшої реєстрації або для підтримки ініціативи проведення референдуму, плебісциту і т. ін. *Опозиція заявила, що у Верховній Раді саботують видачу підписних листів для збору підписів депутатів на підтримку позачергової сесії* (із журн.); **Похва́льна гра́мота <Похва́льний лист>** *див.* **гра́мота[2]**; **(6) Рекомендо́ваний лист** — лист, надісланий з додатковою оплатою, що передбачає підвищену відповідальність пошти за доставляння адресатові. *Напередодні Нового року я одержав рекомендованого листа, в якому була невелика пластмасова патефонна пластинка* (М. Дашкієв); — *А може, я заради тебе сьогодні на роботі. Тебе ж у робочі дні не впіймаєш, а тут прийшов тобі рекомендований лист* (П. Загребельний); **Температу́рний а́ркуш (лист)** *див.* **а́ркуш.**

△ **(7) Ввідни́й лист,** *юр.* — акт, який складають судові органи під час уведення у володіння яким-небудь майном. *Ввідний лист має бути засвідчений нотаріально* (із журн.); **(8) Викона́вчий лист,** *юр.* — документ, що містить наказ суду про виконання його рішення. *Сідалковський думав про дітей, які комусь приносять хвилини радощів і насолоди, а йому — лише білі папірці у вигляді виконавчих листів* (О. Чорногуз); **(9) Да́рчий лист,** *юр.* — документ про дарування майна, автомобіля, цінних паперів і т. ін. *Мусив* [Іван Самойлович] *сідати на недоламаний фотель, брати в руки перо й писати дарчі листи* (Ю. Мушкетик); **(10) Зазивни́й лист,** *іст.* — звернення із закликом до певних дій. — *Чи чув ти що-небудь про зазивні листи від мене? Не чув, бо і не було їх* (М. Грушевський); *Маєтки й корчми вже були розбиті, збіжжя поділене, і селяни тепер жваво обговорювали зазивний лист полковника Кривоноса* (П. Панч).

ЛИСТА́ТИЙ, а, е. Із широким, великим листям; широколистий. *Здорові дикі груші та яблуні розкішно розкидають гіллясті листаті верхи* (І. Нечуй-Левицький); *Очерет той був буйний, листатий і височенний* (І. Багряний); *За садом височіли головасті соняхи впереміж з гінкою листатою кукурудзою — до кінця городу, де у вогкому трав'янистому пониззі сумовито бовваніли старезні крислаті верби і кущаста лоза* (Є. Доломан); *Тримають дядьки на плечах свіжозрубану грабову тичку, з неї навіть не все листате віттячко стесано* (Є. Гуцало).

ЛИСТВЯНИ́Й, а́, е́, *рідко.* Те саме, що **листяни́й.** *Буки й тополі та інші листвяні дерева ніжним шумом своїм утворювали для нього* [туркоту горлиці] *щонайкраще тло* (М. Рильський); *Крізь віконця коридору виднілося синє око озера, за ним буяли в останньому спалаху листвяні ліси* (Р. Іваничук); *Все глибше входить ліс зазубринами в воду, І шелест листвяний занурюється вглиб Ріки, де залягли важкі скарби на споді, Де схованку знайшли рухомі злитки риб* (П. Мовчан).

ЛИ́СТИК[1], а, *ч., рідко.* Зменш. до **лист[1]** 1. [Л у ч и ц ь к а:] *Ох, оця квіточка! Скільки було щастя... а тепер зав'яла... А цей листик зелений...* (М. Старицький); *Мені відомий кожен листик кожного куща. Відчуваєш біль за зламану вітром тендітну гілочку* (Олесь Досвітній); * У порівн. *Зевес моргнув, як кріль усами, Олімп, мов листик, затрусивсь* (І. Котляревський).

ЛИ́СТИК[2], а, *ч., розм.* Зменш. до **лист[2].** *Картка була також вложена в невеличкий листик і на обороті* [звороті] *має адрес* [адресу] (І. Франко); *Після цього професор написав йому листика* (В. Підмогильний).

ЛИСТІ́ВКА, и, *ж.* 1. Поштова картка, іноді з малюнком з одного боку. *У хаті, біля столу, сиділа мати. Руками підперла голову, а на білій скатертині лежала жовта листівка, змочена сльозами* (К. Гриб); *Роззирнувшись, побачила на столикові в куточку якусь листівку* (Ю. Винничук); *Мова про Ітаку — про ту, яку ми поки що готові впізнавати тільки на глянсованій листівці з синьо-зелено-золотим краєвидом* (О. Забужко); *Можливо, визнаю це, я не повинен був робити докорів у поштовій листівці, а написати листа* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // Лист, написаний на поштовій картці. *До мене запитання в листівках і листах* (Д. Білоус); *Написала чоловікові коротку листівку і подалася "через усю карту", аж на Курильські острови* (П. Загребельний).

2. Друкований або рукописний аркуш з агітаційним, політичним або інформаційним змістом. *Тисячі людей, зневірених, ошуканих, обплутаних обманами в неволі, урятувалися листівками од вчинків одчайдушних і жахливих* (О. Довженко); *Читаючи листівки, Марія хотіла за стилем відгадати, хто їх писав* (О. Іваненко); *Сатіапал не підозрює своїх "гостей" ні в чому лихому, бо на віру сприйняв листівку з оголошенням про розшук "злочинців"* (М. Дашкієв).

ЛИСТІ́ВОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **листі́вка.** *Прийшла вранці листівочка, виклика райрада* (П. Глазовий); *Листівочка від руки, індивідуальним людським почерком, дорожча* (Л. Костенко); *Я б йому з кожного міста надсилав листівочку* (О. Чорногуз); *Листівочки ті наче з неба падали ..*

Оголошено було, що смертю буде покараний не тільки той, хто їх розповсюджує, а й той, хто читає (В. Петльований).

ЛИСТКÓВИ́Й, óва́, óве́. 1. Прикм. до **листóк**[1]. *Поспішив хлопець нерівною дорогою, вкритою довгими смугами ростин, на яких, з листкових країв, звисали роси* (В. Барка); *У наших експериментах ми вивчали контрастні за зовнішніми ознаками морфози сосни та ялини зі зміненим розміром листкової пластинки* (з наук. літ.); *Деякі види кімнатних рослин розмножують листковими живцями* (з навч. літ.).

2. *кул.* Вигот. особливим способом, завдяки чому ділиться на окремі тонкі шари після випікання (про тісто). *Щоб листкове тісто добре розшаровувалося, його перед випіканням слід витримати не менше 12 годин у холодному місці* (з навч. літ.); // Вигот. з такого тіста. *В кафе було порожньо, лише один чоловік, гладкий і мокрий від кількох випитих чашок кави з молоком, доїдав листкові язички, які дуже любив і Сідалковський* (О. Чорногуз); *Вірмени випікають листковий лаваш, який не черствіє, "оживає", варто тільки скропити його водою* (із журн.).

△ **Листкóва́ моза́їка** *див.* **моза́їка.**

ЛИСТКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Те саме, що **листоподібний.** *Плід ліщини обгорнений листкоподібною, надрізаною по краю обгорткою, утвореною зрослими видозміненими прицвітками* (з наук. літ.); *Під чашечкою в багатьох квіток родини розових є підчаша — п'ять зелених листкоподібних зубчиків, які прилягають знизу до чашечки* (з навч. літ.); *Валикоподібні й листкоподібні смакові сосочки — складніші утвори, ніж грибоподібні* (з навч. літ.).

ЛИСТКОРОЗМІ́ЩЕННЯ, я, *с.* Порядок розташування листків на стеблах, що відображує симетрію в будові пагона. *Більшості рослин властиве спіральне, або чергове, листкорозміщення, при якому від кожного стеблового вузла відходить один листок* (з навч. літ.).

ЛИСТОБЛІ́ШКА, и, *ж.* Те саме, що **медяни́ця.** *Самиця цитрусової листоблішки відкладає яйця на черевний бік німфи цикадки* (з наук. літ.); *Протягом року яблунева листоблішка дає одне покоління* (з навч. літ.).

ЛИСТОВЕ́РТКА, и, *ж.* Те саме, що **листові́йка.** *Листовертки знаходять їжу майже в усіх частинах рослини, починаючи від квіткових бруньок і кінчаючи корінням* (з наук. літ.); *У наших лісах і садах трапляється дуже багато листоверток, що спричинюють ушкодження листків на різноманітних деревах і чагарниках* (з навч. літ.).

ЛИСТОВИ́Й[1], а́, е́. Прикм. до **лист**[1]. *Навіть на незначну зміну режиму освітлення рослини реагують збільшенням довжини черешків молодих листових пластинок* (з наук. літ.); *Цукрові буряки з квітня по червень мають низький коефіцієнт протиерозійної ефективності, а в наступні місяці завдяки наростанню листової поверхні він істотно зростає на досить тривалий період — до жовтня* (з наук. літ.); // Вигот. із листя або з додаванням листя. *У коробці з "Джмілем"* ["Джмелем"] *лежали ще й пакети зі швидкорозварюваною гречкою, чорний листовий чай, цукор, сірники* (Г. Вдовиченко); // Який має листя. *Світло немов переломило критичну ситуацію, розсипуючись* [розсипаючись] *лагідно на всі предмети великої гарної кімнати, оставляючи лише вугли в півтіні, де стояли нерухомо листові цвіти* [квіти] (О. Кобилянська); *Кількість видів капусти досить велика: білокачанна, червоноголова, кольрабі, цвітна, броколі, листова та ін.* (з навч. літ.).

ЛИСТОВИ́Й[2], а́, е́. 1. Прикм. до **лист**[2] 1. *Суцільний штахет заввишки у півтора людських зрости* [людського зросту] *оточує цю територію з парадного боку, і лише ворота зварені з листового металу* (В. Шкляр); *Ще не так давно для покриття покрівлі використовувалося листове залізо* (з навч. літ.); *Кульки каретки закривають смугою листової пластмаси, у якій просвердлено отвори* (із журн.); // *спец.* Признач. для виготовлення листа. *Досліджено службові характеристики деталей із високоміцних алюмінієвих сплавів із шипами різноманітної форми, тривкість з'єднання виступів з листовою заготівкою* (з наук. літ.).

2. *рідко.* Признач. для писання листа *(див.* **лист**[2] 2). — *Подайте мені прибори до писання, — чорнила не треба, лиш листовий папір і олівець* (Б. Лепкий); *Дарка зиркає очима на розкладений листовий папір і не дуже рветься в гості до "тети"* (Ірина Вільде).

△ **Листови́й (листопрока́тний) стан** *див.* **стан**[4]; **Фі́бра листова́** *див.* **фі́бра.**

ЛИСТОВІ́ЙКА, и, *ж.* Метелик ряду лускокрилих, шкідник сільського та лісового господарства, гусінь якого живе в листках, скручуючи їх у трубочку або пакет. *Однією з основних причин ослаблення насаджень є об'їдання їхнього листя шкідниками — непарним шовкопрядом, золотогузкою, листовійками, п'ядунами* (з навч. літ.); *Вуховертка знищує багатьох шкідників плодового саду, наприклад, гусениць розанної листовійки, сливової плодожерки, попелиць* (із журн.).

ЛИСТÓВНИЙ, а, е. Який здійснюється за допомогою листування (у 1 знач.). [С г а н а р е л ь:] *Пане! Він вам дає відповідь, ще й листовну!* (Леся Українка); *Я волів би сперечатися наживо, але будь-які мої спроби нав'язати інший, не листовний, контакт розбивались, як хвиля об камінь* (Ю. Винничук); // Який признач. для листування (у 1 знач.), стосується його. *На столі лежать листовні аркушики дрібно записаного паперу* (В. Винниченко); *Переважна більшість увічливих формул мають у своєму складі постійно вживані епітети листовного етикету* (з наук.-попул. літ.).

ЛИСТÓВНО. Присл. до **листóвний.** *Від часу до часу доносила йому Оксана листовно, як його "одинокий товариш" проживає, але тепер замовкла* (О. Кобилянська); *Андрій* [Андрей] *Шептицький листовно повідомляв ужгородський капітул, що через тяжку хворобу не може прибути на похорон, але молиться за покійного і виряджає до Ужгорода делегацію священиків на чолі з своїм заступником отцем Сліпим* (С. Скляренко); — *При нагоді ці розпорядження можна зробити листовно під час найближчої поїздки пана бургомістра* (Ю. Винничук).

ЛИСТОГРИ́З, а, *ч.* Те саме, що **листоі́д.** *Листогризи пошкодили понад 11 тис. га листяних насаджень Центрального Полісся впродовж 2001–2010 рр.* (з наук. літ.).

ЛИСТОГРИ́ЗНИЙ, а, е. Прикм. до **листогри́з.** *Застосування хлортену ефективне також проти листогризних шкідників саду та лісу* (з наук. літ.); *Препарат бензофосфат застосовують проти сисних та листогризних шкідників* (із журн.).

ЛИСТОЇ́Д, а, *ч.* Невеличкий жук-шкідник, який живиться листям і пагонами рослин; листогриз. *Відтоді велет-негр зажив у світі жуків-шкіроїдів, жужелиць, бомбардирів, могильників, златок, скарабеїв, сильфів, кравчиків, хрущів, оленів, коваликів, довгоносиків, сонечок, листоїдів* (П. Со-

коловський, пер. з тв. Ж. Верна); *Личинка жука тополиного листоїда в момент небезпеки виділяє зі спеціальних залоз смердючу рідину* (із журн.).

ЛИСТОЇ́ДОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **листої́д**. *Спалахи масового розмноження листоїдових шкідників спричиняють групове та дифузне всихання листяних і хвойних лісів* (з наук. літ.).

2. *у знач. ім.* **листої́дові**, вих, *мн.* Родина жуків-шкідників, які живляться листям і пагонами рослин. *У лісах на Нижньодніпровських пісках серед листоїдових найбільш поширені американський білий метелик та зелена дубова листовійка* (з навч. літ.).

ЛИСТÓК[1], тка́, *ч.* Те саме, що **лист**[1] 1. *Бачу, сидить дитина — бліде-бліде личко.., а як здійме ручку вхопити листок з гіллі над собою, — що то за ручка тонесенька* (Марко Вовчок); *Густі ліси понуро стояли навкруги, тихі, нерухомі, мовчки скидаючи листок за листком...* (М. Грушевський); *Хотілося зірвати дубовий листок, положити його на чоло і вбирати п'яний міцний дубовий запах* (М. Хвильовий); *Падали золотисті листки беріз, ткали на землі розмаїтий килим* (О. Бердник); *По білій польовій дорозі шерхотів невідомо куди сухий листок* (В. Дрозд); *Наступного ж дня він вирушив у тривалий похід аптеками, фармакологіями і звичайними міськими базарами, скуповуючи усі можливі лікарські трави, пагони, листки, бруньки* (Ю. Андрухович); * У порівн. *Подумала* [мати] *собі, що то всіх відриває лихо від життя, як листок, і кидає в погибель* (В. Барка); *Калинці .. здалося, що тіло його враз стало тонке, як листок, і, як листок, невагоме* (А. Дімаров).

◊ **(1) Фі́говий листóк** *чого і без дод., книжн.* — те, чим прикривають, маскують що-небудь (перев. щось нечесне, ганебне і т. ін.); лицемірне маскування. — *Він, даруйте, не прикриваючись нашими фіговими листками, сказав своїм сучасникам і нащадкам, що жага наживи, жага власності — не гріх, а необхідність* (М. Стельмах); *Злочинці всього світу не вчинили й тисячної долі тих злочинів, тих мерзот, що за них відповідальні можновладці світу цього, котрі прикриваються фіговими листками закону й права* (О. Бердник).

ЛИСТÓК[2], тка́, *ч.* 1. Те саме, що **лист**[2] 1, 2. *З даху будинку зірвався листок шиферу, який ударив 73-річну пенсіонерку* (з газ.); *А становий, як на те, повагом перекидав листки паперу, нахилившись над столом, наче забув на* [про] *Семена* (М. Коцюбинський); *Перегорнув листок рукопису — життєпису людини, яка весь свій вік, набираючись пізнань і досвіду в сусідів, шукала свого кореня, щоб не обірвався ланцюг* (Р. Іваничук); * У порівн. *Все ми знаємо, зловтішаємо, чинимо підступи, гудимо, а тоді тішимо себе думкою, що досить нам покаятися — і ми знову станемо чисті, як листок паперу, на якому можна писати вже нову нашу історію* (Валерій Шевчук).

2. Те саме, що **листі́вка** 2. *Рада еколого-натуралістичного клубу "Махаон" випускає свій інформаційний листок "Еко"* (із журн.).

3. *рідко, заст.* Те саме, що **сторі́нка** 1. — *Нема тут нічого небезпечного, — сказав Навроцький, перегортуючи* [перегортаючи] *листки книжок* (І. Нечуй-Левицький); *Мазепа скоренько став перегортати листки "Пантагрюеля"* (Б. Лепкий).

Доро́жній (маршру́тний) лист (листóк) *див.* **лист**[2]; **(1) Обхідни́й листóк (лист)** — документ, у якому різні господарські органи підприємства, установи і т. ін. засвідчують, що особа, яка залишає роботу, навчання тощо, не має заборгованості. — *Ходжу з обхідним листком, виявляється, його в нас всюди "бігунком" називають, я й не знав ніколи раніше* (В. Собко); *Підпишіть, будь ласка, — підсунув їх ближче до Марченка. — Це обхідний лист, а це атестаційне посвідчення* (Ю. Мушкетик).

△ **(2) Листóк непрацезда́тності <Лікарня́ний листóк>** — документ, що засвідчує право працівника на тимчасове звільнення від роботи, а також на допомогу в разі тимчасової непрацездатності. *Тимчасова втрата працездатності має посвідчуватися листком непрацездатності (лікарняним листком)* (з навч. літ.).

ЛИСТОКРУ́ТКА, и, *ж.* Те саме, що **листові́йка**. *Ось і сьогодні: і на виноградник біжи, і за добрива клопочись, а там ще й семінар по виноградних кліщах та листокрутці...* (О. Гончар); *Трихограма — рід паразитних комах родини хальцид, яких успішно використовують у боротьбі проти совок, метеликів, плодожерок, листокруток* (з навч. літ.); *Минулого року було помічено пошкодження дерев яблуневою міллю, листокрутками* (з газ.).

ЛИСТОНÓСІ, сих, *мн., біол.* Родина рукокрилих ссавців. *Рукокрилі представлені дев'ятьма родинами, з них зайцероті, дискокрилі, листоносі, димчасті летючі миші та інші* (з навч. літ.).

ЛИСТОНÓША, і, *ч. і ж.* Службовець пошти, який розносить кореспонденцію адресатам. *Варто було тільки бачити, як він уперто й завзято вистоював цілими годинами десь на сходах, піджидаючи дозорця-листоношу* (В. Винниченко); *У двері постукали. Зайшов листоноша, інвалід війни Микита Чмер* (О. Бердник); *Листоноша, тітка Василина, йшла через вигін до Миколчиної вулиці, її помітили відразу ж усі хати і землянки* (М. Вінграновський); *До низького паркану під'їхав листоноша — знайомий хлопчик-школяр на велосипеді* (І. Роздобудько).

ЛИ́СТОНЬКО[1], а, *ч., нар.-поет.* Пестл. до **лист**[1]. *Де ти, калино, зросла такая, Такая високая, Такая високая, Листоньком широкая?* (з народної пісні); *Покрий мене своїм листоньком зеленим, своїми ягідками червоними!* (Б. Грінченко); *Знялась Весняна хвиля, й берег той підмила, І бідну квітку пойняла, і вмить У самий вир понесла. Одірвало Всі листоньки у квітки* (Л. Старицька-Черняхівська).

ЛИ́СТОНЬКО[2], а, *ч., нар.-поет.* Пестл. до **лист**[2] 2. *Він листоньки пише, Дитину колише, Листоньки читає, Дитину хитає, Листоньки малює, Дитину годує* (з народної пісні); *Будемо плисти, сядемо спочити, сядемо, спочинемо, листи напишем, листоньки напишем, до батька відішлем* (В. Рубан).

ЛИСТОПÁД, *ч.* 1. *род.* у. Масове природне опадання листя восени з листопадових дерев (у теплих країнах — перед початком посушливої пори року), а також час цього опадання. *Під вікнами мінялися береги. Були вони ясні й смутні, з золотими листопадами, із заходами огняно-червоними, узорами з листу осіннього помережані; далі пливли темними краями в туманах та дощах...* (С. Васильченко); *Тхне вогкістю, зів'ялим листям, м'яким тліном листопаду* (М. Бажан); *І я дивлюсь крізь жовтий листопад Туди, де міст громадиться похмуро* (І. Жиленко); *Тривалість листопаду в різних рослин неоднакова* (з навч. літ.).

2. *род.* а. Одинадцятий місяць календарного року. *13 листопада перед пилипівчаним пущенням король з козаками та з татарами дійшов уже до самого Дніпра, став у Ржищеві над Дніпром і почав перевозити своє військо за Дніпро* (І. Нечуй-Левицький); *Вже знаючи, як рятуватися перед Стамбулом від найбільшої ганьби, султан вступив наприкінці листопада до столиці ще з більшим тріумфом, ніж після першої невдачі під Віднем* (П. Загребельний); *На початку листопада весь наш осередок перебрався до нової криївки* (М. Андрусяк).

ЛИСТОПА́ДНИЙ, а, е. 1. Стос. до листопаду (у 1 знач.). *Відводим очі вбік, щоб листопадна жовть Не гнула до землі високу нашу плоть* (П. Мовчан); // Стос. до рослин, які мають листя. *Листяні рослини (листопадні) — дерева та кущі з широким листям, яке опадає кожної осені, а навесні утворюється нове* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **листопа́довий.** *От і сьогодні, в буряний листопадний вечір, після суто спеціальних занять по визначенню* [з визначення] *кислотності ґрунтів, молоді слухачі повернули розмову у філософське річище, жадаючи знати думку голови про космічне майбуття Землі* (О. Бердник); *Дощ листопадний — вже скоро не зрадить звичці: іти* (В. Стус); *Зошити ви заводили після листопадних канікул, а траплялося і пізніш* (Є. Пашковський).

ЛИСТОПА́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **листопа́дний.** *Подібність внутрішньої будови листків літньозелених видів і незначна кількість у них спеціальних адаптивних структур може бути зумовлена багатьма чинниками, найважливішою з яких є, імовірно, листопадність рослин* (з наук. літ.); *У покритонасінних виникли трав'янисті форми, з'явилася листопадність* (з навч. літ.).

ЛИСТОПА́ДОВИЙ, а, е. Стос. до листопада (у 2 знач.). *Як пішов Вітя від нас листопадовим ранком, як потонув у тумані, так і не мали ми більше ні дня спокою* (Олекса Ізарський); *Данило взагалі вперше після того пам'ятного листопадового дня відкликав саме мене* (А. Кокотюха); *Фотографії С. дивовижним чином виявилися мало не ілюстраціями листопадового Львова 18-го року* (Т. Прохасько); // Характерний для листопада, властивий листопадові. *Я таки справді змерз, бо багаття пригасло вже, а листопадова ніч холодна* (Б. Антоненко-Давидович); *Крізь солом'яну щілину Сидір дивився тепер на сірополотняне листопадове небо* (М. Малиновська); *Він підійшов до вікна, розчахнув його навстіж, і промерзле листопадове повітря, насичене запахами всіх осінніх дощів, мертвого листя, .. затопило кімнату* (Ю. Андрухович).

ЛИСТОПОДІ́БНИЙ, а, е. Який має форму листа, листка; подібний до листа, листка *(див.* **лист**[1], **листо́к**[1]). *З кременю і кварциту виготовлялися скребачки, ножі, різці, свердла, двобічнооброблені листоподібні підтрикутні вістря списів та стріл, клини, жолобчасті долота, сокири* (з наук. літ.); *Форма тіла турбелярій листоподібна, стьожкоподібна або веретеноподібна* (з навч. літ.); *Кинджал має листоподібний загартований клинок ручного кування з двобічним заточуванням* (із журн.).

ЛИСТОПРОКА́ТНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до прокатування листового металу, признач. для нього; який служить для прокату листового металу. *Розроблено імітаційні математичні моделі, що дозволяють повною мірою врахувати імовірний характер зміни вихідних і вислідних параметрів різноманітних технологічних схем листопрокатного виробництва* (з наук. літ.); *Металургійний комбінат завершив капітальний ремонт і запустив у роботу листопрокатний цех* (з газ.).

△ **Листови́й (листопрока́тний) стан** *див.* **стан**[4].

ЛИСТОПРОКА́ТНИК, а, *ч.* Фахівець із прокату листового металу. *Листопрокатники почали освоювати нову лінію з виробництва сталі* (з газ.).

ЛИСТОРІ́З, а, *ч.* 1. Робітник, який ріже листовий метал. *У цеху працював молодий листоріз* (з газ.).

2. *спец.* Пристрій, механізм, машина та ін., признач. для різання листових матеріалів (паперу, металу, рослин і т. ін.). *З нефриту виготовляють різноманітні вироби: затискачі для краваток, листорізи, інше дороге письмове приладдя* (з навч. літ.); *Наша фірма пропонує листорізи німецького виробництва для металевого листа* (із журн.); *Міцний листоріз-розкидач із умонтованим гвинтом може досягати швидкості 1200 обертів на хвилину* (з мови реклами).

ЛИСТОСОРТУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до сортування листів *(див.* **лист**[2] 2); признач. для сортування листів. *Спеціальність "Автоматизовані системи управління та контролю поштового зв'язку" передбачає знання студентами функціональних ознак листосортувальних машин* (з навч. літ.).

ЛИСТОСТЕБЛОВИ́Й, а́, е́. Який складається з листя й стебла. *Листостеблова маса, що залишається після збирання кукурудзи на зерно, є добрим грубим кормом, який за поживністю майже не поступається ячмінній та вівсяній соломі* (з наук. літ.); *Листостеблові мохи заповідника нараховують 156 видів, що належать до трьох класів* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **листостеблові,** ви́х, *мн.* Те саме, що **кормофі́ти.** *Життєдіяльність більшості наземних листостеблових здійснюється за температури від –5 до 55 °С* (з наук. літ.).

ЛИСТО́ЧОК[1], чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **листо́к**[1]. *От поїдемо, я вам покажу* [дерево], *стоїть* [варто] *подивиться: пудів п'ять важить, всі листочки, всі віти, так як напечатано* [надруковано]*!* (І. Карпенко-Карий); *На бур'янах рясніли блискучими діамантами краплі нічного дощу, світились, як із золота ковані, листочки глухої кропиви, круто пахли високі буйні ромашки, і дух його мішався з вранішнім димом, що викочувався клубками із бовдура в сусідній хаті* (С. Васильченко); *В кожнім, ледве помітнім шелесті мініатюрного листочка відчувався осінній переліт* (М. Хвильовий); *Підіймалися в прозору блакить три білі берізки, струшували на землю жовтогарячі листочки* (О. Бердник); *Купи були порожні, за зиму миші перетрубили всі свої запаси і зараз живились, як могли, корінням, листочками торішньої трави, стеблами* (М. Вінграновський); * У порівн. *Затрусилася* [Маруся], *як осиковий листочок* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Лежали долоньки, як розгорнуті чутливі листочки, ловлячи сонячне проміння, що падало через вікно, і в тому була якась зворушлива безпорадність* (Є. Гуцало).

ЛИСТО́ЧОК[2], чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **листо́к**[2]. — *Я мушу мовчати, мушу зректися єдиної потіхи, — листів від нього, бодай тих коротких, байдужих листочків* (Леся Українка); *Максим розслоїв* [розшарував] *помалу картон на тоненькі, зовсім тоненькі листочки...* (І. Багряний); *Ласкаво погладив* [Іван] *цупкі листочки блокнота. Він їх любив, бо їм судилося прийняти в себе його найзаповітніше* (В. Дрозд);

Золото дуже добре кується й пластичне; шляхом прокачування з нього можна отримати листочки завтовшки менше ніж 0,0002 мм, а з 1 грама золота можна витягнути дріт завдовжки 3,5 км (з навч. літ.); * У порівн. *Двері скрізь повиривані, як листочки з старих книг* (У. Самчук).

ЛИСТУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **листопрока́тний.** *До листів з полімерних матеріалів належать плоскі вироби, які отримують на листувальних агрегатах* (з наук.-техн. літ.).

ЛИСТУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **листува́тися.** *Відповідь прошу передати посланцем. Щодо дальшого листування, то прошу не дивуватися й не турбуватись, коли від мене не хутко буде лист* (В. Винниченко); *Відтоді про своє листування з Валентиною Гаврилівною Макар більше ні разу не обмовився й словом* (Є. Доломан); *Одним з перших почав використовувати в листуванні українську мову Є. Гребінка* (з наук.-попул. літ.).

2. *збірн.* Зібрання листів, написаних і одержаних кимнебудь. *По шухлядах у столі були складені різні папери й нотатки.., документи, листування, що зберігалось у конвертах...* (В. Підмогильний); *Що ж до листування з редакціями часописів, то, певно, воно притягло б до себе заздрісну увагу не одного з літературознавців, які зробили прибутковий для себе фах з публікацій листування відомих, маловідомих і зовсім невідомих авторів* (В. Домонтович); *Про щирість і людяність М. Рильського свідчить листування* (із журн.).

ЛИСТУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок., з ким і без дод.* Обмінюватися листами, писати одне одному листи. [К в я т к о в с ь к а:] *Бідний, нещасний!.. Він писав мені... Він мене вважа за найщиршого* [найщирішого] *друга... Ми з ним в останні часи листувалися...* (М. Старицький); *На вечір, з 9 до 12 години, йому лишалась, за розкладом, дрібна поточна робота — проглядати журнали й листуватись* (В. Підмогильний); *Вони листувались і тоді, коли Євген опинився в Харківському університеті, і кохання на відстані ніби набирало ще більшої сили* (Б. Антоненко-Давидович); *З Кракова Бона листувалася з найелегантнішою жінкою Італії маркграфинею Мантуанською Ізабеллою д'Есте, котра присилала їй італійські вірші, описи найновіших танців, фасонів одягу, а також косметику, яку виготовляли її придворні майстри* (П. Загребельний); *М. Максимович листувався дуже жваво, перетворюючи свої послання на глибокі розвідки* (із журн.).

ЛИ́СТЯ, я, *с.* Збірн. до **лист**[1] 1. *Панни й паничі плутались в гілках та в листі, неначе в павутинні, доки не вийшли на чистий піскуватий бережок* (І. Нечуй-Левицький); *Це Ти сто літ показував мету і шлях стовпом вогнистим, ми виросли у спадщині Твоїй, як в сяйві сонця листя* (Б.-І. Антонич); *Десь за листям дерев перевалювало на захід сонце, і його кволе проміння позначилось на стіні сіруватою мармуровою мережею* (Б. Антоненко-Давидович); *Вже вечоріло, і той самий вітер, що гуляв уранці над водою, грався тепер фіранками й шторами, жмут сухого листя кинув у кімнату* (Ю. Винничук); *У золотоносних районах коштовний метал нагромаджується в листі кукурудзи, бука, волоссі людей* (із журн.); *Вона винесла хлібину й грудку масла, загорнуту в капустяне листя* (К. Гриб); * У порівн. *Хто надію кладе на багатство своє, той впаде, а праведники зеленіють, як листя* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Хтось подав тривожний знак, і всіх видуло з коридора* [коридору], *як сухе листя* (С. Васильченко); *Коваль слухняно позбирав старі підкови, серед яких були такі тонкі, як листя, а в душі чув жахливий розпач* (Ю. Винничук).

△ **Скру́чування ли́стя** *див.* **скру́чування.**

ЛИСТЯНИ́Й, á, é. 1. Прикм. до **ли́стя.** *На потенційну радіацію впливають хмари, аерозолі, а також геометрія листяної поверхні* (з наук. літ.); * Образно. *Листяні симфонії чергувались з дрібними дощами* (М. Хвильовий); *Навіть насуплені дуби ховали усмішку в листяних бородах* (А. Крижанівський).

2. Який має листя, з листям (про дерева); протилежне х в о й н и й. *На зміну їм* [хвойним деревам] *з'явилися якісь листяні дерева, міцні й великі, наче дуби, з широким розрізним листям* (В. Владко); *Листяні дерева залишилися позаду, і вони в'їхали у похмуру соснину, величезні брили каміння, оброслі зеленим мохом, громадились обабіч дороги* (Ю. Винничук); // Який складається з таких дерев. *Неподалік Дністра, поблизу Лядового, громадяться стрімкі гори; на одній горі насипана стародавня могила; .. а просто від могили — глибоке урвище; по схилах збігає кучерявий листяний ліс* (Л. Старицька-Черняхівська); *Внизу пропливали сірі, принишклі села, зелені соснові і пожовклі листяні ліси, опустілі поля, холодні олов'яні ріки* (В. Малик); *Німо витиналися чорні стовбури дерев, ліс навколо був листяний* (Валерій Шевчук).

3. Який утворюється з листя, має у своєму складі листя. *Листяний настил і голки з смерек пружним шаром вкривали землю* (С. Скляренко); // Зробл., вигот. з листя. *Молода індіанка з листяним пояском на стегнах принесла полоненим кілька шматків в'яленого м'яса* (Ю. Бедзик); *Протягом усього тижня Суккот юдеям треба їсти в курені з солом'яним або листяним дахом* (із журн.).

ЛИ́СТЯЧКО, а, *с., збірн.* Зменш.-пестл. до **ли́стя.** *А три верби схилилися, Мов журяться вони, Що пройде любе літечко, Повіють холода* [холоди], *Осиплеться їх листячко І понесе вода* (Л. Глібов); *Осінній вітер поздирав пожовкле листячко з дерев і котив ним по зжовклих стернях* (Б. Лепкий); *Може, спить вона* [білочка] *тепер солодким сном, листячком у грушевому дуплі прикрившись, і сняться їй соснові шишки та солодкі горішки...* (Остап Вишня); *Я подивився на ті гілочки, що вже ніколи не зазеленіють, не вкриються листячком, і мене охопив жаль* (Б. Антоненко-Давидович); * У порівн. *Я .. себе переконував, що завтрашнє чи сторічне мене не обходить, усе, що мною люблене, переболене, пережите, зраджене чи навпаки, — піднесене на скрижалях, стліє, як те листячко з дуплавої верби, що опало передторішньої осені* (Р. Федорів).

ЛИСУВА́ТИЙ, а, е. З невеликою лисиною (у 1, 3 знач.). *Дійсно, це був таки Вальдберг .. Лисуватий лоб з сивуваторудим рідeньким волоссячком, окуляри...* (В. Винниченко); *Мушу вам сказати, що не так легко лисуватому авторові писати про кучерявого героя!* (Остап Вишня); *Лисуватий, брезклий на виду, з випнутим черевом і понурим поглядом Козел досить прудко, як на його літа, входив у клас* (Б. Антоненко-Давидович); *— О, як приємно! — втішився лисуватий пан із моноклем. — Професор гімназії Гараздецький, — відрекомендувався він* (Ю. Андрухович); *У неї щось питав круглий, як гарбуз, статечний дядечко, що тримав за повід лисуватого бичка* (О. Ільченко).

ЛИСУВА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **лисува́тий.** *У кожної людини з будь-яким типом обличчя можуть бути відхилення від ідеальної форми: кирпатий або дуже довгий ніс, відстовбурчені вуха, коротка або дуже худа шия, низький або високий лоб, лисуватість, залисини* (з навч. літ.); *Завдяки натуральним компонентам засіб пришвидшить ріст волосинок та перекриє будь-які вади (лисуватість, шрами, невдалий татуаж брів)* (з мови реклами).

ЛИСУ́Н[1]**,** а́, *ч., розм.* Чоловік з лисиною. *Махнув* [голова комісії] *пухлою рукою, як полководець до битви; випасений лисун; мішечки під безколірними очима — обтяжують вид, як і розкішні жовті вуса* (В. Барка); *Він побачив .. драглистого лисуна, великого й важкого, з відвислою щелепою* (Валерій Шевчук).

ЛИСУ́Н[2]**,** а́, *ч.* Те саме, що **Гренла́ндський тюле́нь** *(див.* **тюле́нь).** *Дорослі екземпляри гренландського тюленя (лисуни) досягають майже двох метрів* (з наук.-попул. літ.); *Лисуни все літо полюють на рибу, кальмарів і рачків далеко на півночі Атлантичного й Північного Льодовитого океанів, на сході запливають до Карського моря* (з навч. літ.).

ЛИСУ́ХА, и, *ж.* Те саме, що **ли́ска**[1]. *Він добирається до води, яка націлилась на нього списами частухи і стрілолисту, полохає пару лисух, що ногами й крилами б'ють плесо й довго не можуть відірватись од нього* (М. Стельмах); *Випливла на плесо лисуха, кахкнула кілька разів, мабуть, її теж щось насторожило — попливла назад* (Ю. Мушкетик); *Дід прикурює, пробує приємну вагу крижня і двох лисух в ягдташі* (Є. Пашковський).

ЛИ́СЯЧИЙ, а, е. Прикм. до **лис** і **лиси́ця.** *Лисиці в капкані нема, дарма що він защекнувся, лиш стирчить цурупалок закривавленої лисячої лапи, і овальні печатки, мішма з розсипаними брусницями, глибоко тепер відбилися на снігу й потяглися в бік до лісової гущавини...* (Б. Антоненко-Давидович); *Сива стомлена сутінь снігів, Слід сорочий і лисячий слід* (М. Вінграновський); *Газ не дає розростатись пустотам, .. він, мовби джерельна вода, шукає виходу назовні, пробиваючись крізь ґрунт через старі криниці та лисячі нори* (С. Жадан); // Зробл. із хутра лиса. *Йонаш роздягає в почекальні свого тяжкого з лисячим коміром кожуха, витирає хусточкою мокре від сніжинок розчервоніле обличчя* (У. Самчук); *Коли дід скинув перед ним капловуху лисячу шапку, на голові йому засвітився пучок ріденького сивого волосся* (І. Білик); *Атож, ви подивіться на цю панну в лисячій шубці, з-під якої стікає зелена шовкова сукня аж до блискучих черевичків* (В. Шкляр); // Такий, як у лиса. *Він .. юдив* [водив] *лисячими очима по селянських полях, і панських ланах, і лісах, плював і сердився, де що робилося не по його вподобі, і снував нові плани, як би позаводити тут нові порядки* (І. Франко); *Перед ним сиділа людина з лисячим личком, людина з волі — така благовидна, така солоденька, чепурненька, свіженька* (І. Багряний); *— Говори-балакай, так я й повірю твоєму лукавому слову, — підсміюється Мирон, підсміюються і горбкуваті щоки, між якими, мов у засідці, причаївся лисячий ніс* (М. Стельмах); *Вона слухала його, зовсім не по-ресторанному підперши щоку рукою, і її лисяча мордочка більше не дратувала його* (І. Роздобудько); // *перен.* Хитрий, лукавий. *Товмач повернувся до араба, й морда його з лисячої зараз стала вовчою* (М. Грушевський); *— Лисяча порода! — повний досади й злості, копнув ногою сніг боцман* (М. Трублаїні); *Улита з лисячим усміхом дивилася на Петрану* (М. Малиновська).

ЛИТА́ВРА *див.* **лита́ври.**

ЛИТА́ВРИ, а́вр, *мн. (одн.* **лита́вра,** и, *ж.).* Ударний музичний інструмент, що має форму півкулі, отвір якої затягнений шкірою; різновид барабана. *Військові клейноди запорожців складалися з булави, пернача, бунчука, корогви, печаті й котлів, або литаврів* (А. Кащенко); *І знов загули литаври й тулумбаси, гримнули стріли, народ захитався, і гетьман з царським послом .. пустився тою дорогою, котрою і прийшов* (Б. Лепкий); *Гриміли десь козацькії литаври, Віки несли не раз залізний дар, — Він в холодку ж спочив у темній Лаврі, Від мудрості знесилений Владар* (Є. Маланюк); *А литаври, що стояли на залізних триногах у центрі кола, біля стовпа, не вгавали* (В. Малик); // Звуки, утворювані цим інструментом. *Серед мідяної какофонії сумовитий баритон веде власну меланхолійну прошву, сам собою, один серед шалу корнетів, і валторн, і дурного брязкання литавр...* (І. Багряний); *Без литаврів, без сурм, без посипання глиною чуба, без трикратного відмовляння прийняв Калнишевський із рук писаря булаву, пернач, печатку й мовчки поклонився старшинам на знак, що коло закінчено* (Р. Іваничук).

◊ **Би́ти в лита́ври** *див.* **би́ти.**

ЛИТАВРИ́СТ, а, *ч.* Музикант, який грає на литаврах. *Гомін над майданом поволі вщухав. І тоді ще швидше замиготіли колотушки в руках довбишів-литавристів, ще грімкіше й ритмічніше загуділи литаври* (В. Чемерис); *Спереду йшли литавристи, сурмач, баба-віщунка і співак, а позаду, ніби мак цвів, — лицарство запорозьке* (Валерій Шевчук); *Жодна геніальна перша скрипка не врятує ситуацію, якщо, наприклад, литаврист почне невчасно чи флейтист зіграє фальшиво свої кілька нот* (з навч. літ.).

ЛИТА́ВРОВИЙ, а, е. Прикм. до **лита́ври.** *Побачивши старшину, довбиш віддав їй шану литавровим боєм, і оголилося кілька тисяч голів із довгими чорними або рудими, чи сивими, як степовий ковиль* [степова ковила], *оселедцями* (З. Тулуб); *Стишується музика, баси поглинають альтові скніння, обіймаючись із литавровою гугнявістю* (із журн.).

ЛИТВИ́Н *див.* **литвині́.**

ЛИТВИ́НІ, і́нів, *мн. (одн.* **литви́н,** и́на́, *ч.;* **литви́нка,** и, *ж.).* 1. *заст.* Литовці. *Подумайте лиш, я не бачила ніколи литвина й на очі, а тут довідуюся, що я сама говорю по-литовськи* (Л. Мартович); *Литовські пани завзялися не давати Києва Олельковичам, а повернути його на звичайну провінцію й післати туди воєводою литвина, Мартина Гаштовта* (М. Грушевський); *Комендант Кезгайло, високий худий литвин, чекає наказу* (І. Кочерга); *Коли взяти національний склад литовсько-руської аристократії, то природних литвинів серед неї було дуже небагато: переважали старі українські й білоруські князівські та боярські фамілії* (з наук. літ.).

2. *заст.* Білоруси. *Литвинами у нас прозвали їх* [білорусів], *бо вони були довго під литовським пануванням, а справжня Литва — то зовсім чужий народ, і говорить зовсім для наших незрозуміло* (М. Драгоманов); *— А чого не знати* [де чоловік]? *Воював у Лівонії. Їм обіцяли, обіцяли заплатити. То вони з хлопцями знялись і пішли додому. Та по дорозі щось там заїлись із литвинами. Та так добре, що й досі в узилищі* [у в'язниці] *в Слуцьку* (Ю. Логвин); *Білоруський се-*

лянин називав свою мову "простою", а себе "руським" або "литвином" (з наук. літ.).

3. Жителі Українського Полісся; поліщуки. *У структурі української нації виділяються такі етнографічні групи: гуцули, лемки, бойки (в західноукраїнських областях), пінчуки, литвини (в районі Українського Полісся)* (з наук. літ.).

ЛИТВИ́НКА *див.* **литви́ни.**

ЛИТВО́, а́, *с.* 1. *збірн.* Литі металеві вироби; відливки. *Солдати виносили з цеху ящики з литвом і вантажили на підводи* (Ю. Смолич); *Литво, виготовлене в Беніні, досить незвичне* (з наук. літ.); * Образно. *Захоплювала і музика окремої фрази, міць, густопис, карбованість рядка і монументальність образів книги в цілому, де могутні постаті героїв виступають так рельєфно і все художнє литво новел поєдналось між собою так гармонійно, що аж доречно в цьому випадку вжити слово "довершеність"* (О. Гончар); * У порівн. *Страшна не смерть, а вся безликість, Яка стиска твоє єство, Коли свідомість без'язика, а плоть, як мідяне литво* (П. Мовчан).

2. Те саме, що **лиття́** 1. — *На превеликий жаль, гвинт зроблять тільки завтра ввечері. Спеціальне литво затримує нас* (В. Собко); *Головним засобом виготовлення речей за доби бронзи виступає литво* (з наук. літ.).

△ **(1) Кам'яне́ литво́** — матеріали та вироби, виготовлені за допомогою способу відливання з розплавлених гірських порід (діабазів, базальтів і т. ін.) або металургійних шлаків. *Кам'яне литво як замінник металу широко застосовується на підприємствах хімічної, коксохімічної, гірничорудної промисловості, на металургійних заводах, у сільському господарстві та на будівництві* (з наук.-попул. літ.); *Сировиною для отримання кам'яного литва можуть служити гірські породи, кварцовий пісок, доменні шлаки, доломіт та ін.* (з мови документів).

ЛИ́ТИ, ллю, ллєш, *недок.* 1. *що і без прям. дод.* Змушувати текти, витікати яку-небудь рідину. *Нащо в море воду лить, коли море повно* [повне]? (Номис); *"Грай, кобзарю, лий, шинкарю!" Козаки гукали. Шинкар знає, наливає І не схаменеться* (Т. Шевченко); *Пані в кріслі. Коло неї — сполохані, заспані покоївки, дають нюхати, ллють краплі в стакан* (С. Васильченко); *Я схопив графин з водою й почав лити дрижачими руками на голову пані* (В. Винниченко); *Вони відразу почали мені накладати в тарілку кусні печеного м'яса і бульбу та лити горілку* (Ю. Винничук); // Те саме, що **розлива́ти** 1. *Де п'ють, то там і ллють, без шкоди не бува* [буває] (П. Гулак-Артемовський).

2. *тільки 3 ос.* Сильно, безперервно текти. *І вийшов Мойсей від фараона з міста, і простяг руки свої до Господа, і перестали громи та град, а дощ не лив на землю* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Як же хлине дощ, і вже не йде, а ллє* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Піт ллє з нього струмками* (У. Самчук); *В Іллі на дачі лиє* [ллє] *дощ...* (М. Вінграновський); // *безос. Він згадував ту дивно тиху жінку все частіше, відколи небо провисло, неначе мокре, щойно з цебра, рядно; з нього лило, сочило, сіялося з рання до вечора і з вечора до рання, спершу обложні дощі та мжички, а скоро — й навпіл із крижаною дертю* (В. Дрозд); *На вулиці лило зовсім не по-березневому* (А. Кокотюха).

3. *тільки 3 ос., перен.* Випромінювати, видихати, поширювати навколо себе (світло, пахощі, звуки і т. ін.). *Сріблистий місяць тихо Чарівне світло лив на сонну землю* (І. Франко); *На письмовому столі лила на нижню половину кімнати молочне світло солідна лампа під зеленим абажуром* (В. Винниченко); *О, яка чудова була ця гречка, як солодко вона пахла, як тихо, принадно гули бджоли, а десь вгорі висів і лив на землю пісню невтомний трудар — жайворонок* (С. Скляренко); — *Сонце ллє своє проміння на Землю, щоб дарувати життя і радість усьому живому, — тихо сказав Свамі* (О. Бердник); * Образно. *То в небі розмовляють зорі І ллють свої усмішки милі На землю, що втопає в горі* (М. Рильський).

4. *що.* Виготовляти що-небудь із розтопленої речовини. — *Ну, тепер тілько осені діждати, сала купити — та й свічки почнемо лити* (Панас Мирний); *Лили дзвони із бронзи, чавуну, латуні, міді, додавали дещицю рідкісних металів* (із журн.).

◊ **Вилива́ти (ли́ти) / ви́лити помиї** *див.* **вилива́ти; (1) За ши́ю (за спи́ну, за ко́мір** *і т. ін.)* **не ллє (не ка́пає)** *кому і без дод.* — нема потреби поспішати що-небудь робити; ніщо не турбує, не хвилює і т. ін. когось. *Починається балачка з приводу прочитаного, балачка нехаплива, спокійна, що ведеться тоді, коли, кажуть, за шию не ллє* (С. Васильченко); — *Життя, воно, знаєш... то вітер, то дощ. А жити ж треба... щоб за комір не капало, як то мудрі люди кажуть* (І. Нижник); *Писака живе затишно, дощ за комір не ллє. Та і всі його домашні обставини такі, що нашому братові, офіцерові, можна тільки позаздрити!* (О. Шугай); **(2) Ли́ти (вилива́ти, пролива́ти) / ви́лити (проли́ти) [дрібні́] сльо́зи** — гірко плакати. — *А та ж удова, те моє лихо пекуче! — каже Чайчиха, дрібні сльози виливаючи* (Марко Вовчок); — *А що ж маю робити? Хіба сяду та буду сльози лити? — сказала байдужим тоном Онися* (І. Нечуй-Левицький); *Марися сумувала, Мліла, сльози проливала* (Л. Первомайський); *Виллє* [сиротина] *сльози на могилу — Серденько спочине* (Т. Шевченко); *Скільки сліз пролила* [мати] *потаємці ночами, коли Вутанька повернулася з Таврії ні дівчиною, ні вдовою* (О. Гончар); **(3) Ли́ти во́ду,** *ірон.* — говорити або писати неконкретно, беззмістовно, нецікаво і т. ін.; вести розмови замість того, щоб робити що-небудь. *Сподіваюся, що в новому році письменники будуть менше "лити воду", а більше писати* (з газ.); **(4) Ли́ти во́ду на млин** *чий, кого, кому* — діяти на чию-небудь користь, допомагати комусь. — *Бачите, як часом можна несвідомо лити воду на млин нашим ворогам. Добре, що Канушевич вчасно опам'ятався* (Г. Коцюба); — *Бачимо, на чий ти млин воду ллєш* (А. Головко); *В гіршому* [випадку] *означає, що ми всі ллємо воду не на той млин...* (Н. Рибак); *Навіщо ж лити воду на млин всіляких .. переродженців?* (В. Дрозд); **(5) Ли́ти (ли́тися) / лину́ти (поли́ти, поли́тися) ливце́м** — іти (про великий, сильний дощ). *Над островом шаленіла гроза. Дощ лив ливцем. Блискавки раз по раз осявали все навколо синюватим світлом* (В. Малик); *Несподівано полився дощ ливцем* (І. Нечуй-Левицький); *Як часом лине ливцем тучний дощ, то щезне уся риба в Сулі* (І. Нечуй-Левицький); **(6) Ли́ти (пролива́ти) крокоди́лячі** (*рідше* **крокоди́лові) сльо́зи,** *ірон.* — нещиро уболівати за кого-, що-небудь; лицемірити. *Він* [Л. Берія] *негайно послав у всі республіки таємний лист, в якому проливав крокодилячі сльози над переслідуваними національними кадрами* (П. Загребельний); — *Твій батько ніякий не митець, а гульвіса й шельма. Отож і проливає тепер крокодилячі сльози* (Валерій Шевчук); *Ігорьок — силь-*

ніший характером, певно, в мене, не дуже горнувся до вічно п'яного, прокуреного вітця, що приходив під школу після запою .. і лив над синами свої крокодилячі сльози (Г. Тарасюк); **(7) Ли́ти (пролива́ти) / проли́ти [крива́вий (соло́ний, сьо́мий** *і т. ін.)***] піт:** а) виконувати важку, складну роботу, докладаючи великих зусиль; надриватися, перевтомлюватися. *Бідний піт ллє, а багатий його кров п'є* (прислів'я); *Все віддай на вжиток люду, Що, ллючи кривавий піт, Не жалів для тебе труду* (П. Грабовський); *Вранці вийшли на роботу .. І не стидались лити поту На лоні братньої землі* (О. Олесь); *Піт солоний пролива* [перекладач] *— Ну й попалися слова! Аж розпухла голова...* (О. Ющенко); *Груша росте собі.., а на виноградниках людині треба пролити сьомий піт* (М. Томчаній); б) *(у що)* вкладати в що-небудь свою працю. *Честь тому, хто в землю чорну В спеку, в холод піт свій ллє!* (П. Грабовський); **(8) Ли́ти (пролива́ти, розлива́ти) / проли́ти (розли́ти) кров:** а) *(за кого — що і без дод.)* гинути, умирати, відстоюючи що-небудь, захищаючи когось, щось. *Задумались одчайдушні козацькі голови. І зашуміли полковники. — За що гинули, проливали кров наші смільчаки?* (з легенди); *І все життя, всі муки, сльози, кров, Що ми лили за волю України, Загинули намарно лиш на те, Щоб прислуживсь ще більше Самойлович І заробив ще більше соболів* (Л. Старицька-Черняхівська); *Не раз, Україно, в жорстокім бою Ти кров проливала священну свою* (М. Рильський); *Перестаньте плакати, перестаньте лити кров, і води стануть чисті та солодкі* (О. Бердник); *Я боротись за правду готов, Рад за волю пролить свою кров* (І. Франко); *Ми, проливши за вас свою дорогоцінну кров, закликаємо тепер віддячити нам за нашу постійну до вас любов і опіку* (Ю. Винничук); б) *(кого, чию)* вбивати когось, воювати з кимсь. *Ти знов благословиш розливати кров твого народу! Слухай, віддай мені моїх синів...* (М. Коцюбинський); *Кортить цареві чужі землі воювати, а ворогам — того ж самого забажалося, — от і ллють кров людей невинних* (О. Бердник); [Ж і р о н д и с т:] *Кров Цезаря проливши, Брут обмив усе болото цезарських тріумфів* (Леся Українка); **(9) Ли́ти холо́дну во́ду [за ко́мір]** *кому, на кого* — приголомшувати, лякати і т. ін. кого-небудь чимсь висловленим, почутим і т. ін. *Командуючий фронтом гмикнув у трубку і сердито сказав: — Ти мені, Рагузін, не лий холодну воду за комір. Скажи краще, що будете робити?* (П. Гуріненко); **(10) Хоч на соба́ку (на хвіст соба́ці) лий / ви́лий,** *вульг.* — дуже несмачний (про рідкі страви та напої). *— Це, — каже, — не борщ, а кисла юшка, хоч на хвіст лий собаці!* (П. Козланюк); *Бульйон такий подали, такий, хоч на собаку вилий* (з газ.).

ЛИ́ТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **лити** 1, 4. *А барана принесе* [священик] *мирною жертвою для Господа на коші опрісноків, і священик принесе його хлібну жертву та його жертву литу* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *А в Римі свято. Велике свято! .. І з собором Іде сам кесар. Перед ним Із бронзи литую статую Самого кесаря несуть* (Т. Шевченко); *Вікна замальовані лисицями, місяць обливає їх своїм сяйвом, і вони горять переливно і дивовижно, ніби те пальмове листя, лите зі срібла* (У. Самчук); // Те саме, що **проли́тий.** *Ти, любий друже, заговориш .. про Бога, та про море, Або про марне литу кров З людей великими катами* (Т. Шевченко); // **ли́то,** *безос. пред. Ще висіло на жолобі цеберко — ним лито воду на жолоб* (Ю. Яновський); * Образно. *Бо не з того заліза мене лито і не в тому гартовано вогні, щоб їм вдалося на своє копито переробити душу у мені!* (Л. Костенко).

2. *у знач. прикм.* Вигот. способом лиття; вилитий із розтопленої речовини. *Жупан на мені перловий, ґудзики рубінові, пояс литий, шапка соболева* (П. Куліш); *— Хрестик у нього є. Такий мідний, литий* (Ю. Логвин); *Жінки були з багатої родини. Вони носили масивні золоті кульчики. А в найстаршої висів великий, з одного шматка, литий хрест* (О. Ульяненко); *Литий карбід вольфраму — перший твердий сплав, що знайшов промислове застосування* (з наук. літ.); *За якістю мечі зі зварного булату поступалися хіба що східній зброї із литого булату* (з наук.-попул. літ.); // *перен., розм.* Те саме, що **нали́тий** 2. *Колосся похилитувалося сиво й пахучо, коли снiпок вкладали до снiпка, зерно було лите, лунке, як дзвоники, і коли батько брав на зуб, то дзвоник весело хрупав — коротко й твердо* (Є. Гуцало).

ЛИ́ТИСЯ, ллє́ться, *недок.* 1. Текти струменем. *Вода ллється на колеса зверху, обливає їх білою піною* (І. Нечуй-Левицький); *Сонце палає, пече. Піт ллється, як злива* (Д. Бузько); *Ллється небачений у них* [індійців] *тут метал, а мимо нього — просто через цех! — поважки ступають бродячі священні корови...* (О. Гончар); *Кістка, яка враз стала непотрібною нам обом, валялася на землі, а з моєї добре-таки розпанаханої долоні щедро лилася кров* (А. Дімаров); *Олійник* [торговець олією] *перехилив черпак, і тонюсінький, наче нитка, струмінь оливи почав литися крізь одну з маленьких ланок ланцюжка назад у глек* (Ю. Винничук); *Опирі почали душитися зі сміху, а далі щось засвистіло, і зі стелі почав литися дощ* (Г. Пагутяк); // *перен.* Іти, пересуватися, сипатися і т. ін. великою масою. *Блеють овечки і ллються перістим потоком в долину, трясучи вим'ям, обважнілим од молока...* (М. Коцюбинський); *Виходимо з собору. Довгі живі потоки ллються по вулицях* (М. Івченко); *Хіба не він орав отут ниву, косив сіно і підставляв змозолені жмені важкому зерну, що лилося з лотоків?* (Григорій Тютюнник); // *безос. Ні п'ється, ні ллється, ні в чарці не зостається* (Номис).

2. *перен.* Випромінюватися, поширюватися в просторі (про світло, пахощі і т. ін.). *Хвилі світла лились з неба, і чорні тіні десь пощезли, неначе сонячне сяйво загнало їх у землю* (М. Коцюбинський); *У вікна через зарості фуксій лилося м'яке передвечірнє світло* (І. Сенченко); *Світло лилося, світло шаленіло, світло кипіло довкола...* (А. Дімаров); // Плавно поширюватися в просторі; линути (про звуки, музику і т. ін.). *Може, він помагав своїми молитвами над недужим, а може, і своїми піснями; бо в його* [нього] *пісня лилась, як чари, що слухає чоловік і не наслухається* (П. Куліш); *Десь на селі далеко пісня ллється, То голосніш, то затиха вона...* (Б. Грінченко); *Іноді ця лагідна мелодія ставала подібною до заглушеного стогону, але потім лилась вона далі, як прозорий струмок* (Леся Українка); *З вікон танцювального залу все ще лилась музика* (В. Поліщук); * Образно. *Вперед! Хай ллється бенкет життя! Перед нами світ до здобуття* (Б.-І. Антонич).

3. *перен.* Легко, вільно викладатися, будуватися (про мову, стиль і т. ін.). *Неначе наш Дніпро широкий, Слова його* [пророка] *лились, текли І в серце падали глибоко!* (Т. Шевченко); *Через край із серця Рідне слово ллється* (П. Куліш); *Бабуся Одарка почала свої довгі розповідання про реквізиції й дороженечу, що лились з неї, як вода з жлукта* (В. Підмо-

гильний); *Вірші ллються, як дзвінкий, прозорий струмок* (О. Донченко); *Цілющим бальзамом лились слова мудреця на розтерзану душу Марії* (Р. Іваничук).

4. Пас. до **лити** 4. *Лемішка пішов до протопопа, записав півтори тисячі карбованців на дзвін .. Швидко сторгували майстрів, швидко лився великий дзвін* (І. Нечуй-Левицький); *Дзвони ллються в фабриках за угоджену ціну* (І. Франко).

◊ **(1) За ко́мір (за ши́ю, за спи́ну** *і т. ін.)* **ллє́ться** *кому і без дод.:* а) треба негайно робити що-небудь, поспішати з чимось. *Уже за комір ллється, треба, щоб робота була зроблена якісно* (з газ.); б) терміново потрібен хто-небудь, потрібне щось. — *Де ж ти її зловиш, коли вже ось за комір ллється!* (Є. Гуцало); **Кров** *(рідко* **крі́вця) [рі́ками] ллє́ться (тече́, розлива́ється, пролива́ється** *і т. ін.)* **/ полила́ся (потекла́, розлила́ся, пролила́ся** *і т. ін.) див.* **кров; Ли́ти (ли́тися) / лину́ти (полити, поли́тися) ливце́м** *див.* **лити; (2) Ли́тися / поли́тися рі́чкою (рі́чка́ми, ріко́ю** *і т. ін.):* а) *(зі сл.* г о р і л к а, в и н о *і т. ін.)* затрачатися, використовуватися і т. ін. у великій кількості. *Весілля було пишне та бучне..; горілка річкою лилася...* (Панас Мирний); *Забахкали затички, полилось рікою дороге вино* (І. Нечуй-Левицький); б) *(зі сл.* х л і б, з е р н о *і т. ін.)* надходити у великій кількості. *І полився рікою хліб на станцію* (В. Минко).

ЛИ́ТКА, и, *ж.* Округлий м'яз на задній частині гомілки людини. *І чобіт, і литка Кіндратова мов бритвою були розполосовані* (Д. Мордовець); *Сі штани були страшенно вузькі і, крім того, одягнуті на чоботи, так що халяви аж випиналися з-під них, і ноги вище колін були тонші, ніж на литках* (В. Винниченко); *Там були стрункі дівочі ноги, з точеними литками, з божественними лініями, там були й здеформовані вже старістю й тяжкими життьовими шляхами ноги старших жінок — матерів і, може, навіть бабусь...* (І. Багряний); *Василь давно уже почував, як йому поколювало литки й клякнули .. пальці ніг* (Ю. Мушкетик); *Тільки вершечки халяв, обіймаючи повні литки в світлих панчохах, проти вранішнього сонця вилискували лаком* (В. Дрозд).

◊ **Полата́ти ли́тки** *див.* **полата́ти; Смали́ти (присма́лювати) халя́вки (ли́ткі́)** *див.* **смали́ти.**

ЛИТКА́СТИЙ, а, е, *розм.* З великими, товстими литками. *Хлопчаки, які ловили коло пірсів ледачих бичків, після сидіння цілий день на сонці ставали мовби в'ялені, портові жінки — литкасті й крикливі — пересувалися ліниво і ледь ворушили пойнятими смагою губами* (П. Загребельний); *Марта — жінка статурна, повна, литкаста, з тугими круглими стегнами, невеликими губками й бистрими очицями* (Ю. Мушкетик).

ЛИТКА́ТИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **литка́стий.** *А в селі — кабанчик в кожній хаті, А в селі — усі дівки литкаті* (з народної пісні).

ЛИ́ТКОВИЙ, а, е. Прикм. до **ли́тка.** *Литковий біль може виникати без травм, як наслідок судинних недуг нижніх кінцівок* (з навч. літ.).

△ **Ли́тковий м'яз** *див.* **м'яз.**

ЛИТО́ВЕЦЬ *див.* **лито́вці.**

ЛИТО́ВКА *див.* **лито́вці.**

ЛИТО́ВСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лито́вці** і Литва. *То синок був литовської Гордої графині* (Т. Шевченко); *Світла зірниця блиснула була Даниловичам в землях литовських: оден з них, Шварно, дістав навіть великокняжий стіл на* [у] *Литві, але вмер скоро, і ся комбінація пропала* (М. Грушевський); *Молодша на 25 років за Василія, донька литовського князя Василя Глинського Єлена швидко прибрала до рук старого можновладця* (П. Загребельний); *За повідомленням литовських учених, складена геофізиками карта електромагнітних полів на території республіки збіглася з картою литовських діалектів з точністю до 1 км!..* (О. Забужко); *Козаччина остільки заполонила уми дослідників української минувшини, що закрила була собою все: і старий князівський період, і литовську добу, і розвиток інших, ніж козацтво, суспільних станів* (з наук. літ.); *Велике князівство Литовське було поліетнічною державою* (з наук.-попул. літ.).

ЛИТО́ВЦІ, ів, *мн. (одн.* **лито́вець,** вця, *ч.;* **лито́вка,** и, *ж.).* Народ, що становить основне населення Литви. *Литовці не гнітили українців національно, а навпаки, самі переймали українські звичаї, мову й письменство* (А. Кащенко); *Від римських письменників І і ІІ в. по Христі знаємо, що слов'янські селища на півночі сягали тоді аж до Балтійського моря, в сусідстві з литовцями і німцями* (М. Грушевський); *Вона трохи стерла на щоках пудру, але до покою ввійшла з пакунками немолода литовка* (Б. Антоненко-Давидович); *У Василя не було ніякого приводу до війни з Сигизмундом, .. усе ж він знайшов випадок для війни, бачачи, що король схильний більше до миру, ніж до війни, і що литовці теж ненавидять війну* (Є. Гуцало); *Цей самий святий Олександр Невський не вибував з ханського намету, лизав ханські шкіряні личаки, зводив наклепи на інших князів, своїх сусідів, і з ханськими військами побивав їх; скільки він побив, понищив естів, литовців, тверців, рязанців і новгородців — не злічити* (Ю. Мушкетик); *Сприймали виставу* ["Наталку Полтавку"] *всі: росіяни, естонці, литовці, білоруси, не кажучи вже про українців* (І. Андрусяк).

ЛИ́ТОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ли́тка.** *Ох, діти — наші квіточки! Пристарілися литочки: Тепер не втямлять тропака...* (Л. Глібов); *Тимко зітхнув, крикнув услід, чи не вийде вона вечором до озерця, але вона побігла мовчки, швидко мелькаючи тугими, гарно виточеними литочками* (Григорій Тютюнник); *Він ішов десь удаль, коротенькі шароварчики підсмикувалися за кожним кроком, і зблискували його голі литочки* (В. Шкляр); *Коли у Варварчуччиному обійсті впродовж одного тижня отелилися дві корови, ожеребилася кобила й опоросилася десятьма поросятами свиня.., а литочку самої ґаздиньки вразила ласиця, випросила Петруня в найближчих сусідів найменшого хлопця для помочі* (М. Матіос).

ЛИТТЬОВИ́Й, а́, е́. Стос. до лиття (у 2 знач.). *Процес адаптації до знімних пластинкових протезів відбувається краще у тих хворих, які користуються протезами, полімеризованими в апараті для литтьового пресування* (із журн.); *На Київському виробничому об'єднанні вперше в країні освоєно випуск лижних черевиків литтьового методу кріплення з поліуретановим сподом* (з газ.).

ЛИТТЯ́, я́, *с.* 1. Дія за знач. **лити** 1. *Коли батьки дають згоду* [покропити святою водою], *дівчина виходить із хати, хилить голову, хлопець, який привів товаришів, перший лиє* [ллє] *дівчині освячену воду на шию три рази, за кожним разом кажучи "Христос воскрес!". Дівчина три рази (за кожен раз лиття води) відповідає "Воістину воскрес!"* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Те ж саме* [віра в людей] *стосується й тих несамовитих злостивців, що метою цілого свого життя вибрали лиття помий мені на голову. Я з цього*

приводу тільки посміхаюся з жалем, бо мені їх жаль (І. Багряний).

2. Дія за знач. **лúти** 5. *Другу чолобитну — в Сенат, у ній були показані всі гетьманські прибутки й куди та в якій кількості вони витрачаються — плата компанійцям, сердюкам, канцеляристам, гармашам, трембачам, на стації драгунів, на лиття гармат і таке інше* (Ю. Мушкетик); *Коня створив я, вершника не встиг. Уже була і форма для лиття* (Л. Костенко); *А це ріг лосиний. І в ньому дірки для лиття куль до мушкетів та до карабінів* (Ю. Логвин); *Мідь особливо йшла на лиття дзвонів, гармат, казанів, котлів і всякого посуду* (з наук. літ.); *Три місяці пішло на створення й два місяці на лиття пам'ятника* (з газ.).

3. Те саме, що **литвó** 1. *Його* [коваля] *зашкарублі мозолисті руки До сонця здіймали ажурне лиття* (П. Воронько); * Образно. *Густі ранкові поля стрепенулись у леті, перехлюпнулись за іскристий обрій, чітко заворушились на тлі золотого лиття хмарин і вмилися сонцем* (М. Стельмах).

4. Те саме, що **ливáрництво.** *Серед пам'яток давньоруського мідного лиття перше місце, безперечно, посідають знахідки хрестів-мощовиків, що складаються з двох стулок* (з наук. літ.); *Монастирі Слобідської України були місцем творчої роботи в галузі іконопису й декоративно-ужиткового мистецтва — вишивки, килимарства, сницарства, позолотництва, гончарства, лиття* (із журн.).

5. *рідко.* Вино, принесене в жертву богам під час спеціальних обрядів (у деяких стародавніх народів). *А на столі показних хлібів розкладуть блакитну шату, і дадуть на нього миски, і ложки, і чаші, і кухлі на лиття, і хліб повсякчасний буде на ньому* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

ЛИХА́ЦЬКИЙ, а, е, *розм., рідко.* Прикм. до **лихáч** 1. *Почуваємо ми себе справді чудово, на лихацьку їзду водія не скаржимось* (О. Гончар).

ЛИХА́Ч, á, *ч., розм.* 1. Водій, що заради вихваляння або задоволення практикує швидку й ризиковану їзду. — *Обіцяєш, а потім... Сказано ж: натура — як у тура! Всією натурою лихач і порушник...* (О. Гончар); *Траплялося, коли кортеж мчав спецтрасою, до нього раптом починав підлаштовуватись який-небудь автоудалець* [автозавзятець], *лихач, щоб і собі проїхатись без перепон* (В. Чемерис); *Медсестра зауважила, що людина ніколи не знає, коли її може спіткати біда, а тим більше на дорогах, де гасає стільки лихачів* (В. Хрущак).

2. *заст.* Візник екіпажа з баским конем, а також сам екіпаж з таким конем. *Вулиця їхня — содом і гоморра: трамваї, автомобілі, лихачі...* (А. Головко); *Капніст мовчки стрибнув у фарбовані ґринджоли, бородатий лихач ловко накинув йому на коліна овчину* (В. Малик).

ЛИ́ХВА́, ли́хви́, *ж., заст.* 1. Відсоток з позики. *Не візьмеш від нього* [брата твого] *лихви та прибутку, і будеш боятися Бога свого, і житиме брат твій з тобою* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Позичив на лихву .. три карбованці* (Сл. Б. Грінченка); *У нього було троха грошей, і він .. позичав хлопам на лихву* (І. Франко); *Тоді з позики лихва бралася дуже висока, і хто задовжився* [заборгував] *раз, дуже тяжко йому було визволитися* (М. Грушевський); — *Чи я кому шкоду коли зробив, чи лихву велику брав, як комусь гроші позичав, чи не давав вам на борг солі, тарані або гасу?* (Б. Антоненко-Давидович); *Мозок звично, не прислуховуючись до душевної бурі, підраховував, скільки сьогодні перепаде готівкою, а скільки боргу наросте, від якого йтиме лихва* (Р. Іваничук); // Зиск, одержуваний від комерційної діяльності, торговельної справи і т. ін. *Різні волоцюги, пройдисвіти, ошуканці, безчесні й безсердечні, готові продати й рідного батька, готові злупити шкуру з чоловіка, аби лиш мати бариш, лихву, прибуток* (П. Загребельний); *Він може навіть обрахувати, яка буде лихва із грошей, чи із зерна, чи із солі чи за півроку, чи за рік!..* (Ю. Логвин).

2. Лихварство. — *Князь дуже дивується, .. що за таку малу частину свого майна править боярин Рогдай у заставу всю волость довжника* [боржника]. *Це лихва, князь лихварів не любить* (Юліан Опільський); — *Чому ви жодним словом не згадали .. про страшну лихву по селах, про безробіття, голод?* (П. Колесник); *Хіба що мертвий тут би не пручався в гадючих путах визиску й лихви* (Л. Костенко).

◊ **(1) З ли́хво́ю,** *рідко* — сповна, сторицею і т. ін. — *Ще діждуть свого. Пригадаємо їм борг... — З лихвою* (З. Тулуб); *Я довірився тобі, негіднику, і поплатився за своє легковір'я — викинув кілька курушів на посланця, які мав надію повернути з лихвою* (В. Малик); *Купив* [Шемберк] *собі в короля комісарство за тридцять тисяч злотих, а тепер всілякими здирствами хотів вернути собі з лихвою ті гроші* (П. Загребельний); *Беріть туристську путівку... Не бійтесь, що дорого. Окупиться, ще й з лихвою* (О. Чорногуз).

ЛИХВА́Р, я́, *рідко* **ЛИХВЯ́Р,** á, *ч.* Той, хто позичає гроші під високі відсотки. *Я вже міркував над цим ділом, не раз міркував. Ось що я вам скажу. Що лихварі та німці позакупляювали навкруги землі, то, либонь, чи не вони і спаскуднили* [спаскудили] *народ?* (М. Кропивницький); *Перелякана шляхта, пани, орендарі, лихварі, урядники, католицькі й уніатські проповідники, взявши ноги на плечі, утікали за пограниччя, яким стали Полонне, Заслав, Корець, Гоща* (П. Загребельний); *Він боявся суду свого стану більше, ніж Страшного Суду, і Бог здавався йому лихварем, від якого можна відкупитись молитвами і злотими* (Г. Пагутяк); *Якраз під той час стали в одному будинку, недалеко од тієї столярні, двоє молодих лихварів, що звикли брати багато, а тратити мало* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *Збіднілі самураї і селяни перебували в постійних боргах у купців та лихварів* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Час — найбезоглядніший лихвар у світі* (Ірина Вільде); * У порівн. *Немов лихвяр, Добра доволі мавши, Йому правдивого не знаєш вжитку, Що красить образ і любов, і розум* (В. Мисик, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЛИХВА́РКА, *рідко* **ЛИХВЯ́РКА,** и, *ж.* Жін. до **лихвáр, лихвя́р.** [Д о л о р е с:] *Гадаєте, що як іспанський гранд дочці гідальга* [гідальго] *кине шлюбний перстень, немов гаман з червінцями лихварці, то в ній повинно серце розцвісти?* (Леся Українка); *Моя пані теж лихварка, а я в неї за блазня. Коли люди позичають у ваших хазяїв, вони приходять сумні, а додому йдуть веселі* (В. Мисик, пер. з тв. В. Шекспіра); * Образно. *Даремне кам'янецький уряд благав-молив Антанту допомогти, хоч ліками для хворих, — люта лихвярка була глуха* (В. Винниченко); *Лихварка-доля видирає плату й за дочасні матеріальні дарунки, що ними наділяє тих, кого люди звуть безкритично "найупривілейованішими", "щасливими з народження"* (Н. Королева).

ЛИХВА́РСТВО, *рідко* **ЛИХВЯ́РСТВО,** а, *с.* Лихварська діяльність, що полягає в наданні грошових позик під високі відсотки. *Ми знаємо, як розповсюднене* [розповсюджене] *було по великих містах лихварство і в які страшні лаби воно*

хапало своїх клієнтів (М. Грушевський); *Лисий Мацько прийшов сюди з темряви скупості, лихварства, обману й жадоби, пізнав інший світ духу* (Р. Іваничук); *Накопичив* [Мушатто] *багато добра, промишляючи лихварством у Франції, зумів вибитись у фінансові радники короля Філіппа Красивого* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *Внутрішня діяльність Мономаха позначилася ревізією законів, обмеженням лихварства, що знайшло свій вираз у новій редакції "Руської Правди"* (з наук. літ.); // Надання позики на кабальних умовах. *Хоч і знав я запопадливість хоробливу, ощадність і безсердечність своєї матері — однак щоб це все набрало такої інтенсивності, що вона допускалася найгрубшого лихварства, заслоняючись до того й моїм сфальшованим підписом, — я не міг сподіватися* (О. Кобилянська); *Не гребував* [Стягайло] *і лихварством — давав своїм братчикам-запорожцям гроші в ріст і потім стягував з них по три шкури* (В. Малик); *Я собі пригадував орендарські та корчмарські визиски й лиходійства, вичитані з книжок: лихварство та ошукування простого люду, зневаги до "гоїв" і запопадливе слугування тим, які над людьми панували, і корчма на корчмі, по дві, по три в кожному селі, множення пиятства...* (Р. Федорів); *Різко негативним було ставлення гуцулів до гендлярства, спекуляції, лихварства* (із журн.).

ЛИХВА́РСЬКИЙ, *рідко* **ЛИХВЯ́РСЬКИЙ,** а, е. Стос. до лихваря, лихвяра, лихварства, лихвярства. *Запродував* [п'яниця] *лихварям збіжжя ще в накоренку і перевів увесь Мартошин посаг пусто-дурно, на лихварську користь* (Леся Українка); *Кузьменко казав правду, та не зовсім: гроші то він одержав, та тільки не з пошти, а, прийшовши тоді од землячок, забрав деяке манаття в себе й заставив у лихварській касі* (Олена Пчілка); *Сама гадка, що сестра твоя працювала стільки років на сплачування того нещасного довгу* [боргу] *з процентом лихварським, .. виводить мене з рівноваги!* (О. Кобилянська); *Франція, будучи державою переважно фінансового, лихвярського капіталу, .. вклала в Росії декільки* [декілька] *десятків мілліардів* [мільярдів] *франків* (В. Винниченко); [К а ф і с:] *Хто ж тепер дурень?* [А л е м а н т:] *Той, хто останній озвався. Ех, ви, нещасні волоцюги, лихварські полигачі! Звідники поміж золотом та злиднями!* (В. Мисик, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЛИХВАРЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок.* Бути лихварем. — *Та невже ж він лихварює? — Так, потай і під величезні проценти* (З. Тулуб); *Мешкав він у двох братів флорентинців, які там лихварювали і шанували його з поваги до мессера Мушатта* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛИХВЯ́Р *див.* **лихва́р.**

ЛИХВЯ́РКА *див.* **лихва́рка.**

ЛИХВЯ́РСТВО *див.* **лихва́рство.**

ЛИХВЯ́РСЬКИЙ *див.* **лихва́рський.**

ЛИХЕ́НЬКИЙ, а, е. Пестл. до **лихи́й**[1]. *Десь у тебе, пані, Свекорко лихенький?* (з народної пісні); *Галя розказує, що бачила, що чула, що там добре й що лихеньке їй здалося* (Марко Вовчок); — *Ой не піду, не піду, бо мій піп лихенький, Бо мій піп лихенький, на мене гнівненький* (І. Франко); *Закинули* [анти] *хліборобство, жили в лихих хижах, бідно і в недостатках, не мали зелізної* [залізної] *броні, як греки, і зброєю якою-небудь лихенькою орудовали* [орудували] — *парою списів тощо* (М. Грушевський); *Гроші він негайно повернув на купівлю сукняного, хоч і лихенького, костюма* (В. Підмогильний); *Син .. повів очима на батька, тоді на принишклу залю* [залу] *і тихенько посміхнувся: нехай хоч раз побачать старого в іншому світлі — це корисно. А то звикли глузувати з босого в лихенькій сорочці та пасічницьких штанах* (В. Барка); *Чоботи на ньому лихенькі, добрі були, та стопталися за зиму* (Ю. Мушкетик).

ЛИХИ́Й[1], а́, е́. 1. Який чинить лихо, здатний чинити лихо; протилежне д о б р и й. *Кажуть люди, що дуже лихий, немилосердний був пан до своїх кріпаків* (з переказу); — *Лихі, мабуть, люди ці Книші? — каже Кармель* (Марко Вовчок); *Декотрі з жінок завидували Хіврі, що в неї свекруха не лиха* (Грицько Григоренко); *Чим далі в ніч, тим хата чужішає: хтось лихий чалапає по долівці* (В. Дрозд); * Образно. *Мовчки ждуть козаки... Від лихої руки Не минути цю ніч їм напасті* (І. Манжура); // *у знач. ім.* **лихи́й,** хо́го, *ч.* Чорт; нечиста сила. *Сивилла грошики в калитку, Піднявши пелену і свитку, — Ізслизла, мов лихий злигав* (І. Котляревський); *Наші предки вірили: різні барвисті зображення, орнаменти здатні заполонити увагу лихого і відвернути його від людей* (із журн.).

2. Дуже злий, сердитий, розлючений. *А що мачуха лиха удалася: свою дочку любить, а дідової не жалує...* (з казки); — *Обллймо бісову бабу холодною водою, .. може, не буде така палка та лиха* (І. Нечуй-Левицький); — *Кажуть, мулла Смаїл лихий на сина, що не хоче сватати Шерфе* (М. Коцюбинський); *І мати вже не пізнавала свого Дмитра — таким він став лихим і впертим* (М. Стельмах); *Вона не пішла на квартиру до племінника, бо була лиха на Софію* (А. Дімаров); *Спить у казці лиха бабаюка* (М. Вінграновський); // Який виражає недобрі наміри. *Хуса — чоловік середнього віку, дуже чорнявий, кучерявий, кремезний, вираз обличчя у нього не лихий, але владний* (Леся Українка); *Лихі усмішки ледь-ледь пробились на хліборобських обличчях* (М. Стельмах).

3. Сповнений лиха, страждання і т. ін. *Зашуміли гори, забриніли води, Зазнала Лисичка лихої пригоди* (І. Франко); *Страшно знову переживати лихі дні сього сирітського, часто голодного і холодного дитинства* (В. Дрозд); // Який несе з собою лихо, страждання. [М а р и н а:] *Я певна, що Герцик прибув до нас з лихим заміром...* (М. Кропивницький); *Зима .. завжди здавалась дівчині мертвою й лихою* (В. Підмогильний); // Недобрий з певного погляду; поганий. *Вона перелякалася так сильно його слів, неначе схоплена на лихім учинку* (О. Кобилянська); *Іван нагадує собі ту хвилю, коли він привіз раз додому лихі оцінки* (А. Крушельницький); *Настас відчув голод і лихе тремтіння в колінах* (І. Білик); // Недоброякісний, недостатній і т. ін. *Стріха на хаті лиха, тільки що неба не видко* (з переказу); *Не до стида, як сорочка лиха* (Номис); — *От умре* [Іван]... *бідний мій світку!.. Недоїдає... це від лихого харчу...* (Л. Мартович); *Навчання в селі почалося пізно, бо, при лихому ремонті, школа до осени зоставалася руїною в риштуваннях* (В. Барка); // Пройнятий чимось недобрим (про слово, вислів і т. ін.). — *Так, що ж ти проти лихого слова зробиш?* (Г. Квітка-Основ'яненко); // Дуже тяжкий. *Є такі люди, що невиносливі* [нестерпні] *їм лихії муки, справжнє горе* (Марко Вовчок); *Якось (в бою не без напасті) мені в атаці довелось в лиху біду попасти* (І. Гончаренко); // *у знач. ім.* **лихе́,** хо́го, *с.* Що-небудь погане, недобре. *Стережіться лихого в усякому вигляді!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Не зробив я, і не думав я, отамане, батьку мій, кому-небудь лихого, а терплю горе і*

Бог знає за що (Т. Шевченко); — *Пусте! — сказав Олександр Іванович, якому, проте, ставало теж недобре на душі від того розпачливого собачого плачу, і, щоб розвіяти це гнітюче враження, неначе справді передчуття чогось лихого, що чимраз дужче заповнювало кімнату, він удавано засміявся* (Б. Антоненко-Давидович); *Гості, ніби спіймані на лихому, замовкли і ніяково відвели очі* (П. Панч); *Повернувшись того літа з Карпат, він здивовано зауважив, що нічого лихого наразі не сталося* (Ю. Андрухович).

Згадувати / згадати лихом (лихим словом) *див.* **згадувати; Злий (нечистий, лихий** *і т. ін.)* **дух <Дух тьми>** *див.* **дух; Ходити лихим робом** *див.* **ходити.**

◊ **Бий / побий тебе (його, її** *і т. ін.)* **лиха година (грім, хрест, морока** *і т. ін.) див.* **бити; Бодай (щоб) його (тебе, її** *і т. ін.)* **взяла лиха година <Взяла б його (тебе, її** *і т. ін.)* **лиха година>** *див.* **година[1]; (1) Бодай (щоб) його (тебе, її** *і т. ін.)* **лихий узяв (злизав, побрав** *і т. ін.)* — уживається для вираження незадоволення, обурення ким-, чим-небудь із недобрими побажаннями. — *Щоб їх* [запорожців] *лихий злизав із їх юродством! — каже Шрам. — Їм усе смішки! Не раз і самому Хмельницькому підносили вони гіркої* (П. Куліш); **Вража (нечиста, лиха** *і т. ін.)* **мати** *див.* **мати[1]; До бісової (лихої, чортової** *і т. ін.)* **матері <[Ну] к бісовій (лихій, чортовій** *і т. ін.)* **матері** *(рідко* **мамі)>** *див.* **мати[1]; З [лихого] ока <З [лихих] очей>** *див.* **око[1]; Злі (лихі) язики** *див.* **язик; К лихій годині <У лихої години>** *див.* **година[1]; Лиха (бісова, вража** *і т. ін.)* **личина** *див.* **личина; Лиха (важка, гірка** *і т. ін.)* **година** *див.* **година[1]; Лиха (врагова, вража** *і т. ін)* **мати** *(рідше* **матір) знає (зна)** *див.* **мати[1]; Лиха (гірка, зла, щербата** *і т. ін.)* **доля (доленька)** *див.* **доля[1]; Лиха година несе / занесла (принесла, приволокла** *і т. ін.) див.* **година[1]; Лиха година носить / розносила** *див.* **година[1]; Лиха (нещаслива) годинонька** *див.* **годинонька; Лихе (погане, зле** *і т. ін.)* **око** *див.* **око[1]; (2) Лихий знає** *кого, що, кому:* а) уживається для вираження необізнаності, невпевненості в чому-небудь і т. ін.; невідомо, незрозуміло. *Лихий їх зна, що там робили, — Було не видно з-за могили* (І. Котляревський); *Лихий їх знає, Чого вони з тим поганим Льохом поспішають* (Т. Шевченко); — *Ховай, бабо, ховай* [п'ятизлотник]! *Заховаєш лихий знає кому!..* (М. Коцюбинський); б) уживається для вираження незадоволення ким-небудь, осуду когось і т. ін. *Забандюрилось старому Самому в дурнях побувать* [одружитися з дівчиною] .. *А жіночки... лихий їх знає! Уже сміялися над ним! Вони цю справу носом чують* (Т. Шевченко); **(3) Лихий на їжу** — який любить смачно й багато їсти, хто швидко їсть. *Лихий на їжу. Коли б до роботи такий прудкий* (О. Копиленко); **(4) Лихий на язик** — який дошкульно висловлюється, говорить неприємні, непристойні речі і т. ін. *Такий був лихий на язик чоловік, що з ним краще не вести розмови* (з газ.); **(5) Лихий не візьме <Який лихий візьме?>** *кого, жарт.* — нічого поганого не станеться з ким-небудь. — *От, дурів, дурів, та таки й збіг на свою стежку! Тепер його* [Чіпку] *лихий не візьме! піде собі жити...* (Панас Мирний); — *Живий-здоровий? — А який мене лихий візьме, товаришу генерал?* (Ю. Бедзик); **(6) Лихий** *(рідше* **нечистий, дідько** *і т. ін.)* **попутав (поплутав)** *кого і без дод.:* а) хто-небудь зробив щось погане, допустив помилку, не передбачивши небажаного результату; піддався спокусі. *Гуменя того монастиря, де я була, казала: зробила ти гріх тяжкий .. То тебе, каже, лихий попутав* (Панас Мирний); — *А вже найбільша моя провина — що дідько попутав мене, нараяв чи напоумив мене одружитися* (Т. Масенко); — *Може, й справді звір який хлопця доп'яв або лихий попутав* (П. Колесник); — *Не прикидайся, Левку, овечкою. Хто мої ліси обкрадає? Левко похнюпився: — Був гріх, милостивий пане, в минулому році, попутав нечистий* (М. Стельмах); б) *(з інфін.)* хто-небудь необдумано вирішив щось зробити, зважився, спокусився на щось. *Та лихий його попутав провідати* [дізнатися] *про Хруща* (Панас Мирний); *І попутав же його* [чоловіка] *нечистий зв'язатися з тими пасажирами* (В. Собко); **Лихим (злим) оком** *див.* **око[1]; Лихо (біда, лиха година) його (її, їх** *і т. ін.)* **знає** *див.* **лихо[1]; Навернула лиха година** *див.* **година[1]; На якої лихої години** *див.* **година[1]; Не бере (не візьме) ніщо (ворожа куля, лиха година** *і т. ін.) див.* **брати; (7) [Не] взяв би лихий** *кого, що:* а) *(лайл.)* уживається для вираження незадоволення ким-, чим-небудь, несхвалення чогось. *А не взяв би лихий оті рекомендації та поради, які ні до чого доброго не привели* (із журн.); *Лихий узяв би таку ситуацію* (з газ.); б) *(жарт.)* уживається для вираження задоволення, захоплення ким-, чим-небудь і т. ін.; високої якості щось. — *Ой, добра ж оця настоєчка, взяв би її лихий!* (І. Нечуй-Левицький); — *Такий розумник, не взяв би його лихий* (із журн.); **Не поминати лихом** *(рідше* **лихим словом)** *див.* **поминати[1]; Нехай (хай) йому (тобі, їй** *і т. ін.)* **[лихий] прасунок!** *див.* **прасунок; Ні к лихій годині** *див.* **година[1]; Отуди к лихій годині!** *див.* **отуди; Побила лиха [та нещаслива] година** *див.* **година[1]; Поганий (лихий) на око (на очі)** *див.* **поганий; Слова [лихого] не сказати** *див.* **сказати; Сумної (лихої, недоброї** *і т. ін.)* **пам'яті** *див.* **пам'ять; Чорт (дідько, нечистий, лихий** *і т. ін.)* **несе (носить) / поніс (приніс, розносив) <Нечиста (вража) сила несе (носить) / понесла (принесла, розносила)> <Чорти несуть / принесли** *(зневажл.* **притаскали)>** *див.* **чорт; Що за вража (нечиста, лиха** *і т. ін.)* **мати** *див.* **мати[1]; Яка лиха година** *див.* **година[1]; (8) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **лихий** *(рідше* **нечистий, біс** *і т. ін.)* **попутав** *кого і без дод.* — сталося з ким-небудь щось неприємне, небажане; не пощастило комусь. *Думалось, хоч дочка не буде такою. Аж воно, бач, мов лихий попутав. І вона Богдановою дорогою пішла* (І. Цюпа); **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **[лихій, печеній, тій** *і т. ін.]* **болячці** *(рідко* **хирі)** *див.* **болячка; Якої бісової (вражої, лихої** *і т. ін.)* **матері** *див.* **мати[1].**

ЛИХИЙ[2], а́, е́, *рідко.* Нестримно, нерозсудливо сміливий. *Я буду співать про козаків лихих, Що тільки у січах зазнали утіх* (В. Чумак); *Коня попереду жене лихий жокей* (В. Стус); // Баский (про коней). *Він* [вітер] *мчить на лихих сивогривих конях, виє і стогне* (О. Донченко); // *у знач. ім.* **лихий,** хо́го, *ч.* Баский кінь. — *То це до тебе коляса! — каже один Антосьові. — Може, до тебе, то так; а до мене приїде четверня лихих* (А. Свидницький).

ЛИХІВЩИНА, *діал.* **ЛИХОВЩИНА,** и, *ж., рідко.* Тяжкі, лихі часи. *Оцій лиховщині, іменованій віком, оцій батьківщині, де випало жить, судилось помножить відлуння настільки, щоб ім'я єдине на всіх розділить* (П. Мовчан); *І пробуватимемо там поти, поки не побачимо, який кінець пошле сій лиховщині небо* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *Настала лихівщина.*

ЛИ́ХО[1], а, *с.* 1. Обставина, подія, що зумовлює страждання; горе, біда *(див.* **біда́[1]** 1); протилежне д о б р о (у 1 знач.). *У всякого своє лихо, І в мене не тихо; Хоч не своє, позичене, А все-таки лихо* (Т. Шевченко); *— Ох! Сьогочасне лихо — то справжнє лихо! — метаючись на всі боки, вигукував дід Улас* (Панас Мирний); *Наше лихо не в тім, що Україна мала багато партій, а в тім, що вона не мала і не має жодної справжньої партії з усіма відповідними до завдання і до духу епохи прикметами — партії не авангарду класу, не авангарду якоїсь соціальної групи, а авангарду цілого українського народу* (І. Багряний); *Від надміру води криничани терпіли часом справжнє лихо* (О. Гончар); * Образно. *Давня приказка каже, що лихо не ходить поодинці, а в парі* (М. Коцюбинський); *Пиймо, панове, пиймо, молодці, Пиймо, ще поки нам п'ється. Поки недоля нас не спіткала, Поки ще лихо сміється!* (В. Винниченко); * У порівн. *Він перехиляється до вікна і побіля церковної огорожі бачить, як саме лихо, тарантас пристава* (М. Стельмах); // *у знач. пред.* Важко, погано кому-небудь. *Як вдариться ж чумаченько Об поли руками: Доле моя, щастя моє, Лихо мені з вами* (Я. Щоголів); *— Оце, лихо мені з тобою та й годі! Це твої вереди? коверзування?* (І. Нечуй-Левицький); *— Чому ж ви мирно не живете? Оверко — сирота, жаліти його треба, а ти, Мартинку... Ой, лихо мені з тобою!..* (К. Гриб); *— Лихо мені з ними! — скаржилась Ольга Петрівна. — Вірите, не можна нічого сказати супроти: як візьмуться обоє, то хоч тікай* (М. Олійник).

2. Що-небудь погане, зле, недобре. *Чумаки були здорові, то до них і лихо менше липло* (з переказу); *Піп людей карає, а сам лихо робить* (Номис); *А люди тихо Без всякого лихого лиха Царя до ката поведуть* (Т. Шевченко); *— Їй материнства хочеться, дитинку колихати, а тут чорне лихо землю рве* (Григорій Тютюнник); *Поява в маєтку європейців стала ніби провісником лиха* (М. Дашкієв).

Зга́дувати / згада́ти ли́хом (лихи́м сло́вом) *див.* **зга́дувати; Напи́тувати / напита́ти ли́ха (біди́, го́ря, кло́поту** *і т. ін.)* *див.* **напи́тувати.**

◊ **(1) Аби́ ли́хо ти́хо** — тільки б усе було гаразд, тихо, спокійно, без змін. *На Хом'яка нагнав таке він лихо, Що той і приказку у норку* [нірку] *заховав, Аби, як кажуть, лихо тихо* (Л. Глібов); *Хто мовчить, "аби лихо тихо", той хоч ні до чого доброго не домовиться, та зате сам буде цілий* (Леся Українка); *— Знов кручуся, як муха в окропі, аби, гадаю, лихо тихо* (М. Олійник); **Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки** *і т. ін.***] [до кра́ю (до дна, до де́нця)]** *див.* **випива́ти; Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло** *і т. ін.***] ли́ха (го́ря, го́ренька** *і т. ін.)* *див.* **випива́ти; Го́ре (ли́хо, нещა́стя** *і т. ін.)* **посі́ло** *(рідше* **зуспі́ло)** *див.* **го́ре; Дава́ти / да́ти ли́ха закаблу́кам (закабла́м) [і переда́м]** *див.* **дава́ти; Да́лі (пода́лі) від гріха́ (від ли́ха)** *див.* **да́лі; (2) До ли́ха:** а) *(чого)* велика кількість; багато, чимало. [Л е в:] *Та вже тих сопілок до лиха маєш!* (Леся Українка); *— Ходженою стежкою людина іде й не озирається, хоч і вибоїн під ногами до лиха* (І. Муратов); *— В мене було до лиха бажань і замало конкретності* (В. Дрозд); б) *(перев. з дієсл.)* уживається для підсилення висловлюваної думки; неодмінно, обов'язково. *— Про неї — нехай або вб'є її, або вона сама покине його до лиха!* (М. Коцюбинський); в) *(з прикм.)* дуже, надзвичайно. *Саме такою вилеліяв у своїй уяві майбутню дружину. Гарною, до лиха гарною, щоб її красою обпікалися всі* (Ю. Мушкетик); **Доско́чити ли́ха (біди́)** *див.* **доско́чити; Зато́плювати / затопи́ти ли́хо (ро́зум, го́ре, біду́** *і т. ін.)* **в ча́рці (в горі́лці)** *див.* **зато́плювати[2]; З го́рем (з ли́хом) попола́м (на́впіл)** *див.* **попола́м; Іди́ [собі] до чо́рта (до бі́са, до ді́дька, до ли́ха, к бі́су, к чо́рту, під три чорти́** *і т. ін.)* *див.* **іти́; [І] смі́х і го́ре (грі́х, сльо́зи, ли́хо** *і т. ін.)* *див.* **смі́х; (3) Коли́ б (якби́) ті́льки й ли́ха (го́ря, біди́** *і т. ін.)* — уживається для заспокоєння кого-небудь; не варто переживати, перейматися чимось; пусте, дрібниці. *Все це* [переживання] *здалося занадто перебільшеним. — Коли б тільки й горя, — кинув хтось з гурту* (В. Козаченко); *— Якось воно буде. Обійдеться. — Не турбуйтесь, якби тільки й лиха* (з газ.); **Ли́ха прикупи́вши** *див.* **прикупо́вувати; (4) Ли́хо (біда́, лиха́ годи́на) його́ (її́, їх** *і т. ін.)* **зна́є** — невідомо, незрозуміло (перев. про що-небудь неприємне, небажане). *Лиха її година знає, від кого вона тікала та ховалася...* (Панас Мирний); [П а в л у с ь:] *Я сів і почав дожидати хазяїна. Лихо його знає, куди він подівся* (Леся Українка); *Налітають, беруть хлопця.., везуть до Станіслава чи біда го* [його] *знає куда* [куди] (Г. Хоткевич); *Лихо його знає, може, скрізь швендяють польські шпики, і коли вони нас побачать.., — то ми хутко вскочимо в біду* (Олесь Досвітній); *— От дитинка, нехай Бог милує! — почувся голос Антоніни .. — І в кого воно вдалося, лиха година його знає* (О. Довженко); **(5) Ли́хом об зе́млю,** *жарт.* — немає підстав журитися; байдуже. *— Чого мовчиш? — штовхнула вона Макара. — Замислився, наче на місяць задумав летіти. — Тобі що, подоїла своїх корів та лихом об землю* (С. Добровольський); **Ли́хом торгува́ти** *див.* **торгува́ти; (6) Ли́хо несе́ / принесло́** *кого, що, зневажл.* — уживається для вираження незадоволення з приводу небажаної появи кого-, чого-небудь або небажаного руху кудись; іде хтось. *— А, швагерок коханий, ссе! — крикнув Недоварений, здалека запримітивши на ходу Зелепугу. — А яке-то лихо несе тебе до мене, ти, душе жебрацька, а?* (І. Франко); *— Ба й справді, Дзюнику, — встряла Ганця, — куди це нас лихо несе? Лишаймося із Соломоном. Є де жити і Бога хвалити* (Ю. Винничук); **(7) Ли́хо та й го́ді** — уживається для вираження досади, жалю, незадоволення і т. ін.; погано, неприємно. *Ніяк не розбере, що йому товкуєш* [пояснюєш]. *Лихо та й годі!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Мені не спалося; лихо та й годі дожидатись було!* (Марко Вовчок); **Ли́шенько [ли́хо] напа́ло** *див.* **ли́шенько; Набира́тися / набра́тися го́ря (ли́ха)** *див.* **набира́тися; (8) На ли́хо:** а) уживається для вираження шкодування, жалю з якого-небудь приводу; шкода́. *Парубок гарний, чепурний, та на лихо хазяйства в нього зовсім не було* (Б. Грінченко); *На лихо, світив тоді повний місяць* (В. Самійленко); б) *(кому, перев. зі сл.* с о б і) уживається для висловлення незадоволення чим-небудь, співчуття комусь і т. ін. *На лихо собі був* [Нечипір] *такий невеличкий* (Г. Квітка-Основ'яненко); [Ю д а:] *Я пішов шукать того промовця. Та я знайшов його собі на лихо* (Леся Українка); **(9) На якéсь ли́хо,** *зі сл.* з д а т и с я, з г о д и т и с я *і т. ін., фам.* — для чого-небудь, навіщось. *— Боржій, боржій, жінко!.. Докажи, що твоя висока порада на якесь таки лихо здалася. Давай нам якоїнебудь настоянки чи запіканки, тільки такої, щоб і старе помолодшало* (П. Куліш); **Не мину́ти ли́ха (біди́)** *див.* **мина́ти; Не оббере́шся (не обере́шся, не обі́бра́тися** *і т. ін.)* **ли́ха (біди́, кло́поту** *і т. ін.)* *див.* **оббира́тися; Не помина́ти ли-**

хом *(рідше* **лихи́м сло́вом)** *див.* **помина́ти**[1]; **(10) Ох (ой), [мені] ли́хо! <Ой (ох), ли́шенько (ли́шечко) [мені́ (моє́)]!>** — уживається для вираження хвилювання, заклопотаності, страху, відчаю, досади, здивування і т. ін. (перев. в неприємних, небажаних ситуаціях). — *Ох, мені лихо! — аж крикнула Оксана, оглядівшись, — куди ж я оце йду?* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Ох, мені лишенько! — жахнулась Олександра* (М. Коцюбинський); [М и л у ш а:] *Ой лишечко... Не можу ж я без болю Покинуть Київ...* (І. Кочерга); — *Ой, лишенько! — забідкалась мати* (А. Головко); — *Дивись, не здумай любов закрутити! — Ой, лишенько моє! Почав учити* (П. Автомонов); **Помогти́ (допомогти́, зара́дити** *і т. ін.)* **біді́ (го́рю, ли́ху** *і т. ін.)* *див.* **помага́ти; Почо́му (почі́м) ківш (фунт, коре́ць** *і т. ін.)* **ли́ха** *див.* **ківш; Сто лих** *див.* **сто; То́рба ли́ха і мішо́к біди́** *див.* **то́рба; (11) Туди́ до ли́ха!** — уживається для вираження незадоволення, розчарування, здивування, обурення з приводу чого-небудь неприємного, несподіваного і т. ін.; погано. [Х у с а:] *Швидше йди вдягайся.* [Й о г а н н а:] *А маю тільки сю одежу.* [Х у с а:] *Туди до лиха!* (Леся Українка); **Уда́рити (ки́нути) / ударя́ти (ки́дати) ли́хом об зе́млю** *див.* **ударя́ти; (12) [Що] аж ли́хо** — уживається для підсилення характеристики кого-, чого-небудь; дуже добрий або дуже поганий; дуже добре або дуже погано. — *Так говорить* [пан], *що аж лихо! Що мужиків треба й наукам учити, і жалувати, і невідь-що! Десь його мудро дуже навчено!* (Марко Вовчок); **(13) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **на ли́хо** — уживається для вираження незадоволення чим-небудь небажаним, непотрібним і т. ін.; недоречно. *Треба практикуватися, а тут, як на лихо, приїхав Мишанецький* (М. Коцюбинський).

ЛИ́ХО[2], *присл.* 1. Зі злістю, сердито, роздратовано. — *Досить! — Гальванеску лихо гримнув і люто визвірився на Сахно* (Ю. Смолич).

2. Недобре, погано. *Ступосян .. ніччю трясся від холоду в своїх нужденних, лихо накритих халупках* (І. Франко); *Тепер жию* [живу] *лихо, бо тато загніваний, не дає удержання* (В. Стефаник); // *у знач. пред. Поки із ним, при йому* [ньому], *то й нічого, — очі світ бачать; а зостанеться сама — боязко та лихо її* (Марко Вовчок).

ЛИХОВІ́СНИЙ, а, е. Який свідчить про наближення, початок якого-небудь лиха, нещастя. *Щось лиховісне було в гарячім повітрі кав'ярні* (М. Коцюбинський); *Як у давній пісні Шепнули Бондарівні лиховісні, Та мудрі люди: "Дівчино! Втікай!"* (М. Рильський); *То не буря-громовиця скаженіє і лютує, ой, не круки лиховісні небо всіяли хрестами, — то чужинці йдуть ордою* (О. Гуреїв); *З усіх боків людину оточувала невідомість лиховісна і незбагненна* (В. Малик); *Видовище позаду було просто сумне, й, щоб не піддаватися тим лиховісним знакам, Володимир зострожив буланого коня* (І. Білик); // Який виражає лихі, ворожі наміри щодо кого-, чого-небудь. *Мовчазний і похмурий, з блідим нервовим обличчям, він рідко коли підводив очі — чорні, з лиховісним вогником* (М. Коцюбинський); *Дехто вже скоса став поглядати на нього* [Калинку], *й промовлене було лиховісне слово...* (А. Дімаров); — *Вона знов глянула на нього своїми трохи лиховісними очима, аж стало страшно* (П. Загребельний); // Який викликає страх, тривогу. *При місяці оглядали ханський палац, і парк, і оту лиховісну Соколину вежу, куди вкидали дівчат-полонянок* (О. Гончар); * Образно. *Своїм лиховісним крилом війна торкнулася кожної української сім'ї* (з газ.).

ЛИХОВІ́СНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **лиховісний.** *А на ранок прапрадіда було вбито, скарб зник. Лиховісність цієї історії полягає і в тому, що, як переповідає родинна легенда, впродовж багатьох років з підлоги не могли змити криваву пляму* (І. Роздобудько).

ЛИХОВІ́СНО. Присл. до **лиховісний.** *В очах старої щось лиховісно блисло* [блиснуло] (О. Кобилянська); *Його маленькі чорні очі, в яких лиховісно спалахували відблиски вогню, були злі* (В. Малик); *Відшукавши поглядом свого ворога, посміхнувся* [Циган] *лиховісно, мовчки пройшов до групи блатних...* (А. Дімаров); *Говорив* [лейтенант] *тихо, але так лиховісно, що й мертвий здригнеться* (П. Загребельний); *Авіатор явно скипів, .. але втримав себе в руках, тільки лиховісно блимнув на Юрка своїми чорними очима* (Ю. Андрухович).

ЛИХОВО́Д, а, *ч., розм.* Те саме, що **лиходій.** [К о н о н:] *Геть з мого подвір'я!* [Г а в р и л о:] *Це так на дядька?* [К о н о н:] *Ні, .. на лиховода* (М. Кропивницький); *І прийде час, коли ми без тривоги перекуєм на молоти мечі. Коли не буде місця лиховодам в садах життя* (В. Сосюра).

ЛИХОВО́ДИТИ, джу, диш, *недок., рідко.* Те саме, що **лиходіяти.** *У наш час люди навчились лиховодити дуже спритно* (із журн.).

ЛИХОВЩИ́НА *див.* **лихівщи́на.**

ЛИХОДІ́Й, я, *ч.* Той, хто чинить лихо, здатний чинити лихо. [К а р м е л ю к:] *Я ж не лиходій, я ж не звір, я ж не заїдав у світі чужого віку* (С. Васильченко); *Суддя — сутяга, лиходій — Радий без тями Над піснями Вершити суд неправий свій* (І. Світличний); *Цар визнає законом забаг свій; Хто скаже Зевсу в очі: "Лиходій!"?* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра); *Крім зажинок, робили ще й закрутку, щоб рука лиходія і знахаря не могла зіпсувати хліба* (з наук.-попул. літ.); *Прагнення влади і слави, коли починають домінувати в психічній настанові людини, можуть із патріота зробити лиходія* (з публіц. літ.); * Образно. *Зашуміли із лісу осокори: — Зростемо ми до неба скоро. Не страшні нам суховії-лиходії* (Л. Забашта).

ЛИХОДІ́ЙКА, и, *ж.* Жін. до **лиходій.** *Одного разу лиходійці заманулося, аби Марічка взимку принесла свіжої малини* (з легенди); — *Я не лиходійка! — сказала ображена Марина. — Скоріше я собі збавлю віку, аніж комусь іншому* (А. Кащенко); *А вчора зненацька донька спитала: — Чи правда, що зла лиходійка стріляла?* (М. Нагнибіда); *Хворий лев сказав лисиці: — Оленя знайди і до мене у печеру якось приведи. Довгохвоста лиходійка в темний гай пішла* (П. Глазовий); * Образно. — *Отож, холодюга така. Хоч би вже не зима ця лиходійка, хоч би літо* (Ю. Збанацький).

ЛИХОДІ́ЙНИЙ, а, е. Який чинить або приносить із собою лихо. *Люди через те недобрі й лиходійні, що не тямлять нічого, нічого не знають про те, що вчиняють, казав ще Сократ* (І. Нечуй-Левицький); — *Ви маєте нас за лиходійне плем'я* (Д. Міщенко); * Образно. — *Йди звідси, отамане, поки я не наказав одтяти твою лиходійну голову* (Ю. Мушкетик).

ЛИХОДІ́ЙСТВО, а, *с.* Те саме, що **лиходіяння.** *Задумав* [Артемій] *написати до мирового посередника лист про усі писареві .. лиходійства* (І. Нечуй-Левицький); *Пробігла вже і в цих долинах чутка про ті нові страшенні лиходійства*

(Б. Грінченко); — *Скільки у нас є тепер найслабших коней?* — *нетерпляче перебив його Безбородько.* — *Або що?* — *насторожився старий: він завжди нюхом відчував якусь каверзу чи лиходійство* (М. Стельмах); *Треба було післати по залогу — бо ж, сповна вбійниця розуму чи ні, а лиходійство є лиходійство* (О. Забужко); *А ми завтра Романові все чисто перекажемо про твоє лиходійство* (Люко Дашвар).

ЛИХОДІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лиходій.** *О люду ти грішний, народе тяжкої провини, лиходійське насіння, сини-шкідники, ви покинули Господа* (Біблія. Пер. І. Огієнка); // Який виражає лихі, ворожі наміри щодо кого-, чого-небудь. *Голова сліпий на одно око; зате видюче око в нього лиходійське і здалека може примітити гарненьку селянку* (М. Рильський, пер. з тв. М. Гоголя).

ЛИХОДІ́ЯННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лиходіяти.** *Кримінальне середовище змушує людей уникати творити добро, а то й заохочує до лиходіяння* (з наук. літ.); *Робота над картиною "Нескорені" повинна була допомогти добити ненависного ворога і відплатити йому за лиходіяння* (з публіц. літ.); *Ісусе, Ти, що був засуджений наче злодій, захищай мене від усякого ворожого лиходіяння* (з рел.-церк. літ.).

ЛИХОДІ́ЯТИ, ію, ієш, *недок.* Чинити лихо. *Коли ж нема змоги творити доброчиння, треба не лиходіяти і досить із тебе буде* (Валерій Шевчук); *Супостат не завше діє безпосередньо, він може підбурити свої жертви, аби вони лиходіяли так, що провина впаде на праведного* (із журн.); *Піднімуться народи — агресор назавжди втратить свою силу, бо його маленькі анклави вже будуть неспроможними лиходіяти своїм сусідам* (з газ.).

ЛИХОДУ́М'Я, я, *с., поет.* Думки, сповнені недоброзичливості, зла, гніву і т. ін. *Не тримай у цей час* [поки кропиш ліками] *до дівчини лиходум'я, з любов'ю про неї згадуй, ще й помолися, аби полюбила тебе* (Валерій Шевчук).

ЛИХОЛІ́ТНІЙ, я, є. Стос. до лихоліття. *Вірили ми свято, Вірили без міри: І любові-ласці, І бабиній казці. Та припала інша Пора лихолітня: Віру в нас убили* (П. Грабовський); *В ті лихолітні роки тисячі й тисячі козацьких голів падали в ковилу та пирії, якими поросли українські поля* (Ю. Мушкетик); * Образно. *На усе воля Божа, полюбляла казати його матір. А де ж тут, у лихолітньому млині цьому, воля Його?* (В. Дрозд).

ЛИХОЛІ́ТТЯ, я, *с.* Часи тяжкого лиха, бідування народу. *Розказали кобзарі нам Про войни* [війни] *і чвари, Про тяжкеє лихоліття... Про лютії кари, Що ляхи нам завдавали* (Т. Шевченко); *Думаю, що сад наш розцвівся в той день так могутньо за все своє горе, за всі муки, пережиті ним у лихоліття окупації* (О. Гончар); *Мовили, що се Олегове лихоліття минеться, коли у деревській землі виросте Оскольдич — Малко, з яким втекла колись із Києва деревська княгиня Ярка...* (Р. Іванченко); *І от злою волею долі за дві війни та лихоліття по них рід Вербицьких щез* (Ю. Мушкетик); // Лихо, бідування в такі часи. *Знає Господь дні невинних, а їхня спадщина пробуде навіки, за лихоліття не будуть вони посоромлені, і за днів голоду ситими будуть* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Пісня волі, споетизованої, може, в дні лихоліття, чаруючим акордом лунала в серцях молоді, поривала її туди, де ще не чуть кайданів, скованих на людей людьми* (М. Коцюбинський); *Лихоліття перевіряло людей на справжність* (І. Білик); *В каплиці Домагаличівській, котра присвячена була найсвятішій Панні Марії, був завше великий тлум люду. Особливо це стосувалося тої пори, коли загрожували Львову війни і лихоліття* (Ю. Винничук); *Ні тяжке лихоліття, ні втрати друзів і родичів, ані острах за власне життя не погасили та й не остудили в них у грудях полум'я кохання* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛИХОМА́НИТИ, ить, *недок., розм.* 1. *безос.* Про відчуття лихоманки (у 1, 2 знач.). *Знову вдягнув кожуха. Зимно!.. Аж лихоманить...* (Василь Шевчук); *Зараз він думав, що його лихоманить од застуди* (Ю. Мушкетик); — *Три дні лежала. Думала — помру. Лихоманило, нудило, вивертало* (Люко Дашвар); // Про відчуття нервового дрожу внаслідок надмірного хвилювання, страху і т. ін. *Він ще довго не міг заспокоїтися, чуючи, як його дедалі сильніше лихоманить* (Е. Андієвська); *І від страху, що приріжуть, його почало дрібно лихоманити* (Ю. Логвин); // Про відчуття дрожу від морозу, холоду і т. ін. — *Якось прохолодно... Мене лихоманить...* (О. Бердник).

2. *кого, що, перен.* Приводити в збуджений стан; дуже хвилювати (у 3 знач.). *Це так йому колись говорив Оникій Безбородько, якого аж лихоманила злоба до більшовиків* (М. Стельмах); // *безос. Адже всю осінь місто лихоманило, трясло* (В. Малик); *За пороги втікали міщани, реєстрові козаки, всі ті, хто донедавна був бидлом і хлопом, ставали товаришами по зброї. Україна клекотіла, Україну лихоманило...* (В. Чемерис).

3. *що, перен.* Порушувати нормальний ритм роботи, життя, існування (підприємства, установи, механізму і т. ін.). *Навіть сторож дід Павло — На електровозі!.. Лихоманить шахту "Біс" Штурмова гарячка!* (С. Олійник); // *безос.* Хитати, трусити, кидати в різні боки. *Тур відстрілювався, не знаючи, в який бік відстрілюватися. Автомат лихоманило в його руках* (Б. Харчук); *Реформи буксують, енергетику лихоманить, віце-прем'єра от-от посадять* (Л. Костенко).

ЛИХОМА́НКА, и, *ж.* 1. *розм.* Те саме, що **гаря́чка** 1. *Іван відчув щось схоже на лихоманку, дрож бив його короткими конвульсіями, затихав десь у ногах...* (Ю. Мушкетик); *Коронний кутається в шубу, ближче підсідає до каміна. Знову приступ лихоманки...* (В. Чемерис); *Нетривалість лихоманки (від 2 до 4–5 днів) і швидке поширення інфекції — характерні ознаки грипу* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Ще одна "згадка" із запашком божевілля: я йду однією з центральних вулиць міста, свідомість ніби в лихоманці, важко зберігати контроль* (Любко Дереш).

2. Інфекційне захворювання людини різної етіології, під час якого періодично то підвищується, то знижується температура тіла; малярія. *Скомпрометована тіньовими угодами та неспроможністю дати раду складним кліматичним умовам робіт (від лихоманки загинуло понад 22 тис. робітників) французька Компанія Панамського каналу в 1887 р. збанкрутіла* (з наук. літ.); * Образно. *Трясеться в лихоманці кулемет* (І. Гончаренко); *Життя — це якась лихоманка матерії* (із журн.); * У порівн. *Страйки, справді, трусили зараз Києвом, як лихоманка* (Ю. Смолич).

3. *чого, перен.* Метушливо гарячкова діяльність у якій-небудь галузі. *Той, кому доводилось брати участь або хоч спостерігати велику лихоманку наступу, пам'ятає, як швидко летить час в останню ніч* (Ю. Яновський); *Лихоманка іспитів і заліків почала спадати, і поступово порожніли кімнати гуртожитків* (Н. Рибак); *І знову затрусилося село в заготівельній лихоманці* (А. Дімаров); // Період надзви-

чайних (руйнівних, визначальних і т. ін.) подій, коли процеси розвиваються надзвичайно швидко. *Кінець Санкт-Петербургу, химерній в осінніх туманах примарі грізної Імперії. Збожеволівши від сплiну, він сам себе з'їв, закрутившися востаннє в шаленому танку воєнної лихоманки...* (Д. Бузько).

△ **Сінна́ пропа́сниця** *(розм.* **лихома́нка)** *див.* **пропа́сниця; Тропі́чна пропа́сниця** *(розм.* **лихома́нка)** *див.* **пропа́сниця.**

◊ **Пропа́сниця (тря́сця, лихома́нка) тру́сить (трясе́, ті́пає, б'є** *і т. ін.)* *див.* **пропа́сниця; (1) [Як (мов, ні́би** *і т. ін.)*] **лихома́нка б'є** *кого:* а) хто-небудь тремтить, здригається і т. ін. *Крик, лемент заходив по двору, і кого минула та лиха година — стояв як з хреста знятий, дрижаки їв, лихоманка його била, і хто там побував — то як рак червоний стояв, заплаканий* (Панас Мирний); б) *(зі сл.* т р у с и т и с я, т р е м т і т и *і т. ін.)* дуже погано кому-небудь. *Ускочила* [Оксана] *у хату... блідна* [бліда], *труситься, мов лихоманка її б'є...* (Г. Квітка-Основ'яненко); **(2) [Як (мов, ні́би** *і т. ін.)*] **лихома́нка стрепену́ла (взяла́)** *кого* — хто-небудь відчув холод, здригнувся, затремтів; комусь раптом стало моторошно, страшно і т. ін. *Мов лихоманка стрепенула Василя; поблід, як полотно, та аж руками схопивсь за коляску* (Г. Квітка-Основ'яненко); **(3) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **у лихома́нці:** а) *(зі сл.* т р у с и т и с я, т р е м т і т и *і т. ін.)* дуже, сильно. *А далі як затруситься* [Халявський], *неначе у лихоманці* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Вона забилась у самий куток печі; трусилася як в лихоманці* (Панас Мирний); *Староста тіпався як у лихоманці* (Яків Баш); *Як у лихоманці тряслись йому руки, коли витягав із скрині, мов крадене, жінчине полотно й намотував сувої собі на шию* (Б. Антоненко-Давидович); *Гострі, ще не оформлені плечі тремтіли, мов у лихоманці* (М. Руденко); б) *(зі сл.* ж и т и, б у т и *і т. ін.)* у постійній тривозі; неспокійно. *Жили, як у лихоманці* (з газ.).

ЛИХОМА́НКОВИЙ, а, е. 1. Стос. до лихоманки (у 1 знач.); який буває під час лихоманки. *Очі йому світилися з лихоманковим полиском* (В. Барка); *Вражало в ній хворобливе жовте лице і злякані сухі очі з лихоманковим блиском* (Григорій Тютюнник); *Тільки блідий, з лихоманковим поглядом чорних очей баптист, насупивши густі брови, дивився під ноги* (О. Бердник); *Ярополк дивився на те запекле змагання й відчував, що дрібно тремтить усім тілом, наче в пропасниці або лихоманковому жару* (І. Білик).

2. *перен.* Надто збуджений, нервовий, неспокійний. *Раміро втратив властиву йому твердість і впевненість, він горів якимсь нездоровим лихоманковим вогнем, неспокійним і тривожним* (В. Владко); *Тоня сама не своя від хвилювання, її охоплює лихоманкове збудження, проймає дрож* (О. Гончар); *Чи не примарилось йому в лихоманковому сні радісне народження сина і все те, що він вимріяв, вистраждав, випестив у серці, поки хлопченя бігало біля його ніг?* (Ю. Бедзик).

3. *перен.* Надзвичайно квапливий, поспішний (про дії, працю і т. ін.). *"За півтори години далеко не втечеш, Андрію", — думалося* [Михайлові] *в лихоманковому темпі гонитви* (Іван Ле); *Вони стояли мовчки, .. аж поки знизу почулося лихоманкове перестрибування по сходах* (П. Загребельний).

ЛИХОМА́НКОВО. Присл. до **лихома́нковий.** *Ми мовчимо. Я тисну йому руку. Моя рука лихоманково гаряча* (В. Домонтович); *"Тільки була б зачинена брама!.. Тільки була б зачинена...", — настирливо думав Бойко, і йому в грудях лихоманково починало стукотіти серце* (Гео Шкурупій); *Двері враз залящали, неначе гопелем лихоманково трусить неспокій* (М. Бажан); *Василь застогнав, переборюючи слабість, підійшов до перископів аналітично-дослідних машин. Кілька хвилин лихоманково спостерігав за результатами, які давали автомати* (О. Бердник); — *Пане гетьмане! — зашепотів Захарко лихоманково* (П. Загребельний); *Лихоманково роздумувала* [Єфанда]*: королівського роду жона увіллє нову снагу в тіло її сина* (Р. Іванченко); *Видно в бінокль, як лихоманково рубають його матроси швартови* (О. Гончар).

ЛИХОМА́ННИЙ, а, е. Те саме, що **лихома́нковий.** *Все, що відбувалось потім, здавалося царевичеві хворобливими нічницями, важким лихоманним сном* (І. Білик); *Я першим ступав за поріг, присвічував сірничиною, чи не чаїться лихоманна душа* (Є. Пашковський); *Скорботним зойком зустріну тебе, Лиховісний крик, лихоманний плач, Маріандінське голосіння, Тужбу многослізну вчуєш!* (А. Содомора, пер. з тв. Есхіла); // *у знач. ім.* **лихома́нний,** ного, *ч.;* **лихома́нна,** ної, *ж.;* **лихома́нне,** ного, *с.* Хворий (хвора, хворе) на лихоманку (у 1 знач.). * У порівн. *Воздвигнуті взимку, бо літо там* [у Петербурзі] *вельми коротке, кам'яниці, коли повз них проїжджав віз, трусилися, неначе лихоманні* (Ю. Мушкетик).

ЛИХОМА́ННО. Присл. до **лихома́нний.** *Бідний нездужав вимовити пу-пу-пусти, стріпував правицею, лихоманно тремтів од плеча* (Є. Пашковський); *Пригнувшись, наче соромлячись свого зросту, поліцай лихоманно дріботів до лісу* (М. Стельмах); *У цей час за тісними запилюженими лаштунками розлючена провидиця-ясновидиця лихоманно виплутувалась із "білих риз"* (Г. Тарасюк).

ЛИХОМО́ВИТИ, влю, виш; *мн.* лихомо́влять; *недок., рідко.* Те саме, що **лихосло́вити.** — *Так, панотче, — одповів сер Чаппеллетто, — лихомовив я на ближнього* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛИХОМО́ВНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **лихослі́вний.** [Х о р:] *Мовчи, мовчи! .. Лихомовна ти! Із тих огидних, однозубих Уст які ж то ллються речі З гирла отого страшного!* (І. Франко, пер. з тв. Й.-В. Гете).

2. Який містить звістки, що знеславлюють кого-небудь; пройнятий злом, недоброзичливістю і т. ін. [Д е м е т р і й:] *Жаль, що сам Підтверджує плітки він лихомовні, Які сягнули Рима* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЛИХОМО́ВСТВО, а, *с., рідко.* Те саме, що **лихослі́в'я.** *Отож бо, я хочу, щоб молодші заміж виходили, родили дітей, домом рядили, не давали противникові ані жадного поводу* [жодного приводу] *для лихомовства* (Біблія. Пер. І. Огієнка); — *За мудрість соняху зрізали голову. — А далі без лихомовства заговорив до Оксани: — А ще, дівчино, твій гість неодмінно хоче всім виорати щастя. Не більше і не менше!* (М. Стельмах); *Не любила* [Марія] *Вірку за паскудний характер і лихомовство* (Ю. Щербак).

ЛИХОСЛІ́ВНИЙ, а, е. Стос. до лихослів'я. *Побачивши, що тут йому не світить, відійшов* [чоловік] *від лихослівних дівчат* (В. Гжицький); *Старшокласники, які самі активно лихословлять, часто-густо є адресатами лихослівних висловлювань* (із журн.).

ЛИХОСЛІ́ВНИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **лихосло́в.** *Заподіюючи зло навколишнім, лихослівник може не знати, що*

найбільшу шкоду він завдає собі й своїм нащадкам (з рел.-церк. літ.).

ЛИХОСЛІ́В'Я, я, *с.* 1. Дія за знач. **лихосло́вити.** *Андрон Кос, мастак, поет у лихослів'ї, як і його батько Кузька, застрочив, наче з кулемета* (Б. Харчук); *Хлопці стали популяризувати українські лайки. Всіх охопила пошесть лихослів'я* (Р. Андріяшик); *Ні, у таких, як я, людей простих, менше спокус, та й ті невеликі: марнотратство, чи блуд, чи лихослів'я* (Г. Пагутяк).

2. Лайливі, соромітні слова й вислови; ненормативна (обсценна) лексика й фразеологія. *Ще деякий час наглядач полоскав в'язнів у бурхливім потоці лихослів'я, але француз не звертав на нього ніякої уваги* (О. Бердник); *Очевидно, стольник ще й постарався (а він з натхненням лаявся на всі заставки), чи лихослів'я подіяло, але стрільці жвавіше заметушилися* (В. Чемерис); // Грубі, недоброзичливі, в'їдливі слова й вислови. *Він назвав її дурною бабою, .. і Мокрина, яка звикла до лихослів'я чоловіка, взяла батога, стьобнула ним спочатку чоловіка, а потім повела коні* (М. Стельмах); * Образно. *Михайло зміряв його холодним поглядом, зиркнув тривожно на почорнілого від поту й сонця друга, що заховався у цій дрімучій пущі од лихослів'я світу* (Валерій Шевчук).

ЛИХОСЛО́В, а, *ч.* Той, хто лихословить. *У розмовах* [Підситочок] *ввічливий і не лихослов* (Григорій Тютюнник); *Лихослов отруює духовну атмосферу навколо себе* (з рел.-церк. літ.).

ЛИХОСЛО́ВИТИ, влю, виш; *мн.* лихосло́влять; *недок.* 1. Уживати грубі, дошкульні слова й вислови щодо кого-небудь. *Олеся заговорила, неначе воскресла: пригадала Вільшаницю, варенуху-ведмедя, лихословила й сміялась з Онисі* (І. Нечуй-Левицький); *Тато говів всі говіння, в свято не робив, не лихословив, ворогів не наживав* (М. Матіос).

2. Уживати лайливі, соромітні слова. *Лаявся він бридко, сороміцьки, люто. Спершу лихословив на адресу Сагайдака, а потім накинувся на Юрка* (С. Добровольський); *Як він брудно лаявся! Ніхто при мені не дозволяв собі так лихословити!* (В. Малик); *Досі я гордився ним, бо не раз чув, як інші батьки, здавалося б, без особливих причин лихословили, а щоб мій батько...* (П. Запаренко).

3. *кого, що.* Лаяти кого-, що-небудь, ображати когось. *Бога не будеш лихословити, а начальника в народі твоїм не будеш проклинати* (Біблія. Пер. І. Огієнка); [М а р у с я:] *Кинув на посміх людям!.. Ще й лихословиш мене та гордуєш перед усіма, що звів з ума!* (М. Кропивницький); *Адже ми беззубі: нас лихословлять, а ми благословляємо, нас переслідують — ми терпимо, нас лають — ми молимося, ми стали як сміття для світу, як ті покидьки!* (Р. Іваничук); // Говорити про кого-небудь злісно, недоброзичливо; зневажливо, обмовляти. *І прибуває тоді до тебе воєвода чи тіун і доповідає, що Харько з Вовчої Пущі, який має число таке й отаке, лихословив про всеблагого князя нашого* (П. Загребельний); *Нині тільки про нього* [Загатного] *й лихословлять* (В. Дрозд).

ЛІ́ЦАР, я, *ч.* 1. *іст.* Середньовічний дворянський титул в Європі, а також людина, що мала цей титул; рицар. *Зібрав він лицарів своїх, Все горде-пишне панство, Щоб то шотландський вільний люд Забрати у підданство* (Леся Українка); *То ми лише уявляємо середньовічних лицарів та кавалерів вишуканими і манірними* (О. Бердник); *Думаю, що й найбезстрашніший середньовічний лицар, у всіх своїх обладунках, якби опинився тепер десь на перехресті сучасного мегаполіса, то брязнувся б, непритомний, на проїжджій частині від того шуму, гуркоту й миготіння, і викидних газів* (Л. Костенко); * У порівн. *Він* [граф] *був як казковий лицар, і одяг йому було всипано діамантами* (М. Хвильовий); *Він почував себе, як той середньовічний лицар, що через усе життя своє шукав свого лютого ворога з мечем у руці, і, коли знайшов того ворога, заснулого й незбройного, під деревом, у нього не піднялася рука замахнути мечем* (М. Йогансен); // Воїн з важким озброєнням і спорядженням. *На верблюдах сиділи лицарі, убрані в золоті шлики й панцирі* (І. Нечуй-Левицький); *І йшла вона, оточена своїми спасителями, на батьківський хутір, немов та царівна, що її лицарі хоробрі від лютого змія відбили* (Б. Лепкий); *Це колись .. лицарі .. одне одного списами за дам штрикали, а тепер якби хто за дівчину побився — сама дурнем назвала б* (В. Підмогильний); *У християнському іконописі Св. Юрій зображується лицарем на білому коні зі списом у руках* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *На зелених горах гордий Київ розцвів, ніби лицар у панцир закутий* (В. Сосюра).

2. *іст.* Вільний козак-запорожець, якому властиві козацька доблесть і воєнне мистецтво. *Громада вибрала гетьмана — Преславного Лободу Івана, Лицаря старого* (Т. Шевченко); *Все тіло цього козацького лицаря було вже порубцьоване, немов помережане, ворожими шаблями й списами* (А. Кащенко); — *Коли я маю виступати сватом, то хіба у моїй рідній козацькій одежі: в кунтушу, сап'янцях та при шаблі, як це козакові, лицареві пристоїть* [годиться] (А. Чайковський); *В крові рубається Мазепа, Навколо все немов пожар... І лицарі чубаті степу Все дужче тиснуть на татар* (В. Сосюра); *Народ героїзував запорожців, представляючи їх у легендах як непереможних і мудрих лицарів, патріотів рідної землі* (з наук.-попул. літ.); *У 1576 р. українське козацтво добилося передачі Трахтемирівського монастиря під шпиталь для поранених та одиноких у старості лицарів* (із журн.); * У порівн. — *Постоїмо ж до краю, братці, за віру і вмремо, як лицарі, чесно!* — *покрикнув Вернидуб, ухопившись за міцний держак* (М. Старицький).

3. *перен.* Самовідданий, благородний захисник кого-, чого-небудь. *У тій прогулянці пань по околиці від мужчин, як лицар і оборонець слабшого полу* [статі], *асистував Адам Б.* (Н. Кобринська); *Кажуть, знав Самуся дуже добре Сам славетний лицар Кармелюк* (С. Крижанівський); * У порівн. *Юнаки билися, як справжні лицарі, як герої* (І. Багряний); // *чого.* Людина, яка самовіддано служить певній справі, віддається їй. *Він просто не чує тебе, якщо тільки твої слова не про силос, не про вовну... Він, сказати б, лицар силосу і жертва його* (О. Гончар); *Саме тут .. згодом кине якір наш лицар фрази та ідей Сідалковський* (О. Чорногуз); *Незабутній Дмитро Білоус, лицар українського слова, не вірив би, що в час волі, в його 90-річчя, зазнає загроз у святая святих — в освіті — державний статус рідної мови* (з газ.).

4. *перен., розм.* Вихована, підкреслено чемна людина. [Н а т а ш а:] *І навіщо такі люди на світ родяться? Черстві, скупі, боягузи.* [О л ь г а:] *А ти хочеш, щоб усі лицарями були?* (М. Зарудний); // Про того, до кого мають або хто має до кого-небудь сердечну прихильність. *Цю особливу прихильність до Соломії помічав не тільки Остап, а всі, і лиш висміювали бідного коротконогого лицаря* (М. Коцюбин-

ський); * У порівн. *Кіт Ковелько слідкував за нею* [бабусею Одаркою], *як щирий лицар* (В. Підмогильний).

◊ **(1) Ли́цар без стра́ху́ і доко́ру** *(рідше* **дога́ни)** **<Ли́цар без дога́ни й стра́ху́>,** *книжн.* — людина великої сили волі і високих моральних якостей. *Ми лицарі всі без догани й страху, Ми в серці ховали не марну пиху, цноти, що зрощує слава* (Леся Українка); *А для моєї Ліди Кирило Петрович просто ідеал, лицар без страху і докору* (О. Гончар); **(2) Ли́цар печа́льного (сумно́го) о́бразу,** *книжн.* — наївна людина, пустий мрійник, що нагадує відомого літературного персонажа. *Що він мав на увазі? Що довга вона та худа, як лицар печального образу? Чи вважає, що самостійне життя своє вона починає боротьбою з вітряками?* (О. Гончар); — *Той, під кого ви хочете спрацювати, був лицарем сумного образу тому, що багато страждав, мало їв і невпинно думав про даму серця* (Ю. Мушкетик); **(3) Ли́цар се́рця** *чийого, жарт.* — об'єкт кохання; коханий чоловік. [С е м е н:] *І, може, Надійка знайшла вже лицаря свого серця?* (З. Мороз).

ЛИ́ЦА́РСТВО, а, *с.* 1. Збірн. до **ли́цар.** *Співай нам, дідусю, про славне лицарство, Що водить, бувало, хоробрі полки* (П. Куліш); *Король Едвард не сподівавсь Шотландського повстання, Його лицарство розійшлось Уже на спочивання* (Леся Українка); *Хіба одні вуличники, що валялися по заріnках, слухали ще барабанщика, як бив у барабан і об'ясняв* [пояснював], *що вельмидостойний чужинець, посол німецького владики, шукає наемного* [найманого] *лицарства до хрестоносного походу* (К. Гриневичева); *А скільки там панства, магнатів, лицарства!..* (Н. Королева); *На старих, бризками сивої піни окутаних Дніпрових порогах спочиває слава древнього козацького лицарства* (В. Собко); *Любительська кіноплівка Берестецького збереже й для наступних правопорушницьких поколінь славетну подію цього дня, напружений турнір шкільного лицарства* (О. Гончар); * У порівн. *Вмирала стара форма, як лицарство, як запорожці. По таємних лабіринтах мистецтва вітер із незнаного краю* (М. Хвильовий).

2. Діяльність, поведінка, звички й манери лицаря. *Лицарські повинності гірше* [від] *ярма, ти скинуть їх хочеш тепер, та дарма! У кров переходить лицарство!* (Леся Українка); *Запорозьке товариство, пригадуючи правдиву душу, завзяття й лицарство свого старого кошового отамана, поховало його урочисто з мушкетною та гарматною пальбою* (А. Кащенко); — *Ну, де тепер нам до того лицарства,* — *обізвалась Корківська.* — *Лицарство тепер зовсім вийшло з моди* (М. Івченко); *Рано вмерла в Юрка сентиментальна дитяча уява про лицарство* (В. Козаченко); — *А твій шарм, ніжність, лицарство де поділися? — з болем запитала жінка* (О. Бердник).

ЛИ́ЦА́РСЬКИЙ, а, е. 1. *іст.* Стос. до лицаря (у 1, 2 знач.). *У дитячі любі роки, Коли так душа бажала Надзвичайного, дивного, Я любила вік лицарський* (Леся Українка); *Годі, вовці-сіроманці* [вовки-сіроманці], *Труп лицарський рвати* (П. Куліш); *Так ото як ми виїхали, лицарським звичаєм, до тієї валки...* (Д. Мордовець); — *Страхиня над'їхав, — грізним словом визиває турчина на лицарський герць* (І. Франко); — *Благослови, мати, дітей своїх! — сказав Бульба .. — Моли Бога, щоб воювали хоробро, щоб боронили честь лицарську* (О. Довженко); *"Козаки" — назва войовничого, лицарського елементу нашого народу...* (О. Бердник).

2. *перен.* Притаманний лицарю (у 3, 4 знач.). [Я л и н а:] *Прости ж мене за те, що горе тобі причинила і чесній лицарській душі твоїй несамохіть уразу тяжкую зробила* (І. Карпенко-Карий); *На кожний лист вона уперто допоминалась одповіді, довгої, палкої, повної неземних почувань і лицарського духу* (М. Коцюбинський); *Ріхтер своїм лицарським ставленням до музики навчив виконавців працювати й думати* (із журн.).

ЛИ́ЦА́РСЬКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **ли́царський** 2; лицарство (у 2 знач.). *А решта діл Аси та вся лицарськість його, і все, що він зробив був, і міста, які побудував, ось вони написані в Книзі Хроніки Юдиних царів* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Ти побачиш, як вони стануть величатися, що Хмельницький не з доброї волі не взяв города, а лише лицарськість оборонців та чудеса католицьких святих не дали йому того зробити* (А. Чайковський); *Сьогодні чую, що не знайду без Ігора* [Ігоря] *щастя. Марку, вірю в твою шляхетність, лицарськість, накінець у твою приязнь для нього й любов до мене* (Б.-І. Антонич); — *Пане мій, — сказала вона, — чини зі мною так, як тобі здасться кращим для честі твоєї і спокою; я буду всім задоволена, бо знаю, що я їх не варта і не гідна тої шани, до якої ти підніс мене своєю лицарськістю* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛИЦАРЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лицарюва́ти.** *Там, де конкуренція, там, швидше за все, немає місця для лицарювання, виникає справжня боротьба* (із журн.); *Будь-яке лицарювання Голубятникова в романі є нічим іншим, як цинічною формою офіцерської поведінки* (із журн.).

ЛИЦАРЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок.* Жити й діяти як лицар. *Якщо королі християнські так королюють, як сей лицар лицарює, то не здоліє султан вавилонський і одному одсіч дати, не то що всім, які проти нього лаштуються!* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *А який же враг посилав на Запорожже* [Запорожжя], *як, по розгромі ляхів, усякому було вільно займати займанщину? Ні, ось підем лицарювати!* (П. Куліш); *А князь тоді: "Хто каже се? Пошлю його до хати, Хай вівці й барани пасе, Не варт лицарювати"* (Б. Лепкий).

ЛИЦЕ́, я́; *мн.* ли́ця, лиць; *с.* 1. Те саме, що **обли́ччя** 1. *Перемінилась і Параска: лице її подовшало, хоч краска ще грала на йому* [ньому] (Панас Мирний); *Вона* [Килина] *провела тремтячою рукою по дуже блідому лиці й напружено задумалась* (В. Винниченко); *Але Гальшка була непотішна, сиділа на ліжку лицем до стіни і не хотіла нічого їсти* (І. Крип'якевич); *Жита буйні, хвилясті... Ось із них визирнуло рожеве лице й сині очі* (А. Головко); *Можна було дивитися на це лице й почувати, як на ньому відпочиває твій зір і думка* (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. *Сонце нахилило своє золото-червоне повне лице на самі вершини гір* (І. Франко); *Сумно восени дивитися в помарніле лице природи* (із журн.); * У порівн. *Я .. завзято взяв їсти суху, як старе лице, поморщену булку* (Б. Лепкий); // Обличчя як ознака зовнішнього вигляду людини. *З воріт виходять люди... о, скільки, скільки тут знайомих милих лиць!* (В. Сосюра); *Та все знайомі лиця — двійко бородатих виснажених чоловіків і баба у червоній плетеній шапці, драних спортивних штанях, картатому пальті, надто легкому для негоди* (Люко Дашвар); // Обличчя як ознака стану або настрою людини. *Проминали знайомі задихані лиця, хтось із товаришок і товаришів студентів зупиняв її й щось говорив, а вона тільки усмі-*

халась і всіх кликала "туди" (В. Винниченко); *Вони йшли до нас самі, чоловіки й жінки, з мученицькими після концтабірних страждань лицями, в збереженому їхніми рідними зашироkому для їхніх дистрофічних тіл одязі* (П. Загребельний); *Лице чародія було радісно здивоване* (Ю. Логвин); *Чимчич давно вже повернувся, і на його вдоволеному лиці було написано, що він чекає похвали за виконане завдання* (С. Андрухович).

2. Верхній, зовнішній бік предмета; протилежне спід. — *Чи це воно на лице, чи, мабуть, навиворіт? — питала Онися, придивляючись до матерії* (І. Нечуй-Левицький); *Низь — техніка вишивання, коли візерунок прокладається чорною або червоною ниткою зі споду, а потім вишивка виконується рештою кольорів — з лиця* (з наук. літ.); // *перен.* Оригінал чого-небудь. *В історії української поезії XIX віку ми маємо багато прикладів того, як твори високого стилю переказувалися в стилі "низькім" і як "лицювання з грецького (взагалі не наського) лиця на козацький виворіт"* (М. Зеров).

3. *тільки мн.* Щоки *(див.* **щока́** 1). *Я чую, що мої лиця присохли до вилиць, очі сухі і не змигнуть, наче хто вставив їх у рогову оправу* (М. Коцюбинський); *Дід Макар був чоловік тихий, богобоязливий, а Танька з червоним, як буряк, носом і з червоними, хоч уже поморщеними, лицями була жінка непосидюща* (Т. Бордуляк); *Очі його* [учителя] *оживлювалися, запалі лиця виповнювалися і наливалися кров'ю* (Б. Лепкий); *Витерши щільно поголені й рожеві з легкого морозцю лиця, пройшов* [Степан Петрович] *до їдальні...* (В. Винниченко).

Зіткну́тися лице́ (лице́м) в лице́ *див.* **стика́тися; Прийти́ся до лиця́** *див.* **прихо́дитися.**

○ **(1) На лице́ (обли́ччя) <З лиця́ (обли́ччя)>,** *у знач. присл., рідко* — на вигляд (про людину). *На лице я здаюсь далеко здоровшою, енергія, як часом, то нормальна* (Леся Українка); *Любка Івашкові, а Івашко Любці здавалися сірими на обличчя, — чи то від безсоння, чи хвилювання, чи від сірого ранкового світла* (В. Винниченко); *Хоч з обличчя видавався ще зовсім дитиною, цей молодик, кажуть, знав навіть французьку мову й перекладав з неї на українську* (Б. Антоненко-Давидович); *Це був гарний з обличчя, високий, статурний юнак* (Р. Андріяшик); *Висока, худа й темна з лиця його Параска, наче вихльостаний дощами одвірок* (В. Дрозд).

◊ **[Аж] кров ки́нулася до обли́ччя (в обли́ччя, в лице́** *і т. ін.) див.* **кров; [Аж] міни́тися / переміни́тися в лиці (на лиці, на обли́ччі** *і т. ін.) див.* **міни́тися; Би́ти в лице́** *див.* **би́ти; (2) До лиця́** *кому:* а) *(що)* личить, пасує що-небудь комусь (про одяг, предмети туалету і т. ін.); гарно в чомусь, із чимсь. *Та Парасці великі срібні сережки і до лиця були* (з переказу); *Улька наділа на Гриця бриля і зазначила, що він хлопцеві до лиця* (С. Добровольський); *Зачіска і хустка. Щоб усе їм* [жінкам] *— до лиця* (С. Олійник); б) *(без дод.)* красивий, підходить для кого-небудь. *Марина в платті до лиця. Плаття коротке з корсажем, білий хвартух* [фартух], *пов'язана платком, колір до лиця* (І. Карпенко-Карий); в) додає що-небудь до зовнішнього вигляду когось, несподівано прикрашаючи його. [Т е т я н а:] *І той рубець у другого* [іншого] *б був ґанджею, у нього ж він красою служить і до лиця, як лицарю, йому!..* (І. Карпенко-Карий); *Вона поглянула з суворістю знавця (суворість їй була так само до лиця)* (М. Рильський); г) відповідає чиєму-небудь характерові, становищу і т. ін.; підходить. — *Не вдавайте з себе поета! Се вам дуже не до лиця* (І. Франко); *Та нам не до лиця забобони!* (Ю. Яновський); ґ) *(хто)* хто-небудь підходить на вигляд комусь. *Молодий нареченій до лиця, такий же гарний* (з газ.); д) *(з ким)* гарно кому-небудь із кимсь. *Сам бачить — Ганні до лиця все ж з парубком високим* (П. Дорошко); е) *(перев. з інфін.)* варто, годиться. *Плакати було пізно та й не до лиця такій, як він, людині* (Л. Первомайський); *Вони докоряли йому, говорили, що йому не до лиця губитися перед труднощами* (Григорій Тютюнник); *То що вже говорити про купця? Йому сидіти геть не до лиця* (Л. Костенко); **(3) З кам'яни́м лице́м (обли́ччям),** *з дієсл.* — дуже серйозно, суворо і т. ін. *Пройшла рота солдат з кам'яними обличчями і штиками на плечах* (В. Винниченко); — *Я прошу не перебивати мене, панове, — з незмінним кам'яним лицем продовжував генерал* (Ю. Бедзик); **(4) З лиця́ землі́,** *зі сл.* з н и к а т и, щ е з н у т и *і т. ін.* — назавжди, зовсім, безслідно, повністю. *Без мови немає народу. Він зникає з лиця землі, як древні ацтеки* (П. Загребельний); *Чума, віспа, холера... Від їхніх ударів гинули цивілізації, розвалювалися імперії, зникали з лиця землі цілі народи* (із журн.); **Зміта́ти (стира́ти) / змести́ (сте́рти, зіте́рти) з [лиця́] землі́** *див.* **зміта́ти; (5) З яки́м лице́м,** *з дієсл.* — уживається для вираження почуття сорому, незручності, ніяковості і т. ін.; як. [Ж и р о н д и с т:] *З яким лицем я буду завтра їхать на гільйотину? Сором всій Жиронді .. буде* (Леся Українка); **Кров залива́є / залила́ обли́ччя (лице́)** *див.* **кров; Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́)** *див.* **кров; (6) Лице́м в** *кого* — схожий з ким-небудь рисами обличчя. *Микола був русявим, симпатичним хлопцем. Лицем в матір, статурою в батька і діда — міцний, дужий* (В. Козаченко); **(7) Лице́м в лице́ (до лиця́) <Лице́ в лице́> <Обли́ччя до обли́ччя>,** *перев. з дієсл.* — дуже близько, упритул, віч-на-віч і т. ін. *Я .. йду просто на нього, лице в лице* (М. Коцюбинський); *Він мав рацію бажати зустрічі лицем до лиця* (В. Винниченко); *Сана була дуже обурена підступністю шпигуна. І я вирішив зсадити її з хмар на землю та зштовхнути лицем до лиця з справжньою дійсністю* (Ю. Збанацький); *Черниш ніколи й не думав, що він так спокійно сприйме першу зустріч з ворогом лицем в лице* (О. Гончар); *Підійшов* [Іван] *до дверей і обличчя до обличчя зіткнувся з куховаркою* (Б. Левін); *Вона обернулася. Колючі сірі очі були зовсім поруч. Задиханий, напівбосий, я стояв, не знаючи, що сказати. Ми стояли так обличчя до обличчя добрих півхвилини* (В. Лис); **(8) Лице́ (обли́ччя) гори́ть ([аж] паши́ть):** а) *(чиє, у кого і без дод.)* хто-небудь почервонів від якихось почуттів (сорому, гніву, нервового збудження і т. ін.). *У Галі лице горіло .. Василь, прижмурившись, прикро подивився. — Де це ти так розпалилася?* (Панас Мирний); *Хоч лице її горіло від сорому, серце радісно тріпало в грудях* (М. Коцюбинський); *Зачує кроки Юхимові.., тоді кинеться враз, лице її заливає кров — аж пашить лице* (А. Головко); б) *(чим)* чий-небудь вигляд виражає якісь почуття, переживання і т. ін. *То говорив Грицько... Очі в нього грали, лице радістю пашіло* (Панас Мирний); *Від співу дівчина зашарілася, обличчя її пашіло пристрастю, вогнем* (В. Минко); *Лице її горітиме іншими хвилюваннями: тут! Все сталося тут* (О. Гончар); **Лиця́ нема́ (нема́є, не зна́ти, не було́) / не ста́ло** *див.* **нема́; Ма́ти своє́ обли́ччя (лице́)** *див.* **ма́ти**[2]**; (9) На одне́ лице́ (обли́ччя)** —

такі, що майже нічим не відрізняються; дуже схожі, однакові. *Добриня намагався впізнати кого-небудь із своїх, але впізнати не міг — ні чоловіків, ні жінок, ні дівчат. Всі вони здалеку здавалися на одне лице* (В. Малик); *До загону пристало відразу троє рідних братів Момотів та ще четверо їхніх двоюрідних і троюрідних братусів .. Усі семеро були майже на одне лице — кругловиді, смагляві, з качиними носами...* (В. Шкляр); *Коли я був зовсім малий, то всі дорослі здавались мені на одне обличчя* (Г. Усач); *Знизу підіймалися чоловіки, так само одягнені в різну за часом одежу, але на одне обличчя* (Валерій Шевчук); *Поміж істинними поетами не існує різниць вікових і рангових, існує лише одвічна різниця між поетами хорошими й різними, і між віршарями сірими й на одне лице* (з газ.); **Не зна́ти лиця́ (облúччя)** *див.* **зна́ти; Не могти́ наверну́ти лиця́ (пúска, облúччя** *і т. ін.) див.* **наверта́ти; Не схóдити з облúччя (лиця́)** *див.* **схóдити; Не уда́рити лицéм (облúччям) у грязь (у болóто)** *див.* **ударя́ти; (10) Ні з лиця́, ні з рóсту,** *жарт.* — такий, що зовні нічим не вирізняється; непримітний, звичайний і т. ін. (про людину). [Т е к л я *(одна):*] *Певно, що вона* [Оксана] *відьомського кодла і що вона панича якимсь зіллям причарувала. Бо що в неї хорошого. Ні з лиця, ні з росту* (М. Кропивницький); **(11) Пéред лицéм:** а) *(кого, чого)* у присутності кого-небудь, безпосередньо перед кимось, чимось; при комусь. — *Коли хто хоче зробити яку-небудь заяву, .. виходь ось тут на лінійці і перед лицем товариства відкрито говори* (О. Гончар); б) *(чого)* перед настанням чого-небудь; під час загрози чогось. — *Яке це має значення перед лицем смерті? — простогнав лікар* (П. Загребельний); в) *(чого)* керуючись чим-небудь, діючи відповідно до чогось. — *Перед лицем закону .. ми, Іван Дмитрович Орлюк і Уляна Василівна Рясна, виявляємо свою волю на спільне життя...* (О. Довженко); **Піт залива́є / залúв óчі (лицé, облúччя** *і т. ін.) див.* **піт; Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти) в облúччя (в лицé, в пúку** *і т. ін.) див.* **плюва́ти; Поверта́тися (оберта́тися, става́ти) / поверну́тися (оберну́тися, ста́ти) облúччям (лицéм)** *див.* **поверта́тися[1]; Показа́ти товáр (крам) лицéм** *див.* **покáзувати; Пристава́ти / приста́ти до лиця́** *див.* **пристава́ти; Спада́ти / спáсти з лиця́ (з лúченька, на лиці́, на виду́)** *див.* **спада́ти; (12) У лицé (в облúччя):** а) *(зі сл.* г о в о р и т и, с к а з а т и *і т. ін.)* прямо, безпосередньо кому-небудь, відверто і т. ін. — *Зрадник! Хай йому скажуть се у лице! Тоді побачать...* (М. Коцюбинський); *Коли їй у лице говорять образливі речі, то лиш сміється* (Г. Хоткевич); *Хотів* [Отто] *кинути Таубенфельдові в лице якесь їдке слово* (Ю. Бедзик); б) *(перев. зі сл.* з н а т и*)* зовні, за зовнішнім виглядом. *Декотрих з них* [бійців] *Блаженко знав у обличчя, більшість була незнайома* (О. Гончар); **У пóті чолá [сво́го́] <У поту́ лиця́>** *див.* **піт; Хоч [з лиця́] водú напúйся / вóду пий** *див.* **напива́тися.**

ЛИЦЕ́ВИЙ, а, е, **ЛИЦЬОВИ́Й,** á, é. 1. *перев.* **лицéвий.** Прикм. до **лицé** 1. *Дивилась любовно очима на сина .. Потім вії злегенька затремтіли, і м'язи лицеві біля рота — в печаль* (А. Головко); *Івана Івановича при цих словах пересмикнуло в лицевих м'язах, покритих сіро-бронзовою шкірою; в зелених очах замиготіли іскорки* (В. Барка); *Я знаю: під нею, під цією посмішкою, під ніжною блідою шкірою тріпоче кожен лицевий нерв і очі так само сповнені чорнила* (І. Роздобудько); *У молодих дівчат нерідко діагностують неврит лицьового нерва, який може стати причиною косметичних вад — асиметрії обличчя, незаплющування ока* (з газ.).

2. *перев.* **лицьови́й.** Який міститься, перебуває спереду, зверху, зовні. *Гостям показали справді унікальний витвір — перший глобус Місяця з усіма впадинами та рельєфами на його лицевій і тильній стороні* (І. Волошин); *Дядько Андрій побожно взяв портрет і поніс із церкви. Ніс лицьовою стороною од себе, щоб усім було видно* (А. Дімаров); *Його* [пульта] *лицьова панель складалася з двадцяти чотирьох мініатюрних кнопок, десять з яких були позначені цифрами, а решта — незрозумілими значками або абревіатурами* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Колорит гуцульських керамічних виробів: білий фон побілки займає близько половини всієї лицьової площі* (з наук. літ.); *У кожухах, що їх шили у XX ст., лицеві шви йшли по лінії талії, проймах* (з наук.-попул. літ.); *На лицьовому боці полкових і сотенних прапорів, як правило, — козак із самопалом у золотому чи жовтому шитті на голубому фоні* (із журн.).

3. *спец., тільки* **лицéвий.** Те саме, що **ілюстрóваний.** *Єлисаветградське Євангеліє — один із найвідоміших ілюстрованих (лицевих) пергаментних рукописів, що зберігаються у фондах Російської державної бібліотеки в Москві* (з наук. літ.).

ЛИЦЕДІ́Й, я, *ч.* 1. *заст.* Актор. — *Лісницький справжній талант. Якщо навчати, став би відмінним лицедієм,* — *згадав Іван Петрович і пансіонного бібліотекаря* (Б. Левін); *Учитель — трохи актор, лицедій* (В. Дрозд); *Тільки дядько зник у дверях заїзду, він* [небіж] *видерся на коня, і йому тепер через голови глядачів було добре видно лицедіїв* (Ю. Логвин); * У порівн. — *Я навіть вергуни вмію пекти. — Вергуни? Ха-ха-ха... От молодчина! Ну й дівка! Не дівка, а справжній лицедій* (С. Добровольський); *Вони ж таки, видно з усього, збиралися грати й комедію, бо зодягнуті були, як лицедії, — хто в сурдуті з краваткою-бантом, хто в старорежимному офіцерському строї, хто у драній селянській куцині* (В. Шкляр).

2. *зневажл.* Посередній або поганий актор. *Створити образ видатної людини в кінофільмі .. не може простий лицедій, а лише артист — громадянин, справжній художник* (О. Довженко).

3. *перен.* Людина, що, маскуючись, намагається здаватися не такою, якою вона є насправді. *Не рицарство, не перемога, А тільки зрада, підшепт, їдь; Роздрібнене дощенту рушить Закон життя. І де ж вогню На вожденят вошиві душі, На лицедіїв метушню, На їдь продажної безради, На яди дідичної зради* (Є. Маланюк); *Прокляття вам, лукаві лицедії, В яких би ви не шлялися чинах!* (В. Симоненко); *Найдужче мене цікавив Пилип Борзаківський, козак шляхетний, тонкий розумом і розмислом, трохи ферт, трохи забіяка, жартівник і лицедій* (Ю. Мушкетик).

ЛИЦЕДІ́ЙКА, и, *ж.* Жін. до **лицеді́й.** *Йди, але запам'ятай: вскочиш у гречку з якоюсь лицедійкою, останню щетину вискублю і в хату не пущу, так і знай* (Б. Левін); *Душа її криком кричала, а тіло продовжувало грати роль окаянну. Лицедійка, ой лицедійка...* (Г. Тарасюк).

ЛИЦЕДІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **лицеді́й** і **лицеді́йство.** *Аматорські представлення* [вистави] *живих осіб, устроювані* [улаштовувані] *у нас по селах і містечках, по читальнях і касинах, доказують, що і такий лицедійний театр у нас можливий* (І. Франко); *Писцеві комедій, розпроданих*

потай, Слузі лицедійних розваг Не личить гордливих надгробків пишнота (М. Бажан); *Духовну зброю безустанку носим І се на лицедійную арену Свою борбу* [боротьбу] *за правду переносим* (П. Куліш).

ЛИЦЕДІЙСТВО, а, *с.* 1. *заст.* Театральна вистава. *Біля собору Нотр-Дам де Парі на помості приготовлено було для показу лицедійство. Грали середньовічну містерію* (П. Тичина); — *Підемо подивимося на лицедійство, — возний потяг виборного на кінець майдану* (І. Пільгук).

2. *заст.* Дія за знач. **лицедіяти** 1. *Зараз він виступатиме. Варто йому стріпнути чубом, задерти голову і якось по-особливому розправити плечі — вже можна сподіватись на лицедійство* (Г. Усач).

3. *перен.* Дія за знач. **лицедіяти** 2. *Тільки, знаєте, се вже було не лицедійство, а лицемірство...* (Леся Українка); *Я зразу побачив — вона не від того була, щоб я до неї залицявся, але коли б ти знав, як мені це обридло, яка лінь у мене до цього втомливого лицедійства* (Д. Гуменна); — *Ходімо в хату, — звівся. — Помислимо, як припинити це лицедійство дачне...* (Василь Шевчук); *Бо віри в себе не маєте, .. бо втямити того не можете, що кайдани не відразу стають залізними, а завше мають своїх предтеч: словоблудство, золоті брязкальця, лицедійство, обіцянки...* (Р. Іваничук); *Розгорнуті дискусії із самим собою прибирають вигляду відстороненого лицедійства* (з наук.-попул. літ.).

ЛИЦЕДІЙСТВУВАТИ, ую, уєш, *недок., рідко.* Те саме, що **лицедіяти.** *За тих часів Васько Яременко лицедійствував не дуже часто: хіба коли Пузириху перекривить та покаже товаришам пастушкам, як дядько Пузир черево чухають та Богу моляться* (Остап Вишня); *Режисер і лицедій на сцені Ян Непомуцен-Камінський не вмів носити маски поза підмостками театру, і тому легке роздратування дошкуляло його, коли стикався з особами, які, будучи за натурою гультіпаками, вміли лицедійствувати на людях у масках напудрених аристократів* (Р. Іваничук).

ЛИЦЕДІЙСЬКИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **лицедійний.** *Хвалив і підхвалював* [козак кашу], *щоб задобрити господиню, а тоді вже умовити її, і переглянути ту купу лицедійського шмаття* (Ю. Логвин); *Тепер же він .. відсторонено і зверхньо занурений у власне лицедійське існування* (Ю. Андрухович).

ЛИЦЕДІЯ, ї, *ж., заст.* Те саме, що **лицедійство** 2. — *Відтрунь* [відтруть] *її від себе, — озвалася Кочубеїха, — блудниця, лицедію перед тобою грає* (Б. Лепкий).

ЛИЦЕДІЯННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **лицедіяти.** *По годині такого лицедіяння* [обшуків] *вояки всілися до своїх джипів і від'їхали* (У. Самчук).

ЛИЦЕДІЯТИ, ію, ієш, *недок.* 1. *заст.* Грати на сцені. *Обидва студенти добре знали, як грати у виставі, бо самі, як і я колись, лицедіяли на кону Київського колегіуму* (Валерій Шевчук); *Кожен сприймав поему за жарт; гадалося, що то — сльози. Це доводило плебс до шалу, — так ніхто ще не лицедіяв!* (із журн.).

2. *перен.* Приховуючи правду, грати певну роль. *Уже потому, як втекли, я довго дивувався, як уміло лицедіяв Пилип, як правдиво вдавав хворого* (Ю. Мушкетик); *Уже й не доберу, де насправді живу, а де лицедію, граюсь перед вами* (В. Дрозд).

ЛИЦЕЗРІННЯ, я, *с., книжн., уроч.* Дія за знач. **лицезріти.** *Треба було б потішити око лицезрінням їхніх принад, проте Бекір вирішив відкласти цю всю радість на сьогодні, коли його військо перейде Буг* (С. Тельнюк); // *ірон.* — *Тепер розказуй, .. а я відпочиватиму, слухатиму і втішатимуся лицезрінням пишної краси своєї нареченої* (Ф. Бурлака).

ЛИЦЕЗРІТИ, ію, ієш, *недок., кого, що, книжн., уроч.* Споглядати, бачити кого-, що-небудь у безпосередній близькості. *Не тільки їй одній цікаво скоріше лицезріти що-небудь незвичайне на нашій сцені, але знайдуться й інші охочі* (Б. Левін); *А що може бути головнішого для простого чоловіка, аніж лицезріти свого світського чи духовного повелителя в одязі, який відразу засвідчує, хто перед тобою?* (П. Загребельний); *Чесно кажучи, за дванадцять років, протягом яких я її* [Дульсінею] *кохаю, мені й пощастило-то лицезріти її тільки тричі* (М. Лукаш, пер. з тв. М. Сервантеса); *Возсіяла Ти єси в сяйві Божественної слави, Діво — Божа Отрочице, що предвічного Бога, Господа нашого Ісуса Христа-Дитятка, лицезріти удостоєна* (з рел.-церк. літ.); // *ірон. Виходячи вчора з господи обозного, Оникій Бевзь уперше лицезрів красуню Роксолану* (О. Ільченко); *З дверей знято килими, щоб посольство мало щастя лицезріти султанів обід* (С. Тельнюк).

ЛИЦЕМІР, а, *ч.* Двоєдушна, нещира людина. *Горе вам, книжники та фарисеї, лицеміри, що подібні до гробів побілених, які гарними зверху здаються, а всередині повні трупних кісток та всякої нечистості!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *По закону* [за законом] *Апостола Ви любите брата! Суєслови, лицеміри, Господом прокляті* (Т. Шевченко); *Ти ж брешеш батькові, матері, мені, усім, ти обманюєш і нас, і себе, і всіх. Ти — лицемір!* (В. Винниченко); *І простодушні скіфи з повагою поглядали на цього неперевершеного лицеміра* (В. Владко); — *Лицеміри! Ханжі! — аж зубами скреготнув Дударевич* (О. Гончар); *Та на заваді тому став священик, котрий пішов на поводі у заздрісників і лицемірів, аби не втратити їхньої прихильності, і відмовився мене охрестити* (Г. Пагутяк).

ЛИЦЕМІРИТИ, рю, риш, *недок.* Діяти лицемірно, виявляти лицемірство. *А з ним лицеміри́ли й інші юдеї, так що навіть Варнава пристав був до їхнього лицемірства* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Хто лицемірив свідомо, а хто й щирий був у сп'янілості своїй, князь всміхався заохотливо до кожного, знав справжню ціну кожному слову й вигуку, але й приємно було купатися в оцих буйнощах слави й хвали* (П. Загребельний); *Ще, певно, не існувало виродка, який би твердив своїм дітям: крадь, одурюй, лицемір* (В. Дрозд); *Як часто лицемірив твій Парнас!..* (Л. Костенко).

ЛИЦЕМІРКА, и, *ж.* Жін. до **лицемір.** *З-під намазаної на мадонну маски виглядало обличчя язикатої, брехливої лицемірки* (Г. Хоткевич); [Х р и с т я:] *Годі, лицемірко, пусти, а то нас ще твій оцей приятель застрілить* (В. Винниченко); — *І нічого тут не вдієш, я не можу опиратися покликові свого єства. Гелена, ця безсоромна лицемірка, може — а от я ні...* (О. Авраменко).

ЛИЦЕМІРНИЙ, а, е. 1. Який лицемірить, здатний лицемірити. — *Колись і мене назвав* [піп] *антихристом. — Невже антихристом?.. — сказав лицемірний Денис, ще й перехрестився* (І. Нечуй-Левицький).

2. Сповнений лицемірства; нещирий. *Люди плакали і кричали, а мені лицемірними здались і їхні жалі, і страх злочину* (М. Коцюбинський); *Він не мудрствував, не подавав нікому лицемірних надій, говорив терпку, оголену правду —*

правду про їхню загибель, але й про їхню славу (І. Багряний); *На полірованих могильних плитах рябіли написи, за якими вгадувалися і справжня, непідробна туга, і лицемірні зітхання* (М. Руденко); *Добре вчинив той чоловік, що взяв на глум інквізитора за лицемірну благодійність ченців, які дають убогим те, що годилось би свиням згодувати або геть викинути* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛИЦЕМІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **лицемі́рний.** *Самодурство, бундючність і лицемірність козацької старшини в п'єсі Т. Шевченка "Никита Гайдай" зображено сатиричними штрихами* (з навч. літ.); *Це був час піднесення української національної свідомості, розбудженої книжкою Івана Дзюби "Інтернаціоналізм чи русифікація" та багатьма іншими творами письменників-шістдесятників і дисидентів, які ставили ту ж таки проблему — лицемірність ленінської національної політики* (Д. Павличко); *На жаль, лицемірність ще часто спостерігається в стосунках навіть між близькими людьми* (з газ.).

ЛИЦЕМІ́РНО. Присл. до **лицемі́рний** 2. *Їй здавалося, що на пошті всі вже знають про її горе .. і тепер лицемірно виказують їй своє вболівання, аби в душі ще більше покепкувати з неї* (Б. Антоненко-Давидович); *Він глянув на Нелю, і його очі спалахнули наче від магнію, але тут же сховались за лицемірно опущеними повіками* (Ірина Вільде); *Відвернуться лицемірно від молодої жінки* [Євпраксії] *всі можні, відвернеться сестра Янка, навіть рідна мати, княгиня Анна, лякатиметься повернення збезчещеної доньки* (П. Загребельний); *Вона, наприклад, уважає, що Олександра Михайлівна грабує її. І не лицемірно вважає, в тому то й біда, що ні, а щиро, всею* [всією] *істотою переконана в цьому...* (В. Винниченко); *"Професіонали-нігілісти" з питань національної культури лицемірно плутають поняття "рідна мова" й "мова спілкування"* (з публіц. літ.).

ЛИЦЕМІ́РСТВО, а, *с.* Невідповідність слів, учинків справжнім переконанням, намірам, почуттям; лукавство. *Стережіться розчини фарисейської, що є лицемірство! Бо немає нічого захованого, що не відкриється, ні таємного, що не виявиться* (Біблія. Пер. І. Огієнка); [Д. Ж у а н:] *По-вашому, се легко — утопитись у тім бездоннім морі лицемірства, що зветься кодексом чеснот лица́рських?* (Леся Українка); *Оця внутрішня настроєність на лицемірство, примирення з лицемірством, своїм та інших, .. — щиро вражали Інну* (В. Дрозд); // Удавані сердечність, доброзичливість, якими приховують лихі наміри; нещирість. *Вона вірила в ці співчуття .. Раптом виявляється, що все це — жалюгідне, бездушне лицемірство!* (М. Руденко); *Ліпше зазирніть у свої душі — побачите там гнів, заздрощі, жадобу насолод, марнослав'я, лицемірство, тупість диких звірів, зганьблення...* (П. Загребельний); *Поступово його серце зашкарубіло, він перестав вірити в Бога й боятися пекла, попервах безсилу й нестямну лють змінили глибокий цинізм, холодний розрахунок і повсякчасне лицемірство* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЛИЦЕМІ́Р'Я, я, *с.* Те саме, що **лицемі́рство.** *Люблю цих кузьок, пташок, цих маленьких несвідомих протестантів проти лицемір'я старшого брата свого — людини* (В. Винниченко); *І хотілось плюнути йому межи очі за його неправду, за його лицемір'я* (М. Хвильовий); *О, то все омана і лицемір'я — оці спокійні ясні очі, ота мовчазність* (О. Іваненко).

ЛИЦЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **лицюва́ти¹** 1. *Петручо їде в новому капелюсі й старій шкірянці; в старих штанях, тричі лицьованих; у стоптаних чоботях, куди вже недогарки від свічок складали: один чобіт із пряжкою, другий шнурований* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЛИЦЬОВИ́Й *див.* **лице́вий.**

ЛИЦЮВА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Стос. до лицювання. *Теоретичний тур конкурсу передбачав перевірку професійно-теоретичних знань із предметів "Матеріалознавство", "Технологія лицювальних і плиткових робіт"* (з газ.).

2. *буд.* Признач. для лицювання. *Невже красивий і дорогий природний лицювальний камінь — найкраще місце для реклами?* (з газ.); *За своїми споживчими властивостями клінкерна цегла перевершує будь-який стіновий лицювальний матеріал, наявний на будівельному ринку* (з мови реклами).

ЛИЦЮВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Фахівець із лицювальних робіт. *Лицювальники облицьовують зовнішні і внутрішні поверхні штучними або природними плитками, виконуть мозаїчні, лінолеумні та інші роботи* (з мови документів); *У ІІІ етапі Всеукраїнського конкурсу фахової майстерності серед учнів професійно-технічних навчальних закладів з професії лицювальник-плиточник узяло участь 27 переможців ІІ етапу конкурсу* (з газ.).

ЛИЦЮВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **лицюва́льник.** *Після вирахування площі стін одна лицювальниця промовила: "Ми ще повинні в лицювальну площу врахувати побиті плитки, які лежать на підлозі"* (із журн.); *На Всеукраїнському конкурсі фахової майстерності журі також визначило учасника в номінації "Найчарівніша лицювальниця"* (з газ.).

ЛИЦЮВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **лицюва́ти¹** 1. *Лицювання коміра чоловічої сорочки — поширена операція у швейних ательє* (з газ.).

2. *буд.* Дія за знач. **лицюва́ти¹** 2. *Кахлі використовують для лицювання й художнього оформлення всередині приміщень* (з навч. літ.).

3. *перен.* Дія за знач. **лицюва́ти¹** 3. *Майстерно і дотепно зумів він* [І. Котляревський] *переповісти свій літературний зразок. Такий уже був у нього дар — спеціально до лицювання та переробки* (М. Зеров).

ЛИЦЮВА́ТИ¹, ю́ю, ю́єш, *недок., що.* 1. Перешивати, роблячи спідній бік лицьовим; перелицьовувати. *Сім раз відрізáли — довга, сім раз лицювали — нова* (прислів'я); *Ліна Костенко завжди поетеса — і в поезії своїй, і в зовнішності, в погляді, в манері розмовляти, в способі життя, навіть у тому, як вона лицює спідничку (саме за цим заняттям я її застала)* (І. Жиленко).

2. *буд.* Те саме, що **облицьо́вувати.** *Найчастіше стіни споруджують з цегли, бетону чи піноблоків, використовують недорогий сайдинг, але при бажанні будинок можна лицювати цеглою* (з навч. літ.).

3. *перен.* Переробляти що-небудь чуже відповідно до свого бачення (літературний твір, думку, слова і т. ін.). *Почався живий гамір в хаті, всі нахвалялися, .. кождий давав свої ради і не слухав чужих, кождий доповнював і лицював Бенедьову думку, прикроюючи її до своєї вподоби* (І. Франко).

ЛИЦЮВА́ТИ², ю́є, *недок., заст.* Личити; пасувати *(див.* **пасува́ти¹).** *Співайте із радістю, праведні в Господі, бо щирим лицює хвала!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Її рум'яні лиця і палкі, на всі боки стріляючі очі зовсім якось не лицювали*

до тої жалоби (І. Франко); *Туга за минулим і старим не лицює молоді* (Уляна Кравченко); *Шпенцер і штовханці — то зовсім не лицює...* (Б. Лепкий); *Сьогоднішнім суворим та гострим часам не лицюють штукарські блискітки літературних жонглерів* (Б.-І. Антонич); *А це вже трішечки не лицює панні з четвертої гімназійної совгатися з хлопчиськами на одній дерев'яній дошці* (Ирина Вільде).

ЛИЦЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лиця́тися.** *Чути веселі вигуки, срібні реготи дівчат та шепоти лицяння* (І. Франко); *— Невже тобі не обридло це лицяння? Ти зрозумій, що всі приходили тільки використати тебе — дівчину гарну, вродливу...* (В. Підмогильний); *Та як ударить* [Остап Вересай] *про жону гусарську, Про щиголеве розповість лицяння, — Ну, хто б таки байдуже слухать міг?* (М. Рильський); *Їй було колись байдуже і до його лицяння, і до тих турнірів та альб і серенад, що він на честь їй улаштовував* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛИЦЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.* 1. *до кого і без дод.* Те саме, що **залиця́тися.** *Щаслива нитка до смерті не вірвалась Павлусеві. Найшлась і дівчина, що, як той скарб, сама до його* [нього] *лицялась* (О. Стороженко); *Пані радо та щиро приймала гостей.., а Тарас весело лицявся до панночок* (О. Кониський); *Колись і справді вона мені подобалася, ця дівчина, але я до неї не лицявся* (Валерій Шевчук); *Була в небіжчика, у Стольника б то пана, Дочка, мов ангел той, улюблена й кохана. От і лицялося багато паничів* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

2. *з ким і без дод., діал.* Любитися (у 1, 2 знач.), кохатися. *Нумо, серце, лицятися Та поїдем вінчатися, Щоб не знали батько й мати, Де ми будем ночувати* (Т. Шевченко); *Почали сестри лицятись із шуцманами. Мати — дурна, як і вони; тішиться, що дочки чепурненькі, гарненькі і всі люблять їх, всі ходять до них* (М. Малиновська).

ЛИЧА́К, а́, *ч.* 1. *Див.* **личаки́.**

2. *перен., заст.* Про вбогу людину. *А Черевань, їдучи поруч, прислухавсь, що він собі мимрить. "Е, — думає, — отже, мабуть, вражі личаки справді допекли йому. Треба його розважити"* (П. Куліш).

ЛИЧАКИ́, і́в, *мн. (одн.* **лича́к,** а́, *ч.).* Плетене з лика або іншого матеріалу селянське взуття, яке носили з онучами, прив'язуючи до ноги мотузками. *Один чоловік загубив свої воли, і коли він шукав їх, ходячи по лісі, йому в личак упав цвіт папороті* (з переказу); *І чоловіки й молодиці носили личаки, обгорнувши ноги білими онучками* (І. Нечуй-Левицький); *— Нам би хоч трохи мануфактури та щось на ноги, бо самі бачите — світимо задами й ходимо у личаках...* (Б. Антоненко-Давидович); *Ноги їх, обуті в личаки і в гумові чуні, будили мертву ранкову тишу під сірим насупленим небом* (К. Гриб); *Відтак попереду побачили три постаті, які йшли, черпаючи личаками червонясту куряву* (Валерій Шевчук); * У порівн. *Губи її блідо-сині, покусані, запечені нелюдською мукою; руки й щоки подряпані нігтями; волосся розпатлалось, кілька раз промокало, потім висихало і збилось у тонкі, немов з личаків, пасми* [пасма] (В. Винниченко).

ЛИЧАКО́ВИЙ, а, е. 1. Стос. до личаків *(див.* **личаки́).** *Личаковий майстер.*

2. *заст.* Бідний, убогий (про одяг). *Ходили тоді в кармазинах тілько люде* [люди] *значні да шабльовані, а міщане одягались синьо, зелено або в горохвяний цвіт; убогії носили личакову одежу* (П. Куліш).

ЛИ́ЧАНИЙ, а, е. Зробл. з лика. *А в Волька в ногах лиснів самовар, котрий визирав з личаної циновки* (І. Нечуй-Левицький); *Побіч нього сидів якийсь п'яний обідраний мужик, у безполій гуні, в чоботах, пов'язаних мотузками, в облупленій баранковій кучмі, в полотняних штанах без одної штанки; замість ременя був оперезаний личаним мотузом* (І. Франко); *На одному кінці мотузка було прив'язано камінь, .. на другому, зовнішньому, — личаний квач* (З. Тулуб); // *перен.* Схожий на лико. *Його сині очі під личаними віями засяяли хитро й лагідно* (С. Васильченко).

ЛИ́ЧЕНЬКО, а, *с., нар.-поет.* Пестл. до **лице́** 1, 3. *Червоною китайкою Личенько накрито* (з народної пісні); *Уродилася Настуся — Любо подивитись, Із личенька рум'яного хоч води напитись* (П. Куліш); *Та вже до меншого брата вона більш промовити не здолала — затулила личенько обома ручечками й гірко заридала* (Марко Вовчок); *Недавні ще сльози на личеньку знати* (Б. Грінченко); * Образно. *Усміхни, народ, своє личенько!* (П. Тичина).

ЛИ́ЧЕЧКО, а, *с., нар.-поет.* Те саме, що **ли́ченько.** *Личечком собі хоч і кріпко похудла, і рум'янцю на щочечках не стало, та се здавалося, що так їй гарніше було* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Як загледить* [Маруся] *чужого чоловіка, то не то що личечко, а й ніжечки, здається, малесечкі порум'яніють* (Марко Вовчок); *Сирота націлився на принишклий зал прискаленим оком, ще дужче зім'яв своє личечко, глумливо покахикав* (П. Загребельний); *Перед очима* [князя] *постало чорняве й синьооке личечко меншого сина* (І. Білик).

ЛИЧИ́НА, и, *ж.* 1. Те саме, що **ма́ска** 1–3. *Північ, мов танцюристка в єдвабній личині, Скаче, світить очима, регоче й гуде* (Леся Українка); *З Любові Федорівни спала личина, за которою вона скривала своє справжнє обличчя* (Б. Лепкий); *Хороший, поза всім, хлопчина Був той Микола. Не була його веселість — та личина, Що закрива гримасу зла* (М. Рильський); *Ні, не міг Васьок ніяк збагнути, чого Бородич і Фесюк пошились у вороги народу, хіба що ті кляті вороги стали такі хитрі, так спритно напинають на себе робітничу личину, що й не розпізнаєш тепер, де ворог, а де свій чоловік* (Б. Антоненко-Давидович); *Ти боїшся Учителя. Бо впізнала того, хто ховався під його личиною* (Г. Тарасюк).

2. *перен., лайл.* Про погану, злу, підступну людину. *Хочеш справу розпочати, — Оглядайся на всі боки, Щоб яка личина часом Не втяла мороки* (П. Грабовський); *Якась-таки личина донесла комендантові* (Ю. Збанацький); *Та якась личина запримітила, як виходив уночі на дорогу, а ранком листа знайшли* (Ю. Мушкетик).

◊ **(1) Лиха́ (бі́сова, вра́жа** *і т. ін.)* **личи́на:** а) уживається для вираження незадоволення ким-небудь, досади, обурення з якогось приводу; погань. [Л и ч а к:] *А я, розумієш, так думаю: Загуба чи не Загуба, а якась лиха личина в нашій окрузі завелася.., хтось комору запалив* (Я. Мамонтов); [С а г а й д а к *(зриваючи п'явки):*] *Десять років не був у вас. Тоді чи не було їх, чи не помічав. Бісові личини...* (Л. Дмитерко); *— Ну покинь хлипати, нехай краще та вража личина хлипає, котра тебе зобидила* (Л. Письменна); б) *(жарт.)* уживається для вираження задоволення, захоплення ким-, чим-небудь і т. ін. *— Люблю й я смажене сало. Держиш його на вогні, а воно, лиха личина, шкварчить, та на паляницю тільки кап, кап* (Остап Вишня); *— Марто... — Ще не забувся, як мене звати? — дивується дівчина. — Ну й бісова ти*

личина, — похитує головою (М. Стельмах); **Міня́ти личи́ну (шкі́ру)** *див.* **міня́ти; Носи́ти ма́ску (личи́ну)** *див.* **носи́ти.**

ЛИЧИ́НКА, и, *ж.* Одна з перших стадій розвитку живого організму (черв'яків, комах, земноводних), що передує стадії лялечки; жива істота в цій стадії. *Кріт досить швидко посувається під землею, одночасно ласуючи черв'яками, личинками* (О. Копиленко); *Ти купаєшся, ходиш по дну, зриваєш ногами пісок, мул, а звідти піднімаються всякі там личинки, рачки, черв'ячки* (В. Шкляр); *Після цього оса затягує паралізовану, але живу жертву до своєї нори і відкладає в ній яйце, з якого вилупиться личинка, а гусениця їй служитиме і лігвом, і харчами* (Ю. Винничук); *Личинки майже всіх земноводних, а також і багато дорослих форм живуть у воді* (з наук. літ.).

ЛИЧИ́НКОВИЙ, а, е. Прикм. до **личи́нка.** *У тварин виділяють три типи онтогенезу: личинковий, яйцекладний і внутрішньоутробний* (з наук. літ.); *Личинковий тип розвитку зустрічається, наприклад, у комах, риб, земноводних* (з навч. літ.); *Поки що в космічній науці про зародковий і личинковий розвиток організмів існує чимало нез'ясованого* (із журн.).

ЛИ́ЧИТИ, ить, *недок.* 1. *кому, чому.* Гармоніювати із зовнішністю; пасувати, бути до лиця. *До зблідлого личка, чорного волосу і темних очей так їй личили запашні фіалочки, закрашені червоними трав'яночками!* (Панас Мирний); [П а н і:] *Ніяк не личить оте черненче убрання веселій панні Ромці* (С. Васильченко); *— Це — вередування, Ліко, — знехотя посміхається Іван .. — І воно трохи не личить тобі...* (В. Винниченко); *Коли вийшов на сцену Василь, Яринка відразу його впізнала. Хлопцеві страшенно личили приклеєні молоді чорні вуса* (О. Донченко).

2. *кому, чому і без дод.* Відповідати установленим правилам, звичаям, певному становищу і т. ін. *Ми б хотіли тут в сій справі Скільки слів до вас сказати, Та співцям співати личить, Отже, ми почнем співати* (Леся Українка); *Отець Йосип не сперечався з тестем, хоч той сам повинен був розуміти й розтлумачити легковажній дочці, що ходити раз у раз у синематограф або танцювати в міському клубі, полишивши дитину на няньку, — не личить молодій матері, а тим більше жінці священика* (Б. Антоненко-Давидович); *Не личить, маючи грізну зброю, сидіти в м'яких подушках* (О. Бердник).

◊ **(1) Як ли́чить** — відповідно до звичаю, певного становища і т. ін.; гідно, добре. *Від ранку й до ранку — стук, грюк .. Треба як личить стрінути дорогих гостей!* (Панас Мирний); *Розкажіть сон, а ми вже самі розтолкуємо* [розтлумачимо] *його, як личить* (О. Кобилянська).

ЛИ́ЧКА, и, *ж., розм.* Вузька поперечна нашивка на погонах молодших командирів. *— Ти, сержант, зловживаєш своїми личками, — нарікали товариші* (О. Гончар); *Він тепер не рядова тюлька, а єфрейтор і носить єфрейторські лички так пихливо, мов то не лички — маршальські зірки* (А. Дімаров); *В жовтні ми вже складали іспити і вішали собі на плечі сержантські лички* (Ю. Андрухович).

ЛИ́ЧКО[1], а, *с.* Пестл. до **лице́** 1, 3. *А щоб личко не марніло З чорними бровами, — До схід сонця в темнім лісі Умийся сльозами* (Т. Шевченко); *Така славна дівчина була! Очі в неї були ясні, коси довгі, великі, чорно-русі, а личко — як яблучко* (Марко Вовчок); *Ці останні, хлопець і дівчинка, .. мали такі свіжі, рожеві чисті-чисті личка...* (В. Винниченко); *Але синок не виходить. Він там десь уткнувся личком у дрова й ридає від безмежного раптового щастя* (І. Багряний); *Звенигора усміхнувся, дивлячись на розпашілі дитячі личка (тут було три дівчинки й один хлопчик), і в думці відзначив, що Палій уміє привертати до себе не тільки серця дорослих, а й серця дітей* (В. Малик); *Його червоні личка мішалися з китицями рож, а білу сорочечку не можна було доглянути поміж роєм білого цвіту* (Л. Мартович); * Образно. *Червона рожа, червона рожа Над усі квіти гожа; Не бачу рожі, не бачу рожі, Лиш її личка гожі* (І. Франко).

ЛИ́ЧКО[2], а, *с.* Зменш.-пестл. до **ли́ко.** *Іде циган дорогою, обдертий, тільки що личком підперезаний* (з переказу); *Візьмеш личком, а оддаси ремінцем* (прислів'я); [С т а р ш а д р у ж к а *(до боярина):*] *Старий боярин, як качан .. Личком підперезався, У бояри прибрався* (І. Нечуй-Левицький); *— Ба, — сказав Гриць. — Здійми чоботи, капелюх і ремінь, треба сховати про неділю, а ти запережися личком, візьми лупку на голову та жени гуси пасти* (І. Франко).

◊ **Не ли́ком (ли́чком) ши́тий** *див.* **ши́тий.**

ЛИЧКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **личкува́ти.** *— Ця баба з ґанжою, як-от бувають з ґанжою коні або корови... Я ж вам казала! В неї все приличковане, і вона сама личкована* (І. Нечуй-Левицький).

ЛИЧКУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *буд.* Який використовують для личкування. *У структурі виробництва меблів личкуванню передує підготування основи й личкувального матеріалу* (з навч. літ.).

ЛИЧКУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто що-небудь личкує. *Личкувальник деталей меблів виконує личкування меблевих щитів, клеєних та плоскоклеєних деталей у гідравлічних, пневматичних, механічних пресах* (з навч. літ.).

ЛИЧКУВА́ННЯ, я, *с., буд.* Дія за знач. **личкува́ти** 1. *Личкування торців деталей меблевих виробів — операція, від виконання якої залежить зовнішній вигляд продукції* (з навч. літ.); *Ходжаєв .. побув у бетонному цеху, де виготовлялися на каркасі з напівстальних прутів лекальні сектори — тюбінги тунельного личкування* (Іван Ле).

ЛИЧКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* 1. *буд.* Те саме, що **облицьо́вувати.** *Личкувати перегородки гіпсокартонними листами можна в приміщеннях з експлуатаційною вологістю повітря не більше 60 %* (з навч. літ.); // *заст.* Вирівнювати поверхню (млинового жорна). *Личкує каміння мірошник* (Сл. Б. Грінченка).

2. *перен., розм.* Робити що-небудь зовні кращим, приховуючи його вади; маскувати (у 1, 2 знач.). *Як не личкували льону, то купимо; ось наберіть з-під споду, чи такий буде, як і зверху, гарний* (Сл. Б. Грінченка); [П е р ш и й в е л ь м о ж а:] *Йому словами треба личкувати Такий нужденний вигляд, бо іржавий Цей обладунок свідчить: батогом Він краще, аніж списом, володіє* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЛИЧКУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* 1. Пас. до **личкува́ти.** *Стінки столярних плит додатково личкуються* (з навч. літ.).

2. *перен., розм.* Те саме, що **маскува́тися** 1, 2. *На війні найзлісніший ворог той, що личкується в одежу свого супротивника* (І. Волошин).

ЛИЧМА́Н[1], а́, *ч., заст.* Металева прикраса, яку жінки носили на шиї. *Цур тобі, пек тобі, яка дженджуриста: я купив їй личман, ще хоче й намиста* (з народної пісні); *— Біля*

дівочого броду Лаврін Гримич уже який день розкопує старосвітську могилу. А що ви думаєте? Знайшов таки у ній не тільки череп'я, а й золото і навіть личмани (М. Стельмах).

ЛИЧМА́Н[2], а, *ч.*, *діал.* Пастух овець. *Як череді без личмана, так козакам без гетьмана* (Номис); *Змалечку біля овець. Ось уже років з двадцять, як личманом* (Сл. Б. Грінченка); *— Не треба мені ні панства, ні багатства; будь хоч простий мужик-личман, я тебе усе рівно любитиму!..* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЛИШ[1] *див.* **лише́[1]**.

ЛИШ[2] *див.* **лише́[2]**.

ЛИША́Й, ю, *ч.* 1. Те саме, що **лиша́йник.** *Дерев'яна покрівля поросла мохом і жовтими лишаями, а такий самий дерев'яний хрест, колись позолочений, зовсім похилився* (М. Старицький); *Велике каміння .. творило хаос поламаних скель.., списаних лишаями, здушених у гадючих обіймах корінням смерек* (М. Коцюбинський); *Коломієць приклав до очей бінокль Вебенса. В скельцях, куди б він не обертав їх, видно було лише червонувато-сіру голу землю, скупо де-не-де порослу пустельними лишаями* (Ю. Смолич); *— Та яке воно* [дерево] *свіже, коли вже і лишаєм узялося!* (М. Стельмах).

2. *вет.*, *мед.* Назва ряду шкірних хвороб. *— Так, — сказала по важкій паузі мама, — не вистачало ще мені цуценяти. Давно я вас лікувала од лишаїв?* (А. Дімаров); *А той, непоказний, майже зовсім нікчемненький, з рямботинням та лишаями на запалих щоках, упав і, сміючись до сліз, не міг підвестись* (Є. Гуцало); * У порівн. *А ми — мов лишаї на тілі людства — голодні, геніальні і живі* (Ю. Андрухович).

△ **(1) Висівкоподі́бний (різнокольоро́вий) лиша́й,** *мед.* — грибкове захворювання шкіри, що відбувається без ураження волосся і нігтів. *Висівкоподібний лишай характеризується появою на шкірі шиї, грудей, спини, плечей плям жовто-рожевого, світло- або темно-коричневого кольору, що лущаться* (з наук.-попул. літ.); *У патогенезі на виникнення висівкоподібного лишаю впливають підвищена пітливість, хімічний склад поту, порушення фізіологічного злущування рогового шару, індивідуальна чутливість шкіри* (з навч. літ.); **(2) Во́вчий лиша́й,** *вет.*, *мед.* — туберкульозне захворювання шкіри людей і тварин; вовчак. *Туберкульоз шкіри, або, як його називають у народі, вовчий лишай, дуже часто був причиною руйнування шкірних покривів обличчя* (з наук.-попул. літ.); **(3) Луска́тий лиша́й,** *мед.* — те саме, що **псоріа́з.** *Лускатий лишай звичайно починається з появи на шкірі дрібних рожевих вузликів* (з навч. літ.); **(4) Мо́крий лиша́й,** *мед.* — те саме, що **екзе́ма.** *Мокрий лишай — хвороба інфекційна, при неправильному лікуванні може поширитися по всьому тілу* (з наук.-попул. літ.); **(5) Опері́зувальний лиша́й,** *вет.*, *мед.* — вірусне інфекційне захворювання, для якого характерний пухирцевий висип на шкірі, здебільшого в ділянці міжреберних нервів. *Оперізувальний лишай вражає периферійні нерви на деяких ділянках шкіри, що призводить до інтоксикації організму* (з наук. літ.); **(6) Стригу́чий лиша́й,** *вет.*, *мед.* — інфекційна грибкова хвороба шкірного покриву, виявом якої є поява лущення на обмежених ділянках шкіри. *Стригучий лишай у людини — заразне захворювання шкіри, яке трапляється головним чином при недотриманні правил гігієни* (з наук. літ.); *До дитячих заразних хвороб шкіри і нігтів належать парші, стригучий лишай і короста* (з навч. літ.); *— Що там у вас? — спитав товстун товстим голосом. — Коти. — Лишай? — Стригучий, — кивнув Микола, завваживши, що й він уже говорить позиченими словами* (В. Шкляр).

ЛИША́ЙНИЙ, а, е, *вет.*, *мед.* Прикм. до **лиша́й** 2. *Дівчисько було захуде і надто доросле. А на нозі було видно пляму підозрілого кольору, наче лишайну* (В. Єшкілєв); *Якщо трохи підійняти волосся, на світ Божий вилізають чорні острівці, подібні до плямок леопарда чи лишайних плішин шолудивого кота* (І. Карпа).

ЛИША́ЙНИК, у, *ч.* Нижча рослина, тіло якої складається з гриба і водорості; росте на камінні, корі дерев, на землі. *Прозелень в очах Стадницького схожа на потріскані в час дозрівання цятки лишайників, що виростають на старих воротях чи хвіртках* (М. Стельмах); *Шукачі рушили вниз. Минали сині плодові дерева, чорно-зелені чагарі, блискучі тремтливі лишайники, що покривали верхів'я горбів* (О. Бердник); *Закарпаття, гори ставали могутніші, а разом і більш голі. Їхні хребти вкриті чорницею та каменем, поцяткованим психоделічним лишайником: салатовим, оранжевим, фіолетовим* (Любко Дереш); *З деяких видів лишайників виробляють фарбу* (з навч. літ.).

ЛИША́ЙНИКОВИЙ, а, е. Прикм. до **лиша́йник.** *Сірчистий газ за концентрації 0,08–0,10 мг/м³ спричинює порушення фотосинтезу, виникнення бурих плям у хлоропластах лишайникових водоростей* (з наук. літ.); *Мохово-лишайниковий покрив — це найнижчий ярус лісового рослинного співтовариства* (з навч. літ.).

ЛИША́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЛИШИ́ТИ**, шу́, ши́ш, *док.*, *кого, що.* 1. Ідучи, їдучи куди-небудь, не брати з собою. *Як то приповідають: і в поле мене не бери, і дома мене не лишай* (А. Свидницький); *Що станеться з ними* [жінками й дітьми]*? Ані їх із собою брати, ані дома лишати, от і біда!* (Б. Лепкий); *На самім споді тачанки лежали в сіні пахучі яблука. Їх румун відмовився брати, лишаючи Маковейчикові на знак своєї прихильності* (О. Гончар); * Образно. *Тлінну покинувши плоть, відлетіла душа до Аїду З плачем про участь свою, і силу лишаючи, й юність* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); // Віддавати куди-небудь на певний час. *Любов Прохорівна вечорами лишала паранджу у сусідових жінок* (Іван Ле).

2. Ідучи, покидати кого-небудь, розлучатися з ким-небудь. *Або ж мене вірно люби, Або ж навік лиши* (з народної пісні); *Граф Антверпенський, неправедно звинувачений, іде в вигнання і лишає дітей своїх в Англії в різних місцях* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // Ідучи, від'їжджаючи і т. ін., покидати кого-небудь, залишати без уваги, допомоги. *— Не йди тепер, донько, ніччю, — втихомирює, давлячися сльозами, — тепер північ. Підеш завтра. Мене саму лишаєш?* (О. Кобилянська); *Названий батько почав умовляти її* [дівчину], *щоб вона йшла в місто.., а його лишила* (з легенди); *Лишив тебе слабою й невідомо, як тобі тепер* (М. Коцюбинський); // Відходячи кудись, залишати що-небудь без догляду. *— Дивись, Івасю, не одходь, братику .. Возів не лишай!* (Марко Вовчок); *Зранку чоловіки з люльками, часом порожніми, жінки з дітьми лишали свої хати, де не було праці й хліба, де було моторошно з повільного вмирання, — і сходились до зборні* (В. Підмогильний); *— Бог зна, звідки й з чого занялося* [зайнялося]*... Може, жар у печі лишили* (М. Коцюбинський); // *перен.* Переставати існувати в кому-, чому-небудь; зникати. *Сестро мила, Нової свічки не світи. І зір погас. Лишає сила* (П. Воронько); [З і н ь к а:] *Де ж по-*

ділася моя погорда, де ж поділася моя міць?.. Все, все мене лишило!.. (М. Кропивницький).

3. Передавати у спадщину, для використання і т. ін. *Коло .. поточку якась добра душа лишала горнятко або коновочку гуслянки* (М. Коцюбинський); *Умерла раз на Соколію бідна вдова, а шестером* [шістьом] *дрібним сиротам не лишила нічого* (Ю. Федькович); *Бабуня лишила дітям окремо "пам'ятки". Хлопцям різні речі по дідові* (О. Кобилянська); *Такий портрет лишив художник нам, Немов стоїть Міцкевич там донині* (М. Рильський); *Одвічна проблема "що лишимо дітям своїм" набула особливої гостроти у світлі сучасного екологічного лиха* (з газ.).

4. Виклика́ти після себе що-небудь, бути причиною появи чого-небудь. *Ілько лишав на пороші сліди, я побіг по них* (Ю. Мушкетик); *Повінь бушувала майже три дні, лишала по собі страхітливі руїни* (з газ.); *Здавалось, з гір потекла колись бистра вода і лишила по собі висохлі кам'яні ложа* (М. Коцюбинський); *Спонука може не лишити по собі в творі ніякого сліду, у деяких випадках є вона для кінцевого враження зовсім байдужа* (Б.-І. Антонич).

5. Пропонувати залишитися, не йти з певного місця, від певного товариства і т. ін. *Обід приходився посередині лекції, його* [вчителя] *лишали обідати* (М. Коцюбинський).

6. Іти, їхати і т. ін. з певного місця. [Д о р о ш е н к о:] *Тікаєте в московськую неволю, Під канчуки московські. Козаки, Що рідний край лишаєте у скруті* (Л. Старицька-Черняхівська); *І їм, що лишили навіки свій край, Все мариться-сниться покинутий рай* (з народної пісні); // Проходити, проїздити повз що-небудь. *Обидва човни сунулись по чорному дзеркалі і лишали за собою город* (М. Коцюбинський); *Колія Забайкальської залізниці наближається до самого краю берега Ангари, лишаючи по другий бік гірські урвища* (М. Трублаїні).

7. Зберігати, приберігати для чого-небудь. *Тобі посилаю дві фотографії, а дві собі лишаю* (Леся Українка); *Лишіть мені одну живу берізку, Один-єдиний свіжий кущ ліщини* (І. Муратов); *— Що ж ви робите із своїм урожаєм? На посів лишаєте тридцять два пуди* (М. Стельмах); // Не втрачати, зберігати на певний час. *Розмови з Борисом лишили глибокі сліди в Тоньовій пам'яті і дали добрий матеріал його думам* (І. Франко); *Це ж просто злочин — не зафіксувати на фотознімках усе, що йому пощастило бачити, а лишити тільки туманні спогади в пам'яті!..* (В. Владко).

8. Зберігати в якому-небудь стані, положенні, пропорції і т. ін., не порушувати їх. *Перевертала* [пані] *усе в буфеті, висувала шухляди комоди і так їх лишала* (М. Коцюбинський); *Вартові здіймають з Нартала частину ланцюгів, але руки й ноги лишають у кайданах* (Леся Українка); *Сестра вийшла з кімнати, лишивши двері відчиненими* (Д. Бузько); *Їх* [тяжко поранених] *уже не можна було везти, бо жоден з них не витримав би по грузьких дорогах, а тому їх лишили в одній з хат, в глухому завулку Мошен* (В. Чемерис); *Ся хустина, з якою я не знав, що робити, довго муляла мене. Тепер я не знав, як її повернути. Не треба було піднімати, лишити так, як є* (Г. Пагутяк); *Щоб відняти дроби з однаковими знаменниками, треба від чисельника першого дробу відняти чисельник другого дробу, а знаменник лишити той самий* (з навч. літ.); // Беручи частину чого-небудь, іншої не чіпати, зберігати за кимось. *Я ставав господарем фільварку і роздавав усе майно людям. Правда, й собі трохи лишав* (Р. Андріяшик); *— Не бійсь, всієї землі не одберуть, лишать трохи і нам...* (М. Коцюбинський); *— Ну, розказуй, як там північний вітер. Усіх карасів виловив чи й мені трохи лишив?* (В. Шкляр).

9. *чого.* Переставати що-небудь робити, відмовлятися від чогось. *Горе вам, фарисеям, бо ви десятину даєте з м'яти та рути й усякого зілля, але обминаєте суд та Божу любов; це треба робити, і того не лишати!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Нічого не лишай на цім розпутті спраги, Бо повернутися не пощастить нікому!* (В. Мисик, пер. з тв. Омара Хайяма); *Через вашу вайлуватість я й змушений був лишити роботу в бюро і летіти сюди* (О. Сизоненко); *Я не знав, що робити, й лишив усе на волю Божу* (Ю. Мушкетик); // *заст.* Позбавляти чого-небудь. *— Божусь моєю бородою.., Що тих богів лишу чинів, Які тепер в війну вплетуться* (І. Котляревський); *Довго й голосно читав він. На кінці було: а таку-то Солоху за підпал хлівця лишити усіх прав* (Панас Мирний); *— Хіба можна назавжди лишити її можливості мати дитину?* (Люко Дашвар).

10. *перев. наказ. сп.* Уживається для вираження незгоди з ким-небудь, при бажанні припинити розмову і т. ін. [К а с с а н д р а:] *Гектор вже був мертвий, а Деїфоб одважний тільки словом.* [Д е ї ф о б:] *Лишім. Хто вмер, не встане* (Леся Українка); *Лишімо цей тон. З цим тоном мусимо покінчити. Цих старих тонів у нас більше не повинно бути* (В. Винниченко); *— Ґаздо Василю, — звернувся Михайловий* [Михайлів] *нічний гість до вуйка, — лишіть цю пусту бесіду* (М. Матіос); *— Це справи зовсім інші, — вмішується один з інженерів. — Лишім це, поки що. Що ж до відозви, то проект її написав я* (О. Лисяк).

Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) по́за ува́гою (без ува́ги) *див.* **залиша́ти.**

◊ **Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) на слизько́му** *див.* **залиша́ти; Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) на сумлінні (на со́вісті)** *див.* **залиша́ти; Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) поза́ду (за собо́ю, поза́д се́бе)** *див.* **залиша́ти; Залиша́ти (лиша́ти,** *рідко* **зоставля́ти) / зали́шити (лиши́ти,** *рідко* **зоста́вити) в ду́рнях** *див.* **залиша́ти; (1) І ду́мку лиши́ти (обли́шити)** *про кого — що* — зовсім перестати згадувати кого-, що-небудь; забути. *А Ганна? Ганна, що ж — дівча .. Про неї й думку він лишив* (П. Дорошко); *Тут виходу теж не було, й Соболь облишив і сю думку* [лишатись у Стані], *Владислав розпоряджався носаками, які лінькувато потягались і неохоче виконували його накази* (І. Білик); **[І] мо́крого мі́сця не зали́шити (не лиши́ти) <[І] мо́кре мі́сце зали́шити (лиши́ти)>** *див.* **залиша́ти; (2) Ка́меня на ка́мені не лиши́ти (не зали́шити) / не лиша́ти (не залиша́ти):** а) розбити що-небудь ущент, перетворити в руїни; знищити. *Розлютований Аттіла сплюндрував пів-Італії. Погрожував, кричав: — Я візьму Рим! Спалю його! Не залишу каменя на камені!* (В. Малик); *Імператор Іоанн веде легіони в Азію .. бере і накладає велику дань на Анамею й Дамаск, перейшовши Ліванські гори, вривається в Ворзо, каменя на камені не залишає в фортецях Валанеї, Вириті* (С. Скляренко); б) гостро, нещадно розкритикувати що-небудь. *Оратор каменя на камені не залишив від теорій, що заперечують вирішальну роль народу в історії* (із журн.); *— Звичайно, — Микола Ілліч хитро посміхнувся, — в цьому дискусійному клубі ми каменя на камені не лишаємо від програм* [інших партій] (Ю. Смолич);

(3) Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.)* **слід у душі́** *чиїй і без дод.* — дуже вражати кого-небудь, впливати на когось, надовго запам'ятовуватися. *Скористаємося дещо іншими підрахунками. Може, вони не дуже правильні, але залишають глибокий слід у душі* (М. Білкун); *Відвідини цвинтаря і .. одверті бесіди з солдатами-гробарями лишали глибокий слід у душі, надовго закарбовувались у моїй пам'яті* (Д. Бедзик); *Батькова смерть 1904 року лишила невигойний слід у душі Людмили Старицької-Черняхівської* (з мемуарної літ.); *Шанувальники кінематографу змогли побачити копію знаменитої Капели дельї Скровеньї в м. Падуя, розписаної пензлем великого Джотто, яка залишила помітний слід у душах людей* (з газ.); **(4) Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) слід [за собо́ю]:** а) робити значний внесок у яку-небудь справу. — *Як по-вашому? Що залишає слід?.. — Найперше робота отака, як ваша, лишає слід, — мовив розважно професор* (О. Гончар); б) запам'ятовуватися якими-небудь учинками, справами. *Там, де .. кипіло життя та радість, там буде гола, дика пустеля без тіні, без билинки... Чи не такий слід лишав за собою Аттіла?* (М. Коцюбинський); **(5) Лиша́ти / лиши́ти в спо́кою (в супоко́ю),** *рідко* — не турбувати. *Я лишаю його абсолютно в спокою, аж до покінчення екзаменів* (Леся Українка); *Посадивши його тут, наш кат на якийсь час лишив його в супокою* (І. Франко); **(6) Лиша́ти / лиши́ти з но́сом** *кого, жарт.* — обдурювати, ошукувати кого-небудь. *Інколи дядя Живак брав її в розвідку, удаючи себе за сліпого, а Зою — за поводиря. Лишав "з носом" зайд-карателів* (В. Земляк); — *Страх не люблю, коли мене лишають з носом...* (Василь Шевчук); — *Ні, не дурні були ви з Еппелкросом, Що не дали себе лишити з носом Отим обшарпанцям!* (М. Лукаш і В. Мисик, пер. з тв. Р. Бернса); **(7) Лиша́ти / лиши́ти світ** — умирати. *О, скажи, моя Вітчизно-мати, Де той світ, веселий, молодий, Що його прийшлось мені лишати, З ворогами йдучи на двобій?* (Г. Бойко); *Настане ніч, й квітки почнуть казати Мерцям про світ, котрий вони лишили, І про людей, яких прийшлось пізнати, Заки їх смерть загнала до могили* (Б. Лепкий); **(8) Не лиши́ти (не зали́шити, не оста́вити** *і т. ін.)* **живо́го мі́сця** *на кому і без дод.:* а) дуже сильно побити кого-небудь. *А мати Федькова так і спалахнула: .. — Та батько ж з тебе три шкури здере, та він же на тобі живого місця не оставить* (В. Винниченко); б) завдати кому-небудь душевного болю, горя, великих неприємностей і т. ін. *Вона* [панна Анеля]! *вона! моя іржа — а я залізо. Вона мене всього сточила. Не лишила живого місця* (М. Коцюбинський); в) завдати непоправної шкоди чиєму-небудь здоров'ю. — *Частіше дають знати про себе фронтові рани. Адже війна не лишила на мені живого місця* (М. Лукаш і В. Мисик, пер. з тв. Р. Бернса); **(9) Не лиши́ти (не зали́шити, не оста́вити** *і т. ін.)* **/ не лиша́ти (не залиша́ти, не оставля́ти** *і т. ін.)* **[і] на насі́ння** — знищити всіх повністю. *Хома має завжди готову одповідь: — Як що робити? Бити. Не лишити і на насіння* (М. Коцюбинський); — *Що ж, ми так і дамо їм втекти? — вигукнув Яресько .. — По конях! Доженемо! Не зоставимо на насіння!* (О. Гончар).

ЛИША́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЛИШИ́ТИСЯ,** шу́ся, ши́шся, *док.* 1. І далі бути в певному місці, не змінювати свого місця перебування. *Чоловік лишався в полі, а вона йшла з ними* [дітьми] *додому* (В. Стефаник); *Юрко звик лишатися вдома із старою бабусею* (О. Донченко); *Дід лишився, бо хотів умерти на своїй стороні, а дядько Панас як пішов, так і по сей день...* (М. Коцюбинський); *В купе було затишно, інтимно, так віддалено від усіх тих клопотів, прикрощів, страхіть, що лишились десь там позаду* (В. Винниченко); *Лишився на волі тільки один брат з цілого роду з купою дітлахів* (І. Багряний); // *з інфін.* І далі перебувати де-небудь з певною метою. *Дівчина зникає за дверима, а нетерплеливий Палазин батько лишається чекати її повернення* (Ю. Яновський); — *Та ви, дідусю, лишайтеся коси клепать, та вчіть, як гострити, мантачити...* (Остап Вишня); // *за кого.* Бути десь за кого-небудь, виконуючи чиїсь обов'язки. — *Товаришу гвардії старший лейтенант, з вашого наказу гвардії лейтенант... — Лишаєшся за мене, — не дав йому кінчити Брянський* (О. Гончар).

2. Не зникати, не щезати. *Пройдуть літа, пролинуть зими, А до життя жагучий смак Так і лишиться* (Л. Дмитерко); // Бути не повністю використаним ким-небудь. — *Таке добро, таке багатство лишається* [від батька]. *Треба вчасно до своїх рук прибрати* (А. Шиян); *Одні кажуть, що він вже проїв ті гроші, що тітка одписала, а другі присягають, що в нього чимало ще лишилось* (М. Коцюбинський); *Після роздачі в кухні дещо лишилося* (О. Гончар); // Бути єдиним із ряду можливих варіантів. *Лишався єдиний вихід: прямувати навпростець* (О. Гуреїв); // Становити яку-небудь величину до настання якогось моменту, досягнення якої-небудь межі і т. ін. *До палацу лишалося кілометрів з п'ятнадцять* (Ю. Смолич); *Небагато часу лишається до початку нового навчального року* (з газ.); *Тепер, однак, хоч до виїзду два дні лишилось, маю більше часу вільного, бо вже справ менше* (Леся Українка); // Діставатися кому-небудь, припадати на долю комусь. *Чим далі він ішов, тим більше йому лишалося йти...* (І. Багряний); *Василь замовк, дав згоду поїхати. Що йому лишалося робити* (О. Бердник); *Лишилось нам орать немало. Чого ж ви стали? гей, воли!* (В. Сосюра).

3. Не переставати бути ким-небудь, зоставатися чиїмсь. *Життя може забрати у неї найближчих.., украсти щастя, але людина лишається людиною* (М. Стельмах); *Мабуть, з сивої давнини віків пройшли через століття оці дикунські звичаї, незламними й живучими лишилися в побуті слободян* (А. Шиян); // *з інфін.* Продовжувати перебувати в якому-небудь стані, положенні. *Лиш сліпий Жан лишився сидіти, світячи більмами на собак, що лизали тарілки* (М. Коцюбинський).

4. *тільки док.* Виявитися в якому-небудь стані. *Настя лишилась молодою удовою* (М. Коцюбинський); *Батько мій, дворянин, на тринадцятому році лишився круглим сиротою* (з мемуарної літ.); // Виявитися без чого-небудь, позбутися чогось. — *Що їм* [дітям] *з тата, з мами, як лишаться без ґрунту?* (Л. Мартович); — *Усім догодив, а сам лишився без тютюну* (Григорій Тютюнник).

5. *безос., кому, з інфін.* Треба тільки (зробити що-небудь). *Бондаренкові лишалося хіба що стисло додати дещо з подробиць до характеристики тих обставин у Києві, що спричинили переїзд .. до Харкова* (А. Головко); *Мені лишалось тільки, удаючи байдужого, жестами розтлумачити глухонімій, де стоїть мітла, відро, лежить ганчірка, й провести по кімнатах, в котрих треба підмітати й мити підлогу* (Б. Антоненко-Давидович).

6. Відставати, відриватися від кого-, чого-небудь, що рухається. *Галас і гомін лишаються позаду, а з ним знову тиша чарівної білої ночі* (О. Іваненко); *За кілька секунд ціль лишилася позаду літака* (В. Минко); * Образно. *Культура пішла вперед. Безкультур'я лишилося на місці* (А. Крижанівський).

7. *тільки док., заст., рідко.* Втратити кого-, що-небудь, позбутися чогось. [К н у р:] *Оришко! так як же се? Марусі, значить, лишилися?* [К н у р и х а:] *Маруся вже не наша* (Панас Мирний); [М а р' я н а:] *День і ніч сей гріх буде тяжким каменем лежать на душі.., я лишуся покою* (С. Васильченко); *Камера сорок дев'ята лишилася прекрасного оповідача всесвітньої літератури й першорядного лікаря* (І. Багряний).

Бу́ти (лиша́тися) в резе́рві *див.* **бу́ти; Бу́ти (лиша́тися, зостава́тися** *і т. ін.)* **/ лиши́тися (зоста́тися) на хазя́йстві** *див.* **бу́ти.**

◊ **Залиша́тися (лиша́тися) / зали́шитися (лиши́тися) за спи́ною (поза́ду)** *див.* **залиша́тися; Зали́шитися (лиши́тися,** *рідко* **зоста́тися) без соро́чки (без штані́в)** *див.* **залиша́тися; [І] ду́ху не зали́шиться (не лиши́ться)** *див.* **залиша́тися; (1) І насі́ння не ли́шиться (не зали́шиться,** *рідко* **не оста́неться** *і т. ін.) від кого* — хто-небудь зовсім, остаточно зникне, пропаде, згине. — *От за таку образу,* — *покрикнув Чарнецький,* .. — .. *випалю, винищу, видавлю все, щоб і насіння від цього гадючого кодла не лишилося!* (М. Старицький); **(2) І слі́ду не лиши́лося (не зали́шилося,** *рідко* **не зоста́лося** *і т. ін.):* а) *(чого, від чого і без дод.)* що-небудь зовсім, остаточно щезло, зруйнувалося і т. ін. *Усі гілля* [дерева] *стерло і зм'яло, так що і сліду їх не зосталось* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Розбити* [каменюки], — *радив Кожухівський,* — *щоб і сліду не осталось* (Б. Лепкий); *В золотому труді віддамо ми Вітчизні всі сили, щоб і сліду руїн не лишилось на нашій землі* (В. Сосюра); *За один день викопали нові котловани, а від старих і сліду не лишилося* (Іван Ле); — *З хатою нашою — зараз від неї й сліду не лишилось — пов'язаний у мене перший спогад про Григорія Тютюнника* (Григір Тютюнник); б) *(від кого)* хто-небудь безслідно зник, загинув, пропав. *Ось самотня хата. Чи повернеться до неї син або онук? .. Чи розлетяться прахом на грізних мінах і сліду від них не лишиться?* (О. Довженко); *Не піду, доки в дворі не лишиться й сліду від шептух* (Іван Ле); *Здавалось, ось-ось налетить на нього ота кучугура криги, зітре, зімне, й сліду не зостанеться од комашинки-хлопчика* (В. Винниченко); **(3) Ка́меня на ка́мені не лиши́лося (не зали́шилося,** *рідко* **не зоста́лося** *і т. ін.):* а) *(від чого і без дод.)* що-небудь ущент зруйноване, знищене і т. ін. — *Зірву, товаришу командире* [будинок жандармерії]. *Двісті кілограмів толу — і каменя на камені не залишиться* (М. Стельмах); *Все місто в руїнах. Каменя на камені не лишилося* (В. Вільний); б) *(від кого і без дод.)* хто-небудь загинув, безслідно зник, пропав. — *Я сюди ще прийду. Тоді не буде вам пощади, каменя на камені не зостанеться* (з легенди); в) *(від чого)* довести цілковиту помилковість, неспроможність чого-небудь (про теорію, положення, погляди і т. ін.). *Від теорії не лишилося каменя на камені* (з газ.); **[Лиши́лося] недо́вго ряст топта́ти** *див.* **топта́ти; (4) Лиши́тися (оста́тися, бу́ти** *і т. ін.)* **з гарбузо́м,** *жарт.* — дістати відмову під час сватання. *Не один слав їй старостів, Та з гарбузом остався* (П. Грабовський); — *Ну що? Будемо сватами, чи з гарбузами додому підеш?* (М. Стельмах); **(5) Лиши́тися (зали́шитися,** *рідко* **зоста́тися** *і т. ін.)* **в ду́рнях (ду́рнем)** — дати, дозволити себе ошукати, бути ошуканим, одуреним. [Д е м и д:] *Ще кілька хвилин, і я б зостався в дурнях!* (І. Карпенко-Карий); *Хто всьому вірить, наполовину дурнем лишиться* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра); **(6) Лиши́тися (зали́шитися,** *рідко* **зоста́тися** *і т. ін.)* **при пі́ковому інтере́сі (при пі́кових інтере́сах),** *жарт.* — зазнати невдачі, поразки, не досягти бажаного і т. ін. в чому-небудь. *Чумак звернув увагу не на Ріту, а на її подругу Катерину. Через якийсь час вони одружились, а Ріта залишилась .. при пікових інтересах* (Ю. Збанацький); *Тільки тепер вони збагнули — лишилися при піковому інтересі* (В. Большак); **(7) Лиши́тися (зали́шитися,** *рідко* **оста́тися** *і т. ін.)* **з но́сом <Діста́ти / дістава́ти но́са>,** *жарт.* — зазнати невдачі, неприємності і т. ін. *Він підійшов до Мухи і звично недбалим рухом запросив до танцю. Він ждав, що Муха легко спурхне з стільця .. А Володя лишиться з носом. Але сталося трохи не так* (Д. Ткач); — *Будинок не аварійний, зноситимуть його в наступній п'ятирічці.* — *З цим зносом,* — *сказав Вадик,* — *ми залишилися з носом* (В. Добровольський); *Ішли* [арештанти] *жалуватися.., не раз навіть виходила їх правда, а ключник діставав носа* (І. Франко); **(8) Лиши́тися на сумлі́нні** *чиєму* — про чию-небудь особисту відповідальність за дії, учинки і т. ін. *Я ніколи не буду сього знати, се лишиться на твоєму сумлінні* (Леся Українка); **(9) Лиши́тися о́сторонь** — не втручатися. *Коли я дізналась, що ви, начальники Ванюшині, розшукуєте правду його народження і дитячого життя, не можу відмовчатись, лишитись осторонь* (В. Логвиненко); **Мо́крого мі́сця не зали́шиться (не́ лиши́ться,** *рідко* **не зоста́неться) <Мо́кре мі́сце зали́шиться, лиши́ться,** *рідко* **зоста́неться>** *див.* **залиша́тися; (10) Не лиша́тися (не залиша́тися,** *рідко* **не остава́тися** *і т. ін.)* **/ не лиши́тися (не зали́шитися,** *рідко* **не оста́тися** *і т. ін.)* **в боргу́:** а) не поступатися кому-небудь у чомусь; вести себе так, як хтось інший. *Задирався Валет, що відчував Юркову незалежність, гордовитість і навіть перевагу в знаннях. Юрко в боргу не лишався* (П. Дорошко); *І один поперед одним Не лишалися в боргу* (С. Воскрекасенко); б) відповідати добром або злом кому-небудь за щось; віддячувати. — *Я теж у боргу не лишився; гостей вам повну хату накликав!* (А. Головко); — *Якщо люди зарадять Андрієві, то він не залишиться у боргу, відробить* (С. Чорнобривець); **(11) Нічо́го [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, не зостає́ться,** *рідко* **не остає́ться** *і т. ін.)* **/ не лиши́лося (не зали́шилося, не зоста́лося,** *рідко* **не оста́лося** *і т. ін.)* **[, як]** *кому* — хто-небудь повинен робити, виконувати щось як єдиний вихід із певної ситуації. *Павлові нічого більше не лишалось, як потиснути руку дівчині, вклонитись господині й піти* (А. Головко); *І нічого тобі не лишається, як іти отак одиноко вулицею* (О. Гончар); *Наполеон розумів, що .. Барклаєві нічого не залишиться, як одмовитись від подальшої боротьби* (П. Кочура); **Оста́тися (лиши́тися, опини́тися** *і т. ін.)* **ні в сих, ні в тих** *див.* **остава́тися; Стоя́ти (лиша́тися, залиша́тися) на [одно́му] мі́сці** *див.* **стоя́ти; [Ті́льки] мо́кре мі́сце лиши́лося (зали́шилося,** *рідко* **зоста́лося** *і т. ін.)* *див.* **мі́сце; Ті́льки [сама́ (одна́)] душа́ зали́шилася (лиши́лася)** *див.* **душа́; Ті́льки те́пле мі́сце лиши́лося** *див.* **мі́сце; Факт [є (лиша́ється)] фа́ктом** *див.* **факт**[1].

ЛИШЕ́[1], *рідше* **ЛИШ,** *част.* 1. *обмеж.* Уживається для виділення, обмеження в знач. т і л ь к и (у 3 знач.). *Серед плавнів коло хатки лишилась на хазяйстві лише коза* (М. Коцюбинський); *Все так з-під ніг і пливе, рятують лише кущі, за які ми чіпляємося...* (А. Дімаров); *Батьки та бабусі розібрали усіх дітей, лише одна дівчинка стояла на лаві, приліпившись лобиком до шибки й виглядаючи дідуся, який був для неї найближчою людиною в сім'ї* (М. Циба); *Лиш ти одна, мені одна лиш ти Мій палиш сон і душу мою палиш* (М. Вінграновський); *Монастир Івана Христителя* [Хрестителя] *мав одну лише дерев'яну будову, обнесену частоколом* (В. Багірова); *Грубі свинські постоли нової-старої румунської адміністрації дуже дисонували з наваксованими чоботами зниклого німця, але в Черемошному бачили й не таке: чи один маєтний ґазда нерідко брав собі за союзника злидоту, аби лише мати на селі більший вплив, а швидше, чисту фізичну силу* (М. Матіос); *Про трагедію я дізналася лише вранці, коли приїхала "швидка" і міліція* (І. Роздобудько); // Уживається в знач. т і л ь к и - н о, щ о й н о. *От нехай лиш побачу, що він тут ману пускає та книжки людям читає — зараз руки назад та й до врядника* (М. Коцюбинський); *Коли щось запримітиш, почуєш, лиш здогадаєшся, негайно маєш знайти спосіб сказати про те мені...* (П. Загребельний); // Уживається в знач. в с ь о г о, т і л ь к и. *І в гадці собі не мають* [Іван з Аницею], *що сьогодні лиш раз їли* (Л. Мартович); *Військовий вождь, по тисячній звитязі Лиш раз один розбитий у бою, В неласку падає, живе в зневазі, І владу, й честь утративши свою* (Д. Паламарчук, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. *підсил.* Уживається в знач. т і л ь к и (у 5 знач.). *В їхніх неквапливих, гречних рухах, мові стільки вчувається впевненості і сили, що Остряниця вірив, з такими людьми не промахнешся. Лише дай їм зброю, поведи на Україну!* (В. Чемерис); *— Мені, за великим рахунком, однаково, де доживати решту життя, лише б Маріка була зі мною* (О. Авраменко).

3. *перев.* **лиш,** *спонук., розм.* При дієсловах, звичайно у наказ. сп., підсилює спонукання до дії. *"Біжи лиш швидше в Карфагену* [Карфаген]*", — Зевес гінцеві так сказав* (І. Котляревський); *А глянь лиш гарно кругом себе, — І раю кращого не треба!* (Т. Шевченко); *— То нічого, що здоровий* [камінь], *а ось подивимось, як його пробивати, — сказав Панько. — Ану лиш давай свердел!* (Б. Грінченко); *— Подайте нам чаю, хліба з маслом та яєць, бо маємо голодного гостя. Лиш скоро!* (Б. Лепкий); // Уживається з дієсловами, звичайно у наказ. сп., для застереження. *— Гляди лиш, як ще й ти звалишся, що батько з нами буде робити?* (Г. Квітка-Основ'яненко); *І мали думку прокотити заїжджого барина на славу, та староста охолоджував: не дуже лиш гнатимеш коней: невелика цяця їде — знаємо ми сих безштаньків!* (Панас Мирний); *— Про мене, тату, найміть* [акафіст], *тільки не дуже лиш читайте ці книжки, бо знов снитимуться янголи з пазурами* (І. Нечуй-Левицький).

ЛИШЕ́[2], *рідше* **ЛИШ,** *спол.* 1. *протист. і зіст.* Уживається у знач. т і л ь к и (у 7, 8 знач.) у складі парних сполучників н е л и ш е.., а й ... *— Справжня археологія як серйозна наука, Дмитре Борисовичу, цікавиться не лише окремими матеріальними знахідками, бодай і коштовними, але найбільше — так званими дрібницями* (В. Владко); *Бабця оцінила його кулінарну вправність, адже він не лише зміг замінити різника, якого раніше завжди доводилося запрошувати і платити йому, а й міг заколоти свиню одним точним ударом* (Н. Сняданко); *Каддафі зміг тоді не лише зберегти владу, але й відновити в очах Заходу свою репутацію* (із журн.); // *обмежувально-протиставний.* Уживається в знач. о д и н т і л ь к и; с а м и й т і л ь к и. *З високих круч луна орлиний клекіт, Лиш тихі води все стоять мовчазно* (Леся Українка); *Нема йому відпустки і спочинку. Лише — неспокій, пошуки і риск* (Л. Дмитерко); // *обмежувально-протиставний.* Уживається в знач. т і л ь к и - н о і т і л ь к и. *Вчора набігла хмарка, мов чумацьке ряденце, та лише покропила суху землю...* (М. Коцюбинський).

2. *часовий.* Уживається звичайно з присл. т і л ь к и для поєднання підрядного речення на означення дії, яка щойно відбулася, з головним реченням. *Лиш Данило щез в тумані, Аж із-за горбочка Йде дівчина молодая* (С. Руданський); *Тітка кришила буряк і лише постерегла, що Гнат прокинувся, голосно заторохтіла грубим голосом* (М. Коцюбинський); *А лиш тільки вищирилось сонце крайком золотої маківки, Альоша вибіг надвір і знову припав до своєї глини* (І. Микитенко).

3. *умовний.* Уживається для поєднання речень, у яких ідеться про дію в головному реченні як умову для здійснення дії підрядного речення. *— Я вже вам буду бавити маленького Андрійка, буду йому за няньку, лише звезіть наш хліб та складіть у стодолу!* (М. Коцюбинський).

○ **(1) Аби́ лише́ (лиш) <Лише́ б>** <*розм.* **Лиш би**>**,** *у знач. присл.* — аби тільки. *Нехай хоч гірше, лиш би інше!* (І. Франко); *Йому здавалося, ніби він потрапив лише в калюжу, з якої можна зовсім просто вийти, аби лише бажання* (І. Багряний); *От ми й при зброї. Лише б заманити одного чи двох у чинбарню, а з тим, хто залишиться надворі, теж справимося!* (В. Малик); *Треба триматися Словути, вже десь неподалік має бути вільна твердиня. Аби лише побачити якогось лицаря, котрий вкаже шлях...* (О. Бердник); **(2) Лише́ (лиш) що,** *у знач. присл., діал.* — тільки що, щойно. *Він поповз до другої* [хати]. *Там лише що помер останній живий чоловік* (І. Франко); *Голову мала обвиту поверх шапочки шовковою шаллю, такою, як паннунця беруть до театру, лише що чорним...* (О. Кобилянська); **(3) Скоро лише́ (лиш),** *у знач. присл., рідко* — як тільки. *Скоро лиш пісок з горішньої пляшечки пересиплеться в долішню — перевертають її догори денцем* (М. Коцюбинський).

ЛИ́ШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **лиши́ти** 1–8. *З путами на передніх ногах він* [кінь] *за селом блукав, самопасом лишений у лугах* (В. Стус); *Хай би там що, але слід триматися звичаю, лишеного дідами й прадідами* (І. Білик).

ЛИШЕ́НЬ[1], *част.* 1. *обмеж.* Те саме, що **лише́[1]** 1. *Я хтів лишень сказати, що ви задарма на мене вергли підерзжіння* [підозріння] *і що я в тій справі, Бог свідок, нічо* [нічого] *не винен!* (І. Франко); *Хата Оском'юка складалася лишень з одної кімнати й сіней* (Л. Мартович); *Кум .. взявся наново вичисляти добрі прикмети Стецевої Гапки. Та лишень добрі!* (Б. Лепкий); *Люблю пісні мойого* [мого] *краю, Та не спинюсь на тім лишень: З любов'ю вухо привертаю До братніх на землі пісень* (М. Рильський); // Уживається у знач. т і л ь к и - н о. *Лист Ваш .. не застав мене в Вінниці, через що я, мандруючи по Бессарабії, одібрав його лишень сими днями*

(М. Коцюбинський); *Лишень сьогодні вирушаємо в похід* (А. Дімаров).

2. *спонук.* Те саме, що **лише́**¹ 3. — *Ся річка катержна* [каторжна!] — *Рибалка став казать.* — *Куць виграв, куць програв, ось слухай лишень, жінко: Піду я до Сули скажену позивать!* (Є. Гребінка); — *Агов, хлопці й дівчата! Слухайте лишень сюди! Буду віршу проказувати* (Б. Грінченко); [П р і с ь к а:] *Подай лишень, дочко, свитку, я трохи полежу* (С. Васильченко); *Згадаймо лишень про депортацію вчених з Києво-Могилянської академії до Санкт-Петербурга за вказівкою Петра I* (з газ.); // *підсил., спонук.* Уживається при дієслівних формах наказ. сп. та сл. н у (а н у), б о. — *Так ну лишень, понюхаймо кабаки* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Дід підвів голову.* — *А вийди лишень, що там таке* (С. Черкасенко).

ЛИШЕ́НЬ², *спол.* Те саме, що **лише́**². — *Був такий же, як і вчора, барвистий ранок, лишень це був понеділок, а тому довкруги значно менше руху* (У. Самчук); *Колись царі йому* [Т. Шевченкові] *бажали долі – Труїли душу трутою неволі, Лишень живим не встигли розп'ясти!* (А. Малишко); *Лишень порівнялась із хвірткою, а мене з обох боків попід руки хтось – хап* (М. Андрусяк).

ЛИ́ШЕНЬКО, а, *с.* Пестл. до **ли́хо**¹ 1. *А я зрадів би, моє диво! Моя ти доле чорнобрива! Якби побачив, нагадав Веселеє та молодеє Колишнє лишенько лихеє* (Т. Шевченко); *Якась молода ставна дівчина заплаканая стояла, прихилившися до стінки, пильненько дивлячись на свічечку, що жарко палала, та, мабуть, чуючи своє лишенько та думаючи про свою бідоньку* (Марко Вовчок); *А Вівці ж що? Хіба ж вони поснули, На раді стоячи? Про їх же діло йшло?.. От те ж то й лишенько! Овечок не було* (Л. Глібов); *Жаль і тих конят, Що так замучились, — та ба, і з ними лишенько мені: В сусіда, бач, до досвіта на ніч вони позичені* (І. Франко); *Чи надовго лиман Такий тихенький? Чи надовго хлопча Не зна лишенька?* (Дніпрова Чайка); *Мені в дівчини краще, ніж у княгині, .. красую, пишаю, лишенька не знаю!* (Леся Українка); // *у знач. виг.* Уживається при вираженні переляку, страждань, викликаних бідою, горем, несподіванкою і т. ін. *Лишенько! То не огонь паше* [пашить], *то лице Мотрине; то не іскри сиплються — то її кльони й прокльони та духопелики* (Панас Мирний); — *Коли гульк,* — *оповідав Тищенко,* — *стоять? Чорніють! Лишенько — ведмеді! Ми за бердани — і давай поливати* (І. Багряний); *І що то він тримає в'юнке та блискуче в руках? Лишенько, та це ж бо залізний ланцюг у його руках порубцьованих та покритих бородавками* (Є. Гуцало).

◊ (1) **Ли́шенько [ли́хо] напа́ло** *на кого і без дод., нар.-поет.* — хто-небудь перебуває у скрутному становищі, у когось неприємності, нещастя і т. ін. [Ж а б и:] *Ой, Доле, змилуйся в пригоді! Напало лишенько та й годі: Король просвітку не дає. Клює нас та й клює!* (Л. Глібов); *І сказав йому* [воякові] *князь, яке лихо напало. Відповів молодий: "Коб на тім лише стало!"* (І. Франко); **Ох (ой), [мені́] ли́хо! <Ой (ох), ли́шенько (ли́шечко) [мені́ (моє́)]!>** *див.* **ли́хо**¹.

ЛИ́ШЕЧКО, а, *с.* Пестл. до **ли́хо**¹ 1. — *Оце лишечко! Чого це вони так довго забарились?* — *бідкалась вона перед Софією Леонівною* (І. Нечуй-Левицький); // *у знач. виг.* Уживається при вираженні переляку, страждань, викликаних бідою, лихом, несподіванкою і т. ін. *Лишечко! Хто тільки вигадав усі ці медівники, м'ятні, горіхові, тульські, вяземські, ці незабутні ласощі, що й серед ночі навпомацки вгадала б їх за пахощами й смаком!* (П. Загребельний).

◊ **Ох (ой), [мені́] ли́хо! <Ой (ох), ли́шенько (ли́шечко) [мені́ (моє́)]!>** *див.* **ли́хо**¹.

ЛИШИ́ТИ *див.* **лиша́ти.**

ЛИШИ́ТИСЯ *див.* **лиша́тися.**

ЛИ́ШКА, и, *ж., заст.* Лишок. *Брали* [русини] *злото й паволоки, Брали й оксамити, А лишкою мости собі Почали мостити* (С. Руданський); *Вже сорок з лишкою* [років] *минає, як ми брались* (О. Кониський).

Чіт і (та, чи) ли́шка *див.* **чіт.**

ЛИ́ШКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **ли́хо**¹ 1. [С т е х а:] *Посипалося лишко на мене, бідну удову, як на ту чаєчку, що вивела діток на роздоріжжі!..* (М. Кропивницький); // *у знач. виг.* Уживається при вираженні переляку, страждань, викликаних бідою, горем, несподіванкою і т. ін. *"Ой лишко! це ж я трохи зсунув машкару з лиця, забув, що дочка в хаті",* — *подумав Навроцький і трошки кашлянув в долоню, затуливши нею рота* (І. Нечуй-Левицький); — *Ой, лишко!.. Я ж і забула за обід!* — *скрикнула мати і побігла до пекарні* (Б. Грінченко); — *Лишко моє тяжке!* — *забідкалася знову Перонелла* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛИ́ШОК, шку, *ч.* 1. *який, чого.* Те, що перевищує встановлену, потрібну кількість. *Лазер швидко діагностує деталь і лишки металу випарує або доплавить* (із журн.); // Частина чого-небудь, що залишається після задоволення певних потреб. — *Тепер ми вже все маємо, що нам треба, ще й на сторону лишок продаємо* (Панас Мирний); — *Сказали: забрано?* — *про державну заготівлю?.. Замість, як свідомі громадяни, здати лишки, ви сказали наклеп, що забрано! Ось, покажем, що значить: забрано,* — *підкуркульники!* (В. Барка); — *Думаєте, колгоспи віддали вам лишки?* (М. Циба); *Ненько аж до Кіцманя лишки хліба возив на заготовку* (М. Матіос); // Частина чого-небудь зайвого, що залишається як відходи, покидьки, рештки, вибірки і т. ін. *Майже тридцять процентів деревини залишається в лісі у вигляді так званих лісорубних лишків* (М. Чабанівський); *Не варті й половини ті лишки від свинини та голови худі* (А. Крижанівський).

2. *з числ., розм.* Надмір, додаток до відомої величини (про точно не визначену кількість чого-небудь). *Університет. Сто з лишком років стояв будинок* (Ю. Яновський); — *На своїх ділянках я вже вирощую по двісті з лишком пудів пшениці* (М. Стельмах).

○ (1) **З ли́шком,** *у знач. присл.* — більше ніж треба, передбачалося. — *Еге, буде тобі: лихо та ще з лишком!* — *промовила молодиця* (Марко Вовчок); *Приводів для тривог, болю, страхів вистачає з лишком* (із журн.).

◊ **Взя́ти (перехопи́ти) ли́шку (че́рез край)** *див.* **узя́ти.**

ЛИ́ШТВА, и, *ж.* 1. Вишивка у формі прямої гладі. *Ой чи є де дівка пишна, що в поділках лиштва* (П. Чубинський); — *Я її вишиваю сорочки, учу, як мережки шити, вербову лиштву, занизування* (Панас Мирний); *Пряма гладь, або лиштва,* — *це дуже тонке й точне вишивання* (з наук. літ.); // Кольорова вишивана нашивка, облямівка. *А мені хрещена мати лиштву вишивала* (Т. Шевченко); *Сижу* [сиджу] *я собі в хаті під вікном, кватирку причинила та лиштву в сорочку вишиваю* (О. Кониський); *Довга сорочка, як той мішок, упала додолу; мережка лиштви лежала аж на землі* (Панас Мирний); *На ногах* [Наді] *нові черевички і шкарпетки з лишт-*

вою (П. Панч); *Зоя йде пішки з дівчатами: у всіх білі вишивані сорочки, сині, червоні, зелені спідниці з лиштвами* (В. Земляк); * Образно. *Хвиля хитає комиші, вішає на кореневища верболозів лиштви білої піни* (Григорій Тютюнник); // Обшивка одягу (його нижньої частини). *Мама сіла дошивати Каті нове плаття, .. залишилося тільки підшити лиштву* (Н. Забіла); — *Вже навіть лиштва посіклася до решти,* — *тереблячи, піднімає* [Христина] *вгору подолок спіднички* (М. Стельмах); *Протагорові раптом стало соромно, що він, ледве сягнувши повноліття й нічого не зробивши помітного, сидить у своєму власному домі, хай і тимчасовому, й новий червлений хітон на ньому аж ряхтить широкою золотою лиштвою подолу* (І. Білик).

2. Планка на прорізі вікна або дверей. *Горіли різьблені лиштви, дерев'яні колони, що тримали колись піддашшя...* (В. Дрозд); *Інша садиба: обгуркані, давно не мазані стіни, та лиштви вікон, вхідні двері розмальовані олійними фарбами з агресивним якимсь несмаком* (В. Яворівський); *У художньому обрисі житла значна роль належала лиштві* (з наук.-попул. літ.); // *чого.* Довга планка, видовжений предмет і т. ін. *Дубовик розкрив лантух, витяг лиштву сала* (Г. Епік).

ЛИ́ШТОВКА, и, *ж.* Зменш. до **ли́штва.** *Серед козацьких письмових джерел маємо достатньо конкретний опис восьми прапорів: прапор за № 1 мав прямокутну форму, світло-вишневий колір, хрест і зірки чорні, довкола червона лиштовка* (з наук. літ.); *Внутрішній борт одвірка Троїцької церкви в Пакулі прикрашено різьбленою лиштовкою (дуже нагадує вишиванку), що складається з повторення ромбиків, сполучених кутами один з одним* (з наук. літ.).

ЛИ́ШТОВОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **ли́штовка.** *Я, бачте, забулася, як то ясна пані казала: чи тут .. лиштовочку наложити?* (Леся Українка).

ЛІ, *невідм., с.* Китайська міра довжини, яка дорівнює 576 м. *У Китаї тривалий час використовували національну міру довжини, що має назву "лі"* (із журн.).

ЛІА́ЗА *див.* **ліа́зи.**

ЛІА́ЗИ, а́з, *мн. (одн.* **ліа́за,** и, *ж.).* Група ферментів, що каталізують в організмі реакції розщеплення молекул органічних речовин. *Гриби продукують ферменти групи протеїназ, ліази, трансферази, комплекс целюлаз та ін.* (з навч. літ.).

ЛІА́НА, и, *ж.* Витка кущова або деревна рослина, поширена перев. у тропічних і субтропічних лісах. *Гліцинії і всякі цвітучі ліани оплітають* [на Капрі] *стіни* (М. Коцюбинський); *Скрізь, куди оком не кинь, — велетенські стовбури дерев, оброслі мохом, обплетені ліанами* (А. Дімаров); * У порівн. *Синій цвіт залізняку, папороть, квасець, заячий холодок, густа, мов ліанами перевита, плавнева зелень .. — усе аж плющить в цей час від роси* (О. Гончар).

ЛІА́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **ліа́на.** *Юнак підбіг до товстелезного стовбура і вхопився за одну з гнучких ліанових гілок* (Ю. Бедзик); *Ряжанка й незчувсь, як розтулилась його ліва рука й випустила ліановий мотуз, що ним припнуто пліт до корча* (І. Білик); *Ліанове плетіння заступало сонячне проміння нижчим рослинам* (з газ.).

ЛІАНОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний за формою до ліани. *Ліаноподібні волокна закінчуються на грушоподібних клітинах* (з навч. літ.); *Сорти помідорів, що мають високі ліаноподібні кущі, найліпше вирощувати в теплицях* (з газ.).

ЛІБЕРА́Л, а, *ч.* 1. Прибічник, послідовник лібералізму; член ліберальної партії. *Лаяв* [Іван] *сучасне земство, в якому служив, глузував злісно з тих лібералів, що так швидко змінили овечу шкуру на вовчу* (М. Коцюбинський); — *Цілий повіт, пане добродію, збунтував! Тими читальнями, то, пане добродію, лиш ширить деморалізацію поміж народом. Якісь, пане добродію, узялися радикали, лібералі, масохісти* [мазохісти] (Л. Мартович); *Хай* [ви] *складете думку, що я ліберал, але заявляю категорично: всі мої колеги — люди високого польоту* (А. Крижанівський).

2. *заст.* Вільнодумна людина; вільнодумець. *Митрополит грізно окинув оком молодих професорів, ніби лібералів, і надувся* (І. Нечуй-Левицький); *Він ліберал, масон, революціонер. По цілім світі волочився, а на старі літа до нашого берега причалив, щоб наших деморалізувати* (Б. Лепкий); — *Я оберігаю незалежність свого духу від усякої політики. Та й до того ж, по складу* [за складом] *своєї душі, я ліберал і лірик* (М. Стельмах).

3. *перен., розм.* Надто терпелива людина, схильна надміру потурати кому-, чому-небудь. — *Тільки ж коли хто до мішка полізе — в'язи скручу, .. тоді вам Гаценко проти мене .. найм'якшим лібералом здасться* (М. Стельмах); * У порівн. *Я мовчки спостерігаю це лицедійство. Вдаю, що все це мені байдуже, а фарба заливає щоки. Я чинив, як справжнісінький ліберал* (Ю. Мушкетик).

ЛІБЕРАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Дія за знач. **лібералізува́ти.** *Політика лібералізації, що проводиться ізольовано від інших перетворень, тільки поглиблює кризу економіки* (з наук.-попул. літ.); *Японія спиралась на власні традиції та використала принцип послідовності змін, авторитарну владу в політичній сфері та поступову лібералізацію в економічній сфері* (з навч. літ.); *Лібералізація режиму доступу вітчизняних експортерів до зовнішніх ринків стане чинником прискорення структурних реформ в аграрному секторі* (з публіц. літ.).

△ **(1) Лібераліза́ція цін,** *екон.* — перехід від державного регулювання цін на товари й послуги до вільного (ринкового) ціноутворення. *Рецепти МВФ передбачають поєднання лібералізації цін з процесами приватизації, тобто з конституційними перетвореннями* (із журн.); *Лібералізація цін зумовила стрибкоподібне подорожчання продукції та різке скорочення монополістами обсягів виробництва* (з газ.).

ЛІБЕРАЛІ́ЗМ, у, *ч.* 1. Політичний та ідеологічний рух, що відстоює свободу підприємництва, парламентський устрій, демократичні права та свободу особи. *Вер ненавиділа інтелігенцію, парламентаризм, лібералізм, слова про поступ, прогрес, еволюціонізм, ідеали добра й гуманістичної доброcті* (В. Домонтович); *Лібералізм проголошує, що ініціативна (активна), вільна, тобто неконтрольована, діяльність осіб, головним чином економічна й політична, є справжнім джерелом поступу в суспільному житті* (з наук. літ.).

2. *заст.* Вільнодумні погляди; вільнодумство. — *Ф'ю!* — *свиснув Антоша* .. — *Страх, що діється всюди, а тут ще ви, татку, з своїм лібералізмом* (М. Коцюбинський); — *Потім ще от що... Ти почнеш з батьком свій лібералізм виказувати. Бога, мовляв, нема, релігія — це забобони... Правда?* (В. Винниченко).

3. *перен.* Відступ від певних правил, норм поведінки і т. ін. — *Вона б оце дала тобі джосу за свячене зілля та зело.*

Це ж для неї був би страшний лібералізм! — сказав Радюк (І. Нечуй-Левицький); *Я сама завжди була проти лібералізму у справі перекладу, і тільки брак техніки примушував мене уживати ліберальних способів* (Леся Українка); *У питаннях культури мови ми маємо відмовитися від двох крайнощів: антинаукового пуризму та небажаного лібералізму* (із журн.).

4. *перен., розм.* Надмірна терпимість, потурання (звичайно шкідливе) кому-, чому-небудь. *— Гм, та воно-то так, — сказав якимось силуваним голосом Леон, щоб і в тій тяжкій хвилі показати себе лібералом, хоч в душі страшно кляв і Бенедя, і кумпанію, і свій глупий лібералізм* (І. Франко); *Я радий ще раз доказати свою демократичність, свій комунальний лібералізм* (М. Хвильовий); *Хома тим часом ходив по возах, вергав важкі ящики, вичитував за лібералізм їздовим, які, мовляв, приймають на схорону різний мотлох* (О. Гончар); // *ірон. Патріархальність умов утримання в ньому* [старому сізо] *в'язнів одгонила таким гнилим лібералізмом, що новий начальник табору .. відразу заходився будувати сізо* (Б. Антоненко-Давидович); *Вигнали* [чорта] *за гнилий лібералізм і буржуазний гуманізм* (В. Барка).

ЛІБЕРАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **лібералізува́ти.** *Згідно з багатоетапною програмою рух капіталу в ЄС був остаточно лібералізований 1 січня 1993 року* (з наук. літ.); *Практично 1994 року в Південній Кореї ринок капіталів був повністю лібералізований* (з навч. літ.); *Фінансовий ринок може бути лібералізований, можливо, навіть ціною невеликої девальвації гривні* (із журн.); // **лібералізо́вано,** *безос. пред. Був послаблений контроль за імпортом, знижено імпортне мито, знято чимало обмежень для прямих іноземних інвестицій, лібералізовано цінове регулювання, посилено антимонопольну політику* (з навч. літ.); *Лібералізовано застосування спеціальних санкцій* (з мови документів); *В Україні лібералізовано порядок увезення-вивезення валютних цінностей* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який став простішим, не таким суворим, як раніше, легшим, зручнішим (про правила, вимоги, законодавство і т. ін.). *Лібералізований енергетичний сектор України буде приваблювати інвесторів* (із журн.).

ЛІБЕРАЛІЗО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **лібералізо́ваний.** *Надмірну лібералізованість національних режимів країн з перехідною економікою всупереч імперативам економічної безпеки часто виправдовують потребою залучення зовнішнього інвестування* (з наук. літ.); *Лібералізованість внутрішньоблокової торгівлі стала одним із чинників зменшення негативного впливу кон'юнктури зовнішніх ринків під час кризи* (із журн.).

ЛІБЕРАЛІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. Скасовувати або послаблювати державний контроль над різними видами суспільної діяльності. *Початок XIX ст. в історії Російської імперії характеризується спробами керівної верхівки лібералізувати державний устрій та суспільне життя* (з навч. літ.); *Як тільки Китай лібералізував своє суспільство, його економіка відразу відчутно зросла* (із журн.).

2. Робити вимоги до чого-небудь простішими, не такими суворими, як раніше, виконання чогось легшим, зручнішим і т. ін. *Кредитори, особливо державні, змушені раз по раз переглядати терміни та лібералізувати умови сплати й обслуговування боргів африканських країн* (з навч. літ.); *Ми повинні лібералізувати транзитний режим для пасажирів і товарів* (з мови документів).

ЛІБЕРАЛІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док.* 1. Ставати більш ліберальним. *Тоді як увесь світ дедалі більше лібералізується в торгівлі, Росія не уявляє зони вільної торгівлі без масштабних вилучень, вона не може відмовитися від протекціонізму* (з публіц. літ.); *В руках Абраша тримав стос барвистих журналів. Тільки тепер це були журнали дещо іншого характеру: річ ясна, відвертіші, — адже суспільство давно лібералізувалося* (Ю. Іздрик).

2. *тільки недок.* Пас. до **лібералізува́ти.** *У Південній Кореї лібералізується процес інвестицій у такі технологічно складні сфери, як телекомунікації, інженерне будівництво* (з навч. літ.).

ЛІБЕРА́ЛКА, и, *ж.* Жін. до **ліберáл.** *Брат пише, що в його* [нього] *жінка лібералка й демократка, що вона нічого і нікого не буде нехтувать і ладна жити хоч би і в мужицькій оселі* (І. Нечуй-Левицький).

ЛІБЕРА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ліберáл** 1 і **лібералі́зм** 1. *Ліберальна партія Великої Британії в XIX ст. репрезентувала інтереси комерції та промисловості* (з навч. літ.); // Пройнятий лібералізмом. *Велику перепону в імперії для себе московська партія бачить в ліберальній літературі, в європейських гуманних ідеях* (І. Нечуй-Левицький); *Був це один із значніших львівських банкірів, чоловік освічений, знаний з ліберальних поглядів* (І. Франко); *Пнувся показати себе* [князь], *далебі перед місцевим обивателем, людиною ліберальних поглядів, милостиво дозволяв розвиток промислів у генерал-губернаторстві, а також і освіти, звичайно, у певних рамках* (Б. Левін).

2. *заст.* Який дотримується вільнодумних поглядів; вільнодумний. *Що нам закони? Наш суд ліберальний, В світі нікому не є підначальний!* (Я. Щоголів); *Щодо приймання незнайомих, але відомих людей взагалі, то ми, українки, в сьому досить ліберальні* (Леся Українка); // Пройнятий вільнодумством. *Це син сільських учителів, відомих у повіті піонерів кооперації, з досить ліберальними поглядами, через що вони перебували під негласним наглядом поліції* (Б. Антоненко-Давидович).

3. *перен., розм.* Який виявляє надмірну терпимість, потурання (звичайно шкідливе) кому-, чому-небудь. *Міжнародний ринок капіталу, враховуючи загальну боротьбу з "відмиванням брудних" коштів, фінансовими шахрайствами, іншими видами "білокомірцевої" злочинності, продовжує залишатися ліберальним стосовно його вільної міграції* (з наук.-попул. літ.).

4. Який сповідує ідеї правових свобод, вільного підприємництва та зменшення державного втручання в різні сфери економіки й суспільного життя. *У сучасних умовах тільки ліберальний уряд здатен проводити реформи* (з газ.).

ЛІБЕРА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **ліберáльний** 3, 4. *Адам Мефодійович каже, що мало не втратив свідомість: стосом паперів із результатами дослідження розлючений Качаловський зі словами на кшталт "ось до чого призвела ваша ліберальність" ударив Іванеска по обличчю* (М. Матіос); *Індекс економічної свободи визначає країни за рівнем зменшення обмежень на торгівлю, рівнем утручання держави в економічні відносини, ліберальністю монетарної та банківської політики* (з наук.-попул. літ.); *Іноді лібераль-*

ність законодавства деяких офшорних зон мало не наближається до анархії (із журн.).

ЛІБЕРА́ЛЬНО. Присл. до **ліберá́льний.** *Ліберально зорієнтований король Іспанії Хуан-Карлос I відіграв визначну роль у досягненні національної злагоди* (з наук.-попул. літ.); *Я щоразу доходжу невтішного для себе, як сина, висновку, що, якби батькові вдався державний заколот, його уряд не поводився б так ліберально з дітьми "ворогів народу"* (О. Авраменко).

ЛІБЕРИ́Н *див.* **ліберúни.**

ЛІБЕРИ́НИ, ів, *мн. (одн.* **ліберúн,** у, *ч.).* Гормони гіпоталамуса, які сприяють вивільненню певних гормонів гіпофіза. *Якщо виявляється, що рівень активності певної залози підвищений, клітини гіпоталамуса припиняють продукувати ліберин або розпочинають виробляти статин* (з наук. літ.); *Ліберини стимулюють, а статини пригнічують функції аденогіпофіза* (з навч. літ.).

ЛІБЕРІ́ЄЦЬ *див.* **ліберíйці.**

ЛІБЕРІ́ЙКА *див.* **ліберíйці.**

ЛІБЕРІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ліберíйці** і Ліберія. *93-й рік, Сингапур. Вони стояли там цілий тиждень, на грецькому іржавому судні, викупленому за копійки в німців, під веселими ліберійськими прапорами* (С. Жадан); *Колишній ліберійський лідер Чарльз Тейлор був визнаний винним за всіма одинадцятьма пунктами обвинувачення, зокрема й у пособництві та підбурюванні до військових злочинів* (з газ.).

ЛІБЕРІ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **ліберíєць,** íйця, *ч.;* **ліберíйка,** и, *ж.).* Населення Ліберії. *Ліберійці піснями й танцями святкували звільнення від лихоманки Ебола* (із журн.); *Дотепер ліберійці практикують чаклунство вуду, хоча держава намагається якось побороти це шаманство* (з газ.).

ЛІБЕ́РІЯ, ї, *ж., заст.* 1. Царський одяг. *Царевич тоді став прохать у царя, щоб позволив убратись у його лІберію і погулять на коні по подвір'ю* (Сл. Б. Грінченка).

2. Ліврея. [Б а й д а:] *Хто ж ти єси? Тебе я вперше бачу, А по твоїй лІберії вважаю, Що службу служить під щитом Острозьких* (П. Куліш); [П о д о р о ж н і й:] *Багатий фабрикант Дрейсігер .. тепер їздить в кареті з льокаями в лІберії* (Леся Українка); *З прислуги пам'ятаю двох Федів, фірмана й пастуха, стару кухарку, молоду покоївку, Маринку, й хлопця до послуги. Фірман і цей хлопець ходили в "лІберіях"* (Б. Лепкий).

ЛІ́БЕРО, *невідм., ч.* У волейбольній, футбольній та деяких інших спортивних командах — гравець оборони, що не має чіткого місця на полі, а вільно переміщується полем. *Ліберо розміщуються найближче до власних воріт, за спинами інших гравців оборони, та мають вступати у гру проти гравця атаки противника, який пройшов крізь оборонну лінію* (з навч. літ.); *Ліберо може виступати лише як гравець задньої лінії* (з навч. літ.); *Зміни в правилах волейболу, що регламентують дії ліберо на майданчику, були введені в 1998 році* (із журн.).

ЛІБЕРТИ́Н, а, *ч.* 1. *іст.* У Стародавньому Римі — вільновідпущеник або раб, що викупив себе з рабства. *Формально лібертин здобував правове становище та ім'я свого хазяїна, але фактично він був обмежений у правах, перебуваючи під патронатом (заступництвом) колишнього хазяїна* (з наук. літ.).

2. *іст.* У європейських країнах за часів феодалізму — звільнений від феодальної залежності селянин. *Значну частину підданих угорського короля на Закарпатті становили лібертини, які донедавна були вільними, а тепер залучалися до панщини, але поступово переводилися на натуральний оброк* (з наук. літ.); *Рід Волошинів походив із села Великі Лучки і належав до лібертинів — вільних селян* (з навч. літ.).

3. *іст.* У Франції XVII–XVIII ст. — прихильник, прибічник ідеології лібертинізму. *Дон Жуан у творах Мольєра — вільнодумець, свідомий насильник, егоїст і цинік — типовий для Франції XVII ст. лібертин, що стирає межу між свободою думки й свободою інстинкту, маскуючи їх інтелектуальністю* (із журн.).

4. *заст.* Вільнодумець; ліберал (у 2 знач.). *Е. Золя звинувачували в тому, що він лібертин і масон, що він служить світовій єврейській змові, створеній на погибель Франції* (з наук. літ.).

5. *заст.* Розпусник. *Переробка Шимона Неджельського йшла на сцені у двох варіантах "Дон Жуан, або Кам'яний гість" або ж "Покараний лібертин"* (з наук. літ.); *Перші три комедії В. Конгріва, написані в барочно-класицистичній манері оповіді, уже містять деякі рокайльні риси: "кохання на мить"; еротизм; особливий тип героя — лібертин (джиґун і розпусник); скандальність поведінки; презирство до шлюбу* (з наук. літ.).

ЛІБЕРТИНА́Ж, у, *ч.* Те саме, що **лібертинíзм.** *У світському товаристві XVIII ст. поширюється лібертинаж — життєва філософія, стиль життя і модель поведінки, які ґрунтуються на переконанні, що особистість, аби досягти істинної свободи, має звільнитися від будь-яких моральних обмежень і принципів* (з наук. літ.); *"Дон Жуан" — передусім про сексуальний лібертинаж; не тільки консерватори вважали його вислідом політичної свободи, але й маркіз де Сад наголошував, що політичну свободу, аби та справді чогось вартувала, має супроводжувати свобода сексуальна* (із журн.).

ЛІБЕРТИНІ́ЗМ, у, *ч.* 1. У Франції XVII–XVIII ст. — загальна назва філософії вільнодумства, що була ворожа церкві та християнським догматам і охоплювала різні течії (деїзм, пантеїзм, атеїзм і т. ін.). *Герої роману Ш. Лакло Вальмон і Мертей сповідують лібертинізм, проте сповідують його по-різному* (з наук. літ.).

2. *книжн.* Поблажливість; лібералізм (у 4 знач.). *Релігії повинні служити як практичні засоби, щоб толерантність не перетворилася на лібертинізм* (з наук. літ.); *Одні духівники не в міру суворі й ригористичні, а інші, навпаки, допускають надмірний лібертинізм* (з публіц. літ.).

ЛІБЕРТІ́, *невідм., с.* Сорт блискучої шовкової або напівшовкової тканини. *Стрічку з ліберті виготовляють з віскозних комплексних ниток* (з навч. літ.).

ЛІБІ́ДО, *невідм., с.* Статевий потяг. *Може, мистецтво є лише справді, як учив цинічний віденський психіатр, проявом сублімації непогамовного лібідо?* (С. Процюк); *Стосовно себе я добре знала, що природний підрив лібідо значно сильніший за будь-який натуральний чи хімічний наркотик* (І. Карпа); *У деяких жінок від гормональних контрацептивів підвищується кров'яний тиск, знижується лібідо* (з наук.-попул. літ.).

ЛІБІДОСТИМУЛЯЦІ́ЙНИЙ, а, е. Який посилює статевий потяг. *За необхідності лібідостимуляційні препарати призначають як чоловікам, так і жінкам* (з наук. літ.).

ЛІ́БРА, и, *ж.* 1. Старовинна римська одиниця маси (приблизно 327,5 г). *Одиницею маси в Стародавньому Римі була лібра — римський фунт, і тому перша монета — ас — важила цілий фунт* (з наук. літ.).

2. *іст.* Грошова одиниця Перу, яка перебувала в обігу в 1897–1930 рр. *Лібра приблизно дорівнювала англійському фунту стерлінгів* (з навч. літ.).

ЛІБРАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *астр.* Прикм. до **лібра́ція.** *Можна визначити межі відхилення супутника від стану синхронного обертання при заданій різниці осьових моментів інерції, коли зберігається стійкість (або має місце лібраційний режим обертання)* (з наук. літ.).

ЛІБРА́ЦІЯ, ї, *ж., астр.* Повільне коливання одного астрономічного об'єкта щодо іншого, навколо якого він обертається. *Оптична лібрація пов'язана зі зміною положення спостерігача й самого об'єкта, тоді як фізична спричинена збуреннями під дією припливних сил в орбіті* (з наук. літ.); *Під дією припливних сил Місяць завжди повернений до Землі одним боком, унаслідок лібрації з поверхні планети можна спостерігати 59 % площі супутника* (з навч. літ.).

ЛІБРЕТИ́СТ, а, *ч.* Автор лібрето. *Через багато століть ці несправедливі характеристики* [Володимира Ярославича в літописах] *з волі лібретиста В. Стасова, який повірив їм, перекочували в чудову оперу О. П. Бородіна "Князь Ігор" і, безперечно, негативно подіяли на дослідників "Слова"* (В. Малик); *Досвідчений лібретист завжди враховує бар'єр між артикуляційною базою мовного й можливостями голосового апаратів* (з наук.-попул. літ.); *Цезар Пуні написав масштабний балет "Есмеральда", але, на відміну від роману В. Гюго, лібретист Перро перевів соціальну тему в особисту драму* (з газ.).

ЛІБРЕТИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **лібрети́ст.** *Лібретистка "Купальної іскри" Л. Яновська побудувала сюжет опери на основі народних українських повір'їв та легенд* (з наук. літ.).

ЛІБРЕ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **лібре́то** 1. *Лібретний підтекст здебільшого знаходить себе в оркестровій тканині, у фреймі музичної драматургії* (з наук. літ.).

ЛІБРЕ́ТО, *невідм., с.* 1. Словесний текст великого музично-вокального твору (опери, оперети і т. ін.). *Відомо, що замовлення написати лібрето Б.-І. Антонич одержав від композитора Антона Рудницького* (з наук. літ.); *Лібрето однієї з найпопулярніших опер Д. Верді "Аїди" спирається на давньоєгипетську тематику* (із журн.).

2. План сценарію балету або кінофільму. *Приносять .. коротеньке лібрето кіноп'єси, я читаю* (О. Ковінька).

3. Короткий виклад змісту опери, балету і т. ін., який видають окремою книжечкою. *Аби вам зрозуміти краще, про що йшлося у виставі, я процитую тут повністю лібрето до неї* (Ю. Андрухович); *До тих опер, які йдуть мовою оригіналу, відвідувачі Національної опери можуть придбати буклет лібрето* (з газ.).

ЛІБРИФО́РМ, у, *ч., спец.* Товстостінні клітини деревини, що забезпечують її міцність і твердість; деревні волокна. *Лібриформ входить до складу ксилеми, або деревини* (з навч. літ.).

ЛІВ *див.* **ліви.**

ЛІВА́К, *ч.* 1. *род.* а́, *зневажл.* Прихильник крайніх лівих радикальних політичних поглядів і методів їх реалізації. *Здавалось, назавжди відійшли в неповторне минуле безвідповідальні наклепи ліваків на окремих письменників у пресі, беззастережне цькування їх і штучне замовчування* (Б. Антоненко-Давидович); *— Не підіймайте руку на життя! А взагалі, ви лівак і невіглас* (М. Стельмах); *Називали* [чиновники Сороколіта] *всілякими словами, які годі було зрозуміти: й опортуністом, що грає на руку класово ворожим елементам, і рвачем, і ліваком* (Є. Доломан).

2. *род.* а́, *розм.* Той, хто діє, перебуває де-небудь неофіційно, незаконно. *Забудовники ломами відколювали важкі брили м'якого, наче крейда, мергелю. Автомобілі — і свої, і "ліваки" з далеких областей — розвозили той матеріал* (М. Циба); // Той, хто використовує робочий час, засоби виробництва тощо для додаткових підробітків. *— Не терпить він хапуг та ліваків, такі, каже, тільки ганьблять нашу степову гвардію...* (О. Гончар).

3. *род.* у́, *розм.* Незаконна, необлікована, "ліва" *(див.* **лівий** 3) продукція. *Таблички з написом "Продам пальне" висіли на парканах або поблизу хат ставилися каністри, натякаючи, що тут можна купити "лівак"* (із журн.).

4. *род.* а́, *розм.* Те саме, що **шульга́.** *— Лівак б'є в праве лице. Але в нас уже нема ліваків. Був Іван Сав'юків, та вмер* (Л. Мартович); *Гошик у нас лівак, правою нормально хіба цигарку тримає* (А. Кокотюха).

ЛІВА́НЕЦЬ *див.* **ліва́нці.**

ЛІВА́НКА *див.* **ліва́нці.**

ЛІВА́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ліва́нці** і Ліван. *Має там чужа Маруся Християнську хату. Там з ліванської кедрини Божники з богами, Як у нас на Україні Попід рушниками* (П. Куліш); *Стріли кипарисів виструнчились над пласкими кронами ліванських кедрів* (Р. Іваничук); *Україна зацікавлена у використанні можливостей ліванського готельного бізнесу* (з газ.).

ЛІВА́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **ліва́нець,** нця, *ч.;* **ліва́нка,** и, *ж.).* Населення Лівану. *Українські ініціативи передбачали безумовне й взаємне припинення вогню, паралельний початок мирних переговорів Ізраїлю з палестинцями, сирійцями й ліванцями, проведення міжнародної конференції з питань Близького Сходу* (з наук. літ.); *Батьки — ліванці, а дочка буде українкою, бо народжена в Україні* (з газ.).

ЛІВА́ЦТВО, а, *с., зневажл.* Спосіб думок і дій, власт. лівакові (у 1 знач.). *— Ви теж не лізьте в кишеню за словом. Не лізьте... А з іншого боку — остерігайтесь ліваптва. Знаєте — буває заносить, заносить... хочеться покрасуватися фразою, ерудицією, незвичайною думкою!* (О. Бердник); *Він знав, що за ним стежать, він сміявся з них, залишаючись наодинці з Кітті, сміявся з їхньої наївної віри в те, що назовні, в його поведінці, в зустрічах, у словах, які він кидає ненароком, якось проявляться сліди його ліваптва* (Любко Дереш).

ЛІВА́ЦЬКИЙ, а, е. 1. *зневажл.* Стос. до лівака (у 1 знач.), ліваптва. *— Слухай, Коломійцю, дівчина тільки висловила бажання стати медиком, а ти вже тягнеш її на стежку найнебезпечнішого ліваїцького ухилу в медицині* (Ю. Смолич); *— Цікаво, де вони тепер свої зборища та вистави влаштовувати стануть? Бо до себе ми їх і на милю не підпустимо, між нами для всякої ліваїцької зарази місця нема* (І. Нижник); *Після поразки ліваїцьких заколотів у Німеччині й Угорщині в 1919 р. російським комуністам довелося розпрощатися з надіями на революцію в Західній Європі* (з наук. літ.).

2. *розм., рідко.* Стос. до лівака (у 4 знач.). *Правдою було тільки те, що він дійсно займався боксом — свою лівацьку правобічну стійку він показував бездоганно* (Ю. Андрухович).

ЛІВА́ЧКА, и, *ж.* 1. *зневажл.* Жін. до **ліва́к** 1. *Лівачкою Ніна так і не стала — вочевидь, їй вистачило просто народитися в комуністичній країні* (із журн.).

2. *розм..* Жін. до **ліва́к** 4. *У радянські часи у школі був такий предмет — каліграфія. А я від природи шульга — тобто "лівачка"* (М. Матіос).

ЛІ́ВЕР[1], а, *ч.* Прилад для набирання рідини. *Лівер опускають у рідину, потім закривають пальцем верхній отвір і виймають із рідини* (з навч. літ.); *Щоб розважити п'яний гурт, він одягнув чийсь трикутний капелюх, у правій руці тримає лівер на зразок рапіри* (із журн.).

ЛІ́ВЕР[2], у, *ч.* Нутрощі забитої худоби, які використовують для приготування їжі. *Вже вона була господиня як ніхто в польській колонії осадників: курей так добре годувала м'ясом, лівером, сиром, пшеницею, що вони неслися тупорилими, схожими на міни, яйцями* (М. Малиновська); // Начинка з таких перемелених нутрощів. *Зранку він вирушав до наукової бібліотеки і працював там до п'ятої, потім вертався додому, дорогою купивши кілька пиріжків із лівером по чотири копійки* (Ю. Винничук).

ЛІВЕРА́НТ, а, *ч., заст.* Той, хто перепродує що-небудь заради прибутку (зазвичай худобу); баришник. *До нас заходили випить і закусить пароходні копитани* [пароплавні капітани], *боцмани, всякі агенти, ліверанти...* (М. Кропивницький); *Старий Щербина бувало обдурював на ярмарках тертих продавців: і степових, наче з бронзи відлитих, згонщиків, і чорних, мов гайвороння, молдавських лівераитів* (М. Стельмах); *Дебогорій під виглядом торговця кіньми, або, як тут казали, ліверанта, проживав на постоялому дворі зі своєю дружиною-дворянкою* (Ю. Хорунжий).

ЛІВЕРА́НТСЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **ліверáнт.** *Ліверантські оборудки.*

ЛІ́ВЕРНИЙ, а, е. Прикм. до **лíвер**[2]. * Образно. *Діаманти духовних багатств незмінні на ліверну начинку* (із журн.).

Ліверна ковбаса́ *див.* **ковбаса́.**

ЛІ́ВИ, ів, *мн. (одн.* **лів,** а, ч., **лívка,** и, ж.). Фіно-угорське плем'я, що в давнину жило на узбережжі Ризької затоки. *Мечоносці почали спустошувати територію Латвії й Естонії, яку називали тоді Лівонією (за ім'ям лівів — одного з найбільших прибалтійських племен)* (з навч. літ.); *Тут, у долині річки Виханду, колись були перші поселення естів і лівів* (з газ.); // Нечисленна етнічна група, що походить від давніх лівів; здебільшого живуть на узбережжі Балтійського моря в межах Латвії. *Нині в Латвії налічується менше двох сотень лівів, і лише 30 з них розмовляють рідною мовою* (з наук. літ.).

ЛІВИЗНА́, и́, *ж.* Лівий напрям у суспільно-політичних поглядах. *А крім того, як повинні були почувати себе члени Трудового конгресу, які знали за собою гріх лівизни* (В. Винниченко); *Уряд, попри свою декларовану лівизну, спробував провести лібералізацію трудового законодавства з метою зниження вартості праці та надання ринку праці більшої еластичності* (із журн.).

ЛІ́ВИЙ, а, е. 1. Розміщений з того боку тіла, де функціонує серце; протилежне п р а в и й *(див.* **прáвий**[1]). *Там-то його й скалічено, Та й на Україну Повернено з одставкою: Бачиш, праву ногу Чи то ліву підстрелено...* (Т. Шевченко); *Андрій зціпив зуби, аж йому набрякли щелепи, склав демонстративно руки на грудях, закинув знову праву ногу на ліву й вп'явся пломеніючим зором в збожеволілу фурію* (І. Багряний); *Рекс — як мертвий, вухом не здригне: хай собі гріються. Тільки розтулить око, ліве чи праве, сонно блимне: ну, як там, зручно всім?* (В. Близнець); *Шлях крові від лівого шлуночка через артерії, капіляри й вени всіх органів називають великим колом кровообігу* (з навч. літ.); // Розміщений з боку тієї руки, яка ближча до серця. *З лівого боку верхівця, прип'ятий поводом до його сідла, біг другий осідланий кінь, очевидячки, захоплений для переміни втомленого* (А. Кащенко); *Шосе .. простяглося рівно між двох водяних просторів — буро-зеленавої смуги Дунаю праворуч і величезного спокійно-синього плеса Кагулу — з лівого боку* (Ю. Смолич); // Розміщений із цього боку, якщо стояти обличчям у напрямі руху (річки, притоки і т. ін.). *Грім все гуркоче, і руда хмара лівим крилом обійма небо* (М. Коцюбинський); *Багратіон з усіма полками переправився на лівий берег Дніпра* (П. Кочура); *Весь лівий берег, який ще за хвилину перед тим здавався безлюдним, тепер ожив, заворушився* (О. Гончар); // *у знач. ім.* **ліва,** вої, *ж.* Ліва рука; лівиця (у 1 знач.). *Кум-полковник вкотив у двір сивими кіньми .. Усе вуса закручує правицею, а лівою шаблю придержує* (Марко Вовчок); — *А ви, капітан, по заповіді поступаєте: хай права не знає, що робить ліва,* — *зареготався Кнлш* (Панас Мирний); — *Та я міг би це* [колоду] *підняти однією лівою* (А. Крижанівський).

2. *політ.* Який висуває гасла соціальної справедливості, егалітаризму та невідворотності прогресу. *Я сидів і переглядав газети, які в провідних статтях і фейлетонах страшенно клопоталися про те, чи буде наша нова Дума ліва, чи буде вона права* (В. Самійленко); *Це був час, коли по суті починав панувати утрируваний у різних лівих теоріях образ революціонера* (В. Підмогильний); *Дедалі більше громадян Старого Світу почуваються розчарованими домінуванням в європейській політиці лівого лібералізму з його штучною рівністю, політичною коректністю та мультикультуралізмом* (з публіц. літ.); // Який дотримується більш радикальних поглядів усередині певної партії, організації. *Наприкінці 1904 р. від УДП відійшла ліва група, що створила Українську радикальну партію* (М. Грушевський); *Вступивши до Вільної академії пролетарської літератури, друкуючись у журналі "Вапліте", ми горнулися до її, так би мовити, "лівого" крила* (М. Бажан); // *у знач. ім.* **лíвий,** вого, *ч.; перев. мн.* Той, хто дотримується таких поглядів у політиці. — *Ну... що ж там? Чия гору взяла, чи праві, чи ліві?* (Панас Мирний); *На Гробки до померлих предків поспішають усі — учителі, міністри, бізнесмени, програмісти, члени різних партій, ліві та праві* (з публіц. літ.).

3. *розм.* Незаконний, неофіційний; виготовлений, здобутий за допомогою протизаконних методів, нелегально. — *Та мил-чоловіче,* — *заблагав продавець, стишивши голос..,* — *я вже втомився пояснювати: не можу я взяти лівий товар!* (І. Роздобудько); *Затрачені гроші компенсувалися також незаконними способами, до яких входило виготовлення лівої продукції* (з газ.).

4. *розм.* Який діє або перебуває де-небудь незаконно. *Колектив Палацу жалівся на те, що "ліві" люди збувають під час концертів не зареєстровані ніде продукти* (з газ.).

Лі́вий кра́йній *див.* **кра́йній; Лі́вий фла́нг** *див.* **фланг; По (на, у) лі́ву ру́ку (руч) <З лі́вої руки́>** *див.* **рука́.**

◊ **Вста́ти на лі́ву (не на ту) но́гу** *див.* **устава́ти; Лі́ве (пра́ве) плече́ впере́д** *див.* **плече́; Своя́к з лі́вої щоки́** *див.* **своя́к.**

ЛІВИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Ліва рука; протилежне п р а в и ц я *(див.* **прави́ця**[1] 1), права рука. *Коли це вмить як шерепне ядро в найближчу мажу, так відбитою скибою й відшматувало у запорожця аж за пальці лівицю* (М. Старицький); *Коли Костюк, задихаючись, учепився обома руками в його лівицю, слідчий знову стусонув його під груди* (М. Хвильовий); *Коли він, пройшовши покіс, мантачив косу, затиснувши кісся колінами та обхопивши лівицею полотно, баби, що було серед них багато вдів, приносили Грицькові стільники лугових джмелів* (В. Дрозд); *Поїзд прудко набрав ходу, мелькнув жовтий прапорець у лівиці чергового* (Є. Пашковський).

2. Сукупність політичних партій лівого спрямування. *Поділ на класову лівицю або правицю (у фазі оформлення й консолідації демократії), а тепер поділ на програмну лівицю чи правицю, став панівною й універсальною рисою структурних партійних систем* (з наук. літ.); // Ліве крило політичної партії. *Жовтневі події 1908 р. стали тільки першим кроком на шляху до встановлення Фердинандом гегемонії Болгарії на Балканах. Проти агресивної зовнішньої політики активно виступали радикали, лівиця Соціал-демократичної партії* (з навч. літ.); // Сукупність депутатів, що дотримуються лівих політичних поглядів. *Парламентська лівиця ефективно блокувала всі зміни земельних відносин* (з наук. літ.).

ЛІВІ́ЄЦЬ *див.* **лівійці.**

ЛІВІ́ЙКА *див.* **лівійці.**

ЛІВІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лівійці** і Лівія. *Тримаючи капелюх у руці, він махає собі ним, як віялом, розігрівшись від самої згадки про вбивчі лівійські вітри* (І. Білик); *Лицар св. Юрій, за християнською легендою, урятував невинну дівчину в лівійських степах* (із журн.); *Багаторічна наполеглива боротьба лівійського народу проти колонізаторів привела до проголошення Лівії незалежною державою* (з газ.).

ЛІВІ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **лівієць,** йця, *ч.;* **лівійка,** и, *ж.).* 1. У стародавні часи — одне з автохтонних племен, що жило в Північній Африці на захід від Єгипту. *Римські легіонери без труду* [труда] *розбили слабі відділи галлів і посунулися з ними вперед, так що римська лінія сильно вигнулася посередині. Але тут із боків напали на них полки лівійців* (І. Крип'якевич); *Населення Єгипту становили африкано-хамітські лівійці, нубійці та азіатські семіти* (з навч. літ.); *Правитель Саїса в Нижньому Єгипті Тефнахт, що справився на лівійців, зумів очолити боротьбу з загарбниками* (з навч. літ.).

2. Народ, що розмовляє арабською мовою і становить основне населення сучасної Лівії. *Чимало лівійців в Україні вивчають медицину, технічні науки, і це коштує Лівії добру копійчину* (із журн.).

ЛІВІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лівіти.** *Лівіння українських соціалістів штовхало їх до співпраці з російськими соціал-демократами* (із журн.).

ЛІВІСТО́НА, и, *ж.* Рід пальм з віялоподібним великим листям, поширений у Південно-Східній Азії, Африці, Океанії, Австралії. *Листя лівістони до 60–100 см у діаметрі, великі глянсові темно-зелені, у формі віяла, черешки рослини часто бувають укриті гострими заломленими вниз зубцями* (з навч. літ.).

ЛІВІ́ТИ, íю, íєш, *недок.* Ставати лівішим *(див.* **лі́вий** 2). *Чоловік з горя "лівіє" і "несе свою голову" на яке-небудь рисковане підприємство* [до якоїсь ризикованої справи] (Леся Українка).

ЛІВІ́ШАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лівішати.** *Незважаючи на критику з боку закордонних частин ОУН та особисто С. Бандери, наприкінці війни та в перші повоєнні роки й далі тривав процес лівішання та демократизації націоналістичної ідеології* (з наук. літ.); *Наступними роками ми фіксували стабільне поступове лівішання масової свідомості, яка наприкінці 2009 р. дуже сильно перемістилася вліво* (з публіц. літ.).

ЛІВІ́ШАТИ, аю, аєш, *недок.* Те саме, що **лівіти.** *Прагнучи віднайти якісь нові духовні орієнтири, дехто з західних інтелектуалів початку XX ст. починає "лівішати", звертається до вчення З. Фройда і його послідовників* (з наук.-попул. літ.); *Суспільство лівішає — усе частіше останнім часом про це попереджають соціологи* (з газ.).

ЛІ́ВКА *див.* **ліви.**

ЛІВКУ́Т, а, *ч., діал.* Лівша, шульга (у 2 знач.). *Я стою, немов дурний лівкут, якого правою примусили писати* (із журн.).

ЛІВКУ́ТОМ, *присл., діал.* Лівою рукою. *Я став коло таблиці і взяв у праву руку шмату, а в ліву крейду. — 35! — крикнув професор і озирнувся на мене. — Ах ти, тумане, а ти як крейду держиш? Лівкутом будеш писати, га?* (І. Франко).

ЛІВО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **лівий** у 1, 2 знач., напр.: л і в о б е р е́ ж н и й, л і в о ц е н т р и́ з м.

ЛІВОБЕРЕ́ЖЕЦЬ *див.* **лівобере́жці.**

ЛІВОБЕРЕ́ЖЖЯ, я, *с.* Лівий берег річки. *Тепер вони виразно бачили високі кручі лівобережжя з білими стежками, що крутилися від самої води до перших хат* (В. Петльований); // Земельний простір, який прилягає до лівого берега, розкинувся за лівим берегом річки. *Лівобережжя підходить до Дніпра низиною, високий правий берег бовваніє за рікою, мов далекі гори* (Ю. Яновський); *Бачили тієї ночі вишневу "Волгу" в заводському районі, де вона гасала по темних завулках, перескакувала через трамвайні колії, потім на скаженій швидкості помчала через міст на лівобережжя* (О. Гончар); *Місто перейшло ріку і заполонило піщане лівобережжя світлими мікрорайонами* (А. Крижанівський); *Далеко внизу Поділ, і Дніпро, і низьке лівобережжя, що ген-ген до крайнеба простяглося* (В. Нестайко); *Поділля займає басейн Південного Бугу і лівобережжя Дністра* (з наук.-попул. літ.).

ЛІВОБЕРЕ́ЖНИЙ, а, е. Розташований на лівому березі, біля лівого берега річки; протилежне п р а в о б е р е ж н и й. *Швидка вода відносила нас до правого, румунського, берега, допомагаючи врятуватися від лівобережних гострих брил* (І. Муратов); // Який прилягає до лівого берега річки. — *Це хто прийшов? — спитав* [печеніг], *показуючи на той бік рукою. — Княжі люди з лівобережних земель, — відповів Претич* (Б. Лепкий); *Видно було весь Київ, і Дніпро, і лівобережні далі, що тонули в синій імлі* (С. Журахович); *Гетьман тоді ще вірив, що з допомогою поляків можна вирвати в Росії захоплену нею лівобережну частину його роз'єдна-*

ної вітчизни (В. Чемерис); *Правобережна частина Наддніпрянщини вища за лівобережну* (з наук. літ.).

ЛІВОБЕРЕ́ЖЦІ, ів, *мн. (одн.* **лівобере́жець,** жця, *ч.), розм.* 1. Мешканці лівого берега (в Україні здебільшого — лівобережжя Дніпра). — *Станемо всі приборно до оборони, й Господь Бог поможе нам. Скоро вже прийдуть нам на поміч лівобережці* (Ю. Мушкетик).

2. Жителі лівобережних районів Києва. *Прокотилась Києвом ще одна (з тисяч) чутка, буцім у греблі виявлено небезпечні тріщини, і може статися, що восьмиметрова хвиля води змете все лівобережжя. Щовечора додому і щоранку з дому лівобережці їхали з тривожним щемом на серці* (А. Михайленко).

ЛІВО́БІЧ, *присл.* Те саме, що **ліво́руч;** протилежне п р а в о б і ч. *Зненацька я вся зіщулююся. Лівобіч од мене у мороці ризниці спалахують два гострих вогники* (В. Шкляр); *Небо тьмяніло невдалеки* [невдалі́к] *від сизого в люмінесцентному тумані моря, небосхил обривався за декілька кроків лівобіч, коли Едикові почулось хурчання в моторі* (Є. Пашковський); *Крадькома кидав* [директор] *скісні погляди правобіч і лівобіч, бачив широкі долоні Дорошенка* (П. Загребельний).

ЛІВОБІ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який розміщений на лівому боці чого-небудь. *За Запорожжям тягнули також і сусідні лівобічні полки — Полтавський і Миргородський, що по сусідству стояли в найбільш тісних і близьких зв'язках з Запорожжям* (М. Грушевський); *Казимир не витримав і показав спину війську князя Ромодановського та козацьким гетьманським лівобічним полкам і врешті відступив за Дніпро* (Ю. Мушкетик); // Який відбувається тільки на лівому боці; який охоплює тільки лівий бік. *Лівобічне запалення легенів.*

2. Який дотримується лівого боку. *У світі набереться з кількадесят країн, зокрема Велика Британія, Японія, Індія, де водії дотримуються лівобічного руху* (з газ.).

ЛІВОЕКСТРЕМІ́ЗМ, у, *ч.* Лівий екстремізм; екстремізм, ідеологічною основою якого стала крайня ліва ідеологія. *У 30-х роках XX ст. у молодіжному середовищі був поширений лівоекстремізм* (з навч. літ.).

ЛІВОЕКСТРЕМІ́СТ, а, *ч.* Лівий екстреміст; прихильник, послідовник лівоекстремізму. *Львівський суд спробує заборонити марш лівоекстремістів* (із журн.); *Ми — українські добровольці, волонтери, громадські активісти й небайдужі громадяни, твердо стоячи на державницьких позиціях, засуджуємо антиукраїнську діяльність та риторику лівоекстремістів* (з газ.).

ЛІВОЕКСТРЕМІ́СТСЬКИЙ, а, е. Який пройнятий неприхованим екстремізмом, ґрунтований на ідеології лівих політичних партій або угруповань. *Лівоекстремістський різновид авторитаризму — сталінізм* (з наук. літ.); *Яскравим прикладом лівоекстремістського диктаторського режиму є правління "червоних кхмерів" у Камбоджі на чолі з Пол Потом у 70-х рр. XX ст.* (з навч. літ.); *Вирізняють два типи тоталітаризму — праворадикальний (фашизм і націонал-соціалізм) і лівоекстремістський (комунізм)* (із журн.).

ЛІВО́НЕЦЬ *див.* **ліво́нці.**

ЛІВО́НСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **ліво́нці** і Лівонія. *За минулі двісті років литовці розділили з поляками Пруссію, прогнали лівонських лицарів з куршських, лівських та естських земель* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Катерина II була переконана, що найбільш розумним та ефективним є уряд, заснований на абсолютистських засадах. Звідси її негативне ставлення до української, а також лівонської та фінської автономії* (з наук.-попул. літ.).

Ліво́нський о́рден *див.* **о́рден**[2].

ЛІВО́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **ліво́нець,** нця, *ч.), іст.* Члени Лівонського ордену. *Під час битви під Вількомиром 1435 р. у полоні опинилися кілька тисяч вояків, решта (здебільшого лівонці) загинула* (з наук. літ.); *Лівонці, розуміючи, що не зможуть розгромити у відкритому бою таке величезне військо, сховалися за стінами замків* (з навч. літ.).

ЛІВОРАДИКА́Л, а, *ч.* Прихильник, послідовник ліворадикалізму. *В економіці ліворадикали, як правило, дотримуються ідей суспільної власності* (із журн.); *Лідер ліворадикалів Греції назвав перемогою результат своєї партії на виборах* (з газ.).

ЛІВОРАДИКАЛІ́ЗМ, у, *ч.* Політика та ідеологія втілення в життя ліворадикальних політичних поглядів. *Ліворадикалізм виявив себе в Росії, але не поширився в Європі. У 30-х роках XX ст. у багатьох західноєвропейських країнах переміг фашизм* (з навч. літ.); *Першим результатом краху комуністичного світу був кінець своєрідного політичного ліворадикалізму в країнах Заходу* (із журн.).

ЛІВОРАДИКА́ЛЬНИЙ, а, е. Який дотримується крайніх лівих політичних поглядів і радикальних (часто насильницьких) методів перебудови суспільства. *Загроза національній безпеці в діяльності ліворадикальних груп полягає в їх інтенсивних намаганнях проникнути до органів державної влади, у тому числі — до органів безпеки* (з наук.-попул. літ.); *Еволюція та діяльність західноукраїнського ліворадикального руху привела до сплаву марксистської філософії з українським національним питанням* (із журн.); *Не випадково на Буковині серед українців не мали поширення ліворадикальні течії, бо потреби в таких партіях в умовах конституційних свобод просто не існувало. Цим Буковина суттєво відрізнялася від Наддніпрянської України* (з газ.).

ЛІВОРАДИКА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **ліворадика́льний.** *Праворадикальність, як і ліворадикальність, на практиці деструктивні* (з Інтернету).

ЛІВОРУ́КИЙ, а, е. 1. Який віддає перевагу лівій руці під час цілеспрямованих дій. *Старий наказав лжецаревичу встромити кіл у серце, а той був ліворуким і встромив у правий бік замість лівого* (Г. Пагутяк); *Князь звелів ліворукому майстрові з Тули на ефесі шаблі цієї, за триста червінців в Хорезмі купленої, прикріпити іконку Єгорія Побідоносця* (В. Кожелянко); *Треба враховувати психологічні особливості ліворуких дітей молодшого шкільного віку* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім.* **ліворо́кий,** кого, *ч.;* **ліворо́ка,** кої, *ж.* Те саме, що **шульга́**[1] 2. *Практика показує, що ліворукі відрізняються від праворуких цілим комплексом психологічних рис* (з навч. літ.).

3. Зроблений лівою рукою. *Упав на коліна* [воєвода], *поклав на себе хрест, дивний хрест — ліворукий* (П. Загребельний).

ЛІВОРУ́КІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **ліворо́кий** 1. *У статті здійснено ретроспективний аналіз проблеми ліворукості* (з наук. літ.); *Перевага у використанні лівої руки під час цілеспрямованих дій зумовлена генетично* (з наук.-попул. літ.).

ЛІВО́РУЧ. 1. *присл.* З лівого боку; протилежне п р а в о р у ч (у 1 знач.). *Ліворуч чорна машина, що з червоного рота прокльоном стогне* (В. Стефаник); *Ось базар, за ним ліворуч вулиця, де жила в своєї тітки Надя...* (Б. Антоненко-Давидович); *Ліворуч, скрізь, куди сягало око, ряхтіла жовтозелено низька отава, шатрами то тут, то там стояли лози...* (Василь Шевчук); *У кінці коридору ліворуч були сходи — саме туди й повернув режисер* (Ю. Андрухович).

2. *присл.* У лівий бік, на лівий бік; протилежне п р а в о р у ч (у 2 знач.). *Чорною плямою, заступаючи небо, стоїть у житі жандарм, поглядає праворуч, ліворуч* (О. Довженко); *Дивився* [Максим] *ліворуч, дивився праворуч і бачив: скільки сягав погляд, вода йшла буряно, несамовито, перетявши шлях до його мети* (І. Багряний); *Командир полку послав кінну розвідку далеко ліворуч і праворуч від дороги, щоб з'ясувати там характер ворожої оборони* (О. Гончар).

3. *у знач. прийм., з род. в.* Уживається на позначення кого, чого-небудь, з лівого боку від яких відбувається дія. *Орися вже вихопилась на рівнину, польські гармаші, певно, примітили одинокого вершника, бо ліворуч і праворуч Орисі почала злітати вгору земля* (В. Чемерис); *— Це диявольська мана! — знавісніло вигукнув монах, що стояв ліворуч барона* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЛІВОСТОРО́ННІЙ, я, є. Те саме, що **лівобі́чний.** *Пухлини зазначеного типу зазвичай односторонні, причому переважає лівостороння локалізація* (з навч. літ.); *В Україні на автомобільних дорогах діє правосторонній рух. В Англії — лівосторонній* (з газ.).

ЛІВОФЛАНГО́ВИЙ, а, е. Розташований на лівому фланзі; протилежне п р а в о ф л а н г о в и й. *Лівофлангові роти почали тікати* (О. Довженко); *Лівофлангова виконавча гілка влади Франції змушена була поступитися страйкарям, зменшивши ціни на дизпаливо* (з газ.); // *у знач. ім.* **лівофланго́вий,** вого, *ч.;* **лівофланго́ва,** вої, *ж.* Той (та), хто замикає шеренгу на лівому фланзі. *А вранці він, раб Божий, уже стояв лівофланговим роти і журно слухав напоучання штабс-капітана* (Василь Шевчук).

ЛІВОЦЕНТРИ́ЗМ, у, *ч.* Система політичних поглядів і дій, що орієнтуються на соціалістичну або соціал-демократичну ідеологію з урахуванням позиції центристських сил. *Сучасна європейська соціал-демократія, соціальний лібералізм, лівоцентризм — поняття, що набувають усе більшої популярності серед політичної еліти України* (з наук. літ.).

ЛІВОЦЕНТРИ́СТ, а, *ч.* Прихильник, послідовник лівоцентризму. *Відображаючи інтереси найманих працівників і дрібних приватних власників, лівоцентристи спочатку вбачали суспільне зло в самому факті існування великого капіталу* (з наук. літ.); *Ліві, на відміну від лівоцентристів, найчастіше віддають перевагу своїм класовим та партійним інтересам, а лівоцентристи — національно-державним* (з наук. літ.); *У 2000 році в одинадцятьох з п'ятнадцяти повноправних тоді членів ЄС при владі були лівоцентристи — соціал-демократи, соціалісти й лейбористи* (із журн.).

ЛІВОЦЕНТРИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **лівоцентри́ст.** *Лівоцентристка Федеріка Могеріні є політичним однодумцем колишнього прем'єр-міністра Італії Маттео Ренці, який наполягав на її призначенні очільником європейської дипломатії* (з газ.).

ЛІВОЦЕНТРИ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до лівоцентризму. *М. Грушевський разом з І. Франком очолили рух щодо об'єднання поміркованішого крила радикалів та лівоцентристської групи народовців у єдиній, національно-демократичній партії* (з наук. літ.).

ЛІВР, а, *ч., іст.* 1. Старовинна срібна французька монета, пізніше замінена франком. *Блищали перед ним червінці, дукати, флорини, гінеї та ліври* (З. Тулуб); *Приїхав* [Костюшко] *просити в Конвенту грошової допомоги для повстання у Польщі. Дванадцять мільйонів ліврів просить* (Р. Іваничук); *— У вас, пане кюре, — це всім відомо, — вісімсот ліврів ренти з вашої земельки...* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); *Молодий Д'Артаньян добре знав, що красна ціна його конячині — двадцять ліврів; але слова, якими батько супроводив цей подарунок, ціни не мали* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

2. Старовинна французька міра ваги, що дорівнює приблизно 0,5 кг. *На ярмарках у Труа було введено єдину систему ваги. Основною мірою для цієї системи взяли французький лівр, в якому містився фунт срібла* (з навч. літ.).

ЛІВРЕ́ЙНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **лівре́я.** *Ліврейний покрій.*

2. Який носить лівреєю, одягнутий у лівреєю. *Ось і ресторан: два ліхтарі, на вході ліврейний бородань* (В. Підмогильний); *Ліврейний лакей відчинив дверці карети* (П. Кочура); // *у знач. ім.* **лівре́йний,** ного, *ч.* Той, хто носить лівреєю; лакей, одягнутий у лівреєю. [К о с т ь:] *Я тобі два злоти* [злотих] *дам і постараюсь, щоб ти мерщій в ліврейні вискочив, тоді не всякий буде тобою потурати* (І. Карпенко-Карий).

ЛІВРЕ́Я, ї, *ж.* Формений, обшитий галунами одяг для швейцарів, лакеїв і т. ін. *Бачу: пишні похорони, Духовенство, цугом коні, Свічі, півчі у киреях, Гайдуки стирчать в лівреях* (Я. Щоголів); *На дверях поставлю швейцара з бородою до пояса в золотистій лівреї* (І. Нечуй-Левицький); *Перед нами стоїть в довгій лівреї благообразно-суворий, сивий швейцар і холодно питає: — Що треба?* (В. Винниченко); *Біля входу стояв готельний слуга в лівреї, він придивлявся до перехожих, досвідченим оком відрізняючи прибулих від мешканців міста* (Р. Іваничук).

ЛІ́ВСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ліви.** *Лівська, іжорська, вепська та водська мови є побутовими. Нині вони перебувають на стадії вимирання: у 1979 р. лівською мовою користувалося 100 осіб у Латвії* (з наук. літ.).

ЛІВША́, і, *ч. і ж.* Той, хто лівою рукою володіє краще, ніж правою; шульга (у 2 знач.). *І кликали Ізраїлеві сини до Господа, і Господь поставив їм рятівника, .. чоловіка лівшу, з безвладною правою рукою* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *— Я лівша, — виправдувався Хома* (О. Гончар); *А мої сльози змішувалися з фіолетом чорнила, і я знову і знову, зціпивши зуби, .. водила скрипучим пером, затиснутим пучкою правої руки, ламаючи свою природу "лівші"* (М. Матіос).

ЛІ́ГА[1], и, *ж.* 1. Об'єднання окремих осіб, організацій, держав. *Людина — громадська тварина, так читали ми в усіх підручниках природознавства. Держава, класи, партії, уряди, ліги, товариства — все це необхідні вияви цієї форми буття людини* (В. Винниченко); *Панове посли, .. вам належить зараз визначити, чи має Річ Посполита вступити в священну лігу і спільно з Австрією, Венецією і німецькими князівствами розгромити нашого споконвічного ворога, султанську Порту* (В. Малик); *Відносно легкі перемоги на*

протестантській півночі Німеччини під час Тридцятилітньої війни (1618–1648) зіграли лихий жарт із Габсбургами та Католицькою лігою (з газ.).

2. *спорт.* Об'єднання команд за рівнем майстерності. *Студентом університету він став тому, що такий гравець потрібен був для баскетбольної університетської ліги* (П. Загребельний); *Сам він був професійним футболістом і кілька років грав чи то в першій, чи то у вищій лізі* (С. Жадан).

(1) Ліга На́цій, *іст.* — міжнародне об'єднання держав, що існувало в період між Першою і Другою світовими війнами. *Депутати під керівництвом Л. Бича подали меморандум про входження Кубанської республіки у Лігу Націй* (Д. Білий); *У міжнародному праві принцип територіальної цілісності держав уперше був закріплений Статутом Ліги Націй* (із журн.); *Галичина опинилася під владою польського окупаційного режиму не без сприяння Ліги Націй* (з газ.).

ЛІ́ГА², и, *ж., муз.* Знак у формі дуги над нотами, який означає зв'язне виконання групи звуків різної висоти, а також подовження звуків об'єднанням суміжних нот однієї висоти. *Призвуки, які виступають лише в поєднанні із сусіднім звуком, або ступені, що трапляються лише як прохідні, з'єднують зі звуками, до яких вони прилягають, за допомогою ліги* (з наук. літ.).

ЛІГА́ЗА *див.* **ліга́зи.**

ЛІГА́ЗИ, а́з, *мн. (одн.* **ліга́за,** и, *ж.).* Клас ферментів, здатних каталізувати з'єднання двох молекул з утворенням нового хімічного зв'язку. *Через те, що деякі лігази додають вуглекислоту до молекули, вони мають назву карбоксилаз* (з навч. літ.).

ЛІГАМЕ́НТ, а, *ч.* 1. Еластичний тяж (у 3 знач.), що з'єднує черепашки двостулкових молюсків. *Для великих прісноводних молюсків характерні більш-менш добре виражений перламутровий шар черепашки, наявність розвиненої сокироподібної ноги та зовнішнього лігамента черепашки* (з наук.-попул. літ.); *З боків тіло черепашки прикривається двома стулками, які на спинному боці з'єднані між собою лігаментом і замком* (з навч. літ.).

2. Орган статевої системи деяких безхребетних тварин. *Скреблянки — роздільностатеві тварини, їх статева система тісно пов'язана з так званим лігаментом — тонкостінним мішком, що тягнеться від піхви хоботка до заднього кінця тіла* (з наук. літ.).

3. *рідко.* Зв'язки, що укріплюють суглоби або утримують внутрішні органи людини. *На другому місяці життя плоду локально натягнена у формі зв'язки тканина (лігамент), як і всі лігаменти тіла, постачається кров'ю гірше, ніж навколишні тканини* (з наук. літ.).

ЛІГАМЕ́НТНИЙ, а, е. Прикм. до **лігаме́нт.** *Лігаментний жолобок у деяких викопних видів виразніше виявлений* (з наук. літ.).

ЛІГА́НД, а, *ч.* Атом, функціональна група або молекула, які зв'язані ковалентним зв'язком із центральним атомом у комплексних хімічних сполуках. *Центральний атом та ліганди утворюють внутрішню сферу молекули* (з наук. літ.); *Ліганди становлять внутрішню координаційну сферу комплексної сполуки* (з наук.-попул. літ.).

ЛІГАТУ́РА, и, *ж.* 1. Зображення одним писемним знаком двох або декількох літер. *У текстах "Вісників законів державних" засвідчено системне вживання лігатур* (з наук. літ.); *Надрядкова лігатура, що нагадує "малу сигму", вводиться в рядок і набирається курсивом* (з наук. літ.); *Разом із реконструкцією графем і лігатур рукопису "Слова о полку Ігоревім" одностайності в описах утраченого списку не було, але були згадки, що, мовляв, цей текст скидався на скоропис сімнадцятого століття* (з наук.-попул. літ.).

2. *мет.* Домішка міді або олова до золота, срібла, платини для надання сплаву більшої твердості. *Проблему рівномірності розповсюдження легувальних компонентів та унеможливлення появи в готових сплавах частинок нерозплавленої лігатури розв'язують багаторазовим переплавом* (з наук. літ.).

3. *мед.* Високоміцна стерильна нитка для зшивання тканин, перев'язування кровоносних та лімфатичних судин і т. ін. *Експеримент базується на перев'язуванні передньої міжшлуночкової артерії в собак у двох місцях з подальшим зніманням лігатур на фоні тромболітичної терапії* (з наук. літ.); *Еластична лігатура має особливу форму поперечного перерізу — плоску* (із журн.).

ЛІГАТУ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **лігату́ра.** *Лігатурне з'єднання літер можна назвати контактним з'єднанням, коли у двох розташованих поряд літер один із формотворних елементів є спільним* (з наук. літ.); *В одному карбованці старого зразка містилося 18 г срібла, а його лігатурна вага становила 20 г* (з навч. літ.); *Лігатурний шовний матеріал стерилізують паровим методом* (з навч. літ.).

ЛІ́ГВИСЬКО, а, *с.* Те саме, що **лігво.** *На мілині, поруч із лігвиськом, ми швидко зібрали понад сто яєць* (І. Росоховатський); *Ще смерділо тут ворожим лігвиськом, консервами, валялись купами задимлені гарячі гільзи і кілька ще не вистріляних кулеметних дисків, запасні ріжки до автоматів* (О. Гончар); *Їх треба виловлювати по одному. Обкласти з усіх боків лігвисько* [Запорізьку Січ], *розставити капкани* (Ю. Мушкетик).

ЛІ́ГВИЩЕ, а, *с.* Те саме, що **лігво.** *І заграли морські страхіття, Виплили з лігвищ усюди, свого владаря упізнавши* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *Він добирається до лігвища братів Коклюшів десь біля десятої ранку* (Любко Дереш); * Образно. *Злегка світилися крізь сутінки пригладжені лігвища вітрів, темніли стрілки щавлю, та смачно вабила конюшина* (В. Дрозд); — *Ускочив ти в халепу, Кевіне. В одному Дана була з тобою щира: ти опинився в лігвищі двох гримучих змій* (О. Авраменко, В. Авраменко); * У порівн. — *Позабивались по своїх хуторах, як по лігвищах* (О. Гончар).

ЛІ́ГВО, а, *с.* 1. Заглиблення або інше місце в землі, де живе тварина. *Збудував він недалеко від змієвого лігва собі кузню та й задумав, як би звести того змія з світу* (з казки); *Він збагнув, що потрапив до лігва якогось страхітного звіра, але не додумав цієї думки до краю, як уже спав* (І. Багряний); *Вертаючись до свого лігва, тигр ще здалеку подав голос. Це був низький і дужий рев, що луною прокотився по всій долині* (А. Дімаров).

2. *перен., розм.* Убоге житло або постіль людини. *Побрався я до свого лігва* (Сл. Б. Грінченка); *Хутко помостила* [Одарка] *подушку до стіни, а піл заслала рядниною. Стара не перелізла — перекотилася на те лігво* (Панас Мирний); *Щоденно виходила баба Марія з поводатиркою* [поводиркою] *з свого лігва й незмінним шляхом ішла до Києва стольного* (Н. Королева).

3. *перен., розм.* Пристановище ворога, злочинця, жорстокого правителя і т. ін. *І твій утікач, цілком можливо, затягує тебе в якусь жахливу пастку, в бандитське лігво, де їх буде безліч проти тебе одного* (Ю. Андрухович); *Лігво одного з найвпливовіших політиків держави сьогодні прочинить перед ним двері, і Сашко Макаров зробить усе, щоби закріпитися і вкрасти за пару років не менше, ніж, приміром, Марта* (Люко Дашвар); *Шевченко написав свій грізний "Сон", несучи розплату російському самодержавству, у Петербурзі, у самому лігві царської опричнини* (з газ.).

ЛІГЕЇДА *див.* **лігеїди.**

ЛІГЕЇДИ, їд, *мн. (одн.* **лігеїда,** и, *ж.).* Ряд комах родини напівтвердокрилих; наземники. *Європейська платанова лігеїда, що донині була обмежена в Україні Південним берегом Криму, у 2013 р. виявлена й у місті Миколаєві* (з наук. літ.); *Лігеїди є шкідниками рослин, що затримують їх ріст* (з навч. літ.).

ЛІГМА, *присл., розм.* Те саме, що **лéжачи.** *Як чарка обійшла коло, то Іван її поставив лігма коло пляшки, бо боявся, аби не впала, така маленька, на землю* (В. Стефаник); *На дзвін не йшли, а плазували лігма Раби та блазні, дуки й королі* (М. Бажан); *Коли йому здалося, що вже налив досить, він поклав напівповну амфорку лігма додолу й заходився кресати вогню* (І. Білик).

◊ **Лігма (лéгма, лéжма, лéжнем** *і т. ін.)* **лежáти** *див.* **лежáти.**

ЛІГНІН, у, *ч., спец.* 1. Багата на вуглець речовина, яка є основним складником здерев'янілих рослинних тканин після целюлози. *Лігнін є природним полімером, який серед природних високомолекулярних сполук поступається лише полісахаридам* (з наук. літ.); *У природних матеріалах целюлоза зв'язана з багатьма іншими сполуками: пектином, лігніном, крохмалем* (з наук. літ.); *Вуглеводи в кормах поділяють на дві категорії: неструктурні (цукор, крохмаль, фруктани, пектини тощо) і структурні (целюлоза, лігнін)* (з навч. літ.).

2. Вигот. з деревини сорт тонкого, гофрованого паперу, який застосовують у медицині; деревна вата. *Основні перев'язувальні матеріали — марля, вата, лігнін* (з навч. літ.).

ЛІГНІНОВИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **лігнін.** *Целюлозні волокна стають досяжними для мікроорганізмів після попередньої хімічної чи мікробної деструкції геміцелюлозного, лігнінового чи пектинового матриксів* (з навч. літ.).

ЛІГНІТ, у, *ч.* Різновид бурого вугілля. *Лігніт використовують як паливо або як хімічну сировину* (з навч. літ.); *Бюджетні кошти спрямовуються підприємствам, що видобувають кам'яне вугілля, лігніт і торф* (з мови документів).

ЛІГНІТОВИЙ, а, е. Прикм. до **лігніт.** *Лігнітовий лужний розчин — буровий розчин, до якого вводять певну кількість лігнітів, які мають лужні властивості* (з наук. літ.).

ЛІГНІФІКÁЦІЯ, ї, *ж.* Процес просякнення клітинної оболонки рослин лігніном, який підвищує її твердість і міцність. *У різних шарах клітинної оболонки здерев'яніння відбувається нерівномірно, найінтенсивнішою є лігніфікація первинної оболонки* (з наук. літ.); *Лігніфікація знижує проникність клітинної оболонки для води та викликає відмирання протопласту* (з наук.-попул. літ.).

ЛІГНІФІКÓВАНИЙ, а, е. Який лігніфікувався. *Для виявлення лігніфікованих структур часто використовують спеціальні фарбувальні розчини* (з навч. літ.).

ЛІГНІФІКУВÁТИСЯ, ýється, *недок.* Зазнавати лігніфікації. *Зовнішні шари двох сусідніх клітин утворюють серединну пластинку, яка в процесі росту може лігніфікуватися* (з наук. літ.).

ЛІГНОФÓЛЬ, і, *ж.* Те саме, що **дéльта-деревинá.** *Лігнофоль виготовляють з листів переважно березового шпону, який просочують смолами, а далі пресують* (з навч. літ.).

ЛІГРОЇН, у, *ч., техн., хім.* Продукт перегонки нафти, використовуваний як пальне або як розчинник лаків. *До світлих товарних нафтопродуктів прямої перегонки належить бензин, лігроїн (приладовий), гас (освітлювальний, для технічних цілей) та інші* (з навч. літ.); *Він знав усякі види його* [пального], *починаючи від найгіршого лігроїну і кінчаючи авіаційним бензином, що його іноді десь роздобував Левко* (М. Трублаїні); *— Та що ви, Павле Архиповичу, несіть собі. Лігроїну у нас багато!* (М. Циба).

ЛІГРОЇНОВИЙ, а, е, *техн., хім.* 1. Який містить у своєму складі лігроїн. *Як розчинник застосовують лігроїновий спирт або бензин* (з навч. літ.).

2. Який діє за допомогою лігроїну. *Більшість вітчизняних тракторів 1940-х років була устаткована гасовими або лігроїновими двигунами* (з наук. літ.).

ЛІГУЛА *див.* **лігули.**

ЛІГУЛИ, ул, *мн. (одн.* **лігула,** и, *ж.).* Те саме, що **лігуліди.** *У дослідженнях паразитів риб в озерах Конінського округу виявлено, що більш ніж у 50 % випадків лігули траплялися разом із круглими червами* (з наук. літ.); *Лігули є паразитами рибоїдних птахів, їхні личинки надзвичайно небезпечні для популяції таких птахів* (з навч. літ.).

ЛІГУЛІДА *див.* **лігуліди.**

ЛІГУЛІДИ, ід, *мн. (одн.* **лігуліда,** и, *ж.).* Великі гельмінти родини стьожкових завдовжки 15–120 см і завширшки 0,3–1,5 см із закругленим переднім кінцем тіла. *Зараження рибоїдних птахів лігулідами відбувається при поїданні зараженої риби* (з наук.-попул. літ.).

ЛІГУЛІДÓЗ *див.* **лігулідóзи.**

ЛІГУЛІДÓЗИ, ів, *мн. (одн.* **лігулідóз,** у, *ч.).* Групова назва поширеного цистозного захворювання коропової риби, яке спричиняє личинка стьожаків. *Лігулідози за перебігом мають природно-вогнищевий характер. Цьому сприяє безпосередній зв'язок ставків і природних водойм* (з наук. літ.).

ЛІГУЛЬÓЗ, у, *ч.* Інвазійна хвороба карпових і бичкових риб. *При встановленні захворювання на лігульоз у ставках (водоймах) спускають воду, виловлюють рибу, дно водойми осушують, переорюють* (з навч. літ.).

ЛІД, льóду, *ч.* 1. Замерзла вода; вода, що перейшла у твердий кристалічний стан. *Коли вода перетворюється на лід, вона розширюється* (з навч. літ.); * У порівн. *То рука нагрілась, ноги — як лід; се і ноги почали зігріватись* (Панас Мирний); *На те граф зробив кілька кроків до нареченої і припав устами до її руки. Були холодні як лід, але Анеля й не моргнула* (Валерій Шевчук); // Скупчення, суцільні маси замерзлої води; крига (у 1 знач.). *Як порива мене палке бажання .. поміж льоди дістатись самоцвітні* (Леся Українка); *Він не зареагував* [зреагував] *навіть тоді, коли просто перед ним унизу нагло рвонуло лід на Ворсклі* (І. Багряний); *Отож, суну, пішенькою* [пішнею] *цюк та цюк. Все гаразд, лід ще, здається, міцний, ось ще кілька кроків і буду отабورюватись* (В. Чемерис).

2. *перен.* Про що-небудь холодне, позбавлене душевної теплоти. *В його голосі чувся вже лід* (М. Коцюбинський); *Ти знаєш — не знаєш, коли накликаю, коли забуваю, бо грубшає лід мовчання і втрати, розлуки і долі, надії і горя, любові і сліз* (В. Стус); // Хтось холодний, байдужий. *Вони зійшлися: тьма і промінь, Пісні і проза, лід і пломінь* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

Бале́т на льоду́ *див.* **бале́т; Става́ти / ста́ти на ковзани́ (на лід)** *див.* **става́ти.**

△ **(1) Ві́чний лід** — лід у холодних водах морів, океанів, на високих горах і т. ін., який ніколи не розтає до кінця. *Летять на північ літаки над вічними льодами, ведуть на північ моряки могутні криголами* (Н. Забіла); **(2) Материко́вий лід** — лід, що вкриває грубим шаром полярні простори материків. *В Антарктиді потужний покрив материкового льоду існує, як припускають, з неогену* (з наук. літ.); **(3) Сухи́й лід** — тверда вуглекислота, що застосовується для охолодження. *Сухий лід знижує температуру* (з наук. літ.).

◊ **Би́тися як ри́ба об лід** *див.* **би́тися; [І] льо́ду (сні́гу [торі́шнього], кри́ги) се́ред (посе́ре́д) зими́ не ви́просиш** *див.* **випро́шувати; Лама́ти (проло́мувати, розбива́ти** *і т. ін.)* **/ злама́ти (пролама́ти, розби́ти** *і т. ін.)* **лід (кри́гу)** *див.* **лама́ти; (4) Лід ру́шив** — з'явилися перші досягнення, наслідки в якійсь справі; подолано якусь перешкоду. *Вибігла Орися, Остряниця підхопив її на руки, закружляв з нею. — Ляхи втікають, серденько! Лід рушив! Тепер вже не вони за нами, а ми за ними будемо гнатися!* (В. Чемерис); *Вже десь там лід рушив, і він ось-ось одержить право жити у Петербурзі...* (Василь Шевчук); **(5) Лід та́не** *між ким і без дод.* — налагоджуються добрі, теплі стосунки. *Поступово лід між ними тане, у поглядах і голосі вже звучить доброзичливість* (з газ.); **Посади́ти на лід** *див.* **посади́ти; Пуска́ти / пусти́ти на дно (під шум, під лід** *і т. ін.)* *див.* **пуска́ти; Розтопи́ти лід** *див.* **розто́плювати**[2]**; Сі́сти на лід** *див.* **сіда́ти; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **линýли холо́дною водо́ю (водо́ю з льо́дом)** *див.* **лину́ти; (6) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **на льоду́** — дуже невпевнено. *Лишили митрополита з його коад'ютором та безталанним номінатом як на льоду* (І. Франко); *Навчаючись в інституті, ми не раз відбували педагогічну практику.., а ось почався справжній перший урок, і я почуваю себе непевно, мов на льоду* (О. Гуреїв).

ЛІДА́Р, а, *ч.* Прилад для дистанційного визначення фізичного стану й хімічного складу атмосфери за допомогою лазерного випромінювання. *Лідари (лазерні локатори) відкривають принципово нові можливості для дослідження складу атмосфери та вивчення процесів, що відбуваються в ній* (з наук. літ.).

ЛІ́ДЕР, а, *ч.* 1. Той, хто стоїть на чолі політичної партії або певної суспільно-політичної організації; вождь (у 2 знач.), керівник. *З переконань народник, Єфремов за революції був лідером української партії соціалістів-федералістів і посідав пост товариша, цебто заступника голови Центральної Ради* (Б. Антоненко-Давидович); *Лідер опозиції був у розпачі* (В. Нестайко); *Кожен лідер такої* [авторитарної] *держави — новітній Чингізхан (не історичний, а символічний)* (Г. Пагутяк); *І ось коли вона вже вирішує кинути виробництво і звалити в італійський бордель, її викликає до себе в кабінет профспілковий лідер* (С. Жадан); *Передусім у 20-х роках XVII століття козацтво посіло роль лицаря національної ідеї, лідера народу в час тривоги й непевності* (з наук. літ.).

2. Спортсмен або спортивна команда, що ведуть перед у якому-небудь змаганні. *Одноосібний лідер турніру визначився після шостого туру — ним стала грузинка Ніно Баціашвілі, яка очолювала таблицю до останнього туру* (з газ.).

3. Особа, яка має авторитет і вплив у колективі. *Товариство гаряче підтримало Мартофляка як справжнього лідера свого покоління* (Ю. Андрухович); *Люда з батьками поїхала до родичів у містечко Липова Долина, і на три дні вона, власниця старенького потріпаного іноземного журнальчика, стала неформальним лідером серед місцевих ровесниць* (А. Кокотюха).

4. Про те, що займає чільне місце серед інших, подібних. *Фінська компанія, яка колись була одноосібним лідером ринку мобільних телефонів, втрачає позиції* (із журн.); *Україна — світовий лідер з продажу соняшникової олії* (з газ.).

(1) Харизмати́чний лі́дер — людина, що завдяки своєму вольовому характерові, винятковому впливу має надзвичайний авторитет серед прибічників. *Можливо, перемога була б набагато вагомішою, якби навколо харизматичного лідера згуртувалася дружніша команда* (з газ.).

ЛІ́ДЕРКА, и, *ж.* Жін. до **лі́дер.** *На тлі думок О. Теліги варто згадати, що тодішня лідерка українського жіночого руху Мілена Рудницька заперечувала "фашистівське і гітлерівське розуміння жінки" як домашньої істоти* (з наук. літ.); *Лідерка білоруських есерів навчалася в київському виші* (із журн.); *Після низки терактів у Парижі лідерка правих популістів з партії "Національний фронт" Марін Ле Пен заявила: "Ми мусимо контролювати наші кордони. Ми мусимо негайно призупинити міграцію й скасувати Шенгенський режим"* (з газ.).

ЛІ́ДЕРСТВО, а, *с.* 1. Становище, обов'язки, діяльність лідера (у 1 знач.). *Як показують дослідження, здібності до лідерства (керівництва) в суспільстві хомо сапієнс має кожен 20-й, або 5 % всіх людей* (В. Чемерис); *Намагаєшся переконати і мене, і саму себе, що Брендон має поступитися мені лідерством в інтересах справи* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. Першість у чому-небудь. *І все ж, слухаючи його, Павло мимохіть згадував Платонове твердження, що професор Шевчук за нинішніх умов уже втратив право на лідерство* (М. Дашкієв); *Дружина записалася у школу жіночого лідерства, є й така* (Л. Костенко); *Смичок був наше все. Чи могла їхня дружба носити ознаки конкуренції, боротьби за лідерство?* (Ю. Андрухович).

ЛІ́ДЕРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лі́дер.** *Він муштрував її на загальних заняттях і на індивідуальних, які проводилися не з усіма, а тільки з особливо обдарованими, тими, хто володів .. сильним біополем, лідерськими замашками, ораторським і акторським талантом* (Г. Тарасюк); *На рівні соціальних служб для молоді та неповнолітніх слід підтримувати розвиток лідерських якостей у дівчат та молодих жінок* (з наук.-попул. літ.); *Аналіз діяльності театрів епохи Просвітництва свідчить про гуртування публіки навколо порівняно малочисельних референтних лідерських груп* (з навч. літ.); *Для проведення екологічних заходів і роботи в цілому ми вибираємо тих дітей, які мають лідерські риси* (з газ.).

ЛІДЕРТА́ФЕЛЬ, ю, *ч.* 1. Німецьке чоловіче товариство шанувальників хорового співу. *Словом "лідертафель" у Німеччині на початку XIX ст. називали хорові чоловічі гуртки, що мали не так мистецький, як товариський характер і об'єднували в собі співаків, поетів та композиторів* (із журн.).

2. Український чоловічий співочий гурток у Галичині в XIX — на початку XX ст. *М. Вербицький не був першим галицьким композитором пісень для лідертафелю, його випередив молодший колега о. Іван Лаврівський* (з наук. літ.).

3. Спів у таких товариствах (гуртках), а також пісні для виконання в цих колективах. *Саме Перемишль став містом, де вперше в Галичині проявився музичний феномен лідертафелю — товариського співу у квартетах* (з наук. літ.); *Поет Юрій Федькович для популярної пісні "Як засядем, браття, коло чари" на свій текст залучив мелодію однієї з відомих у Галичині німецьких студентських пісень-лідертафелів* (з наук.-попул. літ.).

ЛІДЕРТА́ФЕЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **лідерта́фель.** *Першою нотною публікацією лідертафельного репертуару є невеличка літографована збірка Івана Лаврівського під заголовком "З пісни народниї уложениї на чотири мужескії голоси", видана у Львові 1855 р.* (з наук. літ.); *Значний внесок у популяризацію лідертафельної творчості М. Вербицького зробив Станіслав Людкевич* (з наук. літ.).

ЛІДИ́РУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лiди́рувати.** *Лідирування — безпосереднє і практичне керування підлеглими в процесі виконання ними своїх обов'язків* (з навч. літ.); *Що стосується джерел фінансування Державного бюджету України, позитивним є лідирування частки внутрішніх запозичень порівняно з зовнішніми* (з газ.).

ЛІДИ́РУВАТИ, ую, уєш, *недок.* Бути лідером, посідати провідне місце в чомусь. — *І хто там з них лідирує? — Зараз "Динамо", але розрив мінімальний, до кінця чемпіонату все ще може змінитися* (В. Хрущак); *Поляки традиційно залишаються дуже релігійними. Серед європейців у цьому питанні вони лідирують* (із журн.); *Ділові ігри лідирують серед найбільш перспективних методів ігрового моделювання* (з газ.).

ЛІДИ́РУЮЧИЙ, а, е, *рідко.* Який лідирує. *Застосування знарядь праці поступово виходить на лідируючі позиції в системі людської активності, стаючи головною умовою людського виживання* (з наук. літ.); *При відкритій економіці стабілізація валютного курсу є лідируючим фактором грошово-кредитної політики* (з навч. літ.).

ЛІДИ́Т, у, *ч., геол.* Кремнеземна гірська осадова порода, що складається з кварцу, халцедону й опалу з домішками вуглистої речовини. *Лідит використовують для виготовлення точильних брусків* (з навч. літ.); *Назва "лідит" походить від давньоримської провінції Лідії в Малій Азії* (із журн.).

ЛІДІ́ЄЦЬ *див.* **лiді́йці.**

ЛІДІ́ЙКА *див.* **лiді́йці.**

ЛІДІ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **лiді́єць,** **і́йця,** *ч.;* **лiді́йка,** и, *ж.).* Індоєвропейська народність, що жила в II–I тис. до н. е. в Лідії, на заході Малої Азії. [А н д р о м а х а:] *Хвала богам! Пішли-таки лідійці! Пішли на бій* (Леся Українка); — *Ми, лідійці, віримо в силу добрих і лихих богів, але віримо й у людську силу* (І. Білик); — *Хазяїне, ця людина говорить, що він лідієць, що їхнє судно розбило море, а він один уцілів, вчепившись за дошку, — сказав старший наглядач* (В. Чемерис).

ЛІ́ЄЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **лі́йка** 1, 2. *Дівчата у фартухах щось заклопотано мудрують над різними скляними лієчками і колбами* (О. Гуреїв); *Іде заєць на город, Набрав води повен рот, Він капусту поливає, В нього лієчки немає* (П. Воронько); * Образно. *Де оком кинеш, зяяли величезні вирви й малі "лієчки" від дрібніших бомб...* (І. Багряний).

ЛІ́ЖЕНЬКО, а, *с., поет.* Пестл. до **лі́жко.** *Пішов до ліженька — постілька біленька, а на тій постільці дитинка маленька* (П. Чубинський); *Я тобі в днину світлоньку вберу, Світлоньку вберу, їсти злагоджу, Я тобі ввечір* [ввечері] *ліженько встелю, Я тобі на сон ще й заспіваю* (І. Франко).

ЛІ́ЖЕЧКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **лі́жко.** *Ольга здалека глянула на близнят, які тихо лежали один коло одного впоперек канапи, і ще раз подумала, що треба як найскоріше купити два ліжечка* (Б. Антоненко-Давидович); *В глибині приміщення, на білосніжних ліжечках, поставлених у ряд, мов у кубрику, діти сплять* (О. Гончар); — *Ввечері ляжеш у м'яке ліжечко і я тобі розкажу казку* (Г. Пагутяк).

ЛІ́ЖКО, а, *с.* Меблі у формі рами на ніжках, на яку кладуть матрац і постіль. *По своєму ліжку простягай ніжку* (Номис); *Через двері в кімнату Балабуха вглядів здорове ліжко, неначе порон на Росі, а над ліжком здоровий килим* (І. Нечуй-Левицький); *Стою, задумавшись, над ліжком; стоїть поруч мене дід; милуючись, дивиться старими очима на свою роботу* (С. Васильченко); *Он ліжко тулиться до стіни, наче ось-ось заплаче від сорому й страху переді мною, худосочне, недокровне, на рахітичних погнутих ніжках* (В. Винниченко); *Тільки тепер Олесь помітив на столику біля свого ліжка невеличкий графин з водою і склянку* (В. Владко); // Місце для спання; постіль (у 1 знач.). *Я розстелю золоті шати, й на ліжку з трав і конвалій так солодко відпочивати вам буде* (В. Сосюра); *Поки хворого принесли й по драбині підняли нагору, в кутку чоловічої половини для нього встигли вимостити ліжко з сухого духмяного листя* (І. Білик).

Вклада́ти / вкла́сти в лі́жко *див.* **уклада́ти**[1]; **Заправля́ти / запра́вити лі́жко** *див.* **заправля́ти**[1]; **Лежа́ти в лі́жку (в лі́жкові, в недý зі)** *див.* **лежа́ти.**

△ **(1) Лікарня́не лі́жко** — місце для хворого в лікарні. *У Малині будуть скорочувати лікарняні ліжка* (з газ.).

◊ **Встава́ти (підво́дитися) / вста́ти (підвести́ся) з лі́жка** *див.* **устава́ти; Кла́сти / покла́сти в лі́жко** *див.* **кла́сти; Прикува́ти / прико́вувати до лі́жка** *див.* **прико́вувати; Трима́ти в лі́жку** *див.* **трима́ти.**

ЛІЖКОВИ́Й, á, é. 1. Прикм. до **лі́жко.** *Сталева течія здригала землю так само, як і на безлічі вокзалів, де завихреним листком його жорнувала доля, — двигіт розхилитував ліжкові пружини, іржавий рип зносив спогади у безсоння* (Є. Пашковський); *Дозволити відділу охорони здоров'я вносити зміни в штатні розписи та ліжковий фонд місьских лікувально-профілактичних закладів* (з мови документів); // Признач. для ліжка. *Ліжкова білизна має бути легкою і приємною на дотик* (з навч. літ.).

2. Пов'язаний із перебуванням у ліжку (через хворобу). — *Ти для мене ліжковий хворий!* (Ю. Яновський); *Пацієнту з гострим перикардитом показаний ліжковий режим* (з навч. літ.).

3. *розм.* Сексуальний; пов'язаний зі статевими стосунками. *Акторка не була готова до знімання ліжкових сцен* (з газ.).

ЛІ́ЖКО-МІ́СЦЕ, я, *с.* Частина площі номера в готелі (кімнати в гуртожитку, палати в лікарні і т. ін.) з ліжком, постільною білизною, рушниками або іншим інвентарем, признач. для проживання однієї людини. *Сторонні особи (за наявності вільних ліжко-місць у гуртожитку) повністю сплачують вартість одного ліжко-місця* (з мови документів); *У проекті бюджету Львівської області витрати на медикаменти в медичних установах на одне ліжко-місце зросли* (з газ.).

ЛІ́ЖМА, *присл., рідко.* Те саме, що **ле́жачи.** *Ліжма совались у бруді, ковтаючи вугляний пил* (А. Любченко); *У "Тюрмі на Лонцького" 1941 року до приходу німців радянський НКВС розстріляв 1681 учасника українського національного руху, так і лишивши їх ліжма* (із журн.).

ЛІ́ЖНИК, а, *ч.* 1. Домоткана ковдра (звичайно вовняна). *Палагна збудилась, як тільки почало дніти .. Одкинула теплий ліжник і встала на ноги* (М. Коцюбинський); *Либонь, на полі брані подвиг видимий усім і смерть швидка; а тут, під теплим ліжником, віч-на-віч з своїми думками та сумнівами, важко виборювати себе в себе ж таки, по крихітці, по дрібочці витискати з серця страх* (Ю. Мушкетик); *Кімната довгастенька, не те, щоб маленька, але й не велика. Під стіною топчак-тахтушка, ліжником закарпатським накритий* (В. Нестайко).

2. Кустарний килим; домоткана доріжка. *У другій половині XVI ст. з'являються назви "коц" і "ліжник", які означали окремі види килимів* (з наук. літ.).

ЛІЖНИКА́РСТВО, а, *с.* Виготовлення ліжників як галузь виробництва. *У селі Яворів — давньому осередку ліжникарства — науковці мали змогу послухати цікаву оглядову розповідь директора центру "Гуцульська ґражда"* (з газ.).

ЛІЖНИ́ЦЯ, і, *ж., заст.* 1. Спальня (у 1 знач.). *Королева розплющила очі й спинила погляд на Беаті, що стояла біля заслони в ліжницю* (Н. Королева).

2. Ліжко, постіль (у 1 знач.). *Прибіг* [воєвода] *до світлиці, упав до ліжниці, Відкинув запони рукою* (М. Старицький); *І от Іван Іванович вже лежить на своїй сюрпризній ліжниці і читає останній номер "Правды"* (М. Хвильовий); *Я безсило відкинувся на ліжницю й розслаблено розплющився* (Валерій Шевчук).

...ЛІЗ. Друга частина складних слів, що вказує на: 1) руйнування, розпад, розклад, розчинення, зменшення речовини, напр.: а в т о́ л і з, г і д р о́ л і з, р а д і о́ л і з; 2) виділення, відокремлення, відшарування, напр.: а п о ф і з е о́ л і з, е п і ф і з е о́ л і з, п л а з м о́ л і з; 3) видалення, усунення, звільнення якогось органа хірургічним шляхом, напр.: к а р д і о́ л і з, н е в р о́ л і з, п н е в м о́ л і з.

ЛІЗА́Т *див.* **ліза́ти.**

ЛІЗА́ТИ, ів, *мн. (одн.* **ліза́т,** у, *ч.).* Продукти руйнування оболонки бактерій, що використовуються як лікарські речовини для стимуляції імунної системи людини і тварин. *Для того щоб установити, чи впливає опромінення на рівень внутрішньоклітинних факторів, які регулюють полімеризацію тубуліну, були використані лізати з опромінених клітин* (з наук. літ.); *Бактеріальні лізати містять специфічні бактеріальні антигени з інактивованих патогенних бактерій* (з наук. літ.).

ЛІЗГО́ЛЬД, у, *ч.* Форма земельної оренди в середньовічній Англії. *Поширився перехід копігольду на лізгольд — короткотермінове користування землею* (з наук. літ.); *Лізгольд почав розвиватися в пізнє середньовіччя, коли з ліквідацією панського заорювання лорди манору стали практикувати здавання в оренду свого домену* (з навч. літ.).

ЛІЗЕ́НА, и, *ж., архт.* Тонкий і плоский вертикальний виступ стіни без прикрас, бази й капітелі, що має конструктивне та композиційне значення. *Фасади і підбаневий простір Успенського собору оздоблені тонкими лізенами та аркатурним орнаментом* (з наук. літ.).

ЛІЗИ́МЕТР, а, *ч.* Прилад для вимірювання кількості води, що просочилась углиб крізь верхні шари ґрунту. *Лізиметр В. П. Попова широко відомий у багатьох країнах* (з наук. літ.).

ЛІЗИ́Н, у, *ч., спец.* Амінокислота, що входить до складу майже всіх білків, особливо тваринних. *Поверхнево-активні речовини широко використовують як піногасильні засоби під час виробництва антибіотиків, лізину, ферментних препаратів* (з наук. літ.).

ЛІ́ЗИНГ, у, *ч., фін.* Довготермінова оренда або кредитування машин, обладнання, транспорту, виробничих приміщень і т. ін., коли орендар поступово виплачує заборгованість, використовуючи майно. *Головна перевага лізингу в тому, що за наявності рентабельного проекту підприємець має змогу одержати потрібне йому обладнання і почати нове виробництво без великих одноразових витрат* (з навч. літ.); *Я побачив там* [у Київській області] *багато можливостей і перспектив, особливо у галузі реконструкції і лізингу* (М. Слабошпицький); *Предмет лізингу та/або пов'язані із виконанням лізингових договорів ризики підлягають страхуванню* (з мови документів); *Зона вільної торгівлі автоматично поширить на Україну численні програми лізингу та пільгового кредитування, якими зможуть скористатися українські підприємства* (з газ.).

ЛІ́ЗИНГОВИЙ, а, е, *фін.* Прикм. до **лі́зинг.** *Залежно від особливостей здійснення лізингових операцій лізинг може бути двох видів — фінансовий чи оперативний* (з мови документів); *Аграрії можуть розраховувати на державну програму з підтримки поголів'я та на лізингову програму з постачання обладнання* (з газ.).

△ **Лі́зингова компа́нія** *див.* **компа́нія; Лі́зинговий контра́кт** *див.* **контра́кт.**

ЛІЗИНГОДА́ВЕЦЬ, вця, *ч., фін.* Суб'єкт підприємницької діяльності, який передає в користування об'єкти лізингу за договором лізингу. *Лізингодавцем може бути лише юридична особа* (з навч. літ.); *Усі витрати на отримання об'єкта лізингу несе лізингодавець* (з мови документів).

ЛІЗИНГООТРИ́МУВАЧ, а, *ч., фін.* Той, хто одержує щось за лізингом. *Володіють майном і орендар, і лізингоотримувач, але вони не є власниками цього майна* (з навч. літ.).

ЛІ́ЗИС, у, *ч., біохім.* Руйнування живих клітин під дією хімічних або біологічних агентів (ферментів, бактеріофагів і т. ін.). *Оскільки тромбоцитарні емболи досить крихкі, вони легко піддаються дезагрегації, розпаду або лізису* (з наук. літ.); *Барвники мають спорідненість з окремими частинами мікробної клітини, впливають на проникність клітинних мембран, порушують осмотичні властивості, викликають лізис* (з навч. літ.).

ЛІЗОГЕ́НІЯ, ї, *ж.* Складна форма вірусної інфекції, під час якої від моменту зараження до лізису проходить певна кількість поколінь клітини. *Лізогенія дуже поширена серед усіх систематичних груп мікробів* (з навч. літ.).

ЛІЗО́Л, у, *ч., спец.* Оліїста рідина червоно-бурого кольору, яку застосовують для дезінфекції. *Усіх солдатів знову повиганяли з вагонів, з'явилася санітарна інспекція з дезінфекційною командою і старанно покропила всі вагони лізолом* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ЛІЗОЛЕЦИТИ́Н, у, *ч., біол.* Органічна речовина, що утворюється внаслідок відщеплення від лецитину ненасиченої жирної кислоти. *Убудовування в мембрану молекул із великою позитивною кривизною (наприклад, молекул лізолецитину) має сприяти збільшенню електропровідності мембрани* (з наук. літ.).

ЛІЗОСО́МА *див.* **лізосо́ми.**

ЛІЗОСО́МИ, о́м, *мн. (одн.* **лізосо́ма,** и, *ж.), фізл.* Невеликі круглі тільця з високим умістом ферментів, що розщеплюють білки, жири, вуглеводи, нуклеїнові кислоти. *Від цитоплазми кожна лізосома відмежована мембраною* (з навч. літ.); *Маючи здатність активно перетравлювати поживні речовини, лізосоми беруть участь у видаленні частин клітини, цілих клітин та органів, що відмирають у процесі життєдіяльності* (з навч. літ.).

ЛІЗОФО́РМ, у, *ч.* Розчин формаліну в калійному милі. *Лізоформ застосовують для знезаражування рук, приміщень, а також у гінекологічній практиці* (з навч. літ.).

ЛІЗОЦИ́М, у, *ч., спец.* Антибіотична речовина, що міститься у тваринних і деяких рослинних білках. *Ротова порожнина виконує роль зовнішнього бар'єру в захисті організму від патогенної мікрофлори завдяки наявності в слині бактеріоцидного лізоциму* (з навч. літ.).

ЛІ́ЗТИ, лі́зу, лі́зеш, *недок.* 1. Пересуватися по поверхні всім тілом (про плазунів); плазувати. [М а р и н а:] *Дивися, чорная змія По снігу лізе...* (Т. Шевченко); // Пересуватися по якій-небудь поверхні, майже притискуючись до неї (про дрібних живих істот, які мають багато ніг). *Упав на стовбур білий відблиск сонця, І комашинка лізе по йому* [ньому] (М. Рильський); // *на чому і без дод.* Пересуватися, припадаючи тулубом до якоїсь поверхні, торкаючись неї руками й ногами (про людину). *Козак, зігнувшись, простував до могили. Прийшов під саму могилу і став крадькома, як кіт, закрадатися вгору, лізучи на руках і ногах* (А. Чайковський); * У порівн. *Зігнулося так, мов на ногах і на руках лізе. А борода аж по землі волочиться* (Панас Мирний); // Пересуватися на колінах. *Інші* [поклонники ідола] *зі стурбованими лицями, на колінах лізли по острім камінні, щоб устами доторкнутися до чорного мармуру* (І. Франко); * Образно. *Вони зливаються у сіру стандартну масу рвачів та пристосуванців, котрі навкарачки, на колінах чи по-пластунськи лізуть до омріяного середнього класу* (С. Процюк).

2. *перен., розм.* Іти поволі, долаючи неміч, утому. *Уже й вечір, а його нема! Насилу вже, гульк! — лізе додому у пізній вечір ні живий ні мертвий і слова не промовить* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Коли чує* [Марина] *— щось лізе в хату, ледве лізе...* (Панас Мирний); *Підбігаємо ближче — а се старий Оноприй. Нажав три снопи жита, поклав один на голову, другий на одно плече, а третій на друге, згорбився вдвоє і лізе додому* (І. Франко); *Маленький похорон звертає в другу вулицю .. Хлопчики померзли, і баби ледво лізуть* (В. Стефаник); // Пересуватися дуже повільно; сунутися. *Важкі сірі хмари лізли низько над землею* (В. Собко); * Образно. *Тільки тепер почав пригадувати вчорашній день, але не міг все вловити. Думки лізли повільно й ліниво* (М. Сиротюк); // Минати надзвичайно повільно. *Кожна година здається мені вічністю. Час так лізе поволі — як ніколи* (М. Коцюбинський).

3. *по чому, з чого і без дод.* Хапаючись руками або чіпляючись ногами, лапами, підійматися по чому-небудь угору або спускатися вниз. *Схаменулись нехрещені, Дивляться — мелькає, Щось лізе вверх по стовбуру До самого краю* (Т. Шевченко); [М о н т а н ь я р *(спускає шнура, причепленого до гачка, за вікно):*] *Лізь та поглядай уділ .. Долізеш вниз, а там вже клопіт мій, як переправити тебе ще й далі* (Леся Українка); *Нападаючі* [нападники] *лізли вгору, мов сарана, і вже тіснили русичів до внутрішнього заборола* (В. Малик); *От не спить він, ворочається, коли се так як опівночі чує — щось ніби лізе з горища, світло якесь крізь щілочку у дверях світиться* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // Важко підійматися (нагору). *А ми все ліземо вгору. Перед нами виростають дві гори, одна другої вище* [одна за другу вища] (М. Коцюбинський); *Важко було лізти, дуже важко, я й не думав, що так важко буде* (В. Нестайко); // *перен.* Переміщатися вгору або сповзати вниз (про неживі предмети). *Той кожух, що лежав у мого Павла під головами, лізе, лізе з лави, спускається, спускається додолу* (Ганна Барвінок); *Настає вечір, і лізе на небо червоний місяць* (Ю. Яновський); *Сонце лізе й лізе вгору і все навколо золотить* (Н. Забіла); *Сиві брови коронного лізуть на лоба. Матка Боска! Єзус Марія, та це ж знову повстання на Україні!* (В. Чемерис).

4. *на кого — що.* Видиратися на кого-небудь високого, що-небудь високе. *— А якого гаспида ти там стогнеш? — пита його Настуся, дивуючись, що її дурень та осміляється без спросу* [без дозволу] *лізти на піч* (Г. Квітка-Основ'яненко); *А зимою* [Дубиха] *лізла на піч, впевняючи всіх, що хора* (О. Кобилянська); *І коли наймит, запрігши коні, хотів лізти на своє місце, отець Діяковський промовив: "Я сам поїду"* (Т. Осьмачка); *— Чи не по двоє в сідлі? — Справді таке, як по двоє... Чи це вже вояків стільки на світі піднялось, що по двоє на коня лізуть?* (О. Гончар); // *перен.* Насуватися зверху на що-небудь; наповзати (у 1 знач.), налазити. *Море бушує, ревуть хвилі і лізуть на берег, щоб усе затопити* (М. Коцюбинський); *Вони* [рослини] *лізли одна на одну, переплітались, душились, дерлися на хлів* (О. Довженко); *Синя хвиля знову лізе на кладку, миє Орисі чобітки* (Григорій Тютюнник).

5. *перен.* Напирати на кого-небудь, штовхати когось, пхатися. *Хоч купити, власне, було майже нічого, сотні або й тисячі чоловіків юрмилися в магазинах і біля них, лізли один на одного, пробивалися з боєм до прилавків* (П. Загребельний).

6. *до кого — чого, з ким — чим, з інфін. і без дод., перен., розм.* Настирливо звертатися до кого-небудь, робити щось проти його волі; набридати. *Гапка, бачте, заходилась хату білити та: "Не лізь, — каже, — попід руки, гуляй отутечки, поки впораюсь"* (Марко Вовчок); *— Геть ік бісу, не лізь! — одказав Жук і закрив голову подушкою* (Панас Мирний); *Се просто земляцька недбалість .. Вороного. Чого ж було лізти: давайте п'єсу?!* (Леся Українка); *— Не лізьте до мене, одчепіться од мене! — схлипуючи, казав Піхтір і ховав у*

рядно своє червоне, заплакане, в пилу і в патьоках лице (С. Васильченко); // Утручатися в чиєсь життя, у чужі справи. — *Тату, не лізьте! Я роблю й маю право на своє добро* (І. Нечуй-Левицький); *Добро Хіврі, що її свекруха не лізе, не мішається ні до чого* (Грицько Григоренко); — *Єсть тут, розумієш, один моральний скот, один учитель гімназії. Мало йому, стерві, учеників за моральністю слідкувать, він ще в чуже родинне життя лізе* (В. Винниченко); — *А догматики, вони й сьогодні ще не перевелись. Той лізе думки твої перевіряти, а той помпезну арку якусь будує серед степу* (О. Гончар); — *Хай! Не виженемо. А як уже поміж себе розбиратимуться, то їхні справи. Мені туди не лізти!* (Люко Дашвар); // Домагатися чого-небудь; чіплятися до когось. *Дідона наодріз сказала: "К чорту убирайся, На мене більш не женихайся... Не лізь! Бо розіб'ю і ніс!"* (І. Котляревський); — *Матвію, не лізь, бо вдарю. Матвію! Ну, що тобі за інтерес? — тихо гомоніла дівчина* (Григорій Тютюнник); *З усіма він добрий, з усіма жартує, з обіймами лізе, але ні до одної по-справжньому не прихиляється* (М. Стельмах); *Грубо, негарно якось вийшло, як і в отих розбалуваних дівчачою увагою механізаторів, що сп'яну лізуть до кожної з обіймами* (О. Гончар); // Настирливо йти, проникати куди-небудь. [Химка:] *Та не лізьте притьмом у хату, одступіться од вікон!* (М. Старицький); *Хтось усилковувався пройти у горниці, слуга не пускала: — Та куди ти лізеш? Дай хоч напитися батюшці чаю* (Панас Мирний); — *Куди ти лізеш? Що ти міряєш?! — кричав Йоган* (М. Івченко); — *Що це таке повелося: кожен тобі лізе в квартиру. На роботі не відіб'єшся від них, так ще й тут пороги оббивають...* (Іван Ле); — *Куди ти прешся, ідоле?! — насідала на когось баба Параска. — Ні світ ні зоря уже й лізуть! Та ноги обмітай!..* (Є. Кравченко); — *Ти куди лізеш, малий! Ти диви який жалісний! — тяжкий чобіт копнув Чіпку під ребра і він упав* (Д. Білий); // Навально насуватися (про ворожі сили). *На Тараса* [Трясила] *юрби лізуть перед нього і по нім* (В. Сосюра); *Зелена стіна густого штахету сунеться вперед. Ламається, падають штахетини, переступають через них ті, що позаду, і лізуть навально до наших окопів* (Є. Доломан); // *у що, зневажл.* Намагатися досягти певного становища. — *А ти .. піддержав би її. У люди вивів. Бач же, сам лізеш у паничі* (Панас Мирний); *Син простого одеського міщанина, він ліз в пани з усієї сили* (І. Нечуй-Левицький); *Він терпіти не міг, коли його вчили, вказували. Тим більше, що в ці вчителі ліз його власний син* (В. Минко).

7. Пробиратися, проникати звідкись куди-небудь, а також вибиратися звідкись. *Не лізь, куди голова не влізе* (Номис); *Обізвалася Зубиха, лізучи з-під покутя і таскаючи превеликенний* [превеликий] *горщик* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Прийшов додому Демидів батько, і довелося старому лізти в хату вікном* (М. Стельмах); *Хоч двері відчинені і можна спокійнісінько собі зайти, проте ми ліземо через вікно — де ви бачили, щоб герої на небезпечну операцію ходили крізь двері!* (В. Нестайко); *Крекчучи, лізе* [Ганька] *під ліжко діставати туфлі "на вихід"* (Г. Тарасюк); — *А тепер лізь через вікно. Тут невисоко, стоїть лавка* (Г. Пагутяк); // Забиратися куди-небудь потай, крадучись. — *Лізеш у чужу хату красти та хочеш, щоб хазяїн не ловив тебе?..* (Панас Мирний); — *То ти лізла красти?* (М. Івченко); // Занурюватися в що-небудь рідке; поринати. *Хто в болото лізе, той ся покаляє* [покаляється] (Номис); [Флегон:] *Воно страшненько, як сказати правду. Та се, бач, так, як літом в річку лізти: спочатку жаско, а нирнеш — то й рай* (Леся Українка); *Хлопчаки, що вже повилазили на берег, здивовано поглянули на нього, потім один з них похитав головою і порадив чоловікові самому лізти в море* [діставати монету], *коли він хоче потрапити на вечерю до крабів* (В. Собко); *До лісу — рукою подати, лише треба знову в воду лізти, щоб метрів двадцять перебрести* (К. Гриб).

8. *розм.* Просовувати руку (пальці) куди-небудь, у щось. *Гнат лізе в кошик, витяга звідти присмирнілу курку і грудочку масла, загорнуту в ганчірку* (Григорій Тютюнник); *Таки лізе чоловік рукою до кишені, і там шелестять листки тютюну* (М. Стельмах); *Коли він ліз до кишені, відкинувши полу свити, Юрасикові здалося, що під свитою військовий мундир* (П. Воронько); *Андрій лізе до кишень, знаходить квитка, показує* (О. Ірванець).

9. *у що, під що і без дод., перен., розм.* Проникати, потрапляти в небезпечне місце. [Орест:] *Підлітком я мав звичай .. бігати на пожар* [пожежу] *і там орудувати укупі з пожарними* [пожежниками,] *лізучи у найбільший вогонь* (Леся Українка); *Дорога до Ясіня майже відтята. Їхати від хати вниз, значить лізти під кулю якому-небудь москаликові* (У. Самчук); *Та вже ніхто не наважувався лізти у вогонь — усе було охоплено полум'ям* (В. Малик); // Намагатися взяти участь у чому-небудь, втрутитися в щось (у бій, бійку, небезпечну справу, суперечку і т. ін.). *Хотів сказать ще більше я, Та перебила доленька моя. Даремна, каже, річ, і рот тобі замажуть, Сиди собі, не лізь* (Л. Глібов); *Згинаючись від сміху, намагалася пояснити Мері ісправникові, але той, не розуміючи гаразд причини сміху й невдоволений, що в розмову лізуть молодші, сердито обірвав її* (Б. Антоненко-Давидович); — *Чого йому було у політику лізти?* (Ірина Вільде).

10. Пробиватися вгору крізь яку-небудь масу (про рослини); вилазити (у 3 знач.). — *Стояв оце, діду Пилипе, на межі, так видно, як пшениця з землі лізе* (Остап Вишня); *Іде весна ланами .. Де не ступить — з-під землі лізуть паростки малі* (Н. Забіла); // Занурюватися в що-небудь під дією сили. *Руда здавалася м'якою і податливою: тільки постав бур куди треба — і він сам лізе в руду, як ніж у масло* (Д. Ткач); // Виповзати, проступати назовні. *Напік спершу такого хліба, що і в руках не вдержиш: рідкий, крізь пучки лізе, кислий* (Ганна Барвінок); *Воно* [волосся] *лізло з-під шапки та крізь дірки в шапці* (М. Коцюбинський); *Нагло зайшов* [Дясмелик] *у хату в коротенькій кавалерійській куртці .. і шапці-кубанці, з-під якої кученим прядивом ліз чуб* (Григорій Тютюнник); *Кайдан може налякати й самого дідька: .. великий ніс, товсті губи, витрішкуваті очі, кудлаті брови, ще й чорні патли лізуть з-під шапки* (Ю. Мушкетик); // Потрапляти куди-небудь, зумовлюючи неприємні відчуття. *Спереду аж у вічі йому волосся лізе, уха закриває, по потилиці шльопається* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Під ногами стріляють петарди, і дим лізе у рот* (М. Коцюбинський); *Він іноді стріпує довгим волоссям, яке лізе йому в очі, і весело поблискує своїми білими зубами* (В. Винниченко); *Пахуче сіно лізло з-під рядна в очі* (І. Багряний); *Повзли* [бійці] *далі .. Знову лоскотав щоки спориш, .. лізли в очі сухе бадилля будяків, гостролистий пирій...* (Ю. Бедзик).

11. Розпадатися на шматки (про тканину, хутро і т. ін.). *Смух у мене дуже добрий, — Лізе без ножа* (Я. Щоголів).

(1) Лíзти / полíзти в бíйку — розпочинати бійку. *Родина Гамаліїв з діда-прадіда перебойці* [перебійці]. *Образи не пробачать, з двох слів у бійку лізуть* (Григорій Тютюнник); *Для чого лізти в бійку, якщо суперник дужчий...* (А. Кокотюха); *Вірунька, стежачи за Іваном, бачила, що ось-ось він скипить. Поблід, зуби зціпились, ще слово — і спалахне, в бійку полізе, як не раз траплялося раніш* (О. Гончар).

◊ **[Аж] волóсся (вóлос, чуб) піднімáється (підіймáється, встаé, стаé, лíзе** *і т. ін.)* **/ підні́меться (встáне, стáне, полíзе** *і т. ін.)* **[вгóру (догори́, ди́бом, дýбом, сторч** *і т. ін.)*] *див.* **волóсся; (2) [Аж] із гóрла лíзе** *(грубо* **пре, прéться)** **<[Аж] гóрлом пхáє>** *у кого, зневажл., перев. безос.:* а) хто-небудь дуже багатий, заможний. *Багач так має, аж йому горлом пхає, а бідняк лиш слинку ковтає* (прислів'я); *"...Навпростець, левадами, це зовсім близько. Хіба гріх у такого вкрасти? — знову підкралася думка... — Йому ж з горла пре"* (Г. Косинка); б) у кого-небудь дуже багато чогось. *У нас з бабою молока немає, а в них аж із горла преться* (Ю. Збанацький); — *Наче крохмаль картопля. Біла-біла всередині. Казала Уляна, що на сушню виміняє. У кого з горла пре, тому і Бог дає* (В. Дрозд); **(3) [Аж] із шкýри (зі шкíри) лíзти (вилáзити,** *рідше* **вилýзуватися** *і т. ін.):* а) докладати великих, надмірних зусиль для досягнення чого-небудь; дуже важко працювати, дуже старатися і т. ін. *Він уже свого доскочив. Чого ж йому з шкури вилазити* (Панас Мирний); *Всі рвуться, вилазять з шкіри, аби скінчити роботу до 1-го* (М. Коцюбинський); *Той із шкури лізе, та голодний сидить, а той і пальцем не кивне, та кабаком діло живе* (А. Тесленко); — *Чи не уявляєте ви мене одним з тих йолопів, що .. з головою навантажуються працею, лізуть із шкури, щоб висунутись, заробити грошей, одне слово — досягти становища й заможності, як тепер кажуть?* (В. Підмогильний); *Сокіл не любив відставати. Побачивши поперед себе коня, із шкури ліз, аби порівнятися, випередити, іти тільки першим* (Д. Міщенко); б) запопадливо вислужуватися перед кимнебудь, догоджати комусь. *Посилав своїх лакуз, і ті з шкури вилазили, щоб виправдати і возвеличити образ свого .. господаря* (М. Стельмах); *І хай не лізуть братовбивці з шкіри — .. Не вийде з ката й холуя поет!* (Д. Павличко); **[Аж (і)] óчі на лоб (на лóба,** *рідше* **догори́** *і т. ін.)* **лíзуть (вилáзять) / полíзли (ви́лізли)** *див.* **óко**[1]; **[Аж] мурáшки (комáшки) бíгають (пробігáють, лíзуть** *і т. ін.)* **/ побíгли (пробíгли, забíгали, полíзли, пішли́** *і т. ін.)* **по спи́ні (по тíлу, за плечи́ма, за спи́ною, пóза спи́ною** *і т. ін.)* **<По плéчах полíзла мурашня́>** *див.* **мурáшки; [Аж] óчі [з лóба (з голови́)] вилáзять (лíзуть)** *див.* **óко**[1]; **[Аж] óчі рóгом лíзуть / полíзли <І óчі рóгом стáли> <Óчі починáють лíзти рóгом>** *див.* **óко**[1]; **Влáзити (лíзти) в ярмó (в зáшморг)** *див.* **влáзити; Дýмка (гáдка) западáє (лíзе, прихóдить** *і т. ін.)* **/ запáла (влíзла, прийшлá** *і т. ін.)* **[в гóлову (до голови́)]** *див.* **дýмка; (4) Живи́м до Бóга (на нéбо) лíзти / полíзти:** а) виставляти перед усіма свою побожність, вихвалятися вірою, часто згадувати Бога, приховуючи недобрі наміри або вчинки. *Агресор, їй-бо, — чистої води християнська душа. Живим до Бога лізе та все клятви дає* (О. Ковінька); б) дуже погано себе почувати, страждаючи від болю, утрачаючи будь-яке терпіння; ледве витримувати, ледь не вмирати. — *Ніколи в мене не боліли зуби, а тут на тобі.. — Зробіть щось, — прошу* [лікаря], — *а то живим на небо полізу* (Ф. Маківчук); **Живи́м у я́му (в домови́ну, в моги́лу, в зéмлю** *і т. ін.)* **лягáти (лíзти, іти́** *і т. ін.)* **/ лягти́ (полíзти, піти́** *і т. ін.)* *див.* **лягáти; Залáзити (лíзти) / залíзти змiéю (гадю́кою) в дýшу** *див.* **залáзити**[1]; **(5) За слóвом** *(рідше* **за словáми, по слóво) до кишéні (у кишéню,** *рідше* **у пáзуху) не лíзти (не лáзити) / не полíзти:** а) уміти підтримувати розмову; любити поговорити. *Він .. над усе любив веселі теревені. І за словами сам не лазив до кишені* (М. Рильський); — *Побачила я його, так ніби нічого чоловік, за словом до кишені не лізе, правда, перекошений трохи на війні, але всі форми є... І пішла за нього* (М. Зарудний); — *Семеном звати, а вулично величають Язикатим. Гарний чоловік — усім друзяка, завсігди веселий, за словом у пазуху не лізе* (М. Сиротюк); б) бути дотепним і метким у розмові. — *Язик маєш гострий, по слово до кишені не лізеш* (І. Муратов); *Та й сам дідусь був не промах: за словом у кишеню не лазив* (О. Ковінька); *Був .. Гнат із таких, Що не лізуть в кишеню за словом* (С. Олійник); — *А ви, дядьку, бачу, із тих, що за словом у кишеню не лізуть* (Григір Тютюнник); *Всякому відріже, за словом до кишені не полізе* (прислів'я); *О, той за словом у кишеню не полізе* (С. Журахович); *Вогонь — не дівка. За словом до кишені не полізе* (М. Руденко); **Іти́ (лíзти) / піти́ (полíзти) пробóєм (на пробíй)** *див.* **іти́; Ки́датися (іти́, лíзти) по трýпах** *чиїх* **(чéрез трýпи** *чиї)* *див.* **ки́датися; (6) Лíзти / влíзти в гóлову** *(рідко* **до голови́, в пáмороки)** *чию, кому і без дод.* — виникати, з'являтися у свідомості, у думці. [М а р ф а В а р ф о л о м е ї в н а:] *Це все від байдиків лізе тобі, Олесю, таке в паморокі — що того брак, а тобі і надто* (М. Кропивницький); *Відгонить од себе такі крамольні думки — дивись, що лізе в голову* (М. Чабанівський); *Ще вчора на ковзанці він був їй не кращим і не гіршим від інших, а це так і лізе в голову* (М. Стельмах); — *Хмуришся...* — *Та-а, всяке лізе в голову...* (Василь Шевчук); — *А ти... чого стоїш, руки звісив, — звернувся Бульба до Андрія. — Чого ж ти, собачий сину, не відлупцюєш батька? — От іще вигадав, — сказала мати, обіймаючи Андрія. — І влізе ж таке в голову, що рідне дитятко та батька било* (О. Довженко); **(7) Лíзти в пани́,** *зневажл.* — намагатися будь-що розбагатіти, зайняти помітне місце в суспільстві. *І про Колісника пішла по городу недобра чутка: накрав земських грошей .. Он тепер хто посяде добро панське, хто у пани лізе* (Панас Мирний); **(8) Лíзти в пáщу (в пáзурі, в пéльку** *і т. ін.)* *кого, чого, до кого — чого, кому, чому і без дод.* — наражати себе на велику неприємність, смертельну небезпеку. — *На біса було лізти в пельку?! Нехай би собі тікали* [шведи], *скільки влізе* (Ю. Яновський); — *Я не проти поїздки.., але лізти в пащу, в пазурі Третього відділення... Даруй, не бачу ніякого глузду* (М. Олійник); **(9) Лíзти в печíнки́** *кому і без дод., грубо* — завдавати кому-небудь прикростей. — *Аж, нічогісінько, — одмовив Пищимуха* [становому], *похнюпившись. — І чого б їм* [виборам] *у ті печінки лізти?* (Панас Мирний); **(10) Лíзти в чужи́й горóх,** *жарт.* — втручатися в чиї-небудь перев. особисті справи. [Б а б и:] *От так йому, от так йому треба! Най не лізе в чужий горох!* (І. Франко); **(11) Лíзти до нéба** — звертатися з проханням до Бога; молитися. *В нудьзі притьмом не лізь до неба! Людей питай, свій розум май!* (П. Гулак-Артемовський); *До неба ліземо в задумі* (М. Хвильовий); **(12) Лíзти (залáзити) / залíзти в [сáму] дýшу** *чию, кому, до кого і без дод.:* а) виявляючи удавану люб'язність, приязнь до кого-небудь, домагатися його довір'я, прихильності. *П. Ольга*

ідеальна товаришка, з тих, що не лізуть силоміць в душу (Леся Українка); *В душі господарям лізуть, щоб потім самим панувати* (М. Зеров); б) всіляко намагатися сподобатися кому-небудь; закохувати когось у себе. [А н д р і й:] *Не залазь ти їй в душу, чуєш, не залазь. Не для тебе вона!* (З. Мороз); [Г н а т *(один):*] *А очі, очі як горіли в неї! .. Бач, як залізла знов у душу!* (І. Карпенко-Карий); в) спонукати кого-небудь до відвертості всупереч його бажанню. *Пан прокурор залазив у душу обвинувачуваних* (І. Франко); — *К чорту всі ваші сподіванки, — ввічливо прогарчав Анрі-Жак, — з якої речі ви лізете до мене в душу?* (Ю. Яновський); *Буває, лізуть до тебе в душу з хамловитими допитками* (О. Гончар); *Розпитувати так і не наважився — бо то ж лізти людині в душу* (з газ.); г) втручатися в чиї-небудь особисті справи. — *Та чи я в твою душу лізу? — сказала тітка Майорчик. — Може, воно й справді все не так* (Є. Гуцало); *А хай не намагається до неї в душу залізти! Вона цього нікому не дозволить* (В. Собко); ґ) намагатися зрозуміти кого-небудь, дізнатися про його наміри, думки, бажання і т. ін. *Як він пильно приглядається, як хитро залазить у душу* (Ю. Бедзик); *Декого вже розкусила Марія і її порадники, та всім не залізеш у душу* (А. Хижняк); — *Хто ж його знає. Хіба до чужого залізеш у душу?* (Григорій Тютюнник); д) бентежити, дошкуляти і т. ін. *Облесний бабин голосок залазив Насті в душу* (Я. Качура); *Як той ірод, залізло* [лихо] *в саму душу* (Панас Мирний); **(13) Лізти (зала́зити) з чобітьми́ в ду́шу** *чию, кому і без дод.* — грубо, безцеремонно втручатися в чиї-небудь справи, в особисте життя. *І кинулись цілою сворою* [купою] *по всіх усюдах, .. одні одним з чобітьми в душу залазять* (І. Франко); *Число співчуваючих .. виросло до незрозумілих розмірів, і все то приїздило, лізло з чобітьми в душу, задавало нескромні питання* (Г. Хоткевич); **(14) Лізти / залізти (полізти) в петлю:** а) наражати себе на смертельну небезпеку, свідомо ризикувати своїм життям. — *Нащо самим у петлю лізти? .. Пропадем, усі пропадем* (О. Гончар); *Хуторянину думалось одне: розсипав він свої дні, як темну росу, і заліз у петлю* (М. Стельмах); б) гинути, потрапивши у безвихідне становище. — *Тобі, з твоїм характером, треба стати на одному. А то заробиш чахотку* [сухоти]. *Чи й... — обірвала, прикусила язика. Ірина сама доказала в думці: "Полізеш у петлю"* (Ю. Мушкетик); в) *(до кого)* потрапляти в залежність до кого-небудь. *На такому наділі не розженешся, хіба що в петлю до панів та глитаїв залізеш* (І. Цюпа); **(15) Лізти на о́чі** *кому і без дод.* — часто з'являтися перед ким-небудь, набридливо перебувати біля когось; бути на видноті. *Не люблю осінньої ночі. Дощ ллється струйками* [цівками] *по стрісі, Шушукають ворони в лісі, І привиди лізуть на очі — Не люблю осінньої ночі!* (Б. Лепкий); — *Обійдеться, — заспокоював її* [Ксеню] *Гнат. — Головне, не лізти на очі* (С. Голованівський); **(16) Лізти не в своє [діло]** — утручатися в що-небудь без дозволу або не будучи компетентним, через що викликати чиєсь незадоволення. [Ч е р е п а н ь *(Лисенку):*] *Не лізь не в своє діло! На таких метких у нас теж вуздечка знайдеться* (Ю. Мокрієв); *Той же чабанський гонор не дозволяв йому бути причепливим, лізти не в своє* (О. Гончар); **(17) Лізти** *(грубо* **пе́рти, пе́ртися** *і т. ін.)* **/ полізти на роже́н (про́ти рожна́) <Лізти на ро́ги>:** а) наражатися на небезпеку, бути необережним у своїх діях; ризикувати. — *Інші поміщики, навпаки, тікають тепер із своїх маєтків, шкуру свою рятуючи. А він сам на рожен лізе* (А. Головко); — *За праве діло і вмерти не страшно. — Воно-то так, але навіщо на рожен лізти?* (І. Цюпа); — *Тут жарти кепські. Нема дурних на рожен перти* (М. Олійник); — *Великі втрати. А могло ж їх і не бути... — Видно, на рожен полізли...* (В. Кучер); б) вдаватися до крайніх заходів, діяти, не задумуючись про наслідки. — *Ти вбив* [Левчиху], *гадюко?.. — Нехай не лізе на рожен* (О. Довженко); *Він, забуваючи про всяку обережність, міг сліпма полізти на рожен* (О. Гончар); в) наражати себе на неприємність. — *Ну, чого йому треба було на той рожен лізти? От і напоровсь!* (А. Головко); *Марко сам нав'язується на біду. З дурного запалу сам на роги лізе* (К. Гордієнко); — *Скажи, Бовдюг, що ти про мене думаєш? — тихо запитав Оксен, згортаючи цигарку. — А ти не розгніваєшся? — За що? Адже сам на рожен лізу* (Григорій Тютюнник); г) діяти наперекір кому-небудь; чинити щось усупереч комусь. *Проти рожна перти, Проти хвиль плисти, Сміло аж до смерті Хрест важкий нести!* (І. Франко); — *Не лізь на рожен. Дивись крізь пальці на її можливі художества* (А. Головко); [А н д р і й:] *Не твого носа це діло.* [С е м е н:] *Ну от, я до тебе з душею, а ти на рожен лізеш* (З. Мороз); *Так, все життя він лізтиме проти рожна, буде обстоювати те, у що вірить* (І. Муратов); — *На рожен пертись не слід* (Є. Гуцало); **(18) Лізти під но́ги** *кому* — ходити, бігати і т. ін. біля кого-небудь; заважати. *Тут летить .. тяжкий батьківський кулак і з сердитим криком опускається на спину дитини: — Чого під ноги лізеш..?!* (М. Коцюбинський); — *Як будеш дурним, будеш їм усе лізти під ноги.., то певно будуть тебе лякати* (О. Кобилянська); **(19) Лізти / полізти в (пе́ред, ме́жи) о́чі <Лізти до оче́й> <Лізти осо́ю в о́чі>:** а) настирливо поставати в уяві; увижатися. *Цілісіньку ніч трясця його била, а кобила усе в вічі лізла* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Тільки що очі заплющу, вареник так, так тобі і лізе в очі, перехрестишся, заплющишся, а він знову* (Т. Шевченко); *Полягали старі спати, та не спалося; окраєць хліба з полиці ліз перед очі* (М. Коцюбинський); б) *(кому, до кого і без дод., фам.)* набридати кому-небудь чимось; приставати, чіплятися. *Як сльота у очі лізе* (Номис); — *Варняка, лізе тобі у вічі... Тьфу! так з душі й верне* (Панас Мирний); [Д а н и л о:] *То це я мушу на ґвалт гукати, чи що, щоб тебе здихатись? Чого лізеш в вічі?* (М. Кропивницький); *Без тебе, мовляв, гірко, а тут ще ти межи очі лізеш!* (О. Гончар); в) набридливо вимагати чого-небудь. [Ц о к у л ь:] *Не піду я* [в шинок]. *Там набереться усякої голоти та й лізуть у вічі, щоб поставив горілки* (І. Карпенко-Карий); г) *(з ким, з чим)* турбувати кого-небудь, створювати комусь незручності. *Віконниці, бачите, позакривані: ні сонце у вічі не лізе, ні мухи не кусають* (О. Стороженко); — *Ну й люди — газети не дадуть почитати. Рік газети не читав — тільки взяв до рук, а вони* [сусіди] *осою в очі лізуть* (Ю. Збанацький); ґ) привертати до себе увагу, виділятися серед чогось. *У очі полізло різне зілля: копитник і ракова шийка, материнка і чорнобіл* (М. Стельмах); **(20) Лізти / полізти в пля́шку,** *жарт.* — сердитися, гніватися, виявляти незадоволення (нерідко без достатніх на те підстав). *Сагайда не дав розгулятися своєму самолюбству .. Зрештою, сам собі винен, і нічого тепер лізти в пляшку* (О. Гончар); — *Не пори єрунди* [дурниць], *Женю, — несподівано м'яко заговорив Федір. — Не треба лізти в пляшку* (Р. Іваничук); — *Скоїлось те, що в пляшку поліз чоловік. І сказати б .. так ні,*

статечний, розумний чоловік, а так, наче вожжина йому під хвіст попала (А. Головко); *— О, вже й у пляшку поліз! Чого з весілля тікаєш? Ну, любиш Наталку, то й люби* (Є. Гуцало); **(21) Лізти / полізти ра́чки <Лізти ра́ком>:** а) ледве йти (через сп'яніння, погане самопочуття і т. ін.). *А вже Охрім, На глум усім, П'яненький лізе рачки!* (П. Гулак-Артемовський); *— Так нахлюпався, що додому рачки ліз* (Ю. Збанацький); *Виходь же завтра навкулачки, Відтіль полізеш, мабуть, рачки* (І. Котляревський); б) *(до кого)* принижуватися перед ким-небудь; плазувати. *Так лізьте ж до Енея раком, Плазуйте перед сим трояком* [троянцем] (І. Котляревський); в) докладати всіх зусиль, щоб домогтися чого-небудь. *Та вже хоч і рачки ліз, а свого доконав!* (прислів'я); **(22) Лізти по тру́пах,** *зневажл.* — незважаючи ні на що, не рахуючись ні з ким, намагатися досягти своєї корисливої мети, робити все для власної вигоди. *Якби хотів, — чув би крик тої боротьби, і .. тих, що програли, і тих, що лізуть по трупах* (Г. Хоткевич); **(23) Лізти (спіши́ти, забіга́ти, су́нутися** *і т. ін.)* **пере́д ба́тька в пе́кло,** *перев із запереч., жарт.:* а) випереджати інших у чому-небудь; вириватися, вискакувати наперед. [М и к о л а:] *Не треба ніколи забігати поперед батька в пекло* (І. Франко); *— Не спіши поперед батька в пекло, — сказав він. — Я сам тобі скажу, коли це треба зробити* (Л. Смілянський); *З силисиленної порад і настанов* [материних] *Валентинові запам'яталась одна, мабуть, найголовніша: не лізти поперед батька в пекло* (П. Інгульський); *Сердито запитав її: — Чого поперед батька лізеш у пекло?* (М. Стельмах); б) виявляти нетерплячість у розмові, перебивати, не дослухувати до кінця співрозмовника. *— Ти й дурити вмієш? — Не лізь поперед батька в пекло* (Панас Мирний); *— Але ж ви, діду, таки щось заробляли? — Постривай-бо, не сунься поперед батька в пекло! Заробляли...* (І. Нечуй-Левицький); *— Це той — у шкіряному кашкеті? — А хоч би й у шкіряному? Не поспішай поперед батька в пекло — познайомишся, то й узнаєш* (Ю. Збанацький); в) не розібравшись у чому-небудь, діяти необережно, зопалу, необачно. *— Не треба поперед батька в пекло лізти. Почекаємо, побачимо, що і як* (З. Тулуб); *Мирон .. хоче застерегти молодшого* [брата], *що тепер треба обережніше жити між людьми. Буря дуби на цурпалки трощить, а травичку тільки нагинає. Тому й не спіши, Олександре, поперед батька в пекло* (М. Стельмах); *— Ні, ні, не забігайте поперед батька... — перечив агроном. — Я за конвеєр* (С. Добровольський); [М а к а р:] *Може, треба зараз іти.* [Р я ж е н к о:] *Не поспішай поперед батька в пекло* (І. Микитенко); **(24) Лізти у во́ду, не зна́ючи бро́ду** — робити що-небудь без попереднього обмірковування, зважування; бути необачним. *Правду кажуть: не знаєш броду — не лізь у воду. Мандрівок по підземеллях це, виявляється, теж стосується* (А. Кокотюха); **(25) Лізти че́рез го́лови** — нахабно пробиратися куди-небудь через великий натовп або скупчення когось, чогось. *Хома із своїми підводами бився в загальній тисняві, лихословив усіх, ліз через голови наперед, гукаючи, що допіру начальник переправи наказав його пропустити першим* (О. Гончар); *Вони* [новачки], *прочувши чи здогадавшись, що на всіх не вистачить, таку зчинили товчію біля каптерки .. Через голови лізли, аби вхопити шинельчину чи шапчину* (Є. Доломан); **(26) Лізти чо́ртові (чо́рту) на ро́ги (в зу́би) <Лізти (наско́чити) само́му чо́ртові на ро́ги>,** *фам.* — наражатися на небезпеку; ризикувати, потрапивши у складну ситуацію. *— Якби для того, щоб урятувати товариша, треба було не те що на вила, а й самому чортові на роги лізти, то й тоді ми не повинні задумуватися! — гнівно крикнув Кармелюк* (М. Старицький); *— Завжди сам лізеш чортові на роги!* (О. Гончар); *Бігти в ліс — значить наскочити самому чортові на роги!* (П. Автомонов); **(27) На го́лову лізти** *кому і без дод., зневажл.* — поводитися з ким-небудь безцеремонно, без належної поваги, не рахуючись з кимось. *Як воно над сотником таке нещастя скоїлось, то нема чого й лізти йому тепер на голову, у нього своїх клопотів доволі* (А. Чайковський); *— Тьху! — удавано плюнув Копистка .. — Планета нині така, що вся погань на голову мені лізе. Бригадир Кононенко суворо зауважив: — Відкоша отаким не даєш* (Я. Гримайло); **(28) Наза́д лізти** — відмовлятися, відступати від рішення, прийнятого раніше, від слова, даного комунебудь і т. ін. *— Тепер якось ніяково назад лізти... А їхати не можу... І не поїду, нізащо не поїду...* (М. Коцюбинський); **(29) На стіну́ (на стіни, на сті́нку** *і т. ін.)* **лізти / полізти <Тро́хи не лізти на сті́ни>:** а) бути дуже збудженим, неспокійно поводитися, наполягаючи на чому-небудь. [О д а р к а:] *Так і я не хотіла за свого Прокопа, на стіну лізла* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Місяць тому ти ліз на стінку, вимагаючи миру.., а тепер співаєш щось зовсім іншої* (З. Тулуб); б) неадекватно поводитися, бути у відчаї; шаленіти. *— Чи не напоїли ви нас таким, що, може, й на стіни поліземо?* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Нагодувати його солоним, а тоді не давати води. .. На стіну полізе, сказиться!* (М. Старицький); *Єремія репетував, кричав не своїм голосом. Голос його дійшов до найвищих нот. Він бігав по світлиці, трохи не ліз на стіни* (І. Нечуй-Левицький); **Не йти (не лізти) з голови́ (з ду́мки, з ума́)** *див.* **іти́; Не йти (не лізти) / не піти́ (не полізти) в го́лову** *див.* **іти́; (30) Не лі́зе (не йде) / не полізе в рот (у го́рло,** *грубо* **в пе́льку)** *кому і без дод.:* а) у кого-небудь зовсім немає апетиту, хтось не хоче їсти, комусь не хочеться їсти. *Принесли їй і хліба, і паляниці, і якої то страви не понаносили! Так нічого їй і в рот не йде!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Черствий хліб не йшов йому в пельку* (І. Нечуй-Левицький); [М и к о л а:] *Ходи й ти обідати. Мені якось самому страва в рот не лізе* (І. Франко); *Маруся .. мовчки вертала кулешу Юрчикові.. — Не можу, голубчику. В горло не йде* (Г. Хоткевич); *Винесла нехитру вечерю, заходилася спроквола їсти. А воно чомусь і надворі їй не лізло в горло* (Є. Гуцало); *І сон не прийде, і хліба шматок не полізе в горло, коли чекаєш, що ось-ось на тебе впаде град куль і свинцю* (Ю. Збанацький); б) у когось дуже багато чого-небудь. *Такий багатир, що й свої* [гроші] *в пельку йому не лізуть* (В. Самійленко); **(31) Ні в я́кі воро́та (две́рі) не лі́зе:** а) що-небудь зовсім безглузде, нелогічне, непристойне і т. ін. *Розмова дістала інший напрямок .. Побожний курат почав патякати таке, що аж ні в які ворота не лізло* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); б) не годиться; негарно, неприємно, непристойно і т. ін. *Ти ще й смієшся?.. Ні, ти жартуєш! Це ні в які двері не лізе* (М. Стельмах); **О́чі блука́ють (лі́зуть, ла́зять** *і т. ін.)* *див.* **о́ко[1]; Полізти / лізти живце́м (живи́м) у моги́лу (в я́му)** *див.* **полізти; Сам (так і) про́ситься (лі́зе) в рот (до ро́та, на губу́)** *див.* **сам; Става́ти (п'ясти́ся, лізти** *і т. ін.)* **на коту́рни** *див.* **става́ти; (32) У [са́ме] пе́кло лізти / полізти:** а) намагатися бути там, де найважче, де найбільша небезпека; ризикувати життям.

І треба ж було в саме пекло лізти. От і наслідки (з газ.); б) заради кого-, чого-небудь бути готовим на будь-які випробування; робити неможливе. — *Аби молодиця слово сказала, в пекло полізе* (М. Коцюбинський); — *Я так вас люблю, що, як скажете ви, Я в пекло полізу без слова* (В. Самійленко); — *За десятини не тільки в ярмо, — а й у пекло можна полізти, — повчаючи, сказав Гнат* (М. Стельмах); **Хоч бери́ та лізь живце́м у зе́млю** *див.* **бра́ти; (33) Хоч [живи́м (живце́м, живо́му)] у зе́млю (в моги́лу, в гріб, у я́му** *і т. ін.)* **лізь (лягáй,** *рідко* **кладúсь) <Хоч у пе́тлю (у за́шморг) лізь>** — уживається для вираження відчаю у дуже скрутному, безвихідному становищі; безвихідь. — *Ні шага за душею нема: хоч в домовину лягай, — дріботів дід Грицай* (І. Нечуй-Левицький); *Як же так нагло можна? Як же це? Ти погадай, стоїть на пні житце, Ти погадай, корова, коні, дріб, Без того — хоч живцем кладися в гріб* (Б. Лепкий); — *На цього* [коня] *вже як і трудно стягалися, не дай Бог, заведуть, хоч тоді у яму лягай* (А. Головко); — *Тут живому хоч у могилу лізь* (П. Колесник); *Про одне тільки мова — про своє убозтво, свою нужду, що їсти дома нічого, що з дітьми хоч у могилу лягай* (І. Цюпа); — *А тут, Омеляне, така біда, що хоч живим у землю лізь* (М. Стельмах); — *Я мислю собі так, же* [що] *як доскочать сюди гайдамаки, .. мені хоч у зашморг лізь* (М. Сиротюк); *Потрапив я в таку халепу, що хоч у петлю лізь* (із журн.); **Шмато́к** *(рідше* **кусо́к) не йде (не лі́зе) / не піде́ (не полі́зе) в го́рло** *див.* **шмато́к.**

ЛІЙ, ло́ю, *ч.* Сало рогатої худоби, що вживається в їжу; у старовину використовувався для освітлення. *Шкода й лою на лемішку* (Номис); *Татарки .. частували їх .. свіжим інжиром та смаженими на овечім лою коржиками...* (М. Коцюбинський); *І швець, підливши лою до вигаслих лампад, почаркувавсь з собою і мовив: пийте вряд!..* (П. Мовчан); *Від матінки пахло молочним коров'ячим духом і димом вербового хмизу .. А від дівчат несло овечим лоєм* (Ю. Логвин); *Кораблі Колумба напередодні легендарного плавання до берегів Америки були ретельно оброблені сумішшю лою та смоли* (із журн.); // *перен.* Жирова речовина, що виділяється залозами шкіри людини. *В повній безпеці Валерик міг себе почувати лише на водокачці.., подалі від чорних ченців, що, спливаючи лоєм, ріжуться по закапелках з конторниками "в очко"* (О. Гончар); * Образно. *Мар'яна не знаходить собі місця серед новітніх міщан, помащених пролетарським лоєм* (М. Хвильовий).

◊ **(1) Є лій у голові** *чиїй, у кого і без дод., жарт.* — хто-небудь розумний, здібний, кмітливий і т. ін. — *Були нагнали його з школи, так він подав начальству трактат. І так написав, що архімандрит змінив свою постанову. Є лій в голові хлопця* (М. Стельмах); **Лій топи́ти** *див.* **топи́ти[3]; Ма́ти олі́ю (лій,** *рідше* **сма́лець** *і т. ін.)* **в голові <Ма́ти лій під чу́бом>** *див.* **ма́ти[2]; Підлива́ти (долива́ти) / підли́ти (доли́ти) олії (оли́ви, ло́ю) у вого́нь (в ого́нь, до вогню́)** *див.* **підлива́ти.**

ЛІ́ЙКА, и, *ж.* 1. Посудина у вигляді конусу з трубкою, якою користуються для переливання рідини в посуд з вузькою шийкою або для фільтрування. *Ліг* [Староста] *на тапчан, казав собі вставити лійку в рот й лити вино прямо з кварти* (Г. Хоткевич); — *Всуньте йому* [Ансенові] *лійку в рота і залийте! — наказав салтан* [султан], *здригаючись від холоду* (В. Малик); *Циліндричну ділильну лійку використовують у лабораторіях для розділення двох незмішуваних рідин* (з навч. літ.); // Такий самий конус із трубкою, який застосовують для засипання в що-небудь сипких речовин. *Зверху барабана є люк, у який під час засипання зерна вставляють лійку* (з наук. літ.).

2. Посудина з упаяною в неї трубкою, перев. із ситечком, для поливання; поливальниця (у 2 знач.). *Альбом лягає на прилавок. На обкладинці — дві дівчинки з лійками в руках, поливають буйні зарості квітучих півоній* (Г. Вдовиченко).

3. *геол.* Один з видів підземних печер. *На космознімках добре фіксувалися прояви геодинамічних процесів: карстові лійки, зсуви, яри* (із журн.).

4. *діал.* Груздь. — *Он — наче келехи на дорогий шампан, Гриби, що лійками їх звуть серед селян* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича); *Деякі гриби названі за подібністю до відомих побутових предметів: ковпак, лійка, свічки тощо* (з наук.-попул. літ.).

ЛІ́ЙКОВИЙ, а, е. Те саме, що **лійкува́тий.** *Здалося мені, що чую немов радісні окрики увільнених, і з червоних, кровавих хвиль ось-ось виринають голови розкованих демонів: почвари нечувано обридливі, крокодили з крилами лиликів, гадюки з оленячими рогами, мавпи з лійковими мушлями замість шапок* (І. Франко); *На лійкових діаграмах відображають значення для кількох етапів процесу* (з навч. літ.).

ЛІЙКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Те саме, що **лійкува́тий.** *Та ось в ілюмінаторі показалися вся голова, беззубий з дзьобом рот, частина тулуба і лійкоподібний отвір* (І. Росоховатський); *Джомо пішов швидше. Він вскочив у лійкоподібну печеру* (В. Малик); *Одні архітектори мріють про міста-мости, інші — про лійкоподібні споруди* (з газ.).

ЛІЙКУВА́ТИЙ, а, е. Схожий на лійку (у 1 знач.). *Вона .. скочила з дороги, вилізла на купу глини, все ще несучи наперед себе зомлілу Фрузю, потім ще раз озирнулася, обережно злізла вниз, у лійкувату долинку, котрої осередком була яма* (І. Франко); *Між блідо-жовтими, майже ясно-сірими пісками .. котилась річка каламутно-шоколадного вигляду, — вона вирувала, бігла, мов гурти рудих хортів, злитих в одну течію з переплетеними струмками й лійкуватими .. водоворотами* (В. Барка); *В бік ночі хилиться трава, і вітер душу порива, мов жухлий лист, як порошину, щоб в лійкувату порожнину її всотала круговерть, в безмовність, де владує смерть...* (П. Мовчан).

ЛІЙКУВА́ТО. Присл. до **лійкува́тий.** *Каланчацький лиман лійкувато звужується вгору по балці й майже досягає с. Каланчак* (з наук. літ.); *Карпатські ріки виходять лійкувато розширеними долинами з гір* (з наук. літ.).

ЛІК[1], у, *ч.* 1. Те саме, що **лічба́.** *Ступай, сіромо, — геть за обрій, за частоколи тайгові, останній лік іде недобрий і тлумить душі, ледь живі* (В. Стус); *Для прадавньої людини одиницю ліку часу становили періоди між прильотами птахів, приходом риби* (із журн.).

2. Результат, наслідок підрахунків. *Борис же, який притулився в кутку між книжковими шафами й великим вікном, що виходило на вулицю, в лік не йшов, та й не збирався він перед ординарцем фашистського офіцера викладати своїх ранкових спостережень, а тим більше — думок* (П. Загребельний); *У роки війни найкращі і найвідважніші лишилися на полях битв, і знову лік їм ішов на мільйони* (з газ.).

Вести́ лік (лічбу́) *див.* **вести́.**

◊ **(1) Без лі́ку** *(рідше* **лічби́)** *кого, чого і без дод.* — дуже багато, велика кількість кого-, чого-небудь; безліч. *А людей,*

людей! без ліку, та все чужі — минають і не глянуть на тебе (Марко Вовчок); *Гуркочуть льотчики, змітаючи з лиця землі ворогів без ліку* (О. Довженко); *І так уже нашого брата-козака без лічби помучено* (П. Панч); *Тут землі щедрі, Тут річок без ліку* (Л. Костенко); **Втрача́ти / втра́тити лік** *див.* **утрача́ти; Не зна́ти лі́ку** *див.* **зна́ти; Нема́ (нема́є) лі́ку (числа́)** *див.* **нема́.**

ЛІК[2], у, *ч., рідко.* Те саме, що **ліки.** *Як дасть Бог на вік, то знайдеться й лік* (Номис); *Я зладжу лік, щоб болю* [біль] *вам влекшив* [полегшив] (І. Франко); [Лікар:] *Спокійне, впорядковане життя — найкращий лік проти всяких справжніх і можливих хвороб* (Леся Українка); *Ох, мені тим ліком* [виплакати печалі] *погоїтись трудно: Сліз мені немає, а в душі так нудно* (А. Кримський).

ЛІКА́НТРОП, а, *ч., міф.* Людина, яка приймає вовчий або подібний до вовчого вигляд; вовкулака (у 2 знач.). *Повернути лікантропу людський вигляд, за слов'янськими міфологічними текстами, цілком реально: для цього треба надіти на перевертня знятий із себе пояс, на якому зроблені вузли, зав'язувані під вигук "Господи, помилуй!"* (з навч. літ.).

ЛІКАНТРОПІ́Я, ї, *ж.* 1. *мед.* Симптом психічного розладу, за якого людина переконана, що може перетворитися на вовка, ідентифікує себе з вовком, відчуває себе цією твариною. *Феномен, відомий у науковій літературі як лікантропія, досліджується в наш час у психіатрії* (з навч. літ.).

2. *міф.* У міфологічних традиціях багатьох народів — чарівна хвороба, унаслідок якої людина може перетворюватися на вовка; один із варіантів теріантропії. *За слов'янськими повір'ями, на лікантропію захворюють ті, хто надіває зачаровану вовчу шкуру* (із журн.).

ЛІ́КАР, я, *ч.* 1. Фахівець з вищою медичною освітою. [Старий пан:] *Мені лікар заборонив виходити з кімнати* (С. Васильченко); *Рана в нього не гоїлася, лікаря ж кликати не можна, і ліків тут немає* (В. Барка); *Лікар став по другий бік ліжка, підняв важке повіко умираючої, послухав, як вона дише, — скорботно підняв очі вгору* (В. Малик); — *Я вже казала тобі, дідусю, що мрію стати лікарем-психіатром* (О. Бердник); *Коли до рани потрапляє земля, потрібно негайно звернутися до лікаря, щоб він увів протиправцеву сироватку* (з навч. літ.); * Образно. *Сонце, спочинок, чисте повітря — ось мої лікарі й ліки* (М. Коцюбинський).

2. *перен., книжн.* Той, хто приносить полегшення, визволення, порятунок. *І сказав Він: Коли дійсно будеш ти слухати голосу Господа, Бога твого, і будеш робити слушне в очах Його, і будеш слухатися заповідей Його, і будеш виконувати всі постанови Його, то всю хворобу, що Я поклав був на Єгипет, не покладу на тебе, бо Я Господь, Лікар твій!* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

ЛІКА́РЕНЬКА, и, *ж., розм.* Зменш. до **ліка́рня.** *Прикази відкривали лікарні та благодійницькі заклади в губернських містах і невеличкі лікареньки в повітах* (з навч. літ.).

ЛІ́КАРІВ, рева, реве. Прикм. до **лі́кар.** *Зім'явши в долоні лікарів рецепт, кинув* [ключник] *його до рова* [рову] (І. Франко); *Леонід, проходячи повз ліжко до Ляплиної кімнати, затримався на мить поглядом на лікаревому зморшкуватому обличчі* (О. Гончар); // Пов'язаний з діяльністю лікаря. — *Ні, не пособить лікареве гоїння!* — *думала Гаїнка* (Б. Грінченко).

ЛІ́КАРКА, и, *ж.* Жін. до **лі́кар.** *Стара мати кидається .. до лікарки, то знов поспішається до знахарки* (Марко Вовчок); *Тривога дужче обхоплює лікарку, й руки починають дрижати, коли вона береться за щипці* (В. Винниченко); *Двері палати зачинилися за слідчим, потім з'явилася лікарка* (О. Бердник); *За мною командир на бричці, а потім вже на возах інші поранені, лікарка, кухарі з кухнею* (К. Гриб); — *Це Платонова сестричка. Лідуся. Вона в нас лікарка... Вона в нас — золоте серце* (Люко Дашвар); *Не я лікарка, сам Господь лікар* (П. Чубинський); * Образно. *О чарівнице* [весно]! *лікарко чудова! Ти кличеш жити й тих, хто жить не хоче* (В. Самійленко).

ЛІКА́РНЯ, і, *ж.* Заклад для стаціонарного лікування хворих. *А коли він* [Хлоня] *істерик — треба лікуватися, для цього єсть спеціальні лікарні* (М. Хвильовий); *Щоб Ви знали, я ось уже рік не вилажу з лікарень, б'юсь з хворобою* (І. Багряний); *Гриць застогнав, розплющив очі .. Де це він? У лікарні!* (О. Бердник); — *Я ніколи нічим не слабнув,* — *сказав Степан.* — *І в лікарні ніколи не був. Віспу прищеплювали, але то в школі* (В. Шкляр); *Новицький працював хірургом в обласній клінічній лікарні, де виконував, по суті, усі найскладніші операції* (В. Хрущак).

Лежа́ти в ліка́рні (в го́спіталі, стаціона́рі *і т. ін.)* *див.* **лежа́ти.**

ЛІКАРНЯ́НИЙ, а, е. Прикм. до **ліка́рня.** *Юрко без жалю скинув з себе смугастий лікарняний одяг* (В. Малик); *До лікарняної палати входив Тимофій Амвросійович Строкач* (Г. Колісник); *Тоді був так само кінець квітня, трохи зеленої трави на лікарняному подвір'ї, тепла пилюка в усьому, цвітіння дерев* (Ю. Андрухович); // Який застосовують у лікарні. *Лікарняний режим має враховувати ритми біологічної активності людини* (з навч. літ.); // Який складається з лікувальних закладів. *На мальовничій околиці Моринців розташувалося лікарняне містечко* (з наук. літ.); // *у знач. ім.* **лікарня́ний,** ного, *ч.* Те саме, що **Листо́к непрацезда́тності** *(див.* **листо́к[2]**). *Надійка занедужала, вона перебувала на лікарняному. Тож, мабуть, пішла в поліклініку* (М. Руденко); — *Марина зараз на лікарняному, відвідати її — священний обов'язок співробітника. Завітаєш до неї із квітами — чи з чим там зараз приходять до самотніх жінок?* (І. Роздобудько); *Хронічні хворі на гломерулонефрит протягом року перебувають на лікарняному в середньому 90–120 днів, після курсу процедур на кліматотроні — 8–10 днів* (із журн.).

△ **Листо́к непрацезда́тності <Лікарня́ний листо́к>** *див.* **листо́к[2]; Лікарня́не лі́жко** *див.* **лі́жко.**

ЛІ́КАРСТВО, а, *с., заст.* Медицина, медична наука. *Єзуїти .. вчились лікарству* (О. Стороженко).

ЛІКА́РСТВО, а, *с., прост.* Те саме, що **ліки.** *Лікар з лікарством, а Бог з поміччю* (Номис); *Та пішов милий од хати до хати Своїй милій лікарства шукати* (П. Чубинський); *Не приймаю жадних лікарств, опріч крапель з конвалії* (М. Коцюбинський); — *Чому ти мене збудила?* — *Хотіла подати лікарство* (О. Кобилянська); *Яких тут дач набудувати можна: повітря — одне лікарство* (М. Івченко); *Горілка і морква не допоможе. Хліб — це мені лікарство* (В. Барка).

ЛІ́КАРСЬКИЙ[1], а, е. 1. Прикм. до **лі́кар.** *Хо слухає, як молодий лікар розгортає плани своєї лікарської та просвітньої діяльності на селі* (М. Коцюбинський); *Нема гірше як дурний лікар, часом більше пошкодить словами (знаєте, ота лікарська щирість як у Нотнагеля!), ніж поможе ре-*

цептами (Леся Українка); *Після лікарського обходу Свирид Яковлевич продовжував: — Село Кукавка .. знаходиться недалеко від Головчинців і Чорномина — там найбільше в ті роки орудував Кармелюк* (М. Стельмах); *У кожному слові і поруху хлопця була витриманість і глибоке почуття гідності — лікарської і людської* (з публіц. літ.); // Належний лікареві, лікарям. *Вона ішла по Великій Підвальній, уже проминувши німецьке консульство, і аж угиналася від своєї течки, у якій тільки несла фармакологічну книжку, лікарський халат і дешевенький стетоскоп* (Т. Осьмачка); *Над нею схилилося обличчя в окулярах, з білою лікарською шапочкою на голові* (О. Бердник); *Батькова лікарська платня різко зменшилась, ледве стачало родині на життя* (Ю. Покальчук).

2. Стос. до лікування; пов'язаний з лікуванням; лікувальний (у 1 знач.). *Будь-які подразнення (біль, шум, яскраве світло, лікарські маніпуляції) можуть спровокувати новий напад еклампсії* (з навч. літ.).

Лі́карська дільни́ця *див.* **дільни́ця; Лі́карська упра́ва** *див.* **упра́ва[1].**

ЛІ́КА́РСЬКИЙ[2], а, е. Який стосується ліків, має лікувальні властивості. *Ці рідкісні рослини квітували аж до глибокої осені, коли зацвітав ніжний блідо-бузковий пізньоцвіт осінній, дуже корисна лікарська рослина* (В. Нестайко); *Антидепресанти — лікарські речовини, що їх призначають при хворобливих розладах психіки* (з наук. літ.); *Особливо розвинена синонімія серед назв лікарських рослин* (з наук.-попул. літ.).

Лікува́льні (лі́ка́рські, цілю́щі *і т. ін.)* **тра́ви** *див.* **трава́.**
△ **Лі́ка́рська рома́шка** *див.* **рома́шка.**

ЛІ́КАРЧИН, а, е. Прикм. до **лікарка.** *І, поглянувши на столик, довідався: — Це лікарчин олівець? І, не чекаючи відповіді, узяв його собі в кишеню* (Т. Осьмачка); *Корж не одразу передав Герасимову лікарчин дарунок* (Б. Антоненко-Давидович).

ЛІ́КАРША, і, *ж., прост.* 1. Дружина лікаря. *Лікарша мішає карти, як шулер перед гарячою грою* (Іван Ле).

2. Те саме, що **лікарка.** *А мо', я не схочу, мо', я після війни на Донбас поїду й візьму собі лікаршу, як он дядько Пилип* (Григір Тютюнник); *А зі мною в камері були ще дві лікарші, яні* [вони] *в лікарні у війну працювали, тепер їх за сеє посадили* (В. Дрозд).

ЛІКАРЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лікарюва́ти.** *Багато дечого бачив доктор Масловський за тридцятичотирьохлітнє лікарювання* (Остап Вишня); *Трапилося Кунцові — він тоді за панським звіром доглядав і в лісі мешкав — таке, що міг він ту панську дитину, в лікарюванні сам нічого тобто не тямлячи, врятувати* (Н. Королева); *Великий князь, прочувши про це, прислав до нього лікаря, дуже вправного у лікарюванні, вірменина родом та вірою* (Валерій Шевчук).

ЛІКАРЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок.* 1. Працювати лікарем (у 1 знач.). *Демид переїхав у город і почав лікарювати* (Б. Грінченко); *От, приміром, чи думав я коли тут лікарювати?* (Б. Лепкий); *— Такі ліки приписав їй від божевілля лікар. Ви його знаєте, це пан Розенрох. Він великий нудик, але лікарює справно* (Валерій Шевчук).

2. Те саме, що **лікува́ти.** *Потім її стала* [Маріула] *вчити І лікарювати, Які трави, що од чого* (Т. Шевченко).

ЛІКВАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *мет.* Стос. до ліквації. *Температурно-часові умови кристалізації сталей істотно впливають на перебіг лікваційних процесів* (з наук. літ.).

ЛІКВА́ЦІЯ, ї, *ж., мет.* Неоднорідність хімічного складу твердих сплавів, що виникає під час їхнього застигання. *Ліквацію можна зменшити, знижуючи температуру нагрівання, прискорюючи заливання металу й уповільнюючи його охолодження* (з наук. літ.).

ЛІКВІДА́НТ, а, *ч., фін.* Кредитор, який висуває вимоги до підприємця або підприємства, компанії, що припинили свою діяльність. *Ліквідант компанії.*

ЛІКВІДА́Т, а, *ч., фін.* Боржник, з якого стягують борг у зв'язку з припиненням його діяльності. *Визначення ліквідата.*

ЛІКВІДА́ТОР, а, *ч.* 1. Той, хто ліквідує що-небудь. *Він* [Елланський] *ніколи не належав до його* [мистецтва] *ліквідаторів і катафалка йому не споруджав; на його думку, .. всі міркування про те, чим має стати мистецтво в безкласовім суспільстві майбутнього, є міркування порожні й зайві* (М. Зеров); *Ліквідатор білих плям з рідної історії дивився на мене вже явно з симпатією* (В. Чемерис); // Той, хто бере або брав участь у ліквідації наслідків якої-небудь серйозної аварії (перев. про Чорнобильську катастрофу). *Ліквідатори йшли у пекло, приходили інші, прожовклий поролон респіраторів звисав їм з обличчя клаптями* (Л. Костенко); *Скільки їх — знайомих і не знайомих із Богданом ліквідаторів — по різних цвинтарях великих міст, малих містечок і селищ, степових і лісових сіл знедавна стиха випромінюють пам'ять про себе для нащадків, аби вони їх не забували?* (із журн.).

2. *фін.* Фізична особа, призначена для припинення діяльності боржника, визнаного банкрутом, та задоволення визнаних судом вимог кредиторів у встановленому порядку. *Ліквідатор уживає заходів, спрямованих на пошук, виявлення та повернення майна банкрута, яке перебуває в третіх осіб* (з навч. літ.); *Учасники юридичної особи, суд або орган, що прийняли рішення про припинення юридичної особи, призначають за погодженням з органом, який здійснює державну реєстрацію, комісію щодо припинення юридичної особи (ліквідаційну комісію, ліквідатора) та встановлюють порядок і строки її припинення* (з мови документів).

3. *іст.* Прибічник ліквідаторства. *Більшовики звинувачували ліквідаторів у тому, що вони хотіли купити дозвіл царської поліції на легальне існування* (з наук. літ.).

4. Агент спецслужб держави або член терористичної організації, що здійснює замовні вбивства. *Ліквідатор вистрілив у Степана Бандеру ампулою з отрутою* (із журн.).

ЛІКВІДА́ТОРСТВО, а, *с., іст.* Фракційна течія в Російській соціал-демократичній партії, прихильники якої виступали за ліквідацію нелегальної революційної партії та створення легальної реформістської партії, заперечуючи потребу боротьби методами насильства. *До липня 1908 р. ліквідаторство оформилося як ідейно-політична течія, організаційно групуючись довкола журналу "Наша зоря"* (з наук.-попул. літ.).

ЛІКВІДА́ТОРСЬКИЙ, а, е. Стос. до ліквідатора і ліквідаторства. *Одягнути протигази, .. сухим ліквідаторським голосом наказав він* (С. Жадан); *Наш період кидає всі свої сили на боротьбу з ліквідаторськими настроями щодо мистецтва* (М. Хвильовий).

ЛІКВІДАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до ліквідації. *Після виявлення локального забруднення ґрунту гептилом на території дев'ятьох районів краю проводилися ліквідаційні роботи* (з газ.); *Залізняк, з йому лише властивою театральністю, перерахував різні ліквідаційні моменти, згадуючи при тому різні імена. Почав він бозна-відколи, десь від Полуботка, а закінчив нашими днями* (У. Самчук); // *у знач. ім.* **ліквідаці́йні,** них, *мн., спец.* Гроші, які виплачують у зв'язку з ліквідацією закладу, підприємства, установи і т. ін. — *Доведеться відправити їх* [робітників]. *Преображенський .. єхидно перебив: — Без ліквідаційних і проїзних?* (Іван Ле).

ЛІКВІДА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Припинення діяльності (закладу, підприємства, установи і т. ін.). *Лікар вчасно, ще до ліквідації району, п'ятами накивав з Терехівки* (В. Дрозд); *У зв'язку з ліквідацією херсонської фірми претензії кредиторів приймаються протягом місяця з дня публікації про її ліквідацію* (з газ.); // Доведення чого-небудь до кінця з метою позбутися чогось, розрахуватися з ким-, чим-небудь і т. ін. *Не мучить мене* [хвороба] *уже тижнів зо два. Користуюсь сим і займаюсь ліквідацією літературних справ* (Леся Українка); *У ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС брали участь десятки тисяч людей* (з газ.).

2. Припинення існування, знищення чого-небудь. *Наводиться аргумент про антагонізм націй, про вічну війну між ними. А далі стверджується теза, що ліквідація, або — "культурніше" — "злиття", націй прискорить об'єднання людей у спільну сім'ю* (О. Бердник); // Фізичне знищення кого-небудь, чогось. *Пропоную винести зараз же постанову про асигнування вищезгаданих засобів на рішучу й остаточну ліквідацію злочинної банди розбійників, що іменує себе Інараком* (В. Винниченко); *Ворог зробив ставку на осамітнення мас, ліквідацію їхніх провідників* (з публіц. літ.).

ЛІКВІ́ДНИЙ, а, е, *фін.* Який легко реалізується, обертається на готові гроші. *Держава має декілька ліквідних товарів: алкоголь, тютюн, зброю, акції перспективних підприємств, землю* (з наук.-попул. літ.); *Грошові кошти можуть зберігатися у вигляді готівки, коштів на банківських рахунках, ліквідних цінних паперів (акцій, облігацій)* (з навч. літ.); *Ринок, на якому влітку покупців було більше, ніж ліквідних акцій, рано чи пізно мусив трохи охолонути* (з газ.).

△ **Ліквí́дні акти́ви** *див.* **акти́в**[2]; **Ліквí́дні за́соби** *див.* **за́сіб.**

ЛІКВІ́ДНІСТЬ, ності, *ж., фін.* Абстр. ім. до **ліквí́дний.** *За рівнем ліквідності акції поділяють на цінні папери високої, середньої та низької якості* (з навч. літ.); // Мобільність активів підприємства, фірми чи банку, що дає змогу забезпечувати своєчасну оплату їхніх зобов'язань. *Комісія здійснює аналіз платоспроможності, ліквідності та фінансової роботи банків* (з наук.-попул. літ.); *Термінові ринки сприяють більш раціональному розподіленню ресурсів, збільшують ліквідність інших ринків* (із журн.).

△ **(1) Надли́шкова ліквí́дність,** *фін.* — перевищення платіжних можливостей над сумою боргових зобов'язань. *Надлишкова ліквідність тисне на банки, у них можуть формуватися збитки, оскільки є необхідність платити відсотки за вкладами* (з газ.).

ЛІКВІДО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **ліквідува́ти.** *В Україні в 1929 році була ліквідована Українська автокефальна православна церква з усім єпископатом і духівництвом* (з публіц. літ.); *Пожежа була ліквідована без допомоги пожежної команди* (Ю. Смолич); // **ліквідо́вано,** *безос. пред. Ні, підписи конечні, бо інакше як ми, вищі інстанції, можемо знати, на якій підставі кого арештовано, заслано, ліквідовано* (В. Винниченко); — *Вже нічого не треба, товаришу. Справу ліквідовано. Обох затримано* (Д. Бузько); *Відповів сам Полоз. — Доки не буде ліквідовано катастрофу, — сказав він, — я тут відповідаю за все чисто* (В. Собко).

ЛІКВІДО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ліквідо́вувати.** *Ліквідовування наслідків транспортної пригоди.*

ЛІКВІДО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЛІКВІДУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок. і док.* 1. *що.* Припиняти діяльність (закладу, підприємства, установи і т. ін.). *Територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через органи місцевого самоврядування створюють, реорганізовують та ліквідовують комунальні підприємства, організації й установи* (з мови документів); *Касир банку "Мремор і син" розповів нашому кореспондентові, що за кілька годин до трагічного випадку фірма ліквідувала свій поточний рахунок у банку* (М. Білкун); // Доводити що-небудь до кінця з метою позбуватися чогось, розраховуватися з ким-, чим-небудь і т. ін. *Усім їм добре було заплачено, аби вони скоріше ліквідували справу* (Г. Хоткевич).

2. *кого, що.* Припиняти існування, знищувати що-небудь; позбуватися, усувати. *Ми заповзялися ліквідовувати хоч деякі порожнини у тому роздертому на шмаття і розрідженому просторі, котрий іменується українською культурою* (Ю. Андрухович); *Спеціалісти здатні вже сьогодні ліквідовувати тяжкі наслідки звуження кровоносних судин у хворих* (із журн.); *Здавалося б, на цьому інцидент і треба було б ліквідувати, але репортер раптом ні з того ні з сього образився* (М. Хвильовий); // Фізично знищувати кого-небудь; убивати. [Л а р и с а:] *Справа ж ходить не про те, .. кого з нас раніше ліквідують* (І. Микитенко); *Якщо ми переможемо в кар'єрі, то вони* [есесівці] *нам не страшні, — ми їх швидко ліквідуємо* (В. Малик).

ЛІКВІДО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ЛІКВІДУВА́ТИСЯ,** у́ється, *недок. і док.* 1. Припиняти свою діяльність (про заклад, підприємство, установу і т. ін.). *Після урядових нагінок, заборон українського убрання та розмови курінь ліквідується, товариство розпадається само собою* (М. Зеров); *Незабаром ліквідувався й шпиталь, а натомість знову мав відкритись великий бальнеологічний курорт, де Вірі Павлівні запропонували посаду головного лікаря* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *тільки недок.* Пас. до **ліквідо́вувати, ліквідува́ти.** *Контрольні органи визнають закритими рахунки, відкриті в банках, що ліквідуються, у разі ненадходження повідомлення про їх зміну (відкриття) у новоствореній установі банку* (з мови документів); *Працівники комунального підприємства, що ліквідовується, зібралися у вівторок на пікет біля міськради* (з газ.).

ЛІКВІДУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ліквідува́ти.** *Для ліквідування будь-якого порушення (розбалансування) оптимального стану еколого-економічної системи необхідні додаткові зовнішні фінансові ресурси* (з наук. літ.); *У сільськогосподарському машинобудуванні потрібно розвивати конкуренцію шляхом ліквідування монополії деяких підприємств на випуск певних видів сільськогосподарської техніки* (із журн.).

ЛІКВІДУВА́ТИ *див.* **ліквідо́вувати.**

ЛІКВІДУВА́ТИСЯ *див.* **ліквідо́вуватися.**

ЛІ́КВОР, у, *ч., фізл.* Спинномозкова рідина, яка має склад, подібний до лімфи. *Ліквор циркулює в порожнинах шлуночків головного мозку та під павутинною оболонкою головного і спинного мозку* (з наук. літ.); *Спинний мозок ніби плаває в спеціальній рідині — ліку́ворі* (з навч. літ.); *Кількість ліквору в дорослої людини становить 100–150 мл* (з навч. літ.).

ЛІ́КВОРНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до ліквору. *На сучасному етапі за допомогою різних методів можна досліджувати ліку́ворну систему головного мозку людини прижиттєво* (з наук. літ.); *Ступінь підвищення внутрішньочерепного тиску визначає рівень ліку́ворного тиску* (з навч. літ.).

ЛІКВОРОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до ліквороло́гії. *Саме ліквороло́гічна діагностика та характер первинного вогнища дають можливість підібрати адекватну антибактерійну терапію* (з наук. літ.).

ЛІКВОРОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука про ліквор, його склад, обмін, зміни в ньому при захворюваннях. *Наукові напрямки роботи вченого — екологічна та функціональна остеологія, експериментальна та клінічна ліквороло́гія, система стовбурових клітин* (з наук. літ.).

ЛІКЕ́Р, у, *ч.* Солодкий, ароматний міцний алкогольний напій. *Стіл був заставлений .. різного роду винами, лікерами та купами закусок* (І. Франко); *Глікерія випила вже третю чарку густого, міцного лікеру...* (В. Винниченко); *На сніжно-білих столиках в такт поїздові видзвонювали малиновим дзвоном пляшки: червоне "Бордо" і пиво, коньяк і лікери* (І. Багряний); — *Ви що питимете, мій друже? Чому ви волієте віддати перевагу: горілка, коньяк, лікер?* (В. Домонтович); * У порівн. *Другу чарку* [горілки] *вона вже ніби цідила через губи, наче солодкий лікер* (І. Нечуй-Левицький).

ЛІКЕ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **лікéр.** *Лікерні десертні вина відрізняються від солодких десертних більшою екстрактивністю, густотою та олійністю* (з навч. літ.); // Признач. для зберігання і розливання лікеру. *Повітряний корабель бере на борт дві тисячі умовноконьячних та лікерних пляшок* (Іван Ле); *Шиллер супиться насторожено, вислизає з кабінету. З'являється за мить з лікерною чаркою* (Люко Дашвар).

ЛІ́КИ, ів, *мн.* Речовини, препарати, які використовують для лікування. *Хто здоров, той ліків не потребує* (Номис); *Як ножем пробито, то знайдуться ліки, а як закохання — пропала навіки* (П. Чубинський); *У шпиталю* [шпиталі] *доглядають за нами сестри милосердя* [милосердя], *і ми їх звемо сестрицями; вони перев'язують нам рани, дають усякі ліки* (М. Кропивницький); *Раділа* [Гаїнка], *що Зінько заснув звечора і не треба було йому давати ліки* (Б. Грінченко); *Моя дружина доглядала за ним, коли він був уже при смерті. Годувала, мила, давала ліки, допомагала ходити в туалет* (С. Андрухович); // *перен.* Про те, що дає полегшення, заспокоєння. *В гарячці я палав, і рани Були гарячі, як вогонь. Дала ти ліки незрівнянні Своїх очей, своїх долонь* (Л. Дмитерко); * У порівн. *Малі нікчемні люди втішаються бідою славних, вона для них мов ліки від заздрощів* (Василь Шевчук).

ЛІКНЕ́П, у, *ч.* 1. *іст.* Скорочення: ліквідація неписьменності; навчання неписьменних дорослих. *Не треба плутати понять: одна справа лікнеп, а друга — мистецтво* (М. Хвильовий); *Паша, призвичаюючись до нового життя, почала вчити дітей в одноповерховій школі, а в хаті-читальні вела лікнеп — навчала грамоті дорослих жінок і чоловіків* (М. Циба).

2. *іст.* Пункт ліквідації неписьменності, школа для дорослих. — *Темнота у них по селах... І шкіл мало, і лікнепів нема...* (О. Гончар); *То вона* [мати] *в лікнепі вчилася читать, Не платив ніхто їй за "чотири" й "п'ять"* (Д. Павличко).

3. *розм.* Здобування елементарних знань з будь-якої галузі. *Людство потребує термінового екологічного лікнепу* (із журн.).

ЛІКНЕ́ПІВСЬКИЙ, а, е. 1. *іст.* Стос. до лікнепу (у 1, 2 знач.). *Чумак глянув і посміхнувся: з-за плечей подруг висовувалась голова Пріськи Затірки, його лікнепівської учениці* (В. Речмедін).

2. *розм.* Стос. до лікнепу (у 3 знач.). *Ми ж успадкували ідейний примітив і духовний занепад, лікнепівський рівень, брак вищих імперативів* (М. Хвильовий).

ЛІКОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Те саме, що **фармаколо́гія.** *Знахідки трипільської культури свідчать, що наші предки також знали про цілющі властивості деяких рослин. Подальший розвиток лікознавства досягнуто в період розквіту скіфської і черняхівської культур* (з наук. літ.); *У 30–60-х роках XX ст. старі підходи в лікознавстві зіткнулися з новими успіхами біології і медицини* (із журн.); *Лікознавство, по суті, виникло з появою людини* (з газ.).

ЛІКОМА́НІЯ, ї, *ж., розм.* Надмірне, хворобливе захоплення ліками. *Гіпнотерапія вигідно відрізняється від фармакології тим, що не загрожує лікоманією* (із журн.).

ЛІКОПІ́Н, у, *ч., хім.* Каротиноїдний пігмент, що визначає забарвлення плодів деяких овочів і фруктів. *Лікопін міститься в багатьох червоно-помаранчевих рослинах і визначає їхній колір, захищає їх від сонячного світла й окисного стресу* (з наук. літ.); *Потрапивши в організм людини, лікопін починає виконувати антиоксидантні функції* (з навч. літ.).

ЛІКОПО́ДІЙ, ю, *ч., бот.* Спори плауну; порошок із цих спор. *Попрілі ділянки присипають спорами плауну булавовидного (лікоподій), порошком із листків мирту, білою глиною або ячмінним борошном* (з наук.-попул. літ.).

ЛІ́КОТЬ, ктя, *ч.* 1. Місце з'єднання плечової кістки з кістками передпліччя, де згинається рука. *Чи не цей то Микитка, Що по лікті свитка?* (П. Чубинський); *Крізь витерті рукави пошарпаної свитки світились лікті* (М. Коцюбинський); *Він один сидить на кам'яних брилах — сидить, обіпершись ліктями на коліна й звісивши голову на груди* (І. Багряний); *Хрюкнувши з нетерплячки, я почав орати зелений килим ліктями й колінами* (А. Крижанівський).

2. Частина рукава одягу, що облягає місце, де згинається рука. *У неї були продерті лікті, либонь ніколи було й залатати* (Леся Українка); *Сиджу якось біля воріт і зашиваю діру на лікті, аж тут пресвітер Григорій підходить і сідає коло мене на землі. — Латаєш?* (І. Білик).

3. Старовинна міра довжини, приблизно в півметра. *Правди на нігоѓть, а прибавиться на лікоть* (Номис); *Поруччя було невисоке, півтора ліктя понад вулицею* (І. Франко); *Ген там — за сто ліктів від корабля — грається зграйка дельфінів* (О. Бердник); *Сукно в давнину міряли на лікті та сажні* (з навч. літ.).

(1) На лі́ктях, *розм.* — плазом. *Боляче дивитись було, як Духнович .. мусив знов іти, кидатись в пилюку, повзти по гарячому, розпеченому сонцем плацу.., на ліктях долаючи відстань до тієї кобили, що пасеться десь аж на виднокрузі* (О. Гончар).

◊ **Відчува́ти (чу́ти) плече́ (лі́коть)** *див.* **відчува́ти; Куса́ти (гри́зти) собі́** *(рідко* **свої́) лі́кті** *(рідко* **па́льці)** *див.* **куса́ти; (2) Лі́коть у лі́коть** — один біля одного; поруч. *Князь Володимир дивився на людей, яких привели до нього вої з сторожі, що лежала цієї ночі лікоть у лікоть у полі* (С. Скляренко); *Твердохліб зрадів, знайшовши у натовпі Сміливця. Тепер вони трималися лікоть в лікоть, щоб не загубитися* (А. Хижняк); **Показа́ти, почо́му лі́коть кваші́** *див.* **пока́зувати; Чуття́ (відчуття́, почуття́) лі́ктя** *див.* **чуття́.**

ЛІКПО́М, а, *ч., заст.* Скорочення: лікарський помічник; фельдшер. *Лікпом брав на себе всю найважчу і найнебезпечнішу роботу на лінії вогню* (В. Підмогильний); *І от тоді з'явився лікпом. Це була білява, мовчазна дівчина з великими, ніби трохи переляканими очима* (І. Багряний); *Лікпом Колотун не затримався довго в стаціонарі* (Б. Антоненко-Давидович).

ЛІКПО́МІВСЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **лікпо́м.** *Лікпом Мишка ходив у кожне містечко ревізувати ліки. Це були найвидатніші дні лікпомівського життя* (Ю. Яновський).

ЛІ́КТИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **лікоть** 1. *Вона сперлася на ліктик і хотіла була замислитися* (Марко Вовчок); *Євграф узяв її за ліктик і повів коридором, наче боявся, що юне дівча зіб'ється із заданого курсу* (О. Чорногуз); *Усе як годиться: "чоловік" ніжно підтримував "дружину" під ліктик* (І. Роздобудько).

ЛІ́КТОР, а, *ч., іст.* У Стародавньому Римі — особа, що супроводжувала й охороняла представників вищої адміністрації. *В Римі свято .. Жерці і ліктори стоять Круг Капітолія* (Т. Шевченко); *Свою сандалю з лівої ноги В сенатори посвячував* [Нерон] *недбало. І ліктори захоплено горлали: "Віват, сенатор з лівої ноги!"* (Б. Олійник).

ЛІ́КТОРСЬКИЙ, а, е, *іст.* Стос. до ліктора. *Геральдичний знак складається з емблеми Служби безпеки України, на тлі якої розміщено зображення лікторської фасції (в'язка різок з двосічною сокирою) і двох схрещених мечів вістрям угору* (з мови документів).

ЛІКТРО́С, а, *ч.* Спеціальний м'який трос, яким обшивають краї вітрил для надання їм більшої міцності. *Прямі вітрила кріпляться до рей верхньою шкоториною (верхній пруг, підсилений ліктросом)* (з наук.-попул. літ.).

ЛІКТЬОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **лікоть** 1. *Швидкими і вправними пальцями Думбадзе вколов голку дівчині в ліктьову вену* (Ю. Смолич); *Кулі видалили, час і ліки загоять. Ліктьовий суглоб довелося видалити* (Люко Дашвар); *Лікування зводиться до накладання фіксувальної пов'язки на плечовий пояс і руку дитини, для чого під плече підкладають валик, руку відводять від грудної клітки, а передпліччя згинають у ліктьовому суглобі й притискують до тулуба* (з навч. літ.).

ЛІКУВА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Стос. до лікування. *Старий лікар переконливо обґрунтував механізм самоочищення організму під час лікувального голоду* (О. Бердник); *— О, це особливі ліки, — відповів граф. — Я виписав їх із Берліна, і вони не так лікувальний, як профілактичний засіб* (Валерій Шевчук); *Я маю готувати їжу, прибирати в будинку, носити обід, .. купувати продукти, робити Аделі лікувальні масажі* (С. Андрухович); // У якому лікують. *Я цілком одужав. Ще кілька днів, і я переступлю поріг лікувальної установи* (Ю. Яновський); *Завтра я у коменданта буду, і він, можливо, захоче оглянути приміщення нового лікувального закладу* (Микита Чернявський).

2. Те саме, що **лі́ка́рський²**. *Герой і дівчина .. ловили маньчжурського оленя, роги якого мають надзвичайно лікувальну речовину* (І. Багряний).

Лікува́льні (лі́ка́рські, цілю́щі *і т. ін.)* **тра́ви** *див.* **трава́.**

ЛІКУВА́ЛЬНИК, а, *ч., розм.* Той, хто лікує кого-небудь. *— Як це не дивно, в своїм захопленні ти стаєш на позиції старих лікарів-лікувальників* (Ю. Смолич); *Даоські ворожбити й лікувальники, здобувши початкову освіту, розходилися по Китаю* (з навч. літ.).

ЛІКУВА́ЛЬНО-ДІАГНОСТИ́ЧНИЙ, а, е. Признач. для діагностування та лікування. *Лікувально-діагностичний процес забезпечується в кабінетах фізіотерапії, стоматології, масажу, функціональної діагностики, інгаляторії, клінічній лабораторії, камері штучного мікроклімату* (з газ.).

ЛІКУВА́ЛЬНО-ОЗДОРО́ВЧИЙ, а, е. Признач. для лікування та оздоровлення людей. *Навряд чи популярність санаторію зростала б рік у рік, якби місцеві ескулапи постійно не запроваджували в лікувально-оздоровчу практику нових ефективних методів* (із журн.); *Курортними та лікувально-оздоровчими зонами визначаються території, які мають природні лікувальні фактори* (з газ.).

ЛІКУВА́ЛЬНО-ПРОФІЛАКТИ́ЧНИЙ, а, е. Який сприяє запобіганню захворюванню. *Установити додаткові розрахункові грошові норми витрат на харчування хворих у лікувально-профілактичних закладах (відділеннях) згідно з додатком № 1* (з мови документів); *Під час Другої світової війни в Качанівці розбили військові шпиталі, а після — лікувально-профілактичні установи включно з туберкульозним диспансером* (із журн.).

ЛІКУВА́ЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Признач. для лікування та реабілітації людей. *Перебуваючи в лікувально-реабілітаційному комплексі, можна оптимально поєднати діагностику й лікування, відпочинок та оздоровлення* (з газ.).

ЛІКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лікува́ти** і **лікува́тися.** *В одному науково-популярному виданні знайшов цікаву статтю про лікування різних недуг голодотерапією* (О. Бердник); *Лікування Йожефової рани відібрало в нас більше сил, аніж сутичка з Женесом* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Неочищену нафтову ропу застосовували для лікування тварин* (з наук.-попул. літ.); *Сучасна медицина має широкий арсенал засобів для лікування розсіяного склерозу* (із журн.); *Найрадикальніше лікування, що його, власне, тільки й визнає в таких випадках Сава Данилович, — це банки* (О. Гончар).

Біологі́чні спо́соби лікува́ння *див.* **спо́сіб.**

ЛІКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *кого.* Застосовувати ліки та інші засоби для припинення чийогось захворювання. *Говорили, що Руданський лікував тут хворих і ходив по цих завулках і по цих ось горах* (Д. Білоус); *І як же ти волієш лікувати їх* [хворих]? *Мікстурами? Таблетками? Чи правилами?* (О. Бердник); *Під час війни, чоловіче, коли я служив добровольцем в армії Сполучених Штатів, ми лікували і своїх поранених, і німецьких* (І. Білик); * Образно. *Час все лікує* (прислів'я); // *що.* Застосовувати ліки та інші засоби

для припинення захворювання якого-небудь органа. *Мусив Корній лікувати свій зуб одинцем* (О. Гончар); *Ти вбираєш у себе принесені вітерцем пахощі лугу, які зціляють і лікують серце* (Є. Гуцало).

2. *що і без дод.* Уживати заходів для припинення якого-небудь захворювання. *Всі в місті поважали лікарів, які лікували скарлатини, дифтерити, апендицити* (О. Іваненко).

ЛІКУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* 1. Уживати заходів для свого одужання. *Познайомився з одним галицьким русином.., котрий приїхав не лікуватись водами, а так собі трохи розважитися* (І. Нечуй-Левицький); *В отих боях тричі поранено Вадима, і князь, шкодуючи його, велів їхати лікуватись до Києва* (Б. Лепкий); *Григорія вкусила гадюка, як босі складали сіно, — тож вони мусили ще лікуватися* (І. Багряний); *Зачепила* [куля] *кістку на нозі, й лікуватися довелося довго* (Микита Чернявський); *Хома повідав товариству, що одпочине трохи та й вирушить на Кавказ, до якихось Мінеральних Вод, де лікується великий князь Михайло Миколайович* (Ю. Хорунжий).

2. *тільки недок.* Пас. до **лікува́ти.** *Обкурюванням з насіння блекоти лікуються хвороби зубів* (О. Бердник); *Палєнта була висока жінка, що мешкала через дві хати і потерпала на депресію. Ніхто, звісно, її не лікував. Вважали, що таке не лікується* (Г. Пагутяк).

ЛІЛАНГЕ́НІ, *невідм., с.* Грошова одиниця Свазіленду; дорівнює 100 центам. *До запровадження ліланґені в 1974 році на території Свазіленду в обігу був південноафриканський ренд* (з наук.-попул. літ.).

ЛІЛЕ́ЙКА, и, *ж., заст., поет.* Зменш. до **ліле́я.** * У порівн. *І хоч вона образилась, здається, і не вірить, і... а все-таки їй приємно. А їй, котику, так треба приємності, її треба поливать. Знаєш, як зів'ялу білу лілейку* (В. Винниченко); // Герб української національної організації "Пласт" у формі органічно переплетених пелюсток білої лілеї та тризуба. *Велику лілейку пластуни носять на головному уборі, малу — над правою кишенькою сорочки чи блузи* (з газ.).

ЛІЛЕ́ЙНИЙ, а, е. 1. *заст., поет.* Прикм. до **ліле́я.** *Двадцять чотири діди йшли ступою З лілейними вінками на чолі* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

2. *перен.* Кольору лілеї. *Тадеуш згадував лілейний цвіт руки, Ключа й записочку, не читану ще досі* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича); // Ніжний і білий, як лілея. *Вивела Трістана вона з одчаю тьми лілейними руками та спільними слізьми* (Леся Українка); *Навіть жінки, .. знамениті красуні, геніальні артистки, співачки, володарки сердець мільйонів людей, і ті з'явилися, і ті готові взяти лопати в свої лілейні руки й копати вугіль* (В. Винниченко); *Леся мовила: — Не сердься, Лілеє моя Лілейная, не хмур своїх брівок, — в її голосі раптом одгукнулося щось далеке, давнє — дитяче* (М. Олійник); *Якраз у цей момент лілейні пальчики жриць видобули зі свого ідола сакральну живицю* (Ю. Винничук).

ЛІЛЕ́Я, ї, *ж., заст., поет.* Те саме, що **лі́лія.** *Зглядалися фіалки любо — і з жагою Одна до другої схилялися лілеї* (Леся Українка); *Глибокі саги, обставлені очеретяним муром, з білими й жовтими зірками водяних лілей* (І. Багряний); *Під хатою розцвітає бузок, півонії, жовті лілеї* (У. Самчук); *Здалеку можна було подумати, що то вони вибирають з каламуття великі білі чашки лілей в подарунок дівчатам, які ходили по березі, одначе лілеї були бродіям ні до чого* (О. Гончар); *На воді велично красувалися білосніжні лілеї та жовті глечички* (О. Бердник); *І що вам до того, як брів через болото по горло у воді молодий козацький сотник Іван Сірко і як гарматна картеч перемішувала з чорним багном білі лілеї і зелене латаття* (Ю. Мушкетик); *Уздовж доріжок, посипаних жовтим пилком, рівними рядами виструнчилися рожі, лілеї, троянди, гладіолуси, жоржини* (В. Нестайко); * Образно. *О, як горіли спраглії уста! Де ти тепер, моя хистка лілеє?* (І. Франко); *Ти руки простягла, лілеє, І плине чорний войовник, Що в білих снах душі твоєї Майнув* (М. Рильський); * У порівн. *Як лілея чиста й біла І як рожа чепурна, Мене дівчина зустріла Й засоромилась вона* (Б. Грінченко).

ЛІЛІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **лі́лія.** *Пташки ті голоснії, Лілійні ті квіти, Ті зірочки яснії... Коханнячко! Се ти!* (І. Манжура); *Сполохані ними ібіси й попелясті журавлі злітали, хрипко кричали; птиця атлас ховалась у горішньому гіллі дикої смокви; вивільги, птахи-каменярі стривожено пурхали між стрункими стеблами лілійних рослин, а рибалочки-зимородки покидали свою звичайну риболовлю* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

2. *у знач. ім.* **лілі́йні,** них, *мн.* Родина однодомних рослин, до яких належать лілія, тюльпан і т. ін. *Серед рослин рідкісними стають зозулинцеві, тонконогі, айстрові, лілійні, амарилісові, півникові* (з мови документів); *Велика (понад 3000 видів) родина лілійних об'єднує в основному багаторічні трави* (із журн.).

ЛІЛІ́ЙНИК, у, *ч.* Рослина родини лілійних із вузькими видовженими листками та великими квітками. *Лілійники — багаторічні трав'янисті рослини, серед яких є вічнозелені* (з навч. літ.).

ЛІЛІПУ́Т, а, *ч.* Людина неприродно малого зросту внаслідок спадкової недостатності гіпофіза. *Мала* [дівчинка] *в руках якусь претензійність, підкреслене кокетство.., цілком нагадуючи дорослого ліліпута* (В. Підмогильний); *Я бачив дресированих лемурів, що за командою ліліпута застрибували на спину слонові* (Ю. Андрухович); *Вірогідно, це була дитина або якась дуже маленька людина — ліліпут чи карлик* (В. Хрущак); *Руїни стародавнього міста, у якому, на думку археологів, жило плем'я ліліпутів, відкрито в одному з пустельних районів Перу* (із журн.); // *перен.* Про надзвичайно малий предмет або істоту. *Він ловив у давні часи сомів такого розміру, що теперішні соми — просто ліліпути!* (О. Донченко); *Вони* [діти] *востаннє стукнули по блискучій підлозі рученятами, закінчуючи "Марш піонера", і вже посідали на ліліпутах-дзиґликах широким колом* (Б. Антоненко-Давидович).

ЛІЛІПУ́ТКА, и, *ж.* Жін. до **ліліпу́т.** *І ця ліліпутка .. хоче від мене чути однозначні відповіді на абсурдні запитання* (Любко Дереш); *Найнижчою жінкою вважається ліліпутка Павлина Мустер із Нідерландів. Її зріст не перевищував 59 сантиметрів* (з газ.).

ЛІЛІПУ́ТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ліліпу́т.** *То свіфтівський Гуллівер напружив м'язи і розірвав те ліліпутське мотуззя. А наш український Гуллівер, не знаю, чи зможе* (Л. Костенко); *Міщанське буржуйське болото давно треба сколихнути, труснути, всі ці автомобільні зібрання, перегони на іподромі, гастролі ліліпутських цирків, куди закликають обивателів* (А. Кокотюха).

ЛІ́ЛІЯ, ї, *ж.* Цибулинна рослина родини лілійних з прямим стеблом і великими, у формі дзвона, білими або яскраво забарвленими квітками. *Гуляю я зеленими лугами, Де квітнуть білі лілії і рожі* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *Саджати конвалії, лілії у квітниках біля хати в Україні загальноприйнято* (із журн.); * У порівн. *В садах кохалися, цвіли, Неначе лілії, дівчата* (Т. Шевченко); *Спереду засвічувались у тумані залізничні огні, ніби розцвітали велетенські золоті лілії...* (С. Васильченко); *Річкою до берегів навських, вістуючи світлу радість про воскресіння Христа, пливли шкорупайки* [шкаралупи] *крашанок, пливли, мов лілії, пливли в блаженну долину* (Є. Пашковський); // *перен.* Про кого-, що-небудь, кольором або ніжністю подібних до квітки цієї рослини. — *Марія, Марія, дівчина чиста, лілія біла.., зламана, сплямлена, ваша лілія* (Леся Українка); *О люба, лебедій хвилястим плином ліній — випалюється лій з долоней* [долонь] — *білих лілій* (П. Мовчан).

△ **(1) Водяна́ лі́лія** — рослина з великим блискучим листям та білими або жовтими квітками, поширена у водоймах; різновид латаття. *Далекі озера манили до себе .. блакиттю своїх плес і ніжністю білосніжних водяних лілій* (Ю. Збанацький); *За якусь хвилину човен вільно загойдався серед білих водяних лілій* (П. Загребельний); *Невелике плесо частково поросло лататтям, даючи притулок своїм мешканцям — якщо такі були, звісно. Я нарахував сім розквітлих водяних лілій* (Любко Дереш).

ЛІЛО́ВИЙ, а, е. Кольору бузку або фіалки; світло-фіолетовий. *По обрію неба сірими та ліловими баранцями побігли волохаті хмаринки* (С. Васильченко); *На лісовій поляні, Де дзвоники лілові та гвоздики Навпроти сонця гріються невинно, Ми сидимо* (М. Рильський); *У вузенькій вуличці був затінок, і тому пісок був ліловий...* (І. Багряний); *Це ти, Джованні? Плащ твій не ліловий. Лице твоє спустошене й сумне* (Л. Костенко); * Образно. *Лілова тінь весни, грози вишневі очі, і ти, моя любове, не сама* (М. Вінграновський).

ЛІЛОВІ́ТИ, іє, *недок.* Ставати ліловим. *Ліловіє небо, дивною тривогою наливаючи серце* (Є. Пашковський); * Образно. *І мертва душа, ночами перетерта, нестерпно ліловіла, ніби кнастер* [рід тютюну] (В. Стус); // Виднітися, виділятися ліловим забарвленням. *Де-не-де ще стоять вівса, ліловіють гречки, стоять щітками — дозрівають — соняшники* (І. Багряний).

ЛІЛО́ВО. Присл. до **лілóвий.** *Темрява синьо й лілово світилася від тих вогників, від міріадів* [міріад] *зірочок, від жаринок, що зблискували й гасли* (В. Близнець).

ЛІЛУВА́ТИЙ, а, е. З ліловим відтінком, трохи ліловий. *Корінь чистотілу Чунь витягнув із землі окремо .. Потім попростував до лілуватих вінчиків золототисячнику* (В. Єшкілєв); *Уранці прохолодний сад виповнений лілуватим туманом* (із журн.).

ЛІМ, лóму, *ч., діал.* Хмиз. *Раптом затріщав лім недалеко, за величезною купою грубих перегнилих вивертів* (І. Франко).

ЛІМБ, *ч.* 1. *род.* а, *анат.* Край, межа чогось. *Лімб рогівки — напівпрозора перехідна зона між рогівкою і склерою в очному яблуці. Ширина лімба приблизно 1,5 мм* (з наук.-попул. літ.).

2. *род.* а. Диск з поділками на градуси у кутомірних приладах. *Основними частинами теодоліту є лімб з кутовими поділками й зорова труба для точного наведення на репери* (з навч. літ.); // *астр.* Видимий край диска Місяця, Сонця чи планети в проекції на небесну сферу. *Ми бачимо Сонце у вигляді круга з різко окресленим краєм (лімбом)* (з навч. літ.).

3. *род.* у, *рел.* У католицизмі — місце перебування душ неохрещених дітей після смерті. *2007 р. у висновку Міжнародної богословської комісії при Ватикані вчення про лімб було оголошене богословською думкою, що її більше не підтримує вчительський уряд церкви* (з наук. літ.).

ЛІМБІ́ЧНИЙ, а, е: △ **Лімбі́чна систе́ма** *див.* **систе́ма.**

ЛІ́МБОВИЙ, а, е. Прикм. до **лімб** 2. *Лімбовий пристрій забезпечує можливість повороту прийомопередавача навколо вертикальної осі і відлік горизонтальних кутів* (із журн.); *Старший касир видавав особі, яка буде здійснювати завантаження, ключ від банкомату та лімбовий код* (з газ.).

ЛІ́МЕРИК, у, *ч.* Жанр гумористичної поезії (жартівливі епіграми), що походить з Ірландії та Великої Британії. *Оскільки головним у лімерику є розкута інтонаційно-синтаксична структура, то система римування може бути порушена, як і кількість стоп у віршованому рядку* (з наук.-попул. літ.); *Для лімериків характерні комічні або гротескні елементи, каламбури, гра слів* (з навч. літ.).

ЛІМІ́Т, у, *ч.* Норма, у межах якої дозволено користуватися чим-небудь, використовувати щось. *Ліміт мого часу вичерпаний. Надумаєте — дзвоніть* (А. Крижанівський); *Все дужче бракує грошей у сім'ї, і я вирішив раз і назавжди встановити твердий ліміт* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Нам треба неба без ліміту, Землі нам треба й поготів* (І. Драч); *Деякі люди вичерпують свій ліміт у нашому житті. А в когось безлімітний пакет* (І. Карпа).

ЛІМІТА́ЦІЯ, ї, *ж.* Установлення, визначення ліміту; обмеження. *Визнаючи право народу на законодавство, автор обґрунтовує й правову лімітацію виборчої монархії* (з наук. літ.).

ЛІМІ́ТНИЙ, а, е. Стос. до ліміту. *Різниця між верхньою та нижньою лімітними цінами — це цінова маржа* (з навч. літ.); *Операція відпуску матеріалів здійснюється на основі лімітних карток, які виписуються в одному примірнику та не є бухгалтерськими документами* (з мови документів).

Лімі́тна пропи́ска *див.* **пропи́ска.**

ЛІМІ́ТНИК, а, *ч., розм.* Працівник, якого прийняли на роботу за лімітною пропискою *(див.* **пропи́ска).** *Сподіватись на заборони брати лімітників, щоб зберегти робочі місця для городян, — навряд чи правильно* (з газ.).

ЛІМІ́ТНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **лімітник.** *"Лімітниці" — жінки, які приїжджали у великі міста з глибокої периферії працювати на важкій непрестижній роботі* (А. Кокотюха).

ЛІМІТО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **лімітува́ти.** *"Стеля" — це так авіатори називають межу можливого для літака щодо піднесення вгору, межу можливого, лімітованого спроможностями мотора чи спроможностями людини* (І. Багряний); // **лімітóвано,** *безос. пред. Централізований електронний архів забезпечить доступ до малодоступних документів, статей, користування якими лімітовано через обмежену кількість* (з наук. літ.).

2. *у знач. прикм.* Обмежений, незначний за кількістю або обсягом. *Якщо й водився за ним якийсь грішок, то тільки той, що він дуже любив себе, своїх найближчих і мав такий*

лімітований запас тієї любові, що на інших її просто не вистачало (О. Чорногуз).

ЛІМІТÓВАНО. Присл. до **лімітóваний** 2. *У так званий період брежнєвського достатку в сільмазі на полицях вдосталь було хіба лише консервів та грабель, а з продуктів навіть хліб давали лімітовано — по дві буханки в руки* (із журн.); *У дружній родині священика свої правила. Телевізора нема, переглядають лише відеофільми, і то лімітовано* (з газ.).

ЛІМІ́ТОВИЙ, а, е. Те саме, що **лімітний.** *Науково-технічний прогрес змінює значення сировинного й енергетичного чинників, поступово зменшується їхній лімітовий вплив* (з наук. літ.); *За допомогою пластикових карток можна вести лімітовий кредит на оплату послуг певного клубу* (з газ.).

ЛІМІТРÓФ, у, *ч., книжн.* У 20–30-х роках XX ст. — загальна назва держав, що здобули незалежність після розпаду Російської імперії (Фінляндія, Естонія, Латвія, Литва, Польща). *Не тільки подолані країни — Австро-Угорщина, Німеччина й Росія — мусили дати незалежність Чехословаччині, Польщі, Фінляндії та крихітним лімітрофам Прибалтики — Естонії, Латвії та Литві, але й держава-переможець Великобританія змушена була зректись свого панування над Ірландією* (Б. Антоненко-Давидович).

ЛІМІТРÓФНИЙ, а, е, *книжн.* Стос. до лімітрофу. *Про лімітрофні держави часто згадували до кінця Другої світової війни* (із журн.); // Те саме, що **прикордóнний.** *У третій частині "Повернення" А. Бєлого зображено лімітрофний, перехідний простір* (з наук. літ.).

ЛІМІТУВÁЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **лімітувáння.** *До основних характеристик екологічного життєвого середовища належать так звані лімітувальні чинники, які встановлюють межі екологічного ареалу кожної рослини залежно від генетично зумовленої норми реагування цієї рослини на коливання умов середовища* (з наук. літ.); *Час — головний лімітувальний чинник у радіорекламі* (з газ.).

ЛІМІТУВÁННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лімітувáти** і **лімітувáтися.** *Екологічне лімітування здійснюється шляхом установлення лімітів використання природних ресурсів* (з навч. літ.); *Лімітування фінансових ризиків передбачає встановлення обмежень на величини ризиків і подальший контроль за їхнім виконанням* (із журн.).

ЛІМІТУВÁТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Установлювати ліміт. *У нас до того мудрі всі та вчені, що лімітуємо чорнило і папір!* (В. Симоненко); // Обмежувати, ставити в залежність від чого-небудь. *Байкальський енергокомбінат .. незабаром дасть будівництву Глибинного шляху необмежену кількість енергії і остаточно розв'яже проблему, яка досі лімітує швидкість пробивання тунелю* (М. Трублаїні); *Сам потягся* [Хіврин] *до спеціальності, яка лімітувала видобуток руди, — став свердлієм* (Ю. Яновський); *Якщо компанії, уряди або просто окремі люди не втрутяться в ситуацію, то у користувачів не буде свободи вибору, а сила буде на боці тих, хто захоче остаточно лімітувати доступ до інформації* (із журн.).

ЛІМІТУВÁТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **лімітувáти.** *Він матиме місце для підключення додаткових блоків, він не лімітуватиметься ні в обсязі, ні в можливостях розвитку* (І. Росоховатський); *Життєві можливості лімітуються екологічними чинниками* (з навч. літ.); *Масштаби й темпи розвитку світової енергетики лімітуються не очікуваним виснаженням енергетичних ресурсів, а глобальним впливом спалювання палива на атмосферу Землі* (із журн.).

ЛІМНÓЛОГ, а, *ч.* Фахівець із лімнології. *Г. Ю. Верещагін, відомий лімнолог-байкалознавець, розв'язав багато теоретичних і практичних питань* (з наук.-попул. літ.); *Першим лімнологом уважають Франсуа-Альфонса Фореля, який своїми дослідженнями Женевського озера заклав основи лімнології* (з навч. літ.).

ЛІМНОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **лімнолóгія.** *Залежно від трофічного й лімнологічного типу водойм "цвітіння води" можуть спричинювати синьо-зелені та зелені водорості* (з наук. літ.); *Лімнологічні дослідження свідчать про постійне погіршення якості води в Дунаї* (з наук.-попул. літ.).

ЛІМНОЛÓГІЯ, ї, *ж.* Розділ гідрології, який вивчає внутрішні води (озера, ставки і т. ін.); озерознавство. *Лімнологія досліджує пігментацію води, біологічну різноманітність наявних видів, зміну хімічного складу води* (з наук. літ.); *Водно-болотні угіддя для заповідних територій повинні підбиратися з урахуванням їхнього міжнародного значення з погляду екології, ботаніки, зоології, лімнології та гідрології* (з наук. літ.).

ЛІМНОФІ́Л *див.* **лімнофіли.**

ЛІМНОФІ́ЛИ, ів, *мн. (одн.* **лімнофíл,** а, *ч.).* Рослини і тварини, які своїм життєвим середовищем здебільшого обирають озера. *На риб промислової групи припадало 79,7 % загальної чисельності іхтіофауни київських озер. Її представники, за винятком в'язя, були лімнофілами* (з наук. літ.).

ЛІМОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до лімології. *У сучасній політичній географії та лімологічній думці виокремлюються декілька послідовно сформованих теоретичних підходів до вивчення кордонів, які можна об'єднати у дві групи — традиційні та постмодерністські* (з наук. літ.); *Лімологічні дослідження.*

ЛІМОЛÓГІЯ, ї, *ж.* Наука про природні, політичні й інші межі (кордони) та їхні функції. *Виникнення і розвиток лімології пов'язані з історією людства, протягом якої було багато війн та суперечок, зазвичай спричинених територіальними претензіями* (з наук. літ.).

ЛІМÓНІУМ, у, *ч.* Те саме, що **кермéк.** *Лімоніум належить до декоративних рослин* (з навч. літ.).

ЛІМУЗИ́Н, а, *ч.* Легковий автомобіль вищого класу з закритим пасажирським кузовом, подовженою колісною базою і перегородкою за передніми сидіннями. *У середу ранком із Бургоса виїхав чорний лімузин* (О. Бердник); *Машина вже була краща, більша, хоч і не лімузин, а кабріолет із брезентовим верхом* (П. Загребельний); *Кремезний .. шофер запобігливо відчинив задні дверцята лімузина* (В. Дрозд).

ЛІМУЗИ́НЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **лімузи́н.** *Та ось загерметизований від пилюки .. лімузинчик зрештою подерся узвозом, знов видобуваючись до полотна траси* (О. Гончар).

ЛІ́МФА, и, *ж., біол.* Безбарвна рідина, що циркулює в лімфатичній системі людини та хребетних тварин і відіграє важливу роль у процесі обміну речовин, а також виконує захисні функції. *Антитіла виробляються за участі особливих лейкоцитів, які є не тільки в крові, а й у лімфі* (з наук. літ.); *Вірус Ештейна–Барра через слизову оболонку носової та*

ротової частин горла й верхні дихальні шляхи потрапляє в кров і лімфу (з навч. літ.); *Доктор Гальванеску час від часу, раз на добу, затоплював законсервоване тіло в купіль із хімічним сурогатом крові та лімфи і робив відповідні впорскування* (Ю. Смолич); *— Ти вважаєш, що то був не дух, а цілком земний чоловік із м'яса й лімфи? — уточнив Немирич* (Ю. Андрухович).

ЛІМФАДЕНІ́Т, у, *ч., вет., мед.* Запалення лімфатичних вузлів. *Причиною лімфаденіту є проникнення мікроорганізмів (стафілококів, стрептококів), токсинів та продуктів розпаду тканин із вогнищ первинного ураження в лімфатичні вузли, розташовані вздовж лімфатичних судин* (з навч. літ.); *Олександр Іванович знав його, бо навесні лікував від туберкульозного лімфаденіту* (Б. Антоненко-Давидович).

ЛІМФАНГІО́МА, и, *ж., вет., мед.* Доброякісна пухлина, що виникає з лімфатичних судин. *Найчастіше лімфангіоми розміщуються в підшкірній жировій клітковині та шкірі* (з навч. літ.).

ЛІМФАНГІ́Т, ЛІМФАНГОЇ́Т, у, *ч., вет., мед.* Запалення лімфатичних судин у людини і тварин. *Лімфангіт спричинюють хвороботворні мікроорганізми й продукти їхньої життєдіяльності* (з навч. літ.).

ЛІМФАНГОЇ́Т *див.* **лімфангі́т.**

ЛІМФА́ТИК, а, *ч., розм.* Хворобливо млява, малорухлива людина. *Якщо ваша дитина лімфатик, вона завжди буде довго й мляво боротися навіть із дріб'язковими інфекціями* (із журн.).

ЛІМФАТИ́ЧНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до лімфи. *Капіляри об'єднуються в лімфатичні судини, які слідують звичайно по ходу вен, прямуючи до серця* (з навч. літ.).

△ **Лімфати́чна систе́ма** *див.* **систе́ма; Лімфати́чні вузли́** *див.* **ву́зол**[1].

ЛІМФОВУ́ЗОЛ, зла́, *ч., фізл.* Скорочення: лімфатичний вузол *(див.* **ву́зол**[1]*)*. *Лімфовузли містять лімфоцити та інші клітини імунної системи* (з наук. літ.); *Лімфовузли є бар'єром для інфекції та метастазів злоякісних утворень* (з навч. літ.).

ЛІМФОГЕ́ННИЙ, а, е, *біол.* Який поширюється через лімфу. *Існують такі шляхи потрапляння інфекції в слинні залози та їхні вивідні протоки: стоматогенний, гематогенний, лімфогенний і контактний* (з наук. літ.); *При кишкових інфекціях, дисбактеріозі можливий лімфогенний шлях інфікування* (з навч. літ.).

ЛІМФОГРАНУЛЕМАТО́З, у, *ч., вет., мед.* Захворювання, що характеризується злоякісним пухлиноподібним розростанням лімфатичних вузлів. *Остаточний діагноз лімфогранулематозу, навіть за наявності типової клінічної картини, встановлюють на підставі результатів гістологічного дослідження* (з наук. літ.).

ЛІМФОДРЕНА́Ж, у́, *ч.* Метод фізіотерапії, який передбачає виведення рідини й продуктів обміну з міжклітинного простору. *Мета мануального лімфодренажу — це підтримка і посилення дренажної функції лімфатичних судин* (з навч. літ.); *Лімфодренаж відновлює пружність та еластичність шкіри* (із журн.).

ЛІМФОДРЕНА́ЖНИЙ, а, е. Прикм. до **лімфодрена́ж.** *Лімфодренажний масаж корисний для лікування порушення лімфотоку, усунення надлишкової міжклітинної рідини, лікування варикозу* (з навч. літ.); *Лімфодренажний масаж тіла дозволяє відновити роботу лімфатичної системи* (із журн.).

ЛІМФО́ЇДНИЙ, а, е, *біол.* Власт. лімфі, характерний для неї. *Лімфоцити, що належать до білих клітин крові, циркулюють у лімфі та крові і складають переважний тип клітин лімфоїдних органів* (з наук. літ.); *У людини, як і в інших хребетних, лімфоїдний апарат утворений дифузним скупченням лімфоцитів* (з навч. літ.).

ЛІМФОЛЕЙКО́З, у, *ч.* Пухлинне захворювання кровотворних клітин лімфоїдного ряду. *При прояві лімфолейкозу хворі передусім скаржаться на головний біль, слабкість, втрату апетиту і т. ін.* (з навч. літ.).

ЛІМФО́МА, и, *ж., вет., мед.* Загальна назва доброякісних і злоякісних новоутворень лімфоїдної тканини. *Перші симптоми лімфоми — збільшення лімфатичних вузлів на шиї та в пахвових западинах* (з навч. літ.).

ЛІМФОО́БІГ, у, *ч., фізл.* Процес постійної циркуляції лімфи лімфатичною системою. *Лікування хворих на виразкову хворобу шлунка та дванадцятипалої кишки доповнюють фізичними методами, які стимулюють крово- та лімфообіг* (з наук. літ.); *У лімфатичних судинах, як і у венах, є півмісяцеві клапани, що зумовлюють лімфообіг лише в одному напрямку* (з навч. літ.).

ЛІМФОСАРКО́МА, и, *ж., вет., мед.* Злоякісна пухлина, що розвивається з тканини лімфатичних вузлів і лімфатичних фолікулів ряду органів. *Для лікування лімфосаркоми використовують хіміотерапію та опромінення* (з навч. літ.).

ЛІМФОСТА́З, у, *ч., вет., мед.* Припинення циркуляції лімфи в лімфатичних судинах унаслідок виникнення перешкод для її відтоку. *Лікування лімфостазу полягає у відновленні нормального відтоку лімфи в тканинах нижніх кінцівок* (з навч. літ.).

ЛІМФОУТВО́РЕННЯ, я, *с., біол.* Процес утворення лімфи, під час якого відбувається резорбція тканинної рідини в лімфатичні капіляри. *При збільшенні фільтраційного тиску в кровоносних капілярах лімфоутворення підвищується* (з навч. літ.); *Ернест Старлінг — англійський фізіолог, автор класичних праць із кровообігу, лімфоутворення, моторики кишечника* (із журн.).

ЛІМФОЦИ́Т *див.* **лімфоци́ти.**

ЛІМФОЦИТА́РНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **лімфоци́т.** *При лімфолейкозі уражується лімфоцитарний паросток* (з навч. літ.).

ЛІМФОЦИ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **лімфоци́т,** а, *ч.), біол.* Одна з форм незернистих лейкоцитів, що утворюються в лімфатичних вузлах, селезінці, кістковому мозку людини і хребетних тварин. *У народній медицині використовують настій трави барвінку рожевого, який пригнічує розмноження пухлинних клітин та лімфоцитів* (з наук.-попул. літ.); *Серед різних видів білих кров'яних тілець у дорослої людини кількісно переважають лімфоцити та нейтрофіли* (з навч. літ.); *У лімфатичних вузлах є багато лімфоцитів, які беруть активну участь в імунних реакціях організму* (із журн.).

ЛІМФОЦИТО́З, у, *ч, вет., мед.* Збільшення числа лімфоцитів у периферичній крові. *У процесі токсикологічного експерименту треба зважати на такі неспецифічні показники, як зміна стану формених елементів крові (еозинофілія, лімфоцитоз, базо-, моно- і тромбоцитопенія)* (з наук. літ.); *Для дітей віком до 4–6 років характерним є абсолют-*

ний лімфоцитоз, тобто в загальній кількості лейкоцитів переважають лімфоцити (з навч. літ.).

ЛІНАЛОО́Л, у, *ч., хім.* Спирт, складник природних ароматичних олій. *Ліналоол міститься в таких рослинах, як чай, апельсин, виноград, помідор, лимон, лаванда, імбир, часник, полуниця* (з навч. літ.).

ЛІНГА́ЛА, и, *ж.* Мова групи банту, якою розмовляє значна частина населення Демократичної Республіки Конго. *Основу лінгали становить діалект бобангі, що раніше був поширений уздовж ріки Конго від Лісали до Кіншаси й використовувався як мова торгівлі* (з наук. літ.).

ЛІНГАФО́Н, а, *ч.* Аудіосистема для вивчення іноземних мов. *Лінгафон складається з одного головного блоку (магнітофон з можливістю запису) та допоміжних гарнітур (навушники і мікрофон)* (з наук. літ.).

ЛІНГАФО́ННИЙ, а, е. 1. Признач. для відтворення звукозапису певної мови. *Спеціалізовану навчальну аудиторію для вивчення іноземної мови обладнано лінгафонними приладами* (з газ.).

2. Обладнаний лінгафоном. *Програмне забезпечення для лінгафонного кабінету сприяє більшій ефективності викладання та навчання* (з газ.).

ЛІНГВА́ЛЬНИЙ, а, е, *лінгв.* Те саме, що **мо́вний** 1. *Сьогодні немає єдиного теоретичного погляду на лінгвальний статус оказіоналізмів, немає чіткого визначення, які саме слова до них належать та як можна відрізнити оказіоналізми від неологізмів* (з наук. літ.).

ЛІНГВІ́СТ, а, *ч.* Фахівець із лінгвістики; мовознавець. *— Дмитре Тимофійовичу, ти природжений лінгвіст. Чи не думаєш мови вивчати? — сміючись, запитав його тоді Тур* (М. Стельмах); *У минулому столітті відомий вчений-лінгвіст Латам дійшов висновку, що мова дравидів-аріїв (санскрит, яким було написано "Веди") дуже споріднена зі слов'янською* (Д. Білий); *У першому томі серії, випущеної до ювілею І. Дзюби, вміщено статті про поетів-неокласиків Миколу Зерова та Юрія Клена, літературознавців Павла Зайцева та Ігоря Качуровського, лінгвіста й літературознавця Юрія Шевельова* (з наук. літ.).

ЛІНГВІ́СТИКА, и, *ж.* Наука про мову; мовознавство. *Займатися історією Русі, історією руської, а щонайвище слов'янської літератури, етнографією, лінгвістикою та бібліографією — вільно і похвально* (І. Франко); *У сучасній лінгвістиці проблема інтерпретації значення мовного знака є однією з провідних* (В. Русанівський); *Хіба що її дивували місця роботи її колишніх однокурсників, тоді блискучих зірок лінгвістики, а тепер продавців яхт* (І. Карпа).

△ **(1) Аре́альна лінгві́стика** — галузь лінгвістики, що вивчає просторове розміщення мов, зони поширення мовних явищ. *Основоположником методу лінгвогеографії й усього напряму ареальної лінгвістики є німецький учений Георг Венкер, який у 1881 р. опублікував перший у світі діалектологічний атлас* (з наук. літ.); **(2) Вну́трішня лінгві́стика** — галузь лінгвістики, що вивчає власне мову, системні відношення її одиниць і т. ін.; протилежне з о в н і ш н я л і н г в і с т и к а. *Внутрішня лінгвістика вивчає мову як певну знакову систему (паралель із шахами: сама гра і правила гри)* (з наук. літ.); **(3) Зо́внішня лінгві́стика** — галузь лінгвістики, що вивчає вплив факторів (історичних, етнічних, соціальних, географічних і т. ін.) на розвиток, поширення та функціонування мови; екстралінгвістика; протилежне в н у т р і ш н я л і н г в і с т и к а. *Зовнішня лінгвістика розглядає не саму еволюцію мови, а зв'язки мови з етнологією та всі відношення між мовою й історією* (з наук. літ.); *Зовнішня лінгвістика може нагромаджувати подробицю за подробицею і не бути затиснутою в лещатах системи* (з навч. літ.); **(4) Математи́чна лінгві́стика** — галузь мовознавства, що вивчає мовні явища, застосовуючи математичну статистику, теорію множин, математичну логіку, теорію інформації. *У математичній лінгвістиці використовують ізоморфізм, тобто однозначні відношення між елементами послідовності, коли кожному елементові однієї послідовності відповідає елемент іншої* (з наук. літ.); **(5) Структу́рна лінгві́стика** — галузь мовознавства, що вивчає взаємозв'язки складових частин мови з використанням для дослідження мови математичних методів. *Мета структурної лінгвістики — створення точного й несуперечливого опису будови мови, розроблення об'єктивних прийомів дослідження мовного матеріалу* (з наук.-попул. літ.).

ЛІНГВІСТИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до лінгвістики. *Нива нашої* [літераторів] *діяльності — спільна з працівниками лінгвістичної науки* (Б. Антоненко-Давидович); *О. Ф. Лосєв, відомий фахівець із теорії знакових систем, зазначав, що навіть досить конкретизований лінгвістичний знак для його розуміння потребує величезних зусиль теоретичної думки* (з наук. літ.).

2. Пов'язаний з мовою; мовний. *Борисові було не до лінгвістичних тонкощів* (П. Загребельний); *Кілька тижнів Молдову лихоманило. СРСР вступив у добу лінгвістичних воєн* (О. Забужко); *Для збагачення лінгвістичних знань важливе вивчення, розвиток і документування малопоширених мов* (з наук. літ.); *Огріхи в мові дикторів, як правило, — наслідок їхньої недостатньої лінгвістичної компетентності* (із журн.).

△ **Лінгвісти́чна геогра́фія** *див.* **геогра́фія; Лінгвісти́чна змі́нна** *див.* **змі́нний; Лінгвісти́чна моде́ль** *див.* **моде́ль; Лінгвісти́чна техноло́гія** *див.* **техноло́гія; Лінгвісти́чний ко́рпус** *див.* **ко́рпус.**

ЛІНГВІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **лінгві́ст.** *Остапчик дожидає чарівну лінгвістку, проходить десять, п'ятнадцять хвилин; брати, чекаючи у різних місцях, хвилюються* (С. Процюк); *Відома українська лінгвістка досягла значних успіхів в італійському університеті Ла Сапієнца* (із журн.).

ЛІНГВО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **лінгвісти́чний,** напр.: л і н г в о к у л ь т у р о л о́ г і я, л і н г в о м е н т а́ л ь н і с т ь, л і н г в о м е т о́ д и к а, л і н г в о п о е́ т и к а, л і н г в о ф о л ь к л о р и́ с т и к а.

ЛІНГВОГЕОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **лінгвогеогра́фія.** *Лінгвогеографічні праці передбачають систематизацію значного за обсягом матеріалу* (з наук. літ.); *Лінгвогеографічний метод є ефективною формою інвентаризації й каталогізації мовних явищ* (із журн.).

ЛІНГВОГЕОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Те саме, що **Лінгвісти́чна геогра́фія** *(див.* **геогра́фія).** *Цінну інформацію, що розширює емпіричну базу української діалектної лексикології, лексикографії та лінгвогеографії, дає дослідження побутової лексики південнослобожанських говірок* (з наук. літ.).

ЛІНГВОДИДА́КТ, а, *ч.* Фахівець із лінгводидактики. *Питання забезпечення високого рівня володіння мовою були предметом уваги лінгвістів та лінгводидактів* (з наук. літ.);

Олександр Потебня — український лінгвіст, етнограф, лінгводидакт (із журн.).

ЛІНГВОДИДА́КТИКА, и, *ж.* Теорія навчального курсу мови на основі лінгвістичних досліджень. *Лінгводидактика досліджує закономірності засвоєння мови, визначає принципи і методи навчання, шляхи і засоби формування комунікативної компетенції* (з навч. літ.); *Фахівці з дошкільної лінгводидактики досліджували проблему виховання в дітей звукової культури мовлення* (із журн.).

ЛІНГВОДИДАКТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до лінгводидактики. *Етнолінгвістичний, лінгводидактичний і етнопедагогічний аспекти вивчення фольклорної фразеології завжди були, є і будуть на часі* (з наук. літ.); *Кафедра Міжнародного економіко-гуманітарного університету ім. С. Дем'янчука забезпечує викладання більш ніж 30 дисциплін лінгвістичного й лінгводидактичного циклів на всіх етапах навчання* (із журн.).

ЛІНГВОКРАЇНОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Комплексна дисципліна навчання певної мови як іноземної за допомогою ознайомлення студентів з культурою, традиціями та історією країни, де ця мова посідає панівне становище. *У лінгвокраїнознавстві та перекладознавстві термін "реалія" використовують для позначення слів, які називають поняття, об'єкт, явище, характерні для суспільно-історичного або повсякденного життя національної спільноти* (з наук. літ.); *Лінгвокраїнознавство поєднує в собі як навчання мови, так і певні знання про країну, мову якої вивчають* (з навч. літ.).

ЛІНГВОКРАЇНОЗНА́ВЧИЙ, а, е. Стос. до лінгвокраїнознавства. *Матеріали до лінгвокраїнознавчого словника потребують певних коментарів і доповнень* (з наук. літ.); *Для того щоб соціокультурна компетенція спиралася на лінгвокраїнознавчі знання, учні передусім мають здобути відповідні країнознавчі знання з історії, географії та культури країни, мову якої вивчають у школі* (з навч. літ.); *Лінгвокраїнознавчий матеріал є ефективним засобом створення й підтримки зацікавлення до вивчення іноземних мов* (із журн.).

ЛІНГВОКУЛЬТУРО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із лінгвокультурології. *Лінгвокультуролог М. Яшина стверджує, що зіставлення асоціацій до слова однієї мови та його еквівалента в іншій мові є репрезентативним і результативним методом виявлення та аналізу фонової лексики* (з наук. літ.); *Кафедру Люблінського університету ім. М. Склодовської-Кюрі очолює відомий етнолінгвіст і лінгвокультуролог професор Є. Бартмінський* (із журн.).

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до лінгвокультурології. *Інформація про походження українських назв місяців має лінгвокультурологічне навантаження* (з наук. літ.); *Саме образ перебуває в центрі лінгвокультурологічних та етнолінгвістичних досліджень* (з наук. літ.).

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Комплексна наукова дисципліна, що вивчає взаємозв'язок і взаємовплив культури та мови у функціонуванні їх як цілісної структури. *Лінгвокультурологію розглядають як теоретико-описове дослідження об'єктів функціональної системи культурних цінностей, відбитих у мові, та аналіз мов різних народів на підставі теорії лінгвістичної відносності* (з наук. літ.); *Лінгвокультурологія досліджує різні способи подання знань про світ носіїв тієї або іншої мови через вивчення мовних одиниць різних рівнів, мовної діяльності, мовної поведінки, дискурсу* (із журн.).

ЛІНГВОМЕТОДОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Галузь лінгвістики, спрямована на встановлення природи мови у співвідношенні зі свідомістю її носіїв, соціумом, культурою, комунікацією, процесами пізнання світу. *Предметом лінгвометодології є системи трактування мови та її продуктів разом із настановами, способами, принципами та процедурами їх дослідження, що склалися в межах певних мовознавчих течій* (з наук. літ.); *Головними завданнями лінгвометодології є розгляд еволюції методологічного простору лінгвістики, з'ясування співвідношення методології, парадигми, епістеми та вияв оцінок пізнавальної природи людської свідомості, її взаємодії зі світом дійсності* (з наук. літ.).

ЛІНГВОСЕМІО́ТИКА, и, *ж.* Комплексна галузь лінгвістики й семіотики, об'єктом дослідження якої є мовні знаки, що утворюють семіотичну систему. *Лінгвосеміотика досліджує суміжні знакові системи, які функціонують паралельно з мовою (жести та міміка), компенсують мову (виразна інтонація, друкарські шрифти), видозмінюють її функції та знаковий характер* (з наук. літ.).

ЛІНГВОСЕМІОТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до лінгвосеміотики. *Лінгвосеміотичний аналіз віршів англомовних поетів доцільно почати з розгляду фонетичних засобів* (з наук. літ.); *Мовний знак як лінгвосеміотична одиниця фіксує у своїй формі певний поняттєвий зміст і референт* (з навч. літ.).

ЛІНГВОСИСТЕ́МА, и, *ж.* Скорочення: лінгвальна система. *Лінгвосистема змінюється, реагуючи на всі ті зрушення, що відбуваються в суспільстві та мовній свідомості* (з наук. літ.).

ЛІНГВОСТИЛІ́СТИКА, и, *ж.* Розділ мовознавства, що вивчає стилі мови. *Завдання лінгвостилістики полягає у вивченні специфіки кожного зі стильових різновидів, їх розмежуванні, визначенні умов функціонування та взаємодії стилів* (з наук. літ.); *Мовна естетика сленгу теж потрапила до поля зору сучасної української лінгвостилістики* (із журн.).

ЛІНГВОСТИЛІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до лінгвостилістики. *Шевченківська мовна творчість відзначається складним, але чітко організованим переплетінням численних лінгвостилістичних засобів* (з наук. літ.); *Мовленнєва експресія — це складна лінгвостилістична категорія, що спирається на цілий комплекс психічних, соціальних та внутрішньомовних чинників* (з навч. літ.); *Розширення лінгвостилістичних можливостей багатьох запозичень відбувається вже безпосередньо на українському мовному ґрунті* (із журн.).

ЛІНГВОУКРАЇНІ́СТИКА, и, *ж.* Сукупність наук, які вивчають різні аспекти функціонування української мови. *Сучасна лінгвоукраїністика збагатилася низкою дисертаційних праць, присвячених, зокрема, фразеології української мови* (з наук. літ.).

ЛІНГВОФІЛО́СОФ, а, *ч.* Фахівець із лінгвофілософії. *Теорія мовленнєвих актів англійських лінгвофілософів Дж. Остіна та П. Ф. Стросона позначена зверненням лінгвістики до прагматики* (з наук. літ.).

ЛІНГВОФІЛОСО́ФІЯ, ї, *ж.* Розділ філософії, предметом якого є вивчення підстав і меж залежності пізнавального процесу від мови. *Лінгвофілософія розглядає дискурс як*

конкретизацію мови в різних модусах людського існування (з наук. літ.); *Дослідження концептів широко практикується в різних мовознавчих дисциплінах: лінгвокультурології, когнітивістиці, семантиці, лінгвофілософії* (з навч. літ.); *У сучасній філософії та лінгвофілософії з'явився напрям комунікативної філософії* (із журн.).

ЛІНГВОФІЛОСО́ФСЬКИЙ, а, е. Стос. до лінгвофілософії. *Лінгвофілософський підхід до семантики можливих світів з розумінням просторового образу світу аргументується в теорії одного з найбільш нетрадиційних французьких лінгвістів Г. Гійома* (з наук. літ.); *Розвиток лінгвофілософських ідей почався лише в 70–80-ті роки XX ст. як перехід від лінгвістичної філософії оксфордської й кембриджської шкіл до філософії мови* (з навч. літ.); *У лінгвофілософських концепціях О. Потебні, Д. Овсянико-Куликовського та їхніх учнів і послідовників мову виокремлено як особливий об'єкт науки, що розвивається за своїми законами* (із журн.).

ЛІНГВОЦИ́Д, у, *ч.* Цілеспрямоване обмеження прав і функцій мови автохтонного народу та подальша її ліквідація. *Був геноцид, був лінгвоцид. А це вже, по суті, етноцид — відняти у поліщуків Полісся і розсіяти їх по світу* (Л. Костенко); *Лінгвоцид є передумовою масової денаціоналізації та манкуртизації, що призводить до втрати народом історичної пам'яті, етнічного імунітету, національної самототожності* (з наук. літ.); *Лінгвоцид спрямовується в першу чергу проти писемної форми мовлення* (з публіц. літ.); *Чим більше таких людей (журналістів, письменників, які пишуть рідною мовою) у мовній спільноті, тим більша стійкість мови, її непідвладність лінгвоцидові* (із журн.).

ЛІНГВОЦИ́ДНИЙ, а, е. Стос. до лінгвоциду. *Через лінгвоцидну і культуроцидну політику колоніальних властей українській культурі цілеспрямовано прищеплювався комплекс меншовартості* (з наук. літ.).

ЛІНЕАМЕ́НТ *див.* **лінеаме́нти.**

ЛІНЕАМЕ́НТИ, ів, *мн. (одн.* **лінеаме́нт,** а, *ч.), геол.* Лінійні та дугоподібні структурні елементи планетарного значення, пов'язані з глибинними розломами земної кори. *У передгір'ї скиди, у яких поверхневим проявом є лінеаменти, що видно на космічних знімках, відіграли значну роль у міграції та акумуляції покладів природного газу* (з наук. літ.); *Лінеаменти розглядають як відображення глибинних розломів у земній корі* (з навч. літ.).

ЛІНЕАРИЗА́ЦІЯ, ї, *ж., мат.* Один із методів наближеного подання нелінійних систем, при якому дослідження нелінійної системи замінюється аналізом лінійної системи. *Застосовуючи лінеаризацію, можна з'ясувати багато якісних і особливо кількісних властивостей нелінійної системи* (з наук. літ.); *Методи лінеаризації мають обмежений характер, тобто еквівалентність початкової нелінійної системи і її лінійного наближення зберігається лише при певному режимі роботи системи* (з наук. літ.).

ЛІНЕАРИЗО́ВАНИЙ, а, е, *мат.* Дієпр. пас. до **лінеаризува́ти.** *На основі визначення стійкості О. М. Ляпунова можна знайти умови стійкості лінійних і лінеаризованих систем автоматичного керування* (з навч. літ.).

ЛІНЕАРИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, мат.* Застосовувати лінеаризацію. *Умовні рівняння лінеаризують* (з наук. літ.); *Будь-яку функцію можна лінеаризувати, якщо вона неперервна біля певної точки* (з наук.-попул. літ.).

ЛІНЕА́РНИЙ, а, е, *книжн.* Який утворює певну лінійну послідовність. *Лінеарні концепції розвитку ґрунтувалися на уявленні, що людство послідовно розвивається від старого до нового, від нижчого до вищого рівня розвитку суспільства* (з наук. літ.).

ЛІНЕА́РНІСТЬ, ності, *ж.* 1. *книжн.* Властивість за знач. **лінеа́рний.** *Культурі так само, як і історії, властиві телеологія та лінеарність* (з наук. літ.).

2. *муз.* Послідовність звуків різної висоти, які утворюють мелодичну лінію. *Лінеарність полягає в пріоритеті мелодичних зв'язків між звуками в кожному з голосів* (із журн.).

ЛІНЕМЕ́Т, а, *ч.* Пневматичний пристрій, за допомогою якого подають буксирний, швартовий канат. *Додатково лінемет можна використовувати для стріляння освітлювальними капсулами* (з газ.).

ЛІНЕТО́Л, у, *ч., фарм.* Отримуваний із лляної олії препарат для зниження рівня холестерину. *Лінетол містить суміші етилових ефірів ненасичених жирних кислот* (з наук.-техн. літ.).

ЛІ́НЗА, и, *ж.* 1. *фіз.* Оптичне скло, обмежене двома сферичними поверхнями або однією сферичною і однією плоскою, здатне збирати або розсіювати промені, що проходять крізь нього. *Обіч стежки на лавках, поскладавши поруч милиці, сидять пенсіонери в окулярах з товстими лінзами* (С. Андрухович); * У порівн. *Аби душа була, мов лінза, без щербинки* (П. Мовчан); *З його випуклих, як лінзи, очей падали у фужер сльози завбільшки з горошину* (О. Чорногуз).

2. *геол.* Форма залягання гірських порід, яка має вигляд овального чи округлого мінерального тіла невеликих розмірів. *У нижньому горизонті переважають різнозернисті кварцові піски та гравій, які у верхній частині заміщені середньо- і дрібнозернистими пісками з лінзами вуглистих глин* (з наук. літ.).

(1) Конта́ктні лі́нзи — спеціальні невеликі лінзи, які накладають безпосередньо на очі для корекції зору. *Всі, хто цього потребує, буде* [будуть] *носити дуже якісні контактні лінзи, це дасть змогу міняти колір очей* (В. Кожелянко); *Боря .. був худий і підстрижений, носив контактні лінзи й навіть, здається, робив манікюр* (С. Жадан); *Контактні лінзи дозволяють займатися будь-яким видом спорту, не обмежують поля зору, не мають ефекту запотівання* (з мови реклами).

ЛІ́НЗОВИЙ, а, е. Прикм. до **лі́нза** 1. *Лінзовий комплект для світлофора містить корпус з установленим у ньому джерелом світла, зовнішньою та внутрішньою лінзами* (із журн.); // У якому використовують лінзи. *Лінзовий телескоп — це астрономічний оптичний інструмент, у якому зображення небесних світил формується лінзовим об'єктивом* (з навч. літ.); *Оптична лабораторія яскраво освітлена. В сяйві електрики вона казкова. Скрізь прилади. Дзеркальні, лінзові, призматичні* (Д. Бузько).

ЛІНЗОПОДІ́БНИЙ, а, е. Формою подібний до лінзи (у 1 знач.). *Хмари можуть бути дуже різноманітні — лінзоподібні, вим'яподібні, ступінчасті, трубоподібні, стовпоподібні* (з наук.-попул. літ.); *Галактика має лінзоподібну (точніше — спіральну) форму* (з навч. літ.).

ЛІ́НЗОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **лі́нза** 1. *Він знайшов якесь скельце, і виявилось, що воно має властивості лінзочки, якою можна зібрати промені пучком і навести їх на край холоші, і матерія починає тліти...* (О. Гончар).

ЛІНИ́ВЕНЬКИЙ, а, е, *розм.* Трохи лінивий; ледаченький. *Мотря таки лінивенька, а що коли схоче, то за трьох зробе* [зробить] (Панас Мирний).

ЛІНИ́ВЕЦЬ, вця, *ч.* 1. *розм.* Лінива людина; ледар. *Він кращий був, як бородатий син Його Вацлав, лінивець і розкішник* (І. Франко); *— Знову від когось двійкою пахне! Ану, признавайтесь, хто не виконав домашніх завдань? Зараз же такого лінивця в воду!* (В. Малик).

2. Південноамериканський вид неповнозубих ссавців родини трипалих, який живе на деревах і погано пристосований до пересування по землі. *У минулому ареал лінивців охоплював, крім Центральної та Південної Америки, ще й північноамериканські терени* (з наук. літ.); *Зеленуватий колір шерсті лінивців пояснюється тим, що на їхній шкірі симбіотично живуть водорості* (з наук.-попул. літ.).

3. *техн.* Деталь гусеничних машин. *Танк зупинився .. і важко осів на дорогу. Гусениця, наче ганчірка з ноги, безсило опустилася з заднього лінивця і впала, прикриваючи собою стежечку* (М. Стельмах); *У танка лінивець і зірочка маленькі й високо підняті* (із журн.).

ЛІНИ́ВИЙ, а, е. 1. Схильний до лінощів, який не любить працювати, ухиляється від роботи; ледачий (у 1 знач.). *Лежача борона скоро заіржавіє, лінивий чоловік скоро постаріє* (прислів'я); [В о з д в и ж е н с ь к и й:] *Лінива твоя дочка, не хазяйка, нічого не глядить, тільки учепиться чоловікові за шию та так і висить* (І. Карпенко-Карий); // *у знач. ім.* **лінивий,** вого, *ч.* Той, хто лінується, не любить працювати, ухиляється від роботи. *Лінивому щотижня празник* (прислів'я); *Лінивий двічі ходить, скупий двічі платить* (Номис); // Який виражає, означає лінь. *З лінивими рухами одаліски вона потяглася, розпростувала гнучке молоде тіло, звелася й апатично обвела круг себе очима* (М. Коцюбинський); // Сповнений бездіяльності, лінощів. *Лунає над світом Франкове слово, не дає нам запасти в лініву дрімоту...* (Р. Іваничук); *Не менш цікаво було і виглядати з-за тину, спостерігаючи за лінивим життям вулички* (А. Дімаров).

2. Який нешвидко, поволі робить щось, які-небудь рухи. *Іноді він прокинеться, помружить очі на вогонь .. і знову дрімає, як лінивий Рябко на прив'язі* (Григорій Тютюнник); *Навколо лежало лагідне, лаковане море, судно сунулося по його лискучій поверхні тяжко й повільно, мов лінивий тюлень* (П. Загребельний); // У якому виявляється млявість, повільність. *Лінивою, тихою ходою чвалають круторогі бедраті воли* (М. Коцюбинський); *Макс недбало підводиться, засуває руки в кишені й розвезеною, лінивою ходою йде собі геть* (В. Винниченко); *На якусь мить затримав* [Жора] *лінивий погляд на мені і пішов геть: служба* (В. Шкляр).

3. Приготований порівняно простим способом (про страву). *Ліниві голубці — це тільки назва дуже смачної страви, яка нагадує правдиві голубці* (М. Матіос); *Ліниві вареники мають циліндричну, ромбоподібну або квадратну форму, не деформуються і не злипаються* (з навч. літ.); *Уживайте більше кисломолочних продуктів, виробів з кисломолочного сиру (сирні запіканки, ліниві вареники)* (з газ.).

◊ **(1) Ліни́вий на сло́во (на слова́)** — який не любить багато говорити, виступати і т. ін. *Денис ніколи не входив у суперечки, бо був лінивий на слово і знав, що ніколи Сергія не переспорить* (Григорій Тютюнник); *— А може, й правда, — озвався лінивий на слова здоровань Данило. — Мені батько теж казали, що земля любить усе чисте — і зерно, і слово, і совість* (В. Симоненко).

ЛІНИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Стан за знач. **ліни́вий** 1, 2. *Щука не рушається .. Сонна лінивість ще держить у обіймах її тіло* (І. Франко); *Петро .. був строгіший, чим старий Касян. Кожний непослух або недбалість, лінивість карав власною рукою* (А. Чайковський); *Забувала* [Євпраксія] *навіть про те, що визріває в ній нове життя, поселилася в ній нехіть до всього, лінивість, знудьгованість* (П. Загребельний).

ЛІНИ́ВО. Присл. до **ліни́вий** 2. *Там ся ліниво працює, де пожитку не чує* (Номис); *Улітку наша річка обміліла, Пливе собі ліниво* (М. Рильський); *Коло буди лежав Вовчик, висолопивши язик. Він ліниво гавкнув, не підіймаючись* (Б. Харчук); *Чорний ворон, який сидів на суку старезного дуба і майже зливався з його обвугленим стовбуром, ліниво, але й трохи здивовано назирав за людьми* (В. Шкляр); *Всі ліниво лежать довкола вогню* (Любко Дереш).

ЛІНИ́ВСТВО, а, *с.* Те саме, що **ліни́вість.** *Допікали його за недбалість, за лінивство* (Сл. Б. Грінченка); *Видно, прогнала жінка його за лінивство, за грубіянство, хоч він нікому й не признається* (Ганна Барвінок); *В своєму безталанні Зося винувала* [винуватила] *одного Якима, гризла йому голову, настиралась, докоряла за його недбайність* [недбалість], *за лінивство* (І. Нечуй-Левицький); *Пес .. ішов далі, силкуючись удавати, що він також не зважає на ніяку дичину, — щоб не застидати мого недбальства й лінивства* (М. Грушевський); *Радість ченців потьмяніла, бо через бездоріжжя ніхто з поважних осіб їх не провідував, і настала тиша, в яку закралось лінивство* (Г. Пагутяк).

ЛІНИ́ТИСЯ *див.* **лінува́тися.**

ЛІ́НІДЖ, у, *ч., антр.* Група родичів, які походять від одного предка. *Лінідж звичайно складав родове ядро громади й відігравав основну роль в організації повсякденного життя близьких родичів на поселенні* (з наук. літ.); *У межах роду землю розподіляли між групами споріднених сімей, які відповідали лініджам* (з навч. літ.).

ЛІНІ́ЄЧКА[1], и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **ліні́йка**[1]. *Сергєєв говорив мирно різні слова з іронічним смішком, говорив безкінечно і стукав лінієчкою то по одному, то по другому плечі* (І. Багряний).

ЛІНІ́ЄЧКА[2], и, *ж.* Зменш. до **лі́нія** 1, 4, 5. *Звідкись збоку виникла тонесенька .. лінія залізниці. Вона раптом розгалузилася на багато інших лінієчок, серед яких яскраво горіли вогники: очевидно, то була станція* (В. Владко).

ЛІ́НІЙКА, и, *ж.* Зменш. до **лі́нія** 1, 2. *Люди* [коли дивитися з літака] *ляльками робляться, стрункими вузенькими лінійками простягаються вулиці* (Остап Вишня).

ЛІНІ́ЙКА[1], и, *ж.* 1. Пряма риска на папері, дошці і т. ін., яка допомагає писати рівними рядками. *На папері, Де — ніби рельси* [рейки] *у незнану даль — По п'ять рядів ідуть лінійки нотні, Німі і чорні знаки виступають* (М. Рильський); *Рука шпарко бігла по лінійках сторінок, слова вишиковувалися стрункими шеренгами* (Ю. Смолич); *На другий день.., прийшовши у клас, Кум Цибуля побачив на своїй парті аркуш із зошита в лінійку, складений удвоє* (В. Нестайко); *Тітка Оля весь цей час переховувала його записи — три грубих загальних зошити, два в клітинку, один — у лінійку* (А. Кокотюха).

2. Планка для креслення прямих ліній. *Низькопоклонство* [на службі], .. *слугування перед старшими, — то перо підчинити* [підгострити], *то поспішитися лінійку подати* (Панас Мирний); *Ця, сотні раз бачена, карта для мене як для барана нові ворота. Лише скаче у руках проста шкільна дерев'яна лінійка* (М. Матіос); *Ярик, дурний, хоче швидше вирости. Щодня вимірює себе лінійкою, уявляєш?!* (І. Роздобудько); // Обчислювальний, вимірювальний інструмент різної форми. *Тані здавалось, що хомутик на вимірювальній лінійці, яка відраховувала міліметри, сьогодні повзе вниз нестерпно повільно* (О. Донченко); // *тільки мн., перен., заст.* Удари планкою по руці як засіб покарання у старій школі. [Недоросток:] *Коли б оце тобі вліпив в долоню з десяток лінійок, як, бувало, наш дяк сипле, тоді б у голові в тебе швидше колеса повертались...* (С. Васильченко).

3. Стрій в одну шеренгу. *Майстри квапливо розбіглися вздовж першої шеренги і стали кожен біля своєї групи. Перед лінійкою залишилися тільки замполіт, воєнрук Вітковський і директор* (Григір Тютюнник); // Збір військових, учнів і т. ін. з шикуванням їх у шеренги. *Курсанти наші вишикувались по тривозі, стоять на лінійці й не второпають, що таке: вогні, парашути, вибухи* (О. Гончар); *Пролунав дзвінок на лінійку* (В. Малик).

(1) Під лінійку — за допомогою лінійки, рівно. *Траса, вражаючи прямизною, летить далі й далі через болота, прокладена ніби під лінійку* (О. Гончар); *Опустив очі долу і тільки тепер помітив на правій нозі дівчини шрам — довгий, сантиметрів десять завдовжки, рівний і тонкий, наче проведений під лінійку* (Люко Дашвар).

△ **(2) Логарифмічна лінійка** — інструмент для нескладних обчислень, за допомогою якого операції з числами (множення, ділення, піднесення до степеня, витягання кореня і т. ін.) замінюються операціями над логарифмами цих чисел. — *Вам доведеться не спати вночі, блискавично працювати з логарифмічною лінійкою* (Н. Рибак); *Логарифмічною лінійкою мусив користуватися кожен школяр як обчислювальним приладом* (із журн.); **(3) Масштабна лінійка** — лінійка, на краях якої нанесені поділки різних одиниць довжини (мм, см і т. ін.). *Масштабну лінійку виготовляють з тонкої сталевої штабки. Застосовують для вимірювання зовнішніх і внутрішніх лінійних розмірів та відстаней* (з навч. літ.).

ЛІНІЙКА[2], и, *ж.* 1. Старовинний кінний екіпаж на багато місць, у якому сидять боком до напряму руху. *Привезли Вересая ввечері додому на панській лінійці* (Ф. Бурлака).

2. Легкий візок, запряжений кіньми. *Пригадував* [Андрій] *сержантове обличчя й сірі коні в яблуках, холодний ранок і свої думи біля запряженої лінійки...* (І. Багряний); — *Тобі який транспорт треба? Лінійку запрягти?* (Григорій Тютюнник); *З кабінету пішов до стайні, запріг у лінійку булану Стрілку .. й помчав у поле* (В. Земляк).

ЛІНІЙНИЙ, а, е. 1. Стос. до лінії (у 1 знач.). *Лінійний масштаб зображують прямою лінією, розділеною на рівні частини (зазвичай довжиною 1 см)* (з навч. літ.); *Найбільш відомий геометричний орнамент утворюється з простих лінійних мотивів* (із журн.).

2. *мат.* Який має протяжність, вимір у горизонтальній площині. *Знаючи відстані до планет і вимірюючи їхні кутові діаметри, неважко визначити лінійні розміри планет* (з навч. літ.); *Величина лінійного кута не залежить від положення його вершини на ребрі* (з навч. літ.); // Траєкторія якого наближається до прямолінійної. *У лінійних прискорювачах випромінювання, пов'язане з прискоренням частинок, незначне, оскільки при прямолінійному русі прискорення частинок невелике* (з наук. літ.).

3. *мат.* Графічним відображенням якого є пряма лінія (про функції, рівняння і т. ін.). *За допомогою заміни змінних указані обмеження можна подати у формі лінійних нерівностей* (з наук. літ.).

4. Те саме, що **видовжений** 2. *Листки тризубця морського прикореневі лінійні* (з наук. літ.).

5. *військ., заст.* Який складає основу армії; регулярний (у 2 знач.). *Ще й досі він має вид на проживання лише на рік. Не як художник, а як солдат колишній, рядовий лінійного батальйону номер один* (Василь Шевчук); *В Оренбурзькому краї дислокувалися так звані лінійні батальйони, призначені для облаштування прикордонних оборонних ліній* (з наук. літ.).

6. У якому розміщується що-небудь у певній послідовності, в один ряд. *Лінійна форма календарного плану (лінійний календарний графік) була запропонована наприкінці XIX ст.* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **лінійний**, ного, *ч.* Солдат або інша особа, що стоїть у ряду для позначення місця розташування і проходження військ або колон демонстрантів. *Після зайняття військовими частинами місць для шикування лінійні стають у стрій своїх підрозділів* (з навч. літ.).

7. Який функціонує, працює на транспортній лінії. — *Поїдете додому лінійним чи почекаєте нашого автобуса? — запитав сержант* (В. Собко); // Який обслуговує транспортні лінії. *На морському транспорті існують лінійні регулярні перевезення (здійснюються на певних напрямах за твердим розкладом)* (з навч. літ.); // Стос. до обладнання різного виду зв'язку та комунікацій. *Лінійну арматуру можна замовити в будь-якому пункті України* (з мови реклами).

8. Пов'язаний кровною спорідненістю від предків до нащадків. *Чистопородне розведення може бути лінійним і родинним та міжлінійним і міжродинним* (з наук. літ.).

△ **Лінійна тактика** *див.* **тактика; Лінійна функція** *див.* **функція; Лінійна швидкість** *див.* **швидкість; Лінійне рівняння** *див.* **рівняння; Лінійний корабель** *див.* **корабель; Лінійні міри** *див.* **міра.**

ЛІНІЙНИК, а, *ч., розм., рідко.* Працівник лінії зв'язку. — *Одного разу — тривога! Лінійники повідомляють, що, мабуть, обрив* (О. Гончар); *Електроустановки напругою понад 1000 вольтів обслуговують електромонтери-лінійники з монтажу повітряних ліній високої напруги і контактної мережі* (з мови документів).

ЛІНІЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **лінійний.** *Структура книги (глави, розділи, посторінкова нумерація) фіксує її головну особливість — лінійність* (з наук.-попул. літ.); *Розвитку суспільства властива не лінійність, а певна стрибкоподібність* (із журн.); *Була в мене ідея написати історію Урожа, зізнаюсь, але мене відштовхує лінійність часу* (Г. Пагутяк); *Провидіння .. вказало йому: життя втратило лінійність (а разом з лінійністю сенс) і перетворилось на дурне коло ситуативних повторень* (В. Єшкілєв); *Нелінійні рівняння математичної фізики — це рівняння, в яких відсутня лінійність* (з навч. літ.).

ЛІНІЙНО. Присл. до **лінійний.** *Як органічні, так і неорганічні волокна складаються з лінійно орієнтованих макро-*

молекул (з наук. літ.); *Максимальна кінетична енергія фотоелектронів зростає лінійно зі збільшенням частоти світла* (з навч. літ.); *У мультимедійних книгах використовуються лінійно організовані текст, звук та відеозображення, зафіксовані на одному носії* (з навч. літ.); *Наш персонаж перестає мислити лінійно* (Любко Дереш).

ЛІНІЙО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **лініюва́ти.** *Приблизно о третій годині дня присяжні надіслали судді записку на аркуші жовтого лінійованого паперу* (із журн.).

ЛІНІ́ЙЧАСТИЙ, а, е. Який складається з ліній (у 1, 2 знач.), укритий лініями. *Спектр в атома — дискретний (лінійчастий), у молекул — смугастий* (з наук. літ.); *Щитник лінійчастий отримав другу частину своєї назви від характерного забарвлення — це блощиця з яскравими чорно-червоними поздовжніми смужками* (з наук.-попул. літ.).

ЛІНІ́ЙЧАТИЙ, а, е. Те саме, що **лінійчастий.** *У теорії і практиці можна зустріти численні види діаграм, які рекомендують застосовувати в процесі аналізу: лінійчаті, фігурні, стовпцеві тощо* (з наук. літ.); *Лінійчаті спектри характерні для газів, що складаються з окремих атомів або іонів* (з навч. літ.).

ЛІНІМЕ́НТ, а, *ч., фарм.* Лікувальна мазь, що топиться при температурі тіла. *Утирання в шкіру лініментів сприяє глибшому проникненню лікарських речовин і надходженню їх у кров* (з навч. літ.); *Скипидар використовують у лініментах та інших мазях, додають у ванни* (з газ.).

ЛІНІЮВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для лініювання. *У лініювальному цеху агрегати встановлюють із забезпеченням найнижчого рівня шуму* (з навч. літ.); *Лініюють папір у рулонах або аркушах за допомогою лініювальних машин способом друкування* (із журн.).

ЛІНІЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лініюва́ти.** *Лініювання не повинно бути занадто контрастним, щоб не псувати зір дитини* (з навч. літ.); *До макулатури зараховують відходи перероблення білого непігментованого паперу зі стовідсоткової біленої целюлози без друку й лініювання* (із журн.).

ЛІНІЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок., що.* Проводити на чому-небудь паралельні лінії для того, щоб, орієнтуючись на них, писати рівно. *Учительки з надісланого земством паперу самі шили й лініювали зошити* (із журн.).

ЛІ́НІЯ, ї, *ж.* 1. Риска, вузька смужка на якій-небудь поверхні. [Л і к а р:] *Усякій панночці слід малювати хоч трошки.* [С а н я:] *А що ж, коли хто, як я, не може й лінії вивести?* (Леся Українка); *І тут Олелько вмочив усі п'ять пальців у червону фарбу й вивів на дощинці п'ять хвилястих ліній* (Ю. Винничук); *Безконечник — спіральна лінія на писанці* (із журн.); *З боків на тілі окуня від голови до хвоста проходить вузька темна бічна лінія* (з навч. літ.); // *мат.* Межа поверхні, яка має тільки один вимір — довжину. *Давні геометри починали виводити поняття трьох вимірів з поверхні як межі тіла, лінії як межі поверхні, точки як межі лінії* (з наук. літ.); // Уявна риска, найчастіше пряма, яка з'єднує дві точки або визначає напрям, межу чого-небудь. *Силові лінії, що виходять від точкової гравітаційної маси, здійснюють вплив на іншу гравітаційну масу* (із журн.).

2. Смуга, справжня або уявна, яка визначає межу, кордон чого-небудь. *Предмети, досить віддалені від місця, де перебуває спостерігач, сховані від нього за лінію горизонту* (з наук.-попул. літ.); *Американські географи фіксують зниження снігової лінії в Скелястих горах Північної Америки* (з газ.); *Лінії футбольного поля;* // *перев. мн.* Обриси, контури чого-небудь. *Верхи гір вирізуються на небі надзвичайно виразно гарними смугами. Лінії сміливо й граціозно гнуться то вгору, то вниз* (І. Нечуй-Левицький); [Р і ч а р д:] *Але сей смуток до лиця матусі. У неї гарні старощі... Сей погляд, сі прості лінії, одежа навіть* (Леся Українка); *Вона тепер розхвилювалась, і щоки її почервоніли, а тонка лінія окреслювала обличчя незвичайно м'яко і красиво* (М. Івченко); *М'ягкими* [м'якими] *сумирними лініями манячать Дніпрові гори* (В. Винниченко); *Камера мала прямі строгі лінії: стіни, підлога, стеля* (А. Дімаров).

3. *заст.* Кордон якої-небудь держави, а також ряд укріплень на ньому. — *Із города із Глухова Полки виступали З заступами на лінію* (Т. Шевченко); *Взятий до війська від ріллі, вислужив* [Спориш] *при лінії одним тягом дванадцять літ* (І. Франко).

4. Ряд кого-, чого-небудь у формі безперервного ланцюжка. *Татари злазили вгору.., витягшись у лінію, як колонка мандруючих мурах* (М. Коцюбинський); *Загін витягнувся в одну лінію, доки проїхали обшир, де були розкидані гостроконечники* (В. Чемерис); *Шведи захопили першу лінію возів, але розірвати повністю табір і дістатися його середини не змогли* (із журн.); // Назва деяких вулиць, їх сторін і т. ін. *Потім подався* [Арсен] *на Петровські лінії, до свого тимчасового пристановища* (Л. Дмитерко); *На два дні буде закрито рух трамваїв на ділянці від площі Тараса Шевченка до 14-ї лінії в Пущі-Водиці* (з газ.).

5. Шлях, полотно залізниці, трамвая, метро і т. ін. *Де перепліт трамвайних ліній й огні зажурені такі, на синім тлі сплелися тіні* (В. Сосюра); *Григір згорнув записи, заховав. Вийшов до трамвайної лінії, доїхав до Червоної площі* (О. Бердник); *Люди, які стояли біля кас, говорили про лінію метро в кінці мосту, ніхто не знав, чому вона звивається, а не йде прямо вздовж дороги* (Ю. Мушкетик); // Шлях транспортного зв'язку між двома пунктами; маршрут. *Океанський торговий флот Китаю обслуговує майже 100 судноплавних ліній* (з навч. літ.); *21 січня 1990 р. на лінії Київ — Житомир — Рівне — Тернопіль — Львів — Івано-Франківськ за руки взялися, за офіційними даними, 450 тис., а за даними Руху — майже мільйон осіб* (з навч. літ.); *Профспілки блокували міжнародні автобусні лінії і закликали водіїв вантажівок не виїжджати на траси* (із журн.); // Система телефонного, телеграфного і т. ін. зв'язку між двома пунктами; обладнання для цього зв'язку, для електропередачі. *Висаджуючи в повітря мости і станції, залізничні колії і телеграфні лінії, він* [взвод] *одкочувався од лапищ війни, чорніючи від кіптяви вибухів і болю утрат* (М. Стельмах); *Після нічної зміни попід високовольтною лінією я поверталася додому* (М. Руденко); *Телеграфіст з начальником штабу вибігли з вагона. — Миколо Олександровичу, лінія Новоград-Волинський — Житомир порвана* (О. Довженко); *Призначення запобіжників — відразу вимкнути лінію, якщо сила струму раптом перевищить норму* (з навч. літ.); // Механізоване обладнання для транспортування чого-небудь у певному напрямку. *Стали до ладу понад 1400 автоматичних, напівавтоматичних і потоково-конвеєрних ліній* (з наук.-попул. літ.); *Необхідно активізувати виробництво автоматизованих комплексів і ліній, гнучких виробничих систем металооброблення* (з мови документів).

6. Послідовний ряд осіб, об'єднаних кровною спорідненістю від предків до нащадків. *Із Ляхівського дворища Антін Ляхович сидить у Наумцівськім, Андрій Ляхович — у Міцівськім і ще один Андрій Ляхович — у Хведосівськім дворищі; очевидно, се не були рідні брати, могли бути .. в дальшій (батьківській) лінії посвоячені* (І. Франко); *Поодинокі документи придбав у зовсім сторонніх людей Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, наприклад, Псалтир видання Києво-Печерської лаври 1775 р. — своєрідну родинну реліквію Савицьких (материнська лінія Тичини)* (з наук. літ.); // *спец.* Споріднена група тварин, птахів і т. ін., виведена від певної породи методом селекції. *Метод розведення тварин по лініях забезпечує прогрес окремих стад і породи в цілому* (з наук. літ.).

7. *перен.* Напрям або система поглядів, дій. [Л і к а р:] *Людина собі встановилась, вибрала собі свою лінію, має обов'язки, сім'ю* (Леся Українка); *Під час Другої світової війни польський еміграційний уряд і його представники на місцях твердо дотримувалися лінії на збереження всіх довоєнних територій* (із журн.).

8. *перен.* Галузь, ділянка якої-небудь діяльності. — *А-а... Не знаю* [Пікассо]. *Це по лінії Спілки художників* (А. Крижанівський); *Тренерський склад багатьох команд другої, а почасти і першої ліг становили громадяни закавказьких республік, переведені сюди по профспілковій лінії* (С. Жадан).

(1) Пе́рша лі́нія — передня частина, край чого-небудь. *У футбольній команді я був форвардом. Ми стояли на першій лінії* (Ю. Яновський); *Він крався з бійцями через міноване поле до першої лінії ворожих траншей...* (О. Гончар); *Двійко єгиптян, що жили тут на дачах у першій лінії біля моря, .. уже телефонували кудись із мобільників* (Любко Дереш); **Стоя́ти на передові́й лі́нії** *див.* **стоя́ти; (2) Черво́на лі́нія** — умовна лінія, яка визначає межі і напрям чого-небудь. [Г о л о с Ш т о л ь ц а:] *Учбові машини вивести з ангара на червону лінію й приготуватись до польоту* (І. Микитенко); *Розташування будинків у глибині ділянки, тобто з великим відступом від червоної лінії, у новому будівництві трапляється порівняно рідко* (з наук.-попул. літ.).

○ **(3) По лі́нії,** *у знач. прийм. з род. в., чиїй* — з чийого-небудь боку (про родичів). *Коли славетний рід переводиться через відсутність чоловіків, комусь із рідних по материнській лінії передають і титул, і всі права та прізвище* (Василь Шевчук); *Його ще змалку тягло в пустельники, — недарма ж у їхньому роду, особливо по материній лінії, з діда-прадіда кидали ближніх, достатки й славу і йшли на Афон, у Сибір, на Колиму* (Е. Андієвська); *Протягом останніх двох років сер Генрі під різними приводами запрошував до себе погостювати всіх своїх кровних родичів по батьковій лінії* (О. Авраменко).

△ **(4) Агоні́чна лі́нія,** *геогр.* — лінія на поверхні Землі, на якій магнітне схилення (тобто відхилення магнітного меридіана від географічного) дорівнює нулю. *Агонічні лінії поділяють Землю на дві області: східного (Тихий океан, майже вся Євразія, Північна й Південна Америка) і західного (Атлантичний океан, Африка, частина Європи) відхилення магнітної стрілки від меридіана* (з навч. літ.); **Відкрива́ти / відкри́ти креди́т (креди́тну лі́нію)** *див.* **відкрива́ти; (5) Демаркаці́йна лі́нія:** а) *(геогр.)* умовний, тимчасовий кордон між воюючими державами на час перемир'я або перед підписанням угоди про мир між ними. *Великого шелесту наробили вони* [повсталі селяни] *і зникли в чернігівських лісах за демаркаційною лінією з Росією* (Б. Антоненко-Давидович); б) *(геогр.)* лінія, що розділяє на зони окупації територію переможеної країни. *22 вересня 1939 р. встановлено попередню демаркаційну лінію між військами агресорів, а 28 вересня в Москві Ріббентроп за дорученням Гітлера підписав разом з Молотовим договір про дружбу й кордон і таємні протоколи про поділ сфер впливу та співпрацю між двома державами* (з наук. літ.); *Сьогодні вночі пересувається демаркаційна лінія. Ще цієї ночі большевики* [більшовики] *мають зайняти Мурав* (О. Лисяк); в) *(мед.)* смуга запалення, що утворюється в живій тканині на межі з ділянкою омертвіння. *Лікування сухої гангрени полягає в хірургічному видаленні мертвої тканини, орієнтиром при цьому служить демаркаційна лінія* (з наук. літ.); **(6) Ко́нтурна лі́нія,** *поліг.* — переривчаста лінія із крапок. *Він точно вловлював контурні лінії і тушував тіні так м'яко й рівно, ніби працював не олівцем, а тушшю і пензлем* (З. Тулуб); **(7) Креди́тна лі́нія,** *фін.* — короткотермінове кредитування, яке здійснює банк до певної максимальної величини кредиту. *Маємо обмаль банківських кредитних ліній, якими "західні гроші" можуть потрапити в Україну* (з газ.); **(8) Ла́мана лі́нія,** *мат.* — геометрична фігура, що складається з відтинків прямої лінії, послідовно з'єднаних своїми кінцями. *Чорними ламаними лініями на карті зображено залізницю* (О. Шугай); *Зрештою, це навіть не була картина, така, які я звик досі малювати. У мазках можна було вгадати хмари, у ламаній лінії — блискавку, у кількох штрихах — жіноче обличчя* (В. Лис); **(9) Лі́нія горизо́нту,** *спец.* — уявна межа, яка відділяє небо від землі. *Тінь рухалась по лінії горизонту, наче обстежувала входи в місто* (І. Росоховатський); *Невеличкий лісок, що витикався одним краєм з яруги, несподівано якось виріс, розкинувся по всій лінії горизонту, підступив до самого шляху* (Ю. Бедзик); *Знято з Пішохідного мосту на Труханів острів. Вражає лінія горизонту — жодної Оболоні немає ще й у проекті* (із журн.); **(10) Лі́нія оборо́ни <Оборо́нна лі́нія>,** *військ.* — система певних захисних укріплень, вогневих точок і т. ін. *Ворожі кулі.., перелітаючи, рвалися геть далі, позаду оборонної лінії* (Іван Ле); *Коли гітлерівці перенесли вогонь вглиб лінії оборони, він кинув недокурену цигарку і сказав Василеві: — Зараз підуть в атаку...* (І. Цюпа); **(11) Передова́ лі́нія:** а) *(військ.)* ділянка оборонних позицій, найближча до ворожого фронту. *Опинившись одного разу на передовій лінії, Василько розшукав Кузьму* (П. Панч); *Ансамбль виступав просто на передових лініях, він давав концерти на вогневих позиціях артилерійських полків* (П. Загребельний); *Своїх солдатів поведу я сам. І ось для війська бойовий наказ: Хай займе лінію передову* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра); б) *(перен.)* особливо важлива позиція на виробництві або в суспільному житті, на якій виконується якась робота, вирішується певне завдання. *Письменник .. має стояти на передовій лінії борців за високу культуру мови* (Б. Антоненко-Давидович); *Незважаючи на ці напади проти нього і його послідовників, Багряний завжди залишався на овиді, на передовій лінії* (О. Шугай); **(12) Полуде́нна лі́нія,** *астр.* — лінія перетину площини горизонту з площиною меридіана, вздовж якої падає тінь від предметів. *Полуденна лінія названа так через те, що опівдні тіні від предметів падають саме в цьому напрямі* (з на-

ук.-попул. літ.); *Напрям полуденної лінії визначають удень у момент верхньої кульмінації Сонця* (з навч. літ.); **(13) Пото́кова лі́нія,** *техн.* — сукупність машин, механізмів, робочих місць або об'єктів виробництва, розташованих за ходом технологічного процесу. *На підприємствах хімічного машинобудування створюють нові конструкції теплообмінної апаратури, агрегатів розподілу газів, потокових автоматичних ліній для вулканізації* (з наук.-попул. літ.); **(14) Прича́льна лі́нія** — лінія портового причалу, обладнана спеціальними спорудами. *На нових причальних лініях будуть споруджені капітальні склади* (з газ.); **(15) Пряма́ лі́нія,** *мат.* — лінія, шлях уздовж якої дорівнює відстані між двома точками. *При поширенні тріщини її фронт поступово вирівнюється і наближається до прямої лінії* (з наук. літ.); *Савка зробив середнім пальцем розчепіреної руки щось на зразок вісімки або великого скрипичного ключа і, швидко пронизавши накреслену фігуру прямою лінією, блискавично вдарив по карті кулаком* (О. Довженко); *Найкоротшою відстанню між двома точками, як відомо, є пряма лінія...* (М. Дашкієв); **(16) Прямови́сна лі́нія,** *астр.* — пряма лінія, яка йде згори вниз; вертикаль (у 1 знач.). *Прямовисна лінія, що проходить через око спостерігача, перетинає небесну сферу в точці зеніту* (з навч. літ.); **(17) Сніго́ва лі́нія (ме́жа́),** *геогр.* — лінія в горах, вище якої лежать вічні сніги. *У жарких країнах снігова лінія проходить на значній висоті. Наприклад, у Кордильєрах під екватором вічні сніги починаються на висоті 4800 м* (з навч. літ.); **(18) Сюже́тна лі́нія,** *літ.* — послідовний розвиток подій у художньому творі. *Вузлом сюжетних ліній роману "Вершники" є передостанній — найбільший — розділ "Шлях армій"* (з навч. літ.); *Сьогодні спало на думку, що я пишу цей роман, наче йду підземеллям, і що та сюжетна лінія, де я описую кенігсберзькі підземелля, водночас відтворює процес написання* (Г. Пагутяк); **(19) Твірна́ лі́нія,** *мат.* — лінія, що своїм рухом утворює яку-небудь поверхню. *Поверхнею обертання називається поверхня, яка утворюється від обертання якої-небудь лінії, що називається твірною, навколо нерухомої прямої, що називається віссю* (з навч. літ.); **(20) Чи́ста лі́нія,** *спец.* — потомство, що виникає без схрещування. *Одним махом автор хоче відмахнутися від фактів точних математичних відношень, установлених тисячами дослідників. Так само вигаданим є абсолютизм чистої лінії з боку генетиків* (із журн.).

◊ **Бра́ти / взя́ти лі́нію** *див.* **бра́ти; Вести́ свою́ лі́нію** *див.* **вести́; Гну́ти лі́нію** *див.* **гну́ти; Іти́ / піти́ шляхо́м (по лі́нії, лі́нією) найме́ншого о́пору** *див.* **іти́; Перегина́ти / перегну́ти лі́нію** *див.* **перегина́ти; Прово́дити / провести́ лі́нію** *див.* **прово́дити; Ста́вити в (на) одну́ лі́нію** *див.* **ста́вити; Ста́ти на одну́ лі́нію** *див.* **става́ти; Трима́ти (держа́ти) лі́нію** *див.* **трима́ти; Шлях (лі́нія) найме́ншого о́пору** *див.* **шлях.**

ЛІНК, у, *ч., інформ.* Поклика́ння, за яким можна перейти з однієї веб-сторінки на іншу або на іншу частину цього ж документа. — *Я тобі хвилин за десять на мейл вишлю лінк із однією статтею* (А. Кокотюха); — *Ок* [окей], *старий, краще скинь мені лінк на статтю про підводний міст у Нувейбі* (Любко Дереш).

ЛІНКО́Р, а, *ч.* Скорочення: лінійний корабель *(див.* **корабе́ль).** *Есмінець мчав з тією швидкістю, з якою він підходить під час торпедної атаки до ворожих лінкорів або мчить на підводний човен* (М. Трублаїні); — *Так ти будеш плавати на кораблях? Ой, як цікаво! — На лінкорі, — поправляю зверхньо* (А. Дімаров); *2 вересня 1945 р. на лінкорі "Міссурі" представники Японії підписали акт про капітуляцію* (із журн.).

ЛІ́НКОС, у, *ч.* Штучна мова для можливого зв'язку з іншопланетними цивілізаціями, побудована за допомогою логічних правил. *Ключова ідея лінкосу — теза про те, що математика універсальна* (з наук. літ.); *Лінкос простий і однозначний, він не містить винятків із правил, синонімів, до того ж ця мова зовсім вільна від фонетичного звучання* (з навч. літ.).

ЛІНКРУ́СТ, у, *ч.* Рулонний оздоблювальний матеріал з гладенькою або рельєфно-візерунчастою поверхнею, яким облицьовують внутрішні стіни будинків, пасажирських вагонів, кают кораблів. *При виготовленні лінкрусту на щільну тканинну або паперову основу наносять тонкий шар пластмаси* (з навч. літ.).

ЛІНКУВА́ТИЙ *див.* **лінькува́тий.**

ЛІНКУВА́ТІСТЬ *див.* **лінькува́тість.**

ЛІНКУВА́ТО *див.* **лінькува́то.**

ЛІНОГРАВЮ́РА, и, *ж., мист.* Один з видів гравюри на лінолеумі; лінорит. *У кольорових ліногравюрах О. Довгаля "Стайня", "Швачка", "Цирк" основними засобами передавання підвищеної експресії виступають не стільки контрасти чорного й білого, скільки підсилене звучання кольору* (з наук. літ.); *Ліногравюра виникла на початку XX ст. й дуже швидко привернула до себе увагу багатьох майстрів друкованої графіки* (із журн.).

ЛІНОГРАВЮ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **ліногравю́ра.** *Окрім книжок, у Луцькому музеї книги виставлені друкарський і ліногравюрний верстати, прес для паперу, виготовлені в XV–XVIII ст.* (з газ.).

ЛІНО́ЛЕУМ, у, *ч.* Рулонний матеріал для покриття підлоги, вигот. з тканини або потовщеного паперу й пластмас. *Вузький, похмурий, безконечно довгий коридор .. На підлозі — вичовганий, подертий, брудного кольору лінолеум* (Г. Тарасюк); *Щойно придбаний рулон лінолеуму треба кілька діб потримати в теплому, сухому приміщенні, не розпаковуючи* (із журн.); // Матеріал для ліногравюр. *Максим теж заробляв .. хліб, роблячи іноді досить незграбні гравюри по міді та по лінолеуму для редакцій з нагоди різдвяних та великодніх свят* (І. Багряний); *Підробляв він у редакції тим, що з лінолеуму вирізував карикатури на прогульників та розкрадачів* (О. Гончар).

ЛІНО́ЛЕУМНИЙ, а, е. Прикм. до **ліно́леум.** *Тільки це єдине мене й приваблювало, цей вистуджений підвал із лінолеумною підлогою й дурманливим, дріжджовим духом перетлілих од ветхості паперів* (О. Забужко); *Лінолеумні кліше можна використовувати для багатотиражних видань* (з навч. літ.).

ЛІНО́Н, у, *ч.* Сорт дуже тонкої лляної вибіленої тканини. *Лінон — це найкращий вибір тканини для комплекту постільної білизни* (з мови реклами).

ЛІНОРИ́Т, у, *ч., мист.* Те саме, що **ліногравю́ра.** *Ліногравюра, або лінорит, — це новий для вас вид техніки, який ви сьогодні зможете опанувати під час виготовлення листівки* (з навч. літ.); *В руках він тримав велику чорну гравюру — вирізку з місцевої газети. — Так, — промовив Максим байдуже, — то моя гравюра, лінорит...* (І. Багряний); *Орга-*

нізатори виставки пропонують поціновувачам прекрасного послухати бесіду про виражальну мову ліноритy як унікального виду графічного мистецтва (із журн.).

ЛІНОТИ́П, а, *ч.* Набірна рядковідливна друкарська машина, яка складає й відливає суцільні рядки тексту. — *Скоро лінотипа для лінивих типів підвезуть. Прямо на парашуті в контору спустять, — похмуро пообіцяв Григорій* (М. Стельмах); *Паспорт .. ще й досі пах друкарською фарбою, лінотипом...* (О. Чорногуз); — *Кожній редакції потрібен був самостійний лінотип, місце для верстки, читки коректури, для друкарки тощо, — вів далі Мечислав Іванович* (О. Шугай).

ЛІНОТИПІ́СТ, а, *ч.* Робітник-складальник, який працює на лінотипі. *Ми вже маємо теж лінотип і скоро газета змінить свій вигляд. Зараз вишколюємо лінотипістів* (І. Багряний); *Пішов учнем у поліграфічний комбінат, сподівався лінотипістом бути* (М. Дашкієв); *Над ним* [романом] *працював не лише автор, а й лінотипіст, коректор, редактор...* (О. Чорногуз).

ЛІНОТИПІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **лінотипіст.** *Рядки, що принесла лінотипістка, були ще теплі, аж гарячі* (О. Шугай); *Нам і справді світила велика пауза: поки прийдуть поправки, поки коректори їх повносять, поки лінотипістки повідливають їх у металі* (Ю. Андрухович).

ЛІНОТИ́ПНИЙ, а, е. Прикм. до **лінoти́п.** *З відбитком газетної сторінки в руці жінка швидко, мов сарна, крокувала, ні, перебігала на своїх чарівних обцасиках через просторе приміщення в лінотипний цех і поверталася в коректорську* (О. Шугай); *Наприкінці XIX століття були впроваджені монотипні та лінотипні преси* (із журн.).

ЛІ́НОЩІ, ів, *мн.* Відсутність бажання працювати, робити що-небудь; уникання праці. *За лінощами Богу не молюся, чим я Богу сподоблюся?* (П. Чубинський); — *Ні, робота мені не страшна! Не звикла я до лінощів* (І. Нечуй-Левицький); *Аліса мала гарну пам'ять, абсолютний музичний* [музикальний] *слух і гострий, проникливий розум, що частково компенсувало її вроджені лінощі та нездоланну схильність до байдикування* (О. Авраменко); // Стан розслаблення; млявість, сонливість. *Тільки чув Ілько, як сонце гріло, пекло в спину, як розливало якісь лінощі по тілі і байдужість до всього* (В. Винниченко); *Мене до сліз обурює безсилля наше, лінощі душі й тіла* (Василь Шевчук); *Але на терасі ніхто й нічого вже не продовжив — усіх розморили такі нездоланні й безмежні лінощі, які трапляються лише на весняному сонці* (Ю. Андрухович).

ЛІНУВА́ТИСЯ, ўюся, ўєшся, *рідко* **ЛІНИ́ТИСЯ,** лінюся, лінишся, *недок., з інфін. і без дод.* Не мати бажання працювати, робити що-небудь, діяти. *"Поможи, Боже!" — а ти не лінуйсь, небоже!* (Номис); — *Наймички лінуються прати, а я собі думаю: дай позолю й поперу в ставку, поки панни повстають* (І. Нечуй-Левицький); *Сини мої роз'їхались по морях-океанах, і їм уже не до старого вітряка, не до старого батька. Навіть листи лінуються писати — усе б'ють телеграми* (М. Стельмах); — *Не лініться, хлопці, не лініться! — погукував хрипкуватим голосом старшина Гаршин на наших новачків* (Є. Доломан); // Не робити чогонебудь, бути бездіяльним унаслідок лінощів. *Буду гуляти з самого рання аж до обіду. А це не через те, що хочу лінуватися, а для роботи* (М. Коцюбинський); *Він став лінуватися, пропускати лекції і одного разу прямо сказав дома, що більше не хоче ходити до школи* (С. Васильченко); *Не дозволяйте душі лінитися, зберігайте гнучкість мислення і робіть те, що подобається вам самим* (з газ.).

ЛІНЧУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лінчува́ти.** *Лінчування, самосуди, позасудові страти під час війни, убивства на замовлення — вироки, які не скасуєш, на які не подаси апеляцію* (Г. Пагутяк); *Під тиском громадської думки боротьбу з лінчуванням почали президенти-демократи Ф. Рузвельт і особливо Г. Трумен* (з наук.-попул. літ.); *Було не до мене і не до лінчування за вірші* (М. Матіос).

ЛІНЧУВА́ТИ, ýю, ýєш, *недок., кого.* 1. *іст.* У США у XVIII–XX ст. — здійснювати самосуд, перев. над представниками етнічних і расових меншин; учиняти так званий суд Лінча. *У XIX ст. на півдні США часто лінчували негрів* (з наук. літ.).

2. Здійснювати звірячу криваву розправу без слідства й суду. — *Овва! — заперечив старший помічник. — Якщо йому пощастить дістатись берега цілим і здоровим і якщо його не лінчують тут відразу, він ще видряпається* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона); *Цілі коптські села були зруйновані, церкви розграбовані, коптів лінчували чи ґвалтували* (із журн.); * Образно. *У світі пошесті і змору, Німотності і глухоти, Де мудрі муштрою менти Лінчують душі без розбору, — Там пісня, витвір висоти, Свободи й пружного простору, Шугнула вільним птахом вгору, У вир!* (І. Світличний).

3. *перен.* Жорстоко й несправедливо засуджувати кого-небудь за щось; гостро критикувати через упередженість. *Врешті-решт, держава лінчує власних громадян, бо її правосуддя не є бастіоном справедливості* (Г. Пагутяк).

ЛІНЬ¹, і, *ж.* 1. Те саме, що **лінощі.** *Але молодий монах не дозволяв собі навіть нею* [тишею] *подовгу тішитися, боячись ліні й празності, від котрої йдуть всі похоті й гріхи* (М. Грушевський); — *Який молодий* [Сава], *а він перехитрить вам хоч би й якого заводіяку. Лише його лінь гризе мене* (О. Кобилянська); *Все завмерло в ліні і байдужжі* (О. Бердник); *Нас із Майнесом розбирала колосальна лінь, і ми валялися догори дриґом кожен на своїй канапі* (І. Карпа).

2. *у знач. пред., з інфін., розм.* Не хочеться, нема бажання. *Спати хочеться, а лягати лінь* (С. Васильченко); *Можна розглянути всіх присутніх, але йому* [Серпокрилові] *лінь це робити, і він поводить очима по стелі* (В. Барка); *Ледачий порториканець-кочегар* [пуерториканець-кочегар], *якому лінь було іти і приносити вугілля та дрова, побачив Джалапіту* (Е. Андієвська).

◇ **(1) Кому́ [тільки] не лінь** *(рідше* **лі́ньки),** *перев. зі сл.* у с і, у с я к и й *і т. ін.* — хто хоче, хто може; будь-хто, кожен. *Обивателя смикав усякий, кому не лінь. Смикали .. більше без потреби, щоб вселити повагу до себе, а то й просто, щоб одвести душу* (О. Слісаренко); *Скільки дараб загинуло, які колоди пропали, скільки сягає око — пливуть і пливуть. І ловитимуть їх тепер, кому тільки не лінь, — адже не крадене, сама вода на берег викидає* (С. Скляренко); *Нехай не грабують його* [мужика] *всі, кому не лінь* (М. Стельмах); **Лі́ньки напа́ли <Лінь напа́ла>** *див.* **ліньки.**

ЛІНЬ², я́, *ч.* Дуже міцний тонкий канат, який зазвичай використовують як корабельну снасть. *З буксира кинули тонкий лінь* (Ю. Яновський); *Том приніс лаг, міцно прив'язаний до ліня, й опустив за борт* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна).

ЛІ́НЬКА, и, *ж., розм., рідко.* Лінощі, кволість, млявість. *Ходив* [Павлусь] *із лінькою, неначе тяг за собою рядно* (В. Винниченко).

ЛІ́НЬКИ, ів, *мн., розм.* 1. Те саме, що **лінь**[1] 1. *За ліньками нічого не зробив* (Сл. Б. Грінченка); *Утрачає на рівному місці той, кого ліньки здолали, кому важко подумати й нагнутись* (із журн.).

2. *у знач. присл.* Те саме, що **ліни́во.** *Хто ліньки жив, — оглянеться й заплаче, Що згасне день, а він не бачив дня* (А. Малишко); *Коло пристані на Почайні товкся гулящий київський люд, під пильним наглядом господарів вивантажувалися купецькі лодьї, ліньки погукували маленькі радимичі, що поприганяли на продаж силу-силенну саморобних човнів* (П. Загребельний); // *у знач. пред., з інфін.* Не хочеться, нема бажання; лінь *(див.* **лінь**[1] 2). *Йому ліньки було читати самому, і вони читали удвох* (М. Коцюбинський); *Максим .. сидів нерухомо, ліньки було поворухнути й найменшим м'язком* (І. Багряний); *Розмореному Левонтієві було ліньки навіть сердитись* (І. Білик); *Вже й пішки ходити їм ліньки, тротуари їх возять!* (В. Чемерис).

◊ **Кому́ [тільки] не лінь** *(рідше* **лі́ньки)** *див.* **лінь**[1]; **(1) Ліньки напали <Лінь напа́ла>** *на кого* — хто-небудь перебуває у стані сонливості, млявості; комусь не хочеться нічого робити. — *А що?* — *Ірися щебетала.* — *Сидиш без діла і клюєш? Чи се на тебе лінь напала? Чи все троянцям оддаєш?* (І. Котляревський); *Першим почав підозріло позіхати найбільш сухий Ґанджа. Це помітив Хмельницький і стурбовано сказав: — Ґанджо, на тебе, бачу, ліньки напали, ану, з Марком візьміть сани і гайда он до тієї могили* (П. Панч).

ЛІНЬКУВА́ТИЙ, ЛІНКУВА́ТИЙ, а, е, *розм.* Трохи лінивий. *Почала було Дора сама листа сорочити* [писати], *та щось не вийшло нічого .. Воно таки лінкувате..!* (Леся Українка); *Там* [у бекеті] *зібралися ліньковаті козаки, службу справляли кепсько, з примусу, один навіть тікав, і його завернули назад* (Ю. Мушкетик); *Антипко вагається, він хоча й бешкетливий, а ліньковатий* (В. Дрозд); // Сповнений лінощів; млявий, повільний (у 2 знач.). — *Я така була до діла прикидлива, що хлопець лінкуватий був, млявий,* — *я його було на плечах половину дороги на ниву й піднесу* (Ганна Барвінок); *О, це зовсім не той ліньковатий і великодушний співбесідник, що так розважав був Андрія* (І. Багряний); *Ліньковаті очі сина ожили, загорілися цікавістю, йому, видно, дуже хотілося поговорити з батьком* (Микита Чернявський); *Чужкрай виважив свого гостя ліньковатим і від того не так пильним, як важким поглядом* (Д. Міщенко).

ЛІНЬКУВА́ТІСТЬ, ЛІНКУВА́ТІСТЬ, тості, *ж., розм.* Властивість за знач. **ліньку́ватий, лінкува́тий.** *Чорт побери, але це був уже не він! Де поділася ота лінкуватість, вайлуватість і незграбність?* (Ю. Смолич); *Ріпак був у тому робочому натхненні, в тому розпалі сил, коли чиясь найменша незграбність чи ліньковатість перевертала все всередині* (А. Хорунжий); *Остап Вишня не зупинявся перед тим, щоб гостро висміяти ліньковатість багатьох наших земляків* (з наук.-попул. літ.).

ЛІНЬКУВА́ТО, ЛІНКУВА́ТО, *розм.* Присл. до **ліньку́ватий, лінкува́тий.** *Собака лінкувато пробіг до будки* (П. Панч); *Боксер знову ліньковато розплющив очі, почувши своє ім'я, але зразу ж таки й заплющив їх* (В. Владко); *Згодом втяглися* [залужани] *в роботу, але працювали ліньковато* (Григорій Тютюнник); * Образно. *Верби сахнулись врозтіч, спершу ліньковато, далі стрімкіше, полохливіше* (В. Дрозд); *Внизу ліньковато плескотів широчезний Лиман, і протилежного берега не було видно* (І. Білик).

ЛІНЮ́Х, а́, *ч., розм.* Те саме, що **ліни́вець** 1. *Збіговище людей різної масті, лінюхів, неробів, ласих на чуже добро, здібне до руйнування, ніколи нічого не збудує* (А. Чайковський); *Не знаю, але у мене самі лотри, лайдаки, лінюхи і злодії* (Г. Хоткевич); *Сава ж лінюх, пустий з дівчатами, але він не лихий хлопець* (О. Кобилянська); *Кажуть, бідний, бо дурний. Може, воно і так, але я собі інакше міркую: бідний, бо лінюх* (І. Нижник); * Образно. — *Треба виганяти з себе лінюха замолоду* (П. Колесник).

ЛІОФІЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* Зневоднювання тканин, органів та інших біологічних об'єктів заморожуванням їх у вакуумі. *Під час ліофілізації в бактеріях виникають нелетальні пошкодження* (із журн.).

ЛІОФІЛІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, спец.* Піддавати ліофілізації. *Для підвищення стійкості суспензій гідрофобних речовин, що не утворюють захисних гідратних шарів на своїй поверхні, їх слід ліофілізувати* (з наук. літ.).

ЛІОФІ́ЛЬНИЙ, а, е, *хім.* Який інтенсивно взаємодіє з молекулами рідини. *Літій є типово ліофільним елементом, переважно концентрується в кислих виверженгих та осадових породах, живих організмах, морській воді* (з навч. літ.).

ЛІОФІ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж., хім.* Властивість за знач. **ліофі́льний.** *Ліофільність визначає ступінь змочуваності речовин молекулами рідин різної полярності* (з наук. літ.).

ЛІОФО́БНИЙ, а, е, *хім.* Нездатний взаємодіяти з молекулами рідини. *Існування рідких агрегатно-стійких ліофобних колоїдних систем завжди зумовлене наявністю в дисперсійному середовищі стабілізаторів* (з наук. літ.).

ЛІОФО́БНІСТЬ, ності, *ж., хім.* Властивість за знач. **ліофо́бний.** *Гідрофобність — різновид ліофобності* (з навч. літ.).

ЛІПА́ЗА, и, *ж.* Фермент, який міститься у тваринних і рослинних організмах і забезпечує гідроліз з утворенням гліцерину й жирних кислот. *Підшлункова залоза виділяє панкреатичний сік, що містить ліпазу* (з наук. літ.); *Ліпаза разом із жовчю перетравлює жири й жирні кислоти, а також жиророзчинні вітаміни A, D, E, K, перетворюючи їх на тепло та енергію* (із журн.).

ЛІПА́ЗНИЙ, а, е. Прикм. до **ліпа́за.** *Ліпазний ферментний тест є найбільш вірогідним критерієм у діагностиці гострого панкреатиту* (з навч. літ.).

ЛІПАРИ́Т, у, *ч.* Вулканічна гірська порода світлого кольору, близька за складом до граніту. *Ліпарити використовують для виробництва щебеню, як облицювальний камінь* (з навч. літ.); *Ліпарити поширені в усіх вулканічних районах світу* (із журн.).

ЛІПАРИ́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **ліпари́т.** *Ліпаритовий туф.*

ЛІПИ́ТИ, ліплю́, лі́пиш; *мн.* лі́плять; *недок.* 1. *що.* Робити що-небудь з в'язкої, пластичної речовини, матеріалу. *Раб копає землю, теше камінь, і носить мул з ріки, і ліпить цеглу* (Леся Українка); *Опісля вони були в каменоломнях, збирали там мушлі, копали гончарську глину й ліпили з неї горшки* (У. Самчук); *Бобер на обмілині ліпив хатку з обзеленого водоростями хламу* [мотлоху] (Є. Пашковський); *Тут і буфет просто неба, і ятки з квасом, і народні майстри, що*

вчать усіх бажаючих глечики ліпити (І. Роздобудько); // *також без дод.* Створювати скульптуру як твір мистецтва з в'язкого, пластичного матеріалу. — *З того часу, як я стала працювать в скульптурі, я займаюсь сією професією. — А вдень ви ліпите?* (В. Винниченко); *Плутаючи з дійсністю власні мрії, .. ліпила дівчина чоловічу постать* (В. Підмогильний); — *Та так... Душа — річ тонка .. Але дозвольте поцікавитись: навіщо вам душа? Ви ж будете ліпити бюст, вам, так би мовити, фігуру дай, зовнішню фізіономію...* (О. Гончар); // Виготовляти з тіста кулінарні страви (вареники, пиріжки і т. ін.). *Баба вже вареники ліпить* (Сл. Б. Грінченка); *Жінки .. стали коровай ліпити* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Ярина ліпила на столі пиріжки із свіжовчиненого тіста* (О. Бердник); — *Як Ви ставитеся до фемінізму?* — *запитав якось Герман мою бабцю, спостерігаючи за тим, як вона ліпить вареники* (Н. Сняданко).

2. *що, перен.* Створювати, будувати що-небудь. *На цьому й крапка, любі московити, Не кличте нас в слов'янство, ані в Русь, Щоб спільно знов імперію ліпити, Бо навкруги — одна кривава грузь* [твань] (Д. Павличко); // Створювати щонебудь засобами мистецтва, художнього слова. *Ліпити й ліпити десь по закутках, по рубках та в затінку вітрил майже міфічний образ того, хто "пішов і вітер із собою забрав"?* (О. Гончар); *Добре, коли пощастить кому потрапити, у якійсь невеличкій ролі, до чарівника Курбаса, який умів ліпити образи навіть із сирої акторської глини* (з мемуарної літ.); *Російські націоналісти в усі часи ліпили образ ворога з бандерівців, петлюрівців, мазепинців* (з газ.); // *розм.* Робити що-небудь недбало, абияк. *Моє перо холодно ліпитиме рядки* (Ю. Яновський).

3. *з кого, перен.* Виховувати, систематично привчати когось до чого-небудь. *Здавалось, maman* [маман] *ліпила з нього все, що хотіла* (О. Іваненко); *Дай відповідь — хто ти поза тим, що з тебе ліпили батьки, традиції, спеціальність, звички віків?* (О. Бердник).

4. *що, розм.* Те саме, що **приклé́ювати.** *Феня обхлюпувала водою шкарубке місце на стіні, ліпила до нього невеличкі вальки, намочивши в цебрі дошку* (М. Циба); // Приладнувати щось до чогось, не обов'язкове липке. *Пани .. ліпили на лоб і на груди замість кокардів* [кокард] *і ґудзиків реп'яхи* (С. Васильченко); *Мій дядько, Онисько-комірник, ліплячи компреса на моє розпечене чоло, казав: "Не журися..."* (А. Крижанівський); // *кого, що, перен.* Ставити одне за одним, з'єднувати в одне. *Та їх усіх* [людей] *брали попід руки й ліпили швидко в четвірки...* (І. Багряний); — *Читай, онучку, букву за буквою, ліпи їх докупи* (В. Минко).

5. *що, перен., фам.* Уживається замість іншого дієслова, зміст якого розкривається контекстом для вираження енергійної, несподіваної або необдуманої дії. [Н е с м і я н:] *Хіба давно один зовсім юний педагог — причепливий і суворий — ліпив нам з Назаром двієчки?* (Л. Дмитерко).

6. *у що, чим і без дод., розм.* Падати, з силою ударяючи; засліплювати, засипати, заливати (про сніг, дощ і т. ін.). *Надворі мете хуртеча, Ліпе* [ліпить] *сніг в вікно* (Я. Щоголів); *В дерев'яне накриття ліпив дощ* (К. Гордієнко); *Чи спека, чи ліпить метелиця-хуга — спішить все одно він робити своє* (С. Олійник); *В перші дні квітня погода була мінлива: то сніг ліпив, то розпливались хмари і визирало сонце* (В. Канівець); // *безос. Надвечір надтягли сірі хмари і почало ліпити широкими пластами снігу* (І. Франко); // *перен., фам.* Давати ляпаса. *Він спалахує гнівом, шаліє і, поки Тихін приходить до пам'яті, вдруге ліпить .. в ухо* (К. Гордієнко).

7. *жарг.* Казати щось незрозуміле, абсурдне. *Реп'ях і сам здивувався — що то він ліпить? Рознервувався, рукою махнув* (Люко Дашвар).

◊ **(1) Хоч кóники ліпи́** *з чого і без дод., ірон.:* а) погано спечений, глевкий, сирий (про хліб). *Часто нас ганяли, муштрували, били та голодом морили, а з хліба хоч коники ліпи* (з переказу); — *Недобрий борщ,* — *сказав Лаврін.* — *Але й хліб спекла, хоч коники ліпи!* — *сказала сердито Кайдашиха* (І. Нечуй-Левицький); б) хто-небудь піддатливий до чужого впливу, не має змоги опиратися чомусь. *Що я намучивсь, що я натерзався! А потім здався, ради не було! Душа розм'якла якось, заморилась, хоч коники ліпи, як з м'якуша* (Л. Костенко); **(2) Хоч свíчки́ ліпи́** *з кого і без дод.* — м'який, лагідний, не дуже принциповий, слабохарактерний і т. ін. (про людину). *Було видно: не характер в Антоніни Никонівни — віск. З неї хоч свічки ліпи* (Ю. Збанацький).

ЛІПИ́ТИСЯ, ліплю́ся, лíпишся; *мн.* лíпляться; *недок.* 1. Чіплятися, приклеюватися до чого-небудь. *З сухим шерхотом услід за каретою летіло листя, ліпилося до вузеньких віконець* (Б. Левін); *Грязюка ліпилася на коштовну одіж, заліплювала дорогу зброю, але Ярослав того не помічав* (П. Загребельний); // Щільно тулитися, прихилятися, прилягати до чого-небудь. *Рядок* [у листі] *ліпиться до рядка* (Ю. Яновський); *Тимко сідає на лаву, а Марко ліпиться до одвірка* (Григорій Тютюнник); // *до кого — чого, перен., зневажл.* Намагатися стати близьким; хилитися. *Відірвався* [Гузир] *від селян-бідаків, а до багачів, як не ліпився, та так і не встиг приліпитись* (С. Чорнобривець); *Як інколи важко відчувати, що ліпишся до чужого гнізда* (О. Іваненко); *Якось так повелося, що на життєвих вибоїнах, як стовпи верстові, стрічалися мені славні люди, і я ліпився до них, і вони до мене ліпилися* (М. Дочинець); // *до кого — чого, перен., розм.* Закріплюватися за ким-, чим-небудь (про плітки, характеристику, слова і т. ін.); пасувати (у 1 знач.) комусь. *Відданість нашу не похитнути ніяким терпівщанським плетухам, хай там що ліплять, а воно до Надьки не ліпиться, як до того лебедя з байки, що його зусібіч обкидають гуси багном на ставку, щоб сірим зробити* (О. Гончар); *Й не ліпилася ця простота до тої розкоші, у якій жив Прокопович, як не ліпиться до стіни собору стара іконка з сільської церквиці* (Ю. Мушкетик); — *Осе надумала-бо я своєю дурною головою, що слово, яке ви просили згадать, яке до непутньої жінки ліпиться, сеє слово — лярва* (В. Дрозд).

2. *перен.* Розміщуватися, розташовуватися на невеликому або незручному місці (перев. про багатьох людей або тварин). *Слова його були прості, звичайні, .. але найкращі для трудеників* [трударів] *і мучеників землі, які ліпилися на ослонах і вікнах, на порозі й помості дворянського палацу* (М. Стельмах); *Звуки оркестру розтривожили громаду воронння, що ліпилась на кленах та липах біля Михайлівської церкви* (Ю. Збанацький); // Бути розташованим на невеликому або незручному місці (про неживі предмети). *А по стрімких шпичастих горах праворуч від дороги ліпляться біленькі хатинки сельця* [сільця] (М. Коцюбинський); *Круглі низенькі хатки із цегли-сирцю ліпилися в ущелинах, попід скелями або на крем'янистих берегах каламутних струмків* (В. Малик); *Будинки напирали один на одного, а халупки ліпилися до них* (Б. Харчук); *По згір'ях у густих садках ліпи-*

лися хатки, здебільшого вони чорніли вибитими вікнами (Ю. Мушкетик).

3. *перев. 3 ос.* Створюватися, робитися з в'язкого, пластичного матеріалу. * Образно. *Окинув поглядом її розкішну постать і подумав, що саме такі форми можуть ліпитись хіба що на попівських пирогах* (Ю. Збанацький); // *перен., розм.* Створюватися, виникати, поставати (про плани, мову, думки і т. ін.). *Розмова ліпилася штучно* (М. Яцків); *З безлічі напівголодних наглядачів і обліковців ліпиться тисячоликий феодал — Держава* (М. Руденко); *Матір Божа! Що він коїть? А в голові уже ліпився план: до біса вигадані скарби* (Люко Дашвар); // *перен., розм.* Об'єднуватися, пасувати (про слова, думки і т. ін.). *Збиралися й ліпилися одна до одної всілякі випадковості* (Валерій Шевчук); *Мати щоразу приплітає до неї нові й нові подробиці, які все менше ліпляться докупи з попередніми, але наполегливо переконує мене, що розповідає чисту правду* (Н. Сняданко).

4. Пас. до **ліпи́ти** 1. *Цікавий орнамент застосовувало пізньонеолітичне населення сучасної Лівобережної України: чергування ліній, ямок, які змінювалися горизонтальними рядами гребінцевих відбитків. Ямки нерідко накладали на стики стрічок, з яких ліпилася посудина, для того щоб зміцнити місце поєднання* (з наук. літ.); *Скульптурки ліпилися з глини і зображували людей, тварин, житла, транспортні засоби* (з наук.-попул. літ.); *Величезна охота — піти до кухні і там власними очима дивитися, як ліпляться .. його улюблені пироги* (І. Франко); *Вони* [італійці] *свою вермішель просто зіджують і заливають оливковою олією. І в них вона завжди була і є з нормальних сортів пшениці, а не з крохмалю, чи з чого там вона в совку* [в СРСР] *ліпилася* (І. Карпа); *— Вони* [коржики] *вручну ліпляться. Дуже трудомісткий процес, — каже Залевська* (із журн.).

5. *перен., розм.* Пас. до **ліпи́ти** 2. *Запчастини не купуються, все ліпиться зі старого* (із журн.).

ЛІПІ́Д *див.* **ліпіди.**

ЛІПІ́ДИ, ів, *мн. (одн.* **ліпі́д,** у, *ч.).* Група органічних речовин, які входять до складу всіх живих клітин. *Різні ліпіди тверднуть при різних температурах* (з наук.-попул. літ.); *Розвиток склерозу пов'язаний із підвищенням у крові ліпідів та їх комплексів із білками* (з навч. літ.); *Бджолиний клей знижує в крові рівень окремих фракцій ліпідів при атеросклерозі, гіпертонічній хворобі* (із журн.).

ЛІПІ́ДНИЙ, а, е. Прикм. до **ліпі́д.** *Зміна ліпідного складу апікальної мембрани може впливати на функціонування травних ферментів і, як результат, приводити до порушення мембранного травлення* (з наук. літ.); *Багато людей хворіють на атеросклероз через порушення ліпідного обміну* (із журн.).

ЛІ́ПЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **ліпи́ти** 1. *Він казав, що багато міст перебачив, але про таке й гадки не мав. Там було все ліплене із глини і намулу* (Ю. Логвин); *Посудини, ліплені вільноруч, виготовлені з нечищеної глини* (з наук. літ.); // **ліплено,** *безос. пред. Фортеці й замки тут розчиняються дощенту, ніби їх насправді з тіста ліплено* (Ю. Андрухович); * Образно. — *Чим я, скажіть-но, гірший від інших, чим?.. Таже з тієї самої глини ліплено й мене, така ж праведна мати мене породила* (І. Нижник).

2. *у знач. прикм.* Вигот. ліпленням. [К е м б л ь:] *Портрети лиш мальовані бувають, все ж ліплене і різьблене — кумир, а не портрет* (Леся Українка); *Очі з удаваною побожністю підводить* [Стадницький] *угору, до ліплених амурів* (М. Стельмах); *Колись Місяць був одним з головних богів на Русі і йому пращури приносили жертву — ліплений пиріг, вареник, що символізував нічне світило і захищав їх темної пори* (В. Чемерис).

ЛІ́ПЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **ліпи́ти** 1. *Серед нас мало також ремісників, бо смішно витрачати вічність на ліплення горшків чи пошиття чобіт і ще коритись майстрові під час навчання* (Г. Пагутяк); *Вони з нахабністю ярмаркового фокусника пропонували товари своєї фірми: .. китайські шовки, приладдя для автоматичного ліплення вареників* (Ірина Вільде); *Не уявляю вас за ліпленням щонедільних вареників, як то прийнято в усіх порядних галичанок* (Ю. Винничук); *Аналіз картин Шевченка може допомогти краще зрозуміти особливості "живописного" бачення світу Шевченком-поетом, вникнути у внутрішню структуру образу, розгадати спосіб його ліплення* (з наук. літ.).

2. Те, що зроблене з пластичних матеріалів або за моделями з цих матеріалів. *Антон Антонович прийняв з невеликого столика .. срібний з тяжким ліпленням свічник* (М. Стельмах); *Будий мовчки став показувати князенкові ліплення й різьблення, там були речі досконалі* (П. Загребельний).

ЛІ́ПЛЯ́НКА, и, *ж., діал.* Мазанка. *Всюди до схилів туляться тісно ліплянки* (І. Вирган); *Другого дня бургомістр Кампіан, вислухавши Соліковського, розпорядився: з ліплянок на Калічій горі, що височить неподалік Сокільницької заміської вулиці, вигнати жебраків і заснувати там колонію для прокажених* (Р. Іваничук); *Діти полохливо підняли на Миколку очі, помовчали, а потім дівчинка підхопила решето і щезла в ліплянці* (М. Вінграновський); *Назви "ліплянка", "топтанка" показують спосіб побудови хати* (з наук.-попул. літ.).

ЛІПНИ́Й, а́, е́. Стос. до ліплення (у 1 знач.). *Всі ліпні роботи по фасадах та інтер'єрах виконав на високому художньому рівні досвідчений ліпник* (з наук. літ.); // Вигот. ліпленням. *У найбільшій світлиці над вікнами вигравали ліпні коні й висіла зброя та крила орлів* (Ю. Мушкетик); *До групи ліпних керамічних виробів спеціального призначення належать пряслиця, грузила для ткацьких верстатів, так звані хлібці, ліпні статуетки* (з наук. літ.); // З виліпленими прикрасами. *Ця велика трикімнатна квартира з високими ліпними стелями і різьбленими дверима, де живе Вітя, належала колись Вітиному прапрадіду* (В. Нестайко); *Площини фронтонів дахів оздоблювались також ліпними в гіпсі або вирізними в камені знаками сонця* (з наук.-попул. літ.).

ЛІПНИ́К, а́, *ч.* Спеціаліст з ліпних робіт. *Замикає гурт ліпник з банячком розведеного гіпсу та якимись предметами на дошці-таці* (з наук.-попул. літ.); *Інколи на місці мануфактурної марки на фаянсовому виробі траплялася монограма живописця чи ліпника* (із журн.).

ЛІПНИ́НА, и, *ж.* Те саме, що **ліплення** 2. *Словом, я зареєструвався в тому "Комбіді" .. Спав разом з іншими покотом на підлозі, втупившись очима в стелю з облупленою і обстріляною ліпниною* (І. Роздобудько); *Стеля поділена на сегменти, прикрашені візерунками; вони звиваються, проливаючись у круглі затемнені ложі, пучнявіють ліпниною* (С. Андрухович); *На високій стелі у ранковому світлі — виноградні лози — ліпнина навколо люстри* (Г. Вдовиченко).

ЛІПОАСПІРА́ЦІЯ, ї, *ж., мед.* Те саме, що **ліпоса́кція.** *Відсмоктування жирової тканини (ліпоаспірацію) тепер виконують за допомогою ультразвуку* (з газ.).

ЛІПОГЕНЕ́З, у, *ч.* Процес, під час якого глюкоза та інші вуглеводні речовини, що містяться в їжі, перетворюються в організмі на жирні кислоти. *Дієта, збагачена вуглеводами, стимулює ліпогенез* (з наук. літ.); *За недостатньої кількості інсуліну пригнічується ліпогенез* (з навч. літ.).

ЛІПО́ЇД *див.* **ліпо́їди.**

ЛІПО́ЇДИ, ів, *мн. (одн.* **ліпо́їд,** у, *ч.).* Група жироподібних речовин рослинного і тваринного походження; складні ліпіди. *Ліпоїди, що мають у своєму складі фосфор, є транспортною формою жирів в організмі* (з наук. літ.); *При атеросклерозі в стінці артерій утворюються скупчення ліпоїдів, головним чином холестерину* (з наук.-попул. літ.).

ЛІПО́ЇДНИЙ, а, е. Прикм. до **ліпо́їди.** *Хромосоми містять безперервні двониткові молекули ДНК, пов'язані з білками, а також РНК і ліпоїдну оболонку* (з наук. літ.).

ЛІПОКАЇ́Н, у, *ч.* Гормон підшлункової залози, який регулює жировий обмін у печінці. *Ліпокаїн містить сполуки, які змінюють синтез жирів і жироподібних речовин* (з наук. літ.); // *фарм.* Такий гормон у формі препарату, який одержують з підшлункової залози забійної худоби. *Ліпокаїн застосовують для лікування цукрового діабету, захворювань печінки* (з навч. літ.).

ЛІПОКСИГЕНА́ЗА, и, *ж.* Фермент, що окиснює ненасичені жирні кислоти до перекисів. *Ліпоксигеназа рослин належить до ферментів, які чітко реагують на опромінення* (з наук. літ.); *Ліпоксигеназа міститься в насінні бобових, злакових та інших культур* (із журн.).

ЛІПОКСИГЕНА́ЗНИЙ, а, е. Прикм. до **ліпоксигена́за.** *Продукти ліпоксигеназної реакції забезпечують процеси росту клітини* (з наук. літ.).

ЛІПО́ЛІЗ, у, *ч.* Ферментативне розщеплення запасних жирів, що відбувається переважно в жировій тканині, на їхні складові: гліцерин і жирні кислоти. *Під впливом кофеїну підвищуються загальний обмін, потреба в кисні, прискорюються глікогеноліз, ліполіз, виникає гіперглікемія* (з наук. літ.); *За умови надходження малої кількості вуглеводів ліполіз прискорюється, оскільки організм намагається компенсувати нестачу джерел енергії* (з навч. літ.).

ЛІПО́ЛІЗНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **ліпо́ліз.** *Ліполізний процес;* // Згірклий (про смак молока). *Прогірклий, або ліполізний, смак молока є наслідком гідролізу молочного жиру ліпазами за низьких температур зберігання* (з навч. літ.).

ЛІПО́МА, и, *ж.* Доброякісна пухлина, що розвивається з жирової тканини. *Гемангіоми, мієломи, ліпоми, кісти найчастіше не мають певної клінічної та гормональної симптоматики* (з навч. літ.).

ЛІПОМАТО́З, у, *ч., мед.* Надлишкові відкладення жиру в тканинах і клітинах. *Припущення про спадковий характер ліпоматозу ґрунтується на спостереженнях захворювання в декількох членів однієї родини* (з навч. літ.).

ЛІПОПРОТЕЇ́Д *див.* **ліпопротеї́ди.**

ЛІПОПРОТЕЇ́ДИ, ів, *мн. (одн.* **ліпопротеї́д,** у, *ч.).* Те саме, що **ліпопротеї́ни.** *Ліпопротеїди є структурними елементами біологічних мембран і транспортними білками* (з наук. літ.); *Близько 90 % токоферолу в плазмі крові зв'язується з ліпопротеїдами* (з наук. літ.).

ЛІПОПРОТЕЇ́ДНИЙ, а, е. Прикм. до **ліпопротеї́д.** *Токоферол надходить до всіх тканин організму, де локалізується переважно в ліпопротеїдних мембранах клітин* (із журн.).

ЛІПОПРОТЕЇ́Н *див.* **ліпопротеї́ни.**

ЛІПОПРОТЕЇ́НИ, ів, *мн. (одн.* **ліпопротеї́н,** у, *ч.).* Складні білки, до яких входять білок (протеїн) і жироподібні речовини (ліпоїди). *У тканині печінки утворюються ліпопротеїни дуже низької щільності* (з наук. літ.); *Ліпіди не розчиняються в крові, а з'єднуються зі спеціальними білками — ліпопротеїнами* (з навч. літ.).

ЛІПОПРОТЕЇ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **ліпопротеї́н.** *Більшість складних ліпідів гідролізується двома основними ліпазами — печінковою й ліпопротеїновою* (з навч. літ.).

ЛІПОСА́КЦІЯ, ї, *ж., мед.* Один із способів зниження ваги за допомогою відсмоктування зайвого жиру або хірургічного видалення надлишкових жирових відкладень. *Ліпосакція — це не метод лікування ожиріння, оскільки вона не впливає на патогенез цього захворювання* (з навч. літ.); *Ось деякі види найбільш затребуваних пластичних операцій: корекція носа, підборіддя й вух, .. ліпосакція в області* [в ділянці] *живота і талії* (А. Кокотюха).

ЛІПОСАРКО́МА, и, *ж.* Злоякісне новоутворення, клітини якого мають тенденцію перетворюватися на жирові. *Ліпосаркома є рідкісною формою раку сполучних тканин* (з наук. літ.); *Частота виникнення ліпосаркоми збільшується з віком, досягаючи найвищого рівня у людей 50–60 років* (з навч. літ.).

ЛІПОТА́, и́, *ж., заст., поет.* Краса. *Та не одною ліпотою Маруся звісна стала всім, а більше розумом своїм* (Є. Гребінка); *І він устав на горах перед нами, Наш Київ .. У багряниці слави й ліпоти!* (М. Рильський); *Теплінь — бо прийшла на землю, а з теплінню — ліпота і благодать* (Д. Міщенко); *Бо надто кругле небо краю і кругла саду ліпота, бо мати дивиться свята...* (В. Стус); *Та вже чи так, чи інак, а ліпота твоя чудовна таку взяла надо мною силу, що мушу жадати любові твоєї* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛІПОТРОПІ́Н, у, *ч.* Поліпептидний гормон гіпофіза ряду ссавців і птахів. *Ліпотропін стимулює надходження жиру із жирової тканини до крові* (з наук. літ.).

ЛІПОФІ́ЛІНГ, у, *ч., мед.* Складна методика корекції вікових змін обличчя й контурів тіла, за якої пацієнтові пересаджують його жирову тканину з однієї зони в іншу. *Ліпофілінг дозволяє надовго усунути такі естетичні вади, як опущення брови, нечіткий контур нижньої щелепи* (з навч. літ.).

ЛІПОФІ́ЛЬНИЙ, а, е. Схильний до накопичення жирів; такий, що поглинає жири. *Квітковий пилок можна застосовувати для одержання ліпофільного екстракту* (з наук. літ.); *Для приготування мазей використовують ліпофільні основи* (з навч. літ.).

ЛІПОФІ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **ліпофі́льний.** *Чим вища ліпофільність речовини, тим легше вона проникає крізь клітинну мембрану* (з навч. літ.).

ЛІ́ПСІ, *невідм., с.* 1. Бальний парний танець вільної композиції. *Ліпсі створили в Східній Німеччині 1958 року хореографи К. і Г. Зейферти та композитор Р. Дубіанський* (з навч. літ.).

2. Музичний твір у розмірі й характері цього танцю. *Заграли ліпсі.*

ЛІ́ПШАТИ, аю, аєш, *недок.* Ставати ліпшим; кращати. *Критика від того не ліпшає й не гіршає, що її пише жінка* (Леся Українка); *Міжнародні кредитори побоюються, що цього року й наступного зовнішні чинники не ліпшатимуть, а, навпаки, погіршаться* (із журн.).

ЛІ́ПШЕ. 1. Вищ. ст. до **до́бре** 1; краще (у 1 знач.). *Набування премудрості — як же це ліпше від золота, набування ж розуму — добірніше від срібла!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Я знав, що їх вигнало на той горб — хотіли розгледітися, де ліпше ставити ловчі сіті* (Валерій Шевчук); // *у знач. пред. Риба щука — де глибше, а чоловік — де ліпше* (прислів'я); // *у знач. пред.* Про поліпшення стану хворого. *Тепер мені ліпше, і я знов можу ходити сама* (Леся Українка); *— Він бореться зі смертю як правдивий лев .. Завтра йому стане ліпше, побачиш, брате* (Г. Пагутяк).

2. *у знач. част.* Уживається для підкреслення переваги якоїсь дії. *Напасників у кожній хаті зустрічали косами й топірцями, кожний волів ліпше померти, ніж віддати свою матір, братів і сестер на наругу* (з переказу); [Л е в:] *От ліпше заберуся до роботи, як маю тут жувати клоччя!* (Леся Українка); *От, іноді приходить думка: нащо ти живеш? Чи не ліпше було б покінчити?* (У. Самчук).

Кра́ще (точні́ше, лі́пше *і т. ін.)* **сказа́ти** *див.* **сказа́ти.**

ЛІ́ПШИЙ, а, е. Вищ. ст. до **до́брий** 1 і **га́рний** 1, 2, 4; кращий. *Настануть ліпші часи, ми ще повернемося сюди і запитаємо в антів: як сміли противитися нам, аварам?* (Д. Міщенко); *Терехівці спершу думали, що* [Люда] *десь ліпшу партію має, а потім злостились: вельми горда, принца чекає...* (В. Дрозд); *Жінка відповідає: — Хто сильніший, той ліпший* (з легенди); *Коли люди до тебе добрі, а ти будь ліпший* (Номис); *Ліпші учні мали право сидіти в перших лавках, слабші сиділи дальше* (І. Крип'якевич).

ЛІ́РА[1], и, *ж.* 1. Старогрецький струнно-щипковий музичний інструмент. [Н е р і с а:] *Красу я тямила й малою, і серденько тремтіло від хвали, як струночка під плектроном на лірі* (Леся Українка); *В батьковій хаті над ліжком висіла картина — півлежача німфа з лірою* (В. Самійленко); *У супроводі ліри у Стародавній Греції виконувались вірші та пісні* (з навч. літ.); // *перен.* Символ поезії, поетичної творчості. *Тут я зустрівся з музою своєю. І, взявши в руки ліру й срібний лук, Пливу, як тінь, по морю снів за нею* (М. Рильський); *Не віддав я кату ліру у дні страшної боротьби* (В. Сосюра); *Ти відійшов, ти зрадив віру, .. не оберіг зухвалу ліру* (В. Стус).

2. Тип дивана-тахти, контури якого нагадують такий музичний інструмент. *Інка лежить на модерній лірі* (В. Речмедін).

3. Старовинний струнно-клавішно-смичковий музичний інструмент. *Я того шестишаговика в кишеню зараз і поклав, потім вийняв з-під поли ліру...* (з переказу); *І знову ліри заревли, .. А парубки, узявшись в боки, Навприсідки пішли* (Т. Шевченко); *Він* [Павло Антонович] *казатиме вам, що .. треба співать сільських пісень, вбираться в плахту, треба вивчиться грати на лірі* (І. Нечуй-Левицький); *Під стіною поспівав, як нерівний дзвін торкнув, сліпець-дідик з лірою* (В. Барка).

△ **(1) Колі́сна лі́ра** — струнний смичковий музичний інструмент, у якому роль смичка виконує колесо. *Корпус колісної ліри глибокий, човно- або вісімкоподібний* (з навч. літ.); *Виконуючи музику на автентичних інструментах — колісній лірі, лютні, народній бандурі, флейті, музиканти переносять слухача в епохи Данте, Леонардо да Вінчі, Людовика IV чи Генріха VII* (з газ.).

ЛІ́РА[2], и, *ж.* 1. Грошова одиниця Туреччини; дорівнює 100 курушам. *Турецький парламент ухвалив відповідний закон наприкінці грудня 2004 р., що дозволив запровадити нову ліру* (із журн.).

2. *іст.* Грошова одиниця Італії та Ватикану до 2002 р. *Обід — з 5 чи 6 страв. Все смачно і дуже по-панськи. За це все я плачу 6 лір на добу* (М. Коцюбинський); *— П'ять тисяч лір одноразово — це непогана платня* [за операцію] (Ю. Смолич); *Хто більше? Бо менше як за мільйон* [не продасть своє срібло]... *мільйон чого? Не румунських же ж леїв! І не німецьких марок. І навіть не італійських лір* (В. Кожелянко).

ЛІРИЗА́ЦІЯ, ї, *ж., літ.* Тяжіння до ліричних елементів у прозових літературних творах. *Зрушення в театрі XVIII ст. у бік ліризації засвідчені, зокрема, тривалими дискусіями навколо опери, яку тоді вважали ліричним жанром* (з наук. літ.); *Однією з передумов, що сприяла утвердженню фрагментарних форм в українській прозі, став процес ліризації, поширення на прозу законів лірики* (з наук. літ.); *На багатьох творах, надрукованих у тижневику "Рідний край", позначилася загальна тенденція української прози початку XX ст. до психологізації та ліризації оповіді* (із журн.).

ЛІРИ́ЗМ, у, *ч.* 1. Ліричний характер, ліричний зміст (про твори літератури і мистецтва). *З порівняннями, на мою думку, треба обережніш обертатися. Я думаю, що вони часто шкодять ліризмові твору* (В. Самійленко); *Вона* [поезія] *зневажає суб'єктивізм ліризму й прагне обов'язкових норм, змісту, який би був обов'язковим для всіх* (В. Домонтович); *Уява письменника віддаровує нам пронизливий, чистий ліризм і ожорсточення доби, які, мов просвітлена киснем і тьмяновенозна кров, з'єднані в одному ударі серця* (Є. Пашковський); *Світлий ліризм Тичини нагадує ніжну мелодію народної пісні* (з наук.-попул. літ.).

2. Ліричний настрій. *Велич природи, з якою так рідко доводиться стикатися міській людині, розбуркувала рештки неурбанізованого ліризму* (Ю. Смолич); *Розповідь його була .. то злегка глумлива, то сповнена теплого ліризму* (П. Колесник).

ЛІРИЗО́ВАНИЙ, а, е, *літ.* Дієпр. пас. до **ліризува́ти.** *Проза І. Франка початку XX ст. різноманітна за жанровими та стильовими відтінками — то епічно-розлога, то драматично-напружена чи ліризована* (з наук. літ.); *Починаючи з 1927 року, у прозі журналу "Червоний шлях" вимальовується нова тенденція: коротке ліризоване оповідання, імпресіоністична новела поступаються місцем новелі із загостреною фабулою* (із журн.).

ЛІРИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, що, літ.* Зображати кого-, що-небудь лірично, надавати комусь або чомусь ліричних рис. *Психологізовані монологи героїв, філософські роздуми про суть життя, авторські відступи, виходячи на перший план, уповільнюють драматичну дію, ліризують її, роблять мелодраматичний елемент менш помітним* (з наук. літ.).

ЛІ́РИК, а, *ч.* Автор ліричних поезій; ліричний поет (у 1 знач.). *Взагалі Франко — лірик високої проби, і його ліричні вірші просяться часто в музику* (М. Коцюбинський); *Ходімо, нічний самітнику, одвічний блукачу, черговий Дон Кіхоте; хо-*

дімо, палкий містику, тонкий лірику, безпритульний філософе, лицарю й аскете, ходімо вже, ніч розпочалася! (К. Москалець); *Виявилося, що, окрім успішного аптечного бізнесу та дисертації, захищеної на кафедрі автоматики місцевого політеху, він належить до десятки найкращих ліриків регіону* (Н. Сняданко); *Самобутнім ліриком розпочав Стельмах свій літературний ранок* (з навч. літ.); // *перен.* Людина ліричних настроїв. — *Можна бути ліриком, не пишучи ніколи поезій, — сказав молодий чоловік* (О. Кобилянська); *Господар саду — юний лірик — повільно йду під ночі спів* (Б.-І. Антонич); — *Мій лірику сумний! Скажи мені, невже печаль з тобою день при дні* (А. Крижанівський); *За п'ять тижнів до смерті стаєш ліриком і починаєш розуміти, скільки втрачаємо, йдучи з цього світу* (В. Дрозд).

ЛІ́РИКА, и, *ж.* 1. Один із трьох, поряд з епосом і драмою, родів художньої літератури, у якому з особливою виразністю виявляється емоційне ставлення автора до зображуваного. *Історик літератури, який ставитиме своїм завданням історію словесного мистецтва, а не історію певних форм його .. — лірики, епосу, драми і красної прози, .. повинен шукати проявів і характеристичних прикмет сього словесного мистецтва скрізь, де воно проявляється* (М. Грушевський); *Провідне місце в добу романтизму займала лірика* (з наук. літ.); *За грецькою міфологією було 9 муз, дочок Зевса і Мнемозіни, котрі опікали прекрасні мистецтва: зокрема, Кліо опікувалася історією (яку тоді вважали мистецтвом, а не наукою), Евтерпа — лірикою і грою на флейті* (з навч. літ.); // Емоційний елемент у творчості письменника. *Підіймай, значить, цілину. А що, як не бере, як несила підняти? Ох, годі моєї авторової лірики! Все одно всього не висловити* (Д. Бузько); *Але це все лірика, Ваша Королівська Милосте. Необов'язкова пауза перед виголошенням головного* (Ю. Андрухович).

2. Твори цього роду поезії. — *Лишіть уже поетам вправлятись на загальних думках та ліриці* (В. Підмогильний); *Найбільше мене приваблює любовна лірика анонімних авторів .. у перекладах Ахматової* (А. Дністровий); *Особливе місце в українській духовній ліриці посідає Кирило-Транквіліон Ставровецький* (з наук. літ.); *Окремий цикл у післявоєнній ліриці Стельмаха становлять вірші про кохання* (з навч. літ.); *Поет широкого тематичного діапазону, Д. Павличко став творцем самобутньої інтимної лірики* (із журн.).

3. *перен., розм.* Ліричний настрій. *Але Бетсі Кніпс зараз було не до лірики* (М. Дашкієв); *Звісно, Хаблаків хутір — це ідилія, лірика, моя б дружина засміялася: лірики на хліб не намажеш* (В. Дрозд).

4. *перен., розм.* Порожні, безпредметні розмови. — *Гм, — озвалася Ніна Матвіївна. — Це все лірика. А ми хочемо чути про те, що вже розповідалося* (О. Бердник); *Коротше, це все лірика: плавати я так і не насобачився* (А. Кокотюха); *Ну, довіряли, не довіряли — це вже, вибачте, лірика, рожеві соплі...* (О. Забужко).

ЛІРИКО-ДРАМАТИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який має в собі елементи лірики й драми. *Корінням український романс сягає періоду одноголосних пісень у їхніх найкращих лірико-драматичних зразках* (з наук. літ.); *Прощання з С. Мержинським надихнуло Лесю Українку на створення лірико-драматичної поеми "Одержима", що була написана за одну трагічну ніч* (з навч. літ.); *Оперу "Черевички", якій Петро Чайковський дав підзаголовок "коміко-фантастична", можна назвати й народно-побутовою, й лірико-драматичною — стільки в ній колоритних характерів і цікавих внутрішніх сюжетів* (з газ.).

2. Перехідний між ліричним і драматичним (про голос співака, співачки). *Баритони поділяються на ліричні, лірико-драматичні та драматичні* (з навч. літ.); *Корифей української музичної сцени Марія Литвиненко-Вольгемут у молоді роки виконувала партії лірико-драматичного сопрано* (з газ.).

ЛІ́РИКО-ЕПІ́ЧНИЙ, а, е. Який має в собі елементи лірики й епосу. *О. Веселовський остерігав: "Лірико-епічна пісня далеко не те саме, що лірика в сучасному розумінні"* (з наук. літ.); *Роздуми поета М. Рильського чергуються з елементами епічної розповіді, тому за жанром "Мости" — лірико-епічний твір* (з навч. літ.).

ЛІ́РИКО-РОМАНТИ́ЧНИЙ, а, е. Який має в собі елементи лірики й романтики. *Лірико-романтична, в основі своїй трагічна історія двох молодих людей, які кохали одне одного, під пером письменника виходить за межі інтимної сповіді* (з наук. літ.); *У літературі окреслюють три напрями: лірико-романтичний, конкретно-аналітичний та химерний* (з навч. літ.).

ЛІ́РИКО-ФІЛОСО́ФСЬКИЙ, а, е. Який має в собі елементи лірики й філософії. *М. Бажан в епічних творах віддає перевагу ямбу, в лірико-філософських нерідко звертається до амфібрахія* (В. Русанівський); *Критика загалом визнала лірико-філософський світогляд М. Івченка* (з наук. літ.).

ЛІРИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до лірики (у 1 знач.). *Ліричний поет з нього був би добрий, а до політика не та голова* (Леся Українка); *У спогадах про Лесю Українку К. В. Квітка писав, що М. П. Старицького як ліричного поета вона вважала своїм учителем* (з наук. літ.); // Який є об'єктом опису в ліриці. *Ліричний герой не ототожнюється з поетом. Він є формою втілення певного естетичного ідеалу автора* (з навч. літ.); *Ліричне я автора, вживане неодноразово в тексті, розгортає процес нагромадження поетичних вражень* (із журн.); // Який є лірикою (у 2 знач.). *Я так люблю наші ліричні пісні* (Леся Українка); — *Ти маєш рацію, поети нашого покоління не пишуть ліричних віршів* (В. Домонтович); *У ліричних творах відтворюються почуття, настрої, думки людини в певних життєвих обставинах* (з навч. літ.); *Однаково майстерно відшліфовані у творчості П. Тичини і лірична мініатюра, і філософська поема, і сюжетний вірш* (із журн.).

2. Емоційно-забарвлений, зворушливий. *Війна дужче підкреслила в ній* [Надійці] *.. риси: силу волі, скромну мужність і ліричну задушевність* (С. Журахович).

3. Такий, при якому почуття, душевні переживання керують вчинками людини, визначають особливості її світосприйняття. *Може, у мене справді занадто лірична натура* (Леся Українка); *Б. Лепкий, натура лірична й чутлива, тужив за Поділлям, загалом за Україною, боляче зносив сорокарічну розлуку з батьківщиною* (з наук. літ.); *Українці — чутливі, ліричні, побожні, миролюбні, гостинні, не здатні на насильство над іншими народами* (з газ.).

4. М'яко-співучий, ніжного тембру (про голос співака, співачки). *Гучномовець жіночим ліричним голосом виспівував: "Червону руту Не шукай вечорами..."* (М. Циба); *Цілу низку пісень (українських, російських, мексиканських, неаполі-*

танських та інших) подарували слухачам народні артисти Сергій Козак і Микола Фокін. Соковитий баритон і ліричний тенор (О. Шугай); // Повільний, плавний (про танець, мелодію і т. ін.). *Зачаровували танці — ліричні, запальні й веселі, вокально-хореографічні композиції* (із журн.).

△ **Ліри́чний ві́дступ** *див.* **ві́дступ.**

ЛІРИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **ліри́чний** 2. *Широчінь гоголівського діапазону, ліричність, комедійність і фантастика .. спричинились до того, що, мабуть, нічиї твори не дали стільки сюжетів для опер, як твори Гоголя* (М. Рильський); *В листах до самої Марії він не раз згадував з властивою йому ніжною ліричністю останню ніч перед кордоном* (О. Іваненко); *У мові творів І. Кочерги — народний дотеп і книжний архаїзм, ніжна ліричність і гостра сатира* (з навч. літ.).

ЛІРИ́ЧНО. Присл. до **ліри́чний** 2. *Олег про Байронів день народження не знав і про Тарасів теж. Це звучало містично і лірично, хоч і наївно* (Ю. Покальчук); *Відому "Пісню про рушник" можна виконувати лірично й сентиментально* (Ю. Андрухович).

ЛІ́РНИК, а, *ч.* Народний співець-музикант, що акомпанує собі на лірі. *Біля воріт спинився старий кобзар... Ні, лірник* (Василь Шевчук); *Недалеко від губернської канцелярії, де вешталося більше панства, сидів лірник, крутив свого нехитрого інструмента* (Р. Іваничук); *Народні співці — лірники та кобзарі — не лише виконували вже відомі пісні, а й складали свої* (з навч. літ.); * У порівн. *Дрімають собі бабусі, нудним, навмисне печальним голосом, як лірник, читає протоієрей, старий високий піп, Євангелію* (М. Івченко).

ЛІ́РНИЦТВО, а, *с.* Мистецтво лірника. *Особливо яскраві взірці протестного фольклору другої половини XVIII ст. демонструє лірництво* (з наук. літ.); *Кобзарство та лірництво — унікальне явище не лише української, а й світової культури* (із журн.).

ЛІ́РНИЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лі́рник.** — *Ото б варто було послухать, як київські та черкаські філософи заспівають лірницьких пісень!* (І. Нечуй-Левицький); *Кружляють поставці по кругу, шинкарі черпають корячками брагу й не встигають, скиглить лірницька жебранка* [жебрацька пісня] *під ворітьми крамного базару* (Р. Іваничук); *Семен Ботало годинами лірницькі псалми слухав та все сльози витирав* (Ю. Логвин).

ЛІ́РО-ЕПІ́ЧНИЙ, а, е. Те саме, що **ліри́ко-епі́чний.** *"Цвіт яблуні" М. Коцюбинського ми кваліфікуємо як епіку, а "Червону зиму" В. Сосюри називаємо ліро-епічним твором* (з наук. літ.); *Балада — невеликий ліро-епічний твір героїчного змісту з драматично напруженим сюжетом* (з навч. літ.).

ЛІРОПОДІ́БНИЙ, а, е. Який має форму ліри або схожий на неї *(див.* **лі́ра**[1] 1), подібний до неї. *Старі ліроподібні ялини пахнуть мохом, мільйонолітнім забуттям, живою землею кротовин* (Є. Пашковський); *Вона сиділа у кріслі, спираючись на ліроподібну спинку та підібравши одну ногу під себе* (Г. Вдовиченко); *Під час розкопок виявлено ліроподібну бронзову пряжку, характерну для X ст.* (з наук.-попул. літ.).

ЛІРОХВІ́СТ, во́ста, *ч.* Птах ряду горобцеподібних із буросірим пір'ям і хвостом ліроподібної форми (у самців). *Серед птахів Австралії заслуговують на увагу лірохвости, поширені в південній частині материка* (з наук. літ.); *Харчуються лірохвости комахами, черв'яками та іншими безхребетними, що живуть у землі або під корою дерев* (з навч. літ.).

ЛІС, у, *мн.* ліси́, ів, *ч.* 1. Велика площа, заросла перев. деревами й кущами. *Пішов Дідок у ліс по дрова* (Л. Глібов); *Тихі сни снили непроглядні букові ліси* (М. Грушевський); *Липневе сонце стояло вже над Котелевським лісом* (М. Хвильовий); *Дівчинці раптом стало страшно. Згадала, як далеко вона зайшла в ліс* (О. Донченко); *Ми вирушили назад, вийшли з лісу* (О. Бердник); *Тоскний свист у порожнім лісі I пташиний колючий свист. Падолист* (В. Стус); // Дерева, які ростуть на такій площі. *З одного боку нависла гора кам'яна над хаткою, поросла лісом* (Марко Вовчок); *Він* [Семен] *сам поїхав на вирубку лісу, ходив із сокирою...* (Ю. Мушкетик); *Та недарма чатував могутній хитач землі Посейдон, сидячи на високій, порослій лісом горі* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); * У порівн. *Хочуть нас вороги наші, як той ліс, вирубати і викорчувати, щоби тут своє насіння насіяти* (Б. Лепкий); *Гриміли, ой гриміли бурі славні, війська, мов ліс, зростали над шляхами* (Б.-І. Антонич); // Певна ділянка такої площі. *Жив на Гончарівці хазяїн заможний .. Було й поле, був і ліс* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Адвокат запропонував їм купити не тільки те пасовисько, а й маєток і ліси пана Брикальського* (І. Франко).

2. *чого, перен.* Велика кількість чого-небудь вертикально розміщеного. *У вікна дивились грядки капусти і ліс кукурудзи* (М. Коцюбинський); *Ліс очерету хилиться п'яний, Дивиться мрійно у воду* (М. Рильський); *Городець був такий, як і колись, — порослий дрімучим лісом соняшників, кукурудзи* (І. Багряний); *Олексій Максимович висунувся з вікна і теж ще здалеку замахав рукою у відповідь на цілий ліс радісно піднятих рук* (Яків Баш).

3. *тільки одн.* Зрубані дерева як будівельний матеріал, сировина. [С е м е н:] *Ходім краще та взнаємо, де поставлять наші вагони з лісом* (З. Мороз); *"Асоціація деревообробників Прикарпаття" закупила ліс для будівництва фортифікаційних споруд у селищі Широкине* (з газ.).

(1) Корабе́льний ліс: а) ліс з високими прямими деревами. — *У тій землі — багаті срібні копальні. А на пагорбах росте чудовий корабельний ліс* (І. Білик); б) стовбури високих прямих дерев, які використовують для будування кораблів, зокрема виготовлення щогл. *Рубають наші ліси, переводять на поташ, смолу й дьоготь. А корабельний ліс кудись під три чорти вивозять!* (Ю. Логвин); **(2) Ліс лі́сом** — дуже густий, високий. *Хліб налився, Ліс лісом трава...* (Дніпрова Чайка); **(3) Чо́рний ліс** — листяний ліс. *Вечір опосів їх неподалік стольного городу Витичева, та князь не спинився на ночівлю — звернув .. в холодний чорний ліс* (І. Білик); *Прийшла кристалічна, тверда з чорних лісів запізніла вода* (Ю. Андрухович).

△ **Боніте́т лі́су** *див.* **боніте́т; (4) Галере́йні ліси́** — ліси, розташовані вузькими смугами вздовж річок, що течуть серед безлісних просторів у посушливих областях саван і пустель. *Галерейні ліси — одна з найбагатших екосистем Європи* (з наук.-попул. літ.); *У долинах річок формуються галерейні ліси з домінуванням високорослих трав* (з навч. літ.); **По́лог лі́су (дере́в, наса́джень** *і т. ін.) див.* **по́лог; (5) Спі́лий ліс** — ліс, який досяг межового віку й придатний для використання. *Особливо інтенсивне вирубування ведеться в соснових і дубових посадках, у яких на спілий ліс припадає менше 4 %* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Не ба́чити за дере́вами лі́су** *див.* **ба́чити; (б) Те́мний ліс:** а) що-небудь незрозуміле, невідоме, заплутане і т. ін. *Справді, надруковані в різні часи і різними мовами — німецькою, угорською, румунською, — ті карти являли собою темний ліс* (О. Гончар); *Далі й темний ліс для Богдана, бо, мабуть, тільки вузький спеціаліст розжує, розшолопає .. оте "виготовлення набивної монолітної футеровки"* (В. Большак); б) *(зі сл.* д у ш а, л ю д и н а *і т. ін.)* такий, якого не можна або дуже важко зрозуміти; потайний, незрозумілий. *Чужі люди — темний ліс* (прислів'я); *— Правду кажуть, що чужа душа — темний ліс* (В. Винниченко).

ЛІ́СА, и, *ж.* Огорожа, сплетена з хмизу. *Звір лісу пролама та в хлів убереться* (Сл. Б. Грінченка); *Полагодив* [Чіпка] *хату, давай погріб обчищати та оброблювати; новою лісою усадьбу обплітати* (Панас Мирний); *Тільки ліса й ділить наші дворища* (М. Коцюбинський); *Як гордо щепами хвалився він мені В саду малесенькім, обведенім убого Низькою лісою!* (М. Рильський); // Плетена за́города. *Ось стара громадська ліса, яку відчиняє перед нами старий дід Панько* (І. Франко); // Плетена хвіртка або ворота. *Данило припав до ліси у повітці й крізь щілини дивився* (Іван Ле); *Біля грубки лежав кулик жовтого околоту, сухого і теплого, — на підстилку поросяткам, а з-під ліжка червоніла новенька вільхова ліса* (Григір Тютюнник).

ЛІСАБО́НЕЦЬ *див.* **лісабо́нці.**

ЛІСАБО́НКА *див.* **лісабо́нці.**

ЛІСАБО́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до Лісабона і лісабонців. *Великий Лісабонський землетрус 1755 р. стався рівно через 399 років після Великого Базельського* (Ю. Андрухович); *Вирішальний матч сезону відбудеться 24 травня на лісабонському стадіоні* (із журн.).

ЛІСАБО́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **лісабо́нець,** нця, *ч.;* **лісабо́нка,** и, *ж.).* Жителі Лісабона. *Лісабон зберігає сліди впливу культур, відкритих португальськими конкістадорами для Світу. Можливо це і є поясненням, чому лісабонці за природою такі відкриті люди* (з навч. літ.); *Найбільший скарб нашої церковної общини — це монах Філіп, корінний лісабонець з аристократичної сім'ї* (із журн.).

ЛІСГО́СП, у, *ч.* Скорочення: лісове господарство. *Пригнавши череду, хлопець гайнув до школи. Там уже зібралися учні, лісники, пожежники з лісгоспу* (О. Бердник); *Працівники лісгоспу, як і годиться, матеріал опрацювали* (Є. Дудар); *По весні, по відлизі підряджуйсь до лісгоспу точити березовий сік* (Є. Пашковський).

ЛІСГО́СПІВСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лісго́сп.** *Школа почала возити стовпи .. з лісгоспівського масиву* (Ю. Мушкетик); *Усе господарство — і адмінбудинок, і гаражі, і цех — опалюються безкоштовною тирсою, що є відходом лісгоспівського виробництва* (з газ.).

ЛІ́СЕЛЬ, я, *ч., мор.* Додаткове вітрило, що його піднімають під час слабкого вітру на повному курсі. *Лісель ставлять на додаток до основних прямих вітрил для збільшення їхньої площі* (з навч. літ.); *Молодий капітан, спостерігаючи, як швидко порожніють вугільні ями "Дункана", дедалі більше тривожився. Він наказав розгорнути всі вітрила, підняти лiселі й закріпити штаг* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

ЛІСЕ́НТЕ, *невідм., с.* Грошова одиниця Королівства Лесото — одна сота лоті, а також дрібна монета такої вартості. *Спочатку Лесото не мало своєї валюти, і лише 1980 року було випущено перші лоті й лісенте, що замінили південноафриканський ренд як платіжний засіб* (з наук.-попул. літ.).

ЛІСИ́СТИЙ, а, е. Порослий лісом. *Він зовсім не надіявся тут, серед диких лісистих гір, .. побачити .. таке ніжне сотворіння* [створіння] (І. Франко); *Мало не шарпнувши залізними черевцями лісистих пагорбів, промчав понад Дніпром блискавичний клин штурмовиків* (М. Бажан); *Далекі лісисті обрії димляться туманами* (Р. Іванченко); *Потім Гермес відійшов на високу Олімпу вершину, Острів лісистий лишивши* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

ЛІСИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Стан і властивість за знач. **лісистий.** *Ми не маємо даних про лісистість України за часів трипілля* (з наук. літ.); *Первісно лісистість між Дністром і Дніпром у первісному стані становила близько 50 %* (з наук.-попул. літ.); *Найбільшою є лісистість у Карпатських та Кримських горах* (з навч. літ.).

ЛІСИ́ЩЕ, а, *ч., розм.* Збільш. до **ліс.** *Ліси-лісища! Пливуть-хитаються над головою високі дрімучі верховіття* (М. Малиновська); *У замовляннях широко використовують редупліковані варіанти лексеми типу ліс-лісище, уроки-урочища, відьми-відьмища* (з наук. літ.).

ЛІСІВНИ́К, á, *ч.* Фахівець із лісівництва. *Левко був лісівник завзятий Із підхерсонського села* (М. Рильський); *Дівчина сіла на купу соснового гілля, залишеного лісівниками...* (В. Дрозд); *Мій батько був лісівником і цілком фанатичним. Він пам'ятав сотні рослин, перш усього дерев, не тільки за українськими назвами, але й за латинськими* (Ю. Андрухович); *Сербський лісівник Лукач засадив подвір'я ґражд привезеними з Македонії квітучими кущами* (Т. Прохасько).

ЛІСІВНИ́ЦТВО, а, *с.* 1. Прикладна дисципліна, яка розробляє основи найефективнішого вирощування лісів, догляду за ними. *Карл-Йозеф Цумбруннен був записаний до історії австрійського лісівництва золотими літерами як такий, що в середині XIX століття засадив шпильковими породами і буком велетенські площі карпатських лисих узвиш* (Ю. Андрухович); *У фонді бібліотеки Державного природознавчого музею НАН України наявна література з питань біології, ботаніки, лісівництва, географічних і суспільних наук* (з наук. літ.).

2. Вирощування лісів як галузь рослинництва. *Смак і тонкощі кулінарної майстерності знають* [гуцули] *не гірше, ніж тонкощі мосяжництва, писанкарства, різьбярства, лісівництва* (М. Матіос); *У доповіді було запропоновано охорону фітоценозів, види яких мають генетичну та селекційну цінність у практичному лісівництві* (з наук. літ.).

ЛІСІВНИ́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лісівни́к** і **лісівни́цтво.** *Сучасна лісівницька наука вимагає від дослідників подальшого вивчення й створення досконалих та економічних методів комплексного використання й поновлення лісів* (з навч. літ.); *Агролісомеліоратор спрямовує лісівницькі заходи на поліпшення кліматичних і ґрунтових умов вирощування сільськогосподарських культур* (з навч. літ.); *Михайло — лісівник родом із професійної династії, лісівницький стаж якої сягає майже сотні літ* (з газ.).

ЛІСІВНИ́ЧИЙ, а, е. Те саме, що **лісівни́цький.** *— Така вже наша доля лісівнича* (М. Чабанівський); *Поневірявся дід Андрій світом, чому тільки не навчився. Навіть закінчив лісівничий технікум* (М. Дочинець); *Для відновлення корисних функцій насаджень придорожніх смуг необхідно створити програму, як лісівничу, так і фінансову* (з наук. літ.).

ЛІ́СКА[1], и, *ж.* Те саме, що **ліса.** *Прилетіла зозуля та й сіла на лісці* (П. Чубинський); *З-за хатки виглядали невеличкі хлівці, повіточки; трохи далі — тік; за током — огород; а все кругом обнесено низенькою ліскою* (Панас Мирний); *Грицько .. сів на колодку, що лежала під ліскою* (С. Васильченко).

ЛІ́СКА[2], и, *ж., рідко.* Те саме, що **волосі́нь** 3. *В руках у вас вудочка. Ліска у вас кріпка, гачок у вас сталевий, загартований, міцний* (Остап Вишня); *Грицько прив'язав до неї дві довгі капронові ліски від удочок і, сидячи на груші, за допомогою тих удочок керував усіма пересуваннями гримучника* (В. Нестайко).

ЛІ́СКА[3], и, *ж., діал.* Ліщина (у 1 знач.). *Ліски в сьому лісі багато* (Сл. Б. Грінченка); *Стара ліска, оплівшись гіллям, зробила ніби природній* [природний] *високий курінь* (І. Нечуй-Левицький); *Поділяться ґранічери* [прикордонники] *сушеними сливами в міщуликові* [полотняній торбинці], *зачепленім до верху довгої і гнучкої ліски чи жердки* (М. Матіос); *З ліски й лозини плели гуцули кошики* (із журн.); // Ціпок з ліщини. *Олекса, підпираючися грубою ліскою і стогнучи раз по разу, поволікся до Перегинська* (І. Франко).

ЛІСКО́ВИЙ, а, е, *діал.* Прикм. до **ліска[3]**. *Живо рухаючи білими вусиками, скочила* [мишка] *на лісковий корч* (І. Франко); *Це був найкріпший парубок на все село. Горіх між пальцями лісковий роздушував* (Г. Хоткевич); *Торішні барабулі* [картопля] *скінчилися, а на сьогорічні в Дарусі неврожай, такі дрібні, як ліскові горіхи* (М. Матіос); // Зробл. з ліски. *Он село вози маже, буди на ліскові обручі з ряден напинає* (У. Самчук).

ЛІСНИ́Й, á, é, *заст.* Лісовий. *Виряджав* [я] *свою сім'ю на літнє мешкання, щоб вона серед лісної прохолоди та вільного польового повітря набралася сили та здоров'я* (Панас Мирний); *Тремтить якийсь вогник здалека, — Се, певне, в хатині лісній* (Леся Українка); *Якраз тепер на сон клонить: при вдиханні лісного повітря, приємного прохолодою* (В. Барка); *Їй пощастило перехопити того самого шофера, який одвозив Фреда і його друзів кудись на далеку лісну галявину* (В. Владко); // *у знач. ім.* **лісни́й**, нóго, *ч., діал.* Лісник (у 1 знач.). — *Маєте знати, я також лісний, я також стрілець, але ваблю звірину по більшій часті в засідку, в сіті* (І. Франко); // *у знач. ім.* **лісна́**, нóї, *ж.* Лісниця (у 2 знач.). *Лісна засіває навесні траву й усяке зілля* (з переказу); *Іван знає, що то лісна, а не Марічка, що то вона надить його* (М. Коцюбинський); *Ніччю приходить лісна, в любу дівчину перекинулася* (К. Гриневичева).

ЛІСНИ́К, á, *ч.* 1. Працівник лісової охорони. *Вона ходила в ліс, де стояли готові зруби, .. і розпитувала про ціни в лісників* (М. Коцюбинський); *В цього браконьєра добрий нюх не тільки на звіра, а й на лісників* (Б. Антоненко-Давидович); *У лісників є мовчазна домовленість — жодного слова про нього* [дуба] *нікому* (О. Бердник); *Бідний чоловік обійшов усі сільські двори, але так і не наважився застрелити ні одне собача, поки багаторічний удівець, лісник Дмитро, не приніс звідкись вісім свіжих шкірок* (М. Матіос).

2. *рідко.* Те саме, що **лісівни́к.** *Лісник знайомий єсть у мене. Він до щеплювання має хіть велику* (М. Рильський).

ЛІСНИКІ́В, кóва, кóве. Прикм. до **лісни́к.** *У селі не залишилося нікого, тільки оці дві жінки — лісникова жінка та її мати* (з легенди); // Належний лісникові. *Як гарно лузати смажені гарбузці довгими зимовими вечорами в лісниковій хатині!* (О. Донченко); *Гордій .. побрів не до лісникового подвір'я, а до старих, сивих од негоди бортів* (М. Стельмах); *На ґанку лісникової хати грюкнули двері* (В. Малик).

ЛІСНИКІ́ВНА, и, *ж., розм.* Дочка лісника (у 1 знач.). — *Лісниківну, значить, виглядаєш, малий. Ранувато трохи* (А. Іщук); *Отут недалечко жила лісниківна Маруся з батьком* (із журн.).

ЛІСНИКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лісникува́ти.** *Гаряча страва, що була знайденим скарбом після черствого лісникування, освіжила йому нутрощі й думки* (В. Підмогильний); *Коли тато після двадцяти років лісникування захворів на ноги і запланував поставити хату в селі, Андрей Шептицький розпорядився безкоштовно, без жодної копійки, виділити деревину на будівництво* (з газ.).

ЛІСНИКУВА́ТИ, ýю, ýєш, *недок.* Бути лісником (у 1 знач.). — *А се Василько був, Василь Васильович, що й досі, од самої війни, тамочки лісникує* (В. Дрозд); *Син, котрий лісникує.., розказував про вчення* [навчання] *таке: буцім радіо об'явило, що прорвало оту велику греблю і все море на Київ рушило* (А. Михайленко); — *Ну й ну! — здивувався дід. — Скільки лісникую, ще-м не видів, щоб старий лис хвостом молотив!* (Г. Пагутяк).

ЛІСНИ́ЦТВО, а, *с.* Ділянка лісу як господарська одиниця, а також установа, що відає такою ділянкою. *Він* [Василь] *деякий час спокійно працював у лісництві* (О. Бердник); *Наприкінці двадцятих років саме Василь виписав у лісництві деревини на нову хату моєму батькові* (В. Дрозд); *До Германівського лісництва Дяков приїхав не циганською кибиткою, а верхи в сідлі* (В. Шкляр); *Ми тихо зібралися і .. пішки вирушили вузькоколійкою до найближчого лісництва* (І. Карпа); // Господарські будівлі такої установи. *Минули лісництво і, грузнучи у глибокому піску, вийшли на дорогу, яка вела через урочище до села, що біліло своїми хатами на зелених пагорбах* (М. Руденко); *Машина під'їжджала лісовою дорогою до якогось хутора на галявині, мабуть, лісництва* (В. Нестайко).

ЛІСНИ́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лісни́к** і **лісни́цтво.** *Все на ньому підтягнуте, добре припасоване, .. на картузі виразно полискує лісницька емблема у формі двох золотих дубових листків* (О. Гончар); *Павлентій бачив, як Шашло, з ружжом* [рушницею] *за плечима, перехопився лісницьким човном через річку і зник* (Григір Тютюнник); *У тайзі вони* [хижаки] *зустрічаються вкрай рідко, лише на лісницьких кордонах* (А. Кокотюха).

ЛІСНИ́ЦЯ, і, *ж., розм.* 1. Дике плодове дерево, що росте у лісі, та його плоди; дичка. *"А на аркані у Непорадного то кривився* [Мустафа], *наче б лісницю вкусив"* (А. Чайковський); *Група виглядає так, як би хто стряс із дерева великих лісниць, які на землі повалялися* (В. Стефаник).

2. Те саме, що **ма́вка** 1. *Потік гримів і падав зі скали .. Ночами потопельниці й лісниці Схилялися до дикої води* (Л. Первомайський).

ЛІСНИ́ЧИЙ, чого, *ч.* 1. Фахівець із лісового господарства, керівник лісництва. *Поснідавши, лісничий подякував за гостинність і зібрався їхати* (О. Донченко); *Магазаник повертає коні в березнячок, що по коліна стоїть у м'якій траві, розпрягає їх і вже вкотре думає: чи з'явитися на ясні очі лісничого, чи зашитись од них у якийсь лісовий закуток?* (М. Стельмах); *Вони мають добрі пили, машини, пилорами,*

можуть ними працювати з вечора до ранку. Лісничі і лісники показують їм найзаросліші місця (Т. Прохасько).

2. Те саме, що **лісни́к** 1. *А дитя осталось, Плаче, бідне.., та на лихо Лісничі почули* (Т. Шевченко); *З рушницею йшов лісничий, а коло нього два пси* (У. Самчук); *Лісник забрав папір, склав його учетверо і засунув до кишені .. Швець засміявся. Лісничий показав зуби й собі, і вони підморгнули один одному* (Валерій Шевчук).

ЛІСНИ́ЧИ́ХА, и, *ж., розм.* 1. Дружина лісника або лісничого. *Нудьгувала гарна лісничиха. Оце вже вісім або десять літ* (І. Франко); *Одного вечора Михайло і Соломія попрощались із лісником і лісничихою* (М. Стельмах).

2. Жін. до **лісни́к** 1. *Коли прогнали німців, треба було комусь доглядати ліс, а дід Маврикій старий і хворий, і стала тоді лісничихою на дільниці Улянка* (О. Донченко); *У яру, де річка тиха, Де глибокий брід, Молоденька лісничиха Кінчила обхід* (П. Воронько).

ЛІСНИЧІ́ВКА, и, *ж., діал.* Оселя лісника. *Упоравши рубачів, лісничий пішов до своєї лісничівки* (І. Франко); *Доступитися до неї важко. То так сказати не лісничівка, а панський замочок мисливський* (Б. Лепкий); *Це була лісничівка — типова, давно колись вимурована, казенна будівелька з червоної цегли* (І. Багряний); *Ми перетнули неглибоку ущелину .. і нарешті у фіолетовому присмерку побачили лісничівку* (В. Шкляр).

ЛІСО... Перша частина складних слів, що відповідає: 1) слову **ліс,** напр.: л і с о в и р о́ щ у в а н н я, л і с о в и р у́ б у в а н н я, л і с о с и р о в и н а́; 2) слову **лісови́й,** напр.: л і с о п у́ н к т.

ЛІСОВИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **ліс** 1; власт. лісу. *Долини здалека ніби дишуть тобі в лице холодком, лісовою вогкістю* (І. Нечуй-Левицький); *Пташки щебечуть-розлягаються, та верхів'я лісове шепотить* (М. Коцюбинський); *Ставало тепло, дурман лісових пахощів снувся тяжко проміж дерева* (К. Гриневичева); *Наше — все круг нас: і води, й дерева, І переплески хвиль, і вогкість лісова* (М. Рильський); *Деяким чужинцям вдалося врятуватися й сховатися в густих лісових масивах — переважно в джунглях Африки, Індії та Центральної Америки* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Розміщений у лісі (у 1 знач.). *Мчать козаки степами і лісовими дорогами, через річки, день і ніч* (О. Довженко); *Нападники не слухали того крику: кололи й рубали козаків, не даючи їм отямитись, і лісова дорога почала підпливати кров'ю* (В. Чемерис); *За кілька хвиль вийшов* [Агапіт] *на лісову галявину, серед якої стояла мала, дерев'яна, покладена зрубом хатка* (Валерій Шевчук).

2. Який водиться або росте в лісі (у 1 знач.). *Заграла роса на траві по горі, загорілися верхів'я лісового дерева зеленим віттям* (Панас Мирний); *Ми дзвіночки, Лісові дзвіночки, Славим день* (П. Тичина); *Густо пахне терпким духом живиці, прілою хвоєю, лісовими квітами* (М. Малиновська); — *Яке завдання? — Добути хоч пригорщу лісової ягоди — суниці* (А. Крижанівський); *І задзвонили над джмелями дзвінки-дзвіночки лісові* (М. Вінграновський); // Укритий лісами. *Мовчав суворий лісовий край* (В. Козаченко); *Хтось один завіз деревину з лісових країв і склав красивого зруба* (М. Циба); // *у знач. ім.* **лісови́й,** во́го, *ч.* Те саме, що **лісови́к** 2. [Р у с а л к а:] *Дідусю! Лісовий! біда! рятуйте!* (Леся Українка).

3. Стос. до лісівництва. *У новій депеші, .. що надійшла зверху, хвалили лісове господарство* (Є. Дудар).

Лісова́ руса́лка *див.* **руса́лка; Лісові́ ха́щі** *див.* **ха́щі.**

△ **Захисна́ (полезахисна́, лісова́) сму́га** *див.* **сму́га; Лісови́й кули́к** *див.* **кули́к; Лісови́й фонд** *див.* **фонд.**

ЛІСОВИ́К, а́, *ч.* 1. *розм.* Той, хто живе в лісі або задіяний до лісового промислу, полювання. *Він, Аркадій Валеріанович, мусить з своїх лісових хуторів зігнати селян, .. і лісовики, і селяни, що приїздять до них, підточують його багатство лісокрадством* (М. Стельмах); *Ступали м'яко й обережно, але від вичуленого слуху малих лісовиків не міг ніхто втаїтися* (П. Загребельний); // Партизан, учасник нерегулярних збройних формувань, що діє в лісах. — *Все це лиш балачки, — нахмурив чорні, широкі брови лісовик. — А що робити треба? — Збирати силу й ждати* (Василь Шевчук); *Так воно вже повелося із часів громадянської — кров за кров, жалості не знав ніхто, ані більшовики, ані лісовики* (В. Дрозд); *Той-таки сатана придумав проти нас ще й "інститут відповідачів" — більшовики розстрілювали селян за зв'язки з лісовиками чи за найменшу підозру в неблагонадійності* (В. Шкляр); // *рідко.* Лісник (у 2 знач.), лісівник. *Мені ніхто не заважає, коли не рахувати, що проти мене сидить земляк з Вінниччини, інженер-лісовик* (Остап Вишня); *Лісовик дістав з кишені піджака товстого записника у червоній палітурці й почав гортати* (В. Нестайко).

2. Міфологічна істота, яка, за уявленням багатьох народів, жила в лісі. *Очі* [хлопця] *світились таким тихим, таким мрійним світом, неначе вони ще й теперечки бачили лісовиків з зеленими бородами* (І. Нечуй-Левицький); *Максим на мить перенісся уявою в той казковий дитячий світ, уявивши себе тим крихітним хлопчиком, усіма покинутим, заблуканим, відданим на поталу відьмам, зміям, вовкулакам та лісовикам* (І. Багряний); *У лісі було моторошно, з виярків на них чатували біси й лісовики, та незабаром розпалили багаття й опинилися в повній безпеці* (І. Білик); — *Куди ж ти підеш, дурна дівчино! Там тебе дика баба розірве або лісовик схопить!* (Д. Білий); *На Бойківщині побутували вірування в лісовиків, водяників, духів — охоронців непорушності меж* (з наук.-попул. літ.).

ЛІСОВИКІ́В, ко́ва, ко́ве. Прикм. до **лісови́к.** *На галявину вискочили, граючись, лис з лисицею, і зелені лісовикові очі світили їм* (О. Донченко).

ЛІСОВИ́ЧКА, и, *ж.* Жін. до **лісови́к.** *Та ось знову, мов з гармати, тарахнув грім, дуб заскрипів усіма своїми кісточками, і лісовичка обома руками вчепилася в мене* (М. Стельмах); *Чорнява лісовичка стала Журиною і вже спородила дружинникові сина* (П. Загребельний); [Л е в:] *Треба тільки* [чарівне] *слово знати, то й в лісовичку може уступити душа така саміська, як і наша* (Леся Українка).

ЛІСОВИЧО́К, чка́, *ч.* Зменш. до **лісови́к.** — *Ви письменний? — з повагою запитав лісовичок, ховаючи стріли до сагайдака* (А. Крижанівський); *Хатинка дідова схожа на грибок-боровичок, сам він подібний до кульбаби — таке веселе сиве сонечко, їжакуватий лісовичок* (О. Бердник); *Не раз його в дитинстві, коли було в дебрі зблудить, виводили на стежку дрібні й головаті, як опеньки, лісовички* (Г. Тарасюк).

ЛІСОВІДНО́ВЛЕННЯ, я, *с., спец.* Відновлення лісу на вирубках, пожарищах і т. ін. *Потрібно налагодити дослідження процесів лісовідновлення на заповідних територіях*

(з наук. літ.); *Використання насіння з поліпшеними спадковими властивостями для лісовідновлення дасть у майбутньому державі додатково мільйони кубометрів першосортної деревини на рік* (з газ.).

ЛІСОВІДНÓВНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до лісовідновлення. *Правління лісгоспів мають провадити лісовідновні й санітарні вирубування* (з наук.-попул. літ.); *Для раціонального використання лісових ресурсів необхідно комплексно переробляти сировину, не вирубувати ліси в обсязі, що перевищує їхній приріст, виконувати лісовідновні роботи* (з навч. літ.).

ЛІСОВÓД, а, *ч., заст.* Лісівник. *З того часу, як граматисти з'ясували, що бик, кінь і бегемот суть істоти одушевлені, як русалки стали служити за машиністок, лісовики — за лісоводів, а чорти стали служителями живої церкви* (М. Йогансен); *Мріяла Ганнуся на лісовода вчитися* (М. Руденко); *Відходять у минуле форми з другим компонентом -вод, що виникли в радянську епоху, на позначення назв професій: буряковод, вагоновод, вівцевод, голубовод, груповод, дичковод, діловод, екскурсовод, коновод, кукурудзовод, лісовод* (з наук. літ.).

ЛІСОВÓДСТВО, а, *с., заст.* Лісівництво. *Він завідує кафедрою лісоводства в Брянському технологічному інституті* (О. Бердник).

ЛІСОВÓЗ, а, *ч.* Транспортний засіб для перевезення лісу (у 2 знач.). *Радіограма говорить про десять балів. Під час такого шторму були випадки, коли важкі, повнісінько навантажені лісовози ламало пополам, як сірник* (О. Донченко); *Лісовози не встигають вивозити розкрижоване дерево, і його тут же, на лісосіках, вкладають у штабелі* (О. Гончар); *Син молодший .. шоферує на лісовозі, все по відрядженнях* (В. Дрозд).

ЛІСОВÓЗНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **лісовóз.** *За останній рік модельний ряд заводу поповнився новими трубовозом для нафтогазового комплексу, автобетонозмішувачем, лісовозним тягачем* (з газ.); // Признач. для лісовозів. *На ділянках шляхів Ясеня — Луги і Усть-Чорна — Тересва майже щорічно снігові лавини заносять шосейні й лісовозні шляхи, а також колії залізниць* (із журн.).

2. Стос. до лісовоза. *У гірських умовах деревину можна переміщати від пня до місця її навантаження на лісовозний транспорт в один, два й навіть у три прийоми* (з навч. літ.).

ЛІСОВПОРЯ́ДЖЕННЯ, я, *с., спец.* Те саме, що **лісовпорядкувáння.** *У туризмі залежно від призначення використовуються оглядово-топографічні карти, плани лісовпорядження, атласи автошляхів* (з навч. літ.).

ЛІСОВПОРЯДКУВÁННЯ, я, *с., спец.* Сукупність заходів, пов'язаних з організацією та веденням лісового господарства. *Обсяги й способи робіт щодо відновлення лісів і лісорозведення визначають на підставі матеріалів лісовпорядкування* (з мови документів).

ЛІСОВПОРЯ́ДНИЙ, а, е. Прикм. до **лісовпоря́дження** і **лісовпорядкувáння.** *Пропозиції та відповідні обґрунтування щодо розрахункової лісосіки готує лісовпорядне підприємство* (з мови документів).

ЛІСОВПОРЯ́ДНИК, а, *ч.* Той, хто здійснює лісовпорядження. *Лісовпорядники під час остаточного оформлення лісотаксаційних матеріалів і підготування робочих планшетів урахують пропозиції, озвучені на лісовпорядній нараді* (із журн.).

ЛІСОГОСПОДÁРСТВО, а, *с.* 1. Галузь матеріального виробництва, що експлуатує лісові ресурси, а також вивчає, здійснює облік і відтворення, охорону й захист лісів. *Як повідомив заступник голови Держкомлісгоспу, нині у віданні лісогосподарства перебуває 66 % усіх лісів, ще 26,4 % належить Мінагропрому* (з газ.).

2. Підприємство, яке експлуатує лісові ресурси. *Команди різних лісогосподарств показали спритність і вправність у швидкості й точності розпилювання колод, попаданні сокирою в ціль, швидкості розбору електропили* (із журн.); *Траса, що веде з Києва в Дніпровсько-Тетерівське лісогосподарство, більш відоме, як Сухолуччя, коштувала бюджету 103 млн грн* (з газ.).

ЛІСОГОСПОДÁРСЬКИЙ, а, е. Стос. до лісогосподарства. *На значних площах неосушених лісових боліт неможливо отримати нормативно чисту лісогосподарську продукцію* (з наук. літ.).

ЛІСОДЕФІЦИ́ТНИЙ, а, е. Бідний на ліс; який має, відчуває дефіцит, нестачу лісу. *За площею лісів, лісистістю території та запасами деревини Україну можна обґрунтовано вважати лісодефіцитною країною* (з наук. літ.).

ЛІСОДЕФІЦИ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **лісодефіци́тний.** *Лісодефіцитність України спонукає шукати нові джерела деревинної сировини* (з наук. літ.); *Ураховуючи лісодефіцитність країни, акцент потрібно робити на розвиток не господарсько-сировинної, а еколого-соціальної функції лісів* (із журн.).

ЛІСОЕКСПЛУАТАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до лісоексплуатації. *Для організації діяльності лісоексплуатаційних і деревообробних підприємств створено лісгоспи* (з наук.-попул. літ.); *Ліси поступово переходять у власність великих лісоексплуатаційних фірм* (із журн.).

ЛІСОЕКСПЛУАТАЦІ́ЙНИК, а, *ч.* Фахівець, який здійснює лісоексплуатацію. *Діяльність лісоексплуатаційників.*

ЛІСОЕКСПЛУАТÁЦІЯ, ї, *ж.* Використання лісів із господарсько-виробничою метою. *Масштаби лісоексплуатації на Гуцульщині значно збільшилися за останній час* (з наук.-попул. літ.); *У системі народного господарства лісоексплуатація входить до галузей природоспоживання* (з навч. літ.).

ЛІСОЗАБЕЗПÉЧЕНИЙ, а, е, *спец.* Забезпечений лісом, деревиною в певній кількості. *Другий етап досліджень буде присвячений вивченню тенденцій і закономірностей розвитку лісоресурсної сфери на прикладі окремого лісозабезпеченого регіону* (з наук. літ.); *У лісозабезпечених регіонах запропоновано створювати асоційовані об'єднання всіх зацікавлених лісогосподарських та лісопереробних підприємств у формі лісопромислових кластерів* (із журн.).

ЛІСОЗАБЕЗПÉЧЕНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Стан за знач. **лісозабезпéчений.** *Нормативну грошову оцінку сільськогосподарських угідь вимірюють у гривнях, обсяги добування водних біоресурсів — у тоннах, лісозабезпеченість регіонів — у гектарах, а потенціал відновлюваної енергетики — у ватах* (із журн.).

ЛІСОЗАБЕЗПÉЧЕННЯ, я, *с., спец.* Забезпечення лісом, деревиною. *В Україні, порівняно з середніми показниками інших країн Європи, — один із найнижчих рівнів лісозабезпечення: 0,18 га лісу на одного мешканця* (з наук. літ.); *Національна лісова політика України формується з урахуванням екологічного значення лісів, реального лісозабезпечення країни та головних змін, що відбуваються в економіці* (із журн.).

ЛІСОЗАВО́Д, у, *ч.* Завод первинного оброблення деревини. *На Турківських лісозаводах він думав пошукати собі ліпшої роботи* (С. Чорнобривець); *Для організації діяльності деревообробних підприємств створено лісгоспи, до складу яких увійшли лісництва, лісопункти, лісозаводи* (з наук.-попул. літ.); *У 1898 році на виробничій дільниці Видубицького монастиря був заснований лісозавод, на якому виготовляли шпали та пиломатеріали* (із журн.).

ЛІСОЗАГОТІВЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до лісозаготівлі. *Там, нижче на Імані, багато лісозаготівельних бараків, але влітку вони пустують* (І. Багряний); *Лісогосподарський підкомплекс складається з двох галузей: лісового господарства й лісозаготівельної промисловості* (з наук. літ.).

ЛІСОЗАГОТІВЕ́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто здійснює лісозаготівлю. *Лісозаготівельники збільшили обсяги заготівлі лісових матеріалів* (із журн.).

ЛІСОЗАГОТІ́ВЛЯ, і, *ж.* Заготівля лісу (у 2 знач.). *Уже їй ввижається, що то молодий неголений Кирило вернув додому із Шепота з лісозаготівлі* (М. Матіос); *Значно зростає кількість робітників, зайнятих на лісозаготівлях* (із журн.); // Місце в лісі, де здійснюється ця заготівля. *Часом виїздив зять десь і на далекі лісозаготівлі* (Іван Ле).

ЛІСОЗАГОТІ́ВНИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **лісозаготіве́льник.** *Бирка зі штрих-кодом містила інформацію про походження дерева — область заготівлі та назву лісозаготівників* (із журн.).

ЛІСОЗАХИСНИ́Й, á, é. 1. Стос. до захисту, охорони лісів, лісонасаджень. *Як стало сьогодні відомо, частину тракторів нам доведеться передати лісозахисній станції* (О. Гончар); *Системи лісозахисних заходів розроблюють із урахуванням природної зони розташування об'єктів захисту* (з навч. літ.).

2. Який складається з лісонасаджень, признач. для захисту сільськогосподарських культур. *З-за лісозахисної смуги .. проглядали .. будівлі* (О. Підсуха).

ЛІСОЗА́ХИСТ, у, *ч.* Система заходів із захисту лісових насаджень, лісових культур, лісонасінних плантацій, лісоматеріалів від шкідливих комах, хвороб, несприятливих чинників довкілля і т. ін. *До активних заходів лісозахисту належать біологічні, хімічні та фізико-механічні* (з навч. літ.); *Відповідно до Лісового кодексу України забезпечення лісозахисту покладається на органи виконавчої влади з питань лісового господарства та органи місцевого самоврядування* (з газ.).

ЛІСОЗБЕРЕ́ЖЕННЯ, я, *с.* Збереження лісу (у 1 знач.). *Лісовідновлення та лісозбереження — головні завдання для працівників лісового господарства* (з навч. літ.); *Є також проблеми місцевого значення, коли тимчасові користувачі лісу працюють із порушеннями технологій розробки лісосік і лісозбереження* (із журн.).

ЛІСОЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Фахівець із лісознавства. *Значний внесок у розвиток фітоценології на початковому етапі її розвитку зробив відомий лісознавець Г. Морозов, який розробив учення про типи лісу, закономірності зміни деревних порід* (з навч. літ.).

ЛІСОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Наукова дисципліна, що вивчає лісові рослинні угруповання, навколишнє середовище лісу (клімат, ґрунт, тваринний світ і т. ін.) та взаємодію з ним. *Перед наукою про ліси — лісознавством і лісівництвом — життя поставило програмне завдання: забезпечити відтворення й розширення лісового покриву на планеті* (з наук. літ.); *Викладачка лісознавства Лисавета Патрикіївна добре розказувала, як треба берегти рідний ліс* (В. Нестайко).

ЛІСОЗНА́ВЧИЙ, а, е. Стос. до лісознавства. *Серед ботанічних наукових шкіл України особливе місце займає лісознавча школа П. С. Погребняка* (з наук. літ.).

ЛІСО́К, ска́, *ч.* Зменш.-пестл. до **ліс** (у 1 знач.). *Достав Панас сокиру та брусок, Налагодивсь — і полягли дерева... Пропав лісок Знічев'я!* (Л. Глібов); *Сонце, підкрадаючись обережно, одним оком визирає з-за далекого ліска...* (В. Винниченко); *Він* [Кметь] *пішов туди, де маячив лісок* (М. Хвильовий); *Ігоря оточили Чилбукові родичі, щось радісно заґелґотали, мов гуси, і помчали з поля бою до ліска, що виднівся вдалині* (В. Малик); *Стелилася навколо мертва порожнеча, і тільки невеликий лісок із правої руки був як дивовижна галера* (Валерій Шевчук).

ЛІСОКОМБІНА́Т, у, *ч.* Комбінат для заготівлі й первинного оброблення деревини. *Аби було дешевше, Волинець збирався замовити човни на одному з лісокомбінатів Чернігівщини* (Г. Тарасюк).

ЛІСОКОМБІНА́ТІВЕЦЬ, вця, *ч., розм.* Той, хто працює на лісокомбінаті. *У роботі лісокомбінатівців немає другорядних проблем* (з газ.).

ЛІСОКОРИ́СТУВА́ННЯ, я, *с.* Порядок, умови і форми користування лісом (у 1 знач.). *Екологічна ситуація загострюється також і в результаті нераціонального лісокористування* (з мови документів).

ЛІСОКРА́Д, а, *ч., розм.* Той, хто краде деревину в лісі. *Вже лісокрадів стежили думками, Остап рушницю під полою тис, А Валько в сумерках* [сутінках] *поміж хащами Поперек яру дерся, наче лис* (І. Франко); *Жаль, що наше законодавство так м'яко судить лісокрадів* (М. Стельмах).

ЛІСОКУЛЬТУ́РА, и, *ж.* Те саме, що **лісонаса́дження** 2. *На великих просторах лісових згарищ швидко відновлюється рослинність, зокрема й лісокультури* (з наук. літ.).

ЛІСОКУЛЬТУ́РНИЙ, а, е. Стос. до лісокультури. *Склад мішаних насаджень треба підбирати з урахуванням категорій лісокультурних площ, кліматичної зони* (з наук. літ.).

ЛІСОМАТЕРІА́Л, у, *ч.* Дерево як будівельний матеріал; деревина. *У колгоспах споруджуються різні господарські приміщення, люди будують нові хати .. На все це потрібен лісоматеріал* (Остап Вишня); *Трельовочні трактори тягали лісоматеріали* (М. Дашкієв).

ЛІСОМЕЛІОРАТИ́ВНИЙ, а, е. Стос. до лісомеліорації. *Лісомеліоративні заходи дуже важливо здійснювати й на пасовищах* (з наук. літ.).

ЛІСОМЕЛІОРА́ТОР, а, *ч.* Фахівець із лісомеліорації. *Головні наукові праці О. Гроссгейма служать енциклопедією для ботаніків, географів, агрономів, лісомеліораторів* (з наук.-попул. літ.); *Кожен, хто бачив канівські землі раніше, з глибокими шрамами ярів, і побачить їх зараз, неодмінно буде захоплюватись самовідданою працею справжніх лікарів землі: лісомеліораторів, лісівників* (із журн.).

ЛІСОМЕЛІОРА́ЦІЯ, ї, *ж.* Сукупність заходів з метою поліпшення природних (ґрунтових, гідрологічних і кліматичних) умов лісорозведення. *Найбільшого ефекту із забезпечення стійкості схилів досягають за програмами з лісомеліорації методом лісонасаджування* (з наук. літ.); *До протиерозійних засобів відносять створення штучних мікронизин, лісомеліорацію* (з наук.-попул. літ.).

ЛІСОНАВАНТА́ЖУВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до лісонавантажувача. *Машиністи-кранівники працюють на лісосіках, лісонавантажувальних пунктах, верхніх і проміжних складах* (з газ.).

ЛІСОНАВАНТА́ЖУВАЧ, а, *ч.* Машина для вантаження та перевезення зрубаної деревини. *Лісонавантажувач повинен бути оснащений звуковою сигналізацією* (з навч. літ.); *Виготовлення щелепних лісонавантажувачів здійснюють на базі гусеничних і рідко на базі пневмоколісних тракторів* (з мови реклами).

ЛІСОНАСА́ДЖЕННЯ, я, *с.* 1. Насадження лісу. *Деякі учасники спору .. у полемічному запалі стали взагалі піддавати сумніву саму ідею степового лісонасадження* (С. Журахович).

2. *перев. мн.* Штучно насаджений ліс та площа, яку він займає. [Село] *Хоботне лежало в кільці лісонасаджень, за кордонами якого — сотні гектар* [гектарів] *занедбаного колгоспного поля* (Любко Дереш).

ЛІСОНАСА́ДЖУВАННЯ, я, *с.* Процес садіння лісових саджанців. *Лісонасаджування проводять з метою захисту навколишнього середовища* (із журн.).

ЛІСОНАСІННЄ́ВИЙ, а, е. Пов'язаний із вирощуванням і використанням лісового насіння. *На підприємстві організовано переробку лісонасіннєвої сировини хвойних порід із застосуванням сучасного обладнання австрійської фірми* (з газ.); *Дві клонові насіннєві плантації модрини японської і дугласії тисолистої занесено до постійної лісонасіннєвої бази* (з газ.).

ЛІСОНАСІ́ННИЙ, а, е. Те саме, що **лісонасіннє́вий.** *Лісонасінна база — природні та штучно створені насадження з цінними спадковими ознаками, призначені для заготівлі лісового насіння* (з наук. літ.); *На конференції розглянуто світові тенденції у лісонасінній справі* (із журн.).

ЛІСООХОРО́НА, и, *ж.* Система заходів з охорони лісу від вирубування, пожеж і т. ін. *Співробітники лісоохорони мають право зупиняти на території лісового фонду транспортні засоби, а також здійснювати їх огляд* (з мови документів).

ЛІСООХОРО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **лісоохоро́на.** *Метою діяльності держлісоохорони є здійснення правових, лісоохоронних та інших заходів* (з мови документів).

ЛІСОПА́РК, у, *ч.* Пристосований для прогулянок і відпочинку лісовий масив у межах міста та в приміській зоні. *З самого ранку лісопарк повнився музикою та співами* (О. Гончар); *Дівчина наймалася до пані очищати лісопарк за півзлотого на день* (М. Малиновська); *Табір знаходився на території харківського лісопарку* (С. Жадан); *У Києві, поряд із Голосіївським лісопарком, — затишний будинок, де жив і працював М. Рильський* (з навч. літ.).

ЛІСОПА́РКОВИЙ, а, е. Прикм. до **лісопа́рк.** *Елементи зони відпочинку розташовані як у межах міста, так і в прилеглому лісопарковому захисному поясі* (з наук. літ.); *Центр науки і промисловості, розташований у лісопарковій зоні міста, парижани називають музеєм майбутнього* (із журн.).

ЛІСОПАТО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із лісопатології. *Лісопатолог зобов'язаний провадити обстеження лісів* (з наук.-попул. літ.); *Інженери захисту лісу, ентомологи й лісопатологи наполегливо борються зі шкідниками і хворобами лісу* (з наук.-попул. літ.).

ЛІСОПАТОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Пов'язаний з вивченням хвороб лісу та боротьбою з ними. *Наразі в кожному господарстві Житомирщини ведеться постійний лісопатологічний моніторинг санітарного стану насаджень з тим, щоб своєчасно виявляти осередки захворювань* (із журн.).

ЛІСОПАТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука про хвороби лісу та засоби боротьби з ними. *У складі лісонасіннєвої лабораторії є три відділи: аналітики та моніторингу лісового насінництва, лісопатології та лісового насінництва* (з газ.).

ЛІСОПАТРУ́ЛЬ, я́, *ч.* Патруль, який слідкує за порядком у лісі. *Підприємство надає допомогу рибінспекції, лісопатрулю, виконує санітарні польоти* (з наук.-попул. літ.).

ЛІСОПАТРУ́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **лісопатру́ль.** *Першою на лісову пожежу прибула лісопатрульна група* (з газ.).

ЛІСОПЕРЕРО́БКА, и, *ж., рідко.* Те саме, що **лісоперерóблення.** *Раніше головну роль в економіці Фінляндії відігравав експорт лісу та пиломатеріалів, а тепер основними промисловими галузями є лісопереробка, металургія та машинобудування* (із журн.).

ЛІСОПЕРЕРО́БЛЕННЯ, я, *с.* Сукупність виробничих процесів, пов'язаних з обробленням, переробленням деревини. *Складовою інноваційної політики має стати передбачення розвитку галузі від лісовирощування до лісоперероблення на всій території України* (з мови документів); *Попит на традиційну продукцію лісоперероблення — пиломатеріали — залишається стабільним у всьому світі* (із журн.).

ЛІСОПЕРЕРО́БНИЙ, а, е. Стос. до лісоперероблення. *Лісопереробні підприємства повинні мати гарантію в придбанні деревини на довготривалий термін для планування інвестицій* (з наук. літ.).

ЛІСОПЕРЕРО́БНИК, а, *ч.* Той, хто здійснює перероблення деревини. *Лісгоспи управління щокварталу проводять біржові торги, на яких кожен лісопереробник може придбати деревину* (з газ.); // Підприємство, що здійснює перероблення деревини. *Упродовж останнього року лісопереробник істотно збільшив виробництво продукції* (із журн.).

ЛІСОПИ́ЛКА, и, *ж.* 1. *розм.* Те саме, що **лісопи́льня.** *На міському стадіоні .. тренувалася команда з лісопилки* (В. Поліщук); *Всю війну Сивуха просидів у евакуації. Нібито десь аж за Уралом лісопилкою керував* (Г. Тарасюк).

2. Машина для розпилювання деревини. *На .. подвір'ї то верескливо брала високу ноту, то хрипло деренчала лісопилка* (В. Земляк).

ЛІСОПИ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до розпилювання лісу (у 2 знач.). *У тайгу нас не повезли. Залишили на лісопильному заводі* (М. Андрусяк).

△ **Лісопи́льна ра́ма** *див.* **ра́ма.**

ЛІСОПИ́ЛЬНЯ, і, *ж.* Лісопильний завод. *Головний табір соколовців стояв трохи далі біля покинутої лісопильні* (В. Шкляр); *Двері для "Цариці Дніпра" дубові замовляли на лісопильні під Яготином* (І. Роздобудько); * У порівн. *Мить передихнувши, мотори знов завили, як лісопильня* (О. Гончар).

ЛІСОПИЛЯ́ННЯ, я, *с.* Механічне оброблення колод для виготовлення пиломатеріалів (дощок, брусів); лісопильне виробництво. *Важливим якісним показником, який характеризує виробничі операції лісопиляння, є величина параметра стабільності* (з наук. літ.).

ЛІСОПОВА́Л, у, *ч., розм.* Роботи, пов'язані з лісозаготівлею. *В'язні вважали за щастя попасти на сільгоспколонну хоч на короткий літній сезон. Це не лісоповал, де, пиляючи, обрубуючи, а потім, замість коней, тягнучи на собі важкі стовбури дерев, треба було напружуватись з останніх сил* (Б. Антоненко-Давидович); // Місце, де провадяться такі роботи. — *Що то за лісопилка, я знаю, — здогадувався мій політично грамотний тато. — На тому лісоповалі сибірському півсела нашого вимерло* (Г. Тарасюк); // Територія, де вирубано або повалено ліс. *Яруги, чагарі, лісоповал. Далі — узлісся, дорога* (О. Бердник);

ЛІСОПОСА́ДКА, и, *ж.* Те саме, що **лісонаса́дження** 2. *Удень я полола лісопосадки біля залізниці* (В. Дрозд); *Три червоноармійці вихопилися на конях з лісопосадки, що росла недалечко від Кривого провалля* (В. Шкляр); *Оперативно-слідча група досить швидко знайшла спалений автомобіль і автомат Калашникова, залишені нападниками в лісопосадці* (із журн.).

ЛІСОПУ́НКТ, у, *ч.* Підприємство, яке проводить заготівлю деревини та входить до складу ліспромгоспу. *На території Селятина розташоване найбільше в Путильському районі лісове господарство — Селятинський лісопункт* (із журн.).

ЛІСОРА́МА, и, *ж.* Скорочення: лісопильна рама *(див.* **ра́ма).** *Багатопильний рамний верстат виконує функції вертикальної лісорами* (з навч. літ.).

ЛІСОРЕСУ́РСНИЙ, а, е. Стос. до лісових ресурсів. *Раціональне використання й відтворення лісових ресурсів, як і лісоресурсного потенціалу, нерозривно пов'язане з лісистістю території України* (з наук. літ.); *Важливим напрямом розвитку лісоресурсної сфери є формування підприємницьких інтегрованих структур у сільському та лісовому господарствах* (із журн.).

ЛІСОРОЗВЕ́ДЕННЯ, я, *с.* Штучне вирощування лісу (насінням, сіянцями, саджанцями) на нових місцях. *Старий Бувалець ніби помолодшав, як почув про великі плани лісорозведення* (М. Чабанівський); *Однією з важливих умов створення лісових ресурсів є лісовідновлення та лісорозведення* (із журн.); *Масове захисне лісорозведення сприяє поліпшенню екологічної ситуації в регіоні* (з газ.).

ЛІСОРОЗРО́БКА, и, *ж., перев. мн., рідко.* Те саме, що **лісорозро́блення.** *Юнака .. посадили в автомобіль. Це був невеличкий грузовик, пристосований для перевозок робітників на лісорозробки* (О. Донченко); *В бараці було повно людей — колгоспи відбували трудобов'язок на лісорозробках* (І. Багряний); *Так проголосили* [сусіда] *куркулем і вислали на лісорозробки* (В. Барка); *Водозабір занесло дровами та кавалками глини з волоків та лісових доріг, розритих трелювальною технікою під час лісорозробки* (з газ.); // Ділянка, на якій здійснюють заготівлю лісу (у 2 знач.). — *Вчора на лісорозробки приїздив поліцай і всіх нас питав, чи не бачили ми молодого росіянина...* (О. Донченко).

ЛІСОРОЗРО́БЛЕННЯ, я, *с.* Заготівля лісу (у 2 знач.) у великих масштабах. *Чільне місце за інтенсивністю розвитку та ступенем впливу на середовище Карпат займали лісорозроблення й деревооброблення* (з наук. літ.); *Здавна велике підгірне село було одним із центрів лісорозроблення* (з наук.-попул. літ.).

ЛІСОРОЗСА́ДНИК, а, *ч.* Ділянка землі, на якій вирощують саджанці для лісорозведення. *Лісорозсадник на території Розсошенського лісництва має загальну площу 1,8 га* (з наук.-попул. літ.); // Господарство, організація, що вирощують саджанці для лісорозведення. *Одночасно з відкриттям у 1887 році залізничної станції "Глобине" поряд з нею було засновано Глобинський лісорозсадник* (із журн.).

ЛІСОРУ́Б, а, *ч.* Робітник, який рубає або спилює дерева в лісі й заготовляє деревину. *Міг* [чоловік] *бути однаково ким: космонавтом, академіком, чабаном із Херсонщини, лісорубом з Вологди, миловаром і перукарем* (П. Загребельний); *Лісоруб одразу заснув, а невиспаний старшина повільно сьорбав чай...* (Ю. Щербак); *Молоді лісоруби .. топірцями на коротких держаках підсікають сосни для новорічних базарів* (Є. Пашковський); *Я зараз іду вгору по ледь помітній стежині, протоптаній пастухами та лісорубами* (Любко Дереш).

ЛІСОРУ́БКА, и, *ж., розм., рідко.* Ділянка, на якій рубають ліс. *Викликає мене, значиться, "кум" і каже: "Потеліпаєш, Воробей, із новим етапом на верхню лісорубку"* (В. Дрозд).

ЛІСОРУ́БНИЙ, а, е. Стос. до рубання лісу. *Людей "політично неблагонадійних" .. оголошували "ворогом народу", заарештовували й засилали на .. лісорубні й інші каторжні роботи* (Б. Антоненко-Давидович); *Після вирубувань на лісосіках залишається багато лісорубних решток* (із журн.).

ЛІСОРУ́БСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лісору́б.** *Тільки Данило став у натовпі, біля нього опинився літній вже чоловік з кирпатим носом, широкими й товстими губами, одягнутий в лісорубський костюм* (С. Скляренко); *У багатьох не було ніякої зброї, окрім звичайного загостреного кілка або лісорубської сокири* (П. Загребельний); *Приблизно навпроти моста від шосейки відгалужується ще одна дорога, .. тобто якась лісорубська стежка* (Ю. Андрухович).

ЛІСОСАДИВНИ́Й, а́, е́. 1. Який саджають для розведення лісу. *Передбачається завершити будівництво теплиць та налагодити на їх базі вирощування лісосадивного матеріалу із закритою кореневою системою для посадки лісових культур на свіжих зрубах без підготовки ґрунту* (з мови документів).

2. Те саме, що **лісосади́льний.** *У роботі розглянуто компонування основних вузлів лісосадивних машин для площ без пнів* (з наук.-техн. літ.).

ЛІСОСАДИ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для лісосадіння. *Лісосадильний агрегат працює на схилах за тими ж правилами, що й ґрунтообробні машини* (з навч. літ.).

ЛІСОСАДІ́ННЯ, я, *с.* Садіння лісу (у 1 знач.). *Через десятки років після початку лісосадіння прийшло усвідомлення, що масивне лісорозведення не змінить природи степів* (з наук. літ.); *У 1970-ті роки на півдні України пожвавилося лісосадіння* (з газ.).

ЛІСОСИРОВИНА́, и́, *ж.* Деревні матеріали. *Заборона на вивезення лісосировини із Закарпаття дала б нові робочі місця й надходження до бюджету краю* (з газ.).

ЛІСОСИРОВИ́ННИЙ, а, е. Стос. до лісосировини. *Деревообробна й меблева промисловість України найбільше розвинена на півночі та заході країни, де зосереджені значні лісосировинні ресурси* (із журн.).

ЛІСОСІ́КА, и, *ж.* Ділянка, на якій вирубали, рубають або рубатимуть ліс (у 1 знач.). *На лісосіці серед сосон стояло кілька куренів, у яких зберігали здрану кору і насіння* (М. Малиновська); *Роботи на лісосіках розпочинались з*

розчищення ділянки від несортового дерева, сухостою, кущів (із журн.); // Норма заготівлі деревини на певній території. *Для планування відпуску ресурсів деревного походження використовують такі показники: обсяг відпуску деревної зелені, обсяг відпуску кори, розрахункова лісосіка, обсяг відпуску деревини* (з навч. літ.).

ЛІСОСІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до лісосіки. *Обласні державні адміністрації розглядають заявки лісокористувачів, ураховуючи дані про наявний лісосічний фонд та можливі обсяги заготівлі живиці* (з навч. літ.); *Лісозаготівельна промисловість проводить лісосічні роботи, вивозить і сплавляє деревину, здійснює її первинну обробку, займається заготівлею грибів, дикорослих плодів і ягід, лікарських рослин, березового соку, меду тощо* (з навч. літ.).

ЛІСОСКЛА́Д, у, *ч.* Склад, на якому зберігають деревину. — *Ідіть по свій струмент, організуйте доставку дощок із лісоскладу і робіть козирки над підвальними вікнами будинку* (В. Дрозд); *Пахне весною березова кора на кузові "газона"* [автомобіля марки ГАЗ] *при лісоскладі по той бік колій* (Є. Пашковський).

ЛІСОСМУ́ГА, и, *ж.* Смуга дерев і чагарників уздовж залізниць, автомобільних шляхів, полів і т. ін., насаджена для захисту посівів від суховіїв, бур, для поліпшення водного режиму ґрунту й запобігання його ерозії. *Машина зупинилася на перехресті, біля густих лісосмуг* (О. Бердник); *Білим оксамитом уквітчався бур'ян обабіч дороги, закошлатіли інеєм дерева в лісосмузі* (М. Циба); *Всі залишилися в рiденькій лісосмузі, що тяглася вздовж насипу* (В. Шкляр).

ЛІСОСМУ́ГОВИЙ, а, е. Який росте, розміщений у лісосмузі. *Після розпаювання земель сільськогосподарського призначення лісосмугові насадження залишилися на балансі залізниць* (з наук. літ.); *У рослинному покриві значне місце займає лісова та лісосмугова рослинність* (з наук.-попул. літ.); *На знімках видно, що відбувалося з середини серпня до середини вересня в лісосмуговій зоні на кордоні* (з газ.).

ЛІСОСПЛА́В, у, *ч.* Сплав лісу (у 2 знач.) водними шляхами. *Ще гори й долини були вкриті снігами та льодом, а в Кленах всі почали думати про оранку, про лісосплав* (С. Скляренко); *Величина і розміри плотів не були сталими й у процесі розвитку лісосплаву зазнавали змін* (з наук.-попул. літ.).

ЛІСОСПЛА́ВНИЙ, а, е. Стос. до лісосплаву. *Основну частину продукції на західноукраїнських землях давали лісова, лісосплавна, нафтова галузі* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Він .. переглядав теми молодших науковців і аспірантів, прочищав їх, немов захаращений молодий ліс: прокладав дороги, .. які могли б вивести на лісосплавні шляхи* (Ю. Мушкетик).

ЛІСОСПЛАВНИ́К, á, *ч.* Сплавник деревини. *Сьогодні з'явився на світ рухливий і дужий лісосплавник, — писав 3 вересня 1900 року лісоруб Юго Кекконен родичам про майбутнього президента* (з газ.).

ЛІСОСТА́Н, у, *ч.* Ліс, перев. однорідний за складом порід, віком дерев і т. ін. *Серед лісів найпоширеніші букові, меншою мірою — дубові, соснові, вільхові, ялицеві та інші лісостани* (з навч. літ.).

ЛІСОСТЕ́П, у, *ч.* Природна зона помірного поясу з чергуванням лісових, лучних і степових ділянок. *Перед нами були височезні гори із скелями червоного кольору, а нижче простяглася вузька смуга лісостепу* (А. Дімаров); *Вивчаємо різні регіони України — і степ, і лісостеп, і Полісся* (Л. Костенко); *Зліва, віддалік, починався лісостеп, що поступово густішав, непомітно переходячи в ліс* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Трипільська людність заселювала лісостеп Правобережної України 5 тисяч років тому* (з наук. літ.).

ЛІСОСТЕПОВИ́Й, á, é. Прикм. до **лісосте́п.** *Є в нашому лісостеповому районі такий віддалений глухий кут, де беруть початок ліси, що тягнуться кудись далеко на північ* (О. Гончар); *Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва "Качанівка" знаходиться в межах території, типової для Лівобережно-Дніпровської провінції лісостепової зони* (з наук. літ.).

ЛІСОТАКСАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до лісотаксації. *Лісотаксаційні роботи в різновікових лісах із застосуванням традиційних методів досить трудомісткі* (з навч. літ.); *Під час первинного лісовпорядкування виконують повний обсяг лісотаксаційних робіт з максимальним застосуванням інструментальних вимірювань* (з мови документів).

ЛІСОТАКСА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* Скорочення: лісова таксація — облік лісу, його матеріальне оцінювання (визначення віку, висоти й діаметра дерев, запасу деревини, її річного приросту і т. ін.). *Під час землеустрою проводять лісотаксацію обстежуваних земель* (з навч. літ.).

ЛІСОТЕХНІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до лісової промисловості. *Значні досягнення є в розрахунках оцінок впливу лісотехнічних робіт на водовіддачу і розподіл забруднень* (з наук. літ.); // Який готує фахівців для лісової промисловості й лісового господарства. — *Сава Корінь. Я з Києва .. Вирішив перейти до вас, у заповідник. Закінчив лісотехнічний технікум* (О. Бердник).

ЛІСОТОРГІ́ВЕЦЬ, ЛІСОТОРГО́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Той, хто торгує лісом (у 2 знач.). *Він зійшов на вершину високої гори, через яку треба було перевалити, щоб пройти навпростець у відлюдну долину, де жив його друг, молодий лісоторгівець Фуке* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); *У романі О. Бальзака "Євгенія Гранде" дія відбувається у провінційному французькому місті Сомюр — місці проживання виноградарів, землевласників, лісоторговців, бондарів* (з навч. літ.); *Мустафа Кемаль Ататюрк народився в сім'ї лісоторговця* (із журн.).

ЛІСОТОРГІ́ВЛЯ, і, *ж.* Торгівля лісом (у 2 знач.). *Омар Шариф працював зі своїм батьком у лісоторгівлі* (із журн.); *Великі доходи в усі часи приносила лісоторгівля* (з газ.).

ЛІСОТОРГОВЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до лісоторгівлі. *Майстер лісоторговельної бази відпускає населенню лісоматеріали, що мають великий попит* (з газ.).

ЛІСОТОРГО́ВЕЦЬ *див.* **лісоторгівець.**

ЛІСОТУ́НДРА, и, *ж.* Природна зона субарктичного поясу, перехідна між зонами тундри й тайги. *Маленьке кружальце озера на карті глибокого Заполяр'я, що сховалося у лісотундрі...* (Р. Іваничук); *Ландшафти лісотундри простягаються смугою завширшки 30–300 км через усю Північну Америку і від Кольського півострова до басейну Індигірки* (з наук. літ.); *Для лісотундри характерне різке перевищення зволоження над випаровуванням, що зумовлює поширення озер* (з навч. літ.).

ЛІСОТУ́НДРОВИЙ, а, е. Стос. до лісотундри. *На оголених суглинках з'явився лісотундровий рослинний покрив і типові для нього звірі* (з наук. літ.); *З наступом льодовика клі-*

мат України характеризувався різким похолоданням, земля перетворилася на лісотундрову зону (з навч. літ.).

ЛІСОУПРАВЛІ́ННЯ, я, *с.* 1. Теорія і практика керування лісовим господарством. *Держлісагентство вивчає міжнародний досвід збалансованого лісоуправління* (із журн.).

2. Адміністративний орган керування лісовим господарством. *Зустріч лісівників відбулася в приміщенні обласного лісоуправління* (з газ.).

ЛІСОУ́СТРІЙ, рою, *ч.* Система заходів організації та ведення лісового господарства. *Основними видами діяльності в лісовому господарстві, де можливе застосування даних аерокосмічного моніторингу, є лісорозведення, лісовідновлення, лісоустрій, а також охорона й захист лісів* (з наук. літ.).

ЛІСОУТВО́РЕННЯ, я, *с.* 1. Утворення лісу (у 1 знач.). *Ґрунт є одним з основних факторів лісоутворення* (з навч. літ.).

2. Рослини, що утворюють ліс. *Нові лісоутворення укріплюватимуть своєю кореневою системою крутосхили ярів та вибалки* (із журн.).

ЛІСОУТВО́РЮВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до лісоутворення (у 1 знач.). *Основним лісоутворювальним видом у 30-кілометровій зоні ЧАЕС є сосна звичайна* (із журн.).

ЛІСОХІ́МІК, а, *ч.* Фахівець у галузі лісохімії. *Канадські лісохіміки Дж. Кіз та Г. Бартон уважають, що кожна тонна хвої, згодована худобі, зберігає 1 т зерна* (з навч. літ.); *Перечинські лісохіміки подарували правоохоронцям району бронежилети* (з газ.).

ЛІСОХІМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до лісохімії. *Лісохімічний підкомплекс об'єднує підприємства, що виробляють деревне вугілля, оцтову кислоту, ефірну олію, карбамід та ін.* (із журн.); *Лісохімічна промисловість продукує кормові дріжджі, синтетичні смоли, метиловий спирт, скипидар і т. ін.* (з навч. літ.).

ЛІСОХІ́МІЯ, ї, *ж.* 1. Розділ технічної хімії, який вивчає властивості лісової рослинної сировини і технологію її переробки. *Кафедра готує фахівців з лісохімії* (із журн.).

2. Галузь лісової промисловості, що об'єднує виробництва, основані на хімічній переробці деревини. *У північній частині Європи особливе значення мають лісохімія й виробництво добрив* (з навч. літ.).

ЛІ́СОЧКА, и, *ж., діал.* Зменш.-пестл. до **ліска**[3]. *В тій хвилі явився обік нього гарний паничик .. з блискучою лісочкою в руці* (І. Франко).

ЛІСО́ЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **лісо́к.** *Там, у темному лісочку, кують зозулі...* (Панас Мирний); *Перед Богуславом нам назустріч розкинув обійми розкішний ліс, це був ще той лісочок, незгірше причеркаського* (В. Шкляр); *Крук раптом крукнув на весь лісочок, злетів над деревом* (Люко Дашвар).

ЛІСПРОМГО́СП, у, *ч.* Скорочення: лісове промислове господарство. *Давно вже розформовано "Ліспромгосп", десь на інші розробки подався з лісорубами Писанка* (О. Гончар).

ЛІСТЕРІО́З, у, *ч., вет., мед.* Гостра інфекційна хвороба людини і тварин. *Лістеріоз спричиняють патогенні види бактерії лістерія, які можуть розмножуватися при низьких температурах у харчах* (з навч. літ.).

ЛІ́СТИНГ, *ч.* 1. *род.* а, *заст.* Дані, одержані з комп'ютера у вигляді роздруку тексту; роздруківка. *Приклади функціональної схеми, алгоритмів та лістингів текстів програм наведено в додатку* (з навч. літ.).

2. *род.* у, *фін.* Процедура допущення цінних паперів до котирування й купівлі (продажу) на фондовій біржі. *Засновники банку подумували про повний лістинг у Нью-Йорку* (із журн.); *Ірландська фондова біржа залучила до лістингу єврооблігації України на 1,99 млрд доларів* (з газ.).

ЛІСУ́Н, а́, *ч., міф.* Те саме, що **лісови́к** 2. *От пригнав лісун звіра, та якраз під того дуба, де сидів чоловік* (з казки); *Лісун таки як чоловік, тільки в його* [нього] *нема тіні...* (Сл. Б. Грінченка); *Лісун голосно розреготався, розпилюючи навколо себе дрібки гречаної каші* (Любко Дереш).

...ЛІ́Т. Друга частина складних слів, що вказує на: 1) гірську породу, мінерал, скам'янілість, напр.: б і о л і́ т, л а к о л і́ т, с а п р о п е л і́ т; 2) будівельний матеріал, напр.: а р б о л і́ т, м і н е р а л і́ т, ф і б р о л і́ т; 3) предмет із каменю, кам'яне знаряддя, напр.: м а к р о л і́ т, м е г а л і́ т, с и д е р о л і́ т; 4) кам'яну добу, напр.: м е з о л і́ т, н е о л і́ т, п а л е о л і́ т; 5) щільний утвір, тверде тіло, камінці, конкременти (в організмі), напр.: г а с т р о л і́ т, п н е в м о л і́ т, у р о л і́ т, ф л е б о л і́ т.

ЛІТ[1], льо́ту *і* ле́ту, *ч.* 1. Те саме, що **леті́ння.** *Один ворон уповільнив літ, ніби завмер на місці* (Григорій Тютюнник); *Дзвонить* [пісок] *по скелях, а при скорім леті викликає враження сильно шумного дзвонення* (О. Назарук); *На якусь мить буцім зависало* [листя], *.. аби по довгім, неймовірно довгім леті тихо й упокірливо лягти на пухкий, блякло-золотий наст* (В. Дрозд); *А дні летять, мов на крилах, і льоту їх не спинить* (Д. Павличко); // Те саме, що **літа́ння.** *Над нами з хуркотом промайнув перший табунець чирят як знак початку вечірнього льоту* (Олесь Досвітній); *Вдивляючись у вікно літака. У межу між світлом і темінню. Таку виразну у нічному далекому леті. Згадую твій погляд* (Ю. Покальчук).

2. *спец.* Період найбільшого розмноження летючих комах. *Весняний літ жуків відбувається наприкінці квітня та в травні* (з наук. літ.).

○ **(1) З льо́ту,** *у знач. присл.* — не роздумуючи; швидко, відразу і т. ін. *Комахи хоробро нападали на коней та собак, з льоту падали на них і впивалися в шкіру, — вмить налипали купами...* (І. Багряний); *— Ти чого? — спитав її, коли вже мовчати далі було б негречно. — А нічого, — відповіла вона з льоту* (П. Загребельний); **(2) На лету́ (на льоту́),** *у знач. присл., з дієсл.* — дуже швидко, відразу, тут же. *Лиш відійдеш від них — гримне тобі услід вибух реготу. То, певно, вже щось підмітили в тобі і влучним, вразливим дотепом схарактеризували на лету* (Г. Хоткевич); *Тарас на льоту вхопив кашкета і зник, як у воду* (С. Васильченко); *Син .. щось на лету гукнув батькові, але за гулом, за тупотом Оленчук нічого не розібрав* (О. Гончар).

△ **(3) Позе́мний літ** — політ літака на гранично малій висоті, при самій землі; бриючий політ *(див.* **політ).** *Підлітають* [фашисти] *до мети на поземному льоті, з одного боку, виходить несподіваність появи, а з другого боку — трудність для зенітників, бо швидко змінюється кут прицілювання* (Ю. Яновський); *Здалеку долітав жорстокий гуркіт літака, що наближався до нас на низькому, поземному льоті* (О. Копиленко).

◊ **(4) Висо́кого (вели́кого) ле́ту (льо́ту),** *зі сл.* л ю д и н а, д і я ч *і т. ін.* — який займає значне становище в суспільстві; визначний, відомий і т. ін. *В. І. Вернадський — учений*

великого лету (із журн.); *Людина високого льоту відповідно проявляє себе, здебільшого, уже в молоді роки* (з газ.); **З висоти́ пташи́ного ле́ту (польо́ту)** *див.* **висота́; Лови́ти (хапа́ти, схо́плювати** *і т. ін.)* **на льоту́ (на лету́)** *див.* **лови́ти; (5) Низько́го (невисо́кого, дрібно́го** *і т. ін.)* **льо́ту (ле́ту),** *зі сл.* л ю д и н а, п р а ц і в н и к *і т. ін.* — який займає незначне становище в суспільстві. *Усе скептичний, іноді цинічний .. серед шумних товариських балачок, робив* [Хома] *враження ума вбогого на думки і невисокого лету* (І. Франко); *Був той хлопець такого ж дрібного льоту, як і вона, — розносив од свого хазяїна-ткача вовну прялям* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); **Птах (пти́ця) висо́кого ле́ту (польо́ту)** *див.* **птах.**

ЛІТ[2], а, *ч., іст.* Грошова одиниця Литви в 1918–1940 та 1993–2015 рр.; дорівнювала 100 центам. — *Шо* [що] *я їм дам, літи ілі* [чи] *"зайчики"* [білоруські рублі]? (О. Ірванець); *Одразу після проголошення незалежності в країні був створений Банк Литви, проведена лібералізація цін, запроваджена національна валюта — літ* (з наук.-попул. літ.); *Вільнюс на той час мав проектів на 2 мільярди літів зі структурних фондів Євросоюзу* (з газ.).

ЛІТ... Перша частина складних слів, що відповідає слову **літерату́рний,** напр.: л і т і н с т и т у́ т, л і т к о н с у л ь т а́ н т, л і т м о н т а́ ж, л і т ф о́ н д.

ЛІТА́, літ, *мн.* 1. Період часу в кілька років; роки. *Минули літа, а село Не перемінилось* (Т. Шевченко); *І минули літа — В серці пустка німа, я тепер вже не та!* (Б. Грінченко); *Як скоро минули літа, не лишаючи по собі ніякого сліду!* (О. Кобилянська); * Образно. *Мов лату на латі, На серце печалі нашили літа* (Т. Шевченко).

2. *тільки род. в.* У сполученні з числівниками вживається на позначення років. *Чи помолодшав я через 10 літ в неволі, чи постарішав серцем, скажи мені, мій брате рідний* (Т. Шевченко); *Через другі три тисячі літ сучасні злочини вважатимуть за дитячі забобони* (В. Винниченко); *Так ніхто не кохав. Через тисячі літ лиш приходить подібне кохання* (В. Сосюра); *Я раптом побачила себе збоку... побачила себе через десять, двадцять, тридцять літ* (О. Бердник).

3. Період часу від народження; вік (у 1 знач.). — *Певно, він хлопчик добрий і любий — еге? .. Які його літа?* (Марко Вовчок); *Він* [Ярослав] *майже одних із Світозаром літ* (Д. Міщенко); *Троє хлопчаків одних із Катериною літ* (Люко Дашвар); // Певний період у житті людини. [С а в к а:] *Ой ви, слуги молодії, Беріть коні воронії, Доганяйте, повертайте літа молодії...* (С. Васильченко); *Невинність дитинства не в силі змити погань зрілих літ* (М. Стельмах); — *Ти вже ввійшов у зрілі літа, я бачу. Можеш дати лад нашій землі* (І. Білик); — *Що я собі думаю? Нащо я трачу літа молодії?* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // Велика кількість прожитих людиною років; старість. *Хоч літа його гнуть у каблук Із турботами в парі, То в очах його все щось горить, Мов дві блискавки в хмарі* (І. Франко); *Він .. полишає службу через те, що літа й здоров'я не дозволяють йому клопотатись такими трудними справами* (Леся Українка).

4. *розм.* Період у житті суспільства; часи. *І згадував літа лихії, Погані, давнії літа* (Т. Шевченко); — *Ну, та й літа ж тепер настали! — балакають старі люди* (Панас Мирний); *Було колись! Було... Зітхаю... Аж тут наче Перед собою я давні літа побачив* (Б. Лепкий); *В давні літа Чорний яр, звісно, був населений відьмами та відьмаками, всякими щезниками, загадковими красунями* (О. Гончар).

За да́вністю [ро́ків (літ, ча́су *і т. ін.)***]** *див.* **да́вність; (1) З мали́х літ** — з дитинства. *Ми Харитона знаємо з малих літ; він зріс на наших очах* (І. Нечуй-Левицький); *З малих літ мені пекло, що один у молоці купається, а інший лікті кусає* (Валерій Шевчук); **(2) Предкові́чні літа́ (часи́)** — стародавні часи. *Речі величні тривали від літ предковічних* (Леся Українка); *У предковічні часи через зсуви земної кори утворилося посередині острова, серед нагромаджень лави, величезне провалля* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); **У похи́лому (похи́лім) віці <Похи́лого ві́ку> <Похи́лий ві́ком (літа́ми)>** *див.* **вік.**

○ **З літ іти́** *див.* **іти́; З рока́ми (літа́ми)** *див.* **рік.**

◊ **Вби́тися в літа́** *див.* **вбива́тися**[1]**; Вихо́дити (іти́) / ви́йти з літ (з ро́ків, з ві́ку)** *див.* **вихо́дити; Вхо́дити / ввійти́ в літа́** *див.* **вхо́дити; Дійти́ [до] літ [своі́х]** *див.* **дохо́дити; Дово́дити / довести́ до літ** *див.* **дово́дити; Загна́тися в літа́** *див.* **заганя́тися; Корота́ти вік (літа́)** *див.* **корота́ти; (3) Літа́ обсі́ли** *кого* — хто-небудь має багато років. — *Життя, мамо, не стоїть на місці, — тече. — Ой лишенько ж тяжке: літа, літа обсіли чоловіка!* — усміхнулась мати (А. Головко); — *Самі, жони ваші, дітки живі-здорові? — Ано, що нам станеться? Літа не обсіли ще. А коли так, звідки взятися немочі?* (Д. Міщенко); **(4) Літа́ (ро́ки́) вихо́дять / ви́йшли** *кому і без дод.* — хто-небудь досягає певного віку (про повноліття, зрілість і т. ін.). — *Я б тебе, каже, і сватав, коли б ти не крива.. Так і крає мені серце.. А тут літа виходять* (Ганна Барвінок); *А літа, хто ж їх відає, чи вони вийшли, чи вони не вийшли? Про те піп знає* (Леся Українка); — *Їй, певно, й роки не вийшли? — Почекаю. І чекав її .. восени збирались побратися* (М. Стельмах); — *Той, що попереду їде, то наш молодий родич, його оце допіру обрано на велике абатство; а що йому літа ще не вийшли по закону на таку високу посаду, то ідемо ми з ним до Рима прохати святого отця, щоб він увільнив його від того закону і затвердив вибір* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); **(5) На літа́** — за кількістю прожитих років; віком. *В старости беруть двох родичів молодого, на літа не молодих* (Сл. Б. Грінченка); — *Я на літа старший, але князь Єремія старший став за мене на полі битв, бо вже гаразд вславився в битвах, чого я ще не сподобився на своє нещастя* (І. Нечуй-Левицький); **(6) [На] мно́гії (мно́гая) лі́та,** *уроч.:* а) *(перев. кому, рідше чому і без дод.)* уживається для вираження побажання довгого віку, довголіття. — *Будь здоров на многії літа!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Гості виголошували тости за іменинника, бажали йому "многая літа", щастя, здоров'я й нових успіхів на естраді* (В. Чемерис); б) *(перев. зі сл.* ж и т и, т р у д и т и с я *і т. ін.)* упродовж тривалого часу; довго. — *Тепер треба людей грамотних .. Так що приймай діла і головуй на многая літа. Отак і став головою троянівської артілі Оксен Гамалія* (Григорій Тютюнник); **На ста́рості літ <На старі́ літа́>** *див.* **ста́рість; На схи́лі (на схи́лку, на покоті) ві́ку (літ, життя́** *і т. ін.)* *див.* **схил; (7) Не по літа́х:** а) *(перев. чиїх, кому)* не відповідно до чийого-небудь віку. *Олег жив у тривозі, в шуканні, в тяжких, не по літах йому думах* (Д. Бедзик); б) *(без дод.)* уживається для підсилення характеристики кого-небудь; надто, дуже. — *Головної проблеми передо мною вже нема. Я її не розв'язав. Не вистачило життя. Я розмахнувся не по літах*

(О. Довженко); *Витяглась* [Фія], *як лозина, гнучка, в'юнка, личком гарненька, одні очі — великі, чорні, не по літах серйозні та розумні — чого варті* (В. Чемерис); *Одного дня влетіла до них у хату не по літах метка Танасиха, заломила на грудях руки й .. ще з порога залементувала: — Привезли! Веремія привезли в село!* (В. Шкляр); **Прихо́дити / прийти́ в літа́** *див.* **прихо́дити; (8) У літа́х <Під літа́ми>** — а) немолодий, похилого віку. [А н д р і й:] *Знаєте ви його усі: він чоловік і під літами, і розумний, і хоробрий* (М. Костомаров); *Баба Оксана була під літами, та ще кріпка собі жінка* (Б. Грінченко); *Наш бригадир, хоч і справний, сказати, чоловік та й у літах уже, а все ще парубкує чомусь* (Б. Антоненко-Давидович); — *Е-е, Хомо, хоч і в літах з тобою, та такі слабкі, як мотуз учетверо* (Є. Гуцало); б) майже дорослий (про юнака, підлітка). — *Знайди Богданка, — не стала слухати Малка. — Дівчаток не треба, Богданка знайди і приведи. Він у літах уже, маю проститися й сказати останнє напуття* (Д. Міщенко); **У ро́зквіті (у цвіті,** *рідше* **у ро́зцвіті) ро́ків (літ, сил** *і т. ін.) див.* **ро́зквіт.**

ЛІТА́ВЕЦЬ, вця, *ч., діал., міф.* Метеор, сприйманий у народній культурі як нечистий дух, що набув вигляду вогненного змія. — *Літавці літають, — шепотіла Маруся. — Не дивись, любий, то злі духи нишпорять небом та видивляються, на кому б зігнати злість* (В. Чемерис).

ЛІТА́ВИЦЯ, і, *ж., міф.* Міфологічна істота жіночого роду, яка зваблювала чоловіків. *Враз на низьке чорне небо з-поміж двох блискавок вихопилася на гнідому коні зеленокоса літавиця, а чи віла наддунайська, пітьму на мить дивною вродою осявши* (Р. Іваничук); — *При повному місяці літавиці приходять до людей, русалки й віли, мавки і планетники, стрижні й вовкулаки! Стережися, дитинко, таких ночей, стережися!* (Ю. Покальчук); *Літавицю, на яку начебто можна було натрапити в лісових хащах або в полі, уважали нешкідливою* (з наук.-попул. літ.).

ЛІТА́К, á, *ч.* Літальний апарат, признач. для польотів в атмосфері за допомогою двигуна та нерухомих крил. *Десь високо воркотить ворожий літак, і видно, що генерал стоїть, немов на шпильках* (І. Багряний); *Тихо дзвеніли мотори літака* (О. Бердник); *Літак мчав собі далі, пробиваючи хмари* (А. Дімаров); *На сусідній аеродром Іммола .. приземлився урядовий літак з Берліна* (В. Чемерис).

Арешто́вувати / арештува́ти судно́ (літа́к, автомобі́ль) *див.* **арешто́вувати; Зніма́ти / зня́ти з по́їзда (з паропла́ва, з літака́** *і т. ін.) див.* **зніма́ти; На борту́ корабля́ (літака́, раке́ти** *і т. ін.) див.* **борт.**

△ **(1) Реакти́вний літа́к** — літак, що приводиться в рух повітряно-реактивним двигуном. *Реактивні літаки складають основу сучасної військової та цивільної авіації* (з наук.-попул. літ.); **(2) Турбогвинтови́й літа́к** — літак, у двигуні якого тяга утворюється перев. повітряним гвинтом, що його рухає газова турбіна, а частково — реактивною силою. *Протягом десяти років турбогвинтовий літак Ан-24 витіснив з авіаліній Лі-2 та Іл-14* (з публіц. літ.); **(3) Турбореакти́вний літа́к** — літак, у двигуні якого газова турбіна надає руху компресорові, а тяга утворюється реактивною силою. *Компанія "Антонов" випустила новий український турбореактивний військово-транспортний літак АН-178* (з публіц. літ.).

ЛІТАКОБУДІВНИ́Й, á, é. Стос. до літакобудування. *Вітчизняна літакобудівна галузь укотре стала заручницею загальнополітичного розладу* (з публіц. літ.); *Типовими прикладами підприємств серійного виробництва є верстатобудівні, літакобудівні заводи, підприємства з виробництва сільськогосподарської техніки* (із журн.).

ЛІТАКОБУДІВНИ́К, á, *ч.* Фахівець із літакобудування. *Літак "Батьківщина" був розроблений у конструкторському бюро Туполєва, його творцем був Павло Осипович Сухий, талановитий літакобудівник* (з наук. літ.); *Першими споживачами базальтового волокна стали літакобудівники* (із журн.).

ЛІТАКОБУДУВА́ННЯ, я, *с.* Галузь промисловості, що виробляє літаки. *У монографії проаналізовано сучасні комп'ютерні технології в галузі літакобудування, військової техніки та конверсії* (з наук. літ.); *Академік М. В. Келдиш побудував математичну модель для обчислення частот власних коливань елементів конструкції літака, чим збагатив не тільки механіку й літакобудування, а й математичну науку* (з навч. літ.); *Літакобудування — це високі інноваційні технології, які використовують у самому літаку* (з газ.).

ЛІТАКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **літа́к.** *І подих твій, і погляд твій — ось тут, щоб стати і відбитком, і глаголом, аби крапчастий літаковий гуд не вислухать — висловлювати болем* (П. Мовчан); *Літаковий аерозольний генератор використовують для впливу на великі купчасто-дощові хмари* (з наук. літ.); *В авіаційних аматорських колах світу добре знають київський спорткомплекс "Чайка", де проходять зустрічі, чемпіонати з літакового та авіамодельного спорту* (із журн.).

ЛІТАКОВОДІ́ННЯ, я, *с.* Теорія й практика керування літаками. *Поряд зі зростанням швидкостей польотів безперервно вдосконалюються й засоби літаководіння* (з наук.-попул. літ.); *Хлопці звітують про щойно проведений урок з літаководіння* (з газ.).

ЛІТА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до літання; який використовують для літання. *В газетах та журналах можна було прочитати про перші літальні машини — аероплани й відважних людей — авіаторів, що знімаються в повітря на тих машинах* (Б. Антоненко-Давидович); *Пізніше тіло спортсмена, разом з простреленим у кількох місцях літальним апаратом, було передане назад* (О. Ірванець); *Спалахнув прожектор і вихопив з пітьми літальний апарат завбільшки з легкий пасажирський літак* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Надвечір ми вибирались зі свого району, брели пшеницею, .. залягали в запиленій траві й розглядали літальні апарати* (С. Жадан).

ЛІТА́НІЯ, ї, *розм.* **ЛІТА́НЯ,** і, *ж.* 1. У християнстві, перев. у римсько-католицькій церкві — звернена до Бога, Богоматері або святих молитва з проханням про заступництво або прощення. — *Ха, ха, ха, ха!.. Чорт, панове, Літаню співає* (Т. Шевченко); *Ярослав упав хрестом на покриту килимами і дорогими ромейськими паволоками підлогу, єпископи і весь клір стали на коліна, півча розпочала спів літанії* (П. Загребельний); *У соборі літанія лине твоя...* (Д. Кремінь); — *Пане, він стоїть навколішках у болоті, — казав йому щоразу ключар, — голосно молиться і проказує літанії за спасіння вашої душі...* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

2. *перен.* Нескінченні скарги, нарікання і т. ін. *Візьмусь до писання, бо нема часу хорувати, хоч знаю, що за се буде мені від сестри літанія щодня зрана до вечора* (Леся Україн-

ка); *Вона руки на грудях нахрест зложила і ніби літанію читає: — Поганий тепер народ зробився. В Бога не вірить* (Б. Лепкий).

ЛІТА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **літа́ти** 1, 2. *— Як це? — спитав один голуб. — Хіба ви не люди? — А що, як ми люди, то вже незугарні до літання? — А навіщо воно вам? — спитав другий голуб* (Г. Пагутяк); *Повидумували всякі машини — і до бігання, і до плавання, і до літання...* (І. Франко); *В товаристві двох гусей, Що .. в літанні помагали, Пелікан слабий прилинув* (Леся Українка); *Лектор оповідав .. про успіхи французького авіатора Блеріо і продемонстрував літання маленького пропелера* (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. *Гей, підведіть мене до бойового! Повчу я молодих орлят літання* (П. Куліш).

ЛІТА́НЯ *див.* **літа́нія.**

ЛІТА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.* 1. Мати здатність триматися й пересуватися в повітрі. *Не вчи орла літати, а солов'я співати* (Номис); *— Як же я полечу? Хіба в мене є такі крила, як у тебе* [ельфа]*? — сказав Павлусь. — Я не вмію літати* (Леся Українка); *— Я ще не вмію літати, — зітхнув журавлик* (В. Нестайко); *Тієї ночі я вперше літав у сні* (В. Дрозд).

2. Те саме, що **лет́іти** 1, але з позначенням руху, який відбувається в різний час і в різних напрямках. *Ворона за море літає, а дурна вертається* (Номис); [Д р у ж к и:] *Ой ви, галочки, літайте, Ой ви, дружечки, співайте* (М. Кропивницький); *Нам лиш літати небом, а жити на землі* (М. Вінграновський); * У порівн. *Може, через те, що Христині найбільше в світі хотілося мати крила, вона й по землі не ходила, а наче літала* (М. Стельмах); // *на чому і без дод.* Пересуватися на літальних апаратах (літаках, ракетах і т. ін.). *Ще коли я вчився літати на літаку з пропелером, мене вчили маневрувати в повітрі на різній висоті* (В. Владко); *Ваш син Юрій у небі літає. Весь світ гримить* (О. Бердник); *Він знає, які люди живуть за великим морем. Він навіть літав на літаку* (Ю. Бедзик); *Літати на висоті лише 3–4 км — значить мати справу з випромінюванням інтенсивністю 1–2 мілірентгени за годину* (із журн.); // Про різні предмети, які пересуваються у повітрі. *Повітря було чисте, прозоре. По йому* [ньому] *знай то сюди, то туди літали іскорки сонячного світу* (Панас Мирний); *— Глянь, Василечку, — каже Маруся, — бачиш, як дерево неначе волохате поставало. Бачиш, як іскорки скачуть скрізь, літають, усякими огнями огняться* (І. Франко); *В повітрі тоненькими гадючками літає павутиння* (М. Івченко); // *перен.* Думками, мріями і т. ін. прагнути до чого-небудь, переноситися кудись. *Мов янголи ясні, літають мрії ті І будять у людей надії золоті* (М. Рильський); // Лунати, розноситися в повітрі в різні боки (про звуки). *Довкола них літала груба лайка і прокляття побожних кумась* (І. Франко); *Долинами пісня літає* (Ю. Яновський); *Сміх літав, мов прудкокрила ластівка по селу, від танка до танка* (Ю. Бедзик); // *перен.* Поширюватися, розноситися в різних напрямках; розповсюджуватися (про вісті, новини і т. ін.). *Всюди вістка про те літала, всюди будила сонне людське життя* (Панас Мирний); *Дивна чутка по Стамбулу, дивна вість літає* (П. Куліш); *Він нічого не боявся і пропускав поза увагу всі ті чутки, які так настирливо літали по селах* (Григорій Тютюнник).

3. *перен.* Дуже швидко, стрімко ходити, бігати, їздити і т. ін. *Юнона скрізь літає, Всіх на Енея навертає Весільний збить з його* [нього] *вінець* (І. Котляревський); *Дівчата .. в парі з товаришками літали в танці* (Леся Українка); *Вони* [діти] *літали поміж кущами, збиваючи таку страшенну куряву, що нічого не було видно* (Г. Хоткевич); *Літає малий Микита на ковзанах, як птах* (С. Васильченко); *Він літав по штабних кімнатах, як на крилах* (П. Загребельний); *Літав він* [скіф] *на коні з вітром навперейми, і всі степи від Танаїсу й до Борисфену .. були його степами* (В. Чемерис); // Дуже швидко, легко рухатися (про різні предмети, пальці рук під час гри і т. ін.). *Чіпка сидить з товариством за столом; чарка літає за чаркою, задурює їм голови* (Панас Мирний); *Без тямки, без впину літає рука, А очі довкола так мутно десь бродять* (І. Франко); *Перед ним* [Славутою] *гуслі — гудуть, не вгавають, пальці літають по струнах* (В. Малик).

◊ **(1) Ви́соко літа́ти,** *ірон.:* а) займати впливову посаду, помітне становище в суспільстві. [С т о р ч а к:] *Страшний він був учора на бюро. Ще не бачив таким.* [К а ч а н:] *Високо літав, та низько сів...* (М. Зарудний); б) перебільшувати свої здібності, можливості і т. ін.; зазнаватися, чванитися. *Хто високо літає, той низько сяде* (Номис); *— Князь Олександр Данилович, — сказав цар і притупнув ногою, — дурак! Він гадав сестру свою царицею зробити. Високо він літає, боюся, щоб низько не сів* (Б. Лепкий); в) мріяти про що-небудь нереальне, нездійсненне і т. ін. *Молоде подружжя часом високо літало, думаючи про майбутнє своєї сім'ї* (із журн.); г) розумітися на чому-небудь складному. *— І справді, помилка, — втрутилася в розмову Марія. — Бо в поезії розумітися треба, а де ж панові учителеві так високо літати?* (Б. Левін); **Вита́ти (літа́ти,** *рідко* **шири́ти) в хма́рах (в небеса́х, в емпіре́ях** *і т. ін.)* *див.* **вита́ти; Кругі́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / залітáли (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х)** *див.* **круг**[1]; **(2) Літа́ти (лет́іти, блука́ти) / полеті́ти (поблука́ти) думка́ми (гадка́ми,** *заст.* **ми́слю),** *нар.-поет.:* а) *(за ким і без дод.)* думати про кого-небудь, згадувати когось, щось. *— Я тільки думками літатиму за тобою по твоїх слідочках. Ото моє усе щастя* (І. Нечуй-Левицький); *Поблукавши думкою по степах і водах, по найвіддаленіших віках, Іван Степанович однаково випав туди, куди правив від самого початку. На Запорожжя* (Г. Колісник); б) мріяти про що-небудь, перев. нереальне, нездійсненне. *В сій думці смутно походжая* [походжаючи] *І мислю бог зна де літая* [літаючи], *Під носом бачить* [Еней] *коровод* [хоровод] (І. Котляревський); *Тимчиха забула гроші рахувати, розгадуючи. Тримала їх у жмені і далеко гадками літала* (В. Стефаник); *Спрятала* [сховала] *лице тісніше в долоні і під час, коли її уста тремтіли злобно, вона блукала думками далі* (О. Кобилянська); *Він пильно глянув на Марію, яка, опустивши на груди голову, блукала думками далеко від Божої науки* (Р. Іваничук); *Думками полетів* [Григорій] *у зелені гаї, де дзюркочуть гамірливі потоки* (Б. Лепкий); **(3) Му́хою (му́шкою, бджі́лкою** *і т. ін.)* **літа́ти,** *жарт.* — швидко ходити, бігати; поратися біля чого-небудь, намагаючись скрізь устигнути. *Вона* [Христя] *мухою літала, щоб усюди поспіти* (Панас Мирний); *Бджілкою літала мала поштарка, щоб якомога швидше принести радість у кожен двір* (з газ.).

ЛІТА́ТИСЯ, а́ється, *недок., безос., кому.* Про наявність бажання або можливості літати (у 2, 3 знач.). *Ластівки літають, бо літається, І Ганнуся любить, бо пора...* (М. Рильський); *Чула ж* [Зоя], *бувало: — Нашому Жайворонку легко літається: всі йому родичі!* (О. Гончар); *— В ті*

роки я стрічав свою молодість. Тоді мені не ходилось, а літалось (М. Стельмах); *Літай, поки літається, пий, поки п'ється... Розуму не пропивай і діло своє знай* (Ю. Мушкетик).

ЛІТАЧО́К, чка́, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **літа́к.** *Літачок — старенький моторовий — по-старечому, з кректінням і шипінням із розгону підноситься вгору* (В. Винниченко); *Маленькі літачки, перелетівши річку, почали поволі, один по одному спускатися на поле* (М. Трублаїні); *Двічі на добу з Гренландії літає невеличкий рейсовий літачок до ісландського міста Ак'юрейрі* (П. Загребельний).

2. Іграшка або модель у вигляді літака. [Д м и т р и к:] *Який у вас літачок симпатичний на даху! Я й не помітив ..* [Н а д і я І в а н і в н а:] *Це мій Шурик зробив. Ще до війни. Флюгер. І пропелер крутиться* (В. Нестайко); *Серед решти забавок знайшлися: зроблений з двох сірникових коробок та кавалка нитки телефон; брязкальце, виготовлене з кавової бляшанки та бобів квасолі; ціла флотилія паперових літачків* (Ю. Іздрик).

ЛІТА́ЮЧИЙ, а, е, *рідко.* Який уміє літати, може пересуватися в повітрі. *У якусь невловну мить металевий велетень, справжній літаючий острів, опинився в повітрі і повис нерухомо* (М. Дашкієв); *— А які вони, літаючі рибки?* (О. Гончар); *Яка вона, виявляється, велика всередині, літаюча тарілка!* (В. Нестайко).

Летю́ча *(рідко* **літа́юча) форте́ця** *див.* **форте́ця.**

△ **Летю́чий** *(рідко* **літа́ючий) чо́вен** *див.* **чо́вен; Нерозпі́знаний** *(рідше* **невпі́знаний) летю́чий** *(рідко* **літа́ючий) об'є́кт** *див.* **об'є́кт.**

ЛІТВЕЧІ́РКА, и, *ж.* Скорочення: літературна вечірка. *Традиція прилюдних літвечірок .. вмирає перед нашими очима* (В. Підмогильний); *Щотижня збори, літвечірки, й веселі по домах ідем* (В. Сосюра); *Клуби замінили літсайти і літвечірки* (з публіц. літ.).

ЛІТГУРТКІ́ВЕЦЬ, вця, *ч., розм.* Член літературного гуртка. *Отримав листа від сільського вчителя. Колишнього літгуртківця* (О. Шугай).

ЛІТГУРТО́К, тка́, *ч.* Скорочення: літературний гурток. *"Плуг" .. одного прекрасного дня добру сотню (а то й більше) плужан, що викохувались по численних літгуртках ім. Плугу, оголосив неписьменниками* (Б. Антоненко-Давидович); *Подумав також і про лист сільському вчителеві, з яким колись належав до літгуртка при райгазеті і який дуже прихильно ставився до мене, називаючи: "Наш соловейко"* (О. Шугай).

ЛІ́ТЕПЛИЙ, а, е, *розм.* Теплий (у 1 знач.). *Літепле молоко* (Сл. Б. Грінченка); *Голова не може втихомиритись, .. а ціле тіло ніби вариться в літеплій воді* (У. Самчук); *Стецька знесилювала слабість, ніби він потрапив до лазні, його поклали на полицю й поливають літеплою водою* (Е. Андієвська); *Він* [Петруня] *перестав відчувати течію часу, як перестаєш відчувати літеплу воду, коли лежиш горілиць на воді* (В. Дрозд); *Оленка вилежувалась на літеплім, останнім у році сонечку, прикривши лице лопухом* (О. Забужко).

ЛІ́ТЕПЛО, а, *с.* 1. Тепла вода. *Начерпай води холодної і постав на огонь, зогрій літепла, промий мої смертельні рани* (Сл. Б. Грінченка); *Гафійка гриміла ложками, хлюпала літеплом* (М. Коцюбинський); *Розтопила* [мати] *піч, засунула горшки й чавуни, дала гостеві літепла вмитися, бо треба ж догодити такому багатому подорожньому!* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *яке, чого, перен.* Про що-небудь тепле; тепло. *Сидів* [кошовий], *поклавши засмаглі, напрацьовані руки на коліна, та душею й тілом вбирав у себе спокій, затишок і сонячне літепло* (В. Чемерис); *Торішні гнізда у кущах Попідшивали гороб'ята. Зігрілась літеплом душа, Чекає свята* (В. Багірова); * Образно. *Ми у місячнім літеплі купані* (Є. Гуцало); *Знагла груди розкігтив кашель, мов з легенями вививало вільготу намріяного затишку, великодухість* [духмяність] *антонівки в сінях, літепло вечірніх зітхань, дитинство* (Є. Пашковський).

ЛІ́ТЕР, а, *ч., заст.* Документ, позначений певною літерою, який дає право безплатного або пільгового проїзду. *Їде* [Юрась] *сам, уже без провожатого, по військовому літеру, як справжній воїн* (В. Кучер); *Тепер і ти сам на фронт, на фронт .. Проїзний літер, продовольчий атестат, грошове забезпечення, сухий пайок і навіть пачка командирського тютюну з медвяним запахом* (П. Загребельний).

ЛІ́ТЕРА, и, *ж.* 1. Письмовий знак, що позначає звук або сполучення звуків мови; буква. *— І хто сю грамоту видумав, хто сі літери вигадав? .. Літеру до літери приложи — слово виходе* [виходить]... (Панас Мирний); *Він од Зінька вже навчився всіх літер, умів з них і слова читати* (Б. Грінченко); *Йому* [Постишеву] *не сподобалась в українському алфавіті літера Ґ, і він скасував її адміністративним порядком* (Б. Антоненко-Давидович); *Закони літер — не разок намиста: Одну хитнеш — і поміняєш суть. І спробуй-но тоді межу збагнуть, Приміром, між "обчислить" і "обчистить"* (Б. Олійник); *Ми йшли, ведучи за собою коней, серед позеленілих пам'ятників, напіврозбитих мармурових ридаючих дів і скорботних янголів, збитих гранітних плит зі стертим золотом літер* (Д. Білий).

2. Металевий брусочок з випуклим зображенням цього знака, використовуваний для друкарського набору. *Зимно-холодний метал наче вислизає з рук, не хоче кластися літера до літери* (В. Еллан-Блакитний).

(1) Кучеря́ві лі́тери — літери, для елементів яких характерні особливі заокруглення, каліграфічне оздоблення і т. ін. *Раптом впала мені в очі невелика пожовкла і пошарпана книжечка, не то друкована, не то писана якимись чудними, ламаними та кучерявими літерами* (Леся Українка).

△ **Вели́ка** *(рідко* **заголо́вна) бу́ква (лі́тера)** *див.* **бу́ква.**

◊ **Впи́саний в істо́рію золоти́ми лі́терами (бу́квами)** *див.* **впи́саний; Впи́сувати / вписа́ти в істо́рію золоти́ми лі́терами (бу́квами)** *див.* **впи́сувати; Впи́суватися в істо́рію золоти́ми лі́терами (бу́квами)** *див.* **впи́суватися; (2) З вели́кої лі́тери:** а) такий, що прославився добрими справами й гідний високої поваги (про людину). *Ми знайомили наших читачів з кількома тільки Людьми (з великої літери), що ними пишається наша Батьківщина* (Остап Вишня); *Не став би я розхвалювати майстра, .. та, оскільки ми скоро розстанемось, — хлопця забирають на іншу будову, — дозволю сьогодні без церемоній виповісти вам, Андроне Гурійовичу, те, що й усі наші хлопці думають про вас: ви Людина з великої літери!* (О. Гончар); *Ви з вашою могутністю народжені бути не рабами, а володарями. Навіть Володарями — з великої літери* (О. Авраменко, В. Авраменко); б) що-небудь, усіма шановане, дороге кожному. *Якщо у великих центрах акценти уваги вже зрушено в бік інших інформаційних носіїв, то в таких містах, як Львів,*

акція, подібна Форуму видавців, стає Явищем з великої літери (з газ.).

ЛІТЕРА́ЛЬНИЙ, а, е, *книжн.* 1. Те саме, що **буква́льний.** *Наші богослужби — це переклад з грецької, звичайно літеральний* (І. Огієнко); *В українському православ'ї буквальне прочитання Біблії вважалося за основне, одначе у творчості барокових письменників, зокрема й у І. Галятовського, літеральному сенсу приділяється мало уваги* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **бу́квений.** *У науці цивільного права існують і більш детальні класифікації правочинів, наприклад, законні та протизаконні, строкові та безстрокові, усні (вербальні) та письмові (літеральні), внутрішні та зовнішньоекономічні, розпорядчі та зобов'язальні тощо* (з наук. літ.).

△ **Літера́льний рак** *див.* **рак**[1].

ЛІТЕРА́ЛЬНО, *книжн.* Присл. до **літера́льний** 1. *В долині жовтий голий горб, з одного боку котрого немов приліплено здорового стільника — і то літерально* (М. Коцюбинський); *Найголовніший артикул у "сімейному праві" — це справи "гречані"... Справи про те, що зветься "стрибати в гречку". Літерально цього розуміти не слід* (Остап Вишня).

ЛІТЕРА́Т, а, *ч., заст.* Літератор. *Один .. літерат обіцяв мені помогти* (В. Самійленко); *Часописи не будуть про мене згадувати, бо я ні політик, ані літерат* (О. Кобилянська); *Пан Юрко є літерат, але мав би вродитися деінде, а не в наших більшовицьких умовах* (Ю. Винничук).

ЛІТЕРА́ТКА, и, *ж., заст.* Жін. до **літера́т.** *Хтось тут познайомився з одною італьянською* [італійською] *літераткою* (Леся Українка); *Скажи мені, мамо, ти теж літератка: невже не холоне кров у жилах тих, хто .. споглядає усю цю кривду* (М. Олійник).

ЛІТЕРА́ТОР, а, *ч.* Те саме, що **письме́нник.** *Літератор наших часів мусить відчувати на собі всі підвищення і пониження температури громадського организму* (Леся Українка); *Кажуть, що літератор лише повинен усе знати про свого героя, але не обов'язково те переповідати до останнього факту* (О. Чорногуз); *Літератор раптом кинувся до роботодавця, учепився в його руку* (Люко Дашвар).

ЛІТЕРА́ТОРКА, и, *ж.* Жін. до **літера́тор.** *Але ж ти до безнадійності не літераторка!* (Леся Українка); *Я літераторка, невже мені не вільно читати те, що друкується?* (М. Олійник); *Як воно, знову ж таки, добре, що я є режисерка, а не літераторка* (І. Карпа).

ЛІТЕРА́ТОРСТВО, а, *с., розм.* Літературна діяльність, праця літератора. *Певно, на всіх паралелях і меридіанах земної кулі, у всіх народів, де є певна і стала наявність людей, що читають і продукують газети, журнали й книжки, є цей масовий потяг до літератури, точніше — до літераторства, літературної слави, літературної кар'єри* (Б. Антоненко-Давидович); *Випили, закусили, ти осмілів і не втримався, правда, довго гадав, як звернутися краще? Ніби й колега по літераторству, а ніби й не рівня?* (Є. Пашковський).

ЛІТЕРА́ТОРСТВУВАТИ, ую, уєш, *недок., рідко.* Бути літератором, працювати в галузі літератури. *Чи між тими, що літераторствують, є в нас такі, щоб знали напам'ять найкращі думи українські?* (П. Куліш).

ЛІТЕРА́ТОРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **літера́тор.** *Тепер я скажу Вам, як виглядає те літераторське життя з економічного боку* (І. Франко); *Ми вийшли за рамки суто літераторського варива і потрапили навіть до скандальної хроніки* (Ю. Андрухович); // Стос. до літератора. *Невимушена мова, стрімкий динамічний виклад, меткі визначення й точно виписані портрети свідчать про неабиякий літераторський хист письменника* (з публіц. літ.); *Літераторське коло поповнюють молоді автори* (з газ.).

ЛІТЕРА́ТСЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **літера́т.** *Мені легко було вийти на літературний шлях, бо я з літератської родини походжу* (Леся Українка); *Джерела, причини моєї літератської долі — у моєму дитинстві* (з мемуарної літ.); // Власт. літератові. *В мені ж бо, як запевняли мене вже замолоду, літератська жилка* (О. Кобилянська); *Коли Слісаренко відчув потребу сюжетної повісті — честь і слава його літератській догадливості!* (М. Зеров).

ЛІТЕРАТУ́РА, и, *ж.* 1. Уся сукупність наукових, художніх і інших писемних творів того чи іншого народу, періоду або всього людства. *Але мужик не піднявся до розуміння мистецтва й не скоро розів'є він у собі високий смак. Йому ніколи читати літературу* (Л. Смілянський); *Хоч він всеньке літо сидів над книжками, писав диктанти, розв'язував задачі, читав літературу, конспектував .. — він все ж таки ловив себе на тому, що такий-от розділ знає гірше, ніж інший* (Григорій Тютюнник); *Сучасні російськомовні "бестселери" я до рук не брав, серйозну літературу читати було лінько* (В. Кожелянко).

2. Вид мистецтва, що зображує життя, створює художні образи за допомогою слова. *Щось сильне тягне мене до літературної праці — і літературі я відданий цілою душею* (М. Коцюбинський); *Як би там не було, а література моя професія* (Леся Українка); *З якоюсь пристрастю він сперечався про діло кровне — про літературу* (М. Рильський); // Сукупність творів цього виду мистецтва. *Журнала* [журналу] *вже десятий рік і в очі ні одного не бачив і не знаю, що там і діється, в тій новій .. літературі* (Т. Шевченко); *Настуся записалася в якусь школу, щоб довчиться французької мови та вислухать курс французької літератури* (І. Нечуй-Левицький); // Літературна діяльність, процес творення художніх творів за допомогою слова. *Хтось .. не хоче навіть до роботи братись, а властиво треба, і погода саме літературі сприяє* (Леся Українка).

3. Сукупність друкованих творів певної галузі знань, із певного питання. *Величезна кількість виданої в діаспорі або Західній Україні 1920–1939 рр. літератури, мистецької, мемуарної, навіть фахівцям-гуманітаріям відома переважно тільки з наслуху* (з наук. літ.); // *розм.* Друковані твори; книжки. *Маруся Петренкова .. курила цигарки, носила завжди силу всякої літератури* (М. Івченко); *В кімнаті м'які меблі, стіл, завалений літературою* (Д. Бедзик).

(1) Детекти́вна літерату́ра — різновид художньої літератури, що включає художні твори, сюжет яких присвячений розкриттю загадкових злочинів, діям військово-політичної розвідки і т. ін. — *Мене ще ніколи не відвідували люди вашої професії, хоча детективну літературу, грішний, люблю читати* (В. Чемерис); **(2) Довідко́ва літерату́ра** — наукові та професійні довідники; словники всіх типів: енциклопедичні, тлумачні, термінологічні, двомовні і т. ін. *Книжка була їм знайома — збірка американських детективів. "Довідкова література", — подумав Горбатюк. "Керівництво до дії", — майже те ж саме подумав Попенко*

(В. Нестайко); *Інколи доводилося ходити в книжкові магазини по необхідну довідкову літературу* (І. Білик); **(3) Куртуа́зна літерату́ра,** *іст.* — середньовічна західноєвропейська придворна література, що оспівувала лицарство. *Куртуазна література прославляла військові подвиги, лицарське служіння дамі, відображала ритуал лицарської честі, мала світський характер, протистояла клерикальній літературі* (з наук. літ.); **(4) Лубко́ва літерату́ра,** *іст.* — дешеві масові літературні видання з ілюстраціями, які були поширені в Україні та на інших землях, що належали Російській імперії. *Лубкова література мала певні дидактичні функції, залучала простолюд до читання, проте вирізнялася невисоким художнім рівнем* (з наук. літ.); **(5) Науко́ва літерату́ра** — сукупність різножанрових друкованих творів, у яких подають результати вивчення та інтерпретації ідей, фактів, законів і категорій, що їх досліджують науковці. *Ім'я І. Вишенського вперше з'являється у науковій літературі 1848 р., одночасно в Києві і в Москві* (Валерій Шевчук); *Семен Петрович, на відміну від інших громадян, прочитав купу наукової літератури та міг сам консультувати інших з приводу утримування оленів* (І. Роздобудько); **(6) Науко́во-популя́рна літерату́ра** — сукупність різножанрових друкованих творів, що приступно висвітлюють наукові питання для нефахівців. *Науковий стиль білоруської мови формувався на основі науково-популярної літератури* (з наук. літ.); **(7) Нові́тня літерату́ра** — художня література, створена впродовж найближчого історичного періоду. *Василь Кук до останніх днів наполегливо працював над втіленням своєї ідеї — становлення української державності. Особливо його цікавила новітня література з психології та менеджменту* (з газ.); **(8) Приго́дницька літерату́ра** — різновид художньої літератури, творам якого властива захоплива оповідь про надзвичайні пригоди, стрімкий і напружений розвиток сюжетних ліній, перебільшеність переживань, мотиви викрадення, погоні, загадковості і т. ін. *У Литві, як і всюди, є великий попит на пригодницьку літературу* (із журн.); **(9) Публіцисти́чна літерату́ра** — те саме, що **публіци́стика.** *Документалістика — лише частина публіцистичної літератури. Як і в художній творчості, тут вагома роль належить вимислу* (з навч. літ.); **(10) Фантасти́чна літерату́ра** — різновид художньої літератури, у творах якого зображують нереальні події та явища. *Останньої миті, коли чорновик книги був готовий, у мене виникли побоювання, що жоден видавець фантастичної літератури не візьметься публікувати її в такому вигляді* (О. Авраменко); **(11) Худо́жня літерату́ра** — вид мистецтва, що зображує життя, створюючи художні образи за допомогою слова. *Художня література безнастанно контактує з живою народною мовою, живлячися з неї та, з свого боку, збагачуючи її* (Б. Антоненко-Давидович).

ЛІТЕРАТУ́РКА, и, *ж., розм.* Пестл. до **літерату́ра** 1. *Така собі літературка в дорогу, у відпустку або для читання після важкого дня* (з Інтернету); // Зневажл. до **літерату́ра** 1. *Література і літературка. Скільки вже шкоди від тих дешевих романістів!* (з газ.).

ЛІТЕРАТУ́РНИЙ, а, е. 1. Стос. до літератури (у 2 знач.). *На літературну ниву я вийшов .. не скоро* (С. Васильченко); *Ще торік заходився я скласти літературний альманах з праць, ще ніде не друкованих* (М. Коцюбинський); *Яка ще велика й багато де непочата цілина — ця наша українська літературна нива!* (Б. Антоненко-Давидович); — *Що ви читаєте, Олександре?* — *Літературний журнал за лютий місяць* (В. Барка); // Належний творам художньої літератури. — *Ой які у вас поетичні образи,* — *осудливо сказала жінка.* — *Та ви забуваєте, що це не літературний образ, а жива людина* (О. Бердник); *Якщо вірити чуткам і Марусяковій тещі, що часом заходить сповідатися, місцевий Марусяк не ліпший за літературного* (Г. Тарасюк); // Пов'язаний з вивченням літератури. *Вона згадала про літературні вечори, про публічні лекції* (І. Нечуй-Левицький); *Микола .. теж вступає в університет, тільки не на літературний, а на біологічний факультет* (Григорій Тютюнник); *Вона* [Катрін Герц] *уже багато років поспіль влаштовує вистави, літературні вечори, концерти, пропагуючи українську культуру* (Н. Сняданко).

2. Пов'язаний із творенням художньої літератури. *Перший прем'єр Директорії .. прихильно поставився до мене й моїх перших літературних спроб* (Б. Антоненко-Давидович); // Який свідчить про здатність до написання художніх творів. *Опріч величезного літературного хисту, який зразу зачарував мене, я бачив в них* [творах Панаса Мирного] *широкий та вільний розмах думки* (М. Коцюбинський); *Мені здається, що якби ти мала літературний талан, ти б утворила на сій основі щось палкіше* (Леся Українка); *Пан Папський .. довго розсипався у компліментах на адресу її* [маминого] *літературного таланту* (Ю. Винничук); *Якщо ти маєш літературний хист, маєш фантазію, то можеш вигадати собі що завгодно* (С. Жадан).

3. Пов'язаний з діяльністю в галузі художньої літератури; письменницький. *Результатом його* [Джозуе Кардуччі] *професорської діяльності був довгий ряд .. теоретичних студій про різні літературні напрями* (І. Франко); *Я не настільки сильний, щоб бути літературним ватажком напряму* (Леся Українка); — *Ну то розповідайте, що там діється в молодому літературному світі, я останнім часом зовсім відсторонився від людей* (Р. Іваничук).

4. Який відповідає вимогам літератури (у 2 знач.); художній. *Франко явився новатором у галицькій літературі. Не тільки в формі, в літературній манері, а і в своїх відносинах до фактів життя, які він малює* (М. Коцюбинський); *Український письменник* [Карпенко-Карий], *з погляду літературної манери, був дійсно учнем Островського і належить до його школи* (С. Єфремов); *Не висувай надто строгих вимог до записок, які ти тримаєш у руках. Адже це зовсім не трактат, дослідження і не літературний твір* (Н. Сняданко).

5. Який відповідає нормам, закріпленим у писемності, літературі (про мову, мовлення). *Свою вимову звука "г" українці поширили в Москві, і це гекання довго чутно було в літературній вимові і за XVIII вік, і на початку XIX віку* (І. Огієнко); *Мова кожного народу поділяється на окремі говірки, чи діалекти, і тільки літературна мова єдина* (Б. Антоненко-Давидович); *Дотримуючись тодішніх літературних норм, К. Зіновіїв у віршах уживає форми минулого часу з допоміжним дієсловом — показником особи* (В. Русанівський).

Літерату́рне чита́ння *див.* **чита́ння; Літерату́рний реда́ктор** *див.* **реда́ктор.**

△ **Літерату́рна мо́ва** *див.* **мо́ва.**

ЛІТЕРАТУ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **літерату́рний** 4, 5. *Бєлоусов майже ніде не западається в книжко-*

вість та розхожу, недорогу літературність (М. Зеров); *Постійні звертання до читачів, численні алюзії і ремінісценції визначають полемічність, літературність і пародійність "подорожей" М. Йогансена* (з наук.-попул. літ.).

ЛІТЕРАТУ́РНО. Присл. до **літерату́рний** 4, 5. *В Росії довго українське поступовство не могтиме себе заявити навіть літературно* (М. Драгоманов); *Малоосвічені люди .. не тямлять літературно зложити фрази* (Леся Українка); *Найменше я сподівався від нього такої літературно викладеної філософії — хлопець він простий як двері* (О. Забужко).

ЛІТЕРАТУ́РНО-... Перша частина складних слів, що відповідає слову **літерату́рний** у 1 знач., напр.: літерату́рно-істори́чний, літерату́рно-крити́чний, літерату́рно-меморіа́льний, літерату́рно-музи́чний.

ЛІТЕРАТУ́РНО-МЕМОРІА́ЛЬНИЙ, а, е. Пов'язаний з пам'яттю про визначну особу в галузі літератури, признач. для її увічнення. *Біля Грунського народного літературно-меморіального музею Остапа Вишні, де зібралися хлібороби, вчителі і школярі, щирі і теплі слова привіту до гостей виголосила симпатична жінка, голова Грунської сільради Людмила Пилипенко* (О. Шугай); *Володя тепер — багатолітній директор літературно-меморіального музею О. Кобилянської у Чернівцях* (М. Матіос); *У Черкасах нам запропонували літературно-меморіальну екскурсію "Василь Симоненко"* (із журн.).

ЛІТЕРАТУ́РНО-МУЗИ́ЧНИЙ, а, е. Який поєднує літературу і музику. *Ми готувалися до вечірок... Перш за все, — пришукали приміщення, то справа була не мала, бо, звичайно, вечірки ж бували нелегальні; друге — літературно-музична частина, третє — господарська частина й, нарешті, запросини гостей* (Л. Старицька-Черняхівська); *Значне місце в культурі Київської Русі посідала епічна творчість. Це було літературно-музичне мистецтво — поезія виконувалась як музичний твір, у якому значну роль відігравав урочистий речитатив* (з наук. літ.).

ЛІТЕРАТУРОЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Фахівець із літературознавства. *Дехто з наших літературознавців і критиків звертався до мене з листами* (С. Васильченко); *— Добре, Миколо, — сказав я. — Якщо витримаєш екзамен, будеш нашим літературознавцем* (Г. Усач); *На відміну від багатьох літературознавців вона справді знала літературу* (Ю. Андрухович).

ЛІТЕРАТУРОЗНА́ВИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **літературозна́вець.** *Михайлина Хомівна Коцюбинська — українська літературознавиця, письменниця, громадська діячка — була пов'язана з попередніми генераціями української культури безпосередньо* (із журн.).

ЛІТЕРАТУРОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Наука про художню літературу, її теорію та історію. *З університетських лекцій, ще на перших курсах, запам'яталися хіба що справді нестандартні екскурси в українське літературознавство Михайлини Коцюбинської* (В. Дрозд); *Перечитав усю класику — українську, російську, світову, .. тоді взявся за історію, літературознавство та інші науки* (В. Чемерис); *Українське літературознавство відносно мало уваги приділило проблемі Антонича й інакшості чи, скажімо, Антонича як інакшого, сконцентрувавши зусилля якраз на протилежному* (Ю. Андрухович); *Зубчук, витримавши досить тривалу паузу, переможно оголосив, що тепер він хотів би надати слово .. професорові, завідувачеві кафедри літературознавства Київського державного університету Юрієві Павловичу Чмоневі* (О. Ірванець).

ЛІТЕРАТУРОЗНА́ВЧИЙ, а, е. Стос. до літературознавства. *Та й згодом, бувши уже професором КІНО (Київського інституту народної освіти), у своїх літературознавчих студіях, як історик літератури, він* [М. Зеров] *не виявляв ні інтересу, ні нахилу до праці в архівах* (В. Домонтович); *Вважаю за потрібне дати літературознавчу довідку про те, що ні в застійні, ні в дозастійні роки пан Володимир Дрозд не послав у ваш бік жодного, письмового чи усного, прокльону, не заробив у такий загальноприйнятий тоді спосіб жодної копійки* (В. Дрозд); *Мені кортіло порозвішувати на кожному з цих предметів папірці з їх назвами, як робив свого часу Джек Лондон, розвішуючи в себе в помешканні цидулки з філософськими, літературознавчими та іншими науковими термінами* (Н. Сняданко).

ЛІТЕРАТУ́РЩИНА, и, *ж., зневажл.* Поганий художній смак, що виявляється у відсутності простоти викладу. *Кузьменко дурниці провадить! Штучність, літературщина, признаю саму тільки народну мову* (Олена Пчілка); *Найбільша небезпека для письменника у наш час — літературщина* (Г. Пагутяк); *Про трансцендентні забаганки розповідати не прикольно — виходить літературщина* (І. Карпа).

ЛІ́ТЕРНИЙ, а, е. 1. Стос. до літери (у 1 знач.), позначений літерою. *Із часу Київської Русі дійшли до нас графічні зображення у вигляді літерних символів (наприклад, у формі хреста)* (з наук. літ.); *Передаючи українськими графемами німецькі назви, особливу увагу слід звертати на літерні сполучення, які можуть позначати один звук або один склад* (з навч. літ.); *Найменування матеріалів бувають цифрові, літерні або літерно-цифрові* (з навч. літ.); // Який має особливе призначення і тому позначений літерою. *Він біг на півсантиметра попереду, показуючи дорогу до заброньованих для них місць у літерному ряду* (Г. Тарасюк); *— Це літерний поїзд, браток. Що ти тут робиш?* (С. Жадан).

2. *заст.* Прикм. до **лі́тер.** *Літерний квиток.*

△ **Лі́терна абревіату́ра** *див.* **абревіату́ра.**

ЛІТЕРНЯ́К, а́, *ч., діал.* Віз, пристосований до перевезення снопів. *А попереду всіх їде віз-літерняк чорними волами* (А. Свидницький).

ЛІТЕРОДРУКУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до друкування літер (у 1 знач.), пов'язаний з ним. *Д. Е. Х'юз працював над створенням літеродрукувального телеграфного апарата* (з навч. літ.).

ЛІ́ТЕЧКО, а, *с.* 1. Пестл. до **літо** 1. *Там три верби схилилися, Мов журяться вони, Що пройде любе літечко, Повіють холода, Осиплеться їх листячко І понесе вода* (Л. Глібов); *Коли літечко тепле настане, все оживе й зрадіє* (Панас Мирний); *Надворі літечко, ясно й тепло, як в усі; скрізь пташки щебечуть* (І. Нечуй-Левицький); *Мине лише ось це літечко, .. відбуде він* [кошовий] *ще один визвольний похід до Криму, а опісля — загримить весілля* (О. Бердник); * Образно. *— Минулося наше літечко, перейшли літа молоді, пристиг час у велику дорогу на той світ знаряджатися* (Л. Яновська); * У порівн. *Відлетів він* [хороший настрій] *у той день геть.., немов тепле літечко за безкрає море* (Ю. Збанацький).

2. *розм.* Пестл. до **літо** 2. *Одначе ж тридцять і одно літечко я за ним* [чоловіком] *прожила й добра нажила*

(О. Кониський); *Ще імені твого не знають солов'ї, Ще імені твого не чули квіти, І літо, і сніги, і літечка твої Тобі не поспішають прилетіти* (М. Вінграновський); — *Чи іншу на мислі маєш? Не перше ж бо літечко ти мене мучиш* (В. Чемерис).

ЛІ́ТІЄВИЙ, а, е. Прикм. до **літій.** *Відомо близько тридцяти природних літієвих мінералів, здебільшого силікатів і фосфатів* (з наук. літ.); *У науковій праці описано абсорбційні системи охолодження та цикли кондиціонерів повітря з одинарним і подвійним ефектами, в яких використано літієвий розчин* (з наук. літ.).

ЛІТІЄВМІ́СНИЙ, а, е. Який містить літій. *При змішуванні компонентів їх використовують у розчиненому стані, при цьому як каліє- та літієвмісний компоненти використовують гідрооксиди калію та літію* (з наук.-техн. літ.).

ЛІ́ТІЙ, ю, *ч.* Хімічний елемент з атомним номером 3, дуже легкий, м'який лужний метал сріблисто-білого кольору; у природі в чистому вигляді не трапляється. *Літій застосовують у термоядерних реакціях, у металургії, електротехнічній, керамічній та хімічній промисловості* (з наук. літ.); *Легких елементів, як літій, берилій та бор, на Сонці мало* (з навч. літ.).

ЛІТІ́Я, ї, *ж., рел.-церк.* У православному та греко-католицькому богослужінні — частина всеношної напередодні християнських свят, а також під час похорону, поминання й хресного ходу. — *Чи ж ти, отче, похорон над нами правиш? А старець головою притакує і голос подає: — Так, літію* (Н. Королева); *Починалася літія, і диякон розчинив царські врата* (Б. Антоненко-Давидович).

ЛІ́ТКО, а, *с., рідко.* Пестл. до **літо** 1. *Рафаїл .. проговорився в присутності Навойки, що Лісконогий скочить на Володимир, — доки літко стукне* (К. Гриневичева).

ЛІ́ТКОМ, *присл., розм., рідко.* Те саме, що **влі́тку.** *Як літком немає Мотрі дома, — баба зварить йому їстки, догляне, й нагодує, й спати положить* (Панас Мирний); *Князь-отець поклав літком ногу в стремена у бій з Лестьком* (К. Гриневичева).

ЛІТКОНСУЛЬТА́НТ, а, *ч.* Скорочення: літературний консультант; працівник редакційної колегії (журналу, газети і т. ін.), який консультує авторів-початківців. *Скільки вже назубоскалили з поганих літконсультантів!* (В. Симоненко); *В цьому будинку довгий час містилась редакція молодіжної газети "Зміна", де сам Шлойма недовго числився на посаді літконсультанта* (О. Ірванець).

ЛІТМОНТА́Ж, у́, *ч.* Скорочення: літературний монтаж (у 2 знач.). *У процесі становлення жанру літературної композиції виникли такі різновиди: літмонтаж, читецька композиція й літературно-музична композиція* (з навч. літ.).

ЛІ́ТНЕНЬКИЙ, а, е. Пестл. до **літній²**. *До трибуни підходить .. літненька вже, невисока, чорнява жінка* (Остап Вишня).

ЛІТНИ́Й, á, é. Стос. до польоту, літання; польотний. — *От якби ви мали пару років чи бодай один рік літного стажу, то зараз у нас була б зовсім інша розмова* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Під час гарної літної погоди над дугою Узун-Сирту одночасно літають дельтаплани, параплани й планери* (із журн.); *Як уже писав "Голос України", британський літний загін відвідав Київ та інші міста України* (з газ.).

Літна́ пого́да *див.* **пого́да.**

ЛІ́ТНИК, *ч.* 1. *род.* у́, *сад.* Однорічна декоративна садова рослина. *До літників зараховують дворічні рослини, які під час посіву рано навесні досягають повного розвитку вже протягом першого літа* (з наук.-попул. літ.).

2. *род.* á, *етн.* Старовинний одяг із легкої матерії. *Сидить баба в літнику* (П. Чубинський); *Леміщиха вив'язала вже голову хусткою і почала одягатись у шовковий синій літник* (І. Нечуй-Левицький); *Накинула* [Мотря] *на себе літник і вибігла прожогом з хати. Розбудила своїх людей і казала готовити коні в повіз* (Б. Лепкий); *Біля воза походжав чоловік без шапки (шапка лежала на траві), в літнику без рукавів, у білій сорочці, білих полотняних штанях, заправлених у жовті чоботи* (Ю. Мушкетик); // Спідниця з легкої вовняної тканини, яку носили влітку. *На спідниці — "саяни" та "літники" — виготовляється вовняна тканина, яка має орнамент з різнокольорових вертикальних смужок* (з наук. літ.).

3. *род.* á, *діал.* Дачник. — *Колишнє ваше мешкання новий власник розширив і винаймає літникам* (О. Кобилянська); — *Літники! Літники приїхали!* — *закричали всі враз. Видно, поява кожної нової людини була тут надзвичайною подією* (М. Олійник); *В* [до] *автобусика втиснулася й одна .. пара, очевидно, якісь літники* (Валерій Шевчук).

ЛІ́ТНІЙ¹, я, є. Прикм. до **літо** 1. *І в небі, й на землі було розлите розкішне щастя пишного літнього ранку* (І. Нечуй-Левицький); *Був літній погожий ранок, коли я пересідав з вагона на драбинчастий візок до дядька* (В. Винниченко); *Претич спогадував літні дні перед десятьма роками, які дуже скидалися на нинішній літній день* (І. Білик); // Який проходить, відбувається влітку. *Літні канікули завжди пахли нам луговими травами, розігрітим піском* (А. Дімаров); — *По-твоєму, ми мусимо повернутися в Тегеран і спокійно заявити, що наша літня практика не вдалася..?* (П. Загребельний); // Який буває влітку; теплий, гарячий. *От якби цю гілку та кинуть туди на глибоке, то всі черепашки відлипнуть .. І виповзуть всі на мілке, на літню воду* (В. Близнець); *Навіть у найбільшу літню спеку в ньому* [шатрі] *панує м'яка прохолода* (В. Чемерис); *Біля відчиненого через літню задуху вікна .. стояла Маруся, і німцю здалося, що вона бліда як примара* (Люко Дашвар); * У порівн. *А в дівчини словце як літнєє сонце* (П. Чубинський); *Пахощі з липи, теплий холод, котрий, мов літня вода, обдавав Свирида кругом, — розбудили у його голові якісь незнайомі йому ще думки* (Панас Мирний); // Який використовують улітку, признач. для літа. *На ногах мала* [дівчина] .. *шнуровані черевики, літні, .. добре вже зношені* (І. Франко); *Літнє мешкання. Праворуч будинок з верандою і садком* (Леся Українка); *Вони з Тимофієм одягли літні вишиті сорочки* (М. Матіос); *Ми вибрали для мене .. колекцію тенісок .. і медово-жовті літні черевики* (В. Кожелянко).

Літній час *див.* **час.**

ЛІ́ТНІЙ², я, є. Який починає старіти; немолодий. *Вона була вже літня бабуся* (Сл. Б. Грінченка); *Він був вже літній чоловік, високий, широкоплечий* (І. Нечуй-Левицький); *Літній казах, якому перейшло вже за п'ятдесят, є добродушна, але вельми скривджена в житті людина* (Б. Антоненко-Давидович); — *Може б, ви поїсти зайшли до мене,* — *запрошувала до себе воїнів літня жінка Фросина Мельник* (М. Стельмах); *Менш ніж за півхвилини місіс Волш повернулася в супроводі худорлявого літнього чоловіка* (О. Авраменко); // Характерний для людини немолодої, що почала

старіти. *Його літнє обличчя, з невеличкими українськими вусами, було захоплене своїми думками* (Л. Смілянський); // Досить дорослий. *Уже Івасеві за двадцять років минуло. Парубок літній — час би вже й про жінку подумати* (Панас Мирний); *Майстерня стріла тишею, що виповняє пустки й оселі літніх парубків* (Василь Шевчук).

ЛІТНЬОЗЕЛЕ́НИЙ, а, е. Який має зелене листя влітку (про рослини). *У Південній півкулі широколистяні літньозелені ліси займають дуже обмежені площі* (з наук. літ.); *Літньозелені види рослин скидають листя восени* (з навч. літ.).

ЛІ́ТО, а, *с.* 1. Найтепліша пора року між весною й осінню. *Минуло літо, після жнив Овес хазяїн змолотив* (Л. Глібов); *Дениско аж рота роззявив. Що за маскарад? Чого це раптом Дід Мороз серед літа, у серпні місяці?* (В. Нестайко); *Минуло літо, потім ще одне спливло, а Скіл то з'являвся у Скіфії, то зникав* (В. Чемерис).

2. *розм.* Те саме, що **рік.** *Сім літ минуло, як музика грала, а він ще й тепер скаче* (Номис); *Либонь, уже десяте літо, Як людям дав я "Кобзаря". А їм неначе рот зашито* (Т. Шевченко); — *А що то, хіба мені вже сотня літ минула?* (Б. Лепкий).

(1) У розпо́вні лі́та — посеред літа; у розпал літа. *Ми приїздили в розповні літа, коли цвіла й зеленіла пишна українська природа, приїздили в гості, мені здавалося, що в тих краях ніколи не буває холодної брянської зими, а лиш завжди літо й свято* (Б. Антоненко-Давидович); *Плавні нарешті! Скарбне. Райсвіт це зветься в людей. Все довкола в буйнощах зелені, у розповні літа* (О. Гончар).

◊ **(2) Ба́бине лі́то:** а) теплі, сонячні дні восени. *Бабине літо до Петра тільки* (прислів'я); *День був ясний, сонячний та теплий. Починалось бабине літо* (Іван Ле); *Був чудовий ранок тієї осінньої пори, яку люди називають бабиним літом* (І. Багмут); б) павутиння, що літає в повітрі в теплі осінні дні. *"Бабине літо" висіло по віттях, як прядиво* (Леся Українка); *Прозорі мережива бабиного літа летіли на табір* (Д. Бедзик); *Осінь така щедра. В повітрі бабине літо... Легенький вітер гонить його між трави, дерева. Змішує з опалим листям* (Р. Горак); **Скільки літ, скільки зим!** *див.* **скільки.**

ЛІТОБ'Є́ДНАННЯ, я, *с.* Скорочення: літературне об'єднання — об'єднання авторів-початківців, які працюють під керівництвом досвідченого літератора. *Ще під час навчання в медучилищі її* [Інну] *часом залучали до зборів літоб'єднання, воно існувало при тамтешній районній газеті й звалося "Сонячне гроно"* (О. Гончар); *Прийшовши вперше на засідання літоб'єднання, я був приємно здивований, бо зустрів там чимало своїх однокурсників* (з мемуарної літ.).

ЛІТОВИ́СЬКО, а, *с., діал.* Те саме, що **лі́тови́ще.** *Правитель Средця, ховаючись від літньої спеки, виїхав два дні тому у Розметаницю, де в нього було прохолодне літовисько над водами* (П. Загребельний).

ЛІ́ТОВИ́ЩЕ, а, *с., діал.* Місце літнього перебування кого-небудь (перев. домашньої худоби за межами господарств). *Почався хід полонинський. Маржина гуцульська ішла на літовище* (В. Гжицький).

ЛІТОГЕНЕ́З, у, *ч., геол.* Процес утворення осадів та осадових гірських порід. *Фіксація урану і торію в цементі пісковиків, збагаченому залізом і манганом, відбулася на ранніх стадіях літогенезу* (з наук. літ.).

ЛІТОГЕ́НЕ́ЗИС, у, *ч.* Те саме, що **літогене́з.** *Умови палеозойського літогенезису були дуже складні. Вони істотно відрізнялися в межах платформи і в прилеглих геосинклінальних областях* (з наук. літ.).

ЛІТОГЕ́ННИЙ, а, е. Стос. до літогенезу. *Однакова літогенна основа забезпечує однорідність умов існування організмів* (з наук. літ.).

ЛІТО́ГРАФ, а, *ч.* Фахівець із літографування. *Се може кожний літограф справити таку роботу* (Леся Українка); *У загальній масі художніх робіт про стародавній Крим рівнем художньої майстерності вирізняються роботи французького літографа* (з газ.).

ЛІТОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **літогра́фія.** *У літографічних процесах використовують спеціальні матеріали, які є чутливими до дії іонізуючого випромінювання* (з наук. літ.); *Сергій розгледів і велику піч, і лаву, і піл, .. навіть пожовклий літографічний портрет Тараса Шевченка* (І. Білик).

ЛІТОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* 1. Техніка гравюри, коли фарба під тиском переноситься з плаской друкарської форми на папір. *Йосиф Завадка не дуже розумівся на літографії, бо якось не доводилось займатись цією справою* (Ірина Вільде); *На звороті канцелярського бланка акварельками я намалював квітку — витриманий у традиціях японської літографії червоний мак* (Любко Дереш).

2. *чого і без дод.* Відбиток, одержаний у такий спосіб. *Віктор оглянув ще дві стародавні літографії обабіч вікна* (Олекса Ізарський); *Артур Пепа не надто розумівся на особливостях літографій, зокрема, кольорових* (Ю. Андрухович).

3. Те саме, що **літографува́ння.** — *Ви геть такий, як на портреті, який Куліш привіз у Париж для літографії* (Василь Шевчук); *З 1840-х рр. у мистецтві літографії помітний певний занепад, пов'язаний з витісненням її з журналів і заміною торцевою ксилографією* (з наук. літ.).

4. В електроніці — спосіб формування заданого рельєфу в шарі металу, напівпровідника в процесі виготовлення інтегральних схем та різних електронних приладів. *Напівпровідникові резисти можуть бути використані в голографії та у виробництві дифракційних оптичних елементів за допомогою електронно-променевої літографії* (з наук. літ.).

ЛІТОГРАФО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **літографува́ти.** *Павло витяг з кишені жмут паперу, писаного й літографованого* (І. Нечуй-Левицький); *Професорів знала Тася з урочистої обстанови лекцій, .. схилених голів, літографованих курсів* [лекцій] (В. Домонтович); // **літографо́вано,** *безос. пред. За зібраними В. Свідзинським матеріалами було видано кілька випусків "Метрики XVIII ст.", які літографовано в майстерні Кам'янець-Подільського художньо-промислового технікуму імені Г. Сковороди* (з наук.-попул. літ.).

ЛІТОГРА́ФСЬКИЙ, а, е. Стос. до літографії. *Нагрянули з обшуком і в друкарню, знайшли літографські камені, примірники надрукованого, що не встигли винести* (О. Іваненко); *У наших сусідів через вулицю на стіні в хаті висіла велика літографська картина* (В. Минко); // Признач. для створення літографії (у 1 знач.). *При застосуванні літографії на кам'яній або металевій пластині створюється малюнок літографським олівцем або літографською тушшю* (з наук.-попул. літ.).

ЛІТОГРАФУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **літографува́ти.** *Т. Г. Шевченкові запропонували передати його малюнки Я. Вільчинському, видавцеві "Віленського альбому", для літографування* (з наук. літ.).

ЛІТОГРАФУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Друкувати способом літографії (у 1 знач.). *Історію літератури* [Шпіцер] *диктував, ці скорі диктанти також записували й літографували* (Б. Лепкий); *Губернатор літографував тоді свій польсько-патріотичний портрет, відтиснув його на запрошеннях* (Р. Іваничук).

ЛІТОГРАФУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **літографува́ти.** *Лекційні курси В. Б. Антоновича записувалися студентами, а деякі з них літографувалися* (з наук. літ.); *У Парижі лубочними гравюрами славиться вулиця Сен-Жак. Вони гравірувалися по дереву й по міді, а в XIX ст. літографувалися* (із журн.).

ЛІТОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до літології. *Затухання сейсмічних хвиль зменшується, що свідчить про погіршення колекторських властивостей пласта, а можливо, і про літологічне заміщення* (з наук. літ.).

ЛІТОЛОГІ́ЧНО. Присл. до **літологі́чний.** *У башкирському ярусі виокремлюють нижній та верхній під'яруси, які відрізняються літологічно* (з наук. літ.).

ЛІТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука про осади й осадові гірські породи, їх склад, будову, походження і закономірності просторового розміщення. *Затухання сейсмічної хвилі є досить чутливим параметром для літології при дослідженні пористості, проникності та порового тиску* (з наук. літ.); *У працях О. Д. Архангельського та М. М. Страхова набули подальшого розвитку напрями досліджень літології донних відкладів Чорного моря* (з наук.-попул. літ.).

ЛІ́ТОМ, *присл., розм.* Те саме, що **влі́тку.** *З оболонками вікно В садочок літом одчинялось* (Т. Шевченко); *Хочу себе потішити, що літом буде нам краще* (М. Коцюбинський); *Грубий сніг прикрив парк .. геть поприсипував і позарівнював стежки й стежечки, котрими літом люди ходили* (Б. Лепкий).

(1) Лі́том і зимо́ю — цілий рік, увесь час. *Колись там весело було. Бувало, літом і зимою Музика тне, вино рікою Гостей неситих налива...* (Т. Шевченко); — *У нас під хатою ріс барвінок. Був завжди рутвяно-зелений. Літом і зимою* (Ю. Мушкетик).

ЛІТО́ПИС, у, *ч.* 1. Хронологічний запис історичних подій давнини, зробл. їх сучасником. *Схилившись у куточку, біля воскової свічки, він писав літопис цих суворих днів* (С. Скляренко); *У Лаврі вперше почали писати т. зв. "Початковий Літопис"* (з наук.-попул. літ.); // Книга з такими записами. *Можливо, там* [у монастирі] *і почав Никон писати сторінки безцінного літопису* (Д. Білий).

2. *чого, перен.* Послідовний запис будь-яких подій; історія чого-небудь. *Українська пісня має своє глибоко національне прекрасне звучання, .. є історичним літописом народу* (А. Малишко); *Ганьбою заплямується остання сторінка славного козацького літопису, тільки пісня залишиться на віки* (Р. Іваничук); *Потрібний ґрунтовний літопис життя і творчості Т. Шевченка* (з наук. літ.).

На сторінка́х (на шпа́льтах) газе́ти (журна́лу, літо́пису *і т. ін.) див.* **сторі́нка.**

ЛІТОПИСА́ННЯ, я, *с.* 1. Писання літопису (у 1 знач.). *У Софійському соборі діяли школи, велося літописання, започаткувалася перша бібліотека давньоруської держави* (А. Крижанівський); *Всеволод .. знав п'ять найрозповсюдженіших в тодішньому світі мов, стежив він пильно за веденням літописання в монастирях Києва, Чернігова й Переяслава* (П. Загребельний); *Вельми помітним явищем українського літописання став широковідомий твір "Літопис Самовидця"* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **літо́пис.** *Під 862 роком наше літописання фіксує "покликання варягів" на чолі з Рюриком племенами слов'ян і фінів* (із журн.); *Літа були виписані на Претичевому чолі, але Доброчин одчув себе негодним прочитати те заплутане літописання* (І. Білик).

ЛІТОПИ́СЕЦЬ, сця, *ч.* 1. У Давній Русі — той, хто писав літопис (у 1 знач.). *Про наші племена літописець каже, що вони ріжнилися між собою своїми звичаями і побутом* (М. Грушевський); *В кінці літописець наш оповідає, що Ігореві посли вернулися в Київ з послами грецькими* (І. Огієнко); *Літописець оповідав: князь Святослав ходив легко, як барс* (О. Довженко).

2. *чого і без дод., перен.* Про того, хто послідовно описує певні події. *Як глянеш на усе військо, пише тодішній польський літописець, то тобі здається, що пани з'їхались не на війну, а на весілля* (І. Нечуй-Левицький); *Г. Хоткевич — один із тих письменників, які стали літописцями такої визначної події, як революція 1905–1907 рр.* (з наук. літ.).

ЛІТОПИ́СНИЙ, а, е. Стос. до літопису (у 1 знач.). *Хай вибачить мені читач, якщо десь замість літописного рядка, я, не можучи згадати його стислості, напишу десять, сто, а то й більше* (Р. Іваничук); *До нас дійшли два великі літописні зводи першого десятиліття XIV ст., кожен з яких подає свою власну інтерпретацію подій* (з наук. літ.); // Який міститься в літописі; відомості, про які є згадка в літописі. *Це був товстий зошит, дрібно списаний дбайливим почерком, у ньому хтось записав історію України, скоромовкою переказуючи літописні відомості про найдавніші часи* (Р. Іваничук).

ЛІТОРА́ЛЬ, і, *ж.* Прибережна зона морського дна, що осушується під час відпливу. *Дано оцінку змінам у паразитологічній ситуації, що відбулися на досліджених ділянках літоралі з часу створення Канівського водосховища* (з наук. літ.); *Каракатиці живуть на літоралі, рідше — субліторалі: на пісках, мулі, серед морських трав та коралів, зрідка на каміннях та скелях* (з навч. літ.); *Ширина літоралі звичайно 10–15 м, хоча в окремих випадках може досягати і декількох кілометрів* (з навч. літ.).

ЛІТОРА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до літоралі, пов'язаний з нею. *У різних літоральних зонах живуть організми, які знайшли свої екологічні ніші, утворюючи певний аналог природних зон, що простягаються вузькими вертикальними смугами в горах* (з наук. літ.); *У розподілі літоральної флори і фауни морів добре простежується вертикальна зональність* (з навч. літ.).

ЛІТОСФЕ́РА, и, *ж.* Верхня тверда оболонка Землі, що охоплює земну кору і верхню частину мантії. — *Що таке десять кілометрів* [буріння] *в масштабах земної кулі? Мізерний укол, який не досягає навіть середніх шарів літосфери!* (В. Владко); *Детально проаналізовано основні концепції та положення методології організації геоекологічних досліджень верхнього прошарку літосфери в акваторії Чорного моря* (з наук. літ.); *Сучасні літосфера, гідросфера, атмо-*

сфера утворилися завдяки активній дії живих організмів протягом мільярдів років (з наук.-попул. літ.).

ЛІТОСФЕ́РНИЙ, а, е. Стос. до літосфери. *Найбільші структурні одиниці літосфери — літосферні плити, розміри яких у поперечнику становлять 1–10 тис. км* (з наук. літ.).

ЛІТО́ТА, и, *ж., літ.* Троп *(див.* **троп**[1]), побудований на применшенні величини, сили, значення зображуваного предмета чи явища. *Літота властива народному світосприйманню, зафіксованому у фольклорі (казки "Котигорошко", "Яйце-райце" та ін.)* (з наук. літ.).

ЛІТОТЕРАПЕ́ВТ, а, *ч.* Фахівець із літотерапії. *Літотерапевти приписують лазуриту такі властивості: цей камінь знижує температуру тіла, заспокоює, а також захищає від захворювань серце й нирки* (із журн.).

ЛІТОТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Розділ нетрадиційної медицини, що досліджує вплив натурального каміння та інших мінералів на людину. *У широкому розумінні літотерапія — це будь-яке використання природних мінеральних речовин (каменів, металів, мулів, глини, мінеральних вод тощо) з метою їхнього впливу на організм або свідомість людини* (з наук. літ.).

ЛІТОТРИПСІ́Я, ї, *ж.* Метод дроблення каменів у сечовому міхурі, сечоводах і нирках. *Розміри каменів, для подрібнення яких можна використовувати процедуру літотрипсії, змінювалися з розвитком техніки та зростанням кваліфікації лікарів* (з наук. літ.).

ЛІТОТРИ́ПТОР, а, *ч.* Хірургічний інструмент (щипці), який використовують у літотрипсії. *Успішне використання першого літотриптора для руйнування каміння в сечовому каналі здійснено в лютому 1980 р. у Німеччині* (з наук. літ.).

ЛІТОФІ́Т *див.* **літофіти.**

ЛІТОФІ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **літофі́т**, а, *ч.).* Рослини, що ростуть на скелях і на камінні (мохи, лишайники і т. ін.). *Літофітами є певні види синьо-зелених водоростей, лишайники, мохи, папороті та деякі насінні рослини* (з наук. літ.).

ЛІТОЧИ́СЛЕННЯ, я, *с.* Система визначення часу за роками від умовно обраного історичного моменту. *Очевидно, на Русі у XII ст., крім християнського літочислення (від створення світу), було й давніше, язичницьке* (В. Чемерис); *Новий рік у наших предків розпочинався з 1 березня: про існування березневого літочислення згадують літописи* (з наук.-попул. літ.).

ЛІ́ТОШНІЙ, я, є, *діал.* 1. Літній *(див.* **літній**[1]). *В одчинені ілюмінатори .. зазирала чорна, .. літошня ніч* (Д. Бузько); *— Мене ви знайдете в загородньому домі панотця мого .. Розізнай гаразд, де та наша літошня оселя* (М. Лукаш, пер. з тв. М. Сервантеса).

2. Торішній. *Треба, як літошнього снігу* (Номис).

ЛІТО́ШНІЙ, я, є, *діал.* Немолодий, у літах, літній *(див.* **літній**[2]). *Та він уже чоловік літошній, пожив таки на світі!* (Сл. Б. Грінченка).

ЛІТР, а, *ч.* У міжнародній метричній системі мір — основна одиниця місткості рідких і сипких тіл, що дорівнює 1000 куб. см. *Частково гелій втікає в повітря — тому в кожнім літрі повітря є п'ять кубічних міліметрів гелію* (М. Трублаїні); *Хтось у відповідь на висловлений сторонньою особою жаль з приводу того, що, мовляв, дуже дешево за роботу взято (чотири літри олії!), кинув зауваження, що — то нічого, бо автори можуть ще й доплатити* (І. Багряний); *Отже, витягуйте черству .. хлібину і замочуйте у двох літрах теплого молока, додавайте одну склянку манки* (М. Матіос).

ЛІ́ТРА, и, *ж., іст.* Одиниця ваги і грошова одиниця в Стародавній Греції і Візантії. *Залежно від проби та металу монети літра вважалася рівною 72, 75, 96 і 128 драхмам* (з наук.-попул. літ.).

ЛІТРА́Ж, у́, *ч.* Об'єм, виражений у літрах. *Усі дані щодо літражу та виробника напою містилися на паперовій етикетці* (із журн.).

ЛІТРЕДА́КТОР, а, *ч.* Скорочення: літературний редактор *(див.* **реда́ктор).** *Редактор підняв вказівного пальця, повчально помахав ним перед своїм носом, адресуючи той жест літредакторові* (О. Бердник); *Скоротили більшість літредакторів і усіх коректорів, а на помилки перестали звертати увагу, читачі дзвонили лише у тих випадках, коли слово через велику кількість описок узагалі неможливо було впізнати* (Н. Сняданко).

ЛІТРЕДА́КЦІЯ, ї, *ж.* Скорочення: літературна редакція. *Матеріали на поетичний конкурс надійшли до літредакції "Літературної України"* (із журн.).

ЛІТРІ́ВКА, и, *ж., розм.* Посудина (пляшка) місткістю один літр. *За столиком навпроти — четвірка в чорних штанях і червоних піджаках. Видно, балачка ділова. Літрівка "Кремлівки", у блюдці — купа недопалків* (А. Кокотюха).

ЛІТРО́ВИЙ, а, е. Який має місткість один літр. *Я смакував чудесні напівсухі вермути з Югославії в літрових пляшках — білі й червоні* (Ю. Винничук); *Даруся бере великодній кошик, .. кладе туди загорнутий у марлечку сир, масло, літрову банку з молоком* (М. Матіос); *Стара Горпина пенсію отримала, казала, купить цукру і десять літрових банок* (Люко Дашвар).

ЛІТСТУДІ́ЄЦЬ, і́йця, *ч.* Учасник літературної студії. *Готувався* [поет] *до обговорення свого рукопису спудеями-літстудійцями...* (С. Процюк); *Рівень молодих літстудійців виявився достатньо високим* (із журн.).

ЛІТСТУДІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до літстудії. *Відповідно до задуму укладачів, твори кожного з десяти авторів альманаху віддзеркалюють якусь особливу рису літстудійного "організму" як цілості* (із журн.).

ЛІТСТУ́ДІЯ, ї, *ж.* Скорочення: літературна студія — об'єднання літераторів-початківців. *Засідання літстудії відбувалися нечасто, зате часто .. можна було підійти до Михайла Григоровича і порадитися щодо того, що ти пишеш* (М. Матіос); *Літстудія імені Максима Рильського цікаво почала свій новий рік* (з газ.).

ЛІ́ТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **літува́ти.** *За своє літування у полонині зазнав Іван немало пригод* (М. Коцюбинський); *На її* [печі] *черені, холодній у Спасівку і теплій на Різдво, Яринине літування й зимування* (Б. Харчук); *Кожні 5–6 років ставки виводяться на літування, тобто залишаються без води цілий рік* (з навч. літ.).

ЛІ́ТУВА́ТИ, лі́тую, лі́туєш, *недок.* 1. *перев. з обставиною місця.* Проводити де-небудь літо; жити десь літом. *В дуплі старої груші літували шпаки, а в підліску за городом вмостилися невгамовні сойки* (В. Дрозд); *Розміркувавши, де ставитиме землянку, в якій можна літувати, .. Стир водночас мав вибрати місце для капища* (Ю. Покальчук).

2. *тільки 3 ос., гідр.* Залишатися на літо без води (про штучні водойми). *Щороку один зі ставків літує* (з газ.).

ЛІ́ТУВА́ТИСЯ, лі́ту́ється, *недок., безос.* Про обставини літування. *Пам'ятаєш, як літувалось вторік на канікулах? Настояне медункою і бобівником повітря на узліссі нагадувало цілющий відвар* (Є. Пашковський).

ЛІТУ́Н, а́, *ч.* 1. Той, хто літає, має здатність літати. *Над лісом кружляли високо-високо соколи та шуліки, .. найбистріші літуни між птицями* (Юліан Опільський); *Сокіл. Або ще — боривітер. Кращий сокіл у роду соколів. Неперевершений літун, який може змагатися — і змагається — з вітром піднебесним, і — перемагає його* (В. Чемерис).

2. *заст.* Пілот. — *Обіцяв прибути до нас товариш Микола* [льотчик], *отой літун, що ви бачили його в Києві на аеродромі* (С. Васильченко); *Танкісти, артилеристи, літуни й кавалеристи й інші — все це перло хаосом, переганяючи одне одного* (І. Багряний); *Від генерала залишилася лише пілотка із синенькою каймою, тож можна вважати, що він загинув у повітряному бою, як і личить іменитому літунові* (В. Шкляр).

3. Літальна модель у формі легкого каркаса, обтягнутого папером або тканиною, яку запускають у повітря на довгій мотузці; повітряний змій. *Перші згадки про літунів зустрічаються ще в II ст. до н.е. в Китаї (так званий змій-дракон)* (з наук.-попул. літ.); *Для виготовлення літуна треба мати квадратний аркуш паперу і соснові дранки* (з навч. літ.).

4. *перен., зневажл.* Про того, хто часто міняє місце роботи, шукаючи особистої вигоди. *Хіба "літун" тямить, що таке шахта! "Літунові" тільки б сезон перетягнути* (Б. Антоненко-Давидович); — *А куди? За довгим карбованцем? Декому подобається бути літуном-перекотиполем — діло його. А комусь більше до душі триматися кореня* (О. Гончар).

ЛІТУ́НСТВО, а, *с.* 1. *заст.* Авіація. — *Слухай, — сказав він, нахилившись, — слухай, воєнкоме* [військкоме]! *Одпустиш мене з своєї сотні? Під три чорти літунство, я зроблюся чекістом!* (В. Підмогильний); *Він, Тарас, потрапив до авіаційної школи чи не завдяки рекомендації Івана Гака, пілота, що випадково приїхав відпочивати до Хусту* [Хуста], *де йому забаглося .. відвідати дитбудинок-інтернат і серед хлопчиків уподобати саме його, Тараса, який вже тоді марив про літунство* (Е. Андієвська); *Незважаючи на менш розвинену в порівнянні з Наддніпрянською авіацією матеріально-технічну базу, літунство Української Галицької армії в окремих військових операціях виявилось ефективнішим* (з наук. літ.).

2. *перен., зневажл.* Часта зміна місця роботи в шуканні особистої вигоди. *Я ж по своєму літунстві і там працював деякий час...* (О. Гончар); *Літунство впродовж всієї кар'єри забезпечує менше доходів, ніж поступове просування службовою драбиною* (з навч. літ.); *Об'єктом висміювання ставали такі призабуті нині пороки, як "несунство" — звичка тягти з роботи додому суспільне майно, "літунство" — легковажність у зміні місця роботи* (із журн.).

ЛІТУ́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **літу́н** 1. *Надзвичайно цікавим був один військовий літун .. на прізвище Шклярук .. Коли він .. починав оповідати .. про свої літунські рейди, про авіацію взагалі, про свої зустрічі з Чухновським, Чкаловим, Ляпідевським тощо — камера завмирала, полонена цією людиною* (І. Багряний); *Під Вінницею .. стоїть цілий літунський полк, у ньому є австрійські "альбатроси", німецькі "фокери" і навіть французькі "нюпорти", які долають півтори сотні кілометрів за годину* (В. Шкляр).

ЛІТУРГІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до літургії. — *Я ж хотів, щоб ви послужили разом зі мною у дроговизькій церкві й удосконалились у штуці літургійної відправи* (Р. Іваничук); *Нагадував* [митрополит] *про літургійний календар, про праведників, на яких тримається церква* (П. Загребельний).

ЛІТУ́РГІКА, и, *ж.* Богословська дисципліна, предметом вивчення якої є християнське церковне богослужіння, літургія. *Літургіка охоплює ряд галузей церковно-богослужбового буття та вжитку* (з наук. літ.); *Розкриваючи роль ікони через призму взаємодії зі словом у системі літургії, ми зверталися до підручників з літургіки, тлумачень літургії* (з наук. літ.).

ЛІТУРГІ́ЧНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **літургійний.** *В V і VI віках по Христі .. в Візантії постали початки релігійної, літургічної драми* (І. Франко); *Вони* [друкарні] *не тільки постачали церквам добрі літургічні книжки, а школам — потрібні підручники, але давали до рук цілому народові найрізніші корисні книжки* (І. Огієнко).

ЛІТУРГІ́Я, ї, *ж.* Богослужіння у православній, католицькій та греко-католицькій церквах з приношенням Святих Дарів, основою якого є святе таїнство євхаристії. *З церкви розлягався голосний на ціле село, протяглий спів літургії* (І. Франко); *В тому храмі, де колись гриміли літургії і хорали, .. в нові часи все віддане на поталу блюзнірству і святотатству* (О. Гончар); *Никон завів звичай у всі дні по літургії молебен співати Пресвятій Богородиці київським суголоссям* (П. Загребельний).

ЛІТУ́ЧКА, и, *ж., розм.* 1. Те саме, що **летю́чка** 2. — *Я можу йти? В мене літучка...* (О. Довженко); *Кожна "літучка" починатиметься з розносу роботи лабораторії Альошина* (М. Дашкієв).

2. Те саме, що **летю́чка** 3. *Ремонтна "літучка" літала між тракторними бригадами й тракторами* (П. Загребельний); *Машина стояла півтора дня, поки по важкій весняній дорозі до польового табору добралася пересувна літучка* (із журн.).

ЛІТФО́НД, у, *ч.* Скорочення: літературний фонд *(див.* **фонд).** *Ялтинський будинок Літфонду своєю структурою і основними житловими умовами, на мою думку, найбільше відповідає творчому спочинку* (О. Ковінька); *Тургенєв за дорученням Літфонду писав з Кавеліним листа їхньому* [родини Шевченків] *панові* (О. Іваненко).

ЛІ́ТНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **літній**[1]. *Садок приснився коло хати, Весела літяна пора* (М. Сиротюк); *Врожай цього року був кепський: ярові зійшли погано, навесні град прибив посіви, в травні й червні гуляли сильні суховії, літяні дощі запізнилися й нагодилися лише тоді, як треба було жнивувати...* (Ю. Хорунжий).

ЛІФ, а, *ч.* 1. Предмет жіночого одягу, який облягає груди й спину. *За фланелевий ліф теж спасибі, .. мені він потрібний* (Леся Українка); *Перса під сукнею — це зовсім не те саме, що перса під комбінацією, а ті в свою чергу істотно різняться від персів у ліфі, котрі не йдуть у жодне порівняння з персами голими й чистими, як молодий сніг* (Ю. Винничук); *Потім, сховавши* [каблучку] *за ліф, Ассоль тицьнула обличчя в долоні, з-під яких нестримно рвалася усмішка* (Л. Кононович, пер. з тв. О. Гріна).

2. Верхня частина жіночої сукні від шиї до талії. *Перед очима простого люду, що стояв на протилежному боці вулиці, мелькали .. жіночі високі зачіски, штофові сукні з низько вирізаними ліфами й червоні черевички на дуже високих каблуках* (М. Старицький); *На ній була крепова біла сукня з коротким рукавом буф, а поверх неї — ще одна сукня, голубого кольору, розпашна, без рукавів. Ліф по краях обшитий широким білим рюшем* (Б. Левін); *Спідниця .. була розкроєна й пошита так, аби не стримувати, а дозволяти пані вільно рухатися. Придивившись, Клим помітив візерунок — тонка ліана вилася від країв сукні вгору довкола талії, ховаючись там під паском та виринаючи знову, аби .. обвити ліф* (А. Кокотюха).

3. *розм.* Те саме, що **бюстга́льтер;** ліфчик (у 2 знач.). *Тоді, коли читала її* [статтю] *напівлежачи у шезлонгу, під лоскіт сонячних променів та Іваньковнх позирків (я загоряла при ньому без ліфа), все це видалося мені сенсаційною побрехенькою* (В. Шкляр); *З минулого року на модні вішачки потрапили купальники, колір ліфа яких контрастує з кольором трусиків* (із журн.).

ЛІФТ, а, *ч.* Технічна споруда зі спеціальною кабіною для вертикального переміщення людей або вантажів. *Зайшли брати і сестриці-сміянниці в ліфт, поїхали нагору* (В. Нестайко); *Вільного часу — секунд тридцять, поки Чертог ліфтом підніметься* (Люко Дашвар); * У порівн. *Легко, як ліфт у багатоповерховому будинку, кліть шугнула в підземелля* (С. Чорнобривець).

ЛІФТЕ́Р, а, *ч.* Робітник, що обслуговує ліфт. *Біля ліфта товклися іноземці, бородатий ліфтер у лівреї навіть не дивився в наш бік* (Ю. Мушкетик); *Чи не застрявав я раніше в ліфті? Треба дочекатися, розумно вирішив я, щоб хтось ішов, і гукнути: хай викличе ліфтера* (Валерій Шевчук).

ЛІФТЕ́РКА, и, *ж.* Жін. до **ліфте́р.** *Ліфтерка лікарні, почувши гуркіт, встигла запустити систему екстреного гальмування, утім, ліфт зупинився лише на цокольному поверсі* (із журн.).

ЛІФТЕ́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ліфте́р.** *Моріс розсівсь у великому кріслі й розстебнув комір. Він був у ліфтерській формі* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера).

ЛІ́ФТИНГ, у, *ч.* Косметична процедура з підтягування шкіри обличчя. *Завдяки ліфтингові відбувається зміцнення тканин, поліпшення контуру обличчя й розгладження дрібних зморшок* (з навч. літ.); *Ефекту ліфтингу можна досягти за допомогою певних косметологічних процедур, а також пластичної операції* (із журн.).

ЛІ́ФТИНГОВИЙ, а, е. Стос. до ліфтингу. *Дуже важливо здійснювати регулярний ліфтинговий догляд* (із журн.); *Наш салон краси надає послуги апаратного ліфтингового масажу* (з мови реклами).

ЛІФТОБУДІВНИ́Й, а́, е́. Стос. до ліфтобудування. *У ліфтобудівній індустрії все більшого поширення набувають такі матеріали, як іржостійка сталь, хром та ін.* (із журн.).

ЛІФТОБУДУВА́ННЯ, я, *с.* Виробництво ліфтів, підіймальних машин. *Історія ліфтобудування реально почалася в кінці XIX — на початку XX ст. у зв'язку з бурхливим розвитком капіталізму в Європі та Північній Америці* (з навч. літ.); *У Японії почали тестувати нові технології в галузі ліфтобудування* (із журн.).

ЛІ́ФТОВИЙ, а, е. Прикм. до **ліфт.** *Я почув звук удару, мене підкинуло вгору, і я ледве не буцнувся об ліфтову стелю* (Валерій Шевчук); *Двері розчинилися. За ними була ще одна ліфтова кабіна — цього разу значно просторіша* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЛІ́ФЧИК, а, *ч.* 1. Предмет дитячої білизни без рукавів, який облягає груди. *Поверх сорочки дитині надягають ліфчик, до нього пристібають штанці* (із журн.).

2. Те саме, що **бюстга́льтер.** *Тісний ліфчик і вузенькі трусики були зовсім недоречні на цьому прекрасному тілі* (П. Загребельний); *Вона, загодя боронячись, схрестила руки під грудьми, що й так випирають із на розмір меншого ліфчика* (О. Забужко); *Того ж дня Майка побігла на місцевий базар, передивилася купу трусів і ліфчиків, засумувала: не те, не те* (Люко Дашвар).

ЛІХЕНО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із ліхенології. *Київська школа ліхенологів набула світового визнання за свої флористико-таксономічні, історико-географічні, еколого-ценотичні та молекулярно-біологічні досягнення* (з наук. літ.).

ЛІХЕНОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до ліхенології. *До кінця XVIII ст. ліхенологічні роботи мали переважно характер флористичних каталогів* (з наук. літ.).

ЛІХЕНОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ ботаніки, що вивчає лишайники. *Беззаперечною є необхідність досліджень у галузі флористики, ліхенології, бріології, ембріології, що репрезентовані знаними у світі науковими школами* (з наук. літ.).

ЛІХЕНОФЛО́РА, и, *ж., бот.* Лишайники як частина рослинного світу. *М. Ф. Макаревич у своїй науковій діяльності головну увагу приділяла вивченню ліхенофлори України* (з наук. літ.).

ЛІХТА́Р, я́, *ч.* 1. Освітлювальний пристрій, в якому джерело світла захищене склом, слюдою і т. ін. *Музики розставили свої пюпітри, порозкладали ноти й посвітили ліхтарі* (І. Нечуй-Левицький); *Старший міліціянт чомусь озирнувся довкола і посвітив ліхтарем поміж дерев* (Любко Дереш); *Пані .. засвітила ліхтаря, взяла білизну й сіла нагорі коло сходів за шиття* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); * Образно. *Єва йшла в ніч. Не в темну, а в серпневу, з напнутим усіма вітрами шатром неба і з підвішеними на ньому ліхтарями зірок* (О. Чорногуз); * У порівн. *В невеличкому березовому гайку, ніби в чародійному ліхтареві, догорає сонце* (М. Стельмах).

2. Джерело штучного світла, яке встановлюють для освітлення вулиць, доріг і т. ін. у темну пору доби. *Морозяна вулиця була тиха, туманна, майже безлюдна. Де-не-де рипіли перехожі. Тьмяно сяяли ліхтарі* (І. Багряний); *Поза центральною вулицею, де світять чотири газові ліхтарі на все місто, скоро зайде ранній осінній вечір* (Б. Антоненко-Давидович); *Непомітно спадав над Києвом вечір, спалахували на вулицях ліхтарі, неонові реклами* (О. Бердник).

Кита́йський ліхта́рик (ліхта́р) *див.* **ліхта́рик; Кишенько́вий ліхта́рик (ліхта́р)** *див.* **ліхта́рик; (1) Чарівни́й (чароді́йний) ліхта́р,** *заст.* — пристрій для показу на екрані зображень, зроблених на склі; проекційний ліхтар. *Кругом гомоніли, вешталися, лагодилися до чогось. Деякі топтались коло чарівного ліхтаря, інші пробували грамофон, перебирали книжечки* (С. Васильченко); *Раптом падає під ноги різнокольорова реклама, і я згадую чарівний ліхтар, що в забутій школі мого дитинства демонстрував на стіні картини* (М. Хвильовий).

△ **(2) Люмінесце́нтний ліхта́р** — освітлювальний пристрій, що використовує люмінесцентне джерело світла.

Внизу, за вікном, цідив мертвотне світло люмінесцентний ліхтар, мережив химерним візерунком тюлевої завіски сусіднє ліжко (Ю. Мушкетик); *Для освітлення гірничих виробок використовують люмінесцентні ліхтарі* (з навч. літ.).

ЛІХТА́РИК, а, *ч.* Зменш. до **ліхта́р;** невеликий ліхтар (у 1 знач.). *Начальник свиснув у сюрчок тричі, а потім червоно поблимав ліхтариком, даючи якісь сигнали комусь* (І. Багряний); *Павленко порозвішував на сцені електричні ліхтарики з повирізуваними зірками* (Б. Антоненко-Давидович); *В очі вдарив промінь електричного ліхтарика* (М. Бажан); * Образно. *Роззирнувся — і побачив звабливе мигтіння суничних ліхтариків* (А. Крижанівський).

(1) Кита́йський ліхта́рик (ліхта́р) — світна паперова конструкція, натягнута на легкий дерев'яний каркас. *А видовища будуть. Готується грандіозне новорічне шоу. Буде "Міленіум на Хрещатику", "Міст тисячоліть", флешлампи й прожектори, китайські ліхтарики і світлодіодний дизайн* (Л. Костенко); *Перші згадки про китайські паперові ліхтарі були знайдені в літописах, де описували військові походи генерала Чжуге Ляна (180–234), який використовував їх, щоби вселяти страх у ворожі війська* (з навч. літ.); *Китайські ліхтарики запускають із широких майданчиків* (із журн.); **(2) Кишенько́вий ліхта́рик (ліхта́р)** — невеликих розмірів освітлювальний пристрій, який можна носити в кишені. *Вже темно, я пишу ці рядки при світлі кишенькового ліхтарика* (В. Владко); *Багіров засвітив кишеньковий ліхтар. Здалося, що вони потрапили в шахту* (О. Гончар); *Крізь отвір увірвалася темрява, а слідом за нею жмут сліпучих променів кишенькового ліхтаря* (К. Гриб); *Тут стояла така темрява, що кишеньковий ліхтарик пробивав її на крок-другий* (В. Шкляр).

ЛІХТА́РКА, и, *ж., діал.* Ліхтар (у 1 знач.). *На столі стояла ліхтарка, тускле світло вилітало з неї і ломилося по низьких білих стінах* (Б. Лепкий); *З грюкотом відчинилися двері й до купе увійшов кругленький та рум'яний кондуктор з ліхтаркою на грудях* (І. Керницький); *Наймит казав ступати за ним слід у слід і пішов кульгаючи вперед, присвічуючи собі під ноги гасовою ліхтаркою* (Г. Пагутяк).

ЛІХТА́РНИЙ, а, е. Прикм. до **ліхта́р.** *У ліхтарнім сяйві на твоїм волоссі Світлячком вечірнім заіскрився сніг* (М. Руденко); *Коли потрапив у світляну смугу — під ліхтарною чи коло вітрини — було досить помітно, як йому хочеться взяти її бодай за руку* (Ю. Андрухович); // Признач. для розміщення ліхтаря. *Зліз* [хлопчик] *на ліхтарний стовп і обв'язує його смужкою червоної китайки* (Б. Грінченко).

ЛІХТА́РНИК, а, *ч., іст.* Робітник, що обслуговував вуличні ліхтарі. *Непомітно випливали з туману ліхтарники, розносячи світло. Тихими вулицями .. розтеклися з легким гойданням червоні вогні* (М. Коцюбинський); — *Я згадав одного ліхтарника Затку: він служив на газовій станції на Летні, засвічував і гасив ліхтарі* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Маленький принц ніяк не міг збагнути, навіщо серед небес, на планетці, де немає ні будинків, ні жителів, потрібні ліхтар та ліхтарник* (А. Перепадя, пер. з тв. А. де Сент-Екзюпері).

ЛІХТА́РНЯ, і, *ж., діал.* Те саме, що **ліхта́рка.** *Світло ліхтарні, яку держав* [Спориш] *у руці, падало скісно на його лице* (І. Франко); *Кривий, підгнилий паль хилиться, якби втомився і хотів лягати в рів спати. На ньому скляна ліхтарня, а в ній невеличка лампа* (Б. Лепкий); *Тепер — ліхтарня гасне. Тремтіння... Ранок...* (М. Хвильовий); * У порівн. *Сяючи радістю, мов серпанком прикрита ліхтарня, Бертольд швидким кроком вийшов на коридор* (Н. Королева).

ЛІ́ХТЕР, а, *ч.* Вантажне, звичайно несамохідне судно, подібне до баржі. *Пропливаємо повз кораблі, що виходять у відкрите море, повз якихось морських диваків, що на все горло лаються через фальшборт з матросами ліхтерів* (Р. Доценко, пер. з тв. Ч. Діккенса); *Ліхтер призначений для безпричальних вантажних операцій під час навантаження або розвантаження суден* (із журн.).

ЛІ́ХТЕРНИЙ, а, е. Стос. до ліхтера. *Ліхтерна система в умовах полярної навігації розв'язує гостру для північного регіону транспортну проблему* (з наук.-попул. літ.); *Оплата за транспортування вантажів ліхтерами називається ліхтерним збором* (з навч. літ.).

ЛІХТЕРОВО́З, а, *ч.* Морське судно для транспортування ліхтерів. *Далі був рибний порт. А тоді ще рудний порт. А проміж ними ще — завод "Залив", де, якщо вірити Сергійкові, будували .. й ліхтеровози з ядерним реактором* (А. Санченко); *У порту призначення ліхтеровоз за допомогою власних перевантажувальних пристроїв спускає привезені ним ліхтери на воду* (із журн.); *Для розвитку річкового транспорту потрібно застосовувати великовантажні судна, розширювати перевезення в ліхтеровозах* (із журн.).

ЛІЦЕЇ́СТ, а, *ч.* Учень ліцею. *Молодий прилизаний студент-ліцеїст в довгому білому кітелі з шашкою підійшов до якоїсь пухлої панночки, урочисто розшаркався перед нею і закликав на танок* (М. Івченко); *Яким жалюгідним здався б наш провінціал юним паризьким ліцеїстам, що вже в п'ятнадцять років уміють увійти до кав'ярні з такою гідністю!* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); *Ліцеїсти мають право користуватися бібліотекою університету* (з газ.).

ЛІЦЕЇ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **ліцеї́ст.** *Ось йдуть кілька ліцеїсток. Вони елегантні, стрункі. Василеві вони більше імпонують, ніж свої гімназистки* (У. Самчук); *Українська ліцеїстка винайшла дешевий і природний спосіб очищення води як від забруднення, так і від радіації* (із журн.).

ЛІЦЕ́Й, ю, *ч.* 1. У країнах Заходу і дореволюційній Росії — привілейований навчальний заклад середньої або вищої освіти. *Вони* [Чарторийський, Чацький, Потоцький] *тоді мали велику силу й власть і тоді завели на Волині в Крем'янці польський ліцей* (І. Нечуй-Левицький); *Громадянин Румунської держави Михайло Івасюк після закінчення чернівецького ліцею стає студентом філософського факультету румунського університету в Чернівцях* (М. Матіос); *У 1839–1841 рр. флористичні дослідження околиць Ніжина проводив професор природничих наук Ніжинського ліцею А. Л. Андржійовський* (з наук. літ.); *Писати Поль Верлен почав рано, ще під час навчання в ліцеї, а згодом став членом літературного гуртка* (з навч. літ.).

2. В Україні — загальноосвітній навчальний заклад III ступеня з профільним навчанням і допрофесійною підготовкою. *Лекції і спецкурси в Київському науково-природничому ліцеї читають викладачі вищих навчальних закладів та наукові працівники НАН України* (з наук.-попул. літ.); *Семикласник, якому разом з батьками рік тому вдалося виїхати з Луганська, нещодавно успішно склав вступні іспити до Київського військового ліцею імені Івана Богуна* (з газ.).

(1) Гуманіта́рний ліце́й — загальноосвітній навчальний заклад з поглибленим вивченням гуманітарних дисциплін. *Голован .. почав викладати суть справи. Для гуманітарних ліцеїв .. треба написати науково-популярні брошури про життя і вчення "безсмертних"* (А. Дністровий); **(2) Техні́чний ліце́й** — загальноосвітній навчальний заклад технічного профілю. *У Коломиї відкрито технічний ліцей та гімназію* (з газ.).

ЛІЦЕ́ЙНИЙ, а, е. Те саме, що **ліце́йський.** *У цей саме час із-за рогу ліцейного муру .. почали виходити також учні української гімназії...* (У. Самчук); *Уже п'ять років у ліцеї працює Наукове ліцейне об'єднання, де учні поглиблюють свої знання з екології* (із журн.).

ЛІЦЕ́ЙСЬКИЙ, а, е. Стос. до ліцею. *Рідні книги в синьому сап'яні, Тихий згад шумних ліцейських літ* (М. Рильський); *У навчальному закладі нашій кореспондентці розповіли про найголовніші події ліцейського життя* (з газ.).

ЛІЦЕНЗІА́Р, а, *ч.* Юридична або фізична особа, яка продає (передає) ліцензіатові право на використання об'єкта ліцензії. *Особа, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензіар), може надати іншій особі (ліцензіату) письмове повноваження, яке надає їй право на використання цього об'єкта в певній обмеженій сфері* (з мови документів).

ЛІЦЕНЗІА́Т, а, *ч.* Юридична або фізична особа, яка купує в ліцензіара право на використання ліцензії за певних умов. *Відповідальним редактором часопису став Іван Багряний, а ліцензіатом (тобто особою, на чиє ім'я дано дозвіл видавати часопис) — Михайло Турчманович* (з наук. літ.); *Ліцензіати з виробництва електроенергії здійснюють свою діяльність на власному або орендованому обладнанні* (з мови документів).

ЛІЦЕНЗІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до ліцензії. *"Коньяк Золотого штату, тринадцять зірочок, ліцензійний" .. займав неабияке місце у думках Пінкертона* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона); *Майнові права інтелектуальної власності можуть передаватися повністю або частково іншій особі на умовах, визначених у ліцензійному договорі* (з мови документів).

ЛІЦЕ́НЗІЯ, ї, *ж.* 1. Документ державного зразка, що засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного терміну за умови виконання ліцензійних умов. *На те, щоб ловити рибу з човна, потрібен спеціальний дозвіл, спеціальна ліцензія* (Ю. Мушкетик); *Можна приблизно порахувати — з ліцензією, орендою, .. скільки потрібно на рік для життєдіяльності такої станції* [радіостанції] (С. Жадан); *Освітянська діяльність дозволяється лише після отримання ліцензії* (з газ.).

2. Дозвіл на використання винаходу або іншого технічного досягнення, який видається на основі ліцензійної угоди. *Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності може бути виключною, одиничною, невиключною, а також іншого виду, що не суперечить закону* (з мови документів); *Апаратура виготовлена за ліцензіями зарубіжних фірм* (з газ.).

ЛІЦЕНЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **ліцензува́ти.** *Усі спеціальності факультету ліцензовані й акредитовані за вищим, четвертим, рівнем* (із журн.); // **ліцензо́вано,** *безос. пред. Важливо визначити, чи ліцензовано програмне забезпечення, інстальоване на персональному комп'ютері* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який має ліцензію. *Ліцензовані комерційні структури теж стають одним із державних регуляторів зайнятості населення* (з мови документів).

ЛІЦЕНЗУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ліцензува́ти.** *Ліцензування — засіб державного регулювання, спрямований на захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів* (з навч. літ.); *Ліцензування діяльності страховиків та здійснення державного нагляду за страховою діяльністю встановлює закон* (з мови документів); *Патентування та ліцензування винаходів університетами є одним із показників їхньої ринкової активності* (із журн.).

ЛІЦЕНЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Видавати ліцензію. *В угоді передбачається примусове ліцензування, якщо власник патенту відмовляється ліцензувати використання запатентованого винаходу, висуваючи необґрунтовані умови* (з наук.-попул. літ.); *Державні установи ліцензують багато видів діяльності, забезпечують соціальний захист населення* (із журн.); *Під час першого етапу генеральним планом розвитку міста пропонується удосконалити сферу послуг, дорожню інфраструктуру, сертифікувати і ліцензувати рекреаційні підприємства* (з газ.).

ЛІЦЕНЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **ліцензува́ти.** *Кількість видів діяльності та робіт, що ліцензуються, неухильно зростає* (із журн.).

ЛІЦЕНЦІА́Т, а, *ч.* 1. У середньовічних університетах — викладач, який дістав право читати лекції до захисту докторської дисертації. — *Благаю вас, пане, .. не вбивайте мене, бо то було б велике святокрадство: адже я ліценціат і дістав уже висвяту* (М. Лукаш, пер. з тв. М. Сервантеса).

2. Перший науковий ступінь у деяких країнах Західної Європи та Латинської Америки, який присвоюють на третьому-четвертому році навчання у вищому навчальному закладі з правом заміщати посаду викладача середнього навчального закладу. *Ян II Казимир підписав диплом, який надавав єзуїтській колегії у Львові "гідність академії і титул університету" з правом викладання всіх тодішніх університетських дисциплін, присудження вчених ступенів бакалавра, ліценціата, магістра і доктора* (з навч. літ.); *На сьогодні академічний ступінь ліценціат припинив своє існування у зв'язку з участю країн у Болонському процесі та через перехід на нову систему навчання* (із журн.).

ЛІЦИТА́ТОР, а, *ч.* Особа, яка веде аукціонні (публічні) торги. *Все .. вичитував із подовгастого синявого піваркуша паперу возний судовий, що заразом сповнював службу заприсяглого ліцитатора* (І. Франко); *Моментом укладення угод на відкритих торгах уважають удар молотка ліцитатора* (з навч. літ.); *Ліцитатора призначає організатор торгів* (із журн.).

ЛІЦИТАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *зах.* Прикм. до **ліцита́ція.** *Хата і господарські будинки, про які, мов на сміх, говорилось у ліцитаційнім едикті, — то була одна нужденна халабуда* (І. Франко).

ЛІЦИТА́ЦІЯ, ї, *ж., зах.* Аукціон. *Три тирольські корови, куплені на ліцитації в одному дворі, вилежувалися* (А. Крушельницький); *Більше двох десятиліть минуло з того часу, як граф Максиміліан Оссолінський купив на ліцитації спорожнілий монастир* (Р. Іваничук); *Кузь .. щоосені пробував*

виставляти свій ґрунт на ліцитацію, але ніхто не хотів купувати (П. Загребельний).

ЛІЦИТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що і без прям. дод., зах.* Продавати з аукціону. *Там купець єсть Бен-Омар; Пахощами він торгує, — От у нього ліцитує Суд за довг увесь товар* (І. Франко); *Ми ото думали хату Полонинця з садибою ліцитувати. Але жодної ліцитації тепер не буде* (С. Скляренко).

ЛІЦИТУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок., зах.* Пас. до **ліцитува́ти.** *Мені припала задача заявити одному вбогому мужикові.., що його господарство має ліцитуватися* (О. Кобилянська).

ЛІЧБА́, и́, *ж.* 1. *чого і без дод.* Дія за знач. **лічи́ти** 1. *Линник виробив в собі химерну звичку жити поза часом, поза зміною дня й ночі, лічбою діб і тижнів* (В. Домонтович); *Попід лісом бездоріжжям прямує чоловік, ледве чутно ворушачи губами, і тепер земля прислухається до перестуку краплин і лічби хлібороба. Він міряє землю* (М. Стельмах); *Числівник може визначить тобі число речей, порядок при лічбі* (Д. Білоус).

2. *заст.* Кількість чого-небудь. *Тепер у нас "Волинь" так розкуповується, .. що щодня збільшує лічбу друкованих аркушів* (М. Коцюбинський); *Імператор гаразд відав, що слід остерігатися розмноження простого люду, бо заколоти — завжди наслідки занадто великої його лічби* (П. Загребельний); *Кілька разів, величаючись перед дівчатами, намагалися позбиткуватися наді мною сільські парубки, та хоч у якій би лічбі вони не були, ганебно відступали перед пудовими Милиними кулаками* (Ю. Мушкетик).

3. *заст.* Прості арифметичні дії; арифметика. *Скарбником братства, з причини хворості старого Бабича, вибрали в лічбі спритного поборця пожертв на братські потреби Антоха Блазія* (Р. Іваничук); *Коли йому ще не було й п'яти, він .. уже знав тоді літери, лічбу, вмів по складах читати* (В. Нестайко).

4. *тільки мн., заст.* Взаємні рахунки, претензії і т. ін. — *Киньмо, Йово, лічби всякі! Дай лиш руку...* (П. Грабовський).

Вести́ лік (лічбу́) *див.* **вести́; Губи́ти / загуби́ти лічбу́** *див.* **губи́ти.**

◊ **Без лі́ку** *(рідше* **лічби́)** *див.* **лік**[1]; **Нема́ лічби́** *див.* **нема́.**

ЛІ́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **лічи́ти**[1] 1. *Вовк і лічені вівці бере* (прислів'я); [П е д о р я:] *Не беріть, бо пироги лічені!* (І. Нечуй-Левицький); *Аріант уже знав, як перелічити своїх досі ніким не лічених підданців* (І. Білик); // **лі́чено,** *безос. пред.* — *Нам що з Ликерією? Хліба нема, зате маємо в свою волю м'яса: у мене ж худоби не лічено було!* (М. Стельмах); *В Болоньї лічено мені Гріхи диявола, їх цілу зливу Наведено. Він — кат, отець брехні* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

2. *у знач. прикм.* Дуже малий кількісно. *Роботи ще було багато, а часу — лічені хвилини* (В. Кучер); *За лічені секунди він уже стояв на порозі й гостинно запрошував до хати* (Ю. Винничук); *За лічені хвилини я проковтнув увесь сніданок, подумав був попросити добавки, але вирішив утриматись* (О. Авраменко, В. Авраменко).

◊ **Дні полі́чені (лі́чені)** *див.* **день.**

ЛІ́ЧЕННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **лічи́ти**[1]. *У тих випадках, коли обмеження обчислень, що реалізуються програмою, є істотними за часом лічення, кроком дискретизації, кількістю операцій, доцільно використовувати функцію зв'язку* (з навч. літ.).

ЛІ́ЧЕННЯ[2], я, *с., прост.* Дія за знач. **лічи́ти**[2]. *Припала вона* [гора] *циганці Маврі так до душі... і збудила в ній думку... зажити в ній на самоті і віддатися цілком ворожбицтву та лічению людей різним зіллям* (О. Кобилянська); *"Часом я ще можу взяти гріш за лічення, але щоб за калічення..."* (М. Дочинець).

ЛІЧЕ́ЦЬ, чця́, *ч., заст.* Лікар. *До неї кликали кращих лічців Києва й інших, далеких, городів, але всі вони, бачачи висхле тіло цариці, чуючи її страхітливий кашель, смутно похитували головами* (С. Скляренко); *Дід-лічець уже заново перев'язав рани .. і сидів, підперши голову руками* (А. Хижняк); *Не поможуть* [маркграфові] *ні мудрі абати з їхніми молитвами, ні привезені з самої Італії славетні лічці, ні кропивне* [кропив'яне] *сім'я з медом* (П. Загребельний).

ЛІЧИ́ЛКА, и, *ж., розм.* Віршик із лічбою в дитячій грі. — *Тихо-тихо ходить лихо... — чомусь вголос пригадую слова дитячої лічилки* (І. Карпа); *Лічилки — це невеликі віршовані тексти з чіткою рифмо-ритмічною структурою, призначені для випадкового обрання учасника гри із кількох* (з навч. літ.).

ЛІЧИ́ЛОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **лічи́лка.** *Зараз порахуємо всіх дітей підряд. Лісова лічилочка буде саме влад* (Н. Забіла); *Раз, два, три, чотири, п'ять — вийшов зайчик... — згадую дитячу лічилочку* (В. Шкляр).

ЛІЧИ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для лічби, підраховування. *Хутко провівши з допомогою лічильної машини розрахунки, штурман заціпенів від несподіванки* (О. Бердник); *Майже завжди першою була Ніна Рибальченко. В неї не мозок, а якась лічильна машина* (А. Дімаров); — *Ти скажеш, що настає вік електронних машин, що через десять-двадцять років коженноситиме з собою лічильне устаткування замість блокнота чи кулькової ручки* (П. Загребельний); // У якому застосовується лічба. *Вона користується складною, дуже тонкою вишивкою низзю, а також лічильним хрестиком* (з наук. літ.).

ЛІЧИ́ЛЬНИК, а, *ч., чого і без дод.* 1. Той, хто веде лік чому-небудь. *Я такий собі лічильник, що й досі ще тиї* [тієї] *сороківки грошей не налічив* (Сл. Б. Грінченка).

2. Прилад для підраховування чого-небудь. *Він не відривав очей од лічильника* [таксі] .. *Його зацікавила сама механіка — диви, як блискають цифри, як швидко росте сума* (Ю. Збанацький); *Попереду ступав Сергій, тримаючи біля віконця скафандра лічильник Гейгера* (І. Білик).

△ **(1) Сцинтиляці́йний лічи́льник** — прилад для реєстрації та вивчення ядерних частинок, дія якого ґрунтується на збуджених частинками сцинтиляціях. *Приймачами випромінювання можуть слугувати рентгенівська плівка, сканувальний сцинтиляційний лічильник частинок і фотонів, флюоресцентний екран* (з наук. літ.); *Сцинтиляційні лічильники використовують для детектування радіоактивного випромінювання речовини, що світиться при поглинанні гамма-кванта, нейтрона або зарядженої частинки* (з навч. літ.).

◊ **Вмика́ти / ввімкну́ти лічи́льник** *див.* **вмика́ти.**

ЛІЧИ́ЛЬНО-ОБЧИ́СЛЮВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для автоматизації процесів, пов'язаних із розв'язуванням задач за заданим алгоритмом (про пристрої, машини і т. ін.). *До*

математичних машин належать механічні інтегратори, лічильно-обчислювальні, бухгалтерські та інші машини (з навч. літ.).

ЛІЧИ́ТИ[1], лічу́, лі́чиш, *недок.* 1. Називати числа в послідовному порядку. — *Лічитиму до трьох: раз!.. два...* (О. Довженко); *Гострий наконечник списа наблизився до зморшкуватої шиї старого. — Ну?!! Лічу до трьох, і дух з тебе вийде* (В. Чемерис); // Знати назви й послідовність чисел у яких-небудь межах. — *Тітко, ви вмієте лічити до ста? І з льоху почулося: — Вмію* (Т. Осьмачка); *Читав я вже прудко, а ще краще вмів лічити й літери гарно виводив* (Б. Антоненко-Давидович); — *Він такий тямовитий, що вже сам до тисячі лічить* (М. Стельмах).

2. *кого, що і без дод.* Визначати кількість кого-, чого-небудь. *Де гроші лічать, там не пхайся* (Номис); *Став пан Пістряк лічити; лічить-лічить, а у п'ятій сотні одного козака не долічиться* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Одчинили скрині, стали лічити гроші, які там були* (Марко Вовчок); // Вести певні підрахунки. *Щось вічно розмірковував* [Мемет], *пригадував, лічив і раз у раз бігав у крамничку* (М. Коцюбинський).

3. Визначати в певній кількості, у певних сумах; нараховувати. *То скільки ж це вийде орендної плати з пана за сорок три роки, якщо по дев'ять карбованців з десятини лічити?* (М. Стельмах).

4. *що.* Рахувати, визначаючи що-небудь як початок відрахунків, одиницю виміру і т. ін. *Писав* [Котляревський], *переписував, безжально викреслював, знову писав. І так увесь день — вже четвертий, якщо лічити час від дня, коли до нього постукався Мефодій* (Б. Левін); *Товщину снігового покриву вимірюють снігомірною рейкою. Лічать від землі до поверхні снігу* (з навч. літ.).

5. *кого, що, перен., розм.* Брати до уваги під час підрахунків, визначення чого-небудь і т. ін.; ураховувати. *Мені за сей час нічого веселого не трапилось, коли не лічити веселого сонця і моря* (Леся Українка); *І от бунтівник сам-один серед нив у червні, .. коли не лічити трьох білих вівчарок, зозулі та жайворонків* (С. Єфремов); — *Після султана це другий чоловік в імперії. — Коли не лічити султанші* (П. Загребельний).

6. *кого, що, за кого — що, ким, чим, перен., розм.* Те саме, що **вважа́ти** 2. — *Правда, що й то лихо було, — тяжке лихо, що нас до землі гнуло, над нами знущалося, за людей нас не лічило* (Панас Мирний); [С т е п а н и д а:] *От правда на світі! Як жінок, то й не лічать за людину!..* (М. Кропивницький); [М а р т и н:] *Ох, дочко, ти не знаєш, як тяжко хлопом буть, усіх бояться, усіх лічить вищими від себе!* (І. Карпенко-Карий).

◊ **(1) Воро́н (га́лки, га́ло́к** *і т. ін.)* **ліч́ити,** *зневажл.* — нічого не робити, не працювати або ледарювати. — *Матері можна й .. галки лічити, бо вона стара та підтоптана, а дочка повинна працювати. Роби, бо ти ще молода* (І. Нечуй-Левицький); *Ціле село .. діяло, щось робило. Я один лежав і лічив мух на стелі* (В. Нестайко); **(2) Курча́т ліч́ити (рахува́ти),** *жарт.* — підводити підсумки, оцінювати результати. *Що й казати, не скупилися новояричівські керівники на обіцянки. А от коли пробив час, як кажуть, курчат лічити, виявилося — куди не кинь, всюди клин* (з газ.); *Чи відчують у школах виділення коштів з держбюджету на 14,2 відсотка більше, ніж торік — покаже час. Рахуватимемо курчат у кінці року* (з газ.); **(3) Лічи́ти (рахува́ти) дні (годи́ни, хвили́ни** *і т. ін.)* — стежити за часом, нетерпляче очікуючи на кого-, що-небудь. *Лічу в неволі дні і ночі І лік забуваю. О Господи, як-то тяжко Тії дні минають* (Т. Шевченко); *Вона, ледве не на пальцях, рахувала години до Вікторового від'їзду* (Олекса Ізарський); *Стань гордою в мовчанні і лічи хвилини, дні, роки а чи століття, допоки не прорвешся раптом криком пожарищного степового дня!* (В. Стус); *Поглядаючи на годинник, вона рахувала хвилини й секунди. За півгодини — так, за півгодини — усе закінчиться* (О. Ульяненко); **(4) Не лічи́ти (не рахува́ти) годи́н (хвили́н)** — не стежити за часом. *Не дивлячись на сонце, не лічачи годин, йшла молода пара довгим зеленим яром* (І. Нечуй-Левицький); *Ми сидимо і чекаємо, ми не рахуємо хвилин* (У. Самчук); *У щастя, кажуть, світлий кожен час. Щасливі, кажуть, нібито не лічать ні днів, ані годин* (В. Стус).

ЛІЧИ́ТИ[2], лічу́, лі́чиш, *недок., кого, що і без прям. дод., прост.* Те саме, що **лікува́ти.** *Дурня вчити, що мертвого лічити* (прислів'я); *Вона набрала зілля Та пішла в палати Лічить його* [пана] (Т. Шевченко); *Він не так лічив, як інші лікарі* (І. Франко); — *А якби мене такий паршивий лікар лічив, як його, то й мені б те було* (Б. Грінченко).

ЛІЧИ́ТИСЯ[1], лічу́ся, лі́чишся, *недок.* 1. *розм.* Входити до складу чого-небудь, належати комусь, до чогось. *В Уманщині лічаться і деякі села подолянські* (А. Свидницький); *Письмові столи за нами лічаться* (із журн.); // Перебувати на певній посаді, службі, бути занесеним у певні списки і т. ін. *В органах безпеки Корж лічився поперваx як оперативник* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Визначатися в певній кількості, у певних сумах; нараховуватися. — *Слухай, Антосю: за що ж я так страшенно каралася, коли й без того моє життя лічилося лишень днями?* (М. Старицький).

3. *перен., розм.* Розцінюватися, сприйматися певним чином; уважатися. *Поміж повітовим панством наша сім'я лічилася за людей середнього достатку* (Панас Мирний); *Все, що виходе* [виходить] *з цього життям обведеного кола, не має тута* [у повітових містах] *ніякої ваги, лічиться за не знать що* (С. Єфремов).

4. Пас. до **лічи́ти[1]** 2. *Важко було позбутися гнітючого переконання, що час тут зупинився навіки, роки не лічаться, години не відмірюються, тільки дні течуть за днями в монотонності молитов* (П. Загребельний); *Дуже довго не відрізняли гетьманських особистих і військових грошей; всі вони лічилися вкупі* (з наук. літ.).

ЛІЧИ́ТИСЯ[2], лічу́ся, лі́чишся, *недок., прост.* Те саме, що **лікува́тися.** *Лікареві ліки не дуже пособляють... не самому Зіньковi, а й так, як хто лічиться в лікаря, то мало помочі* (Б. Грінченко); *У неї* [баби] *лічитись не дорого, бо вона ціни не назначає, а всякий дає їй скільки може* (Леся Українка); — *Пареними кінськими кізяками обкладайся. У нас у Заброді всі так лічилися* (Григорій Тютюнник); *Через рік вона мені сказала, шо* [що] *хвора і шо їй треба лічитися* (Ю. Андрухович).

ЛІЧНИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* Лікарня. *З нинішнім днем замикаємо наш приватний шпиталь, а приступаємо до будівлі публічної лічниці в місті* (Б. Лепкий); *Матвій, хоч не хоч, мусив запрягти коні і їхати до Шумська до земської лічниці* (У. Самчук); *Були перевірені всі корчми, лічниці й монастирі, усі, до кого міг податися хлопець* (Г. Пагутяк).

ЛІЩА́НИК, у, *ч.* Те саме, що **ліщи́нник.** *Жив* [чоловік] *у нижньому кінці села, за хижею ріс ліщаник* (І. Нечуй-Левицький).

ЛІЩА́НИЦЯ, і, *ж., діал.* Ліщина. — *Ба, чому то, ліщанице, така не вродлива? — Зима була студененька, мене зморозила* (з народної пісні).

ЛІЩИ́НА, и, *ж.* 1. Рід кущових рослин родини берестових з їстівними плодами — горіхами та цінною деревиною. *Кажуть люди, що ліщина Уродила густо; А як в торбу подивлюся, Так у їй* [ній] *і пусто* (Я. Щоголів); — *Тату, я тут недавно бачив ліщину і на ній дуже багато горіхів* (Ю. Винничук); *Руборос падає на густі зарості ліщини, які пружинять і пом'якшують йому падіння* (В. Кожелянко); // Тонка, гнучка гілка з цього куща. *Карпо взяв довгу та рівну ліщину і почав з Лаврінoм міряти город вздовж та впоперек* (І. Нечуй-Левицький); *Правою рукою, замість батога, тяг* [дід] *за товщий кінець довгу тоненьку ліщину* (Т. Осьмачка).

2. Чагарник із кущів цієї рослини. *Пішов я блукати по лісі, як сновида. Іду... Понад ставом, гребелькою в ліщину...* (С. Васильченко); *Перед ним* [Максимом] *на узгір'я підіймався чагарник. Густа-густа осичина, ліщина, дуби* (І. Багряний); *Вже проминув він ліщину, де були останні червоні пости, і вийшов на поле* (Б. Антоненко-Давидович); *Тепер в ліщину зайдем серед дубів старих. — Ану, хто перший знайде на цім кущі горіх?* (Н. Забіла); *Тільки зайшли у високу ліщину на узліссі, як вже стало добре чути тупотіння та наче стогін гурту людей* (Ю. Логвин).

ЛІЩИ́НКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ліщи́на.** *А у степу ж ні гаю, ні ліщинки. То крякне крук, то коник заірже* (Л. Костенко); — *Та не біжіть так! Боїтесь, чи що?! — Та хто там боїться?! І чого б я боявсь?! Поспішаю, дуже поспішаю! Чекають на мене. Хоч би хоч ліщинку проскочить!* (Остап Вишня); — *Ти б пішов та ліщинки де заробив.., огород би обгородили* (Ганна Барвінок).

ЛІЩИ́ННИК, у, *ч.* Те саме, що **ліщи́на** 2. *Він* [Грицько] *ставив підводу в тінь, за ліщинник, кобилу путав і пускав пастися* (В. Дрозд); * У порівн. *В селі ні душі; бур'яни вигнались над головою, як ліщинник* (В. Барка).

ЛІЩИ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **ліщи́на.** *Латиш ішов просто на вершників і грався ліщиновою гілкою* (Ю. Яновський); — *Таких ліщинових горіхів, либонь, нема ніде, тільки у вас* (Є. Гуцало); — *Візьміть оце, — сказав дідок і подарував кожному по ліщиновій гілці, всіяній горіхами* (Ю. Винничук); *Цумбрунненові доведеться якийсь час продиратися крізь ліщинові зарості* (Ю. Андрухович); // Зробл. з ліщини. *Дугою вудлище зігнулось ліщинове* (М. Рильський); *Дід Іван дістав із глибочезної кишені свого піджака розцяцьковану ліщинову сопілку* (В. Нестайко).

ЛІЩИ́НОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **ліщи́на.** *Ти, зелена ліщинонько, Чому гілля й опускаєш? Ти, молода молодице, Чому сльози проливаєш?* (з народної пісні); *Вороними травень мчиться.., Заплітає сині зорі у ліщиноньку густу* (М. Гірник).

ЛІЯ́РНИК, а, *ч., заст.* Фахівець із ліярництва. *Швець нагинається над недошитим чоботом, а кравець міряє тканину; сницар розливає розтоплене золото, а ліярник — дзвони й гармати, конвісари ллють посуд і конви і мугичуть при цьому теплу мелодію, що дає їм натхненний спокій* (Валерій Шевчук).

ЛІЯ́РНИЦТВО, а, *с., заст.* Виливання виробів з міді та олова; ливарництво. *Ліярництво поділяють на людвісарство (виливання з міді) і конвісарство (виливання з олова)* (з наук. літ.).

ЛЛЯНИ́Й, ЛЬНЯНИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **льон.** *До хлібців додають висівки, а випікають їх без жиру, але з лляним або кунжутним насінням* (з наук.-попул. літ.); // Вигот. з насіння льону. — *Мамо! Ой підіть та вточіть лляної олії!* (Ю. Логвин); // Зробл. з волокон льону. *Давала чиншу* [нянька] *до двора: .. Льняної пряжі три півмітки* (І. Котляревський); *Вона все було сидить .. і виводить голос, як лляну тонку нитку* (І. Нечуй-Левицький); *На вітрині .. станок для гоління, грубі лляні нитки* (Є. Пашковський); // Вигот. з прядива шляхом оброблення волокон льону. *Не простого — лляного полотна тридцять локтів* [ліктів] *узяла* (з думи); *Черниці варили цілющі масти на рани, прали, сушили і краяли тонке, льняне полотно на перев'язки ран* (Б. Лепкий); *Я дуже ретельно й терпляче розправляла зморшки і складки лляного полотна* (М. Матіос); // Пошитий з полотна, вигот. з прядива льону. *Надіне Марина сорочку тонку лляну, затягнеться поясом шовковим* (Панас Мирний); *Вона була в тому самому вишитому лляному платті* (О. Бердник); *Скупавшись у теплій орільській воді, князь у білій лляній сорочці сидів на пригірку* (В. Малик); *Високий грек у лляній сорочці .. підійшов до жертовника і щось голосно крикнув* (В. Чемерис); *Абу Амар сидів під стіною, вбраний у тонкий перський каптан, білу льняну сорочку, перепоясаний дорогоцінним сріблотканим поясом* (Ю. Логвин).

2. Схожий світлим кольором і м'якістю на волокна льону (про волосся). *Хустинка в неї* [дівчинки] *зсунулась набік, і з-під неї вибилась хмарка льняного волосся* (О. Донченко); *У цьому кріслі сиділа Рогніда — лляне волосся, ясні очі, тихий співучий голос* (С. Скляренко); *До синіх очей .. Гриця Колоска дуже пасують довгі лляні кучері і пишний одяг* (Л. Письменна).

ЛЛЯ́ТИ, лля́ю, лля́єш *і* ллю, ллєш, *недок., що, діал.* Лити. *Нащо в криницю воду лляти, коли вона і так повна!* (приказка); *І людей я не перевозю* [перевожу], *Тільки лляю дрібні сльози* (з народної пісні); *Мати привчила його лляти на холодні руки теплу воду і спочатку нею, а потім холодними долонями натирати лице* (О. Чорногуз); *Не сказати, як втішалась звісткою Фатьма отою! Написала: "Ні, немарно сльози лляла за тобою"* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); *Гаряче сонце лляло світ на двір, на людей, обливало їх од голови до ніг* (І. Нечуй-Левицький); *Тра нові гармати лляти* (І. Франко).

ЛЛЯ́ТИЙ, а, е, *діал.* Литий. *Куле ллята, розпроклята, ти розводнице стара!* (А. Малишко).

ЛЛЯ́ТИСЯ, лля́ється *і* ллє́ться, *недок., діал.* Литися. *О, не даремно, ні, в степах гули гармати, і ллялась наша кров, і падали брати...* (В. Сосюра); *О поле битви! Воно страшне удень, коли людина очевидь* [вочевидь] *іде на людину, коли на землю лляється гаряча кров, коли раз за разом по удару меча обривається навіки життя людське!* (С. Скляренко); *Жаль, що залізниця далекувато... Буде з нас піт потоками ллятися* (М. Стельмах); *Микольцьові слова, що ллялися з його рота, як вода з потоків, заглушували її* (Л. Мартович).

ЛЛЯ́ЧКА, и, *ж., заст.* Тигель (у 1 знач.). *Сотня кузнеців* [ковалів] *день і ніч варила у ллячках срібло, виливали в опоках з нього довгі палиці, різали їх на кружальця, а на них вибивали пе-*

чать — образ князя Володимира з вінцем на голові (С. Скляренко); *Робив Галас .. ллячки для золотарів з Лемберга* (М. Дочинець); *На поселенні Острівець виявлено сліди ливарної майстерні з залишками уламків ливарних матриць, глиняної ллячки, шматків шлаків, мідної руди та бронзи* (з наук. літ.).

ЛОБ, лóба, *ч.* 1. Верхня надочна частина обличчя людини або морди тварини. *По його лобі та по щоках у розмові бігали зморшки* (І. Нечуй-Левицький); *Академік Риндін відчув, як краплини поту скотилися по його лобі* (В. Владко); *Придивився* [панотець] *до нього..: лице зі слідами голоду, на лоб спадає сплутане волосся* (Валерій Шевчук); // *перен., розм.* Про голову людини. — *Не виб'єш із їх бісових лобів тієї волі та мандрів* (Панас Мирний); [Суховій:] *Вночі козакові шлях на небі, а вдень на кінці язика та в лобі* (М. Кропивницький); // *чого і без дод., перен.* Передня частина чого-небудь. *Машина м'яко вперлася лобом у тугу повітряну подушку й зупинилася* (М. Чабанівський); *Тверда й пряма, як меч легіонера, Розколина пробила лоб скали* (М. Бажан).

2. *перен., вульг.* Про міцного, кремезного, зазвичай високого на зріст молодого або середнього віку чоловіка. — *Чого ж ви стоїте, лоби? — звернувся Гаркуша до парубків* (О. Гончар); *Знаю я цей "Зодіак", .. молодь району, іноземні студенти, іноді зазирали лоби з місцевих рекетирів* (А. Кокотюха); *З іншого боку бічним зором помічаю наближення двометрового лоба середніх років у міліційній формі* (з газ.).

(1) Висóкий (відкри́тий) лоб <Висóке (відкри́те) чолó> — великий випуклий лоб. *Я в уяві його* [сина] *обнімаю, одганяючи кулі кругом, і шолома йому поправляю над спітнілим високим чолом* (В. Сосюра); *Русявий, з відкритим чолом і синіми очима, широкоплечий та дужий і завжди веселий Олексій був справжній красень* (Т. Масенко); *Князь Володимир мав років двадцять сім — двадцять вісім. Лоб високий, відкритий* (В. Малик); **Закóчувати (запускáти, пускáти) / закоти́ти (запусти́ти, пусти́ти) óчі [під лоб (під лóба)]** *див.* **закóчувати; (2) Згóристий лоб** — некрутий, похилий лоб. *Лоб його* [Антона] *білий, блискучий, згористий, вганяється клином в темнувате волосся* (І. Нечуй-Левицький); *Над згористим лобом вихрився чуб, а дим від люльки плутався в тугих вусах* (П. Панч); **Не перехрести́в (не перехрести́вши) лóба** *див.* **перехрéщувати; (3) Низьки́й лоб <Низькé чолó>** — вузький невеликий лоб. *Його низьке чоло, що забігало у зарость волосся.., покрили зморшки* (М. Коцюбинський); *Проміння від світильника вирвало з півтемряви його* [Святополка] *обличчя, низький лоб, .. тривожні очі, гострі вилиці й стиснуті уста, заросле щетиною підборіддя* (С. Скляренко); *Лев'яча грива рудого і трохи закучерявленого волосся обрамляє його низький лоб* (Я. Гримайло); **Óчі закоти́лися (підкоти́лися) / закóчуються [під лоб (під лóба, вгóру)]** *див.* **óко**[1]; **Óчі п'я́сти (пну́ти) [на лоб (на лóба)]** *див.* **п'я́сти́; Підкóчувати / підкоти́ти óчі під лóба (вгóру)** *див.* **підкóчувати**[1]; **(4) Спáдистий лоб** — лоб, який має невеликий схил згори до перенісся. *Спадистий лоб, перерізаний рівчаками глибоких зморщок, закінчувався зачіскою густого, зовсім сивого волосся* (В. Собко); **Торкáти (стýкати) / торкну́ти (постýкати) пáльцем по лóбі** *див.* **торкáти.**

○ **(5) В лоб,** *у знач. присл.:* а) *(зі сл.* говорити, сказати *і т. ін.)* прямо, без натяків; відкрито, відверто. *Те, що він викладає думки трохи по-газетному, "в лоб", не заперечує їх безсумнівної щирості* (І. Муратов); — *Що сказати? Що ставиться з любов'ю, з пошаною? Надто в лоб. А як висловиш це інакше?* (Л. Дмитерко); [Кружило:] *Так ми ж не прямо в лоб. Скажемо, що сигаретний дим забруднює атмосферу* (із журн.); б) *(зі сл.* іти, піти *і т. ін.)* не вдаючись до обхідного маневру; безпосередньо, назустріч. — *Ліва сторона в обхід! Підтягнути батальйон! Риссю! — Нещадименко! Підеш в лоб* (О. Довженко); *Опівдні загін Сафар-бея розділився на дві частини. Одна під проводом Гаміда, щоб відтягнути на себе основні сили гайдуків, мала штурмувати в лоб головну дорогу* (В. Малик); в) *(перев. зі сл.* взяти*)* з передньої частини чого-небудь; спереду. *Про те, щоб взяти перевал в лоб, не могло бути й мови* (О. Гончар); *Через те, що в лоб "тигра" не могла взяти його рушниця, він стріляв по тих танках, що йшли боком до нього* (Л. Первомайський).

◇ **[Аж (і)] óчі на лоб (на лóба,** *рідше* **догори́** *і т. ін.)* **лíзуть (вилáзять) / полíзли (ви́лізли)** *див.* **óко**[1]; **[Аж] óчі [з лóба (з голови́)] вилáзять (лíзуть)** *див.* **óко**[1]; **Атакувáти в лоб (в лóба)** *див.* **атакувáти; Би́ти лóбом (лобáми) об зéмлю** *див.* **би́ти; Би́ти [пря́мо] в лоб** *див.* **би́ти; Брóви полíзли на лóба** *див.* **бровá; Ви́вело óчі на лоб (на лóба, із лóба)** *див.* **вивóдити**[1]; **Ви́дерти (повидирáти, ви́дряпати, ви́драти) / видирáти (видря́пувати) óчі (банькú) [з лóба]** *див.* **видирáти; Вíрне (пéвне) óко [в лóбі]** *див.* **óко**[1]; **Голи́ти / ви́голити лоб (лóба, чýба, чупри́ну** *і т. ін.)* *див.* **голи́ти; Грíти (пáрити) / нагрíти чýба** *(рідше* **чупри́ну, лóба)** *див.* **грíти; Забри́ти лоб (лóба, чýба)** *див.* **забривáти; Заголи́ти лóба** *див.* **заглóювати**[2]; **Записáти собí на лóбі** *див.* **запи́сувати; (6) Золоти́й лоб** *у кого і без дод.* — хто-небудь дуже розумний, мудрий, здібний і т. ін. *Мудрують* [люди] .. *Ми, бачте, сила, ми — стовби* [стовпи]. *У нас, мов, золоті лоби* (Б. Грінченко); **(7) З-під лóба,** *зі сл.* поглядати, дивитися *і т. ін.* — непривітно, недовірливо, сердито і т. ін. — *Чого ти мовчиш та тільки поглядаєш з-під лоба на мене? — спитав Єремія* (І. Нечуй-Левицький); — *Ця маленька, семи років, дівчинка й разу не глянула на неї* [мачуху] *по-людському, а все з-під лоба* (Б. Грінченко); **(8) Лоб (лóбом) у лоб <Лоб до лóба>,** *перев. з дієсл.:* а) дуже близько один біля одного; віч-на-віч. *Вмить опинився лоб до лоба Із фріцом дужим, молодим* (С. Воскрекасенко); *Ми наблизилися до фронту, що гримів тисячами громів, і тут зовсім несподівано зустрілися лоб у лоб з групою німецьких "юнкерсів"* (В. Малик); *Ще добре, що не зіткнулися лоб у лоб, а так десь кроків за двісті вигулькнула котовська зграя, зупинилася й витріщилася на червоний роз'їзд, що невідь-звідки тут узявся* (В. Шкляр); б) назустріч одне одному. *По фронту в тридцять кілометрів йшли лісом танк на танк, лобом в лоб, і — горіли* (О. Гончар); *Літаки на землі й у повітрі, літаки, що виконують "мертву петлю" і падають у піке, літаки, які заходять один одному в хвіст і мчать лоб у лоб* (А. Дімаров); *Лоб у лоб стикаються поїзди. Одна за другою вибухають шахти* (Б. Олійник); **Лóбом горíхи розбивáти** *див.* **розбивáти; Лóбом неширóкий** *див.* **неширóкий; (9) Мíдний лоб <Мíдяне чолó>** *у кого і без дод., ірон.* — хто-небудь не дуже розумний; хтось упертий, нерозсудливий і т. ін. *Єгиптяни дали нам мідні лоби. Від ударів долі такі лоби тільки дужче блищать та навіки заклепуються. Користь від них бодай в упертості* (П. Загребельний); **На лóбі (на чолí) напи́сано** *див.* **написáти; (10) Не в лоб, так по лóбі (по лóбу),**

жарт. — немає жодної різниці; байдуже, однаково. — *Не з релігією кепсько, а з боротьбою проти релігійного впливу... — поправив Михайло. — Не в лоб, так по лобі...* (П. Автомонов); **О́чі ма́ло (як) не ви́скочать / не виска́кують з голови́ (з орбі́т, з ло́ба)** *див.* **о́ко**[1]; **Підставля́ти / підста́вити го́лову (лоб, ло́ба** *і т. ін.)* **під ку́лю** *див.* **підставля́ти; (11) По́вний лоб** *у кого, жарт.* — хто-небудь розумний, тямущий, здібний і т. ін. *Ні, не забуть цього до гроба, коли побив мене йолоп за те, що в мене повний лоб, а в нього порожньо у лобі* (В. Сосюра); **Поголи́ти (обголи́ти) лоб (чупри́ну** *і т. ін.)* *див.* **поголи́ти; По́рожньо в голові́ (у ло́бі)** *див.* **по́рожньо; (12) Пусти́й лоб** *у кого, зневажл.* — хто-небудь нерозумний, нетямущий і т. ін. *Живіт товстий, а лоб пустий* (Номис); — *Війна, скільки людей пропало, а таких мені не жаль, їм завше щось не так. Груди роздуло, а лоб пустий* (Р. Андріяшик); **Пусти́ти собі́ ку́лю в лоб (в ло́ба, в го́лову, в скро́ню)** *див.* **пуска́ти; Розбива́ти / розби́ти лоб (ло́ба)** *див.* **розбива́ти; Сту́кнутися лоба́ми** *див.* **сту́кнутися; Хоч голово́ю (ло́бом) об стіну́ товчи́** *див.* **товкти́; Хоч ку́лю в лоб** *див.* **ку́ля**[1]**; Хоч ло́бом (голово́ю) би́йся в (об) стіну́ (в (об) мур, ріг** *і т. ін.)* *див.* **би́тися; Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **боля́чки на лоб** *див.* **боля́чка; Як** *(рідше* **мов, ніби** *і т. ін.)* **о́ка [в ло́бі (в голові́)]** *див.* **о́ко**[1].

ЛОБА́НЕЦЬ, нця, *ч., заст., розм.* Лобанчик. *То не червонці, а лобанці* (Сл. Б. Грінченка).

ЛОБА́НЧИК, а, *ч., заст., розм.* Золота монета, на якій зображено голову певної особи. *Вивозив батько Дорохтея полуімперіали і чужоземні лобанчики .. на Азов, а звідти повертався з рибою* (М. Стельмах).

ЛОБА́НЬ. 1. я́, *ч., розм.* Людина або тварина з великим опуклим лобом. *Петро, дядьків Семенів лобань, .. уявивши себе кимось, пішов і пішов "рубати", збиває лозиною голови будяків* (О. Гончар); // Уживається як лайливе слово. — *Ти, такий лобаню, схопився, лоба не перехрестивши, та до хліба зараз тягнешся?* (С. Васильченко).

2. я́, *ч. і* і, *жс.* Цінна промислова риба родини кефалевих. *Позаторік восени, коли пішла в морі лобань, змовився Нур'ялі з братами Медже .. вийти на лов* (З. Тулуб); *Серед кефалевих у Чорному морі біля берегів Криму найчисленніші популяції лобаня і сингіля* (з наук. літ.).

ЛО́БАС, а, *ч., рідко.* Те саме, що **ло́бур.** — *Ото ще дурний лобас! Нічого до пуття не зробить* (Сл. Б. Грінченка); *Підготувавши певну кількість лобасів молодого віку.., він розчарувався в цьому невдячному ремеслі й переїхав до Лондона* (Р. Доценко, пер. з тв. Ч. Діккенса).

ЛОБА́СТИЙ, а, е. Те саме, що **лоба́тий.** *Малого Шевченка знали навіть на другому кутку: "То — розумовський — бачили, який лобастий"* (С. Васильченко); *Лобастий Дундин спадок перекотив своїми куценькими ноженятами до мене й безцеремонно спитав: — А со* [що] *ти мені приніс, дядя?* (Б. Антоненко-Давидович); *Лобастий хлопчик набасився на діда: очі світили вогниками* (Б. Харчук); *Собаки підійшли до нього, потерлись лобастими мордами об його коліна* (Ю. Логвин).

ЛОБА́ТИЙ, а, е. 1. З великим опуклим лобом (про людину або тварину). *Лінивою, тихою ходою чвалають круторогі бедраті воли, похитують лобатими головами* (М. Коцюбинський); *А голова, коли дід з неї скине бриля, справді Сократова: лобата, повна розуму* (О. Гончар); *У хлопчика була стрижена лобата голова з великими відстовбурченими вухами* (В. Нестайко); // *перен., розм.* Розумний, кмітливий. — *Я ж казав, що знайдеться, — обізвався і сусід. — Такий лобатий не пропаде* (С. Васильченко); // *у знач. ім.* **лоба́тий,** того, *ч., розм.* Те саме, що **лоба́нь** 1. *"Лобатим", чи "лобком", дражнили у бурсі Демка Гречаного за його крутий лоб* (Д. Мордовець).

2. *перен., розм.* Який на вигляд нагадує лоб. *Раннім ранком люди побачили, як з-під густої мжички висувається .. гуркотлива панцирна потвора — лобатий бронетранспортер з двома рухливими кулеметними дулами спереду* (Микита Чернявський); *Тарасові заповз до серця смуток. Сів на лобатий камінь, вмочив у фарбу пензель...* (Василь Шевчук); *Ого, скільки тут .. лобатого каміння розсипано* (Є. Гуцало).

ЛОБЕКТОМІ́Я, ї, *ж., мед.* Операція видалення анатомічної частини органа. *Лобектомія методом відеоторакоскопічної хірургії є мінімально інвазійним підходом оперування легенів* (з наук. літ.); *Одним із методів лікування первинного раку печінки в Ізраїлі є лобектомія, в процесі якої видаляється уражена пухлиною частина* (з наук.-попул. літ.); *Лобектомію проводять при туберкульозі, гнійних процесах, пухлинах та інших захворюваннях легень* (з навч. літ.).

ЛОБЕ́ЛІЯ, ї, *ж.* Трав'яниста напівкущова однорічна чи багаторічна рослина родини дзвоникових з плодами у формі коробочки. *На зеленому килимі рожевіли якісь лози, цвіли червоні орхідеї, синій та жовтий імбир, бліді лобелії* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна); *Усі лобелії мають ланцетоподібні листки та пазушні двогубі квітки, кожна з п'ятьма пелюстками* (з наук. літ.); *Лобелія поширена переважно в тропіках і субтропіках Америки та Африки і дещо менше в зонах помірного клімату* (з навч. літ.); *Назва лобелії походить від прізвища фламандського ботаніка М. де Лобеля* (з навч. літ.).

ЛО́БЗИК, а, *ч.* Ручний інструмент у формі рамки із затискачами на кінцях для вузької тонкої пилки, який використовують для візерункового випилювання. *Коли щось робиш своїми руками, знаєш, як воно здорово .. Я он у дитинстві, малим коли був, лобзиком випилював* (А. Кокотюха); *Одна-но лампочка бузковіє* [ліловіє] *на халупині за стадіоном, пильнуючи наші погляди на ґанок (увижаються лобзики, тонка фанера, дерев'яні молотки)* (Є. Пашковський); *Ручний лобзик зазвичай застосовують тільки для оброблення листових матеріалів з дерева та його похідних, але існують також лобзики для оброблення твердіших матеріалів* (з навч. літ.); * У порівн. *В хаті діда Салимона хтось заливисто, з викрутасами хропе: то густо й скрипучо, як старий тартак, то високо й тоненько, наче лобзиком випилює* (В. Нестайко).

ЛО́БЗИКОВИЙ, а, е. Прикм. до **ло́бзик.** *Учні для роботи використовують ключ для затискання лобзикових полотен* (з навч. літ.).

△ **Ло́бзиковий верста́т** *див.* **верста́т.**

ЛОБИЗА́ННЯ, я, *с., заст., рідко.* Дія за знач. **лобиза́ти.** — *Гаразд, іди вже... — перехрестив наостаннє отець Василій і сунув правицю для лобизання* (Ю. Хорунжий).

ЛОБИЗА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., кого, що, заст., рідко.* Цілувати. *У правничих документах Гетьманщини знаходимо відомості про те, що під час присяги "хрест святий лобизали"* (з наук. літ.).

ЛО́БИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **лоб** 1. *Коли давала* [мати] *снідати Кириликові, то якось пестливо погладила його по*

голові і поцілувала у лобик (Панас Мирний); *Вузенькі оченята нишпорять по молодих обличчях, вузенький лобик наїжився зморшками...* (М. Кропивницький); *Причісує* [мати] *Оленку, пильнуючи кожного пасмочка; заквітчує, ніби коронує зірками, зверх блідого лобика* (В. Барка); *На трохи зависокому, як для дівчинки, .. лобику виразно темнів збоку невеличкий багряний серпик* (О. Забужко).

ЛОБИ́ЩЕ, а, *ч.* Збільш. до **лоб** 1. *Хто знає, які думки ховає цей важкий, високий лобище?* (О. Донченко); *Стурбовано помацала* [матінка] *лобище сотникові, бо ж була певна, що це триклятий борщ довів її синка до марення* (О. Ільченко); *Коли я вранці заглянув у люстро, то мало не плюнув з огиди: лобище великий, вуха стирчать* (А. Дімаров).

ЛО́БІ, *невідм., с., екон., політ.* 1. Група представників певних економічно потужних прошарків суспільства, яка чинить тиск на законодавчі й урядові органи задля ухвалення рішень на користь тих структур, чиї інтереси вона обстоює. *Бізнесовці широкого масштабу, здавалося б, повинні бути зацікавлені у зміцненні нового ладу, у створенні парламентського лобі, яке б захищало їхні інтереси* (Н. Околітенко); *Кримінальні угруповання намагалися забезпечити прикриття своєї діяльності формуванням в органах державної влади значного за чисельністю лобі* (з наук.-попул. літ.).

2. Система тиску на законодавчі органи; лобізм (у 1 знач.). *Потенційних інвесторів дуже багато, але навряд чи західним компаніям удасться подолати російське лобі* (з газ.).

ЛОБІ́ДКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **лобода́.** *Було навіть таке, що підемо нарвемо лобідки, пожаримо на печі та й їмо, бо смачна була* (з мемуарної літ.).

ЛОБІ́ЗМ, у, *ч., екон., політ.* 1. Те саме, що **ло́бі** 2. *Лобізм є, по-перше, процесом захисту інтересів приватних осіб чи груп у представницьких органах влади та, по-друге, політикою груп, націленою на отримання від центральних органів державної влади матеріальних та інших ресурсів, пільг і переваг* (із журн.); *Одним із прогресивних нововведень уважається створення прозорих схем прийняття рішень, що запобігає кулуарним розв'язанням проблем на користь тих чи тих бізнесових структур, тобто обмежує лобізм* (з газ.).

2. Діяльність, поведінка лобістів. *Цивілізований лобізм просуває інтереси окремих осіб чи організацій, що відповідають загальнонаціональним інтересам і мають велике значення для економіки всієї країни* (із журн.).

ЛО́БІО, *невідм., с.* Страва вірменської, грузинської та азербайджанської кухонь зі стручків зеленої квасолі, відвареної червоної квасолі із зеленню й (або) зернами гранату. *Лобіо — знахідка для вегетаріанців і тих, хто тримається посту* (із журн.); *Зазвичай у ресторанах лобіо подають із лавашем* (з газ.).

ЛОБІ́СТ, а, *ч., екон., політ.* Той, хто належить до лобі, відстоює інтереси певних осіб або груп, здійснюючи тиск на законодавців і державних чиновників. *"Газпром" уже засьогодні володіє доброю половиною Європи. І на Нордстрім свої лобісти в кожному європейському уряді сидять* (О. Забужко); *Усім разом необхідно створювати суспільну атмосферу, щоб у парламенті працювали активні лобісти інтересів ЗМІ та прав громадян на отримання об'єктивної інформації* (з газ.).

ЛОБІ́СТСЬКИЙ, а, е, *екон., політ.* Стос. до лобі і лобістів. *Лобістські групи контролюють одна одну, апелюючи в разі необхідності до ЗМІ та громадськості* (із журн.); *Існування верхньої палати, або Національної Ради, з основним правом відкладального вето, яке дає їй прерогативу остаточного затвердження законопроекту, значно зменшить лобістські можливості різних кланів* (з мови документів).

ЛОБІЮВА́ННЯ, я, *с., екон., політ.* Дія за знач. **лобіюва́ти.** *Випадкові винагороди олігархів за лобіювання їх інтересів були принизливо мізерними копійками* (Г. Тарасюк); *Лобіювання здійснюють спеціальні структури — рухи, ліги, асоціації, союзи, діяльність яких оцінюється та контролюється громадськістю* (з газ.).

ЛОБІЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок., кого, що, екон., політ.* Здійснювати тиск на владні структури з метою прийняття рішень в інтересах певного економічного і політично впливового угруповання. *Я Вам прощаю, бо хіба ж Ви винні, що Вам тяжко доводилось заробляти собі на хліб і до хліба, приймаючи закони, які лобіювали не мої інтереси, в той час, коли я мотався в пошуках пального, добрив і грошей для свого КСП* (Г. Тарасюк); *Реалізовуючи свої власні цілі й особливі інтереси груп, бюрократи лобіюють прийняття таких рішень, які б відкрили для них доступ до користування різноманітними ресурсами* (з навч. літ.); *Потрібно активніше лобіювати інтереси підприємства на загальнодержавному рівні, шукати нові ринки збуту* (з газ.).

ЛОБІЮВА́ТИСЯ, ю́ється, *недок., екон., політ.* Пас. до **лобіюва́ти.** *Іноді на законодавчому рівні лобіюються суперечливі антидержавні потреби та інтереси* (із журн.); *Про те, що інтереси атомної енергетики лобіюються на різних рівнях, свідчать численні факти* (з газ.).

ЛОБКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **лобо́к**[2]. *Ділянкою підпотиличної ямки голівка плода впирається в лобкову дугу* (з навч. літ.); *В праву сідницю* [Фереклові] *ударив* [Меріон], *і вмить під лобковою кістю Прямо в міхур сечовий простромилося вістря навиліт* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

△ **Лобко́ва кістка** *див.* **кістка.**

ЛО́БНИЙ, а, е. Стос. до лоба. *Він* [головний біль] *пульсував десь у лобній частині мозку, час від часу посмикуючи за очі* (І. Карпа); *Мені в ту хвилину почали снуватись у голові думки про те, які розлади з'явились би у професора Деврайєнта, коли б йому видалити праву лобну частку головного мозку* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека); *Хворі на венозну енцефалопатію скаржаться на тупий головний біль, переважно в лобній і потиличній ділянках, частіше після сну* (з наук. літ.).

Ло́бне мі́сце *див.* **місце.**

ЛОБОВИ́Й, а́, е́. 1. Те саме, що **ло́бний.** *В тім капшуччі жаб'яча задня права лапка .. та лобова кісточка* (Г. Квітка-Основ'яненко); *У повітрі з'явилось щось нове — дивний звук, наднизька вібрація, відчутна лобовою кісткою і легким коливанням повітря* (Любко Дереш).

2. Спрямований прямо перед собою, назустріч кому-небудь. *Вогонь партизанів був лобовим огнем з прекрасно замаскованих позицій* (С. Воскрекасенко); *Сталевий щит "Гвардії" прикриває нас од лобового вогню противника* (Є. Доломан); // *перен.* Прямий, прямолінійний. *На лобове запитання юнак згоджується на перше-ліпше ім'я* (Ю. Яновський).

3. Який міститься в передній частині чого-небудь; передній. *В центрі міста .. стояв цей "хмародряп", гордість Ха-*

баровська, — шестиповерховий, сірий будинок американського стилю, на лобовій стіні — великі бетонові рельєфні літери "ДеВеБанк" (І. Багряний).

△ **Лобова́ ата́ка** *див.* **ата́ка; Лобове́ (оглядо́ве) скло** *див.* **скло; Лобови́й штурм (уда́р)** *див.* **штурм.**

ЛОБОГРІ́ЙКА, и, *ж., заст.* Найпростіша жниварка з ручним скиданням зжатого стебла. *Нехитра машина лобогрійка: запряжи в неї троє коней, посадови двох людей — скидати й поганяти, — викосиш за день гарної роботи до п'яти гектарів* (Ю. Яновський); *Хата під залізом, дві клуні, .. із сільськогосподарського реманенту: лобогрійка, сівалки, плуги, шеретовка* (Григорій Тютюнник); *Чи вмієте ви носити, тягати, копати, вергати, кидати снопи в барабан, махати вилами на лобогрійці, пробивати сталевою пікою льотку в мартені, .. добувати із степових колодязів воду, що ви вмієте?* (П. Загребельний).

ЛОБОГРІ́ЙНИК, а, *ч., заст.* Той, хто працює на лобогрійці. *Досвідчений лобогрійник косив по 12 гектарів за день* (з газ.).

ЛОБОДА́, и́, *ж.* Найпоширеніший бур'ян родини лободових, що засмічує посівні та городні культури. *Хома журився, що лобода й кукіль у просі зародився* (Л. Боровиковський); *Коли стою перед таким буртом уночі з оцією берданкою, не раз, буває, пригадається, як лободу їли та зелені колоски стригли* (О. Гончар); *Щоб багато й щасливо жилось у сьому домі й щедро сіялось і родилося й із землі, й з води, й з усякої лободи* (І. Білик); *Їли усе, що на стіл клалося, — мамалиґу з бринзою, яєчню з лободою, борщ з квасолею* (В. Кожелянко); *Листя деяких видів лободи вживають у їжу, як шпинат, салат і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *До космополітів належать бур'яни і смітникові (рудеральні) рослини: кульбаба, грицики, лобода, подорожник* (з навч. літ.).

ЛОБОДИ́НА, и, *ж., розм.* Одне стебло лободи. — *Коли ви цього року не виполете одної лободини, то на той рік з цієї лободини виросте сто тисяч лободин* (Остап Вишня); *Лєна .. примощувалась на ящику за гнійною купою, куди не сягало стороннє око, вітер гнув лободину і зсушував сльози* (Є. Пашковський).

ЛОБОДО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **лобода́.** *Коли сапую на городі, Болить, як коси відітну Зеленій лободовій вроді Чи будь-якому бур'яну* (М. Петренко).

2. *у знач. ім.* **лободо́ві,** вих, *мн.* Підродина квіткових рослин родини амарантових, до якої належать різні види лободи, кураю і т. ін. *Види кураю — це дуже поширені переважно в степовій частині України бур'яни з родини лободових* (з наук. літ.); *У лободових високий уміст лужних елементів* (з навч. літ.).

ЛОБОДЯ́НИЙ, а, е. Те саме, що **лободо́вий.** *Його казанок знав і лободяну кашку, й коріння рогозу, й навіть берестяну кору* (Ю. Мушкетик).

ЛОБОДЯ́НИК, а, *ч., заст.* Хліб з лободою. [О л е н а:] *Мати нагодують її* [дитину] *баговинням та глевким лободяником!* (М. Кропивницький).

ЛОБОДЯ́НКА, и, *ж., заст.* Страва з лободи. *Це ж не лободянка, а справжня косарська юшка!* (М. Стельмах).

ЛОБО́К[1], бка́, *ч.* Зменш.-пестл. до **лоб.** *От вона* [лисиця] *й пішла, а він її* [лисичівну] *цок да в лобок, да в писану кайстру* (з казки); — *Тебе і в лобок варто поцілувати, — і він приложився своїми гарячими устами до її білого чола* (Панас Мирний); *Лобок* [у Меласі] *вузький і низький, щоки довгенькі й повні, ніби вона надула їх, захопивши повітря* (І. Нечуй-Левицький).

ЛОБО́К[2], бка́, *ч.* Підвищення, горбик на місці зрощення передніх кісток таза. *Русалочка на стіні уже не підморгувала заклично, вона знову скидалася на мойру, на невблаганну мойру Неминучості скидалася ця лубкова русалочка із чорним лобком, трикутник якого нагадував розчахнуті ножиці, що ними можна перетнути нитку життя* (В. Шкляр); *З дією андрогенів пов'язують оволосіння лобка та внутрішньої поверхні стегон* (з навч. літ.).

ЛОБОТОМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до лоботомії. *Лоботомічна операція; Лоботомічні маніпуляції.*

ЛОБОТОМІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Розрізання тканин, що з'єднують лобові частки мозку з іншими його частинами. *Наслідком лоботомії є знищення впливу лобових часток мозку на інші структури центральної нервової системи* (з навч. літ.); *Рана була неглибока, але небезпечна. Кістка застряла в оболонці мозку. Потрібна була негайна операція. Але в мене не було інструментів, потрібних для лоботомії* (І. Росоховатський); * Образно. *Народ зобов'язаний боротися за своє життя. Він має право застосувати зброю не лише тоді, коли йому загрожують зброєю, але й тоді, коли його хочуть піддати політичній лоботомії, щоб вирвати з його мозку пам'ять про те, хто він є* (Д. Павличко); *Бракувало своїх воїнів — з'явились найманці з лоботомією моралі* (Г. Пагутяк).

ЛОБОТРЯ́С, а, *ч., зневажл.* Те саме, що **ло́бур.** *За скринькою он такий лоботряс ще стоїть, пузце виставив* (А. Тесленко); *Нічний черговий — студент третього курсу, вуграстий лоботряс, зануда* (Ю. Іздрик); — *Хай, лоботрясе, хоч раз віділлються тобі мої сльози!* (М. Стельмах); — *Ти що, лоботрясе, не впізнав мене, свого пана! — загорлав я п'яним голосом. — Ану відчиняй, бо я з тебе шкуру спущу!* (Валерій Шевчук).

ЛО́БСТЕР, а, *ч.* Те саме, що **ома́р.** *Вони* [офіціанти] *приносять усе і перед тобою розкладають, а ти тицяєш пальцями і кажеш, що тобі в той суп покласти: лобстер і так далі* (С. Пиркало); *Лобстери мають потужні клешні, що цілком здатні ушкодити людську руку* (з наук. літ.); * У порівн. — *Я виглядав, як варений лобстер, і панічно думав, що ж мені робити* (із журн.).

ЛО́БУР, я, *ч., зневажл.* Бездіяльна й ледача людина. — *Це ж ті біевські лобурі, що старців по ярмарках водять!* (І. Нечуй-Левицький); *Чоловік, в куцім чорнім убранні і білім циліндрі, зігнувшися в дві погибелі, силкувався вирватися з рук цілої купи вуличних лобурів* (І. Франко); *Та Володько, Богу дякувати, лобур з головою видався, берегтися воно, хоч мале і зацяпане, потрапить* (У. Самчук); — *Чув я, що в тебе, окрім синів, ще й дочка є, Туре, — чом би нам і не породичатися? Я буду радий, якщо ожениш у себе цього лобуря, а то зовсім від рук відбивається хлопець!..* (В. Малик); // Уживається як лайливе слово. — *Що ти вдієш із таким .. лобурем, таким харцизякою!* (С. Васильченко); — *Чорти нехрещені! Лобурі дурні! Байстрюки! — люто затупотів ногами, неначе затанцював Сафрон* (М. Стельмах).

ЛО́БУРКА, и, *ж., зневажл.* Жін. до **ло́бур.** — *Хіба гарно, як сусіди почнуть потріпувати мене лобуркою? — обізвалась моя жінка* (І. Нечуй-Левицький).

ЛОБУРНЯ́, і́, *ж., зневажл.* Збірн. до **ло́бур.** — *Дівчата щебечуть до їх привітно та любо, а вони, лобурня, як одве-*

зуть що-небудь, то за них зчервонієш (С. Васильченко); *— Але наглядач — мурло. Ну й лобурня в тебе на службі!* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ЛОБУРЯ́КА, и, *ч., зневажл.* Збільш. до **ло́бур.** *Хотів* [Лобода] *розгадати, якими ж доводами зумів цей лобуряка примусити Докію піти на злочин* (Микита Чернявський); *— Не бійся, княгине, я з тобою. Удвох ми вже витуримо того лобуряку* (В. Чемерис); *Ну, гляди ж мені, лобуряко, як протратиш гроші, то й додому не навертайся* (В. Винниченко); *— Що це таке, я тебе, лобуряко, запитую? Чого ти вмиваєшся в моєму тазу?* (Ю. Мушкетик); *— Дивіться, не забудьте й мене покликати, коли там теє... Бо візьму ломаку, то ноги поперебиваю! Ич, лобуряки!* (Ю. Винничук); * У порівн. *Пріська .. гляне на Хіврю, як та грає зеленими очима, на Грицька, що спідлоба, мов лобуряка, світить своїми — і знову похилиться...* (Панас Мирний).

ЛОБУРЯ́СНИЧАТИ, аю, аєш, *недок., розм., рідко.* Поводитися, як лобур. *Мати .. заходилася повчати, щоб я у церкві не лобурясничав, не шморгав носом, не крутився дзиґою, не ловив ґав, не перся наперед, не сміявся, не пирхав, не ліз на крилас та частіше хрестив лоба* (М. Стельмах).

ЛОБУРЯ́ЦЬКИЙ, а, е, *зневажл., рідко.* Прикм. до **лобуря́ка.** *Лобуряцькі витівки;* // Такий, як у лобуряки. *— Бачу я її погляд лобуряцький, .. ні, вона мене не проведе, наскрізь я її бачу, що воно за цяця* (Панас Мирний).

ЛОБУРЯ́ЧКА, и, *ж., зневажл.* Жін. до **лобуря́ка.** *— Оце як бачиш, — крикливо почала Параска, — чортова лобурячка трохи не вбила Василя* (Панас Мирний).

ЛОВ, у, *ч.* 1. *кого, чого і без дод.* Те саме, що **ло́влення.** *— Таж там* [у заводі] *найліпше місце для лову! — стріпував Святогор свої кучері* (Н. Королева); *Співаючи пісню, скоріше, мугикаючи собі під ніс, я брів попід гаткою, вибираючи зручне місце для лову риби* (О. Бердник).

2. Те, що виловлене; вилов (у 2 знач.). *Лов винагородив рибалок. За добу виповнили вони баркас по борти* (З. Тулуб).

ЛОВЕЛА́С, а, *ч.* Те саме, що **зальо́тник;** спокусник (у 2 знач.), баламут (у 2 знач.). *Товариш Вовчик розшаркався так галантно, ніби він і справді був славетним ловеласом* (М. Хвильовий); *Першим прийшло бажання кинутися за ловеласом, .. вивести на Божий світ, та зупинився вчасно* (Василь Шевчук); *Та сама компанія — Гриць і Немирич, і ловелас Хомський* (Ю. Андрухович); *Гітара в пальцях ловеласа На звуки вишукані ласа* (В. Неборак).

ЛОВЕЛА́СІВСЬКИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **ловела́с.** *Веселий, поранений в руку сержант хвалькувато розповідав товаришам про свої довоєнні ловеласівські пригоди* (О. Гончар); // Власт. ловеласові. *Виплекане обличчя, розкішні чорні вуса, ловеласівський, зальотницький погляд* (Ю. Мельничук).

ЛОВЕ́ЦТВО, а, *с., заст.* Те саме, що **мисли́вство.** *Звалося се козацтвом, а ті, що ним промишляли, — козаками. Офіціально се означало промисли в степових уходах, рибальство, ловецтво і бджільництво* (М. Грушевський); *На ловецтві .. найкраще знався він У всій країні* (М. Рильський); *Сулейман вирушив на лови до Едірне в супроводі сорока тисяч вершників, а з яничарів узяв лише найвправніших у ловецтві* (П. Загребельний).

ЛОВЕ́ЦЬ, **вця́,** *ч.* 1. Той, хто ловить рибу, звіра і т. ін. *На ловця і звір біжить* (приказка); *Йде ловець, виносе* [виносить] *сітку, До землі його рука Нахиля тернову вітку І ладнає сторожка* (Я. Щоголів); *Не одному вже ловцю пси в пригоді стали, і мисливці хватку цю мертвою назвали* (Д. Білоус); *Тепер не був я серед ловців, але й не хотів ставати посібником тих, супроти яких вони вибрались у ліс* (Валерій Шевчук); * Образно. *Інстинкт досвідченого ловця душ підказував містерові Томазо, що на цього руського слід звернути увагу* (П. Загребельний).

2. *заст.* Те саме, що **мисли́вець** 1. *Ловці шатнули по гаях, Дались на полювання* (П. Грабовський); *Розтеклись ловці по гаю, Полювали цілу днину, Та коли б вже вполювали Хоч на сміх яку пташину!* (Леся Українка).

ЛОВЕ́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лове́ць.** *— Го-го-го! — гукав весело Кочубей. — Бачу, не дармувало моє ловецьке товариство. Не вернемо з порожніми руками* (Б. Лепкий); // Признач. для ловецтва. *Зліва чути звуки ловецьких сурм* (І. Кочерга); *Як прийшов я до палацу, там хортів побачив зграю, Соколи ловецькі рвались з двору ринути до гаю* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); *Ще шість тисяч літ тому в долинах Алтаю, Сибіру та Казахстану кочовики полювали з ловецькими птахами* (із журн.); // Власт. ловцеві. *Почуття ловецького задоволення опанувало тепер його душу* (І. Франко).

ЛО́ВИ, ів, *мн.* 1. Полювання на звіра, птахів, рибу і т. ін. *В графських лісах зимою, коло Різдва, відбувалися великі лови* (Б. Лепкий); *Гайдуки, либонь, верталися з ловів, .. зайняли всю греблю, Філону довелося .. підтримувати плечем воза, щоб не скотився в діл* (Ю. Мушкетик); *В літній резиденції Його Превелебності закінчуються останні приготування до сезону великих ловів* (Ю. Андрухович); *— Панове! Кабана сюди не привели, ловів не буде* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); * Образно. *— А жити й їсти треба, і тому й ведуться такі шалені лови за жінкою з посагом* (Ірина Вільде).

2. Те саме, що **ло́влення.** *На вільних землях зорганізовані були на втікачів лови* (М. Коцюбинський).

○ **(1) На ло́ви,** *у знач. присл.* — на полювання, риболовлю. [Х и м к а:] *У суботу панича не буде дома — на лови збирається* (Панас Мирний); *— От ти, лучнику, коли хочеш, то й завтра підемо на лови, лише прилагодь багато добрих стріл* (А. Чайковський); *— Що, отче? — запитав, протираючи очі, Микула. — На лови збираєшся?* (С. Скляренко); *— Князь Рюрик запросив на лови, — пояснив княжий покладник* (В. Малик).

ЛОВИ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для ловлення. *Ловильних сіток, звичних натягнутих павутин, павуки-вовки зовсім не будують* (з газ.).

Ло́вчий (лови́льний) по́яс *див.* **по́яс.**

△ **Лови́льні робо́ти** *див.* **робо́та.**

ЛОВИ́ТВА, и, *ж., розм.* Те саме, що **ло́ви;** ловлення. *— Потішмо серце наше ловитвою таврійських орлів* (Н. Королева); *Ми сидимо в корчмі, яку уладнали для ловитви випадкових птахів: бузувірів чи мандрівників* (Валерій Шевчук); *На похвалу козаків, дітей вони залишають при корчмі, де навчають їх грамоти, бойових мистецтв, .. верхової їзди і ловитві диких мустангів для цього* (Г. Тарасюк); *Відживлене і повернуте сучасній мові М. Рильським, слово "ловитва" має на диво прозору внутрішню форму* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Інколи він так захоплювався .. ловитвою вражень, що, зриваючись, спотикався й ледве не падав* (М. Івченко); // Здобич на ловах. *Одначе ловитва в Копронідоса була невелика. Він видурив у двох дияконів не більше як по сотні карбованців* (І. Нечуй-Левицький).

ЛОВИ́ТИ, ловлю́, ло́виш; *мн.* ло́влять; *недок., кого, що і без прям. дод.* 1. Хапати що-небудь на льоту. *Олеся ловила стрічки рукою й швидко то откидала їх, то притягала, то обсмикувала* (І. Нечуй-Левицький); *Мавка .. кидає йому* [Лукашеві] *один кінець свого пояса, держачи за другий.* [М а в к а:] *Лови!* (Леся Українка); *Ось Федько підставля лице під дощ, ловить краплі ротом* (В. Винниченко); *Характерників не бере проста куля, а тіко* [тільки] *срібна, вони ловлять розпечені кулі та ядра голими руками, не бояться вогню* (В. Чемерис); * Образно. *На осонні, з затишного боку палуби ще досить тепло, пасажири тут ловлять проміння, а з тіневої* [тіньової] *північної сторони так і ріже вітер* (О. Гончар); // Хапаючи що-небудь на льоту, збирати докупи. * Образно. *Старе позашиване решето на колінах ловило .. зернятка, і стукіт їх м'який акомпанував настроям старої матері* (Іван Ле).

2. Намагатися схопити, спіймати того (те), хто (що) тікає, віддаляється. *Парубок поліз під лаву ловити порося* (І. Нечуй-Левицький); *Татари порізали або пов'язали всіх, що були на майдані, а тепер уганялися за дівчатами, ловили їх* (А. Чайковський); *Русичі почали зносити своїх поранених та вбитих, ловили коней, що позалишалися без господарів* (В. Малик); *Раптом підхоплюється Кім, вибігає з-за парти. — Ти куди?! Добрий десяток рук одразу ловить його за поли* (А. Дімаров); * Образно. *Ранковий вітрець, юний і пустотливий, гнався за чимось, ловив і не міг упіймати* (Ю. Збанацький); // Намагатися вхопити те, що рухається. *Ївга... кидається губернаторові в ноги і руки ловить цілувати йому і всім судящим* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Діти коло них — трусяться від тривоги, ловлять руки мамині і татові* (В. Барка); // Намагатися зупинити, щоб скористатися для поїздки (про засоби транспорту). *Ми з Володею і Людою боялися, що не влізeмо ні в жоден автобус, і побігли ловити таксі* (І. Жиленко); *Зійшла* [Сана] *з автобуса і стала добиратися назад, до мене, вона поспішала щодуху, ловлячи підряд усі попутні машини* (В. Шкляр).

3. Брати, вибирати що-небудь з рідини. *Качечка випливає З качуром за ними. Ловить ряску, розмовляє З дітками своїми* (Т. Шевченко); *В казані прудко ворочались макаронини, .. не витримав Микола — почав ловити ложкою* (Ю. Збанацький).

4. Здобувати, захоплювати кого-небудь як здобич. *Оце висила* [Ратієв] *кріпаків ловити живих зайців і напускати у садок...* (Панас Мирний); *Там* [на болоті] *ходив бузько і жаб ловив* (Леся Українка); *Та все ж таки це не власна домівка, де захотів — уночі спиш, удень сидиш, а захотів — цілу ніч можеш мишей ловити* (Є. Гуцало); *Бачивши, що риби вже досить насмажено і годі їм ловити, дівчата вийшли з води* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // *розм.* Вислідковувати (у 1 знач.), розшукувати кого-небудь, щоб затримати, заарештувати. — *Нехай гонять, нехай ловлять, нехай заганяють, Нехай мене, Кармелюка, в світі споминають!* (Марко Вовчок); — *Богун! Богун! Утікає! Ловіть його, харциза!* (Я. Качура); — *Це, мабуть, знову фабричних ловлять .. Соцькі були вже зовсім схопили одного, та .. втримати не могли* (О. Гончар).

5. *перен.* Намагатися збагнути, сприйняти слухом, зором. *Кілька часу лежав* [Микола] *тихо, ловив вухом найменший рух* (І. Багряний); *Він кожному з п'ятьох вдивлявся пильно в очі, Ловив їх першу мисль і чув їх перший сміх* (М. Бажан); *Крізь гудіння вітру Адріян ловив загостреним слухом цяпання з віт відтаючих мокрих пластовнів* (О. Забужко); // Сприймати що-небудь органами чуття. *Чапенко притиснув ліктем люфу рушниці до спини й по-дитячому ловив фантастичні, вибагливі мелодії бурхливого вітру* (Б. Антоненко-Давидович); *До качок попливла купина, й Людота сторожко ловив під водою кожен рух товаришевої правиці* (І. Білик); *Щоразу ловив себе на відчутті, що твоя мова, поведінка, звички, навіть одяг уже виглядають дещо анахронічними* (Ю. Іздрик).

6. *розм.* Приймати радіопередачі, телепрограми і т. ін. — *А щогла висока — бачиш? Антена радіохвилі ловить* (О. Донченко); *Аналогове мовлення (таке, за якого телевізійний сигнал можна ловити на звичайну кімнатну антену) після 2015 року припиняється* (із журн.).

7. *звичайно на чому, перен., розм.* Виявляти чиї-небудь помилки, суперечності і т. ін. *Досада Йосипенкові. Він знай ловить на чому-небудь Василя* (Панас Мирний); *Ніхто ніколи не ловив його* [Міхала] *на грабунках* (Р. Іваничук); *Як неприємно, друзі мої, коли гарну щиру людину несподівано ловлять на неправді* (В. Нестайко); *Та зараз, по телефону, ловити співбесідницю на брехні не було ані часу, ані потреби, ані бажання* (А. Кокотюха).

◊ **Впійма́ти (пійма́ти, спійма́ти, злови́ти, засту́кати** *і т. ін.)* / **лови́ти на гаря́чому** *див.* **упійма́ти; Дава́ти (лови́ти, хапа́ти** *і т. ін.)* / **да́ти (злови́ти, вхопи́ти** *і т. ін.)* **сторчака́** *(рідше* **стовбула́)** *див.* **дава́ти; (1) Дурни́х у ре́шето лови́ти,** *фам.* — нічого не робити; байдикувати. [М а к с и м:] *Е, ні! Коли їхать, то всім разом. Що я там без вас робитиму? Дурних у решето ловитиму, чи що?* (Я. Мамонтов); **Ї́сти (лови́ти, хапа́ти) дрижаки́** *див.* **ї́сти; (2) Лови́ти (бра́ти) / злови́ти (взя́ти, пійма́ти, спійма́ти** *і т. ін.)* **на гачо́к** *кого* — намагатися ошукати, обдурити кого-небудь. — *Знаємо вас. Ловите довірливих дурників на гачок* (І. Цюпа); — *Юринди* [нісенітниць] *усілякої там теж чимало. Ловлять на гачок простачків* (Ю. Мушкетик); *Макар Іванович осміхнувся. Нема дурнів! На сей гачок його не зловиш!* (М. Коцюбинський); — *За весь час* [агент] *піймав на гачок лише одного* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); **(3) Лови́ти вітри́** — бути неуважним. *Коли Наум приходив до церкви молитись, то вже справді молився, а не ловив вітрів, не розглядав туди і сюди* (Г. Квітка-Основ'яненко); **(4) Лови́ти** / *рідко* **влови́ти ґа́ву (ґа́ви, ґав, воро́н** *і т. ін.), фам.:* а) марно витрачати час, нічим не займатися; нічого не робити, байдикувати. — *Вона* [дочка] *в тебе увесь день Божий сидить та ґави ловить і за холодну воду не візьметься* (Марко Вовчок); *Чи можна ж нам, писарям, ворони ловити, коли світ такий настав, що краще й не жити?* (М. Кропивницький); *Цілу чверть ловив наш Петя в класі ґав* (Д. Білоус); — *Я вже всюди позазирала у вікна. Ну, що ти ґави ловиш? Берімося до роботи!* (Ю. Винничук); б) розглядати все навколо з зайвою цікавістю. [В и б о р н и й:] *Та що його питати: він по городу ґав ловив та витрішки продавав* (І. Котляревський); *Ще ж до того звичайний був* [Ігнат] *і богобоязливий, справді йшов до церкви молитись, а не ґави поміж людьми ловити* (П. Куліш); в) виявляти неуважність, бути неуважним. — *Та чого ж ото ґав ловиш, коли людина тобі думки свої звіряє?* (М. Чабанівський); — *Та сюди дивись, чого ти ґав ловиш. Про що ти думаєш?* (А. Хижняк); *Вони, впередзорці, .. Не ловили ґав, зірко стояли на чатах* (О. Гончар); г) упускати слушну нагоду, не могти зорієнтуватися

вчасно скористатися якою-небудь можливістю. *І це я з моїм розумом ловив ґави, коли .. ціпов'яз з зубів видер мені ниву!..* (М. Коцюбинський); *Мати кидається до печі, щоб чимсь почастувати гостя. Я теж не ловлю ґав: підходжу до припічка і благально дивлюся в подобрілі материні очі* (М. Стельмах); *Сестра ґав не ловила, доки я терся-м'явся, за суботу та неділю випхала Ориську заміж* (М. Рудь); *Нетерплячі ступнями міряли землю — дізнатись, по скільки припаде на душу, та .. щоб, як буде нарізка, та не вловити ґаву* (А. Головко); **(5) Лови́ти за по́ли** *кого, ірон.* — переслідувати кого-небудь; намагатися привернути до себе чиюсь увагу. [Д о м а х а *(сама):*] *Так де ж тут не ловити женихів за поли, та ще багатирів!.. Ну, вже ж хоч гола, так зате ж, бачиш, красавиця* [красуня] (Олена Пчілка); **(6) Лови́ти / злови́ти** *(рідше* **упійма́ти, пійма́ти** *і т. ін.)* **себе́ на ду́мці** *якій:* а) усвідомлювати, розуміти що-небудь. *Ловила себе на думці, що пишається сином. Але на те вона й мати* (І. Цюпа); *Дивні діла! То він* [Бачура] *поспішає в Білоцерківку, то ловить себе на думці, що весь час думає про Бабаї* (М. Чабанівський); *І Степан, .. чи не вперше, сидячи з Юлькою, зловив себе на думці, що і йому вже пора обзавестися сім'єю і дітьми* (М. Стельмах); б) робити несподіваний висновок щодо чого-небудь. *Не раз ловиш себе на думці, що вік Миколи Миколайовича виявився закоротким для повного завершення справи* (з газ.); *"Ой, щось занадто мені усе красиве!" — зловила себе на думці Надія* (Яків Баш); *Він упіймав себе на цій думці — світла! Щоб кожну рису, кожний злом і лінію його твору було освітлено* (О. Донченко); **(7) Лови́ти / злови́ти себе́** *на чому* — пересвідчуватися в чому-небудь, усвідомлювати щось. *Він .. частіше ловив себе на тому, що думає про неї* (Д. Ткач); *На одному лише ловив себе, що вже постарів* (А. Хорунжий); *Я зловила себе на тому, що зовсім не слухаю* [перекладача] (Ю. Яновський); *Рогов зловив себе на тому, що радий за похвалу* (І. Волошин); **(8) Лови́ти мух,** *жарт., ірон.* — марно витрачати час; байдикувати, гуляти. — *Ти не п'єш* [чаю], *значить? — чернець до його* [до нього]. — *Ні... — Ну, то вбирайсь. .. Убирайсь, тобі сказано! У нас даром не ловлять мух! — гукнув пузатий* (А. Тесленко); **(9) Лови́ти на ходу́** *що* — відразу сприймати, засвоювати щось. *Пігловський на ходу ловить панську думку і одразу ж приноровляється до неї: — Може бути, ясновельможний пане* (М. Стельмах); **(10) Лови́ти [но́сом] окуні́в (окуні́, окунці́в),** *жарт.* — дрімати, куняти, схиливши голову вниз. *Стоять* [люди] *з позасвічуваними свічками, хто слуха, а хто й окунів ловить, слухаючи* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Пилип-з-конопель уже носом ловив окунів, хоч досі й умів начебто випити чарку горілки* (О. Ільченко); *Звикла в селі лягати разом з курми, прокидатися з першими півнями, вона сиділа в кухні і ловила носом окунців* (з газ.); **(11) Лови́ти / пійма́ти (впійма́ти, злови́ти** *і т. ін.)* **в сі́ті** *кого* — намагатися заплутати кого-небудь у розмові, дізнатися про когось, щось, вивідати якісь відомості, свідчення і т. ін. *Вони* [слідчі] *й мене ловили в сіті* (Т. Масенко); *Світ, здається, не зловив Олексу Стефановича в свої сіті, та заплатив він за це дорогою ціною — цілковитим — крім хіба поетичної творчості — самозреченням* (з наук. літ.); **(12) Лови́ти / пійма́ти (впійма́ти, злови́ти** *і т. ін.)* **на сло́ві** *кого, якому:* а) виявляти суперечності в чиїх-небудь висловлюваннях. — *Ти ж сам говорив сьогодні про ходячі шлунки... — Не лови мене на слові* (О. Гончар); *Денис і сюди, і туди, і відбріхуватись би то, так справник на усякому слові так його і пійма* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Е, Романе!.. — сказав Хома, маючи, певно, на думці впіймати його на якомусь слові* (О. Довженко); б) скориставшись ненароком сказаним кимнебудь (намірами, обіцянками і т. ін.), домагатися його здійснення. *І Мамайчук, впіймавши його на слові, заявив, що не голитиметься доти, доки перукарня не буде-таки відкрита* (О. Гончар); **(13) Лови́ти / пійма́ти (спійма́ти, злови́ти** *і т. ін.)* **по́гляд** *(рідше* **о́чі)** *чий (чиї), який (які):* а) дивитися на кого-небудь, намагаючись привернути до себе його увагу. *Біжить назустріч дівча .. і ловить мій погляд з таким запалом, з таким відданням, на які здатні лиш ті, що стрілись на мить, а розстались навіки* (М. Коцюбинський); — *Кожна ловила його погляд, намагаючись привернути увагу до себе* (О. Гуреїв); *А я піймав Ольошчин погляд і мовчки запитав у нього: невже правда, що вони чекають другої дитини?* (Є. Гуцало); *Чорні Данилові очі глибоко запали, й важко було спіймати його погляд* (А. Хижняк); б) *(перев. зі словосп.* н а с о б і*)* помічати, відчувати, що хто-небудь дивиться на когось, розглядає його. *Він часто ловив на собі погляд Марти* (В. Собко); *Марися раз у раз ловила на собі погляди відвідувачки і сама уважно розглядала її* (О. Гончар); *Кузнецов, спіймавши на собі її погляд, поспішив сказати: — У мене, товариші, є пропозиція зробити перерву* (А. Головко); *Омелько, зловивши на собі уважний погляд Гуляй-Дня, спитав: .. — Скучив, мабуть, небоже Іване* (Н. Рибак); **(14) Лови́ти ри́бу (ри́бку) в каламу́тній** *(рідше* **мутні́й) воді́,** *ірон.* — використовувати певні обставини, всіляко хитрувати для власної вигоди, намагаючись приховати свої дії. *В мутній воді рибу ловить* (прислів'я); *Експедиторський нахил у Жори виявився неабиякий. Підхід рибальський — хвацько ловив рибку в каламутній воді* (О. Ковінька); *Може статись, що деякі елементи спробують зводити наклеп на чесних колгоспників, ловити рибу в каламутній воді* (О. Гуреїв); *У каламутній воді рибу ловить, а хоче з води вийти сухим* (Є. Гуцало); **(15) Лови́ти слова́ [із ро́та]** *чиї, рідше кому* — уважно, з цікавістю слухати кого-небудь. *Прокіп вмовляє: Держіться. Як будемо разом стояти, наш буде верх. Йому ловлять слова із рота* (М. Коцюбинський); *Люди в "експресі" повідтуляли ганчір'я в повидушуваних вікнах і ловили слова, згуки, дивились на притиснені до ґрат обличчя* (І. Багряний); **(16) Лови́ти споти́качів** — часто спотикатися. *Іде було* [отець Василь] *вулицею, спотикачів ловить і розмовляє сам із собою* (Г. Хоткевич); **(17) Лови́ти (хапа́ти) ко́жне сло́во,** *перев. чиє* — дуже уважно, з цікавістю слухати кого-небудь. *Од неї не одступали паничі, .. ловили кожне її слово, слідкували очима за нею* (І. Нечуй-Левицький); *Її розум, як губка, хапав кожне слово Курбали і, поєднавши їх із тим, що знав раніш, уважно, обережно вибирав з хаосу цих всіх речень окремі моменти* (Олесь Досвітній); *Він жадібно ловить кожне Михайлове слово і не може второпати* (А. Хижняк); *Жінка після щойно пережитого .. в жадібній надії ловила кожне слово вчительки* (О. Гончар); *Марія Антонівна не спускала з племінника очей, ловила кожне його слово* (А. Дімаров); **(18) Лови́ти (хапа́ти, схо́плювати** *і т. ін.)* **на льоту́ (на лету́)** *що* — дуже швидко, легко сприймати, засвоювати і т. ін. що-небудь. *Грицько не читав, а жер ті книжки; хапав на лету все, що розносилося .. течією друкованого слова* (Панас Мирний); *Недаремно думка силувалася ловити на лету сей або той*

образ, .. прослідити його зв'язок з іншими (І. Франко); *Те, за що рядовий студент платив наполегливим щоденним студіюванням, безсонними ночами перед екзаменами, Федь Шостенко схоплював на льоту* (Ю. Шовкопляс); *Парубок зразу прив'язався до лейтенанта і кожне його слово перехоплював на льоту* (М. Стельмах); *Кожне слово його аудиторія хапає на льоту* (О. Гончар); **(19) Ни́кони лови́ти,** *розм.* — байдикувати, уникати роботи. *Що його робить? — Никони ловить* (Номис); **(20) [Ні́би] лови́ти очи́ма (по́глядом, зо́ром** *і т. ін.)* *кого, що* — пильно дивлячись, помічати кого-, що-небудь. *Роман зіставсяв* [зостався] *далеко позаду і тільки .. ніби ловив очима кінці червоних стрічок на Соломіїних плечах* (І. Нечуй-Левицький); *Ловлю зором слід чорногуза* (Г. Косинка); *Маруся накидає на голову шапку і, ловлячи поглядом верхівку їхньої церкви, відчуває, як стискається серце* (В. Шкляр); **Пійма́ти (спійма́ти, злови́ти) / лови́ти на слизько́му** *див.* **пійма́ти; Пійма́ти (спійма́ти, злови́ти, улови́ти) / лови́ти хвили́ну (моме́нт, ви́падок** *і т. ін.)* *див.* **пійма́ти; Піти́ [на дно] ра́ків (ра́ки) лови́ти** *див.* **піти́; Продава́ти (купува́ти, справля́ти, лови́ти) ви́трішки** *див.* **продава́ти; Пуска́ти (лови́ти) / пусти́ти (злови́ти) пі́вника (пі́вня)** *див.* **пуска́ти; (21) Ре́шетом у воді́ зірки́ лови́ти,** *жарт.* — марно витрачати час; байдикувати. *Він дуже розумний: решетом у воді зірки ловить* (прислів'я); [Б а б а Д е н и с и х а:] *Та ти, правда, замолоду сонько. Замолоду решетом у воді зірки ловив...* (В. Большак); *Навіщо решетом у воді зірки ловити, коли треба телицю шукати...* (Є. Гуцало); **(22) Ро́том мух лови́ти,** *зневажл.* — бути неуважним. *Він ротом мух ловить* (Номис); **Спійма́ти (вхопи́ти, схопи́ти, упійма́ти** *і т. ін.)* **/ лови́ти (хапа́ти) о́близня** *див.* **спійма́ти; Шука́ти (лови́ти, доганя́ти) / злови́ти (пійма́ти) ві́тра в по́лі** *див.* **шука́ти.**

ЛОВИ́ТИСЯ, ловлю́ся, ло́вишся; *мн.* ло́вляться; *недок.* 1. Потрапляти на гачок, у пастку тощо (про рибу, звірів і т. ін.). *Лови рибку, як ловиться* (Номис); [П е т р о:] *А що, діду, рої ловляться?* (Панас Мирний); *Він* [Сергій] *то піднімав поплавок, то опускав, замінював гачки. Та марно: риба не ловилася* (В. Малик); *Був круг міста* [Києва] *бір великий, і ловився там всякий звір* (А. Михайленко); * Образно. *Усі наступні дні Сергій був дуже неуважний і ввесь час ловився на тому, що думає про зовсім сторонні речі* (І. Білик).

2. *за що, чого і без дод., діал.* Хапатися, триматися за що-небудь. *Олена піднесла обі* [обидві] *долоні вгору й ловилася за вуха й за чоло* (Л. Мартович); *Великими руками ловилися* [люди] *землі* (В. Стефаник); *Ловлюся за тебе руками, але зісковзують пальці* (О. Забужко); * Образно. *Ловлюся за рятувальну думку, хоча й знаю: нічого не трапиться, нікому ніщо вже не допоможе, вона увірветься, і все буде так, як бувало вже сотні разів раніше* (С. Андрухович).

3. Пас. до **лови́ти.** *Почавши спуск, апарат викидає невелику кількість плазми, яка ловиться магнітним полем, що створює захисну бульбашку і перешкоджає зіткненню молекул повітря з об'єктом* (із журн.); — *Тепер здебільшого різночинці ловляться на небезпечному ділі. Якобінство поширюють у імперії* (І. Пільгук); *Куди втікати, ніхто ніколи не знає .. Може, через те втікачі ловляться, Коли й не людьми, то смертю...* (П. Загребельний); *Його слова ловились у польоті і подавалися з уст до уст* (І. Франко).

◊ **(1) Лови́тися (попада́ти, попада́тися** *і т. ін.)* **/ злови́тися (попа́сти, попа́стися** *і т. ін.)* **на гачо́к** *(рідко* **на ву́дочку)** — бути, виявлятися ошуканим, обдуреним (перев. довірливо ставлячись до кого-, чого-небудь). *Богдан уловлює* [все].., *а Хворостенко зразу ж ловиться на гачок* (М. Стельмах); — *Не заходьте надто далеко, отче Якове, — застеріг Верещинський. — Не ловіться на московський гачок...* (Р. Іваничук); *Він жив удома, допомагав справжнім французам, але не вберігся, попав на гачок* (Ю. Яновський); *На цю вудочку попався Красін* (Ф. Бурлака); *Пані Шульжевич тільки тепер зрозуміла, що вона проговорилась, сама впіймалась на гачок* (Ю. Збанацький); **(2) Ота́ка́ (от така́, оттака́) лови́сь (лови́ся)!** — уживається для вираження здивування, радості, захоплення і т. ін. *За правду б'ють, за брехню віри не дають. Оттака ловися!* (Сл. Б. Грінченка); — *Отака ловись! І попрощатися з Петром не дадуть! — каже Пилип. — Біжи ж ти, Петре, на квартирю* [квартиру] *та забирай клунки* (І. Карпенко-Карий); — *Оттака ловись, кобіто — закохалася. Ще й як закохалася* (О. Забужко); **Попа́стися (попа́сти, пійма́тися** *і т. ін.)* **/ попада́тися (попада́ти, лови́тися** *і т. ін.)* **на му́шку** *див.* **попада́тися.**

ЛОВИ́ЩЕ, а, *ч., заст.* Місце для ловів, полювання. *Полював* [Жидята] *потаємно в княжих ловищах, бив звірину* (П. Загребельний); *З територій по Дніпру і Десні, відгороджених сітями й визначених як ловища, брали хутра для торгівлі з європейськими та арабськими країнами* (з наук. літ.).

ЛОВІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лови́ти;** ловлення. *Якщо свято ловіння риби було святом переважно чоловічим і парубочим, то мочіння конопель — виключно жіночим і дівочим* (Г. Тарасюк); *Полегшує ловіння здобичі ластівкам дуже широкий розріз рота і маленький сплющений дзьобик* (з навч. літ.).

ЛОВКА́Ч, а́, *ч., розм., рідко.* Спритна людина, що вміє добре влаштовувати свої справи, удаючись до хитрощів. *Домашня Миша заздрить Кажану: "От де ловкач! Такому скрізь житуха"* (М. Годованець); *"Добре, що я перед цим зустрів їх на вулиці і вони мені все розказали..." І ловкач Карафолька жваво переказав усе те, що мали говорити ми з Явою* (В. Нестайко).

ЛОВКЕ́НЬКИЙ, а, е, *розм.* Пестл. до **ло́вкий.** — *А вона, справді, ловкенька: говорить, як у дзвоник кує!* (С. Васильченко); — *Ось вам* [дівчата] *по качечці! — .. Гляньте, які ловкенькі!* (М. Вінграновський); *Цей ловкенький одномісний човник, що не тонув, хоч як перекидався, викликав заздрість у всіх наших хлопців* (В. Нестайко); *Захоплено дивимось на свою чудодійницю, на її дивовижно вмілі, рухливі, такі ловкенькі пальці* (О. Гончар).

ЛОВКЕ́НЬКО, *розм.* Присл. до **ловке́нький.** *Цар государ наш ловкий, співає ловкенько* (В. Чемерис); *Маленька дівоча рука один по одному бере з кошика легкі алюмінієві персні, надіває на пташину ніжку, ловкенько пристібує на ній — як амулет, як знак спілки людини і птаха...* (О. Гончар); *Ликера бере* [вареника] *ловкенько, виделкою, надкушує лише скраєчку* (Василь Шевчук).

ЛО́ВКИЙ, а, е, *розм.* 1. Те саме, що **га́рний** 1, 2. [К і н д р а т А н т о н о в и ч:] *Ловка буде з нього* [клена] *соха в кошару* (М. Кропивницький); — *А знаєте, хлопці й дівчата, — говорив Васюта, — я навчився нової пісні, та й ловкої!* (Б. Грінченко); *Не молода, а сама ліпота! Ловка князівна дістанеться князеві з Сіверщини* (В. Чемерис); *Убраний* [Бйонделло] *завжди ошатно, на голові ловка шапочка, бі-*

ляве волосся гладенько причесане й прилизане (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

2. *рідко.* Який вирізняється спритністю. *За обідом батько почав розказувати .. про якогось ловкого мошенника, злодія* (Грицько Григоренко); *Ангельськи ловкий злодій відкриває відмичкою міжміські телефонні автомати* (Є. Пашковський).

ЛО́ВКІСТЬ, кості, *ж., розм., рідко.* Властивість за знач. **ло́вкий** 2. — *Спіймався нарешті!* — *Карпо зразу змінив тон і засміявся.* — *Без надії попавсь. Не думав, що в старого чоловіка така ловкість може бути* (М. Стельмах); *З вивертом ляснула* [Анна] *атласною картою, і колода увібрала хитру ловкість натренованих пальців, по-своєму владних скидати й утримувати мізинцем карту, ріднити по масті валетів з дамами* (Є. Пашковський).

ЛО́ВКО, *розм.* 1. Присл. до **ло́вкий.** — *А як ловко співають* [хлопці], *не гірш, як ми було, ба навіть краще* (О. Довженко); — *Ловко ж ти вмостився,* — *подає Вірунька голос із вікна* (О. Гончар).

2. *у знач. пред.* Уживається для вираження почуття приємності, задоволення, яке відчуває хто-небудь; гарно (у 3 знач.). — *Ух!* — *голосно крикнула вона й зашуміла з санчатами з горки.* — *Ось ходіть-но сюди* — *ловко, аж дух забиває!* (С. Васильченко); *Тут тобі холодок* [у садку], *пташки співають. Боже, як ловко, яка краса твоя Господня!* (М. Івченко); *І, склеївши стару розбиту миску, він мимрив задоволено під ніс:* — *Хе-хе, як ловко, що й не видно риски,* — *та зір його туманився від сліз...* (П. Мовчан); // *кому в чому.* До лиця, пасує *(див.* **пасува́ти**[1]) кому-небудь. *Кажуть, мені ловко в тій хустині, Хлопцю я сподобатися хочу* (Л. Забашта).

3. *у знач. пред.* Означає схвалення чого-небудь або несхвалення, з відтінком іронії; гарно (у 2 знач.). *Бач, вони хочуть, щоб він завербував до їхньої фікції своїх братів. Рідних своїх братів! Ловко!* (І. Багряний); — *Шість куль влучило* [у тигра]! — *Ловко!* (Василь Шевчук).

ЛО́ВЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лови́ти;** ловіння. *В разі потреби міг би й я написати про способи ловлення риби і рибальські знаряддя в Галичині* (І. Франко); *Спинилися люди, що після ловлення безумця тяжко дихали* (В. Барка); *Тоді залишається одне: вбити лисицю! Але ж це не підлість, а господарська необхідність, така ж, як і ловлення мишей на пастку* (В. Кожелянко).

ЛО́ВЛЯ, і, *ж., рідко.* Те саме, що **ло́влення.** *Не тоді собак годувать, як на ловлю йти* (прислів'я); *Ну, і вдалась же йому* [Леонові] *тота ловля так, що ліпше й годі!* (І. Франко); *Єдиною його утіхою і пристрастю була ловля лососів* (В. Чемерис); — *Жінко моя люба, дорого ж мені стала та рибна ловля, що на неї я тебе запросив!* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛО́ВЧИЙ, а, е. 1. Стос. до ловів (у 1 знач.). *І пал рибальства благородний У грудях так шалено цвів, Що я й синів, і зеленів,* — *А все в човні стирчав з Ігнатом, У ловчій пристрасті співбратом* (М. Рильський); *Десь там угорі на нього чекають Вишата з Бориславом, і, за ловчим правилом, перший удар належить їм* (І. Білик); *Зразу ж одскочив Пелід на відстань списового лету, Швидкістю схожий своєю із ловчим орлом чорнокрилим* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); // Признач. для знищення шкідників сільськогосподарських культур. *Для короїдів лісники готують принаду* — *ловчі дерева* (О. Донченко).

2. *у знач. ім.* **ло́вчий,** чого, *ч., іст.* Особа, що в бояр і поміщиків відповідала за різні види полювання, перев. за полювання з собаками. *Мчали всі на білих конях, Наче буря. Поспішали Піші ловчії з хортами* (Леся Українка); *З-за брами виїжджає блискучий похід. Попереду ловчі із смиком псів* (І. Кочерга); *Зібраний у городі докупи* [народ], *набагато страшніший правителеві, аніж розсіяні по всій землі поодинокі ратаї, пастухи, ловчі, бортники* (П. Загребельний); *Скільки одному-єдиному панові обслуги, виявляється, треба: камердинери, лакеї, офіціянти, кухарі, .. єгері, стременні, ловчі* (І. Андрусяк).

Ло́вчий (лови́льний) по́яс *див.* **по́яс; Ло́вчі ку́пи** *див.* **ку́па.**

...ЛОГ. Кінцева частина складних слів, що відповідає поняттям "той, хто займається певною наукою" або "фахівець у певній галузі", напр.: а н е с т е з і о́ л о г, г е р п е т о́ л о г, м і к р о б і о́ л о г, ф і л о́ л о г.

ЛОГА́ЗА, и, *ж., діал.* Ячна каша з салом або олією. *Зразу їли логазу, а як ся запомогли, без вечері лягли* (приказка); — *Скучно сидіти. Решітки, вартові, логаза і блощиці. Ніби ти не сидів у таборі?* (Б. Лепкий); — *Та нівроку сього літа видався* [ячмінь], *не гнівимо Господа наріканнями. Буде логаза у хаті до наступних жнив* (І. Нижник).

ЛОГА́НІЄВІ, вих, *мн.* Родина дводольних рослин, здебільшого поширених у тропічних і субтропічних країнах. *Чилібуха, або блювотний горіх,* — *рослина родини логанієвих* (з навч. літ.).

ЛОГАРИ́ФМ, а, *ч., мат.* Показник степеня, до якого потрібно піднести число-основу, щоб одержати дане число. *Отримали відоме рівняння Больцмана, яке показує, що ентропія пропорційна логарифму термодинамічної імовірності системи* (з наук. літ.); — *Як лише вийдете з гімназії.., за два* [роки] *половина з вас .. на логарифми буде дивитися, як теля на нові ворота* (І. Франко); *Логарифми потрібні всім* — *червоним, білим, монархістам і комуністам* (Б. Антоненко-Давидович); *Як інженер я не обмежився простими арифметичними діями: в хід було пущено логарифми, інтеграли та інші витребеньки* (Ю. Іздрик).

ЛОГАРИФМІ́ЧНИЙ, а, е, *мат.* Стос. до логарифма. *Для моделювання часових рядів використовують тригонометричні, експоненційні, логарифмічні, логістичні та інші базисні функції часу* (з наук. літ.).

△ **Логарифмі́чна ліні́йка** *див.* **ліні́йка**[1].

ЛОГАРИФМО́ВАНИЙ, а, е, *мат.* Дієпр. пас. до **логарифмува́ти.** *Відносні темпи росту скелета кінцівок у птахів визначали за логарифмованим рівнянням простої алометрії* (з наук. літ.); // **логарифмо́вано,** *безос. пред. Для цілей цього дослідження всі залежні змінні логарифмовано* (із журн.).

ЛОГАРИФМУВА́ННЯ, я, *с., мат.* Дія за знач. **логарифмува́ти.** *У математиці основна частина операцій, функцій або числень групується в пари: додавання і віднімання; логарифмування і потенціювання* (з наук. літ.); *Для дослідження складних економічних явищ застосовуються методи вищої математики, наприклад диференціальне та інтегральне числення, логарифмування* (з наук.-попул. літ.).

ЛОГАРИФМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що і без прям. дод., мат.* Знаходити логарифм певного числа. *Для зменшення неоднорідності даних та полегшення інтерпретації отриманих результатів пропонується вхідні дані по-*

передньо логарифмувати (з наук. літ.); *Інколи доцільно логарифмувати обидві частини рівняння змішаного типу, яке містить як показникову, так і логарифмічну функції* (з навч. літ.); *Учнів навчають добувати корені, логарифмувати та інтегрувати* (із журн.).

ЛОГЕ́МА, и, *ж.* Логіко-семантична одиниця загального характеру. *Логема виступає як узагальнювальна вихідна думка, логіко-семантична одиниця, яка експлікує властивості й цінності, що сформувалися в колективній свідомості народу внаслідок його соціального й духовного досвіду* (з наук. літ.).

...ЛОГІ́ЗМ. Кінцева частина складних слів, що 1) відповідає поняттям "слово" або "словосполучення", напр.: н е о л о г і з м, т е р м і н о л о г і з м, ф р а з е о л о г і з м; 2) відповідає поняттям "судження" або "умовивід", напр.: а л о г і з м, п а р а л о г і з м, с и л о г і з м.

ЛОГІ́ЗМ, у, *ч., книжн.* Те саме, що **умови́від.** *В колегії та Академії ми були обплетені Арістотелевими та Платоновими логізмами, занурені в богословські мудрості. А чи треба кому ті логізми — не знали й не цікавилися* (Ю. Мушкетик); *Сухий логізм наукового відкриття емоціоналізується завдяки тим суспільно-практичним висновкам, які з цього відкриття роблять інші люди* (із журн.).

ЛОГІЗУВА́ННЯ, я, *с., книжн.* Дія за знач. **логізува́ти.** *За самим характером своєї мудрості, далекої від сухого логізування, О. Довженко був людиною народною* (з наук. літ.); *Учені виділяють такі види мовних орієнтацій: пуризм, консерватизм, вимогливість, логізування, лібералізм, байдужість, неприйняття, природність і раціоналізм* (з наук. літ.).

ЛОГІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що, книжн.* Узгоджувати що-небудь із логічними законами мислення. *За Ф. Ніцше, людина, виходячи з прагматичних потреб, спочатку логізувала й раціоналізувала світ, а потім проголосила цю раціонально-логічну схему іманентною світові* (з наук. літ.).

ЛО́ГІК, а, *ч.* Учений, фахівець із логіки (у 1 знач.). — *Я не логік. Я інтуїтивіст. І відчуваю, що в древній казочці про вигнання з раю є слушність* (О. Бердник); *Логік досліджує умови істинності, яким мають задовольняти висловлювання там, де йдеться про науку* (з наук. літ.); *Категорія концепту фігурує сьогодні в дослідженнях філософів, логіків, психологів, культурологів* (з наук. літ.).

ЛО́ГІКА, и, *ж.* 1. Наука про закони і форми мислення. — *Колись я вивчала закони елементарної логіки* (І. Росоховатський); *І хоча дяк і вивчав у Київській академії науку логіку, але в цьому селі вона, здається, творилася за такими законами, яких учені мужі ще не пізнали* (Валерій Шевчук).

2. Внутрішня закономірність. *Ясно, що коли він* [Чайка] *навіть пообіцяє посаду посла в Парижі, той нічогісінько не зможе зробити супроти жорстокої логіки подій* (Д. Бузько); *Надмірна образність може відсунути на другий план логіку викладу* (з наук.-попул. літ.); // Правильність, розумність висновків. *Що таке страх? Це така дика, атавістична, звіряча сила, яка не залежить од логіки, сили волі* (М. Коцюбинський); *Шукати чоловіка потерпілої йому підказали саме тут, у лікарні, та й де ж йому бути, якщо йти за логікою* (А. Кокотюха); *Логіка елементарних речей підказувала: куди потрапляєш ти після смерті фізичного тіла — до раю чи до пекла, — залежить від твого земного існування* (В. Кожелянко).

3. *звичайно з означ., розм.* Сукупність чиїх-небудь поглядів; перебіг міркувань, умовиводів. *Логіка Лесі Українки відгострена, як бритва* (М. Рильський); *Логіка Малахова була цілком послідовною і все-таки неправильною* (В. Собко); *Якщо ж іти далі за логікою Івана Маловічка і танцювати від прізвища Ярчук, то вийде так, що того вечора суботній чоловік розпізнав у мені... нечисту силу?* (В. Шкляр).

(1) Жіно́ча ло́гіка, *ірон.* — про судження, які ґрунтуються на відчуттях, а не на законах логіки. — *А що ж їй робити?* — *крикнув Начко.* — *Жити на тітчиному хлібі чи помирати з голоду?* — *Ну, то чого б я так пишалася?* — *з чисто жіночою логікою відповіла Миколайова* (І. Франко); *Талочці хотілося видертися з кімнати. Й це підсвідоме поривання допомогло їй прийти несподівано до правильного висновку: Вольдемар попросту вб'є Чайку. Може, й з ревнощів. Це вже — від жіночої логіки* (Д. Бузько).

△ **(2) Математи́чна ло́гіка** — розділ математики, у якому математичний апарат і спеціально розроблений апарат символів за допомогою різноманітних числень застосовують до вивчення мислення. *Для складання математичних моделей використовують різноманітні математичні засоби: рівняння, функції, графи, таблиці й схеми, співвідношення математичної логіки, геометричні конструкції* (з навч. літ.); **(3) Форма́льна ло́гіка** — наука про форми мислення, правила і форми виведення одного судження з інших. *Для юриспруденції першорядне значення має і формальна логіка, "логіка правових конструкцій"* (з навч. літ.); — *З точки зору формальної логіки і здорового глузду, звичайно, повірити в це важко* (В. Нестайко).

ЛОГІ́Н, а, *ч., інформ.* Набір символів (літер, цифр, знаків пунктуації), що ідентифікує користувача комп'ютера або комп'ютерної мережі. *У ході реєстрації електронної поштової скриньки користувач обирає логін і пароль, уводить додаткові дані, потрібні для захисту поштової скриньки від несанкціонованого доступу* (з наук.-попул. літ.); *Логін разом із паролем зберігається в обліковому записі та використовується операційною системою для надання користувачеві дозволу на з'єднання з комп'ютерною системою* (з навч. літ.).

ЛОГІ́СТ, а, *ч.* Фахівець із логістики. *На думку провідних логістів, переваги логістичного підходу полягають у тому, що повною мірою враховуються перш за все інтереси споживача* (з наук.-попул. літ.); *Логістами є працівники транспортного, складського підрозділів компанії, відділів планування запасів, закупівлі, збутової логістики* (з навч. літ.).

ЛОГІ́СТИК, а, *ч.* Те саме, що **логі́ст.** *Логістик організовує доставку товару та його складування, розробляє вигідну схему поставок, аналізує ринок транспортних послуг, шукає надійних партнерів, координує дії, готує документи* (з навч. літ.); *У Римській імперії службовці, що займалися розподілом продуктів харчування, називалися логістами, або логістиками* (з навч. літ.).

ЛОГІ́СТИКА, и, *ж.* Теорія і практика управління матеріально-технічним забезпеченням, товарно-матеріальними запасами, а також пов'язаними з ними інформаційними й фінансовими потоками. *Термін "логістика" був уперше застосований у військових операціях і стосувався насамперед процесів забезпечення армійських підрозділів* (з навч. літ.); *Бельгійські компанії цікавлять в Україні такі галузі, як будівництво, транспорт, логістика* (із журн.); * Образно. *Увесь її час поглинала заплутана логістика щоденних кло-*

потів, вона постійно або бігла кудись, намагаючись реалізувати заплановане напередодні, або була заглиблена в складання нових планів на майбутнє (Н. Сняданко).

ЛОГІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до логістики. *Щоб реально конкурувати зі світовими фірмами й почуватися вільними на ринку, нам треба ще багато зробити — поліпшити якість продукції, перебудувати маркетингову політику, налагодити логістичні механізми* (з газ.).

ЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до логіки (у 1 знач.). *Я працював у відділі видатного вченого, де конструювалися найновіші моделі логічних машин* (О. Бердник); *Ідея логічної машини, висунута середньовічними схоластами, була не логічним наслідком накопиченої на той час суми знань, а геніальним здогадом* (з наук. літ.); // Заснований на законах логіки. *Лічильно-обчислювальна машина, крім математичних, виконує низку логічних операцій* (з наук. літ.); *На думку науковців, усі природні процеси можуть бути використані для програмування — тобто побудови системи логічних операцій для розв'язання певних задач* (із журн.).

2. У якому є внутрішня закономірність; розумний, послідовний. *Краса циї* [цієї] *повісті не так в її ідеях, як в глибокій, тонкій, логічній психології героїні Наталки* (Леся Українка); *Йому* [Адамові] *здалося, що він втрачає чіткість логічного мислення і тільки-но віднайдену, але ще не відкриту до кінця Єву* (О. Чорногуз); *Спочатку треба було все обміркувати, проаналізувати. А з логічним мисленням у мене все було гаразд* (І. Роздобудько); // Який відзначається стрункістю внутрішньої будови. *Фрази були логічні й справедливі, проте мені аж ніяк не сподобався тон, що ним вони були сказані* (І. Росоховатський); *Логічне висловлення — це певне твердження, яке може бути доведене або спростоване* (з наук. літ.).

△ **Логі́чна бо́мба** *див.* **бо́мба; Логі́чна сема́нтика** *див.* **сема́нтика; Логі́чне ви́ведення** *див.* **ви́ведення; Логі́чний мо́дуль** *див.* **мо́дуль; Логі́чний позитиві́зм** *див.* **позитиві́зм; Логі́чний си́нтаксис** *див.* **си́нтаксис; Логі́чний (смислови́й) на́голос** *див.* **на́голос.**

ЛОГІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **логічний** 2. *Нахил до науки, терпимість до ворогів, яскрава талановитість, логічність в думках — це звичайна прикмета освіченого українця-письменника XVII віку* (І. Огієнко); *Чому й коли переплуталися сторінки старовинного манускрипту, так що порушилася логічність викладу, стала помітною структурна деформація твору?* (В. Малик); *Вкотре повторює він ці слова, насолоджуючись їхньою логічністю й тверезістю!* (В. Дрозд).

ЛОГІ́ЧНО. Присл. до **логічний** 2. *Слова не вкладалися логічно, губи шарпались, очі божевільно палахкотіли, думки плутались...* (І. Багряний); // *у знач. пред. Геть сумніви. Поки що все логічно і послідовно* (О. Бердник); *У тій розмові все було логічно, як і в наказах полковника Гамалія* (В. Шкляр).

...ЛО́ГІЯ. Кінцева частина складних слів, що відповідає поняттям "наука", "знання", напр.: г н о с е о л о́ г і я, з о о л о́ г і я, о к е а н о л о́ г і я.

ЛОГО́ВИСЬКО, а, *с., рідко.* Те саме, що **лігво;** лігвище, логовище. *Йшов на Петра великий кабан. Він фучав люто, що вигнали його з логовиська серед морозу* (А. Чайковський); *Увійшов батько, мовчки щось там з'їв, переказав "Отченаш", мовчки роздягнувся, ліг на тверде своє логовисько і дуже хутко заснув кам'яним сном* (У. Самчук); *Я немало помотався по лісі, і, хоч нічого більше не вполював, радості це моєї не применшило. Тепер міг спокійно повернутися до логовиська, лягти в листя і навіть помріяти* (Валерій Шевчук).

ЛОГО́ВИЩЕ, а, *с., рідко.* Те саме, що **лігво;** лігвище. *У гарячих словах представив він народним зборам долю селян: "Дикі звірі в Італії мають свої нори, ями й логовища, але люди, що борються і вмирають за Італію, не мають нічого, окрім повітря і світла"* (І. Крип'якевич); *Вовки .. тікають. Вискакують із логовищ один за одним і шалено скачуть. Біжать і риють сніг, грузнучи в кучугурах* (Валерій Шевчук); *Ми вилазимо із своїх мокрих, незручних логовищ і сходимося на піщаному горбку снідати* (Б. Антоненко-Давидович); *Вдосвіта він помічає, що втрапив у логовище вороже! Починає втечу* (Г. Колісник).

ЛОГО́ГРАФ, а, *ч., іст.* 1. Стародавній грецький літописець. *Геродот, звичайно, мав попередників, що називалися логографами* (І. Франко); *— Скажи старому дідугану, — повернувся Геродот до Тімна, — що я — логограф. Ти теж, я бачу, цього терміна не чув* (В. Чемерис); *Емпірична база дослідження складається з декількох груп джерел — це автентичні тексти античної культури, трактати античних теоретиків театру, філософів, істориків, логографів та біографів* (з наук. літ.).

2. В Афінах у V ст. до н. е. — автор судових промов, що складалися від імені клієнтів з урахуванням їхнього характеру, освіти і т. ін. *Арістагорові кортіло докладно розтлумачити логографові, що кіпріоти самі воюють із Спартою й нізащо не схочуть воювати й проти персів* (І. Білик).

ЛОГОНЕВРО́З, у, *ч., мед.* Розлад мовленнєвої функції людини (перев. дітей), що настає внаслідок невротичного стану особи. *На появу логоневрозу в дітей може вплинути спадковість* (з наук. літ.); *Препарати брому призначають при неврозах і неврозоподібних станах, судомах, у тому числі при логоневрозах* (з навч. літ.).

ЛОГОПА́Т, а, *ч.* Людина, що хворіє на логопатію. *У Харкові, уперше в Україні, відкрито спеціальний дитячий садок для логопатів* (з газ.).

ЛОГОПАТИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **логопа́тія.** *У підручнику схарактеризовано специфічні логопатичні помилки на письмі* (з навч. літ.).

ЛОГОПА́ТІЯ, ї, *ж.* Розлад мовлення (заїкання, гаркавість, шепелявість і т. ін.), що виникає внаслідок ушкодження мовного апарату або центральної нервової системи. *На дефектологічному відділенні Київського інституту соціального виховання вивченню логопатії відводилося 140 годин* (із журн.).

ЛОГОПАТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука, що вивчає логопатію та розробляє методи її лікування. *Застосування на практиці здобутків логопатології дитячого віку дозволить якнайкраще боротися з аномаліями мовного розвитку дітей* (з навч. літ.).

ЛОГОПЕ́Д, а, *ч.* Фахівець із логопедії. *Через тиждень чи два її відправили до спеціалізованого закладу, де з такими, як вона, займалися логопед і психолог* (І. Роздобудько); *Позбутися вад артикуляції можна лише наполегливою працею під доглядом досвідченого педагога або лікаря-логопеда* (з навч. літ.); *Правильної вимови звуків може навчити логопед у поліклініці* (з газ.).

ЛОГОПЕДИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **логопе́дія.** *Для мене вимовити цей займенник* [я] *— це буквально логопедична вправа* (Л. Костенко); *Спеціальної логопедичної допомоги потребує практично кожна група в дитячих садках* (з газ.).

ЛОГОПЕ́ДІЯ, ї, *ж.* Наука, що вивчає розлади мови та розробляє методи їхнього лікування. *Центр інформації та релаксації для дітей-інвалідів налічує велику колекцію книг з питань психології, педагогіки, логопедії* (із журн.); *У найближчих планах університету відкриття нових кафедр — теорії та методики української культури, дефектології та логопедії* (з газ.).

ЛО́ГОС, у, *ч., філос.* 1. У давньогрецькій філософії — загальна закономірність, світовий розум. *Вирішальний вплив на процес переходу від міфу до логосу справила поява математичного знання* (з наук. літ.); *Геракліт вважав розум (він називав його логосом) організуючим матеріальним принципом усіх стихій* (П. Загребельний).

2. *(з великої літери).* У християнській філософії — творче слово Бога, зокрема те, яким було створено світ. *Людина відрізняється від тварини тим, що володіє Логосом* (О. Забужко).

3. Те саме, що **сло́во** 1–3. *Час від часу щось нагло збурювалося в його* [Сковороди] *єстві, кричало криком і виливалося не філософським логосом, а сатиричними, земними образами в одежі притч або байок* (Василь Шевчук).

ЛОГОТЕ́КА, и, *ж., спец.* Зібрання слів певної мови з даними про словозмінну систему; зібрання текстів, у яких зафіксовано ці слова. *Їхнє* [вчених] *чаклунство було ще більшою таємницею, ніж логотека Безсмертного, бо вони обслуговували життєві функції Бога-Отця* (М. Руденко); *У Гетеборзькому університеті створено шведську логотеку, завданням якої є збирання й зберігання текстів на машинних носіях, а також матеріалів, одержуваних під час оброблення цих текстів* (з наук. літ.).

ЛОГОТИ́П, а, *ч.* Спеціально розроблений знак (оригінальне поєднання зображень, літер, цифр і слів), що передає повне або скорочене найменування установи, організації, фірми і т. ін. *Попільничка з логотипом фірми, якій належала газета, стояла на столі постійно* (А. Кокотюха); *На ротанговому хідничку лежав паперовий пакет із логотипом сусідньої пекарні* (І. Карпа).

ЛОГОФЕ́Т, а, *ч., іст.* У Візантії, Молдові — назва деяких найвищих державних посад, а також особа, що займала таку посаду. *Імператор Василь велів логофету, що впав перед ним ниць, привести проедра Василя* (С. Скляренко); *Люди логофета стали перед ним* [Кандихом] *стіною і тим нагадали: пора й честь знати* (Д. Міщенко); *— Віддайте його* [варвара] *тому, хто виплатить за нього логофету казни кентинарій* [32 кг] *золота* (П. Загребельний).

(1) Логофе́т вели́кий: а) високий державний урядовець у Візантії, відповідальний за імператорську скарбницю, податки, патріаршу печатку і т. ін. *Посада великого логофета з'явилася за правління Олексія І Комніна (1081–1118) для нагляду та координації діяльності інших державних служб* (з навч. літ.); б) канцлер, зберігач державної печатки й секретар господарської канцелярії в Молдовській державі XV–XIX ст. *Великий логофет іноді виконував функції господаря Молдови, коли того не було в країні* (з наук. літ.).

ЛОГОФО́БІЯ, ї, *ж., мед.* Невротичний страх вимовляти потрібні слова. *У дітей із невротичним заїканням відзначають зниження мовної активності, виражену логофобію* (з наук. літ.).

ЛО́ДВА, и, *ж., діал.* Дошка. *Лодва до лодви ватру кресала, дай Боже. До тої ватри Сина вгрівала, дай Боже* (з народної пісні); *Ослін, зроблений з лодвів* (Сл. Б. Грінченка).

ЛО́ДЖІЯ, ї, *ж.* Приміщення, у якому стіну або кілька стін замінює колонада, аркада, парапет і т. ін. *В Артемівську, на Донеччині, злетіло в повітря сто вагонів боєприпасів. Снаряди падають на місто. Комусь упало прямо на лоджію* (Л. Костенко); *Президент вийшов на лоджію, що висіла, наче люлька, між двома білими стінами* (В. Чемерис); *Двері до невеликої лоджії були розчинені, і крізь тонку фіранку проглядалася кремезна постать* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЛО́ДІЯ, ї, *ж., іст.* Великий гребний і вітрильний човен — перев. у Давній Русі. *Лодії йшли кількома рядами. На носі кожної з них стояв воїн* (С. Скляренко); *А влітку Констанцій та Іоанн самі не всидять у схованці, подадуться на свої лодії, а з лодіями — за виторгом, на багдадські та китайські ринки* (Д. Міщенко); *Чорна-чорна лодія гойдається, вколисує і врочить* (В. Стус).

ЛО́ДЯ, і, *ж., діал.* Вимощене місце під зовнішнім колесом млина. *Перед лотоками робиться лодя, щоб вода не підмивала лотоків* (Сл. Б. Грінченка).

ЛО́ЖА[1], і, *ж.* Частина театральної зали з місцями для глядачів, відокремлена перегородками від решти зали. *По ложах, по партері де-не-де мріють люди* (І. Нечуй-Левицький); *Артисти починають поглядати на публіку, перезиратися між собою, повертаючи обличчя до ложі Фрідріха Мертенса* (В. Винниченко); *Кришталеві крісла, ложі, сходи .. переливались морем барв та іскор* (Д. Бузько); // *перен.* Про людей, що сидять на цих місцях. *Не аплодувала одна тільки ложа в театрі. Ложа дипломатів* (із журн.).

(1) Масо́нська ло́жа — відділення масонської організації. *Радищев і Козельський належать до однієї масонської ложі — "Уранії"* (Р. Іваничук); *Колись ми теж тяглись до братства, мислили... У Києві була масонська ложа, що звалась "З'єднані слов'яни"* (Валерій Шевчук).

ЛО́ЖА[2], і, *ж., заст.* Ложе *(див.* **ло́же[1]** 1). *Милого ложа — міх та рогожа, То мені постіль гожа* (П. Чубинський).

ЛО́ЖЕ[1], а, *с.* 1. *заст., поет.* Місце для спання; постіль. *— Діти! — Атта Троль гукає І качається по голім, Незастеленому ложі* (Леся Українка, пер. з тв. Г. Гейне); *Кой .. заходився .. вихваляти черлене шатро, дороге царське ложе під прозірним покривалом* (І. Білик); *Після бучного весільного бенкету, як настала ніч, жінки одвели молоду на подружнє ложе* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); * У порівн. *Блакитні тіні розкривали свою глибінь і приймали, як в м'яке ложе, Гафійчині думи* (М. Коцюбинський).

2. *геол.* Заглиблення в ґрунті, камені, якими тече річка, струмок і т. ін.; річище, русло. *Коли ріка виробляє своє ложе, вона повільно знижує виступи дна* (з наук. літ.); *Здавалось, з гір потекла колись бистра вода і лишила по собі висохлі кам'яні ложа* (М. Коцюбинський); // Твердий шар, тверда основа ґрунту. *Озимий ячмінь добре перезимовує лише тоді, коли насіння висівають у вологий ґрунт на тверде ложе* (з наук. літ.); *Ішов* [мандрівець] *по вузькій, одягненій у камінь, вуличці, в ущелині, що мала тверде ложе і була розпечена, як казан* (Валерій Шевчук).

◊ **Лежа́ти на сме́ртному (сме́ртнім) ло́жі (одрі́)** *див.* **лежа́ти; (1) На сме́ртному (сме́ртнім,** *рідше* **смерте́льному) ло́жі (одрі́),** *уроч.* — перебуваючи в стані, близькому до смерті. — *Мій перший муж вінчався зі мною на смертельнім ложі, нагла недуга звалила його, і я довго, довго не могла того щирого гарного чоловіка забути* (О. Кобилянська); — *Де ти, Улю? Поглянь на свого Івана! Бачиш?.. — Заметався сержант на своєму смертному ложі* (О. Довженко); *Ні для кого сказане Сірком не було таємницею, але слова старого кошового, мовлені на смертному одрі, кожному здавалися і вагомими і болючими* (В. Малик); **(2) Прокру́стове ло́же,** *книжн.:* а) те, що виступає мірилом, під яке штучно або насильно підганяють що-небудь, пристосовуючи до нього. *Низку дуже майстерних прийомів префект перетворив на таке собі прокрустове ложе, в яке він силоміць втискує всі свої дії* (Р. Доценко, пер. з тв. Е. По); *Історичний підхід до вияснення причин і всіх можливих граней того чи того конфлікту не прокрустове ложе, не порятунковий рівень всіх і вся* (з газ.); б) вузькі рамки, які що-небудь обмежують. *Велич Довженка не втиснути ні в яке групове прокрустове ложе, він належить всьому нашому мистецтву, всій літературі* (О. Левада); *Чому ж наші фільми втискують у прокрустове ложе демонстраційного часу?* (з газ.); **Розділя́ти (ділити) / розділи́ти ло́же (по́стіль)** *див.* **розділя́ти.**

ЛО́ЖЕ², а, *с.* Дерев'яна частина деяких видів ручної вогнепальної зброї (гвинтівки, мисливської рушниці і т. ін.). *Гольцев ретельно перераховував набої, обережно брав із кутка рушницю, з хвилину оглядав її всю від ложа до мушки* (Б. Антоненко-Давидович); *Гупнув ложем гвинтівки об долівку* (Д. Бедзик); *Він біжить, затиснувши пітними долонями ложе рушниці, — готовий до всього* (В. Дрозд).

ЛО́ЖЕЧКА, и, *ж.* 1. Зменш. до **ло́жка.** *Стась мовчав і тільки колотив ложечкою чай* (І. Нечуй-Левицький); *Копачиха продає через треті руки старі капоти, сережки, ложечки й золоті п'ятірки* (Б. Антоненко-Давидович); *Срібна ложечка нервово дзвонить об порцеляну, пані Зигмунтовська благальне* [благально] *дивиться на нас* (Р. Горак); // Пестл. до **ло́жка.** *Дівчатам вже не до їжі .. Треба своє діло справляти; та, не бравшись за ложечки, і заспівали* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Дайте мені, голубко, борщику трошки .. Хоч дві ложечки* (М. Коцюбинський).

2. *чого, техн.* Деталь деяких машин і знарядь. *Картоплю добре захоплювали ложечки саджалки і висаджували в ґрунт без пропусків* (з наук. літ.).

3. *розм.* Нижня частина грудей під ребрами. *Я ледве віддихався від завданого мені удару під ложечку* (Ю. Андрухович); *То був настрій, то було відчуття десь під ложечкою, десь у потилиці, у переніссі* (Любко Дереш); *Ложечкою на Русі здавна називали впадинку між ребрами, вона добре видна у досить струнких людей і дійсно схожа на ложечку* (з наук.-попул. літ.).

Сса́ти (смокта́ти) / засса́ти (засмокта́ти) під ло́жечкою (під се́рцем) *див.* **сса́ти; Ча́йна ло́жка (ло́жечка)** *див.* **ло́жка.**

◊ **Годува́ти з ло́жечки** *див.* **годува́ти.**

ЛО́ЖЕЧНИК, а, *ч., іст.* Футляр для ложки, який носили за поясом запорожці. *Підперізувались вони шкуряним поясом і прив'язували до його* [нього] *гаман, .. швайку — часом налагодить збрую, і ложечник з ложкою* (О. Стороженко).

ЛО́ЖКА, и, *ж.* Предмет столового прибору, яким набирають рідку або розсипчасту страву. — *Ну, то сідайте, діду, беріть ложку та їжте, будьте в нас нині гостем* (Т. Бордуляк); *Вивернеться* [Килина], *а таки зробить так, щоб чоловік ложку на стіл не поклав, поки щось у мисці є* (Д. Бузько); *Діти, що тримали вже напоготові ложки, враз підсунулися ближче* (К. Гриб); // *чого і без дод.* Кількість страви, набрана цим предметом. *Укинула Пріська ложку каші в рот; не пожувавши, ковтнула* (Панас Мирний); *Мати з'їла дві-три ложки та й поклала ложку. Страва здалась їй несмачною* (М. Коцюбинський); *До сніданку пройдуся садом, ще сутінковим, сіруватим, — пізня осінь, потім снідаю, цмулячи кожну ложку супу* (В. Дрозд); // *перен., розм.* Мала кількість, крапля чого-небудь. *Бідний готельний слуга приносив мені іноді декілька ложок супу* (І. Франко); *Катерина зварить кулешу, діти повстають, та й вже є для них гаряча ложка борщу* (В. Стефаник); *За хлопцями гицає* [Марія], *як кобила, а ти без ложки теплої страви сидиш* (У. Самчук); *Хіба не видно он по тій сумовитій корові, на хребті якої походжає ворона, що Гранчакові діти сидять без ложки молока?* (М. Стельмах).

(1) Десе́ртна ло́жка — ложка, менша від столової і більша від чайної, об'ємом близько 10 мл, а також міра, що дорівнює місткості цієї ложки. *На млинці накладали її* [ікру] *стільки, що й тих млинців не було видно, а згодом транспортували її до власних ротів десертними ложками* (В. Чемерис); **(2) Столо́ва ло́жка** — велика ложка, більша від десертної й чайної, об'ємом близько 12,5 мл, а також міра, що дорівнює місткості цієї ложки. *На цей раз наглядач дав у кожну миску буквально по одній столовій ложці каші і тим програма вичерпалася* (І. Багряний); *Вона* [Марія] *вкинула в чашки по столовій ложці розчинної кави і до верху налила води* (І. Роздобудько); **(3) Ча́йна ло́жка (ло́жечка)** — маленька ложка, якою помішують чай у склянці, чашці і т. ін., об'ємом близько 5 мл, а також міра, що дорівнює місткості цієї ложки. *Мольфар розливає настоянку в крихітні чарочки та примовляє: — Це — напій життя. Хто вживатиме його щодня, по чайній ложці, той здоров'я та силу матиме до самої смерти* (О. Бердник).

◊ **Вли́ти в бо́чку ме́ду (в мед) ло́жку дьо́гтю** *див.* **влива́ти¹; Втопи́ти в ло́жці води́** *див.* **втопи́ти; Загляда́ти в ло́жку** *див.* **загляда́ти; [І] в ло́жці [води́] не спійма́єш (не пійма́єш)** *див.* **спійма́ти; І ло́жки не вмочи́ти** *див.* **умоча́ти¹; (4) Ло́жка дьо́гтю [в бо́чці ме́ду]** — що-небудь незначне, невелике, що псує якусь справу або вигляд чогось. *Платон вкинув ложку дьогтю в бочку меду. Побачивши Павла, він загорлав здалеку, через весь коридор: — Хлопче, танцюй! Дістав два квитки на завтра! .. Заблищали в очах вогники, — не зловтішні, а лукаві і трішки допитливі: ану, щойно спечений начальнику, як ти прореагуєш на оте "танцюй"?!* (М. Дашкієв); *Павлюк — то є виняток, то є ложка дьогтю в солодкій бочці реєстрового меду* (В. Чемерис); — *Людська цивілізація на тому й заснована, — сказав маленький чоловік, — що в бочку меду неодмінно кладуть ложку дьогтю* (Валерій Шевчук); **Ло́жкою не пої́сти** *див.* **поїда́ти; Не розмину́тися з ло́жкою** *див.* **розмина́тися²; Як (коли́) мед, то й ло́жкою** *див.* **мед; Як поло́ник між ло́жками** *див.* **поло́ник.**

ЛОЖКА́Р, я́, *ч.* 1. Майстер, що виробляє ложки. *У нас по селах кождий ложкар має свій питомий спосіб, свою форму ложок* (І. Франко); *Ми сіли біля того сирна прямо на спориші й дерев'яними ложками (теж господар вирізав, бо до сього*

ще й ложкарем був) заходилися сьорбати щербу (В. Чемерис).

2. Інструмент, яким виробляють ложки. *Під час археологічних розкопок знайдено багато деревообробних інструментів: сокир, ложкарів, стамесок* (з наук. літ.).

ЛОЖКА́РНИЙ, а, е. Стос. до ложкарства. *На початку XX ст. на Сумщині ложкарне ремесло набувало рис ринкового виробництва* (з наук. літ.).

ЛОЖКА́РСТВО, а, *с.* Виробництво ложок. *На території краю* [Галичини] *у першій половині XX ст. ложкарство зазвичай було домашнім заняттям* (І. Франко); *Кінець XIX — початок XX ст. — це період розквіту таких видів ремесел, як теслярство, столярство, ложкарство* (з наук. літ.).

ЛОЖКОМИ́Й, я, *ч., зневажл., рідко.* Те саме, що **підлабу́зник.** *А послі Ремових він воїв По одному всіх подушив І блюдолизів, ложкомоїв* [ложкомиїв] *В прах, вдребезги* [дощенту] *перемізжив* (І. Котляревський).

ЛОЖКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Який формою нагадує ложку. *У воїнському похованні знайдено ложкоподібну фібулу початку I ст.* (з наук. літ.).

ЛОЖНИ́ЦЯ, і, *ж., заст.* Спальня. *Підчаший .. налив князеві другу* [чарку] *й поніс її на срібному підносі у великокняжу ложницю* (Юліан Опільський); *Удосвіта, як челядь залишила ложницю, а зболена мати здрімнула там-таки, біля слабого, стара взяла з собою ніж, бесагу і вийшла з терему* (Д. Міщенко); *Високі свічі в срібному трисвічнику горіли в княжій ложниці до глибокої ночі* (П. Загребельний).

ЛОЗА́, и́, *ж.* 1. Народна назва деяких кущових порід верби. *Понад Россю над самим берегом росли довгими рядками верби та лози* (І. Нечуй-Левицький); *Лози в березі росло чимало; з трьох гілок ураз спорудили таганок* (А. Кащенко); *По берегах річок ніжні верби і лози над водою і в воді радували людську душу* (О. Довженко); *Колись лози росли лише навпроти Границі, бо там течія була не така швидка* (Г. Пагутяк); * У порівн. *Люде гнуться, як ті лози, Куди вітер віє* (Т. Шевченко); *І ходив я по тім світі, і гнувся, як лоза, для кавалка хліба* (В. Стефаник); // Довге тонке стебло цих та деяких інших кущових рослин; лозина (у 1 знач.). *Він давно вже лагодився піти до Запари попрохати дозволу нарізати лози в його лузі* (Б. Грінченко); *Діти скинули мокру одежу, викрутили її, розвішали на гнучких лозах* (К. Гриб); *Соломія з поспіху все переплутала й замість свяченої верби подала Савці звичайнісіньку лозу* (В. Чемерис); * У порівн. *Голоси переплітаються, мов лози винограду* (І. Нечуй-Левицький); // Зрізані стебла цих рослин як матеріал для деяких виробів. — *Заходився раз Кирило мій Плести у хаті ясла. На що, на що — на це дотепний був. Ще і лози червоної добув* (Л. Глібов); *Удалині ж, за Щекавицею .. оселяється убогий смерд, викопує землянку, складає з украденого древа хату або просто плете з лози хижку* (С. Скляренко); *Нарізав я оберемок лози, приніс під хату і засів за роботу* (А. Дімаров); *Теленика плів кошики з лози, яку різав на дніпровських луках* (Ю. Хорунжий); // *розм.* Різка (у 1 знач.) з такого стебла. [Х а р л а м п і й:] *Взяв би я тебе, та задрав би плахіття, та випарив би лозою по місцю, звідкіля ноги ростуть* (М. Старицький); — *Хай тепер і він* [пан] *господарює .. на десятинках. — Ой, погосподарює він лозою по наших спинах* (М. Стельмах).

2. Те саме, що **лозня́к.** *Заспівали соловейки в лозах та в садах понад Россю* (І. Нечуй-Левицький); *Ріка зміїться в лозах* (С. Тельнюк); *Ось дівчинка добігла до протилежних круч, заховалася в лозах* (О. Бердник).

◇ **(1) До́вга лоза́** — дитяча гра, у якій один з її учасників повинен перестрибнути через інших, зігнутих і розміщених один за одним. *Оце було втечу з хати на вигін до хлопців, бігаємо навперейми, наввипередки, граємо в довгої лози, загнуздаємось та граємо в коней* (І. Нечуй-Левицький); *Ніч і день грають у довгої лози, перестрибуючи одне через одне* (В. Винниченко).

ЛОЗА́Н, а́, *ч., заст.* Лоза (у 1 знач.). *Ох, те жито — панське жито, А гаї шумлять над нами Лозанами дошкульними* (В. Самійленко).

Надава́ти лозані́в *див.* **надава́ти**[1].

ЛОЗИ́НА, и, *ж.* 1. Одна стеблина лози (у 1 знач.). *Замфір ходить поміж кущами, де тичку очеретяну поправить, де лист зайвий оскубе, де лозину підв'яже* (М. Коцюбинський); *Вартові і їх начальники, що виступили слухати причинного, вмить обтемніли на лицях і схопились бити його лозинами* (В. Барка); *Козаки зупинилися, Хрін виламав довгу лозину й шмагонув найближчого гада, але той тільки звинувся й, скрутившись у клубок, метнувся під ноги козакові* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Відразу щось розтяло хмару і мовчки нахваляється на когось огняною лозиною* (С. Васильченко); * У порівн. *Струнка, як тополя, Гнучка, як лозина, Ростеш ти в коханні У батька дитина* (Я. Щоголів); *На камені, по тім боці, зігнувшись, як лозина, .. стояла мавка і викручувала мокру косу* (І. Багряний); *Вигнавсь* [Сашко], *як добра лозина, хоча з лиця ще підліток* (О. Гончар).

2. Те саме, що **лоза́.** *А калина з ялиною Та гнучкою лозиною, Мов дівчаточка із гаю Виходжаючи співають* (Т. Шевченко); *Володько метнувся і зник у кущах лозини* (У. Самчук); *Заходив* [Славко] *у лозину, що росла над потоком, продирався крізь ту лозину .. і за містком перелазив знов на дорогу* (Л. Мартович); *Згадались солов'ї у рідному селі, що заливались цілими ночами в недалекій лозині над річкою* (В. Гжицький).

◇ **Посвяти́ти лози́ною** *див.* **посвяти́ти**[1]; **Скуштува́ти (покуштува́ти) ві́ника (ки́я, лози́ни, рі́зок, нага́їв** *і т. ін.)* *див.* **скуштува́ти.**

ЛОЗИ́НКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **лози́на** 1. — *Який магазин, така й вітрина, — відповів Євграф, поплескуючи себе по холошах штанів лозинкою* (О. Чорногуз); *Безтурботно помахуючи лозинкою, я пройшов повз її двір* (В. Нестайко); * У порівн. *Тоді Вінтер іще хоч і з нотками жалю, але поштиво гнувся лозинкою перед паном президентом* (В. Винниченко); *Як лозинка* [Парасочка] *тоненька, білявка, з гордим, як у матусі, поставом голови* (В. Лис).

ЛОЗИ́ННЯ, я, *с., збірн., розм.* Те саме, що **лозня́к.** *Тоді став* [Сидір] *пробиратися лозинням, рукою відхиляючи його перед очима* (М. Малиновська); *Ганкаур вийшов із своїми людьми на берег. Втягнувши піроги в густе лозиння, він рушив йому одному відомою дорогою* (Ю. Бедзик).

ЛОЗИ́НОВИЙ, а, е. Стос. до лозини. *На берег видряпався згорблений Гнат з невеликою в'язкою лозинового пруття під пахвою* (І. Нижник); // Зробл., вигот. із лози (у 1 знач.). *Лавошник* [крамар] *хапливо, наче ось-ось мали наскочити злодії, спорожняв лозиновий кошіль від товарів сільської крамниці, які за срібло й золото не купиш* (Є. Гуцало).

ЛОЗИ́НОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **лози́нка.** * Образно. *Лозиночка заплакана стоїть, А Дуб поламаний ле-*

жить (Л. Глібов); * У порівн. [Г о л о х в о с т и й:] *Виприснула* [Галя]... *Хистка, як лозиночка, в'юнка, мов вуж!* (М. Старицький); *Льоня ж у майському парусиновому костюмчику, увесь біленький, чистенький та тоненький, як обчищена від кори лозиночка* (В. Винниченко); *Тонюська* [тонюсінька], *як виноградна лозиночка, жінка повільно миє підлогу* (М. Матіос).

ЛОЗИНУВА́ТИЙ, а, е, *розм., рідко.* Високий і тонкий, як лозина (про людину). *Нічим нібито не примітний хлоп'як, звичайний сільський пастушок — сухоногий, лозинуватий* (О. Гончар).

ЛОЗИНЯ́КА, и, *ж., розм.* Збільш. до **лози́на** 1. — *Тільки застану, що він* [син] *тут отирається без роботи, — так й займу лозинякою* (С. Васильченко); *Махнув* [Клюсик] *лозинякою по бур'янині, мов шаблюкою з турка голову змахнув* (С. Тельнюк); *Бувало, їду на лозиняці верхи в батьковій старій будьонівці, .. уявляю себе на баскому гривачі* [коні] *з шаблюкою в правиці* (Є. Доломан).

ЛОЗНИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* Сушарка. *Під кінець сушіння лозниці зверху закривають рогожами або матами, щоб зрівноважувалась вологість сушні* (з наук.-попул. літ.); *В лозниці сушать переважно сливи, вишні, груші і дрібні яблука* (з газ.).

ЛОЗНЯ́К, у́, *ч., збірн.* Зарості лози. *За гребенем гори, в широкій долині, поміж лозняком та вільшняком, бродили в пошуках корму незліченні табуни осідланих коней* (В. Малик); *І тої ж миті чиясь гостра стріла вп'ялася бояринові в груди. Кінь під ним шарпонувся і помчав у лозняки...* (Р. Іваничук); *На плесі і в прибережних лозняках бродять легкі туманці* (В. Чемерис).

ЛОЗНЯКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **лозня́к.** *Приїхали онуки до баби й діда в гості. Про це гукають круки У синій височості. Про це Десна лепече У лозняковій тиші, І навіть дим із печі У небі букви пише* (В. Бичко).

ЛОЗО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **лоза́** в 1 знач., напр.: л о з о п л е т і́ н н я; слову **лозо́вий,** напр.: л о з о т а́ р а.

ЛОЗО́ВИЙ, а́, е. Прикм. до **лоза́** 1. *Нарешті його* [Володьки] *маленька постать викочується з-за лозових кущів* (У. Самчук); *Хочеться доторкнутися душею до неба, до звізд. До оцього куща лозового. До в'язовника, на якому двоє гніздечок* (Ю. Мушкетик); // Зробл., вигот. із лози (у 1 знач.). *Загородку заплели нову, кругом обгородили новою лозовою лісою* (Панас Мирний); *Виносили* [діди] *на базар* [яблука] *у білих лозових кошиках, стояли, палили самосад* (П. Загребельний); *Знову стукотять кінські копита, скрипить лозове сідло* (Ю. Мушкетик); *Десь у плавнях гомоніла дичина, й приборкані кречети в лозових клітках збуджено квилили* (І. Білик).

ЛОЗОХО́ДЕЦЬ, хідця, *ч.* Людина, яка практикує лозоходіння. *Лозоходець використовує рамку з гілок або маятник-висок для знаходження аномального місця* (з наук.-попул. літ.).

ЛОЗОХОДІ́ННЯ, я, *с.* Парапсихологічна практика, яка декларує можливість виявлення прихованих, зниклих предметів, корисних копалин, води за відхиленням лозини або сталевої рамки. *Для пошуку води використовують прийом, що нагадує середньовічне лозоходіння. Тільки замість лози "слідопит" озброюється двома металевими електродами* (з газ.).

ЛО́ЗУНГ, у, *ч.* Те саме, що **га́сло** 1. *Він зупинився й, взявши мене за лацкан, сказав: — Дорогий добродію!.. Будемо говорити по щирості. Одне — лозунг, а друге — життя* (В. Винниченко); *Славко, усміхаючись, нахилився над лозунгами, а Лобода й Заброда розуміюче переглядалися* (Микита Чернявський); *Колись незрозумілий, казенний, як видавалось Олегові, лозунг колективної праці відчутно постукав йому в серце* (Ю. Мушкетик).

Висува́ти / ви́сунути ло́зунг *див.* **висува́ти.**

ЛОЗУНГО́ВИЙ, а, е. Власт. лозунгові; схожий на лозунг. *Виникають партії "диванні", партії-клони, партії заклично лозунгового типу: "За красиву Україну", "За єдину Україну"* (Л. Костенко).

ЛОЗУНГО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **лозунго́вий.** *Вони* [твори] *залишають* [враження] *вельми сумне й гірке: все ті ж декларативність, лозунговість, оспівування змагання на виробництві* (В. Чемерис).

ЛОЗУНГО́ВО. Присл. до **лозунго́вий.** *Лексика, що розкриває патріотичні почуття Брянського, звучить піднесено, урочисто, навіть лозунгово* (з наук. літ.).

ЛО́ЗЯНИЙ, а, е. Вигот., зробл. з лози (у 1 знач.). *Збиваючи куряву босими ногами й хвацько поганяючи своїх лозяних коней, помчали вони* [хлопчаки] *в поле* (О. Довженко); *Через кілька секунд він приволік лозяний кошик, виклав пляшки з угорським ромом, сало, сухарі, часник* (Р. Андріяшик).

ЛОЇ́ВКА, и, *ж., діал.* 1. Свічка з лою. *Вічні зорі на тверді небесній затемнюють нашу нужденну лоївку, що коптить і гасне* (І. Франко).

2. Те саме, що **лойови́к.** *На уступі каменя стояла лоївка з лоєм. Він засох, але не висох весь* (Г. Хоткевич).

ЛОЙОВИ́Й, а́, е́. Зробл. із лою; у якому згорає лій. *Войнаровський скинув заболочені чоботи, роздягнувся і, не погасивши лойової свічки в циновому ліхтарі, ліг на постіль* (Б. Лепкий); *Хата, освітлена лойовою свічкою, була вщерть напакована людьми* (І. Багряний); *То згасаючи, мов зморені сном, то знову прокидаючись з густого чаду, палахкотить кілька лучин в поставцях біля челюстей великої печі, а лойовий каганець на самій печі затягає чорну стелю сивою поволокою* (Н. Королева).

ЛОЙОВИ́К, а́, *ч.* Наповнена лоєм невелика посудина з ґнотом, яку використовують для освітлення. *І лойовик підсліпувато блима на ночви, повні теплої пітьми* (П. Мовчан).

ЛОЙО́К, йку́, *ч.* Зменш.-пестл. до **лій.** *Де гнойок, там і лойок* (Номис).

ЛОКА́Й *див.* **льока́й.**

ЛОКАЛІЗАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до локалізації. *Кожна група проблем, перед якими стоїть нація, допускає локалізаційні та глобалізаційні вирішення* (з наук. літ.).

ЛОКАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Дія за знач. **локалізува́ти** і **локалізува́тися.** *Ще в інститутській лабораторії Люка розробляла засоби локалізації впливу ультракоротких хвиль на окремих ділянках живого організму* (В. Владко); *Водень сприяє локалізації подій руйнування на різних структурних рівнях (мікро- і макроскопічному)* (з наук. літ.); *У відповідь на больове подразнення людина спочатку відчуває миттєво гострий достеменно локалізований біль, а в наступному — тупий без чіткої локалізації* (з навч. літ.).

2. Місце, де що-небудь перебуває, зосереджується або відбувається. *Рентген-телескопи і гравідатчики визначили*

локалізацію другої компоненти сонячної пари — Чорної Діри (О. Бердник); *Ще один вид змін у семантичній структурі слова — це його локалізація у певній сфері побуту* (В. Русанівський); *Локалізація нематод в організмі остаточного живителя — повітроносні мішки, порожнина тіла, підшкірна клітковина* (з наук. літ.).

3. Пристосування до місцевих умов, особливостей, специфіки, вимог, мови і т. ін. *Організаційно-правове забезпечення процесу інформатизації передбачає розроблення пакета нормативно-правових актів, зокрема щодо локалізації програмного забезпечення* (з мови документів); *Канадська компанія здійснила успішну локалізацію маркетингових матеріалів у Китаї* (із журн.).

ЛОКАЛІ́ЗМ, у, *ч.* 1. *лінгв.* Слово або вислів, уживання якого обмежене певним територіальним діалектом; діалектизм, невідомий літературній мові. *М. Коцюбинський, як ніхто інший з його сучасників і навіть письменників пізніших років і десятиліть, свідомо боровся з вузькими діалектизмами, локалізмами, хоч своєю власною практикою не заперечував їх художньої вартості* (В. Русанівський); *До сфери синонімічної заміни в межах сталого вислову можуть потрапляти не лише слова загальнонародного вжитку, а й локалізми* (з навч. літ.).

2. Орієнтація на смаки, особливості, потреби і т. ін. певної місцевості. *Оцей локалізм — то перша риса, що її треба пам'ятати, оцінюючи літературну спадщину Левицького* (С. Єфремов); *Наприкінці автор все ж таки вдарився, так би мовити, в суб'єктивний локалізм і як ілюстрацію для своїх тез виставив особу станіславського єпископа* (Ірина Вільде); *Локалізм — це економічна та політична система, за якою жили тисячі поколінь до нас. Вона полягає в прагненні задовольнити якомога більшу частину своїх потреб власними силами* (із журн.).

ЛОКАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **локалізува́ти.** *З локалізованої раніше в трьох стилях українська літературна мова перетворилася на мову функціонально багатогранну* (з наук. літ.); // **локалізо́вано,** *безос. пред. Зрештою конфлікт успішно локалізовано: Камерон нарешті набридає вдавати з себе Снігуроньку, і в їхніх стосунках із Чейзом з'являється теплота* (А. Кокотюха); *Пожежу на сміттєзвалищі майже локалізовано, тривають пошукові роботи* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Який локалізувався. *Причини сновидінь пов'язані з появою локалізованих вогнищ збудження в корі великих півкуль* (з наук.-попул. літ.).

ЛОКАЛІЗО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **локалізо́ваний.** *Політичному наративу властива тематична єдність, спільність основних персонажів, загальна подієва канва, локалізованість у часі та просторі, множинність оповідачів і раціонально-емоційних оцінок* (з наук. літ.); *В. Джемс заперечував не тільки атомістські погляди на образ як на пізнавальну сторону психіки, а й уявлення про локалізованість образу у внутрішньопсихічному просторі* (з навч. літ.).

ЛОКАЛІЗО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЛОКАЛІЗУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок. і док.* Обмежувати певним місцем, не допускати поширення чого-небудь. *У Малоросійській губернії спалахнули Турбаї. Іншого разу на місці того села вже чорніла б рілля, але в нинішній ситуації двір мусить вичікувати і хіба лише локалізувати бунт* (Р. Іваничук); *Сподівання, що військові конфлікти, які постійно виникають у світі, можливо буде швидко локалізовувати, не даючи їм змоги виплескуватись на світову арену, поки що не виправдовуються* (із журн.); *Спекотне літо та суха осінь стають справжнім випробуванням для лісівників та рятувальників на вміння швидко та ефективно локалізовувати пожежі в екосистемах* (з газ.); — *Я вірю, що ще не пізно боротися з ворогом винограду, що ми змогли б ще локалізувати його, здушити, знищити* (М. Коцюбинський); *Етимологія географічних назв надзвичайно цінна, бо дає змогу точніше відтворити дописемну історію України, локалізувати прабатьківщину слов'ян* (з наук. літ.).

ЛОКАЛІЗО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЛОКАЛІЗУВА́ТИСЯ,** у́ється, *недок. і док.* 1. Розміщуватися, зосереджуватися в певному місці. *Де ж може локалізуватися така структура, котра була б стабільна, динамічна, захищена, і разом з тим куди б сходилася вся інформація сукупної флори?* (О. Бердник); *Мігрень характеризується нападами надзвичайно інтенсивного болю, що локалізовується в одній половині голови* (з наук.-попул. літ.); *Знаєте, в армії — там просто, там є чітка межа: оце дім, оце — робота. І агресія в часі чітко локалізується* (О. Забужко); *При шлункових захворюваннях болі локалізуються в підложечковій ділянці* (з навч. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **локалізо́вувати** і **локалізува́ти.** *Під час оптимізації ландшафтів прогнозуються зовнішні впливи та за потреби локалізується радіус їхньої дії в просторі та часі* (з наук. літ.); *Пожежники доповідають, що усі лісові пожежі своєчасно виявляються і локалізовуються* (з газ.).

ЛОКАЛІЗУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для локалізування чого-небудь. *У дослідженні наводиться оцінка старіння і деградації системи герметичних огороджень локалізувальної системи безпеки атомної електростанції* (з наук. літ.); *Наявність локалізувального компонента у складі буттєвого речення є важливим, оскільки на перетині сфери буття та предмета буття з'являються різновиди буттєвих речень, що відходять від власне буттєвості та комбінуються з іншими логіко-граматичними типами речень* (з наук.-попул. літ.).

ЛОКАЛІЗУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **локалізува́ти.** *Міністр закордонних справ Великої Британії Семюел Хор був прибічником політики умиротворення держав-агресорів із метою підтримання миру в Західній Європі та локалізування німецької й італійської агресії в центрально-східній частині континенту та на Балканах* (з наук.-попул. літ.).

ЛОКАЛІЗУВА́ТИ *див.* **локалізо́вувати.**

ЛОКАЛІЗУВА́ТИСЯ *див.* **локалізо́вуватися.**

ЛОКАЛІТЕ́Т, у, *ч.* 1. Частина ареалу розповсюдження якоїсь рослини, тварини. *Ділянки чистих дубових лісів поширені локалітетами на всьому Київському плато* (з наук. літ.); *Кількість особин у локалітеті може значно змінюватися залежно від вегетаційного періоду та гідрологічного режиму річки* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **локаліза́ція** 2. *Уміст цинку в рослинах не залежав від локалітету зростання ряски* (з навч. літ.).

ЛОКА́ЛЬ[1], ю, *ч.*, *зах.* Приміщення. — *Прошу розійтися, бо велю жандармам випорожнити локаль! А хто буде кричати та противитись, того зараз велю арештувати* (І. Франко); *Ладо розглядався по локалі. Перший раз від кількох*

місяців сидів за чистим столом, на плетенім кріслі, як чоловік (Б. Лепкий); *В той день .. увечері зібралися* [емігранти] *в якомусь локалі* (Д. Бузько).

ЛОКА́ЛЬ[2], і, *ж., інформ.* Набір параметрів програмної системи, що визначають мову користувача, країну, а також усі особисті налаштування, які користувач хоче бачити в інтерфейсі. *На деяких платформах варіанти локалі позначаються таким чином, що набір символів включається в ідентифікатор* (з наук.-попул. літ.).

ЛОКА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який не виходить за певні межі; місцевий. *Подекуди локальні сутички переходять у вуличні бої* (Л. Костенко); *Сучасні локальні війни тривають десятиліттями, і важко сказати, коли вони будуть засуджені* (Г. Пагутяк); *А. Ейнштейн довів, що локальні властивості простору й часу визначаються локальними значеннями енергії та імпульсу матеріальних тіл* (з навч. літ.); // Власт. певній місцевості, певному середовищу. *Оповідання написані не дуже вдатно, мова їх вражає занадто локальним характером* (М. Коцюбинський); *Яків хвилинку вслухався у цю локальну тишу, ніби хотів щось почути...* (У. Самчук); *Проблема відродження української мови, друга за важливістю для всієї української нації, залишилася на нашому локальному рівні невирішеною* (Н. Сняданко).

2. У живописі — такий, що незмінно, постійно властивий певному предметові (про колір, тон). *У більшості своїх творів П. Брейгель застосовує чисті, сильні локальні тони, які значною мірою підвищують реалізм і динамізм його картин* (з навч. літ.); *Анатолій Марчук приділяє велику увагу фактурі полотна, тонко відчуваючи ритм, гармонійну гру пастозності й площин чистого відкритого локального кольору* (із журн.).

△ **Лока́льний кошто́рис** *див.* **кошто́рис.**

ЛОКА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **лока́льний** 1. *Для генералів, для стратегів має значення "локальність" і "масштабність"* (Є. Доломан); *Ефект виникає лише при порушенні локальності, коли причинно пов'язані події розділені простороподібним інтервалом* (О. Авраменко); *Це був дуже локальний біль — він ледве чи займав кубічний сантиметр мозку, — але ця локальність вносила новий відтінок нестерпності* (Ю. Іздрик).

ЛОКА́ЛЬНО. Присл. до **лока́льний** 1. *Вернадський казав: "Треба мислити глобально, а діяти локально". А ми й не мислимо, і не діємо. Ні локально, ані глобально* (Л. Костенко); *Коли у вересні 1939 року в ході окупації Польщі польська влада розвалювалася, деякі українські місцеві громади вирішили локально відновлювати українську державність* (із журн.).

ЛОКАТИ́В, а, *ч., лінгв.* Місцевий відмінок. *У функції локатива домінують назви предметів дійсності, які вказують на статичну і динамічну локалізацію дії щодо просторових меж цього предмета* (з наук. літ.); *Іменник у формі локатива не завжди входить до складу словесних образів, що мають обставинну семантику* (з наук. літ.).

ЛОКАТИ́ВНИЙ, а, е, *лінгв.* Прикм. до **локати́в.** *Функція відносної постійності задається предикатами потенційності, рідше релятивними та локативними предикатами* (з наук. літ.).

ЛОКАТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж., лінгв.* Абстр. ім. до **локати́вний.** *Якщо розглядати локативність як словотвірну категорію дієслова, що об'єднує всі просторові значення, то орієнтація дії виконує функцію підкатегорії* (з наук. літ.).

ЛОКА́ТОР, а, *ч.* Пристрій для визначення місцезнаходження тіла способом уловлювання відбитих від нього звукових хвиль або радіохвиль. *Може, тут є ще якесь невідоме випромінювання, яке шкідливо впливає на дію локатора?* (В. Владко); *Локатор визначив напрямок — захід* (О. Бердник); * У порівн. *Бумблякевич наблизився до дзеркала й осудливо подивився на лисіючого грубенького курдуплика з настовбурченими, мов локатори, вухами* (Ю. Винничук); *Одним оком* [Ничипориха] *на Романа зирить, а вуха у бік кухні — мов ті локатори* (Люко Дашвар).

ЛОКА́ТОРНИЙ, а, е. Прикм. до **лока́тор.** *Прилад для вимірювання швидкості працює за локаторним типом* (з наук. літ.).

ЛОКА́ТОРНИК, а, *ч.* Той, хто обслуговує локатор. *На роботу запрошували локаторника бурової машини* (з газ.).

ЛОКА́УТ, у, *ч., політ.* Закриття підприємств і масове звільнення робітників з виробництва. *Локаут оголосили вже Деміївський рафінадний завод, заводи Орловського, Лева і Чорноярова* (Ю. Смолич); *Роботодавець влаштовує локаут з метою вчинення тиску на робітників* (із журн.).

ЛОКАЦІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Стос. до локації (у 1 знач.). *Йому все одно довелося викликати локаційну станцію Зорі Кейз-Ола і заявити, .. що вилітає в напрямку Зорі Надії для виконання важливого завдання* (М. Дашкієв).

2. *книжн.* Стос. до локації (у 3 знач.). *Під впливом польської історіографії започатковані дослідження локаційних процесів в окремих регіонах України* (з наук. літ.); *На українських землях у складі Великого князівства Литовського, зокрема на Волині, значну кількість локаційних привілеїв було надано або новоутвореним містам, або містам, що виникли на місці сіл* (з навч. літ.).

ЛОКА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Визначення місцеперебування тіла за допомогою локатора. *Локація простору не відзначила ніякого зайвого польоту...* (О. Бердник); *Під час ультразвукової локації використовують безперервне й імпульсне випромінювання* (з навч. літ.); // Таке визначення місцеперебування чого-небудь деякими тваринами. *Переповідав* [Генріх] *усе, пов'язане з дослідами на кажанах: як їм приписували ясновидіння, і що то було насправді — всього-на-всього ультразвукова локація* (І. Росоховатський); *За допомогою звукової локації кажани розвідують не лише шлях, а й хмари комарів та інших нічних комах — свою здобич* (з наук. літ.).

2. Місце розташування, проведення чого-небудь; частина території (простору), що відповідає певним вимогам. *Ми знайшли дві локації, де можна буде пробити нові входи* (В. Єшкілєв); *Поступово з мапи Києва зникло чимало книгарень, галерей, художніх майстерень, місць локації танцювальних та хорових колективів, навчальних закладів* (із журн.); // *інформ.* Частина уявного простору, в якій у певний момент відбувається дія комп'ютерної гри. *Щоб пройти гру, Бомбермен має пройти 64 рівні — по 8 рівнів у кожній з восьми локацій* (з наук.-попул. літ.); *Локація "Бобслей" в грі Клондайк доступна з 14 березня 2016 р.* (із журн.).

3. *книжн.* Термін для означення дій і документів (локаційних привілеїв) з надання населеним пунктам магдебурзького права та інших різновидів німецького права. *Чимало робіт присвячено просторовій локації міст, її значенню для економічного розвитку регіону, ролі магдебурзьких привіле-*

їв у цьому (з наук. літ.); *Сучасні науковці розрізняють правову та просторову локацію (організацію міського самоврядування)* (з наук. літ.).

4. *заст.* Місце, позиція в чомусь. *Хоч ти роком старший від мене, але оба ми разом матуру здали, і ся тільки між нами різниця, що я маю п'яту локацію, а ти п'ятнадцяту* (І. Франко).

ЛОКАЯ́ТА, и, *ж.* У давній і середньовічній індійській філософії — система матеріалізму, що пояснювала світ взаємодією чотирьох елементів (землі, води, вогню і повітря), проголошувала матеріальний світ єдиною реальністю, а метою людського існування — насолоду. *Філософське вчення локаяти виникло приблизно в середині I тис. до н. е., на межі літочислення оформилось у філософську течію* (з наук. літ.); *В історії культури Індії значне місце належить найбільш радикальній із давніх матеріалістичних систем — локаяті* (з навч. літ.).

ЛОКАЯ́ТИК, а, *ч.* Послідовник, прибічник локаяти. *Локаятики визнавали існування тільки матеріального світу, заперечуючи все надприродне: богів, душу, рай, пекло тощо* (з наук. літ.); *Локаятики стверджують, що існує тільки цей світ, котрий сприймається людськими почуттями, і вважають, що відмова від видимого світу заради невидимого — дурість і безглуздя* (з навч. літ.).

ЛОКІ́ТНИК, а, *ч., заст.* Підлокітник. *Він обперся ліктем об локітник канапи й насилу підвів своє важке сите тіло* (І. Нечуй-Левицький); *Дювер'є барабанив кулаками по локітникові* (М. Йогансен).

ЛО́КІТЬ, ЛО́КОТЬ, ктя, *ч., діал.* 1. *іст.* Давня міра довжини, що дорівнює приблизно довжині ліктьової кістки людини. *Не простого — лляного полотна тридцять локтів узяла* (з думи); *Шинок стояв .. майже* [на] *локоть нижче від рівня вулиці* (І. Франко); *Гад був у дванадцять локтів завдовжки й, як добре дерево, завтовшки* (А. Кащенко); *А кілько мене* [мені] *коштує це весілля? Оден локоть атласу 20 грошей* (О. Назарук).

2. Лікоть (у 1 знач.). *Близько локіть — та не вкусиш* (прислів'я); *На землю шапку положивши, По локоть руки засукав* [Ентелл] (І. Котляревський); *Я його за рукав сіп: "схаменись, Антоне!", а він мене локтем під бік* (О. Кониський); *— Та я ту, в отій корчмі, свої сили лишила, а подивіться, чого доробилась! О! — піднесла* [баба] *руку і показала локіть* (Б. Лепкий).

ЛОКОМОБІЛІ́СТ, а, *ч.* Той, хто працює на локомобілі. *Завтра вона вже стане жінкою, подругою свого коханого Василя Макаренка, кращого локомобіліста* (В. Кучер).

ЛОКОМОБІ́ЛЬ, я, *ч.* Паросиловий агрегат для приведення в дію різних машин (молотарок, насосів і т. ін.). *Привезено смоки, локомобіль маленький* (Б. Грінченко); *Тепер треба було закінчити стелю і пустити пару з локомобілів, які вже стояли всередині тепляка* (В. Собко); *Я пишалася дядьком, що змайстрував цю споруду. Правда, вона проіснувала недовго, незабаром з'явився локомобіль* (М. Руденко).

ЛОКОМОБІ́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **локомобіль.** *Локомобільна машина;* // Який діє за допомогою локомобіля. *Після введення в експлуатацію першої черги міської електростанції в Сумах локомобільні електростанції лісозаводу й цегельного заводу були зупинені* (із журн.); // Признач. для виготовлення локомобілів. *У 1866 р. на локомобільній фабриці Борзіга працювало 1600 робітників* (з навч. літ.).

ЛОКОМОБІ́ЛЬЧИК, а, *ч.* Пестл. до **локомобіль.** — *Підніміть двадцять чоловік з шахт! Обидва смоки сюди з локомобільчиком швидше!* (Б. Грінченко).

ЛОКОМОТИ́В, а, *ч.* Самохідна машина (паротяг, тепловоз, електротяг і т. ін.) для пересування вагонів залізничними рейками. *Десь здалека зачувся свист локомотива* (О. Кобилянська); *Каплуненко гордовито дивиться на струнку статуру могутнього локомотива* (Б. Антоненко-Давидович); *Локомотив посіпався, протяжно свиснув і зупинився* (Василь Шевчук); * Образно. *Сільськогосподарське виробництво на Івано-Франківщині в останні роки стабільно демонструє тенденцію до того, щоб стати локомотивом в економіці краю* (з публіц. літ.); *Німеччина — це локомотив європейської економіки* (із журн.).

ЛОКОМОТИ́ВНИЙ, а, е. Прикм. до **локомоти́в.** *Майже без труднощів дістав посаду в одній із гімназій, віддаленій о* [за] *десять миль від найближчої станції залізничої, мабуть, тому "щоб локомотивні свисти не мішали науки* [не заважали науці] *про аористи"* (Б. Лепкий); *Нічні локомотивні гудки і безглузді скоромовки з диспетчерських гучномовців стали постійними звуковими доріжками моєї підсвідомості* (Ю. Андрухович); // Признач. для будування і ремонту вагонів. *Перший був славний чоловік, робив у локомотивному депо* (Є. Гуцало); *По обіді, о 16-й годині, з Віктором знову був у воїнів-автомобілістів. Сюди приїхав виступати колектив художньої самодіяльності локомотивного заводу* (О. Шугай).

ЛОКОМОТИ́ВНИК, а, *ч.* Член бригади, яка обслуговує локомотив під час руху поїзда. *Уже понад 20 років локомотивники у Львові використовують вітчизняну технологію плазмового гартування* (з газ.).

ЛОКОМОТИВОБУДІВНИ́Й, á, é. Стос. до локомотивобудування. *Румунський виробник рухомого складу і угорський холдинг підписали угоду про створення локомотивобудівного заводу в Угорщині* (із журн.).

ЛОКОМОТИВОБУДУВА́ННЯ, я, *с.* Галузь промисловості, що виготовляє локомотиви. *Локомотивобудування історично склалося там, де була розвинена мережа залізниць* (з навч. літ.).

ЛО́КОН, а, *ч.* Кучеряве або завите пасмо волосся. *Чорні, густі коси вилися локонами по білих плечах* (І. Нечуй-Левицький); *Княгиня скоса поглянула на себе в свічадо: зачіска її сьогодні самій подобалась, локон укладено до локона, і обличчя після випитого кофею* [кави] *стало білішим* (Б. Левін); *Вона була моєю ровесницею. З-під накрохмаленого ковпачка у неї виглядали світлі локони* (І. Роздобудько); *Застигла* [Дора] *біля постелі — чорні кучері не дрібні, великі локони, шкіра надто бліда* (Люко Дашвар).

ЛО́КОТЬ *див.* **ло́кіть.**

ЛОКРИ́ЦЯ *див.* **лакри́ця.**

ЛОКРИ́ЧНИЙ *див.* **лакри́чний.**

ЛОКСОДРО́МА, и, *ж., геогр., мат.* Гвинтова лінія, спіраль на певній сферичній поверхні. *Локсодрома на сфері або якій-небудь іншій поверхні обертання перетинає всі меридіани під постійним кутом* (з навч. літ.).

ЛО́КУС, у, *ч.* 1. *книжн.* Місце розташування чого-небудь. *Надалі цим терміном* ["природні театри"] *будемо позначати певні території .. з притаманним лише їм сталим репертуаром — набором певних слів та обставин, які мають тенденцію повторюватися у цьому локусі знову і знову*

(Любко Дереш); *Гірська вершина — символізований локус віднайдення надії на краще майбуття у творах І. Франка* (з навч. літ.); *Медіативно-космічним локусом можна вважати храм: він пов'язує онтологічну вертикаль землі і неба, відтворюючи "небо" на "землі"* (із журн.).

2. *біол.* Точка на хромосомі, де знаходиться алель певного гена. *Алельні гени розташовані в одному й тому самому місці в хромосомах однієї пари (гомологічних хромосомах). Таке місце називають локусом* (з навч. літ.).

3. *псих.* Ступінь того, наскільки людина вважає, що вона може контролювати події, які на неї впливають. *У Шевченка Україна також жертва, але його, висловлюючись у термінах сучасної психології, "локус контролю" внутрішній — причин "звихнености" національної долі .. він пошукує насамперед у гріхах .. "синовніх"* (О. Забужко).

ЛО́КША, і, *ж., діал.* Локшина. *Кожного дня на столі й голубці, і локша в молоці* (І. Муратов); *Під суворими поглядами компанії вона накладає собі в миску локші* (Любко Дереш); *Швейк приніс мені на обід аж двоє гусячих стегенець. Можеш собі уявити: юшка з локшею, волова печеня з анчоусовою підливою, двоє гусячих стегон* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ЛО́КШИНА, и, *ж.* 1. Макаронний виріб у формі тонких висушених смужок. *Макушині наймички аж засіпалися пораючись: та локшину кришить, та вареники ліпить, та курку патрає* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Люди, що на ній* [горі] *живуть, тільки те й роблять, що ріжуть локшину, ліплять вареники, варять те все у юшці* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); * У порівн. *Дід і почне кришить татар, як локшину: так голови і валяться* (О. Стороженко); // Страва, для приготування якої використано цей виріб. *Поїли борщ, Христя достала локшину на молоці...* (Панас Мирний); *Щоби мені й холодців наварили, і пиріжків напекли, і борщів з гусятиною намудрували, і локшини...* (В. Чемерис); *Заздалегідь слідчий подбав про дві піали доволі мутної рисової горілки та дві порції локшини з рибною стружкою* (І. Роздобудько); *Але такої* [спеки], *яка геть тебе розварює, мов тюркську локшину, ще не зустрічав!* (Ю. Логвин).

2. *жарг.* Брехня, обман (у 1 знач.). *Твоя локшина мені набридла. Неси гроші* (А. Кокотюха).

◊ **Ві́шати (наві́шувати) / наві́шати ло́кшину** *(розм.* **лапшу́) [на ву́ха]** *див.* **ві́шати; На капу́сту (на сі́чку, на ло́кшину** *і т. ін.) див.* **капу́ста.**

ЛОКШИ́ТИ, шу́, ши́ш, *недок., кого, що, розм.* Сікти, рубати на дрібні частини, шматки. *Останівши від скаженого скруту, з нелюдською силою стали локшити ці леви* [козаки] *все, що їх оточало* (М. Старицький); *Як зашумить низове товариство, То й закиплять думки, як в казані: Той зватиме татар локшити, другий До Польщі знов почне всіх навертать* (Л. Старицька-Черняхівська); *Як назбігалося людей!.. Давай локшити вовка* (О. Іваненко).

ЛОЛОТІ́ТИ, ти́ть, *недок., розм.* Клекотіти під час течії, шуміти. *Там так лолотить* [вода], *аж луна в уші б'є* (Сл. Б. Грінченка); *По вимоїнах лолотіла повенева вода* (Є. Пашковський).

ЛОМ[1], а, *ч.* Товстий загострений з одного кінця металевий стрижень, яким ламають, розбивають що-небудь тверде. *Дрімайло бубонить до мене іншим голосом: — Ламай ломом шухляду в комоді! Дивись, он стоїть скриня!* (І. Нечуй-Левицький); *Робітники ломами й сокирами ламають стіну, вона незабаром падає* (Леся Українка); *Забудовники ломами відколювали важкі брили м'якого, наче крейда, мергелю* (М. Циба); *Дійшли* [товариші] *до здорового мармурового надгробка, підважили залізними ломами важке віко й підперли, так щоб можна було чоловікові влізти* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛОМ[2], у, *ч.* 1. Поламані або придатні лише для перероблення предмети (перев. металеві). *Ми збирали вугілля на шахтах і залізо, мідь і жерсть, чавун, але більше — крали його на заводі і металевий лом продавали нашому родичу Удовенкові* (В. Сосюра); *Наприкінці 80-х — на початку 90-х років XX ст. підприємства буквально різали на металобрухт, бо було вигідніше продати лом чорного й кольорового металу, ніж вкладати кошти у виробництво* (з газ.).

2. Сухе гілля, сучки дерев, що попа́дали на землю; сушняк, хмиз (у 1 знач.). *Ой піду я в ліс по дрова, Назбираю лому* (з народної пісні); *Стежка тая, давно уже не топтана, заросла високим бур'яном і застелена була дрібним сухим ломом* (І. Франко).

ЛОМА́КА, и, *ж., розм.* Велика палиця; дрючок. *Без ломаки нічмо не випускалася* [Варвара], *хоч це не є звичаєм молодиць ходити з палицею* (Л. Мартович); *Чувся стукіт ломаками по стовбурах і тріщання сухого гілля, наче на нас сунула десь рухлива молотарка* (Б. Антоненко-Давидович); *Кілька чоловік тягло палиці й ломаки, і на розпластане тіло посипалася хмара ударів* (Валерій Шевчук); * У порівн. *Великий, як ломака, а дурний, як собака* (Номис).

◊ **Грі́ти / погрі́ти [лома́кою, ки́єм** *і т. ін.***] спи́ну (пле́чі, ре́бра** *і т. ін.) див.* **грі́ти; (1) Лома́ка похо́дить** *по кому, фам.* — хто-небудь буде побитий, покараний, дістанеться комусь. *Верзе* [пан] *притьмом: .. Що буцім ти, Рябко, так гавкав, — як собака, Що буцім по тобі походить ще й ломака* (П. Гулак-Артемовський); **Поцілува́ти замо́к** *(рідше* **у лома́ку)** *див.* **поцілува́ти.**

ЛОМА́ЧКА, и, *ж., розм.* Зменш. до **лома́ка.** *І ломачка, і тріска, мов кораблі, пропливли перед зором здовж і зникли* (У. Самчук); *Один суб'єкт намагається розколоти металічний диск, торохкаючи по ньому ломачкою* (В. Барка); *Він хапає ломачку, хоче її відкинути, та раптом передумує* (В. Лис).

ЛОМА́ЧЧЯ, я, *с., розм.* 1. Збірн. до **лома́ка.** *Поки спинив Вернидуб канонаду, покотом лягло шість козаків та ще ломаччям з возів та турів п'ять було ранено* (М. Старицький); *В тій хвилі посипалося на них градом каміння та ломаччя, посипалися мушкетні стріли* (А. Чайковський); *Позаду закипає крик ватаги з ломаччям і вилами* (Є. Пашковський).

2. *збірн.* Те саме, що **хмиз** 1. *Затріщало сухе ломаччя під ногами втікачів* (І. Франко); *Від несамовитого шуму листя й тріскоту сухого ломаччя сон дивно не брався повік воєводи* (К. Гриневичева); *Котрийсь із охорони підкинув у вогонь сухого ломаччя, стежив, щоб не пригасло кострище* (О. Гончар); *Вся кочегарка — чорна, аж руда. Уже й ломаччя слід було б підвезти* (В. Стус).

ЛОМБА́РД, у, *ч.* Кредитна установа, яка надає короткотермінові позики під заставу особистого майна позичальника. *Старий Гамза, як не гаразд своє хазяйство вів, а проте усі його великі помістя були заложені в ломбард* (Панас Мирний); *Срібні ложки також були віддані в заставу до ломбарду* (О. Іваненко); *Тепер ваш костюм ні носити, ні пропити, ні продати, ні програти, ні заставити в ломбарді*

(В. Нестайко); *Респондент уже кимось поінформований про те, що нині у стінах "Корнер делля Регіна" міститься ломбард* (Ю. Андрухович).

ЛОМБА́РДНИЙ, а, е. Прикм. до **ломба́рд.** *Ви передайте йому* [товаришеві] *листа до мене і дасте йому переписати номери ломбардних квитанцій* (В. Сосюра); *Національним банком України встановлюються облікова та ломбардна процентні ставки* (з наук.-попул. літ.).

ЛО́МБЕР, у, *ч., заст.* Гра в карти звичайно між трьома гравцями. *Завзятих кличе картярів Бостон і ломбер стариків, І віст, ще й досі серцю милий* (М. Терещенко, пер. з тв. О. Пушкіна).

ЛО́МБЕРНИЙ, а, е, *заст.* Признач. для гри в карти (перев. про стіл). *Кімната була велика, але звужена навалою речей, що давали посередині тільки місцину на маленький ломберний столик* (В. Підмогильний); *Праворуч від дверей стояла канапа, а перед нею ломберний стіл з різними свіжими газетами* (Б. Антоненко-Давидович); *Завалений рисунками ломберний столик, запилений бювар. Оце і є її, Маріїне, сьогоднішнє життя* (М. Слабошпицький); *Гра в казино йде на зеленому ломберному сукні карткових столів* (із журн.).

ЛОМЕ́ЦЬ, мця́, *ч., розм.* Біль у кістках, ломота. *Соковитий духмяний запах сіна йому почувся, відчув він у плечах солодкий ломець, наче й справді цілий день махав косою* (Валерій Шевчук).

ЛОМИ́ГА, и, *ж., діал.* Ломака. [М а р т а:] *А тепер бери ж, мій милий, оцю довгу ломигу та бий мене, щоб я пам'ятала, коли свого чоловіка до дуба в'язала* (С. Васильченко).

ЛО́МИК, а, *ч.* Зменш. до **лом**[1]. *Вражений Андрій ніяк не міг зв'язати докупи дві речі — ломик в руках Мельника й пачку махорки в тих же руках* (І. Багряний); *Я схопив залізний ломик і почав виривати залізне пруття ґрат* (К. Гриб).

ЛОМИКАМЕНЕ́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ломи́камінь.** *Ломикаменевий цвіт.*

2. *у знач. ім.* **ломикамене́ві,** вих, *мн.* Родина багаторічних трав'янистих рослин з прикореневою розеткою листків. *Рослини родин ломикаменевих, товстолистих, аґрусових широко застосовують у медицині для одержання протигіпертонічних, ранозагоювальних, бактерицидних, кровоспинних, протизапальних засобів* (з наук. літ.); *Ломикаменеві — велика й різноманітна родина, що об'єднує майже 750 видів (близько 90 родів)* (з навч. літ.).

ЛОМИ́КАМІНЬ, меню, *ч.* Багаторічна трав'яниста гірська рослина родини ломикаменевих з прикореневою розеткою листків та білими, жовтими або червоними квітками. *Квітку ту вченії люди звуть Saxifraga. Нам, поетам, годиться назвати її — ломикамінь* (Леся Українка); *І дійсно, креслене пташками високе небо в скло ішло, і важкодухо ломикамінь худе розпростував стебло* (П. Мовчан); * У порівн. *Мов оцей ломикамінь, пробиватимусь до сонця, до світла* (М. Олійник).

ЛОМИ́НІС, носу, *ч.* Багаторічна трав'яниста або кущова декоративна рослина родини жовтцевих з виткими стеблами і великими квітками; клематис. *Не бачив* [Стефан] *золотистої імли беріз, ні пахучої м'яти, ні гнучкого ломиносу, .. хоч ішов по них* (О. Назарук); *Дорога стара, покинута .. громаддя каменів, поміж яких поплелися хащі ломиносу, аспарагуса та схожих на дерезу кущів* (Ю. Мушкетик); *Тоді я застромив у жаровиння свій солдатський ніж, а сам кинувся в хащу шукати ломиніс — траву, яку жують собаки, коли їх прижалить змія* (М. Дочинець).

ЛОМИ́ТИ, ломлю́, ло́миш; *мн.* ло́млять; *недок.* 1. *кого, що, розм.* Те саме, що **лама́ти** 1–3. *Тиха вода береги ломить* (Номис); *То не тур казковий .. ломить дерево під ногою, розбиває камінь копитом і піною росить траву* (Г. Хоткевич); *— Яка сила — народ, — задумано промовив Тур. — Як його ломить, трощить ворог, а народ сміється над ним* (М. Стельмах); *— Що ж, Манусенько, ви не кажете нічого? Ломите протестом мовчання своє слово?* (О. Кобилянська); *— Та мене, правду кажучи, наче щось ломить* (Панас Мирний); * У порівн. *Шию так крутило, неначе там засіло з десяток жорстоких ревматизмів, наче її ломив хтось* (В. Винниченко).

2. *безос., кого, кому в чому.* Викликати тупий, ниючий біль у кістках, суглобах, м'язах: ламати (у 6 знач.). *І вода насподі темна, студена, зразу ломить в кістках, ноги аж заклякають* (В. Близнець); *Весь наступний тиждень гетьман хворів. Йому ломило руки, ноги, поперек* (В. Малик); *Боліли ноги й руки. І ломило в крижах* (Б. Харчук).

3. *безос., від чого і без дод., перен.* Бути у надзвичайно великій кількості. *Ніде кінця не бачилось ланам, Од жовтих скирд ломило землю там* (Я. Щоголів).

◊ **Лама́ти (зала́мувати, ломи́ти) / залама́ти (заломи́ти) ру́ки** *див.* **лама́ти; Лама́ти** *(рідко* **ломи́ти) ша́пку (бриль)** *див.* **лама́ти; (1) Но́ги (нога́) ло́мить** *кому, рідко кого* — хто-небудь відчуває біль у ногах (у нозі) (від холоду, підвищеної вологи і т. ін.). *Ще в наймах почала вона боятись холоду.., восени ходила через болото — стало їй ноги ломити* (Грицько Григоренко); *— Приказуйте своїй прислузі, а не мені. Вам так само далеко туди, як і мені. — Мене ломить нога* (Б. Лепкий); *Прийшов хворий до лікаря. — Кепське, — каже, — діло. Ломить ноги, крутить руки, труситься все тіло* (П. Глазовий).

ЛОМИ́ТИСЯ, ломлю́ся, ло́мишся; *мн.* ло́мляться; *недок.* 1. *розм.* Те саме, що **лама́тися** 1. *Настала страшна рукопашня. Дзвенять козацькі шаблі по сталевих шоломах, лопають приклади мушкетів, б'ють мужики ломаками, ллється потоками гаряча кров, ломляться кості* (А. Чайковський); *Деякі з дорослих пробували зайти по крижинах з другого боку, але крига угиналась, ломилась під ними* (В. Винниченко); *Дерева ломляться, як сірники* [від детонації], *могутні пні вилітають високо у повітря, мури домів валяться, з ґрунту вибризкують справжні фонтани землі* (І. Крип'якевич); *В садах дерева ломилися від буйного плоду* (М. Стельмах).

2. *тільки 3 ос., від кого — чого і без дод., перен.* Бути заповненим кимось, чимось, заставленим і т. ін. чим-небудь у надзвичайно великій кількості. *До Севлюша в призначений день наїхало багато панства; палац барона Перені ломився від гостей* (С. Скляренко); *О першій годині столи ломилися від наїдків і напоїв* (Ю. Винничук); *Коли ховали цього невтомного апологета українства* [Б. Грінченка], *у Києві на деякий час зупинився рух трамваїв, а стіни Володимирського собору ломилися від тих, що прийшли з ним попрощатися* (С. Процюк); *Надворі вже була темрява, але в хаті тепло світилися свічки і каганець, і оковита не закінчувалася, а стіл ломився від страв* (Д. Білий).

3. *у що і без дод., розм.* Іти напролом, намагатися силою потрапити куди-небудь. *— Артеме! Ге, Артеме!.. Одчини!.. Тоді він збагнув: ідуть! Ломляться в двері* (Б. Антоненко-

Давидович); *Уночі* [хлопчина], *спросоння не розібравшись, врізав мешканцю будинку, що напідпитку ломився у замкнені двері* (Л. Костенко); *Міледі в нестямі почала ломитися в стіну, яка відділяла спальню від кімнати служниці; переконавшись, що це — марна справа, вона заходилась колоти двері кинджалом* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

◊ **(1) Ломи́тися у відчи́нені (відкри́ті) две́рі:** а) *(ірон.)* стверджувати, доводити загальновідоме, те, чого ніхто не заперечує. *— Якби, кажу, сходився баланс наших кліматичних умов, то нічого було б і ломитись у відчинені двері. Цитруси давно б уже поширились на Україні* (О. Гончар); *— Ця дата відома, — кинула Марія Глібівна .. — Навіщо ж ломитися у відчинені двері? Краще б ви, Ганно Іванівно, цей час приділили аналізові твору* (Г. Усач); *Доводити, що останнім часом зросла громадянська активність киян, означає ломитись у відчинені двері* (з газ.); б) *(рідко)* заглиблюватися в що-небудь загальновідоме, прагнучи краще розібратися в ньому, зрозуміти його. *Мені не соромно ломитись у відчинені двері! Є певна кількість дверей, в які .. кожен мусить вломитися сам. І я ломлюся!* (Н. Тихий).

ЛО́МІТ, моту, *ч., діал.* Звук (гул, шум і т. ін.) від ламання. *Мов з хмар повінь, задощіли стріли, Ломіт ратищ, мовби рахкот грома* [гуркіт грому] (М. Шашкевич); *Були хвилі, в яких бідний ключник майже напевно дожидав, що в найближчій секунді ціла в'язниця рикне страшенним вереском, залунає ломіт та лускіт валених мурів, гук вистрілів* (І. Франко); *Тріск, ломіт, плюск, вода піднялася вгору, але запора не подалася* (Б. Лепкий).

ЛО́МЛЕНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **ломи́ти** 1. *Хліб був ломлений і спожитий, і вино випите лише через вірних одинадцять учеників* (з рел.-церк. літ.); * Образно. *Битий, душений, ломлений землею, він тепер стояв перед Васютою, як осіння негода* (М. Стельмах).

2. *у знач. прикм.* Вигнутий, заломлений під кутом. *Поволі сонце хилилося в тихе надвечір'я. Овид над Забережжю то спинався в небо ломленими велетенськими горбами, то круто западав глибокими ущелинами* (І. Чендей); *Той на незвичне слово підійняв ломлену брову — а в оці ненависті по саме дно* (Г. Колісник).

ЛОМОВИ́Й, а́, е́. 1. *заст.* Стос. до підривання, ламання фортечних стін, ворожих укріплень і т. ін. *В Січі є гарматний наряд: одна гармата мідна ломова й до неї 100 куль* (А. Кащенко); *У центрі ж знову гуркотіла ломова битва. Пряжило сонце, жаром горіли шаблі, дула мушкетів нагрілися, аж пашіли* (Ю. Мушкетик); *— Турки робили підкопи. Палили по фортеці із ломових гармат, бомби летіли й за дня, і за ночі* (Г. Колісник).

2. Признач. для перевезення важких вантажів; вантажний (про коней). *"Опелі" теж бувають різні. Це як коні — може бути ломовий кінь, а може бути й рисак. У мене ломовий* (Л. Костенко); * Образно. *Щоб писати статті, треба бути елітним скакуном, а не ломовою конякою* (С. Пиркало).

ЛОМОВИ́К, а́, *ч., заст.* 1. Кінь, запряг із возом і т. ін. для перевезення важких вантажів. *У кюветі — уламки розчавлених танками німецьких возів, трупи здоровенних ломовиків* (Є. Доломан); *Гладкі куцохвості коні-ломовики хекали парою* (Григір Тютюнник); *Але вона* [голка] *не зломилася, хоч її переїхав ломовик* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

2. Візник, який перевозить важкі вантажі. *Мореплавець-флотський, .. вантажник і биндюжник-ломовик відтоді стали справжніми господарями і порту, і міста* (Ю. Смолич).

ЛОМОНУ́ТИСЯ, ну́ся, не́шся, *док., фам.* Кинутися, намагаючись потрапити куди-небудь, долаючи перешкоди. *Ті, що запізнилися, підштовхувані в спини цікавістю і страхом, .. ломонулися з потроєним завзяттям у набитий людом Будинок культури* (Г. Тарасюк); // Утекти, побігти. *— Довго запрошувати пацанів не довелося. Заєць першим ломонувся, Свиня — за ним* (А. Кокотюха); *— І як тут ломонутися геть, коли те цабе — ні з місця?!* (Люко Дашвар).

ЛОМО́ТА, и, *ж.* Тупий біль у кістках, суглобах, м'язах і т. ін. *Він був для того створений, щоб робити тяжку роботу, .. не відчуваючи ломоти в крижах* (Б. Харчук); *Нам доведеться попрацювати до ломоти в кістках. Тож набирайся сил* (О. Коломієць); *Батько занедужав зненацька, просто на переході, відчув ломоту в усьому тілі й біль у грудях* (Ю. Мушкетик).

ЛОНГЕ́Т, а, *ч.* Знімна пов'язка з гіпсу, яка забезпечує нерухомість зламаних кісток кінцівок. *Для накладання гіпсової пов'язки часто використовують гіпсові лонгети* (з наук.-попул. літ.); *Лонгет з кількох шарів гіпсового бинта накладають на місця перелому кісток* (з навч. літ.).

ЛО́НДОНЕЦЬ *див.* **ло́ндонці.**

ЛО́НДОНКА *див.* **ло́ндонці.**

ЛО́НДОНСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ло́ндонці** і Лондон. *Кабачок був невеличкий, звичайний лондонський кабачок для скромного службового люду* (О. Іваненко); *У вітринах магазинів сяяли реклами, що могли б вільно конкурувати з лондонськими* (В. Малик); *Випущений на волю в одному з лондонських передмість, він уже не зміг би призвичаїтися до нормального життя* (Ю. Іздрик).

ЛО́НДОНЦІ, ів, *мн. (одн.* **ло́ндонець,** нця, *ч.;* **ло́ндонка,** и, *ж.).* Жителі Лондона. *Що тягне блудного лондонця до старого бранденбурзького лісу з його брустверами і шанцями?* (Ю. Андрухович); *Вона* [фантазія] *в нього працювала не краще, а певно, навіть і гірше, ніж у будь-якого лондонця* (І. Андрусяк, пер. з тв. Ч. Діккенса); *Наскільки лондонці, парижани, пражани чи мешканці Гнєзно X–XIII ст. були відповідно англійцями, французами, чехами чи поляками, настільки сучасні їм мешканці Києва, Чернігова, Галича були українцями* (з наук. літ.); *Сьогодні з семи мільйонів лондонців більше третини належить до етнічних меншин, що говорять 300 мовами світу та сповідують 14 різних релігій* (із журн.).

ЛО́НЖА, і, *ж.* 1. Страхувальний канат для циркових артистів, для спортивних тренувань і т. ін. *Падіння закінчується несподіваним ривком за спину. Віктор гойдається на .. лонжі — безпомічний, мов риба на гачку* (І. Росоховатський).

2. Довга мотузка, на якій ганяють коней по колу під час тренувань. *Переводять коня в крок легким коливанням лонжі, кажучи при цьому спокійно і протяжно — "Кроком!"* (з навч. літ.).

ЛОНЖЕРО́Н, а, *ч., спец.* Основний силовий елемент конструкції багатьох інженерних споруд (літаків, автомобілів, вагонів, мостів, човнів і т. ін.), розташований уздовж конструкції. *— Ми зробимо поверхню* [крил літака] *з однієї суцільної дощечки або з оцих брусків. Вони звуться лонжеронами* (С. Васильченко); *На лівій консолі крила на віддалі*

1,5, 3 і 7 м від фюзеляжу між переднім і заднім лонжеронами змонтовано кронштейни для кріплення відбивачів вимірювача прозорості (з наук. літ.); *У літаків лонжерони спільно із стрингерами утворюють поздовжній набір каркаса крил, фюзеляжу, оперення, керма і елеронів* (з наук.-попул. літ.); // Поздовжній брус, що є основою для кузова, а також для кріплення ресор та інших деталей рами автомобіля, трактора. *Лонжерони є найважливішою деталлю кузовної конструкції автомобіля* (з навч. літ.); *На заводі виготовляють із прокату лонжерон — одну з деталей трактора* (з газ.).

ЛОНЖЕРО́ННИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **лонжеро́н.** *У конструкції позашляховиків можуть використовувати декілька типів рам — трубчасті, лонжеронні, периферійні* (з навч. літ.).

ЛО́НО, а, *с., книжн., поет.* 1. Те саме, що **гру́ди** 1, 2. *У тумані на могилі, Як тополя, похилилась Молодиця молодая. Щось до лона пригортає Та з туманом розмовляє* (Т. Шевченко); *Якби можна — так би, здається, і обвилася, як та хмелина на тичині, кругом його* [панича] *шиї, пригорнула його до високого лона, до свого гарячого серця* (Панас Мирний); *Мій найдорожчий сину. Дай тебе Я пригорну до лона* (Л. Старицька-Черняхівська); *Вже бачу, як по соломинках багряна скрапує вода, у неньки на губах жаринка; листок до лона приклада вона широкий, лопушаний...* (П. Мовчан); * Образно. *Коли б я знав, що розлучусь з тобою, О краю мій, о земленько свята, .. я попрощався б хоч з тобою, До лона рідного припав* (О. Олесь); * У порівн. *У чистій і ніжній, як лоно коханки, блакиті, в могутній хвилі життя .. почувалась така повна гармонія...* (М. Коцюбинський); // Живіт, утроба як символ материнства. *Коли носила* [Хуррем] *в своєму лоні перше дитя, валіде пустила поголос, що родиться шайтан* (П. Загребельний); *Цілу ніч, задихаючись, Ганнуся перекидалася з боку на бік у холодному поту, дитинка теж запручалася в її лоні, а вдосвіта попросилася на цей світ* (В. Шкляр); *Тоді вона якраз носила в лоні Мого улюбленця* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. *чого, перен.* Про те, що є пристановищем, притулком або місцем походження для кого-, чого-небудь. *Любив* [Марко] *з нової гарної літератури деяких польських писателів* [письменників], *на котрих я досі не звертала більшої уваги, тому що походили з лона нації, котрої я не любила* (О. Кобилянська); *Спокійно вернулась* [Варвара Хведорівна] *на* [у] *лоно сім'ї, де й стала піджидати Панаса Павловича* (В. Винниченко); *Запорожці можуть і повинні відродити цей нещасний, сплюндрований край, повернути його в лоно нашої матері-вітчизни* (В. Малик).

3. *перен.* Про надра землі, глибину вод. *Блаженні дні і ночі на селі, Землі Волинської родюче лоно, І дух полів, і голоси з балкона, І крекіт жаб на вітровім крилі* (М. Зеров); *Мед бурштиновий на столі І соковиті, буйні грона — Дари родючої землі, Що породило щедре лоно* (Ю. Клен); *Тепла земля Італії, змучена, як породілля, людям вручає радість, зрощену в лоні щедротному* (М. Бажан); *В лоно вод, в незміряні прірви ляже приречена земля* (О. Бердник); // Про поверхню (води, землі і т. ін.). *Бризки на водяне лоно упали* (Б. Грінченко); *На лоні трав пекучі плями .. Багряний місяць над полями пливе між хмарами: війна!* (В. Сосюра); *В берегах біля Херсонеса ледь-ледь плескалась хвиля, лоно вод не тривожила жодна лодія* (С. Скляренко); *Він падає на її* [землі] *гаряче лоно, .. а перед самими очима його ворушиться кривава пелена* (М. Стельмах).

(1) <На ло́ні (на ло́но) приро́ди> <На приро́ді> — просто неба, серед природи; на відкрите повітря, на природу. *Люта негода урвала раптом запашний сезон садів та прогулянок річкою на далеке лоно природи, де кохання в затишкові відлюдних кущів може дійти свого природного здійснення* (В. Підмогильний); — *Цей тиждень я багато їздила по околицях Мілана, їздила з одним італійцем .. Кілька днів на природі дуже зближують людей* (Ю. Яновський); *Ольга Йосипівна, викладач біології, яка здебільшого веде заняття на природі, в теплиці чи агролабораторії, попросила слова* (І. Цюпа); *Вихідні чеський народ масово прогулював на лоні природи* (Ю. Андрухович); **(2) На ло́ні но́чі** — у темряві ночі; у темну пору доби. *Мир первозданний Одпочив на лоні ночі* (Т. Шевченко).

◊ **Прийня́ти до ло́на (в ло́но)** *див.* **прийма́ти.**

ЛОПА́Р *див.* **лопарі́.**

ЛОПАРІ́, ів, *мн. (одн.* **лопа́р,** *я́, ч.;* **лопа́рка,** и, *ж.), заст.* Стара назва народності саамі. *Там* [у Лапландії] *в нелегких, майже приполярних умовах живуть оленярі, мисливці й рибалки народу лопарів* (В. Чемерис); *Дедалі більше людей приїздять у край саамів (лопарів, лапландців), щоб познайомитися з володіннями Діда Мороза та з ним особисто* (із журн.).

ЛОПА́РКА *див.* **лопарі́.**

ЛОПА́РСЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **лопарі́.** *Найвиразніший приклад тотемістичної міфології — лопарський цикл міфів про Мяндашів — людей-оленів* (з наук. літ.).

ЛОПА́ТА, и, *ж.* 1. Знаряддя з довгим держаком і широким плоским кінцем для згрібання, перекидання або насипання і т. ін. чого-небудь. *Та взяв* [Максим] *якось Заступ і лопату, Та й пішов собі у поле Криницю копати* (Т. Шевченко); *Інженер із підрядчиком давно вже стояли біля купи лопат і кількох селянських возів* (Б. Антоненко-Давидович); *Захарко .. чалапає в глибокій завії до яблуньки, розчищає лопатою сніг* (К. Гриб); — *Наївся, аж ноги гнуться. Не знаю, як і лопату держатиму, — вижмурювався він на сніги* (Григорій Тютюнник); * У порівн. *Долоня його широка, мов лопата* (Л. Мартович); — *У тебе гості? — повернувся всім тулубом до Сергія бригадир і простягнув йому свою здоровенну, як лопата, руку* (В. Нестайко); *У сільських завжди темні од сонця обличчя, великі, мов лопата, долоні, вічна втома й жура в очах* (А. Михайленко); // *чого.* Кількість чого-небудь, набрана цим знаряддям. *Відкопати козину хижку було непросто, бо, поки ти, раз копнувши, відкинеш лопату снігу, вітер на те місце кине вдвічі більше свого млива* (В. Чемерис); *Я кинув кілька лопат щебеню у вагонетку й помчав до компресорної, доки мороз не скував розігрітого тіла* (М. Андрусяк); // Таке дерев'яне знаряддя для саджання хліба в піч і виймання його з печі. *Як піч уже поспіла, от коровай посадили на лопату* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Ті* [жінки] *виймали лопатами з просторої, як майдан, печі .. величезні хліби і паляниці* (Д. Мордовець); *Може, мати вийме на лопаті З печі, як на небі, отаку* [паляницю]... (П. Воронько).

2. Те саме, що **за́ступ.** *І які думки не перекидаю в голові, та поки що виходить одно: не плуги, а жінки, дівчата лопатами копатимуть землю* (М. Стельмах); *Копати лопатою? .. Оці безкрайні простори навіть .. добрим орачам*

підкорювалися не одразу (М. Циба); // *чого.* Кількість чого-небудь, набрана цим знаряддям. *Занотувавши назвище хазяїна, Тихович каже циганові копати абиякий кущ — і перша лопата землі оголяє жовті, покриті філоксерою корінці* (М. Коцюбинський); *Коли показалося дно, Панько вліз у копанку і зняв ще кілька лопат ґрунту, поки Микола вибирав воду* (І. Багмут).

3. *з означ.* Механізоване знаряддя різної форми для згрібання, розмішування, набирання і т. ін. чого-небудь. *Сам організував розкопки тих двох могил, сусідній колгосп дав тракторні лопати, ми зняли дерен, добралися до поховань* (О. Бердник).

Борода́ лопа́тою *див.* **борода́; Сади́ти під лопа́ту** *див.* **сади́ти; Саді́ння під лопа́ту** *див.* **саді́ння.**

◊ **Ви́везти / вивóзити [язикóм (язичкóм)] як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **на лопа́ті** *див.* **вивóзити; Гребти́ (загріба́ти, горну́ти) лопа́тою** *див.* **гребти́; (1) Лопа́та влі́зе** — про що-небудь дуже велике, широке. *Коли роззявить* [Домаха] *рот, так і лопата улізе* (Г. Квітка-Основ'яненко); **Помаха́ти соки́рою (лопа́тою)** *див.* **помаха́ти; Хоч лопа́тою горни́ (греби́, загріба́й** *і т. ін.)* *див.* **горну́ти; Язи́к як лóпатень (лопа́та, помелó, млин)** *див.* **язи́к; Як лопа́тою кла́сти** *див.* **кла́сти; (2) Як на лопа́ті,** *зі сл.* в и к л а с т и, п о д а т и *і т. ін.* — повністю, до кінця і т. ін. *Тоді Левко виводив язиком, як на лопаті, усю правду, невважаючи ні на кого* (І. Нечуй-Левицький); *Дати йому очну ставку з Донцем. І там він викладе їм все, як на лопаті* (І. Багряний).

ЛОПАТЕ́ВИЙ, а, е. 1. Який має лопаті, з лопатями. — *Колеса лопатеві, як у пароплава...* (О. Донченко); *У 1971 р. Л. А. Райхерт розробив конструкції лопатевих спіральних калібраторів КЛС-394; було налагоджено їх виробництво на дрогобицьких заводах* (з наук.-попул. літ.).

2. Який має частково розчленовані пластинки (про листки рослин). *Листки нижніх ярусів крони шовковиці великі, лопатеві, а верхні яруси крони мають дрібніші безлопатеві світлові листки* (з навч. літ.).

ЛО́ПАТЕНЬ, тня, *ч.* 1. Те саме, що **лóпать.** *Проти сонця на темних колесах дуже ясно блищали нові приставлені лопатні* (І. Нечуй-Левицький).

2. Широке свердло спеціального призначення. *Мені страшенно докучало якесь скрипіння, .. немовби хто з великою силою тупим свердлом-лопатнем вертів діру в сухій ялиці* (І. Франко).

◊ **Язи́к як лóпатень (лопа́та, помелó, млин)** *див.* **язи́к.**

ЛОПАТЕПЕ́РИЙ, а, е. 1. Який має довгі рухомі опорні лопаті грудних і черевних плавців (про хребетних надкласу хоанових). *Плавці лопатеперих риб за своєю будовою настільки схожі на кінцівки чотириногих тварин, що цих риб уважають їхніми прямими пращурами* (з навч. літ.).

2. *у знач. ім.* **лопатепе́рі,** рих, *мн.* Клас хребетних тварин надкласу хоанових. *До лопатеперих належать лише 8 сучасних видів: 6 видів дводишних риб і 2 види целакантів* (з навч. літ.).

ЛО́ПАТИ[1], аю, аєш, *недок.,* **ЛО́ПНУТИ,** ну, неш, *док.* 1. Те саме, що **лóпатися.** *Здається, чую: лопають каштани, жовто-зелену викидають брость* (В. Стус); *На крутому повороті з Павлівської площі на міст через Лопань лопнула камера й покришка на лівім заднім колесі* (І. Багряний); *Один з тросів, на яких трималася трапеція, лопнув, і Тереза полетіла вниз, на арену* (В. Нестайко); *Щось сухо тріснуло — Остап підняв голову і побачив, що остання струна на кобзі лопнула* (Д. Білий); * Образно. *Відчуваючи, що в нього от-от лопнуть всі жили, Гриша почав бити веслами по зрадливій воді* (П. Загребельний).

2. *тільки док., перен., розм.* Зазнати поразки, невдачі, краху; збанкрутувати (про підприємство, справу, задум і т. ін.). [З о л о т н и ц ь к и й:] *Не можна разом все ковтнуть — підожди трохи! От я строю сахарний завод, завод лопне — Капустяне твоє!* (І. Карпенко-Карий); *На станції Вікторів роман з Лідою лопнув найзвичайнішим чином* (Олекса Ізарський); *Другого дня після весілля банк тестя лопнув, а Кейсі наклав на себе руки* (В. Чемерис).

◊ **Лóпатися / лóпнути, як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ми́льна бу́лька (бу́льбашка, ба́нька** *і т. ін.)* *див.* **лóпатися; [Ма́ло (ледь, ле́две** *і т. ін.)* **не] вмира́ти (помира́ти, лóпатися, па́дати** *і т. ін.)* **/ вме́рти (поме́рти, лóпнути, покоти́тися [пóкотом], впа́сти** *і т. ін.)* **від (зі) смі́ху (від ре́готу) <Ма́ло не полóпати зо смі́ху>** *див.* **умира́ти; Неха́й óчі лóпнуть** *див.* **óко**[1]**; Хоч [і] трі́сни (лóпни) <Хоч і трі́сни, хоч і лóпни>** *див.* **трі́скати.**

ЛО́ПАТИ[2], аю, аєш, *недок., що і без дод., вульг.* Їсти із жадібністю. [Н а с т я:] *А лопає бісова дітвора так, що й харчів на них не настачиш, скоро й вуха об'їдять* (І. Карпенко-Карий); — *Лопай, нечиста сило!* — *Я вже сказав: ми не лопаєм, а годуємось, як і належить людям благородним!* (О. Ільченко); *Яків присідає і гладить старого котяру. Десь із села вже з півроку, як приходить, лопає все, що дає: і бульбу, і хліб, ну про ковбаску, .. то й казати не треба* (В. Лис); *Лопають* [хлопець і дівчина] *піцу, книжки гортають і в ноутбук заглядають* (Люко Дашвар).

ЛОПАТИ́ЛНО, а, *с., розм.* Держак лопати. *Селянин на нього не дивився, а, знай, стояв і чекав на чекіста, зіпершись на лопатилно* (А. Кокотюха).

ЛОПА́ТИСТИЙ, а, е, *розм.* Схожий на лопату (у 1 знач.); широкий. *На порозі спитав* [господар] *гостя, чи курить, .. запросив у хату, усміхаючись в свою широку, лопатисту бороду* (В. Гжицький); *Срібна монетка впала не в мисочку, а на землю, і волохань потягнувся до неї іржавою лопатистою рукою* (М. Стельмах); *Агроном реготав, і біліли його лопатисті зуби* (Б. Харчук); *Арістагор взагалі був охочий поміркувати.., але тепер він мовчав і тільки шкріб лопатисту, наче в ассирійця, бороду* (І. Білик).

ЛО́ПАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Тріснувши, ділитися на шматки. *Сипався з гілля дерев іней, льодок на калюжах лопався, тріщав* (С. Скляренко); // Те саме, що **ре́патися.** *Здавалось, лопається земна кора до самих глибин* (О. Гончар); *Платан росте настільки швидко, що кора не встигає за товщиною деревини і лопається* (з газ.); // Звільнятися від верхніх покривів, розриваючи їх унаслідок зростання, визрівання (про бруньки, овочі і т. ін.). *Десь оживають коріння, десь в муках народження лопаються бруньки й млїють гілочки* (І. Багряний); *На деревах лопаються рожеві гніздечка бруньок* (М. Стельмах); // Руйнуючи зовнішню оболонку, вибухати; розриватися. *Злітали в повітря стіни, падали будинки, лопалися, піднімаючи в небо чорну землю, турецькі бомби* (В. Малик); // Рватися, тріскатися внаслідок сильного натягування (про дроти, струни і т. ін.). *Музика різала, пиляла, аж струни лопались* (Панас Мирний); *Тонкий мотузок натягнувся — здається, ось-ось лопне. Але він був міцний і не лопався* (М. Трублаїні); // Роз-

лазитися, рватися, звичайно на швах (про що-небудь старе, зношене). *Від років лопався вже не тільки самий кожух, але й застарілі латки на ньому* (М. Стельмах); *Все на ній тріщало, лопалося, розповзалося по швах* (П. Загребельний); *На широченних плечах Давила лопалася домоткана сорочка* (Д. Білий).

2. *перен., розм.* Зазнавати поразки, невдачі, краху; банкрутувати, руйнуватися. *Що буде з грішми, чи почнуть лопатися банки? Розмови на цю тему можна почути в транспорті, магазинах, на базарах — скрізь* (із журн.).

3. *перен., розм.* Фізично або морально страждати від зусиль, напруження; мучитися. *Хочеш всі товари упхати в одного воза, щоб менше дати мита за проїзд до нашого Києва, а там дертимеш з люду три шкури? Отож і лопайся тут, на узвозі!* (П. Загребельний).

◊ **(1) Ло́патися / ло́пнути, як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ми́льна бу́лька (бу́льбашка, ба́нька** *і т. ін.), жарт.* — зазнавати невдачі, краху, руйнування і т. ін. *Винаходжуючи різні заходи та ремесла, він, правда, часто терпів аварії, і будова валилася або лопалась, мов мильні бульбашки, бо споруди ці швець фундаментував на піску* (В. Бабляк); *А сьогодні ці уявлення лопнули, як мильна банька, ще раз зіткнувшись з дійсністю* (Р. Іваничук); **[Ма́ло (ледь, ле́две** *і т. ін.)* **не] вмира́ти (помира́ти, ло́патися, па́дати** *і т. ін.)* **/ вме́рти (поме́рти, ло́пнути, покоти́тися [по́котом], впа́сти** *і т. ін.)* **від (зі) сміху (від ре́готу) <Ма́ло не поло́пати зо сміху>** *див.* **умира́ти.**

ЛОПА́ТКА, и, *ж.* 1. Зменш. до **лопа́та;** маленька лопата. *І досі бачу ту залізну лопатку, якою батько набирав вугля з дощаної скрині* (І. Франко); *Що в портфелі? .. У портфелі саперна військова лопатка* (В. Підмогильний); *Нарешті лопатка натрапила на брудний згорток* (І. Роздобудько); *Господиня схопила з полиці дерев'яне барильце й, зануривши в нього дерев'яну лопатку форми павиного хвоста, зачерпнула рідини й тричі покропила місце, на яке сичала кицька* (І. Карпа).

2. Те саме, що **ло́пать** 2. *Станція* [ТЕС] *потребувала .. машин, валів, підшипників, турбінних лопаток* (Ю. Яновський).

3. Парна кістка трикутної форми в плечовому поясі людини і хребетних тварин. — *У мене очі мало з голови не вискочать, так призираюся, щоб вицідити йому* [ведмедеві] *просто під ліву лопатку* (І. Франко); *Коли, наприклад, він бачив на вулиці перехожого, в якого випиналися лопатки, уява якось сама собою домальовувала на тих лопатках срібні крила* (В. Нестайко); *Олень ступав і ступав, і в ту мить, коли Богдан цілився йому під ліву лопатку, пролунав жахливий крик* (І. Білик); // Частина тулуба в межах розташування цієї кістки. *Піт струменів поміж лопатками, і це трохи псувало їй настрій* (Ірина Вільде); *Наш, наш дядько! У клинцюватому картузику з ґудзиком на тім'ї, у вилинялій сорочці з темною плямою поту між лопатками...* (В. Шкляр); // Передня плечова частина м'ясної туші. *Відварне м'ясо готують із м'якоті задньої ноги, лопатки, підлопаткової частини, грудинки, пружка* (з навч. літ.).

4. *архт.* Те саме, що **лізе́на.** *Створення ряду архітектурних елементів і деталей — пілястрів, лопаток, поясків, карнизів і т. ін. — узагалі не властиве сучасній архітектурі житлових будинків* (з наук.-попул. літ.).

5. *розм.* Недозрілий стручок гороху. *Постеріг лопатки в горосі* (Номис); — *Ей, обскубуть горох наш зеленцем, — побач!.. В лопатках обнесуть!..* (П. Гулак-Артемовський); *Лопатки гороху варять цілими* (з наук.-попул. літ.).

6. *діал., тільки мн.* Зелена стручкова квасоля. *Лопатками на Закарпатті називають молоду стручкову квасолю* (з газ.).

◊ **Вбива́тися / вби́тися в лопа́тки́** *див.* **вбива́тися**[1]; **(1) Лопа́тки в горо́сі,** *зі сл.* п о б а ч и т и, п о м і т и т и *і т. ін.* — приховані ознаки якої-небудь загрози, небезпеки, неприємності і т. ін. *Ага, побачила лопатки в горосі* (прислів'я); *Секретар постеріг лопатки в горосі. Він тільки шморгонув носом і нічого нікому не сказав* (Панас Мирний); **(2) На (во) всі лопа́тки,** *зі сл.* б і г т и, м ч а т и *і т. ін., жарт.* — дуже швидко. *І шапку на очі насунув, Во всі лопатки в лагер дунув* [Турн], *Що коник аж вертів хвостом* (І. Котляревський); — *Питання є? — Нема! — Тоді шуруй додому — на всі лопатки!* (В. Москалець); **Покла́сти на [оби́дві] лопа́тки** *див.* **покла́сти**[1].

ЛОПА́ТКОВИЙ, а, е. 1. Стос. до лопатки (у 2 знач.). *Лопатковий двигун перетворює енергію робочого тіла на енергію обертового вала* (з навч. літ.); // Який виробляє лопатки (у 2 знач.). *Гості відвідали лопатковий, паротурбінний, гідротурбінний, ливарний та інші цехи, ознайомилися з виробничою базою* (з газ.).

2. Прикм. до **лопа́тка** 3. *З лівого боку лопаткової частини яловичої туші зрізають м'якоть, зачищають дзьобоподібний відросток лопаткової кістки та видаляють її* (з навч. літ.).

ЛОПА́ТНИК, а, *ч.* Робітник, що виконує яку-небудь роботу лопатою. *На жупах працювали рудокопи, "жабні" робітники, які добували сіль, "ратні" люди, що піднімали її з кліток, варники, лопатники, рубачі, пакувальники, бондарі* (з навч. літ.).

ЛОПАТОПОДІ́БНИЙ, а, е. Формою схожий на лопату (у 1 знач.). *Витер* [Віктор] *рукавицею широкий лопатоподібний наконечник* [відбійного молотка] (Іван Ле); *У 2013–2014 рр. під час археологічних розкопок Хотинської фортеці знайдено підвісок з ікла лисиці та лопатоподібний виріб з рогу благородного оленя* (з наук. літ.); *До риби слід подавати особливий лопатоподібний ніж і тризубу виделку* (із журн.).

ЛОПА́ТОЧКА, и, *ж.* 1. Зменш. до **лопа́тка** 1. *Люди копалися, як комашня, довбали землю лопаточками, нібито вони мирно картоплю садять...* (І. Багряний); *Він обережно злив тепер уже жовтувату кислоту.., пошкрябав лопаточкою дно резервуара* (М. Дашкієв); * У порівн. *Незграбні, невеликі тварини з не то поросячими, не то качиними носами й широкими, мов лопаточки, хвостами, одягнені в дуже коштовне хутро, чіплялися пазурами своїх коротеньких лапок за коріння верби* (А. Кащенко).

2. Кулінарний інструмент. *Мед виймали з бортей за допомогою спеціальних лопаточок-ножів трапецієподібної форми — медорізок з колінчатим руків'ям* (з наук. літ.); *Торти розкладають на десертні тарілочки лопаточками* (з наук.-попул. літ.).

3. Зменш. до **лопа́тка** 5. *Лопаточки овочевого гороху обчистити від бічних жилок і варити в киплячій підсоленій воді* (із журн.).

4. *у знач. присл.* **лопа́точкою.** У формі такого знаряддя. *Клара зараз же лопаточкою складає пальці, набирає хліба й ловить його з руки широко роззявленим ротом* (В. Винниченко).

Бори́дка лопа́точкою *див.* **бори́дка.**

ЛО́ПАТЬ, і, *ж.* 1. Широкий плаский кінець чого-небудь. *Посередині ставка плив дядько в надувному гумовому човні, гребучи широкою лопаттю весла* (Є. Гуцало); *У період становлення Київської Русі основним орним знаряддям було рало — обрізок дубового або грабового дерева із загостреним на кінці сучком, із часом на нього стали насаджувати залізний наконечник — наральник з невеликою трикутною лопаттю* (із журн.).

2. Робоча, плоскої форми частина гребних та повітряних гвинтів, а також коліс, весел і т. ін. *Навіть стара машина десь усередині пароплава жвавіше починає працювати своїми лопатями, й пароплав легко відпливає нарешті від берега* (Б. Антоненко-Давидович); *Три з них* [вітряки] *бадьоро крутили широко розкинутими лопатями крил, мов розчепіреними руками* (Ю. Логвин); — *Попсована лопать гвинта, направити її можна тільки в Мельбурні* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); * У порівн. *Був лоб у хлопця — сонячний зеніт. І розум думку рухав, наче лопать* (Л. Костенко).

ЛО́ПІТ, поту, *ч., розм.* Те саме, що **лопота́ння.** *Нараз почувся страшенний шум, тріск, лопіт, — очевидно, поломінь* [полумінь] *вихопився на дах* (І. Франко); *Дівчата розбігаються .. по горах, долинах з шумом стяжок, лопотом шитих рукавів* (К. Гриневичева); *Не чути ні цокання копит, ні лопоту моторів* (В. Винниченко); *Рослинних рік підноситься зелена повінь, годин, комет і листя безперервний лопіт* (Б.-І. Антонич).

ЛО́ПНУТИ *див.* **ло́пати[1].**

ЛО́ПНУТИЙ, а, е. Який лопнув. *Над садом світ розповнений постав, мов оболонка лопнута пуста* (В. Стус); *На стіні й досі хитався золочений перський лук, і тятива в нього була лопнута* (І. Білик); *Маленьке циганча під скрипку танцювало. І лопнуту струну натягував зброяр* (Л. Костенко).

ЛОПОНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., однокр., фам., рідко.* Швидко втекти, побігти звідкись, від когось. *Лопоне він од мене* (Сл. Б. Грінченка).

ЛОПОТА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **лопота́ти** і звуки, утворювані цією дією. *На нас обвалилася рясна нічна злива з вкрадливим лопотанням по молодому листі* (С. Андрухович); *Те лопотання босих ніг, те відсапування розхвильованих грудей, невгаваюче бовкання дзвона, чад з диму, що розноситься вітром, — сповняють повітря несказанною тривогою* (М. Коцюбинський); * У порівн. *Її син, змалку несміливий, склонний* [схильний] *до самоти, до задуми і меланхолії, чув над собою мов лопотання крил якихсь чорних демонів, що грозилися здмухнути ясний світоч його духу* (І. Франко).

ЛОПОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЛОПОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *недок., розм.* 1. *по чо́му, у що.* Ударяти, ударятися чим-небудь по поверхні, видаючи глухі звуки. *Хвиля від хвилі лопотіли грубі дощові краплі в вікно* (І. Франко); *Зненацька налітає на парк хмаринка, і за хвилину по листю лопотять краплі теплого весняного дощу* (Б. Антоненко-Давидович); *Ті пароплави .. мали великі гребні колеса з обох боків, лопаті яких гучно лопотіли по воді* (В. Чемерис).

2. Швидко йти, бігти, видаючи ногами такі звуки. *Трохи далі швидко-швидко лопотіла коротенькими ніжками біло-голова Ліда* (Б. Грінченко); *А що малих дітей привчив* [Тихін], *так із усього села! Тільки що дасть Бог ранок, то усі до нього, аж лопотять!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *А самому здається, що тітка біжить слідом, що ось-ось наздожене, бо наче лопотять за спиною тітчині ноги-костомахи* (Є. Гуцало); *Вертячись у дворі та зачувши тупіт копит чи скрип коліс, усе кидала* [Оксана] *й летіла, аж лопотіла за хвіртку .. — чи не їде, бува, милий* (В. Чемерис); *Ми лопотіли босоніж попід табором до бригадного подвір'я* (А. Михайленко); // *безос. За Скибою хтось гнався. За кущами лопотіло все ближче й ближче* (П. Загребельний); *Вечорами, коли вікна оббивалися дощем, коли надворі плескало, зітхало й лопотіло, .. при свічці збиралися до мене в господу найближчі сусіди* (Валерій Шевчук).

3. Видавати шерех; шерехтіти; шелестіти. *Христя глянула на бумажку — сіра та нова, вона ще такої зроду не бачила; пом'яла в руках — лопоче...* (Панас Мирний); *Вузькі підтички жінок лопотять, черкаючись об халяви* (М. Коцюбинський).

4. Розвіваючись на вітрі, під час руху, видавати глухі звуки. *Свищуть, гудуть та голосять снасті та щогли, розпачливо б'ються об їх* [них] *паруси, лопотять, прискорюючи ходу* (Дніпрова Чайка); *Ванько летів попереду, тільки лопотіла сорочка та миготіли чорні п'яти* (А. Дімаров); *В цей час оркестра заграла танго. Пари пролітали з кінця в кінець, сукні лопотіли й здіймали вихор* (Ю. Винничук); // *чим.* Видавати такі звуки чимсь, що розвівається на вітрі. *Над бухтою під кручею стоїть на камені шпичкувата дівчинка: вітер розгонить її довге хвилясте волосся, лопотить малиновим сарафаном* (Р. Іваничук); *З клубу в ніч вилетіли два щасливих птахи — Марусина біла сукня, мов ті крила, тріпається, Льошчин піджак полами лопотить* (Люко Дашвар).

5. Утворювати або видавати глухі звуки якимись механізмами, крилами птахів і т. ін. *На озерах, на болотах Крила птахів лопотять: Сірі гуси ізнялися, Білі лебеді ячать* (О. Олесь); *Гетьман любив споглядати через ліщинове пруття за годівлею птиці: як .. лопочуть крильми цісарки та кури, як спускаються згори, кружляючи, голуби* (Ю. Мушкетик); *Лопотять колеса по даху, не бачене досі Мишком створіння .. з гуркотом та тріском зариваться одним рогом у город* (В. Дрозд); *За спиною без угаву лопотять крилами птахи* (Любко Дереш).

6. Говорити поспішно, неясно. — *То заходьте, заходьте до кімнати, прошу вас, товариші служиві, — дрібно й хутко лопотів .. Діодор* (І. Микитенко); // Говорити незрозумілою для слухача мовою. *Хтось радісно лопотів щось чи то по-китайському, чи ще якоюсь мовою* (М. Дашкієв); *Добрих п'ять хвилин лопотів з французом, виповідаючи йому все про своїх товаришів* (П. Загребельний); *Вона не пручається, лише лопотить по-своєму, мабуть, питає, чого мені треба* (А. Дністровий); // *зневажл.* Те саме, що **база́кати.** *Язик без кісток: що хоче — лопоче* (прислів'я); — *Її мама тут! Он там стоїть із моїм чоловіком коло брами та й лопотить* (О. Кобилянська); *Він сидів після лекції у Тамариній вітальні, слухаючи, як вона лопотіла про се, про те* (Д. Бузько); *Поки у нас лопотіли про виклики часу, час таки*

нас викликав. А ми не готові. Ми ніколи ні до чого не готові (Л. Костенко).

◊ **(1) Лопотіти (лопотати) язиком,** *зневажл.* — багато й безцільно говорити, говорити зайве; базікати. [Іван Андрійович:] *Тільки ж я вас прошу.., не лопотіть язиком багато* (М. Старицький); [Герасим:] *Що там наука? Забавка дитяча! На біса йому* [синові] *здалося отак лопотать язиком, як ви оце лопочете, хіба гиндиків дражнить?* (І. Карпенко-Карий).

ЛОПОТІННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **лопотіти** і звуки, утворювані цією дією. *Дерева — в маячні. Шалене лопотіння дощу — об шиби, об ключини — губ* (В. Стус); *Верещання з лопотінням ніг пробігло попід вікнами й зупинилось на призьбі, саме коло Андрія Григоровича* (В. Винниченко); *Малий Петрусь заснув на руках, заколисаний її засапаною ходою. Вона чула лопотіння своєї спідниці* (Б. Харчук); *Свист у вухах. І лопотіння крил. Кажани чи ворони?* (Любко Дереш).

ЛОПОТІТИ *див.* **лопотати.**

ЛОПОТЛИВИЙ, а, е, *розм.* Який лопотить. *Нап'ята палатка халабудилась йому* [Антоновичу] *на голові, обстрілювана лопотливим дощем* (О. Гончар); *Вгорі, над садом, у всіх напрямах прорізують закурену димом міста небесну блакить аероплани, обливаючи тишу саду лопотливим гуркотом моторів* (В. Винниченко); *У Перемишлі доскочив до гурту намісник, лопотливий пан "Перемисльний" — зі своїми чурами, — стало глітно* [тісно] *і шумно, як у храмове свято* (К. Гриневичева); * Образно. *Крізь червону завісу лопотливого полум'я темніла туша геть обгорілої корови* (В. Дрозд).

ЛОПОТЛИВО, *розм.* Присл. до **лопотливий.** *В ухах їздців завивав вітер і лопотливо шуміли на раменах крилаті киреї* (К. Гриневичева).

ЛОПОТНЯВА, и, *ж., розм.* Те саме, що **лопотання.** *За розчиненим вікном шумлива лопотнява* (І. Жиленко); *Услід за цими словами почулася лопотнява босих ніг* (М. Коцюбинський); *І вогник знамен, лопотнява і запах — все лине на Захід* (П. Тичина).

ЛОПОТЮЧИЙ, а, е, *розм.* Який лопотить, може лопотіти. *Климко розгорнув пакунок. В ньому лежала пачка сухих — вони торохтіли — зеленкуватих галет у прозорому лопотючому папері і кругла чорна коробочка солі* (Григір Тютюнник); *На столі з'явилася лопотюча накрохмалена скатертина* (П. Загребельний); *Хмара з ламаною золотою каймою покрила вилісок, шелюхалися* [шуміли погойдуючись] *внизу очерети, коли вони пірнули під лопотючий брезент* (Є. Пашковський).

ЛОПУХ, á, *ч.* 1. Бур'ян родини складноцвітих із широкими листками і чіпким суцвіттям з колючками; реп'ях. *Лопух розстилав своє широке зелене листя* (Панас Мирний); *Лопух так дбайливо й догадливо розвісив своє листя, що з боків майже нічого з-під нього не видко* (В. Винниченко); *На місцях, де треба було відтворити в уяві можливість газону або клумби, росли дрібні круглолисті низькі калачики й великі пишні сіро-зелені лопухи* (В. Домонтович); // *тільки мн.* Зарості цієї рослини. *Стежка лагідно здіймалася вгору і пропадала місцями в густих лопухах* (М. Коцюбинський); *Та не встигли вони як слід умоститися на спостережному пункті у лопухах під дідовим тином, як загуркотіла машина* (В. Нестайко); *Йшли вони через сад, геть зарослий густелезними травами, лапатими лопухами* (Ю. Винничук); // Лист цієї рослини. *Лопух зорвала* [зірвала] *і накрила, Неначе бриликом, свою, Свою головоньку смутную* (Т. Шевченко); *Лопух формою нагадує щит* (Г. Пагутяк); * У порівн. *Надувсь, як лопух на огні* (Номис); — *А ти чого вуха, мов лопухи на смітнику, розвісила?* (М. Стельмах); *З натугою, аж в'язи заскрипіли, повернув Бойко важку, як лопух після зливи, голову й перевів отупілий погляд на сина* (І. Нижник).

2. *перен., фам.* Про некмітливу людину; простак, роззява. — *Лопухом я буду, .. коли не вирву Раю з пазурів секти!* (П. Автомонов); *Лопух ти був, лопухом і зостанешся, Яковенку, скільки не перечитуй своїх книжок* (П. Загребельний); — *Лопух ти, Гастрономе* (В. Нестайко).

ЛОПУХАСТИЙ, а, е, *розм.* 1. Із лопухами; порослий лопухами (у 1 знач.). *Хатки, хатки... Густа осіння курява на спориші, на лопухастих пустищах та під тинами, де бабраються ліниво кури, свині та дітлашня* (Валерій Шевчук).

2. Подібний до лопуха (у 1 знач.). *Один за одним через город, стежкою, обсадженою високими лопухастими соняшниками, йдемо до річки* (К. Гриб).

ЛОПУХОВИЙ, а, е. Прикм. до **лопух** 1. *Малий Мирон .. любить .. квітчатися прилипчастими лопуховими ґудзиками, яких так і насиляє на себе від ніг до голови* (І. Франко); *Надбігши нарешті до воза, вона схопилась за полудрабок і поклала на сіно коло матері загорнутий у лопухове листя великий вальок жовтавого масла* (Б. Антоненко-Давидович); *Мили голови настояними травами. Ілько добре вирізняв, що туди намішали і любистка, і м'яти, і васильків, і лопухового коріння, і шавлії* (Ю. Логвин); *Мацюня забирався на сідло, схоже на величезний лопуховий лист, міцніше підв'язував ремінець картуза* (А. Михайленко).

ЛОПУХУВАТИЙ, а, е, *розм.* Який формою нагадує лопух (у 1 знач.). *Його тіло являло собою недбало замішене тісто, абияк приліплене до кістяка, де вгорі приладнано було велику голову з плескатим тім'ям, здоровенними лопухуватими вухами* (Б. Антоненко-Давидович); *Ганну зустрів лютим гавкотом рябий, кудлатий, приземкуватий собака з довгими, лопухуватими вухами* (В. Козаченко).

ЛОПУЦЬОК, цька, *ч., розм.* Молода, м'яка й соковита стеблина деяких рослин, яку вживають як їжу. *А сирота її в селі .. Лопуцьки їсть, ставочки гатить* (Т. Шевченко); *Нарвала* [господиня] *трохи лопуцьків, що недавно витягнулися з землі* (В. Барка); *Вася йшов за нею, тримаючи в руках сумку з продуктами. Нагнувся, зірвав кілька лопуцьків з щавлю* (О. Бердник).

◊ **Душа не з лопуцька** *див.* **душа; (1) Не з лопуцька** — здатний до чого-небудь серйозного, вартий уваги і т. ін. *Коли дійшла черга відповідати мені, бачачи, як бридиться Толстой на калічену мову підсудків та писарів, вчистив по-московському, аби показати, що й ми не з лопуцька, а може, позасвідомо, намагаючись викликати до себе прихильність* (Ю. Мушкетик); *Дасть Бог і нам колись просвіток. А покіль — терпімо. Не з лопуцька ж ми* (В. Чемерис); *А ще не забувай про моїх сестер. Вони теж не з лопуцька і здатні якому хочеш носорогові рога обламати* (Ю. Винничук).

ЛОПУШАНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **лопуховий.** *Листок до лона приклада вона* [мати] *широкий, лопушаний...* (П. Мовчан); *Бриджусь тобою, тля лопушана. Яка єси — така тобі й шана!* (Л. Костенко).

ЛОПУШИ́НА, и, *ж., розм.* 1. Листок лопуха (у 1 знач.). *Баба обклала спухлу ногу лопушиною, вже їй не так пеклотрудило* (Дніпрова Чайка); *Біля порога стояв візок, і туди вмощувалося все необхідне: оберемочок сухих дров, .. сіль, паляниця, загорнута в лопушину* (Григорій Тютюнник); *З таємничим виглядом Адам пішов у кущі; ..назбирав паличок, з молодої верби зняв смугу кори, вирвав цупку лопушину* (В. Близнець); * Образно. *Вийшовши з сільради, Варчук, як півень, застрибав по дорозі, нахиляючись над бурою лопушиною Данькового вуха* (М. Стельмах).

2. Те саме, що **лопу́х** 1. *Дно рову укрилося широколистою лопушиною* (Панас Мирний).

ЛОПУШИ́НИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **лопухо́вий.** *Мулом затягло і лопушиний листок; він був негодящий — подертий на клапті* (В. Близнець); *Цвіркуни зібрали духовий оркестр на лопушиному листку, й раптом заграла їхня перша скрипка* (Валерій Шевчук); *Тягнучи на холошах лопушині кім'яхи, важкі, мов гирі, Сошенко хутко пройшов повз вороже мовчання трьох парочок* (Н. Околітенко).

ЛОПУШИ́ННЯ, я, *с., розм.* Зарості лопуха (у 1 знач.). *Від дорожнього пилу підіймалася задушлива курява, сірою пеленою осідала на зелені листочки спорищу, на широке сіре лопушиння* (К. Гриб); *Між лопушиння й кульбаби височіла гонорова шляхта будяків* (Ю. Винничук); *Вони ніколи не заходили на половину Марії Іванівни з великої вулиці, а піднімалися сюди від Неви вузенькою доріжкою поміж лопушинням, дерезою, цибатими колосками* (Н. Околітенко).

ЛОПУШИ́ТИСЯ, и́ться, *недок., розм.* Широко розростатися, випускати багато листя (про рослини). *За житами лопушиться Цукровий буряк* (І. Вирган); *Частіше спогадувалось село, де .. по канавах лопушиться підбіл* (Є. Пашковський).

ЛОПУШНЯ́, і, *ж., розм.* Те саме, що **лопуши́ння.** — *Нема нічого. — Як то нічого? .. — Все в проломах, пощербинах, позаростало лопушнею* (П. Загребельний).

ЛОПУШНЯ́К, *ч., діал.* 1. *род.* а́. Лопух (у 1 знач.). *Хліб Уляна загорнула в лопушняк і поклала в холодку* (Григорій Тютюнник).

2. *род.* у́. Зарості лопуха (у 1 знач.). *З високої трави й вухатого лопушняку раз у раз виринає вигоріла під сонцем кучма кучерявого волосся* (П. Колесник).

ЛОПУШО́К, шка́, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **лопу́х** 1. *Злякалась Миша та притьмом Поміж травою, лопушком З переполоху почухрала* (Л. Глібов); *Молодий лопушок з трудом розправляв своє зелене вушко* (О. Донченко); — *Їли ми тоді шашлики з осетрини на свіжій сметані і з житнім печеним хлібом на листочку лопушка...* (О. Чорногуз).

2. *перен., фам.* Зменш.-пестл. до **лопу́х** 2. *На жаль, у ті часи я була ще зовсім лопушком* (Г. Тарасюк).

ЛОПУ́ШШЯ, я, *с., діал.* Збірн. до **лопу́х** 1. *Заспокоївши голод, хлопець засунувся під якийсь пліт у лопушшя і заснув мов забитий* (І. Франко); *Коні стояли над купою мерви, лопушшя* (Р. Іваничук).

ЛОРД, а, *ч.* 1. У Великій Британії — дворянський титул (спочатку спадковий) або титул високих посадових осіб, а також особа, яка має цей титул. *Вже третій день ходить до мене один лорд і все дає мені за сю книжку ціну — ну, правда, тричі більшу від тільки що призначеної мені* (Леся Українка); *На "Хемпширі" загинув англійський військовий міністр, лорд Кітченер* (М. Трублаїні); — *Якийсь англійський лорд сказав, що він усе життя боровся з собою, щоб стати порядною людиною* (П. Загребельний); *Відповідно до вашої нової посади, ви отримуєте пожиттєвий неспадковий титул лорда* (О. Авраменко); * У порівн. *Йому* [ослику] *так скучно, як англійському лорду, що бачив весь світ* (М. Коцюбинський).

2. Член верхньої палати парламенту Великої Британії. *В 1892 р. він* [В. Гладстон] *поставив наново проект на обговорення парламенту і добув для нього більшість у палаті громад, але палата лордів рішуче йому спротивилася* (І. Крип'якевич); *Лорд Мерфі, на цілу Англію уславлений меценат медицини, славнозвісна політична постать, найстаріший у палаті лордів і почесний член Королівського медичного товариства* (Ю. Смолич); * У порівн. *Лиса потвора у футболці .. поважно киває головою офіціантові, одягненому, мов лорд з палати лордів* (І. Роздобудько).

ЛОРД-КА́НЦЛЕР, а, *ч.* У Великій Британії — голова палати лордів, а також голова верховного суду та вищий юридичний радник уряду. — *Ваша величносте, я з відповідальністю приймаю це високе призначення і від цієї миті беруся до виконання покладених на мене обов'язків лорд-канцлера* (О. Авраменко); — *Але, ваша світлосте, що я відповім, коли лорд-канцлер спитає, чим зумовлені такі надзвичайні заходи?* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма); *Автор "Утопії" — англійський правознавець, парламентарій, наприкінці життя навіть лорд-канцлер — на початку твору дає різку критику соціальних і державно-правових порядків сучасної цивілізації* (з навч. літ.).

ЛОРД-ЛЕЙТЕНА́НТ, а, *ч.* Представник монарха Великої Британії у великій адміністративній одиниці. *Фактично, лорд-лейтенант — це почесний титул номінального глави судової і виконавчої влади на відповідній території* (з навч. літ.).

ЛОРД-МЕ́Р, а, *ч.* У деяких великих містах Англії — особа, яка очолює муніципалітет; міський голова; голова місцевого самоврядування. *Старт святковому сезону дадуть лорд-мер лондонського району Вестмінстер, британський посол у Норвегії і мер Осло* (з газ.); * Образно. *І як приємно, коли полтавський "лорд-мер" квітне. Розпочинає мітинг, і я бачу, як він радіє, що йому припало щастя — одкрити мітинг 150-ліття "Енеїди"* (Остап Вишня).

ЛОРДО́З, у, *ч., вет., мед.* Вигин у людини або тварини шийного й поперекового відділів хребта опуклістю вперед. *Лордоз виникає після того, як дитина навчиться ходити* (з навч. літ.); *Ознаками звуження тазу можуть служити виражений лордоз поперекової частини хребта* (з навч. літ.).

ЛОРЕ́ТКА, и, *ж., заст.* Жінка легкої поведінки; повія. *Дзюня Гусиковська, жвава віленська городяночка, тамтешній відповідник романтичних паризьких лореток, відданих подруг паризьких студентів, привабила того юнака-невольника* [Тараса Шевченка] *своєю вільною і гідною поведінкою* (В. Скуратівський); *Образ лоретки був дуже популярним у XIX ст. і знайшов відображення в альбомах графіка Поля Гаварні* (з наук.-попул. літ.).

ЛОРНЕ́Т, а, *ч.* 1. Різновид монокля в оправі, яким користувалися перев. дворяни. *Здається, не лорнет у його блідій і вузькій руці, а лупа, без якої він не розглядів би полтавської губернської дрібноти* (О. Полторацький); *Побачила в залі*

київських родичів своїх, дам, що видивлялися мене крізь скельця лорнетів (В. Дрозд).

2. Окуляри в оправі з ручкою. *Онєгін входить, іде поміж рядами сам, Лорнет подвійний свій наводить На ложі незнайомих дам* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

ЛОРНЕ́ТКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **лорне́т.** *Міські поети пхають у кишені Папірчик, олівець й лорнетку* (Леся Українка); *— Іліон у полум'ї, — гугнявив монах у шовковій робі з обличчям римського аристократа, недбало граючись лорнеткою* (З. Тулуб); *Лорнетка, що висіла в неї на грудях і якою Старицька-Черняхівська раз у раз користувалась, надавала їй панського вигляду* (Б. Антоненко-Давидович); *— Як приємно давати радість простому народові! — сказала розчулена панночка, дивлячись крізь лорнетку на дівчат* (О. Іваненко).

ЛОРНЕТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого, що і без прям. дод., заст.* Розглядати кого-небудь у лорнет. *З виразом глупого задоволення лорнетував* [Володько] *сидячі в противній ложі панни* (І. Франко); *— З чого він живе? — неодноразово допитувалася, наскрізь лорнетуючи дочку, пані Олійникова* (Ю. Андрухович); *Він сидів позаду маркізи де Камбремер, у кріслі, поставленому бокаса, аби зручно було лорнетувати інші ложі* (А. Перепадя, пер. з тв. М. Пруста); *В епоху рококо високо цінувалося мистецтво поводження з лорнетом, уміння лорнетувати — роздивлятися кого- або що-небудь з продуманим настроєм, наприклад, нарочито недбало або пильно* (із журн.).

ЛО́РО, *невідм., с., фін.* Рахунок, що його відкриває банк своїм банкам-кореспондентам, на якому фіксовано всі операції, здійснювані за їхнім дорученням. *За даними Національного банку України, у 2000 році на рахунки лоро тільки комерційних банків Латвії перераховано понад 1,6 млрд дол. США* (із журн.).

ЛОСЕНЯ́, я́ти, *с.* Маля лося. *Гук поглянув ще раз на докірливе око лосеняти, тяжко зітхнув і мовчки пішов геть від ґанку дирекції* (О. Бердник); *Крім зайчика Косі Вуханя та їжачка Колька Колючки, в класі були: .. лісове козеня Зіна Бебешко, лосеня Соня Лось та білченя Вірочка Вивірчук* (В. Нестайко); *Митро Терпило сидить на ґанку сторожки своєї і лосеня маленьке із рук годує* (В. Дрозд).

ЛОСЕНЯ́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **лосеня́.** *Сонячні промені інколи проривалися в прогалини поміж вітами дерев, світляні зайчики грайливо миготіли у вікнах, падали на мертве лосенятко* (О. Бердник).

ЛОСИ́НА, и, *ж.* 1. Те саме, що **localся́тина.** *Обідали всі гуртом. Лугарі сиділи круг багаття, кожному дісталося по доброму шматку смаженої лосини* (І. Білик).

2. Вичинена шкура лося або оленя. *Та ще й озута, спортсменка і хемік, малярка і поетеса, в невагомі капці з лосини* (Олекса Ізарський).

3. *заст.* Штани з лосиної шкіри. *Марковський був близько від каплиці, з подвір'я свого ведений на місце смерті, босий і в лосині* (І. Франко).

ЛОСИ́НИ, и́н, *мн.* 1. *іст.* Штани з лосиної шкіри (перев. у військових). *Замість розідраного підрясника й діркавих* [дірявих] *штанів невідомі Сили одягнули його у кармазинову куртку і лосини, обшиті срібним шнуром* (В. Єшкілєв).

2. Різновид штанів (перев. жіночих зі штучних тканин), що щільно облягають тіло, ноги. *Підтягнула* [Зоя] *лосини, оправила спідницю, підсмикнула груди і — нічого не поробиш! — попрямувала до своїх визволителів* (І. Роздобудько); *Нані стояла у дверях під'їзду будинку біля цирку в легкому светрику, лосинах і самих лише капцях на босу ногу* (Люко Дашвар).

ЛОСИ́НИЙ, а, е. Прикм. до **лось.** *Рись вхопилась мертвим похватом за унт, вгородила в лосину шкіру пазурі та так і заклякла* (І. Багряний); *Голова самця ховалася в кущах, тому я не зумію описати, як зблизька виглядають лосині роги* (М. Руденко); // Зробл., вигот. зі шкури лося. *Франти в чорних оксамитових каптанах і лосиних панталонах, красуні зі* [із] *зачісками, схожими на кошики, .. — сотні гостей князя Таврійського поштиво розступилися* (Р. Іваничук).

ЛОСИ́НОВИЙ, а, е. Стос. до лосин. *Справжній лосиновий бум наздогнав нашу країну в 80-х і 90-х рр. XX ст.: на вулицях миготіли жіночі ноги в неймовірно яскравих зелених, малинових, блакитних, бузкових блискучих лосинах* (із журн.).

ЛОСИ́ЦЯ, і, *ж.* Самиця лося. *Старий Копистка тим часом загледів préздорову комолу лосицю* (О. Ільченко); *У Бучі надзвичайна подія — до підвалу житлового будинку забігла лосиця й залишалася там тривалий час* (з газ.).

ЛОСК¹, у, *ч., рідко.* 1. Те саме, що **лиск.** *Не було отієї осмисленості в очах. Одсвіту, сказати б, лоску інтелекту* (Г. Колісник); * Образно. *І мжичить сонний лоск під образами, позлітка заліпила образи* (І. Андрусяк).

2. *перен.* Бездоганний зовнішній вигляд. *Хлопець ти ніби й непоганий, але тобі не вистачає виховання, витонченості поведінки, усього того, що надає людині справжнього лоску* (І. Росоховатський); *Якщо трохи обтесати* [Івася], *приодягнути відповідно, надати лоску, то буде окрасою хору* (В. Малик).

ЛОСК², у, *ч., діал.* 1. Безладдя. *Лоск у хаті.*

2. *у знач. присл.* **ло́ском.** Безладно. *З річки лоском вдаль несеться Праників удар* (І. Франко); *В пекарні немита посуда стояла лоском* (М. Коцюбинський); *— І так з усім, так всюди! Лоском йде старе, а нового не видно!* (К. Гриневичева).

◊ **Ки́дати / ки́нути (поки́нути) ло́ском** *див.* **ки́дати; Ло́ском лежа́ти** *див.* **лежа́ти; Ло́ском ляга́ти** *див.* **ляга́ти; У лоск лягти́** *див.* **ляга́ти.**

ЛО́СКІТ¹, коту, *ч.* 1. Те саме, що **лоскота́ння.** *В одному кутку ще захлиналась якась* [дівчина] *сміхом, немов од лоскоту* (А. Головко).

2. *перев. який, чого.* Відчуття легкого нервового збудження, спричинене дотиком до шкіри. *Опритомнів Андрій від неприємного лоскоту. Розкрив через силу повіки — над ним стояв Сергеєв і лив йому на обличчя воду з великої шкляної карафки* (І. Багряний); *П'ючи, Тоня аж залилася, аж за груди потекло, і вона, втративши свою оту сторожкість, щиро, дзвінко засміялась від холодного водяного лоскоту* (О. Гончар); *Кирик .. власним підборіддям відчував лоскіт шовкового банта на голівці дівчинки* (М. Циба); *Він теж зняв піджак, пожбуривши його куди попало, розстебнув сорочку, роззувся і, приахкуючи від лоскоту, обережно ступав по шорсткому шпориші* (П. Загребельний); * Образно. *В передчутті занурення — тілами перебігає лоскіт насолоди, і на замшілих стінах виступають краплини сяйва* (О. Забужко).

ЛО́СКІТ², коту, *ч., діал.* Шум, тріск. *З неба чорного упали та погасли зорі, впала з лоскотом смерека* (Уляна Кравченко); *Саме в тій хвилині почувся був сварливий голос жіно-*

чий, лоскіт отвираних і запираних дверей [дверей, які зачиняють і відчиняють] (О. Кобилянська).

ЛОСКІТЛИ́ВИЙ, ЛОСКОТЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Який лоскоче. *І була накидка сіра В Лоскотона на плечах. Лоскотливі мав він вуса І м'якенькі, наче пух* (В. Симоненко); *Повівав легенький лоскітливий вітерець* (І. Рябокляч); *Найменшу — Ольгу — підняв, пригорнув, і вона, не проявляючи страху, охопила рученятами його шию і голосно засміялася, бо дідова кошлата борода була така лоскітлива...* (В. Малик); *Земля була вогка і тепла, прошита лоскітливими язичками молодої трави* (В. Дрозд); *З-під ніг густим туманом піднімались пахощі чебрецю — важкі й лоскотливі* (В. Підмогильний); *Ліс виповнився лоскітливими пахощами смаженого м'яса, й хлопці згадали, що сьогодні й не снідали* (І. Білик).

2. Ніжний (про сміх, звуки і т. ін.). *У сусідній ложі крізь лоскітливий сміх мокро хляпають поцілунки* (В. Винниченко); *А як перекричали, настала тиша, а в ній — чоловіче хтиве бурмотіння й жіночий лоскітливий смішок* (І. Багряний).

3. *рідко.* Вразливий до лоскоту. *Вас полоскотали ті голодні та голі емігранти в дуже лоскотливе місце* (І. Франко).

4. *розм.* Те саме, що **делікáтний** 3. *Коли буде час і натхнення, поговоримо окремо на цю лоскітливу тему* (О. Ульяненко).

ЛОСКІТЛИ́ВО, ЛОСКОТЛИ́ВО. Присл. до **лоскітли́вий, лоскотли́вий.** *Степовий .. вітер дме від Дніпра, .. куйовдить волосся і невловимим, ледве відчутним дотиком, прослизнувши по устах, шепотить лоскотливо в ухо* (В. Домонтович); *Його* [сонця] *промені проникали* [крізь] *шкіру її лиця, рук, шиї, ніжно кололи повіки, лоскотливо дотикались уст* (Ірина Вільде); *Теплі округлі груші лоскітливо дотикалися до моїх щік і до моїх губ* (П. Загребельний); *Десь з того зеленого моря, що зветься Балабівськими садами, вирвались звуки бубна, що лунко й лоскотливо розсипались яром* (У. Самчук).

ЛО́СКІТНИЙ, ЛО́СКОТНИЙ, а, е. Те саме, що **лоскітли́вий, лоскотли́вий** 1. *Вона .. двома пальцями підібрала лоскітне мокре волосся на шиї* (Є. Пашковський); *Чи відоме вам оте лоскотне почуття азарту — хто з вас, малих шибеників, найбільше назбирає біленьких, голубуватих, сіреньких, з цяточками й без них, тепленьких ще яєчок* (Б. Антоненко-Давидович); *І враз лоскотне збудження охопило мене. Що ж зараз буде?* (В. Нестайко); *Ярополк не зразу згадав про світлого князя, його охопила приємна лоскітна млість, якою поволі наливалося все тіло* (І. Білик); *Ганна-панна, тримала делікатний згорточок у пелені, наче живу істоту, і всередині їй також ворушився невидимий згорточок, теплий і лоскотний* (О. Забужко).

ЛО́СКІТНО, ЛО́СКОТНО. Присл. до **ло́скітний, ло́скотний.** *Плакучі верби лоскітно торкалися Івасикового обличчя ніжними косами* (О. Бердник); *Льоня підскочив до Шурика і, навіть не спитавши, хоче той грати чи ні, обхопив його за плечі й лоскотно зашепотів у самісіньке вухо* (В. Нестайко); * Образно. *І знову, як тільки починає про це думати владика й господар Німеччини, йому на серці ніби хтось тихенько, холодно й лоскітно дмухає, вухам стає гаряче, і по тілу проходить молоде, давно-давно загублене, гаряче почування* (В. Винниченко); *У нього лоскітно тремтіло серце, а на очі наверталися непрохані сльози* (В. Малик); *Зимовий день стоїть, як білий віл, І лоскотно мені обличчя лиже* (Д. Павличко); // *у знач. пред. З лежанки стрибнув кіт, замурликав, потерся дівчині об ногу, їй, мабуть, стало лоскотно, вона відштовхнула кота, потерла ногу долонею* (Ю. Мушкетик); *Босим ногам од незвички лоскотно було на гладенькому, як крига, але зігрітому сонцем мармурі* (В. Дрозд).

ЛОСКОТА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лоскота́ти.** *Ми нахилялись над краєм човна, .. чули на щоках лоскотання волосся* (М. Коцюбинський); *Ну хто б це з хлопців відмовився покататися на машині? Відчуваючи у грудях радісне лоскотання, Дениско поліз у машину* (В. Нестайко); *Жах (чи швидше якесь неприємне лоскотання, що раптовою хвилькою здійнялося десь у шлунку) виник тому, що на якусь мить крізь риси вісімдесятирічного старого проглянуло обличчя хлопчика* (І. Роздобудько); *Наркіс подарував їй* [Кассандрі] *вміння заглиблюватись в себе і виробляти там все, що заманеться: літати, розмовляти з тваринами та рибами, .. відчуваючи лоскотання води* (С. Андрухович); * У порівн. *Мрії ворушились серед мертвої тиші.., неначе страшне русалчине лоскотання* (І. Нечуй-Левицький).

ЛОСКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, *недок.* 1. *кого, що і без прям. дод.* М'якими дотиками до шкіри зумовлювати легке нервове збудження, зазвичай супроводжуване сміхом. *У страшенній тривозі почав Тоньо трясти братом, .. пробував лоскотати попід пахи* (І. Франко); *Петруня гребе веслами. Наталя йому заважає — очеретовою квіткою лоскоче по його обличчю* (С. Васильченко); *Микола за такий жарт зіхняв* [зім'яв] *співредактора, повалив на канапу й став лоскотать, від чого Сріблюк заверещав і забив ногами, як в припадку* (В. Винниченко); *А веселий Лоскотон До царя стрибнув на трон І сказав йому якраз: — Насмієшся ти хоч раз!.. — Став царя він лоскотати, І Плаксій став реготати* (В. Симоненко); // *фольк.* Такими дотиками протягом тривалого часу зумовлювати нервову реакцію в того, до кого торкаються (про дії русалок). *І незчулась, як зуспіли Дніпрові дівчата — Та до неї, ухопили, Та й — ну з нею гратись. Радісінькі, що піймали. Грались, лоскотали, Поки в вершу не запхали...* (Т. Шевченко); *Довкола них* [гостей] *із реготом кружляли русалки, жартівливо лоскочучи та заплітаючись довкола ніг* (Ю. Винничук); // *що, в чому.* Зумовлювати легке подразнення в носі, горлі і т. ін. *Чудові пахощі лоскотали в носі, в горлі, по язиці* [язику] (І. Нечуй-Левицький); *Дух свіжої линини лоскотав ніздрі, спирав віддих* (М. Коцюбинський); *Каюта була в чорта в зубах. Десь, певне, під камбузом, чи що, бо лоскотали в носі запахи смаженого* (П. Загребельний); // *безос. Било в ніс солоною рибою, лоскотало горло пахощами яблук* (Ю. Збанацький); *Я вловлюю, як пахне мокрою землею, як у носі і в горлі лоскоче духом вербового пуху, недавно одлетілим дощем* (Є. Гуцало).

2. *що, перен.* Приємно збуджувати, тішити. *Нез'ясовне почуття несміливою паростю пробивалося в серці Васі, лоскотало в грудях* (О. Бердник); *Лаврінові ще ніколи не пахнув так цвіт. Й не лоскотав так серце дівочий сміх* (Ю. Мушкетик).

◊ **(1) Аж у но́ги лоско́че,** *перев. зі сл.* х о ч е т ь с я, к о р т и т ь *і т. ін.* — уживається для підсилення зазначених слів; дуже, надзвичайно. — *Знаєш, так якось кортить побачити людей у щастю* [у щасті], *що й сказати не вмію. Слово честі, не вмію. Ну, кортить, аж у ноги лоскоче* (П. Козланюк); **(2) Лоскота́ти не́рви** *(рідше* **ду́шу, се́рце** *і т. ін.) кому, чим* — впливати, діяти на кого-небудь; бенте-

жити, хвилювати і т. ін. когось. *Ті привітні дівочі голоси лоскотали їй серце* (Панас Мирний); *Мода — це умовна, дуже умовна красивість — чи потворність, яка лоскоче нерви тим, кому такого лоскоту хочеться* (М. Рильський); *Хрести на кладовищі видовжувалися аж до пасмурних хмар на обрії і лоскотали душу страшком* (В. Дрозд); *Він любив себе. І йому дуже хотілося ще й ще почути слова, які так приємно лоскотали душу* (О. Чорногуз); **(3) Лоскота́ти о́чі** *чиї* — привертати до себе увагу; дивувати або дратувати своїм виглядом. *Страшне й проклятe* [Чіпчине дворище], *стало воно тепер навдивовижу всім людям, лоскотало їх заздрі очі* (Панас Мирний); **(4) Лоскота́ти п'я́ти** *кому, чим* — задобрювати, улещувати кого-небудь. *Він звик, щоб .. п'яти йому лоскотали віршиками, щоб бавили йому ніжний зір тихими линялими фарбочками?* (В. Винниченко).

ЛО́СКОТА́ТИСЯ, очу́ся, о́чешся, *недок., розм.* 1. Лоскотати один одного. *Ось і хлопці .. Підбігають, здоровкаються, щипаються, лоскочуться...* (Панас Мирний); *Вони борюкалися завзято, лоскоталися, Маринка верещала, аж, сполохана, заглянула з кухні Ірина Михайлівна* (Ю. Мушкетик).

2. *тільки 3 ос.* Те саме, що **лоскота́ти** 1 (про що-небудь). *В болоті тепло. Мох лоскочеться. Осока з вітерцем жебонить. Качки у заводі полощуться* (В. Дрозд); *Глянувши через її плече на розгорнутий зошит, він бачить старанно виведені, великі, як горобці, літери, і тепла радість лоскочеться в грудях* (М. Сиротюк); // *безос.* Про відчуття лоскотного подразнення де-небудь. * Образно. *Очі в неї, голосок — аж в душі лоскочеться...* (П. Тичина).

ЛО́СКОТИ, ів, *мн.* Те саме, що **ло́скіт[1].** *Майже поруч жирувала* [Ольга] *з Кочубеєм, витьохкувала від його лоскотів!* (О. Гончар); *А як же їй* [лошиці] *знести палючі, Нещадні лоскоти сідла?!* (Д. Павличко); * У порівн. *Тлуста спина Родіона Новоявленого від цих погроз ходить ходором, як від лоскотів* (Г. Тарасюк).

ЛОСКОТЛИ́ВИЙ *див.* **лоскітли́вий.**

ЛОСКОТЛИ́ВО *див.* **лоскітли́во.**

ЛО́СКОТНИЙ *див.* **ло́скітний.**

ЛО́СКОТНО *див.* **ло́скітно.**

ЛОСКОТНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., кого, що, розм.* Однокр. до **лоскота́ти** 1. *Віддавала* [Махідевран] *служебкам найдивніші повеління й виказувала забаганки .. почухати за вухом, ласкаво лоскотнути п'ятку* (П. Загребельний); *Я не розчув. Напевно, то була просто імітація, розрахована на те, щоб я перепитав. А заразом і нагода лоскотнути мою щоку своїми духмяними кучерями* (О. Шугай).

ЛОСОСЕ́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **лосо́сь.** *Наявність у печінці лососевих риб цинку й міді пов'язують із високою їх концентрацією в геологічних відкладах, через які протікають річки* (з наук. літ.); // Вигот. із лосося. *Пересмішник аж відсахнувся й відкривачку з рук випустив. — Ф'юу-уть!.. Навіть не кабачкова* [ікра], *а — лососева* (В. Чемерис).

2. *у знач. ім.* **лососе́ві,** вих, *мн.* Єдина родина риб в ряді лососеподібних, до якої входять лосось, сиг, форель і т. ін. *У лососевих є м'який жировий плавець, розміщений перед хвостовим* (з наук. літ.); *Міграція багатьох видів морських риб у річки і з річок у море характерна насамперед для вугрів, осетрів, лососевих* (з навч. літ.).

ЛОСОСЕПОДІ́БНИЙ, а, е. 1. Який кольором нагадує м'ясо лосося. *Пухлина має світло-рожевий або лососеподібний колір* (з навч. літ.).

2. *у знач. ім.* **лососеподі́бні,** них, *мн.* Ряд променеперих риб. *До складу лососеподібних уходить одна родина — лососеві* (з навч. літ.).

ЛОСОСИ́НА, и, *ж.* М'ясо лосося. *Завзято береться* [Вадим] *до лососини* (О. Забужко); *Під час варіння форелі, лососини для збереження кольору й консистенції додають оцет* (з наук.-попул. літ.).

ЛОСО́СЬ, я, *ч.* Велика цінна промислова риба родини лососевих з ніжним м'ясом рожевого кольору. *Пообідаємо разом... Битки є... І закуска знайдеться — шпроти, сайра, лосось* (В. Нестайко); *Стіл був простий .. з рибних блюд* [страв] *— лосось, форель, сиг, сьомга* (В. Чемерис); *— Сідайте, — чемно попросив його* [Швейка] *фельдкурат. — Ми саме кінчаємо вечеряти. У нас були краби, лосось, а тепер ще яєчня з шинкою* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ЛОСЬ, я, *ч.* Парнокопитий ссавець родини оленевих, самці якого мають великі лопатоподібні роги. *Заскочений нагло сохатий (лось) прикипав на галявині, спаралізований жахом* (І. Багряний); *Лось звівся, тепер його постать чітко вимальовувалася в удосвітніх сутінках* (Є. Гуцало); *І зирнув лось на нас, людяк, сумними очищами, і заревів тужно, у два голоси, аж мороз по шкірі* (В. Дрозд); *Лосі поширені в лісах Євразії та Північної Америки* (з навч. літ.); * У порівн. *Михайлик — парубійко прездоровий і лагідний, як лось* (О. Ільченко); *Все грає сяйвом сонця молодого, Де глиця в росах, наче сивий лось* (Д. Павличко).

ЛОСЬЙО́Н, у, *ч.* Косметична рідина для догляду за шкірою обличчя, рук і т. ін. *Стюардеси роздавали пасажирам радіонавушники, капці і міні-несесери: пластикова бритва, крем для гоління (15 грам), французький лосьйон (чверть унції)* (П. Загребельний); *Видатки* [Дарки] *на поливання, тобто на креми й лосьйони, віднедавна почали перевищувати видатки на одяг* (О. Забужко); *Є у мене ще один одеколон, радше лосьйон після гоління* (В. Кожелянко).

ЛОСЯ́ТИНА, и, *ж.* М'ясо лося. *Там* [на полотні] *є хліб і печеня, пироги і набіл, мед бджолиний і корчаги з хмільним. А ще — вепрятина, лосятина, засмажені тетеруки* (Д. Міщенко); *Вони стриножили потомлених коней і пустили пастися, тоді розіклали багаття й почали парити в'ялену лосятину* (І. Білик); *Уміли б ми по-справжньому господарювати, були б у нас і зайці, і рябчики, і ведмежатина, й лосятина, й раки* (О. Чорногуз).

ЛО́СЯЧИЙ, а, е. Прикм. до **лось.** *Я увійшов у вестибюль палацу, — високі стрільчасті вікна підіймалися з обох боків, оленячі, лосячі роги, кабанячі голови прикрашали стіни* (Л. Старицька-Черняхівська); *Тут уже вас захопить мисливське хвилювання і піднесення вашого мисливського духу, і ви покотите, покотите, покотите по лосячому сліду...* (Остап Вишня); *З правого боку Богдан припасував до сідла шість сирих і важезних лосячих шкур* (І. Білик); // Зробл., вигот. зі шкіри лося. *Верх колісниць, навантажених високо, валялися мідяні кольчуги .. щити, обтягнені червоним лосячим ременем...* (К. Гриневичева).

ЛОТ[1], а, *ч.* Прилад для вимірювання глибини моря, річки і т. ін. з борта судна. *Соломін почав виміряти лотом глибину* (М. Трублаїні); *Вона* [вода] *обернулась на озеро, але озеро-безодню, бо досі жодний лот не спромігся виміряти його глибину* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

ЛОТ[2], у, *ч., екон.* Партія товару в аукціонній торгівлі. *Задача визначення переможців двостороннього аукціону фор-*

мально подається задачею лінійної дискретної оптимізації за критеріями максимізації сумарної вартості виграшних лотів покупців (з навч. літ.); *За лот запропонували лише на 0,1 млн більше від стартової ціни* (із журн.); *Котирування мали індикативний характер, оскільки на торги виставлялися лоти, які складалися лише з одного цінного папера* (з газ.).

ЛОТЕРЕ́ЙНИЙ, а, е. 1. Стос. до лотереї. *— Що там після батьків залишилося, то брат-лобуряка все прогайнував, а той лотерейний виграш, то це, прошу вас, грушки на вербі. Грошики загарбав спільник* (І. Франко); *— Та от... у газеті вчорашній поправка. У таблицю лотерейну вкралася помилка. Замість трійки вісімка була надрукована* (В. Нестайко); *Пан де Вально повідомив Жюльєна, що особа, яка тримала у Вер'єрі лотерейну контору, нещодавно вмерла* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); *Якщо двірник все ж знайде квиток або ж пред'явить інший доказ, що покупку зробив він, то стане володарем найбільшого в штаті Коннектикут лотерейного виграшу* (із журн.); *Лотерейний ринок на сьогодні є сформованим, сталим та успішним сегментом економіки країни* (з газ.).

2. *перен.* Який нагадує лотерею. *Якими б лотерейними не були перегони, вони все-таки виявилися не позбавленими логіки. На п'єдесталі пошани опинилися головна героїня першої третини сезону, а також переможниці двох попередніх перегонів* (із журн.).

Лотере́йний біле́т *див.* **біле́т.**

ЛОТЕРЕ́Я, ї, *ж.* 1. Розігрування речей або грошових сум за лотерейними білетами. *Вони розіграли ліжка в лотерею, щоб хоч трохи розвантажити підлогу, й щасливі здерлися нагору і, напевно, там раювали* (І. Багряний); *Батько радий. Світ йому став ясним і милим: В лотерею виграв він величезний килим* (П. Глазовий); *А багато сучасних учених .. твердять, що життя — виняткове, що це випадкове сплетіння, якийсь виграш у лотереї* (О. Бердник); *Умови випуску і проведення державної грошової лотереї обов'язково мають містити дані про порядок, дату й місце проведення тиражу* (із журн.).

2. *перен.* Яка-небудь подія або процес, які можуть принести успіх або невдачу, і результат яких неможливо передбачити заздалегідь. *Відбувалась якась пекельна лотерея, на якій доля могла випадково тебе помилувати або витягти тобі чорного квитка* (Б. Антоненко-Давидович); *— Ніжне серце — розбите серце, — зауважив Атос. — Що ви хочете цим сказати? — Я хочу сказати, що кохання — це лотерея* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

(1) Безтира́жна лотере́я — лотерея, виграш у якій визначають перевірянням лотерейного білета на місці розіграшу, перев. одразу після його придбання. *Кошти від безтиражної миттєвої лотереї "Рекорд" направлялися дитячим спортивним школам України* (із журн.); *Розігрування безтиражної лотереї проводять у присутності комісії* (з газ.).

ЛО́ТІ, *невідм., с.* Грошова одиниця Королівства Лесото; дорівнює 100 лісенте. *Лоті прив'язане до південноафриканського ренда в рамках валютного союзу двох країн* (з наук.-попул. літ.).

ЛОТІ́К, тока́, *ч.* 1. Відкритий жолоб для стікання води, зсипання, переміщення чого-небудь. *Для вивчення вертикальної структури травостою сніп уміщували в спеціальний дерев'яний лотік із поперечними надрізами в бічних стінках* (з наук. літ.).

2. *тільки мн.* Канали на водяному млині, греблі і т. ін., якими тече вода. *Серед долини на дрібному камінні шумить Руський Потік .. На Потоці стоїть водяний .. тартак, чорний, невисокий. Вода проведена через довгі лотоки й падає зверху на колеса* (І. Нечуй-Левицький); *До млина рукою подати, чути, як в лотоках шумить вода та час од часу щось поскрипує* (В. Чемерис); *Міліція поважно, з гідністю неабиякою пройшлась греблею аж до городів, позазирала попід прибережні лози та верби, вернулася, оглянула лотоки* (Г. Тарасюк); * У порівн. *Із хмар, як з лотоків, водою зашуміло* (Є. Гребінка); *Як вода з лотоків, полились її* [материні] *слова: — Негіднице! Сором дівоцький загубила* (Б. Лепкий).

ЛОТКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **лото́к** і **лоті́к.** *Начальник вокзалу оголосив про нове рішення Південної залізниці: у приміщеннях вокзалу лоткової торгівлі бути не повинно* (з газ.); *Лотковий спуск — простий транспортний пристрій для переміщення вантажів під дією сили тяжіння* (з наук.-техн. літ.).

ЛО́ТЛІНЬ, я, *ч.* Трос, прикріплений до лота *(див.* **лот**[1]). *Вільсон вихопив з бака лотлінь і кинувся до фок-щогли* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

ЛОТО́, *невідм., с.* Гра, у якій для виграшу треба першим накрити ряд цифр або малюнків на спеціальній карті. *Зненацька він .. шепнув Степанові: — Ходімо в лото. Чудесна гра, їй-богу! — Я додому йду, — сказав* (В. Підмогильний); *Про Петрову пристрасть до гри у всілякі лото знають всі* (В. Лис); *Алла із задоволенням приєдналася до Зенонової мами й Софійки, зіграла з ними партію в лото* (Н. Сняданко).

ЛОТО́К, тка́, *ч.* 1. Відкритий прилавок або переносний столик, ящик для торгівлі на вулиці. *Полудень розплескав по базару болото й спочив біля гарячого самовару* [самовара] *на лотку* (Б. Антоненко-Давидович); *Якось я йшла й побачила лоток зі срібними прикрасами й подумала, що треба купити подарунок хрещениці* (Г. Пагутяк); *До майданчика, що був облаштований під їдальню, сповзалися сонні митці, ставали в чергу до лотка з пивом* (І. Роздобудько).

2. Дошка з бортами або такої форми металева посудина, яку використовують для розкладання чого-небудь. *На екранах осцилографів пульсують кривулясті лінії; з вихідних пристроїв у лоток аналізатора сипляться бланки аналізів* (М. Дашкієв); *Андрій Коваленко .. брав з розкритого металевого лотка довгий снарядний патрон і хвацько засилав його в чорний отвір казенної частини* (П. Загребельний).

3. *рідко.* Те саме, що **лоті́к** 1. *З гори, де мала розпочатись рубка лісу, на височенних козлах було прокладено .. вниз довгий з товстого бруса лоток* (П. Колесник).

ЛО́ТОС, у, *ч.* Південна водяна рослина родини лататтєвих з великими красивими квітками та їстівними плодами. *Одною з дивних країн, куди доля закидала гомерівського Одіссея, була країна лотофагів. Покуштувавши вирощеного ними солодкого лотосу, пришелець тут же забував про свою батьківщину* (Р. Андріяшик); *І лотоси біліли, мов піали. І берег грав вогнями, як факір* (Л. Костенко); *Вони жили в рожевому будинку. До вікон зазирали лотоси. Також рожеві, тільки трохи світліші* (І. Карпа); * У порівн. *Не уміє назвати почуття свого Дарта-діва .. Дрімало* [кохання] *в серці її у пуп'янок стулене. Як лотос рожевий у заводях рідних під водою дрімає* (Н. Королева).

△ **По́за ло́тосу** *див.* **по́за**[1].

ЛÓТОСОВИЙ, а, е. Прикм. до **лóтос.** *Чистили* [жінки] *молоді .. паростки папірусу, перебирали червону або білу фасолю, вибирали з лотосових дозрілих голівок* [головок], *подібних до маківок, зернята* (Н. Королева); *Як помогти ніжному лотосовому квіту, аби не в'яв, не марнів?..* (М. Олійник).

ЛОТОТРÓН, а, *ч.* Автоматичний пристрій для перемішування й виведення до приймального лотка пронумерованих кульок (або переміщування паперових карток) під час проведення лотерей, жеребкувань і т. ін. *Лототрони бувають двох типів. У першому кульки випадають із барабана через спеціальний отвір завдяки силі тяжіння, у другому — під дією сили повітря* (з наук.-попул. літ.); *Щасливчика, який виграв подорож до Парижа, визначать за квитком на концерт, використовуючи лототрон. Біла куля — номер ряду, а синя — місце в залі* (з газ.); *Жеребкування учасників змагання нагадувало святкову лотерею. Крутили лототрон і діставали конверти з прізвищами спортсменів* (з газ.).

ЛОТОФÁГ, а, *ч.* У грецькій міфології — людина, яка, харчуючись плодами лотосу, забувала про минуле. *Може, де й справді на світі живуть лотофаги щасливі?* (М. Рильський); *Але найгірше, звісно, лотофаги — ті, що дали їм лотос забуття* (Л. Костенко); *В путь подалися вони й з лотофагами стрілись небавом* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

ЛОТÓЧИТИ, чу, чиш, *недок., кого, діал.* Лаяти *(див.* **ля́яти**[1]**),** сварити. *Він при всякій нагоді не переставав лоточити батька* (І. Франко); *Відколи найстарша його донька Анничка вкалічіла, відтоді Параска дуже лоточить його* (Марко Черемшина).

ЛОТÓЧНИК, а, *ч., розм.* Той, хто торгує з лотка (у 1 знач.). *Лікарі від безхліб'я або озвіріли, або перекваліфікувалися на базарних лоточників...* (Г. Тарасюк); *Біля входу до ресторану "Запорожець" їх зустрів хлопчина в костюмі запорозького козака, котрий абсолютно не гармоніював з його обличчям торговця-лоточника* (А. Кокотюха).

ЛОТÓЧНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **лотóчник.** — *Купуйте морозиво! Гаряче морозиво! — гукала на майдані перед готелем лоточниця* (М. Малиновська); *Адам йшов, і на його обличчі плавала така гаряча посмішка, від якої у лоточниць тануло ескімо* (О. Чорногуз); [Л і с і с т р а т а:] *Сюди, відважні бойові союзниці! Бублейниці, городниці, перекупки! Пирожниці, корчмарки і лоточниці!* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана).

ЛОТÓЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **лотóк.** *Святково прикрашені ярмаркові лоточки пропонували величезний вибір сувенірів* (з газ.); *З лоточка в зеленкуватий полив'яний глек важкими краплями б'є березовий сік* (М. Стельмах).

ЛОТР, а, *ч., діал., зневажл., лайл.* Негідник, розбійник, грабіжник. — *Маєш такого лотра у себе, яких мало й на світі є. Жени його в потилицю з свого обійстя* (М. Стельмах); — *Плати, лотре, штраф за потраву посіву та за століочену траву!* (В. Малик); *Тільки доведеться тобі пішечки дибати, бо ті лотри коня твого забрали* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛÓТРА, и, *ж., діал., зневажл.* Жін. до **лотр;** розпусниця. *Вона городська лотра* (Сл. Б. Грінченка); *Якщо людина в цілому (кожна!) — одна велика в'язниця, то, звичайно, раніше та лотра мешкала в ній десь у найдальшій камері* (О. Забужко).

ЛОТРÍВСТВО, а, *с., діал., зневажл., лайл.* Збірн. до **лотр.** — *У Чехії повстало різне лотрівство на кшталт лісовиків та козаків, — буркнув Жолкевський* (З. Тулуб).

ЛОУКÓСТЕР, а, *ч.* Авіакомпанія. яка пропонує послуги за низькими цінами. *Лоукостер з Арабських Еміратів заявляє про свої наміри розпочати виконувати польоти в Мале, столицю острівної Мальдивської Республіки* (із журн.); *Якщо наш лоукостер отримає квоти національного перевізника, то це буде вже другий випадок у Європі* (з газ.).

ЛОХ[1]**,** у, *ч.* Кущ або дерево родини маслинкових з вузьким сріблястим листям і запашними жовтими квітками. *Найдивовижніший на світі запах — аромат квітучих диких маслин, які звуться в Україні сріблястим лохом* (І. Жиленко); *Листки лоху густо вкриті зірчастими білуватими лусочками, які щільно прилягають одна до одної* (з навч. літ.).

ЛОХ[2]**,** а, *ч., жарг.* Наївна, довірлива людина, яку легко ошукати; нерозумний простак. *Він не був одним із отих даунів, що вибивають з лохів бабло, а виконував тонку роботу* (А. Дністровий); — *Я знаю: в українців є нормальні обличчя. Обличчя не лохів* (І. Карпа); *Ніхто не сказав, що він боягуз, лох і зовсім не пацан* (Любко Дереш); // Уживається як лайливе слово. *Ви — не професіонали! Ви... ви просто лохи, котрі набивають собі ціну!* (Л. Кононович); — *Ви, що — лохи? — хоробриться Какао, відчуває.., що він на своїй території* (С. Жадан); *На Великдень залишилась без костюма. Не буде у чому піти до церкви. Лохи паскудні!* (В. Єшкілєв).

ЛОХИ́НА, и, *ж.* 1. Кущова рослина родини вересових із темно-синіми їстівними ягодами. *Вже й Лохвиця. Чи не рослина дала їй назву отаку? Адже росли тут лох, лохина, що є в Грінченка в словнику* (Д. Білоус); *Ясно-червоні пухлини утворюються також на пагонах лохини, кремени, багна* (з наук. літ.); *Серед заростей рододендрону, які не надто густі, трапляються види навколишніх луків і пустищ, зокрема чагарники — чорниця, брусниця, лохина* (з навч. літ.).

2. *збірн.* Ягоди цієї рослини. *Науковці зі США встановили, що три порції полуниці й лохини на тиждень щонайменше на третину знижують ризик розвитку інфаркту в жінок* (із журн.); *За даними досліджень, до п'ятірки найкращих природних антибіотиків входять хрін, часник, базилік, журавлина, лохина* (з газ.).

ЛÓХОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **лох**[1]**.** *Висаджують одно-, дворічні саджанці. Через кілька років утворюється густе лохове насадження* (з наук. літ.); *Подрібненим у порошок лоховим листям присипають застарілі гнійні рани й виразки* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **лóхові,** вих, *мн.* Родина рослин порядку розоцвітих; маслинкові. *Квітки лохових правильні, четверного типу з трубчастою оцвітиною* (з навч. літ.).

ЛОХОТРÓН, *ч., жарг.* 1. *род. у.* Шахрайські дії (перев. лотерея, гра і т. ін.), спрямовані на обдурювання наївних клієнтів, покупців і т. ін. *Жодне фото ніколи не віддасть того, що бачиш при живому спогляданні, кольорова фотографія — то взагалі суцільна лажа, лохотрон і опіум для народу...* (О. Забужко); *Він уже .. навчився торгуватися з велорикшами і розібрався, де автентика, а де — лохотрон для туристів* (Любко Дереш); *Дії вуличних кидайл з їхніми лотереями, лото, наперстками тощо народ влучно назвав лохотроном* (із журн.); *Головним правилом лохотрону є масовість, тому і працюють аферисти здебільшого на вулицях та ринках* (з газ.).

2. *род. а.* Лототрон, який використовують під час таких дій. *Відійшли в минуле примітивні механічні лохотрони.*

Нині їх замінили гральні автомати, повз які мало хто може байдуже пройти (із журн.).

ЛОХОТРО́ННИК, а, *ч., жарг.* Той, хто використовує лохотрон для обдурювання клієнтів, покупців і т. ін. *Тіньовий господар вокзалу з 1996-го керував усіма тамтешніми кидалами, лохотронниками та кишеньковими злодіями* (з газ.).

ЛОХОТРО́ННИЦЯ, і, *ж., жарг.* Жін. до **лохотро́нник.** *Розуміючи, що лохотронниці хочуть мене розвести, я сказав: — А давайте так, я отримую кредит і відразу відраховую вам вашу суму* (із журн.).

ЛО́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Систематичний опис морів, річок, узбереж і т. ін., що є посібником для судноводіння. *Батальйон .. Шведа змалку був метикований на нічній плавбі без компасів і лоцій* (Ю. Яновський); *Це була звичайнісінька офіцерська каюта .. На маленькому письмовому столику — Біблія, морські карти й лоції* (П. Загребельний); *Після перевірки лоції він заходився впорядкуванням свого побитого вітрильника* (Ю. Логвин).

2. Розділ судноводіння, що вивчає умови плавання океанами, морями, річками. *Упродовж року він познайомився з навігацією, практикою, караблебудуванням, морським правом, лоцією й бухгалтерією* (Л. Кононович, пер. з тв. О. Гріна).

ЛО́ЦМАН, а, *ч.* 1. Провідник суден, добре обізнаний з навігаційними умовами певної ділянки моря, річки, каналу і т. ін. *Кінні козаки переходили уплав, а піших і запаси перевозили лоцмани на човнах і каюках* (О. Стороженко); *І завжди великому кораблеві прокладають фарватер лоцмани* (Р. Іваничук); *На борт прибув наш лоцман. Він зайняв місце на капітанському містку* (П. Загребельний); *Джон Манглс не взяв лоцмана; він чудово знав це річище, і ніхто не зміг би краще за нього провести судно по заломах річки Клайд* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

2. Невелика хижа смугаста риба родини ставридових, яка часто супроводить на далекі відстані пароплави й великих риб, перев. акул. *Лоцман поширений у всіх тропічних і субтропічних морях, улітку інколи проникає в помірні води* (з навч. літ.).

ЛО́ЦМАНІВ, нова, нове. Належний лоцманові (у 1 знач.). *— Машини стали! — знов намацавши вухо Яковенка, крикнув лоцман. Яковенко міг би знову продовжити цей дивний діалог, .. він би міг притулитися до лоцманового вуха і поспитати: "А що я можу вдіяти?"* (П. Загребельний); *Алі витяг трьох добрих сомів на кукані й прив'язав їх до лоцманового човна* (Ю. Логвин).

ЛО́ЦМАНСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ло́цман** 1. *— Я, лоцманський парубійко Гаврош Чумачок, стаю тим часом інженером Гаврилом Петровичем Чумаченком* (О. Гончар); *— Я погано знаю затоку, яку ви обрали, тому залишайтесь на містку і подавайте мені лоцманські команди* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона).

ЛОЦМАНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лоцманува́ти.** *Як писав один із дослідників лоцманування П. Козар, правила існування дніпровських лоцманів "вироблені самим життям"* (з наук. літ.).

ЛОЦМАНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Бути лоцманом (у 1 знач.), виконувати обов'язки лоцмана. *Роман лоцманував, відпихаючись довгою жердиною* (Іван Ле); *Чоловік мій теж був корінний дніпряк, лоцманував з товаришами* (О. Гончар); *Мій дід і батько все життя лоцманували й рибалили* (із журн.).

ЛОША́, а́ти, *с.* Маля коня. [М а р т и н:] *Ти яких коней запріг?* [О м е л ь к о:] *Лиску, Красавку і Блоху.* [М а р т и н:] *Всі три з лошатами, а у Блохи аж двоє...* (І. Карпенко-Карий); *Здалека, з графської садиби, долинуло дзвінке іржання лошати* (О. Донченко); *В наших родичів добрі коні були і лошата, їх замикано в конюшні — на шину, гвинт в одвірках ключем закручувався* (В. Барка); *У стайнях знов тоненько заіржало лоша, з курників стало чути сокоріння* (І. Білик); * Образно. *— Ба, дівку вашу якась муха вкусила, — здвигнув плечима знічений Стах. — Але то нічого, кожне лоша з часом присмирніє...* (І. Нижник); * У порівн. *З трави нежданно скочить сонце, немов сполохане лоша* (Б.-І. Антонич); *Вдовиний син, замріяна душа, — вже сотня їхня вийшла із Опішні, а він біжить за ними, як лоша, і гірко думи думає невтішні* (Л. Костенко).

ЛОША́К, а́, *ч.* 1. Молодий кінь. [М а р т а:] *Треба взяти нові віжки, а то старі потрухли: лошак норовистий та щоб не порвав іще* (С. Васильченко); *Мати молилася святому Юрію Побідоносцеві, що топтав змія лошаком* (О. Довженко); *Шістнадцятирічні парубки гарцювали на молодих лошаках навколо табуна коней, що вилискували на сонці шовком тугих крупів* (М. Циба); *Повернули поки що тільки коня замість лошака, та й то Оверко забрав його силою у покійного воєнкома* [військкома] (В. Шкляр); * У порівн. *Поліцаї прямо тобі іржуть, як лошаки* (М. Стельмах); *Джигіти борюкалися, ганяли, мов лошаки, реготали, аж поки зовсім не вибилися з сил* (В. Малик).

2. Гібрид жеребця й ослиці. *Лошаків розводять у країнах Середземномор'я і в Азії* (з наук.-попул. літ.); *Схрещуючи осла з кобилою, отримують сильного і витривалого гібрида — мула, а схрещуючи жеребця з ослицею, — лошака. Одержувані гібриди не здатні до розмноження* (з навч. літ.).

ЛОША́ТИНА, и, *ж.* Лошаче м'ясо. *Наганячі вдвох дорізали лоша і вивезли закопувати зовсім пізно .. Вирили яму, але, замість того, щоб зразу вкинути туди лоша, розпатрали його і поділили між собою м'ясо .. Потихеньку смажили в кутках лошатину* (В. Барка); *Перед кожним на лляних уруських скатертинах стояли вишукані страви та напої, .. — плов з ізюмом, политий топленим маслом, плов з бараниною, приправлений шафраном, засмажені лебеді та гуси, тушкована баранина та лошатина* (В. Малик).

ЛОША́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **лоша́.** *Він* [Юсуф] *переганяв кобилиць із місячними жеребцями до окремої загорожі, прив'язував на мордочки лошаткам дерев'яні рогатки* (Р. Іваничук); *Покалічене вовком лошатко бігало за мною, неначе цуценя* (Ю. Мушкетик); *Біжить лошатко по асфальту. Цок-цок копитцями, цок-цок* (Л. Костенко); * У порівн. *Я зливаю йому воду кухликом чи цебром, і тільки так він задоволено і з насолодою плюскається, і навіть форкає, як маленьке лошатко* (С. Андрухович).

ЛОША́ТНА, *тільки ж., діал.* З лошам (про кобилу). *То твоя кобила лошатна?* (Сл. Б. Грінченка).

ЛОША́ТНИК, а, *ч.* Приміщення для лошат. *База кіноплемінної частини налічує сім приміщень для утримання коней (маточні, лошатник, тренерські конюшні, приміщення для жеребців-плідників), тут є критий манеж, іподром на три доріжки* (з навч. літ.).

ЛОША́ЧИЙ, а, е. 1. Прикм. до **лоша́** 1. *Лошачі маленькі вустонька ніжно за дійку тягнуть, і причмокують, і підштовхують, і легенько кусають...* (Остап Вишня); *Кілька*

татар довгими вузькими пасами, вирізаними з нечиненої лошачої шкіри-сириці, зв'язали руки Іваникові і Рожкову (В. Малик); *В одчинене вікно долинало тонесеньке лошаче іржання* (І. Білик); // Такий, як у лошати (у 1 знач.). *Але ті чупри, тоті лошачі гриви вже не довго будуть вітром буяти* (Марко Черемшина); *Підійшов до єдиного в кімнаті столика на лошачих ніжках, трохи відсунув електричну пічку з масною сковородою на ній* (Олекса Ізарський).

2. *перен., розм.* Покірний, сумирний, залежний від когонебудь, прив'язаний до когось. *Згодом, дівчуром, зловтішалася, перевіряючи ефективність тих відьомських бовтанок на прищавих однокласниках, котрі, хоч і боялися баби Архети, як вогню, за її онукою ходили лошачими табунами* (Г. Тарасюк).

ЛОШАЧО́К, чка́, *ч.* Зменш.-пестл. до **лоша́к.** *Устина Гординська з дочкою запрягла свого лошачка й поїхала на поле* (С. Чорнобривець); // Те саме, що **лоша́тко.** *Хлопчик років дванадцяти закричав тоненьким радісним голосом. — Дядьку Андрію! Красолька лошачка привела!* (Григорій Тютюнник); *Чотири роки водився з нею батько, поки вона стала лошицею, потім сама народила лошачка* (І. Кирій); * У порівн. *Хлопці будуть, як лошачки, то перебігати діда, то лишатися далеко позаду* (В. Стефаник).

ЛОШИ́ЦЯ, і, *ж.* Молода кобила. — *Та що ви, дядьку, торгуєтесь? — вмішується один із купки в широченному брилі, з веселим, лукавим поглядом. — Криця — не лошиця: біжить — дрожить* [дрижить], *упаде — лежить* (В. Винниченко); *Жеребець .. відганяв од себе лошицю й наступав на Тодорку, загравав, тикаючись мордою їй у шию* (Б. Харчук); *Піфією звали кобилу, на якій він колись учив султаншу їздити верхи. Кобилу назвала так султанша, а вибирав її ще лошицею він, знався на цьому досконало* (П. Загребельний); * У порівн. *Йдучи під конвоєм до дверей, Ворониха бубоніла: — На мені не поїздять, як на лошиці. Де сядуть, там і встануть* (М. Малиновська).

ЛОШИ́ЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **лоши́ця.** *Батько дав йому в спадок молоденьку лошичку* (Григорій Тютюнник); *Втративши обачність, він спробував укоськати брикливу лошичку, але всі його безумні спроби завершились ганебним провалом* (Г. Тарасюк); *Хлопчак вів .. невелику лошичку, геть усю обвішану бубонцями із дзвіночком, а за нею вслід ішло десять мулів* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

ЛО́ЩЕНИЙ, а, е, *рідко.* 1. Дієпр. до **лощи́ти**[2]. *Мамуня провів їх до самісінької машини, всунув Антоші кілька бутербродів, загорнутих у лощений папір* (О. Чорногуз); *Карпо поліз до мережаної різьбою, помальованої фарбами скрині під вікном і видобув звідтіля чорний, лощений глек* (Ю. Логвин).

2. *перен.* Який має зовнішній лоск *(див.* **лоск** 2). *Невже ж ми, юнаки, .. будемо цуратись і далі свого народу, як цураються і кепкують з нього наші нечисленні лощені паничі-однокла́сники, що, крім свого дворянського походження та батьківських маєтків, нічого за душею не мають!* (Б. Антоненко-Давидович); *Філолог Гоцик йшов і вперше за життя ніяк не міг відшукати те одне-єдине слово, яке змусило б цього лощеного, хоч і не боязкого, красунчика сказати йому правду* (Люко Дашвар).

ЛО́ЩЕННЯ, ЛОЩІ́ННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **лощи́ти**[2]. *Давні майстри виконували лощення виробів за допомогою шматочка кістки* (з наук.-попул. літ.); *Перед лощінням виріб підсушують до шкіротвердого стану, при якому глина вже втрачає пластичність, але ще не твердне остаточно* (з навч. літ.).

ЛОЩИ́ЛО, а, *с.* Інструмент для лощення, лощіння. *Лощило має плавно ковзати по деревині* (з наук.-попул. літ.); *З рогу й кістки виробляли мотики, бойові молоти, рала, проколки, лощила, кинджали* (з навч. літ.).

ЛО́ЩИ́НА, и, *ж.* Невелика продовгаста западина з пологими схилами; балка, видолинок. *На лощині пасеться стадо турів* (Сл. Б. Грінченка); *Перед ним розстелилася широка лощина, покрита високою травою, за якою починалися комиші* (Б. Лепкий); *Крізь рідкі дерева, кроків за три перед нами, показалась лощина* (В. Винниченко); *Передвечірні сутінки спадають у лощину* (О. Гончар).

ЛО́ЩИ́НКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ло́щи́на.** *Казали звернути через лощину, а вона якось лощинку тую проминула* (Марко Вовчок); *Перебалакавши з отаманом, Петро Рогоза вернув вершників назад і пішов на північ, спускаючись лощинками до річки Саксагані* (А. Кащенко); *Танки, кваплячись, повзли з грохотом, то поринали в заглибини землі, в лощинки, в зустрічні ями, то підносилися знову вгору* (І. Багряний).

ЛОЩИ́ТИ[1], и́ть, *недок., діал.* Блищати (у 1 знач.). *Білі крейдяні шпилі гір лощать на сонці* (Марко Вовчок).

ЛОЩИ́ТИ[2], щу́, щи́ш, *недок., що, рідко.* 1. Те саме, що **воскува́ти.** *Після того, як клей висихав, папір ґрунтували й лощили* (із журн.).

2. Те саме, що **глянсува́ти.** *Лощити краще тверді породи: дуб, ясен, бук, березу* (з навч. літ.); *Після склеювання аркуші папірусу били дерев'яними молотками, лощили каменем та висушували* (із журн.).

ЛОЩИ́ТИСЯ[1], и́ться, *недок., діал.* Те саме, що **лощи́ти**[1]. *Стільчики, столики — все те новеньке, аж лощиться* (Марко Вовчок).

ЛОЩИ́ТИСЯ[2], и́ться, *недок.* Пас. до **лощи́ти**[2]. *Після формування поверхня керамічного посуду загладжувалася, лощилася спеціальними інструментами* (з наук. літ.).

ЛОЩІ́ННЯ *див.* **ло́щення.**

ЛОЩО́ВИНА, и, *ж.* Те саме, що **ло́щи́на.** *А як спустився* [Максим] *в лощовину й, оглянувшись, побачив, що шляху вже не видно, — враз несамовито побіг* (І. Багряний); *Піднімалися* [Тишко й Білокобилка] *неглибокою лощовиною, й справді скрізь попереду на камінні грілися проти сонця жовтобрюхи* (Ю. Мушкетик).

ЛОЯ́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який дотримується чинних законів, приписів, вимог державної влади і т. ін. (іноді тільки формально). *Вона проста радянська, безпартійна, невинна, лояльна громадянка* (В. Винниченко); — *Ми володієм свідченням, .. що людей лояльних і щиро відданих престолу та імператорові ви називали не раз падлюками. Це правда?* (Василь Шевчук); // Який свідчить про таку поведінку. *Старий знає, що небезпечність не скаламутить лояльного життя добродія Літка, й весело хихикає* (М. Коцюбинський); — *Кожна влада вимагає до себе лояльного ставлення* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Який коректно, доброзичливо ставиться до кого-, чогонебудь. *Іван Мазепа в абсолютній таємниці, удаючи лояльне ставлення до царя, плекав ідею визволення України від московського іга і створення незалежної самостійної української держави* (О. Апанович); *У 1940–50-х роках Буха-*

рест проводив порівняно лояльну політику щодо розвитку освіти й культури нерумунських національностей (з наук. літ.).

ЛОЯ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **лоя́льний.** *Попереду дідів йшло з півста наймолодших дівчат, що, теж за середньовічними звичаями, мало символізувати цілковиту лояльність, прихильність, а коли що — то й покору місцевого населення* (Ю. Смолич); *Публічна страта, навпаки, комусь дає чимало втіхи, а інших просто змушують прийти, щоб довести власну лояльність* (Г. Пагутяк); *На словах радикали декларують лояльність до існуючого режиму, але нишком протидіють йому* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЛОЯ́ЛЬНО. Присл. до **лоя́льний.** *Коли б Хмельницькому дано було сатисфакцію в польському сеймі і вернено йому Суботів, то хтозна, чи Богдан був би не заспокоївся і далі служив лояльно матері-Польщі* (А. Чайковський); *Хотілося ще раз лояльно вступити в боротьбу з обставинами* (У. Самчук); *О. Чимчикевич поступив собі зовсім лояльно, а по утрені ждав аж годину на його* [патера] *приїзд* (І. Франко); *Незважаючи ні на що, Чейз поводиться досить лояльно щодо Хауса* (А. Кокотюха).

ЛУБ, *ч.* 1. *род.* у, *біол.* У рослини — комплекс тканин, через які проходять органічні речовини від коренів до листків. *Мікроскопічне дослідження ураженої деревини показало, що міцелій гриба поширюється головним чином у лубі* (з наук. літ.); *Розміщений луб у стеблі зовні від камбію* (з навч. літ.).

2. *род.* у. Внутрішня частина кори листяних дерев, що межує з деревиною. *Срібні, холодні кулі роздирали теплу зелень листя, шугали поміж гілляки, дзвонили об твердий, порепаний луб, вбивалися в жилавий м'якуш під корою, зсувалися вниз по пнях* (Б.-І. Антонич); *Знімання бересту з дерев здійснюють у весняно-літній та осінній періоди без пошкодження лубу і камбію* (з мови документів); * У порівн. *Якраз у тім покою, що був над ліжком батька, лежала серед паркету шкіра дикого вола, груба і суха, як луб* (Б. Лепкий); *Штани і сорочка, що спочатку були лише мокрі від води, тепер стали від чорного в'язкого болота твердими, як луб* (К. Гриб).

3. *род.* а, *рідко.* Те саме, що **лубо́к** 3. *Коли Турові було зроблено операцію: вийнято з передпліччя кулю, а руку вправлено в луб, надійшов таємний наказ — вирушати в ліси, в УПА* (Б. Харчук).

◊ **Стоя́ти / ста́ти лу́бом** *див.* **стоя́ти; (1) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **з лу́ба,** *перев. зі сл.* л и т и — дуже сильно (про дощ). *Дощ ллє як з луба* (Номис); *Часом дощ ллє як з луба, а Кметик лазить по квітнику і визбирує щось по стежках* (С. Ковалів); *Дощ трохи ущух, вже не лив мов із луба, а лиш як крізь сито .. каплями спадав на землю* (Б. Лепкий); *А надворі болото, дощ як з луба...* (С. Васильченко); // *безос. Насунули такі хмари, що лило як з луба* (В. Логвиненко).

ЛУБКО́ВИЙ, а, е. 1. Обкладений лубками (у 1 знач.). *Повертається* [Юхим] *з сіллю в лубковім возі і ще з більшими турботами в голові* (Іван Ле).

2. Надрукований з лубка (у 4 знач.) (про картину). — *Мені заважає ця витрішкувата русалка, — кажу я, показуючи на лубкову картину, а відтак хапаю з ліжка Камілину кофтину й спідничку і рішуче вішаю їх на цвях, який стримить над русалкою, — все, мойру надійно затулено* (В. Шкляр).

3. *перен.* Невисокої художньої якості; невправний, примітивний, вульгарний. *Добу найбільше характеризує антураж. В нього люди встромлюють обличчя, як актори в лубкових виставах* (В. Підмогильний); *Він купував би дружині гарний одяг, відчуваючи при цьому не міщанську, не лубкову, а велику і чисту радість* (С. Процюк).

Лубко́ва літерату́ра *див.* **літерату́ра.**

ЛУБКО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **лубко́вий** 3. *Туризм дає можливість відродити народні промисли, які, здавалося б, умерли, з другого боку — часто-густо породжує лубковість народної культури, її ерзац-форми* (з наук. літ.); *Лубковість твору сильно знижує його художню вартість — роман постає у вигляді військово-патріотичного коміксу або ж серіалу* (з публіц. літ.).

ЛУ́БОВИЙ, а, е. Зробл. з лубу (у 2 знач.). *Вікна в цьому домі на спіднім пльондрі* [поверсі] *бозна-колишні, в двадцять чотири шибки, і рамці, хоч лубові, попрегнивали* (А. Свидницький); *В лубову коробочку ховав* [Ілько] *коників-стрибунців* (Ю. Логвин).

ЛУБОЇ́Д, а, *ч.* Шкідливий жук родини короїдів, личинки якого живляться лубом. *Чорний дубовий усач із своїми довжелезними вусами був наче командир цілого загону хрущів і хрущиків, короїдів, бронзовок* [бронзівок], *лубоїдів* (О. Донченко); *Плоско заокруглені надкрила лубоїдів густо вкриті світлими й темними лусочками, які утворюють пістрявий малюнок* (з навч. літ.); *Лубоїди мають закруглено-загнуті донизу надкрила й майже горизонтальне черевце* (з навч. літ.).

ЛУБО́К, бка́, *ч.* 1. Те саме, що **луб** 2. *Дурному і лубок цяцька* (Номис); *Хома Патика Пішов зимою драти лика; Лубка ж не обідрав І липку зіпсував* (Л. Боровиковський); [М а р т и н:] *Не журись, у нас вози лубками вшиті!* (І. Карпенко-Карий); *Гарні колись, світлі березові лубки почорніли (а лубками було обшито борти човна)* (В. Близнець).

2. Виріб з лубу (у 2 знач.) (кузов воза, саней і т. ін.). *Він бачив уже валку саней з колодами, брусами, повні лубки червоної цегли, немов миски ягід* (М. Коцюбинський); // *мн.* Віз, сани з таким кузовом. *Взяв син лубки, поклав старого та й одвіз...* (М. Коцюбинський).

3. *перев. мн.* Тверда накладка на місці перелому кістки; шина. *Біда лежав на розкладному ліжку .. Нога була в лубках* (М. Трублаїні); *Маю ще її* [ногу] *в лубках, всю подушками обкладену, аж писати через неї незручно!* (Н. Королева); *Довго змагався* [Гнат] *зі смертю і врешті її переміг. Його ногу різали, вибирали потрощені скалки і заправляли в лубок* (У. Самчук).

4. Липова дошка для малювання або гравіювання картини, примітивної або нескладної за виконанням. *Намалюю неньку На жовтому лубку* (П. Чубинський).

5. Надрукований з такої дошки малюнок, що вирізнявся простотою образів і примітивністю зображення. — *Козак Мамай, — пояснив Безбородько, — казковий персонаж українського героїчного епосу. Але це не лубок! Це рука справжнього майстра!* (В. Малик); *Хата діда Онишка, могутнього поліщука з широкою бородою, густими сивими бровами й великим, у червоних прожилках носом, схожого на поліщуків із лубків і літописів давніх часів, стояла на самому березі Десни* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *На серединах стін — великі портрети вождів, виконані, як лубок* (В. Барка).

6. *літ.* Те саме, що **Лубко́ва літерату́ра** *(див.* **літерату́ра).** *Це не лубок, це таки "поважна" література* (Б.-І. Антонич).

◊ **Взя́тися лубко́м** *див.* **узя́тися.**

ЛУБО́ЧНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **лубко́вий** 2. *На стінах поміж олеографічними малюнками є й лубочні* (М. Кропивницький).

2. Те саме, що **лубко́вий** 3. *Він глянув на підлітка, і його вразила подібність хлопчини в стихарі до чортеняти, як то малюють на лубочних картинах для народу* (Б. Антоненко-Давидович); *Він зацікавився. Згори лежало Євангеліє, потім якісь лубочні видання* (О. Іваненко).

ЛУБО́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **лубо́чний** 2. *Дорікають за лубочність у фільмах, .. пропонуючи "економити колір", бути стриманими у палітрі* (О. Довженко); *Глядач не хотів помічати відвертої лубочності сюжетів фільму, примітивності діалогів* (з газ.).

ЛУБРИКА́НТ, у, *ч.* Інтимний гель, признач. для зовнішнього застосування під час статевого акту. *Лубриканти — це один із різновидів засобів інтимної гігієни* (із журн.); *Лубрикант знижує ризик розвитку статевих інфекцій, тому що містить антисептики й бактерицидні компоненти* (з газ.).

ЛУБРИКА́ТОР, а, *ч.* Прилад для автоматичного мащення під тиском тертьових поверхонь машин і механізмів. *У верхній частині корпусу електробура розміщений лубрикатор* (з навч. літ.).

ЛУ́Б'Я, я, *с.* Те саме, що **луб** 2. *Ти йому образи́, а він тобі луб'я* (Номис); — *Треба буде драбини новим луб'ям пообтягати* (І. Франко); *Сушили вимите начисто луб'я* (Б.-І. Антонич); *Велика втіха дізнатися, що твій дзеркальний двійник живе в Африці, в якому-небудь племені тумба-юмба, бігає в спідничці з пальмового луб'я і встромляє в ніс ручку від порцелянової чашки!* (Н. Околітенко).

◊ **(1) Старе́ лу́б'я,** *фам., зневажл.* — про людину похилого віку. *Ще старе луб'я й на вулицю піде вкупі з парубками* (І. Нечуй-Левицький); — *І якому змієві знадобилося б те старе луб'я? — маючи на увазі діда, сміялися потім жінки* (В. Чемерис); — *Ах ти ж, луб'я старе, нащо я, дурна, тебе любила!* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛУБ'ЯНИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **луб** 1, 2. *Луб'яні волокна частіше трапляються в трав'янистих рослин* (з наук.-попул. літ.); *З кори баобаба добувають луб'яні волокна* (з навч. літ.); *До школи входить кільканадцять парубків з дрючками, луб'яними звитками* (І. Франко); // Який містить у собі волокно — луб. *У насінні луб'яних культур наявна олія, придатна в їжу та для технічних цілей* (з наук. літ.); // Вигот. з лубу (у 2 знач.). *На вишневій гіллячці висіла луб'яна козубенька* (І. Нечуй-Левицький); *На жовтій луб'яній дошці парували варені лини та окуні* (Ю. Збанацький); *Шевченко витяг з-під ліжка луб'яний ящик, наповнений клаптями паперу, і подав мені* (з мемуарної літ.).

2. *перен.* Схожий на луб; негнучкий, невправний, незграбний. — *Лавреничків! Який то у вас, москалів, язик луб'яний! Скілько між нами вештаєшся, а й досі не вимовиш: вареників* (І. Котляревський); *Он пан той не з наших, і язик у нього луб'яний, мовляли, а він і того звичаю навчив* (Ганна Барвінок).

ЛУБ'Я́НКА, и, *ж., розм.* Виріб з лубу (у 2 знач.). *Зібрані ягоди відразу ж складають у луб'янки або решета* (із журн.).

ЛУГ[1], у, *ч.* 1. Поросла травою й кущами лука *(див.* **лу́ка́**[1]), використовувана як пасовище та сіножать. *Унизу по лугах річка синя тяглась* (Панас Мирний); *На лузі по цей бік річки стояло, розташувавшись понад річкою, багато возів польського обозу* (А. Кащенко); *Стеха довгою хворостиною вигнала гусей на луг, до річки* (В. Малик).

2. *заст.* Ліс у низовині; низовина, поросла лісом. *Сяде* [Перебендя] *собі, заспіває: "Ой не шуми, луже!"* (Т. Шевченко); *Ой, хто в лузі — озовися, Ой, хто в полі — одкликнися!* (Я. Щоголів).

(1) Вели́кий Луг, *іст.* — історична назва велетенських річкових плавнів, які раніше існували на лівому березі Дніпра між Дніпром і Конкою і належали Запорозькій Січі. *Казали, знав цей козак* [Сірко] *мову Великого Лугу, міг розмовляти і з деревами, і з тваринами, і у води міг запитати все, що хотів, а вона йому відповідала* (О. Бердник); *Нині майже вся територія Великого Лугу, за винятком кількох сотень гектарів у південно-східній частині острова Хортиця і на лівому березі Дніпра, залита штучним Каховським морем* (з наук.-попул. літ.).

◊ **(1) Той (хто) у луг, [а] той (хто) у плуг** — безладно (про незлагоджені, неузгоджені дії). — *Десять душ вас та й ті не знайдуть одної думки. Той у луг, а той у плуг. У нас по кількасот народу, а й то в усіх одна думка...* (Г. Хоткевич); — *Розсмикали народ, розтягли... — А я що кажу, — похмуро правив Рубець .. — Хто в луг, хто в плуг* (Ю. Мушкетик).

ЛУГ[2], у, *ч.* 1. *хім.* Загальна назва водорозчинних основ (у 6 знач.), зокрема гідроксиду натрію, калію та інших лужних металів. *До лугів деколи відносять також солі сильних основ і слабких кислот, водні розчини яких мають лужну реакцію внаслідок гідролізу* (з наук.-попул. літ.); *У побуті гідроксид натрію також називають їдким лугом або їдким натром* (з навч. літ.).

2. Водний настій попелу, використовуваний для прання, миття і т. ін. *В суботу ввечері Нимидора помила миски й ложки, змила добре мителем з лугу голову, трохи прибралась і ждала, поки поснуть хазяїни* (І. Нечуй-Левицький); *На ніч змила* [Маланка] *Гафійці голову лугом* (М. Коцюбинський); *Зайшла* [Орися] *в хату, щоб набрати лугу для прання* (Григорій Тютюнник); * У порівн. *І хто витерпить день Його прибуття, і хто встоїть, коли Він з'явиться? Бо Він як огонь той у золотаря і як у пральників луг* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

ЛУГА́Р, я́, *ч., заст.* Той, хто живе або переховується в лузі *(див.* **луг**[1] 2), — козак, розбійник і т. ін. *Вітре-брате! З лугарями Ти носився над степами* (Я. Щоголів); *Ожив Великий Луг, з усіх островів, приток .. кваплилися човни з козаками, лугарями та степовиками* (А. Кащенко); *Приставши за перших успіхів Хмельницького до козацтва, він не може порозумітися з козацькими низами — дейнеками, лугарями, гайдабурами* (М. Зеров); *Скільки ж то минуло відтоді, як сей лугар десь отам понад Соляним шляхом співав йому пісню про ведмедя-русина?* (І. Білик).

ЛУГАРЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок., заст.* Жити й працювати в лузі, бути лугарем. — *Чи він в лузі лугарює, Чи він чумакує?* (Я. Щоголів).

ЛУГІ́ВКА, и, *ж., розм.* 1. Лугова річка. *Пливуть* [ручаї] *і дзвенять малиново, І що їм лугівка мала? Мов тепле народжене слово, що з серця шука джерела* (А. Малишко).

2. Луговий шлях. *Весело постукували об вкочену лугівку копита сірої кобили, безугавно щебетала дитина* (В. Дрозд).

ЛУГОВИЙ, á, é. Прикм. до **луг**[1]. *Підошвами чую: берег, м'якша земля, холодніша стежка, тягне луговою свіжістю* (В. Близнець); *Зненацька лугову тишу прорізав не звичний людському вухові свердляче-тугий посвист реактивного літака* (Ю. Мушкетик); // Який росте або живе в лузі *(див.* **луг**[1]). *Дівчина виходилась у неї хороша, як маківочка повненька, свіжа, як ягода лугова* (Марко Вовчок); — *Оце парубок.., щоб тебе лугова качка брикнула!* (М. Стельмах); *Потомлені й схудлі тварини походом смикали високу лугову траву та вербові пагінці* (І. Білик).

△ **Луговий собачка** *див.* **собачка.**

ЛУГОВИНА, и, *ж.* 1. Місце, де раніше був луг *(див.* **луг**[1] 1). *Сад Коржів розрісся по луговині, неначе ліс* (О. Стороженко); *Вгрузаючи вербовою ногою в луговину, чоловік підійшов до нього* [Терентія Івановича], *чогось просвітлений і наче помолоділий* (М. Стельмах).

2. *розм.* Те саме, що **луг**[1] 1. *Ви побувайте в нас на луговині У весняній погожій тихій днині* (А. Малишко); *Паламар забрав мене до себе й того ж дня поставив до роботи: копати в кінці городу цілину, луговину — доточити її до городу* (Ю. Мушкетик).

ЛУГОЗНАВСТВО, а, *с.* Розділ геоботаніки, який вивчає типи лугів, закономірності поширення, видового складу й динаміки лугових трав, що є складниками лугової продукції (сіно, зелені корми). *Багато знань з лугознавства використовують під час вирощування газонів* (із журн.).

ЛУГОПАРК, у, *ч.* Луг у межах міста або в приміській зоні, пристосований для прогулянок, відпочинку. *Сьогодні всі охочі можуть взяти участь у прибиранні зелених зон у своєму районі (у Куренівському парку, Березовому Гаю, лугопарках уздовж вулиці Сім'ї Сосніних та ін.)* (із журн.).

ЛУГОРОЗЧИННИЙ, а, е. Який розчиняється в лузі *(див.* **луг**[2]). *У складі водоростей наявні лугорозчинні білки — глікопротеїни* (з наук. літ.).

ЛУГОСТІЙКИЙ, á, é, *спец.* Те саме, що **луготривкий.** *До вапняної фарби додають лугостійкі барвники* (з навч. літ.).

ЛУГОТРИВКИЙ, á, é, *спец.* Який витримує дію лугу; на який не впливає луг *(див.* **луг**[2]); лугостійкий. *Тонковолокнисті мінерали класу силікатів є кислото- та луготривкими* (з навч. літ.); *Базальт — будівельний, шляховий камінь, його використовують у ливарній справі, як електроізоляційний, кислото- та луготривкий, вогнестійкий матеріал* (із журн.).

ЛУДА, и, *ж.* 1. Те саме, що **полуда.** *Олов'яне покриття (луда) легко дряпається, стирається й обсипається при мінусовій температурі* (з навч. літ.); * Образно. *День у день обсіювало сонце своїм золотисто-червоним світлом поверхню* [снігу], *викликувало луду* (О. Кобилянська); *Є правда одночасна і вічна, одночасна на завтрашній день лудою брехні покривається* (Валерій Шевчук).

2. *діал.* Омана, брехня. *Наші партії, се свого роду .. оптична луда, котра обом сторонам показує різниці, котрих у дійсності майже зовсім нема* (І. Франко); *Усюди обман, скрізь брехня — усе, чим жив, для чого працював, на що надіявся, в одній хвилині лудою стало* (А. Крушельницький).

3. *іст.* Верхній одяг; шати. *Вишенський .. був інакшим, ніж ці люди, які ждали від нього допомоги, і далекою була відстань між праведником, котрий не дбав ні про луду, ані про їжу, лише про чистоту душі, і ремісниками, що, немов мурахи, трудилися у світському світі* (Р. Іваничук); *Ярослав сів між Еймундом і Хаконом в золотій луді* (П. Загребельний); // У давні часи — різновид плаща. *Лудою називали легкий плащ зі світлого, тканого золотом шовку, який, виблискуючи на сонці, створював сліпучу білизну, блиск* (з наук. літ.).

◊ **Знімати (здирати, скидати** *і т. ін.)* / **зняти (здерти, скинути** *і т. ін.)* **з очей полуду (луду)** *див.* **знімати; [Як (мов, наче** *і т. ін.)*] **полуда** *(рідше* **луда, облуда) з очей спала (опала, спливла** *і т. ін.)* <**Луда (полуда) розпалася (розпадеться) на очах** *див.* **полуда.**

ЛУДАН, у, *ч.* Старовинна блискуча тканина, а також пошитий з неї одяг. *Дома, у Січі, ходять* [запорожці] *у семряжках.., а їдять мало не саму соломаху, а тут жупани на їх* [на них] *будуть лудани, штани із дорогої саєти* (П. Куліш); *Страждали співці в самоті; На них не сіяли жупани-лудани, Коли ж на руках їх дзвеніли кайдани, То вже не були золоті!..* (Леся Українка).

ЛУДДИТ, а, *ч.* Учасник стихійних робітничих виступів в Англії у другій половині XVIII — на початку XIX ст. проти запровадження в промисловості машин, що витісняли ручну працю й збільшували кількість безробітних. *1814 року в Англії страчено 15 луддитів — робітників, які ламали машини, оскільки їхнє впровадження призводило до безробіття й зменшення оплати праці* (з наук. літ.).

ЛУДЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **лудити.** *Луджена поверхня повинна бути чистою, глянцевою, рівною, без патьоків припою* (з навч. літ.).

2. *у знач. прикм.* Укритий полудою (про залізні вироби). *Мати висипала рибу у велику луджену миску, заливала водою і, помітивши серед дріб'язку щось величеньке, тоненько вигукувала: "Ого, який деруняка!"* (Григір Тютюнник).

◊ **Луджена горлянка** *див.* **горлянка.**

ЛУДЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лудити.** *Лудження, або покриття оловом, широко застосовують для захисту від корозії чорних металів, виробів з латуні та міді* (з навч. літ.).

ЛУДИЛЬНИЙ, а, е. Стос. до лудження. *Цинкувальний та лудильний заводи на Катеринославщині були у власності П. Немировського* (з наук.-попул. літ.); *Лудильні ванни повинні бути захищені від потрапляння до них вологи* (із журн.).

ЛУДИЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, що здійснює лудіння *(див.* **лудіння**[1]). *Я нікого не експлуатував, не маю власності .. Власне, маю тільки власний секрет воронування криці, але мають же свої секрети лудильники, наприклад, і спокійно перебувають членами профспілки* (Б. Антоненко-Давидович); *Сьогодні наче й немає потреби, а завтра, дивись, доведеться щось зробити, а робити нікому. Вмер останній лудильник, скажімо, в місті, немає чоловіка, який збудує човна* (П. Загребельний).

ЛУДИТИ, луджý, лýдиш, *недок., що і без прям. дод.* Наносити олов'яне покриття на поверхню виробів з металу. *В кузні .. козак із сергою у вусі щось лудив* (П. Панч); *Умів* [Никін] *шити чоботи і кожухи, був непоганим теслею і мулярем, робив відра й вагани, вмів паяти і лудити* (Є. Доломан).

◊ **(1) Лудити очі** *чиї* — дурити, обманювати кого-небудь, приховувати правду від когось. *Слухають одного з тих, що*

цілими десятиріччями .. обдурювали їх, залякували, лудили їхні очі (Остап Вишня).

ЛУДИ́ТИСЯ, лу́диться, *недок.* Пас. до **луди́ти.** *Місця приєднання шин і кабелів до акумуляторів мають лудитися* (з навч. літ.); *Під дією ультразвукових коливань шар емалевої ізоляції спадає, поверхня металу зачищається й лудиться* (з газ.).

ЛУДІ́ННЯ[1], я, *с.* Те саме, що **лу́дження.** *Ще до періоду античності люди вміли виробляти скло, фаянс, поливу, знaлися на секретах лудіння* (з наук.-попул. літ.); *У металообробній промисловості сірчану кислоту застосовують для протрави металевих виробів перед їх лудінням, нікелюванням тощо* (з навч. літ.).

ЛУДІ́ННЯ[2], я, *с., діал.* Одяг. *Правда, вона любила пишне лудіння, і немало десь піде грошей на шовкові хустки та дорогі зґарди* (М. Коцюбинський); *Над посудом по стінах висять сита, цідила, а на осібних клинках пастуше лудіння, зброя* (Г. Хоткевич); *Молодиці і дівчата-відданиці виглядали як у свято, найкраще своє лудіння на себе повбирали, і воно на них, як жар, горіло* (Я. Качура).

ЛУ́ДНИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **луди́льник.** *У Кам'янці-Подільському мечники входили в єдиний спільний цех зі слюсарями, котельниками, лимарями, сідлярами і лудниками, який налічував 26 ремісників* (із журн.).

ЛУДОМА́Н, а, *ч., мед.* Людина, яка страждає на лудоманію. *Професійні, сімейні, соціальні й матеріальні цінності перестають бути значущими для лудомана й замінюються прагненням до виграшу* (з навч. літ.).

ЛУДОМА́НІЯ, ї, *ж., мед.* Те саме, що **ігрома́нія.** *Основною передумовою формування схильності до лудоманії є неправильне виховання в сім'ї, що не перешкоджає ранньому залученню дитини до азартних ігор* (з наук. літ.); *Лудоманія вважається невротичним станом, коли за бажанням людина може ще контролювати себе й відірватися від гри* (з наук.-попул. літ.); *Науковці вважають, що за своїми негативними наслідками лудоманія не менш згубна, ніж алкоголізм чи наркоманія, а поширення її в багатьох країнах світу набуло характеру епідемії* (із журн.).

ЛУДОМА́НКА, и, *ж., мед.* Жін. до **лудома́н.** *57-річна лудоманка з Великої Британії розорила дві компанії* (з газ.).

ЛУЖЕ́ЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **луг**[1]. *Сестра як вийшла за ворота — всі луги й лужечки зацвіли* (А. Малишко); *Лужечок з травами нежатими Останні промені навскіс. І цвинтарик, де я лежатиму, обнявши корені беріз...* (Л. Костенко); *Ой у лісі, у лужечку терен процвітає* (з народної пісні).

ЛУЖИ́НА, и, *ж., розм.* Те саме, що **луг**[1]. *Обробляючи неподатливу лужину, в бригаді якось не звернули уваги на самий край поля городників* (М. Стельмах).

ЛУЖИ́НОЧКА, и, *ж., розм.* Зменш.-пестл. до **лужи́на.** *Дай мі* [мені] *ножа остренького, — най я піду в лужиночку вирізати калиночку* (Сл. Б. Грінченка).

ЛУ́ЖИТИ, жу, жиш, *недок., що.* Обробляти лугом *(див.* **луг**[2] 2); золити *(див.* **золи́ти** 1). *Лужити тра* [треба] *нитки* (Сл. Б. Грінченка).

ЛУ́ЖИЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лужича́ни** і Лужиця. *Лужицьке князівство — історично-географічна область між Ельбою і Одером у Німеччині* (з наук. літ.); *Котбус .. — центр культури лужицького народу Нижнього Лаузіца* (О. Шугай).

△ **Лу́жицькі се́рби** *див.* **се́рби.**

ЛУЖИЧА́НИ, а́н, *мн. (одн.* **лужича́нин,** а, *ч.;* **лужича́нка,** и, *ж.).* Західнослов'янська народність, яка живе по верхній і середній течії р. Шпрее в Німеччині; лужицькі серби *(див.* **се́рби).** *Заведена машина германізації познанських поляків, лужичан та литовців крутиться ще швидше* (І. Нечуй-Левицький); *На початку періоду національного відродження у лужичан патріотично настроєна молодь у своєму щоденному мовленні вільно користувалася різними германізмами* (В. Русанівський); *Невзабарі після розгрому фашизму почало відроджуватися культурне життя лужичан* (О. Шугай); *У слов'ян-католиків, які не створили власної державності, — у словенців, а також у верхніх і нижніх лужичан — писемні пам'ятки з'явилися набагато пізніше (лише в XVI ст.)* (з наук. літ.); *Назва маленького сучасного західнослов'янського народу — лужичани — походить від територіальної назви Лужиця* (із журн.).

ЛУЖИЧА́НИН *див.* **лужича́ни.**

ЛУЖИЧА́НКА *див.* **лужича́ни.**

ЛУ́ЖНИЙ, а, е. 1. До складу якого входять луги *(див.* **луг**[2] 1). *Натрієва й кальцієва селітри — лужні добрива, ефективні на кислих ґрунтах* (з наук. літ.); *Ділянки тіла, обпечені кислотою, промийте лужним розчином: мильною водою або розчином харчової соди* (з навч. літ.); *До хімічної меліорації належить і гіпсування лужних ґрунтів* (з навч. літ.); // Власт. лугові. *Сода має білий колір і солонуватий лужний смак* (з наук.-попул. літ.).

2. Який діє за допомогою лугу *(див.* **луг**[2] 1). *Енергію вітру, перетворену на електричну, треба запасати, акумулювати в кислотних, лужних, а також у теплових акумуляторах* (із журн.).

△ **Лу́жна земля́** *див.* **земля́; Лу́жні гірські поро́ди** *див.* **поро́да; Лу́жні мета́ли** *див.* **мета́л.**

ЛУ́ЖНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Насиченість чого-небудь лугами *(див.* **луг**[2] 1). *У всі сезони року в озерах Бабине і Кирилівське вміст гідрокарбонатів за показниками лужності був однаковий* (з наук. літ.); *Лужність водного середовища багато в чому контролює міграцію глинозему й кремнезему* (з навч. літ.).

ЛУЖНОЗЕМЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до хімічних елементів другої групи головної підгрупи періодичної системи Д. І. Менделєєва. *Лужноземельні елементи (кальцій і магній) у вуглекислих водах мають невисоку концентрацію* (з наук. літ.); *Україна повністю забезпечує власні потреби майже в усіх видах неметалічної сировини для металургії (вапняки, доломіти, кварцити, вогнетривкі глини, лужноземельні бентоніти)* (з наук.-попул. літ.); *Карбонатна кислота (водний розчин вуглекислого газу) реагує з оксидами лужних і лужноземельних елементів, лугами, амоніаком* (з навч. літ.).

△ **Лужноземе́льні мета́ли** *див.* **мета́л.**

ЛУЖО́К, жка́, *ч.* Зменш.-пестл. до **луг**[1]. *Цісар Леопольд підійшов до похідного столика, випив келих прохолодного, з льодом, червоного вина, .. попрямував до гурту генералів, що на зеленому лужку шанобливо ждали імператора* (В. Малик); *Усі сільські знали, .. тільки боялися досі признаватися, що тут, на лужку, під горою, у тридцять третьому канави глибоченні копали і в них кидали померлих із голоду* (В. Дрозд); *Сонечко світить по-великодньому, трава на лужку зеленіє, у синім небі ні хмаринки* (В. Шкляр); *Стежки забігали аж у зелений вербовий лужок* (Н. Кобринська).

ЛУ́ЗА, и, *ж.* Один із шести отворів із сітчастими мішечками, що розміщені по краях більярдного столу. *Повернеться додому, спитає жінка, яке там море, а він і моря не бачив: самі киї, кулі та лузи перед очима* (О. Гончар); — *Ну, ви мені даруйте... Не забити такої кулі? Та ще й у цю лузу...* (О. Чорногуз); *Вона не вгавала, поки не навчилася заганяти кулю в лузу* (І. Роздобудько).

ЛУЗА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для лузання. *Серед лузального соняшнику найбільш поширені форми із сірим та темним забарвленням насіння* (з навч. літ.).

ЛУЗА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лузати.** *Навіть випробуване лузання соняшникового насіння не дало сподіваного заспокоєння* (Н. Сняданко); *Для набуття під час навчання практичного досвіду поширеною була практика залучення до збору врожаю школярів. Основними видами робіт, які їм доручалися, були збір колосків зернових, збір хмелю, лузання кукурудзи* (з навч. літ.); * У порівн. *Хіба не огидно, що в нас дивляться на шлюб, як на лузання насіння?* (Д. Гуменна).

ЛУЗА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., що.* 1. Розкушувати, розгризати, видобуваючи зернятко насіння, горіхів і т. ін. *Більша половина ..* [студентів] *курила, лузала насіння, кусала горіхи, обсипаючи лушпинням чавунні східці й траву* (І. Нечуй-Левицький); *Вони* [озброєні люди] *ходили незграбними ватагами без погонів, вільно сміялись, лузали насіння й курили цигарки* (Б. Антоненко-Давидович); *Приблуди, видно, зголодніли, що відразу заходилися лузати зерната* (В. Шкляр).

2. Те саме, що **лу́щити** 1. *Лузати кукурудзу.*

3. *перен.* З легкістю розв'язувати яке-небудь завдання. — *А ти знаєш, яка розумна Оля! — захоплено говорив Ванько. — Лузає задачки, тільки лушпиння летить! Раз-раз і нема!* (А. Дімаров); — *Юр, уроки зробив? — запитала* [мати] *спокійно .. — Математика лишилася. — Чому ти завжди починаєш зі складного? Навпаки, поки є сили, лузай те, що простіше* (А. Кокотюха).

◊ **(1) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **насіння луза́ти** *(рідше* **лу́скати),** *перев. з дієсл.* — легко, просто (виконувати що-небудь, досягати чогось). *Він змалку такий відчайдух. Це для нього ніби насіння лузати — красти. Що погано лежить, так і липне до його рук* (В. Дрозд).

ЛУЗА́ТИСЯ, а́ється, *недок.* 1. Те саме, що **лу́щитися** 1. *Сире насіння погано лузається* (з Інтернету).

2. Пас. до **луза́ти.** *Раннім ранком на день святого Миколая вже шелестять подарунки — їдяться цукерки, лузаються горіхи, приміряються обнови, випробовуються іграшки* (із журн.).

ЛУЗГА́, и́, *ж.* 1. Тверде покриття насіння соняшнику, проса, гречки і т. ін., що легко відділяється від зернятка. *Я ліпила шишки з гречаної лузги, щоб давилися дружки* (Сл. Б. Грінченка); *На мокрій губі висіла лузга з насіння* (О. Довженко); *Дідок мав крупу і мішок лузги, а Катранник — два мішки лузги і пшоно* (В. Барка).

2. *яка, чого, перен.* Те, що є зовнішнім прикриттям чогонебудь. *За всією словесною лузгою проступала цілком визначена думка професора Брауна: можна з неорганічних речовин створити нові мікроби, а змінити природу мікроорганізму неможливо* (М. Дашкієв).

ЛУ́ЗЕР, а, *ч., жарг.* Той, кому не щастить у чому-небудь або взагалі в житті; невдаха (у 1 знач.). *Це в Черкасах ти герой культурного андеграунду. А тут що? Ти раптово стаєш закінченим невдахою, от ким. Знаєш це їхнє слово "лузер"? От ним ти і стаєш* (Ю. Андрухович); // Той, хто відстає від інших у чому-небудь. *Інтерес її* [Настуні] *все одно завжди буде по стороні того, хто розчавив, а ніяк не розчавленого, оскільки розчавлений, як її навчили тато, мама, школа й телевізор, — то лузер, невдаха і лох* (О. Забужко); // *перен.* Про що-небудь невдале, програшне. *Радянський совок — непрестижний "відстій" для молоді. Це країна-лузер на рівні з Північною Кореєю* (з газ.); // Уживається як лайливе слово. — *Лузер кінчений! Сука! Що ти про мене знаєш?! — Макар підхопився, відштовхнув Фому* (Люко Дашвар).

ЛУ́ЗНИЙ, а, е. Прикм. до **лу́за.** *У суботу відбудеться кваліфікаційний турнір Східного дивізіону Європейської федерації лузного більярду* (з газ.).

ЛУЇ́, *невідм., ч., іст., рідко.* Те саме, що **луїдо́р.** — *Женихи .. бігають не за Луїзою, а за її луї золотими* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

ЛУЇДО́Р, а, *ч.* У Франції XVII–XVIII ст. — золота 20-франкова монета. *Гастон ридав у кутку. — З вас луїдор, — звернувся до нього лікар. — За що?! — обурився Гастон* (Г. Пагутяк); *Він змушений був відрахувати йому чимало дзвінких луїдорів, щоб той переніс свою лісопилку в інше місце* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); — *Кінь коштував принаймні сто п'ятдесят луїдорів, а цей скнара ніяк не погоджувався заплатити мені за нього більше вісімдесяти* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

ЛУК, а, *ч.* Ручна зброя для метання стріл, яка має форму стягнутої тятивою дуги. *Прострілив би я вас з лука! Та з лука не палко! Положив би вічно спати, Та все чогось жалко!* (С. Руданський); *Упав прострілений з лука джура* (О. Бердник); *Вона побачила широку зігнуту спину із накинутою сірою шкурою, сагайдак зі стрілами й лук, приторочені до сідла* (Д. Білий); * У порівн. *Слова натягувать, як луки, щоб вчасно збити на льоту нерозшифрованої муки невідворотну німоту* (Л. Костенко).

◊ **(1) Як з лу́ка,** *зі сл.* л е т і т и, і т и *і т. ін.* — дуже швидко, легко. *Рудик шльогав* [шмагав] *коні лозиною і гукав: — Лети мені, кров чортова, як з лука!* (Г. Косинка); [Я р о ш:] *Чудово, Любо! Чудово!* [Ш у м е й к о:] *Дивись, Андрію Васильовичу. Як з лука пішла* [машина] (І. Микитенко).

ЛУ́КА́[1]**,** лу́ки́, *ж.* Рівна місцевість, укрита перев. багаторічними трав'янистими рослинами, в основному злаками та осоковими. *Степ без краю; зелені та м'які луки понад річкою; темні луги з дібровами* (Марко Вовчок); *Друга казарма стояла на краю цієї гірської луки, серед трав і навіть під самотнім деревцем* (Ю. Смолич); *Брудним грізним валом перекочувалося ісламське військо в межиріччя Дунаю і Драви, на зелені луки й поля Сремської рівнини* (П. Загребельний); *Сільськими околицями, поза городами в рудих плямах гною, попід лукою, на якій уже біліють гуртики качок та гусей і синіють озера весняної води, виходжу на хутірський шлях* (В. Дрозд); *Луки класифікуються за місцем розташування на материкові, гірські та заплавні* (з наук.-попул. літ.).

ЛУКА́[2]**,** и́, *ж.* 1. Вигин переднього або заднього краю сідла. *Він на луку в сідлі упирає — До Києва на вороному коні скакає* (Панас Мирний); *Козак зиркнув на хмару, штурхнув сусіда, який також куняв, руками вепершись в луку сідла* (Василь Шевчук); *Поки Омелько ладнав на ворогів свій "са-*

мостріл", малий спав, сидячи в сідлі, міцно вчепившись в лу-ку сідла (Ю. Логвин).

2. Дугоподібний вигин русла річки або берега річки, моря. *Кривою козацькою шаблею сяяла лука ріки* (Л. Первомайський); // *у знач. присл.* **лукóю.** У вигляді такого вигину. *По один бік путі, що облишила вигнуту лукою ріку і йшла тепер полем, половіло під сонцем і гнало ліниві хвилі чисте й дорідне жито* (Д. Міщенко); *Яхта .. знайшла врешті затишну гавань, яку захищала від океанських вітрів висока коса, що вигиналась лукою* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

ЛУКА́ВЕНЬКИЙ, а, е, *розм.* Пестл. до **лука́вий.** *Дзядзько чекає на нього біля книгарні, вухатий, очі лукавенькі* (В. Дрозд).

ЛУКА́ВЕНЬКО, *розм.* Присл. до **лука́венький.** — *У тебе ж автомат... — лукавенько підказує Раїса і вже розстібає ґудзики на твоїй гімнастерці* (В. Яворівський); — *А ти, дяче, піди до звісної нашої відьми Марії Климихи, — сказала ця жінка, лукавенько на Комарницького зиряччи* (Валерій Шевчук); — *Кажу Миколі, щоб узяв у мене козеня та й глядів, а він не хоче. Лінується, — лукавенько водила* [баба Марфа] *туди-сюди очима* (В. Швець).

ЛУКА́ВЕЦЬ, вця, *ч., розм.* Лукава людина. *Одного разу зайшов Мефодій Таранухa, відомий на все село дуроляп, лукавець і жвавий до горілки чоловік* (Григір Тютюнник); *Інакший, інакший був зараз знаний лукавець Ольг* (Р. Іваничук); *Ні мольфаром, ні знахарем не треба бути, щоб розпізнати щоденне велике лукавство світових лукавців* (М. Матіос); *В цім місті, кажуть, сила волоцюг, Майстерних шахраїв, що очі сліплять, .. У машкарах лукавців язикатих Та інших, що погрузли у гріхах* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЛУКА́ВИЙ, а, е. 1. Здатний на різні хитрощі або жарти. *Хитрить лукавая Ютурна, Яким би побитом їй Турна Спасти од смертного ножа* (І. Котляревський); *Риндін не стримав посмішки: лукавій дівчині, справді, важко було відмовити* (В. Владко); // Власт. людині з такою вдачею. *Очі наші стрічаються знову і знову, я в них читаю лукаву цікавість* (М. Коцюбинський); *Український письменник* [Остап Вишня], *передовсім український у своїх пейзажах, у своєму лукавому й добродушному гуморі, у своїй далеко не добродушній сатирі, у своїй ласкавій і соромливо-ніжній ліриці* (М. Рильський); // Сповнений добродушних хитрощів; грайливий (про очі, погляд і т. ін.). *Підморгнув* [Чугайстир] *до Івана лукавим оком і обізвався: — Може б, ти трошки пішов зо мною у танець?* (М. Коцюбинський); *Степан розсунув гілки куща і просто перед собою побачив засмагле, темноволосе, з лукавими очима і маленькими вусиками обличчя брата свого Василя* (С. Скляренко); *Ти сидиш навпроти, кучерява, І з-під вій на мене — блись та блись. У твоєму погляді лукавім Хитрість і захоплення сплелись* (В. Симоненко); *Мірвел зустріла Півана доброзичливою і трохи лукавою усмішкою* (О. Авраменко).

2. Здатний на нещирість, брехню; єхидний. *Лукавий чоловік в очі світить, а поза очі душу тягне* (прислів'я); *Лукавий чоловік словами нас голубить, Неначе всіх і жалує, і любить, .. А ближче придивись ти — І видно, що виля хвостом: Помажу, мов, медком — Солодше буде з'їсти* (Л. Глібов); *Якийсь кручений усе-таки був той Агашкін, нещирий, лукавий* (В. Нестайко); // Який таїть у собі нещирість, брехню, єхидність. *Червоні кролячі очі видавали лукаву душу, єхидні заміри* (Панас Мирний); — *Істинно говорю тобі, Сафо: лукаву й жадну душу маєш* (В. Винниченко); — *Браття, зраду нам готує думка тих людей лукава* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

3. Який має злі, ворожі наміри; підступний. *Троянці в кріпості сидять. Забилися, мов миші в нору, Лукаву кішку як уздрять* (І. Котляревський); *Та не однаково мені, Як Україну злії люди Приспять, лукаві* (Т. Шевченко); *Завидує нам нашого щастя доля, насилає ворогів лукавих, грабіжників безсоромних* (Б. Лепкий); // Який є наслідком підступності. *Мені Господь пристанище, Заступником буде І воздасть їм* [лукавим] *за діла їх Криваві, лукаві* (Т. Шевченко).

4. *заст.* Грішний, нечестивий. — *О тату сильний, величавий! Ти всякий помисл зриш лукавий, Тебе ніхто не проведе* (І. Котляревський); [М а р у с я:] *Я знемогла від гріха, лукаві помисли збивають мене з прямої стежки* (Панас Мирний); [Є п и с к о п:] *Лукавий рабе! Знаєш, які то видива тебе морочать? То навождення злого духа!* (Леся Українка); // Уживається як лайливе слово. *О царю поганий, Царю проклятий, лукавий, Аспиде неситий! Що ти зробив з козаками?* (Т. Шевченко); *Вивіз мене, лукавий син, неначе на сміх людям* (І. Нечуй-Левицький); — *Іди вже, іч, лукаве, — заметушилася Орися, підпихаючи телятко, яке раптом затялося і не хотіло переступати порога* (Григорій Тютюнник); // *у знач. ім.* **лука́вий,** вого, *ч.* Біс, диявол. *Не введи* [Отче] *нас у випробовування, але визволи нас від лукавого* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Ні Богові свічка, ні лукавому дудка* (Номис); [М а р т а:] *Од лукавого хрест маю, а од лихого чоловіка чумацька люшня лежить у возі* (С. Васильченко); *Не знає він, що "жива" церква — то церква, якою справжні служителі Бога погорджують за її продажність і загравання з лукавим* (І. Багряний).

◊ **(1) Від лука́вого,** *ірон.* — те, що суперечить певним нормам, канонам і т. ін.; що-небудь не таке, як прийнято, як треба. — *Не люблю, як ти з книжок почнеш верзти всячину. То все від лукавого* (Б. Грінченко); — *Політика в нього, може, й від лукавого, але ж яка Божа іскра сяє в багатьох його творах!* (М. Стельмах); — *Під оселедець* [випити]. *А кава, лимон .. — то від лукавого, від заграничної темноти* (А. Крижанівський); *Він* [Бог] *дає фортуну просту, як кусень хліба. Не варто лакомитись, бо лакітки — то фортуна від лукавого, і вона страшно зрадлива* (Г. Пагутяк); **(2) Лука́вий підкуси́в (напути́в, підби́в** *і т. ін.) кого і без дод.* — хто-небудь зробив хибний, необдуманий або небажаний для когось учинок. *Череваниха .. боялась, щоб лукавий не підкусив паливод на яку пакость* (П. Куліш); [С т е п а н и д а і О к с а н а:] *Що ж таке трапилось?* [П а н а с:] *Хоч і не питайте! (Зітхає). Лукавий напутив...* [С т е п а н и д а:] *Ця горілка ніколи до путтє не доведе* (М. Кропивницький); *От одного* [гостя] *і підбив лукавий хлюпнути на неї* [тітку] *ззаду горілкою* (А. Санченко).

ЛУКА́ВИНА, и, *ж, розм., рідко.* Те саме, що **лука́винка.** *Марія глянула на чоловіка, і погляд той Тарасу здався не без лукавини* (Василь Шевчук); *Він здивувався, не помітивши ні лукавини, ні владної темряви в погляді жінки* (Є. Пашковський).

ЛУКА́ВИНКА, и, *ж., розм.* Невелике лукавство. *Це був як голуб сивий чоловічок — в окулярах, .. з небезпечною лукавинкою в тонких обрисах сухого рота* (О. Ільченко); *В мить якусь здалось: в тих же очах* [актриси], *великих, зеленкуватих, мигнула і лукавинка і тієї ж миті щезла* (Б. Левін);

Кремезний [Кульчек], *дужий, в очах — розумна лукавинка* (В. Малик).

ЛУКА́ВИТИ, влю, виш; *мн.* лука́влять; *недок.* Хитрувати, приховуючи правду. *Ми не лукавили з тобою, Ми просто йшли; у нас нема Зерна неправди за собою* (Т. Шевченко); — *Не можу лукавити, — просто сказав Ісакій. — Великий сумнів зародивсь у моїй душі* (Валерій Шевчук); *Я розраховував отримати всю належну інформацію, щоб розмовляти з Морґаном на рівних і не дозволити йому лукавити зі мною* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЛУКА́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **лука́вий** 1–3. — *Ненавиджу я все, що звесь* [зветься] *лукавість, І кривда, й лад нелюдський та підкупний* (І. Франко); *Жарота без жалю тобі пекла Відкрите без лукавості коліно* (М. Рильський); — *Лукавіших од нас, еллінів, світ не знав, але та лукавість була наслідком нашої слабості* (І. Білик); *Фортаррігова лукавість перешкодила Анджульєрі здійснити свій добрий намір* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛУКА́ВО. Присл. до **лука́вий** 1–3. *Цілі пучки квіток полетіли під ноги співачці .. Та, кланяючись, брала і, лукаво дякуючи очима, нюхала* (Панас Мирний); *Григорій сидів насупроти Ганни, що так лукаво ворушила бровою* (І. Багряний); — *А що, — сміялася щаслива Мирося, лукаво зиркаючи на батька, — самі бачите, татку, що парубок одгадав загадку* (О. Бердник); *Нарешті стрепенулася* [валіде] *і вперше за весь час глянула на Ібрагіма лукаво, справді по-жіночому* (П. Загребельний); [К а р м е л ю к:] *Ні, правдиві розбійники не ті, що в лісі, а ті, що в церкві в золотих ризах лукаво Бога вихваляють* (С. Васильченко).

ЛУКАВОО́КИЙ, а, е. Який має лукаві очі. *Надворі вже пофоркує і нетерпляче б'є копитом наша лукавоока хитрюга* [коняка] (М. Стельмах); *Зачувши про князів об'їзд, виповзали з подільських ярів і ставали на кручі мовчазні кожум'яки, лукавоокі гончарі, ковалі заліза й міді* (П. Загребельний).

ЛУКА́ВСТВО, а, *с.* Те саме, що **лука́вість.** *Але ти, твоє лукавство, личко, погляди твої, — І зрадливі, і лагідні, — Їх співець не змислить, ні!* (Леся Українка); *Критика потрібна нам пряма, без хитрощів, без дрібної помсти, без лукавства* (П. Тичина); *Сократ, наприклад, твердив, що не сказати хворому всієї правди — то добрий вчинок, а не лукавство* (Василь Шевчук); *Хто ж бо того не знає, скілько опісля розлито на Вкраїні крові через Іванцеве лукавство да через неситу хтивість московських воєвод?* (П. Куліш); *Сину Петея-державця і паростка Зевса самого, Й ти лиш на підступи хитрі й лукавство зажерливе здатний!* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

ЛУКІВНИ́К, а́, *ч.* Фахівець у галузі луківництва. *Луки Карпат, що сформувалися на місцях вирубаних лісів і відіграють досить помітну роль у забезпеченні худоби кормами, найбільш вивчені флористами, геоботаніками, луківниками* (з наук. літ.); *Значний внесок у розвиток вітчизняного луківництва зробив відомий в Україні та за її межами вчений-луківник, доктор сільськогосподарських наук, професор М. В. Куксін* (із журн.).

ЛУКІВНИ́ЦТВО, а, *с.* Галузь рослинництва, яка розробляє теоретичні основи й технологію виробництва кормів. *Все своє життя він захоплювався луківництвом, кормовими травами і, передусім, люцерною* (В. Земляк); *Основою раціонального землекористування на осушених землях повинно стати луківництво зі створенням травостоїв тривалого використання* (з наук. літ.); *У сучасному розумінні рослинництво поділяють на власне рослинництво, овочівництво, плодівництво, лісівництво, луківництво* (з навч. літ.).

ЛУКОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Наука, що вивчає лучні угруповання і є теоретичною основою луківництва. *Лукознавство і луківництво треба розрізняти як теорію і практику не в аспекті протиставлення, а в єдності та взаємозв'язку* (з наук. літ.).

ЛУКОМЕЛІОРАТИ́ВНИЙ, а, е, *с. г.* Стос. до лукомеліорації. *Лукомеліоративні заходи передбачають створення залужених буферних смуг на орних землях, що дає можливість значно зменшити ерозію ґрунтів, замулення й забруднення водних об'єктів* (з наук. літ.).

ЛУКОМЕЛІОРА́ЦІЯ, ї, *ж., с. г.* Меліорація луків. *Лукомеліорація — високоефективний захід захисту ґрунту від ерозії на землях гідрографічного фонду й частково на землях дуже обмеженого використання* (з навч. літ.).

ЛУКОМО́Р'Я, я, *с., заст.* Народна й поетична назва морської затоки, бухти. *І Коб'яка з лукомор'я Вихром молодецьким Він* [Святослав] *вихватив із залізних Полків половецьких* (С. Руданський); *Край лукомор'я дуб зелений, І золотий ланцюг на нім* (М. Терещенко, пер. з тв. О. Пушкіна); * Образно. *Як люблю я .. Юному шептати поколінню: До щасливих лукомор'їв чальте!* (М. Рильський).

ЛУКОПАСОВИ́ЩНИЙ, а, е, *с. г.* Стос. до пасовища на луках. *Кормовиробництво включає в себе польове кормовиробництво, лукопасовищне господарство, промислове виробництво комбікормів і білково-вітамінних додатків та ін.* (з наук. літ.); *Нині лукопасовищне господарство в Буковинських Карпатах і на Передкарпатті перебуває в занепаді* (із журн.).

ЛУКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на лук (формою, обрисами і т. ін.). *Гудок — триструнний скомороський інструмент з корпусом грушоподібної форми, на якому грали лукоподібним смичком* (з наук. літ.); *На західній стіні камери кам'янецького будинку посередині розташований дверний проріз із лукоподібною поперечкою* (з наук.-попул. літ.).

ЛУКОПОДІ́БНО. Присл. до **лукоподібний.** *Під час планування степовий орел крила тримає прямо, в одній площині, трішки опускаючи кінці донизу й злегка лукоподібно згинаючи їх, чим відрізняється від ряду інших орлів* (з наук. літ.).

ЛУКУ́ЛЛІВ, лова, лове, *книжн.* Те саме, що **луку́ллівський.** *Город мій проростає, і коли ти приїдеш до мене, ми влаштуємо неабиякі Лукуллові бенкети* (Б. Антоненко-Давидович).

ЛУКУ́ЛЛІВСЬКИЙ, а, е, *книжн.* Надзвичайно пишний, багатий, розкішний (про бенкет, обід і т. ін. — за іменем давньоримського полководця Луція Ліцинія Лукулла, який уславився розкішними бенкетами). *Як .. служниця нарешті принесла самовар, булки і традиційну чайну ковбасу, то я саме описувала "лукуллівський бенкет"* (Леся Українка); — *Стіл, звичайно, не лукуллівський, але дещо смачненького є. Прошу. Можна й по чарчині* (Ю. Бедзик).

ЛУКУ́М, у, *ч.* Те саме, що **раха́т-луку́м.** *На широких дерев'яних диванах служебки вже розклали .. лукум і шербети, йогурт і айран, затовчений часником* (П. Загребельний); *Ігумен виніс нам на гранітний столик лукум, каву і виноградну горілку* (М. Дочинець).

ЛУЛУ́СНУТИ, ну, неш, *док., кого, діал.* Луснути (у 3 знач.). — *Ой, стережімся, бо так і лулусне* [Геркулес] *котрусь по голові довбнею* (І. Нечуй-Левицький).

ЛУЛУ́СЬ, *виг., діал.* Уживається як присудок за знач. **лулу́снути.** *Аж ось — лулусь щось під ногами!* (Є. Гребінка); *Лулусь його ув лоб* (Сл. Б. Грінченка); *Хтось підбирається ззаду, лулусь його дубцем межи плечі і хода* (М. Лукаш, пер. з тв. М. Сервантеса).

ЛУМ, а, *ч.* Розмінна монета Вірменії. *Один вірменський драм містить 100 лумів* (із журн.).

ЛУНА́, и́, *ж.* 1. Відбиття звукових коливань від перешкоди, коли вони сприймаються роздільно від первісних коливань. *Защебетав соловейко — Пішла луна гаєм* (Т. Шевченко); *Полем геть-геть пішла луна, одгукнувшись аж там десь, у сонному хуторі* (С. Васильченко); *Останні слова, повні гніву, звучали так патетично і дзвінко, як залізо на заводі — луна пішла по залях* [по залах] (В. Барка); * У порівн. *По селу луною розкотилася вістка* (М. Коцюбинський); *І знову, як луна, в усіх шести тунелях стіни відповіли пульсуючим мерехтінням, повторили порядок спалахів* (І. Росоховатський); // *перен.* Те, що доноситься здалеку; відгомін (у 2 знач.). *В країну смутку вітерець прилине І принесе мені луну розмови* (Леся Українка); *Пісню душевну співає Сосюра, Аж до Джамбула доходить луна* (з газ.); // *чого, перен.* Про те, що є відгуком на що-небудь. *Побачиш ти* [читачу] *в пісні моїй Луну своїх власних надій...* (М. Рильський).

2. *перен., розм.* Те саме, що **сла́ва** 3. *Робила як могла, щоб таки добра луна дійшла до того, кого мені треба* (Ганна Барвінок).

Віддава́ти / відда́ти луно́ю (відлу́нням) *див.* **віддава́ти.**

◊ **(1) Аж** *(рідко* **тільки) луна́ йде (розляга́ється,** *рідше* **гоготи́ть** *і т. ін.)* **/ пішла́ (розлягла́ся,** *рідше* **загоготі́ла** *і т. ін.), перев. зі сл.* г у к а т и, с п і в а т и *і т. ін.* — так, що далеко чути; дуже голосно, сильно. *Як заспівають "Реве та стогне...", то тільки луна йде* (з переказу); *Щебечуть солов'ї, аж луна розлягається* (П. Куліш); *Вона* [Марина] — *то била гопака.., аж луна кругом гоготіла, то тиркала, то висвистувала* (Панас Мирний); *І справді, молодиці жартували, сміялись, співали пісень, аж луна розлягалась по полю* (М. Коцюбинський); *Стрепенувся тоді козак, стиснув рукою списа, та як крикне, аж луна пішла гаєм* (Б. Антоненко-Давидович); *Страшно кіклоп закричав, аж луна розляглась по печері* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

ЛУ́НА-ПАРК, у, *ч.* Сад, парк з різними розвагами та видовищами. *Вперше ми заїхали так далеко — у луна-парк на іншому кінці міста* (І. Роздобудько); *Сполучені Штати почали будувати на 37-му меридіані перший острів-аеродром (двоповерховий, з величезним готелем, стадіоном, луна-парком і кінотеатром на п'ять тисяч місць)* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека).

ЛУНА́СТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **лунки́й.** *Над селом тиша, ніби перед боєм, тільки інколи розірве її лунастий постріл* (В. Собко).

ЛУНА́ТИ, а́є, *недок.* 1. Те саме, що **звуча́ти** 2. *Голос Семена Івановича лунав по лісу чимраз гучніше й азартніше* (Б. Антоненко-Давидович); *У світлиці лунало багато голосів, бряжчали келихи* (С. Скляренко); *Цього разу не стукало вічно у дверях, не лунала команда встати* (А. Дімаров); *В городі розпочалися торги, лунали пісні, музика, лилося вино* (П. Загребельний); *Якийсь час іще лунав оркестр, завершуючи всю сцену потужною і трагічною, та все-таки, в чомусь найсуттєвішому, оптимістичною кодою* (Ю. Андрухович); // Бути сповненим звучання. *Лунає співом, ляском, криком ліс* (І. Франко); // Звучати як відзвук, відгомін чого-небудь. *Щось гукне: "Химо! Химо!" — та й піде гук по темному бору, аж лунає* (Марко Вовчок); *Кроки людей лунають дзвінко, самотньо у височенних колодязях вулиць* (В. Винниченко); *Деколи з-під землі лунає стукіт коліс* (Ю. Винничук); // *безос.* — *Ха-ха-ха! — лунало довгою вулицею просторого села від срібного дівочого сміху* (Н. Кобринська); — *Ігор тут! Ігор з нами! — лунало по рядах, і вої з новим завзяттям кидалися в бій* (В. Малик); *Він кричав тоді, коли мали утихнути удари пари копит та іще не лунало удару інших* (Г. Колісник).

2. *перен.* Поширюватися далеко, бути відомим скрізь. *Пісня* [кобзаря] *не вмирає, На весь мир лунає* (Леся Українка); *Дванадцять їздців В опівнічну їде годину, Розпучливий спів Лунає на всю Україну* (Б. Лепкий); *Скрізь ця лунатиме слава, де промінь світання сягає* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

◊ **(1) Луна́ти (стоя́ти) у ву́хах** *(рідко* **в у́хах)** — чітко зберігатися в пам'яті (про що-небудь щойно почуте). *А її .. веселий регіт все ще лунав в його вухах* (І. Нечуй-Левицький); *У вухах і досі стояв гамір, лемент, пісні* (Є. Гуцало); *Він прислухався до тріскоту крижин, а у вухах все ще лунав набат на січовому майдані* (В. Чемерис); *Дикторка Целіна Нахлік, прочитавши повідомлення про закінчення передач, вибухла спазматичним плачем, тепер той плач стояв нам у вухах* (Ю. Винничук).

ЛУНАТИ́ЗМ, у, *ч.* Хвороба, що виявляється в розладі свідомості, при якому людина в стані своєрідного сну автоматично робить звичні за своїм змістом дії; сомнамбулізм. *Від неї я дізнався, що маю звичку вночі ходити по кімнаті з заплющеними очима. Така недуга .. називалася лунатизмом* (О. Бердник); *Очевидно, випадок з батьком прояснює повторний вияв лунатизму в оповідача, що загалом припиняється в дорослому віці* (Г. Пагутяк); *До порушення сну належить також лунатизм* (з наук. літ.).

ЛУНА́ТИК, а, *ч.* Хворий на лунатизм; сновида. *Ані тіні непевності не було в жаднім його русі..; здавалося, що се лунатик, який ані крихти не почуває величезної небезпеки свойого* [свого] *положення* (І. Франко); — *А по трубах знаєте хто лазить? Лунатики* (Ю. Мушкетик); *Хтось у її* [дружини] *роду був лунатиком, .. котрась із її прабабусь виходила поночі в сад і вносила яблука з заплющеними очима* (Л. Костенко); * У порівн. *Він тягнув нас з непереможною силою в свої нетрі, він упивав нас, немов опій, відбирав нам на мить свідомість і, наче лунатиків, гнав уперед* (Б.-І. Антонич).

ЛУНАТИ́ЧКА, и, *ж.* Жін. до **луна́тик.** *"Може, вона лунатичка?" — спало на думку* (Ірина Вільде); * Образно. — *Це ти все бродиш, лунатичко? — спросоння заговорила Мар'яна* (О. Гончар); * У порівн. *По якімсь часі піднеслася* [Настуня] *при помочі товаришок і бліда як смерть пішла дальше, подібна до лунатички* (О. Назарук); *Стара жінка перестала мене слухати й, немов лунатичка, рушила з воріт в заросле кропивою і кінським щавлем подвір'я* (Р. Федорів).

ЛУНАТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до лунатизму. *Насуплений, їдкий, запеклий, заслониш очі лунатичні, бо твоє серце — чорне пекло, середньовічне і містичне* (Б.-І. Антонич); // Власт.

лунатику. *У мить, коли я обганяв їх, уже зовсім поруч із Гауптплятцом, він, не спиняючи своєї лунатичної ходи, почав блювати — просто перед собою, фонтаном* (Ю. Андрухович); *Хлопчик ступив три лунатичні кроки й опинився посеред кімнати* (із журн.).

ЛУ́НКА[1], и, *ж.* Невелика заглибина в чому-небудь. *Краплі .. били з розгону в підлогу, видовбували собі лунки, і скоро наша долівка стала такою подзьобаною, як на картинках Місяць, — вся в дірочках і ямках* (В. Близнець); *Картоплю вибирано, либонь, учора звечора, бо земля в лунках ще не просохла* (Григір Тютюнник); // Невелика ополонка. *Тільки весною запахло — вже шпаківні подерся* [син] *ставити, а взимку цілий день на річці лунки пробивав, щоб риба не позадихалась!* (О. Гончар); *Справжні окуні! Як глянеш в лунку — любо-мило й дивитися, як вони під сонцем грають* (В. Чемерис); // Частина кореня нігтя, що виступає з-під нігтьового валу у формі півмісяця. *Її довгі смагляві пальці з білими лунками нігтів завмерли на щоках, які вона щойно гладила, знімаючи втому...* (Р. Іванченко); // Заглиблення в щелепній кістці, де міститься корінь зуба; альвеола. *Зуби у лускатих плазунів зростаються з краєм щелепи і ніколи не сидять у лунках* (з наук. літ.).

ЛУ́НКА[2], и, *ж.* Молюск роду черевоногих з напівкруглою черепашкою, який живе в прісних і солонуватих водоймах. *Річкова лунка поширена в усіх основних річкових басейнах України* (з навч. літ.).

ЛУНКИ́Й, а́, е́. 1. Який голосно й чітко звучить; дзвінкий. *А оповісник закликав лунким Голосом: До вас говориться, народи, люди та язики!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Із долини йшли лункі звуки обірваних голосів* (М. Івченко); *Та щойно вони причинили по собі хвіртку, як почулися лункі удари і хрипкуватий погук* (І. Білик); *Наступної миті почувся лункий звук, схожий на гуркіт грому* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Здатний голосно звучати. *Грають оркестри лункі* (П. Тичина); * Образно. *В глибині життя народного можна почути лункі кроки слави поета, які не згаснуть ніколи* (М. Чабанівський).

2. Який добре відбиває, посилює звук, має сильний резонанс. *Як бомба розірвалась у класі; по лунких коридорах гучним реготом одгукнулися стіни* (С. Васильченко); *Гучно резонує* [вода] *в порожнім операційнім залі з лункими стінами* (Ю. Смолич); *Весь якось зігнувшись, почвалав* [Кузь] *по мосту, грюкаючи чоботищами по лунких дошках* (Григорій Тютюнник).

ЛУ́НКІСТЬ, кості, *ж.* Абстр. ім. до **лунки́й**. *Каністра була повна бензину, тому звук від удару вийшов ніби вкорочений, позбавлений розгонистості й лункості* (П. Загребельний); *Поранені гунули жарким натовпом уперед. Заглиблювались в похмуру тунельну лункість, бачили нависаючі вапнякові сталактити над головами, чули плющання вод, що фільтрувалися крізь бетон* (О. Гончар).

ЛУ́НКО. Присл. до **лунки́й**. *Лунко, занадто голосно, порушуючи мертву гармонію абсолютної тиші, лопотить старенька машинка доктора* (В. Винниченко); *Віз лунко заторохкотів по твердому ґрунті, й від цього вулиця ожила* (Б. Антоненко-Давидович); *Далеко в степу лунко іржить* [ірже] *кінь* (В. Чемерис); // *перен.* Те саме, що **претензі́йно.** *Тут йому сподобалось, річка звалася так лунко — Саксагань* (Ю. Яновський); // *у знач. пред.* Про стан, при якому добре все чути. *На хуторі тихо та лунко* (С. Васильченко); *Було так тихо й лунко, що кожен звук, — нехай то тріск галузки чи шерхіт чобіт, — напевно, чувся за півверсти* (Василь Шевчук).

ЛУ́НКОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **лу́нка[1]**. *Для ліквідації лункових пошкоджень на дорогах потрібно близько мільярда гривень* (з газ.).

2. *с. г.* Стос. до сівби або саджання рослин у лунки. *Лунковий спосіб передбачає висівання насіння в кожну з лунок, які розміщені в рядку на однаковій відстані одна від одної* (з навч. літ.).

ЛУНКОУТВО́РЮВАЧ, а, *ч., с. г.* Знаряддя, за допомогою якого роблять лунки. *Під час поступального руху лункоутворювача сферичні диски, які встановлено під кутом 30° до лінії тяги та ексцентрично закріплено на осі, утворюють замкнені ямки* (з наук. літ.).

ЛУНКУВА́ННЯ, я, *с., с. г.* Агротехнічний захід, який полягає у викопуванні лунок для зменшення поверхневого стоку дощових і талих вод. *Лункування зябу підвищує врожайність зернових культур* (з наук. літ.); *Лункування на ріллі збільшувало її питому поверхню на 30 %, що призводило до втрати води через випаровування* (з навч. літ.).

ЛУ́ННИЦЯ, і, *ж., іст.* Амулет-підвіска у формі місяця. *Княгиня Ольга вітала імператрицю, знову жони київські поклали перед троном дари — емалі, чудові лунниці, скриньки з риб'ячого зуба* (С. Скляренко); — *Одна біда: як її* [перлину] *повісити? У ній же нема дірочки. От як гадаєте? .. — Може, тоді лунницю взяти і в неї вставити?* (Ю. Логвин); *Сережки та лунниці у VIII–X ст. були важливою частиною жіночого вбрання* (з навч. літ.).

ЛУНОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Метод одержання зображення яких-небудь об'єктів за допомогою ультразвуку. *Ультразвукове сканування (лунографія) дозволяє одержати зображення щитоподібної залози, виявити наявність у ній пухлини* (з наук.-попул. літ.).

ЛУ́НОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **лу́нка[1]**. *Пробивши луночку між льодових полявин, На блешню надимо, було, ми окунів* (М. Рильський); *Нас була тисяча — Василів. Бувало, всі, як один, виходили з мамою на динамітне поле — накидати в луночки кукурудзу* (В. Стус).

ЛУ́НУТИ, ну, неш, *док., діал.* Померти. *Щоб я лунув, коли неправду кажу!* (Сл. Б. Грінченка); — *Чи ти бач, як наш прикажчик молиться, — за що ж то? Чи щоб пан скоріше лунув, чи ще щоб пожив* (Панас Мирний).

ЛУНЬ, я, *ч. і рідко* і, *ж.* Хижий птах родини яструбових із сірувато-білим пір'ям у самців. *Часом пропливе над тією пустинею у тихому повітрі одинока лунь біла* (Д. Мордовець); *Водяний лунь, що кружляв над водою, злякано сахнувся вбік, швидко замахав незграбними крильми* (Ю. Мушкетик); *Два болотяних луні низько бриють над рогозою, вишукуючи вчорашніх підранків* (Є. Пашковський).

◇ **(1) Лунь ухопи́в** *(рідше* **ухопи́ла)** *кого, фам.* — хто-небудь помер. *Щоб тебе лунь ухопила!* (прислів'я); *Лунь його вхопив* (Сл. Б. Грінченка); [С е к л и т а:] *Нехай її* [Проню] *курка брикне!* [У с т я:] *Хай її лунь вхопить* (М. Старицький); **(2) Як лунь,** *зі сл.* с и в и й, б і л и й і т. ін. — уживається для підсилення супровідних слів; дуже, зовсім. — *Годі! — гукав чоловік з чорними усами, а з сивою як лунь головою. — Знайшли коли реготатися!* (Панас Мирний); *Він не тільки в білому, а й сам білий як лунь, і скроні повваловалися*

(Ю. Мушкетик); *Марія Бучачка, сива як лунь, вижовкла з лиця* (Г. Колісник).

ЛУП[1], *виг., фам.* 1. Уживається як присудок за знач. **лу́пати** 1. *Потяг Охрім з двома баклагами до криниці, аж геть під гору, та йде вулицею... Луп очима! стоїть солдат...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Луп! — і ви витріщаєте здивовані очі... Де ділися ті садки?* (Панас Мирний); [Р о м а н:] *Я навсправжки кажу, що ті відьми дідові снилися.* [К и р и л о:] *Га? Снилися?.. Як тільки дочиталися до хреста, я луп очима: стоїть мацапура попліч мене і шкіриться!..* (М. Кропивницький).

2. Уживається як присудок за знач. **лупи́ти** 4. *Ото вискакує з води проклятий ірод і що розженеться проти Кожум'яки, то він його булавою луп та луп, аж луна йде* (з казки); *Що там вони створили, братчики, якусь подобу єдності, ідею, дух, що тільки мав набрати форми, а їх луп, луп по головах — та в каземат, та під тортури страхом!* (Василь Шевчук).

3. Звуконаслідування, що означає короткий, уривчастий, частий, глухий звук від удару по чому-небудь; бух. *Здалеку долітали відгуки ціпів. Селяни молотили збіжжя: луп-цупцуп! луп, цуп-цуп!..* (Б. Лепкий).

ЛУП[2], *заст., ч.* 1. *род.* у. Військова здобич. *Величалися дейнеки будинковим лупом* (П. Куліш); *Трудно розповісти, яка там була різанина, з полеглих здирано луп без жодної перешкоди* (П. Загребельний); *Ще й зброя татарська нам дісталась: шаблі, луки, ощепи, келепи. Я взяв найдорожчий луп: шолом, кольчугу, лук і стріли...* (Ю. Логвин); *Коли ..* [у Генуї] *хазяї галери паювали між собою луп, сталося так, що мамка мадонни Берітоли та її сини припали разом з різними речами мессерові Гваспарріні д'Орія* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

2. *род.* а. Здирник, хабарник. *Бодай вас луп облупив* (Сл. Б. Грінченка).

ЛУ́ПА, и, *ж.* Оптичний прилад для розглядання дрібних деталей. *Ткачі по черзі дають роботу на розгляд .. Конторщик* [конторник] *розглядає з лупою і циркулем* (Леся Українка); *Лупа, яку він тримав у руці, тремтіла, — чи, може, це мені лише здалося так?* (В. Домонтович); *Щоб розгледіти зображення, не потрібна була лупа, можна було навіть не вглядатися надто старанно* (С. Андрухович).

ЛУПА́, и́, *ж.* 1. Маленькі часточки рогових клітин і шкірного жиру, що утворюються біля коренів волосся. *Вона помітила у волоссі білі порошинки лупи* (О. Донченко); *Куцоногий, кривоносий, З патлів сиплеться лупа, Доходяга безголосий Мікрофоном теліпа* (П. Глазовий); *Лікарі стверджують, що лупа виникає від нервових стресів або ж від нестачі вітамінів* (А. Дністровий); *У її житті з'явився Антон із 11-Б, у якого були .. прохолодні руки й лупа з волосся, яка осипалася на плечі* (Н. Сняданко).

2. *діал.* Лузга (у 1 знач.). — *Менше мудруйте біля крупорушки і драча.., щоб менше сипалося людське зерно у вашу лупу* (М. Стельмах).

ЛУПА́К, у́, *ч., діал.* Сланець. *Була се простора поляна, похилена троха на полудень, а від півночі замкнена стрімкою скалою м'якого карпатського лупаку* (І. Франко); — *Це другий виробіток* [шахти] *.. Як видобули вже лівий клин — він уперся у лупак або граніт* (Олесь Досвітній).

ЛУПАКО́ВИЙ, а, е, *діал.* Прикм. до **лупа́к.** *Потік був вузький, може, на три сажні, не більше, завширшки, і так гладко прорізаний рвучою гірською водою в лупаковій скалі* (І. Франко); *Польща першою в Європі отримала лупаковий газ у вересні 2011 р.* (із журн.).

ЛУПАНА́Р, у, *ч., іст.* Дім розпусти в Стародавньому Римі. *Лиш десь далеко, в пишних лупанарах Та в винних склепах роздавались крики Та співи пізніх гостей* (І. Франко); *У Помпеях з вулиці в лупанар вели низькі й непримітні двері* (з наук.-попул. літ.).

ЛУПАНА́РІЙ, ю, *ч., іст.* Те саме, що **лупана́р.** — *Не в імператорському монастирі тобі перебувати, а в амфітеатрі коло звірів або ж лупанарії!* (П. Загребельний); *Вечірка перетворилась у відверту пиятику, а всі гості поводили себе не краще, ніж моряки в християнськім найдешевшім лупанарії* (Ю. Логвин).

ЛУПАНЕ́ЦЬ, нця́, *ч., розм.* Удар по кому-небудь; стусан, штурхан. — *Ти, брат, не знаєш наших порядків. Тут допитливих не люблять. Не хочеш щодня їсти лупанці — будь тихіш* [від] *води і нижче* [від] *трави* (М. Сиротюк); — *Не базікай! — закричала дівчинка і навіть дала своїй ляльці Галі лупанця* (Валерій Шевчук).

ЛУ́ПАННЯ, я, *с., фам.* Дія за знач. **лу́пати** 1. *Пристрасть завертала йому голову, а він давав приміту тої пристрасті лиш лупанням очей і сумом* (Л. Мартович).

ЛУПА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лупа́ти.** *У слюсарні біля Домсової фабрики пищать і свищуть циркулярки, острячи* [гострячи] *знаряди до лупання каменю* (І. Франко); *Лупання ціпа хоч і глушила солома, а одначе воно покривало всі звуки хутора* (Ю. Логвин); *Посвятив* [І. Франко] *усе життя до решти лупанню великої скелі нашого рабства і неволі і заповів нащадкам: — Лупайте сю скалу!* (О. Шугай).

ЛУПА́СИТИ, а́шу, а́сиш, *недок., фам.* Те саме, що **лупцюва́ти.** *Андрузький щось хотів сказати і не сказав. Дивився на всіх зацьковано, мов ждав, що зараз його почнуть лупасити* (Василь Шевчук); — *Ти господар моєї спини і руки... але не віри та звичаїв... — Он як?! — здивувався капітан і рукою показав, щоб припинили лупасити лазутчиків* (Ю. Логвин).

ЛУПА́ТЕНЬКИЙ, а, е, *розм.* Трохи лупатий (у 1 знач.). *Його масне обличчя було червоним, наче буряк. А темно-сірі лупатенькі очиці вже починали по-п'яному розпливатись на різні боки* (Ю. Логвин).

ЛУ́ПАТИ, аю, аєш, *недок., фам.* 1. Те саме, що **клі́пати** 1. *Спокійно й мовчки лежала дитина і все лупала та зиркала вгору оченятами* (І. Нечуй-Левицький); *Він лупав обпаленими повіками, плямкав губами* (Ю. Мушкетик).

2. *перен.* Світити слабким, нерівним, миготливим світлом (про зірки). *Зорі на дощ дмуться та лупають* (Номис); *Нігде ніщо не шерхне, одні зорі лупають з темного неба* (Панас Мирний).

◊ **(1) Лу́пати очи́ма** *на кого — що і без дод.:* а) кліпаючи, мовчки дивитися, поглядати на кого-, що-небудь. — *А дівчата, якби ви бачили, які тоді були! .. гляне на тебе, то неначе по коліна в землю вгонить; стоїш, як телепень, та тільки очима лупаєш* (О. Стороженко); *А все не важиться він бабусю налаяти; лупа очима та кашляє, та ходить, — не знає, що вже йому й робити* (Марко Вовчок); *Гидкий отой корчмар усе лупає на неї гострими очима* (М. Чабанівський); *Обеззброєні люди Гелевея тільки лупали очима, не розуміючи, що діється* (В. Шкляр); б) виявляти поглядом зацікавленість, дивуватися. *Стоїть* [зайча] *і лупає очима: — Та що ж це сталося вночі!* (Н. Забіла); *Всі погляди враз прикипіли до*

молодички, що аж світилася красою. Чортяка аж жувати перестав і з роззявленою пащекою лупав очима (Ю. Винничук); в) передавати поглядом якусь інформацію. — *Панич тут ззаду їх лупа на мене очима: нічого, мов, нічого, тільки не признавайся* (Панас Мирний); г) *(перед ким і без дод.)* переживати почуття неприємності, сорому і т. ін. *З двох перших слів він забивав кожного такого* [напівграмотного] *сільського єгомостя, й цей єгомость починав лупати очима, червоніти за своє неуцтво* (Г. Хоткевич); — *Чорти б їх побрали, — невідомо кого лаяв Коляда, — а тепер мені лупай очима* (М. Зарудний); — *Перед ким провинився, перед тим й лупай тепер очима* (А. Хорунжий); ґ) марно витрачати час; байдикувати. [Г о л о с:] *А ми тим часом що робити маєм?* [Г о л о с *(іронічно):*] *Очима лупати!* (Леся Українка); — *Хоч би зенітку дали, — знову порушив мовчання Таранець. — Сидимо, як кроти в норі, та очима лупаємо* (Д. Ткач); — *То що ж нам, братику, сидіти й лупати очима, мов барани? Хай гине все?* (Василь Шевчук).

ЛУПÁТИ, áю, áєш, *недок., що.* Відбивати частини від цілого; колупати (у 1 знач.). *Остався він у Криму, лупає сіль вагову* (з казки); [К о з а к и:] *Ой, лучче б ми, запорожці, Круту гору лупали, Ніж у тюрмі, у кайданах, Шість літ пропадали* (І. Нечуй-Левицький); *"Лупайте сю скалу! Нехай ні жар, ні холод Не спинить Вас!"* (І. Франко); *Бійці довбали навперемінно, лупаючи стіну дедалі глибше* (О. Гончар); *Була то остання каменюка, і для паркану матеріалу досить. Не треба вже бігти щовечора на річку й лупати камінь* (Валерій Шевчук); // Віддирати, відокремлювати верхній шар чого-небудь. — *Уже час у печі розпочинати, — сказала Христя, стоячи коло печі і лупаючи припічок* (Панас Мирний); // Розбиваючи, ламати що-небудь. *Вони розбивали комори, лупали скрині, палили акти на володіння ґрунтами й людьми* (П. Панч); * *Образно. З-за гір, як і з-за моря, доволі часто набігали хмари, тріскав, лупаючи піднебесні скелі, грім, й одразу ж по тій тріскотняві випадали дощі* (Д. Міщенко); // Бити, сильно стукати по чомусь. *Хурдиґа сипала без угаву, без відпочинку сніжним горохом, .. лупала по кущах, ковтала по піскових галявинах, цюкала в вивернені колоди* (Б.-І. Антонич); * Образно. *Як мені хочеться, щоб цей цокіт* [копит козачих коней] *почув і мій син, щоб він лупав у його пам'яті, у його серці все життя.* (Ю. Мушкетик).

ЛУПÁТИЙ, а, е, *розм.* 1. Те саме, що **вирячкувáтий.** *Гриць понурився та й слуха, Ще й заплющиться хотів, Коли баче* [бачить] — *повзбіч вуха Сич лупатий пролетів* (Я. Щоголів); *На призьбі, затиснувши бородою скрипку, сидів старий циган, біля нього кучерявий лупатий юнак з бубном* (О. Гончар); *Він пильно обвів їх* [подорожніх] *лупатими очима, які прокручувалися в орбітах, немов коліщатка* (В. Шкляр); * Образно. *Підсунув* [Трохименко] *рукою польового бінокля, обережно протер йому лупаті очі і, в сотий раз, може, оглянув лінію кордону* (Г. Косинка).

2. *перен.* Те саме, що **вúпуклий** 1. *Ось вона — по-дитячому втелющилась у Василеві лупаті рогові окуляри й зараз же досить скромно посміхається до Вадима, потім боязко зиркнула на апостола й знову пускає бісики в наш бік* (Б. Антоненко-Давидович); *Я дивився на телефон, а він стояв на підвіконні мовчазний, непривітно, холодно блимаючи на мене лупатим диском...* (В. Нестайко).

ЛУПÁТИСЯ, áється, *недок., діал.* Тріскатися. *Кора лупалася і відставала сама від голих стовбурів дерев* (І. Франко); * Образно. *Лупаються гори від жіночих плачів, здригається земля під мерцями* (Марко Черемшина).

ЛУ́ПЕНЬ, пня, *ч., діал.* Удари, завдані по людському тілу; побої. *Штефан врятував Юрка від лупня і сорому* (П. Козланюк); *Я мовчки замотав головою, не бажаючи знову отримати лупня* (Ю. Винничук).

◊ **Дáти лу́пки (лу́пня)** *див.* **давáти.**

ЛУПИ́ТИ, луплю́, лу́пиш; *мн.* лу́плять; *недок., розм.* 1. *що.* Обчищати від шкаралупи, шкурки, лузги і т. ін. — *Гай, Якове, лупи кукурудзки, де вже кілько* [скільки] *спати!* (В. Стефаник); — *Чому твоя жінка продерла шкіру на карасі? — спитав В'юн. — Їй жаби лупити, не риби* (Юліан Опільський); // *з кого, чого.* Здирати (шкіру, шкуру, шкурку). *Князь звелів прив'язати другий десяток міщан до стовпів і лупити з їх* [них] *живцем шкуру смугами* (І. Нечуй-Левицький); — *Дай тобі Боже, щоб з тебе так ті ангели з ріжками по смерті шкуру лупили, як ми тепер оту святу бульбицю мусимо при обіді лупити!* (І. Франко); *Оттепер ми вам разом за все віддячимо, .. і як дітей козацьких у казанах варили, і як козаків серед Варшави колесували, шкуру з живих лупили* (П. Загребельний); *Алі набрав повні груди повітря і заверещав несамовито, як собака вищить, з якого живцем луплять шкіру на бубон* (Ю. Логвин).

2. *кого.* Висиджувати (пташенят, курчат і т. ін.). *Нанесла* [качка] *яєчок, вкрила гніздечко пухом і сіла на яєчка лупити каченята* (Остап Вишня); — *І що це ти собі надумав? .. привозиш із сіл баластний елемент* [елемент] *і замикаєш його, неначе вже рішив із виїдених яєць лупити курчат?...* (Т. Осьмачка).

3. *що з кого, за що і без дод., фам.* Брати, встановлювати непомірно велику плату, ціну. *Наум .. дуже не любив ні знахурок, ні ворожок, що тільки дурників одурюють та з них грошики луплять* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *У купці або і в писарі. Все ж краще .. Сиди у теплій хаті та одно знай пиши та грошики лупи* (Панас Мирний); *На пісках в цей час за відро води луплять, як за рідного батька* (О. Гончар); — *Оце такі умови митця? — співчутливо спитав Мержинський. — Скромно, навіть занадто. — Добре, хоч це знайшлося. В центрі таку ціну луплять, що жах* (М. Олійник); — *На базар* [ідете], *знаємо! Лупите такі гроші, а за багаж заплатити — вдавитесь* (В. Шкляр).

4. *кого, фам.* Сильно бити кого-небудь. *Аж ось і Пан прибіг: "Лупіть Рябка, — сказав, — чухрайте! ось батіг!"* (П. Гулак-Артемовський); *Кожна курка щипала сусідню, кожна квочка лупила курчат чужого виводка* (О. Ольжич); *І тут по їхніх* [невільницьких] *спинах загуляли гарапник та камча* [нагайка] — *Анвар лупив обома руками одразу...* (С. Тельнюк).

5. *чим, по чому.* Бити, ударяти чимось, по чому-небудь. — *Легше лупи молотом, бо розколеш плиту, — раптом опам'ятався хтось* (Б. Лепкий); *Удар, ще удар, звук такий, немов луплять по поверхні глиняного горщика, заповненого варевом* (А. Кокотюха).

6. *що.* Уживається замість ряду дієслів на означення дії в її сильному, енергійному виявленні (напр., ї с т и, л и т и, с т р і л я т и). *Наш брат .. бублики лупить, як хто купить* (Номис); *Надворі .. цілий день буря грає і дощ лупить!* (Леся Українка); *Чолов'яга жер шинку, мастив хліб маслом, лупив яйця, одним словом, жив як у Бога за пазухою* (С. Мас-

ляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Зараз "Гради" по нас луплять, то що, відійдемо до Києва?* (із журн.).

◊ **Здира́ти (зніма́ти, здійма́ти, лупи́ти** *і т. ін.)* / **зідра́ти (зня́ти, здійня́ти, злупи́ти** *і т. ін.)* **шку́ру (по три шку́ри, сім шкур** *і т. ін.)* *див.* **здира́ти; (1) Лупи́ти / полупи́ти зу́би:** а) *(грубо)* сміятися, реготати. — *Нічого зуби лупить. Я, може, смерть перед собою ба́чив* (Григорій Тютюнник); б) *(з ким і без дод., жарт.)* весело розмовляти з ким-небудь, жартуючи. *Не швидко прибіг лакей на генеральшин крик. Не де ж він був, як не лупив зуби з Уляною* (Панас Мирний); *Можна й біля ґанку зуби полупити* (Ю. Збанацький); **(2) Лупи́ти [свої́] о́чі (банькі́, ба́лухи, зі́ньки)** *на (рідше в) кого — що і без дод., фам.* — пильно дивитися на кого-, щонебудь, розглядати когось, щось. *Луплю очі на книжку: .. що воно за книжка!* (С. Васильченко); *І лупить Чіпка свої очі в темну темноту* (Панас Мирний); — *Тьху на тебе!* — *відмахнулася Оксана від згадки про юного шоферчука, який хто й зна чого завжди пристає до неї та лупить свої нахабні зіньки* (Я. Гримайло); *Ряжанка сердито плюнув, не звертаючи уваги на Буенавентуру, який стояв побіч і здивовано лупив на нього баньки* (І. Білик).

ЛУПИ́ТИСЯ, луплю́ся, лу́пишся; *мн.* лу́пляться; *недок., розм.* 1. *тільки 3 ос.* Тріскаючись, відділятися маленькими, тонкими плівками (про шкіру). *По кількох днях на обличчі* [Володьки] *почала лупитись шкіра* (У. Самчук).

2. *тільки 3 ос.* Позбуватися верхнього шару шкіри, фарби і т. ін., що відокремлюється маленькими тонкими плівками. *Лупляться ноги, що все в воді* (Сл. Б. Грінченка); *Лупиться під палючим сонцем старенький, вимитий дощами дах* (Ю. Збанацький); *Бояринове обличчя пошерхло й лупилося* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Ще й досі лице моє горить вогнем від згадки та лупиться від встиду* (Г. Тарасюк).

3. *тільки 3 ос.* Виходити з яйця (про пташенят, курчат і т. ін.). — *Нехай би твої хлопці швидше будували пташник. Віриш? Курчата, як сарана, лупляться* (С. Добровольський); — *Дай, Боже, здоров'я, щоб нас чорні птахи не знали, щоб нам кури-гуси водились, а курчата лупились* (В. Рубан); // *перен., зневажл.* Народжуватися (про дітей). *Раби мовчали, Царі лупилися, росли І Вавилони мурували* [мурували] (Т. Шевченко); [Р я ж е н к о:] *Ти все воюєш, а діти лупляться, не питаючись, чи побачать батька* (І. Микитенко); * Образно. *Ми винуваті, що міліють ріки І лисинами світять береги, Що десь духовні лупляться каліки* (В. Симоненко).

4. *фам.* Дивитися на кого-, що-небудь. *Сидять і лупляться один на одного, ніхто нічого не їсть і не п'є, хоч на столі повно наїдків та дзбанів* (І. Білик); — *Я його застала на скелі. Сидів і лупився на ті краєвиди* (Валерій Шевчук); *Білявчик лупився на неї, як кріль на пожежний шланг, і не переставав гикати* (І. Карпа).

5. Пас. до **лупи́ти** 1. *Опале з деревини листя .. було зібране в велику купу й ожидало своєї удачі, а кукурудза саме лупилася* (О. Кобилянська).

ЛУПІ́Й, я́, *ч., діал., фам.* 1. Шкуродер (у 1 знач.). *В корчмі із зорями й дзвінками, де лупії і сажотруси співають гимни* [гімни] *над склянками і славлять ніч і чар спокуси* (Б.-І. Антонич); — *Маємо прізвища, похідні від професій: гончар, швець, стельмах, міняйло, кравець, коваль, лупій, орач* (П. Загребельний).

2. Лихвар. — *Дають у банку, бери в банку... Та й лучиш саме на порядного лупія* (Л. Мартович).

ЛУ́ПКА[1], и, *ж., фам.* Дія за знач. **лупи́ти** 4. *Ферондо, діставши за свою ревнивість .. скільки лупок, вилікувався од неї, як і обіцяв абат його дружині, і вже ніколи не ревнував* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

◊ **Да́ти лу́пки (лу́пня)** *див.* **дава́ти.**

ЛУ́ПКА[2], и, *ж., діал.* Облізла або поїдена міллю баранячa шапка. — *Запережися личком, візьми лупку на голову та жени гуси пасти* (І. Франко).

ЛУ́ПНУТИ, ну, неш, *док., фам.* Однокр. до **лу́пати** 1. *І не змельне нікуди, тільки коли-не-коли віями лупне, мов згоне ненароком .. сльозину* (Панас Мирний).

◊ **(1) Лу́пнути** *(діал.* **ли́пнути) очи́ма:** а) *(куди, на кого — що і без дод.)* глянути, зиркнути на кого-, що-небудь. *Лупнеш очима вгору — над тобою, між темним гіллям... висять спілі груші* (Сл. Б. Грінченка); *Він сів, лупнув очима на світло* (Панас Мирний); *Семен Іванович жваво перехилив у рота чарку, лупнув очима, цмокнув і зневажливо скривився* (Б. Антоненко-Давидович); б) прокинутися або опритомніти, розтуливши повіки. *Вода мене знов винесла наверх. Я липнув очима, побачив світ і знов крикнув* (І. Нечуй-Левицький); — *Та не займайте її!.. Бачите — лупнула очима та й знову заплющила. Їй, сердешній, дихати важко* (Л. Яновська); *Лупнув очима* [Максим], *підвів із постелі голову, прислухається* (С. Васильченко); *Никифор підвів у напівтемряві їжакувату голову, здивовано лупнув очима. — Де це я?* (Микита Чернявський).

ЛУПНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., кого, що і без прям. дод., фам.* Однокр. до **лупи́ти** 3–6. *Оце грущечки. За них можна часом грошики лупнути. Всього дерев понад сотню* (У. Самчук); — *Гайда до роботи!* — *гукнув він і лупнув по спині нагайкою одного невільника* (І. Нечуй-Левицький); *А коли надворі лупнув грім так, що всі троє оглухли, він перший кинувся до дверей* (Г. Пагутяк); *У батарею, коли вона займає якийсь горбок, знов лупне снаряд* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ЛУПОНУ́ТИ[1], ну́, не́ш, *док., фам.* Підсил. до **лу́пнути.** *Чоловік лупонув очима й витріщився на Сашка* (М. Йогансен).

ЛУПОНУ́ТИ[2], ну́, не́ш, *док., кого, що, фам.* Підсил. до **лупну́ти.** *З усієї сили лупонув* [управитель] *виваженою рукою у вухо* [Романа] (М. Стельмах); *Середа .. розтер слину, від надлишку нереалізованої негативної енергії лупонув кулаком об стіну* (А. Кокотюха); *Галагановi ще та пательня руку гріла, якою він Тольку Гороха по голові лупонув* (Люко Дашвар); — *Тепер маємо надійну схованку від мін та осколочних снарядів... Хіба що лупоне фугасними чи запалювальними... А так — не страшно* (Є. Доломан); *Бурмило знову пірнув, смішно дригнувши над водою ногами в ластах. І майже одразу виринув. З трубки, яку він держав у роті, мов з фонтана, метрів на два вгору лупонула вода* (В. Нестайко); *Лупонув постріл і огорнув вершника хмарою диму* (Ю. Логвин).

ЛУПОТІ́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **лупоті́ти** і звуки, утворювані цією дією. *Почувся стукіт та густе лупотіння кінських копитів* [копит] (І. Нечуй-Левицький).

ЛУПОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *недок., розм.* Те саме, що **лопоті́ти** 1–5. *Тускло горіла свічка в гетьманській відпочивальні. По шибках лупотів дощ* (Б. Лепкий); *У хаті стало тихо. Шаруділи тільки олівці та пера, та лупотіли папери...* (С. Васильченко); *Лави козаків стояли, неначе скам'яніли. Тільки знамена шелестіли та лупотіли на вітрі* (Леся Українка); — *Лети ж ти, молода, пташкою, а ви, дружки, за*

нею! Щоб ви до віку-вічного літали й щебетали! — Проказала вона сі слова чарівничі, — вони й випурхнули вікном, одна по другій, тільки крильцями лупотять (Марко Вовчок).

ЛУПЦЬО́ВАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **лупцюва́ти.** *Сироп зі спритністю часто лупцьованого кота шаснув на підвіконня, присутулився* [зіщулився] *і з другого поверху гепнувсь на смітник* (Є. Пашковський).

ЛУПЦЮВА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **лупцюва́ти.** — *Ти знову рятуєш мене, Платоне, як урятував од лупцювання вісімнадцять років тому* (М. Дашкієв); *Затялася* [Орина] *на своєму, і ні прохання, ні погрози, ні лупцювання не вибили дурощів з упертої голови* (М. Стельмах); *Чому б не розробити тональний крем з урахуванням факту лупцювання злими чоловіками багатостраждальних жінок...* (А. Кокотюха).

ЛУПЦЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок., кого, що, розм.* Сильно бити (у 2 знач.). *Бурлаки .. миттю кинулись на осавулу і почали його лупцювать кулаками* (І. Нечуй-Левицький); — *Добре, синку. Отак лупцюй кожного, як мене колотив. Нікому не попускай* (О. Довженко); *Була вона недобра, сварлива, господарям вірна, як рідним батькам, а рабів лупцювала без угаву* (В. Чемерис); *Йосиф .. повалив* [жінку] *додолу й почав немилосердно лупцювати .. дубцем* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛУР, а, *ч., іст.* Духовий музичний мундштуковий інструмент, попередник труби та тромбона. *Лур з'явився в Центральній Європі в епоху бронзи* (з наук. літ.).

ЛУСК, у, *ч.* Те саме, що **лу́скіт.** *У хаті стало так тихо, що чуть, коли і муха пролетить. Коли-не-коли роздасться луск лави* (Панас Мирний); *Дивний луск і тріск хвилював тихим ранковим повітрям* (Б. Лепкий); *Найменший шерхіт, луск гіллячки, шум пташиного крила, цокання копит — все резонувало тут надзвичайно лунко* (О. Гончар); *Наслухаючи луск принишклого лісу та вдивляючись у вологу пітьму, він чекав, коли з неї, з пітьми, випливе білий кінь* (В. Шкляр).

ЛУСКА́, и́, *ж.* 1. Шкірні утвори (тверді, щільно припасовані одна до одної пластинки) у багатьох хребетних тварин, що виконують захисну функцію. *Пливе щука з Кременчука, Луска на ній сяє* (з народної пісні); *Як блищала до світла різнобарвна луска на тілі гадюки!* (І. Франко); *Віддалік на сонці заблищала срібною лускою риба, що викидалася з води* (М. Трублаїні); *Лускою риба пломінь віддзеркалить, щоб ми, йдучи, ніде не спотикались* (П. Мовчан); * У порівн. *Крізь хвилі, що завмерли, мов луска, Я бачу затонулі гори* (Д. Павличко); *Можна не сумніватися, що цей загалом провінційний наліт фальшивого аристократизму Сідалковський у потрібний момент скине, як змія луску, і натягне на себе маску* (О. Чорногуз).

2. *чого, яка, перен.* Те, що зовнішнім виглядом нагадує такі пластинки. *Сонце, завішене над головами, з їдкою силою розпікало тяжкі скрижалі щитів, сліпучу луску нагрудників, червоні вістря мечів* (К. Гриневичева); *Із заліза злущувалася тоненька шкірка, залізна луска холонула одразу і ставала блакитно-сірою* (Ю. Яновський); *Горять іскрами шоломи гостроверхі, блищить луска панцирів ясних, світять гостряки списів* (Н. Королева); *Безконечна в своїм скупченні луска дахів, тьмаве їхнє переблискування, хмара мли-смогу над безкраїм містом, і зненацька — присмерк у літаку!* (О. Гончар).

3. Те саме, що **лузга́** 1. *Ярина мовчала та обгризала зелену луску з горіха* (Леся Українка); *Наближалася зима, і знову мерзли ми в хаті і їли хліб наполовину з просяної луски* (Л. Смілянський); — *Хто такі, куди їдете? — запитав він, випльовуючи з рота соняшникову луску* (Григорій Тютюнник); // Складники рослинних цибулин, шишок і т. ін. *Для культивування використовували різні тканини цибулини тюльпана: луски з частиною денця, пазушні бруньки, квітконоси* (з наук. літ.).

4. *перен.* Блискітки, блискучі цятки. *Попадались маленькі озера, що грали лускою і тріпотіли, як срібна риба, кинута з річки на надбережну траву* (М. Коцюбинський); *Ось, здається, під самим сонцем блиснула срібна луска на якомусь птахові* (О. Донченко); *Згадалися рідні Копитки, і стара фортеця, і срібна луска швидкої річки у широкій долині* (В. Собко).

5. *перен.* Про що-небудь зовнішнє, що прикриває справжню суть, зміст, характер чого-небудь. *Як тільки вона трохи сердилась, з неї спадала та солодка луска, і вона лаялась і кричала на ввесь рот* (І. Нечуй-Левицький); *Чорні стіни здригалися, луску жалю з себе скидали* (Марко Черемшина); *Ну, розуміється, ніяких ми ідеалів не знаходимо, бо їх зовсім і нема на світі, а коли й досягаємо чогось, що ми приймали за ідеал, то виходить, що це просто луска* (М. Івченко).

◊ **Луску́ шкребти́** *див.* **шкребти́; (1) Ні луски́ ні зя́бри** *(рідше* **хвоста́),** *жарт.* — уживається як побажання удачі, успіху (перев. у риболовлі). — *Ні пуху ні пера! — сказав .. заядлий мисливець. — Ні луски ні зябри! — відгукнувся і старий рибалка Петро Васильович Птаха* (Ю. Смолич); — *Вперед на отакенну рибу, котра завжди чомусь у нас зривається! Ні луски ні хвоста!* (Ф. Маківчук).

ЛУСКАНЕ́ЦЬ, нця́, *ч., розм., рідко.* Дуже стиглий горіх, що лускається сам. *Михайлик потрусив гілки дерева, з якого щедро посипались горішки-лусканці* (із журн.).

ЛУ́СКАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лу́скати.** *В гуркоті зливається виск вітру, виття собак, рідкі зойки людей, тріск і гук падаючих стін, і плямкання полум'я, і лускання шибок* (В. Винниченко); *Із каламутно-золотавої хмари куряви вирвалась дзвінка пісня. Лускання бича немов підгонило її вперед* (Н. Королева); *Десь уже близько 12-ї години ночі, коли коритари* [коридори] *двокласової були набиті парубками та дівчатами і тріщали з усіх боків од лускання насіння, .. вирішили почати мітинг* (Б. Антоненко-Давидович).

ЛУ́СКАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. Розриватися, давати тріщини або лопатися (від натягання, розширення, тиснення і т. ін.), видаючи різкі звуки. *Ракети лускали високо під хмарами, розсипаючися градом кривавих іскор* (І. Франко); * У порівн. *Атомні полігони, ракети, станції почнуть лускати, мов мильні бульки в калюжі під час дощу* (А. Михайленко); // Вкриватися тріщинами; репатися. *Робить* [Проць] *всеньке життя коло своєї латки землі, аж йому долоні лускають* (Ю. Яновський); *Йому вдавалося чути і кожен листок на кожному дереві, і як лускають бруньки, і дихає мох* (Ю. Андрухович).

2. *тільки 3 ос.* Утворювати сухі, різкі звуки, схожі на розриви або тріскання чого-небудь. *Гармати ревли за річкою, рушниці лускали, неначе сипали горохом* (І. Нечуй-Левицький); *Лускав інколи грім і гоготав по дебрях і верхах* (Л. Мартович); *Ґаздині лускали руками і розповідали, що патрулі забрали від хати їх ґаздів* (Марко Черемшина); *Трах-тах-*

тах! — лускає грім, і лампа в їдальні дзвенить (В. Винниченко).

3. Те саме, що **луза́ти** 1. *Він там стоїть, горіхи луска* (Панас Мирний); *Я вже смакував наперед, як прийде зима і ми будемо вечорами лускати смачне насіння* (А. Дімаров); *Він лускав .. горіхи і продавав лушпайки вроздріб* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

◊ **(1) Лу́скати / лу́снути від (зі, зо) сміху** — дуже сміятися, реготати. *Лускали* [дівчата] *зо сміху, штовхаючи одна одну ліктем* (О. Кобилянська); *Два пришелепкуватих ді-джеї* [диджеї] *навперебій розповідали старі анекдоти, мало не лускаючи від натренованого сміху* (Ю. Іздрик); *Його Казимировича очі лукаво світяться, і ми з Тюлею мало не лускаємо зі сміху* (А. Дністровий); — *Мадам Трюше в Ментоні лусне од сміху, як прочитає про цей наш .. вчинок у газетах* (І. Нечуй-Левицький); **(2) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **лу́скати (лу́щити) горі́хи,** *перев. з дієсл.* — легко, просто виконувати що-небудь, досягати чогось. *Йому ж невдивовижу дівчат цілувати, мов горіхи лускати* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Подумаєш, — запально відповідає Вітя, — ці задачки мені — що горіхи лущити* (О. Іваненко); **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **насі́ння луза́ти** *(рідше* **лу́скати)** *див.* **луза́ти.**

ЛУСКА́ТИЙ, а, е. 1. Укритий лускою (у 1 знач.). *Легесенькі гребені хвиль набігають один за одним і тихенько лоскочуть щуку по боках, по м'якім, лускатім животі* (І. Франко); *Алі з жахом побачив перед собою скляні очі змії, її світло-жовте лускате черево* (Ю. Логвин); // *у знач. ім.* **луска́ті,** тих, *мн.* Найбільший ряд плазунів, що включає ящірок, змій, хамелеонів. *Змії — річкові, морські, пустельні й лісові — належать до підряду плазунів ряду лускатих* (В. Чемерис).

2. Схожий на луску (у 1 знач.). *Наче рідко нанизані чотки, чорніли журавлі в лускатих хмаринках* (З. Тулуб); *Від шолома тягнувся гнучкий металевий лускатий кабель* (М. Дашкієв); *У них криниця під дашком лускатим і добра хата вікнами в базар* (Л. Костенко); *На тілі під час походу поверх одежі носили лускатий або кільчастий бронзовий панцир, перехоплений у поясі не дуже широким шкіряним ремінцем* (В. Рубан); * У порівн. *З набережної Тарас поглянув знову на Академію, на широченну й немов лускату річку* (Василь Шевчук).

△ **Луска́тий лиша́й** *див.* **лиша́й.**

ЛУ́СКАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок.* 1. Те саме, що **лу́скати** 1, 2. *Кожний висмикнутий корінець лускався з тихим тріскотом, як електрична іскра з гребінця, коли його потерти сукниною* (О. Донченко); *Що таке посуха, Сосна знала: це коли кора лускається і осипається, коли передчасно жовтіють і опадають голки* (А. Михайленко); * Образно. *Тепер уже, в душі, Льока лускається від радості* (Олекса Ізарський); — *Хочу трохи схуднути! — поважно пояснила я, лускаючись від солодощів* (І. Роздобудько).

2. *перен.* Те саме, що **ло́патися** 2. *Банкрутство чергової фінустанови в сучасній Україні, де банки лускаються іноді й по кілька штук за тиждень, не приверне жодної суспільної уваги* (з газ.).

ЛУСКА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **луска́тий.** *При ураженні грибком шкіра з часом набуває характерну лускатість* (з наук.-попул. літ.); *Основна ознака вовни — це лускатість волокон* (з навч. літ.).

ЛУСКА́Ч, а́, *ч., розм.* Щипці для розлущування горіхів. *Великий візир Сулейман-паша, помітивши, як Рустем поглядом шукає лускач, щоб роздавити грецький* [волоський] *горіх, вхопив повну жменю горіхів* (П. Загребельний).

ЛУ́СКІТ, коту, *ч.* Сухі, різкі звуки, схожі на розриви або тріскання чого-небудь; лускання (у 2 знач.). *З лускотом одривались* [од хвиль] *довгі китиці піни і злітали догори* (М. Коцюбинський); *Лиш тріскіт горючих хат та лускіт падаючих покрівель і стель було чути* (А. Чайковський); *В конюшні заспокоїлося. Не чути було лускоту батогів, лиш скавулів хтось, як побитий пес* (Б. Лепкий); *За кожним їх* [громів] *лускотом дерева похилялися в одну сторону, мовби присідали з перестраху* (Б.-І. Антонич).

ЛУСКОКРИ́ЛІ, лих, *мн., ент.* Те саме, що **мете́лики** *(див.* **мете́лик** 2*). Вони зробили великі сачки з світлого серпанку, ловили ними бідолашних лускокрилих* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); *Гусениці деяких лускокрилих освоїли водне середовище* (з наук.-попул. літ.); *Лускокрилі мають густий покрив лусочок на передніх і задніх крилах* (з навч. літ.).

ЛУСКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Те саме, що **луска́тий** 2. *Було виразно чути, як шелестіло їх* [їхнє] *крупне лускоподібне червоне листя, серед якого виднілися величезні шишки завбільшки з дві-три людські голови* (В. Владко); *На шоломі істоти вирізнялися три рогоподібні виступи, вузькі плечі облягав еластичний матеріал з лускоподібним візерунком* (О. Бердник); *Куниця всередині нишкне ще дужче, собака внизу .. безсило звискує, за мить віддихався і ще лютіше, азартніше, в п'янкому засліпленні, стрибає на стовбур — і сіється чорна, лускоподібна кора* (Є. Пашковський); *Аміакову селітру випускають у формі круглих гранул або голчастих чи лускоподібних кристалів білого чи жовтуватого кольору* (з навч. літ.).

ЛУСКОТІ́ТИ, ти́ть, *недок.* Підсил. до **лу́скати** 2. [С т е п а н:] *Ніби чуєш, що й кістки в тобі починають лускотіти, неначе почувають, що ось-ось прийде їм .. робота...* (М. Кропивницький); *І вона чула, як від швидкого руху пісок, зірваний вітром, лускотів об шибки вікон* (Т. Осьмачка); *Тисячі коней, запряжених в тисячі возів і саней, всуміш, хропуть і сходять потом, парують і лускотять м'язами* (І. Багряний).

ЛУСКУВА́ТИЙ, а, е. Укритий лускою (у 1 знач.). *Тут зараз Повиринали із солоних хвиль Дочки Нерея, кожда сидячи На лускуватому хребті якоїсь Потвори морської, та й ну кругом гуляти!* (І. Франко); // Який зовні нагадує луску. *Нема більше в сундучку райдужних нетутешніх черепашок та тугих лускуватих шишок з-під сосен-піній* (О. Гончар); *Туге гостре оперення* [сокола], *мускулисте тіло, лускувата золочена шкіра на лапках, .. гострий зубець мовчазного дзьоба — все в ньому виказувало хижака* (Є. Пашковський).

ЛУ́СНУТИ, ну, неш, *док.* 1. Однокр. до **лу́скати** 1, 2. *Жартуй, глечичок, поки не луснув* (приказка); *Ось щось злегка луснуло — наче перервалася нитка* (Панас Мирний); *Потім я луснув дверми і вийшов, лишаючи його* [урядовця] *з доктором Ріпецьким* (А. Чайковський); *Алі відчув, ніби щось луснуло, щось тріснуло над його головою* (Ю. Логвин).

2. *перен., розм.* Зазнати повної невдачі, краху. *Він тільки знав, що його сподіванки на додаткові дві тисячі луснули* (Олесь Досвітній); *Кінець! Луснули всі його плани і мрії* (З. Тулуб).

3. *кого, що і без прям. дод., фам.* Сильно вдарити кого-, що-небудь по чомусь, об щось. *Дід Панас луснув щуку по голові довбешкою* (І. Нечуй-Левицький); *Надкусить* [Валя] *кислу сливу і лусне нею об дерево* (С. Васильченко); *Гельмут узяв зі столу кришталевий дволітровий графин .. і луснув таємного агента по голові* (В. Кожелянко).

◊ **Грім би тебе́ (його́, її́** *і т. ін.)* **вда́рив (поби́в, приби́в, лу́снув ясе́нний)** *див.* **грім; Лу́скати / лу́снути від (зі, зо) смі́ху** *див.* **лу́скати; (1) Лу́снути зі зло́сті (з се́рця)** — дуже розсердитися. — *Нехай тоді Олекса узнає, що я йому родич: скаженіться, лусне з серця!..* (С. Васильченко); — *Здуріти можна: ти відбив у Філіпа дівчину! Оце здорово! Та він просто лусне зі злості!* (О. Авраменко, В. Авраменко); **Терпе́ць увірва́вся (урва́вся, лу́снув) / урива́ється** *див.* **терпе́ць; (2) Хоч [ти] лу́сни:** а) за будь-яких обставин, умов; неодмінно, обов'язково. — *Як же поляже кармазин, тоді дочку нам подавай, хоч лусни! Не сховаєшся од нас* (П. Куліш); — *Що вкоїш? Треба, як кажуть, хоч лусни, а з мухи слона зробити* (Д. Бузько); — *Про Германію що-небудь би ще... Так, так: про Германію — хоч лусни, а треба. Хіба ж можна на мітингу — без Германії чи там Європ яких!...* (Б. Антоненко-Давидович); б) *(із запереч. дієсл.)* незважаючи ні на які старання, зусилля; ні за яких умов, обставин; нізащо. — *Ніяка собака до помочі не стала, хоч ти лусни* (Дніпрова Чайка); — *Не пущу! Хоч ти тут лусни!* (Я. Мамонтов); — *Більше того, що дають наші прилади, вони не дадуть, хоч лусни* (Ю. Шовкопляс); *А в Котьки, хоч ти лусни, жодного ніде в селі родича* (В. Нестайко); **(3) Щоб він (ти) лу́снув <Щоб вона́ (ти) лу́снула>** — лайливий вислів незадоволення ким-, чим-небудь. [Х і в р я:] *П'є та й піє, як той павук, щоб він вже луснув йому!..* (М. Кропивницький); — *А щоб ти луснула була ще маленькою!* (Т. Осьмачка); — *Зараз принесу, бодай тебе пранці з'їли, щоб ти їв і не наїдався, щоб тебе розірвало, щоб ти луснув був маленький!* (О. Довженко); **Щоб я провали́вся (сказ́ився, лу́снув** *і т. ін.)* *див.* **я**[2]**; (4) Як не лу́сне,** *перев. зі сл.* м о р д а, п и к а *і т. ін., зневажл.* — ситий, гладкий, великий і т. ін. *Морда як не лусне* (прислів'я); *"Шия в нього — хоч обіддя гни, пика — як не лусне..!" — кажуть про нього* [Федора] *дворові* (Панас Мирний); — *Поглянь на нього, чорнобородого — як не лусне!* (О. Донченко).

ЛУ́СНУТИСЯ, нуся, нешся, *док., розм.* Сильно вдаритися об що-небудь. *Отець Миколай .. рве на себе двері в світлицю, луснувшись об них камилавкою* (М. Стельмах); *Веснянка з усього розмаху луснувся лобом об дзеркало* (В. Нестайко); *Маріца й собі кілька разів луснулася головою об одвірок — так, ніби хотіла забрати частину синової безвиході на себе* (М. Матіос).

ЛУСОНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., кого, що, фам.* Підсил. до **лу́снути** 3. *Цілий вік вони* [гори] *сваряться, На хвилину розбіжаться Мало-мало та з розгону Одна одну як лусоне* (І. Манжура).

ЛУ́СОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **луска́.** *Золоті, фіолетові, оливкові кольори вигравали на линові, лусочка дрібненька, непомітна* (В. Шкляр); *Віка заливає порошок окропом. У ньому плавають утоплі мушки, травинки, лусочки й таке інше* (Любко Дереш); *Плоскотілка навесні з'являється дещо пізніше, ніж садовий павутинний кліщ, зимує під верхніми лусочками бруньок і корою багаторічних пагонів* (з наук. літ.); *Тяжка форма перебігу гіпотиреозу є крайнім проявом усіх характерних йому симптомів: значний набряк усього тіла; шкіра бліда, із жовтуватим відтінком, укрита лусочками* (з навч. літ.).

ЛУ́СТА, и, *ж., діал.* Шматок. *У мене лусти хліба нема* (Сл. Б. Грінченка); *Дядько відклав лусту хліба і огірок, витер рукавом сорочки вуса* (П. Кочура); *Ольга поставила полумисок на стіл, відбатувала кілька грубих косарських луст хліба* (М. Стельмах); *Сірко спершу запросив дітей, покраяв паляницю й розіклав уздовж тесового, без обруса, столу товсті лусти, понакладав на них ковбаси та сала* (Ю. Мушкетик).

ЛУСЬ, *виг., розм.* Уживається як присудок за знач. **лу́снути і лу́снутися.** — *Сів я* [на софу] *та й упірнув у пружини сливе до самого долу .. А софа трісь! лусь! трісь! та все тріщить помаленьку* (І. Нечуй-Левицький); *Над стернею вгорі повис кібець, .. наче на ниточці висить. А враз ниточка та — лусь... і кібець — як грудочка, на землю впав* (А. Головко); — *Ну ось, сиджу я тихо, коли це щось лусь мене по носі* (Л. Смілянський); *Дубові двері, кована із заліза клямка... лусь! Лаврін Бурка увійшов у простору, в три сволоки, оселю* (Г. Колісник).

ЛУТЕ́РІЙ, я, *ч., іст.* Широкий резервуар, який влаштовували стародавні греки біля джерела води. *А трохи далі, в торфі під корчами, лежав скелет з коштовними речами. Античний посуд, амфори, лутерії* (Л. Костенко); *У Товстій Могилі саме там, у дромосі, скіфи сховали найцінніший свій скарб. Біля входу .. поставили бронзові лутерії, світильники і велику грецьку амфору з трьома ручками* (В. Чемерис).

ЛУТИ́ГА, и, *ж.* Однорічна трав'яниста рослина родини лободових 30–90 см заввишки із сильно розгалуженим коренем. *Лутига поширена в помірному поясі земної кулі* (з наук. літ.); *Лутига росте на багатих мінеральними солями місцях: уздовж доріг, на берегах річок, а також як бур'ян у городах, на луках, у садах, на полях* (з наук.-попул. літ.).

ЛУ́ТКА, и, *ж.* 1. Бокова частина віконної або дверної рами, стесана навскіс; косяк *(див.* **кося́к**[1] 2). *Вікна паничевого дому курились димом. Вогонь .. вже облизував лутки знадвору* (М. Коцюбинський); *З хати вже вирвані лутки дверей і вікон, і вона, біла, дивиться на світ проваленими страхітливими очима* (О. Довженко).

2. Те саме, що **підвіко́ння.** *Весело дзенькнула шибка, і забряжчало на лутці розбите шкло* (Б. Антоненко-Давидович); *Біля вікна, спершись ліктями на лутку, стояла Неля* (Ю. Мушкетик); *Усі три дні й три ночі на столі довкруж домовини, й на лавах, і на лутках вікон, і по кутках та полицях стояли горнеці та горнятка з медами та стравами* (І. Білик).

ЛУТО́ВКА, и, *ж.* 1. Сорт вишні народної селекції. *Дід обома руками хапається за ворітницю, присідає і так починає реготати, що на вишні-лутовці прокидається півень і раніше, ніж звичайно, кличе ранок* (М. Стельмах).

2. Плід цього дерева. *Балабушиха розсилала наймичок в садки сусідніх панів та селян за гіркими черешнями, за аґрусом, .. лутовками* (І. Нечуй-Левицький).

ЛУТО́К, тка́, *ч., діал.* Молоде липове дерево та лико з нього. *Піти надрати лутків на личаки* (Сл. Б. Грінченка).

ЛУ́ТОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **лу́тка.** *Преображенський сперся на луточку віконця* (Іван Ле).

ЛУФА́Р, я́, *ч.* Морська риба ряду окунеподібних з великою головою, зеленувато-синьою чи зеленуватою спиною,

сріблястим черевом. *Луфар — це зграйна риба, яка зазвичай мешкає біля поверхні води* (з навч. літ.); *Луфар поширений в Атлантичному, Індійському океанах, живе також у тропічних і помірних водах, в Україні — у Чорному й Азовському морях* (із журн.).

ЛУЦИ́ПЕР, ЛЮЦИ́ПЕР, а, *ч.* 1. *(з великої літери).* Те саме, що **люци́фе́р** 1. — *Що се за гайдамака? — питав зачудуваний Луципер* (І. Франко); *Та народу юрба, наче глуха, непорушно стояла, Здавалося, їй байдуже, де тут Люципер, а де Христос* (Д. Павличко).

2. *розм.* Біс, чорт. — *Разом вони робили, то хай би разом і відпочивали, — казав дядько і кляв тих луциперів, які додумалися повтискати в залізо смерть* (М. Стельмах); — *Ти любиш, люципере, все, що блищить, А ми тільки в істині бачимо щит* (М. Руденко); — *Колись он які були козаки! Самому луциперу в очі плювали* (О. Бердник); *А в Києві дядько тихий та ниций самому люциперові з Лисої гори лиже п'яти* (І. Калинець); * У порівн. — *Бач хрипить, як люципер* (У. Самчук); // Уживається як лайливе слово. *На дітей своїх не глянув Луципер проклятий!* (Т. Шевченко); — *Ну тебе к лихій матері! От, дивись: ні капельки не кине, луципер!* (Панас Мирний); *А мати Федькова так і спалахнула: — Ох, Боже ж мій! Та що ж ти собі думаєш, люципере ти!* (В. Винниченко); — *Тпру, окаянний! — злостився батюшка і, перекинувши хреста на спину, схопив коня за храпи. — Стій, стій, люципере!* (Василь Шевчук); — *Хай ти подавишся, окаянний люципере, тими кусничками!* (Ю. Хорунжий).

ЛУЦИ́ПЕРІВ, ЛЮЦИ́ПЕРІВ, рова, рове. Належний Луциперові (луциперові), Люциперові (люциперові). *Скоро вже стояла перед кожним гультяєм посудина, і всі взяли до рук те вогнисте люциперове питво* (О. Ільченко); [С т е х а:] *Не можу я забути тієї зневаги, тієї наруги від того недолюдка, луциперового сина, пекельної душі!* (М. Кропивницький).

ЛУ́ЦЬКИЙ, а, е. Стос. до Луцька і лучан. *Луцькі братчики заявили перед королем протест проти соборного трактування справи без участі патріархів, і з собору нічого не вийшло* (М. Грушевський); *Закінчив* [Іван Виговський] *Києво-Могилянську колегію, служив юристом при гродському суді в Луцьку, потім намісником луцького староства, був членом Київського православного братства* (О. Апанович); — *Повідомляю сим, — Балабан ще раз перечитував Потієве послання, — що я і луцький владика Кирило Терлецький, порозумівшись з митрополитом Михайлом Рогозою, помислили вчинити богоугодне діло — звільнитися від пут патріархів* (Р. Іваничук); *"Що се ви, пане-брате, нас геть відцуралися?"* — *переймала* [Ганна] *в церкві розмовою, нарікала на нуди та мамулувате луцьке панство* (О. Забужко).

ЛУЧА́НИ, а́н, *мн. (одн.* **луча́нин,** а, *ч.;* **луча́нка,** и, *ж.).* 1. Жителі Луцька. — *А знаєте, хто написав її* [пісню]? *Наш земляк, лучанин, — з гордістю мовила Олена Антонівна* (М. Олійник); *Лучани ведуть лік часу свого міста від першої згадки про Луцьк в Іпатіївському літописі* (з наук.-попул. літ.); *На берегах річки Стир постійно відпочивають тисячі лучан* (із журн.); *У Генеральному консульстві України в Гамбурзі відкрилася виставка української художниці й журналістки, лучанки Юлії Марушко* (з газ.).

2. *іст.* Те саме, що **волиня́ни** 1. *Звістки, зібрані цісарем Константином Порфирородним в середині X віку (коло р. 950).., вже згадують на полудні окремі племена українські: ульців, деревлян, лучан* (М. Грушевський); *Ян Длугош подає історію руських племен і становлення руської держави, указуючи засновників головних міст. Для нас важливою є його думка про лучан як плем'я, яке називалось спочатку дуліби, потім волиняни, а згодом лучани* (із журн.).

ЛУЧАНИ́Й, а́, е́, *діал.* Луговий. *Цілими купами жовтіли, синіли й червоніли лучані квітки* (І. Нечуй-Левицький).

ЛУЧА́НИН *див.* **луча́ни.**

ЛУЧА́НКА *див.* **луча́ни.**

ЛУЧА́ТИСЯ, а́ється, *недок.,* **ЛУЧИ́ТИСЯ,** чи́ться, *док., діал.* 1. *з ким, кому і без дод.* Траплятися, ставатися (про яку-небудь подію, пригоду). *Тії пости лучалися доволі часто, бо панич, бувало, прийде пізно домів* [додому] *і на другий день лежить* (Б. Лепкий); *Гарувала* [Домніка] *невпинно, а як лучилася нагода, то простягала руку й за чужим добром* (О. Кобилянська); *Лучилася страшна буря, заторохкотіло небо громами* (І. Муратов); *Тодорка знала всі перипетії життя-буття квартирохазяйки. Їй лучилося щастя* (Б. Харчук); *Звісно, не тільки багатством хоче Колпак йому дорівнятися — він не завагається простягти руку й по булаву, як тільки лучиться перша нагода* (Р. Іваничук); *Вагався Ігор і терзався доти, доки одного разу не трапилася з ним, не лучилася пригода* (В. Чемерис); // *безос., із спол.* щ о. *Іноді лучалося, що рідня невольника довідається, де він, і дасть за нього викуп, тоді невольника одпускали додому* (М. Драгоманов); *Не раз лучалося, що за двома священиками, котрі йшли з хрестами перед покійником, притаковувались слідком за першими марами носії ще з двома чи трьома* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *Лучилося на його біду, що якраз на той час нарвався інспектор* (С. Васильченко); — *В нинішньому сутінку ми нічого ще розгледіти не можемо. — Але коли вогонь просвітить нас — чи не може таке лучитися, що ми з вами станемо супротивниками* (Р. Іваничук).

2. *безос., з інфін., кому і без дод.* Випадати (у 3 знач.), діставатися кому-небудь. *Кому лучалось бути в Умані на Софіївці літ тому з двадцять назад, той мусив завважити на гулянні за паном статного козака* (А. Свидницький); *Кожний, кому лучалося мимо їхати та хатку удовину бачити, то, певно, собі думав: що то за малесечка хатиночка стоїть* (Марко Вовчок); *Книш чудував усіх тими бумагами, які лучалося йому стрівати в поліції* (Панас Мирний); *Не плюй в колодязь: лучиться води напиться* (Номис).

3. *кому і без дод.* Потрапляти на очі. *Цариця Катерина нашим Дніпром пливла .. А котре село лучиться над Дніпром, то все своїм генералам дарувала* (Ю. Яновський); // Випадково бути наявним. *Коли б лучилося гарне місце хоч і за сто верстов* [верст] *од вас, то я не думаючи поїхала б туди* (Л. Яновська).

ЛУ́ЧИК, а, *ч., заст.* Вішак для шапок. *Лучик прибивають до полутрямка* [перекладини] *і шапки на йому вішають* (Сл. Б. Грінченка).

ЛУЧИ́НА, и, *ж.* 1. Довга тонка тріска, признач. для розтоплювання печі; скіпка (у 1 знач.). *Я ходила, молода, в темний ліс по лучину* (П. Чубинський); *Дружина коцюбою з печі вигрібає присок і довго дмухає, поки від жаринки не спалахнула смолиста лучина* (М. Стельмах).

2. Те саме, що **скі́пка** 2. *Світили в хаті не смальцем або олією, а якимись тонкими лучинами...* (Панас Мирний); *Якщо десь і горіла свічка або лучина, то їхнє слабке світло не пробивалося назовні крізь маленькі затулені віконця*

(В. Малик); * Образно. *Вона* [пісня] *огнистая лучина, Що жару в серця долива* (І. Франко).

ЛУЧИ́НКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **лучи́на.** *Підійшла Дзіва до вогнища і вкинула в нього останню лучинку* (з легенди); *За лучинку найде причинку* (Номис); *Він готував нову експозицію: електрифікація села Ковалівки .. Була тут і славнозвісна лучинка, якою колись світили по хатах* (В. Кучер).

ЛУЧИ́ННИК, а, *ч.* Підставка для лучини. *В хаті в глиняному лучиннику горять смільні дранки, перетлілі їхні шматки з шипінням падають в цеберко з водою* (М. Стельмах).

ЛУ́ЧИТИ, чу, чиш, *недок. і док., розм.* Цілитися в кого-, що-небудь. *Лучив корову, а попав ворону* (Номис); *Сама добре знаю, що на біду лучу* (П. Чубинський); *Обидва вони затягалися цигарками і лучили випускати дим Іванові в обличчя* (Григір Тютюнник); *Діти з солодким вереском лучили сніжками в піднятий комір його дублянки* (Є. Пашковський); * Образно. — *А то, знаєш, тільки вийдеш з кімнати, так і преться все тобі в душу... Так і лучить посісти частину душі...* (В. Підмогильний); // Те саме, що **влуча́ти** 1. *Уже стискає міцно коло ворог, Кулі чітко лучать в панцир* (В. Еллан-Блакитний); *Юнак з того робочого поріддя, Що цілить добре й лучить наповал* (М. Бажан).

ЛУЧИ́ТИ, лучу́, лу́чиш, *недок., кого, що, діал.* Єднати. *Вони були майже вповні контрасти один супроти одного, і ся сила контрасту лучила їх докупи* (І. Франко); *Щось мусило лучити Краньцовського з бароновою* [баронесою], *бо якби ні, то вона б його допевне в обов'язку завідателя не держала ані одного дня* (О. Кобилянська); — *Ваша приповідка каже, що є три непевні речі: кінь, цар і жінка. Нащо ж їх лучити, коли нам добре так?* (О. Назарук); *Порвалася ще одна нитка, що лучила Петра з Нагуєвичами, його родом* (Г. Пагутяк); // З'єднувати. *Мандрівник задивився у синяву, що там десь далеко у безкраї лучила землю з небом* (Юліан Опільський); *Міст лучив обидва береги* (Б.-І. Антонич); *Що вже там була нашептала задихаючись, палена хіттю врешті розбити ту дужку, котра двійко горнят докупи лучила, пані Олена панові Йвану в жаркій спочивальні, — те весняна ніч заховала* (О. Забужко).

ЛУЧИ́ТИСЯ[1] *див.* **луча́тися.**

ЛУЧИ́ТИСЯ[2], лучу́ся, лу́чишся, *недок., діал.* Єднатися. *Передгрозова тривога лучилася з моїми почуттями, і, як не дивно, відчував я від того химерне задоволення* (Валерій Шевчук); *Нечуваний економічний гніт у панській Польщі тісно лучився з національним гнобленням українського населення* (із журн.); // Об'єднуватися. *"Від сьогодні Західна Україна лучиться з Великою Україною в одно нероздільне тіло, соборну та суверенну державу", — виголосив Лев Бачинський* (з газ.); // Сполучатися. *Само село розсілося на низькій рівнині.., котра тягнеться від Бориславського узгір'я геть-геть долі Тисьменицею аж до Колодруб, де лучиться з великою Дністровою долиною* (І. Франко); *Поручин лежав у ярку між двома горами. Одним кінцем він лучився з Біщем, а другим вибігав у поля та ліси* (Б. Лепкий).

ЛУ́ЧКА, и, *ж.* Пестл. до **лу́ка́**[1]. [Х р а п к о:] *А ти, як хоч, щоб лучка була твоя, повинен жалітися в окружний суд* (Панас Мирний); *Дай, Маринко, мамі ручку .. Підем на зелену лучку стежками, обніжками* (Н. Забіла); *І під ногами колючки, провалля, сопки і лучки, і голубиця, й іван-чай, і спогад* (В. Стус).

ЛУЧКО́ВИЙ, а, е. 1. *техн.* Схожий будовою і формою на лук (про інструмент). *Узяв Кузьма .. сокиру, фуганок, гембель та лучкову пилу і пішов сіверським шляхом у Радуль* (В. Дрозд).

2. *архт.* Який має вигнуту форму. *Зала в палаці пана Дубровського .. Товсті мури.., глибокі лучкові вікна* (І. Кочерга); *Вікна й ніші у Троїцькому соборі, на відміну від костьолу, обрамлені "вухастими" наличниками з трикутними й лучковими сандриками* (із журн.).

ЛУ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до лука. *Видно, Кончак, використовуючи кількісну перевагу, вирішив не вступати поки що в рукопашний бій, а лучним боєм знекровлювати руське військо* (В. Малик); *Молодики здебільшого товпилися на тирлі під горою, де випробовували силу, вправлялися в лучній і огнистій стрільбі* (Ю. Мушкетик); *І залунав Твій голос, наче лучні стріли* (В. Багірова); *Не відкладайте Лучних надалі змагань, щоб могли ми їх бачити врешті. Спробую я у стрілянні із лука і сам позмагатись* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

ЛУЧНИ́Й[1], а́, е́. 1. Прикм. до **лу́ка́**[1]. — *Нехай дає* [баба] *моркву* [козам] *та якнайбільше лучного, солодкого сіна* (Н. Королева); *У преріях лучний тетерук, каліфорнійський перепел, степовий орел живляться гризунами — від полівки до лучних собачок* (з наук. літ.); *Треба свідомо залишати, де тільки є змога, невеликі крихітні, а де й трохи більші шматочки степової, лучної, чагарникової рослинності* (з наук.-попул. літ.); *У 60-ті роки XX ст. шістьма велетенськими ставками під назвою "моря" затоплено мільйон гектарів родючих земель, заплавних угідь, лучних пасовиськ, десятки сіл, безліч історичних пам'яток* (із журн.); // Зайнятий луками. *На космознімках зображено сільськогосподарські, лісові та лучні землі* (з наук. літ.).

2. Уживається як складова частина ботанічних і зоологічних назв, термінів. *Кланяюсь водам на Княжій горі! Сині води, пришліть дерихвоста лучного і сивку золотисту, кречітку і крем'яшника, червонозобика і травника, крячка, .. хай у дитини заберуть болі болящі* (Є. Гуцало); *Індикатором наставання літнього сезону є початок цвітіння дикорослих видів шипшини. У цей час цвіте біла акація, на степових схилах — шавлія лучна, гадючник звичайний, достигають суниці лісові, що означає перехід середньодобової температури через 15 °С* (з наук.-попул. літ.).

△ **Жовто́зілля лучне́** *див.* **жовто́зілля; Чи́на лучна́** *див.* **чи́на.**

ЛУЧНИ́Й[2], а́, е́, *розм., рідко.* Який добре лучить *(див.* **лу́чити)** або з якого добре лучити. — *Далеко лучніший у мене є лук* (Л. Первомайський).

ЛУ́ЧНИК, а, *ч.* 1. *іст.* Воїн, озброєний луком. *Лучники і топірники, хоч самі бліді й тремтючі, обступили боярина* (І. Франко); *За щитоносцями стояли лучники й пращники* (С. Скляренко); *Від половців рвучко вимчало кілька сотень лучників — випустили по стрілі* (В. Малик); *Лучники знайшлися швидко — всі тридцять, як і загадував* [болярин], *бо майже кожен повісив у княжих сінях свій лук* (І. Білик).

2. *іст.* Майстер, що виготовляє луки. *В Києві з початком XVI в., перед пізнішим упадком міста, згадуються золотарі, кравці, кушнірі* [кушніри], *лучники.., але статистики сих ремесл* [ремесел] *не маємо ніякої* (М. Грушевський); *На початку XV ст. у Львові вже було 14 цехів, у яких працювали півтисячі ремісників — столярів, боднарів, лучників та інших майстрів того часу* (з наук.-попул. літ.).

3. Спортсмен, майстер зі стрільби з лука. *Олімпійський чемпіон останнім з українців почав боротьбу в основній сітці турніру лучників* (із журн.); *Випускники Львівського державного університету фізичної культури успішно виступили в Харкові на турнірі найсильніших лучників України* (з газ.).

ЛУ́ЧНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **лу́чник** 1, 3. *Тут, в цій святині великій, Лето й Артеміда-лучниця Рани загоїли й славну потужність вернули Енею* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *Судячи з набору зброї (немає сокир і мечів), жінки в скіфському війську були переважно лучницями, тобто становили легкоозброєну частину війська* (з наук. літ.); *У Ріо-де-Жанейро другий ігровий день Олімпійських ігор-2016 для української команди стартував зі змагань лучниць* (з газ.).

ЛУЧО́К[1], чка́, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **лук.** *Стоять намети як біль біленькі — А в тих наметах сидить господар, Стрілочки струже і в лучок кладе* (з народної пісні); *Взяв він свій лучок і пішов із села блукати по горах та межи горами* (С. Васильченко); *Для забави лук собі зробив. Невеличкий такий лучок ясеневий* (Ю. Логвин); *Закладав* [король] *у лучок патички зреп'яшими головками і стріляв ними у волосся дівчат* (Валерій Шевчук).

2. Частина інструмента, будовою й формою схожа на лук. *Лучкова пилка — це дерев'яне кросно (лучок) з натягнутим на ньому полотном пилки* (з навч. літ.).

ЛУЧО́К[2], чка́, *ч., заст.* Смичок *(див.* **смичо́к**[1]*). Лучок живицею помазав, та й до скрипки взявся* (Сл. Б. Грінченка); *В вікно заглянув: поза склом Віола стогне під лучком... Схились над нею юнак-грач* (Я. Щоголів); *Він виробляв пальцями на качалці, ніби на скрипчаних струнах, дрібушки, смикав рублем, ніби лучком по справдешній скрипці* (І. Нечуй-Левицький); *Попик дивився туди далі, на вулиці й майдани: там грали музики, витинаючи лучками, гупали бубни* (Валерій Шевчук).

ЛУ́ЧЧЕ, *заст., прост.* 1. Присл. до **лу́ччий.** *Як помремо, хто ж лучче за нас, старих, молитиметься Богу, як не син священик?* (І. Нечуй-Левицький); *— Я їх лучче за тебе знаю* (Б. Грінченко); *— Дай, Боже, щоб хоч діткам вашим жилось лучче, ніж вам...* (В. Винниченко); *— Я на нервах знаюсь лучче всякого доктора* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *част.* Краще (у 2 знач.). *— Лучче тікайте, Гордію Всеволодовичу!* (П. Загребельний); *— Піду я, — поволеньки звелася Марфа на ноги. — Ох, лучче б і не сідала, так важко вставати* (В. Шкляр); *Що тут такого вже веселого, і на кий воно здалося, життя без любові, і чи не лучче було, лучче було вмерти, а ще краще, а ще краще та й не народжуватися* (О. Забужко).

ЛУ́ЧЧЕНЬКИЙ, а, е, *заст., прост.* Пестл. до **лу́ччий.** *Житечка, де лучченьке місце, сім кіп узяли на десятині* (Сл. Б. Грінченка).

ЛУ́ЧЧЕНЬКО, *заст., прост.* Присл. до **лу́чченький.** *— Тільки що діждались парубка, оженили, і хазяйство пішло лучченько, а тут — на тобі! — іди в москалі!* (І. Карпенко-Карий)" // *у знач. пред. — А може, стара, ми поріднимось, то й лучченько будемо жити* (І. Нечуй-Левицький).

ЛУ́ЧЧИЙ, а, е, *заст., прост.* Те саме, що **кра́щий.** *Лучччий приклад, ніж наука* (прислів'я); *— То ти кажеш, що ти лучччий? Що ти гаспидний стрілець? Збий же мені з чуба шапку — Тоді будеш молодець* (С. Руданський); *Я день і ніч буду молить Бога, щоб він послав вам лучччий талан на старість* (І. Карпенко-Карий); *— Та ні, я не кажу, що ви лучччий за всіх. Це всі знають* (М. Стельмах); *Усім своїм виглядом показував* [Джеррі], *що він лучччий хлопець на селі* (С. Пиркало).

ЛУШНЯ́ *див.* **люшня́.**

ЛУШПА́, и́, *ж., діал.* 1. Лушпайки. *Бабця лущить гарбузяне насіння і пальцем згрібає бубки на столі; лушпу окремо* (Є. Пашковський); * Образно. *Віки мовчать. Душа не б'є на сполох, Порожніх слів намножилась лушпа* (Л. Костенко); * У порівн. *Вона* [вода] *зриває лід, мов лушпи і загати, і з'єднує всуціль поділене життя* (П. Мовчан).

2. Луска (у 1 знач.). *Лушпа на рибі тій велика* (Сл. Б. Грінченка).

3. Шкаралупа (у 1 знач.). *Щитом дощинка була довжини на півпальця, а списом Шпичка тернова, немов те спижевеє шило, преостра, Каск* [каска] *же, нарешті, бував на їх головах — лушпа з горіха* (І. Франко).

ЛУШПА́ЄЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **лушпа́йка.** *Так спритно чистив* [Сергій] *картоплю, що тонесенька лушпаєчка бігла з-під ножа, як серпантина* (В. Шкляр).

ЛУШПА́ЙКА, и, *ж.* 1. Шкірка деяких овочів, фруктів і т. ін. *Вода важка, в маслянистих плямах, засмічена лушпайками* (О. Гончар); *Хай живіт порожній, хай того хліба тиждень не бачило, хай на лушпайках сидить — зате світ бачить, горобців чує!* (Є. Гуцало); *Маруся швиденько зварила бульбу в лушпайках, і ми сподобилися на добру вечерю* (В. Шкляр); *Довкола ями розкладені оселедцеві голови, риб'ячі кості, .. картопляні лушпайки і ще щось таке, що важко навіть назвати* (Г. Пагутяк).

2. Тверде покриття насіння соняшнику, проса, гречки і т. ін., легко відокремлюване від зернятка; лузга (у 1 знач.). *Тут у хаті валялися всякі об'їдки, кісточки, крихти хліба і лушпайки з насіння* (Панас Мирний); *Літній вітер ганяв по центральних скверах та вулицях хмари лушпайок од насіння* (Д. Бузько); *Собака сповзає на цементну долівку і починає відповзати в бік проходу, давлячи своїми змученими грудьми соняшникову лушпайку, недопалки* (С. Жадан).

3. *рідко.* Те саме, що **шкаралу́па** 1. *Горіхова лушпайка* (Сл. Б. Грінченка); *Я тільки взнаю буддійську нірвану, куди ми пірнемо з нашим коханням і повік кохатимемось .. і все вдвох та вдвох, як два горішки в одній лушпайці* (І. Нечуй-Левицький); *Пропливу! Проживу! — скрізь де хоч, в сірниковій коробці (у лушпайці горіха, як Гамлет)* (О. Забужко).

ЛУШПАНИ́НА, и, *ж., розм., рідко.* Те саме, що **лушпа́йка** 2, 3. *Мар'я тільки свірконула очима і замість зерняти розкусила лушпанину* (Панас Мирний).

ЛУШПА́РИТИ, рю, риш, *недок., фам.* 1. *кого.* Сильно бити; лупити (у 4 знач.). *А малеча — хлопці, ті жаб на березі ще лушпарили* (А. Головко); *Боженко скочив на естраду і почав лушпарити Іванова по плечах* (Ю. Смолич); *— Бракує кумедії? — примружився Кифір. — Бідолаху лушпарять, а тобі...* (М. Сиротюк); *— Так ти ще й битись! А ось на тобі! На! На! — як ломакою, почав лушпарити мене довжелезною рукою по спині* (П. Запаренко).

2. *тільки 3 ос.* Сильно, безперервно йти (про дощ); лупити (у 6 знач.). *Вже коли почав лушпарити крижаний дощ, з'ясувалось, що вони йшли геть не в той бік* (І. Карпа).

ЛУШПИ́НА, и, *ж.* Те саме, що **лушпа́йка.** *Знають той колос, стебло і лушпина, Що, як доспіє зерно золоте, Серп їх нещадний зітне і змете* (І. Франко); *Зриває* [пан] *мигдалевий горішок, не кваплячись, обирає зелену лушпину* (Н. Ко-

ролева); *Ковтав* [Сеспель] *ту картоплю, ледь здеравши сяк-так лушпину* (Ю. Збанацький); * Образно. *То й човен мій, горіхова лушпина, Зухвало в далеч випливає теж* (Д. Паламарчук, пер. з тв. В. Шекспіра); * У порівн. *А з піднебесся, де душа млинком кружляла, мов лушпина, Бог сіяв з вічного ковша на землю попелу хмарини* (П. Мовчан); // Шматок лушпайки. *Незабаром летіла до мене в двері надкушена кислиця, шматок соняшника або з кавуна лушпина* (С. Васильченко).

ЛУШПИ́НКА, и, *ж.* Зменш. до **лушпи́на.** *Зелені їжачки* [каштани] .. *падають, розбиваються, і в білих лушпинках лежать блискучі, немов полаковані, брунатні горіхи* (П. Загребельний); *Ліпив хатки він, човники видовбував, Вмів із цурпалок змайструвати возика, Жабок з лушпинок яблучних* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана); *На пучках порохно, опилки, магнітне сім'я, пелюстки, лушпинки, потерть і мачинки, — усе пристало до руки* (П. Мовчан); *Цікава білка струшує лушпинки, несуть моріжки, що у кого є* (Л. Костенко).

ЛУШПИ́ННЯ, я, *с.* 1. Збірн. до **лушпа́йка** 1–3. *Гора брудного посуду в кухні подвоїлась, а кухонна долівка засмітилась лушпинням помаранчів, бананів* (У. Самчук); *Мати сидить поруч на стільчику, чистить картоплю, лушпиння довгою стружкою тече їй у поділ* (В. Близнець); *У хаті постійно пахло вареною в лушпинні картоплею, що її Чотирусиха приносила потайки* (В. Дрозд); *На повну гучність лунала "Черемшина", вочевидь, з розмагніченої касети. Під ногами лежало лушпиння цибулі* (С. Андрухович); *Гришко та Новоселець виминають його* [насіння] *на ходу, лущать, плюються лушпинням* (О. Гончар); *А стежка туди — ось вона, що не крок, то й гарбузове лушпиння* (В. Шкляр); *Маруся усе прибрала .. і лушпиння з яєць повкидала у піч* (Г. Квітка-Основ'яненко).

2. *перен., зневажл.* Про що-небудь зовнішнє, що прикриває суть, справжній зміст, характер чогось. *Чуйний читач розрізнить серед цих шукань* [молодих поетів] *і шлях до справжніх знахідок, і .. лушпиння "новаторства заради новаторства"* (М. Рильський); *Жаль, але треба визнати, що більшість сучасних гумористичних творів — лушпиння* (О. Бердник); *Дійсна людина — це зерно в нас, треба очистити це зерно від лушпиння, від усього, що належить до зовнішньої людини, тоді виявиться в людині її внутрішнє, її Божественна природа* (з рел.-церк. літ.).

ЛУЩА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **лу́щати.** *Лущання почулося дужче і ближче, щось мов ішло, тихо ступаючи* (Панас Мирний).

ЛУЩА́ТИ, щу́, щи́ш, *недок., розм.* Сильно або часто лускати (у 1, 2 знач.). *Вољко вхопив аршина й так швидко махав ним та натягував матерію на аршин, що матерія аж лущала в його руках* (І. Нечуй-Левицький); *Вогка кістриця більше лущала, ніж горіла* (Панас Мирний); *При подуві вітру гілочки цокотіли одна об одну, лущали* (І. Багряний).

◊ **Аж кістки́ (ко́сті) тріща́ть (лу́ща́ть) / затріща́ли (залуща́ли)** *див.* **кістка.**

ЛУ́ЩЕНИЙ, а, е. Видалений з качанів, обчищений від шкаралупи, лузги. *На гарячому черені мати насипали сушитись лущену кукурудзу* (О. Донченко); *Вони ходили по їстівних рядах і купували індійські оливки, зерна фісташкові, .. лущений мигдаль* (Ю. Логвин); — *Я тут маю лущені горішки. Візьми!* (Г. Пагутяк); *Висушені нелущені горіхи зберігаються значно краще, ніж лущені* (з навч. літ.).

ЛУ́ЩЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лу́щити.** *Дарка застала Зою на порозі хати за лущенням квасолі* (Ірина Вільде); *Такі агротехнічні заходи, як лущення стерні, оранка, вирівнювання поверхні ґрунту, догляд за посівами виконують за новими технологіями* (з навч. літ.).

ЛУ́ЩИК, а, *ч., діал.* Стиглий горіх, що вилущується сам. *Глянь, всі горіхи — самі лущики* (із журн.).

ЛУЩИ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до лущення. *Після гідротермічного оброблення зерно надходить до лущильної дільниці заводу* (з навч. літ.); // Який має здатність лущитися (у 1 знач.). *Посівний горох поділяють на лущильні та цукрові форми* (з навч. літ.); *Для лущильного гороху характерні боби з пергаментним шаром на внутрішній поверхні лусок* (з навч. літ.); // Признач. для лущення. *Розробка лущильних комплексів нового покоління дозволить вирішити проблеми зменшення енергетичних втрат та екологічної безпеки* (з наук. літ.); *Щоб дати оцінку процесам поверхневої обробки зернової сировини, вивчення основних характеристик комплексного лущення виконували на установках, які відтворювали типові промислові лущильні системи* (з наук. літ.); *Партію очищеного зерна розділяють на фракції за крупністю, що полегшує відокремлення від зерна зовнішніх оболонок у лущильних машинах* (з навч. літ.).

ЛУЩИ́ЛЬНИК, а, *ч.* Сільськогосподарське знаряддя для лущення стерні та обробітку пару. *По закону треба орати на двадцять вісім — тридцять сантиметрів, а лущильник бере не більше вісімнадцяти* (М. Циба); *Лущення проводять дисковими й лемішними лущильниками, а останнім часом і дисковими боронами та культиваторами* (з навч. літ.).

ЛУ́ЩИТИ, щу, щиш, *недок.* 1. *що.* Обчищати від шкаралупи, лушпиння і т. ін.; лузати (у 2 знач.). *Я йому незабаром за поміч стала: .. й мак ріжу, і квасольку лущу* (Ганна Барвінок); *Він любив лущити квасолю, вистрелюючи із сухих стручків чорно-біло-рожеві перламутрові квасолини* (В. Дрозд); *Вийшовши сліпим на пенсію, старий любив лущити кукурудзу* (В. Шкляр); *Луциха, на щастя, .. була вдома, лущила горох, як по-місцевому звали також квасолю* (В. Лис).

2. *кого, що, перен., фам.* Сильно бити кого-небудь. *Піймав і давай лущити йому боки києм* (Сл. Б. Грінченка); *Стала Кобила — ні з міста* [місця], *Бо вона дуже була норовиста. Я її пужалном лущу* (Я. Щоголів); *Офіцер в карти грає, п'є шампан і лущить морду Голопупенка* (У. Самчук); // *рідко.* Позбавляти життя, убивати. *Пан Цибульський любив пополювать, було .. качок настріля; коли нема диких, то з досади і свійських лущить* (О. Стороженко); *Опинившись на фронті, хлопець показав себе. Як барсуків, лущив тих мишастих* [ворогів] *по Воронезьких лісах* (О. Гончар).

3. *з кого, фам., рідко.* Те саме, що **лупи́ти** 3. — *Їм* [панам] *що?.. Вони собі повбирались в управу, лущитимуть з нас грошики та й ні гадки!* (Панас Мирний).

4. *що, с. г.* Розпушувати верхній шар ґрунту після збирання врожаю. *Лущити ґрунт треба відразу ж після збирання врожаю* (з навч. літ.); *Трактор лущив стерню, і мовчазне, чорноземне бажання жити вкупі з спогадами про Диво притлумлювало гіркоту* (Є. Пашковський).

◊ **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **лу́скати (лу́щити) горі́хи** *див.* **лу́скати.**

ЛУ́ЩИТИСЯ, иться, *недок.* 1. Звільнятися від шкаралупи, лузги і т. ін. *Зернове сорго практично не лущиться, не осипається, тому його збирають у фазі повної стиглості зерна* (з навч. літ.); // Те саме, що **вилу́щуватися** 1. *Маланка пішла на поле .. і слуха, як стиха лущиться зерно з перестиглого колоса* (М. Коцюбинський); *Колючий осот густо лущився бруднобілим пухом* (М. Стельмах).

2. Те саме, що **лупи́тися** 2. *Тут холодочок, затишок, а там така спека, що носики миттю почнуть лущитись* (В. Винниченко); *Ніс і чоло — буро-воскового кольору, місцями шкіра облізла і лущиться* (Г. Пагутяк); *Під пальцями лущилася фарба* (Любко Дереш); *Шкіра пересихає і лущиться не лише від сонця* (Н. Сняданко).

ЛУЩІ́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **лу́щення.** *Вставати не хотілося, та, очевидячки, всі вже не тико* [тільки] *очі попротирали, али* [але] *й повмивалися, бо оно горох для лущіння на лавці стоїть* (В. Лис).

ЛЬВІ́ВСЬКИЙ, а, е. Стос. до Львова, львів'ян, належний, притаманний їм. *Працювала* [Ганнуся] *на плантації завжди окремо, бо з її львівської говірки сміялися* (Р. Іваничук); *Спав* [Циммерман] *із кам'яним серцем і снилися йому вечірні львівські вулиці, наповнені запахами кави* (Ю. Винничук); *Я все життя мріяв стати істориком. Досі збираю історичні матеріали про львівську архітектуру* (Н. Сняданко).

Львівська ґва́ра *див.* **ґва́ра.**

ЛЬВІВ'Я́НИ, я́н, *мн. (одн.* **львів'я́нин,** а, *ч.;* **львів'я́нка,** и, *ж.).* Жителі Львова. *Львів'янин Гаватович пише також майже по чисто народному свої інтермедії* (І. Франко); *Вірменин, що знав татарську мову, став просити татарина за зменшення окупу, котрого львів'яни не в силі заплатити, бо князь Вишневецький обдер їх до нитки* (А. Чайковський); *— То, може, сходимо до струмка, вмиємося та трохи причепуримося, щоб нас львів'янки не лякалися, коли зустрічатимуть? — пропонує Макар* (Є. Доломан); *Старі львів'яни уголос казали, що Івасюка вбили, бо він писав українські пісні, які заполонили світ* (М. Матіос).

ЛЬВІВ'Я́НИН *див.* **львів'я́ни.**

ЛЬВІВ'Я́НКА *див.* **львів'я́ни.**

ЛЬЄ, *невідм., с.* Старовинна французька міра довжини, що дорівнює приблизно 4,5 км. *Йому* [судновії] *загрожувала небезпека затонути тут, у вісьмох льє від берега* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Жюльєн, звичайно, зможе влаштуватися в супрефектуру в Бре, за два льє від Вер'єра* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

ЛЬНЯНИ́Й *див.* **лляни́й.**

ЛЬОДИ́НА, и, *ж.* Шматок, брила льоду; крижина. *Вона спіткнулася на мерзлу груду, прихилилася і, як собака, одгребла руками шматок льодини* (Панас Мирний); *— Я теж хочу випити віскі, — забажала Тамара, і тут, мов з-під землі, виріс кельнер з підносом, і вже наповнений кришталевий келих з чималою льодиною був у Тамари в руці* (О. Гончар); * Образно. *А як подумать, дівчинко моя ти, то хто із нас на світі не розп'ятий? Воно як маєш серце не з льодини, розп'яття — доля кожної людини. Та є печальна втіха, далебі: комусь на світі гірше, як тобі* (Л. Костенко); * У порівн. *Якийсь розрахунок підказав йому вчора думку запросити її в кіно. Бр-р-р-р, він для неї як велика льодина* (Ю. Мушкетик).

ЛЬОДИ́НКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **льоди́на.** *Калашник сердито одірвав від вуса льодинку* (Г. Епік); *Перший сніг падав один день, другий, третій, а четвертого дня зі снігом почали падати дрібненькі льодинки* (В. Багірова); *Йому здалося, що інший уламок таки влучив в око Лізі. І зробив її злою, як Кая льодинка Снігової Королеви* (В. Хрущак).

ЛЬОДИ́СТИЙ, а, е. Те саме, що **льодови́тий.** *Кружляє .. ота страшна хуртовина! Танцює, хижа і п'яна, льодистими сережками трясе* (Л. Костенко); *До ранку вихолоне безсонна підлога, змовкне капіж бурульок по льодистому снігу* (Є. Пашковський).

ЛЬОДИ́СТО. Присл. до **льоди́стий.** *Безрадісні думки стали супутниками по дорозі під гору — в самотність пагона м'яти в склянці на прибраному, аж льодисто холодному, столі* (Є. Пашковський).

ЛЬОДО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **лід,** напр.: л ь о д о р у́ б, л ь о д о с т а́ в, л ь о д о с х о́ в и щ е.

ЛЬОДОБУ́Р, а, *ч.* Пристрій для буріння льоду. *Хороший льодобур буде в нагоді не тільки спортсменам, але й рибалкам* (із журн.).

ЛЬОДОБУРИ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до буріння льоду. *Перед початком роботи необхідно перевірити технічний стан льодобурильного агрегату, тягової лебідки та інших механізмів, які застосовують при вилові риби* (з навч. літ.).

ЛЬОДОБУРІ́ННЯ, я, *с.* Процес буріння льоду. *У програмі тренувань альпіністів — вправи з ходіння по льоду, льодобуріння* (із журн.).

ЛЬОДОВИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **лід.** *Льодова бурулька, танучи на слизькому вітті, капнула йому за шию пекучою дрібною кулькою* (Є. Гуцало); *З палуби пароплава стежили за човном і одночасно за тим, як по полю льодовому наближались дві людські постаті* (М. Трублаїні); *Шкіра схолодніла, і вода задержувалася; скоро вже льодова кора стала* (В. Барка); *Звертаю на обочину. Тут сніг незайманий, покритий льодовою кіркою* (Є. Доломан); *— У мирні часи ми читали й чули про так звані льодові юшки, тобто про юшки, до яких додають лід* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // Укритий шаром льоду. *Зоря заглянула в вікно Крізь шибку льодову* (М. Рильський); // Признач. для використання на місцевості, вкритій шаром льоду. *Негода, крижаний вітер і нестача льодових гачків змусили сміливців повернутися з півдороги* (із журн.).

2. Дуже холодний. *Льодова вода голками пройшлась по Соломіїному тілу* (М. Коцюбинський); *Коли серед зими доводилось брьохатись в льодовій воді біля керченських берегів, пробираючись із Тамані на півострів у розвідку, — тоді нічого, навіть нежить не вхопив* (О. Гончар).

3. *перен.* Сповнений неприязні, холодної байдужості. *Краще стриматись, залізний спокій, льодове мовчання, повна, вбивча ігнорація* (У. Самчук).

Крижани́й (льодови́й) па́нцир *див.* **па́нцир.**

ЛЬОДОВИ́К, а́, *ч.* Нагромадження великих мас льоду, що безперервно рухаються земною поверхнею в гірських і полярних районах під дією власної ваги; глетчер. *Лежать у полі вперті валуни На Молодечнині, в озернім краї; Супутник мій незаперечно знає, Що кинуті льодовиком вони* (М. Рильський); *Наш материк замерз, льоди з океану поповзли на рівнину стіною, і так льодовик, нищачи все живе, доповз до самої Африки* (П. Загребельний); *Від тата вже повин нема сама знаєш скільки. Засів десь у льодовиках чи малярійних болотах* (І. Карпа); *Вдалині подовжисті кряжі*

каміння й нагромадження валунів, занесених сюди зсувами льодовиків (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

△ **(1) Шéльфовий льодовúк** — льодовик у межах материкової обмілини, який перебуває на плаву або частково спирається на дно. *Гренландські шельфові льодовики за 2007 рік зменшились на двадцять чотири квадратні милі* (з наук. літ.).

ЛЬОДОВИКÓВИЙ, а, е. Стос. до льодовика, часів утворення льодовиків. *Вподовж берега всюди громадились валуни, більші й менші, найдивовижніших форм — рештки льодовикової епохи* (О. Гончар); *Палеоботаніки реконструювали палеокліматичні й палеогеографічні умови України, установили залежність змін складу рослинності від розвитку морських басейнів, гірських систем неогену, льодовикових процесів у плейстоцені* (з наук. літ.); // Утворений льодовиком. *Крижані та льодовикові печери — дивовижне чудо природи* (із журн.).

△ **Льодовикóвий (крижанúй) періóд** *див.* **періóд; Льодовикóвий цирк** *див.* **цирк.**

ЛЬОДОВИ́ТИЙ, а, е. 1. З великою кількістю льоду. *Малуша слухає, і їй ввижається льодовитий блискучий шлях від Чорного моря аж у Київ. І шляхом ковані сани летять* (Б. Лепкий); *Вільсон .. обережно посувався вперед, випробовуючи ногою льодовитий ґрунт* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

2. Дуже холодний. *Та ще наша поліська зима, мокра та льодовита, — ой, ой, боюся!..* (Леся Українка); *Весняний сніг в апрілі* [квітні] *— це, мабуть, Привіз Гаральд з країн тих льодовитих, Де хуртовини цілий рік метуть!* (І. Кочерга).

ЛЬОДОВИ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Концентрація льоду. *Льодовитість Північного Льодовитого океану й маса льодовиків істотно зменшилися за останні 20 років* (з наук. літ.).

ЛЬОДÓВНИК, а, *ч., заст.* Те саме, що **льодóвня.** *Серед зими в тяжких умовах викопаний льодовник було вчасно забито кригою з річки* (Іван Ле); *Уже й сусіднє панство з'їхалося зі своїми співчуттями манірними та порадами пустими покласти тіло небіжчика в льодовник і не ховати, поки Валеріан з Кіля не приїде* (Люко Дашвар); * У порівн. *Я вже готовий був одразу й кинутися до не відомої мені роботи, але холодний, мов ходячий льодовник, Робінсон і далі стовбичив посеред кімнати* (П. Загребельний).

ЛЬОДÓВНЯ, і, *ж.* Погріб з льодом, у якому зберігають продукти. *Біля воріт панич звільнився, звернув ліворуч, поза льодовнею, побіг у сад* (Василь Шевчук); *Льодовня, в якій торговці зберігали м'ясо, була неподалік від торжища* (І. Білик); *Нечутно ступаючи, крався* [Тарас] *попід стайнею, перебіг до дровітні, а звідти поза льодовнею обігнув куховарню й опинився біля комори* (В. Чемерис); // Приміщення, ящик або шафа з льодом для зберігання продуктів. *Він поніс того кулика до задньої кімнати, де стояла шафка-льодовня, і в нього було таке відчуття, наче він обікрав хлопчика* (В. Митрофанов, пер. з тв. Е. Хемінгуея); * Образно. *На тих поличках — запаси тільки для себе, нема чого підгодовувати інших — можливих суперників. Його серце — льодовня, де остуджуються найгарячіші думки* (Ю. Мушкетик).

ЛЬОДОГЕНЕРÁТОР, а, *ч.* Машина для одержання льоду з води. *Льодогенератор незамінний не лише в кондитерських цехах, ресторанах або барах, а й навіть у великих супермаркетах* (з навч. літ.).

ЛЬОДОГЕНЕРÁТОРНИЙ, а, е. Прикм. до **льодогенерáтор.** *Льодогенераторний блок.*

ЛЬОДОЗÁХИСТ, у, *ч.* Комплекс заходів для захисту гідротехнічних споруд від руйнування під час льодоходу. *Без правильної організації заходів із льодозахисту скорочується термін експлуатації мостових споруд* (з навч. літ.).

ЛЬОДÓК, дкý, *ч.* 1. Тонкий, молодий лід; пестл. до **лід** 1. *Під ногами хрускав тоненький льодок і часом попадав у пришерхлу глибоку колію* (І. Багряний); *Над Києвом, що відкрився їм за широкою долиною, здіймалися в голубе небо веселі сизуваті дими. Під кінськими копитами лунко похрускував молодий льодок...* (В. Малик); * У порівн. *Пошерхлі губенята. І крихка постать, як весняний льодок* (П. Загребельний).

2. *перен.* Зменш. до **лід** 2. *— Ви на врем'я, кажу, приїхали чи будете жить у баби? — Ні, — голос у нього з льодком. — Я приїхав сюди... помирать* (В. Близнець); *У вітальні стояло й піаніно, на ньому памкала донька. Зачувши розмову, вона вибігла в коридор, розбила льодок напруження* (Ю. Мушкетик).

ЛЬОДОПОДÍБНИЙ, а, е. Такий, як лід; подібний до льоду. *При відносній вологості 90 % зниження температури призводить до появи піка, що відповідає льодоподібній фазі води* (з наук. літ.); // Такий, як у льоду. *Важливу роль у процесі старіння організмів відіграє наростання дефіциту води з льодоподібною структурою* (з наук.-попул. літ.).

ЛЬОДОРÍЗ, а, *ч.* 1. Те саме, що **кригорíз.** *Льодоріз приймає на себе удари криги, ламає її й спрямовує по обидва боки від опори мосту* (з наук. літ.); // Пристрій для очищення чого-небудь від льоду. *Найдосконалішими пристроями для очищення проводів від ожеледі є спеціальні ролики — льодорізи* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **криголáм.** *З корабля М. Трублаїні відправляв радіограми у свою газету, а у вільний час ознайомлювався з льодорізом "Літке" і вивчав літературу про Північ* (з наук.-попул. літ.).

ЛЬОДОРÝБ, а, *ч.* Сокирка, якою користуються альпіністи для вирубування заглибин у кризі; кригоруб (у 2 знач.). *З одного боку фотографії висів на стіні альпіністський льодоруб, з другого — тенісна ракетка* (В. Нестайко); *Можна спробувати видряпатися на скелю (але для цього треба мати альпіністське спорядження, хоча б льодоруб)* (В. Кожелянко).

ЛЬОДОСТÁВ, у, *ч.* Утворення на поверхні водойм нерухомого шару льоду. *Там* [на острові] *і лишилися, бо боялися назад, до лісу, вертатися. А потім почався льодостав* (В. Лис); *Донний лід утворюється на ділянках, де ще немає льодоставу* (з наук.-попул. літ.); *19 листопада — льодостав! Якщо в цей день ішов сніг, зиму чекали сніжну* (з газ.); // Суцільний шар льоду на поверхні водойми. *Якщо взимку міцний льодостав, ми закладаємо вибухівку, рвемо лід, розчищаємо плесо біля станції, щоб крижаними торосами не знесло греблю* (з публіц. літ.); * Образно. *Бо над суворий льодостав віків, що й нам сяга по груди, Рим все ж стоїть, як і стояв, а варвар — варваром і буде* (О. Забужко).

ЛЬОДОСХÓВИЩЕ, а, *с.* Місце, де нагромаджують і зберігають лід. *У Львові відремонтують аварійне льодосховище* (з газ.).

ЛЬОДОУТВÓРЕННЯ, я, *с.* Процес утворення льоду. *Земна тропосфера надзвичайно багата природними ядра-*

ми конденсації та ядрами льодоутворення (з наук. літ.); *Унаслідок значного похолодання очікується посилення льодоутворення та підняття рівнів води* (з газ.).

ЛЬОДОХІ́Д, хо́ду, *ч.* Рух льоду течією річки під час її скресання. *Вода вже підмивала кригу, заледве встигли до льодоходу перейти на ту сторону* (Ю. Мушкетик); *Острянниця стояв на крутому березі Дніпра й дивився на льодохід* (В. Чемерис).

ЛЬОДОХІ́ДНИЙ, а, е. Прикм. до **льодохід.** *Льодохідний плин перепиняється пливучими крижаними блоками, у результаті чого підвищується рівень води й затоплюються навколишні землі* (з навч. літ.); // Признач. для ходіння по льоду. *На городищі були зібрані предмети спорядження дружинника: залізні сокира, льодохідний шип, острога* (з наук. літ.).

ЛЬОДЯНИ́Й, á, é. Те саме, що **льодови́й.** *Дерева співають гімн, водоспади рвуть льодяні перешкоди й дзвонять, на цілий світ дзвонять!* (У. Самчук); *Ратиці були вже у воді, і лось вжахано відчув, що дедалі глибше занурюється в льодяну кашу* (Є. Гуцало); *Занурив* [Гоцик] *руку у льодяну воду, намагався намацати Ілію* (Люко Дашвар).

ЛЬОДЯ́НИ́К, я́ника́, *ч.* Прозора тверда цукерка. *Мурашко вже зовсім заспокоївся і кинув до рота черговий льодяник* (А. Кокотюха); *То був зелений півник-льодяник на довгій паличці, з розкішним гребенем і видовженим, добре закрученим догори хвостом* (М. Матіос); *Я робив так у дитинстві. Можна відламати від ринви бурульку й уявити, що це — льодяник* (І. Роздобудько).

ЛЬОДЯНИКО́ВИЙ, а, е. Стос. до льодяника. *Льодяникова карамель з додаванням лимонної кислоти має аромат барбарису* (з мови реклами); // Такий, як у льодяника. *З усіх приміських околиць на базари прийшла весна. Тисячі троянд в'янули в кошиках, розставлених вздовж пішоходів, і над усім містом витав льодяниковий дух квітів* (А. Перепадя, пер. з тв. А. Камю).

ЛЬОДЯ́НИЧО́К, я́нички́, *ч.* Зменш.-пестл. до **льодя́ни́к.** *Я зразу ж проковтнув той льодяничок, що вона дала* (з мемуарної літ.).

ЛЬОКА́Й, *рідше* **ЛОКА́Й,** я, *ч., заст.* Лакей. *Заснув локай коло груби, Води не напився...* (С. Руданський); — *Ми з діда-прадіда льокаями були. Прадід маршалком в отсьому самому дворі служив* (Б. Лепкий); — *Ви, мабуть, забули, що в мене є локай, який може вам показати, в який бік одчиняються двері?...* (В. Винниченко); *Потім льокай іде, і тануть його кроки, віддаляються по леопардових міхах* [хутрах] (М. Хвильовий); *Льокай подав рушницю. Срібне рукiв'я, Ще й щирим золотом в ній тиснуте ців'я* (І. Багряний).

ЛЬОКА́ЙСЬКИ, *заст.* Присл. до **льока́йський.** *Ні Сірко, ні Бродський — ніхто з них не найшовся, що сказати ревізорові: першому тільки незадоволено пересмикнулося обличчя, другий навіть льокайськи посміхнувся* (М. Хвильовий); *Не уникає галіцизмів і М. Хвильовий: льокайськи, рурка, шпацірувати, консеквентний* (В. Русанівський).

ЛЬОКА́ЙСЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **льока́й.** *Для нагая часи минули, а сокирка льокайських рук не слухається* (В. Винниченко); *Голова закружляла і сп'яніла в радості мілітаристичної перемоги й спокійно хилиться на льокайські подушки соціалістичних помічників і залізних маршалів* (Олесь Досвітній); *А перед них* [старшинством] *дзиґою крутився, з льокайською догідливістю все показуючи, офіцерчик доброармії* [Добровольчої армії] (Д. Бузько).

ЛЬО́ЛЕЧКА, и, *ж., дит.* Пестл. до **льо́ля.** *Пташенята у кубельці пір'ям поростають, а ті мої дитинята льолечки не мають...* (Уляна Кравченко).

ЛЬО́ЛЯ, і, *ж., дит.* Дитяча сорочка. *Неначе ляля в льолі білій, Святеє сонечко зійшло* (Т. Шевченко); *У білій льолі хлопчик. Очі йому заплющені, руці розставлені, кучері мов із льону* (С. Васильченко); *Увечері Євдося викупала дитину, зодягла її в чистеньку льолю, яку сама пошила* (В. Шкляр); * Образно. *Як буде доля, то буде льоля* (Номис).

◊ **Бу́ти в свої́й льо́лі** *див.* **бу́ти; В льо́лі (в соро́чці) народи́тися** *див.* **наро́джуватися; [Не] в свої́й соро́чці (льо́лі)** *див.* **соро́чка.**

ЛЬОН, льо́ну, *ч.* 1. *тільки одн.* Однорічна або багаторічна трав'яниста рослина родини льонових; лубоволокниста, прядивна та олійна культура. *Льон збирала, Тонкі нитки пряла, Тонкі нитки пряла, Сповиточки ткала* (з народної пісні); *Округи мене то жито половіє, а в житі купка льону голубо цвіте; то ячмінь колоситься* (Марко Вовчок); *Потім вона* [вода] *зовсім зійде з полів, почнуть орати поле під пшеницю і ячмінь, сіятимуть льон* (П. Загребельний); *Льон стояв у цвіту. У нього були такі гарні блакитні квіти, ніжні, як крила метелика* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена); * У порівн. *Потім з'являються звідти* [з-за дверей] *двійко дівчаток з синіми очима, з синіми стьожками в білих косичках, мов льон, у синіх суконках* (В. Винниченко); *Він* [Томара] *був стрункий, високий, з красивим грецьким носом і голубими, як льон, очима* (Василь Шевчук); *Здичавів дух і не впізнає тіла у цьому полі, синьому, як льон* (В. Стус); *Небо над головою синіє, як льон, тече далекою річкою* (Є. Гуцало).

2. *тільки мн.* Великі площі цієї рослини, а також самі рослини на них. *І коли зацвітуть, засиніють льони та блакиті хлюпнуть в небеса, запишається батько: підростають сини* (М. Сингаївський); * У порівн. — *В цей день всі ріки на світі стануть отакі* [сині]! .. *Еге ж, як льони цвітуть?* (О. Гончар).

3. *тільки одн.* Волокно, яке виготовляється з цієї рослини. *Жінка забажа льону, щоб на сорочки прясти* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Майже в кожній бойківській хаті є ткацький верстат. Жінки прядуть коноплі, льон і вовну* (І. Франко); *Довгими зимовими вечорами жінки при світлі лучини пряли з конопель та льону пряжу, сукали вовну і ткали полотно* (В. Малик); * Образно. *Ось юнак із чуприною з льону, Це — Никифор Троян* (Т. Масенко).

Би́ти коно́плі (льон) *див.* **би́ти.**

△ **(1) Гірськи́й льон** — довговолокнистий хризотил-азбест. *Особливість тремоліту полягає в тому, що він утворює дуже тонкі кристали, що зовнішнім виглядом нагадують волоски або голки, які практично завжди формують агрегати, схожі на азбест (гірський льон)* (з наук. літ.); *Гірський льон не вирощують, його треба лише відшукати і взяти, а тканина з мінералу у вогні не горить і на сонці не бякне. З гірського льону шиють спецодяг для пожежних, тчуть завіси для театральних сцен* (із журн.); **(2) Зозу́лин (зозуля́стий) льон** — один з видів моху. *Зозулин льон — один з найбільших наших мохів, що нерідко утворює великі подушкоподібні дернини в соснових лісах* (з навч. літ.); *На взліссі з-під снігу зозулястий льон зеленіє* (К. Гордієнко); *На зарослій зозулиним льоном купинці стоїть отакенне крас-*

ноголовище! (М. Стельмах); **(3) Сланки́й льон** — сорт льону, стебла якого стеляться по землі. *У сланкого льону стебло, яке стелиться по землі у вигляді розетки. До початку цвітіння воно піднімається і сягає 80–100 см заввишки . Вирощують його у Вірменії, Азербайджані, Дагестані* (з наук.-попул. літ.).

ЛЬОНА́ВИЙ, а, е. Схожий на волокна льону. *Теплий морський вітрець ласкаво ворушив на голові Антоненка .. ріденький льонавий чуб* (Ю. Збанацький).

ЛЬОНА́Р, я́, *ч.* Той, хто вирощує льон. *У найкращі роки, коли льонарі засівали 200 тис. га й одержували понад 100 тис. т волокна, Україна експортувала його 50–70 тис. т* (з газ.).

ЛЬОНА́РКА, и, *ж.* Жін. до **льона́р.** *Сестра льонаркою моя, А я будую, тесля я* (М. Нагнибіда).

ЛЬОНА́РСТВО, а, *с.* Галузь сільського господарства — вирощування льону як технічної культури для одержання лляного волокна та олії. *Поліські господарства основні доходи й прибутки отримували за рахунок трьох галузей — льонарства, картоплярства й молочного скотарства* (з газ.); // Вирощування й оброблення льону. *Раніше в колгоспах Миколаївського району Львівської області вирощували льон, а зараз держзамовлення на нього немає, тож і традиція льонарства, знайома сільським старожилам з дитинства, переривається* (із журн.).

ЛЬОНА́РСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **льона́р.** *Громада рано чи пізно спитає, як спитала Настя Скринник за льонарські гроші* (В. Большак); *Вирощують льон у Житомирській області головним чином тракторно-рільничі бригади, у яких виділені льонарські ланки* (з наук. літ.).

2. Стос. до льонарства. *Сучасні умови ведення льонарської галузі потребують підвищення якості льоносировини* (з наук. літ.); *Набагато щедрішими стали буряківничий, картоплярський, льонарський, овочевий лани* (з публіц. літ.); *Поки ми руйнували льонарський комплекс, Франція, Бельгія та Німеччина розширили посіви льону вдвічі, а Єгипет — утричі* (із журн.).

ЛЬОН-ДОВГУНЕ́ЦЬ, ~у-~нцю́, *ч.* Сорт льону з довгою продуктивною частиною стебла, який вирощують переважно на волокно. — *Я ж ніколи не була у тому Києві, — сказала збентежена Соломія. — То будете. Кому, як не вам, там бути. До того ж, ви справді виростили гарний урожай льону-довгунцю* (В. Лис); *Серед видів льону найпоширеніший льон-довгунець, який вирощують на волокно* (з навч. літ.).

ЛЬОНИ́ЩЕ, а, *с.* Ділянка землі, з якої зібрано врожай льону. *Орали оте льонище* (Сл. Б. Грінченка); *Я боявся сам залишатися в хаті, і мати брала мене на льонище* (В. Дрозд).

ЛЬОН-КУЧЕРЯВЕЦЬ, ~у-~вцю, *ч.* Сорт льону з коротким, дуже розгалуженим при основі стеблом і великою кількістю коробочок. *Отримані з льону-довгунцю, льону-кучерявцю та інших сортів лляні волокна використовуються в текстильному виробництві для виготовлення інтер'єрних, одягових, взуттєвих і технічних текстильних матеріалів і виробів, лляного котоніну, паперу та картону, шнурів і канатів* (з наук.-попул. літ.).

ЛЬОНО... Перша частина складних слів, що відповідає: 1) слову **льон,** напр.: л ь о н о о б р о́ б н и й, л ь о н о о ч и с н и́ й, л ь о н о п е р е р о́ б н и й; 2) слову **лляни́й,** напр.: л ь о н о п р о м и с л о́ в і с т ь, л ь о н о с о л о́ м а.

ЛЬОНОБРА́ЛКА, и, *ж.* Машина для збирання льону-довгунцю вириванням його з ґрунту. *Однією з умов забезпечення якісного брання льону-довгунцю льонобралкою є встановлення раціонального значення сили попереднього натягу брального паса* (з наук. літ.); *Стрічки стебел льону повинні бути розстелені льонобралками або льонокомбайнами без обчісування насіннєвих коробочок* (з навч. літ.).

ЛЬОНОБРА́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **льонозбира́льний.** *Розроблено вальцьовий льонобральний апарат, що містить раму з розміщеними на ній подільниками, бральними секціями та поперечним транспортером* (з мови документів).

ЛЬОНОБРА́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто працює на льонобралці. *Льонобральники виконали за добу подвійну норму* (з публіц. літ.).

ЛЬОНО́ВИЙ, а, е. 1. Стос. до льону. *Льонова блішка поширена повсюдно в Україні, але найбільшої шкоди завдає на Поліссі та в Центральному Лісостепу* (з наук. літ.); *Рижій льоновий вирощується в Західному Сибіру як олійна культура, а в умовах Полісся супроводжує посіви льону* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **льоно́ві,** вих, *мн.* Родина трав'янистих рослин з волокнистим стеблом і маслянистим насінням. *Родина льонових містить понад 500 видів, що поширені в тропічних, субтропічних і помірних зонах* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **лляни́й.** — *Спатимеш як? — спитав дід. — На кожуховій постелі чи на льоновій? Небіжчиця моя — все на льоновій любила* (П. Загребельний); * Образно. *Я сказав їй, що .. полюбив її за її хорошу усмішку, льонове волосся* (В. Сосюра); // Вигот. з насіння льону. *Льонова олія містить велику кількість вітаміну Е* (з наук.-попул. літ.); *З концентрованих кормів найкращими вважають пшеничні висівки, вівсяну дерть, льонову та соняшникову макуху* (з навч. літ.).

ЛЬОНОВИРОБНИ́ЦТВО, а, *с.* Виробництво льону. *У 1930–1931 рр. на Поліссі почало розвиватися товарне льоновиробництво* (з наук. літ.); *Льоновиробництво є однією з важливих галузей сільського господарства* (із журн.).

ЛЬОНОВИ́ЩЕ, а, *с.* Те саме, що **льони́ще.** *Так тяжко наважитись, та стерті кордони далечини дозволяють помислити про досяжне: на нетвердих ногах минути глухе льоновище з полукіпками на попелястій стерні* (Є. Пашковський).

ЛЬОНОВОЛОКНО́, а́, *с.* Волокно льону. *У сучасних умовах одним із головних завдань лляної галузі є підвищення якості льоноволокна* (з наук. літ.); *Україна є експортером льоноволокна й лляних тканин* (з навч. літ.).

ЛЬОНОЗАВО́Д, у, *ч.* Підприємство первинного оброблення льону. *Технологічна якість льонотрести оцінюється не лише загальним умістом волокна в стеблах, а, головним чином, кількістю і якістю довгого волокна, одержаного при переробці її на льонозаводах* (з наук.-техн. літ.); *Понад тридцять льонозаводів з первинного перероблення льоноволокна зосереджені в поліських областях: Волинській, Житомирській, Рівненській і Чернігівській* (з навч. літ.).

ЛЬОНОЗБИРА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для збирання льону. *Для збирання льону-довгунцю активно використовують льонозбиральну техніку відомих західних фірм* (з наук. літ.); *Льонозбиральний комбайн призначений для виривання стебел льону-довгунцю з ґрунту, відривання від стебел коробочок і т. ін.* (з навч. літ.).

ЛЬОНОЗБИРА́ННЯ, я, *с.* Збирання врожаю льону. *Належна організація всього циклу льонозбирання дає змогу одержати якісну сировину* (із журн.).

ЛЬОНО́К[1], нку́, *ч.* Зменш.-пестл. до **льон.** *А я годна льонок брати та годна стелити, А я годна заспівати та й годна робити* (з народної пісні); *Вийшла мати з дітьми в поле: — Нуте, ручки молоді, як оцей льонок пополем — пополуднуєм тоді* (П. Тичина); * У порівн. *Густо червоніє* [Разуєв] *від шиї і до білястого, мов витіпаний льонок, чубчика* (В. Логвиненко).

ЛЬОНО́К[2], нку́, *ч.* Однорічний або багаторічний бур'ян родини ранникових. *Побита градом білолиста папороть перебігає в жовтоцвітіння льонку* (Є. Пашковський).

ЛЬОНОКОМБА́ЙН, а, *ч.* Льонозбиральний комбайн. *Зібраний ворох з-під льонокомбайна обмолочують на молотарці-віялці* (із журн.); *Новий перспективний льонокомбайн демонстрували 2005 р. на виставці сільськогосподарської техніки в місті Києві* (з газ.).

ЛЬОНОКОМБІНА́Т, у, *ч.* Комбінат оброблення льону і лляного прядива. *Лляні тканини виробляють на великомасштабних льонокомбінатах країни — Рівненському і Житомирському* (з навч. літ.).

ЛЬОНОМОЛОТА́РКА, и, *ж.* Машина для очісування насінних головок й очищання насіння льону-довгунцю. *Для якісного очищення льону-довгунцю важливе значення має технічний стан льономолотарки* (із журн.).

ЛЬОНООБРО́БНИЙ, а, е. Признач. для оброблення льону. *Обласне керівництво вирішило біля його* [Матвія Івановича] *агрегату провести семінар машиністів льонообробних машин* (Остап Вишня).

ЛЬОНООЧИСНИ́Й, а́, е́. Признач. для очищання насіння льону. *Льоноочисні технології.*

ЛЬОНОПЕРЕРО́БЛЕННЯ, я, *ж.* Первинне оброблення льону. *Поліські господарства завершили льонопереробленння* (із журн.).

ЛЬОНОПЕРЕРО́БНИЙ, а, е. Признач. для льоноперероблення. *Сировину для текстильної промисловості піддають первинному обробленню на бавовноочисних, льонопереробних, вовномийних підприємствах* (з навч. літ.).

ЛЬОНОПРОДУ́КЦІЯ, ї, *ж.* Продукція, одержана від сіяння й переооблення льону. *За несвоєчасного проведення заходів боротьби з бур'янами втрати льонопродукції можуть сягати 50–70 % і більше* (з наук. літ.); *У світовому виробництві льонопродукції сьогодні провідні місця посідають Китай, країни Європейського Союзу* (із журн.).

ЛЬОНОПРОМИСЛО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Промисловість, пов'язана з обробленням льону та лляного волокна. *У довоєнні часи в містечку успішно розвивалася льонопромисловість* (з наук.-попул. літ.).

ЛЬОНОПРЯДИ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для льонопрядіння. *Льонопрядильну машину винайшов француз Ф. Жирар у 1810 році* (з наук.-попул. літ.).

ЛЬОНОПРЯДІ́ННЯ, я, *с.* Технологічний процес отримання пряжі (нитки) із лляного волокна. *Для льонопрядіння сировина надходить у формі довгого тіпаного або короткого заводського волокна* (з навч. літ.).

ЛЬОНОСІВА́ЛКА, и, *ж.* Машина для льоносіяння. *Льоносівалка СЗЛ-3,6 забезпечує сівбу вузькорядним способом з міжряддями 7,5 см* (з наук.-попул. літ.).

ЛЬОНОСІ́ЙНИЙ, а, е. Те саме, що **льоносі́яльний.** *В останні роки потреби світового ринку в продукції льону зростають і посівні площі під ним збільшуються як у льоносійних країнах Західної Європи, так і в Китаї, Єгипті й інших країнах світу* (з наук. літ.).

ЛЬОНОСІ́ЯЛЬНИЙ, а, е. Стос. до льоносіяння. *У сучасних умовах усю тресту в Україні готують у льоносіяльних господарствах* (з наук. літ.).

ЛЬОНОСІ́ЯННЯ, я, *с.* Сіяння льону. *Ґрунт дослідної ділянки дерново-, середньопідзолистий, тобто характерний для української зони льоносіяння* (з наук. літ.).

ЛЬОНОСОЛО́МА, и, *ж.* Достигле стебло льону. *Використовуючи потенційні можливості сучасних сортів льону, господарства вирощують льоносолому високої якості* (з наук. літ.).

ЛЬОНОСОЛО́МКА, и, *ж.* Те саме, що **льоносоло́ма.** *Після аварії на ЧАЕС ретельно контролюється показник умісту радіонуклідів у пилу, що утворюється під час перероблення льоносоломки* (з наук. літ.).

ЛЬОНОСУША́РКА, и, *ж.* Споруда для сушіння льону. *Спочатку льон переробляли на льоноволокно дерев'яними терлицями, згодом почали використовувати льоносушарки та механічні льонопереробні агрегати* (із журн.); *Продається льоносушарка в розібраному стані* (з газ.).

ЛЬОНОТКА́ЦЬКИЙ, а, е. Признач. для ткання лляного волокна. *Розвиток лляної промисловості в Україні розпочався в 30-ті роки XX ст. з будування льонозаводів, льонопрядильних та льоноткацьких підприємств* (з наук. літ.).

ЛЬОНОТРЕСТА́, и́, *ж.* Солома льону, оброблена біологічним або фізико-хімічним способом. *При переробленні льонотрести ручними знаряддями праці основну масу в структурі волокнистої продукції становило довге волокно* (з наук. літ.).

ЛЬОНОЧЕСА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для льоночесання. *Каретка льоночесальної машини рухається вгору та вниз 8–10 циклів за хвилину* (з навч. літ.).

ЛЬОНОЧЕСА́ННЯ, я, *с.* Чесання льону. *З тіпаного льону (після льоночесання) отримують приблизно однакову кількість чесаного льону та лляних пачосів* (з навч. літ.).

ЛЬОС, у, *ч., діал.* Жереб *(див.* **же́реб**[1]*)*, доля. — *Нащо ж, невдачнице, на льос нарікати? Лучче сказать: нехороший, не можу кохати* (П. Чубинський); *Та чи я винен, що мені випав цей льос? Чи я сам витесував хреста і завдавав собі його на плечі?* (Р. Федорів).

ЛЬО́ТКА, и, *ж., мет.* Отвір у доменній печі, через який випускають метал або шлак. *Після кожного випуску льотку закладають вогнетривкою масою або закривають металевою пробкою* (з наук.-попул. літ.); *Людно було тоді на домнах, бо все вручну, по-дідівському. Льотка якщо зачавуниться, то біда!* (О. Гончар); *Чи вмієте ви носити, тягати, копати, вергати, кидати снопи в барабан, махати вилами на лобогрійці, пробивати сталевою пікою льотку в мартені?* (П. Загребельний).

ЛЬО́ТНИЙ, а, е. 1. Стос. до польотів; літний. *Юні пілоти вивчають теоретичні основи авіації і космонавтики, принципи конструювання літаків, льотну й парашутну справи* (із журн.); *Реально ж здобути вміння вести груповий маневровий повітряний бій, влучно стріляти, літати у складних метеорологічних умовах за 20–25 (а то й 15) годин льотного часу було неможливо* (із журн.); // Признач. для злітання та приземлення літальних апаратів. *Вночі пройшов сильний дощ, льотне поле розквасилось* (В. Малик); *Сурен уже біг до батьків, які махали йому з черги, що сунула крізь*

вузькі двері на льотне поле (В. Нестайко); *Двері літака відчинилися, та ні льотного поля, ні обрію я не побачив* (О. Ірванець); *Пасажири розповіли про те, що на бокових льотних смугах знаходиться декілька винищувачів, заручників тримають у залі аеровокзалу* (із журн.); // Сприятливий для польоту літальних апаратів. *За допомогою Інтернету ми блукаємо світовим інформаційним простором: отримуємо освіту, робимо покупки у віртуальних крамницях, спілкуємося з цікавими особистостями й навіть "ширяємо на літаках" за льотних умов, гранично наближених до реальних* (з наук.-попул. літ.).

2. Стос. до професії льотчика. — *У нас генерал наказав, щоб увесь льотний склад голив голови* (П. Загребельний); — *Вейдер мав план, — продовжував Павло, — останньої миті, оце саме зараз, залучити до справи старшокурсників і випускників льотних училищ* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Майстерність льотного екіпажу й воістину виняткові технічні дані нашого літака дали можливість виконати правильний маневр і благополучно повернутися на аеродром* (з газ.); // Який використовує льотчик, признач. для льотчиків. *До нього підійшов невисокий чорнявий хлопець у льотному комбінезоні і шоломі* (В. Собко); *Інженер, у льотному шоломі, у великих шкіряних рукавицях, давав комусь останні накази* (О. Бердник).

3. Здатний літати (про комах, птахів і т. ін.). *У серпні 2009 року поблизу с. Лящівка гніздилися льотні молоді птахи* (з наук. літ.); *Під час доброго обльоту в сильних сімей забирають 1–2 рамки з розплодом та молодими бджолами без матки, лишають їх у ящику зі щілиною, поки через неї не вилетять льотні бджоли* (з навч. літ.).

ЛЬОТО́К, тка́, *ч.* Отвір у вулику, через який літають бджоли. *Треба не забути скропити водою тих бджіл, які ночують на льотках* (М. Стельмах); *Невідомий звір чи двоногий який зловісник забрався на пасіку і всі до одного вулики поперекидав! Та ще льотками донизу, щоб бджоли без повітря задихнулись* (О. Гончар); * Образно. *Дім променився витривалістю, мов вулик, просяклий прополісом наскрізь, а ти з тривогою бджоли осінньої літав то туди, то сюди, повертався без меду і вартові на льотку тебе не пускали всередину* (Є. Пашковський); * У порівн. *Його вуста ховалися в густій зарості бороди та вусів, і слова, здавалося, вилітали з дірки, схожої на льоток вулика* (Ю. Мушкетик).

ЛЬО́ТОМ, *присл., розм.* Дуже швидко, в одну мить. *Я льотом долетів до гайового окраю* (Марко Вовчок); *Максим мигцем побачив, як коні минули площу й мчали вже божевільно вздовж вулиці, а за ними сани йшли льотом, перекидя, гублячи солому* (І. Багряний); — *Почекай трохи, поки я видою корову, бо вона ж така вреднюча у мене, що льотом у шкоду вскочить* (М. Стельмах).

ЛЬО́ТЧИК, а, *ч.* Той, хто керує літаком; пілот (у 1 знач.). — *Голубчику, — зітхнувши, відповів льотчик, — такі дні, як ось тепер, випробовують нас* (О. Бердник); — *Ні, хлопці, мушу вас розчарувати. Я не космонавт. Просто льотчик* (В. Нестайко); *Той льотчик, Клод Ізерлі, збожеволів, скинувши атомну бомбу на Хіросіму* (Л. Костенко); *Свою майстерність продемонструють першокласні військові льотчики* (з газ.).

ЛЬО́ТЧИК-ВИНИ́ЩУВАЧ, ~а-~а, *ч.* Пілот (у 1 знач.) літака-винищувача. *Ну, як це гордий реактивний льотчик-винищувач та стане винищувати комарів?* (О. Гончар); *Тут виступив наперед я: — .. Льотчик-винищувач Булатович. Після поранення прибув для проходження служби* (В. Малик); — *О-о! У мене був чудовий компанйон .. Може, чули: Ганс фон Шомбург, підполковник, відомий льотчик-винищувач?* (Р. Самбук).

ЛЬО́ТЧИК-ВИПРО́БУВАЧ, ~а-~а, *ч.* Спеціально підготований пілот, що здійснює політ для перевірки якості літака. *Потім, уже по війні, загинув ще один брат, льотчик-випробувач* (П. Загребельний); *Його батько був льотчик-випробувач. Загинув під час випробувань...* (В. Нестайко); *Колись мені розповідали льотчики-випробувачі: перед першим польотом на новому літакові світ вони сприймають інакше, ніж звичайно* (А. Михайленко).

ЛЬО́ТЧИК-КОСМОНА́ВТ, ~а-~а, *ч.* Той, хто літає в космос на космічних літальних апаратах. *Перший космонавт незалежної України Леонід Каденюк отримав кваліфікацію льотчика-космонавта в 1979 році, а 1997 року здійснив космічний політ у складі американсько-українського космічного екіпажу* (із журн.).

ЛЬО́ТЧИЦЬКИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **льо́тчик.** *У просторому бліндажі полкового КП зібралася вся льотчицька сім'я* (В. Минко); // Який використовує льотчик, признач. для льотчиків. *На берег, крім моториста Мишка, зійшов ще один чоловік, якого тут мало хто знав: високий худорлявий юнак у льотчицькім кашкеті* (О. Гончар); — *Це не вихід, — озвався голова сільради Панченко, граючись льотчицьким шоломом* (Григір Тютюнник); *Хлопці в коротких льотчицьких куртках вискочили через задні двері* (В. Рубан).

ЛЬО́ТЧИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **льо́тчик.** *Хоч Архипенко й казав, що Ніна — льотчиця досвідчена, але було мені якось не по собі від думки, що ведучий — дівчина* (В. Малик); *Ніна Макаренко (Макароніна) писала, що мріє стати льотчицею, як знаменита Марина Попович* (В. Нестайко); — *А що треба, щоби стати льотчицями? — запитала я* (І. Роздобудько).

ЛЬОХ, у, *ч.* 1. Спеціально обладнана яма із східцями для зберігання харчів (перев. овочів і фруктів). *Вона* [Олена] *була з мискою в руках, бігла, мабуть, до льоху* (В. Винниченко); *Чудопал виніс його* [кадібець] *з льоху, вирішив покайфувати на свіжому повітрі* (В. Шкляр); *Було вже пізно займатися впольованою здобиччю, і я заніс її в льох* (Ю. Винничук); * У порівн. *Тихо та важко стало в хаті, як в льоху...* (Панас Мирний); *Ніч була темна, як льох* (О. Гончар); *Вже й так життя, як льох без душника* (Л. Костенко); // Приміщення в землі, обладнане для зберігання вина, пороху і т. ін. *В замку Єремії готовили бенкет .. З княжеських льохів викочували бочки з рейнським і барила з усякими напитками* (О. Стороженко); *Ще вранці я відіслав свого слугу до лісника, щоб він відвіз туди дюжину пляшок найкращого вина, яке я зміг знайти в льохах Кастель-Бланко* (О. Авраменко, В. Авраменко); *В льохах* [палацу] *повнісінько коштовних вин* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); * Образно. *Для Москви гетьманська столиця була більмом на оці, пороховим льохом, звідки на всю Україну розбурхувалося полум'я боротьби за волю* (В. Чемерис); // Підземне приміщення, що використовують для переховування або ув'язнення кого-небудь. *Аж кишить Невольника у Сіракузах В льохах і тюрмах* (Т. Шевченко); — *Розказують, що покійний пан дітей не любив. Люди ховалися з дітьми по льохах та по погребах*

(Панас Мирний); — *А ми? Як же ми? Сидіти в льохах?! Ховатись?!* (М. Івченко); *Тільки один раз пошкодує за свою красу, коли доведеться їй ховатися в льохах власного будинку, щоб не забрали її в Німеччину* (Валерій Шевчук); // *іст.* Підземне сховище чого-небудь. *Могили вже розривають Та грошей шукають, Льохи твої розкопують Та тебе ж і лають* (Т. Шевченко); *Надіялися* [Довбущуки], *перешукуючи щоночі підземний льох, відкрити Довбушеві скарби* (І. Франко); *Зараз відскочила пружина, відчинились малі дверцята — і показався другий льох, де містилась Богданова скарбниця* (А. Чайковський); * Образно. *Вони* [російські критики] *не тямили, що Шевченкова муза прорвала той підземний льох, де під семи* [сьома] *замками і під семи* [сьома] *печатьми лежав закутий в кайдани дух волі і демократичний ідеал українського народу* (О. Кониський).

2. *заст.* Напівпідвальне приміщення, у якому торгували спиртними напоями та пили їх. *Льохи, шинки з шинкарками, З винами, медами Закупили запорожці Та й тнуть корягами* (Т. Шевченко); *В заплутаних кривих завулках, як неписьменних карлючках, ховалися в льохах таємні притулки для пияк* (Л. Смілянський).

ЛЬО́ХА, и, *ж.* Свиня-самиця, свиноматка. *У дядька Романа з'явилася ряба свиня. .. Багато радості принесла в сім'ю ота ряба льоха* (К. Гриб); *Ряба породиста льоха й цього року привела шестеро поросят* (В. Лис); * У порівн. *Наймички в його* [нього] — *вражі дочки, гладкі, ситі, як годовані льохи* (І. Нечуй-Левицький); *Ось він: змалку захвалений, змалку купований бубликом і брязкальцем, отримавши права віку, став зарозумілим, як попова льоха* (Р. Андріяшик); *Баба .. стала дорікати, що я її, як льоху, тільки кашами та бараболею годую* (Любко Дереш).

ЛЬОХОВИ́Й, á, é. Прикм. до **льох.** *Ними* [східцями] *й спускаються .. в льохову яму, що може бути в глибині ґрунту на значній відстані від дверей погрібника* (В. Чемерис); *Цеглина несподівано провалилася в середину льохової стіни* (А. Кокотюха); // Такий, як у льоху. *Від малясника, запитого водою, так знудило, що відчув падучу кволість і холодний, з льоховою вогкістю, біль в шлунку* (В. Барка); *Старий гній на тому місці, де стояла колись корова, видихався і пах сирою льоховою землею* (Григір Тютюнник).

ЛЬО́ШКА, и, *ж.* Зменш. до **льо́ха.** *Нею* [стежечкою] *і вчив Роман льошку ходити, щоб не псувати грядки* (К. Гриб); *Каже, може б ти, сестрице Ганько, ще й льошку мені вигодувала на розплід* (Г. Тарасюк).

ЛЬОШНИ́К, á, *ч.* Надбудова над льохом; погрібник. — *Думаєш, Кириле, в льошнику рятунок буде?* (А. Іщук).

ЛЬЯ́НОС *див.* **лья́носи.**

ЛЬЯ́НОСИ, ів, *мн., рідше* **ЛЬЯ́НОС,** у, *ч.* Високотравні савани, які займають частину рівнин Венесуели та Колумбії. *В пам'яті його* [Крутояра] *спливає нещодавня подорож, довгі дні виснажливого блукання по льяносах* (Ю. Бедзик); *Ген-ген над ним розкинулись льяноси — широкі полонини, порослі злаковими травами* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Через сезонний характер дощів територію льяносу використовують для екстенсивного скотарства* (з наук.-попул. літ.).

ЛЮ́БА́, лю́би, *ж., діал.* Любов. *І з такою-то любою він дивиться на свої новенькі жовтенькі рукавички* (Марко Вовчок); *Моцний Боже допоможе, дасть з люби користь* (П. Чубинський); [Р у с а л к а:] *Вода ж не держить сліду від рана до обіду, так, як твоя люба або моя журба!* (Леся Українка); — *Такої великої люби видом не видали!* (Марко Черемшина).

ЛЮБА́С, а, *ч., діал.* Коханець (у 1 знач.). *Прилюдно цілувалася і обіймалася* [Палагна] *з ним, не криючись навіть, що має любаса* (М. Коцюбинський); — *Але чи був то пан дяк, а чи інший Явдошин любас, того, по правді, не скажу, панове* (Валерій Шевчук); *У нас в горах, єк* [як] *жінка не має любаса, а чоловік — любаски, то не ґазди!* (Г. Тарасюк); *Любас любить молодицю, коли вона шлюбного чоловіка має* (М. Матіос).

ЛЮБА́СКА, и, *ж., діал.* Коханка (у 1 знач.). *Була* [Пазя] *любаскою Івана. Про це знало ціле село, знала навіть Іванова жінка* (Л. Мартович); *Князь Ярослав і його любаска Анастасія раювали чи не на сьомому небі* (В. Чемерис); *Любка, хоч і бандитська любаска, але ж мусила десь офіційно працювати* (А. Кокотюха).

ЛЮБВА́, и́, *ж., діал.* Те саме, що **лю́ба́.** *Тоді любва бере, як достатки є* (Номис); *Збіга мені на думку, — з чого-то береться часом, чим держиться та, мовляв, уподоба, чи любва?* (Марко Вовчок); *Її очі з любвою спочили на гарному, трохи обпаленому сонцем лиці, на зграбному стані і на білих руках сина* (І. Франко); *Рад би добутись на волю І летіти в безмежні простори, .. І любвою упасти на душі, Як дощ тихий паде серед суші* (Б. Лепкий).

ЛЮБЕ́НЬКИЙ, а, е. Пестл. до **лю́бий.** *Що ж подіялося з вами, Черевички з підківками? Поки ви були новенькі, Був до мене й Гриць любенький* (Я. Щоголів); *Навідувався* [лис] *якомога частіше до своїх любеньких курочок* (Г. Пагутяк); *Ви не думайте, любенькі, Що се прості витребеньки!* (І. Франко); — *Любенькі мої, та я скоріше власну голову встромлю в ярмо, ніж дам запрягти нашу годувальницю!* (М. Циба); — *Сідай, сідай, любенький, — приказувала вона, — тут тобі буде тепло й приємно* (В. Владко); — *Звертайте увагу на інше, любенький: наш прейскурант надає найширші можливості для кожного* (М. Дашкієв).

ЛЮБЕ́НЬКО. 1. Ласкаво, з любов'ю. *Скажи ж мені правду, словечко вірненьке, Чи коли привернешся до мене любенько?* (з народної пісні); *Привіз мене чоловік на своє господарство .. Як-то жили ми любенько!* (Марко Вовчок); *Я ж таки не буду ридати, Бо є в мене жінка у хаті! Я з поля додому вернуся, Та любенько з нею обіймуся* (О. Бердник); // Люб'язно, привітно. *Стара йому так любенько каже: — Маємо вже й перших весільних гостей* (І. Білик); *Ми любенько поговорили з генералом про боротьбу з мафією і корупцією* (В. Шкляр); *Я гукнув Олюню, вона підбігла до дірочки, і ми крізь дірочку любенько собі побалакали* (Ю. Винничук).

2. Те саме, що **гарне́нько.** *Сиділа Мереточка на своїй покаянній сорочці на сонці і грілася собі любенько* (І. Франко); *Зібралася гарна компанія, Люція приладила вгощення, принесла з пивниці вина, і ми собі любенько посиділи* (Ю. Винничук); // *у знач. пред. Як же то на ній усе чепурненько, любенько .. — як на картинці* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Я .. співав сумну пісню про те, як вітер березу зломив, .. як на світі у кожного сонце своє, як любенько живеться, як сонечко є* (Т. Прохасько).

3. *розм.* Те саме, що **любі́сінько.** *Дивувались довго люди, Де вона сховалась, .. А вона вночі любенько В Вілії втопилась* (Т. Шевченко).

ЛЮБЕ́СЕНЬКИЙ, а, е. Підсил. до **любе́нький.** *Паллант, любесенький хлопчина, Скріпивсь, стоїть, як твердий дуб, І жде, яка то зла личина Йому нам'яти хоче чуб* (І. Котляревський); — *А знаєте, братчики мої любесенькі, від чого каша гаряча?..* (А. Чайковський); — *Паничику любесенький! Що ж вони зробили з тобою, бідненьким?* (В. Винниченко); — *Так, онученьку мій любесенький. Слухай, як далі було* (В. Чемерис).

ЛЮБЕ́СЕНЬКО. 1. Присл. до **любе́сенький.** *Зима була, і хуґа вила, Як звір скажений за вікном, А ми любесенько сиділи У теплій хатоньці рядком* (Дніпрова Чайка); *Тихесенько, любесенько Сидів* [п'яний] *біля входу, Любувався на природу І ясну погоду* (П. Глазовий).

2. Те саме, що **гарне́сенько.** *Ходить по хаті пан конотопський сотник, .. виголившись чистенько і чуб підстригши любесенько* (Г. Квітка-Основ'яненко); // *у знач. пред.* [Б о г д а н и х а:] *Ось і віночок готовий! Бачите, який славний? От і надінемо! Як вам в йому* [ньому] *любесенько!* (М. Старицький).

3. *розм.* Те саме, що **любі́сінько.** — *Ти ж, певно, знаєш, що анаеробні мікроби любесенько обходяться собі без кисню* (М. Білкун); *Татари раз у раз порушували січові права на ці займища й любесенько кочували цими берегами зі своїми кіньми й худобою* (з наук.-попул. літ.).

ЛЮ́БИЙ, а, е. 1. Який викликає любов до себе; дорогий і близький серцю. — *От люба в нас дитина Юрко!* — *часом говорила Маруся до чоловіка* (І. Нечуй-Левицький); *Ну, як то віддати єдину любу дитину в такий Вавилон, та ще в науку, де самі паничі вчаться!* (Б. Антоненко-Давидович); *Наша люба вітчизна повинна мати в цих морях колонію, котра належала б їй, тільки їй одній* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

2. Те саме, що **коха́ний** 1. — *Подивися, мій голубе, Подивись на мене: Я Катруся твоя люба* (Т. Шевченко); — *Се я, Прокопе! Ксеня! Твоя люба! Твоя одинока!* (І. Франко); *Молода смуглявка так причарувала старого пана своїми чорними як ніч очима, що через неї йому зовсім стала вже не люба власна дружина* (А. Кащенко); *Моя люба Мар'яночка краща мені, як сестричка, — як на неї подивлюся, мов до сонечка всміхнуся* (Леся Українка); // Сповнений кохання. *Сиві, чорні хмари збилися в густі клуби і, як зависні баби, підслухували любу розмову закоханої пари* (Н. Кобринська).

3. *у знач. ім.* **лю́бий,** бого, *ч.;* **лю́ба,** бої, *ж.* Той (та), кого люблять, кохають. *Так ворожка поробила, Щоб менше скучала, Щоб, бач, ходя* [ходячи] *опівночі, Спала й виглядала Свого любого додому* (Т. Шевченко); — *Прости мені... Люба... Жити без тебе не можу* (Люко Дашвар).

4. Якого люблять; коханий (у 2 знач.). *Я закладала свої руки тобі за шию та й цілувала кучерики любі* (М. Коцюбинський); *Вона підійшла б до цієї голови, до цієї рідної, любої, бідної голови, обняла б її, притулила б до грудей собі* (В. Винниченко).

5. З яким приємно провести час, якого чекають (про гостя). *Любого гостя весною частують медком, а восени молочком* (Номис); — *Тепер же я прошу вас, любі гості, .. Прийняти заразом од мене дяку* (П. Куліш); — *Такого меню і стільки калорій цілком вистачає на те, щоб Ваш любий гість замислився, а чи не залишитися йому з Вами* (М. Матіос); — *Любії гості, не погребуйте невеличким гостинцем, що зараз вам сюди принесуть* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккачо); // *у знач. ім.* **лю́бий,** бого, *ч.;* **лю́ба,** бої, *ж.* Уживається у звертанні як вираження симпатії або іронії. — *Ох, Іване Володимировичу, так же не можна. Навіщо ж ви?..* — *Любий мій, не вчіть мене...* (О. Довженко); — *Тату, любий, а як справи у тебе? Ти теж хвилювався, тату?* (В. Владко).

◊ **[І] світ [Бо́жий (бі́лий)] не ми́лий (не лю́бий)** *див.* **світ**[2].

ЛЮБИ́-МЕНЕ́, *невідм., нар.-поет., ж.* Незабудка. *На перепеченому приморозками березі лежало кілька тендітних стеблин люби-мене* (М. Стельмах); [Л ю ч е н ц о:] *Вона ж неначе квітка, та, що зветься "люби-мене", — ну, от я й полюбив* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЛЮБИ́МЕЦЬ, мця, *ч., перев. з означ., розм.* Те саме, що **улю́бленець.** *Той бичок, з-під Чорнушки корови, був любимець Івасів* (Панас Мирний); *Коли цар сподівався приходу шведського короля на Україну, він виставив проти нього корпус війська під проводом свого любимця Меншикова* (Г. Хоткевич); *Особливо цікавив мене сам Мазепа, козацький син і королівський паж, любимець короля і — жінок* (Б. Лепкий); *Ще з дороги султан прислав до Ель Хуррем свого любимця Кассіма* (О. Назарук).

ЛЮБИ́МИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **люби́ти** 1–3; люблений. *Батько його вважав себе дніпрогесівцем, він служив у полку внутрішньої охорони, в тім любимім запорожцями* [запоріжцями] *полку, над підрозділами якого шефствували заводи* (О. Гончар); *Про Всеволода записано так: "Князь змолоду був боголюбивий, любив правду, був милостивий до бідних .. і за те любимий отцем своїм"* (П. Загребельний); *Любима всіма вчителька виходила заміж за героя-лейтенанта, який разом зі своїми солдатами самовіддано рятував село від повені* (В. Нестайко).

2. *у знач. прикм., рідко.* Те саме, що **лю́бий.** *Любимого братика вона не втримала — рвонувсь і втік* (Марко Вовчок); *Панаєва, вірний соратник і любимий друг, злякалася, побачивши схвильоване обличчя Некрасова* (О. Іваненко); *Він вірив Майї не тільки як любимій людині, а й як хірургові* (М. Дашкієв).

3. *у знач. ім.* **люби́мий,** мого, *ч.;* **люби́ма,** мої, *ж., рідко.* Той (та), кого люблять, кохають; коха́ний, коха́на. *Погребла я свого любимого, як він заповів* (Г. Колісник); *Доки про моє дитя знало тільки моє серце і мій любимий — це було прекрасно* (І. Жиленко); // *ірон.* Уживається для вираження фамільярності або зневаги. *Що б він, любимий, не зробив, як би низько не впав він чи в очах других, чи в своїх власних, — в очах матері він тільки нещасний тим, що мусив зробити те злочинство!* (В. Винниченко); *У нас є люди, які після передачі про них нас ненавидять, а є ті, котрі відразу до нас прив'язуються. Вони в нас отримують можливість поговорити про себе любимих* (з газ.).

4. *рідко.* Якому віддають перевагу перед іншим; улюблений (у 3 знач.). *Раз Жук завів з Віренком розмову про своє любиме бажанє* [бажання]: *завести позичкову касу* (О. Кониський); *По мармурових залах безучасно Валентій плентавсь. Порохом припали Його любимі книги* (І. Франко); *Він не говорить тепер про свої любимі ідеї, а "народ" не проходить йому й через уста* (О. Кобилянська); *В любимий батьків парк ми з ним ходили часом, теплішало, коли торкався він руки, а в ту неділю рушили всім класом на Люботинські затишні ставки* (М. Бажан).

ЛЮБИ́МИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **люби́мець.** *Дитя тріпоталося в її обіймах, як рибка у ясній воді, аж Борвій .. зірвався зі свойого лігва на сонці та став доскакувати до лиця своєї любимиці* (К. Гриневичева); *У Оксани занепадав настрій, хоч господар дому цокався з нею найчастіше. Вона — любимиця Базаревського* (Олекса Ізарський); *— Мамо, ваша любимиця б'ється, — вдавано скривився братик, за поперек схопився* (В. Лис).

ЛЮБИ́МОЧКА, и, *ж., розм., рідко.* Жін. до **люби́мчик.** *Колись одвела* [Гликера] *свою любимочку в монастирськім саду — до старого возі́води* [водовоза] *Могаммеда* (О. Ільченко).

ЛЮБИ́МЧИК, а, *ч., розм.* Те саме, що **улю́бленець.** *— Так оце син! Оце любимчик? Краще б ти малим був згинув!* (Панас Мирний); *Бертон в свою чергу вивчав Сатіапала, підсвідомо почуваючи, що потрапив у виняткове становище любимчика* (М. Дашкієв); *Дивний народ: все мають, у власних машинах розкатують* [роз'їжджають], *а все ще чогось їм треба .. Усе їм — золотим дощем: нагороди, лауреатства, любимчики народу* (О. Гончар).

ЛЮБИ́СТКОВИЙ, а, е. Прикм. до **люби́сток.** *Коли вона* [мати] *.. — хай навіть тільки в уяві — схиляється над твоїми виразками, то й тоді чуєш запашний любистковий дух її кіс, і вся вона пахне м'ятою й сонцем* (О. Гончар); *Згадалося дідові, які то пахощі буяли за молодості..: дівки любистковим цвітом, виваренним у перваку, приворожували паруботу* (Є. Пашковський).

ЛЮБИ́СТОК, тку, *ч.* Багаторічна ароматична трав'яниста рослина родини зонтичних, корені і листя якої використовують у народній медицині. *Бабуся достала з-за пазухи зілля: любистку, материнки, чорнобривцю, цвіту папороті* (Г. Квітка-Основ'яненко); *У роменської лагідної бабусі в хаті мирно вистукують час дивовижні старі дзиґарі з зозулею, пахне м'ятою і любистком* (Б. Антоненко-Давидович); *За вікнами було поле і шлях на Шептаки, обсаджений вербами, а під вікнами біля призьби зеленіли пижма і любисток* (В. Дрозд); // Зарості цієї рослини. *Пірат, що спав біля діда на траві, схоплювався і спросоння тікав у любисток* (О. Довженко); // Настій цієї рослини. *Тепер Хотинине обличчя нависло над самим його чолом, голову йому дурманив запах тіста й запах вимитих у любистку кіс* (Ю. Мушкетик); *Валя .. підмітала пижмовим віником пір'я до триноги, допомагала варити любисток для купелі* (Є. Пашковський).

Купа́ти в барві́нку (у люби́стку) *див.* **купа́ти.**

◊ **[Як (мов, ні́би** *і т. ін.*)**] ку́паний у барві́нку (у люби́стку)** *див.* **ку́паний.**

ЛЮБИ́СТОЧОК, чку, *ж.* Пестл. до **люби́сток.** *Та вроди, Боже, троє зіллячок: Перше зіллячко барвіночок, Друге зіллячко любисточок, Третє зіллячко васильочок* (з народної пісні); *Батько, мати, сестричка обсадили вічне місце її* [Оленки] *любисточком, барвіночком, вишеньками, кленочками* (А. Тесленко); *— І любисточку ось принесла. — У світлиці запахло, аж голова запаморочилась* (Микита Чернявський).

ЛЮБИ́ТЕЛЬ, я, *ч.* 1. *чого і з інфін.* Який має схильність до чого-небудь. *Перший же їх* [опришків] *дебют показався такий клопітливий, що не одному любителеві веселого життя .. відхотілося того всього* (Г. Хоткевич); *Козаки вдавали із себе простакуватих, веселих диваків, любителів пожартувати й погуляти* (Д. Білий); // *кого, чого.* Який має велику пристрасть до кого-, чого-небудь. *Любитель філософії і мистецтва, опікун культури і ширитель просвіти, кожний свій гострий крок болючо відчуває* (Б. Лепкий); *Гайовий і Боровий трохи приятелювали як любителі ловів* (М. Малиновська); *Ланка моя .. оголосила мене любителем випити, забирала зарплату, і я ніколи не мав на руках вільної копійки* (Валерій Шевчук); *— Знаєш, хто такий граф Потоцький? — .. Намісник Галичини, цінитель мистецтв і любитель французької архітектури, — чітко, мов на справжньому уроці, відчеканив Максим* (А. Кокотюха); *Бачив я на своєму віку багато таких любителів, хвалителів і розтлителів жінок, не то мирянок, ба й черничок; вони ж то якраз найдужче гриміли з казальниць проти перелюбства* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

2. Той, хто кохається в чому-небудь, працює в якійсь галузі людської діяльності у вільний від основної роботи час не як професіонал; аматор. *Кого тільки немає серед моїх гонителів! Поліція і таємний розшук, приватні шпики і детективи-любителі, нишпорки-репортери* (І. Росоховатський); *Радує те, що за цю дуже складну, можна сказати, міжнародну проблему взявся фахівець, а не любитель* (з газ.).

ЛЮБИ́ТЕЛЬКА, и, *ж.* Жін. до **люби́тель.** *Сусіди Голубовича в Лавінії впізнавали відому в окрузі чепуруху і любительку романів Марію Томару* (Б. Левін); *Тут вже не витримала критики і перша любителька випить-погулять .. Любаша Василівна* (Г. Тарасюк); *В очах знайомих я мусила потвердити свою, й без того поширену, репутацію .. любительки пригод і гострих відчуттів* (О. Забужко).

ЛЮБИ́ТЕЛЬСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **люби́тель** 2; аматорський. *— Ви артист? — запитав Панас Якович. — Артист любительського театру* (І. Пільгук); *Він* [тренер] *нас тренував, він зібрав любительську команду з наших старших друзів, і вони громили всі заводські команди містечка* (С. Жадан); // Зробл. любителем, любителями. *Деякі радіодрібнички ще й він, Віталій, встиг добути з корабельної радіорубки, і вони йому були дуже до речі, коли збирав свій любительський передавач* (О. Гончар); *В ту мить* [батько] *вже попрощався з життям, витягнув .. простесеньку, любительську фотографійку, на якій було двоє діток, двоє хлопчиків* (В. Чемерис); *Старий документальний фільм про Кенігсберг, здається, 1937 року, можливо, навіть любительський, хоча дуже професійно зроблений* (Г. Пагутяк); // Признач. для любителів; непрофесійний. *Я сімейну хроніку показав — доньку від двох місяців любительською кінокамерою знімаю* (В. Дрозд); *Сніп світла, що падає крізь єдине заґратоване маленьке віконце під самою стелею, вихоплює з присмерку безтурботно-веселі обличчя чотирьох худеньких хлопчаків, що, тісно притиснувшись один до одного, позують перед об'єктивом любительського фотоапарата "Зеніт"* (Г. Тарасюк); *На екрані любительською камерою записаний його монолог* (Ю. Іздрик).

ЛЮБИ́ТИ, люблю́, лю́биш; *мн.* лю́блять; *недок., кого, що.* 1. Відчувати глибоку відданість, прихильність до кого-, чого-небудь. *Улюблені, любім один одного, бо від Бога любов, і кожен, хто любить, родився від Бога та відає Бога!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Любили землю — от і край. Нутром любили Рідний Край!* (І. Багряний); *Як можна любити народ, Батьківщину, коли ти землі не любиш?* (М. Руденко); * Образно. *Мати повивала Мене малого і вночі На свічку Богу заробляла; .. Пречистій ставила, молила, Щоб доля

добрая любила Її дитину... (Т. Шевченко); *Можливо, доля найбільше любить випадок, за допомогою якого встановлює співвідношення щастя і нещастя* (В. Барка); // Відчувати любов (у 2 знач.), сердечну прихильність до родинно близьких осіб (дітей, матері і т. ін.). — *Мати любила мене — душі не чула* (Панас Мирний); *Дід любив онуків і намагався затримати їх в Епідаврі якнайдовше* (І. Білик); *Нічого тут дивного не було (що син більше любив матір, адже виріс він при ній, а не при батькові)* (В. Чемерис); *Максим зрозумів — бабуся свого онука дуже любить* (А. Кокотюха); * Образно. *Сонце тут світить, не вам кажучи, як мачушине серце любить* (Марко Вовчок).

2. Те саме, що **коха́ти** 1. *Енея так вона любила, Що аж сама себе спалила* (І. Котляревський); *Мокрина довго любила його та все давала гарбузи своїм женихам* (І. Нечуй-Левицький); *Гретхен дуже любила його, а кохання робить із жінки геніальну доглядачку хворого* (Д. Бузько); *Іванці раптом проповзає у мозок думка, що він не любить її і взагалі нікого не любить* (С. Процюк); // *перев. без дод.* Бути закоханим. *Сиділа до самої ночі перед вікном і втирала Заплакані очі, Бо й вона таки любила; І страх як любила!* (Т. Шевченко); *Вміє розставатись той, хто вмів любить* (М. Рильський); *Прошу — хай буде в головах вінок і напис на надгробкові білів: Де чоловік, що вірно вмів любить? Ось тут лежить* (В. Стус); // *розм.* Бути в інтимних стосунках з іншою особою. *Належало дбати ні про що, окрім дотримання .. приємного імператорського способу буття, тобто влаштовувати урочисті церемонії, .. їсти, пити, розважатися, любити жінок* (П. Загребельний); *Я почував, що скоро прийде і мій час любити жінок, я вже любив їх, я хотів їх, я хотів бути з ними, і подумки вже був* (Ю. Покальчук).

3. *також з інфін.* Мати інтерес, потяг до чого-небудь. *Всі вони позвикали робить влітку на полі, на вольному повітрі; всі любили хліборобство* (І. Нечуй-Левицький); *Запам'ятай: Хмарочос не з тих, хто роботу любить, а з тих, кого робота любить* (Б. Харчук); *Сама я обрала філологію лише тому, що змалку маю схильність до мов і люблю читати* (О. Авраменко); // Високо цінувати що-небудь, віддавати перевагу чомусь. *Добре жить Тому, чия душа і дума Добро навчилася любить!* (Т. Шевченко); *Вони не говорили слів, вони не давали обітниць, але в той же час вони присягалися всім своїм єством любити добро й ненавидіти зло* (І. Багряний); // *з інфін., з дод. і без нього.* Відчувати задоволення від чого-небудь. *Він любив, коли підвладні йому люди припадали йому до ніг* (А. Кащенко); — *Люблю, коли мене хвалять! Дуже люблю!* (М. Дашкієв); *Пані Стася любила, коли Захарко їй прислуговував: то дров нарубає, то води принесе* (К. Гриб); *Перепрошую тебе, дорогий читальнику, за те, що забираю час, який ти міг би вжити на господарювання, на прогулянку по саду, а коли любиш працю, на догляд того саду* (Валерій Шевчук); // *з інфін. і з дод.* Мати нахил, пристрасть до чого-небудь. *Сагайда любить — заради розваги — всією п'ятірнею проводити Маковейчикові од лоба до підборіддя* (О. Гончар); *Вільний від роботи час пан Незабудко любить проводити на власній пасіці* (Н. Сняданко).

4. *також із спол.* щ о б. Потребувати певних умов для існування, росту і т. ін. (про рослини, тварин). *Виноград любить, щоб коло нього ходити* (М. Коцюбинський); *До всього, каже Матвій, худоба любить, щоб за нею припильнувати, доглянути* (У. Самчук); *Капуста любить вологі місця й багатий на мінерали ґрунт* (з навч. літ.); *Троянди люблять родючу, багату гумусом садову землю з гарним дренажем* (із журн.).

◊ **(1) Люби́ти, як сіль в о́ці [і терни́ну в бо́ці],** *ірон.* — дуже не любити когось. *Пішов русин найматися до графа, якого люди любили, як сіль в оці і тернину в боці* (з казки); *Як вона могла віддатися за нелюба? Та нелюба люблять як сіль в оці!* (В. Чемерис); **Прошу́ люби́ти й шанува́ти (жа́лувати)** *див.* **проси́ти.**

ЛЮБИ́ТИСЯ, люблю́ся, лю́бишся; *мн.* лю́бляться; *недок.* 1. *з ким і без дод.* Почувати, виявляти глибоку сердечну прихильність одне до одного; кохатися (у 1 знач.). *Кохайтеся ж, любітеся, Як серденько знає* (Т. Шевченко); [С о к у р е н к о:] *Невже ви не знаєте, що ми з Оксаною любимось вже більше року? Ви ж самі, дивлячись на наше кохання, радувались* (М. Кропивницький); — *Сама ж кажеш: коли любиться, то треба любити, — кинув я, трохи розчарований її розважністю. — То ж любітеся* [любіться], — *мовила вона, — хіба я вам бороню?* (Валерій Шевчук); // *розм.* Бути в інтимних стосунках з іншою особою. — *Він любиться з молодицями... я доведу, що він ходить до тої слинявої Насті...* (М. Коцюбинський); *Батьки мої боялися по подвір'ї та городі ходити, бо де б не ступили: в літню кухню, комору, гараж, за хату, в садок — а там уже ми з Любком любимося* (Г. Тарасюк); — *Бачиш, Євдосю, братчики ордену поставили перед собою занадто суворі правила: .. не любитися з жінками, не курити й не пити* (В. Шкляр).

2. Відчувати глибоку повагу, товариську відданість одне до одного. *Пилипиха була ще давня товаришка і приятелька нашій матері, і жили вони .. добре, любилися* (Марко Вовчок); *Під той час загостив до нього* [Антіоха] *випадком один купець із Кіпру, з яким він давно знався й любився* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // Добре ставитися одне до одного, шанувати, не кривдити одне одного. *Любіться всі разом, бо кругом злі люде, — Коли серед своїх любові не буде, То чужі вас певно не будуть любити* (І. Франко); *Чули заповідь Господню: Всім любитися, А не рить другим безодню Та злобитися!* (П. Грабовський); *Вельми не довіряв йому* [Вовчому Хвосту] *Свенельд Ольгович, бо той був начебто варяг, а любився з полянами* (І. Білик); // Почувати одне до одного глибоку приязнь, викликану родинними зв'язками. *Ми з братом щиро любилися зроду, змалку* (Марко Вовчок).

3. *рідко.* Бути до вподоби кому-небудь. *Ненечка її Амата В душі своїй була строката: Не всякий їй любився зять* (І. Котляревський); * Образно. *Люди сірими мишами гризли обніжжя гори..Підошвам столичного панства теж любився наш камінь* (М. Дочинець).

ЛЮБІ́СІНЬКИЙ[1], а, е, *розм.* 1. Підсил. до **лю́бий** 1; надзвичайно милий, приємний, дорогий для кого-небудь. *На ходу все лапав: не вірилося, що сопілка в нього, та усміхався: — Є, любісінька! Ось у пазусі лежить!* (А. Головко); — *А ще Адамові нащадки створять слова... Та які ж слова .. Ось послухайте: .. любимочка, любити, любитися, любісінький* (В. Чемерис).

2. Цілком здоровий. *А Лембики, погризшися, уп'ять* [знову] *Цілісінькі-любісінькі стоять!* (Л. Боровиковський); *Поїхав* [Максим], *кажуть, кудись на ярмарок любісінький-милісінький, а привезли — ледве дише* (Панас Мирний).

ЛЮБІ́СІНЬКИЙ[2], а, е, *розм., рідко.* Те саме, що **будь-яки́й.** — *А спитай любісінького пана, хоч дідича, а хоч управителя панського чи економа, і всяк тобі з них скаже, хто воно такий опришок Довбуш* (Д. Бедзик).

ЛЮБІ́СІНЬКО, *присл., розм.* Цілком спокійно. *Любісінько пасеться* [худоба] *на тих самих панських стернях* (І. Франко); *Ліс .. дуже винищено й на місці колишніх пущ і непроглядних нетрів нині хлібороби любісінько викохують капусту* (А. Кащенко); — *Зараз я ввійду, а ти любісінько підеш за мною* (О. Авраменко); *Якби я хотіла наставити тобі ріжки, то таки й наставила б любісінько, та так, що ти й не встерігся б* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛЮ́БІСТЬ, бості, *ж., рідко.* Те саме, що **любо́в.** *Паде кір'я* [кора] *із явір'я, паде кір'я із бука, Та уже нам, мій миленький, в любості розлука* (з народної пісні); *Я звікувала в розкоші, заміж пішла по любості, сини в мене як соколи...* (Марко Вовчок); *Поклав* [Непорадний] *відтак вуглика і став пихкати, поправляючи ціпком ватру, в яку з любістю вдивлявся* (А. Чайковський); *З любістю* [Олекса] *надівав весною сорочку-мазанку, аби скинути її восени* (Г. Хоткевич).

ЛЮ́БКА[1], и, *ж., розм.* 1. Кохана дівчина або жінка. *Впадаю коло любки: "Та не бійся! Та не журися! Та ти ж моє серденько!"* (Марко Вовчок); *Зрадила ж Хому його любка, дівчина, до якої ходив він* (В. Винниченко); *Ніколи не смакували йому ніякі потрави так пишно, як той скромний харч, який їв з любкою раненьким ранком на березі моря на сходах мармурових* (О. Назарук); *Протри свої баньки й придивися. Це ж я, твоя любка Соломія* (В. Чемерис); * Образно. *Велике, блискуче сонце сходило з небосхилу й кидало довгі, ясні прощальні промені своїй вірній любці й щирій товаришці — землі* (Н. Кобринська); // Жінка або дівчина, що перебуває в позашлюбному зв'язку з чоловіком; коханка (у 1 знач.). *Коген, Еф, Лубенець, Кошлаков і любка Когена — цілий вечір пиячили в ресторані Мінеля* (М. Коцюбинський); *Хіба прийдеться утікати, не виставлюсь на людський посміх, не гомонітиме село за мною: це чоловік опришкової любки!* (Б.-І. Антонич); — *Та ні, — ковтнув із чарки Кароль, — казав* [Гой] *чітко.., тут його любка кельнеркою* (В. Кожелянко); *Дехто наспівував куплети про кардиналову любку пані Д'Егійон (його племінницю пані де Комбале)* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

2. Пестливе або фамільярне звертання до дівчини або жінки. [С о т н и к:] *Побіжу ж я швиденько, а ти тут, моя любко, погуляй собі тихенько та заквітчайся* (Т. Шевченко); — *А я би вам, любко, таки радила на службу, .. у нашого професора нема наймички* (Л. Мартович); *Я опришок і вільний птах. Облиш заходи, голубко! Розійдемось, моя любко, не зловиш птаха, дарма!* (Б.-І. Антонич); — *Так що ти поквиталася зі мною, моя любко. Бо ти жінка, і ти мудріша* (М. Матіос).

ЛЮ́БКА[2], и, *ж.* Трав'яниста рослина родини зозулинцевих із цілісними, овальними бульбами та струнким стеблом заввишки 25–60 см. [О л е н к а:] *А квіти ж мають по кілька назв. Є така квітка. Любка дволиста, а ще вона називається .. нічна фіалка* (О. Коломієць); *Це справді золота рослина — "любка". Люди які тільки гроші не платять за ліки заморські, а вона, "любка", під ногами* (Ю. Логвин); *Молоде коріння любки використовують у медицині* (з наук.-попул. літ.).

ЛЮБКО́, а́, *ч., розм.* Коханий хлопець або чоловік. *На вигоні прощалася Горпина зі своїм любком* (І. Франко); *Шукала би* [Славка] *свого любка цілими роками, терпіла би невигоду, .. щоби, його відшукавши, могла сказати йому в очі, що його ненавидить* (Л. Мартович); *Коханням п'яне йде дівча стрічати любка* (Уляна Кравченко); — *Ну гаразд, іди вже, рятуй свого любка, та гляди, не води його сюди більше* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛЮ́БЛЕНЕЦЬ, нця, *ч., рідко.* Те саме, що **улю́бленець.** *Знялися зграєю легкою Платочки білих голубів .. І юні очі проводжають Крилатих любленців своїх* (М. Рильський); *Любленець індійського народу* [півень], *знаний там цей красень гребенястий як провісник сонячного сходу, вічний символ радості і щастя* (Д. Білоус); *Юрма гулюкала* [гукала]: *"Великий цісар! Отець Риму! Любленець богів!"* (М. Дочинець).

ЛЮ́БЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **люби́ти** 1–3. *Лаврів, поетами люблених, Пишних магнолій не видко, Ані струнких кипарисів* (Леся Українка); *Настрашені бояре* [бояри] *покликали на київський престіл Мономаха, як найбільш любленого в народі князя, щоб завів спокій* (М. Грушевський); *Думаєш, однак, що праця для ідеї заступить тобі се живе щастя, котрого розуміння мусить ще жити в твоїй груді, бо ти ж любила і була любленою?* (О. Кобилянська); *На добраніч, шалено люблений і ненавиджений тобою Києве!* (С. Процюк); // **лю́блено,** *безос. пред. Виборних урядників-формалістів не люблено* (І. Франко); [Е д м у н д:] *Отак Едмунда люблено: сестра Сестру з любові тої отруїла, Щоб і собі укоротити віку* (М. Рильський, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. *у знач. прикм., рідко.* Те саме, що **коха́ний** 1. *В його* [нього] *на руках дівчина його люблена ридала...* (Марко Вовчок); *Батько .. змушений був розлучитися із любленою жінкою* (Валерій Шевчук); *Одну турботу відав він — Щоб доньки любленої доля Була, як майський день, ясна* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

3. *у знач. ім.* **лю́блений,** ного, *ч.;* **лю́блена,** ної, *ж., рідко.* Те саме, що **коха́ний, коха́на.** *Коли б хто мені корони, І царськії трони .. Міліони міліонів Дав із рук у руки, — Не взяла б я під умову З любленим розлуки* (П. Куліш).

ЛЮБЛІНІ́Т, у, *ч.* Голчаста форма кальциту. *У чорноземах розрізняють новоутворені (мікрокристалічний, мікрозернистий, кристалічний, дрібнозернистий кальцит і голчастий люблініт) й успадковані від породи карбонати* (з наук. літ.).

ЛЮБЛЯ́, *пред., діал.* Завгодно (у 1 знач.); до вподоби. *Дурна Сомкова старшина понабирала з собою самих кармазинів повні вози. — Ну, хто куди любля! Усюди є об віщо погріти руки!* (П. Куліш); — *Продавай, що тобі любля, та бенкетуй досхочу* (Марко Вовчок); *Діоней і Ф'яммета виспівували собі про лицаря Гвільєма та мадам де Вержі, Філомена й Панфіл сіли грати в шахи. Робили, одне слово, що кому любля* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛЮБЛЯ́НЕЦЬ *див.* **любля́нці.**

ЛЮБЛЯ́НКА *див.* **любля́нці.**

ЛЮБЛЯ́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до люблянців і Любляни. *Йому б не художником бути, а лектором, читав би собі лекції люблянським студентам* (С. Жадан); *Люблянський замок, котрий зазнав чималих змін протягом багатьох віків, був ретельно відновлений у другій половині XX ст.* (з наук.-попул. літ.); *На підставі укладених угод Люблянський університет активно співпрацює з Київським національним університетом ім. Тараса Шевченка* (з мови документів).

ЛЮБЛЯ́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **любля́нець,** нця, *ч.;* **любля́нка,** и, *ж.).* Жителі Любляни. *Чи не найбільше пишаються люблянці Національною бібліотекою Словенії — найбільшою науковою бібліотекою країни, що була заснована 1774 року* (із журн.).

ЛЮ́БЛЯЧИЙ, а, е. Який любить кого-небудь. *Мати .. добра, незвичайно люблячa, здатна на самопожертву, особливо для мене, якого дуже любить* (М. Коцюбинський); *Хай живуть люди, сміливі, геройські, жорстокі, люблячі люди!* (В. Винниченко); *Моя мама — живе втілення ідеалу ніжної й люблячої матері* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Зразковий сім'янин, люблячий чоловік, уважний батько Василь Васильович пішов із родини* (В. Кожелянко); // Сповнений любові до кого-небудь. *Поглянула вона на знівеченого її словами Чіпку, .. й жаль пройняв люблячe дівоче серце* (Панас Мирний); *Катря кожну мить відчувала на собі пильний, доскіпливий, але люблячий, ласкавий Василів погляд* (В. Малик); *Коли я опритомнів, наді мною схилялось її обличчя. Боже, яке воно прекрасне, які лагідні люблячі очі!* (Л. Костенко); *Оце їхнє "бандит" допікає мені найдужче, .. бо "бандитом" я став тільки тому, що мав щире і люблячe серце* (В. Шкляр).

ЛЮ́БО, *присл.* Приємно, гарно. *Гарно, любо, весело минувся увесь сей день, як один часочок* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Ранішнє сонце так любо світило, не пекло, а гріло* (Т. Шевченко); *Не вмієш супитись, дивитись косо, Кусати губи, як лихі дівчата, Не любиш говорить наперекір, А розважаєш любо кавалерів* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра); // *у знач. пред. У хаті в нас любо, мило!* (Марко Вовчок); *І так йому любо, що то він на волі, навіть не холодно здається* (Олена Пчілка); *Жалко і весело! сльози і сміх! Зелено, любо, і сіється сніг...* (О. Олесь); *Вже кожен бачить і визнає — любо це йому чи не любо, — що імперія — останнє слово поступу* (Р. Іваничук); *— Ото було б любо, — блиснуло йому в голові, — коли і мене хтось полякав!* (Валерій Шевчук); // Ласкаво, з любов'ю. *Не дві ночі карі очі Любо цілувала* (Т. Шевченко); *Дивиться так-то вже любо, так-то вже ласкаво жалує!* (Марко Вовчок); *Коханий Петро... він так любо, так пильно дивився в очі дівчини, що серце її тремтіло й завмирало від болю* (М. Старицький); *Москаль жартує, дивиться їй любо в вічі, бере її за руку* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **Ле́гко (лю́бо, ве́село** *і т. ін.)* **на душі́ (на се́рці)** *див.* **ле́гко; Лю́бо о́ком гля́нути** *див.* **гля́нути.**

ЛЮБО́В, і, *ж.* 1. Почуття глибокої сердечної прихильності до особи іншої статі; кохання (у 1 знач.). — *Ізольдо! Ох, Ізольдо! Прийми любов мою!* (Леся Українка); *Не бійся смутку, що пливе З великої любові, Ні вітру, що у серці рве Всі струни співакові* (М. Рильський); *Ніщо інше, крім дружби з Анхело Альваресом та любові до дружини Хуаніти й сина Лорхе, для нього не існувало* (В. Владко); [А н т і ф о л С і р:] *Прийми любов мою й моє життя; Ти вільна ще, так само вільний я, — Прошу руки твоєї* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра); * Образно. *В осінню ніч сорок першого року прощання лунали над Дніпром .. Розлучалась любов з любов'ю, надія з надією, прощалось нездійснене заміжжя* (О. Довженко); // *перен.* Той, кого люблять (у 2 знач.). *З колодниками гнали його* [поета] *по етапу, а за ним пішла і його любов — його дівчина* (М. Стельмах); — *Славна в Сергія жіночка. — Ти мені кажеш. То моя перша любов* (В. Шкляр); *Моя колишня університетська любов Л. Р. у час літніх канікул надсилав мені листи, в яких цитував вірші Василя Олійника* (М. Матіос); *Дивним чином по дорозі до нас приєднався Даньо, моя перша серйозна любов* (І. Карпа); // Стосунки між чоловіком і жінкою, зумовлені сердечною прихильністю. — *Творіть дітей, молоді. Були ви щедрі на бойовий труд, будьте щедрі й на любов, на крики народжень* (О. Довженко); *З часом ні вона, ні Заубуш вже й не могли розрізнити, чи то між ними ворожнеча, чи любов* (П. Загребельний); // *розм.* Інтимні стосунки з іншою особою. *Щоб з вдовами не женихався* [Еней], *Над мертвими не наглумлявся, Жінок любов'ю не морив* (І. Котляревський); *Над вулицею десь біля бульварів, лякаючи поодиноких мисливців за любов'ю, проходить пісня* (Ю. Яновський); *Туніський цар знав дещо про ту таємну любов і про замах, що готувався вчинити одважний лицар* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

2. Почуття глибокої сердечної прихильності до кого-, чогонебудь. *Страху немає в любові, але досконала любов проганяє страх геть, бо страх має муку. Хто ж боїться, той не досконалий в любові* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *І іменем твойого сина, Твоєї скорбної дитини, Любов і правду рознесли* [святії] *По всьому світу* (Т. Шевченко); *Така любов до своєї країни мене переконала: ніколи не можна відступатися від діла, в слушність якого віриш* (О. Забужко); *За цим схиляюся в подяці й любові до кожного з вас і прошу не судити суворо, якщо на цьому світі більше не зійдемося* (М. Дочинець); // Глибока повага, шанобливе ставлення до людини. *Тепер Варкан дивився прямо в очі Артемові, дивився з такою самою щирою любов'ю і повагою, якими світився й погляд юнака* (В. Владко); // Глибока приязнь, зумовлена родинними зв'язками. *Не сила держить Уляну на ногах, не здоров'я.., а держить її серце, матерня гаряча любов* (Панас Мирний); *Родичі крізь тую тінь смутку гляділи на доньку з любов'ю і з тим тихим вдоволенням, що не раз, мов на глум, обере собі місце в такій крайньо убогій хаті* (Б. Лепкий); *Я знаю справжню ціну цьому обожнюванню, цій материнській любові* (В. Лис); *Я дуже шанував батька, але він був надто ідеальний, надто недосяжний і незбагненний, щоб я міг почувати до нього синівську любов* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *перен.* Той, кого люблять (у 1 знач.). *І син Алкід, твоя дитина, Єдиная твоя родина, Любов єдиная твоя, Гниє в неволі, в кайданах* (Т. Шевченко).

3. *до чого.* Зацікавлення чим-небудь. — *Я за те, щоб і механізація, і всяка інша "ація", проте на першому місці — любов до землі, до нашої єдиної рідної матері. Інакше вона відплатить жорстоко і безжально* (О. Бердник); *Змалку нам прищеплювали любов до природи, дано пізнати її красу і таємну силу, любити звірят, мати співчуття до слабких і немічних* (Р. Горак); *Я перейнявся зворушливою любов'ю до островів Південних морів задовго до того, як побачив бодай один із них* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона); // Внутрішній, духовний потяг до чого-небудь. *Любов до літератури у мене розвинулась доволі рано* (М. Коцюбинський); *Леся слухала промовців, і серце її повнилось гордістю: яка любов, яка увага!* (М. Олійник); *Полонила* [Роксолана] *всіх своєю ввічливістю, щирістю, чарівливістю в бесіді, даровитістю, щедрістю, .. любов'ю до наук, мистецтва* (П. Загребельний); // Пристрасть до чого-небудь. *Батько знову забував, що його за любов товктися між кіньми і скажено мчати верхи люди беззлобно охрестили рудим дідь-*

ком (М. Стельмах); *Недарма говорила баба Надя про любов до мандрів. Вона справді не любила сидіти на одному місці* (В. Нестайко); *Любов до голубів лише "пробна куля" для продовження розмови* (І. Роздобудько).

○ **(1) До любо́ві,** *у знач. прикм.; кому* — хто-небудь, що-небудь комусь дуже подобається, комусь дуже милий. *Оженила мати сина. Не до любові невістку взяла* (з легенди); *Приємне слово — всім до любові, а мова гірка — кожен тіка* (прислів'я); *А найбільше тим козацтву піп сей був не до любові, Що казав, як думав, щиру правду козакові* (П. Куліш); *Мені Бог уже послав такого, що й до любові, й до пари* (Марко Вовчок); — *Я з нею не можу жити... вона мені не до любові...* (М. Коцюбинський); — *Ти козак... Козак з горя не плаче. Та й... Може, горе не велике... Бо чи й оддав би гетьман за тебе панночку... Ще знайдеш дівчину до любові* (Ю. Мушкетик).

◊ **Закру́чувати (крути́ти) / закрути́ти коха́ння (любо́в)** *див.* **закру́чувати; Ча́ри коха́ння (любо́ві)** *див.* **коха́ння.**

ЛЮБО́ВНИЙ, а, е. 1. Стос. до любові (у 1 знач.). *Співаючи ті прості, сердечні співанки про долю, про любов і любовні пригоди, дізнавав* [Іван] *дивної полегші* (І. Франко); *Любовні побачення його відбувались без змін двічі на тиждень призначеного часу* (В. Підмогильний); *Закоханість ще у гаванському аеропорту переросла у глибоке любовне почуття* (В. Дрозд); // Власт. закоханим. *Наймениший братик Стасьо підслухав її любовне воркування з Нестором і розповів його матері* (І. Франко); *Їх любовний шал був короткий, але вона... запам'ятала його на все життя...* (Г. Тарасюк); *Гадаючи, ніби тримає в обіймах чужу жінку, за такий короткий час уділив мені* [чоловік] *більше пестощів і ласки любовної, ніж за все наше подружнє життя!* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // Змістом якого є любов (у 1 знач.). — *Ти що — стежиш за моїм листуванням?* — *Просто за кошти фонду переправляю тобі любовні послання твоєї мільйонерші з Ньюпорта до Стенфорда* (П. Загребельний); — *Що ж, Грак, тепер ви можете писати свої мемуари, а згодом навіть видати свої любовні листи до Офелії,* — *вислухавши Євмена уважно, сказав Сідалковський* (О. Чорногуз); *Коли йшлося про В'юцку, зрозумів, чому він так охоче упосліджується перед нею і чому складає піднесені любовні вірші* (Валерій Шевчук).

2. Сповнений любові (у 2 знач.). *Згадувала* [Олеся] *мамині пестощі солодкі, її благі слова, любовний погляд очей* (Б. Лепкий); *Любовним поглядом ковзнув* [Славута] *по інших книгах* (В. Малик); *Естетичність і любовне ставлення до більшості тутешніх речей здавалися аж перешкодою практичності* (І. Карпа); // *рідко.* Полюбовний (у 1 знач.). *Могорич — любовна річ* (Номис).

3. Який викликає любов (у 1 знач.). *Се кохання* [Трістана та Ізольди] *повстало з чарівного дання, любовного напою, випитого через помилку* (Леся Українка); — *Чужоземко, дай води напитись!* — *У воді любовне є дання* (М. Рильський); *Вино — це також любовний напій, а однією з рис бога вина Діоніса була любов до людей* (Ю. Винничук).

ЛЮБО́ВНИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **коха́нець** 1. — *А вчора .. де була?* — *У любовників. Тут їх у мене ціла метка* (Панас Мирний); — *Вибачайте!* — *перебив мене парубок.* — *Я вас дуже прошу не сердитись на мене за це чіпляння. Попереджаю вас, що я — не ревнивий любовник, ні муж, ні брат цеї панни* (В. Винниченко); — *Я ще не стара, але я вже мумія. Мене не зворушують навіть любовники* (У. Самчук); — *В тобі талантів, бачу, цілий міх. То любовником став, то раптом борцем виявився* (П. Загребельний).

(1) Пе́рший любо́вник, *заст.* — роль закоханого в театральній п'єсі. *Крім Підвисоцького, головною силою української сцени є Янович, що давно вже грає ролі перших любовників* (І. Франко); *Протягом 1904–1906 рр. я посідав у цій трупі місце першого любовника* (з мемуарної літ.).

ЛЮБО́ВНИЦЯ, і, *ж., рідко.* Те саме, що **коха́нка** 1. — *Хіба ж вона справді була любовницею Кривоноса?* (А. Чайковський); — *Гетьманша!* — *реготалася в другій кімнаті Любов Федорівна,* — *гетьманша! Гетьманська наложниця, любовниця старого прелюбодія!* (Б. Лепкий); *Я не вбиватиму вас, любовницю і любовника. Хоча я тебе, Тимоше, зневажаю всією душею* (Б. Харчук); *Марія стала не любовницею Ярополка, а княгинею на київському столі* (І. Білик).

ЛЮБО́ВНО. Присл. до **любо́вний** 1, 2. — *Таточку!* — *скрикнула Орися, .. вбігаючи в хату.* — *Що, доню?* — *і Тригуб любовно глянув на свою одиначку* (Б. Лепкий); *Я дійсно ще не бачив таких картин. Дійсно в ній панувала людина. Все, що відносилось до неї, було зроблено любовно, бездоганно!* (В. Винниченко); *Сумовито й любовно дивився академік на свою дочку* (М. Дашкієв); *Лі уважно глянув на хлопця, любовно обняв його за плечі* (О. Бердник).

ЛЮБОМУ́ДР, а, *ч., книжн.* Любитель філософії; філософ; мислитель. *Прозрів єси В попелі глибоко Огонь добрий .. І засвітив, любомудре, Світоч правди, волі* (Т. Шевченко); *Харчувався мандрівний любомудр тим, що випрошував на вулицях чи базарі* (В. Чемерис); *Роздуми про грецького любомудра підбадьорювали мене* (М. Дочинець).

ЛЮБОМУ́ДРИЙ, а, е, *книжн.* Прикм. до **любому́др.** *Куліш називає ще Катерину "любомудрою жрицею науки". Здається, що він, щоб могти сказати се, не читав ані одного твору тої "жриці", в котрих одна половина крадена з французьких філософів, а друга половина навмисний фальш і брехня* (І. Франко); *Він знаходив живі й любомудрі слова, коли розповідав про своє жадане діло* (М. Дочинець).

ЛЮБОМУ́ДРІСТЬ, рості, *ж., книжн.* 1. Абстр. ім. до **любому́дрий.** *Любомудрість і доброта серця негайно ввійдуть у протиріччя із прагненнями тих, хто жадає влади,* — *і такий любомудр буде негайно відторгнений, бо чіплятися за верхні щаблі суспільної драбини не в його характері* (М. Руденко).

2. Те саме, що **філосо́фія.** *Любомудрість — як прагнення до знань і пошуку істини — стала не тільки способом життя, а й сенсом усього життя, покликанням для тих небагатьох, хто став філософами* (з навч. літ.).

ЛЮБОМУ́ДРСТВУВАТИ, ую, уєш, *недок., книжн.* Те саме, що **філосо́фствувати.** — *От забавник... І так щоднини: то любомудрствує, то западає в нетяму* (Р. Андріяшик); *Він перестав любомудрствувати і тільки жадібно ловив хвилини свого зачудування світом, терпкі до щему — від усвідомлення їхньої скороминущості* (В. Дрозд).

ЛЮ́БОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **лю́бка**[1]. — *О, да який же вінок ваш красний, сестро! да який же красний! Сестронько-любонько, коли ж ви його візьмете?* (Марко Вовчок); — *Господь з тобою, любонько,* — *лагідно відповіла Бронвен.* — *Хіба я втручаюся?* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Підведені синім, лискучі повіки любоньки Лі, схожі на тоненські скойки, здригнулися* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека).

ЛЮ́БОСНИЙ, а, е, *поет.* Те саме, що **любо́вний.** *Він цілував ту руку, почуваючи тиху млявість її тіла й любосний дрож* (В. Підмогильний); *Волохаті ящірки у квітні щебечуть на деревах своїх любосних пісень* (О. Ірванець); *Блаженством любосних годин Я упиватимусь на волі З венеціанкою вночі, По тихих водах пливучи* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

ЛЮБО́ТА, и, *ж., діал.* 1. Приємність, задоволення. *Любота глянути на молодят, як вони гарненько живуть укупці* (Сл. Б. Грінченка); *Стануть їсти — знов любота: Одна ложкою до рота, Друга хлібець подає* (Л. Глібов).

2. *поет., рідко.* Любов (у 1 знач.). *Цю жінку я люблю. Така моя печаль. Така моя тривога і турбота. У страсті скінчив ніч, у страсті день почав. Від страху і до страху ця любота* (М. Вінграновський); *З усіма братчиками й зо всім лицарством нашим Оксані виявляємо ласку зичливості на шлюб її з тим, кого вона по люботі собі вибрала* (В. Чемерис).

ЛЮ́БОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **лю́бка**[1]. *Сирітка кинулась до ніг, поклонці тричи* [тричі] *положила і, обнімавши старожила, біліла любочка як сніг* (Сл. Б. Грінченка); // Пестливе або фамільярне звертання до особи незалежно від її статі. — *Тіточко-любочко, чого ви журитесь?* (Марко Вовчок); *Коли-то діждуся звістки від те* [тебе], *любочко моя?* (М. Коцюбинський); [Д о в б у ш:] *Годі, любочко, годі. Час іде. Не можу. Може, ще колись навідаюсь* (Б.-І. Антонич); — *Ой! Суренчик! — радісно скрикнула чорнява бистроока жінка й кинулась до Сурена. — Прийшов-таки, любочка моя!* (В. Бабляк); — *Драстуй, красунечко, драстуй, любочко! — приязно вітається з Яринкою, а погляд пускав* [дід] *вскач по всій корчомці* (М. Стельмах).

ЛЮ́БОЩІ, ів, *мн.* Те саме, що **любо́в** 1. *Козаки не дуже вдавались у любощі; знали сю неміч найбільш дівчата да молодиці* (П. Куліш); *Любощі як сон: не заїси, не заспиш: раз чоловік родиться, раз і любить...* (Ганна Барвінок); *Осадчий по-дружньому тріпонув мене за руку й тоді вже поважніше промовив: — Ну, любощі любощами, а справа — справою!* (Б. Антоненко-Давидович); *За любощі розбиті Гірким плачем поплатиться зухвала!* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // Інтимні стосунки з іншою особою. *Заводить* [Тетяна] *любощі з регентами і з сільськими писарями* (С. Васильченко); *Міцно приріс* [Пилип] *душею до Каськи, приперчила вона йому серце, либонь, і любощі їхні були палкі* (Ю. Мушкетик); *Марії аж млосно стає від тих струсів, бо нагадує те коливання їй її любощі з чоловіком, якого вже давно нема з Києва* (Ю. Логвин).

ЛЮБУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **любува́ти** і **любува́тися.** *Се було любування, як їй здавалося, з ідеальної краси душевної її милого, се було схиляння перед ним своєї гордої голови...* (Б. Грінченко); *Ще раз повів* [начальник] *долонею по чубі .. Була в цьому лінивому відрухові глибока нудьга й явне любування* (Б.-І. Антонич); *Осяйність і білизна тіла призначені не лише для споглядання, для самодостатнього любування красою... вони призначені для любові* (Р. Федорів).

ЛЮБУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *ким, чим, за ким — чим, з кого — чого, на кого — що і без дод., розм.* Те саме, що **любува́тися** 1. *Чоботи розглядали, чобітьми любували* (Марко Вовчок); *Потоцький любував з пригорка за ладним, огрядним рухом могутньої піхоти* (М. Старицький); *Та недовго довелося матері, що вигодувала сина-орла, любувати на його* [нього] (А. Кащенко); *Ходи, любуй, дивися, прислухайся, Бо незабаром .. Ввійде ріка у береги звичайні* (М. Рильський).

2. *кого.* Любовно пестити. *Стара як обійняла її* [панночку], *то й з рук не випускає, цілує й милує та любує* (Марко Вовчок); *Він її цілує, він її любує, А на мене, молоду, нагайку готує* (П. Чубинський); *Любувала* [Марія] *й голубила їх* [дітей] (В. Стефаник); *Вона не перешкоджає милуватися з неї, і навіть любувати саму її, коли він, Комаха, несміливо торкається її руки* (В. Домонтович).

ЛЮБУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* 1. *ким, чим, на кого — що і без дод.* З насолодою, приємністю розглядати кого-, що-небудь; милуватися (у 2 знач.). *Дівчата .. стають гуртками перед дзеркалом і любуються на себе* (Леся Українка); *Він любувався деколи тими паннами, як чічками* (Б. Лепкий); *Довго б так любувався собою Ангелик, як раптом на Землі стало видно короткі спалахи* (В. Багірова); // Відчувати захоплення ким-небудь, чиїмись учинками, діями. *Хлопці обвисли на березі і любувалися, як Карпо добре плаває* (Панас Мирний); *Пан Сальомон стояв над нами, як гора, склавши свої короткі товсті руки на животі, і задоволено хитав головою, любуючись, як ми уплітаємо його смаколики* (Ю. Винничук); *Нікострат уже встає, сідає з своїм яструбом на коня та й гайда в чисте поле, любуватись, як він літає* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // Відчувати задоволення від чого-небудь. [П у з и р:] *Підожди, нехай вівці пройдуть. Не перебивай мені любуватися* (І. Карпенко-Карий); — *Добре, діти! Славно обсмалили туркам пір'я! — гукав Сулима, любуючись, як турецькі яничари, рятуючись з обхоплених полум'ям галер, кидались у морську безодню* (А. Кащенко); *Грали* [в'язні] *в шашки для того, щоб любуватись, як злісно кривляться губи переможеного* (В. Винниченко); * Образно. *Тут сни долають забуття і згадкою любуються, як змії* (В. Стус).

2. *діал.* Любитися (у 1 знач.). *Довго ще вони* [Галя і Чіпка] .. *любувалися та милувалися* (Панас Мирний).

3. *у чому, діал.* Кохатися (у 2 знач.). *Була у пана псарня славна, Бо пан мисливий добрий був І в ловах любувавсь віддавна* (І. Франко); *Його батько також не любувався в бібліотеці. Опріч кількох книжок духовного змісту — про інші книжки й не питай* (Л. Мартович); — *А я чомусь думала, що ви мусите дуже любуватися в літературі, — обізвалася Оксана* (О. Кобилянська).

ЛЮ́БЧИК, а, *ч.* 1. *розм.* Те саме, що **любко́.** *То була її любов, то був її любчик Павлусь* (І. Нечуй-Левицький); — *Любчику, Йванку! Ци* [чи] *будемо в парі усе?* (М. Коцюбинський); *Перед її* [Роксоляниними] *очима стояв перший любчик її Стефан* (О. Назарук); // Те саме, що **коха́нець** 1, 2. — *Ой поїхав мій миленький до млина, а я собі любчика привела* (з народної пісні); — *Не наші тепер це землі, а чужі. Катерина роздала їх своїм любчикам, населяє чужинцями* (В. Малик); *Ізабетта ж пішла в келію до свого любчика і не раз іще водила його до себе потому* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

2. *діал.* Улюбленець. *Хлопчик був у хаті тій, син господаря, плазунчик, батьків любчик і пестій* (І. Франко); *Він у долі любчик* (А. Кримський).

ЛЮБ'Я́ЗНИЙ[1], а, е. Уважний, привітний до кого-небудь, ввічливий. *Вона була господиня привітна та люб'язна* (Марко Вовчок); *Ольга Всеволодівна була люб'язна з ним, але йому й на думку не спадало, що це може означати щось*

більш за жіночу чемність (Б. Антоненко-Давидович); *Містер Живокіст був дуже люб'язний, і хоч статтю написати так і не зібрався, зате дав інтерв'ю* (М. Білкун); // Сповнений уваги, привітності. *Розпізнала голубонька, да пізно, що Сомко козак не до любощів. Нема в його ні того ніжного слова, ні того люб'язного погляду, що веселить дівоче серце* (П. Куліш); *Важчим здається Івасеві тихе, люб'язне материне слово, ніж суворе та грубе батькове* (Панас Мирний); *Він привітав усіх з люб'язною усмішкою, та Галина бачила, що вітчим чимось незадоволений* (М. Дашкієв); // *рідко.* Уживається як форма ввічливого або фамільярного звертання; любий (у 5 знач.). [Фінке:] *Вінчую вас, люб'язний сусіде. Дуже радий, що ваша дочка одержала цей приз* (І. Кочерга); — *Та в тебе не голова, а решето, друже мій люб'язний!* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *у знач. ім.* **люб'язний,** ного, *ч.* Уживається у звертанні як вираження симпатії або іронії. — *Ви провінціальні, мій люб'язний, ви ніколи не зробите кар'єри* (Ю. Яновський).

◊ **Бу́дьте люб'я́зні** (*заст.* **ми́лости́ві**) *див.* **бу́ти.**

ЛЮБ'Я́ЗНИ́Й², я́зна́, я́зне́, *кому, діал., заст.* Любий (у 1 знач.), милий. [Терпелиха:] *Знаю, чом тобі всі не люб'язні; Петро нав'яз тобі в зуби* (І. Котляревський); — *Давно вже я на тебе націлив, приятелю, за те, що ти не робиш так, як у вас дурні роблять. Не дуже хапаєшся того хліба робити .., а усе водишся з люб'язними мені людьми* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Дуньку привітала Пелагея Тихонівна добре, бо це була одна з тих люб'язних їй дівчат, що ніколи не журилася* (Л. Яновська).

ЛЮБ'Я́ЗНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **люб'язний¹.** *Слоуп посміхався з інерції і намагався показати люб'язність теж з інерції* (М. Білкун); // Люб'язні слова. *Сашо, заспокойся. Це так говориться. Це люб'язність* (О. Довженко); — *Граф де Брежі чи й говорив пану Хмельницькому про його високі здібності? — не слухаючи, швидко спитав Оссолінський. — Звичайна галльська люб'язність* (П. Загребельний); // Люб'язна послуга; ласка (у 3 знач.). — *Ні, ти мені відпусти його. Зроби люб'язність, — наполягав Дорош* (Григорій Тютюнник).

(1) Сама́ люб'я́зність *хто* — хтось підкреслено люб'язний. *Поза службовими взаєминами Євецький — сама люб'язність .. Особливо це відчувають лікарки, медичні сестри* (Ю. Шовкопляс); — *До побачення, пане Вараво. — Секундочку! — я далі тримався, мов сама люб'язність. — Взагаліто в мене приватна справа. Мені потрібна консультація вашого шефа* (А. Кокотюха).

ЛЮБ'Я́ЗНО. Присл. до **люб'я́зний¹.** *Став до нього сотник люб'язно говорити* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Наступного дня, вранці, Івась з Катрею прибули в суд. Пухляков прийняв їх люб'язно і зразу ж показав папери* (В. Малик); *Їй* [Сороці] *смакували курячі тельбушки, якими люб'язно з нею ділився Мацько* (Г. Пагутяк); *Маленький чорнявий служка в зеленій уніформі люб'язно притримав перед нею двері* (І. Роздобудько).

ЛЮ́ВЕРС, а, *ч.* Металеве кільце, через яке протягують мотузок, снасті і т. ін. *Знає* [Ягнич], *де .. лежить .. чи люверс, чи отой твій трудовий наперсток, що по-моряцькому зветься гардаман* (О. Гончар); *Блочки та люверси виготовляють зі сталевої стрічки холодного прокату й металевого дроту* (із журн.).

ЛЮД, у, *ч., розм.* 1. Те саме, що **лю́ди** 1. *До сходу сонця, рано-рано! У Вифлеємі на майдані Зійшовся люд* (Т. Шевченко); *Ганя братається з людом, сама ходить до пекарні, на город і собак не боїться* (І. Нечуй-Левицький); *Тут* [на станції] *не кожен і поїзд зупиняється, і квитки дають лише за годину до відправлення, а бач, скільки люду зібралося серед ночі* (В. Шкляр).

2. *звичайно з означ.* Група людей, належних до якого-небудь середовища. *У вас* [молоді] *в думках немає бруду, Палає в серці ще любов До обездоленого люду* (М. Старицький); *Шумів базар .. Вгорі жили царі і ворожбити. Внизу роївся ремісничий люд* (Л. Костенко); *Завдяки священикові німці й до сільського люду почали ставитися краще* (М. Андрусяк); *Чув я, що на плацу повно німців та іншого збройного люду, що поставив пан сього міста, щоб не сталось якого заколоту* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // *рідко.* Населення певної країни; народ. *Він так любить Україну й той добрий український люд!* (М. Коцюбинський); *У кожного люду, у кожній країні Живе такий спогад, що в його* [нього] *в давнині Були "золотії віки"* (Леся Українка); *Бути кожному князю, як і кожному люду, господином* [господарем] *у своїй землі, непідвладним іншому князеві* (Д. Міщенко); *З колекцій київських музеїв та приватних зібрань виставлено дорогоцінні зразки іграшок, з якими виростало не одне покоління українського люду* (з газ.); // Основна частина народу як протиставлення панівним верствам. *Трудився щиро фараон, і дер, І мучив люд, що аж земля стогнала* (І. Франко); *Це таємне відгалуження метро не зображене на жодній з доступних простому людові схем* (Ю. Андрухович).

ЛЮ́ДИ, е́й, *мн.* (*одн.* **люди́на,** и, *ж.*). 1. Суспільні істоти, які являють собою найвищий ступінь розвитку живих організмів, що мають свідомість, володіють мовою, виготовляють і використовують знаряддя праці. — *Наука доводить, що життя на Марсі існує, але чи єсть там люди і які вони, поки що невідомо* (Григорій Тютюнник); // Ці істоти в протиставленні іншим істотам. *Ви ж люди, люди, не собаки!* (Т. Шевченко); *Насторожувало слово "матеріал" і вже зовсім не подобався вислів "кличка", наче йдеться про собаку, а не людину* (Б. Антоненко-Давидович); *Середовище збільшує ризик, проте усі ми маємо вибір, свободу волі — цю таємничу силу, що робить нас або людьми, або нелюдами* (Г. Пагутяк); // *звичайно з означ.* Особи, що належать до певної суспільної групи, середовища. *Досвітні огні вже горять, То світять їх люди робочі* (Леся Українка); — *Ми собі сільські люди, ми політикою не займаємось. Нехай перевірять* (В. Винниченко); — *Ти, Козаче, сказав: там... учені люди — в тій Громаді... Учені? Тобто з університетськими дипломами?* (Ю. Хорунжий); *Хутірські люди поховали убитих повстанців на ґруні, недалеко від місця бою і всі ці роки доглядали могили, хоч і без прізвищ* (М. Матіос); // *з означ.* Особи, об'єднані певними, характерними або спільними ознаками. *Лемішковський, убраний в чисту нову одежу, в білих комірчиках, дуже пристаючих до лиця чорнявим людям, вразив панночок своєю оригінальною красою українського типу* (І. Нечуй-Левицький); — *Ей! ловко старі люди жили! — зітхаючи, говорить Петро Мотузок* (М. Івченко); *Розмовляючи сам із собою, як це роблять дуже заклопотані люди, Д'Артаньян увійшов до під'їзду свого будинку* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма); *Про колишню наявність гер-*

манців, готів і лангобардів у Північній Італії може свідчити більший відсоток білявих людей, ніж в інших частинах Італії (з наук. літ.); // *звичайно з числ. або означ.* Певна кількість осіб. *Коли вершник під'їхав до купки людей, що наближались поволі до брами, він спішився* (Ю. Логвин); *Приніс* [Грицько] *трохи водиці, хоч і з руки лівої кров цибеніла. Та на три десятки людей — що то є!* (В. Лис).

2. Сторонні, інші особи в протиставленні суб'єктові. *Нехай людям лихо сниться, а ми заспіваймо* (Т. Шевченко); [Явдоха:] *Таточку! А що ж люди скажуть? .. Батько, скажуть, вигнав рідного сина з двору* (Панас Мирний); *Не маючи змоги в той час харчувати велику кількість людей, ми в закликах прохали повстанців брати з собою на кільки* [кілька] *днів харчу* (В. Винниченко); *Хай люди йдуть, злітаються нехай, А поки що — копаймо добрі шанці* (І. Багряний); // Оточення, знайомі й незнайомі особи. — *Ти між людьми ходиш, по городах вешта́єшся!..* (Панас Мирний); *Якось мене забули люди, не пишуть, навіть на листи не одповідають* (М. Коцюбинський); — *І про те думай, — сказав, — якої гадки будуть про тебе ті люди: чи шани ти від них заслужиш, чи зневаги!* (Валерій Шевчук); *Раз у раз він пригадував похорон мами, коли не було кому нести труну, бо люди гарували в полі* (Г. Пагутяк); *Чи хто тому винен, що не всі в цьому світі такі швидкі на здогад про те, що подеколи вибрані слова ходять між людьми, мов справжнісінькі варвари* (М. Матіос); // Особи, що мають справу з певним суб'єктом. — *Чого ж більше думати? Присилай у вівторок, післязавтра, людей, бери рушники* (Г. Квітка-Основ'яненко); [Явдошка:] *Тату! Он вас люди питаються.* [Храпко:] *Які люди?* (Панас Мирний); — *Що він, наречений твій, чи що? Та й тоді молоді люди запрошують дівчину заздалегідь* (В. Владко); *Щойно почуєш її* [стрілянину] — *веди людей в табір* (А. Кокотюха); // Особи, з якими певний суб'єкт зв'язаний якими-небудь обов'язками (господарі, наймачі і т. ін.). *Прийшлося* [Мотрі] *в чужій хаті людям годити, людей слухати* (Панас Мирний); *Наймуся до добрих людей в робітники — з голоду не пропадемо* (В. Чемерис); // Уживане в значенні узагальнення, узагальненого звертання (часто з означ. добрі). — *А чи не час нам, бува, люди добрі, он там під вербою, коло криниці, трохи відпочити? — озвався хтось із прочан* (Д. Мордовець); *Не думайте, люди добрі, що Валя одразу, в одну мить став одчайдушним сміливцем* (В. Нестайко); *Ох, люди, люди, коли б ви знали, які нудні ваші мрії про владу* (Н. Околітенко); *Щось крикнути хотіла* [Муся], *мовляв, допоможіть, люди добрі!* (І. Роздобудько).

3. Особи, що працюють у якій-небудь галузі виробництва; працівники. — *Чого ж це ви самі носили сахар? Чи людей не було в сахарні, чи що?* (І. Нечуй-Левицький); *Чимало користі можуть принести досвідчені люди пенсійного віку на тих робочих місцях, які відповідають їх залишковій працездатності* (з наук. літ.); // Особовий склад війська, жива сила (на противагу техніці). — *Ви підете в тил для диверсій. — Я втратив всіх людей* (О. Довженко); *Людей, поповнення, солдатів! Живих багнетів, живих шабель! Ось чого йому зараз найбільше бракує* (О. Гончар).

4. *перев. з означ., іст.* Різні категорії вільного та особисто залежного населення у феодальному суспільстві. *І не в однім отім селі, А скрізь на славній Україні, Людей у ярма запрягли Пани лукаві...* (Т. Шевченко); *Робітні люди сокирами-балтами .. заробляли собі іораницю, і пасло* [пасовище], *і клапті лісу* (М. Дочинець); // Особи, які перебували в особистій залежності від пана; кріпаки. *Почав пан хату одмагати: десь прикупив сім'ю людей, то треба було хати* (Марко Вовчок); // *заст.* Чоловіки в протиставленні жінкам. *Вже повну холодну натирили і людей, і жінок, і дівчат* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Стоять два чоловіки. А хто там стоїть? — Люди. — А буде бабів з десять — то все баби!* (М. Коцюбинський).

Ві́ра в люди́ну (в люде́й) *див.* **ві́ра**[1]; **(1) Гуля́щі лю́ди,** *іст.* — вільне населення Московії, що в пошуках роботи блукало країною. *Звідусіль прибули до Разіна козаки, селяни, хлопи, нарешті, різні гулящі люди, що бродили по країні, шукаючи роботи* (з навч. літ.); **(2) До́брі лю́ди:** а) ті, хто доброзичливо, чуйно ставляться до інших. — *Коли добрі люди та з добрим словом, то просимо до господи* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Повні пляшки та полумиски нагадували, що зібралися сюди добрі люди не задля пісних розмов* (Л. Дмитерко); *Мокрина посміхнулася крізь сльози, бачачи, що світ не без добрих людей, що з такими, як горнилівські незаможники, не пропадеш* (В. Речмедін); б) *(ірон.)* лицемірні, удавані доброзичливці. *Не так тії вороги, як добрії люди* (І. Франко); **(3) Лю́ди розумо́вої пра́ці** — працівники інтелектуальної сфери. *Люди розумової праці винайшли трактор. Ти на ньому ореш, радієш, що тобі полегшено працю, одначе забуваєш подякувати вченим, що вигадали цю машину* (Григорій Тютюнник); **Не про́ти но́чі (при лю́дях, при ха́ті) зга́дувати (зга́дуючи)** *див.* **зга́дувати; (4) Ра́тні лю́ди** — ратники, воїни. *Над ранок цар Хтайарша .. подався до берега, де юрмилося багато царедворців та ратних людей* (І. Білик); *Піде Остряниця у похід з ратними людьми проти кримських татар і в одному з боїв накладе головою* (В. Чемерис).

◇ **(5) Бу́дуть (ви́йдуть) лю́ди <Бу́де (ви́йде) люди́на>** *з кого* — хто-небудь виросте порядним, гідним і т. ін., досягне певного становища в суспільстві. *З нього вже не будуть люди* (прислів'я); *З його* [нього] *вийде людина* (Сл. Б. Грінченка); — *Треба ж, голубко, — каже стара, — її на розум навчити. Я скажу те, а ти що друге, то й вийде з неї людина* (Марко Вовчок); — *Може, з нас щось вийде, може, з нас люди будуть, давайте учитись* (С. Васильченко); — *З цього будуть люди. З таких завжди люди бувають* (І. Сенченко); — *Дружба, брате, велике діло... А як же інакше? Вся рота хоче, щоб із тебе люди були* (О. Гончар); — *Та нічого, обітреться — люди з нього будуть* (О. Сизоненко); — *Ну, вже гаразд... Може, з мене й справді вийдуть люди...* (П. Загребельний); **Виво́дити / ви́вести в лю́ди** *див.* **виво́дити**[1]; **Ви́йти (ви́битися, ви́рватися,** *зневажл.* **ви́скочити** *і т. ін.)* **/ вихо́дити (вибива́тися, врива́тися,** *зневажл.* **виска́кувати** *і т. ін.)* **в лю́ди** *див.* **вихо́дити; Вино́сити / ви́нести на лю́ди** *див.* **вино́сити; Забу́тий людьми́** *див.* **забу́тий; Засила́ти (присила́ти, посила́ти, сла́ти) / засла́ти (присла́ти, посла́ти) старості́в (сваті́в, за рушника́ми,** *заст.* **люде́й)** *див.* **засила́ти; (6) Лю́ди заплюю́ть** *кого* — люди виявлять до кого-небудь зневагу, презирство. *Через тебе, ледащого, може, й мене люди заплюють. Скажуть: одного батька діти, то й робитимуть однаково...* (С. Васильченко); — *За віщо ж нам таке безчестя!.. Та нас же люди заплюють... Змилуйтесь!* (В. Винниченко); **(7) Лю́ди ніч [по шматка́х] розібра́ли** — настав ранок; розвиднілося. — *І де це ти, чоловіче, чапиш ото до такої пори? — не-*

злобливо, більше з співчуттям, запитала вона. — Вже люди ніч розібрали, а ти ніяк з тою зборнею не розпрощаєшся... (А. Іщук); *Коли місяць переплив через середину неба, Юрій Дзвонар .. вклонився гулянню: — Чуєте, добрі люди вже ніч по шматках розібрали, а півні нагогошуються, щоб ранок проспівати. То не час вам, сякі не такі, додому летіти?* (М. Стельмах); **Ма́ти за люде́й** *див.* **ма́ти**[2]**; (8) На лю́ди:** а) *(зі сл.* п і т и, в и й т и, т я г н е *і т. ін.)* у людське середовище; до кого-небудь. *Хочеш піти скоріше на люди, де багато народу, але почуваєш себе ще більш самотньо* (Ю. Яновський); *Сам ще не встиг на радощах опам'ятатись, а Миронець уже на люди тягне* (О. Гончар); *У дзеркало, старе, потріскане, забуте нею на стіні серед рушників ще дівкою, Ганька дивиться. І часто! Щоразу, як має на люди вийти* (Г. Тарасюк); *Хіба історія знає хоч один приклад, щоб бюрократ вийшов на люди і розкаявся в тому, що він — бюрократ?* (з газ.); б) *(зі сл.* з ' я в и т и с я, п о к а з а т и с я *і т. ін.)* щоб бачили, знали інші; серед кого-небудь. *Де ж таки, одна була дочка здорова, та ще й учителька, і ту прогнав. І на люди не можна показатися* (М. Івченко); *Сам хазяїн з'явився на люди в якомусь арештантському сіряку.., а наймичку вирядив у чобітки та в білу пухову хустку* (О. Гончар); *— Така вже доля наша... — А може, ми такі, як наша доля? Слабких ніхто не любить, не поважає. А ми ще й тішимося своєю слабкістю та м'якотілістю, пускаємо її на люди, на посміховисько* (Василь Шевчук); **(9) На лю́дях** — у присутності кого-небудь; при комусь. *Почуваю себе так собі.., але на людях забуваю свої слабості* (М. Коцюбинський); *Лишившись на людях тим самим славним і лагідним хлопцем, він наодинці щораз глибше поринав у самоспоглядання* (В. Підмогильний); *Ну, що вони йому зроблять? На людях не займуть* (А. Головко); *Не тільки на людях, а й поміж собою вони увесь вік були делікатні, уважні, привітні* (М. Стельмах); *Не міг* [Кузьмін] *зараз бути на людях, пішов до моря* (Ю. Збанацький); *Вони* [Черниш і Ясногорська] *теж поцілувалися — довго і міцно, видно — вперше, на людях, при всіх* (О. Гончар); **На по́сміх (на посміхо́висько) [лю́дям] <На посміхо́вище [лю́дське́ (зага́льне)]>** *див.* **по́сміх; (10) Не з люде́й:** а) не такий, як усі; особливий. *— Якийсь він у вас не з людей трохи* (з газ.); б) *(кому)* не так, як іншим; погано (перев. у чиїй-небудь присутності). *— Чи тобі, молодице, не з людей, що ти все мовчиш і до мене, старої, й словом не обізвешся?* (Григорій Тютюнник); **Піти́ в лю́ди** *див.* **піти́; По лю́дях ходи́ти** *див.* **ходи́ти; Пуска́ти (випуска́ти) / пусти́ти (ви́пустити) у світ (в (на) лю́ди)** *див.* **пуска́ти; Сміши́ти люде́й** *(ірон.* **горобці́в)** *див.* **сміши́ти; Те́ртися / поте́ртися між людьми́ (се́ред люде́й)** *див.* **те́ртися; (11) У лю́ди:** а) *(зі сл.* і т и, в і д д а т и *і т. ін.)* на заробітки, для навчання чого-небудь і т. ін.; навчатися, працювати. *Наче маю рушити з батькового волинського горба, з хутора — в люди. В науку. До світла...* (Г. Колісник); *Як підростала дитина, віддавали її в люди* (із журн.); б) *(зі сл.* в и й т и, п і т и *і т. ін.)* в оточення інших, сторонніх осіб; до когось. [Ж і н к а:] *Та що отсе* [оце] *ти вигадав? А у чім же я або дівчата на празник* [свято] *вийдемо у люди* (Г. Квітка-Основ'яненко); в) *(зі сл.* н е с т и, п о н е с т и *і т. ін.)* для ознайомлення багатьох, використання багатьма; до всіх. *Пісня та йому прошила серце Райдужно-солодкою стрілою; І поніс її хлопчина в люди* (М. Рильський); **(12) У лю́дях,** *у знач. присл.* — у чужих, у наймах. *Батька-матері не зазнаю: сиротою зросла я, при чужині, у людях* (Марко Вовчок); *Як занедужала в людях, батько й мати прийшли й забрали мене з дитиною до себе* (Ганна Барвінок); **(13) Як у люде́й:** а) *(у знач. прикм.)* такий як треба; звичайний. *І сорочка на ньому — не як у людей; замість білої, як закон повеліва, вона в нього або червона, або синя* (Г. Квітка-Основ'яненко); б) *(у знач. прикм.)* пристойний, хороший, кращий. [К и л и н а:] *Та я б і цілий ліс продати рада, .. Був би ґрунт як у людей, не ся чортівська пуща* (Леся Українка); в) *(у знач. присл.)* як звичайно має бути; так як треба, добре. *— У нас ніколи так, як у людей* (Панас Мирний); *— Якось посеред літа вирішили ми всім сімейством прибудувати до хати веранду — "щоб було, як у людей"* (Григір Тютюнник).

ЛЮДИ́НА, и, *ж.* 1. Одиничне до **лю́ди** 1. *І сказав Бог: Створімо людину за образом Нашим, за подобою Нашою* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Бо ти на землі — людина, І хочеш того чи ні — Усмішка твоя — єдина, .. Очі твої — одні* (В. Симоненко); *Ти людина тому, що умієш померти, Якщо мовити правду тобі не дають* (М. Руденко); *Людина не розуміє, чому вона не може літати попри усю свою всемогутність і вищість над іншими істотами, які не вміють ні писати віршів, ні воювати* (Г. Пагутяк); *Той професор-медик був людина доволі легкодушна* (А. Кримський); // Будь-яка особа; кожний. *Коли людина стала несповна розуму, її годі слухатися — вона неосудна* (Б. Антоненко-Давидович); *— Коли віз ламається, людина розуму набирається* (Є. Кравченко); // Людська постать. *З мужських* [чоловічих] *костюмів найбільшу увагу взяв білий ведмідь. Чудова маска на цілу людину* (М. Коцюбинський); *Тут, на тлустій землі, врівень з людиною, ростуть ледь-ледь побризкані місяцем бурякові висадки* (М. Стельмах); *Євпраксія побачила сон. Ту саму ложницю, в якій спала, те саме ложе, тільки піднесене вище, на зріст людини* (П. Загребельний); // Уживається в значенні одиниці ліку людей. [С е м е н М е л ь н и ч е н к о:] *Чи знайдеться ж у світі хоч одна людина, щоб не закохалась на цей любий, тихий та веселий рай?* (М. Кропивницький); *Хоч би одна людина в допомогу. Хоч би хто-небудь* (Г. Хоткевич); *Надто мало Конорів мешкало в Ібрії. В усій країні налічувалося лише вісімдесят дві людини...* (О. Авраменко).

2. Особа як утілення високих інтелектуальних і моральних властивостей. *Хай дружби непогасної крило Гірке від тебе відганяє зло, І хай у час останній свій про сина Спокійно я подумаю: людина!* (М. Рильський); *Він знав, що, коли він умиратиме, інші скажуть байдуже й іронічно: ну й що ж — умирай. Яке ти, піщинка у всесвіті, маєш для нас значення? Але він знав, що він так про людину не скаже .. Якщо мова про справжню людину!* (І. Багряний); *Лідер життя і садівник Космосу! Чудово! Чи не ляже в цю концепцію вся прийдешня наука про Людину та її покликання? Непроста думка* (О. Бердник).

3. Уживається в значенні особового або неозначено-особового займенника. [Л і к а р:] *Людина собі встановилась, вибрала собі свою лінію, має обов'язки, сім'ю* (Леся Українка); *Людина собі міркує, що коли можеш піти до церкви — піди, а не можеш — візьми та стань перед образом дома і помолися від щирого серця* (У. Самчук); *— Дайте людині оговтатись, — підморгнув Самсонову професор. — Краще продовжуйте свою лекцію* (Ю. Бедзик); // Уживається в значенні узагальненого або займенникового звертання (часто з означенням). *— Ну що ви порівнюєте, добра ви моя люди-*

но! Хіба не правда все те, що він написав про вас? (О. Іваненко); *— Зараз я тебе віднесу до корабля. Полежиш там, а пошуки я продовжуватиму сам. — Скажи простіше: не перешкоджай мені, людино* (І. Росоховатський); *— А а... їдять його мухи! — засичав я на неї. — Ти того... хоч якусь совість май, людино!* (Л. Кононович).

Анато́мія люди́ни *див.* **анато́мія; Відчува́ти / відчу́ти себе́ люди́ною** *див.* **відчува́ти; Ві́ра в люди́ну (в люде́й)** *див.* **ві́ра**[1]**; (1) Люди́на до́брої во́лі** — той, хто прагне миру й дружби між людьми. *Сила миру не в зброї, а в людях доброї волі* (прислів'я); *— Ні, панове, я людина доброї волі, з чесного, не загребущого роду походжу* (О. Гончар); *— Дотримуймося в усьому принципу добровільності. Таким чином ми з вами вві ллємось в лави людей доброї волі. Мир — дружба!* (П. Загребельний); *Людина доброї волі природно прямує до якогось досконалого і вічного розуму, до любові, братерства, мудрості, діалогу, миру, повноти й радості* (із журн.); **(2) Люди́на на́строю** — неврівноважена особа. *Ми, художники, люди настрою, і часом малюємо золотисті німби навіть тим, які заслуговують, щоб їм намалювати роги* (Р. Федорів); *— Ви належите до тих, кого називають людьми настрою. Їм дуже важко, бо в них нема постійного і вірного горіння* (М. Слабошпицький); **(3) Сні́гова люди́на** — гіпотетична людиноподібна істота, яка мешкає у важкодоступних гірських районах Паміру, Гімалаїв або Північної Америки. *В Тірольських Альпах загинув німецький вчений, що кілька років шукав снігову людину* (Л. Костенко); *Формально питанням про "снігову людину" займається один із розділів криптогеології* (з газ.); **У людськи́й зріст <У зріст люди́ни>** *див.* **зріст; (4) Як люди́на з люди́ною** — на рівних правах. *Не думаючи про свою різницю у званнях та чинах, .. почувають себе рівними, як людина з людиною, і серйозна, вдумлива тече між ними розмова* (О. Гончар); *Вони зустрілися поглядами, вперше за весь час зустрілися як людина з людиною. У погляді Лукини були страх і моління, погляд пана не виражав нічого* (Ю. Мушкетик); **(5) Як одна́ люди́на** — разом, одностайно. *Усі в покоях крикнули разом, як одна людина. Усім здалося, що козаки вже в твердині і з їх* [їхніх] *гармат блиснув огонь* (І. Нечуй-Левицький); *Вся солдатська маса підвелася раптом, як одна людина* (О. Довженко).

△ **Ві́рус імунодефіци́ту люди́ни** *див.* **ві́рус.**

◊ **(6) Бо́жа люди́на** — милий Богові (про кобзарів, лірників, співців і т. ін.). *Біля воріт спинився старий кобзар... Ні, лірник... Та все ж людина Божа, бродячий бард!* (Василь Шевчук); *Пилипко — блаженний, усього-на-всього відомий місцевий дурник. Звичайнісінький сільський божевільний. Божа людина, як кажуть про таких* (А. Кокотюха); *— Мама також часом буває слаба на голову, але ви, тату, ніколи не казали, що мама — Божа людина* (М. Матіос); **Бу́дуть (ви́йдуть) лю́ди <Бу́де (ви́йде) люди́на>** *див.* **лю́ди; Вважа́ти за люди́ну** *див.* **уважа́ти; Зроби́ти люди́ною** *кого* **<Зроби́ти люди́ну** *з кого***>** *див.* **зроби́ти; Ку́рям (ку́рці, лю́дям) на сміх <Ку́ри смію́ться>** *див.* **сміх; (7) Мале́нька люди́на** — особа, яка не відіграє значної ролі в суспільстві. *— Ми — люди маленькі, — повторив Волинчук, ворухнувши бровами* (С. Журахович); *Візьмімо, нарешті, ставлення російської літератури до так званої маленької людини. Гоголівський Акакій Акакійович був оточений співчуттям і вболіванням* (з публіц. літ.); **(8) На́ша (своя́) люди́на** — той, хто чим-небудь підходить комусь; близький, схожий, потрібний і т. ін. *Встряне* [агент] *в компанію, скрізь він своя людина* (М. Коцюбинський); *Кінь став обнюхувати Корнієнка... — Не бійся, це не лях, не татарин, а своя людина...* (А. Чайковський); *Якби хтось пильнував за молодиком, відразу здогадався б — не наша людина* (А. Крижанівський); *Біля стрілецького воєводи своя людина — захистить, коли що...* (В. Чемерис); **Ні собі, ні лю́дям** *див.* **себе́; Ста́ти люди́ною** *див.* **става́ти.**

ЛЮДИ́НКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **людина** 1. *Пройшла верстов з п'ятдесят чи з шістдесят лісом — ні хатинки, ні людинки...* (Панас Мирний); *Його думка вертається до Лілі, до її слів. "Хто ти така, людинко? Що в тобі криється?"* (Ю. Мушкетик); *Куцувата, повненька людинка у чорному костюмі, чорній краватці і чорному фетровому капелюсі чеберяє вздовж готельної стіни* (В. Дрозд); *Мені ж захотілося приострожити коня і помчати до тої самотньої блукаючої людинки, але за спиною в мене сидів Стефан Савич, і коневі було б важко тягти нас по бездоріжжю* (Валерій Шевчук).

ЛЮДИНОВБИ́ВЕЦЬ, вця, *ч., книжн.* Те саме, що **людиновби́вця.** *Кожному християнину слід пам'ятати, що головний наш ворог — диявол, він "людиновбивець був споконвіку"* (з рел.-церк. літ.).

ЛЮДИНОВБИ́ВСТВО, а, *с., книжн.* Убивство людей. *Всім би вистачило і землі, і неба, і пісень, і матеріального достатку, якби тільки люди навчились жити без воєн, якби ці дедалі зростаючі спалахи людиновбивства не забирали в народів стільки, як вони забирають, і розуму, й сил, а найголовніше, життів людських!* (О. Гончар); *Незалежно від способу, місця і атрибутики самої страти, вона не є покаранням, а людиновбивством, у якому бере участь ціле суспільство і кожен зокрема* (Г. Пагутяк); *Соловки для нас — це насамперед масове людиновбивство XX століття* (з газ.).

ЛЮДИНОВБИ́ВЦЯ, і, *ч. і ж., книжн.* Той (та), хто вбиває людей; убивця. *Найдужче впливали на професора розповіді Степана про ті неймовірні злочини, які чинили гітлерівські вояки на окупованій території, та про холодний, жорстокий садизм людиновбивць у концтаборах* (М. Дашкієв); *Якого миру сподіватися в серці від тирана: він людиновбивця, весь час стежить, стереже, любить і володіє тьмою* (Валерій Шевчук); *Покарання — це прокляття людського роду, і, якщо вірити Біблії, ми усі є нащадками Каїна, першого людиновбивці* (Г. Пагутяк); *Отож розбійник, ласий до чужого, Людиновбивця і брудний палій — Всі в першій смузі покарання злого* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте); *Воскрес Христос — і залишився зганьбленим і безсилим отець неправди, споконвічний людиновбивця — диявол* (з рел.-церк. літ.).

ЛЮДИНОВБИ́ВЧИЙ, а, е, *книжн.* Стос. до людиновбивства. *Справжній письменник намагається передати психологічні переживання учасників подій, а особливо ті драматичні почуття, що заважають йому бути безстороннім у відтворенні страшних людиновбивчих картин* (з наук. літ.); *Генріх Белль так само, як і Ремарк, як Хемінгуей, пройшов війну, він бачив її на власні очі і знав, як працює людиновбивча машина* (з навч. літ.); *Українці мають право вимагати офіційного засудження комунізму як людиновбивчого режиму, що забрав життя мільйонів безневинних* (із журн.).

ЛЮДИ́НО-ГОДИ́НА, и, *ж.* Одиниця обліку робочого часу, яка є годиною фактичної праці людини. — *Ану по плечах його, Ліно, рейкою за простій. Він у Ніночки гостював, а ми скільки людино-годин втрачаємо!* (О. Гончар); — *Люблю, дорогенький, здогадливих людей! — А що ж тут складного: стільки разом висиділи людино-годин...* (О. Чорногуз).

ЛЮДИ́НО-ДЕНЬ, дня́, *ч.* Одиниця обліку робочого часу, що враховує вихід робітника на роботу та його участь у виробництві протягом дня, незалежно від кількості фактично відпрацьованих годин. *Деякі лікарі так і сприймають їх* [пацієнтів]: *"Пішов мій стравохід", "пішли мої ноги". Або ж як декотрі начальники, які бачать перед собою одиниці: "людино-дні", "людино-години". Ні, він не міг мати людей за палички й цифри* (Ю. Мушкетик); *Однією з форм примусової, на рівні рабської, праці в колгоспах було встановлення партійними органами далеко не для всіх посильної кількості людино-днів* (з наук. літ.).

ЛЮДИНОЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч., книжн.* Той, хто добре знає, розуміє людину, її почуття, думки, прагнення (про психологів, письменників і т. ін.). *В. Чорновіл, як на мене, не був людинознавцем. На найвищі щаблі Руху пролазили й ділки, честолюбні кар'єристи* (з мемуарної літ.); *Михайло Коцюбинський — письменник-модерніст, великий естет і людинознавець, визначний художник слова* (з наук. літ.).

ЛЮДИНОЗНА́ВСТВО, а, *с., книжн.* Сукупність знань про людину. *Ми володіємо важелями космотворення... Але основним для нас, як і для вашого віку, є людинознавство. Душа Людини, її глибина, її призначення* (О. Бердник); *Найгірше було попереду: розмови з попутниками, .. увесь цей тривіальний кількагодинний курс залізничного людинознавства* (Ю. Щербак); *Письменник — не соціолог, у нього інше завдання, але Борис Харчук належав до тих, для кого не існує людинознавства без суспільствознавства* (з наук. літ.); *М. Коцюбинський був справжнім поетом, енциклопедистом людської душі. Його художнє людинознавство не знало ні вікових, ні соціальних, ні національних кордонів* (з наук.-попул. літ.).

ЛЮДИНОЗНА́ВЧИЙ, а, е, *книжн.* Стос. до людинознавства. *Освітня система В. Сухомлинського постала насамперед як виховна, природо- і людинознавча* (з наук. літ.); *Необхідність викладання в старшій профільній школі системно-узагальнювального, людинознавчого, світознавчого та світоглядно орієнтованого курсу зумовлена невпинним процесом гуманізації і демократизації освіти* (з навч. літ.); *Історія має бути наукою. Це наука суспільна, гуманітарна, громадська, людинознавча, і вона не може абстрагуватися від сьогоднішніх людських пристрастей* (з газ.).

ЛЮДИНОЛЮ́Б, а, *ч., книжн.* Те саме, що **людинолю́бець.** *Анатолія Дімарова називають патріархом української літератури, лицарем сучасної прози, сміхотворцем, людинолюбом* (із журн.).

ЛЮДИНОЛЮ́БЕЦЬ, бця, *ч., книжн.* Той, хто любить людей, готовий допомагати їм; гуманна людина. *З багатьох античних міфів на мене чи не найбільше враження справляв міф про людинолюбця Прометея* (Б. Антоненко-Давидович); *Йому і страшно, і блаженно, він посивів, як сивий світ, людинолюбцеві Довженку запахло мудрістю століть* (І. Калинець); *З музикою ти поет, геній, людинолюбець і мудрець, тільки музика надає сенсу твоєму гнітючому, помилковому і, зрештою, випадковому існуванню* (Ю. Андрухович).

ЛЮДИНОЛЮ́БНИЙ, а, е, *книжн.* Сповнений любові до людини. — *Господи Боже наш, — покірно і щиро читала я за ним вечірню молитву, — .. Ти, як милостивий і людинолюбний, прости мені* (В. Шкляр); *Вірую в Тебе, Боже, на Тебе уповаю, Тебе люблю над усе, люблю всією душею, всім серцем моїм, усіма силами. Люблю Тебе, тому що Ти нескінченно благий і людинолюбний* (з рел.-церк. літ.); // Стос. до людинолюбства. *Його* [Жан-Жака Руссо] *людинолюбна філософія мусить стати теорією революції* (Р. Іваничук).

ЛЮДИНОЛЮ́БСТВО, а, *с., книжн.* Любов до людини; гуманізм. *А коли з'явилась благодать та людинолюбство Спасителя, нашого Бога, Він нас спас не з діл праведності, що ми їх учинили були, а з Своєї милості* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *В глибокому погляді друга Іван Петрович побачив багато щирості, натхненного людинолюбства* (І. Пільгук); *Румунія приймала їх* [утікачів] *з міркувань не стільки добросусідських, скільки з властивого їй великодушного римського людинолюбства* (В. Кожелянко).

ЛЮДИНОНЕНАВИ́СНИК, а, *ч., книжн.* Той, хто ненавидить людей; мізантроп. *Те, що радує гуманіста, — дратує людиноненависника* (М. Дашкієв); *Люди мого приходу, подаючи в духовному правлінні про мене свідчення, одноголосно виставили мене як невиносного вампіра, людиноненависника* (Валерій Шевчук); *Людиноненависник, зрозуміло, підбиває на владу чернь, зверхність і здирство його погубить* (Є. Пашковський).

ЛЮДИНОНЕНАВИ́СНИЦТВО, а, *с., книжн.* Ненависть до людей; мізантропія. *Великий гнів і велика скорбота гнуть, нагинають непокірну сиву голову Євмена Дибенка, а в його наболілій душі клекочуть найстрашніші прокляття тим, у кого серце обросло диким м'ясом людиноненависництва* (М. Стельмах); *Кожен творить сам собі регіонального божка, .. що веде до людиноненависництва, до заперечення сенсу буття* (О. Бердник); *Тут* [на пленумі] *якось тхне неприємно — людиноненависництвом (слова ксенофобія я тоді ще не знала)* (М. Матіос).

ЛЮДИНОНЕНАВИ́СНИЦЬКИЙ, а, е, *книжн.* Сповнений людиноненависництва; мізантропічний. *Та ось почалась Друга світова війна 1939 року. Над людством нависла страшна, як чума, загроза гітлерівського людиноненависницького фашизму* (Б. Антоненко-Давидович); *Дмитрик ніколи не заходив так далеко, щоб попри погамовану неприязнь до Йосипа приписувати йому саме ці людиноненависницькі наміри* (Е. Андієвська); *Лист Багряного "До відома всіх моїх колег і всього громадянства" — страшний звинувачувальний документ минулої епохи, ще одне викриття людиноненависницького режиму* (О. Шугай).

ЛЮДИНОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на людину (у 1 знач.); який нагадує людину; антропоморфний. *В геологічних шарах, вік яких кілька мільйонів років, палеонтологи знаходять гігантську кількість скам'янілих людиноподібних істот з пробитими черепами* (П. Загребельний); // Який лише зовні схожий на людину. *Те, що він побачив, могло бути, без сумніву, тільки в жахливо кривому дзеркалі: звідти дивилась на нього безмежно змучена й волохата людиноподібна істота* (І. Багряний); *Величезна маса живих людиноподібних істот 1941 року по народженні Христа не розуміє і не усвідомлює в собі двох дуже важливих і основних первнів (елементів): людську гідність і національну свідомість* (У. Самчук).

△ **Людиноподібні ма́впи** *див.* **ма́впа.**

ЛЮДИНОПОДІ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **людиноподібний.** *Ідеальним прототипом машин майбутнього може бути тільки людина з її біомеханікою та інтелектом. Тобто будь-яке конструювання машин повинно базуватися на принципі антропоморфності, або людиноподібності* (з наук. літ.).

ЛЮДИ́СЬКА, и́ськ, *мн.* 1. *діал.* Те саме, що **люди** 1. *Роблять людиська, як ті коні в кираті, довбають святу земленьку* (І. Франко); [К и л и н а:] *Аби довідалися, що горіло, то й набіжать з села людиська тиї!* (Леся Українка); — *Поквапимося, — каже Єлисей. — Глянь, як через Плоське пруть людиська. Дійсно, через Плоське пруть людиська і все в напрямку парку* (У. Самчук).

2. *зневажл.* Те саме, що **людці** 1. *Самі люди винні, бо є серед них люди, а більше — людиська, гірше* [за] *звіра лютого, гада підступніше* (Г. Тарасюк).

ЛЮ́ДНИЙ, а, е. Те саме, що **багатолю́дний.** *Живучи в людних містах, вона одвикла од самотності* (І. Нечуй-Левицький); *Часто, вертаючись із людних зборів, почував гнітющу самотність, пустку в думках і стому* (В. Підмогильний); *Вони увійшли всередину й опинилися в людному місті з гарними кам'яними будівлями* (Ю. Винничук); *Ще я пам'ятаю, як у селі в людних місцях — біля клубу, школи, сільради, пошти — висіли оголошення про набір на роботу і переселення на південь України* (М. Матіос).

ЛЮДНИ́Й, á, é, *діал.* Який перебуває серед людей, в товаристві. * Образно. — *Цвісти між бур'яном — бодай би не діждати! На ввесь садок одна* [Фіалка], *та не людна́; Дала красу веселая весна, Та не дала їй долі* (Л. Глібов).

ЛЮ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Те саме, що **лю́дство.** *Чи позбудеться колись людність відчуття страху смерті?* (Г. Коцюба).

2. Те саме, що **насе́лення.** *Я хотів було відшукати пана З., щоби поділитися з ним сими відомостями .. про розширення цивілізації у всіх верствах угорської людності* (І. Франко); *Вся людність Криму, отже, й готи, проводили торги невольниками, і кожний полон із України приносив їм користь* (Б. Лепкий); *Наші думи і мрії топчуть, людність нашу гнітять, а на наші святині плюють, мов на поганські капища та ідолища...* (С. Тельнюк); *Розказували втікачі, що ляхи дотла випалюють села і вирізають людність від малого до старого* (В. Чемерис).

ЛЮ́ДНО, *пред.* Багато людей. — *В мене тільки було й думки, що приїду додому — весело буде, людно, музики, танці...* (Марко Вовчок); *На вулиці враз зробилось людно, — то з кінотеатру висипала юрба* (І. Багряний); *Під горами Горватськими вже було надто людно* (І. Білик); *Біля фонтана людно і гамірно, подорожні пили воду, мили руки, споліскували лиця* (В. Чемерис).

ЛЮДО́ВИЙ, а, е, *діал.* Народний (у 4 знач.). *Дуло було .. покрите багатим орнаментом в стилю босняцьких людових виробів* (І. Франко); *На обід ходив Демидів від кількох літ до людової кухні, де харчувались різнородно одягнені люди* (О. Маковей); *Мова наша — особливо жива людова мова, не літературна, — вже тоді, в XVI та XVII ст., дуже відрізнялась од мови московської* (І. Огієнко).

ЛЮДОЖЕ́Р, а, *ч.* Те саме, що **людоїд.** *Прізвище Підконюший дуже пасувало б моєму другові, .. котрий .. вже думає, що мене з'їли оті людожери ("У Черкасах канібали з'їли нашого завідувача відділу убивств", — бачив я заголовок на першій шпальті)* (В. Шкляр); *У тутешніх лісах завівся скажений вовк — людожер* (А. Кокотюха); — *Ти здурів, Савко? Чого б це я топив твою дочку? Хіба я душогубець який? Чи людожер?* (В. Чемерис); *В Чернівці прибув кат і людожер, звірина, диктатор, .. ворог усього людства, бандит з великої дороги Алоїзич* (В. Кожелянко).

ЛЮДОЖЕ́РЕЦЬ, рця, *ч., рідко.* Те саме, що **людоже́р.** *До його* [діда Гарасима] *лиця з тими страшними сліпими очима і з тим страшним .. ротом казкового людожерця я не міг ніяк привикнути* (І. Франко).

ЛЮДОЖЕ́РКА, и, *ж.* Жін. до **людоже́р.** *У мене майнула несподівана думка: а що коли ця хижачка* [акула] *не вперше нападає на людину? Може, вона — людожерка?* (І. Росоховатський).

ЛЮДОЖЕ́РНИЙ, а, е. Те саме, що **людоже́рський.** *О. Телесницький уже бігав по класі, розмахуючи кровавою паличкою, і шукав нової жертви для свойого* [свого] *людожерного гумору* (І. Франко); *Може, весь світ тільки й тримається на тих запльованих і занедбаних зернах добра, які даються кожному при народженні, хоча на численних життєвих роздоріжжях людина (з лінощів чи під тиском людожерних обставин..) заганяє ці крихти світла до найбагнистіших, найнепрохідніших закамарків свого єства* (Е. Андієвська); *Разючі факти з російських документальних джерел незаперечно свідчать про злочинну роль всієї людожерної імперської комуністичної системи* (з наук. літ.).

ЛЮДОЖЕ́РСТВО, а, *с.* Те саме, що **людоїдство.** *Вимирали* [1933 р.] *цілі села на родючих чорноземах, коли доходило до трупоїдства, а подекуди й до людожерства* (Б. Антоненко-Давидович); — *Білого Чаклуна посадили. Так, посадили. Довічно. За зґвалтування та людожерство* (А. Кокотюха); *Загін зібрав .. беззаперечні докази вбивства й людожерства; останки трупів поховали, віддавши жертвам належну шану* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

ЛЮДОЖЕ́РСЬКИЙ, а, е. Такий, як у людожера, власт. людожерові. — *Як же це християнство досі не спромоглось викоренити тут* [у новозеландців] *людожерські звичаї?* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); // Жорстокий, кровожерливий. *Я уриваю на цьому міркування з приводу людожерських теорій генерала Фуллера* (Ю. Смолич); *Кажуть, що гітлерівський та сталінський режими схожі, обидва людожерські* (з газ.).

ЛЮДОЇ́Д, а, *ч.* 1. Дикун, що їсть людське м'ясо; людожер. *Для мене, здається, готувався до свята справжній бенкет, так наче я мав апетит людоїда або приїхав з голодного краю* (М. Коцюбинський); *Я читав колись про диких людоїдів, що живуть на австралійських островах, про те, які вони люті* (В. Самійленко); *На островах, що далі за всі острови, де водяться білі папуги, я жив півроку з племенем людоїдів* (Ю. Логвин); — *Пане Паганелю, — спитала Гелена, — то ви гадаєте, якщо потерпілі аварію потрапили в полон до індіанців, ті зберегли їм життя? — Так, я цього певен. Бо ж індіанці не людоїди* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); * У порівн. *Різким ривком відкинув* [Солод] *геть шинель і голий, мов дикун-людоїд, накинувся на Безкобиліна* (М. Руденко); // Той, хто під час голоду чи соціальних катаклізмів їсть людське м'ясо. [Г и р я:] *Де б вивести зараз людоїдів отуди до канави та повбивати, а ти їх під арешт, годуватимеш, та ще й доктора до них?..* (М. Куліш); * Образно. *Мор, голод і війна — то страшні людоїди* (Л. Боровиковський); // Уживається як лайливе слово. *Дяк потрі-*

пує навіть старих і благочестивих дідів .. усякими непотрібними словами: анциболами, харцизниками, людоїдами, шибениками і усякими безумними словами (І. Нечуй-Левицький); *Кривоніс помітив Ярему і пустився на нього. — Маю тебе, людоїде. Тепер порахуємось* (А. Чайковський); *Чого ж ви стоїте, горлорізи, живодери, людоїди, змії! Підходіть* [підходьте]! (Б. Лепкий).

2. *перен.* Про надзвичайно жорстоку людину, схильну до насильства, убивства. *Кати! кати! людоїди! Наїлись обоє, Накралися; а що взяли На той світ з собою?* (Т. Шевченко); *Вирвавсь я із рук єхидних, В хижих єзуїтів, Та й попавсь в криваві лапи Наших людоїдів* (П. Куліш).

3. Казковий персонаж, що поїдає людей (частіше дітей). *Далі старший людоїд і каже: — Ну, сідай, хлопче, та повечеряй з нами, бо після вечері ми тебе самого з'їмо* (С. Васильченко); *Є десь у тридев'ятому царстві баба-яга, є дракони, є і людоїди* (О. Бердник).

4. Звір, що харчується людським м'ясом. — *Там привезли каракалпаків зранених, — ввійшов Хома. — Тигр-людоїд... — Напав на гурт? У полі, в очеретах? — здивовано спитав Тарас* (Василь Шевчук).

ЛЮДОЇДКА, и, *ж.* Жін. до **людоїд.** — *Галю пустити у Петрівку? — дивується Марія, мимоволі згадуючи, яких то страхів у їхньому селі набалакано на тітку Юстину, що вона така й сяка, що вона людоїдка* (Є. Гуцало); *Вони* [янголи чи душі діточок] *довкола кружеляли тієї жінки, наче рій, і розверзалися провали над людоїдкою вгорі...* (П. Мовчан); — *Хіба ви вчена? — А хто ж я, цікаво знати? — Звичайнісінька канібалка. Людоїдка* (П. Загребельний); * Образно. *А він, малий Меркурій, ще й гадки не мав про політику, що так схожа на людоїдку: кого вона тільки не перемелює у своїй пащеці?* (М. Стельмах).

ЛЮДОЇДНИЙ, а, е. Прикм. до **людоїд.** *Хто б на твоєму місці ризикнув їхати в ті людоїдні землі?* (Є. Пашковський); *Безкомпромісним і викривальним стало послання-протест А. Шептицького проти штучного голоду в УРСР: "Населення вимирає голодовою* [голодною] *смертю. Побудована на несправедливості, обмані, безбожництві людоїдна система довела багатий недавно край до повної руїни"* (з газ.); * Образно. *Він в школу зирнув, аж бач: і там кривда сидить, стара людоїдна звірюка* (І. Франко).

ЛЮДОЇДСТВО, а, *с.* 1. Споживання людського м'яса деякими племенами, які перебували на первісній стадії розвитку. *На просторах довкола верхів'я Оки жили дикі люди-антропофаги, які основним джерелом свого існування мали людоїдство* (В. Кожелянко); // Уживання людського м'яса під час великого голоду. [Д і д з ц і п к о м:] *От до чого призвело більшовицькеє движеніє* [більшовицький рух]! *Людоїдство повелося!.. Ну, що тепер скажеш?* (М. Куліш); *На Україні поширюється голод. На вулицях міст трупи померлих від голоду, доведені до розпачу і безнадії селяни масово тікають із сіл, частішають випадки людоїдства і самогубства* (М. Хвильовий); *Так тривало страшних півтижня, голод у перському війську скосив багатьох людей, у стані почалося людоїдство* (І. Білик).

2. *перен.* Крайня жорстокість, кровожерливість. *Хіба атомні бомби не людоїдство?* (О. Бердник).

ЛЮДОЇДСЬКИЙ, а, е. Такий, як у людоїда, власт. людоїдові. *За нами мчить зле — лютая погоня, якась орда велика, незчисленна, вона гукає, гоготить, регоче злорадним сміхом, людоїдським* (Леся Українка); *Він та ще якийсь його помічник з людоїдським виразом на лиці розпилювали ящик, в якому лежала миловидна дівчина* (О. Бердник); *Хто не з нами — той проти нас, і за таких людоїдських переконань цілком природний патріотизм баронеси, яка бажає добра своїй землі й своєму народові* (Є. Гуцало).

ЛЮДОЛО́В, а, *ч.* Той, хто ловить людей, забирає їх у полон, використовуючи для своїх потреб. *По дворах уже розійшлися людолови* (Микита Чернявський); *Навіть монастирські стіни не врятували ченців від татарського аркана: Юрася разом з братією людолови потягли до Криму* (В. Малик); *Отець князь спішно збирав рать і вирушав у похід — виганяти з Сіверщини й Чернігівщини .. людоловів із Степу* (В. Чемерис).

ЛЮДОЛО́ВСТВО, а, *с.* Заняття людолова. *Що ж робити, куди далі? Піти, може, на захід, та через Буджацькі степи на конях пробиватися на Запоріжжя? Так там же дика орда гуляє, об людоловстві тільки й думає...* (С. Тельнюк); *З кінця XII ст. козаки, долаючи простори Кара-Деніза, почали робити успішні походи на узбережжя Османської імперії — у відповідь на її людоловство й поневолення безневинного населення* (В. Чемерис).

ЛЮДОЛО́ВСЬКИЙ, а, е. Стос. до людолова. *Тої ж миті впав на нього громом тупіт сотень копит, свист і ревище всього людоловського табуна* (Ю. Логвин); *Сумнозвісний людоловський промисел Кримського ханату теж належить до спадщини генуезької колонізації* (із журн.).

ЛЮДОМО́Р, а, *ч., книжн.* Той, хто морить, знищує в муках людей. *Її* [Україну] *не взяти змором, .. не обдурить Підступним тим, кривавим людоморам* (Л. Забашта); *Від того упоєного местю* [помстою] *людомора всього можна сподіватися* (Д. Міщенко); *Я думаю про ті чорні хлібні окрайки, відвойовані моїми бабою у людоморів, і згадую торби з сухарями* (Г. Тарасюк); // Уживається як лайливе слово. *Брешеш, людоморе! За святую правду-волю Розбойник* [розбійник] *не стане* (Т. Шевченко).

ЛЮДОМО́РСЬКИЙ, а, е, *книжн.* Прикм. до **людомо́р.** *Ви скаржитесь: — Тісно тепер на землі, Надміру, мовляв, розплодилось людей... — У мізках у ваших уже мозолі Від довгих шукань людоморських ідей* (С. Воскрекасенко).

ЛЮ́ДОНЬКИ, ньок, *мн.* Пестл. до **люди** 1, 2. — *Та що це за людоньки? Що це за гості мені? Спішать! І куди поспішати?* (В. Близнець); — *Немає місця, людоньки, повірте. Самі у хаті покотом спимо. У того діти, в того породілля, У того баба хвора на печі* (Л. Костенко); — *Люди, людоньки, швидше женіть коней, моєму ладові кепсько!* (В. Чемерис); — *Ой людоньки добрі! Ой що ж воно буде?!! Ой замордують вас ляхи!* (Ю. Логвин).

ЛЮДОСЛА́ВНИЙ, а, е, *книжн.* Славний, знаменитий. *А що вже грав* [кобзар], *то, знаєте, втинав Отак, що й не пособить сила Божа, — Про трьох братів, про Хмеля й Богуна, Про людославне наше Запорожжя* (І. Драч); — *На людославну Січ подамся. А потім із запорожцями піду ляхів бити* (В. Чемерис).

ЛЮ́ДОЧКИ, чок, *мн.* Те саме, що **лю́доньки.** — *Боже мій! — закричала Євдоха. — Рятуйте ж мене, людочки! — Гетьте! Я нічого не боюся! Одлізьте! — закричав Юрко й утік до дверей* (М. Івченко); — *Часом ливень як пуститься, ой, людочки милі: гримить, прямо в голову жахкає.*

Сховку ніякого, поле кругом, тільки гичка лопотить од граду (Є. Пашковський).

ЛЮ́ДСТВО, а, *с.* Усі люди землі, рід людський, людське суспільство. *Я тепер усвідомив своє місце серед мільярдів літ людства, серед астрономічної кількості людських створінь* (Ю. Яновський); *Протягом своєї історії людство створило чимало пам'яток усної народної творчості* (з наук. літ.); *Забруднення повітря посідає сьоме місце серед загроз для здоров'я людства* (з газ.); // Люди, які зараз живуть на землі або є сучасниками певної особи чи якоїсь знаменної події. — *Тільки ж, коли ти мене своїм батьком називала, не братерськи ти себе до всього створеного рівняла. Але себе понад рештою людства вивищувала* (Н. Королева); *Нині людству все зрозуміле: сонце стало магмою, дощ — водою, громи — відгомоном електричних розрядів* (Р. Іваничук); * Образно. *Людство ходить навшпиньки, щохвилини обминаючи свою смерть* (Л. Костенко); // *з означ.* Велика кількість людей, об'єднаних певними позитивними ознаками. *Цілий культурний світ, усеньке прогресивне людство віддаватиме шану пам'яті одного з найвидатніших письменників і громадських діячів нашого народу* [Івана Франка] (Остап Вишня).

△ **Зло́чини про́ти лю́дства** *див.* **зло́чин.**

ЛЮ́ДСЬКИ́Й, лю́дська́, лю́дське́. 1. Прикм. до **лю́ди** 1. *Нігде не чуть людської мови; Звір тільки виє по селу* (Т. Шевченко); [С т е п а н и д а:] *Я думала, що він людський знахар, а він товарячий!..* (М. Кропивницький); *Він навчав її перероблювати телеграми, надаючи їм стислості, жвавості й тої простоти живої людської мови, що нею добре володів сам* (Д. Бузько); *Курсант кричав так голосно, що я зрозумів: це кричить не людина, але те, що мешкає в людському тілі* (Любко Дереш); // Належний людям. *Зоряний, дивуючись, допитувався у кобили-матері, чому батько остерігається наближатися до людських осель?* (О. Бердник); *Десь цими селами й батько блукав по війні, з мамою наймалися за торбинку пшона копати людські городи* (Є. Пашковський); *Найбільше гуляли* [люди] *по людських домівках, як прочують, було, що є десь про них пожива* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // Який є частиною організму людини. *Людська крівця не водиця, розливати не годиться* (Номис); *Ллється невинна людська кров на київських кручах і потічками струменить до Дніпра* (Р. Іванченко); *Між Ховхлею та Оскрівкою на пагорбі панський палац з людських кісток вимурований біліє* (В. Дрозд); *Повернувся він до мене, наче хотів придивитися. Але я знав, що він бачить: величезний чорний парасоль й людські ноги під ним* (Валерій Шевчук); // Який складається з людей. *Між ці два ряди хат і дворів вливався людський потік і плив, зачіпаючись колесами та лахміттям за стовпи, поламані тини й лати* (І. Багряний); *Очі Віри Павлівни спинились на сумному обличчі інтелігентної дівчини, що стояла мовчазна в цьому ряді й дивилась віддаленим поглядом кудись у просторінь понад головами людської маси* (Б. Антоненко-Давидович); *Невеликий уже людський гурт, теж вибілений мокрим снігом, не розходився від Павлової могили* (Р. Федорів); *Ахілл же тим часом В натовп людський поривався, щоб стрінути десь Пріаміда* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); // Такий, як у людей (людини). *Чого тільки не видзвонював Юрко Дзвонар. У нього мідні серця дзвонів обзивались людським голосом, зітхали, веселились і сміялися* (М. Стельмах); *Аж чую — від Довбушевої могили, а ви знаєте, вона якраз у самому кутикови* [кутикові], *при самій дорозі, нечиста сила говорить, людським голосом говорить* (М. Матіос); *Неусвідомлене відчуття якогось негаразду врешті (з деяким запізненням, мушу визнати) сформувалося в розуміння, що саме не так. Кіт говорив! Людською мовою. Українською* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Власт., притаманний людині. *Озуть пана у постоли! У цьому слові була ціла картина, розкішний план, справедливість людська і небесна* (М. Коцюбинський); *Був Микола від щастя п'яний, Від хмільного людського добра* (В. Симоненко); *"Ось він який, Калнишевський! — думав Мельхіседек. А років йому насправді .. сімдесят п'ятий! Ніколи не скажеш. Худорлявий, жилавий. Непоквапливість. Непоказна людська гідність"* (Г. Колісник); *Він дозволяв собі ставитись до моїх батьків з доброю поблажливістю, вибачаючи їм деякі людські слабкості* (С. Жадан); // Якого зазнають люди. *Яхидна* [єхидна] *фурія раденька, Що по її все діло йшло; До людських бід вона швиденька* (І. Котляревський); *Як вип'є* [Тарас], *людська біда пече йому ще дужче, і те, що робить для краю рідного і для свого народу, тоді йому здається таким малим, мізерним* (Василь Шевчук); *Мені недоступне просте людське щастя. Я не можу, як всі. Це надто велика розкіш* (І. Карпа); // Який є результатом діяльності, творчості людей; народний. *Про його добренькі слова Людськая приказка мовляє, Що як ласкавенькe бува, То від двох маток ласку має* (Л. Глібов); *Але людські — людські пісні, Людські пісні, найглибша мука, Найвища радість на землі!* (М. Рильський); — *Хміль — то ж для приказки людської, а ім'я* [Богдан] *від Бога* (П. Загребельний).

2. Стос. до сторонніх, інших щодо суб'єкта осіб. *З дурної голови та на людську* (Номис); *За столом, за якимись паперами, сидить Терентій. Певно, перебирає розписки людські* (М. Стельмах); // Який належить іншим особам. — *Людські діти в неділю, поки з церкви не вийдуть, то й ріски в рот не беруть* (С. Васильченко); *Коні наші забрели на людські поля та й жито випасли* (Ю. Винничук); *Тим й відрізняються сади людські від лісів, що у них деревам нема потреби боротись за сонце й ґрунт* (Г. Пагутяк); *Соломіїна рука мимоволі шарпнулася до внутрішньої кишені, де й свої, й людські гроші лежали* (В. Лис); // Який обслуговує інших осіб. *Подумати тільки: старчиха, наймит людський, на змовини з хазяїном не стала!..* (Г. Косинка); *Лесь береже в пам'яті, як у книзі, усі ґрунти села .. І для чого це йому, людському поденщикові, який має лише городець та латку поля?* (М. Стельмах); // Який поширюється серед інших осіб. *А Добрість не вважа на злії язики, Не пристають людські до неї побрехеньки* (П. Гулак-Артемовський); *Тимошеві не був байдужим людський поговір. Він ніде не хотів показувати: ось-то я!* (Б. Харчук); // Який чинять, завдають інші особи. — *Це не хула, а правда, що кривда людська ніколи не остане непокарана Божим провідником* (А. Кащенко); *Савка Вальовський (це ім'я переслідуватиме мене все дитинство, як фатум, і все життя — як символ усіх людських зол і пороків), теж у больницю* [лікарню] *йде* (Г. Тарасюк); // У якому відбивається ставлення інших осіб до суб'єкта. [А е ц і й П а н с а:] *Тебе, Руфіне, слава, шаноба людська вабить* (Леся Українка); *Ні за які скарби світу не купиш ні щастя, ні здоров'я, ні людської шаноби* (М. Дашкієв); *Із нею хоч статками б натішився та повагою людською, а так...* (Н. Околітенко); // Який ставиться певним чином до інших.

— *Чи можна, щоб я проміняла мого Левка, кого мені мати покійна веліла шанувати, та на тебе мерзенного, п'явку людську!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Бодай кати їх постинали. Отих царів, катів людських* (Т. Шевченко).

3. *тільки* **лю́дський,** а, е. Який повинна мати людина, власт. справжній людині. — *Ми* [хлопи] .. *перший раз чуємо від нашого пана людське слово* (І. Франко); *Білан, як завжди, з головою пірнув у теорію людських стосунків* (А. Кокотюха); *Гестапівці мовчки перезирнулися. Надто переконливі були аргументи. Либонь щось людське прокинулося в їхніх черствих до чужого лиха душах* (М. Андрусяк); // У якому відбивається доброта, уважність, чуйність; людяний, гуманний. *І погляд у нього не людський* (Номис); — *Слухайте, невже ж ви втратили всяке людське почуття? Відпустіть мене, чуєте?* (М. Йогансен); — *Не знаю, чи дивилася б я так за панною, тітко Федосько. А до людини має бути і ставлення людське* (М. Олійник); // Який потрібен людині; нормальний, пристойний (про одяг, житло і т. ін.). *Дивилися брати пильненько й начеб уперше бачили людське убрання хороше й достаток і наче уперше почули на собі латані сорочечки* (Марко Вовчок); *Це була перша людська їжа відтоді, як мене схопили сталінські людолови, і перше людське ставлення до мене чужої людини* (М. Андрусяк); *Марія Согомонова .. підбирає пристойний авторський одяг людського покрою і добірної тканини для ретельно (а інколи і чисто випадково) підібраних дівчат-модельок* (І. Карпа).

4. Стос. до людей (у 3 знач.). — *Невиправдані людські втрати — найбільша ганьба для командира, — говорив старший лейтенант* (О. Гончар).

5. *іст.* Стос. до людей (у 4 знач.). *Це Лесь Якубенко підмовив .. зробити панові зло за зло, хоч як-небудь помститися за людське горе* (М. Стельмах); // Належний людям (у 4 знач.). *На людськім полі ростуть панські дуби. Мужик іде та й рубає, нікого не питаючись, наче своє* (М. Коцюбинський).

6. *іст.* Признач. для челяді. [Х р а п к о:] *Хіба я його жену? Хіба я його виганяю? Хай живе — отам на кухні або в людській хаті. Мужиком же став — хай з мужиками й панькається* (Панас Мирний); // *у знач. ім.* **людська́,** кої, *ж.* Приміщення для челяді. [П а н і Л ю б а:] *Затесався, знаєте, на людську якийсь заволока. Зібрав коло себе всю челядь і почав розповідати про Кармелюка* (С. Васильченко); *Хоч його й не запрошено тоді до панських покоїв, проте в "людській", де звичайно їла вся дворова челядь, Семена бучно пригостили* (Б. Антоненко-Давидович); *Гридні і челядь відправилися в людську, а князь забажав зразу ж оглянути Київ та побувати на Песовому острові* (В. Малик).

Живи́й (людськи́й) това́р *див.* **това́р**[1]; **Лю́дська́ істо́та** *див.* **істо́та; Лю́дська́ по́стать** *див.* **по́стать**[1]; **Рід лю́дськи́й <Лю́дське́ пле́м'я>** *див.* **рід; У людськи́й зріст <У зріст люди́ни>** *див.* **зріст; Утрача́ти / утра́тити лю́дськи́й о́браз** *див.* **утрача́ти.**

△ **І́ндекс лю́дського́ ро́звитку <І́ндекс ро́звитку лю́дського́ потенціа́лу>** *див.* **і́ндекс.**

◊ **Для лю́дського́ о́ка <Про лю́дське́** (*рідше* **чуже́**) **око> <Про лю́дські́ о́чі>** *див.* **о́ко**[1]; **На по́сміх (на посміхо́висько) [лю́дям] <На посміхо́вище [лю́дське́ (зага́льне)]>** *див.* **по́сміх; Нога́ людська́ не ступа́ла** *див.* **нога́; Півтора́ лю́дського́** *див.* **півтора́; Сторо́ннє (лю́дське́) о́ко** *див.* **о́ко**[1]; **Хова́тися від лю́дського́ о́ка (від лю́дськи́х оче́й)** *див.* **хова́тися**[1].

ЛЮ́ДСЬКІСТЬ, кості, *ж.* 1. Те саме, що **лю́дство.** *Людськість, як відомо, розвивається не по одному шаблону, іде різними дорогами* (І. Франко); *Три ґрунтовних почуття керують людськістю під всіма "широтами" і у всіх "довготах": голод, кохання та пекуча нудьга за безкраїм, до якого рвется окраяна людська душа* (Л. Старицька-Черняхівська); *Андрій зараз робить великий винахід, дасть людськості великі цінності* (В. Винниченко); *Повнокровне мистецтво Венеції епохи Ренесансу залишило для людськості немеркнучі у віках цінності* (І. Пільгук).

2. Те саме, що **лю́дяність.** *Та Хмель помилував Потоцького і відпустив. Та віддячився під Берестечком кривавий магнат батькові Богдану за його доброту. Шляхетська же кров не мала ні краплі людськості* (з переказу); *Особливо вражаючим виявом людяності, людськості є ті моменти вибору добра, коли всі обставини світу та часу сприяють тому, щоби не бути добрим* (В. Лис); — *Ніщо не примусить нас зректися своєї людськості, відмовитися від великого щастя кохати одне одного* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЛЮДЦІ́, ів, *мн.* 1. *зневажл.* Недостойні люди. *Як подивлюсь на хист теперішніх людців, На витребеньки їх... Та що з ними мороки!.. То далебі дрючок отак би і вхопив, Та й ну їх лупцювать* (П. Гулак-Артемовський); *Як до царської походної* [похідної] *канцелярії, так і до гетьманської підходили людці, ласі на отсі левадки, нивки, гайки, на ставки й млинки, а то й на готовий гріш, впевняли гетьмана в своїй вірності непорушливій* (Б. Лепкий); *Зрадник не просто себе ганьбив, а ганьбив честь свого роду і племені. Тож пощади до таких людців не було — честю всі вміли дорожити* (В. Чемерис); — *Гнилих людців тепер повно. Та й раніше їх було чимало* (А. Кокотюха).

2. *заст., діал.* Люди (у 1 знач.). [Я в д о х а:] *Позаторік сватали мене аж тричі, і гарні людці* (М. Кропивницький); *Схимник на грошенята показує їй. — Спасибо, батюшечко, — бабуся йому, — у мене є тріщечки, — позичили людці* (А. Тесленко); *Під однією копицею скошеного жита сплять троє людців — один чоловік і дві жінки* (Грицько Григоренко); *Богоматір із дитям — такими печальними очима на нас зирить. Ну, думаю, сяя помогла б людцям* (В. Дрозд).

ЛЮ́ДЯНИЙ, а, е. 1. Який щиро, доброзичливо, чуйно ставиться до інших; уважний до чужих потреб; гуманний. *Купер'ян .. натура товариська, веселий, людяний* (Леся Українка); *Чоловік — теж учитель — Лаврін Йонович: могутній, широкоплечий козарлюга, доброзичливий, людяний, покладистий* (О. Бердник); *Не хочу я в рай, і не заздрю я Крезові. Заб'юся в глухий оцей кут. Тут сосни соснові, берези березові, і люди людяні тут* (Л. Костенко); *Начальник міський, чоловік розумний і людяний, .. вирішив пустити в непам'ять вину Джанноле* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // Сповнений щирістю, гуманністю (про очі, усмішку і т. ін.). *Вона усміхалась людяною усмішкою, простягнувши до мене обидві руки* (Олесь Досвітній); *Сумовиті очі Тимофія звузились, заясніли глибокою людяною усмішкою* (М. Стельмах); // У якому виявляється гуманне ставлення до людини. *Будь-які катаклізми матимуть еволюційне вирішення, якщо їх спрямувати у людяне річище* (О. Бердник); — *Є ще закон відшкодувань, — втрутився я, — він рятує людину від усіх нещасть. Людяний закон* (П. Загребельний); // У якому є щирість, уважність, доброзичливість (про думки, слова, літературні твори і т. ін.). *Деякі* [оповідання] *визначаються*

живим малюнком дійсного життя і глибшою, людяною думкою (І. Франко); *В Марії* [поема "Марія" Т. Шевченка] *поет знайшов змогу виразити сюжет, може, в невірній, але глибокій і людяній думці* (І. Дзюба).

2. *рідко.* Те саме, що **лю́дний.** — *А станьте ви* [вітри] *на рівні ноги: На гори, доли, на людяні шляхи, на перелоги* (П. Тичина).

ЛЮ́ДЯНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **лю́дяний** 1; людинолюбство, гуманізм. *Звісно, люде освічені* [пани]: *про людяність знають уже і багаті, бідність не злить їх* (А. Тесленко); *Віра Павлівна не раз гірко думала, чому це тільки велике горе змусило їх* [колег] *поважати її, а не робота, людяність* (Б. Антоненко-Давидович); *Те, що доводилося робити досі, не суперечило принципам людяності й гуманності. Той, хто вимагає миру, завжди правий* (М. Дашкієв).

△ **Зло́чини про́ти лю́дяності** *див.* **зло́чин.**

ЛЮ́ДЯНО. 1. Присл. до **лю́дяний.** *Як людяно він дома обходився, яким теплом там віяло, як там усякий радо, весело трудився!* (І. Франко); *Так і жили панство Карпінські тихо, спокійно. З селянами й слугами поводилися людяно* (Г. Хоткевич); *В передпокої фельдшер обдаровує півпорожньою пачкою "Космосу", вперше людяно стискає за плечі* (Є. Пашковський).

2. *у знач. пред., рідко.* Дуже багато десь людей; переповнено людьми, людно. *У кірсі було людяно. Пахло травою й квітками* (М. Івченко); *Вона все розповідала й розповідала, а я слухав та й слухав. У кафе стало людяно, і ми стали збиратися* (Любко Дереш).

ЛЮ́ЕС, у, *ч., мед.* Те саме, що **си́філіс.** *Мотлох!!! Всі ці ляльки, всі ці кралі й їхні альфонси .. з синцями під очима, з'їдені алкоголем, розпустою, парфумами і люесом* (І. Багряний).

ЛЮЕТИ́ЧНИЙ, а, е, *мед.* Стос. до люесу. *У вторинному періоді сифілісу можуть виникнути хворобливі кісткові нашарування — так званий люетичний періостит* (з навч. літ.).

ЛЮЇЗИ́Т, у, *ч.* Органічна сполука арсену, безбарвна отруйна рідина. *Люїзит — стійка отруйна речовина шкірно-наривної і загальноотруйної дії, назва якої походить від прізвища американського хіміка А. Льюїса* (з наук. літ.); *Іприт... Люїзит... Ось такою мовою він зараз з нами розмовляє, потомок Гете, потомок німецьких гуманістів!* (О. Гончар); *Упродовж кількох років фірма "Ситалл" виконувала роботи з пошуку затоплених контейнерів із хімічною зброєю і в 11 районах країни виявила понад 500 бочок з іпритом та люїзитом* (з газ.).

ЛЮК, а, *ч.* 1. Отвір із заслінкою для проникнення всередину чого-небудь. *Товариші витягали його* [Василя] *з палаючого танка через люк* (О. Довженко); *Круглий люк у підлозі загальної каюти веде вниз* (В. Владко); *Слово "міни" зупинило танкіста, він закляк, тримаючи круглу кришку люка* (К. Гриб); *Я завжди з цікавістю поглядала на залізні сходи, що вели до горішнього люка* (І. Роздобудько); // Заслінка, дверцята, що закривають такий отвір. — *Може, він у літаку зовсім здурів, відчинив люк і виплигнув, потягши за собою другого пасажира? — зробила висновок Ніна Володимирівна* (М. Трублаїні); *Танк став, відхилився люк, висунулась рука* (Ю. Яновський); *Скільки йому треба було зусилля, щоб ослабілими руками одкрутить гвинти люка* (В. Кучер); *В ракеті відкрився люк, звідти вискочив Василь* (О. Бердник).

2. Отвір, що заміняє собою вікно. *Як худобу, загнали* [хлопців] *у холодні вагони, закрутили дротом двері та люки і під охороною — на Ромодан* (А. Головко); *З понеділка Андрій почав працювати на складі: відбивав люки вагонів з брикетом і бічною драбиною залазив до рудого курища* (Є. Пашковський).

3. *спец.* Отвір для засипання чого-небудь або виймання з середини чогось. *Кукурудзу засипають зверху, а беруть її в міру потреби з люка в нижній частині коша* (з наук.-попул. літ.).

4. *гірн.* Нижня частина шахти, вироблений простір із різними пристроями для подавання руди, вугілля до транспорту. *Вдалині* [рудні] *чулися глухі вдари й шелест руди, що десь у бічній стіні ходком спускалася вниз до люка* (Олесь Досвітній).

ЛЮ́КОВИ́Й, лю́кова́, лю́кове́, *спец.* 1. Прикм. до **люк.** *Через люкові отвори, розміщені на палубі, на дно судна укладають вантажі* (з навч. літ.).

2. *у знач. ім.* **люкови́й,** во́го, *ч.* Робітник, що працює біля люка певного агрегату. *Комісія теруправління Держгірпромнагляду у Вінницькій області завершила спеціальне розслідування нещасного випадку з тяжким наслідком, що стався 3 квітня 2014 року з люковим транспортного цеху* (з мови документів).

ЛЮКС[1], а, *ч.* У Міжнародній системі одиниць — одиниця виміру освітленості, створювана світловим потоком в 1 люмен, рівномірно розподіленим по поверхні площею 1 м^2. *У фізиці освітленість вимірюється в люксах* (з навч. літ.); *Мінімальною нормою освітленості місць для читання є 75 люксів* (з навч. літ.).

ЛЮКС[2], у, *ч.* 1. Готельний номер, купе, каюта і т. ін. підвищеної комфортності. *Кімнати наші поруч були: вона сама жила, в люксі, а я — удвох з товаришем* (В. Дрозд); *Першу ніч ми провели у готельному люксі, що його заздалегідь винайняв мій тепер уже тесть* (Ю. Андрухович).

2. *у знач. прикм., невідм.* Який належить до такої категорії. *Вони піднялися на другий поверх, де розміщувалися номери "люкс"* (В. Кожелянко).

3. *у знач. пред., невідм., розм.* Про щось чудове, розкішне, високоякісне. *Раптом до покою влетіла пухкенька Рома, дівчина Анатолія Палича: — Все люкс! Я все влаштувала!* (Ю. Винничук); — *Може б то коханця собі знайти? — спитала я пенсіонерку перед під'їздом. .. — А що, ідейка — люкс!* (І. Карпа).

ЛЮКСА́ЦІЯ, ї, *ж., мед.* 1. Повне зміщення суглобових кінців кісток; вивих. *Люксація — найчастіший дефект кульшового суглоба, який буває вродженим або набутим* (з навч. літ.).

2. Зміщення будь-якого органа. *Під час важких травм кришталика відбувається його люксація в передню камеру, склоподібне тіло, під кон'юнктиву* (з навч. літ.).

ЛЮКСЕМБУ́РЖЕЦЬ *див.* **люксембу́ржці.**

ЛЮКСЕМБУ́РЖКА *див.* **люксембу́ржці.**

ЛЮКСЕМБУ́РЖЦІ, ів, *мн. (одн.* **люксембу́ржець,** жця, *ч.;* **люксембу́ржка,** и, *ж.).* Народ, що становить основне населення Великого герцогства Люксембург. *Парламентський комітет ЄС прийняв резолюцію, у якій закликав Європейську раду відкликати кандидатуру люксембуржця до правління Європейського центробанку* (із журн.); *Коли комісар Євросоюзу люксембуржка Вівіан Редінг задається*

будь-якою метою, то її досягнення — лише справа часу (із журн.); *Якщо голландці ще мають якісь шанси на третє місце у відбірній групі чемпіонату й додаткові матчі, то станом на вчорашній ранок уже не було їх у латвійців, казахів, білорусів, люксембуржців, македонців* (з газ.).

ЛЮКСЕМБУ́РЗЬКИЙ, а, е. Прикм. до **люксембу́ржці** і Люксембург. *Поряд з люксембурзькою в країні також поширені французька й німецька мови* (із журн.); *Єдина Європа потребує економічного управління, що ґрунтується на суворих правилах, заявив президент Європейської комісії і колишній люксембурзький прем'єр Жан-Клод Юнкер* (з газ.).

ЛЮ́КСІВСЬКИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **лю́ксовий.** *Він пригощав гостю цукерками й підливав їй люксівський коньяк* (із журн.); *За рік навколо нової ділянки виріс такий самий паркан, як і навколо старого люксівського маєтку* (з газ.); *Двокімнатний напівлюкс тут здають по 198 грн, а люксівський номер із каміном коштує 585* (з газ.).

ЛЮКСМЕ́ТР, а, *ч.* Прилад для вимірювання освітленості. *У період активної вегетації, починаючи з другої половини травня до середини серпня, на експериментальних ділянках травостою і чагарникових насаджень вимірювали люксметром динаміку сили сонячного світла* (з наук. літ.); *Найпростіший люксметр складається з фотоприймача й реєстратора фотоструму з регульованою чутливістю* (з навч. літ.).

ЛЮ́КСОВИЙ, а, е, *розм.* 1. Найкращий, найвищого ґатунку, розряду. *Тільки переночував у люксовому готелі в Кракові, як на другий день війна* (М. Малиновська); *Якийсь обірванець хвалиться, що мав цілий місяць люксовий заробіток — дурний пан платив лиш за те, що* [той] *рвав на лузі квіти й клав на підвіконня його кобіти* (В. Лис).

2. Стос. до люксу *(див.* **люкс**[2] 1). *Поруч у люксовому одномісному номері мешкала керівничка* (В. Дрозд); *По обіді у люксовому номері .. Чонган розплющив очі, вхопився обома руками за макітру* (Люко Дашвар).

ЛЮ́КСУС, у, *ч., розм.* 1. Розкіш, пишнота. *Розуміється, що ані покою для газет, ані бібліотеки, ані читальні, ані взагалі газет та книжок тут не було; се діялося в половині 60-тих років, і такий люксус, як потреба читати, в ту пору не дійшов іще до бориславських промисловців і капіталістів* (І. Франко); *Одягалася* [Наталка] *гарно, з смаком, що підносило ще більше грацію й гарну будову її тіла, на що наші пані й дівчата не покладали доволі старанності, вважаючи це за якийсь непотрібний люксус* (О. Кобилянська); *Нація, яка вважає, що її оточують вороги, що під загрозою саме її існування, не хоче дозволити собі такий люксус, як мистецтво ради мистецтва* (з наук. літ.); // Насолода, щастя від чого-небудь. *Стефко з економічних оглядів майже ніколи не жартує, але коли вже раз дозволить собі на цей духовий люксус, то це означає, що її хлопчисько в золото-рожевім гуморі* (Ірина Вільде).

2. *у знач. пред.* Виражає захоплення, високу оцінку чого-небудь. *Цей фестиваль — просто люксус!* (з газ.).

ЛЮ́КСУСО́ВИЙ, а, е, *розм.* Надзвичайно привабливий, розкішний, вигідний. *Не хочу, щоби моє люксусове видання стояло нечитане роками* (В. Стефаник); *Цей першокласний люксусовий експрес плив, ніби окремий світ між світами* (І. Багряний); *— Професор Оссендорфер не зупинився перед тим, щоб перервати свої вакації, які він проводив на березі Адріатики в Монтенегро* [Чорногорії], *курорт Будва, готель "Авала", люксусовий номер з лоджією в бік моря* (П. Загребельний); *Коли я відчинив двері, то побачив люксусовий покій у килимах, а посеред нього овальне широке ліжко* (Ю. Винничук).

ЛЮ́ЛЕНЬКИ-ЛЮ́ЛІ, *виг.* Те саме, що **лю́лі.** *Ні квіток, ні бджіл. — .. Лиш на сотню сіл, Сховане під піл: — Люленьки-люлі, — Наче з-під землі* (П. Воронько); *Сповивала* [мати] *синочків, колихала маленьких — люленьки-люлі* (М. Олійник).

ЛЮ́ЛЕЧКА[1], и, *ж.* Зменш.-пестл. до **лю́лька**[1]. *Гребці і весла положили, Та сидя люлечки курили* (І. Котляревський); *Слухав він нас, слухав, сивий вус крутячи та вишневу люлечку свою смокчучи, а тоді не втерпів і собі встряв* (В. Чемерис); *Він прокашлявся і наблизився до дверей. Натиснув клямку, визирнув у сіни. — Не спите, чоловіче добрий? — Не сплю, — голос із сіней. — То я до вас люлечку викурити й погомоніти* (Ю. Хорунжий); *Я курив свою улюблену череп'яну люлечку, зроблену у формі козацької шапки, і було мені спокійно* (Валерій Шевчук).

Потяга́ти (потя́гувати) / потягну́ти (потягти́) лю́льку (лю́лечку, цига́рку *і т. ін.) див.* **потяга́ти**[1].

ЛЮ́ЛЕЧКА[2], и, *ж.* Зменш.-пестл. до **лю́лька**[2] 1. *Коли зайшла до хати, малята вовтузилися в люлечках своїх, а Петро постогнував уві сні* (Микита Чернявський).

ЛЮ́ЛЕЧНИЙ, а, е. Признач. для люльки *(див.* **лю́лька**[1]). *Люлечний матеріал; // у знач. ім.* **лю́лечний,** ного, *ч., розм.* Тютюн. *Витяг кисета та й набиваю люльку. Набив, закурив .. Я й не туди то, що це мої пани кашляють уже від мого люлечного* (Б. Грінченко).

ЛЮ́ЛІ, ЛЮ́ЛІ-ЛЮ́ЛІ, *виг.* Уживається як приспів у колискових піснях. *Люлі-люлі... Де я тебе втулю? У садочок зелененький Під солодку дулю* (з народної пісні); *Ой люлі, люлі, моя дитино, Вдень і вночі* (Т. Шевченко); *Спи, мій маленький киянине, люлі, Спи, мій калиновий цвіт!* (Б. Олійник); // *кому і без дод.* Уживається як побажання приємного сну. *Савиха молодая важкенько зітхає: "Ой, ну, люлі, мале дитя, ой ну, люлі, спати, — Наїхали гайдамаки до нашої хати"* (А. Кащенко); *Ще імені твого не чули квіти, І літо, і сніги, і літечка твої Тобі не поспішають прилетіти. В білій Кьолі люлі Спатоньки-спатулі, Тато-мама, тато-мама Колисали...* (М. Вінграновський); // *у знач. пред., розм.* Спати. *— Перш ніж лягти в ліжко, ти вимастиш усе тіло, гарно розітреш, як розтираєш звичайний крем, і — люлі* (В. Шкляр); *— От бачиш, — сказала Дзвінка. — Макс теж став у пригоді. Ну, що — по останньому коктейлю і додому люлі?* (Ю. Винничук).

ЛЮ́ЛІ-ЛЮ́ЛІ *див.* **лю́лі.**

ЛЮ́ЛЬКА[1], и, *ж.* Приладдя для куріння, що складається з мундштука й чашечки для тютюну. *Мені з жінкою не возиться, А тютюн та люлька Козаку в дорозі Знадобиться!* (з народної пісні); *Сів* [москаль] *на окопі та й почав насипати тютюну в люльку* (І. Нечуй-Левицький); *Іван Семенович опустив голову, щоб Ліда не помітила його веселої і хитрої посмішки, і почав уважно напихати люльку тютюном* (В. Владко); *Набивши маленьку прокурену люльку тютюном, він викресав вогню, пустив дим* (О. Бердник); *Та ось вартові .. зійшлися докупи, щось стиха між собою перемовлялися, набиваючи люльки тютюном* (В. Чемерис); * У порівн. *Трикутник хаосу, з м'яким ядром мелодій За під-*

мурівок чисел, зору, ладу. Де морок люками димить, як люлька (Е. Андієвська).

Кури́ти (пали́ти, смокта́ти *і т. ін.)* **лю́льку (калья́н, наргіле́** *і т. ін.) див.* **кури́ти¹; Поку́рювати / покури́ти лю́льку (калья́н, наргіле́** *і т. ін.) див.* **поку́рювати; Потяга́ти (потя́гувати) / потягну́ти (потягти́) лю́льку (лю́лечку, цига́рку** *і т. ін.) див.* **потяга́ти¹; Смикну́ти [з] лю́льки** *див.* **смикну́ти; Тягти́ (тягну́ти, сса́ти) тютю́н (махо́рку, цига́рку, лю́льку, з лю́льки** *і т. ін.) див.* **тягти́.**

◊ **(1) Лю́лька ми́ру** — символ примирення, припинення війни (за звичаями деяких народів, колишні противники викурюють спільну люльку, пускаючи її по колу). *Томагавки, у ручці яких висвердлювалися наскрізний отвір по всій довжині, а на кінці — виїмка для тютюну, використовувалися в дипломатії як дари, тому що являли собою яскравий символ: з одного боку люлька миру, з іншого — сокира війни* (з навч. літ.); * У порівн. *Ми з'їли прекрасну диню, яка об'єднала нас, як люлька миру* (Ю. Яновський).

ЛЮ́ЛЬКА², и, *ж.* 1. Те саме, що **коли́ска** 1. *У виплетеній з лози люльці, тісно притулившись одне до одного, немов пташенята у гнізді, сиділо тройко, одно в одно чорнявеньких дітей* (М. Стельмах); *Так ми прихватком за три роки й прижили сина Трохима та дочку Горпину. На нічку заскочу, а коли вдруге з'являюся, уже дитьо* [дитя] *в люльці* (В. Чемерис); * Образно. *Ще лихо в люльці б собі спало* (Т. Шевченко).

2. Висячий поміст із бортами для піднімання інструменту, матеріалів, а також для праці вгорі. *У Черкасах із сьомого поверху обірвалася будівельна люлька* (із журн.); * У порівн. *Президент вийшов на лоджію, що висіла, наче люлька, між двома білими стінами* (В. Чемерис).

3. Те саме, що **коля́ска** 2. *Їхали по двоє* [в мотоциклі], *один — за рулем, другий — у люльці* (Григорій Тютюнник); *За велосипедистами, наздоганяючи їх, забурчали з люльками мотоцикли* (М. Вінграновський).

ЛЮЛЬКОВИ́Й¹, а́, е́. Прикм. до **лю́лька¹**. *Ми раділи, що в нас таке чудесне товариство — Сашко зі своєю сіроокою Варварою, .. діловий, поважний, овіяний димком люлькового тютюну і запахом різкого одеколону Василь Радиш* (М. Бажан); *Чи не хочеш ти стати отим тисячним? — курилися крізь зуби разом з люльковим димом Голоднякові слова* (М. Дочинець); *Вояки пускали їх* [брошури] *на цигарки з люлькового тютюну* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // Признач. для люльки *(див.* **лю́лька¹**). *Тютюновими виробами визнаються сигарети, цигарки, сигари, а також люльковий, нюхальний, смоктальний, жувальний тютюн та ін.* (з наук. літ.).

ЛЮЛЬКОВИ́Й², а́, е́. Прикм. до **лю́лька²** 2. *За характером робочих органів транспортери поділяються на скребкові, ковшові, люлькові, пластинчаті* (з навч. літ.); *Люлькові конвеєри мають шарнірно-підвісні полиці для транспортування і поопераційного переміщення відповідно до технологічного процесу різних штучних вантажів* (з наук.-попул. літ.).

ЛЮ́ЛЯ, і, *ж.* 1. *дит.* Те саме, що **лю́лька²** 1. *Вже твоя дитиночка у люлі кричить* (з народної пісні); *Скрипне люля, на вервечках висячи. Мати посміхнеться, позира* (П. Дорошко); *— Дві дитини плачуть в люлі* (М. Вінграновський).

2. *жарт.* Те саме, що **ліжко.** *Нічого, зараз чайку гарячого — і в люлю* (О. Забужко); *Істнієте* [існуєте] *з Ольгою під одним дахом, як дві самотинності, що мають лише єдину точку перетину — у люлі для дорослих дядь і тьоть* (С. Процюк); *Баба злякалася, взяла діда на руки і перенесла до люлі* (Любко Дереш).

ЛЮЛЯ́-КЕБА́Б, у, *ч., кул.* Гостра східна страва у формі невеликих котлет або ковбасок перев. з баранячого фаршу. *Потім їли люля-кебаб, наперчений до того, що здавалося, ніби в роті було не смажене м'ясо, а принаймні тліюче вугілля* (П. Загребельний); *Запах тютюну, кави та люля-кебабів змішувався із задушливою напівгнилизною м'яса, що розкладалося під денним сонцем* (І. Роздобудько); *Асортимент січених охолоджених напівфабрикатів такий: шніцель натуральний січений, котлети натуральні січені, люля-кебаб* (з навч. літ.).

ЛЮ́ЛЯТИ, лю́ляю, лю́ляєш, *недок.* 1. *кого, що і без прям. дод., розм.* Колихати (перев. дитину), приспівуючи. *Гойдай-гойдай, люляй-люляй, Нам Іванка присипляй, злії духи відганяй* (з народної пісні); *Десь недалечко хтось потихесечку дитину люляв* (Марко Вовчок); *Марійка ніби знову помітила брата. — Ти ще тут? — спитала вона. — Треба хату замкнути, піду дитину люляти, щоб не зайшов хто* (В. Підмогильний); *На цій зірці, на планеті — на моїй планеті Земля — плакав маленький принц, і його треба було втішити! Я взяв його на руки і почав люляти* (А. Перепадя, пер. з тв. А. де Сент-Екзюпері); * Образно. *Цей спокійний ритмічний жест люляв потомлену Даньковy душу, його хилило на сон* (М. Йогансен).

2. *дит.* Спати, засинати. *Йосиф старенький колише Дитятко: — Люляй же, люляй, мале Отрочатко* (колядка); [Н а т а л я:] *Люляй, люляй, вродлива дитино! Тихенько засни* (Панас Мирний).

Колиса́ти (колиха́ти, лю́ляти *і т. ін.)* **до сну** *див.* **колиса́ти.**

ЛЮМБА́ГО, *невідм., с., мед.* Сильний біль, що раптово виникає в попереку під час захворювання м'язів і нервів; прострiл (у 2 знач.). *В основному причинами люмбаго є перенапруження поперекової ділянки, поперекові грижі, зміщення або ж уроджені аномалії хребців* (з навч. літ.); * Образно. *Сто щасть судилось, сто дзвінких підків, Але — "Атас!" — і лиш вітри ікласті. Що — брами навстіж і просторінь навстіж, Коли люмбаго б'є з обох боків* (А. Мойсієнко).

ЛЮМБА́ЛЬНИЙ, а, е, *мед.* Поперековий; такий, що стосується поперекової ділянки. *Поява в клінічній практиці люмбальної пункції сягає кінця XIX ст.* (з навч. літ.).

ЛЮ́МЕН, а, *ч.* Одиниця виміру світлового потоку в Міжнародній системі одиниць. *Лампа розжарювання потужністю 100 Вт виробляє світловий потік 1500 люменів* (з навч. літ.).

ЛЮМЕНО́МЕТР, а, *ч.* Прилад для вимірювання світлового потоку. *Люменометр має потужне програмне забезпечення для керування та розрахунку результатів* (з навч. літ.).

ЛЮМІНА́Л, у, *ч., фарм.* Лікувальний заспокійливий, снодійний і протиконвульсивний засіб; фенобарбітал. *Зустрівши в коридорі медсестру, наказав* [лікар]: *— Люмінал Сороколіту, негайно!* (Є. Доломан); *Горе, горе мені, син Сашко, твій друг незлопам'ятний, від люміналу заснув* (Є. Пашковський); *Сьогодні з барбітуратів як снодійні застосовують фенобарбітал (люмінал)* (з наук. літ.).

ЛЮМІНЕСЦЕ́НТНИЙ, а, е, *фіз.* Стос. до люмінесценції. *Люмінесцентне випромінювання квантових точок за інтенсивністю сумірне з органічними барвниками* (з наук. літ.); // Заснований на явищі люмінесценції. *Для вимірювання адгезійної міцності використовують неруйнівні методи контролю, зокрема люмінесцентний* (з наук. літ.); // Здатний до люмінесценції. *Час загасання люмінесценції визначається процесами релаксації енергії в люмінесцентній речовині* (з наук. літ.).

△ **Люмінесце́нтна ла́мпа** *див.* **ла́мпа; Люмінесце́нтний ліхта́р** *див.* **ліхта́р.**

ЛЮМІНЕСЦЕ́НЦІЯ, ї, *ж., фіз.* Нетеплове світіння речовини, що відбувається після поглинання нею енергії збудження. *Інтенсивність люмінесценції урану вимірюють на лазерному флуоресцентному аналізаторі* (з наук. літ.); *Одеса не любить штучного освітлення — їй вистачає вночі місяця, зір та срібної люмінесценції моря* (Ю. Смолич); *З дослідів П. О. Черенкова стало відомо, що під впливом гамма-променів деякі розчини випромінюють слабке світло, яке за своїми властивостями істотно відрізняється від звичайної люмінесценції* (із журн.); * Образно. *Коли людина звикала до цієї розтлінної люмінесценції, вона м'якшала і її обступали похмурі думки* (Любко Дереш).

ЛЮМІНЕСЦІЮВА́ТИ, ює, *недок., фіз.* Мати здатність до люмінесценції; світитися (холодним світлом). *Близько 55 % вивчених алмазів люмінесціюють в ультрафіолетових променях* (з наук. літ.).

ЛЮМІНОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Спосіб виготовлення копій малюнків або тексту із застосуванням світних речовин, нанесених на картон, на який укладають відтворюваний оригінал і фотоматеріал. *У наш час застосування люмінографії досить рідкісне* (з газ.).

ЛЮМІНОФО́Р, у, *ч.* Неорганічна або органічна речовина, що має здатність під впливом різних збуджень випромінювати холодне світло. *Обличковані чорними кахлями коридори-канали освітлювалися люмінофорами, світло яких — біле та бузкове — руйнувало всі тіні підземних таємниць* (В. Єшкілєв); *Сульфід кадмію використовують як зелений люмінофор у кольорових кінескопах* (з наук. літ.); *Після проходження через змінне магнітне поле фотони потрапляють на люмінофор і формують серію статичних зображень* (із журн.).

ЛЮ́МПЕН, *ч.* 1. *род.* а. Людина з декласованих і деморалізованих верств населення, що перебувають на дні суспільства. *Мені здавалося, що село — здоровий організм, а люмпен сільський — це ледацюги, конокради, пияки* (Р. Федорів); *Скудовчений люмпен працює ліктями, продирається у штаб революції* (Л. Костенко); // Бідняк; людина, що живе дуже бідно. *Не чуючи біди, люмпен-науковець весело базікав у колі професури та великої рідні аспіранта* (А. Крижанівський); *Мирон ніколи не був люмпеном. Він завжди був при грошах і при самоповазі* (Г. Тарасюк); // Духовно бідна людина без твердих моральних принципів. *Міжінтелігентський люмпен і намагається доказати хоч би тільки перед самим собою свою важність і потрібність* (Б.-І. Антонич).

2. *род.* у. Збірн. до **лю́мпен** 1. *Кілька років тому, коли в Києві на Сінному базарі "поновлялись" церковні бані на "Скорбящій" і натовп перекупок, крамарів та люмпену голосно обмірковував "чудо", "Великий диктатор", що й собі прийшов сюди перевірити "чудеса", не витримав* (Б. Антоненко-Давидович); *За цей час він не промовив до жодного з дев'яти братів по камері й слова. Люмпен, волоцюги, варті лише презирства* (І. Білик); *Маємо ситуацію, коли у порівняно "нормальних" .. обставинах безчинствують абсолютно "ненормальні" люди, .. безчинствують руками купленого ними молодого "люмпену", натовпу (а відомо, що мозок натовпу не складніший від риб'ячого)* (І. Жиленко).

ЛЮМПЕНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Дія за знач. **люмпенізува́ти** і **люмпенізува́тися.** *Але де набрати мені стільки жовчі, щоб належними словами описати увесь той морок і сморід, розпад і розпач, усе здичавіння, всю ту .. люмпенізацію?* (Ю. Андрухович); *Майнова нерівність набуває загрозливого характеру. Багатство верхів існує поруч зі злиденністю, голодом і масовою люмпенізацією низів* (з публіц. літ.); *Воля народу — це дуже тонкий інструмент, особливо за умов маргіналізації й люмпенізації населення країни* (з газ.); * Образно. *Сьогодні чимало явищ у літературі й літературознавстві, задекларувавши себе належними до елітарної культури (протиставленими "заангажованому" шістдесятництву!), парадоксально спричинилися до "люмпенізації" культурної свідомості суспільства* (із журн.).

ЛЮМПЕНІЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **люмпенізува́ти.** *Капіталісти зрозуміють, що залишилися без союзників: громадянське суспільство кволе, а трудові ресурси люмпенізовані невдалими реформами* (з публіц. літ.); // **люмпенізо́вано,** *безос. пред. Скількох громадян колись розвиненої країни тепер позбавлено житла й люмпенізовано?* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Який люмпенізувався. *Нечисленність середнього класу означає, що суспільство значною мірою складається з бідних і люмпенізованих прошарків* (з наук. літ.); *Зовсім небезпідставно вважають, що люмпенізований індивід — найкраща маріонетка для тієї влади, котра дуже "любить" підвладний народ* (з газ.).

ЛЮМПЕНІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, що.* Перетворювати на люмпенів. *Диявольська машина поневолення людини запрацювала в більшовицькому світі відразу на всіх рівнях, ламаючи хребет інтелігенції, ліквідуючи національну церкву, закріпачуючи селянство та люмпенізуючи робітництво* (з наук.-попул. літ.); *Голодомори, війни, депортації, колгоспне кріпацтво фундаментально підірвали почуття "вкоріненої осілості" українців, люмпенізували їх, спричинилися до дезорієнтації в системі вартостей, деформували свідомість величезної маси людей* (з газ.).

ЛЮМПЕНІЗУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок. і док.* Перетворюватися на люмпенів. *Не знайшовши можливості працювати за спеціальністю, не отримавши реальної підтримки від держави, ці сотні й сотні тисяч наших співгромадян не люмпенізувалися, не спилися і не "зрадили Батьківщини"* (з газ.); * Образно. *Ринкова свідомість не формується, а, навпаки, люмпенізується, що в нас традиційно використовують популісти на виборах* (з публіц. літ.).

ЛЮ́МПЕН-ІНТЕЛІГЕ́НТ, а, *ч.* Людина, що належить до люмпен-інтелігенції. — *У-у! — драматург блискуче зіграв нескореного гладіатора. — Я нікому не дозволю топтати свою творчість брудними мокасинами! Ви — люмпен-інтелігент!* (А. Крижанівський); *Валерій Шевчук виводить два типи персонажів: обивателів (пристосуванців) і люмпен-інтелігентів (людей, які "живуть чесно")* (з наук. літ.).

ЛЮ́МПЕН-ІНТЕЛІГЕ́НЦІЯ, ї, *ж.* Інтелігенція з мізерними прибутками й низьким соціальним статусом. *Університетські викладачі простягати руки не будуть. І хоча один знайомий називає їх люмпен-інтелігенцією, все одно виживають різними способами, іноді працюючи на трьох роботах водночас* (С. Процюк); *Найактивнішим носієм соціальної невдоволеності виступає люмпен-інтелігенція* (з наук. літ.); *Склалося враження, що Оксана Забужко замірялася все ж на бестселер не для жменьки українських письменників-критиків, а на "книжку, що лежить на розкладках", тобто видання принаймні для масової вітчизняної люмпен-інтелігенції* (із журн.).

ЛЮ́МПЕН-ПРОЛЕТА́Р, я́, *рідко* **ЛЮ́МПЕН-ПРОЛЕТА́РІЙ,** я, *ч.* Людина, що належить до люмпен-пролетаріату. *Фабрика не тільки розкладала, деморалізувала, визискувала село, але вона несла міську культуру, і то не вершки її, а побут люмпен-пролетаря* (з наук. літ.); *У добу Відродження в містах ремісник перетворювався на найманого робітника й люмпен-пролетаря* (з навч. літ.); *Аграрна реформа за Столипіним мала наслідком стрімке розшарування селянства, появу на селі значної кількості люмпен-пролетарів, різке зростання ненависті до поміщиків* (із журн.).

ЛЮ́МПЕН-ПРОЛЕТАРІА́Т, у, *ч.* Декласовані й деморалізовані верстви пролетаріату. *Тепер, по стільки* [стількох] *літах, я можу собі уявити, що діялося на Великій Україні за воєнної диктатури люмпен-пролетаріату* (А. Чайковський); *Море тягне до себе, як магнітом. Не помічаєш ні сміття, ні тупих міщанських пик, ні люмпен-пролетаріату, що промишляє в пляжний сезон* (Г. Пагутяк); *Найменш залежним від уряду виявляється так зване самодіяльне населення ("середній клас"), а найбільш залежними — люмпен-пролетаріат, малозабезпечені верстви й пільгові категорії населення* (із журн.); // У Стародавньому Римі — нащадки збіднілих і розорених селян і ремісників, чия продукція не була конкурентоспроможною через широке використання в економіці дешевої рабської праці. *Люмпен-пролетаріат становив значну частину населення багатьох великих міст античного світу* (з навч. літ.).

ЛЮ́МПЕН-ПРОЛЕТА́РІЙ *див.* **лю́мпен-пролета́р.**

ЛЮ́МПЕН-ПРОЛЕТА́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лю́мпен-пролетаріа́т.** *Навколо Праги, що магічно відтворилася передусім у творчості німецьких письменників перед Першою світовою війною (Р.-М. Рільке, Ф. Кафка, Г. Майнрінк), а після війни у творчості чеських поетів (В. Незвал, Я. Сейферт), реалізується Прага плебейська і люмпен-пролетарська (Ф. Геллнер, Я. Гашек, Е.-Е. Кіш)* (з наук. літ.); *В одеському порту з його порівняно широким попитом на сезонних робітників був значний люмпен-пролетарський прошарок* (з наук. літ.).

ЛЮ́МПЕНСЬКИЙ, а, е. 1. Стос. до люмпена і люмпену. *Наш патріотизм завше був голодний, агресивний, збудований на тотальних злиднях соціалістичної уравніловкі* [зрівнялівки], *вигодуваний люмпенською дворушністю* (Г. Тарасюк); *У цьому місті два головні притягальні для Антонича сегменти .. Перший з них — це Львів підземний .. Другий — це Львів пролетарський, можливо, навіть люмпенський* (Ю. Андрухович); *Хоч революція й звалась робітничою, пролетарською, усе ж основною силою, що здійснювала її, була не робітнича, а плебейська маса: матроси, солдати, міський люмпенський та напівлюмпенський елемент* (з публіц. літ.).

2. *перен.* Примітивний, збіднений (у 2 знач.). *Запанували люмпенські поняття про культуру, знову невігластво стає запобіжником проти критичного мислення, знову брутальність підмінює собою всю систему стосунків усередині суспільства як простору подоланої етики* (з публіц. літ.).

ЛЮНЕ́Т, а, *ч.* 1. Пристрій для додаткового підтримування тонкої довгої заготівки, яку обробляють на металорізальному верстаті. *Люнетами називають додаткові опорні пристосування, використовувані під час оброблення нетвердих валів* (з навч. літ.).

2. *архт.* Арковий проріз у склепінні або стіні над дверима, вікном, горизонтально обмежений знизу. *Знівечено Олександрівський костел, а також чимало інших старовинних будівель — високі зали перекривалися стелями, італійські вікна замуровувалися, у дверях-порталах з люнетами чи тимпанами прорізалися вузькі й низькі отвори* (з наук.-попул. літ.); *Краєм ока вихоплюю звичні вілли, прикрашені люнетами й тимпанами* (С. Андрухович).

3. Зорова труба, телескоп. *Дивитися в люнет.*

4. *військ.* Відкрита з тилу польова фортифікаційна споруда. *Два роки тому було виявлено руйнування частини люнета — земляного укріплення Київської фортеці XVIII ст.* (з публіц. літ.).

ЛЮНЕ́ТА, и, *ж., заст.* Люнет (у 3, 4 знач.). *Висунена перед тими шанцями сама скрайна* [крайня] *люнета ч.* [номер] *57, боронена всього 50-ма людьми і 4-ма гарматами, не могла видержати напору російської сили* (І. Франко).

ЛЮПИ́Н, у, *ч.* Трав'яниста рослина родини бобових, використовувана для зеленого добрива, на корм худобі або як декоративна. *Бур'ян спеленав колеса, кущики люпину проросли навіть на дахах* (Ю. Винничук); *Дивіться, як пишаються своєю красою гладіолуси, .. як стають навшпиньки люпин, дельфініум* [дельфіній], *айстри, титонія* (М. Матіос); *Бачив я не раз, як жінки, полуднуючи, їдять люпин і часник* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *Для підвищення врожайності на піщаних ґрунтах потрібно застосовувати органічні та мінеральні добрива, висівати люпин і конюшину* (з наук. літ.).

ЛЮПИНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., с. г.* Підвищення родючості ґрунтів за допомогою вирощування на них люпину як зеленого добрива. *Одним із найраціональніших способів збагачення піщаних та глинисто-піщаних ґрунтів органічними речовинами та біологічним азотом є люпинізація* (з наук. літ.).

ЛЮПИ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **люпи́н.** *Низькоалкалоїдні протеїнові концентрати люпину з 47–50 % умісту протеїну можуть бути отримані з насіння люпину або знежиреного люпинового шроту* (з наук. літ.); *Люпинові посіви;* // Вигот. з люпину. *Люпинова олія багата на жиророзчинні вітаміни* (з наук. літ.).

△ **Люпи́новий пар** *див.* **пар**[1].

ЛЮПИНОСІ́ЯННЯ, я, *с., с. г.* Сіяння люпину. *Оскільки люпин кормовий є ресурсо- та енергозберігальною культурою й має різнобічне використання, то подальше відновлення люпиносіяння неможливе без ґрунтовного наукового забезпечення* (з наук. літ.).

ЛЮПО́ЗНИЙ, а, е, *вет., мед.* Утворений люпомами; вовчаковий. *Із вторинних уражень шкіри найчастіше виявляють люпозний туберкульоз, або вовчак звичайний* (з навч. літ.).

ЛЮПОЗО́РІЙ, ю, *ч.* Лікувально-профілактичний заклад для надання допомоги хворим на туберкульозний вовчак та інші форми туберкульозу шкіри. *В Одеській області відкрився Український люпозорій* (з наук. літ.).

ЛЮПО́МА, и, *ж., вет., мед.* Первинний морфологічний елемент висипань при звичайному вовчаку у формі червоного або жовто-червоного горбочка діаметром 1–3 мм. *Люпома росте дуже повільно, місяцями, роками* (з наук.-попул. літ.); *На місці рубців, що залишаються після виразок, виникають нові люпоми* (з навч. літ.).

ЛЮ́ПУС, у, *ч., вет., мед.* Системне автоімунне захворювання, при якому уражується перев. сполучна тканина, а також судини та інші органи; вовчак. *Люпус може протікати із загостреннями, тривалими ремісіями, а іноді хронічно* (з наук.-попул. літ.); *Найсерйознішим проявом неонатального люпусу є порушення серцевого ритму — блокада, яка в 30 % випадків призводить до загибелі немовлят* (з навч. літ.).

ЛЮ́ПУС-АРТРИ́Т, у, *ч., мед.* Поліартрит, що розвивається в активній фазі системного червоного вовчака. *При люпус-артриті в уражених суглобах переважають ексудативні зміни* (з навч. літ.).

ЛЮ́ПУС-НЕФРИ́Т, у, *ч., мед.* Ураження нирки при системному червоному вовчаку. *Ураження нирок (люпус-нефрит) варіює від невеликих змін в аналізах сечі до розвитку вираженого нефриту з високою артеріальною гіпертензією* (з наук. літ.).

ЛЮ́ПУС-ПНЕВМОНІ́Т, у, *ч., мед.* Ураження легень при системному червоному вовчаку. *Люпус-пневмоніт розвивається в період загострення системного червоного вовчака* (з навч. літ.).

ЛЮ́РЕКС, у, *ч.* 1. Нитка у формі тонкої смуги блискучої плівки (покритої фольгою або металізованої). *Кольоровим шовком, люрексом і бісером вишиває моя доня чудесні ікони і краєвиди Лаври* (І. Жиленко); *Гобелен "Джерела слов'янської писемності" виготовлено Марією та Іваном Литовченками в техніці ручного ткацтва із шерсті й люрексу* (з наук.-попул. літ.); *Атрибутику прапора виконують вишивкою шовком і люрексом* (із журн.).

2. Тканина з такою ниткою. *Блиск люрексу та атласу, то різкий, то мерехтливий, то перламутровий, відтіняється ніжною матовою фактурою класичних крепів і шифонів* (із журн.); // Одяг із такої тканини. *Скидаю мертвий люрекс крижаний й холоднувату усмішку скидаю* (С. Йовенко).

ЛЮСТЕ́РЕЧКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **люсте́рко.** *Розсипались дівчата по всьому класові.., шарпають книжками, визираються в маленькі люстеречка* (С. Васильченко); *Недовго думаючи, дістав я зі столу невелике люстеречко і спробував моргнути* (А. Дімаров).

ЛЮСТЕ́РКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **лю́стро;** дзеркальце (у 1 знач.). *Ой венгерко, венгерко, венгерко! Позич мені люстерко, люстерко* (з народної пісні); *Настя в хаті миє посуд, раптом кидає. Хапає люстерко, визирається* (С. Васильченко); *Кожен користався Дніпром по-своєму .. Ганна Лавренко, ця мала його собі тепер дзеркалом замість люстерка, роздавленого в дорозі* (О. Гончар); *Чом мені впору люстерком позичене світло ловити?* (О. Забужко); *Сіла* [Уляна] *біля столу, люстерко перед собою поставила — вдивлялася у власне відображення* (Люко Дашвар).

ЛЮСТЕ́РКОВИЙ, а, е. Те саме, що **дзерка́льний** 1. *Сашині думки, мов люстеркові бліки* [відблиски], *стрибали коло одного — що робити з черепом?* (Б. Антоненко-Давидович); *Конкурсанти запропонували влаштувати в парку мотузковий атракціон і люстерковий лабіринт* (з газ.).

ЛЮСТЕ́РЦЕ, я, *с.* Зменш.-пестл. до **люсте́рко.** *Один* [купчина] *розкинув перед нею золотисто-прозорі тонкі узорочча, другий бряжчав напалками* [напальниками] *й намистами, третій підсовував дивно мережане срібне люстерце* (Р. Іванченко); *Я заглянув у люстерце — Притрусив мене сніжок. Стало страшно, ніби серце Збулось друзів і книжок* (Д. Павличко); * У порівн. *На воді, біля корчів, як у люстерці, відбився шматок блакитного простору* (М. Хвильовий); *Якби йому ще хоч раз побачити її так близько й так ясно, як бачив тоді, в потоці, наче в люстерці. Він тоді бачив Марійку, як образ* (Б. Харчук).

ЛЮСТР, у, *ч., спец.* Різновид глазурі (у 1 знач.), після нанесення якої на виробах утворюється тонка плівка з ефектом ніжних переливів. *Люстрами називають розчинені в ефірних оліях солі складних кислот і різноманітних металів, наприклад, золота, платини, срібла, міді, хрому і т. ін.* (з навч. літ.).

ЛЮ́СТРА, и, *ж.* Підвісний освітлювальний прилад, що має перев. кілька джерел світла (свічок, електроламп) та оздоблену арматуру. *Серед горниці висіла блискуча люстра, на стінах горіли лампи, на столі стояв канделябр* (І. Нечуй-Левицький); *Залитий сяйвом люстр і канделябрів, гарний і розкішний у своїй примхливій рококовій витворності* [примхливості] *зал одеської опери часто бачив двох друзів* (М. Бажан); *Не знімаючи плаща, Респондент заходив покоєм, до всього придивляючись і доторкаючись, засвічуючи люстри, бра, лампи, ліхтарі, нічники — все, що могло світитися* (Ю. Андрухович); *З дешевої люстри звисала якась химерна "прикраса" з капронових пляшок* (Любко Дереш); * У порівн. *Мені без тебе сумно серед людства. Вже людству не до себе й не до нас. А дика груша світиться, як люстра. І чутно гомін тополиних трас...* (Л. Костенко).

ЛЮСТРА́ТОР, а, *ч.* 1. *іст.* Той, хто складав люстрації (у 1 знач.). *А тут ще, як на біду, люстратора на ревізію принесло!* (І. Керницький); *Люстратори часом зараховували до сільських громад і наділяли землею осіб, які не належать громаді, урядовці не питали згоди на це в місцевого населення* (Ю. Хорунжий).

2. *юр.* Той, хто здійснює люстрацію (у 2 знач.). *Дуже важливо, хто саме виконуватиме закон про люстрацію, адже майбутні люстратори матимуть багато повноважень* (з газ.).

ЛЮСТРАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *іст., юр.* Стос. до люстрації. *На основі виявлених тарифів можна твердити, що з люстраційного матеріалу вони виводили загальну кількість житлових будівель, які підлягали оподаткуванню* (з наук. літ.); *Якщо судити з "олицького" документа, люстраційні інвентарі становили докладний перелік житлових будівель усіх верств населення (з поданням імен і прізвищ власників будинків)* (з наук. літ.); *Литва, Латвія, Естонія свого часу пройшли через люстраційні процеси* (з навч. літ.); *Люстраційний комітет спільно з кадровою комісією МВС України аналізуватиме роботу керівників на місцях, формуватиме пропозиції та подаватиме їх на розгляд відомства* (із журн.).

ЛЮСТРА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *іст.* У Польщі, Литві, Білорусі, на землях Правобережної України в період Речі Посполитої та Російської імперії — опис державних або орендованих маєтків для встановлення доходів з них. *Найбільшу цінність мають описи королівських та церковних володінь, люстрації замків, староств та єпископій* (з наук. літ.); *Не всі назви поселень згадуються в давніх літописах, люстраціях, поземельних кадастрах, покажчиках, довідниках* (з наук.-попул. літ.); *Храм міг існувати й раніше, але під назвою Афанасіївської церкви, що згадується в "Люстрації" 1571 року* (із журн.).

2. *юр.* У деяких європейських посткомуністичних країнах — заборона впродовж певного часу або пожиттєво працювати на державній службі окремим особам, які сприяли узурпації влади, порушували людські права і свободи, переслідували інакодумців і т. ін. *Я — за обов'язкову люстрацію тих, хто йде чи хоче йти в політику* (М. Матіос); *Очищення влади (люстрація) — це встановлена цим Законом або рішенням суду заборона окремим фізичним особам обіймати певні посади (перебувати на службі) (крім виборних посад) в органах державної влади та органах місцевого самоврядування* (з мови документів); *Люстрація — це очищення номенклатури, владної еліти від наслідків діяльності спецслужб та комуністичної партії* (з публіц. літ.).

ЛЮ́СТРЕЧКО, а, *с., розм.* Зменш.-пестл. до **люстро.** *Одставила* [Таня] *люстречко, взялася книжку медичну читать* (А. Тесленко); *Вер мовчки розкриває ридикюль і дивиться в вузенький прямокутник люстречка* (В. Домонтович).

ЛЮСТРИ́Н, у, *ч.* **ЛЮСТРИ́НА,** и, *ж., заст.* Вовняна або напіввовняна тканина з глянцем. *Привезли кармазину, люстрину, позументів; ото зараз пошили нам запорозькі жупани* (О. Стороженко); [Г а п к а:] *А одежі в неї без ліку, без зносу, та все яка одежа!.. шуба котикова, синьою люстриною вкрита...* (М. Кропивницький); *Жіноцтво старшин носило шовкові, гаптовані сріблом та золотом сорочки. Спідниці виготовляли з коштовних тканин (штофу, парчі, люстрини тощо)* (з наук. літ.).

ЛЮСТРИ́НА *див.* **люстри́н.**

ЛЮСТРИ́НОВИЙ, а, е, *заст.* Пошитий з люстрину, люстрини. — *Що за гарну спідницю я їй справив! люстринову* (Г. Квітка-Основ'яненко); *На ньому був благенький люстриновий піджачок і старі кирзові чоботи* (Б. Антоненко-Давидович); *Матвій також одягнув люстриновий жупан — запрошений у гостину* (Ю. Мушкетик).

ЛЮ́СТРО, а, *с.* Те саме, що **дзе́ркало** 1. *Андрій .. ішов до голярні не без цікавості — йому хотілося подивитися в люстро й гарно поголитися* (І. Багряний); *Її кімната визначається спартанською простотою: ліжко, стіл і люстро* (Б. Антоненко-Давидович); *Зоя замотала голову білою пуховою хусткою, насунувши якомога нижче на чоло, вдягла куртку, перехрестилася, дивлячись в люстро* (І. Роздобудько); * У порівн. *Я вдаю, що міцно сплю, — і тоді тихіше від котика він чалапає на кухню, стає біля темного вікна — і дивиться в ніч, як у люстро* (М. Матіос).

ЛЮ́СТРОВИЙ[1], а, е. Прикм. до **люстра.** *Для поперемінної зміни кількості ламп, що вмикаються (наприклад, у люстрі), їх приєднують до мережі за допомогою люстрового перемикача* (з навч. літ.); *Мідні проводи світильників з'єднують з алюмінієвими проводами мережі, використовуючи люстрові затискачі* (з навч. літ.); // Підвісний (про лампу). *Над люстровими лампами роблять захисні козирки* (з наук. літ.).

ЛЮ́СТРОВИЙ[2], а, е, *спец.* Вигот. із використанням люстру. *Люстрові фарби утворюють на поверхні виробу тоненьку прозору плівку, що надає йому металевого райдужного полиску* (з навч. літ.); // Який має блискучу поверхню (про овечу й козину вовну). *Розрізняють такі відтінки блиску вовни: люстровий, шовковистий, матовий і склоподібний* (з навч. літ.).

ЛЮСТРО́ВИЙ[1], а, е. Стос. до люстра; дзеркальний. *Коло вікна в кутку він поставив американське бюро брунатного дерева, проти дверей при стіні люстрову шафу на одежу, проти вікон — канапу, оббиту темно-червоною тканиною* (В. Підмогильний); *Сенека вважає веселку за люстровий образ сонця* (із журн.).

ЛЮСТРО́ВИЙ[2], а, е, *заст.* Те саме. що **люстри́новий.** *Взяла очіпок грезетовий, І кунтуш з усами люстровий, Пішла к Зевесу на ралець* (І. Котляревський).

ЛЮСТРУВА́ННЯ[1], я, *с., іст.* 1. Дія за знач. **люструва́ти**[1] 1. *Важливим етапом у розвитку інституту люстрування в Речі Посполитій, що зачепив й українські землі, стала люстраційна акція 1659–1668 рр.* (з наук. літ.).

2. *юр.* Дія за знач. **люструва́ти**[1] 2. *У посткомуністичних державах Східної Європи з кінця 80-х років XX ст. люстрування застосовувалося до високопосадовців комуністичного режиму, колишніх агентів таємної поліції* (з навч. літ.); *Державна фіскальна служба чекає запитів від держорганів, а також декларацій від тих, кого визначили для люстрування* (з газ.).

ЛЮСТРУВА́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **люструва́ти**[2]. *Після люстрування шкурок здійснюють їх вистригання* (із журн.).

ЛЮСТРУВА́ННЯ[3], я, *с., спец.* Дія за знач. **люструва́ти**[3]. *Люстрування — це спосіб декорування скла за допомогою люстрових фарб* (з навч. літ.).

ЛЮСТРУВА́ТИ[1], у́ю, у́єш, *недок. і док.* 1. *що, іст.* Здійснювати процедуру люстрації (у 1 знач.). *1616 р. київські урядники не допустили люструвати місто, зазначаючи, що воно не має ніяких прибутків* (з наук. літ.).

2. *кого, юр.* Здійснювати процедуру люстрації (у 2 знач.) щодо кого-небудь. *Ми не повинні без будь-якого аналізу люструвати кадри — маємо впровадити професійні підходи в кадровій політиці й суворо їх дотримуватися* (з публіц. літ.); *Чиновників будуть люструвати, якщо вони працювали на керівних посадах КПРС або комсомолу; були штатними працівниками або негласними агентами КДБ; своїми рішеннями, діями чи бездіяльністю здійснювали заходи, спрямовані на підрив основ національної безпеки, оборони чи територіальної цілісності України* (із журн.).

ЛЮСТРУВА́ТИ[2], у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Обробляти овчину органічною кислотою й етиловим спиртом. *Для пом'якшення та підвищення пластичності волосу бажано люструвати шкуру тварини* (з навч. літ.).

ЛЮСТРУВА́ТИ[3], у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Покривати люстровими фарбами. *Близько X ст. в Ірані починають люструвати посуд, поступово це мистецтво поширилося іншими мусульманськими територіями* (з навч. літ.).

ЛЮСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., діал.* 1. *що і без прям. дод.* Гасити (у 5 знач.) вапно. *Вапно люсувати* (Сл. Б. Грінченка).

2. *тільки 3 ос.* Шипіти, пінитися (про вапно). *На вапну* [вапно] *налили води, то вона* [воно] *й люсує* (Сл. Б. Грінченка).

ЛЮ́ТЕНЬ, тня, *ч., заст.* Лютий *(див.* **лю́тий**[2]*). Перебуваючи на* [у] *відпустці, зустрівся знов із Йонашівною. Було це в кінці лютня* (У. Самчук); *В той незабутній день, 14 лютня, Маріка наважилася зробити крок у невідомість* (О. Авраменко); *Зима силкується втримати свої права, нагадуючи про себе частими завірюхами, снігопадами та морозами. Це підтверджують і регіональні назви місяця: сніжень, лютень, крутень, зимобор, бокогрій, криводоріг, лежень (тобто календарна межа між зимою та весною)* (з навч. літ.).

ЛЮ́ТЕР, а, *прост.* **ЛЮ́ТОР,** тра, *ч., заст.* Лютеранин. *Пани лютори й кальвіни* [кальвіністи] *наших підпирали* (П. Куліш); *Швед лютер, тримаймо з православним царем* (Б. Лепкий).

ЛЮТЕРА́НИН, а, *ч.* Людина, що сповідує лютеранство. *Румуни всі або уніати, або православні, німці переважно лютерани, а мадяри почасти католики, а почасти кальвіністи* (І. Франко); *— Ви православний, ваша дружина католичка, а священик — лютеранин — як же можна вважати дійсним такий шлюб?* (П. Загребельний); *Послух чернечий треба вміти тримати. І віру мати кріпку, а не скакати з православних у католики, а з католиків у лютерани* (Г. Пагутяк); *Прихильники англіканської церкви, лютерани й католики могли набагато легше порозумітися щодо Божественного права королів, аніж щодо своєї теології* (з наук. літ.).

ЛЮТЕРА́НКА, и, *ж.* Жін. до **лютера́нин.** *— Це моя дружина, уроджена Ванценбах... лютеранка* (С. Воскрекасенко, пер. з тв. А. Чехова); *Коли королева Швеції Крістіна в 1654 році зреклася престолу, вона прийняла католицтво, хоч перед тим була лютеранкою* (з рел.-церк. літ.).

ЛЮТЕРА́НСТВО, а, *с.* Один із напрямів християнського протестантського віросповідання, який виник у першій половині XVI ст. в Німеччині під час Реформації на основі вчення Мартіна Лютера й найбільше поширився в країнах Північної Європи та США. *Шкільна драма, що виробилася в католицьких колегіях під впливом боротьби католицтва з лютеранством, а також під впливом відродження науки й штуки у Західній Європі, знайшла собі цілком відповідний ґрунт у школах українських* (Л. Старицька-Черняхівська); *До Польщі лютеранство проникло дуже рано, бо вже в 1520 р. Лютерова наука шириться в Кракові серед численного там німецького міщанства* (І. Огієнко); *Деякі значні магнати (наприклад, Радзивілли) навернулися на кальвінізм або лютеранство й стали могутніми покровителями нової віри* (з наук. літ.).

ЛЮТЕРА́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до лютеранства і лютеран. *Сьогодні велике лютеранське свято* (Леся Українка); *Лютеранська кірха на вулиці Зеленій щонеділі наповнювалася незнайомими людьми* (Р. Іваничук); *Саме вона переконала Глорію переховати мішки з американськими доларами на квартирі в одного з хористів місцевої лютеранської церкви* (С. Жадан); *У науковій праці досліджено головні аспекти функціонування релігії в сучасних умовах, а також особливості проблеми віри в лютеранській доктрині* (з наук. літ.).

ЛЮТЕ́ЦІЙ, ю, *ч.* Хімічний елемент з атомним номером 71, сріблясто-білий, ковкий та пластичний рідкісноземельний метал. *Атоми лютецію мають найменший атомний радіус, а елемент лютецій — найвищі значення температур плавлення та кипіння* (з навч. літ.); *До групи рідкісноземельних металів належать 17 елементів, починаючи з лантану й закінчуючи лютецієм* (із журн.).

ЛЮ́ТИЙ[1], а, е. 1. Хижий, кровожерний, злий (про звіра, тварину). *— І що воно за звірюка? — думав він .. — А люте, мабуть?.. Лютіше вовка!..* (Панас Мирний); *Раптом де взявся хоробрий і дужий ловець Бумблякевич, Він із гори несподівано скочив і лютого звіра Враз осідлав, наче дику лошицю* (Ю. Винничук); *Усі були з чорними піднебіннями. То дуже люті пси. Їх неможливо чимось задобрити* (Ю. Андрухович); // Який виражає хижість. *Приснився я собі самому У дебрі голосно-німій. Я йшов у пралісі густому Під лютий ляск гримучих змій* (М. Рильський); *Почулася різка команда, лютий гавкіт собак* (О. Бердник); // Безжалісно жорстокий, нещадний (про людину). *— Веселися, лютий кате, Проклятий! проклятий!* (Т. Шевченко); *— Чи ти запаніла, розлучнице люта, влізши до моєї хати, що сидиш, мов княгиня, закопиливши губу?* (М. Коцюбинський); *Улас кричав, щоб його рятували, бо люта баба на смерть затовче* (Б. Лепкий); // Який виражає або в якому виявляється жорстокість, нещадність, розлюченість. *Люті очі* [Грегора] *блищали, неначе в звіра* (І. Нечуй-Левицький); *В свічаді відбивалися заплакані очі, розтріпане волосся, лютий, непритомний погляд і щоки червоні від сліз та гніву* (Леся Українка); *В уяві стала картина: суд. Позаду багнетники в червоних картузах; попереду трибунал; прокурор кидає люті слова на "ворога народу"* (В. Барка); *Марко ще нічого не розумів, стривожений, озирався довкола; мимо нього у видолинок поспішали татари і турки, мордували його лютими поглядами* (Ю. Мушкетик); // Доведений до розлюченості, гніву; дуже сердитий. *Параска вернулася з ломакою в руках. Люта — вона кинулась на сина* (Панас Мирний); *Поки вийшов Роман на вулицю, його збентеження минулося, і він тільки був страшенно лютий на вчителя за образу* (Б. Грінченко); *Вперше за шістнадцять років вона була справді люта на свою дитину* (А. Кокотюха).

2. Який приносить надзвичайно тяжкі страждання, муки. *І мене в неволі лютій Інколи згадайте* (Т. Шевченко); *— Найгірша для мене ся люта година! Не любить мене чарівниця-дівчина!* (Леся Українка); [Хор селян:] *Ой, не гаразд, ой, не гаразд, та й у верховині. Навис, мов хмара, лютий час на нашій країні* (Б.-І. Антонич); // Надзвичайно сильний і невимовно тяжкий. *На віку Всі люде бачать лихо, сину. Але такого, мій єдиний, Такого лютого ніхто, Ніхто і здалека не бачив, Як я, лукавий* (Т. Шевченко); *Ми часто чуєм радісну зловтіху у голосі ворожому, чужім, що заглядали кривда й люте лихо у наш — для щастя виведений — дім* (В. Симоненко); *Аліска вперлася у двері спиною, відчуваючи, що противник ось-ось переважить її. Попри лютий біль, вона вчепилася пазурами у набубнявілі вени й міцно їх стисла* (Любко Дереш).

3. Надзвичайної сили вияву (про мороз, негоду і т. ін.). *Все те жере огонь, то своїм широким, лютим полум'ям, то своїми гострими язиками — лиже* (Панас Мирний); *Вода зразу замерзла, бо саме заходило Водохреще і стояли люті морози, через це окопи скоро стали мов крижані* (А. Кащенко); *Мандрівник помалу, тихенько звівся. Не спускаючи очей із звірка, хижих, запалених раптовим вогнем лютого голоду, почав ледве помітно підкрадатись* (І. Багряний); *Довга і люта зима нарешті скінчилася* (Б. Харчук); *— За те, що сина мого, малого й безпомічного, від вогню лютого порятував, — віддячу тобі зело* (В. Чемерис).

4. *розм.* Сповнений самозабуття; повний; цілковитий (перев. про чиюсь відданість певній справі). *Нащо всі дива світу, .. якщо це їй, його ясочці, уже не потрібне? Нащо, нарешті, він сам, .. і його праця тяжка, і його люта відданість ділу?* (О. Гончар).

◊ **Гі́рше [від] [лю́тої] сме́рті** *див.* **гі́рше.**

ЛЮ́ТИЙ², того, *ч.* Другий календарний місяць року. *Цілий січень була чудова погода..; в лютому вже не так* (Леся Українка); *Була зима, місяць лютий добігав кінця, березень видався гірший від лютого, вергало снігом, било дощами* (У. Самчук); *У лютому Гоцик женився. Привів до хати реготуху Тайку* (Люко Дашвар).

ЛЮТИ́ТИ, лючу́, люти́ш, *недок., кого.* Доводити до розлюченості, гніву; дуже сердити. *Шарлота щось бомкнула, а панотець не розумів. Його це зачало лютити* (Л. Мартович); *Тебе дратує й лютить те, що я не упадаю за тобою тепер, так як колись* (В. Винниченко); *— Намальований на одному з вуликів козак-бандурист чомусь особливо лютив Мину Омельковича* (О. Гончар).

ЛЮТИ́ТИСЯ, лючу́ся, люти́шся, *недок.* 1. Бути розлюченим, гнівним; дуже сердитися. *Був він дуже лютий, а навіть не міг сховати своєї лютості.., надто ж він лютився, спогадуючи ті уступи, де Ви впадаєте в насмішливий тон* (Леся Українка); *Може, тому й лютилися натовпи, називаючи її чарівницею й чаклункою, що неспроможні були розгадати її душу, не знали, чого хоче ця дивна жінка, до чого прагне* (П. Загребельний); *Афіна мовчала й ні слова із уст не зронила, Хоч і лютилася гнівом на Зевса, могутнього батька* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); // Певним станом і діями виявляти свою розлюченість, гнів. *— Що ти, осліп, чи що? Не бачиш, що се Голуб? — лютиться Ястріб* (І. Франко); *Яким Марчук орав у полі на ярину. Аж тріс! — зломився йому істик. Яким лютився і кляв усіма чортами* (Н. Кобринська); // *на кого — що.* Сердитися. *Радість Данькова була така щира, чиста, .. що вона передалася й іншим присутнім, і навіть його супротивники, яких він щойно обіграв, не особливо лютилися на свою невдачу* (О. Гончар); *Лютився він на самого себе, що так по-дурному попався вчора в спритно розставлені тенета* (Ю. Винничук); * Образно. *Вітер лютився, що на його* [нього] *не звертали уваги. Потім затихав, неначе слідкував, що тепер буде. І знову починав лютитись* (В. Винниченко).

2. *тільки 3 ос., перен.* Бути надзвичайно сильним (про мороз, негоду і т. ін.). *Надворі лютилася завірюха так, що заслонювала всякий вид* (О. Кобилянська); * Образно. *Кусав мороз і лютився, як сибірська скажена вовчиця* (з газ.).

ЛЮ́ТИЧІ, ів, *мн.* Давнє західнослов'янське плем'я, що жило в межиріччі Ельби та Одеру. *З дальшої части листа Брунона до цісаря Генріха II важно лише зазначити згадку про те, що поганські ще в ту пору лютичі чтили бога Сварожа* (І. Франко); *Була осінь приїзду Євпраксії до Саксонії, осінь її нещасного шлюбу, осінь кривавої виправи маркграфа Генріха на лютичів* (П. Загребельний); *На узбережжі Велетського (пізніше Балтійського) моря серед численних племен слов'ян, що займали територію Центральної Європи від Одри до Лаби (Ельби), а серед них найвідомішими були велети-лютичі, ободрити, поморяни, сорби, .. були й руси* (Р. Іванченко); *Свого часу Генріх І обклав даниною всю сербсько-лужицьку групу слов'ян, а також деякі інші племена західнослов'янської гілки — лютичів, ободритів* (з навч. літ.).

ЛЮ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **лю́тий¹** 1–3. *Коло буди, відкидавши ноги, лежав здоровезний рудий пес із обрубаними для лютості вухами* (І. Білик); *Обличчю князя найгірш додавало лютості високе чоло з глибокою морщиною між очима* (О. Стороженко); *Староста аж губи закусив із лютості. Коли би так не було більше людей, був би бив Підошву* (Л. Мартович); *Не пишіть мені більше про обережність, про необхідність дипломатичності в умовах загальної лютості та злобності* (О. Бердник).

ЛЮТІ́ТИ, і́ю, і́єш, *недок.* Ставати лютим *(див.* **лю́тий¹** 1–3). *Дикі кабани на людей не нападають, але одинець згодом так лютіє, що з ним краще не зустрічатися* (М. Руденко); *— Ну, ти придумав що чи ні? — уже лютіючи, зашипів Йонька* (Григір Тютюнник); *Смеркло; блиски зорі ночі; Надворі мороз лютів* (П. Грабовський).

ЛЮТІ́ШАТИ, аю, аєш, *недок.* Ставати лютішим *(див.* **лю́тий¹** 1–3). *— Що з тими щурами? — Починають жерти одні одних. Нищать кабелі урядового зв'язку. Лютішають з кожною хвилиною* (Ю. Андрухович); *На валу почалася битва, ще упертіша і лютіша, ніж учора* (В. Малик); *Притис мороз. З кожним днем він все лютішав* (В. Козаченко).

ЛЮ́ТНЕВИЙ, а, е. Прикм. до **лютня.** *Уперше терміном "токата" назвав свої лютневі композиції італійський композитор XVI ст. Ф. да Мілано* (з навч. літ.); *В органному залі лилася заспокійлива лютнева музика XVI–XVII століть* (з газ.).

ЛЮТНЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **лю́тий².** *Почався морозний лютневий світанок* (М. Бажан); *Я брела з однієї зали до іншої, аж доки не вийшла назовні, у лютневий морозяний день* (С. Андрухович); *Я забула зачинити балконні двері, і розпуклі ще зранку бутони скоцюрбилися від лютневого холоду* (М. Матіос); // Який відбувається (починається) у лютому. *Ішов шостий місяць Лютневої революції, але мало що змінилося у спокійному, врівноваженому темпі життя нашого повітового міста* (Б. Антоненко-Давидович); *Після лютневих подій у Бухаресті, коли король Кароль II підписав нову конституцію, .. кожен з королівських підданих дізнався дещо більше про .. швидкоплинність людського життя* (В. Кожелянко); *На лютневій нараді представників соціал-демократичних партій Центральної та Східної Європи голова фінансово-адміністративного комітету Гуннар Стенарв заявив, що Соціал-демократичну партію України (об'єднану) викреслили зі списку кандидатів до Соцінтерну* (з газ.).

ЛЮ́ТНЯ, і, *ж.* Старовинний струнний щипковий музичний інструмент. *Вийшли тут наперед війська Військові співці славутні, Всі вони були при зброї, А в руках тримали лютні* (Леся Українка); *На цей тон — гордий і мужеський — настрійте* [налаштуйте] *ваші лютні* (Б.-І. Антонич); *Він був з гітарою, але річ, яку він грав, була для лютні, під мінусівку з програвача* (Ю. Андрухович); * У порівн. *Серце її, як лютня: ледь торкнеш — і відізветься* (Любко Дереш).

ЛЮТНЯ́Р, а́, *ч.* Музикант, що грає на лютні. *Особливу увагу приділили музиці: від симпатичного лютняра були в захваті всі присутні дами* (з газ.).

ЛЮ́ТО. Присл. до **лю́тий¹** 1–3. *— Оддай зараз же бенгальського тигра! — люто просичав Дмитруха і схопив кошеня за хвіст* (В. Нестайко); *Живі рубалися з останніх сил — осатаніло і люто* (В. Чемерис); *Командир жандарів запобігливо закивав головою і люто скомандував підлеглим "Вогонь!"* (В. Кожелянко); *Він люто блимнув на дружину, котра плела рукавички* (І. Роздобудько).

ЛЮТÓВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **лютувáти[2]**. *Лютовані з'єднання є нерозбірними, вони забезпечуються силами молекулярного зчеплення* (з навч. літ.).

ЛЮ́ТОР *див.* **лю́тер.**

ЛЮ́ТОЩІ, ів, *мн.* Те саме, що **лють** 1, 2. *Василь стрепенувся, повернувсь і, аж посинівши од лютощів, промовив: — Не попадайся ж і ти мені* (Панас Мирний); *— Слухай, Грицьку! — загомонів Панас: його вже обнімали лютощі. — Слухай та поміркуй про те, що я зараз тобі казатиму* (Б. Грінченко); *Моральний ригоризм непомітно переростає в нетерпимість взагалі, нетерпимість — у лютощі на весь білий світ* (В. Дрозд).

ЛЮТУВÁННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **лютувáти[1]**. *Тим часом чутки про козацькі й хлопські загони, про їх лютування над панами доходили звідусіль* (І. Нечуй-Левицький); *Я не хочу, не можу розповідати вам про лютування господарів і про всі знущання, що їх витерпів Рудько за те, що не схилив голови перед нахабним чужинцем* (О. Ольжич); *В мені була повнота щастя. Чи дасть мені таку повноту райдуга в небі, велич гір або грізне лютування морських стихій?* (О. Бердник).

ЛЮТУВÁННЯ[2], я, *с., рідко.* Дія за знач. **лютувáти[2]**. *З'єднання за допомогою лютування або зварювання можуть призводити до розпаду аморфної структури, утворення крихких кристалічних структур* (з наук. літ.); *Такими прийомами роботи, як штампування, монтування, лютування, зернове й сканне декорування ні в означений час, ні значно пізніше східнослов'янські ремісники переважної більшості золотарських майстерень ще не володіли* (з наук. літ.); *Реалізація сучасних високих технологій немислима без використання всіх досягнень зварювання й лютування* (з навч. літ.).

ЛЮТУВÁТИ[1], у́ю, у́єш, *недок.* 1. Виявляти хижацтво, кровожерність, злість (про звіра, тварину). *Як скажений звір, що боїться води, труситься й лютує, забачивши її, .. так Чіпка кинувся, скочив угору...* (Панас Мирний); *Людина в теплій хаті, а де звірові в таку морозяну ніч зігріти душу? Мабуть, тому в ці дні вовк і лютує* (М. Циба); // Виявляти безжальну жорстокість, нещадність (про людину). *Ревуть, лютують вороги; Козацтво преться без ваги — І покотились яничари* (Т. Шевченко); *— Друзі мої! Ви самі бачите, як лютують вороги. Тому я пропоную нашу організацію розпустити, друкарню і зброю знищити* (К. Гриб); *— А чим же ж я завинила перед тобою, що ти лютуєш так, ніби я — твій найбільший ворог?* (М. Матіос); // *заст., над ким.* Знущатися з кого-небудь. *— Мун-дзю! — крикнув з докором Тоньо. — Що се ти робиш? Чи ж то годиться лютувати над бідним створіннєм* [створінням]*?* (І. Франко); // *на кого і без дод.* Бути в стані розлюченості, гніву, виявляти гнів; дуже сердитися. *Як же то і лютувала та воювала Параска, що не її одділено* (Панас Мирний); *— Найбільше лютує на мене Підпара* (М. Коцюбинський); *Він і без того у великому гніві на мене. Тому й лютує, тому й схильний учинити найгірше — зрадити землю й люд свій* (Д. Міщенко); *Хуліганці лютували. Вони обшукали всю країну і не знайшли навіть поламаної дитячої іграшки* (В. Нестайко).

2. *тільки 3 ос.* Виявлятися з надзвичайною силою (про мороз, негоду і т. ін.). *Люде гинуть, лютує голод в Україні* (Т. Шевченко); *І холод, і мряка надворі панує, А вітер осінній реве і лютує* (Б. Грінченко); *Десь там, за вікном, лютує вітер* (В. Лис); *Здійнялась хуґа люта, усе засипав сніг. А він і ворухнутись не може — ані-ні! Замерзне, бідолаха — лютує вже мороз* (І. Андрусяк).

ЛЮТУВÁТИ[2], у́ю, у́єш, *недок., що, рідко.* Те саме, що **пая́ти.** *Він сідав, не роздягаючись, із поршнем од тракторного мотора в руках або з бачком, якого ніс лютувати* (Ю. Яновський); *Нова технологія дозволяє лютувати за один прийом велику кількість виробів* (з навч. літ.).

ЛЮТУВÁТИСЯ[1], у́юся, у́єшся, *недок.* Те саме, що **лютувáти[1]**. *— Не лютуйся, Шльомо, — успокоюють його робітники. — Ми лиш того прийшли сюди, щоби тобі сказати, що не будемо більше робити!* (І. Франко); *Негода зруйнувала усі мої плани. Я лютувавсь не менш за негоду, і хоч сьогодні втихомирилось.., навіть одлига, а в серці мому* [моєму] *таки лишився жаль за втраченим часом* (М. Коцюбинський); *Погляду її він не побачив, тільки велику вігтясту тінь, що закрила її обличчя, наче відтяло голову і ліву руку. Він відчував, що вона лютувалася* (О. Ульяненко).

ЛЮТУВÁТИСЯ[2], у́ється, *недок., рідко.* Пас. до **лютувáти[2]**. *Метал не може лютуватися без цини* (з навч. літ.); * Образно. *Я зрозумів, що лютувалася змова між Ключарем і вулицею...* (Р. Федорів).

ЛЮТЬ, і, *ж.* 1. Те саме, що **лютувáння[1]**. *Зараз він шаленів від люті, не маючи через ланцюг змоги пошматувати зухвалого нахабу, що перся з двору до хвіртки в панський сад* (Б. Антоненко-Давидович); *Великін тіпався весь від люті й кричав йому в обличчя...* (І. Багряний); *— Замовкніть! — роздратовано гаркнув герцог, вже не просто лютуючи, а скаженіючи від люті* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. Почуття роздратування, злості, гніву. *Духа ж поступу й науки Хочуть вбити ті падлюки; .. Та — нінащо вся їх лють, Хоч кров людську ллють і п'ють!* (І. Франко); *— Хочу пити, пити її* [подруги] *кров, насолоджуватись її приниженням. Чуєш?! — жінка в люті сліпій топче землю, дряпає її пещеними пальцями* (Г. Тарасюк); *Назара душить лють, батьки сумні та перевтомлені* (С. Процюк); * Образно. *Люто ґвалтують собаки .. Рветься і не може вискочить зовсім зубата лють з глибокої пащі* (М. Коцюбинський); *Гривасті сосни, як пантери, спокійні в люті* (В. Стус); // *на кого — що, до кого — чого, проти кого — чого.* Таке почуття, спрямоване на кого-, що-небудь. *Наляканий підстаршина держиться судорожне* [судорожно] *клямки дверей і скімлить, мов битий собака. Мене взяла лють на такого боягуза* (А. Чайковський); *І розбирає його лють на вітер, немов на живу, зловорожу істоту! Він лає його шалено, лає останніми словами* (І. Багряний); *Тоді, коли буря і всі морські хвилі впали на мою голову, замість непоштивої зухвалості проросла в душі моїй ревна лють до маловірів і хулителів* (Р. Іваничук); *Були люди, які ненавиділи ту систему, але мусіли їй вірно служити .. І саме з їхнього боку походить найбільша лють до цієї системи* (О. Шугай).

3. *чого, яка.* Надзвичайної сили вияв (про мороз, негоду і т. ін.). *Пішов* [Іван] *вздовж річки, повний пекучого гніву і злоби до її вічного шуму, до киплячої люті* (М. Коцюбинський); *Він говорив про страшну силу розгойданих швелерів. Про скинутий вітром настил і обірваний канат. Про перетягнуті троси і божевільну лють вітру* (В. Собко).

◊ **Ки́дає / ки́нуло в сміх (у лють, у гнів** *і т. ін.)* *див.* **ки́дати; Ковтáти / ковтну́ти злість (лють, обрáзу** *і т. ін.)* *див.* **ковтáти.**

ЛЮ́ФА[1], и, *ж.* Ствол вогнепальної зброї. *Він знає, .. що він нізащо — от нізащо! — не підставить чола під люфу пістолета* (М. Коцюбинський); *Затявся Гультайчуків кулемет — люфа розпеклася до межі* (В. Шкляр); *— Мій власний кольт, — сухо викладав Кароль, — перегрівся у тривалій перестрілці з бандитами, люфа деформувалася, відновленню не підлягає* (В. Кожелянко).

ЛЮ́ФА́[2], лю́фи́, *ж.* 1. Теплолюбна рослина родини гарбузових. *Насіння люфи містить понад 25 % олії, придатної для технічних потреб* (з навч. літ.).

2. Видовжений циліндричної форми плід цієї рослини. *Під час достигання вся серцевинна м'якоть люфи пронизується зв'язною і міцною сіткою дерев'янистих волокон* (з навч. літ.).

3. Мачула (у 2 знач.), яку виготовляють із волокон стиглих плодів цієї рослини. *До появи мочалок із синтетичних матеріалів у побуті використовували переважно люфу* (з газ.).

ЛЮФТ, у, *ч., спец.* Проміжок або вільний хід між з'єднаними механічними елементами системи керування машини; проміжок між прилеглими поверхнями пристроїв і т. ін. *— Там у тебе люфт великий був* [у комбайні], *педаль аж падає. То я відрегулювала* (Григір Тютюнник); *Коли ми спожнили люфт і брезентовий рукав з інвалідською безпорадністю сховав жовтовощану руку зерна, .. дядько вже припасовував ловкими, аж радісними, руками віжки до комбайна* (Є. Пашковський); *Гімнастичні пристрої не повинні мати в з'єднаннях люфтів, деталі кріплення мають бути надійно закручені* (з навч. літ.).

ЛЮФТОМІ́Р, а, *ч.* Прилад для вимірювання люфту. *Люфтомір застосовують для визначення величини вільного ходу кермового колеса в градусах* (з навч. літ.).

ЛЮФТПА́УЗА, и, *ж.* 1. *муз.* Коротка перерва у звучанні під час виконання музичного твору. *Для вокальних творів чи для духових інструментів люфтпаузи в нотах позначають комою* (з навч. літ.).

2. *спец.* Коротка перерва під час промови, лекції і т. ін. *Іноді люфтпауза — це навіть не зупинка, а лише певна затримка темпу мовлення* (з наук. літ.); *Паузи під час виступу бувають різні: люфтпауза (для вдиху повітря), граматична (використовують для уважного читання текстової інформації), педагогічна (для осмислення й засвоєння інформації слухачами), "дірява" (лектор утратив хід мислення, забув інформацію або не знає, що сказати далі)* (з навч. літ.).

3. *перен., розм.* Коротка перерва в роботі. *Навіть у письменників між задумом і виконанням завжди є люфтпауза* (Б. Олійник); *Тепер у мене творча люфтпауза. Надіюсь, перед новим етапом творчості* (Г. Тарасюк).

ЛЮЦЕ́РНА, и, *ж.* Цінна кормова багаторічна трав'яниста рослина родини бобових. *Ніяк розвернутись комбайнам* [на полі], *а люцерна родить на два укоси* (Микита Чернявський); *Нічний пастух задрімав, і воли забрели в жито або хапонули люцерни з росою, і лежить тяглова сила з роздутими черевами* (М. Циба); *Смолою синьою перекипало літо, і дихала земля з прив'ялених люцерн* (М. Вінграновський).

ЛЮЦЕ́РНИК, у, *ч.* Поле, засіяне, поросле люцерною. *Для інтенсивного пасовищного використання в господарствах створюють люцерники або ділянки багаторічних трав* (з газ.).

ЛЮЦЕ́РНИЩЕ, а, *с.* 1. Поле, з якого зібрано люцерну. *Жуки довгоносика зимують під рослинними рештками, а також у верхньому шарі ґрунту на люцернищах* (з навч. літ.); *Дискування широко застосовують для лущення стерні, щоб зберегти вологу в ґрунті і знищити бур'яни, під час обробітку перезволожених ґрунтів, при догляді за луками та люцернищами* (із журн.).

2. Те саме, що **люце́рник.** *Вийшли на люцернище.., розійшлися в різні кінці поля. Ой, яка ж тут молода трава...* (П. Оровецький).

ЛЮЦЕ́РНОВИЙ, а, е. Прикм. до **люце́рна.** *Одержаний на зрошуваних землях центнер сирого протеїну сої в сім разів дешевший від горохового, у вісім — від люцернового* (з навч. літ.); // Вигот. з люцерни. *Уряд розставлені самогодівниці для засипання сухої дерті з різних сумішей зернових культур і сінного люцернового борошна* (з газ.); // Засіяний, порослий люцерною. *Поросята паслись на люцерновому пасовищі по 2 години ранком і ввечері щоденно* (із журн.); // Видобутий із квітів люцерни. *Люцерновий мед білого чи бурштинового кольору та приємний на смак* (із журн.).

ЛЮЦИ́ПЕР *див.* **луци́пер.**

ЛЮЦИ́ПЕРІВ *див.* **луци́перів.**

ЛЮЦИ́ФЕ́Р, а, *ч.* 1. *(з великої літери).* У християнській релігії — одне з імен Сатани, диявола. *О серце матірне! Ти б не злякалось І Люцифера у його потузі, Бо в тебе вже нічого не зісталось* (П. Куліш); *На Високому Замку засідало братство Магдалини. Підпиле панство реготало, казилося, ніхто вже нікого не слухав, Антипко ж захотів виголосити тост за Люцифера* (Р. Іваничук).

2. *розм.* Те саме, що **луци́пер, люци́пер.** *У скронях дудонить ротаційна машина, в ухах* [вухах] *ще вариться, наче в чайнику люцифера, міський гул, лементують примхливі телефони* (І. Керницький); *— Але в моїх жилах тече кров така, як і в твоїх. — Чорт тобі брат, а люцифер — дядько, вельможна жінко! — Я не слухатиму твоїх образ* (П. Загребельний).

ЛЮЦИ́ФЕ́РІВ, рова, рове. Належний Люциферові (люциферові). *Всі ці гордовиті монархи, диктатори, творці убогих доктрин, політичні брехуни й ошуканці, релігійні містифікатори, всі ці Люциферові діти, що стверджують свої лукаві задуми на психоенергетиці народів!* (О. Бердник).

ЛЮШНЯ́, ЛУШНЯ́, і, *ж.* Дерев'яна деталь, яка зв'язує вісь воза з полудрабком. *Оце, було, стріне він яке парубча з возом, помітить, що лушня на возі теліпається, наритники на коняці перехлябилися або черезсідельник високо, зараз він: "тпрру! стій!" — зупинить і полагодить* (О. Кониський); *— Практичний бік сільського господарства мені не до вподоби, — сказав Радюк — .. ті ярма, .. лушні, ухналі, щаблі* (І. Нечуй-Левицький); [Г а в к у н:] *Ану лишень, назвіть усі частини чумацького воза. А нуте, хто знає?* [В а с и л ь:] *Полудрабки, спиці, люшня* (В. Самійленко); [П о л т а в е ц ь:] *Їхали ми з дядьком возом .. Коли це люшня тільки хрясь! Віз перекинувся* (Яків Баш); * У порівн. *Довго ще стоїть* [Никанор] *посеред хати, звісивши руки, мов дві тяжкі незграбні люшні* (І. Микитенко).

ЛЯ, *невідм., с.* Шостий звук музичної гами, а також нота, що позначає цей звук. *Пані Страус вперше не стала знущатися наді мною, в ній тоненько забриніла найніжніша нота "ля"...* (І. Роздобудько).

ЛЯВО́НИХА, и, *ж.* Білоруський парний народний танець, а також музика до цього танцю. *Слухай, Москва, як у нас "Реве та стогне Дніпр широкий"... Дивись, як танцюють*

лявониху (Остап Вишня); *Ураховуючи національний характер танців, легко, наприклад, відрізнити російську "камаринську" від українського "гопака" або білоруської "лявонихи"* (з наук. літ.).

ЛЯГА́ВИЙ, а, е. 1. Який відшукує дичину нюхом (про породу мисливських собак). *Він накладав сам свому* [своєму] *лягавому псу — Нептуну, що сидів на стільці поруч, кістки на тарілку* (М. Коцюбинський); *Полюєте, розуміється, ви з собакою, — лягавим улітку і з собаками-гончаками восени і взимку* (Остап Вишня); // *у знач. ім.* **ляга́вий,** вого, *ч.;* **ляга́ва,** вої, *ж.* Мисливський собака цієї породи. [К р у к к е:] *Так інколи буває — лягава на полі ще нічого не бачить, але вже чує* (В. Собко); *— У тебе є бажання розізлити лягавих так, щоб вони почали гарчати і кусати свою сітку? — перепитав Асура* (Любко Дереш).

2. *перен., зневажл.* Пов'язаний з таємним наглядом, вистежуванням. *— А ви, прислужники, підкрутите, — з серцем відповіла Ольга, — лягава служба у вас, як у потайного сірка, того й дивись, вискочить з-під воріт, вхопить за литку* (І. Цюпа); // *у знач. ім.* **ляга́вий,** вого, *ч., жарг.* Співробітник поліції, міліції (перев. підрозділів карного розшуку). *— Зразу й ідіть! — наказав бородань. — Нам ні до чого, щоб сюди лягаві наскочили* (Ю. Смолич); *Здалека почувся погрозливий вигук: — Зажди, лягавий! За нами боржок не пропаде!* (О. Бердник); *— Ну й дивак ти. З лягавими завше можна домовитися* (Ю. Винничук); *Наше щастя, що лягаві не надто старалися з розслідуванням і справу Хіміка було зараховано до нещасних випадків* (Ю. Андрухович).

ЛЯГА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ляга́ти** 1, 2. *Любий Михайлику! .. Починаю з лягання спати, бо се теж момент цікавий: людина розбирається, лягає і вкривається, але не одіялом, а грубою периною* (Леся Українка); *— Христе, Боже наш, опасай і оберігай худобицю вашу удень під сонцем, уночі під місяцем, під ясними зорями, і на пізнім ляганні, і на раннім вставанні, і на досвітніх годинах* (М. Стельмах); *Володимир насторожено поглядав на дядька, а перед ляганням не витримав і спитав: — Що ти намислив?* (І. Білик).

ЛЯГА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЛЯГТИ́,** ля́жу, ля́жеш; *мин. ч.* ліг, лягла́, ло́; *наказ. сп.* ляж; *док.* 1. Приймати горизонтальне положення на чому-небудь (про людей та деяких тварин); протилежне в с т а в а т и. *— Не кидай мене, Степане, .. Не давай мені лягати! Тримай на ногах!* (О. Довженко); *— Ох, били ж мене; били, били, били! що ні сісти, ні лягти не можна* (Г. Квітка-Основ'яненко); // *у що, на що.* Розташовуватися де-небудь у горизонтальному положенні. *Юзя лягає в траву коло Дарки* (Леся Українка); *Шаптала опустив руки й поволі почав лягати на землю ниць* (В. Підмогильний); *Зовсім безсилі і недужі лягають на землю — не рухаються; дехто помер: так близько до брами!* (В. Барка); *Ласочка не скімлила і не молотила хвостом по землі, як завжди, побачивши у човні рибу, а лягала в траву й ждала* (Григір Тютюнник); *Я скинув з себе теплу сукняну куртку і, лігши на кригу, поповз до потопаючого Гриші* (Л. Смілянський); // У сполуч. зі словами, що вказують на особливості цього положення. *Я лягаю на бік, покриваю голову ковдрою, згортаюсь по-дитячому бубликом, підтягнувши коліна до самого підборіддя* (В. Винниченко); *Провівши очима брата, малий лягає долілиць і починає мріяти* (Василь Шевчук); *Контрабандист бризкає Шейха одеколоном, той солодко мружиться, лягає на спину, засинає під пальмою* (П. Загребельний); *Патлатий Цуцик спочивав; То ляже на бочок, то догори на спинку* (Л. Глібов); *Ліг голічерева під височенними кедрами, тягуче-важко і глибоко зітхнув, ніби випустив дух, поклавши голову на корінь, і так лежав* (І. Багряний); *Він сміється засмученими очима, лігши горілиць, дивиться вгору, похрумкує шоколад і щось думає* (Р. Андріяшик); // *з інфін., на що, до чого, у що, де і без дод.* Лаштуватися до сну, вкладатися спати. *Хто пізно лягає, той щастя не має* (Номис); *Раділи люде встаючи. А мати й спати не лягала* (Т. Шевченко); *— Не хочу я у хаті спати, — кажу господині, — душно мені: буду у комірчині лягати* (Панас Мирний); *Як нагодує дітей та покладе спати, сама не лягає ще* (А. Головко); *Лягала з думкою про Ігоря, у снах він одразу ж з'являвся* (В. Чемерис); *Доїхав я додому щасливо, зараз ліг до ліжка і спав три дні і три ночі* (М. Коцюбинський); * Образно. *Ой сонечко ясне, Невже ти втомилось, Чи ти розгнівилось? Іще не лягай!* (В. Самійленко); // *військ.* Приймати горизонтальне положення, щільно притискаючись до землі, щоб уникнути кулі, осколка і т. ін. *Команда "Лягайте!" пролунала там враз із тим, як із лісу вдарили скоростріли* (О. Забужко); *Вся галявина ще й досі прострілювалася противником з кулеметів, і Черниш, скомандувавши бійцям лягти, ліг і сам* (О. Гончар).

2. Поступати на лікування в медичний заклад. *У Львові мені було дуже погано, але я старався підбадьоритися, .. бо не хотілось лягати у львівському шпиталі* (М. Коцюбинський); *Інші, коли хворіли, лягали в медсанбат. Воронцов мусив хворіти в полку* (О. Гончар); *— Не мусиш відразу лягати до шпиталю. Може, спочатку варто просто піти подивитися, поговорити. — Це були слова Карпа* (Ю. Іздрик); *Я завтра в онкологічний диспансер лягаю* (Люко Дашвар); [Б а т у р а:] *Я мушу негайно лягти в лікарню. У мене відкрилась рана* (О. Корнійчук); // *тільки док.* Тяжко захворіти; злягти. *Через тиждень Нимидора лягла і більше вже не вставала* (І. Нечуй-Левицький).

3. Умирати, гинути в бою. *Врубувався він у ворожу гущину, як у ліс темний, і лягали нападники покосами* (О. Ільченко); *Спинися над пам'яттю смілих, Тут слави герої лягли* (П. Усенко); // Падати зрубаним, зрізаним (про рослини). *Поглянь ти на таткові руки — Які в них напружені жили!.. Дуби щонайбільші і липи, і буки Лягають від їхньої сили* (В. Бичко); *Завтра вранці тут ляжуть покоси На безмежній квітучій землі* (Г. Бойко).

4. *тільки 3 ос.* Опускатися, падати на яку-небудь поверхню (про предмети). *Снаряди вже лягали на майдан, на городи, в бідняцькі двори* (О. Довженко); *— Тут жодна міна не ляже марно* (О. Гончар); * Образно. *Коли пір'їнка добра лягає на терези — пишуться поеми, складаються вірші, надходить осяяння вченим і митцям, народжуються генії* (І. Роздобудько); // *на чому, де, на що.* Розміщуватися на якій-небудь поверхні. *Облітає пух з тополі І лягає тихо долі* (М. Рильський); *Пізнав Йон Ганіцу по чорних косах, що вибились з-під рядна і лягли на ньому, як дві грубі гадюки* (М. Коцюбинський); * Образно. *Часом легенько-м'яко лягало* [бабине літо] *Ярині на очі* (Леся Українка); *На його запорошене обличчя лягає задума* (М. Стельмах); // Розташовуватися певним чином. *Моя машина раз у раз сповзала із слизької, роз'юшеної дороги й легко лягала набік у придорожній рівчак* (Ю. Яновський).

5. *тільки 3 ос., по чому, на що.* Поширюючись по поверхні, вкривати собою що-небудь. *Туман хвилями лягає По степу німому* (М. Старицький); *І на все, на все лягав пил чорнобильської траси* (Л. Костенко); *В садочку іній ліг На дерев'я голе...* (Л. Боровиковський); // Падати на щось (про сонячне проміння, тінь і т. ін.). *На захід сонце вже схилилось, Лягають тіні на полях* (з народної пісні); *Ясний сонячний промінь срібною доріжкою лягав по снігу* (М. Коцюбинський); *Попереду, на автостраді, смугами лягали сяйва автомобільних фар* (Л. Дмитерко); *Від верби лягла довга тінь на воду* (В. Гжицький); // Вкривати обличчя людини, з'являтися місцями на його поверхні (про загар, рум'янець і т. ін.). *Під очима аж синява підковами лягла* (О. Гончар); // *також без дод., перен.* Наставати (про вечір, ніч і т. ін.). *Над Волгою лягав молодий весняний вечір* (Г. Епік); *Внизу видко, як ніч лягає густіш і густіш* (Ю. Яновський); *На місто вже впевнено лягали теплі червневі сутінки* (А. Кокотюха); *Лягла зима. Завіяло дороги. Тремтять хати від холоду* (М. Рильський).

6. *тільки 3 ос., перен.* Поширюватися на кого-, що-небудь. *Лягала на майдан глуха тривога здушеною і пружною тишею* (Р. Іваничук); // Бути тягарем, обтяжувати (про горе, відчай і т. ін.). *Щось важке лягає на серце і душить його, як те каміння* (І. Нечуй-Левицький); *Ще вагоміша підозра лягає на Лушу* (В. Малик).

7. *тільки 3 ос., куди, до чого, на що, у що, від чого, де, перен.* Пролягати, тягнутися (про шлях, дорогу). *Весело лягають Дороги до гаю* (М. Стельмах); *Шлях оцей лягає на Коджорі* (О. Ющенко); *На один бік було видно .. Шандрове господарство, обнесене здоровим тесаним деревом і високою різьбленою брамою, а на другий бік — лягала дорога в плай* (М. Матіос); *Його вулиця променем лягала від ратуші* (М. Дочинець); // *тільки док.* Уміститися на певній площині. — *А може, хоч звершечку ляже? — Дем'ян йому лукаво каже, Вареничка узяв І на тарілочку поклав* (Л. Глібов); *Тут* [у Бразилії], *мабуть, дві чи три Європи з кінця в кінець могли б лягти* (Л. Дмитерко); // *перен.* Бути між ким-, чим-небудь, розділяючи, роз'єднуючи когось, щось. *В серці один ти, коханий, Хоч поміж нас Ляжуть моря й океани* (Л. Забашта).

Лежи́ть (лягає) відповіда́льність *(заст.* **відповідь)** *див.* **відповіда́льність.**

△ **(1) Ляга́ти / лягти́ у дрейф,** *мор.* — маневруванням вітрил утримувати судно приблизно на одному місці. *А шхуна поквапливо лягає у дрейф і спускає рятувального човна* (З. Тулуб); — *Вийшли ми, значить, у море, лягли в дрейф, вичікуємо* (Д. Ткач).

◊ **(2) [Аж] ляга́ти [по́котом] (па́дати) / лягти́ (упа́сти) від сміху (зі сміху, з ре́готу** *і т. ін.)* — дуже сміятися, реготати. *Іван присів, засичав, а далі давай ревти так удатно та химерно, що всі аж лягали од сміху* (І. Нечуй-Левицький); *А всі падали зі сміху* (Н. Кобринська); *Молодиці аж лягали від сміху* (М. Коцюбинський); *Протаз .. витворяв такі кумедні штукенції, що всі до одного лягали покотом од сміху* (Олесь Досвітній); *Він почервонів, аж посинів. Червоніє, червоніє та дметься, як той індик. А хлопці лягають зо сміху* (І. Микитенко); *Бреде дядько, а молодиці лягають з реготу. Піддурили дядька, бо глибше, як по кісточки, нема в тім місці* (Остап Вишня); *Аж до вишні притулилася* [Олеся], *щоб від сміху не впасти* (Б. Лепкий); — *У мене не було матері! Хлопці так і лягли зо сміху: — Оце так! А де ж ти узявся?..* (В. Винниченко); — *Може, принести колоду?* — *звернувся він до них* [дівчат]. — *Сядете. А то ще впадете від реготу* (Г. Усач); **Голова́ лягла́ (полягла́, покоти́лася** *і т. ін.) див.* **голова́; Доро́га (путь) ляга́є / лягла́** *див.* **доро́га; (3) Живи́м у я́му (в домови́ну, в моги́лу, в зе́млю** *і т. ін.)* **ляга́ти (лі́зти, іти́** *і т. ін.)* **/ лягти́ (полі́зти, піти́** *і т. ін.)* — не маючи виходу із якогось становища, бути у відчаї; помирати, гинути. *Живим у яму лягати не хочеться, а не придумають нічого, що робити, щоб пропитатись* [прохарчуватися] (Г. Квітка-Основ'яненко); *Коли мені їхати звідсіля, то краще живою в домовину лягати* (С. Васильченко); — *Як згадаю про матіночку мою, жива б у землю пішла...* (Г. Квітка-Основ'яненко); **[І] вста́ти і лягти́** *див.* **устава́ти; (4) І ляга́ючи, і устаючи́** — весь час, постійно, завжди. *Хвали .. Бога і лягаючи, і устаючи, а їх* [рідних] *шануй і кохай* (Г. Квітка-Основ'яненко); **(5) І лягти́ і вста́ти** — весь час бути, перебувати де-небудь, робити щось. *Взяв* [Остап Шкандибенко] *жінку з другого села, .. що і встала і лягла у молодого дяка* (Панас Мирний); **Іти́ (ляга́ти) / піти́ (лягти́) в [сиру́] зе́млю** *див.* **іти́; (6) Ка́менем лягти́ (упа́сти) на се́рце (на се́рці)** *кому і без дод.* — негативно вплинути на когось, тяжко приголомшити, пригнітити когось. *Він і тепер не плакав, не ридав, На очах в його* [нього] *сльози не блищали, — Вони на серце каменем упали* (Леся Українка); *Перша образа каменем лягла мені на серце* (П. Панч); *За все своє життя ніколи він не оповідав того, що каменем лягло на серці* (Ю. Збанацький); **Ка́мінь ліг (камі́ння лягло́) на се́рце** *див.* **ка́мінь; (7) Кістьми́ (костьми́, кістка́ми) ляга́ти / лягти́ (полягти́):** а) загинути в бою, на полі битви. *І не знати, чим скінчиться пир сей кривавий, кому з них судилося сватів пригощати, а .. кому кістьми лягати* (Д. Міщенко); *Лягло костьми Людей муштрованих чимало. А сльоз, а крові? напоїть Всіх імператорів би стало* (Т. Шевченко); *Річкою текло українське селянство туди, де хоч дорогою ціною можна здобути бажану волю, а ні — то полягти кістками на вічний спочинок* (М. Коцюбинський); — *Лучче* [краще] *полягти Кістьми в степу, в своїй країні, Ніж з неї заочі піти І бути славним на чужині!* (Микола Чернявський); *Ми втратимо себе як нація, за яку лягли кістьми цілі покоління кращих із кращих синів України* (Б. Олійник); б) робити все можливе, щоб відстояти щось своє. *Знав же характер своєї економки — енергійний, з чималою дозою цинізму. Вона кістьми ляже, а свого доб'ється* (В. Лис); **Лежа́ти (бу́ти) / лягти́** *(рідко* **облягти́) на сме́ртній посте́лі** *див.* **лежа́ти; Лежа́ти (па́дати) / лягти́ (впа́сти) кри́жем** *див.* **лежа́ти; Лежи́ть (ляга́є, заляга́є) / лягла́ (залягла́) пр́ірва** *див.* **пр́ірва; (8) Ло́ском ляга́ти** — зовсім лягати; падати. *Крик реготу знявся кругом неї і розкотився по всіх хатах. Люди — лоском лягають, аж за животи беруться* (Панас Мирний); *На очах у Караїмовича впала перша сотня, гинула друга, ріділа третя... Іноземна піхота лоском лягла* (В. Чемерис); **(9) Ляга́ти / лягти́ [важки́м (непоси́льним, усі́м** *і т. ін.)***] тягаре́м на пле́чі** *чиї, кому* — ставати предметом чиїх-небудь великих, обтяжливих турбот, переживань і т. ін.; постійно непокоїти когось. *І велика, досі незнана відповідальність — чує — лягає йому на плечі нещадним тягарем* (О. Гончар); *Панщина ж, своє господарство і діти усім тягарем лягли на одні материні плечі* (М. Стельмах); *Гіркота втрати важким тягарем лягла на плечі молодого команди-*

ра (з газ.); **(10) Лягáти / лягти́ в оснóву** *чого* — бути джерелом, началом чого-небудь. *Знання матеріалу, який лягає в основу твоєї книги, завжди повинно бути максимальне* (Ю. Смолич); *Матеріалів, що могли б лягти в основу* [фільму].., *було недостатньо* (О. Довженко); **(11) Лягáти / лягти́ до ніг (під нóги, в нóги** *і т. ін.) чиїх (чиї), кому, кого і без дод.:* а) скорятися кому-, чому-небудь. *Складні ворожі укріплення лягали до ніг* [нашим бійцям] (О. Гончар); б) виявляти шану до когось, вшановувати когось. *Як упав же він з коня та й на білий сніг. — Слава! Слава! — докотилось і лягло до ніг* (П. Тичина); **(12) Лягáти / лягти́ на курс (кýрсом):** а) рухатися вперед у певному напрямку (про судна, літаки і т. ін.). *Повітряний лайнер злітає в голубу височінь і лягає курсом на Одесу* (з газ.); *Вітрильник, лігши на курс, неухильно прямував до рідних берегів* (О. Гончар); *Вертоліт стрімко піднявся в біле небо, описав над нами коло й ліг на курс понад сталево-мертвою гладінню озера* (Р. Іваничук); *Прибув командор Томасон і доповів начальнику експедиції, що корабель завершив розгін і ліг на заданий курс* (О. Авраменко, В. Авраменко); б) ґрунтовно виконувати якусь справу; домагатися успіхів у чомусь. *Одержуючи з рук завгоспа лабораторний халат.., почув* [Максим] *від нього напутні слова: — Ну і ну! Лягайте на курс* (Н. Рибак); **(13) Лягáти / лягти́ на плéчі** *кого, кому, чиї і без дод.:* а) з'являтися, ставати предметом чиїх-небудь обов'язків (про роботу, відповідальність і т. ін.). — *Велика відповідальність лягає на плечі саперів, — сказав Волинський* (П. Гуріненко); *Експедицію було закінчено, але сила роботи лягла на плечі її учасників* (З. Тулуб); *Відповідальність, лігши йому на плечі, мовби напнула всі його мускули й нерви і залишила їх надовго в такому стані* (О. Гончар); б) наставати, надходити (про який-небудь стан, період і т. ін.). *Старість лягає на плечі, а років йому ніяк не зупинити* (М. Томчаній); **(14) Лягáти / лягти́ під ніж (на стіл)** — іти на медичну операцію. — *Коли лягаєте під ніж, то не можна бути певним за завтра* (Ю. Смолич); **(15) Лягáти / лягти́ прáхом** — гинути, пропадати. — *Мені не шкода!.. Нехай горить! І нехай воно прахом ляже!* (О. Довженко); **(16) Лягти́ вздовж лáви (на лáву)** — померти. *З такої страви ляжеш вздовж лави!* (прислів'я); *Того з мене пріч не візьмуть, тим посповідаюсь і на лаву ляжу* (Ю. Яновський); **(17) Лягти́ головóю (головáми),** *уроч.* — загинути в бою, у боротьбі, відстоюючи, захищаючи кого-, що-небудь. *В далекій дорозі Найду або долю, або за Дніпром Ляжу головою* (Т. Шевченко); [М у з а:] *Співаймо поважно Про те, як одважно Герой умира на війні. Він рад серед бою Лягти головою, Аби не впустить корогви* (Леся Українка); [В о є с л а в:] *У битві з печенігами лягла головами мало не вся дружина князя, але ворогів розбив князь вщент* (Юліан Опільський); *Там .. щонайкращі лави, Наш щонайкращий цвіт там головою ліг* (М. Зеров); **(18) Лягти́ і не встáти** — докласти максимум зусиль, щоб довести щось до кінця. *Хтось не міг утриматись, щоб того не написати, і ліг і не встав, поки не написав* (Леся Українка); **(19) Лягти́ кáменем на дно (на дні)** — потонути. *Корабель каменем ліг на дно, але людей пощастило врятувати* (із журн.); **(20) Лягти́ / лягáти на дýшу** *чию, кому і без дод.:* а) тяжко вразити кого-небудь, негативно вплинути на когось; приголомшити, пригнітити когось. *Мотря чула, що на її душу лягло щось важке, але ні одна сльоза не виступила на її очах* (І. Нечуй-Левицький); *Єлька йде, не вириваючись, бо весь час почуває тягар провини, що важко на душу ліг* (О. Гончар); б) сподобатися комусь. *Декому заходи Морозова теж не лягли на душу* (Яків Баш); [К в і т к а д о Ш е в ч е н к а:] *Я його* ["Кобзар"] *притулив до серця, бо дуже шаную Вас і ваші думки кріпко лягають на душу* (Г. Квітка-Основ'яненко); **(21) Лягти́ на сóвість** *чию, кого і без дод.* — викликати почуття провини, сорому, ніяковості і т. ін. за що-небудь. *Цей квітчастий шовк не оповив голову, а глибоким докором ліг на совість. Галя ніяково заховала хустину* (М. Стельмах); **(22) Лягти́ /** (*рідко* **лягáти) в моги́лу (в домови́ну, в гріб, в я́му** *і т. ін.):* а) померти, загинути. — *Уб'ють тебе, вона* [мати] *в гріб ляже; живи для неї, я прошу* (І. Котляревський); *Недалеко моя яма, Та я в яму ще не ліг* (С. Руданський); *Чи я знайду спочинок за життя, А чи тоді, як ляжу в домовину..?* (М. Вороний); *Ніяк не збагну, що воно за людина. Коли отак про себе турбуватиметься та дбатиме — ляже в домовину...* (Ю. Збанацький); *Фетюскінові теревені змусили Кобилка з подивом усвідомити: люди живуть не власним розумом, — більшість лягає в домовину, так і не поворухнувши мозком* (Е. Андієвська); б) бути знищеним, розгромленим (перев. про ворогів). *В могилу ляже проклята звірота. І смерть її — нам золоті ворота* (П. Тичина); **(23) Мáло не трýпом лягáти** — дуже погано себе почувати; бути ледве живим. — *Декому на морі від хитання зле робиться. Навіть дивувався: як то люди здорові й ситі мало не трупом лягають* (І. Муратов); **(24) На столі́ лягти́** — умерти. — *Лучче* [краще] *оттут зараз перед тобою на сім столі лягти, чим погубити себе* (Г. Квітка-Основ'яненко); **(25) Ні лягти́, ні сі́сти:** а) дуже тісно де-небудь. *У кімнаті ні лягти, ні сісти. А повітря? Хоч ковток би, чистого, цілющого* (із журн.); б) дуже болить (щось або все у когось); боляче комусь. *Узяли його лакеї на стайню, та так оджарили, що ні лягти, ні сісти* (Панас Мирний); **Тінь пáдає (лягáє) / упáла (ляглá)** *див.* **тінь; (26) Трýпом лягти́:** а) загинути, померти. *Йон став коло дверей, готовий краще трупом лягти, ніж випустити дочку з хати* (М. Коцюбинський); *Видно, хотіли, сердешну, зганьбити, Та не давалася — трупом лягла...* (Д. Павличко); б) зникнути, пропасти (про що-небудь). *Хай по всіх світах розверзеться земля, .. хай у тих проваллях трупом ляже людське нещастя* (Є. Гуцало); в) докласти всіх зусиль для досягнення чого-небудь; усе зробити. [2-й з а п о р о ж е ц ь:] *Веди нас, Тарасе, куди хочеш, ми трупом ляжем!* (І. Карпенко-Карий); — *Ні, не віддам, трупом ляжу, а не віддам* (В. Собко); **Тягáр ліг (упáв) на сéрце (на грýди)** *див.* **тягáр; Тяжки́й (важки́й) кáмінь ліг (упáв, звали́вся) на грýди (на дýшу, на сéрце)** *див.* **кáмінь; [Увéсь] тягáр лягáє / ліг на плéчі** *див.* **тягáр; (27) У лоск лягти́** — вилягти (про злакові культури). *У лоск лягла пшениця* (Сл. Б. Грінченка); **Хоч [живи́м (живцéм, живóму)] у зéмлю (в моги́лу, в гріб, у я́му** *і т. ін.)* **лізь (лягáй,** *рідко* **клади́сь) <Хоч у пéтлю (у зáшморг) лізь>** *див.* **лі́зти; (28) Хоч лягáй та [й] помирáй (вмирáй):** а) уживається для вираження відчаю в дуже скрутному, безвихідному становищі; надто тяжко. — *Голі й босі, хоч лягай та помирай* (Григорій Тютюнник); б) немає сил терпіти, витримувати щось; дуже боляче. *Коли міняється погода, то крутить усе тіло Нечипорове, ниють рани. Як застануть бригадира оці болі на полях — хоч лягай та помирай* (М. Зарудний); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **кáмінь ліг на дýшу (на сéрце)** *див.* **кáмінь.**

ЛЯГИ́, і́в, *мн., діал.* Час, коли лягають спати. *Нерано, вже й пізні ляги минули* (М. Коцюбинський); *У пізні ляги пані пішла з своїми служницями до другого покою, лишивши в опочивальні Андреучча з малим хлопчиком, який мав би йому слугувати в разі потреби* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛЯ́ГОВИ, ів, *мн., діал.* Те саме, що **ляги́.** *Сиджу я одного вечора, так уже у пізні лягови, пряду...* (Марко Вовчок); *— Сьогодні ввечері, в ранні лягови, вам треба прийти на Новопречистенський цвинтар* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ЛЯГОВИ́ТИСЯ, влю́ся, ви́шся; *мн.* лятовля́ться; *недок., діал.* Лягати. *— Чи договорюсь я тобі, щоб ти покинула прясти та ляговилась швидше спати?* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Знов мгла на бори ляговиться* (І. Франко).

ЛЯГТИ́ *див.* **лягáти.**

ЛЯД, у, *ч.:* ◊ **(1) На яки́й ляд,** *фам.* — навіщо, для чого. *— Як же це, справді, щоб отак-от шість танків* [знищити]? *.. Та на який ляд тоді кувати їх, залізо переводити, коли отак!* (О. Довженко); *— І на який ляд тобі ця морока?* (Люко Дашвар).

ЛЯ́ДА, и, *ж.* 1. Рухома покришка, дверцята, що прикривають отвір усередину чого-небудь. *Він хижку з лободи зліпив Та ще з огудини дві ляди Неначе двері притулив* (Л. Глібов); *Підняла* [Ася] *з землі важку дубову ляду і зручно спустилася в отвір* (Олесь Досвітній); *Засмаглий танкіст відкриває гримучу і ковану ляду* (М. Бажан); *Навіть коли б якимось чином змогла подужати ляду, вона не має права ослухатися наказу не виходити з криївки до відповідного часу* (М. Матіос); * У порівн. *Глухо, наче ляда підземелля, грюкнули ковані залізом двері* (П. Колесник); // Отвір, люк з такою покришкою, дверцятами. *Нав'язавши брудну ганчірку на палицю, я виставив її в ляду. Кілька куль пронизало її одразу* (Ю. Яновський); *Венцель провів нас у підвал, до якого була ляда з кухні* (В. Минко); // Покришка, якою закривають скриню; віко. [Т р о х и м:] *Панове громадо! Нещастя сталось — батька убила ляда од скрині!..* (М. Кропивницький); *Вона підняла ляду скрині, дістала ряднину* (С. Скляренко).

2. Відкидна полиця або віконниця в крамниці, що застосовується як прилавок. *В кожній крамниці коло дверей одчинена ляда в вікні й обперта на стовпець* (І. Нечуй-Левицький); *Петро Оском'юк .. за крамаря. Стояв за лядою й продавав* (Л. Мартович); *Взяв* [Хома] *палицю в руки, надув пику і суне до крамниці. Всадився за ляду та й до Сенька: — Я тут тепер справник, зрозумів?* (І. Керницький).

3. Частина ткацького верстата, через яку проходять нитки основи і якою прибиваються одна до одної поперечні нитки. *Застукала ляда; Бігає човник відтіль і відсіль... Човник і ляда — ткачеві порада; Берди і цівки — ви хліб мій і сіль!* (Я. Щоголів); *Батько сів за верстат — гуп, гуп! — лядою* (А. Головко); *Руки вже важчають — влітку від сапки, серпа, взимку від веретена і ткацької ляди* (М. Стельмах).

4. Рухома покришка над годувальним коритом у сажі. *Загнала* [Маруся поросят], *приперла колодкою ляду в хлівці* (Грицько Григоренко); *Скотина могла порушити тишу занімілої садиби, та в сажі не було свиней і ляда висіла на однім завісі* (Т. Осьмачка).

◊ **Закри́й [свою́] ля́ду** *див.* **закривáти.**

ЛЯ́ДВЕНЕЦЬ, нцю, *ч.* Трав'яниста кормова рослина родини бобових. *Лядвенець, що вже одцвітав, зробився з жовтого червонастим* (І. Муратов); *В дернині були тимофіївка лучна, вівсяниця лучна, тонконіг лучний, конюшина біла, лядвенець та інші трави* (з наук. літ.); *Лядвенець поширений майже по всій земній кулі, загалом його налічується від 70 до 150 видів* (з навч. літ.).

ЛЯ́ДКА, и, *ж.* Зменш. до **ля́да.** *Швиденько подався* [Охрім] *у другий куток та, трохи відсунувши якусь скриньку, підняв лядку, витяг з якогось темничка барильце* (Марко Вовчок); *Роман держав на колінях* [колінах] *несесер з відкритою лядкою, де було вклеєне люстерко* (І. Багряний); * У порівн. *Вікна якісь чудні: на п'ять шибок — чотири внизу, а вгорі тільки одна, .. ще й одчиняється знизу догори, неначе лядка* (І. Нечуй-Левицький).

ЛЯ́ДСЬКИЙ, а, е, *заст.* Те саме, що **ля́ський.** *— Мабуть, сама доля не хоче, — казав* [Т. Шевченко], *бувало, — щоб я перекладав лядські пісні* (О. Афанасьєв-Чужбинський); *Переяслав був уже і в татарських руках, був і в лядських — чого вже не було з тим Переяславом?* (П. Куліш); *Із-за широкого Дніпра Сюди од лядської неволі Ішов народ шукать добра* (Я. Щоголів); *Вернигору ж четвертували, а на Найду не знялася і лядська рука* (Панас Мирний).

ЛЯДУ́НКА, и, *ж., заст.* Ладунка. *Аж зирк — Паллантова лядунка І золота на ній карунка У Турна висить на плечі* (І. Котляревський); *За дев'ятим разом захопили* [хлопці] *щось, витягли, а в цебрі ікона та якась лядунка* (З. Тулуб); *На поясі* [незнайомця] *висіла шабля, з другого боку за пояс були заткнуті аж три пістолі, а біля них висіли три лядунки* (В. Чемерис).

ЛЯК, у, *ч.* 1. Несподіване почуття страху; переляк. *Еней, таку уздрівши цяцю, Не знав із ляку де стояв* (І. Котляревський); *Ми тричі кидались в атаку, і тричі бігли ми назад. В душі ні розпачу, ні ляку* (В. Сосюра); *— Йой! — злякалася* [дівчина] *і, крім отого спустошено тихого "йой", нічого не могла сказати з ляку* (Д. Міщенко); *А вороний вузди зубами гризе, а вороний важко присідає, наче з ляку, що дорога під ним розсядеться ось-ось* (Є. Гуцало).

2. Почуття тривоги, розпачу. *Мене аж обгортає ляк, Коли згадаю про поетів, Що без дороги, без ознак Ідуть у хаосі сюжетів* (М. Рильський); *Наталя з ляком побачила, що хвороба перейшла в іншу стадію* (О. Донченко).

ЛЯ́КАНИЙ, а, е. 1. Якого часто лякали, який сильно злякався; переляканий. *Біжать* [люди] *між деревами з відрами, з сокирами — заспані, неодягнені, лякані* (С. Васильченко); *Ляканий заєць лежить сторожко* (О. Копиленко); *— Не дивуйтеся, — ласкаво плескав його по плечу Дебрич, — лякана ворона всього боїться* (П. Козланюк).

2. Який уже звик до лякання і нічого не боїться. [Б у р л а к а:] *Ви не кричіть, бо й я вмію кричать. Ви не лякайте мене — я ляканий!* (І. Карпенко-Карий); *— Та й не боюся я нічого — ляканий уже...* (М. Чабанівський); [С т а н і с л а в:] *Мене не злякаєш, я вже ляканий* (В. Собко); [О л ь г а:] *Отак би й говорив одразу, а не страхав. Ми вже з сорок першого року лякані* (М. Стельмах); *— Це неправда, що люди, які вже дивилися в обличчя смерті, звикають і не бояться. Навпаки, вони знають, що боятися цього треба. А я ляканий* (А. Кокотюха); // *у знач. ім.* **ля́каний,** ного, *ч.* Той, кого багато лякали і тим відбили страх. [П о л к о в н и к:] *Еге, як бачу, то мій нагай скучив по чиїйсь спині!* [Г а д ю к а:]. *Не полохай*

ляканого! (М. Кропивницький); — *Не лякай ляканих!* — *кинув Цимбалюк.* — *Я не дамся* (М. Сиротюк).

ЛЯКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лякáти.** *Нічим так не допікали Якимцеві наймити і наймички, як ляканням тією школою* (І. Нечуй-Левицький); *Грошева реформа! Всупереч маминим умовлянням і напучуванням, ляканням і домаганням, Віктор свої гроші .. не роздрібнив і — його марки були обміняні* (Олекса Ізарський).

ЛЯКА́ТИ, áю, áєш, *недок., кого і без прям. дод.* 1. Своїм виглядом або діями викликáти почуття страху, переляку. *Тиха вода людей топить, а бурна тільки лякає* (Номис); — *Там є такі ущелини, .. що здалека лякають своїми кручами* (О. Донченко); *Тайга! Тайга!.. Ти почала нас грозами лякати, дощем гостити...* (І. Гончаренко); *Море не лякало її своєю глибиною* (О. Гончар); *Страх б'є в голову, й ти щодуху тікаєш від їхньої впольованої страшної здобичі, яка лякає не менше за живу, а може, ще й більше, бо де ж це бачено — вбитий вовк!* (Є. Гуцало); *Навіть втративши булаву, Дорошенко все ще лякав Москву, і вона боялася залишити його в Україні* (В. Чемерис); // Своєю незвичністю, таємничістю, невідомістю і т. ін. вселяти страх, тривогу, занепокоєння. *Смерть бійців не няка... Наперед, наперед без запину!* (П. Грабовський); — *Та не мовчіть же! Ви просто лякаєте мене. Вона наче справді була схвильована* (А. Головко); *Порожня від чоловіка кімната лякала своєю пусткою* (Іван Ле); — *Не хочу залишатися сама. Мене лякає самотиість* (О. Авраменко).

2. Навіювати страх, застосовуючи певні засоби. [П а н а с:] *А давайте бабу Хорошунку налякаємо трохи! То вона все дітей лякає, тепер давайте її!* (С. Васильченко); *Ми спробували вважати за фашистів опудала на городах, якими лякали горобців* (Л. Смілянський); *На цій стежині певний дотепник лякає перехожих, одягнувшись у шкуру алігатора* (С. Андрухович); // Викликáти сполох; полохати. *У тихому гаю Лисичка щастя мала, Як у своїм добрі жила, гуляла: Ніхто її там не лякав* (Л. Глібов); — *Стій, не стріляй! Дай проїхати он до тієї хати!* — *кричав дружко.* — *Коней не лякай!* (О. Довженко); *Було так радісно — у затіні села, забувши клопоти, понад ставком блукати, качок лякати посеред ставка, жбурнувши грудкою на тихі плеса* (В. Стус); * Образно. *В кімнату крізь розбиту шибку вривався сердитий вітер і лякав полум'я в лампі* (П. Панч); // *ким, чим або із спол.* що. Викликати почуття занепокоєння, тривоги; залякувати. [К а з и д о р о г а:] *Тут нас пан писар лякає, що ми бунт робимо, що ми права не маємо скидати начальника* (І. Франко); *Явдоха розібрала, що один* [пан] *усе лякав її каторжною роботою* (О. Донченко); *Москалі спокійно зайшли до села, здивовані тим, що тут немає ніяких гайдамаків, якими їх так лякали* (В. Шкляр).

ЛЯКА́ТИСЯ, áюся, áєшся, *недок.* 1. *чого і без дод.* Відчувати страх перед ким-, чим-небудь; боятися кого-, чого-небудь. *Як глянув на личко, на ті острі зуби, То дуже, Лисичко, лякаюся згуби* (І. Франко); [О р и ш к а:] *Ох, я так вся і тремтю* [тремчу]! [А н т о н:] *Бог зна, чого ти лякаєшся!* (М. Кропивницький); * Образно. *Танки не лякаються наших залпів, повзуть гадами* (В. Логвиненко); // Полохатися. *Собака був зовсім молодий, йому хотілося гасати на полях, полювати, ловити все, що лякалось і тікало* (М. Йогансен); *Незвичні до машини воли лякалися гуркоту й шарахали вбік на ниви* (Ю. Смолич).

2. Відчувати занепокоєння; турбуватися; боятися (у 2 знач.). *Ти не лякайся-бо, що свої ніженьки Вмочиш в холодну росу* (М. Старицький); *З'являється така безліч слів, що я лякаюся в них заблудитися* (Ю. Яновський).

ЛЯКЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Який легко лякається, усього боїться. *Лякливий Янек Свєнціцький, бідний шляхтич, .. тихо схилився до пана Рогмунда* (З. Тулуб); *Гей, скептики, лякливі лицеміри, Не вилізайте з рідних шкаралуп* (Д. Павличко); *За кілька днів царевич постарів невпізнанно, зробився підозрілим і лякливим* (В. Чемерис); // Який виражає страх, боязнь. *Владний крик, і клацання затвора, і ляклиее лопотіння ніг...* (В. Сосюра); // Сповнений переляку, страху, побоювання. *Йому стало жалко Василини, — таким благальним й лякливим був її погляд* (М. Руденко); // *у знач. ім.* **лякли́вий,** вого, *ч.* Той, хто легко лякається, усього боїться. [С о в а:] *А я за це й крилом кивнуть не хочу, — Лякливих краще криком заморочу* (з казки); *Підкрався Чортик, віхтиком хвоста полоскотав лякливого за вухом* (Л. Костенко).

2. Якого легко сполохати; полохливий. *Лякливий, як заєць, а шкідливий, як кішка* (приказка); *Обачні дрохви голови звели, В траву хохітви залягли лякливі* (М. Рильський); * У порівн. *Паша, як та ляклива птаха, стала насторожено, горнеться до Кирика* (М. Циба).

◊ **Не [з] полохли́вого (лякли́вого) деся́тка (ро́ду)** *див.* **деся́ток.**

ЛЯКЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість і стан за знач. **лякли́вий.** *Огей напружує мозок, чуття і намагається розвіяти свою лякливість* (Олесь Досвітній); *Ярослав ждав ще бодай найменшого знака лякливості в тих очах* [Ірини] (П. Загребельний); *Коли Великого князя звинувачують у лякливості — то найстрашніша образа, й Соболь був певен сього, бо навіть там, в Ольбії, подібні закиди завжди викликали в ньому лють* (І. Білик); *Дяк Григорій Комарницький приступив ближче, бо йому стало соромно за свою лякливість* (Валерій Шевчук).

ЛЯКЛИ́ВО. Присл. до **лякли́вий.** *Борись з неправдою та злом!.. Не жди вінка, не жди пошани, Не повертай лякливо вбік!* (П. Грабовський); *В очеретах лякливо каххали лиски, тріпотінням крил сповіщаючи, що вони нас запримітили* (Олесь Досвітній); *Кореєць, мабуть, помітив, як збентежився юнак, і лякливо втягнув між плечі голову* (О. Донченко); *Більше згадувались вираз його очей, його тонкі пальці, що так ніжно й лякливо торкались її руки, вона згадувала кожну рису його юного гарного обличчя* (О. Іваненко); * Образно. *В потуманілій від куряви хаті лякливо мигтів каганець* (К. Гордієнко).

ЛЯЛЕМА́НЦІЄВИЙ, а, е. Вигот. із насіння лялеманції. *За властивостями і сферами застосування лялеманцієва олія близька до лляної* (з навч. літ.).

ЛЯЛЕМА́НЦІЯ, ї, *ж.* Однорічна олійна рослина родини губоцвітих. *Вирощують лялеманцію заради насіння, з якого одержують олію* (з наук. літ.); *Батьківщиною лялеманції вважають Малу Азію, Закавказзя, Іран та гірські райони Туркменістану, де вона здавна розповсюджена як дикоросла й бур'янопольова рослина* (з навч. літ.); *Лялеманція невибаглива до тепла. Насіння починає проростати при температурі ґрунту 3–4 °С, сходи з'являються при 5–6 °С* (з навч. літ.).

ЛЯ́ЛЕЧКА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **ля́лька** 1. *Дівчинка бігла в сховище з лялечкою в руці* (М. Терещенко); *Поруч*

зі мною лежала дерев'яна лялечка зі зворушливим написом "Вертайся в Куопіо" (із журн.); * У порівн. *Ориська сидить на своєму місці рівно, складно, мов порцелянова лялечка* (Ірина Вільде).

2. Зменш.-пестл. до **ля́ля** 1. *Марта подала білу лялечку з рожевим личком. Потягся назустріч, руки його тремтіли. — Обережно голівку... Не впусти нас, татку. А мама купіль приготує* (В. Дрозд).

3. *розм.* Про гарну жінку, схожу на іграшку вбранням і виглядом. — *Тріша Торнберґ — це щось зовсім інше. Фактично, не зовсім і схожа на ту лялечку з лискучих обкладинок* (І. Карпа); // Що-небудь дуже гарне, красиве, привабливе і т. ін. *Я завтра вам на місці цього собору хіба ж таке молодіжне кафе відгрохаю! З повним комплексом! Кафе-лялечку, в області тільки ахнули б!* (О. Гончар); *Попідправляв з усіх боків пухку, як попіл, землю, старанно розрівняв зверху граблями — не грядка, а лялечка* (І. Нижник); // Те саме, що **ля́лька** 3. *Лаєкава, запобіглива "лялечка" кохала його до безпам'яті, але зовсім не розуміла* (Р. Андріяшик).

4. *зоол.* Одна зі стадій розвитку комахи, в якій комаха звичайно нерухома, не живиться; личинка в коконі. *Раніш, ніж стати дорослими і здатними до розмноження, комахи проходять такі стадії розвитку: яйце, личинка та лялечка* (з наук. літ.).

◊ **(1) Ні (ані) ля́лечки <Хоч би тобі ля́лечка>**, *жарт.* — абсолютно нікого немає, жодної людини. *Ані лялечки не видно!* (прислів'я); *Хоч би тобі лялечка у подвір'ї!.. Одного робітника держу, та й той у степу, — коней пасе...* (М. Кропивницький); *Ліс більшає, густішає. По дорозі — ні лялечки* (М. Коцюбинський); *А по дорозі, що йде до села, ані лялечки* (В. Винниченко); *Густе, в гарячих прошвах марево приколисує спраглу потріскану землю. Навколо ні лялечки, всі жнивують в полі* (М. Стельмах); *Степу, сонця кругом повнісінько. Вітерець лоскоче ковил-траву, колошкає полини, щоб вони дужче пахли. І ніде ані лялечки* (Григір Тютюнник); **(2) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **ля́лечка (ля́лька):** а) дуже гарний, вродливий (про людину). [П а в л о:] *Ну й дівчинка ж, як лялечка* (М. Кропивницький); — *А донечка як лялечка* (М. Зарудний); — *Я займуся твоїм гардеробом, Ти у мене ходитимеш, як лялечка* (П. Гуріненко); б) дуже гарне, красиве, привабливе і т. ін. що-небудь. *Столяр із нього душевний, можна сказати, вже коли зладнає річ — мов лялечка!* (Є. Гуцало); *Їй і не снилося, що десь є такі будиночки, мов ляльки, відгороджені від світу й повні сонця* (Н. Сняданко); в) *(зі сл.* п р и б р а т и, п о в б и р а т и, в п о р я д к у в а т и *і т. ін.)* гарно, красиво і т. ін. *Матері повбирали своїх дочок, як ляльок* (І. Нечуй-Левицький); *Прибрали сад, як лялечку* (Ю. Яновський); *Острівок у парку, як ляльку, впорядковано* (Іван Ле).

ЛЯ́ЛЕЧКОВИЙ, а, е, *зоол.* Прикм. до **ля́лечка** 4. *Лялечкова стадія; Лялечковий паразитизм.*

ЛЯ́ЛЬКА, и, *ж.* 1. Дитяча іграшка у вигляді фігурки людини. *Щира і мила, сама з тою лялькою схожа, Граєшся з лялькою ти, моя дівчинко гожа!* (Я. Щоголів); *Пізно ввечері Гарянюк розглядав свою єдину ляльку дерев'яного мальованого солдата, але вона вже не вабила його, як раніш* (Б. Антоненко-Давидович); * У порівн. *Юрко одразу ж, просовуючи руки в сніг, схопив дівчину в оберемок, труснув нею, мов лялькою, підвів на ноги, всю білу і розпатлану* (М. Стельмах); // Макет фігури якоїсь істоти, зробл. з будь-якого матеріалу. *Маленький кучерявий хлопчик несе повний квіток кошичок, а в ньому лежить гола дитинка — Христос (лялька)* (М. Коцюбинський); *Вона схудла так, що стала нагадувати ляльку-оригамі* (І. Роздобудько); *Згодом замість дівчини топили ляльку, а люди купалися у річці* (з навч. літ.); *Обрядова лялька;* // Макет фігури людини або тварини для театральних вистав. *Бачу, біля фонтана сидить на землі якийсь дід з бородою, в руці у нього лялька, на пальці надіта (як у ляльковому театрі це робиться), і він з нею розмовляє* (В. Нестайко); *Я зирнув на вертеп, одна із ляльок мені підморгувала* (Валерій Шевчук); *Я вибирав найчудніші та найдурніші експозиції: театральних ляльок, циркових борців і клоунів* (Ю. Андрухович); * У порівн. — *Крутить нами старшина, як ляльками* (З. Тулуб).

2. *перен.* Про безвольну людину або людину, яку використовують як розвагу. — *Йолопка! — Лялька в руках Плетенецького, — просичав один* (З. Тулуб); — *Хіба вона прийшла сюди, щоб стати комусь лялькою і розвагою?* (О. Гончар); *Вона стане лялькою, втіхою розніженого, примхливого деспота. Споганить тіло й душу* (О. Бердник); [К е н т:] *Ти прибув з листами проти короля і підтримуєш марнолюбну нікчемну ляльку проти вінценосного батька* (М. Рильський, пер. з тв. В. Шекспіра); // Те саме, що **маріоне́тка** 2. — *Вернуться часи необмеженої влади панів у державі, .. а король стане лялькою в руках панів* (Юліан Опільський); *Мимохіть ми опинилися ляльками у грі чогось більшого за нас — у такій грі, де рисувалися зовсім інші горизонти, аніж ми планували побачити* (Любко Дереш).

3. *розм.* Про безсердечну, пусту людину. *Це не керівник, а лялька якась* (із журн.); // *зневажл.* Про гарненьку, але недалеку дівчину. — *Хто вона тобі? — Ніхто .. Так, гарна лялька* (А. Кокотюха); *Мені самій більше подобаються жінки з довгим тулубом і короткими ногами, ніж масово кохані ляльки на ходулях* (І. Карпа).

4. *розм.* Те саме, що **ля́ля** 1. *Понаїздили до хазяїна гості, приїхали й куми і понавозили всяких гостинців ляльці та мамці* (Л. Яновська); *Лялька бігала на пісчаному майдані й щось щебетала* (М. Івченко).

Лялько́вий теа́тр <Теа́тр лялько́к> *див.* **теа́тр; (1) Тростева́ ля́лька** — театральна лялька на тростi. *У своїй практиці Празький центральний театр ляльок використовує і принцип китайського театру тіней, і різні види ляльок — маріонетки, ляльки на спині, але переважно й найширше — тростеві* (з наук. літ.).

◊ **Гра́ти (гра́тися) в ляльки́ (в бирю́льки)** *див.* **гра́ти; Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **ля́лечка (ля́лька)** *див.* **ля́лечка.**

ЛЯЛЬКА́Р, я́, *ч.* 1. Той, хто виготовляє, створює ляльки. *Протягом двох днів лялькарі з багатьох куточків України мали змогу продемонструвати свої витвори на фестивалі ляльки в Тернополі* (з газ.).

2. Те саме, що **ляльков́ик.** *Часто скоморохи були й лялькарями, влаштовуючи покази лялькових вистав, що незмінно мали гучний успіх* (з навч. літ.); *Тепер у харківських лялькарів сучасне світлове і звукове обладнання, акустична стеля та світловий міст над глядацькою залою!* (з газ.).

3. *перен.* Те саме, що **ляльково́д** 2. — *Ми мусимо діяти, пручатися, грати і вигравати, аби не бути маріонетками в руках лялькаря* (І. Роздобудько); *Хто ж той лялькар, що керує нами всіма, позбавляючи найменшого права на свободу!* (Любко Дереш).

ЛЯЛЬКА́РКА, и, *ж.* Жін. до **лялька́р.** — *Я взялася за ляльки, бо, певно, в дитинстві не набавилась, — розповідає лялькарка з Дрогобича* (з газ.); *Принца Арджуну так легко можна смикати за ниточки .. Робишся тоді стихійним лялькарем. Лялькаркою тобто* (І. Карпа).

ЛЯЛЬКА́РСТВО, а, *с.* 1. Мистецтво театру ляльок. *Дуже поширене лялькарство в Чехії: тут багато і театрів, і магазинів маріонеток* (із журн.).

2. Виготовлення, створення ляльок. *Писанкарство відроджують із 90-х рр. XX ст., лялькарство — лише з початку XXI ст.* (із журн.); — *Ляльки-мотанки виготовляю п'ять років. Мені цікавий науковий підхід до розвитку лялькарства, використання народних традицій у практиці* (з газ.).

ЛЯЛЬКА́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **лялька́р** і **лялька́рство.** *Нагоду оцінити студентські роботи з лялькарських шкіл Польщі та з-за кордону дають фестивалі* (з наук.-попул. літ.); *Починаючи від 1995 року на базі Остравського лялькового театру Чехії організується і проводиться Міжнародний лялькарський фестиваль* (із журн.); *Майстриня відштовхується у своїй лялькарській творчості від матеріалу: побачить тканину — і вже знає, яка з неї вийде лялька* (з газ.).

ЛЯЛЬКО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ля́лька** 1. *Незабаром уся лялькова сім'я перейде в розпорядження молодшої Наталиної сестри* (О. Донченко); — *Знаєш, є така книжка про бабу, яка робила ляльки за подобою відвідувачів своєї лялькової крамнички* (С. Андрухович); // Те саме, що **маріоне́тковий** 1. *Архієпископ тримав домашній ляльковий вертеп у цілковитій таємниці* (Р. Іваничук); *Мандрівний театрик "Вертеп", що об'їхав уже пів-України, показує свої лялькові вистави* (Л. Костенко).

2. Схожий на ляльку (у 1 знач.); такий, як у ляльки. *Блукаючи поглядом, наштовхнувся* [гетьман] *на гурт запорожців, посередині того різномасного гурту круглила лялькова, недоросла голова Юрія Хмельниченка* (Ю. Мушкетик); *Якимось давно забутим теплом війнуло на нього* [Адріяна] *від цього лялькового імені, Люся-Лялюся* (О. Забужко); *Її врода була зовсім не рафінована, не така лялькова, як в Естер, а дуже м'яка, жива, лагідна...* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. Те саме, що **іграшко́вий** 1. *Відтоді Федько щоднини На ляльковому коні Оглядав ті тополини* (С. Олійник); *У жінки був полохливий, слабкий голос. Темна хустина ховала майже все її обличчя, і на Себастьяна Олів'єро дивились два маленьких ока, немов ґудзики на мордочці лялькового ведмедика* (Ю. Бедзик); * У порівн. *Понад рівними вулицями, неначе лялькові, біліли нові будівлі* (М. Стельмах).

Лялько́вий теа́тр <Теа́тр ляльо́к> *див.* **теа́тр.**

ЛЯЛЬКОВИ́К, а́, *ч.* Артист, який керує ляльками в ляльковому театрі. *Просперо — у центрі всіх сюжетних ліній. Його сценічна функція нагадує дії ляльковика, який приводить у рух своїх артистів-маріонеток* (з наук. літ.); *Черкащина на Всеукраїнському фестивалі театрів ляльок "Мереживо казкове" приймала ляльковиків зі Львова, Кропивницького та інших міст* (із журн.).

ЛЯЛЬКО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **лялько́вий** 2, 3. *Певна ляльковість персонажів у романі М. Йогансена "Подорож ученого доктора Леонардо..." є натяком на механістичний підхід до людини* (з наук. літ.); *Цей дивовижний за силою емоційного впливу екран-вікно знімає й проблему ляльковості: зменшені фігури, сплетені з голографічних привидів, уже не видаються ляльками, а мають вигляд точних копій рухомих предметів* (з наук.-попул. літ.).

ЛЯЛЬКО́ВО, *присл.* Як у ляльки (у 1 знач.). *Не була старою, але в брезклім, ляльково розмальованім обличчі* [жінки] *чаїлася смерть, прикрита оболонкою набіленої шкіри, наче смертним серпанком* (Ірина Вільде); *Чорна фарба робила очі ляльково великими* (із журн.); // Як лялька. *Ляльково біг у порваній одежині чоловічок, потім тіпав у повітрі ногами, вчепившись за двері вагона, і ще так довго висів* (О. Ульяненко).

ЛЯЛЬКОВО́Д, а, *ч.* 1. Те саме, що **ляльковик.** *Кожна лялька прикріплена до дроту; під підлогою — кінець цього дроту; за цей кінець, придержуючи ляльку, ляльковод спрямовує її в двері і водить у потрібному напрямі* (М. Маркевич); *В актора-ляльковода завжди є момент, який я називаю даром матері. Адже мати завжди зробить так, щоб її дитя стало на ноги, заговорило, усміхнулось. Актор реалізується через ляльку* (з газ.).

2. *перен.* Той, хто керує чиїмись діями, нерідко намагаючись це приховати. *Дуже вмілі ляльководи намагаються людей відштовхнути від реальних проблем і протиставити одних українців іншим* (із журн.); *Суддям не варто слухати ляльководів і гратись у політику, бо це для них шлях в нікуди* (з газ.).

ЛЯЛЬКОВОДІ́ННЯ, я, *с.* Керування ляльками в ляльковому театрі. *Актор лялькового театру має досконало володіти технікою ляльководіння* (з навч. літ.); *На заняттях з техніки ляльководіння після ознайомлювального курсу увага приділяється вправам з руками* (із журн.); — *Складно було опанувати ляльководіння, але вчителі й підтримка друзів зі студії додають віри в себе* (з газ.).

ЛЯЛЬКУВА́ННЯ, я, *с., зоол.* Дія і стан за знач. **лялькува́тися.** *Лялькування гусениць відбувається в кінці червня — на початку липня, іноді навіть раніше* (з наук. літ.); *Перед лялькуванням в личинки закінчується процес накопичення поживних речовин, і вона припиняє споживання корму* (з наук.-попул. літ.).

ЛЯЛЬКУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док., зоол.* Обертатися в лялечку (у 4 знач.). *Лялькуватися гусениця повзе у верхні шари ґрунту або листяну підстилку, здійснюючи досить довгі міграції від своїх кормових рослин* (з наук.-попул. літ.); *Гусениця лялькується на стеблах кормової рослини або на сусідніх рослинах* (з навч. літ.).

ЛЯ́ЛЬЧИН, а, е. Прикм. до **ля́лька** 1, 4. *Як дізналися ляльчині друзі, що вона захворіла, засмутилися, стурбувалися і передали їй природні ліки — ягоди калини, засушені трави для цілющого чаю і солодкий медок* (з казки); — *Сьогодні ляльчин день народження і готується багато чудових подарунків!* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена); // Належний ляльці (у 1 знач.). *Помітила* [Дарочка] *біля дитячого майданчика одірвану пластмасову руку ляльки. Іде, піднімає її, витирає об ватянку, тоді — краєчком хустки, але не викида, кладе до кишені. Хоч і ляльчина, але ж рука* (В. Яворівський); *У співпраці з дорослими діти вчилися вишивати ляльчин одяг* (із журн.);

ЛЯ́ЛЯ, і, *ж., розм.* 1. Дитина (звичайно мала). *Що можна лялі, того не можна мамі* (Панас Мирний); — *Гляньте в шибочку, — говорять, — он де ваші лялі. Гриць у шибку заглядає: — Бачу дві дитини* [двох дітей] (П. Глазовий); *На бал зійшлися маленькі лялі, Гарні в них сукні, гарні коралі*

(Ю. Андрухович); * У порівн. *Неначе ляля в льолі білій, Святеє сонечко зійшло* (Т. Шевченко).

2. Те саме, що **ля́лька** 1. *Продавщиця в білому халаті моїй онучці лялю подає* (В. Сосюра); // *зневажл.* Про гарненьку, але недалеку дівчину. *Екранна Мілена заклякла із здивовано виряченими очима розпусної ляді, що вдає ображену цноту* (О. Забужко); *— Ви записувалися? — поспитало юне створіння, пропускаючи нас досередини.– Ми? — перепитав я, розглядаючи це диво з ніг до голови. — Ти що, лялю, з глузду з'їхала?* (Л. Кононович); *— Хто я? Те дівчисько з розпатланими косами, що мріяло про далекі країни, чи ось ця ляля в "комбінації" за сто баксів?* (І. Роздобудько).

3. *перен.* Про когось, щось гарне, привабливе. *— Олю, ти можеш зробити класне продовження свого матеріалу про Гончаренка! Зв'яжемо його з великими пристрастями — знаєш, яка ляля вийде! Із заголовком на першу шпальту* (А. Кокотюха); *Відстороненим оком відзначаю: К. перетворилася на справжню лялю* (Любко Дереш).

ЛЯ-ЛЯ-ЛЯ́, *виг.* 1. Звуконаслідування, що вживається для відтворення мелодії. *— А що мені личить? — Ковпак блазня. Паяца. Арлекіна! — вирвалось у неї майже щиро. Вона тратилась. — Ля-ля-ля! — втручався Михайло. — Чи не час нам вставати* (У. Самчук).

2. *зневажл.* Про зайву, беззмістовну балаканину. *Зберуться* [подруги] *і чухають язики — ля-ля-ля та ля-ля-ля. До такого договоряться, аж на голову налазить* (А. Кокотюха).

ЛЯ́МА, и, *ж.* Те саме, що **ля́мка.** *Рибалки тягли кодоли, ступаючи на кілька ступнів задом уперед і з усієї сили обпираючись станом об дерев'яні лями* (І. Нечуй-Левицький); * У порівн. *Біда, хто тратить сон і апетит, Кому життя — немов бурлацькі лями* (М. Зеров).

ЛЯ́МБДА, и, *ж.* Одинадцята літера давньогрецького алфавіту. *Від букви "лямбда" утворилися латинська і кирилична букви Л, а також їхні похідні* (з наук. літ.); *Лямбда в системі грецьких чисел має значення 30* (з наук.-попул. літ.).

ЛЯМБЛІО́З, у, *ч., вет., мед.* Захворювання кишківника або жовчного міхура людини чи тварини, спричинене паразитуванням у них лямблій. *Цисти виділяються з організму хворого на лямбліоз із випорожненнями* (з наук. літ.); *Лямбліоз зустрічається повсюдно, але найбільшу ураженість населення відзначають у країнах із тропічним і субтропічним кліматом* (з наук.-попул. літ.); *Лямбліоз поширений серед щурів, мишей, кролів, собак, котів та інших видів тварин* (з навч. літ.).

ЛЯ́МБЛІЯ, ї, *ж.* Одноклітинний організм типу найпростіших, який паразитує в кишківнику або жовчному міхурі людини чи тварини, викликаючи їх захворювання. *Спеціалізація Грегорі Хауса — інфекціоніст-паразитолог. Це лікар, який займається діагностикою інфекційних хвороб, спричинених різноманітними паразитами (глистами, амебами, трихомонадами, лямбліями і т. д.)* (А. Кокотюха); *Причиною холециститів, як показує практика, крім мікроорганізмів, є глисти і найпростіші — лямблії* (з наук.-попул. літ.); *Вважається, що лямблії дуже поширені в Південній Азії* (із журн.).

ЛЯ́МЕЦЬ, мцю, *ч., розм.* Те саме, що **повсть.** *Поперед усіх, зовсім біля дверей, трусив своїм зім'ятим кожухом, вовна на якому звалялась уже в лямець, розгублений Голова* (Ю. Збанацький); *Ми — понад закриті семафори. Здивовані колеса, збиті в лямець, нахарапуджені на вітрі, аж лящать .. Ми їхали* (В. Стус).

ЛЯМІ́ВКА, и, *ж.* Вузька смужка тканини, хутра і т. ін., пришита до краю одягу, взуття тощо як прикраса. *Виробив* [кушнір] *її* [шкуру] *напрочуд, Дав червоную лямівку, І продав її він знову* (Леся Українка); *Біля ніг його стояв невеличкий чемодан у синьому чохлі з червоними лямівками* (В. Собко); *В одному з курганів Шестовицького могильника знайдені ґудзики, пришиті до шовкової лямівки* [одягу] (з наук. літ.).

ЛЯ́МКА, и, *ж.* Широкий ремінь зі шкіри або міцної тканини, який пристосовують для тягнення вантажів або полегшення їх перенесення. *Діти весело поганяли матір, а вона тягнула мовчки, налігши грудьми на лямку* [санчат], *припасовану з солдатської обмотки* (О. Гончар); *Мідас з усієї сили потяг до себе торбину, і її лямки зашморгнулися у Мечислава на шиї так, що йому стало важко дихати* (М. Білкун); *Сашко приніс ліру з куточка біля печі, начепив дідові лямку через плече* (І. Кирій); *До роботи в хомуті молодняк привчають заздалегідь, замінюючи в біговій упряжі лямку-шорку на хомут* (з наук. літ.); * Образно. *Кидай, рикша* [рикшо], *лямку свою рабську Та гвинтівку бойову бери!* (А. Малишко); * У порівн. *Підтяжки, мов бурлацькі лямки, оперізували йому плечі* (О. Гончар); // *перев. мн.* Пристосування, признач. для кріплення, тримання, відкривання і т. ін. чого-небудь. *За плечима вже розкрився парашут, міцно стиснув усе тіло, аж лямки врізалися під пахви* (В. Собко); *Вона .. вхопилася обіруч за брезентові лямки, відчинила вікно* (Ю. Мушкетик); // *перен.* Про довгу, одноманітну або важку службу. *Миколаївська казарма не злякала, солдатська лямка не зламала його* (з наук. літ.).

◊ **Наді́ти на се́бе ля́мку** *див.* **надіва́ти; Тягти́ (тягну́ти) ля́мку** *див.* **тягти́.**

ЛЯМО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **лямува́ти.** *Сама Анна у білій сукні, лямованій по всіх рубцях широкою чорною габою* (Леся Українка); *Вкінці покликав* [Свен] *Теорда, свого уповноваженого, передав йому червоно лямований плащ та золотий ланцюг воєводи* (Юліан Опільський); *Сподівався зустріти бодай себе отут, де струменіє фонтан, лямований штучним мармуром. Марне. Нема* (В. Стус); * Образно. *Прослались квіти біля того дому, Лямовані вінками скромних трав* (М. Рильський); *За суцільним величезним склом, лямованим квітчастим візерунком американського морозу сизого, стояло чисте дерево калини* (І. Драч).

ЛЯМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* 1. Обшивати лямівкою. *Лямувати спідницю.*

2. *перен.* Оточувати, обступати. *Серед густого саду рядок пахучих лип весь берег лямував, а двір обсаджено кущами винограду* (В. Стус); *Сині луки лямують річку, займища, оселі* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете).

ЛЯП[1]**, ЛЯП-ЛЯ́П, ЛЯП-ЛЯП-ЛЯ́П,** *виг.* 1. Звуконаслідування, що означає падіння чого-небудь на поверхню, удар по поверхні. *Сядемо на березі, ноги у воду зануримо: ляп-ляп! І зникне одразу небо, лише чорна каламуть зостанеться* (К. Гриб); *Павло став поволі перегрібати п'ятірнею кушир і раптом: ляп-ляп — карась, широкий, у долоню, і червоний, мов з міді* (Григір Тютюнник).

2. Уживається як присудок за знач. **ля́пати** 1–3. *Вам на бриль ціла лопатка глини: — Ляп!* (Остап Вишня); *Пташки із гнізда додолу якось ляп — Лисичка зараз хап та хап* (Л. Глібов); *Вовк повернувсь другим боком, усунув хвоста в*

ту проломину та ляп, ляп хвостом (Ганна Барвінок); *Хтось мене ляп по руці* (М. Коцюбинський); *Коли це гусак .. по воді крилами ляп-ляп-ляп!* (Остап Вишня).

◊ **Тяп та ляп** *див.* **тяп.**

ЛЯП², у, *ч., розм.* Те саме, що **ля́псус.** *Воротар відіграв дуже впевнено, незважаючи на ляп, і це дуже тішить* (із журн.).

ЛЯПАВИ́ЦЯ, і, *ж., розм.* Те саме, що **сльота́** 1. *Тротуари, мокра ляпавиця.., Світ одбився плямою в калюжі* (М. Рильський).

ЛЯ́ПАНЕЦЬ, нця, *ч., розм.* 1. Легкий удар рукою. *То там, то там якась мати, голосно кричачи, мовби приходила остання її година, задирала сорочку дитині й давала кілька голосних ляпанців* (Г. Хоткевич); *Нітрохи не зволікаючи, він надавав братові ляпанців* (В. Собко); * У порівн. *Майнувши з листка, крапля роси розбіглася по сонному обличчю холодним ляпанцем* (Л. Кононович, пер. з тв. О. Гріна).

2. *перев. мн.* Те саме, що **ляпани́на** 1. *Стіни обліплено поганенькими, нечистими вже шпалерами; на стінах три малюнки без рамців, прибиті просто гвіздочками: копієчні базарові* [копійчані базарні] *ляпанці* (Б. Грінченко).

ЛЯ́ПАНИЙ, а, е, *розм.* Грубий, невправний, зробл. без смаку. *— Аби твоя воля, звироднілий, ти б і сонце катував. — Сонце? — кліпнув Омелян і в подиві запустив руку в ляпані квіти своєї манишки* (М. Стельмах).

ЛЯПАНИ́НА, и, *ж., розм.* 1. Невміло, неохайно виконана робота. *Яка ляпанина, така і хватанина* (Номис); *Вони ждали її, отак стоячи й закриваючи цей куток виставочного залу, куток, де вчора висів маленький, галасливий своєю оголеною правдою етюдик, а сьогодні не висіло нічого, тобто величезна ляпанина з монтажниками так само займала всю стіну вгорі* (П. Загребельний).

2. Поверхові, беззмістовні висловлювання, балачки про що-небудь; балаканина. *Малларме не вкладає у свої слова ніякої думки..; для загалу вони попросту ляпанина без ніякого значіння* (І. Франко); *Цілісінькими днями нічого не робити — тільки язиками ляпати .. І за оцю ляпанину одержувати аванси й премії...* (О. Чорногуз).

ЛЯ́ПАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ля́пати** і звуки, утворювані цією дією. *Не помічав* [Проць], *що стоїть зовсім мокрий серед дороги, що курява на ній не тільки прибита, але й перетворилась уже в багнюку: ріс тут, серед хлюпоту, плюскоту й ляпання, ніби рослина* (Валерій Шевчук); *За дверима чулось шелестіння сторінок, ляпання книжкою в стіл і сердите бурчання* (М. Коцюбинський); *Вона вже скінчила їсти і тепер .. ляпала себе по щоці ложкою й прислухалась до того ляпання* (Грицько Григоренко); *Чуть було ляпання заяложених карт .. і дріботіння дощу по вікні* (В. Винниченко); *Чую ляпання босих ніг Мікі в коридорі. Він повертається до своєї кімнати* (Ю. Андрухович).

ЛЯ́ПАС, а, *ч., розм.* Удар по щоці або шиї долонею. *— Ти ляпаса, а от тобі аж два, от тобі, на, маєш!* (В. Винниченко); *Олександр Іванович розумів, що .. ляпаси й потиличники — не метод виховання, але він промовчав* (Б. Антоненко-Давидович); *І знову чулося на весь перон оте соковите: лясь! лясь! А винуватець тільки по-риб'ячому стріпувався від кожного ляпаса* (О. Гончар); * У порівн. *Запитання прозвучало для Арсена як ляпас* (Л. Дмитерко).

◊ **Відва́жити / відва́жувати бе́беха (ля́паса, стусана́)** *див.* **відва́жувати; Вхопи́ти (діста́ти, спійма́ти** *і т. ін.)* **/ хапа́ти (дістава́ти, отри́мувати** *і т. ін.)* **ляща́ (ля́паса, морда́са, поморда́са, полі́чника** *і т. ін.) див.* **ухо́плювати; Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти** *і т. ін.)* **/ дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати** *і т. ін.)* **ля́паса (ляща́)** *див.* **дава́ти.**

ЛЯ́ПАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Падати краплями. *Ляпав дощ. Хмари курилися сувоями диму* (Б.-І. Антонич); // Ронити краплі на що-небудь. *Перо ляпало на стіл, на папір* (І. Нечуй-Левицький); *Він одштовхнувся від піскуватого дна й мимоволі натрапив рукою на щось обтічне й прудке, яке ляпало на нього бризками й відбивалось* (І. Білик); // *безос. Блідий Петрик та Докійка шматочок під ложку, щоб не ляпало, сьорб, хліба вкусить обережно, щоб не кришити* (А. Головко).

2. Падати, опускатися на щось, у щось, звичайно видаючи певний звук. *Ляпали карти грачів* (М. Коцюбинський); *Ляпає мокрий лапатий сніг* (В. Козаченко); * Образно. *Раптом над ворухливим різнобарвним морем із усіх трибун, у всіх напрямах, ляпаючи об хмари, об голови, об шпилі, летять віщувальні, закликаючі, попереджаючі металічні крики труб* (В. Винниченко).

3. *чим, по чому.* Ударяти, бити чим-небудь по чомусь перев. еластичним або гладеньким, утворюючи короткі різкі звуки. *Життя Лящам, Мов тим панам: Гуляють, ляпають хвостами...* (Л. Глібов); *Її вже двічі болюче вкусив комар, і тепер вона час від часу ляпала долонею по чолі* (М. Трублаїні); *— Гей-гей, люба да люлє!.. — мугикали його товариші якоїсь старовинної салдатської пісні, розвішуючи на губах лушпиння й ляпаючи картами* (І. Багряний); *В цей час до студії заходить режисер, ляпає кілька разів у долоні* (О. Ірванець).

4. *перен., розм.* Говорити щось недоречне, нерозумне. *Аниця хотіла говорити, та піп не дав .. — Не ляпай. Ти хоч кого, то переговорила би: масненька ти на язик. Пам'ятай же, щоби-сь відробила* (Л. Мартович); *Він ходив .. і ляпав скрізь, що сам бачив, як Юрко там шпурляв стільцями в панів* (П. Козланюк); *Здається, їй і при ній я не ляпав зайвого. (Надалі треба бути обережнішим)* (О. Шугай).

5. *перен.* Робити що-небудь невміло, неохайно. *Місцеві фотографи швиденько ляпали сувенірні знімки* (з газ.).

Плеска́ти *(розм.* **ля́пати) / заплеска́ти** *(розм.* **заля́пати)** **в доло́ні** *(рідше* **рука́ми, в ру́ки)** *див.* **плеска́ти.**

◊ **(1) Ля́пати грязю́кою (гря́ззю, боло́том** *і т. ін.) на кого — що* — несправедливо звинувачувати, ганьбити, бруднити і т. ін. кого-небудь. *— Для чого ви так, пане підполковнику? — з докором промовив сотник. — А чого ж розпустив язика, мов халяву? Не знає, а ляпає грязюкою на нас* (М. Стельмах); **(2) Ля́пати (ля́скати, маха́ти** *і т. ін.)* **/ заля́пати язико́м** *що і без дод., зневажл.:* а) говорити (перев. що-небудь нерозумне, недоречне, нецікаве і т. ін.); базікати. *Не ляпай язиком!* (Сл. Б. Грінченка); *Як собака з утіхи відчуває непереможну потребу махати хвостом, так він відчував потребу махати язиком* (Л. Мартович); *Їм що не ляпать язиком, аби ляпать. Та ще й іржуть собі! І що там вони знайшли такого смішного?* (С. Васильченко); [Л і н а:] *Ти мені, задрипанко, дивися: перед паничами зуби не скаль і язиком не ляскай!* (Я. Мамонтов); *— Ну, знаєш... — зам'явся юнак. — Про це ми поговоримо іншим разом. Я й так заляпав уже язиком* (П. Козланюк); б) витрачати час для зайвих, непотрібних розмов; займатися пустослів'ям. *Вони тільки*

язиком ляскають (Сл. Б. Грінченка); *— А... йди від гріха... Чого так язиком ляскати?* (М. Хвильовий); *— Працювати треба, а не ляпати язиком* (М. Зарудний); **(3) Ля́пати (хля́пати) ву́хами,** *зневажл.:* а) бути неуважним, незібраним, не зважати на що-небудь і т. ін. *— Тільки ж ви глядіть тут, не вухами ляпати прийшли. Голосуватимемо чи що, глядіть же й ви!* (А. Головко); *Вона вже прикидає собі .. А поки що каже будівельникам: — Поправлятимем. Тільки ви теж вухами не хляпайте. Разом з вами будемо поправляти* (О. Гончар); б) бути дуже здивованим. *— Отець Кралевич, забравши голос, покривав усіх своєю вимовністю, дивував ерудицією, пересипав мову латинськими фразами, слухаючи яких, сільські попики тільки ляпали вухами* (Г. Хоткевич).

ЛЯ́ПАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок.* 1. Те саме, що **ля́пати** 1, 2. *Ми перелазимо через задній борт і стрибаємо, по-жаб'ячому ляпаємося на землю* (В. Нестайко); *Деякі навіть стрибали .. з високих круч — перевіряли, чи не виросли в них крила. Ляпалися, однак, просто в червоне кружално відбитого у воді місяця* (Валерій Шевчук); *Він .. не втримується і летить униз, пролітає свої кілька метрів і смачно ляпається на лаву, поруч з Вовою і Володею* (С. Жадан).

2. *чим, по чому.* Ударятися чим-небудь по чомусь переважно еластичним або гладеньким, утворюючи короткі різкі звуки. * У порівн. *Михайло Кирикович розбалакавсь. Його широкий, мокрий язик неначе ляпавсь об товсті губи і все визирав широким, закругленим кінцем з рота, неначе Уласевич зумисне його висолоплював* (І. Нечуй-Левицький); *Приймач раптом обривається зі шворки і ляпається просто у воду, боляче стукнувши Анну-Марію по литці* (С. Жадан).

ЛЯ́ПІС, у, *ч.* Безбарвна кристалічна сіль (сплав нітрату срібла і калію), яку використовують у медицині, фотографії, для сріблення металів і т. ін. *Де боляче — до рани ляпіс! Не загниє, зупинить кров!* (В. Еллан-Блакитний); *Лікувальна дія ляпісу полягає в придушенні життєдіяльності мікроорганізмів* (з наук.-попул. літ.).

ЛЯ́ПІС-ЛАЗУ́Р, і, *ж.* Те саме, що **лазури́т.** *У головах великі грубі лойові свічі у ставниках із ляпіс-лазурі, каменя єгипетських фараонів* (П. Загребельний).

ЛЯ́ПІСНИЙ, а, е. Прикм. до **ля́піс.** *Ляпісний олівець — антисептичний препарат, застосовуваний зовнішньо для лікування захворювань шкіри* (з наук.-попул. літ.).

ЛЯ́ПКА, и, *ж., розм.* Пляма від чого-небудь. *Велика ляпка просто на обгортці* [зошита] *неприємно вразила директора* (О. Донченко); *Блимаю злякано: на першій же сторінці анкети — жирна фіолетова пляма .. Ляпка на анкеті — це вже не годиться* (Є. Доломан); * У порівн. *Їх було четверо .. Двоє вже літні, в одного на лівій щоці фіолетова родимка — як чорнильна ляпка* (Г. Усач).

ЛЯП-ЛЯ́П *див.* **ляп**[1].

ЛЯП-ЛЯП-ЛЯ́П *див.* **ляп**[1].

ЛЯ́ПНУТИ, ну, неш, *док.* 1. Однокр. до **ля́пати** 1–3. *Дівчина кліпнула віями, й сльоза ляпнула на чистий аркуш* (І. Багряний); *Щось мокре ляпнуло Горобенкові по руці. Він випустив цівку з рук і глянув* (Б. Антоненко-Давидович); *Замість на другий бік* [перескочити], *ляпнув у саму середину рова* [рову] (І. Франко); *Буба скинув ковдру і босими ногами ляпнув об підлогу* (О. Донченко); *Стіліанос чимдуж грав роль спокусника. Ляпнув Яковенка по плечу, знову підморгнув* (П. Загребельний); // *безос. — Та помалу ти з тим квачем! Ось на мене ляпнуло!* (Леся Українка).

2. *перен., розм.* Однокр. до **ля́пати** 4. [П а в л о:] *Один ляпне, другий не розчолопа, а третій не второпа, і стане така купа брехні, що й в оберемок не забереш* (М. Кропивницький); *Гарячий він дуже був та загонистий, міг ляпнути що-небудь Сьомкові зопалу* (В. Винниченко).

3. *розм.* Стукнути, видавши певний звук (про предмети). *Коли за Тоською ляпнули двері, Кесар жваво запорався у квартирі* (Ю. Збанацький); // *що, перен.* Кинути що-небудь з певним звуком. *Вийнявши з бокової кишені обтріпану колоду карт, ляпнув її на стіл* (Григорій Тютюнник).

4. *перен., фам.* Те саме, що **пропа́сти.** *— Уже нема нашого царя-батюшки .. — Що ж мені тепер робити з помазаником Божим? .. Хіба гроші ляпнуть?* (Є. Кравченко); *Ляпнули мої драні чоботи, ляпнула торбинка, з якою я пас чужу худобу, батькове шевське приладдя* (П. Панч).

◊ **(1) Тільки ву́хами ля́пнути,** *зневажл.* — зазнати непередбачених неприємностей. — *Сурйозний* [серйозний] *чоловік той Давид .. Може таку свиню підкласти, що тільки вухами ляпнемо* (А. Головко).

ЛЯ́ПНУТИСЯ, нуся, нешся, *недок., розм.* Те саме, що **упа́сти**[1]; гепнутися. *Чорний кіт мало не з головою ляпнувся в калюжу* (О. Копиленко); *Раптом стілець із трухлявого дерева тріскуче розвалився, і опецькуватий хлопчина голосно ляпнувся на землю* (Любко Дереш).

ЛЯПОТІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ляпоті́ти** і звуки, утворювані цією дією. *Дощ ляпотів по листю й по катразі одноманітним і докучним ляпотінням* (Б. Грінченко); *У нічній тиші виразно чув ляпотіння босих ніг по мостинах, зітхання, стогін...* (Н. Околітенко).

ЛЯПОТІ́ТИ, ти́ть, *недок.* Підсил. до **ля́пати** 1, 2. *Темна ніч, з дерев досі ще ляпотіли краплі, стікаючи по гілках* (Іван Ле); *Карасики шкварчать, Справляють, бідненькі, таночок, Аж хвостиками ляпотять* (Л. Глібов); *От зараз його увагою заволодів праник, підкидуваний засмаглою дівочою рукою там, над річкою; він то підлітав, то падав — ляпотів по кладці завзято та лунко. І бігли луни нетрями, ударялись об бескеття і озивались — ляпотіли на кілька голосів* (І. Багряний).

ЛЯПОТНЯ́, і, *ж., розм.* Дія за знач. **ля́пати** 3. *Гляди ж, не ляпоти безкостим язиком І матір нашу Січ не важся зневажати: Бо ми за ляпотню дурисвітню твою й колком* [кілком] *Не зарікаємось тебе оперезати* (П. Куліш).

ЛЯПОТНЯ́ВА, и, *ж., розм.* Те саме, що **сльота́** (у 1 знач.). *На вулицях ляпотнява страшенна* (Леся Українка); *Сіра безпросвітна ляпотнява крила землю, мовби небо здрібніло на безліч калюж* (Є. Пашковський).

ЛЯ́ПСУС, у, *ч.* Промах, упущення, груба помилка, що часто є результатом необачності, легковажності; ляп *(див.* **ляп**[2]). *Він почував, що справді зробив ляпсус, не подумавши про присутність управителя* (І. Кулик); *Я .. згадую про .. фестивальні подорожі, літературні байки, перекладацькі ляпсуси* (Ю. Іздрик).

ЛЯ́РВА, и, *ж., розм., лайл.* Розпусна жінка; шльондра (у 2 знач.). *Стільки бідною* [Музою] *торгували, стільки вже продавалась сама, що назвать її лярвою мало, а сильнішого слова нема* (В. Симоненко); *— Дівчата повинні бути інтелігентні. Такий нюанс. А у Франя, сам бачиш, який контингент — лярви. Хіба їх можна начальству чи партійним шишкам пропонувати?* (Ю. Винничук).

ЛЯРД, у, *ч.* Топлене свиняче сало; смалець. *Лярд — висококоцінний харч, жир, витоплений з сала свиней* (з наук.-попул. літ.).

ЛЯ́СИ, ів, *мн., розм.* Довгі беззмістовні розмови; теревені. *Мелашка тут і пустилась з своїми лясами* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Один тут з другим ляси строїть, А міг би гідне що зробить в той час* (І. Франко); *На пустощі, на ляси та жарти у Вечірка зовсім не вистачає часу* (О. Гончар).

◊ **Ля́си підпуска́ти** *див.* **підпуска́ти; Точи́ти (розво́дити) / поточи́ти ля́си (баля́си, баляндра́си, ба́ли)** *див.* **точи́ти**[1].

ЛЯСК[1], у, *ч.* Те саме, що **ля́скання.** *Залунав дворазовий різкий ляск. Се були два грімкі позаушники* (І. Франко); *— Канчуком було лясну — до самого краю мій ляск досягає!* (Панас Мирний); *Корови з поля йдуть додому, їх підганяє чередник, — ляск батога і владний крик* (В. Сосюра); * У порівн. *Це був удар по губах, не міцний, але глибоко образливий, і Степан відчув його, як ляск батога по голому тілу* (В. Підмогильний).

◊ **(1) Аж ляск іде́ / пішо́в <Аж ля́ски йду́ть / пішли́>** — чути голосні звуки від ударів; відлунюють звуки від ударів. *Хлоп сорочку зняв з хлопчини, Прив'язав його до бука Та й ременем б'є по плечах, Аж довкола ляск іде* (І. Франко); *— Дуже ти на всьому тямишся, а борщу людського не вдаси спартолити... — Ой, мені людоньки! — сплеснула Мотря долонями, що аж ляски пішли. — Дивись!* (У. Самчук).

ЛЯСК[2], у, *ч.* Те саме, що **лища́ння.** *Голосний солов'їний ляск змішувавсь докупи з щебетанням дрібного птаства* (І. Нечуй-Левицький).

ЛЯ́СКАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ля́скати** і звуки, утворювані цією дією. *Чути короткі, сердиті вигуки, ляскання батога* (С. Васильченко); *Жовто-рябий, трубохвостий голуб, не зважаючи на Андріїв свист, ляскання в долоні, ніяк не хотів підніматься вгору до гурту* (В. Винниченко); *Попереду пролунало якесь ляскання, наче чимось м'яким ударили кілька разів по воді* (А. Дімаров).

ЛЯ́СКАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. *кого, що, по чому.* Ударяти, бити долонею, чим-небудь м'яким або по м'якому, видаючи специфічні звуки. *Галя, співаючи, під свій спів обома рученятами по обличчю ляска* (Марко Вовчок); *Горобенко в першу мить не збагнув причини Дроботової фамільярності і навіть зупинився. Дроботова долоня ляскала його по плечу* (Б. Антоненко-Давидович); // *чим об що, по чому.* Ударяти чим-небудь еластичним, видаючи специфічні звуки. *Ляскає* [Щур] *босими ногами об мостину, аж ходить луна* (С. Васильченко); *До пояса русалка була людиною, але нижче вже червоніла луска. Вона так ляскала хвостом по палубі, аж ішла луна* (Ю. Винничук); // *чим.* Вимахувати чим-небудь, видаючи специфічні звуки. *Троянці, в роги затрубивши, Пустили гончих в чагарі, Кругом болото обступивши, Бичами ляскали псарі* (І. Котляревський); *Дика качка вилась над плавнями, ляскала крильцями і впала в очерет коло самого човна* (І. Нечуй-Левицький); *Десь мекали вівці і ляскав батогом вівчар* (А. Головко); *Пірати ляскають веслами, б'ють по воді, б'ють по головах, тягнуть за коси нещасних...* (В. Близнець); *Тивун сидів у холодку під калиною, що нависала дрібним листячком над самий яр, і лінькувато ляскав себе гарапником по вичовганій підошві* (І. Білик); // Видавати специфічні звуки, утворювані таким вимахуванням. *Пролітає перший подув вітру .. Починають ляскати паруси* (Ю. Яновський); *Тріщали голоблі, вивергуючи тягарі з бавюр. Ляскали батоги* (І. Багряний).

2. *тільки 3 ос.* Звучати лунко, з великою силою (про постріли, удари і т. ін.). *Кулі в'їдливо ляскали десь над головами, збивали з дерев віти і листя* (Іван Ле); *Навколо нас виростають, як сизі дерева, стовпи диму, бухають, ляскають, лопаються снаряди і міни* (І. Багмут); *Удари грому ляскали над самою головою, низько, оглушливо* (Ю. Збанацький); // Видавати лункі звуки, ударяючи по чому-небудь. *Нахабно сміялось холодне світло і ляскали двері* (М. Коцюбинський); *І побіг Вітя, не чуючи ніг. Тільки лунко ляскали сандалики* (В. Нестайко).

3. *перен., розм.* Те саме, що **ля́пати** 4. — *Що ж до партизанів і таке інше, то ти менше ляскай про це, все-таки не твоя це справа* (Л. Смілянський).

(1) Ля́скати / заля́скати в доло́ні (доло́нями): а) плескати в долоні (долонями), виражаючи радість, захоплення чим-небудь або нетерпіння. *Дівчата сміються, ляскають у долоні і дражнять хлопців* (С. Васильченко); *Хтось із старших серед дітей аж у долоні ляскає: — Ой рушниця ж!* (Г. Косинка); *Публіка від нетерплячки почала ляскати в долоні* (Ф. Бурлака); *— Браво, Вадику! — тихенько, як могла стриматися, заляскала Галина в долоні* (Іван Ле); *Доярки заусміхалися і теж заляскали в долоні, висипавши в кишені насіння* (В. Дрозд); б) ударяти по долонях, стискаючи руки на знак згоди на певну ціну (про покупця і продавця на ярмарку). *Кричали перекупки, божились і ляскали долонями селяни біля возів, .. — усе як і завжди на ярмарку* (А. Головко).

◊ **Ля́пати (ля́скати, маха́ти** *і т. ін.)* **/ заля́пати язико́м** *див.* **ля́пати; Цокоті́ти (цокота́ти, цо́кати, ля́скати, сі́кти** *і т. ін.)* **зуба́ми** *див.* **цокоті́ти.**

ЛЯСКИ́Й, а́, е́, *рідко.* Який лящить; дзвінкий, гучний (у 1 знач.). *Голос* [у дівчини] *сильний, ляский, як лясне на вулиці — за два квартали чути* (Яків Баш).

ЛЯ́СКІТ[1], коту, *ч.* Те саме, що **ля́скання.** *У гаях та садах плоти та перелази, та копанки внизу, .. там завжди гамірно, голоси дзвенять лунко, сміхи дівочі, брязкіт відер, ляскіт прачів...* (У. Самчук); *Після деякого затишшя десь за Дніпром знову спалахнув ляскіт зеніток* (Яків Баш); *Над морем ледве чутно щось лясну́ло .. Ляскіт був неголосний* (В. Собко).

ЛЯ́СКІТ[2], коту, *ч.* Те саме, що **лища́ння.** *Коли ж є торг, то на ньому має щось продаватися, а не тільки бабські виграшки та ляскоти* (Валерій Шевчук).

ЛЯСКІТЛИ́ВИЙ, *рідше* **ЛЯСКОТЛИ́ВИЙ,** а, е. Який звучить лунко, з великою силою; ляский. *Дзвінким, ляскотливим голоском розкраяв* [Проць] *навпіл весь гамір на площі* (В. Бабляк); *Солов'ї вщухали, а затим розпочинали знову. Вступав завжди отой молодий, ляскітливий* (Ю. Мушкетик); *Й коли вже добре смеркло й табір, гомінкий і ляскітливий, ураз притих, стало ясно чути передзвін молотів* (І. Білик); *Доблесний Автомедонт, могутнього син Діорея, То батогом ляскотливим їм* [коням] *боки постьобував шпарко, То умовляв лагідненько, то лайкою сипав крутою* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

ЛЯСКІТЛИ́ВО, *рідше* **ЛЯСКОТЛИ́ВО.** Присл. до **ляскітли́вий, ляскотли́вий.** *В густій напруженій тиші чути було, як ляскотливо потріскувало проміння лампи* (М. Івченко); *— Така вже вельми доросла, а й досі вовків боїться.*

Й ляскітливо засміявсь [княжич], *оповивши її з ніг до голови чорним приском халдейських очей* (І. Білик).

ЛЯСКЛИ́ВИЙ, а, е. Який лящить. *З глибокої нори, що вигребла задля них дбайлива мати, блищали тільки їхні здивовані оченята й чулось ляскливе, одривчасте гавкання* (С. Черкасенко); *Голос уже не тьмяний, не рівний, не грізно величний, а дзвінкий, металічне* [металічно] *ляскливий, нестримний* (В. Винниченко).

ЛЯ́СКО, *рідко.* Присл. до **лязки́й.** *На греблі хтось басом ляско зіпав* (М. Старицький); *Чути стало, як десь у дворі дід кинув дошку і вона ляско плеснула* (Валерій Шевчук).

ЛЯСКОТА́ТИ[1] *див.* **лясскоті́ти**[1].

ЛЯСКОТА́ТИ[2] *див.* **ляскоті́ти**[2].

ЛЯСКОТІ́ННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **ляскотіти**[1] і звуки, утворювані цією дією. *Від цих слів хлоп'я зайшлося ще дужче. Плач, ляскотіння по голому тілу, крики. В хаті зчинилось справжнє пекло* (Б. Антоненко-Давидович).

ЛЯСКОТІ́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **ляскотіти**[2] і звуки, утворювані цією дією. *Вона.., не бажаючи поступитись перед кимсь пріоритетом пильності, глушила своїм ляскотінням усіх* (Яків Баш).

ЛЯСКОТІ́ТИ[1], очу́, оти́ш, **ЛЯСКОТА́ТИ,** очу́, о́чеш, *недок.* Підсил. до **ля́скати.** *Шуміли колеса, ляскотіли ремінні паси, передаючи свою енергію наверх, до жорен* (А. Шиян); — *У мене перестало ляскотати, може, й не відбійники це були, треба буде їх подивитися* (з газ.); *Дощ ляскотів із металевим дзвоном* (Григорій Тютюнник); *Вони зайшли в кімнату. Була вона й справді напрочуд чистенька, пофарбована підлога ляскотіла, доріжки на ній були рівні й наче випрасувані* (Валерій Шевчук); *Раз у раз сухо ляскотів батіг* (С. Скляренко); *Змазчики* [мастильники] *перестукували букси, лаючись на чім світ на лютім морозі. Чи то вистукували колеса, ляскотіли буфери і чиргикали та скиглили гальма?..* (І. Багряний); *Повернулися всі, хто втік з Чернігова, знову застукотіли сокирами теслі, бляхарі ляскотіли дерев'яними молотками по блясі* (Ю. Мушкетик); *По соші ляскотить трактор-лопата, під фарами срібно димує світ* (Є. Пашковський).

ЛЯСКОТІ́ТИ[2], очу́, оти́ш, **ЛЯСКОТА́ТИ,** очу́, о́чеш, *недок.* Підсил. до **лящ́ати.** *Вийде до них* [панночка] — *ляскотить по-пташиному, привітна, люба* (Марко Вовчок); *Той і заговорив перший. Промовляв швидко, ляскотів словами, здавалося, рвав їх, як ремінне мотуззя, з огидою кидав униз* (Ю. Мушкетик); *Прийшла весна. Ляскоче-співає пташка в небі* (з газ.); *Чую, ляскотить сміх баришні, і він* [офіцер] *немов крізь сльози регоче* (Іван Ле); // *безос. Неугавні коники завели в траві таке сюрчання, аж у вухах ляскотить...* (Панас Мирний).

ЛЯСКОТЛИ́ВИЙ *див.* **ляскітли́вий.**

ЛЯСКОТЛИ́ВО *див.* **ляскітли́во.**

ЛЯСКОТНЯ́, і, *ж., розм.* Те саме, що **ля́скання.** *Здіймається крик, сварка, ляскотня дверима — потім стане знов тихо-тихо, як перед грозою* (С. Васильченко).

ЛЯСКУ́ХА, и, *ж., розм., рідко.* Та, що любить багато лящати (у 1 знач.), ляпати (у 3 знач.). *Цокотухи та ляскухи.., покинувши і мужиків, і господарство, і діточок, зійдуть докупи та усіх осуждають* [обговорюють] (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЛЯСКУ́ЧИЙ, а, е. Який сильно лящить. *Діти реготались ляскучим сміхом на ввесь садок* (І. Нечуй-Левицький); *Залунав ляскучий, мов свисток, паровозний гудок* (С. Чорнобривець); *Звідкись сипонуло дітлашні, добряче обдертої й замурзаної, діти, хоч були худенькі й дрібненькі, голоси мали навдивовижу ляскучі* (П. Загребельний); *Вона стригла нігті — з різким, ляскучим звуком: як завжди, кравецькими ножицями — манікюрних у них в домі не водилося* (О. Забужко).

ЛЯ́СНУТИ[1], ну, неш, *док.* 1. Однокр. до **ля́скати** 1, 2. *І коли хтось, підсівши до тебе, запанібрата ляснув тебе долонею по коліну, ти вирішив, що це, як і все інше, — тільки галюцинація* (Ю. Андрухович); *Тиша... Викинувся короп і ляснув по воді* (О. Копиленко); *Ромка таки встигла ляснути його разів зо два черевиком* (Л. Смілянський); *Встиг побачити* [Павло] *тільки чорний хвіст фрака, що, ляснувши об одвірок, зник за порогом* (М. Сиротюк); *Тонкий і довгий батіг, як блискавка, звився і дзвінко ляснув у повітрі* (Д. Ткач); *Ядро просвистіло над самісінькою щоглою і ляснуло в хвилю* (С. Тельнюк); *Ляснули двері, і в кімнату сміливо увійшов Петро* (С. Васильченко).

2. *перен., фам.* Загинути, пропасти. *Правда, і циган дурно ляснув, бо пізніше виявилося, що то свої ж таки, піївські, коня того вкрали!* (Г. Косинка); *Та в тому-то й справа, що оті "резервні" години — ляснули!* (М. Дашкієв); *Згадалася торішня пожежа у сусідів. Тридцять гектарів пшениці ляснуло* (Ю. Бедзик).

◊ **Спра́ва ля́снула** *див.* **спра́ва**[1]; **(1) Тільки ля́сне** — зникне, безслідно пропаде щось; перестане існувати. — *Як не сьогодні, то завтра ковтне* [річка] *вашу хавіру* [хатину], *тільки лясне. Перебиралися б до дітей* (Є. Гуцало); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **батого́м (батіжко́м, з батога́, з бича́) трі́снув (ля́снув, тря́снув** *і т. ін.)* *див.* **трі́скати.**

ЛЯ́СНУТИ[2], ну, неш, *док.* Однокр. до **лящ́ати.** — *Не мети до порога, бо мені треба через поріг ходити!* — *ляснула Мотря* (І. Нечуй-Левицький); *Зажмуриться, защебече* [соловейко].., *що аж неначе охрипне, та знову ще дужче лясне* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Зняті защіпки гаків ляснули металічним звуком* (Іван Ле); *Голос сильний, ляский, як лясне на вулиці — за два квартали чути* (Яків Баш).

ЛЯ́СОЧКИ, чок, *мн., етн.* Дитяча гра, у якій листок *(див.* **листо́к**[1]) кладуть на кулак, а долонею іншої руки б'ють по ньому. *Робили ще "лясочки". Оце зірвеш молодий листочок, покладеш у кулак, а долонею другої руки б'єш по листку. Листок проривається стиснутим повітрям і видає звук "ляскоту". Такі лясочки найкраще виходять з молодого листя ольшини, дуба і клена* (О. Воропай).

ЛЯ́СТВО, а, *с., заст., зневажл.* Те саме, що **ляхва́.** *І лиш Максиму-полковнику сон не йде. Тяжко, як згадає, скільки козацтва полягло під замком .. Часу нема. Ще багато ляства гуляє вріднім краю* (з переказу).

ЛЯСЬ, *виг.* 1. Звуконаслідування, що означає короткий, уривчастий звук від удару чим-небудь м'яким або по м'якому. — *Не вирвешся!* — *навмисне якнайголосніше галасував у кущах уже охрипший* [охриплий] *економ. У відповідь йому: лясь, лясь!* (С. Васильченко); *На тому місці, де гусак плив, щось як ляпне по воді ніби чорною лопатою! Лясь!* (Остап Вишня); *Лясь! Кощава Стасикова рука прилипла на мить до червоної Коськиної щоки й одскочила, щоб дати вдруге* (Б. Антоненко-Давидович); *Лясь! Лясь! І ось уже з кутика вуст моїх стікає тоненька цівочка крові* (Ю. Винничук).

2. Уживається як присудок за знач. **ля́скати.** — *А один син Семенів як підскоче та мене кулаком по пиці лясь! — так я й заюшивсь!* (Б. Грінченко); *А що вже кручений той Яків, сама Жалійка скаже: вулицею йде, — по нозі лясь, верть, круть* (К. Гордієнко); *А він себе лясь по грудях, та й по білім лицю — докучають комарики гей у косовицю!* (Л. Костенко); *Лясь, як дурний, батогом по воді, та й дивиться: чи смуг не знати?* (прислів'я); *Оце скоро школа почнеться, тоді двері в її хаті лиш — хрясь та лясь! То діти Марусині, то внуки братів біжать, просять: — Дайте, тітко, дайте, бабо, на зошити, на книжки!..* (Г. Тарасюк).

ЛЯ́СЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **лях.** *Дід знав усе — де яка стоїть ляська залога, чи не чатують татари у засідці на Чорній переправі* (Д. Білий); // Належний ляхам. *Відчиняйте замку брами, Ляська пісնь* [пісня] *в ній загуде* (з народної пісні); *Чом не стане ваша ляська зброя на підмогу браттям у біді?* (Н. Забіла); *Жупанок виявився ляським. Я знітився* (Ю. Мушкетик).

ЛЯТВА́, и́, *ж., збірн., заст., зневажл.* Те саме, що **ляхва́.** *А там — ні сіло, ні впало — її милий, чорнобривий "стрепенувся та і полинув" за татарвою та лятвою битися за свою волю та за свою долю* (Д. Мордовець).

ЛЯХ *див.* **ля́хи.**

ЛЯХВА́, и́, *ж., збірн., заст., зневажл.* Збірн. до **лях.** *Бач, ярепудова* [проклята] *збентежилась ляхва!* (П. Гулак-Артемовський); *А в мене ім'я не одно, а єсть їх до ката, .. Милостивим добродієм ляхва називає* (Б. Лепкий).

ЛЯ́ХИ, ів, *мн. (одн.* **лях,** а, *ч.;* **ля́шка,** и, *ж.), заст.* Поляки. *Не мрачка* [мрячка] *то осідає, не туман лягає, Гей, то ляхів сорок тисяч в похід виступає* (М. Шашкевич); *Прощай, коханий ляше-друже! Час розістатись* [розстатися] *настає* (П. Грабовський); *Над Полонним не чорна хмара вставала: Не одна пані-ляшка удовою зосталась* (А. Кащенко); *Поміж деревами скрізь появилися ляхи з шаблями й списами* (О. Довженко); *Я під коридорною ліхтарнею в ратуші почну писати до прекрасної ляшки листа* (Р. Андріяшик); — *Виведіть їх до границі, — сказав сотник, — хай ідуть за річку до ляхів!* (Валерій Шевчук); — *Не треба продавати, адмірале, останній корабель ані москалям, ані туркам, ні ляхам, ні варягам з печенігами* (Г. Тарасюк).

ЛЯ́ХІВКА, и, *ж.* 1. *заст.* Те саме, що **ля́шка.** *Хто ворог твій, матусю? Княгиня Та Костецька, Та ляхівка невірна, що відбила Острозького Іллю в сестри моєї* (П. Куліш); *Поженив пан наших хлопців на ляхівках покоївках, що пані привезла з-під Варшави* (І. Нечуй-Левицький).

2. Вид вишитої, вимереженої прошви на жіночих та чоловічих сорочках. *Хусточка у пояса мережована: і ляхівка з-під плахти, тож* [теж] *вимережована й з китичками* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Потрійна ляхівка вживається як узор у жіночих сорочках, скатертях, рушниках* (з наук. літ.).

ЛЯ́ЦЬКИЙ, а, е, *заст.* Те саме, що **ля́ський.** *Заїро, спогадай тепер про Бушу, Про договор* [договір] *святий і ляцьку зраду...* (П. Куліш); *Не чуєте, як ляцькою дорогою котиться похід? Земля дрожить* [дрижить] *під копитами, труби кричать понад поля!* (К. Гриневичева).

ЛЯЧКУВА́ТИЙ, а, е. Який лякається, боїться. *Лячкуватий кіт.*

ЛЯЧКУВА́ТО. Присл. до **лячкува́тий.** *Хлопець лячкувато озирався* (з газ.); // *у знач. пред. Андрій Сидорович сховав руки за спину й випростався. Ніяковість майже зникла, було лише лячкувато та нудило, буцімто в літаку, що падав* (В. Дрозд).

ЛЯЧНИ́Й, а́, е́. Який лякає; страшний. *І білі черепи, такі лячні нині, і чорні холодні кущі з покрученими лозами, .. усе те обняло її жахом* (М. Коцюбинський); — *У нього очі... Ох, які лячні! Я боюся його зору, мов очей водяника* (Юліан Опільський); *Ярослав Михайлович не спав — надто дивною і лячною видалася та п'ятниця* (Люко Дашвар); // Викликаний переляком. *Тебе послухаємось ми, Замовкнуть в серці почування лячні, А станемо правдивими людьми* (П. Грабовський); *Взяв* [Арсень] *міцніше до рук гвинтівку, щоб не відчувати в них дрібного лячного дрижання* (Іван Ле); *Можливо, кавалергарди чули про іншу причину смерті Петра, бо з лячною цікавістю позирають на Орлових* (Р. Іваничук).

ЛЯ́ЧНО. Присл. до **лячни́й.** *Неприязно й лячно виглядало довкола, навіть виду не було ніякого* (О. Кобилянська); *Оксана трусилася вся й боялася глянути. Та, врешті, насмілилась-таки й лячно зиркнула із-за полукіпка* (А. Головко); // *у знач. пред.* Страшно, моторошно. [А н н а:] *Не знаю, але мені так чогось лячно, так чогось сумно, як коли б якесь велике нещастя надо мною зависло* (І. Франко); *Дівчині стало лячно самій у хаті* (П. Козланюк); *Вийдеш із хати, й тьма, як чорна хустка, облягла тобі очі. І в тій тьмі наче щось ворушиться. Волохате й чорне. Аж лячно стає* (Б. Антоненко-Давидович).

ЛЯ́ШЕНЬКИ, ів, *мн., заст., зневажл.* Поляки. [К о б з а р:] *Становили ляхи дубовії хати — Прийдеться ляшенькам в Польщу утікати* (В. Самійленко).

ЛЯ́ШКА, и, *ж.* 1. *Див.* **ля́хи.**

2. *Див.* **ляшки́.**

ЛЯШКИ́, і́в, *мн. (одн.* **ляшо́к,** шка́, *ч.;* **ля́шка,** и, *ж.), заст., зневажл.* Те саме, що **ля́хи.** *Прокинулись ляшки-панки — Нікуди втікати!* (Т. Шевченко); — *Внадився оце до моїх дочок якийсь ляшок* (І. Нечуй-Левицький); *Реєстрові козаки, котрі не захотіли більше коритися ляшкам, запорожці та селяни з городянами обрали собі на гетьмана Павлюка* (В. Чемерис).

ЛЯШО́К *див.* **ляшки́.**

ЛЯЩ[1], а́, *ч.* Прісноводна риба родини коропових із пласким тілом. *В ставу було чималенько Лящів; Ніхто їх не ловив* (Л. Глібов); — *Колись так ловили* [рибу], *що насилу було додому дотириш* [дотягнеш]*... Лящ — по пуду!* (Остап Вишня); *Сіли в коло, дістали кому що Бог послав: в'яленого ляща, півпаляниці, кільце ковбаси* (О. Бердник).

ЛЯЩ[2], а́, *ч., розм.* Те саме, що **ля́пас.** *Оце тобі похорон, а оце — весілля! — другим лящем порівняв фарбу на лицях Данька* (М. Стельмах); *Він зіщулився, чекаючи гарячого ляща. Та раптом відчув на обличчі такий палкий поцілунок* (В. Малик).

◊ **Вхопи́ти (діста́ти, спійма́ти** *і т. ін.)* / **хапа́ти (дістава́ти, отри́мувати** *і т. ін.)* **ляща́ (ля́паса, морда́са, помордáса, полі́чника** *і т. ін.) див.* **ухо́плювати; Годува́ти лящáми** *див.* **годува́ти; Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти** *і т. ін.)* / **дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати** *і т. ін.)* **ля́паса (ляща́)** *див.* **дава́ти.**

ЛЯЩА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **лящáти.** *Звеніли* [дзвеніли] *жайворінки* [жайворонки]. *А їм знизу здавленою луною відповідали перепелиці хававканням, .. І лисиці, скликаючи ли-*

сенят гавкітливим лящанням (Т. Осьмачка); *І пташине щебетання, і солов'їне лящання .. і шум води під лопатнями* [лопатями] *млинових коліс — усе це ніби вторувало артистові, як дрібне вторування оркестру* (І. Нечуй-Левицький); *З лящанням грюкали залізні тарілки буферів* (О. Донченко); *Сміх був роблений, сухий, з якимись істеричними виляскачами. Степан ладен був заткнути їй горло, щоб ущухло оте лящання* (П. Загребельний).

ЛЯЩА́ТИ, щу́, щи́ш, *недок.* 1. Видавати різкі, пронизливі звуки. *Явдошка аж лящить від сміху* (Ю. Збанацький); *Приймачі ревуть, вода кипить плавцями та нирльниками, лящать діти, пустують дорослі* (О. Гончар); // Співати, кричати і т. ін. (про птахів та деяких інших живих істот). *Жаби лящали так завзято, що заглушали всякий згук в далекій околиці* (М. Коцюбинський); *Навколо лящали солов'ї* (П. Панч); *Худий, обвішаний реп'яхами, з подертою мордою Пушок вихопився з бур'янів і, ставши на сходинку ґанку, люто лящить на незнайому машину* (В. Яворівський); *В небі пугукало, лящало птаство* (О. Ульяненко); // Видавати різкі, пронизливі звуки (про деякі предмети). *Литаври лящать, аж відляски розходяться* (Панас Мирний); *Спритний Омелян хитромудро переплів січкарню і кират. Усе до очманіння в голові гуде, лящить, сердиться, виє, вихриться пилом* (М. Стельмах); *Громогучно лящала й дзенькала зброя, звідусіль долинали люті й розпачливі крики, й у темряві плавали тільки невиразні тіні ратників* (І. Білик); * Образно. *Ревом ревло над Десною всю ніч. Дзвонили дзвони. У темряві далеко десь гукали люди, жалібно гавкали пси, і шуміла й лящала негода* (О. Довженко); // Відлунювати високі дзвінкі звуки. *Піаніно було гарненьке, а висока зала мала чудовий резонанс, аж луна лящала по світлиці* (І. Нечуй-Левицький); *Гучна луна лящала в тонких, зеленавих шибках дрібно погратованих широких вікон* (Ю. Смолич); // *перен.* Те саме, що **пліткува́ти.** *Я знаю, це недобре, і люди лящатимуть, та що мені люди, я .. не зважала на людський поговір!* (О. Іваненко).

2. Звучати різко, пронизливо (про голос, сміх людини, крики тварин і т. ін.). *Лящить-голосить тонкий та дзвінкий голос першої дружки у хаті молодої* (Панас Мирний); *З дахів навколо площі лящали постріли* (Р. Андріяшик); *Нагорі гуде музика, лящать людські голоси* (Ю. Логвин); *Майя зажмурилась і закивала головою. Їй зробилося погано. Гавкіт лящав у вухах* (Любко Дереш); * Образно. *Весь сонячний майдан лящав дитячим дзвінким щебетанням* (О. Гончар).

◊ **(1) Аж за (по́за) ву́хами** *(рідше* **уша́ми, у́хами) лящи́ть (тріщи́ть),** *зі сл.* ї с т и, *рідше* у м и н а т и, у б и р а т и *і т. ін., жарт.* — жадібно, з великим апетитом; швидко. *Ізліз пан Коцький на стіл та й почав їсти, аж за ушами лящить* (з казки); *Все військо добре убирало, Аж поза вухами лящало, Один перед другим хватав* (І. Котляревський); — *Кинулись на гуску, як вовки на вівцю. Тереблять аж за вухами лящить* (І. Нечуй-Левицький); *З яким смаком трощиться їстівне! Аж за ушами лящить...* (М. Коцюбинський); — *Буде юшка. І їстимемо її — аж за вухами лящатиме* (П. Автомонов); **(2) [Аж] у ву́хах лящи́ть (лящა́ло) / залящи́ть (залящა́ло):** а) *(у кого, кому, від чого)* який сильно діє на слух; дуже голосний, гучний і т. ін. *Голос у тьоті Каті, коли вона схвильована або вражена, верескливий, аж у вухах лящить* (Б. Антоненко-Давидович); *З парубками йдуть і дівчата. Вони теж співають, і пісня аж лящить у вухах, луною відбивається в левадках* (П. Панч); б) *(зі сл.* ш у м і т и, в и г у к у в а т и *і т. ін.)* дуже голосно, гучно, сильно і т. ін. *Як заговорять разом усі ув один голос, так нічого і не второпаєш: мов на лотоках вода шумить, аж у вухах лящить!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Малий хлопчик, Матвійко, .. жирує на подушках та вигукує, аж у вухах лящить* (С. Васильченко); *Веселий барабанщик так брязкотів мідними тарілками, що аж у вухах лящало* (Д. Ткач); *Заливався* [песик] *так, що у вухах лящало* (Ю. Збанацький); *Як сполохані гуси, кинулися вони* [панянки] *врозтіч і заверещали так, що аж у вухах залящало* (А. Іщук); *Вдихнувши якомога більше повітря, я заплющив очі і щосили подув-засвистав, аж у вухах залящало* (А. Дімаров); в) *(у кого, від чого)* когось дратують якісь голосні, гучні, різкі і т. ін. звуки, комусь стає неприємно від почутого. — *Та годі вже верещать! В мене вже аж в вухах лящить од твоїх пісень* (І. Нечуй-Левицький); *Голова вам .. піде обертом, у вухах залящить, у грудях ударить, і з очей потечуть сльози* (Ю. Смолич); *Мені одразу залящало в вухах від голосів, які нетерпляче перебивали один одного* (Е. Андієвська).

ЛЯ́ЩИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **лящ**[1]. — *Гусиний поплавець, диви, затанцював! — Дрібнота! Лящика чи верховодки витів* [витівка]! (М. Рильський); *У мене якраз улов добрий — окунці, лящики, чехоня* (В. Малик).

М

М, *невідм., с.* Сімнадцята літера українського алфавіту на позначення приголосного звука "м" (вимовляється "ем").

МАА́Р, у, *ч., геол.* Лійкоподібне або циліндричне заглиблення в земній корі, що має вулканічне походження. *На поверхні Місяця виділяють маари — дрібні (діаметром до 5 км) западини, облямовані дещо вищими валами* (з навч. літ.).

МА́БІТЬ, *вставн. сл., діал.* Мабуть. — *Чогось мені, браття, Так тяжко на серденьку!.. Щось, мабіть, не гарне Складається...* (Ю. Федькович).

МАБУ́, *невідм., с.* Китайський і тибетський дерев'яний духовий музичний інструмент. *Мабу – бамбукова трубочка з 6–7 отворами (для зміни висоти звуків) і невеликим розтрубом* (з навч. літ.).

МАБУ́ТИ, МАЙБУ́ТИ, *вставн. сл., заст.* Мабуть. — *Не був і в Парижу* [Парижі]. — *Дурень же ти, що не був!.. То в Римі, майбути? — І там, пане, я не був* (С. Руданський); *Вдарив і дзвін похоронний... Нічого, мабути, ждать Треба людині сторонній Шану останню віддать* (П. Грабовський); — *Привиділося, що то Рогволод із княжичем своїм. — Рогволод? — Мабути, що так і є* (І. Білик).

МА́БУ́ТЬ, *вставн. сл.* Уживається для вираження невпевненості в тому, про що говориться в реченні; певно, очевидно. *Спала й виглядала Козаченька молодого, Що торік покинув. Обіцявся вернутися, Та, мабуть, і згинув!* (Т. Шевченко); *В дорогу Григорій узяв чимало всякого харчу, але більше всього тютюну; та чи не найбільше, мабуть, запасся терпінням* (О. Довженко); *Мабуть, оця кумова розповідь — суспіль вигадка, хоч і в ній є щось од правди* (Ю. Мушкетик); *Шкода, думаю, рухаючись за кілька кроків від неї, що я не можу бачити, як ми виглядаємо разом. Це, мабуть, кумедно* (Ю. Андрухович).

МАВЗОЛЕ́Й, ю, *ч.* Велика надмогильна архітектурна споруда. *Кладовище в Севільї. Пишні мавзолеї, білі постаті смутку* (Леся Українка); — *Що тут буде, Максе? .. — Тут буде мавзолей. — Мавзолей?! Який мавзолей?!* (В. Винниченко); *Султан поїхав до мавзолею. Там уже поставлено було для нього похідний шовковий намет* (П. Загребельний); * У порівн. *Собор .. стоїть мертвий, як велетенський чорний саркофаг, як таємничий мавзолей, у якому поховано щось безповоротне, неповторне, навік втрачене* (І. Багряний).

МАВЗОЛЕ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **мавзоле́й.** *Крім меморіалу, до мавзолейного комплексу також входить невелика бібліотека та книжкова лавка, де можна придбати збірку поезії Хафіза* (з наук.-попул. літ.); // Який використовують для поховань у мавзолеях. *Я колись хотів знайти в книгах Мерліна рецепти мавзолейних бальзамів, але не зміг зрозуміти навіть назв розділів* (із журн.).

МА́ВКА, и, *ж.* 1. Персонаж української міфології — лісова істота в образі гарної голої дівчини з довгим розпущеним волоссям. [М а в к а:] *Я — Мавка лісова.* [Л у к а ш:] *А, от ти хто! Я від старих людей про мавок чув не раз* (Леся Українка); *Лісовик свистав у лісі, І сміялися мавки́* (О. Олесь); *На деревах мавки в русальну ніч позбиралися та й спробували були зачепити Михайлика, але хлопець того й не відчув, бо ж над закоханими навіть нечиста сила не владна* (О. Ільченко); *Як мені забути чаклунську ніч, місячне марево, мавок серед галявини? А може, нічого й не було?* (О. Бердник); * Образно. *Та пісня шелестіла травкою, Торкнулась хвильки озерця, І тихо промайнувши мавкою, У наші увійшла серця* (О. Ющенко); * У порівн. *Ти снилась марилась і мрілась, Як мавка в синьому диму* (А. Малишко).

2. *рідко.* Те саме, що **руса́лка.** *Ущухнуло море, і хвилі вляглися; Пустують по піні мавкі* (Є. Гребінка); *У Ювілейному парку Черкас з'явилися справжнісінький Сфінкс, який дбає про чистоту води, мавка з равликом* (з газ.).

МА́ВОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ма́вка.** *А серед ночі, в тихий час, Тут мавочки гуляють у таночку* (Л. Глібов); *Вона чує навіть, як вони кличуть її до себе. — Гандзю, куку! Гандзю, куку! Але як же вони близько! Ось тут-таки за окопом, аякже! Любі мавочки, вони, певно, прийшли за мною сюди!* (І. Франко); * Образно. *Була дівчина удегейка, красуня, мавочка. І любила одного чужинця* (І. Багряний).

МА́ВПА, и, *ж.* 1. Високоорганізована тварина — ссавець із ряду приматів, що за будовою тіла стоїть найближче до людини. *На деревах скачуть мавпи, гойдаються на гілках, зачепившись хвостами* (І. Нечуй-Левицький); *Після обіду мама раптом оголосила, що до міста приїхав звіринець з мавпами, леопардами і ведмедями* (Ю. Смолич); *Хіба не була вона щасливою, слухаючи тріщання і дзижчання комах, зойки і співи птахів, вереск мавп* (Ю. Андрухович); * У порівн. *Я на дерево з переляку видряпався — всю ніч на гілці, як мавпа, просидів, аж до світання* (В. Нестайко).

2. *перен., зневажл.* Про людину, що сліпо наслідує чужі звички, вчинки і т. ін. *Повз мене ходять мавпи чередою, у них хода поважна, нешвидка. Сказитись легше, аніж буть собою, бо ж ні зубила, ані молотка* (В. Стус).

3. *перен., зневажл.* Про дуже негарну людину. *Глянув я на Дрімайла та й зареготавсь на всю хату. Такої мавпи я ще зроду не бачив. Коли гляну на себе в дзеркало, а з мене вийшла ще краща мавпа* (І. Нечуй-Левицький); *Щоразу лектор помічав у журналі відвідувачів, і щотижня адміністратор курсів, стара мавпа, завканц* [завканцелярії] *Журавель перевіряв відвідування* (Б. Антоненко-Давидович); — *Такі старі мавпи, як я, всі подібні одне на одного! — додала вона* (І. Роздобудько).

△ **(1) Людиноподібні ма́впи** — родина мавп, до якої належать горила, орангутанг, шимпанзе і гібон. *Людиноподібні мавпи, особливо горили, мають величезну фізичну силу. При зустрічі з ворогом вони ведуть колективний бій, постійно заміняючи один одного* (з наук.-попул. літ.); *Було проведено тисячі експериментів, виконано безліч дослі-*

дження на тваринах, в тому числі й на людиноподібних мавпах (М. Дашкієв).

МАВПЕНЯ́, я́ти, *с.* 1. Маля мавпи (у 1 знач.). *Раз до нас на палубу впало, обірвавшися з дерева, мале мавпеня. Цілі хмари мавп повисли на гіллі. Вони шпурляли в нас горіхами, листям, суччям, доки я не викинув мавпеняти на дерево* (Ю. Яновський); *На свою біду, вона ще й примудрилася наступити одному мавпеняті на кінцівку, коли те в паніці разом із ще кільканадцятьма своїми братами кинулося їй під ноги* (І. Карпа); * У порівн. *Очі його бігали, як у зацькованого мавпеняти* (З. Тулуб).

2. *перен.* Про жваву, спритну дитину. *Вождь криво посміхнувся. Ну й хитре ж мавпеня! Мабуть, син недурного батька* (Ю. Бедзик); // *зневажл.* Про нерозумну дитину. *Безголове мавпеня з налакованою зачіскою, у красивій маєчці, у модних джинсах. Напевне, найблатніша в класі* (Любко Дереш).

МАВПЕНЯ́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **мавпеня́**. *У зоопарку народилося мавпенятко* (І. Франко); *Жінка не натішиться своїм мавпенятком* (із журн.).

МАВПИ́НИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **ма́впячий.** *Жінка впала долі, намагаючись докотитись до дверей. Пальці мавпині схопили її занадто низько й дозволяли їй дихати* (М. Йогансен); *Високі .. ліси, А за ними — .. крики мавпині в імлі...* (Я. Шпорта).

МА́ВПОВІ, вих, *мн.* Родина приматів, що поширена перев. в Африці й Південній Азії.. *Більшість мавпових всеїдна, хоча деякі з них пристосовані до рослинної дієти* (з наук.-попул. літ.).

МАВПОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до мавпи (у 1 знач.). *Довге, рівне волосся .. весь час спадало йому на щоки і робило його вузьке неголене обличчя зовсім мавподібним* (Ірина Вільде); *Знайомі круглі окуляри на прямому носі... Мавпоподібний вишкірений писок...* (А. Кокотюха).

МАВПОПОДІ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **мавпоподібний.** *Мавпоподібність профілю австралопітека настільки виражена, що його контури можна перенести на контури самки шимпанзе зі значними збігами* (з наук.-попул. літ.); *Рештки людини прямоходячої було знайдено в різних частинах світу. Це людина, про що свідчить назва. Преса сильно перебільшила її мавпоподібність* (із журн.).

МА́ВПОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ма́впа** 1, 2. *Цікаві мавпочки здирались на крайні дерева й зиркали на метушню в таборі. Але варто було наблизитись, як вони з вереском кидалися врозтіч* (І. Білик); *Однокласники мої — тоді бешкетні мавпочки міста, — люди вже многомудрі, переважно поважні, солідні* (С. Йовенко); *Неповнолітній злочинець у першу чергу — неповнолітній, така собі мавпочка, котра наслідує "старших крутих пацанів"* (А. Кокотюха).

МАВПУВА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **мавпува́ти.** *Перед ними був грізний викривач, який вражає словом жалюгідних у своєму мавпуванні усього чужоземного провінціальних панків* (З. Тулуб); *Оксана розсердилася на себе за те невдатне своє мавпування, розсердилася й на брата, що так недотепно це підкреслив* (Валерій Шевчук); *Поет* [Т. Г. Шевченко] *же стверджував потребу самостійного думання, підготовленого справжнім навчанням, — як альтернативу верхоглядству і мавпуванню, пустопорожній моді* (І. Дзюба).

МАВПУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого, що, розм.* Беззастережно, сліпо наслідувати чужі звички, вчинки і т. ін. *Василь в душі ним захоплювався і часто ловив себе на тому, що мавпує Безпалого* (А. Дімаров); *Я вважала, що бездумно мавпувати звичаї західного світу не варто* (Н. Сняданко); // Передражнювати. *Коли чує* [Буба]: *хтось мавпує його: "Бу-бу-бу!"* (О. Донченко).

МАВПЯ́ТНИК, а, *ч.* 1. Приміщення для мавп (у 1 знач.). *Майкл Хінчінбрук потрапив до клітки, де, певне, жила мавпа. Про це красномовно свідчили .. трапеція та гойдалка — речі, звичайні для мавпятників* (М. Дашкієв).

2. *жарг.* Приміщення, де перебувають тимчасово затримані. *Запхають їх в автозак* [автомобіль для перевезення затриманих], *завезуть у мавпятник, наче якихось бомжів чи алкашів-хуліганів* (В. Шкляр); *Мене здивувало, що менти обговорювали все, зовсім не звертаючи увагу на мешканців "мавпятника"* (А. Кокотюха); *Начальник запропонував вибір: залишитися на ніч в "мавпятнику" поліцейського управління або переночувати в нічліжці* (з газ.).

МА́ВПЯЧИЙ, а, е. Прикм. до **ма́впа** 1. *Плодами баобаба ласують мавпи, і тому баобаб називають мавпячим деревом* (з навч. літ.); *Нічим не примітний самець шимпанзе знайшов пусту каністру і почав по ній барабанити. Через деякий час усі самиці мавпячого стада його полюбили* (з газ.); // Зробл., пошитий із хутра мавпи. *В неї мавпяча шубка і гроші, І лискуча машина, і дача...* (Д. Білоус); // Такий, як у мавпи (у 1 знач.). *Гайдамака почув нелюдські крики, .. ще встигло око вхопити, як відставник кинувся, волаючи не своїм голосом, до дерева і не по літах швидко, з мавпячою спритністю подерся між гіллями вгору...* (О. Гончар); *Це був той самий* [офіцер], *що приїжджав до літака, — в'юнкий, миршавенький, з маленьким мавпячим лицем* (Ю. Бедзик).

МАВР *див.* **ма́income.**

МАВРЕ́СКА, и, *ж.* Орнамент у формі переплетіння стилізованих стебел, листків, квітів, розміщених симетрично; характерний для мистецтва ісламу. *Рослинний орнамент, що походить від акантового пагінця елліністичних часів, у мавресці був перетворений на тонкі лінії спіралей та півпальметок, що нагадують пташині крила* (з навч. літ.).

МА́ВРИ, ів, *мн. (одн.* **мавр,** а, *ч.;* **маврита́нка,** и, *ж.).* У період античності та в середні віки — європейська назва корінного населення Північної Африки (крім Єгипту), а пізніше арабів, які у VIII ст. підкорили Північну Африку та Піренейський півострів. *В неї кінь високий, білий, Золоту його вуздечку Скороходи-маври держать, Що біжать біля княгині* (Леся Українка, пер. з тв. Г. Гейне); *Кажуть, колись у давні часи з'явився в Січі якийсь іспанський гранд, що ледве встиг врятуватися перед тим із захопленої маврами Сарагосси* (О. Гончар); * У порівн. *Мармусія одразу напнула на лице чорну хустку, стала неприступна, як мавританка* (В. Близнець).

МАВРИКІ́ЄЦЬ *див.* **маврикі́йці.**

МАВРИКІ́ЙКА *див.* **маврикі́йці.**

МАВРИКІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **маврикі́йці** і Маврикій. *Маврикійський ботанічний сад — науково-дослідна установа і відкрита для вільного відвідування заповідна зона* (з наук.-попул. літ.); *Часи змінилися, Маврикій отримав незалежність, але на ньому, як і раніше, колоситься оче-*

рет, з якого готують знаменитий маврикійський цукор і ром (з газ.).

МАВРИКІЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **маврикієць**, ійця, *ч.;* **маврикійка**, и, *ж.).* Народ, що становить основне населення Маврикію. *Маврикійці — дуже привітний і доброзичливий народ. Вони завжди терпляче пояснять, куди і як пройти, в якому місці краще скуштувати національні страви* (із журн.); *Українка та маврикієць разом уже 22 роки. Виховують двох дітей* (з газ.); *Найбільш приємними сезонами самі маврикійці вважають періоди з квітня до липня і вересень-жовтень* (з мови реклами).

МАВРИТАНЕЦЬ *див.* **мавританці.**

МАВРИТАНКА, и, *ж.* 1. *Див.* **маври.**

2. *Див.* **мавританці** 1.

МАВРИТАНСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мавританці** 1 і Мавританія. *У грудні 1975 р. на територію Західної Сахари вступили марокканські та мавританські війська* (з навч. літ.).

2. *іст.* Стос. до мавританців (у 2 знач.). *Д. Жуан (замаскований, у мавританському костюмі, з гітарою, входить з брами на дворик)* (Леся Українка); *Старовинна мечеть і багатства мавританського мистецтва давно манили його в це південне місто* (Іван Ле); *Мавританський фонтан, що став справжньою окрасою парку, був споруджений одинадцять років тому* (О. Авраменко, В. Авраменко).

△ **Мавританський газон** *див.* **газон; Мавританський стиль** *див.* **стиль**[1].

МАВРИТАНЦІ, ів, *мн. (одн.* **мавританець**, нця, *ч.;* **мавританка**, и, *ж.).* 1. Народ, що становить основне населення Мавританії. *Конфлікт із Сенегалом спровокував у 1989 р. хвилю нападів на чорношкірих мавританців та сенегальських громадян* (із журн.).

2. Те саме, що **маври.** — *У Толедо кажуть, що мати графа де Барейро була наполовину єврейка, наполовину мавританка* (О. Авраменко, В. Авраменко); *На пагорбі міста Гранада, що в південній Іспанії, мавританці захотіли побудувати замок* (із журн.).

МАВРСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **маври.** *Хто серцем щирий, чистий від провини, Не треба тому маврських стріл, ні лука* (І. Франко); *Гейзеріх спустошив всю маврську землю .. та зіпсував у тій місцевості всі води* (з наук. літ.); *У маврській Іспанії євреї могли обирати будь-який фах* (з наук.-техн. літ.).

МАВСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мавка.** *Давню українську драматургію живлять традиції середньовічної літургійної драми, а також нагромаджений віками досвід театралізованих народних вистав — українських веснянок, русалій або мавського великодня, колядок і весілля* (з наук. літ.).

МАВЧИН, а, е. Прикм. до **мавка;** належний мавці. *Він бачив, як на спинку стільця перед дзеркалом м'яко впала квітчаста сукня, .. тонкі, мов мавчина пряжа, панчохи* (Ю. Мушкетик); *Ще в давню давнину, за часів наших дідів та прадідів справлявся мавчин великдень. Святкували його на Зелені Свята* (з навч. літ.).

МАГ[1], а, *ч.* 1. У країнах Стародавнього Сходу — жрець, що виконував релігійні обряди й провіщав майбутнє. *На далекій вежі видко магів вавилонських, що ворожать по зорях* (Леся Українка).

2. Людина, що, згідно з міфологічними або язичницькими уявленнями, володіє таємницями магії (у 1 знач.); характерник (у 1 знач.), чарівник (у 1 знач.). *На порядку денному .. підноситься духовна справа в формі виступу знаменитого індуського мага й факіра, що об'їздив увесь світ* (М. Івченко); *Він же, граф Елленберг, здається, не подібний ні до мага, ні до дурня, ані до шарлатана, він більше, ніж хто-небудь, вірить у вічний, абсолютний закон — рівності людей не було, ніде немає й бути ніколи не може* (В. Винниченко); *Він дав магові Гальванеску слово не перешкоджати його магії* (Ю. Смолич); *Мій названий батько якось висловив цікаве припущення. Мовляв, колись я був дорослою людиною, але один злий чаклун, могутній чорний маг, перетворив мене на дитину* (О. Авраменко, В. Авраменко); * Образно. *Розмову магів двох нелегко зрозуміть Невтаємниченим* (М. Рильський); // *перен.* Той, хто здатен впливати на інших. *Кожен твій вчинок завжди був, є і буде актом волі. Доки ти не усвідомиш цього, твоєю волею будуть маніпулювати маги натовпу* (Любко Дереш).

◊ **(1) Маг і чародій (чарівник,** *заст.* **чудодій),** *жарт.* — людина, яка робить щось дуже легко, вправно, спритно, красиво і т. ін. *Не обминуло його уваги й те, якими очима дивиться на рудого Богдана Тетяна Гаврилівна. Певно, в уяві цієї жінки Богдан був маг і чарівник...* (В. Владко); *Карцев, не поспішаючи, вправа за вправою, день за днем учив обох Ольг, і робота давала наслідки .. Одного разу .. зустрів* [підполковник] *їх біля трибуни і задоволено сказав: — Ваш Карцев — маг і чародій* (В. Собко).

МАГ[2], а, *ч., розм.* Те саме, що **магнітофон.** *Гена за кілька хвилин був у Максима. Ще на подвір'ї почув гримкотіння його потужного мага* (Г. Усач); *Я .. той альбом усе ж записав собі на маг і відтоді слухав систематично* (Ю. Андрухович).

МАГАЗЕЙ, ю, *ч., діал.* Комора; магазин (у 2 знач.). — *Гуртом землю обробляємо, гуртом хліб збираємо та в громадські магазеї засипаємо, поки перемелемо* (Панас Мирний).

МАГАЗИН, *ч.* 1. *род.* у. Установа, де продають товари вроздріб; приміщення для такої торгівлі; крамниця. — *Я купець: держу магазин з тютюном на Хрещатику, а на Подолі маю діла торговельні: скуповую та перепродую пшеницю, — сказав Копронідос* (І. Нечуй-Левицький); *Я .. дивлюся на високий будинок великого, яскраво освітленого магазину, коло якого юрмляться люди* (Б. Антоненко-Давидович); *Я мав потрапити в магазин із фантастичною назвою "Дитячий світ". Я планував купити в ньому подарунки для дітей своїх друзів* (Ю. Андрухович).

2. *род.* у, *заст.* Приміщення для зберігання запасів харчування, боєприпасів, деталей і т. ін.; комора, склад. — *Щодня то там, то там убивають моїх жовнірів, захоплюють обози, підпалюють магазини з хлібом і припасами* (О. Стороженко); *На самім кінці Борислава, на пустій голотечі, стояв великий магазин, де складували земний віск* (І. Франко).

3. *род.* а, *спец.* Частина апарата або приладу (найчастіше зброї) у формі коробки або трубки, куди вкладають кілька однорідних предметів (наприклад, патронів). *Так і стріляв одною рукою, доки були в магазині гвинтівки патрони* (А. Головко); *Витягнувши автомат, Сергій під'єднав магазин, зняв зброю із запобіжника, перевів у автоматичний режим стрільби* (А. Кокотюха).

4. *род.* а, *ел.* Допоміжний прилад для електротехнічних вимірювань. *Магазин індуктивностей — це споряджений комутаційним пристроєм набір вимірювальних котушок*

індуктивності, розміщених у загальному корпусі (з навч. літ.); *Магазин ємностей; Магазин опорів.*

5. *род.* а, *інформ.* Те саме, що **стек**². *Стек, або магазин, можна розглядати як певну аналогію до стопки тарілок, з якої можна взяти верхню і на яку можна покласти ще одну тарілку згори* (з наук.-попул. літ.).

6. *род.* у. Запасне місце у вулику для меду на випадок посиленого медозбору. — *Взяток збільшується з кожним днем, Іване Семеновичу, мої працівниці наллють повні вулики меду, треба магазини ставити зверху* (Ю. Яновський).

Комерці́йна крамни́ця <Комерці́йний кіо́ск (магази́н, *розм.* **ларьо́к** *і т. ін.)> див.* **крамни́ця; (1) Універса́льний магази́н** — великий магазин, який торгує різноманітними промисловими товарами. *Бувши в столичному місті, професор відвідав універсальний магазин і пильно роздивився на відділ готового одягу* (В. Барка); *Село обновилося, виросло. Є в ньому .. дитячі ясла і садки, універсальні магазини і соціально-побутові підприємства* (І. Цюпа).

МАГАЗИНЕ́Р, а, *ч., заст.* Магазинник (у 2 знач.). *Я став магазинером, тобто тримав реєстр магазину. Ми їздили до Фіюме* [Рієки] *по харчі* (з мемуарної літ.); // Продавець у магазині. *Промовивши щось невиразне, .. він хутко вийшов з магазину. Магазинер провів його іронічним поглядом* (Леся Українка).

МАГАЗИ́НКА, и, *ж., заст.* Рушниця з магазином (у 3 знач.). *Витягти з магазинки набої.*

МАГАЗИ́ННИЙ, а, е. 1. Який має магазин (у 3 знач.). *Горобенко висадив усю обойму. Він прожогом цокнув ще раз затвором. Вистрибнула бляшанка. Магазинна коробка порожня...* (Б. Антоненко-Давидович); *Магазинна рушниця.*

2. Те саме, що **магази́новий.** — *Ой, Боже ж мій! Лишенько! Що я тепер робитиму?! — заголосила бабуся біля магазинних дверей...* (В. Барка); *Федір дістав з шкіряної офіцерської сумки, яку носить через плече, шматок магазинного хліба, металеву кварту* (В. Яворівський); *Хай поп'є* [Ігорчик] *молочка тепленького з-під корови, бо на тому магазинному навіть сметана не всідається* (Г. Пагутяк).

△ **Магази́нна па́м'ять** *див.* **па́м'ять.**

МАГАЗИ́ННИК, а, *ч.* 1. *заст.* Те саме, що **комірни́к.** — *Та я, — кажу, — знаю добре той рахунок .. У магазинників лишиться вісім шісток, а у корбових два ринські* (І. Франко).

2. *розм., рідко.* Власник магазину (у 1 знач.). *"Магазинники" мають потужне лобі у владних структурах* (з газ.).

МАГАЗИ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **магази́н** 1, 2. *Магазинова вивіска;* // Який продають або купують у крамниці. *Потрібно було мені нещодавно підготувати подарунок: і не якусь там магазинову річ, а щось незвичайне* (з газ.); *Магазиновий хліб.*

МАГАЗИНУВА́ННЯ, я, *с.* 1. *гірн.* Тимчасове залишення корисної копалини в очисній гірничій виробці для запобігання обвалові. *Розрізняють магазинування повне, коли гірська маса заповнює вироблений простір на всю висоту поверху, і часткове* (з навч. літ.).

2. *заст.* Дія за знач. **магазинува́ти.** *У царській Росії здійснювалося магазинування збіжжя, тому навіть більш тяжкі посухи, ніж природні лиха 1921 і 1946 рр., не призводили до масової смертності* (з наук. літ.).

МАГАЗИНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., заст.* Зберігати запаси харчування, боєприпаси і т. ін. *Уже в липні 1941 р. окружними проводами ОУН було наказано збирати і магазинувати зброю, боєприпаси, одяг, білизну, взуття тощо* (з наук. літ.).

МАГАЗИ́НЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **магази́н** 1–3, 5. [К а т р и ч:] *Магазинчик у нас акуратний, продавці — розбитні, до людей уважні* (З. Мороз); *Главак не відразу став шевцем. Спочатку він став продавцем у захудалому магазинчику на околиці райцентру* (Б. Харчук); *Забезпечую постачання продуктів у місцевий магазинчик. Його, до речі, я таки викупив* (А. Кокотюха); *Майка услід за Томою ввійшла до невеличкого похмурого магазинчика, де впереміш — консерви, чоботи, ножиці...* (Люко Дашвар).

МАГА́ЙБІ, *виг., заст.* Те саме, по **помага́йбі.** *А що ходка чумаків не одна наверталась на очі, то втішно мені було добре слово почути: "магайбі!"* (Марко Вовчок); — *Магайбі, — привітався дід Охван. — Спасибі, — відповів Прокіп* (В. Підмогильний); — *Магайбі, Марто, — привіталась побожно Горпинка* (Г. Косинка).

МАГАРА́ДЖА, і, *ч.* В Індії до 1956 р. — титул князя високого рангу, якому підкорялося кілька інших князів, а також особа, що мала цей титул. *Колись навіть сам великий магараджа не мав би права одружитися з дочкою Джоші, бо князі та царі належать до касти воїнів — куди їм до брахманів!* (М. Дашкієв); *До шатра правительки наблизився багатий мандрівний гість — розкішний індуський магараджа. Не сходячи з коня, привітав тиранку, приклавши руку до серця* (О. Бердник); *Він притулив складені долоні до чола, на якому чорніла родимка індійського магараджі* (Р. Іваничук).

МАГА́ЯНА, и, *ж.* Пізня і найбільша течія в буддизмі. *Для магаяни характерні культи багатьох будд і численних бодхісатв — утілень богів, поняття нірвани ототожнюється з раєм* (з наук. літ.); *Магаяна поширена в Китаї, Японії, Непалі, Індії, Кореї, В'єтнамі й Тибеті* (з наук.-попул. літ.).

МАГДЕБУ́РГІЯ, ї, *ж., іст.* Те саме, що **Магдебу́рзьке пра́во** *(див.* **пра́во).** *Брацлав дістав магдебургію, а разом з нею й герб 1564 року від польського короля Стефана Баторія* (з наук.-попул. літ.).

МАГДЕБУ́РЗЬКИЙ, а, е. Прикм. до Магдебург. *У соборі серед гучання органів і урочистих латинських співів магдебурзький архієпископ Гартвіг .. щось питав у Євпраксії* (П. Загребельний); *Я ще не забув, як брав участь у навчально-бойових стрільбах на Магдебурзькому полігоні* (О. Шугай); *Останні роки життя автора "Прадавньої легенди" Ю. Крашевського були дуже тяжкими. Звинувачений у державній зраді, він був у 1884 році заарештований і півтора року відсидів у Магдебурзькій фортеці* (з наук.-попул. літ.).

△ **Магдебу́рзьке пра́во** *див.* **пра́во; Магдебу́рзькі пі́вку́лі** *див.* **півку́ля.**

МАГІ́ЗМ, у, *ч., книжн., рідко.* Те саме, що **ма́гія** 1. *Фома Аквінський помітно вплинув на ставлення до мистецтва, повністю подолавши будь-який магізм, — наприклад, уявлення, згідно з яким священні співи женуть бісів тощо* (з наук. літ.).

МАГІ́СТЕР *див.* **магі́стр.**

МАГІСТЕ́РСЬКИЙ, а, е. 1. Стос. до магістра (у 1 знач.). *Раптом Дон-Квізадо виносить на прилюдний диспут (і думає захищати) магістерську дисертацію на тему "душа матерії"* (М. Хвильовий); *Заклади освіти неуніверситет-*

ського типу, які не мають права на магістерські програми, за власним бажанням можуть співпрацювати із зарубіжними установами, які таке право мають (з наук. літ.); *У 1891 році В. А. Фаворський блискуче захистив магістерську дисертацію про однозаміщені ацетиленові вуглеводні* (з наук.-попул. літ.); *Для бакалаврів реферат є одним з основних типів індивідуальних завдань, він готує їх до більш складних робіт, що виконуватимуться при навчанні на магістерському рівні* (з навч. літ.); *Після закінчення Лазаревського інституту А. Кримський був залишений при ньому для підготовки до магістерського екзамену* (із журн.).

2. *тільки* **магістерський,** *іст.* Прикм. до **магістр 2, магістер 2**; належний магістрові. *Магістерська влада; Магістерський титул.*

МАГІ́СТР, *заст.* **МАГІ́СТЕР,** тра, *ч.* 1. Другий (після бакалавра) науковий ступінь, що його присуджують після додаткового курсу навчання та іспиту. *Триває реформування вищої школи. Створюються державні стандарти для бакалаврів і магістрів* (з наук. літ.); *Сумський державний університет першим серед українських вишів отримав ліцензію Міністерства освіти і науки на підготовку магістрів за спеціальністю "Біржова діяльність"* (з газ.); // Людина, що має такий ступінь. *Він себе* [зве] *магістром фармації і хірургії, проте по ярмарках пускає хлопам кров і рве зуби* (І. Франко); *До фабричок, які в Нашому називались "виробнями", майстерень .. щораз частіше заглядали інженери, всілякі магістри, агрономи, люди з дипломами учителів, питаючи будь-якої роботи* (Ірина Вільде); // У деяких країнах — науковий ступінь, середній між бакалавром та доктором наук, що присуджується після захисту дисертації. *За кордоном ступінь магістра присуджується особам, що склали спеціальні іспити і захистили дисертацію* (з навч. літ.); // *іст.* У Росії до 1917 р. — перший науковий ступінь. *У дореволюційній Росії ступінь "магістр" існував на всіх факультетах університетів, крім медичного, і особи, які отримали його, мали право завідувати кафедрою* (з наук.-попул. літ.).

2. У середньовічній Західній Європі — голова духовного або рицарського ордену, пізніше в Європі — голова деяких світських і церковних установ. *Розгрому піддали орден київських масонів, до в'язниці кинули магістра ордену Б. Смирнова* (з наук. літ.); *Кожен із магістрів був наділений усією повнотою влади в межах певної магістратури* (з навч. літ.).

(1) Вели́кий магі́стр — голова католицького духовно-рицарського ордену; гросмейстер. *На початку 1530 р. Франциск Скорина побував у Кенігсберзі при дворі Альбрехта — останнього великого магістра Тевтонського ордену, який перейшов на лютеранство й перетворив володіння ордену на світське герцогство* (з наук. літ.); *1314 року відбувся папський суд над великим магістром Жаком Моле та іншими тамплієрами* (із журн.).

МАГІСТРА́ЛЬ, і, *ж.* 1. Основна лінія в шляхах сполучення. *Виходило, що ця дорога, перетинаючи ліс упоперек, зв'язувала якісь дві великі шляхові магістралі, які йшли обабіч лісового пасма* (І. Багряний); *Нам сказано, що партія й уряд довірили нам кайло й лопати, щоб збудувати другу колію великої сибірської магістралі* (Б. Антоненко-Давидович); *Полтавщина у всіх напрямках перетята широкими шляхами, залізницями і водними магістралями* (І. Цюпа); // Широка міська вулиця з великим рухом. *Чудові магістралі .. витягуються в далеч, біжать десь за місто, мовби до самого сонця* (О. Гончар); *Місце це стало зватися Хрещатиком, тому що щорічно з собору св. Софії йшли хресні ходи на Дніпро. Потім ця назва перейшла й на Набережно-Хрещатицьку вулицю, а також і на назву головної магістралі міста* (з газ.).

2. Головна лінія в системі водопровідної, електричної, телефонної та ін. мереж. *Для нього були незрозумілими оці безкраї магістралі, вимірювальні прилади* (Д. Ткач); *Практика електромонтажних робіт показала, що в шнуровій проводці відгалуження від магістральних ліній найпростіше робити, безпосередньо з'єднуючи жили відгалуження з жилами магістралі* (з навч. літ.); *Комітет займається проблемами створення нових магістралей для транспортування енергоносіїв* (з газ.).

◊ **Пряма́ доро́га (сте́жка, магістра́ль)** *див.* **доро́га.**

МАГІСТРА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Стос. до магістралі. *Це було на вулиці Широкій. На тій самій Широкій, магістральній вулиці, яка вела вже геть із міста на схід* (І. Багряний); *Це було в Чорногорії.., Де горяни — неначе орли, Де стежки, де шляхи магістральні Через сто перевалів лягли* (М. Нагнибіда); *Бригада місцевих електриків уже прийняла від монтажників готову підстанцію, коли .. вода з Дніпра потекла в магістральний десятикілометровий канал* (П. Загребельний); *Вона вирує не так уж* [уже] *й глибоко піді мною. Причому це одне з магістральних річищ — русло, в яке зливаються середні та малі каналізаційні потоки* (Ю. Андрухович).

2. *перев. зі сл.* ш л я х, л і н і я, к о л і я *і т. ін., перен.* Головний, основний. *Він* [Б. Брехт] *добре розуміє, що магістральні шляхи науки — в єдності з народом, бо "для нових думок потрібні люди, що працюють руками"* (В. Стус); *Якби не поступив на біофак, він вернувся б у Чернігів і вступив би до педінституту .. Щоправда, тоді колія його життя навряд чи приєдналася б до широкої магістральної колії науки* (Ю. Мушкетик); *Як це можна було за такий короткий час довести Україну до такого стану?! Так її одурити, так обікрасти, збити з магістрального шляху?* (Л. Костенко); *Повернення до магістральних шляхів розвитку людської цивілізації означає поворот до культурного самозабезпечення народу в контексті світових надбань* (з наук. літ.).

△ **Магістра́льний водопрові́д** *див.* **водопрові́д.**

МАГІСТРА́НТ, а, *ч.* Той, хто готується захищати роботу на ступінь магістра. *Доцент повинен читати лекції і керувати науковою роботою магістрантів, студентів, а в окремих випадках може керувати науковою роботою аспірантів чи здобувачів* (з навч. літ.); *Головна мета навчального посібника — допомогти студентам та магістрантам, які займаються розробленням та використанням інтелектуальних систем, сформувати уявлення про головні методи та алгоритми оброблення інформації в таких системах* (з навч. літ.).

МАГІСТРА́НТСТВО, а, *ч.* Перебування магістрантом. *Період магістрантства.*

МАГІСТРА́НТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **магістра́нт.** *Члени вченої ради університету допомагають в організації магістрантських конференцій* (з навч. літ.).

МАГІСТРА́Т, *ч.* 1. *род.* у. У Литві, Польщі й Україні (до другої половини XIX ст.), а також у деяких західноєвропей-

ських країнах — орган міського самоврядування; муніципалітет. *Слідив* [Никифор] *голодними очима, як ішли До магістрату депутації просить Голодним праці* (І. Франко); *З-за Кожум'яцької брами виходить юрба цеховиків, що вертаються з засідання магістрату, жваво обговорюючи якусь подію* (І. Кочерга); *В історичній літературі відображені різні аспекти функціонування й розвитку міського магістрату* (з наук. літ.); // Будинок міського управління. *Рушив похід жінок під магістрат, а по боках жандарми* (В. Стефаник); *Вони знов якийсь папір на нашому магістраті почепили — відповіла Орися. Хто, де, коли? — допитувався сотник* (Б. Лепкий).

2. *род.* у. У Стародавньому Римі — державна посада консула, претора і т. ін. *У Римі, крім трибунів, не стало ще й магістратів, які народ міг обирати* (Р. Іваничук); // *род.* а. Особа, що займала таку посаду. *У провінції іноді посилали колишніх магістратів (після закінчення ними строку магістратських повноважень у Римі) з титулами проконсулів або пропреторів* (з наук.-попул. літ.).

3. *род.* а. У Великій Британії, Франції, Італії та ін. країнах — чиновник судової влади. *Відправленням правосуддя в провінції займалися екс-магістрати, в інших громадах Італії — судові магістрати* (з навч. літ.).

МАГІСТРА́ТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **магістра́т** 1. *Вуйко був бідний магістратський урядник* (І. Франко); *Виглянула: біля вхідних дверей стояло двоє магістратських слуг з сокирами на довгих держаках* (Р. Іваничук); *Велимо також скаргу і повідання* [оповідання] *поселянина Петра Сахнюка записати до магістратських книг* (Валерій Шевчук); *Міста України поділялись на дві категорії: магістратські, які мали так зване магдебурзьке право, і ратушні, які не мали його* (з наук. літ.); *Розвиднялось. На магістратській башті — вартові і французький інженер-фортифікатор Боплан* (О. Довженко).

МАГІСТРАТУ́РА, и, *ж.* 1. Система підготовки магістрів (у 1 знач.) при вищих навчальних закладах. *Сестра студіювала славістику в університеті, закінчила магістратуру* (О. Шугай); *Магістратура — це етап в отриманні вищої освіти* (з мови документів); // Структурний підрозділ навчального закладу, що забезпечує таку підготовку. *Сектор аспірантури, клінічної ординатури та магістратури є структурним підрозділом наукового відділу, основними функціями якого є організація підготовки науково-педагогічних кадрів* (з навч. літ.).

2. У деяких країнах Західної Європи та в дореволюційній Росії — судове відомство; члени цього відомства. *Магістратура суддів навіть заборонила на дні свят будь-які арешти, в'язнів, що досі гнили в городській цюпі, повипускали на поруки* (І. Білик); *Міста оточуються фортечними мурами та вежами, зводяться споруди адміністративного та громадського призначення — театри, будинки різних магістратур тощо* (з наук. літ.).

3. *іст.* Збірн. до **магістра́т** 2. *Система магістратур була зумовлена державним устроєм римської цивільної общини, який виключав монархічний і бюрократичний характер управління* (з навч. літ.).

4. *збірн.* У деяких країнах — сукупність усіх державних чиновників. *У сучасних західних державах термін "магістратура" означає сукупність усіх державних чиновників, а не тільки судових* (з навч. літ.).

МАГІ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до магії (у 1 знач.). *Там же* [у рукописі Т. Поповича] *знаходяться й інші пам'ятки старої магічної літератури* (І. Франко); *Мабуть, ритуал вичерпано, магічний сеанс завершено* (Ю. Андрухович); *Після того, як дев'ять років тому княгиня Ілона продемонструвала свою магічну силу на очах у тисяч людей, підозри у володінні чаклунським хистом звернулися не лише на її дітей, а й на всіх кровних родичів* (О. Авраменко).

2. *перен.* Чарівний, чудодійний. *Вони обминули юрбу на алеях і пішли широкою чепурною вулицею, де вже замиготіли своїм магічним сяйвом електричні ліхтарі* (Д. Бузько); *Рятівне світло рідного дому наближалося швидко, і ось я вже в магічному колі ліхтаря* (Ю. Винничук); *Видіння поміщалися одне в одному, як матрьошки* [мотрійки], *як магічні китайські кульки, і не було цьому ні кінця, ні краю* (Ю. Іздрик); // Який має надзвичайний вплив на кого-небудь. — *Її очі мали якийсь магічний вплив на тебе* (І. Франко); *Далеко попереду глухо гуготів фронт. Він не лякав дівчину. Більше того, він зараз вабив її, притягував до себе з магічною силою* (О. Гончар); *Магічне це слово — план. Всі в нього вірили, всі про нього говорили з пошаною* (М. Руденко); *Нас поймав святковий настрій, сповнений чогось небуденного, чогось незвичайного, що чаїлося в наших душах і мало прокинутися під магічною дією віршів* (А. Дімаров).

△ **Магі́чний квадра́т** *див.* **квадра́т.**

МАГІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **магі́чний.** *Марлин перший контакт із океаном якось не окреслився жодною магічністю чи потужністю сприйняття* (І. Карпа).

МАГІ́ЧНО. Присл. до **магі́чний** 2. *Згадка про великого візира подіяла магічно. Волохи враз опустили руки, зупинилися, збентежено переглянулися* (В. Малик); — *А де живете, пане майстер? — на Тимка таке шанобливе звертання діяло магічно. Він жвавішав і говорив із великою охотою* (Любко Дереш).

МА́ГІЯ, ї, *ж.* 1. Сукупність прийомів та обрядів, пов'язаних з вірою у здатність людини впливати на тварин, людей, викликати надприродні явища; чаклунство (у 1 знач.), чарівництво. *В українському фольклорі навіть спеціальний розділ є — судова магія, заговори на суд!* (О. Забужко); *Існує практична магія, древні ритуали й ужиткова політтехнологія* (Ю. Іздрик); *В основі магії лежала віра первісних людей в те, що з допомогою різних заклинань і обрядів можна було таємничим способом впливати в бажаному для них напрямі на хід явищ і подій у навколишньому світі* (з наук. літ.).

2. *перен.* Щось загадкове, незрозуміле. *Алгебри він не знав; ікси, ігреки та зети були для нього таємничою магією* (М. Трублаїні); *Наді мною має силу лише магія життя* (Г. Пагутяк); *З усіх їхніх ночей це була перша без слів, без ніжності, без магії доторків* (Г. Вдовиченко).

(1) Бі́ла ма́гія — чаклунство, яке не заподіює зла людині, спрямоване на лікування хвороб, залучення матеріальних благ і т. ін. *Біла магія — це могутня сила, що дає тверді закони, необхідність їх дотримуватися та обов'язок їх виконувати* (О. Бердник); *Немає чіткого розмежування між знахарями (носіями благотворної білої магії) та чаклунами* (з газ.); **(2) Чо́рна ма́гія** — чаклунство, спрямоване на вчинення шкоди, насилання хвороб, проклять або смерті іншим людям. *Не знаю, що то за чари, що за чорна магія, що за дурнуваті штуки, що з нормальної жінки на рівному місці*

зробилось якесь безпорадне опудало (Ю. Андрухович); *Чорна, біла магія, обряди розенкрейцерів і тамплієрів .. Видно було, що ці книги читали дуже уважно* (Д. Білий); *Пес його знає, що може скоїтися з необачно залишеною кров'ю у країні, де чорна магія передбачена законодавством* (І. Карпа).

МА́ГМА, и, *ж., геол.* Високотемпературна маса, що виникає в глибині земної кори, а після виверження на її поверхню застигає, утворюючи деякі гірські породи. *Граніт утворився приблизно 150 мільйонів років тому внаслідок охолодження розплавленої речовини — магми, що знаходиться в найглибших надрах Землі* (з наук.-попул. літ.); *Коли він* [сталевар] *своєю п'ятиметровою ложкою шугав у розтоплений метал, здавалося, що цей вусатий, сивобородий велетень дістає розпеченої магми аж із самого земного ядра* (М. Руденко); *Лава, розжарена магма, уламки вулканічних порід змішалися в омахах полум'я* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); * Образно. *У творчості ти голими руками хапаєш розжарену магму людської душі — і ліпиш із неї не просто образ. Ти хочеш Словом таки відтворити отой огром людського Космосу* (М. Матіос); * У порівн. *Поскільки каша булькала, наче магма в жерлі вулкана, настала пора додавати всіляких смаколиків* (Любко Дереш).

МАГМАТИ́ЗМ, у, *ч., геол.* Процес утворення, розвитку та застигання магми. *На відносно великих етапах вулканізму та магматизму відбувалося піднімання суходолу, одночасно збільшувалася кількість вуглекислого газу та інших парникових газів, що зумовило підвищення температури* (з наук.-попул. літ.); *До внутрішньоземних процесів, що змінюють географічну оболонку, належать магматизм і рухи земної кори* (з навч. літ.).

МАГМАТИ́ЧНИЙ, а, е, *геол.* Прикм. до **ма́гма.** *Ідеться про падіння метеоритів вагою понад десятки тонн, які можуть стимулювати магматичну діяльність, спричиняти утворення корисних копалин* (з наук. літ.); *На глибині 20–30 км виявлена зона магматичного розплаву, яка зумовлює процеси тектономагматичної активізації регіону і високий прогрів надр* (з наук.-попул. літ.); *Зразки місячних порід мають магматичне походження, їхній хімічний склад загалом такий же, як і склад земних порід, але з нестачею нікелю й кобальту та перевагою заліза, титану, цирконію та ітрію* (з навч. літ.); // Утворений з магми. *Порфір — магматичні гірські породи порфірової будови (кристалічної форми), переважно червоного кольору* (з наук.-попул. літ.); *Охолоджуючись, магма кристалізується, і з неї утворюються тверді гірські магматичні породи* (з навч. літ.).

МАГНА́ЛІЙ, ю, *ч.* Сплав алюмінію з магнієм (від 1 до 13 %) та іншими елементами. *Магналії мають високу корозійну стійкість, гарну зварюваність, високу пластичність* (з наук.-попул. літ.).

МАГНА́Т, а, *ч.* 1. *іст.* Великий феодальний землевласник. *Мій краю прекрасний, розкошний* [розкішний], *багатий! Хто тебе не мучив? Якби розказать Про якого-небудь одного магната Історію-правду, то перелякать Саме б пекло можна* (Т. Шевченко); *Князі й магнати, що перед тим мали дуже велику вагу і держали в своїх руках всю управу, тепер були зрівняні в правах з рядовою шляхтою* (М. Грушевський); *І от підводиться Яголла, дочка магната молода. Вона до гетьмана підходить, і од ходьби вбрання шумить* (В. Сосюра); *Хіба ви не скористалися в Бересті з православних симпатій магната Острозького, в добрах якого мій маєток канув би, мов крапля в морі* (Р. Іваничук).

2. Представник великого промислового та фінансового капіталу. *Весь той позолочений культ найкраще виглядає у таких місцях, як замки герцогів, вілли голивудських* [голлівудських] *магнатів* (У. Самчук); // Голова монополії (у 3 знач.). *Газетний магнат. Мільйонні тиражі... Щодня його газети цитуються по обох боках залізної завіси...* (П. Загребельний); *Стен, що був не лише князем, феодальним правителем, а ще й торгівельним* [торговельним] *магнатом, шанував комерційну таємницю* (О. Авраменко).

МАГНА́ТКА, и, *ж.* 1. *іст.* Жін. до **магна́т** 1. *Сиві парики на магнатах та магнатках були перетасовані з оксамитовими колоритними шапками чудернацьких фасонів* (І. Нечуй-Левицький); *Була це велика, хоч, мабуть, не дуже-то щаслива пані. Забувалося про недостачі в одязі, в декораціях і в оркестрі, бачилося гарну й достойну магнатку...* (Б. Лепкий).

2. Жін. до **магна́т** 2. *В числі гостей була .. навіть мадам Шило, яка трималася перед блискучими магнатками настільки скромно та поштиво, що вони спершу були прийняли її за прислугу* (О. Гончар).

МАГНА́ТСТВО, а, *с., іст.* Збірн. до **магна́т** 1. *Е, ні, братики, прочитайте ви думи, пісні, послухайте, як вони співають .. і як вони плачуть, неначе справді в турецькій неволі або у польського магнатства кайдани волочать* (Т. Шевченко); *В думках я вже з магнатством воював і ждав тії хвилини, коли на ділі зміг би показать, що вірний син я України!* (І. Карпенко-Карий); *Магнатство, втративши свої добра на Україні, тепер готове було битися вже й не зі мною, а з самим королем* (П. Загребельний).

МАГНА́ТСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **магна́т** 1; належний магнатові. *Магнатське, аристократичне товариство держалось, як завжди, в своїм тіснім, замкненім кружку* (І. Франко); *Тарас Трясило і з ним переодягнена козаком Зарема .. готують напад на магнатський замок* (М. Зеров); *Палали і мінилися перламутром під першим промінням сонця кольорові вікна магнатських палаців* (З. Тулуб); *В Чигирин набилося безліч магнатських служебників, які випрошували в мене листи на те, щоб їм і їхнім панам жити в маєтностях і правити колишніми підданими* (П. Загребельний).

МАГНЕЗИ́Т, у, *ч.* Мінерал білого або сіруватого кольору (вуглекисла сіль магнію), що його використовують як вогнетривкий матеріал. *У різних районах України розробляють родовища такої нерудної сировини, як магнезит, вогнетривка глина, кварцити, флюсові вапняки тощо* (з наук. літ.); *Крім карбонату кальцію, у природі в значній кількості трапляється карбонат магнію, відомий під назвою магнезиту* (з навч. літ.); *Підручні почали закидати яму чималими шматками магнезиту* (В. Собко).

МАГНЕЗИ́ТОВИЙ, а, е, *геол.* Прикм. до **магнези́т.** *Винахід належить до фізико-хімічних методів аналізу і може використовуватися для вхідного контролю каустичних магнезитових порошків* (з наук. літ.); // Вигот. з магнезиту. *Магнезитова плита виготовляється винятково з натуральних природних компонентів і не містить ніяких додаткових домішок* (з наук.-техн. літ.); *До галузей із швидкими темпами розвитку можна віднести також промисловість будівельних матеріалів, зокрема виробництво цементу та магнезитових вогнетривів* (з навч. літ.).

МАГНЕЗІА́ЛЬНИЙ, а, е, *хім.* Те саме, що **магнезі́йний.** *На фоні магнезіальної терапії можливе застосування інших гіпотензивних засобів* (з навч. літ.); // Який містить у собі магнезію. *Доломіти утворюються під дією гарячих розчинів, які містять магнезіальні солі* (з навч. літ.); *В Україні є величезні запаси хімічної мінеральної сировини — це калійні й магнезіальні солі* (з газ.).

МАГНЕЗІ́ЙНИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **магне́зія.** *Магнезійний цемент використовують для влаштування підлог* (з газ.); *Магнезійний порошок.*

МАГНЕ́ЗІЯ, ї, *ж., хім.* Білий пухкий порошок — окис або сіль магнію. *Оксид кальцію називається негашеним вапном, оксид магнію — білою магнезією* (з наук.-попул. літ.); // Такий порошок, застосовуваний як препарат для лікування. — *Щось з тобою, Іване, сталося? — сказала. — Якийсь ти... Ну, не розберу який. — Такий, як і був. Хвороби мене не беруть, і магнезію мені не доводиться пити* (Ю. Мушкетик); *Мені тепер роблять лише дві вечірні ін'єкції — магнезію і вітаміни* (Ю. Іздрик).

МАГНЕСИ́Н, а, *ч., техн.* Безконтактний перетворювач кутового положення вала машини або приводу на електричний сигнал, що його застосовують у системах дистанційного керування та контролю. *У схемах синхронного зв'язку використовують магнітоелектричні машини — магнесини* (з наук.-техн. літ.).

МАГНЕТИЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *фіз.* Процес набування магнетизму (у 1 знач.). *Інтенсивну магнетизацію можна викликати інтенсивним випромінюванням, після чого вона стає надзвичайно ємнісним джерелом енергії* (з наук.-попул. літ.); *Магнетизація змінює певні властивості води, які дозволяють прискорити насичення клітин організму вологою* (з навч. літ.).

2. *перен.* Дія за знач. **магнетизува́ти.** *Кожне слово вождя зачаровує аудиторію. Відбувається магнетизація натовпу, загіпнотизованого його поглядом* (із журн.).

МАГНЕТИЗЕ́Р, а, *ч., заст.* Той, хто магнетизує, уміє магнетизувати; гіпнотизер. *Усюди стали роз'їжджати мандрівні "магнетизери", дивуючи публіку незвичайними явищами, які відбувалися нібито за допомогою властивої їм сили "особистого магнетизму"* (з навч. літ.).

МАГНЕТИЗЕ́РСЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **магнетизе́р.** *Через декілька років безперервних поневірянь європейським театром воєнних дій юний Цитрина почав виявляти надзвичайні магнетизерські здібності* (Ю. Андрухович).

МАГНЕТИ́ЗМ, у, *ч.* 1. *фіз.* Властивість магніта, а також провідника з електричним струмом або електричних зарядів притягати чи відштовхувати деякі тіла. *Електрика й магнетизм — складові частини єдиної електромагнітної сутності Всесвіту* (з наук.-попул. літ.); *Я теж відчув, що в цій долині діють якісь могутні енергії, ще невідомі людям. Може, надзвичайна радіоактивність? Може, невивчений магнетизм?* (О. Бердник).

2. *фіз.* Розділ фізики, що вивчає магнітні явища та магнітні властивості тіл. *Курс магнетизму.*

3. *перен.* Сила впливу певної особи або ідей на кого-небудь; привабливість. *А надто той "магнетизм" виявляє себе, як трошки Стьопа вип'є. Тоді він просто зачаровує людей* (В. Винниченко); *Слухали голову у цілковитій тиші. Магнетизм його виступу був настільки глибокий, що коли він замовк, якусь хвилину присутні мовчали* (О. Бердник); *Зі всіх працівників у кафе саме він першим кидався* [упадав] *у вічі, .. він володів природнім* [природним] *магнетизмом. І цей магнетизм так чи інакше робив його яскравішим од решти* (Любко Дереш).

△ **(1) Земни́й магнети́зм <Магнети́зм Землі́>:** а) властивість земної кулі, що виявляється в існуванні навколо неї магнітного поля. *Під впливом космічних факторів нового циклу змін, зокрема сонячного вітру, відбувається чергова перебудова клімату, геотектоніки та магнетизму Землі* (з наук. літ.); *Магнетизм Землі спрямовує потоки наелектризованих частинок, які досягають земної поверхні, таким чином, що деякі з них прямують до Північного полюса Землі, а інші — до Південного* (з наук.-попул. літ.); б) розділ геофізики, що вивчає магнітне поле Землі. *Фізика Землі є наукою, що об'єднує гравіметрію, земний магнетизм, геоелектрику, сейсмологію, геотермію та радіометрію, фізику водойм і фізику атмосфери* (з навч. літ.).

МАГНЕТИЗУВА́ННЯ, я, *с.* 1. *фіз.* Дія за знач. **магнетизува́ти** 1. *Інтенсивне магнетизування можна викликати інтенсивним випромінюванням* (з навч. літ.);.

2. *перен.* Дія за знач. **магнетизува́ти** 2. *Основу взаємин "педагог — учень" К. Ушинський вбачав в одвічних соціальних потягах людини — потребі у спілкуванні й здатності взаємного "магнетизування"* (з наук. літ.).

МАГНЕТИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док.* 1. *що, фіз.* Те саме, що **магні́тити.** — *Вона, ця клята електрична куля, мабуть, магнетизує все навколо. От і спинила наші годинники* (В. Владко).

2. *кого, що, перен.* Впливати на кого-небудь, приваблювати когось, виявляючи магнетизм (у 3 знач.). *З вигляду жінці немає ще й тридцяти, не з тих вона, які магнетизують чоловіків з першого погляду* (Микита Чернявський); *Ландшафт місцевості, що не був підвладний жорсткій математиці планування, магнетизував творців* (із журн.).

МАГНЕ́ТИК, у, *ч.* Речовина, у якої виявляються властивості магніту. *У чистому вигляді, коли немає вияву жодного з особливих факторів, внутрішня енергія магнетику відображає симетрію кристала* (з наук. літ.); *Аморфні магнетики — клас магнітних матеріалів, що поєднують певну магнітну атомну структуру* (з наук.-попул. літ.).

МАГНЕТИ́Т, у, *ч.* Мінерал чорного кольору з металевим блиском, що містить залізо й має магнітні властивості; магнітний залізняк. *У формі октаедра кристалізуються магнетит, мідь, срібло, алмаз тощо* (з наук.-попул. літ.); *Накопичення всередині клітини магнетиту, сірки та деяких металів — наслідок ферментативного процесу* (з навч. літ.).

МАГНЕТИ́ТОВИЙ, а, е, *геол.* Прикм. до **магнети́т.** *Травлення виявило продукти розпаду твердих розчинів у магнетитових агрегатах* (з наук.-техн. літ.); // Який містить у собі магнетит. *Розроблена нова технологія з виключенням з традиційних схем збагачення магнетитових залізних руд операції магнітної сепарації після першого ступеня подрібнення* (з наук. літ.); *Кременчуцький район має найбільші запаси магнетитових кварцитів* (з наук.-попул. літ.); // Вигот. із магнетиту. *Магнетитове осердя.*

МАГНЕТИ́ЧНИЙ, а, е. 1. *фіз.* Стос. до магнетизму (у 1, 2 знач.). *Наступного дня було проведено сканування функціонального магнетичного резонансу мозку учасників до-*

слідження (з наук. літ.); *Магнетичний ефект особливо великий у феро- і парамагнетиків* (з навч. літ.).

2. *перен.* Який впливає на кого-небудь, приваблює когось, виявляючи магнетизм (у 3 знач.). *Вибігла* [Целя] *на вулицю і почулася нарешті свобідною від магнетичного впливу тої розмови* (І. Франко); *Він згадав завтрашній вечір, уявив темні, магнетичні очі дівчини, яку мигцем побачив на фотографії, і відчув теплу хвилю під серцем* (О. Бердник).

МАГНЕТИ́ЧНО. 1. *фіз.* Присл. до **магнети́чний** 1. *Спосіб збагачення магнетично очищених позитивних стовбурових клітин полягає у стимуляції їх проліферативної активності з використанням сироватки кордової крові для застосування у трансплантації* (з наук. літ.).

2. *перен.* Присл. до **магнети́чний** 2. *Контраст до цього кольору, розлитого по всьому виду Івана Івановича, становлять очі зеленкувато-сірого забарвлення; вони магнетично сяють, мов у кота, що сховався в підпіччя* (В. Барка); *Стіл у відділі інформації — чи не єдине законне і затишне місце, відтепер закріплене тільки за мною. Ні за ким більше. Свідомість цього приємного факту, хоч би що там було, діяла магнетично, навіювала спокій і певність у завтрашньому дні* (О. Шугай).

МАГНЕ́ТО, *невідм., с., фіз.* Електромагнітний генератор для утворення іскри, що запалює пальну суміш у двигунах внутрішнього згоряння. *Генератори, у яких магнітне поле утворене сталевими магнітами, називаються магнето* (з навч. літ.); *Михайло оглянув мотор, .. перевірив магнето* (М. Зарудний); *Всі три трактори, як змовилися, стоять. Три магнето вийшли з ладу* (М. Циба).

МАГНЕТО́Н, а, *ч., фіз.* Одиниця вимірювання магнітного моменту, яку використовують при вивченні магнітних властивостей атомів і атомних ядер. *У ядерній фізиці магнітні моменти вимірюють у ядерних магнетонах, які відрізняються від магнетона Бора заміною маси електрона на масу протона* (з наук. літ.); *Магнетон Бора вперше був розрахований у 1911 році румунським фізиком С. Прокопіу* (з наук.-попул. літ.).

МАГНЕТРО́Н, а, *ч., радіо.* Електронна лампа спеціальної конструкції для утворення надвисокочастотних коливань. *Як генератор коливань високої частоти використовують електронний прилад — магнетрон* (з навч. літ.); *Генератор, побудований на використанні ефекту магнетрона, був майже готовий. — Починаємо останні приготування!* (В. Владко).

МАГНЕТРО́ННИЙ, а, е, *радіо.* Прикм. до **магнетро́н.** *Поштовхом до створення джерел найкоротших радіохвиль було відкриття магнетронного генератора радіохвиль* (з наук. літ.); *Тонкі металеві плівки отримували у вакуумній установці з використанням магнетронного пристрою* (з навч. літ.).

МА́ГНІЄВИЙ, а, е. Прикм. до **ма́гній.** *Хімічними джерелами струму є магнієві елементи з анодом із чистого магнію або його сплаву з невеликими домішками* (з наук. літ.); * Образно. *Крізь блискуче листя верховіть знов зблискує, здригається в магнієвих спалахах небо* (О. Гончар); // Який містить у собі магній. *Високоефективним є підживлення кукурудзи та внесення в опідзолені ґрунти борних, мідних та магнієвих мікродобрив* (з наук.-попул. літ.); *Навіть у невеликих кількостях магнієва вибухівка дуже небезпечна* (С. Жадан); *Корпус фотокамери виконаний з литого під тиском магнієвого сплаву з вставками зі штучної шкіри* (із журн.).

МАГНІЄВМІ́СНИЙ, а, е. Який містить магній. *Для вапнування використовують магнієвмісну сировину* (з наук. літ.); *Магній вносять у вигляді магнієвмісних калійних і вапнякових добрив* (з навч. літ.); *Магнієвмісні лікарські препарати.*

МА́ГНІЙ, ю, *ч.* Хімічний елемент з атомним номером 12, легкий м'який метал сріблясто-білого кольору, що горить яскравим білим полум'ям. *Магній — елемент із металевими властивостями, але виявленими не так різко, як у натрію* (з навч. літ.); *Найбільш поширеними елементами земної кори є кисень, алюміній, залізо та магній* (з навч. літ.); *Ця картина мигнула й погасла. Промерехтіла, як при світлі магнію чи при спалахові блискавки, після чого стало темно* (І. Багряний); * У порівн. *Він глянув на Нелю, і його очі спалахнули, наче від магнію, але тут же сховались за лицемірно опущеними повіками* (Ирина Вільде); // *іст.* У фотосправі — пристосування для спалаху з використанням цього металу. *Присутні на вокзалі захоплено вітали свою велику княгиню, стрекотіли теле- і кінокамери, спалахував магній* (В. Чемерис).

МАГНІ́Т, *ч.* 1. *род.* у. Тіло, що має властивість притягати до себе або відштовхувати від себе залізні та сталеві предмети. *Деякі залізні руди мають властивість притягати до себе залізо. Таку руду назвали магнітним каменем, або магнітом* (з навч. літ.); *У школі Стефанію вчили, що два одноіменні полюси магніту взаємно відштовхуються* (І. Білик); * У порівн. *Витрусив крихти в рот: вони приставали до язика, мов залізна тирса до магніту, і зникали вмить* (В. Барка); *Його тягло туди* [на вільні степи], *мануло, неначе магнітом притягувало* (Панас Мирний); // *род.* а. Невеликий сувенір з прикріпленим до нього магнітом; магнітик. *Не шукайте на ринку в Нормандії магніти на холодильник: банальних сувенірів тут не продають узагалі* (із журн.); *Зображення башти і фортеці Київської брами Глухівських міських укріплень карбують на сувенірах-магнітах і друкують на поштових листівках* (з газ.).

2. *род.* а, *перен.* Те, що притягає до себе з надзвичайною силою. *Відвівши графиню з доньками до зали, засів* [граф] *у цій кімнаті, яка внаслідок цього і стала магнітом, що притягав до себе весь мужеський* [чоловічий] *світ* (І. Франко); *—Думаю, він* [човен] *далеко від острова не одійшов, — сказав командир. — Тут, здається, є для нього якийсь магніт* (М. Трублаїні); *Магнітом слова, сказаного всує, усяку нечисть можна притягти* (Л. Костенко).

МАГНІ́ТИК, а, *ч.* Зменш. до **магні́т.** *Водій в кабіні військового "зіла"* [ЗІЛа] *кладе на щиток і магнітиком притискає путівку* (Є. Пашковський); *Мова йде про магнітики, які часто чіпляють на дверцята холодильників, часто люди навіть колекціонують їх* (з газ.).

МАГНІ́ТИТИ, і́чу, і́тиш, *недок., що, фіз.* Надавати якому-небудь тілу властивостей магніту; намагнічувати. *Магнітити тіло;* // Те саме, що **притяга́ти** 2. *Якщо до дії зовнішнього магнітного поля речовина не магнітила до себе металеві предмети, то після цього вона вже сама стала постійним магнітом* (з навч. літ.); // Прикріплювати за допомогою магніту. *Вироби можна кріпити (магнітити) на предмети з металевим корпусом (холодильники, різні електротовари, стелажі і т. ін.)* (з мови реклами).

МАГНІ́ТИТИСЯ, ітиться, *недок.* Набувати властивостей магніту; намагнічуватися. *Якщо ваш металевий предмет магнітиться, значить перед вами не благородний метал, а підробка. Срібло не магнітиться* (з наук.-попул. літ.); *Вся нержавійка, що не магнітиться, на леза не годиться* (з газ.); *Волоссю, що магнітиться, необхідне додаткове зволоження* (з мови реклами).

МАГНІ́ТНИЙ, а, е, *фіз.* 1. Прикм. до **магніт.** *Старіння металів є значним при внутрішньому терті й магнітній релаксації металів* (з наук.-попул. літ.); *Джерело такої рушійної сили, яка нібито подібна до магнітної, Й. Кеплер вбачав в обертанні Сонця* (з навч. літ.); * Образно. *Чи їй справді щось Силу магнітну дало, Чи вродилась вона чародійкою: Цілий вечір З другою танцюю на зло, А душа умліва за Марійкою* (С. Олійник); // Пов'язаний з явищами земного магнетизму *(див.* **магнети́зм).** *Він хотів осягнути загадкову магнітну силу землі, яка дарує життя всім своїм створінням і розум людям* (П. Загребельний).

2. Який має властивості магніту; намагнічений. *Магнітні сталі застосовують для виготовлення постійних магнітів* (з навч. літ.); // Який базується на використанні в роботі властивостей магніту. *УР* [Універсальний Робот] *згадав, що для майбутніх дітей на кораблі приготовлено цілий комплекс первісної шкільної інформації у вигляді фільмів, магнітних записів* (О. Бердник).

3. Який пов'язаний з дією магнітного поля. — *Треба тільки передати по ваших лініях, щоб дорогою не клеїли* [підпільники] *до твого поїзда магнітних мін та інших сюрпризів...* (Ю. Яновський); *Магнітний підсилювач.*

Магні́тна ка́ртка *див.* **ка́ртка; Магні́тна стрі́чка** *див.* **стрі́чка.**

△ **Магні́тна анома́лія** *див.* **анома́лія; Магні́тна (геомагні́тна) бу́ря** *див.* **бу́ря; Магні́тна стрі́лка** *див.* **стрі́лка; Магні́тне відхи́лення** *див.* **відхи́лення; Магні́тне наси́чення** *див.* **наси́чення; Магні́тне по́ле** *див.* **по́ле; Магні́тне нахи́лення** *див.* **нахи́лення; Магні́тне схи́лення <Схи́лення магні́тної стрі́лки>** *див.* **схи́лення; Магні́тний еква́тор** *див.* **еква́тор; Магні́тний залізня́к** *див.* **залізня́к; Магні́тний меридіа́н** *див.* **меридіа́н; Магні́тний моно́поль** *див.* **моно́поль**[1]**; Магні́тний носі́й** *див.* **носі́й; Магні́тний по́люс** *див.* **по́люс; Магні́тний спектр** *див.* **спектр; Магні́тні варіа́ції** *див.* **варіа́ція.**

МАГНІ́ТНІСТЬ, ності, *ж., рідко.* Те саме, що **магнети́зм** 1. *Визначення магнітності проводиться за допомогою магнітної стрілки* (з наук.-попул. літ.); *Магнітність мінералів пропорційна кількості неспарених електронів* (з навч. літ.).

МАГНІТО... Перша частина складних слів, що відповідає: 1) слову **магніт,** напр.: магнітоелектри́чний; 2) слову **магнітний,** напр.: магнітоме́трія, магніторо́звідка.

МАГНІТОБІО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із магнітобіології. *Магнітобіологи досліджують вплив зовнішніх магнітних полів на живі організми, а також магнітні поля, що утворюються в організмі* (з наук.-попул. літ.).

МАГНІТОБІОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до магнітобіології. *Слід підкреслити актуальність магнітобіологічних досліджень, зокрема впливу на рослинні організми (швидкість росту, клітинний цикл) слабких і змінних електромагнітних полів для з'ясування біологічних ефектів факторів космічного польоту* (з наук. літ.).

МАГНІТОБІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ біології, що вивчає вплив магнітного поля на живі організми. *Космічна фітобіологія в методах дослідження має багато спільного з гравітаційною біологією та магнітобіологією* (з наук. літ.); *Вивчення впливу природного магнітного поля Землі на біосистеми посприяло виникненню й розвитку таких наук, як магнітобіологія, магнітохімія, біофізика і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *Магнітобіологія перебуває в стані свого становлення, і фізична природа дії магнітного поля на біологічні об'єкти ще до кінця не вивчена* (з наук.-попул. літ.).

МАГНІТОГРА́МА, и, *ж.* Графічний запис змін магнітного поля Землі. *Найчастіше магнітні бурі захоплюють всю земну кулю, причому магнітограми, отримані в найвіддаленіших точках Землі, дивно схожі* (з навч. літ.).

МАГНІТО́ГРАФ, а, *ч.* Прилад для реєстрації змін магнітного поля Землі. *Магнітограма — графічний запис змін у часі магнітного поля Землі, що його одержують за допомогою магнітографа* (з навч. літ.).

МАГНІТОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Здійснюваний за допомогою магнітографа. *Магнітографічний контроль.*

МАГНІТОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Спосіб одержання на звичайному папері відбитків літер, цифр та інших знаків за допомогою магнітного порошку. *Найчастіше магнітографія реалізується за так званою схемою з проміжним магнітним носієм* (з навч. літ.).

МАГНІТОДІЕЛЕ́КТРИК, а, *ч., фіз.* Штучний неоднорідний феромагнетик, що складається з феромагнітних частинок, зв'язаних у єдиний конгломерат діелектриком. *Магнітодіелектрики складаються з дрібнозернистого феромагнітного порошку і сполучного діелектричного матеріалу на основі полістиролу* (з навч. літ.).

МАГНІТОЕЛЕКТРИ́ЧНИЙ, а, е, *фіз.* Який стосується магнітних та електричних явищ. *Магнітоелектричний гальванометр — прилад високої чутливості до струму чи напруги* (з наук.-попул. літ.); *Напруження випрямляється діодом, посилюється ламповим підсилювачем і вимірюється магнітоелектричним приладом* (з навч. літ.).

МАГНІТОЗНІМА́ННЯ, я, *с.* Вимірювання природного магнітного поля Землі й виявлення зон зниження та підвищення його значень. *В арсенал геофізики входять різні методики, серед яких магнітознімання, електророзвідка, теплове знімання* (з наук.-попул. літ.).

МАГНІТО́ЛА, и, *ж.* Комбінований пристрій, у якому радіоприймач об'єднаний з магнітофоном. — *Ось магнітолу взявся лагодити, — кивнув на апарат Яцюк. — Зламалася* (І. Росоховатський); *Взявши у мене касету і вставивши її в магнітолу, Стас включив на всю музику і відкрив вікно* (Ю. Покальчук); *Не буде ж Семен Семенович Оприщенко доводити на суді, що ті діаманти він купив за свої зароблені, а японську магнітолу "Шарп" подарував один вдячний пацієнт* (В. Шкляр).

МАГНІТО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із магнітології. *Численні партії магнітологів, метеорологів обстежили узбережжя та деякі глибинні райони* (з наук.-попул. літ.).

МАГНІТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука, що досліджує магнетизм (у 1 знач.). *Сьогодні можна говорити про використання у світі нового методу — медичної магнітології* (з наук. літ.); *Фізику Землі розподіляють на такі розділи: сейсмологія,*

гравіметрія, магнітологія, геоелектрика, геотермія (з наук.-попул. літ.); *Галактична магнітологія.*

МАГНІТО́МЕТР, а, *ч.* Прилад для вимірювання напруженості магнітного поля. *Корисна складова сигналів магнітометра істотно зменшується з віддаленням від земної поверхні* (з наук. літ.); *На Місяці було встановлено сейсмометри, магнітометри, лазерні відбивачі, зібрано близько 400 кг зразків місячних порід* (з наук.-попул. літ.); *Магнітометр уперто показує попереду по курсу дуже велику масу магнітної речовини* (М. Дашкієв); *Студенти багатьох українських вишів мають змогу практикуватися в археологічній роботі. Для дослідження культурного шару привозили магнітометр із Великої Британії* (із журн.).

МАГНІТОМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до магнітометра і магнітометрії. *Алгоритмічне та програмне забезпечення може бути використано для магнітометричних спостережень на морських і океанічних акваторіях* (з наук. літ.); *Магнітометрична розвідка — група геофізичних методів дослідження геологічної будови земної кори й розвідки корисних копалин, що базуються на вивченні магнітного поля Землі* (з наук.-попул. літ.).

МАГНІТОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж.* 1. Розділ геофізики, що вивчає магнітне поле Землі та його аномалії. *Магнітометрія — наука про вимірювання параметрів магнітного поля* (з навч. літ.).

2. *геол.* Сукупність методів вимірювання характеристик магнітного поля. *У геофізиці досить активно використовують методи електророзвідки і магнітометрії* (з наук. літ.).

МАГНІТОМЕХА́НІКА, и, *ж.* Магнітна механіка. *Досягнення магнітомеханіки.*

МАГНІТОМЕХАНІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до взаємозв'язку між магнітним і механічним моментами частинок речовини. *Магнітомеханічне відношення є відношення магнітного моменту до механічного* (з навч. літ.); *Важливим фізичним явищем, що пояснює біотропний вплив магнітних полів, є так званий магнітомеханічний ефект Лоренца* (із журн.).

МАГНІТОМІ́Р, а, *ч.* Прилад для вимірювання характеристик магнітного поля та магнітних властивостей фізичних об'єктів. *Ступінь намагніченості ротора перевіряють магнітоміром* (з навч. літ.).

МАГНІТОМ'ЯКИ́Й, á, é, *фіз.* Який легко намагнічується. *Магнітом'які матеріали використовують у вимірювальних пристроях у випадках, коли необхідно за найменших затрат енергії досягти найбільшої індукції* (з наук.-попул. літ.); *Залізо є магнітом'яким матеріалом, властивості якого залежать від вмісту домішок* (з навч. літ.).

МАГНІТООПІ́Р, пору, *ч., фіз.* Зміна електричного опору провідника під дією зовнішнього магнітного поля. *Магнітоопір речовини залежить від орієнтації зразка щодо магнітного поля* (з навч. літ.).

МАГНІТОО́ПТИКА, и, *ж., фіз.* Розділ оптики, що вивчає явища, пов'язані з випромінюванням, поширенням і поглинанням світла в тілах, поміщених у магнітне поле. *Міжзонна магнітооптика.*

МАГНІТООПТИ́ЧНИЙ, а, е, *фіз.* Прикм. до **магнітоо́птика.** *Магнітооптичні магнітометри засновані на зміні оптичних властивостей речовини під дією магнітного поля* (з наук. літ.); *Магнітооптичний диск — носій інформації, що поєднує властивості оптичних і магнітних накопичувачів* (з наук.-попул. літ.); *Магнітооптичний ефект — це зміна оптичних властивостей речовини залежно від її намагніченості або від сили прикладеного до неї магнітного поля* (з навч. літ.).

МАГНІТОПА́УЗА, и, *ж.* Межа між земним і міжпланетними магнітними полями. *Уся зона навколоземного простору, заповнена зарядженими частинками й радіаційними поясами, називається магнітосферою. Від міжпланетного простору вона відділена магнітопаузою* (з навч. літ.).

МАГНІТОПЛА́Н, а, *ч.* Поїзд на магнітній подушці. *Магнітоплан, на відміну від традиційних поїздів, у процесі руху не торкається поверхні рейки* (з газ.).

МАГНІТОПРОВІ́Д, во́ду, *ч., фіз.* Магнітна система для локалізації потоку магнітної індукції. *Величина тягової сили залежить від характеристики намагнічування матеріалу осердя, розподілу магнітного потоку в магнітопроводі і робочих повітряних проміжках* (з наук. літ.); *Магнітопровід — невід'ємна складова електричних машин, трансформаторів, електромагнітів, реле, електровимірювальних приладів* (з навч. літ.).

МАГНІТОПРОВІ́ДНИЙ, а, е, *фіз.* Який здатен проводити магнітний потік, створений електричним струмом. *Усі речовини поділяють на провідники, діелектрики, напівпровідники, магнітопровідні та електроізоляційні матеріали* (з навч. літ.).

МАГНІТОПРОВІ́ДНІСТЬ, ності, *ж., фіз.* Властивість за знач. **магнітопровідний.** *Поперечна магнітопровідність — явище виникнення в магнітному полі електричного струму, перпендикулярного до напрямку електричного поля* (з навч. літ.).

МАГНІТОРО́ЗВІДКА, и, *ж., геол.* Вивчення структури земної кори та пошук корисних копалин на підставі дослідження особливостей магнітного поля Землі. *Магніторозвідка заснована на відмінності значень магнітної проникності різних гірських порід* (з наук.-попул. літ.).

МАГНІТОРОЗВІ́ДУВАЛЬНИЙ, а, е, *геол.* Прикм. до **магніторо́звідка.** *Магніторозвідувальна апаратура використовується для визначення відмінностей магнітних властивостей гірських порід* (з навч. літ.).

МАГНІТОРУШІ́ЙНИЙ, а, е, *фіз.:* △ **Магніторушíйна си́ла** *див.* **си́ла.**

МАГНІТОСТРИКЦІ́ЙНИЙ, а, е, *фіз.* Прикм. до **магнітостри́кція.** *Спостережено і детально досліджено магнітострикційні явища при перетвореннях, індукованих магнітним полем* (з наук. літ.); *Чутливим елементом гідрофона є п'єзоелектричний перетворювач (інколи магнітострикційний перетворювач), що може мати різну форму* (з наук.-попул. літ.); *У магнітострикційних манометрах використовується залежність магнітної проникності електромагнітного дроселя від його деформації при постійній напруженості поля* (з навч. літ.).

МАГНІТОСТРИ́КЦІЯ, ї, *ж., фіз.* Зміна форми або розмірів тіла при намагнічуванні та розмагнічуванні. *У доповіді було узагальнено результати багаторічних досліджень магнітострикції різних надпровідних сполучень* (з наук. літ.).

МАГНІТОСФЕ́РА, и, *ж., геол.* Магнітна оболонка Землі та інших планет. *У магнітосфері відбуваються надзвичайно складні процеси майже безперервної перебудови конфігурації магнітного поля і супутньої цьому дисипації енергії* (з наук. літ.); *Магнітосфера Землі захищає нас від згубного впливу космічних променів* (з наук.-попул. літ.); *Найвіддале-*

нішою і найпротяжнішою оболонкою Землі є магнітосфера — ділянка навколоземного простору, фізичні властивості якої визначаються магнітним полем Землі та його взаємодією з потоками заряджених частинок (з навч. літ.).

МАГНІТОСФЕ́РНИЙ, а, е, *геол.* Прикм. до **магнітосфе́ра.** *Апаратура для діагностики магнітосферної плазми була виготовлена львівськими фахівцями з космічної техніки* (із журн.).

МАГНІТОТА́КСИС, у, *ч., біол.* Рух бактерій за силовими лініями магнітного поля Землі або магніта. *Мікроорганізми, яким притаманний магнітотаксис, живуть на межі аеробно-анаеробної зони в донних відкладах солоних і прісних водойм, ґрунтах* (з наук.-попул. літ.).

МАГНІТОТВЕРДИ́Й, á, é, *фіз.* Який намагнічується до насичення і перемагнічується в порівняно сильних магнітних полях. *З магнітотвердих речовин виготовляють, головним чином, постійні магніти, які набули широкого застосування* (з наук.-попул. літ.); *Першими магнітотвердими матеріалами були механічно тверді, загартовані вуглецеві сталі* (з навч. літ.); *Металокерамічні магніти одержують із подрібненого магнітотвердого сплаву* (із журн.).

МАГНІТОТЕРАПЕ́ВТ, а, *ч.* Фахівець із магнітотерапії. *На думку магнітотерапевтів, намагнічена вода за своїми властивостями наближується до талої* (з наук.-попул. літ.); *Хворій порадили звернутися до магнітотерапевта* (з газ.).

МАГНІТОТЕРАПЕВТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до магнітотерапії. *Магнітотерапевтичні апарати локальної дії можна поділити на портативні — індивідуального користування — та переносні — загального користування* (з навч. літ.); *Пацієнт каже, що йому допоміг магнітотерапевтичний масажер* (з газ.).

МАГНІТОТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Метод фізіотерапії, який ґрунтується на дії на організм низькочастотного змінного або постійного магнітного поля. *Акупунктура в системі сучасної неврології, а також магнітотерапія — звичайні сьогодні методи у практиці діагностики й лікування* (із журн.); *В оздоровниці функціонують сучасні фізіотерапевтичні кабінети (у тому числі лазерної та магнітотерапії), басейн для підводного витягання хребта, зали лікувальної фізкультури і т. ін.* (з газ.).

МАГНІТОТРОПІ́ЗМ, у, ч., *біол.* Згинання стебла або кореня рослини в процесі зростання під дією постійного магнітного поля. *Магнітотропізм визначає орієнтацію кореневих систем деяких сільськогосподарських рослин — пшениці, вівса, цукрового буряка, редису* (з наук. літ.).

МАГНІТОФО́Н, а, *ч* Пристрій для магнітного запису та відтворення звуку. *Вечорами Харві включав магнітофон* (Н. Рибак); *Вгамувати пару, яка під магнітофон одчайдушно витанцьовувала ультрамодне танго, виявилось не так легко* (І. Білик); *Усі музичні номери в доброму виконанні симфонічних ансамблів записані на магнітофон і по ходу вистави відтворюються через динаміки* (з наук. літ.); * У порівн. *Шофер заговорив, як заведений магнітофон, і вже не змовк до самого вокзалу* (Л. Дмитерко).

МАГНІТОФО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **магнітофо́н.** *Таїса тримається біля тої хитромудрої магнітофонної апаратури просто, діловито* (І. Волошин); // Признач. для магнітофона. *Хуаніто знайшов на магнітофонній стрічці необхідне місце й увімкнув на повну потужність* (І. Білик); *Він стояв серед просторого кабінету і слухав божественну музику, що линула з магнітофонних стереоколонок* (В. Шкляр); *Люди сконструювали "радіозалякувачі" — записані на магнітофонну стрічку голоси птахів, що виражають небезпеку* (із журн.); // Здійснюваний за допомогою магнітофона. *Магнітофонний запис зберіг освідчення в любові і вдячність театрові, який став рідним домом, школою майстерності* (з газ.).

МАГНІТОХІМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до магнітохімії. *Магнітохімічні дослідження дають можливість оцінити число неспарених електронів в атомах речовини* (з навч. літ.).

МАГНІТОХІ́МІЯ, ї, *ж.* Розділ фізичної хімії, що вивчає зв'язок між електронною, молекулярною і кристалічною будовою речовини та її магнітними властивостями. *Магнітохімія дозволяє вивчати сольватацію, тобто взаємодію речовини, що розчиняється, з розчинником* (з навч. літ.); *Природне магнітне поле Землі має важливе значення для нормального функціонування біосистем, вивчення впливу на які з боку магнітного поля посприяло виникненню і розвитку таких наук, як магнітобіологія, магнітохімія, біофізика тощо* (із журн.).

МАГНІТУ́ДА, и, *ж., фіз.* Умовна величина, що характеризує загальну енергію пружних коливань, спричинених землетрусами або вибухами. *Землетруси сейсмоактивної зони Вранча в Румунії з магнітудою 6,8–7,6 балів здатні спричинити відчутні сейсмічні коливання ґрунту і споруд практично на всій території України* (з наук. літ.).

МАГНІТУ́ДНИЙ, а, е, *фіз.* Прикм. до **магніту́да.** *Уведено поняття магнітудного порога як оцінки можливості виявлення сейсмічних подій з певного регіону* (з наук. літ.).

МАГНІФІКА́Т, у, *ч., муз.* Великий багатоголосний твір для хору та симфонічного оркестру, звичайно радісного характеру, на текст католицької церковної пісні. *Магніфікат Й. С. Баха існує у двох версіях: початковій (мі-бемоль мажор) і більш пізній та відомій (ре мажор)* (з наук.-попул. літ.).

МАГНІ́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **магні́тити.** *Магнітні поля, що існують навколо магнічених тіл, у тому числі й магнітів, спричиняються рухом електричних частинок, з яких складаються тіла* (з навч. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який магнітиться. *Магнічений одяг.*

МАГНІ́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **магні́тити.** *Упродовж багатьох років апробація різних методів консервування — сріблення, магнічення — показала їх неспроможність стабілізувати органічні речовини "Нафтусі" на тривалий час* (з наук. літ.).

МАГНО́ЛІЄВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **магно́лія.** *Гордістю і славою Хоростківського дендропарку є магнолієвий сад* (із журн.); *Якщо є бажання виростити магнолієвий гайок або роздарувати саджанці друзям або сусідам по дачі, спробуйте розмножити магнолію насінням* (з газ.); // Власт. магнолії. *Він би охоче пішов з цієї сповненої магнолієвих пахощів кімнати* (Н. Околітенко); // Який добувають із цвіту магнолії. *Магнолієва олія.*

2. *у знач. ім.* **магно́лієві,** вих, *мн.* Родина дводольних деревних і кущових рослин, представниками якої є магнолія, тюльпанове дерево, лимонник і т. ін. *Зараз магнолієві є переважно субтропічними рослинами* (з наук.-попул. літ.); *Магнолієві ростуть як у горах, так і на низинах* (з наук.-попул. літ.).

МАГНОЛІ́Т, у, *ч., спец.* Цементна вогнетривка маса, що складається із суміші магнезійного цементу з тирсою, азбесту та інших наповнювачів; ксилоліт. *Магноліт є штучним будівельним матеріалом із в'яжучими властивостями* (з наук.-техн. літ.).

МАГНОЛІ́ТОВИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **магноліт.** *Зараз повсюдно застосовуються два різновиди магнолітових підлог, а саме: плиткові та безшовні модифікації* (з мови реклами).

МАГНО́ЛІЯ, ї, *ж.* Субтропічне дерево або кущ родини магнолієвих із великими запашними квітками й темно-зеленим блискучим листям. *Листя широке магнолій важке, нерухоме Кованим сріблом здається* (Леся Українка); *Розквітли воскові чаші магнолій* (З. Тулуб); *Хай витає дух премудрого Будди над долинами й горами, над пальмами й магноліями* (Р. Іваничук); *Полечу я до Монголії Та й куплю собі коня, Білого, як цвіт магнолії, Ніжного, як цуценя* (Д. Павличко); *За вікном у мене росла магнолія .. Гілками вона впиралася просто в підвіконня* (Любко Дереш).

МАГО́, *невідм., ч. і ж.* Те саме, що **магот.** *Тіло маго вкрите густою буро-жовтою шерстю, часто з червонуватим відтінком* (з наук.-попул. літ.).

МАГО́Г, МАГО́ГА: Гог і маго́г <Го́га і маго́га> <Го́ги та маго́ги> *див.* **гог.**

МАГО́ГА *див.* **маго́г.**

МАГОМЕТА́НИН, а, *ч., заст.* Мусульманин. *Він дивився на свою свічку і думав про Ісуса. Пророк Іса, як його звуть магометани, не мав нічого, тільки світло від своєї лампади* (С. Тельнюк); *— Це такий же, як і ви, правовірний магометанин, турок!.. Подивіться, що зробив з ним Гамід-бей!..* (В. Малик); *Хто б там не вбив нашого Фердинанда — серб чи турок, католик чи магометанин, .. — мені однаковісінько* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

МАГОМЕТА́НКА, и, *ж., заст.* Жін. до **магомета́нин.** *— Коли глянь, дівчина на порозі! До дівчини, а вона без духу. На порозі молода туркеня — Християнка, не магометанка* (І. Франко).

МАГОМЕТА́НСТВО, а, *с., заст.* Іслам, мусульманство. *Єрусалим на ту пору — осередок проживання багатьох націй і народів, носіїв трьох релігій: християнства, магометанства, юдаїзму* (І. Франко); *У місті забрано до гарему 300 найкращих жінок і в катедральному костелі обрізано на магометанство християнського хлопчика...* (Б. Антоненко-Давидович); *Він мусив збудувати сю мечеть I, отже, мав стати мусульманином, аби знати Коран, знати всі закони й звичаї магометанства* (С. Тельнюк).

МАГОМЕТА́НСЬКИЙ, а, е, *заст.* Стос. до магометанства й магометан. *Магометанська віра згоджується з християнською у тому, що признає одного Бога* (М. Драгоманов); *Халіфами звались магометанські володарі, що були заразом царями і головою церкви* (І. Франко); *Уважаючи себе за покликаних оборонців християнства в боротьбі з магометанським світом, запорожці глибоко шанували свою православну віру* (з наук. літ.).

МАГО́НІЯ, ї, *ж.* Рід кущів або дерев родини барбарисових із запашними квітками та чорно-синіми їстівними ягодами. *Це .. — вічнозелена дика магонія. Привіз торік із Степового, висадив біля хати* (О. Гончар); *Магонія належить до чагарників, які зберігають декоративність протягом усього року* (з наук.-попул. літ.).

МАГО́Т, а, *ч.* Безхвоста мавпа родини мавпових. *Живуть маготи в соснових, кедрових та дубових лісах, де харчуються плодами, корінням, комахами* (з наук.-попул. літ.); *Ідеться про екзотичного північноафриканського магота, який утік із тутешнього контактного зоопарку під час переведення з одного вольєра до іншого* (з газ.).

МАГРИБІ́НЕЦЬ *див.* **магрибінці.**

МАГРИБІ́НКА *див.* **магрибінці.**

МАГРИБІ́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **магрибінець,** нця, *ч.;* **магрибінка,** и, *ж.).* Жителі країн Північної Африки, розташованих на захід від Єгипту: Мавританії, Марокко, Тунісу і т. ін. *— По-твоєму, там неправду написано, що всі магрибінці — чародії та чаклуни?!* (Ю. Логвин); *В останні роки рівень расистських і ксенофобських настроїв французів стабільно високий. "Предметом" расистських настроїв є в першу чергу магрибінці (75 %), їх друге покоління (55 %), "чорні" (44 %), цигани (41 %)* (із журн.).

МАГРИ́БСЬКИЙ, а, е. Стос. до Магрибу. *У XII–XIII століттях страви з кус-кусу поширюються на всю магрибську кухню* (з наук.-попул. літ.); *Магрибський — це діалект арабської мови, використовуваний у таких країнах, як Марокко, Алжир, Лівія і Туніс* (з навч. літ.); *Магрибський архітектурний стиль.*

МА́ҐЕЛЬ, МА́ҐІЛЬ, ґля, *ч., діал.* Качалка (у 1 знач.). *Стукіт маґля, ступи, ціпів і кузні, свист машини .. — ніщо се майже ніякого впливу не мало на її нерви* (І. Франко).

МАҐЕ́РКА, и, *ж., заст.* Повстяна шапка. *Скрізь по майдані біліли білі свитки та маґерки на білорусах* (І. Нечуй-Левицький).

МА́ҐІЛЬ *див.* **ма́ґель.**

МАҐІЛЬНИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* Те саме, що **маґлівни́ця.** *Просушену білизну тітка намотали на качалку і почали прокочувати по ній маґільницею* (із журн.).

МАҐЛІВНИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* Рубель *(див.* **рубе́ль**[2] 1). *— Але я, на щастя, запопала в руку маґлівницю, як го* [його] *не заїду по тім'ю, аж присів* (І. Франко); *Прачка брала мило фабрики Шихта, клала білизну на .. "маґлівницю" — широку дошку з рифленої бляхи в дерев'яній рамці — намилювала її і їздила зверху донизу поперек рівчаків — шур-шур-шур!* (Ю. Винничук).

МАҐЛЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок., що, діал.* Качати (у 1 знач.). *А шостая* [дівчина] *хусти сушить, сьомая маґлює* (Сл. Б. Грінченка).

МАҐНІ́ФІКА, и, *ж., зах.* 1. Вельможна пані. *Ще хтів би увидіти сю принадну бльондинку* [блондинку]: *що то мається на увазі під її особливими прикметами? Чи то є молоденька стирка* [повія], *чи маґніфіка?* (В. Шкляр).

2. Те саме, що **дружи́на.** *Як маґніфіка зловить, то не питає, що то пан совітник і що народ збігається, а бере пана радцю за боже пошиття і тягне додому* (І. Франко).

МАДАГАСКА́РЕЦЬ *див.* **мадагаска́рці.**

МАДАГАСКА́РКА *див.* **мадагаска́рці.**

МАДАГАСКА́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мадагаска́рці** і Мадагаскар. *Мадагаскарський тарган — популярний персонаж у багатьох фільмах* (з наук.-попул. літ.); *З X століття мадагаскарська культура зазнавала арабського впливу, а після XVI — європейського, особливо французького у XX столітті* (з навч. літ.); *Білий і червоний кольори мадагаскарський прапор отримав від державних символів країн Зондського архіпелагу. Зелений колір є символом сільських общинників,*

які брали активну участь у визвольному русі (із журн.); // Стос. до Мадагаскару. *Хоча зазвичай мадагаскарських вужів можна зустріти на землі, вони гарно лазять по деревах* (з наук.-попул. літ.); *Мадагаскарський лемур на кличку Мускат примудрився якось підважити лапою дверцята свого вольєра, просунув в отвір, що утворився, голову й виліз назовні* (з газ.).

МАДАГАСКА́РЦІ, ів, *мн. (одн.* **мадагаска́рець,** рця, *ч.;* **мадагаска́рка,** и, *жс.).* Народ, що становить основне населення Мадагаскару; малагасійці. *Мадагаскарці переконані, що баобаб забирає душі померлих, приносить процвітання та добробут селам та містам* (із журн.); *"Мадагаскарці у пошуках Нового року" — таку назву мала перша вистава, яку минулої зими підготував театр* (з газ.).

МАДА́М, *невідм., жс.* 1. Назва заміжньої жінки у Франції, що поширилася й у деяких інших країнах (уживається звичайно перед прізвищем або ім'ям); пані. *Ні, не мадам Боварі може сьогодні полонити Андрієву душу — її можуть полонити лише покій і самотність* (І. Багряний); *За шинквасом сиділа в надвечірні години мадам Фелісьє — дебела й красива дама рембрандтівського типу, господиня цієї крамнички* (Ю. Смолич); // Увічливе звертання до такої жінки. [Л у н д и ш е в:] *Стривайте! Мадам! Продайте мені вашу курку!* (І. Кочерга); *— Мадам! — тихо скрикнув гарнесенький пан Роздобудько, злегка вдарив пані Купу по руці* (О. Ільченко); *— Я ж благав її: мадам, Ох, простіть, я не фривольний Гетеанець, я належу До моїх поетів швабських* (Леся Українка, пер. з тв. Г. Гейне); // *ірон., жарт.* Те саме, що **жінка** 1. *Інший старий поет не має чогось кращого до роботи, як тільки мріяти про якусь "мадам"* (Б.-І. Антонич); *— Якого біса твоя мадам у сортирі так довго робить? Алладін уже встиг м'ясо посмажити...* (А. Кокотюха); *Я .. скажу якусь сакраментальну фразу .. Та так, щоб на тому кінці дроту мадам, що насмілилась мене образити, власноруч налила собі повну склянку отрути!* (І. Роздобудько); // Іронічне або жартівливе звертання до жінки. *— Ех, як не скочить моя мегера, як не вихопить діжку в мене перед носом, як не забелькоче! "Фе, — кажу, — мадам, навіщо так хвилюватися?"* (М. Коцюбинський); *— Замість любові до людей — вбиваємо їх. — Великодушна мадам, не людей вбиваємо, а фашистів, — з підкресленою галантністю поправив її Андрій* (Ю. Бедзик); *— Зараз я запитаю, мадам, одну хвилинку! — мені дуже смішно, що таке патлате одоробало, як я, хтось може кликати "мадам"* (І. Карпа).

2. *заст., розм.* Гувернантка. *Панни познайомились і завели веселу розмову; бренькали на гітарі, а потім пішли танцювати, показуючи, як вчила їх мадам* (І. Нечуй-Левицький).

3. *розм.* Жінка, що керує будинком розпусти. *Жодна з дівчат не була вільна, і капітан Тайрле страшенно розсердився. Він брутально вилаяв у передпокої "мадам" і кричав: — Хто зараз у панночки Елли?* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

МАДА́МОЧКА, и, *жс., розм.* 1. *жарт., ірон.* Те саме, що **мада́м** 1. *— Ну, Якове Василевичу* [Васильовичу], *як же там твоя нова мадамочка ся має? Га?* (В. Винниченко).

2. Те саме, що **мада́м** 3. [М а л а х і й *(пильнуючи кожного її слова, раптом рукою впинив):*] *Більш точно: "Служила, служила, плакала, плакала, аж поки не плюнула отак... пху та й пішла до одної мадамочки", — сказали ви* (М. Куліш).

МАДАПОЛА́М, *розм.* **МАДЕПОЛА́М,** у, *ч.* Біла бавовняна тканина, з якої шиють перев. білизну. *Ой артіль моя, "Трояндо", маркізет, мадеполам! Вишивала я узори з тривогою пополам* (П. Тичина); *Мадаполам — легка бавовняна тканина. Виробляється з пряжі середньої якості* (з наук.-попул. літ.); *Мадаполам більш м'якого оброблення має назву муслін* (з навч. літ.); *Для надання мадеполаму глянсуватої поверхні в процесі обробляння його підкрохмалюють* (з газ.).

МАДАПОЛА́МОВИЙ, *розм.* **МАДЕПОЛА́МОВИЙ,** а, е. Прикм. до **мадапола́м** і **мадепола́м.** *Мадаполамова тканина носить назву своєї батьківщини — невеличкого містечка в Індії — країні, що подарувала світові безліч чудових тканин* (з наук.-попул. літ.); // Пошитий із мадаполаму. *У мадаполамовій блузці ви будете почуватися комфортно в найспекотніший день* (з мови реклами).

МАДЕМУАЗЕ́ЛЬ, МАДМУАЗЕ́ЛЬ, *невідм. і* і, *жс.* 1. Назва незаміжньої жінки у Франції, що поширилася й у деяких інших країнах (уживається звичайно перед прізвищем або ім'ям); панна. *По лиці й по зросту не трудно було впізнать рідну сестру начальниці .. мадмуазель де Пурверсе* (І. Нечуй-Левицький); *До речі, де живе ця Бісектриса, ця мадемуазель Помпадур? — Дуже близенько, на Жилянській, чотири квартали звідси* (В. Підмогильний); *— Розповідай, — звелів єпископ .. — Самій тільки мадемуазель Кармелі... — почав був Філіпп* (О. Ільченко); // Увічливе звертання до незаміжньої жінки. *Він раптом випростався й, раптово заспокоївшись ніби, чемно вклонився, заговоривши французькою мовою: — Даруйте ласкаво, мадемуазель, я не розумію, що ви сказали. Я не знаю вашої мови* (О. Довженко); *— А от ви, мадемуазель, хто така? Ви ж не актриса, чи не так?* (І. Роздобудько); *— Мадмуазель, я — ваш вірний лицар! — Щоо-о?! — Оля вихром вискочила з-за стола* (М. Дашкієв).

2. *заст., розм.* У дворянському побуті царської Росії — вихователька, гувернантка. *Май і Фіалка десь шпацирували з мадмуазель Люсі* (М. Хвильовий).

МАДЕПОЛА́М *див.* **мадапола́м.**

МАДЕПОЛА́МОВИЙ *див.* **мадапола́мовий.**

МАДЕ́РА, и, *жс.* Сорт міцного вина, яке виготовляють із білих або рожевих сортів винограду. *— Ви що більш уважаєте: портвейн чи мадеру? На мою думку, вам, як дівчині ще молодій і нічим не зіпсутій, личить більше мадера* (М. Івченко); *За столом у Кузьміних-Караваєвих я тепер уже тямив на винах, відрізняючи якості мадери від, скажімо, токайського* (Б. Антоненко-Давидович).

МАДЖО́НГ, у, *ч.* Давня східна гра, що поєднує елементи шахів, доміно і покеру. *Маджонг — старовинна китайська гра, яка з часом стала популярною в усьому світі* (з газ.).

МАДМУАЗЕ́ЛЬ *див.* **мадемуазе́ль.**

МАДО́ННА, и, *жс.* 1. *(з великої літери).* У католиків — назва матері Христа; Богородиця. [О р е с т:] *Культ Мадонни і культ дами серця зливались в одно* (Леся Українка); *Під стінкою стояв вузенький столик, на зразок вівтарного престолу, і полинялий образ католицької Мадонни, ледь-ледь освітленої лампадкою* (О. Довженко); *За туманом цілком пропав її* [церкви] *білокам'яний фасад, поділений пілястрами на три частини, зі скульптурою Мадонни і Дитини над входом* (Ю. Андрухович); // Зображення Богородиці. *Перед Мадонною блимаючим світлом блищала свічка* (Н. Кобринська).

2. Старовинне звертання до жінки в Італії. *Королева .. казала Ф'ямметті щось своє розповісти. "З дорогою душею, мадонно!" — одмовила та, усміхаючись* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

3. *перен.* Жінка, що є втіленням краси, цноти і покірності. *Раптом — ця усмішка мадонни, що могла б приборкати й бувалого в бувальцях лева-зальотника, а не такого пуцьвірінка в цих справах, як я* (Б. Антоненко-Давидович).

МАДРИГА́Л, у, *ч.* 1. Невеликий хвалебний вірш. *За ввічливі станси, гучні мадригали Вродливиці теж нагороду давали* (Леся Українка); *Він цілував минулої ночі, Кохайлик, оті її губи, що про них поети наскладали стоси мадригалів* (О. Ільченко); *День народження нашого коханого директора вуйка Андрія. Всі учні .. вітали іменинника з пишною сороківкою. А Вітайль Ханигін-Тичинда навіть написав мадригал на його честь* (Любко Дереш); *Не мадригали Ленський пише На спомин Ользі молодій; Його перо любов'ю дише, Чуже дотепності черствій* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

2. *заст.* Комплімент, похвала. *Не вірю кінокамері. Не вірю Книжкам* [про Париж], *у яких суцільний мадригал* (Л. Дмитерко); *Замість говорити дівчині приємні речі або бодай вести себе так, щоб вона могла говорити йому всякі милі серцю "мадригали", він розводить їй про справи, які анітрохи її не обходять* (Ірина Вільде).

3. *заст.* Вид вокального твору ліричного характеру. *Події .. приголомшували, розтривожували. .. Народився Філіпп де Монс, майбутній великий композитор мадригалів. Магеллана вбили тубільці на Філіппінах. У Франції стали ткати шовк* (П. Загребельний); *Прозвучить музика двох десятків композиторів у виконанні відомих солістів та колективів, зокрема і цикл італійських мадригалів* (з газ.).

МАДРИГА́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **мадрига́л.** *Скажу без лесток мадригальних: Свій ідеал найшовши знов, Лише б із вами я пішов, Як з другом днів моїх печальних* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

МАДРИ́ДЕЦЬ *див.* **мадри́дці.**

МАДРИ́ДКА *див.* **мадри́дці.**

МАДРИ́ДСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мадри́дці** і Мадрид. *Незабаром кардинал продав "Святу родину" (зараз вона зберігається в мадридському музеї Прадо), залишивши собі лише фрагмент, що його створив сам Рафаель* (з наук.-попул. літ.); *Першою командою, яка забила в єврокубках тисячу голів, став мадридський "Реал"* (із журн.).

◇ **Таємни́ці мадри́дського дво́ру** *див.* **таємни́ця.**

МАДРИ́ДЦІ, ів, *мн. (одн.* **мадри́дець,** дця, *ч.;* **мадри́дка,** и, *ж.).* Жителі Мадрида. *Берлінці можуть навіть не висовуватися зі свого міста, як і римляни, парижани, мадридці, бо всі блага та досягнення світу складені до їхніх ніг, вже тут і нині* (С. Процюк); *Тож якщо вам зустрінеться чималенька юрба, знайте: то мадридці поспішають до улюблених барів та кав'ярень* (із журн.).

МАДЯ́Р *див.* **мадя́ри.**

МАДЯ́РИ, ів, *мн. (одн.* **мадя́р,** а, *ч.;* **мадя́рка,** и, *ж.).* Те саме, що **уго́рці.** *Її батько був там учителем. За Чехословаччини його вибрано послом до парламенту, .. за мадярів його було арештовано, але випущено на волю, і він знов учителював* (У. Самчук); *— А ви чого ж це не писали? — суворо перебиває Хому замполіт. — На чорнявих мадярок задивились?* (О. Гончар); *Рудобровий, вузьколиций мадяр недовірливо щиколоткою постукав по дерев'яшці* (Є. Гуцало); *Більше всього мадяр приваблювали дві країни: Баварія, куди вони здійснили одинадцять походів, та Ломбардія, де їх бачили тринадцять разів* (з наук. літ.); *Угорці, або мадяри, за мовою належать до фінно-угорської групи народів* (з навч. літ.).

МАДЯРИЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Дія за знач. **мадяризува́ти.** *Угорський уряд узяв курс на проведення політики цілковитої асиміляції й мадяризації словацького населення: у 1874 р. було закрито всі чотири словацькі гімназії* (з наук.-попул. літ.); *Жорстока мадяризація затримувала розвиток власної національної культури. Особливо це стосується Закарпаття, яке століттями було відірване від України* (із журн.).

МАДЯРИ́ЗМ, у, *ч., лінгв.* Слово або вислів, запозичений з угорської мови або утворений під її впливом. *Завдяки тісним міжетнічним стосункам серед населення Карпат угорська мова збагатилася багатьма українізмами, а українська — мадяризмами* (з наук. літ.); *Що є справді нове і цінне в тих оповіданнях і поученнях, так се їх мова — проста, народна, з мадяризмами і полонізмами, вживаними в даній місцевості* (І. Франко).

МАДЯРИЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **мадяризува́ти.** *Значно глибше відбилося Закарпаття у творчості Івана Ольбрахта. У збірці репортажів (1932) письменник не тільки критикує жорстку мовну боротьбу в недавно ще мадяризованому Закарпатті, але й висловлює переконання, що боротьба за рідну українську мову переможе* (із журн.); // **мадяризо́вано,** *безос. пред. Унаслідок політики асиміляції до кінця XIX ст. серед словаків збільшилася неписьменність, частину міського населення було мадяризовано* (з навч. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який мадяризувався. *Вищі класи в більшості слов'ян були денаціоналізовані (русифіковані, германізовані, мадяризовані)* (І. Дзюба); *Угорська або мадяризована місцева еліта, що традиційно домінувала від Хорватії і Далмації до Словаччини та Трансильванії, могла стабілізувати австрійську державність* (з навч. літ.).

МАДЯРИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, що.* Примусово насаджувати угорську мову, культуру, звичаї. *— Я не знаю, — говорив далі пан з добродушно-погордливим усміхом, — там, за Карпатами, говорять і думають, що ми мадяризуємо руснаків* (І. Франко); *— Ми тільки перші ластівки. За нами підуть нові й нові хазяїни. Хорті сказав, що нам нарешті час цілком мадяризувати гори* (С. Скляренко).

МАДЯРИЗУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок. і док.* 1. Сприймати, запроваджувати у себе мадярську культуру, мову, звичаї. *У середовищі закарпатського духовенства, як і всієї інтелігенції, стався розкол. Частина мадяризувалася, дехто все більше схилявся до москвофільства* (з наук.-попул. літ.); *Частина русинів-українців, особливо на Пряшівщині, щоб не мадяризуватися, воліла асимілюватися із близькими до них за мовою словаками* (з навч. літ.); *Русинська еліта мадяризувалася й перейшла в католицтво* (з наук. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **мадяризува́ти.** *Насильницькими методами онімечувалося, ополячувалося, мадяризувалося корінне українське населення* (з наук.-попул. літ.).

МАДЯ́РКА *див.* **мадя́ри.**

МАДЯРО́Н, а, *ч., зневажл.* Представник зденаціоналізованої частини закарпатської інтелігенції, яка в 1920–1940-х

роках відстоювала свою ідею приєднання Підкарпатської Русі до Угорщини. *Під час Другої світової війни мадярони тісно співпрацювали з угорським урядом* (з наук.-попул. літ.); *До мадяронів належали Олександр Бонкало, Антоній Годинка, Андрій Бродій та інші* (з навч. літ.).

МАДЯ́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мадя́ри;** угорський. *З'явились на часок мадярські студенти-екскурсанти, мандрівці з чорними блискучими очима, з замлілими жовтуватими лицями* (І. Нечуй-Левицький); *Старі люди йдуть до мадярського коменданта з проханням не копати окопів коло церкви* (М. Зеров); [Д о в б у ш:] *Мадярські таляри, молдавські червінці на дорозі не лежать* (Б.-І. Антонич); *Цього разу стіл був заставлений пляшками з-під шампанського, мадярського вина, горілки і пива* (Ю. Винничук).

МАЕСТО́ЗО, *присл., муз.* 1. Велично, урочисто (про характер виконання музичного твору). *Поряд з позначенням темпу іноді ставляться додаткові позначення, що визначають загальний характер виконання, наприклад, маестозо — урочисто* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім., невідм., с.* Урочисте виконання музичного твору або його частини. *Маестозо — музичний термін. Доданий до іншого означення темпу, не міняє його швидкості* (з навч. літ.).

МАЕ́СТРО, *невідм., ч.* 1. Шаноблива назва видатного музиканта, композитора, художника і т. ін. *Як то тепер Ліда з музикою? Певне, частіше співає дуети з Маусіком, ніж вигравав твори величних маестро?* (Леся Українка); *А, може, якийсь з давніх знайомих її, маестро, теж робить турне, як і вона* (Іван Ле); *— Наш друг Луїджі Гріті замовляв у маестро Челліні монети його величності Сулеймана* (П. Загребельний); *Верді вважають майстром психологічної музичної драми. На творах маестро відточується вокальна техніка співаків і можна судити про професійну майстерність артистів* (з газ.); // Звертання до такої особи. — *Браво, маестро! Тепер ми включимо до нашої програми нові розділи* (Я. Качура); — *Маестро! фокстрот!!* — *гукав хтось на всю залу. Знову зірвалися пари, і знову гула веремія* (І. Багряний); — *Вибачте, маестро, що я вас потурбувала. Я давно вже хотіла з вами зустрітися* (Ю. Винничук).

2. Звання, що надається видатним майстрам-шахістам у деяких країнах. *Переможцям головних турнірів стали (уперше в історії шахів) присвоювати спортивне звання маестро* (із журн.); // Особа, що має таке звання. *Я вам готовий дати форою й ферзя, але й тоді я вийду переможцем. Бо й великий маестро Капабланка не міг перемогти модерніста Реті* (М. Хвильовий); *Автомат цей* [механічний гросмейстер] *у різні часи обслуговували різні шахісти, а віденський маестро Альгаєр навіть, кажуть, обіграв самого Наполеона* (Ю. Іздрик).

МАЄ́ВИЙ, а, е, *рідко.* Прикм. до **май**[1]. *Маєвий день був красний, люди по огородах, по полях працювали* (С. Ковалів); *Маєва біла ніч. Кругом Город, мов Божий рай. Заснули квіти тихим сном, Шепоче водограй* (Б. Лепкий); *Маєві грози лишають дерево без плоду* (Г. Пагутяк).

МА́ЄВО *див.* **ма́йво.**

МАЄСТА́Т, у, *ч., зах.* Велич, величчя. *А сонце звільна, велично і супокійно виринало в своїм маєстаті* (І. Франко); [Г о л о с п о к л и к а ч а:] *Оскаржений, що сам себе зве Парвус, образив тяжко маєстат святині і через те утратив право слова* (Леся Українка); — *Тебе хтось образив? Принизив твою султанську гідність?* — *Вона тихо засміялася. Аби ж то! Яка то дрібниця — образа гідності чи маєстату* (П. Загребельний); *Так само, як в іконографії від четвертого століття зачинають Христа представляти яко Царя Слави на престолі маєстату, так само зі свободою церкви розливається на цілий світ втішна слава Божого маєстату, пізнаного і признаного людьми* (з рел.-церк. літ.); *Старшокласники та студенти порадували присутніх неординарним виконанням творів Миколи Вінграновського на конкурсі "Маєстат слова"* (з газ.).

МАЄСТАТИ́ЧНИЙ, а, е, *зах.* Сповнений величі, маєстату; величний. *На її лиці грала якась маєстатична усмішка, немов увесь отой п'яний гармидер не досягав до її п'ят* (І. Франко); *Пан Едмунд .. маєстатичним жестом показав на шпилі замку, що проступали крізь ранкові сутінки* (Р. Іваничук); *Бургомістр посміхався .. Рухи в нього були маєстатичні, мов виконував він урочистий ритуал* (П. Загребельний); *Вона робила імпозантне враження: висока і повна, з дивним чаром і одночасно несамовитим холодом в очах .. Держалась просто, хід мала маєстатичний* (Р. Горак).

МАЄСТАТИ́ЧНО, *зах.* Присл. до **маєстати́чний.** *Вона встала, усміхнулась і маєстатично зійшла і собі ж у сад* (І. Франко); *Процесія посувалася далі повільно й маєстатично* (П. Загребельний); *Маєстатично проплив Казаллегра, підтримуваний з обидвох боків правнучками, похитуючи головою* (Ю. Андрухович).

МАЄСТА́ТНИЙ, а, е, *зах.* Те саме, що **маєстати́чний.** *Палац — рідкісна й маєстатна пам'ятка архітектурного мистецтва, проте сьогодні перед нами саме тінь колишньої величі* (з наук.-попул. літ.).

МАЄТКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **маєток.** — *Тарасе, ви розворушили й таку застиглу силу, як маєткове панство!* (Василь Шевчук); *Він послав старого німця, щоб той відкрив стрільбу з автомата від маєткового муру, не пустивши їх* [Євгена і Тура] *за річку* (Б. Харчук); *Державний банк забирає справки про маєткове становище, а в мене маєтку чортма* (В. Самійленко); — *Хто він?* — *Селянин!* — *Маєтковий стан?* — *Свита, вибійчані штани, капелюха, кошик і ціпок!* (Остап Вишня); *Селянин платив державні податки (земельний і маєтковий) з різними додатками до них* (І. Крип'якевич); *Уже в перших часах християнства в Україні завелися оплати за церковні треби, що росли в міру маєткової спроможності вірних* (з наук. літ.).

МАЄ́ТНИЙ, а, е, *заст.* Багатий (у 1 знач.); заможний. *Брати Калиновичі — заможні, ба навіть дуже маєтні люди* (І. Франко); *Біля порога він зупинив людей.* — *Гу-у,* — *вигукував, як маєтний господар.* — *Касю, винеси коновку води!* (С. Чорнобривець); *Молода туркеня, належить цьому мальовничому незвичайному світові, а світ належить їй. Вона безтурботне дівчисько, вільне, владне, маєтне* (П. Загребельний); — *Пане Ціммерман,* — *озвалася пані Ліндерова,* — *кажуть, ви маєтний чоловік.* — *Так, маю бровар уві Львові* (Ю. Винничук); *Мама мої не дістали жодного віна. І чоловік їм трапився не дуже маєтний* (М. Андрусяк); // *у знач. ім.* **маєтний,** ного, *ч.* Багата людина. *Маєтні давали в скарбницю храму багато зі свого достатку, а бідна вдова поклала все, що в неї було, — дві мідні монети* (з навч. літ.).

МАЄ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* 1. *тільки одн., рідко.* Те саме, що **майно́** 1. *Він вже став заможним, мав маєтність і був кандидатом на правдивого дідича з селян* (І. Нечуй-Левицький); *Нічого не було вже комічного в тому, що Піня з строгим і заклопотаним виглядом замикав у шкафу цукор, тютюн і взагалі всю маєтність* (В. Винниченко); [Г і б с о н:] *У вас було забезпечене майбутнє, вільне життя, маєтність, гарна дружина* (В. Собко); — *Колись люди вміли цінувати вкладену в речі працю, та й прагненню мати якомога більше маєтності не дуже давали волю* (Н. Околітенко).

2. *перев. мн., заст.* Маєток (у 1 знач.). *Князі Вишневецькі владали на Україні великими маєтностями* (О. Стороженко); *Між Рудим і Лукашевичем багато літ ішла судова тяганина за границю їх* [їхніх] *маєтностей* (М. Рильський); *Тепер міг би жити собі вільно та працювати незалежно в маєтностях власних* (Н. Королева); *Киями настановимо порядок домовий у маєтностях наших* (І. Пільгук).

△ **Ра́нгові зе́млі (маєтності)** *див.* **земля́.**

МАЄ́ТОК, тку, *ч.* 1. *іст.* Земельне володіння поміщика, найчастіше із садибою та будинком. *У селі Березова Рудка жила велика родина Закревських. Головним господарем маєтку був Закревський Платон Олексійович* (О. Афанасьєв-Чужбинський); *Буйні ліси поперетинали його маєтки і вздовж, і вшир, і впоперек* (Панас Мирний); *Панський маєток перейшов до народу* (М. Коцюбинський); [Б а с о в:] *Я управитель маєтку міністра Терещенка* (О. Корнійчук); // Поміщицький будинок. *Панський маєток, що він у ньому мріяв зробити комуну, спалили дядьки ще до його приїзду* (Д. Бузько); *Біля пошти звернули* [селяни] *на руїни колишнього маєтку* (А. Головко); *А осторонь, за річкою, на крутому березі, якимсь дивовижним контрастом височів над селом, відбиваючись у воді вогнями, пишний панський маєток* (Яків Баш).

2. Велика багата садиба. *А камінець — справжній діамант! За нього можна було б купити великий маєток...* (М. Дашкієв); *Ми там не мешкаємо — віддаємо перевагу нашому заміському маєтку. Хіба що мій менший син іноді влаштовує молодіжні вечірки* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. Те саме, що **майно́** 1. *Утопив свій маєток у животі!* (прислів'я); —*Для перемоги батьківщини всі повинні жертвувати маєтком і життям* (О. Полторацький); *Пані Абрекова вхопила знахідку і хутенько почапала додому. По дорозі .. хутенько зазирнула під накривку. А там уже не золото, а срібло. Оце диво! — Ну, нічого, — зітхнула вона. — І то маєток* (Ю. Винничук); // *зах.* Грошові достатки. *Маєток його доходить до мільйона* (І. Франко); *Маєтку я не мала, а життя, вибагливе, мов молода дівчина, жадало свого* (О. Кобилянська).

МА́ЖА, і, *ж.* 1. Те саме, що **мажа́ра** 1. *Сулейман віз із собою тільки Стамбульський звіринець: на здоровенних мажах, запряжених волами, залізні клітки з левами, тиграми, пантерами* (П. Загребельний).

2. *заст.* Чумацький віз. *Бряжчать мережані ярма з терновими занозами, поскрипують нові чумацькі мажі, вкриті шкурами, закурені в далекій дорозі* (М. Коцюбинський); *На добру чверть милі розтягнулася валка. Риплять довжелезні мажі, ковані залізом, як рипіли за часів Святославових* (З. Тулуб); *І поки довга валка маж, риплячи, повзла угору, дивився на них дід, спершись на свій посох* (Д. Білий); * У порівн. *Риплять спроквола виконкомівські пера, як чумацька мажа про сіль* (Б. Антоненко-Давидович); // *чого.* Міра ваги або об'єму, що дорівнює місткості одного чумацького воза. [Т р е т і й ч у м а к:] *У нас же так: щоб лисих* [турків] *напоїти, то треба кварту брати. А за ню* [неї] *ярмо віддай шинкарочці чи солі надсип з третину мажі* (С. Голованівський).

3. *діал.* Віз (у 1 знач.). *Курять дороги за півторатонками, тракторами-тягачами, безтарками, простими мажами* (Ю. Яновський); *По шляхах І пішо, й кінно, на селянських мажах Убогий люд із радістю в очах Спішив у Переяслав* (Л. Забашта).

МАЖА́РА, и, *ж.* 1. На півдні України та на Північному Кавказі — великий віз з ґратчастими боковими стінками. *Облямовує садок вузька доріжка, де ледве проїде широка татарська мажара, запряжена двома буйволами* (З. Тулуб); *Низом понад рікою ступав босоніж селянин, підганяючи волів, що тягли довгу, як той день, мажару з сіном* (Н. Рибак); *Старий козак у соняшну* [сонячну] *годину їде на широчезній мажарі, розлігся і дрімає* (В. Барка); *Усі вози та мажари обозу було розіставлено* [розставлено] *величезним колом на горі* (І. Білик).

2. *заст.* Те саме що **ма́жа** 2. *З року в рік безконечними валками рухались сюди зі степових економій рипучі чумацькі мажари* (О. Гончар).

МАЖИЛІ́С, у, *ч.* Нижня палата парламенту Республіки Казахстан. *Відповідно до законодавства, вирішення питання про довіру уряду належить до компетенції нижньої палати парламенту — мажилісу* (з наук. літ.); *У Казахстані пройшли вибори в мажиліс* (із журн.).

МАЖО́Р[1], у, *ч.* 1. Музичний лад, звуки якого утворюють великий тризвук із бадьорим, радісним звучанням; протилежне м і н о р. *Пісня старовинна, мінорна, але вони* [дівчата] *співають її в такім радіснім мажорі, і широко розкриті роти їх такі прекрасні, що нічого наче в світі більш прекрасного не існує для мене в цю мить* (О. Довженко); *При модуляції з мінору в мажор мелодія розвивається у висхідному напрямі, що справляє враження великого емоційного піднесення* (з наук. літ.); // *у знач. прикм., невідм. (у сполученні з назвами нот).* Уживається у складі назв тональностей. *Я сіла за комп'ютер і красиво змахнула руками, ніби зіграла арпеджіо до мажор* (С. Пиркало).

2. *перен., розм.* Бадьорий, радісний настрій. *Товаришка Галакта думає: "Як дивно! .. Простий народ і досі чимсь незадоволений і досі ніяк не перейде на справжній мажор"* (М. Хвильовий); *Мажор нашого життя не затіниш ніяким затишком* (Іван Ле); *Життя триває, звісно. І мажор бере своє* (С. Йовенко).

МАЖО́Р[2], а, *ч., розм.* Молода людина — дитина багатих або впливових батьків, яка веде розкішний спосіб життя. *Чейз-молодший не пробачив своєму батьку зради, проте це не зашкодило йому скористатися рекомендацією відомого батька, аби отримати роботу в Принстон-Плейнсборо, в команді Грегорі Хауса. Таких спритників на пострадянському просторі прийнято називати мажорами* (А. Кокотюха); *Зустрічні машини сигналять їм, якісь іще мажори весело махають руками* (І. Карпа); *Авокадо в холодильнику не було. Гоца сказала, що то не біда, можна й без них. — Ми ж не мажори! — пожартувала вона* (Любко Дереш).

МАЖОРА́НТА, и, *ж., мат.* Функція, значення якої не менше за відповідні значення певної функції. *Якщо множи-*

на має мажоранту, вона називається обмеженою зверху (з навч. літ.).

МАЖОРА́НТНИЙ, а, е, *мат.* Прикм. до **мажора́нта.** *Слід зазначити, що мажорантні оцінки, хоча їх широко застосовують у практиці обчислень, є характеристикою досить грубою* (з наук. літ.); *На практиці зазвичай відома додаткова інформація про мажорантну функцію, що дозволяє отримати більш точні оцінки* (з навч. літ.).

МАЖОРДО́М, а, *ч.* 1. *заст.* Старший слуга в багатому панському домі; дворецький. *Вусатий мажордом вказав капітанові на сходи* (О. Полторацький).

2. У Франкській державі V–VIII ст. — особа, що займала найвищу державну посаду. *Зміни в соціальній структурі франкського суспільства визначили політику наступника Піпіна Геристальського — мажордома Карла Мартелла* (з навч. літ.).

МАЖОРИТА́РІЙ, я, *ч.* 1. *політ.* Депутат, обраний за мажоритарною системою. *Балотуватися як мажоритарій.*

2. *екон.* Мажоритарний акціонер. *Мажоритарні акціонери, або мажоритарії, — це найбільші, головні акціонери компанії* (з навч. літ.); *Зацікавлений у акціонерних товариствах повинен приймати правило мажоритарія, оскільки той більше впливає на інтереси фірми* (з газ.).

МАЖОРИТА́РКА, и, *ж., політ., розм.* Те саме, що **Мажорита́рна ви́борча систе́ма** *(див.* **систе́ма).** *Треба зізнатися, що "чиста мажоритарка" на регіональному рівні не така вже й популярна у країнах Євросоюзу* (із журн.); — *Можливо, висунемо вашого кандидата за мажоритаркою. Думаю, в нього високі шанси, — обнадіяв представник районного штабу* (з газ.).

МАЖОРИТА́РНИЙ, а, е. 1. Який належить до більшості. *Майже всюди виникає потреба визначити права мажоритарної мови, насамперед щодо англійської* (з наук. літ.).

2. *політ.* Який становить більшість у складі чого-небудь (перев. уряду, парламенту). *Мажоритарна модель виборів передбачає обрання депутатів в округах* (із журн.).

3. *екон.* Який ґрунтується на більшості. *Впливає на стан інвестиційної безпеки рівень узгодження інтересів менеджерів, мажоритарних і міноритарних власників, які на практиці часто не збігаються* (із журн.).

△ **Мажорита́рна ви́борча систе́ма** *див.* **систе́ма; Мажорита́рний о́круг** *див.* **о́круг.**

МАЖОРИТА́РНИК, а, *ч., політ., розм.* Те саме, що **мажорита́рій** 1. *І мажоритарники, і ті депутати, які пройшли за списками політичних партій, закріплені за певними округами* (із журн.).

МАЖОРИТА́РНИЦЯ, і, *ж., політ., розм.* Жін. до **мажорита́рник.** *Сорокарічна жінка із вищою освітою без офіційного працевлаштування — такою є середньостатистична кандидатка-мажоритарниця* (із журн.); — *Я мажоритарниця, ішла на вибори з конкретною програмою, яку хочу виконати* (з газ.).

МАЖО́РНИЙ, а, е. 1. *муз.* Стос. до мажору *(див.* **мажо́р**[1] 1), який ґрунтується на ньому. *Бетховен підвівся, сів за клавікорда* [клавікорд], *і тиха кімната затремтіла від мажорних акордів* (Р. Іваничук); *Зів'яли струни, поржавіла сталь, Мовчать мажорні і мінорні гами* (О. Білаш); *Є в українській народній музиці багато мажорних мелодій* (з навч. літ.).

2. *перен.* Бадьорий, радісний. *Буде все мажорний лад, Бо звелів уже уряд, Щоб голодні жебраки Веселились залюбки* (В. Самійленко); *Йому кожен .. здавався в такий мажорний ранок добрим другом* (Іван Ле); *Пам'ять була чітка, як ніколи, і на першу ж вимогу відтворювала будь-яку подію минулого, та ще й у мажорних, оптимістичних тонах* (М. Дашкієв).

МАЖО́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **мажо́рний.** *Яскравістю барв балерина передає мажорність буття, радість тілесних та емоційних насолод* (з газ.).

МАЖО́РНО. Присл. до **мажо́рний.** *Нехай звучить хорал життю новому Мажорно, на усі лади* (О. Білаш); *Нічне небо пронизували крики короля джунглів, мажорно лунала східна музика* (з газ.).

МАЖОРО́ВАНИЙ, а, е, *мат.* Дієпр. пас. до **мажорува́ти.** *Мажоровані надлишкові структури.*

МАЖОРОМІНО́Р, у, *ч.* Музичний лад, що утворюється внаслідок об'єднання мажору й мінору з тією самою основною тональністю. *Композитор передає зміст кожної пісні за допомогою різних музичних прийомів: розширений мажоромінор, яскраві тональні зіставлення* (з наук. літ.); *Ансамбль вражає природною чистотою інтонації, умінням створювати звучання. І ще маніпулюванням "блюзовими нотами" — мінливими вокальними тонами мажоромінору* (з газ.).

МАЖОРОМІНО́РНИЙ, а, е, *муз.* Прикм. до **мажоромінО́р.** *Європейське середньовіччя оформило дволадову мажоромінорну систему* (з наук.-попул. літ.); *Композитор не виходить за рамки мажоромінорної системи у варіюванні теми* (з газ.).

МАЖОРУВА́ТИ, у́є, *недок. і док., що, мат.* Бути мажорантою щодо множини (у 2 знач.). *У результаті викладеного конструювання одержуємо формально визначену множину послідовностей формально визначених елементів, що мажорує множини слів мов, алфавіти яких входять до визначень* (з наук. літ.); *Мажорувати ряд.*

МАЖОРУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок., мат.* Пас. до **мажорува́ти.** *Цей функціональний ряд мажорується числовими рядами, що сходяться* (з навч. літ.).

МАЗ[1], а, *ч.* Більярдний кий з бруском на кінці для надання йому рівноваги й зручності в грі. *Більярдний маз.*

МАЗ[2], у, *ч.* У більярдній і картярській грі — сума, яку до ставки гравця додає інший гравець, що дає право останньому на частку виграшу. *Чулися одноманітні вигуки: бита! взяла! мазу! Дві групи різались в кутку в віст* (Л. Старицька-Черняхівська).

МА́ЗАЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, що займається мазанням чого-небудь. *Мазальник шкіри.*

МА́ЗАЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жінка, що обмазує хату. *Мазальниці стоять мовчки, втупивши очі в землю* (І. Багмут); *Хто не знав у Троянівці завжди доброї, жартівливої та співучої головихи Насті, що славилася у селі як найкраща мазальниця?* (Григорій Тютюнник).

МА́ЗАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **ма́зати** 1. *Немазаний віз скрипить, а мазаний сам біжить* (прислів'я); *Гарна мазана паляниця, а не дитина* (Номис); *І стоги не вкриті, І покої не мазані* (Т. Шевченко); *Довгі тіні незграбними, фантастичними формами простяглися по давно не мазаних, облуплених стінах* (М. Івченко); *Пахло засушеними квітками, віночками, полотном і мазаною долівкою* (В. Винничен-

ко); *Віддалік від корівника стояло кілька давно не мазаних хат* (Ю. Збанацький).

2. *у знач. прикм., перен.* Те саме, що **розпе́щений.** *Настя вигнула талію, як мазана кицька вигинає спинку, й взяла букет* (І. Нечуй-Левицький); *Малий хлопчик, Матвійко, що був у своєї мами дуже мазаний, .. жирує на подушках та вигукує, аж у вухах лящить* (С. Васильченко).

◊ **(1) Одни́м ми́ром ма́зані** (*рідше* **пома́зані),** *ірон.* — дуже схожі між собою в чомусь (перев. негативному); з однаковим ставленням до кого-, чого-небудь, з однаковими рисами; однакові (про людей). *Були великі приятельки й, як кажуть, помазані одним миром; вони читали ті самі наукові книжки* (І. Нечуй-Левицький); — *Всі ви, баби, одним миром мазані, — безнадійно махнув рукою чоловік. — Це ж треба з-за дурних ревнощів глупої ночі прителющитись у степ* (М. Стельмах); *І не подумав ковач* [коваль], *що бояри скрізь одним миром мазані, скрізь на смердів однаково дивляться* (А. Хижняк); *Се могло статися тільки тому, що всі ви одним миром мазані і кожна з вас рада прикрити свої гріхи чужими* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

МАЗАНИ́НА, и, *ж., зневажл.* Невміло, погано зроблений малюнок. *Часто буває, що художник, митець з почуттям та розумом, побачивши мазанину бездари, не відчуває радості від своєї переваги* (Л. Дмитерко); *Для виставки я намалював цю мазанину за одну ніч* (Р. Федорів); // Погано, неохайно виконана (перев. написана) робота. [Р а х м і л ь:] *То документ без підпису, без легалізації — так собі, писарева мазанина* (І. Франко).

МА́ЗАНКА, и, *ж.* Хата, зроблена з глини, сирцевої цегли або хмизу, обмазаного глиною. *Мій машталір, в'їхавши на двір, поминув мазанку і зупинив коней біля рубленої хати старосвітської будови* (О. Стороженко); *За невисокими парканами в глибу подвір'я туляться мазанки сільського типу* (В. Підмогильний); *Лишили б хоча для музею яку-небудь підсліпувату мазанку, щоб було з чим порівнювати все оце теперішнє...* (О. Гончар); *Метрів за п'ятсот від ґуральні біля перекошеної мазанки був журавель. Я витяг відро води* (Р. Андріяшик).

МАЗАНКО́ВИЙ, а, е. Побудований як мазанка. *Звичайна українська мазанкова хата є простим, але досить практичним будинком* (з наук.-попул. літ.).

МА́ЗАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ма́зати** 1. *Звичай мазання одвірків медом існував у болгар, сербів* (з наук. літ.); — *А я коло хати такого мазання мала, що ще й досі болять мене* [мені], *любко, руки й ноги, а крижі як перебиті* (М. Коцюбинський); *У хаті — гармидер, як це завжди буває під час мазання: стіни голі* (А. Головко); *Мати дістала надбитий чавунець і колотила в ньому крейду, збираючись, мабуть, білити хату, бо ж синок заявився! — Мамо! — гарикнув так, що жінка здригнулася .. — Кому потрібне ваше мазання! Киньте все* (М. Циба).

МАЗА́Р, у, *ч.* Місце, яке мусульмани вважають святим (перев. надмогильна споруда). *Куди їхав, од чого втікав? Тисячолітній пил, руїни від землетрусів, занесені пилом і вітром люди, убогі селища, мазар невідомого святого з стрічечками, які чіпляють неплідні жінки* (П. Загребельний).

МА́ЗАТИ, ма́жу, ма́жеш; *наказ. сп.* маж; *недок.* 1. *кого, що.* Покривати шаром чогось густого або жирного. *І завелась на ставі ґеркотня, Гусине діло закипіло: Таскають грязь і глей зо дна Да мажуть Лебедя, щоб пір'я посіріло* (Є. Гребінка); *А пан Коломбицький лежав у себе на канапі, стогнав, мазав поперека горілкою з камфорою і нікуди не виходив* (М. Івченко); *Крайнєв мазав дірчастий шматочок французької булки маслом* (В. Собко); // Укривати шаром глини. — *А хіба ж ти не міряла сіней мотузком, як мазала діл та стіни? — обізвалась Кайдашиха* (І. Нечуй-Левицький); // Білити, підбілювати. *Він полагодив двері, засклив вікно й навіть думав був заходжуватись хату мазати, та не було коли* (Б. Грінченко); *Вона поздіймала з стін образи, помила їх та заходилась мазати хату* (М. Коцюбинський); *Плакала піч у хаті, Біла, немов голубка, Хто ж мене мазать буде, Взяли Марусю люди* (Л. Забашта); // *по чому.* Робити мазки на якійсь поверхні. *Бере* [Любов] *великого пензля, шпарко маже по дощечці, потім кидає скриньку на землю, фарби і пензлі розсипаються* (Леся Українка); // *розм.* Те саме, що **підма́зувати** 1. *Хто маже, той і їде* (прислів'я); *Всяк, хто не маже, то дуже скрипить* (І. Котляревський).

2. *кого, що, розм.* Те саме, що **брудни́ти** 1. *Нижня частина спальника у візку відстібається, завдяки чому низ може бути як "глухим", так і наскрізним. Це дозволяє не мазати підкладку брудними черевичками, якщо дитина захоче побігати в мокру погоду* (з мови реклами); *Мазати книжку руками.*

3. *що і без дод., зневажл.* Невміло, погано малювати. *Думаєте, що він* [маляр] *так малював собі просто, абияк, що тільки розміша краску чи червону, чи бурякову, чи жовту, та так просто й маже чи стіл, чи скриню?* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Завівся дружиною, дітьми, попиває вино й маже свої сонячні пейзажі! Хлопчисько, обиватель* (В. Підмогильний); — *Якось знічев'я взяв я олівця та шматок паперу, а на стіні в нашій кімнаті отак висів козак Мамай з кобзою, то я й почав собі мазати* (Ю. Збанацький).

4. *кого, перен., розм.* Те саме, що **розпе́щувати;** балувати (у 1 знач.). *Усі тітки, дядини та кузинки так само пестили Настусю, мазали її та хвалили* (І. Нечуй-Левицький).

5. *фам.* Промахуватися (під час стріляння, у грі і т. ін.). — *От і промазав, — докірливо буркнув Марко Іванович. — Як і завжди мажеш. Хіба путній мисливець б'є всидячку* [сидячи]? (Яків Баш); *Жваві бекаси, .. кроншнепи! Я б'ю, б'ю і... мажу, мажу. Чи хвилююсь після першої удачі, чи й сам не знаю, що зі мною таке* (О. Гончар).

6. *кого, що, розм.* Те саме, що **ква́цати** 2. *Гра у квача з м'ячем відрізняється від звичайної гри в квача тим, що ведучий-квач маже учасників не рукою, а м'ячиком* (з наук.-попул. літ.).

◊ **(1) Ма́зати зве́рху пирого́м** *кого* — розпещувати, балувати кого-небудь. — *Цить, блазню! Ти, видно, не був ні в кого в руках, видно, не держано тебе як слід... Мазали тебе зверху пирогом...* (Панас Мирний); **(2) Ма́зати (масти́ти, нама́зувати** *і т. ін.)* **/ нама́зати (зма́зати, намасти́ти, помасти́ти** *і т. ін.)* **[са́лом (сма́льцем)] п'я́ти** (*рідше* **п'я́тки):** а) готуватися до втечі або втікати звідки-небудь. *І держава не вдержалася, і "помазанник"* [помазаник] *мусив п'яти салом мазати та втікати з України* (В. Еллан-Блакитний); [Х о м а *(до Даші):*] *Сьогодні наші пани щось невесело газети читали. Мабуть, доведеться салом п'яти мазать...* (Я. Мамонтов); — *А чого нам боятися окупантів? Ми дома, нехай вони бояться, бо не сьогодні-завтра, а доведеться*

п'яти салом намазувати (П. Панч); — *Я не з тих, хто, потрапивши в оточення чи ще в якусь скруту, намазують п'ятки салом і кидають своїх* (П. Автомонов); — *Що ж нам робити? .. намастити п'яти салом, поки не заскочив наш шановний професор?* (Ю. Смолич); *Дізнався, що вже складено списки й нової групи для відправки до Німеччини і що в тих списках значиться й моє прізвище. Виходить, подумалося, треба змазати п'яти салом, щоб не опинитися за колючим дротом* (Є. Доломан); б) *(рідше)* відступатися від чогось задуманого, організованого і т. ін.; боятися. — *Аркадій Павлович сказав... Налякати треба. — Єсть. Ходімо. Куди? — Без мене, — твердо вимовив Василь. — П'яти мажеш? — дихнув на нього горілчаним перегаром Женька* (А. Хижняк); **(3) Ма́зати ме́дом [по губа́х]** *кого:* а) улесливо говорити кому-небудь щось приємне (перев. з корисливою метою). *Там пан-гаман по сто рублів дає Пройдисвіту, що речі медом маже* (Л. Глібов); *Краще говорити людині гірку правду, ніж мазати медом по губах* (з газ.); б) приємно радувати, втішати кого-небудь чимсь. *Він осаджує біля мене лошат і киває на них бровами й вусищами. — Ну, як?! — Змії! — кажу лише одне слово. Моя відповідь медом маже дядька Миколу* (М. Стельмах); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.***) ме́дом (са́лом) по губа́х масти́ти (ма́зати) / мазну́ти** *див.* **масти́ти.**

МА́ЗАТИСЯ, ма́жуся, ма́жешся; *наказ. сп.* ма́жся; *недок.* 1. *чим.* Покривати себе чимось густим або жирним. *Мушу мазатися кремами, щоб не лущилася шкіра* (із журн.); *Не можна наносити крем на пляжі. Більшість людей як робить? Прийшли на пляж і давай активно мазатися* (з газ.); // *розм.* Підмальовувати обличчя фарбою, гримом і т. ін.; фарбуватися, гримуватися. *Актори почали мазатися, як кому подобалось. Публіка стала була вимагати, щоб учителька дозволила й їм помазатися хоч однією сажею* (С. Васильченко); *Ліза глянула на неї і подумала: "Яка ж вона вродлива! Тільки даремно цією помадою мажеться"* (М. Руденко).

2. *розм.* Те саме, що **брудни́тися.** — *Мені дозволите з вами* [в кабіну]*? .. Овсійович, зиркнувши на фетровий капелюх і темно-синє демісезонне пальто Неделіна, резонно зауважив: — А вам варто мазатися?* (В. Логвиненко).

3. Братися (у 10 знач.), липнути *(див.* **ли́пнути[1]** 1), приставати (у 1 знач.). *Крізь весняну хмарину бризнув теплий дощ. Ґрунт почав мазатись* (С. Чорнобривець); *Візник Стефан сів у кутку, прихилився до стіни. Щоправда, перед тим перевірив, чи не сильно вона мажеться* (Ю. Логвин); *Бігпер сягає рукою назад до штанів і відчуває, як щось липке мажеться по руці* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Боронування треба провадити вибірково й саме тоді, коли ґрунт не мажеться, а добре розпушується* (з наук. літ.).

4. *до кого, перен., фам.* Те саме, що **підле́щуватися** 1. — *Кульгавий до тебе не мажеться? — Яків? — Так. — Заглядає в душу...* (Ю. Яновський).

5. Пас. до **ма́зати** 1. *Долівка було мажеться* (Ганна Барвінок); *Лісовий ландшафт Стародубщини сприяв створенню місцевими жителями свого житла саме з деревини. Але, як і в степовій Україні, стіни хат за традицією мазалися крейдою або фарбувалися у білий колір* (з наук.-попул. літ.).

МАЗДАЇ́ЗМ *див.* **маздеї́зм.**

МАЗДАЇ́СТСЬКИЙ *див.* **маздеї́стський.**

МАЗДЕЇ́ЗМ, МАЗДАЇ́ЗМ, у, *ч.* Релігія, яка має прихильників перев. в Ірані та деяких сусідніх країнах і ґрунтується на культі божества світла й добра — Ахура Мазди. *Особливо багато таємних книг мала могуча секта гностиків, що була, властиво, перським маздеїзмом, прибраним у християнську одіж* (І. Франко); *По-різному називають цю релігію: зороастризмом — за іменем її легендарного засновника — пророка Заратустри, або Зороастри; маздаїзмом — від імені Ахура Мазди — головного божества, що уособлює світло, добро, істину, життя* (з навч. літ.).

МАЗДЕЇ́СТСЬКИЙ, МАЗДАЇ́СТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **маздеї́зм, маздаї́зм.** *"Авеста" — це назва збірки сакральних текстів маздеїстської релігії в давньому Ірані* (з наук. літ.); *Маздаїстський культ формувався в процесі принесення жертв, обрядових очищень, шанування священного вогню* (з навч. літ.).

МА́ЗЕВИЙ, а, е. Прикм. до **мазь.** *Важливе практичне значення для забезпечення лікувального ефекту в рані має швидкість вивільнення з мазевої основи лікарських речовин* (з наук. літ.); *Одним із способів уведення мазевих препаратів в організм людини є їх втирання в шкірні покриви* (з навч. літ.); // Зробл. з мазі, з використанням мазі. *При утворенні пухирців з геморагічним умістом показані мазеві пов'язки з однопроцентною синтоміциновою емульсією* (з навч. літ.); // Признач. для виготовлення мазі. *Мазевий цех підприємства виготовляє мазі (гелі) на водорозчинних основах* (з газ.).

МАЗЕ́ПА, и, *ч. і ж., лайл.* Про неохайну, грубувату або нерозумну людину. *У нас у селі мазепою лаються: от як дурна людина, чого не зрозуміє, так кажуть: ах ти мазепа!* (Сл. Б. Грінченка); [Х а р и т о н:] *Як напнеш сірячину — "Ти мужик! Хамло! Мазепа!.."* (М. Кропивницький).

МАЗЕ́ПИНЕЦЬ, нця, *ч.* 1. *іст.* Прибічник Івана Мазепи. *Усі маєтності мазепинців були оповіщені сконфіскованими й роздавалися тим, хто появою в ставці царя заявив свою вірність* (з наук. літ.).

2. *заст.* У мові російських великодержавників — зневажлива назва українця, що обстоював права свого народу, виступав за незалежність України. *Почав їх* [вірші] *писати з протесту проти вчителя і вчительки, які мене злісно називали "мазепинцем", бо я лічив (рахував) в арифметиці не так, як вони веліли, а так, як навчила мати: один, два, три, чотири... шість... вісім... тощо* (І. Багряний).

МАЗЕ́ПИНКА[1], и, *ж.* Головний убір українських військовиків, що належали до Українських Січових Стрільців та Української Галицької армії, пізніше Карпатської Січі та УПА, з 2015 р. — елемент нової військової форми Збройних сил України. *Сотник одразу ж, немов перевтілюючись, чітко прикладає долоню до дашка мазепинки й елегантно віддає шану: — Кланяюсь! — хвацько клацає закаблуками* (Б. Антоненко-Давидович); *Я з неприхованим захопленням дивився на вмундироване в сірі нові шинелі й мазепинки військо* (Р. Іваничук); *На вулицях гамірно, товпляться в квітчастих шалях, капелюхах, мазепинках, баранкових* [баранячих] *і заячих шапках, над усім — рик дзвонів, галас дітиськ, прапори* (Р. Андріяшик); *Бумблякевич побачив чималий гурт військових у зелених і чорних уніформах. Одні мали на головах мазепинки, інші — капелюхи із когутячими перами* (Ю. Винничук).

МАЗЕ́ПИНКА[2], и, *ж., заст.* Жін. до **мазе́пинець** 2. *"На знімку — натовп полонених австрійців. На передньому плані — галичанка, слухачка вищих курсів у Львові, — за переконанням мазепинка", — так згадувала в 1915 році російська преса про полон Олени Степанів* (із журн.).

МАЗЕ́ПИНСТВО, а, *с., заст., зневажл.* У мові російських великодержавників — обстоювання українцями прав свого народу, виступ за незалежність України. *Не знав, як по-руському* [російською] *"жменя", ну, учитель-чорносотенець вигнав його за це мазепинство з класу* (В. Винниченко); — *І коли вже переведеться те мазепинство? — запитав. — Щось там пишуть, друкують на тому хохлацькому жаргоні, а кому воно потрібне, хто його читатиме?* (М. Сиротюк); *Власне, миколаївська політика "національності" була історичною ланкою між політикою Катерини II .. і політикою трьох останніх російських монархів з їхньою невсипущою боротьбою проти партикуляризму, місництва, сепаратизму і мазепинства, як іменувався всякий український рух* (І. Дзюба).

МАЗЕ́ПИНСЬКИЙ, а, е. 1. Стос. до часів гетьманування Івана Мазепи. *В міському ландшафті мазепинські барокові собори природно сусідили з польськими костьолами та синагогами* (О. Забужко); *Світліший князь Ґаґін — один з найулюбленіших вельмож і радників Великого Государя та господар палацу і всього міста, жалуваного йому за щиру послугу у викорененні вогнем і залізом мазепинської смути* (Д. Білий); *Решетилівські статті, укладені після мазепинського повстання, остаточно закріплювали владу російського генералітету над українським військом як найвищу* (із журн.); *Переваги української системи орендного господарювання над примусовою працею кріпосних швидко перетворили мазепинські села на процвітаючі осередки ефективної економіки* (з газ.); // Стос. до ідей і діяльності І. Мазепи. *Д. Багалій був більшим "мазепинцем", як називали патріотично налаштованих українців у царській Росії, аніж М. Грушевський чи хтось інший з того покоління. Він краще за всіх усвідомив мазепинську стратегію відносин із вищою владою* (із журн.).

2. *заст., зневажл.* Стос. до мазепинця (у 2 знач.). *Переможна армія свій шлях устеляла клаптями "мазепинських" книг, які забирали з шкіл, з "Просвіт", з книгарень, дерли на шматки й пускали за вітром. Коли б не втікачі, .. то можна було б подумати, що взагалі ввесь український народ вимер до ноги* (С. Єфремов); — *Стара злодійка ви! Ви все крадете тут та своїм мазепинським дітям носите!* (В. Винниченко).

Мазе́пинське баро́ко *див.* **баро́ко.**

МАЗЕПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до мазі. *Для лікування абсцесів створюють мазеподібну суміш: глину розминають, додають трохи води, оцту та відвар квіткових кошиків арніки гірської* (з навч. літ.).

МАЗЕПОДІ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **мазеподі́бний.** *При введенні менше ніж 4 % вершкового масла зменшується кількість тваринних жирів та погіршується мазеподібність консистенції продукту* (з наук.-попул. літ.); *Особливістю печінкових паштетів є ніжність, мазеподібність, пластичність* (з навч. літ.).

МА́ЗЕР, а, *ч.* Генератор і підсилювач індукованого електромагнітного випромінювання в діапазоні коротких хвиль. *Мазер — прилад, за допомогою якого генерують (одержують) або підсилюють радіохвилі надвисокої частоти* (з наук.-попул. літ.).

МА́ЗЕРНИЙ, а, е. Прикм. до **ма́зер.** *Принцип дії мазерного механізму в молекулах аналогічний принципам дії таких штучних джерел випромінювання, як лазери* (з навч. літ.).

МАЗИ́ЛО, а. 1. *с., розм.* Те саме, що **масти́ло** 1. *Не поспішаючи, він наблизився до паровоза, дістав звідти мазничку, підійшов до осі під тендером і заходився поратись коло неї, наливаючи туди мазила* (Д. Бедзик).

2. *с., діал.* Квач (у 1 знач.). *І мазниця, і мазило уже мені надостило* [набридло] (П. Чубинський); *Василько наготовив клейстеру, мазило і заховав усе в дуплі бука* (А. Турчинська).

3. *ч. і с., зневажл.* Те саме, що **мазі́й** 1. — *І ти збираєшся стати художником, — зміряла* [Наталена] *мене зневажливим поглядом. Сині очі аж потемніли. — Мазило ти нещасний, ось ти хто. Хіба не відчуваєш, що тут навколо пахне старовиною?* (Р. Федорів); — *І де він ходить, чорти б його взяли? Мабуть, водить десь пензлякою* [пензлем] *по папері, мазило нещасне* (В. Нестайко).

4. *ч. і с., фам.* Те саме, що **мазі́й** 3. *"Соловей, — майнула думка. — Найновіший пістолет для нічних убивств. Звук пострілу видається тьохканням соловейка... Але стріляв дилетант: з такої відстані — і не влучити? Мазило!"* (В. Чемерис); *Там і там вигукують: — Ну хто ж так б'є?! — Ну й мазило! Ліпи в правий кут! — Удар! Хіба це удар?* (О. Чорногуз).

МАЗІ́Й, я́, *ч.* 1. *зневажл.* Про поганого художника. *Художник-мазій.*

2. *розм.* Те саме, що **песту́н** 1. — *Мовчи, мазій, — каже Явтух Каленикович, — бач, який пащекуватий!* (Ю. Яновський); *Я не був, фігурально кажучи, мазаним пиріжком, милованцем, мазієм* (Валерій Шевчук).

3. *фам.* Про того, хто не влучає (під час стрільби *(див.* **стрільба́**[1] 1, 2), гри з м'ячем, у кеглі і т. ін.). *Хтось влучив у всі мішені, а хтось виявився мазієм* (з газ.).

МАЗІ́ЙКА, и, *ж., розм.* Жін. до **мазі́й.** *Із маминої мазійки, манірної панянки вона виростає у свідому людину* (із журн.).

МА́ЗКА, и, *ж., розм., рідко.* Те саме, що **штукату́рка.** *Поломлені карнизи, побиті вікна, пощупугована мазка, облуплені стовпи — все виглядало непривітним та страшним* (Панас Мирний).

МАЗКА́, и́, *ж., розм.* Кров, сукровиця, що витекли з рани. *Сього Паллант стягнув за ногу, Ударив, як пузир, об дрогу* [дроги], *Мазка із трупа капотить* (І. Котляревський); *Декотрі борці порозбивали супротивникам кулаками носи, щоки й губи, аж мазка потекла по їх* [їхніх] *кунтушах* (І. Нечуй-Левицький); *З розбитого носа йому текла червона мазка* (П. Панч).

◊ **Пусти́ти (спусти́ти)** / *рідше* **пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са]** *див.* **пуска́ти.**

МАЗКИ́Й, а́, е́. 1. Який легко забруднюється, вимазується. *Мінуси смартфона: незвичний дисплей, мазкий корпус, не найчутливіша камера* (із журн.); *Мазка тканина.*

2. Який бруднить, вимазує. *Імар із заздрістю думав про те, що всі абрадські королі .. пишуть чарівними перами без цих мазких чорнил* (О. Авраменко); *Мазка стіна.*

МАЗНИ́ЦЯ[1], і, *ж.* Посуд для дьогтю. [А н н у ш к а:] *Не одступлюсь! Натішуся над ворогом! Ей, хлопці, сюди! Давайте мазницю, — двері і вікна дьогтем вимазати!* (М. Старицький); — *Людина він сердечна, хоч пика в нього чорна, як дьоготь у мазниці* (З. Тулуб); *Ладик тримав за*

спиною квач, тільки що витягнений з мазниці, й липкий дьоготь крапав на землю (К. Гриб).

◊ **(1) Як мазни́ця (мазни́чка):** а) хтось брудний, неохайний; що-небудь брудне. *Спідниця на ній* [жінці] *як мазниця і дитина коло неї; простягнуті руки тремтять* (з газ.); б) *(зі сл.* ч е п у р е н ь к и й, ч и с т и й *і т. ін., ірон.)* уживається для заперечення зазначених слів: зовсім не (чепурненький, чистий і т. ін.). *Чепурненький, як мазничка* (прислів'я); — *Чого ж ти такий веселий? Та й чепурненький сьогодні, як мазничка* (О. Ільченко).

МАЗНИ́ЦЯ[2], і, *ж.* Велика чорна бараняча шапка із суконним дном. *З шапок, що вживаються і в наш час в Україні, відомі такі форми: стовбуваті, або круглі шапки, "мазниці", рідше трапляються "кучми"* (О. Воропай).

МАЗНИ́ЧКА, и, *ж.* Зменш. до **мазни́ця[1]**. *Замість їхати по нове залізо, кран зупинився, його людина стала мастити .. Ледве було поставлено мазничку, як прогув гудок* (Ю. Яновський).

◊ **Як мазни́ця (мазни́чка)** *див.* **мазни́ця[1]**.

МАЗНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., кого, що, по кому — чому чим.* 1. Однокр. до **ма́зати** 1. *З її прикладу Мася протягла руку до якоїсь посудини, що стояла в костьолі коло дверей, і мазнула собі по чолі* (А. Свидницький); *Баба Секлета вмочила палець у чорну кров, мазнула Лукії лоба* (О. Донченко); * Образно. *Устиг мазнути поглядом по годиннику — початок першої ночі* (А. Кокотюха); // *розм.* Доторкнувшись чимось до поверхні чого-небудь, трохи потягти, провести. *Скільки б разів не проходив Мишуня повз машину, він ніколи не пропускав випадку мазнути по ній чистою ганчіркою* (Ю. Яновський).

2. *фам.* Ударити (у 2 знач.), ляснути *(див.* **ля́снути[1]** 1). [М и к и т а:] *Гляди, щоб я тебе .. не мазнув по губах! Щось у мене дуже сверблять руки!* (М. Кропивницький); — *Ох я ж його я-ак мазну в ухо, аж звалився з парти* (А. Головко); *В ту ж мить Павло встиг мазнути Манівчука буком по лисині. Удар був влучний, і ворог клякнув у сніг* (У. Самчук).

◊ **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ме́дом (са́лом) по губа́х масти́ти (ма́зати) / мазну́ти** *див.* **масти́ти.**

МАЗНЯ́, і, *ж., зневажл.* Невміле, погане малювання. *Покину тепер усю мазню свою, і школу, і божевільний гурток під три чорти* (Є. Кротевич); *Я все більше розбиралася у мистецтві, я розуміла вже, де воно справжнє, як прийнято казати, високе, а де — так собі, тьху, мазня* (В. Лис); // Невміло, погано написана картина, малюнок. *Олаф устав і повів рукою до своїх малюнків на стінах. — Ви помічаєте що-небудь в цій мазні? Яку-небудь різницю з тим, що ви досі бачили?* (В. Винниченко); — *Він* [К. П. Брюллов] *казав, що коли я не попрацюю як слід, він викине мою мазню геть* (О. Іваненко).

МАЗОВЕ́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мазовша́ни** та Мазовії (Мазовше). — *Скажи нам, проти кого і за ким ти воював? — Проти князя київського, проти князів волинських, і польських, і мазовецьких...* (І. Франко); *Відвідували царя у Жовкві навіть такі вельможі, як краківський каштелян Януш Вишневецький та мазовецький воєвода Хоментовський* (Б. Лепкий); *Мазовецький діалект є одним з головних на території Польщі* (з наук.-попул. літ.).

МАЗОВША́НИ, а́н, *мн. (одн.* **мазовша́нин,** а, *ч.;* **мазовша́нка,** и, *ж.).* 1. *іст.* Західнослов'янське племінне об'єднання, яке населяло область Мазовії (Мазовше) в нинішній Польщі. *Довгий час мазовшани зберігали ряд діалектних особливостей своєї мови* (І. Франко); *Аналіз етнокультурних процесів на Волині показав, що корінним населенням тут були дуліби, бужани й волиняни, а прийшлими дреговичі, ятвяги й мазовшани* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **ма́зу́ри** 1. *Мазовшани говорять в основному літературною польською мовою. Віруючі переважно католики* (з наук.-попул. літ.).

МАЗОВША́НИН *див.* **мазовша́ни.**

МАЗОВША́НКА *див.* **мазовша́ни.**

МАЗО́К, зка́, *ч.* 1. Накладання фарби (гриму, клею і т. ін.) коротким уривистим рухом. *Козака Мамая.., крім сили духу геніального маляра, вразило .. вільне вигравання колориту, упевнений мазок повним пензлем* (О. Ільченко); *Сергій Сергійович замовк. Узяв тоненьку щіточку, зробив легенький мазок на картині й замріявся* (Є. Кравченко); // Накладена таким рухом фарба (грим, клей і т. ін.). *Він знав на портреті кожну рисочку, навіть напрям малярevого мазка* (Н. Королева); *Мій приятель згоджується, умощує мольберт, .. починає класти на полотно мазки* (У. Самчук); *Твердою рукою професіонала він поклав перші мазки гриму, надаючи обличчю потрібного виразу* (Л. Дмитерко); *Пензель торкається полотна і залишає на ньому ледве вловимі мазки* (Д. Ткач); * Образно. *Ранкове сонце кидало рожеві мазки на білі кашки та придорожній пирій* (М. Руденко).

2. *перен.* У літературному творі — дрібна виразна деталь художнього зображення. *Для постаті героя комедії, виниклої на тлі споминів про батька, автор не пошкодував комічних мазків* (М. Рильський); *М. В. Гоголь зумів напрочуд яскраво й виразно намалювати кількома мазками образ язичницького світу на порозі нової християнської ери* (з наук. літ.).

3. *вет., мед.* Невелика кількість крові, слизу і т. ін., яку беруть у людини або тварини для аналізу. *З краплі звичайним способом готують мазок, який висушують на повітрі за кімнатної температури* (з навч. літ.); — *У нього, мабуть, дуже гостра форма дифтериту... Я пришлю медсестру, вона візьме мазок з горла на аналіз* (В. Собко).

МАЗОНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., кого, що, по кому — чому чим, розм.* Підсил. до **мазну́ти.** *Помастиш сальцем черствий хліб, трошечки мазонеш по окрайцю, а проникливий Комар тут як тут: — Не дуже масти, а то живіт заболить...* (О. Ковінька); *З усієї сили хлопець мазонув суперника по щоці* (з газ.).

МАЗОХІ́ЗМ, у, *ч.* Схильність діставати задоволення, тільки відчуваючи приниження, насильство, біль, страждання і т. ін. *П'яний кожен день, жінку лупцює через день, а вона молиться на нього — мій ти хороший, мій ти маленький. Мазохізм?* (А. Кокотюха); *Часами його мазохізм перемагає його любов до мене, і тоді він пакує мої речі* (І. Карпа); *Одним із проявів хворобливого почуття провини є власне мазохізм, за якого знаходять втіху в стражданні, упокоренні та відчутті себе жертвою* (з наук.-попул. літ.); // Статеве збочення, при якому для досягнення оргазму необхідно відчувати фізичний біль, загрозу для життя або моральне приниження з боку партнера. *У витоках мазохізму лежить страх перед ризиком пережити неприємність* (з наук. літ.); *Поняття "мазохізм" у науку запровадив Ріхард фон Крафт-Ебінг за іменем австрійского письмен-*

ника, уродженця Львова Леопольда фон Захер-Мазоха (з газ.).

МАЗОХІ́СТ, а, *ч.* Особа, схильна до мазохізму. *На папірчику, який був з грошима в конверті, писалося: "Передай тій дівчині, що Додик мазохіст і примушує шмагати себе ременем"* (Ю. Винничук); *Може, ти, Максиме, викінчений мазохіст і тебе можуть зачепити лише словесні гарапники або підкреслене непомічання?* (С. Процюк); *Я люблю Львів тупою пристрастю безмозкого мазохіста* (Ю. Іздрик).

МАЗОХІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Те саме, що **мазохі́стський.** *Ображаємо ми тих, кого підсвідомо вважаємо своїми проекціями. Образа — мазохістичний чин. На рівні свідомому думаємо, що ображаємо іншого* (Ю. Покальчук); *Біля "Мазох-кафе" проходить мазохістичний актуальний перформанс* (з газ.).

МАЗОХІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **мазохі́ст.** *В жодному разі не можна розкриватися перед мужчиною із своїх реальних слабкостей — рано чи пізно він обов'язково перетворить їх собі на підніжну сходинку дорогою на власний п'єдестал. Втіхи з того небагато — якщо тільки ти не мазохістка* (О. Забужко); *Звісно, я не збираюся займатися самокопанням, я не мазохістка* (І. Роздобудько); *Кволо посунула* [Ліда] *до Контрактової. Звідти — мазохістка! — Андріївським узвозом угору, та не бруківкою — льодом* (Люко Дашвар).

МАЗОХІ́СТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мазохі́ст** і **мазохі́зм.** *Фрау Ольга провадить вишкіл дівчат .. Вона влаштовує забави для прихильників мазохістського сексу* (Ю. Винничук); *За умови дії мазохістського та садистського механізмів, вважає Е. Фромм, людина, добровільно підкоряючись кому-небудь або пануючи над ким-небудь, набуває ілюзії власної ідентичності* (з наук. літ.); // Притаманний мазохісту, мазохістці. *Старий професор Войтецький. Людина.., в якої, щоправда, були гріхи під час сумнозвісної "боротьби з космополітами", коли він був ще студентом, про які він тепер розповідав з мазохістською насолодою, потішаючи факультет* (В. Лис); *Журналіст від сорока і старший, коли описує якесь типове явище сьогодення, мимоволі вдається до мазохістської ностальгії: тоді було ось так, а тепер ось так* (із журн.); *Нерідко мазохістські нахили проявляються в дитинстві через певний спосіб життя* (з наук.-попул. літ.).

МАЗУ́Н, á, *ч., розм.* Те саме, що **песту́н** 1; улюбленець. *Ото під таким доглядом і ріс Пилипко, піднімався на ноги і став мазуном своїм і чужим* (Панас Мирний); *Оверко — той, звісно, дівочий мазун, зрідка коли приложиться до чарки* (К. Гордієнко); *— Акбале, ти ж мамин мазун. Ти наче те ласкаве телятко, якого залюбки нагодує кожна корова* (І. Білик).

МАЗУНЕ́ЦЬ, нця́, *ч.* Зменш.-пестл. до **мазу́н.** *Мала мама одинця, Одинця-мазунця* (Г. Бойко); *Гетьманша Анастасія Марківна виклопотала двоє сіл в гетьмана своєму мазунцеві Якову* (Ю. Мушкетик).

МАЗУ́НКА, и, *ж., розм.* Жін. до **мазу́н.** *Юрко буквально онімів, пізнавши в складі ланки й ніжну лілею, як він сам її називав, мамину мазунку Пазю* (Ю. Яновський).

МАЗУ́НЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **мазу́н.** [В і в д я:] *А що син ваш, то вже він мусить вам без супереки скоритися; мізинчик же, та ще й мазунчик!* (М. Кропивницький); *До неї підбігає її мазунчик, Стьопа, і вживає свого звичайного засобу: треться щокою об її щоку, і це моментально заспокоює її* (В. Винниченко); *З егоїзмом ображеного підлітка-мазунчика він роз'ятрював свої уявні болячки* (М. Дашкієв); *Куземко не був якимось мазунчиком — тямив і шаблю тримати, і на коні сидів, як улитий* (В. Шкляр).

МА́ЗУ́Р, а, *ч.* 1. *Див.* **ма́зу́ри.**

2. *заст.* Мазурка (у 2 знач.). *— Де цимбали? грай, псявіро! — Аж корчма трясеться — Краков'яка оддирають, Вальса та мазура* (Т. Шевченко); *Двоє дорослих синів власника замку вибивали по його хистких від часу підлогах мазура з своєю молодою мачухою та сусідніми панями й панянками* (А. Кащенко); *Панна Маня пішла танцювати мазура* (О. Маковей).

МА́ЗУ́РИ, ів, *мн. (одн.* **ма́зу́р,** а, *ч.;* **мазу́рка,** и, *ж.).* 1. Велика етнічна група поляків, мешканці північного сходу Польщі, нащадки польських поселенців-мазовшан у цьому регіоні. *Мазури часто не вважають себе ні поляками, ні німцями, а польськими пруссами. Серед мазурів поширена мазурська говірка польської мови* (з наук.-попул. літ.).

2. *заст.* У деяких регіонах України — назва поляків, перев. селян, що мешкали на її території. *Мене обступили й обстали мазурки та мазури, розпитували, з якого я краю, розказували про своє убоге життя* (І. Нечуй-Левицький); *Мазур не любується в прикрасах. Він старається за те, що йому потрібне, а не за те, що красне* (Л. Мартович); *Ще одного зі своїх професорів забув я згадати, а саме мазура Глінського, історика* (Б. Лепкий).

МАЗУ́РКА, и, *ж.* 1. *Див.* **ма́зу́ри.**

2. Польський національний танець із тридольним тактом, що поширився в інших країнах як бальний. *З бренькотом шабель і острог мчали вони* [пани] *у бурхливій мазурці* (З. Тулуб); *Йому були відомі назви й мундири всіх полків гвардії, знався на породистих конях і мисливських собаках, добре танцював навіть мазурку й умів грати в преферанс* (Б. Антоненко-Давидович); *Студентські вечори... Танцюють чи не всі там і чардаш, і мазурку, і танці всіх племен* (Л. Костенко); // Музика до цього танцю, музичний твір у ритмі цього танцю. *Шум помалу переходить у музику: чути давню мазурку* (С. Васильченко); *Кларнет пискливо тягне краков'яка, Мазурки плине повідь голуба* (А. Малишко); *Коли стихає мазурка, я, несучи тацю з порізаним пляцком, зупиняюсь посеред павільйону* (Ю. Андрухович).

МАЗУ́РКОВИЙ, а, е. Прикм. до **мазу́рка** 2. *Завершення твору мазурковим танцем стало можливим завдяки переосмисленню Лисенком класико-романтичного принципу цитатності* (з наук. літ.); *Важливу роль виконував танцмейстер, який провадив декілька десятків пар у танцях, і це була справа нелегка, особливо якщо модною ставала якась нова мазуркова комбінація* (з наук.-попул. літ.); *"Мазуркова балаканина" вимагала поверхневих, неглибоких тем, але також цікавості і гостроти розмови, здатності до швидкої епіграматичної відповіді* (із журн.); // Власт. мазурці. *Панна Юзя пробігла мазурковим кроком по довгій жовтенькій, мов золотій, стежці до альтанки* (Леся Українка); *Мазурка — парний танець. Мазурковий розмір тридольний* (з навч. літ.).

МАЗУ́РОК, рка, *ч., перев. мн.* Вид солодкого сухого печива з мигдалем. *Ходила я і на базар, пекла мазурки, шила, прибирала* (Леся Українка); *Федоренко .. кинувся до пакунка старих Водосвятських, розпакував його й став витягати звідти мазурки, смажену качку, домашню ковбасу, сало й т. п.* [і т. ін.] (В. Винниченко); *Коли гості впоралися з ними*

[стравами], *подали десерт — фрукти, горіхи, мигдаль і фісташки в меду, всякі солодкі тістечка, мазурки* (З. Тулуб).

МАЗУ́РСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ма́зу́ри** 1. *Прибувши в наш повіт З Добжинської землі тому багато літ, Вони всі звичаї мазурські зберігали* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

2. *заст.* Прикм. до **ма́зу́ри** 2. *Одного ясного погожого дня я пішов оглядати мазурське село* (І. Нечуй-Левицький); *Хіба ж поміж козацтва мало було шляхтичів і хлопів мазурських* (П. Загребельний); // Власт. мазурам. *Виступив наперед один робітник і, кланяючись низенько, випалив, як з фузії, своїм мазурським діалектом* (І. Франко).

МАЗУ́Т, у, *ч.* Маслянистий залишок від нафти після відгону з неї гасу, бензину та газоліну, який використовують як рідке моторне паливо. *Сіли на дошках, біля скриньки залізничника, колись фарбованої зелено, а тепер темнастої плямами від мазуту* (В. Барка); *Вона полоще батькову сорочку, покроплену де-не-де незмиваними плямами мазуту* (А. Шиян); *Мазут використовують як котельне паливо* (з наук. літ.); *Залежно від вмісту сірки паливний мазут може бути малосірчистим, сірчистим і високосірчистим* (з навч. літ.).

МАЗУ́ТНИЙ, а, е. Те саме, що **мазу́товий.** *Заводський двір з ковтунами димовими і пасмами пари, мазутною чорнотою серед снігу і рудизною цегли.. — видався веселіший, ніж попереду* (В. Барка); *Справді, він не король, але офіцер, капітан, Герой! А вона — дівчина в мазутній фуфайці і в чорній хустці. Він міг її не помітити* (М. Циба).

МАЗУ́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **мазу́т.** *Для теплового насоса не потрібні ні димова труба, ні мазутовий резервуар, ні запаси горючих матеріалів* (з наук.-попул. літ.); *Екологи заявляють, що мазутові плями розтягнулися упродовж усього берега* (з газ.); // Який працює на мазуті. *Використовувати тепловий насос дешевше, ніж газове або мазутове опалення* (з газ.).

МАЗУТОВО́З, а, *ч.* Спеціально обладнана машина для перевезення мазуту. *Для перевезення темних нафтопродуктів і мазуту використовують мазутовоз* (з наук.-попул. літ.); *Оптова реалізація палива може бути здійснена шляхом перевезення товару спеціалізованим автотранспортом (автоцистерни, бензовози, мазутовози тощо)* (з навч. літ.).

МАЗУТОПРОВІ́Д, во́ду, *ч.* Трубопровід для перекачування мазуту. *Мазутопроводи котельних установок (від магістралей котельні до пальників) виготовляють з безшовних труб зварюванням* (з наук.-попул. літ.); *Мазутопроводи призначені для подання мазуту до форсунок печі* (з навч. літ.).

МАЗУТОСХО́ВИЩЕ, а, *с.* Споруда з резервуарами для зберігання мазуту. *Мазутосховищ має бути не менше від трьох: у перше мазут розвантажують із цистерн, у другому — відстоюють, а з третього відбирають для подання в котельну* (з наук.-попул. літ.); *Мазутосховище служить для зберігання, підготування до спалювання мазуту (підігрівання, перемішування) і являє собою два однотипних металевих резервуари циліндричної форми* (з навч. літ.).

МАЗУ́ХА, и, *ж., розм.* Жін. до **мазу́н.** — *Ти моя подруга, моя товаришка, моя мазуха..! — говорила Балабушиха, обнімаючи та цілуючи Настю* (І. Нечуй-Левицький); *Мартоха немов спішилася натішитись сею дитиною і пестила її так, що Пріська з Улянкою аж зненавиділи мазуху* (Леся Українка); *Хоче* [Мирон] *відійти від ліжка, але в цей час його охоплюють тонкі рученята дев'ятилітньої мазухи* (М. Стельмах).

МАЗХА́Б, у, *ч.* Богословсько-правова система поглядів в ісламі. *Слово "мазхаб" у перекладі з арабської означає "шлях", "напрям"* (з наук.-попул. літ.); *Мазхаб — це розуміння імамом священних текстів та його інтерпретація їх. Тому, коли ми говоримо, що дотримуємося мазхабу якогонебудь імама, ми дотримуємося його розуміння священних текстів* (з рел.-церк. літ.).

МАЗЬ, і, *ж.* 1. Масляниста суміш жирів з лікарськими речовинами для втирання в шкіру, змазування її. — *Вони нас ніколи не забували... — Авжеж... чи порошку там, чи мазі якої...* (М. Коцюбинський); *Геник вимив Івановї ноги, приклав до ран якоїсь цілющої мазі і забинтував* (П. Колесник); *Любила* [Зоя] *пахощі, парфуми, мазі, які привозили їй з Ефіопії й Індії, сама їх змішувала, чаклувала над ними* (П. Загребельний); — *Ось вам мазь, що за складом дуже добре підійде — вона від алергій, травм, забоїв, розтягів...* (І. Карпа).

2. Густа жирна речовина для змащування чогось. *Звивається, як муха в мазі* (Номис); *Ропу варили у великих кітлах* [котлах] *.. і робили мазь до возів* (І. Франко); *Мазі добре прилипають і утримуються на поверхнях, що труться, витримують велику вагу при високих температурах і малих швидкостях* (з навч. літ.).

◊ **(1) На мазі,** *перев. зі сл.* д і л о, с п р а в а *і т. ін.:* а) *(у знач. присл.)* відбувається, проходить добре; так, як треба, у порядку і т. ін. — *От воно тепер, панове, се діло й на мазі* (Д. Мордовець); *І діло в нього — на мазі! У кандидати, в храм наук Пробрався Жук* (С. Олійник); *Справа зовсім була вже на мазі* (О. Кундзич); *Уже й вечерю мали на мазі, упікши дичину на вертлюзі* (Л. Костенко); б) *(у знач. прикм.)* майже підготовлений. — *Страйк на мазі, тільки ж потрібна твоя допомога* (Ю. Смолич).

МА́ЗЬКАТИ, аю, аєш, *недок., кого, що, діал.* Розпещувати. [І в а н:] *Ганна Семенівна її* [сестру] *і її дітей дуже любить .. І тих своїх небожів так мазькає й пестить!..* (Грицько Григоренко).

МАЗЮ́КАННЯ, я, *с., зневажл.* Дія за знач. **мазю́кати.** *Я готов був статися повагою в фаху малювання скринь, якби доля не призначила мене до іншого мазюкання* (І. Франко); — *Сьогодні всі учителі прочитали твоє мазюкання, щось підчикрижили в ньому, а щось дописали* (М. Стельмах).

МАЗЮ́КАТИ, аю, аєш, *недок., кого, що і без прям. дод., зневажл.* Те саме, що **ма́зати** 3. *З якими гордощами мазюкав я на взір "цьоциних" такі "ружі", що аж сама "цьоця" бралася за голову* (І. Франко); *Я ніякий не відомий художник .. Вчитель малювання з провінційного містечка, яке навіть не є райцентром. Часом, правда, мазюкаю якісь пейзажі* (В. Лис); // Невміло, неохайно писати. — *Що ти там ще мазюкаєш!.. Оддихай, бо ти, сопливе, ще й писати не вмієш...* (І. Багряний).

МАЇ́ВКА, и, *ж.* 1. Відпочинок навесні на лоні природи. [Г о р п и н а *(на перелазі):*] *Добривечір! Хліб-сіль! Маївку справляєте?* (С. Васильченко); *Ось вони цілою групою — хлопці, дівчата — сфотографовані між зеленню біля надмогильного пам'ятника батькові українського театру — Кропивницькому. Ось маївка їхня в лісопарку* (О. Гончар); *На Поділ приходила весна, пожвавішав Житній базар, а Кожум'яки, Куренівка, дніпровські кручі, Щекавиця вруни-*

лися молодою зеленню і кликали спудеїв до себе на традиційні рекреації та маївки (Р. Іваничук).

2. *перев. мн.* Пісні, що супроводжували обряди Зеленої (Клечальної) неділі та пов'язані з нею розваги молоді. *Окрему групу становлять маївки, якими супроводжувалися обряди прикрашання худоби* (з наук. літ.); *З неділі Великодня починають водити гаївки, співати веснянки, а потім і маївки* (з наук.-попул. літ.); *Старше покоління добре пам'ятає ті часи, коли протягом трьох днів Великодня до пізнього вечора на церковних подвір'ях виводили маївки* (із журн.).

3. Молебень до Богородиці. *В Україні традиція служіння маївки поширилася з сусідньої Польщі* (з рел.-церк. літ.).

4. У Росії до 1917 р. — нелегальні збори робітників 1 травня. *Де ви, хлопці тямкі, Що були на маївках..?* (М. Руденко); *Революційна маївка.*

МАЇННЯ, я, *с., діал.* 1. Дія за знач. **маї́ти.** *Маїння хат на Зелені свята належить до циклу русальних святкувань, які тривають перший тиждень червня* (з навч. літ.).

2. Те, чим заквітчують хати на Зелені свята. *Маїння мужчини (ніколи жінки) приносили до оселі роду і роздавали всім мешканцям* (з наук.-попул. літ.); *Саме до Зелених свят ми готуємо маїння для осель і городів, криниць та різних господарських прибудов, немов оберегами захищаємо своє помешкання і майно від усілякої позаприродньої нечисті* (із журн.).

МАЇС, у, *ч.* Те саме, що **кукуру́дза.** *Ми полювали, а вони* [метиси] *зрощували пшеницю й маїс і постачали нам зброю* (І. Кулик); *Батьківщина кукурудзи (маїсу) — Америка. Вона була основою харчування корінного населення, яке шанувало маїс як "їжу богів"* (з навч. літ.).

МАЇСОВИЙ, а, е. Прикм. до **маї́с.** *На землі стояли глиняні горщики, пательні, мішечки з маїсовим зерном* (Ю. Бедзик); // Зробл. з маїсу. *Вже на другий день Туку відчув себе значно краще. Він попросив їсти і з жадобою накинувся на маїсові млинці і згущене молоко* (В. Малик).

МАЇТИ, маю́, маї́ш, *недок., кого, що, діал.* Заквітчувати. [В і й т:] *Маєте маїти* [школу], *то звивайтеся швидко!* (І. Франко); — *Гайові севрюки, як везли май двір на свята маїти, нарвали для мене на батькових лугах та на нашому озерці* (Б. Лепкий); *За гаями наглядали згори жінки-охоронці, від чого походить назва Лопушна .. Можливо, з тих часів походить звичай маїти хати лопухами, що служать ніби охоронцями. Лопух формою нагадує щит* (Г. Пагутяк); * Образно. *Життя одному квіттям все маїть, а терням преться до грудей другого* (Уляна Кравченко).

МАЙ[1], я, *ч., поет., розм.* Те саме, що **тра́вень.** *Як прийде май, сій просо — буде як гай* (прислів'я); *Була веселенька* [Галочка], *як день у маї місяці* (Г. Квітка-Основ'яненко); *На небі місяць май, а сонце гріє, як у літі* (Б. Лепкий); *Недаром старі люди кажуть: теплий квітень, мокрий май — буде жито, як гай!* (Л. Дмитерко).

МАЙ[2], ю, *ч.* Клечання, зелень. *Волів дванадцять пар, всі під стрічками, їх роги вквітчані, як май, квітками* (П. Куліш); *А тут їде віз повен маю — так на Поділлю* [Поділлі] *звуть клечання* (А. Свидницький); *І травень дощами проллється над краєм, Всю землю вкриваючи рястом і маєм* (Л. Первомайський); * Образно. *На дверях власної душі я вішаю зелений май* (Б.-І. Антонич).

МАЙ[3], *діал.* 1. *вставн. сл.* Мабуть. *Говорив* [Іван] *тоді за призви, що його, май, в москалі візьмуть...* (Леся Українка); — *Дмитре, а ще, май, буде у вас діточок? — Та, певно, що буде* (М. Матіос).

2. *присл.* Більше. *Всі, що май боязливі, повтікали, .. лишилися три багачі та п'ять бідних* (В. Стефаник).

МАЙБУ́ТИ *див.* **мабу́ти.**

МАЙБУ́ТНІЙ, я, є. 1. Який настане, буде; прийдешній. *Зустріла його привітно стара Лимериха і назвала сином, і розпитувала про господарство та товкмачила йому про .. майбутнє життя-буття* (Марко Вовчок); *Ми збирали з сином жолуді дубові, І про день майбутній я казав синкові* (М. Рильський); *Особливо важливо знати майбутню погоду для сільськогосподарських робіт* (з навч. літ.); // Який відбудеться. *Незабаром Тася мала виїздити зовсім із нашого містечка, і ми довго мріяли про майбутні наші зустрічі* (С. Васильченко); *До Урину* [джерела] *старий Сірко вводив Григорія в курс його майбутньої ролі* (І. Багряний); *Мені треба ні про що, крім майбутньої риболовлі, не думати* (Р. Іваничук); // Який з'явиться, житиме пізніше. *Ми йшли терницами, та з крові, Що на шляху лишали ми, Ростимуть квіти пурпурові Перед майбутніми людьми* (Д. Павличко); // Який стане кимось (за соціальним станом, фахом і т. ін.). *Хороші-хороші дівчатка! Майбутні матері майбутніх онуків та правнуків наших* (Остап Вишня); *Спить спокійно у другій кімнаті мій майбутній пілот, мій синок* (В. Сосюра); — *Зараз прийде твій повелитель... майбутній повелитель...* (О. Бердник); *Разом зі мною вчився якщо не майбутній Ціолковський, то принаймні головний конструктор потужних ракет* (А. Дімаров); // Який буде зроблений, вирощений і т. ін. *Високий, ніби багатоповерховий будинок у риштованнях, стояв корпус майбутнього лінкора* (В. Собко); *Пахло рідним Поділлям, прісними земляними соками, хмільною силою майбутніх урожаїв* (О. Гончар); // Який буде досягнутий. *Я був розігрітий, як віск, своїми планами, майбутніми успіхами* (Ю. Яновський).

2. *у знач. ім.* **майбу́тнє,** нього, *с.* Час, який настане. *Їй* [бабусі] *хотілося, щоб вечорами вони посідали біля неї, а вона, в'яжучи панчохи, розповідала б їм, що бачила й чула за день, мішаючи сучасне з минулим і майбутнім* (В. Підмогильний); *Поле праці перед ними Розстелилось неозоре, І було майбутнє зриме, Як за річкою простори* (М. Рильський); *Добру хвилину стояли вони мовчазні, вдивляючись широко розплющеними очима в міську пітьму, в далеке минуле своє і своїх батьків і линучи думкою в майбутнє* (О. Довженко); *У пам'яті перебігали хаотичні видіння, в яких переплуталося минуле й майбутнє, краса і потворність, добро і зло* (М. Дашкієв); — *А як ходили ми з тобою до півночі по шкільному саду, про майбутнє балакали, коли їхав до Києва? Згадав нарешті?* (В. Дрозд).

3. *у знач. ім.* **майбу́тнє,** нього, *с.* Те, що станеться, відбудеться з ким-, чим-небудь; доля *(див.* **до́ля**[1] 2). *Майбутнє дітей було для неї цілим світом, одною думкою, одним бажанням* (Н. Кобринська); *Янек напівдрімав, напівмріяв про своє майбутнє* (З. Тулуб); *Мені здалося, що майбутнє моє надійно облаштоване і все доленосне, що могло статися, вже сталося* (Любко Дереш); *Здається, сьогодні всі розуміють, що без науки немає майбутнього в будь-якої цивілізованої держави* (з наук. літ.).

Творе́ць істо́рії (життя́, майбу́тнього *і т. ін.) див.* **творе́ць.**

○ **(1) У майбу́тньому,** *у знач. присл.* — з часом, пізніше. *Вона була певна, що в майбутньому його жде щось незвичайне* (О. Гончар); *Ось вона, прекрасна мить, заради якої варто пройти усе, що він пройшов, і витримати, що б не послала доля йому в майбутньому!..* (Василь Шевчук).

△ **Майбу́тній час** *див.* **час.**

◇ **Зазира́ти (загляда́ти) / зазирну́ти (загля́нути) в майбу́тнє (у прийде́шнє, впере́д** *і т. ін.) див.* **зазира́ти.**

МАЙБУ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Те саме, що **майбу́тнє** *(див.* **майбу́тній** 2, 3). *Майбутність — у веселім жарті, У серця стислому пориві, Майбутність — в гарті* (В. Еллан-Блакитний); *Я чую імена, мов трави життєдайні. Вони з минувшини у сьогодення йдуть, вони з майбутності ведуть у дні прадавні* (М. Сингаївський); *Коли ж прийде дух істини, він не лише звістує вам про майбутність, а й відкриє вам правду у всій повноті* (Ю. Мушкетик); *Гнітюче почуття невідомої майбутності опанувало ним* (В. Підмогильний).

МАЙБУТТЯ́, я́, *с., поет.* Те саме, що **майбу́тнє** *(див.* **майбу́тній** 2, 3). *В майбуття Я йду вперед без вороття* (А. Малишко); *Не смерть страшна, не бій, не катування, не муки, а невідомість, що очікує людину в майбутті* (О. Бердник); *В останній розмові з Ольгою Завадка пророчив їй незавидне майбуття з ласки швагра і лякав, що їй, Олі, доведеться жити .. на правах попелюшки* (Ірина Вільде); — *Я не бачу аж такого чорного майбуття, як наш молодий гарячий віршотворець...* (Р. Іваничук).

МАЙБУ́ТЬ, і, *ж., поет., рідко.* Те саме, що **майбу́тнє** *(див.* **майбу́тній** 2, 3). *За днем, що одгорає, трохи жалко, Але вперед, чекає нас майбуть!* (В. Сосюра); *Нас — лисий Фауст взяв до спілки: й понині у ясну майбуть з його скаженої пробірки гомункули червоні пруть* (І. Малкович).

МА́ЙВО, МА́ЄВО, а, *с., поет.* 1. Повільне, плавне коливання тонких, легких предметів під дією вітру. *В придніпровському степу пахне м'ятою і горизонт постає перед очима подорожнього огорнутий срібним маєвом* (Н. Рибак); *Не спалили чужинці весну, вона струмилася в розбиті вікна тугими пасмами сонця та зеленим майвом каштанів* (О. Гончар); — *Не кажи мені про море! Там же листя тихе майво, там маслини хилять віти* (В. Стус); *Любив він і мальви, й груші в угорському вині, і маєво корогов козацьких, гуркіт литаврів* (Ю. Мушкетик).

2. Те саме, що **мерехті́ння.** *Там міста в рожевім майві, що були у млі, і у сонячному сяйві грають їх шпилі* (В. Сосюра); *А при багатті хлопці косарі І комбайнери у спецівках синіх Вплітають сміх до цих лугів осінніх, Ведуть пісні під маєвом зорі* (А. Малишко); *Розлилось п'янке тепло, Налилось струнке стебло, Мерехтіло маєво на полях* (О. Білаш); * Образно. *Земля, море, чайки у небі, теплі піски, вітер з пустелі — то лише маєво химерних образів уздовж казкової стежки* (О. Бердник).

МАЙДА́Н, у, *ч.* 1. Велике незабудоване місце в селі або місті; площа (у 2 знач.). *У Вифлеємі на майдані Зійшовся люд* (Т. Шевченко); *Сіло сонце, На майдані Сяйні огнища горять. І дівчата заквітчані З парубками гомонять* (Я. Щоголів); *За невеличким квітником посеред асфальтованого майдану .. високо вгору підвелися сірі масиви будинків* (Олесь Досвітній); *На майдані коло церкви революція іде* (П. Тичина); *Розмови на майдані миттю припинилися, і в запалій тиші, урочистій і напруженій, Ернан повагом підступив до Філіпа, видобув з піхв меч і церемонно відсалютував йому* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Базарна площа. *Колись бувало сильний чуженин* [чужинець] *Слов'ян-рабів виводив на майдани* (Леся Українка); *Німці влаштували криваві жнива. Кинули бомби на ринковий майдан, де було велике скупчення людей* (М. Андрусяк); *Молодик у чорних окулярах раптом напружився, зробив мисливську стійку і почав мацати поглядом базарний майдан, когось вишукуючи* (А. Кокотюха).

2. Те саме, що **майда́нчик** 2. *Сердюк і писар виконкому Калита вже лежать черевом долі під рясною грушею на шкільному дворі. Полуденне сонце залило майдан, ніжно цілує голівки соняшників* (Б. Антоненко-Давидович); *Ніч була місячна, світла, вони зупинились на шкільному майдані біля турніка* (О. Гончар); *І я вже бачу Калинку, як виходить він з "чорного ворона" на широкому тюремному майдані, яскраво освітленому прожекторами* (А. Дімаров).

3. *діал.* Лісова галявина. *Зеленіє молода трава по майданах і берегах* (С. Васильченко).

4. *діал.* Смолокурня. *Серед прізвищ, що вказують на ремесло, професію, вид заняття, — Майданник, тобто той, хто працює на смолярні (майдані)* (з наук. літ.); *Наявність смолистих дерев давала можливість селянам Карпат виготовляти з них у смолярнях — майданах — різні смоли* (із журн.).

5. *архл.* Земляна споруда нез'ясованого призначення, яка складається з кільцевого валу, входу, що веде до заглибини, і бокових насипів. *Мавринський майдан — це зрізаний конус з глибокою котловиною і змієподібними валами-"вусами"* (з наук. літ.).

6. *(з великої літери).* Масова тривала акція протесту проти влади під політичними або економічними гаслами, перев. на одній із центральних площ міста (від назви майдану Незалежності в центрі Києва, на якому вперше наприкінці 2004 р. відбулася така акція). — *Хочу поінформувати трьох лідерів Майдану про перебіг нинішніх розмов і певних рекомендацій, які готую для своїх партнерів у Європі* (з газ.); *Дай, Боже, мудрості й витривалості Майданові, а також в уми тих, хто пре проти Майдану* (з газ.).

МАЙДА́НЕННЯ, я, *с., розм., рідко.* Дія за знач. **майда́нити.** *Ніщо так не об'єднує країну, як майданення на Майдані в Києві* (з газ.); *На моє глибоке переконання, здобуте в ході кількарічного "майданення", наша боротьба за права людини нагадує героїчну боротьбу Дон Кіхота з вітряними млинами* (з Інтернету).

МАЙДА́НИТИ, ню, ниш, *недок., розм.* Проводити акції протесту проти певних дій або рішень влади. *Підприємці готові майданити проти монополізації торгівлі* (з газ.).

МАЙДА́НІВЕЦЬ, вця, *ч., розм.* Учасник акцій протесту проти певних дій або рішень влади. *Основним елементом меморіалу може бути фігура ангела, на руках якого лежить майданівець, що поклав своє життя за боротьбу проти режиму* (з газ.).

МАЙДА́НІВКА, и, *ж., розм.* Жін. до **майда́нівець.** *Майданівка-поліцейський з Ужгорода: — Пістолет збираю за 14 секунд!* (із журн.); *Інтернет розчулило відео історії кохання майданівки-львів'янки та донецького спортсмена* (з газ.).

МАЙДА́ННИЙ, а, е. Який є, міститься або відбувається на майдані (у 1, 2 знач.). *Поніміла майданна громада* (Ганна Барвінок); *Знову городянки, мов еквілібристки, промива-*

ють вікна майже в небесах, — як вони утримують горішню рівновагу над майданним гомоном круглої землі! (Ю. Андрухович); *Жанр інтермедії об'єднав майданну традицію з гуманістичними ідеями української книжної культури* (з навч. літ.).

МАЙДА́ННИК, а, *ч.* 1. *розм.* Те саме, що **майда́нівець.** *Підгодовували приїжджих майданників в основному кияни-доброчинці. Приносили гроші, закуповували харчі* (з газ.).

2. *заст.* Смоляр. *Жив собі дід та баба; дід служив на майдані майданником, а баба сиділа дома, мички пряла* (з переказу).

МАЙДАНО́ВИЙ, а, е. Те саме, що **майда́нний.** *Скік!.. і вже тоне* [Настя] *в тій темряві, що й наш Грицько втонув, бо майданове багаття, що круг нього гріючись розмовляли старі люди з Губрієм, ще й надто згустило темряву* (Ганна Барвінок).

МАЙДА́НЧИК, а, *ч.* 1. Зменш. до **майда́н** 1, 3. *Петрик вийшов з вокзалу на майданчик* (Іван Ле); *Там он на майданчику бекають вівці* (А. Тесленко).

2. Невелике рівне місце на землі, признач. для чого-небудь. *Проти кузні — добре утоптаний майданчик* (П. Колесник); *Злітно-посадковий майданчик — земельна ділянка або спеціально підготовлене місце мінімально допустимих розмірів для забезпечення зльоту та посадки легких повітряних суден* (з навч. літ.); *У парку культури одним із перших споруджених об'єктів був відкритий танцювальний майданчик* (з газ.).

3. Плоска, рівна частина якої-небудь споруди, якогось пристрою, обмежена, відділена чим-небудь площадка (у 3 знач.). *Транспортний майданчик не має спеціальної рами з ходовими колесами, а навішується на брус універсальної навісної машини для обробітку цукрових буряків* (з наук.-техн. літ.).

4. Поміст, спеціально обладнаний для театральних вистав, концертів і т. ін.; сцена (у 1 знач.). *Музиканти даватимуть великі концертні шоу, причому відразу на кількох майданчиках* (з газ.).

(1) Будіве́льний майда́нчик — місце, відведене для будівництва чого-небудь. *За дві хвилини будівельний майданчик з двох боків освітився прожекторами* (А. Кокотюха); *Буковинський край перетворено на будівельний майданчик, на якому зводять нові житлові будинки, промислові об'єкти, школи та дитячі садки* (з газ.); **(2) Дитя́чий майда́нчик** — спеціально обладнане місце у дворі, саду, парку для дітей, де вони бавляться. *Він зупинявся біля дитячих майданчиків, повних дітвори* (М. Томчаній); *У дворі на дитячому майданчику гралися діти, хлопчики і дівчатка* (В. Нестайко); **(3) Спорти́вний майда́нчик** — місце, пристосоване для занять спортом. *Оксана .. прибула на доповідь прямо з спортивного майданчика* (Ірина Вільде); **(4) Ста́ртовий майда́нчик:** а) місце, підготовлене для старту літальних апаратів, спортивних змагань і т. ін. *З вузенького сопла звисає змочений гасом гніт. Він тягнеться через увесь стартовий майданчик* (А. Дімаров); б) *(перен.)* початок чого-небудь. *Колись я пішов працювати в редакцію після закінчення десятого класу. Про журналістику не мав зеленого уявлення. Та саме райгазета стала для мене стартовим майданчиком* (О. Шугай); *Підвищення продуктивності праці, її ефективність і якість — не самоціль. Це той стартовий майданчик, який дає змогу зробити новий крок в інтенсифікації виробництва* (з наук.-попул. літ.); **(5) Сходо́вий майда́нчик <Сходова́ клі́тка (кліти́на)>** — місце в будинку для сходів. *Двері зі сходової клітки стукають знов, і чути, як хтось вовтузиться з ними, намагаючись їх примкнути* (О. Лисяк); — *Я існую у двох світах! — гукнув* [Петруня] *униз, на сходовий майданчик, де віддихувався перед штурмом останнього півповерху Іван Іванович* (В. Дрозд); *Дідок із орденськими планками на вилозі старомодного піджака вже давно стовбичить на сходовому майданчику біля дверей, обтягнутих білим дерматином* (В. Яворівський); *Я повертався дуже пізно. Тобто дуже рано. І завжди знаходив букет, уявляєш? Букети квітів на сходовій клітці, перед моїми дверима!* (Ю. Андрухович); *Зі сходової клітини вона потрапила у простору кімнату* (Любко Дереш); *На сходовому майданчику біля самих дверей до помешкання Ірина зупинилася, струшуючи воду з парасолі* (Г. Вдовиченко).

△ **(6) Відгодіве́льний майда́нчик** <*рідко* **Відгодіве́льна площа́дка**>, *с. г.* — ділянка, спеціально пристосована, устаткована для відгодівлі свійських тварин. *Утримання свиней на відгодівельних площадках сприяє збільшенню доходів від свинарства* (з наук. літ.); **(7) Му́лови́й майда́нчик** — каналізаційна споруда для зневоднення осаду стічної води. *Муловий майданчик містить прямокутний резервуар з водонепроникних матеріалів з герметичним основним і несправжнім перфорованим днищами* (з наук.-техн. літ.); **(8) Штрафни́й майда́нчик:** а) *(спорт.)* частина поля (футбольного, хокейного і т. ін.) біля воріт, за порушення правил гри на якій призначають одинадцятиметровий штрафний удар (пенальті) у футболі, дванадцятиметровий у хокеї з м'ячем і т. ін. *Коли нападаючі з військових раптом прорвалися на штрафний майданчик противника, Ігор на весь голос крикнув: — Бий! Бий! Та бий же!* (І. Багмут); б) місце, відведене для зберігання автомобілів, водії яких порушили правила дорожнього руху. *Неправильно припарковані на вулицях столиці машини евакуюють на штрафний майданчик* (з газ.).

МАЙДА́НЧИКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **майда́нчик.** *За конструктивним виконанням стенди поділяють на майданчикові, роликові (барабанні), оптичні, електрооптичні, електронні та ін.* (з навч. літ.); *Ранні обрядові ігри, виступи гістріонів, перші досліди світської драматургії та майданчиковий фарс складають один ряд жанрів середньовічних театральних видовищ* (з наук. літ.).

МА́ЙЖЕ, *присл.* Так, що трохи не вистачає до чого-небудь. *Робота вже майже доходить кінця, коли Орфей раптом перестає грати* (Леся Українка); *Пізно вночі, майже перед ранком, Огей тихо увіходить до своєї хати* (Олесь Досвітній); *Коли чорновик книги майже був готовий, у мене виникли побоювання, що жоден видавець фантастичної літератури не візьметься публікувати її в такому вигляді* (О. Авраменко); // Мало не... *Майже щороку матеріал до біографії Шевченка побільшується споминами про життя нашого поета* (М. Коцюбинський); *Майже щоночі в Убийвовків ночував хтось з подорожніх* (О. Гончар); *Коли різко почалася майже літня спека, я їздила у майці з короткими рукавами і в сандалях* (Ю. Андрухович); // Трохи менше якоїсь міри; приблизно. *Злива тривала майже годину* (М. Трублаїні); *Ми відшукали дідуся, який пам'ятав історію, що трапилась на шахті майже півстоліття тому* (М. Дашкієв); *Одного літнього дня... Так чи майже так починаються всі оказії* (В. Дрозд).

МА́ЙКА[1], и, *ж.* Трикотажна сорочка без рукавів і коміра. *Входить Пронашка. Він з купання, рушник через плече, з-під свіжої майки темніють міцні засмаглі груди* (І. Микитенко); *Покотився по зеленому полю футбольний м'яч, і замайоріли по полю різноколірні майки...* (Остап Вишня); *Капітан, високий, худорлявий чоловік у майці, з глибоким шрамом на підборідді, стояв із зв'язаними руками й тупо дивився собі під ноги* (Ю. Бедзик); *Я мав на собі лише майку і спортивні штани. Тож я біг, щоб зігрітися* (Ю. Іздрик); *Потепління настало так раптово, що ми з Мерічкою були вбрані в майки з короткими рукавами* (С. Андрухович).

МА́ЙКА[2], и, *ж.* Весняний безкрилий жук родини наривникових. *Майка — досить великий жук, личинки якого, оселяючись у квітках, нападають на бджіл, впиваються в їхнє тіло й живляться їхніми соками* (з наук.-попул. літ.); *Жук майка втратив крила і здатність літати. Маленькі рудиментарні надкрила у нього ледь прикривають основу черевця* (з навч. літ.).

МА́ЙКА[3], и, *ж., діал.* Мавка (у 1 знач.). *Простежується певна відмінність уявлень про нявок (майок) і лісних. Перші стрункі, круглолиці, веселої і лагідної вдачі лісові красуні з довгими кучерями* (з наук. літ.); *До прихильних людині фантастичних істот належали у віруваннях населення Бойківщини майки — вразливі лісові дівчата, подібні до русалок* (з наук.-попул. літ.).

МА́ЙНА[1], *виг.* У мові будівельників, моряків і т. ін. — команда під час вантажних робіт, що означає: "спускай!", "донизу!"; протилежне в і р а *(див.* **ві́ра[2]**). *Вони трощили сарай за власним проектом. — Дай молоток! — Тягни дошку! — Ану, кинь обценьки! — Обережно! — Майна! Віра!* (Г. Усач); *Там, куди опускалася панель, стояли двоє монтажників у брезентових робах і в касках .. Високий піднятою догори рукою у лапатій брезентовій рукавиці подавав кранівникові сигнали: "Майна!", "Віра!", "Ліво!", "Право!"* (В. Нестайко).

МА́ЙНА[2], и, *ж., гідр.* Ділянка чистої води в нерухомому льодяному покриві річки; ополонка. *Майни утворюються на річках в місцях зі швидкою течією, у зонах виходу ґрунтових вод* (з навч. літ.).

МА́ЙНА[3], и, *ж.* Тропічний азійський птах родини шпакових. *Майна полює на мишенят, пуголовків, жаб і ящірок, руйнує гнізда інших птахів* (з наук.-попул. літ.); *Краще за всіх навчаються "розмовляти" африканський папуга й індійський птах майна* (з газ.).

МАЙНО́, á, *с.* 1. Те, що перебуває в чиємусь володінні на правах власності. *Нещасний Гельє зв'язав у вузлик своє майно і вибіг з хати на вулицю* (М. Коцюбинський); *Спершу моє майно складалося з двох пар штанів і старого батькового годинника, що ходив звичайно вперед, але часом і взад* (Б.-І. Антонич); *Майна того небагато: стара скриня, з діда-прадіда, материн ткацький верстат, горщики та інший хатній скарб* (М. Руденко); *Похід Респондента по церквах можна (таким чином) розглядати як спробу заволодіння чимось особливо коштовним із церковного майна* (Ю. Андрухович); *Право людини на приватну власність — це свобода користуватися майном на власний розсуд* (з наук. літ.); *Роздільним майном, тобто власністю кожного з подружжя, є майно, яке належало кожному з них до одруження* (з газ.); // *рідко.* Устаткування (у 2 знач.). *Дівчина-інженер господарським оком оглянула нескладне майно вишки* (О. Донченко); *Виробниче майно.*

2. *розм., рідко.* Те саме, що **мае́ток** 1. *Чебанов просидів щось 2 години, розказував про себе й про свій замір дати концерт в Чернігові, .. а потому оселитися десь в жінчиному (нової жінки) майні* (М. Коцюбинський).

△ **(1) Ви́морочне майно́** — майно, яке не має власника або власник його невідомий. *У нещасних випадках наслідування згідно із законом спадкоємцями могли бути лише громадяни, а держава наслідувала лише виморочне майно* (з мови документів); **(2) Нерухо́ме майно́** — земельна ділянка, будівлі і т. ін., належні кому-небудь. *Все наше рухоме й нерухоме майно переходить у власність Об'єднаного банку* (В. Винниченко); — *У мене є нерухоме майно, і суддя мене негайно звільнить, — не здавався Одіо* (І. Кулик); **(3) Рухо́ме майно́** — майно, яке не пов'язане безпосередньо з землею і може бути переміщене. [Б е й:] *Подайте мені заяву на папері; додайте спис і оцінку ваших нерухомих маєтків і рухомого майна* (В. Самійленко).

МАЙНОВИ́Й, á, é. Прикм. до **майно́** 1. *Багатства, що добувалися у війнах, сприяли майновому розшаруванню, яке порушувало традиційні підвалини суспільства* (з наук. літ.); *Одним з основних видів майнових прав є право власності* (з навч. літ.); // Стос. до володіння майном. *Деякий час я вважав, що пан полковник вичитує з паперів свій родовід або ж веде записи майнових справ* (Ю. Мушкетик); *Немало вбивств чиняться через майнові інтереси* (Валерій Шевчук).

△ **Майнови́й ценз** *див.* **ценз.**

МАЙНУВА́ТИ, ýю, ýєш, *недок., діал.* Швидко їхати, мчати. — *Скажи, коню, до кого це Ви так нагло гнались? — До якоїсь чорнобривки Всю ніч майнували* (Т. Шевченко).

МАЙНУ́ТИ, нý, нéш, *док.* 1. *чим.* Однокр. до **мáяти** 2; махнути (у 1 знач.). *Вийшов Хо на галяву, сперся на сучкуватий костур, майнув довгою бородою — і повіяв од неї тихий вітрець* (М. Коцюбинський); *Майнула Юрза чорною хусткою, встигла обернутись яструбом, та не встигла відлетіти* (А. Шиян); *Майнула крилами чайка-кигичка* [чайка-кигитка], *знялася над рожево-золотою водою* (О. Іваненко).

2. З'явитися на короткий час і зникнути; мигнути. *Корчма майнула перед очима, неначе намальована на картині* (І. Нечуй-Левицький); *Темна тінь майнула по хаті* (І. Франко); *Щось подібне до усмішки майнуло в його очах, сірих, як туман* (Ю. Яновський); — *Якраз твої спогади і є основне, — додав індус, і в його бездонних чорних очах майнув вираз схвалення* (О. Бердник); // Блиснути (у 1 знач.). *Майнула блискавиця, на мить зірвала над лісом чорне укривало* (С. Васильченко); *Мов зірка, що виткнулась в бурю із хмар, Майнув за останнім вагоном ліхтар* (І. Муратов); // *перен.* Раптом і ненадовго з'явитися у свідомості, уяві і т. ін. *Хай тобі про брата Думонька майне, — Надвечір тихенько Спогадай мене!* (П. Грабовський); *Пронизлива думка майнула в голові Романенка* (С. Журахович); *Романові здалося, що він десь уже бачив цей глибокий, ніби морський, відблиск... Невловна асоціація майнула й миттєво згасла* (І. Роздобудько).

3. *розм.* Швидко минути (про час). *Звелося літо, і не знать, Як день за днем минув, І серпень дав, що можна дать, І вересень майнув...* (Я. Щоголів); *Чи день мине, чи ніч майне, Та завжди у тривозі Важкий обов'язок мене Не кидає в дорозі* (А. Малишко).

4. *розм.* Швидко побігти, полетіти і т. ін. куди-небудь. *І діти майнули По горищах, по коморах, По льохах, усюди*

(Т. Шевченко); *Веселая воля на неї дихнула — І пташка у поле стрілою майнула* (Л. Глібов); *Вибравши таку догідну хвилину, майнув Панько до сіней і побіг босими ногами по камінних сходах* (Л. Мартович); *Вона поривчастим рухом пригладила волосся і майнула сходами на другий поверх* (Р. Андріяшик); * Образно. *Потім думкою майнув* [Косинський] *на вал фортеці* (Іван Ле); // *фам.* Поїхати, відправитися куди-небудь. *Коли Лісовський їхав на Камчатку, він, прощаючись з Левченком, напівжартома сказав йому: — А може, майнемо разом на північ?* (М. Стельмах); *Наступного дня дружина з дочкою майнули на трикотажну фабрику* (В. Дрозд); // *фам.* Утекти *(див.* **утіка́ти**[1] 1–3). *На вокзалі названі матроси .. вимагають паровоза, щоб майнути додому* (Ю. Яновський); *Видно, поспішає* [німецька колона] *вирватись на велику дорогу, щоб майнути потім на захід* (О. Гончар).

5. *рідко.* Однокр. до **ма́яти** 4; повіяти, війнути. *Вітер майнув раз, і вдруге, і втретє, верхів'я дерев загомоніли* (О. Іваненко).

◊ **Вирина́ти (встава́ти, сплива́ти) / ви́ринути (вста́ти, спливти́, сплисти́, майну́ти** *і т. ін.)* **в па́м'яті** *чиїй* **(в спо́минах** *чиїх) див.* **вирина́ти; Війну́ти (майну́ти) хвосто́м** *див.* **війну́ти; Ду́мка майну́ла (сяйну́ла, бли́снула, пробі́гла** *і т. ін.)* **[в голові]** *див.* **ду́мка; (1) Майну́ло (мелькну́ло, мигну́ло** *і т. ін.)* **в голові** *чиїй, кого, у кого, рідше кому* — хто-небудь раптом подумав про щось. *"Ану ж би туда* [туди] *зайти", — мелькнуло Панькові в голові* (Л. Мартович); *"А чи знаєш, — мигнуло в Захаровій голові, — може, й при ротному він на свій розсуд розставляв бійців, керував обороною мосту"* (Іван Ле); *"Значить, висота наша!" — майнуло в голові Черниша* (О. Гончар).

МАЙО́ЛІКА, и, *ж.* 1. Випалена глина, укрита поливою та малюнками. *Рідко хто обходиться зараз без художніх виробів зі скла, майоліки, фарфору, пластичних мас та інших матеріалів* (з наук. літ.); // Виріб із такої глини. *Повітря гірке від диму, а вулиці строкаті від черепків, .. від уламків декоративних майолік і кахлів* (З. Тулуб); *З нагір'я видно й майже всю цю сторону — .. майоліки бань та червоні і сірі дахи будинків* (Ю. Мушкетик); // *збірн.* Сукупність таких виробів. *— Подивіться, — вела вона, показуючи на етажерку. — Тут порцеляна, майоліка, бронза...* (В. Підмогильний); *Винятковий інтерес становить декорування фасадів вставками кольорового каміння та різнобарвної майоліки* (з наук. літ.).

2. Мистецтво виготовлення виробів з такої глини. *З появою свинцевого покриття, яке дістало в народі назву "шкливо", а пізніше "полива", опішнянські миски виготовлялися переважно способом народної майоліки* (з наук. літ.).

МАЙО́ЛІКОВИЙ, а, е. Прикм. до **майо́ліка** 1. *Нинішні батьки міста зняли з посади директора майолікового заводу* (з газ.); *Майолікове мистецтво;* // Признач. для майоліки. *Майолікові фарби;* // Зробл. з майоліки. *На інкрустованій черепашачим панциром комоді .. майолікова красуня, що сперлася підборіддям на долоню* (Р. Іваничук); *У декоруванні мавзолею використовували майолікові кахлі, прикрашені арабесками у формі зірок, оплетених лілієподібними паростками* (з наук. літ.); *Візерунки кольорової черепиці та яскрава майолікова оздоба вікон нагадує Відень* (із журн.).

МАЙОНЕ́З, у, *ч.* Соус, вигот. з яєць, олії, оцту та інших приправ. *— От Клава тільки збігає в гастроном, візьме майонез, хрін і... — Йому не дають договорити. Всі кричать: — Ну для чого? Ми ж не прийшли до вас наїдатись* (О. Чорногуз); *Зваріть на сьогоднішній обід заздалегідь розморожене теляче серце .. Додайте цибулю кільцями. Майонез. Посоліть. Поперчіть* (М. Матіос); *Майонез — приправа, що має вигляд однорідної маси типу густої сметани, кремувато-жовтого або ясно-коричневого забарвлення* (з наук.-попул. літ.); // *діал.* Холодна страва з риби, птиці, овочів, полита таким соусом. *Популярною стравою у святкові дні, особливо на весіллях, став м'ясний салат "олів'є", який у гірських селах називають "майонезом"* (із журн.).

МАЙОНЕ́ЗНИЙ, а, е. Прикм. до **майоне́з.** *Їла* [Муза] *тільки морквяні котлети чи капустяні зрази із запеченими грушами, а інколи ябчанку в сметані чи на майонезному соусі* (О. Чорногуз).

Майоне́зна ба́нка *див.* **ба́нка**[1].

МАЙО́Р, а, *ч.* Офіцерське звання у Збройних силах України й арміях деяких інших країн, наступне після звання капітана, а також особа, що має це звання. *Його приділено до львівського гарнізону, при найближчім .. авансі його мали іменувати майором* (І. Франко); *Він почав війну сержантом, А майором закінчив!* (І. Нехода); *Майор Зоммер іще раз проникливо подивився Еціркванові в очі й, по-військовому крутонувшись на підборах, збіг сходами на верхній ярус, до дверей своєї ложі-бенуар* (О. Ірванець); *Двоє з непроханих гостей виявилися неабиякими "шишками" — полковником та майором служби безпеки. Третій був технічним співробітником* (О. Авраменко, В. Авраменко).

МАЙОРА́Н, у, *ч.* Багаторічна запашна трав'яниста або напівкущова рослина родини губоцвітих із білими або рожевими квітками, зібраними в колоски, яку використовують у народній медицині, парфумерії та кулінарії. *Хай майоран, нарцис і м'ята запашна Гелені віддають кадіння молитовне!* (М. Зеров); *— Ох, приятелю, — схлипнув Балоун, — якби тепер ліверної ковбаси, хай уже без майорану, і півника...* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Овочі з м'ясним бульйоном збивають у блендері до стану пюре. Додають сіль, перець, майоран, кмин* (з газ.); * Образно. *Твоє волосся — в бруньці майорану, А ніжні руки — в білині лілей* (Д. Паламарчук, пер. з тв. В. Шекспіра).

МАЙОРА́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **майора́н.** *Уся надземна частина рослини має специфічний майорановий аромат і гострий пряний смак* (з наук. літ.); *З верхівок майоранових кущів, зрізаних під час цвітіння, отримують олію* (з навч. літ.); // Який одержують із майорану. *Майоранова і лавандова олії здатні зняти біль* (з наук.-попул. літ.); *Передозування майоранового чаю може викликати запаморочення, головний біль і слабкість* (з газ.).

МАЙОРА́Т, у, *ч., юр.* 1. У феодальному праві та праві деяких сучасних країн — порядок спадкування нерухомого майна (найчастіше землі), за яким воно передається старшому синові або старшому в роді. *У разі смерті васала його бенефіцій і обов'язки за майоратом переходили до старшого сина, у разі відсутності синів — до зятя або іншого спадкоємця чоловічої статі, який міг виконувати військовий обов'язок* (з навч. літ.).

2. Маєток, успадкований за таким правом. *Кажуть, що він продав його* [алмаз] *княгині за майорат графині Брагінської, з якою тепер одружився* (І. Кочерга); *У міру того, як*

дорослішали герцогові сини, в середовищі гасконського та каталонського дворянства посилювалось незадоволення двома старшими, а надто ж Гійомом, що був спадкоємцем родового майорату (О. Авраменко, В. Авраменко).

МАЙОРА́ТНИЙ, а, е, *юр.* Те саме, що **майора́товий.** *Започаткування майоратних маєтків не пройшло повз увагу поліції, яка здійснювала нагляд за родиною князя* (з наук.-попул. літ.); *Майоратні маєтки було вилучено з цивільного обігу. Їх не можна було заповідати, дарувати, продавати, дробити між нащадками* (з навч. літ.).

МАЙОРА́ТОВИЙ, а, е, *юр.* Прикм. до **майора́т.** *З припиненням лінії спадкоємців чоловічої статі майоратовий маєток відбирали до скарбниці* (з навч. літ.).

МАЙОРА́ТСТВО, а, *с., юр.* Те саме, що **майора́т** 1. *У жовтні 1776 р. Томас Джефферсон вніс до асамблеї пропозицію про скасування майоратства, а пізніше — і права первородства* (з навч. літ.).

МАЙОРА́ТСЬКИЙ, а, е. Стос. до майоратства. *А. Дж. Тейлор писав: "Габсбурзькі землі були зібранням майоратських володінь, а не державою, й Габсбурги були землевласниками, а не правителями"* (з навч. літ.); *Державні селяни Правобережної України — нащадки колишніх старостинських, майоратських, магістратських, коронних, рангових та єзуїтських селян* (із журн.).

МАЙОРДО́М, а, *ч., іст.* Те саме, що **мажордо́м** 2. *Піпін жениться з дочкою майордома і має з нею двох синів, із яких один, Лев, робиться потім папою римським* [Папою Римським] (І. Франко); *Карл Мартелл (Молот) був майордомом, тобто своєрідним прем'єр-міністром при кількох франкських королях у першій половині VIII ст.* (з навч. літ.).

МАЙО́РИ, ів, *мн.* Трав'яниста декоративна рослина родини айстрових із квітками перев. червоного та жовтого кольорів; цинія. *Між городиною в Бондарихи жартівлива рука бризнула квітами: королевий цвіт, кручені паничі, чорнобривці, майори, нечесані панни, царська борідка* (С. Васильченко); *Важкі блідо-фіалкові хризантеми і холодносині айстри дивно контрастували в цьому букеті з багряними майорами і ясно-червоними, мов полум'я, сальвіями* (В. Собко); *— Квіти ж візьми вчительці, — підходить мати до столу, на якому лежать і стікають росою чорнобривці, гвоздики, айстри й майори* (М. Стельмах).

МАЙОРИЗА́ЦІЯ, ї, *ж., книжн.* Те саме, що **майоризува́ння.** *Приспішена майоризація призводить до повної асиміляції нашої прадідівської церкви, а це є духовим і національним самогубством українців в Америці* (з газ.); *З народної ліричної пісні, головним змістом якої є показ душевного стану персонажа, випливає принцип ідеалізації і майоризації героя* (з навч. літ.).

МАЙОРИЗУВА́ННЯ, я, *с., книжн.* Дія за знач. **майоризува́ти.** *Консерватори вимагали одночасного з реформою перерозподілу* [депутатських місць], *не бажаючи допустити можливого майоризування фермерських виборців у графствах промисловими робітниками графств* (з навч. літ.); *Рішення Дунайської комісії мають бути ухвалені більшістю голосів усіх членів Комісії, проте без майоризування держави, на території якої мають виконуватися роботи* (з мови документів).

МАЙОРИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, що, книжн.* 1. Те саме, що **ути́скувати**[1]. *Ліберальна партія .. не хоче дати довше майоризувати себе через .. шляхтичів, яких класові інтереси аж надто часто суперечні з інтересами цілої людності* (І. Франко); *Організована меншість завжди може майоризувати неорганізовану більшість* (із журн.).

2. Те саме, що **виви́щувати.** *Українські майстри більше позичали від нідерландців, їм сучасних, що свою манеру малювання старалися італізувати, а в дійсності майоризували* (з наук. літ.).

МАЙО́РИХА, и, *ж., заст.* Дружина майора. *Пані майориха.*

МАЙО́РІВ, рова, рове. Прикм. до **майо́р.** *На щире майорове переконання, з Ванди Мостовської досить отримати завдання, доповісти про виконання й не ставити зайвих питань* (А. Кокотюха).

МАЙОРІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **майорі́ти** 3. *Навіть червоний півень з безкінечним вогненним хвостом на протипожежному плакаті .. лякав мене безмірно, так ніби не народжувався я в майорінні червоних знамен і не чув уже над колискою, замість материних тихих пісень, гриміння революційних закликів* (П. Загребельний); *Постановник Іржі Гавелка ефектно організовує сценічне майоріння реальних вітрил і диво польоту серфінгістів* (із журн.); *В яскраво освітленому холі, у майорінні прапорів, плакатів чоловіча капела імені Л. Ревуцького вітала всіх молитвою і гімном "Ще не вмерла Україна"* (з газ.); * У порівн. *Я бачу рухомий червоний вітер .. Це наче майоріння безкрайого червоного полотнища, текучого і леткого* (Любко Дереш).

МАЙОРІ́ТИ, майори́ть *і рідко* майоріє, *недок.* 1. Невиразно виднітися вдалині; маячити *(див.* **мая́чити**[1]*). І розходяться, клубочаться тумани, Вдалині Трипілля майорить...* (М. Нагнибіда); *Уже в степу багаття догора, над чорним полем ледве майоріє...* (І. Гончаренко); *Замріяно дорога майорить І манить око і за обрій вабить, Де силует виднє* (В. Стус); *Було ще рано, та на взліссі Діброви до самого Хрещатого Яру вже майоріли яскраво гаптовані сорочки, темні ногавиці* (І. Білик); *Неподалік майоріла схожа на великий і погано заструганий олівець споруда телецентру* (А. Кокотюха).

2. Те саме, що **мигті́ти** 1. *А квіток — так і рябіють, метелики так і майорять* (А. Тесленко); *Здавалось — цілий світ у водах, між купав, Тремтів і майорів, одбившися яскраво* (М. Рильський); *На красунях майоріли дивні вбрання* (О. Ільченко); *Я озирнувся: чимало людей стояло з непокритими головами, а повітря над ними майоріло шапками* (І. Муратов); *На мурах — всіма барвами майорять козацькі жупани* (В. Чемерис).

3. Коливатися під дією вітру. *Усе лякало нас: трава, що тихо майоріла, і гаю дальнього стіна, що в заході горіла* (Леся Українка); *Майорять під морозним вітром червоні знамена* (О. Довженко); *Її червона, у синю квітку хустка весь час майоріла попереду. Бігала швидко й не втомлювалась* (Ю. Мушкетик); *Повсюди майорять імператорські прапори. Досить часто зустрічаються військові в парадних мундирах* (Д. Білий).

МАЙО́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **майо́р.** *Начальник медсанбату, огрядний чоловік з майорськими погонами і у великих рогових окулярах, дав розпорядження приймати всіх* (М. Чабанівський); *На фотографії — Віра Дремлюга власною особою, в майорській формі, з дрібнокаліберною гвинтівкою Тульського заводу* (П. Загребельний).

МАЙО́РЦІ, ів, *мн.* Те саме, що **майо́ри.** *В травах зелених Квітнуть майорці, Квітнуть лілеї* (Л. Первомайський); *Настурція цвіте, майорці... І матіола пахтить, пригріта сонцем, що стомлено лягло спочити ген за Дніпром...* (Василь Шевчук); *Майорці давно користуються популярністю, оскільки догляд за ними не вимагає особливої праці, а квіти різних забарвлень забезпечують прекрасний вид клумби* (з наук.-попул. літ.).

МАЙО́РША, и, *ж., прост.* 1. Дружина майора. *Майорша обійшла округ чорну, мов крукове крило, ріллю* (Ганна Барвінок).

2. Жін. до **майо́р.** — *Якраз приїхала майорша з району, щоб її* [дружину] *обшукати, то й мобільник у неї вилучили* (Ю. Андрухович).

МА́ЙСТЕР, тра, *ч.* 1. Фахівець із якого-небудь ремесла. *Майстрові дали кувать Із бронзи кесаря* (Т. Шевченко); *Бреше* [Микита], *мабуть, не вперше: язик обертається, як човник у ткацького майстра* (Марко Вовчок); *Якби хлопець — справа ясна: можна притулити десь у ремісничій школі, щоб на майстра научався* (Я. Качура); *Будинок колійного майстра мав дві кімнати* (Ю. Смолич); *Цікавий візерунок викарбував на цій скриньці стародавній майстер, наче навмисне не дозволяючи ухилятися вбік від головного напряму...* (В. Владко); *Мене на той час перевели в підмайстри. Якби одружений, то за законом через рік став би майстром* (Р. Андріяшик).

2. Керівник окремої ділянки виробництва. *Веселі домики тонули в вербах .. Там жили всі німецькі майстри й директор сахарні* (І. Нечуй-Левицький); *Майстер, схилившись на рипучий стіл, підписував наряди* (О. Донченко); *Майстер ділянки своєчасно готує виробництво* (із журн.).

3. *чого, без дод. і з інфін.* Той, хто досяг високої майстерності, досконалості у своїй роботі, творчості. *По роботі пізнати майстра* (Номис); *Робота була така гарна, така чиста, колесо було так .. зроблено, наче його зробив справжній майстер* (І. Нечуй-Левицький); *Марта вголос дивувалася .. нескінченній вигадливості гуцульських майстрів* (Ю. Андрухович); // Шаноблива назва видатного письменника, художника, композитора. *Валентина Рубан справді цікаво аналізує майстерність Петрицького-портретиста, пише про драматичну долю Майстра* (з газ.); // *на що і з інфін., розм.* Уміла, спритна в чомусь людина. [Ч о л о в і к и:] *Може б ти, Остапе, поборовся з ним* [борцем], *ти ж колись на це майстер був* (С. Васильченко); — *А дріб чи кулі я сам роблю. Ого, я майстер на це!* — *похвастався дід* (О. Донченко); *Письменник, повіривши в облудні настанови "вождя народів", великого майстра спотворювати істинні уявлення про життя, змушений був відбивати спотворену дійсність* (з наук. літ.).

4. *розм.* Те саме, що **тесля́р.** *Тільки діждав Чіпка тепла, зараз накупив дерева, найняв майстрів і заложив над самим шляхом не хату, а цілий невеличкий будинок* (Панас Мирний); *Сусідів було двоє. Зліва — Петро Борсук: із родиною .. помагав моїм батькам на прохання і без, бо сам був неперевершеним майстром-столяром* (М. Матіос); *Сказав майстрові, що потрібна домовина .. Я вибрав акуратну модель зі сосни. Майстер на картоні записав параметри тіла* (Любко Дереш).

5. *інформ.* Те саме, що **ві́зард.** *Типовий майстер — це невелике віконце, у якому послідовно пропонують відповісти на ряд питань* (з навч. літ.).

(1) Золоти́х (срі́бних, *рідше* **сріблЯ́них, ювелі́рних) справ ма́йстер,** *заст.* — ювелір. *З другої половини XVIII ст. побутують такі назви, як "майстер золотих і срібляних справ", "срібляних справ майстер"* (з наук.-попул. літ.); **(2) Ма́йстер сло́ва** — видатний письменник. *Читаєш — і бачиш великі зразки великих майстрів слова, бачиш, що можна зробити з тим словом* (М. Коцюбинський); *Ніхто .. не брав до уваги того факту, що майстри слова навчалися своєму реместву не в школах од професорів, а од попередніших великих майстрів слова, придивляючись до їх творів* (С. Васильченко); **(3) Ма́йстер шкіряно́ї рукави́чки** — боксер (*див.* **боксе́р**[1]). *Юні майстри шкіряної рукавички Львівщини визначають з-поміж себе найдужчих* (з газ.); **(4) Майстри́ мисте́цтв** — провідні артисти. *Під час Декади, крім музичних колективів і ансамблів, перед глядачами виступатимуть солісти — майстри мистецтв України* (з наук.-попул. літ.).

△ **(5) Ма́йстер спо́рту** — звання, що надається спортсменам, які досягли значних успіхів у окремих видах спорту; спортсмен, що має це звання. *Звання майстра спорту є почесним, довічним і надається спортсменам, які мають спортивні досягнення, встановлені для цього звання з окремих видів спорту* (з наук.-попул. літ.); *Дідусь Віктор Семенович, доктор технічних наук, майстер спорту, альпініст, загинув у Гімалаях під час сходження на один "з восьмитисячників"* (В. Нестайко);

◊ **(6) Ма́йстер заплі́чних справ (діл),** *заст.* — кат, мучитель. *Це процес безперервних мук, що триває по кілька днів, при участі низки слідчих і заплічних діл майстрів, що ведуть свою роботу на зміну все над тією самою людиною, застосовуючи послідовно всі методи фізичного й морального впливу* (І. Багряний); *Сам майстер заплічних справ стояв біля підніжжя сходів, що вели на ешафот, і, склавши на грудях руки, з олімпійським спокоєм позирав на свого найяснішого клієнта* (О. Авраменко, В. Авраменко); **(7) Ма́йстер** (*рідше* **маста́к) на всі ру́ки:** а) людина, яка все вміє робити, вправна, тямуща в будь-якій справі. *Лаврін був розумака і майстер на всі руки — і косити, і молотити, і навіть сам шив чоботи* (О. Донченко); — *Панас Юхимович на всі руки майстер. Як кажуть, і швець, і жнець, і на дуду грець* (Ю. Збанацький); *Батько її Сила Гаврилович — майстер на всі руки: і швець, і столяр, і скляр* (О. Гончар); б) *(ірон.)* людина, яка за все береться, але робить невправно, неякісно і т. ін. *Мастак на всі руки. Одна лиш біда — Сіромі ніколи ніщо не вдається* (С. Воскрекасенко); в) *(перен.)* машина, пристрій і т. ін., що може виконувати різні види роботи. *Цей велет* [КрАЗ-260] — *на всі руки майстер. Він годиться для перевезення вантажів і людей, монтажу обладнання і спеціальної техніки, буксирування різноманітних причіпних систем на будь-яких дорогах* (із журн.); **(8) Ма́йстер** (*рідше* **мите́ць, маста́к) на всі (вся́кі) шту́ки:** а) дотепна, вигадлива і т. ін. людина. *Який це чудесний і симпатичний хлопець! Веселий, жартівливий і на всі штуки майстер* (О. Ковінька); б) *(зневажл.)* той, хто здатний на погані, підступні, нечесні і т. ін. учинки. — *Не роби цього, бо вийде скандал; та гусарів небезпечно й зачіпати,* — *сказала Олеся,* — *вони й тобі бороду обскубуть,* — *це митці на*

всякі штуки (І. Нечуй-Левицький); *Напівшепотом Джо відкрив таємницю: .. — Цей тип хвостом повіявся з фашистами з Києва, коли вони тікали, і мастак на всякі штуки* (А. Хижняк); **(9) Ма́йстер своє́ї спра́ви (свого́ ді́ла)** — людина, що досягла високої майстерності, досконалості в чому-небудь, кваліфікований фахівець, виконавець, професіонал і т. ін. *А секретар знову заговорив про батька, .. про те, який це був майстер свого діла* (О. Гончар); *Антоша був майстер своєї справи, незважаючи на постійні недосипання чи, навпаки, пересипання* (О. Чорногуз); *Кікібіо був добрий майстер своєї справи, та чоловік легковажний* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

МАЙСТЕ́РІЯ, ї, *ж., збірн., діал.* Інструментарій (у 1 знач.). *У того стельмаха однії* [однієї] *майстерії на два вози не забереш* (Сл. Б. Грінченка).

МАЙСТЕ́РКА, и, *ж., діал.* Теслярство. *Згодом він уже й підлітка-сина привчав до майстерки, щоб хліб дати хлопцеві в руки* (П. Козланюк); *І файний хлопчина вдався. Не дурнуватий. До майстерки має голову* (І. Керницький); *Проте, можливо, за ці дивні репліки я дуже любив батька. Я їх згадував і в гімназії.., і після того, як мене вигнали, і я вчився майстерки у Львові, і в окопах* (Р. Андріяшик).

МА́ЙСТЕР-КЛА́С, у, *ч.* Курс навчання під керівництвом педагога, наставника (музиканта, художника, спортсмена і т. ін.), який досяг високої майстерності у своїй галузі. *У галереї "Світлина" проводився майстер-клас з плетіння соломки, а художники показували, як правильно робити дідух* (з газ.); *Із капітаном жіночої збірної ми розмовляємо на тенісних кортах, де вона проводить свої майстер-класи* (з газ.).

МАЙСТЕ́РНИЙ, а, е. 1. Який досконало знає свою справу; умілий, досвідчений. — *Якби вона* [Марта] *не була така майстерна в роботі, — казала не раз мама, — то я б і однієї години не держала при домі* (Панас Мирний); // Який усе вміє робити. *Робітник з нього, правда, на славу: усяке діло в нього кипить: він і стріху вкриє, він і тесля, і столяр..: одно слово, майстерний чоловік!* (Грицько Григоренко); // Який відзначається вправністю; вправний. *Слід визнати: древні лікарі були майстерними хірургами* (М. Дашкієв); *Майстерна рука.*

2. Який робиться, виконується з великою вправністю. — *Та так-таки й упала? — закриваючись віялом, зареготалась Галя таким натуральним майстерним реготом, що Миколі чогось ніяково і разом прикро стало* (В. Винниченко); *Як хороше — маневри! Кожна верховина буде фортецею, кожна ущелина й узгір'я будуть свідками гарячих боїв, майстерного маневрування* (О. Донченко); *Мартофляк лишився задоволений тим ефектом, який справило на присутніх його майстерне соковите читання* (Ю. Андрухович); // Зробл., виконаний дуже вміло; досконалий (у 1 знач.). *На середині* [світлиці] *в майстерних козубах горіла найчистіша живиця і ялівцеві ягоди* (І. Франко); *Всі меблі були тонкої, майстерної роботи, старанно відшліфовані навіть у важкоприступних місцях* (О. Авраменко); *Кам'яні бойові сокири відзначаються майстерною формою й старанним обробленням поверхні* (з наук. літ.).

МАЙСТЕ́РНИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **ма́йстер** 3. [Єгиптянин:] *Хай Тот-майстерник мене ховає від неробства!* (Леся Українка); *Коли б місяць світив ясніше, коли б там напроти Люби стояв майстерник-маляр, може б, йому було цікаво побачити, як на її личку малювався недавній смуток і нова радісна турбота* (Олена Пчілка).

МАЙСТЕ́РНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **майсте́рник.** [Принцеса:] *Недарма ж я сиділа там на вишці — майстерниця зробилася з пастушки* (Леся Українка); — *Чудове вишивання. Я й не знала, що ти така майстерниця, — знехотя похвалила стара* (З. Тулуб); *Її руки вправно викладають різні пундики-мундики, на які галицькі попівни змалку великі майстерниці* (П. Колесник).

МАЙСТЕ́РНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Властивість за знач. **майсте́рний** 1; уміність, вправність. *Майстерність письменника в тому, щоб заговорити до читача мовою його серця і мовою його розуму* (Ю. Смолич); *Навчись майстерності.., щоб у твоїй руці легкій з'явилась певність* (М. Упеник); *Для такого тривалого плавання, як наше, замало лише майстерності та фарту. Потрібен також досвід, який приходить з роками* (О. Авраменко); * Образно. [Елеазар:] *Сьогодні я співав їм* [чужинцям] *про Офір, Сідон і Тір, про їх майстерність, мудрість, про скарби їх, яких нема й не буде ніколи у скарбницях вавилонських* (Леся Українка).

2. *чого.* Висока якість виконаної роботи, твору і т. ін.; досконалість. *Майстерність комедії доведена була Саксаганським до рівня досконалої віртуозності* (М. Рильський).

МАЙСТЕ́РНО. Присл. до **майсте́рний.** *Майстерно й поетично оповідав він усім відомі й усім дорогі легенди люду* (М. Коцюбинський); *Професор Ананьєв .. зупинявся, набирав багато диму і майстерно випускав його великими сіро-синіми пухнастими кільцями* (М. Трублаїні); *Ґирлиґами орудували чабани майстерно* (О. Гончар); *Він приніс із кухоньки майстерно вирізьблену з дерева хлібницю* (М. Олійник).

МАЙСТЕ́РНЯ, і, *ж.* 1. Підприємство для виготовлення або лагодження певних виробів. — *Це будуть крамниці? — спитався я. — Ні, це майстерні. Оце тут з дерева виробляють всячину — і вози, і колеса* (Панас Мирний); *Усеньку зиму спиці стругав* [Григорій] *та колодки виточував, аж Параска сварилася, що майстерня в хаті* (В. Дрозд); // Приміщення, де міститься таке підприємство. *У майстерні Саливона Глека було вогко й незатишно, як і в будь-якій старій гончарні* (О. Ільченко).

2. *спец.* Відділ у цеху (на заводі, у навчальному закладі і т. ін.). *У 1930-х молоду Марію Приймаченко витягли до Києва на навчання до експериментальних майстерень при Музеї українського мистецтва* (із журн.).

3. Приміщення, де працює художник, скульптор і т. ін. [Верба:] *Я вирішив збудувати в хорошому селі майстерню і по-справжньому взятись за роботу.* [Романюк:] *Вибачайте, — яку майстерню?* [Верба:] *Для малювання* (О. Корнійчук).

МАЙСТЕ́РСТВО, а, *с., розм.* 1. Те саме, що **ремесло́** 2. *Якусь мені Бог дав легку руку до майстерства; що очима ввиджу* [побачу], *то руками зроблю* (І. Франко); *Никодим Онуфрійович кожного свого одприска* [нащадка], *тільки той доходив робочого віку, навчав слюсарювати і поступово виводив у митці цього тонкого і розумного майстерства* (Ю. Смолич).

2. *заст.* Майстерність (у 1 знач.). *Щоб показати своє артистичне майстерство перед дамами, Гануш розпочав веселу шумну п'єсу* (І. Нечуй-Левицький); *Коваль вправно орудував молотком, і плугатарі, немов діти, не могли одірвати очей від чарівного майстерства* (К. Гордієнко).

МАЙСТРИ́НЯ, і, *ж.* Жін. до **ма́йстер** 1, 3. *Пепсі подумки вже в ательє. Розмовляє з майстринею про вельми бридотний виріз замовленого жакета* (В. Єшкілєв); *Роксолана никала по господі неприкаяна, шукаючи розради .. в гаптуванні, що в нім вона була майстриня неперевершена* (О. Ільченко); [Б ж о с т о в с ь к и й:] *То пані — така майстриня пекти солодке печиво?* (І. Кочерга); *Серед майстринь розмовного жанру траплялися й віртуози, наприклад, бабці з дівочими голосами* (Г. Вдовиченко).

МА́ЙСТРІВ, рова, рове. Прикм. до **ма́йстер;** належний майстрові. *З вікон майстрова дружина бачила, як на заводі загорілася жарина* (М. Рудь); *Усі слова — співучі струни, Коли під майстровим смичком...* (М. Рильський); // Власт. майстрові. *Жаль мені .. прощатися з тобою, бо маєш в руках майстрову жилу, талан* (М. Стельмах).

МАЙСТРО́ВА, вої, *ж., діал.* Дружина майстра (у 1, 2 знач.). *Майстер виходив до цехової господи, старший челядник ішов додому, а майстрова поралась у кухні* (І. Франко); *Вигода й те, що ці майстерні — не Юзько, і не треба їм ні дітей няньчити у майстрової, ні дрова рубати для кухні, ні помиї свиням носити* (П. Козланюк); *Я зиркнув на східне вилицювате обличчя майстрової, що посіріло і взялося довгим пухом од недоїдання, і мене огорнув жаль до цієї доброї і мовчазної жінки* (Р. Андріяшик).

МАЙСТРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **майструва́ти.** *Я із своєї голуб'ятні зробив одну велику й світлу кімнату. Сам змайстрував стелажі, приніс сюди з-під повітки ще дідом майстрований дубовий столище з різьбою по боках* (Р. Федорів); *На низькорослім, але міцнім, ще зеленім в'язі над озером загойдалися три майстровані бригадними теслями колиски* (Ю. Мушкетик).

МАЙСТРОВИ́Й, а́, е́, *розм.* 1. Який займається майстерством (у 1 знач.). — *А тих* [годинників], *що на руці, як ото в тебе, не люблю. Я чоловік майстровий, біля верстата, з терпугом, зачеплю, розіб'ю* (О. Копиленко); *Внизу, над самим Дніпром, розкинувся Поділ .. Тут починалась слава майстрового люду* (І. Цюпа); *В глибині саду — сарай. У таких селяни тримають інструменти: лопати, сапки, сокири. Майстрові люди ставлять там верстати* (А. Кокотюха).

2. *у знач. ім.* **майстрови́й,** во́го, *ч.* Робітник, ремісник. — *Ти мало бачив людей .. Є багато й майстрових, усяких ремісників* (Панас Мирний); *Того ж дня споряджено до Наливайка в штаб вісім посланців, на чолі з паном Скшетуським, зодягненим за майстрового* (Іван Ле); *Прийшли, коли оголосили раду, не лише кликані, були на ній і ті, кого не кликали — церковники, майстрові* (Д. Міщенко).

МАЙСТРОВИ́ТИЙ, а, е, *розм.* 1. Який уміє і любить вправно майструвати (у 1 знач.). *Народився Гнатко Копитович таки в моєму рідному селі Пакулі роботящим і майстровитим колгоспним ковалем, а ще кумедником та баляндрасником* (В. Дрозд); *Біля останньої домівки царя заходився майстровитий люд з Кам'яної столиці* (В. Чемерис); — *Є й такі мастаки до грання, що вміють скликати всіляке гаддя або й відводити його від села.., — сказав цей майстровитий чоловік* (Валерій Шевчук); *Майстровитий був чоловік. Що вже вмів шити чоботи, то вмів* (з газ.).

2. Власт. майстрові (у 1, 3 знач.); майстерний, вправний. *Якщо у вас майстровиті руки, радимо самому відновити, підправити чи реставрувати старі меблі* (із журн.).

МАЙСТРОВИ́ТІСТЬ, тості, *ж., розм.* Властивість за знач. **майстрови́тий** 1. *У селі Омелька поважали за майстровитість* (з навч. літ.); *Майстровитість Іван Якович перейняв, напевно, від свого діда Івана Дмитровича. Той теж був майстер на всі руки* (з газ.).

МАЙСТРОВИ́ТО, *розм.* Присл. до **майстрови́тий** 1. *Письменник не промине нагоди, щоб показати, як майстровито роблять свою справу гончар чи стельмах* (з навч. літ.).

МАЙСТРУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **майструва́ти.** *Микола відшукав на антресолі свої інструменти .. Це все татусь колись йому придбав. Разом майстрували. Правда, перепадало їм за те майстрування* (Ю. Збанацький); *Й пригадалося йому, як три роки тому майстрував з козаками морські човни. То було не майстрування, а добра музика* (Ю. Мушкетик); — *От вибрав би ти собі щось функціональне... якесь захоплення. Як не подобається майстрування, фотографував би, марки збирав* (В. Нестайко); // Щось змайстроване. *Юра примудрявся конструювати "так званий приймач", як він сам називав своє хитромудре майстрування* (Іван Ле).

МАЙСТРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *що і без дод.* Робити, виготовляти що-небудь ручним способом. *Тесляр колисочку дебелу Майструє в сінях* (Т. Шевченко); *Одного літнього дня .. Кайдаш сидів у повітці на ослоні й майстрував* (І. Нечуй-Левицький); *Козаки з нудьги, щоб даремно не сидіти, майстрували залізні гаки — "котвиці"* (Я. Качура); *Учні середньої школи з далекого гірського кишлаку писали українським друзям, що самі майструють телескоп, що дуже залюблені в зорі* (О. Бердник); — *Татуню, виріж мені сопілку з калини. Лицар мовчки втяв гілку і заходився майструвати* (Ю. Винничук).

2. *розм.* Те саме, що **теслюва́ти;** *Гриць за яку тільки роботу не брався: і майстрував, і бондарював, і фурманував* (Є. Чорнобривець); *Він зазвичай сидів на лаві в глибині фургона й щось майстрував — стругав ножем дерев'яний обрубок або зачищав наждаком поверхню столу* (І. Роздобудько).

МА́ЙСЬКИЙ, а, е, *поет., розм.* Прикм. до **май**[1]; травневий. *Знов настав пишний теплий майський вечір* (І. Нечуй-Левицький); *Від того весняного — ще весняного, майського дня .. і до Покрови, середини осені, вони майже щоночі стрічалися* (В. Лис); *Ти лижеш мої сльози, як майський мед, і я чую, що зроблена з меду і воску* (М. Матіос); *Мов зазираючи в який небесний отвір, визирало троє богинь, немов троє сестер. Одна була чорною, наче смола, і страшною, як остання чортиця на окраїні Патали. Інша була червоною, наче майська ружа, й звабливою, мов дівчина на видані* (Любко Дереш).

МАЙТАЛА́ННЯ, я, *с., діал.* Дія за знач. **майтала́ти.** *Майталання сукні від вітру.*

МАЙТАЛА́ТИ, а́є, *недок., діал.* Розвіватися (у 3 знач.). *Коси вибилися з-під очіпка, і одно пасмо майталало на шиї, друге лізло у чорне тривожне око* (Панас Мирний).

МАЙТАЛА́ТИСЯ, а́ється, *недок., діал.* Те саме, що **майтала́ти.** *На її сивій голові, наче коробка, чорна хустка майталається* (Панас Мирний).

МАЙТАЛА́ЧИТИ, чу, чиш, *недок., чим, діал.* Метляти (у 1 знач.). *Він увійшов без шапки, майталачив полами розстебнутого жупана* (Іван Ле).

МА́ЙЯ[1], *невідм., мн., одн., ч. і ж.* Група споріднених за мовою індіанських племен, що створили в давнину розви-

нуту цивілізацію, яка досягла розквіту в III–X ст.; тепер живуть у Мексиці, Гватемалі та Гондурасі. *Понад чотириста років лишалися нерозшифровані загадкові письмена майя — миролюбного, талановитого, доброго і великодушного народу, що мешкав у Центральній Америці* (М. Білкун); *Існують твердження, нібито календар народу майя був точнішим від григоріанського* (з навч. літ.); // *ч. і ж.* Представник або представниця цієї групи. *Старий майя.*

МА́ЙЯ[2], ї, *ж.* Легка бавовняна тканина, з якої шиють жіночі та дитячі сукні. *Тканина майя відрізняється відмінною пористістю, повітропроникністю і гігроскопічністю* (із журн.).

МАЙЯ́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ма́йя[1]**. *Зараз нараховують від п'яти до восьми десятків майянських мов* (з навч. літ.); *Про кінець світу і майянський календар всі чули, а як те їхнє письмо виглядало насправді — хто бачив?* (з газ.).

МАК, у, *ч.* 1. Трав'яниста рослина родини макових із довгим стеблом і великими квітками (перев. червоного кольору), що дає плід-коробочку, наповнену дрібним насінням. *Красно в садочку! .. цвіте-процвітає мак повний, і сивий, і білий, і червоний* (Марко Вовчок); *На сірій скелі мак цвіте, І вітер злий його гойдає* (О. Олесь); *Маки розгортали свої віночки* (М. Стельмах); // Квітка цієї рослини. *Заквітчали голову дівочу Лілеями та тим рясним Червоним маком* (Т. Шевченко); *— Купила оце чорнобривців та маку* (О. Довженко); *І мак вогнем зорів, Щоб не один згадав, коли уздрів, Як вміли люди жити і вмирати* (І. Багряний); * У порівн. *Маруся, вийшовши із кімнати, засоромилась — .. почервоніла, що твій мак* (Г. Квітка-Основ'яненко).

2. Насіння цієї рослини. *Навчить горе з маком калачі їсти* (прислів'я); *Ой смачні, Ой смачні Бублики у Тані: Медяні, Запашні, з маком, ще й рум'яні!* (Г. Бойко); * Образно. *Як осиковим кіллям отих упирів, так хотять забуттям вас прибити, обсіваються маком дрібниць, марних слів, аби ви не могли доступити* (Леся Українка); * У порівн. *Живо обзиравсь*[коваль], *мов маком, прудко сипав все словами, часом на слові ніби запинавсь* (І. Франко).

На́че (нена́че) ма́ком (мачко́м) посі́пано *див.* **посі́паний.**

△ **(1) Водяни́й мак** — різновид латаття. *Крізь комиші блищали подекуди озерця. Водяний мак вигідно спочивав на них круглим листом, висував з води зелені збаночки* (М. Коцюбинський); *— Отсі, на тоненьких ростках, це кручені паничі .. А от чаполоть, а це водяний мак* (Б. Лепкий); **(2) Зірча́стий мак** — дикий мак. *Кожного разу на моторці звивався прапорець, наче хто розсипав над хвилями буйні пелюстки зірчастого маку* (О. Донченко).

◊ **[Аж] з ме́дом та [з] ма́ком** *див.* **мед; Ви́скочити як го́лий (коза́к, Кузьма́) з ма́ку** *див.* **виска́кувати; Вте́рти (нате́рти) ма́ку (часнику́)** *див.* **втира́ти[1]; Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти) пе́рцю [з ма́ком]** *див.* **дава́ти; Ду́лю** *(рідко* **фі́гу)** **з ма́ком** *див.* **ду́ля; Ду́ля (ду́лю) з ма́ком (під ніс)** *див.* **ду́ля; (3) З ма́ком і з та́ком,** *перев. зі сл.* б у т и, т р а п л я т и с я *і т. ін.* — і краще, і гірше; усіляко, по-різному. — *Було з маком, було й з таком! Та ніколи не було без віри в перемогу, без любові* (Остап Вишня); **Мов ма́ку насі́яно** *див.* **насіва́ти; Наї́стися ма́ку** *див.* **наїда́тися; На маку́ху (на мак)** *див.* **маку́ха; (4) Не з ма́ком** *кому і без дод., перев. зі сл.* б у т и, с т а т и — тяжко, погано, сутужно і т. ін. *Вони* [люди] *так і кажуть: — Ну що, пане капітане, не з маком було?* (І. Микитенко); **Показа́ти (да́ти, піднести́) ду́лю [з ма́ком] (фі́гу)** *див.* **дава́ти; Сі́сти ма́ком** *див.* **сіда́ти; Сте́рти на мак** *див.* **стира́ти; Хоч мак (ма́ком) сій** *див.* **сі́яти; Цвісти́ як мак** *див.* **цвісти́; (5) Ще мак [росте́ (цвіте́, схо́дить** *і т. ін.)***] у голові́** *у кого* — хто-небудь молодий, недосвідчений, легковажний і т. ін. *Ну, що йому скажеш, коли в нього в голові ще мак росте?* (Ю. Бедзик); **(6) Як ма́ку** *кого, чого, жарт.* — дуже багато. *Він мав дітей як маку і ані клаптика поля* (М. Коцюбинський); *Здоровенькі були, люди! Та тут вас як маку* (О. Олесь); *На вулиці дітвори — як маку...* (Остап Вишня); *Родимих цяточок на ній було як маку* (з газ.); **(7) Як мак цвіте́ (процвіта́є, розцвіта́є** *і т. ін.)* — гарний, вродливий, здоровий (про людину, людей). *На розпутті кобзар сидить Та на кобзі грає; Кругом хлопці та дівчата — Як мак процвітає* (Т. Шевченко); *Такий зробивсь несміливий, мовчазний, аж жаль бере: чолов'яга, як мур, як мак цвіте, ще краще, ніж парубком був, а якийсь приголомшений* (Дніпрова Чайка); *Хлопці їли, дивилися на Стеньку, а вона цвіла як мак .. Д'ех! до чого була струнка та красива молодиця* (М. Хвильовий); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **за (на) гріш ма́ку** *див.* **гріш; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **пі́сля ма́ківки (пі́сля ма́ку)** *див.* **ма́ківка; (8) Як [той] мак наче́тверо,** *перев. зі сл.* б і д н и й — уживається для підсилення зазначеного слова; дуже, надзвичайно (бідний). [Н а с т я:] *Ой бідний ти, кумочку, бідний!* [М и к о л а:] *Ой бідний, кумочко, бідний, як той мак начетверо!* (І. Франко); *Гивині батьки дуже хотіли бути багатими, але так, щоб усім людям здавалося, що вони бідні, як мак начетверо* (М. Стельмах).

МАКА́БРА, и, *ж., розм.* Про щось макабричне. *У річці сновидінь — задушлива макабра* (І. Римарук); *Вся ця макабра вивела пана Ціммермана з рівноваги, йому тепер здавалося, що всі погляди, навіть мертвих гостей, спрямовані вилучно* [виключно] *на нього, а всі вуха нашорошені у його бік* (Ю. Винничук).

МАКАБРИ́ЧНИЙ, а, е. Моторошний, жахливий (у 1 знач.). *Він вийшов аж на край лісу і глянув на макабричну картину, що вогненною феєрією світила серед нічної темряви* (О. Лисяк); *За один тільки місяць — три аварії на шахтах. Макабричний був місяць* (Л. Костенко); *П'яний був? — тупо перепитує Адріян, мимоволі заворожений цим макабричним звітом* (О. Забужко); *— Долинають грізні і погрозливі, може, навіть трохи макабричні, у кожному разі сатанинські звуки африканського там-тама* (К. Москалець).

МАКАДА́М, у, *ч., буд.* Спосіб мостіння вулиць, за якого на шар великого каміння насипають кілька шарів дрібного щебеню і трамбують великим котком. *Макадам — брукування вулиць за методом англійця Мак-Адама* (з наук.-попул. літ.); // Бруківка, зроблена таким способом. *Макадам — шосе спрощеної конструкції без спеціальної основи* (з наук.-попул. літ.); // Матеріал для такої бруківки. *Макадам — це грубо розсортоване дроблене каміння, галька, шлак* (з навч. літ.).

МАКА́К, а, *ч.* 1. Те саме, що **мака́ка.** *У межах Східної Азії далеко на північ проникають такі тропічні форми, як тигр, японський макак та ін.* (з наук.-попул. літ.).

2. *розм.* Самець макаки. — *Ви знаєте, що ця макака, вірніше, цей макак у їхньому невеличкому мавпячому середовищі отак, у клітці, займає не останнє становище?* (А. Кокотюха).

МАКА́КА, и, *ж.* Невелика мавпа родини вузьконосих, що мешкає в Південній Азії та Північній Африці. *Є порода всяка: В одних була мати Єва, А в інших — макака...* (П. Глазовий); — *Ви, Михалку, пішли від макаки-резуса, — допікав його Ковбик* (О. Чорногуз); *Растамани енергійно вигукують свої примовки і звуконаслідують макак* (Любко Дереш); *Густа пухка шерсть надійно захищає макаку від морозів, не рідкісних на півночі Хонсю та півострові Сімокіта* (з наук.-попул. літ.).

МАКА́О, *невідм., с.* Вид азартної гри в карти. *Грав* [Адольф] *дуже добре .. бриджа* [у бридж], .. *макао, словом, усі гри* [ігри], *які існували в світі, а що грав уважно, так звичайно вставав від стола не без успіху* (Б. Лепкий).

МАКАРО́НИ, ів, *мн.* Харчовий продукт у формі трубочок з борошна. *На верхніх поличках знаходжу в слоїках саго і макарони, сушені груші й халву у круглих дерев'яних коробках* (М. Коцюбинський); *Тюля просить продавщицю зважити два кілограми макаронів і два кілограми гречки* (А. Дністровий); // Страва з цього продукту. *Що ж робити, коли Петрикові кортить швидше взятись за свої обов'язки й нагодувати товаришів супом з макаронами й перловою кашею!* (Б. Антоненко-Давидович); *Якось за вечерею він відсунув тарілку з макаронами і заявив: "Цього добра наймся аж під брамою Верони"* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

(1) Макаро́ни по-фло́тськи — страва, основними інгредієнтами якої є варені макарони, змішані з обсмаженим фаршем. *Усе це звучало досить симпатично: мінус двадцять за вікном, тепле потріскування дрівець у буржуйці, .. вдосталь макаронів по-флотськи, фляга зі спиртом* (Ю. Андрухович).

МАКАРО́НИНА, и, *ж., розм.* Одна трубочка макаронів. *На просвіт макаронина має бути світлою, прозорою, з крихітними крапочками по всій довжині, які свідчать про те, що в борошні є зародки зерна* (з навч. літ.).

МАКАРОНІ́ЗМ, у, *ч., книжн.* Літературний прийом, що полягає в механічному внесенні в мову чужомовного слова (або вислову) в незмінній або спотвореній формі та вживанні його в неприродному контексті для надання тексту гротескного характеру. *Найінтересніші тут хіба два останні рядки — зразок старого шкільного макаронізму* (І. Франко); *У специфічних умовах Італії з її значним діалектним розшаруванням бурлескні ефекти досягалися так званими макаронізмами, тобто перемішуванням різнорідних мовних елементів, наприклад "ученої" латини та лексики місцевих говірок* (з навч. літ.); *Макаронізм як бароковий прийом — не просто пародіювання, у якому засіла застільна іронія "Енеїди", а пародія, що є вказівкою на смислові джерела чи суперечності* (із журн.).

МАКАРОНІ́ЧНИЙ, а, е, *книжн.* Багатий на макаронізми, з макаронізмами. *О. Озаркевич переробляв макаронічну прозу Возного і нівечив при тім пишні цвіти гумору та тонкої іронії, якими не раз блискотять його кручені фрази* (І. Франко); *Мова письменника повинна бути чиста, як джерело, мова народна, а не макаронічна* (П. Тичина); *Традиція насичення власної мови елементами близькоспорідненої "вищої" мови (аби не своєї!) поступово робила власну мову настільки макаронічною, що користування нею втрачало будь-який сенс* (з наук. літ.).

МАКАРО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **макаро́ни.** *Монастир має свій млин та макаронний цех — ще донедавна тут випікали власний хліб* (з газ.); *Макаронне виробництво;* // Виготовлений із макаронів, з макаронами. [Л е о н і д:] *Нас тут два місяці макаронним супом годують* (І. Муратов); *Дордже сказав щось коротко.., але чоловік не відповів. Просто стояв собі, де стояв, віддавши мисочки з макаронним супом* (І. Карпа).

Макаро́нні ви́роби *див.* **ви́ріб.**

МАКАРО́ННИК, *ч.* 1. *род.* у. Запіканка з макаронів. *Макаронник — чудова смачна запіканка з сиром вразить вас своїм смаком, додасть сил і бадьорості* (з наук.-попул. літ.); *Готовий макаронник трохи охолоджують, розрізають на порції й подають з вершковим маслом або варенням* (з навч. літ.).

2. *род.* а. Зневажлива назва італійця. *Шмулєвич .. чітко висвистував чергову арію з Верді, а в перервах бубнячи: "Покручі ці макаронники, а яку музику пишуть"* (О. Ульяненко); *Індра крокував із тамбурином, макаронник Юпітер грав на маракасах, фін Укко тріскотів кастаньєтами* (Ю. Іздрик).

3. *род.* а, *зневажл.* Те саме, що **надстроко́вик** (за схожістю лички на погонах до макаронини). *Понад нами пробігали лікарі в білих халатах і макаронники в зелених парадних мундирах* (В. Рубан); *Так звані макаронники, залишившись на надстрокову службу, в Союз поверталися з усяким мотлохом* (О. Шугай).

МАКЕДО́НЕЦЬ *див.* **македо́нці.**

МАКЕДО́НКА *див.* **македо́нці.**

МАКЕДО́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **македо́нці** і Македонія. *Повідомляємо ж вас, браття, про Божу благодать, що дана Церквам македонським* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Стиль фресок і велика кількість на них македонців і солунян переконують дослідника у зв'язку кирилівських фресок з македонською мистецькою школою* (з наук. літ.); *334 р. до н. е. біля річки Гранік македонська армія розбила персидські війська, прагнучи стримати їхній похід у глиб Малої Азії* (з наук.-попул. літ.); *Македонська мова — одна із південнослов'янських мов, була кодифікована в 1945 році* (з навч. літ.).

МАКЕДО́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **македо́нець,** нця, *ч.;* **македо́нка,** и, *ж.).* 1. Південнослов'янський народ, що є основним населенням Македонії, а також деяких прилеглих районів Болгарії та Греції. *Найповніше з-поміж усіх слов'ян зберегли автохтонні слов'янські імена серби, македонці та болгари* (з наук. літ.).

2. *іст.* Те саме, що **македоня́ни.** *І посідали ми на корабля адрамітського, що пливти мав біля місць азійських, та й відчалили. Із нами був Арістарх македонець із Солуня* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

МАКЕДОНЯ́НИ, ян, *мн. (одн.* **македоня́нин,** а, *ч.;* **македоня́нка,** и, *ж.).* Регіональна та історична група населення етнічних греків, які проживають у регіоні Македонія на Балканському півострові або походять звідти. *Хто ті легіонери, що билися з персами, а нині стоять у Константинополі, пішли в Антіохію, залишилися в Фізісі, Трапезунді? Стрільці — з фракійців, мечники — з македонян, іллірійців, варварів* (Д. Міщенко).

МАКЕДОНЯ́НИН *див.* **македоня́ни.**

МАКЕДОНЯ́НКА *див.* **македоня́ни.**

МАКЕ́Т, а, *ч.* 1. Зразок чого-небудь, відтворений у зменшеному розмірі; модель. *Знову метання гранати, але на цей раз у вікно будинку, макет якого стоїть за окопом* (І. Багмут); *Геніальний козацький підліток витворив колись*

прообраз собору, виплів із стеблинок його перший маленький макет, що й на долоні вміщався... (О. Гончар); *Вони заповнили увесь передпокій, групуючись коло стендів з усілякими старезними фотками, кременевими пістолями, капелюхами, зусібіч розглядаючи ткацькі верстати, прялки і макети доменних печей* (Ю. Андрухович); *Він сидів у кріслі, а на столі перед ним височів голографічний макет складної споруди з вежами й куполами, що нагадувала якесь казкове місто* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *полігр.* Взірець книжки, журналу і т. ін., попередньо вигот. для точного розміщення текстового та ілюстративного матеріалу. *Коли Іван Кирилович ніс у складальний цех макети двох середніх шпальт, друкарська машина мовчала* (В. Дрозд); *Чоловік він був небалакучий, своїми думками ні з ким не ділився, та, мабуть, для цього й часу бракувало: все замітки пише, газетні рядки підраховує, макети для метранпажа компонує* (П. Запаренко); — *Офіційну інформацію ми поставимо тут, праворуч. — Микола Іванович креснув червоним олівцем у готовому, здавалося б, уже непідвладному найменшим змінам макеті* (О. Шугай).

МАКЕ́ТНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **маке́т** 1. *Основні напрями дослідження жител "з кісток мамонтів" спрямовувалися досі на вивчення функцій кісток як будівельного матеріалу, для чого пропонувалися графічні, макетні й натурні реконструкції* (з навч. літ.).

2. *полігр.* Прикм. до **маке́т** 2. *Художник створює образ майбутньої книжки не на макетних аркушах, а на екрані* (із журн.).

△ **Маке́тна моде́ль** *див.* **моде́ль.**

МАКЕ́ТНИК, а, *ч.* 1. Фахівець зі створення макетів (у 1 знач.). *Як розповів макетник, на створення зменшеної копії стадіону витрачено трохи більше часу, ніж розраховував майстер* (з газ.); // Той, хто колекціонує макети. *Капітан річкового танкера за професією і колекціонер-макетник за покликанням зібрав кілька десятків локомотивів майже з усієї Європи* (із журн.).

2. *полігр.* Фахівець зі створення макета (у 2 знач.). *Макетник і художник-виконавець виконують ескізи, які після схвалення рекламодавцем і затвердження керівництвом агентства запускаються у виробництво* (з навч. літ.).

МАКЕ́ТНИЦЯ, і, *ж.* 1. Жін. до **маке́тник.** *Архітектурна макетна майстерня запрошує на роботу досвідчених макетників і макетниць для складання архітектурних, ландшафтних та промислових макетів* (з газ.).

2. *спец.* Спеціальний стенд, що імітує роботу певної схеми або приладу і дозволяє макетувати створювані пристрої. *Для вивчення характеристик діелектричних матеріалів використовують макетницю* (з наук.-попул. літ.); *Студенти складають електричну схему підсилювача на спеціальній макетниці й досліджують її з використанням цілого набору приладів* (з навч. літ.).

МАКЕТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **макетува́ти.** *Ми обробимо інформацію та направимо на Вашу електронну адресу макетований зразок рекламного оголошення для узгодження* (з мови реклами).

МАКЕТУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **макетува́ння.** *В одних виданнях немає чіткої тематичної структури, в інших — бракує гармонії тематичних та ілюстративних компонентів, певного макетувального плану* (з наук. літ.).

МАКЕТУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Фахівець із виготовлення макетів (у 2 знач.). *Макетувальник не відповідає за зміст матеріалів чи ілюстрацій, його завдання — зробити так, щоб інформацію, яка міститься на сторінці, легко сприймали наші очі* (з навч. літ.).

МАКЕТУВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **макетува́льник.** *Збірка, видана Конгресом українців Латвії, є спільною працею українців і латишів — перекладача Андріса Дріліньша, редактора Володимира Іваницького, макетувальниці Уни Спекторе* (із журн.).

МАКЕТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **макетува́ти.** *Архітектори в усі часи використовували в проектній діяльності макетування* (з навч. літ.); *Жоден вид техніки, практично жодна машина не створюється без натурного макетування й попереднього створення моделі — зменшеної копії* (із журн.); *Сучасна практика макетування й художнього оформлення книги повертається до деяких забутих у XIX столітті засобів* (з наук.-попул. літ.).

МАКЕТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* Створювати макет. *Меблі зі щитових елементів можна макетувати з паперових або картонних площин і вирізаних пінопластових або поролонових деталей* (із журн.); *У студії дитячої творчості діти будь-якого віку розвивають почуття прекрасного, учаться бачити й відтворювати красу, фантазувати, ліпити, макетувати, презентувати свої роботи і весело спілкуватися* (з газ.); *Ми макетуємо, робимо креслення, виконуємо монтажно-демонтажні роботи* (з мови реклами); *Уля принесла макети. Звісно, три сторінки доведеться макетувати заново* (В. Дрозд); — *Редактор лише віддає накази та розпорядження. Планує, макетує її* [газету] *секретаріат* (О. Шугай); *Усім начебто потрібні були журналісти, люди, які вміють писати, редагувати, верстати, макетувати .. — а насправді з'ясовувалося, що мої знання і вміння мало кого цікавили* (М. Матіос).

МА́КІ, *невідм., ч. і ж.* Ссавець із підряду лемурів, що живе перев. на Мадагаскарі. *Макі жваві, рухливі, тримаються групами по 6–12 особин, у сутінках виходять збирати листя, плоди й полювати на дрібних тварин* (з наук.-попул. літ.).

МАКІ́, *невідм., ч.* Одна з назв французьких партизанів, які боролися проти німецьких окупантів під час Другої світової війни. *Настали дні війни гіркі, І син пішов тоді в макі* (А. Малишко); *Скромний паризький клерк допомагав макі, французьким партизанам, був схоплений гестапівцями і запроторений у цей жахливий табір* (В. Малик); *Під час німецько-фашистської окупації Франції І. І. Кравченко брав активну участь у французькому русі Опору — командував загоном партизанів макі* (з наук.-попул. літ.).

МАКІАВЕ́ЛЛІВСЬКИЙ, а, е, *книжн.* Який виявляє макіавеллізм; підступний, віроломний. *Жульєн .. приписував мадемуазель де Ла-Моль ледве не макіавеллівську двоєдушність. Це гадане лукавство в його очах було чарівним і становило мало не єдину моральну її перевагу* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

МАКІАВЕЛЛІ́ЗМ, у, *ч., книжн.* Політика, що не зупиняється перед жодними засобами боротьби (обманом, зрадництвом, убивствами) для досягнення своєї мети згідно з ідеями італійського філософа і політичного теоретика XVI ст. Н. Макіавеллі. *Пізніше сформувалося поняття макіавеллізму як утілення безсоромності, цинізму й нестримного его-*

їзму в політиці (з наук. літ.); *Нікколо Макіавеллі радив володарю "по можливості не віддалятися від добра, але при потребі не цуратися й зла". Такі правила політики й складають сутність макіавеллізму* (з навч. літ.); // Підступність, віроломство. *Етичний релятивізм так чи інакше з великою вірогідністю обертається на різного кшталту макіавеллізм* (з газ.); *— А я не славословлю князя Костянтина, — відказав невпевнено по хвилі. — І Корнякта, мецената нашого братства — теж... — Але ж користаєте з їх допомоги .. Хіба це не макіавеллізм? Мета виправдовує засоби...* (Р. Іваничук).

МАКІАВЕЛЛІ́СТ, а, *ч., книжн.* Прибічник, послідовник макіавеллізму. *Навіть Яго — "макіавелліст", бувалий інтриган — скидає маску перед простаком Родріго* (з наук. літ.); *Макіавеллісти краще помічають слабкі місця інших людей і успішно користуються цим* (з газ.).

МАКІАВЕЛЛІ́СТСЬКИЙ, а, е, *книжн.* Стос. до макіавеллізму. *Д. Донцова з його елітарною теорією з повним правом можна віднести до макіавеллістської школи* (з наук. літ.); *Макіавеллістська політична дія є такою, що зорієнтована на досягнення мети будь-якими засобами* (з навч. літ.).

МАКІА́ТО, *невідм., с.* Кавовий напій, пригот. із порції еспресо та невеликої кількості молока. *В Італії навіть є окремий факультет при Неаполітанському університеті, де вивчають, як готувати еспресо і, відповідно, всі похідні від нього напої — капучино, макіато, мокко, лате тощо* (із журн.).

МА́КІВ, кова, кове. Те саме, що **ма́ковий** 1. *Гіркий маків лист, та любов гіркіша* (прислів'я); *У піснях маків цвіт прирівнюється до швидкоплинного людського життя* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **ма́ків цвіт** *див.* **цвіт**[1].

МА́КІВКА, и, *ж.* 1. Квітка маку (у 1 знач.). *Подекуди лиснять червоні та білі грядки маківок, пронизаних сонцем* (І. Нечуй-Левицький); * У порівн. *Як маківка на городі, Ганна розцвітала* (Т. Шевченко); *Немає більшого щастя для поета, як .. бачити Україну щасливою і заквітчаною, мов ту маківку повну* (М. Чабанівський).

2. Плід маку; головка маку (у 1 знач.). *Вона .. ламала кращу маківку або зривала жовтий огірок і ховала за пазуху* (М. Коцюбинський); *Кожна маківка була суха-пресуха, аж дзвеніла, а всередині, як у коробочці, шелестіло насіння* (О. Донченко); *Вона завжди збирала всяке насіння, зерно, коріння, маківки* (Є. Гуцало).

3. *розм.* Те саме, що **верши́на** 1. *Стовбуром своїм вона* [сосна] *колись розштовхала своїх сестер, винесла віти й випещену кучеряву маківку із затіненої тісноти туди, де багато волі, неба і сонця* (М. Руденко); *Останнє, що мені вдалося було побачити, вибігаючи за всіма з дому — як падала в полум'я так і не прибрана ялинка із самотньою маківкою вгорі* (Ю. Іздрик); // Верхня частина голови людини. *З відкритою головою, поблискуючи лисиною на маківці, він поважно ввійшов між селян* (І. Франко); *На маківці вже стала пробиватись лисина — не знати, чи то від думок, чи літа підходили до того* (Б. Антоненко-Давидович); *Хлоп'ята постерегли, що то лугарі, бо голови й бороди в усіх до єдиного були поголені й з маківок поза вухо звисали вузенькі оселедці волосся, мов у князів* (І. Білик).

4. *чого, розм.* Те саме, що **ба́ня**[2] 1. *Сонце зачервонило маківки церков, найвищі дерева* (О. Гончар); *У прозорій млі ледве вгадувались золочені маківки Успенського собору* (Б. Левін); *Маківка — декоративне завершення (подібне до перевернутої головки маку), увінчане хрестом, шпилем тощо* (з наук.-попул. літ.).

5. *розм.* Квітка латаття. *Далі ми попливли на маківки. Повний білий, як лілія, цвіт гойдавсь поверх води, між круглим широким листям* (Панас Мирний); *Вітерець подиха Тихо, з ласкою, Маківки колиха Понад ряскою* (Дніпрова Чайка); *Підкидались на хвилях білі лілеї й жовті маківки* (О. Десняк); *Там і тут на плесах біліли маківки, жовтіли глечики, там і тут скидалася риба та по широкому лататтю бігали довгоногі і довгоносі кулики...* (В. Чемерис).

◊ **(1) Від ма́ківки до п'ят:** а) увесь, повністю. *Прибігли діти, мокрі від маківок до п'ят, щебечуть* (із журн.); б) *(зі сл.* п о ч е р в о н і т и, *словосп.* с т а т и ч е р в о н и м *і т. ін.)* уживається для підсилення зазначеного слова; дуже. *Андрій .. відчув, як кров прилинула йому до обличчя, як він ввесь почервонів від маківки до п'ят, а губи затремтіли й на пальцях рук виступив піт* (І. Багряний); **(2) По [саму́, саміськи́ку] ма́ківку:** а) *(у чому)* великою мірою, увесь, повністю. *Між дорогою і нами нешироке заболочене пониззя — з'їдь на нього і зав'язнеш по самісіньку маківку* (Є. Доломан); *Начальник міліції, не дивлячись на підлеглого, крутив на поверхні стола кулькову ручку довкола осі. Здавалося, він поринув у цей важливий процес по саму маківку і йому від цього було дуже комфортно* (А. Кокотюха); *Майка занурилася в нове життя по маківку* (Люко Дашвар); *Київ немолодий, і вік його по пояс у землі та по маківку у спогадах, — він увесь — у сплаві часів* (з газ.); б) *(чого)* дуже багато (справ, клопотів, турбот і т. ін.). *Роботи в школах, як говориться, по маківку, а вже скоро дзвінок покличе дітей у класи* (із журн.); **(3) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **після ма́ківки (після ма́ку),** *зі сл.* с п а т и, з а с н у т и *і т. ін.* — міцно, непробудно, дуже добре. *Вже люди й жать ідуть, а він почиває як після маківки!* (П. Куліш); *Переживши наліт, всі .. заснули як після маку* (І. Муратов); *Він* [Перегуда] *наряд на роботу дає звечора, а вранці, коли той наряд починають виконувати на господарстві і зчиняється лайка, Перегуда спить як після маківки* (В. Кучер); *— Вночі спала? — Мов після маківки. — То все буде гаразд* (М. Стельмах); *Кажуть, що в дощову ніч спиться мов після маківки* (Ю. Збанацький).

МА́КІВКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **ма́ківка.** *Визрівали маківкові головки якраз до Маковія* (з наук.-попул. літ.); *Приблизний опис зовнішності людини за методом словесного портрета: волосся довге, густе, кучеряве, сивина на скронях. Зачіс набік, маківкова лисина розміром з п'ятикопійкову монету* (з навч. літ.); *Дерев'яні церкви Пряшівського краю Словаччини належать переважно до лемківського типу. Три вежі звичайно увінчані піддашшями та маківковими банями* (з наук. літ.).

МАКІВНИ́К, а́, *ч.* 1. Коржик із маком та медом. *— Я була б вам, діточки, привезла гостинця. В мене же є й горішки, є мед і мак; була б спекла маківників* (І. Нечуй-Левицький); *— Нам не треба пампушок, медяників.., маківників та всяких там пундиків!* (О. Довженко); // Довгий листковий пиріг із маком; струдель. *— На сніданок маєш чай, булочки з родзинками, маківник, сік манго* (Ю. Винничук); *Пані Слава втерла сльозу зі щоки. — Ви маківник беріть, це в мене зять із донькою приходили в неділю, я для них зробила...* (Любко Дереш).

2. Цукерка з маку. *Для приготування маківників слід проки п'ятити мед з маком* (з навч. літ.).

МАКІВНИЧО́К, чка́, *ч.* Зменш.-пестл. до **маківни́к.** *Говорять* [знайомі] *до неї привітно, і про діток розпитують; та бубличка їм дає, друга маківничка* (Марко Вовчок); *Жовтки збити із цукром і маслом, додати мак і борошно з розпушувачем, за бажанням горіхи та ізюм. Вийде апетитний маківничок!* (з газ.).

МА́КІВОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ма́ківка.** *Взимку то все плаче: .. "Чим мені донечку рятувати!" Аби почала перша маківочка бриніти, вже й угледить, і зараз вирве й любує єю* [нею] (Марко Вовчок); *Мак, маки, маківочки, Золотії голівочки* (з народної пісні); *— А в Києві на храмах та на церквах маківочки все золоті* (Є. Гуцало); * У порівн. *Опріч зросту, була вона святками, як маківочка повна, — як сміється, було, то на лицях аж ямочки стають* (А. Свидницький); *— Що ж то за хороша дівчинка! — Як маківочка! — Як ягідка!* (О. Донченко).

МАКІМО́НО, *невідм., с.* Малюнок на папері або шовку, що зображує історичний чи релігійний сюжет з пояснювальним текстом; найстаріша форма ілюстрованої книги в Японії та Китаї (з XI ст.). *Якщо ніндзя придумує нову техніку, він записує її в макімоно для наступних поколінь ніндзя* (з наук.-попул. літ.).

МАКІНТО́Ш[1], а, *ч.* 1. Плащ із непромокальної прогумованої тканини. *Лотоцька — в блискучому макінтоші — підходить до групи* (І. Микитенко); *Щоб погода не застала жінку зненацька, їй обов'язково потрібно мати макінтош* (з мови реклами).

2. Легке демісезонне пальто. *Молодий мужчина в куцім макінтоші і сірому капелюсі чекає трамвая* (Ю. Яновський); *А це — щось паризьке: сірий з відливом розстібнутий макінтош, під яким шовкова зеленувата, ще не баченого на берегах Пруту крою сукня* (В. Кожелянко).

МАКІНТО́Ш[2], у, *ч.* 1. Осінній сорт яблуні з кисло-солодкими плодами із зелено-жовтою шкіркою, вкритою плямами темно-червоного кольору з сизуватим нальотом. *Макінтош — це яблуня сильного зростання, струнка, витривала, морозостійка і щедра на врожаї* (з навч. літ.).

2. *збірн.* Плоди цієї яблуні. *Можна, я ще одненьке?.. — Люська благально глянула на Кума Цибулю. Бери... Звичайно... Це "макінтош"* (В. Нестайко).

МАКІ́ТЕРКА, и, *ж.* Зменш. до **макі́тра** 1. *Хтось головою стукнувся об мисник, і якась макітерка хряснула об долівку* (С. Васильченко); *На хрестах, як коли, то й білизна сушилась, і протряхала якась макітерка чи горня* (О. Довженко); *Вона вийшла з макітеркою в кістлявих руках. Макітерка накрита старенькою полотняною хустиною* (І. Кирій).

МАКІ́ТРА, и, *ж.* 1. Вид глиняного посуду великого розміру напівсферичної форми з широким отвором. *Вареники ті самі, та інша макітра* (прислів'я); *Другі товкли макогонами в макітрах жовте пшоно з салом на кашу* (Д. Мордовець); *Біля печі, долі, сиділа Маринка й чистила картоплю, кидаючи її в велику макітру* (В. Винниченко); *Ця макітра мені дісталася від моєї баби, а тій бабі від її баби, а вона дістала від своєї баби...* (Ю. Винничук); * У порівн. *В великій, як макітра, хустці на голові Мотря була схожа на довгу швайку з здоровою булавою* (І. Нечуй-Левицький).

2. *перен., зневажл.* або *жарт.* Про голову людини. *Вхватившись* [Низ] *за бороду кудлату І злому Трої супостату Макітру одділив од плеч* (І. Котляревський); *Хоч би й порозбивав макітри сі чернечі, Нічого путнього від них би не добився* (П. Куліш); *— Я знову не встигла поснідати. І випити кави. Тепер макітра болітиме цілий день* (І. Карпа); *Сонце смажило наші макітри, ледь минаючи зеніт* (Любко Дереш).

3. *діал.* Улоговина. *Тільки вночі Остап з Соломією зважились податися на берег. Вилазячи з макітри на гору, вони побачили червоне крайнебо, наче сходив місяць* (М. Коцюбинський).

Стри́жений (остри́жений) під макі́тру (макі́трою) *див.* **стри́жений.**

◊ **Втовкти́ (втовкма́чити, втелю́щити, вки́нути) / втовкма́чувати в го́лову (в довбе́шку, в макі́тру)** *див.* **втовкти́**[1]; **Казано́к (баня́к, макі́тра) ва́рить** / *рідше* **казано́к (баня́к) звари́в (макі́тра звари́ла)** *див.* **казано́к; (1) Макі́тра ро́зуму** *в кого, жарт.* — хтось розумний, розсудливий, кмітливий і т. ін. *— Ловко зметикував* [бригадир].., *в нього макітра розуму!* (Ю. Яновський); **Ма́ти поро́жню макі́тру на пле́ча́х** *див.* **ма́ти**[2].

МАКІ́ТРИТИСЯ, иться, *недок., фам.* Те саме, що **па́морочитися.** *Так нахапався диму, що в голові стоїть чад, макітриться .. Отак би сидів під грушею — хай макітриться, .. наче ти є — й нема тебе, наче світ є — й нема світу* (Є. Гуцало).

◊ **[Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється** *і т. ін.)* <**[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася** *і т. ін.)*> <**[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)**> *див.* **голова́; [Аж** *(рідко* **білий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (завертівся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором** *і т. ін.)* **[в оча́х (пе́ред очи́ма)]** *див.* **світ**[2].

МАКІЯ́Ж, у, *ч.* 1. Нанесення на шкіру обличчя декоративної косметики для прикрашання, а також приховування недоліків. *— Що мені треба зробити? — спокійно спитала я. — Постригтися. Відмовитись від макіяжу. Змінити стиль одягу* (Любко Дереш); *Третина жінок, які взяли участь в опитуванні, заявили, що хотіли б скоротити час, який вони витрачають на макіяж* (із журн.); *Після семінару я отримала від консультанта з косметики запрошення на елітний макіяж* (з газ.); // Накладена на обличчя декоративна косметика. *Мілена згадала, з моментальним прикрим холодком упокорення, що в поспіху вилетіла з дому зовсім без макіяжу, вуст — і тих не підмалювала* (О. Забужко); *Жінки були різні. Іноземок я вирізняв одразу за мінімумом макіяжу на обличчі і непоказними футболками* (І. Роздобудько); *Та я не сумнівався, що це вона: та сама акуратна коротка стрижечка, .. бездоганний макіяж* (С. Андрухович); *Не слід захоплюватися косметикою: денний макіяж має бути майже непомітним для стороннього ока* (з навч. літ.).

2. *збірн.* Косметичні засоби для обличчя. *Личко* [Таня] *так накваццяла, що подобала більше на мавпу, ніж на людину, хоча мавпи макіяжу не вживають* (Валерій Шевчук).

МАКІЯ́ЖНИЙ, а, е. Прикм. до **макія́ж.** *Якщо ви збираєтеся використовувати порошкову тінь для повік, то для цього варто застосовувати вологий макіяжний пензлик* (із журн.); *Намагайтеся розташувати макіяжний столик*

так, щоб Вам було зручно за ним сидіти, а візажисту не складно ходити навколо Вас (з газ.); *Центральний елемент цієї загадкової та елегантної колекції, справжня зірка сезону — чарівний макіяжний набір відомої фірми* (з мови реклами).

МАККАРТИ́ЗМ, у, *ч., політ.* Крайня права течія в політичному житті США періоду "холодної війни", пов'язана з діяльністю сенатора-республіканця Дж. Р. Маккарті. *Маккартизм не став довготривалою тенденцією внутрішньої політики США. Потепління міжнародного становища привело до відновлення демократичних процесів* (з навч. літ.).

МАККАРТИ́СТ, а, *ч.* Прибічник маккартизму. *Маккартисти шукали комуністів там, де їх фактично не було — у державних органах влади, президентській адміністрації, навіть у Пентагоні* (з навч. літ.).

МАККАРТИ́СТСЬКИЙ, а, е, *політ.* Стос. до маккартистів і маккартизму. *Наприкінці 1940-х років, під час маккартистського переслідування всіх громадян з лівими поглядами, сім'я з 12-річним Джо була змушена покинути США й оселитися в Парижі* (з мемуарної літ.).

МА́КЛЕР, а, *ч.* Професійний посередник під час укладання торговельних та біржових угод; фактор (у 3 знач.). *Потім міністр фінансів відкрив Браницькому секрети біржової гри на пониженні та підвищенні вартості акцій, зв'язав його з своїми маклерами* (Ф. Бурлака); *Біржові маклери — стріляні горобці, й для них важкенько вигадати сенсацію* (М. Білкун); *Справою честі для кожного маклера зі Львова є не тільки якнайбільше здерти, але і якнайбезбожніше обвести круг пальця* (Ю. Андрухович); // Посередник у розв'язанні різних побутових справ. — *Поліз на трибуну, — кинув хтось .. на крамника. І полетіли ще інші слівця: — Маклер! Услужник!* (М. Стельмах).

△ **(1) Курсови́й ма́клер** — той, хто відає котируванням курсів цінних паперів або валюти. *Що три хвилини курсовий маклер змінює курс гривні в напрямку підвищення або зниження* (з навч. літ.); **(2) Страхови́й ма́клер** — посередник між страховиком і страхувальником. *Страховий маклер надає фінансові послуги на страхових ринках, консультує в галузі страхування* (з навч. літ.).

МА́КЛЕРСТВО, а, *с.* Діяльність маклера; факторство. *Римське право не відрізняло маклерство в торгівлі від посередництва в загальногромадянських угодах* (з наук. літ.); *Потенційні покупці говорять, що, шукаючи квартиру, не раз і не два стикалися із так званим тіньовим маклерством* (з газ.); // *розм.* Посередництво в розв'язанні різних побутових справ. [З б р о ж е к:] *Я, на мою думку, заслужив собі безплатну смерть. Мене варт убити задарма! За моє маклерство, за цукор із піском, гнилі консерви!* (М. Куліш).

МА́КЛЕРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ма́клер.** *Відчувши подих нових вітрів, він відкрив одну з перших у місті маклерську контору* [маклерських контор] (А. Кокотюха); — *Я вже зараз бачу, як мислі мого великого вчителя стогнуть під непосильною вагою бруду і маклерського перекручування* (М. Хвильовий).

МАКЛЕРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* Займатися маклерством; факторувати. *Усім цікавилася вона й на всьому вміла заробити. І сватала, і ворожила, і лікувала, і маклерувала* (З. Тулуб); *У маклерський світ потрапити було аж ніяк не легко. Крім того, охочі маклерувати щороку мали віддавати до міського бюджету чималі гроші* (з газ.).

МАКЛЮ́РА, и, *ж.* Дерев'яниста рослина родини шовковицевих, яку використовують для виготовлення меблів, як лікувальний засіб, а з деревини видобувають жовтогарячу фарбу. *Вузькою крученою вуличкою котився плід маклюри* (Н. Околітенко); *Для знеболення суглоби розтирають таким засобом: свіжі зрілі супліддя маклюри оранжевої подрібнити, настояти на спирті етиловому протягом 10 діб* (з наук.-попул. літ.).

МА́КОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мак.** *Зурмила* [звучала] *бджіл прощальна скрипка, Де молоденький сонях цвів Між лисих макових голів* (П. Воронько); * Образно. *Рости, рости, моя пташко, Мій маковий цвіте, Розвивайся, поки твоє Серце не розбите* (Т. Шевченко); * У порівн. *Над майданом, засипаним людьми, як маковим зерном, сяє сонце, аж сліпить* (П. Панч); // Вигот. з маку, з додаванням маку. *Мустафа для зміцнення його природи велів готувати для молодого шах-заде кульки з товченого конопляного листя й меду, .. пив разом з ним підігріту джерельну воду, в якій розчиняно зеленкуваті кульки з макового соку* (П. Загребельний); *Ти відчуєш дивну композицію ароматів і смороду, у якій зливатимуться запахи збіглої кави, старого дерева, .. макових круасанів, прілого листя* (Ю. Іздрик).

2. *у знач. ім.* **ма́кові,** вих, *мн.* Родина дводольних трав'янистих рослин, до якої належать мак, чистотіл і т. ін. *Особливо приваблюють у макових квітки. Вони частіше поодинокі й досить великі* (з навч. літ.).

3. *розм.* Який має колір червоної квітки маку. *Завжди в усім однакові Були обидві дочки. В обох спіднички макові, Вишивані сорочки* (В. Бичко).

◊ **[І] го́лці (я́блуку, я́блукові,** *рідше* **ма́ковому зе́рну́ (ма́ковій зерни́ні)) ні́де впа́сти** *див.* **упа́сти[1]; І (ні, а́ні) на ма́кову роси́ну** *див.* **роси́на; [І (ні, жо́дної)] рі́ски (рі́сочки, ма́кової крапли́ни** *і т. ін.)* **в ро́ті не ма́ти** *див.* **ма́ти[2]; На ма́кове зе́рно́ (зе́рня́, зе́рня́тко) <На ма́кову зерни́ну>** *див.* **зе́рно́; Як (з) ма́кове зе́рно́ (зе́рня́)** *див.* **зе́рно́.**

МАКОВИ́К, а́, *ч., рідко.* Те саме, що **макі́вни́к.** *Мати постаралася наїдками: .. спекла двоє курчат, ще й медяників купила на цілу сороковку, дізнавшись, що Власов любить маковики* (Панас Мирний); *Вона .. витягла із мережаної хусточки маковик. — А маковик він любить?* (Ю. Логвин).

МАКОВИ́ННЯ, я, *с., збірн.* 1. Макове насіння. *Пан Варцаба дописав від себе: "...а писати, то тільки вночі, при місяці, запиваючи бражкою з маковиння або квасом з лопуцьків"* (Г. Тарасюк); — *Я даю дитині кулешу, і молока Марія приносить .. А маковиння давати не буду. Дитина має бути розумна* (М. Матіос).

2. Бадилля маку. *Старий сніп маковиння послугує матрацом* (Є. Пашковський); *Перший .. жав маковиння косою, мов пшеницю, другий натирав мозолі, в'яжучи макові снопи* (Любко Дереш).

МАКОВІ́Й, я, *ч., розм. (з великої літери).* Народна назва православного свята 14 серпня (1 серпня за старим стилем) Винесення чесних древ Животворчого Хреста Господнього у пам'ять про мучеників Маккавеїв. *На те літо Криницю святили, На самого Маковія, І дуб посадили* (Т. Шевченко); *В те ж літо на Маковія вродився князеві київському Милодухові син, і дано ім'я йому Богдан* (І. Білик); *Ось уже й Маковія, середина серпня, перші птахи вже лаштуються відлітати у вирій* (Л. Костенко); *Нещастя, яке спричинило таке запустіння тернівської церковці св. Параскеви П'ят-*

ниці, трапилось вісім літ тому влітку, між Петрівкою і Маковієм (Г. Пагутяк).

МАКОВІ́ТИ, і́ю, і́єш, *недок., розм.* Шаріти, рум'яніти, червоніти, як мак. *На виструнчені узорні груди святкових свиток повиставляли дукачі дівчата, а з-під квітчастих хусток маковіють обличчя на сонячному морозі* (А. Головко); *Яскравості та експресивності поетичним рядкам Б. Лепкого та О. Олеся надають лексичні й синтаксичні синоніми дієслова червоніти: горіти, як жар; маковіти; палати коралями; паленіти; цвісти маком* (з наук. літ.); // Виділятися червоним кольором. *Курила* [жінка] *в постілі* [в постелі], *жар сигарети маковів на дверному склі* (Є. Пашковський).

МАКОГІ́Н, го́на, *ч.* Дерев'яний стрижень із потовщеним заокругленим кінцем, яким розтирають у макітрі мак, пшоно і т. ін. *До Хівлі сікався* [Солопій], *за макогін хватався, І не на жарт-таки, сердега, розгулявся* (П. Гулак-Артемовський); *І зупинилася стара жінка посеред хати, і глянула кругом себе, а потім, перехрестившись, вхопила кочергу і макогін і поклала навхрест перед порогом* (Т. Осьмачка); *— Е-е, пане Антосю, на те в мене й голова, а не макогін, аби я раду шукав* (Ю. Винничук); * У порівн. *Як у діжку макогоном, У бубон стукотить* (Л. Глібов).

◊ **Облиза́ти макого́на (макогін, м'я́ло)** *див.* **облизувати; Схо́жий (похо́жий) як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пирогі́, макогі́н на но́чви** *і т. ін.) див.* **схо́жий**[1]; **(1) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **облі́заний макогі́н** — про голову лисої людини. *Ми ніколи не звали його між собою на ймення, а звали його "цвіркуном" і "торохтієм", і "облизаним макогоном", бо голова в його* [нього] *була лиса, справді наче облизаний макогін* (І. Нечуй-Левицький); *Ця голова вилискувалась, як макогін облизаний* (Л. Мартович); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **пес пі́сля макого́на** *див.* **пес.**

МАКОРЖЕ́НИК, а, *ч., розм.* Корж із маком; маківник (у 1 знач.). *Дівчата дали мені цілу макуху, кілька пирогів і вівсяних макорженйків* (М. Чабанівський); *З маком робили різноманітні печива — книші, струделі, коржі, пироги, вареники, ним оздоблювали бублики, калачі, паски тощо. Але найбільш популярними були маківники (макорженики) — коржики, випечені з товченого і приправленого медом маку* (з наук.-попул. літ.); *Тарасик продовжує розповідь: "Так, що тут у шаньку сестра поклали? Хліб, цибулинка, макорженик, молочко... О, ще й бурячок печений!.: Оце поласую!"* (з навч. літ.).

МА́КОРТЕТ *див.* **ма́котерть.**

МА́КОРТЕТИК, а, *ч., діал.* Зменш. до **ма́кортет.** *Очі заробітчанок вбирали .. тендітні глечики та макортетики* (О. Гончар).

МА́КОРТЕТЬ *див.* **ма́котерть.**

МА́КОТЕРТЬ, МА́КОРТЕТЬ, і, *ж.*, **МА́КОРТЕТ,** а, *ч., діал.* Макітра. *А Пріська усе йому таки з вечерею; постановила та й каже: — На ж, от тобі макортеть з варениками* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Макортет стоїть серед печі, накритий...* (Панас Мирний); * У порівн. *Це Макортетик, — сказав Перебийніс. — Він круглий і глибокий, як макотерть. За ним за очеретами пливуть Біле, Хрещате і Червоне озера і увіходять у ліс до лісових озір* [озер] (М. Йогансен).

МАКОТИ́РЯ, і, *ж., фам.* Стрижена або голена голова. *Ось блиснула блискавиця, гуконула гаківниця, полетів татарський баша з коня сторчака бритою макотирею...* (Панас Мирний); // Узагалі про голову людини. *Як добре увійти в корчму звичайнісіньким дядьком, .. постояти на порозі, п'ятірнею пригладити нечесану макотирю* (Л. Костенко).

МАКОЦВІ́ТНИЙ, а, е. 1. Схожий на маків цвіт. *Вже й губи макоцвітні розтулилися, вже й зуби хижо блиснули, перлисті, проти місяця, але... вона не сказала нічого* (О. Ільченко); * Образно. *Думали, бачте, що тая любосна жага не де, як тільки в макоцвітних молодечих душах витає і пробуває* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

2. *діал.* Дурний, навіжений. *— Чи ви показились, чи ви покрутились, макоцвітні шибеники! — Далі її рука надзвичайно проворно вхопила віник. Хлопці кинулися врозтіч* (С. Васильченко); *— Так що ж, по-твоєму, я дурний чи макоцвітний?! — Вам видніше!* (Остап Вишня).

МАКРАМЕ́, *невідм., с.* Виготовлення декоративних виробів із переплетених шнурів. *Мистецтво макраме — в'язання вузлів вручну без голок і спиць зі звичайних мотузок — було дуже поширене в давні часи в Західній Європі* (з газ.); // Виріб, вигот. у такий спосіб. *Окрім цих емоційних історійок, з якими Земислава не розлучалася ані на мить, вона ще займалася куховарством і плетінням макраме, а також домашніх капців* (Ю. Андрухович); *Краще б вона вишивала, малювала чи плела макраме. Жінка, що проводить час з паяльником, — нонсенс, помилка природи* (І. Роздобудько); *У літньому вбранні було продемонстровано оригінальне й уміле використання мережив ручної роботи та макраме* (з газ.).

МАКРАМІ́СТ, а, *ч.* Фахівець з макраме. *Майже всі макрамісти віддають перевагу ниткам середньої або великої товщини* (з газ.).

МАКРАМІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **макраміст.** *Макрамістки плели брелочки й кулони за власними схемами* (із журн.); *Юлія стала макрамісткою нещодавно, але вона працьовита й наполеглива. Вже дуже їй хотілося сплести панно з кишенями на кухню* (з газ.).

МАКРЕ́ЛЕВИЙ, а, е. Стос. до макрелі. *Конфлікт Брюсселя та Рейк'явіка, відомий як макрелева війна, пов'язаний з тим, що від острівної держави вимагають значно знизити обсяги вилову риби* (з газ.); // Вигот. з макрелі, з додаванням макрелі. *Однією з традиційних рибних страв у жителів Ізраїлю є макрелева запіканка* (з наук.-попул. літ.).

МАКРЕ́ЛЬ, і, *ж.* Те саме, що **ску́мбрія.** *— Це ж і ти їм щось для музею привезеш? — запитала Тоня Віталика. — Я меч-рибу їм привезу або золоту макрель... Ні, кита голубого!* (О. Гончар); *Може, глибинна ембріональна сутність .. визволила свого далекого риб'ячого предка з генетичної павутини? І тепер він справді тунець або макрель? Така думка розвеселила* (О. Бердник); *Увірвавшись у зграю макрелі, або скумбрії, вона* [меч-риба] *відривається від поверхні води і, падаючи, глушить рибу ударами свого тіла* (з газ.).

МАКРО... Перша частина складних слів, що означає: 1) значний (у 1 знач.), напр.: м а к р о о р г а н і́ з м, м а к р о р а й о́ н, м а к р о с в і́ т; 2) пов'язаний із вивченням дуже великих предметів, величин, напр.: м а к р о б і о́ т и к а, м а к р о г е о м е́ т р і я; протилежне м і к р о...

МАКРОБЕ́НТОС, у, *ч., біол.* Сукупність бентосних організмів з розмірами тіла понад 2 мм. *Макробентос — багатоклітинні донні безхребетні завдовжки понад 2 мм. Це молюски, вищі ракоподібні, комахи, кільчасті черви* (з наук.-попул. літ.).

МАКРОБЕ́НТОСНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **макробе́нтос.** *У науковій праці досліджено макробентосні прісноводні річкові організми* (з наук. літ.).

МАКРОГАМЕТОГЕНЕ́З, у, *ч., бот.* Те саме, що **мегагаметогене́з.** *Зусилля ембріологів спрямовані на пошуки закономірностей, що лежать в основі таких складних явищ, як мікро- і макрогаметогенез* (з наук.-попул. літ.).

МАКРОГЛІ́Я, ї, *ж., біол.* Один із видів нервової тканини тваринних організмів — клітини мозку, які заповнюють простір між нервовими клітинами й капілярами, що їх оточують. *Клітини макроглії беруть участь у реакції нервової тканини на пошкодження та інфекції* (з навч. літ.).

МАКРОДО́БРИВО, а, *с.* Добриво, до складу якого входять макроелементи. *Добрива поділяють на макродобрива (необхідні рослині у великих кількостях — азотні, фосфорні, калійні) і мікродобрива, що містять мікроелементи, речовини, споживані рослинами в невеликих кількостях* (з навч. літ.).

МАКРОЕВОЛЮЦІ́ЙНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **макроеволю́ція.** *Серед заносних рослин чимало як злісних і карантинних бур'янів, так і рослин, які можуть бути резервом мікро- і макроеволюційних змін у природному середовищі* (з наук. літ.).

МАКРОЕВОЛЮ́ЦІЯ, ї, *ж., біол.* Процес еволюції організмів на надвидовому рівні. *В еволюційній теорії макроеволюція стає результатом поступового накопичення мікроеволюційних змін* (з наук.-попул. літ.); *"Еволюційний креаціонізм" визнає біологічну макроеволюцію, але розглядає її як інструмент, за допомогою якого Бог творить нові види живих істот* (із журн.).

МАКРОЕКОНО́МІКА, и, *ж.* Наука, що вивчає закономірності функціонування економіки країни в цілому (або її частини, галузі), її загальні процеси і явища. *Зміни в управлінні (техноструктурі) відбуваються на рівні як мікроекономіки, так і макроекономіки* (з навч. літ.); *Якщо ти не цікавишся шоу-бізнесом і макроекономікою, тебе просто вважають за симулянта і дезертира, який становить пряму і безпосередню загрозу суспільству* (С. Жадан); *Макроекономіка, що є підґрунтям для формування державної економічної політики, оперує усередненими величинами (ціни, доходи тощо)* (з газ.).

МАКРОЕКОНОМІ́СТ, а, *ч.* Фахівець із макроекономіки. *Завдання макроекономіста — дослідити суть процесів, що відбуваються в національній економіці, виявити їхні рушійні сили* (з наук. літ.); *У процесі обґрунтування теоретичних положень макроекономісти можуть рухатися як від фактів до теорії, так і від теорії до фактів* (з навч. літ.).

МАКРОЕКОНОМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до макроекономіки. *Спостерігалися ознаки порушення макроекономічної рівноваги, оскільки зростання не було зумовлене стабільними довгостроковими факторами* (з наук. літ.); *У макроекономічному аспекті інвестиційна діяльність є процесом закладання майбутнього економіки країни* (з навч. літ.); *Перспективи відновлення економіки України залежать від макроекономічного оздоровлення* (із журн.).

МАКРОЕЛЕМЕ́НТ *див.* **макроелеме́нти.**

МАКРОЕЛЕМЕ́НТИ, ів, *мн. (одн.* **макроелеме́нт,** а, *ч.).* Хімічні елементи, що містяться в рослинних і тваринних організмах у концентрації від 0,001 до 70 %; протилежне м і к р о е л е м е н т и. *Макроелементи становлять основну масу сухої речовини організму* (з навч. літ.); *Звертайте увагу на своє харчування: воно має бути збалансованим, містити всі необхідні мікро- та макроелементи, вітаміни* (з газ.).

МАКРОКЕФА́Л *див.* **макроцефа́л.**

МАКРОКЕФА́ЛІЯ *див.* **макроцефа́лія.**

МАКРОКІНЕ́ТИКА, и, *ж.* Розділ хімічної кінетики, що вивчає вплив дифузії, конвекції та теплопередачі на хімічні процеси. *Розробка наукових основ макрокінетики в гетерогенному каталізі є одним із найважливіших досягнень у галузі каталітичної хімії* (з наук.-попул. літ.).

МАКРОКІНЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до макрокінетики. *Знання макрокінетики, уміння будувати макрокінетичні моделі та виконувати їх розрахунки необхідні майбутнім спеціалістам із хімічної інженерії* (з навч. літ.).

МАКРОКЛІ́МАТ, у, *ч.* 1. Клімат великих просторів земної поверхні. *Макроклімат є узагальненою характеристикою, оскільки не існує двох місць з ідентичним кліматом* (з наук.-попул. літ.); *За допомогою звичайних метеорологічних спостережень ми отримуємо інформацію про макроклімат* (з навч. літ.).

2. *перен.* Обстановка, стан, що склалися на значних територіях, у великих спільнотах. *На соціально-психологічний клімат в організації впливає соціально-психологічний клімат суспільства (макроклімат)* (з наук. літ.); *— Мабуть, треба щось змінювати, пробуджувати і в нашому мікрокліматі — сім'ях, і в макрокліматі — суспільстві* (з газ.).

МАКРОКОМА́НДА, и, *ж., спец.* Команда мови програмування, яка транслюється в кілька машинних команд. *Макрокоманди дозволяють пришвидшити виконання дій, що часто зустрічаються* (з навч. літ.).

МАКРОКОМПОНЕ́НТ, а, *ч.* Основний компонент чогонебудь. *Наукову роботу присвячено питанням розподілу макрокомпонентів у гірській масі* (з наук. літ.); *До макрокомпонентів належать жири, вуглеводи й білки, що здатні служити джерелом енергії* (з навч. літ.).

МАКРОКОНТЕ́КСТ, у, *ч.* 1. *лінгв.* Контекст (у 1 знач.) у тексті як цілому. *Макроконтекст задає напрямок асоціативних зв'язків, актуалізованих у конкретному поетичному тексті* (з наук. літ.); *Однозначність терміна регламентується екстралінгвістичним макроконтекстом або ж лінгвістичним мікроконтекстом* (з наук.-попул. літ.).

2. Уся система знань, пов'язана з певним предметом, певною проблемою і т. ін. *Географічне положення визначає різновид культури, що складає фон комунікативного процесу. При цьому країну можна розглядати як макроконтекст, а конкретне місце, де відбувається комунікація, — як мікроконтекст* (з навч. літ.).

МАКРОКО́СМ, у, *ч., книжн.* Всесвіт (у 1 знач.), світ цілком; протилежне м і к р о к о с м. *Велике пізнається у малім. Весь макрокосм у атомі дрібнім!* (М. Терещенко); *— В макрокосмі ми є абсолютний мікроскопічний нуль... Ми не можемо протистояти знищенню й обертанню всього в пил* (І. Багряний).

МАКРОКОСМІ́ЧНИЙ, а, е, *книжн.* Прикм. до **макроко́см** і **макроко́смос.** *У церковному мистецтві Русі змій залишався неодмінним елементом макрокосмічних уявлень* (з наук. літ.); *Опис природи — живий діалог, комунікація, і вона підпорядкована обмеженням, які свідчать про те, що ми — макрокосмічні істоти, занурені в реальний фізичний світ* (з навч. літ.).

МАКРОКО́СМОС, у, *ч., книжн.* Те саме, що **макроко́см.** — *Предметом будь-якого магічного ритуалу є встановлення зв'язку між Мікрокосмосом і Макрокосмосом* (В. Кожелянко); *Тіло людини є мікрокосмосом, який, у принципі, слід уподібнити до макрокосмосу, цебто Всесвіту* (з навч. літ.); *Шлях до створення ідеальної моделі людини пролягав через відкриття, що саме в будові людського тіла криються закони макрокосмосу* (із журн.).

МАКРОЛІ́Д *див.* **макроліди.**

МАКРОЛІ́ДИ, ів, *мн. (одн.* **макролі́д,** а, *ч.), фарм.* Антибіотики, основу яких становить макроциклічне лактонне кільце, зв'язане з вуглеводними залишками. *Макроліди є однією з найбезпечніших груп антибіотиків, і побічні ефекти при їх застосуванні виникають порівняно рідше, ніж при застосуванні інших груп антибіотиків* (з наук.-попул. літ.).

МАКРОЛІНГВІ́СТИКА, и, *ж.* Комплекс усіх лінгвістичних дисциплін. *Макролінгвістика вивчає усе різноманіття форм, способів, результатів та особливостей існування мови в людському суспільстві* (з наук.-попул. літ.).

МАКРОЛІ́Т, а, *ч.* Велике за розміром кам'яне знаряддя (долото, сокира, кирка, мотика) часів мезоліту та неоліту. *Мікроліти та макроліти є основними крем'яними засобами праці в мезоліті* (з наук. літ.).

МАКРОМЕ́НЕДЖМЕНТ, у, *ч.* Система державного управління національною економікою. *Особливе місце серед функцій макроменеджменту посідають макроекономічне планування і його передумова — макроекономічне прогнозування* (з наук. літ.).

МАКРОМОЛЕ́КУЛА, и, *ж.* Сукупність великої кількості атомів, з'єднаних хімічними зв'язками. *З'ясування зв'язку між структурним станом і функціональною активністю біологічних макромолекул, мембранних систем і клітин є одним із найважливіших і найбільш актуальних завдань сучасної молекулярної і клітинної біофізики* (з наук. літ.); *Установлено, що полімери, як правило, складаються з великих ланцюгових молекул, які називають макромолекулами* (з наук.-попул. літ.).

МАКРОМОЛЕКУЛЯ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **макромоле́кула.** *На відміну від атомів і простих молекул макромолекулярні з'єднання — це ланцюжки, довжина яких сягає сотень нанометрів* (з наук. літ.).

МАКРООБ'Є́КТ, а, *ч.* Об'єкт значного розміру, який можна побачити неозброєним оком. *Головною ідеєю формування комплексного цілісного режиму правового регулювання мають стати окремі макрооб'єкти правового регулювання, які є носіями комплексного міжгалузевого характеру* (з наук. літ.).

МАКРООРГАНІ́ЗМ, у, *ч.* Тварина або рослина, на відміну від мікроорганізму. *Проникнення в макроорганізм патогенного мікроба не завжди спричиняє захворювання* (з наук. літ.).

МАКРОПО́Д, а, *ч.* Прісноводна риба родини лабіринтових, яка живе у водах Далекого Сходу. *Здатні до будування й деякі види риб: макроподи, колючки, гурамі, райдужні та інші екзотичні рибки із сімейства лабіринтових* (з наук.-попул. літ.); *Акваріумна рибка макропод дуже невибаглива* (з навч. літ.).

МАКРОПОКА́ЗНИК, а, *ч.* Показник макроекономіки. *Державні макропоказники є для інвесторів індикатором стану внутрішнього ринку* (з наук. літ.); *Домінантною метою є оптимум добробуту, виражений у кількісних макропоказниках, досягнутий за певних конкретних умов* (з наук.-попул. літ.); *На основі цін визначаються всі вартісні макро- та мікропоказники, зокрема валовий внутрішній продукт, національний дохід, інвестиції* (з навч. літ.).

МАКРОПО́ЛЕ, я, *с., спец.* Поле (у 3, 10 знач.), яке існує на макрорівні. *Лексичне макрополе, як і всю мову, необхідно розглядати в постійному русі та розвитку* (з наук. літ.); *В електроніці досліджують взаємодії електронів як із макрополями в робочому просторі електронного приладу, так і з мікрополями всередині атома, молекули або кристалічної решітки* (з навч. літ.).

МАКРОПО́РА *див.* **макропо́ри.**

МАКРОПО́РИ, пор, *мн. (одн.* **макропо́ра,** и, *ж.).* Великі пори (у 2 знач.), діаметр яких понад 50 нм; протилежне м і к р о п о р и. *Макропори можуть взаємодіяти із потоком при заповненні водою і водночас бути насиченими повітрям за наявності води у ґрунтовій матриці або сольовому розчині* (з наук. літ.); *Макропори утворюють простір між волокнами паперу, заповнений повітрям і вологою* (з навч. літ.).

МАКРОПО́РИСТИЙ, а, е, *спец.* Який має більшу, ніж звичайно, пористість (про ґрунт, породу і т. ін.). *Перспективним матеріалом для розроблення двовимірних фотонних структур є макропористий кремній* (з наук. літ.); *Свою назву макропористі глинисті ґрунти отримали завдяки наявності великих проміжків між частинками* (з наук.-попул. літ.); *Макропористий папір настільки швидко вбирає фарбу, що вона може проникнути на зворотний бік аркуша* (з навч. літ.).

МАКРОПО́РИСТІСТЬ, тості, *ж., спец.* Властивість за знач. **макропо́ристий.** *Нова математична модель враховує особливості макропористості середовища* (з наук.-техн. літ.).

МАКРОПРОГНО́З, у, *ч.* Узагальнений прогноз показників економічного і соціального розвитку країни. *Мінекономрозвитку має намір переглянути макропрогноз на поточний рік. Це тому, що економіка з початку року розвивалася краще, ніж очікувалося* (з газ.).

МАКРОПРОГРА́МА, и, *ж., інформ.* Безперервний ланцюг програмних установок, які з'єднуються одна з одною базовими станами пам'яті. *Макрос є структурною одиницею макропрограми і задається певним іменем* (з наук.-попул. літ.); *Засоби для складання макропрограм проектування мають дозволяти компонувати макропрограми з великого числа стандартних і нестандартних блоків* (з навч. літ.).

МАКРОПРОГРАМУВА́ННЯ, я, *с.* 1. *інформ.* Процес розроблення комп'ютерних програм з використанням макрокоманд, макросів і т. ін.; програмування з використанням макрокоманд. *Для автоматизації виконання дій, що часто повторюються, можна скористатися вбудованою мовою макропрограмування* (з навч. літ.).

2. *перен., спец.* Надавання потрібного напряму якій-небудь галузі в цілому. *Макропрограмування можна охарактеризувати як процес орієнтації економічної системи з боку держави через комплексний і регулярний вплив на її структуру відповідно до вибраного варіанта соціально-економічного розвитку* (з наук. літ.).

МАКРОПРОЦЕ́СОР, а, *ч., спец.* Програма, що здійснює управління ЕОМ за допомогою системи команд відповідно

до робочої машинної мови. *Макропроцесор є різновидом транслятора* (з наук.-попул. літ.); *Макропроцесор здійснює перетворення вхідного тексту у вихідний за допомогою правил заміни послідовностей символів, що йому задані* (з навч. літ.).

МАКРОПРОЦЕ́СОРНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **макропроце́сор.** *Макропроцесорний лічильник.*

МАКРОПСІ́Я, ї, *жс., мед.* Розлад, при якому предмети сприймаються більшими, ніж вони є насправді, а сам суб'єкт сприймає себе меншим, ніж він є. *Тимчасова макропсія може бути викликана дією різних наркотиків, особливо гашишем і галюциногенними грибами* (з наук.-попул. літ.); *Макропсія спостерігається при спазмі акомодації, ураженні жовтої плями сітківки, істерії* (з навч. літ.).

МАКРОРЕЛЬЄ́Ф, у, *ч., спец.* Велика форма рельєфу (гірські хребти, плоскогір'я, низовини), що визначає загальний характер будови земної поверхні. *Від макрорельєфу залежать стійкість напрямку та швидкість вітру на значних територіях* (з навч. літ.).

МАКРОРІ́ВЕНЬ, вня, *ч.* Загальний, вищий рівень певної галузі, науки, явища і т. ін.; протилежне мікрорівень. *На макрорівні суть проблеми підвищення ефективності виробництва зводиться до збільшення валового внутрішнього продукту в розрахунку на одиницю сукупних витрат трудових, матеріальних та фінансових ресурсів* (з наук. літ.); *Специфіка демографічних проблем полягає в тому, що вони мають глобальний характер не тільки на макрорівні (природа й населення планети, держав, регіонів), але й на мікрорівні (сім'я, особистість)* (з наук. літ.); *Соціальний інститут реклами виконує ряд функцій на макрорівні — у системі соціальних інститутів та на мікрорівні — у середовищі узагальненого споживача* (з наук.-попул. літ.).

МАКРОРІВНЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **макрорі́вень.** *Макрорівневими чинниками необхідно управляти так, щоб безперервно забезпечувати максимальні темпи зростання продуктивності за їх рахунок* (з навч. літ.).

МА́КРОС, у, *ч.* Серія комп'ютерних команд, згрупованих разом для виконання рутинних дій (найчастіше при роботі з текстовими редакторами). *Макроси дають змогу створити зрозумілий інтерфейс, який буде коригувати дії користувача при введенні даних, виконанні обчислень і форматуванні* (з наук. літ.); *Макрос створюється один раз, зберігається в шаблоні чи документі та за потреби може виконуватися багаторазово* (з навч. літ.).

МАКРОСВІ́Т, у, *ч.* Звичайний світ, у якому живе і діє людина (планети, земні тіла, сама людина); протилежне мікросвіт. *В золотій пустелі космосу, цьому великому і порожньому макросвіті, є місце тільки сузір'ям, зорям, планетам* (В. Стус); *Взаємовпливи макросвіту і мікросвіту можна вирахувати з математичною точністю* (Ю. Андрухович); *Людині вдалося приручити процеси мікросвіту, зробити їх фактом свідомості і на їхній основі вибудувати конструктивну стратегію існування в макросвіті* (з наук. літ.).

МАКРОСЕЙСМІ́ЧНИЙ, а, е. Пов'язаний із коливаннями земної поверхні під час землетрусів, що їх безпосередньо відчувають люди. *Для вивчення розподілу сейсмічних проявів на поверхні ґрунту було проведено експедиційні роботи з макросейсмічного обстеження наслідків відчутного землетрусу* (з наук. літ.); *Макросейсмічні землетруси відзначаються винятковою силою і спричиняють великі руйнування* (з навч. літ.).

МАКРОСЕМА́НТИКА, и, *жс., лінгв.* Взаємодія одиниць тексту на семантичному рівні. *Макросемантика уривка змінилася, а значить і поетичний потенціал тропів не є рівноцінним поетичному потенціалові оригіналу* (з наук. літ.).

МАКРОСЕРЕДО́ВИЩЕ, а, *с.* Сукупність економічних, соціальних, політичних, психологічних та інших чинників, що не залежать від компанії, фірми і т. ін., але впливають на її маркетингову діяльність. *Несприятливе макросередовище (високі податки та процентні ставки, низький рівень завантаження виробничих потужностей тощо) сповільнює економічне зростання* (з наук. літ.); *Макросередовище складається з елементів, які прямо не пов'язані з підприємством, але впливають на формування загальної атмосфери бізнесу* (з наук.-попул. літ.); *Макросередовище створює загальні умови для пошуку підприємства в зовнішньому середовищі* (з навч. літ.).

МАКРОСИСТЕ́МА, и, *жс.* 1. Взаємозв'язок окремих систем (у 1 знач.), макрооб'єктів; протилежне мікросистема. *Світова політична макросистема — це система економічних, правових, дипломатичних, ідеологічних, військових, культурних та інших зв'язків і відносин між народами, державами і групами держав* (з наук.-попул. літ.); *Макросистема включає ідеологію, закони, традиції, норми того суспільства, у якому живе індивід* (з навч. літ.).

2. *спец.* Система біологічних, фізичних, хімічних і т. ін. макрооб'єктів, доступних для сприймання органами чуття. *Предметом дослідження екології є біологічні макросистеми та їх динаміка в часі й у просторі* (з наук. літ.); *Термодинаміка вивчає процеси перетворення теплової енергії в механічну роботу в тих чи інших макросистемах* (з навч. літ.).

МАКРОСИСТЕ́МНИЙ, а, е. Прикм. до **макросисте́ма.** *Використано макросистемний підхід до моделювання функціонально-просторової структури міста* (з наук. літ.); *Макросистемний аналіз — аналіз місця і ролі системи в більших системах, до яких вона належить* (з наук.-попул. літ.).

МАКРОСИСТЕ́МНІСТЬ, ності, *жс.* Абстр. ім. до **макросисте́мний.** *Макросистемність характеризує право в цілому, тому що первинні елементи інтегровані в правові спільності, інститути й галузі і забезпечують регламентацію суспільних відносин у сукупності, у взаємозв'язку один з одним* (з навч. літ.).

МАКРОСІМ'Я́, ї, *жс.* Структурна одиниця в лінгвістиці, що включає у себе кілька мовних сімей. *Об'єднання декількох сімей в одну велику макросім'ю зазвичай ґрунтується лише на теоріях і тому сприймається багатьма лінгвістами неоднозначно* (з наук.-попул. літ.); *Алтайські мови — макросім'я мов, яка включає тюркські мови, монгольські, тунгусо-маньчжурські, а також корейську та японську мови* (з навч. літ.).

МАКРОСКОПІ́ЧНИЙ, а, е. Який можна бачити неозброєним оком; протилежне мікроскопічний. *Будь-який рух макроскопічного тіла на Землі — це рух матеріальної точки в зовнішньому середовищі* (з наук.-попул. літ.); *Усе очевиднішим стає зв'язок макроскопічних властивостей Всесвіту з мікроскопічними властивостями вакууму й елементарних частинок* (з навч. літ.).

МАКРОСКОПІ́ЧНІСТЬ, ності, *жс.* Властивість за знач. **макроскопі́чний.** *Макроскопічність цілісного квантово-*

механічного об'єкта робить його надпровідником (з наук. літ.); *Збільшенню насипної щільності сприяє макроскопічність порошків і спрощення їхньої форми* (з наук.-техн. літ.).

МАКРОСКОПІ́Я, ї, *ж., спец.* Дослідження об'єктів неозброєним оком. *Макроскопія металу; Макроскопія серця.*

МАКРОСОЦІА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до великих соціальних груп, явищ і т. ін. *Метод якісного аналізу конкретних ситуацій використовується для порівняння значних макросоціальних одиниць* (з наук. літ.); *Макросоціальний рівень визначає вбудованість тих, хто спілкується, в широкий контекст соціальних відносин* (з наук.-попул. літ.); *Макросоціальне державне життя влаштоване ієрархічно, а сімейне формується на горизонтальних принципах людських зв'язків* (з навч. літ.).

МАКРОСОЦІОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до макросоціології. *Макросоціологічний рівень означає орієнтацію на аналіз соціальних структур, спільнот, великих соціальних груп, шарів, систем і процесів, що в них відбуваються* (з навч. літ.).

МАКРОСОЦІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Галузь соціології, орієнтована на вивчення великих соціальних явищ. *Соціологія в перші десятиліття свого існування розвивалася в Європі як макросоціологія, що претендує на розкриття глобальних законів суспільства* (з навч. літ.).

МАКРОСПО́РА, и, *ж., біол.* Те саме, що **мегаспо́ра.** *З макроспори розвивається жіночий заросток* (з навч. літ.).

МАКРОСПОРА́НГІЙ, я, *ч., біол.* Орган розмноження вищих різноспорових рослин, у якому розвиваються макроспори. *Існує класифікація типів макроспорангіїв покритонасінних* (з наук. літ.).

МАКРОСПОРІО́З, у, *ч., бот.* Грибкове захворювання картоплі. *Розвитку макроспоріозу сприяє суха жарка погода з нічними росами* (з навч. літ.).

МАКРОСПОРОГЕНЕ́З, у, *ч., біол.* Процес утворення жіночих гамет у вищих різноспорових рослин. *Макроспорогенез у покритонасінних триває в насінних зачатках, розміщених у зав'язі маточки* (з навч. літ.).

МАКРОСПОРОФІ́Л, а, *ч., бот.* Видозмінений лист рослини, на якому утворюються макроспорангії; мегаспорофіл. *Багато вчених уважають, що макроспорофіл і є найдавнішою формою плодолистка квіткових рослин* (з наук.-попул. літ.).

МАКРОСТАТИ́СТИКА, и, *ж.* Статистика, виражена в макропоказниках. *Макростатистика вивчає показники життєвого рівня населення й безробіття* (з навч. літ.); // Показники такої статистики; макростатистичні дані. *Динаміку українського ринку єврооблігацій визначає глобальна макростатистика* (із журн.).

МАКРОСТАТИСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до макростатистики. *Бізнес сфери послуг, виходячи з останніх макростатистичних даних, перебуває не в кращій формі* (із журн.); *Сьогодні більшість українців досить скептично сприймає викладки економістів щодо зміни важливих макростатистичних показників* (з газ.).

МАКРОСТРУКТУ́РА, и, *ж., спец.* 1. Структура (у 1 знач.) макрооб'єкта, яку можна спостерігати неозброєним оком або при незначному збільшенні за допомогою лупи; протилежне м і к р о с т р у к т у р а (у 1 знач.). *Проведено аналіз макроструктури, хімічного складу, фізико-механічних показників деревини бука для визначення впливу на неї теплового оброблення* (з наук. літ.); *Макроструктурою називають будову деревини, яку видно на площинах трьох розрізів стовбура* (з навч. літ.).

2. Структура (у 1 знач.) якоїсь системи, моделі; протилежне м і к р о с т р у к т у р а (у 2 знач.). *Усю теорію мистецтва в найзагальніших її рисах можна поділити на вивчення мистецтва як внутрішньої самодостатньої системи та дослідження входження мистецтва в зовнішній світ, тобто йдеться про мікро- і макроструктури мистецтва* (з наук.-попул. літ.); *Макроструктура (макрогалузева структура) господарства відображає його найбільші й найважливіші внутрішні пропорції* (з навч. літ.).

3. *лінгв., літ.* Структура мовної одиниці в цілому; протилежне м і к р о с т р у к т у р а (у 3 знач.). *Макроструктура тексту — це його формальна та тематична структура (поділ на окремі компоненти — заголовок, підзаголовок, назви розділів, параграфів і т. ін.), що забезпечує зв'язність тексту* (з навч. літ.).

МАКРОСТРУКТУ́РНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **макроструктýра.** *Макроструктурний аналіз — вивчення будови металів і сплавів неозброєним оком або за незначного збільшення за допомогою лупи* (з навч. літ.).

МАКРОТЕ́КСТ, у, *ч., лінгв., літ.* Сукупність висловлювань (у 2 знач.) або текстів (у 4 знач.), об'єднаних змістовно або ситуативно і пов'язаних на основі структурно-композиційної та культурної єдності; протилежне м і к р о т е к с т. *Макротекст засобів масової інформації ми розуміємо як систему текстів масової інформації, що складається з підсистем, представлених текстами друкованих ЗМІ, радіо, телебаченням та Інтернетом* (з наук. літ.); *Аналізувати композиційно-мовленнєву організацію поетичного макротексту — значить досліджувати індивідуальний стиль автора* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Ми розглядаємо археологічну пам'ятку як структурний компонент макротексту культури* (із журн.).

МАКРОТЕ́КСТОВИЙ, а, е, *лінгв., літ.* Прикм. до **макроте́кст.** *Розглядаючи макротекстовий аспект слова, у його змістовій структурі досліджують перш за все культурний компонент, який, як відомо, не експлікується в тлумачних, етимологічних та інших лінгвістичних словниках* (з наук. літ.).

МАКРОТІ́ЛО, а, *ч., спец.* Тіло, що його можуть сприймати органи чуття. *Проста речовина — макротіло, яке складається з атомів того самого хімічного елемента* (з навч. літ.).

МАКРОТОМІ́Я, ї, *ж.* Розтин під час хірургічної операції, що забезпечує широкий огляд і достатній кут операційної дії хірурга. *Будь-яка хірургічна операція починається з доступу. При характеристиці хірургічного доступу застосовують терміни "макротомія", "міді-міні-томія" і "мікротомія"* (з наук.-попул. літ.).

МАКРОФА́Г *див.* **макрофа́ги.**

МАКРОФАГА́ЛЬНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **макрофа́ги.** *Макрофагальні лейкози — малодосліджена група злоякісних захворювань* (з наук. літ.).

△ **Макрофага́льна реа́кція** *див.* **реа́кція; Макрофага́льна систе́ма** *див.* **систе́ма.**

МАКРОФА́ГИ, ів, *мн.* (*одн.* **макрофа́г,** а, *ч.*), *біол.* Клітини сполучної тканини тварин і людини, похідні моноцитів; фагоцити. *Серед лімфоїдних клітин саме макрофаги відзначаються інтенсивним обміном і здатністю поглинати чужорідні продукти, що потрапляють до організму* (з наук.-попул. літ.).

МАКРОФА́УНА, и, *ж.* 1. Сукупність тваринних організмів з розмірами тіла, що перевищують 10 мм. *За комплексом показників макрофауни безхребетних екологічний стан озера Вирлиця охарактеризовано як задовільний* (з наук. літ.).

2. *палеонт.* Рештки викопних тваринних організмів, що їх можна бачити неозброєним оком. *Відбитки, як і макрофауна, служать показником відносного віку порід, а також є вирішенням палеогеографічних завдань* (з навч. літ.).

МАКРОФІ́Т *див.* **макрофіти.**

МАКРОФІ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **макрофіт,** а, *ч.).* Великі багатоклітинні водорості і трав'янисті, здебільшого водяні, рослини, які можна бачити неозброєним оком. *Макрофіти є потужними агентами очищення води від солей* (з наук.-попул. літ.); *Макрофіти заселяють ті прибережні ділянки, де сповільнена течія* (з навч. літ.).

МАКРОФЛО́РА, и, *ж.* 1. Флора макрофітів. *До біологічних факторів належать біологічне забруднення природи, біологічні отруйні речовини, а також мікро- та макрофлора* (з навч. літ.).

2. *палеонт.* Рештки викопних рослинних організмів, що їх можна бачити неозброєним оком. *Макрофлору вивчає палеоботаніка* (з навч. літ.).

МАКРОФОТОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **макрофотогра́фія.** *До спеціальних судово-балістичних методів і методик насамперед варто віднести мікро- і макрофотографічний методи фіксації слідів на снарядах і гільзах* (з навч. літ.); *Улюблена проблематика гіперреалізму — реалії повсякденного життя, міське середовище, реклама, макрофотографічний портрет "людини з вулиці"* (із журн.).

МАКРОФОТОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* 1. Те саме, що **макрофотографува́ння.** *Наведені в довіднику поради будуть дуже до речі, якщо ви вирішили зайнятися макрофотографією* (з наук.-попул. літ.); *Жанр макрофотографії не перестає зачаровувати кожного, хто бере в руки камеру* (із журн.).

2. Зображення, знімок, одержаний способом макрофотографування. *Фотограф створює приголомшливі макрофотографії. Його знімки — немов ілюстрації до доброї дитячої книжки про комах, у якій забавні равлики й сміливі мурашки досліджують лісові простори* (з газ.).

МАКРОФОТОГРАФУВА́ННЯ, я, *с.* Фотографування об'єктів невеликого розміру з безпосереднім, порівняно невеликим збільшенням. *Макрофотографування можна здійснювати звичайним фотоапаратом, але зі спеціальними фотооб'єктивами* (з навч. літ.).

МАКРОФОТОЗНІМА́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **макрофотографува́ння.** *В останні роки дослідники здійснювали макрофотознімання долонь та пальців цифровим фотоапаратом зі спалахом* (з наук. літ.).

МАКРОЦЕФА́Л, МАКРОКЕФА́Л, а, *ч., антр.* Людина з ненормально великою або видовженою спереду назад головою; протилежне м і к р о ц е ф а л, м і к р о к е ф а л. *Карл Генріх Кох був не першим, хто зарахував черепи до "макрокефалів", причому йдеться не про людей з особливою формою голови, а про специфічне "плем'я"* (з наук. літ.).

МАКРОЦЕФА́ЛІЯ, МАКРОКЕФА́ЛІЯ, ї, *ж., антр.* Значне збільшення розміру голови проти нормального або надмірне видовження голови спереду назад; протилежне м і к р о ц е ф а л і я, м і к р о к е ф а л і я. *Макроцефалія може бути родинною особливістю (варіант норми) або проявом спадкової патології* (з навч. літ.).

МАКРОЦИ́КЛ, у, *ч.* 1. *спец.* Великий цикл. *Незалежно від варіантів побудови тренувального процесу протягом року у структурі макроциклу чітко вирізняють відносно самостійні й у той же час тісно взаємозалежні за характером і наступністю завдань періоди* (з наук. літ.); *Серед найвагоміших досягнень майстра — макроцикл із сімох симфоній* (із журн.).

2. *хім.* Молекула, що містить кільце з понад дев'яти атомів. *Макроцикли синтезують від меншої, звичайно лінійної, молекули* (з навч. літ.).

МАКРОЦИКЛІ́ЧНИЙ, а, е. 1. *спец.* Прикм. до **макроци́кл** 1. *Макроциклічні тренування.*

2. *хім.* Прикм. до **макроци́кл** 2. *Як об'єкти впливу на живий організм були використані синтезовані хімічні речовини: макроциклічний ефір та ін.* (з навч. літ.).

МАКРОЦИРКУЛЯТО́РНИЙ, а, е. 1. *фізл.* Те саме, що **макроциркуляці́йний** 1. *Макроциркуляторний, або коагуляційний, гемостаз забезпечується системою згортання крові* (з наук.-попул. літ.); *До макроциркуляторних судин належать усі великі, середні й більша частина дрібних судин як артерій, так і вен* (з навч. літ.).

2. *метеор.* Те саме, що **макроциркуляці́йний** 2. *Макроциркуляторні процеси в атмосфері.*

МАКРОЦИРКУЛЯЦІ́ЙНИЙ, а, е. 1. *фізл.* Прикм. до **макроциркуля́ція** 1. *Коагуляційний (вторинний, плазменний, макроциркуляційний) гемостаз є продовженням судиннотромбоцитарного й розвивається на його основі* (з наук. літ.).

2. *метеор.* Прикм. до **макроциркуля́ція** 2. *Утворення й випадання опадів — наслідки складних макроциркуляційних процесів, що визначають тепло- та вологообмін в атмосфері* (з навч. літ.).

МАКРОЦИРКУЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *фізл.* Рух крові і лімфи у великих судинах: аорті, артеріях, венах; протилежне м і к р о ц и р к у л я ц і я. *Порушення макроциркуляції призводять до порушень мікроциркуляції, тобто патологічних змін на периферії* (з навч. літ.).

2. *метеор.* Рух замкнутих течій, що проявляються в масштабах значних частин Землі. *Відкритість регіону зумовлює визначальний вплив макроциркуляції атмосфери на клімат і погоду* (з наук. літ.).

МАКРОЦИ́Т *див.* **макроци́ти.**

МАКРОЦИ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **макроци́т,** а, *ч.), фізл.* Аномально збільшені еритроцити, які спостерігаються при деяких видах анемії. *У макроцитів діаметр становить понад 8 мкм* (з наук.-попул. літ.).

МАКРОЦИТО́З, у, *ч., вет., мед.* Наявність у крові макроцитів. *Макроцитоз — стан, коли 50 % і більше від загального числа еритроцитів складають макроцити* (з навч. літ.).

МАКРОЯ́ДЕРНИЙ, а, е. 1. *спец.* Прикм. до **макроядро́** 1. *Перевага мікроядерної архітектури перед макроядерною полягає в тому, що кожен компонент системи є самостійним процесом, запуск або зупинка якого не відбивається на інших процесах* (з наук.-попул. літ.).

2. *інформ.* Прикм. до **макроядро́** 3. *У макроядерних операційних системах ядро, що складається з безлічі керівних модулів і структур даних, не розділене на центральну частину й периферійні модулі* (з навч. літ.).

МАКРОЯДРО́, а́, *с.* 1. *спец.* Велике ядро (у 2 знач.). *Спочатку надщільне макроядро розпадається на атоми воднію* (з наук.-попул. літ.); // *біол.* Великий тип ядра у деяких найпростіших (циліатів). *Учені з'ясували, що в макроядрі за стать відповідає пара розташованих по сусідству генів* (з навч. літ.).

2. *соціол.* Найбільше місце скупчення носіїв певної поведінки. *На території субрайону розташоване макроядро політичної поведінки загальнодержавного масштабу* (з наук.-попул. літ.).

3. *інформ.* Тип ядра, що містить увесь набір засобів для взаємодії прикладних програм з апаратним оточенням та одна з одною. *Виконувані макроядром функції обмежені з метою скорочення його розмірів і максимізації кількості коду, що працює як прикладна програма* (з навч. літ.).

МАКРУ́РУС, а, *ч.* Морська промислова риба родини макрурусових з довгим, тонким, злегка зігнутим хвостом. *Макрурус має веретеноподібне тіло, вкрите лускою з шилоподібними відростками* (з навч. літ.).

МАКРУ́РУСОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **макру́рус.** *У макрурусових риб на довгому хвості розміщені рецептори, що фіксують рухи потенційної здобичі* (з навч. літ.).

2. *у знач. ім.* **макру́русові**, вих, *мн.* Родина морських промислових глибоководних риб ряду тріскоподібних, поширених у водах Атлантичного, Тихого та Індійського океанів. *Так звані світні органи багатьох глибинних риб є похідними залозистого епітелію. У найпростішій формі такі органи спостерігаються у представників макрурусових, їхні шкірні залози вміщують фосфоресціювальний секрет* (з наук. літ.).

МАКРУ́Х, у, *ч.* В ісламі — вчинок або дія, що не є порушенням шаріатських правових норм, але засуджується з морального погляду. *З точки зору шаріату той, хто зробив макрух, має бути покараний, але меншою мірою, ніж той, хто скоїв харам* (з наук.-попул. літ.).

МА́КСВЕЛ, а, *ч., фіз.* Одиниця вимірювання магнітного потоку. *1 максвел дорівнює магнітному потоку, що проходить через площину в 1 см^2, розташовану перпендикулярно до ліній індукції магнітного поля* (з навч. літ.).

МАКСИ́М, а, *ч., розм.* Перший станковий кулемет (за прізвищем конструктора Х. С. Максима). *На сцену вийшов Боженко в кожусі, шапці і з кулеметом "максим", який тихо котився за ним, наче дитяча колясочка* (О. Довженко); *— Чий кулемет б'є? — Чохов витяг шию, затаїв подих. — "Максим", короткими чергами* (Григорій Тютюнник); *Знову вперто задудонів "максим", і кулі зачмокали по мокрому ґрунті* (М. Стельмах); *Загін Гризла потрапив в оточення біля Топильного .. Сікли по них з "максимів", ручних кулеметів, рушничні гранати трощили дерева й орали землю* (В. Шкляр).

МА́КСИМА, и, *ж., книжн.* Правило, основний принцип, яким керується людина в своїх діях та вчинках. *Очевидно, найактуальнішим для людини є те, що відкрите її погляду. Тут пізнається вся глибина давньої максими, що людина є центром усесвіту* (з наук.-попул. літ.); *Максиму тактовності важко витримати, не дотримуючись максими симпатії. Ця максима сприяє вирішенню конфлікту* (з наук.-попул. літ.); // Короткий вислів етичного характеру. *Повчання у формі раціоналістських максим сприяло виробленню афористичності мови* (з наук. літ.).

МАКСИМАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Дія за знач. **максималізува́ти** і стан за знач. **максималізува́тися.** *Максималізація прибутку становить найбільший дохід, одержуваний від продажу визначеної кількості товару* (з навч. літ.).

МАКСИМАЛІ́ЗМ, у, *ч.* 1. Крайність у поглядах, вимогах і т. ін. *Це порівняння особливо приваблювало своїм максималізмом: точність поета має дорівнювати точності канатохідця* (Ю. Андрухович); *Батьки перезирнулися — дитина, що з неї взяти?! У свої шістнадцять вони теж хворіли на максималізм і любов до Батьківщини* (Люко Дашвар); // Доведення яких-небудь вимог до максимуму. *Я щиро сподівався, що така категоричність — лише наслідок підліткового максималізму* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *іст.* Крайня ліва напіванархічна терористична течія серед есерів. *Революційно-демократичний критичний максималізм кінця 1840-х наприкінці 1860-х рр. еволюціонував у критичний анархічний максималізм* (з наук. літ.).

МАКСИМАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **максималізува́ти.** *Абстракціонізм постав у П. Мондріана як своєрідний максималізований раціоналізм, оскільки людина завжди, за будь-яких обставин має спиратися на розум* (з наук. літ.); // **максималізо́вано,** *безос. пред. Трактування можливих масштабів катастрофи було на першому етапі максималізовано* (із журн.).

МАКСИМАЛІЗУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **максималізува́ти.** *Підприємства систематично намагаються зважувати доходи і видатки для максималізування своїх прибутків* (із журн.).

МАКСИМАЛІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Те саме, що **максимізува́ти.** *Більшість виробників обсмаженої кави прагнуть максималізувати реалізацію власного продукту, укладаючи ексклюзивні угоди з кав'ярнями* (із журн.); *Ми хочемо максималізувати потенціал кожного, починаючи з раннього дошкільного навчання, середньої школи* (з газ.).

МАКСИМАЛІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док.* 1. Те саме, що **максимізува́тися** 1. *В умовах високої соціальної синергії максималізується кооперація та співпраця громадян* (з наук. літ.); *На початку літа максималізувався попит споживачів на товари пляжного асортименту* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **максималізува́ти.** *Точність радіологічних тестів максималізувалася фахівцями за допомогою калібрування лабораторного обладнання* (з наук.-техн. літ.).

МАКСИМАЛІ́СТ, а, *ч.* 1. Прибічник максималізму (у 1 знач.). *Він був молодий, енергійний, талановитий. І, як усі молоді максималісти, палко прагнув реалізуватися* (Г. Тарасюк); *— Мене так батьки виховали і життя, що якщо ти займаєшся якоюсь справою серйозно, то потрібно бути максималістом* (із журн.).

2. *іст.* Представник максималізму (у 2 знач.). *Есери-синдикалісти, об'єднавшись з максималістами, створили свій Всеукраїнський центральний комітет об'єднання* (з навч. літ.).

МАКСИМАЛІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до максималізму (у 1 знач.). *Жоден із нас не має й крихти страху. Ми молодий колектив, часом по-юнацьки максималістичний, і нам нічого втрачати* (із журн.).

МАКСИМАЛІСТИ́ЧНО. Присл. до **максималісти́чний.** *На відміну від максималістично налаштованих романтиків, постмодерністи пішли шляхом зверхнього компромісу з буденною масою* (з наук. літ.).

МАКСИМАЛІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **максималіст.** *Я не максималістка і не ставлю перед людиною неможливих вимог* (І. Жиленко); *Не хочу виокремлювати будь-кого зі своїх учениць, — каже Євгенія Семенівна, — адже вони роблять тільки перші кроки в мистецтві. Я максималістка. Мені важко догодити* (з газ.).

МАКСИМАЛІ́СТСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **максималіст.** *Кожен має пережити період із максималістськими потягами до експериментування* (із журн.).

2. Стос. до максималізму. — *Ну-ну, годі максималістських теорій, — посміхаючися, спиняли його товариші, але самі співчували логічності його думок* (Д. Бузько); *Людські претензії на максималістське володарювання над природою є безпідставними* (з навч. літ.); *Російське народництво в XIX ст. набуло подоби максималістського терористично-революційного угруповання* (з наук. літ.).

МАКСИМА́ЛЬНИЙ, а, е. Найбільший, найвищий серед інших; граничний; протилежне м і н і м а л ь н и й. *Франко .. намагався передавати пушкінські рядки з максимальною близькістю до першотвору* (М. Рильський); *Машин на шосе в тому місці було небагато, і це давало змогу розвивати максимальну швидкість* (В. Нестайко); *Та скільки там тої політики було, багато ми тоді вимагали? Вимоги практично були мінімальні, зате вибух протесту максимальний* (Л. Костенко).

△ **Максима́льний термо́метр** *див.* **термо́метр.**

МАКСИМА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **максима́льний.** *Максимальність споживання і задоволення потреб не безмежна, вона визначається насамперед спадною граничною корисністю блага і ціною блага* (з наук. літ.); *Максимальність розкривається через абсолютне й вічне, універсальність — через конкретно-всезагальне* (з навч. літ.).

МАКСИМА́ЛЬНО. Присл. до **максима́льний.** *Арештантська мудрість в тих випадках, коли треба максимально уникнути непорозумінь, кличе на допомогу фортуну* (І. Багряний); — *Я попрошу вас у товаристві бути максимально чемним, не класти лікті на стіл, не плямкати, не шморгати носом* (Ю. Андрухович).

МАКСИМІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Дія за знач. **максимізува́ти** і стан за знач. **максимізува́тися.** *Тіньова економіка й корупція виникають як наслідок потягу до мінімізації витрат та максимізації прибутків* (з газ.); *Світовий досвід показав, що максимізація натуральних показників продуктивності не збігається з максимізацією чи мінімізацією економічних показників* (з наук. літ.).

МАКСИМІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **максимізува́ти.** *Натискання кнопки циклічно змінює розмір сторінки: звичайний — максимізований — мінімізований — звичайний* (з навч. літ.); // **максимізо́вано,** *безос. пред. Формування системи комунікативних навичок студентів буде максимізовано, якщо з'явиться можливість комбінувати спостереження, обдумування та дію* (з наук. літ.).

МАКСИМІЗУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **максимізува́ти.** *Будь-яка підприємницька діяльність має на меті отримання прибутку чи, точніше, максимізування прибутків* (з навч. літ.).

МАКСИМІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Доводити до максимуму (у 1 знач.). *Можна побудувати таке взаємовідношення між рівнем виплати дивідендів і рівнем реінвестування, яке буде максимізувати вартість акцій* (з навч. літ.); *Як нам максимізувати нашу свободу та демократію і в той же час захистити суспільство від деструктивних дій?* (з газ.).

МАКСИМІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док.* 1. Доходити до максимуму (у 1 знач.). *При керуванні статтями банківського балансу, коли мінімізується відношення ризикованих вкладень до капіталу, максимізується відношення реального капіталу до необхідного* (з наук. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **максимізува́ти.** *Функція корисності максимізується споживачем* (з навч. літ.).

МАКСИМІ́Н, у, *ч.* 1. *мат.* Значення функції двох змінних, з яких перша набуває мінімального, а друга — максимального значення. *Оскільки значення максимуму обчислюється за формулою, то його називають також максиміном* (з навч. літ.).

2. Принцип оптимальної поведінки гравців у теорії ігор; мінімакс. *Перший гравець використовує принцип максиміну: для кожної стратегії обирає найгірший для цього гравця (мінімальний) виграш і серед них вибирає гарантований максимальний виграш* (з навч. літ.).

МА́КСИМУМ, у, *ч.* 1. Найбільша кількість, величина, найбільше виявлення чогось; протилежне м і н і м у м. *Я .. викрутив звук на максимум і спробував пропустити настрій співачки крізь себе* (Любко Дереш); *Нарешті черговий автомат, переробивши всю інформацію, спрямував на Головний пост сигнал: — Все штатно. Йдемо на максимум* (з публіц. літ.); // Найвища точка на шкалі вимірювального приладу. *Стрілка манометра йде до максимуму...* (В. Еллан-Блакитний).

2. *у знач. присл.* Найбільше, щонайбільше, максимально. *Видача перепусток була дуже добре впорядкована і забирала максимум дві-три хвилини* (М. Трублаїні); — *Залишилося ще дві ночі. Максимум три. Ми мусимо протриматися...* (О. Авраменко, В. Авраменко).

МА́КСІ, *невідм.* 1. *с., розм.* Жіночий одяг (перев. спідниця або сукня) довжиною нижче колін. *Нас завжди цікавить, які сюрпризи приготує мода нам завтра, наступного сезону, через рік: "міні" чи "максі"; "дудочку" чи "кльош"; "платформу" чи "шпильки"?* (з газ.); *Не встигли ми відносити міні-спідниці, як на зміну їм прийшли максі* (з Інтернету).

2. *у знач. прикм.* Довгий (перев. у сполученні з назвами одягу). *Спідниці максі створені з сучасних тканин різних фактур і яскравих кольорів* (із журн.); *Сукню максі ще слід навчитися носити. І тут все залежить від того, який образ ви хочете створити* (з мови реклами).

МА́КСІ-... Перша частина складних слів, що відповідає поняттю "дуже довгий": м а́ к с і - м о́ д а, м а́ к с і - с е́ р і я, м а́ к с і - с п і д н и́ ц я.

МАКТА́Б, у, *ч.* Те саме, що **мекте́б.** *Коли Мустафі виповнилося 6 років, його віддали в мактаб. Цей навчальний заклад уважався першим щаблем мусульманського навчання* (з наук.-попул. літ.).

МАКУЛАТУ́РА, и, *ж., тільки одн.* 1. Бракована друкарська продукція, а також ні на що не придатний, використаний папір та залишки паперу, які йдуть на перероблення. *Хтось підпалив макулатуру, і зайнялися старі поламані парти, біля яких та макулатура лежала* (В. Нестайко); *Він жив по якихось підвалах, збирав порожні пляшки, макулатуру там усяку і ходив у такому довгому плащі* (Ю. Андрухович).

2. *перен., зневажл.* Про бездарний, позбавлений будь-якої вартості літературний твір (або твори). *Я дивуюся, як їм не відпаде охота приносити мені купи макулатури для виправки "стилю"* (Леся Українка); *Прочитавши листа, Іван відчув якийсь дивний неспокій .. Значить, те, що він пише, не все макулатура? Значить, у його писанні неупереджені, сторонні люди добачили зерно поетичного дару?* (П. Колесник); — *Ми всі... занадто нервові... Начитаєшся макулатури, набігаєшся...* (В. Дрозд).

МАКУЛАТУ́РНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **макулату́ра** 1. *Вторинний текстиль надає міцності макулатурній паперовій продукції* (із журн.).

2. *перен., зневажл.* Прикм. до **макулату́ра** 2. *У пору написання й публікації роману "Собор" О. Гончара ще йшло соцзмагання "робітничої" і "колгоспної" тематики.., але та макулатурна пишнота небезпеки для режиму не становила* (з наук.-попул. літ.).

МАКУЛОДИСТРОФІ́Я, ї, *ж., мед.* Патологія центральної частини сітківки ока. *Макулодистрофія є головною причиною втрати зору серед людей, яким за шістдесят* (із журн.).

МАКУЛЯ́РНИЙ, а, е, *мед.* Який стосується жовтої плями сітківки ока. *Діабетичний макулярний набряк є важливою причиною порушення зору в осіб із цукровим діабетом* (з наук. літ.).

МАКУ́ХА, и, *ж.* 1. Залишки після вичавлення олії з насіння олійних культур; вичавки. *Пили* [Еней і Дідона] *на радощах сивуху І їли сім'яну макуху* (І. Котляревський); — *Мамо, розживіться десь шматок макухи. Приманювати карасів. Ось побачите, завтра штук з десять принесу...* (П. Автомонов); *Він по макуху тоді притьопав: правління в допомогу виписало півпуда соняшникової* (В. Дрозд).

2. *перен., зневажл.* Про вайлувату, мляву, безхарактерну людину. *Мати, розсердившись, було каже: — Що ти за чоловік? ти — макуха! свого не одстоїш!* (Панас Мирний); *Мужчини всі — кваші, слабодухі макухи .. Один доктор Рудольф козак* (В. Винниченко); *І голоси в морозному пругкому повітрі соковиті. — Іване! — Га? — Та рушай! Що ти там огинаєшся?! — Та шину ось ув'язую. — І, макуха отака! Відколи стояли — ніколи було?!* (А. Головко).

◊ **(1) На маку́ху (на мак),** *з дієсл.* п о б и т и, с т е р т и *і т. ін.* — ущент, цілком, нещадно. *Які не повтікали ляхи, то всіх забили на макуху* (О. Стороженко); — *Чого ж ти* [німець] *припер нашу землю плюндрувати? Тебе ж тут, слимаче, зітруть на макуху...* (О. Ільченко); *Йде Горобчик і ридає. Наш Рябко його стрічає: — Хто тебе зобідів* [зобидив] *так? Я його зітру на мак* (М. Стельмах).

МАКУ́ХОВИЙ, а, е. Прикм. до **маку́ха** 1. *Але ж ніякої муки у нас не було, і вона приготувала все, щоб уранці, до роботи, спекти те акацієво-макухове чудо* (І. Кирій); *Макухове борошно (шрот), яке одержують після екстрагування, містить порівняно значну кількість білків* (з наук.-попул. літ.).

МАКУХОДРОБА́РКА, и, *ж.* Машина для подрібнення макухи (у 1 знач.). *Колись, за молодості він* [двигун] *крутив і млинки крупорушки, тиснув преса олійниці, ворушив щелепи макуходробарки* (Ю. Мушкетик); *Подрібнення макухи здійснюють на макуходробарці, унаслідок чого одержують шматочки розміром 15–20 мм* (з навч. літ.).

МАЛАВІ́ЄЦЬ *див.* **малаві́йці.**

МАЛАВІ́ЙКА *див.* **малаві́йці.**

МАЛАВІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **малаві́йці** і Малаві. *Гастингс Камузу Банда, малавійський політичний діяч, проголошений 1971 р. довічним президентом, використовував авторитарні методи управління* (з наук.-попул. літ.); *Малавійські волонтери працюють над поліпшенням життя біженців* (із журн.); *Суд видав дозвіл американській попзірці Мадонні на удочеріння малавійської дівчинки* (з газ.).

△ **Малаві́йські цихлі́ди** *див.* **цихлі́ди.**

МАЛАВІ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **малаві́єць,** і́йця, *ч.;* **малаві́йка,** и, *ж.).* Народ, що становить основне населення Республіки Малаві. *Сім'я банту налічує понад 200 етносів: руанда, малавійці, зулуси, суахілі, баконго та інші* (з наук.-попул. літ.); *Малавійці переконані, що чиновникам просто не стало духу взятися за корупцію та безробіття* (з газ.).

МАЛА́ГА, и, *ж.* Сорт десертного виноградного вина, вигот. із зав'яленого винограду; походить з іспанської провінції Малага. *Хлопці пили горілку, потім малагу й портвейни, потім знову горілку* (І. Багряний); *Д'Артаньян .. знову поспішив до Атоса, який і досі сидів за столом і роздивлявся проти світла лампи останню склянку малаги* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма); * У порівн. — *Яка солоднеча в твоїх устах! Яке щастя я п'ю й не можу напитись, неначе солодкої старої малаги, — крикнув Павлусь* (І. Нечуй-Левицький).

МАЛАГАСІ́ЄЦЬ *див.* **малагасі́йці.**

МАЛАГАСІ́ЙКА *див.* **малагасі́йці.**

МАЛАГАСІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **малагасі́йці.** *Згідно зі статистикою Малагасійської академії наук 83,61 % населення Республіки Мадагаскар не знає ніякої іншої мови, крім малагасійської* (з наук. літ.); *Група німецьких і малагасійських дослідників виявила в східній частині острова Мадагаскар новий вид лемурів — найменших приматів, велика частина яких мешкає саме на цьому острові* (із журн.).

МАЛАГАСІ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **малагасі́єць,** і́йця, *ч.;* **малагасі́йка,** и, *ж.).* Народ, що становить основне населення Республіки Мадагаскар; мальгаші. *Малагасійці поділяються на дві підгрупи — горяни й жителі узбережжя* (з наук.-попул. літ.).

МАЛА́ЄЦЬ *див.* **мала́йці.**

МАЛА́Й, я́ і ю́, *ч., діал.* Різновид хліба з кукурудзи, гороху і т. ін. — *Спечіть кілька хлібів або малаїв* (О. Кобилянська); *На столі лежав шматок малаю і надкушена цибуля* (Я. Галан); *Мене нудить від цих "уклонів", розумієш? "Доземний уклін вам, дорога королева Кукурудзо! Доземний уклін вам, царю Горох! Пшеничні паляниці набридли — на горохові малаї волимо перейти!"* (О. Гончар); *Хлопці пили запашне з шумою молоко, уминали кукурудзяний малай* (Р. Іваничук); *Мама Олександра з ранку до ночі пекла ячні малаї, ламала ще гарячі* (П. Загребельний).

МАЛАЙЗІ́ЄЦЬ *див.* **малайзі́йці.**

МАЛАЙЗІ́ЙКА *див.* **малайзі́йці.**

МАЛАЙЗІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **малайзі́йці** і Малайзія. *Найкращим латексом уважають малайзійський. Основу цього матеріалу становить сік каучукового дерева, який привозять із Малайзії* (із журн.); *Нині чималий інтерес малайзійська сторона має до співпраці з Україною в науково-технічній сфері* (з газ.).

МАЛАЙЗІ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **малайзі́єць,** і́йця, *ч.;* **малайзі́йка,** и, *ж.).* Населення Малайзії. *Мовчазний малайзієць*

заглушив мотор посеред ріки, і човен завис в суцільній зелено-синій тиші (І. Роздобудько).

МАЛА́ЙКА *див.* **мала́йці.**

МАЛА́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мала́йці** і Малайя. *До речі, слово "шимпанзе" в малайській мові означає не "мавпа", а "людина, яка живе в лісі"* (П. Загребельний); *У мене завжди з собою була малайська трубка із стрілою і аж два добрих ножі в одязі!* (Ю. Логвин); *З усіх підвидів тигра малайський — найдрібніший. У нього дуже гнучке тіло і довгий сильний хвіст* (з наук.-попул. літ.).

МАЛА́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **мала́єць,** а́йця, *ч.;* **мала́йка,** и, *ж.).* Група споріднених за походженням, мовою та культурою народів, що живуть у Малайзії, в Індонезії, Сингапурі; представники цієї групи народів. *Малаєць — наш хазяїн — був прирожденний моряк* (Ю. Яновський); *Вони* [матроси] *ходили чистими вулицями, .. біляві англійці, чорні негри з яскравими білками очей і сліпучо-білими зубами, косоокі малайці* (В. Собко).

МАЛАКОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до малакології. *Малакологічний фонд музею складається із сухих черепашок та мушель наземних, прісноводних і морських молюсків* (з наук.-попул. літ.).

МАЛАКОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ зоології, що вивчає молюсків. *Малакологія розглядає питання систематики та філогенії, зоогеографії, біології та екології молюсків* (з навч. літ.).

МАЛАМУ́Т, а, *ч.* 1. Порода великих міцних їздових собак, які походять з Аляски та інших арктичних районів. *Маламут — собака з густою жорсткою шерстю та плямою на мордочці й голові у вигляді шапочки* (з наук.-попул. літ.); *Маламут — це робоча порода. Їм обов'язково потрібна робота: чи то заняття з їздового спорту, чи то довгі прогулянки* (з Інтернету).

2. Собака цієї породи. *Мій маламут узагалі не переносить розмов на підвищених тонах* (з Інтернету).

МАЛА́НКА, МЕЛА́НКА, и, *ж. (з великої літери).* Народне свято, вечір і ніч напередодні 14 січня ("старого" Нового року), коли молодь усю ніч щедрує; за православним церковним календарем — день преподобної Меланії, звідки й походить назва свята. *От сих Різдвяних Свят, на самої Меланки, Дурний школяр Денис, запрігши шкапу в санки, Із школи поспішав до батька ночувать* (Є. Гребінка); *— Розгулявся Морозенко! .. Так звечора на Меланки казала Катря Зайчиха своєму семилітньому синові* (Панас Мирний); *Я хотів би до тих говорити, які люблять завжди, і живі ще, і ждуть моїх слів ще із часу меланки* [Меланки], *із часу найлегших снігів* (І. Малкович); *Пісня, гомін, коляда .. Бо ж Маланка, бо Щедрий вечір* (В. Лис); *У межах різдвяно-новорічного процесу, рівно через 7 днів після Різдва відзначають Новий рік (Василя, Маланку)* (з наук.-попул. літ.); // Головний жіночий персонаж цього свята, роль якого виконували дівчина або переодягнений у жіночий одяг парубок. *Наша Маланка не сама ходить, Нашу Маланку Парубки водять* (щедрівка); *— Від вас і Маланку поведуть селом. Бо ж як інакше, коли тато водночас заводило* [заводій] *й Маланка — в маминій вишитій сорочці, в намисті, байдуже, що з вусами!* (Г. Тарасюк); *У супроводі двох козаків і троїстих музик Маланка має обов'язково провідати всіх дівчат села й станцювати з ними* (із журн.).

МАЛАНКА́Р, а́, *ч., етн.* Той, хто маланкує. *Виступи маланкарів здебільшого імпровізовані. У чудернацьких костюмах і масках можна впізнати біблійних героїв, історичних персонажів, політиків* (з наук.-попул. літ.); *Колективу з села Суховерхів костюми дісталися в спадок від старших маланкарів. Але деякі деталі довелося поновити* (з газ.).

МАЛАНКА́РКА, и, *ж., етн.* Жін. до **маланка́р.** *Убрання маланкарки.*

МАЛАНКУВА́ННЯ, МЕЛАНКУВА́ННЯ, я, *с., етн.* Дія за знач. **маланкува́ти, меланкува́ти.** *Звичайно маланкування розпочинається з появою першої зорі. Маланка зі свитою не оминає жодної хати* (з наук.-попул. літ.); *За стародавнім звичаєм, перевдягненого в дівчину хлопця називають Маланкою, а обхід з ним по хатах — маланкуванням* (із журн.); *Прадавній звичай меланкування з кожним роком набуває нової магії і чарівності. Перебраний у Меланку парубок і свита мандрують селом цілу ніч* (з газ.).

МАЛАНКУВА́ТИ, МЕЛАНКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., етн.* Виконувати новорічний обряд за народним звичаєм (на свято Маланки) з традиційним перевдяганням у тварин і фольклорних персонажів. *Немає однакових персонажів навіть у селах по сусідству. У кожному маланкують по-своєму* (з наук.-попул. літ.); *Молоді жонаті і старші парубки в передноворічний вечір ходили по хатах меланкувати* (з навч. літ.); *Ходимо маланкувати зі старшими хлопцями, вчимося в них, а наступного року, можливо, і нас виберуть* (з газ.).

МАЛАХА́Й, я́, *ч.* 1. *розм.* Довгий шкіряний батіг. *Од села до села возили його* [єзуїта] *в чортопхайці селяни, котрих поганяв він малахаєм* (О. Стороженко); *Дід свиснув малахаєм — вівці розскочились, розсипались по зеленому полю...* (Панас Мирний); *Він ввесь припав з напруги до передньої луки сідла, лівою рукою держав повід свого коня, правою ж нещадно бив його малахаєм* (А. Кащенко); // Удар таким батогом. *Покута від малахаїв тільки кректав* (П. Панч).

2. Хутряна або підбита хутром шапка з широкими навушниками. *Хлопець був у кожусі .. й теплому малахаї, з-під якого виблискували маленькі хитруваті очі* (Л. Смілянський); *Мугаммед Герай їхав спереду групи з опущеною на груди головою, з перекошеним на вухо малахаєм* (Іван Ле); *Ахмет став понурий. Приходив увечері, скидав із себе малахай і доломан, робив це сердито і мовчки* (Р. Іваничук).

МАЛАХІ́Т, у, *ч.* Непрозорий напівкоштовний мінерал яскраво-зеленого кольору зі скляним блиском, що його використовують для виготовлення художньо-декоративних виробів, раніше — як сировину для одержання міді. *— Особливо мені сподобалася вазочка з малахіту, — захоплено говорив далі капітан Коваль* (В. Петльований); *Пан Мірек не знав мінералу, який було використано на облицювання стін. Чи не малахіт? У прожилках переважав зелений колір* (М. Руденко); * У порівн. *Одні* [ящірки] *були зелені, як малахіт, інші як бронза* (З. Тулуб).

МАЛАХІ́ТОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **малахі́т.** *Малахітові родовища Уралу, які колись користувалися світовою популярністю, тепер майже повністю вироблені* (з наук.-попул. літ.); // Зробл. з малахіту. *До перспективи зробитися хазяїном малахітової вазочки капітан Коваль поставився стримано. Але й не відмовився від неї* (В. Петльований).

2. Який має колір малахіту; яскраво-зелений. *Вони пливуть, гойдаючись на хвилях, і срібні зірочки капотять з ве-*

сел в малахітову безодню... (І. Багряний); *По один бік дороги милував очі безконечний лан озимини. По другий — малахітова плантація цукрових буряків* (Є. Кравченко); *Мало що родюча, так ще ж цілісінький день — до сонця! — хвалить Ганька малахітову гору кавунів* (Г. Тарасюк).

МА́ЛЕВО, а, *с., діал.* Малюнок (у 1 знач.). *Ідоли і малюнки первісних людей часто були намальовані різними барвами, але, звісно, те малево було дуже невеликого хисту* (Леся Українка).

МАЛЕЇ́Н, у, *ч.* Біологічний препарат, який використовують для діагностики сапу в коней та інших однокопитих тварин. *Малеїн застосовують для очної, підшкірної і внутрішньошкірної проб* (з навч. літ.).

МАЛЕЇ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **малеї́н.** *Малеїнова кислота.*

МАЛЕ́ЙКИЙ, а, е, *діал.* Маленький. — *Цить, цить, моя малейка, моя Прісюню! Овва! забилась дитина!* (Леся Українка); *У хаті Вірка поклала зарюмсану подругу на ліжко. Дивилася пильно, ледь-ледь всміхаючись. Мов на малейку дитину* (В. Лис).

МАЛЕ́НЬКИЙ, а, е. 1. Невеликий розміром, незначний величиною; малий (у 1 знач.); протилежне в е л и к и й. *З маленької іскри великий вогонь буває* (Номис); *Огей маленькими ковтками п'є чай* (Олесь Досвітній); *Ганна Ланко працювала тепер в одній із маленьких кімнат другого поверху* (В. Собко); *Обійстя — маленький фільварочок: акуратні стоги під оборогами, побілені стайні* (Р. Андріяшик); *Мені снився маленький, завбільшки з кроля, яскраво-синій носорожик* (Ю. Андрухович); // Недовгий, неширокий і неглибокий (про водойми). *Попадались маленькі озера, що грали лускою і тріпотіли, як срібна риба, кинута з річки на надбережну траву (М. Коцюбинський); Тиха маленька річка, де-не-де ковбані, корчі, холодна тінь од верби, аж ось і кам'яний брід* (В. Близнець); // Невисокий, низький. *Маруся перескочила через маленький перелаз* (І. Нечуй-Левицький); *У мене був земляк Карпо, з комендантського взводу, маленький такий чоловічок, мені до пояса* (Ю. Яновський); *На широкому троні .. сиділа маленька жіночка з ласкавим усміхом на милому личку* (П. Загребельний); // Неширокий, вузький. *Маленька стежечка вбігла з поля поміж дерева* (Б. Грінченко); *Он ярочки зелененькі, Стежечки по них маленькі, Перевиті, мов стрічечки, Збігаються до річечки* (Леся Українка); // Невеликий за обсягом. — *Хазяїн, знавши мою чесність, посилав мене не за великими ділами по маленьких ярмарках* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Пішла вона* [Миша] *звичайненько прохати, Щоб Лев в дуплі дозволив їй, Самотній та старій, Хазяйство завести маленьке* (Л. Глібов); *Майор, дарма що нікуди не ходив, .. проте знав, що саме стурбувало маленьке місто* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

2. Невеликий кількісно; нечисленний, малий (у 2 знач.). *Маленький гурток подорожніх притих, не почуєш і слова* (Леся Українка); — *Ви навіть не знаєте дороги? Нічого, я розпитаю! — Вона повела все своє маленьке товариство так упевнено, немов жила тут уже хтозна-скільки часу* (О. Іваненко); // Незначний сумою (про гроші). *Жінка, одна собі з дівчам, прийняла її за поміч у роботі і за маленьку плату, поки їй тут треба жити* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Багато говорять про те, що найбільша проблема вчителів — маленька зарплата* (із журн.).

3. Короткий, нетривалий (про відрізок часу); малий (у 3 знач.). *Маленьку хвилинку економ дивився на хлопця мовчки* (С. Васильченко); *Сотні тисяч років пройшли на Землі за цю маленьку мить, доки корабель боровся з океаном небуття* (О. Бердник).

4. Невеликий віком (перев. про дітей); малолітній, малий (у 4 знач.). *Поклала мати коло хати Маленьких діточок своїх* (Т. Шевченко); *Тішся, дитино, поки ще маленька, Ти ж бо живеш навесні* (Леся Українка); *Сьогодні, слухаючи, як моя маленька внучка щебече про святкові іграшки, я згадав одну ялинку* (І. Багмут); *Жили ми в Новому Селі з мамою та маленьким Нестором* (М. Андрусяк); // *у знач. ім.* **мале́нький,** кого, *ч.;* **мале́нька,** кої, *ж.;* **мале́ньке,** кого, *с., розм.* Про хлопчика, дівчинку, немовля. *Спить маленький; матусину руку щільненько Обняли рученята дрібнії* (Леся Українка); — *Моє маленьке! Скучив? — Катря жагуче, з пристрастю тулить його до себе* (С. Васильченко); *Подужавши неміч, мати кинулась враз до маленької, — та вже почала застигати...* (В. Барка); *А маленьке під серцем ніби теж біду почуло — так тріпочеться, так гупає ніжками!..* (М. Руденко).

5. Незначний за силою, ступенем свого вияву; малий (у 5 знач.). *Силка маленька, жилка тоненька* (Номис); — *Щоб я .. через тебе мала хоч маленьку втіху, не терпіла б ніякого горя* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Маленьке лихо в інший час І значним людям докучає* (Л. Глібов); *Дерево радує інших людей, інші покоління.., дає притулок в спеку. Маленька радість, але довга й чиста* (О. Сизоненко); // Несильний, нетривалий (про явища природи). *Погода у нас ось уже тиждень як не дуже добра, вітер і хмарно, вночі був маленький дощ* (М. Коцюбинський); *Безперестану гуркотіла невидима громовиця .. Потім покрапав маленький дощик, і все нараз утихло, немов нічого й не було* (І. Білик); // Тихий, неголосний (про звуки, голос). *Дочка малая не бралась до іграшок — любила вона з ненькою розмовляти та часом співала маленьким голосочком батькові пісні* (Марко Вовчок); *Вночі дядько ніколи не спав. Роззується й ходить .. по хаті, прислухаючись до маленької шамотні, до легенького стогону* (М. Коцюбинський); // Який має незначною мірою риси, ознаки чогось. *Накладали* [пани] *велику пеню на того, хто пропускав у жнива дні. Стала знов маленька панщина* (І. Нечуй-Левицький).

6. Який не має великого значення; неістотний, малий (у 6 знач.). — *Ваше превосходительство! Я до вас маю просьбу маленьку* (Панас Мирний); *Я хочу тобі написати про один маленький факт нашої бойової обстановки* (Ю. Яновський); [К а т р и ч:] *Роблю своє маленьке діло і... Повірте, що більшого я не хочу* (З. Мороз); *Але в душі Пегасовій сидить мілітарист. Він — лише маленький гвинтик великої машинерії озброєного колективу* (Б. Антоненко-Давидович); // *у знач. ім.* **мале́ньке,** кого, *с.* Щось незначне, не дуже важливе. *І те маленьке, що зроблю в житті,Ввіллється — в неосяжне і могутнє* (Л. Дмитерко).

7. *перен., зневажл.* Позбавлений внутрішньої глибини; малий (у 7 знач.). *Я смакую її хиби, дефекти тіла, маленьку душу, безсилий розум* (М. Коцюбинський); // Нікчемний (про людину). — *А видиш, багачу, таки ти мені, бідному, завидуєш... Який ти межи людьми сиромудрий, а який ти маленький коло моєї Анички* (Л. Мартович).

8. Який займає невисоке суспільне або службове становище; малий (у 8 знач.). *Навіть ясне око пана станового не зупиняється на такій маленькій особі, як сільський крамар* (М. Коцюбинський); *Назовні — зовсім не чекіст, Великий гуманіст. Лише з нутра — дрібний службист, Маленький емведист* [співробітник МВС] (І. Багряний).

◊ **Ді́ло мале́ньке** *(зневажл.* **теля́че)** *див.* **ді́ло; Мале́нька люди́на** *див.* **люди́на.**

МАЛЕ́НЬСТВО, а, *с.:* **(1) З мале́ньства,** *розм.* — з дитячих років, з дитинства. *З маленьства він слабів* (Сл. Б. Грінченка); *До хліборобської не уродившись долі, На праву ногу він з маленьства припадав* (М. Рильський).

МАЛЕНЯ́, я́ти, *с., розм.* 1. Маленька дитина; маля (у 1 знач.). *Воно ж було мале, кирпате, Сказать, ні в чому не багате, Таке хороше маленя, Як світле сонечко щодня* (А. Малишко); — *Маленята розуміють найскладніші проблеми, — запевнив він, — тільки розуміння їхнє особливе, і — може бути — глибше, ніж у нас, дорослих* (О. Бердник); * Образно. *Не вагони — вагонята, паровозик-маленя, вбрані хлопчики й дівчата в залізничне убрання...* (Н. Забіла).

2. Маля тварини або птаха; маля (у 2 знач.). *У білки в лісі народились маленята-білченята* (О. Копиленко); *Жила родина, не велика, не мала: жабка-дід і жабка-бабка, мамажабка, тато-жабка і веселе маленя жабенятко-жабеня* (Г. Вдовиченко).

МАЛЕНЯ́ТКО, а, *с., розм.* Зменш.-пестл. до **маленя́.** *Соньки-дрімки в колисоньку, Добрий розум в голівоньку. Щоб зростало маленятко, Наше любе пташенятко* (з народної пісні); — *Та й мати з батьком скучають без мене. Я ж наймолодший — маленятко... — тихо засміявся Сергій* (О. Копиленко).

МАЛЕ́СЕНЬКИЙ, а, е. Пестл. до **мале́нький** 1–6. *Я тілько хаточку в тім раї Благав, і досі ще благаю, Щоб хоч умерти на Дніпрі, Хоч на малесенькій горі* (Т. Шевченко); *Де Ніколи сонця світло не доходить, А лиш під купами гнилого листя Журчить малесенький потічок, — тут В вогкій печері зупинивсь Валентій* (І. Франко); [Р і ч а р д:] *Чи ви знаєте ту пісню малесеньку про коника в траві* (Леся Українка); *Малесенька кішечка, з примруженими очками і м'якими подушечками лап, згорнулася і муркоче від задоволення і тепла* (Ю. Андрухович); *Виростай, рости, малесенька Світлано, тобі в життя широким ланом ясну дорогу стеле край* (І. Гончаренко); *Уже малесеньким дитям Він щедро потом сходив там, — В тяжкім труді до всього звик... Отак Антон почав свій вік* (І. Багряний); *Такий тоді малесенький був скіф — тепер могутній цар Аріапіф* (Л. Костенко); *Зверху палить і малесенький вітрець не проходить* (Г. Квітка-Основ'яненко); *І все ж десь на самому дні серця жевріла малесенька надія. Всупереч усьому жевріла...* (В. Малик); // *у знач. ім.* **мале́сенький,** кого, *ч.;* **мале́сенька,** кої, *ж.;* **мале́сеньке,** кого, *с., розм.* Про хлопчика, дівчинку, немовля. — *Іди, малесенький, іди, ми тебе в машинці покатаємо! Малесенький перелякано озирається* (І. Карпа).

МАЛЕ́СЕЧКИЙ, а, е, *діал.* Малесенький. *Такий був справді* [дяк], *що сам собою не знав нічогісінько, — і голівка його була така малесечка, як зернятко* (Марко Вовчок).

МА́ЛЕЧ, і, *ж., збірн.* Те саме, що **мале́ча.** *Навіть не хотіли прийняти мене, отаку вже п'ятнадцятирічну дівулю, між шкільну малеч* (П. Козланюк); *В нього* [Семена] *своя череда, — худоб'яча малеч, — телята, лошата та вівці* (В. Винниченко); *Квочка стала хвилюватись, Малеч кликати на збір* (О. Олесь).

МАЛЕ́ЧА, і, *ж., збірн.* 1. Маленькі діти. *Малеча танцювала, дрібно кружляючи, мов ті маленькі блакитні й червоністі метелики* (Леся Українка); *Немов горобці, обліпила тин малеча* (А. Шиян); *В оточенні галасливої малечі Крутояр і його супутники простували до хижі вождя* (Ю. Бедзик); *Кожен стиг на місці, остерігаючись поворухнутися. Навіть малеча вгамувалась. Усі пильно дивилися туди, де визначалася мить Нового року* (І. Білик); // *розм.* Молодші школярі. *Одного дня зійшлася до мене в школу малеча по книжки* (С. Васильченко); *Школярикам вже, малечі, Зранку в школу любиму йти* (Я. Шпорта).

2. Малята тварин. — *Недавно до кролячої клітки заліз тхір: видушив і малечу і дорослих* (О. Донченко).

МАЛЕ́ЧИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **дитя́чий** 1. — *А справді-бо, папір з малечих літ псувати Навик я* (М. Рильський); *Вже поселилася в його малечій душі здатність захоплюватися всім прекрасним* (П. Загребельний); // Належний малечі; притаманний малечі. — *Це все наносне, оце пір'я цинізму. Облетить, і зостанеться щось малече, беззахисне, непристосоване...* (О. Гончар).

МА́ЛЕЧКУ: ◊ **(1) З (від) са́мого ма́лечку (ма́лку)** — з раннього віку, з дитинства; змалку. *Скривджене з самого малку її сирітське серце догадалося, що Чіпка не такий* (Панас Мирний); *Все, що було Миронове, те й було Оксанине, — це Оксана знала від самого малечку* (Грицько Григоренко); — *Я з самого малку терпіти не міг жаб* (В. Підмогильний); *З самого малечку хлопець звик бути в центрі уваги* (А. Головко); *З самого малечку я сприймав і вбирав у себе Львів за запахами, їх безліч, і за ними можна розпізнати пору року* (Ю. Винничук).

МАЛИ́ЗНА, и, *ж., розм.* Незначна кількість чогось. *Таки даремне він вихопився з куплею — через кілька днів шляхтич попустив би якусь мализну, це видно було по його очах і руці, коли вона дрібно затремтіла, допавшись до грошей...* (М. Стельмах); // Що-небудь маленького розміру. *В ночвах, сповите білим ганчір'ям, лежало щось крихітне, з видовженою, схожою на глечик, голівкою, дуже смішне в своїй мализні* (В. Дрозд); // Щось не варте уваги, неістотне. [М и х а й л о:] *Але й Павло крайній песиміст! У всякій мализні бачить злочинства! Та так же й жити не можна!..* (М. Старицький).

МАЛИ́Й, а́, е́; *вищ. ст.* **ме́нший,** а, е. 1. Невеликий розміром, незначний величиною; маленький; протилежне в е л и к и й. *І малії камінці роблять синці* (прислів'я); *Сумує, квилить, плаче рано В Путивлі граді Ярославна. І каже: — Дужий і старий, Широкий Дніпре, не малий!* (Т. Шевченко); *Всього було доволі: Вовків в лісах, зайців у полі І птиці повно у гаях. Такої і такої, І риби всякої, великої й малої* (Л. Глібов); *Зварниця-ударниця у косинці білій — Бронзове обличчя, руки загрубілі... Дай же мені руки ці малі, дівочі, Поверни до мене свої терен-очі* (Л. Забашта); — *Ви з Алісою мешкаєте разом? — здивувався Стен. — Невже замок такий малий?* (О. Авраменко); // Невисокий, низький. *Можна було зрозуміти, що втік він не так од панщини, як од лютої жінки, яка мала занадто великі кулаки для малого на зріст Івана* (М. Коцюбинський); *Капітан сидів урочисто, бо він був уже літня людина і знав, де й як треба сидіти. Це малий худорлявий турок із голеним обличчям* (Ю. Яновський);

Сам-бо Тідей, хоч на зріст і малий, а воїтель завзятий (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); // Неширокий, вузький. *На нього падає від низької стелі ледве примітний промінець світла, що пробивається крізь малу щілинку в кватирці* (Леся Українка); // Меншого, ніж треба, розміру. *Зробив — на собаку мале, на кішку велике* (Номис); // Уживається у складі власних назв, назв установ, різних термінів і т. ін. *Потім їх* [скіфів] *вибили з тих степів у Крим, Малу Азію й Балкани кочівники-сармати* (В. Владко); *Мала планета Ерос у 1931 р. знаходилася від Землі на відстані близько 0,15 астрономічних одиниць* (з наук.-попул. літ.); *Найчастіше кути трикутника позначають великими літерами латинського алфавіту A, B, C, ..., сторони – малими літерами a, b, c* (з навч. літ.); *Сьогодні кілька мільйонів українців живуть за рахунок малого бізнесу* (із журн.).

2. Невеликий кількісно; нечисленний. *Та ось, наче смерті яма, Відчинилась міська брама І з дружиною малою Вийшов князь з Переяслава* (І. Франко); *Хай же це свято ми вдвох тихо і мирно відбудем — адже ж і двоє коханців — хоч і малий, а народ* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете); // Невеликий сумою (про гроші). *Було чи яке судове ледащо вчепиться, то я вмію лагідненько його малими грішми відбути* (Ганна Барвінок); *Зять закупив на харчування бурлак багато тарані за дуже малу плату* (І. Нечуй-Левицький); *Малий прибуток, цілковита затурканість селян, безпросвітність, постійні переведення з одного місця роботи на інше наводять Михайла Рошкевича на думку, чи не краще покинути* [батьківщину] (Р. Горак).

3. Короткий, недовготривалий (про відрізок часу). *Годиночку, Малую годину Ніби серце одпочине* (Т. Шевченко); *І не малий час вони тут пробували — аж поки набігла сюди бусурманська погань...* (А. Кащенко); *Ми — ланцюга поодинокі звена* [ланки], *ми — відтинок малий зі стрічки часу* (Б.-І. Антонич); *Ця хмарка спершу, дуже малий проміжок часу, існувала б сама по собі* (М. Білкун).

4. Невеликий віком (перев. про дітей); малолітній. *Малий і хворий я лежав, Пригрітий теплою рукою Моєї матері* (Я. Щоголів); *Поштарський возик торохтів шляхом, малий хлопець поштарів то ляскав батогом, то щось мугикав собі під ніс* (Б. Грінченко); *— Охо-хо-хо-хо... А правду кажуть — малі діти, мале й горе. А виростуть... — промовила мати, хитаючи головою* (П. Автомонов); *Щось шелестить проз мене, я розсуваю темінь з-перед очей і придивляюсь: де ж він, малий шалапутько* [шалапут]? (В. Близнець); // *у знач. пред. Та той юнак не витяг свого меча, бо боявся, бо він був ще малий* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Вночі я ходжу з револьвером і автоматом, тоді ніхто не скаже, що я малий. Стережу* (Ю. Яновський); // *у знач. ім.* **мали́й,** ло́го, *ч.;* **мала́,** ло́ї, *ж.;* **мале́,** ло́го, *с., розм.* Про хлопчика, дівчинку, немовля. *Що проти кого, а проти дітей я й не зговорю. Пригорнула малих до серця та тільки плачу* (Марко Вовчок); *— Ну, як справи, малий? — Та нічогенько. А в одного хлопчика сьогодні знайшли табак у кишені* (В. Винниченко); *Виріс у наймах. Не раз довелося покуштувати малому києв* (Д. Павличко); *— Так, все в порядку. Добре долетіла. Угу. Як малий?* (І. Карпа).

5. Незначний за силою, ступенем свого вияву. *Ні великої радості, ні малого горя не знало життя їх* [Шавкунів] (Панас Мирний); *Макс у даний момент має дуже малий нахил до родинних "обіймів"* (В. Винниченко); // Несильний, нетривалий (про явища природи). *Велика хмара, та малий дощ* (Номис); *Неприємно дивитись на великий вогонь, а от на малий — приємно* (О. Довженко); // Слабкий. *Ми паралітики з блискучими очима, Великі духом, силою малі* (Леся Українка); *Довелося скоротити деякі вставні епізоди .. ці епізоди мали занадто малий зв'язок з ходом дії* (М. Йогансен).

6. Який не має великого значення; неістотний. [Р у ф і н:] *Єдина зміна, що знак ягняти став замість орла...* [П р і с ц и л л а:] *Се зміна не мала... ти мало знаєш апостолові твори, щоб судити* (Леся Українка); *Не хвались тим, що добуто в лаві, то ще досягнення малі* (П. Дорошко); *Поміркуйте: щоб сховати малий злочин, ви чините великий* (Валерій Шевчук); // *у знач. ім.* **мале́,** ло́го, *с.* Щось незначне, не дуже важливе. *Хто великого не бачив, той і малому дивується* (прислів'я); [М а р ф а В а р ф о л о м і ї в н а:] *Не біжи за великим, щоб малого не згубила* (М. Кропивницький).

7. *перен., зневажл.* Позбавлений внутрішньої глибини. *— Не спіткалася б тобі така біда, не покохала б ти нерівню своїм малим розумом...* (Ганна Барвінок).

8. Який займає невисоке суспільне або службове становище. *Еней збудує сильне царство І заведе своє там панство; Не ма́лий буде він панок* (І. Котляревський); // Низький, дрібний за своїми намірами. *Все велике духом завжди було докучливе для малих духом, і його намагалися змалити* (І. Дзюба); // *у знач. ім.* **малі́,** ли́х, *мн., поет.* Нижчі, пригноблені шари суспільства. *І відітхнуть натруджені, малі, Під прапором любові, правди, згоди!* (М. Старицький).

З мали́х літ *див.* **літа́; Мала́ вода́** *див.* **вода́; Мала́ надія <Ма́ло (нема́) надії>** *див.* **надія; Мала́ ха́та** *див.* **ха́та; Мали́й Віз** *див.* **віз; Мали́й шлем** *див.* **шлем[2].**

○ **(1) За мали́м не...,** *у знач. част.* — мало не... *Як зачули люди, то за малим не все село вибігло з хат, мов на ведмедя, дивитись. "Хрущ... Хрущ іде!.. Хруща... Хруща ведуть..."* (Панас Мирний); *Сам* [Гордій] *кинувся до діда і з розгону штовхнув його. Кремезний дід з такої несподіванки поточивсь і за малим не впав* (Б. Грінченко).

△ **Мала́ бу́ква** *див.* **бу́ква; Мала́ Ведме́диця** *див.* **ведме́диця; Мала́ кало́рія** *див.* **кало́рія; Мали́й хід** *див.* **хід; Малі́ фо́рми <Мала́ фо́рма>** *див.* **фо́рма.**

◇ **Вели́кий крик за мали́й пшик** *див.* **крик[1]; (2) Від мало́го до старо́го <[І] мале́ й вели́ке (старе́)> <[І] старе́ й мале́>** — усі люди незалежно від віку; діти й дорослі; усі. *Оповістив батюшка.., щоб і старе і мале, щоб усі зібралися до церкви* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Його мале й велике знає .. По всіх усюдах він буває* (Л. Глібов); *Усі, старе й мале, виходили зустрічати князя* (Г. Хоткевич); *— А в селі, як побачили наше авто, так і старі й малі, й гусята й поросята .. — все геть-чисто повискакувало на вулицю* (Остап Вишня); *— Хазяїн там є, — і старе й мале так говорить про Степана Петровича довкола* (В. Большак); *На майдані зібралися всі — від старого до малого* (В. Малик); *У моїй країні про Основу знають усі — від малого до старого* (О. Авраменко, В. Авраменко); *За часи бунтів козацьких, а особливо за Хмельниччини, все населення Булавного, і старе і мале подалося у козаки* (Д. Білий); **За мали́м Бо́гом** *див.* **Бог; Мала́ ку́па** *див.* **ку́па; Як малі́й дити́ні** *див.* **дити́на.**

МАЛИ́НА, и, *ж.* 1. Багаторічна кущова ягідна рослина родини розоцвітих із солодкими запашними ягодами, перев. червоного кольору. *На низині, недалечко од берега Росі, розрослась, як ліс, малина* (І. Нечуй-Левицький); *Зоня і Юзя*

здригнулись від сього несподіваного співу, що знявся десь посеред кущів малини (Леся Українка); *Густі зарості малини надійно заступали їх від стороннього ока* (А. Шиян); *Чорніють старі бійниці з тернової гущини. Мохами беруться мури. І жевріє дика малина* (Л. Костенко).

2. *збірн.* Ягоди цієї рослини. *Над яром в кінці саду вже спіють солодкі яблука; малина червоними зірочками визирає із-під широкого листа* (М. Івченко); *Збирала* [Світлана] *суниці, мед брала з дупла, Одійдуть суниці — поспіє малина...* (І. Нехода); *Щось ти мені не подобаєшся, дитинко! Ану лягай, я тобі малини принесла — зараз заварю* (І. Роздобудько); * У порівн. *Немов малина, спіє мрія, солодка, пристрасна й п'янка* (Б.-І. Антонич); // *рідко.* Одна ягода цієї рослини. [Б а б у с я:] *Зірвеш на яблуні кисличку Або малину чи суничку І наїсися часом так, Що й до обіду втратиш смак* (О. Олесь); * У порівн. *Стан правенький* [пряменький], *мов тополя, Щічки — мов калина, Шийка — мов той алебайстер* [алебастр], *Губоньки — малина!* (Л. Глібов); // *перен., розм.* Насолода, блаженство. *Та літ через сто не жизня* [життя] *буде, а — малина! Ні тобі збочень ніяких ніхто не матиме, ні... Що не тип, то отой самий... праведник* (В. Чемерис).

МАЛИ́НІВКА[1], и, *ж.* Невеличка перелітна співоча пташка родини дроздових; вільшанка. *Між трьох гілочок чорніло торішнє кругле гніздечко. "Мабуть, малинівки або чечітки", — подумала школярка* (О. Донченко); *Синичка проспівала коротеньку пісню і полетіла; .. за нею защебетали зяблики, малинівки, вівсянки* (В. Гжицький).

МАЛИ́НІВКА[2], и, *ж.* 1. Літній сорт кисло-солодких яблук з червоними плодами. *Мені мати загадувала яблуню обтрусити. Малинівку. А то пропадає* (В. Нестайко).

2. Плід цього дерева. *Порівняно гарну дівчину, якої недармо* [недарма] *добивалися женихи, з червоним яблуком-малинівкою, що висить на гілці* (І. Франко).

МАЛИНІ́ВКА, и, *ж.* Наливка з ягід малини. — *Оришко, може, наллєш нам хоч по наперстку... Бажано малинівки.* — *Нема в мене малинівки!* (О. Гончар); *За слив'янкою наповнював чарки грушівкою, калганівкою, малинівкою, а по всьому — гостропахучим, п'янким медом* (В. Малик).

МАЛИ́НКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **мали́на.** — *Малявка...* — *Я ме мамявка,* — *обурилася Стефа з повним ротом.* — *Просто малинка смачна* (І. Андрусяк).

МАЛИ́ННИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **мали́но́вий** 1. *У гущавинах аґрусових, малинних і в рудих порічках сірів споконвіку порох, тяжкий і твердий* (Ю. Андрухович).

МАЛИ́ННИК, у, *ч.* Ділянка, де посаджено малину, а також зарості, кущі малини. *Не вилазячи з малиннику, він пішов корчами по краю ліса* [лісу] (І. Франко); *Руднєв обходив, за своїм звичаєм, роти, продираючись крізь гущавину гірських малинників* (П. Воронько); *Побіч брами не було нічого — ані муру, ані паркану, самий лише малинник* (Ю. Винничук); *Андрій вкотре пізнав стежку повз малинник до закущеної* [порослої кущами] *безом криниці* (Є. Пашковський).

МАЛИ́НО́ВИЙ, а, е. 1. *тільки* **мали́новий.** Прикм. до **мали́на.** *Знов стало тихо. Тільки гнулося малинове стебло та дощем падали ягоди в кошик* (М. Коцюбинський); *Ведмідь визирав з малинового куща, голова його була в зеленій рамці листя* (О. Донченко); // Вигот. з ягід малини. *Чи багато малинового варення мені наварила?* (Леся Українка); *Інвалід-казах мовчки наточив у склянку малинового вина* (Ю. Смолич); *Я любитиму цукор і кмин, малиновий лікер і гостинці* (І. Жиленко); *Я показала Іванці кошика з гостинцями: малиновий сік, грушки, лікувальний мед із гірських трав* (Ю. Андрухович).

2. Темно-червоний; кольору ягоди малини. *Стіл посередині круглий, застелений малиновою скатеркою* (Марко Вовчок); *Сукенки були з дешевої шерсті малинового кольору* (Ірина Вільде); [К о с т ь:] *Серце моє полонила одна дівчина. Очі в неї голубі-голубі, як небо весняне, коси немов шовкові, губи малинові* (М. Зарудний); — *Панове, я вам не маю що сказати,* — *почав Старий, суворо дивлячись на малиновий небосхил* (Р. Андріяшик).

◊ **Мали́но́вий дзвін (передзвін)** *див.* **дзвін.**

МАЛИНОВІ́ТИ, іє, *недок.* 1. Ставати малиновим (у 2 знач.) або більш малиновим. *Поступово густішають, малиновіють оксамити Дніпра* (О. Гончар).

2. Виднітися, виділятися своїм малиновим кольором. *Червоне в тій імлі густо малиновіло, але й це тривало недовго: вже тільки невелика бордова смужка лежала впоперек неба, наче загублена Вітром червона хустка* (Валерій Шевчук).

МАЛИ́НО́ВО, *поет.* Присл. до **мали́но́вий** 2. *Почаклувала* [мати] *у пічурці, подула голосно .. Хвилина — і під комином розцвіла пишна жоржина — все нові жаринки займались малиново, в хаті запахло димком* (Ю. Збанацький); *Перед піччю, в якій малиново догорали дубові сучки, стояла згорбившись старенька бабуся* (В. Малик); *Сходило вранішнє зимове сонце, й видно було, як на дахах барвистих наметів малиново іскриться паморозь* (Л. Кононович).

МАЛИ́ТИСЯ, малю́ся, ма́лишся, *недок., діал.* Поводитися, як дитина. *І так звані старші між дітворою хоча би й не повинні вже малиться, бо вуса мали, хоч сокирою теши, проте не відріжнялись від дітей* (А. Свидницький).

МА́ЛИЦЯ, і, *ж.* У народів Крайньої Півночі — верхній одяг з оленячої шкіри у вигляді сорочки з відлогою та рукавицями. *На мені був власний полушубок, малиця і совик, позичений у господині* (В. Гжицький); *Йому здалося, що крижина впала на ноги, він відчув її холод навіть крізь малицю, як там називають цей хутряний одяг, і унти* (М. Білкун).

МА́ЛИЧНИЙ, а, е. Прикм. до **ма́лиця.** *Малична сорочка.*

МАЛІГНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Злоякісне переродження нормальної або патологічно зміненої тканини організму. *Малігнізація пухлини яєчника супроводжується поєднанням доклінічних проявів, характерних для доброякісних пухлин, виразної втрати маси тіла, зниження апетиту* (з навч. літ.); *Малігнізація може відбуватися і під впливом виробничих канцерогенних факторів* (із журн.).

МАЛІГНІЗО́ВАНИЙ, а, е, *вет., мед.* Який зазнав малігнізації. *Тварина навіть після введення їй уже готових малігнізованих клітин захворіє лише за наявності багатьох умов* (з наук. літ.).

МАЛІ́ЄЦЬ *див.* **малі́йці.**

МАЛІ́ЙКА *див.* **малі́йці.**

МАЛІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **малі́йці** і Малі. *Малійські військові організували переворот через невдоволення реакцією влади на збройне повстання племен туарегів на півночі країни* (із журн.).

МАЛІ́ЙЦІ, ів, *мн.* (*одн.* **малі́єць,** і́йця, *ч.;* **малі́йка,** и, *ж.*). Населення Республіки Малі. *Малійці вважають себе глибоко релігійною нацією і пишаються цим* (з наук.-попул. літ.).

МАЛІКІ́ЗМ, у, *ч., рел.* Один із напрямів сунізму в арабських країнах. *Малікізм виник у Медині, швидко поширився в Аравії, потім у Єгипті, Північній Африці й мусульманській Іспанії* (з навч. літ.).

МАЛІКІ́Т, а, *ч., рел.* Послідовник малікізму. *Малікіти вважають, що консенсус громади виражається в консенсусі вчених-богословів* (з наук.-попул. літ.).

МАЛІКІ́ТСЬКИЙ, а, е, *рел.* Стос. до малікізму і малікітів. *Однією з релігійно-правових шкіл сунітського ісламу є малікітський мазхаб. Засновником його був Малік ібн Анас аль-Асбахі* (з навч. літ.).

МАЛІ́СІНЬКИЙ, а, е, *розм.* Дуже малий. [Т а н я:] *І огорне її* [землю] *непроглядна темрява, тільки малісінькі зорі блиматимуть на неї з далекого неба* (С. Васильченко); — *Витягла, витягла! Живе! І Явдоха жива! Та малісіньке, крихотне* [крихітне]. *Та матінко ж моя! Витягла! Живе!* (В. Винниченко); *З-за тину, з-за кущів виглядали діти, хлопці, дівчатка-няньки, у котрих на шиї сиділи малісінькі дітки, обнявши їх шию ніжками й ручками* (І. Нечуй-Левицький).

МА́ЛІСТЬ, лості, *ж.* 1. *розм.* Абстр. ім. до **мали́й.** *Комендантова конторка вражала своєю малістю* (П. Загребельний); *Спокуса дорогоцінності в тому, що через її тілесну малість нею легко заволодіти. Навіть дитина може її взяти й сховати* (Ю. Логвин); *Малість прибутку має ще один негативний аспект для загальної діяльності підприємства — за таких умов рентабельність виявляється низькою* (із журн.); *Використовуючи малість часу квазілінійної релаксації, ми користуємося газодинамічним описом для двох пучків* (з навч. літ.); *За числом років по ювілеї купиш від ближнього свого, за числом років урожаю він продасть тобі .. за малістю літ зменшиш ціну тієї купівлі* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Кивнув* [Тарас] *йому, всміхнувся крізь біль і жаль.., через малість зробленого для України, для волі й долі рідного свого народу* (Василь Шевчук); *Велика простота — найвища досконалість. Наївність є свята, довершенням є малість* (Б.-І. Антонич); *Мені здалося, що усі слова будуть зайві, я раптом відчув свою малість, нищість і нікчемність, бо хто я такий, я — ніхто, а вона — героїня* (Ю. Винничук).

2. *діал.* Дитинство. *Старість побраталась з малістю; малість прилипла до старості* (Панас Мирний).

МАЛІ́ТИ, ію, ієш, *недок.* Те саме, що **ме́ншати.** *І я помітив, світе правий, що я малію... ти ж — ростеш...* (П. Мовчан); — *Бачиш хмари? Вони заступлять Місяць. А я мушу бути з Місяцем. Він то маліє, то збільшується. І я з ним то малію, то збільшуюся* (В. Багірова); *Ще цілий тиждень жили ми у щурячій облозі, після чого число гризунів почало поступово маліти* (Ю. Винничук); *Опір слабне, маліє, млість покриває усе тіло, мовби килим, просякнутий випарами любовних транквілізаторів* (С. Процюк); * Образно. *Ти малієш душею перед світом, його безгоміння і непорушність передаються тобі, й здається, що з темрявою має щось статися, але що саме, тобі невідомо* (Ю. Мушкетик).

МА́ЛКА, и, *ж., техн.* Столярний та слюсарний інструмент для розмічання та вимірювання кутів, проведення паралельних ліній під певним кутом, перенесення кутового розміру з деталі на заготовку і т. ін. *Звичайна малка — це дві лінійки, з'єднані шарнірним гвинтом* (з навч. літ.).

МА́ЛКУ: ◊ **З (від) са́мого ма́лечку (ма́лку)** *див.* **ма́лечку.**

МА́ЛО, *присл.* 1. У невеликій кількості; небагато; протилежне б а г а т о. *Хто багато говорить, той мало творить* (Номис); [З л і в о г о б о к у:] *Довго балакав, та мало сказав!..* (М. Кропивницький); *Він знав дуже мало — тільки те, що стосувалося його взаємин із космонавтами* (О. Бердник); *Як мало треба — лиш краплинку сонця, Лише тоненьку крихітку тепла Для того, щоб усе було собою* (І. Андрусяк); // Незначною мірою. *Стародавній фонтан постраждав мало, але він з тої ночі засох, наче виплакав сльози над чужим горем* (М. Коцюбинський); *Вечоріло, і пожежі над містом, мало помітні вдень, тепер наче розбухали* (О. Гончар); // Недовго, нетривалий час. *Пішов би я в Україну .. Там би я спочив хоч мало* (Т. Шевченко); *Ми таки мало стояли в Неаполі* (Леся Українка); // Рідко, не часто. *Далеко, бачте, живу .. От через це я й мало бував в театрі* (Панас Мирний); *Кипучу енергію віддавав народний просвітитель улюбленій справі. Мало тепер бував дома, а все обстежував школи, знайомився з побутом учителів* (І. Пільгук); *Коли проходили останні засідання Асамблеї, її стали зовсім мало відвідувати, а преса взагалі втратила до неї всякий інтерес* (О. Бердник); *Він знову сидів у темені, засвічуючи скіпку тільки для молитов. Багато плакав у тій темені, і сон мало скріпляв його повіки* (Валерій Шевчук); // *у знач. неознач.-кільк. числ.* Невелика кількість кого-, чого-небудь. — *О жінко! — каже Тиміш, — се в тебе десь огневі сльози! — Бо гіркі, Тимоше! А чи мало я їх виплакала!* (Марко Вовчок); *Прийшлось мені там постояти та пошукати гроші. — Що ж, не хватило? Мало, мабуть, продали? — співчутливо спитала її сусідка* (Б. Антоненко-Давидович); *Хіба мало ходить на заробітки таких, як Данько?* (О. Гончар); // *у знач. пред. Пани* [бессарабські] *з великою охотою приймали на свої землі українських втікачів, бо в їх* [них] *було землі багацько, а людей мало* (І. Нечуй-Левицький).

2. Недостатньо, менше, ніж треба. [Л ю б о в:] *Ти мало любиш, ти мусиш, мусиш... умерти, і я мушу тебе любити, бо я твоя, твоя!* (Леся Українка); *Сірик Яків Петрович — 40 років. Учитель семирічки .. Вважає себе несправедливо ображеним: мало уваги* (О. Довженко); *Батько розмовляв зі мною мало. Та все, що він при мені казав, чогось глибоко западало в пам'ять* (Р. Андріяшик); *Наш листок згадувався з поганого боку. Мовляв, мало зважають на розвиток громадського тваринництва* (В. Дрозд); // *у знач. пред., чого і з інфін. Голова велика, а розуму мало* (Номис); [М а т у ш к а г у м е н я:] *Мало, сестри, Бога просити та молити. Треба і нам братам нашим на помочі стати* (Панас Мирний); // Присл. до **мали́й** 5. *Вулиця мало цікава* (М. Коцюбинський); *Згорбившись у сідлі, поринувши думками в написане, він* [майор] *був мало схожий в цей момент на суворого .. командира* (О. Гончар).

Мала́ надія <Ма́ло (нема́) надії> *див.* **надія; Ма́ло (тро́хи, ле́две) не збожево́лів (збожево́ліла)** *див.* **збожево́літи.**

○ **(1) Ма́ло де,** *у знач. присл.:* а) у небагатьох місцях. *Наша слобода чисто вся уже позастроювалась новенькими хатками, старосвітчини* [старосвітщини] *мало де й побачиш* (Дніпрова Чайка); *Хлопець мало де, крім свого київського двору, бував* (А. Кокотюха); *Він завжди йде о пів на сьому, чи коли там. Навіть не п'є кави і мало де вмикає світло* (І. Карпа); б) хтозна-де, невідь-де, десь. — *Дістати, — питаєте, — де? Можливо, що на базарі дістанете .. Мало де можна дістати! Тільки не в Єнакієві* [Єнакієвому] (Остап Вишня); — *Діду, ви бачили? Бачили їх? Де роблять на тракторах, де на машинах? — Мало де!.. Скрізь Бо їм почот, бо*

вони фронтовики (Є. Гуцало); **(2) Ма́ло коли́,** *у знач. присл.* — не часто, зрідка. *Усе літо він жив на пасіці, мало коли й навідуючись додому* (Б. Грінченко); — *А ти на музики не ходиш?* — *Мало коли* (Леся Українка); **(3) Ма́ло того́, що,** *у знач. спол.* — уживається для приєднання частини речення з додатковою інформацією. *В Павла Явня прекрасна жінка. Мало того, що гарненька, ще й спокійна* (М. Йогансен); *Всі ноги були пухлі, але особливо жахливо виглядали підошви. Мало того, що вони попухли, вони ще збрижились* (І. Багряний); **(4) Ма́ло хто (кого́, кому́** *і т. ін.), у знач. ім.* — невелика кількість осіб. *Він боявсь лазарета, як пекла, бо з того лазарета мало хто вертався до казарм* (І. Нечуй-Левицький); *Мало кому спалося в цю ніч* (О. Гончар); **(5) Ма́ло що (чого́, чому́** *і т. ін.), у знач. присл.:* а) не зовсім, майже не. *Вибачай мені, що я так довго не писав до тебе, бо я тут мало що й винен* (С. Руданський); *Одягнені однаково, однакових років, вони напочатку мало чим відрізнялися один від одного* (І. Сенченко); б) багато чого. *Ет, дурниці! Мало що люди плещуть! Замфір махнув рукою* (М. Коцюбинський); **(6) Ма́ло (ма́ло-ма́ло) [що] не,** *у знач. присл.:* а) майже, майже повністю. *З отця Василя зірвало вихором його скуфійку і понесло геть униз по дністровській долині, у хорунжого мало-мало не вирвало з рук хоругви* (М. Старицький); *Гнуться мало що не до землі стрункі, білі берези* (І. Франко); *Краде* [мужик], *та ще як краде! Мало що не все село панським лісом опалюється* (М. Коцюбинський); — *Я прожив тут мало не двадцять років — всю свою молодість* (О. Слісаренко); *Сахно обидва рази мало-мало не шубовснула у воду* (Ю. Смолич); б) можливо, навіть. *Хоч Тритузний і підозрює в Порфирові мало що не спільника браконьєрів.., але щодо Кульбаки, то все це тільки випадки та припущення* (О. Гончар); **(7) Ма́ло яки́й (яко́го, яко́му** *і т. ін.), у знач. прикм.:* а) нечисленний, незначний кількістю (про сукупність кого-, чого-небудь). *Мало на яких* [листах] *була визначена дата, але Настя знала добре, коли був писаний кожний з тих листів* (Леся Українка); — *Побачивши тебе зранку в цьому залізі, пан герцог сказав: "Добре, що сьогодні на нашому шляху не трапиться жодної глибокої річки. Мало який міст витримає теперішню вагу пана де Шатоф'єра"* (О. Авраменко, В. Авраменко); б) багато який. *Раптом по вікнах ковзнуло світло фар. Можливо, це й нічого не означало — мало яке авто могло проїжджати вулицею* (Ю. Винничук); **(8) Не ма́ло,** *у знач. присл.:* а) багато (про кількість чогось). *Вона любила пишне лудінє* [одяг], *і не мало десь піде грошей на шовкові хустки* (М. Коцюбинський); б) сильно, дуже (про ступінь вияву якоїсь дії). *Поки у чорній Івась сидів, розбираючи своє горе, Горпини серце не мало переболіло та перемучилося* (Панас Мирний); в) удосталь, досить. *Часу не мало було — ціле літо і осінь, — щоб перекласти тую решту віршів* (Леся Українка).

◇ **[Аж (ма́ло не)] рва́ти (де́рти, ску́бти) на собі (на голові́) воло́сся (чуб, чу́ба)** *див.* **рва́ти; (9) [І] го́ря (нужди́) ма́ло (нема́, нема́є)** *кому і без дод.:* а) хто-небудь не дуже переживає, не переймається з приводу чогось, задоволений усім; комусь добре. *Чи будуть дощі іти, чи ні, йому* [сотнику] *нужди мало: не стане свого хліба, йому принесуть* (Г. Квітка-Основ'яненко); *А вони* [наймички] — *іначе їм і горя ніякого немає — гугнявим охриплим голосом перегукуються, жартують, усміхаються...* (Панас Мирний); — *Зжене нахабу* [муху] *з носа, а їй і горя мало — перейде на лоба* (О. Ковінька); *Десь притуливсь на припічку* [цвіркун], *пригрівся — й горя мало* (В. Мисик); б) хто-, що-небудь не звертає ні на що уваги, не реагує на щось; комусь, чомусь байдуже до чого-небудь. *Ввійшли у велику хату .. Шинкар не виходить, а Юдуну і нужди нема* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Усяка б дівка побоялась прийти сюди ніччю одна, а мені і горя мало!..* (С. Васильченко); **Ма́ло ка́ші ї́в (ї́ла, ї́ли) / з'ї́в (з'ї́ла, з'ї́ли)** *див.* **ї́сти; Ма́ло крізь зе́млю не провали́вся (провали́тися)** *див.* **прова́люватися; [Ма́ло (ледь, ле́две** *і т. ін.)* **не] вмира́ти (помира́ти, ло́патися, па́дати** *і т. ін.)* **/ вме́рти (поме́рти, ло́пнути, покоти́тися [по́котом], впа́сти** *і т. ін.)* **від (зі) сміху (від ре́готу) <Ма́ло не поло́пати зо сміху>** *див.* **умира́ти; Ма́ло не з'ї́сти** *див.* **з'їда́ти; Ма́ло не тру́пом ляга́ти** *див.* **ляга́ти; Носи́ти на рука́х <Тро́хи (ма́ло) на рука́х не носи́ти> <Як (ма́ло, тро́хи) не на рука́х носи́ти>** *див.* **носи́ти; О́чі ма́ло (як) не ви́скочать / не виска́кують з голови́ (з орбі́т, з ло́ба)** *див.* **о́ко**[1]**; Се́рце (се́рденько) як (ле́две, ма́ло, тро́хи** *і т. ін.)* **не ви́скочить [з груде́й]** *див.* **се́рце; Уби́ти ма́ло** *див.* **убива́ти**[1]**; Як (ма́ло, тро́хи) не на рука́х носи́ти** *див.* **носи́ти.**

МАЛО... Перша частина складних слів, що відповідає: 1) слову **мали́й** у 1 знач., напр.: м а л о г о л о́ в и й, м а л о к а л і́ б е р н и й; 2) слову **ма́ло** в 1 знач., напр.: м а л о з н а́ ч н і с т ь, м а л о п л о д о́ в и й; у 2 знач., напр.: м а л о в и м о́ г л и в и й, м а л о п о к а з о́ в и й.

МАЛОАВТОРИТЕ́ТНИЙ, а, е. Який не користується авторитетом. *На меншій і нижчій, а головне малоавторитетній посаді, — ним же й знеславленій, — у колишнього директора прокинулося вражене честолюбство* (І. Волошин); *Підозрюю, що націонал-демократичні кадри в цьому регіоні були надто слабкими й малоавторитетними* (із журн.); *Малоавторитетна людина.*

МАЛОАВТОРИТЕ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **малоавторите́тний.** *Твердження про малоавторитетність наведеного джерела було мною обґрунтовано* (з Інтернету).

МАЛОАЗІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Стос. до Малої Азії. *Вже не .. шелестіли шовкові паланкіни, не галасували, викладаючи товари просто на розпечений малоазійський камінь, купці. Руйнація й запустіння панували в ньому* [гостинному дворі] (Ю. Мушкетик); *Ввечері наступного дня Дар'явауш повернувся до свого стану на малоазійському березі Боспору* (І. Білик); *Європа від праісторії і за історичних часів пов'язана тисячами культурних зв'язків з усіма великими світовими культурами: єгипетською, малоазійською, індійською, китайською* (з наук. літ.).

МАЛОАЗО́ТИСТИЙ, а, е. Який містить малу кількість азоту. *Для малоазотистих ґрунтів необхідно застосовувати аміачну селітру* (з наук.-попул. літ.); *Малоазотисте харчування сприяє покращенню стану хворих з хронічною нирковою недостатністю* (з навч. літ.).

МАЛОАКТИ́ВНИЙ, а, е. 1. Який не виявляє достатньої активності в якому-небудь виді діяльності. *Франц Йосиф у 1851 р. скасував конституцію, проголошену в 1849 р., і вернувся до абсолютизму. Громадянство було таке малоактивне і перевтомлене попередньою боротьбою, що проти цієї важливої зміни не виступило з жодним словом протесту* (І. Крип'якевич); *Сідалковський — то поки що дрібне, примітивне міщанське мурло, бо він надто малоактивний у демонстрації своїх могутніх шкурницьких потенцій...* (з наук.-попул. літ.).

2. Який недостатньо активно розвивається, діє (про процеси, явища природи, суспільства і т. ін.). *У більшості випадків малоактивний гепатит протікає без явних змін у самопочутті пацієнта* (з навч. літ.); *Фізичний ринок золота в Азії малоактивний в останній тиждень року* (із журн.); *У найближчу добу погоду західних областей визначатиме малоактивний атмосферний фронт* (з газ.).

3. Який не досить активно взаємодіє з іншими речовинами. *Вуглець — найтугоплавкіша проста речовина. За звичайних умов вуглець малоактивний, при нагріванні вступає в реакції з металами і воднем* (з наук.-попул. літ.); *Стандартна дрібнодисперсна суміш є сухою речовиною, малоактивною при нормальних температурах і до зіткнення з рідинами* (із журн.).

МАЛОАКТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **малоакти́вний.** *Золото стійке до корозії, демонструє низьку токсичність, а тому його часто застосовують у медицині, зокрема в зубному протезуванні, де використовуються його хімічна малоактивність і пластичність* (з навч. літ.).

МАЛОАКТИ́ВНО. Присл. до **малоакти́вний.** *До середини жовтня таємний старшинський гурток у Львові працював малоактивно й безсистемно* (з наук. літ.).

МАЛОАЛКОГО́ЛЬНИЙ, а, е. Який містить мало алкоголю; слабоалкогольний. *Маковський від імені групи картярів та шахістів нарешті звернувся до мене з проханням дозволити їм що-небудь міцніше за малоалкогольне пиво* (О. Авраменко, В. Авраменко); *На Канарах популярний іспансько-португальский коктейль "Сангрія": малоалкогольна суміш сухого вина, води, апельсинового соку й цукру* (із журн.).

МАЛОБЮДЖЕ́ТНИЙ, а, е. Який потребує малих витрат на виробництво та реалізацію; недорогий. *Привітавши міністра, .. кинувся* [Мирон] *переконувати його, що мусить зняти задуманий фільм .. Всього двісті тисяч гривень!.. Копійки... зовсім копійки! .. Зовсім малобюджетний серіал...* (Г. Тарасюк); *Дефіцит місць для розміщення вболівальників Євро-2012 був покритий за рахунок гуртожитків, профілакторіїв, хостелів, приватних апартаментів і малобюджетних готелів, які були реконструйовані* (із журн.); *На вітчизняний авторинок вийшов китайський виробник малобюджетних авто — світовий лідер із виробництва електромобілів* (з газ.).

МАЛОБЮДЖЕ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **малобюдже́тний.** *Головною організаційною проблемою будь-якого некомерційного проекту є малобюджетність — забагато зусиль іде на оптимізацію видатків* (із журн.).

МАЛОВА́ГИЙ, а, е. Те саме, що **легкова́гий** 1. *Легкий, компактний, маловагий килимок підійде для пікніків, туристичних та велопоходів, ночівлі в наметі, фестивалів* (з мови реклами); // Недостатній за вагою, надто легкий. *Маловагі новонароджені мають поганий апетит і велику частину дня проводять уві сні* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОВА́ГІСТЬ, гості, *ж.* Властивість і стан за знач. **малова́гий.** *Щоденний прийом препаратів заліза під час вагітності збільшує вагу майбутньої дитини, дозволяючи боротися з ризиком маловагості* (з наук. літ.).

МАЛОВА́ЖЕННЯ, я, *с., діал.* Дія за знач. **малова́жити.** *— А знаєш, що й тепер ми мали могутнього союзника, сильнішого від татар. Тим нашим союзником була дурнота панів, їх гордість, маловаження противника* (А. Чайковський).

МАЛОВА́ЖИТИ, жу, жиш, *недок., кого, що, ким, чим, діал.* 1. Легковажити (у 1 знач.). — *Знає той Мужиловський усі київські норови і політики, а цим маловажити не слід* (П. Загребельний).

2. Зневажати (у 1 знач.). *Не даймо нікому маловажити свою працю, але заразом і берім її поважно!* (І. Франко); *Як мені здавалося, що він боявся мене, немов маловажив за те, що я лиш "товаришка"!* (О. Кобилянська).

МАЛОВА́ЖНИЙ, а, е, *розм.* Який не має великого значення; неістотний. *Оця робота* [сортування листів] *.. зовсім не така маловажна* (І. Франко); *Одного разу трапилася подія на перший погляд маловажна, але яка мала нам пізніше кілька разів нагадуватися* (Б.-І. Антонич); *Зрештою, і смерть одного з нас так само маловажний факт — ніби вилито із пляшечки чорнило* (Валерій Шевчук).

МАЛОВА́ЖНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Абстр. ім. до **малова́жний.** *Байдужість до певних властивостей товару — це вірна ознака другорядності, маловажності відповідної характеристики — клієнта зовсім не цікавить, є вона чи її немає* (з наук.-попул. літ.); *Якщо Ви стали гірше чути, то до лікаря навряд чи підете, спишете все на втому або маловажність проблеми* (з мови реклами).

МАЛОВА́ЖНО, *розм.* Присл. до **малова́жний.** *Маловажно думати про себе; Маловажно сміятися;* // *у знач. пред. Те, що серед панів та промисловців є й українські імена — маловажно, бо ж усе одно вони себе українцями не визнають* (Д. Бузько); *Звичайно, не можна сказати, що для інших галузей освіти це маловажно, але зараз сучасному суспільству просто необхідні освічені юристи* (із журн.).

МАЛОВА́РТИЙ, а, е. Який не має великої вартості; неістотний. *Для сеї нерозвитої* [нерозвиненої] *душі яка-небудь ферма з коровами і свиньми .. являється чимсь дуже великим, і факт — одержати в спадку сі маловарті речі є для нього якимись святощами* (І. Франко); *Рецензент вважає працю лише компілятивною .. Справді, праця маловарта* (І. Огієнко).

МАЛОВА́РТІСНИЙ, а, е. Який не має великої цінності; недорогий. *Він уже з місяць серйозно не працював. Та й усе, що досі зроблено, маловартісне порівняно з його новим задумом* (В. Дрозд); *Столичні літературні видання .. підносили випадкові й маловартісні твори, тим самим компрометуючи .. всю українську словесність* (І. Дзюба); *Та лише на війні Болеслав зрозумів, що життя людини таке ж маловартісне, як і ця риска, видовбана у камені* (Г. Пагутяк); *Христина вміла .. не дозволяти собі розслабитися й попуститися на такі маловартісні речі, як радість моменту, спокій, задоволення, упевненість у собі* (Н. Сняданко).

МАЛОВА́РТІСНІСТЬ, ності, *ж.* Якість за знач. **малова́ртісний.** *Надзвичайну складність вивчення листів як літературного жанру обумовлюють переконання про художню маловартісність епістолярної прози* (з наук. літ.).

МАЛОВА́РТІСНО. Присл. до **малова́ртісний.** *То є призначення людини — нести свій хрест. Мудра вікова правда, перед якою всі принади, вигоди життя виглядають маловартісно* (із журн.).

МАЛОВА́РТІСТЬ, тості, *ж.* Якість за знач. **малова́ртий.** *Люди уникали говорити українською, тому що існувала думка про маловартість того, хто її використовує. Сьо-*

годні ситуація змінилась (з наук.-попул. літ.); *Останній тиждень суспільство живе заявами політикуму про необхідність чи маловартість теледебатів* (з газ.).

МАЛОВЖИ́ВАНИЙ, а, е. Який рідко вживається. *Вдавався* [П. Куліш] .. *і до архаїзмів, і до маловживаних діалектизмів* (М. Рильський); — *А що таке... ревнощі?* — *здивувався Х'ю.* — *Зізнаюсь, я вже давно не заглядав до словника маловживаних слів.* — *Слово "ревнощі" не стало маловживаним навіть у наш час* (В. Чемерис); — *Більшість, зрозуміло, погодилися на такий варіант. Серед них — і наш комбриг.* — *Хто?* — *спершу не збагнув я, і лише потім до мене дійшло, що Вебер використав маловживане скорочення від "командир бригади"* (О. Авраменко, В. Авраменко).

МАЛОВЖИ́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **маловжи́ваний.** *Проведене нами опитування викладачів вищих навчальних закладів свідчить про маловживаність тренінгових технологій* (з наук. літ.); *Лексичний склад мови не тільки втрачає певні слова та їхні групи у зв'язку з маловживаністю та малозрозумілістю, а й інтенсивно поповнюється новими словами* (з навч. літ.).

МАЛОВЖИ́ВАНО, *пред.* Уживано небагатьма або небагато. *Поняття самодіяльного населення у сучасній статистиці маловживано, його замінило поняття економічно активного населення, зайнятого працею, що приносить заробіток* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОВИ́ВЧЕНИЙ, а, е. Недостатньо вивчений. *Все, що стосується фінансів, бізнес, який ти робиш, твоя персональна фінансова стабільність заганяють тебе щоразу в більш темні й глухі кути, з яких вихід лише один — у напрямку чорного маловивченого простору, в якому знаходиться область смерті* (С. Жадан); *Незважаючи на порівняно велику кількість споруд, що збереглися, особливо маловивченим виявився період модерну в храмовому зодчестві* (з наук. літ.).

МАЛОВИ́ВЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **малови́вчений.** *Актуальність дослідження мови реклами зумовлюється як роллю реклами в житті сучасного суспільства, так і маловивченістю ролі її складників у здійсненні прагматичної функції реклами* (з наук. літ.).

МАЛОВИРА́ЗНИЙ, а, е. Який мало, недостатньо відображає переживання, почуття (про обличчя, очі). *Він ковзав поглядом по рядах своїх підопічних, і, мабуть, не лише я відзначив: очі були ще не каламутні, але вже скляні й маловиразні* (А. Кокотюха); // Який недостатньо яскраво або образно передає що-небудь. *Читає* [лекторка] *вільно, трохи сухим, маловиразним тоном* (Олена Пчілка); *Лариса, яка вже готова була розсердитись, .. спромоглася лише на маловиразне заперечення* (М. Руденко); // Нічим не примітний, невиразний; сірий (у 3 знач.). *Потрапляє-таки впіймати в юрбі звернений у їхній бік .. погляд маловиразної дами* (О. Забужко).

МАЛОВИРА́ЗНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **маловира́зний.** *Контрастом до величі зовнішнього вигляду церкви є тіснота і маловиразність храмового інтер'єру* (з наук. літ.).

МАЛОВИРА́ЗНО. Присл. до **маловира́зний.** *Ваша дитина говорить маловиразно, нечітко, квапливо. Ваша дитина непосидюча та неуважна? Тоді Вам потрібна наша допомога* (з мови реклами).

МАЛОВІ́ДДЯ *див.* **мало́віддя.**

МАЛОВІДО́МИЙ, а, е. Відомий небагатьом. *Кониський дав "біографічні нотатки" до біографії кількох досі маловідомих українських письменників* (І. Франко); *Нащо б, здавалося, тріпати мозок, ламати язик такою маловідомою в світі мовою?* (Іван Ле); *Несподіваної популярності здобуває свист-авангард — маловідомий до цього вид акустичного мистецтва* (Любко Дереш); *У дослідженні про долю автографа використано новознайдені архівні матеріали й маловідомі в Україні публікації шевченкознавців діаспори* (з наук. літ.); // Такий, про особу або діяльність якого мало знають. *Професор ще якусь мить розглядав санітарку, немов вона була йому маловідома і він не зміг звіритися на її слова* (Ю. Смолич).

МАЛОВІДО́МІСТЬ, мості, *ж.* Стан за знач. **маловідо́мий.** *Під час Другої світової війни, через маловідомість і складність мови черокі, вона використовувалася радистами-шифрувальниками армії США для передавання даних* (з наук.-попул. літ.); *Основною проблемою виборчої кампанії кандидата була маловідомість його особи широким суспільним масам* (із журн.).

МАЛОВІДО́МО, *пред.* Відомо (у 1 знач.) небагатьом або небагато. — *Маловідомо, наприклад, що в популярній пісні "Зірки на снігу" замість "зірки" було спочатку слово "свічки",* — *каже автор слів пісні* (з газ.).

МАЛОВІДЧУ́ТНИЙ, а, е. Ледве, недостатньо відчутний. *Здорове зерно кожної сільськогосподарської культури має характерний запах — слабкий, маловідчутний у зернових злаків і різкий, специфічний — в ефіроолійних культур* (з навч. літ.); // Незначний, непомітний. *Для країн розвинутого капіталізму період до 70-х років XX ст. характеризувався економічним зростанням, повною зайнятістю, маловідчутною інфляцією* (з навч. літ.).

МАЛОВІДЧУ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **маловідчу́тний.** *Сильне бажання контролювати своє здоров'я, але маловідчутність результатів контролю в дійсності може насамкінець стати причиною виникнення відчуття безпорадності* (із журн.).

МАЛОВІДЧУ́ТНО. Присл. до **маловідчу́тний.** *Дизельне паливо за тиждень подешевшало, але маловідчутно, на 0,1 %* (з газ.); // *у знач. пред. Від великої кількості випитої кави може почати боліти серце, але для людей з низьким тиском це маловідчутно* (із журн.).

МАЛОВІ́Р, а, *ч.* 1. Той, хто мало вірить у кого-, що-небудь, недостатньо переконаний у чомусь. *Були невіри, й маловіри, І слабодухі, й слинтяї* (П. Усенко).

2. Той, хто недостатньо вірить у Бога. [Ю д а:] *А я ж обдерти дався до нитки, до шага — і що ж я мав?.. І що ж я чув за те? Якеє слово? (Наслідує чийсь голос). "Лукавий! Маловіре!"* (Леся Українка); *Гетьман лише посміхнувся у відповідь на те лихе віщування — забобонним чи маловіром він не був* (В. Чемерис); *Віра служить остереженням для невіруючих і маловірів, бо вказує на їхні гріхи в цьому світі й грозить покаранням — у прийдешньому житті* (з рел.-церк. літ.).

МАЛОВІ́РКА, и, *ж.* Жін. до **малові́р.** — *Можливо, я песимістка і маловірка, але вважаю запропонований напрям розвитку компанії ризикованим і провальним* (із журн.).

МАЛОВІ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **малові́р.** [К о б з а р:] *Ти* [Бог] *показав мені, маловірному, що Дух Твій витає між нами* (Панас Мирний); *В цім героїчнім напруженні, в цій пере-*

мозі над скорбним і маловірним духом, над життьовими обставинами і добою — і полягає та величність Франка, в якій тепер не сумнівається, здається, ніхто і яка не дозволить, хоч як би змінились умови нашого життя, забути його як поета (М. Зеров); *Мирон плакав. Молитва святого Антонія звучала в його єстві з такою силою, нібито на літургії в Успенському соборі. Кожне слово резонувало в його випаленому цинічною суєтою мозку і діткалося* [дотикалося] *його маловірного розчарованого серця* (Г. Тарасюк); // *у знач. ім.* **маловірний,** ного, *ч.;* **маловірна,** ної, *ж.* Те саме, що **маловір, маловірка.** *Коли польову ту траву, що сьогодні ось є, а взавтра до печі вкидається, Бог отак зодягає, скільки ж краще зодягне Він вас, маловірні!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Маловірні розбіглися по лісах і водах* (Ю. Мушкетик).

МАЛОВІРОГІ́ДНИЙ, а, е. Недостатньо вірогідний. *Поліщук був земляком багатьох бійців роти. Це був не якийсь казковий, маловірогідний богатир, а близька їхньому розумінню людина* (О. Гончар); *Сім балів — для нас це маловірогідний землетрус, а три-чотири бали — ті, що в нас можливі, не завдадуть істотного збитку* (з газ.).

МАЛОВІРОГІ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **маловірогі́дний.** *Молоді спеціалісти не мають належної мотивації працювати в сільській місцевості через відсутність житла, низьку зарплату та маловірогідність кар'єрного зростання* (з газ.).

МАЛОВІРОГІ́ДНО. Присл. до **маловірогі́дний.** — *Мені здається, що такий маловірогідно вдалий сценарій розвитку подій зумовлений безліччю обставин* (з газ.); // *у знач. пред. Маловірогідно, щоб увесь фольклор Франції базувався тільки на латинській основі, принесеній з Італії* (з наук. літ.); *Виникнення кліматичного феномену, відомого як Ель-Ніньйо, узимку маловірогідно, вважають метеорологи* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОВІ́Р'Я, я, *с.* Недостатність віри. *Незабаром показалися в ньому* [часописі] *острі напади не проти латинізації русинів, але проти раціоналізму і маловір'я руських народовців* (І. Франко); *Для Бога немає нічого неможливого. Перешкодою для Нього є лише наше людське маловір'я* (з рел.-церк. літ.).

МАЛОВМІ́СНИЙ, а, е. Який уміщує невелику кількість кого-, чого-небудь. *Поступовий перехід до автобусів середнього та великого габариту допоможе звільнити центр Хмельницького від маловмісних маршруток* (з газ.).

МАЛОВО́ДДЯ, МАЛОВІ́ДДЯ, я, *с.* 1. Нестача, низький рівень води в річці, озері і т. ін. *Маловоддя на річках очевидно негативно впливає на функціонування на них водосховищ* (з наук. літ.); *У разі маловоддя ліміт забору води може бути зменшено спеціально уповноваженими державними органами* (з мови документів).

2. Нестача води, вологи в певній місцевості. — *Через нестачу води ніяке й дерево в нас тут не росте, одна тільки жилава акація маловоддя наше витримує* (О. Гончар).

3. *вет., мед.* Патологія вагітності, за якої зменшується кількість навколоплідних вод. *Помірне маловіддя при вагітності буває досить часто, але не слід відразу піднімати тривогу* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОВО́ДИЙ, а, е. Те саме, що **маловóдний.** *По північній частині Феодосії протікає маловода річка Байбуга, що впадає в море недалеко від залізничної станції Айвазовська* (з газ.).

МАЛОВО́ДНИЙ, а, е. 1. З малою кількістю води, з низьким рівнем води. *Поміж високими гірськими пасмами простягаються великі горбисті долини, порізані численними, переважно маловодними потоками* (І. Франко); *У літню й зимову межень річка маловодна. Восени простежується деякий підйом води* (з навч. літ.); // Який характеризується пониженням рівня води в природних водоймищах (про рік, період року). *Новим є подальше вдосконалення підходів при розрахунках водного балансу за гідрологічні, маловодні і багатоводні роки* (з наук. літ.).

2. Бідний на воду, вологу; мало зрошуваний (про місцевість). *На маловодній місцевості водопостачання має бути організоване силами і засобами старшого командира* (з навч. літ.); *На серйозну проблему перетворюється доставка води при гасінні лісових пожеж у безводних і маловодних районах* (із журн.).

МАЛОВОДНІ́СТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **маловóдний.** *У цьому році виникла проблема маловодності природних водойм, у яких через спеку води вп'ятеро менше, ніж завжди* (з газ.).

МАЛОВПЛИВО́ВИЙ, а, е. Який має незначний вплив на кого-, що-небудь. *Академік О. П. Новицький перетворив маловпливовий Всеукраїнський археологічний комітет у всеукраїнський координаційний центр не тільки археологічних досліджень та охорони пам'яток, а й роботи музеїв* (з наук. літ.); *Усі партії, за винятком кількох маловпливових, підписалися під угодою брати участь у європейській інтеграції* (з газ.).

МАЛОВПЛИВО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім до **маловпливóвий.** *Нечисленність та маловпливовість партії змусили її лідерів шукати шляхів посилення її позицій* (з навч. літ.); *Чиновник, як завжди, дипломатично уникав прямих відповідей на гострі питання, звично демонструючи власну маловпливовість* (із журн.).

МАЛОВРОЖА́ЙНИЙ, а, е. Недостатньо врожайний. *Позаминулий рік був сухий, маловрожайний, минулий — трохи кращий* (Ю. Хорунжий); *Вибраковування — видалення з популяції рослин, що не відповідають вимогам селекційного завдання: маловрожайні, хворі, пошкоджені шкідниками* (з наук.-попул. літ.); *Незважаючи на маловрожайний рік, зменшувати свинопоголів'я в Полтавському районі не планують* (з газ.).

МАЛОВРОЖА́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **маловрожáйний.** *Підщепа не є причиною маловрожайності цього сорту. У мене він росте на власному корені, але теж показує не кращий результат* (з Інтернету).

МАЛОВТІ́ШНИЙ, а, е. Який не дає достатньої втіхи, повного заспокоєння, який приносить мало радості. *Ми з Михайлом Амадейовичем задумались над цифрою успішності учнів. Вона була маловтішною — сімдесят вісім процентів* (Ю. Збанацький); *Вони сиділи на віллі і приймали маловтішні телеграми. З деяких штатів телеграми взагалі перестали надходити* (М. Білкун).

МАЛОВТІ́ШНО. Присл. до **маловті́шний.** *Позаяк традиційні рейси прибутків не приносили, то перспективи виглядали маловтішно* (з газ.); // *у знач. пред. Оскільки зими теплішають, а опадів меншає, то цвітіння рослин починається раніше, а закінчується пізніше. Для алергіків це ма-*

ловтішно (із журн.); *Від того, як розвивається сучасна індустрія туризму в Україні, стає маловтішно й незатишно* (з газ.).

МАЛОГАБАРИ́ТНИЙ, а, е, *спец.* Який має малі габарити (у 1 знач.). *Пряхін намагався кружляти й тут, по малогабаритній кімнаті* (Л. Дмитерко); — *"Зоря Свободи" — малогабаритний крейсер, він цілком може приземлитися і на непрацюючу смугу* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Малогабаритна техніка підвищить продуктивність фермерських та одноосібних господарств* (з газ.).

МАЛОГАБАРИ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малогабари́тний.** *Величезною проблемою при плануванні нового дизайну часто стає малогабаритність житла* (з наук.-попул. літ.); *Малогабаритність автомобіля дозволить вам комфортно почуватися на дорозі* (з мови реклами).

МАЛОГОВІРКИ́Й, а́, е́. Який не любить багато говорити, не говорить багато; мовчазний. *Я й пізнати не міг того тихого, малоговіркого та задуманого хлопця, яким він був у Дрогобичі* (І. Франко); *Лікар Негемія сидів вже довгу хвилину край постелі старшого князенка й мовчав. Він був і так малоговіркий* (К. Гриневичева); *Не можна сказати, щоб Остап дуже заносився. Він тільки став малоговіркий* (К. Гордієнко); *Михайло був дуже гречним і порядним парубком .. Був дуже вдатний до роботи і малоговіркий* (М. Матіос).

МАЛОГОЛО́ВИЙ, а, е. Який має невелику голову. *Гуцулики — коники. Вони широкогруді й малоголові, але лоби широкі, зір бистрий* (з наук.-попул. літ.); *Серед зубатих китів найбільшу кількість зубів має малоголовий продельфін* (з навч. літ.); // *перен., розм.* Розумово обмежений, дурний. — *О сервус малоголовий! Ти хіба ж не бачиш, що всі так роблять, як твої брати, то всі й крадуни. А в крадуна не гріх і забрать* (Б. Грінченко).

МАЛОГОЛО́ВІСТЬ, вості, *ж., антр.* Абстр. ім. до **малоголо́вий;** мікроцефалія. *Малоголовість супроводжується розумовою відсталістю і різними неврологічними порушеннями* (з навч. літ.).

МАЛОГОМІ́ЛКО́ВИЙ: △ **Малогомі́лко́ва кістка** *див.* **кістка; Малогомі́лко́вий м'яз** *див.* **м'яз; Малогомі́лко́вий нерв** *див.* **нерв.**

МАЛОГРА́МОТНИЙ, а, е. Який не вміє добре читати й писати, мало знає. — *Де вже нам! — казали передні, — ми люди малограмотні або й зовсім неграмотні: куди нам полічити отаку силу!* (С. Васильченко); [Т а р а с:] *Значить, ви малограмотний ще чоловік, .. а вам вже пора навчитись добре читати...* (О. Корнійчук); *Він .. заздрив малограмотному дячкові, який правив з п'ятого через десяте, однак доводив паству до сліз* (Р. Андріяшик); // Погано обізнаний у певній галузі знань або в якомусь питанні. *Думки цих вчених, хоч вони й були дуже поважними, губилися в цілому морі тих нікчемних вигадок, що їх пускали про мову нашу всякі малограмотні добровольці-філологи* (І. Огієнко); — *Хтозна, чи Терешко не має рації, — додав до всього обережно малограмотний у справах філософії Булава* (У. Самчук); // *у знач. ім.* **малогра́мотний,** ного, *ч.;* **малогра́мотна,** ної, *ж.* Той (та), хто не вміє добре читати й писати, мало знає. *Вона дружньо посміхнулася, навіть малограмотний міг прочитати в цій посмішці: "Розслабся, хлопчику!"* (А. Кокотюха).

МАЛОГРА́МОТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **малогра́мотний.** *Першочергове завдання навчального закладу, на думку вченого, — це усунення засвоєних у ранньому дитинстві діалектних рис вимови, які нерідко зумовлюють орфографічну малограмотність учнів* (з навч. літ.); *Упередженість і малограмотність критика було видно неозброєним оком* (Остап Вишня).

МАЛОГРА́МОТНО. Присл. до **малогра́мотний.** *Беллерс добув листа, написаного недбало й малограмотно, але на дуже гарному рожевому папері з монограмою* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона); *Навіть при гарному знанні правил граматики помітна частина учнів пише малограмотно. Очевидно, логічно правильні принципи вивчення мови недостатні для її освоєння* (з навч. літ.).

МАЛОДІЙОВИ́Й, а́, е́. Який мало впливає на що-небудь, мало діє, дає мало користі. *Вони малодійові, а тільки рефлектують, тоді як призначення людське — діяти* (Валерій Шевчук); *В українській романтичній особистісно-психологічній прозі найвиразніше окреслюються три типи особистості: герой, який співвідносить свої вчинки з інтересами коханої людини; романтично-просвітительський, етичний, але малодійовий герой; власне романтичний герой, який, нехтуючи моральними нормами свого середовища, домагається реалізації своїх пристрастей* (із журн.).

МАЛОДІ́ТНИЙ, а, е. Який має мало дітей. *За кількістю дітей виділяють багатодітні, середньодітні, малодітні й бездітні сім'ї* (з навч. літ.); // Який має одну дитину. *У малодітній родині зникають ролі братів і сестер, знижується згуртованість дітей і батьків. У родинах з однією дитиною особливо помітно, як штучно сповільнюється процес дорослішання* (з наук. літ.).

МАЛОДІ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **малоді́тний.** *Малодітність робить жінку більш незалежною від чоловіка, але значно звужує коло сімейних інтересів подружжя* (з навч. літ.).

МАЛОДОКАЗО́ВИЙ, а, е. Який не є достатньо доказовим; малопереконливий. *Визначення ціни в договорі має відповідати певним правилам, обумовленим законодавством, а не здійснюватися на немотивований і малодоказовий розсуд сторін* (з наук. літ.).

МАЛОДОКАЗО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **малодоказо́вий.** *Попри всю малодоказовість наявності інфекції, деякі країни оголосили бойкот вирощеним на Піренеях овочам* (з газ.).

МАЛОДОКАЗО́ВО. Присл. до **малодоказо́вий.** *Якою б актуальною не була тема, писати безграмотно й малодоказово нормальні журналісти не повинні* (з наук.-попул. літ.); // *у знач. пред. Дослідник пише про те, що для слов'ян характерні ідоли з дерева, а камінь є ознакою іншої культури, але це малодоказово* (з наук. літ.).

МАЛОДОСВІ́ДЧЕНИЙ, а, е. Який не має достатнього досвіду. *Запорожець був присутній на читанні листівки Кудріна, але вважав себе малодосвідченим, щоб висловити свою думку прилюдно* (Ф. Бурлака); *У городі не лишилось жодного дружинника — лише малодосвідчена городська рать* (І. Білик).

МАЛОДОСВІ́ДЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **малодосві́дчений.** *Певну особисту малодосвідченість спортсмени початкового етапу підготовки, на велике здивування глядачів, компенсували великим бажанням та прагненням до перемоги* (з газ.).

МАЛОДОСЛІ́ДЖЕНИЙ, а, е. Недостатньо досліджений. *А над однією сторінкою Степан задумався надовго.*

Професор писав, що вірус малодослідженої хвороби Іванова має здатність інтерферувати з багатьма вірусами, тобто руйнувати віруси інших видів у живому організмі (М. Дашкієв); *На жаль, МУР* [Мистецький український рух], *цей воістину острівець духу українського народу на теренах Німеччини, досі — явище малодосліджене* (О. Шугай); *Історія, що тут наводиться, є особливо дивною та не до кінця вивченою. Стосується вона малодосліджених до сьогодні гастролей квартету сестер Абрамз навесні та влітку 1914 року* (С. Жадан).

МАЛОДОСЛІ́ДЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **малодослі́джений.** *На особливу увагу, перш за все через свою малодосліджeність, заслуговує такий аспект, як межі нормотворчої діяльності центральних органів виконавчої влади* (з газ.).

МАЛОДОСТУ́ПНИЙ, а, е. 1. Такий, до якого важко дістатися, добратися. *Повстання спалахнуло в Старій Планині, диких і малодоступних горах, що перетинають усю країну з заходу на схід* (В. Малик); *Своєрідною формою антифеодальної боротьби був рух опришків. Десятки й сотні селян Прикарпаття озброювалися і втікали в малодоступні райони Карпат, стаючи на шлях збройної боротьби* (з навч. літ.).

2. Яким мало хто може користуватися. *Матеріали для історії українського друкарства .. звичайно розкидані по найрізніших* [найрізноманітніших], *часто малодоступних виданнях* (І. Огієнко); *Близько тартака чудесний ліс, але для експлуатації малодоступний. Береги ріки тут високі й обривисто стрімкі, непридатні для .. спуску колод у річку* (П. Колесник); *Наша бібліотека була малодоступною для сторонніх — просто не було де людину посадити* (з газ.).

3. Зрозумілий лише небагатьом. *Розкрита й спопуляризована переважно в політологічному аспекті, національна ідея залишається "річчю в собі" як щось абстрактне й малодоступне для сприйняття широким загалом* (з наук. літ.); *— Наша судова система дуже громіздка, малозрозуміла, а тому й малодоступна для пересічного громадянина* (з газ.).

4. Який неохоче допускає спілкування з собою. *Доречно згадати дослідження, яке виявило, що нинішня українська система лікування туберкульозу неефективна саме в маргіналізованих і малодоступних групах, які найбільше ризикують заразитися* (із журн.).

МАЛОДОСТУ́ПНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **малодосту́пний.** *Складність, малодоступність рельєфу, розпорошеність населення створюють додаткові труднощі економічного розвитку* (із журн.); *Сфрагістичні пам'ятки XVI–XVII ст. є малодослідженою цариною вітчизняної історії почасти через малодоступність оригіналів в архівосховищах, а почасти через технічні складності, пов'язані з процесом їх публікації* (з наук. літ.); *На сьогодні сонячну енергетику застосовують у випадках, коли малодоступність інших джерел енергії в сукупності з достатньою кількістю сонячного випромінювання виправдовує її економічно* (з навч. літ.); *Портретні твори рідко подобалися другокласникам. Але малодоступність портрета для розуміння не означає, що не слід навчати дітей його сприймати й розуміти* (з наук.-попул. літ.); *Ідеться про групи, малодоступність яких ґрунтується на відсутності бажання розкриття приналежності до групи* (з наук. літ.).

МАЛОДОХІ́ДНИЙ, *рідше* **МАЛОДОХО́ДНИЙ,** а, е. Який не дає достатнього доходу. *Соціально-економічні умови, що склалися на сьогодні в нашій країні, зробили малодохідним виробництво насіння гарбузів низьких репродукцій* (з наук. літ.); *У спадок від батьків Л. Кошут отримав лише невеликий малодоходний клаптик землі* (з наук.-попул. літ.); *Орієнтуючись на конкурентно визначені ринкові ціни, підприємці спрямовують свої капітали з малодохідних у ті галузі, товари яких користуються попитом* (із журн.).

МАЛОДОХІ́ДНІСТЬ, *рідше* **МАЛОДОХО́ДНІСТЬ,** ності, *ж.* Абстр. ім. до **малодохі́дний, малодохо́дний.** *Фахівці відзначають високий рівень ризиковості інвестування проектів через нестабільність національної економіки та малодохідність цінних паперів* (з наук. літ.); *Істотний недолік податків на розкіш — їх малодоходність. Більш-менш вигідними є тільки податки на екіпажі, собак та коней* (з газ.).

МАЛОДОХО́ДНИЙ *див.* **малодохі́дний.**

МАЛОДОХО́ДНІСТЬ *див.* **малодохі́дність.**

МАЛОДУ́ШНИЙ, а, е. Те саме, що **боязки́й** 1; легкодухий (у 1 знач.). *— Подумавши, сам зрозумієш, що вибраний мною спосіб — єдиний: показати самого себе перед Ольгою малодушним, несправедливим, мізерним боягузом* (П. Колесник); *На саму лише думку про те, що чекає нас нагорі, волосся вставало диба, полохливий, малодушний чоловічок усередині мене волав зі страху, вимагаючи повернути назад* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Швейка в гарнізонній тюрмі поклали в лазаретний барак якраз між тих малодушних симулянтів* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // Спричинений відсутністю мужності. *Можливість зради, малодушного компромісу з ворогом була для неї такою далекою, що вона й не подумала про неї* (Ю. Бедзик); *Чи можна неморальними, малодушними вчинками сьогодні забезпечити гідне майбутнє?* (із журн.).

МАЛОДУ́ШНІСТЬ, ності, *ж.* Якість і властивість за знач. **малоду́шний.** *Але коли в одного противника вистачає малодушності прийти до другого й прохати пощади, то так натурально, що в другого повинно вистачити великодушності відмовитись од таких способів боротьби, як... смерть* (В. Винниченко); *— Чого ж я боюсь? Ну, чого? — картає він себе за малодушність* (А. Шиян); *Я смиренно, зі сльозами на очах благаю вас простити мою малодушність. Я знаю, що ви, коли було б треба, померли б за мене, та я не маю такого благочестя* (Любко Дереш).

МАЛОДУ́ШНО. Присл. до **малоду́шний.** *— Я малодушно згоджувався з усім, а тепер проклинаю себе* (П. Загребельний); *Старший царевич, злякавшись батькового гніву, сидів осторонь і мовчав. Тоді він малодушно змовчав, але потім .. щоразу відчував пекучий сором* (І. Білик); // *у знач. пред. Виник гострий внутрішній конфлікт, розв'язати який я й намагався за допомогою алкоголю. Звичайно, це не вихід, це малодушно й ницо, це ганебно, врешті-решт* (Ю. Іздрик).

МАЛОЕФЕКТИ́ВНИЙ, а, е. Який не дає достатнього ефекту. *Лукас жартома став формулювати закони ям. 1. (Загальновизнаний, але, на жаль, малоефективний). Не рий ближньому ями — впадеш в неї сам* (П. Загребельний); *Бабця .. разом із виделкою завжди давала мені ножа. Мабуть, щоб відпочити самій від виснажливої та малоефективної боротьби з моїми рефлексами* (Н. Сняданко); *Досвід роботи з інфекційними захворюваннями, спричиненими ві-*

русами, показує: противірусні сироватки малоефективні (з газ.).

МАЛОЕФЕКТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малоефекти́вний.** *Малоефективність аерозольного вогнегасника обумовлюється, насамперед, тим, що в ньому міститься невелика кількість активної речовини* (з наук.-техн. літ.); *Досвід українських економічних реформ продемонстрував малоефективність підходу до економічних трансформацій в Україні на методологічних засадах, властивих розвиненим ринковим економікам* (з публіц. літ.).

МАЛОЕФЕКТИ́ВНО. Присл. до **малоефекти́вний.** *Підприємства та фірми без досвідчених менеджерів працюють малоефективно* (з наук.-попул. літ.); *Значні площі природних сінокосів і пасовищ використовуються малоефективно, хоч виробництво кормів на них є значно дешевшим, ніж на орних землях* (з навч. літ.); // *у знач. пред. Оскільки природна мова є найскладнішою, потужною та універсальною знаковою системою, безпосередньо переносити семіотичні методи в лінгвістику малоефективно* (з навч. літ.); *Заливати палаючі торфовища водою дорого й малоефективно* (із журн.).

МАЛОЗАБЕЗПЕ́ЧЕНИЙ, а, е. Який має обмежене матеріальне забезпечення. *Малозабезпечені люди зважують свої бажання з погляду їхньої першорядності, необхідності, а потім ранжують їх, підпорядковують одне одному* (з публіц. літ.); *Необхідно забезпечити гарячими безкоштовними сніданками й обідами всіх учнів з категорії багатодітних, соціально незахищених і малозабезпечених сімей* (з газ.); // *у знач. ім.* **малозабезпе́чений,** ного, *ч.;* **малозабезпе́чена,** ної, *ж.* Той (та), хто має низький дохід. *Соціальна модель, яка застосовується у Великій Британії, Австралії, Канаді, США, Швейцарії, забезпечує рівні соціальні шанси громадянам та виходить із залишкового принципу фінансування малозабезпечених, стимулюючи активний пошук роботи ними самими* (з наук. літ.).

МАЛОЗАБЕЗПЕ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **малозабезпе́чений.** *Уперше поняття "малозабезпеченість" отримало законодавче закріплення в Законі України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям" від 1 червня 2000 р.* (з наук. літ.); *Малозабезпеченість як соціальний ризик визначає неспроможність особи чи сім'ї з огляду на об'єктивні чинники забезпечити середньомісячний сукупний дохід на рівні прожиткового мінімуму в державі* (з навч. літ.).

△ **Межа́ бідності (малозабезпе́ченості)** *див.* **межа́.**

МАЛОЗАСЕ́ЛЕНИЙ, а, е. Заселений невеликою кількістю людей. *Можливо, ми перебуваємо в якійсь малозаселеній південній провінції Перу* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна); *Населення реагувало навіть на невеликий примус далеко не так спокійно й покірно, як на місцях, де панщина вже увійшла в традицію. Тут, серед широких, малозаселених просторів, селяни звикли до більш незалежного, самостійного життя* (з наук. літ.); * Образно. *Думка ліниво кружляла над малозаселеною, але сповненою багатьох несподіванок латочкою дійсності на неозорій ниві життя* (Р. Андріяшик).

МАЛОЗАСЕ́ЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **малозасе́лений.** *Через відносну малозаселеність та сприятливі природні умови українські землі здавна приваблювали мігрантів із сусідніх країн* (з наук.-попул. літ.); *Північні країни практикують мінімальне споживання природного газу, оскільки через малозаселеність великих територій прокладати й обслуговувати трубопровід економічно невигідно* (з навч. літ.); *Кожна епоха мала своїх визначальних особистостей, які проживали на теренах теперішнього Єланецького району. На жаль, через відсутність письмових згадок, руйнівні історичні військові кампанії, малозаселеність та степовий побут до нас так і не дійшли згадки про тих людей* (із журн.).

МАЛОЗАСТОСО́ВНИЙ, а, е. Який мало, нечасто застосовується. *Ідеї Мальтуса стали поштовхом для теорії оптимальної кількості населення, при якій дохід на душу населення максимальний. Однак у наш час теорія малозастосовна в розв'язанні реальних соціально-економічних завдань* (з наук. літ.); *Актуальною й затребуваною нині, але малозастосовною в Україні через велику вартість як матеріалу, так і операції, є саме імплантація в тіло людини медичних пристроїв* (з наук.-попул. літ.); *Низька вартість платежів робить привабливим застосування електронних валют для виконання мікроплатежів, де звичайні безготівкові розрахунки малозастосовні* (із журн.).

МАЛОЗАСТОСО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малозастосо́вний.** *Малозастосовність знань.*

МАЛОЗБАГА́ЧЕНИЙ, а, е, *спец.* Збагачений невеликою кількістю чого-небудь. *Більшість ядерних реакторів світу використовують малозбагачений уран, який містить 2–5 процентів U-235* (з наук. літ.).

МАЛОЗДІ́БНИЙ, а, е. Недостатньо здібний. *Малоздібний і слабовольний, він* [Юрій Хмельницький] *був маріонеткою в руках старшинської верхівки пропольської орієнтації* (І. Франко); *Вибраним показався старий і малоздібний стародубський полковник Скоропадський, а не молодий і талановитий .. Полуботок, бо, як казав цар, "з Полуботка може вийти другий Мазепа"* (Г. Хоткевич); *Бувало, на уроці вчитель каже іншим школярам: "Ви, діти, допомагайте Михайлові, бо він малоздібний, сам не впорається з домашнім завданням"* (Б. Антоненко-Давидович).

МАЛОЗЕМЕ́ЛЛЯ, я, *с.* Недостатня забезпеченість землею для ведення сільського господарства. *Теперішня бойківська велика сім'я держиться на значно меншім числі голів: 10, 15, найвище 20; на се зменшення вплинули різнорідні обставини, а головно малоземелля* (І. Франко); *Злидні, голод, безробіття та малоземелля загнали тисячі українських селян у Канаду, США, країни Латинської Америки* (Л. Дмитерко).

МАЛОЗЕМЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Який володіє малим земельним наділом. *Він раяв .. прохати уряд заборонить козакам бути самостійними виборцями разом з малоземельними панками* (Панас Мирний); *— Селянські ради — цілком легальні організації, і вони створюються по селах, щоб організувати безземельну і малоземельну бідноту на боротьбу за свої класові інтереси* (П. Козланюк); *Якби тільки вона не була такою похмурою, то жодна дівка з колонії осадників не зрівняється з Петраною, хоч батько її малоземельний швець* (М. Малиновська).

МАЛОЗЕМЕ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Те саме, що **малоземе́лля.** *Малоземельність селян спричиняла низький рівень агротехніки та продуктивності праці в сільському господарстві* (з навч. літ.).

МАЛОЗМІСТО́ВНИЙ, а, е. Якому бракує глибокого змісту; поверховий. *Серед панегіриків, побудованих за правилами емблемної поезії бароко, дедалі більшу частину почали становити перевантажені поверховою риторикою, малозмістовні тексти* (з наук. літ.).

МАЛОЗМІСТО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **малозмісто́вний.** *Малозмістовність навчального матеріалу зумовлює швидке зниження інтересу дітей до навчання* (з наук. літ.).

МАЛОЗМІСТО́ВНО. Присл. до **малозмісто́вний.** *Промовець, який говорить гарно, але малозмістовно, вдається до штучних прийомів красномовства* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОЗНАЙО́МИЙ, а, е. Недостатньо знайомий. *Артем завжди добре орієнтувався, якщо він хоч раз пройшов по новій, малознайомій місцевості* (В. Владко); *Може, це було дуже нерозумно: поїхати серед ночі з малознайомою людиною. Але Тессі не боялась* (М. Дашкієв); *— Ти не віриш мені? — сказала вона. — Думаєш, чого це я малознайомій людині про комітет розповіла?* (А. Хижняк); *— Я розумію, що ви не станете з ходу продавати малознайомій людині бізнес свого брата* (С. Жадан).

МАЛОЗНА́НИЙ, а, е. Те саме, що **маловідо́мий.** *Гідролог мав велику охоту перебути зиму в якомусь малознаному краї* (М. Трублаїні); *Що йому, молодому, далекий, малознаний дядько* (Ю. Мушкетик); *Ян Лятос — ще одна малознана фігура нашої культури* (з газ.).

МАЛОЗНА́ЧНИЙ, а, е. Який не має великого значення, впливу. *Курити він більше ніколи не буде, зір не така малозначна річ, якою можна було б ризикувати* (Л. Дмитерко); *Осиповська мова здавалась бідною, а ввесь сюжет побудовано на дивацькій малозначній пригоді, за якою нема нічого серйозного* (Б. Левін).

МАЛОЗНА́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малозна́чний.** *Закон виключає відповідальність і за дію або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого Кримінальним кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки* (з навч. літ.).

МАЛОЗНА́ЧНО. Присл. до **малозна́чний.** *Пригода виглядала малозначно, проте виявилися цікаві факти* (із журн.); // *у знач. пред. — Вони вважають, що це для них малозначно, — розповів речник київської міліції* (з газ.).

МАЛОЗО́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Який містить у собі мало золи. *Деревне вугілля є малозольним матеріалом* (з наук.-попул. літ.); *Верхові торфи за вмістом поживних речовин найбідніші. Це малозольні торфи з низьким ступенем розкладу органічних речовин* (з навч. літ.).

МАЛОЗРОЗУМІ́ЛИЙ, а, е. Недостатньо зрозумілий. *Часто говорять, що Сковороду трудно читати, що Сковорода в своїй мові малозрозумілий. Ті, що говорять це, викривають перед нами незнання своє, незнання такої складної епохи, як XVIII століття* (П. Тичина); *Я часто бачив, як зворушували її душу в церкві малозрозумілі божественні слова з Святого Письма, слухаючи які, вона тяжко зітхала* (Б. Антоненко-Давидович); *Шляхом якихось складних і малозрозумілих мені обчислень Ван Лун потім встановить, як далеко можуть поширюватися сигнали нашого передавача в міжпланетному просторі* (В. Владко); *Життя — річ узагалі малозрозуміла. Ніколи не знаєш, що ховається під поверхнею* (С. Жадан).

МАЛОЗРОЗУМІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість за знач. **малозрозумі́лий.** *Науковому стилю властиві багатослів'я, зловживання термінами й запозиченнями, заскладна будова речень і, як наслідок, — малозрозумілість* (з наук. літ.); *Старі тексти через малозрозумілість видаються загадковими, а фактична недослідженість українського бароко дає змогу фантазувати* (із журн.); *Малозрозумілість посилюється, якщо недобросовісний страховик навмисно нечітко формулює умови страхування* (з газ.).

МАЛОЗРОЗУМІ́ЛО. Присл. до **малозрозумі́лий.** *Розповідала вона свою історію плутано, емоційно, інколи малозрозуміло і занадто тихо* (із журн.); // *у знач. пред. Мені загалом малозрозуміло, коли говорять про те, що мемуари читати важко* (з газ.).

МАЛОІНВАЗИ́ВНИЙ, а, е, *вет., мед.* Який забезпечує мінімальне втручання в організм і не завдає значної травми тканинам і органам пацієнта. *Останнім часом стають все більш популярними малоінвазивні методи лікування геморою* (з навч. літ.); *В Івано-Франківській центральній міській клінічній лікарні провели унікальну операцію з видалення пухлини нирки — з використанням малоінвазивних інструментів* (із журн.).

МАЛОІНВАЗИ́ВНІСТЬ, ності, *ж., вет., мед.* Властивість за знач. **малоінвази́вний.** *Знання чинників, що впливають на рівень операційного стресу, дозволяє грамотно спланувати і провести втручання, дотримуючись принципу малоінвазивності* (з навч. літ.).

МАЛОІНІЦІАТИ́ВНИЙ, а, е. Який не виявляє належної ініціативи. *Алкоголізм як захворювання характеризується психічними й фізіологічними перетвореннями: хворі стають безсилими, малоініціативними* (з наук. літ.).

МАЛОІНІЦІАТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **малоініціати́вний.** *Від малоініціативності, яка простежувалася в діях київських футболістів у попередніх матчах, не залишилося й сліду* (з газ.).

МАЛОІНТЕЛІГЕ́НТНИЙ, а, е. Який має невеликий рівень культури, недостатньо інтелігентний. *Нашим артистам, часто малоталановитим і малоінтелігентним, ніде й навчитися, як грати людові ролі* (І. Франко).

МАЛОІНТЕНСИ́ВНИЙ, а, е. Недостатньо інтенсивний (у 1 знач.). *Малоінтенсивний біль може відзначатися й при виразковій хворобі шлунка, при раку шлунка* (з навч. літ.); *Малоінтенсивні опади пройшли лише в перші два дні звітного періоду в північній та центральній частині області* (з газ.).

МАЛОІНФОРМАТИ́ВНИЙ, а, е. Недостатньо інформативний. *При проведенні експертних досліджень слід урахувати, що для адекватної інформаційної підтримки прийняття рішення потрібно відкинути малоінформативні, некорисні відомості і сконцентрувати корисну інформацію* (з наук. літ.); *У виданні для дітей має бути цікава анотація та вступна стаття. Малоінформативна анотація із загальними фразами навряд чи зможе викликати інтерес у дітей та їхніх батьків* (із журн.).

МАЛОІНФОРМАТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малоінформати́вний.** *Ураховуючи малоінформативність клінічної симптоматики на початкових стадіях захворювання, обстеження необхідно починати з ретельного збору анамнезу* (з навч. літ.); *Багато сайтів страждають на малоінформативність, до того ж незручні в користуванні* (з газ.).

МАЛОІНФОРМАТИ́ВНО. Присл. до **малоінформати́вний.** *Цей час минув для мене нецікаво й малоінформативно* (із журн.); // *у знач. пред. У кожного дитячого малюнка є свій ситуативний сенс. Читати його без контексту малоінформативно* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОІСТО́ТНИЙ, а, е. Недосить істотний; маловажний, незначний. *Вона не запитала й собі Комаху, скільки йому років. Діти не питають про це дорослих, бо, очевидячки, це малоістотна справа* (В. Домонтович); *Відстань, різниця у віці та інші перешкоди будуть малоістотними, якщо ви самі професіонал і співпрацюєте з такими ж досвідченими фахівцями* (із журн.).

МАЛОІСТО́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малоісто́тний.** *Близьке розташування обох кривих на рисунку підтверджує малоістотність вихідного вмісту неструктурних частинок для перехідних процесів в областях деформацій та руху* (з наук. літ.).

МАЛОІСТО́ТНО. Присл. до **малоісто́тний.** *Ситуація на ринку праці змінилася малоістотно* (з газ.); // *у знач. пред. Необхідно знати набір правил для аналізу ринку: на що звертати увагу, а на що ні, що важливо, а що малоістотно* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОЇ́ЖДЖЕНИЙ, а, е. Такий, по якому мало їздили. *Дороги вибирали малоїжджені, безлюдні.., на ніч зупинялися де-небудь в пустельному місці* (В. Чемерис); *Загони рухалися глухою місцевістю, на відстані від великих доріг і значних населених пунктів, малоїжджними шляхами й стежками* (з наук. літ.).

МАЛОЇСТІВНИ́Й, á, é. Не дуже придатний для споживання. *Маючи добрий нюх, буйволи легко відрізняють їстівні рослини від малоїстівних та отруйних* (з наук.-попул. літ.); *Плоди айви в сирому вигляді малоїстівні, їх найчастіше використовують для приготування прохолодних напоїв, компотів, желе, варення, мармеладу і як приправу до м'яса* (з навч. літ.).

МАЛОЙМОВІ́РНИЙ, а, е. Який не здається ймовірним; сумнівний. *Порадившися* [порадившись], *товариші вирішили чекати: справа була надто серйозна, і не можна було покладатися на малоймовірну меткість квартального доглядача* (Ю. Смолич); *— І оце таке в нашій хаті світитиме? — посміхнулась Вутанька: не то що матері, навіть їй це здалося малоймовірним* (О. Гончар); *— Іс-са! — вона вперте* [вперто] *не мовила більше нічого, хоч малоймовірним видавалося, щоб не знала жодного іншого звуку* (П. Загребельний).

МАЛОЙМОВІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малоймові́рний.** *Прогноз довгострокових рейтингів — "стабільний", що свідчить про малоймовірність зміни оцінки кредитоспроможності Латвії в недалекому майбутньому* (із журн.).

МАЛОЙМОВІ́РНО. Присл. до **малоймові́рний.** *Цікаво, що у випадку із Стешенком убивство взяли на свій рахунок більшовики. Хоч би як це не виглядало малоймовірно, але знаходимо цьому підтвердження* (з наук. літ.); // *у знач. пред. — Сидиш біля мене? — спитав тихо, і я здригнувся — чи він відчув біля себе мою присутність? Але це було надто малоймовірно, досі жоден чоловік не помітив мене біля себе* (Валерій Шевчук); *Малоймовірно, що і в часи породженої буйним Ізяславом смути Антоній рятувався на Афоні* (Г. Тарасюк); *Вельми спокусливо дістати байдарку в спадщину. Але це малоймовірно. Бо справжня байдарка, як і вірний кінь, рідко переживає свого господаря* (із журн.).

МАЛОКАЛІ́БЕРНИЙ, а, е. Який має невеликий калібр; дрібнокаліберний. *В кімнату вбігає переляканий Сусляєв з малокаліберною гвинтівкою в руках* (І. Кочерга); *Ввічливий господар тиру — чоловік середніх років, зі шрамом на лиці — за невелику платню охоче вручив мені малокаліберну гвинтівку і кілька свинцевих кульок до неї* (О. Шугай); *Поки ув'язнений доходив до середини кімнати, лунав постріл .. Постріл робили з малокаліберної гвинтівки* (Ю. Андрухович).

МАЛОКАЛОРІ́ЙНИЙ, а, е. Який має малу кількість калорій; низькокалорійний. *— Будучи ж, як вам відомо, старим парубком, я повинен, так би мовити, сам дбати про своє прохарчування і не можу споживати продукти малокалорійні* (П. Загребельний); *Повітря було густе і вологе, вулицею товклися турки і їли кебаби, запиваючи їх малокалорійною колою* (С. Жадан); *Малокалорійне паливо (буре вугілля, торф, дрова, сланці) споживають поблизу місць його видобування, і воно називається місцевим паливом* (з навч. літ.).

МАЛОКАЛОРІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **малокалорі́йний.** *Завдяки своїй малокалорійності топінамбур є ідеальним інгредієнтом для приготування салатів* (з наук.-попул. літ.); *Одноманітність харчування, його малокалорійність негативно позначаються на фізичному стані дитини* (з навч. літ.).

МАЛОКАЛОРІ́ЙНО. Присл. до **малокалорі́йний.** *Як смачно, ситно і водночас малокалорійно харчуватися офісному працівнику; що їсти, коли займаєшся спортом — на ці та безліч інших питань ви знайдете вичерпні відповіді* (із журн.); // *у знач. пред. Чому морепродукти? По-перше, вишукано. По-друге, асоціюються з Італією, звідки прийшли до нас перекази про покровителя закоханих — священика Валентина. А ще малокалорійно* (з газ.).

МАЛОКВАЛІФІКО́ВАНИЙ, а, е. Який не має достатньої кваліфікації. *Справою розповсюдження книг часто займаються люди випадкові, малокваліфіковані, а це негативно відбивається на книготоргівлі* (з газ.); // Який не потребує достатньої кваліфікації. *Як свідчать дослідження, іммігранти віком до 30 років частіше, ніж італійці, мають постійне місце роботи. Цьому є пояснення: вони працюють на малокваліфікованих роботах, погоджуються на незручний графік і меншу зарплату* (із журн.).

МАЛОКВАЛІФІКО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малокваліфіко́ваний.** *"Малокваліфікованість" цього разу не цілком точне визначення: пересічний випускник художнього вишу вміє зробити своїми руками з дерева (скла, металу і т. ін.) незрівнянно більше, аніж пересічний лікар, педагог чи музикант* (із журн.).

МАЛОКВАЛІФІКО́ВАНО. Присл. до **малокваліфіко́ваний.** *Втручання І. Срезневського в тексти зумовлено було головним чином потребою вдосконалити часто малокваліфіковано записаний народнопоетичний твір* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОКВАРТИ́РНИЙ, а, е. З невеликою кількістю квартир. *Клубний будинок — це елітний малоквартирний житловий будинок, збудований за індивідуальним проектом, особливостями якого є оригінальне архітектурне рішення та використання сучасних будматеріалів* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОКОМПЕТЕ́НТНИЙ, а, е. Недостатньо компетентний у чомусь. [Л о т о ц ь к а:] *Я, звичайно, малокомпетентна в питаннях бетону і не маю якихось знавецьких поглядів на цю справу* (І. Микитенко); *Було два проекти: Анатолія Зубка і Володимира Прядки. Оскільки я в цьому жанрі малокомпетентна, мені сподобались обидва* (І. Жиленко).

МАЛОКОМПЕТЕ́НТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малокомпете́нтний.** *Я знаю українських інтелігентів, які народилися за кордоном, здобули добру освіту, але вони радше вибачливо говорять про свою відірваність і малокомпетентність в українських справах* (із журн.).

МАЛОКОМПЕТЕ́НТНО. Присл. до **малокомпете́нтний.** *Представники рибінспекції найактивніше (хоча й малокомпетентно) опонували працівникам парку* (з газ.); // у знач. пред. *Якщо ви вирішили зводити каркасний будинок і вас хтось відмовляє від реалізації такого проекту, то не вірте, бо це малокомпетентно* (з мови реклами).

МАЛОКОМПЛЕ́КТНИЙ, а, е. Який має незначну кількість вихованців (про виховні чи навчальні заклади). *Через низьку народжуваність більшає малокомплектних класів* (з наук.-попул. літ.); *В області налічується понад 200 малокомплектних шкіл, у яких навчається до 20 учнів* (з газ.).

МАЛОКОМПЛЕ́КТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малокомпле́ктний.** *Малокомплектність сільських освітніх комплексів дозволила реалізувати ігрові форми навчальної діяльності дітей* (з наук. літ.).

МАЛОКОНТА́КТНИЙ, а, е. 1. Який мало спілкується, не має тісних стосунків з ким-, чим-небудь. *Як і в багатьох артистичних родинах, дитина була покинута. Сєрова-підлітка пам'ятають похмурим, мовчазним, малоконтактним* (з мемуарної літ.); *Інтровертний тип — замкнений, малоконтактний, відірваний від реальності, занурений у свої роздуми, не любить втручання в особисте життя* (з навч. літ.).

2. *спец.* Який має малу площу дотику (у 1 знач.) з ким-, чим-небудь. *При переломах кісток використовують малоконтактні пластини* (з наук. літ.).

МАЛОКОНТА́КТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **малоконта́ктний** 1. *Малоконтактність з однолітками часто розвивається в дітей, які є єдиними в родині* (з наук. літ.); *Хлопчик з раннього віку міг довго дивитися у вікно, не міняючи пози. З'ясовуючи причини такої поведінки хлопчика, ми зрозуміли, що батькові учня властиві такі самі риси: малоконтактність, замкнутість, сором'язливість* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОКОРИ́СНИЙ, а, е. Який дає мало користі. *У харчуванні людини овочі є основним джерелом вітамінів, вуглеводів, органічних кислот та мінеральних речовин, без яких їжа стає несмачною й малокорисною* (з наук. літ.); *Серед побажань Івана Огієнка ерудованому досліднику є такі: "Ваш час дорогий, і тому не витрачайте його на читання малокорисне"* (з навч. літ.).

МАЛОКОРИ́СНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малокори́сний.** *Близько 1550 р. князь Дмитро Іванович Вишневецький (Байда) був призначений канівським і черкаським старостою, почав розбудовувати замки й швидко впевнився в малокорисності цієї справи* (з навч. літ.); *Низька якість деяких офіційних сайтів, їхня інформаційна бідність, малокорисність не стимулюють користувачів Інтернету відвідувати їх* (з газ.).

МАЛОКОРИ́СНО. Присл. до **малокори́сний.** *Під час канікул діти іноді проводять час малокорисно* (з газ.); // *у знач. пред. Температура в машині, що стоїть у спеку на сонці, легко досягає 60 градусів. Це малокорисно для всіх матеріалів інтер'єру — оббивки, клеїв, кріплень...* (з наук.-попул. літ.); *Читати Євангеліє як папуга, нічого не розуміючи, звичайно, малокорисно. Це швидше тілесна вправа* (з рел.-церк. літ.); *Усі розуміють, що 120 депутатів міськради — це неефективно, затратно для бюджету й малокорисно* (з газ.).

МАЛОКРІ́В'Я, я, *с., вет., мед., рідко.* Те саме, що **недокрів'я.** *Зараз я вкутаюсь і піду з книгою (польською) десь на лавочку, бо малокрів'я моє все не минається* (І. Жиленко).

МАЛОКРО́ВНИЙ, а, е. 1. Який відбувається з незначною втратою крові. *Лікування лазером — метод практично безболісний, малокровний* (з наук.-попул. літ.).

2. *вет., мед., рідко.* Прикм. до **малокрів'я.** *І людей сонце кримське не цурається... Обгортає золотими своїми віями їхні білі, малокровні, виснажені тіла* (Остап Вишня); *Зірка сіяла за буфетом. Ладо чув її тепле проміння на своїм малокровнім обличчі* (Б. Лепкий); * Образно. *Його поезія гладка, чиста, ясна, як хрусталь, але трошки малокровна* (І. Франко).

МАЛОКУЛЬТУ́РНИЙ, а, е. Недостатньо культурний. *Кожного ранку Едіт, прокидаючись від гудків, бачила у вікно, як проходили на роботу робітники. Ці люди дуже рідко з'являлися їй на очі в Америці — вони малокультурні, й їх не пускають у пристойні доми* (М. Йогансен); *Студентська маса в своєму складі була аморфна, дезорієнтована, малокультурна* (В. Домонтович); // Притаманний недостатньо культурній людині. *Тепер, коли він показався передо мною як мужчина, негарний з лиця, старший літами, з грубими, малокультурними привичками та манерами, я по кількох днях почула до нього погорду* (І. Франко).

МАЛОКУЛЬТУ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **малокульту́рний.** *Мінімальні моральні принципи, малоосвіченість і малокультурність — від такого "політичного діяча" на сьогодні можна чекати всього* (з газ.).

МАЛОКУЛЬТУ́РНО. Присл. до **малокульту́рний.** *За столом він поводився малокультурно* (із журн.); // *у знач. пред. Дивує сайт, точніше, його мова. Якась мішанина. Це малокультурно* (з Інтернету).

МАЛОЛЕТКИ́Й, а́, е́, *хім.* Який має невелику швидкість випаровування або поширення в повітрі. *Метод хемосорбції ґрунтується на поглинанні газів і парів твердими або рідкими поглиначами з утворенням малолетких або малорозчинних хімічних сполук* (з наук.-техн. літ.); *Зоман — отруйна речовина нервово-паралітичної дії, безбарвна, малолетка рідина* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОЛІ́СНИЙ, а, е. Який має малу або недостатню кількість лісу (лісів). *Полтавщина належить до малолісних областей України* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОЛІ́ССЯ, я, *с.* Недостатня кількість лісів. *Для території України характерним є загальне малолісся, оскільки площа лісів становить 15,9 %* (з наук.-попул. літ.); *Однією з характерних ознак степу є його безлісся, а точніше — малолісся, оскільки ліси в степу існують* (з навч. літ.).

МАЛОЛІ́ТКА, и. 1. *ч. і ж., розм.* Те саме, що **малолі́ток.** *Нащо на горе вродила* [мати], *Малоліткою женила* (П. Чубинський); *Сидить на лавці сивий чоловічок у сірій сорочці; бавить дівчинку-малолітку на руках: показує їй на курчат, що клюють пшоно* (В. Барка); *Безпритульного малолітку-сироту закрутило у вихорі громадянської війни, голоду і холоду* (В. Чемерис); *Скільки дітей вимерло з голоду тільки в нашому селі. І ні один керівник навіть пальцем не ворухнув, аби отих беззахисних малоліток порятувати* (П. Запаренко).

2. *ж., жарг.* Тюрма або зона для малолітніх злочинців. — *Він не такий дурний, аби через такого, як ти, на малолітку йти* (А. Кокотюха).

МАЛОЛІ́ТНІЙ, я, є. Який має мало років (про дітей, підлітків); неповнолітній. — *Ти й не підеш* [до війська], *бо ще малолітній, тільки ще сімнадцять літ, ще й пушок по лицю!* (Ганна Барвінок); [Т а р т а л ю к *(верещить):*] *Та як ви смієте! Яка розпуста! Кожне малолітнє дівчисько буде свій ніс сувати!* (І. Кочерга); *Малолітнє хуліганча отямлюється нарешті від свого шаленства, стоїть в недобрій, очужілій осміщі* (О. Гончар); *Правління перебрала на себе Пульхерія, молода сестра малолітнього імператора Теодосія* (І. Білик); // *у знач. ім.* **малолі́тній,** нього, *ч.;* **малолі́тня,** ньої, *ж.* Той (та), хто має мало років. *Через Закарпаття на Східний фронт проходили жалюгідні, наспіх зібрані з стариків, малолітніх і калік військові частини* (С. Скляренко); *Мені вже доводилося чувати, що малолітніх на роботу не приймають, тому, не роздумуючи, додав собі аж два роки* (П. Запаренко); // Власт. малолітці. *Застидавшися трохи і тут же кленучи себе за свою стидкуватість* [сором'язливість], *яку вважав ознакою своєї малолітньої неповноцінності, Сашко змушений був попросити вантажника Григорія і надалі тримати все це від батька в секреті* (Ю. Смолич).

МАЛОЛІ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Те саме, що **малолі́ття.** — *Та тільки не надійся, що вони тебе пощадять через твою малолітність. — О, я не надіюся, пане!* (І. Франко); *У верхів'ях Оки монголи зустріли сильний опір невеликої фортеці Козельська. Незважаючи на малолітність свого князя Василька і вимогу монголів здати місто, козельчани вирішили захищатися* (з навч. літ.).

МАЛОЛІ́ТОК, тка, *ч.* Дитина; неповнолітній. *В селі тому вдова жила, А у вдови дочка росла І син малоліток* (Т. Шевченко); *Іван Іванович ще малоліткам Лишився сам — батьки поумирали* (М. Рильський); *Малолітки, чим могли ми зарадити Надьці, яке зілля пригасило б, погамувало її дорослий біль?* (О. Гончар).

МАЛОЛІТРА́ЖКА, и, *ж., розм.* Малолітражний автомобіль. *За емками чмихають малолітражки, слідом сунуть вкриті зеленими брезентами вантажні машини* (П. Панч); *Незграбний дизель, стріляючи кіптявою, зостався позаду, обігнали й напхану пасажирами малолітражку з валізами, прив'язаними зверху* (О. Гончар); *Ґашпер .. сидів тепер за кермом і весело сигналив сонним сержантам, котрі на кожен сигнал висувалися із вікон і уважно розглядали нашу малолітражку* (С. Жадан).

МАЛОЛІТРА́ЖНИЙ, а, е, *техн.* 1. Який уміщує мало рідини; невеликого літражу. *Завдяки малим розмірам малолітражні водонагрівачі можна встановлювати в приміщеннях, де потрібна невелика кількість гарячої води* (з мови реклами); * Образно. *Привертає увагу й те, що значна кількість вітчизняної музики потрапляє в ефір "малолітражних" вітчизняних телеканалів, присвячених кухні, моді, жіночому життю-буттю, туризму* (з газ.).

2. Який має циліндри невеликого робочого об'єму й витрачає мало пального (про машину). *Малолітражна машина, що нею я їхав, могла пробігти чотириста кілометрів без додаткової заправки* (М. Трублаїні); *Схоже було на змагання отих американських студентів, що пхалися для встановлення рекорду у телефонні будки або в малолітражні автомобілі* (П. Загребельний); *Через значне зростання кількості дорожньо-транспортних пригод за участю водіїв малолітражних мопедів та скутерів з 2008 року в Україні була запроваджена реєстрація такого транспорту* (з газ.).

МАЛОЛІ́ТСТВО, а, *с.* Те саме, що **малолі́ття.** *А що коли він справді збудив у Білянці почуття кохання, досі незрозуміле їй через малолітство?* (О. Полторацький); *Мене Михайло з малоліства привернув до культури* (М. Андрусяк); *Дочка Ярослава Анна виходить за французького короля Генріха І і по його смерті править якийсь час Францією в часі малолітства свого сина Філіпа* (з навч. літ.).

МАЛОЛІ́ТТЯ, я, *с.* Дитячий вік, вік підлітка; неповноліття. — *Лише юні етноси та марнолюбні душі жадають негайної слави. Слава — то свідоцтво малоліття* (О. Бердник); *Користуючись малоліттям синів князя Романа, галицькі бояри намагалися захопити владу* (з навч. літ.); *Баяніст з малоліття грає в ансамблях та оркестрах, займається і сольною діяльністю, і ансамблевою* (з газ.).

МАЛОЛЮ́ДДЯ, я, *с.* Те саме, що **малолю́дність.** *Людей багато, але всюди таке малолюддя!* (В. Чемерис); *Симпатична, цікава людина, хутко сприятелювався з батьком, оживив зразу наше малолюддя* (з мемуарної літ.); *Більш ніж помірні ціни, малолюддя, тепла м'яка зима, цілющий клімат, спочинок і умиротворення... Чого ще душі бажати?..* (з мови реклами).

МАЛОЛЮ́ДНИЙ, а, е. Такий, на якому перебуває, присутня мала кількість людей. *Антін безцільно блукав по тихих, малолюдних вулицях міста* (М. Коцюбинський); *Похорон був малолюдним* (Л. Дмитерко); *Й скликав патріарх Флавіан собор малолюдний, і нарекли Євтихія єретиком* (І. Білик); *Пізнім вечором дісталася до Коломиї. Збудований ще за часів цісаря Франца Йосифа вокзал був малолюдний* (М. Андрусяк); // Такий, де живе мало людей. *Віщав* [дзвін] *навколо кожній хаті Про бідні виручкою дні В тій малолюдній, небагатій, У тихій нашій стороні* (А. Малишко); *Невідомо, де краще — у великому містечку чи на малолюдному хуторі. Як знати, де його приймуть і сховають, а де одразу віддадуть сторожі?* (О. Іваненко); *Недавня смерть старого Івана Мировича — маленький, природний загалом звичний епізод у бутті малолюдного, неперспективного села Городища* (В. Яворівський).

МАЛОЛЮ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Мала, недостатня для кого-, чого-небудь кількість людей. *Цех наш, коли з нього пішли монтажники й допоміжні робітники, вражав своєю малолюдністю, тут усіх справді можна тепер було перелічити на пальцях* (П. Загребельний); *Восени 1953 р. Крим відвідав перший секретар ЦК КПРС М. Хрущов. Він був неприємно вражений побаченим: запустінням, занедбаними землями, малолюдністю та ін.* (з навч. літ.); *Довгий піщаний пляж, рожева лінія обрію в морській далечі .. і звична малолюдність узбережжя — місце для філософів,*

поетів і дітей, які приходять сюди на прогулянки зі своїми вихователями (із журн.).

МАЛОЛЮ́ДНО, *пред.* Про малу кількість людей де-небудь. *Незнайомий здригнувся, зачувши голос Остюка. Навкруги наче навмисне стало малолюдно* (Ю. Яновський); *На вулиці було тепло, сонячно і малолюдно* (Г. Тарасюк); *У клубі, що являв собою гібрид кафе, бару й ігрового салону, справді було малолюдно* (О. Авраменко, В. Авраменко).

МАЛОЛЮ́ДСТВО, а, *с.* Те саме, що **малолю́дність.** *"Щоб уникнути малолюдства міст або їхнього надмірного зростання, вводять таке положення: кожну родину складає не менше ніж десять і не більше ніж шістнадцять дорослих", — так уявляє Томас Мор ідеальне місто* (з навч. літ.).

МАЛОМАЄ́ТНИЙ, а, е, *заст.* 1. Який володіє невеликим маєтком; дрібномаєтний. *Тим часом на трибунах, де глядачами були переважно простолюд, маломаєтне та безмаєтне дворянство, зчинилася бійка* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. Незаможний, небагатий. *Полуботок не дав синам значних маєтностей, не дав великих посагів і двом старшим дочкам, які повиходили заміж за людей незначних, маломаєтних* (Ю. Мушкетик).

МАЛОМАЄ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **маломає́тний.** *У Новоселиці, де годують безкоштовними обідами, документів про маломаєтність не вимагають* (з газ.).

МА́ЛО-МА́ЛО, *присл., розм.* Підсил. до **ма́ло;** трошечки. *А чим же за таку милость* [милість] *не то щоб віддяковати* [віддякувати], *а щоб хоч мало-мало прислужитись?* (Г. Квітка-Основ'яненко); *До нас почав вчащать захожий парубок кравчина; прийде з шиттям, було, й сидить .. Сидить і шиє, мало-мало говорить* (І. Франко); *Мені випадало тільки слухати цю поштиву жіночку і дивитися на краєвид, від якого мало-мало, але холонула кров у жилах* (О. Ульяненко).

○ **Ма́ло (ма́ло-ма́ло) [що] не** *див.* **ма́ло.**

МАЛОМЕТРА́ЖНИЙ, а, е. Який має невеликий метраж. *Кожен власник малометражних апартаментів, як тільки вселяється, зразу ж шукає найхимернішого замка* (М. Зарудний); *Людина, яка звикає жити в малометражних приміщеннях, набуває таких же форм тіла й такої ж скутості думок* (М. Матіос); // Те саме, що **короткометра́жний.** *Якщо ви знімаєте малометражний фільм, пам'ятайте, що одна сторінка сценарію дорівнює одній хвилині екранного часу. Намагайтеся звести тривалість фільму до півгодини* (з навч. літ.).

МАЛОМЕТРА́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малометра́жний.** *Малометражність квартири не завадила облаштувати в ній повноцінну спальну зону* (із журн.); *Незважаючи на малометражність фільму, робота над ним велася протягом двох років* (з газ.).

МАЛОМІ́РКА, и, *ж., розм.* Істота або предмет невеликих або менших, ніж звичайно, розмірів. *Як повідомляє пресслужба рибоохорони, браконьєром виявився мешканець Бурштина. Він встиг добре порибалити: наловив понад 140 штук, переважно це була маломірка* (із журн.); *Інтернет-магазин проводить розпродаж жіночих чобіт-маломірок* (з газ.).

МАЛОМІ́РНИЙ, а, е. Який має невеликий або менший, ніж звичайний, стандартний, розмір. *Ілія розглядав людей, вулиці рідного містечка, усе навкруги ніби з іншої реальності. Ніби .. обирав: який файний дім придбати для мами замість їхньої маломірної халабуди* (Люко Дашвар); *Моторний човен — маломірне судно, обладнане підвісним мотором* (з наук.-попул. літ.); *Відверто кажучи, не очікувала побачити храм мистецтва в такій потворній споруді. А ще — такий маломірний, порівняно з київським, метрополітен* (з газ.).

МАЛОМІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **маломі́рний.** *Суд обґрунтував своє рішення тим, що будинок не можна розділити в натурі через маломірність частки позивача і самого будинку* (з мови документів); *Увагу привертали як маломірність щучок та судачка, так і дивне місце для продажу (зі столика безпосередньо на вулиці) та сумнівна якість цього продукту* (з газ.).

МАЛОМІСТЕЧКО́ВИЙ, а, е, *розм.* Власт. маленькому містечку. *Очі .. байдужно приймали все до нудоти знайоме. Пливли перед ними і безслідно зникали маломістечкові доми і все ті ж самі люди* (М. Коцюбинський); *Спробуємо абстрагуватися від невеселого вигляду місцевих готелів і кнайп, від маломістечкової нудьги, яку навіюють випадково почуті на вулицях розмови* (із журн.).

МАЛОМІСТКИ́Й, а́, е́. Який вміщує невелику кількість кого-, чого-небудь. *У розпорядженні Колумба залишилася лише маломістка "Нінья", на якій він і відплив до берегів Іспанії* (з наук. літ.); *У місті й надалі планують замінювати маломісткі маршрутки на більш комфортабельні автобуси* (з газ.).

МАЛОМІ́СТКІСТЬ, кості, *ж.* Абстр. ім. до **маломістки́й.** *Маломісткість і ветхість спонукали селян до будівництва нової церкви. У 1814–1815 роках у Гвіздівцях почався збір коштів* (з мемуарної літ.).

МАЛОМІЦНИ́Й, а́, е́. 1. Недостатньо міцний (про матеріали та вироби). *Власне, вибирати йому не було з чого — гардероб у нього був дуже нечисленний і зовсім маломіцний, отже, реалізація одежі, найперший спосіб грошової самодопомоги, була виключена* (В. Підмогильний); *Мідь у чистому вигляді — маломіцний матеріал* (з навч. літ.); // Те саме, що **малоалкого́льний.** *Сидр — яблучний маломіцний (5–7 %) напій з приємним яблучним ароматом* (з навч. літ.).

2. Який не має достатніх коштів для ведення власного господарства; бідний (у 1 знач.). *На початку XXIV ст. до н. е. маломіцні господарства общинників у державах Шумер і Аккад занепадають, утрачають землю, яка поступово стає об'єктом купівлі-продажу* (з навч. літ.).

МАЛОМІ́ЦНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **маломіцни́й.** *Часті відлиги взимку приводять до великих коливань температури й нестійкості та маломіцності снігового покриву* (з наук. літ.); *Маломіцність селянства Правобережжя певною мірою гарантувала від зарахування до категорії куркулів і підкуркульників і, відповідно, від репресій* (з навч. літ.).

МАЛОМО́ВНИЙ, а, е. Який не любить багато говорити; мовчазний, небалакучий. *Маломовний Жан ніколи не балакав про свої глибші сердечні тайни* (І. Франко); *Баба Мокрина була маломовною* (Г. Хоткевич); *Бояри знали, що князь їх* [їхній] *у поході маломовний* (Б. Лепкий); *Ліс, тайга зробили цей народ* [комі] *понурим, замкнутим, маломовним, навчивши бути твердим, витривалим, хоробрим* (В. Гжицький).

МАЛОМО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **маломо́вний.** *Маломовність людини найчастіше зумовлена вихованням, темпераментом, звичками* (з наук.-попул. літ.); *Маломовність і балакучість — крайнощі, яких слід уникати* (з навч. літ.).

МАЛОМО́ВНО. Присл. до **маломо́вний.** *Чернець був дуже побожним, жив чисто й маломовно* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОНАДІ́ЙНИЙ, а, е. Недостатньо надійний, який не викликає довіри. *Тримає Драпак про всяк лихий випадок і викуп у брата в Чигирині, але то справа малонадійна* (Ю. Мушкетик).

МАЛОНАДІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малонаді́йний.** *Йому доручають охорону царської родини, але перед Челябінськом всю вартову команду чи через малонадійність, чи з якихось інших мотивів "революційної пильності" замінили* (з газ.).

МАЛОНАДІ́ЙНО. Присл. до **малонаді́йний.** *Плату зроблено неякісно. Дроти припаяно до доріжок дуже малонадійно* (з газ.); // *у знач. пред. Газотурбінний двигун — це малонадійно й набагато дорожче за дизель* (із журн.).

МАЛОНАСЕ́ЛЕНИЙ, а, е. Який має малу кількість жителів. *Радіоустановки попереджають нас про виникнення лісових пожеж у малонаселених місцевостях* (В. Владко); *Найголовніше в Лапландії — особлива аура первозданної природи й древній саамський дух, який відчує кожен, хто мандрує цим дивовижним малонаселеним краєм* (з наук.-попул. літ.); *Біг Сюр — малонаселений район узбережжя центральної Каліфорнії (США), де гірський хребет Санта-Люсія стрімко йде вгору від узбережжя Тихого океану* (із журн.).

МАЛОНАСЕ́ЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малонасе́лений.** *Острови Сіллі розташовані в Атлантичному океані на південний схід від Корнуолла. Завдяки м'якому клімату і малонаселеності тут живуть незвичайні для цих широт тварини* (з наук.-попул. літ.); *Величезні відстані, малонаселеність і труднощі пересування через Сибір у першій половині XIX ст., як і раніше, робили царську Росію на Далекому Сході незмірно більш слабкою, ніж на материку Європи* (з навч. літ.); *Значна лісистість, мала доступність, відносна малонаселеність території парку "Сколівські Бескиди" сприяли збереженню унікального фауністичного комплексу, характерного для території Бескидів та Карпат загалом* (із журн.).

МАЛОНА́Т, у, *ч., хім.* Сіль або ефір малонатної (малонової) кислоти. *Сік цукрового буряка містить малонат кальцію* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОНА́ТНИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **малона́т.** *Малонатний тест — реакція ферментації малонату натрію, використовувана в диференціації ентеробактерій* (з навч. літ.).

△ **Малона́тна (мало́нова) кислота́** *див.* **кислота́.**

МАЛОНЕБЕЗПЕ́ЧНИЙ, а, е. Не дуже небезпечний. *Відходи за ступенем небезпеки поділяють на надзвичайно небезпечні (І класу), високонебезпечні (ІІ класу), помірнонебезпечні (ІІІ класу), малонебезпечні (IV класу)* (з наук. літ.); *Стефан Цвейг обмежився у своїй новелі описом лише одного типу авантюристів — шукачів щастя, практично безпечних або малонебезпечних для суспільства в цілому* (з газ.).

МАЛОНЕБЕЗПЕ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малонебезпе́чний.** *Керівник екологічної інспекції відзначив малотоксичність і малонебезпечність червоного шламу, хоча журналісти, які подихали пилом нетривалий час, довго не могли відкашлятися* (з газ.).

МАЛОНЕБЕЗПЕ́ЧНО. Присл. до **малонебезпе́чний.** *Форвард створював ситуації, що виглядали малонебезпечно для суперника* (з газ.); // *у знач. пред. У незначному обсязі випромінювання радону малонебезпечно для здоров'я організму* (з наук.-попул. літ.).

МАЛО́НОВИЙ, а, е, *хім.* Те саме, що **малона́тний.** *Індикатором хімічного стресу, спричиненого впливом важких металів, у мікроміцетів може слугувати малоновий діальдегід* (з наук. літ.).

△ **Малона́тна (мало́нова) кислота́** *див.* **кислота́.**

МАЛОНО́ШЕНИЙ, а, е. Який носили недовгий час (про одяг, взуття і т. ін.). *Подруги вирішили зняти приміщення і приймати на комісію для продажу різні малоношені речі* (з газ.); *Продам дитячий одяг — малоношений, без дефектів та плям* (з мови реклами).

МАЛООБ'Є́МНИЙ, а, е. Який має малий об'єм. *Малооб'ємний мийний апарат має підвідний трубопровід із запірним пристроєм* (з наук.-техн. літ.); *Через низьку якість клейковини хліб з чистого ячмінного борошна малооб'ємний, слабкопористий, швидко черствіє* (з наук.-попул. літ.).

МАЛООБЖИ́ТИЙ, а, е. Недостатньо обжитий. *За підозрою у зв'язках з повстанцями, за відверте неприйняття сталінізму були вивезені в малообжиті місця Росії Антон Герцина, Одарка Палямар, Сидір Антонюк* (з мемуарної літ.); *25 жовтня 1762 р. Катерина II повеліла заселити малообжиті райони Росії іноземцями* (з навч. літ.).

МАЛООСВІ́ЧЕНИЙ, а, е. Який не має достатньої освіти. *Ти зовсім не вмієш писати, навіть листів. Не вмієш не так, як не вміють малоосвічені люди, що не тямлять літературно зложити фрази* (Леся Українка); *Двелові й на думку не спадало, що його малоосвічений помічник багато в чому випередив свого вчителя* (М. Йогансен); *Рядове духовенство часто було малоосвічене, .. моральний вплив його на вірних був невеликий* (І. Огієнко); *З його* [св. Серапіона] *смертю під рукою в малоосвіченого Кирила та його єпископів уже не лишилося справжнього знавця канонічного права* (І. Жиленко).

МАЛООСВІ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **малоосві́чений.** *Ті, хто ще й сьогодні сікаються до нього* [Т. Г. Шевченка] *з різними претензіями, закидаючи й малоосвіченість, якби прочитали хоча б його Щоденник та повісті, переконалися б, що не знають і сотої частини того, що знав він* (І. Дзюба); *Особливо гостро критикували братчики розпусту, малоосвіченість кліру* (з навч. літ.).

МАЛОПЕРЕКО́НЛИВИЙ, а, е. Недостатньо переконливий. *Кореспонденція була малопереконлива, поверхова* (С. Журахович); *Я навіть почала бурмотіти щось малопереконливе про термінову роботу, контрольну в університеті і велике прибирання, яке ніяк не можна відкласти* (Н. Сняданко).

МАЛОПЕРЕКО́НЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **малопереко́нливий.** *Надуманість і малопереконливість ситуацій у творі збільшується від сторінки до сторінки* (з наук. літ.); *Спроба сформулювати якусь позитивну програму дій для теперішніх опонентів існуючої влади закінчиться невдачею через конфлікти між ними й малопереконливість аргументів* (із журн.).

МАЛОПЕРЕКО́НЛИВО. Присл. до **малопереко́нливий.** *Далі впродовж усієї мандрівки по болотах я мусив вибріхуватись, заспокоюючи Віолю. Під кінець я робив це вже*

так малопереконливо, що .. вона, не кажучи ані слова, упала в траву й заридала (Ю. Винничук); *Воццек і сам відчував, що говорить малопереконливо, тому часто кривився, сам собі перечив, тер чоло, мнув підборіддя* (Ю. Іздрик); *Те, що добре в драмі, — звучить малопереконливо в опері* (з газ.); // *у знач. пред. Чому товсті і короткі сосиски отримали окрему назву — не зовсім ясно. Тим, що вони скидаються, на думку італійців, на сардини? Якось малопереконливо* (з газ.).

МАЛОПИСЬМЕ́ННИЙ, а, е. Те саме, що **малогра́мотний.** *Він був малописьменний, книжок не читав, хіба часом анекдоти про Балакірєва!* (Б. Грінченко); — *Я проста, малописьменна жінка, цілий вік у землі длубаюсь... Чогось, може, й не збагну...* (О. Бердник); *Тато теж любили читати, особливо охоче — малописьменним ґаздам* (М. Андрусяк).

МАЛОПИСЬМЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малописьме́нний.** *Життя його не було щасливим: він жив у полоні своєї малописьменності. Вона скувала його сили й свободу* (О. Довженко); *Найбільш любив говорити М. Коцюбинський про Україну, про її природу, про український народ, сумував з приводу його малописьменності* (з навч. літ.).

МАЛОПИТУ́ЩИЙ, а, е. Який не зловживає спиртними напоями. *З жахом думав, що зі мною, й справді малопитущим, станеться, коли б пив оте смердюче пійло так само, як усі вони, — я б тоді напевне пропав* (Валерій Шевчук); *Я — страшенний зануда, малопитущий і несексуальний* (В. Кожелянко).

МАЛОПІДГОТО́ВАНИЙ, а, е. Те саме, що **малопідгото́влений.** *Для нас, малопідготованих офісних працівників, заняття спортом найкраще починати з найменшого навантаження* (з наук.-попул. літ.); *Слід зазначити, що люди, змушені спускатися по аварійних сходах, звичайно виявляються непідготовленими або малопідготованими до такого роду спуску* (з навч. літ.); *У М. Аркаса визріла нова ідея — написати книгу нарисів з історії України, щоб її залюбки читав навіть малопідготований підліток* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОПІДГОТО́ВЛЕНИЙ, а, е. Недостатньо підготовлений. *Малопідготовлений і необізнаний споживач візуальної інформації кидатиметься на все барвисте* (з газ.); *Експлуатація військово-транспортних літаків під час військових конфліктів передбачається на коротких малопідготовлених майданчиках* (з навч. літ.); // Який не має достатніх знань. *Хоч "загалом роман цікавий, написаний у плані експерименту", але не вельми приступний для малопідготовленого читача* (Д. Бузько); *Видання розраховане на широку демократичну аудиторію, включаючи малопідготовлених, але допитливих читачів, наприклад, учнівську молодь* (з наук. літ.).

МАЛОПЛОДО́ВИЙ, а, е. Який дає мало плодів. *Навіть не маючи досвіду, можна виростити виноград із живців. Їх треба заготовлювати із однорічних лоз, міцних і здорових, не слід нарізувати лози із безплідного або малоплодового куща* (з навч. літ.).

МАЛОПЛОДЮ́ЧИЙ, а, е. 1. Недостатньо плодючий (у 1 знач.). *Бегемот великий тримається звичайно стадами, малоплодючий (самиця щороку народжує 1 маля)* (з наук.-попул. літ.); *Попелицю вважають малоплодючою комахою, але за літо вона дає 12–18 поколінь* (з навч. літ.).

2. *рідко.* Те саме, що **малородю́чий.** *Найбільше значення зелене добриво має на малоплодючих ґрунтах* (із журн.).

МАЛОПОВЕРХО́ВИЙ, а, е. Який має невелику кількість поверхів. *Припинився процес тотальної реконструкції вулиць міста, коли старі малоповерхові будинки замінювалися на великі багатоповерхові* (з наук. літ.); *Як і будь-яке інше будівництво, малоповерхова забудова також вимагає проведення повноцінних завчасних інженерно-геологічних розвідок* (з наук.-попул. літ.); *Малоповерхові центральні вулиці зустрічають двориками, у яких ще збереглися старі чавунні колонки для води* (із журн.).

МАЛОПОВЕРХО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **малоповерхо́вий.** *Недоліком модульного будівництва вважають його малоповерховість* (з наук.-попул. літ.); *Тут, на Андріївському узвозі, необхідно обов'язково зберегти камерність Подолу, його малоповерховість* (із журн.); *У першій половині XIX ст. ознаками зовнішнього вигляду Житомира були малоповерховість, наявність великих незабудованих площ* (з Інтернету).

МАЛОПОЖИ́ВНИЙ, а, е. Недосить поживний. *Митрич .. ревно хреститься в їдальні перед тим, як сісти хлебтати баланду, й щиро дякує Богові за малопоживний таборовий обід* (Б. Антоненко-Давидович); *Слід знати, що зловживати малопоживною дієтою не можна, бо тривале недоїдання для хворого на серце не менш шкідливе, ніж переїдання* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОПОЖИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малопожи́вний.** *Інколи було помітно скупчення або деформацію жирових кульок, що вказує на малопоживність молока* (з наук. літ.).

МАЛОПОКАЗО́ВИЙ, а, е. Який дає неповне уявлення про що-небудь; недосить переконливий; нетиповий. *Побутування мандоліни й гітари переважно в інтелігентському середовищі слід кваліфікувати як явище малопоказове для традиційної сфери народного інструменталізму* (з наук. літ.); *У середньому навантаження на комбайн сягатиме 223 гектари. Однак цифра ця малопоказова, насамперед через те, що новому комбайну під силу й значно більші обсяги* (з газ.).

МА́ЛО-ПОМА́ЛУ, *присл., розм.* Поступово, потроху. *Рустем, хоч молодший, мав вплив на свого товариша, той його слухав та мало-помалу втягався у роботу гуртка* (М. Коцюбинський); *Мало-помалу вони розговорилися, і Бачура дізнався у хлопця про деякі подробиці його дитинства* (М. Чабанівський); *Вітер мало-помалу заколисав мене* (Р. Андріяшик); *І мало-помалу хлопці без усякого примусу полюбили уроки праці, навчилися працювати і по металу, і по дереву* (В. Нестайко).

МАЛОПОМІ́ТНИЙ, а, е. 1. Такий, якого майже не видно, важко помітити. *Місяць, що перше висів серед ясного неба сірою, малопомітною плямою, під темним крилом ночі зразу ожив і засвітився білим, чарівним огнем* (С. Васильченко); — *Слід є, але малопомітний.* — *Іди за тим слідом* (Б. Лепкий); *Біля кутків рота в нього з'явились малопомітні борозни* (С. Чорнобривець); *Подякувавши Дженні за великодушну допомогу, Джомо малопомітними звіриними стежками пішов на схід* (В. Малик).

2. *перен.* Який нічим не виділяється серед інших; рядовий, звичайний. *Катерина хотіла довести світові, що тільки вона, одна вона — невродлива, малопомітна — матиме доктора Безбородька* (Ирина Вільде); *Розмови почали дратувати Кукольника. Він не звик залишатися малопо-*

мітним на таких вечірках (І. Пільгук); *Загалом я людина поміркована, твереза й найприроднішим своїм станом уважав би життя малопомітне при ретельному виконанні своїх обов'язків* (Валерій Шевчук); *Українська журналістика протягом століття перетворилася з малопомітного й маловпливового явища на явище великого суспільно-політичного значення* (з наук. літ.).

МАЛОПОМІ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малопомі́тний.** *Усі створювані сьогодні нові винищувачі під час звичайної програми випробувань також проходять перевірку на малопомітність* (із журн.).

МАЛОПОМІ́ТНО. Присл. до **малопомі́тний.** *Важко й малопомітно посувалася наша робота* (Ю. Збанацький); *Як жив* [Анто́нович], *так і вмер: спокійно, просто, малопомітно* (О. Гончар); *Перестороги, які непомітно ввів* [Мазепа], *так само малопомітно відмінив* (Г. Колісник).

МАЛОПОТУ́ЖНИЙ, а, е. Який має невелику потужність. *Слабенькі сигнали вирвалися з антени малопотужного передавача* (М. Дашкієв); *Івчанці* [мешканці села Івчанка] *збудували електростанцію, але малопотужну* (М. Стельмах); *Козацькі гармаші запалили ґноти, козаки носили шапками порох та шріт, — але гармати наші маленькі, малопотужні, не всі ядра долітали до польських гармат, майже ніякої шкоди не завдавали* (Ю. Мушкетик); *Найвірогідніше, це була прогулянкова яхта, оснащена малопотужним генератором* (О. Авраменко, В. Авраменко).

МАЛОПОШИ́РЕНИЙ, а, е. Який нечасто трапляється. *Молода німкеня .. пішла геть, попередньо кинувши чоловікові щось образливе на своєму малопоширеному в Києві південнонімецькому діалекті* (Н. Сняданко); // Наявний у невеликій кількості, представлений невеликою кількістю. *На території зростають рідкісні та малопоширені в Україні рослини, стан популяцій і особливості біології яких мало вивчені* (з наук. літ.); *Незважаючи на інтенсивне зростання, міста на початку XV ст. були ще відносно малопоширеними в Україні* (з навч. літ.).

МАЛОПОШИ́РЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малопоши́рений.** *Основною причиною малопоширеності вівса в Миколаївській області є відсутність науково обґрунтованої технології його вирощування* (з наук. літ.); *Розглядати феномен жіночої злочинності, як і її малопоширеність, тільки крізь призму її біологічної обумовленості навряд чи правильно* (із журн.).

МАЛОПОШИ́РЕНО, *пред.* Недостатньо поширено. *Не всі ходили на гуртки Малої академії наук, але нічим не цікавитись було непрестижно й малопоширено* (з Інтернету).

МАЛОПРИБУТКО́ВИЙ, а, е. Який дає мало прибутків. *На нещастя, він саме ввійшов у конфлікт із генерал-губернатором — потім це перешкодило Ленсалю здобути омріяне, а вдовольнитися невеселою й малоприбутковою посадою інспектора гімназії...* (Валерій Шевчук); *Відрадно, що в Україні все ще знімається кіно і що молоді режисери, які займаються цією малоприбутковою справою, досить упевнені у своєму майбутньому* (з газ.).

МАЛОПРИБУТКО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **малоприбутко́вий.** *Попри малоприбутковість, газові господарства України все-таки залишаються інвестиційно привабливими об'єктами* (із журн.).

МАЛОПРИБУТКО́ВО. Присл. до **малоприбутко́вий.** *Спроби досягти гідного людини рівня життя створенням економічних систем, які ґрунтувалися на суспільній власності, зазнали краху: підприємства працювали малоприбутково або збитково* (з навч. літ.); // *у знач. пред.* — *Батько — один із тих, хто організовував різні акції, спрямовані на те, щоб зробити селище чистим. Патріотично. Але малоприбутково* (з газ.).

МАЛОПРИВА́БЛИВИЙ, а, е. Недостатньо привабливий. *Я позаздрив Галині Михайлівні — надто вже безколірна, надто малоприваблива була з вигляду її дочка, але кожного разу, коли я дивився на них, мені тепліло в грудях* (Ю. Мушкетик); *Тривалий час Заліська земля була малопривабливою для київських князів* (з наук. літ.).

МАЛОПРИВА́БЛИВО. Присл. до **малоприва́бливий.** *Вульгарний одяг не лише псує ваш загальний вигляд, але й насправді виглядає малопривабливо* (із журн.).

МАЛОПРИДА́ТНИЙ, а, е. Недостатньо придатний (для оброблення, використання і т. ін.). *Особливо бідувала роздроблена малопридатна земля білоруська* (Г. Колісник); *Підберезники, підосичники, маслюки при сушінні темніють, тому вони малопридатні для приготування бульйонів* (з навч. літ.).

МАЛОПРИДА́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **малоприда́тний.** *Проведений аналіз відомих моделей показав малопридатність їх для розв'язання задач управління у виробничих системах* (з наук.-попул. літ.); *Останніми роками в деяких засобах масової інформації висловлювалися сумнівні ідеї про малопридатність самого поняття держави* (із журн.).

МАЛОПРИДА́ТНО, *пред.* Не підходить, не годиться. *Постійно примушувати людину малопридатно, але й відмовитися від такої форми впливу, особливо у виховному процесі, не можна* (з навч. літ.).

МАЛОПРИЄ́МНИЙ, а, е. Який не викликає симпатії, справляє неприємне враження на кого-небудь. *Хоч панфутуристи, прагнучи позбавитись деяких малоприємних сторін своєї репутації, і перейменували себе на комункультівців, але те мало допомогло* (М. Бажан); *Зустріч Турундая з Коб'яком була малоприємною для старого хана* (В. Малик); — *А що буває з чужинцями, які завітають до вас? — нарешті поцікавився я, передчуваючи якусь малоприємну звістку* (Ю. Винничук).

МАЛОПРИЄ́МНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малоприє́мний.** *До чинників диференціації винагороди за послуги праці, що носять компенсаційний характер, належать малоприємність та непрестижність деяких видів робіт* (з навч. літ.).

МАЛОПРИЄ́МНО. Присл. до **малоприє́мний.** *Фото пацієнтів, шкіра яких покрита висипаннями, виглядають малоприємно* (з наук.-попул. літ.); // *у знач. пред. Так, це було малоприємно. Принц живий, а значить, може заявити свої права* (із журн.); *У холодну, вітряну погоду в багатьох сльозяться очі. Іти вулицею із заплаканими очима — малоприємно* (з газ.).

МАЛОПРИСТУ́ПНИЙ, а, е. Те саме, що **малодосту́пний.** *Пересічно скрізь, по всіх країнах, .. була певна письменницька корпорація, що іноді скидалася на досить замкнутий і малоприступний цех* (Б. Антоненко-Давидович); *На заході лежало болото малоприступне, на півночі був нижній замок* (П. Загребельний); *Петра — малоприступне давнє місто, палаци й оселі якого вирізані у скелях* (із журн.).

МАЛОПРОДУКТИ́ВНИЙ, а, е. 1. Недостатньо продуктивний. *Префіксальний і безафіксальний типи морфологічного способу термінотворення малопродуктивні* (з наук. літ.); *Збільшення кількості й частки робітників, зайнятих на вантажно-розвантажувальних, складських роботах, свідчить про застосування важкої малопродуктивної праці* (з навч. літ.).

2. *с. г.* Який дає малу кількість продукції. *До оброблення залучені малопродуктивні угіддя, зокрема прируслові луки й пасовища* (з наук.-попул. літ.); *Поглинальне схрещування передбачає парування тварин двох порід — малопродуктивної і високопродуктивної протягом 4–5 поколінь* (з навч. літ.).

МАЛОПРОДУКТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малопродукти́вний.** *У цілому більшість учених погоджується з висновком про малопродуктивність виведення пізнання, науки безпосередньо з практики* (з навч. літ.); *Труднощі розвитку тваринництва пов'язані передусім із недостатнім розвитком кормової бази, малопродуктивністю місцевих порід* (з газ.).

МАЛОПРОДУКТИ́ВНО. Присл. до **малопродукти́вний.** *Майже половина всіх боліт України осушена, що спричинило порушення рівноваги природного середовища, а вивільнені території в переважній більшості використовуються малопродуктивно* (з навч. літ.); *Завод працював із перебоями, малопродуктивно* (із журн.).

МАЛОПРОЗО́РИЙ, а, е. 1. Який недостатньо пропускає крізь себе світло. *Поліетиленова плівка швидко старіє, утрачає еластичність і запорошується, стає малопрозорою* (з наук.-попул. літ.); *Моріон — мінерал класу силікатів, малопрозора чорна відміна кварцу* (з навч. літ.); *У кімнаті з високою стелею люстра з короткою штангою або абажур з непрозорих і малопрозорих матеріалів не забезпечать достатньої освітленості* (із журн.).

2. *перен.* Який нелегко розгадати, збагнути; неявний, прихований. *Фінансовий ринок усе ще залишається малопрозорим, слабкокерованим, високоризиковим та низьколіквідним* (з наук. літ.); *Конкурс на маршрутні перевезення є малопрозорим і проходить з грубими порушеннями* (з газ.).

МАЛОПРОНИКНИ́Й, а́, е́. Здатний пропускати крізь себе невелику кількість чого-небудь. *Ущільнений ґрунт малопроникний для опадів і не нагромаджує великого запасу вологи, бо вода стікає по його поверхні у знижені місця* (з наук.-попул. літ.); *У результаті буріння в ряді районів виявили мікророзриви пласта, які допомогли б добути нафту з малопроникних порід* (із журн.).

МАЛОРЕЛЬЄ́ФНИЙ, а, е. 1. З невеликою кількістю нерівностей або незначними нерівностями на поверхні. *Було встановлено сферичну форму, малорельєфну структуру поверхні супутників Юпітера та виявлено деякі закономірності їхнього руху* (з наук. літ.); *Під час оцінювання розвитку м'язової системи враховують особливості скелетної мускулатури в осіб високого зросту з малорельєфними м'язами* (з навч. літ.).

2. *перен.* Нечітко окреслений, неяскраво виражений; невиразний. *Мляве, малорельєфне звучання мелодійного голосу приводить до невиразної звучності всього квартету* (з наук. літ.).

МАЛОРЕНТА́БЕЛЬНИЙ, а, е, *екон.* Який не виправдовує затрат, не дає прибутків; неприбутковий. *Характерною рисою англійської моделі ринку є державна власність на підприємства капіталомістких і малорентабельних галузей, продукція яких істотно впливає на рівень витрат в інших галузях* (з навч. літ.); *В усьому світі пасажирські перевезення малорентабельні* (з газ.).

МАЛОРЕНТА́БЕЛЬНІСТЬ, ності, *ж., екон.* Абстр. ім. до **малорента́бельний.** *Необхідно проаналізувати причини малорентабельності або збитковості підприємства. Ними в першу чергу можуть бути низький організаційно-технічний рівень виробництва, недосконала система ціноутворення на окремі види продукції, що реалізуються* (з навч. літ.); *Попри малорентабельність деяких маршрутів тролейбусів, скасовувати їх ніхто не наважиться* (з газ.).

МАЛОРЕНТА́БЕЛЬНО. Присл. до **малорента́бельний.** *Ті підприємства, що працюють неефективно, малорентабельно, тим більше збитково, нежиттєздатні* (з навч. літ.); // *у знач. пред. Оскільки після закриття заводу обслуговувати інші підприємства було малорентабельно, станцію було закрито і розібрано* (з газ.).

МАЛОРОДЮ́ЧИЙ, а, е. Недостатньо родючий. *Бойки не відзначаються хліборобським талантом. Їх земля переважно глиниста, кам'яниста, щебениста і малородюча* (І. Франко); *Якщо поглянути господарським оком на нашу колгоспну землю — скільки є ярів, пустирів, вигонів, пісків та інших малородючих ділянок та невгідь!* (Остап Вишня); *У X ст. навіть у малородючій країні деревлян були всюди оброблені поля* (з навч. літ.); * Образно. *Для тих, у кого громадська жилка органічна й від зовнішніх обставин не залежить, тодішнє студентство було неораним, хоч і малородючим полем* (В. Підмогильний).

МАЛОРОДЮ́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Абстр. ім. до **малородю́чий.** *Маленький острівець землі під Гамбургом, як припускають історики, через малородючість не привертав уваги колоністів* (з наук. літ.).

МАЛОРОЗВИ́НЕНИЙ, а, е. 1. Який не досяг повного фізичного розвитку; недорозвинений. *Ступінь викривлення ніг посилюється, якщо дитина почала рано ходити, страждає зайвою вагою, малорозвинена фізично або має природжену слабкість зв'язок* (з наук. літ.); *Від досить товстого кореневища рослини в різні сторони відходять малорозвинені пагони, що закінчуються бруньками* (з наук.-попул. літ.); *Чагарникові квіткові рослини обрізають, видаляючи всі малорозвинені пагони, гілки, спрямовані всередину куща* (з навч. літ.).

2. Який має невисокий культурний рівень, недостатню освіту. *На деяких обличчях малювалася дивна, тупоумна цікавість, яка буває звичайно в малорозвинених людей, коли їм доводиться бачити людські муки* (Б. Лепкий); *Діловод був страшенно малорозвинена людина й говорив такою мовою, ніби шаржував когось* (М. Хвильовий); *Так звичайно завжди буває в малорозвинених громадах: замість боротьби за принципи, ведеться боротьба за особисті інтереси* (з наук.-попул. літ.).

3. Який не досяг достатньо високого рівня розвитку. *Монокультурне виховання призводить і до серйозних наслідків у гуманітарній сфері, особливо у країнах з малорозвиненою демократією* (з наук. літ.); *Донедавна український інтернет був малорозвинений, — зазначає експерт* (із журн.).

МАЛОРОЗВИ́НЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малорозви́нений.** *У разі запізнення зі строками посадки можливі погіршення вкорінення й малорозвиненість гладіолусів* (з наук.-

попул. літ.); *Як взаємопов'язані малорозвиненість правової системи держави і стан злочинності?* (з навч. літ.).

МАЛОРОЗВИ́НЕНО, *пред.* Недостатньо розвинено. *У світі квадрокоптери широко застосовують у послугах доставки вантажів чи знищенні шкідників на полях. В Україні це поки що малорозвинено* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОРОЗЧИ́ННИЙ, а, е, *хім.* Який важко, погано розчиняється. *Сірководень, що входить до газової фази води "Нафтуся", також може сприяти зменшенню концентрацій мікроелементів у воді, утворюючи малорозчинні солі, наприклад свинцю, заліза та ін.* (з наук. літ.); *Фосген — безбарвний газ, він важчий за повітря, малорозчинний у воді* (з навч. літ.).

МАЛОРОЗЧИ́ННІСТЬ, ності, *ж., хім.* Абстр. ім. до **малорозчи́нний.** *Ліпопротеїди високої щільності вважаються "поганими" через свою малорозчинність і схильність до формування атеросклеротичних бляшок у судинах, що підвищує ризик інфаркту або ішемічного інсульту* (із журн.).

МАЛОРО́С *див.* **малоро́си.**

МАЛОРО́СИ, ів, *мн. (одн.* **малоро́с,** а, *ч.;* **малоро́ска,** и, *ж.).* 1. *заст.* Офіційна назва українців у дореволюційній Росії. — *Написав* [віце-губернатор] *циркуляра, щоб ми .. збирали всякі відомості про те, як живуть малороси, які у їх* [них] *звичаї* (Панас Мирний); — *Я всіх своїх молодців перєженю на малоросках. Ну то що, по руках, здається, у вас так кажуть?..* (Ю. Мушкетик).

2. *зневажл.* Про національно несвідомих українців. *В нашій славній Україні, Як і в тій країні, Є дві групи: малороси Й справжні українці* (П. Глазовий); *За життя своєї мови Власним словом постою .. Важко їй, бо малороси, Що плюють на власний рід, Затягли на горлі троси І копають "над" і "під"* (Д. Павличко); *Ми — не кріпаки та малороси, ми — самостійна нація із власною елітою* (з газ.).

МАЛОРОСІ́ЙСТВО, а, *с.* 1. Суспільно-політична течія в Російській імперії у XIX–XX ст., характерною рисою якої було, з одного боку, лояльне ставлення до царського уряду, а з іншого — помірне відстоювання самобутніх прав. *Історично малоросійство було ідеологічною, культурною і психологічною перешкодою на всіх етапах боротьби за державну незалежність* (з наук. літ.).

2. *зневажл.* Соціальна поведінка, ментальність малоросів (у 2 знач.). *Малоросійство — це, по суті, духовне плебейство, яке ми не звикли помічати* (О. Шугай); *Нова генерація потрапила психологічно розквитатися з невитравним "малоросійством" своїх попередників* (О. Забужко); *Малоросійство знаходить свій вияв у байдужому, а то й негативному ставленні до українських національно-державницьких традицій та прагнень* (з наук.-попул. літ.); *Малоросійство — це хвороба не стільки народу, скільки його освічених верств* (із журн.).

МАЛОРОСІ́ЙСЬКИЙ, а, е. 1. *заст.* Прикм. до **малоро́си** 1 і Малоросія (офіційна назва України в дореволюційній Росії). [К о п а ч:] *От засяду зимою і напишу комедію малоросійську* (І. Карпенко-Карий); *З перших же слів виявилось, що ні Антін Антонович, ні Варвара Кіндратівна деяких виразів доктора не розуміли, хоч самі добре говорили по-малоросійському, а останніми часами так і газети малоросійські читали* (В. Винниченко); *Востаннє я бачив садок вишневий коло хати на обкладинці дореволюційного, з єрами, малоросійського, власне, а не українського видання творів, не пам'ятаю, якого письменника* (Д. Бузько); *Тут у розмову вступив Анемподист, повідомляючи батька, що до міста приїхали на гастролі цирк Панкратова і малоросійська трупа Саксаганського* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *зневажл.* Прикм. до **малоро́си** 2. *Вдало дібрані мовні засоби допомагають М. Кулішу виявити малоросійську меншовартість і духовну порожнечу українського міщанства* (з навч. літ.).

МАЛОРОСІ́ЙЩИНА, и, *ж., зневажл.* Те саме, що **малоросійство** 2. *Українська "малоросійщина" — загроза національній свободі та державотворенню* (з газ.).

МАЛОРОСІЯ́НИ, ів, *мн. (одн.* **малоросія́нин,** а, *ч.;* **малоросія́нка,** и, *ж.), заст.* Те саме, що **малоро́си** 1. *Дами й панянки зашепотіли, кидаючи з-за розпущених віял глузливі погляди на малоросіянку...* (М. Старицький); *Йому, як і іншим царедворцям, був наказ: збирати гарні голоси будь-де, за те імператриця щедро нагороджувала. — Там багато співаків і бандуристів з малоросіян, — казав Вишневський уже Григорію і Наталці Розумам* (Ю. Мушкетик); — *Хто ви: великоросіянин, малоросіянин чи поляк? — поцікавився директор* (Валерій Шевчук).

МАЛОРОСІЯ́НИН *див.* **малоросія́ни.**

МАЛОРОСІЯ́НКА *див.* **малоросія́ни.**

МАЛОРО́СКА *див.* **малоро́си.**

МАЛОРО́СЛИЙ, а, е. Невеликий на зріст; невисокий. *Там* [на горах] *тепер стирчить їжаком малоросла ліщина, колючі будяки* (І. Нечуй-Левицький); *Дмитро Борисович мовчки кивнув. Йому також було шкода цього красеня, єдиного великого коня серед скіфських табунів малорослих* (В. Владко); *Дивився на свої очі — ну темні, ну брови густі, але я малорослий і худий* (Ю. Покальчук).

МАЛОРО́СЛІСТЬ, лості, *ж.* Абстр. ім. до **малоро́слий.** *Порода комондор з давніх часів лишається незмінною, тому серйозні недоліки виявляються рідко. До них належать малорослість, слабкі лапи, непаралельні задні кінцівки і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *Нестача гормону росту виявляється в малорослості, затриманні статевого розвитку* (з навч. літ.).

МАЛОРУ́СЬКИЙ, а, е, *заст.* Те саме, що **малоросі́йський** 1. *Можна сказати, що справа повної самостоячості* [самостійності] *української, чи малоруської, літератури ще й досі нова. Вона поки що більше тільки поставлена як питання* (М. Драгоманов); *Аж до революції української школи не дозволяли й навчання в українській (малоруській) мові вважалося за злочинство* (В. Винниченко); [М а з а й л о:] *Українцями звуться ті, хто вчить нещасних службовців так званої української мови. Не малоруської і не Тарасошевченківської, а української* (М. Куліш); // Стос. до Малої Русі. — *Домовились: Леся виступає з статтею про малоруських письменників на Буковині, резюмував Михайло* (М. Олійник); *Він почав вручати новообраному гетьману один за другим клейноди, які привіз од царя: бунчук, прапор, булаву, царську грамоту й печатку для малоруського краю, вирізану за взірцем давніх* (Г. Колісник).

МАЛОРУХЛИ́ВИЙ, а, е. Який рухається повільно; повільний. *Вона старалася, але ніяк не могла уявити собі лагідну, малорухливу тьотю Пашу на полі бою, під мінометним вогнем* (С. Журахович); *Це були істоти цілком земного типу, але мали жовтогаряче забарвлення шкіри. Жінки були*

повні й лискучі, з довгим синьо-чорним волоссям. Чоловіки мляві, малорухливі (О. Бердник); // Недостатньо рухливий. *Неоднорідність та особливості радіонуклідного забруднення екологічних зон водойм зумовлюють різну потужність дози зовнішнього опромінення водяних організмів, що в різні періоди для видів, які ведуть умовно нерухомий і малорухливий спосіб життя, змінюється неістотно* (з наук. літ.); *Нашу красу пригнічують шкідливі звички: нікотин, надмір алкоголю, а також малорухливий спосіб життя і брак свіжого повітря* (з газ.); // Який характеризується незначним рухом. *Лише смеркало, поїзд оминув головну станцію Запоріжжя і .. щосили подався ліворуч, щоб обійти навколо міста і пристати до південної малорухливої станції* (Олесь Досвітній).

МАЛОРУХЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **малорухли́вий.** *Рогова дратувала його* [головного інженера] *малорухливість, якась сонна байдужість* (І. Волошин); *Мене дедалі більше гнітила замкненість простору, малорухливість, недоїдання, мертвотність плину часу. Час тут застигав, і застигала кров у жилах, втрачала нурт* (М. Дочинець); *Малорухливість характерна сьогодні не тільки для дорослих, а й, на жаль, і для дітей* (з газ.).

МАЛОРУХЛИ́ВО. Присл. до **малорухли́вий.** *Рекомендовано вправи робити й надалі, доки живемо малорухливо або ж багато сидимо* (з наук.-попул. літ.); *Поки надворі холодно, бджоли поводять себе малорухливо, економлять свій життєвий ресурс, і вода їм не потрібна* (з Інтернету).

МАЛОРУХО́МИЙ, а, е. Який має обмежену здатність рухатися. *До складу тазового поясу входять дві тазові кістки, які спереду з'єднані одна з одною, а ззаду утворюють з крижовим відділом хребта малорухомий суглоб* (з навч. літ.); *У найближчі дві доби погоду України визначатиме малорухомий антициклон* (з газ.); // Який мало рухається. *Всюди — мільйони непорушних, малорухомих істот, які то хлюпалися у воді, то грілися на сонці, то заповзали в прибережні споруди* (О. Бердник); *Він прийшов напідпитку й поводився безцеремонно. Очі в нього каламутні й малорухомі* (І. Білик).

МАЛОРУХО́МІСТЬ, мості, *ж.* Властивість за знач. **малорухо́мий.** *У разі малорухомості суглобів готують відвар картоплі з селерою. Відвар слід пити протягом дня* (з навч. літ.).

МАЛОРУХО́МО. Присл. до **малорухо́мий.** *З поясами кінцівок плавники сполучені малорухомо. Вони не можуть служити опорою тілу при пересуванні по дну або суші* (з наук.-попул. літ.); *Під час зимівлі риби утворюють масові скупчення в більш глибоких частинах водойм і залягають на дно, поводячись спокійно й малорухомо* (із журн.).

МАЛОСВІДО́МИЙ, а, е. Недостатньо свідомий. — *Які твої враження від нової хвилі прибульців з України до США? — Там фактично дві хвилі. Одна хвиля малосвідомих прибульців, які хочуть знайти золоте руно на вулицях Америки. Є друга хвиля — інтелектуалів, які мають українську ідею у своїх серцях* (з газ.).

МАЛОСЕРІ́ЙНИЙ, а, е. Те саме, що **дрібносері́йний.** *Верстат передбачений для малосерійного й одиничного виробництва* (з наук.-техн. літ.).

МАЛОСЕРІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **малосері́йний.** *Малосерійність і конструктивна складність кранів мостового типу унеможливлює проведення великої кількості вимірів діагностичних параметрів* (з наук.-техн. літ.).

МАЛОСЕРІ́ЙНО. Присл. до **малосері́йний.** *Автомобілі планувалося випускати малосерійно, але зробити цього не вдалося, адже засобів і можливостей у заводу не було* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОСИ́ЛИЙ, а, е. Який не має достатньої фізичної сили. *І про тебе, Старче малосилий, Ніхто й слова не промовить* (Т. Шевченко); — *Як почну купатись, то, мабуть, загублю в морі половину веселості, бо од морської води спочатку людина стає малосила, — сказала Саня* (І. Нечуй-Левицький); — *А все-таки ви малосилий чоловік. — Жартуєте, професоре! — Справді! Ось давайте мірятись!* (М. Івченко); *Підійшли* [демобілізовані] *до полковникових бігунків, запряжених малосилою конячкою* (Ю. Яновський).

МАЛОСИ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Абстр. ім. до **малоси́лий.** *Ми самі бачили нашу малосилість, непідготованість, недосвідченість* (В. Винниченко).

МАЛОСИ́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **малоси́лий.** *Андрій вертався додому навпростець, підходячи до дверей, побачив пса — марного і з вигляду малосильного* (В. Барка); — *Що ж це буде, Савко? — спитав він у розпачі. — Невже ми такі малосильні? Терпіти таку наругу...* (Д. Бедзик); *Прикра історія в Сорочому поклала йому до голови дві істини: жінка, коли й хоче, то не так просто; а друга: не такі вони, жінки, малосильні та безпечні* (Валерій Шевчук).

2. *рідко.* Те саме, що **малопоту́жний.** *На дачі можна використовувати невеликий малосильний трактор із причіпною бороною* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОСИМПТО́МНИЙ, а, е. З неявно, недостатньо вираженими симптомами. *Малосимптомний плин вогнищевого туберкульозу легень зумовлений обмеженим характером морфологічних змін, відсутністю надходження в кров великої кількості бактеріальних токсинів і продуктів тканинного розпаду та ін.* (з наук. літ.); *Хронічний пієлонефрит може мати хвилеподібний, малосимптомний і латентний перебіг* (з навч. літ.).

МАЛОСИМПТО́МНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **малосимпто́мний.** *Однією з причин широкого розповсюдження хламідійної інфекції є малосимптомність і безсимптомність її перебігу у представників обох статей* (з наук. літ.).

МАЛОСИМПТО́МНО. Присл. до **малосимпто́мний.** *Фолієва анемія протікає малосимптомно, характеризується зниженою кількістю гемоглобіну й нормальних еритроцитів у крові* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОСІМЕ́ЙКА, и, *ж., розм.* 1. Багатоквартирний будинок з квартирами малої площі для невеликих сімей. *Почали будувати малосімейки в 1980-ті роки* (із журн.).

2. Квартира в такому будинку. *Довгий-предовгий коридор, як він тільки міг влізти у цю малосімейку, а світла в ньому, як уночі в плацкартному вагоні — ну ти знаєш, саме настільки, щоб не заснути і не читати* (Ю. Андрухович).

МАЛОСІМЕ́ЙНИЙ, а, е. Який має невелику родину, сім'ю. *Доля насміхається над тобою, підтоптаний парубче, що був малосімейним, а зараз і поготів* (С. Процюк); *Шан Ян, видатний китайський мислитель, наполягав на поділі великих патріархальних господарств на окремі, малосімейні* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **малосіме́йний,** ного, *ч.;* **малосіме́йна,** ної, *ж.* Той (та), хто має невелику родину. *Гуртожитки готельного типу для малосімейних можуть стати фактором закріплення молоді на виробництві* (з газ.).

МАЛОСІМЕ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **малосіме́йний.** *У СРСР чорне православне духовенство й духовні особи інших віросповідань звільнялися від податків на малосімейність* (з навч. літ.).

МАЛОСІРКОВИ́Й, а́, е́, *хім.* З малою кількістю сірки. *Спалювання малосіркового вугілля дозволить зменшити забруднення навколишнього середовища оксидами сірки без додаткових систем очищення* (з навч. літ.).

МАЛОСЛІ́ВНИЙ, а, е. 1. Який складається з невеликої кількості слів, фраз. *Малослівна вісімнадцята стаття стосувалася справи найдразливішої: "Про митрополита в часі розмов мають згадати посли наші те, що їм усно веліли"* (П. Загребельний); *В нерівних малослівних рядочках я відчував, яка ти неспокійна і велична, ти віриш тільки у справжній смисл слів* (А. Дністровий).

2. Який мало говорить, неговіркий. *Завжди малослівний, а коли балака, то розтягає думку від думки довжелезними паузами* (Яків Баш); *Того вечора ми сиділи коло вогнища з рибою на рожнах. Всі троє малослівні, кожен плекав свою мовчанку* (М. Дочинець); *В якийсь момент Редьці стало важко розбирати це щебетання* [міністра], *геть не характерне для малослівних людей цих місцин* (І. Карпа).

МАЛОСЛІ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість та стан за знач. **малослі́вний.** *Малослівність, фрагментарність та відповідна будова незакінчених (обірваних) речень невипадкові, оскільки вони мотивовані функційним призначенням* (з наук. літ.); *Одним із закидів на адресу політика була саме його красномовність і недостатня змістовність виступів. На противагу цьому виставлялася малослівність та змістовна насиченість виступів його опонента* (з газ.).

МАЛОСЛІ́ВНО. Присл. до **малослі́вний.** *Лікарі мають 8 хвилин на хворого і приймають його вони малослівно та сухо* (з газ.); *Пересічні простолюдини, вбрані убого, описані стисло й малослівно* (з навч. літ.).

МАЛОСЛІ́В'Я, я, *с.* Те саме, що **малослі́вність.** *Вчора я розірвала конверт із його почерком .. "Ти засуджуєш мене за малослів'я при зустрічах. Але як мало слів я знаю в радості. Як дворічна дитина"* (М. Матіос).

МАЛОСНІ́ЖНИЙ, а, е. Для якого характерна мала кількість снігу. *У Читинській області зима взагалі малосніжна, зате морози бувають люті...* (Б. Антоненко-Давидович); *Скупа, малосніжна зима випарувалась на першому весняному сонці* (Р. Іваничук); *Зима тепер малосніжна, ще перед Новим роком сніг був як павутиння, то повінь весною була невелика* (М. Малиновська).

МАЛОСНІ́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малосні́жний.** *Щодо 14 січня, то іній цього дня — буде сльотавий рік, а сильний мороз і малосніжність — на добрий урожай* (з наук.-попул. літ.); *Нинішня зима вирішила компенсувати малосніжність, яка спостерігалась упродовж кількох років поспіль* (з газ.).

МАЛОСНІ́ЖНО, *пред.* З малою кількістю снігу. *Клімат міста Токмак степовий, помірно континентальний. Улітку тут спекотно, узимку малосніжно* (з наук.-попул. літ.); *Якщо взимку малосніжно й холодно — влітку сухо і спекотно* (із журн.).

МАЛОСОЛО́НИЙ, а, е. З невеликим умістом солі. *Вода Фінської затоки малосолона, майже прісна* (з наук.-попул. літ.); *Малосолоні й холодні води, занурюючись під тепліші та солоніші, рухаються на північ майже до 10° північної широти, несучи з собою високу концентрацію кисню* (з навч. літ.); // Те саме, що **малосо́льний.** За вмістом солі виділяють оселедець малосолоний (від 4 до 6 %), *слабосолоний (7–10 %), середньосолоний (10–14 %) і міцносолоний* (з наук.-попул. літ.); *Якщо ікра вийшла малосолона, то її не варто довго тримати, а краще швидше з'їсти, щоб вона не зіпсувалася* (із журн.); *Сир має ніжну та пластичну консистенцію, приємний, злегка кислуватий малосолоний смак* (з газ.).

МАЛОСО́ЛЬНИЙ, а, е. Злегка просолений; свіжопросольний. *Терешко випивав чарку за чаркою, закушував малосольними огірками та яєчнею з вишкварками* (Ф. Бурлака); *— Заходь, як матимеш охоту. Чарочкою пригощу, малосольним гурочком...* (О. Бердник); *Літо ще тільки починалося, огірочки могли бути малосольні, але діжкових не було* (П. Загребельний); *Якщо вирішено готувати малосольний оселедець, рибу тримають у розсолі добу, якщо треба дуже солоний — 2–3 доби* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОСПОРІ́ДНЕНИЙ, а, е. Віддалений у роді; далекий (у 4 знач.). *Упродовж двох століть до роду нумулітів включали багато видів, у тому числі малоспоріднених* (з навч. літ.).

МАЛОТИРА́ЖНИЙ, а, е. Який виходить невеликим тиражем. *Люди мінялися — вони .. випадали кудись на маргіналії, в інтернет, у малотиражні газетки, яких ніхто не читав* (О. Забужко); *У середині 1980-х років більшість періодичних видань українською мовою становили малотиражні районки* (з наук. літ.); *Якщо письменники приходили по рідкісні малотиражні видання Есхіла або Лотмана, то "соціалістична еліта" отоварювалася детективами, фантастикою, книжками про риболовлю й дачне господарство* (із журн.).

МАЛОТИРА́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малотира́жний.** *Серед критеріїв цінності стародруку — його малотиражність або рідкісність збережених примірників* (з наук. літ.); *Суттєво не змінили ситуацію на національному нотному ринку й приватні видавництва, які, через традиційну малотиражність, видають літературу лише на замовлення, фактично — коштом авторів* (із журн.).

МАЛОТИРА́ЖНО. Присл. до **малотира́жний.** *Австрійського поета Пауля Целана, на жаль, мало перекладають в Україні, видають спорадично й малотиражно* (із журн.).

МАЛОТОВАРИ́СЬКИЙ, а, е. Який неохоче спілкується, уникає товариства; замкнений (у 5 знач.). *Була це колись гарна, а тепер бліда, .. дуже нервова, малотовариська жінка* (Ирина Вільде); *Одні люди легко й вільно спілкуються з усіма своїми знайомими, інші ж є малотовариськими й незручно почуваються в компанії* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОТОКСИ́ЧНИЙ, а, е. Який має слабку токсичну дію. *Речовина ВПЛ-68 належить до групи малотоксичних сполук, не викликає хромосомних аберацій у клітинах кісткового мозку мишей* (з наук. літ.); *Новий малотоксичний фунгіцид бореться з гниллю та хворобами винограду й інших плодових культур* (з мови реклами).

МАЛОТОКСИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **малотокси́чний.** *Перевагами фунгіциду є всебічний вплив на хвороботворні мікроорганізми, малотоксичність, нешкідливість для корисних комах* (з мови реклами).

МАЛОТОКСИ́ЧНО. Присл. до **малотокси́чний.** *Ряд антибіотиків малотоксично діє на ниркові структури й може застосовуватися протягом тривалого часу* (з навч. літ.).

МАЛОТОННА́ЖНИЙ, а, е, *спец.* Який має малий тоннаж (про транспортні засоби). *Малотоннажні вантажівки використовують для того, щоб перевозити різні продовольчі продукти, промислові та господарчі товари, продукти сільського господарства, будівельні матеріали, а також будь-які непродовольчі товари, які мають невеликі габарити й обсяги* (з навч. літ.).

МАЛОТОННА́ЖНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Абстр. ім. до **малотонна́жний.** *Зараз гостро постало завдання оновлення флоту — з огляду на значне моральне старіння й фізичне спрацювання суден (понад 15 років), а також їхню малотоннажність* (з газ.).

МАЛОТРАНСФОРМО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Трансформований лише незначною мірою. *Одним із найважливіших завдань сучасної ботаніки є детальне дослідження флори та рослинності конкретних регіонів, у першу чергу територій, які й досі зберігаються в природному або малотрансформованому стані* (з наук. літ.).

МАЛОТЯМУ́ЩИЙ, а, е. Недостатньо тямущий. *Не перший стрічний ту розв'яже загадку — Було б науки тут додати віщої, Та не дізнавсь нічого ти ні з лету птиць, Ні від богів. Аж поки не прийшов Едіп Малотямущий і своїм лиш розумом, Без віщувань на птицях, розв'язав її* (Борис Тен, пер. з тв. Софокла).

МАЛОУДІ́ЙЛИВИЙ, а, е, *с. г.* Те саме, що **малоуді́йний.** *У малоудійливих корів після доїння вим'я майже не змінюється в обсязі, залишається м'ясистим, щільним* (з навч. літ.).

МАЛОУДІ́ЙНИЙ, а, е, *с. г.* Який дає невеликі удої. *Взимку за сестрою .. закріпили дві корови і вісім нетелів. Корови, правда, старі, малоудійні* (І. Рябокляч).

МАЛОУСА́ДКОВИЙ, а, е. Який дає незначну усадку (про тканину). *Для створення малоусадкових текстильних виробів користуються спеціальними видами опорядження тканин, наприклад декатируванням* (з навч. літ.).

МАЛОУСА́ДКОВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **малоуса́дковий.** *У процесі оздоблення текстильні матеріали набувають забарвлення та різноманітних малюнків, стають приємними на дотик, набувають інших споживчих властивостей, таких як малоусадковість, здатність до драпірування тощо* (з наук.-техн. літ.).

МАЛОУСПІ́ШНИЙ, а, е. Не дуже, не вельми успішний; неуспішний. *Не знать, чим скінчився б цей короткий і малоуспішний виступ начштабу, коли б на вулиці не з'явився Марчевський* (Ю. Бедзик).

МАЛОУСПІ́ШНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малоуспі́шний.** *Чимало дітей училося в мандрівних дяків, серед яких були не лише ті учні й студенти, що залишали школу через малоуспішність в науці або погану поведінку, але нерідко й талановиті учні* (з наук.-попул. літ.); *Усякий раз, коли будемо бачити малоуспішність чи неуспішність своїх трудів, — ніколи не падаймо духом, а закликаймо Бога на допомогу* (з рел.-церк. літ.).

МАЛОУСПІ́ШНО. Присл. до **малоуспі́шний.** *Давно ведуться пошуки та дискусії навколо природи псоріазу та, на жаль, малоуспішно* (з наук.-попул. літ.); // *у знач. пред. Є свідчення, що в 1943-му році були спроби німецької сторони запустити виробництво і почати випускати цемент, але це було малоуспішно* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОФОРМА́ТНИЙ, а, е. Який має малий формат (*див.* **форма́т**[1]). *Гіперреалізм проіснував недовго через очевидну тупиковість і неплідність, залишивши в історії мистецтва декілька абзаців дрібним шрифтом і одну-дві малоформатні ілюстрації* (Ю. Іздрик).

МАЛОФОРМА́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малоформа́тний.** — *Постукався ще у двері кількох редакцій — відмовили, посилаючись на малоформатність своїх видань. Я заніс невезучу статтю до грубого журналу "Вітчизна"* (із журн.); *Усе та ж камерність і малоформатність. Але зал був переповнений, а журі укомплектовано дійсно значущими персонами...* (з газ.).

МАЛОФОРМА́ТНО. Присл. до **малоформа́тний.** *Місце дії — нічліжку Костильова — облаштовано малоформатно* (з газ.).

МАЛОХМА́РНИЙ, а, е. Для якого характерна невелика кількість хмар. *Обіцяли сонячну малохмарну погоду без опадів! А дали що?* (В. Нестайко); *Запропонована методика робіт орієнтована на використання матеріалів космічної зйомки, виконаної для території України, де кількість безхмарних і малохмарних днів порівняно невелика* (з наук. літ.).

МАЛОХМА́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малохма́рний.** *Звичайно під час морозної погоди спостерігається слабкий вітер, малохмарність, низький рівень вологи* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОХМА́РНО, *пред.* З незначною кількістю хмар. *На заході України — малохмарно, без опадів. Температура повітря вдень –2...+2° C* (з газ.).

МАЛОХУДО́ЖНІЙ, я, є. Який характеризується невисокою художньою цінністю. *Після короткочасного піднесення в писаннях Гулака-Артемовського травестійна творчість, так звана котляревщина, знову спускається на щабель малохудожніх, а то й зовсім нехудожніх "проб пера" провінціяльних* [провінціальних] *літераторів* (М. Зеров); *З погляду пізнавального чимало можна почерпнути і з поезії та прози малохудожньої, аматорської, навіть графоманської — вона дає відчути панівні настрої, а інколи й деякі реалії доби* (із журн.).

МАЛОХУДО́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малохудо́жній.** *Журналіст критикував фільм за малохудожність, схематизм і плакатність, відсутність композиційної чіткості й подібні суто мистецькі недоліки* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОХУДО́ЖНЬО. Присл. до **малохудо́жній.** *С. Руданський створює шість віршованих історичних поем-хронік, малохудожньо й некритично переповіданих епізодів з "Истории Малой России" Д. М. Бантиша-Каменського та "Истории Малороссии" М. А. Маркевича* (з навч. літ.); // *у знач. пред.* — *Цікаво, ідейно, але все ж досить малохудожньо... Та тим не менш, думаю, книга багатьом сподобається* (з Інтернету).

МАЛОЦІКА́ВИЙ, а, е. Який не викликає цікавості; непривабливий. *Добре, що ти маєш польські книжки, тільки жаль, що такий малоцікавий автор попався тобі* (М. Коцюбинський); *Самітник, буркотун. Такі, як правило, для інших малоцікаві* (О. Гончар); *Ольга пише хвилюючого листа, розповідає про своє сіре й малоцікаве дитинство...* (Р. Го-

рак); *Політика зі сфери малоцікавої стає справою зацікавленості для багатьох* (з навч. літ.).

МАЛОЦІКА́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **малоціка́вий.** *Малоцікавість для французів української проблематики зумовлює ту обставину, що навіть власна наукова спадщина з питань історії козацької України залишається так і не вивченою повною мірою* (з наук. літ.).

МАЛОЦІКА́ВО. Присл. до **малоціка́вий.** *Ви самі вирішуєте бути щасливим або нещасним; бути успішним, багатим і здоровим або жити малоцікаво, нудно* (з наук.-попул. літ.); // *у знач. пред. Наступного дня Люка й Сашко виводили середні цифри опромінення; було це малоцікаво, але конче потрібно для їхнього загального звіту* (В. Владко).

МАЛОЦІ́ННИЙ, а, е. Який має незначну цінність; недорогий, дешевий. *Підпушка, як і належало жоні гетьманській, покладена з хутр не малоцінних, а соболина пластинчаста, і шапка на Мотроні так само соболина* (П. Загребельний); *Інвентарні номери основних засобів мають відрізнятися від інвентарних номерів малоцінних та швидкозношуваних предметів* (з навч. літ.); *За територією майже в 40 гектарів доглядають лише дві жінки. І це при тому, що тут треба постійно косити траву, вирубувати самосій і малоцінні породи рослин* (з газ.).

МАЛОЦІ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **малоці́нний.** *На всіх руських землях з найдавніших часів дерево було найбільш доступним матеріалом. Численні вироби з дерева мали найширший ужиток, але через нестійкість і малоцінність матеріалу погано зберігалися* (з наук.-попул. літ.).

МАЛОЦІ́ННО, *пред.* Не має великого значення. *Ці люди звертають увагу тільки на себе коханих, а все, що відбувається навколо них, — це неважливо й малоцінно* (із журн.).

МАЛОЧУТЛИ́ВИЙ, а, е. Який має невелику чутливість, мало реагує на зовнішні подразнення. — *Ми намагаємося приймати на нашу звичайну маленьку антену. Цього не досить, вона надто малочутлива для слабких радіоімпульсів* (В. Владко); *До хіміотерапії саркома матки малочутлива, і призначається ця терапія переважно як паліативний метод лікування* (з наук. літ.); *Порошок в епіцентр пожежі подається стисненим повітрям або азотом, які малочутливі до зміни температури і мають незначну гігроскопічність* (з навч. літ.).

МАЛОЧУТЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **малочутли́вий.** *Жаростійкість, корозійна стійкість, пластичність, малочутливість до надрізів, хороша зварюваність дозволяють широко використовувати лист титанового сплаву в машинобудуванні* (з мови реклами).

МАЛУВА́ТИЙ, а, е. Замалий, менший, ніж треба, розміром, обсягом, кількістю і т. ін.; протилежне в е л и к у в а т и й. *Так розмовляли поміж собою дві старі панії, сидячи .. в невеликій світлиці, побіленій крейдою, з трьома малуватими вікнами* (Олена Пчілка); — *Ну, сумка малувата,* — *цілком серйозно відповів Джеймс, з діловитим виглядом показуючи своє спорядження* (В. Владко); // Трохи малий за віком. — *Ти, сину, ще малуватий. Таких до армії не беруть* (Є. Доломан).

МАЛУВА́ТО. Присл. до **малува́тий.** *В першому і другому класі їхало народу малувато, а ті, що їхали, відпочивали по своїх каютах* (М. Хвильовий); *Петрусь, якого у дитинстві і зрілому віці малувато пороли різками та іншими атрибутами слухняності, .. вирішив мене остаточно добити і найогиднішим чином знову перервав сон* (В. Лис); // *у знач. пред.* [Ю р к о *(зійшов з човна):*] *Спасибі, що перевезли. Ось вам і плата за перевоз* [перевезення]. *(Дає гроші),* [1-й г р е б е ц ь:] *Два семигривеники, чи не малувато?* (М. Кропивницький); — *Скільки є термостатів? Чотири? Жаль... Малувато. Треба б штук з десять* (М. Дашкієв); *У ті роки кнайп ще було малувато й зазвичай усі вони вечорами забивалися по зав'язку* (Ю. Винничук); — *Мені видається, що сиру малувато,* — *уточнила Марина. Кароліна кивнула* (Г. Вдовиченко).

МА́ЛЬВА, и, *ж.* Багаторічна декоративна рослина родини мальвових з високим стеблом і великими яскравими квітками, зібраними по кілька в пазухах листків, іноді в китицеподібні суцвіття; рожа (у 1 знач.). *Коло самого дому, під вікнами, росли кущі жовтої акації, купи мальви* (І. Нечуй-Левицький); *Влітку мені було добре. Заберуся собі в червоні мальви, що росли довкола нашої хати, мрію...* (М. Олійник); *Вечір був. І цвіли під вікнами мальви* (Л. Костенко); *Хтось вирвав мальви попід вікнами аптеки* (О. Ірванець).

МАЛЬВА́ЗІЯ, ї, *ж.* 1. Сорт раннього винограду. *Мальвазію вирощують у найспекотніших частинах Мадейри* (з навч. літ.); *Згодом дикі ліси острова вирубувалися. На ньому з'являлися виноградники, де вирощували мальвазію* (із журн.).

2. Солодке вино з винограду цього сорту. *Панна Кшемуська встала й почала наливати в келихи мальвазію, ґречно подаючи їх гостям* (М. Старицький); *Гарячою кров'ю розтікалося по бруку червоне грецьке вино, бігли струмочки .. хересу і мальвазії* (З. Тулуб); *Перед тим, як вивести його з в'язниці, вволили його останнє бажання — принесли з винярні* [винарні] *глечик мальвазії* (Ю. Винничук); *Слугамалаєць прибирає з-перед нас останні тарілки, вазу з живими, ще пискливими, недоїденими устрицями, порожні пляшки з-під мальвазії* (Ю. Андрухович); * У порівн. [Ш а в у л а:] *І добру ж вчора я почав слив'янку. Неначе та мальвазія* (І. Кочерга).

МА́ЛЬВОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ма́льва.** *Туристи їдуть помилуватися незвичайним видовищем — яскраво-рожевим килимом мальвового цвіту, на який перетворилися ці досі сірі й безрадісні краєвиди* (з газ.).

2. *у знач. ім.* **ма́львові,** вих, *мн.* Родина роздільнопелюсткових трав'янистих і дерев'янистих рослин, до якої належать мальва, бавовник, кенаф, китайська троянда і т. ін. *Алтей — рід багаторічних трав'янистих рослин родини мальвових* (з наук.-попул. літ.).

МАЛЬГА́СЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мальгаші́.** *Австронезійська сім'я мов (індонезійська, яванська, сунданська, мальгаська, гавайська, фіджі та ін.) посідає третє місце за кількістю людей, що розмовляють нею* (з навч. літ.); // Який поширений на Мадагаскарі. *Проаналізувавши видовий склад круглих червів із південноафриканських, мальгаських і палеарктичних черепах, дослідниця встановила, що ці паразити еволюціонували паралельно зі своїми хазяями* (з наук. літ.).

МАЛЬГА́Ш *див.* **мальгаші́.**

МАЛЬГАШІ́, ів, *мн. (одн.* **мальга́ш,** а́, *ч.;* **мальга́шка,** и, *ж.).* Народ, що становить основне населення Мадагаскару; малагасійці. *Мальгаші розводять зебу, а також овець, кіз, свиней та всіляку домашню птицю* (з наук.-попул. літ.); *Одна з перших жінок, привезених на острів Реюньйон 1663 ро-*

ку, чорна мальгашка з Мадагаскару Луїза Сіаран є праматір'ю ледь не половини мешканців острова (з газ.).

МАЛЬГА́ШКА *див.* **мальгаші.**

МАЛЬДИ́ВЕЦЬ *див.* **мальди́вці.**

МАЛЬДИ́ВКА *див.* **мальди́вці.**

МАЛЬДИ́ВСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мальди́вці** і Мальдиви. *Особливістю мальдивської мови є те, що два голосних поруч не поєднуються при вимові у дифтонг, а відокремлюються один від одного* (з наук. літ.); *Мальдивська руфія дорівнює 100 ларі* (з наук.-попул. літ.); *Мальдивська культура багато в чому залежить від географічної близькості до Шрі-Ланки та південної Індії* (із журн.).

МАЛЬДИ́ВЦІ, ів, *мн. (одн.* **мальди́вець,** вця, *ч.;* **мальди́вка,** и, *ж.).* Народ, що становить основне населення Мальдивського архіпелагу. *Мальдивці в основному вирощують рис і збирають урожай бананів та кокосів* (із журн.); *Вимоги про незалежність мальдивці почали висувати ще в 1930-х рр. 1932 року було написано першу конституцію країни* (з газ.).

МАЛЬКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **мальо́к.** *У мальковий став, як правило, саджають 1–2 млн личинок на 1 га коропових риб у монокультурі* (з наук. літ.); *На стаціонарному пункті лов мальковим волоком необхідно робити раз на тиждень у чітко встановленому порядку й визначеному місці* (з наук. літ.).

МАЛЬО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **малюва́ти.** *В хаті мило та любо глянуть: лавки й столи липові, образи киянські* [київські], *хороше мальовані, позапинані рушниками вишиваними* (Марко Вовчок); *Часом хтось із севастопольців забігав сюди* [у церкву].., *де стояли наспіх мальовані образи* (В. Кучер); *Зі звалених під ліжком фанерок, ватманів і картонок Лука випорпав великий — майже метр на півтора — незакінчений портрет, мальований ним до четвертого весілля* (Ю. Андрухович); *Кругом майоріли гірлянди різнобарвних молитовних прапорців. Молитва на кожному. На кожному — образ Будди, мальований згідно зі строгими геометричними канонами* (І. Карпа); *І оце те мальоване щастя, що мало скрасити його вбоге життя, яке пестив він у мріях парубочих?..* (М. Коцюбинський); *Бо у всякого свій рай, власною уявою мальований* (В. Дрозд); // **мальо́вано,** *безос. пред. На вагонах мальовано нашвидкоруч крейдою написи, і групка новоприбулих затримувалась перед кожним із них, коментуючи їх разом із цілою публікою* (О. Лисяк); *Церковця була невеличка й небагата, її не прикрашувано мозаїками, мальовано самі фрески* (П. Загребельний); *Довкола кам'янички з пересохлими дверима, колись мальовано їх жовтою фарбою, починали вирувати аромати* (Олекса Ізарський).

2. *у знач. прикм.* Намальований олівцем, пером, фарбами і т. ін. — *Дурень той русин, що дав мене на запоруку мальованого святого* (І. Франко); *Струни її* [скрипки] *здаються мальованими лініями на полірованому дереві* (В. Собко); *Присохли струни, тріснув лак, і порохом припав малюнок... Мовчить мальований козак, снується тріщин візерунок* (П. Мовчан).

3. *у знач. прикм.* Оздоблений малюнками, помальований фарбами; розмальований. *Посадили Морозенка на мальованій лавці: Зняли, зняли з Морозенка шовкові жупанці* (з думи); *Мальований комин виграває усіма фарбами* (Я. Качура); *Мов капелюх, квітчастий дах, і дім мальований, мов скриня* (Б.-І. Антонич).

4. *у знач. прикм., перен., розм.* Дуже гарний (у 1 знач.). *Гарнесенько обіймемось Та любо та тихо Пожартуєм, чмокнемося, Та й поберемося, Моя крале мальована* (Т. Шевченко); *Мене б туди, то не глянула б навіть на Сергія Мотуза, хоч і мальований. Точно за офіцера вийшла б* (В. Шкляр).

Мальо́ваний стовп *див.* **стовп.**

◊ **Верства́ келебердя́нська (пиря́тинська, чугу́ївська, мальо́вана** *і т. ін.)* *див.* **верства́**[1]; **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **намальо́ваний (змальо́ваний, мальо́ваний** *і т. ін.)* *див.* **намальо́ваний.**

МАЛЬО́ВАНКА, и, *ж.* Спідниця з полотна, розмальованого кустарним способом. *Вона була одягнена зовсім так, як звичайно, в грубій .. сорочці і мальованці, без хустини на голові* (І. Франко); *Побіч чоловіків бігли жінки в домашних* [домашніх] *димках, мальованках, у рантухах, перетягнених поверх голови й під бородою, туго, по-старовіцьки* [по-старовинному] (К. Гриневичева); *Одягнена в звичайну мальованку і сорочку з вишитими рукавами, вона справляла враження дикої квітки* (П. Колесник).

МАЛЬОВНИ́ЦТВО, а, *с., заст.* Живопис (у 1 знач.). — *А ви любите мальовництво? Ви малюєте?* — *чеплявся* [чіплявся] *Фесенко до Сані* (І. Нечуй-Левицький); *У таборі в Фюссені (південна Баварія) А. Ольховський негайно заснував музичну школу з класами балету й мальовництва та був її директором* (із журн.).

МАЛЬОВНИ́ЧЕ, *присл.* Те саме, що **мальовни́чо.** *Червоними, білими й жовтими плямами з тієї зелені мальовниче зринали дахи будинків* (Яків Баш); *Іноді забивало дух у грудях — він мальовниче розповідав цей випадок* (С. Васильченко); *Дмитро Борисович починав розповідь про діла сивої давнини — так мальовниче, ніби він сам був свідком тих далеких подій* (В. Владко).

МАЛЬОВНИ́ЧИЙ, а, е. 1. Який милує око; гарний (у 1 знач.), привабливий (у 1 знач.), красивий (у 1 знач.). *Мимохіть озирнешся, і мальовнича картина прикує тебе до місця* (М. Коцюбинський); *Мальовниче, прекрасне Поділля, яке Леся Українка називала окрасою України, лежить між Дністром і Бугом* (І. Цюпа); *Отаборились не в Тальталі, а кілометрів за чотири-п'ять, на мальовничій галявині серед пальмового лісу* (І. Білик); *Долини переходили в гори, а гори — в долини, незаселені місця — в мальовничі села і міста* (Ю. Андрухович); // Який привертає увагу яскравістю барв, виразністю рухів і т. ін.; гідний бути намальованим. *Гвардійці в своїх мальовничих мундирах, ремісничa челядь у полотняних куртках і фартухах, з засуканими рукавами стояли в рядах, із зброєю в руці* (І. Франко); *Погляди часто й надовго зупинялись на козаках, бо то таки дійсно була мальовнича група!* (В. Винниченко); *Я роздягнувся, пірнув у прохолодний потік, поплив до мальовничої купки людей* (О. Бердник); *Ніяка вона не бранка, не продана, не куплена, не донька попа з Рогатина, а молода туркеня, належить цьому мальовничому незвичайному світові, а світ належить їй* (П. Загребельний).

2. *перен.* Образний, виразний (про мову, стиль і т. ін.). *Тереза, дебела, нівроку, літня італійка, вже настроїлася відповісти належним тоном з не менш мальовничими образами, та Шура смикнула її за рукав* (О. Іваненко); *Я загладив провину перед майстром мальовничою оповіддю* (Р. Андріяшик); *Містер Фішер згарячу копнув його ногою .. про це гарбузянські старожили любили розповідати з мальовни-*

чими подробицями, яких щороку ставало дедалі більше (В. Нестайко).

МАЛЬОВНИ́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Абстр. ім. до **мальовни́чий.** *Чималенька річка Чапалеофу надає місцині мальовничості* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Карпатська мальовничість і глушина — так ми уявляли собі ці місця до поїздки* (із журн.); *Полиск оголених скель, барвисті яруси лісів, гірські виселки з вузькими й високими, як тереми, дерев'яними будинками трансильванців — все поєднувалось у картину, що вражала своєю казковою мальовничістю* (О. Гончар); *Він захоплено розповідав про вигоди свого життя, про часті бенкети з дівчатами, яких принади вихваляв із п'яною мальовничістю* (В. Підмогильний); *Адресуючись .. до російського читача, Шевченко хоче ознайомити його з прекрасною природою України та звичаями її люду; мальовничість описів і гра барв засвідчують зіркість ока художника* (І. Дзюба).

МАЛЬОВНИ́ЧО. Присл. до **мальовни́чий.** *В долині я побачив селище — притулки красувалися на схилах гір мальовничо й вільно* (О. Бердник); *Не встиг я оком зморгнути, як уже спали богатирським сном козаки, мальовничо розкинувшись у різних позах навколо догоряючого вогнища* (В. Нестайко); *Світлиця виглядала пістряво й мальовничо, мов перська ясна матерія з усякими квітками* (І. Нечуй-Левицький); *Він підійшов до закусочного столика, на якому було мальовничо розставлено великий шоколадний торт поруч із ананасом, прикрашеним паперовими квітами, і канделябри зі свічками* (І. Роздобудько); *Цікаво було послухати, як Чайка мальовничо, з літературними зверненнями до своєї слухачки Талочки, описував свою втечу з Сибіру до Швейцарії* (Д. Бузько); *Карапетьян .. почав оповідати свої фрагменти, нанизуючи їх на барвистий разок мальовничо й опукло* (І. Багряний); *Дозорець коротко, але мальовничо розповів про подію над річкою* (Іван Ле).

МАЛЬО́К, лька́, *ч.* Рибка, що недавно вийшла з ікри. *Он щука з темної вистрибує безодні, І срібний дощ мальків, дрібненьких, як овес, Біжить по рівняві хвилястій та холодній* (М. Рильський); *Сонце нагріло дерев'яну основу мосту, і вода в затишку вирувала од ма́льків* (В. Дрозд); *— Отут Педро й усі мисливці ловлять рибу, — пошепки сказав він і, приготувавши спис, почав заглядати у воду. Але там, крім мальків, не було нічого* (І. Білик); // *збірн.* Мілька. *Під берегом, у тихій заводі, ударила хижа щука, полюючи за мальком* (А. Шиян); *На зелених сплесках ряботіли оглушені щуки, плітки, біліло і розтікалося шумовиння малька* (М. Стельмах).

МАЛЬПІ́ГІЄВИЙ, а, е, *біол.:* △ **Мальпігієві суди́ни** *див.* **суди́на; Мальпігієві тільця́** *див.* **тільце́.**

МАЛЬПО́СТ, а, *ч., іст.* Поштова карета для перевезення пасажирів і пошти. *Дістав вчора кілька слів од Німцевича. Обіцяє 31-го чекати на мене в Ялті коло мальпоста* (М. Коцюбинський); *Він востаннє озирнувся на місто крізь запорошене вікно мальпоста, надовго прощаючись з ним* (Н. Рибак).

МАЛЬСЕ́КО, *невідм., с., бот.* Грибкова хвороба цитрусових культур, що характеризується опаданням листя, плодів, засиханням пагонів, гілок, дерев. *Якщо листя починає опадати, всихають пагони, а зрізи на гілках набувають червоного відтінку, швидше за все це мальсеко* (з наук.-попул. літ.).

МАЛЬТІ́ЄЦЬ *див.* **мальті́йці.**

МАЛЬТІ́ЙКА *див.* **мальті́йці.**

МАЛЬТІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мальті́йці** і Мальта. *Під час того переходу якась купка запорожців .. подалася через Венецію на острів Мальту, де в ті часи ще животіли мальтійські лицарі, схожі за своїм життям із запорожцями* (А. Кащенко); *Яке чудо ці мальтійські штани — скільки всього можна винести у кишенях!* (Ю. Андрухович); *Магістр Рене де Монтальбан після поранення в Палестині вирішив піти на спочинок до нашого мальтійського монастиря* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Мальтійська служба допомоги — благодійна організація, яка розпочала свою роботу у Львові в грудні 1990 р. у рамках зимової гуманітарної допомоги з Німеччини* (з газ.).

Мальті́йський о́рден *див.* **о́рден[2]; Мальті́йський хрест (механі́зм)** *див.* **хрест.**

МАЛЬТІ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **мальті́єць,** і́йця, *ч.;* **мальті́йка,** и, *ж.).* 1. Народ, що становить основне населення Мальти. *Було тут всілякого люду: болгари, серби, греки, турки, татари, євреї, італійці, критяни, кіпріоти, мальтійці, молдавани, поляки, німці і навіть швед один по імені* [на ім'я] *Рагнер* (С. Тельнюк).

2. Лицарі Мальтійського ордену *(див.* **о́рден[2]).** *Біля Родосу на галеру напали мальтійці, захопили її, а потім зупинилися на перепочинок біля берегів острова Кандії* (Р. Іваничук); *Мальтійці працюють на Західній Україні ще з часів Австро-Угорщини* (з газ.).

МАЛЬТО́ЗА, и, *ж., хім.* Цукриста речовина, що утворюється внаслідок дії на крохмаль спеціального ферменту (солоду). *Мальтоза складається з двох молекул глюкози і є основним структурним елементом таких полісахаридів, як крохмаль та глікоген* (з наук. літ.); *У пиві багато цінних вітамінів, екстрактивних речовин, до складу яких входять декстрини, мальтоза, білкові й зольні речовини* (з наук.-попул. літ.); *До дисахаридів належать сахароза, лактоза та мальтоза* (з навч. літ.).

МАЛЬТО́ЗНИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **мальто́за.** *Встановлено склад мальтозних сиропів із різних видів сировини* (з наук. літ.); *За допомогою ферментів одержують мальтозну патоку з кукурудзи* (з наук.-попул. літ.).

МАЛЬТУЗІА́НЕЦЬ, нця, *ч.* Прибічник мальтузіанства. *Ні, панове мальтузіанці, не переповнена планета людьми, не перенаселена!* (О. Довженко); *Мальтузіанці абсолютизують біологічний чинник, але вони не беруть до уваги соціальний аспект народонаселення* (з наук. літ.).

МАЛЬТУЗІА́НСТВО, а, *с.* Демографічна теорія, висунута наприкінці XVIII ст. англійським економістом Томасом Мальтусом, згідно з якою економічне становище суспільства визначається відставанням зростання засобів існування від зростання населення. *Погляди на біосферу як стабільну систему призводять до відродження атмосфери мальтузіанства в ставленні до людини, відроджують тезу про необхідність значного скорочення населення* (з наук. літ.); *Мальтузіанство — напрям громадської думки, що пояснює всі соціальні проблеми перенаселеністю планети* (з наук.-попул. літ.).

МАЛЬТУЗІА́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до мальтузіанства і мальтузіанців. *Я задумав взяти на себе переклад і друкування книжки доктора медицини "Основи суспільної науки" .. Книжка сама, хоть мальтузіанська, а таки, переведена як слід, могла б зробити своє* (І. Франко); *Наприкінці XIX ст. у*

Європі був поширений мальтузіанський підхід до проблеми регулювання народжуваності (з навч. літ.).

МАЛЮВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до малювання. *Дедалі гучніше лунають імена молодих художників, які перебрали від своїх учителів знання й навички академічної майстерності, пластичної, малювальної й живописної шкіл* (із журн.); // Признач. для малювання (у 1 знач.). *Замкнувшися вечірньої пори у малювальнім класі, посідали кружка* [кружкома] *один до одного* (П. Тичина); *Під берестом сутеніє, й Тарас згортає малювальне причандалля* (Н. Околітенко).

МАЛЮВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Фахівець із малювання. *Висока майстерність К. Брюллова — живописця й малювальника справляла благотворний вплив на численних його учнів і послідовників* (з газ.); * Образно. *Мороз такий малювальник, який кожного разу вигадує нові й нові картини. І малює листя та квіти країв південних, про які тільки чувано тут, а там, де такі дерева ростуть, не буває морозів* (Ю. Мушкетик).

МАЛЮВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **малюва́льник.** *Малювальниця Марія Приймаченко у своїй творчості використовує все багатство фольклору* (з наук.-попул. літ.).

МАЛЮВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **малюва́ти.** *Пристав* [Т. Шевченко] *до маляра-диякона, маючи на думці навчитися малювати, бо до малювання ще змалечку мав велику охоту* (Панас Мирний); *Франя часто можна було бачити на ґанку, який перепоясував будинок, або у вікні за малюванням, або в саду* (Ю. Винничук); *Сам ти також ні чорта не робив, окрім малювання своїх бездарних картинок* (І. Карпа); *Марлена береться за малювання вій* (Ю. Андрухович); *Визначний повістяр із широким розмахом, глибокий психолог з нахилом до малювання картин природи, Мирний, проте, ніколи не задовольнявся самою розповідною формою* (С. Єфремов).

2. Дія за знач. **малюва́тися** 1. [М а р ц і я:] *Жінки на Сході, може, й непогані, але, на жаль, вони збавляють вроду надмірним малюванням* (Леся Українка).

3. Те саме, що **малю́нок** 1. *Подер* [керівник канцелярії], *пошматкував моє малювання на дрібні шматочки та й шпурнув мені в вічі* (І. Нечуй-Левицький); *Йому ще ніколи не доводилося спати на голландському ліжку, на чорному старовинному ліжку, широке узголів'я якого було заповнене малюваннями* (П. Загребельний); *Так мріється з'їздити до Станіслава і подивитись на його малювання. Він — найсучасніший з усіх моїх друзів-художників* (І. Жиленко); * Образно. *Коли чуйним скальпелем зішкребти з полотна давніх подій не завжди вміле й не щоразу чесне малювання пізніших епох та істориків, то перед очима нам раптом постане яскрава панорама .. величних епох злету й періодів незбагненного спаду* (І. Білик); // Настінний живопис. *Мені снився величний зруйнований храм; Обгорілії стіни не мали дахів, Малювання пропало від диму й від плям* (В. Самійленко).

4. *збірн., рідко.* Картини, малюнки. *Гарним малюванням стіни обвішані* (Сл. Б. Грінченка).

МАЛЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок., кого, що* і без *прям. дод.* 1. Зображувати кого-, що-небудь на площині олівцем, пером, фарбами і т. ін. *Вміла* [Мелася] *і цвіточки малювати, мов живі* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Я дуже люблю малювати. Мені мама обіцяли фарби подарувати, акварель називається* (Ю. Яновський); *Криж .. щось без кінця вимірював, малював у записній книжці, розпитував і знову вимірював* (Р. Андріяшик); — *Знаєш, одні люди живуть для того, щоб малювати, інші — щоб вирощувати дітей, ще інші — доглядають за тваринами* (С. Андрухович); * Образно. *Ніч. Тихо. На вікнах усе хтось малює, квітки з білого мережить* (С. Васильченко); *Над гаєм синім малюють блискавки грозу* (В. Сосюра).

2. *розм.* Те саме, що **фарбува́ти.** *В тім домі жив маляр, що малював покої, паркани та садові лавки* (І. Франко); *Бере* [єгиптянин] *відро з фарбою і квачі, лагодячись іти малювати мура* (Леся Українка); // Накладати на обличчя грим, фарбу. *Уже в неї .. личко поблідло-пожовкло; .. приходилося підмальовувати червцем. І вона малювала* (Панас Мирний); *Мама ходила важка тобою, коли гадина скочила їй на плече із сливки, а мама скрикнула: "Ой!" — і вхопилася пальцем за нижню губу. Там у тебе був біленький значок. Був? — Був. І через те я завжди малювала губи* (М. Матіос).

3. *перен.* Зображувати словами; описувати. [Г о с т р о х в о с т и й:] *Оленка зовсім не така, як ви малюєте; то ваш язик такий гарний, що з-під нього виходить якось все гарно* (І. Нечуй-Левицький); *Яскравими фарбами малював він колишню славу й велич татарського племені* (М. Коцюбинський); *Андрієві Степановичу було цікаво слухати Галину, бо, розповідаючи про свою школу, вона виходила не з того, що повинно бути, а малювала становище навчання й учительський побут такими, як вони є фактично* (Б. Антоненко-Давидович); *Із глибокою ніжністю О. С. Пушкін у романі "Євгеній Онєгін" говорить про Тетяну Ларіну, малює її "милі" звички, характер, говорить про її виховання* (з публіц. літ.).

4. *перен.* Виклика́ти в уяві, свідомості певні образи, картини. *Думка малювала тяжкі болі жіночі, крики і страждання дитини* (Панас Мирний); *Жах малював усе страшніші й страшніші картини. Од неспокою люди не могли всидіти в хаті* (М. Коцюбинський); *Уява малювала ще й досі лантухи, повні хліба. Хліба й хліба...* (Б. Антоненко-Давидович); *Нарешті настав день змагань, і все було так, як малювала в своїй уяві Зіна* (О. Іваненко); *Дніпро... Дитячі спогади малювали його мало не таким, як ось цей океан: широким і манливим* (І. Білик).

◊ **(1) Малюва́ти (зобража́ти, зобра́жувати) роже́вими фа́рбами (у роже́вих фа́рбах)** *кого, що* — висвітлювати, зображувати, уявляти кого-, що-небудь кращим, ніж є (ніж буде) насправді; ідеалізувати. *Вона не малювала собі будучини ані рожевими, ані темними фарбами* (Г. Хоткевич); *Підбадьорений обіцянками Потьомкіна, Головатий все малював у рожевих фарбах, передбачаючи, що і сам він матиме можливість дослужитися до високого чину* (С. Добровольський); **(2) Малюва́ти (зобража́ти, зобра́жувати) те́мними (чо́рними) фа́рбами** *кого, що* — надавати кому-, чому-небудь негативних рис, показувати кого-, що-небудь у непривабливому вигляді. *Навіщо ж автор надає їй* [матері] *якийсь хист зводниці? .. Та й далі він малює її темними фарбами* (Панас Мирний); *М. Драгоманов уважав, що ніхто не фальшує української історії, як ті історики-демократи, котрі малюють чорними фарбами оборонців української політичної свободи, таких як Мазепа, Полуботок, Виговський, а при тім мовчать про тих, хто цю свободу нищив* (з наук. літ.); **(3) Хоч [карти́ну (іко́ну, на ка́рту)] малю́й <Хоч малю́й, хоч цілу́й>** — хтось або щось є дуже гарним, красивим, вродливим і т. ін. *У гніву, зопалу не завважила* [молодиця], *що коло дверей стоїть такий галанець* [еле-

гантний хлопець] — *хоч малюй, хоч цілуй* (Марко Вовчок); *Ось і ялинка готова. Така пишна й розкішна, хоч малюй* (Б. Лепкий); *Які діти в людей бувають! Хоч на карту його малюй* (О. Кундзич); *Молодий* [хлопець]. *А гарний — хоч картину малюй* (І. Сочивець); *Така вона .. розумна, і добра, й сердобольна — ну хоч ікону з неї малюй* (Ю. Мушкетик).

МАЛЮВА́ТИСЯ, ю́юся, ю́єшся, *недок.* 1. Накладати на своє обличчя грим, фарбу. *Червоніла як калина, хоть не малювалась* (Сл. Б. Грінченка); *Дівчата так малюються, неначе На продаж їх .. поведуть* (Л. Дмитерко); *Вони знову дивились у люстерка, малювалися, .. фотографувалися, вмикали й вимикали плеєри, порпалися в сумках* (Ю. Андрухович).

2. Виділятися своїми обрисами на фоні чогось; вимальовуватися (у 1 знач.). *Чорні брови ясно малювались на рівному лобі під червоним пружком хустки* (І. Нечуй-Левицький); *Згасли відблиски на небі, пощезли й тіні, й невиразно малюються на темному тлі чорні стовбури* (Дніпрова Чайка); *Марна спроба зупинити хмаринку в небі, випити водиці з міражу оази, що малюється в небі над пустелею* (О. Бердник); // *перен.* Виражатися, виявлятися назовні; ставати помітним (про думки, почуття і т. ін.). *Щира радість малювалася на лиці старого* (І. Франко); *Щось невідоме й загадкове малювалося на його обличчі* (Б. Лепкий); *На його обличчі малювався страх і заклопотання* (В. Гжицький).

3. *перен.* Поставати в уяві; уявлятися. *Ще поки обдумую сюжет, поки в уяві моїй малюються люди, події й природа — я почуваю себе щасливим* (М. Коцюбинський); *Малюється в уяві купальська ніч: став, тихий плескіт води, вінки з тремтячими свічками, співи дівочі* (М. Рильський); *Сонячною, ласкавою та щедрою малювалась йому Таврія* (О. Гончар); *Його інтригувало це потаємне нічне життя комах. В уяві малювалися невиразно химерні інтер'єри їхнього житла* (Ю. Іздрик).

4. Пас. до **малюва́ти** 1–3. *Читались прокламації, велись палкі дебати, малювались карикатури* (В. Винниченко); *Дуже мені подобалось ваше* [М. Коцюбинського] *"Дорогою ціною". Найбільше всього перша частина, де так правдиво малюється гірка доля кріпацька* (Панас Мирний).

МАЛЮ́К, á, *ч., розм.* Мала дитина. — *А щодо опікунства над цими малюками, — сказав суддя, звертаючись до господаря, — то мусите звертатись до опікунчого* [опікунського] *суду* (І. Франко); *Малюк потягнувся рукою до найнижчої гілки ялинки, його приваблювали цукерки* (В. Багірова); *Знехтуваного батьком малюка взяла до себе, фактично усиновивши, рідна сестра герцога Амелія* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Молодший школяр. — *Пантера не з родини кошачих* [котячих], — *заявив хлопчик з однією жалюгідною личкою на рукаві. — Ти так вважаєш? — строго спитав його хлопець з двома личками, і малюк знітився* (І. Багмут); *Старшокласники йшли поважно, про щось перемовляючись, а малюки ідуть-ідуть та й спиняться, посперечаються або заведуть якусь гру і вже тільки згодом, опам'ятавшись, кинуться бігцем до школи* (Ю. Збанацький).

МАЛЮ́НОК, нка, *ч.* 1. Зображення предмета на площині, зроблене олівцем, пером, фарбами і т. ін. *Усе село з своєю дерев'яною старою церквою схоже на малюнок, вирваний з історичного альбому* (І. Нечуй-Левицький); *Малюнок було зроблено фарбами на аркуші паперу* (О. Донченко); *Тут несподівано встряв у розмову синок Борис, що був зник у кухні, а тепер з'явився з зошитом своїх дитячих малюнків* (І. Багряний); // Твір малярства; картина (у 1 знач.). *І в світлиці в його* [нього] *так прибрано, що хоч і станового, то не сором приняти: два тапчани, стільці чорним покрашені, по стінах малюнки великі* (Б. Грінченко); *Удає* [Круста], *мов зовсім не слухає і не чує Люція, розглядає малюнки по стінах* (Леся Українка); *До художників зверталася* [Ізабелла д'Есте] *як до геніїв, не шкодувала похвал, випрошувала картини й малюнки, давала поради, навіть дріб'язкові вказівки* (П. Загребельний); // Ілюстрація в книжці. *Я обіцяла школярці передати при нагоді книжку з малюнками* (Ганна Барвінок); *На інших сторінках були малюнки і вірші, підписані іменем Ванда* (Ю. Андрухович); *Тато розгорнув книжку: — О, з малюнками! Диви, які звірі! Я ще таких не бачив* (Г. Пагутяк); // Сполучення ліній, кольорів, тіней і т. ін. на тканині, папері тощо; візерунок. *Вона простягла руку на море, а полин гаптував на її чорній одежі срібні малюнки* (М. Коцюбинський); *Знімки протилежного боку Місяця виявилися схожими на звичний вигляд місячної поверхні, завжди відкритої для Землі. Ну, трохи інший малюнок, дещо інші візерунки* (В. Владко); *У її руках опинилася пишна спідничка до коліна з білим графічним малюнком на чорному тлі* (Г. Вдовиченко).

2. *перен.* Те, що можна бачити, охопити зором або конкретно уявити собі. *Перед моїми очима з'явився малюнок... сказать би, лісу, дак то не ліс був, тину... так і не тин. Було щось мені невідоме* (В. Винниченко).

3. *перен.* Словесне зображення явищ реальної дійсності в літературі. *Наш інтелігентний читач має право сподіватися і од рідної літератури ширшого поля обсервації, вірного малюнку* [малюнка] *різних сторін життя усіх, а не одної якої верстви суспільності* (М. Коцюбинський); *Хочеться навести не менш точні й прозорі рядки з листа Олександра Івановича Білецького, де через чіткий малюнок приазовського пейзажу розкривається складне духовне життя людини* (з наук. літ.); // Відтворення характеру, психології дійової особи засобами акторського мистецтва. *Порівняно недавно я знову бачив Б. Ступку в "Украденому щасті". Вистава нітрохи не застаріла. Таким самим лишається і малюнок ролі* (з публіц. літ.); *Ретельно розроблено пластичний малюнок ролі: тонка фігура, зміїна гнучкість, здатність до невловимих трансформацій* (з газ.).

МАЛЮ́НОЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **малю́нок.** *Навіщо оті селянські ліжка з купою подушок? Оті некультурні малюночки на стінах? Оті квіточки на вікнах?* (Д. Бузько); *Давид фейлетон похвалив. — Треба й малюночок сюди дати, — сказав Савці* (А. Головко); *Анна не вміла читати і писати, зате щодня передивлялася малюночки в Лярусі* (Т. Прохасько); *Згадуючи осінь, я завжди пригадую такий малюночок. Ясне осіннє небо. Перший морозець* (С. Васильченко).

МАЛЮПУ́СІНЬКИЙ, а, е, *пестл.* Підсил. до **малю́сінький.** *Все на нього було завелике. Тоді знайшли вихід; полкова медсестра передала йому малюпусінькі валяночки і рукавички, і вони згодилися для Моргунова* (Григорій Тютюнник); *Дали мені зіграти невеличку роль. Роль була малюпусінька, як горобиний ніс* (В. Нестайко).

МАЛЮ́СІНЬКИЙ, а, е, *пестл.* Дуже маленький (у 1, 3–5 знач.). *Його хата .. була малюсінька світличка з одним вікном* (Б. Грінченко); *Якось вирвала* [Федорка] *жовтий, старий огірок, а з ним і пуп'яночок малюсінький та зелений-зе-*

лений (А. Головко); *Дарця дивилася на нього з-під мокрого волосся сумними очима, з неї збігали малюсінькі крапельки вологи* (Любко Дереш); *Я не зміг знайти про сакраментальний Берлінський мур, або Стіну, бодай малюсінької згадки* (О. Шугай); [Туманська:] *Я на малюсіньку хвилиночку* (О. Левада).

МАЛЯ́, я́ти, *с.* 1. *розм.* Мала дитина. [Перше потерча:] *Нас матуся положила і м'якенько постелила, .. і тихенько заспівала: люлі-люлі-люлята, засніть, мої малята!* (Леся Українка); *Молодиця взяла маля з колиски, заспокоїла його* (Яків Баш); *Це — будинок для дітей. Малята гасають коридором, повзають по кімнатах, щось майструють у холі* (М. Дашкієв); // Молодший школяр. *Малята і старшокласники виступали з декламаціями та скетчами* (О. Гончар).

2. Молода тварина, що перебуває при матері. *Величезна тварина, мабуть, і підозри не мала про існування Галі. Вона просто поспішала до своїх малят тим самим підземним ходом, яким попереду неї бігла Галя* (В. Владко); *Він ніс на руках маленьке оленятко, а за ним, забувши страх, бігла* [олениця].., *весь час тягнучися губами до свого маляти* (І. Багмут); *Тільки-но запала тиша, в мурі піді мною заворушилась щуриха. Вона, здається, вивела малят і знахабніла* (Р. Андріяшик).

МА́ЛЯ́Р, ма́ляра́, *ч.* 1. Той, хто займається малярством (у 1 знач.); художник-живописець. *Ой там, на горі Малювали малярі; Малювали, рисували Чорні брови мої* (П. Чубинський); *Прийшла я на ярмарок, аж там маляр продає образи* (І. Нечуй-Левицький); *Колись Шевченко, як маляр, мріяв був подати у своїх картинах "Живописну Україну"* (П. Тичина); * Образно. *Темніє небо, смутно тьмариться сад, що осінні малярі його золотили та малювали* (С. Васильченко).

2. Робітник, що займається фарбуванням будов, стін приміщень і т. ін. *Дивлячись на високе риштовання й малярів, що звисали з даху на линвах, попалюючи цигарки, хлопець мимоволі здивувався на ті м'які кольори, що заступали гострі фарби революції на будинках* (В. Підмогильний); *На базарному майдані горить самотній ліхтарик. Тьмяне світло його падає на бляшану вивіску, написану місцевим маляром* (А. Шиян); *Йому вдалося умовити малярів перебілити весь зал. Зникли темні плями на стінах, а стеля із жовтої з сірими розводами стала ніжно-блакитною* (Б. Левін); *Все, як торік. Схвильовано дивлюся, як маляр дофарбовує паркан* (І. Жиленко).

МАЛЯ́РИК[1], а, ч. Пестл. до **ма́ля́р.** *Коли б же я знала — Малярика б мала, Я б собі милого Та й намалювала* (П. Чубинський); *Що обіцяла його посмішка? Про несподіваний фокус-мокус наче попереджували свіжих гостей радісні очі маляра, малярика в баварському піджакові, чудесно сірому, з темно-зеленими вилогами* (Олекса Ізарський).

МАЛЯ́РИК[2], а, *ч., розм.* Людина, що хворіє на малярію. *Досить з'явитися одному малярику, щоб хвороба поширилася тут* (М. Трублаїні).

МАЛЯРІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **малярія.** *За столом сидів немолодий чоловік з жовтим малярійним обличчям і мерзлякувато поводив плечима* (М. Стельмах); * У порівн. *Вночі, буває, настає така прохолода, що трусить тобою, як малярійна пропасниця* (В. Шкляр); // Який є збудником або переносником малярії. *Далі вона* [ріка] *плине, змиваючи хвилини, години, роки, заперечуючи дорогу і час, ковтаючи шмат за шматом ділянки суші, засіюючи довкілля малярійними комарами, а влітку притягуючи до себе розніжений чи змарнілий люд* (О. Ульяненко); *Метод подвійного фарбування (еозином і метиленом блакитним) малярійного паразита виявився ефективний і швидко розповсюдився* (з наук. літ.); // Який є вогнищем малярії. *Бережани були також малярійні, але приходство* [парафія], *де мав я мешкати в свого діда, стояло високо за містом, на горі, званій жартівливо Олімпом* (Б. Лепкий); *Озеро дуже малярійне, і ближче під'їжджати небезпечно* (Ю. Смолич); *Від тата вже новин нема сама знаєш скільки. Засів десь у льодовиках чи малярійних болотах, хто його зна* (І. Карпа).

МАЛЯРІ́Я, ї, *ж.* Гостра інфекційна хвороба, що супроводжується виснажливими нападами гарячки; пропасниця. *Коли Карл вернув до Німеччини до військової служби, Гергарт лишився ще в Римі. Та швидко прогнала його відси малярія* (І. Франко); *Старший лейтенант, командир роти, трусився під купою накиданих на нього ковдр та шинелей — у нього був приступ малярії* (Ю. Яновський); *У хворого був лише звичайний рецидивний напад давньої малярії, з яким могла б упоратись сама Таскіра без лікаря* (Б. Антоненко-Давидович); *У нього був приступ малярії, і він в'яло махнув рукою. — Оформіть їх, сержант!* (В. Малик); *Індіанці використовували кору хінного дерева для лікування хворих на малярію* (з наук. літ.).

МА́ЛЯ́РКА[1], и, *ж.* Жін. до **ма́ля́р.** *В художню студію мама за ручку водила, мріяла вступати в художній інститут, бути маляркою. І все було б так, як мріяла, якби .. не прийшов новий кіномеханік...* (Г. Тарасюк); — *Та люди про вас вповідають такі історії, що тільки цмокати. А наші місцеві малярки й зобразили ваші подвиги* (Ю. Винничук); *Малярко чарівна, з тобою заглядає в блакить шибок весна* (В. Сосюра).

МАЛЯ́РКА[2], и, *ж., розм.* Малярна робота. *Уже другий рік проходжу практику в будівельній фірмі. Загалом займалися маляркою, штукатуркою, гіпсокартоном* (із журн.); // Кімната, де зберігають інструменти, фарби і т. ін. для таких робіт. *Денису вже нічого не залишалося, як мовчки приєднатися до Сергія і йти в малярку за інструментами й фарбами* (А. Санченко); *Махно в малярці не курив, а йшов до заводської курилки, де щедро роздавав робітникам цигарки* (з наук.-попул. літ.).

МАЛЯ́РНИЙ, а, е. Стос. до малярства. *Його майстерня була захаращена малярними роботами* (О. Ульяненко); *Скотч малярний — різновид клейких стрічок на паперовій основі, оброблений спеціальною речовиною* (з мови реклами).

МАЛЯ́РНЯ, і, *ж.* Малярська школа або майстерня. *Тарас узявся терти фарбу, аби не бути зайвим в малярні* (Василь Шевчук); *На розвитку живопису позначилися діяльність малярних шкіл Києво-Печерської лаври, малярень при Софійському соборі, полтавському та інших монастирях, а також система художнього виховання в Києво-Могилянській академії* (з наук. літ.); *Мистецька освіта в Києві має глибоку і славну історію. Ще в монастирських малярнях, цехових об'єднаннях Києва провадилося навчання за авторитарними принципами, коли учень засвоював професійні навички під час виконання роботи спільно з майстром* (з наук.-попул. літ.).

МАЛЯ́РСТВО, а, *с.* 1. Вид образотворчого мистецтва, що зображує фарбами предмети і явища реальної дійсності на полотні, дереві, папері, стіні і т. ін.; живопис (у 1 знач.).

Як звісно, малярство силкується при помочі ліній і красок .. передати нам чи то якусь частину дійсного світу (людське лице, сцену, край, образ), або якусь думку (І. Франко); *— Дуже люблю театр, розуміюся добре й на малярстві. Але чому міщанин доконче мусить бути дурним і обмеженим?* (В. Підмогильний); *Хведорович-друкар не схотів би витрачати своїх коштів на навчання Гриня малярства* (І. Огієнко); *Небайдужий до малярства, Уралов і сам деколи потроху малював, етюди його вихрились барвами яскравими, палаючими* (О. Гончар); *Коли першого нашого вечора я довідався від Гоци, що існує така річ, як абстрактне малярство, довелося ним зацікавитися, аби не пошитися в дурні* (Любко Дереш).

2. Ремесло маляра (у 2 знач.). *Він ніколи не ходив біля землі, хоч і не цурався роботи. Вмів косити, трохи знав бондарське ремесло — хлопчаком дві весни допомагав бондареві, любив малярство* (Ю. Мушкетик); *Понад десять років трудиться на будовах столиці Галина Іванівна .. За цей час досконало оволоділа малярством, багатьох навчила цієї справи* (з газ.).

МАЛЯ́РСЬКИЙ, а, е. 1. Стос. до малярства (у 1 знач.); живописний (у 1 знач.). *Він нічим не цікавився, крім мистецтва, та й то тільки свого власного; балакав на теми еротичні або малярські* (В. Винниченко); *Чого він прийшов сьогодні до малярської студії — Кость Горобенко і сам не знав* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Прикм. до **ма́ляр** 2. *В кутку* [кімнати] *малярські козли з відром і квачем, поряд на стільці робоча спецівка маляра* (І. Кочерга).

МАЛЯРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Займатися малярством. *На дозвіллі коваль малярував, і вславлено його за найкращого маляра на всю околицю* (М. Рильський, пер. з тв. М. Гоголя); *Усі викладачі й учні щоденно виходили на будівництво: виносили відходи, мили вікна, клали паркет, малярували, штукатурили* (з газ.).

МАЛЯ́С *див.* **меля́са.**

МАЛЯ́СА *див.* **меля́са.**

МАЛЯ́СНИЙ *див.* **меля́сний.**

МАЛЯ́СОВИЙ *див.* **меля́совий.**

МАЛЯ́ТКО, а, *с.* Пестл. до **маля́.** *Всі* [діти] *полягли, як один, тільки зброя та диски лишились, он вони між покрасами донь, між ляльками маляток* (Леся Українка); *Кіно* [дружина Мітрадата] *.. незчулася й сама, як пригулила чуже дитя до грудей і заходилася годувати. Малятко жадібно ссало й часом плямкало ротеням* (І. Білик); *— Якби ви прихилилися до мого прохання та зоставили малятко у нас, то... всім було б легше* (В. Шкляр); *Допотопна рептилія — на місячній базі?.. Ні, це не дорослий птеродактиль, а, мабуть, дитинча .. Але який лютий, хижий погляд у цього малятка!* (В. Владко); *А тепер Бобер На гаті — Вчить маляток-Бобреняток Майструвати* (М. Стельмах).

МАЛЯ́ТОЧКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **маля́тко.** *Нехай маляточко росте здоровеньким, сильним і щасливим. І я вірю, що ви, батьки, все для цього зробите* (з Інтернету).

МА́МА, и, *ж.* Ласкаве називання матері й звертання до неї. *Усе купиш — лише тата й мами ні* (Номис); *— Мамо, чи кожна пташина В вирій на зиму літає? — В мами спитала дитина* (Леся Українка); *— Ні, пане доцент. Мама почуває себе добре. Вона хотіла навіть покликати вас, щоб подякувати за все, але батько не дозволив* (М. Дашкієв); *На одній квартирі ми побачили четверо опухлих від голоду дітей. Мами нема, і вони не знають, де ділась* (Р. Андріяшик); *Він стрибнув на землю й опинився в материних обіймах. — Мамо... Се було перше слово, на яке Богдан спромігся* (І. Білик); * Образно. *Світе тихий, краю милий, Моя Україно! За що тебе сплюндровано, За що, мамо, гинеш?* (Т. Шевченко); * У порівн. *— Трапляється часом, що іншого якось не прийма серце, відвертається від нього, до іншого так зразу приляже, як до рідної мами* (Марко Вовчок); // Звертання до матері чоловіка або жінки. *— Дивіться, мамо: чи так гарно буде? — питає вона свекрухи, показуючи шитво* (Панас Мирний); // Уживається як ласкаве звертання до старшої віком жінки. *Білявий був подався до старенької ближче, та велетень вхопив його за сорочину — стій! Знову вклонився жебрачці. — Скажіть, мамо... Чому старцюєте у світлому раю небесному?* (Люко Дашвар).

◊ **До бі́сової (лихо́ї, чо́ртової** *і т. ін.)* **ма́тері <[Ну] к бі́совій (лихі́й, чо́ртовій** *і т. ін.)* **ма́тері** *(рідко* **ма́мі)>** *див.* **ма́ти[1]; Кат його́ (її́, їх** *і т. ін.)* **[ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би]** *див.* **кат; Трясця його́ (твої́й, ї́хній** *і т. ін.)* **ма́тері (ма́мі,** *рідко* **ба́тьку, ті́тці)** *див.* **трясця; Чорт (біс) [його́] ба́тька** *(рідше* **ма́му) зна́є (зна) <Чорти́ (бі́си) [його́] ба́тька** *(рідше* **ма́му) зна́ють>** *див.* **чорт.**

МАМА́Й, а́, *ч., заст.* Кам'яний ідол (у 1 знач.). *Відомо, що мамаями називали давніх ідолів, яких встановлювали на вершинах курганів* (з наук.-попул. літ.).

МАМАЛИ́ҐА, и, *ж.* Густа каша з кукурудзяного борошна. *Всипала я кукурудзяне борошно в окріп, мішаю ложкою мамалиґу* (І. Нечуй-Левицький); *Дух свіжої мамалиґи приємно полоскотав йому нюх, коли він переступив поріг хати* (М. Коцюбинський); *Омелько також замовк, але він дивився у землю. Чекав на вечірню мамалиґу* (У. Самчук); *Бородатому не дуже смакував банаш* [бануш], *який він про себе назвав звичайною кукурудзяною кашею, або мамалиґою, але, хоч і трохи кривлячись, їв* (О. Чорногуз).

МАМАЛІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ зоології, що вивчає ссавців; теріологія. *Летючих мишей, як і інших ссавців, вивчає наука мамаліологія* (з наук.-попул. літ.).

МАМА́Н, *невідм., ж., жарт.* або *ірон.* Те саме, що **ма́ти[1]** 1. *— Маман, хто там у тебе? — почувся голос Віталія з кімнати. — Це пастушок, Вітенько* (К. Гриб); *То була його маман. Вона потягла їх за собою і виштовхала надвір через вузьке вікно в туалеті* (Ю. Андрухович); *Маман попрасувала сорочку й костюм ще вчора* (А. Дністровий); *— Сутужно тепер нам буде, — скаржився він вірному супутнику. — Маман зовсім оскаженіла. Просив червінець — не дає* (І. Роздобудько); // *ірон.* Жінка, що має або мала дитину. *Боже, які дурні діалоги веде якась маман з дитиною* (І. Карпа).

МА́МБА, и, *ж.* Африканська отруйна тонкохвоста змія з вузькою витонченою головою й великими очима. *— Це чорна мамба, болотяна змія! — промовив лікар. Джиммі зблід* (В. Малик); *Чорна мамба вважається однією з найбільш небезпечних і швидких змій, що мешкають на території Африки* (із журн.).

МА́МБО, *невідм., с.* Парний танець латиноамериканського походження; виконується під музику в 2/4 та 4/4 такту. *Всі кинулись вниз прожогом, де чекав на нас .. мій "Філіпс", купа платівок — танґо* [танго], *мамбо, рокен-рол* [рок-н-рол] (У. Самчук); *Мамбо з'явилося в Європі на межі*

40–50-х рр. XX ст. (з наук.-попул. літ.); *Неповторний колорит створили на сцені іскрометні румби і мамбо* (з газ.).

МАМЕЛЮ́К, а, *ч., іст.* Вояк з особистої охорони єгипетських султанів (з XIII ст.); пізніше — представник найвищої військово-феодальної знаті в Єгипті. *Газалі, прозваний Слов'янином, прислужився покійному Селімові під час походу на Єгипет. Тоді він переметнувся від мамелюків до Османів* (П. Загребельний).

МАМЕНО́РІ, *невідм., с.* Соєвий папір, у який загортають суші. *Маменорі цікаве тим, що вбирає смак тих інгредієнтів, що входять до складу ролу* (з наук.-попул. літ.); *Суші з маменорі виглядають неймовірно кумедно завдяки кольоровій гамі маменорі — воно буває зеленим, рожевим і жовтим* (з мови реклами).

МАМЗЕ́ЛЬ, *невідм.* і і, *ж., фам.* Те саме, що **мадемуазе́ль.** *Хмільні гвардійці .. горланили фривольну пісеньку про нескучну* [веселу] *мамзель-актрису та про корнета* (Василь Шевчук).

МА́МИН, а, е. Прикм. до **ма́ма.** *Приїхав у гості до нас дядя з міста, мамин брат* (С. Васильченко); *Пам'ятайте, діти, всюди Вірну мамину науку. У ясне життя і в люди Мама вас веде за руку!* (С. Олійник); *Вибравшись на горище, я цілував надщерблену татарську шаблю, видобуту з Дністра ще маминим дідом* (Р. Андріяшик); *Повертайся, Андрію, до маминих пампушок, до свого роботящого й тихого батька, з яким ти навіть не встиг попрощатись* (П. Загребельний); // Який належить мамі. *Оленка під маминим гребінцем стала покірно; вся в білому і сама бліда, з світлими очима і високо піднятими брівцями — як в тата* (В. Барка).

◊ **Ма́мина до́нечка (до́ця)** *див.* **до́нечка; Ма́мин (мату́син, маму́син) сино́к (сино́чок)** *див.* **сино́к; Ма́мин мізи́нчик** *див.* **мізи́нчик; Смокта́ти ма́мину ци́цю** *див.* **смокта́ти.**

МАМІ́Й, я́, *ч., ірон.* Розпещений, виніжений син. — *Так постій, Карпику, я піду матері спитаю. — От мамій! Нащо її питати* (Панас Мирний); *Дем'янко .. тулився до материних грудей, не кажучи й слова. — От мамій, — сказав батько, — тебе ніяка війна не переробила, мамій та й годі!* (Ю. Яновський); — *Якщо не вийдеш заміж студенткою, потім будеш сидіти в дівках, як ото вона, до тридцяти років. Поки не підбере який-небудь підстаркуватий мамій* (Є. Кононенко).

МАМІЛЯ́РІЯ, ї, *ж.* Рослина родини кактусових, перев. з дрібними квітками, що культивується в оранжереях і приміщеннях. *Маміля́рії стійкі до сухого повітря, однак улітку зрошування їм не зашкодить* (з наук.-попул. літ.); *Як і всі рослини районів сухого континентального клімату, мамілярії в домашніх умовах потребують істотних перепадів нічних і денних температур* (із журн.).

МА́МКА, и, *ж.* 1. *розм.* Те саме, що **ма́ма.** *"Та чи вибачать мені мамка за все, що я накоїв?"– думає Дмитрик* (М. Коцюбинський); *Отець помер, і хлопець сам зостався з матір'ю. Раз говорить він: — Мамко, розповім я вам новину* (А. Калин); — *Чого мамка наварила? — Вареників, — поспішив чоловічок з синіми очима, Паньків син* (Р. Андріяшик); *В цю хвилину до кімнати вбіг Дениско, побачив заплакану матір, кинувся до неї .. — Ти за віщо б'єш мамку? Я тобі... Я тобі... — Й заплакав також* (Ю. Мушкетик).

2. *заст.* Нянька, годувальниця (у 1 знач.). *Бідна жінка радо йшла в мамки, хоч їй жаль було лишати на чужі руки своє мале писклятко, але що було робити* (Н. Кобринська); *В вітальню входить повна, буйна дама з таким величезним бюстом, що, здається, вона може бути мамкою цілої роти салдатів* [солдатів] (В. Винниченко); *Дитина була голодна й заплакала. Треба було впустити мамку, і графиня з важким почуттям відчинила двері, за якими вже стояла, не насмілюючись постукати, годувальниця* (Валерій Шевчук).

МА́МКАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Часто звертатися до матері по допомогу, пораду, повторюючи слово "мама". — *Мамо! — почала було Варя, але Ярина Федорівна її різко перебила: — Покинь, я тобі кажу, мамкати!* (М. Хвильовий).

МАМЛЮ́К, а, *ч., іст.* Те саме, що **мамелю́к.** *Деякі половецькі роди відкочували на Дунай на територію Угорського королівства, інші — у Єгипет. Пізніше вони становили гвардію султана — мамлюків* (з навч. літ.); *У липні 1798 р., після поразки Наполеона, Касим-бей разом з Ібрагімом відступив у Сирію, де в союзі з турками мамлюки продовжували воювати проти французів* (з наук. літ.).

МАМО́ГРАФ, а, *ч.* Рентгенодіагностичне обладнання для обстеження молочної залози. *Новий мамограф у відділенні лише тиждень, проте ми вже відчули його переваги* (із журн.); *Вінницький обласний онкологічний диспансер отримав сучасний пересувний мамограф для виявлення та профілактики раку молочної залози* (з газ.).

МАМОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е, *мед.* Стос. до мамографії. *У хворих жінок кількість і частота мамографічних обстежень залежить тільки від перебігу захворювання й рекомендацій лікаря-мамолога* (з наук.-попул. літ.); *Мамографічний знімок робиться для кожної молочної залози у двох проекціях* (з навч. літ.).

МАМОГРА́ФІЯ, ї, *ж., мед.* Діагностичний метод рентгенологічного дослідження жіночих молочних залоз. *Лише кожна дванадцята жінка регулярно робить самообстеження молочних залоз та мамографію* (із журн.); *Одним з основних методів обстеження молочних залоз жінки вважається мамографія* (з газ.).

МАМО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із мамології. *Хто ж такий лікар-мамолог, що він лікує і чому він вважається жіночим лікарем?* (з наук.-попул. літ.); — *Сьогодні великий відсоток молоді має серйозні гінекологічні проблеми, викликані змінами в гіпофізі, — розповідає хірург-мамолог* (з газ.).

МАМОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е, *мед.* Стос. до мамології. *Мамологічне відділення здійснює хірургічне лікування хворих з доброякісними та злоякісними пухлинами молочних залоз, м'яких тканин, шкіри* (з наук.-попул. літ.); *Усередині мобільної клініки на колесах містяться два спеціалізовані кабінети — гінекологічний і мамологічний, де жінкам роблять мамографію — рентгенологічне обстеження грудних залоз* (із журн.).

МАМОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука про захворювання молочних залоз. *Науковий характер мамології дозволяє вивчати нові захворювання й методи їх лікування* (з газ.).

МАМО́НА, и. 1. *ч.* У деяких давніх народів Близького Сходу — бог багатства й наживи; у християнських текстах — злий дух, уособлення користолюбства. *Ніхто двом панам служити не може, бо або одного зненавидить, а другого буде любити, або буде триматись одного, а другого знехтує. Не можете Богові служити й мамоні* (Біблія. Пер. І. Огієнка); — *Не можна разом служити Богу й мамоні,* —

відповів дід (І. Франко); *Я розповів про золоту жилу, з якої черпався кошт на будівництво .. — Нема тут гріха, — підсумував ігумен. — Золото добуте трудом і не пущене на службу мамоні, а віддане на богоугодну пожертву* (М. Дочинець).

2. *ж., перен., заст., зневажл.* Жадібність, ненаситність, обжерливість. — *У панів така мамона, що коли смачне, то вони й жабу з'їдять* (О. Стороженко); *Я .. дізнався, коли виріс, що колись носили різні чоботи — біднота й ті, що при мамоні: бідні — чорні, а панота — жовті та червоні...* (Д. Білоус); *Слугою Фердінандом, коли він побачив два золоті, оволодів дух мамони* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

МА́МОНТ, а, *ч.* Вид слонів льодовикового періоду з довгою вовною та великими бивнями, загнутими догори. *Гострим камінцем Накарбував* [дикун] *серед стіни в печері Якогось мамонта* (М. Рильський); *Та тільки хто б на чому не спинився, яких припущень ми б не спорудили, — коли цим горам Київ ще й не снився, тут люди вже на мамонта ходили* (Л. Костенко); — *Аж не віриться, що колись в епоху палеоліту, можливо, ось тут, на галявинці полювали на мамонтів, довгошерстих носорогів та зубрів* (із журн.).

МАМОНТЕНЯ́, я́ти, *с.* Маля мамонта. *Відвідавши печеру Еміне Баїр Хосар у Криму, ми побачили скелет мамонтеняти, яке, напевно, впало в печеру через отвір у ґрунті та не змогло вибратися* (з наук.-попул. літ.); *Учені назвали точний геологічний вік ямальського мамонтеняти* (з наук.-попул. літ.).

МА́МОНТОВИЙ, а, е. Прикм. до **ма́монт.** *Школярі не раз знаходили тут у вимивинах берега мамонтові бивні та кам'яне знаряддя наших пращурів* (О. Гончар); *Різкий тріск заглушив його подальші слова — то Ходя взявся до гусячого кийка, видаючи такі звуки, ніби в дробарку вкинули мамонтового бивня* (В. Шкляр); *Розумна людина сміливо загострила шматок слюди чи мамонтового бивня й увіпхнула цю красу собі в ніс чи у вухо* (із журн.).

△ **Ма́монтова (ма́мутова) кістка** *див.* **кістка; Ма́монтове де́рево** *див.* **де́рево.**

МА́МОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **ма́ма.** *Ой роде, роде багатий — подаруй нам товарець рогатий: Ви дайте, таточку, волики, а ви, мамонько, корову* (з народної пісні); *Дочка середульша біля матері впада: — Мамонько! .. Випийте, люба... — Що це? — Валер'янові краплі* (М. Куліш); // *ірон.* Те саме, що **ма́ти**[1] 1. [Д е н и с:] *Бачачи, що мамонька твоя має триста десятин, думали, що візьмемо за тобою хоч з сотню або ж грішми* (М. Кропивницький).

МАМОПЛА́СТИКА, и, *ж., мед.* Пластична операція на молочній залозі, яка полягає в зміні її форми та (або) розміру. *Перша операція з мамопластики була виконана М. Пуссеном у 1897 році* (з наук.-попул. літ.); *Повернути бюсту красиві обриси можна єдиним способом — мамопластикою* (з мови реклами).

МАМОПЛАСТИ́ЧНИЙ, а, е, *мед.* Стос. до мамопластики. *Жінка, яка наважилася на мамопластичну операцію, зазвичай цікавиться двома питаннями: чи існує ризик розвитку онкологічних захворювань молочної залози в результаті проведеної мамопластики і яка ціна за збільшення грудей у клініці* (з наук.-попул. літ.).

МА́МОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **ма́ма.** — *Мамочко, голубочко, моя ріднісінька! Та я ж вся у тебе... у мене твоя натура...* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Мамочко! — спросоння прошепотіла Орися і розкрила очі* (О. Іваненко); *Коли б моя мамочка Беренікс, яка все життя бореться за жіночу емансипацію, побачила, як емансипувалась її кохана донечка, вона б умерла* (П. Загребельний); — *Якщо розкриєш свого мудрого рота, згадай: у Дениска менший братик, зовсім мала сестричка і мамочка, яка тягне на собі всю цю велику рідню. Погано буде всім* (А. Кокотюха).

МА́МРАТИ, аю, аєш, *недок., діал.* Навпомацки шукати. *Він мамра, мамра, — так не найде, бо сліпий* (Сл. Б. Грінченка); *Тихцем .. пробрався* [Лесь] *через темні сіни в прохолодну тісну комірку, навпомацки знайшов на бантині чистий одяг та й почав мамрати руками: кудись черевики запропастилися* (І. Нижник).

МАМУ́ЛА, и, *ч. і ж., зневажл.* Вайло, тюхтій, телепень (у 1 знач.). [Л і н а:] *Та йдіть-бо ви, мамула!* (Я. Мамонтов); *Годі дати собі раду з цим мамулою, що розлігся на канапі і вже зім'яв нову плахту, яку позавчора купив Мара* (Б. Антоненко-Давидович).

МАМУЛУВА́ТИЙ, а, е, *зневажл.* Вайлуватий, неповороткий. *Звідки він — бородатий, мамулуватий? Хто його знає* (М. Хвильовий); *Левада добре пам'ятав його високу мамулувату постать* (І. Кириленко); *Бідне ліжко! Воно таке чисте, біле, тендітне й ото на нього бухнувся він, такий чорний, мамулуватий і несимпатичний* (Б. Антоненко-Давидович); *Я .. батьків нареченої, — мати вчителька, батько агроном, червонопикий, мамулуватий, — обминав тоді стороною* (Є. Пашковський).

МАМУЛУВА́ТО, *зневажл.* Присл. до **мамулува́тий.** *Зрідка вона позирала на партнерів, і те, що вони мамулувато топталися на одному місці, .. — це Варю зовсім не бентежило* (М. Хвильовий).

МАМУ́ЛЯ, і, *ж., фам.* Пестл. до **ма́ма.** *Моя мамуля помішалася на всьому китайсько-тибетському, вона їздила до Індії, щоб отримати благословіння самого далай-лами* (П. Загребельний); — *Ти вірна мені, своїй батьківщині, своєму місту, своїм друзям... — Що ти, мамулю! Не кажи! Ні, ні, не кажи! — з перебільшеною жвавістю запротестувала Марія* (Ю. Бедзик); *Мамуля щезла... Уявляєте: ні на роботі, ні вдома. Разом із синком* (О. Чорногуз).

МАМУ́НЦЯ, і, *ж., діал.* Пестл. до **ма́ма.** — *Візьміть мене* [в ліс], *мамунцю, візьміть, може, її* [мавку] *побачимо!* (І. Франко); — *Що ж, Ганю, будеш віддаватися? .. — Нехай буде, як мамунця кажуть і татуньо* (А. Крушельницький); — *Та що ви, мамунцю, кажете! Ви не знаєте, яка то страшна кара під татарськими батогами в ясир бути гнаним!* (О. Назарук); — *Ми з татом теж би їхали до Америки, та мамунця не хоче* (Г. Пагутяк).

МАМУ́НЯ, і, *ж.* 1. Пестл. до **ма́ма.** *Жалібно кличуть дітоньки неньку: — Вставай, мамуню, стужа неначе* (П. Грабовський); *І матуся моя усміхнеться мені, Моя мила далека мамуня* (В. Сосюра); *Батько, з своєю вередливою, часом навіть крутою вдачею, не міг замінити пестливої, доброї мамуні ні їй, ні всій великій родині* (Б. Антоненко-Давидович); *На порозі, в холодних голубих тінях од екрана, семирічний хлопчик. І голосне, відчайне: — Мамуню, я теж колись помру? Вітальня мовчить. Чим утішиш?..* (В. Дрозд); — *То що вони геть усі в мамуню вдалися?* (Ю. Винничук).

2. *перен., фам.* Ласкаве звертання до жінки, дружини. — *Знаєш, Маню, У городі тепер армяни* [вірмени], *Купи собі, мамуню, шаль* (Т. Шевченко).

МАМУ́СЕНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **маму́ся.** — *Мамусю! Не думай, що я така зла: Я добра, але й я ображена. Подумай, мамусенько, як мені тяжко* (У. Самчук); *Часто простоювала* [Оксана] *на кручі й до обіду, доти, поки не приходила Соломія з онуком її забирати. Тільки крик Омелечка: "Мамо, мамусенько, це ми... А ти чого додому не йдеш?" повертали її до дійсності* (В. Чемерис).

МАМУ́СИН, а, е. Прикм. до **маму́ся.** *Відчиню хатні двері, і мене так і омиє мамусина ласкава посмішка* (А. Дімаров); *Пропоную універсальний рецепт пирога з вишнями з мамусиних записів* (із журн.); // Який належить мамусі. *Мамусина вишиванка; Мамусина хата.*

◊ **Ма́мин (мату́син, маму́син) сино́к (сино́чок)** *див.* **сино́к.**

МАМУ́СЯ, і, *ж.* Пестл. до **ма́ма.** *Прибігаю додому та вже радію-радію: — Мамусю-мамусю, я вже не наймичка!* (А. Тесленко); *А вона ж так .. жаліє свою дорогу мамусю!* (В. Козаченко); — *Хто це недоїдки поклав? Ах, які ж ви невиховані! — Це не я, мамусю* (Ю. Винничук); — *Мамусю! А де ми з тобою від літньої спеки ховатимемося? — питала Нані* (Люко Дашвар).

МА́МУТ, а, *ч., заст.* Мамонт. *Мамут спиною розгортає твань* (М. Бажан); *Колись теж галасували, танцювали біля вогнища, розбивали кістки мамута об камінь* (О. Бердник); * У порівн. *Антон Никандрович — людина з "сердечною загадкою", в індустріяльних* [індустріальних] *країнах подібні до нього вимерли, як мамути* (В. Барка).

МА́МУТОВИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **ма́мут.** *Були фігурки жінок, тварин, пташок, малюнки та різьблення на стінах. Це, наприклад, у с. Озаринці на Поділлі, Кам'яній могилі біля Мелітополя, різьба на мамутових іклах Києво-кирилівської стоянки тощо* (з навч. літ.).

△ **Ма́монтова (ма́мутова) кі́стка** *див.* **кі́стка.**

МА́МЦЯ, і, *ж., діал.* Пестл. до **ма́ма.** — *Як мені татко дарує срібні п'ятачки, то мамця їх ніколи не забирає* (Леся Українка); — *А ви й зіправди* [справді] *зовсім невинний хлопець .. Не скажіть лиш мамці, що я блазнила* [спокушала] *вас такими безбожними історіями* (Л. Мартович); *Мамця сама вишила портрети Шевченка й Франка, і скільки Ярослава себе пам'ятає, висять вони в хаті під рушником...* (О. Гончар); — *У мене мамця буде на випускному, — радо повідомив Хіппі* (Любко Дереш).

МА́МЧИН, а, е. Прикм. до **ма́мка.** — *Що ж то за парубок, коли на ньому жодного рубця... Та в нас за такого мамчиного мазунчика добра дівка і заміж не піде* (Ю. Мокрієв); *Хлопець був тямущий і завше пильнував мамчиної ради* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // Який належить мамці. *Лякав його і величезний похмурий будинок, і тісна мамчина хата на самому верху, куди вони з бабою довго дерлися брудними вузькими сходами* (Г. Тарасюк); *Рая тоді — вужем до мамчиного пальта. Раз завелися грошики, треба хоч копійку поцупити* (Люко Дашвар).

...МА́Н, а, *ч.* Друга частина складних слів, що означає особу чоловічої статі, яка має пристрасть до того, що виражено в першій частині слова, напр.: а н г л о м а́ н, б а л е т о м а́ н, г р а ф о м а́ н.

МАНА́, и́, *ж.* 1. Уявний образ кого-, чого-небудь, що ввижається комусь; привид, примара. [С т е х а:] *Ні, це не Андрій, це мана!..* (М. Кропивницький); [П а н с а *(до Прісцилли):*] *Доню! .. Я піду в порожній дім ваш, сяду безпорадний при згаслому багатті, буду лити старечі сльози, поки очі згаснуть... струбую ваші мани, хай прилинуть потішити мене...* (Леся Українка); *Коли мана ближчає, можна помітити, що вона в трусах і майці* (Ю. Яновський); — *Тоді я питаю, чи не водиться мана. "Ви щось чули?" — "Не чув, а годину пролежав під якоюсь колодою"* (Р. Андріяшик); — *Ти справді жива чи, може, мана? — Мабуть, жива, — тихо відповіла дівчина* (П. Загребельний); * У порівн. *Прожене ть з одного місця, — Зникне Чіп, як та мана...* (С. Воскрекасенко); // *перен.* Щось несправжнє; ілюзія, омана. *Що мені без тебе щастя? Звук порожній і мана!* (І. Франко).

2. *розм.* За уявленнями забобонних людей — те, що навіяне злим духом. *Їй-богу моєму, забулася, що й зарікалася не пити, неначе вона* [кума] *ману навела на мене* (І. Нечуй-Левицький); — *Прожени мою турботу: дай хоч зілля-приворотy, хоч нашли якусь ману на Оксану навісну!* (Н. Забіла); // *перен.* Щось незрозуміле, незбагненне. *Іноді Шовкунові здавалося, що кінь іде не вперед, а задкує. "Що за мана?" — стріпує Шовкун головою, щоб розігнати сон* (О. Гончар).

◊ **Пуска́ти / пусти́ти ману́ [в вічі]** *див.* **пуска́ти.**

МАНА́Т, а, *ч.* 1. Грошова одиниця Азербайджану; дорівнює 100 гяпікам. *Азербайджанський манат двічі зазнавав деномінації — у 1992 та 2006 роках* (з наук.-попул. літ.).

2. Грошова одиниця Туркменістану; дорівнює 100 тенге. *На нових банкнотах вартістю 1, 5, 10, 20, 50, 100 і 500 манатів будуть зображені історичні особи, що прославили туркменський народ, і архітектурні пам'ятники Туркменістану* (з наук.-попул. літ.).

МАНА́ТКИ, ів, *мн., розм.* Дрібне домашнє майно, особисті речі; пожитки. *Тоді вже економ своєю .. властю велів запакувати всі його манатки на його двоколісну .. і разом з тим добром відвезти його в село* (І. Франко); — *Підеш казати* [урядникові] — *прокляну і сьогодні ж викидаю тебе з усіма твоїми манатками з хати* (Б. Грінченко); *Він схопив тачку, .. жбурнув на неї сякі-такі манатки, додав продуктів .. і під регіт та привітальний свист викотив за ворота* (Ю. Яновський); *Німецькі грізні воїни розгубили десь усю свою приголомшуючу техніку й тепер перли пішечки, а свою амуніцію й манатки тягли на ручних санчатках* (І. Багряний); // Те саме, що **о́дяг.** *Для одежі не було опрічної комірки, де можна було б поскладати свої бурлацькі манатки* (І. Нечуй-Левицький); *Я виліз із ліжка, позбирав із підлоги манатки, вбрався і посунув до ванної* (Ю. Винничук).

МАНА́ТТЯ, я, *с., збірн.* 1. *розм.* Те саме, що **мана́тки.** *Одної ночі він забрав своє манаття, прихопив дещо й з війтовського* [війтівського] *і щез* (І. Франко); *Два вози з манаттям і дітьми зупинилися на горі. Спускатися вниз було небезпечно, колеса не витримали б ні на яких гальмах* (Р. Андріяшик); — *Скидай із себе одежу, бо в пекло не входять одягнуті. І він мене послухався .. Почав скидати з себе манаття і кидав його на землю* (Валерій Шевчук); *Тут завше крутилися фарцівники, скуповуючи в поляків різне манаття* (Ю. Винничук).

2. *зневажл.* Поганий одяг; лахміття. *Батько неласкаво прийняв сина за одяг. — Що то у тебе за таке манаття?* (Панас Мирний); *У Маланки захована навіть була в комірчині, під старим манаттям, пляшка горілки* (М. Коцюбинський); — *Прибери к бісу своє манаття! — крикнула Варка, шпурляючи ногою Гащин платок* (Л. Яновська).

МАНГА́Л, а, *ч.* Довга вузька глибока жаровня на ніжках, перев. для приготування шашликів. *Склеп просторий, з віконцем. Хтось із босяків припер туди навіть тапчан і в кутку мангал поставив — грівся чи готував їсти* (В. Барка); *І сидить невідоме світило поруч із розкішною феміною* [жінкою] *десь попід не менш запахущим мангалом і ніби ненароком опускає руку (свою) на плече (її)* (А. Крижанівський); *В мангалах безперервно смажать смердючу жирну баранину, гамір не втихає ні вдень, ні вночі* (П. Загребельний).

МАНГА́Н, у, *ч.* Хімічний елемент з атомним номером 25, сріблясто-білий крихкий метал; марганець. *З усієї різноманітності іонів металів біологічну координаційну хімію цікавили три групи металів: біологічні метали, або "метали життя" (кальцій, калій, манган, кобальт); фармакологічні метали; токсичні метали* (з наук.-попул. літ.); *П'ять довгих годин, майже робітний день службовця, збігали їм суцільною яскравою миттю, сліпущою і раптовою, як спалах мангану* (В. Підмогильний).

МАНГАНИ́СТИЙ, а, е, *хім.* З домішкою мангану. *Залежно від хімічного складу спеціальні бронзи називаються свинцевистими, алюмінієвими, манганистими, берилієвими тощо* (з навч. літ.).

МАНГАНІЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. *мет.* Який легований манганом. *Манганізовані сталі.*

2. Який містить домішку манганових сполук. *На кислих супіщаних ґрунтах під горох доцільно вносити мікродобрива, зокрема манганізований суперфосфат* (з навч. літ.).

МАНГАНІ́Н, у, *ч., мет.* Сплав міді, мангану та нікелю. *Манганін через дуже низький температурний коефіцієнт опору найширше застосовують в електричних манометрах опору* (з навч. літ.).

МАНГАНІ́НОВИЙ, а, е, *мет.* Прикм. до **манганін.** *Постійні провідникові резистори виготовляють із манганінового, ніхромового або константанового дроту, який намотують на трубку з кераміки або прес-порошку* (з наук.-техн. літ.).

МАНГАНІ́Т, у, *ч.* Головний мінерал манганових руд, що трапляється у вигляді тонкокристалічних мас чорного або бурого кольору. *Зроблено спробу провести аналіз найбільш важливих фізичних властивостей манганітів, що виявляють ефект колосального магнітоопору* (з наук. літ.).

МАНГАНІ́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **манганіт.** *У роботі з'ясовано напрямки еволюції магнітних та електричних параметрів манганітових оксидів за умови цілеспрямованого підвищення неоднорідності матеріалу* (з наук. літ.).

МАНГА́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **манга́н.** *На відвалах кам'яновугільних та манганових виробок найпристосованішими виявилися акація біла, в'яз дрібнолистий, жимолость татарська і навіть сосна звичайна* (з наук. літ.); *Найбільш значущими покладами мінералів на морському дні є малі грудочки, які називають мангановими конкреціями* (з навч. літ.); // Який містить манган. *У Нікопольському районі у відкладах палеогену трапляються манганові руди невеликої потужності* (з наук. літ.); *Манганова сталь має кращі механічні характеристики порівняно зі звичайною* (з навч. літ.).

МАНГЛЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **мангль.** *Манглеві хащі.*

МАНГЛЬ, я, *ч.* Тропічне дерево з повітряним корінням, що йде від стовбура й гілок у ґрунт. *Манглі ростуть переважно на морських берегах* (з наук.-попул. літ.).

МА́НГО, *невідм., с.* 1. Тропічне плодове дерево родини анакардієвих. *Навколо мавзолею розкішний парк — пальми, .. манго та інші незнані у нас дерева* (В. Минко); *Хороша в Індії весна, коли над землею пливуть пахощі бруньок манго, а в кущах заливається пташка невеличка* (М. Дашкієв); *Навіть холодної осінньої днини мрія виростити манго загнала професора на дачу* (Люко Дашвар).

2. Жовто-зелений, червоний або помаранчевий солодкий завбільшки з огірок або невелику диню плід цього дерева. *— Пий, пий... Сік манго... Це зміцнить тебе, дасть сили... Пий, люба чужинко...* (О. Бердник); *Манго, апельсин і персик. Саме в них найоптимальніше співвідношення цукрів, кислот, мінеральних речовин* (з газ.).

МА́НГОВИЙ, а, е. Прикм. до **ма́нго.** *Там* [у саду] *пишалися лотоси і гліцинії, достигали мангові плоди* (Р. Іваничук); *Мангові дерева дуже тінисті, їх цінують за напрочуд смачні й корисні плоди* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна); // Вигот. з плодів манго. *Чим тобі там клопотатись, синові дипломата, що на мангових соках виростав, до п'ятнадцяти літ уявлення не мав, на якому дереві росте хліб наш насущний...* (О. Гончар); *Раскатов, що зайшов до бару випити чогось прохолодного, — скажімо, мангового фрешу — і викурити сигарету перш ніж піти додому, спитав: — Що це за історія?* (Любко Дереш).

МАНГО́ЛЬД, а, *ч.* Підвид буряків з неїстівним коренем та соковитим їстівним листям. *Листя мангольда має червоне, зелене чи жовте забарвлення* (з наук.-попул. літ.); *Останнім часом нам полюбилися "голубчики" — швидкі пісні голубці з листя мангольда, яке дуже ніжне і не потребує додаткової попередньої обробки* (з газ.).

МАНГО́ЛЬДОВИЙ, а, е. Прикм. до **манго́льд.** *Мангольдове листя менше втрачає вологу під час приготування, і тому ним можна замінити шпинат, а також капусту в голубцях та пирогах* (із журн.); // Вигот. з мангольда. *Мангольдовий гратен; Мангольдовий соус.*

МАНГОСТА́Н, а, *ч.* 1. Тропічне плодове дерево родини звіробійних. *Мангостан — вічнозелене дерево заввишки до 25 м* (з наук.-попул. літ.).

2. Червонуватий або коричнево-фіолетовий їстівний плід цього дерева. *Будете в Таїланді — купіть на місцевому ринку мангостан — фрукт із червоно-фіолетовою твердою шкіркою та ніжною м'якоттю білосніжного кольору* (із журн.).

МАНГОСТА́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **мангоста́н.** *Мангостанове дерево — це пряма рослина з пірамідальною кроною, що дуже повільно росте* (з наук.-попул. літ.); // Вигот. з мангостана (у 2 знач.). *Ще з давніх часів люди вживають мангостановий чай* (з наук.-попул. літ.); *Мангостанова олія — чудовий антибактеріальний і протизапальний засіб* (із журн.); *Мангостановий точковий гель лікує й запобігає появі прищів* (з мови реклами).

МАНГОСТИ́Н, а, *ч.* Те саме, що **мангоста́н.** *Відвар листя й кори мангостина вживають при діареї та для зниження температури* (з газ.); *Білі сегменти м'якоті плодів мангостина їстівні у свіжому вигляді, іноді їх консервують* (з наук.-попул. літ.).

МАНГОСТИ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **мангости́н.** *Мангостинові дерева Таїланд не тільки давно культивує, а і є*

світовим лідером в експорті їхніх плодів (з наук.-попул. літ.); *Мангостиновий сад узимку, на жаль, не такий гарний, як в інші пори року — мангостини вже зібрані, й дерева відпочивають* (із журн.); // Вигот. з мангостина (у 2 знач.). *Мангостиновий йод — це препарат, що є природним антисептиком і повноцінним замінником зеленки й звичайного йоду* (з наук.-попул. літ.); *Мангостиновий екстракт має потужні антибактеріальні властивості* (з газ.).

МА́НГРИ, ів, *мн.* Лісові зарості (перев. з манглів) на мулистих морських узбережжях тропічних країн і в гирлах тропічних річок. *Мангри — це тропічна вічнозелена деревна рослинність, яка періодично затоплюється* (з навч. літ.); *З манграми пов'язане найінтенсивніше нагромадження торфу в тропіках* (з газ.).

МА́НГРО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **ма́нгри.** *Іноді я бачив мангрові гаї, на могутніх стовбурах вирізнялися красиві суцвіття орхідей* (І. Росоховатський); *З давніх часів арабські мореплавці вивозили мангрову жердину з Мадагаскару до Аравії, де вона йшла на різні будови та вироби, а кора використовувалась в чинбарстві* (Ю. Логвин); *На Кубі, у мангрових болотах, розташована величезна крокодиляча ферма* (із журн.).

△ **Ма́нгро́ве де́рево** *див.* **де́рево.**

МАНГУ́СТА, и, *ж.* Невеликий тропічний хижий ссавець родини віверових, один із видів якого знищує отруйних змій. *На закінчення заклинателі показали свій коронний номер — бій мангусти з коброю. Мангуста — звірок, схожий на величезного пацюка, з густою сірою щетиною* (В. Минко); *Я не витримав і купив молодого шакала. Півнєв став жовтий, як гюрза. Незабаром він придбав мангусту, схрещену з собакою динго* (О. Чорногуз).

МАНДА́НТ, а, *ч., юр.* Особа, що дає комусь доручення, мандат на що-небудь. *Мандант зобов'язаний відшкодувати мандатарію збитки, понесені останнім з вини манданта* (з наук. літ.).

МАНДАРИ́Н[1], а, *ч.* 1. Південне вічнозелене плодове цитрусове дерево родини рутових. *Українські перші мандарини — З яблунями поруч у саду...* (І. Муратов); *Китайські літописні записи свідчать, що в середньовіччі в Китаї була мінімальна повторюваність суворих зим, тому в долині р. Хуанхе росли апельсини та мандарини* (з наук. літ.).

2. Невеликий помаранчевого кольору кисло-солодкий плід цього дерева. *Я .. послав Вам різдвяний подарунок, дві поштові посилки з капрійськими мандаринами* (М. Коцюбинський); *Мандарини із Мальти везуть. І у фуру впряглася зоря...* (М. Хвильовий); *Катрін виявилася передбачливою, в її сумочці знайшлися мандарини та цукерки* (М. Дашкієв); *На таці яких тільки овочів не було: виноград білий, червоний і чорний, банани, ананаси, ківі, помаранчі, мандарини, персики* (Ю. Винничук).

МАНДАРИ́Н[2], а, *ч., іст.* Європейська назва державного урядовця у феодальному Китаї. *Сидить під балдахіном Китаєць Дцу Кин-дзин І каже мандаринам: — Я всім вам мандарин!* (П. Грабовський); — *Мене недавно навчили одної цікавої гри. Кажуть, що цю гру привезли з Китаю і там у неї грають усі мандарини* (Гео Шкурупій); *Удаючи китайських мандаринів, вони балакали вигаданою "мовою", схожою на крячіння* [крякання] *качки* (Любко Дереш).

МАНДАРИ́НКА[1], и, *ж., розм.* Зменш.-пестл. до **мандари́н**[1] 2. *Вона розклала на столі свої покупки, пропонуючи синові поласувати київськими цукерками й з'їсти мандаринку* (Б. Антоненко-Давидович); *Вони .. їли печені каштани і мандаринки, якими пригощала іменинниця* (С. Андрухович).

МАНДАРИ́НКА[2], и, *ж.* Східноазіатський птах родини качачих з яскравим різнобарвним пір'ям і чубом на голові в самця. *Припускають, що качка мандаринка гніздиться на півдні Сахаліну й на острові Кунашир* (з навч. літ.); *Мандаринка, мені здається, — найкрасивіша качка на землі* (з газ.).

МАНДАРИ́ННИЙ, а, е. Те саме, що **мандари́новий.** *У Туреччині розмаїтість фруктів та овочів надзвичайно велика, усюди розкинулися сади та гаї лимонних, мандаринних, апельсинових, гранатових дерев* (з наук.-попул. літ.).

МАНДАРИ́ННИК[1], у, *ч.* 1. Мандариновий сад, мандаринова плантація. *Доглядати мандаринник.*

МАНДАРИ́ННИК[2], а, *ч.* Продавець мандаринів. *Як нагнулася збирати діва мандарини — Описать пером не можна дивної картини! Мандаринники до неї кинулись прожогом, Поставали на коліна, наче перед Богом* (П. Глазовий); *Дівча заплакало, каже, боялась до мандаринників іти* (Є. Пашковський).

МАНДАРИ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **мандари́н**[1]. *Стали в золото розшитими Мандаринові сади* (П. Дорошко); // Вигот. із плодів мандарина. *Я побіг до лікарні з не надто доречним і вельми водянистим мандариновим соком у слоїку* (Ю. Андрухович); *Мандаринове варення;* // Видобутий зі шкірки плодів мандарина. *Мандаринова олія.*

МАНДАРИ́НСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **мандари́н**[2]. *Мандаринський палац.*

МАНДАРИ́НЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **мандари́н**[1]. *Мій мандаринчик у горщику на підвіконні росте дуже швидко* (з газ.); *Я ось зараз з'їла мандаринчик, можна з його кісточок деревце виростити* (з Інтернету).

МАНДА́Т, а, *ч.* 1. Документ, що свідчить про певні права або повноваження пред'явника. *Гей, "пани".., Дай вам Бог спання здорове, Най вам сняться дулі, І вибори, і мандати* (І. Франко); *Чайка зі Пскова вернувся до району — взяти речі, а головне, опираючися на свій новий мандат, доконати таки чудові сіножаті одного з тих дідичів, що на нього поскаржилися* (Д. Бузько); *Мишко так наловчився орудувати мандатом адмірала і примовляти до всіх комендантів та начальників, що пробивав тепер найсильніші загороди й перепони* (В. Кучер); *Я тицьнув в обличчя командиру охорони комісарський мандат, власник якого давно вже не потребував жодних документів* (Д. Білий); * Образно. *Повість "Смерть" колись припала до вподоби наркомові освіти М. Скрипнику, і він висловив авторові свою похвалу; роман "За ширмою" став мені за другий мандат у літературу* (Б. Антоненко-Давидович); // *політ.* Доручення, завдання. — *У керівників місцевих органів влади, мандат на переговори яким надається Києвом, буде право вето на невизнання тієї чи іншої особи, — наголосив він* (з газ.).

2. *іст.* Право на управління колишніми колоніями Німеччини або частинами колишньої Османської імперії, яке Ліга Націй надавала країнам-переможницям після Першої світової війни. *На практиці Ліга Націй завжди передавала мандати на управління тими чи іншими територіями традиційним колоніальним державам — Великій Британії, Франції, Бельгії* (з навч. літ.).

△ (1) **Імперати́вний манда́т** — правило, згідно з яким депутат представницького органу влади зв'язаний наказами виборців і протягом усієї своєї діяльності відповідальний перед ними. *17 червня 1789 р. у Франції було схвалено рішення про ануляцію імперативних мандатів. Депутат надалі діє не від імені округу, а від імені всього народу* (з навч. літ.).

МАНДАТА́РІЙ, я, *ч., юр.* Особа або держава, що одержала мандат. *Мандат не потребує схвалення дій мандатарія — презумпція відповідності волі депутатів волі народу не підлягає запереченню* (з навч. літ.); *Німецькі колонії передавалися під безпосереднє управління країни-мандатарія при збереженні деякого ступеня самоврядування* (з наук. літ.).

МАНДА́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **манда́т.** *Розроблення засобів, форм і методів боротьби з тероризмом під егідою ООН здійснюється з позицій загальнокримінальних категорій, як це вирішено мандатними органами ООН* (з наук. літ.); *Створення мандатної системи для колишніх німецьких колоній і володінь Османської імперії задумувалось як засіб послаблення колоніального гноблення* (з наук.-попул. літ.); *За пропозицією В. Вільсона до статуту Ліги Націй було внесено положення про мандатні території, що передбачало надання державам повноважень на управління тією чи іншою територією від імені Ліги Націй* (з навч. літ.).

Манда́тна комі́сія *див.* **комі́сія.**

МАНДА́ТОР, а, *ч., іст.* 1. Службовець поміщицького або державного маєтку, що виконував адміністративні та поліцейські функції. *В Устєріках жив знаменитий мандатор Гердлічка. Ще й досі стоїть той будинок, де він жив, звідкіля розходилися по всій Гуцульщині страшні прикази* (Г. Хоткевич); *Мандатор судив людей. Час був дорогий, суд відбувався скоро* (Б. Лепкий); *Без мандатора нема ні панщини, ні шарварку, ані податку, без нього й рекрутів цісареві не доставлять, а мандатор без пушкарів не дасть собі ради з опришками* (Р. Іваничук); *На місцях адміністративна й судова влада належала війтові, а управління декількома навколишніми громадами здійснював мандатор* (з навч. літ.).

2. Одна з нижчих посад воєнних або громадських відомств у ранньосередньовічній Візантії. *Мандатори служили при відомствах стратигів, доместиків, логофетів* (з навч. літ.).

МАНДЕ́ЄЦЬ, е́йця, *ч.* Послідовник мандейства. *Мандеєць їв поволі, подовгу розжовуючи кожен шматочок пампушки, з насолодою сьорбав буйволячий кисляк* (Ю. Логвин); *Мандейці — нащадки стародавніх ассиро-вавилонян* (з навч. літ.).

МАНДЕ́ЙСТВО, а, *с.* Давня східна гностична релігія, що збереглася в південному Іраку. *Секта мандейців була "відкрита" в середині XVII ст. Більш докладно Європа ознайомилася з мандейством у другій половині XIX ст.* (з наук.-попул. літ.).

МАНДЖА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., діал.* Іти швидко, поспішати. *Я п'ять грошей розміняю, десять пожичаю* [позичаю]. *На Вкраїні дівчинонька — до неї манджаю* (П. Чубинський); *Була десята .. До своїх діл давно усяк уже манджав* (І. Франко); *— Спудей? — запитав згодом, хоч про це й питати не треба було: довгополий байбарак і сукняний капелюх, з-під якого вибивалося довге волосся, свідчили, що юнак манджає з Київської академії додому — на вакації, мабуть* (Р. Іваничук); *Тепер і справді можна було розпізнати зображення п'яти мандрівників, що манджають серед гір сміття* (Ю. Винничук).

МАНДИ́НГО, *невідм.* 1. *мн., одн., ч. і ж.* Група народів у кількох країнах Західної Африки; представники цих народів. *Багато мандинго живе в містах, вони зайняті в промисловості та сфері обслуговування* (з газ.).

2. *ж.* Мова цих народів. *Мандинго — основна мова Гамбії* (з наук.-попул. літ.).

МАНДО́ЛА, и, *ж.* 1. Музичний щипковий інструмент, різновид лютні. *Мандола має чотири здвоєні струни, настроєні в унісон* (з навч. літ.); *Найчастіше мандолу використовували в народній музиці для акомпанування* (із журн.).

2. Альтовий різновид мандоліни. *Лад мандоли на квінту нижчий від ладу мандоліни* (з наук.-попул. літ.).

МАНДОЛІ́НА, и, *ж.* Струнний щипковий музичний інструмент з овальним корпусом та чотирма парами струн, на якому грають медіатором. *Од музики стогнуть стіни. Грають арфи й мандоліни, І посеред громади Легкий танець водять лади* (Я. Щоголів); *За стіною тюрми чується ніжний-преніжний згук мандоліни* (В. Винниченко); *Диво! Всі вікна в ньому* [будинку] *були освітлені, і чудні звуки крізь стіни його проходили в сонний затишок вулиці. Там танцювали під дзвінкі переливи мандоліни* (В. Підмогильний); *В порту бриніли тремтячим дзвоном мандоліни італійських моряків* (З. Тулуб).

МАНДОЛІНІ́СТ, а, *ч.* Музикант, який грає на мандоліні. *Два мандоліністи і скрипач безперестану грають* (М. Коцюбинський); *Біля Елеонори Степанівни .. збилися всі десять гітаристів. Балалаєчники — біля Кривохацького. З Панасиком — мандоліністи* (Ю. Збанацький); * Образно. *Хочу й маю відвагу йти самітний й бути собою. Я не мандолініст ніякого гуртка* (Б.-І. Антонич).

МАНДОЛІНІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **мандоліні́ст.** *За відсутності керівника колективу семінаристки грали в самостійно створених оркестрах мандоліністок і балалаєчниць* (з мемуарної літ.).

МАНДОЛІ́ННИЙ, а, е. Прикм. до **мандолі́на.** *У XIX ст. в с. Іванків на Тернопільщині був драматичний гурток, мандолінний оркестр* (з мемуарної літ.); *У Сігетському українському ліцеї діяв мандолінний оркестр, мішаний хор, а іноді вокально-інструментальний ансамбль* (із журн.); // Виконуваний на мандоліні, написаний для мандоліни. *На естраді виступали: Гречанівська (Лисенкові "Айстри" й "За думою дума" Степового), .. мандолінний квартет (дві мандоліни й дві мандоли)* (М. Драй-Хмара); *На сьогодні домристи легко освоюють як мандолінний, так і суто домровий репертуар* (з наук. літ.); // Пов'язаний із грою, виконанням на мандоліні. *Дослідження присвячене осмисленню й виявленню закономірностей історичного розвитку мандолінного мистецтва* (з наук. літ.); *У східноєвропейських країнах (Україна, Росія, Білорусь) мандолінне виконавство розвивається локально* (з наук.-попул. літ.).

МАНДРАГО́РА, и, *ж.* Південна багаторічна трав'яниста рослина родини пасльонових із м'ясистим кореневищем, яку використовують у медицині. *А нині в сльоту стежкою крутою Іде* [Дзвінка], *збираючи дурман і тою, І мандрагору, і всіляке зілля — То від кохання, то від божевілля* (Б. Лепкий); *Запах дурманливий шлють із гаю мандрагори* (І. Калинець); *Поміж нотами були якісь дивні знаки і малюнки — я*

упізнав корінь мандрагори, шибеницю з вішальником, ще там були рослини, птахи і звірі (Ю. Винничук).

МАНДРАГО́РОВИЙ, а, е. Прикм. до **мандраго́ра.** *І пішов Рувим за тих днів, коли жато пшеницю, і знайшов на полі мандрагорові яблучка, і приніс їх до Лії, матері своєї* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

МАНДРЕ́Н, а, *ч.* Стрижень для закривання отвору трубчастого медичного інструмента або для надання жорсткості еластичному медичному інструменту під час його введення. *Просвіт голки обов'язково має бути закритий мандреном з головкою, за яку мандрен зручно переміщати в голці* (з навч. літ.).

МА́НДРИ, ів, *мн., розм.* Те саме, що **мандрі́вка.** *Одного вечора я гуляв на весіллі в сусіда-селянина. Співали давніх пісень, говорили про селянське безземелля, про панів та про мандри поточан на поселення* (С. Васильченко); *Десь на дев'ятий день мандрів обігнали криничани валку своїх полтавських земляків-опішнянців* (О. Гончар); *Я повернувся з мандрів і додому Вертаю знову в золоте село, Яке по грудді вчило по твердому Мене ходити* (І. Драч); — *Гульня даремні думки плодить; даремні думки до мандрів доводять, а в мандрах — пропащий чоловік!* (Панас Мирний); *Інколи його несло в мандри, і він, натискаючи на педалі, мчав на велосипеді через гаї та бори, милуючись краєвидами Охтирщини* (Б. Антоненко-Давидович).

◊ **Пуска́тися / пусти́тися (уда́ритися) в ма́ндри** *див.* **пуска́тися; Справля́ти ма́ндри** *див.* **справля́ти.**

МАНДРИ́КА, и, *ж.* Виріб із сиру та тіста, що має форму коржика; різновид сирника. *Підвечіркуючи, панич убрав аж п'ять мандрик та горщечок масляків* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Недовго їй кувати. До Петрівки, а тоді вдавиться зозуля мандрикою з сиру* (О. Донченко); *Скоро Петра і Павла. Тоді зозулька змовкне. Народ каже: "Удавилася мандриками" (пампушками, що їх випікають на це свято)* (із журн.).

МАНДРИ́Л, а, *ч.* Представник родини мавпових із великою головою та коротким хвостом, який живе в Західній Африці. *Ми вже звикли вважати папуг зразком строкатості у тваринному світі. Та, виявляється, досить успішно з ними можуть конкурувати мавпи мандрили* (із журн.); *Кількох мандрилів привезли до звіринця за програмою обміну тваринами між зоопарками світу* (з газ.).

МАНДРІВЕ́ЦЬ, івця́, *ч.* Те саме, що **мандрівни́к.** *Биті дороги порожніми стали, нема мандрівця на дорозі! Він зламав заповіта* [заповіт], *зневажив міста, злегковажив людину...* (Біблія. Пер. І. Огієнка); [В а с и л ь:] *Вони* [рибалки] *завжди на ніч біля куреня кладуть окраєць хліба, а часто й кулешу заставляють, щоб який мандрівець погодувався...* (М. Кропивницький); *В її очах світились не знані йому чарівні іскри, що, як далеке блимання ватри, привертали його стомлений погляд — погляд зреченого мандрівця в безмежних і безбарвних просторах наукового степу* (В. Підмогильний); *Я крізь роки мандрівцям небесним шлю привіт від душі глибини...* (В. Сосюра); *Але й навкруг — не глушина чужа Для мандрівця, прибулого здаля* (М. Бажан).

МАНДРІ́ВКА, и, *ж.* Переміщення за допомогою транспорту або пішки, звичайно далеко за межі постійного місцеперебування; подорож (у 1 знач.). *Сама не знаю чого, але на мене напала охота поїхати куди-небудь у чужий край. Сплю і бачу усякі мандрівки* (Леся Українка); *Мандрівка пахне, аж серце п'яне! Спадають краплі у сніжний дзбан, Замети скляться, готові сани, Дорога прагне подорожан* (М. Рильський); — *Не хочу!* — *скрикнув я.* — *Боюся! ..* — *Гай-гай, брате! Думав я — буде мені попутник в такій цікавій мандрівці. А ти просто заєць. Звичайнісінький зайчисько в людській подобі!* (О. Бердник); * Образно. *Обоє підемо, обоє, В далеку мандрівку життя* (І. Франко); * У порівн. *Пригадалось Ковалеві те літо на Ворсклі. Це була немов мандрівка в молодість* (В. Собко); // Постійна зміна місцеперебування; блукання (у 1 знач.). — *Скучно на світі,* — *мимрить старий у роздратованні,* — *а ти волочись по світах, не бачачи кінця-краю своїй мандрівці...* (М. Коцюбинський); *В головах промигтіли давні-давні спогади. Нужденне життя, мандрівка по світу, шукання щастя* (Мирослав Ірчан).

МАНДРІ́ВНИ́Й, івна́, івне́. 1. Який мандрує. *І знай, що знов прилинуть восени Мандрівні зграї, знову розколишуть Повітря дзвоном, свистом, щебетанням* (М. Рильський); *Звідусіль чути було постріли, — це якась мандрівна офіцерська дружина вирішила підтримати Тимчасовий уряд* (Ю. Яновський); *Я возив хліб і сіль І людей мандрівних* (П. Воронько); // Який постійно мандрує; бродячий. *Дванадцять плащів, перетиканих пурпуром тирським, Дар королеви Альтеї мандрівним співцям златоустим* (І. Франко); *Мандрівний музика, він об'їздив майже всю країну, зустрічав багатьох людей* (Л. Дмитерко); *Не прийти він також не міг — хоч би й з огляду на неминучу при таких оказіях пізнішу пиятику за участю цілої армії мандрівних комедіантів* (Ю. Андрухович); // Те саме, що **кочови́й** 1. *Англосаксонська держава розвивалася у безнастанній боротьбі: з одного боку з місцевими кельтами, з другого — з новими мандрівними племенами, що морським шляхом напливали до островів* (І. Крип'якевич); *Він* [прокурор] *зробив розгорнений екскурс у давнину, в жахливу історію крадіжок дітей всілякими мандрівними племенами* (Іван Ле).

2. Заповнений мандрами. *Змалку почалося мандрівне життя маленьких княжичів Данилка і Василька* (А. Хижняк); *Промайнули Юнацькі весни мандрівні* (П. Воронько); *І не скажи — то був даремний шлях, Бо скоро-скоро знов по трудних днях На мандрівну дорогу навертати* (В. Стус).

Мандрівна́ тру́па *див.* **тру́па; Мандро́вані (мандрі́вні) дяки́** *див.* **дяк.**

△ **Блука́ючі (мандрі́вні) вогні́** *див.* **вого́нь; Мандрі́вні зірки́ (зо́рі)** *див.* **зі́рка.**

МАНДРІВНИ́К, івника́, *ч.* Той, хто мандрує; подорожній (у 2 знач.), подорожанин. *Мандрівник не міг користатись з них* [дзиґарів], *бо були дуже здорові й тяжкі* (М. Коцюбинський); *Пастухи сидять, а до них мандрівник з темряви наближається* (С. Васильченко); *За пару годин мандрівники таки дісталися до Києва* (А. Кокотюха); *Приїжджі казали, що в лісах ховаються здрайці, нападають на мандрівників, грабують, а потім вбивають, аби ті їх не впізнали* (Г. Пагутяк); * Образно. *Сонце, той ясний і непохибний небесний мандрівник, давно вже перестало бути керманичем моєї земної мандрівки* (І. Франко); // Людина, що за характером своєї діяльності мусить часто мандрувати. *Добре було б стати великим мандрівником і відкрити, наприклад, ще якусь землю* (Л. Смілянський); *Каже* [Петро], *що мріяв стати мандрівником-мореплавцем, але так насправді й не певен, чи те море існує, чи то не байки* (Ю. Андрухович).

МАНДРІВНИ́ЦТВО, а, *с.* 1. Мандрівний спосіб життя. *В назві юрта звучить відгомін безмежних степових просторів, степової волі, пісня вікового мандрівництва...* (Т. Масенко); *Заборони мандрівництва природно призвели й до підупаду дяківської літератури, хоча в народному середовищі кращі її зразки побутували ще дуже довго* (з наук. літ.).

2. *зах.* Те саме, що **тури́зм.** *Про свої спортивні захоплення та хобі студентських років С. Бандера писав: "До моїх спортових занять належали біг, плавання, .. кошиківка і передусім мандрівництво"* (із журн.).

МАНДРІВНИ́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мандрі́вни́к.** *Безлячно піду по новому шляху, У мандрівницьку вдягшись одежу* (П. Грабовський); *Збагни найбільшу міру Утоми й виснаги в дорозі... Самоту І куряву суху і сіру — Мандрівницьку супутницю оту!* (Є. Плужник); *Доля мандрівницька нам сприяла І добру хату на нічліг послала* (М. Рильський); *Йому надійшла пора покинути батькове обійстя і взяти на плече мандрівницьку торбу...* (Валерій Шевчук).

МАНДРІ́ВНИ́ЦЯ, і, *ж.* Жін. до **мандрі́вни́к.** [Є г и п т я н и н:] *Се хата Ра, оселя Озіріса, притулок для мандрівниці Ізіди* (Леся Українка); *Той, що просиджував в скелі віками, В скелю єлейними кликав річами Дівчинку Лесю, малу мандрівницю* (Л. Забашта); *Згори звисають на довжелезних хвостах сміхотливі мавпи, верескливо кричать, дражнять самотню мандрівницю .. Куди вона йде? Навіщо? Для чого?* (О. Бердник); * Образно. *Бризнула зливою Хмара-водянка, моя мандрівниця* (Я. Шпорта); * У порівн. *Тижнів три буяє спека, сонце палить гаряче, як мандрівниця далека, прийде хмарка — і втече* (М. Упеник).

МАНДРІВНИ́ЧИЙ, а, е. 1. Те саме, що **мандрівни́цький.** *Подорожній спинився погомоніти коло вогню і склав свої мандрівничі пожитки до ніг іншого, бо йому здалося, що подорож його скінчилася* (Г. Пагутяк).

2. *у знач. ім.* **мандрівни́чий,** чого, *ч.* Те саме, що **мандрі́вни́к.** *Ксеня поклала до заплічної торбини Стефановича штани і сорочку — для чоловіка, хлібину й кусень сала — для самого мандрівничого, благословила в дорогу* (Ю. Хорунжий); *Живе життя не забуло й Вишенського .. Воно сплітає далекому бунтареві, мандрівничому, який будив людське сумління на зламі XVI–XVII ст., належний вінець* (Валерій Шевчук).

МАНДРІ́ВОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **мандрі́вка.** *А вже весна, а вже красна! Із стріх вода капле. Молодому козакові Мандрівочка пахне* (з народної пісні); *Мандрівочка — рідна тіточка* (Номис); *Заходився порядкувати і я, бо поки і їхав, й дививсь, і втішався своєю мандрівочкою, мій реманент на возі потихеньку розворушився й почав подзеленькувати та бряжчати* (М. Вінграновський); *І ще з тим Сабітом — мандрівочку мені в Магриб пропонує .. В Магриб, бач, кличе!* (Ю. Логвин).

МАНДРО́ВАНЕЦЬ, нця, *ч., заст.* Мандрівник. *— Я мандрованець, який пішов у світ для того, щоб пізнати життя* (Валерій Шевчук).

МАНДРО́ВАНИЙ, а, е, *заст.* Мандрівний (у 1 знач.). *Аж шусть! пан писар з командою: — Де ваш Левко мандрований?* (Г. Квітка-Основ'яненко); *І от він, мандрований син, по довгій розлуці знову вдома* (Я. Качура); *Давалася, однак, згода на очищення козацького війська від наносних елементів з міщан та мандрованого люду* (Валерій Шевчук); *Дехто обробля Готове вже судно, а дехто маже Борти мандрованого корабля, Хто робить весла, хто канати в'яже* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

Мандро́вані (мандрі́вні) дяки́ *див.* **дяк.**

МАНДРО́НИ: ◊ **Плести́ мандро́ни** *див.* **плести́.**

МАНДРУВА́ЛЬНИК, а, *ч., розм.* Те саме, що **мандрі́вни́к.** *Ми їхали до Копенгагена через усю Данію. Не поромом з півночі Німеччини, як більшість мандрувальників, а на 200–300 кілометрів довше* (з газ.).

МАНДРУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **мандрува́ти.** *Хто покаже шлях мандрувань і країну примарного щастя?* (І. Пільгук); *І перший страх упав у серце малої, але вона й оком не моргнула, бо за час мандрувань мудра зробилася* (Валерій Шевчук); *Народні пісні згадують про мандрування запорожців не тільки "через море дубами", а "понад лиманами"* (А. Кащенко); *Боявся* [батько] *її галасу, сліз, ладен був задобрювати чим тільки міг. Новим намистом, кумачами, мандруванням на прощу з бабою Вуцькою, хоч і знав, що прощі ті не вельми побожні* (Ю. Мушкетик); *Читачеві презентують сцени ринку рабів, мандрування від одного хазяїна до іншого внаслідок продажу або оренди* (з наук. літ.).

МАНДРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. Здійснювати мандрівку. *Вона* [Леся Українка] *через .. хворобу багато мандрувала* (М. Рильський); *Майже два з половиною тисячоліття тому у гирлі Борисфена* [Борисфену] *.. мандрував історик Геродот* (С. Журахович); *Він вважає, що ти живеш відлюдником на якійсь незаселеній планеті чи просто мандруєш космосом на "Валькірії"* (О. Авраменко); // *перен.* Переноситися думками куди-небудь. *Ще напередодні я подумки мандрував до Нью-Йорка, Сінгапура й Сіднея* (Б. Антоненко-Давидович); *Якуб умів яскраво розповідати, і Арсен в уяві мандрував з ним по безмежній Османській імперії* (В. Малик).

2. *розм.* Іти, їхати куди-небудь. *Багато парубків, которі* [які] *були завзятіші, тікали тоді від панів та мандрували на Січ, щоб битися за рідний край разом з запорожцями* (А. Кащенко); *Довелося йому чимало наголодуватися та натомитися, майже без відпочинку мандруючи пішки на північ* (Д. Бузько); *Застебнувши комір шинелі, я мандрую напівтемними провулочками* (П. Колесник); *Лицарі-братчики ще кілька разів мандрували до Хортиці й назад, з боями і втратами долаючи тяжкий шлях* (О. Бердник); *Одного разу забрів до корчми пустельник. Він якраз мандрував до Києва на прощу і зайшов підкріпитися* (Ю. Винничук); // *жарт.* Іти, ходити на незначну відстань. *До церкви дзвін, А пан Охрім, Бувало, в шинк мандрує* (П. Гулак-Артемовський); *Через тин мандрувала сусідська молодиця* (Іван Ле); // Відправлятися, вирушати в дорогу. *Виглянь, голубко, Та поворкуєм, Та посумуєм; Бо я далеко Сю ніч мандрую* (Т. Шевченко); *Микола з товаришами мандрував з села* (І. Нечуй-Левицький); // *перен.* Пересуватися якоюсь поверхнею. *Ген унизу хвилюються череди вогненних язиків, там мандрує по землі полум'я* (І. Багряний); *Горнятко поволі, майже непомітно мандрує столом. Завмирає лише тоді, коли зупиняється потяг* (Ю. Андрухович); *Тобі тепло і приємно, її вуста мандрують по тобі, а ти обома руками гладиш її русяве волосся* (О. Ірванець).

3. *перен.* Передаватися (про предмети). *І мандрує нова сокира з рук до рук* (І. Франко); *Листівки мандрували від села до села* (Д. Бедзик); *Кожен лист мандрує по кількох адресах, і найпильніша поліція не здогадується вже кілька років,*

що більшість їх .. збирається тут, в квартирі тихого, добропорядного директора Дрезденської консерваторії (О. Іваненко).

МАНДРУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок., безос.* Про певні умови, обставини мандрування. *Ішли* [Шу-ін і Цзі] *горами вночі, вдень одпочивали, а коли здибали понад шляхом купця, відібрали двох коней. Тоді мандрувалось легше* (Олесь Досвітній); *Гарно мандрується Сироватці з січовими чумаками, з веселим отаманом Драгожилом* (Ю. Мушкетик); *Розкажи мені краще, як тобі мандрувалося всі ці роки. Чи побачив ти всі ті дива, які хотів побачити* (Ю. Логвин); *І все в мене така думка, що й мандруватиметься, і ночуватиметься мені погано, як не прокажу вранці сієї молитви* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

МАНДРЬО́ХА, и. 1. *ч. і ж., зневажл.* Те саме, що **волоцю́га** 1; бродяга. *Харон, таких гостей уздрівши.., Запінивсь дуже і озливсь: "Відкіль такії се мандрьохи?"* (І. Котляревський); *— То це ти, шалапуте і мандрьохо, що ніде собі місця не загрієш, .. — поважний муж?* (Валерій Шевчук).

2. *ж., лайл.* Розпусна жінка. *— Шльондра ти, а не молодиця! Мандрьоха! Потіпаха!* (О. Ільченко); *Як інформували тебе свого часу, в цьому гуртожитку .. є багато таких мандрівних дівчат (мандрьох), котрі ночами просто ходять від дверей до дверей і шукають собі коханого* (Ю. Андрухович).

МАНЕ́ВР, у, *ч.* 1. Переміщення військ або флоту для створення найдоцільнішого їх згрупування, щоб зайняти найкращу позицію і завдати удару супротивникові. *Розділившися на три відділи, рушили* [монголи] *під горбок трьома стежками .. Маневр той показував ясно, що монголи хотіли зі всіх боків обійти й окружити дім відразу* (І. Франко); [К а с ь я н о в:] *Задуманий вами маневр — це щось незрівнянне у військовій науці* (Л. Дмитерко); *Відомо, що козацька флотилія під Ізмаїлом за стратегічними маневрами Головатого вписала героїчні сторінки морського бою* (І. Пільгук); *Попереду війська, заважаючи його маневрам, сунули охоплені жахом тисячні натовпи біженців* (В. Малик).

2. *перен.* Спритна, хитра дія для досягнення або уникнення чогось; виверт (у 2 знач.), хитрощі. *Зробив* [староста] *виборчий маневр, винайдений польською шляхтою в Східній Галичині. Закінчив голосування, хоч голосуючих було ще кілька кіп* (Л. Мартович); *Але цей самий вчинок із тою метою, яку ставить Інарак, є просто тактичний маневр* (В. Винниченко); *Мітив* [Барвінський] *почати здалеку, застосовуючи різних випробуваних обхідних маневрів, а довелося рубати з плеча* (П. Колесник); *Остапу вдалося здійснити хитромудрий маневр і сісти біля Оксани, а Давило, зрозуміло, опинився навпроти Ярини* (Д. Білий).

3. *тільки мн.* Тактичні або оперативно-тактичні навчання військ або флоту в умовах, близьких до бойових. *— Ще торік влітку саме в страшенну спеку були маневри під Білою Церквою* (І. Нечуй-Левицький); *Наляканий роками громадянської війни, мешканець міста зразу ж стривожився, дарма що в газетах було заздалегідь оповіщено про військові маневри* (М. Івченко); *У самого Петра було таке враження і такий настрій, що це вони їдуть не на війну, а їдуть на літні маневри десь там під Чугуєвом* (І. Багряний); *— Що ж це таке? — тривожно спитала вона. — Вчора маневри закінчились, і кораблі вернулися з моря, а знов тривога* (В. Кучер).

4. *спец.* Зміна напрямку руху (курсу) судна, літака і т. ін. *Чудернацькі маневри чорної шхуни привернули увагу козаків* (З. Тулуб); *Пливли ми під одним вітрилом, бо при меншій швидкості легше виконувати маневр і не наскочити на скелі та відмілини* (Ю. Логвин).

5. *тільки мн.* Переміщення вагонів і локомотивів на станції для формування поїздів. *На станціях, де не встановлено посади маневрового диспетчера, маневри виконують за розпорядженням чергового по станції* (з наук.-техн. літ.).

△ **Фланго́вий рух (марш, мане́вр, марш-мане́вр)** *див.* **рух.**

МАНЕ́ВРЕНИЙ, а, е. 1. Який здійснюється за допомогою маневру (у 1 знач.), без позиційних укріплень (про воєнні дії). *Суворов домігся дозволу розгорнути наступ за Прутом, маючи на меті розгромити у маневрених боях армію Осман-паші* (С. Добровольський); *Досить велике значення мали штурмові дії авіації, які в умовах маневреної війни розглядались як ефективний засіб протидії ворожій кінноті* (з наук. літ.).

2. Здатний маневрувати (у 1 знач.), швидко міняти напрямок руху. *У жорстоких боях .. партизанам доводилось бути дуже гнучкими і маневреними* (М. Шеремет); *На воді тримався старенький, проте все одно досить міцний і маневрений буксир* (А. Кокотюха); *Маючи досить потужний захист, вони* [кораблі] *водночас були швидкі й маневрені* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. Те саме, що **маневро́вий** 2. *Окремо розробляють графік (розклад) роботи маневреного локомотива на об'єктах вантажного двору* (з наук.-техн. літ.).

МАНЕ́ВРЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **мане́врений** 2. *Наявність підвід обтяжувала його* [загін], *зменшувала маневреність, бо не потягнеш же ті підводи на вузенькі стежки* (І. Багряний); *Бортовий комп'ютер, оцінивши диспозицію ворожих кораблів, напрямок їхнього руху, швидкість та маневреність, видав на тактичний дисплей сценарії можливого розвитку подій* (О. Авраменко, В. Авраменко).

МАНЕВРО́ВИЙ, а, е. 1. Те саме, що **мане́врений** 1. *В маневрових боях Йдуть танкетки, танки ідуть* (П. Усенко); *Вдалими маневровими діями Б. Хмельницький створив несприятливі умови для розташування оборонного табору польських військ* (з наук.-попул. літ.); *— Настало пекло. Це вже не був бій маневрової війни. Це була різня* (із журн.).

2. Признач. для маневрів (у 5 знач.). *Десь неподалеку свиснув маневровий паровоз* (Б. Антоненко-Давидович); *В депо покрикували невсипущі маневрові паровози* (М. Чабанівський); *Маршрутний автобус, незважаючи на червоне світло, виїхав на переїзд і зіштовхнувся з маневровим локомотивом* (з газ.).

МАНЕВРУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **маневрува́ти.** *Нестачу зброї партизани намагалися перекрити несподіваними наскоками, захопленням ініціативи бою і вмілим маневруванням* (П. Панч); *Всі ці турботи нагадували велику битву, де було маневрування технікою в гігантських, державних масштабах* (М. Руденко); *— На мій погляд, у такій війні, як ця, коли нагромаджено стільки війська і фронт дуже розтягнений, більших успіхів можна досягти вправним маневруванням, ніж якимись розпачливими атаками* (С. Масляк,

пер. з тв. Я. Гашека); *Починався найвідповідальніший період — період маневрування і посадки* (М. Білкун); *З'являється можливість маневрування, заміщення одних видів виробів іншими, як у виробництві, так і в особистому споживанні* (з навч. літ.).

МАНЕВРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. Здійснювати маневр (у 1, 4, 5 знач.). *Файзулов .. підкреслював важливість якнайшвидшого закінчення будівництва тунелю, бо воно поліпшить наші комунікації і дасть командуванню змогу маневрувати озброєними силами між Заходом і Сходом в тому разі, якщо ворог нападе на нас з двох напрямків* (М. Трублаїні); *Гетьман збирався поки що маневрувати і тим часом вибрати зручне місце для бою* (В. Чемерис); *Маневрує ваговозний поїзд, перечіплює вагони* (Я. Качура).

2. Пересуватися, обходячи перешкоди; лавірувати. *На скелі безмовній я — Внизу маневрує потяг. Між гір зміїться колія* (М. Семенко); *Зробить крок, послухає, послухає, зверне ліворуч, зверне праворуч. Так маневрував* [Максим], *боячись натрапити на якусь військову групу, чи засідку, а чи розвідку* (І. Багряний); *Розмашисто працюючи ліктями й колінами, вміло маневруючи межи трупів, боєць поповз на стогін* (О. Гончар); *Радіолокатор сигналізує, що попереду кілька метеоритів. Треба маневрувати!..* (О. Бердник).

3. *перен.* Діяти, застосовуючи хитрощі, вдаватися до вивертів (у 2 знач.). *Антон Таран не довів, що Петро не винуватий, і щось надто маневрував* (П. Автомонов); — *Я спершу було допустився помилки, подумавши, що ви маневруєте то мовчанкою, то несподіваними вивертами, аби набити собі ціну* (Р. Андріяшик).

4. *чим, перен.* Перерозподіляти, переміщувати щось для кращого використання. *Свого часу злиття трьох інститутів у один, мабуть, мало смисл, бо дозволяло маневрувати коштами, кадрами, устаткуванням* (М. Дашкієв); *Уміло маневруючи повстанчими відділами, командування УПА змусило німців розділити дивізію на менші бойові частини* (з наук. літ.).

МАНЕ́Ж, у, *ч.* 1. Майданчик або закрите приміщення для верхової їзди й тренування коней. [М и х а й л о в:] *Щонеділі цар їздить на прогулянку в манеж і шлях його один — через Садову* (С. Голованівський); *У вас язики — можна коси мантачити Або замітати манеж!* (В. Симоненко); *Кожної вільної хвилини Жюльєн, замість того, щоб, як колись, сідати за книжку, біг у манеж і брав найноровистіших коней* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); * У порівн. *Мов у манежі, ми обскакали дворище і тим же алюром понеслись назад, навздогін за Свирем* (П. Панч); // Приміщення для занять і змагань з легкої атлетики. *Змагання мали відбутися у великому манежі, де було обладнано шістдесятиметрову бігову доріжку, ями для стрибків і штовхання ядра* (В. Собко); *Минулого тижня справжні пристрасті вирували на футбольних стадіонах, легкоатлетичному манежі, баскетбольних і хокейних майданчиках* (з газ.).

2. Арена цирку. — *У мене є талісман щастя. Не вірите? Волосина з гриви берберійського* [берберського] *лева, яку я підняв на цирковому манежі* (О. Донченко); *Він був схожий на клоуна, що готовий виступити на манежі, варто лише одягти на голову ковпака, а на носа довгу накладку з кулькою на кінці* (В. Лис).

3. Невелика переносна загородка для дітей, які починають ходити. *У манежі дитина може гратися, не наражаючись на небезпеку* (з мови реклами).

МАНЕ́ЖИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **мане́ж** 3. — *А моя доця вже ходить. Щоправда, ще в манежику* (з газ.).

МАНЕ́ЖИТИ, жу, жиш, *недок., кого, спец.* Виїжджувати коня за правилами манежної їзди. *Манежити коня.*

МАНЕ́ЖНИЙ, а, е. Прикм. до **мане́ж** 1. *Іван Юхимович проскакав .. манежним галопом, щоб випробувати жеребця* (М. Руденко); *Кий на більярді спочивав, На зм'ятім* [зім'ятім] *канапе лежав Манежний прутик* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); *Манежну їзду проводять залежно від кількості учасників один чи більше днів* (з наук.-попул. літ.).

МАНЕКЕ́Н, а, *ч.* 1. Людська фігура з пластмаси, дерева, пап'є-маше і т. ін. для примірювання або показу одягу тощо. *Синіє в синьому промінні на галявині, як на смітнику, манекен без голови* (С. Васильченко); *Накрохмалена шлюбна сукня серпанковою піною пухириться на манекені...* (О. Гончар); *З вітрин магазинчика "Одяг" на тебе облупленими обличчями витріщились манекени в кримпленових костюмах* (О. Ірванець); * У порівн. *Іваницький чемно стиснув тонкі губи і сів нерухомий, величний, мов манекен з цирульні* (П. Колесник); // Людська фігура з воску, пап'є-маше і т. ін., що зображує якусь особу. — *Ви справді мене ждете? Я спершу подумав, що тут виставили восковий манекен Рекел Велч* (П. Загребельний); *Турок-манекен, фігура якого імітувала гросмейстера за столом, об'їздив усю Європу* (Ю. Іздрик); *Для гірського відділу музею були зроблені манекени черкесів у святковому вбранні* (Д. Білий); // *перен.* Про бездушну, малорухливу, безвольну людину. *Вона поправила для чогось скатертину на столі, на якому у рамочці з-під скла єхидно посміхався Сідалковському якийсь зализаний манекен, що викликав у нього антипатію* (О. Чорногуз); *Читайте вірші, а ви слухайте, ви, манекени у глядацькому залі* (Ю. Андрухович).

2. *спец.* Дерев'яна фігура з рухливими руками й ногами, якою користуються художники для малювання різних поз людини. * У порівн. *На сніданок проковтнув* [начальник станції] *для підбадьорення дві чарочки, але все це нічого не помогло на безнадійний настрій. Ворушився, наче дерев'яний манекен* (Б.-І. Антонич).

МАНЕКЕ́ННИК, а, *ч.* 1. Той, хто виготовляє манекени. *Манекенник створює вітрину.*

2. Той, хто приміряє на собі одяг нових фасонів для показу. *Кутюр'є визначає напрям, а дизайнери, майстри, манекенники втілюють його задум і виносять на суд публіки* (із журн.).

МАНЕКЕ́ННИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **манеке́нник.** *Вироби манекенниці користуються великим попитом у магазинах міста* (з газ.); *Стояла за два кроки од вітрини, великоока (очі яскраво-сині), .. стрункі ноги, занадто стрункі для манекенниці, її чоло було без жодної зморшки* (В. Дрозд); *Дизайнер випускала манекенниць на подіум у зухвало поєднаних речах різних напрямів, у стилі різних епох* (Г. Вдовиченко); * У порівн. *Вона пройшлася перед ним, переплітаючи ноги, як манекенниця* (П. Загребельний).

МАНЕ́ЛІ, ів, *мн., діал.* 1. Манатки. — *Я поможу вам занести ваші манелі до воза, штурман* (О. Лисяк); *Гості не дали себе довго просити і, поскидавши свої запилюжені манелі, з радістю плюснулися у воду* (Ю. Винничук).

2. Браслети (у 1 знач.). *Коби пані Олена хоч би раз проїхалася містом чи пройшлася по ринку в такій оксамитовій, тісно в стані шнурованій сукні, .. та побряжчала б такими щирозлотими манелями на своїх вузьких, мов лебедині шиї, зап'ястках, то цілий Луцьк, кинувши печене й варене, біг би за нею глянути на те диво* (О. Забужко); *Чудернацьке слово "манелі" швидше за все зустрінеться вам раптово, зовсім не сподівано. Отак ідете собі, аж раптом... вони... Такі милі жіночому серцю дрібнички — сережечки, браслетики, хустинки, обідочки, торбинки, люстерка, стрічечки...* (із журн.).

МАНЕ́НЬКИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **мале́нький** 1–5. *Сама жінка маненька, коротесенька, та аж пихтить під тими убраннями* (Марко Вовчок); *— Справжній харалужний меч. Бачиш мереживо на лезі? Ото тільки що маненький і легкий, а так справжнісінький* (І. Білик); *Її звали Наталею. Вона була маненька, їй було тільки сім років* (Б. Грінченко); *Бабуся, було, скажуть: — І навіщо б ото я пташенятко мучив? Воно ж іще маненьке. Пусти його, не муч!* (Остап Вишня).

МАНЕ́РА, и, *ж.* 1. Спосіб виконання дії; звичка діяти певним чином. *Вона тремтіла й пищала, як муха в павутинні, і ця інститутська манера в немолодій жінці дратувала його* (М. Коцюбинський); *Це була манера розповіді старих солдатів і скромних людей — захоплюватись діями товаришів і лишати себе в тіні* (Ю. Смолич); *В його поведінці, в розмові, в манері триматися з людьми, а особливо з підлеглими, з'явилося щось нове* (Д. Ткач); *Мечислав знав цю манеру Гартмана тримати в голові все, що йому було необхідно* (М. Білкун).

2. *тільки мн.* Спосіб поводитися, триматися в товаристві. *Своєю фігурою, манерами, своїм вмінням поводитись з людьми .. Сусана Уласівна була більше схожа .. на паню* (І. Нечуй-Левицький); *Його панські манери частенько-таки викликають легесенький іронічний сміх на їх* [сусідів] *устах* (І. Франко); *Геннадій давним-давно втратив свої галантні манери закоханого: він весь час мовчав та раз по раз позіхав* (М. Дашкієв).

3. Сукупність особливостей, творчих прийомів, властивих митцеві, напрямку в літературі або мистецтві, художньому творові, виконанню художнього твору. *Я знов став писати. Я змінив свою "манеру", і се дивувало моїх знайомих та критиків* (Леся Українка); *Треба відзначити, що в багатьох інтонаціях і стилістичних зворотах зрілого Коцюбинського ясно дається відчути вплив чеховської манери письма* (М. Рильський); *Автор говорить про вплив на Ю. Яновського творчої манери Ван-Гога* (з наук. літ.); *Національний хор ім. Г. Верьовки досконало володіє як народною, так і академічною манерою співу* (з газ.).

○ **(1) За мане́рою** *чиєю, у знач. вставн. сл.* — за чиєюсь звичкою. *Гальванеску, звичайно, не слухав і, за своєю манерою, зразу змінив свій суворий і гострий тон на іронічно веселий* (Ю. Смолич).

МАНЕ́СЕНЬКИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **мале́сенький.** *Це була манесенька на зріст, тоненька, голубоока, з шапкою густих русявих кучерів на круглій голівці дівчинка* (Л. Яновська); *Із манесеньких круглих шибочок напливало блакитне ранкове світло* (Ю. Логвин); *— Манесеньку казочку! Про козу-дерезу! — Ого, ще й про козу-дерезу! Чого схотів!* (В. Винниченко); *Діти манесенькі кричали їй услід: — Бувай здорова!* (Марко Вовчок).

МАНЖЕ́Т, а, *ч.* Те саме, що **манже́та** 1. *— Пора нам розстатися вже з势 пануванням, — подумав Аркадій Петрович, защібаючи лівий манжет* (М. Коцюбинський); *Рука ніби дитяча, але білий м'який манжет, край чорного потертого рукава явно дорослої людини* (О. Іваненко); *Айт відкотив манжет правого рукава комбінезона і витяг круглу металеву коробочку* (М. Дашкієв); *Жоанна раз по раз занепокоєно смикала його за манжет сорочки, та він не озивався* (О. Авраменко, В. Авраменко).

МАНЖЕ́ТА, и, *ж.* 1. Вилога, закарваш рукава (сорочки, блузки і т. ін.). *Загнибіда нарядився у новий сукняний убір, надів сорочку з манжетами* (Панас Мирний); *Коли робив* [проректор] *рух рукою, то в голубих манжетах шовкової сорочки виднілися золоті запонки* (С. Чорнобривець); *— Так-так, усе робилося немарно... — приголомшив його товариш перший секретар, елегантно вигнувшись у кріслі й рукою в білосніжній манжеті, яка визирнула з широкого рукава халата, ухопивши зі столика присмажену грiночку з сардинкою* (О. Ірванець); // Закот холоші. *Анатолій не бачив обличчя Голосарського. Він бачив лише його спину, помітив міцну, ретельно підстрижену потилицю й високі манжети звужених штанів* (М. Руденко).

2. *техн.* Кільце для скріплення кінців труб, стрижнів для запобігання виходу рідини, газу в поршневих насосах. *Герметичність системи забезпечують гумовими прокладками й манжетами зі стяжними хомутами* (з наук. літ.); // Кільце, нарукавник, до якого прикріпляють апарат для підтримування, вимірювання чого-небудь. *Тонометр подає звуковий сигнал, якщо манжета застебнута занадто туго або, навпаки, недостатньо щільно* (з наук.-попул. літ.); *Автоматичні тонометри складаються з манжети, цифрового дисплея та компресора, який убудовано в корпус* (з навч. літ.).

МАНЖЕ́ТКА, и, *ж.* 1. Зменш. до **манже́та** 1. *Подвійна манжетка прасується по-іншому. Її слід розгорнути і пропрасувати* (з навч. літ.).

2. *техн.* Кільце, нарукавник, до якого кріпиться апарат для вимірювання чого-небудь; манжета (у 2 знач.). *У той момент, коли тиск у манжетці зрівняється з мінімальним тиском в артерії, потік крові стане лінійним і тони вислуховуватися не будуть* (з навч. літ.); *В одну руку, у вену, йому вводять голку, з другої знімають манжетку вимірювача тиску* (Г. Вдовиченко).

МАНЖЕ́ТНИЙ, а, е. Те саме, що **манже́товий.** *Манжетні запонки мають бути ретельно підібрані* (із журн.); *Манжетний короткий рукав і комір прикрашені вишитою тасьмою з національним колоритним малюнком* (з мови реклами); *На зовнішній поверхні змонтовано манжетний ущільнювач для з'єднання телескопа з несучою трубою* (з навч. літ.).

МАНЖЕ́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **манже́та** і **манже́т.** *Вашій увазі представлена чоловіча куртка, призначена для повсякденного носіння в холодний сезон. Рукава манжетові* (з мови реклами); *Після відкриття люка виймають манжетовий хомут. Саму манжету заправляють усередину* (з навч. літ.); *Для молодих більше підійде тонометр на зап'ястя, а людям похилого віку краще вибрати електронний манжетовий тонометр на плече* (із журн.).

МАНИ́ТИ, маню́, ма́ниш, *недок., кого, що, чим і без дод.* 1. Кликати, звати, роблячи певні знаки рукою, пальцем, головою і т. ін. *— Ось ідіть сюди. Ідіть, — манив її* [Галю] *і*

бровами і головою Власов (Панас Мирний); *Вчителька підходила до Романа ближче й манила рукою до себе* (С. Васильченко); *Весняне полювання на самців — це не осінні мандри болотяним привіллям, тут треба знати, як під'їхати з хистом; а головне — вміти манити чирок-самців* (Б. Антоненко-Давидович); // Вабити (принадою). *Всі доярки по черзі .. випробували різні підходи до корови, манили всіма принадами, щедро розсипали перед нею найпривітніші слова* (І. Волошин).

2. *перен.* Притягати до себе; вабити (у 2 знач.), приваблювати (у 1 знач.). *Хотів він прогнать з-перед очей ту мрію, а мрія все стояла й манила його* (І. Нечуй-Левицький); *Свіжість трави манила здалека, а медовий запах квітів наповнював повітря* (Н. Кобринська); *Нас манила романтика грандіозних проектів* (О. Гуреїв); *На тім боці їжачилися хащі смерек і ялиць, кликали до себе, манили спокоєм, затишком, волею* (О. Бердник); // Виклика́ти бажання відправитися куди-небудь, бути десь, робити що-небудь. *Весно, ти мучиш мене! Розсипаєшся сонця промінням, Леготом теплим пестиш, в сині простори маниш!* (І. Франко); *Життя кудись іде, хвилюється, як море, І манять до утіх нас устоньки дівочі...* (М. Рильський); *Манила* [річка] *нас спуститись вниз, Холодної води набрати* (М. Шеремет); // *безос. Уже пшеницю звезли і вимолотили, а Василя так і манило, так і тягло в поле* (Панас Мирний); // Захоплювати (думки, уяву). *Над Федоровою головою — безодня всесвіту, що одвіку манить людські думки* (Ю. Мушкетик).

3. *рідко.* Уводити в оману. [Х а р и т и н а:] *Я манила себе надіями, хотіла сама йому признатися, дурна, дурна...* (І. Карпенко-Карий); *Летить подорожній до того гаю в пекучому степу, а гай далі тікає .. Отак і манить, водить мара по розпеченій, потрісканій землі* (В. Кучер).

◊ **Кива́ти (мани́ти) / кивну́ти (покива́ти, помани́ти) па́льцем** *див.* **кива́ти; (1) Мани́ти [до се́бе] о́чі** *чиї, кого, чим і без дод.:* а) приваблювати своїм виглядом, красою, свіжістю і т. ін. *Узькі глибокі щілини темніли внизу, вкриті тінню, і манили до себе очі своєю чарівничою свіжиною та прохолодою* (І. Нечуй-Левицький); *Принесли їй пишний калим — весільний дар Сулеймана, що манив очі, мов грядка раю на землі* (О. Назарук); *Замріяно дорога майорить. І манить око і за обрій вабить* (В. Стус); б) виклика́ти інтерес; цікавити. *А поета манить не лише минуле .. Його очі манить світлий завтрашній день* (із журн.).

МАНИ́ТИСЯ, *иться, недок., безос., діал.* Хотітися. *Не той чоловік вбогий, що багатства стратив, а той, що не дбає ні об чім, що йому нічого не манитьcя...* (Марко Вовчок); *І досі нам сниться, І досі маниться Блакитного того Дону Шоломом напиться* (І. Франко).

МАНИ́ШКА, МАНІ́ШКА, МАНІ́ЖКА, и, *ж.* 1. Нагрудник, пришитий або пристебнутий до чоловічої сорочки. *Широка, на всі груди манішка рябоміла неймовірними чорними квітами, а тугий комір обручем в'їдався в м'яку, пропечену шию* (М. Стельмах); *Манекени одягаються модно — В закордонні костюми й маніжки* (Д. Павличко); *Вийшов шпрехшталмейстер у чорному фраку з білою манишкою і прокричав гучним голосом початок вистави* (В. Нестайко); *Він цей вокал підносив, як бокал. У нього був метелик на маніжці* (Л. Костенко); // Нагрудник, що його носять під жакетом замість блузки, або вставка до жіночого плаття, блузки. *Отак живу — з роботи в ліжко, зі сну в докучний чар полиць. Там жінка, вишита манішка, ридає — в небо горілиць* (В. Стус); *Ключовим елементом колекції стануть різноманітні ажурні манишки, використовувані як оригінальні аксесуари, що прикрашають і оживляють класичні сукні* (із журн.).

2. *розм.* Велика перев. біла пляма на грудях тварини. *В манишці білій, велетень котячий, Відлюдний і замислений мудрець, Поважно йде під столиками, наче Він тут господар, цар, верховний жрець* (І. Качуровський); *Гарнесенька та зваблuвенька — у світі пінгвінів, звичайно. Чорна спина, коричнева манишка з переливом, білосніжно-еротичний живіт — картинка!* (В. Чемерис); *У 1962 році, коли Черчиллю виповнилося 88 років, йому подарували рудого кота з білими лапами й манішкою* (із журн.).

МАНИ́ШКОВИЙ, МАНІ́ШКОВИЙ, МАНІ́ЖКОВИЙ, а, е, *рідко.* Прикм. до **мани́шка** 1, **мані́шка** 1, **мані́жка** 1. *Манишкова деталь одягу; Маніжкова сорочка; Манішкове оздоблення.*

МАНІАКА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до ма́нії (у 1 знач.). *Жадоба помсти за ці роки перетворилась у нього на хворобливу пристрасть, на маніакальну ідею* (Ю. Бедзик); // Який є проявом ма́нії. *— Підписуй, ні?! Ну?.. Ну?!. — але, не добившись ніякої ознаки згоди, упершись в маніакальний Андріїв погляд, вернувся* [Сергєєв] *й кинув лінійку на стіл* (І. Багряний); // *перен.* Подібний до ма́нії. *З маніакальною впертістю вони говорять і думають про це, їм сниться тільки це, вони вірять тільки в одного бога — в мистецтво* (М. Слабошпицький); *Насправді все починається з мап. Скільки себе пам'ятаю — завжди ця маніакальна схильність їх розглядати* (Ю. Андрухович).

△ **Маніака́льний синдро́м** *див.* **синдро́м.**

МАНІАКА́ЛЬНО. Присл. до **маніака́льний.** *Зовні дівчатка, які навчалися в "Магнолії", .. були звичайні американські дівчатка, прості в поводженні, демократичні, недбалі в одязі, в міру розтріпані, маніакально вимиті і вичищені* (П. Загребельний); *Жіночка добровільно поклала на себе місію громадського контролера й маніакально стежить за порядком* (з газ.).

МАНІАКА́ЛЬНО-ДЕПРЕСИ́ВНИЙ, а, е, *мед.* Для якого характерні зниження та підвищення настрою, напади депресії та ма́нії. *Її життєвий уклад виглядав доволі непривабливо з позиції здорової психіки .. Часом їй здавалось, що це в неї, а не в нього проявляється маніакально-депресивний синдром* (І. Карпа).

△ **Маніака́льно-депреси́вний психо́з** *див.* **психо́з.**

МАНІВЕ́ЦЬ *див.* **манівці́.**

МАНІВЦІ́, ів, *мн.* (*рідше одн.* **маніве́ць,** вця́, *ч.*). 1. Кружний, обхідний шлях. *Хто ходить на манівці, той падає в рівці* (прислів'я); *— Чого це ти, Лукино, вертаєшся додому манівцем? — спитався Улас* (І. Нечуй-Левицький); *Їздовий шукав манівців, звертав з засніжених просік і петляв поміж сосон та берез* (Іван Ле); *Лемоський архіпелаг я знаю непогано, а от за його межами, мабуть, загубилася б. В кращому разі, довго блукала б манівцями* (О. Авраменко, В. Авраменко); * Образно. *Щиро людські чуття, які, може, і були в його душі, давно розгубилися по манівцях життя* (І. Франко); *А серце, збившись з власної путі, заблукане між манівцями долі, уже й собі не вірить у житті, ачи* [або] *за привидами їде поволі* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете).

2. *у знач. присл.* **манівцями.** Кружним, обхідним шляхом. *Втікай із їх кубла голодна й боса, Як бігла бідна мати манівцями, Обдерта по тернах, бліда, простоволоса* (П. Куліш); *Вже вони втрьох, пробігши манівцями, сиділи біля дороги в кущах у байрачку* (Б. Грінченко); *Удвох з Настею вона подалася манівцями, обминаючи головні вулиці, на спасенну міську околицю до Настиних родичів* (Б. Антоненко-Давидович).

3. *у знач. присл.* **манівцями,** *перен.* Непрямо, натяками. *Розмова явно не клеїлась. І хто зна, доки б вона тяглась манівцями та промацуванням, коли б у двері не вдерся Матвій* (І. Білик).

◊ **(1) Без манівців,** *зі сл.* с к а з а т и, с п и т а т и *і т. ін.* — не вдаючись до натяків; прямо. — *Ти помітив, що Юрія Олександровича не було в нас уже місяць? — сухо і без манівців спитала Марія Миколаївна* (В. Підмогильний); — *Підняти руку на старшого — це смертний гріх! — промовив Кошиць прямо, без манівців* (Василь Шевчук); **Блука́ти (блуди́ти, іти́** *і т. ін.)* **манівця́ми** *див.* **блука́ти; Збива́тися (схо́дити) / зби́тися (зійти́) на манівці́** *див.* **збива́тися; Зво́дити (збива́ти) / звести́ (зби́ти) на манівці́** *див.* **зво́дити.**

МАНІЄ́ВИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **манія́**[1]. *Манієве виробництво;* // Пофарбований манією. *Купи мені, моя мати, Манієвий пояс, Бо зачула на вулиці Парубоцький голос* (з народної пісні); *Червона манієва спідниця, блиснувши до світла гарячою барвою, лягла коло ослона* (М. Коцюбинський).

МАНІ́ЖИТИ, жу, жиш, *недок., кого, фам.* Сильно бити кого-небудь; гамселити (у 1 знач.), дубасити (у 1 знач.). *Хлопець видумував шкідливі ігри .. Часто й густо батько його маніжив за це* (Панас Мирний).

МАНІ́ЖИТИСЯ, жуся, жишся, *недок., розм.* 1. Поводитися манірно; маніритися. [З а х а р к о:] *Та то Домаха, може, з болісті? Хвора людина — треба вибачити! ..* [В а с и л ь:] *Дуже вже вона маніжиться!* (М. Кропивницький); *Гнат бере стакан в руки і так маніжиться, ніби тієї горілки зроду і не куштував: хмуриться, кривиться, одвертається* (Григорій Тютюнник); *Міхрімах не схожа була на свою матір. Та одразу збагнула науку молодого стайничого, а ця маніжилася й дурила голову новоспеченому візиру* (П. Загребельний); — *Ну чого, Іване, маніжишся, ти ж не дівка. — Я не маніжуся... Я такий є* (Ю. Мушкетик); // Те саме, що **вередува́ти.** — *Зінько злегка застогнав. — Не маніжся! Не маленький! — гарикнув на його* [нього] *лікар* (Б. Грінченко); *Він на сей раз нічого мені, тільки так застогнав болісно. Я не витерпів: — І чого б я ото маніживсь, — кажу* (А. Тесленко); — *Я ліпше вам заспіваю іншої, — не став Тарас маніжитись. — Підпомагайте!* (Василь Шевчук); *Посилають за моїми бабою. А баба маніжаться: і ніколи їм, і роботи по горло, і не хочеться їм...* (Г. Тарасюк).

2. *з ким і без дод.* Те саме, що **па́нькатися.** — *Ну, тоді давай уже говорить так говорить по-справжньому, к чортовій мамі, чого маніжиться!* (І. Багряний); — *Та що там ви зо мною маніжитесь?.. Під три чорти!..* (Б. Антоненко-Давидович); *Кат із нею* [дівчиною], *посадовить її на санки, тільки не біля себе, а на самім задку, — з їхнім братом не дуже треба маніжитися, а то ціни собі не складуть* (М. Стельмах); — *А щодо Селім-бея, то була б у нього найменша змога — не став би з нами маніжитись* (Б. Левін).

МАНІ́ЖКА *див.* **мани́шка.**

МАНІ́ЖКОВИЙ *див.* **мани́шковий.**

МАНІ́ЖНИЙ, а, е. Який маніжиться (у 1 знач.); манірний (у 1 знач.). *Перед нею* [коханою] *всі дівчата, що він знав, були маніжними ляльками* (В. Підмогильний); *Толька .. крадькома ловив його* [кота] *за тулуб і .. починав своє муштрування. У ситого, маніжного кота потроху псувався настрій, але кіт ще сяк-так терпів* (Б. Антоненко-Давидович); *Він* [темперамент] .. *пробивається в кожному русі й жесті, — в кого прихований, але жагучий, в кого вульгарний, в кого бурхливий, в кого маніжний* (Д. Гуменна); *Маніжний кіт, було, вмиває Свій писок лапками, — вона Напевно вже по тому зна, Що їдуть гості* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

МАНІ́ЙКА, и, *ж., заст.* Зменш.-пестл. до **манія́**[1]. *Він розвозить на санчатах чи розносить на плечах свої голки, шпильки, перець, синьку, .. манійку, стрічки, намисто, сірники і різний дріб'язок* (М. Стельмах); *Настя готувалася до свята так, як завжди.., зварила із консервованих вишень кисіль, пофарбувала в манійці і цибулинні яйця й поставила на столі* (К. Мотрич).

МАНІКЮ́Р, у, *ч.* Чищення та полірування нігтів на руках. *Боря .. був худий і підстрижений, носив контактні лінзи й навіть, здається, робив манікюр* (С. Жадан); — *Сто років... тобто, сорок років манікюр не робила... — мрійливо зітхнула пані і простягнула Зої білу руку* (І. Роздобудько); *Лідія закінчила із манікюром, задоволено оглянула результати своєї праці* (Г. Вдовиченко); // Відполіровані, звичайно вкриті лаком нігті. — *Я ніколи його не бачив, а уявляю напомаджений чуб, акуратненький проділ, манікюр* (О. Донченко); *Із сусідньої кімнати неквапно випливла моложава дама років під п'ятдесят, — бездоганно зачесана, з манікюром на пещених пальцях* (М. Дашкієв); *Удома я начистила картоплі і почала терти її на тертці. Зішкрябала не лише манікюр, але й шкіру з пальців* (Ю. Андрухович).

МАНІКЮ́РИТИ, рю, риш, *недок., що, розм.* Робити манікюр. *Вона, наприклад, ніколи не манікюрить нігтів і тільки в останній час (і то зрідка) трошки манікюрить... для здоров'я* (М. Хвильовий).

МАНІКЮ́РНИЙ, а, е. Признач. для манікюру. *Майор знайшов у шухляді письмового стола канчук з олов'яною кулькою і щось схоже на манікюрне приладдя* (Н. Рибак); *Мені подобалися тканини її одягу.., її манікюрне причандалля та гігієнічні дрібнички* (Ю. Іздрик); *Сьогодні Макарові знадобилися манікюрні ножиці — розрізати крихітний целофановий пакетик з невідомою травицею так делікатно, щоб не просипати й пороху* (Люко Дашвар).

МАНІКЮ́РНИЦЯ, і, *ж.* Майстриня, що робить манікюр. *З усіх сторін зі стільцями в руках кинулись до Мадам жіночі та чоловічі майстри, візажисти та манікюрниці. Стали хором припрошувати: — Сідайте, пані-мадам, та сідайте, пані-мадам!* (Г. Тарасюк); *Хай би мама зранку запросила манікюрницю з салону, що вона полірує нігті оксамитовою серветкою до блиску* (Люко Дашвар).

МАНІ́ЛОВЩИНА, и, *ж.* Бездіяльне, відірване від реальної дійсності ставлення до життя; добродушне мрійництво (за прізвищем персонажа "Мертвих душ" М. Гоголя). — *Знаєте, говорити про підтримку за наших умов — маніловщина. Стоячи на реальних позиціях, ми повинні мріяти про те, щоб не заважали, — цього вже досить, аби робити свою справу* (з газ.).

МАНІ́ЛЬСЬКИЙ, а, е. Стос. до Маніли. *Сліпий єпископ манільський, шафранний, бідний і древній, проказує пастві месу скорочено, але ревне* (В. Стус); *Нейрс, ставши навкарачки, почав нишпорити під койкою. Чимало ящиків з манільськими сигарами винагородили його пошуки* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона).

△ **Мані́льське пря́диво** *див.* **пря́диво; Мані́льський кана́т** *див.* **кана́т.**

МАНІО́К, у, *ч.*, **МАНІО́КА,** и, *ж.* Тропічна кущова вічнозелена рослина родини молочаєвих, із бульбоподібного коріння якої виготовляють поживне борошно та готують різноманітні страви. *Маніок часто вирощують у країнах з примітивною агротехнікою* (з наук.-попул. літ.); *Продовольчі культури корінних жителів Океанії — ямс, маніок, батат* (з навч. літ.); *Маніока є основним джерелом їжі для 40 % населення африканського континенту* (з публіц. літ.); // Страва, пригот. з коренеплодів цієї рослини. *Обидві шаснули на свою половину й незабаром принесли звідти три великих макітри: дві порожні, а одну — вщерть повну вареної картоплі та маніоку, з яких ще валувала пара* (І. Білик); *Дві доби ми брели по воді! .. Трохи попоїли. Який жалюгідний харч! Пригорща маніоки, жменька маїсових зернят. Брудна каламутна вода* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна).

МАНІО́КА *див.* **маніо́к.**

МАНІО́КОВИЙ, а, е. Прикм. до **маніо́к, маніо́ка.** *Маніокова бульба; Маніокове поле;* // Пригот. із маніоку. *Прийшов Сільвестер і приніс сніданок: засмажену рибу .. та сухі коржі з маніокового борошна* (Ю. Бедзик); *Розв'язували* [агенти] *паки з маніоковим борошном і роздавали невільникам по пригорщі* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна).

МАНІОФО́БІЯ, ї, *ж., псих.* Нав'язлива боязнь психічного розладу. *На маніофобію часто скаржаться родичі хворих на шизофренію* (з наук.-попул. літ.).

МАНІПУЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **маніпулюва́ти** 2. *Втім, що в політиці не маніпульоване?* (Л. Костенко); *Маніпульоване суспільство втягується в мовні дискусії та конфлікти* (з наук. літ.); *Авторитарні системи незалежно від кольору та ідеології прагнули мати справу з сірими, безликими масами, добре керованими й маніпульованими* (із журн.); *Сталінська система терору та пропаганди докладала всіх зусиль, щоби натовпи не стали народами, а маніпульовані владою індивіди — самодостатніми особистостями* (з газ.); // **маніпульо́вано,** *безос. пред. Сварами всередині Львова, безумовно, маніпульовано ззовні* (Ю. Андрухович).

МАНІПУЛЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **маніпулюва́ти.** *Під час практичних занять у садочку вихователі вчать дітей маніпулюванню приладдям для малювання — пензликами, олівцями, фломастерами* (із журн.); *Актуальною проблемою сучасного етапу розвитку вітчизняного ринку цінних паперів є боротьба з ціновими маніпулюваннями* (з наук. літ.); *Засекреченість, зверхність, безапеляційність, маніпулювання чужими думками — хіба то не відголоски сталінщини?* (з газ.).

МАНІПУЛЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок.* 1. *чим, з (над) чим і без дод.* Робити маніпуляції (у 1 знач.). *Скулена постать під сукняною хусткою щось там живо маніпулює в своїй криївці* (І. Франко); *Ернан Раміро мусив маніпулювати тонкими інструментами з-за бетонної стіни, щоб на нього не вплинули шкідливі випромінювання* (В. Владко); *Звичні руки хіміка-органіка майже без контролю з боку свідомості маніпулювали з реактивами та апаратурою* (М. Дашкієв); *Кожен військовий, не виказуючи жодних ознак паніки, зайнявся своєю справою: хто заговорив щось у мікрофон, хто став маніпулювати клавішами й перемикачами на пульті* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *ким — чим і без дод.* Впливати на кого-, що-небудь, спрямовуючи в потрібному напрямі. *Легко маніпулювати думкою тих, хто боїться піти проти думки більшості* (з наук.-попул. літ.); *Саме контроль за інформацією дає змогу маніпулювати масовою свідомістю, створювати таку її модель, яка вигідна суб'єктові впливу* (із журн.); *Фантасти часто маніпулюють терміном "захисні поля"* (з газ.).

МАНІПУЛЯ́НТ, а, *ч.* 1. Той, хто маніпулює (у 2 знач.) ким-, чим-небудь. *— Дикий повів бровою і додав: — А ти, Несторе, як мала дитина. Маніпулянт, курва* (Любко Дереш).

2. *зах.* Дрібний чиновник, службовець. *Рафаловичу протистоїть система. Її представляють маршалок Брикальський, "маніпулянт при суді" Стальський, авантюристи Шнадельський і Шварц* (з навч. літ.).

МАНІПУЛЯ́НТКА, и, *ж.* Жін. до **маніпуля́нт.** *Няня виявилася дуже вмілою маніпулянткою дитячими емоціями* (із журн.); *У 1888 році в "Kurjerze Lwowskim"* ["Львівському кур'єрі"] *була надрукована нова повість Івана Франка "Маніпулянтка"* (Р. Горак); *— А, ось і вона, наша маніпулянтка! — скликнув весело старий Темницький. — Вітаємо паню* (І. Франко).

МАНІПУЛЯТИ́ВНИЙ, а, е. Який маніпулює (у 2 знач.) ким-, чим-небудь. *Політична і ринкова реальність маніпулятивні за своєю природою* (з наук. літ.); *Маніпулятивний підхід відіграє неабияку роль у формуванні громадської думки* (з навч. літ.).

△ **Маніпуляти́вна техноло́гія** *див.* **техноло́гія.**

МАНІПУЛЯТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **маніпуляти́вний.** *Маніпулятивність у маркетингу поступово втрачає свою силу, оскільки стає все важче переконати клієнта купувати, що йому не потрібне* (з наук. літ.); *Після Другої світової війни принципи модернізму й авангарду застосовувалися в мистецтві постмодерну, зокрема в концептуалізмі. З авангарду було запозичено маніпулятивність — схильність експериментувати з прямим впливом мистецтва на людину* (з навч. літ.).

МАНІПУЛЯТИ́ВНО. Присл. до **маніпуляти́вний.** *Аналіз зібраного матеріалу дозволяє говорити про гендерну закріпленість тематики маніпулятивно спрямованих компліментарних висловлювань: жінкам частіше роблять компліменти стосовно їхньої зовнішності, а чоловікам — щодо дій чи їх результатів* (з наук. літ.).

МАНІПУЛЯ́ТОР, а, *ч.* 1. Цирковий артист-фокусник, що вправно маніпулює різними предметами. *— От-от, — ухопився за невдало сказане слово Одинець. — Фантазер. Справжній фантазер. А в науці фантазер — це те ж саме, що ілюзіоніст. Маніпулятор* (Ю. Мушкетик).

2. Той, хто маніпулює (у 2 знач.) ким-, чим-небудь. *— А по-моєму, — каже Йостек, відриваючись від свого заняття, — пацанчик просто хоче вам показати, що ви всі клюнули на його вудочку. Хіба ви не бачите, що це маніпулятор?* (Любко Дереш); *Маніпулятори-ерудити намагаються дискредитувати опонентів, стверджуючи, буцім погляди*

отих інших суперечать точці зору якогось видатного представника напряму, до якого ті опоненти належать (з публіц. літ.).

3. Пристрій для передавання телеграфних сигналів. *Маніпулятор сигналів.*

4. Пристрій для переміщення об'єктів у просторі, подібний за функціями до руки людини. *У маніпуляторах з ручним керуванням оператор, діючи на ланки механізму керування, приводить у рух ланки виконавчого механізму* (з наук.-попул. літ.); *Хірургічний маніпулятор може застосовуватися для переміщення органів і тканин у всіх галузях хірургії* (з навч. літ.); // *спец.* Прилад на пульті керування, у диспетчерській і т. ін. для регулювання складних виробничих процесів. *Випуск багатофункціональних машин, оснащення машин маніпуляторами — найважливіші напрямки підвищення ефективності землерийно-транспортної техніки* (з наук.-техн. літ.); *А справжній механічний помічник, — достоту схожий на велетенського цвіркуна дистанційний маніпулятор, — стоїть осторонь, не ввімкнений* (М. Дашкієв); *Ось він стоїть біля пульта управління, поруч з кріслом капітана, — блакитний ящик з двома руками-маніпуляторами* (О. Бердник); // Пристрій комп'ютера, признач. для переміщення курсора екраном дисплея. *Миша — механічний маніпулятор, що перетворює механічні рухи в рух курсора на екрані* (з навч. літ.).

МАНІПУЛЯ́ТОРСТВО, а, *с.* Дії маніпулятора (у 2 знач.). *Маніпуляторство в природі людини. Навіщо робити зусилля самому, якщо хтось інший візьме це на себе?* (з наук.-попул. літ.); *Домінування батьків виховує в дітях такі негативні якості, як хитрість і маніпуляторство* (із журн.).

МАНІПУЛЯЦІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **маніпуля́ція** 1. *Вони саме виходили з кабіни ліфта на третьому поверсі навпроти центральної маніпуляційної зали* (О. Тесленко); *Ольга рушила санаторійними коридорами, я, озираючись на хворих, що визирали із маніпуляційних кабінетів, намагався не відставати* (С. Жадан); *Споруджується віварій, обладнуються операційні та маніпуляційні приміщення* (з наук.-попул. літ.); // *у знач. ім.* **маніпуляційна,** ної, *ж.* Кабінет, кімната, де здійснюють медичні процедури. *Сестринську ми проминули, зійшли по сходах на нижчий поверх, знову — коридор, геть порожній, безлюдний, бо тут містилися усілякі операційні, маніпуляційні* (В. Дрозд); *Зійшли синці та набряки, зрослася рука, німцю на носа начепили нові окуляри і одного разу повели не у маніпуляційну, а до малої, похмурої кімнатки без вікон* (Люко Дашвар).

МАНІПУЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Виконувана руками складна дія, що вимагає вправності, уміння і т. ін. *Якийсь чоловік сперся од вулиці на тин і з цікавістю стежив за маніпуляціями Раїсиними* (М. Коцюбинський); *За двадцять хвилин товаришка сестриця .. промила Хоменкову виразку, проробила всі маніпуляції, тобто чимось помазала, присипала і перев'язала* (М. Трублаїні); *Лікар уже закінчував свої складні маніпуляції. Врятована поступово приходила до тями* (М. Дашкієв); // Складна дія з певними об'єктами для досягнення якоїсь мети. *Після цього я почав робити певні ризиковані маніпуляції з алкоголем, травами та іншими дарами безмежно багатої природи. За їх допомогою мені поволі вдалося позбутися абсолютної більшості описаних симптомів* (Ю. Іздрик).

2. Дія за знач. **маніпулюва́ти** 2. *Все ж крамниця по вулиці Ракоці тримала на світі Адама Гуржія, вона ж була причиною всіх отих маніпуляцій і кроків, які він зробив у своєму житті* (С. Скляренко); *— А шо? З масами тільки так і слід працювати, — погоджується Сашко, великий любитель маніпуляцій* (Любко Дереш).

3. *перен., розм., рідко.* Те саме, що **махіна́ція;** шахрайство (у 1 знач.). *Біржовими маніпуляціями Вітте збив собі солідний капітал і прагнув пустити його в діло* (Ф. Бурлака); *Він, Дмитрик, зайшов до табору, як порядна людина, на виду в усіх і тому не міг проробляти жодних підозрілих маніпуляцій ні з краденими поросятами, ні з чимось іншим, хоч би там що твердили* (Е. Андієвська); *— Про його маніпуляції вже знають у президії, — підніс* [Одинець] *багатозначно догори оклецькуватого пальця. — І про все інше. Завів на роботі коханку. Тероризує жінку. Виховав сина-бандита* (Ю. Мушкетик); *Влада не стала вдаватися до будь-яких примусових заходів, на зразок обов'язкового призову, а скористалася суто економічними засобами впливу в поєднанні з тонкими маніпуляціями законодавством* (О. Авраменко, В. Авраменко).

(1) Маніпуля́ція свідо́містю — дії, вплив і т. ін. на кого-, що-небудь з метою примусити прийняти нав'язану думку, точку зору і т. ін. *Маніпуляції свідомістю викликають новий виток особистісної орієнтації, здатної раціонально осмислювати буття* (з наук. літ.); *Маніпуляція свідомістю є характерною рисою і засобом існування тоталітарного суспільства* (із журн.).

МАНІПУ́РІ, *невідм.* 1. *мн., одн., ч. і ж.* Народ, основне населення штату Маніпур в Індії. *За середньовіччя в маніпурі існувало своє незалежне князівство — Маніпур* (з навч. літ.).

2. *ж.* Мова цього народу. *Маніпурі — одна з тибето-бірманських мов* (з газ.).

3. *ч.* Індійський танець, що виконується на честь бога Крішни. *Маніпурі зображує стосунки між Крішною і його дружиною Радхою* (з наук.-попул. літ.).

МАНІПУ́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **маніпу́рі** і Маніпур. *Маніпурська мова поширена в індійських штатах Маніпур, Ассам, Тріпура, а також у Бангладеш, М'янмі та Таїланді* (з наук.-попул. літ.); *Серед маніпурських танців особливо популярний танок, що зображає любовні ігри Крішни* (із журн.).

МАНІПУ́СІНЬКИЙ *див.* **манюпу́сінький.**

МАНІ́Р, не́ру, *ч., розм.* Спосіб дії. *Оглянувшись, він побачив, що з гори вільним поковзом мчить лижа, за нею котиться людина, а за людиною, таким самим манером, друга лижа* (М. Трублаїні); *Розгорнув — вишите нагруддя сорочки. Знайомі нитки, знайомий манір шитва* (М. Дочинець).

○ **(1) На мані́р,** *у знач. присл.:* а) *(чого)* подібно до чого-небудь; так, як щось, як у чомусь. *Перед репродуктором стоїть кумова мама (сімдесят три їй), підібгала спідничку на манір трусиків, держиться за стільця і підскакує: — Раз-два-три* (Остап Вишня); *Подарунки здебільшого дрібненькі, на манір ґудзика — сувеніри називаються* (В. Нестайко); б) *(кого, чий)* за певним зразком або наслідуючи кого-небудь; так, як хтось. *Сам він* [учитель] *прямий, як дошка, був і підстригав свою борідку на манір Ісуса* (П. Тичина); *— Здорово, молодці! — гаркнув він на московський солдатський манір* (І. Багряний); *Зачіску вона носила майже на хлоп'я-*

чий манір (О. Гуреїв); — *З молоком чи без? Рекомендую на англійський манір з молоком* (Ю. Винничук).

◊ **(2) На оди́н мані́р:** а) *(перев. з дієсл.)* за тим самим зразком; однаково. *Формений одяг шили на один манір* (із журн.); б) дуже схожі між собою; однакові. *Будинки світлі, багатоповерхові, хоча всі, як близнюки, на один манір* (О. Гончар); **(3) На свій мані́р,** *з дієсл.* — відповідно до своїх уподобань; по-своєму. — *Гарні в тебе коси, Нонно. Та ще ти їх якось заплітаєш на свій, на особливий манір* (О. Гончар); *Обіймаючи й цілуючи її, я думав, чи справді почуваюся щасливим. Мабуть що так. Але на свій, особливий манір* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Вшановуємо пам'ять Хімічного Батька. Тільки на свій манір* (Любко Дереш); **(4) На таки́й мані́р,** *з дієсл.* — таким способом; так. — *Дай мені, батю, в зуби. — Це він на такий манір просить у батька закурити* (О. Гончар).

МАНІ́РА, и, *ж., заст.* Манера. *Яке то прехороше і широко задумане Ваше оповідання "Для загального добра", та галичанська маніра писання, на мій погляд, йому дуже зашкодила* (Панас Мирний); — *Коли тисячі ледацюг і неуків взялися на всякий лад і маніру плутати словами й псувати папір, що ж тут доброго?* (М. Івченко).

МАНІ́РИТИСЯ, рюся, ришся, *недок.* Поводитися манірно; маніжитися (у 1 знач.). *Жінка вже літня, а чогось маниться, прикриває рота хустинкою, ніби їй п'ятнадцятий рік щойно пішов* (Ірина Вільде); — *Чи я ж не принадна? — манірячись, поспитала Настя-Дарина* (О. Ільченко); — *Владику, не манірся, — під'юджувала мене Інна. — Ти ж не соромився Суальди* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Примушувати себе довго просити (до столу, співу, танцю і т. ін.). *Його хазяйка мила Сипучої для нас картоплі наварила, Та дещиця і в нас у рюкзаках була, Тож, не манірячись, ми сіли до стола* (М. Рильський); *Ніхто не став маніритися, всі накинулися на частування, наміряючись строщити його вмить* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

МАНІ́РКА, и, *ж., заст.* Похідна металева фляжка з кришкою у формі склянки, що загвинчується. *Перед ними був стіл, застелений мапами й газетами, на яких стояли манірка, польовий телефон, чорнильниця* (І. Багряний); *Старий служивий простягає манірку, в якій збереглося трохи теплої, несмачної, але такої жаданої води* (П. Кочура).

МАНІ́РНИЙ, а, е. 1. Позбавлений простоти та природності; маніжний. — *Пане Ястшембський! наші вельможні панни такі манірні, такі тонні та скучні!* (І. Нечуй-Левицький); *Увіходить немолода, носата, але манірна дама, надто пишно, але без смаку вдягнена, напудрена і нарум'янена* (І. Кочерга); *Як добре, що вона зовсім не схожа на жодну з цих манірних пані і панянок, які обсадили цей пароплав, немов мухи* (І. Роздобудько); *Тоді все літо ми читали тільки французів, все, що змогли знайти, навіть Альфреда де Мюссе, який раніше видавався мені надто манірним* (Н. Сняданко).

2. З витонченими манерами (у 2 знач.). *Куліш манірний, красивий, самозакоханий, як завжди, пишномовно зустрів Тараса* (О. Іваненко); *То ми лише уявляємо середньовічних лицарів та кавалерів вишуканими та манірними* (О. Бердник); *Пани поштиво скидали капелюха і кланялися, панянки припіднімали* [трохи піднімали] *сукні в манірних па-де-де* (Любко Дереш).

МАНІ́РНИЦЯ, і, *ж., розм.* Манірна (у 1 знач.) жінка. — *І хоча дурощами любовними не займаюся, одначе як справжній християнин не супроти мар'яжу; звичайно, жінку шукав би не модницю й манірницю, а просту, покірливу й хазяйновиту...* (М. Старицький); *Юна манірниця невимовно шкодує з того, що їй ніяк не вдається пройтися перед звернутими на неї поглядами, не торкаючись землі* (М. Слабошпицький); *Скриня дружини прокурора, можливо, набита грішми набагато щільніше, ніж скрині всіх ваших розорених манірниць* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

МАНІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **мані́рний** 1. — *Дівчина подивилась на нього і сказала без манірності, привітно: — Я швидко повернуся* (О. Іваненко); *Розлучившись із манірністю та претензійністю, вона ніби аж порозумнішала, а сумовита задумливість їй навіть пасувала* (М. Дашкієв); *Вона трималася просто, без манірності. Карі очі дивилися ласкаво, по-дружньому* (В. Малик); — *Ну, гарна дівка, гарний хлопець, знайомтеся, веселіться, танцюйте, цілуйтеся! А то манірності всякі, примірювання та недоторканості!* (О. Бердник).

МАНІ́РНО. Присл. до **мані́рний.** *Білява жіночка в кучериках, .. манірно закотивши очі, сиділа в кріслі з застиглим, як у ляльки, виразом обличчя* (О. Іваненко); *Лідина мама їсть зупу, манірно тримаючи ложку лише двома пальцями* (Ю. Винничук); — *Отче, — кокетливо проказала Аделя і манірно закліпала, — як же так вийшло?* (С. Андрухович); *Бжеський манірно розкрив скриньку .. і вийняв грамоту з печаткою на шнурі* (З. Тулуб); *Коли вона була вже недалеко міліціонера, що манірно, як дирижер* [диригент] *у опері, розмахував білою палицею посеред вулиці, показуючи машинам путь, її знову взяло .. Світ потемнів їй в очах і застиг* (Б. Антоненко-Давидович).

МАНІ́СІНЬКИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **малі́сінький.** [З і н ь к а:] *Підожди, серце!.. Замовкни, бідне, занімій, манісіньке!..* (М. Кропивницький); *Він хутко підвівся і перехильцем побіг і собі до хлопців та дівчаток, що нахилилися над манісіньким гніздечком, де лежало на дні четверо сіреньких, з ряботинням, ячечок* (С. Черкасенко); *Манісінька ручка .. повертає ключ* (С. Васильченко); *Івась підніс бабусі зайченя, поставивши його на долоні. — Справді зайченятко, ти диви! І гарнесеньке яке та манісіньке* (О. Копиленко).

МАНІТО́Л, у, *ч., фарм.* Лікарський препарат, що його застосовують як сечогінний засіб. *Показання для застосування манітолу — набряк мозку, підвищення внутрішньочерепного тиску при нирковій або нирково-печінковій недостатності, епілептичний статус, гострий напад глаукоми, гостра ниркова та печінкова недостатність тощо* (з наук.-попул. літ.).

МАНІФЕ́СТ, у, *ч.* 1. Урочисте письмове звернення верховної влади до народу з приводу якоїсь дуже важливої події (прийняття законопроекту, оголошення війни і т. ін.). *Ми всі цілком зневірились у щирість та совісність* [щирості та совісності] *крутійського уряду, який по маніфесті 17-го* [жовтня 1905 р.] *одхиляється дедалі направо* (М. Коцюбинський); *Тієї ж осені Франц-Йосиф оголосив маніфест про війну* (П. Козланюк); *Казали, що не тільки в Петербурзі, а й у Москві вже революція, барикади, повипускали в'язнів з тюрем, цар видав якийсь маніфест* (Б. Антоненко-Давидович); *У маніфесті про зруйнування Січі Катерина II виправдовувала знищення козацького краю* (Д. Білий).

2. Письмове звернення політичної партії або громадської організації, яке має програмний характер. *Наприкінці зібрання було ухвалено ряд підсумкових документів, зокрема "Соціальний маніфест Української міжпарламентської асамблеї"* (із журн.); *Передвиборча кампанія у Великій Британії стартувала з оголошення маніфесту лейбористської партії* (з газ.).

3. Писаний виклад творчих принципів літературного або мистецького угруповання, напряму чи окремого автора. *Це ті, що оглушують читача, слухача чи глядача бубнами й літаврами* [литаврами] *рекламних маніфестів* (В. Еллан-Блакитний); *Перша п'єса Тобілевича — "Бурлака" — є ніби його ідейно-художнім маніфестом* (М. Рильський); *Нелегко було нам розібратися в гармидері групових чвар, диспутів, маніфестів, декларацій, що панував тоді в літературному житті* (М. Бажан); *Ми не розробляли програм і маніфестів, не підписували жодних комюніке чи меморандумів. Ми просто вигадували вірші і читали їх* (Ю. Андрухович).

4. Документ, який подають до митниці з переліком вантажу, що його перевозять на суднах. *У митниці відправлення перевіряють відповідність даних, зазначених у вантажному маніфесті* (з мови документів).

МАНІФЕСТА́НТ, а, *ч.* Учасник маніфестації (у 1 знач.). *Коли маніфестанти проходили повз будинок гімназії, я вигукнув гасло: "Хай ця гімназія буде українською!"* (Б. Антоненко-Давидович); *Маніфестанти теж різні. Хто ліві, хто праві, хто "червоні", не розбереш. Усі сині від холоду* (Л. Костенко); *Європарламент закликав представників маніфестантів і владу утримуватися від використання сили* (з газ.).

МАНІФЕСТА́НТКА, и, *ж.* Жін. до **маніфеста́нт.** *Як повідомили студентки, озброєна кийками поліція увірвалася на територію кампусу й почала бити маніфестанток* (із журн.).

МАНІФЕСТАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до маніфестації. *Руїни Бастилії, звідки виходив маніфестаційний похід, прикрашено написами, що мали нагадувати "епоху деспотизму": "Конаю тут від 44 років!"; "Чеснота мене туди завела"; "О, мої діти!" та ін.* (І. Крип'якевич); *Література 1848 р. мала різкий пропагандистсько-маніфестаційний характер* (із журн.); *Маніфестаційним вступом усього війська до Київського (Богоявленського) братства запорожці продемонстрували солідарність із програмою Петра Сагайдачного* (з наук.-попул. літ.); *Період розпалу хвороби є маніфестаційним. У цей період розвиваються специфічні симптоми, характерні для певного захворювання* (з навч. літ.).

МАНІФЕСТА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Масовий політичний виступ для вираження солідарності, підтримки або протесту, а також масова вулична процесія з цією метою. *Загуділи усі: — Робимо страйк. Та найперше поставали рядами І вчинили маніфестацію* (Б.-І. Антонич); *Заворушилися робітники, студенти, передова інтелігенція. Вони кидали роботу, навчання, виходили на вулиці, де кінна й піша поліція розганяла натовпи людей, боячись допустити маніфестації* (Б. Антоненко-Давидович); *Яресько пригадав Севастополь.., братання з французькими матросами, бурхливі маніфестації.., йшли вони тоді до порту з піснями* (О. Гончар); *Нелегко второпати, як, наприклад, може таке бути, щоб за 10 днів такої грандіозної цілодобової маніфестації .. не зафіксовано було ані однісінького бешкету* (О. Забужко).

2. *чого, перен.* Вияв, свідчення чого-небудь. — *Давай проаналізуємо присутні в моїх кошмарах символи. Вода — це і є маніфестація підсвідомого* (Любко Дереш); *Справжню Любов не можна вижебрати й не можна знищити. Вона є маніфестацією незалежності людського "Я"* (з рел.-церк. літ.); *Пам'ятаєте латиського режисера-документаліста, що став ураз знаменитим наприкінці 1980-х років після виходу фільму "Чи легко бути молодим?" Це був виклик старим цінностям, маніфестація права молодих вирішувати свою долю* (з газ.).

МАНІФЕСТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **маніфестува́ти** 2. *Тотемічний принцип маніфестований у формі чуттєвих різновидів рослин або тварин (тотемів)* (з наук. літ.); * Образно. *Рядки Т. Шевченка "...Щоб наша правда не пропала, Щоб наше слово не вмирало..." і духом своїм, і навіть текстуально перегукуються з національно-романтичною концепцією поезії, маніфестованою в посланні "До Основ'яненка"* (із журн.).

МАНІФЕСТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **маніфестува́ти** 2. *Скептичний, неохочий до маніфестування своїх почувань, він не любить показуватись на трибуні та декламувати людям про власні болі* (М. Зеров); *Спробою естетичного самовизначення й маніфестування нових поглядів на літературу була програмова стаття В. Винниченка "Спостереження непрофесіонала. Марксизм і література"* (з наук. літ.).

МАНІФЕСТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. Брати участь у маніфестації (у 1 знач.). *Юрби народу явилися перед замком, маніфестуючи на честь володаря* (І. Крип'якевич); *Політичний протест, коли люди вийшли маніфестувати за свої політичні переконання, створює страшну загрозу для авторитарної влади* (з газ.).

2. *що, перен.* Виявляти що-небудь, свідчити про щось. *Члени цього товариства* ["Тарасівці"] *зобов'язувалися всюди маніфестувати своє українство, розмовляти в публічних місцях українською мовою* (В. Самійленко); *Згадались мені кращі люди, яких-но я знав, згадалось, як на збірках однодумців маніфестували вони свою любов до народу* (М. Коцюбинський); *Маніфестуючи службове старання, він одразу ж вирушив по губернії в супроводі того ж таки фактора* (Валерій Шевчук).

МАНІФЕСТУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **маніфестува́ти** 2. *Постанова мала формальний характер, але в питанні становлення Козацької держави ці документи надзвичайно цінні. .. Адже саме тут маніфестується з'єднання православних з козаками, хоча й заперечується, що духовенство керує козацтвом* (Валерій Шевчук); *Більшість сюжетів, у яких діє хитрий злодій, маніфестуються то як складові побутової казки, то як фабульні анекдоти* (з наук. літ.); *Поняття кордону по-різному маніфестується в текстах різного типу: це початок і кінець текстів зі структурою, розгортання в часі, рама в живописі, рампа в театрі* (з навч. літ.).

МАНІХЕ́ЄЦЬ, е́йця, *ч., філос.* Прибічник маніхейства. *Маніхейці вчили, що Бог існує у двох паралельних, однаково могутніх особах, з яких одна добра, а друга зла* (з наук.-попул. літ.).

МАНІХЕ́Й, я, *ч., філос.* Те саме, що **маніхе́єць.** *У IV ст. в Римській імперії з'являється секта маніхеїв, яка набуває особливого значення в наступні століття* (з навч. літ.); — *Не*

ділю світ, як це роблять маніхеї, на два світові начала: царство світла — Господнє і царство темряви — диявольське, і не розплумачую цієї антиномії — мовляв, усе, що руське, від Бога, а все неруське — від Сатани... (Р. Іваничук).

МАНІХЕ́ЙСТВО, а, *с.* Релігійно-філософське дуалістичне вчення про боротьбу добра і зла, світла і темряви, яке виникло на Близькому Сході в III ст. *Стати тією релігією, якій судилося бути єдиною вірою, що об'єднала б усі релігійні погляди людей, маніхейству не вдалось* (з наук.-попул. літ.).

МАНІХЕ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **маніхе́йство, маніхе́єць** і **маніхе́й.** *Щоб людська душа після смерті тіла не потрапила у сферу зла, людині, за маніхейським ученням, треба вести особливий спосіб життя, де головну роль відіграє боротьба зі своїми тілесними інстинктами* (з наук.-попул. літ.); *Єдиний у світі маніхейський храм зберігся в Китаї, у Цюаньчжоу, провінція Фуцзянь* (з газ.).

МАНІ́ШКА *див.* **мани́шка.**

МАНІ́ШКОВИЙ *див.* **мани́шковий.**

МА́НІЯ, ї, *ж.* 1. Хворобливий стан психіки, для якого характерне зосередження свідомості та почуттів на якійсь одній ідеї. — *Ну-ну, без компліментів, — засміявся Каргат. — А то я ще на манію величчя захворію...* (Ю. Шовкопляс); *У неї надто сильна манія самогубства. Настільки сильна, що ледве чи від неї відмовиться* (Ю. Винничук).

2. *перен.* Сильна пристрасть, потяг до чогось. *Практична метеорологія хутко стане зовсім моєю манією* (Леся Українка); *Скидається на те, що його охопила манія винахідництва й він увесь час сидить над новими винаходами* (Б. Антоненко-Давидович); *Це в Сагайди манія. Він пише багато, куди попало і кому попало, з єдиною метою — одержати фотографію* (О. Гончар).

...**МА́НІЯ,** ї, *ж.* Друга частина складного слова, що означає 1) пристрасть, любов до того, що виражено в першій частині слова, напр.: а н г л о м а́ н і я, м е л о м а́ н і я; 2) надмірний потяг до того, що виражено в першій частині слова, напр.: г р а ф о м а́ н і я, н а р к о м а́ н і я.

МАНІЯ́[1], ї, *ж., заст.* Сурик. *Щоки терли* [жінки] *манією, А блейвасом і ніс, і лоб, Щоб краскою, хоч не своєю, Причаровать* [причарувать] *к собі кого б* (І. Котляревський); *Що на виду всі свої сорок літ мала списані, то шмарувала лиця блейвасом і манією .. — ох, та зате ж і вбиралася пані Ганна!* (О. Забужко).

МАНІЯ́[2], ї, *ж., діал.* Привид. [Н а т а л я С е м е н і в н а *(побачивши Оксану):*] *Ти?!* [О к с а н а:] *Я! Не полохайтесь! Це не манія моя, а я живесенька...* (М. Кропивницький); *Чоботи, одежа, лице — все в Запорожця було вимащене в болото, викачане в реп'яхах, у колючках... Якась манія — не людина...* (С. Васильченко).

МАНІЯ́К, а, *ч.* Людина, одержима якоюсь ма́нією. *Іван .. починає вдивлятися в величезне одутле вусате обличчя, що звело на нього з стіни моторошно-камінний погляд маніяка* (П. Колесник); *Садист, констатував я, дивлячись на нього згори. Патологічний маніяк, не інакше... йому раз на тиждень треба когось забити чи принаймні скалічити* (Л. Кононович); *Вона показала Стасіку* [Стасику] *пачку листів. Виявилось, що старій уже кілька місяців писав якийсь маніяк* (С. Жадан); — *Мотивів убивств я поки що не визначив, але якщо діє маніяк — то їх і не може бути* (І. Роздобудько).

МАНІЯ́ЦТВО, а, *с.* Психічне захворювання, що супроводжується ма́нією (у 1 знач.); маніакальний стан. *Розуміє* [Волинець], *що йому негайно-негайно треба повернутися в реальний світ, вирватись зі свого маніяцтва, .. але ноги самі ведуть його туди, де, він впевнений, провів .. цілих довгих і страждених сімдесят літ* (Г. Тарасюк).

МАНІЯ́ЦЬКИЙ, а, е. Власт. маніякові. *При маніяцькому синдромі основою моторики є невтомна жага діяльності* (з навч. літ.).

МАНІЯ́ЧКА, и, *ж.* Жін. до **маніяк.** *Зараз мені починає здаватися, що я зробив велику помилку, що погодився .. дружкуватися .. Не міг відмовити двом маніячкам* (О. Довженко); * У порівн. *На зеленій підлозі лежав бездиханний, залитий кров'ю її чоловік, її Тодоріка, а навпроти у кріслі сиділа Жоржетта, виграючи білою ключкою та патякаючи, як божевільна маніячка* (Г. Тарасюк).

МА́НКА, и, *ж., розм.* Манна крупа. — *А чому б вам, Нінель Пилипівно, озброївшись наукою, не взятися за манну крупу? — Так манка ж у нас не росте!* (П. Загребельний); *Б'ю два домашніх яйця, відділяю жовтки і змішую їх із жменькою манки* (М. Матіос); * У порівн. *Дощ перетворився на дрібну, як манка, льодову крупу* (Я. Гримайло); // Манна каша. *Хлопчик з ліжечка злітав, швидко їв картоплю, манку, В торбу зошити складав* (П. Воронько); *Мати кинула згусток манки курчатам* (Є. Пашковський); *Марла ковтала свою манку, не сильно замислюючись над її смаком* (І. Карпа); *Дзвінка зварила мені манки, як малій дитині. Щось твердіше їсти я би не зміг* (Любко Дереш).

...**МА́НКА,** и, *ж.* Друга частина складного слова, що означає особу жіночої статі, яка має пристрасть, любов, потяг до того, що виражено в першій частині, напр.: г а л л о м а́ н к а, і г р о м а́ н к а, м е л о м а́ н к а.

МАНКИ́Й, а́, е́. Те саме, що **прива́бливий.** *Манка омана — тінь од її тіла — плеснула в його серце гаряччю* (Г. Колісник); *Є щось особливе, манке, загадкове в цій музиці, навколо якої все ще точаться дебати: а що ж власне робить джаз джазом і відрізняє його від усіх інших жанрів музики?* (із журн.).

МА́НКО, *невідм., с.* У торгових та фінансових справах — недоважа товару, недостача в касі. *От докрамарювався! І звідкіля це прокляте манко взялося?* (І. Керницький).

МАНКУ́РТ, а, *ч., книжн.* Людина, що втратила зв'язок зі своєю нацією, її історією та культурою. *Киргизька легенда, згадана в романі Ч. Айтматова, описує жорстокий шлях створення манкурта, людини, яка забуває все, окрім своїх основних функцій, і тому стає ідеальним рабом* (з наук.-попул. літ.); *Б. Антоненко-Давидович глибоко дослідив процес витравлення національної свідомості й гідності, відлучення українського інтелігента від свого етносу й деградацію його в безбатченка — манкурта* (з газ.).

МАНКУРТИЗА́ЦІЯ, ї, *ж., книжн.* Дія за знач. **манкуртизува́тися.** *Завтрашня манкуртизація суспільства вміло твориться сьогодні, коли не треба читати, не треба збагачувати пам'ять хоча б окремими текстами-шедеврами* (з навч. літ.).

МАНКУРТИ́ЗМ, у, *ч., книжн.* Відірваність від національного коріння. *Національно-духовний та культурний нігілізм зумовив розвиток манкуртизму* (з газ.).

МАНКУРТИЗУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок. і док., книжн.* Перетворюватися на манкурта, набувати рис манкурта. *Народ без пам'яті манкуртизується, перетворю-*

ється в населення — безетнічну, безнаціональну біомасу, якою легко маніпулювати (із журн.).

МАНКУРТІ́ТИ, ію, ієш, *недок., книжн.* Те саме, що **манкуртизува́тися.** *Людина, позбавлена історичної пам'яті, манкуртіє* (з газ.).

МАНКУ́РТСТВО, а, *с., книжн.* Те саме, що **манкурти́зм.** *У художньому, публіцистичному слові люди прагнуть знайти відповіді на болючі питання. Це стосується насамперед утвердження загальнолюдських моральних принципів, поза якими немає добра, гуманності, а є тиранія, манкуртство* (з газ.).

МАНЛИ́ВИЙ, а, е. Який манить до себе; вабливий, заманливий. *В очі привітно глянув* [Наливайко], *як у безодню лячну і манливу* (Іван Ле); *Зажадав сміливець довідатися, хто там подає живий голос? .. Пішов на той манливий вогник та кличний людський голос* (І. Пільгук); *Василь вп'явся очима в манливу постать Таїсії Миколаївни* (А. Хижняк); *Якогось дня Северина наварила казан потовченого валер'янового коріння .. До вечора хутірські й приблудні коти почали сходитися на той манливий запах, як оси на грушки-дички* (М. Матіос); // Який обіцяє успіх, ви́годи, задоволення. — *В пропозиції Бачури є манлива думка, є мрія, так би мовити, велика і хвилююча, але ж то тільки мрія* (М. Чабанівський); // Те саме, що **обнадійливий.** *В нашій камері знову поселилась манлива надія на порятунок* (Ю. Збанацький).

МАНЛИ́ВО. Присл. до **манли́вий.** *Щовечора зірки в далекому просторі манливо миготять, хвилюючи серця* (М. Терещенко); *Відразу по той бік шляху білів нагрітий на сонці пісок і манливо поблискувала річка* (А. Хорунжий); *Нечутно бігали офіціанти, манливо проходили між столиками дівчата, розносячи терпкий запах парфумів* (О. Бердник); *Все життя цирк для нього манливо, запаморочливо пахнув святковістю міських ранкових вулиць* (В. Дрозд); // *у знач. пред. Його ставлення до батьків, до приятелів, до своїх задоволень і радощів... Це надзвичайно манливо* (Ю. Покальчук).

МА́ННА, и, *ж.* 1. *бібл.* Їжа, яка падала євреям з неба під час їхньої мандрівки пустелею. *Він* [Бог] *хмарам згори наказав, і відчинив двері неба, і спустив, немов дощ, на них* [євреїв] *манну для їжі, і збіжжя небесне їм дав: хліб ангольський їла людина, Він послав їм поживу до ситості!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Вони хоч мали з неба яку манну. Таки ж пустеля більша за степи. Господь їм землю дав обітованну і море перед ними розступив!* (Л. Костенко); // *перен.* Про щось бажане, приємне і т. ін. *Вліво ж, поруч з ним, — Той вождь, який приніс колись-то манну Невдячним людям, зрадним і пустим* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

2. Застиглий сік деяких рослин (ясена, тамариску та ін.), що вживається як їжа або ліки. *До краю втомлена лягла* [Роксоляна] *під тамарисками, дивними деревами, що дають манну* (О. Назарук).

3. *діал.* Молоко. *Треба було добре глядіти маржину од гадини, звіра і од відьом, які всякими способами потягали манну з корови* (М. Коцюбинський).

◊ **(1) Ма́нна небе́сна (з не́ба, з небе́с)** — те, що легко дістається; щось бажане, приємне і т. ін. — *А поки що, дорогі брати й сестри, не сидіть склавши руки, не очікуйте манни з неба* (Д. Бедзик); — *Не дивуйтеся, що вони вам так дякують. Ваше щире подаяння для них як манна небесна* (В. Канівець); — *Ви повинні нам допомагати: тепер манна з неба не падає* (Є. Куртяк); — *То ви .. розбагатіти надумали?.. Чекаєте манни з неба? — поспитав оторопілий Тиміш Пірнач. — Ждете, коли звалиться просто на голову* (Є. Гуцало); **(2) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **ма́нни небе́сної (з не́ба, з небе́с),** *зі сл.* ч е к а т и, б а ж а т и *і т. ін.* — дуже сильно, з нетерпінням, з надією і т. ін. *Літа чекав, як манни небесної: дома хоч хліба та риби можна було досхочу наїстися* (В. Канівець); *Ждав відповіді від привідців варварської навали, ніби манни небесної* (Д. Міщенко); *Він сік нас по литках пугою, коли заставав у колгоспному горосі, а часи переживалися голодні, і ми чекали того гороху, як манни небесної* (В. Дрозд).

МА́ННИЙ, а, е. Вигот. із дрібно розмеленої пшениці. — *Хіба з дрібних манних круп, борошна найдрібнішого помолу чи то крохмалю не готують поживних страв?* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна); // Пригот. із крупи такої пшениці. *Дідок.., тримаючи на руках дитину, годував її з чайної ложечки манною кашею* (А. Головко); *Після доброї роботи в майстерні не лінувавсь і над мискою. А тут йому кашки манної, як дитині...* (О. Гончар); *На столику під фікусом стояла тарілка манної каші, білий хліб і яйця на тарілці* (В. Дрозд); *На мені чиста піжама, а на колінах тарілка з манною кашею* (Ю. Винничук).

МАНОДЕТА́НДЕР, а, *ч., техн.* Пристрій для зниження тиску газу. *Манодетандер використовують у газозварюванні* (з навч. літ.).

МАНО́К, нка́, *ч., мисл.* Те саме, що **ва́бик.** *От ми з дідом заносимо сітку й напинаємо її на пшеничні колоски біля самої межі. Дід тоді витягають манок і починають: — Сюрсюр! Сюр-сюр! Сюр-сюр!* (Остап Вишня); *Дико, підступно, по-половецькому вабить дядько Семен своїм манком птахів* (Б. Антоненко-Давидович).

МАНО́МЕТР, а, *ч., техн.* 1. Прилад для вимірювання тиску газу або рідини в замкненому просторі. *Газобалонна установка містить повітряний фільтр, карбюраторзмішувач, пусковий та електромагнітний клапани, підігрівач газу, манометри низького і високого тиску* (з навч. літ.); *Гуде огонь, грає котел.., а на версі* [верху] *машини манометр зробив перший оборот* (І. Франко); *Він збив манометр і ударив залізом по боці* [паровика]. *Потому пустив пару в свисток* (М. Коцюбинський); *Серед заліззяччя валяються, біліючи на сонці, ще й величезні суднові манометри, зняті з того військового судна, що намертво лягло у водах затоки* (О. Гончар); *Манометр показував тиск у чотири атмосфери, перегріта пара свистіла, вириваючись з-під клапанів* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

2. Прилад для вимірювання тиску рідини в судинах та порожнинах живого організму. *Механічні тонометри складаються з манометра (ртутного або пружинного), з'єднаного з манжетою і гумовим нагнітачем повітря (грушею), на якому розташований клапан* (з навч. літ.); *Термометри, манометри, десятки складних приладів оберігатимуть крихітний вогник життя в грудях дівчини, якій навіть не сповнилося двадцять чотири роки... Вона буде жити!* (М. Дашкієв); * Образно. *Хвіст — найпевніший манометр собачих настроїв — то крутився бубличком, то випростовувався рівним кілком* (Б. Антоненко-Давидович).

МАНОМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е, *техн.* Те саме, що **мано́метровий.** *Манометрична трубка.*

МАНОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж., техн.* Вимірювання тиску всередині органів людини. *В основі методу манометрії лежить реєстрація змін тиску всередині заповнених рідиною камер (наприклад, шлуночків мозку) або визначення м'язової активності в таких рухомих трубках, як стравохід, пряма кишка або жовчний проток* (з наук. літ.); *Вушна манометрія — дослідження прохідності слухової труби в людини за допомогою спеціального приладу* (з наук.-попул. літ.); *Манометрія стравоходу — це вимірювання сили скорочення м'язів стравоходу при ковтанні* (з навч. літ.).

МАНО́МЕТРОВИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **мано́метр.** *За принципом дії розрізняються газові, рідинні та конденсаційні манометрові термометри* (з наук. літ.); // Здійснюваний за допомогою манометра. *Манометрові вимірювання.*

МА́НОР, у, *ч., іст.* Феодальний маєток у середньовічній Англії. *Кожен манор, кожне графство і, можливо, навіть кожна вілла мали свої правові звичаї* (з наук. літ.).

МАНОРІА́ЛЬНИЙ, а, е, *іст.* Який стосувався правових відносин феодала та селянина. *Маноріальний суд (суд феодала), як правило, розглядав справи на підставі ордалії або поєдинку* (з наук. літ.); *Королівська влада практично не втручалась до маноріального судочинства, визнавши виняткове право феодала на здійснення правосуддя на території його володінь* (з наук.-попул. літ.); *Феодальне право регулювало відносини "сеньйор — васал", а маноріальне (помісне) право — відносини "поміщик — селянин" у межах окремого маєтку* (з навч. літ.).

МАНО́РІЯ, ї, *ж., заст.* Манера. *— Це в його* [нього] *така вдача, така манорія. Він усе так жартує з усіма, кого зустріне, чи старого, чи молодого* (І. Нечуй-Левицький); *Це був щупленький хлопчина з чорними кучерями, схожий, до речі, на кавказця, а проте яскраво виявлений француз із типовим ім'ям Франсуа і типовими манорїями замашного журналіста* (В. Шкляр).

МАНОЦИТИ́Н, у, *ч., спец.* Суміш жиру, що виділяється з мильної води, у якій промивали вовну або валяли сукно, та камфорової олії, яку застосовують як засіб проти іржавіння металевих виробів. *Антикорозійний маноцитин.*

МАНОЦІ́ВНИК, а, *ч., заст.* Чарівник (у 1 знач.). *Запорожці маноцівники були, такії лицарі були — страшне діло! Оце розстелють* [розстелять] *бурку по воді, та сядуть по вуглах чотири чоловіка* [чоловіки], *та й пливуть* (Сл. Б. Грінченка).

МАНСА́РДА, и, *ж.* Житлове приміщення на горищі з похилою стелею або стіною. *Їхнім приміщенням була мансарда — низенька кімнатка на горищі, під самісіньким дахом* (О. Іваненко); *Дивовижне місто* [Париж], *на один поверх вище за всі інші бачені Михайлом міста, бо тут кожен будинок мав неодмінно мансарду* (П. Загребельний); *Сьогодні переважна більшість киян навіть не знають, що то таке — мансарда. В сучасних нових будинках з низенькими стелями не буває мансард* (В. Нестайко); *Зовнішні звуки так і залишалися лише зовні, не дратуючи тих, хто вирішив відпочити на мансарді. А там завжди відпочивали* (С. Андрухович).

МАНСА́РДНИЙ, а, е. Те саме, що **манса́рдовий.** *Вона взяла його за руку і повела нагору, в мансардну кімнатку* (І. Роздобудько); *Він не бачив жодної людини, але з-за парканів, з мансардних та піддашних спостережних пунктів їх розглядали невидимі пильні тубільці* (В. Єшкілєв); *Ми рушили далі. На мансардному поверсі сходи вперлися в обдерті двері* (Любко Дереш); *Мансардні дахи були введені у Франції архітектором Мансаром (звідки й назва даху) для використання горішнього приміщення як житла* (з наук. літ.).

МАНСА́РДОВИЙ, а, е. Прикм. до **манса́рда.** *Помешкання виявилося найвищим у тому чотириповерховому будинку. У нас такі називають мансардовими, себто розташованими безпосередньо на піддашші* (Ю. Андрухович); *Щодня зранку він працював у майстерні, яка була на мансардовому поверсі* (із журн.); // З мансардою. *Мансардовий будинок.*

МА́НСІ, *невідм., мн., одн., ч. і ж.* Народ угорської гілки угро-фінської сім'ї народів, що живе в Ханти-Мансійському автономному окрузі Російської Федерації; представники цього народу. *Тюмень — один із центрів Західного Сибіру, тепер однойменної нафтогазової провінції. Мешкали в місті (крім, звичайно, росіян) українці, татари, ненці, ханти, мансі, комі та ін.* (В. Чемерис); *У 1712–1715 рр. у поїздках до хантів і мансі, що населяли райони Нижньої Обі та Іртиша, митрополита Філофея Лещинського супроводжував політичний засланець, колишній повірений гетьмана Мазепи Григорій Новицький* (із журн.).

МАНСІ́ЄЦЬ *див.* **мансі́йці.**

МАНСІ́ЙКА *див.* **мансі́йці.**

МАНСІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мансі́йці** і **ма́нсі.** *Мансійська мова зберегла довгі голосні* (з наук. літ.).

МАНСІ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **мансі́єць,** ійця, *ч.;* **мансі́йка,** и, *ж.), розм.* Те саме, що **ма́нсі.** *За своє багатство мансійці дякували духам гори Ялпінг-Ньєрі* (з наук.-попул. літ.); *"Манг онт" (земляний ріг) — саме так мансійці називали бивні, знайдені в тундрі. Так іменували і їх власників — загадкових тварин, що, за уявленнями народу мансі, мешкали під землею* (із журн.).

МА́НТА, и, *ж.* 1. *діал.* Плащ, пошитий мішком. *Ой сиджу я, сиджу, на палаш приперся, манта ми* [у мене] *широка, полами утерся* (Ю. Федькович); *Оглянулась, розстебнула* [донья Хуана] *фібулу своєї довгої, підбитої хутром чорної оксамитної "манти"-плаща, скинула її й нею ще накрила труну поверх* (Н. Королева); *Він накинув на очі вилогу довгої сукняної манти, щоб бачити лише, де стати, і почав наосліп бігати лісом* (Т. Прохасько); * Образно. *Подивись, що на мені немає тої манти традицій, у яку ти загорнула мене...* (М. Коцюбинський).

2. *зоол.* Гігантський рогатий скат, форма тіла якого нагадує такий плащ. *Манта — один з найбільш відомих видів скатів. Своєю популярністю він зобов'язаний, у першу чергу, величезним розмірам і дивовижній зовнішності* (з наук.-попул. літ.); *Незважаючи на свої розміри, манти харчуються планктоном і безпечні для людей* (із журн.).

МАНТА́ЧИТИ, чу, чиш, *недок., що.* Гострити, направляти косу мантачкою. [К о н о н:] *Ні, мабуть, до вечора і однієї ручки не дотягну з такою косою, мантачиш-мантачиш її, а вона біда як важко йде* (М. Кропивницький); *— Так ви, дідусю, лишайтеся коси клепать та вчіть, як гострити, мантачити...* (Остап Вишня); *Час від часу зупиниться якийсь* [косар] *і давай мантачить притуплене лезо коси* (І. Цюпа).

МАНТА́ЧКА, и, *ж.* Вузький дерев'яний плоский брусок для гостріння коси, укритий шаром смоли з піском. *Замість списа — бере* [козак] *косу, За шаблю — мантачку* (І. Манжура); *Де-не-де спинялися косарі, витягали з-за очкура мантачки, і дзвінко та лунко бриніло тоді крицеве лезо під її*

дотиком (З. Тулуб); *Косарі з'являються разом зі сонцем .. На поясі у кожного спереду висить кушка з бруском, а ззаду застромлена за пояс дерев'яна мантачка* (У. Самчук).

МАНТЕЛЕ́ПА, и, *ж., розм., рідко.* Те саме, що **незгра́ба** 1. *Хіба можна знайти щось у тому безладі, серед записників, квитанцій, ключів.., флешок, розірваної пачки жуйок (розсипала, мантелепа!), нерозкритої упаковки колготок...* (Г. Вдовиченко).

МА́НТИ́, ма́нтів, *мн.* Традиційна м'ясна страва тюркських і східноазійських народів, що нагадує пельмені, але готується на парі. — *Горішки! Гарячі домашні манти!* — *почулося здалеку. Я розплющила очі. Берегом ішла смаглява жінка з плетеним кошиком* (І. Роздобудько); *З бездріжджового тіста готують пельмені, манти, вареники, млинчики та ін.* (з навч. літ.); *Вдома для всіх моя дружина ліпить манти на корейський кшталт* (з газ.).

МА́НТИКА, и, *ж., книжн.* Те саме, що **ворожі́ння.** *Мантика належить до сфери марновірних уявлень, що задовольняли психологічну потребу давнього землероба передбачити долю врожаю* (з наук. літ.); *Спочатку римський культ був формальний, без всякої містики. Однак на зламі старої і нової ери в імперії набувають поширення марновірства, магія, мантика, східні культи* (з навч. літ.).

МАНТИКО́РА, и, *ж.* Казкова індійська тварина з людським обличчям і хвостом скорпіона. *Істота розміром і будовою тіла нагадувала кота, але мала гак на плаcкому хвості і кажанячі крила. "Карликова мантикора..", — буркнув Шуньята* (В. Єшкілєв); *У романі "Перверзія" Ю. Андруховича секретар конференції пропонує митцям загадати своє найпотаємніше бажання, яким виявляється безсмертя, та задля цього їм потрібно зняти маску і стати самими собою. І вони стають: демурами, єхиднами, сиренами, восьминогими драконами й мантикорами* (з наук. літ.).

МАНТИ́ЛЬКА, и, *ж., заст.* Зменш. до **манти́лья** 2. *Вбрана вона була в чорній сукні Бог зна колишньої моди і в чорній старосвітській мантильці* (Леся Українка); *В хвіртку ввійшла дуже худа, дуже щупла, дуже білява молодичка в якійсь мантильці на плечах* (В. Винниченко); *Дівчатка всі, — їх троє, — у коротеньких, в дірках, мантильках, що рук їм зовсім не прикривали* (Василь Шевчук).

МАНТИ́ЛЬЯ, ї, *ж.* 1. Покривало з мережива або шовку у вигляді накидки на голову й плечі, елемент національного іспанського жіночого одягу. *Лаковані чорні гондоли, чорні плащі-доміно, чорні шовкові мантильї на плечах аристократок* (І. Роздобудько); *При світлі лампи він побачив загорнену в темну мантилью жінку, що сиділа на ослоні перед згасаючим вогнем* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма); * У порівн. *Вже блакитний шовк неба покрився мереживом чорних гіллячок, наче ажурною мантильєю* (М. Коцюбинський).

2. *заст.* Коротка жіноча накидка без рукавів. *Лакеї несли вже оберемками жіночі накидки, мантильї* (О. Полторацький); *Єлизавета з'явилась несподівано, без попередження — вона таке любила. Влетіла, як вихор, аж мантилья запінилася за нею* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *Обруси молодиці напинають на плечі, як мантильї* (І. Нечуй-Левицький).

МАНТИ́СА, и, *ж., мат.* Дробова частина логарифма. *Множення і ділення мантис відбувається за правилами для чисел із фіксованою комою* (з навч. літ.).

МАНТИ́ТИ, нчу́, нти́ш, *недок., кого, що, діал.* Виманювати, випрошувати. *З'явилася ціла туча ріжних грецьких пройдисвітів, що мантили гроші, називаючи себе ріжними архієпископами, патріаршими післанцями* [посланцями] (М. Грушевський); *Де що в кого угледить хороше — зараз би так і проковтнув своїми очима захланними. "Дай, проміняй". Так-о буде мантити циганом, буде канючити, буде докучати раз у раз і таки виманить у дурного* (П. Козланюк).

МАНТІЄПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до мантії (у 1, 3 знач.). *Кого можна зустріти в мантії? Європейських студентів, священнослужителів, театралів. Але дизайнери перенесли мантієподібний плащ до своєї колекції, надавши унікальну можливість модницям виділитися з натовпу* (із журн.); *Коли лід із верхівки мантієподібного шару Марса знову повертається в атмосферу, він залишає по собі шар пилюки, який ізолює решту льоду* (з наук.-попул. літ.).

МА́НТІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **ма́нтія** 2, 3. *Двостулкові молюски пропускають щодоби через мантійну порожнину сотні літрів води* (з наук. літ.); *Ранні погляди ґрунтувалися на тому, що гідротермальні рудоносні розчини мають мантійне походження* (з наук. літ.); *Мантійні породи.*

МА́НТІЯ, ї, *ж.* 1. Довгий широкий одяг у вигляді плаща, що спадає до землі. *Обидві постаті були дуже схожі на черниць у широких мантіях та клобуках* (І. Нечуй-Левицький); *Входять Судді в довгих мантіях. За ними несуть стіл, вкритий зеленим сукном* (О. Бердник); — *Це головний режисер фестивалю! Він зараз повинен бути там, угорі!* — .. *вдався я до більш дипломатичного тону. Можливо, на них подіяла моя патріарша корона, можливо, мантія з горностаєвим хутром* (Ю. Андрухович); * Образно. — *Життьові процеси не потребують романтичних мантій, правда, Валька?* (Ю. Яновський); *Вже вересень в лункій блакиті тане, вже багряніє мантія садів* (Є. Маланюк).

2. *зоол.* Зовнішня складка шкіри, що покриває тіло деяких безхребетних тварин. *Тіло молюска вкриває мантія, краї якої зрощуються, залишаючи лише невеликі отвори для циркуляції води* (з наук. літ.); *Плавці тягнуться вздовж усієї мантії каракатиці або розташовані по боках тіла* (з навч. літ.); *У ньому було щось, що споріднювало з Дарцею. Можливо, .. потяг до усамітнення за високими мурами. Не відкриватися нікому і ні за яких обставин. Як дві перлівниці, що нагулюють поміж рожевих мантій дивні перли* (Любко Дереш).

3. *геол.* Один із шарів надр планет земної групи (Меркурія, Венери, Землі та Марса), розташований між корою та ядром. *Карти поширеності елементів Марса дадуть змогу досліджувати склад кори й мантії* (з наук. літ.); *Абсолютний рух пояснює взаємодію плити з нижніми шарами Землі (астеносферою та мантією)* (з навч. літ.).

МАНТО́, *невідм., с.* Широке жіноче пальто, переважно хутряне. *В цю мить двері* [вагона] *з гуркотом відсунулись, і на порозі він бачить в розкішному котиковому манто молоду жінку* (Олесь Досвітній); *Високі двері рвучко, ніби їх рвонула буря, відчинилися, і в їх обрамленні появилась огорнена в біле манто, мов цариця, Віра Ясна* (У. Самчук); *Оскільки надворі було хоч і ясно, але холодно, Фіннела надягла довге, до колін, манто* (О. Авраменко); — *Хочу в Париж. Хочу норкове манто. Хочу до ресторану з тайською кухнею* (І. Роздобудько).

МА́НТРА, и, *ж.* Магічна формула викликання й заклинання богів у давньоіндійській традиції, а також в індуїзмі та буддизмі. *Над смертним ложем .. цілу добу мимрив мантри з священних книг найголовніший жрець* (М. Дашкієв); *Мантри використовують багато індійців. Власні мантри мають рибалки, пастухи, пожежники та ін.* (з навч. літ.); * У порівн. — *Я повторюю, як мантру, що найважливішими є системні зміни, які б сформували зрозумілу й прозору систему функціонування* (із журн.).

МАНТУ́ЛКИ, ів, *мн., діал.* 1. Ласощі, солодощі. *Була оце на ярмарку та купила дітям мантулків* (Сл. Б. Грінченка); *Найочікуванішим дійством на ярмарку стане дегустація питних медів, апетитних різдвяних страв та мантулків* (з газ.).

2. Різноманітний дрібний товар. *Показує на суздальців, що зайняли* [на ярмарку] *ряд з образами, ложками, поясами й іншими мантулками* (Сл. Б. Грінченка).

МАНУА́Л, а, *ч.,* **МАНУА́ЛЬ,** і, *ж., муз.* Клавіатура для рук у музичних інструментах (орга́ні, фісгармонії, клавесині). *Кожен з органів, що входять до складу "великого органа", має свої регістри (набори труб) і свою клавіатуру (мануал)* (з наук.-попул. літ.); *Кількість мануалей варіюється залежно від величини органа* (з навч. літ.).

МАНУА́ЛЬ *див.* **мануа́л.**

МАНУА́ЛЬНИЙ, а, е. Який виконується за допомогою рук. *Значний ефект стає помітним після застосування мануальних методик, використання хімічних пілінгів, фото- і лазерної епіляції* (із журн.); *Повертаючись до мануальної техніки, потрібно сказати: якщо руки диригента дихають із оркестром, то музикантам із таким диригентом грати зручно* (з газ.).

△ **Мануа́льна терапі́я** *див.* **терапі́я.**

МАНУА́ЛЬНИК, а, *ч., розм.* Лікар, який застосовує мануальну терапію; мануальний терапевт. *Обіцяв мануальник хворій, що після кількох сеансів лікування вона буде ходити* (з газ.).

МАНУ́Л, а, *ч.* Хижак родини котячих із цінним пухнастим хутром, який живе на Південному Кавказі та в Центральній Азії. *Манул — дикий кіт, подібний за розміром до домашнього кота* (з наук.-попул. літ.).

МАНУСКРИ́ПТ, у, *ч., книжн.* Стародавній рукопис. *Спогад про неї* [книжку] *виступає дедалі все виразніше, як літери на давніх потайних манускриптах — "палімпсестах", — писаних таким атраментом, що, невидимий одразу, потім виявляється* (Леся Українка); *Не ситий життям, повний спраги живої, Жадібний до глибу єства, .. Розгортував він* [В. Шекспір] *манускрипту сувої І кидав у битву слова* (М. Бажан); *Пальці географа пожадливо обмацують кожен виступ, кожну заглибинку на кам'яній сторінці древнього манускрипта* [манускрипту] (Ю. Бедзик); *У польському романтизмі не останнє місце посідало захоплення старожитностями, збирання старовинних книг, манускриптів* (І. Дзюба); // *жарт.* Рукопис узагалі. — *Я Вам передам частину мого манускрипту, прошу вас у вільні вечори перевірити деякі розрахунки* (Н. Рибак); *Редакційне колесо крутиться далі. Манускрипти конвеєром ідуть до складального цеху, друкарська машина відбиває тисячі примірників свіжого часопису* (з мемуарної літ.).

МАНУ́ТИ, ману́, мане́ш, *недок., кого, що, діал.* Манити. *Не гроші манули його, а свобода* (В. Бабляк); // *безос. Його тягло туди* [на вільні степи], *мануло, неначе магнітом притягувало* (Панас Мирний); [М а л а х і й:] *Скажи, чому я мріяти боявся, хоч і мануло взяти торбинку, ціпок і пойти* [піти], *пойти отак в далечінь* (М. Куліш).

МАНУ́ТИСЯ, не́ться, *недок., безос., діал.* Хотітися. — *Трохи й ми з тобою там* [на весіллі] *розважимось, Марусю! — Та не знаю ще, — каже, — як мати схочуть! — Хіба самій не манеться? Хіба не попросиш матусі?* (Марко Вовчок); *Їй швидше манулось десь заховатись у кутку й, притулившись до деревини, під цю музику солодко тужити* (М. Івченко); *Йому манулось якнайхутчіш побачити своїх близьких: дружину, дітей* (Олесь Досвітній); *Все-таки чогось чекав* [Бергаміно], *не манулося йому їхати* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

МАНУФАКТУ́РА, и, *ж.* 1. Форма капіталістичного промислового виробництва, що передувала великій машинній індустрії і ґрунтувалася на поділі праці та ремісничій техніці. [І в а н:] *Я власне вертаю з Угнова і Куликова, де починив старання, щоб тамошнє шевство зорганізувати на спосіб мануфактури* (І. Франко).

2. *іст.* Фабрика, переважно текстильна. *Тесля — це постать стародавності, з якої бере історичний початок сучасний робітничий клас. Адже він виріс з ремісників, як промисловість виросла з мануфактур* (М. Руденко); *Катерина наказала збудувати на свою честь місто Катеринослав — з мануфактурами, університетом, консерваторією й собором* (Р. Іваничук); *Крамарство і ремесло обмежувалися потребами двору. Не було ні мануфактур, ні промисловості* (О. Шугай).

3. *збірн., заст.* Тканини. *Твій суворий папаша, що торгував мануфактурою коло собору, держав тебе прикро й не дозволяв тобі курити* (М. Йогансен); *Купка козаків, скинувшись на голос сотника, похапцем щось прикрила собою, але Лец-Отаманів устиг примітити на підлозі штуки різної мануфактури* (П. Панч); *Привернули увагу книжкові лавки, вони займали цілий ряд, зразу ж за мануфактурою і східними прянощами* (Б. Левін).

МАНУФАКТУРИ́СТ, а, *ч.* 1. *іст.* Власник мануфактури (у 2 знач.); фабрикант. [В а н н і:] *Хотів би скористатися з нагоди запевнити вас, що ми, мануфактуристи, на вашому боці* (В. Стус, пер. з тв. Б. Брехта); *Отримавши сировину, наприклад вовну-сирець, працівник переробляв її в пряжу. Пряжу забирав мануфактурист і віддавав її на переробку іншому працівникові, який перетворював пряжу на тканину* (з наук.-попул. літ.).

2. *заст.* Торговець мануфактурою (у 3 знач.). *Крамниця мануфактуриста.*

МАНУФАКТУ́РНИЙ, а, е. 1. *іст.* Який ґрунтується на мануфактурі (у 2 знач.). *З деревини виробляють, насамперед індивідуально і в мануфактурний спосіб, предмети хатнього вжитку* (О. Шугай); *Завваж, що мануфактурні ікони теж були засклені* (О. Забужко).

2. *заст.* Стос. до мануфактури (у 3 знач.). *Граючи з хлопцем, розпалюючи його ніби випадковими дотиками свого тіла, дратуючи своїми ногами з-під спідниці, такої короткої, що їй ніяка мануфактурна криза не загрожує, вона ні одної миті не збиралася йому віддатися* (Д. Бузько); *Ще не так давно тут було промислове серце Одеси — працювали маслозавод, взуттєва й мануфактурна фабрики, завод із виробництва лінолеуму, три шкіряні фабрики* (з газ.); // Який торгує мануфактурою (у 3 знач.). *Напроти .. вже*

стояв і не зводив з Ясочки живих, як жучки, очей видавець його поезій, хазяїн мануфактурного магазину Федір Сопкін (С. Васильченко); *Через п'ять хвилин .. ввійшов недавній крамарчук мануфактурної крамниці — діловод Петька* (Б. Антоненко-Давидович); *— Правда твоя, хлопче. Це той, що держав на ринку мануфактурну крамницю* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека).

△ **Мануфакту́рне виробни́цтво** *див.* **виробни́цтво.**

МАНУФАКТУ́РНИК, а, *ч., іст.* Те саме, що **мануфактури́ст** 1. *Тепер до Одеси — у сподіванні податися за кордон — з'їхалися наймогутніші петроградські банкіри, московські мануфактурники, промисловці Донбасу* (Ю. Смолич); *Значною частиною земельних угідь у селі Скопці володів і мануфактурник Мінкевич, який займався вирощуванням та переробленням льону й конопель* (з наук.-попул. літ.).

МАНЬЄРИ́ЗМ, у, *ч.* У західноєвропейському мистецтві та літературі XVI ст. — стиль, що відзначається ускладненістю, напруженістю, деформацією пропорцій. *Поширення мідеритів пояснюється відповідністю естетичним засадам маньєризму і бароко, для яких були характерні емблемні книги та театралізовані видовища* (з наук. літ.).

МАНЬЄРИ́СТ, а, *ч.* Послідовник маньєризму. *Маньєрист Джузеппе Арчимбольдо, якого згодом визнано за попередника сюрреалізму, у другій половині XVI ст. був придворним художником Габсбургів* (з наук. літ.).

МАНЬЄРИСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до маньєризму, власт. йому. *На сигнеті Івана Федорова зображено руку, що тримає стеблину, від якої розгалужується рослинний орнамент, типовий для ренесансної чи навіть маньєристичної графіки* (з наук. літ.); *Питома вага маньєристичного начала в літературі XVII ст. виявилася доволі значною* (з навч. літ.).

МАНЬЄРИ́СТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **маньєри́зм** і **маньєри́ст.** *За своєю суттю розкішний стиль є маньєристським напрямом періоду пізньої класики* (з навч. літ.).

МАНЬЧЖУ́Р *див.* **маньчжу́ри.**

МАНЬЧЖУ́РИ, ів, *мн. (одн.* **маньчжу́р,** а, *ч.;* **маньчжу́рка,** и, *ж.).* Народ, що живе в північно-східній частині Китаю — Маньчжурії. *У другій половині XIX ст. одна маньчжурка змогла вразити імператора Сяньфена своєю неканонічною красою: овальне обличчя, високий зріст і дуже гучний голос наложниці Ці Сі різко контрастували із принадами інших мешканок гарему* (з наук.-попул. літ.); *Сучасні маньчжури в сільських регіонах зберігають шаманські традиції, а ті, що безпосередньо контактують з монголами, мають схильність до ламаїзму* (з навч. літ.).

МАНЬЧЖУ́РКА *див.* **маньчжу́ри.**

МАНЬЧЖУ́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **маньчжу́ри** і Маньчжурія. *Фея руїни .. послала чоловіка її* [селянки] *на війну, щоб поклав на втіху японській долі свою голову серед маньчжурських степів* (Л. Яновська); *— Ув'язнений Чумак, ви обвинувачуєтесь по пункту 1-му в переході маньчжурського кордону, що є зрада Вітчизни* (І. Багряний); *Неспокійно було 1814 р. в усьому світі. Норвегія боролася за незалежність від Швеції. Серби повстали проти Туреччини .. В Китаї розпочалося повстання проти маньчжурської династії Цинь* (І. Дзюба).

МАНЮ́НІЙ, я, є, *пестл.* Дуже малий; крихітний. *Віконечка манюні, як у касі на вокзалі. А за віконечками садок — вишневий, розуміється* (В. Винниченко); *Дід Бочонок .. цілими днями, навіть у неділю, просиджував у висілковій аптеці коло базару і (це було видно через вікно) розважував на манюніх вагах якісь ліки або стояв за прилавком* (Григір Тютюнник); *Борис одчинив двері, коли це дивлюсь — у руці його щось виблискує. Отой манюній княжичів меч!* (І. Білик); *Мала-манюня скрипочка виспівує волого. Смичок, мов птах, по струнах — стриб-стриб, цвірінь!* (Ю. Андрухович).

МАНЮ́НЬКИЙ, а, е, *пестл.* Те саме, що **манюній.** *Величезна плахта .. А на плахті на тій хтось купки манюньких біленьких хаточок понабудовував* (Остап Вишня); *То була якась чарівна веремія зірок синювато-сірого й білого кольору, малих, і великих, і середніх, і зовсім манюньких* (І. Багряний); *А він, старий, сидів як за штурвалом, — в руках крутив манюньке коліща. Куди він плив?* (Л. Костенко).

МАНЮ́НЯ, і, *ж., пестл.* Дуже маленька дитина або тварина; крихітка (у 2 знач.). *Манюня... Так це ти півдня під Данковою курткою ховалося? На Дориних долонях тремтіло руде кроленя* (Люко Дашвар); // Ласкаве звертання до дівчини. *— Я поїхав, манюня, а ти сідай на телефон, дзвони всім, у кого машина на ходу, хай їдуть туди самі й передають далі, треба перевезти людей на Майдан* (О. Забужко).

МАНЮПУ́СІНЬКИЙ, МАНІПУ́СІНЬКИЙ, а, е, *розм.* Підсил. до **маню́сінький.** *З кишені артиста виглядає маніпусінький Ральф — песик з колючою борідкою* (Остап Вишня); *Опинився* [Валерій] *серед такої тиші, коли, здається, кожен манюпусінький звук чути далеко-далеко, а ти стаєш причетним до великого таїнства й торжества природи, яка святкує своє повносилля* (Микита Чернявський); *— Глянь, Ліночко, яка Земля манюпусінька! .. Рідна планета швидко зменшувалася, губилася в космосі* (О. Бердник); *— Ну, майже виконали* [план]. *З маніпусіньким недо* (А. Крижанівський); *Коти повели за ним* [рибеням] *очима, доки не булькнуло, і розчаровано нявкнули. — Отак! — сказав їм хлопчик. — І не соромно вам зуби гострити на манюпусіньке рибенятко?! Розбійники хвостаті!* (М. Слабошпицький).

МАНЮ́СІНЬКИЙ, а, е, *розм.* Зменш.-пестл. до **маню́ній.** *Дивились, молились Старі мої. А сердешне Неначе благає: Випручало рученята Й до їх* [них] *простягає Манюсінькі...* (Т. Шевченко); *Це вона — Галя, як була ще маленькою. І це Андрій малював десь на каторзі з манюсінької картки, яку колись сам фотографував* (І. Багряний); *— А Юпітер же далі від Марса. З нього Сонце повинне здаватися зовсім манюсіньким...* (О. Бердник); *— Ми приречені жити тут, а не деінде. Часом почуваюся манюсіньким коліщатком велетенського дзиґаря* (Ю. Винничук).

◊ **Розрива́ти (рва́ти) / розірва́ти на шматки́ (на маню́сінькі кусо́чки)** *див.* **розрива́ти**[1].

МАНЯ́ЧИТИ, я́чу́, я́чи́ш, **МАНЯЧІ́ТИ,** і́ю, і́єш, *недок., розм.* Те саме, що **мая́чити**[1]; майоріти (у 1 знач.). *Здалека манячить і мріє той острів* (О. Стороженко); *В лісі зовсім затемніло. На землі і в повітрі білів лиш сніг та манячіли цупкі, замерзлі стовбури дерев* (М. Коцюбинський); *Вдалині неясно манячіли .. хутори, що відбігли від села і чуйно причаїлися в степу* (Я. Качура); *Хутірський шлях був порожній аж до самого лісу, тільки метрів за сто манячила жіноча постать* (В. Дрозд); // Нерухомо стояти; стовбичити. *Мати підвела голову і повернулася до Усті: — Лягай спати — чого манячиш, як привид?* (С. Васильченко); *Десь позаду манячили ще й аж дві зразу гримерки, і ще якісь темні постаті* (О. Забужко).

МАНЯЧІ́ТИ *див.* **маня́чити.**

МАНЯЧЛИ́ВИЙ, а, е, *розм., рідко.* Те саме, що **маячни́й.** *Дикий, безглуздий наказ, котрий міг породити тільки його гарячковий, манячливий мозок. — До зброї! Всіх загнати в камери!* (О. Бердник); *Замість думок насувались якісь неясні манячливі образи* (Ю. Бедзик).

МАОЇ́ЗМ, у, *ч.* 1. Система поглядів і політика китайського керівництва часів правління Мао Цзедуна. *Сьогодні головну увагу звертають на націоналістичний компонент маоїзму і на спосіб, з допомогою якого Мао пристосував свій марксизм до національного світогляду китайського селянства* (з наук. літ.).

2. Політична теорія, заснована на ідеях китайського політичного лідера Мао Цзедуна, що являє собою відгалуження марксизму. *Земне людство не дозволить запанувати маоїзму, який збирається побудувати "нову" цивілізацію на уламках "старої"* (М. Руденко).

МАОЇ́СТ, а, *ч.* Послідовник, прихильник маоїзму. *Усіх, окрім вже зовсім шанованого віку старих, та ще Марли з Х'ялмаром, попросили вийти на паспортний контроль. — Чого вони? — Бояться маоїстів* (І. Карпа).

МАОЇ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **маоі́ст.** *Купила собі футболку кольору хакі із величезною червоною зіркою на ній, тут же її одягнула і стала сама собі схожа на китайську маоїстку* (з Інтернету).

МАОЇ́СТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **маоі́зм** і **маоі́ст.** *У березні 1968 р. в Парижі розпочалися студентські заворушення. Поступово дії студентів набирали екстремістського характеру у зв'язку з поширенням анархістських, троцькістських і маоїстських ідей* (з наук.-попул. літ.); *Політичний (державний) режим при Мао Цзедуні, який очолював правлячу Комуністичну партію Китаю, називають маоїстським* (з навч. літ.).

МА́ОРІ, *невідм.* 1. *мн., одн., ч. і ж.* Корінне населення Нової Зеландії. *— Якось я пробував розтлумачити одному маорі, моєму доброму приятелеві, що таке степ, і не зміг* (О. Гончар); *У Новій Зеландії в маорі кожна річ має своє власне ім'я* (з навч. літ.); *Маорі запускають зміїв над деревами для того, щоб показати, що в них усе спокійно й добре* (з газ.).

2. *ж.* Мова цього населення. *Маорі — найпівденніша з полінезійських мов* (з газ.).

МАОРІ́ЄЦЬ *див.* **маорі́йці.**

МАОРІ́ЙКА *див.* **маорі́йці.**

МАОРІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ма́орі.** *— Бо в Новій Зеландії немає тварин, — відповів Паганель, — і це треба знати не для того, аби виправдати маорійців, але щоб зрозуміти корені маорійського людожерства* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Священне ставлення до "моко" (так маорійською мовою звучить "тату") маорі зберегли аж до наших днів, і якщо в людини немає татуювання, про неї говорять, що вона ще не отримала тіла* (із журн.).

МАОРІ́ЙЦІ, *мн. (одн.* **маорі́єць,** ійця, *ч.,* **маорі́йка,** и, *ж.).* Те саме, що **ма́орі** 1. *В країні, де поняття честі зобов'язує кожного маорійця платити за образу кров'ю, Такурі, звичайно, не міг забути наруги, заподіяної його родичеві й цілому племені* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Маорієць скочив на ноги й схопився за руків'я ножа. — Я не дикун! — закричав він* (Ю. Покальчук, пер. з тв. Е. Берроуза).

МА́ПА, и, *ж.* Те саме, що **ка́рта** 1. *Добре було б, якби достали добру і детальну карту (мапу) Полтавщини* (Леся Українка); *Де він? Лавки, мапи, таблиця, значиться — школа. Але чого ж ті лавки такі маленькі, як для дітей* (Б. Лепкий); *Респондент має звичку раптово зупинятися, розвертатися, витягати мапу, йти назад, ще раз дивитися в мапу, втрачати орієнтацію* (Ю. Андрухович); *Ти мріяв про мапи цього світу — з ними тобі було б набагато легше орієнтуватися під час подорожей* (Ю. Іздрик).

МА́ПКА, и, *ж.* 1. Зменш. до **ма́па.** *Мапка місцевості; Книжка з мапками.*

2. *діал.* Сумка (у 1 знач.), портфель (у 1 знач.) для паперів. *Панич, побачивши старого в такій незвичайній позі, швидко видобув оловець* [олівець] *і невеличку рисункову мапку і почав відрисовувати* [вирисовувати] *його голову з наставленою догори бородою і витягненою, мов під заріз, шиєю* (І. Франко).

МАПУ́, *невідм., с., муз.* Те саме, що **мабу́.** *За звукоутворенням мапу подібне до кларнета* (з наук.-попул. літ.).

МАПУ́ЧЕ, *невідм., мн., одн., ч. і ж.* Індіанський народ, що живе в Чилі й Аргентині. *Центральна частина країни належала племені мапуче. Індіанці чинили загарбникам несподівано сильний опір* (з наук.-попул. літ.); *Мапуче їдять практично те саме, що й ми, — хліб, картоплю і яловичину* (з газ.).

МА́РА, и, *ж.* Великий гризун родини свинкових, що має задні лапи коротші за передні й водиться в Південній Америці. *Патагонська мара може пробігти велику відстань. Максимальна швидкість руху гризуна цього виду складає близько 45 км/год* (з наук.-попул. літ.); *Довжина тіла мари становить 50–75 см, вага від 9 до 18 кг. І в плечах вона немаленька — до 45 см. Отакий цікавий гризун* (з газ.).

МАРА́, и́, *ж.* 1. Істота або предмет, що увижається комусь; привид (у 1 знач.), примара (у 3 знач.). [Б о г о м о л к а:] *Я не тінь. Перехрестись, коли не забула хреститись: я не щезну. Я не мара* (І. Нечуй-Левицький); *Пропадь, маро, розвійся, щезни! Для вас верхи й ліси безмежні, а дім мій мирний залишіть!* (Б.-І. Антонич); *Отже, все лише вигадка: й отой гість у шкіряній шапці, й наші бесіди в кімнаті нічного притихлого будинку. Все вигадка, все мара...* (І. Білик); * Образно. *Мара безземелля.., що була зникла на якийсь час, знов з'явилась і стала перед ним у грізній постаті* (М. Коцюбинський); * У порівн. *А мати, їх сердешна мати, Немов з хреста сьогодні знята, .. Сидить бліда, немов мара* (М. Старицький); // Образ, що виникає вві сні; сновидіння. *Весь сон одігнали* [соловейки], *усю дрему* [дрімоту] *й мару* (Марко Вовчок); *Очевидячки* [реалії] *дня зливалися з сонними марами ночі — і лякали його* (Панас Мирний); *Що ж це? Країна снів, нікчемна мара має таку владу над людиною?* (О. Бердник).

2. *розм.* Міфічна істота, найчастіше в образі злої потворної чаклунки; уособлення нечистої сили. *Пішов я, ледве дибаю, а тут ще анахтемська мара водить почала* (О. Стороженко); *Вона плакала та примовляла крізь сльози: де та смерть її заподілася, що не прийде до неї при лихій годині! .. Ні, заховала її від смерті якась мара* (М. Коцюбинський); *— Дивно, дивно! Мені видалося: звідти зирнула мара в жовтих шибках* (В. Барка); *— Йди ти до мене, чортова маро! .. А той самий голос відказав: — Прийду, як настане пора!* (Ю. Винничук); // *збірн.* Нечиста сила. [К о с т ь:] *А дивіться, справді якось немов сумно стало... Оце саме, мабуть, всяка мара заворушилась* (С. Васильченко); *По болоту бродила прозоро-сива, зіткана з туману, Мара і малих бісенят у поділ сорочки збирала* (В. Дрозд).

3. *тільки мн., рідко.* Мрії. — *Дев'ята година, а я сиджу та й марами бавлюся, мов закоханий! — скрикнув він* (І. Франко); *Він .. заплющив очі, усміхаючись на ходу. О мрії-мари!..* (О. Довженко).

◊ **(1) Мара́ його́ (її́, їх** *і т. ін.***) зна́є** — невідомо, ніхто не може сказати. *А мара його знає, де він ся подів* (Сл. Б. Грінченка); *Сам він якийсь неприємний; мара його знає чому* (М. Трублаїні); **Напуска́ти (насила́ти** *і т. ін.***) / напусти́ти (насла́ти** *і т. ін.***) мару́** *див.* **напуска́ти; Що за чорт (біс, мара́)?** *див.* **чорт; (2) Як (мов, ні́би** *і т. ін.***) [та] мара́:** а) уживається для вираження неприязні до когось. *Дмитренко, як мара та, сидів над його* [Чіпчиною] *душею, чигав, як шуліка, коли Чіпка пристане на його раду* (Панас Мирний); б) хто-небудь дуже брудний, неохайний і т. ін. *А він і правда як мара. Забородатів, обірваний, брудний, худющий і сумний* (Микита Чернявський); — *А я молода була, то така модниця, страх. Усе на каблучках і накрашена. То тепер як мара ходжу. Все в майці, джинсах* (Н. Сняданко); **(3) Якої мари́,** *фам.* — уживається для вираження незадоволення чиїмись діями, намірами і т. ін.; чому, навіщо, з якої причини. [М и к о л а *(до Штефана):*] *Де Варвара?* [Ш т е ф а н:] *Як і щоранку, не знати якої мари в ліс на коні повіялася!* (Я. Галан); — *До коваля? Серед ночі? Якої мари? — здивувався Юрко* (П. Козланюк).

МАРАБІ́Т, а, *ч.* Те саме, що **марабу́т.** *Після смерті марабіта тіло його поміщають у відкриту гробницю, побудовану на землі, подібно до інших будівель, але посередині вулиць і публічних місць* (з наук.-попул. літ.).

МАРАБУ́, *невідм., ч. і ж.* Великий тропічний птах родини лелекових із пишним пір'ям, яке використовують для оздоблення головних уборів, одягу. *На покрівлі вовтузились величаві голошиї марабу* (О. Ільченко); *На величезному баобабі виднілися гнізда поважних марабу, змощені з сухих гілочок* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна); *Цілком реально побачити 5–6-метрового крокодила, птаха марабу, безліч крабів, оленів, які виходять із джунглів на водопій* (із журн.); // Вигот. з пір'я цього птаха. *Боа з марабу.*

МАРАБУ́Т, а, *ч.* Член мусульманського ордену дервішів у Північній Африці, які живуть в укріплених населених пунктах — рибатах. *Дали йому марабути ще в пустелі цей порошок із якихось порхавок. Щоб він рану присипав, коли його ящір черконув пазуром по литці* (Ю. Логвин).

МАРА́ЗМ, у, *ч.* 1. Майже повне припинення психічної діяльності людини, що супроводжується загальним виснаженням організму з поступовим згасанням всіх життєвих процесів. *Найчастіше ми прогулювали історію, бо наш сімдесятирічний учитель наближався до маразму і його легко було дурити* (Ю. Андрухович); *Старенька жила сама і поступово впадала в маразм* (А. Кокотюха).

2. *перен.* Повний занепад, розклад, загнивання. *Подумати тільки — така зразкова армія, як німецька, і — заторкнута розкладовим маразмом!..* (І. Багряний); *Священних корів у нас більше, ніж в індусів. Це збочення .. уявляється мені чимось на зразок дитячої національної релігії. З неї можна тільки вирости. Але можна й не вирости — затверднути в ній, запливти маразмом* (Ю. Андрухович); // Повні дурниці, абсурд (про розмови, судження і т. ін.). *От уже ціла розмова тупо з'їжджає на політику, на картинку в телевізорі, ціни на нафту, урядова криза, боротьба з корупцією, повний маразм* (О. Забужко).

△ **(1) Старе́чий мара́зм** — незворотний процес атрофії, повний розпад особистості. — *Я не дозволю говорити зі мною в такому тоні. — Ви впадаєте в дитинство, — відповів Тірсен. — Це старечий маразм* (В. Собко); *Незабаром переселився* [Сергій] *до своєї прабабусі, яка вже давно впала в старечий маразм* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Рідні достроково приписали бабі старечий маразм* (Любко Дереш).

МАРАЗМА́ТИК, а, *ч., розм.* Той, хто перебуває в стані маразму (у 1 знач.). *Мені було вже дев'яносто вісім років, і я був геть вижив з розуму. Так-так, я був маразматиком* (О. Тесленко); *Кісткою у горлі стояла та "застійна" система. Не годна була уже на тих старих маразматиків, трупів ходячих, дивитися!* (Г. Тарасюк); // *лайл.* — *Старий маразматику! — хором ображають* (А. Крижанівський).

МАРАЗМАТИ́ЧКА, и, *ж., розм.* Жін. до **маразма́тик.** *Лайлива маразматичка влаштувала скандал* (з газ.).

МАРАЗМАТИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **мара́зм.** *Ми не бунтували в сенсі політичному, хоча фактично й не приймали тогочасної системи: вона видавалась нам просто гидкою, маразматичною* (із журн.); // Який є наслідком маразму (у 2 знач.). *Поза сумнівом, автора (чи авторів?) цього маразматичного писання дістало до живого те, що І. Багряний здійснив успішні поїздки за кордон, зокрема до США та Канади* (О. Шугай); *Нас із кумою давно вражала безкінечна здатність людей торгівлі вигадувати маразматичні назви магазинів зі словом "світ". Ну, хай би ще "Світ книги" — це ще якось зрозуміло: у книжках справді може відкриватися цілий світ. Але існує також "Світ шкіри". "Світ білизни", "Світ диванів"* (С. Пиркало); *Ми довго будемо пити каву, а може навіть легенький закарпатський коньяк, слухати маразматичні, нафталінові, старосвітські романси* (В. Єшкілєв).

МАРАЗМАТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **маразмати́чний.** *Цікаво, чи усвідомлює він всю глибину маразматичності того, що відбувається, чи зв'язок з реальністю втрачений назавжди* (з газ.).

МАРА́КАС, а, *ч.* Латиноамериканський ударний музичний інструмент, різновид брязкалець, який широко використовують у джазі. *Растамани цілими днями .. били в барабани, гриміли маракасами і співали негритянські псалми* (Любко Дереш).

МАРА́Л, а, *ч.* Великий олень з гіллястими рогами (у самця), що живе в гірських лісах від Тянь-Шаню до Прибайкалля. *Натрус грав на сопілці .. З її допомогою він принаджував маралів, полюючи навесні на їх* [їхні] *цілющі роги* (В. Гжицький); *Ліворуч — гарний килим, справжні роги марала, патронташ .. Посередині, якраз під люстрою, стояв круглий, щедро сервірований стіл* (О. Чорногуз); * У порівн. *Усе, що нас оточувало, було енергією і драйвом, бо ми передчували звільнення. Від цього хотілося ревіти весільним ревом марала* (Ю. Андрухович).

МАРАЛІВНИ́К, а́, *ч.* Той, хто займається маралівництвом. *Досвідчений маралівник.*

МАРАЛІВНИ́ЦТВО, а, *с.* Промислове розведення маралів. *Маралівництво виникло на південному Алтаї, потім поширилося на північний Алтай і деякі інші регіони* (з наук.-попул. літ.); *У тваринництво входять такі галузі: конярство, маралівництво, оленярство, кролівництво, шовківництво* (з навч. літ.).

МАРАЛІВНИ́ЦЬКИЙ, а, е. Стос. до маралівництва. *Маралівницьке господарство.*

МАРА́ЛЯЧИЙ, а, е. Прикм. до **мара́л.** *У районі є маралячий розплідник* (з навч. літ.); *Маралячі роги.*

МАРА́НТА, и, *ж.* Багаторічна рослина родини марантових з овальним або еліптичним листям. *Маранта триколірна відома своїм декоративним листям темно-зеленого кольору з виразними червоними жилками* (з навч. літ.); *Водно-газовий обмін у приміщенні покращують маранта й монстера* (з газ.).

МАРА́НТОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мара́нта.** *Примати знаходили великі марантові рослини, очищали стебло від листя й один кінець стебла розшаровували на волокна. Виходив пензлик* (з газ.).

2. *у знач. ім.* **мара́нтові,** вих, *мн.* Родина багаторічних трав, що походять із тропічних лісів. *Найяскравіший представник марантових — це, безумовно, строманта* (з наук.-попул. літ.); *Деякі види з родини марантових мають висоту до 5–6 м* (з навч. літ.).

МАРАСКІ́Н, у, *ч.* Сорт вишневого лікеру. — *Якби хоч я,* — *міркував він,* — *пив якісь благородні напої, наприклад, арак, мараскін, коньяк, але ж я вчора пив саму ялівцівку. Дивуюся, як я міг її пити? Вона ж огидна на смак* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *З усіх вишневих лікерів мараскін уважається найдорожчим* (з наук.-попул. літ.).

МАРА́ТХІ, *невідм.* 1. *мн., одн., ч. і ж.* Народ, райони розселення якого приблизно збігаються з територією штату Махараштра на заході Індії. *Хоча історія маратхі складає понад тисячоліття, він досяг найбільшого розквіту, коли імперія Маратха, створена Шиваджі Махараджем у 1674 році, підкорила більшу частину Південної Азії* (з наук.-попул. літ.).

2. *ж.* Офіційна мова штату Махараштра в Індії. *Синтаксис маратхі в порівнянні з синтаксисом інших індоарійських мов має значно менш індоєвропейський характер* (з наук.-попул. літ.); *На маратхі говорить близько 80 мільйонів осіб* (з навч. літ.).

МАРАФО́Н, у, *ч.* 1. Змагання з бігу на велику дистанцію (42 км 195 м). *У Києві завершився щорічний марафон, учасники якого змагалися на центральних вулицях столиці* (з газ.); * Образно. — *Ох, і біг! Такий марафон дав! Уже й світає, уже можна б і передих зробити, а ноги самі біжать!* (О. Гончар); * У порівн. *Ноги гуділи, наче від десятикілометрового марафону* (А. Дністровий); // Змагання ковзанярів, лижників, плавців і т. ін. на велику дистанцію. *Оскільки курорт спеціалізується на елітарному спортивному відпочинку, тут не лише чудові лижні бази, а й широкий спектр інших спортивних розваг: катання на санчатах, бобслей, крикет на льоду, лижний марафон, собачі та кінні перегони тощо* (із журн.).

2. *перен.* Суперництво, змагання, що триває протягом заданого часу. *Розставивши на сцені батареї Підсилювачів, взявши мікрофон, Неначе коні, впряжені у шлеї, Влаштовують гітарний марафон* (О. Білаш).

3. *перен.* Захід (*див.* **за́хід**[1] 2), подія (у 1 знач.) і т. ін. або низка заходів, подій, що тривають дуже довго. *Він наздогнав мене при виході із наукової бібліотеки ім. Драгоманова, де я в останній день перед початком зимового екзаменаційного марафону дописувала курсову роботу* (Н. Сняданко); *Продавати дім, купувати помешкання, аби роз'їхатись, ні, і ще раз ні, він такого марафону не витримає* (Г. Вдовиченко); *Наступним у судовому марафоні став процес в Івано-Франківську над самобутнім українським художником П. Заливахою* (з наук. літ.); *Лідери партій і блоків, що беруть участь у виборчому марафоні, обов'язково відвідують найважливіші для них регіони* (з газ.).

4. *перен.* Безперервна багатогодинна радіо- або телепрограма, організована перев. з доброчинною метою. *Найдовший в історії музичний телевізійний марафон національної пісні тривав 110 годин у прямому ефірі* (із журн.); *Чи об'єднають українців хворі діти, покаже великий марафон, який відбудеться в прямому ефірі* (з газ.); *Кошти, зібрані під час марафону, будуть передані Центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів Броварської міської ради* (з мови реклами).

МАРАФО́НЕЦЬ, нця, *ч.* Спортсмен із марафонського бігу, плавання і т. ін. *На сторінки журналу потрапили 18-річна художня гімнастка, плавчиха-марафонець, хокеїстка на траві* (із журн.); *Марафонець зазначив, що після відходу з великого спорту він не збирається відмовитися від бігу* (із журн.); *Марафонцем може стати кожен велосипедист, в якому жага подорожей поєднується з бажанням побороти себе* (з газ.); *Мигтіли дні, як п'яти марафонця. Слова уже не вірили словам* (Л. Костенко); * У порівн. *Це дивовижне відчуття, хмільне й летюче, як у марафонця на тридцятому кілометрі, — коли відкривається друге дихання* (О. Забужко).

МАРАФО́НКА, и, *ж.* Жін. до **марафо́нець.** *У квітні 2014 року кенійська марафонка знову виграла знаменитий забіг у Бостоні* (з газ.).

МАРАФО́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **марафо́н** 1, 2. *Дихав він поквапливо, ніби перед цим зійшов з марафонської дистанції* (Р. Андріяшик); *Так, старі це часи і звичаї, Та бійців марафонських зростило на них старовинне моє виховання* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана).

△ **Марафо́нський забі́г** *див.* **забі́г.**

МА́РГАНЕЦЬ, нцю, *ч.* Хімічний елемент з атомним номером 25, сріблясто-білий крихкий метал; манган. *Уведення в кобальт заліза, марганцю та інших домішок спричинює суттєву зміну анізотропії* (з наук. літ.); *Не забудь, що твій син Порфірій теж на руднику марганець довбе!..* (О. Гончар); *Тропічні ліси, каучукові плантації, поклади золота й алмазів, марганцю, багатющі родовища нафти могли б зробити народ вашої країни щасливим і вільним* (Ю. Бедзик).

МА́РГАНЦЕ́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ма́рганець.** *Будучи селянином на хуторі Вольний, мій батько в колективізацію був розкуркулений, працював у Нікополі на марганцевих копальнях* (з мемуарної літ.); *Селище Гірницьке (Дніпропетровська обл.) відоме з 1886 р., коли тут почали розробляти марганцеві родовища* (з наук.-попул. літ.); // Який містить марганець. *Найбільші у світі поклади марганцевої руди концентруються в Нікопольському марганцевому басейні* (з наук. літ.).

2. Який містить марганцівку. *Марганцевий розчин широко застосовують у сільському господарстві* (з навч. літ.).

МАРГАНЦЕ́ВИСТИЙ, а, е, *хім.* З домішкою марганцю; манганистий. *Автор виконав дослідження впливу структурних характеристик на механічні властивості марганцевистої сталі* (з наук. літ.); *Марганцевиста сталь — сталь, легована марганцем* (з наук.-попул. літ.).

МАРГАНЦЕВМІ́СНИЙ, а, е. Який містить марганець. *Для підвищення октанового числа моторних палив використовують марганцевмісні домішки* (з навч. літ.); *Завдяки новій технології газоочищення вловлений марганцевмісний пил використовуватимуть повторно у виробництві агломерату* (з газ.).

МАРГАНЦЕВОКИ́СЛИЙ, а, е. Який містить марганцеву кислоту. *Обпечену шкіру не слід змащувати жиром, зеленкою, міцним марганцевокислим розчином* (з навч. літ.); *Поширена назва марганцевокислого калію в побуті — марганцівка* (з наук.-попул. літ.); *Поливати розсаду баклажанів і перцю можна тільки теплою водою, додаючи раз на тиждень марганцевокислий калій* (з газ.).

МАРГАНЦЕВОРУ́ДНИЙ, а, е. Стос. до марганцевої руди. *Марганцеворудний горизонт пов'язаний з пісковиками олігоценової епохи* (з наук.-попул. літ.); *Придніпровський марганцеворудний басейн — найбільший у світі за видобутком, а за запасами займає друге місце після Південно-Африканської Республіки* (з навч. літ.).

МАРГАНЦІ́ВКА, и, *ж., розм.* Кристали або розчин марганцевокислого калію, що застосовуються в медицині. *Кидав* [Антон Никандрович] *марганцівку у ванну і дбайливо розводив її в теплій воді, — боявся, що попередні відвідувачі, якщо вони хворі, могли зоставити бацилі* [бацили] *на покритих емаллю залізних стінах* (В. Барка); *Хтось ненароком впустив у криницю пакуночок з марганцівкою. Чудова дезінфекційна речовина і в малих дозах навіть корисна...* (М. Дашкієв); *Дивіться, .. як упродовж одного дня змінює кольори розкішна гортензія, неначе свій настрій примхлива жінка, особливо якщо кущ поливати розчином марганцівки чи осілими залишками натуральної кави* (М. Матіос).

МАРГАРИ́Н, у, *ч.* Харчовий жир, який виготовляють перев. із суміші тваринних жирів та олії. *Торт був маленький і зроблений із сухарів, цукру та інших їстівних речей, що знайшлися в камері. І навіть на ньому було виведено вензелі з маргарину* (І. Багряний); *Харч у мене бідненький: черства солдатська хлібина, покраяна на великі, нерівні шматки, грудка маргарину* (Григір Тютюнник); *Дитинство моє скінчилося вже давно, хоч років проминуло й небагато. Тоді були шкільні стільці з тоненького пруття, маргарин замість масла, штапельні сорочки брудно-ляклививих кольорів* (П. Загребельний); *Чути лишень якесь рівномірне шипіння, але то, можливо, шипить, топлячись, маргарин на вибуховій кухонній плиті* (Ю. Андрухович).

МАРГАРИ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **маргари́н.** *Дайлерстоун спить тривожним, неміцним сном .. Пливуть над ним випари — кам'яновугільний дим, бензиновий перегар, маргариновий чад, дух щойно спеченого хліба, запах дощу* (М. Дашкієв); // Пов'язаний з виробництвом маргарину. *У харчовій промисловості виникли нові галузі — маргаринова, маслоробна, комбікормова, хлібопекарська* (з навч. літ.); // Признач. для виробництва маргарину. *Нижче за течією, на невеликій відстані від території Київського маргаринового заводу, у р. Либідь впадає її остання велика права притока — р. Горіхуватка* (з наук.-попул. літ.).

МАРГАРИ́ТКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **стокро́тка.** *Під їх* [буряків] *.. листям .. нидіє м'яка травка, щезають біленькі очка маргариток* (І. Франко); *— Ольго, пропали маргаритки! Злодії топчуться, як коні* (В. Барка); *— З добрих людей виростає щось добре — яблуні, бузок, маргаритки. А хто злий, завидющий, то буде реп'яхом, кропивою, лишаєм повзучим* (В. Близнець); *— Я нарву тобі стільки маргариток, що ти зможеш пірнати в них, як у озеро* (Ю. Андрухович).

МАРГІНА́Л, а, *ч.* Особа, яка перебуває на межі різних соціальних груп, систем, культур і зазнає впливу їхніх суперечливих норм, цінностей і т. ін. *Що міг поет Свідзінський почувати, коли вони заходили у редакцію? У скромний кабінет, де сидів чоловік, що за всіма зовнішніми ознаками був маргіналом, невдахою* (В. Лис); *Утрата коренів, моральних та культурних опор робить маргінала особою із втраченою ідентичністю* (з навч. літ.).

МАРГІНАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Перетворення на маргінала. *Головна ознака маргіналізації — розрив соціальних зв'язків, причому в "класичному" випадку послідовно рвуться економічні, соціальні й духовні зв'язки* (з наук. літ.).

2. Перетворення на щось несуттєве, периферійне. *При відлученні від глобального мережевого суспільства відбудеться маргіналізація самої наукової спільноти, витіснення національної науки на узбіччя цивілізації* (з наук. літ.).

МАРГІНАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **маргіналізува́ти.** *Сама метафора назви монографії Владислава Гриневича "Неприборкане різноголосся" — це голоси не тільки влади, а й тих, хто був маргіналізований цією владою* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Який маргіналізувався. *У Київській Русі ізгоями називали маргіналізовані верстви людей, які з різних причин вибули зі своєї соціальної групи й не приєдналися до іншої (звільнені на волю холопи та раби, збанкрутілі купці, неписьменні діти священиків та ін.)* (з наук.-попул. літ.).

МАРГІНАЛІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, що і без прям. дод.* Піддавати маргіналізації. *Соціальна нерівність маргіналізує знедолені верстви населення, підштовхуючи їх до нелегітимних форм протесту* (із журн.); *Як відомо, у добу Просвітництва намагалися маргіналізувати релігію, замінивши культ Бога "культом Розуму"* (з наук. літ.).

МАРГІНАЛІЗУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок. і док.* Зазнавати маргіналізації. *Система зробить з тебе ізгоя. Ти станеш, будучи нормальною людиною, ненормальним. Тому що таких мало. І будеш поступово маргіналізуватися* (із журн.); *Ліві рухи мають обрати: декомунізуватися чи маргіналізуватися. М'яч зараз на їхньому боці, тож вибір за ними* (з газ.).

МАРГІНА́ЛІЇ, ій, *мн. (одн.* **маргіна́лія,** ї, *ж.), книжн.* Заголовки, зауваження, примітки на берегах книжки або рукопису. *Датовані рукописи, наведені в дослідженні маргіналії мають мовні ознаки різних часів і вимагають особливої уваги* (з наук. літ.); *На багатьох книжках є цікаві маргіналії, ще як слід не вивчені* (з наук.-попул. літ.); // *перен.* Про щось розташоване осторонь, далеко від чого-небудь важливого, потрібного, перспективного. *Тема гайдамаччини в українській літературі кінця XIX — початку XX ст. перебувала, сказати б, на маргіналіях історичного письменства* (з навч. літ.); *На маргіналіях сюжету — образи реальних історичних осіб, переважно представників козацької старшини, царського двору* (із журн.).

МАРГІНА́ЛІЯ *див.* **маргіна́лії.**

МАРГІНА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. *книжн.* Написаний на берегах книжки або рукопису. *Оригінальні покрайні (маргінальні) глоси знаходимо в одній із найдавніших наших книг — Ізборнику 1073 р.* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **периферíйний.** *Основні закономірності присутності людини на безкраїх просторах Східної Європи можна викласти в такий спосіб: місця, безпосередньо розташовані на Східноєвропейській рівнині, виявляються локалізованими в маргінальних ареалах рівнини* (з наук. літ.).

3. Який перебуває на межі різних соціальних груп, систем, культур. *Там були хати, де ніхто не міг жити, і вони роками стояли пусткою, доки їх хтось не винаймав, найчастіше то були люди бідні й нещасливі, або просто маргінальні* (Г. Пагутяк); *Декого з тих своїх маргінальних тіток і дядьок Вікторія бачила на похороні діда. З ними контакту нема* (Є. Кононенко); *Він завзято вишукує екзотичні, критичні, екстраординарні та маргінальні прояви буття* (Ю. Іздрик).

МАРГІНА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* 1. *книжн.* Властивість і стан за знач. **маргіна́льний** 2. *Конфліктологічні аспекти української етнонаціональної моделі розглядаються в декількох ракурсах: легітимація демократичного політичного режиму в Україні, особливості етнокультурної маргінальності в нашій країні та національна безпека української держави з точки зору етнополітичних досліджень* (з наук. літ.); *Модернізм і постмодернізм. Обидва напрями виступають проти маргінальності української літератури, яка виявлялась у "хуторянстві" народницької літератури* (із журн.); *Європейська "західна" ідентичність — це раціональність, стабільність, врегульованість. "Східна" ідентичність — це нераціональна, нестабільна реальність, що породжує хаос, конфлікти, ворожнечу, бідність, маргінальність* (з газ.).

2. Властивість і стан за знач. **маргіна́льний** 3. *Маргінальність — це пограничний стан індивіда або соціальної групи щодо суспільства чи певної суспільної верстви* (з наук.-попул. літ.); *Відхилення від норм та параметрів порядку певного рівня системи в соціології називають маргінальністю* (з навч. літ.).

МАРГІНЕ́С, у, *ч., зах.* 1. Берег, поле книжки, зошита і т. ін. *Коло половини XVIII в. знаходимо одну коротеньку пісеньку, записану на маргінесі Дрогобицького рукописного збірника* (І. Франко); *Рисував* [Гілленкрок] *на маргінесі, ніби для відпочинку, план якоїсь твердині з палісадами, редутами, шанцями і траншеями* (Б. Лепкий).

2. Те саме, що **периферія** 2. *Він тримав її десь на маргінесі свідомості як особу, з котрою пов'язано шматок попереднього, дуже-дуже давнього життя* (О. Ірванець); *В українців цей продукт* [квашена капуста] *теж перебуває далеко не на маргінесі кулінарних уподобань* (Н. Сняданко).

МАРГО́, *невідм., с.* Поле на комерційних листах чи іншій діловій документації, залишене для поміток. *Зауваження на марго.*

МАРЕВІ́ТИ, іє, *недок., рідко.* Мигтіти маревом (у 3 знач.). *Схоже було, що далина маревіє і колишеться, поволі набрякаючи темними кольорами* (С. Голованівський); *Все було повите димами, млою полудневої спеки, телевізійна вежа на горі ледве маревіла з тієї мли* (О. Гончар); *Кинувся* [Адам] *до межі садка, дивився на золотобереге поле, що ледь-ледь маревіло, похитувалося від тихого полуденного вітру* (М. Малиновська).

МА́РЕВНИЙ, а, е. 1. Стос. до марева (у 1, 2 знач.); зумовлений ним. *А може, подумав Олізар, вже нема світу живого, а тільки маревний?* (Валерій Шевчук); * У порівн. *Кінець! .. Що робити? Як врятувати щастя, що виявилося таким нетривалим, примарним, як маревний оазис?* (М. Руденко); // Який має неясні, мінливі обриси. *Химерні, довгасті тіні маревними нарисами лежать на білій сосновій підлозі* (М. Старицький); *Мала вона в собі щось вабливе.., коли той дикий татарський вершник навіть уночі, лиш при маревному світлі пожежі, полонився нею аж так, що виокремив її з-поміж усіх інших бранок* (П. Загребельний); *Перед очима в нього пропливали маревні каламутно-білі плями хат* (Ю. Бедзик).

2. Прикм. до **ма́рево** 3. *Опівдні маревна повінь ущерть наллє степ* (О. Гончар).

МА́РЕВНО. Присл. до **ма́ревний.** *Мати дрімала на стільці, підперши долонями голову й маревно забалакуючи до Івана* (Є. Пашковський); *Як небо маревно злилося з далеким вилиском ріки!* (В. Сосюра); *Лукія й Дорошенко стоять безмовно, дивляться на той турнік, маревно освітлений місяцем* (О. Гончар).

МА́РЕВО, а, *с.* 1. Оптичне явище в атмосфері, при якому біля горизонту з'являються уявні зображення наземних предметів або ділянок неба; міраж *(див.* **міра́ж**[1] 1*). Марево мріється, неначе діється* (Номис); * У порівн. *Тут цілий далекий пейзаж.., затканий туманом та сонцем, неначе дивне марево в Сахарі* (І. Нечуй-Левицький).

2. *чого і без дод., перен.* Витвір уяви; видіння, примара (у 2 знач.). *Безжалісна музо! куди ти мене завела?.. Навіщо ти серце моє одурила, привабила маревом щастя?* (Леся Українка); *Спав* [Мирон Данилович] *тривожно. Марева розкидані снилися, втоплені в безмежну тривогу* (В. Барка); *Дивне сп'яніння вже минулося, і контраст між чудесним маревом і дійсністю був разючий: усе значно сіріше, глухіше, буденніше* (М. Дашкієв); *Марту почала переслідувати нав'язлива думка, що хтось-таки дійсно повинен приїхати за нею, хтось далекий і невідомий. Легко дозволила заманити себе в рожеву країну марев* (Ю. Винничук).

3. Миготливий шар теплого повітря біля поверхні землі (особливо в спеку); сухий туман. *Повітря тремтить від спеки, і в срібнім мареві танцюють далекі тополі* (М. Коцюбинський); *Де-не-де ще стоять вівса, .. соковито зеленіють бурякові плантації, здалеку вкриті сивизною марева...* (І. Багряний); *В соняшному* [сонячному] *мареві млосно дрімають дальні стріхи сільських хат* (Б. Антоненко-Давидович); *Сонце з самого ранку впиралося в долину снопом вогню, жорстоко пражило весь день.., в повітрі шугали голубі язики спустошливого марева* (Р. Андріяшик); * У порівн. *Як марево, звисла пара над стравами* (Ю. Смолич).

МАРЕ́ЛЬ, і, *ж.* Сорт вишні. *Марель уважають високоврожайною, причому врожайність у неї щорічна* (з газ.); * У порівн. *Легкий рум'янець на щоках, як цвіт марелі, підкреслює її звабливу ніжність* (Є. Доломан).

МАРЕ́МА, и, *ж.* 1. В Італії — низинне заболочене морське узбережжя від гирла р. Арно до Неаполітанської затоки. *На осушених ділянках мареми висівають трави, вирощують рис, займаються пасовищним тваринництвом* (з навч. літ.).

2. Порода великих собак, яких використовують для охорони отар овець; різновид вівчарки. *Мареми — чудові пастухи, які люблять свою роботу. Вони є найзлішими ворогами вовків* (з наук.-попул. літ.).

3. Собака такої породи. *Марема — великий собака з ведмедячою головою й міцними щелепами* (з газ.).

МАРЕМУ́ХА, и, *ж., діал.* Мухомор. *Он біля пенька розпухирилась* [розрослася пухирями] *маремуха, червона шапка її блищить, ніби смальцем помащена, а в неї вп'ялися білі крапинки* (М. Стельмах); *Маремуха росте у хвойних та листяних лісах по всій Україні* (з наук.-попул. літ.).

МАРЕ́НА[1], и, *ж.* Багаторічна трав'яниста рослина родини маренових, поширена в тропіках і субтропіках Азії та Африки, з грубого кореневища якої добувають червону фарбу. *І вже здається маленькій килимарці, що червоні фарби килима — то не сік марени, а її власна кров* (П. Загребельний); *Марена красильна дуже ефективна в лікуванні жовчокам'яної хвороби* (з наук.-попул. літ.); *Мають протизапальні властивості препарати лікарських рослин: екстракт марени красильної, уролесан, трава споришу* (з навч. літ.).

МАРЕ́НА[2], и, *ж.* Річкова риба родини коропових; вусач (*див.* **вуса́ч[2]** 3). — *Колись так ловили, що насилу було додому дотириш* [дотягнеш]... *Лящ — по пуду! Коропи — по пуду! Марена — по пуду!* (Остап Вишня); *І сині плавники марени Застигли тінями у спеці Зів'ялих папоротей* (Д. Павличко); *Ось на сірім піску б'ється, підстрибує блискуча марена* (Ю. Логвин); *Купалися-раювали в Тисі, під вільховими корчами ловили .. марен з білими вусами* (М. Дочинець).

МАРЕ́НГО, *невідм.* 1. *прикм.* Чорний із сірим полиском. *Борода була кольору маренго* (А. Крижанівський); *Навколо вівтаря потрійним колом розташувались .. дорослі у важких, гаптованих золотом і коштовностями, плащах кольору маренго з конічними каптурами і напівоголені підлітки* (В. Єшкілєв).

2. *у знач. ім., с.* Тканина такого кольору. *На відстані маренго має сірий відтінок, так званий колір темної морської хвилі* (із журн.); // Виріб із такої тканини. *Під час церемонії одруження дружина президента зауважує: — Послухай, наш консультант був правий, усі, як на парад, ідуть у "маренго"* (з газ.).

МАРЕ́НКА, и, *ж.* Трав'яниста рослина родини маренових із білими дрібними квітками. *Маренка має жорстке, кільчасте, шорстке листя* (з наук.-попул. літ.); *Невитривалі рослини, наприклад маренка запашна, вегетують у лісі протягом усього періоду* (з навч. літ.).

МА́РЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **ма́рити** 1. *Черги спокійно кожен дожида, А сам у маренні якомусь тоне* (М. Рильський); *Максим протер очі. З них не зникало марення, напливаючи на дійсність* (І. Багряний); // Думка про щось бажане, приємне; мрія (у 2 знач.). *Маренням стались химерним, Попелом встигли потліти Думи мої* (П. Грабовський); *Я почував, що можу піти й далі Андрієвою стежкою, аби хоч трохи пасувати до чарівної володарки моїх марень* (Б. Антоненко-Давидович); *Не хотілось, не було сил відігнати нісенітні, але такі привабливі марення* (Ю. Шовкопляс).

2. Дія і стан за знач. **ма́рити** 2 і **ма́ритися.** *Ружена залишалася біля недужого, слухала його марення, кидалася на перший поклик...* (С. Скляренко); *Температура піднялась мало не до сорока. Іноді він впадав у марення* (І. Цюпа); *І смерть мовби доторкнулася Євпраксії своїм крижаним крилом .. Не хотіла нікого бачити, не їла кілька днів, висла між маренням й дійсністю* (П. Загребельний); — *На мій скромний погляд, саме тут маємо загалом тактовне проникнення у світ архетипів .. Їхній безпосередній вигляд, що вражає нас у сновидіннях і мареннях, має багато індивідуального, незрозумілого і навіть наївного* (Ю. Андрухович); *Мучився безсонням та нав'язливим маренням. Все снилося, як ми з Гоцою влаштовуємо западню з вибухом* (Любко Дереш).

МАРЕ́НОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **маре́на[1].** *Мареновий корінь використовують як барвник* (з навч. літ.); // Добутий із коренів марени. *При осадженні маренового барвника на гідроокис алюмінію утворюється субстратна фарба червоного кольору з пурпурним відтінком* (з наук.-попул. літ.); // Кольору марени (*див.* **маре́на[1]**). *На півкулі маренового в чорну цятку панцира лищали неозорі хітинові полиски* (Любко Дереш).

2. *у знач. ім.* **маре́нові,** вих, *мн.* Родина покритонасінних, до якої належать марена, хінне дерево, кавове дерево і т. ін. *На Новій Каледонії зростає близько 2700 видів рослин, 90 % з них є ендеміками. Найбільша кількість ендемічних видів з родин пальмових, маренових, бобових та ін.* (з навч. літ.).

МАРЕО́ГРАФ, а, *ч., геод.* Самописний прилад для реєстрації змін рівня моря. *В експедиційних дослідженнях використовують гідростатичні мареографи, принцип дії яких базується на вимірюванні гідростатичного тиску стовпа води* (з навч. літ.).

МА́РЕЦЬ, рця, *ч., заст.* Березень. *Як настане марець, так замерзне під тином старець* (Номис); *Був ранок 9 марця. Сонце пишно зійшло і осяяло усю хатину* (І. Нечуй-Левицький); — *Твоя правда. — Не моя, а твоя, — відрізав чоловік-олень, настрій якого мінявся, як погода в марці* (Г. Пагутяк); *Я було на кота насварилася. Старий волоцюга, шерсть вилазить, а марець прийде — спасу нема од того нявкоту* (В. Лис).

МА́РЖА, і, *ж., екон., фін.* Різниця між ціною і собівартістю товару, послуги. *Оптимізму надавали демографічні чинники, розширення використання Інтернету та висока маржа в операціях з електронної торгівлі* (з навч. літ.); // Різниця між обліковою ставкою центрального банку і ставкою відсотків за кредит комерційних банків. *Маржа визначає суму доходу комерційного банку* (з наук.-попул. літ.); // Різниця між ціною, визначеною в біржовому бюлетені, та ціною покупця. *Середня маржа курсів обміну становить приблизно 10 грн на кожні 1000 грн, що зводить нанівець усі спекулятивні операції дрібного інвестора* (з газ.).

МАРЖИ́НА, и, *ж., діал.* Худоба. *Тут дохід могла би давати маржина, але для того мусило б її бути багато — а де ж її одразу багато взяти?* (Г. Хоткевич); *Орендар його опутав, Обдурив, як ту дитину, І по п'яному взяв в його* [нього] *Полонину і маржину* (Б. Лепкий); *Того літа навчився я .. доїти овець і стригти ярок, зводити з маржини коросту й парші* (М. Дочинець); *Виніс він по жмені куті маржині й челядині* (І. Андрусяк).

МАРЖИНАЛІ́ЗМ, у, *ч., екон., фін.* Один із принципів політичної економії, що ґрунтується на використанні граничних величин для дослідження економічних законів та категорій. *Маржиналізм уперше поставив на наукову основу інтуїтивне уявлення, згідно з яким цінність блага має бути прив'язана до корисного ефекту* (з наук.-попул. літ.); *Маржиналізм відводить особливе місце споживачеві, його суб'єктивним оцінкам* (з навч. літ.).

МАРЖИНА́ЛЬНИЙ, а, е, *екон., фін.* Близький до межі; граничний (у 2 знач.). *У західній літературі відомий так званий маржинальний принцип нерозподіленого прибутку. Його сутність полягає в тому, що капітальні проекти, які*

фінансуються за рахунок нерозподіленого прибутку, мають приносити вищу ставку прибутку, ніж той капітал, який одержують акціонери (з наук.-попул. літ.); *Відомо, що різниця між ціною і змінними витратами на одиницю продукції дає маржинальний дохід* (з навч. літ.); *Граничний (маржинальний) ресурс — це додаткові витрати ресурсу, використані для виробництва додаткової продукції* (з навч. літ.); *Маржинальний рахунок — рахунок у брокерській фірмі, який дає змогу клієнтові користуватися кредитом під заставу цінних паперів, які купують за кошти з цього рахунку, або цінних паперів, депонованих на цьому рахунку* (із журн.).

МАРЖИНА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж., екон., фін.* Абстр. ім. до **маржина́льний.** *Продукти корпорації традиційно мають високу маржинальність, що дозволяє компанії отримувати більшу частину прибутку, що припадає на індустрію мобільних пристроїв* (із журн.).

МАРЖИ́НКА, и, *ж., діал.* Пестл. до **маржи́на.** *Корові привиділося, мабуть, що то Фенчучка йде її доїти та й несе пашу, бо то якраз час до видою, а маржинка свій час знає* (Марко Черемшина); *Наша ґаздині* [ґаздиня] *мала хату й маржинку і всяку розкіш, то її шовки не в диво, ні...* (К. Гриневичева); *Наш народ, що довгі віки жиє* [живе] *в оцих горах, працює, плекає свою маржинку* (У. Самчук); *Різдво — свято перемоги дня над ніччю, свято сподіванок, свято родючості маржинки* (І. Пільгук).

МАРЖОВИ́Й, а́, е́, *екон., фін.* Прикм. до **ма́ржа.** *Залишок на маржовому рахунку клієнта не може бути меншим за мінімальну величину початкової маржі* (з навч. літ.).

МАРЗ, у, *ч.* Адміністративно-територіальна одиниця Вірменії; область. *Лорі — марз на північному сході Вірменії, відомий завдяки чудовому м'якому клімату* (з газ.).

МАРЗА́Н, а, *ч., полігр.* 1. Металевий брусок, який вставляють у складальну форму для заповнення великих пробілів. *Марзан — прямокутник (іноді рамка) з типографського металу, який вставляють у типографський набір* (з навч. літ.).

2. Брусок з дерева або пластмаси, застосовуваний у різальних машинах як опора для ножа, що запобігає затупленню леза під час різання. *Марзани використовують для підвищення якості роботи різальних апаратів* (з навч. літ.).

МАРЗА́НА, и, *ж., полігр.* 1. Те саме, що **марза́н** 1. *Марзана — металевий брус для заповнення порожніх місць під час верстання та вставляння набору в раму* (з наук.-попул. літ.).

2. Пакувальна плівка. *У поліграфії марзану застосовують для пакування* (з навч. літ.).

МА́РИ, мар, *мн.* Ноші для перенесення мерців. *Латинці зараз ізробили Абияк мари із дрючків; На них Волсента положили І понесли до землякі*в (І. Котляревський); *Зробили* [люди] *мари з гілок і понесли дороге тіло додому* (Б. Грінченко); *На траурних марах в хмелю забуття Лежать невмирущі герої* (О. Олесь); *На великих марах спустили на землю труну, а довкола неї порозставляли високі ставники з великими свічками* (Н. Королева); * Образно. *Лежить на марах ночі день минулий...* (Б.-І. Антонич).

◊ **Бода́й (щоб) на ма́рах ви́несло (ви́несли)** *див.* **вино́сити.**

МАРИКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., діал.* Нарікати (у 1 знач.). *Опісля ніхто не чув, щоби за поділ вітцівщини марикували* [брати] *один на одного* (І. Франко); — *Люди вічно марикують* (Б. Харчук); *Часто марикував бідолаха на біль у грудях* (М. Андрусяк).

МАРИКУЛЬТУ́РА, и, *ж.* Промислове розведення та вирощування морських водних живих ресурсів або інших продуктів у спеціальних господарствах на відкритих ділянках океану, у морях, лиманах, естуаріях або в штучних умовах. *Для здійснення індустріальної аквакультури, у тому числі марикультури, використовують рибницькі басейни, рибницькі садки, акваріуми, а також частини водних об'єктів із застосуванням спеціальних технологічних пристроїв* (з газ.).

МАРИ́МБА, и, *ж.* Африканський ударний музичний інструмент; різновид ксилофона. *На маримбі грають спеціальними паличками з обмотаними нитками головками* (з наук.-попул. літ.); *Маримба відома як сольний інструмент, використовуваний у різних музичних жанрах, від класичної музики до авангардної* (із журн.).

МАРИ́НА, и, *ж.* Картина, що зображує морський краєвид. *Запрошую Раду на літо до себе в Крим малювати марини* (Леся Українка); *Як самостійний вид пейзажного живопису марина виокремилася на початку XVII ст. в Голландії* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Між стовпи колонади .. перлося море, немов величезні марини, вправлені в рами білих колон* (М. Коцюбинський).

МАРИНА́Д, у, *ч.* 1. Соус з оцту, прянощів, олії і т. ін. *На столі з'явилося кілька салатів, і цілі, не різані огірки та помідори, й мариновані гриби, й риба під маринадом, і шинка* (Ю. Мушкетик); *Заливаєте ліниві голубці, щоб над ними на палець зверху було маринаду — і на плиту* (М. Матіос).

2. *перев. мн.* Їжа, приготована з таким соусом. *Мене нудило від її борщів та каш після маринадів, салатів, сирів, біфштексів та бефів* [страв із яловичини] *караваєвської кухні* (Б. Антоненко-Давидович); *Юрію ніколи не доводилося бачити дома такого щедрого столу. Вуджена дичина, ковбаса, маринади.., засмажені на сметані опеньки, солені боровики...* (Р. Андріяшик); *У баби була повна пивниця консервів: маринади і компоти у трилітрових слоїках, варення у літрових, аджика у півлітрових* (Любко Дереш).

МАРИНА́ДНИЙ, а, е. Прикм. до **марина́д.** *Іноді рибу, залиту маринадом, прогрівають, щоб вона краще просочилася маринадним соком* (з навч. літ.).

МАРИНА́РКА, и, *ж., зах.* Жакет або піджак. *Люте обличчя, розтріпане волосся, розхристана маринарка, ціпок, судомно стиснутий у тремтячій руці, — всередині себе професор переживав грандіозні потрясіння* (Ю. Андрухович); *Маринарка, правда, тіснуватою виявилася, нічого* [дарма], .. *зараз трохи підправимо* (В. Лис); *На канапі у вільній, невимушеній позі сидів, заклавши ногу за ногу, дивний пан, зодягнутий у легкий чорний костюм-трійку: чорні штани і вільна маринарка, чорна сорочка і чорна камізелька* (Любко Дереш); *Ваш носовичок такий самий чистий та напрасований, як сорочка, штани та маринарка* (Н. Сняданко).

МАРИНІ́ЗМ, у, *ч.* 1. *книжн.* Агресивна політика держави, спрямована на досягнення панування на морі. *Маринізм здійснюється шляхом збільшення морських озброєнь, спорудження військово-морських баз* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **мариністика.** *Предметом зображення в маринізмі є морська стихія, її стан* (з наук.-попул. літ.).

МАРИНІ́СТ, а, *ч.* Художник, що малює морські краєвиди. *Серед величезної кількости культурних закладів нашої країни особливе місце посідає картинна галерея імені І. К. Айвазовського, заснована великим мариністом у себе на батьківщині — в м. Феодосії у 1880 році* (О. Довженко); *Профспілкову відпустку він* [Чигиренко-Рєпнінський] *витратив на виписування чобіт героя .. Він не належав до мариністів і моря не любив, особливо Чорного і Азовського, де майже цілий рік люди ходили босі* (О. Чорногуз); *Митці, які хотіли показати морський бій, поєднували в собі одночасно баталіста й мариніста* (з наук. літ.); // Письменник, що описує море. *Автор дуже переконливо пояснює, чому письменник-мариніст має вживати в тексті специфічні морські терміни, а не обмежуватися описовими конструкціями* (А. Санченко); *До видатних мариністів належить Леся Українка. Серед усього розмаїття тем поетеси особливе місце займають мариністичні мотиви* (з навч. літ.).

МАРИНІ́СТИКА, и, *ж.* Зображення або опис морських краєвидів. *Здається,* [Англія] *навіть не має такого жанру, як мариністика, бо так чи інакше море фігурує в більшості книг англійської літератури* (А. Санченко); *Т. Г. Шевченко витворив у нашій літературі повний цикл художньої мариністики. Морську тему його поезії продовжила проза* (з газ.).

МАРИНІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до мариністики. *Феодосійська галерея стала своєрідною школою мариністичного живопису* (О. Довженко); *Пан генерал хотіли роботу із цікавим мариністичним сюжетом, потім щось у дусі українського Шишкіна, а якщо сподобається, то, можливо, замовить портрет* (С. Процюк); *Нові риси ліричного обдарування Б. Лепкого виявилися в збірці "З-над моря" (1913). Це єдина мариністична книжка віршів поета, що виникла внаслідок його зустрічі з Адріатичним морем* (з наук.-попул. літ.); *"Хвиля" Лесі Українки — один із кращих її мариністичних творів, хоча можна розглядати його і як алегоричну картину людського життя* (з навч. літ.).

МАРИ́НКА, и, *ж.* Риба родини коропових, що водиться у водоймах Центральної й Середньої Азії, Казахстану та України й має промислове значення. *Під кореневищами водилося сила-силенна окунів, миньків та невеликих сомиків. Траплялися навіть маринки й дрібні осетри* (О. Бердник); *Маринка має смачне жирне м'ясо, але його вживають лише після видалення ікри, молочка, плівки та зябер, оскільки вони містять отруйні речовини* (з наук.-попул. літ.).

МАРИНО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **маринува́ти.** *Ви вже бачите цього коропа або фаршированим, або маринованим, або просто смаженим* (Остап Вишня); *— Всі гриби мариновані у власному соку, — докинув отець Ераст* (М. Малиновська); // **марино́вано,** *безос. пред. Шашлик мариновано в майонезі* (із журн.); *Театр понад два тижні баламутив публіку, обіцяючи виставу п'єси "Украдене щастя", а це вийшло тому, що цю п'єсу разом з іншими конкурсними п'єсами 9 місяців мариновано в "Руській бесіді"* (І. Франко).

2. *у знач. прикм.* Пригот. маринуванням. *Почуваю себе добре, хоч вчорашній обід був для мене незвичайним: сардини, балик, мариновані карасі* (М. Коцюбинський); *Він купив шинку, сир, масло, червоний перець, мариновані гриби і білий хліб* (Ю. Андрухович).

МАРИНУВА́ЛЬНИК, а, *ч., спец.* Той, хто займається маринуванням яких-небудь продуктів. *Дід .. розгубився, опупів* [одурів] *од пропозиції: маринувальники грибів, крок уперед! Сам начлаг* [начальник табору] *допитав, де й коли доводилось збирати дари природи, що необхідно для консервації* (Є. Пашковський); *Виробнича база мережі ресторанів запрошує на роботу маринувальника м'яса* (з газ.).

МАРИНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **маринува́ти.** *Напиши рецепти повидел з яблук і слив, спосіб маринування слив і грушок* (Леся Українка); *Час маринування залежить від якості м'яса* (з наук.-попул. літ.); *Через маринування грошей у Держказначействі роботи розгортають тільки зараз, обіцяючи завершити їх до кінця поточного року* (з газ.).

МАРИНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *що.* Класти продукти в маринад для збереження їх або надання їм певних смакових якостей. *— Там, в Фінляндії, вміють добре маринувать оселедці, — сказала Мелася, — вивчіться лишень і цього та й нас навчите* (І. Нечуй-Левицький); *— Грибки купували чи самі маринувати зволили? — Збирали всі разом, а маринувала сама* (В. Собко); *Можна маринувати м'ясо в томатному соку, додавши спеції* (з наук.-попул. літ.).

2. *що, перен., розм.* Свідомо затримувати розв'язання, виконання чогось. *Сподіваюсь, у нас не буде того, щоб маринувати добрі праці по три роки, а всяку негідь друкувати* (Леся Українка); *Керівництво маринує розв'язання наболілого питання* (з газ.); // *кого.* Навмисне затримувати когось де-небудь, у якомусь стані або становищі, званні і т. ін. [Галинка *(до Тимка):*] *Мене командуючий жде не діждеться. А ви мене в прийомній* [приймальній] *маринуєте* (Л. Дмитерко); *Треба ж вирішити, що мені робити з затриманими, чи довго маринувати їх у підвалі* (А. Кокотюха); *Зрозумівши, що довго маринувати глядачів не можна, на сцені намагалися говорити якомога менше* (з газ.).

МАРИНУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Піддаватися маринуванню (про продукти). *Маринується цибулька протягом 5 хвилин* (із журн.); *Посудину з рибою накриваємо кришкою і ставимо в холодильник маринуватися* (з газ.).

2. *перен., розм.* Витрачати час, сили на щось неважливе, нецікаве. *— Такий агітатор, а вдома маринується, трясця його матері!.. Та в нас, на цукроварні, аж кипить — подай українського промовця!* (Б. Антоненко-Давидович); *Сів* [лікар] *на краєчок столу, води ковтнути подав, пожалів, що маринуюся з хворим, молода зовсім* (Є. Пашковський).

3. Пас. до **маринува́ти.** *Огірки маринувалися за болгарським рецептом* (із журн.); *— Наші замовлення маринуються тут по три тижні. Це вам теж дуже приємно? — Ваше замовлення надійшло до нас учора і буде готове завтра о другій годині* (В. Собко); *"Начальство" йшло після доброго сніданку, не поспішаючи, тримаючи в руках важкий портфель, що .. розпух від різних "ділових" паперів та заяв, які маринувались там по декілька місяців* (А. Шиян).

МА́РИТИ, рю, риш, *недок.* 1. *без дод., про кого — що, з інфін., також із спол.* що, щоб, як. Те саме, що **мрі́яти.** *Виїздячи з дому, я собі марив, що зможу запросити Вас до своєї хати на місяць* (М. Коцюбинський); *Хіба можна було з таким жахливим виглядом марити повернути Женчикові батька?* (Б. Антоненко-Давидович); *Ось воно нарешті і станеться те, про що ти стільки марив, але одна річ — марити, а інша — втілити в життя* (Ю. Винничук); // *ким, чим.* Весь час думати й говорити про когось, щось. *Він ходив сумний, як нічка: Все вона не йшла з ума; Нею марив, їй*

у вічка Приглядався крадькома (П. Грабовський); *Він уже марив тою дорогою, уявляв собі ті незнані далекі села* (І. Цюпа).

2. Безладно, безтямно говорити в гарячці або вві сні. *Іноді хвора впадала в забуття, ніби засинала, тоді вона марила* (О. Копиленко); *Врятований не відповів. Він знову заплющив очі, почав марити* (О. Бердник); *Я таки сильно перестудився і кілька діб валявся в ліжку з жаром. В якийсь момент, очевидно, його можна назвати критичним, я почав марити* (С. Жадан); // Те саме, що **галюцинува́ти.** *Враз він побачив видіння і злякався, що починає марити* (Р. Іваничук).

◊ **(1) Ма́рити себе́** *ким* — уявляти себе в мріях кимось. *Немає дитячих мрій, не марю себе героєм у рідному краї* (С. Васильченко).

МА́РИТИСЯ, иться, *недок., кому.* Уявлятися, ввижатися; мріятися. [А н н а:] *Мариться мені якась гора стрімка та неприступна, на тій горі міцний, суворий замок, немов гніздо орлине...* (Леся Українка); *Марилися йому* [Зореславу] *таємничі краї, змії-дракони, про які розповідав нянько Корінь у казках* (О. Бердник); *Марилася йому* [Сивооку] *барва трав'яниста, хоч жодної травинки не було серед каміння* (П. Загребельний); // *безос. Як гарно марилось на шкільній лаві, скільки робилося сміливих, але часом і недосяжних проектів!* (М. Коцюбинський); *І мариться крізь сон дідові, що в сінях над ним бринить струна* (С. Васильченко); *Не раз мені марилось: от зробити б і собі з чогось крила, злізти на височенну Успенську дзвіницю .. та й плигнути з неї на тих крилах* (Б. Антоненко-Давидович); *Марилося, що переслідувачі близько, що, невідомо як, бачать, де вона сховала дітей* (В. Барка).

МАРИХУА́НА, и, *ж.* Вид наркотику сильної дії, що його одержують з конопель. — *Ви про марихуану що-небудь чули? — Сигарети, здається, є такі, з цією марихуаною,* — *непевно сказав чийсь хрипкий голос* (М. Білкун); *Аніту відразу, ще на летовищі, затримали .. у неї знайшли трохи героїну й марихуани* (Ю. Андрухович); *Стосовно алкоголю я був упевнений, а щодо марихуани — не знав, за який проміжок часу вона виходить із організму* (А. Кокотюха).

МА́РИЩЕ, а, *с., розм.* Збільш. до **мара́** 1. *Гетьте, марища! привиддя! Хворі сни! нічнії мрії!* (Леся Українка); *Людина будиться зі сну, і найтемніші, найжахливіші марища ночі щезають* (М. Зеров); *Для бідної молодої жінки несподіванка була страшніша від тих марищ, які може уявити собі мала самотня дитина в хаті* (Т. Осьмачка); * У порівн. *Лише пастух загаявся: десь підгуляв або заснув у хмарі, що розляглась край неба, як чорне марище...* (Василь Шевчук).

МА́РІ, *невідм., мн., одн., ч. і ж.* Те саме, що **марі́йці.** *1872 року відкривається Казанська вчительська семінарія, одним із завдань якої було навчання представників волзьких народів, зокрема марі* (з наук.-попул. літ.).

МАРІ́ЄЦЬ *див.* **марі́йці.**

МАРІ́ЙКА *див.* **марі́йці.**

МАРІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **марі́йці** і **ма́рі.** *Особливо різноманітні марійські весільні пісні, які супроводжують кожний етап цього обряду* (з наук.-попул. літ.); *Марійське населення Прикам'я до теперішнього часу зберігає багато рис традиційної культури цього народу* (із журн.).

МАРІ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **марі́єць,** і́йця, *ч.;* **марі́йка,** и, *ж.).* Народ, що становить корінне населення Республіки Марій Ел у складі Російської Федерації. *Запозичення з фіно-угорських мов ішли до східних слов'ян двома шляхами: від угорців на південному заході і від фінів, карелів, естів, удмуртів, марійців, мордовців та ін. — на півночі й північному сході* (В. Русанівський); *Момулла нашорошив вуха. Він тямив на всякій говірці, яку чувати в морях, і йому довелося чимало плавати на англійських кораблях, тож марієць чудово зрозумів, про що йшлося між Шнайдером і Шмідтом* (Ю. Покальчук, пер. з тв. Е. Берроуза); *Поволжя споконвіків належало народам, які жили там: булгарам (татарам), чувашам, башкирам, марійцям, мордві тощо* (з газ.).

МАРІ́ННЯ, я, *с., рідко.* Те саме, що **ма́рення.** *В такі ночі маріння рясно плетуться в потомленій й стривоженій фантазії, але важко сформулювати їх бідною людською мовою* (Ю. Смолич); *Чув крізь те маріння, як дід розповідав онукові, й невістці, й своїй старій його, Максимову, епопею* (І. Багряний); *У санітарному вагоні, скований .. марінням страшної ночі, лежав Ромашко* (В. Кучер).

МАРІОНЕ́ТКА, и, *ж.* 1. Лялька в ляльковому театрі, якою керує актор за допомогою спеціального пристосування. *Люди снуються туди і сюди — хто знає, куди й для чого, а все це разом подібне до театру маріонеток, в якому режисер переплутав порядок п'єси* (М. Коцюбинський); *Ноги механічно ступають по бруку, і я самому собі здаюсь маріонеткою, що то оживає, то раптом осідає, бездушна, підвладна примсі свого хазяїна* (П. Колесник); *Архієпископ Соліковський полюбляв у вільний час забавлятися маріонетками. Ляльки робив сам* (Р. Іваничук); * У порівн. *Капітан Володін смикається, мов маріонетка* (Я. Качура).

2. *перен.* Про людину, уряд, країну і т. ін., що сліпо виконують чиюсь волю. *Всі зрозуміли, що прокурор тут зовсім ні до чого, що це маріонетка* (І. Багряний); *Негідник! Дурень! Безвольна маріонетка в чужих руках!* (М. Слабошпицький).

МАРІОНЕ́ТКОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **маріоне́тка** 1. *В р. 1669 доступив маріонетковий театр .. тої чести, що міг запрезентувати свою гру в Сен-Жермені перед наступником престолу* (І. Франко).

2. *перен.* Який сліпо виконує чиюсь волю. *Де ж ти, грошовий і пихатий володарю маріонеткової держави якогось із закутків Африки?!* (М. Дашкієв).

МАРІОНЕ́ТКОВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість і стан за знач. **маріоне́тковий** 2. *Маріонетковість героїв М. Йогансена проявляється найперше в їхній несамостійності, ними самими усвідомлюваній* (з наук. літ.); *Маріонетковість української судової системи ні для кого не була секретом* (з газ.).

МА́РКА[1], и, *ж.* 1. Знак оплати поштових, гербових і т. ін. зборів у вигляді маленького, переважно чотирикутного папірця із зазначеною на ньому ціною та певним зображенням. *О. Артемій .. написав зверху на пакеті, що посилається з Богуслава, приліпив марку, написав писарів адрес* [писареву адресу] *і одіслав на богуславську поштову станцію* (І. Нечуй-Левицький); *Ось він у мене в руках, той лист .. Марка російська і штемпель Порт-Артур!* (І. Франко); *Він штемпелює листи, продає марки, записує зрідка перекази, видає решту, а надвечір іде купатись до Ворскли* (Б. Антоненко-Давидович); *Якось вона знайшла в шухляді кредента конверт. Три марки, на яких були зображені пляж, розвалини* [руїни] (Ю. Винничук).

2. Знак, тавро на виробах, товарах із зазначенням місця їх виготовлення, якості і т. ін. *Народ обступив машину з усіх боків, вже стерли порох з трактора й лемешів, вже прочитали вітчизняну марку* (О. Довженко); *"Фабрикою" курці називали ту частину мундштука, де було надруковано марку підприємства, на якому цигарку зроблено* (І. Багряний); // Виробник, що є власником такого знака, клейма. *По автостраді за ними і назустріч їм мчали машини різних марок* (О. Бердник); *Йоган Карлович Вінкельман ремонтує все: друкарські і швейні машинки, годинники всіх марок, англійські й німецькі хитромудрі замки, духові інструменти, біноклі* (П. Запаренко); *Коли я почала палити, ти також не забарилася. І не якусь іншу марку, а теж "Фільборо"!* (О. Ірванець); *— Лейбл з назвою фірми зрізають у крамницях, коли списують товар. Щоб не "опускати" марку, не робити їй антирекламу* (Г. Вдовиченко).

3. Сорт, тип виробу, товару. *На столику вся холодна кухня .. І кілька бутельок вина. Самі добірні марки* (І. Франко).

4. *іст.* У Німеччині та Фінляндії до 2002 р. — грошова одиниця, що дорівнювала відповідно 100 пфенігам і 100 пенні. [А н з о р г е:] *Плету до пізньої ночі, а як заслабну, то й пропаде моя марка й шість пфенігів* (Леся Українка); *Змінявся шелест марок в їх руці На шелестіння стерлінгів і франків* (М. Бажан); *Надайте стипендію мені, скажімо, в німецьких марках і пошліть мене мандрувати навколо світу* (Ю. Андрухович); *— За останніми відомостями, він відкупився за сімдесят тисяч срібних марок і скоро має повернутися до Європи* (О. Авраменко, В. Авраменко).

5. Грошова одиниця Боснії і Герцеговини; дорівнює 100 пфенігам. *Боснійська марка прирівняна до євро* (з наук.-попул. літ.).

○ **Під ви́глядом (під ма́ркою)** *див.* **ви́гляд.**

△ **(1) Акци́зна ма́рка** — вид фіскальних марок для сплати акцизного збору на окремі види товарів. *Тітка Надія слухняно пішла виконати доручення, принесла нормальну пляшку з етикеткою і зі стрічкою акцизної марки, з нормальною закривкою і поставила її перед братами* (Валерій Шевчук); *Кивнувши Павлові: — Ну, ти ж будеш сьогодні, — Шлойма, здираючи акцизну марку з пачки й на ходу припалюючи сигарету, швидко вийшов з "Блюзу"* (О. Ірванець); *З 1 травня 2013 року уряд України вирішив увести акцизні марки нового зразка на алкоголь і тютюнові вироби* (із журн.); **(2) Торго́ва (торгове́льна) ма́рка:** а) текст, малюнок або їхні поєднання, за допомогою яких відрізняють товари чи послуги від подібних товарів чи послуг інших виробників. *Важливу роль при виділенні товару із загального конкурентного кола відіграє торгова марка: будь-яке позначення або будь-яка комбінація, що має семантичний зміст* (з навч. літ.); *У межах ЄС запроваджено єдину торговельну марку Співтовариства* (із журн.); б) виробник, якому належить такий текст, малюнок або їхні поєднання. *Технічна специфікація не повинна містити посилання на конкретні торговельну марку чи фірму, патент, конструкцію або тип предмета закупівлі* (із журн.).

◊ **(3) Висо́кої (найкра́щої, пе́ршої** *і т. ін.)* **ма́рки:** а) досвідчений, висококваліфікований і т. ін. [П р е о б р а ж е н с ь к и й:] *Ви от, спеціаліст високої марки, спокійнісінько працюєте в цій дірі, хоч могли б працювати й у значно пристойніших умовах* (Іван Ле); б) дуже добрий, високоякісний і т. ін. *— Значить, бетон мусить бути найвищої марки? — Усе мусить бути найвищої марки* (М. Білкун); *Це коньяк найкращої марки, і його мали використати для цукрової глазурі* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); **Трима́ти / ви́тримати ма́рку** *див.* **трима́ти.**

МА́РКА[2], и, *ж., іст.* 1. У середньовіччі — сільська громада в деяких країнах Західної Європи. *Громада-марка склалася в результаті хвилі внутрішньої колонізації XI–XII ст., зважаючи на надлишок населення й брак вільних земель* (з навч. літ.).

2. У Франкській державі VIII–IX ст. і пізніше в середньовічній Європі — прикордонний укріплений округ із військовим управлінням. *Визнаю вас, государю Філіпе, єдиним законним спадкоємцем герцогства Аквітанія, князівства Беарн і Балеарських островів та графств Іспанської Марки* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Феодальна структурованість суспільства й політики сприяла активному відокремленню та нарощуванню самобутності певних регіонів. Поставали різноманітні герцогства, графства, марки і т. ін., які існували досить самостійно в просторах певних держав* (із журн.).

МАРКАЗИ́Т, у, *ч.* Кристалічний різновид природного сірчистого заліза, що використовується для виготовлення сірчаної кислоти, прикрас і т. ін. *Із мінералів, що містять залізо, найважливішими є магнетит, сидерит, пірит, марказит та ін.* (з наук. літ.); *У вигляді конкрецій трапляються фосфорити, марказити та інші корисні копалини* (з наук.-попул. літ.).

МАРКАЗИ́ТОВИЙ, а, е. Стос. до марказиту. *У глинистих донних відкладах спокійних вод зустрічаються фрагменти деревини, піритові або марказитові конкреції* (з навч. літ.); // Зробл. із марказиту. *Кілька століть тому марказитове намисто використовували, щоб захистити малят від пристріту* (із журн.).

МАРКАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *книжн.* Прикм. до **марка́ція.** *Актуальність теми дослідження вмотивована прагматичними потребами окреслення комунікативного ескізу аудиторії медіа, що відіграє маркаційну роль у вивченні споживача інформаційної продукції* (з наук. літ.); *Своєрідний сплав літературних жанрів у романі є спробою автора "стерти" маркаційні лінії між історією і легендою* (із журн.).

МАРКА́ЦІЯ, ї, *ж., книжн.* 1. Те саме, що **розмежува́ння.** *Виникає умовна маркація, поділ, який зумовив у літературному житті країни створення та існування двох головних таборів: по один бік офіційно схвалені й підтримувані — ВУСПП, "Молодняк", по другий — ВАПЛІТЕ, "Марс" та так звані "неокласики"* (з наук. літ.).

2. Виділення якості або ознаки, яка вичленовує щось з-поміж інших подібних. *У роботі з'ясовано засоби й способи, закономірності вербальної маркації центральних понять у досліджуваних локальних культурах* (з наук. літ.); *Детальна експертиза включає в себе коригування тексту висококпрофесійним коректором із маркацією найбільш важливих нюансів та грубих помилок* (з газ.); // Ознака, на яку вказує хто-, що-небудь. *У поезії І. Франка всі буддійські маркації ("сансара", "нірвана", "Будда"), як показує структуральний аналіз, мають далеко не буддійський сенс, хоча й типологічно являють собою аналог буддійського світосприйняття* (з наук.-попул. літ.).

МАРКГРА́Ф, а, *ч., іст.* У Франкській державі VIII–IX ст. титул правителя прикордонного округу (марки), а також

особа, що мала цей титул; пізніше — спадковий титул деяких німецьких князів. *У вирі війни між усякими людьми жив і терся Круп'як, зазнав тягаря війни і ганьби полону, бачив царя і Распутіна, .. жив у резиденції баденських маркграфів і в курних гуцульських хатах* (М. Стельмах); *Сімнадцятилітнім узяв собі Болеслав за жону доньку маркграфа Рикдага* (П. Загребельний); *Богдан Гатило з двома тисячами комонників нагнав страху маркграфам і тепер повертався до городу Києвого* (І. Білик).

МАРКГРАФИ́НЯ, і, *ж., іст.* Дружина або дочка маркграфа. *З Кракова Бона листувалася з найелегантнішою жінкою Італії маркграфинею Мантуанською Ізабеллою д'Есте, котра присилала їй італійські вірші, описи найновіших танців, фасонів одягу, а також косметику, яку виготовляли її придворні майстри* (П. Загребельний).

МАРКГРА́ФСТВО, а, *с., іст.* Округ, князівство, якими управляв маркграф; володіння маркграфа. *Після імператора Генріха III на кордоні Каринтії була створена Штирійська марка, а на заході — маркграфство Намюр* (з наук.-попул. літ.).

МАРКГРА́ФСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **маркгра́ф** і **маркгра́фство.** *Мала б ненавидіти* [Євпраксія] *всіх чоловіків після маркграфа. Повинна була заколотися ще тоді, у похмурій маркграфській ложниці* (П. Загребельний).

МА́РКЕР, а, *ч.* 1. Письмове приладдя з товстим стрижнем, просякнутим спеціальною фарбою, за допомогою якого виділяють у тексті потрібні місця, малюють плакати і т. ін. *Мурат пошукав на столі й простяг мені кілька листків паперу. Я пробіг їх очима, тоді взяв маркер і підкреслив одне місце в тексті* (Л. Кононович); *Я взяла маркер і почала підкреслювати зрозумілі мені фрази* (І. Роздобудько); *На стіні у кабінці хтось синім маркером намалював детальне креслення механізму, що нагадував м'ясорубку* (Любко Дереш); * Образно. *За уявними шибами розгорталися сувої пейзажів і червонів горизонт, прокреслений грубим синім маркером* (Ю. Іздрик).

2. *перен.* Показник, особливість, ознака чого-небудь. *Маркерами деяких спадкових хвороб — ішемії, гіпертонії, ревматизму — можуть бути візерунки на долонях* (з наук.-попул. літ.); *Вигукове висловлення є показником, маркером емоційно-оцінної ситуації* (з навч. літ.); *Певний індикатор, маркер країн і народів — це ставлення до своїх геніїв і пророків* (із журн.).

МАРКЕ́Р[1], а, *ч., спорт.* Той, хто прислуговує під час гри на більярді та веде рахунок очок. *Маркер має бути не тільки професійним гравцем, досконало знати правила гри, а й хорошим психологом, вловлювати бажання клієнта* (з навч. літ.); — *Я спробував був у більярдній маркером. І розчарувався: нічна робота, знаєте, позначається на здоров'ї. Ні, не хочу бути нічиїм рабом!* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона); *Зайшовши до більярдної, побачив я високого пана .. з києм у руці і з люлькою в зубах. Він грав з маркером* (М. Терещенко, пер. з тв. О. Пушкіна).

МАРКЕ́Р[2], а, *ч.* Сільськогосподарське знаряддя або пристосування в сівалці, яким роблять на ріллі борозенки перед сівбою, садінням. *Управляти маркером можна з кабіни трактора, використовуючи компактний пульт* (з наук.-попул. літ.).

△ **Під марке́р сі́яти (сади́ти)** *див.* **сіяти.**

МА́РКЕРНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ма́ркер** 1. *Покрийте стіни спеціальними маркерними фарбами — і через тиждень, коли покриття застигне, на ньому можна буде малювати, як на звичайній дошці* (з мови реклами).

2. *перен.* Прикм. до **ма́ркер** 2. *Не всі білки можуть бути використані як маркери, і не кожна білкова ознака може бути використана як маркерна* (з наук. літ.); *Стійкість сортів проти основних шкідників і збудників хвороб пшениці оцінено за маркерними ознаками 41 високопродуктивного сорту* (із журн.).

МАРКЕ́РНИЙ, а, е, *с. г.* Прикм. до **марке́р[2].** *Систему автоматичного водіння трактора можна використовувати на суцільній культивації та при застосуванні спеціальних маркерних пристроїв на інших технологічних операціях рільництва* (з навч. літ.); // Зробл. маркéром *(див.* **марке́р[2]**). *Мета уроку — навчити учнів правильно водити трактор по маркерній лінії* (з навч. літ.).

МАРКЕ́РСЬКИЙ, а, е, *спорт.* Прикм. до **марке́р[1].** *Зберігання більярдних аксесуарів у маркерській чи загальній шафі — безкоштовне* (з мови реклами).

МА́РКЕТ, у, *ч.* Те саме, що **магази́н** 1. *Їсти не хотілося, та й не було особливо чого. Збирався заїхати вчора в маркет, тільки вчора мені не до того було* (А. Кокотюха); *Зарецький .. порадив піти в маркет і купити все необхідне, бо невідомо, якими будуть обставини* (А. Дністровий); — *Потім зайдемо в маркет і накупимо різної смакоти до вечері... Добре?* (І. Роздобудько).

МА́РКЕТИНГ, у, *ч., екон.* 1. Система управління господарською діяльністю, спрямована на досягнення цілей підприємств, установ, організацій шляхом формування попиту та максимального задоволення потреб споживачів. *Концепція маркетингу — система ринкових відносин, яка доводить, що запорукою успіху на ринку є просування таких товарів і послуг, які більшою мірою відповідають потребам споживачів, ніж товари й послуги конкурентів* (з наук.-попул. літ.); *Архівний маркетинг — вид діяльності архівної установи, спрямований на забезпечення її взаємозв'язків зі споживачами архівної інформації, створення ринку архівних послуг та отримання прибутку* (з навч. літ.); *Реклама є елементом маркетингу* (із журн.).

2. Організація збуту товарів на ринку. *Улітку буде два роки, як я живу в батьківському домі. Працюю на маленькому комбікормовому заводі інженером відділу виробництва й маркетингу* (В. Лис).

△ **(1) Мере́же́вий ма́ркетинг** — концепція, що припускає створення мережевої (багаторівневої) організації, покликаної просувати товари та послуги від виробника до споживача, використовуючи прямий контакт людини з людиною. *Він перейменував Бабине Лоно в Бабинелон (так закінчився міф і почалася світова історія), потім дозволив грошовий і товарообмін між погорільцями та потопельниками (так закінчилася казка і почався мережевий маркетинг)* (Ю. Іздрик); *Дівчина хоч і працювала в мережевому маркетингу, вдома займалася самовдосконаленням* (Любко Дереш); *Деякі фінустанови вдаються до мережевого маркетингу, пропонуючи клієнтам привести друга й отримати бонусні відсотки* (із журн.).

МА́РКЕТИНГОВИЙ, а, е, *екон.* Прикм. до **ма́ркетинг.** *Для розробки маркетингової стратегії фірми необхідно послідовно реалізувати конкретні стратегічні рішення* (з наук.-попул. літ.); *Важливим складником маркетингової діяльності є маркетингові дослідження* (з навч. літ.); *Прин-*

цип виявлення потреб — це, по суті, один із аспектів маркетингового підходу в продажах (із журн.); *Одним із ходів маркетингової політики власників хостелів може бути співробітництво з туроператорами* (з газ.).

МАРКЕТМЕ́ЙКЕР, а, *ч.* Організація або особа, що торгує на валютному ринку і є посередником між продавцем і покупцем. *Головна особливість діяльності маркетмейкерів полягає в тому, що всі свої угоди вони укладають поза фінансовим ринком* (з навч. літ.).

МАРКЕТО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із маркетології. *Маркетолог, або менеджер з маркетингу, — посадова особа фірми, що здійснює аналіз маркетингової ситуації, реалізацію планів і контрольні функції* (з наук.-попул. літ.); *Маркетолог досліджує, яка продукція буде користуватися великим попитом і чому, оцінює ринок конкретних товарів і послуг* (з навч. літ.); *Робота маркетолога дуже різноманітна, як різноманітні й товари, що виробляються і продаються в сучасному світі* (з газ.).

МАРКЕТОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **маркетоло́гія** і **маркето́лог.** *Магазини виконують не лише торговельні, а й маркетологічні функції, бо їх працівники відстежують реакцію споживача на новий товар* (з наук.-попул. літ.); *Для маркетологічних досліджень характерним є метод сегментації ринку* (з навч. літ.).

МАРКЕТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука, що вивчає маркетинг. *Кінцева мета маркетології — прибуток, а не рівень споживання* (з наук.-попул. літ.); *Для формування попиту маркетологія передбачає комплекс заходів, у т. ч. рекламу, стимулювання збуту, роботу із засобами масової інформації, участь у виставках і ярмарках, фірмовий стиль та інше* (з навч. літ.); *Я розкажу й покажу вам, як започаткувати власну справу, як її розкрутити, поділюся деякими хитрощами професійними та хитрощами маркетології* (із журн.).

МАРКЕТРІ́, *невідм., с.* 1. Техніка виготовлення орнаментальних композицій із тонких пластинок фанери, перламутру, слонової кістки і т. ін., які наклеюють на поверхню меблів або декоративних панно. *Свого розквіту мистецтво маркетрі досягло в Європі в епоху Відродження* (з наук.-попул. літ.); *Маркетрі — один із найбільш елітарних і стародавніх видів декоративно-прикладного мистецтва* (з навч. літ.); *З XVII ст. інтарсію витісняє техніка маркетрі, простіша й менш трудомістка* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Оздоблений такими композиціями. *Столики маркетрі обов'язково мали інкрустацію по дереву* (з навч. літ.).

МАРКІ́З, а, *ч.* 1. У Західній Європі — дворянський титул (середній між графом і герцогом), а також особа, що має цей титул. *Поїхала* [графиня] *у Рим, кажуть, Та десь опинилась, Та з маркізом якимсь голим, Кажуть, одружилась* (Т. Шевченко); *До Лізи підходить Амедей Фінке.., вдягнений в чудовий костюм маркіза XVIII сторіччя, в напудреній перуці, з шпагою на стегні* (І. Кочерга); *Ще на минулому тижні Ернан казав мені, що після смерті старого маркіза Філіп стане фактичним правителем Галлії* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *іст.* Те саме, що **маркгра́ф.** — *Допоможіть лиш покінчить з маркізом, Порадьте засіб, як його збезчестить* (В. Пащенко, пер. з фр. епосу "Пісня про Роланда").

МАРКІ́ЗА[1], и, *ж.* Дружина або дочка маркіза. *Одна висока особа видала заміж старшу маркізу за генерала німця Турмана, котрий достав пишні руїни. Генерал прожив недовго і вмер, зоставивши маркізу удовою* (І. Нечуй-Левицький); *Давно нема маркізи Помпадур, і ми живем уже після потопу* (Л. Костенко); *Вона ніби відчула потреби й вагання прекрасних та самотніх жінок світу: від середньовічних маркіз, закутих у панцирі корсетів та комплексів, нав'язаних етикетом, — до своїх клієнток* (І. Роздобудько).

МАРКІ́ЗА[2], и, *ж.* Легкий (перев. із цупкої тканини) дашок над вікном або балконом для захисту від сонця. *Маркізи на вікна створюють особливу атмосферу, затишок і оригінальний стиль* (з мови реклами).

МАРКІЗЕ́Т, у, *ч.* Тонка напівпрозора бавовняна або шовкова тканина із суканої пряжі. *Ми, поважні люди, У блузках з маркізету і в костюмах, .. Під ґаночком найшли непевний захист Від зливи одчайдушної* (М. Рильський); *На фоні скляних дверей, драпірованих білим маркізетом, ледь значиться профіль дівочого силуету* (Ірина Вільде); *Маркізет випускають головним чином набивним (з малюнком), рідше білим, гладкофарбованим* (з навч. літ.).

МАРКІЗЕ́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **маркізе́т.** *Маркізетова тканина;* // Пошитий з маркізету. *Плаття сірі маркізетові, Що привіз кооператив, Хусточки легкі дівочії, Видані на трудодні* (А. Малишко); — *Та я в житті не спав на маркізетових простирадлах! Хоч паном себе відчую* (Н. Околітенко).

МАРКІРО́ВАНИЙ, а, е, *с. г.* Дієпр. пас. до **маркірува́ти.** *Поле, маркіроване для сівби.*

МАРКІРУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *с. г.* Признач. для маркірування. *Маркірувальне пристосування для сівби.*

МАРКІРУВА́ЛЬНИК, а, *ч., с. г.* Той, хто займається маркіруванням. *Учень маркірувальника.*

МАРКІРУВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж., с. г.* Жін. до **маркірува́льник.** *Маркірувальниця поля.*

МАРКІРУВА́ННЯ, я, *с., с. г.* Дія за знач. **маркірува́ти.** *Розмітку площі під садіння фундукового саду роблять заздалегідь. Це може бути маркірування або візирування* (з навч. літ.).

МАРКІРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, с. г.* Робити борозенки маркером *(див.* **марке́р**[2]) для сівби або садіння чого-небудь. *Після розмітки площі під садіння фундукового саду маркірують ряди. По лініях маркіра плугом нарізають борозни завглибшки 50–60 см* (з навч. літ.).

МАРКІРУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок., с. г.* Пас. до **маркірува́ти.** *Поле маркірувалося у двох напрямах шестирядним навісним марке́ром* (з навч. літ.).

МАРКІТА́НТ, а, *ч.* При арміях XVIII–XIX ст. — особа, що торгувала харчами, напоями та дрібними предметами солдатського вжитку. *Навкруг шопи кипіли самовари, всередині порались маркітанти, дерли з нас по карбованцю за фунт цукру* (Л. Старицька-Черняхівська); *Разом із військом у похід пішло превелике множество* [сила-силенна] *невійськового люду — візників, погоничів худоби, кухарів, маркітантів, цирульників...* (В. Малик); *У перших лавах завжди йдуть воїни, які щиро вірять в ідею, а у останніх — мародери і маркітанти* (Г. Пагутяк).

МАРКІТА́НТКА, и, *ж., іст.* Жін. до **маркіта́нт.** *В Єлизаветі закипіла кров розпутного батечка Петра Скаженого і не менш розпутної матері Марти (Катерини) Скавронської, повії, маркітантки прусського, а потім московського війська* (Ю. Мушкетик); — *Кажуть, що тато був канонi-*

ром імператора Карла. — О!.. А матінка? — Матінка була маркітанткою... (Ю. Логвин).

МАРКІТА́НТСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **маркіта́нт.** — *Треба тобі знати, майоре, що в німців біля кожної товарної станції мається маркітантська лавка з продовольчими і речовими складами* (П. Загребельний); *У найманих арміях європейських країн існувала маркітантська система постачання — за арміями рухалися обози торговців* (з наук.-попул. літ.).

МАРКІ́ТНИЙ, МАРКО́ТНИЙ, а, е, *зах.* 1. Невдоволений, сумний, невеселий. *Ключник Трапішевський .. був дуже розчарований і маркітний з того, що помилився* (І. Франко); *Купував* [Анатоль] *білети і квітки, і скойки, але мав при тому досить маркітну міну...* (Леся Українка).

2. Страшний, моторошний. *Ошукана чота за пагорбом зникає, і доли посідає маркітна марнота* (В. Стус); *Почував* [кошовий], *що одтавав біля нього* [Лавріна] *душею, перед його чистотою одступався увесь осоружний і маркітний світ* (Ю. Мушкетик); *Він напружував грудні м'язи, і маркотне тремтіння пробігало його войовничим тілом* (В. Єшкілев).

МАРКІ́ТНО, МАРКО́ТНО, *зах.* Присл. до **маркі́тний, марко́тний.** *Мати всміхнулася якось маркітно. — А се ти як зробив?* (І. Франко); // *безос. пред. На душі пана Сєраковського було маркітно, і він не мав бажання заходити до візитової зали* (Р. Іваничук); *Все-таки самому в хаті маркітно. Не знаєш, до чого причепитися* (Р. Андріяшик); *Вийдеш увечері надвір, і огортає тебе сум, стає тобі маркотно, що ні на тому, ні на цьому, ні на тамтому куті не обізветься парубоцька пісня, не чути дівочих голосів* (Р. Федорів); *Вмить я згадав, що мені треба їхати на ніч у плавні .. І так мені зробилося маркотно, що й передати не можу* (В. Нестайко); *Маркотно ж без господині город засівати* (Ю. Андрухович); *Чого ж йому так маркітно на серці, га?.. Щось лихе йому снилось, от що* (О. Забужко).

МАРКО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **маркува́ти** 1, 2. *До ювілею випустили маркований конверт* (з газ.); *Товар має бути маркований відповідно до вимог країни призначення* (з навч. літ.); *Підходимо до жіночки, яка торгує взуттям. Вона демонструє виріб, чомусь маркований під імпорт і схожий на щось середнє між черевиком, кедом та кирзачем* (із журн.); // **марко́вано,** *безос. пред. Суб'єктивне сприйняття нестримного потоку води марковано міфологічним мотивом води як "другого світу", схожого на земне життя з його білими й чорними хвилями* (з наук. літ.); *Ось так марковано ланцюжок ескалації конфлікту (будь-якого, не лише збройного): напруга — суперечка — перехід до дії — союзники — втрата самоконтролю — погрози — знищення — вибух — біля розбитого корита* (з газ.).

2. *лінгв.* Дієпр. пас. до **маркува́ти** 3. *Суфіксальні субстантиви мають здебільшого стилістично маркований характер* (з наук.-попул. літ.); // **марко́вано,** *безос. пред. Усі субстантиви IV відміни марковано середнім родом* (з наук. літ.); *У слов'янських мовах (зокрема, українській, російській, польській) ракурс марковано граматично — його передає граматична категорія виду: імперфективу відповідає недоконаний вид, а перфективу — доконаний* (з наук. літ.).

МАРКО́ВАНІСТЬ, ності, *жс., лінгв.* Властивість за знач. **марко́ваний** 2. *У процесі розвитку і взаємодії функціональних стилів їхні характерні ознаки поступово еволюціонують, видозмінюються, втрачають маркованість* (В. Русанівський); *Якщо, скажімо, у сферу семантичного інваріанта умовності потрапляє варіант, виражений безсполучниковим реченням, то можна сподіватися, що він матиме стилістичну маркованість* (з наук. літ.).

МА́РКОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ма́рка**[1] 1. *Затятий колекціонер не поїде з туристично-маркового місця без свого сувеніра* (з газ.); // Признач. для зберігання марок. *Марковий альбом.*

2. Прикм. до **ма́рка**[1] 2. *Сутність виплавки сталі із чавуну полягає у видаленні з нього шляхом окислювання зайвої кількості вуглецю до необхідного маркового рівня* (з навч. літ.); *Маркове вугілля привозять із шахт Рудного, це зовсім поряд. Воно не масне, але й не сухе, не кам'янисте, не пісочне, не зернисте* (із журн.).

МАРКОМА́Н *див.* **маркома́ни.**

МАРКОМА́НИ, ів, *мн. (одн.* **маркома́н,** а, *ч.), іст.* Давньогерманське плем'я, що мешкало на території сучасної Саксонії й Тюрингії. *Римські війська дійшли до Ельби і чеських гір, де була сильна держава маркоманів* (І. Крип'якевич); *Після вторгнення римлян до Північної Германії маркомани переселилися на територію сучасної Чехії* (з наук.-попул. літ.).

МАРКОМА́НСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **маркома́ни.** *Маркоманські вожді наприкінці І ст. користувалися підтримкою Риму, який надавав їм гроші, а іноді й зброю* (з навч. літ.); *Маркоманська війна — війна між Стародавнім Римом і германськими (перев. маркоманами) та сарматськими племенами* (із журн.).

МАРКО́ТА, и, *жс., діал.* Тривога, неспокій, сум; поганий настрій. [Д о в б у ш:] *Як ви все знаєте достоту!* [П и л и п:] *Самому маркота... Хе-хе-хе... Де ж вона, голубка, пташинка-крушинка, де ж?* (Б.-І. Антонич).

МАРКО́ТНИЙ *див.* **маркі́тний.**

МАРКО́ТНО *див.* **маркі́тно.**

МАРКСИ́ЗМ, у, *ч.* Учення, система філософських, економічних та соціально-політичних поглядів про найзагальніші закони розвитку природи й суспільства, про неминучість перемоги соціалізму та побудови комунізму, основоположниками якого були К. Маркс і Ф. Енгельс. *В мого брата на той час уже цілком визначився нахил до наук економічних, які невдовзі привели його до марксизму й згодом до заслання* (В. Підмогильний); *У своїх виступах він* [В. Чехівський] *раз у раз доводив, що християнство й марксизм аніскільки не суперечать одне одному* (Б. Антоненко-Давидович); *Це були студенти, які бавилися в марксизм, але жодним чином вони не були організованими в якісь .. осередки* (В. Кожелянко).

МАРКСИ́ЗМ-ЛЕНІНІ́ЗМ, ~у-~у, *ч.* Учення К. Маркса й Ф. Енгельса, розвинене В. І. Леніним в історичних умовах Російської імперії кінця XIX — початку XX століття. *В'язні вчилися арифметики, географії, літератури, .. потім — історичний матеріалізм, твори класиків марксизму-ленінізму* (М. Малиновська); — *Ви догматики і схоласти, як колись казав мій викладач теорії марксизму-ленінізму* (В. Єшкілев); *Нам, студентам, довелося багато вивчати класиків марксизму-ленінізму, природно, і Леніна* (з газ.).

МАРКСИ́СТ, а, *ч.* Послідовник марксизму. *Мій герой іде до бюста якогось відомого марксиста (в нього кілька таких бюстів)* (М. Хвильовий); *Доводиться погодитися з марксистами, які на перше місце ставлять соціальні умови* (П. Загребельний).

МАРКСИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **маркси́ст.** *Ти питаєш, чи я марксистка? Не скажу тобі: "так, така"...* (М. Хвильовий); *Ім'я Лідії Карлівни Туган-Барановської було відоме в петербурзьких колах як автора кількох перекладних й оригінальних праць. Поглядами своїми вона була марксистка* (з наук. літ.).

МАРКСИ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до марксизму й марксистів. *При всій його євангельській та марксистській ерудиції в Чехівського виходила велика протиприродна плутанина* (Б. Антоненко-Давидович); *Розробка в нашій країні філософської антропології на марксистському ґрунті в постсталінський період навряд чи була б можливою без розширених студій німецького ідеалізму* (О. Забужко); *Вже від початку тридцятих років наркомат зовнішніх справ, за посередництвом Комінтерну, спробував налагодити зв'язки з розрізненими марксистськими гуртками Кінгстонського університету* (С. Жадан); // Який ґрунтується на принципах марксизму. *"Треба бути об'єктивним у процесі художньої творчості і суб'єктивним в оцінці громадського руху", — так вчить нас перший фундатор марксистської естетики* (М. Хвильовий); *Припускати наявність цивілізації в доісторичні часи навряд чи було б вірно з точки зору марксистської науки* (М. Руденко).

МАРКСИ́СТСЬКО-ЛЕ́НІНСЬКИЙ, а, е. Стос. до марксизму-ленінізму; який виражає принципи марксизму-ленінізму. *Для камуфляжу до відомого кривавого гарніру в радянський час додано соціально-класову марксистсько-ленінську підливку* (Є. Гуцало); *Хіба не професор Черкас на всіх перехрестях розхвалював студента Сміяна, .. протиставляв його всім тим, хто чесно засвоював основи марксистсько-ленінської ідеології?* (П. Загребельний).

МАРКУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Признач. для маркування (у 1 знач.). *Застосування маркувальної машини допускається тільки шляхом укладення договору з об'єктом поштового зв'язку та внесення власником машини авансу за пересилання письмової кореспонденції* (з навч. літ.); *Літера чи колір маркувальної точки зазначається в технічних умовах на мікросхеми конкретних типів* (з навч. літ.); *Допитливому споживачеві зрозуміло: якщо на приладі немає реквізитів виробника, немає маркувальної таблички з технічними характеристиками, він не може бути якісним* (із журн.); *Тепер стали помітними інші маркувальні ознаки цього регіону на загальноукраїнському тлі* (з наук. літ.).

МАРКУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто займається маркуванням (у 1 знач.). *Інструкція встановлює загальні вимоги з охорони праці для маркувальника шкіряно-хутряної сировини* (з навч. літ.).

МАРКУВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **маркува́льник.** *Потрібна санітарка-маркувальниця в аптеку* (з газ.).

МАРКУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **маркува́ти.** *Під час війни брав* [дід] *участь у маркуванні гірських маршрутів, розшифровуванні ворожих позначок і додатковому фальшивому маркуванні* (Т. Прохасько); *Законодавство Євросоюзу чітко регламентує принципи маркування продукції з умістом генно-модифікованих продуктів* (з газ.); *Лінгвістичний корпус повинен мати відповідну будову, спрямовану на представлення, маркування та експлікацію необхідної інформації в системі* (з наук. літ.).

2. Марка на виробах, товарах і т. ін. *Незабаром вона повернулася й виклала на журнальний столик .. мініатюрний лазерний диск у прозорому футлярі без будь-якого маркування* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Івану подобалось ходити безкінечними серпневими вечорами вздовж товарняків, читаючи маркування і прислухаючись, що там у них всередині* (С. Жадан); *Суб'єкти права на торговельну марку можуть проставляти попереджувальне маркування, яке вказує на те, що торговельна марка, яка застосовується, зареєстрована в Україні* (з мови документів).

МАРКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. Ставити марку *(див.* **ма́рка**[1] 1, 2) на виробах, товарах, документах і т. ін. *Акцизна марка — спеціальний знак, що ним маркують товари, на які встановлюють акцизний збір* (з навч. літ.); *Затримані організували в господарському приміщенні, що належало одному з них, виробництво горілки, яку вони маркували підробленими акцизними марками* (із журн.); *Виробникам пропонують у добровільному порядку маркувати продукцію спеціальною наклейкою (стикером)* (з газ.); *Для простеження шляхів міграції черепах їх маркують* (з наук.-попул. літ.); *Відповідно до вимог стандартів, технічних умов або договору постачальник повинен маркувати продукцію, яку виготовляє* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **познача́ти** 4. *Перша сцена трагедії містить відразу її експозицію, маркує всі головні її фігури* (І. Франко); *Десь біля підніжжя верхів вони займуть становища і чекатимуть наступу другої вишкільної сотні, що маркуватиме атаку* (О. Лисяк); *Слово "жлоб" маркує певний, негідний з погляду мовця, тип людської поведінки в контексті конкретного історичного часу* (Ю. Покальчук); *Саме кінець XIV ст. можна розглядати як хронологічну межу, що маркує завершення процесу побудови зрілої військово-самурайської державності* (з наук. літ.).

3. *лінгв.* Позначати диференційною ознакою. *Стилістичного ідіоми пропонуємо маркувати за допомогою трьох типів словникових позначок: часових, власне стилістичних (регістрових) та дискурсивних* (з наук. літ.).

МАРКУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **маркува́ти.** *Марка акцизного збору — це спеціальний знак, яким сьогодні маркуються в Україні лише два товари — алкогольні та тютюнові вироби* (з навч. літ.); *У США екологічно чисті харчові продукти маркуються й коштують набагато дорожче від тих, що виготовлені із застосуванням генної інженерії* (із журн.); *Власне розмовні слова, функціонально закріплені за розмовно-побутовим стилем, у лексикографічній традиції не маркуються позначкою "розм."* (з наук. літ.); * Образно. *Час маркується датами. Пришпилюється ними до хребтів наших історій і розвівається услід, мов церата* (Ю. Андрухович).

МАРКШЕ́ЙДЕР, а, *ч.* Фахівець із маркшейдерства. *Часто ми їздили з помічником маркшейдера на шахти* (В. Сосюра); *Нові плани розташування штреків, зроблені геологорозвідувальниками і маркшейдерами, докорінно відрізнялись від попередніх, довоєнних планів* (Д. Ткач).

МАРКШЕЙДЕРІ́Я, ї, *ж.* Те саме, що **маркше́йдерство.** *Маркшейдерія — невід'ємна частина всіх стадій гірничого виробництва* (з наук.-попул. літ.).

МАРКШЕ́ЙДЕРСТВО, а, *с., гірн.* Галузь гірництва, що стосується просторово-геометричних вимірювань у надрах Землі і на відповідних ділянках її поверхні. *Війна в усі часи була справою економічною. Бажання якомога вишуканіше відправити до праотців свого ворога стимулювало розви-*

ток металургії, хімії, .. геодезії, мостобудування, маркшейдерства (В. Кожелянко).

МАРКШЕ́ЙДЕРСЬКИЙ, а, е, *гірн.* Прикм. до **маркше́йдер, маркшейдері́я, маркше́йдерство.** *Правильність розробки родовищ корисних копалин контролюють маркшейдерська, геологічна та інші служби* (з навч. літ.); *Ще коли я працював учнем в маркшейдерському бюро нашого заводу, я ніяк не міг навіть на роботі не мріяти про мою любов до Дусі* (В. Сосюра).

МА́РЛЕВИЙ, а, е. Прикм. до **ма́рля.** *Марлева тканина;* // Зробл., пошитий із марлі. *Усе, що відбувалось тепер навколо, було ніби завішане густою марлевою сіткою* (Б. Антоненко-Давидович); *На вікнах висіли марлеві занавіски* (Григорій Тютюнник); *Біля вікна, запнутого марлевою завіскою, зеленкувато відсвічував акваріум з рибками* (М. Дашкієв); *Всюди валялись мотки колючого дроту і закривавлені смужки марлевих бинтів та вата* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

МА́РЛЕЧКА, и, *ж., розм.* Зменш.-пестл. до **ма́рля.** *Марлечку накладаю на деталь одягу. Однією рукою веду праскою по виробу. Друга моя рука акуратно розправляє край* (з Інтернету).

МА́РЛЯ, і, *ж.* Тонка бавовняна тканина з рідко переплетених ниток, яку використовують перев. як перев'язний матеріал. *Олександр Іванович тихенько підійшов до дитячого ліжка і крізь напнуту на бильцях марлю глянув на свого хлопчика* (Б. Антоненко-Давидович); *Пішли назустріч* [біженцям] *санітарні машини, вози з перебинтованими чистою марлею людьми* (В. Козаченко); *Стегно паленіло, наче там, під товщею марлі й вати, все ще довбали кістку тупим зазубреним долотом* (Є. Доломан); *У несесері щось біліло, там справді виявився жмутик вати і невеличкий клаптик марлі* (А. Кокотюха).

МАРМЕЛА́Д, у, *ч.* Кондитерський виріб драглистої структури із фруктово-ягідного пюре, звареного з цукром. — *Ти дивишся на оцей апетитний мармелад .. жадібно* (П. Загребельний); *Сповіщаю шановних панів покупців, що в магазині завжди свіжі товари, як-то: чай різних фірм, кофе, какао, конфети, шоколад, карамелі, варення, мармелад* (В. Нестайко); *Він хнюпився і кусав губи, якщо на коробці з цукерками чи мармеладом помічав слоника* (В. Єшкілєв).

МАРМЕЛА́ДКА, и, *ж., розм.* Мармеладна цукерка. *Яблука чудово підходять для домашнього приготування мармеладок і цукатів* (з газ.); * У порівн. *Очі Редьці злипалися, як перележалі на сонці мармеладки* (І. Карпа).

МАРМЕЛА́ДНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мармела́д.** *У практиці мармеладного виробництва до яблучного пюре додають цукор у пропорції: 1 частина цукру на 1 частину пюре* (із журн.); // Вигот. з мармеладу. *Молодий сніжок рипів під ногами, зеленіли ялинки, в парку дітвора ліпила снігову бабу з мармеладними очима* (В. Дрозд); *Для приготування мармеладного торта вам знадобляться мармелад, маргарин, яйця, цукор та борошно* (з навч. літ.); // Який виготовляє мармелад. *Мармеладна фабрика.*

2. *перен., розм.* Те саме, що **прие́мний** 1. *Якщо на заняттях довелося зіштовхнутися з важкими проблемами й застосувати твердий підхід, то традиційний фінал ніяк не може бути мармеладним* (з навч. літ.); *Бажання подобатися слухачеві за будь-яку ціну призводить до тотального вихолощення самої поп-музики. Якщо рок, то мармеладний, якщо джаз, то дуже солоденький* (із журн.).

МАРМЕЛА́ДОВИЙ, а, е. Те саме, що **мармела́дний.** — *Льоня бігав за мною рік, — продовжує Світлана. — Щоранку біля моїх дверей клав квіти й мармеладові цукерки* (з газ.).

МАРМИ́ЗА, и, *ж., вульг.* Обличчя. [С т а р ш и н а:] *Ти хочеш, щоб я тебе по мармизі затопив?* [С т о р о ж:] *Хіба це первина? Бийте!* (М. Кропивницький); *Вікно відчиняється, і в ньому з'являється якась поганюча товста мармиза* (О. Довженко); *Якої б він заспівав, коли б оце встати й з'їздити йому зо два рази по мармизі, як тоді, в порту?* (І. Білик); *Коли я бачу цих похмурих типів з опущеними долу вусами, без проблиску гумору на мармизах, .. мені вкотре починає здаватися: ніде не змінилося в нас на краще* (Ю. Андрухович).

МАРМІ́Т, а, *ч., кул.* Місткість з кришкою, признач. для зберігання харчових продуктів або готової їжі (перев. у підігрітому стані). *Офіціант прибрав тарілки з-під салату, приніс гаряче. Блюдо з шатобріаном було вміщено на марміт, а одинадцять тарілок з розмаїтими гарнірами розташувались по колу* (Є. Кононенко); *Марміт — запорука того, що гаряче (перше і друге) дійсно залишиться гарячим упродовж двох або навіть трьох годин* (з мови реклами).

МА́РМОР, у, *ч., заст.* Мармур. *З лампади падало на її обличчя скупе синяво-золотаве світло, і, коли б не віддих, можна б було гадати, що це статуя з мармору лежить у ліжку* (Б. Лепкий); *Втупив* [Юстиніан] *погляд в жилки зеленого мармору сходів, що до трону провадять* (Н. Королева); * У порівн. *Обличчя те мов з мармору було, Бліде й страшне... від нього віяв холод Німого горя* (Л. Старицька-Черняхівська); *Вода в потоках і ріках стає тверда, як камінь, і можна її різати, як дерево, зубчастою пилою і долотом лупати, як мармор...* (О. Назарук).

МАРМУ́ЗА, и, *ж., вульг.* 1. Те саме, що **марми́за.** — *Як воно дивиться збоку, коли він до неї з усім серцем, як у вічі не вскоче, а вона — ще й свою мармузу набік одвертає* (Панас Мирний); — *Ах ти ж цуценя погане! Що це ти написав? — накинувся й я тоді на Матвія. — За вухо його! — По мармузі!* (Л. Яновська); *Їй інші одразу заявили, що "як ви, бабо, не втихомиритесь, то дістанете по мармузі"* (У. Самчук).

2. *діал.* Груба, хамовита людина. *На вгороді гарбузи — нема мого мармузи* (з народної пісні).

МАРМУЛЯ́ДА, и, *ж., діал.* Варе́ння. *Вранці якісь люди привезли каву, булки з маслом, омлети і мармуляду* (Ю. Винничук); *Ростик зупинився .. Поліз у кишеню, розгорнув пакетик і доїв круасани (вишнева начинка-мармуляда іще парувала)* (Любко Дереш); *Того дня я сподівалась на мармуляду з сирої малини і суниці* (С. Андрухович); *Хліб з мармулядою і горнятко молока — чудовий сніданок з мого дитинства* (з газ.).

МА́РМУР, у, *ч.* Тверда різнокольорова гірська порода, що виникла внаслідок перекристалізації вапняку або доломіту, яку використовують перев. для архітектурних та скульптурних робіт. *Нехай у бронзі й мармурі тут встануть Скульптури воїнів* (Л. Забашта); *Полум'я осява́ло склепіння підземного гроту, в глибині якого напівлежала постать титана, висічена з блакитного мармуру* (О. Бердник); * Образно. *Урочисто пливе місяць в голубуватому мармурі хмар* (О. Гончар); * У порівн. *З розкинутими косами, що, як дві гадини, спадали на її білу шию і спускалися на мов вито-*

чені з білого мармуру плечі, стояла вона перед ним (Панас Мирний); *А де корабель наш пробіг, Дорога там довга й широка Біліє, як мармур, як сніг* (Леся Українка); // Виріб або вироби з такої породи. *Тут кілька музеїв, скрізь чудовий мармур, бронза* (М. Коцюбинський); *А Перфецький дуже любив .. будь-які зображення, любив червоний мармур з Верони або трофеї хрестових походів* (Ю. Андрухович).

МА́РМУРНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **мармуро́вий** 2. *І знову падають важкі На землю з пишних трун кришки, — Встають з їх* [них] *лади. О, не там, Цариці світа, жити б вам! Чарівні, постаттю гінкі; На чолах мармурних вінки* (Я. Щоголів).

МА́РМУРНИК, а, *ч.* Майстер оброблення мармуру. *Природа не вимагає від нас нічого ні важкого, ні клопітного, .. можемо прожити без мармурника і без коваля, .. можемо мати все необхідне для вжитку, вдовольняючись лише тим, що на поверхні землі* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки).

МАРМУРО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* 1. Дієпр. пас. до **мармурува́ти.** *Неподалік входу до Будинку культури стоїть мармурований пам'ятник на честь репресованих сталінським режимом* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який мармурувався. *На станції "Арсенальна" можна побачити білий мармурований вапняк і полірований червоний граніт з Дніпропетровщини* (з навч. літ.).

МАРМУРО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ма́рмур.** *На синім морі стоїть камінь мармуровий* (П. Чубинський); *Я пам'ятник собі поставив нетривалий — Не з міді гордої, не з мармурових брил* (М. Рильський); // Зробл. з мармуру або облицьований ним. *Найбільше розводився Хоцинський про князя, про те, який в його* [нього] *золотоверхий палац, які в тому палаці покої, зали з мармуровим помостом* (І. Нечуй-Левицький); *Мармурові скрині над значними покійниками .. пообсипались та завалились від часу* (М. Коцюбинський); *Лукії добре видно графський садок з білими мармуровими статуями* (О. Донченко); *Щось таке пригадується: теплі моря, мармурові брами, гарячі камені, виткі рослини півдня, самотні вежі* (Ю. Андрухович).

2. *перен.* Білий, гладкий, як мармур (про обличчя, плечі і т. ін.). *На мармуровім чолі лежать не дитячі думи* (М. Старицький); *Раптом у прочиненому вікні другого поверху .. вияснилось проти місяця мармурове обличчя Ярини* (О. Ільченко); *І дружина — як мрія. Голубі очі, довге біле волосся, ноги мармурові, стрункі... ну й все інше...* (О. Бердник); // Який кольором, малюнком нагадує мармур. *Жерла прокурених труб підпирали мармурові хмари* (М. Стельмах); // Зробл. під мармур. *Мармурова палітурка.*

МАРМУРО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **мармуро́вий** 2. *Мармуровість шкіри у немовлят виникає внаслідок перевантаженості судин кров'ю* (з навч. літ.).

МАРМУРО́ВО. Присл. до **мармуро́вий** 2. *Технологію "павутинки" використовують для отримання мармурово гладкої стіни* (з наук.-техн. літ.).

МАРМУРОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до мармуру, схожий на нього. *Мармуроподібний вапняк.*

МАРМУРУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, що займається мармуруванням. *Оздоблення штучним мармуром виконують мармурувальники* (з навч. літ.).

МАРМУРУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **мармурува́ти.** *Техніка мармурування відома з давніх часів* (з навч. літ.); *Для мармурування потрібна спеціальна фарба на олійній основі* (з наук.-попул. літ.).

МАРМУРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, спец.* 1. Облицьовувати мармуром. *Мармурувати плиткою стіну.*

2. Обробляти, фарбувати що-небудь під мармур. *Мармурувати можна як тверді, так і м'які поверхні (папір, картон, тканину, скло, кераміку, дерево, метал, пластик чи гіпс)* (з навч. літ.).

МАРМУРУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док., спец.* Ставати мармуром, перетворюватися на мармур. *Вапняки часто внаслідок перекристалізації мармуруються й часто забарвлюються в різні тони* (з наук. літ.).

МА́РНЕ *див.* **ма́рно.**

МАРНЕ́НЬКИЙ, а, е, розм. Зневажл. або пестл. до **ма́рний**[2]. *Очі видять, що цій дитині не може бути довгого життя. Таке воно марненьке, таке делікатне, як пушок* (Л. Мартович); *Дівчина встала, випрямилась у весь ріст та, затискаючи немічні кулаки марненьких рученят, стала кричати: — Кари на вас, бузувіри, вбивці, нелюди!* (А. Чайковський); *Побачив* [Савка] *мене, став, дивиться, питає: чи це ти, Ксеню, чи не ти? Така марненька стала, наче не ти... Та що дивувати, коли таке горе спостигло: і сама слаба, ще й .. дитина вмерла* (Г. Тарасюк); * Образно. *Його серце розривалося на дві половини. Одна тішилася, що їде, а друга сумувала за тим сіреньким, марненьким городком, над котрим у його розбурханій уяві мерехтіла Зірка* (Б. Лепкий).

МА́РНИЙ[1], а, е. 1. Який не дає очікуваних наслідків, не досягає мети; даремний (у 1 знач.). *Брат більше не питав її, мовчки її цілував і ласкав, як пестять мале дитя. З її плачу він відчув, що всяка розрада тут марна* (Леся Українка); *— Добре ви все продумали, .. тільки нічого з цього не вийде, і марні ваші заходи: я не з лякливих* (Григорій Тютюнник); // Який не приносить користі. *Невже я справді марна й негодяща, щоб внесок мій придатися не міг?* (М. Бажан); *За час марних подорожей від готелю до контори Сергій устиг ознайомитися з містом* (І. Білик); *І що вже жінка його не лаяла, що вже не кляла та не проклинала, аби він покинув те марне мисливство і взявся до якого путнього діла, а він і вухом не веде — зранку до вечора лісами блукає* (Ю. Винничук); // Який не справджується. *Даремно шукаю в холодному творі Твій образ чудовий, ясніший од зорі, І бачу, що марні були всі заміри Те в міру вложити, що гарне без міри* (В. Самійленко); *Побоювання Турбая, що грек може не прийняти його запрошення, виявилися марними* (М. Руденко).

2. Який не має істотного значення; незначний (у 2 знач.), пустий (у 3 знач.). *Розгнівався мій миленький та за марне діло* (П. Чубинський); *Що я? Черв'як, марная порошина. Життя моє — листок, що ріс і зв'яв* (І. Франко).

3. Який не має справжньої цінності; суєтний. *У повітрі тихне Марний колот дня; Шумну землю з неба Миром осіня* (П. Грабовський); [П а т р и ц і й:] *Брате мій, ти напути на нашу віру жінку, тоді вона вже плакати не буде по марних світових розкошах* (Леся Українка); *Не слави марної, не ситої користі Вони, страждаючи, шукали між людьми* (М. Рильський).

Даре́мна (дарма́, ма́рна, запропа́ла) пра́ця <*рідко* **Даре́мний труд**> *див.* **пра́ця; Холости́й (ма́рний) хід** *див.* **хід.**

◊ **Ма́рна річ (спра́ва)** *див.* **річ**[1]; **Пропа́ща (ма́рна) спра́ва** <**Пропа́ще (ма́рне) ді́ло**> *див.* **спра́ва**[1]; **Пусті́ (ма́рні) слова́ (фра́зи)** *див.* **сло́во.**

МА́РНИ́Й², ма́рна́, ма́рне́, *розм.* Худий, мізерний, блідий. *Коло них* [дітей] *лежала мама, марна, жовта, і бгала коліна під груди* (В. Стефаник); *Марна Орина стала, чи подивиться на неї хто тепер?* (К. Гордієнко).

МАРНИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* Дрібниця, дурниця (у 1 знач.). *Нараз* [Олекса] *спитав: — Скажи мені, люба дівчино, чи ти будеш і в нас дома тратити стільки часу на марниці?* (О. Кобилянська); *— Пане суддя! Це, що я забив Свансона і його сина, — марниця. Містер Свансон живими похоронив двісті п'ятдесят молодих ескімосів, і за це ніхто його не судив* (Мирослав Ірчан); *І Богданові раптом здалися марницею всі його думки й подуми, всі пристрасті та злості* (І. Білик).

МАРНИ́ЧКА, и, *ж., діал.* Зменш. до **марни́ця.** *— Що мала вам казати, жінко добра, то вже сказала, а вдіяти нічого не вдію, не моя на те воля, хіба так, марничку, на віддяку за наш хліб-сіль* (О. Забужко); *Стільки спогадів здатна пробудити будь-яка марничка!* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Е. По); *Оддати сто років — і то не великий дар, а то й зовсім марничка — оддати якісь там шість чи сім років, що мені лишились* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

МА́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **ма́рний.** *Три залпи дали по ньому гайдамаки й, бачачи марність нікчемних пострілів своїх, закричали, приголомшені: — Падай! Падай!* (О. Довженко); *І туга сповивала серце Гіпатії, бо вона збагнула марність шукання Орфея* (О. Бердник); *Батьки полегшено зітхнули і покинули думати про марність власного існування* (О. Полторацький); *Він щось говорив до юрби .. Я рішив, що то проповідник, що він говорить про марність всього живого перед жорстоким лицем природи, перед невблаганністю смерті* (М. Коцюбинський).

МАРНІ́ТИ, ію, ієш, *недок.* 1. Ставати худим, кволим, блідим унаслідок хвороби, недоїдання, важкої праці і т. ін. *За ледачим чоловіком жінка марніє, за хорошим — молодіє* (прислів'я); *— Так вона Якова зводила, що він і нездужав, і марнів* (Марко Вовчок); *В останні дні Лариса на очах марніла й танула, мов свічка, .. обличчя схудло, під очима з'явилися темні кружки* (О. Гуреїв); *Не можу наїстися досхочу, І чорнію, марнію та худну* (В. Симоненко); *Ти знаєш безліч таких жінок. Вони марніють від кохання, хоча й пильно дбають про зовнішність* (Є. Кононенко); // Утрачати свіжість, привабливість, красу (про обличчя, зовнішній вид і т. ін.). *Жде його Марія, І ждучи плаче, молодії Ланіти, очі і уста Марніють зримо* (Т. Шевченко); [К н у р:] *Моя кров щодня сохнутиме, молоде личенько марнітиме, ясні очі гаснути стануть* (Панас Мирний); *Котилася сльоза по сльозі, вкривали зморшки обличчя — спочатку дрібні, а згодом і глибокі. В'янула, марніла дівоча краса* (М. Дашкієв).

2. *перен., рідко.* Пропадати марно. *Важко дні За днями йдуть — повзуть в біді, Літа марніють молоді!* (І. Франко); [Н е р і с а:] *По-твоєму, то добре, щоб у нас по закутках марніли твори хисту* (Леся Українка).

МА́РНО, МА́РНЕ. Присл. до **ма́рний¹** 1. *Якби ви знали, паничі, Де люде* [люди] *плачуть живучи, То ви б елегій не творили Та марне Бога б не хвалили, На наші сльози сміючись* (Т. Шевченко); *Надумавсь Вовк, що жить йому погано — Не з'їсть, не засне до пуття; Що вік його минає марно, Що треба кращого шукать собі життя...* (Л. Глібов); *Я марно придивлявся, бажаючи впізнати здавна знайомі місця* (С. Журахович); *Він не гнівається за неповагу, бо тут його гнів пропаде марне, для цих людей він не князь* (П. Загребельний); // *у знач. пред. А вона... не прийшла. Втекла! Він не вірив, кричав .. Та марне* (О. Гончар); *— Три години намагався заснути, — сказав він, сідаючи на канапу. — Але марно. Я надто схвильований* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Скільки разів і вона штучно, як радив лікар, привчала себе вести "світські бесіди", і все марно!* (І. Роздобудько).

Не мина́ти (не мина́тися) / не мину́ти (не мину́тися) ма́рно (безслі́дно, даре́мно *і т. ін.)* *див.* **мина́ти.**

◊ **[Ду́рно (даре́мно, зада́рма́, ма́рно** *і т. ін.)***] хліб (харч) перево́дити (ї́сти, збавля́ти)** *див.* **перево́дити; Іти́ / піти́ ма́рно (ма́рне, нама́рно, нама́рне)** *див.* **іти́; Тра́тити (витрача́ти) ду́рно (даре́мно, ма́рно** *і т. ін.)* **слова́** *див.* **тра́тити.**

МАРНО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **ма́рний** у 1 знач., напр.: м а р н о в і́ р н и й, м а р н о с л а́ в 'я, м а р н о т р а́ т н и к.

МАРНО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **марнува́ти.** *За кошт і час, марнований з пияцтвом, можна перебудувати землю* (із журн.).

МАРНОВІ́Р, а, *ч.* Забобонний чоловік. *Показали друзі п'яти, марновіре, грець із ним* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете).

МАРНОВІ́РКА, и, *ж.* Жін. до **марнові́р.** *— Я в думках благатиму, щоб куля минала його... Це вже я стаю марновіркою?* (О. Гончар).

МАРНОВІ́РНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **забобо́нний** 1. *Графові тієї ночі приснився страшний сон, і він відразу ж після сніданку сів сам собі ворожити на картах — молодий граф був марновірний* (О. Донченко); *— Не на добре така зустріч. — Не на добре? А ви марновірні, виходить, Ніно. — Взагалі ні, але тут, у вас, мабуть, повірю в забобони* (О. Копиленко); *— Якби я був марновірним, то вирішив би, що ти сам король Артур, який проснувся від тисячолітнього сну* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *у знач. ім.* **марнові́рні,** них, *мн.* Ті, хто вірить у забобони (у 1 знач.). *Казки, які про нього розповідає Хосе, — то ж для марновірних* (М. Руденко); *Микола Платонович також чув той розпачливий погук, він зупинявся й зупиняв свою тінь, прислуховувався і, як усі марновірні, починав сумніватися* (Валерій Шевчук).

2. Який ґрунтується на марновірстві. *Немає серед нас жодного, з яким би здоровим глуздом він не був, хто поза своєю свідомістю не носив би у собі тисячі марновірних уявлень* (з наук.-попул. літ.); // Спричинений марновірством. [Ф л е г о н *(з марновірним жахом):*] *Хто меч підійме, від меча загине* (Леся Українка).

МАРНОВІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **марнові́рний.** *Навряд чи В. Винниченко знав висновки психологів про те, що масова психологія схильна до афектації, марновірності, мінливості, але як художник він уловив ці закономірності в самому клекоті життя під час суспільної смути* (з наук.-попул. літ.).

МАРНОВІ́РНО. Присл. до **марнові́рний.** *Під Новий рік марновірно позбуваються старих речей італійці, викидаючи на вулиці навіть старі меблі* (з газ.).

МАРНОВІ́РСТВО, а, *с.* Віра в забобони. [А л ь б і н а:] *У неї страх, ні, просто жах перед усім, що їй здається грізним чи таємним... Се — лихо, Мартіане, палюча, люта рана в мене в серці, те марновірство!* (Леся Українка); *Паганелів план схвалили, бо й справді, марновірство тубільців могло сприяти його успіху* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

МАРНОВІ́Р'Я, я, *с.* Те саме, що **марнові́рство.** *Нема подій байдужих на нашому шляху, про це знали пращури, хоч ми й сміємося над їхнім нібито марновір'ям. А насправді наше марновір'я, заквашене на невігластві, перевершує все, що було в минулих віках* (О. Бердник); *Під час .. асамблей цар здебільшого походжав по кімнаті, вступав до розмов — про Біблію, марновір'я, порядки в інших країнах* (Ю. Мушкетик).

МАРНОДУ́М, а, *ч., розм.* Людина, схильна удаватися в зайві, непотрібні міркування, марні думки, роздуми. [Ядвіга:] *Бусю! Ти ж наперед юнацтво все кляла?* [Грохольська:] *Бо всі тепер юнаки марнодуми* (М. Старицький); *В його словах Стадницький вчуває не тільки жало насмішки, але і якусь зверхність. "Зверхність ідеалів бідніших, — недоброзичливо визначає в думці .. — Марнодум"* (М. Стельмах).

МАРНОЛЮ́БНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **марнославний.** — *Лише юні етноси та марнолюбні душі жадають негайної слави. Слава — то свідоцтво малоліття* (О. Бердник).

МАРНОЛЮ́БНО, *рідко.* Присл. до **марнолю́бний.** *Марнолюбно хвалитися.*

МАРНОЛЮ́БСТВО, а, *с., рідко.* Те саме, що **марносла́вство.** *Семен і тепер, в урочисту хвилину життя, не зрадив себе, — суворість оберігала його горду душу від марнолюбства й суєти* (О. Довженко); *Себастьян з гордовитою пихою озирався навкруги. Він був тут цар і бог. Одначе його марнолюбство не знаходило вдоволення* (Ю. Бедзик).

МАРНОСЛА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Той, кому притаманне марнославство. *Епітафія, епіграма, пародія тощо .. все одно корисна для того, про кого вона створена, адже це свідчення популярності даної особи та й до того ж приносить ще й нову порцію відомості, а всі ми — марнославці і славолюбці!* (В. Чемерис); *Він, .. як усі марнославці, дуже боявся, щоб його марнославства не помітили* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона); *Лише марнославці вдень і вночі переймаються, щоб їх таки вписали в історію золотими літерами* (із журн.).

МАРНОСЛА́ВНИЙ, а, е. Те саме, що **пиха́тий;** гонористий. *Я добре знав від професора Блоунека весь перебіг трагедії виправи Нобіле, і заворушилося тепер у мене змішане почуття жалю й осуду до марнославного генерала* (Р. Іваничук); *Хоч якою бездушною й інфантильною, себелюбною та марнославною була б ця жінка, я не дозволю й волосині впасти з цієї коханої голівоньки* (Ю. Андрухович); *Пал Антич, хоч і називав себе капітаном, навряд чи був ним насправді. Вочевидь, він належав до того штибу марнославних купців, які, мало розуміючись на морській справі, для зайвої пихи нагороджували себе цим званням* (О. Авраменко).

МАРНОСЛА́ВНО. Присл. до **марносла́вний.** *Колись, ще в перші місяці любовного рожевого хаосу, вона марнославно раділа, що хиляться перед нею євнухи, никнуть ханські жінки* (Р. Іваничук); * Образно. *Домницький був сам як палець у просторім покою, де стояв ще величезний кредене, марнославно виблискуючи срібним та порцеляновим начинням* (Г. Пагутяк).

МАРНОСЛА́ВСТВО, а, *с.* Те саме, що **пиха́** 1; пихатість, гонористість. *Сторінки щоденника стануть історією боротьби авторки зі спокусами світського марнославства* (М. Слабошпицький); *Настоятелем Києво-Печерського монастиря згодом стає учень Антонія преподобний Феодосій, людина, судячи з літописних згадок про нього, не позбавлена марнославства* (Г. Тарасюк); *Він охоче погоджувався з тими, хто стверджував, що його донька — найвродливіша дівчина в усьому світі, це лестило його батьківському марнославству* (О. Авраменко, В. Авраменко).

МАРНОСЛА́В'Я, я, *с.* Те саме, що **марносла́вство.** *Доводиться жити так, як живуть довкола тебе, а там: метушнява, марнослав'я, неправда й суцільне зло* (П. Загребельний); *У цю мить він подумав, що багатьма вчинками деяких людей науки керує честолюбство, марнослав'я* (Ю. Мушкетик).

МАРНОСЛІ́ВНИЙ, а, е. Який має нахил до марнослів'я. *Базіки теж Знайшлися б марнослівні й безупинні, Немов Гонзало. Я і сам би міг Базікати невтомно* (М. Бажан, пер. з тв. В. Шекспіра).

МАРНОСЛІ́В'Я, я, *с.* Базікання, балаканина, теревені. *Пан Каспрович — майстер марнослів'я і невпинного потоку конфузних калейдоскопічних фраз* (І. Франко); *Для тебе пісню ту переповів я .. Не для розваги, не для марнослів'я — Ні!* (М. Рильський); *Либонь, запізно зрозумів я, Що слово треба берегти. В дорозі пишне марнослів'я Нас віддаляє від мети* (Л. Дмитерко).

МАРНОСЛО́В, а, *ч.* Той, хто любить марнословити; базіка. *Базікало і марнослов, "свій в дошку", як про нього казали друзі, він скрізь знаходив собі послідовників* (С. Добровольський); *Я сказав своїм колегам, що ми обдурюємо себе, увірувавши, начебто творимо великі діла, бо діла ті повинні служити не нам, а тим людям, що дивляться на нас із пітьми; .. і вони назвали мене марнословом* (Р. Іваничук).

МАРНОСЛО́ВЕЦЬ, вця, *ч., рідко.* Те саме, що **марносло́в.** *Багато бо є неслухняних, марнословців, зводників..: вони цілі доми баламутять, навчаючи, чого не належить* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

МАРНОСЛО́ВИТИ, влю, виш; *мн.* марносло́влять; *недок.* Говорити багато, беззмістовно про щось, не варте уваги; базікати, теревенити. *І де тільки того люду береться на ярмарку?! І як він не загубиться в отій рухливій каші, що розбухає, .. гуде, сміється, торгується, марнословить, озивається .. струнами лірників?* (М. Стельмах); *За мною йди, і хто б не марнословив, Будь наче горда вежа кам'яна, Що не схитне її ніякий повів* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте); *Якщо хтось марнословить і глузує, замість того щоб дотримуватися зі страхом і тремтінням науки блаженного Апостола і Євангелія, то нехай і він буде відлучений на тиждень* (з рел.-церк. літ.).

МАРНОТА́, и́, *ж.* 1. Абстр. ім. до **ма́рний**[1] 3; марність, суєтність. *Краса — то омана, а врода — марнота, жінка ж богобоязна — вона буде хвалена!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); [Мартіан:] *Не заслужив я слів таких від тебе. Се просто марнота й дрібна досада в тобі говорять* (Леся Українка); *Руїни сірі. Галки на стіні Сидять, мов судді марноти людської* (М. Рильський); *Наранок* [ранком] *мав бути екзамен. Я, звичайно ж, не вчив нічого, і правильно робив — марнота бо усе. Довбеш ті білети .. — і все заради десяти хвилин незручності перед екзаменатором* (Любко Дереш).

2. *рідко.* Абстр. ім. до **ма́рний**[1] 1. *Дудко пересвідчився в марноті своїх спроб і звелів густи в роги* (І. Білик); *Мені так краще ще й тому, що не маю отих додаткових клопо-*

тів — з поїздкою туди, назад, з усією зайвою супроводжувальною марнотою (Г. Вдовиченко); *Сава Чорнокрил не любив України. Тієї, кожноденної, .. із обідраним людом як конкретним доказом марноти будь-яких романтичних візій* (С. Процюк).

◊ **(1) Марнота́ марно́т** — те, що не має ніякого значення, цінності; щось неважливе, другорядне, непотрібне, дріб'язкове і т. ін. *Що зараз хворому Антоніоні оця наша марнота марнот! Набридла так звана цивілізація, набридли упорядковані, усталені європейські закордони!* (Ю. Покальчук); *Де тільки мене не носило, хай це все марнота марнот, хай утома духа й тіла, зате — рух, зате — вовчий гін за життям* (О. Забужко).

МАРНО́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **марнота́.** *Знає Господь думки мудрих, що марнотні вони!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Тут вічність і мить сплелися воєдино і вічність втрачала владу над миттю. Тут марнотними стають думки про славу, багатство, почесті. Тут почуваєшся часткою вічності* (Ю. Мушкетик); *Подумати тільки, скільки часу ми втрачаємо на марнотне поїдання просто смачних чи, ще страшніше, естетично привабливих речей!* (І. Карпа); *Жодне з їхніх марнотних зусиль не могло повернути його туди, де він почував себе принагідним гостем, розуміючи, що його справжній дім не тут* (Ю. Андрухович).

МАРНОТРА́Т, а, *ч.* Те саме, що **марнотра́тник.** — *Марнотратові нічого не дам, і говорити більше про це не хочу. — З тим повернувся та й пішов з хати до роботи, а сини слідком за ним* (Б. Грінченко); *Ані копійки без пуття! Не марнотрат я, не пияка* (О. Олесь); — *Каменем мостять береги, бо стали багатими. — Не так багатими, як марнотратами* (М. Чабанівський); *Мабуть, не скупий* [Коровін], *але й не марнотрат. Словом, бізнесмен, з яким можна мати справу* (М. Дашкієв).

МАРНОТРА́ТЕЦЬ, тця, *ч.* Те саме, що **марнотра́тник.** *Її чоловік був пияк і марнотратець* (О. Кобилянська); [А п е м а н т:] *Чи доводилось тобі знати марнотратця, якого б любили й тоді, коли він розвіяв своє багатство?* (В. Мисик, пер. з тв. В. Шекспіра); *Відповідаючи на запитання, чому гнівні, черевоугодники, любострасники, скнари і марнотратці караються не на споді ями, Вергілій пояснює, що вони менше винні, ніж насильники й обманщики* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Рідний син, марнотратець молодості своєї і талантів, розтринькувач щирого золота, він і вухом не вів* (І. Волошин).

МАРНОТРА́ТИТИ, а́чу, а́тиш, *недок., що і без прям. дод.* Нерозумно, без потреби витрачати гроші, майно і т. ін. *Самі володарі й не заглядали в свої маєтності, а марнотратили життя то в Варшаві, то в Кракові, а то й за кордоном, доручаючи управління маєтками губернаторам, уповноважуючи їх необмеженою владою для визиску більших прибутків* (М. Старицький); *Розгнузданість, захланність і гордість, що йшли з багатств, опанували молодь: почали дерти, марнотратити, власне майно легковажити, чужого шукати* (І. Крип'якевич); *Легше не брати, ніж давати, бо менше марнотратити своє люди схильні більше, ніж не брати чужого* (з рел.-церк. літ.).

МАРНОТРА́ТИТИСЯ, иться, *недок.* 1. Даремно витрачатися. *Ліза Муромська — сімнадцятилітня дочка російського пана-англомана Григорія Івановича, що марнотратиться й живе на віддалі від столиць, у маєтку* (з навч. літ.).

2. Пас. до **марнотра́тити.** *Нині те, що недоплачують найманим працівникам, марнотратиться на розкіш чи вивозиться за кордон* (з газ.).

МАРНОТРА́ТКА, и, *ж.* Жін. до **марнотра́т.** *Трістан пропонує струнку дівчину назвати "ходячі мощі", щедру — марнотраткою, приязну — липучкою, строгу — злючкою* (з наук. літ.).

МАРНОТРА́ТНИЙ, а, е. Який нерозумно, без потреби витрачає гроші, майно і т. ін. *Батько не мав відки їх* [борги] *заплатити, і його засадили в довгову* [боргову] *тюрму. Аж тоді отямився марнотратний син, жаль йому стало батька* (І. Франко); *Самолюбство заважало йому розповісти цим жовторотим, що сувора природа його батьківщини не дозволяє бути марнотратним* (І. Багмут); *Жінки, думав я блаженно, все-таки істоти іншої породи .. Часом не легко їх задовольнити, вони бувають марнотратні й вередливі, а коли вдасться, залобки вилізуть чоловікові на шию* (Валерій Шевчук); // Витрачений нерозумно, без потреби. *Вона часто йшла на жертви, відмовляючись від якихось своїх планів, .. але просидіти весь вечір у будинку видавалося їй тепер неможливо марнотратним* (Ю. Іздрик).

МАРНОТРА́ТНИК, а, *ч.* Той, хто нерозумно, без потреби витрачає гроші, майно і т. ін. — *Най йому куратора нададуть, бо він марнотратник. Або най перепише ґрунт на тебе, бо його ще не один ошукає* (Л. Мартович); — *Чому ми такі марнотратники? — із задоволенням запитувала Кароліна. — Тому що за тиждень станеться дефолт, — обличчя Олега зберігало цілковиту серйозність* (Г. Вдовиченко); [Т і м о н:] *Горджуся тим, що я не Апемант.* [А п е м а н т:] *А я — що марнотратником не був* (В. Мисик, пер. з тв. В. Шекспіра).

МАРНОТРА́ТНИЦЬКИЙ, а, е. Те саме, що **марнотра́тський.** *Марнотратницький вчинок.*

МАРНОТРА́ТНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **марнотра́тник.** — *Та що вона за господиня! — буркнув пан. — Нероба, двірська панна, марнотратниця* (І. Франко); *Ні, не марнотратниця його жінка, нащо там брехні зводити на неї* (Є. Гуцало).

МАРНОТРА́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **марнотра́тний.** *Людовік XV своєю марнотратністю знищив багатий перед тим Державний скарб* (І. Крип'якевич); *Якщо вона попросить про нитки, їй закинуть марнотратність. А грошей, щоб купити нитки, в Софі немає* (Г. Пагутяк).

МАРНОТРА́ТНО. Присл. до **марнотра́тний.** [Д о в б у ш:] *Так марнотратно, так легковажно згасити зірку, що нам спільно сяла?* (Б.-І. Антонич).

МАРНОТРА́ТСТВО, а, *с.* Дії марнотратника. [Х у с а:] *Вгамуйся і рада будь, що не тягну тебе на суд за марнотратство і перелюб, а покриваю все для честі дому!* (Леся Українка); *Струк .. любив з'їсти і одягтися. В Стручихи не раз, напевне, краялося серце на таке марнотратство чоловіка* (А. Турчинська); *На жаль, дорослі не вчать підлітків відрізняти щедрість від марнотратства* (із журн.); // *чого.* Нерозумне використання чого-небудь. *Біохімік спізнав кохання .. як показник невиправданої кволості істоти, призначеної вести перед у світовому процесі життя. .. "Марнотратство енергії", — думав він* (В. Підмогильний); *Старіші* [будинки] *відзначалися непростимим в наш час марнотратством щодо площі. Кімнати — наче амбари* (Ірина Вільде).

МАРНОТРА́ТСЬКИЙ, а, е. Власт. марнотратові, марнотратниці. *Душа в мене марнотратська. А що не встигну розтринькати, те згублю* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера).

МАРНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **марнува́ти.** [Андрій:] *А коли гроші материні, то вона має право не давати їх на марнування* (Леся Українка); *Та, яку ви кохаєте, або з'явиться, або не з'явиться. Пошуки її — марнування часу* (Ю. Винничук); *Через вищі ціни зменшилося поширене в минулому марнування харчів* (із журн.); * Образно. *Марнуванням паперу я займався ще в селі, у школі, але по-справжньому взявся за се діло вже в Зоні Змієносця, після операції* (В. Чемерис).

МАРНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* 1. Даремно, без користі витрачати (про гроші, майно і т. ін.). *Марнують ліс пани: ще молодий, ріс би та ріс, а вони геть увесь вирубали* (Сл. Б. Грінченка); *Жив по-панськи, вітцівського добра не марнував* (І. Франко); *Пан на порозі, як звір. "Він не в передній? Рисує? Світло даремно марнує"* (Б. Лепкий); *Погоня вирішила не марнувати патронів* (Ю. Смолич).

2. Даремно, без користі губити (про життя, силу і т. ін.). *Щоб не марнувати своєї молодецької сили та вдачі на Січі, він щороку ходив з охочими запорозькими козаками на чайках у Чорне море воювати турків* (А. Кащенко); *Довіку буде убогий на чужім марнувать свою силу, до домовини не зазнає Маланка кращої долі* (М. Коцюбинський); *Стоять з гарему звалища сумні, Садок і башта; тут в колишні дні Вродливі бранки вроду марнували* (Леся Українка); *— То що ж, на твою думку, виходить? — питаю. — І робити не роби, і ліпшого життя не сподівайся, а просто лізь собі змалечку у зашморг, щоб життя не марнувати?* (І. Муратов); [Старий:] *На що марнуєш дар свій і літа? Не дай собі надборкувати* [приборкувати] *крила, тебе ж погубить вся ця суєта!* (Л. Костенко); // Гаяти, даремно витрачати (про час). *Швендяли кудись молоденькі безусі писарі, неначе школярі в школі, одмикуючи од роботи та марнуючи час в якійсь непотрібній біганині* (І. Нечуй-Левицький); *Він дисциплінований і точний, і не схильний вдаватись у дрібниці. Тим часом не марнує часу на теревені: п'є отак собі бордо і студіює промову вождя* (І. Багряний); *Толя зробив усе швидко, не марнуючи жодної хвилинки* (О. Іваненко); *— Дістанеш по м'якому місці* [місцю], *щоб дурно не нахвалявся і часу мені не марнував* (Ю. Винничук).

◊ **(1) Марнува́ти мо́ву (слова́)** — говорити безпредметно, без потреби і т. ін. [Деїфоб:] *Я, сестрице, не звик даремне марнувати мову* (Леся Українка); *— Сестро, я наперед знаю все, що ти мені скажеш, тому не варто марнувати слів* (О. Авраменко); *Згори, з дзеркал, що звуть у вас Престоли, Яскраво сяє вишній Судія, Що не марнує слів своїх ніколи* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

МАРНУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* 1. Даремно, без користі губити життя, силу і т. ін. *Не шкода б було, якби витрачував сили на роботу, потрібну для нас, а то марнуюсь тільки на те, щоб було що їсти родині* (М. Коцюбинський); *Тепер уже настала для них гірка година. Батько до нестями марнувався, мати їла себе, свого чоловіка й дітей* (А. Крушельницький); // Витрачатися без користі. *— Навіщо така розкіш, така пишнота? Скільки-то грошей марнується на ту розкіш!* (І. Нечуй-Левицький); *Тут писати не випадає, бо все треба то над водою сидіти, то в воду йти, то по горах блукати, а там, дивись, то втомишся, то світла, паперу чи ще чого бракує, та отак час і марнується* (Леся Українка); *— Я просто буду відсутній ті вісім годин, які тут і так марнуються* (Ю. Іздрик); // Пропадати, не знаходячи застосування. *Який багатий скарб чуття й любові Марнується розтоптаний, розбитий!* (І. Франко); [Паранька:] *Сила, кажеш. А що ж сила, як вона марнується без ужитку?* (І. Микитенко); *Артем сів на дубки .. Ще до війни вивіз їх з лісу на новий хлів, а зараз марнувались* (В. Гжицький); *Гадаєте, мені приємно, коли такі таланти, такі уми Росії марнуються, йдуть у Сибір, на каторгу або в солдати?* (Василь Шевчук).

2. Пас. до **марнува́ти.** *З тих пір, як я нараяв йому запровадити полкову скарбівню, де збиралася б здобич, що раніше в наскоках марнувалася й нищилася, — він тримав мене при собі, призначив скарбівничим* (М. Дочинець).

МАРОВИ́ЩЕ, а, *с., розм.* Збільш. до **мара́** 1. *Правда, се була звичайна кляпа* [чіп], *обшита телячою шкіркою, але моя роздразнена дитиняча уява, годована з дня на день лячними казками про всякі маровища, побачила тут щось живого і надприродного* [живе і надприродне] (І. Франко); *— В нас* [мусульман] *майже немає банкірів, бо проценти — це тяжкий гріх і сатанинське маровище* (П. Загребельний).

МАРОДЕ́Р, а, *ч.* Той, хто грабує населення в місцях військових дій, знімає речі з убитих і поранених на полі бою, спустошує місця катастроф і т. ін. *Хай головком не стріляє мародерів, що прийшли по п'ятах переможців і грабують вагони. Їх усіх не перестріляєш* (Ю. Яновський); *У місті було майже безлюдно, коли не рахувати кількох мародерів, що хазяйнували в розбитих крамницях* (В. Гжицький); *— Скіфи мали звичай ховати покійників з комфортом. Оздоблювали їхні могили плетеною лозою і давали в далеку дорогу всякі побутові речі. Ці речі здебільшого були бронзові, а тому завжди приваблювали прадавніх мародерів* (М. Білкун); *Грифон з'єднує у собі якості птаха і звіра, Небеса і Землю, добро і зло. Він з рівним успіхом може бути агресором і жертвою, мародером і вірним сторожем* (Ю. Винничук); * У порівн. [Коршун:] *Не до тебе мені зараз, хочу я зрозуміти, що ти за людина, Малинін, коли можеш, як останній мародер, мертвого обікрасти?* (В. Собко).

МАРОДЕ́РКА, и, *ж.* Жін. до **мароде́р.** *— Думати треба, як присвоєні цією повією гроші повернути... Ах ти ж мародерка! Стерв'ятниця підла!* (Г. Тарасюк).

МАРОДЕ́РСТВО, а, *с.* Учинки, поведінка мародера. *Вчора Ференц розмовляв з перебіжчиком .. Розповідає: в центрі* [Будапешта] *нестримні грабунки, мародерство, голод* (О. Гончар); *Він буде .. радіти з ліберальних законів, які не передбачають кари на горло — вже і негайно — за мародерство та інші гидкі злочини* (В. Кожелянко); *Мародерство може бути як таємним, так і відкритим, з насильством або без такого* (з навч. літ.).

МАРОДЕ́РСТВУВАТИ, ую, уєш, *недок.* Займатися мародерством. *Про нас казатимуть: грабували, мародерствували, ґвалтували жінок, палили все й нищили. Коли йде величезна армія, на її шляху буває все* (П. Загребельний).

МАРОДЕ́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мароде́р.** *Німецькі "частини" й мародерські "з'єднання" миготіли жваво, миттю з'являючись і так само миттю зникаючи* (І. Багряний); *Не було жодного судна, в якому б Мідас не знайшов поживу. З мародерською послідовністю він ішов по колу.*

Спочатку оббиралися кораблі, що лежали недалеко.., але згодом Мідасові доводилося запливати все далі й далі (М. Білкун); *Дівиці зустріли вістку про мародерів радісними вигуками: якась же частка награбованого золота таки перепаде їм з мародерських рук* (Р. Іваничук).

МАРОКЕ́Н, у, *ч.* 1. Тканина зі штучного шовку, що нагадує крепдешин. *Назва тканини марокен походить від країни Марокко* (з наук.-попул. літ.).

2. Сукня з марокену. *Вона надягла марокен у горох* (із журн.).

МАРОКЕ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **мароке́н.** *Марокенова тканина;* // Пошитий із марокену. *Марокенова блуза.*

МАРОККА́НЕЦЬ *див.* **марокка́нці.**

МАРОККА́НКА *див.* **марокка́нці.**

МАРОККА́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **марокка́нці** і Марокко. *Поки вистояв чергу і напоїв верблюда, та й сам напився, як приходить посланець і кличе до марокканського купця* (Ю. Логвин); *Аделя щедро збризнула його своїми парфумами з марокканського ясмину* (Ю. Андрухович); *Джаз вичавлює наші серця, мов марокканські апельсини* (С. Жадан); *Я перестала помічати все довкола, жадібним поглядом пожираючи сцену і вродливого хлопця марокканської зовнішності* (Н. Сняданко).

МАРОККА́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **марокка́нець,** нця, *ч.;* **марокка́нка,** и, *ж.).* Корінне населення Марокко. *Кого вже тільки не бачив їхній порт за ці роки! Бачив зуавів, бенгальців, сенегальців, здоровезних чорношкірих марокканців* (О. Гончар); *"Котрийсь із предків Маріо був за походженням чи то греком, чи то марокканцем", — згадала я фразу із попередньої розповіді Меггі про групу* (Н. Сняданко); [П р и н ц М а р о к:] *Стривай! Шляхетний марокканцю, безсторонньо Спочатку зваж, чого ти вартий сам* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра); *У Марокко населення підняло повстання й утворило Республіку Ріф, що проіснувала 6 років (1920–1926 рр.). Але, застосувавши танки й залучивши на свій бік частину марокканців, колонізатори змогли відновити своє панування* (з навч. літ.).

МАРО́Н *див.* **маро́ни.**

МАРО́НИ, ів, *мн. (одн.* **маро́н,** а, *ч.;* **маро́нка,** и, *ж.), іст.* Колишні раби-негри у Вест-Індії і Гвіані, які втекли від рабовласників і вели напівкочовий і незалежний спосіб життя в глухих гірських районах. *Марони часто співпрацювали з прибережними піратами, здійснювали грабіжницькі набіги на підконтрольні європейцям поселення* (з наук.-попул. літ.).

МАРОНІ́Т, а, *ч.* Член найбільшої східної католицької церкви на Близькому Сході, що виникла в V–VI ст. в Сирії. *— Ви хоч скажіть, хто ви: шиїти, мароніти, палестинці, ісмаїліти, ліві, праві, середні? — Нащо це тобі?* (П. Загребельний); *Святий Марон залишив після себе маронітів — велике коло учнів і послідовників, які утворили компактну групу на основі монастиря Бейт-Марун* (з наук.-попул. літ.).

МАРО́НКА *див.* **маро́ни.**

МА́РОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ма́рка**[1] 1. *— А марочки прошу подарувати мені на спомин. — Будь ласка, — сказав Мічурін. — Колекцію збираєте?* (О. Довженко); *Оце купив марочку, .. славна марка, в кіоску ще є* (Є. Пашковський); *Узяти, наприклад, цикл марок, присвячений українському народному одягу. Зробив уже 7 блоків по 6 марочок* (із журн.).

МА́РОЧНИЙ, а, е. 1. Певної марки *(див.* **ма́рка**[1] 2); марковий (у 2 знач.). *Заходжу до гастроному, купую пляшку коньяку. Марочного, найдорожчого* (Ю. Мушкетик); *Він з тим чайником день у день ходив до бази Плодовочепрому і брав у чайник найдешевшу бормотуху. Від марочних портвейнів у нього була печія* (В. Єшкілєв); *Виробник основного марочного товару, як правило, співпрацює з проміжними продавцями цього товару* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **ма́рковий** 1. *Марочна колекція.*

△ **Ма́рочні (сортові) ви́на** *див.* **вино́**[1].

МА́РОЧНИЦЯ, і, *ж.* Коробка для зберігання марок *(див.* **ма́рка**[1] 1). *Марочниця з марками.*

МА́РОЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **ма́рочний** 1. *Робітників можуть преміювати за підвищення якості вугілля, показниками якої є його марочність та зольність* (з навч. літ.); *Використання наших домішок дозволить підвищити марочність бетону та зекономити цемент без збільшення ціни на кінцевий виріб* (з мови реклами).

МАРС, а, *ч., мор.* Майданчик на щоглі вітрильного корабля, з якого стежать за горизонтом та керують вітрилами. *На марсі варта дивиться у синь* (Ю. Яновський); *Тримаючись за ванти, матроси стрімко піднімаються вгору по канатних сходах і, досягнувши марсів, розповзаються по реях* (О. Довженко); *Лазити по вантах фок-щогли та марса на реї було юнакові заіграшки* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна).

МАРСАЛА́, и́, *ж.* 1. Сорт десертного виноградного вина. *Нарешті вони дійшли до нашпигованого салом зайця, приготовленого у домашньому виноградному вині, якого з'їли, запиваючи марсалою* (В. Кожелянко); *Марсала — міцне вино родом із Сицилії, що має схожість з мадерою, але відрізняється від неї великим умістом цукру* (із журн.).

2. *у знач. прикм., невідм.* Бордовий з коричневим відтінком (про колір). *Колір марсала — насичений і глибокий. Він цікавий як сам по собі, так і в поєднанні з іншими кольорами спектра* (із журн.).

МАРСЕЛІ́Н, у, *ч.* Легка м'яка шовкова тканина. *Марселіном називають м'яку тканину з шовку. Купити марселін сьогодні не можна — тканину понад 100 років не випускають* (з навч. літ.); *Марселін найчастіше був однотонним і забарвлювався в чорний колір* (із журн.).

МАРСЕЛІ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **марселі́н.** *Марселінова тканина;* // Пошитий із марселіну. *Марселінова сукня.*

МА́РСЕЛЬ, я, *ч., мор.* Пряме чотирикутне вітрило, що підіймається над нижнім головним вітрилом. [Б о ц м а н:] *Гей, дітки! Сміліше, сміліше, дітки! Жвавіше, жвавіше! Прибрати марсель! Слухайтесь капітанового свистка!* (М. Бажан, пер. з тв. В. Шекспіра); *Капітан подумав, що найважче лишилося позаду. Поставили марселі, а потім — усі нижні прямі вітрила. Бриг ніби ожив* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона); *"Дункан" був двощогловий бриг. Він мав фок-щоглу з марселем* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

МАРСЕЛЬЄ́ЗА, и, *ж. (з великої літери).* Французька революційна пісня, що згодом стала державним гімном Франції. *Марсельєзу! Швидше б ранок! Чом так тихо на селі?! На дзвіницю! вже світанок! Люди! Воля на землі!* (О. Олесь); *З березневим вітром летять бадьорі, призовні звуки крилатої "Марсельєзи"* (Б. Антоненко-Давидович); *Народ, який створив Карманьйолу і Марсельєзу, не співати-*

ме гімн фашизму! (О. Іваненко); *Далеко не кожен масовий рух народжує свою "Марсельєзу"* (О. Забужко).

МА́РСЕЛЬНИЙ, а, е, *мор.* Прикм. до **ма́рсель.** *Марсельна щогла; Марсельний шовк.*

МАРСИ́ЛІЄВІ, вих, *мн.* Родина рослин класу папоротеподібних, поширена перев. в тропічних і субтропічних країнах. *Різноспорові папоротеподібні представлені двома підкласами: марсилієві й сальвінієві* (з наук.-попул. літ.); *Характерною особливістю представників родини марсилієвих є водний та земноводний спосіб життя* (з навч. літ.).

МАРСІА́НИН, МАРСІЯ́НИН, а, *ч.* Назва уявного жителя планети Марс. — *А ми полетимо з тобою? — Куди? — На Марс. — Чого? Там теж людям не мед. Холодно. Їсти чортма. З квартирами біда. Одна назва, що марсіани* (О. Довженко); *Я видаюсь тьоті Каті мало що не марсіянином, і вона ніяк не може розгадати, що я за один* (Б. Антоненко-Давидович); *Фізик аж тремтів від хвилювання: адже він бачив перед собою залишки культури марсіян* (В. Владко); — *Тепер можна пошукати господарів. — Марсіан? — Атож. Господарі покажуть свою планету, ми їх розпитаємо про Світ Казки* (О. Бердник); *Ніхто не забороняв вивчати космос, серйозно доводити існування марсіан, НЛО та Бермудського трикутника* (А. Кокотюха).

МАРСІА́НКА, МАРСІЯ́НКА, и, *ж.* Жін. до **марсіа́нин, марсія́нин.** *Кордонів нема, немає держав. І хоч би ти була марсіянка, Я б тебе й там знайшов. І ти, вікова полонянка, Оцінила б мою любов* (О. Гончар); *Світанок синій-синій. Такий синій, що Олесине обличчя стає блакитним, ніби в казкової марсіанки Аеліти* (М. Руденко).

МАРСІА́НСЬКИЙ, МАРСІЯ́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **марсіа́нин, марсія́нин** і Марс. *Перед очима екіпажу відкрилася чарівна картина нічного марсіянського неба з сяючими, напрочуд великими зірками* (В. Владко); *У прозорому шоломі, в скафандрі стоїть астронавт на тлі фантастичного марсіянського пейзажу* (В. Нестайко); *На думку вчених, на кордоні марсіанського океану існував бар'єр із великих льодовикових щитів* (із журн.); *Марсіанський метеорит, знайдений ученими з університету Нью-Мексико в пустелі Сахара, має вік приблизно 2,1 млрд років* (з газ.); // Такий, як на Марсі. *На Етні здійснюють експерименти, наближені до марсіанських умов* (Л. Костенко); // Схожий на такий, як на Марсі. *Марсіанський пейзаж Бельбекської долини приголомшує своєю масштабністю* (М. Дашкієв); *Вчора, коли ми блукали марсіанськими поверхнями Каппадокії, він було видерся на ду-уже високу скелю* (І. Карпа).

МАРСІЯ́НИН *див.* **марсіа́нин.**

МАРСІЯ́НКА *див.* **марсіа́нка.**

МАРСІЯ́НСЬКИЙ *див.* **марсіа́нський.**

МАРСОВИ́Й, а́, е́, *мор.* 1. Прикм. до **марс.** *Парусне господарство — як скрізь по гарних кораблях — фрегатах, бригах: спідній парус, марсовий парус* (Ю. Яновський); *Найбільше захоплювався Гриць матросом, який сидів на марсовому містку, на щоглі* (Д. Ткач); // Який відбуває службу, вахту на марсі. — *Перед вами — справжній марсовий матрос, — каже Феофіл Дорошенко. Була тоді на китобійному флоті така посада — з верхівки щогли землю виглядати* (з газ.).

2 *у знач. ім.* **марсови́й,** во́го, *ч.* Той, хто відбуває службу, вахту на марсі. — *Земля! — одночасно вигукують марсові, глянувши один на одного і нагнувшись вниз до палуби, голосно: — Земля! Бачимо землю! Земля!* (О. Довженко); — *Хіба цього мало, щоб привабити сюди цілий флот? Чи, по-вашому, така купа золота не вплине на компас? Чи марсовий не занюхає його?* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона).

МАРСОХІ́Д, хо́да, *ч.* Самохідний апарат для дослідження поверхні Марса. *Поетапна програма досліджень Марса передбачає використання таких засобів, як марсоходи* (із журн.); *Прототип марсохода використовувався під час очищення даху Чорнобильської АЕС від радіоактивних уламків* (з газ.).

МАРТЕ́ЛЬ, ю, *ч.* Найвідоміша марка французького коньяку. *Буфетний столик виблискував .. мартелем, австралійськими, південноафриканськими і нашими домашніми винами, різноманітними водами* (У. Самчук); *Обережно підтягую до себе сумку. В ній — пачка галет, шоколад, пляшка мартелю! Ковтаю раз, другий. Приємне тепло розливається по тілу* (І. Росоховатський); *Генерал нахилився, відчинив дверцята в столі, вийняв пляшку "мартелю", налив у дві чарки й одну простягнув Книшу* (Ю. Винничук); *"Звідки у цього Грицька в несвіжій сорочці справжня арабіка і непідроблений мартель?" — думав .. хорунжий* (В. Кожелянко).

МАРТЕ́Н, *ч., мет.* 1. *род.* а. Те саме, що **Марте́нівська піч** *(див.* **піч).** *Домна дає чавун. Чавун іде в мартенівські печі. Мартени дають сталь* (Остап Вишня); *Вогонь і дим пеклом зриваються із домен та мартенів і могутньою хмарою висять над гамарнею* (Б. Антоненко-Давидович); *Біле полум'я в мартені знову загуло на повну силу* (В. Собко); *Якими надстійкими матеріалами викладено мартени, де буркає розплавлена сталь?* (М. Дашкієв).

2. *род.* у, *рідко.* Те саме, що **Марте́нівська сталь** *(див.* **сталь**[1]**).** *Виплавляти мартен.*

МАРТЕ́НІВЕЦЬ, вця, *ч.* Те саме, що **марте́нник.** *Щира душа цей мартенівець, підійде то до одних, то до других, про свої хвороби хлопцям розкаже та скільки металу перетопив* (О. Гончар); — *Вся країна вже на ногах: заводи гудуть, фабрики димлять, шахтарі видали на-гора перші сотні тонн вугілля, мартенівці вже третю плавку пустили... а ти хропеш?* (Л. Кононович).

МАРТЕ́НІВСЬКИЙ, а, е, *мет.* Стос. до виплавляння сталі в спеціальних печах (за методом Мартена). *Так званий мартенівський метод виробництва сталі утримався як найпрогресивніший до середини ХХ ст.* (з навч. літ.); *Завалені іржавим брухтом, припорошені їдким порохом, лежать пошматовані конструкції славнозвісного мартенівського цеху...* (Остап Вишня); *Після навчання Юрій прийшов на роботу в мартенівський цех* (А. Хижняк);

△ **Марте́нівська піч** *див.* **піч; Марте́нівська сталь** *див.* **сталь**[1]**.**

МАРТЕ́ННИК, а, *ч.* Робітник мартенівського цеху. *Нам його* [меча] *відправляли здаля працьовиті і чесні британці: і старий мовчазний хлібороб, і гірник, .. і мартенник* (М. Упеник); *Спецодяг сталеварів, мартенників покривають міцним шаром фольги* (з навч. літ.).

МАРТЕНСИ́Т, у, *ч.* Структурна складова деяких загартованих металів і сплавів. *Високі швидкості охолодження зумовлюють різке зростання дисперсності мартенситу* (з наук. літ.); *Академік Г. Курдюмов розвинув уявлення про зародження і ріст кристалів мартенситу* (із журн.).

МАРТЕНСИ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **мартенси́т.** *У процесі охолодження утворилися структури мартенситного*

типу (з наук. літ.); *Пам'ять форми — властивість деяких твердих тіл відновлювати вихідну форму. Відновлення форми, як правило, пов'язане з мартенситним перетворенням* (з навч. літ.).

МАРТИ́Н, а, *ч.* Водоплавний птах родини мартинових, що живиться рибою, комахами та дрібними гризунами. *В небі крутились білі мартини й чайки* (І. Нечуй-Левицький); *— Лежала я* [рибонька], *бідна, на банці — хвилі сердиті закинули дуже далеко, пекло мене сонце, посмажило зябра, крутивсь надо мною мартин білоперий та хижий, і з ним моя смерть наближалась* (Дніпрова Чайка); *Зчиняли хриплий галас Над бурою водою мартини* (М. Рильський); *Кричать позад нас мартини. Кричать, кружляючи над водою й падаючи часом на воду за рибою* (Ю. Яновський); * У порівн. *Звичайні рибальські ялики .. налетіли на дров'яну "крижину", як мартини на косяк тюльки, й заходилися полювати на окремі деревини* (А. Санченко).

МАРТИНГА́Л, а, *ч.* У кінській упряжі — ремінь, що підтримує голову коня в потрібному положенні. *Мартингал заважає коню піднімати голову* (з наук.-попул. літ.); *Якщо ви використовуєте мартингал, то прикріпіть його до того, як покласти сідло* (з навч. літ.).

МАРТИ́НОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **марти́н.** *Мартиновий дзьоб; Мартинове пташеня.*

2. *тільки мн.* **марти́нові,** вих. Родина або (за іншими класифікаціями) підродина сивкоподібних птахів, що мешкає біля водоймищ. *Мартинові складають досить одноманітну за зовнішніми ознаками групу птахів, яких легко впізнати й деколи важко відрізнити один від одного* (з наук.-попул. літ.).

МАРТИРОЛО́Г, у, *ч.* У християнській літературі — збірка оповідань про мучеників за віру. *Пізніші церковні календарі почали подавати дещо більше інформації про мучеників. Такі календарі називали мартирологами* (з наук.-попул. літ.); // *перен., книжн.* Перелік осіб, що постраждали, були замучені, або перелік страждань та мук, які хтось пережив. *Видавництво "Прометей" .. видало мою книжку "Розстріляна муза" 1955 року. Це був перший мартиролог української літератури, який суворо забороняли в Україні* (Яр Славутич); *Продовжимо перелік ваших найновіших подвигів. Цей чорний перелік потроху робиться справжнім мартирологом* (Ю. Андрухович); *Вхід до музею-меморіалу обладнали у вигляді в'язничних ґрат. Проходячи їх, потрапляєш на майданчик із хрестами та мартирологами на стінах* (з газ.).

МАРТИ́Т, *ч.* 1. *род.* у. Мінерал, утворений окисненням магнетиту. *Мартит — мінеральна речовина, продукт перетворення магнетиту в гематит* (з навч. літ.).

2. *род.* а. Окремий камінь цього мінералу, що використовується як ювелірна прикраса. *Брошка з мартитом.*

МАРТИ́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **марти́т.** *Глибинні зони окиснення, тектонічна основа яких закладена ще в докембрії, дуже цікаві для загальної теорії рудотворення. Саме в таких зонах знаходяться відомі поклади багатих мартитових руд Криворіжжя* (з наук. літ.); *Мартитова прикраса.*

МАРТИ́ШКА, и, *ж.* Маленька мавпа родини мавпових. *Мартишка в чужих незграбних руках трохи пручалася* (О. Ільченко); *— Захопи мені гарненьку мартишку, мавпочку, як будеш вертатися назад* (О. Бердник); *Мартишка з кумедними білими смужками на мордочці розглядає нас з такою ж цікавістю, як ми її* (з газ.).

МАРТІ́НІ, *невідм.* 1. *с.* Марка вермуту, який виробляють в Італії. *Його щось не видно на палубі, мабуть, сидить десь у барі і за склянкою дешевого мартіні шеретує свої невеселі думки* (Ю. Бедзик); *Стіл і справді був накритий щедро. .. Поруч стояли батареї пляшок: .. "мартіні".., кубинський ром* (О. Чорногуз); *Цього разу ми з дівчатами пили мартіні, мішаючи його із сухим шампанським* (Ю. Винничук); *Повернулася вона з недавно розпочатою пляшкою "мартіні", запотілою, бо щойно з холодильника* (Любко Дереш).

2. *ч.* Коктейль із сухого білого вермуту та джину або горілки з лимонною цедрою та оливками. *Ми пройшли в дім, я приготував для гостя його улюблений мартіні, собі взяв холодного пива, а Марсі вдовольнилася помаранчевим соком* (О. Авраменко); *Подаємо коктейль "мартіні". Вживаємо відразу ж після приготування. Смак приголомшливий* (з газ.).

МАРТОПЛЯ́С, а, *ч.* 1. *розм.* Те саме, що **вітрого́н** 1; жевжик (у 1 знач.). *Колись Юпітер ненароком З Олімпа глянув і на нас І кинув в Карфагену* [Карфаген] *оком — Аж там троянський мартопляс...* (І. Котляревський); *Іван Петрович чув про цього мартопляса, що не минав жодної нагоди попиячити, поволочитись за жінками* (І. Пільгук); *Я спостерігаю за вами з любов'ю. Назвіть мене бабієм, мартоплясом, казановою — ким завгодно. Мені байдуже* (І. Роздобудько).

2. *заст.* Фокусник (у 1 знач.), акробат, блазень (у 2 знач.). *Дзеркало показало їй не то мавпу, не то мартопляса, а більш якогось пелехатого велетенського павука в чепчику, з людськими очима* (І. Нечуй-Левицький); *Приїхав* [Тиміш] *до Мирослава на вакації разом із мартоплясами, став мандрівним лицедієм, блазнював на базарі перед усією громадою...* (О. Ільченко); *Так мені захотілося: бароко та інші штучки .. Мандрівні актори, астрологи, алхіміки, мартопляси, жонглери* (Ю. Андрухович); *Охоронець погідливо кивнув і дав Сапфірі напівмаску. Інший мартопляс вручив таку ж іграшку Анемподестові* (В. Єшкілєв).

МАРУ́ДА, и, *розм.* 1. *ч. і ж.* Людина, яка все робить надто повільно, нудно. *Не облишав її своєю увагою й куценький ченчик, тихоплав і маруда, отець Зосима* (О. Ільченко); *Вона сердиться. — Швидше! Ти маруда!* (В. Домонтович).

2. *ч. і ж.* Той (та), хто марудить (у 2 знач.). *— Як не пустите на своєму човні, сяду на чужий. — Ти що мелеш, марудо?! — скрикнула Оксана* (М. Стельмах).

3. *ж.* Те саме, що **кло́піт** 2. *Зайва маруда застійних часів одбиватиме селян від праці* (Є. Пашковський).

4. *ж., рідко.* Те саме, що **му́ка.** *— Зовсім підсікся. Нема сили. А тут ще ця маруда причепилася .. — Яка маруда? — питає Грабовський, підставляючи ліктя старому .. — Малярія, хлопче* (М. Сиротюк); *Коли він ошелешеного люду пекучий крик у віщім слові ніс, ми не знесли оті тяжкі маруди* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете).

МАРУ́ДИТИ, джу, диш, *недок., розм.* 1. Робити щось довго, поволі, зволікаючи. [М о л о д ш и й р и м л я н и н:] *Яка нудота! Скоріше б вирок той! Чого марудять?* (Леся Українка); *Сердюк зачинився у ванній, довго марудив у роті електричною зубною щіткою* (Люко Дашвар).

2. *кого, що.* Те саме, що **му́чити;** томити (у 2 знач.). *Видно, що його то ганяло: або ж горілка марудила, або розмова про давнє не давала спокою* (Панас Мирний); *— Коли б не*

моя баба, не марудив би я збори своїми балачками (М. Стельмах); *Кулябка, певно, марудив душу думками про синів, яких він уже не спроможний віддати на науку доброму вчителеві* (Р. Іваничук); *Я знав, що він буде мене марудити натяками і притиками, поки в суперечці не висмикне десяток жил і не вибере ту, яка йому потрібна* (Р. Андріяшик).

3. Те саме, що **вередува́ти;** капризувати. — *Знаєте, гірш усього на світі я не люблю, коли молодий, здоровий, гарний чоловік отак нудить та марудить* (І. Франко).

МАРУ́ДИТИСЯ, джуся, дишся, *недок., розм.* 1. *з ким — чим, над ким — чим, біля кого — чого і без дод.* Робити щось клопітливо й довго; вовтузитися (у 2 знач.). *Загайко, марудячись, почав поволеньки обшукувати свої бездонні кишені* (О. Ільченко); *От схилився над самоваром придуркуватий дідок і марудиться там у вугіллі* (Б. Антоненко-Давидович); *Дідок охоче продав Рябуху* [корову] *в артіль, бо вже й самому насточортіло марудитися з цебрами* (І. Волошин); *Надаремно сьогодні стара Дунаїха марудилась біля печі: ніхто з лісовиків навіть не думав узятись за ложку* (М. Стельмах); *Заходилися яму копати. А землі — нема. Одне каміння, їй-богу. Ледь не до ранку марудилися, повтомлювалися до нестями* (Люко Дашвар).

2. Мучитися, нудьгуючи. *Нудився* [Антосьо], *марудився, чогось хотілось — і сам не знав чого* (А. Свидницький); *Марина не знала, як догодити, як власкавити чоловіка, що завжди дома нудьгує, марудиться, не найде собі місця, не держиться хати* (К. Гордієнко); *Мені раптом захотілося туди, на повітря, .. а не марудитися в цьому душному кабінеті* (В. Лис).

МАРУ́ДНИЙ, а, е, *розм.* 1. Який вимагає багато часу та зусиль (про роботу, справу і т. ін.); клопітливий (у 2 знач.). *Андрій успадкував від батька велику й щиру любов до людей, хай і марудної, але творчої праці* (І. Багряний); — *Ну, а собі, — тут Лис присів. — Я б птахоферму попросив. Хоч справа це й марудна, З птахами он як трудно, Та дуже я люблю пташиний спів* (П. Дорошко); *Праця дуже марудна: щоб виконати норму, треба працювати всі 8 годин, не відриваючись ні на мить* (В. Стус); // Повільний, неквапливий (про людину). *І в'язні, і вартові тинялися кволі й марудні, немов осінні мухи* (М. Сиротюк).

2. Який спричиняє нудьгу; нудний. *Бачила декого з професорів, одного (Срезневського) чула на публічній лекції, .. тільки лекція була дуже марудна* (Леся Українка); *Життя люду марудне і брудне, і самі вони, як занехаяні кузьки, повзають безглуздо по землі* (М. Івченко); *Нам було по п'ятнадцять років, і хоч книжки були ілюстровані, але ж заводитися з ними краще було десь на вільній волі, а не в цій марудній бібліотеці, де навіть весняний вітрець не міг розігнати мишачого запаху* (Л. Первомайський); // Те саме, що **набри́дливий.** [Марко:] *Ну й марудна баба! Чорт сім пар постолів стоптав, поки пару підібрав* (З. Мороз); // Який довго триває, наводячи нудьгу. *Була це довга, марудна, несамовита зима* (У. Самчук); *Марудна ніч ховалася від сірого світанку* (Іван Ле); *Почалося марудне чекання. Як на зло зарядили дощі* (П. Загребельний).

МАРУ́ДНИК, а, *ч., розм.* Те саме, що **мару́да** 1, 2. *Марудник мобілізується, розвиває скажену швидкість та енергію — і в останню мить документи готові* (з публіц. літ.); *Підлеглі не люблять марудника, їх дратують постійний аврал, робота в режимі пожежної команди* (із журн.).

МАРУ́ДНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **мару́дник.** *Вона нічого не встигає, така марудниця* (із журн.).

МАРУ́ДНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Абстр. ім. до **мару́дний.** *Можливо, що знеохотила його* [М. Старицького] *до дальших кроків .. марудність боротьби з цензурою* (І. Франко); *Хто його знає, як це він встигав за неї й за себе робити при своїй марудності* (Грицько Григоренко); *Ненавиджу марудність та буденність* (з Інтернету).

МАРУ́ДНО, *розм.* Присл. до **мару́дний.** *Довго і марудно тяглося спочатку вивантаження ящиків* (Іван Ле); *Щораз До гніву більшого ішло та до образ, — Аж от у натовпі, що сварку тяг марудно, З'явилась, ніби стовп, рапіра обоюдна* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича); *Я перекидав з нудьгою байдужим зором по розгарячених обличчях і нишпорив ним марудно по запорошених спинах* (Б.-І. Антонич); *Можна створити механізм для прискорення інтелектуальних операцій, які марудно виконувати людині* (О. Бердник); // *у знач. пред. Ніби не що й сталось, а навіть і на роботі чомусь Віруньці було марудно* (О. Гончар).

МАРУ́НА, и, *ж.* Рід багаторічних трав'янистих рослин родини складноцвітих. *Спомини поперед очі снують... Бачить гарячу днину під Купалове свято. Чебрець, ласкавець і бедринець буяє, пахне зелена рута, волошки і маруна* (Б. Лепкий); *Всю валізу ту Вкраїни зіллям ніжним Набив — васильками, маруною та пижмом* (М. Рильський); *Деякі маруни — інсектицидні рослини, що містять отруйні речовини* (з наук.-попул. літ.).

МАРУ́НКА, и, *ж.* 1. Те саме, що **мару́на.** *На шовкових трав киреї розцвітають орхідеї, крокіс, мальви, марунки* (Уляна Кравченко).

2. Те саме, що **фіза́ліс.** *Городники іноді називають фізаліс марункою* (з наук.-попул. літ.).

МАРУ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **мару́на.** *Марунове сіно; Маруновий запах.*

МАРХУ́Р, а, *ч.* Гірська парнокопита тварина родини порожнисторогих, що водиться в горах Центральної і Південної Азії; гвинторогий козел. *Мархур — найбільший і найсильніший з усіх диких козлів* (з наук.-попул. літ.); *Мархур може підійматися по стрімких скелях, щоб поласувати ніжним листям дерев* (з навч. літ.); *Полювання на мархура повсюдно заборонено, але кількість цих тварин у природі все одно стрімко падає* (із журн.).

МАРЦЕ́ВИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **ма́рець.** *Згинув, як марцевий сніг* (Номис); *Початок весни був зрадливим, у березні погоду називали "марцевими планидами"* (з газ.).

МАРЦИПА́Н, *ч.* 1. *род.* у. Тісто з товченого мигдалю, інших горіхів і т. ін. з цукром. *Справжній марципан — це суміш змеленого на борошно мигдалю та цукрового сиропу чи цукрової пудри. Інколи марципаном називають також масу з різних горіхів, патоки, цукру* (з наук.-попул. літ.); *За право вважатися батьківщиною марципану бореться Франція, стверджуючи, що марципан — виняткове винахід французьких кондитерів* (із журн.); *У "солодкій програмі" були представлені вироби з шоколаду, марципану, цукру, заварні тістечка* (з газ.).

2. *род.* а. Кондитерський виріб із такого тіста. — *Я сам бачив, як ви їли Якісь марципани...* (С. Руданський); — *А ту* [у в'язниці] *в нас, Івасю, не марципани з медом, — ту, небоже, дубова каша і солом'яна постіль!* (І. Франко); [Франциш ка:] *Вітайте. Я почастую пана графа такими марци-*

панами, яких він, мабуть, ніколи й не куштував (І. Кочерга); *Господиня виставила на стіл вази з тістечками, марципанами та кількома сортами варення* (О. Авраменко).

МАРЦИПА́ННИЙ, а, е. Те саме, що **марципа́новий.** *Марципанні цукерки; Марципанний коржик.*

МАРЦИПА́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **марципа́н.** *Є багато варіантів приготування марципанової маси* (із журн.); // Вигот. з марципану. *Мені приснилося, ніби десь лісовою дорогою торохкотить дерев'яний* [дерев'яний] *візок і в ньому сидить марципанова лялька* (М. Йогансен); *Перед Різдвом і Великоднем вітрина мінялася, перетворившись на святковий стіл з чоколядових* [шоколадних] *і марципанових виробів* (Ю. Винничук).

МАРЧІ́ТИ, íю, íєш, *недок., діал.* Занепадати. *Вже й дід марчіє й пасіка марчіє* (Сл. Б. Грінченка).

МАРШ[1], у, *ч.* 1. Ритмічна хода в строю. *Вранішньою вулицею — маршем піонери. Певне, на дальню екскурсію в поле...* (Д. Бузько); *За орієнтир для їхнього маршу правила канонада й сильна кулеметна стріляниина в південнім напрямку* (І. Багряний); * У порівн. *Серед того вереску .. все голосніше та завзятіше чути було якесь гупання до такту, мов марш війська* (І. Франко).

2. Пересування військ у колонах по дорогах і шляхах; похід (у 3, 4 знач.). *Їх* [троянців] *первий марш був до байраку, Прийшовши, стали на біваку* (І. Котляревський); *Важкії чоботи Застукали по плитах — се компанія* [рота] *Піхоти з маршу йде* (І. Франко); *Пройшла інспекторська перевірка з ротним навчанням у полі, з кількаденними маршами за місто* (І. Багмут).

3. Музичний твір, що має чіткий ритм і такт, який відповідає розміреній ході. *От музика заграла Дербенського маршу, вдарили в бубни, поїхали, тільки пил їх покрив!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Коли найближчих, найдорожчих ми В останню проводжаємо дорогу, Над нами має скорбними крильми Шопенів марш* (М. Рильський); *— Я по тих клубах, звісно, не ходжу, нема чого слухати, як там дудки всякі марші грають* (Б. Антоненко-Давидович); *Святковий марш лунає над стадіоном, і на трибунах запановує увага й тиша* (В. Собко); *Марш Мендельсона, що вперше пролунав на весіллі англійської принцеси Вікторії з кронпринцем Пруссії Фрідріхом, став популярним як весільний марш* (з наук.-попул. літ.).

4. Частина сходів між двома майданчиками. *Артур Пепа кинувся щодуху за режисером, на п'ятому або й шостому марші він знову побачив його велику напружену спину* (Ю. Андрухович).

(1) На ма́рші — під час походу. *"Дощу треба: легше було б солдатам в дорозі, на марші", — подумав Кутузов, сповнений турботи за людей* (П. Кочура); *Біля шістнадцятої години танкова бригада, що була на марші, зупинилася* (Є. Доломан); *Кінець літа приніс у наші понурі краї військову мобілізацію й колони бойової техніки на марші в закарпатсько-чехословацькому напрямку* (Ю. Андрухович); **(2) Тра́урний (жало́бний) марш** — музика для траурних процесій, що вирізняється повільним темпом і мінорною тональністю. *Вітер червоно-чорні прапори шматує, розвіває на весь степ, оркестр ридає траурним маршем* (О. Гончар); *І сниться тобі похоронна процесія, і духовий колгоспний оркестр, спалахуючи проти сонця міддю, грає траурний марш...* (В. Чемерис); *Оркестр королівських військово-морських сил .. проникливо зіграв жалобний марш* (Ю. Андрухович); *Тепер їхнім головним заняттям стали безперервні репетиції траурних маршів — вони достатньо випорожнені і достатньо спраглі чогось ліпшого* (Т. Прохасько); **(3) Фанфа́рний марш** — урочистий стройовий марш, який виконують на фанфарах. *Дитячий духовий оркестр доброзичливо вітав хлопців фанфарним маршем* (з газ.); **(4) Церемонія́льний марш** — урочисте проходження військ у колонах, у розгорнутому строю під музику. *Щільно причинивши двері й виструнчившись, мов солдат на церемоніальному марші, Федір Іполитович закрокував з кутка в куток* (Ю. Шовкопляс); *Церемоніальний марш відкрила знаменита .. офіцерська* [піврота] (О. Гончар); *Карбуючи крок, церемоніальним маршем перед монументом Слави проходять воїни Київського гарнізону* (з газ.); **(5) Церемонія́льним ма́ршем!** — команда, якою розпочинають таке урочисте проходження військ. [С т у п а й:] *Церемоніальним маршем, на одного генерала дистанція, з України кроком геть!..* (М. Куліш); *— Церемоніальним маршем!.. — пролунала команда. Стрункими рядами рушили богунці повз любимого командира* (О. Довженко); **Швидки́м (скі́рим) ма́ршем пройти́ (діста́тися, ру́шити** *і т. ін.) див.* **прохо́дити.**

△ **Фланго́вий рух (марш, мане́вр, марш-мане́вр)** *див.* **рух; (6) Форсо́ваний марш** — марш із тривалим добовим переходом, який вимагає великого напруження сил. *Вивантажені з ешелону бійці, нашвидку шикуючись, форсованим маршем рвонулися через місто у бік Дніпра* (О. Гончар); *Повів* [Собеський] *своє військо форсованим маршем навпростець — через Сілезію і Моравію* (В. Малик); *Середня Азія, спека більше сорока градусів, сонце, пісок — дихати нічим, а ми при повній викладці — у форсований марш...* (А. Дімаров); *Взвод форсованим маршем вирушав назустріч ранку, до нових грізних боїв* (Ю. Бедзик).

◊ **Кишки́ гра́ють / загра́ють [марш]** *див.* **ки́шка.**

МАРШ[2], *виг.* 1. Команда для початку руху строєм. *Верхи під'їхав офіцер. Він досвідченим оком глянув уперед, де за кілька сот кроків виднівся ліс, і прохрипів: — Отам, де ліс, ваш кордон. Вам треба туди. Марш!* (Олесь Досвітній); *— Марш!!. І колона пішла* (І. Багряний).

2. *розм.* Уживається як наказ відійти, піти собі геть або куди-небудь. *— Марш, бабо, за двері! — заверещав суддя. — Я для неї хочу добре зробити, а вона мені перешкоджає* (Л. Мартович); *— Марш звідси! Я тут житиму!* (Остап Вишня); *— А вам чого? — батько визвірився на натовп довкола. — Марш! Щоб і духу вашого тут не було!* (Ю. Смолич); *Погупавши палицею по плитці, гукнув* [Ковальчук]: *"Марш до хати!"* (Р. Андріяшик); // *з інфін.* Уживається як наказ почати щось робити. [С а м р о с ь:] *Зінько, марш танцювати!* (М. Кропивницький); *— Марш мені зараз малину рвати!* (М. Коцюбинський); *— Вітька? — чується насмішкуватий батьків голос із-за тину. — Чого ти ото проти ночі виєш?.. Ану, марш спати* (В. Чемерис).

МА́РШАЛ, а, *ч.* 1. Військове звання, вище за генеральське, що його надають за видатні заслуги в керівництві військами, а також особа, яка має це звання. *— Нині мусить їхати з Румунії до Варшави маршал Франції Фош* (П. Козланюк); *Початок параду гримить .. Крокують стрільці і танкісти, бійці, генерали і маршал* (М. Бажан); *Він уявляв себе мало не маршалом Манштейном, який одним розчерком пера спрямовує в бій свої танкові дивізії* (Ю. Бедзик);

Власне, й звання маршала, на відміну від, наприклад, Маннергейма, Юзеф Пілсудський, користуючись верховною владою, сам собі й присвоїв (В. Чемерис); *Колін прийняв меч, поцілував голівку ефеса і передав його лордові Дункану Енґусу, чоловікові своєї тітки Аліси, головному маршалові лоґрійської армії* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *іст.* У Росії (у губерніях колишньої Польщі) до 1917 р. — представник дворянства, якого обирали на губернських і повітових зборах і який керував становими справами дворянства; маршалок (у 2 знач.). *Головою цілого повіту бував теж-таки виборний дворянами маршал, пізніше — предводитель дворянства* (Панас Мирний); *Дехто, мабуть, шкодував, що прийняв запрошення на іменини до повітового маршала і потрапив у пастку* (О. Полторацький).

МАРШАЛÍТ, у, *ч.* Високодисперсний різновид кварцу. *У дослідженні використані найбільш розповсюджені мінеральні дисперсні наповнювачі: діабазовий порошок та маршаліт* (з наук. літ.); *Останнім часом під час лиття високотемпературних сплавів часто застосовують маршаліт* (з наук.-попул. літ.).

МАРШАЛКÍВСТВО, а, *с.* Посада, заняття маршалка. *Найблизшою* [Найближчою] *підпорою служили йому* [Глинському] *свояки, котрим він здобув визначні посади: так брат його Іван дістав маршалківство, а в 1505 р. став київським воєводою* (М. Грушевський); *Поклонився Радзивілл. Ся економія дійсно був ласий шматок .. — А кому, коли насмію запитати, ваша королівська мосць рішили дати маршалківство надворне* [надвірне]? (Г. Хоткевич); *— А цікаво, хто кому дарує: чи то він їй за вірне подружжя, чи то вона йому за маршалківство* (З. Тулуб).

МАРШАЛКÍВСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **маршáлок.** *Маршалківська сторожа повільно зводила міст* (З. Тулуб); *Пан маршалок.., ходячи по гарній маршалківській залі в будинку ради повітової, почав міркувати, що йому робити далі* (І. Франко).

МАРШÁЛОК, лка, *ч.* 1. Голова сейму в Польщі. *— Як відомо панові, перед відкриттям сойму завжди буває урочиста меса. Потім маршалок попереднього сойму просить у короля дозволу .. обрати нового маршалка* (З. Тулуб).

2. У Польщі — маршал (у 1 знач.). *У Семена Непийводи за цісаря Франца-Йосифа, а потім за маршалка Йосифа Пілсудського було аж два з половиною морги землі...* (Остап Вишня).

3. *іст.* Те саме, що **мáршал** 2. *Пізніше підтримування фамільного престижу впало на обов'язок старшого брата письменникового, Андрія Квітку, многолітнього губернського маршалка* (М. Зеров).

4. *іст.* Дворецький у польському поміщицькому домі. *Дивись: не гайдуки, не маршалки застилають у мене стіл. Доказали ми ляхам козацької слави: княгині їх тепер служать козакам за столом і не за столом!* (П. Куліш); *За плечима у воєводи урочисто стояв його маршалок* (Іван Ле); *Сьогодні взявся він виконувати роль Маршалка двірського* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

5. *заст.* Староста під час весілля. *Не дивуйтеся, маршалки, що коротенькі подарки* (Сл. Б. Грінченка); [Хор:] *Оддай* [келих] *маршалку Через праве плече — Нехай він виллє, Нехай потече* (І. Кочерга); *Пироги, загорнуті в хустку, приносила майбутній невістці напередодні вінчання мати молодого разом із батьком, маршалком та молодим* (з наук. літ.).

МÁРШАЛЬСТВО, а, *с.* Звання маршала. *20 вересня 1935 р. було прийнято постанову про введення персонального військового звання — Маршал Радянського Союзу. У повітрі "носилося" маршальство* (з наук.-попул. літ.); *К. І. Острозький отримав після смерті Зигмунта Старого ще й Луцьке староство і маршальство Волинської землі* (з наук. літ.).

МÁРШАЛЬСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мáршал** 1. *І маршальський таївся жезл ясний В похідній сумці простого солдата* (М. Рильський); *На чолі жалобного походу крокував майстер церемонії у наполеонівському капелюсі, кожен свій крок підтверджуючи змахом маршальського жезла* (Ю. Винничук); *І буде він вбраний так гарно у чорний маршальський стрій — мундир, розшитий золотом, з погонами генералісимуса* (В. Кожелянко).

2. *іст.* Прикм. до **мáршал** 2. *Бальзак, відчувши раптово втому, захитався, непевно повернувся і пішов геть з маршальського залу* (Н. Рибак).

МАРШÁНЦІЄВІ, вих, *мн.* Родина печіночників з пластинчастим дихотомічно розгалуженим таломом, на нижньому боці якого є різної форми черевні луски. *Черевні луски маршанцієвих розташовані у два і більше рядів* (з навч. літ.).

МАРШÁНЦІЯ, ї, *ж.* Багаторічна рослина родини маршанцієвих зі стрічкоподібною сланню, що росте перев. в тропіках. *В Україні часто зустрічається дводомна маршанція. Її можна побачити на болотах, у лісах, на вологому камінні вздовж річок* (з наук.-попул. літ.); *Маршанція мінлива, як і інші мохи, розмножується спорами, а в життєвому циклі розвитку переважає гаметофіт* (з навч. літ.).

МАРШИРУВÁЛЬНИЙ, а, е. Стос. до марширування, пов'язаний з ним. *У ранньому негритянському джазі регтайм був представлений цілою низкою жанрових різновидів, тісно пов'язаних із блюзовою традицією, з музикою вуличних маршируальних духових оркестрів* (з наук.-попул. літ.); *Алюр має залишатися маршируальним та енергійним, з чіткою послідовністю пересування кінцівок* (з навч. літ.).

МАРШИРУВÁННЯ, я, *с.* Дія за знач. **маршируáти.** *Хіба не можна було всім посходитись на роботу в умовленому місці без марширування й пісень?* (Б. Антоненко-Давидович); *Сейс вдоволено мружився, спостерігаючи грайливе марширування американської комендантської роти* (П. Загребельний).

МАРШИРУВÁТИ, ýю, ýєш, *недок.* Іти, ходити маршем (*див.* **марш**[1] 1); маршувати. *— Де ж та муштра у вас? — питаю. — На вигоні, — каже* [москаль], *— от як підеш сією вуличкою, то сам побачиш, де вони марширують* (О. Стороженко); *"А коли солдати Містом марширують — Одчиняють вікна Дівчата молоді..."* (Л. Первомайський); *Ми пройшли під аркою воріт і перетнули широкий плац, по периметру якого марширували піші хрестоносці* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Іти, ходити розміреним кроком, по-військовому. *Ось він, приклавши мітлу до боку, червоний і гарний, марширує по льохові...* (М. Коцюбинський); *Виконавши доручення, таке небезпечне.., Рада з піднесеною головою марширувала Києвом* (Ю. Яновський); // *жарт., ірон.* Іти, ходити. *Максим дивився, як старенька Хациха, що доживала, либонь, восьмий десяток, зігнувшись, тріюмфально* [тріумфально] *марширувала з мітлою* (І. Багряний); *Ось ми* [письменники] *маршируємо на пероні станції Карлівки.*

Чекаємо з далеченького радгоспу засобів пересування... (О. Ковінька); *Хлоп'я, золотокудре, мов купідон, в розстебнутій, з блискавками курточці, забіякувато марширувало поперед батьків* (О. Гончар); *Стратон Стратонович, хвацько маршируючи, наближався до трельяжа* (О. Чорногуз).

МА́РШІ, ів, *мн.* Смуга низовинних морських узбереж, що затоплюються в період найвищих припливів і нагонів води. *Підвищення рівня моря під впливом потепління клімату може призвести до підтоплення низьких берегів і проникнення на них солоної води. Варто очікувати засолення маршів, польдерів, водоносних горизонтів, прісноводних свердловин* (з наук.-попул. літ.); *У природі марші зазвичай зайняті високопродуктивними луками, місцями заболочені* (з навч. літ.).

МАРШ-КИДО́К, дка́, *ч.* Те саме, що **кидо́к** 3. *Максим, Денис і Оксана одним спритним марш-кидком подолали відстань між джипом та хатою і забігли під захист даху* (А. Кокотюха); *Неспокій у душі після потужного марш-кидка не зник* (Г. Вдовиченко); // Швидке, обмежене в часі пересування військ. *Нас вишиковували перед лазнею і знову гнали марш-кидком назад у частину* (Ю. Андрухович).

МАРШ-МАНЕ́ВР, у, *ч.* Пересування військ для перегрупування. *Карл рвався до Москви. Війна, на його думку, мала закінчитися скоро й нагадувати запаморочливо швидкий марш-маневр* (з наук.-попул. літ.); *Контрмарш — марш-маневр, до якого вдаються з метою ліквідації марш-маневру противника* (з навч. літ.).

△ **Фланго́вий рух (марш, мане́вр, марш-мане́вр)** *див.* **рух.**

МАРШ-МА́РШ, *виг.* Підсил. до **марш**[2]. *На лавку сіли та й — марш-марш! Вози загуркотіли, І ви поїхали, як пан, Туди, куди хотіли* (В. Самійленко); *"Вставай!! Марш-марш!!.", бо літаки полетіли собі геть. Люди встали, щоб плентатися далі* (І. Багряний); *— Надовго прибув до рідного дворища? — Хіба тепер надовго відпускають? — журливо відповів за сина Йонька. — На день-два залетить — і марш-марш далі* (Григорій Тютюнник).

МАРШОВИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **марш**[1]. *На маршовому полі відбувалися військові заняття* (І. Пільгук); *І може, тільки ця бурхлива маршова ніч здатна була викликати Брянського на одвертість* (О. Гончар); *Тихо, глухо, мов здалека, з-за гори, доноситься гомін, .. чується маршова козацька пісня* (Панас Мирний); *Бетховен підвівся, сів за клавікорда, і тиха кімната затремтіла від мажорних акордів, за якими покотилися у бойових ритмах маршові інтонації* (Р. Іваничук); *— Тут, Максиме, буде набережна, — сказала Катря .. — Гранітні парапети, зручні сходи, маршові площадки* (Н. Рибак); // *у знач. ім.* **маршова́,** во́ї, *ж.* Пісня в ритмі маршу *(див.* **марш**[1] 3). *...І нараз нізвідки наринула хвиля жару й навально забухало в скронях — дарма що тіло заведено продовжувало свій рух уперед, у розгонистому ритмі нечутної маршової* (О. Забужко).

2. Який направляють із запасу до діючої армії для поповнення її (про військову частину, підрозділ). *Прийшов командир маршового батальйону. Почався переклик* (В. Собко); *Снився мені молодий солдат, що пішов з маршовою ротою на фронт і не повернувся* (П. Колесник); *Полковник Болеслав Фіялковський взявся до справи рвучко, отримавши під своє командування два маршові батальйони піхоти* (Ю. Винничук).

МАРШОВИ́К, а́, *ч.* Військовий, якого направляють із запасу до діючої армії. *На пероні сьогодні не рясно: пара вартових, з комендантської сотні, .. кільканадцять відсталих маршовиків і жменька цивільних* (Я. Качура); *З тилу в напрямку до передової знов ішли маршовики, рухались розтягнутими колонами* (О. Гончар).

МА́РШОВІСТЬ, вості, *ж., муз.* Сукупність характерних ознак маршу *(див.* **марш**[1] 3). *Маршовість — особлива якість музики, пройнятої маршовими ритмами, під яку необов'язково крокувати* (з навч. літ.).

МАРШОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до маршу, схожий на марш *(див.* **марш**[1] 1, 3). *Маршоподібний крок; Маршоподібна музика.*

МАРШРУ́Т, у, *ч.* Заздалегідь визначений шлях проходження, їзди і т. ін. *Раз літом пройшла чутка, що по парафіях буде їздити архієрей .. Протопоп прислав отцю Харитонові архієрейський маршрут. В маршруті стояла й Вільшаниця* (І. Нечуй-Левицький); *Тролейбуси йшли своїм маршрутом* (В. Кучер); *Кілька вечорів пронудьгував Віктор на лаві в парку, чекаючи на інженера, та так і не дочекався. Мабуть, той або змінив свій щовечірній маршрут, або ж поїхав кудись у відрядження* (М. Дашкієв); *По дорозі загін був змушений змінити свій маршрут, і днів через два партизани зупинилися далеко від тих місць, куди мав іти Кузьма Іванович* (Ю. Збанацький); *Щодня він проходив сотні разів взад і вперед тією ж самою вулицею, ніколи не змінюючи ані на крок свого маршруту* (Ю. Андрухович).

МАРШРУТИЗА́ТОР, а, *ч., інформ.* Те саме, що **ро́утер.** *Для оптимізації мережевого трафіку в системі передбачено маршрутизатор, який розділяє віддалені та локальні запити й формує відповіді згідно з адресами* (з наук. літ.).

МАРШРУТИЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Організація перевезення вантажів на маршрутних поїздах. *Безлад у маршрутизації поїздів та хаотичне планування стали додатковими чинниками, що каталізували на початку 1930-х рр. кризу вантажних і пасажирських перевезень залізницями України* (з наук. літ.).

2. *інформ.* Визначення маршруту проходження інформації в мережах зв'язку. *Вдале вирішення задачі маршрутизації пакетів повідомлень дозволило покращити експлуатаційні характеристики роботи комп'ютерної мережі* (з наук.-техн. літ.); *Завдання маршрутизації покладено повністю на програмне забезпечення маршрутизатора* (з навч. літ.); *Сервіси пошуковика стали недоступними через проблеми з маршрутизацією в мережі* (із журн.).

МАРШРУ́ТКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **Маршру́тне таксі́** *(див.* **таксі).** *Потім нам треба було їхати маршруткою — це була вже проблема, бо талони на тролейбус у мене були, .. а грошей на маршрутку катма* (Валерій Шевчук); *Сьогодні перший справді теплий весняний день. Я їду в маршрутці, розстебнувши плаща й піджака* [плащ і піджак] (С. Пиркало); *Маршрутка, в якій ми їхали, зупинилась, і я перечекав, поки з салону вийде жінка з дитиною* (Любко Дереш).

МАРШРУ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **маршру́т.** *Автобуси цілком нормально курсували по своїх маршрутних напрямках і наївно покрикували своїми англійськими сиренами* (М. Хвильовий); *Увечері Ряжанка повертався незадовго до заходу сонця. Коли смеркало, сідав у наметі біля каганця й систематизував те, що зробили за день усі маршрутні гру-*

пи (І. Білик); *Я обігнув маршрутного автобуса, котрий стояв на зупинці, й вийшов у лівий ряд* (Л. Кононович).

Доро́жній (маршру́тний) лист (листо́к) *див.* **лист**[2]; **Маршру́тне таксі́** *див.* **таксі́; Маршру́тний по́їзд** *див.* **по́їзд.**

△ **Маршру́тне зніма́ння** *див.* **зніма́ння.**

МАРШРУ́ТНИК, а, *ч., розм.* Водій маршрутного таксі. *Уранці жителі передмість Києва не змогли потрапити на роботу через масовий страйк маршрутників* (із журн.); *Люблять маршрутники і швидку їзду: близько 250 водіїв оштрафовано за перевищення швидкості руху* (з газ.).

МАРШУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **маршува́ти.** *Цього разу не показували ракети та іншу зброю. Тільки маршування війська* (О. Шугай).

МАРШУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Те саме, що **марширува́ти.** *Маршував хлопчина браво* (С. Воскрекасенко); *І втікачі, і кіннота проскочили, оминаючи колону, а рота, не зупиняючись, маршувала далі* (Д. Білий); *Ми маршували через фойє колоною по двоє і вертіли головами на всі можливі боки* (Ю. Андрухович); *Ольга зосереджено маршувала вулицею* (Я. Качура); *Він маршував алеєю до озера* (Любко Дереш).

МАРЮ́КА, и, *ж., розм.* Збільш. до **мара́** 2. *Боявся* [капітан] *.. зупинитися на хвилинку, немов там за ним гналася якась марюка* (І. Франко); *Одної ночі приснився Андреолі дивний сон: неначе вона гуляє в себе в саду із своїм милим..; коли се з його тіла вилізла якась чорна страшна марюка* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); * У порівн. [М о л о д и ц я:] *Тьфу ти, нечиста сила! Злякав* [Сербин] *— насилу на ногах вдержалась; тиняється скрізь якоюсь марюкою та людей полоха* (С. Васильченко); *Горобець знайшов собі найкраще місце: він поліз у піч. Вимазавшись сажею, він визирнув потім брудний, як марюка* (І. Микитенко).

МАР'Я́Ж, у, *ч.* 1. У картярській грі — король і дама однієї масті в одного гравця. *— Оце вам, юначе, наука, — сказав літній картяр у жилетці. — Мар'яж — не завжди взятка* (А. Головко); // Старовинна картярська гра, умовою виграшу якої є наявність в одного гравця короля та дами однієї масті. *Вони йшли, як завжди, перекинутись у партійку .. мар'яжу* (Валерій Шевчук); *Сопліца з Робаком в мар'яжа* [мар'яж] *саме грали. Суддя, що вдарити козиркою хотів, Піднявши карту, враз немов закаменів* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

2. *заст.* Весілля, шлюб. *— І хоча дурощами любовними не займаюся, одначе як справжній християнин не супроти мар'яжу* (М. Старицький).

3. Антикварний механізм від кишенькових годинників, вставлений у сучасний, спеціально виготовлений наручний корпус. *Спробуємо зануритися у світ годинникового відродження й ближче познайомитися з можливостями, що відкриваються завдяки мар'яжу* (із журн.); *Задумав зробити мар'яж і вставити механізм у сучасний сталевий корпус із прозорим заднім склом* (з Інтернету).

МАР'Я́ЖНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мар'я́ж** 1. *У ворожінні мар'яжний король пророкує весілля* (із журн.).

2. *заст.* Прикм. до **мар'я́ж** 2. *Сватання його було успішним, незважаючи навіть на те, що Констанс, вдова, формально не мала права сама вирішувати свої мар'яжні питання* (з наук.-попул. літ.).

МАР'Я́НКА, и, *ж., діал.* Маренка. *Обабіч стежки зітхали мар'янки, материнки та чебреці своїм пахучим віддихом, — а всюди синіли дзвіночки* (Юліан Опільський).

МАР'Я́ННИК, у, *ч., бот.* Те саме, що **пере́стріч.** *Уже наприкінці травня лісові галявини одяглися у два кольори: яскраво-жовтий та фіолетовий. Це зацвів мар'янник* (з наук.-попул. літ.).

МА́СА, и, *ж.* 1. Кількість речовини в об'ємі якого-небудь предмета; сама речовина, матерія, з якої складається предмет. *— Не знаю, чи ми розмовляли наголос, чи мовчки, але ми плили в широкім просторі, рядом, плече з плечем, і вся маса морського повітря, ввесь запах солі, полинів, сонця — проходив крізь нас* (М. Коцюбинський); *Страшний удар металевої маси об землю, скрегіт і брязкіт заліза примусили хлопців спинитися* (Д. Бедзик); *Швидкохідність корабля обернено пропорційна до його загальної маси* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *фіз.* Одна з основних величин механіки, за допомогою якої вимірюють кількість речовини в тілі; міра інерції тіла стосовно сили, що на нього діє. *Класична механіка — це механіка великих мас та малих швидкостей* (з наук.-попул. літ.); *Маса — фізична величина, що визначає інерційні, енергетичні та гравітаційні властивості матерії* (з навч. літ.); *Маса є тимчасова характеристика матерії, яка належить лише певним її агрегатам* (О. Бердник).

3. Великий предмет або предмети з неясними для зору обрисами; те, що у своїй сукупності утворює щось ціле, неподільне. *Перед нею на долині зеленів густою темною зеленою масою розкішний садок* (І. Нечуй-Левицький); *Величезна чорна маса, стрімка скала заступила нам дорогу* (І. Франко); *Дебелі воли лежали, підгорнувши під себе ноги, великими білястими масами і здавалися здалека сірим камінням, розкиданим по схилу поля* (О. Довженко).

4. *тільки одн.* Безформна, схожа на тісто, речовина; густа або рідкувата суміш. *Джузеппе пеньками зубів перегризав йому* [спрутові] *шию — і був кінець: на днищі човна валялась тільки противна, як кисіль, маса* (М. Коцюбинський); *Додати персикового пюре та залишок кави і перемішати всю масу* (С. Андрухович).

5. *тільки одн., розм.* Те саме, що **бе́зліч.** *Такої маси квіток, як там по дорозі в гори, я ще зроду не бачила* (Леся Українка); *Маса вражень, що звалилась так несподівано цього вечора на його голову, гнула своїм тягарем додолу* (В. Гжицький); *Він завжди ходив усміхнений і випромінював лише доброту та масу найтепліших побажань, як святкова листівка* (О. Чорногуз).

6. *перев. мн.* Велика сукупність людей; широкі кола населення. *— По-моєму, усяк, хто хоч трохи вище став від сірої маси народу, — не лізь у пани* (Панас Мирний); *Не поет — бо це ж до болю мало, Не трибун — бо це лиш рупор мас, І вже менш за все — "Кобзар Тарас"* (Є. Маланюк); *— Серед такої маси арештованих, дуже можливо, є чимало невинних людей, але ми не можемо їх випускати, бо це була б дискредитація органів* (Б. Антоненко-Давидович); *Можливо, я людина з маси, чогось не тямлю .. але такий уже я є і таким помру...* (В. Дрозд).

(1) В основні́й ма́сі — у переважній більшості. *— Мені здається, Серьожко, що, незважаючи на цей гнітючий тягар окупації, люди наші в основній масі не лише не шарахнулись, хто куди, а, навпаки, стали начебто ще згуртова-*

нішими (О. Гончар); **Зелéний корм <Зелéна мáса>** *див.* **корм; (2) Сиркóва мáса** — розтертий сир із різними приправами (цукром, ізюмом, кмином і т. ін.). *Сиркова маса вважається продуктом універсального застосування, тому що відрізняється високою засвоюваністю* (з навч. літ.); **(3) Цукéркóва мáса** — кондитерська маса, яку використовують для приготування цукерок. *Помадну цукеркову масу одержують збиттям увареного сиропу з цукру й патоки* (з наук.-попул. літ.).

△ **(4) Áтомна мáса** — відносна маса атома, одиниця якої дорівнює 1/12 маси нейтрального атома найпоширенішого ізотопа вуглецю C^{12}; атомна маса цього ізотопа дорівнює 12. *Для будь-якого іншого ізотопа, крім ізотопа вуглецю C^{12}, атомна маса не становить цілого числа, хоч і наближається до масового числа певного ізотопа, тобто до сумарної кількості нуклонів — протонів і нейтронів — у його ядрі* (з наук. літ.); **(5) Еритроцитáрна мáса,** *мед.* — кров, з якої видалено 60–65 % плазми. *У разі великих крововтрат хворому вводять еритроцитарну масу* (з наук. літ.); **(6) Зрівновáжувальна мáса** — те саме, що **противáга** 1. *Роль зрівноважувальної маси в елеваторах та похилих конвеєрах відіграють рухомі елементи їхніх холостих гілок* (з наук. літ.); **(7) Критúчна мáса:** а) *(фіз.)* кількість ядерного палива, необхідна для підтримання спонтанної ядерної реакції; перевищення її викликає ядерний вибух. *Ядерні кулі виготовляти можна із "синтетичного" металу каліфорнію, критична маса якого становить близько 1,5 г* (з наук. літ.); *Треба було насамперед визначити й уточнити критичну масу для проведення керованої ланцюгової реакції* (Н. Рибак); б) кількість кого-, чого-небудь, здатна спричинити певні зміни. *Без певної критичної маси соціального інтелекту абсолютно неможливою є висока культура працівників науки* (із журн.); **(8) Пластúчна мáса** — штучно створений матеріал на основі синтетичних або природних полімерів. *Кожна пластична маса, яку застосовують у стоматологічній практиці, містить певну кількість речовин, які впливають на швидкість реакції полімеризації* (з навч. літ.); **Трансформáція повітрýних мас** *див.* **трансформáція.**

МАСАГÉТ *див.* **масагéти.**

МАСАГÉТИ, ів, *мн. (одн.* **масагéт,** а, *ч.), іст.* Середньоазійське іраномовне плем'я, споріднене за походженням зі скіфами. *Геродот пише, що масагети приносять у жертву Сонцю коней, убачаючи в цьому той сенс, що найпрудкішому з богів вони віддають найпрудкішу зі смертних істот* (з наук. літ.); *Кочові скіфи жили в Азії. На них найшли війною масагети. Під їхнім натиском скіфи перейшли до країни кіммерійців* (з наук.-попул. літ.); *Масагети — другі після скіфів лучники в світі, вони стріляють з коліна й сідла, і стріли в них оперені трьома пір'їнами* (І. Білик); *Велесова книга містить кіммерійські і скіфські легенди про вихід із Семиріччя, перекази саків і масагетів* (із журн.).

МАСÁЖ, у, *ч.* Механічний і рефлекторний вплив на тканини й органи людини або тварини руками або спеціальними апаратами чи іншими засобами з лікувальною, гігієнічною, косметичною, спортивною, оздоровчою або корекційною метою. *Масаж мені помагає: я почуваю, що нога у мене стала легша, ніж була, лучше* [краще] *ходжу, трохи більше згинаю* (М. Коцюбинський); [Ніна *(лічить пульс):*] *Кволий пульс. Доведеться масаж серця зробити* (І. Кочерга); *Клайд зрозумів: масаж серця — останній спосіб примусити забитися це невтомне колись, життєрадісне до краю, а тепер мертве, безживне серце милого Коротуна...* (В. Владко); — *Може, хочеш масаж? Я вмію робити фантастичний масаж* (Ю. Андрухович); // Сукупність механічних подразнень вимені корови та деяких інших тварин, що їх застосовують для збільшення надою. *Корова ще раз з шумом видихнула повітря. Але Меланка вже зробила масаж, уже доїла* (С. Журахович); *Комплекс заходів, спрямованих на підвищення молочної продуктивності корів, передбачає й застосування правильного доїння з масажем вимені* (з навч. літ.).

(1) Електрúчний масáж — один із видів апаратного масажу, лікувальний ефект якого полягає в електричному впливі на організм людини через поверхню тіла. *Лікар призначив електричний масаж ноги двічі на тиждень і обов'язкову спеціальну гімнастику щоденно* (із журн.); **(2) Сегментáрно-рефлéкторний масáж** — масаж, при якому фізіотерапевтичний вплив на органи й тканини отримується з певних частин тіла, особливо багатих вегетативною іннервацією. *Сегментарно-рефлекторний масаж — це один із методів впливу на рефлексогенні зони шкіри* (з наук.-попул. літ.).

МАСАЖÉР, а, *ч.* Прилад для масажу. *Масажер допомагає при целюліті та жирових відкладеннях* (з газ.); *Масажер для ніг допомагає при набряках, знімає напругу м'язів, усуває біль* (з мови реклами).

МАСАЖÚСТ, а, *ч.* Фахівець із масажу. *Прийшов масажист і перервав мені писання* (М. Коцюбинський); *Він .. був масажистом. Він мав до того бездоганні руки — сильні, рухливі і великі. Багато років був найкращим (чи найпопулярнішим) масажистом у місті* (Т. Прохасько); *Нервова система в тебе геть посаджена, треба відпочивати, їздити на курорти, відвідувати масажистів* (А. Дністровий); *Кожний масажист має знати основи анатомії людини та фізіологічного впливу масажу на організм* (із журн.).

МАСАЖÚСТКА, и, *жс.* Жін. до **масажúст.** — *Знайомтесь, Еріка, це ваша масажистка..,* — *сказав Шілінг* (В. Собко); *Макаров прийняв їх у масажному кабінеті. Процедура ще не почалась — юна масажистка сиділа в кріслі* (М. Руденко).

МАСÁЖНИЙ, а, е. Стос. до масажу. *За словами майстра зачісок, мити голову важливо масажними рухами — це покращує кровообіг шкіри голови, стимулює ріст волосся* (з газ.); // Признач. для масажу. *Алла Різник .. ліниво чесала волосся масажним гребнем* [гребенем] *з дерев'яними зубчиками* (А. Кокотюха); *Вона тоді була після якогось масажного кабінету і пахла якимись кремами* (С. Жадан); // *у знач. ім.* **масáжна,** ної, *жс.* Приміщення, признач. для проведення масажу. *Пройти до масажної.*

МАСАЖÓВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **масажувáти.** *Масаж, прискорюючи рух лімфи, збільшує надходження поживних речовин до тканин масажованої ділянки і сприяє виведенню з клітин продуктів обміну речовин* (з наук.-попул. літ.).

МАСАЖУВÁННЯ, я, *жс.* Дія за знач. **масажувáти.** *Послідовність масажування ділянок тіла така: спина, задня і передня поверхні нижніх кінцівок, передня поверхня грудей і верхні кінцівки* (з навч. літ.); *Масажування можна проводити самому за допомогою спеціальних пристроїв* (із журн.).

МАСАЖУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого, що.* Робити масаж. *Ліва Дмитрова рука звисає, наче батіг. Але лікарі кажуть, що, можливо, з часом вона одійде. Тільки треба щоденно масажувати її* (Ю. Мушкетик); *Пан Драбковський, стоячи на колінах, заходився квапно масажувати гетьману набряклі литки...* (В. Чемерис); *Повісивши фотоапарат на шию, Жора двома вказівними пальцями почав масажувати скроні* (А. Кокотюха); *Медсестра тільки-но закінчила масажувати старому спину* (Люко Дашвар).

МАСАЖУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* 1. Робити собі масаж. *Масажуйся — не лікуйся!* (з мови реклами).

2. Пас. до **масажува́ти.** *Ліктьовий суглоб руки масажується в зігнутому положенні* (з наук.-попул. літ.); *Лімфатичні вузли не масажуються* (з навч. літ.).

МАСА́Ї, їв, *мн. (одн.* **маса́й,** я, *ч.;* **маса́йка,** и, *ж.).* Напівкочовий африканський народ нілотської групи, що живе в савані на півдні Кенії і на півночі Танзанії. *Зі шкіри шакала масаї зробили невеликий, але гучний барабан-тамтам, під звуки якого в негритянських краалях танцюють хлопці й дівчата* (В. Малик); *Масаї є одним з найвідоміших племен Східної Африки* (з наук.-попул. літ.); *Слони виявляють страх уже тоді, коли бачать червоний колір одягу масаїв* (із журн.).

МАСА́Й *див.* **маса́ї.**

МАСА́ЙКА *див.* **маса́ї.**

МАСА́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **маса́ї.** *Прикметними рисами масайських жінок є поголена голова, яскраві шати (на вигляд звичайні балахони), намиста й браслети* (з наук.-попул. літ.).

МАСА́КРА, и, *ж., зах.* Жорстоке кровопролиття, масове вбивство; різанина (у 2 знач.). *Це не паніка, яка у війні буває, це .. затрата всякої дисципліни, на яку немає іншої ради, як скоростріл і поголовна масакра* (А. Чайковський); *— Перший бій, і якраз така масакра! — ще раз зідхнув* [зітхнув] *Базилько* (О. Лисяк); *У 1944-му німецька поліція безпеки продовжує криваву масакру в Галичині. Проте ні гестапівські облави, ні надзвичайний стан з наглими судами й розстрілами, ні примусові вивезення до Німеччини не могли зупинити тих, хто за мету життя свого обрав служіння Україні* (М. Андрусяк).

МАСАКРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого, зах.* Винищувати, чинити масове вбивство. *Ніхто вже не чинив опору; Микольцьо мовчки масакрував людей на другому фланзі, а Янко по-сатанинськи реготав і весь у крові ганявся за втікачами* (Р. Іваничук); *У гарячці бою доводилося витримувати безкарні для ворога атаки з повітря. А це давало ворогові можливість не тільки масакрувати вояків нашої дивізії, переломлюючи оборону, але заходити на фланги* (з мемуарної літ.); // Жорстоко вбивати. *Коли Петро замахнувся на нього, аби вдарити у твар, Стефан порвав ножа і почав у страшний спосіб масакрувати брата* (з газ.).

МАСЕДУА́Н, у, *ч.* Страва з городини, яблук і т. ін., политих вином або соусом. *Маседуан готують з сухих і свіжих фруктів та ягід, а як загусник в ньому використовують желатин* (з наук.-попул. літ.).

МАСЕЛЬНИ́ЦЯ, і, *ж.* Те саме, що **масельни́чка.** *З предметів хатнього вжитку на Гуцульщині прикрашали різьбою скрині, ліжка, мисники, полиці, посуд (миски, масельниці, барильця, баклаги, пляшки)* (із журн.).

МАСЕЛЬНИ́ЧКА, и, *ж.* Невеличка скляна, пластмасова і т. ін. посудина для зберігання масла; маслянка (у 2 знач.). *Продаю набір фарфоровий: цукерничка, масельничка і заварювальний чайник* (з газ.).

МАСЕ́ЛЬЦЕ, я, *с.* Пестл. до **ма́сло** 1. *Поки минулого разу збила кулачок масельця з Маріїного молока, минуло зо два місяці, а може, цілих три* (М. Матіос); *Ангеліна радо метушилася біля столу: чай на травах, хлібець свіжий, сир домашній, масельце...* (Люко Дашвар).

МАСИ́В, у, *ч.* 1. Гірська височина без яскраво вираженого гребеня або вершини, однорідна з погляду геологічної будови. *Іван Семанюк (М. Черемшина) .. "прийшов на світ" .. 13 липня 1874 р. в с. Кобаках Косівського повіту, там, де хвилі покутських горбів підіймаються назустріч основному масиву Карпат* (М. Зеров); *Величезні масиви узбережжя здаються хисткими кучугурами сухого піску* (П. Колесник); *Хтось приносив вирізки з іноземних журналів, дивовижні фотографії: літак з вузенькими крилами, далекі гірські масиви...* (Ю. Бедзик); *Не давши сенаторові спочити після важкої дороги через увесь Центральний гірський масив Галії, воєвода римський виклав сутність його місії* (І. Білик); // Про монументальну, важку споруду. *Праворуч кучугурилися купи крислатих дерев. Просто — бовванів масив головного гімназичного корпусу* (Ю. Смолич).

2. Велика територія, однорідна за якимись ознаками. *Перед нами масив ярої пшениці. Струнко біжать у далечінь рядки молодих сходів* (І. Волошин); *Внизу виднілися темні простори океану, сивуваті звиви рік, масиви лісів і хребти високих гір* (О. Бердник); *В метро по дорозі до себе, до свого бетонного масиву, Дмитро намагається систематизувати всю ту навалу інформації, яку так сумбурно вклала в нього Лариса* (Є. Кононенко); *Деяким чужинцям вдалося врятуватися й сховатися в густих лісових масивах* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. Те саме, що **ма́са** 3. *Великими суцільними масивами рожевіє плакун* (І. Багряний); *Важкі масиви хмар звисли над містом* (О. Полторацький); *З Арктики повернулися щільні масиви крижаного повітря, на старий Новий рік урешті випав сніг* (Ю. Андрухович).

4. *з означ., лінгв.* Сукупність однорідних мовних явищ. *Досліджуваний лексичний масив обчислювався для встановлення асоціативно-символічного зв'язку певних фонем із певними семами* (з наук. літ.).

(1) Житлови́й маси́в — сукупність житлових будинків, об'єднаних певним архітектурним задумом. *Зостались позаду корпуси нового житлового масиву, і попросторішало одразу* (О. Гончар); *Я забрів на околиці міста, де будувалися респектабельні котеджі. Пересік житлові масиви і вийшов до озера* (Любко Дереш); *Роздрібних покупців привабили супермаркети, розташовані посеред житлових масивів* (з газ.).

МАСИ́ВНИЙ, а, е. 1. Який має велику масу (у 1 знач.), об'єм. *Над здоровим ставком внизу червоніли стіни масивної сахарні, неначе твердині* (І. Нечуй-Левицький); *Були тут головно статечні постаті, деякі обтяжені роками й масивними золотими ланцюгами від годинників* (І. Франко); *Оглядівши Ріну, Степун з кряхтінням виняв масивний, з монограмами, портсигар і почав закурювать* (В. Винниченко); *Посередині троє масивних дверей, оббитих темною цератою* (І. Микитенко); *У кабінеті була м'яка канапа,*

трохи масивний стіл з точеними ніжками, скляна шафа з книжками і кахельна грубка (Р. Андріяшик); // Великий, важкий (про людину, тварину або частину тіла). *Ми стоїмо один проти одного. Я — масивний і огрядний у синьому піджаку, в золотих окулярах, респектабельний і певний себе. Він — блідий і безбровий з рідким, їжачком зачесаним волоссям* (В. Домонтович); *Своєю масивною фігурою заступає* [Гамалія] *стежку* (Григорій Тютюнник); *Круглолиций, з міцно стиснутими губами й круглим масивним підборіддям, він був тут, у камері, уособленням сили, мудрості й спокою* (Ю. Збанацький); *Професор Чмонь ледь помітно кивнув своєю масивною головою, наче привітався, а може, й ні* (О. Ірванець).

2. Який займає велику площу; суцільний (у 2 знач.). *І дивно було думати, що тонка лінія, .. яка легко перетинала міжгір'я глибиною в кількасот метрів, — насправді являє собою масивну дворейкову дорогу завширшки біля десяти метрів* (В. Владко).

МАСИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Якість за знач. **маси́вний** 1. *Подвір'я в господі Савуляка .. Високі кошари і стодоли з міцними ворітьми. Все вражає масивністю* (В. Собко); *Будівля відразу впадає у вічі своєю масивністю* (із журн.); *Начальник управління виділявся своєю масивністю, як і виконроб* (І. Волошин); *Голова у нашого Мелешка, як завжди, старанно вибрита.., обличчя пашить здоров'ям, у шкуру не потовпиться і вражає кожного своєю обвітреною масивністю та богатирськими обіддями чорних вусів* (О. Гончар).

МАСИ́ВНО. Присл. до **маси́вний.** *Широченна, дебела спина з пропітнілими лопатками .. масивно і кругло, як лантух із мокрим піском, випинається над спинкою фотеля* (В. Винниченко); *Із лісу вигинався на пагорбок шлях; як синя хвиля, піднімався над полями і масивно плив до самого неба* (М. Стельмах); *Перед лицем колон масивно височіли темні гори, сягаючи своїми верховинами до самих зірок* (О. Гончар).

МА́СКА, и, *ж.* 1. Накладка (у 1 знач.) на обличчя людини у вигляді звірячої морди, людського обличчя і т. ін. *Хор усіх звірів, яких личини (маски) знайдуться в дітей до гри. Дія ведеться в лісі* (Дніпрова Чайка); *Лесик по-змовницьки шепотів мені: — Одягнемо новорічні маски і добряче посмикаємо Зіну за коси* (В. Нестайко); *Карнавал є, відбувається з року в рік, по декілька разів, з різних приводів, з вогнями і масками, з вином і танцями!* (Ю. Андрухович); *Входять кардинал Беллармін і кардинал Барберіні. Тримають перед обличчям на паличках маски вівці і голуба* (В. Стус, пер. з тв. Б. Брехта); * У порівн. *Крізь причинену шибку глянуло її обличчя, .. біле, аж страшне, як маска* (Леся Українка); // *іст.* Накладка на обличчя під час тортур за часів інквізиції. *На обличчя Розенрохові наклали залізну маску з руркою біля рота, і один з вартівників готувався влити в ту рурку розпеченого олива* (Валерій Шевчук); // Пов'язка зі щілинами для очей, що закриває обличчя або його верхню частину. *У глибині саду показалась постать, загорнута в біле, з обличчям, захованим під чорною маскою* (М. Трублаїні); *При тьмяному світлі зірок все ж було добре видно маски, що їх наділи ці невідомі озброєні люди* (А. Шиян); *Одна справа — бути засудженим, .. інша — бути цинічно викраденим якимись невідомими в масках і задушеним під час тортур* (Ю. Андрухович); *Погромники в чорних масках не ризикували з'являтися на ясно освітлених, велелюдних дільницях* (О. Забужко); // Про людину в такій накладці та маскарадному костюмі. *Було багато масок, штук 200 (китайці, рицарі, араби, човен з рибаками)* (М. Коцюбинський); *В зал увіходить пан Фінке, за яким слідує юрба масок, вдягнених зразками його продукції — шоколад в плитках, а також різноманітні шоколадні фігурки* (І. Кочерга).

2. Постійний персонаж італійської комедії середини XVI–XVIII ст. *Кількість масок у комедії дель арте дуже велика, але більшість із них є спорідненими персонажами, які розрізняються лише іменами і незначними деталями* (з наук.-попул. літ.); // Зовнішній вигляд, характерні риси, властиві акторові, що зображує певний тип. *Режисер і лицедій на сцені Ян Непомуцен-Камінський не вмів носити маски поза підмостками театру* (Р. Іваничук); *Поганий той актор, який .. малює роль одною якою-небудь фарбою. Це неминуче призводить до штампа, до створення мертвої ходульної соціальної маски* (з мемуарної літ.).

3. *перев. чого, перен.* Зовнішній вигляд, що приховує справжню сутність когось, чогось. *Дозя недовго по смерті матері крила .. своє правдиве лице під маскою щирості, любві* [любові] *і вірності* (І. Франко); *Очі його налиті злобою. Та коли він побачив Турбая, одразу ж натягнув на обличчя маску улесливої доброзичливості* (М. Руденко); *Його безхарактерність та мізантропія насправді виявилися лише маскою, за якою ховався один з лідерів підпілля* (О. Авраменко, В. Авраменко).

4. Зліпок з гіпсу або іншого матеріалу, знятий з обличчя людини (перев. померлої). *Моторошне видовище ці гіпсові маски. Наче мертві обличчя замело снігами...* (Л. Костенко); * У порівн. *Бліде обличчя було застиглим, як гіпсова маска* (В. Владко); // Скульптурне зображення обличчя людини або голови тварини. *Що не дім, то зараз каріатиди, атланти, маски, генії і Бог зна що!* (Леся Українка).

5. *спец.* Заслона на обличчя для захисту від чого-небудь. *Один солдат не стерпів маски. Спинився, судорожно зриває протигаз* (О. Довженко); *Де колись римлянин чи турок зубами скреготів, тягнучи в укріплення свою розпатлану жертву, нині медички весело перебігають між валами, крізь протигазні маски сміються очима до перехожих* (О. Гончар); *Невже ж він збирається без маски і кисневого апарата сидіти під водою цілу вічність?* (Ю. Бедзик); // Марлева пов'язка на ніс і рот, що запобігає поширенню або проникненню інфекції. *Біля столу, на якому лежав прив'язаний хворий, стояли в білих масках медсестри й лікарі* (П. Панч); *В білому халаті, масці, шапочці, він стоїть посеред кімнати, піднявши обидві руки в стерильних рукавичках догори* (М. Дашкієв); // Пристосування, яке накладають на обличчя хворого, коли застосовують наркоз. *Все тіло хворого було запнуте великим простирадлом .. Наркозна маска лежала знята поруч* (Ю. Смолич); *Він відчув, як на нього наклали .. маску, і зрозумів, що лежить на операційному столі* (М. Стельмах); // Пристосування для подавання кисню під час висотних польотів, підземних робіт і т. ін. *Мені, нетренованому землянинові, довелось на перших порах не розлучатись з кисневою маскою* (М. Білкун); // Те саме, що **Космети́чна ма́ска.** *Ми сиділи на своїх ліжках, стираючи з обличчя обліпихові та вівсяні маски власного виробництва* (І. Роздобудько).

6. Природна або штучна заслона для прикриття військової техніки, позицій або укріплень від супротивника. *Маска для гармат.*

7. *інформ.* Спеціальний запис назви інформаційного об'єкта, у якому замість невідомих літер використовують певні символи. *Правильно задати маску — це свого роду мистецтво, завдяки якому можна швидко відібрати інформацію з потрібними параметрами* (з наук.-попул. літ.); *Якщо треба знайти файл, повне ім'я якого невідоме, використовують так звані маски, або шаблони* (з навч. літ.).

(1) Космети́чна ма́ска — косметичні засоби, що їх накладають на обличчя для догляду за шкірою. *Ці хвилини Вася любив. Бо саме цей час, зовсім короткий після вмивання, час сніданку, Рая не мала на обличчі косметичної маски* (Валерій Шевчук); *Теми цих розмов .. крутилися довкола одного — кількість калорій, дієта, косметичні маски* (Н. Сняданко); *Косметичні маски знежирюють і вибілюють, живлять, пом'якшують і зміцнюють шкіру* (з наук.-попул. літ.); **(2) Посме́ртна ма́ска** — зліпок з гіпсу або іншого матеріалу, знятий з обличчя людини після її смерті. *До обряду поховання фараона входило відливання посмертних масок спочатку із гіпсу, а потім із дорогоцінного металу* (з наук. літ.); *Учасники походу шляхом, яким везли Кобзаря до Канева, взяли з собою освячену землю, посмертну маску Тараса Шевченка та портрет поета* (з газ.).

△ **Коме́дія ма́сок <Коме́дія дель а́рте>** *див.* **коме́дія.**

◊ **Зрива́ти / зірва́ти ма́ску (машкару́)** *див.* **зрива́ти**[1]; **Носи́ти ма́ску (личи́ну)** *див.* **носи́ти; Скида́ти / ски́нути [з се́бе] ма́ску** *див.* **скида́ти.**

МАСКАРА́Д, у, *ч.* 1. Свято, бал, учасники яких одягнені в маски та костюми (казкові, етнографічні і т. ін.); костюмований бал *(див.* **бал**[1]**).** *Вона заторохтіла про губернію. — Там-то хороше, там-то весело! Садки, клуби, маскаради* (Панас Мирний); *Словом, був такий маскарад під одкритим небом, як у нас в залі* (М. Коцюбинський); *Палац піонерів організував маскарад у залі однієї з шкіл у центрі міста* (Л. Смілянський); *Дворянство, що з'їхалося до Вінниці, не стільки займалося державними справами, як проводило час у постійних розвагах: влаштовувало бали та маскаради* (із журн.).

2. *перен., ірон.* Про незвичайний для когось одяг, що дуже змінює його вигляд. *Стадницькому хочеться і вилаятись, і розсміятися, до того стало кумедним обличчя Салогана, перемотане хустками до самого носа. — Це що за маскарад? — Ой, голова і зуби, — стогне управитель* (М. Стельмах); *— А що це за маскарад, Женю? — Маскарад? — жваво відповіла Женя. — А ти теж у дранті. Чому питаєш? Сама знаєш, для чого я так вирядилася* (А. Хижняк); *Мустафа вибрав для відвідин нічну пору і з'явився не в своєму пишному візирському вбранні, а в простій одежі яничара. Для чого такий маскарад?* (В. Малик); *Обличчя незнайомця було все сховане під капелюхом. Макар посміхнувся: що за маскарад?!* (І. Роздобудько).

3. *перен.* Про вигляд і поведінку, за якими приховується справжня сутність когось, чогось. *Я брав навмисне "об'єктивні" теми, ніби з історії або з чужого мені соціального осередку, але ж се був тільки "маскарад душі"* (Леся Українка); *— Все, — наказав Антон. — Досить того маскараду. Або ти віддаєш мені мою папку, або...* (Любко Дереш).

МАСКАРА́ДНИЙ, а, е. Стос. до маскараду (у 1 знач.). *Був справжній маскарадний бал, дуже модний і парадний* (М. Коцюбинський); *Миколаївці зовсім не маневрували під кулями й скидалися на маскарадних дачників у своїх матроських шапках* (Ю. Яновський); *В розпал свята до залу вступив листоноша. Вже хтозна: чи справжній, чи теж маскарадний, але з поштарською торбиною, в кашкеті зв'язківця* (Ю. Збанацький); // Признач. для маскараду. *Плащ падає — перед нами молода, дуже вродлива дівчина в прегарному маскарадному вбранні* (І. Кочерга); *Маскарадний костюм прийшовся йому якраз, і, подивившись на себе в дзеркало, він зробив висновок: ось той рідкісний випадок, коли чоловікові справді пасує форма* (А. Кокотюха).

МАСКАРА́ДНИК, а, *ч.* Учасник маскараду (у 1 знач.). *Кількох маскарадників пощастило затримати і посадити у карцер* (Ю. Смолич); *Сучасне козацтво — це не барвиста юрба маскарадників і шароварників, які невідомо чому вирядилися і смішать людей, а справжні патріоти своєї землі* (із журн.).

МАСКАРО́Н, а, *ч.* Декоративний рельєф у вигляді обличчя людини або голови тварини. *Оптимістична й добра людська рука виліплювала то тут то там .. усміхнених сфінксів, маскаронів із спотвореними від реготу обличчями* (Р. Іваничук); *Як тяжко повертатись на рівнину, скотитись по гладенькій мерзлоті чи з'їхати, як я, на животі в ту вуличку, що вигинала спину, під маскарона бороду цапину* (Ю. Андрухович); *Ворона .. всілася за кілька кроків попереду, на розтріснутій голові маскарона над аркою кам'яниці* (О. Забужко).

МАСКАРПО́НЕ, *невідм., ч.* Італійський сир, схожий на вершковий крем. *У маскарпоне трохи кислуватий, м'який вершковий смак і ніжна, однорідна консистенція* (з наук.-попул. літ.); *Про делікатеси, які отримують із козячого молока, люди в Україні раніше навіть не думали: маскарпоне, моцарела, бринза і безліч сортів твердих сирів...* (із журн.); *В окремій посудині збиваємо вершки з маскарпоне й акуратно вводимо до них жовтки з цукровою пудрою* (з газ.).

МАСКО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **маскува́ти.** *Він вийшов з погано прихованим невдоволенням, але досить добре маскованою розгубленістю* (П. Загребельний); // *безос. пред. У вагоні .. чотири дошки були двічі перерізані ножем упоперек .. Тож на те пішло багато ночей. Тож різано, либонь, від самого Уралу і пильно масковано вдень. Потім вийнято...* (І. Багряний).

2. *у знач. прикм.* Який маскується (у 2, 3 знач.), замаскувався. *Духовенство .. не хоче підлягати команді штабових офіцерів, гусарських генералів та професорів, явних або маскованих атеїстів, матеріалістів, містиків* (І. Франко).

3. *у знач. прикм.* Одягнений у маскарадний костюм; у масці. *— Коли це одчиняються двері, і входять кавалери, деякі масковані, а деякі без масок...* (І. Нечуй-Левицький); *Невмирущість твоя — не в печалі, Не в маскованому карнавалі, Де з брехнею братається нудь* (Д. Павличко).

МА́СКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **ма́ска** 1, 4–6. [А н н а:] *Сей вечір в нашім домі бал масковий* (Леся Українка); *Для студентів столична мерія запровадила масковий режим. Також мають носити марлеві пов'язки всі працівники закладів торгівлі та громадського харчування* (із журн.).

МАСКО́Н, у, *ч., астр.* Зона позитивної аномалії сили тяжіння на Місяці. *Маскони були виявлені й локалізовані за збуреннями в рухах штучних супутників Місяця* (з наук.-попул. літ.); *На невеликій глибині під кільцеподібними морями є концентрації маси, які й дістали назву масконів* (з навч. літ.).

МАСКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до маски; такий, як маска. *Обличчя хворого маскоподібне, куточки рота опущені* (з навч. літ.).

МАСКОПОДІ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **маскоподібний.** *Розвиток хвороби Паркінсона спричиняє підвищення тонусу м'язів обличчя, що зумовлює його маскоподібність* (з наук. літ.); *Для діагностування ботулізму в дітей грудного віку треба звертати увагу на загальну м'язову слабкість, особливо м'язів шиї, маскоподібність обличчя (відсутність рухів мімічних м'язів), труднощі під час годування, запор, ядуху* (з навч. літ.).

МАСКУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для маскування (у 1 знач.). *Одягаючи військовий маскувальний плащ на ходу, він мурмотів: — Досить! Досить!!* (І. Багряний); *Рано вдосвіта Тамара відкинула маскувальне запинало і побачила за вікном сніг...* (А. Хижняк); *Вихором налетіли важкі з високими колесами вантажні автомашини .. із сіро-зеленими маскувальними плямами на бортах* (К. Гриб); *Вони ніби зачаїлися, натягли маскувальні сітки і чогось вичікували, до чогось готувалися* (А. Кокотюха).

Маскува́льний хала́т *див.* **хала́т.**

МАСКУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* 1. Який маскує (у 2 знач.) кого-, що-небудь, маскується (у 2 знач.). *Першокласним маскувальником хамелеон став завдяки особливим фотонним кристалам, розташованим на поверхні його шкіри* (з наук.-попул. літ.); *Маскувальниками проблемних ділянок шкіри можуть бути креми, гелі, олівці* (із журн.).

2. Фахівець із військового маскування. *Художник пішов добровольцем на фронт у липні 1941 року. Служив в авіації маскувальником, стрільцем-радистом, працював у редакції армійської газети* (з мемуарної літ.).

МАСКУВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* 1. Жін. до **маскува́льник** 2. *Лікарі називають легеневу емболію маскувальницею, бо її часто плутають з гострою формою пневмонії або серцевим інфарктом* (з наук.-попул. літ.); *Велика сіра з чорними крапинками і плямками — квакша маскувальниця. Вона живе у вологих тропічних лісах Південної Америки* (з газ.).

2. *розм.* Сітка для маскування (у 3 знач.). *Ще зовсім недавно школярі відправили військовим так звану літню, зелену сітку, а вже зараз плетуть білі маскувальниці, адже насувається зима* (з газ.).

МАСКУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **маскува́ти** 2, 3 і **маскува́тися** 2, 3. *Солдати, що копали під вербами ями для маскування машин, помітили її* [Юлю] (Григорій Тютюнник); *Вислухавши рапорти про припинення робіт і вжиті заходи щодо маскування об'єкта, підполковник піднявся в машину зв'язку* (В. Чемерис); *Слова були жорстокі своїм змістом, але почувалося, що їх сказано для маскування чогось глибшого* (Т. Осьмачка); *— Пустої символіки нема. Кожен символ створено для маскування суті або для її узагальнення* (О. Бердник); *Не було згоди між керівниками. Одні, здогадувалася Дарка, стояли за те, щоб вести боротьбу відкритим, непримиренним способом, .. а інші, на чолі з Стефою Сидір, обстоювали політику хитрощів і маскування* (Ірина Вільде).

2. Те, за допомогою чого маскують (у 2 знач.), маскуються. *В око* [Туманову] *впало на самому узліссі прив'яле зелене маскування* (П. Панч); *На узліссях заревли танки і, розметавши зелене гілля маскування, ринули з усіх кінців до річки* (О. Гончар); *На широких вулицях у білих плямах маскування стоять автомобілі, метушаться солдати* (М. Циба).

МАСКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *кого.* Одягати когонебудь у маскарадний костюм, надівати на когось маску (у 1 знач.). *Маскувати дитину зайчиком; // під кого і без дод.* Одягати когось у незвичайний костюм, щоб ніхто не впізнав. *Тепер старшини, добувши десь червоні кубанки, саме маскували своїх їздових під козаків* (О. Гончар).

2. *кого, що.* Прикриваючи, ховаючи кого-, що-небудь, робити непомітним, невидним для когось. *Сапери й взвод стрільців вийшли в поле. Закладали фугаси, маскуючи їх* (М. Трублаїні); *Перемога! Вікон маскувати вже не треба* (І. Нехода); *Це були вози-халабуди, схожі на циганські кибитки — у них партизани маскували кулемети й навіть легкі гармати* (В. Шкляр); *Трава, звисаючи до самісінької води, маскувала довге кермове весло* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна).

3. *що, перен.* Приховувати свої вчинки, думки і т. ін. чимось показним, удаваним. *Це почуття, трохи принизливе для нього, він старався маскувати ще більшою свободою й недбалістю рухів* (І. Франко); *Андрій навіть не намагався маскувати своє презирство* (І. Багряний); *Раніше Мар'ян перед Глущуком своє хиже нутро маскував солодкими словами* (С. Чорнобривець); *Братство вже не маскувало слідів обшуку: меблі були зсунуті з місць, стіни й підлога покопирсані, книжки й рукописи порозкидані* (М. Дашкієв).

МАСКУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* 1. Одягатися в маскарадний костюм, надівати на себе маску. *Діти люблять маскуватися, задовго до карнавалу просячи мам, тат, бабусь і дідусів купити їм костюм, маску, спеціальні фарби для макіяжу* (з газ.).

2. Прикриваючись чим-небудь, ховаючись десь або змінюючи свій вигляд, ставати непомітним, невидним для когось. *Командир сказав: — На час формування кожний підрозділ займає тут, у парку, визначену йому ділянку, маскуючись попід деревами* (Ю. Смолич); *Партизани швидко маскуються по кущах, за хижею, між камінням* (П. Воронько); *Щоразу, коли вертоліт знижувався і заходив на близьке коло, ми маскувалися серед ялівців* (Т. Прохасько).

3. *перен.* Показувати себе не таким, яким є насправді; приховувати свою справжню сутність. *Німецьке командування, маскуючись вдаваним нейтралітетом, готувалося до бою в Клинцях* (С. Скляренко); *— Знаєш, які бувають хитрі шпигуни? Вони як завгодно вміють маскуватись* (Ю. Збанацький); *Мабуть, він таки здорово сп'янів, а може, маскувався під п'яного, розуміючи, що з п'яним і розмови короткі* (В. Петльований); *Як би люди не маскувалися, їх завжди видає почуття втіхи* (Р. Андріяшик).

4. Пас. до **маскува́ти** 2. *На перешийку викопуються ямки, маскуються бур'яном, сідаєш у ямку й сидиш: качка вранці і ввечері тягне, перелітає або з Чайок на Лиман, або з Лиману на Чайки... і таки іноді добре попостріляєш...* (Остап Вишня); *Стояли* [чоловік і жінка] .. *за крок од пня, яким маскувалася дучка над криївкою* (О. Забужко); *Бойова техніка й споруди маскуються спеціальними маскувальними сітками* (з навч. літ.).

МАСКУЛІ́ЗМ, у, *ч., лінгв.* Те саме, що **маскуліні́зм** 3. *В окремих випадках вказівка на стать може виражатися лексемою, що нейтралізує родову ознаку маскулізму, залишаючи за ним тільки функцію назви особи за видом діяльності,*

напр., дівчина-інженер (з наук. літ.); *Значний вплив на узуальний статус маскулізмів справив офіційно-діловий стиль, адже такі номінанти одночасно і позначають діяча, і є назвами певних професій, посад та військових звань* (з навч. літ.).

МАСКУЛІНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., мед.* Розвиток в осіб жіночої статі вторинних чоловічих статевих ознак. *Пренатальна маскулінізація призводить до порушення формування первинних статевих ознак у дівчинки* (з наук. літ.); *Маскулінізація жінок зумовлює появу в них чоловічої психології* (з навч. літ.).

МАСКУЛІНІ́ЗМ, у, *ч.* 1. *мед.* Наявність у жіночого організму вторинних чоловічих статевих ознак (бороди, вусів, низького тембру голосу). *Жінки можуть бути із жіночно округленими формами або із вираженим маскулінізмом* (з наук. літ.).

2. Вияв якостей, властивостей, притаманних чоловічому типу організму. *Віталізм і маскулінізм по-українському перелицьованого Енея особливо підкреслені* (з навч. літ.).

3. *лінгв.* Іменник, який має форму граматичного чоловічого роду, але позначає осіб обох статей. *Протиставлення міського населення сільському відбилося у формах маскулінізмів, мотиватор яких зорієнтований на ознаку, асоційовану із сільським жителем* (з наук. літ.).

МАСКУЛІНІЗО́ВАНИЙ, а, е. Який віддає перевагу якостям, властивостям, притаманним чоловічому типу організму. *У Радянському Союзі популярний маскулінізований тип жінки був репрезентований образом комісарки, робітниці, а в спортивному дискурсі — фізкультурниці* (з наук. літ.); *Маскулінізований характер сучасної науки виявляється в багатьох явищах* (з публіц. літ.); // Який виявляє такі якості, властивості. *Лесбійкам стереотипно приписують маскулінізований тип* (з наук.-попул. літ.); *Головна героїня небагатослівна, з чітко сформульованими фразами та впевненими рухами. Вона ідеально показує стереотипний маскулінізований образ не лише в зовнішніх проявах, а й у внутрішніх* (із журн.).

МАСКУЛІ́ННИЙ, а, е, *книжн.* Характерний для чоловіків. *У країнах з низьким середнім рівнем тривалості життя жінки віддають перевагу чоловікам, що мають яскраво виражені маскулінні риси* (із журн.).

МАСКУЛІ́ННІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Властивість за знач. **маскулі́нний.** *Марла не .. до кінця вірила у вартість того, що він робить, пишучи книги про .. зброю й маскулінність в соціальному контексті* (І. Карпа); *Для хлопчика прагнення відповідати взірцям маскулінності (крім влади, це необхідність бути сильним, хоробрим, компетентним, емоційно стриманим тощо) є не так внутрішньою потребою, як суспільною нормою* (з наук.-попул. літ.); *Гендер — це сукупність уявлень про особистісні та поведінкові особливості чоловічого та жіночого. Ці особливості, взяті окремо, визначають фемінність або маскулінність: чоловіче в жіночому і жіноче в чоловічому* (з навч. літ.).

МАСКУЛЬТУ́РА, и, *ж.* Скорочення: масова культура *(див.* **культу́ра).** *Я зовсім не ставлю собі за мету вимагати: геть усю маскультуру, дорогу класиці* (з газ.); *Маскультура активно й уміло використовує природний потяг людей до розваг, відпочинку, але орієнтується при цьому на бездуховні начала, на стандартизацію людських почуттів* (з газ.).

МАСКХАЛА́Т, а, *ч.* Скорочення: маскувальний халат *(див.* **хала́т).** *Групу вів Абдулаєв. Десять чоловік одягли білі маскхалати* (Григорій Тютюнник); *Сокур, сержант Храмов і ще кілька чоловік у плямистих маскхалатах, ніби водяники, — оточили комбрига Фомича і доповідають, певне, про свою вилазку* (Є. Доломан); *Вони нагадували лікарів — у білих маскхалатах* (І. Роздобудько); * У порівн. *Грак приніс ганчірку і вручив Понюхну. Той глянув на білий дерматин. На ньому густо, як на маскхалаті, двоїлися величезні брунатні плями* (О. Чорногуз).

МАСЛА́К, а́, *ч., розм.* Велика кістка людини або тварини (перев. стегнова). *Кати вінчанні* [вінчані], *Мов пси голодні за маслак, Гризуться знову* (Т. Шевченко); *На пісках у Біляях і поблизу Крутого Яру помітні ознаки стародавнього житла або військового стану: печища, череп'я та маслаки, кутасті кінці стріл* (А. Кащенко); *Саксонці били в щити й кричали од щастя. Вночі сиділи коло вогню, обтинали ножами смачну печеню, жерли, рикали, запускали один в одного обгризеними маслаками* (П. Загребельний); // Кістка, що випинається з-під шкіри. [П а н ь к о:] *Ти, як цвіт той, вся налита — у мене ж самі маслаки...* (М. Куліш); *Більшість із них були в самій білизні. Вона, як пластир, облипала їх укриті струп'ям, гострі, випнуті маслаки* (І. Микитенко); *Ніби не на своєї бригади дворище попав .. По коневі знати — худий-худий, самі маслаки* (А. Головко).

◊ **Ла́нтух (міш́ок) із кістка́ми (з маслака́ми)** *див.* **ла́нтух.**

МАСЛАКУВА́ТИЙ, а, е, *розм.* Який має випнуті з-під шкіри кістки; кістлявий (у 1 знач.). *Скільки років цій жінці?.. Сімдесят?.. Тридцять?.. Невідомо, її брудне сиве волосся спадає масними патлами на гострі маслакуваті плечі* (М. Дашкієв); *Мати впустила на руки зважнілу голову, одвернулася: худенькі маслакуваті плечі її звелися вгору, засмикалися* (І. Рябокляч); *Це вже був не той четверик вогнисто-гнідих, мов ясне око Ахурамазди, коней, а звичайні, змучені страшним походом і голодом, вороні маслакуваті жеребці* (І. Білик); *Лантух був важкий і покривав чоловіка зовсім, виднілися тільки худі, маслакуваті ноги* (Валерій Шевчук).

МАСЛАКУВА́ТІСТЬ, тості, *ж., розм.* Властивість за знач. **маслакува́тий.** *Весь він за минулі півроку помітно змужнів, зникла ота юнацька маслакуватість, що служила мішенню для всіляких солдатських дотепів та зубоскальств* (Є. Доломан).

МАСЛАЧО́К, чка́, *ч., розм.* 1. Зменш.-пестл. до **масла́к.** *Клапан — боягуз, хапа дрібничками. Схопивши, озирається, біжить у куточок і там наминає свій маслачок* (В. Винниченко); *Підперши кулаком гостренький маслачок підборіддя, Вова здивовано стежив за обличчям Кіри* (О. Копиленко).

2. *заст.* Кістка пальця. *У давнину фалангу пальця називали маслачком* (з наук.-попул. літ.).

МАСЛА́ЧЧЯ, я, *с., розм.* Збірн. до **кістка** 1, 2. *В одного пана, кажуть, є такий мертв'як, що без шкури і без мняса, саме маслаччя* (Сл. Б. Грінченка); *Маслаччя колінних суглобів стирчало з кривавого м'яса біле, аж голубувате* (О. Гончар); *Могилу зрушив плуг і вивернув маслаччя, і череп зжовклий зуби показав* (П. Мовчан); *Василенко давно вже помітив Шляхтича, бо й спробуй його не помітити поміж такими двома геодезичними знаками, складеними з маслаччя* (П. Загребельний).

МА́СЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Мазаний, поливаний маслом (у 1 знач.); намаслений. *Млинець закрутився на місці та й*

заспівав: — Плиг-скік, плиг-скік, Я — маслений бік, На сметані мішаний Та на маслі пряжений! (з казки).

МА́СЛЕЧКО, а, *с.* Пестл. до **ма́сло** 1. *А у Дем'яна страва добрая була: І маслечко, і сало, і сметана* (Л. Глібов); *— Вам борщику чи супчику, Вам курочку чи качечку, З підливою, на маслечку!* (О. Олесь); *— На, це тобі гостинці від французів. Вони від Червоного хреста* [Хреста] *щонеділі допомогу одержують. Там хліб з маслечком, з мармеладом* (О. Сизоненко); *— Ще чайку? — прошипів їй на саме вухо Дордже. Редька здригнулася. — Печенька би до нього... З маслечком. Чи вареннячком* (І. Карпа).

МАСЛИ́НА, и, *ж.* 1. Вічнозелена субтропічна рослина родини маслинових з їстівними плодами, з яких одержують харчову і технічну олію; олива. [На Капрі] *цілі ліси маслин* (М. Коцюбинський); *Подихає з балкона свіже повітря, і стає чути, як поблизу десь зацвіли дикі маслини* (С. Васильченко); *— Не кажи мені про море! Там же листя тихе майво, там маслини хилять віти* (В. Стус); *Попереду посадка з колючих сріблястих маслин* (М. Циба).

2. Кісточковий овальний плід цієї рослини. *Огей .. випиває одразу дві чарки і дивиться на Ореста, що уминав лиснюче рожеве м'ясо сьомги, маслини, червоні шматки консервів* (Олесь Досвітній); *Кельнер приніс маринований оселедець із цибулею і маслинами, свіжі огірки і помідори* (В. Кожелянко); *У порівн. *І кого тільки тут не було: .. гладкі вірмени з чорними блискучими, як маслини, очима і жебраки в барвистому лахмітті* (З. Тулуб).

МАСЛИ́НКА, и, *ж.* 1. Кущ або деревце родини маслинкових з вузьким сріблястим листям, запашними квітками та їстівними плодами; лох *(див.* **лох**[1]*). Маслинка дає плоди, які після осінніх приморозків стають солодкими* (з газ.).

2. *збірн.* Плід цієї рослини. *Препарати маслинки вузьколистої виявляють сильну в'яжучу та протизапальну дію* (з наук.-попул. літ.).

3. Зменш.-пестл. до **масли́на** 2. *Кожного дня міняємо позицію бідона, перевертаючи його з боку на бік, догори дном і навпаки. Це потрібно для того, щоб кожна маслинка стикнулася з солоною й оцтовою сумішшю, просочилася запахом лаврового листа* (з наук.-попул. літ.); *До тріски, обсмаженої в тісті, додають листочки салату, маслинку, соус і гірку зеленого горошку* (із журн.); * У порівн. *Верлібр — це як маслинка, його треба просмакувати* (із журн.).

МАСЛИ́НКОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **масли́нка.** *У міжряддях нових маслинкових гаїв у затінку зберігається свіжа травичка* (з газ.).

2. *у знач. ім.* **масли́нкові,** вих, *мн.* Родина рослин порядку розоцвітих, до якої належать маслинка, плоховник і т. ін. *У всіх маслинкових на коренях є бульбочки* (з навч. літ.).

МАСЛИ́ННИЙ, а, е. Те саме, що **масли́новий** 1. *Чудові ліси і сади стояли кругом, а в них дерева маслинні, .. помаранчеві, каштанові й кипарисові* (О. Назарук); *Високі дерева волоських горіхів чередувались* [чергувалися] *з маслинним деревом і сливами* (П. Панч).

МАСЛИ́НОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **масли́на.** *Гончар Асаф уже знав, що після Пасхи його давня мрія здійсниться. Він зібрав майже достатньо грошей, аби купити невеликий маслиновий гай біля Західних воріт* (В. Кожелянко); *Ми сиділи біля вогню, мене оповивав легенький хміль, огортало тепло, що линуло від каміна, а в роті перекочувалася маслинова кісточка* (В. Шкляр); // Видобутий із плодів маслини. *Маслинова олія у великих кількостях може негативно вплинути на шлунок, тому вживати її треба помірно* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім.* **масли́нові,** вих, *мн.* Родина дводольних рослин, до якої належать маслина, ясен, бузок та ін. *Дерево ясеня звичайного з родини маслинових сягає 15–40 м заввишки* (з наук.-попул. літ.); *Маслинові об'єднують до 30 родів* (з навч. літ.).

3. *рідко.* Те саме, що **оли́вковий** 2. *Традиційними для ділового одягу жінки вважають сірий, темно-синій, маслиновий, бордовий кольори* (із журн.).

△ **Масли́нове (оли́вкове) де́рево** *див.* **де́рево.**

МА́СЛИТИ, лю, лиш, *недок., що, розм.* Мазати, поливати маслом (у 1 знач.); намаслювати. *Маслити млинці.*

МА́СЛИТИСЯ, литься, *недок., розм.* Пас. до **ма́слити.** *Млинці маслилися ще гарячими, тому в кухні дуже смачно пахло* (із журн.).

МА́СЛО, а, *с.* 1. *тільки одн.* Харчовий продукт, який виробляють збиванням вершків або сметани. *Заваривши кашу, не жалуй масла* (Номис); *Вона .. підносила до рота шматок хліба, густо змазаний маслом* (Г. Хоткевич); *Відколи Степан Кушнір отримав поміщицьку тяжкотілу корову, то щоразу приносив на комнезамські збори загорнуту в ганчірку грудочку масла* (М. Стельмах); *Я відривала від себе останнє — возила недужому сметану, масло, яйця* (М. Андрусяк); *Звідки Тобі так добре відомо, як я люблю канапки з білого хліба, з маслом, шинкою, твердим сиром, шматочком червоного перцю і маринованим грибочком?* (С. Андрухович); * У порівн. *Катерина від насіння взяла жменю бобу, зварила в горняті, а він розбух, став м'який, як масло* (С. Чорнобривець).

2. *спец.* Жирова речовина, яку видобувають із мінеральних речовин. *Масла для шкіри обличчя широко використовують в косметології* (з наук.-попул. літ.).

3. *тільки одн.* Те саме, що **оли́ва** 2. *При помазанні хворого освяченим єлеєм (маслом) призивається на нього благодать Божа для зцілення від тілесних і душевних хвороб і відпущення йому забутих без злого умислу гріхів* (з рел.-церк. літ.).

4. *техн.* Те саме, що **масти́ло** 1. *Встановлено, що зниження тиску повітря в шинах на 25 % призводить до підвищення рівня масла на 5 %* (з наук.-техн. літ.); *В іншому кутку кімнати змащувала* [Жукова] *маслом інструменти* (О. Донченко); *Ця блакитненька стрілочка, очевидно, показує, скільки витрачено пального, ця рожева — чи є масло у всіх механізмах* (М. Білкун); *Не річка й не річечка, Кодима вже не знала й сама, хто вона є насправді. Приїжджі, а від них й легкодухі тутешні взяли за звичку зливати в неї мазути й масла* (М. Вінграновський).

(1) Пря́жене ма́сло — масло, вигот. пряженням, нагріванням вершкового масла й видаленням з нього залишків сметани. *Пахло пряженим маслом і хлібом, а ще — якимись прянощами* (Любко Дереш); *Корабель був завантажений копрою, кокосовим молоком і горіхом, пальмовим цукром, пряженим маслом з молока буйволиць* (Р. Доценко, пер. з тв. Е. По).

△ **(2) Мінера́льне ма́сло** — продукт перероблення висококиплячих масляних фракцій нафти. *У теплових і атомних енергетичних установках, системах теплопостачання, технологічних пристроях як теплоносії застосовують*

гази, водяну пару, воду, розплавлені метали, мінеральні масла (з наук.-попул. літ.); *Щоб захистити шкіру рук від концентрованих і розведених кислот, лугів, мінеральних масел, використовують захисні рукавиці* (з навч. літ.); *Немолочний жир — це в кращому випадку кокосова чи пальмова олія, у гіршому — замінники на основі мінеральних масел* (з газ.); **(3) Соля́рове ма́сло** — продукт перегонки нафти, що його використовують як паливо для дизелів, мастило для легких механізмів і т. ін. *Розчинником у виробництві холодних бітумних мастик є солярове масло* (з наук.-попул. літ.); *Солярове масло застосовують як моторне паливо* (з навч. літ.).

◊ **Цур ду́рня та (й) ма́сла гру́дка** *див.* **ду́рень; Як варе́ник у ма́слі (у смета́ні)** *див.* **варе́ники; (4) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **ма́слом по душі́** *кому і без дод.* — хто-небудь надзвичайно задоволений чимсь (перев. сказаним, висловленим), щось є дуже приємним для когось. *Потоцький притулився в куточку і слуха, аж облизується: як маслом по душі його маже тією молитвою* (О. Стороженко); **(5) Як по ма́слу** *(рідше* **з ма́слом, по ма́слі,** *рідко* **на шнуро́чку),** *перев. зі сл.* і т и, п і т и *і т. ін.* — легко, успішно, чітко, без перешкод і т. ін.; дуже добре. [Ц о к у л ь:] *О, я знаю, що коли ти візьмешся за діло, то воно піде як по маслу* (І. Карпенко-Карий); — *Скоро тільки у нас робота почнеться, то все мені мусить іти як на шнурочку* (І. Франко); *Здавалося, що все буде йти як по маслі: там він позичить, там оддасть, там купить* (Грицько Григоренко); *Якщо знайдеш сюжет, далі все йде як по маслу* (О. Донченко); **Як сир у ма́слі** *див.* **сир.**

МАСЛО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **ма́сло** в 1 знач., напр.: м а с л о ж и р к о м б і н а́ т, м а с л о з а г о т і́ в л я, м а с л о ф а с у в а́ л ь н и й; у 2 знач., напр.: м а с л о в і д д і́ л ь н и к, м а с л о в л о́ в л ю в а ч, м а с л о н а с о́ с.

МАСЛОВА́Р, а, *ч.* Те саме, що **масларо́б** 1. *Усяких ремісників діставали з України; до Москви їздили наші ковалі, гончарі, .. каретники, шевці, масловари* (І. Огієнко).

МАСЛОВИГОТІВНИ́К, а́, *ч.* Те саме, що **масловиго-то́влювач.** *Підвищення стійкості масла досягають пропусканням його між вальцями масловиготівника* (з наук.-попул. літ.); *Якщо масловиготівник заповнений не повністю, збивання масла відбуватиметься швидко, причому багато жиру потраплятиме в сколотини* (з навч. літ.).

МАСЛОВИГОТО́ВЛЮВАЧ, а, *ч.* Апарат для збивання масла та наступного його обробітку. *Виробництво вершкового масла в масловиготовлювачах періодичної дії проходить у два етапи: утворення з жирових кульок масляного зерна й формування з нього пласта вершкового масла* (з наук.-попул. літ.); *У масловиготовлювачі регулюють і налагоджують різні параметри, одним із них є температура збивання масла* (з навч. літ.); *У масловиготовлювачах безперервної дії утворення масляного зерна і пласта здійснюється в потоці* (із журн.).

МАСЛОВЛО́ВЛЮВАЧ, а, *ч.* Пристрій, що відділяє мастило в потоці іншої речовини (рідини, газу). *Можлива спрощена схема відведення стоку під час пожежогасіння з самозливом дощової води через масловловлювач у каналізацію і відкачуванням масла* (з навч. літ.).

МАСЛОЕКСТРАКЦІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до екстракції (у 2 знач.) масла (у 5 знач.). *Приватне акціонерне товариство "Миронівський хлібопродукт" запустило маслоекстракційний завод і почало експортувати соєву олію* (з газ.).

МАСЛОЕКСТРА́КЦІЯ, ї, *ж., спец.* Екстракція масла (у 5 знач.). *Маслоекстракція — обробка речовин, що містять олію, низькокиплячими розчинниками з наступним відганянням їх з екстракту* (з наук.-попул. літ.).

МАСЛОЖИРОВИ́Й, а́, е́. Пов'язаний з виробництвом масла, тваринних жирів та рослинних олій, маргарину, гліцерину і т. ін. *Основними галузями харчової промисловості є м'ясна, молочна, зернопереробна, масложирова, маслосироробна, лікеро-горілчана, хлібопекарна, цукрова* (з наук. літ.); *Ринок масложирової продукції збалансований достатньою мірою, щоб за активізації експорту зберегти цінову стабільність* (з газ.).

МАСЛОЗАВО́Д, у, *ч.* Завод, що виробляє масло та інші молочні продукти. *Будеш у колгоспі збирати і молочні продукти, а потім везти на маслозавод у Вижницю* (М. Матіос).

МАСЛОПОДІ́БНИЙ, а, е. Такий, як масло, подібний до масла. *Паштет — це фарш маслоподібної консистенції, виготовлений з тонко подрібненого м'яса з додаванням жиру та спецій і запечений* (з наук.-попул. літ.); *Пластифікатори — маслоподібні органічні речовини, які вводять у пластмаси для покращення їхньої еластичності, гнучкості, морозостійкості* (з навч. літ.).

МАСЛОПОДІ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **маслоподі́бний.** *У фармації враховують такі показники, як м'якість, густота, напівтвердість та маслоподібність лікарських засобів* (з навч. літ.).

МАСЛОПРОВІ́Д, во́ду, *ч.* Система труб для транспортування масла (у 2 знач.). *Стаціонарні маслопроводи необхідно виготовляти зі сталевих труб, які з'єднують зварюванням* (з наук.-техн. літ.).

МАСЛОРО́Б, а, *ч.* 1. Фахівець із маслоробства (у 1 знач.). *На 1894 р. у стаді було 106 корів. Обслуговували ферму прикажчик, він же майстер-маслороб; обліковець, він ще розвозив молочну продукцію; 5 доярок і 4–6 робітників* (з публіц. літ.).

2. Робітник, який працює на маслоробні. *Масло нашої торгової марки виготовляється з молока найвищої якості і зберігає частинку душі наших маслоробів* (з мови реклами).

МАСЛОРО́БКА, и, *ж.* Апарат для збивання масла з вершків або сметани. *Маслоробка складається з міцного бака, надійного електроприводу, гвинта, крильчатки, конденсатора й теплового реле* (з наук.-техн. літ.); *Роздаючи селянам поміщицькі маєтки, млини, маслоробки, реманент тощо, Н. Махно помітив, що ті бояться брати їх у своє розпорядження* (з наук.-попул. літ.).

МАСЛОРО́БНИЙ, а, е. Який виробляє масло (у 1 знач.). *Ряд галузей Угорщини, що переробляють сільськогосподарську сировину, уже повністю в руках іноземців, і саме ці галузі функціонують успішно, наприклад, маслоробна промисловість* (з наук. літ.); *Однією з найдавніших галузей є харчова промисловість, що представлена маслоробним виробництвом, сироварінням, молочноконсервною промисловістю* (з навч. літ.).

МАСЛОРО́БНЯ, і, *ж.* Підприємство, де виробляють масло (у 1 знач.). *У 1929 році на базі маслоробні, яка працювала в колишньому панському маєтку, розпочалися інтен-*

сивні роботи з переобладнання її в маслозавод (із журн.); // Приміщення, у якому працює таке підприємство. *Ця бригада побудувала .. корівник, маслоробню і гараж* (О. Копиленко).

МАСЛОРО́БСТВО, а, *с.* 1. Виробництво масла (у 1 знач.). *Сучасний процес маслоробства починається — як і тисячі років тому — із сирого молока* (з навч. літ.).

2. Галузь молочної промисловості, що виробляє масло. *Протягом століть простежується історія маслоробства в краї, територія якого надзвичайно багата травами, заливними заплавними луками, самою природою призначеними для молочного тваринництва* (з наук.-попул. літ.).

МАСЛОРОЗЧИ́ННИЙ, а, е. 1. У якому розчиняється масло (у 2 знач.). *Спирт, ефір, рослинні та мінеральні масла є маслорозчинними* (з наук.-попул. літ.).

2. Який розчиняється в маслі (у 2 знач.). *Маслорозчинні препарати використовують для забарвлення рослинних масел, жирів, вершкового масла* (з наук.-попул. літ.); *Для підвищення в'язкості в основному застосовують маслорозчинні співполімери* (із журн.).

МАСЛОРОЗЧИ́ННИК, а, *ч.* Розчинник масла (у 2 знач.). *При вживанні ефірної олії всередину обов'язково використовуйте маслорозчинник* (із журн.).

МАСЛОСВЯТИ́ТИ, ячу́, я́тиш, *недок. і док., кого, рел.-церк.* Здійснювати обряд маслосвяття. *Маслосвятити померлого.*

МАСЛОСВЯ́ТТЯ, я, *с.* Церковний обряд соборування оливою (у 2 знач.). *Улита Сидорівна швиденько розіслала слуг до священиків, розпочала варити обід і готувати все на маслосвяття. Швидко потім в світлиці завешталось духовенство* (І. Нечуй-Левицький); *Він лежав недвижно все на місці Із лицем, оберненим до неба, Не стогнав, лиш звільна важко дихав, Бачилось, що спав по маслосвяттю* [маслосвятті] (І. Франко); *Ніщо не допомогло — ні припарки, які щодня робила Ксеня, ні примовки глухої Одарки-шептухи, ні мікстура, привезена лікарем з міста, ні маслосвяття́* (М. Сиротюк); *Маслосвяття можна повторювати над людиною кілька разів, але не під час тієї самої хвороби* (з рел.-церк. літ.).

МАСЛОСИРЗАВО́Д, МАСЛОСИРОЗАВО́Д, у, *ч.* Завод, що виробляє вершкове масло та сири. *Канівський маслосирозавод — одне з найбільших українських сироварних підприємств* (із журн.); *Тульчинський маслосирзавод — лідер вітчизняного виробництва вершкового масла та рослинно-вершкових сумішей* (з газ.).

МАСЛОСИРОЗАВО́Д *див.* **маслосирзаво́д.**

МАСЛОСИРОМОЛО́ЧНИЙ, а, е. Стос. до масла, сиру й молока. *У кризових ситуаціях державні органи можуть установлювати граничні ціни на товари недержавного сектору (хліб і хлібобулочні вироби, маслосиромолочну продукцію, продукти дитячого харчування тощо)* (з навч. літ.).

МАСЛОСИРОРО́БНИЙ, а, е. Пов'язаний з виробництвом масла й сиру. *Харчова галузь в Україні представлена 25 підгалузями. З них найголовніші — цукрова, м'ясна, молочна, маслосироробна, олійна* (із журн.).

МАСЛОСОБО́РУВАТИ, ую, уєш, *недок. і док., кого, рел.-церк.* Те саме, що **собо́рувати.** *Гетьман прохає, щоб новопоставлений митрополит Йоасаф, вертаючи з Москви, поступив до Борзни й маслособорував його, якщо гетьман не умре скоріше по дорозі* (Б. Лепкий); *— А батюшка?.. Павло?.. Мати скрушно хитає головою. — Маслособорував він тебе. Думали, вже не прокинешся. Марив ти й горів у вогні* (Ю. Мушкетик).

МАСЛОСХО́ВИЩЕ, а, *с.* Склад *(див.* **склад**[1] 1) із холодильником для зберігання масла (у 1 знач.). *Перед входом у маслосховище має бути тамбур* (з наук.-техн. літ.); *Готове масло надходить до автоматів для фасування в брикети та коробки. Упакований продукт передають до маслосховища* (з наук.-попул. літ.).

МАСЛОТО́ПНИЙ, а, е. Стос. до перетоплювання вершкового масла. *Маслотопний барабан призначено для плавлення вершкового масла* (з наук.-техн. літ.).

МАСЛОУТВО́РЕННЯ, я, *с.* Технологічний процес утворення масла в результаті збивання вершків. *Для підготовки до маслоутворення в процесі фізичного дозрівання або термомеханічного оброблення вершки охолоджують* (з навч. літ.).

МАСЛУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, діал.* Масло-святити. *Хто у вас хворий? — Дід, та дуже трудний; так учора маслували* (Сл. Б. Грінченка).

МАСЛЮ́К, а́, *ч.* Їстівний гриб з опуклою жовто-бурою шапкою, покритою липким слизом. *Хай запахнуть тонко Маслюки жовтаві, І з-під дуба гляне боровик* (Л. Забашта); *— Я шукав сироїжки і ма... маслюки... Щось гуде... Я присів... Воно ближче* (О. Бердник); *Вони двічі ходили з дідом Олексою по маслюки й приносили їх повнісінькі кошики* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *То справді була княгиня Ольга: всенька в чорній жалобі од голови до п'ят, стара та зморшкувата, наче сушений проти сонця гриб-маслюк* (І. Білик).

МАСЛЮЧО́К, чка́, *ч.* Зменш.-пестл. до **маслю́к.** *Виліз із землі маслючок. Капелюшок на самі вуха насунутий, щоб ніхто його не знайшов* (з казки); *Донька не надивується гостинцям, ліщині від зайця, кумедному маслючкові* (Є. Пашковський); * Образно. *І маслючків брунатні карапузики з дощами в шахи грають у траві* (Л. Костенко).

МАСЛЯ́К[1], а́, *ч., діал.* Маслюк. *Підвечіркуючи, панич убрав аж п'ять мандрик та горщечок масляків* (Г. Квітка-Основ'яненко).

МАСЛЯ́К[2], а́, *ч., діал.* Маслак. *Став костоправ мені ладити ногу. Я кричала не своїм голосом. Батько впав на піл, затуливши вуха, а масляк тільки хрусь* (Ганна Барвінок).

МА́СЛЯНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ма́сло.** *— І смак же в нього, в чужинця, особливий! Велить собі у свята варити страву зі самих ніжних городовин* [найніжнішої городовини] *у суміш з раками, сморжами і яєшним тістом на масляній підливі* (К. Гриневичева); *Ми могли відкрити з Лідкою цілий масляний завод, якби не відсутність практичності* (Ю. Винничук); *Порахувавши залишок пожмаканих купюр, Віктор знову зайшов до магазину і на всі гроші купив тістечок з масляним кремом* (А. Кокотюха); *Я кивнула і сховала руку за спину, адже саме зараз помітила на ній недочищену масляну пляму* (І. Роздобудько); // Який містить масло (у 2, 3 знач.), розчинений на ньому. *Масляна суспензія;* // Який працює на маслі (у 2 знач.). *Кейт розчахнув обидві стулки дверей і побачив у коридорі господаря гостинки з масляним ліхтарем і сокирою в руках* (О. Авраменко); *Зі стелі на товстих ланцюгах звисали світильники, стилізовані під масляні лампи* (В. Єшкілєв); // Здійснюваний за допомогою масла (у 2, 3 знач.). *Масляне охолодження.*

2. *перен., розм.* Те саме, що **масни́й** 3, 4. *Він підвів її до канапки, обережно посадив її і сів сам поруч неї, впиваючись блискучими, масляними очима в гарне, зблідле лице її з*

виразними, дуже червоними кружечками рум'янцю на щоках (В. Винниченко); *Затупцювавши, він улесливо, ніби нічого не трапилося, з масляною усмішкою на обличчі, торкнувся рукою її обличчя* (Г. Коцюба); *Коли Параска сіла, то зараз і опустила свою голову на його плече, козиряючи на його* [нього] *масляними очима і важко зітхаючи* (Панас Мирний).

3. *у знач. ім.* **Ма́сляна,** ної, *ж.* Те саме, що **Ма́сниця.** *Минули М'ясниці і Масляна, настав піст* (Панас Мирний); *Мав Сироватка п'ять дочок і всіх тієї зими заміж видав. Там гульні було — від Різдва й до Масляної, без вихідних!* (Ю. Мокрієв); *У погребі, крім квасива та картоплі, — діжечка з сиром, а ще отакенний овал масла. Це — для вареників. На те ж воно й Масляна* (П. Запаренко); *— Ми даруємо Миколці, Андрійку, Едику та Ясі подорож до дитячого санаторію в Карпатах, де аж до Масляної відбуваються святкові розваги для діточок* (Люко Дашвар).

△ **Ма́сляна кислота́** *див.* **кислота́.**

◊ **Ма́сляні (поза́торішні) ви́шкварки** *див.* **ви́шкварки; Моло́чні [та] (медо́ві) ріки [й ма́сляні (киселе́ві) береги́ (з ма́сляними (киселе́вими) берега́ми)]** *див.* **ріка́.**

МАСЛЯНИ́СТИЙ, а, е. 1. Який має певні якості масла (у 2 знач.), схожий на нього. *Сірі, маслянисті мильні кульки заполонили весь простір від стіни до стіни...* (І. Роздобудько); *Провівши долонею по парті, потім ще довго можна було відчувати на шкірі маслянистий залишок із тим самим специфічним столярським запахом, який вже через півроку міцно в'ївся в одяг* (Н. Сняданко); // Який містить масло (у 2 знач.), жир із домішкою масла. *Вода важка, в маслянистих плямах, засмічена лушпайками* (О. Гончар); *Павло присунув настільну лампу, зазирнув у посуд. Так і є: на дні його крізь шар прозорої маслянистої рідини щось чорніє* (М. Дашкієв); *Маркіян, замислившись, облизав брудного пензля й, оговтавшись, хутко сплюнув маслянисту гидоту* (І. Карпа).

2. *перен.* Немов покритий маслом, масляною плівкою; лискучий, глянсовий. *Розкрив Сагайдачний кипарисову скриньку з патріарховою грамотою, витяг згорток ясно-жовтого маслянистого пергаменту* (З. Тулуб); *Пригадав, як виглядає ріка Опір ранньої весни — берег завалений паковим льодом. Ріка чорна та маслениста* (Любко Дереш); *На початку жовтня дні короткі, як кар'єра футболіста, маслянисте сонце протікає над головою* (С. Жадан); // Лискучий (про очі, обличчя). *Маслянисті очі.*

МАСЛЯНИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* 1. Якість за знач. **маслянистий.** *Маслянистість — здатність масла розтікатися по поверхні й утворювати на цій поверхні щільну безперервну нерозривну плівку* (з навч. літ.).

2. Ступінь умісту масла (у 2 знач.) у чомусь. *Висока маслянистість залишкових олив пов'язана з продуктами окисної полімеризації, які в них містяться* (з навч. літ.).

МАСЛЯНИ́СТО. Присл. до **маслянистий.** *Тримаючи одне одного за руки, вони зазирають у пробоїни, в моторошну глибінь темних трюмів, де вода блищить маслянисто* (О. Гончар); *Несподівано шлях перегородила металева плита. Вона маслянисто виблискувала під променями ліхтарів* (В. Єшкілєв).

МА́СЛЯНИЦЯ, і, *ж., рідко (з великої літери).* Те саме, що **Ма́сниця.** *А Неля .. щебетала, як пташка: — О, як тут весело у Варшаві! Які казкові бали, маскаради! На Масляниці я зовсім закрутилася* (З. Тулуб); *За традицією, дідух повинен стояти з Дня святого Миколая до Масляниці, потім його можна спалити або залишити до наступного року* (з газ.).

МАСЛЯ́НКА, и, *ж.* 1. Рідина, що залишається після збивання масла з вершків, сметани; сколотини. *Припав циган до маслянки, .. Аж тут кума вареники З печі висуває* (С. Руданський); *І за старенькe шмаття з паненят для малих дітей, і за маслянку від панських корів, за все випадало* [Білашисі] *не раз "послухати" панів, коли не роботою, то чим іншим* (Леся Українка); *Як ніколи старалася Уляна, змішуючи борошно пшеничне та гречане. Залила суміш найсвіжішою маслянкою* (Ю. Логвин); *Вони несли кошики з усілякою їжею. То був дивний харч — вони несли масло, сир, маслянку і гуслянку, несли мед і яблука, мак і горіхи, несли жито, овес, боби і квасолю* (Любко Дереш).

2. Те саме, що **масельни́чка** 1. *Ввійшла в світлицю горбата Килина й винесла на тарілці дві тонесенькі скибки паляниці та з ложку масла в маслянці* (І. Нечуй-Левицький); *Марина підхоплювала масло на кінчик ножа і мастила тост .. Намастить — відкусить. Знову зачепить маленький кавальчик з маслянки, залишить невеличкий слід ножем на хлібі, і знову обережно кусає* (Г. Вдовиченко).

3. Те саме, що **масти́льниця** 2. *— Він, бачите, був в апаратній .. Держав маслянку, а шестерня раптом і того...* (М. Коцюбинський); *Я допомагав помічникові машиніста чистити паровоз, .. відгвинчував ослаблі гайки, заливав мастилом маслянки* (Л. Смілянський); *Він .. розклав на столі шомпол, маслянку і ганчір'я, аби склалося враження, що це не самогубство, а нещасний випадок. Мовляв, осавул Котигорошко вирішив почистити свою табельну зброю і через неуважність застрелився* (В. Кожелянко).

4. *розм.* Мергельна глина. *— Та захватіть із дому щітки, а може, в кого маслянка є, то й маслянки по грудці* (А. Головко).

МА́СЛЯНО, *розм.* Присл. до **ма́сляний** 2. *Умів* [Захар] *з кожним чоловіком балакати різно, різними словами, різним голосом: то тоненько, то грубо, .. то якось масляно, то гостро* (Грицько Григоренко); *Щось, видно, не виходило в них. Юдко, правда, масляно посміхався, але крутив головою, безпомічно розводячи руками: ну, видно, не може чоловік ніяк* (В. Винниченко).

МАСЛЯНОКИ́СЛИЙ, а, е. Повязаний із перетворенням вуглеводів, при якому утворюється масляна кислота. *Маслянокисле бродіння відкрив Луї Пастер у 1861 р.* (з наук.-попул. літ.).

△ **Маслянокислі бакте́рії** *див.* **бакте́рії.**

МАС-МЕ́ДІА, *невідм., мн.* Те саме, що **За́соби ма́сової інформа́ції** *(див.* **за́сіб).** *Про клуб часто згадували в мас-медіа, в різноманітних оглядах культурної хроніки чи сюжетах про бурхливе клубне життя міста* (С. Жадан); *— В другій половині життя, — каже вона, — я матиму .. 20-річний досвід роботи в мас-медіа та рекламному бізнесі, бо вже у 23 роки мені довіряють вести "Кока-Колу"* (І. Карпа); *Сьогодні мас-медіа — це не лише передавальна ланка в механізмах внутрішньої політики, але й творець громадської думки* (з наук. літ.).

МАС-МЕДІА́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **мас-меді́йний.** *Український мас-медіальний світ є доволі насиченим, але в ньому фактично немає інформаційно-аналітичних видань,*

які б розглядали різні суспільні справи з точки зору християнина-політика (із журн.).

МАС-МЕДІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **мас-ме́діа.** *Український мас-медійний простір опановує нові інформаційні системи, долучаючись до світових комунікаційних реалій* (з наук. літ.); *Наша країна має досягти європейських стандартів в оборонній, правоохоронній, судовій, мас-медійній та інших сферах* (з публіц. літ.).

МАС-МЕДІ́ЙНИК, а, *ч.* Те саме, що **медійник.** *Серед учасників конференції були представники органів державної влади, дипломати, знані експерти та мас-медійники* (з газ.).

МАСНЕ́НЬКИЙ, а, е. 1. Пестл. до **масни́й** 1. *Нюхаємо, де би можно* [можна] *Чим масненьким поснідать, — Аж тут сала, м'яса запах* (І. Франко).

2. *розм.* Досить масний (у 2 знач.). *Багато що приваблювало на просторах Вольностей Війська Запорозького — родючі землі, масненький чорнозем* (з наук.-попул. літ.).

3. *перен.* Трохи масний (у 3 знач.). — *Доброго здоров'я бажаю вашій ясновельможності, — сказав* [Чаплінський] *масненьким голосом, низько вклоняючись* (А. Чайковський); *Десь так за тиждень по шлюбі прийшов свекор до молодят. Такий масненький, солоденький* (Г. Хоткевич); *Мова його була солоденька, масненька, хоч на чиряк її, пробачте, клади* (І. Муратов); *Він пробував перевести все на жарт, напускав на лице масненьку усмішечку, але очі його не сміялися* (П. Загребельний).

МАСНЕ́НЬКО. Присл. до **масне́нький** 3. *Звірі зразу боялися, почали тікати від неї* [Лисички], *та вона масненько вговорювала їх: — .. Куди се ви? Мене боїтеся?* (І. Франко); *— Здоров був, пане орле! — чемненько та масненько привіталась до нього сова* (Б. Антоненко-Давидович).

МАСНИ́Й, á, é. 1. Який містить багато жиру, масла; жирний (у 1 знач.). *Поринав* [Потап] *в гомін, в тепло голосів, у смак масної страви, у свято і радість живого тіла* (М. Коцюбинський); *Частування було сите, але не вишукане. Гаряче молоко, масний вершковий сир із кмином* (З. Тулуб); *Вона мала нездорову пристрасть до масної темної косметики* (Любко Дереш); *Зліплені у масні пагорби шматки сирого м'яса і сала поволі заповнювали усі вільні миски, баняки і ринки* (Н. Сняданко); // Який містить краплинки жиру, насичений ними. *Іванові руки безперестанку мнуть тепле овече вим'я, .. а по руках в нього тече молоко, що пахне лоєм і підіймає з дійниці масну солодку пару* (М. Коцюбинський); *Мосьє Абель .. потяг в себе дратівливий, масний нафтовий аромат* (Ю. Смолич); // Укритий шаром жиру, масла; просякнутий жиром. *Копаниця захопив лівою рукою Рябченка за шию, нахилив до себе й почав цілувати товстими масними губами* (Б. Грінченко); *Чогось шкура на її лиці завжди масна і блищить* (В. Винниченко); *Батько взяв жмут чистого клоччя і старанно почав витирати ним масні .. руки* (А. Шиян); *Єутихій стояв посеред світлиці, .. і ввесь масний вид його рясно вкрився потом* (І. Білик); *Княгиня проноситься повз мене, масне волосся боляче б'є мене по обличчі* (Ю. Андрухович); // Вимазаний, заяложенпй жиром, маслом. *Товста бублейниця з .. масним очіпком та не кращою й одежею, розмахуючи руками, розказувала, що за проклятими школярами не вдержиш бубликів* (Панас Мирний); *В бокові двері кочегарки увійшов машиніст Йосип Грінчак і мовчки сів на заяложену масними спецівками колоду* (С. Чорнобривець); *Хлопчик видобув з глибини торби, з-під пістолів і старих онучок масну ганчірку із шматом, власне, кавалком жовтого нутряного сала і окраєць житнього хліба* (Ю. Логвин); // Змащений жиром, мастилом. *Довкола вилискували чистим масним металом механізми* (Д. Ткач); // Укритий жирною плівкою (про воду). *Неголосний гудок пролунав над цехом, над стапелями відкритої верфі, над масною, сизуватою водою затоки* (В. Собко); // Який залишається від жиру, масла. *Масна пляма виразно зачорніла при світлі на новенькім сукні мундира* (М. Коцюбинський); *На папері залишились масні відбитки пальців* (Ірина Вільде).

2. Схожий чимсь на масло; м'який, жирний (про землю, ґрунт). *Невтомні трактори снували впоперек масного й пухкого поля* (Ю. Яновський); *З-під полички плуга вивертався масна скиба, що вилискувалася проти сонця* (С. Чорнобривець); *Рай порізано ярами. Масна рілля. Масна пітьма* (В. Стус); // Багатий на корисні речовини; родючий. *Масний подільський чорнозем, на якому посади дитину — і дитина виросте, спливав з їхніх рук, як спливає весною прибережний пісок* (М. Стельмах); *Довкіл нас на отих масних ґрунтах у Сіруку колись жили ґазди* (М. Матіос).

3. *перен.* Те саме, що **підле́сливий;** облесливий. *Слова масції, а пироги пісції* (прислів'я); *Ще дзвенить мені його масний, фарисейський голос в ушах* (О. Кобилянська); *Ще й людей, котрі були незадоволені своїм убогим життям, навчати* [Косован] *брався: "За масний язик, каже, платять, а за гострі слова тобі зламаного крейцера не дадуть"* (І. Муратов).

4. *перен., розм.* Який виражає хтивість; хтивий (про очі, погляд і т. ін.). *Червоний і схвильований, він підійшов до ліжка, а його масні очі так і забігали від купи спідниць аж до гарних панчіх Параскіци* (М. Коцюбинський); *На його масних устах грала лукава усмішка* (Б. Антоненко-Давидович); *Якийсь кривоплечий, вугруватий бандит, розпливаючись в масній усмішці, потягся до Вутаньки розчепіреними для обіймів руками* (О. Гончар); // Непристойний, цинічний. *Шнадельський оповідав масні анекдоти, що збуджували гучний регіт* (І. Франко); *На масні Семенові репліки Катька відповідала таким гучним, задоволеним реготом, що сторонні оглядались на неї* (Л. Смілянський); *Заманювала* [молодиця] *його до себе зовсім простацькими, масними словами. Славко боявся йти до чужої хати* (Л. Мартович).

МА́СНИЦЯ, і, *ж. (з великої літери).* Давньослов'янське традиційне народне свято проводів зими, що збігається в часі з православним Сиропусним тижнем, на якому належить веселитися та готувати страви із сиру та молока (млинці, вареники з сиром і т. ін.). *Почекайте, вареннички, прийде на вас Масниця!* (прислів'я); — *Жінко! Люди говорили: Масниця зайшла; А млинців ще ми й не їли, — Може б ти спекла?* (Я. Щоголів); — *Щось ти дуже веселий, Тимку? — На Масницю уродився, — вишкірився білими зубами Тимко* (Григорій Тютюнник); *На Масницю, її найперший, веселий день, він запросив свою Катрусю з матір'ю проїхатись на тройці в Бор* (Василь Шевчук); *Наступної Масниці батька мали відпустити на волю* (І. Білик); *Масниця — останній, напередодні Великого посту, тиждень, коли можна було справляти весілля* (з наук.-попул. літ.).

МАСНИ́ЦЯ, і, *ж., рідко.* Те саме, що **масни́чка.** *Параска люто копнула масницю ногою так, що посудина з лускотом покотилася геть у сіни* (І. Франко); *А на підлозі чекало*

вже чисто вимитих шість масниць, своїх і позичених від сусідок (Б. Лепкий); *Коли Андрушко повернувся додому, то зараз попросив, аби мама поставила масницю. — Нащо тобі масниця, коли в нас сметани нема? — Зараз побачите* (Ю. Винничук).

МА́СНИЧКА, и, *ж. (з великої літери).* Пестл. до **Ма́сниця.** *Минулась котові Масничка* (Номис).

МАСНИ́ЧКА, и, *ж.* 1. Спеціальна посудина з пристосуванням для збивання масла з вершків або сметани. *Мама в коморі за стіною все ще гуркотіла масничкою, не входила до кімнати* (С. Ковалів); *Одна між тими масничками була з металевим курком .. (Як масло було готове, то тим курком випускалося маслянку)* (Б. Лепкий); *Сепаратори, маснички, пробірки, реактиви, — просто тобі справжня молочарська станція* (Д. Бузько); *Дівчина стояла у запічку, біля лави, і з дерев'яної маснички виливала у жбан сколотянку* [сколотини] *разом із шматками жовтого масла* (В. Малик).

2. Те саме, що **масельни́чка** 1. *Лисячої породи дядечко націляється ножем на спорожнілу масничку* (О. Забужко).

МА́СНИЧНИЙ, а, е. Прикм. до **Ма́сниця.** *Маснична неділя.*

МА́СНІСТЬ, ності, *ж.* Якість за знач. **масни́й.** *Обличчя в гостей пашили, .. руки обважнілі. На висках перлився піт, на бородах світилася масність* (І. Керницький); *Ота погорда і різкість були тільки захистом від різних залицяльників і тієї бридкої масності, що жила у панських палацах* (М. Стельмах); *Соломія лише пару разів бачила голову колгоспу. Басюта розмовляв, мовби нічого не трапилося, хоч масності в його очах не зменшилося* (В. Лис).

МА́СНО. Присл. до **масни́й.** *Натертий паркет масно блищав і пахнув сосновим лісом* (В. Собко); *Сонце припікало. Воронки, що вранці масно чорніли по полю, вже давно посіріли, пожухли* (О. Гончар); *Удобриш землю масно, вродить вона рясно* (прислів'я); *Вода масно виблискувала й була нерухомою* (Г. Пагутяк); *— Сідай, сідай, синашу! — масно заговорив Жежеря* (В. Речмедін); *Коло мурованої дровітні стояв у гурті партійців Дробот і розповідав якогось сороміцького анекдота. Він масно посміхався своїми великими товстими губами* (Б. Антоненко-Давидович).

МАСНУВА́ТИЙ, а, е. Трохи масний (у 1 знач.). *Вугілля — низькоякісне: шершаве й брудне, трошки маснувате* (М. Дашкієв); *Давно вже вивітрився дух тих підсніжників, тієї ромашки, чорнобривців, а зараз чути маснуватий настій олії, що піде на продаж* (М. Стельмах); *Підлоги висихали, випаровуючи цей вологий і трохи маснуватий запах. Схоже пахла і бабусина швейна машинка, залізна, з механічним ножним приводом* (Н. Сняданко); * Образно. *Одразу викинули в повітря згуки всіх дзвонів, від чого те зробилося важким і маснуватим* (В. Підмогильний).

МАСО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* 1. Зосереджений в одному місці (про війська, авіацію, артилерійський вогонь і т. ін.). *В районі Конотопа ешелони потрапили під масоване бомбардування фашистів* (І. Багряний); [В а т у т і н:] *А німці з Вишгорода удару не ждуть. Подавити б їхню оборону масованим вогнем артилерійського корпусу* (Л. Дмитерко); *Він знав, що десь поблизу ворог нагромаджує танки, готує масований удар* (А. Трипільський); *Ще минаючи горловину каналу, чужинські кораблі вели масований вогонь на випередження* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *перен.* Напружений, посилений; інтенсивний (у 1 знач.). *За умови більшої локалізації виробництва в держави з'являться стимули масованої підтримки автопрому України* (з наук. літ.); *Позначені як бренд товари, що мають міцний спонукальний вплив на цільовий ринок, можуть просуватися на цьому ринку без масованих рекламних кампаній* (з навч. літ.).

2. *перен.* Те саме, що **ма́совий** 1, 4. *Про які б фактори — політичні, культурні, ментальні і т. ін. — не йшла мова, усі ми повинні розуміти, що найбільш вагому загрозу дестабілізації, масованого людського вибуху й установлення охлократичного режиму містить у собі матеріальне (майнове) розмежування мас* (з наук. літ.); *Правоохоронці провадять масоване опитування персоналу пекінських готелів щодо виявлення підозрілих постояльців* (із журн.); *Радіація викликала масоване пошкодження геномів й одночасно призвела до дуже потужного окислювального стресу* (з наук. літ.); *Ми хочемо, щоб в Україні був запущений процес, який можна виразити формулою: дизайнерські речі + якість + адекватна ціна = тиражування для масованих продажів* (з газ.).

МАСО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **масо́ваний.** *Тактика НАТО є швидше тактикою принципів, що їх мають засвоїти молодші офіцери, щоб потім застосовувати ці принципи на полі бою. Наприклад, масованість та концентрацію вогню, економію сили, кругову оборону* (із журн.); *Запорука успіху реклами — масованість і всеосяжність* (з наук.-попул. літ.); *Інтенсивність і масованість психологічної боротьби у війнах XX століття зумовили підвищення значення морально-психологічного фактора* (з навч. літ.).

МАСО́ВАНО. Присл. до **масо́ваний.** *У Швеції держава не намагалася масовано регулювати різні підприємства й галузі промисловості задля врівноваження тиску знизу або реалізації якоїсь власної візії структури економіки* (з наук. літ.); *Сили й засоби радіоелектронної боротьби застосовуються масовано й раптово* (з мови документів).

МАСОВИ́ЗМ, у, *ч., заст.* Прагнення залучати до чого-небудь якомога більше учасників. *Та в тому-то й біда, що Україна має більше письменників, як читачів. Ох, чую вже саркастичні репліки моїх приятелів, поборників і апостолів літературного "масовизму"* (Б. Антоненко-Давидович); *Орієнтація на масовизм на практиці означала не так підтягування маси до високого мистецтва, як опускання мистецтва до нерозвинених смаків* (із журн.); *Масовизм у літературі був тільки відгомоном масовизму революції як такої* (з газ.).

МА́СОВИЙ, а, е. 1. Такий, у якому беруть участь широкі маси, велика кількість людей. *До окликів, бігання, масових збіговищ .. і верескливих парадів він уже зовсім привик був за цей рік* (І. Франко); *Мені так хочеться підібрати артистів на головні та епізодичні ролі і навіть у масові сцени, так їх одягти, щоб глядач бачив і відчував якусь спадковість, якісь кровні зв'язки з ними* (О. Довженко); // Який виявляється в багатьох випадках. *Є термін — "масовий інстинкт", чи "масова психоза* [масовий психоз]*", але немає, на жаль, терміна "масове оголення", "масове викриття", коли .. лишається сама правда* (І. Багряний); // Який стосується великої кількості людей. *Слід розгорнути масове навчання інформатики на факультетах та в інститутах журналістики* (з наук. літ.).

2. Признач. для широких мас; загальнодоступний. *З'їзд звертає особливу увагу на конечну потребу створення ма-*

сової художньої літератури (В. Еллан-Блакитний); *Зарецький зненавидів свою пустопорожню писанину до газет і журналів, яку полюбляв недалекий читач масових видань* (А. Дністровий).

3. Який належить до широких мас, є представником цих мас. *Не раз можна було почути і прочитати, що роман припав до вподоби масовому читачеві саме міщанською своєю ідеологією* (М. Зеров); // Характерний для життя, побуту широких мас. *Планування масового житла не передбачало парадних кутків* (з наук. літ.).

4. Який виробляється, здійснюється у великій кількості. *І вітчизняні, й продані іноземцям підприємства так і не налагодили масового випуску товарів широкого вжитку* (із журн.); // Який відбувається у великій кількості, у великому масштабі. *Масового цвітіння в Долині нарцисів недалеко від Хуста цього року чекають наприкінці травневих свят* (із журн.).

5. *фіз.* Стос. до маси (у 2 знач.). *Кількість поглиненого газу подається в об'ємних або масових одиницях, а також в ґрам-молекулах (молях)* (з наук.-попул. літ.); *Число протонів дорівнює атомному номеру елемента (протонне число), а сума чисел протонів і нейтронів (нуклонів) відповідає його масовому числу* (з навч. літ.).

За́соби ма́сової інформа́ції *див.* **за́сіб; Ма́сова культу́ра** *див.* **культу́ра; Ма́сова сце́на** *див.* **сце́на; Това́ри наро́дного (широ́кого, ма́сового** *і т. ін.)* **спожива́ння** *див.* **това́р**[1].

△ **Збро́я ма́сового зни́щення (ура́ження)** *див.* **збро́я; Ма́сове виробни́цтво** *див.* **виробни́цтво.**

МАСОВИ́К, á, *ч.* 1. *рідко.* Той, хто працює з народом, із масами. *Він корінний житель Березняків. Замолоду був ватажком сільської молоді. Справжній масовик* (І. Волошин).

2. Організатор масових розваг, ігор, забав і т. ін. *До ялинки підходять Діди Морози зі снігуроньками, Баби-яги з масовиками-витівниками та інші керівники новорічної імпровізації* (А. Крижанівський); — *Поясніть, будь ласка, цю цікаву думку! — голосом масовика-заводія перебила її Ладокуриха* (І. Роздобудько).

МАСОВІДДА́ЧА, і, *ж., фіз.* Масообмін між середовищем, що рухається, та поверхнею розділення з іншим середовищем (твердим тілом, рідиною або газом). *Коефіцієнт масовіддачі залежить від розміру й форми твердих частинок тіла. Він збільшується зі збільшенням швидкості руху твердих частинок у рідині* (з наук.-попул. літ.); *Масовіддача, як і конвекція, буває природна й вимушена* (з навч. літ.).

МА́СОВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **ма́совий** 1–4. *Часом світогляд визначається шансом на виживання* [виживання], *на соціальну впливовість, на масовість* (В. Стус); — *Від перестановки доданків сума не міняється, — підкинув свою бухгалтерську формулу Карло Іванович Бубон, якого для масовості теж запрошували на наради науковців* (О. Чорногуз); *Масовість жертв не так вражає, як поодинокі страти у країнах, де нібито панує демократія* (Г. Пагутяк); *Серед усіх свят в Узбекистані своєю масовістю і мальовничістю вирізняється свято врожаю* (із журн.); — *Я ціную у вашій газеті те, що тексти авторів-науковців подаються без перекручень. Але газеті трішки бракує масовості* (з газ.).

МАСО́ВКА, и, *ж., розм.* 1. Зібрання великої маси людей для підтримки певного, перев. політичного заходу або діяча. *Рейхстаг, усі депутати якого приносили присягу на вірність фюреру, став по суті не органом законотворення, а своєрідною масовкою — аудиторією, де Гітлер виголошував свої найважливіші промови* (з навч. літ.); *Щонайменша формальність розвіялася як дим від цигарок. Яких, до речі, було викурено безліч. І пива випито не менше. Ще там були купа студентів, які вміло створювали масовку, і суворі охоронці* (із журн.); // Люди, які зібралися з такою метою. *Вбогі робітники й шахтарі, пригнані служити масовкою в організованому властями шоу, люди, які часто-густо й не в курсі, що тут відбувається. Після одного-двох днів вільних вуличних дискусій дехто з них почав приєднуватися до лав демонстрантів* (О. Забужко); *Масовка зібралася, кожен відчитав свою роль — і всі пішли на фуршет* (з газ.); // У Росії до 1917 р. — таємні революційні сходини, мітинг. *Хтось нагадав, що на одинадцяту годину сьогодні в Олександрівській балці була призначена масовка* (П. Панч).

2. Масова прогулянка, екскурсія (звичайно за місто). *Одного вихідного виїхали ми всією колонією автобусами на масовку за місто* (О. Гончар).

3. Масова сцена (у кінофільмі, спектаклі). *Не прослуживши й двох років, .. найнявся* [Максим Валер'янович] *в трупу Кручиніна статистом, тобто артистом, що грає без слів, у юрбі, в масовках, і навіть імені його у афішах нема...* (В. Нестайко); *Тріші в юні роки не довелося зніматися в масовках чи з'являтися в епізодах у ролі перехожої чи секретарки, її відразу взяли на головну роль* (І. Карпа); *Під час навчання у Відні Лесь Курбас виступив статистом масовки у виставі Макса Рейнхардта "Цар Едіп"* (із журн.); // *збірн.* Учасники такої сцени. *Йде репетиція. Будемо знімати фільм. Нам потрібна масовка* (В. Діброва); — *Знімали в Пітері в Таврійському палаці, де Держдума засідала ще до революції. Нагнали величезну масовку, чоловік із 200–250, я на трибуні проголошую промову* (із журн.).

МА́СОВО. Присл. до **ма́совий** 1, 4. *Виявляється, він* [начальник артилерії] *весь час стежив з бойових порядків, які наслідки дає Чернишів метод швидкісної стрільби, вперше сьогодні застосований масово* (О. Гончар); *У всіх газетах друкувалося приблизно одне й те саме, але їх чомусь усе одно читали. І — що дивовижніше — масово передплачували* (Ю. Андрухович).

МАСОВОКОМУНІКАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Який стосується масової комунікації (у 2 знач.). *Історія масовокомунікаційних стосунків — це історія впливу людини на людину, людини на групу людей, групи людей на людину* (з наук.-попул. літ.).

МА́СОВО-ПОЛІТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до участі широких народних мас у політичній діяльності. *Усі масово-політичні свята, у яку б епоху їх не творили, мали однакову основу, механізм дії, мету, яка з успіхом досягалася* (із журн.).

МАСОМІ́Р, а, *ч.* Прилад для вимірювання, визначення маси речовини, тіла. *Нафту подають у блок вимірювальних ліній, де проводять вимір кількості нафти за допомогою масоміра* (з наук.-техн. літ.).

МАСО́Н, а, *ч.* Послідовник релігійно-етичного руху, у якому поєднані завдання морального самовдосконалення з метою створення світового релігійного братерського союзу; франкмасон (переклад "вільний каменяр"). — *То колись були масони в Петербурзі* (І. Нечуй-Левицький); *На відміну від першої хвилі, масони нового покоління з'явились на території України разом із спеціалістами з гірничо-інженер-*

ної справи (С. Жадан); *Звичайно, існують таємні ордени, масони, езотерики та інша екзота* [екзотика] (Ю. Іздрик).

МАСÓНКА, и, *ж.* Жін. до **масóн.** — *Мабуть, вона* [графиня] *була .. масонка* (І. Нечуй-Левицький).

МАСÓНСТВО, а, *с.* 1. Переконання, погляди масонів. *Масонство знайшло своє поширення й в Україні. Тут воно мимоволі зазнавало впливів місцевого українського ґрунту* (з навч. літ.).

2. *збірн.* Члени масонських лож *(див.* **лóжа**[1]*). Розкол в українському масонстві пов'язують зі вступом на територію республіки австрійських окупаційних військ* (С. Жадан).

МАСÓНСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **масóн** і **масóнство.** — *Займаєтесь астрономією? — Спостерігати за небом — давня і дуже шанована масонська традиція* (В. Єшкілєв); *Можливо, когось раптово осяє, і на гадку спадуть масонські містерії* (Любко Дереш); // Належний масонам. *Це був якийсь масонський амулет* (О. Гончар).

Масóнська лóжа *див.* **лóжа**[1]**.**

МАСООБМІН, у, *ч., спец.* Спонтанний необоротний процес, у якому основну роль відіграє перенесення речовини з однієї фази в іншу. *Процеси масообміну хімічних елементів між живими організмами та навколишнім середовищем В. І. Вернадський визначив як біогеохімічні* (з наук. літ.); *Масообмін лежить в основі багатьох технологічних процесів* (з навч. літ.).

МАСООБМІ́ННИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **масоóбмін.** *Масообмінний апарат складається з горизонтального корпусу, оснащеного торцевими кришками, патрубками для введення і виведення газу та рідини, і днища, виконаного у вигляді двох пластин, між якими розміщено жолоб* (з наук.-техн. літ.).

МАС-СПÉКТР, а, *ч., фіз.* Розподіл заряджених частинок за відношенням їхньої маси до заряду. *Результати досліджень використали для математичного моделювання мас-спектрів при аналізі чистих металів і сплавів* (з наук. літ.); *Щоб отримати мас-спектр, треба перетворити нейтральні молекули й атоми, з яких складається будь-яка речовина, у заряджені частинки — іони* (з навч. літ.).

МАС-СПЕКТРÁЛЬНИЙ, а, е, *фіз.* Признач. для аналізу хімічного та ізотопного складу нейтральних речовин та іонізованих газів, дослідження структури молекул, визначення мас ядер і т. ін. *В Інституті електрозварювання ім. Є. О. Патона АН України було розроблено установку для локального мас-спектрального аналізу газів у металі* (з наук.-техн. літ.).

МАС-СПЕКТРÓГРАФ, а, *ч.* Прилад для визначення масового числа ізотопів. *Дію сили Лоренца використовують у мас-спектрографах, призначених для розділення заряджених частинок за їх питомими зарядами* (з наук.-попул. літ.).

МАС-СПЕКТРОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е, *фіз.* Стос. до мас-спектрографії. *Велика точність результатів, яку забезпечують сучасні мас-спектрографи, робить мас-спектрографічний метод визначення атомних ваг майже так само широко застосовуваним і важливим, як і хімічний* (з наук.-попул. літ.).

МАС-СПЕКТРОГРÁФІЯ, ї, *ж., фіз.* Метод визначення хімічного, фазового складу і молекулярної структури речовини, що базується на реєстрації спектра мас іонів, утворених унаслідок іонізації атомів і (або) молекул проби. *Реєстрацію розділених частинок здійснюють електричним (мас-спектрометрія) чи фотографічним (мас-спектрографія) методами* (з навч. літ.).

МАС-СПЕКТРÓМЕТР, а, *ч.* Прилад для визначення мас атомів або молекул за характером руху їхніх іонів в електричному та магнітному полях. *Особливе місце серед аналізаторів займають хроматографи та мас-спектрометри. Вони дозволяють проводити як якісний, так і кількісний аналіз складу газових сумішей* (з навч. літ.).

МАС-СПЕКТРОМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е, *фіз.* Стос. до мас-спектрометрії. *Пропонований мас-спектрометричний газоаналізатор призначений для пошуку корисних копалин за газовими ореолами розсіювання* (з наук.-техн. літ.).

МАС-СПЕКТРОМÉТРІ́Я, ї, *ж., фіз.* Метод визначення хімічного, фазового складу і молекулярної структури речовини за допомогою мас-спектрометра. *Потужний метод ізотопного аналізу водню — пряма мас-спектрометрія проби* (з наук. літ.); *Без мас-спектрометрії неможливий криміналістичний та клінічний аналізи токсичних препаратів, аналіз вибухових речовин* (з наук.-попул. літ.).

МАС-СПЕКТРОСКÓП, а, *ч.* Прилад, який дозволяє розділяти іони, отримані бомбардуванням електронами вуглеводневих молекул. *Галузь застосування мас-спектроскопа визначається значною мірою ефективністю фокусування* (з наук.-попул. літ.).

МАС-СПЕКТРОСКОПІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до мас-спектроскопії. *Були отримані мас-спектроскопічні характеристики кремнієвих поверхонь* (з наук. літ.).

МАС-СПЕКТРОСКОПІ́Я, ї, *ж., фіз.* Те саме, що **мас-спектромéтрія.** *У мас-спектроскопії досліджувана речовина спочатку перетворюється на газ, який конденсується, а іони при цьому прискорюються до заданої кінетичної енергії* (з навч. літ.).

МÁСТАБА, и, *ж.* У Стародавньому Єгипті періодів Раннього та Давнього царств — гробниця, що мала форму зрізаної піраміди. *Приблизно в 3000–2800 рр. до н.е. в Єгипті склалися всі види знаків єгипетського ієрогліфічного письма, система лічби, для письма став використовуватися папірус, будувалися монументальні гробниці-мастаби і створювалися перші статичні зображення офіційних осіб держави* (з наук. літ.); *Ідею божественного походження фараона й безсмертя його душі було втілено у величезних усипальницях-пірамідах, первісною формою яких була мастаба* (з навч. літ.).

МАСТÁК, á, *ч., з інфін., до чого, на що, рідше без дод., рідко у чому, чого, розм.* Уміла й досвідчена в певній справі людина; майстер (у 3 знач.), митець (у 2 знач.). *Всяк мастак своє зна* (прислів'я); *Та ба! не всякий так змудрує, Як сам Виргилій* [Вергілій] *намалює, А я ж до жалю не мастак* (І. Котляревський); — *Казали у дворі індики, Що ніби ти* [Соловей] *співать мастак великий* (Л. Глібов); *Йому спало на думку вивчити кота ходити на передніх лапах. Недарма ж бо Толька був такий мастак вигадувати всякі штуки* (Б. Антоненко-Давидович); — *Мені сказали, що ви великий мастак ловити риби* [рибу] *і добре знаєтесь на грибах* (П. Колесник); *Твардовський був звісний мастак до шахів, зрештою, як і князь* (Валерій Шевчук).

◊ **Мáйстер** *(рідше* **мастáк)** **на всі рýки** *див.* **мáйстер; Мáйстер** *(рідше* **митéць, мастáк)** **на всі (всякі) штýки** *див.* **мáйстер.**

МАСТИ́КА, и, *ж.* 1. Густа маса з жирами або смолами, що застосовується для вирівнювання поверхонь покриттів, підлог і т. ін., приклеювання покрівельних, ізоляційних, оздоблювальних матеріалів, зовнішнього обмазування, виготовлення невеликих виробів і т. ін. *Придивляйся тепер до стику, Не пізнаєш фанери тут! Це придумав таку мастику Науковий наш інститут* (Л. Забашта); *Близько обіду заскочив Хіппі — приніс пістолета. Останній мені не сподобався: дуже важкий, липкий і смердить якоюсь мастикою* (Любко Дереш).

2. Суміш із воску та фарби для натирання підлоги. *В усій тюрмі зробили генеральний ремонт, забілили всіх блощиць, змили весь піт, кров і сльози, замастили їх мастикою й воском...* (І. Багряний); *Блищала натерта свіжою коричневою мастикою підлога* (О. Шугай); *Було літо, бібліотека пахла фарбою і мастикою, якою було натерто підлогу* (С. Жадан).

3. Ароматична смола мастикового та деяких інших дерев, яку використовують для виготовлення лаків, солодощів, пахощів і т. ін.; мастикс. *Перед ними стоять високі корчаги з вином, амфори з парфумами й мастиками* (С. Скляренко).

4. *кул.* Те саме, що **глазу́р** 2. *Сучасну кулінарію не можна уявити без кондитерських виробів з мастики* (з навч. літ.); *Особливість шоколадної мастики в тому, що прикраси, виконані з неї, не тверднуть на повітрі, залишаючись м'якими, їх навіть можна їсти окремо від торта* (із журн.); *Кондитери люблять мастику за її пластичність, приємний цукровий смак, яскраві кольори, властивість тверднути* (з газ.).

МАСТИ́КОВИЙ, а, е. Прикм. до **масти́ка** 3. *Мастикове дерево досягає висоти від 1 до 3, рідко до 8 м* (з наук.-попул. літ.); *Стародавні єгипетські цілителі використовували мастикову смолу для лікування різних недуг* (з газ.); // Зробл. з мастики (у 1 знач.). *Мастикова мазь; Мастикова статуетка.*

МА́СТИКС, у, *ч.* Ароматична смола мастикового та деяких інших дерев, що застосовується для виробництва лаків, у медицині; мастикова смола. *У затверділому вигляді мастикс має форму жовтуватих краплеподібних грудочок* (з наук.-попул. літ.); *Смоляні кислоти надають мастиксу антисептичних властивостей* (з навч. літ.).

МА́СТИКСОВИЙ, а, е. Прикм. до **ма́стикс.** *Мастиксовий аромат.*

МАСТИ́ЛО, а, *с.* 1. *техн.* Жирова речовина для змащування поверхонь тертя механізмів і деталей машин. *Солідол — густе мастило (суміш мінерального масла й кальцієвого мила)* (з навч. літ.); *Надвечір полетів підшипник на третьому тракторі, вилізли назовні інші дефекти .. Що ж, можна сказати, погано мастили або мастило витекло?* (Ю. Яновський); *Ряжанка залив у бак бензину, перевірив мастило й свічки. Машина завелася з першого разу* (І. Білик); *Вона любила швидко їздити.., сама міняла колеса й мастило* (Н. Сняданко).

2. *розм.* Те саме, що **мазь** 1. *Юрась Хомаха .. вклоняється, показуючи всім свою голову, намащену якимись пахучими мастилами* (С. Чорнобривець); *Був час, коли Сташка витрачала чималі кошти на різні мастила проти ластовиння* (Ірина Вільде); *Випікали* [Омелько з сином] *в земляній пічурці з березової берести мастило, щоб рани і копита Лискові змащувати* (Ю. Логвин); *Старий циган давав до рук згребло, щоб вичісувала* [Валя] *реп'яхи з грив, сам обмацував упряж, мастилом із міхурця везяв* [змащував] *натерті посторонками боки і цілував зірчаті лоби жеребців* (Є. Пашковський).

МАСТИЛОБА́К, а, *ч.* Місткість для зберігання й подавання мастила у двигунах внутрішнього згоряння, верстатах і т. ін. *Мастилобак призначений для підведення мастила до парової турбіни* (з навч. літ.).

МАСТИЛОВИМІ́РНИК, а, *ч.* Пристрій або прилад для вимірювання рівня заповнення мастилом резервуарів, мастилобаків і т. ін. *Кількість мастила в станині контролює мастиловимірник* (з наук.-техн. літ.).

МАСТИЛОВІДДІ́ЛЬНИК, а, *ч.* Пристрій для відокремлення мастила від стиснутого газу чи відпрацьованої водяної пари. *Мастило з мастиловіддільника відкачують насосом, пропускають через фільтр і направляють трубопроводом до повітрозбірника* (з навч. літ.).

МАСТИЛОЗАПРА́ВНИЙ, а́вна́, а́вне́. Пов'язаний із заправлянням мастилом чого-небудь. *Обладнання для мастилозаправних робіт поділяють на стаціонарне й пересувне* (з наук.-попул. літ.); // Признач. для заправляння мастилом. *Закінчивши перераховані операції, закривають мастилозаправний вентиль, знімають трубку й на її місце ставлять ковпачкову гайку* (з наук.-техн. літ.); *Система змащування включає в себе мастилозаправні патрубки* (з навч. літ.).

МАСТИЛООЧИ́СНИК, а, *ч.* Центрифуга або фільтрувальна установка для очищення відпрацьованих мастил від механічних домішок. *Необхідно замінити мастило у двигуні, очистити магнітну пробку зливального отвору картера двигуна й відцентровий мастилоочисник* (з наук.-техн. літ.).

МАСТИЛОПОКА́ЖЧИК, а, *ч.* У двигунах внутрішнього згоряння — пристрій автоматичного контролю наповненості мастилобака мастилом. *У корпус машини загвинчено мастилопокажчик, необхідний для контролю рівня мастила, і пробку — для зливання мастила* (з наук.-техн. літ.).

МАСТИЛОПО́МПА, и, *ж.* Пристрій для подавання мастила під тиском. *Мастилопомпу застосовують у системах змащування двигунів внутрішнього згоряння, гідроприводах машин тощо* (з навч. літ.).

МАСТИЛОПРОВІ́Д, во́ду, *ч., техн.* 1. Система перекачування мастила із мастилосховища до мастилозаправних колонок. *У пристрої для укладання електрокабелів і мастилопроводів на механізованих виїмкових комплексах бортовий щиток виконаний у вигляді кронштейна* (з наук. літ.).

2. Система подавання мастила до вузлів та деталей двигуна для їх змащування. *Відсутність сильного масляного струменя з вертикального мастилопроводу вказує на можливе засмічення мастилопроводів* (з наук.-техн. літ.).

МАСТИЛОСХО́ВИЩЕ, а, *с.* Майданчик або приміщення з ємностями, у яких зберігають мастило. *На вказаній земельній ділянці розташований комплекс будівель складів та мастилосховища* (з мови документів).

МАСТИЛОФІ́ЛЬТР, а, *ч.* Пристрій для очищення мастила від домішок у системах змащування двигунів внутрішнього згоряння, металорізальних верстатів і т. ін. *Кришка на мастилофільтр двигуна.*

МАСТИ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для мащення. *У прибережних районах, закритих водних басейнах для змащення обладнання використовують екологічно чисте масло або мастильну рідину* (з наук.-попул. літ.); // Признач. для про-

тікання мастила. *На довговічність роботи підшипників великий вплив має форма й розташування мастильних канавок, що розподіляють змазування по поверхні* (з навч. літ.).

МАСТИ́ЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, що змащує деталі машин. *Можна букси попалити, Коли масла не підлити. І мастильника повсюди Поважають добрі люди* (П. Воронько); *— Знаєш, від тата спецівка лишилась. Пам'ятка про ті часи, коли він ще мастильником у вагонному парку працював* (П. Запаренко).

МАСТИ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* 1. Жін. до **мастильник.** *Тітка Марія працювала мастильницею на заводі* (з газ.).

2. Посудина для мастила зі спеціальним пристосуванням для змащування деталей машин, приладдя і т. ін. *Хлопчисько то носив воду у бочку, то кочегарові допомагав чистити труби, а потім узяв у руки й мастильницю* (С. Чорнобривець); *Я мастильницю свою .. Щогодини заряджаю. Коли поїзд виряджаю, Всі підшипники мащу* (П. Воронько); *Климко побачив маленьку чорну тінь обходчика з довгоносою мастильницею в руці — і знову задзвенів по колесах молоточок* (Григір Тютюнник).

3. Те саме, що **ма́зальниця.** *Жінки-мастильниці, балакаючи, вже хату змастили зсередини та з вулиці* (Є. Гуцало).

МАСТИ́НО, *невідм., ч., розм.* Те саме, що **Неаполіта́нський масти́ф** *(див.* **масти́ф).** *Мастино буде щасливий у родині сильного господаря, схильного до такої ж величної повільності, як і він сам* (з наук.-попул. літ.).

МАСТИ́РКА, и, *ж., розм.* 1. Принада для риболовлі. *Про наживку — знамениту Сомову мастирку (секрет!) я вже й не кажу! То така мастирка, така, що не пійматися на неї жодна риба не зможе* (В. Чемерис); *У моєму розумінні найкраща мастирка — це суміш гороху й манки, борошна плюс різні ароматизатори* (з газ.).

2. *жарг.* Штучна рана, виразка, пухлина, на яку посилаються, щоб дістати звільнення від роботи (у місцях ув'язнення). *Не вірить, мабуть, лікарка Беймбетові, думає, що він з якоюсь мастиркою прийшов, щоб закосити звільнення* (Б. Антоненко-Давидович); *Ще до І. Багряного Б. Антоненко-Давидович ознайомив читачів з так званою "табірною" лексикою .. Складовою частиною цієї лексики є слова з мови "по фені", тобто з жаргону карного елементу: лягавий, .. мастирка* (В. Русанівський); *Зеки — майстри на всякі несподівані мастирки (імітування хвороб)* (В. Рубан).

МАСТИ́СТИЙ, а, е, *спец.* Хороший, чистої масті (про коня). *Мастистий жеребець.*

МАСТИ́Т, у, *ч.* 1. *мед.* Інфекційно-запальний процес у молочній залозі, перев. у жінок, що годують дитину груддю; грудниця *(див.* **грудни́ця**[1] 1). *Для запобігання виникненню тріщин сосків та лактаційного маститу треба старанно доглядати за молочними залозами* (з навч. літ.); *Дарині навіть удалося уникнути маститу, майже обов'язкового у всіх породіль, яким приносили немовлят не тоді, коли ті хотіли їсти, а за визначеним доктором Майданеком графіком* (Н. Сняданко).

2. *вет.* Запалення молочної залози (вимені) у тварин. *Електростимуляція біологічно активної зони молочної залози в першу декаду після отелення дозволяє знизити захворюваність корів на мастит* (з наук. літ.); *Селен є важливим фактором профілактики маститів, метритів, кістозу яєчників, затримки посліду, а також зниження числа соматичних клітин у козячому молоці* (з газ.).

МАСТИ́ТИ, мащу́, ма́стиш, *недок.* 1. *кого, що і без прям. дод.* Вкривати кого-, що-небудь шаром чогось жирного, рідкого. *Як віл пристане, так віз масти, а як кінь пристане, так ніж гостри* (Номис); *Грицько й чоботи закурені пилом дістав, що вже з півроку висіли в коморі, і почав їх мастити добрим дьогтем проти огню* (Ганна Барвінок); *Здіймав свою припорошілу скрипку З гвіздка іржавого вусатий Родіон, Смичок живицею мастив ретельно й кріпко* (М. Рильський); *Люди сиділи й писали листи перед завтрашнім наступом, чистили й мастили зброю, пили чай* (Ю. Яновський); *Удома я мріяла винайти чудесний спосіб, щоб каштани лишалися блискучими та гладенькими цілий рік. Я заливала їх водою, солила, мастила оливою, вазеліном. Але вони однаково тьмяніли* (П. Загребельний); *Брала* [відьма] *з горщика .. Жир червоний і мастила Своєму сину груди й ребра* (Леся Українка, пер. з тв. Г. Гейне); // *що.* Мазати що-небудь рідким їстівним. *Запіканкою з печінки можна щедро мастити хліб і смакувати як самостійну страву* (з наук.-попул. літ.); *Коржі мастити кремом, а по крему викладати яблука. Залити пляцок шоколадною глазур'ю* (з газ.).

2. *що.* Укривати шаром глини стіни хати, комори і т. ін. *— Я ж її* [хату] *сама й мастила, й вигладжувала* (М. Коцюбинський); *Майстри тешуть, а вчительки самі мастять стіни* (В. Кучер); *Позбирались жінки до безумної Дарки Сторони, мастять їй хату зсередини і з вулиці* (Є. Гуцало); *У п'ятницю Северина ніколи не прала, не золила, не причиняла* [вчиняла] *тісто й не пекла хліб, не чесалася, не мила голову, не мастила припічок і не співала* (М. Матіос).

3. *кого, що, розм.* Те саме, що **забру́днювати** 1; вимазувати (у 3 знач.). *Купи мені черевички, щоб я боса не ходила, щоб ніженьки не мастила* (Сл. Б. Грінченка); *Кров з порізу мастила фотографію* (А. Кокотюха).

4. *перен., розм.* Давати хабарі; підмащувати. *— Нині скрізь треба платити й мастити, щоб не бачити своїх дітей невільниками в багацьких та панських маєтках* (П. Козланюк); // Підлещуватися. *Він тепер побачив, що сила не в панських дітях, а в учителях, і на всякі лади мастив, щоб догодити як їм* (Панас Мирний).

5. *кого і без дод., перен., розм., рідко.* Те саме, що **би́ти** 2. *— І-іх, як зловлю та почну мастити оцим пужалном. Бігме, поламаю на ньому* (П. Козланюк).

6. *жарг.* Граючи в карти, попадати, ходити в масть *(див.* **масть**[1] 2). *Мастити в грі.*

◊ **Ма́зати (масти́ти, нама́зувати** *і т. ін.)* **/ нама́зати (зма́зати, намасти́ти, помасти́ти** *і т. ін.)* **[са́лом (сма́льцем)] п'я́ти** *(рідше* **п'я́тки)** *див.* **ма́зати; (1) Масти́ти слова́ми** — говорити (перев. нещиро) приємні речі; улещувати. *Як стали говорити, словами мастити, мусив же я з коня встати, горілки купити* (Сл. Б. Грінченка); **(2) Хоч ме́дом масти́** *кого* — як не догоджай комусь, усе безрезультатно; не задобрити. *Масти хлопа хоч медом, він вкусить, наче гадюка* (М. Коцюбинський); **(3) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ме́дом (са́лом) по губа́х масти́ти (ма́зати) / мазну́ти:** а) *(кого)* хто-небудь радіє від чогось (перев. сказаного, почутого). *— Знайте, що жінки не терплять неуваги до себе. Кіндрата наче медом по губах мазнули* (А. Іщук); б) *(перев. чиїх)* говорити, висловлювати кому-небудь щось приємне, бажане (перев. нещиро). *— Чи дозволите? — і далі неначе салом по моїх губах мастить* (Є. Гуцало); в) *(зі сл.* к а з а т и, г о в о р и т и *і т. ін.)* дуже лагідно або, навпаки, улесливо,

нещиро. *Гарно, хитро баба каже, По губах мов медом маже* (Л. Глібов); *Говорить Одарка, як медом мастить, що не слово — то медяник* (Є. Гуцало).

МАСТИ́ТИЙ, а, е. Який заслужив загальну повагу, визнання своєю багаторічною плідною діяльністю (про діячів науки, мистецтва і т. ін.). *В Центральному виставочному залі .. живуть у доброму сусідстві картини, малюнки, скульптури як маститих, широко відомих наших художників та різьбярів, так і твори майстрів молодшого віку* (М. Рильський); *Роз'їхались маститі консультанти, маленька лікарня знову увійшла в норму* (Ю. Яновський); *Удаючи з себе маститого диригента, підняв* [Данько] *угору обидві руки, вимогливо потряс ними над головою* (І. Рябокляч); *Звісно, письменник з мене нікудишній — інший би, маститий, хвацький писака, товстелезний любовний роман сотворив про наших терехівських Ромео та Джульєтту* (В. Дрозд).

МАСТИ́ТИСЯ, мащу́ся, ма́стишся, *недок.* 1. Намазуватися, натиратися чим-небудь жирним, рідким. — *Мабуть, ліпше було не маститись тим французьким кремом, був би порох так до нас не прилипав; Рузю!* (Марко Черемшина); — *Озеро дуже малярійне і ближче під'їжджати небезпечно. — Але ж там працюють люди? — Вони мастяться спеціальним захисним еліксиром* (Ю. Смолич); *Добувши через доярок ложечку вершків, мастилася* [Ганна] *ними на ніч, гоїла на губах криваві тріщини* (О. Гончар); *Без кінця мастилася* [Зоя] *то тим, то тим, намагалася втримати молодість у тілі* (П. Загребельний); *У ліфт .. слідом за ним заскакував хтось із колег і допитувався, чим він мститься, що воно так гарно пахне* (В. Діброва).

2. *розм.* Те саме, що **забру́днюватися** 1; вимазуватися (у 2 знач.). *Доводилось і нам маститись кров'ю. Але тепера спокій обійняв Україну...* (Л. Старицька-Черняхівська); — *Тату, .. уважайте, аби Сава не прив'язував на ніч волів закоротко. Я зловив його раз на тім .. Він прив'язав їх тому так коротко, аби не лягали спати на землю, не мастилися* (О. Кобилянська); // Залишати брудні сліди. *Після побілки стіна мститься — не притуляйся* (із журн.).

3. *тільки 3 ос.* Пас. до **масти́ти** 1. *Золота осінь .. Набиваються набої крупним шротом, витягаються теплі штани й піджак, мастяться грубіші чоботи* (Остап Вишня); *Незбагненно, але волосся й бороди мастилися тою ж охрою, що й вилиці та губи* (М. Дочинець).

МАСТИ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **масти́тий.** *Ах, яка це хороша штука — стаж! Він так сам по собі непомітно набігає, а здорово нашого брата підтримує. А там за стажем, дивись, і "маститість" прийде* (Остап Вишня); — *А звання якось впливають на фінансову вислугу й маститість грузинських творців? — Ми звання в афіші не пишемо, давно від цього відмовилися* (з газ.).

МАСТИ́Ф, а, *ч.* 1. Старовинна англійська порода сторожових собак, схожих на дога. *Мастиф — найбільша порода собак, що зустрічаються на Землі. Ця порода давня, бойова* (з наук.-попул. літ.); *Мастифа найчастіше використовують як сторожового собаку. Але він може бути й незамінним другом та відмінним захисником* (із журн.).

2. Собака цієї породи. *Швидше за все* [Михайло Іванович] *неодружений, можливо, кулінар і точно затятий скептик, невразливий до жіночих чар. Обов'язково має мастифа, у крайньому випадку французького бульдога* (Н. Сняданко).

△ **(1) Неаполіта́нський масти́ф** — порода собак з великою головою, могутніми скелетом та мускулатурою. *Неаполітанський мастиф — це лютий охоронець, який відлякує чужинців лише своїм грізним виглядом* (з наук.-попул. літ.).

МАСТИХІ́Н, а, *ч.* Вузька лопаточка, ніж, якими художники користуються для розтирання фарб, згладжування мазків фарби і т. ін.; шпатель (у 2 знач.). *Лисиця відклала пензель і взялася за мастихін: такий пейзаж треба виліплювати чистою фарбою!* (І. Роздобудько); *Цей ніж називається мастихін, ним розтирають фарби та чистять палітру* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона).

МАСТІ́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **масти́ти** 1–4 і **масти́тися** 1. *Пахне кінськими кізяками, з якими розмішано глину для мастіння, пахне розмішаною глиною, пахне просяними щітками* (Є. Гуцало); *Спосіб мастіння дверей залежить від конструкції петель: відкриті вони або закриті* (з навч. літ.).

2. Глина або інший матеріал, яким що-небудь змащують. *Жінки здогадалися, що то загранична глина, розколотили її водою та й почали підводити призьби .. На це мастіння, мов навіжені, накинулися свині й почали з деревом обгризати призьби* (М. Стельмах).

МАСТКИ́Й, а́, е́. Покритий, змазаний шаром жиру. *До Зоні стала ходити .. Зонина ровесниця, чорнява, повновида, з таким "противним" блискучим, мастким волоссям* (Леся Українка); // Який добре змащує (у 1 знач.). *Крем має бути мастким і жирним, щоб коржі добре просякли* (з наук.-попул. літ.); // *перен.* Густий, лискучий, як масло, жир. *Його чоботи зачепили за щось тверде, шапка злетіла з голови, а руки аж по лікті пірнули в мастку грязюку* (Юліан Опільський); *А село міцно впилося ярів та пригірків. Кліщем вгризлося у масткий чорнозем й накрилося стріхами та садами* (У. Самчук).

МАСТОДИНІ́Я, ї, *ж., мед.* Больові відчуття в молочних залозах при різних функціональних та органічних захворюваннях. *У механізмі розвитку мастодинії значну роль відіграють гормональний дисбаланс в організмі та психоемоційні розлади* (з навч. літ.).

МАСТОДО́НТ *див.* **мастодо́нти.**

МАСТОДО́НТИ, ів, *мн. (одн.* **мастодо́нт,** а, *ч.)* 1. *палеонт.* Родина викопних велетенських рослиноїдних ссавців ряду хоботних заввишки до 3 метрів з хоботом і бивнями у верхній щелепі. *Мастодонти жили в палеогені практично на всіх континентах; останні з них вимерли близько 10 тисяч років тому* (з навч. літ.); — *То на горах не поліцейські доми з пожежними каланчами: то палеозаври та мастодонти примостилися на суходолі* (І. Нечуй-Левицький); *З ранком потяг .. вривається у стихійно-величну долину Фризера, що нагадує епоху динозаврів. Ввижалося, що з її гігантських гаїв червоної сосни неграбно* [незграбно] *висунуться бронтозаври, здіймуться почварні ящури й заревуть мастодонти* (У. Самчук); *Сайгаки й сарни, пасерби натури, пасуться на межі нічних угідь. І мамонти, сумирні, мов корови, і мастодонти* (Ю. Андрухович); * У порівн. *Рояль в кутку, як чорний мастодонт, Щербаті жовті ікла вишкіряє* (Л. Первомайський).

2. *перен.* Про видатних осіб із застарілими поглядами, звичками, прославлених у минулому. — *Ну, я радий, що натрапив на одного із ваших мастодонтів... Такої дичини, я гадаю, і сам комисар* [комісар] *безпеки не натрапить... Коли все правда те, що я чув? Невже оттака людина може*

бути у наш час?.. (Т. Осьмачка); *Дода Райського старі сищики пам'ятали дуже добре, чомусь подумалося — не просто так цього мастодонта грохнули* (А. Кокотюха).

3. *перен.* Про застарілі предмети техніки. *Мастодонт 60-х холодильник "Дніпро" з ручкою-важелем та круглими плечима відгукнувся на під'єднання до електромережі тракторним гулом* (Г. Вдовиченко); *По периметру й у центрі приміщення стоять електронні мастодонти — музичні центри й інша музика з різноманітними наворотами* (з навч. літ.); *Продовження будівництва збиткових мастодонтів гідроенергетики минулого століття, які завдають величезної шкоди довкіллю, є недалекоглядною й безглуздою тратою державних коштів* (з газ.).

МАСТОЇДИ́Т, у, *ч., мед.* Запалення соскоподібного відростка скроневої кістки. *Причиною виникнення мастоїдиту є ті самі мікроорганізми, що спричинюють гнійний середній отит* (з наук.-попул. літ.).

МАСТОПАТІ́Я, ї, *ж., мед.* Захворювання молочних залоз, у яких утворюються пухлиноподібні вузлики. *На мастопатію тією чи іншою мірою страждає безліч жінок, це одна з найпоширеніших хвороб грудей* (з наук.-попул. літ.); *При мастопатії прикладайте компрес з охолодженого чаю з імбиром на 15–20 хвилин* (із журн.).

МАСТОЦИ́Т *див.* **мастоцити.**

МАСТОЦИ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **мастоци́т,** а, *ч.), біол.* Клітини сполучної тканини людини і тварин, що виділяють фізіологічно активні речовини: гепарин, гістамін, серотонін та ін. *Якщо мастоцитів дуже багато, то й активних речовин стає більше, ніж зазвичай* (з наук.-попул. літ.).

МАСТОЦИТО́З, у, *ч., вет., мед.* Хронічне захворювання, що вражає шкіру, а також внутрішні органи, кістки. *Синдромом мастоцитозу є різке підвищення секреції соляної кислоти залозами шлунка через значний ріст концентрації гістаміну в організмі* (з наук. літ.); *У більшості дітей мастоцитоз повністю зникає до підліткового віку* (з наук. літ.); *На системний мастоцитоз частіше хворіють дорослі. Етіологія і патогенез мастоцитозу невідомі* (з навч. літ.).

МАСТУРБАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **мастурба́ція.** *До мастурбаційних комплексів належать мастурбаційний комплекс, комплекс уявної імпотенції, статеві дисфункції тощо* (з наук.-попул. літ.).

МАСТУРБА́ЦІЯ, ї, *ж.* Те саме, що **онані́зм.** *Я, голубко, мастурбацій не люблю. В один чудовий вечір любов моя розгориться, й каюк. А тоді, коли ти така справді моральна, — прошу до вінця* (В. Винниченко); *Сашко плів усілякі небилиці про своє тяжке дитинство, в якому, мовляв, не було нічого світлого, крім піонерських таборів і мастурбації* (Ю. Андрухович); *Де-небудь в країні теплій, на прю стаючи, мов до праці, він потерпає в пустелі від спраги та мастурбацій* (С. Жадан); *Після ще одного короткометражного кохання я переконався в зайвості жінок у власному житті й дав собі обітницю інтелектуального целібату, але втриматися мені вдалося лише рік, ну мастурбація не рахується* (А. Дністровий).

МАСТУРБУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Займатися мастурбацією. *Нічого особливого, якщо не скинути на те, що ти мріяв про неї, мастурбував, кричав у ніч її ім'я* (О. Ульяненко); *Берлін скидається на юну особу чоловічої статі, такого собі петеушника, котрий недавно почав палити і мастурбувати, від чого його голос зазнає щоденних трансформацій* (С. Жадан); * Образно. *А й справді, для чого, наче потворний клоун, надимати щоки і натомлювати руку, псувати папір і мастурбувати словами?* (С. Процюк).

МАСТЬ¹, і, *ж.* 1. Забарвлення волосяного покриву у тварин. *Та й кінь же був, отой Паша! .. Мастю був він білий, неначе з срібла вилитий* (О. Стороженко); *Була там сотня* [псів]..: *І раси, й рости, й масті ріжні — Хорти, бульдоги* (І. Франко); *От якраз корови з паші На спочинок прибули.., Масть ряба у всіх у них* (М. Познанська); *Біла масть вифарбувалась вранішнім промінням в яскраво-рожевий колір, густа грива спадала з обох боків на шию, стрункий грацiйний кінь підвів до сонця голову і звучно, радісно заіржав* (Р. Іваничук); *То був прегарний кінь аргентинської породи, карий на масть, витривалий, сміливий, баский і гордий* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); // *розм.* Колір, забарвлення кого-, чого-небудь. *Семерко дітей усякої масті, але однаково обдертих і без шапок хлипали та заводили на всі голоси* (Дніпрова Чайка); *Він раптом тверезіє, і відразу міняється очей померкла масть* (С. Голованівський).

2. Один із чотирьох розрядів, на які поділяється колода карт за кольором і формою очок. *До всякої масті козир* (Номис); *Над зеленим сукном картярського столика літали валети, дами, тузи всіх чотирьох мастей* (О. Іваненко); *Чорт гнівався, зловісно бликав очима, але те й знай тасував карти. Виграв тільки двічі, а то все програвав. А мені масть ішла до рук* (Ю. Мушкетик).

3. *розм.* Тип, різновид людини. *Є ще в нас такі млини: чи має що сказати чи не має, а лізе на трибуну, аби йому хоч трохи поплескали в долоні. Критиків цієї масті я сам не перетравлюю, називаю їх грушовими клопами* (О. Гончар).

(1) Під масть *(рідше* **до ма́сті):** а) *(перев. кому)* підходить кому-небудь. — *А все-таки шкода, що мені нема пари за столом .. Один гетьман Потоцький був мені під масть* (І. Нечуй-Левицький); [Д е м к о:] *Це ти чи не про Марину знов?.. Я тобі раз сказав, що вона тобі тепер не під масть, то й годі про це* (М. Кропивницький); *Це йому, здається, не подобається, не до масті* (з газ.); б) *(кому, чому і без дод.)* схожий на когось — щось, однаковий з кимсь — чимсь або подібний до когось — чогось за певними ознаками. *Під масть прозі "Зорі" вийшла й її наука, котра репрезентується "Історією літератури руської" з Огоновського* (М. Драгоманов); *Почав підкидати дітей... Дівчат до дівчат кидати, хлопців до хлопців: — До масті! — кричить...* (Остап Вишня).

◊ **(2) Одно́ї (одніє́ї) ма́сті** — дуже схожі між собою в чому-небудь (перев. негативному); однакові (про людей). [А н д р і й:] *Не звертай уваги на бабські примхи. Всі вони* [баби] *одної масті...* (З. Мороз); **Попа́сти в масть** *див.* **попада́ти; (3) Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті>,** *зневажл.* — різні за поглядами, переконаннями і т. ін. (про людей). *Прагнучи возз'єднати Україну, розірвану Андрусівським перемир'ям 1667 року між Росією і Польщею, Петро Дорошенко кидався на всі боки: удавався до послуг союзників різних мастей* (Л. Старицька-Черняхівська); — *Видно й так уже, що за хлюст .. Бачив їх на своєму віку всяких мастей* (А. Головко); *Потім сипалися страшні погрози і прокляття на адресу "ворогів народу усіх мастей" та їхніх приспішників* (І. Багряний); *Дорога до Винників іде через ліси, а в лісах вештаються в цей переломний час різної масті підозрілі людці*

(Ірина Вільде); *Мафія всіляких мастей значно краще забезпечена матеріально-технічними засобами, ніж поліція, її охоронці одержують платню в десятки разів більшу, ніж наші "люди в сірих шинелях"* (із журн.); *Нещадній критиці було піддано шахраїв усіх мастей* (з газ.); **(4) Які́й на масть** — який характер, яка сутність людини. — *Буде колись і вам, і мені. Я вже розібрала добре, яка вона* [Рибалкіна] *на масть* (Л. Яновська).

МАСТЬ[2], і, *ж., розм.* Те саме, що **мазь.** *Що таки цилюрик* [цирульник] *лічив, а то він і німця привозив; і той і масть до боку* [Марусі] *прикладав, і чого то вже не робив!..* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Ти б до знахарки пішов, щоб масті якої дала або зілля* (Панас Мирний); *На малих столичках з чорного гебану стояли пахощі з Гіндостану і прегарні красила: .. чудна масть з червоної живиці* (О. Назарук); *В обох церквах монашки чистили крейдою та самоварною мастю мідні корогви* (І. Микитенко); *У знахаря купив я масть одну, Таку смертельну, що вмочи в ній ніж І лиш вдряпни, то вже й найкращі ліки Із трав, які лиш можна відшукати, Не порятують* (Л. Гребінка, пер. з тв. В. Шекспіра).

МАСУВА́ННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **масува́ти[1].** *Маневр ударами і вогнем полягає в одночасному або послідовному масуванні (зосередженні) вогню по найважливіших об'єктах противника в короткі терміни* (з навч. літ.).

МАСУВА́ННЯ[2], я, *с., рідко.* Дія за знач. **масува́ти[2].** *Масаж використовується з давніх часів. Масування вважалося лікувальним засобом, яким можна вилікувати багато різних хвороб* (з наук.-попул. літ.).

МАСУВА́ТИ[1], у́ю, у́єш, *недок., що.* Зосереджувати в одному місці військо, авіацію, артилерійський вогонь і т. ін. *На початку війни через відсутність досвіду і нестачу сил і засобів не завжди вдавалося масувати їх на ділянках прориву* (з наук.-попул. літ.).

МАСУВА́ТИ[2], у́ю, у́єш, *недок., кого, що, рідко.* Те саме, що **масажува́ти.** *Вона кошлала моє волосся, масувала мою спину і вискубувала на плечах волоски* (У. Самчук); — *Одяг — це текст, — каже Корват, масуючи скроні, і згадує дизайнерку, від якої почув цю сентенцію* (В. Єшкілєв); *Чоловік масує мені задубілі м'язи на шиї* (Любко Дереш).

МАСУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Зосереджуватися в одному місці (про військо, авіацію, артилерійський вогонь і т. ін.). *Головні сили обох фронтів масувалися на двох напрямках для прориву оборони противника* (з публіц. літ.).

МАСХАРАБО́З, а, *ч.* Актор таджицького народного театру. *Масхарабози розігрували комедійні, сатиричні сценки, виконували казки, танці, пісні тощо* (з наук.-попул. літ.).

МАСШТА́Б, у, *ч.* 1. Відношення величини довжин зображення (на карті, кресленні і т. ін.) до величини довжин самого зображуваного предмета. *Бортовий комп'ютер враховував наше зміщення і по ходу змінював масштаб зображення* (О. Авраменко, В. Авраменко); [К у р а т о р:] *Змайструйте-но знову щось гарного, на зразок вашого знаменитого пропорційного циркуля, яким .. можна креслити всілякі лінії, .. відтворювати плани земельних угідь у збільшеному чи зменшеному масштабі і розраховувати вагу гарматних ядер* (В. Стус, пер. з тв. Б. Брехта); // *перен.* Відношення однієї якоїсь величини до іншої. *Величезний як на землі масштаби метеорит був безмежно малий проти інших космічних тіл* (М. Дашкієв).

2. *перен.* Обсяг, розмір якоїсь дії, руху і т. ін.; розмах. — *Може, згодом ви збагнете масштаби нашого життя. Із глибини земної шкаралупи тяжко зрозуміти цільну бутєвість* (О. Бердник); — *Ми намагалися здійснити своїми силами невеликий телемаркетинг. Результат був дуже добрий. Ми вирішили збільшити масштаб обдзвону* (з газ.); // Те саме, що **зна́чення** 2. *Ясним є, що слідчі хотять* [хочуть] *зробити голосну справу, хотять зліпити організацію великого масштабу, сподіваючись поробити на тому кар'єру* (І. Багряний); *Чолов'яга скидався на кооператора районного масштабу* (Б. Антоненко-Давидович); *З усього ж видно — бізнесовці широкого масштабу, здавалося б, повинні бути зацікавлені у зміцненні нового ладу, у створенні парламентського лобі, яке б захищало їхні інтереси* (Н. Околітенко).

△ **(1) Масшта́б цін:** а) характеристика грошової системи країни, що визначає купівельну спроможність одиниці її валюти на внутрішньому ринку. *Одночасно зі зміною масштабу цін за грошової реформи 1947 р. було підвищено золоте забезпечення карбованця* (з наук. літ.); *Римляни збували денарії по ціні, набагато вищій від справжньої їхньої вартості; отож, і масштаб цін був зовсім інший* (з наук.-попул. літ.); б) технічна функція грошей та спосіб вираження вартості товару в грошових одиницях. *Якщо світ справді стоїть на порозі інфляційної хвилі, що змінить загальний масштаб цін, то за рік-два потрібно подумати про вкладення коштів у нерухомість, землю, золоті та срібні монети* (із журн.).

МАСШТА́БНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **масшта́б** 1. *Значення сигналів потрібно множити на індивідуальні масштабні коефіцієнти* (з навч. літ.).

2. *перен.* Великих розмірів, великого розмаху. *Наша дійсність дає вдячний матеріал для створення масштабних поетичних образів великої художньої сили* (А. Малишко); — *Ми, товаришу Сокіл, вирішили освоїти більш масштабне й рентабельне виробництво* (Є. Кравченко); — *Завтра відбудеться масштабна операція з ліквідації кількох найбільших злочинних угруповань* (Л. Кононович); *Із запланованого масштабного на дві шпальти інтерв'ю вийшли якісь окрушини* (В. Кожелянко).

△ **Масшта́бна лінійка** *див.* **лінійка[1]; Масшта́бна моде́ль** *див.* **моде́ль.**

МАСШТА́БНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **масшта́бний** 2. *Пропозиції вражали новизною, своєю, так би мовити, масштабністю, і декому здавались нездійсненними* (С. Добровольський); *На початку XXI століття на людство чекає велике випробування. Друге за масштабністю після всесвітнього потопу* (Г. Вдовиченко).

МАСШТА́БНО. Присл. до **масшта́бний** 2. *Ніби й вірно говорить Павло, а щось мені не подобаються його слова. Судить він про людей вельми по-своєму. Трохи задрібно, не масштабно* (Ю. Мушкетик); *Вона була трохи підсліпувата, та й мислити так масштабно, як її чоловік, не вміла* (Г. Пагутяк).

МАСШТАБО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **масштабува́ти.** *Масштабований паралелізм — це використання додаткових процесів для вирішення великих проблем* (з наук.-попул. літ.); *Для досягнення поставлених цілей ми вибудовуємо масштабований процес продажів і значно розширюємо команду для роботи над продуктом* (із журн.); *Компанія*

пропонує послуги побудови й розвитку масштабованих інформаційних систем (з мови реклами).

МАСШТАБО́ВАНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Абстр. ім. до **масштабо́ваний.** *Ключовими характеристиками хмарних обчислень є масштабованість і віртуалізація* (з наук. літ.); *Глобальним мережам властивий високий рівень масштабованості, бо їх з самого початку розробляли для роботи з довільними топологіями* (з наук.-техн. літ.); *Масштабованість програмного забезпечення дає йому можливість коректно працювати на малих і великих системах* (з наук.-попул. літ.); *Масштабованість означає, що мережа дозволяє нарощувати кількість вузлів і довжину зв'язків у дуже широких межах* (з навч. літ.).

МАСШТАБУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Який масштабує що-небудь. *Похибка вимірювання або ж відтворення електричного опору визначається передусім похибками масштабувальних резисторів* (з наук.-техн. літ.); *Для побудови початкового симплексу потрібно задати початкову точку і масштабувальний множник* (з навч. літ.).

МАСШТАБУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **масштабува́ти.** *Важливо прагнути, щоб можливість масштабування істотно не впливала на можливість перевірки на правильність* (з наук. літ.).

МАСШТАБУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що, спец.* Зменшувати або збільшувати зображення або його частину в межах певного масштабу. *Навантаження щодо файлового вводу-виводу розподіляється одночасно на всі сервери даних, що дозволяє масштабувати пропускну здатність файлової системи* (з наук. літ.); *Елемент розміщується в необхідному місці креслення та фіксується лівою кнопкою миші. Бібліотечні елементи при вводі в схему можна масштабувати* (з навч. літ.).

МАТ[1], у, *ч.* 1. Ситуація в шаховій партії, при якому король, перебуваючи під ударом фігури супротивника, не може захиститися, і партія вважається програною. *Іван, майже не думаючи, переставив фігуру і сказав: — Мат!* (А. Головко); *Він пожертвував дві фігури, аби одним ударом розколошкати.., але удару не сталося, тепер ця посередність дочавить його, через два ходи — мат білим* (В. Дрозд).

2. *кому, чому, перен., розм.* Безнадійне, безвихідне становище, кінець. — *Моєму хистові був би мат* (Леся Українка); [Іван Стратонович:] *Ну, так ми маємо також ще один хід. І це вже буде вам мат, високоповажана добродійко. Мат, чуєте? Ви не забули, мабуть, що я маю на Андрія Карповича вексельок* (В. Винниченко).

МАТ[2], у, *ч.* 1. *заст.* Матовість. *Темні коси, сині очі, Мат любастрових* [алебастрових] *плечей* (Я. Щоголів); *Місяць навів на її вид ідеальну блідоту, сховав гарячий рум'янець на щоках, замалював матом блиск гострих очей* (І. Нечуй-Левицький).

2. *спец.* Шорсткість на склі, що позбавляє його блиску й прозорості. *Скло було непрозоре, вкрите матом* (із журн.).

МАТ[3], у, *ч., збірн., розм.* Те саме, що **матюки́;** нецензурна лайка. *Та як здригнувся чорний атом, Він Матір згадує лиш матом, Він виїхав, а не утік, Як сам він в мікрофон прорік* (І. Драч); *Вова і Володя .. намагаються переконати Собаку* [хлопця] *поговорити з ними, збиваючись час від часу на мат* (С. Жадан).

◊ **Обкладáти / обклáсти** *(рідко* **обіклáсти) словáми (ла́йкою, ма́том** *і т. ін.) див.* **обкладáти.**

МАТ[4], а, *ч.* 1. *спорт.* Те саме, що **ма́та** 2. *Спортивні мати — це запорука безпеки, адже вони можуть захистити під час падіння та запобігти травмуванню* (з наук.-попул. літ.); *То був спортивний зал, майже цілий, тільки в одному місці пробита стеля, .. по кутках — купи поролонових матів, попід стінами розставлено інвентар, в протилежних кінцях залу — баскетбольні щити* (П. Загребельний); *Все* [у фільмі] *мало б бути на своїх місцях — .. прохолодні кінотеатри, газетні кіоски, шкільні спортивні зали з матами й батутами* (С. Жадан).

2. Те саме, що **ма́та** 1. — *Коли б Корній Корнійович дав нам околоту або хоч соломи, ми могли наплести матів, щоб можна було організувати під час перерви годину відпочинку* (І. Багмут); *Обох* [злодюг] *за ноги затягнули в садок і вкрили очеретяним матом* (Є. Пашковський); *До того легкого вантажу додали зброю й кілька матів* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

МА́ТА, и, *ж.* 1. Сплетені із соломи або очерету покривало, підстилка і т. ін. *Дістав* [Нур] *з кишені ключик і відімкнув чималеньку, обковану залізом скриньку, що непомітно стояла в кутку, накрита солом'яною матою* (Д. Ткач); *Мар'ян відірвав легко прибиту до одвірок очеретяну мату, і старий зайшов до оселі* (М. Стельмах); *Невисокого зросту жінка розстелила перед гостями мату й почала викладати страви* (Ю. Бедзик).

2. *спорт.* М'яка підстилка, матрац, що захищає спортсмена від ударів під час падіння, стрибка. *Нещасного хлопчака відносили вбік і клали на гімнастичну мату; там він звивався щонайменше десять хвилин; потому біль вщухав, і на сідницях виступали три широченні рожеві смуги* (В. Чемерис).

МАТАДО́Р, а, *ч.* Головний учасник кориди, що має завдати бикові смертельного удару шпагою; тореадор. *Він* [Ернест Хемінгуей] *.. мандрував по Іспанії, знайшовши серед матадорів добрих побратимів* (Н. Рибак); *Слуп розпалився і почав наскакувати на Вертеса, як бик на матадора* (М. Білкун); *Матадорів, які брали участь у шоу, глядачі виносили з арени на своїх плечах* (із журн.).

МАТАНА́ЛІЗ, у, *ч.* Скорочення: математичний аналіз *(див.* **ана́ліз).** *Сучасний матаналіз включає, крім теорії нескінченно малих, також теорію функцій, теорії границь і рядів, диференційне та інтегральне числення, диференціальні рівняння та диференціальну геометрію* (з наук.-попул. літ.); *Постійно сушити собі голову матаналізом, усілякими графіками й функціями, тут навіть у найстійкішого дах підірве, не те що почуття гумору зникне* (А. Дністровий).

МАТЕ́, *невідм., с.* 1. Вічнозелене південноамериканське дерево родини падубових. *Дерево мате росте в природних умовах у субтропічному кліматі Аргентини, Парагваю та на півдні Бразилії* (з наук.-попул. літ.).

2. Напій із висушених листків цього дерева. *Заваривши собі велетенське горня мате, розслабляюся за чтивом виробництва Кундери* (І. Карпа); *Запарила* [Терезка] *мате. (Цього літа всі пили мате — таке вже літо). Сіла на ліжку, запивала ним бублики і сіяла дрібки довкола* (Любко Дереш); *Я запарив мате, не знаю, чи тобі сподобається* (Н. Сняданко); *Всередині ранчо був ослінчик, убоге ложе з бичачої шкіри, казан, рожен і чайник, щоб варити "мате"* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

3. *рідко.* Те саме, що **калеба́с.** *Мате виготовляють з гарбуза* (з наук.-попул. літ.).

МАТЕЛÓТ, а, *ч.* 1. *мор.* Військовий корабель, найближчий у строю до іншого корабля. *Мателот називають переднім — якщо він розташований попереду іншого корабля, заднім — якщо позаду, правим — якщо праворуч і лівим — якщо ліворуч* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **матлóт** 1. *Артисти виконували мателот* (з газ.).

3. Те саме, що **матлóт** 2. *Мателот — рибна страва французької кухні, що набула міжнародного визнання й стала загальноєвропейською ресторанною стравою* (з наук.-попул. літ.).

МАТЕМАТИЗÁЦІЯ, ї, *ж.* Упровадження математичних методів і досягнень математики в інші науки, галузі знання, сфери людської діяльності і т. ін. *Математизація науки, впливаючи практично на всі сфери життя суспільства, має величезне соціальне значення як феномен людської культури* (з наук.-попул. літ.); *Потрібні найновіші, найсучасніші прилади та пристрої; від описовості, що притаманна біології минулого, треба перейти до математизації* (М. Дашкієв); *Повна кібернетизація світової свідомості в наш час, повна математизація всіх наук означає і повне закріпачення Розуму в сфері дискретності і замкнутості* (О. Бердник).

МАТЕМАТИЗÓВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **математизувáти.** *Обґрунтовано доцільність застосування формалізованих (математизованих) методів дослідження економічних явищ* (з наук. літ.); *Існують три основні типи наукових теорій: емпіричні, або описові, теорії; математизовані та дедуктивні* (з наук.-попул. літ.); *Перетворення природознавства на експериментальну й математизовану науку вимагало відповідного перегляду всіх раніше досягнутих знань, у тому числі й світоглядних* (з навч. літ.); *Може, справді .. математизована наука сама себе заганяє в лабіринт обмеженості?* (О. Бердник); // **математизóвано,** *безос. пред. Мандрівник, .. згідно з розкладом поїздів і пароплавів, за якийсь місяць, у заздалегідь розрахований день, годину й навіть хвилину прибуває в призначене місце. Все наперед передбачено, влаштовано. Екзотику математизовано* (В. Домонтович).

МАТЕМАТИЗÓВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **математизóваний.** *Англійський економіст Дж. Хікс звернув увагу, що саме Є. Є. Слуцький розробив поняття основного рівня вартості, відзначивши високу математизованість його праці* (з наук. літ.); *Про топологічні фазові переходи говорити значно складніше — через надмірну математизованість* (з навч. літ.).

МАТЕМАТИЗУВÁННЯ, я, *с.* Дія за знач. **математизувáти.** *Концептуальний фонд математичної науки, а отже, і характер математизування змінюються в часі* (з наук. літ.); *Кожна наукова дисципліна має свій рівень математизування та залучає лише потрібний їй математичний апарат* (з наук.-попул. літ.).

МАТЕМАТИЗУВÁТИ, ýю, ýєш, *недок. і док., що.* Упроваджувати математичні методи і досягнення математики в інші науки, галузі знання і т. ін. *Лише наприкінці XVII століття німецький математик Готфрід Вільгельм Лейбніц запропонував математизувати формальні міркування Арістотеля* (з навч. літ.).

МАТЕМАТИЗУВÁТИСЯ, ýється, *недок. і док.* 1. Набувати математичних методів і досягнень математики (про інші науки, галузі знання і т. ін.). *Гуманітарні науки — соціологія, соціальна психологія, психологія, педагогіка, політологія, правознавство, етика, естетика та ін. — в останні десятиріччя досить швидко математизуються, стають до певної міри "точними"* (з наук.-попул. літ.); *Усі науки стали математизуватися за допомогою нової машинної математики, і це дало новий імпульс у розвитку самої математики* (з навч. літ.); *Попри повсюдно підкреслювану специфіку свого об'єкта, біологія неухильно математизується й користується здобутками кібернетики* (із журн.); *Гіппарх увів в обіг мережу меридіанів і паралелей, став основоположником математичної картографії. Ще більшою мірою математизувалися астрономія, механіка, оптика* (з навч. літ.).

2. Пас. до **математизувáти.** *Характерними рисами нових неокласичних теорій є те, що в них узагальнюється ідея рівноваги, ураховуються, формалізуються та математизуються всі явища економічного життя* (з наук. літ.); *Застосуванню математики в природознавстві сприяло і вчення Г. Галілея про "ідеальні фізичні тіла" (абсолютну пустоту, абсолютну круглість), властивості яких легко математизуються* (з навч. літ.).

МАТЕМÁТИК, а, *ч.* Фахівець із математики. *Виховувала* [Київська академія] *не тільки богословів, а й математиків, астрономів, ботаніків* (О. Ільченко); *Ким він буде? Ким стане? Чи визначним математиком, чи звичайним бухгалтером?* (О. Гончар); *Джалапіту запросили на з'їзд математиків, щоб він узяв участь у розв'язанні обрахунків законів небесної кривизни* (Е. Андієвська); // Той, хто добре знає математику. — *Ви знаєте,* — *додала* [Маня] *з тим самим усміхом,* — *Обринські не були ніколи добрими математиками!* (О. Кобилянська); *Трохи згодом на екстрених (хе-хе!) батьківських зборах із учнями Сергійко Тороус, перфектний математик, піднявся і сказав: — Ви тут, Ніно Олександрівно, сказали, що її усі бояться, а тому слухаються* (І. Карпа); // Учитель, викладач математики. *Учитель* [італійської мови] .. *сказав, що нехай директор "ловить" .. математика, а він на урок не прийде, бо й сам хоче в суботу гуляти* (Леся Українка); *Педагоги часто заздрили математикові, який ніколи не жалівся на недисциплінованість і неслухняність класу* (О. Копиленко); *Гімназичні вчителі знали про мою літературну сверблячку та перші друковані успіхи, .. а математик, не схвалюючи моєї холоднечі до чисел і мір, вважав за потрібне тримати мене в чорному тілі* (Б. Антоненко-Давидович).

МАТЕМÁТИКА, и, *ж.* Наука про кількісні співвідношення та просторові форми дійсного світу. *Він тут, удома, всі книжки залишив і тільки з своєю математикою возиться, завжди він так, то задачі робить, то в математичних книжках риється* (Леся Українка); *Шпенглер пробує навіть показати, що така наука, як математика, в античному світі є щось органічно чуже, щось в істоті одмінне від новоєвропейських народів...* (М. Зеров); *Топологія — розділ математики, що вивчає властивості об'єктів, здеформованих у геометріях вищого порядку* (Ю. Іздрик); // Навчальний предмет, що викладає зміст цієї науки. *Тільки-но Сергій рушив з місця, як назустріч трапилась його колишня вчителька, викладачка математики в середній школі* (О. Гуреїв); *Вчитель був зовні так собі: ні те ні се. Викладав у десятих класах математику* (П. Загребельний).

△ **(1) Ви́ща матема́тика** — назва сукупності математичних дисциплін, що застосовують найскладніші методи дослідження й дають найширші узагальнення. *Використання дидактичних ігор з вищої математики передбачає створення оптимальних умов для самостійного оволодіння навчальним матеріалом* (з наук. літ.); *В галузі теорії ймовірності та вищої математики він зразу піднісся на ступінь загальновизнаного маестро* (В. Підмогильний); *— Це електротехнік. Він досить освічена людина: не знаю, чи самотужки, чи якимось іншим способом, він дійшов до того, що знається на вищій математиці й робить інтегральне обчислення* (Б. Антоненко-Давидович); *Якби ти з'явилася раніше зі своїми книжками з вищої математики, я б, мабуть, не кинулася в ті дурні гульки* (О. Авраменко, В. Авраменко); **(2) Дискре́тна матема́тика** — розділ математики, що вивчає властивості множин, не пов'язані з поняттям неперервності. *Теорія складних мереж як галузь дискретної математики вивчає характеристики мереж, ураховуючи не лише їх топологію, але й статистичні феномени* (з наук. літ.); *Для розв'язання задач корисним є володіння основами дискретної математики* (з навч. літ.).

МАТЕМАТИ́ЧКА, и, *ж., розм.* Жін. до **матема́тик.** *Ніна заявляла, що буде або математичкою, або філологинею* (В. Лис); *— Хороший учитель починає кожну нову тему з таблички множення, — часто повторювала наша математичка й намагалася бути послідовною у виконанні цього* (Н. Сняданко).

МАТЕМАТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до математики. *Доктор .. міг цілком розсудливо доводити, що природа дбає про великі числа, а одиниці для неї тільки матеріял* [матеріал] *у її математичних розрахунках — одні з мінусами, другі з плюсами* (В. Винниченко); *Варя приступила до розв'язання математичної задачі* (О. Донченко); *Колонки цифр і математичних рівнянь росли під його рукою на листку паперу* (О. Бердник); // Власт. математиці, такий, як у математиці. *Гарячі уми й живі уяви різних приятелів і приятельок з усякою математичною докладністю обрахували маєток обох братів* (І. Франко); *— Мені здається, — говорив Брянський, — що ці спостереження я обґрунтував досить переконливо. З математичною точністю* (О. Гончар).

△ **Математи́чна лінгві́стика** *див.* **лінгві́стика; Математи́чна ло́гіка** *див.* **ло́гіка; Математи́чна моде́ль** *див.* **моде́ль; Математи́чне забезпе́чення** *див.* **забезпе́чення; Математи́чне моделюва́ння** *див.* **моделюва́ння; Математи́чний ана́ліз** *див.* **ана́ліз; Математи́чні зна́ки** *див.* **знак; Математи́чні табли́ці** *див.* **табли́ця.**

МАТЕМАТИ́ЧНО. Присл. до **математи́чний.** *— Але і громову колісницю, напевно, треба було математично обчислити, щоб не перекинулася по шляху до неба* (І. Пільгук); *Світом мусить володіти розум, розрахований точно, майже математично* (Ю. Мушкетик); *Ота неймовірна, математично вивірена точність знаряддя, котре слухняно скоряється вмілим рукам, .. — хіба зрівняється з цим досконалим творінням людського розуму будь-яка інша річ?* (Л. Кононович).

МАТЕРЕВБИ́ВСТВО, а, *с.* Убивство власної матері. *Еринії звинувачували Ореста в найтяжчому злочині — матеревбивстві* (з наук.-попул. літ.).

МАТЕРЕВБИ́ВЦЯ, і, *ч. і ж.* Убивця власної матері. *Герой роману "Чесність з собою" В. Винниченка — матеревбивця. "Кажуть, він матір свою отруїв", — кидає одного разу його спільник Тарас, і цілком можливо, що це не плітка, а правда* (з наук. літ.); *Еринії жадають крові матеревбивці Ореста, переслідують його від Аргоса до Дельфів, а звідти аж до Афін* (з наук.-попул. літ.).

МАТЕРИ́ЗНА, и, *ж.* 1. Спадщина від матері. *Князь прогайнував усю батьківщину, зоставив їй* [дочці] *тільки будинок невеличкий у місті з садочком і двором, бо то була її материзна* (Марко Вовчок); *Жила в хазяїна сирота-небога, немолода вже дівчина, і мала вона батьківщини й материзни дві тисячі рублів* [карбованців] *у банку* (Б. Грінченко); *На такій батьківщині та з такою материзною можна було й добре на світі прожити* (Л. Яновська).

2. *Те саме, що* **ба́тьківщи́на** 1. *Материзна все тут, предківщина студентова. Віки промовляють до нього* (О. Гончар); *Ну що то, моя поліцейська вітчизно, колгоспний мій краю, безпашпортний* [безпаспортний], *що, ні, чим завинила моя материзна?* (В. Стус); *Богдан Залеський висловив це так: його батьківщина — Польща, там його розум; його материзна — Україна, там його серце* (І. Дзюба).

МАТЕРИ́К, а́, *ч.* 1. Те саме, що **контине́нт.** *Поміж двома материками Ліг многоводний океан* (М. Рильський); *Недосліджені материки були безконечні, населені фантастичними чудовиськами, амазонками та кентаврами* (О. Гончар); *Хмельницький зупинився перед посольськими залізними дверима .. Прочитав золотий напис над дверима: "Цей пишний вхід і ці величні двері побудовані за велінням хакана двох материків і двох морів"* (Р. Іваничук).

2. Те саме, що **су́ша**[1]. *Дрібні й середні судна, які не встигли вийти в море, були розбиті або викинуті далеко на материк* (П. Загребельний).

3. Ґрунт під верхнім шаром землі; підґрунтя. *Докопалися до материка, либонь і вода буде* (Сл. Б. Грінченка); *Слідоньком від копитця, білим, як молоко, тільки живий нап'ється понад материком* (І. Андрусяк).

МАТЕРИКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **матери́к.** *До цього часу ще материкові брили, занурені у мантію Землі, плавають, шукаючи рівноваги* (О. Бердник); *На початку Другої світової війни англійці почали дуже гарячково вивозити золото не тільки з островів, але й навіть з материкових колоній, з домініонів, протекторатів* (М. Білкун); *Назад, у материкову Грецію, вона повезе те, що завжди возила, — золотий скіфський хліб, шкіру, сіль, мед, віск, рибу і, звичайно ж, рабів, рабів, рабів...* (В. Чемерис).

△ **Континента́льний (материко́вий) клі́мат** *див.* **клі́мат; Материко́вий лід** *див.* **лід.**

МА́ТЕРИН, а, е. 1. Належний матері *(див.* **ма́ти**[1] 1). *Катря за своєю тугою та за коханням, то й не зважала на материну журбу* (Марко Вовчок); *Дбайливі руки вкривали її тепліше, і тихий материн голос казав: — Спи, моя голубко!* (Б. Грінченко); *Вдягнувшись в кожушка та материні валянки, я з самого ранку притулився за хатою* (Ю. Збанацький); *Зіновій прислухався до тихої материної мови, що бриніла в його душі* (Р. Іваничук); *Він стрибнув на землю й опинився в материних обіймах* (І. Білик).

2. *рідко.* Те саме, що **матери́нський** 2. *Раїса чула часом у серці певну ніжність, якесь материне почуття до цього зніveченого життя* (М. Коцюбинський).

◊ **Всмо́ктувати (всиса́ти, вбира́ти** *і т. ін.)* **/ всмокта́ти (ввісса́ти, ввібра́ти** *і т. ін.)* **[в се́бе] з молоко́м ма́тері**

(з ма́териним (матери́нським) молоко́м) *див.* **всмо́ктувати; [Ще] [ма́терине] молоко́ на губа́х** *(рідко* **ко́ло губі́в)** **[не обсо́хло** *(рідше* **не ви́сохло)] <Ще з молоко́м на губа́х>** *див.* **молоко́.**

МАТЕРИ́НКА, и, *ж.* Багаторічна запашна трав'яниста рослина родини губоцвітих із дрібними бузково-рожевими квітками, яку використовують у медицині та парфумерній промисловості; блошниця. *Ой у полі нивка, на ній материнка; Там дівчина жито жала, сама чорнобривка* (з народної пісні); *Он нагнулась тирса біла, Звіробій скрутив стебельці* [стебельця], *Червоніє материнка* (Я. Щоголів); *Щовечора в хаті стояли густі випари чудодійних пахучих трав — материнка простуду виганя, терпка ромашка, деревій проти живота...* (К. Гордієнко); *Я колись на схилі материнку збирала, поверталася попри їхній садок* (Г. Вдовиченко).

МАТЕРИ́НСТВО, а, *с.* Стан жінки-матері під час вагітності, пологів, годування дитини. *Ольга .. шепотом, швидко, з перериваним віддихом малювала перед нею щастя материнства* (І. Франко); *Її туге тіло, що не знало ще материнства, свобідно і гордо пливло в молодих травах царинки* (М. Коцюбинський); *Марія подивилася на дочку .. Згадала своє перше материнство і тяжко зітхнула* (У. Самчук); *Пишна, стигла, мов вишня, готова до заміжжя і материнства, з привабливо крутими боками і м'якими ніжними руками, вона комусь буде славною парою* (Р. Андріяшик); *Отримала твого листа, в якому ти співаєш пеан моєму майбутньому материнству* (І. Жиленко); // Почуття жінки-матері до дитини; бажання стати матір'ю. *Мати .. упевнена в майбутньому своєї дівчинки, виявляє високе почуття материнства і любові до своєї дитини* (О. Донченко).

МАТЕРИ́НСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ма́ти**[1]; належний матері. *В городах "свинку" ми ковіньками ганяли у материнських кофтах, чоботях батьків* (В. Сосюра); *Кому повісти про болі материнського серця?* (І. Пільгук); *Вона розуміла, як йому тяжко, і знала, що її материнський обов'язок втішити його* (Григорій Тютюнник); *Спорідненість у родових общинах велась по материнській лінії* (з навч. літ.).

2. Власт. матері; такий, як у матері. *Щось мовби шепнуло їй, щоби вона пішла подивитись, що роблять діти. Був це правдивий материнський інстинкт, бо зараз здалека учула дитинний крик і плач* (Н. Кобринська); *Хай на ньому* [рушникові] *цвіте росяниста доріжка .. І твоя незрадлива материнська ласкава усмішка* (А. Малишко); *Заглядає в шибку казка сивими очима, Материнська добра ласка в неї за плечима* (В. Симоненко); *Як відомо, в сім'ї, де троє дітей, батьківська і навіть материнська ласка ділиться між дітьми не порівну: спочатку вся увага — первістку, пізніше — наймешому, а середульший завжди залишається обділений* (В. Малик); *Обличчя в неї було округле, з вічною материнською добротою, що так і світилася з кожної складки* (М. Руденко).

3. *спец.* Такий, від якого або в якому зароджується, утворюється щось нове, подібне до нього; маточний (у 2 знач.). *Нові дочірні рослини можуть утворюватись як із коренів материнських рослин, так і з суцвіть* (з наук. літ.); *Можливість утворення двох абсолютно ідентичних молекул забезпечує передання спадкової інформації від материнської клітини дочірнім клітинам при поділі* (з навч. літ.).

4. *перен.* Те саме, що **рі́дний** 4. *Важко визначити, що таке національна ідея взагалі, бо її можна розуміти як збереження материнської мови, обрядових звичаїв і т. ін. для окремої людини, родини чи громад, які проживають за межами рідного етносу* (Д. Павличко); *До материнської хати не дійшли — в хащах стежку переповзла гадюка, дружина сприйняла це як недобрий знак, ледве її заспокоїв* (Л. Костенко).

△ **Матери́нська пла́та** *див.* **пла́та**[2]; **Матери́нська поро́да** *див.* **поро́да.**

◊ **Всмо́ктувати (всиса́ти, вбира́ти** *і т. ін.)* / **всмокта́ти (ввісса́ти, ввібра́ти** *і т. ін.)* **[в се́бе] з молоко́м ма́тері (з ма́териним (матери́нським) молоко́м)** *див.* **всмо́ктувати.**

МАТЕРІА́Л, у, *ч.* 1. Те, з чого що-небудь виготовляють, виробляють, будують і т. ін.; сировина. *В неділю вона ходила в ліс, де стояли готові зруби, оглядала їх, вибирала кращий матеріал* (М. Коцюбинський); *Прозорий матеріал ілюмінаторів у загостреній носовій частині, здавалося, органічно зливався з блідо-рожевуватим металом корпусу* (В. Владко); *Бачите, з цієї трубкою нічого не станеться навіть під тиском у сорок тисяч атмосфер. Хімічні властивості матеріалу, з якого вона виготовлена, такі, що діаметр труби й товщина стінок тут не відіграють ніякої ролі* (М. Білкун); // *у сполуч. з означ.* Щось призначене для того, на що вказує зміст означення. *Нарешті привезли пальне і змащувальні матеріали* (О. Гончар); *Літня воєнна кампанія 41-го .. принесла пряму загрозу знищення вцілілих запасів посівного матеріалу та готової сировини* (С. Жадан).

2. Основа, джерело для чого-небудь; те, що використовують як доказ чогось. *Невже ж літературного матеріалу так трохи надходе* [надходить], *що доводиться ставити питання: чи не краще зовсім припинити видання?* (Панас Мирний); *Розмови з Борисом лишили глибокі сліди в Тоньовій пам'яті і дали добрий матеріал його думам* (І. Франко); *— Я запропонував .. керівництву Українфільму визрілий в моїй уяві сценарій про наших героїв в Арктиці на матеріалі трагедії Нобіле і загибелі Р. Амундсена* (О. Довженко); *— А тепер ми можемо ознайомитися з усіма матеріалами стосовно плану Дункана?* (О. Авраменко); // Зібрання документів, відомостей з якогось питання. *Улас .. написав замітку в обласну газету. Незабаром з газети прийшла відповідь на його листа, в якій говорилося, що редакція зацікавилася матеріалом і веде розслідування* (Григорій Тютюнник); // Факти, докази чиєїсь вини. *Слідчому Вихрову сонливість як водою зняло. Ще б пак! Такий чудовий матеріал для обвинувачення Герасимова* (Б. Антоненко-Давидович).

3. Те саме, що **ткани́на** 1. *Їй хотілось порадитись добре про матеріал і фасони дитячих курток* (М. Коцюбинський); *— А де бідній людині взяти дорогий матеріал і доклад, і золото на гаптування, і дорогоцінне каміння?* (З. Тулуб).

(1) Садивни́й матеріа́л — насіння або саджанці рослин, признач. для висівання чи садіння де-небудь. *Реконструкція виноградників і закладка нових насаджень у виноградарських країнах припускає використання тільки сертифікованого садивного матеріалу* (з наук.-попул. літ.); *Якщо господарство вирощує багаторічні трави, забезпечуючи це виробництво власним садивним матеріалом, то витрати на насіння будуть постійними* (з навч. літ.); *У лісогосподарських підприємствах Житомирської області розпочали інвентаризацію садивного матеріалу, вирощеного нинішнього сезону* (з газ.).

△ **(2) Гідроізоляці́йні (гідроізолюва́льні) матеріа́ли** — водонепроникні матеріали, які застосовують для гідроізоляції.

Основні проблеми, які можуть виникнути під час озеленення покрівлі, — це підбір покрівельних і надійних гідроізоляційних матеріалів (з газ.); **(3) Іне́ртні матеріа́ли** — речовини (пісок, гравій, щебінь тощо), що не є хімічно активними. *Бічні стінки комірки виконано з інертного матеріалу, непроникного для розчину* (з наук. літ.); *Інертні матеріали входять до складу будівельних розчинів, бетонів і т. ін. як наповнювачі* (з навч. літ.); **(4) Композиці́йні матеріа́ли** — матеріали, створені поєднанням хімічно різнорідних компонентів, що майже не взаємодіють між собою. *Ми широко використали в літаку нові композиційні матеріали, а також алюмінієві й титанові сплави* (із журн.); **(5) Надтверді́ матеріа́ли** — група речовин з надзвичайною твердістю. *До надтвердих матеріалів відносять матеріали, твердість і зносостійкість яких вища, ніж твердих сплавів на основі карбідів вольфраму й титану з кобальтовою зв'язкою і карбідотитанових сплавів на нікель-молібденовій зв'язці* (з наук. літ.); *Надтверді матеріали часто застосовують як матеріали для абразивної обробки* (з наук.-попул. літ.); **О́пір матеріа́лів** *див.* **опір; (6) Порошко́ві матеріа́ли** — матеріали, які виготовляють із порошків металів, їхніх сплавів і тугоплавких сполук. *Отримано уточнені кількісні оцінки ефективності спікання порошкових матеріалів на різних структурних моделях* (з наук. літ.); **(7) Спі́нені матеріа́ли** — матеріали, виготовлені спінюванням спеціальної рідкої маси. *Легкі спінені матеріали популярні завдяки невисокій вартості і зручності застосування* (з навч. літ.).

МАТЕРІАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Дія за знач. **матеріалізува́ти** і **матеріалізува́тися.** *Тут, перед очима, відбувався надзвичайно дивний і простий процес матеріалізації людської думки — десь спалахнувши, вона осідала в цій розлогій світлій залі під невгавуче дзижчання вентиляторів* (В. Підмогильний); *Цей-бо автор* [Федір Достоєвський] *полишив у спадщину багатий досвід, стосовний до матеріалізації справ сумління* (О. Шугай); *Поряд із збагаченням знань людства важливе значення має матеріалізація теоретичних уявлень, їх використання у зразках нової техніки і технології* (із журн.).

МАТЕРІАЛІ́ЗМ, у, *ч.* 1. Науковий напрям у філософії, що визнає об'єктивність існування зовнішнього світу, незалежність його від людської свідомості, первинність матерії і вторинність мислення, пізнаваність світу і його закономірностей; протилежне і д е а л і з м. *Матеріалізм доводить, що рай, і пекло, і так звана душа — це вигадки попів* (О. Довженко); *До лікарів звертаються пацієнти з фобіями місць, кольорів, абстрактних понять матеріалізму, нескінченності, симетрії, довгих слів* (з газ.).

2. Вузькопрактичне, раціоналістичне ставлення до дійсності; схильність заперечувати ідеальне, високе. — *Ні, Наталочко (!), математики замало у вас! От що! А без неї ви пропаща людина в теперішніх, наскрізь матеріалізмом перенятих часах!* (О. Кобилянська); // *розм.* Ставлення до дійсності з погляду особистих вигод, можливості одержати насолоду. *Сприймаючи Америку як переможну імперію ситого тоталітаризму.., ми мимоволі приписуємо їй той, за улюбленим висловом Д. Донцова, "гріх матеріалізму", яким уражені самі — і Європа також!* (О. Забужко); *Він заявив Швейкові, що від завтрашнього дня починає нове життя. Пити алкоголь — це, мовляв, грубий матеріалізм, а треба вести духовне життя* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *У родині Заболотьків з роману В. Винниченка "Заповіт батьків" на все звикли дивитися з "шлункового погляду", — тут домінує матеріалізм* (з наук. літ.).

△ **(1) Діалекти́чний матеріалі́зм** — філософське вчення марксизму, яке з матеріалістичних позицій дає пояснення дійсності, способів її пізнання й перетворення. *Діалектичний матеріалізм розробив важливе положення щодо соціальної обумовленості знань* (з навч. літ.); **(2) Істори́чний матеріалі́зм** — у філософії марксизму-ленінізму — вчення про загальні закони розвитку суспільства та їхню дію в різних суспільно-економічних формаціях. *Записавшись на практичні роботи з статистики та історичного матеріалізму, ретельно одвідуючи лекції, він так пірнув в науку, що мало навіть зазнайомився з своїми товаришами* (В. Підмогильний); *Карасик підвівся: — Вибачте, я вже мушу додому йти. Мені теж треба сісти за історичний матеріалізм* (Б. Антоненко-Давидович); **(3) Метафізи́чний матеріалі́зм** — напрям у філософії, що сформувався у XVII–XVIII ст., представники якого визнавали первинність матерії та вторинність свідомості щодо явищ природи, але розглядали суспільні явища з позицій ідеалізму та користувалися метафізичним методом пізнання. *Філософською основою класичних уявлень у XIX ст. був метафізичний матеріалізм* (з наук. літ.); **(4) Механісти́чний (механі́чний) матеріалі́зм** — течія в метафізичному матеріалізмі XVII–XVIII ст., послідовники якої зводили всі види руху до механічного, ціле — до простої суми складників. *У XVIII ст. був проголошений механістичний матеріалізм, що інтерпретував психічну діяльність людини як результат фізико-хімічних перетворень* (з навч. літ.); *Механічний матеріалізм .. освятив форму, забувши про духовний плід, про таємничу квітку буття* (О. Бердник).

МАТЕРІАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **матеріалізува́ти.** *Крізь сонячні відблиски проступало тьмяно-блакитне тло, беручись вечірнім мороком. Здалеку це схоже було на велику кількість світла, матеріалізовану й зібрану докупи* (С. Жадан); // **матеріалізо́вано,** *безос., пред. Окрема зала в Українському домі, здається, не вміщає гігантських полотен Олександри Жумайлової-Дмитровської, на яких матеріалізовано водночас сексуальні й моторошні сцени* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який матеріалізувався. *Пливун виникає перед шахтарями як матеріалізоване прокляття* (М. Ю. Тарновський); *Не буде в нього усіх тих чудових сувенірів — матеріалізованих спогадів, які привозять із таких відряджень ті, що займають вищу приступку на соціальній драбині* (Н. Околітенко); — *Храм Жаху піднімає все темне і диявольське в душі людини. І серед цієї темряви є місце і матеріалізованому злу* (Д. Білий).

МАТЕРІАЛІЗО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **МАТЕРІАЛІЗУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Втілювати що-небудь у матеріальній, конкретній формі; уречевлювати. *Не треба думати, що Письменник просто марив, маючи температуру 40,2 °. Ні, він справді володів чудесною здатністю матеріалізувати своїх героїв* (М. Дашкієв); *Музиканту майже неможливо об'єктивно сприймати свою творчість. Треба просто матеріалізовувати ідеї, якщо вони вже дані тобі* (із журн.); *Недосить займатися вихвалянням, а треба знати справу, матеріалізувати знання в справжньому конкретному і реальному ділі* (О. Довженко); *Думку навряд чи можна матеріалізувати* (В. Лис).

МАТЕРІАЛІЗО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **МАТЕРІАЛІЗУВА́ТИСЯ,** у́ється, *недок. і док.* Втілюватися в матеріальній, конкретній формі; уречевлюватися. *Ніби пензель художника водив у тому вихорі — вимальовувались, яснішали, матеріалізовувались якісь обриси* (О. Бердник); *Складається враження, що думка Бояна може матеріалізовуватись* (В. Чемерис); *Для нього наче й не існувало охорони. Він* [грабіжник у помаранчевій масці] *неначе матеріалізовувався з повітря і в ньому ж таки розчинявся* (В. Лис); *Якби сила його бажання могла матеріалізуватись, то не тільки кімната, а й цілий розкішний будинок був би споруджений для Марії* (В. Підмогильний); *І сонце, золоте ласкаве сонце .. наче аж матеріалізувалося в пухнасті цятки бджіл, що роїлися над яблунею* (М. Дашкієв); *Найголовніше полягало в тому, що всі вони — ті, кого я лише встигав захоплено прочитати — тут-таки матеріалізувалися, вони були тілами, живими хлопцями, друзяками* (Ю. Андрухович).

МАТЕРІАЛІЗУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **матеріалізува́ти** і **матеріалізува́тися.** *Їх переробки були не оживленням, а сплощенням, .. часто зовсім безтямним псуванням старих взірців, перевертанням їх на новий, для них зовсім не підхожий лад, грубим матеріалізуванням їх високого змісту* (І. Франко).

МАТЕРІАЛІЗУВА́ТИ *див.* **матеріалізо́вувати.**

МАТЕРІАЛІЗУВА́ТИСЯ *див.* **матеріалізо́вуватися.**

МАТЕРІАЛІ́СТ, а, *ч.* 1. Послідовник, прибічник матеріалістичної філософії. *Як дослідник природи, він* [І. Мічурін] *був матеріалістом-діалектиком* (О. Довженко); — *Надія — це, понімаєте* [розумієте], *ідеалістична річ, а ми — матеріалісти; ми дивимось на це з точки зору неминучості певного історичного процесу* (Б. Антоненко-Давидович); *Матеріалісти за вихованням, в глибині свого "я" кожен прагнув безсмертя* (А. Дімаров).

2. Людина, що вузькопрактично, раціоналістично ставиться до дійсності, заперечує ідеальне, високе. — *А то я б був думав, що й ви пристали до того гурту, що уважає Богдана Олеся за матеріаліста й Бог зна якого вдоволеного й щасливого. А все через те, що він зачиняє душу й не виносить свойого* [свого] *я на торг* (О. Кобилянська); *А все ж таки була одна пісня, котра зворушувала його. Як співали "Родимий краю", цей матеріаліст плакав* (Б. Лепкий); // *розм.* Той, хто на перше місце ставить особисту вигоду. [П е ч а р и ц я:] *А на лихої години я буду це робити* [вчити дітей]? *Що мені з того за користь?* .. [Г а л я:] *О, який же ви матеріаліст!* (Панас Мирний); *В бесіді вони* [ліберали] *часто люблять широкі, розмашні фрази, грімкі слова, — а на ділі вони крайні матеріалісти, консерватисти та самолюби* (І. Франко); — *Небо кольору папірця в п'ять карбованців, — сказав він. — Ви такий матеріаліст? — Безперечно* (В. Підмогильний).

МАТЕРІАЛІСТИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який ґрунтується на ідеях матеріалізму (у 1 знач.). — *Наш завзятий раціоналіст .. навернувся на соціалістичну віру, на матеріалістичний світогляд!* (І. Франко); — *Матеріалістична наука! Це сміливо сказано. Наука .. безстороння і за напрям своїх висновків не відповідає* (В. Підмогильний); *Мій герой, будучи ортодоксальним марксистом, не міг не володіти добре ланцетом матеріалістичної діалектики* (М. Хвильовий).

2. Пройнятий матеріалізмом (у 2 знач.), вузькопрактичний; корисливий. — *Твоя мати невільниця своїх матеріалістичних почувань* (О. Кобилянська); *Мені було п'ятнадцять років, і я вчився у восьмому класі, а восьмикласники — люди рішучі, з цілком усталеними матеріалістичними переконаннями* (М. Дашкієв); *Якби світ був наскрізь матеріалістичним і в ньому не існувало чудес, життя було б нудне та безрадісне* (О. Авраменко).

МАТЕРІАЛІСТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **матеріалісти́чний.** *Заява Манина про матеріалістичність і поступування моєї матері, враз із поданим мені задокументованим фактом, тяжить на моїй душі тяжким соромом і сумом* (О. Кобилянська); *З отих страшних часів, коли заради фальшивих "вищих цінностей" було замордовано мільйони невинних людей, пішли нехтування моральністю й духовністю в людських взаєминах, ница матеріалістичність, приземленість інтересів* (із журн.).

МАТЕРІАЛІСТИ́ЧНО. Присл. до **матеріалісти́чний.** *Основне питання філософії К. А. Гельвецій вирішував матеріалістично — первинність матерії і вторинність свідомості є аксіоматичним вихідним положенням його теорії* (з наук. літ.); *Не гадайте, що я лікар і тому мушу вже матеріалістично дивитися на світ* (Б. Лепкий).

МАТЕРІАЛІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **матеріалі́ст.** *Сама Мелася була матеріалістка, зовсім не прихильна до церкви та до батюшок* (І. Нечуй-Левицький); — *Крайньою матеріалісткою, як ви це заявляєте, вона не бувала ніколи* (О. Кобилянська); *І сама я думаю — я вже ніколи не писатиму для дорослих, я не можу бути матеріалісткою* (О. Іваненко); — *Тобі аби навар, аби навар! Матеріалістка, — усміхнувся Петро Васильович* (В. Нестайко).

МАТЕРІАЛІ́СТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **матеріалі́ст.** *Згідно з матеріалістською філософією будь-яке суспільство більшою чи меншою мірою відповідає характеристикам однієї з формацій: рабовласницької, феодальної, капіталістичної тощо* (із журн.); // Такий, як у матеріаліста. *Матеріалістський підхід.*

МАТЕРІАЛОВИТРА́ТНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до значних витрат матеріалів. *Однією з енерго- й матеріаловитратних технологій у процесах збагачення корисних копалин є подрібнення руди в кульових млинах* (з наук. літ.); *Металургійне виробництво все ще залишається матеріаловитратним* (з навч. літ.).

МАТЕРІАЛОВИТРА́ТНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Абстр. ім. до **матеріаловитра́тний.** *Зважаючи на матеріаловитратність стадії водно-теплового оброблення сировини, зусилля дослідників спрямовано на вдосконалення процесу* (з наук. літ.); *Недоліком об'єкта є велика матеріаловитратність і велика трудомісткість у технічному обслуговуванні* (з наук.-техн. літ.).

МАТЕРІАЛОВИТРА́ТНО, *спец.* Присл. до **матеріаловитра́тний.** *Експонати достойного рівня виготовляти не довго і не дуже матеріаловитратно, аби тільки було бажання* (із журн.).

МАТЕРІАЛОЄ́МНИЙ, а, е, *спец.* Те саме, що **матеріаломі́сткий.** *Виробництво паперу належить до енерго- й матеріалоємних технологій, потребує наявності ряду об'єктивних складових: лісу, води, і головне — наявності професійно підготовлених людей* (з наук. літ.); *Виготовлення залізобетонних конструкцій та виробів — процес матеріалоємний* (з наук.-попул. літ.).

МАТЕРІАЛОЄ́МНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Те саме, що **матеріаломісткість.** *Ефективність використання окремих факторів виробництва визначають такі показники, як продуктивність праці, фондовіддача та матеріалоємність продукції* (з наук.-попул. літ.); *Чорна металургія повного циклу відзначається високою матеріалоємністю виробництва, тобто високою витратою сировини* (з навч. літ.); *Мінімізувати трудомісткість, матеріалоємність того чи того виробу допомагають розробки науково-дослідних інститутів* (з газ.).

МАТЕРІАЛОЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Фахівець із матеріалознавства. *Розробка засобів захисту металів і металевих споруд від корозії — важлива науково-технічна проблема, яку можна вирішити тільки спільними зусиллями матеріалознавців, хіміків і біологів* (з навч. літ.); *Матеріалознавцями створено діагностичну систему, основою якої є новий метод неруйнівного контролю якості* (із журн.).

МАТЕРІАЛОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Міждисциплінарна галузь науки, яка вивчає залежність між хімічним складом, будовою і властивостями матеріалів та впливом на їхні будову і властивості теплових, хімічних, електромагнітних та інших факторів. *Загальним завданням матеріалознавства є створення матеріалів із заданими властивостями й вивчення процесів, які в них відбуваються за різних умов* (з наук. літ.); *У Національній академії наук України склався потужний науковий центр з матеріалознавства, який здобув усесвітнє визнання* (з наук.-попул. літ.); *На космічних орбітах проводяться експерименти з космічного матеріалознавства* (із журн.).

МАТЕРІАЛОЗНА́ВЧИЙ, а, е. Прикм. до **матеріалозна́вство.** *Інститут проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України — знаний у світі науково-дослідницький центр матеріалознавчого спрямування* (з наук.-попул. літ.); *В Україні діють всесвітньо відомі математичні, хімічні, матеріалознавчі школи* (із журн.).

МАТЕРІАЛОМІСТКИ́Й, á, é, *спец.* Який потребує великих витрат матеріалів (у 1 знач.) (про виробництво). *Нагальною стає потреба в реформуванні всієї системи сучасного матеріаломісткого, енергоємного та екологічно небезпечного природокористування* (з наук. літ.); *Високоякісна продукція — це насамперед найменш матеріаломістка* (з наук.-попул. літ.).

МАТЕРІАЛОМІ́СТКІСТЬ, кості, *ж., спец.* Абстр. ім. до **матеріаломістки́й.** *Проблема підвищення ефективності виробництва тісно пов'язана з проблемою заощадження матеріальних ресурсів і зниження матеріаломісткості виробництва (продукції)* (з наук. літ.); *Матеріаломісткість продукції визначається як відношення всієї сукупності поточних матеріальних витрат до обсягу продукції за певний період часу* (з навч. літ.).

МАТЕРІАЛООЩА́ДНИЙ, а, е. Пов'язаний із заощадженням, економією матеріалів (у 1 знач.). *Матеріалоощадне виробництво.*

МАТЕРІАЛООЩА́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **матеріалоща́дний.** *Матеріалоощадність природних ресурсів.*

МАТЕРІА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який належить об'єктивній реальності. *Арістотель не мав сумніву в реальності матеріального світу* (з наук.-попул. літ.).

2. Який має відчутну форму; речовий, предметний. *Він має певний вплив і тут і за кордоном (за кордоном, може, більш матеріальний)* (Леся Українка); *Галли полишили по собі величезний арсенал матеріальних пам'яток* (І. Білик).

3. Пов'язаний з володінням певною власністю, з прибутками, заробітком, грошима. *Якщо у Полтаві вишукається таке місце, що з матеріального боку буде Вам підхоже, то сповіщу зараз Вас* (Панас Мирний); *Маєток, хоч би й найбільший, нікого не забезпечить ані від сумнівів, гризот і знесилля, ані навіть від матеріальної нужди* (І. Франко); *Пробуваючи без матеріального ґрунту, я замість лекції ходив за шматком хліба* (І. Багряний); // *у знач. ім.* **матеріа́льне,** ного, *с.* Речі, предмети, фінансові засоби, якими володіє хто-небудь. *Це Схід, а отже, матеріальне тут ніколи не набуде вирішального значення* (Ю. Андрухович).

4. Прикм. до **матеріа́л** 1. *Матеріальний кошторис;* // Признач. для зберігання матеріалів. *Матеріальний склад.*

Матеріа́льна забезпе́ченість *див.* **забезпе́ченість; Матеріа́льні ці́нності** *див.* **цінність.**

△ **Матеріа́льна допомо́га** *див.* **допомо́га; Матеріа́льна культу́ра** *див.* **культу́ра; Матеріа́льна (позиці́йна) перева́га** *див.* **перева́га; Матеріа́льна части́на** *див.* **части́на; Матеріа́льні акти́ви** *див.* **акти́в**[2].

МАТЕРІА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Якість за знач. **матеріа́льний** 1, 2. *Селаброс, мабуть, силкувався тими абстракціями замазати свій космополітизм в словах і свою матеріальність в думках* (І. Нечуй-Левицький); *Як же давно я не мала цього дивного відчуття матеріальності невагомих речей!* (І. Роздобудько); *Ми говорили про ідеальність, зняття суто фізичної матеріальності в мистецтві за допомогою образу* (із журн.).

МАТЕРІА́ЛЬНО. Присл. до **матеріа́льний** 2, 3. *Відчувається, що швелер або газовий різак для автора не просто технічні назви, а добре знайомі, звичні речі, і він уміє зробити їх матеріально відчутними для свого читача* (із журн.); *Найбільша драма мого життя — це неможливість присвятити себе цілком літературі, бо вона, як Вам відомо, не тільки не забезпечує матеріально, а потребує ще видатків* (М. Коцюбинський); *Іван у своєму сирітстві шукав порятунку в навчанні, щоб... бути матеріально незалежним* (П. Колесник); *З дядьковою смертю Філіп став матеріально незалежним від батька* (О. Авраменко, В. Авраменко).

МАТЕРІА́ЛЬНО-ТЕХНІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до матеріальної бази, матеріального й технічного забезпечення. *Зростання і вдосконалення військового виробництва, залізничного й автомобільного транспорту, засобів зв'язку, розвиток озброєнь змінили матеріально-технічну базу війни* (з навч. літ.); *Людство має достатні інтелектуальні, матеріально-технічні і природні ресурси, щоб упоратись із загрозами, що виникли* (із журн.).

МАТЕРІА́ЛЬЧИК, у, *ч., розм.* 1. Пестл. до **матеріа́л** 3. *Створено білизну з такого матеріальчику, який здатний утримувати теплоту* (із журн.).

2. *зневажл.* Зменш. до **матеріа́л** 2. *Останнім часом у деяких виданнях, що швидко з'являються то там, то тут, почали виринати "матеріальчики", котрі зневажають національні почуття і гідність євреїв* (Б. Олійник).

МАТЕ́РІЙКА, и, *ж., розм.* Пестл. до **мате́рія** 4. *Пішов я та й завербувався у Донбас .. і зажив, сказать, самостійною житухою. Навіть посилки матері слав: калоші, матерійки на піджачок тощо* (Григір Тютюнник).

МАТЕ́РІЯ, ї, *ж.* 1. *тільки одн., філос.* Об'єктивна реальність, що існує поза людською свідомістю й незалежно від неї. *Одно лиш вічне без початку й кінця, Живе і сильне, — се є матерія* (І. Франко); *Це нічого, що всі існують окремо, кожен по собі, є щось єдине, спільне поза матерією, часом, простором* (В. Дрозд).

2. *тільки одн., фіз.* Те, з чого складаються всі тіла в природі; речовина. *Лисиці, леви, ластівки і люди, зеленої зорі черва і листя матерії законам піддані незмінним* (Б.-І. Антонич); [К р е ч е т:] *Коли життєве коло закінчується нормально і розпад матерії іде природно, то почуття страху зникає і людина спокійно чекає кінця* (О. Корнійчук); *В місцях великого скупчення матерії були присутні сильні збурення вакууму* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Річ дуже ймовірна, що жива матерія буде зрештою штучно створена* (з наук.-попул. літ.).

3. *перен., розм.* Предмет розмови; тема. [Р у ф і н:] *Мій гостю, щоб тебе не дратувати, волію я розмову залишити про сі матерії* (Леся Українка); [Г о р л о в:] *Ну, редактор вискочив із статтею, як той Пилип з конопель. Для нього це* [радіозв'язок] *темна матерія* (О. Корнійчук).

4. *розм.* Те саме, що **тканúна** 1; матеріал (у 3 знач.). *Так кравець крає, як матерії стає* (П. Чубинський); *Ввечері Кайдашиха привезла Мотрі з ярмарку хустку і матерії на спідницю* (І. Нечуй-Левицький); *Звідкілясь тягли шматки брудної матерії, далебі — рештки риз і ряс* (І. Багряний); *Вона тримала в руках якусь матерію, готуючись приміряти* (Б. Антоненко-Давидович); — *Вона* [важка індустрія] *всьому голова. Будуть у нас машини — буде й матерія* (Григорій Тютюнник).

5. *тільки одн., спец.* Гнійні виділення; гній (у 1 знач.). *Вісняна матерія.*

△ **Шотла́ндська тканúна (мате́рія)** *див.* **тканúна.**

◊ **(1) Висо́кі мате́рії:** а) складні для розуміння поняття. — *Та що ж це з вами сталось таке, Лука Семеновичу? То ви б наввипередки бігали, то вам об високих матеріях балакати хочеться?* (Панас Мирний); — *Ти говориш так, ніби справді розумієшся на хімії .. Тобі ще рано судити про такі високі матерії* (В. Собко); б) незвичайні, небуденні теми розмов. *Тільки вони* [Явдоха] *трохи прості. Якби вони були учениші, щоб часом з ними можна і об високих матеріях побалакати* (Панас Мирний); — *Моя практика мізерна, але скажу тобі одверто: помітного успіху, щоб ото раз-два і в дамки, не буває. — О, ти про такі високі матерії розпочав...* (П. Запаренко).

МА́ТЕРНИЙ *див.* **ма́терній.**

МА́ТЕРНІЙ, я, є, *заст., рідше* **МА́ТЕРНИЙ,** а, е. 1. Прикм. до **ма́ти[1]** 1; належний матері. *А матерних гарячих сльоз* [сліз]! *А батькових старих, кровавих, Не ріки — море розлилось* (Т. Шевченко); *І так десь, видно, хотілось йому справжньої, рідної матерньої ласки* (В. Винниченко); *Вона знову взяла в долоні його обличчя й промовила ласкавим, майже матерним голосом: — Поцілувати мені голову?.. І цього не треба робити* (М. Хвильовий); *Матерні сльози як криниця: не спити її, не вилити* (Ю. Яновський); — *Хороші в мене діти, синку... А в голосі стільки гордості матерньої...* (І. Багряний).

2. Те саме, що **матерúнський** 2, 3. *Повік не згасне матерня любов до землі — доки не згасне сонце — бо тоді охолоне земля* (К. Гордієнко).

МАТЕР'Я́НИЙ, а, е, *розм.* Пошитий із матерії (у 4 знач.); крамний. *Я в одну шкуру: "Женись, женись, мій синочку!.." Та внесла йому й сорочечку новеньку з цяцьками, і штани новенькі внесла, матер'яні* (А. Тесленко); *Зелені матер'яні чобітки Брянського зовсім вилиняли за ці дні* (О. Гончар); *На голові в нього була не каска, а зелений байковий шолом .. Матер'яні вуха шолома заломились і настовбурчились, зробивши трохи смішним його власника* (М. Малиновська).

МА́ТИ[1], тері, *ж.* 1. Жінка щодо дитини, яку вона народила. *У дитини заболить пальчик, а у матері серце* (Номис); — *Га, що ж діяти, — мовив Гривко. — Раз мати родила, раз і вмирати треба* (І. Франко); *Проводжає сина мати захищати рідний край* (В. Сосюра); *Мати тоді сита, коли діти не голодні* (К. Гордієнко); *Оленка притулилася до матері: — Їсти!..* (В. Барка); *Одного разу, вже після смерті матері, батько привіз якусь молоду жінку* (Д. Білоус); // Жінка, що має або мала дитину. *І на оновленій землі Врага не буде, супостата, А буде син, і буде мати, і будуть люде* [люди] *на землі* (Т. Шевченко); *Я шаную тебе, невідома, бо ти стала матір'ю* (М. Дашкієв); * Образно. — *Повторення — мати навчання, — підтакував Трояцький* (Ю. Збанацький); * У порівн. [К и р и л о:] *А про мене нігде* [ніде] *й краще немає, як дома. Вже що не кажіть: чужина — чужиною, а своя сторона як мати* (Панас Мирний).

2. Самиця щодо своїх малят. *Поти ягнятка скачуть, поки матір бачуть* [бачать] (Номис); *Вона ще довго потім буде страмити й картати перед поросятами матір їхню, покарбовану чорними латками* (Г. Косинка); *Перепелиця-мати, черкаючи крилом землю, падаючи і знову злітаючи, біжить перед мисливцем, відводячи його від своїх дітей...* (І. Багмут); *Обсмалене лоша, пирхаючи, вискочило з полум'я і стало, злякано озираючись. Загледівши біля мінометників коней, воно довірливо пішло на них, шукаючи матері* (О. Гончар).

3. *перев. з означ., перен.* Про що-небудь дуже близьке, рідне. *До тебе, Україно, наша бездольная мати, Струна моя перша озветься* (Леся Українка); *Мати-земля засипає спокійно та радісно під блакитною облогою високого, ясного неба* (Л. Яновська); — *Товариші, — каже він* [зв'язковий], — *вітаю з волею! Від імені матері-Вітчизни оголошую вас знову в лавах активних бійців проти загарбників!* (Ю. Яновський); *Україно моя, казкова земле, пісенна мати наша!* (О. Бердник).

(1) Бо́жа (Госпо́дня, Пречúста) Ма́ти (Ма́тір) *(з великої літери)* — Богородиця, мати Ісуса Христа. *Із покутя, з-під рушника, весь час дивиться на нас і та добре знайома, на дошці мальована Пречиста Матір з немовлям* (О. Гончар); *Кожна душа, яка здатна прокинутись, дорога й люба Вітцеві Небесному та Пречистій Матері* (О. Бердник); — *Слава Богу і Матері Господній, — перехрестилася мама Соломія* (В. Лис); **(2) Весíльна (поса́джена) ма́ти** — жінка, яка виконує на весіллі роль матері нареченого або нареченої. *Сказала Світозара, що матір'ю весільною буде, А Дмитрій — батьком* (А. Хижняк); **(3) Досвітча́на ма́ти,** *заст.* — жінка, у хаті якої молодь збиралася на досвітки. *Оце було як осінь, то вже дівчата й парубки так і пропитують* [розпитують] *на селі, де яка вдова живе да хорошу хату .. має, щоб її просити у досвітчані матері* (Ганна Барвінок); *Ніхто нічого звечора не робить. От хіба тільки молодеча збереться у досвітчаної матері* (Панас Мирний); **З утро́би**

ма́тері *див.* **утро́ба; Кімна́та ма́тері й дити́ни** *див.* **кімна́та; (4) Назва́на (нарече́на, при́брана) ма́ти** — жінка, яка взяла на виховання, прийняла за свою чужу дитину. *Жила вона з названою матір'ю у Явтушенків* (Д. Мордовець); *Олена розпорядилася, щоб Мариня заварила свіжої натуральної кави. Пам'ятала, що колись цим засобом протвережувала її прибрана мати свого чоловіка* (Ірина Вільде); **(5) Одино́ка ма́ти** — жінка, що сама, без чоловіка виховує свою дитину; мати-одиначка. *Якщо одинока мати вступила в шлюб, то за нею зберігається право на отримання допомоги на дітей, які народилися до шлюбу* (з навч. літ.); **Почува́ти / почу́ти себе́ ма́тір'ю** *див.* **почува́ти; Пресвята́я Ді́во ([Марі́є], Ма́ти Бо́жа [ми́лости́ва]** *і т. ін.) див.* **ді́ва; (6) Хреще́на ма́ти** — жінка, яка бере участь в обряді хрещення в ролі так званої духовної матері. — *А мені хрещена мати Лиштву вишивала* (Т. Шевченко); *Оце третій день, як хрещена мати подарувала їй ті кісники, і Харитя ще й досі не натішиться ними* (М. Коцюбинський); *Володько був дуже втішений, що мати хрещена про нього пам'ятає, а йому здавалось, що його так зовсім люди забули* (У. Самчук).

△ **(7) Сурога́тна ма́ти** — жінка, що народила дитину для інших осіб у результаті імплантації їй ембріона. *У багатьох країнах появу на світ дитини від сурогатної матері забороняють з етичних міркувань* (з газ.).

◊ **Враг його́ (її́, ї́хній** *і т. ін.)* **ма́тері** *див.* **враг; Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її́, їх** *і т. ін.)* **[ма́тір (ду́шу)] зна́є (зна) <Нечи́ста його́ (її́, їх** *і т. ін.)* **ма́ти зна́є (зна)>** *див.* **враг; (8) Вра́жа (нечи́ста, лиха́** *і т. ін.)* **ма́ти,** *лайл.:* а) уживається для вираження незадоволення чим-небудь, діями когось. — *От вража мати, знову дощ почався! — почулося з-за вікна* (з газ.); б) *(з дієсл.)* якісь небажані, незвичайні обставини, щось незрозуміле. *Чи я ж тобі* [Енеєві] *та не годила? Хіба ріжна ти захотів? Десь вража мати підкусила, Щоб хирний тут ти не сидів* (І. Котляревський); *Нечиста мати понаносила до нас тих панів, та й стали вони захоплювати наші землі* (О. Стороженко); в) *зі сл.* б о д а й, щ о б *і т. ін.* уживається як побажання чого-небудь недоброго, неприємного. — *Я, бачте, такий чоловік — м'якушка .. Отже ж і пожалував, бодай його хрінова мати жалувала!* (Марко Вовчок); **Всмо́ктувати (всиса́ти, вбира́ти** *і т. ін.)* **/ всмокта́ти (ввісса́ти, ввібра́ти** *і т. ін.)* **[в се́бе] з молоко́м ма́тері (з ма́териним (матери́нським) молоко́м)** *див.* **всмо́ктувати; Годи́тися у батьки́ (у діди́, у матері́** *і т. ін.) див.* **годи́тися[1]; (9) До бісової (лихо́ї, чо́ртової** *і т. ін.)* **ма́тері <[Ну] к бісовій (лихі́й, чо́ртовій** *і т. ін.)* **ма́тері** *(рідко* **ма́мі)>:** а) уживається для вираження незадоволення ким-, чим-небудь, обурення, гніву і т. ін. з якогось приводу. *З хати димом, з двору вітром к чортовій матері* (прислів'я); — *Та ну тебе к нечистій матері! — скрикнув Лушня, як увірвав його по плечу Чіпка* (Панас Мирний); [К о п и с т к а:] *Випий, зіронько!.. Та випий, ну тебе к лихій матері!* [П а р а с к а:] *От сатана, таки спокусив* (М. Куліш); *Невкипілий сказав гаряче: — Правильно каже Юхим. І к чортовій матері! Сидиш у кругу, так кругову й пий! А хитрувати нічого* (А. Головко); — *До бісової матері всі теорії. Я практик* (Ю. Мушкетик); б) *(з дієсл.)* уживається для підсилення висловлюваного; обов'язково, неодмінно і т. ін. — *У тебе обіду не діждешся; у тебе і хліб глевкий, і з хати к бісовій матері тепло випустиш* (Панас Мирний); в) без сліду, геть. — *От взяв би — р-раз, р-раз, розвалив би* [гуральню] *к бісовій мамі, зрівняв би з землею, щоб і пам'ять пропала на віки вішні* [вічні] (М. Коцюбинський); *Зірвало вихором вершняк* [стіжка соломи], *закрутило понад садом і понесло к лихій мамі* (Григорій Тютюнник); — *Е, синок, — мовив старий, не зводячи на нього очей, — якби я за кожним словом у кишеню ліз, то вже б давно кишені пообдирав к лихій мамі...* (Григір Тютюнник); г) *(перев. зі сл.* з а б и р а т и с я, й т и, г н а т и *і т. ін.)* уживається для вираження небажання терпіти чиюсь присутність; геть, подалі звідси і т. ін. [Ї в г а:] *Коли б ви, паниченьку, зділали* [зробили] *милось* [милість] *та швидше допросили мого Левка! — Якого там Левка? Піди собі к нечистій матері з ним!..* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Гетьте к нечистій матері! — крикне жорстокий запорожець. — Якого біса лазите передо мною?* (П. Куліш); — *Цить, підла, — крикнув на неї* [Уляну] *пан. — Не реви, а не то убирайся к бісовій матері* (Панас Мирний); — *А як не хоче* [Ярина], *то забирайтесь собі всі к чортовій матері, я знайду інших!* (Леся Українка); — *Інспекція з штабу армії! — доповів черговий. — Жени їх до чортової матері! — розсердився Боженко. — Мені не інспекція потрібна, а люди!* (О. Довженко); **Іди́ [собі́] к бі́совому ба́тькові (к нечи́стій ма́тері)** *див.* **іти́; (10) І [рі́дна] ма́ти не впізна́є (не пізна́є) / не впізна́є (не пізна́є)** *кого і без прям. дод.* — хтось дуже змінився на вигляд, зовні. *В нас і таке бува: поїде дівка з села, потиняється рік-два, а потім повертається такою, що й рідна мати її не пізнає. Моди всякої повигадує...* (Ю. Мокрієв); — *В цьому одязі мене й рідна мати не впізнала б* (В. Малик); *Я перейшла до губ. Пару штрихів на контур, блискуча криваво-червона помада — рідна мать* [мати] *не впізнає* (С. Пиркало); **Кля́сти́ в ба́тька, в ма́тір** *див.* **кля́сти́; Крий Бо́же (Го́споди, Ма́тір Бо́жа, Ма́ти Бо́жа** *і т. ін.) див.* **кри́ти; (11) Лиха́ (вра́гова, вра́жа** *і т. ін)* **ма́ти** *(рідше* **ма́тір) зна́є (зна)** *кого, що, фам.:* а) уживається для вираження незадоволення ким-, чим-небудь. *Врагова його мати зна!* (прислів'я); б) уживається для вираження невпевненості, необізнаності в чомусь; невідомо, незрозуміло. *Вража мати його знає, нащо він моргає* (з народної пісні); — *І чого йому* [Сербинові] *треба тут? — Лиха його матір знає; ходить по садах, ярах, левадах, дітей лякає* (С. Васильченко); **Ма́тері (бі́сові,** *рідше* **ті́тці) його́ (її́, ї́хній** *і т. ін.)* **ковіи́нька (ко́рінь)** *див.* **ковіи́нька; Ма́тері його́ (їх) хи́ря** *див.* **хи́ря; Не дай Бо́же (Бог, Го́споди, Ма́ти Бо́жа)** *див.* **дава́ти; Тря́сця його́ (твоя́, ї́хній** *і т. ін.)* **ма́тері (ма́мі,** *рідко* **ба́тьку, ті́тці)** *див.* **тря́сця; (12) Хай (неха́й) Ма́ти Бо́жа ми́лує (проща́є, боро́нить) / поми́лує (спасе́)** *кого* — уживається для вираження побажання кому-небудь добра, безпеки, благополуччя і т. ін.; щоб було все добре. *Може, справді се йому мої сльози одливаються. Нехай же Мати Божа прощає мене, грішну, що я... рідному братику лихо наплакала* (Марко Вовчок); — *Ну, хай тебе боронить і хова од лиха Мати Божа... Прощавай!* (М. Коцюбинський); *Мати обняла дітей, надівши їм невеличкі образки на шию. — Хай боронить вас... Мати Божа... Не забувайте, синки* (О. Довженко); — *Хай вас Мати Божа спасе й помилує!* (М. Хвильовий); **(13) Що за вра́жа (нечи́ста, лиха́** *і т. ін.)* **ма́ти,** *фам.* — уживається для вираження здивування, досади, незадоволення і т. ін. — *Що за вража мати! — каже тоді Шрам, протираючи очі. — Да се ж ти, бачу, сам і отаман!* (П. Куліш); *З ума не сходить*

моя дівчина: .. що за нечиста мати? — думаю. — От тобі й напився води! (Панас Мирний); — *Чи не видко ще сухого дуба? — Ні, — каже* [хлопець], *— ще не видко. Що за вража мати? Наче вже давненько й ідемо, а дуба того нема та й нема* (Г. Хоткевич); **(14) Якої бісової (вра́жої, лихо́ї** *і т. ін.)* **ма́тері,** *фам., лайл.:* а) уживається для вираження обурення, незадоволення діями, намірами кого-небудь і т. ін.; чого, що. *Якої бісової матері їм треба? Чого вони так себе поводять?* (з Інтернету); б) *(з дієсл.)* чому, через що, з якої причини. — *Якої вражої ти матері сумуєш?* (П. Гулак-Артемовський); **(15) Як (у чо́му, у чім** *і т. ін.)* **ма́ти [на світ] народи́ла (породи́ла, роди́ла) <Як ма́ти спороди́ла>** — зовсім голий, без одягу. *Краще б я гола, як мати народила, по полю носилася, ніж мені в цій тюрмі мучитися* (Панас Мирний); *Я тоді до нього: — Скидай сорочку!.. — Зняв і сорочку .. Пі-ішов він, як мати спородила* (Г. Хоткевич); *Перед людьми явився Плачинда в чому на світ мати породила...* (М. Стельмах); *Голі — як мати родила — бійці милися на сонці, стриглися* (О. Гончар); — *Там* [у лазні] *— кам'яний ослін, і сиди, в чому мати народила* (Б. Харчук).

МА́ТИ^2, ма́ю, ма́єш, *недок.* 1. *що.* Уживається на означення того, що комусь належить що-небудь, є його власністю; володіти чимось, посідати щось. *Лучче мати, як позичати* (Номис); *Мав я шаблю і рушницю, Ще й дівчину-чарівницю* (Я. Щоголів); *В Скрипчинцях був свій пан, та ще й небагатий; він мав тільки один присілок* (І. Нечуй-Левицький); *Хоч би малесеньку хатину Він* [Т. Шевченко] *мріяв мати над Дніпром* (М. Рильський); — *Він трошки випив... — догадується з гурту хтось. — За що? — Гроша щербатого в кишені не має! — категорично заперечує всевидячий Микола Проць* (В. Бабляк); // *кого.* Уживається для вираження наявності в когось дітей, родичів, близьких людей. *Латин дочку мав чепуруху, Проворну, гарну і моргуху, — Одна у нього і була* (І. Котляревський); *Буде варт на світі жить, Як матимеш кого любить* (Т. Шевченко); *Танцювали гуляки, що не мали ні рідні, ні кутка, ні родини, нічого, крім вільного неба і вічного бенкетування душі своєї* (О. Довженко); *Доживши до глибокої старості, мав* [Рустічо] *чотирнадцятеро дітей і п'ятдесят шестеро онуків, з яких пам'ятав поіменно лише перших п'ятьох* (Ю. Андрухович); // *у сполуч. з кільк. числ. та ім.* рік, літа. Уживається на означення чийогось віку. *Один з них* [подорожніх], *одягнений у широкі сині шаровари.., мав не більше як двадцять п'ять літ* (М. Коцюбинський); *Зустрів я хлопчика. Малий мав років десять чи дванадцять* (В. Сосюра); *Хлопець мав небагато літ, але вдався міцний, кремезний* (І. Білик); // *у сполуч. з кільк. числ. та назвами мір.* Уживається на означення об'єму, розміру й т. ін. чого-небудь. *Кімната Сідалковського мала п'ятнадцять квадратних метрів* (О. Чорногуз); *Книжка має сто сорок сторінок* (С. Процюк); // Виражає наявність у кого-, чого-небудь певної ознаки, властивості, якості. *Сама* [наймичка] *була висока з себе, огрядна; брови мала чорні, широкі та густі, як з сукна* (Марко Вовчок); [Лев:] *Коли ж сестра таку натуру має, що з нею й не зговориш* (Леся Українка); *За кормою на тросі прив'язано маленького пузатого човника. Він має таку ж форму, як дубок* (Ю. Яновський); *Хаєцький, маючи напрочуд тонкий слух, завжди перший ловив наростаючий свист снаряда або шавкотіння важкої міни* (О. Гончар); // Одержувати, заробляти що-небудь. *Як дбаєш, так і маєш* (Ганна Барвінок); *Він один щодня здіймав панові п'ятдесят-шістдесят тонких рун. За кожне руно мав по дві з половиною копійки* (М. Стельмах); // Обіймати яку-небудь посаду, бути якоїсь кваліфікації і т. ін. *То родом з Глухова, юриста, Він має чин канцеляриста* (І. Котляревський); — *Пробачте, — сказав Борковський, — але як же ви, не маючи освіти і військової підготовки, можете працювати в чині командира бригади?* (О. Довженко).

2. *кого, що.* Уживається на означення того, що хто-, щонебудь є в чийомусь розпорядженні, користуванні, а також указує на наявність чогось у когось у певний момент, період. — *Держи! Лови! Маємо! Держимо! — розносилося по тихій погоді уночі. Схопили Кармеля* (Марко Вовчок); [Деїфоб:] *Та що се, невже моя сестра служниць не має, що й не докличешся нікого?* (Леся Українка); *Вівці мають маленькі голосні дзвіночки на шиях...* (О. Гончар); // *розм.* Зазнавати покарання, докорів і т. ін. *Люди хотіли голіруч землю узяти, а тепер мають: хто їсть сиру, хто копає її в Сибірі* [Сибіру]... (М. Коцюбинський).

3. *що, у сполуч. з назвами стану та дії.* Уживається на означення стану, дії, на які вказує іменник у знах. відмінку. — *Хто гонить? За що? — Не питайте! Все вам скажу потому, а тепер майте милість, сховайте мене, бо може бути смерть моя* (І. Франко); *Не майте гніву до моїх порад І не лінуйтесь доглядать свій сад* (М. Рильський); // Виявляти певні почуття, переживати щось. *Були Латинці дружні люди І воюватись мали хіть* (І. Котляревський); *Гой ги! вороги! Ми не маєм ваги, Наша воля й слава* (Т. Шевченко); // *від кого.* Бути об'єктом певної дії, відчувати чиєсь ставлення. — *Не сподівалась я од вас, козаків, таку собі наругу мати!* (Марко Вовчок); *Мар'янові хочеться схлипнути від цієї людської ласки, яку має від ученої людини* (М. Стельмах).

4. *що, у сполуч. з абстр. ім. та інфін.* Уживається на означення дії, вираженої інфінітивом, яку виконує іменник у знах. відмінку. *Кружляють, вурчать моторами юнкерси* [німецькі літаки]. *Вони ще мають змогу сідати на міському іподромі* (О. Гончар).

5. *кого, що за кого — що, розм.* Вважати когось, щось ким-, чим-небудь. *Голова, як мав Дениса за чесного, то і не сказав, як він було проговорився* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Селяни .. не мають за гріх одного діла: возити в неділю .. снопи* (І. Нечуй-Левицький); [Онися:] *Чули? За темну дівку мене має* [пані Людмила]. *Коровою хоче підкупити* (Д. Бедзик).

6. *з інфін.* Указує на чиюсь потребу робити (зробити) що-небудь. — *Що маємо робити? Як маємо бути? Де його шукати маємо? — пита стара Кармелиха молодої невістки* (Марко Вовчок); *Давид сидів кінець стола, рився в книжках і виписував якісь цифри, помітки на клаптику паперу (мав же сьогодні в хаті-читальні робити доповідь про міжнародне становище)* (А. Головко); *Я виліз на запилюжену липу, старе крислате дерево. Смеркалося, і я вже от-от мав іти додому, як мене потягнуло покорити ще одну "висоту"* (Любко Дереш); // Бути змушеним через обставини робити (зробити) що-небудь. — *Чортзна-що робиться! — занепокоївся тамбовський губернатор .. — Чому я, губернатор, маю дізнаватись останнім, що в мене в губернії об'явився вчений?* (О. Довженко); // Збиратися, намірятися що-небудь робити (зробити). *Як в північ самую глухую*

Еней лиш тільки мав дрімать, Побачив хмару золотую (І. Котляревський); *Поки формувався поїзд, яким вони мали їхати до столиці, Ніколає та Кодру пішли вулицею невеличкого містечка* (М. Чабанівський); *Голуб, відправлений до Стена, уникнув гіркої долі багатьох своїх товаришів. Його випустили за межами володінь Корони, і він мав прилетіти не раніше післязавтрашнього вечора* (О. Авраменко); // Уживається для творення форм майбутнього часу дієслова з відтінком обов'язковості, неминучості. *Стріваю молодицю з повними відрами (се ж має пощастити — народ каже)* (Ганна Барвінок); [Л ю б о в:] *Так все здавалось, немов щось має статись недобре у нас* (Леся Українка); *Стефа .. похитала пальчиком молочного зуба, який ось-ось мав би нарешті випасти, й мовила: — Я теж хочу в похід* (І. Андрусяк).

Відчува́ти (ма́ти) потре́бу *див.* **відчува́ти; Де твоя (у те́бе, ва́ша, у вас** *і т. ін.)* **со́вість? <Де твоє (у те́бе, ва́ше, у вас** *і т. ін.)* **сумлі́ння?> <Май (ма́йте) со́вість (сумлі́ння)> <Нема́є (нема́) со́вісті у те́бе (у вас, у ньо́го** *і т. ін.)***>** *див.* **со́вість; (1) Ма́є бу́ти:** а) *(що)* повинно щось відбутися, настати. *Од короля надійшов наказ — хутчій кінчати з козаками, бо мала бути війна зі шведами* (А. Кащенко); *Обід мав бути далеко пізніше* (Леся Українка); *Цього дня мало бути велике свято для жителів острова, де жили ескімоси* (М. Трублаїні); б) *(хто)* хтось повинен прийти, прибути куди-небудь чи бути присутнім десь. [Л у к а ш:] *Чи тут ніхто не був без мене?* [К и л и н а *(шорстко):*] *Хто ж би тут бути мав?* (Леся Українка); *Яка година? За чверть десята. Зараз має бути депутат Рінкель* (В. Винниченко); *— А що, шинкарю, — спитав, — і досі приходить до тебе пан органіста* [органіст]? *— Зараз має бути, ясний пане!* (Валерій Шевчук); в) *(хто, що)* імовірно хтось, щось міститися де-небудь. *Через тиждень прилетів у Гетьманське посередник Кривинський, та прямо в предводительську канцелярію, де мала бути управа* (Панас Мирний); *Десь тут має бути схорон. Але де? Дупло або ще щось* (І. Білик); *— Щось не можемо достукатися. Хтось має бути всередині, бо ключ видно у шпарі* (Ю. Винничук); **(2) Ма́ти ви́гляд** *кого, чого, який* — бути схожим на кого-, що-небудь. *— Панно Анельо! — Вона біжить поперед мене, наче не чує і має вигляд миші, що хоче шуснути в шпарку* (М. Коцюбинський); *Вся його* [Антона] *невисока, вузлувата постать мала вигляд дубового окоренка* (С. Чорнобривець); **(3) Ма́ти в собі** *що* — характеризуватися, відзначатися чим-небудь. *— А то отак як проманіжите ви нашого брата не раз та не два — не то чужому, своєму не повіре* [повірить]. *Що найкращого має у собі, і те заховає на самий спід* (Панас Мирний); *Загальне бенкетування мало в собі щось чарівниче* (О. Довженко); **(4) Ма́ти за звича́й** — мати звичку. *Мали за звичай* [бійці] *голити один одному голови в усяких умовах, влітку і взимку* (О. Гончар); **(5) Ма́ти зв'язо́к (спі́льність)** *з ким — чим* — бути пов'язаним із ким-, чим-небудь. *Лишився біль у серці та безталання — і більш нічого... Ах, правда: лишилась ще глуха ненависть до всього, що зветься паном, що має спільність з школою, наукою, з законом...* (М. Коцюбинський); *Я під сурдинку кажу Севу кілька зайвих слів, що не мають зв'язку з моєю пропозицією* (Ю. Яновський); *Віск горить, бо має спільність він зі суттю вогневою* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); **(6) Ма́ти (знахо́дити) / знайти́ [вели́кий (значни́й)] по́пит** — бути об'єктом широкого використання, успішно продаватися. *— Оцей сир — такий роблять лише на Толерсі, а попит він має в усьому світі* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Вироби з поліського кришталю все ширше знаходять попит серед населення* (з газ.); *Гетерозисні гібриди фундука знайдуть попит на ринку горіхів найближчим часом* (з навч. літ.); **(7) Ма́ти зна́чення** — бути важливим для кого-, чого-небудь. *Що не кажи, а ці святки, цей свят-вечір* [святвечір] .. *мають для мене значення* (М. Коцюбинський); *— Закохався?! Хто вона? — Яке це має значення? Директор трикотажної фабрики* (В. Дрозд); **(8) Ма́ти ім'я́ (йме́ння)** — називатися, іменуватися. [Е л е а з а р:] *І сміхом обізвалися дозорці: — Хіба якнебудь зветься ще руїна? Хіба ще йменння має дика пустка?* (Леся Українка); *— Я взяв собі в помічники тільки тих, хто, як і я, має ім'я Гасан* (П. Загребельний); **(9) Ма́ти кло́піт** *з ким — чим* — дуже турбуватися, непокоїтися з якогось приводу. [Л ю ц і й:] *Я мав з ним клопіт! Та зате вже певен, що з ним заснула наша небезпека* (Леся Українка); *— Я оце вчився б, якби не київський родич, а так маю клопіт з вами* (Г. Пагутяк); **(10) Ма́ти наго́ду,** *з інфін.* — могти, користуватися можливістю зробити, здійснити що-небудь завдяки сприятливим умовам. *Дорога дружино. Пишу тобі з Бердичева. Я дуже сумую за тобою. І ось маю нагоду тобі написати* (О. Довженко); *В ті дні* [зими 1923 р.] *я мав радісну нагоду познайомитися з найвидатнішими письменниками Білорусії — Янкою Купалою і Якубом Коласом* (Т. Масенко); *Манглс уже побував у кількох далеких морських мандрівках, де мав нагоду довести свою кмітливість, наполегливість і витримку* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); **(11) Ма́ти наді́ю** — надіятися, сподіватися. *Не огледимось, як і рік мине, — майте надію* (Ганна Барвінок); *— Маю надію, що Траяну вистачило розуму запропонувати їм їхати разом* (О. Авраменко); **(12) Ма́ти на меті́ <Ма́ти мето́ю (ці́ллю)>** *що* — прагнути здійснити що-небудь. *Чи штука має метою подавати нам самі приємні образи? Зовсім ні. Вона часто малює нам муки — фізичні і душевні* (І. Франко); *Вони чогось годували Андрія Григоровича самою рибою. Бог їх знає, що вони мали на меті. Але щодня на сніданок, на обід, на підвечірок, на вечерю давали то сомину, то морену, то щуки* (В. Винниченко); *— А чому ви не радите мені, як розмістити вартісні папери? — запитав Мечислав, маючи на меті впіймати Гартмана на слові* (М. Білкун); *"Зелені" — це суспільно-політичний рух, що має ціллю зберегти для нащадків унікальну природу рідного краю* (з газ.); **(13) Ма́ти на озбро́єнні** *що:* а) бути забезпеченим зброєю. *Важка кіннота на озброєнні мала списи, мечі, великі щити* (В. Чемерис); *Вибігши зі складу, я оцінив ситуацію: одморозків було душ із десять, і всі мали на озброєнні автомати* (Л. Кононович); б) володіти засобами, обладнанням, знаннями і т. ін., потрібними для певної роботи, діяльності. *Тепер, маючи на озброєнні дядькову книжку, Женька міг, заглядаючи в неї, раз у раз ошелешувати Котю, а то й саму тітку Оксану своєю обізнаністю* (М. Білкун); *Як же це важливо мати на озброєнні талант логічних доказів! Вміло провадити диспут — це не абищо* (Ю. Винничук); **(14) Ма́ти пе́вність** *у чому* — бути впевненим у чомусь. *Я збираюся до Криворівні, але чи не стане що на перешкоді, не маю певності* (М. Коцюбинський); *Обидва були ізгоями, й жоден з них не мав певності в прийдешньому дні* (І. Білик); *Якби я мала певність, Що він так само вірний, як і гарний, То зроду б*

мою душу Так не терзала ревність... (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); **(15) Ма́ти переко́на́ння** *яке* — бути переконаним, упевненим у чому-небудь. *Маю таке переконання, що ті типи* [поліцаї] *між собою різняться дуже мало* (Г. Хоткевич); *— Нащо нам сперечатися? Ми з тобою маємо однакові переконання* (П. Загребельний); *Мав переконання* [Мирон], *що чорна смуга невдач — то лиш випробування на право і готовність до успіху і слави* (Г. Тарасюк); **(16) Ма́ти пра́во** *яке, на кого — що* — бути в змозі або здатним робити що-небудь, діставати щось у власність, користатися з чогось. *Пані не має права жодного на нас!* (Марко Вовчок); *І я маю якесь право на батькове добро* (І. Нечуй-Левицький); *Кожне мало право налаяти його, нехтувати ним, бо він сирота* (М. Коцюбинський); [М о н т а н ь я р:] *Хіба Лавуазьє не мав би права академічним лавром заквітчатись* (Леся Українка); *— Ти ж знаєш, що я не маю права тримати тебе тут. Ти вільна робити, що хочеш* (С. Андрухович); **(17) Ма́ти прие́мність,** *у сполуч. з інфін.:* а) формула ввічливості, що вживається для пом'якшення дії, позначеної інфінітивом. *Дуже ви засмутили мене звісткою про свою слабість, бо хоч не маю приємності знати Вас особисто, проте відчуваю живу симпатію до Вас* (М. Коцюбинський); *— Не знаю, чи ви, сер, мали приємність проглядати сьогоднішні газети, але там є низка статей з приводу вчорашнього інциденту* (Ю. Смолич); б) відчувати задоволення, втіху, насолоду від чого-небудь. *Віднедавна університет, у якому маю приємність навчатися, був прийнятий до Європейської асоціації університетів* (з газ.); **(18) Ма́ти репута́цію** *кого, яку* — уважатися ким-, чим-небудь. *Молодий капітан мав репутацію відважного офіцера* (О. Гончар); *Гриць мав репутацію доброї, щедрої, хоч і безвольної людини* (В. Лис); **(19) Ма́ти сло́во** — діставати право виступити на зборах, засіданні і т. ін. [Г о л о с п о к л и к а ч а:] *Руфін Емілій має слово* (Леся Українка); *Слова просить професор Кранц. Ну, що ж, слово має професор Кранц. Доктор Рудольф ясними, відважними, сталевими очима обводить набиту обличчями, як насінням огірок, залу й просить бути тихше* (В. Винниченко); *Він змінює тон голосу і урочисто проголошує: — А тепер слово має наш командир* (У. Самчук); *Він збентежено подивився на президію, вийняв з кишеньки папірця, поклав перед собою. — Слово має... Але того, кого назвав, у залі не було* (Ю. Мушкетик); **(20) Ма́ти сміли́вість (смі́лість, хоро́брість** *і т. ін.), перев. з інфін.* — відважуватися, наважуватися на що-небудь. *— Вліз у сім'ю, взяв чужу жінку... Май же сміливість чесно поквитуватись* (М. Коцюбинський); *Корнелія не має смілості заподіяти собі смерть, щоб мученицьки не вмирати в чорній земляній гробниці* (М. Матіос); *Граф має сміливість цього індивіда називати аристократом* (І. Драч, пер. з тв. В. Шекспіра); **(21) Ма́ти спо́кій** — бути спокійним, не турбуватися. *Пан Адольф замикає касу. Ну, славити Бога, — напрацювався! Тепер маю спокій...* (Б. Лепкий); *Майте спокій! Хай вам гнів в серці не скипить* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете); **(22) Ма́ти (справля́ти, роби́ти) / спра́вити (зроби́ти) вплив** *на кого — що і без дод.* — впливати певним чином на кого-, що-небудь. *Ця невеличка робота .. виявлятиме — який має вплив на душу людську краса світова* (Панас Мирний); *Він навмисно писав різними почерками, .. щоб можна було виграти час і побачити, який вплив справляють листи на тих, кому адресовані, — себто на нижчих чинів* (О. Іваненко); *Його звуть Лоренцано. Він з роду Медічі, але не тих, що мають вплив і владу в Італії, а з безвартісних* (П. Загребельний); *Чим сильніший вплив зробила народна пісня на пробудження і відродження народності, тим коротшим повинне було бути панування цього еклектизму* (І. Франко); **(23) Ма́ти час** — розпоряджатися вільним часом для виконання чогось; встигати зробити щось. — *Не той ще вік ваш, щоб Бога пильнувати: ще матимеш час, — не зараз вам умирати* (Марко Вовчок); **Не зна́ти (не ма́ти, не дава́ти собі) спо́ко́ю (поко́ю, супоко́ю)** *див.* **зна́ти; (24) Не ма́є супе́рників** *хто, що* <**Нема́є (нема́) супе́рників** *у кого — чого*> — хто-, що-небудь перевершує всіх, все. *Д. Павличко часто приголомшує нас численністю звичних рефлексій. І в цьому він не має суперників* (з наук. літ.); *В Австралії немає суперників за кількістю унікальних тварин і рослин* (з наук.-попул. літ.); **(25) Не ма́ти (не зна́ти) спочи́нку (супочи́нку, спочи́вку)** — не відпочивати. *Летить голуб понад полем, Спочинку не має, І долини, і діброви, І луги минає* (Л. Глібов); *Приходилось* [Мотрі] *у чужих людей косити, хліб заробляти, спини не розгинаючи, спочинку не знаючи...* (Панас Мирний); *Ніколи не знав* [Іван] *супочинку; запряжений змалку до старості в тяжкий віз життя — тягнув його всіма жилами* (Мирослав Ірчан); *У білій сорочці ляже він під грушею і покладе на груди велетенські, чорні, покручені руки, що не мали спочивку ціле життя* (Ю. Яновський); **(26) Не ма́ти ні́чо́го спі́льного** *з ким — чим* — не бути нічим пов'язаним з ким-, чим-небудь. *Радикали заявили, що нічого спільного з москвофілами не мають і на жодну роботу з ними не підуть* (М. Коцюбинський); *У нас комедійних персонажів чомусь позбавляють розуму, а треба робити зовсім навпаки. Комедійний характер нічого спільного з розумовою недоладністю не має* (О. Довженко); **(27) Не ма́ти спромо́ги** — бути неспроможним. *Як Пріам тіло Гектора, так вона мощі мужа свого виблагати мусіла і навіть заповіту його не мала спромоги як слід сповнити* (Б. Лепкий); **(28) Не ма́ти су́мніву** *в чому* — не сумніватися, бути впевненим у чомусь. *Брянський маленькими білими руками ввігнався в кременистий бруствер і легко вилетів наверх, не оглядаючись на бійців, наче не мав найменшого сумніву, що й вони зроблять те саме* (О. Гончар); **Ста́вити (ма́ти) за скот (скоті́в)** *див.* **ста́вити; Чим мо́жу (мо́жемо, ма́ю, ма́ємо) служи́ти?** *див.* **служи́ти; (29) Ша́ну ма́ти** — поважати, шанувати когось. [П а л а ж к а:] *Он як любенько балакають!.. Хто язиком грає, той і шану має* (М. Кропивницький); *І кожен в нас спеціаліст, І всякий шану має, Чи він обозник, чи танкіст, Чи чоботи латає* (С. Воскрекасенко).

◊ **Вважа́ти (ма́ти) за ща́стя** *див.* **уважа́ти; Зна́ти (ма́ти, тя́мити) смак** *див.* **зна́ти; Зроби́ (зробі́ть, май, ма́йте) ми́лість (ла́ску)** *див.* **зроби́ти; (30) [І] га́дки (ду́мки, в га́дці, в (на) ду́мці** *і т. ін.*) **[собі] не ма́ти:** а) *(чого, рідше про що)* зовсім, ніколи не думати про кого-, що-небудь. — *Поки в мене в таборі козаки да гармати, я ні про що й гадки не маю* (П. Куліш); *То тепер тільки стали городи обгороджувати, а тоді — ніхто цього й на думці не мав* (Панас Мирний); *— Не кажіть мені про те, не люблю. Я й в мислі не мав такого* (М. Коцюбинський); б) *(що, рідше про що)* зовсім не знати чого-небудь, не здогадуватися про щось. *Антосьо нічого не знав, що дома діється, жив собі у Волоської і гадки не мав* (А. Свидницький); *Він і на думці не мав, що Жакліна — поетеса* (І. Муратов); *Цей Спартак, цей ультрапильний фа-*

культетський діяч, мабуть, і в гадці не має, якої глибокої кровоточивої рани в серці Богдановім торкнувся (О. Гончар); *Вони* [молоді референтки] *й гадки не мали, що за краснобайством залицяльника ховалася дрібна душа* (В. Большак); *Андрій від несподіванки розкрив рота. Про санбат він гадки не мав* (Ю. Бедзик); в) не сподіватися чого-небудь або не уявляти, не чекати чогось. *Вона ніколи і в думці не мала почути таке від сина. Тепер вона радніша б смерті, ніж такому* (Панас Мирний); [П л а т о н:] *Держись, Петре, такої роботи! .. Думав, ти непогано влаштувався, а щоб так — і гадки не мав* (О. Коломієць); *Самусь розкошував, нахабнів і возносився в гордині, навіть у гадці не маючи, що ця ласкава й гостинна циганочка може завдати йому такого удару в спину, якого ще не завдавав ніхто* (П. Загребельний); ґ) *(перев. з інфін.)* не виявляти бажання, наміру, не збиратися, не хотіти що-небудь робити, виконувати, здійснювати. *Він і в думці не мав її сватати* (І. Нечуй-Левицький); *Й гадки не мала* [дружина] *міняти свої звички та уподобання* (Л. Дмитерко); *Отава і в гадці не мав утікати чи рятуватися* (П. Загребельний); ґ) ні про що не турбуватися, не піклуватися. [Т р о х и м:] *Діточок приодягну; на зиму дровець роздобуду і усього придбаю, і будемо жити, гадки не маючи* (Г. Квітка-Основ'яненко); *А калина з ялиною Та гнучкою лозиною, Мов дівчаточка, із гаю Виходжаючи, співають; Повбирані, заквічані* [заквітчані] *Та з таланом заручені, Думки-гадки не мають, В'ються-гнуться та співають* (Т. Шевченко); **(31) [І (ні, жо́дної)] рі́ски (рі́сочки, ма́кової крапли́ни** *і т. ін.)* **в ро́ті не ма́ти,** *перев. відколи, скільки часу* — нічого не їсти, не пити; бути голодним. *Уже два дні не має він у роті жодної ріски* (О. Донченко); *Рісоньки ж у роті не мав від самого ранку* (З. Мороз); — *Другий день росинки в роті не мали, — додав найстаріший і несміливо простяг руки* (П. Панч); *Старий бідкався, що вона* [інженерка] *зрання ріски в роті не мала* (В. Минко); *Й ріски в роті не мав від самого ранку* (Василь Шевчук); *З учорашнього дня не мав у роті ні ріски* (П. Гуріненко); — *З учорашнього дня і макової краплини в роті не мав* (Є. Гуцало); — *З самого ранку рісочки в роті не мали...* (О. Сизоненко); **Кат ма́є** *див.* **кат; (32) Кри́вду ма́ти** — бути ображеним, скривдженим кимсь; ображатися. — *Надіюся, любий брате, Що не будеш кривди мати* (І. Франко); **(33) Май ро́зум!** — уживається у знач. спонукання до мислення. *Вгорі над кручею вибухає снаряд, і безсилі осколки хурчать над головою .. — Е, май розум! — гукає Хома, розважаючи всю роту, — куди ти стріляєш? Чого ти хочеш?* (О. Гончар); **(34) Ма́ти Бо́га [в се́рці (в душі́, в животі́** *і т. ін.)***]** — бути милосердним, добрим, совісним, справедливим і т. ін. — *Не хочу я краденого добра. Я Бога маю в серці* (І. Нечуй-Левицький); — *Але ж, пане.., майте Бога в серці! Що я вам винен?* (І. Франко); — *Понімаєш* [розумієш]: *не худоба* [ми], *а люди. О!.. А чого? Бо ти ще Бога маєш* (В. Винниченко); — *Майте Бога в животі: поможіть рибу виловити* (М. Стельмах); — *Людина ти чи не людина? Бога за пазухою маєш?!* (В. Дрозд); **(35) Ма́ти вагу́** — бути значущим, важливим. *У кожній роботі велику вагу має не тільки її зміст, а й те — як той зміст вироблено* (Панас Мирний); **(36) Ма́ти (вважа́ти) ні за що (за ніщо́)** *кого, що* — ставитися до когось, чогось зневажливо, вважати когось, щось не вартим уваги. [Б у р л а к а:] *Я свою отару знаю, і доглядаю, і обороняю, а ви свою ні за що маєте!* (І. Карпенко-Карий); *Було одразу ясно, що цей "спец" ні за що має всю цю роботу, ввесь цей суботник* (Б. Антоненко-Давидович); *Заносилось на сварку. Ледацюга Любинський мав усіх молодших за ніщо і міг надавати буханців* (М. Сиротюк); **(37) Ма́ти [вели́кий] зуб ([вели́кого] зу́ба)** *проти кого, на кого* — сердитися, гніватися на кого-небудь, затаїти злість проти когось. *Вже першого дня помітили козаки, що турки передусім мають зуб проти них* (О. Маковей); *Пан Андрій мав зуба на Кшивольського за його завжди зухвалі і ґвалтовні виступи* (Г. Хоткевич); [А н д р і й:] *Бєлін мав на неї зуба: він женихався, і — не вийшло* (Я. Галан); — *Здрастуйте, — Данило й Харитон відповіли стримано, як і належить делегатам, та й мали вони проти цієї дівчини .. зуб* (Ю. Смолич); *Гнат і, мабуть, деякі з присутніх, може, отой композитор або отой поет .. — всі вони мали на мене зуб за Вероніку* (П. Загребельний); **(38) Ма́ти [вели́кий] хист** *до чого* — уміти вправно, гарно, майстерно зробити що-небудь. *І здатна вона була до всякого діла, до всякої роботи, мала великий хист до всього* (Панас Мирний); [Н а с т я:] *На кого не гляну, то всі дурні, хисту не мають ні до чого.* [Х о м а:] *Еге... Поки, знаєш, розчовпають, що воно і як...* (І. Карпенко-Карий); **(39) Ма́ти [вели́ку] си́лу:** а) *(перев. де)* бути відомим, впливовим і т. ін. (про людину). [Х у с а:] *Публій сам не так мені потрібен, як горда Марція, його жона, — вона з родини цезаря і має велику силу там, у Палатині* (Леся Українка); б) *(перев. де)* бути вагомим, значним, авторитетним (про слово, виступ, статтю і т. ін.). — *А там, у районі, голос його* [сількора] *силу має* (О. Гончар); в) *(над ким — чим)* впливати на кого-, що-небудь, керувати чиїмись діями. *Слава й ганьба не повинні Над Гафізом мати силу* (А. Кримський); — *Я, любії мої подруги, розкажу вам одну історію, .. щоб ви спізнали, яку силу має ваша краса над благородними серцями* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); г) *(з інфін.)* могти, бути спроможним зробити щось. *Ваші оповідання радий буду перечитати .. Коли Ви маєте силу до осені підождати, то зашліть — у жовтні або в листопаді* (Панас Мирний); — *Почула, що автомобіль поїхав, і я довго не мала сили подзвонити біля дверей* (Ю. Яновський); ґ) бути дійсним, чинним. *В керівництві університету появилась нова особа .. на правах першого проректора, без санкції якого накази ректора не мали сили* (Ф. Бурлака); *У випадку суперечності норм підзаконного акта нормам закону слід застосовувати норми закону, оскільки він має вищу юридичну силу* (з мови документів); **(40) Ма́ти / ви́робити до́брий смак** — володіти хистом або набути здатності відчувати, розуміти гармонійність, витонченість, елегантність та прекрасне в чому-небудь. *Має* [мати] *добрий смак, благородні погляди, любить літературу і штуку* (М. Коцюбинський); *Читач вирішив створити список книжок, які освічена людина українського походження і менталітету мала би прочитати, щоби краще зрозуміти себе та виробити добрий смак і адекватне сприйняття реальності* (з газ.); **(41) Ма́ти ві́льні ру́ки** — бути не зайнятим, не обтяженим роботою, якими-небудь обов'язками і т. ін. — *Ті Кочубеї жити мені не дають. А мені треба тепер спокою, я мушу мати вільні руки* (Б. Лепкий); **(42) Ма́ти ві́льну ру́ку** — не обмежувати своїх дій. *Віддавати за певну платню стільки-то годин нелегкої праці — не більше, аби лиш в іншому, в мріях, думках, переконаннях, у сумлінні мати вільну руку, — так сам він сформулював у листі до спокусника-брата той свій регламент* (С. Єфремов); *Був звичай, що*

ефори щороку наново виповідали ілотам війну, щоб у той спосіб спартіати мали вільну руку супроти своїх підданих (І. Крип'якевич); *Отож у нас є певність, що він мав вільну руку: він міг фантазувати або так, або ще якось інакше* (О. Шугай); **(43) Ма́ти во́лю** *над ким, чим* — вільно ким-, чим-небудь розпоряджатися; впливати на когось, щось. — *Ви над собою волю маєте; ви розумніші мене, ви і мене навчайте* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Ой, Боже наш, Боже! Ти — всесвітній царю: Ти все бачиш, все знаєш... Ти один наглядаєш над землею — і маєш волю над нею...* (Панас Мирний); **(44) Ма́ти [всі] клі́пки́ в голові́,** *жарт.* — бути розумним, розсудливим і т. ін. [Перший старий ткач *(увіходить):*] *От кручені! Де тут розум?.. Хто ще має всі клепки в голові, зроду з вами* [ткачами] *не піде* (Леся Українка); **(45) Ма́ти в тя́мці** *що* — знати, пам'ятати щось. — *Ти ще собі тото* [те] *май у тямці, що ти найліпша ґаздиня в селі* (Л. Мартович); **(46) Ма́ти го́стре о́ко (го́стрі о́чі)** — бути спостережливим, дуже уважним, пильним і т. ін. *Невесело зустрів його Арсенал. Начальник заводу — полковник — має гострі очі. Він пильний, безсердечний* (О. Довженко); *Максим мав очі дуже гострі, а головне — він мав величезний досвід нічних мандрів, набутий у постійних .. походеньках* (І. Багряний); *Око .. мав* [Дмитро] *гостре* (М. Стельмах); **(47) Ма́ти до́брого язика́ (до́брий язи́к),** *жарт.* — уміти доладно, влучно, переконливо, дотепно висловлюватися або багато говорити. — *Намолов сім мішків... — пробурчав нарешті кооператор. — Язика доброго має, — сказав Дмитро* (В. Підмогильний); — *Або ми з тобою в голодний край, а не поміж людей йдемо? — не втрачав надії Прокопчук. — Говоріть. Гаразд, що язика маєте доброго* (Григорій Тютюнник); **(48) Ма́ти [до́бру] го́лову на [пле́ча́х (на в'я́зах,** *рідко* **на ка́рку** *і т. ін.)***]** — бути розумним, кмітливим, уміти розважливо, розсудливо міркувати і діяти. — *Маю клапоть батьківської землі, маю освіту, маю голову на плечах, і якось проживемо з Марусею на світі, — сказав Ломицький* (І. Нечуй-Левицький); — *А все-таки, мабуть, добру голову на плечах має* [Перегуда], *— міркував уголос Сагайдак* (В. Кучер); *Колись-то Василь сказав, що вона* [Зоня] *має голову на карку* (Ірина Вільде); *Якщо Бракватіста намагається вислизнути із капкана, то й він, комісар Олів'єро, має голову на в'язах* (Ю. Бедзик); **(49) Ма́ти до́вгі (довже́зні) ву́ха,** *жарт.* — уміти дізнаватися, довідуватися про що-небудь маловідоме, приховуване, таємне і т. ін.; все добре чути. [Другий голос:] *Що ж ти там почуєш?* [Третій голос:] *Він має довгі вуха, не журіться* (Леся Українка); *Любий друже, — ти загинув! Язики попівські довгі, Довгі руки мають дуки, А народ довжезні вуха* (Л. Старицька-Черняхівська); **(50) Ма́ти до́вгі ру́ки** — привласнювати, брати чуже або зазіхати на чуже. *Мав хлопчина довгі руки, а тому й попав на лаву підсудних* (з газ.); **(51) Ма́ти до́вгого язика́ (до́вгий язи́к),** *зневажл.* — не стримуватися у розмовах, говорити багато зайвого, розголошувати таємниці. — *Вона ж лепетлива і сама ж таки рознесе по сусідах недобру славу про мене .. Нехай лепече язиком, коли довгий язик має* (І. Нечуй-Левицький); [Золотницький:] *Ти скажи спершу, чи довгого язика маєш?* [Яким:] *Як до чого. До таємниць — короткого* (Б. Грінченко); **(52) Ма́ти ду́лю (тря́сцю, ді́рку від бу́блика** *і т. ін.),* *зневажл.* — нічого не досягти, не одержати, нічим не володіти і т. ін. *За таким чоловіком лиху трясцю матимеш, а не черевики* (М. Стельмах); — *Де голова добрий, там і посіється, і вироститься. А поганий, то дулю матимеш* (із журн.); **(53) Ма́ти ду́мку (га́дку, на ду́мці,** *рідше* **на га́дці** *і т. ін.):* а) *(про що)* думати про що-небудь, розмірковувати над чимсь. *Скажи мені, серце моє, що маєш на гадці* (П. Чубинський); *Він ще тоді добре втямив, .. що небезпечно говорити те, що думає чоловік, що має на мислі...* (І. Нечуй-Левицький); *А тут ніхто, навіть мої хлопці не знають, що я за гадку маю* (І. Франко); — *Робіть так, аби моїм дітям кривди не було, бо я маю таку гадку, що відси я вже не годен вийти* (В. Стефаник); *З ранку до вечора залюбки розповідав би їй про все, що мав на думці* (І. Муратов); б) *(з інфін., рідше що)* задумувати, замишляти що-небудь. — *А може, .. знов має на думці недобрий замір, — тихо обізвалась Тодозя* (І. Нечуй-Левицький); — *А не говорили вам, що мужики мають думку подушно ділити панську землю? — Ні, цього я не чув* (М. Стельмах); *Може, щось інше має на думці? Може, .. вирішила звести з нею отут свої останні рахунки?* (О. Гончар); *Малося на думці, що всі озброєні захисники фортеці Бастилії повинні перейти в розпорядження повсталого міста* (із журн.); в) *(кого)* сподіватися на одруження з кимсь; кохати когось. — *Сватає тебе князь Єремія. Чи підеш ти за його* [нього] *заміж, чи, може, маєш на думці кого іншого?* (І. Нечуй-Левицький); **(54) Ма́ти ду́шу** — бути чуйним, доброзичливим, сердечним і т. ін. — *Не гони, — кричить, — машину. Май же душу, не тряси! Не лети* (С. Олійник); **(55) Ма́ти за ду́рня (за ду́рника)** *кого* — не зважати на когось, не рахуватися з ким-небудь, уважаючи когось нерозумним. *Роман як Роман, а в класі Романа всі за дурня мають. Догадується він, що є тут якась кривда, а яка саме — не зрозуміє* (С. Васильченко); — *Зібрався курс, хоче допомогти йому, а він ніби має нас усіх за дурників* (Є. Гуцало); **(56) Ма́ти за душе́ю** *що:* а) володіти чимсь, якимись статками. — *Чи має що за душею її* [Мелашки] *батько? — А чом же? Балаш, здається, людина з достатками* (І. Нечуй-Левицький); — *От люди! — скорботно промовив Пуголовиця. — Тому й про процент просю* [прошу] *тебе, що за душею не маю й копійки* (І. Багмут); б) думати, говорити, знати і т. ін. що-небудь. — *Ви йому про це сказали? — Так, я йому все виклав, що мав за душею* (М. Ю. Тарновський); — *Називаєш плетухою... Ну, називай, коли кращих слів за душею не маєш для мене* (Є. Гуцало); **(57) Ма́ти за люде́й** *кого* — ставитися з повагою до кого-небудь. — *Розсуди нас з нашою Злощасною Долею, що споконвіку пеклом на нас дише; .. не хоче нас за людей мати* (Панас Мирний); **(58) Ма́ти за плечи́ма (за спи́ною)** *що:* а) *(зі сл.* роки, літа, десятиліття *і т. ін.)* прожити якусь частину життя. *Всього лиш шістнадцять літ має* [Світозар] *за плечима, а статечністю та й тверезістю мислення старших за себе, ба зрілих уже перемудрить* (Д. Міщенко); *Вона вже давно не працює у нашій школі, має за плечима близько 80-ти років* (М. Матіос); б) *(перев. зі сл.* досвід*)* набути, здобути освіту, стаж і т. ін. *Тритузний, мабуть, теж мав за спиною неабиякий досвід цієї складної ходьби, бо почувався аж надто впевнено* (О. Гончар); *Раїса дізналася, що генеральське звання її благовірному не світить, оскільки має за плечима тільки військове училище* (В. Лис); **(59) Ма́ти за щось** *кого* — поважати, цінувати когось. *Дуже йому було прикро, що люди його мають за щось, коли він у своїй думці не варт був нічого* (Л. Мартович); **(60) Ма́ти згляд** *на кого:* а) виявляти

увагу, співчуття до кого-небудь. *А хіба не однаково, де живе людина — чи в Москві, чи в Переяславі, чи в Підверках? Аби сама добра була, до людського горя чула, на бідного та нещасного зглядь мала...* (Б. Антоненко-Давидович); б) поважати, цінувати. *Шануй кожного, то будуть люде* [люди] *зглядь мати* (Сл. Б. Грінченка); **(61) Ма́ти кебе́ту:** а) бути розумним, здібним, кмітливим і т. ін. *Чи так, батьку-отамане? Чи гарно співаю? Ех, якби то!.. Та що й казать? Кебети не маю* (Т. Шевченко); б) *(перев. до чого, заст. к чому)* уміти добре робити щось, розумітися на чомусь. *Хто мав к чому яку кебету, Такого той шукав бенкету, Всі веремію підняли* (І. Котляревський); *Якщо вдасться мені добре ця проба, то писатиму більш, якщо ні, то значить — "кебети не маю!"* (Леся Українка); *Козак Мамай, сам до малювання маючи кебету, за короткі хвилини .. встиг на вільно виписаному образку тієї українки без похибки визнати руку якогось великого й своєрідного живописця, котрого .. на всьому широкому світі знали під іменням Рембрандта ван-Рейна* (О. Ільченко); — *Тепер він працює зоотехніком... Що ж, так тому й бути, коли має до того кебету* (В. Вільний); **(62) Ма́ти ко́нтри** *з ким* — бути з ким-небудь у поганих стосунках. *В консисторії був тоді Лев Кордасевич, який ще з давніших літ мав якісь контри з о. Квінтіліаном* (І. Франко); **(63) Ма́ти коро́тку (ку́цу) па́м'ять** — швидко забувати про кого-, що-небудь. [Ю л і я:] *Так? То таку коротку пам'ять маєте?* (І. Франко); — *Бракує вам міцного духу, пане Гармаш, — тихо заговорив шляхтич, — та й пам'ять маєте коротку...* (Н. Рибак); *Можна по-різному ставитися до будь-якої політичної сили (назвіть мені хоч одну білу й пухнасту!), але гріх мати куцу пам'ять* (В. Шкляр); **(64) Ма́ти мі́сце** — бути, траплятися і т. ін. — *Мені з достовірних джерел відомо, з якою гідністю відстояли ви свою любов проти натиску декотрих .. чорнильних душ, які ще подекуди мають місце* (О. Гончар); — *Між іншим, такий прецедент уже мав місце понад сімдесят років тому. — Це коли Рада пішла в підпілля? — припустила Маріка* (О. Авраменко); **(65) Ма́ти міцни́й (тверди́й** *і т. ін.***) ґрунт під нога́ми** — почувати себе твердо, впевнено, незалежно і т. ін. *Може, на той рік пощастить мені зібрати більше матеріалу і тоді матиму міцніший ґрунт під ногами* (М. Коцюбинський); *Вацулик і його товариші писали свій маніфест, вже маючи певний ґрунт під ногами* (О. Шугай); **(66) Ма́ти музика́льне ву́хо** — уміти тонко розуміти, сприймати та відтворювати щось на слух. *Опріч знання різних діалектів, треба мати дуже музикальне вухо, щоб зловити усі одтінки говорів* (М. Коцюбинський); **(67) Ма́ти му́хи (му́ху) в но́сі <З му́хами (з му́хою) в но́сі>,** *жарт.* — бути неврівноваженим, вередливим і т. ін. *Мама її трохи дженджурилася: емігрант, мовляв, бабій... Її мама взагалі мала мухи в носі* (В. Бабляк); *Все тобі не до шмиги; вічно з мухами в носі* (Є. Пашковський); **(68) Ма́ти м'яке́ (до́бре, чу́ле** *і т. ін.***) се́рце** — бути добрим, поступливим, лагідним і т. ін. *Їм здавалося, що сором'язливість почуттів найкраще прикрити від чужого ока шкаралупиною насмішки чи й масним словом, щоб ніхто не подумав, що парубок має м'яке серце* (М. Стельмах); — *Ти добрий, людяний, маєш чуле серце* (М. Сиротюк); *Подоляк мав добре серце* (М. Андрусяк); **(69) Ма́ти на горі́хи (на ри́бу)** *від кого і без дод.:* а) зазнавати неприємностей, невдачі, кривди і т. ін. *Незважаючи на статки, на високі показники, недавно заморозили найвищу нагороду* [Богданові]. *Тепер маєш на горіхи, не послухав молоду та зелену головиху, хотів і тут пальму першості...* (В. Большак); б) бути вилаяним, покараним. *Мама стоять біля печі зажурені й зустрічають мене такими-о словами: — Довчився? Матимеш тепер від батька на рибу. Ой шибенику ти неслухняний* (І. Микитенко); **(70) Ма́ти на о́ці** *(рідше* **на оча́х):** а) *(кого, що)* спостерігати, стежити за ким-, чим-небудь; постійно бачити когось, щось, зважати на когось, що-небудь. — *Домагаймось, щоб на хутір сюди виселитись, до землі ближче. Хоч у землянках жили б, та завжди б її під руками на очах мали* (А. Головко); — *Залиштесь, будь ласка, коло палати .. Я весь час матиму вас на оці* (Ю. Шовкопляс); [С а в и ч:] *Нам би варто на оці мати парубка цього* (С. Голованівський); б) *(кого, що)* вбачати, мати на увазі кого-, що-небудь. *Бажавши, щоб поезії Руданського увійшли в друк, я мав на оці інтереси етнографів, фольклористів* (А. Кримський); — *Про нього, про агронома, про кого ж іще, — тепер уже відкрито сказала, кого мала на оці* (Є. Гуцало); в) *(кого, що)* виявляти інтерес, приглядатися до кого-, чого-небудь. [Ч о п о р і й:] *Я завжди вашу Ольгу мав на своїм оці, вона буде добра невістка* (М. Кропивницький); *Я його давно маю на оці, най і то* [те] *знає* (І. Франко); — *Вже, певно, є на оці якась чорнявка?* (Василь Шевчук); г) *(що)* пам'ятати, не забувати, знати. *Цю характеристику Шевченкового правопису треба завжди мати на оці кожному, хто хоче досліджувати Шевченкову мову* (І. Огієнко); ґ) *(що і без дод.)* надіятися, сподіватися на щось, чекати чого-небудь,ураховувати щось і т. ін. — *Любка надійде, — я маю на оці й місце лишаю на правому боці* (А. Кримський); д) *(з інфін.)* виявляти намір, збиратися зробити, здійснити щось. *Мав на оці побувати в інституті, дізнатися про іспити* (Г. Коцюба); **(71) Ма́ти на се́рці** *що* — непокоїтися чим-небудь, переживати через щось. — *Чогось мій син журиться. Він щось має на серці та не хоче признаться* (І. Нечуй-Левицький); **(72) Ма́ти на ува́зі:** а) *(кого, що)* думати, знати про кого-, що-небудь, не називаючи, не згадуючи у висловленні. — *Чи мав на увазі Котляревський яке-небудь село, писавши "Наталку Полтавку", — трудно сказати* (Панас Мирний); *"Закохана", — каже він про неї. Певне, має на увазі її прогулянки із Степашком* (О. Гончар); — *Що ж там було? — запитав я, маючи на увазі міліцію. — Все з'ясували?* (Є. Гуцало); б) *(що)* говорити, намагаючись уточнити що-небудь. — *Я маю на увазі створення запланованих спадкових змін* (О. Довженко); в) натякати на щось. — *Ти й сама у нас, як Дон Кіхот! Що він мав на увазі? Що довга вона та худа..?* (О. Гончар); г) зважати на що-небудь,ураховувати щось. [П а р в у с:] *Май на увазі: відступникам немає воріття* [вороття] (Леся Українка); *Тут хочеться сказати кілька слів про редагування класиків .. Передусім треба мати на увазі тип видання* (М. Рильський); — *Майте на увазі, товариші, що на плацдармі нам не минути зустрічі з танком* (О. Гончар); ґ) *(з інфін.)* виявляти намір, збиратися зробити, здійснити що-небудь. — *Можливо, інженер Синявін має на увазі скористатися деякими заощадженнями на дільницях* (Іван Ле); **(73) Ма́ти не́руш у рука́х,** *діал., жарт.* — брати, привласнювати чуже, виявляти потяг до крадіжки. — *Як говориться, "мав неруш у руках", любив потягнути все, що лежало без догляду* (І. Франко); **(74) Ма́ти нюх,** *жарт.* — добре орієнтуватися в будь-якій ситуації, у різних обставинах. — *О-о! та він нюх має: зна, що кому треба; до-*

годить всякому зможе (Панас Мирний); **(75) Ма́ти оба́чіння** *на кого, над ким* — виявляти увагу, бути милосердним, поблажливим до когось. *Знайшла мене ой смертонька в чужій стороні, — май же; сестро, обачіння на діти мої* (з народної пісні); *Ще одні радили піти ще раз до директора .. й просити ще раз, аби мав над людьми обачіння, аби не збавляв їх весни Божої та й Великодня* (Марко Черемшина); **(76) Ма́ти о́ко** *перев. на що, до чо́го, рідше на кого:* а) приглядатися до чого-небудь, зацікавлюватися чимсь. *Особливо на дві речі мали вони око* (І. Франко); б) бути здатним до чого-небудь, уміти робити щось. — *Та я що... Я до всякої роботи маю око... — скромно сказав Марко Крутояр* (А. Шиян); в) наглядати, стежити за ким-небудь, за чиїмись учинками. *До міста доніс пан, що має на селі такого чоловіка, що громаду бунтує, та просив, щоби на нього жандарми мали око* (Б. Лепкий); **(77) Ма́ти олі́ю (лій,** *рідше* **сма́лець** *і т. ін.)* **в голові́ <Ма́ти лій під чу́бом>,** *жарт.* — бути розумним, кмітливим, розсудливим і т. ін. — *Не вчи ученого! — спогорда відповів Чорноволенко. — Самі під чубом лій маємо* (М. Стельмах); *Батько похвалив свого нащадка, що він має олію в голові, хоч син і не був у тому певен* (В. Большак); *Це ж треба мати в голові олію, щоб після цього вірити в святе* (Л. Костенко); **(78) Ма́ти пам'ятке́ о́ко** — бути спостережливим, надовго запам'ятовувати побачене. *Око .. мав* [Дмитро] *гостре і пам'ятке. Кине думкою на якийсь шматок землі — і вже він спливає перед ним зі своїми неповторними обрисами* (М. Стельмах); **(79) Ма́ти під собо́ю ґрунт** — бути зумовленим, виправданим чим-небудь, пояснюватися чимсь. [Д ж а л і л:] *Якщо скосити люцерну, то сарана сяде на бавовник... Розпорядження директора не має під собою ґрунту* (Л. Первомайський); *Задерикуватість та зухвалість багатомаєтних галицьких бояр мали під собою ґрунт* (А. Хижняк); **(80) Ма́ти пле́чі,** *перев. де* — бути під чиїмсь захистом, протекцією, спиратися в житті, у своїх діях на чиюсь підтримку. *Мошко має всюди плечі* (І. Франко); *На жаль, не мала вона в родині дужих плечей, які були б і опорою, і надією, і розрадою* (із журн.); **(81) Ма́ти поня́ття (уя́влення)** *яке, про кого — що* — знати, уявляти кого-, що-небудь у якійсь мірі. *Про село вона мала досить туманне уявлення, бо бачила його лише з вікна залізничного вагона* (С. Добровольський); *Нарешті Каргат заявив, що має більш-менш точне уявлення про зміст своєї роботи на заводі, та попросив аж два тижні на обдумування свого остаточного рішення* (Ю. Шовкопляс); **(82) Ма́ти поро́жню макі́тру на плеча́х,** *зневажл.* — бути нерозумним, нерозсудливим і т. ін. — *Як маєш порожню макітру на плечах, стріляй! — бунтувався професор. — На твоєму* [бандита] *боці сила, на моєму — правда. Сила розвіється, а правда — ніколи!* (О. Гончар); **(83) Ма́ти пристрі́ляне о́ко** — розбиратися в чомусь, бути досвідченим, обізнаним. *Незнайомець розглядає Шаміля. Має, видно, око пристріляне, — такого не обдуриш* (О. Гончар); **(84) Ма́ти раху́нки** *з ким, які* — бути в поганих стосунках, у неладах і т. ін. з ким-небудь. *Мундзьо.. говорив до Шарлоти довго, а притім бив кулаком об кулак, буцім грозив їй бійкою. Певне, мав з нею якісь домашні рахунки* (Л. Мартович); **(85) Ма́ти ра́цію (сенс):** а) правильно, слушно вважати, думати, говорити. — *Ви абсолютно маєте рацію. Наша Батьківщина повинна ж колись перетворитись на .. сад* (О. Довженко); — *У суперечці народжується істина. — Знов ти маєш рацію, — згодився Васюта* (Ю. Шовкопляс); — *Шевченко має рацію, — сказав Гулак. — Найбільше зло — кріпаччина, і бити треба в неї* (Василь Шевчук); б) виявлятися слушним, правильним; бути обґрунтованим, переконливим (про думку, слова і т. ін.). *Ваша догадка має рацію, і я раджу вам піти шляхом, відзначеним мною на карті* (Н. Рибак); **(86) Ма́ти робо́ту** *з ким — чим* — морочитись, клопотатися з ким-, чим-небудь. *Дідона ж мала раз роботу, Як з ним побігла на охоту, Та грім загнав їх в темний льох...* (І. Котляревський); **(87) Ма́ти ро́зум [у голові́]:** а) бути розумним, кмітливим, розважливим і т. ін. *Коли ти маєш Перли, То й розум май І перед Свинями не розсипай* (Л. Глібов); — *Я не сказав би, — кохати не забориниш... Але ж батьки повинні мати розум у голові — то річ інша* (Ю. Яновський); б) не робити необдуманих учинків. *Дорога кепська: чи саньми, чи возом — не розбереш. Подекуди й човном Не вадило б... Розумні — майте розум, Сидіть удома* (М. Рильський); **(88) Ма́ти ру́ку,** *перев. де* — користуватися чиєюсь підтримкою, допомогою, протекцією і т. ін. (перев. впливової, знаної людини). [Д і д:] *Він скрізь руку має, а ми що?* (І. Карпенко-Карий); *Не такого вона роду, щоб її вислали. Вона скрізь руку має* (І. Микитенко); *В райцентрі він свій чоловік, руку має...* (К. Гордієнко); *Але прикинув* [Варчук], *що мати в губернії таку руку — велике діло* (М. Стельмах); **(89) Ма́ти [свій] верх** *над ким — чим, рідше в чому* — бути головним у чомусь; керувати. *Невістка уміє цілковито задобрити воркотливу свекруху, бажаючи мати у всім і все свій верх у хаті* (І. Франко); *Щоб на Крутогорі хтось верх мав над ними або хтось прогнав їх звідси, — та ви що, з кого смієтесь?* (М. Ю. Тарновський); **(90) Ма́ти свій ро́зум [у голові́]:** а) діяти по-своєму, на власний розсуд, незалежно від інших. *Людей питай, а свій розум май* (Номис); *Волосний сказав, що Мелашка не маленька, а коли зосталась у Києві, то вона мала свій розум у голові для того* (І. Нечуй-Левицький); [Р о б і т н и к:] *Ти гадаєш, небоже, що то мала робота — сімсот овець! Адже то живе, адже то кожде свій розум має* (І. Франко); б) уміти самостійно правильно, розумно вирішувати що-небудь. *Гриць вважав, що має свій розум, то чого мусить слухатися тих німаків* (Ю. Винничук); **(91) Ма́ти своє́ обли́ччя (лице́)** — відрізнятися від інших людей, подібних предметів, явищ і т. ін.; бути оригінальним. *Сучасне мистецтво має своє обличчя, хоч, може, ми його сьогодні так докладно не бачимо* (Б.-І. Антонич); **(92) Ма́ти своє́ о́ко (свої́ о́чі),** *перев. де* — бути обізнаним із чимсь, поінформованим про щось, постійно дістаючи відомості від кого-небудь. *Уряд на цей раз уже не пішов так легко за вказівками реакції .. Адже він мав свої очі й вуха на Вкраїні й міг бачити та чути, як поставився народ до Універсалу* (В. Винниченко); **(93) Ма́ти свою́ сте́жку** — бути оригінальним у чому-небудь. *Поету годиться свою стежку мати, в літературу топтати, і в тебе, Соме, вона вже своя і давно тобою добре вторована!* (В. Чемерис); **(94) Ма́ти себе́ (ма́тися) на ба́чності (на оба́чності, на обере́жності** *і т. ін.)* — бути обачним, насторожі; остерігатися, пильнувати. *Максим шепнув .. деяким із своїх товаришів, щоб малися на бачності* (І. Франко); *Зрадлива дівчина, очевидячки, тільки й чатувала, аби стягти хустину з шиї. Та Йон мавсь на обережності* (М. Коцюбинський); *Воно* [нещастя] *приходить і відходить, а коли не маєш себе на бачності.., то відтак приходять другі і кажуть тобі, що*

ти є.., і ти є пропащий (О. Кобилянська); **(95) Ма́ти се́рце:** а) бути чуйним, добрим, доброзичливим, порядним і т. ін. *Я винен в тім лише, що серце, серце мав* (М. Зеров); б) ображатися, гніватися, сердитися на кого-небудь. — *Оце, сусідо, маю на вас серце,* — *скаржиться жартом Петриха моїй матері* (С. Васильченко); *Козаки давно вже серце на султана мали за татар: скільки того ясиру перетягали бусурмани* (П. Панч); *Хоч бувало й обзивав мене.., а я на нього серця не мав* (І. Муратов); — *Ти не май серця на матір .. Вона має право гримати на тебе, вона тебе виховала* (Є. Куртяк); — *Я б на того приймака не мала серця, якби ж то людина. Ніколи тверезий не приходить* (Є. Гуцало); **(96) Ма́ти се́рце з пе́рцем** — бути запальним, гострим, дотепним і т. ін. — *Я люблю, щоб дівчина була трохи бриклива, щоб мала серце з перцем,* — *сказав Карпо* (І. Нечуй-Левицький); **(97) Ма́ти сини́цю в жме́ні** — задовольнятися тим, що є; не претендувати на щось більше. *За синіми птахами ніхто не гнався,* — *гадаєте, лише я волів синицю в жмені мати?* (В. Дрозд); **(98) Ма́ти сла́бість (слаби́нку, сла́бкість** *і т. ін.) до кого — чого, жарт.* — захоплюватися ким-, чим-небудь, не бути байдужим до когось, до чогось; любити когось, щось. *Мав слабинку* [чоловік] *до різних красивих і чимось незвичайних речей, здебільшого дрібничок* (П. Козланюк); *У кожного свої пристрасті, свої дивацтва: один збирає марки, другий монети, третій колекціонує листівки. Твердохліб же мав слабість до снопів* (І. Цюпа); **(99) Ма́ти сла́ву:** а) бути широковідомим, популярним. [Р у ф і н:] *Видно, любий тестю, що ти давно вже в Римі не бував, а то ти б знав, хто має славу в Римі* (Леся Українка); б) *(кого, яку)* вважатися ким-небудь. *Мав* [Владко] *славу дуже забавного* [дотепного] *оповідача* (І. Франко); *Цей молодик має славу талановитого науковця. Але слава та — скоростигла і роздута* (Ю. Шовкопляс); **(100) Ма́ти [собі] на прикме́ті (на примі́ті):** а) *(кого)* виявляти інтерес, придивлятися до когось, виділяючи його серед інших. — *Нехай Улас та Іван до тебе не чіпляються, бо для тебе маємо на прикметі когось кращого од тих двох лобурів* (І. Нечуй-Левицький); — *З нього був би небиякий наводчик. Я мав його на прикметі* (О. Гончар); б) *(кого)* спостерігати, стежити за ким-небудь, постійно пам'ятати про когось. *Од того часу пан мав на прикметі Миколу й звав його бунтарем* (І. Нечуй-Левицький); в) запідозрювати когось у чому-небудь. *Кожний легінь, котрий кємкував* [розумів], *що його мають на приміті,* — *уже був насторожі* (Г. Хоткевич); *Килина так говорила, ніби когось і на приміті мала. Бо що там не плещи, а стіну ж таки повалив хтось* (Є. Гуцало); г) *(що)* думати про що-небудь, намічати щось. *Хоцінський і справді був знайомий з Зосею, знав її, як польську добру патріотку, і мав на приміті запровадити її до Серединських* (І. Нечуй-Левицький); — *Сидір собі мав на приміті ще один план* (А. Хорунжий); **(101) Ма́ти [собі] на умі́** *що і без дод.:* а) думати про щось, розмірковувати над чимсь. *"І як-таки за такого ланця* [Чіпку] *та вийшла така багачка, як Галя?" Старі діди та баби все те собі на умі мали* (Панас Мирний); *"Мовчання — золото,* — *мав Григор на умі.* — *Тому й мовчать усі глухонімі..."* (В. Симоненко); б) збиратися щось робити, замишляти що-небудь. *"Мати зумисне втекла з гостинної* [вітальні] *.. Вона має щось на умі. Це неспроста. Що це за знак?.."* (І. Нечуй-Левицький); **(102) Ма́ти спра́ву (ді́ло):** а) *(з ким — чим)* вступати в якісь стосунки з ким-небудь, підтримувати зв'язки з кимсь, з чимсь. — *От ще новина: я вже не маю ніякого діла з "Дзвінком"* (Леся Українка); *Ватаг був з нього перший на всі гори, приймав* [він] *на увагу не людей, з котрими буде мати діло, а полонину* (Г. Хоткевич); *Кожний вам скаже, що то хата Ілька Чубатого, .. з яким мають діло тільки його приятелі* (В. Винниченко); — *Я з Оленкою буду справу мати. Ми вже з нею якось порозуміємося,* — *хитро підморгнув Гнат* (В. Кучер); б) *(з ким)* зустрічатися, стикатися з ким-небудь. *Гиря остаточно переконався, з ким має діло. Він глянув на Миколу спідлоба* (В. Гжицький); *Він зрозумів, з ким має справу. Знітився, зів'яв під твердим поглядом дівчини* (Д. Ткач); — *Ти знаєш, з ким нам доведеться мати справу на цьому плацдармі* (О. Гончар); *Бач, уявив, поганець, що має діло з тетерваком, якого легко можна накрить сільцем підступності* (Василь Шевчук); в) *(з чим, рідше з ким)* займатися чим-, ким-небудь. — *Я з мисливськими* [собаками] *мало справ мав... У війську я два роки порався біля вівчарок* (В. Дрозд); г) користуватися чимсь. *Ми тепер не маєм діла з тими каганцями: світло яснеє палає сонечком над нами* (з коломийки); **(103) Ма́ти страх [на душі́]** *перед ким і без дод.* — боятися кого-, чого-небудь. *Пестив жінку, а зрідка й дітей, щоб не розбалувались та мали страх перед батьком* (М. Стельмах); — *Люди добрі! Питав тут Дмитро, хто має страх на душі. Я маю страх на душі. Ну, куди я з оцією ґирлиґою та проти їхніх дредноутів?* (О. Гончар); **(104) Ма́ти тя́му (тя́мку) [в голові́]:** а) бути розсудливим, уміти розумно розібратись у чому-небудь, розуміти щось. — *Хто має тямку в голові, той пристане на це. А як ні, то нам нема про що й балачку точити,* — *крикнув Єремія й вхопив у руки шапку* (І. Нечуй-Левицький); б) *(до чого)* розумітися на чому-небудь, розбиратися в чомусь. *Має тяму до римарства* (Сл. Б. Грінченка); **(105) Ма́ти у рука́х** *що:* а) *(перев. зі сл.* р е м е с л о, с п е ц і а л ь н і с т ь *і т. ін.)* бути фахівцем у чомусь. *Не один хотів би мати у руках таке ремесло, як я тепер маю* (Л. Мартович); *Той другий, фотограф, хоч і не багач, але й не бідує, бо має в руках тверде ремесло* (Г. Пагутяк); б) розпоряджатися, володіти, керувати чим-небудь. *Пан є паном і може наробити багато лиха; підстароста може його наробити ще більше, тим паче, що має в руках сяку-таку озброєну силу* (Г. Хоткевич); **(106) Ма́ти хале́пу** — зазнати неприємностей. *Далі чумак каже погоничеві:* — *Вимий казан. Та гляди, не вишкрібай решток з казана на дні, бо матимеш халепу* (І. Цюпа); — *Не послухав ти мене, от і маєш халепу* (А. Хорунжий); **(107) Ма́ти храп,** *на кого, фам.* — сердитися, злоститися на когось. *Каже, же* [що] *на нього отаман має храп* (Сл. Б. Грінченка); *Тільки краєм ока я його* [майстра] *бачив, а одразу ж зненавидів так, що, мабуть, і сам мій батько не мав на нього такий храп, як я тоді* (Б. Антоненко-Давидович); **(108) Ма́ти Христа́ в душі́ (в се́рці)** — бути справедливим, милосердним, порядним, доброзичливим і т. ін. — *Коли ваша ласка, обминули б, може,* — *болісно вговоряла стара.* — *Христа в душі не маєте?* — *знову допитувалася* (Іван Ле); *Від хати до хати пішов поголос: полковник людина добра, має Христа в серці. Другий би по світу з торбою пустив, а він, гляди, гроші ще дав, землю повернув* (Н. Рибак); **(109) Ма́ти честь (ща́стя),** *з інфін.* — уживається для вираження гордості за щось, задоволення від чогось; бути удостоєним чого-небудь, із задоволенням здійснювати щось. — *Я вже мав честь бути в вашому до-*

мі.. — почав Ломицький (І. Нечуй-Левицький); *Я мав щастя бути учнем дорогої Ганни Антонівни...* (Ю. Яновський); **(110) Ма́ти шано́бу:** а) *(до кого)* відчувати глибоку повагу, пошану до кого-небудь. *Всі вони мали велику шанобу до пана Адама за його рівний характер, солідність і гуманізм* (М. Коцюбинський); б) *(від кого, в кого)* бути шанованим ким-небудь. *Іванець .. за свою щиру службу старому Хмельницькому мав велику в його* [нього] *повагу і шанобу* (П. Куліш); **(111) Ма́ти шмато́к (ку́сень, кусо́к** *і т. ін.)* **хлі́ба:** а) добувати засоби до існування, заробляти на прожиття. *Схопивсь Мірошник, да пізненько, Що поки йшла вода маленька, Щодня він хліба мав шматок* (Є. Гребінка); *— Я б раділа, коли б мені трапилось таке місце, як у вас. Та, що казати, я дякую Богові, що маю собі певний шматок хліба* (Леся Українка); б) жити, не відчуваючи значних нестатків. *Вона бралась за будь-яку роботу, щоб хоч постійно кусень хліба мати* (із журн.); **(112) Ма́ю честь,** *уроч.:* а) *(з інфін.)* уживається як шаноблива форма при звертанні до когось, у розмові з кимсь; удостоєний, уповноважений, бажаю і т. ін. *— Вибачте, будьте ласкаві! Професор Карташов з Петербурга. Маю честь освідчитись, — сказав прибулий* (О. Довженко); б) уживається як шаноблива форма прощання з ким-небудь. [В а д и м:] *Дозвольте йти.* [Я р о с л а в:] *Прощайте.* [В а д и м:] *Маю честь* (Іван Ле); **(113) Не ма́ти Бо́га в душі́ (в се́рці, в животі́)** — бути жорстоким, бездушним або несправедливим і т. ін. *Такі ж, як і він, злодії: .. весь той люд, що не має в душі Бога й не боїться ні тучі, ні грому* (В. Винниченко); *— Ну, де це так видано, Супруне?.. Хіба ми Бога в душі .. не маємо?* (М. Стельмах); *Тато його* [діда] *дуже не любив, називав босяком та волоцюгою і, що найстрашніше, казав, що він Бога не має в серці* (А. Дімаров); **(114) Не ма́ти [Бо́га в животі́, а] царя́ в голові́,** *жарт., зневажл.* — бути дурним, несерйозним, некмітливим і т. ін. *— Хай тільки* [пан] *одбере... Я йому такого пущу півня!.. — грізно каже Чіпка. Дід аж не стямився. — Що це ти кажеш, сину? Чи ти не маєш Бога в животі, а царя в голові?* (Панас Мирний); *Царя в голові, як мовиться, не мають, а туди ж, керувати* (з газ.); **(115) Не ма́ти відбо́ю** *від кого — чого* — часто, багато разів бути, ставати об'єктом яких-небудь дій, домагань і т. ін. *Не дивно, що Катря не мала одбою од улесливих речей та здивованих очей* (Панас Мирний); *Йон не мав одбою од настирливих людей: вони .. вкладали йому всі поголоски, що котилися по кутку про його дочку* (М. Коцюбинський); *Від женихів молоді лаборантки не мали відбою* (із журн.); **(116) Не ма́ти всіх до́ма,** *жарт.* — нерозумно себе поводити, бути дурнуватим. *У однієї жінки був чоловік, та такий собі вахлакуватий та неповороткий, та ще і не мав усіх дома* (з переказу); **(117) Не ма́ти гара́зду в голові́** — бути нерозумним і діяти нерозумно, несерйозно, невиважено. *Тому занесли до хати, а юрба вийшла за ворота і почала судити по-своєму. — Басараби знов зачинають вішатися, не мають гаразду в голові* (В. Стефаник); **(118) Не ма́ти де (куди́, до ко́го) го́лову (голови́) прихили́ти <Нема́ до ко́го прихили́тися>** — бути самотнім, залишитися без рідних і близьких. *— Я хочу стати за няньку або за економку, бо я, бачте, безприхильна й безпричальна удова. Нема мені до кого й прихилитись* (І. Нечуй-Левицький); *Тітка Мотря оповідала, як їй було добре за покійником третім чоловіком і як вона тепер бідує, не маючи де голови прихилити на старості літ...* (М. Коцюбинський); *Тепер, на старість, не має де голову прихилити* (М. Томчаній); **(119) Не ма́ти душі́** — бути непорядним, недоброзичливим, жорстоким і т. ін. *Гей, а хто в кохання грає, Той приносить людям зло, Той душі, мабуть, не має* (С. Воскрекасенко); **(120) Не ма́ти життя́:** а) *(від кого, через кого — що і без дод.)* жити неспокійно, нервувати, зазнаючи великих неприємностей від когось, від чогось; не бути спокійним. *На Щуку хтось бомагу* [бумагу] *в суд подав, Що буцімби* [буцімто] *вона такеє виробляла, Що у ставу ніхто життя не мав* (Л. Глібов); б) *(без кого — чого)* тяжко переживати відсутність кого-, чого-небудь. *Не мали вони життя без дітей, без щоденних батьківських клопотів* (з газ.); **(121) Не ма́ти зеле́ного поня́ття (уя́влення)** *про кого — що і без дод.* — не мати найменшої думки про кого-, що-небудь. *Лідка стирчала між ними, як кістка в горлі: адже вона не мала зеленого поняття про Веренчанку, про Лялю, загалом про те все, що пережилося за минулі вакації* (Ирина Вільде); *Я тоді не мав зеленого поняття про техніку реставрації стародавнього живопису, ще нічого до ладу про нього не знаючи* (Р. Федорів); *Можливо, тітка .. пропонувала вжити щодо братів якогось чародійства (тоді я, правда, й поняття зеленого не мав, що воно таке, це тепер про такі речі говорять аж забагато)* (Валерій Шевчук); *Колись я пішов працювати в редакцію після закінчення десятого класу. Про журналістику не мав зеленого уявлення* (О. Шугай); **(122) Не ма́ти [і] за Бо́же пошиття́** *кого, зневажл.* — вважати когось ні на що не здатним; зневажати. *Його ображає згадка про те, що молодший брат, которого* [якого] *він не мав і за Боже пошиття, знищив усі його заміри* (М. Коцюбинський); **(123) Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного** *(рідко* **зла́маного)] гроша́) за душе́ю** *(рідко* **при душі)** — бути бідним, без грошей, без засобів до існування. *Зачинає жалуватися перед нею, що тепер тяжкі часи, немає при душі ані зламаного гроша* (Л. Мартович); *Помітивши до себе увагу, старий скупо посміхнувся: — То й гроша не мав за душею, а тепер — двадцятьп'ятьтисячником* [двадцятип'ятитисячником] *став. Чув про таких?* (П. Панч); *— Ви ж казали, що не маєте за душею ні копійчини, — в'їв батько. — Для вас витрушу останнє, — розщедрився дядечко* (М. Стельмах); **(124) Не ма́ти (й) (на́віть, жо́дного** *і т. ін.)* **поня́ття (уя́влення** *і т. ін.) про кого — що і без дод.* — зовсім нічого не знати про кого-, що-небудь, не розбиратися в чому-небудь; не бути обізнаним із чимсь. *Ви не маєте поняття, яка тут страшенна спекота* (Леся Українка); *Ставало трохи страшно, коли зачинала* [Маруся] *ближче гадати про втечу. Куди йти, скільки часу, — не мала поняття* (Г. Хоткевич); *Не мав Бородавка жодного уявлення про тактику і стратегію* (З. Тулуб); [Е н н:] *Ви не маєте найменшого розуміння про хороший тон і ввічливість* (В. Собко); **(125) Не ма́ти (не зна́ти) про́світку:** а) *(перев. за ким — чим)* бути постійно зайнятим чим-, ким-небудь, заклопотаним. *То він — Гнат — нероба, він, що так тяжко працював у своїм житті, що за роботою не знав просвітку!* (М. Коцюбинський); *Варвара не мала просвітку за дітьми, сім'я зав'язала їй світ* (К. Гордієнко); б) бути позбавленим спокійного життя, душевного спокою; переживати, страждати. *Все життя не мали горяни просвітку. Думалось: ось-ось стане спокійніше і легше. Та де там* (із журн.); **(126) Не ма́ти (не зна́ти) спи́ну (впи́ну)** — бути нестримним у своєму вияві або в

якихось діях. *Жаль у материнім серці не має спину, не знає угаву...* (Панас Мирний); *Розходившися, Олдрідж, як дитина, вже не мав упину* (О. Ільченко); *Людська радість сильніша за повідь. Вона не знає упину* (С. Чорнобривець); **(127) Не ма́ти ні кінця́ ні кра́ю (кінця́-кра́ю)** — бути довгим, великим, тривалим, безконечним і т. ін. *Вузенька стежка, що вела до сусіднього села, пролягала між високим житом, вилася понад обміжками й, здавалося, кінця-краю не мала* (Л. Яновська); *— Я степовик, і моя стихія — вільний рух по відстані, що не має кінця-краю* (Т. Масенко); *Карнавал не мав ні кінця ні краю. Радість не визнає часу. Вона сміливо і щедро витрачає його, бо знає, що час — найдешевша річ на світі, дається зовсім даром* (П. Загребельний); **(128) Не ма́ти нічо́го за душе́ю:** а) бути бездуховним, не цікавитися нічим. *Байдужий чиновник, холодна й пуста істота, яка нічого не має за душею* (О. Полторацький); *Ох, ці загадкові жіночі погляди! Сповнені таємниці й обіцянки. Вони нічого не мають за душею, нічогісінько не виконують з того, що обіцяють!* (О. Бердник); *Я .. чогось ждав, сидячи терпляче коло підніжжя трону, так ніби не мав нічого за душею, мав тільки прірву й порожнечу і пітьму беззоряну* (П. Загребельний); б) бути бідним. [Л і д а:] *Звичайно, безглуздо одружуватися, не маючи нічого за душею* (О. Коломієць); *Він оженився на потомственій дворянці, яка, окрім дворянського звання, не мала за душею нічого, бо батечко Охоцької зумів так вдало управитись зі своїм маєтком, що від нього дітям не лишилося ані ложки* (Валерій Шевчук); **(129) Не ма́ти нічо́го про́ти** *кого, чого і без дод.* — бути згодним з ким-, чим-небудь; не заперечувати чогось. *Я не маю і не матиму нічого проти Вашого заміру пустити в люди "Серед степів".. в збірникові* (Панас Мирний); *— То ви ж не проти? — Зрозумійте, я не маю нічого проти наших суперсучасних рок-груп, чи то пак "гуртів". Кожному своє* (з газ.); **(130) Не ма́ти [нія́кого] ви́ходу** — перебувати в дуже скрутному, безвихідному становищі. *Не маючи ніякого виходу, жінка звернулась до незнайомих людей із проханням допомогти їй* (із журн.); **(131) Не ма́ти [нія́кого] ді́ла** *до кого — чого* — не цікавитися ким-, чим-небудь. *Мирон невидимо є присутній в кімнаті, і не має діла ні до того, кому кричать, ні до тих, хто кричить* (В. Винниченко); *Українська інтелігенція здавна потроху тягла-таки до християнства, але народ до того не мав діла — то "справа панська" чи там справа окремих одиниць* (І. Огієнко); *Часом батьки не мають ніякого діла до того, чим займаються у вільний час їхні діти* (з газ.); **(132) Не ма́ти [своє́ї] во́лі** — легко піддаватися різним впливам; бути нестійким, нерішучим, безвольним. *Отже-таки вкінці послухав* [Славко] *просьби. Не мав своєї волі. Перед котрим чоловіком почував пошану, то не міг опертись його намові* (Л. Мартович); **(133) Не ма́ти се́рця:** а) бути жорстоким, безсердечним і т. ін. *— Серця не мають* [пани]! *Дитина недужа, вмирає, а ти, мати, на роботу іди?!* (Панас Мирний); б) *(до кого — чого)* не ображатися на когось; бути байдужим до когось, до чогось. *Вона* [Кобринська], *певно, сердиться на мене за те, що я ухилялася від бібліотеки сеї, але щось я не маю серця до сього видання, і така се вже вузенька річечка, сі жіночі видання* (Леся Українка); *Хоч бувало й обзивав мене пан Казимир "дурним бидлом", а я на нього серця не мав* (І. Муратов); **(134) Не ма́ти собі рівного (рівних, подібного, подібних),** *перев. де* — виділятися за якимись показниками; бути найкращим, найбільшим і т. ін. з-поміж усіх інших. [Г е л е н:] *Я рівного собі не маю тут з-поміж усіх владарів і героїв* (Леся Українка); *А ось щодо верб, що ними уквітчане Бабине, то вони не мають собі подібних ніде в світі* (П. Інгульський); *Слухаючи Хому, можна було подумати, що цей гвардійський стрілецький полк .. не має собі взагалі ніде рівного. Виходило так, що складається він всуціль з виняткових людей, з добірних героїв-богатирів* (О. Гончар); *За кількістю видань і тиражами Біблія не має собі рівних у світі* (із журн.); **(135) Не ма́ти спо́ко́ю** *від кого — чого і без дод.* — постійно перебувати в стані тривоги, напруження і т. ін.; переживати. *Маланка не мала спокою. Чутки про землю ожили з весною, наче посходили з зіллям, укупі з ним розростались* (М. Коцюбинський); **(136) Не ма́ти ціни́:** а) бути позбавленим будь-якої вартості, значення і т. ін.; вважатися нічого не вартим. *Такий робітник, що невесело дивиться, може собі робити й найліпше, але для господаря його робота не має ціни: сам його вид, його ліниві рухи та його бурчання роблять йому більше шкоди, бо знеохочують других, заражають їх лінивством, бунтують їх* (І. Франко); [Д и я к о н:] *З нас кожен певен, що ціни не має в твоїх* [єпископа] *очах життя наземне, марне, що дух твій поривається на волю в горішні височості* (Леся Українка); б) бути важливим, дуже цінним, потрібним, значним, дорогим і т. ін. *Лікарські сили, зосереджені навколо Свиридова, все нарощувались і нарощувались, немов життя цього веснянкуватого учня ремісничого училища не мало ціни* (Ю. Яновський); *Дружня допомога у скрутний час не має ціни* (з газ.); **(137) Не ма́ти чим хребта́ (хребе́т, ті́ло** *і т. ін.)* **прикри́ти** — бути дуже бідним, погано одягненим; обноситися. *Я не маю хребта чим прикрити* (І. Франко); **(138) От** *(рідше* **ось) тобі [й] ма́єш** — уживається для вираження подиву, незадоволення і т. ін. з приводу чогось несподіваного, неприємного і т. ін.; отак. *Роман позивав Семена за позичені гроші. Семен так і вдарився руками об поли. — От тобі маєш! Що ж це за диво?..* (М. Коцюбинський); *— От тобі й маєш! — покликнула Софія. — А як же буде сьогодні? Гості теж будуть мерзнути, чи що?* (Леся Українка); *— А може, той... може, таки, Мар'янко, підемо до кого?.. До Порфирія... — От тобі й маєш, — посміхається Мар'яна* (І. Вирган); **[По] сім неді́ль на ти́ждень справля́ти (ма́ти)** *див.* **справля́ти; Ру́ки [та но́ги] не зна́ють (не зна́ли, не ма́ють, не ма́ли) спочи́нку** *див.* **рука́; (139) Що ма́є (ма́єш, є, було́** *і т. ін.)* **си́ли (сил, ду́ху)** — з усією енергією, з максимальним напруженням, завзяттям; дуже сильно. *А ти пляшки, Грицьку, й чарки Трощи що маєш духу!* (П. Гулак-Артемовський); *Ось почав він що є сили Жінку з хати викликать* (І. Франко); *Бий тільки об камінь* [мурену] *що маєш сили, бо вкусить, наче собака* (М. Коцюбинський); *Зінька бігла що було сили, аж у вухах вітер свистів* (А. Головко); *З розгону налетів* [Саїд Алі], *що було сили вклеїв приставу кулаком у пику* (Іван Ле); **(140) Як ся ма́єш (ма́єте, ма́є** *і т. ін.)* — усталена форма запитування про здоров'я, життя (при зустрічі, вітанні з кимсь). [В и б о р н и й:] *Помагай-бі, Наталко! Як ся маєш, як поживаєш?* (І. Котляревський); [О р л е н к о:] *Як ся має твоя небога — як її? Еге, Настя!* (І. Кочерга); *Іван підійшов до старого гуцула і голосно привітався: — Здоровенькі були, діду Лукіяне! Як ся маєте?* (І. Муратов); *— А-а-а, чумаченько винозорий, — мертво проскрипів Гарматій. — Як ся маєш? — Хвалити Бога* (М. Стельмах).

МА́ТИ-ГЕРО́ЇНЯ, ~ері-~і, *ж.* 1. *(з великої літери в лапках).* Почесне звання України, що його надає Президент України жінкам, які народили та виховали до восьмирічного віку п'ятьох і більше дітей. *Нагрудний знак до почесного звання України "Мати-героїня" має форму овального вінка, утвореного двома гілками лаврового листя* (з мови документів); *Одноразову винагороду жінці, якій присвоєно почесне звання України "Мати-героїня", виплачує орган праці та соціального захисту населення за місцем її реєстрації одразу всією сумою* (із журн.).

2. Жінка, що має таке звання. *Нічого важчого за борщ із кашею не кинула мати-героїня у шлунок за все своє життя* (Г. Тарасюк); *— Погляньте, брати, яка свідома жінка! — Мати-героїня! — Побільше б нам таких! — загомоніли люди* (І. Роздобудько); *Мати-героїня з міста Ромни Сумської області Олександра Аврамівна Деревська своїм прикладом показала, як на ідеалах добра, людяності, милосердя, любові до праці та поваги до суспільства можливо виховати 48 дітей* (з публіц. літ.).

МА́ТИ-Й-МА́ЧУХА, и, *ж.* Те саме, що **підбіл;** мачушник. *На ще вогких пагорках, на схилах, зацвіли наші перші весняні квіти — мати-й-мачуха. В неї квітки яскраво-жовті, ніби краплини вранішнього сонця* (О. Копиленко); *В народі і стали мати-й-мачуха ці квіти називати: холодний верх — то "мачуха", а теплий спід — то "мати"* (Д. Білоус); *Окремий підрозділ комбінату займався переробкою лісових плодів. Там приймали осінні яблука на сік, .. звіробій, мати-й-мачуху, м'яту, листя подорожника і шипшину* (Т. Прохасько).

МА́ТИ-ОДИНА́ЧКА, ~ері-~и, *ж.* Те саме, що **Одино́ка ма́ти** *(див.* **ма́ти**[1]). *Будуючи хату, косила плавню й Оксана, дочка старого Кульбаки, хоча їй, як матері-одиначці, можливо, виписали б і шиферу* (О. Гончар); *Нахабнуватий Жора Мукосій сказав, що тата в нього не було зовсім, що мама його мати-одиначка* (В. Нестайко); *Майор Бойчук вдоволено посміхнувся. — Отже, мати-одиначка. Розумію, всякі родинні проблеми неповних сімей, важкий вік, усе таке інше...* (А. Кокотюха).

МА́ТИСЯ, ма́юся, ма́єшся, *недок., розм.* 1. *тільки 3 ос.* Бути наявним у когось, десь. *А малась воля, малась сила, Та силу позички зносили, А воля в гостях упилась Та до Миколи заблудила...* (Т. Шевченко); *Щороку, як не гірко було, а до куті і шматок риби мався, і пироги* (Панас Мирний); *Вони* [безсмертники] *давно вже втратили життя. В них згасло все, що тільки малось* (О. Олесь); *Хоч Велеслав доводився братом уперше Рудакові, а Рудан мався під його рукою* (І. Білик); *Поріг тут був зависокий. Про те навіть табличка малася — "Обережно! Високий поріг"* (Люко Дашвар); // *безос. Тобі того бажається, чого дома не мається* (Номис).

2. Те саме, що **жи́ти** 3. *В холоді, голоді вік тобі матися, Жить старцюванням одним* (М. Старицький); *Тесть був чоловік небагатий, але мався трохи ліпше, ніж мій небіжчик тато: мав пристойну хатину, двадцять соток одного поля, а найголовніше — коня* (І. Муратов); *— Ну, як живеться-мається? — спитав Тарас. — Та-а, маємся... — зітхнув солдат* (Василь Шевчук); *— Осе ж ходив єси по світах, був-с у греках. Як там боляри* [бояри] *маються? — Кожен, як йому заманеться* (І. Білик); // Почуватися (про стан здоров'я, настрій і т. ін.). *Я маюся досить добре. Кашель ще не перестав, але вже не сильний. Ще не купаюсь, але, може, з неділі доктор позволить. На вид значно поправилась* (Леся Українка); *Щось справді він кепсько мався — головне, почував себе ввесь час зденервованим* (В. Підмогильний); *Він і далі ходив на роботу, мався, як і колись, йому здавалося, що він відтиснув думку про хворобу кудись далі* (Ю. Мушкетик).

3. *з ким — чим.* Мати клопіт, мороку з ким-, чим-небудь. *Ніякого в нього* [Віктора] *підходу до .. дівчат .. Ох, малася ж я з ним!* (В. Речмедін).

4. *з інфін.* Уживається для позначення того, що повинно відбутися, настати. *В Ірландію мався прибуть корабель, Що лицарів віз в Палестину* (Леся Українка); *Він час од часу підкликав до себе рудого Джурила, що мався бути його першим помічником, кидав йому кілька слів, той вертався назад, підганяв то одного, то другого* (П. Загребельний); *Герцог Бургундський Боговінчаний Ліре, відпиши Ту частку їй, що мався відписати, І зараз я Корделію назву Бургундської найменням герцогині* (М. Рильський, пер. з тв. В. Шекспіра); // *безос. Вдалося схилити правління на ґрунтовну механізацію ферм. Малося почати з автоматичного доїння* (Д. Бедзик).

5. *за кого — що, рідко.* Вважатися ким-, чим-небудь. *Всі* [шляхтичі] *звернули увагу на таке в лицарськім колі зухвальство — на оборону .. схизматок* [схизматичок], *які у вельможної шляхти мались за .. принижені тварі* (М. Старицький); // *ким.* Доводитися, бути. *Він забув, що батьком мався цій дівці* (Іван Ле).

(1) Ма́лося бу́ти *чому* — повинно було щось бути. *Чорний шовковий пух тільки що висипався на верхній губі, де колись малося бути вусам* (Панас Мирний); *Раніш там висіла рушниця, бо стіна подряпана в тім місці, де малось бути "мушці"* (І. Багряний).

◊ **Бу́ти (ма́тися, сиді́ти** *і т. ін.)* **як (мов) на (у) те́рню** *див.* **те́рня; Ма́ти себе́ (ма́тися) на ба́чності (на оба́чності, на обере́жності** *і т. ін.) див.* **ма́ти**[2]**; (2) Ма́тися на ду́мці,** *безос.* — думатися, гадатися, вважатися. *Разом з сим мається на думці вести підготовчу працю так, щоб Україна в фінансових справах могла стати цілком на державний ґрунт* (В. Винниченко); *Обійшовши близькі хащі, вузькою стежкою пішли в ліс. Малось на думці не тільки знайти маржину, а й пошукати Довбушеву печеру* (І. Пільгук); *Писарев переніс в'язницю не здригнувшись (морально) і, напевне, так само зустрів би цю могилу, яка тут мається на думці* (О. Іваненко); **(3) Ма́йся (ма́йтеся) гара́зд:** а) усталена форма прощання з побажанням добра, всього найкращого. *Адмірал поблагословив нас своєю також скаліченою правою рукою. — Майтеся гаразд! — промовив він, ляг* [ліг] *і обернувся лицем до стіни...* (І. Франко); *— Майтеся гаразд, дітки. Майтеся гаразд, люди добрі* (М. Стельмах); б) *(зі сл.* н у, н у т о *і т. ін.)* уживається як погроза, нахвалляння заподіяти кому-небудь щось. *А ще як мені скаже професор бити, ну, майся гаразд, небоже!* (І. Франко); **(4) Ма́тися напоготові** — бути готовим до чогось. [Я к и м:] *Мене послав* [Хмельницький] *оповіщати, щоб люди напоготові малися, і скоро гасло буде, — зараз бралися до зброї* (Б. Грінченко).

МА́ТИЦЯ, і, *ж.* Громадське культурно-освітнє товариство в деяких слов'янських країнах XIX — початку XX ст. (перев. у складі власних назв). *Сей "Словарь"* [о. Петрушевича], *у якім пояснено більш мільйона слів, досі не виданий, але не страчена надія, що Галицько-руська матиця ще об-*

дарує ним людськість (І. Франко); *Для розвою письменства було засноване просвітнє товариство, на взір чеської "Матиці"* (М. Грушевський); *Прикметна ознака пробудженої мовної свідомості — поява мовних товариств, що ведуть просвітницьку роботу й намагаються впливати на державну мовну політику (матиці у слов'янських народів, Всеукраїнське товариство "Просвіта" ім. Т. Шевченка, товариство "Німецька мова" тощо)* (з наук. літ.).

МА́ТІНКА, и, *ж.* Пестл. до **ма́ти**[1] 1. *На муріжку* [моріжку], *серед двора, Гуляла дітвора; Гостинчики переглядала, Що матінка понадавала* (Л. Глібов); — *Не раз ридала матінка моя, коли на мене їй жалілись люди* (І. Франко); — *Селіме! — гукнув. — Скачи в Мангуш і привези сюди її матінку. Скажи їй: хан до ніг кланяється матері найчарівнішої у світі красуні* (Р. Іваничук); *Тяжка вага гіркого життя тебе* [хлібороба] *придавила: податками тебе примучено, важкою працею прикручено, землею-матінкою обділено!..* (Панас Мирний); *Треба йти надвечір. Поки схаменуться* [фашисти] *— ніч-матінка все крилом своїм покриє* (Ю. Збанацький); // Уживається як ласкаве звертання до старшої віком жінки. *З Брюсселя Герцен писав Марії Каспарівні Рейхель .. От здивується, побачивши, що лист не з Лондона, а з Брюсселя! .. "Брюссель. Он так-то, так-то, матінко Маріє Каспарівно. Візьму, думаю, та й поїду"* (О. Іваненко); [М а р і я:] *Марфо Семенівно! Яка ж я рада, що ви приїхали. Здрастуйте, матінко наша!* (О. Левада); // *ірон.* Те саме, що **ма́ти**[1] 1. *Звичайно, казала Дарчина мама, в усьому винуваті батьки: тільки глянути на ту матінку, одразу все ясно* (О. Забужко).

(1) [Ой (ох)] ма́тінко [ж] моя́ [рі́дна, рідне́сенька]! — уживається в знач. вигуку при вираженні захоплення, здивування, радості, незадоволення і т. ін. *Північська Галька пальцем колупала вже стіну біля вікна, так цілий шмат глини й обпав. Кричала до дівчат: — Ой матінко ж моя! Та ви подивіться!* (А. Головко); — *Матінко мояріднесенька, що тут сотворилося! Гуде, гуркоче, свистить, одним словом, такий шум зчинився, що нічого не чути* (Григорій Тютюнник); — *Через три-чотири місяці завернеш в цей же колгосп. Ідеш прямо на ферму. Думаєш, що тут усе перемінилося за цей час. В корівник — а там, матінко моя! Все залишилось, як і було* (А. Хорунжий).

МА́ТІНОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **ма́тінка.** *Та я в своєї матіночки тепер на відході, Посадила яворика у своїм городі* (з коломийки); — *Ой матіночко, серденько! Пустіть мене на буряки, — сказала Василина до матері* (І. Нечуй-Левицький); *Ой не можу, матіночко, за нелюбом жити* (Уляна Кравченко).

МА́ТІНЧИН, а, е. Прикм. до **ма́тінка.** *Тепер я тільки зрозумів матінчині хитрощі, що їм дуже хотілося, щоб я одружився саме з Тетясею, бо вона наречена досить багата* (Г. Квітка-Основ'яненко); // Належний матінці. *А скільки тихого плачу у тій пісні! Щось у лісі гукає — Дочка матір шукає. Найшла ж вона ялину — Матінчину могилу...* (Д. Мордовець); *Я — матінчина донька! Ось бувають татові діти. А я відсотків на 90 — мамина* (із журн.).

МАТІО́ЛА, и, *ж.* Трав'яниста декоративна рослина родини хрестоцвітих з дрібними бузковими квітками, що розкриваються вночі й мають сильний приємний запах; нічна фіалка. *Матіола квітла на грядках — .. І лила лукаво-ніжний пах* (М. Рильський); *З садів лине пристрасний дух матіол* (Б. Антоненко-Давидович); *Вночі ви засинаєте під організоване кумкання жаб і витончений сюркіт стрикоників* [коників]. *Я вже мовчу про запаморочливий запах матіол і бузини* (Ю. Винничук); *Дмитрові навіть здалося, що він почув його запах — легкий і невагомий запах нічної матіоли під вікнами...* (М. Матіос).

МАТІО́ЛОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **матіо́ла.** *Він обов'язково розповість дівчині про матіоловий вечір, а тоді — про високий, прогрітий смолою соснових дощок полудень* (О. Ульяненко); *Матіоловий запах.*

2. Такого кольору, як квіти матіоли; ліловий. *Матіолові хмари висять над його* [П. Тичини] *будинком* (М. Воробйов); * Образно. *Ти мріяв пізнати простір, віддалене .. життя, мовби вдихнути матіоловий туман галактик* (Є. Пашковський).

МА́ТІР, тері, *ж., заст., уроч.* Те саме, що **ма́ти** *(див.* **ма́ти**[1] 1). *Вкладає матір в руки сина спис: — На захист краю зброю ти підніс, — Як вірний син, служи ж тепер всякчас Своїй землі, цій матері всіх нас* (М. Бажан); *Три тижні про Романа не було чуток, три тижні передчасно зігнута матір примарою никала по селі* (В. Бабляк).

Бо́жа (Госпо́дня, Пречи́ста) Ма́ти (Ма́тір) *див.* **ма́ти**[1].

◊ **Крий Бо́же (Го́споди, Ма́тір Бо́жа, Ма́ти Бо́жа** *і т. ін.)* *див.* **кри́ти.**

МА́ТІРКА[1], и, *ж., перев. мн., розм.* Те саме, що **ма́ти**[1] 1. *І що то вже за мати була! Між матірками — навдивовижу мати!* (О. Стороженко); [М е л а ш к а:] *Мерщій, мерщій, матірки, беріть хліб-сіль в руки та зустрічайте* (М. Кропивницький); *Дома матірки й батьки сварилися, що вже вечір, а дочки й сини не йдуть корів доїти та товар напувати* (Б. Грінченко); — *Е, діду! Сказано, молоде, зелене та ще й в розкошах виросло, що воно розуміє? Хіба то воно винне? Матірки та батьки не вчать, а самі дитинята нічого собі, не злі* (Дніпрова Чайка); — *Я ж хочу, щоб усім було добре, я, пане, теж хотіла б бути матіркою* (Валерій Шевчук).

МА́ТІРКА[2], и, *ж.* Жіноча рослина конопель, яка дає насіння і з якої виробляють грубе волокно. *Мотрі на осінь ніби легшає трохи: хатня робота — спочинок, а надворі — прихватком тіпає плоскінь або матірку* (Панас Мирний); *Літа огорнули вас, обліпили клопоти, як насіння обліплює дозрілу матірку на підметах* (І. Цюпа); *Мотря Іванівна його зразу ж прогнала з города: — Не знає, де плоскінь, а де матірка. І переводить коноплі підряд* (М. Стельмах).

МА́ТІРКОВИЙ, а, е. Те саме, що **ма́тірний**[2]. *Підпасичі розбрелись по березі, виляскуючи довгими гарапниками, сплетеними з матіркового клоччя* (М. Сиротюк).

МАТІРКУВА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **матіркува́ти.** *Три мови: українська, польська і московська — зливалися у якусь мішанину, від якої аж уха пухли. Матіркування .. чути було на кождому кроці, їх заглушувало хіба тарахкання хлопців дубовими довбеньками* (Б. Лепкий); *Матіркування справді первісне (майже печерне). Але — живуче! Тисячоліттями з наших ротів горобцями випурхує* (В. Чемерис).

МАТІРКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого, що* і без прям. *дод., в кого — що, розм.* Те саме, що **матюка́ти** і **матюка́тися.** *Став мене матіркувать* (Сл. Б. Грінченка); *Скажу тільки, що лаялись страшенно: .. тут кляли й матіркували у все, в що хочете: в хрест, віру, Богородицю, душу, ворота і навіть свічку...* (М. Коцюбинський); — *Виб'ю вас до одного, як собак, хати попалю..! Батькував і матіркував* [Боса-

ковський] *так, що аж в'янули вуха* (Б. Лепкий); *Люди відмовлялись працювати, раз у раз лякливо позираючи угору, на важкі сиві хмари, що дедалі нижче спускались над джунглями. Сергій спересердя тільки матіркував, а вдіяти нічого не міг* (І. Білик).

МА́ТІРНИЙ[1], а, е, *розм.* Те саме, що **матери́нський** 1, 2, 4. *Які ж то, які ж то тайни Крають матірне серце..?* (М. Хвильовий); — *Де ж ти взяв тих карбованців? — знов отой матірний осоружний запит. Володько аж гримнув...* (У. Самчук); *Збереження своєї, матірної культури — ознака високої народної самосвідомості* (із журн.).

МА́ТІРНИЙ[2], а, е. Зробл. з матірки *(див.* **ма́тірка[2]**). *Цупке конопляне матірне полотно використовували для шиття штанів, деяких видів верхнього одягу, мішків* (з навч. літ.).

МА́ТІРНИЙ[3], а, е, *розм.* Який містить матюки. *Салдатик* [солдатик] *підвів голову і раптом дико, божевільне* [божевільно], *крізь киплячі сльози вилаяв старшину матірною лайкою* (І. Багряний); *Хлопець, що служив у Марії, оповідав цікавим сусідкам, як Корній серед ночі скидав Марію з ліжка, лаяв її матірною лайкою, а Марія цілу ніч стояла розібрана коло порога, тремтіла і навіть не сміла голосно плакати* (У. Самчук); *Вже охрипли стрілецькі старшини від матірної лайки на неоковирність і невміння поцілити у нахабного черкаса, а Максим востаннє щось образливе стрільцям вигукнув і неспішно повернувся до своєї сотні за золотим годинником хорунжого* (Д. Білий); *Матірні слова споконвічно були частиною заклинань, звернень до божеств, замовлянь, а іноді й прокльонів* (з наук.-попул. літ.).

МА́ТІРЧИН, а, е, *розм.* Прикм. до **ма́тірка[1]**. *Матірчина любов;* // Належний матері. *Матірчина хата;* * Образно. *Отже, як висновує О. Забужко, історично та логічно філософія національної ідеї передує націоналізмові й у певному сенсі вважається його матірчиним лоном* (з наук. літ.).

МАТІРЩИ́НА, и, *ж., розм., рідко.* 1. Те саме, що **мат[3]**; матюки. *Замість грамоти матірщини понавчаються* (А. Кримський); *Матірщина вже перейшла і на сторінки художньої .. літератури* (В. Чемерис).

МА́ТКА[1], и, *ж.* 1. *діал.* Мати *(див.* **ма́ти[1]** 1). [Ї в г а:] *Уже як чужа матка, то гірше ніж чужа хатка...* (Панас Мирний); *Він згадав, що досі не обідав, і гукнув у прочинене вікно: — Матка, їсти насипай!* (В. Дрозд).

2. Плідна самиця у тварин. *Ласкаве телятко дві матки ссе* (Номис); — *Ви розумієте, пане міністре, що треба провадити добір жеребців та маток, щоб виробити добру кавалерійську породу для нашої великої рівнини* (Ю. Яновський); *В інших місцях, де снігу було більше .. — затужавіла поверхня, кора, — один слід все провалювався глибоко. — Це матка. Важка, сатана! Пудів на дванадцять* (І. Багряний); *Одна з маток якраз перед тим, як ожеребитися, потрапила в лисячу нору і зламала ногу* (В. Малик); *Моє лошатко зо мною. Я граю на лютні, а воно дріботить поруч своєї матки, ну просто витанцьовує* (Ю. Логвин).

3. Найбільша, єдина на всю сім'ю бджола, що відкладає яйця. *Парубки і діти обступили кругом музик, неначе бджоли обсіли матку* (І. Нечуй-Левицький); *Бджоли довго крутились по садку, а потім сідали на гілці. Далеко вони не летіли, бо матка була слабка, ледача* (М. Івченко); *В той же день увечері наш коридор тривожно й заклопотано гув, як вулій, з якого зникла матка* (В. Винниченко).

4. *анат.* Внутрішній статевий орган жінки та самиці тварини, у якому розвивається зародок. *Матка — порожнистий м'язовий орган, має форму перевернені груші і при відсутності вагітності повністю розташована в тазу* (з навч. літ.); *Терезка погладила себе по животу. З невідомих науці причин матка почала гудіти на тиждень швидше* (Любко Дереш).

5. *діал.* Жила *(див.* **жи́ла[1]** 3). *Воскова жила, чи матка, як звали її ріпники, оказалася нечувано великою і багатою* (І. Франко).

6. *діал.* Матірка *(див.* **ма́тірка[2]**). — *У хаті у них нікого не було .. Пішли маток тягати: опізнились помочити* (Ганна Барвінок).

МА́ТКА[2], и, *ж.* Зменш. до **ма́та** 1. *Приходить вона* [зима] *в село страшною хуртовиною .. Люди аж перелякалися. Давай матки плести; ну запинати вікна й двері, щоб не перся мороз у хату...* (Панас Мирний); *Катря лежить майже весь час сама в хаті. На новій матці, вкрита білим рядном* (Л. Яновська); *Він мовчки пройшов слідом за Давидом Марковичем до цеху, старанно витерши перед тим ноги об солом'яну матку, що лежала на порозі* (Ю. Шовкопляс); *Тато мене вчив матки в'язати. Ми зимою на ніч матками вікна затуляли. Щоб було тепліше* (П. Загребельний).

МАТКІВНИ́ЦТВО, а, *с.* Галузь бджільництва, яка займається розведенням бджолиних маток. *Здатність отримувати якісні плідні бджолині матки — це і є матківництво* (з наук.-попул. літ.).

МА́ТКОВИЙ, а, е. 1. *анат.* Прикм. до **ма́тка[1]** 4. *Маткова шийка являє собою своєрідну з'єднувальну трубку між піхвою і маткою* (з наук.-попул. літ.); *Маткова кровотеча може бути проявом захворювань крові з порушенням її згортання* (з навч. літ.); // Признач. для огляду, дослідження матки. *За допомогою маткового зонда визначають довжину внутрішньої порожнини матки* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **ма́точний** 1. *Маткове поголів'я господарства наразі налічує 5,5 тис. свиноматок* (з газ.); *Продовжувачкою роду бджіл є маткова самка* (з навч. літ.).

3. *спец.* Те саме, що **ма́точний** 2. *Матковий кущ, з якого будуть брати живці, має бути здоровим і квітучим* (з навч. літ.); *Маткові ставки використовуються для літнього та зимового утримання маточного стада та ремонтного молодняку* (з наук.-попул. літ.).

МА́ТЛАНКА, и, *ж.:* ◊ **Дава́ти / да́ти чубро́вки (почубе́ньків, ма́тланки** *і т. ін.)* *див.* **дава́ти.**

МАТЛО́Т, у, *ч.* 1. Матроський танець, який імітує працю на кораблі. *Танцювати матлот.*

2. Страва зі шматочків риби в соусі з червоного вина й різних приправ. *Матлот готують з декількох сортів білої риби. Завдяки особливій техніці приготування і мінімальній кількості жирів, що використовуються в рецепті, страва легка і дієтична* (з наук.-попул. літ.); *За рецептом сім'ї графа Толстого на Вінниччині почали готувати матлот з коропа* (з газ.).

МАТЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок., чим, розм.* Те саме, що **метля́ти** 1; теліпати. *Вітер холодний корогвами матляв* (А. Тесленко); — *Ти не галасуй, не матляй перед ним* [собакою] *пеленою* (О. Гончар); *У травах та бур'янах дзвінко стрекотіли цикади, легкий вітерець матляв сріблистими полинами* (М. Олійник); *Вася Лоб чвиркнув крізь зуби і, матляючи довгими руками, пішов по коридору* (В. Нестайко).

МАТЛЯ́ТИСЯ, я́ється, *недок., розм.* Те саме, що **метля́тися** 1; теліпатися. *Біля боку висіла шабля в срібній піхві, а за плечима матлявся булдимок* [коротка рушниця] (О. Стороженко); *На Водані широкий бриль, а одежа його широко матляється по вітру* (І. Нечуй-Левицький); *В руках у Лукаша згорнута кловня, на дні якої ворушиться риба, на поясі матляється ножик* (М. Олійник).

МАТНАКА́Ш, а, *ч.* Вірменський хліб із пшеничного борошна у формі товстої перепічки. *Матнакаш — справжній вірменський хліб із золотистою хрусткою скоринкою і пухкою м'якушкою* (з наук.-попул. літ.); *У приготуванні матнакаша є свої маленькі хитрощі: коли тісто розкочують, не можна сильно тиснути, щоб залишилися бульбашки — саме завдяки їм матнакаш і виходить всередині таким м'яким і повітряним* (із журн.).

МАТНА́ТИСЯ, а́ється, *недок., діал.* Метлятися, теліпатися. *Почимчикувала* [дівчина] *житами, тільки одежа матнається...* (Панас Мирний).

МАТНИ́СТИЙ, а, е, *розм.* З великою матнею (у 3 знач.). *Коли сорочка не лляна та не з гаптованим коміром — він і до рук не візьме; а штани, чи полотняні, чи сукняні — подавай йому матнисті, такі, щоб матня до землі теліпалася* (О. Кониський); *Одітий* [син Гамзи] *по-простому, поміщанському, — у каптані, у матнистих штанях, у червоній сорочці навипуск* (Панас Мирний); *Масивний, могутній, червоновидий і білобородий* [Масєка] *— отакий точнісінько, як намальований, тільки в широченних матнистих шароварах і з люлькою в зубах* (І. Багряний); *Його висока й надміру тонка постать здається надто незграбною в широких матнистих штанях* (П. Колесник).

МАТНЯ́, і́, *ж.* 1. Середня частина невода у вигляді вузького довгого мішка, куди потрапляє риба під час ловлення. *Вислизнувся, як піскар з матні* (Номис); *Матню витягли на самий берег: там дуже борсався дельфін, чи морська свиня* (І. Нечуй-Левицький); *Матня невода швидко наближалась до берега. У вічках стриміли щуки, біла риба, лини, оселедці* (О. Десняк); // Конусоподібна сітка — частина сачка для ловлення комах. *Івашко держав у правій руці сітку, що нею ловлять метеликів, з довгою матнею і дерев'яним держалном* (В. Винниченко).

2. *перен.* Про важкі обставини, скрутне становище; тенета. *Повиходили на верх і захопили в свої руки власть інтригани, самолюбці, які не думали про те, щоб вивести Україну з тої матні, а тільки про свою користь і власть* (М. Грушевський); *Іванчук розглядає присутніх. Зупиняє свої очі на Орестові. І цей не прийде йому на допомогу? Що ж, доведеться знову самому виплутуватися з матні* (Ірина Вільде).

3. Частина штанів, де сходяться холоші. — *Згадай, який прийшов до мене. Що ні сорочки не було; .. Мав без матні одні холоші, І тільки слава, що в штанах* (І. Котляревський); *В червоних штанях .. Матнею улицю мете, Іде козак* (Т. Шевченко); *Вилетів один танцівник, пішов навприсядки, замітаючи землю матнею* (З. Тулуб); *Найкумедніші були в нього штани: матня в них теліпалась аж до колін, і се було видно всякому* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

4. *розм.* Смуга тканини, яку вшивають у верхню передню частину штанів; ширінька. *Підсвинкуватий дядьора, занікавши на горищі змійовик, світив шкіряною, потертою матнею галіфе* (Є. Пашковський); *Він уже так звик до своїх штанів, що навіть брак запинок* [застібок] *на матні він розцінює як належне* (Любко Дереш).

МАТО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **матува́ти.** *Візерунок, матований на дзеркалі;* // *у знач. прикм.* Те саме, що **ма́товий**[1] 2. *Матований малюнок зроблений таким чином, що він не заважає дивитися на себе в дзеркало* (з мови реклами).

МА́ТОВИЙ[1], а, е. 1. Позбавлений блиску, глянцю; протилежне б л и с к у ч и й 1. *Марта зблідла. Очі її з блискучих стали матові* (І. Нечуй-Левицький); *Матовим сріблом біліють дахи на будинках* (Леся Українка); *Знаєте ви білі рожі? Ті звичайні, .. котрих листки ані не улискуються* [вилискуються], *ані не колють, а так собі — звичайні, матові* (О. Кобилянська); *Листочки* [осики]... *Маленькі... З одного боку глянцюваті, блискучо-зелені, з другого матові, вкриті ніжним сивим пушком* (І. Багряний); // Неяскравий, тьмяний (про світло, освітлену поверхню і т. ін.). *Хмари вганяють по небі. Світло місячне стає раз ясне, то знов матове* (В. Стефаник); *У коридорі порожньо. Матове блакитне світло, як місячної ночі, сумно й затишно голубить старі портрети* (В. Винниченко); *Навколо місяця утворилась матова корона, пронизавши небо велетенською сонно-незворушною нічною веселкою* (Р. Андріяшик); // Блідий, без рум'янцю (про обличчя). *Темно-русяве волосся* [Ядзі] *прекрасно гармоніювало з її білим матовим лицем і темно-голубими очима* (Н. Кобринська); *Чорне волосся* [судді Дубровського] .. *посивіло на висках, а чорні, довгі вилискуваті вуси спускаються вниз.., відтіняючи матову блідість рівно виголеного обличчя* (І. Кочерга); // *перен.* Приглушений, нерізкий (про звуки, голос і т. ін.). *Антін наперед знав, що міг би почути. Матовий голос клекотів би в защібнутих грудях* (М. Коцюбинський); *Стримуючи ридання, на матовому грудному тембрі закінчила* [М. Заньковецька] *фінальну сцену невеличким монологом* (з мемуарної літ.).

2. Непрозорий, укритий матом (*див.* **мат**[2] 2) (про скло та скляні вироби). *Світла горіли* [Світло горіло] *під скляним потолком* [стелею] *у коридорі й також у матових дверях* (Олекса Ізарський); *Чисті білі стіни. Під стелею — красива люстра з матовими плафонами* (Д. Ткач); *Марк виклопотав йому* [художнику] *майстерню на час літніх канікул: куток у здоровенній, схожій на сюрреалістично заставлений мольбертами спортзал кошарі з матовим, як у клозеті, вікном на всю стіну* (О. Забужко).

△ **Ма́тове скло** *див.* **скло.**

МА́ТОВИЙ[2], а, е, *шах.* Стос. до мата (*див.* **мат**[1] 1). *Король і слон або король і кінь не можуть створити матової позиції* (з навч. літ.); *У матових комбінаціях виділяють ті, у яких мат дається на останній горизонталі, по вертикалях і діагоналях і т. ін.* (із журн.).

МА́ТОВІСТЬ, вості, *ж.* Якість за знач. **ма́товий**[1]. *Матовість білка поступалася для яскравого райдужного кругляка зіниці* (Ю. Смолич); — *Це біле убрання не цілком біле і нагадує якусь матовість, саме таку, як її цера* [колір обличчя] (О. Кобилянська); *Пухнасте каштанове волосся відтіняє ніжну з легким рум'янцем матовість обличчя* (О. Іваненко); *Патологічний стан носової порожнини у вокалістів може спричиняти погіршення голосу. Такі хворі скаржаться на зниження звучності, матовість голосу* (з наук. літ.).

МА́ТОВО. Присл. до **ма́товий**[1] 1; без блиску, тьмяно. *Олесь устиг ще подивитися назад: там, де щойно були две-*

рі, тепер матово одсвічувала гладенька, наче полірована, суцільна стіна (В. Владко); *На темному тлі перли матово виблискували* (Г. Пагутяк); *На дорозі матово світились калюжі. Глина розмокла і розповзалась під чобітьми* (Р. Андріяшик).

МАТО́ЛОК, лка, *ч., діал.* Тупа людина; дурень (у 1 знач.), йолоп. *Мої колеги мене за дурня не мали, але моя мама постійно мучилася цією проблемою, ніяк не могла вирішити: син у неї матолок .. чи геній* (Ю. Винничук); *Зв'язкову Служби безпеки виказав її хлопець: повірив, матолок, .. що, як тільки дівчина розв'яжеться з підпіллям, то заживуть собі з нею спокійно* (О. Забужко).

МА́ТОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **ма́ти**[1] 1. *Він летить до матоньки Старої домів* [додому] (Ю. Федькович).

МАТОРЖЕ́НИК, а, *ч., розм.* Те саме, що **макорже́ник.** — *Оце напхала мішок харчів для себе й погонича: і хліба й паляниць, .. напекла маторжеників* (І. Нечуй-Левицький); *Що було їстівне, все господиня змішала докупи і виліпила маторженики* (В. Барка); *Коли настала пора підкріпитись, Оленчук нагодував офіцера з власного вузлика, поділившись із ним домашніми затверділими маторжениками* (О. Гончар); *Пригадуєш маторженики? І борщі з лободою?* (В. Стус).

МА́ТОЧИНА, и, *ж.* Середня частина колеса з отвором для осі та гніздами для спиць. *До міста ще далеко, ще тільки піски починаються. І піски там не довгі, та по саму маточину* (О. Кониський); *Старші господарі очима знавців оглядають колесо, придивляються, чи добре стягнув обруч дзвони, чи ввійшла на своє місце кожда спиця, чи міцно стоїть маточина* (І. Франко); *Ось рушив з двору віз, .. праве переднє колесо зачіпає овес сусіднього поля, груба маточина колеса торкає стеблини і стрясає з них росу* (У. Самчук); *Айртон скерував своїх потомлених биків поміж товсті стовбури, які губились у темряві, і вже добрався до узлісся, за півмилі до річки, коли фургон раптом загруз аж по самі маточини* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); // Середня частина машинового колеса з отвором для осі, вала і т. ін. *На пагорку .. стояв готовий млин. Порипуючи, крутилися крила. Тесля сидів на рамі, на якій був укріплений вал, і мастилом мазав маточину* (І. Багмут).

МА́ТОЧКА, и, *ж.* 1. *бот.* Жіноча репродуктивна частина квітки, що містить насінні зачатки. *Квітки у льону-довгунця правильні, дрібні .. Маточка складається з п'ятигніздової зав'язі й п'ятьох стовпчиків з приймочками* (з навч. літ.); *Я вже вивчала ботаніку і тому легко знаходила і тичинки і маточки* (М. Чабанівський); *Срібляста маточка вібрує, ніби дише, оксамитні пелюстки згортаються і розгортаються в такт нечутній мелодії* (О. Бердник); *Джміль забурчав і знову вперто ліз до маточки троянди по краплю нектару* (Р. Іваничук).

2. *діал.* Пестл. до **ма́тка**[1] 1. *Та немає тих крамарок, що продають рідненьких маточок* (Сл. Б. Грінченка).

3. *діал.* Хрещена мати. *Казка починається за одного бідного чоловіка, котрий мав дуже багато дітей. Ціле село було у нього батечками і маточками* (А. Калин).

МА́ТОЧКО́ВИЙ, а, е, *бот.* Прикм. до **ма́точка** 1. *Схрестив* [учений] *ліщину далекосхідну (маточковий компонент), яка характеризується високою зимостійкістю, з недостатньо холодостійким місцевим сортом фундука* (з наук.-попул. літ.); // Який має маточку. *Суниця. Рослина багаторічна, трав'яниста. Квітки маточково-тичинкові, рідше маточкові і тичинкові* (з наук. літ.).

МА́ТОЧНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ма́тка**[1] 2, 3. *Великого значення надають нині на підприємстві створенню селекційно-генетичного центру, який забезпечить поповнення високопродуктивного маточного поголів'я* (з газ.); *У господарстві на двох пасіках виробляють більше тонни меду щороку, а також маточне молочко та інші біопрепарати на бджолиній основі* (із журн.).

2. *спец.* Такий, від якого походить або в якому народжується, утворюється що-небудь. *Розсаджувати суницю треба розетками, які розвинулися на пагонах маточних кущів і добре вкоренилися* (з наук.-попул. літ.); *За правильного вибору маточної рослини вегетативне розмноження гарантує ідентичність ознак вегетативного потомства ознакам маточних рослин* (з навч. літ.); // Признач. для вирощування чогось. *Вирощуючи саджанці малини на маточних ділянках, треба дотримуватися сортової чистоти і за потреби робити сортові прополювання* (з навч. літ.); *Воду з ставка спустять, старих коропів передивляться і тих, що виметали ікру, перенесуть у маточні ставки, тих, що з ікрою, — до нерестових* (І. Багмут).

МА́ТОЧНИК, а, *ч.* 1. Велика комірка у вулику для виведення бджолиної матки. *Перший рій виходить на дев'ятий день після закладання перших маточників* (з навч. літ.).

2. Пристосування, яким ловлять бджолину матку. *Під час роїння матку за допомогою маточника підсаджують у безматочний рій* (із журн.).

3. Приміщення, де тримають маток свійських тварин. *Королиці* [кролиці] *збив фанерного маточника, з клітки загальної відсадив туди, скубе пух на собі й вистеляє кубельце* (Є. Пашковський); *Якщо дозволяють умови, поросят краще залишати в тому ж станку маточника аж до періоду переведення їх на відгодівлю* (з навч. літ.).

4. Рослина, яку використовують для вирощування нових рослин. *Стан маточників капусти дуже хороший: вчасно прикриті, вони не постраждали від січневих морозів* (з наук. літ.); *Маточники килимових рослин зберігають протягом зими в теплицях на стелажах при температурі 15–17 °* (з навч. літ.).

5. Те саме, що **шкі́лка** 3. *Для запобігання поширенню хвороб, особливо вірусних, вегетативне розмноження виконують на спеціальних маточниках, куди обмежують доступ сторонніх осіб* (з навч. літ.); *У провідних виноградних розсадниках України закладено базові маточники щеп і підщеп загальною площею близько 100 га* (з газ.).

6. *діал.* Барліг (у 1 знач.). *Всі догадалися: свій маточник ведмідь Покинувши, в ліси як гість до них заглянув...* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

МАТРА́Ц, а, *ч.* М'яка товста підстилка для лежання. *По один бік кімнатки стояло просте ліжко, по другий бік стояв тапчан з матрацом* (І. Нечуй-Левицький); *Завалені стіни фасадів творили грубий шар спресованих балок, матраців, .. залізних ліжок* (М. Коцюбинський); *Від причілка й задньої стіни його* [підвищення] *вкривали матраци й килими, щоб спати і сидіти на ньому* (З. Тулуб); *Роздягнувшись, ми лягли на м'який широкий матрац, укритий шовковим простирадлом* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Там були якісь меблі, пару* [пара] *матраців, ми валялись на них і читали старі журнали з розгаданими кимось кросвордами*

(С. Жадан); // Частина ліжка або дивана з дерев'яним каркасом і пружинами всередині, яку можна знімати. *Біля затягненого сіткою вікна стояло ліжко з дротяним матрацом і хромованими колись ніжками* (Ю. Іздрик); *Властивості пружинного матраца залежать від його наповнювачів. Латекс дасть пружність, кокосова кора — жорсткість, овеча вовна — тепло* (з газ.).

МАТРА́ЦИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **матра́ц.** *Лежанка була тепла, прикрита м'яким матрациком, і Семенові приємно було витягнутися на ній, щоб дати волю своїм мріям* (Д. Бедзик); *Вночі впала свічка, спалахнув матрацик, на якому спав Джавід, і все згоріло* (П. Загребельний); *Марченко хотів іти на свій белебень, але вони не пустили й поклали його на надувному матрацику біля машини* (Ю. Мушкетик).

МАТРА́ЦНИЙ, а, е. Те саме, що **матра́цовий.** *Скриплять матрацні пружини* (Р. Андріяшик); *Переваги матрацних швів: вивернення країв, зменшення натягу* (з навч. літ.); // Який виготовляє матраци. *У шість років Мишко втратив батька. У десять років мати влаштувала його учнем у матрацну майстерню* (з газ.).

МАТРА́ЦНИК, а, *ч.* 1. Робітник, що виготовляє матраци. *Робітник-матрацник.*

2. *перен., розм.* Турист, який надає перевагу відпочинку без фізичної напруги. *Берлін не відкривається так просто матрацникові — туристові-ледацюзі* (із журн.).

МАТРА́ЦОВИЙ, а, е. Прикм. до **матра́ц.** *Сучасний жорсткий матрацовий наповнювач виготовляють з кокосового горіха. Такий матеріал не вбирає вологи* (з мови реклами).

МАТРИГА́Н, у, *ч., діал.* Беладона. *Він знав вже багато. Умів знаходити помічне зілля — .. матриган* (М. Коцюбинський); *І вона, майже безтямна, ніби напоєна матриганом, і собі зсувається на землю* (М. Матіос).

МА́ТРИКС, у, *ч.* 1. *біол.* Дрібнозерниста гомогенна речовина, що заповнює внутрішньоклітинні структури й порожнини між ними. *Близько 95 % органічного матриксу припадає на колаген, поряд із мінеральними компонентами він є головним чинником, що визначає механічні властивості кістки* (з наук. літ.); *Ліпідний матрикс може бути ефективним середовищем для взаємодії білкових молекул на порівняно великих відстанях* (з навч. літ.).

2. *полігр.* Спосіб виготовлення еластичних форм високого друку. *Технологія матриксу.*

МА́ТРИКСНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **ма́трикс** 1. *Матриксний білок рухається до клітинної мембрани, витісняючи з неї клітинні білки* (з навч. літ.).

МАТРИ́КУЛ, а, *ч., заст.* Залікова книжка *(див.* **кни́жка).** *Шульга поставив у матрикулі Нерчина "відмінно"* (Н. Рибак); *Трійка студентів зайшла в аудиторію .. Підійшовши до столу, всі троє поклали матрикули* (В. Собко); *З теплою усмішкою дивився Степан на Митровича, коли той .. з суворістю верховного судді вивчав оцінки в студентському матрикулі* (М. Дашкієв); *Що б не сталося, а він матрикул в зуби, шпаргалки в кишені і чеше до професора: хоч на трійку, аби скласти* (О. Гончар).

МАТРИ́КУЛЬНИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **матри́кул.** *Про навчання Леся Мартовича в Чернівецькому університеті збереглося мало відомостей. Досліднику вдалося віднайти матрикульну книжку письменника за 1895 рік* (з наук. літ.).

МАТРИЛІНІ́ЙНИЙ, а, е, *етн.* Який ґрунтується на спорідненості по материнській лінії. *На думку деяких учених, традиція переважного поховання жінок і дітей у печерах пов'язана з матрилокальними й матрилінійними соціальними відносинами у прагромаді неандертальців* (з наук. літ.).

МАТРИЛІНІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж., етн.* Абстр. ім. до **матрилінійний.** *В. Пропп установив, що в казках про важкі завдання відображено обряд воцаріння нового царя в умовах матрилінійності успадкування влади вождя* (з наук. літ.); *Унаслідок безладного характеру статевих зв'язків у первісних людських групах стадного типу батьки дітей залишалися невідомими, тоді як родинний зв'язок по материнській лінії був достовірним і безперечним. Це приводило до матрилінійності родинних зв'язків* (з навч. літ.).

МАТРИЛОКА́ЛЬНИЙ, а, е, *етн.* Пов'язаний із поширеною за матріархату формою шлюбу, коли чоловік переходить жити в родову общину дружини. *Український етнос в його історичному минулому входив до ареалу, де існував якщо не матріархат, то матрилокальний шлюб* (з наук. літ.); *Для матрилокального типу родини характерне проживання сім'ї в будинку дружини, де зятя називають "приймаком"* (з навч. літ.).

МАТРИЛОКА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж., етн.* Абстр. ім. до **матрилока́льний.** *Матрилокальність була першою формою спільного проживання шлюбної пари* (з навч. літ.).

МАТРИМОНІА́ЛЬНИЙ, а, е, *книжн.* Пов'язаний з одруженням, подружнім життям; шлюбний. *Другим ударом по її матримоніальних планах був несподіваний продаж дачі в Хімках* (Л. Дмитерко); *Як позитивіст, Макаров наполягав на тому, що матримоніальні відносини мають керуватися законами генетики й життєвими умовами їхньої колонії* (М. Руденко); *Така матримоніальна політика, що її цілеспрямовано проводив молодий король, була покликана поступово зробити Ібрію державою, де провідну роль відіграватимуть чоловіки та жінки з роду Конорів* (О. Авраменко); *Щоб надати захопленню Єгипту законного характеру, створювалися легенди про матримоніальні зв'язки персидських царів з єгипетськими царівнами* (з навч. літ.).

МАТРИЦЕТРИМА́Ч, а́, *ч.* Інструмент для фіксації матриці (у 1 знач.). *Матрицю вводять і фіксують у міжзубному проміжку за допомогою матрицетримача* (з наук. літ.); *Під час пломбування каріозної порожнини II класу слід використовувати матрицетримач* (з навч. літ.).

МАТРИЦЬО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **матрицюва́ти.** *Матрицьований набір.*

МАТРИЦЮВА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Признач. для матрицювання. *Матрицювальний прес.*

МАТРИЦЮВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **матрицюва́ти.** *Перед матрицюванням поверхню воскової пластини трохи підігрівають теплим повітрям* (з наук.-попул. літ.).

МАТРИЦЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок. і док., що, спец.* Робити матриці чого-небудь. *Якщо тираж видання перевищує 25 тис. примірників, то у специфікації слід зазначити, що видання необхідно матрицювати або виготовляти два комплекти складання* (з навч. літ.); *Вчені підійшли до розуміння ноосфери — високочутливого поля, яке матрицює думки й образи, чуття й прагнення, фіксуючи їх в енергетичних квантах різної напруги* (О. Бердник); *Усе живе має генетичну основу, яка матрицює його образ і сутність* (з газ.).

МА́ТРИЦЯ, і, *ж.* 1. *техн.* Штамп із витисненим у ньому заглибленням, що точно відповідає формі оброблюваної деталі. *Наприкінці бронзової доби особливо цінувалися м'які породи каменю, що йшли на виготовлення ливарних матриць* (з наук. літ.); *Відповідно до технологічної схеми в матриці викреслюють контури отворів, за якими оформлюють елементи деталі* (з навч. літ.); *Робота на пресі виявилась складнішою, ніж вона гадала. Знати, як міняється матриця, як підтягти гайку, — це ще не все* (Д. Ткач).

2. *поліґр.* Форма, яку знімають із набору й використовують для відливання стереотипу в друкарні. *Уже 1804 року з ініціативи фундатора університету В. Каразіна куплено чотири друкарські верстати, матриці для дванадцяти кириличних і трьох латинських шрифтів, інші матеріали* (з наук. літ.); *Батьком друкарства сміливо можна назвати Яна Гутенберга (1397–1468) з Майнца. Він першим застосував рухомий металевий шрифт, з якого складав текст, і запровадив металеву матрицю для відливання шрифту* (з наук.-попул. літ.); *Від того, коли закінчиться процес виловлювання і виправляння помилок у газетних аркушах, залежав їхній друк. Ці аркуші очікують насамперед ті, хто з них має виготовити матриці. Далі матриці одягнуть на валики ротаційної машини* (О. Шугай).

3. *мат.* Прямокутна таблиця, що є сукупністю рядків і стовпців, на перетині яких знаходяться матричні елементи. *Зазвичай матриці представляють двовимірними (прямокутними) таблицями* (з наук.-попул. літ.); *Матриця називається одиничною, якщо всі її діагональні елементи дорівнюють одиниці, а решта елементів — нулі* (з навч. літ.).

4. *книжн.* Загальна основа, модель, схема чого-небудь. *Львівська бруківка добре пам'ятає кроки десятків тисяч людей, які 17 вересня 1989 року вийшли на вулиці, вимагаючи легалізації греко-католицької церкви — чи не тоді я вперше зрозумів, що то є, коли тебе кличе Львів, коли матриця послуху і страху .. дає нарешті довгожданий збій* (К. Москалець); *Існування держави неможливе без консолідації суспільства на основі своєї культурної матриці* (з публіц. літ.).

МА́ТРИЧНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **ма́триця.** *Матричний принтер діє так само, як друкарська машинка* (з навч. літ.); *Під високою температурою метал топився, облягаючи матричний візерунок* (О. Шугай); *Технології були на рівні доброї старої Англії доби первинного капіталізму: лінотипи, ручне складання шпальт, читання з відбитків, матричне пресування і всяке таке. Я ходив по лікті в чорній друкарській фарбі* (Ю. Андрухович); *Перевагу віддавали засніженим вершинам Непалу, захмарному ширянню гордих орлів та індустріальним панорамам матричного майбутнього* (Ю. Іздрик); // Признач. для матриць. *Матричний картон.*

△ **Ма́трична меха́ніка** *див.* **меха́ніка; Ма́тричне чи́слення** *див.* **чи́слення.**

МА́ТРИЧНІСТЬ, ності *ж., спец.* Абстр. ім. до **ма́тричний.** *Зі збільшенням пористості матричність матеріалу та коефіцієнт звивистості суттєво зменшуються* (з наук. літ.); *Принципово новою стає матрична технологія пізнання, або матричність мислення, як пізнавальний принцип* (із журн.).

МАТРІА́РХ, а, *ч.* 1. Старша жінка типового матріархального суспільства. *Осередком матріархального суспільства була материнська сім'я. Найстаршою у сім'ї була старша жінка (або бабуся) – матріарх* (з навч. літ.); // *перен., жарт.* Найстаріша, найбільш поважна жінка в родині. *Тітонька Джаннет — владний матріарх простої бакинської родини, що складається з неї самої, її сина, його дружини і їх маленького сина* (з газ.).

2. Найстарша самиця в зграї, стаді і т. ін. *Матріарх керує стадом слонів протягом 50–60 років, вона визначає напрямок кочовища, вирішує, коли стаду годуватися, відпочивати й купатися* (з наук.-попул. літ.); *Згуртований клан гієн під керівництвом сильного матріарха здатен вбити старого лева, левеня або окрему самку* (з навч. літ.); *Матріарх вирішує, хто небезпечний для стада, а хто ні* (із журн.).

МАТРІАРХА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до матріархату. *Ніде правди діти, маємо й патріархальний варіант матріархальної лайки: "Біс батька знає що..." "На бісового батька..."* (В. Чемерис); *У патріархальному суспільстві жінка усвідомлюється як атрибут чоловіка, у матріархальному — навпаки* (з наук. літ.); *— Я приєднуюся до істориків, які стверджують, що трипільці витворили на теренах нинішньої України першу тривалу хліборобську осілість, матріархальний устрій і магічний (може, тотемічний) світогляд* (із журн.).

МАТРІАРХА́Т, у, *ч.* 1. Форма первісного родового суспільства, у якій родові групи утворювалися за спорідненістю по жіночій лінії та з керівною роллю в них жінки. *— Та що в них, у скіфів, матріархат був, чи що? — Цілком можливо, друже мій* (В. Владко); *Коли матріархат закінчився і вступив у дію патріархат, жінку зненавиділи, тому що вона тисячі років була володаркою в сім'ї* (О. Бердник); *У кочових племен домінувала чоловіча сила, що визначало переважно патріархальну суспільну організацію, в осілих, де жінка започаткувала землеробство і стала надійнішим гарантом виживання племені, переважав матріархат* (з наук. літ.).

2. *перен., ірон., жарт.* Про стан у родині, коли всім керує жінка. *А боронь Боже до іншої, привітнішої піде чоловік, не витримавши, — галасу буде на пісвіту: зруйнував сім'ю, кинув дітей!.. Матріархат, Павлику!..* (М. Дашкієв); *У родині Горобців панував повний матріархат* (М. Зарудний); *Народились двійнятка — дочки. Дізнавшись про те, Мирон сплеснув руками, спочатку ніби спохмурнів, а потім сказав: — Підкоряюсь матріархату...* (Микита Чернявський).

МАТРО́НА, и, *ж.* 1. У стародавніх римлян — знатна, поважна заміжня жінка. [П у б л і й:] *Моя жона, як сам ти знаєш, сувора звичаєм. Воно то правда, що жінці, ще й матроні, випадає на кожний крок свій уважати пильно* (Леся Українка); *Вся постать графині, вираз її алебастрового обличчя, суворий і гордий, нагадували римську матрону* (Л. Старицька-Черняхівська); *Вона сиділа поперед усіх, пишнотіла, велична .. і справді чимось скидалась на .. матрону* (Ю. Збанацький).

2. Шанована жінка, мати родини. *— Регінко, сідай тут коло мене, — сказала поважна матрона, відома Начкові горожанка міста Львова, пані Дреліхова* (І. Франко); *— Ти вважаєш, що жінка має бути сильною — господинею, берегинею, матроною, як про це співається в піснях* (Р. Іваничук); *Я не чую сорому. Я — добропорядна матрона, яка .. .. страждає від безсоння — і яка не страждає від сорому?!* (М. Матіос); // *ірон.* Про огрядну немолоду жінку. *Я відмахувався та роззирався на всі боки. А коли вже зовсім втра-*

тив надію й кинув погляд на перезрілу матрону за сусіднім столиком, до зали увійшло троє дівчат (І. Роздобудько).

МАТРО́НІМ, МЕТРО́НІМ, а, *ч., лінгв.* Прізвище або псевдонім людини, утворений від імені (прізвиська) матері чи когось із предків по материнській лінії. *Матронім — особова назва сина за іменем матері: Бабич (син Баби); Війтишин (син Війтихи; від війт — посадова особа)* (з наук.-попул. літ.); *Метроніми бувають офіційні (прізвища, особові імена) та неофіційні (прізвиська)* (з навч. літ.).

МАТРОНІМІ́ЧНИЙ, МЕТРОНІМІ́ЧНИЙ а, е, *лінгв.* Прикм. до **матро́нім, метро́нім.** *Пастущак — українське метронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ак- від назви заняття матері пастушка* (з наук.-попул. літ.); *Суфікс -ин- — матронімічний суфікс, який додається до жіночого прізвиська за ім'ям чоловіка* (з навч. літ.).

МАТРОНІМІ́ЧНІСТЬ, МЕТРОНІМІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж., лінгв.* Абстр. ім. до **матронімі́чний, метронімі́чний.** *Прізвище Марусич утворене за допомогою суфікса -ич- від імені Маруся з відтінком матронімічності або насмішки* (з наук. літ.); *Матронімічність здебільшого виражається суфіксами: Оленич, Оленenко, Оленюк — син Олени* (з наук.-попул. літ.); *На матронімічність вказують суфікси: -ич-, -енк-, -юк-, -ин-, -инець-* (з навч. літ.).

МАТРО́С, а, *ч.* Моряк, що не належить до командного складу судна; у військовому флоті — рядовий. *Матрос, Таки земляк наш з Островної, На вахті стоя* [стоячи], *Журився сам собі чогось* (Т. Шевченко); *На помості корабельнім розгорілося багаття, то матроси розпалили, щоб закляклі руки гріти* (Леся Українка); *Всім хотілось послухати, а хоч побачити сміливих матросів, які перші у флоті підняли повстання* (П. Панч); *Треба мати небуденну відвагу, щоб, як отой невідомий для них штурман зі своїми матросами, рятувати товариша і, рятуючи, довірятися маленькому суднові* (П. Загребельний); *На підході до залізничного мосту матрос звалив на палубі мачту, і, минувши міст, пароплав причалив у порту* (В. Чемерис).

МАТРО́СИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **матро́с.** *Загальмувала легкова машина. З неї вискочили капітан .. і водій — молоденький круглолиций матросик* (Д. Ткач); *Бувало, пальця вріжеш — і аж біля серця защемить. А тут он яка рана! Терпи, голубчику, терпи, матросику...* (К. Гриб); *Тихо й на нижній палубі. Лише матросик незграбний більця ганчіркою полірує — наказ капітана перед кінцем вахти виконує* (І. Роздобудько).

МАТРО́СІВ, сова, сове. Прикм. до **матро́с.** *Матросова пісня нагадала йому* [Т. Шевченкові] *рідну пісню про сірому-сироту* (Панас Мирний); *Матросова розповідь вжахнула команду обох кораблів. Усі вимагали помсти* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); // Який належить матросові. *На Миколі біліла сорочка мого батька. Матросова одежа, скручена вузлом, лежала в кутку* (К. Гриб); *Два-три десятки дітей її віку .. викреслили раз і назавжди маленьку Ассоль зі сфери свого заступництва й уваги. Здійснилося це, звичайно ж, поступово, .. розрослося в дитячих умах страхом до матросового дому* (Л. Кононович, пер. з тв. О. Гріна).

МАТРО́СКА, и, *ж.* Формена блуза матроса з великим виложистим коміром особливого крою. *І я вже знав: це тільки наш, Весь загорілий екіпаж У кітелях, в матросках чистих, Де вся команда як брати* (А. Малишко); *Мріяв і я в дитинстві про безкозирку з чарівною стрічкою, про чорний "кльош" і блакитний, як небо, комір матроски* (Є. Кравченко); *Мимо проходив моряк. Справжній моряк, у безкозирці з стрічками, у синій матросці, з-під якої визирав смугастий трикутник тільняшки* (В. Нестайко); // Жіноча або дитяча блуза такого самого фасону. *Галя була одягнута по-весняному: туфельки без каблуків, панчішки до коліна, коротенька спідничка та біла матроска з синім викотом та трьома білими тасьмами по його бережках* (Ю. Смолич); *— А на дівчинці матроска, темно-синя, як моя* (Н. Забіла); *Климко працював так завзято, що матроска прилипла йому до спини* (Григір Тютюнник).

МАТРОСНЯ́, і, *ж., зневажл.* Збірн. до **матро́с.** *— А що вони можуть говорити, матросня репана? — кинув Ігор* (В. Кучер); *Усі на добрих вгодованих конях, видно було, що це частина особливого призначення, а не якась там п'яна матросня* (В. Шкляр); *— Нині ж поодинці багато не навоюєш. Надто проти дикої та п'яної матросні з багнетами* (А. Кокотюха).

МАТРО́СЬКИЙ, а, е. Прикм. до **матро́с;** належний матросові, матросам. *Ніхто не забуде матроських імен, Укриється квітом могила зелена... Їх подвиг шумітиме в славі знамен* (І. Нехода); *Дзвенів замок матроської скриньки, яка дісталася Джонові в спадщину від діда* (М. Дашкієв); *Вечорами, може, якраз тут, на бакові, .. задумливі лилися матроські пісні* (О. Гончар); *Вечорами жінки збирались на палубі й співали роздратованим матросам тихі тужливі спірічуелзи* [спірічуели], *від чого матроські серця спалахували та обривались* (О. Забужко); // Власт. матросові, матросам. *Матроська звичка — любити тварин* (Ю. Яновський); // Який носять матроси. *Крізь розстебнуту шкіряну куртку* [більшовика] *видно було смуги матроського тільника* (О. Донченко); *Він попросить, щоб йому дали і безкозирку, і матроський одяг* (Д. Ткач); *Черговий, величезний дідуган, з матроською гвардійською стрічкою в петлиці синього кітеля, приніс два важких весла* (П. Загребельний); *Був худий, в обтріпаних, коротких, до колін, татарських штанях, широких ззаду й вузьких попереду, і в грубій турецькій матроській сорочці* (Ю. Мушкетик).

МАТТЯ́, *невідм., с.* Японський порошковий зелений чай. *Чай маття традиційно використовують у класичній японській чайній церемонії* (з газ.).

МАТУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, який займається матуванням. *На постійну роботу на виробництво потрібен матувальник скла* (з газ.).

МАТУВА́ННЯ[1], я, *с., спец.* Дія за знач. **матува́ти[1].** *На сьогодні є три основних методи матування скла. Це хімічне й піскоструйне оброблення, а також покривання скла плівкою* (з наук.-попул. літ.); *Художнє матування — це обробка дзеркала потоком частинок абразивного матеріалу під високим тиском, яка дозволяє наносити на поверхню скла матове зображення* (з навч. літ.).

МАТУВА́ННЯ[2], я, *с., шах.* Дія за знач. **матува́ти[2].** *Багато часу слід приділяти вивченню прийомів та способів матування самотнього короля двома турами, однією турою з королем, ферзем з королем* (з навч. літ.).

МАТУВА́ТИ[1], у́ю, у́єш, *недок., що, спец.* Робити яку-небудь поверхню матовою. *Матувати скло та дзеркала можна, використовуючи спеціальні пасти, мазі, спреї* (з навч. літ.); *Крем чудово матує шкіру, заспокоює і вирівнює її тон* (з мови реклами).

МАТУВА́ТИ², у́ю, у́єш, *недок., кого і без прям. дод., шах.* Ставити мат *(див.* **мат¹** 1). *На 11-му ходу біла королева матує чорного короля* (з навч. літ.); *Наявність у японських шахах можливості скидати в тил суперника фігури й оперативно матувати короля спричиняє орієнтацію гри швидше на оборону, аніж на атаку* (із журн.); *Він сильно розхвилювався і, замість того, щоб мату́вати, віддав ферзя за пішака* (з газ.).

МАТУ́НЯ, і, *ж., рідко.* Пестл. до **ма́ти¹** 1. *Ой, матуню, кохаюся. Ой, матуню, звінчаюся* (з народної пісні); *Спасибі вам, матуню! дай вам, Боже, і на рік мати* (А. Свидницький).

МАТУ́РА, и, *ж., зах.* У середньому навчальному закладі — іспити на атестат зрілості. *Наївшися трохи страху перед матурою, він дав собі слово пильнувати університетських студій* (І. Франко); *В Дрогобичі ми оба* [обидва] *здали матуру 1892 року завдяки опіці директора Борковського, який не давав нас вигонити з гімназії* (В. Стефаник); *Старший вийшов з-під батьківської стріхи й спізнав щось таке, до чого малим іще зась, — здав матуру або, може, вступив до війська...* (О. Забужко); *Дві радості, підпираючи одна одну, цвіли тої весни в моєму серці — близька матура і Терка* [дівчина] (М. Дочинець).

МАТУРА́ЛЬНИЙ, а, е, *зах.* Прикм. до **мату́ра.** *Нерадо вертав я з Лозанни до Цюриха, здав матуральний екзамен і записався на правничий виділ* (І. Франко); *По завершенні восьми класів гімназії випусники проходили .. так званий "матуральний іспит", після чого отримували дипломи* (О. Шугай).

МАТУРИ́СТ, а, *ч., зах.* Особа, що склала іспит на атестат зрілості. *Доходила година шоста, а вони все ще сиділи. І то п'ятеро душ! Радник з жінкою, дві доні відданиці і синок матурист* (Б. Лепкий); *Після приїзду матуристи відвідали Люблінський католицький університет, з яким дехто з них пов'язує своє майбутнє навчання* (з газ.).

МАТУРИ́СТКА, и, *ж., зах.* Жін. до **матури́ст.** *Схожа болісно-солодка жага траплялася і в Олеся, коли йому уві сні являлася вчорашня матуристка жіночого ліцею урсулянок панна Москалівна* (Р. Іваничук); *Перед початком одного з найважливіших у своєму житті екзаменів цьогорічна матуристка зосередилася не лише на навчанні* (з газ.).

МАТУ́СЕНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **мату́ся.** *Не виглядай, матусенько, В віконечко в поле. Не клич дарма татусенька: Не вернеш ніколи!..* (П. Гулак-Артемовський); *Дзвенять в моє вікно під снігом срібні віти, собі приснився знов в шинелі сірій я. Ти, як тоді, мене на бій благословити не встигла, не змогла, матусенько моя!* (В. Сосюра); *— Не гнівайся, матусенько, важко з косами у гуртожитку. Коротку зачіску — раз-два — помила, розчесала. А коси — спробуй!* (О. Бердник); *Неню моя, матусенько, коли я, мала, помирала, чайкою ти побивалася* (С. Йовенко).

МАТУ́СЕЧКА, и, *ж., пестл.* Те саме, що **мату́сенька.** *Матінка, матусечка... Коли ми вимовляємо ці слова, на душі стає тепло і затишно, в душу приходять спокій і надія* (із журн.).

МАТУ́СИН, а, е. Прикм. до **мату́ся.** *З свого віку дитячого поперед усього пам'ятаю нашу хату білу та матусині сльози тихі* (Марко Вовчок); *Крейдяні́ї гори, я вас не забув, де вперше я пісню матусину чув* (В. Сосюра); *Гори були в спогадах матусиних, у її розповідях, у її мріяннях і надіях* (П. Загребельний); *Коли ми виходили, услід нам лунали матусині прокльони й обіцянка звернутися до пана міністра* (Ю. Винничук); // Який належить матусі. — *Отамо візьми, дитино. Там і голки, і нитки, і ножиці є. Ще матусині. Зі Львова їй привезли* (Ю. Логвин).

◊ **Ма́мин (мату́син, маму́син) сино́к (сино́чок)** *див.* **сино́к.**

МАТУ́СЯ, і, *ж.* Пестл. до **ма́ти¹** 1, 3. *Якби знала Матуся горенько твоє, Чи оддала б за генерала Дитя єдинеє своє?* (Т. Шевченко); — *Чого тобі не вистачає, синку, — питає, — скажи — усе подам! — Сядьте, матусю, біля мене. Всього досить!* (П. Панч); *Бризки потрапили на сукню, матуся Карла Євстахійовича, Алла Федорівна, заголосила* (Ю. Андрухович); *Великий Зевсе! Як мені бракувало моєї матусі, коли я жив на Землі Артура!* (О. Авраменко, В. Авраменко); *— Не час, дівчино! Тебе любить не можу я, коли в неволі Україна, матуся змучена моя* (В. Сосюра); // Уживається як ласкаве звертання до старшої віком жінки. — *Чому ви, матусю, свого Чіпки не ожените? — раз запитала Христя Мотрі* (Панас Мирний); — *Хто там? — Матусю, відчиніть! Не бійтеся. Ми люди свої — не татари. Лиха вам не завдамо, — обізвався Палій* (В. Малик).

МА́ТУШКА, и, *ж., розм.* 1. Дружина священика. *Попенко розказує про своїх знайомих бурсаків, .. про п'яницькі бенкети, .. про попівен, попів, матушок...* (Панас Мирний); *Саме тої ночі, як була облава, ночував у попа, чи, краще сказати, в матушки, бо й сам піп того не знав* (Д. Бузько); — *Та чого ж ти стоїш тумою? — закричала матушка до о. Ананія. — Треба бігти, о Господи!* (П. Панч); — *Я сам піду до театру з матушкою і чадами* (Б. Левін).

2. Черниця. *Благочинних матушок, Оврамію та Феонію, вона* [ігуменя] *прохала підтримувати Софію своїм авторитетом* (І. Микитенко); *Він рушив у дівич-монастир* [жіночий монастир], *але матушка-настоятельниця не дозволила йому зустрітися з Лідою* (Б. Харчук).

МА́ТУШЧИН, а, е, *розм.* Прикм. до **ма́тушка.** *Почали з'їжджатись прохані гості: о. Мойсей з жінкою, брат матушчин, один старенький батюшка* (І. Нечуй-Левицький); *Сопе попович і плямка ротом: напевно, сняться смачні наїдки матушчині* (Василь Шевчук).

МАТЧ, у, *ч.* Спортивне змагання між двома командами або окремими учасниками за певною програмою. *Його друзі-вступники бродили по парках, скверах, їздили на футбольні матчі* (Григорій Тютюнник); *Коли з футболу не прийду, То теща стріне чортом .. І став я думать: як відбить Ту тещину "атаку"? Рішив не спорить, навпаки — Зробив це просто й прямо: Купив хороших два квитки На матч "Спартак" — "Динамо"* (С. Олійник); *Потім на перерві розштовхував* [Крижень] *усіх, що товпилися навколо Алі, а довкола неї завжди вирувало, мов біля демонстраційної дошки під час шахового матчу на звання чемпіона світу* (П. Загребельний); *Далі Банзай запам'ятав, як зайшов у спортзал, потрапивши якраз на баскетбольний матч* (Любко Дереш).

МАТЧА́НИЙ, а, е, *діал.* Матірний *(див.* **ма́тірний²**). *Матчана пряжа.*

МАТЧАСТИ́НА, и, *ж., розм.* 1. Скорочення: матеріальна частина *(див.* **части́на**). *Від глядача, який захоплено розглядає творіння архітектора, часто-густо прихована проза-*

їчна матчастина — складна кухня різноманітних розрахунків і обчислень (з наук.-попул. літ.).

2. *ірон., перен.* Основи яких-небудь знань. *Працівники мають бути дуже зосередженими, вчити правову матчастину, аби знати свої права та обов'язки і не потрапити в халепу* (з газ.).

МАТЧБО́Л, у, *ч.* Розіграш м'яча в спортивній грі, результатом якого є перемога в матчі команди або гравця, що виграє за очками. *Тенісистка виграла першу партію і навіть мала матчбол у другому сеті, але не скористалася своїм шансом і в результаті поступилася суперниці* (із журн.).

МА́ТЧЕВИЙ, а, е. Стос. до матчу. *Багато хто з відвідувачів футбольного матчу залишає собі на пам'ять квиток, програмку, матчевий шарф* (із журн.); *Матчева зустріч з боксу завершилася з рахунком 2:3* (з газ.).

МА́ТЧИН, а, е. 1. *діал.* Прикм. до **ма́тка**[1] 1; належний матері. *То як стали словами промовляти, Отцеву і матчину молитву споминати, — Став Господь милосердний їм помагати* (з думи); [Явдоха:] *Свята земле, рідна земле! І батькові, і матчині ніженьки по тобі ходили, і кісточки ти їх прийняла до себе...* (І. Карпенко-Карий).

2. Прикм. до **ма́тка**[1] 2. *— Ви, бояри, підете дальше, до самого матчиного леговища!* (І. Франко).

МАТЧИ́Ш, у, *ч.* 1. Танець у швидкому темпі. — *Вони танцюють тепер бугі-вугі й твіст, а хіба за твоєї молодості, Віро, були самі тільки благопристойні вальси й падеспані? А матчиші, .. танго, яких так жахались ваші матінки?* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Музичний твір у розмірі й характері цього танцю. *Хтось один засвистав матчиш. На тачанки! — й шукай, де знаєш!* (Є. Плужник).

МАТЧ-РЕВА́НШ, ~у~~у, *спорт.* Матч між спортсменом-переможцем попереднього матчу і його переможеним суперником. *Промоутер українського боксера вимагає анулювати результат бою та восени провести матч-реванш* (із журн.); *Влада Харкова й області проводить необхідні заходи щодо підготовки до фінальної частини матчу-реваншу за жіночу шахову корону* (з газ.); * Образно. *Для нього вони були пішаками в цій вселенській грі, і він без вагань офірував ними, щоб звести партію внічию з віддаленою перспективою перемогти в матчі-реванші* (О. Авраменко, В. Авраменко).

МАТЧ-ТУРНІ́Р, у, *ч.* Спортивне (перев. шахове) змагання, у якому всі учасники зустрічаються один з одним не менше ніж двічі. *Матч-турнір за звання чемпіона світу з шахів проходив у Гаазі та Москві з 2 березня до 18 травня 1948 року* (з наук.-попул. літ.).

МАТЮ́К, а́, *ч., розм.* Нецензурне слово або вислів, що вживається перев. як лайка *(див.* **ла́йка**[1] 2). *Він стає людиною. Поволі забуває матюки, переходить на рідну мову* (У. Самчук); *Через мить вода вирвала .. у нього люльку із зубів і змила з голови бриля. — Переймай! — загорланив він, вигрібаючись із води, кленучи дідів, прадідів і прапращурів таким матюком, що аж верби поприщулялися* [поприщулювалися] (Григорій Тютюнник); *Гори заповнюють душу, а матюки, як дренажні стоки, виносять увесь негатив назовні* (Любко Дереш).

МАТЮКА́ЛЬНИК, а, *ч., розм.* 1. Той, хто матюкається. *Господар дачної ділянки — відставний міліцейський капітан, грубіян і матюкальник* (з газ.).

2. *зневажл.* Те саме, що **мегафо́н.** *Поліція оточила дачу, було чутно крики в матюкальник "ану виходьте!", "усі втомилися!"* (з газ.).

МАТЮКА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **матюка́ти** і **матюка́тися.** *Я зумисно, як завжди, приводив себе до тями від надмірної сентиментальності простим і жорстким внутрішнім матюканням* (Ю. Покальчук); *Матюкання слід зробити некомфортним для тих, хто його практикує* (з газ.); *Лібералізм і "свобода дій для кожного" не означає можливості паління й матюкання в громадських місцях* (з газ.).

МАТЮКА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., кого, що, розм.* Лаяти когось матюками. *Де не взявся рудий бичок Мина.., відчинивши хвіртку отими рогами, що так засвербіли, і — гуру до Захарка! А той тоді почав матюкати проклятого Мину* (О. Довженко); *В садку заступом копає Огир, блідий, а він* [Матюха] *ще наганом по підборіддю. Ворушись, товстопузий, — і матюкає...* (А. Головко); *Кохан чув, як вони поверталися назад, перемовляючись і матюкаючи його на всі лади* (А. Кокотюха).

МАТЮКА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок., розм.* Лаятися матюками. *Прокинувся я, .. все ціле, на поясі три гранати висить. Страх на мене напав. А за стіною крики чути, вогні горять, матюкаються* (Ю. Яновський); *Ті неформали, що приїхали на Шипіт уперше, матюкаються крутіше за старих кочегарів* (Любко Дереш); *Стас матюкався, усе повертав ключ, тиснув на педаль газу: заводься, заводься, японська сволото! Хвилин за п'ять автівка гикнула, смикнулася і завелася* (Люко Дашвар).

МАТЮКНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., кого, що і без прям. дод., розм.* Однокр. до **матюка́ти.** *Я можу напряму матюкнути якусь людину, якщо вона щось зробила не так* (з Інтернету).

МАТЮКНУ́ТИСЯ, ну́ся, не́шся, *док., розм.* Однокр. до **матюка́тися.** *Він скрикнув, гидко матюкнувся, вихопив ножа. — Зачекай же! — прохрипів він* (О. Бердник); *Шульга скреготнув зубами, голосно матюкнувся* (А. Кокотюха).

МАТЮ́ЧЧЯ, я, *с., розм.* Збірн. до **матю́к.** *Згадаймо .. ледь не уклінні вияви любові тих, хто ще вчора вимагав відставки, хто буквально обпльовував Вас і ледь не крив матюччям* (Б. Олійник); *А Ласун нічого і нікого не боявся. Лише Дахновцеве матюччя надокучило йому, і одного осіннього вечора вирішив провчити* (В. Дрозд); *На Батькову ж думку, виходило так, що найвульгарніший — немаєтний клас, пролетарі. Бо, крім матюччя, ці люди не мають нічого іншого, щоб утвердитися в житті, в навколишньому середовищі* (О. Шугай); *З рота, що вихлюпував матюччя, тьмяно блищали могутні золоті фікси* (А. Кокотюха).

МАТЮ́ШНИК, а, *ч., прост.* Той, хто матюкається. *"Ти хоч раз у житті вилаявся?" — цікавився балагула й матюшник комроти* (А. Дімаров).

МА́УЗЕР, а, *ч* Вид автоматичного пістолета. *На поясі висів величезний маузер у дерев'яній кобурі* (О. Донченко); *Її очі були прип'яті до матроського чорного бушлата, під яким теліпався маузер* (Б. Антоненко-Давидович); *На колінах його лежав у дерев'яній кобурі маузер* (М. Стельмах); *Грубань з маузером у шкірянці, певне, був їхній командир* (Ю. Покальчук).

МАУНТБА́ЙК, *спорт.* 1. *род.* а. Те саме, що **маунтинба́йк** 1. *Маунтбайк призначений для катання там, де немає доріг* (із журн.).

2. *род.* у. Те саме, що **маунтинба́йк** 2. *Маунтбайк — їзда на велосипеді бездоріжжям, зазвичай пересіченою місцевістю за допомогою або спеціального обладнаного гірського велосипеда, або гібридного дорожнього велосипеда* (з наук.-попул. літ.).

МАУНТИНБА́ЙК, *спорт.* 1. *род.* а. Гірський велосипед. *Для катання на маунтинбайку потрібні особливий характер, безумство в голові та холодне серце* (з газ.).

2. *род.* у. Вид спорту — подолання на велосипеді дистанції, прокладеної в гірській місцевості. *Нещодавно в місті Хорол, що на Полтавщині, відбувся чемпіонат України з велосипедного спорту — маунтинбайку* (з газ.).

МАУНТИНБА́ЙКЕР, а, *ч.* Спортсмен, який займається маунтинбайком (у 2 знач.). *Кожному, хто збирається стати маунтинбайкером, не обійтися без додаткових тренувань* (з наук.-попул. літ.); *Порада маунтинбайкерам: плануйте підготовку до гонки з урахуванням її профілю* (з навч. літ.); *Боржавський хребет облюбували маунтинбайкери* (з газ.).

МАУНТИНБО́РД, *спорт.* 1. *род.* а. Дошка, признач. для катання на ній пересіченою місцевістю в літній час. *Маунтинборд — дошка, схожа на скейтборд або сноуборд* (з наук.-попул. літ.).

2. *род.* у. Вид спорту — катання на такій дошці. *Учасники екстрим-фестивалю змагаються в маунтинборді на території виставкового центру* (з газ.).

МА́ФІН, а, *ч.* Маленька кругла або овальна випічка, перев. солодка, з різноманітною начинкою. *Мафіни найчастіше готують як солодку страву з начинками з різних ягід і фруктів, але також ці кексики можуть бути й несолодкими з м'ясними, грибними або овочевими начинками* (з навч. літ.); *Наші кекси в американському варіанті звуть мафінами. Принципової різниці немає* (з Інтернету).

МА́ФІНОВИЙ, а, е. Стос. до **ма́фін.** *Головний мафіновий секрет: сухі інгредієнти змішувати окремо від "мокрих"* (з навч. літ.); *Я ріжу рулет на 12 шматочків — за кількістю в мафіновій формі. Печемо 20–25 хвилин, їмо гарячими* (із журн.).

МАФІ́ОЗІ, МАФІ́ОЗО, *невідм., ч., розм.* Член мафії, мафіозного угруповання. *Тепер тікати було не соромно. Від міліції тікають навіть гангстери та мафіозі* (Ю. Винничук); *Я .. почув у відповідь, що там готується арешт якогось великого мафіозо* (Ю. Андрухович); *Один із місцевих мафіозі, щоб примусити друга працювати на них, розпорядився тримати мене заложником* (А. Кокотюха); *Тамара .. очі ховала за великими сонцезахисними окулярами, які робили її схожою на вдову якого-небудь мафіозі, котрий помер, але в серці її залишився назавжди* (С. Жадан).

МАФІ́ОЗНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ма́фія** 1. *У березні 1992 р. був присуджений до пожиттєвого ув'язнення без права на умовно-дострокове звільнення чи не найвідоміший мафіозний "хрещений батько" Джон Готті* (з навч. літ.); *Колишній прем'єр-міністр Італії Сільвіо Берлусконі протягом трьох годин давав слідчим свідчення у справі сенатора, підозрюваного в пособництві мафіозній діяльності* (із журн.).

2. *розм.* Прикм. до **ма́фія** 2. *Це був найкращий ресторан поза містом. За два роки свого існування він уже встиг порости лісом легенд, щедро оздоблених чутками про пишні аристократичні раути та криваві мафіозні "розбірки"* (І. Роздобудько).

МАФІ́ОЗНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Властивість і стан за знач. **мафі́озний** 2. *Негативними наслідками посилення формалізації в суспільстві можуть бути замкнута корпоративність і мафіозність в економіці* (з наук. літ.); *Мафіозність характеризується тенденцією до зрощення корпоративної самоорганізації з офіційною владою з метою отримання незаконних соціальних та економічних переваг* (з навч. літ.).

МАФІ́ОЗО *див.* **мафі́озі.**

МА́ФІЯ, ї, *ж.* 1. Кримінальна організація, сформована на Сицилії в другій половині XIX ст., яка згодом поширила свою активність на великі економічно розвинені міста в інших країнах. *Горбань отримав аванс і купив для своєї таксівки нову підвіску. Друзям він розповідав, що знімався в серіалі про італійську мафію* (С. Жадан).

2. *розм.* Таємна організована злочинна група, яка впливає на політичне або економічне життя країни чи певного регіону. — *І ось мафія, підіслана розвідкою однієї іноземної держави, хотіла мене примусити видати їй державний секрет* (Ю. Винничук); — *Та їм ще до мафії вбивати і вбивати, вибачте... — Ні, ну вони ж діють злагоджено? Значить мафія!* (І. Карпа).

МАФО́РІЙ, я, *ч.* 1. *рел.-церк.* Велике запинало, що вкриває на іконі фігуру Богоматері. *В одязі Марії привертає увагу барвистий, суцільно заквітчаний мафорій* (з наук. літ.); *У візантійській іконі мафорій майже повністю покриває тіло. Мафорій скромний, але оздоблений каймою по краях (символ слави Божої Матері) і часто шитий золотом* (з наук.-попул. літ.); *У Константинополі зберігається священна реліквія — мафорій, який, як уважається, носила сама Богородиця* (із журн.).

2. *іст.* Верхній одяг заміжніх палестинських жінок — велике покривало на голову, що огортало фігуру. *Мафорій являв собою покривало, яке мало закривати всю фігуру з голови до ніг* (з наук.-попул. літ.); *Судячи з усього, мафорій існував за часів Нового Заповіту* (із журн.).

МАФУСАЇ́ЛІВ, лова, лове: ◊ **Мафусаї́лів вік** *див.* **вік.**

МАХ[1], у, *ч.* Швидкий рух у повітрі крилами, руками, ногами або чим-небудь, що є в руках; помах. — *Прощайте! тільки мене й бачили! — сказав він .. і так махнув шапкою, мов душа його з тим махом вилинула* (Ганна Барвінок); *Рояль не дававсь Хомі. Чорні блискучі боки його кололись і западались за кожним махом кілка, але він все ще тримавсь на ногах* (М. Коцюбинський); *В пташинім сивім свисті Крил широкий рівний мах* (М. Рильський); *Голкіпер, замість того, щоб зіграти головою чи корпусом, вирішив вибити м'яча махом ноги* (з газ.); // *спорт.* Елемент гімнастичних вправ. *Юнакам для зміцнення черевних м'язів корисні махи ногами з положення лежачи на боці* (з навч. літ.); *Почали* [заняття] *з найпростішого — робили махи на брусах, перекладині, кільцях* (з публіц. літ.); // Один оберт (колеса машини, крил вітряка і т. ін.). *Мах колеса.*

◊ **Дава́ти / да́ти ма́ху** *див.* **дава́ти; (1) За одни́м ма́хом,** *перев. з дієсл.:* а) відразу, тут же і т. ін. *А я вийму горілочки .. А він* [Петро] *возьме* [візьме], *браття, покуштує, Та за одним махом аж до дна!* (Ю. Федькович); *В дворі нікого не було, тільки собака вискочила з-під хати і кинулась, загарчавши, просто на Яроша. Він убив її за одним махом* (Б. Грінченко); б) за короткий час, дуже швидко. *За одним махом зробив* [Панталаха] *порядок* (І. Франко); *Потрібен був фор-*

сований рецепт, щоб за одним махом убити прокляту заразу (В. Минко); *Не маючи змоги за одним махом розквитатися з січовою вольницею, панство відразу ж після придушення повстання Тараса Трясила вирішило обгородити Січ від України* (В. Чемерис); в) *(з інфін.)* у той самий час; разом, одночасно з чимось. *Я маю написати тепер теж Дорі й Оксані, тільки з інтервалами, а не за одним махом* (Леся Українка); *Читачеві важко позбутися враження, що автор вирішив за одним махом звільнитися від пережитих кошмарів і викричати їх усьому світові заради страшного оскарження і власного полегшення* (О. Шугай); г) принагідно. *Василь захотів за одним махом залагодити ще одну справу* (П. Інгульський); **(2) З одного́ ма́ху,** *перев. з дієсл.:* а) відразу, тут же і т. ін. [Г л о б а:] *Тиміш .. завдав нам сорому: з одного маху опинився під борцем, як кошеня!* (М. Кропивницький); *Тітка цапнула її* [Ольгу] *в свої шорсткі долоні й кинула (з одного маху) на нове, холодне крижмо* (Я. Качура); б) одним ударом. *Поганяв* [дід] *лівою* [рукою], *бо праву ще колись, у чотирнадцятому, з одного маху відтяв йому козак під Перемишлем* (Д. Бедзик); *— Ви дуже намучилися, поки розбили мармурову дошку? — з цікавістю запитав Швейк замість відповіді. — Чи розтрощили її з одного маху?* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); в) несподівано, рішуче. *Он з тої гілочки, згори, стрибне з одного маху і в тебе хижі пазури запустить росомаха* (І. Гончаренко); *Тут Федько з одного маху З нього* [цапа] *стриб і хлів закрив!* (С. Олійник); *Хіба ж не вчили нас, курсантів, у разі необхідності з одного маху, з розгону заскакувати в отвори вікон першого, а то й другого поверху?* (О. Шугай); *Не завжди можливий шлях найбільш простий і радикальний — з одного маху відкинути все старе і поставити на його місце нове* (з газ.); **(3) З усьо́го ма́ху:** а) *(зі сл.* у д а р и т и, н а т к н у т и с я *і т. ін.)* дуже сильно, щосили. *— Мовчи! — писнула пані, наскакуючи .. — Ти ще зо мною заходиш? — Та зо всього маху, як сокирою, стару по обличчю!* (Марко Вовчок); *Василь.., розпалившись, з усього маху ударив сестру* (Панас Мирний); *Макар ухопив з комина дощечку, що Титарчиха коле на тріски, і ляснув зо всього маху Піхтіра ззаду* (С. Васильченко); *Жінка високо змахнула руками, мов крилами, ікони полетіли геть, а вона з усього маху розпласталась у грязюці...* (І. Багряний); *Тивун не втримався й з усього маху гепнув додолу* (І. Білик); б) дуже швидко. *Вовк покинув костомаху — Й до коня зі всього маху. Мчить і виє по долині — Буде кінь в моїй торбині!* (М. Стельмах); *Поскакавши, дикий кінь з усього маху ставав* (Г. Колісник); **(4) Одни́м ма́хом,** *перев. з дієсл.:* а) відразу, тут же і т. ін. *Хома одним махом замазав картину. Він вхопив кіл, замахнувсь і спустив на рояль. А-ах!* (М. Коцюбинський); *— Нате потримайте, — подав він мотузочок Максимові. А тоді наступив на лантух ногою й одним махом роздер його надвоє* (І. Багряний); *— Знай, дочко, що я міг би одним махом всю твою хитрість розбити* (Ф. Бурлака); *Коники так і бризкають з-під ніг. Йому* [хлопчикові] *хотілося всіх їх одним махом спіймати* (В. Канівець); *І тільки-но цю фразу було сказано, як одним махом всі ірраціональні тривоги розсіялися, і я відчув, як кожному з нашої групки стало легше на душі* (Любко Дереш); б) за короткий час, дуже швидко. [Л у к а:] *До району кіньми, а там пішки .. Одним махом обернуся!* (І. Кулик); *— Як на мене, я оці хутори одним махом із лиця землі стер би!.. Саме по таких хуторах оті вовкулаки розводяться* (А. Головко); *До зими недалеко. А по льоду — річ ясна — одним махом вискочимо на гору* (Ю. Бедзик); в) *(з інфін.)* не зволікаючи, негайно і т. ін. *Вона хотіла виїхати таємно від нього* [Кузьміна], *порвати все одним махом* (Ю. Збанацький); *Він одним махом згорнув у мій бік ріг стосу і сів навпочіпки* (Р. Андріяшик); **Розруба́ти одни́м уда́ром (ма́хом)** *див.* **розру́бувати.**

МАХ[2], *виг.* Уживається як присудок за знач. **маха́ти** і **махну́ти** 1. [Г а в р и л о:] *Демид слухав-слухав, а далі мах з хати* (М. Кропивницький); *Кошу та й гадаю собі: швидше б ті гроші заробити .. І, отак замислившися, мах та мах...* (І. Муратов); *Він рукою тільки так — мах! — роздратовано і не по-нашому щось джерготнув* [сказав], *лайнувся, мабуть* (В. Нестайко).

МАХАГО́Н, *прикм., невідм.* Темно-коричневий з червонуватим відтінком (про колір). *Продаю жіночий м'який берет із скандинавської норки кольору махагон* (з газ.); *Колір махагон часто використовують при фарбуванні волосся* (з мови реклами).

МАХАГО́НІ. 1. *невідм., с.* Широколистяне червоне дерево з цінною деревиною, що росте в Центральній Америці. *Махагоні є національним деревом Домініканської Республіки, його зображення на національному гербі Белізу* (з наук.-попул. літ.); // Деревина цього дерева червонуватого кольору. *Махагоні практично не жолобиться і не деформується, добре піддається обробленню й тонуванню* (з навч. літ.); *Тростина виконана з високоякісного махагоні, наконечник гумовий* (з мови реклами).

2. *у знач. прикм., невідм.* Те саме, що **махаго́н.** *Махагоні облагороджує каштанове й темно-русяве волосся, надає йому вишуканого відтінку* (із журн.).

МАХАГО́НІЄВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **махаго́ні** 1. *Деревина махагонієвого і деяких інших тропічних дерев має красиве червонувате забарвлення, легко полірується. Її використовують для виготовлення художніх меблів* (з наук.-попул. літ.); *Махагонієвий гриф гітари дає неперевершений резонанс* (з газ.).

2. Те саме, що **махаго́н.** *Махагонієвий колір волосся.*

МАХАГО́НОВИЙ, а, е. Те саме, що **махаго́нієвий.** *З XVIII ст. махагонову деревину англійські, французькі та голландські майстри використовували для виготовлення палацових меблів* (з наук.-попул. літ.); *Троянда "Джоселін" вирізняється незвичайним матовим забарвленням квіток, яке називають махагоновим, бо поєднує в собі коричневий колір з приглушено-червоним* (з наук. літ.); *Для тютюну "Темна Вірджинія" характерний махагоновий колір* (із журн.).

МАХА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до махання. *Махальний політ у рукокрилих, як і в птахів, сприяв значному розвиткові грудних м'язів* (з наук.-попул. літ.); *На передньому кінці тіла погонофорів міститься головна лопать і складний махальний апарат* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **маха́льний,** ного, *ч.* Те саме, що **маха́льник** 2. *Якщо стрілець схибить — махальний махає білим значком* (із журн.).

МАХА́ЛЬНИК, а, *ч.* 1. *розм.* Той, хто вітає кого-, що-небудь маханням. *Махальники вітали переможців чемпіонату* (з газ.).

2. *спец.* Той, хто подає сигнали маханням. *Махальник подав сигнал — рух розпочато* (з газ.).

МАХА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **маха́льник.** *Група махальниць із прапорами екзальтовано вітала перемогу уславле-*

ного атлета (із журн.); *Махальниця фіксує кінець забігу* (з газ.).

МАХА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **маха́ти** 1. *Махання за биття не рахується* (Номис); *Ми сіли й під крик та махання шапками поїхали додому* (В. Винниченко); *Він досяг того, що на певні сигнали, як от махання прапорцем, голуби злітались на годівлю* (О. Донченко); *Їхній пес кидався передніми лапами йому на груди, і його хвостяра ледь не відірвався в маханні* (Ю. Андрухович).

МАХАО́Н, а, *ч.* Великий денний метелик яскраво-строкатого забарвлення. *На акуратно наклеєному корку довгою булавкою був приколотий строкатий метелик. Махаон! Такі десятками літали влітку по саду Ніжинської гімназії* (О. Полторацький); *У грудях ніби розліплював склеєні крила метелик-махаон* (І. Роздобудько); *В дитинстві парочку наколола в блокнотик. Махаонів таких, знаєш? Чи волове око... Не пам'ятаю* (І. Карпа); *З настанням тепла махаонів можна побачити на польових дорогах, узліссях, луках, у садах і на клумбах у міських парках* (з наук.-попул. літ.).

МАХА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.* 1. *чим і без дод.* Робити рухи, помахи чимсь у повітрі. *Зразу за кладовищем, на вигоні край слободи, махали крилами вітряки* (А. Головко); *Він обсипав його обличчя голосним шепотом, погрозливо махав кулаком* (Р. Андріяшик); // Помахом руки, предмета давати комусь знак наблизитися до себе, виконати певну дію і т. ін. *Там на воротях стояла його дівчина, він махав їй шапкою, все прощався* (Леся Українка); *На просоченій нафтою землі стояв залізничник і махав прапорцем* (К. Гриб); *Гладкий веселий чоловік махав рукою, кричав: — Вже всі зібралися. Ждемо лише вас, Роб!* (О. Бердник); // *перев. із сл.* м е ч е м, ш а б л е ю, к у л а к а м и *і т. ін.* Те саме, що **би́тися** 2. *А Шумило .. махав мечем своїм так шалено, що там знявся переполох* (І. Білик).

2. *фам.* Іти, їхати, бігти, вирушати в певному напрямку. *Видно й хати, та далеко махати* (Номис); // Швидко крутитися, рухатися. *Без волів і без коняки Колеса* [в поїзді] *махають, Бо не хто ж — самі чортяки Ридван попихають!* (П. Гулак-Артемовський).

◊ **Ля́пати (ля́скати, маха́ти** *і т. ін.)* **/ заля́пати язико́м** *див.* **ля́пати; (1) Маха́ти ці́пом** — молотити ціпом. *Цілу зиму* [Карпо] *то в попа, то в пана ціпом махав, не нахваляться ним, такий робітник* (М. Коцюбинський); **(2) Махну́ти /** *рідше* **маха́ти руко́ю:** а) *(на кого — що і без дод.)* перестати займатися ким-, чим-небудь, турбуватися про когось, щось, збайдужіти до когось, чогось. *Але ні разу й думки не майнуло махнути на батька рукою; ну, що, мовляв, я можу..?* (Ю. Шовкопляс); *За її поняттями, до лікарні іде той, хто вже махнув на себе рукою або кому робити нічого* (М. Ю. Тарновський); б) залишити, покинути когось, щось. — *Махнути б на неї* [тару] *рукою, та тільки й діла! Однак Хома непохитно стояв на своєму. — Як-то махнути рукою? Як-то — війна спише? Проти такої безгосподарності волало все його нутро* (О. Гончар); в) перестати говорити про щось, обірвати розмову. — *Не гнівіть, кумо, Бога, — почала було говорити сусідка, та потім махнула рукою, — досить їй було й свого* (Леся Українка); г) *(на кого)* перестати турбувати, чіпати когось. *Зустрів* [Рубін] *лише Женю Індиченка, але Женя був по вуха закоханий, ходив незрозумілий, дивний і все зітхав .. Рубін махнув рукою на Індиченка* (І. Сенченко); *Мартинюк не скористався з запрошення .. й на нараду не пішов. На нього махнули рукою* (Л. Дмитерко); г) відмовитися від кого-, чого-небудь. *Втративши надію.., махнув рукою на свої плани й оповів свою біду Борецькому* (М. Грушевський); *Був із цим звернувся до повіткому, а там тільки рукою махнули* (М. Стельмах); д) *(на що і без дод.)* перестати сподіватися на щось, чекати чогось. *Пробував упіймати таксі. Нічого не вийшло. Махнув на все рукою і подався додому пішки* (Я. Гримайло); е) втратити віру; зневіритися. — *Довго я спав? — питаю я* [діда]. — *Спали! Місяць уже... Між життям і смертю. Вчора доктор уже рукою махнув...* (І. Франко); є) примиритися з чимсь; заспокоїтися. *Прокіп Кирпа мав п'ятеро дітей — і всі, як одне, дівчата. Спочатку, було, навіть сумував, а з часом рукою махнув: зяті — теж народ непоганий* (В. Сологуб); **(3) Не ці́пом маха́ти:** а) треба вміти, непросто (робити, виконувати щось). — *Ото, яка наука страшна, то не ціпом махати* (В. Стефаник); б) *(жарт.)* легко, просто, нескладно. — *Іване, а ти мастак брехати? — несподівано запитав я Кульбабенка. — Умію, — збентежився він, а потім, подумавши, що це треба в розвідницьких справах, веселіше відповів: — Брехати — не ціпом махати* (М. Стельмах).

МА́ХЕ, *невідм., с., заст.* Позасистемна одиниця об'ємної α-активності радіоактивного джерела. *У махе, як правило, виражають концентрацію радону в повітрі або радонових джерелах* (з наук.-попул. літ.); *Махе створює в 1 л речовини потужність експозиційної дози опромінення, що дорівнює 1 мікрорентгену за секунду* (з навч. літ.).

МАХИ́НА, и, *рідко* **МАХИ́НЯ,** і, *ж., розм.* Важкий, громіздкий предмет, велика споруда і т. ін. *Церква чимала махиня, а здається легка така, аж вгору зноситься, мовби летіти хоче* (А. Свидницький); *Дві пари волів впростяж привезли до Балабухи на подвір'я прездорову махину. Фортеп'ян* [фортепіано] *ледве вліз у двері* (І. Нечуй-Левицький); *В приціл він бачив, як важка махина* [танк] *сунула просто на нього* (А. Головко); *Яка то несамовита морока міняти позицію й перетягати таку громіздку махину, як батарея тяжких гармат з усіма її причандалами!* (І. Багряний); *Старовинний годинник у дальньому кутку — невкладиста махина аж до стелі заввишки — одноманітним цоканням відзначав повільні коливання маятника* (Ю. Шовкопляс).

МАХИ́НИЩЕ, а, *с., розм.* Збільш. до **махи́на.** *В одному місці Віталій, впритул приставивши до борту і взявши це махинище* [судно] *на абордаж, звелів Тоні хапатися й лізти вгору, на палубу* (О. Гончар); *Чого тільки цей палац не пережив! Ти спробуй таке махинище взимку протопити. Каміни — це ж так, для краси, хоча вони в замку дуже гарні, з карпатського мармуру* (із журн.).

МАХИ́НЯ *див.* **махи́на.**

МАХІ́ЗМ, у, *ч.* Те саме, що **емпіріокритици́зм.** *Другим етапом розвитку позитивізму є емпіріокритицизм, або махізм* (з навч. літ.).

МАХІНА́ТОР, а, *ч.* Той, хто займається махінацією; шахрай. — *Мене всі махінатори знають! Не чув?* (О. Чорногуз); *У банкіровій голові крутилися десятки комбінацій, котрі дозволяли Мусі кинути обидві зацікавлені сторони. Та досвідчений махінатор уже бачив: швидше за все Муса таки тут ні до чого* (А. Кокотюха); *Спритні махінатори конвертували гроші з держбюджету в готівку та клали собі в кишеню* (з газ.).

МАХІНА́ТОРКА, и, *ж.* Жін. до **махіна́тор.** *Аби шахраї отримували великі пенсії, махінаторка вносила в трудові книжки фіктивні записи* (із журн.); *Махінаторка незаконно оформлювала кредити на чужі імена. Унаслідок цього постраждали більше десятка людей* (з газ.).

МАХІНА́ТОРСЬКИЙ, а, е. Стос. до махінатора. *Венеціанська комісія свого часу вщент розкритикувала махінаторський проект закону про мови* (із журн.); *Виконком дозволив такій махінаторській конторі протягом 5 років функціонувати і, отже, має за це відповідати* (з газ.).

МАХІНА́ЦІЯ, ї, *ж.* Нечесна оборудка, комбінація, операція для досягнення чого-небудь; шахрайство. *Не хотілося обдурювати такого хорошого хлопця, але й посвячувати його в махінації Графа ще не можна* (М. Дашкієв); *Його втягнули до махінацій з облігаціями і збираються використати в більш серйозних "справах"* (В. Петльований); *Пальоха не схотів чесно трудитися, а вдався до спекуляції, до якихось темних махінацій* (А. Хижняк); *На порядку денному була спроба фальсифікувати близько 2 мільйонів голосів шляхом махінацій із виборчими дільницями!* (О. Забужко); *В Елли був наречений, котрий на момент нашого з Міхаелем знайомства саме перебував у в'язниці за грошові махінації* (Н. Сняданко); *Щодо махінацій чиновниці із державним майном проводилися журналістські розслідування* (із журн.).

МАХІ́СТ, а, *ч.* Прихильник махізму. *У міркуваннях махістів можна без зусиль виявити ідеї, які майже без зміни запозичені з робіт Г. Спенсера та інших позитивістів XIX ст.* (з наук. літ.).

МАХІ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до махізму і махіста. *Махістський принцип економії мислення був використаний і розвинутий у філософських роботах Б. Рассела і Р. Карнапа* (з навч. літ.).

МАХЛЮВА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **махлюва́ти.** *Дах над головою, вода у крані, опалення, мінімальна влаштованість побуту. Махлювання з цими потребами виявилось улюбленою справою багатьох поколінь. Так у Львові виник цілий клас мешканців міста, що тільки й існують з обману подібних до себе невдах* (Ю. Андрухович); *За махлювання з касовими апаратами продавців чекають штрафи* (з газ.).

МАХЛЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок., розм.* Те саме, що **шахрува́ти.** *Інколи в їхньому* [картярському] *гурті враз спалахувала спірка. — .. Не махлюй, Горбач!* (Ю. Збанацький); *Данило напевне знав, що Вертес махлюватиме й добряче полегшить йому кишені* (М. Білкун); *Карти мелькали у Маркових руках, як горіхи в білчиних лапах, казали, що він трохи й махлює, але ніколи не ловився* (Ю. Мушкетик); *— Ото я й "пісочу" в газеті тих, хто махлює (поки цензори не зупиняють)* (М. Матіос).

МАХЛЯ́Р, а́, *ч., розм.* Людина, яка займається махлярством; шахрай. *Є такі махляри, що не тільки таскають гроші з кишень, а й роблять їх* (Сл. Б. Грінченка); *Гйотль, що звик мати справу здебільшого з кримінальними злочинцями.., сподівався й тут спіткати типових махлярів з чорного ринку* (П. Загребельний); *Коли звіз* [хлопець] *у долину сир, дочувся, що родак його махляр і конокрад і зараз сидить у темниці в Хусті* (М. Дочинець).

МАХЛЯ́РИТИ, рю, риш, *недок., розм.* Те саме, що **махлюва́ти.** *— Скажи, махлярив я у грі? — Ні, — мовив Юрко. — Ми грали чесно* (Валерій Шевчук); *В експериментах обіцяли винагороду за результатами музичної вікторини. Звичайно, дехто намагався махлярити* (із журн.).

МАХЛЯ́РКА, и, *ж., розм.* Жін. до **махля́р.** *Передавши махлярці по кілька сотень доларів, довірливі туристи чекали, але їхню подорож "з незрозумілих причин" відкладали* (з газ.).

МАХЛЯ́РОЧКА, и, *ж., розм., перев. зі сл.* ц и г а н о ч к а. Пестл. до **махля́рка.** *— Ой ти, циганочка, ти же, махлярочка, Ой возьми ж мого на волю* (з народної пісні); *Піхтір .. сидів проти Галі, простягав до неї руку й улесливо благав: "Циганочко-махлярочко, поворожи мені!"* (С. Васильченко).

МАХЛЯ́РСТВО, а, *с., розм.* Те саме, що **шахра́йство.** *Думаю, з свого махлярства не дуже поживишся, Бо і ті гроші, що ти лупив із своїх сусідів, Розійдуться, як і інші прибутки, потроху* (І. Франко); *— Зважте: мене ні разу не били за махлярство, а цим усе сказано* (М. Дашкієв); *Та хіба не досить йому тяжкої ворожості султанишиної, щоб ще обтяжувати себе спробою обмовити Роксолану, звівши на неї наклеп у дрібному махлярстві?* (П. Загребельний).

МАХЛЯ́РСЬКИЙ, а, е, *розм.* 1. Прикм. до **махля́р.** *Через надвинахідливі махлярські схеми відбудеться рейдерство або відчуження нашого будинку* (з газ.); // Власт. махляреві. *Цей старий письменницький махлярський прийом — зробити вигляд, ніби вони з читачем на однакових паях у спільних пошуках* (з наук.-попул. літ.).

2. Який є махлярством. *Старшини подавали свої думки непоспішливо, пам'ятали, як Виговський опротестував царську грамоту яко махлярську, брехливу і що казав про ті пункти* (Ю. Мушкетик).

МАХНО́ВЕЦЬ, вця, *ч., іст.* Учасник руху під проводом Нестора Махна. *— Дідусю, а то правда, що ви були махновцем? — Значить правда, коли діти дражняться, — спокійно кидає дід Лука* (О. Гончар); *Два передостанні бої загін мав з німцями і махновцями, останній, на Збручі, — з поляками* (Р. Андріяшик); *Якщо тоненький шар історичної самоосвіти не зраджує мене, махновців у Києві не бувало* (Ю. Андрухович).

МАХНО́ВСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **махно́вець** і **махно́вщина.** *Капітан люб'язно запропонував Борисові місце в кулеметній тачанці, зробленій на зразок махновських тачанок* (В. Земляк); *Пам'ятаю, як о пів на дванадцяту ми всі заревіли старовинну махновську пісню "Любо, братци, любо!"* (Ю. Андрухович); *В історичній літературі про махновську республіку Гуляй-Поле описане настільки ретельно, ніби в описах міста .. справді можна було знайти натяки й передбачення майбутнього злету цього населеного пункту* (С. Жадан); *Раптом я зрозумів, що Сухомлин, .. легендарний махновський кулеметник, гультяй і співець, — зовсім молодий хлопець* (Д. Білий).

МАХНО́ВЩИНА, и, *ж.* 1. *іст.* Збройний анархо-селянський рух в Україні в 1918–1921 рр., очолюваний Нестором Махном. *Недалекоглядність денікінців саме з аграрно-селянського питання очевидна з їх ставлення до махновців, нерозуміння справжніх причин такого явища, як селянський повстанський рух і махновщина зокрема* (з наук. літ.); *Дух бойового суперництва був притаманний махновщині протягом усієї громадянської війни в Україні 1917–1921 рр.* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен., розм.* Невизнання авторитету, порядку, дисципліни; анархізм (у 2 знач.). *— А на тім тижні думала про*

степи. Про махновщину. Довго-довго думала. І думала, що махновщина — то є традиція інтелігенції Лівобережної України (М. Хвильовий); *Андрій записав у анархісти Баруха Спінозу .. Потім Івана Вишенського. — А це? — Українець! — Ич, позбиралася всяка махновщина! Так вони уклали досить солідний список* (І. Багряний).

МАХНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док.* 1. Однокр. до **маха́ти.** — *Бач, туман який! — замість відповіді махнув перед себе батіжком Кізка* (Є. Кротевич); *Чмир заспокійливо махнув рукою й простягнув ще не закурену цигарку* (Б. Антоненко-Давидович); *Здалося, що льотчик махнув йому крилом* (М. Вінграновський); *Дорош махнув рукою бійцям, вони відкрили борт машини і почали там щось робити* (Григорій Тютюнник); *Ех, не хотілося Валерієві згадувати, як вони з товаришем на світанку непомітно покинули кемпінг і махнули в гори* (М. Білкун); *Приходимо на стоянку. Знічев'я вирішую махнути в ліс* (Любко Дереш).

2. *перен., розм., рідко.* Поспіхом написати, записати щонебудь. *Дай, думаю, махну замісто* [замість] *Храпка — Пецариця! І махнув! Та ще так розмахнувся, — і сам не пізнав би, чи я писав, чи хто другий* (Панас Мирний).

◊ **Махну́ти** / *рідше* **маха́ти руко́ю** *див.* **маха́ти.**

МАХНУ́ТИСЯ, ну́ся, не́шся, *док., ким, чим і без прям. дод., жарг.* Обмінятися ким-, чим-небудь. *Старий, підбиваю його, давай махнемося: я тобі Дашу, а ти мені Тому* (А. Дністровий); *Футбольні клуби "Арсенал" та "Баварія" можуть махнутися гравцями* (з газ.).

МАХОВИ́Й, а́, е́. Стос. до маху, махання. *Розрізняють дві основні групи вправ на гімнастичних снарядах: статичні, силові вправи й махові* (з наук.-попул. літ.); *Учень виконує махові рухи руками й ногами* (з навч. літ.).

Махови́й са́жень *див.* **са́жень; Махові ви́ла** *див.* **ви́ла; Махові пе́ра** *див.* **перо́.**

△ **Махове́ ко́лесо (ко́ло)** *див.* **ко́лесо.**

МАХОВИ́К, а́, *ч.* 1. *техн.* Те саме, що **Махове́ ко́лесо** *(див.* **ко́лесо).** *Для надійної роботи кожної засувки після повного її закриття слід повернути на чверть оберту маховик у напрямку відкривання* (з наук.-техн. літ.); *Обливаючись потом, Юхим крутив маховики січкарні* (С. Чорнобривець); *Розповідають, що коли він служив у економії Бразуля, то засперечався із прикажчиком, що спинить на ходу маховик від паровика* (Григорій Тютюнник); *Леонардо да Вінчі винайшов маховик для прядіння і мотання шовку* (П. Загребельний); * У порівн. *Чапай далі перевертається в ліжку навколо власної осі, так ніби хтось його уві сні розкручує, мов якийсь маховик, бажаючи запустити в дію щось дуже важливе для цього світу* (С. Жадан).

2. *чого, який, перен.* Процес, який повільно набирає обертів і на який вказує додаток або означення. *Так звані періоди бурхливого або спокійного Сонця запускають або зупиняють маховик епідемій чи пандемій на Землі, впливають на здоров'я, врожаї* (О. Бердник); *Жнивовий маховик приминав поля: все зібрати дощенту, нічого не лишити. Чорними зернами на землю падав піт* (Б. Харчук); *Рятувального тайм-ауту ніхто не давав. А узяти самій не вистачало рішучості або вигадливості. Маховик зайнятості набирав швидкості* (Г. Вдовиченко); *Юридичний маховик все-таки зрушив з місця: засідання відбулося* (з газ.).

МАХОВИКО́ВИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **махови́к** 1. *У роботі наведено обґрунтування необхідності використання надлишкової кількості двигунів маховиків у маховиковій системі* (з наук. літ.).

МАХОВИЧКО́ВИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **маховичо́к.** *Маховичковий шпиндель з нарізкою вигвинчується з різьби в торці вала* (з наук.-техн. літ.).

МАХОВИЧО́К, чка́, *ч., техн.* Зменш. до **махови́к** 1. *Фільтротримач вставляють у гніздо-струбцину й затискують за допомогою маховичка, обертаючи його проти годинникової стрілки* (з наук.-техн. літ.); *Учитель розбирає вузол і показує учням, що болт з'єднує нерухомо маховичок із кінцем гвинта* (з навч. літ.); *Він крутнув кілька разів маховичок горизонтальної наводки, скеровуючи ствол гармати в присадисту башту танка* (П. Загребельний).

МА́ХОМ, *присл., розм.* Дуже швидко, умить. *Прийшло махом — пішло прахом* (прислів'я); *І перших Філа, Тамариса На землю махом поваляв* [Турн] (І. Котляревський); *Сахно .. відштовхнулася від педалі й махом кинулася назад через борт* (Ю. Смолич); *Ти махом опинилася в смішних, незграбних, сутулих відмінницях* (О. Забужко).

МАХО́МЕТР, а, *ч.* Бортовий прилад літака, за яким визначають швидкість польоту. *На шкалі махометра стрілка з тризначних цифр переходить на чотиризначні. Літак дрижить, ніби в лихоманці* (з газ.).

МАХОНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., розм.* Підсил. до **махну́ти.** *Махонула* [бабуся] *макогоном і фашиста просто в лоб — бах!* (Остап Вишня); *Одного із таких джиґунів Санька схопила за шиворот і так махонула ним у ворох пшениці, що він зарився по самі п'яти* (Григорій Тютюнник); — *Позалатував деякі дірки в канцелярії та й махонув на Великий Фонтан до своїх, — сказав Навроцький* (І. Нечуй-Левицький); — *А давайте... а давайте махонемо туди сьогодні!.. Га?..* (В. Нестайко).

МАХО́РКА, и, *ж.* 1. Однорічна рослина родини пасльонових, листя та стебла якої використовують для виготовлення тютюну, а також як сировину в хімічній промисловості. *Плантації махорки тяглися схилами від осель, упираючись у старе русло маленького струмочка* (О. Десняк); *Махорку використовують для виготовлення курильного та нюхального тютюну, препаратів для боротьби зі шкідниками сільськогосподарських культур та тварин* (з наук.-попул. літ.).

2. Курильний тютюн нижчого сорту, вигот. із цієї рослини. *Він набив люльку..; але й жорстока махорка не втішила йому нервів* (М. Старицький); *В хаті так смерділо махоркою й цибулею, що Радюк мусив затулить носа* (І. Нечуй-Левицький); *Часто бувало, що він розшнуровував свій кисет і роздавав бійцям махорку* (Григорій Тютюнник); — *Шако, в цьому домі не знайдеться, часом, сигарет, сигар чи, принаймні, махорки?* (О. Авраменко, В. Авраменко).

Тягти́ (тягну́ти, сса́ти) тютю́н (махо́рку, цига́рку, лю́льку, з лю́льки *і т. ін.)* *див.* **тягти́.**

МАХО́РКОВИЙ, а, е. Прикм. до **махо́рка.** *Саме тут, на річці Одер, лежить місто Шведт. У минулому з іменем цього міста пов'язувалося уявлення про махоркові плантації* (О. Шугай); *На подвір'ї Сидір побачив осідланих коней, а біля них Юхима Левчука, що вже смалив із самого рання махоркову самокрутку* (М. Малиновська); *Богданові листи дихають різким махорковим димом* (Є. Пашковський).

МАХО́РОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **махо́рка** 2. — *Підсипте ще махорочки! Запашна махорка! — Закурюйте!* (Остап

Вишня); — *Солдатик без махорочки кроку не ступить...* (Л. Смілянський); — *Сигари... гаванські. — Ет, барахло, братику. Кременчуцької махорочки б!..* (О. Гончар).

МАХО́РОЧНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **махо́рковий.** *Степан скрутив з махорки цигарку й закурив. Він мав звичку спльовувати після цього, але тут ковтнув слину з гірким махорочним пилом* (В. Підмогильний); *Єфрейтор силою притяг сержанта до паркана. Дихав біля нього важко й уривчасто, обдаючи його щоку махорочним духом* (Ю. Бедзик); *Всі безпощадно і зосереджено курили, і над двориком стояла синя хмара махорочного диму* (В. Рубан).

МАХОРЧА́НИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **махо́рковий.** *У сільраді ніде було голці впасти. Народ стояв стіною, повитий махорчаним димом* (Я. Качура); *"Пху", — кадить димом Тимко, сердито збиває на підлогу махорчані іскри* (Григорій Тютюнник).

МАХРА́[1], и́, *ж., розм.* Те саме, що **махо́рка** 2. [С т а р ш и н а:] *Знов начадив махрою? Скільки разів казав тобі, щоб не смів курити отії погані* (М. Кропивницький); *Цигарка з махри, що він її смоктав, здавалася дуже гіркою, огидною* (Д. Бузько); *Приятелі посідали над дорогою, раді один одному. Зінько з глибокої кишені дістав кисет з махрою, скрутили цигарки, затяглись їдким димом* (К. Гордієнко); *Пачка недокуреної тобою махри жовтіє на поличці вішалки* (Є. Пашковський).

МАХРА́[2], и́, *ж., розм.* Махрова (у 2 знач.) тканина; ворс. *Махра — це льняна або бавовняна тканина, поверхня якої з однієї або двох сторін покрита ворсом з петель основних ниток* (з навч. літ.).

МАХРО́ВИЙ, а, е. 1. Який має велику кількість пелюсток; повний (у 1 знач.) (про квітки). *Толя сам скопав у таємному місці грядочку, посадив гвоздики, ходив за ними, поливав, і на липень у нього розквітли чудові червоні махрові гвоздики* (Остап Вишня); *Тут були дамаські троянди, що сягали понад два метри у висоту, ніжні китайські й індійські троянди, що цвітуть на протязі всього року, але найбільше було перських махрових троянд, які мають найкращий у світі запах* (П. Загребельний).

2. Який має ворс, утворений з ниткових петель; волохатий (про тканину та вироби з неї). *Вася знайшов на столі котлети, какао. Все це було прикрите махровим рушником, щоб не прохололо* (О. Бердник); *Він сидить у своєму плетеному кріслі-гойдалці, накритий вишневим пледом у клітинку, вбраний у махровий темно-зелений халат, і курить люльку* (Ю. Андрухович); *Я скинув з себе легке махрове покривало, встав з канапи і вступив ногами в кімнатні капці* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. *перен. рідко.* Те саме, що **запе́клий** 3, **затя́тий** 1. *Він ставав нещадно колючим і саркастичним, вгадуючи за псевдоінтернаціоналізмом — махровий шовінізм, за нав'язливим міфом про торжество соціальної справедливості — вперте намагання втриматися біля привілейного корита* (Б. Харчук); *Я також інколи поводжуся як найсправжнісінький махровий жлоб* (В. Єшкілєв).

МАХРО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **махро́вий** 1, 3. *Без поливу суцвіття дрібнішає, втрачає махровість, і цвітіння завершується раніше* (з наук. літ.); *Махровість квітки — додаткова прикраса окремих декоративних рослин* (з наук.-попул. літ.).

МАЦ, МАЦ-МА́Ц, *виг.* Уживається як присудок за знач. **ма́цати** і **мацну́ти.** *Кинувсь пан Пістряк... хап, хап! мац, мац! — нема дверей, та й клямки не налапа* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Де ж ти його* [картуз] *загубив, роззяво? — накинувся на нього Тимко. — А хіба ж я знаю? Біг-біг — мац, а його нема* (Григорій Тютюнник); *— Мені аж моторошно стало від його крику. Схопилася, мац-мац, а тебе поруч немає...* (В. Чемерис); *Він забував, що нема шухлядки, і це повторювалося знову й знову: рука тягнеться — мац-мац — нема* (А. Дністровий).

МАЦА́, и́, *ж.* У єврейському релігійному обряді — пасхальний прісний пшеничний хліб у вигляді дуже тонких сухих коржів. *— Бодай я не діждалась маци, за мізерні копійки найнятися до такого гаспида!* (М. Старицький); *Кошовий готувався, що йому в єврейському домі запропонують мацу і, чесно кажучи, зараз готовий був нею й обмежитись* (А. Кокотюха); *— Я сказав Поліні, що на обід буде тільки маца, — сказав Девід* (С. Пиркало).

МАЦА́К *див.* **мацаки́.**

МАЦАКИ́, ів, *мн. (одн.* **маца́к,** а́, *ч.), розм.* Те саме, що **щу́пальця.** *— Серафим простягнув аркуш, на якому намалював щось подібне до спрута чи кальмара: три мацаки знизу, скільки ж зверху* (О. Тесленко); *— Неперевершений суп. Густий, ситний. А в ньому теж зварили якесь океанське почварисько? — запитав Марков. — Так, — підтвердив правитель. — Цей суп приготували з мацаків прибережного спрута* (В. Єшкілєв); * Образно. *Бур'яни й дерева пхтіли й тяглись угору мацаками гілок і стебел* (Валерій Шевчук); *За мить і справді на плиті затанцював синій вогник і обійняв мацаками кавник* (Ю. Винничук).

МА́ЦАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до мацання. *В. М. Бехтерев розрізняв ще дві форми перверсії — мацальну і борцеву* (з наук.-попул. літ.).

МА́ЦАЛЬЦЕ *див.* **ма́цальця.**

МА́ЦАЛЬЦЯ, лець, *мн. (одн.* **ма́цальце,** я, *ч.).* Те саме, що **щу́пальця.** *Голова восьминога несе вісім довгих щупалець, які називають мацальцями* (з наук.-попул. літ.).

МА́ЦАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ма́цати** 1. *— О-ох! хоч випити, — почувся голос Загнибіди; далі — мацання руки по столу, брязкіт битого скла* (Панас Мирний); *Він не чув її дихання, не турбував її марним мацанням пульсу* (Б. Антоненко-Давидович); *Маю таку вдачу: не вірю, поки не помацаю, хоч як би мене переконували, що й без мацання можна скласти певну думку* (Валерій Шевчук).

МАЦАПУ́РА, и, *ч. і ж., лайл.* Неохайна або незграбна людина. [Х і в р я:] *Це біжу до шинку по свого мацапуру: як попхався ще зранку, та й досі куликає!* (М. Кропивницький); *Така мацапура, семінаристом він був! Хм! Велике діло семінарист!* (А. Тесленко); *Обірвавши сміх, Леся рішуче зробила кілька кроків до хлопців: — А прибирати в кімнаті хто буде? Кажіть, замазури-мацапури!* (О. Копиленко); *Сам Алвіш, не такий мацапура й обідранець, як його сердечний друзяка, виглядав трохи пристойніше в своєму ніби карнавальному вбранні — турецькій фесці, накидці, шароварах та капцях* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна).

МА́ЦАТИ, аю, аєш, *недок., кого, що, чим, по чому і без дод.* Доторкатися до когось, чогось, щоб дослідити, упевнитися в чомусь, відчути щось. *Хто її знає, де вона її* [каблучку] *й діла. Усі кинулись шукати. Мацали-мацали по долівці — нема!* (Ганна Барвінок); *Мацаючи руками й ногами, Бронко*

вмощує Загайчика на притрушені вологою травою дошки (Ірина Вільде); *Вони перестають молотити його і натомість починають мацати в нього пульс, прислухатися до серця* (Ю. Андрухович).

◊ **Обма́цувати (ма́цати) / обма́цати (пома́цати) очи́ма (по́глядом, зо́ром** *і т. ін.) див.* **обма́цувати.**

МА́ЦАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок., по чому і без дод., рідко.* 1. Те саме, що **ма́цати.** — *Ов, десь тут у мене був ніж, — похопився Андрій, мацаючись по кишенях* (І. Франко); * Образно. — *Капітане, їдьте своєю дорогою і до нас не мацайтесь, — спалахнув Оксен* (Григорій Тютюнник); // *безос. В капіталістичнім світі вже воно так ведеться, що коли йде о якесь важніше діло, то насамперед нюхається і мацається на всі боки, що ніхто нікому не довіряє, кождий кождого боїться* (І. Франко).

2. Пас. до **ма́цати.** — *Так, нехай, — втішала вона себе, — таємниці існують. Але всі вони пізнаються і мацаються. Невловимого немає. Є ще не зловлене* (В. Діброва).

МАЦЕ́ВА, и, *ж.* Надгробок над єврейським похованням у вигляді вертикальної стели, на якій нанесено епітафію, рельєфне зображення. *Традиція встановлювати мацеву в голові могили бере початок з глибокої давнини* (з наук.-попул. літ.); *У місті Белз, що на Львівщині, повно дивовижних, із таємничою історією споруд — синагог і костелів, каплиць і монастирів, церков і цвинтарів із кам'яними хрестами, з мацевами* (із журн.).

МАЦЕРА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *біол.* Руйнування рослинних або тваринних клітин тканини, розпад їх на окремі структурні елементи. *При дослідженні деяких поховань індоіранської спільності виявлено мацерацію тіла (очищення кісток померлого від м'яких тканин)* (з навч. літ.).

2. *фізл.* Набухання тканин (звичайно шкіри) внаслідок просочування їх рідиною. *Слинотеча не спричиняє тяжких порушень в організмі, але пригнічує психіку хворих, викликає мацерацію шкіри і слизової оболонки губ* (з навч. літ.).

МАЦЕРО́ВАНИЙ, а, е, *біол., фізл.* 1. Дієпр. пас. до **мацерува́ти.** *Запропоновано спосіб екстрагування олії з попередньо мацерованого олієвмісного матеріалу* (з наук.-техн. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який мацерувався. *Мацерований плід в'ялий, м'який, шкіра у нього зморшкувата* (з навч. літ.).

МАЦЕРУВА́ННЯ, я, *с., біол., фізл.* Дія за знач. **мацерува́ти** і стан за знач. **мацерува́тися.** *Для вилучення з кісток мінеральних часток застосовують мацерування кісткового шроту розчинами кислот* (з наук. літ.); *Тривала дія зігрівального компресу може викликати мацерування шкіри* (з навч. літ.).

МАЦЕРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, біол., фізл.* Піддавати мацерації. *Для виявлення латентної інфекції, яка може з'явитись навіть після декількох пересадок експланту, тканину розтирають або мацерують і занурюють у рідке бактеріальне живильне середовище* (з наук. літ.).

МАЦЕРУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док., біол., фізл.* 1. Зазнавати мацерації. *Ковтуни приносять чимало шкоди шкірі тварини, вона може запалюватися, пересихати або навпаки мацеруватися з утворенням виразок і ерозій, екзем* (з навч. літ.); *За температури 60 °С кістка скелету може повністю мацеруватися* (з наук. літ.); *Якщо вагітна страждає на слинотечу, шкіра довкола рота й слизових оболонок губ може мацеруватися* (з наук.-попул. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **мацерува́ти.** *Для виявлення мікоризи корені зрілої пшениці мацерувалися спеціальним розчином* (з наук. літ.).

МАЦ-МА́Ц *див.* **мац.**

МАЦНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., кого, що, чим, по чому і без дод.* 1. Однокр. до **ма́цати.** *Вона мимоволі мацнула себе збоку по ребрах, де лежали в неї в пазусі, зв'язані в добрій шматці, за продану корову гроші, і йшла спокійно дальше* (О. Кобилянська); *І враз побачив, що перед ним чорніє щось.., і тільки хотів мацнути, як відсахнувся назад: з піску стриміла людська рука* (Григорій Тютюнник).

2. *розм., рідко.* Ударити швидким коротким рухом. — *Раз, однісінький раз мацнув мене вуйко пазуром по нозі і відразу продер і ходак, і онучу, і ногу аж до самої кості* (І. Франко).

МАЦО́НІ, *невідм., с.* Назва кислого молока в деяких народів Кавказу. *Давно уже балкарський сир Ми проміняли на мацоні* (М. Шеремет); *Вважається, що до складу мацоні входять бактерії молодості, завдяки яким можна значно продовжити термін життя* (з наук.-попул. літ.).

МАЦОПЕКА́РНЯ, і, *ж.* Пекарня (у 1 знач.), де виготовляють мацу. *Першу в Києві піч для мацопекарні влаштував у 1969 році голова іудейської общини* (із журн.).

МА́ЦЬКАТИ, аю, аєш, *недок., кого, що, діал.* Бруднити (у 1 знач.). *Коли натовп підлиз потроху спав, Юрко побачив Семпльованого, що крутився біля дошки, спершу мацькаючи руки крейдою, а потім облизуючи білі пальці* (Любко Дереш).

МАЦЬКА́ТИЙ, а, е, *діал.* Огрядний. *Мацькатим дядько ніколи не був, а тут почав набирати вагу* (з газ.).

МА́ЦЬКАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок., діал.* Бруднитися. *Мацькатися грязюкою.*

МАЦЬО́ПА, и, *ж., діал.* Маленька дитина. *Спортивні заняття сприяють природному загартовуванню мацьоп, чудовому фізичному розвитку та хорошому настрою щодня!* (з наук.-попул. літ.).

МАЦЬО́ПСТВО, а, *с., діал.* Збірн. до **мацьо́па.** — *Багато чого я бачила на цім світі. Бачила, як уночі гуляють чи крадуть, але щоб ниву жали — такого я не бачила. Та ще хто жне — отаке мацьопство? — А що ж я мала робити, коли матуся захворіла, а колос вже осипається?* (Ю. Винничук); *Принишкла Кріста зосереджено гризла нігті, а мала Амалія, спостерігаючи за сестрою, готова була ось-ось розревітися .. — Ну що, мацьопство? Сидите? — Кароліна поставила свій наплічник в куток* (Г. Вдовиченко).

МАЦЮ́ПЕНЬКИЙ, а, е, *пестл.* Те саме, що **мале́сенький.** *У річці можна ловити мацюпеньких сріблистих піскурців* [піскарів], *можна робити з камінців та піску греблю, можна будувати млин* (У. Самчук); *Він і раніше дивувався, що в їхньому домі не було жодної його* [батька] *фотокартки, власне, завалялась одна, мацюпенька, для паспорта, її він відшукав у щілині материної шухляди* (Валерій Шевчук).

МАЦЮПУ́СІНЬКИЙ, а, е, *пестл.* Те саме, що **мале́сенький.** *Кожна кукурудзяна бадилина була тепер наче оздоблена крихітною ялинкою, а гілочки її обвішані мацюпусінькими черевичками* (І. Волошин); *Які колись були раки! Тепер і в Барінова не такі! Мацюпусінькі! Під мікроскопом розглядаєш!* (О. Чорногуз).

МА́ЧАНКА, и, *ж.* Страва із сиру та сметани. *Пилипиха ж і Ганнуся увихалися безупину з пекарні до світлиці. Ой-ой, та ще пироги!.. Ой-ой, та ще мачанка...* (І. Керниць-

кий); *До мачанки додають кришену зелень кропу та цибулі, вершкове масло, варене куряче яйце, заправляють молотим перцем, кмином, сіллю* (із журн.).

МАЧА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., що, діал.* Те саме, що **моча́ти** 1. *Відриваючи по шматку мамалиґу та бгаючи її в руках на галки, він мачав ті галки в юшку з квасом* (М. Коцюбинський); — *Мачаю сухарі в зупу, в каву, молоко і так їм. Так мені смакує* (Ю. Винничук); *Іванцьо песика вигодував із заячої лапки, мачав її в молоко і давав йому ссати* (М. Дочинець); *Мама смажила рум'яні деруни, а тато розтирав у полумиску базарний сир зі сметаною, аби було у що мачати картопляні пляцки* (Г. Вдовиченко); * Образно. *Сам він не раз мачав пальці в таких справах, помагав заплутувати найпростіші справи* (І. Франко).

МАЧЕ́ТЕ, *невідм., ч. і с.* Великий ніж для розчищання лісових хащів та зрубування цукрової тростини. *Високий тримав у руці мисливську рушницю, а череватий вміло розмахував якимось мачете, навіть не намагаючись його заховати* (С. Жадан); *Біля нього на ліжку лежало мачете, яке належало одному з моїх учорашніх гостей, закоханих у латиноамериканські революції* (С. Пиркало); — *Ти міг би полювати на крокодилів в Африці. Продиратися крізь хащі, рубаючи ліани гострим мачете, розпалювати вогнище* (І. Роздобудько).

МАЧЕТЕ́РО, *невідм., ч.* Збирач цукрової тростини. *Робота мачетеро на цукровій плантації — найшанованіша на Кубі* (з газ.).

МАЧИ́НА, и, *ж.* Макове зернятко. *"І якого тільки життя немає на світі, — думала вона... — Он манісінька, з мачину завбільшки, а й те живе, дише, бігає, радіє"* (Панас Мирний); *На Маковія вона завжди носила до церкви святити маківки. А це не мала й мачини, щоб посвятити* (В. Шкляр); * У порівн. *Іван Вагилевич щоразу пірнав у той набожний натовп і губився в ньому, немов мачина в маковій головці* (Р. Іваничук).

МАЧИ́НКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **мачи́на.** *От і гвіздок на починок Чверть ліктя завдовжки. По три в кожду* [кожну] *вбий з мачинок, А менше — ні трошки* (П. Гулак-Артемовський); *Підмела* [Малуша], *винесла кожну порошинку, ложе закрила так, що й мачинку було б видно* (С. Скляренко); * У порівн. *Перед очима спустився з стелі павучок; малий, мов мачинка* (В. Барка).

МАЧКА́ТИЙ, а, е, *розм.* Незначний, дрібний (про дощ). *Вже третю добу сіє на полонині дрібний мачкатий дощик* (М. Коцюбинський); *Буде, мабуть, дощ: небо все у хмарах, навіть падає вже маленький "мачкатий" дощик* (Г. Хоткевич).

МАЧКИ́, і́в, *мн., діал.* Вінок перев. із квіток маку. *Вбирається* [Онилка] *в мачки, в добре намисто, в стрічки* (Ганна Барвінок); *На щоках* [дівчини] *рум'янці нестеменно такі, як на мачках квітки мальви, сама струнка та легка...* (Ю. Мушкетик).

МА́ЧО, *невідм., ч., перев. ірон.* Сильний, мужній чоловік, який має яскраво виражену сексуальну привабливість. *Він хотів виглядати сміливим коханцем, справжнім мачо* (І. Роздобудько); *Висока, доброї статури, з доглянутим темним волоссям, вона звернула на себе увагу підпилих місцевих мачо* (В. Єшкілєв); *Я боявся їх, невидимих та небезпечних конкурентів. Тонких стиляг із декоративними борідками. Дотепних інтелектуалів, причесаних та начитаних. Спритних широкоплечих мачо з гаманцями і модними тачками* (Любко Дереш); *І я навіть не знаю, про що йому більше йшлося — про щоденне підтвердження того, що йому вдалося перетворити недосяжну красуню на домашню прислугу чи про бажання відчути себе сильним і владним мачо* (Н. Сняданко).

МАЧО́К, чку́, *ч.* Зменш.-пестл. до **мак.** *Клониться бабі в пояс щебетливе колосся — не так тої пшенички, що блаватів, мачків, ромену* (І. Керницький); *Вибігла* [Лисичка] *на поле, сіла, виїла мачок із пиріжка* (з казки).

На́че (нена́че) ма́ком (мачко́м) поси́пано *див.* **поси́паний.**

МАЧУ́ЛА, и, *ж.* 1. Волокно, добуте вимочуванням із луб'яного шару кори молодої липи. *Витріщив очі* [старший боярин], *як баран. Обручами голова збита, Мачулою свитка зшита* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Я сплів щільні лотки з мачули і вистелив ними русло потічка* (М. Дочинець); * Образно. *Вони зустрілися випадково на Ізарторплятці під дощем і бігцем кинулися через потоки, через сіро-зелені мачули травників у бічну вулицю* (Олекса Ізарський); // *перен.* Про вайлувату, безхарактерну людину. [С т е п а н:] *Що ж: де жінка голова, там чоловік мачула* (М. Кропивницький); *Поруч мене у кріслі сопе бородата мачула* (О. Забужко).

2. Груба тканина, виготовлена з такого волокна; рогожа (у 1 знач.). *Не бачили, не чули — бо плели мачули* (Номис); * Образно. *Іванова борода Чорним шовком увита, Срібломзлотом улита! Василева борода Мачулами увита, А смолою улита* (з народної пісні).

3. Те саме, що **мачу́лка.** *Терти спину мачулою.*

МАЧУ́ЛИСТИЙ, а, е, *розм.* Схожий на мачулу (у 1 знач.). *На стовбурцях і багаторічних пагонах жимолості їстівної кора сіра, облущувана, мачулиста* (з наук.-попул. літ.); *Мачулисте волосся.*

МАЧУ́ЛИТИ, лю, лиш, *недок., що, спец.* Роздирати на мачулу (у 1 знач.). — *У свою хащову бутність, — зізнався старий, — я мачулив його* [алтею] *цупкі стебла на волокна. Дуже добрі мотузки виходили* (М. Дочинець).

МАЧУ́ЛКА, и, *ж.* Жмуток мачули (у 1 знач.) або інших волокон для миття, стирання бруду і т. ін. *Він весь час чухав свою ріденьку борідку, схожу на наліплений на підборіддя жмуток спрацьованої мачулки* (З. Тулуб); *Я знов ретельно вимила коцюбку, цього разу вже мачулкою з милом* (В. Шкляр); *Роботу провадили де .. шкрябачками й дротяними щітками, а де й солом'яними мачулками* (М. Дочинець).

МАЧУ́ЛЬНИЙ, а, е. Зробл. з мачули (у 1, 2 знач.). *З кінця 1930-х років у військах широко застосовувалися мачульні маскувальні костюми, сплетені з пучків мачули й сухої трави* (із журн.); *Мачульна щітка; Мачульний килимок.*

МА́ЧУХА, и, *ж.* Дружина батька стосовно його дитини (дітей) від іншого шлюбу; нерідна мати. *Добра мачуха, а все не рідна мати* (прислів'я); [Н а т а л к а:] *У мене рідна мати — не мачуха, не схоче своєї дитини погубити* (І. Котляревський); — *А хіба у вас нікого з рідні нема? — Чому нема! Батько є. Матері, правда, нема, ще з дитинства. Мачуха* (А. Головко); — *Мама, коли б'є, підкладає долоню. Не те що мачуха* (Р. Андріяшик); *Були тут присутні: мачуха згадуваного князя, його жона, а також дев'ять його сестер* (П. Загребельний); * У порівн. *Недоленька знущалася над нею, як мачуха над нерідними дітьми...* (М. Коцюбинський); // *перен.* Про що-небудь безжалісне, жорстоке. — *Ти ж підеш на чуже село, .. — то й не побачимось. Чуже село — мачуха, не пригріє* (Ганна Барвінок); *Несамовита буря, люта мачуха, ставала добрим порятунком. Поки не вщухне*

Дніпро, жодній живій душі не вдасться перепливти з того на сей берег (Г. Колісник).

МА́ЧУШИН, а, е. Прикм. до **ма́чуха;** належний мачусі. *Зімне* [зимове] *сонце як мачушине серце, зімне тепло як мачушине добро* (Номис); *Сонце тут світить, не вам кажучи, як мачушине серце любить* (Марко Вовчок); *Чим робити на мачушиних дітей, звичайно, краще на себе, на своїх дітей* (А. Головко); *Вона кинулася застеляти мачушине ліжко, що так і лишилося розметане після позавчорашньої втечі* (Б. Антоненко-Давидович); *Ось зараз мачушин фланелевий халат постане в скошенім дверми прозорі* (О. Забужко).

МА́ЧУШНИК, у, *ч., бот., рідко.* Те саме, що **підбі́л.** *А ось і перша бджола, шукаючи поживи, золотим жолудцем упала на мачушник, забриніла йому ранкову пісню* (М. Стельмах).

МАШБЮРО́, *невідм., с., іст., розм.* Скорочення: машинописне бюро *(див.* **бюро́).** *"Ой, запізнююсь!" — і часто біжить* [мати], *навіть чаю не попивши. З кімнати в тролейбус, з тролейбуса в машбюро. Там цілий день за машинкою, серед стукоту й шуму* (В. Близнець); *Я вирішив заскочити до друкарського бюро. "Ось де варто побувати! — сяйнула рятівна думка .. — Бо так чи інак, машбюро — вельми важлива ланка в роботі будь-якої редакції"* (О. Шугай); *Досміювався Остап Вишня вже в машбюро, диктуючи той фейлетон прямо на машинку* (із журн.).

МАШЕРУВА́ННЯ *див.* **маширува́ння.**

МАШЕРУВА́ТИ *див.* **маширува́ти.**

МАШИ́НА, и, *ж.* 1. Механізм або комплекс механізмів, признач. для виконання корисної роботи шляхом перетворення одного виду енергії, матеріалів або інформації в інший. *— Дивіться на хатній млин! — запрошує він гостя, — .. В кутку, з-під відкинутого рядна, виблискотіла* [виблискувала] *саморобна машина* (В. Барка); *Камінь кришиться й рониться під ударами грецьких таранів та інших стінобійних машин* (І. Білик); *До вечора Кароліна вже багато чого вміла — вмикати й наставляти на необхідний режим духовку, пральну та посудомийну машини, тостер та кавоварку* (Г. Вдовиченко); // Механізм, що рухає судно. *Шкварчать, і киплять, і хлюпаються в борти пароплава жовтуваті, милі хвилі Дніпра .. Машина через щось перестає шкварчати, і стає тихо-тихо. Ледве чутно хлюпотять хвилі* (В. Винниченко); *Ніч. Флагман у морі. Гудуть машини* (О. Корнійчук); *Корпус і машина яхти напрочуд злагоджені між собою* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); // *перен.* Про людину, що діє автоматично, несвідомо. *— Я не можу обернутися в покірну машину, як ота швачка, і затлумити в собі всі поривання* (Леся Українка); *— За книжками і зошитами ти вже й так втратила почуття свободи і зробила з себе якусь машину...* (О. Кобилянська).

2. Загальна назва різних саморушних механізмів, що виконують транспортну, тяглову (у 1 знач.) і т. ін. роботу. *Народ обступив машину з усіх боків, вже стерли порох з трактора й лемешів, вже прочитали вітчизняну марку* (О. Довженко); *— На будівництві професій, професій. А скільки машин — бульдозери, екскаватори, крани. Дивись, і Валерій якусь машину нагляне* (В. Петльований); *Інтенсивність вібраційних коливань від кожної з будівельних машин змінюється в часі роботи залежно від виконуваної технологічної операції* (з наук.-техн. літ.); *Лісосадильна машина призначена для посадки одно-, дворічних сіянців деревних і чагарникових порід* (з навч. літ.); // Транспортний засіб (автомобіль, танк, літак і т. ін.), що рухається завдяки певному механізмові. *За кілька хвилин вантажники навантажили машину, посідали самі в кузов, і машина швидко рушила* (Л. Смілянський); *В небі випливе машина, виблисне із хмар* (М. Рудь); *Я мчу на ровері, обминаю вибоїни, мене обминають машини* (С. Андрухович); // *заст.* Поїзд, паровоз. *Загула машина, — уже й станція. Дожидаюся я того кондухтора* [кондуктора], *— не йде мене виводити. І поїзд рушив, а його нема* (Б. Грінченко); *Машина свистить, і ми товпимось до вікна. Це наш роз'їзд, треба вилазити* (М. Коцюбинський).

3. *з означ., перен.* Про організацію, установу, лад і т. ін., що, наче механізм, забезпечують безперебійну роботу когось, чогось. *Від часів кріпацтва привик він до того, що всю господарську машину вели чужі, йому підвладні люди* (І. Франко); *Фронт гнувся, тріщав, рвався. Через це гнулась, тріщала, рвалась дісціпліна* [дисципліна] *та вся та складна машина, за допомогою якої маленька купка людей може гнати на смерть і каліцтво сотні тисяч других людей* (В. Винниченко); *Голова їй* [жінці падишаха] *крутилася від тих справ, які викидала величезна машина столиці держави, що простягалася на трьох частях світу* (О. Назарук); *І раптом, як ніколи раніш, відчув він страшну машину управління всією Росією, деспотизм царя і його влади* (О. Іваненко).

(1) Маши́на ча́су — у творах письменників-фантастів: механізм, за допомогою якого можна опинитися в іншому часі. *Він* [Павло] *немов потрапив на якусь неймовірну машину часу, що в шаленому темпі переносила глядача в минуле* (М. Дашкієв); *Мене підхопила таємнича машина часу і понесла, понесла у віддалене, забуте дитинство* (В. Близнець); **(2) Саніта́рна маши́на <Саніта́рний авто́бус>** — машина, яку використовують для перевезення хворих і надання їм медичної допомоги. *В затінку дерев стояли два автобуси і санітарна зелена машина* (В. Кучер); *Санітарні машини привозили поранених і обморожених бійців* (Григорій Тютюнник); *Напередодні цим санітарним автобусом Кость Григорович мав виїхати на схід* (О. Гончар); *Не сигналили тривожно санітарні машини, не бігли до мене санітари з носилками: я сам вигрібся наверх* (А. Дімаров).

△ **(3) Вру́бова маши́на** — гірнича машина, признач. для зарубування та відбивання корисної копалини в очисних вибоях. *Застосовують врубові машини головним чином для видобування міцного й в'язкого вугілля* (з наук. літ.); *Гуде над шахтою гудок. Шахтар стає на зміну, із ним відбійний молоток чи врубова машина* (Н. Забіла); **(4) Гідравлі́чна маши́на** — енергетична машина, признач. для перетворення механічної енергії твердого тіла в механічну енергію рідини (або навпаки). *Основним параметром об'ємної гідравлічної машини є робочий об'єм, що відповідає зміні об'єму робочих камер протягом одного циклу роботи* (з наук.-техн. літ.); *Найпоширенішими різновидами гідравлічних машин є насоси й гідродвигуни* (з наук.-попул. літ.); *Гідравлічна машина — це машина, дія якої заснована на законах руху та рівноваги рідини* (з навч. літ.); **Дина́міка маши́н і механі́змів** *див.* **дина́міка; (5) Електри́чна маши́на,** *спец.* — сукупність механізмів, які перетворюють механічну енергію на електричну. *З винайденням у XIX ст. гідротурбіни та електричної машини розпочався новий етап у розвитку гідроенергетики — будівництво гідроелектростанцій* (з навч. літ.);

1887 р. американський винахідник Томас Едісон запатентував електричну машину для підрахунку голосів на виборах (з газ.); **(6) Електролічи́льна маши́на,** *заст.* — електромеханічний пристрій, признач. для автоматичного виконання математичних операцій. *Виходячи з кабінету, необхідно зачинити вікна, фрамуги, вимкнути радіоприймачі, освітлювальні прилади, електролічильні машини* (з наук.-техн. літ.); *З чотирьох точок, обчислених електролічильною машиною, мали злетіти ракети* (М. Білкун); **(7) Електро́нно-обчи́слювальна маши́на,** *інформ.* — електронний пристрій, признач. для автоматичної обробки інформації в процесі вирішення обчислювальних та інформаційних завдань; комп'ютер. *У Феофанії стояв напівспалений фашистами двоповерховий будинок. Цей будинок тижнів за три було відновлено, і в ньому розміщено лабораторію зі створення першої в Радянському Союзі електронно-обчислювальної машини* (з наук.-попул. літ.); *Наша електронно-обчислювальна машина Аргос справді розшифрувала записи, знайдені Фізиком* (В. Владко); **(8) Маши́на По́ста,** *інформ.* — абстрактна обчислювальна машина, яка відрізняється від машини Тьюрінга більшою простотою. *Машина Поста створена для уточнення (формалізації) поняття алгоритму* (з навч. літ.); **(9) Маши́на Тью́рінга,** *інформ.* — абстрактна обчислювальна машина — точний математичний апарат, створений для розв'язання певних задач, запам'ятовувальним пристроєм якого є нескінченна стрічка. *На машині Тьюрінга можна виконати практично будь-яку програму* (з наук.-попул. літ.); *Кожна машина Тьюрінга призначена для розв'язання одного класу задач, тобто для кожної задачі створюють свою (нову) машину Тьюрінга* (з навч. літ.); **(10) Паро́ва маши́на,** *іст.* — тепловий поршневий двигун зовнішнього згоряння, у якому потенціальна енергія водяної пари, що надходить під тиском з парового котла, перетворюється в механічну роботу при зворотно-поступальному русі поршня. *Серед того двора між сажнями дров стояла парова машина* (І. Нечуй-Левицький); *Працювали, розмовляли, метушились робітники, плюскала вода, бухтіла парова машина, але все це Маруся мало й помічала* (Б. Грінченко); *Подумати тільки, я ще застав пароплави, руху яким надавали парові машини* (В. Чемерис); **(11) Пеке́льна маши́на,** *заст.* — снаряд з автоматичним підривником, який регулюється годинниковим механізмом. — *Що це? Сподіваюсь, тут не пекельна машина? Бо тоді вибухнули б і ви...* (М. Білкун); — *Схоже на те, що тут пройшла пекельна машина, яка спалювала все на своєму шляху* (О. Бердник); **(12) Ротаці́йна маши́на** — друкарська машина, друкувальний пристрій якої складається з двох обертових циліндрів. *Газета ще друкувалася. Ротаційна машина гула, гарчала, потужно клацала залізом* (Д. Ткач); *Матриці одягнуть на валики ротаційної машини. Віддруковані примірники складуть, спакують і відвезуть на пошту* (О. Шугай); **(13) Самонавча́льна маши́на (систе́ма) <Самонавча́льний при́стрій>** — машина (система, пристрій і т. ін.), алгоритм дії яких у міру нагромадження досвіду вдосконалюється автоматично. *Самонавчальні системи — системи, які під впливом зовнішніх умов можуть поліпшувати своє функціонування відповідно до заданого критерію якості* (з навч. літ.); *Самонавчальні машини будуть украй корисні при веденні розвідки, спостереженні, розпізнаванні мови, водінні автомобіля* (із журн.); *Під час конференції буде представлено технологію створення енергоефективних автономних будинків. Кожен будинок оснащений системою самонавчальних пристроїв* (з газ.); **(14) Фла́това маши́на** — друкарська машина, для якої використовують папір в окремих аркушах. *Для флатової машини необхідний флатовий папір* (з наук.-попул. літ.); **(15) Фотогравірува́льна маши́на** — машина, на якій автоматичним способом виготовляють друкарські форми (кліше) високого друку для ілюстрування видань. *У Японії в 50-х роках XX століття були розроблені перші фотогравірувальні машини* (з наук.-попул. літ.); **(16) Фотоскладá́льна маши́на** — поліграфічна машина, на якій текст відтворюють фотографічним способом, а не відливанням металевих літер або рядків. *Основним типом фотоскладальних машин в останні роки є лазерні фотовивідні пристрої* (з наук.-попул. літ.); *В оптико-механічних фотоскладальних машинах створення зображення рядків тексту відбувається шляхом фотографування зображення знаків фотоматриць* (з навч. літ.); **(17) Холоди́льна маши́на,** *спец.* — механізм для створювання й підтримування штучного холоду. *Серед сучасних теплових насосів найбільш поширеними на практиці є компресійні та абсорбційні теплові насоси, подібні за принципом дії до відповідних холодильних машин* (з наук.-техн. літ.); *Ідеться про принципово нове покоління холодильних машин, що не використовують для режиму охолоджування фреон чи його аналоги* (з газ.); **(18) Чеса́льна маши́на** — машина прядильного виробництва для розпушування волокнистого матеріалу (бавовни, вовни, льону і т. ін.), роз'єднування та подальшого очищення його від сміттєвих домішок. *Чесальна машина призначена для чесання бавовняних, хімічних волокон та їх сумішей з довжиною волокон до 65 мм* (з навч. літ.); **(19) Шве́йна маши́на (маши́нка)** — машина, що з'єднує деталі швейних і трикотажних виробів або взуття, оздоблює їх, пришиває ґудзики, обметує петлі і т. ін. *Прислухавшись, чую, що хтось дрібно й весело шиє на швейній машинці* (В. Винниченко); *Катя пожвавішала й стала обмірковувати, як їй найкраще використати те, що в квартирі нікого нема. Можна .. можна покрутити швейну машину* (Б. Антоненко-Давидович); *За стіною в сусідній кімнаті деркоче швейна машина, скрегочуть ножиці, глухо гупає праска* (М. Сиротюк); *Підігнавши .. одежу до свого зросту на зінгерівській швейній машині, якою латав білизну, я знову став, на зло ворогам, схожий на людину* (В. Рубан); *Сусідка сіла за швейну машинку і прострочила дві смуги — одну довшу, іншу — коротшу, а потім зшила їх у формі хреста й акуратно розгладила гарячою праскою* (І. Роздобудько).

◊ **(20) Заверті́лася (закрути́лася, пішла́ верті́тися** *і т. ін.)* **маши́на** — розпочалася діяльність, робота, справа і т. ін. *Домовляться, бувало, удвох чи втрьох у керівній верхівці, і пішла вертітись машина: по ланцюжку, по ланцюжку, .. і, гляди, вже за годину-півтори вся міська організація на ногах* (Ю. Збанацький); *1937 р. закрутилася машина "великої чистки" в Червоній армії, жертвами якої стали понад десять тисяч командирів і не менша кількість сержантів та бійців* (з наук.-попул. літ.); **(21) Маши́на голосува́ння** — система голосування, при якій заздалегідь визначено поведінку учасників голосування для забезпечення потрібного результату. *"Машина голосування" в інституті працює, діє кругова порука. Є коло обраних і наближених, яким все можна* (із журн.); **Підвести́ маши́ну** *див.* **підво́дити.**

МАШИНА́ЛЬНИЙ, а, е. Не пов'язаний зі свідомістю, який виконується без участі волі людини; механічний (у 5 знач.). *Актриса зробила машинальний крок назад* (Ю. Смолич); *Задзвонив телефон, і Зіна машинальним жестом підняла трубку* (О. Гуреїв); — *Ти діяв у тій екстремальній ситуації ідеально! Зрозумів? Найменший промах, найменше вагання — і все! Тут, справді, щось майже машинальне, інтуїтивне чи інстинктивне...* (О. Бердник); *Олекса машинальним рухом знову перевернув кепку козирком уперед* (І. Роздобудько).

МАШИНА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **машина́льний.** — *Коли я казав вам про машинальність у вирішенні тих чи інших буденних проблем, то це є найголовніше* (О. Бердник); *Іронічною вказівкою на машинальність дії щуки М. Є. Салтиков-Щедрін підказує читачеві думку про даремність усяких закликів до совісті хижаків* (з навч. літ.).

МАШИНА́ЛЬНО. Присл. до **машина́льний.** *Вона машинально подала їй руку* (І. Нечуй-Левицький); *Машинально відповідав він на запитання, але сон хмелив його свідомість, плутав думки і слова* (З. Тулуб); *Поки Отава сидів і роздумував над сторінкою з "Історії" Матейчика, рука йому машинально виводила на чистому аркуші якісь літери* (П. Загребельний); *Я машинально розкриваю пластикову течку. Витягаю верхній аркуш* (І. Карпа).

МАШИНЕ́РІЯ, ї, *ж., збірн., розм.* Машини, механізми. *Ось надійшов і машиніст і почав щось поратися коло машинерії* (І. Франко); *Фронт стоїть проти заходу, обличчям на захід повернута і вся машинерія цієї ділянки російського фронту* (Ю. Смолич); *Терентій .. перевіряє, чи без обману працює машинерія, а далі гукає до наймита, який уважно дзьобиком маслянки напуває пилом припалі машини* (М. Стельмах); *За якусь годину Бумблякевич блукав уже серед брухту всілякої машинерії — комбайнів, тракторів, сіялок, віялок, плугів, причепів...* (Ю. Винничук).

МАШИНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Дія за знач. **машинізува́ти** і **машинізува́тися.** *Не можна так далі: вдосконалення господарства, його машинізація призводить до звільнення робітних рук* (Д. Бузько); — *І все ж таки тут працює не одна сотня люду? Навіть при максимальній машинізації* (Ю. Смолич); — *Процес машинізації людини йде неухильно, і ніхто його не стримає. І наше завдання — тільки прискорювати його* (М. Хвильовий).

МАШИНІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **машинізува́ти.** *Завойовники були багаті, цивілізовані, технізовані й машинізовані аж по саме нікуди* (П. Загребельний); *Ви б подивилися на берлінського візника, коли він підтюпцем проїздить берлінською вулицею. Здається, що щось химерне часів середньовіччя вдерлося в машинізовану юрбу* (Остап Вишня); *Ось що пише Ш. де Голль у книзі із символічною назвою "Мемуари сподівань": "Я вже давно переконаний, що сучасному машинізованому суспільству не вистачає духовної пружини, яка гарантувала б його рівновагу"* (із журн.); // **машинізо́вано,** *безос. пред. Творчість не доступна наймогутнішим машинам, і, видимо, її ніколи не буде машинізовано* (з публіц. літ.).

МАШИНІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. Упроваджувати, застосовувати машини в певній галузі господарства або виді діяльності; механізувати. *Навісне і причіпне устаткування для мотоблоків полегшує роботу й машинізує багато ручних процесів, виконання яких раніше було досить важким і трудомістким* (з наук.-техн. літ.); *Армію потрібно машинізувати, щоб не витрачати людських життів у війні* (із журн.); *У Дрогобичі планують машинізувати прибирання тротуарів* (з газ.).

2. Наповнювати машинами. *Машинізувати місто.*

МАШИНІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док.* 1. Ставати машинізованим. *З початку 60-х років XIX ст. виробництво швидко машинізувалося. Парові машини стали "серцем" кожної фабрики чи заводу* (з наук.-попул. літ.); *Світ дедалі більше машинізується* (з публіц. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **машинізува́ти** 1. *У багатьох містах машинізується прибирання тротуарів* (із журн.).

МАШИНІ́СТ, а, *ч.* Фахівець, робітник, що керує машиною (у 2 знач.). *Гаряча праця коло молотилки .. Вітя без шапки за машиніста* (С. Васильченко); *На греблі, на найвищій будівельній точці .. працює крановий машиніст* (О. Довженко); *Ваш син — машиніст баштового крана. Він не може відповідати за стропальника* (М. Руденко); *В автобусному вікні іноді промайне знайоме нам обличчя: літньої жінки, яка видавала одяг на атомній, машиніста "чортового колеса", бабусі, яка сиділа в човні, молодят, що вчора справляли весілля* (В. Яворівський); // Залізничник, який водить поїзди. *Машиніст піддав пари: оживляються, жвавіше цокотять колеса* (Я. Качура); *Мої літа... Перебігли вони рейками, мов паротяг без машиніста* (Б. Антоненко-Давидович); *Поїзд, круто загальмований машиністом, нарешті став* (П. Колесник); // Фахівець, що керує машинами та механізмами на судні. *Командування міноносцем взяв на себе молодий машиніст* (М. Трублаїні); *Він сам колись починав службу на флоті рядовим машиністом* (Д. Ткач).

МАШИНІ́СТІВ, това, тове. Прикм. до **машині́ст.** *Біля скроні машиністової дуло нагана. — Везеш? — Ні* (О. Довженко); *Тамбур — огороджений майданчик перед входом до машиністової кабіни* (з навч. літ.); // Який належить машиністові. *Машиністів кашкет.*

МАШИНІ́СТКА, и, *ж.* 1. Жін. до **машині́ст.** *Я наблизився до інженера. Він викликав Північну штольню, але відповіді не було. — Що таке? Кротов подзвонив черговій машиністці і спитав її, в чому справа* (М. Трублаїні); *Унаслідок обстрілу було пошкоджено насосну. Загинув один електрослюсар, а машиністка насосних установок отримала поранення* (з газ.).

2. *розм.* Те саме, що **друка́рка.** *У канцелярії за столами, сиділи й шкрябали перами писарі, навіть на машинці стукотіла одна машиністка — білява тендітна панночка* (А. Головко); — *Уважно прочитай, грамотно перепиши, продиктуй машиністці і потім покажеш мені* (П. Запаренко); *Я клацатиму на машинці, привезеній із Чернівців, не знаючи, що у Києві вже давно ніхто не диктує машиністкам — сам набирає на комп'ютері* (М. Матіос).

МАШИ́НКА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **маши́на** 1, 2. *Заплющив [я] очі, щоб машинок унизу, біля під'їзду, не бачити, бо голова запаморочиться, упаду* (В. Дрозд); *Їдемо собі любенько машинкою вже по буржуйських землях, посвистуєм радісно* (І. Карпа); // Дитяча іграшка, яка має вигляд транспортного засобу. *На підлозі величезний чемодан, і в ньому дивовижна мішанина: сукні, шуба, гречана крупа, кросівки, чобітки, ліфчик, баночка меду, млинок для кави, іграшкова машинка...* (В. Шкляр); — *Йому ще машинками й солдатиками гратися, а не зустрічатися з дівчиною* (А. Дністровий); *Основою грудневих продажів залишають-*

ся звичні новорічні набори. Дедалі більше в кондитерів з'являється варіацій на тему Діда Мороза, ялинки, новорічних прикрас, паровозів, машинок (з газ.).

2. Прилад невеликого розміру, що виконує якусь ручну роботу. *Одні дівчата витискають гострою машинкою листя та пелюсточки, другі вправляють дроти в те листя, треті фарбують* (Леся Українка); *Контролер не клацнув одразу його білет своєю машинкою, як іншим* (Б. Антоненко-Давидович); *Кухар в білому ковпаку різав на машинці свіжу телятину* (Григорій Тютюнник); *Познаходили* [жандарми] .. *листівки, надруковані на .. машинці, що зветься гек-тограф...* (О. Гончар); // Прилад для стриження волосся. — *То обстричи* [обстригти]? — *здогадався цирулик. — А що ж? — Чим, машинкою чи ножицями?* (Л. Мартович); *Купила* [Ліда] *чудову імпортну машинку для стрижки пишних таткових вусів* (Люко Дашвар); // Те саме, що **Друка́рська маши́нка.** *Коли піонери розірвали конверт, вони знайшли в ньому акуратний аркушик паперу з надрукованими на машинці короткими рядками* (О. Донченко); *За столом працювала Льотта Дітц! Достеменно так, як у Полтаві, в конторі на Малопетровській, друкувала на машинці* (Олекса Ізарський); *Ось цей, видно, найстарший. Начальник технікуму, не інакше. Обіч нього молода, дуже вродлива жінка на машинці вистукує* (П. Запаренко).

(1) Друка́рська маши́нка — механізм для ручного друкування тексту. *За дверима раз у раз дзвонив телефон і дзвінко постукувала друкарська машинка* (В. Кучер); — *Коли світ завмирає у паузі, Бог вставляє в друкарську машинку чистий аркуш* (Любко Дереш).

△ **Шве́йна маши́на (маши́нка)** *див.* **маши́на.**

МАШИ́ННИЙ, а, е. Прикм. до **маши́на** 1, 2. — *А хто ви, товаришу командир, будете? Чи не по машинній часті?* (М. Трублаїні); *Сині сутінки огорнули місто, у світлі машинних фар та вуличних ліхтарів мерехтіли дрібні морозні блискітки* (Г. Вдовиченко); // Здійснюваний за допомогою машини (у 1 знач.). *Нестача робочих рук підстьобнула голову звернутись до механізації ферм і взагалі всього виробництва, де можливо було замінити робочі руки машинною працею* (М. Циба); *У неї було чотири спідниці — дві на холодні пори року і дві на літо, дві блузки на ґудзики і два брудно-зелених светри з вив'язаними машинною в'язкою "косичками"* (Н. Сняданко); *Алгоритми машинного перекладу — результат співпраці мовознавців та інженерів* (з навч. літ.); // Який виробляє машини (у 1 знач.). *Збільшується* [на початку XIX ст.] *кількість міського населення — ремісників, купців. Зростає промисловість, машинне виробництво, з'являються перші цукрові заводи* (І. Дзюба); // Який виробляє машина (у 1 знач.). *Сплетені вручну светри будуть набагато дорожчими і стильнішими за светри машинного виробництва* (Н. Сняданко); *Економічне піднесення та прогрес індустріалізації дедалі виразніше ставили питання якості оформлення машинної продукції. Чимало підприємств виготовляли товари, які були лише імітацією ремісницьких виробів* (із журн.); // Такий, у якому розміщені машини (у 1 знач.). *Дніпрогес працює. Безперервний рівномірний гул стоїть у машинному залі* (О. Гончар); *Припускаю, що моя каюта розташовувалась якраз над машинним відділенням — заснути я, здається, так і не зміг, двигуни працювали на повну, каюта вся вібрувала* (Ю. Андрухович); *Я поспіхом завершив інспекцію центру життєзабезпечення й попрямував у кормову частину корабля, де розташовувався машинний відсік* (О. Авраменко); // Який обслуговує машини. *Машинна команда .. з ранку й до вечора порається біля машини* (Д. Ткач); // Признач. для змащування деталей і механізмів машини. *В калюжах — вода, змішана з машинним маслом, — запали — горітиме* (Григорій Тютюнник); *Мої долоні ще пахнуть машинною олією* (І. Роздобудько).

△ **Маши́нний код** *див.* **код; Маши́нний телегра́ф** *див.* **телегра́ф.**

МАШИ́ННО-... Перша частина складних слів, що відповідає слову **маши́нний,** напр.: м а ш и́ н н о - м е л і о р а т и́ в н и й, м а ш и́ н н о - ш л я х о в и́ й.

МАШИ́ННО-ТРА́КТОРНИЙ, а, е. Стос. до машин і тракторів. *Завтра ми рушаємо в рай, в країну райську проляже наша дорога. І все це сталось тому, що з певного часу в Тернівщині виникло так зване машинно-тракторне товариство* (О. Гончар); *Машинно-тракторний парк сільськогосподарського підприємства є однією з найбільш важливих складових його матеріально-технічної бази* (з газ.).

Маши́нно-тра́кторна ста́нція *див.* **ста́нція.**

МАШИНО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **маши́на** у 1, 2 знач., напр.: м а ш и н о в и п р ó б н и́ й, м а ш и н о о з б р ó є н н я, м а ш и н о п р о к а́ т н и й.

МАШИНОБУДІВЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **машинобудівни́й.** *Слід передовсім зважити потенційні можливості наших чорноземів. Ми не маємо права їх занедбати заради металургійних та машинобудівельних монстрів — не гіганти індустрії зроблять нас багатими, а найкращі в світі чорноземи* (М. Руденко).

МАШИНОБУДІВНИ́Й, а́, е́. Який займається виробництвом машин. *Працював* [Федір Іванович] *на машинобудівному заводі, там же, де й до заслання, і на тій же роботі — слюсарем в інструментальному цеху* (А. Головко); *Використання пластмас у машинобудівній промисловості сприяє поліпшенню експлуатаційних властивостей машин, зменшенню їхньої ваги, поліпшенню зовнішнього вигляду* (з навч. літ.); // За допомогою якого здійснюється виробництво машин. *Берлін заявляє, що не має наміру приносити в жертву конкурентоспроможність своїх компаній, які виробляють товари з високою доданою вартістю, — автомобілі, машинобудівне устаткування, хімічну продукцію* (з газ.); // З якого виробляють машини. *Основним машинобудівним матеріалом є сталь різних марок* (з навч. літ.).

МАШИНОБУДІВНИ́К, а́, *ч.* Фахівець із машинобудування. *Незважаючи на труднощі, ковельські машинобудівники, як і раніше, виготовляють продукцію на експорт, шукають нові ринки збуту в Україні* (із журн.); *У четверту неділю вересня традиційно відзначають День машинобудівника України* (з газ.).

МАШИНОБУДУВА́ННЯ, я, *с.* Виробництво машин (у 1, 2 знач.). *Тільки заводами вугільного машинобудування, наприклад, було випущено 153 найменування нових машин, 42 найменування нової техніки й обладнання виготовлено для металургійної промисловості* (з наук. літ.); *У розроблених проектах програм розвитку легкої промисловості передбачено розвивати машинобудування* (з наук.-попул. літ.); *Робота залізничного транспорту тісно пов'язана з низкою галузей народного господарства — машинобудуванням, металургією, вуглевидобутком, деревообробною про-*

мисловістю тощо (з навч. літ.); *Результати досліджень свідчать, що найвищою інноваційною активністю характеризуються підприємства машинобудування й металообробки* (із журн.).

МАШИ́НО́ВИЙ, а, е. Те саме, що **маши́нний.** *І одягає машинова міць І дні мої, й таку наївну бранку, Мою країну, з прадідів селянку, Співучу землю смутку і криниць...* (Є. Плужник); *В машиновім шумі пролітають дні* (В. Сосюра); *Вона постояла з хвилину й підійшла до дверей, що вели в машиновий відділ пароплава* (М. Йогансен); *Біля міністра став робітник .. Його мозолява долоня зустрілася з рукою міністра. Мозолі й машинове масло неприємно вразили міністра* (Ю. Яновський).

МАШИ́НО-ГОДИ́НА, и, *ж.* Одиниця обліку робочого часу, яка є годиною фактичної роботи машини. *Собівартість продукції розраховується як сума матеріальних витрат та вартості машино-годин роботи, затрачених на кожному етапі технологічного процесу* (з навч. літ.).

МАШИНОГРА́МА, и, *ж.* Роздруківка облікової інформації, отриманої внаслідок комп'ютерної обробки. *Якщо машинограма непридатна для використання, її анулюють і роздруковують нову* (з наук. літ.); *Після того, як фахівець опрацював всю машинограму, дані його аналізу вводять у систему* (з наук.-попул. літ.); *Облікові реєстри — це носії інформації спеціального формату у вигляді відомостей, ордерів, книг, журналів, машинограм тощо, призначені для нагромадження, групування та узагальнення інформації з первинних документів* (з навч. літ.).

МАШИ́НО-ДЕ́НЬ, дня́, *ч.* Одиниця обліку робочого часу, яка є днем фактичної роботи машини. *Продуктивність комбайнів визначають за такими показниками, як кількість зібраних гектарів одним комбайном за сезон, за машино-день* (з навч. літ.).

МАШИНОЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Фахівець із машинознавства. *Випробувальна станція створила свою школу агрономів — машинознавців та інженерів, що спеціалізувалися на сільськогосподарських машинах* (з наук. літ.).

МАШИНОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Наука, що займається описом і теорією механізмів та машин, теорією конструювання та розрахунку на міцність, технологією машинобудування і т. ін. *Машинознавство — галузь науки і техніки, яка розв'язує проблеми проектування, розрахунків, методів і засобів експериментального визначення напружено-деформованого стану, випробування, виготовлення, експлуатації та ремонту деталей, вузлів, окремих механізмів і машин загалом* (з навч. літ.); // Навчальний предмет, змістом якого є основи науки про машини та механізми. *Машинознавство як навчальна дисципліна в структурі фахової підготовки майбутніх учителів трудового навчання має на меті сформувати у студентів цілісне уявлення про машини як найважливіший речовий елемент продуктивних сил* (з наук. літ.).

МАШИНОЗНА́ВЧИЙ, а, е. Прикм. до **машинозна́вство.** *Традиційно спеціальна підготовка вчителя технології містить машинознавчий, загальнотехнічний і технологічний компоненти* (з наук. літ.); *Серйозні зауваження виникають саме до поділу навчального матеріалу про основи техніки на електротехнічний і машинознавчий* (з навч. літ.).

МАШИНОКОМПЛЕ́КТ, у, *ч., спец.* Комплект складових частин, необхідних для виробництва або складання певної машини. *На нараді обговорювалося питання постачання білоруських машинокомплектів для збирання комбайнів на Херсонщині* (із журн.); *Транспортування авто з Кореї є доволі дорогим (у контейнері можна розмістити чотири машинокомплекти, проте лише один готовий автомобіль)* (з газ.).

МАШИНОЛІЧИ́ЛЬНИЙ, а, е, *заст.* Який здійснює обчислення за допомогою машин. *Машинолічильні станції використовували електромеханічні обчислювальні машини, такі як табулятори* (з наук.-попул. літ.); *Машинолічильне бюро, як і обчислювальні центри, — це організація та підрозділи, що займалися проведенням масштабних обчислень* (з навч. літ.).

МАШИ́НО-МІ́СЦЕ, я, *с.* Місце для паркування однієї машини (у 2 знач.). *У Києві паркувальні майданчики почали обладнувати машино-місцями для людей з обмеженими фізичними можливостями* (з газ.); *Промислово-будівельна група надає унікальну можливість придбати машино-місце в просторому підземному паркінгу* (з мови реклами).

МАШИНО́ПИС, у, *ч.* 1. Друкування на друкарській машинці. *Курси стенографії та машинопису вона днями закінчила, дістала диплома* [диплом] *й дві години вільних по обіді* (В. Підмогильний); *Для підвищення швидкості машинопису та зручності можна використовувати пюпітри, обладнавши їх магнітною лінійкою* (з навч. літ.).

2. Текст, надрукований на друкарській машинці. *Федір перебіг очима видруковану на цигарковім папері сторінку машинопису, перегорнув ще кілька* (Ю. Мушкетик); *Я встиг нашкрябати репортаж зі спортзали. А це п'ять сторінок машинопису* (О. Шугай); *Ми з Рябчуком сидимо у подвір'ї вілли на Кавалерійській, і я читаю машинопис "Карколомних перевтілень"* (Ю. Андрухович).

МАШИНОПИ́СНИЙ, а, е. 1. Надрукований на друкарській машинці. *Який він керівник, коли не може за півдня прочитати тридцяти сторінок машинописного тексту!* (Ю. Мушкетик); *Я несміливо, одначе з надією розгорнув кілька аркушиків з машинописним текстом* (О. Шугай); *Якось на Великдень Анжела знайшла у місті антирадянську машинописну листівку* (Т. Прохасько).

2. Те саме, що **друко́ваний** 2. *У машинописних роботах скорочення слів у тексті можна поділити на два види: скорочення, що спрямовані на зорове сприйняття, та скорочення, що застосовуються як в усній, так і письмовій мові* (з навч. літ.).

Машинопи́сне бюро́ *див.* **бюро́.**

МАШИНОРЕМО́НТНИЙ, а, е. Стос. до ремонту машин. *Машиноремонтний комплекс будь-якого сільськогосподарського підприємства призначений для зберігання, періодичних оглядів, технічного обслуговування, поточного та капітального ремонтів машин* (з наук.-попул. літ.); *З машинобудуванням тісно пов'язана металообробна промисловість і різноманітні машиноремонтні підприємства* (з навч. літ.).

МАШИНОЧИ́ТАНИЙ, а, е, *інформ.* Признач. для читання, зберігання та оброблення комп'ютером або спеціальними пристроями. *Реферативні журнали виходять як у друкованій формі, так і на машиночитаних носіях — дискетах, компакт-дисках, магнітних стрічках* (з наук. літ.); *База даних — сукупність певним чином упорядкованих і представлених, як правило, у машиночитаній формі даних* (з навч. літ.).

МАШИРУВА́ННЯ, МАШЕРУВА́ННЯ, я, *с., заст.* Дія за знач. **маширува́ти** і **машерува́ти.** *Це нагадало оте, недавно бачене, маширування військових батальйонів у сталевих шоломах, що ходили й майоріли багнетами, мовби косяки кефалі* (І. Багряний); *Справа не в кількості експертів з будь-чого, від машерування до снігопадів, а в тому, що зміни завжди не на часі* (з Інтернету); [Р е б о л л е д о:] *Отся собача служба, отсе пусте машерування за телячою шкурою, отся волоцюга в спеку та в сльоту, в дні і в ночі, без пуття, без цілі, — се мене лютить і мучить* (І. Франко).

МАШИРУВА́ТИ, МАШЕРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., заст.* Маршируваги. *Наш полк стояв тоді аж у Банаті, далеко. Трохи не два місяці машерували, доки зайшли* (Ю. Федькович); *Затямте собі, мій прекрасний, що коли ви ще раз прийдете до мене з подібними заявами в подібному тоні, то ви на другий день будете маширувати по шосе й обтісувати каміння* (М. Йогансен); *Йшла через село хура з пораненими людьми, маширували* [люди] *з лопатами закопувати мертвих* (Ю. Яновський); *Ще недавно ці солдати скаженого фюрера .. не думали про жодний полон. Де! Вони так героїчно машерували вперед* (І. Багряний).

МАШКАРА́, и́, *ж.* 1. Те саме, що **ма́ска** 1. *Грицько, що тим часом успів уже злагодити собі з паперу машкару й розмалювати її чорнилом, почепивши її собі на лице, тихо вилазив на чотирьох з-під печі* (С. Васильченко); *Було збудовано театрум* [театр], *і виступали на помості лицедії в машкарах* (Ю. Мушкетик); *Тимко, все ще не бажаючи знімати козину машкару, випередив лицедія і зазирнув йому в обличчя* (Ю. Логвин).

2. *перев. чого, перен.* Те саме, що **ма́ска** 3. [Я р о ш е н к о:] *Сьогодні я зрозумів усе! Як ти примчав до неї із звісткою про мою вигадану загибель .. Як під машкарою мого друга місяць за місяцем вкрадався в її душу* (О. Левада); *Ясень мав конче усвідомлювати, що .. лицемірство й обман ніколи не сміються, а завжди надягають машкару поважності* (П. Загребельний); *Нестор витер з губ слину і продовжив: — Співчуття до інших — це вкрите машкарою возвеличення самих себе* (Любко Дереш).

3. *перен., розм.* Про дуже негарне, спотворене обличчя людини; потвора. *З себе був* [прохожий] *така машкара, що якби змалювати, то чи й повірив би хто, щоб на світі могла бути така людина; лиця шрамоваті, на однім оці більмо* (А. Свидницький); *То не людина лежала на голому полу, то сама смерть лякала людей своєю страшною машкарою!* (Панас Мирний); *Тіло моє обросло бридкою шерстиною, руки мої замість нігтів мають пазурі, ноги мої покорочені, хребет мій вигнутий, а лице — машкара* (Валерій Шевчук).

◊ **Зрива́ти / зірва́ти ма́ску (машкару́)** *див.* **зрива́ти**[1].

МАШКАРА́Д, у, *ч., заст.* Маскарад. — *І їй сюди треба! Ішла б у машкарад зграю водити!* — *увернула головиха* (Панас Мирний); *Хто то під цією прохацькою лівреєю приховується? Ми оце в машкараді. Хто ти, гарна машкаро? — спитаю я. — Хто ж приховується? Старчиха нужденна та безприхильна* (І. Нечуй-Левицький); — *Чи то твоє діло в машкаради бавитись?* (Леся Українка); *Туди* [до громади] *йти можна і без машкараду, який був подобався декому з гарячих та нерозсудливих земляків наших, що, убравшися в оксамити, накинувши наопашку добру кортову свиту, набакир шапку настромивши, ходили по селу...* (С. Єфремов).

МАШКАРА́ДНИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **машкара́д.** *Він умів добре носити машкару, бо був з головою добре закутаний в машкарадне убрання* (І. Нечуй-Левицький); *Потвора моторно відбігла у темний закуток парку, розщепила волохату шкіру, і з машкарадної личини виліз захеканий заздрісний окультиста* [окультист] *Асмус* (В. Єшкілєв).

МАШТАЛІ́Р, а, *ч., заст.* Візник (у 1 знач.). *Мій машталір, в'їхавши на двір, поминув мазанку і зупинив коней біля рубленої хати* (О. Стороженко); *За машталіра на бричці Федя Перепелиця, праворуч нього, на задньому сидінні, — Петя Чопик* (Є. Доломан); *Машталір допомагав панові Уруському зійти з брички, взяв у нього плату, потім сів на козли і цвьохнув батогом* (Р. Іваничук); *Дрібно цокотять по брукові колеса відкритого ландо, туго натягує віжки машталір* (М. Олійник).

МАШТА́РКА, и, *ж., діал.* Те саме, що **машта́рня.** *Гості злазили перед ґанком, вози їхали, одні на подвір'я, до маштарки, до шопи і до стодоли, а інші на село* (Б. Лепкий).

МАШТА́РНЯ, і, *ж., діал.* Манеж (у 1 знач.). *Це стайня, маштарня, дроварня* [дровітня] *і комора під одним дахом, а той двірок — класи, — князь дав* (А. Свидницький); *Ціла величезна маштарня перемінилася в один великий біль, в один страшливий стон* [стогін] (Б. Лепкий); * У порівн. *До Олиного кабінету .. треба переходити ще через кілька величезних, як маштарні, світлиць* (І. Франко).

МА́ЩЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **мас́тити** 1, 2. *Іполіт .. пішов за кашею. Знову вівсяна. І не мащена* (В. Канівець); *На лавах під стінами хропе кілька тих, що повернулися з стійок, під стінами — карабіни й кулемет, в куті — на купу скинені гранати. Селянська, мащена глиною піч* (О. Лисяк); *Решта хаток тулилася густо понад неширокою вулицею, білі й чепурні, але маленькі, мащені глиною лише з-від вулиці* (І. Білик); * У порівн. *Він з подивом розглядав налите здоров'ям обличчя, що лисніло, немов салом мащене* (К. Гордієнко); // **ма́щено,** *безос. пред. Треба було обміркувати найдрібніші видатки, ощаджувати масло, яким мащено хліб дітям, давати їм доношувати блюзочки* [блузочки] *до останньої нитки* (І. Франко).

МА́ЩЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **мас́тити** 1, 2. — *Людина хоче їсти і їсть занадто багато. Ні одна машина не потребує стільки опалення й мащення* (Ю. Смолич); *На 6 склянок пшеничного борошна — 6 склянок молока, 50 г дріжджів, 5 яєць, 60 г масла для мащення сковороди* (з навч. літ.); *Толокою робили заміс для мащення хати, закидали стіни — зводили глиняні хати, мазали стіни на горищі* (з наук.-попул. літ.).

МАЮ́СКУЛ, а, *ч., спец.* Письмо, шрифт, що складаються з великих літер (маюскул); протилежне м і н у с к у л. *Маюскул — це найбільш давнє письмо* (з наук.-попул. літ.); *Александрійський кодекс написаний грецьким маюскулом на тонкому пергаменті високої якості* (з навч. літ.).

МАЮ́СКУЛА, и, *ж., спец.* Велика літера, перев. в текстах стародавньої писемності; протилежне м і н у с к у л а. *Грецькі писарі послуговувалися різними стилями написання літер. Їх можна поділити на чотири групи: великі літери, маюскули (підвид великих літер), з'єднані літери і мінускули* (з наук.-попул. літ.); *Латинське письмо до III ст. складалося з прописних літер — маюскул* (з навч. літ.).

МАЮ́СКУЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **маю́скул** і **маю́скула.** *У латинському алфавіті поділ літер на маюскуль-*

ні й мінускульні відбувся в епоху Відродження (з наук. літ.); *Маюскульне письмо, одна з форм уставного письма, було поширене в період від IV ст. до н. е. аж до VIII–IX ст. н. е.* (з наук.-попул. літ.); *Римський курсив виник унаслідок швидкого писання, коли окремі знаки маюскульного шрифту почали перетворюватися на маленькі мінускульні, або рядкові, літери* (із журн.).

МАЮ́ЧИЙ, а, е, *зах.* Те саме, що **замо́жний.** — *Я, бідний, невчений пастух, та обстав сильно за громадою. А що би то було, якби я був учений та й маючий господар?* (Л. Мартович); [Ш е й л о к:] *Сей пан маючий, — три тисячі дукатів, — думаю, що його поруку можу прийняти* (І. Франко, пер. з тв. В. Шекспіра).

МАЯ́К, а́, *ч.* 1. Висока башта, що має потужне джерело світла, яке вказує шлях суднам. *Білий монастир поетично мрів в легкому світі од маяка* (І. Нечуй-Левицький); *Маяк навперемін кладе на море то червону, то зелену смугу* (Ю. Яновський); *До вікна готельної кімнати регулярно жбурляв жмут сяйва портовий маяк* (М. Бажан); * У порівн. *Дурні та гордії ми люди На всіх шляхах, по всій усюді, А хвалимось, що ось-то ми І над землею і водою, І од палат та до тюрми Усе царі, а над собою Аж деспоти .. І все то те по добрій волі, По волі розуму горить, Як той маяк у синім морі* (Т. Шевченко); *На вершині цієї гори спочивав у міцному гнізді Мотронинський монастир. Його золоті хрести було видно за кілька миль, сонячного дня вони виблискували зорями в синяві лісів і, мов рятівний маяк, привертали до себе погляди нещасного під'яремного люду* (М. Старицький); // На березі річки — дерев'яний стовп із ліхтарем, що вказує на напрям фарватеру. *Над Волгою лягав молодий весняний вечір. Пароплав ішов униз, пильнуючи річних маяків* (Г. Епік); // Засіб, признач. для подавання звукових або радіосигналів в умовах недостатньої видимості. *На маяку була встановлена сучасна оптична, акустична і радіотехнічна апаратура* (із журн.); // *перен.* Хто- або що-небудь, що є символом передового, прогресивного. *Ми танцювали, згадували не так Торонто, як Сімко. Сімко, цей маяк нашого мандру* [мандрування] *у просторах чуття, своєрідна зоря надхнення* [натхнення] *і печалі* (У. Самчук); — *Це такий ти передовик? Такий "маяк"?* (О. Гончар); *Ви повинні вибрати для себе конкретний Шлях, конкретного Вчителя, певний Маяк* (О. Бердник).

2. *заст.* Дерев'яна сторожова вежа. *Біля кожного редуту стояли .. маяки, дуже хитромудро збудовані, на случай* [випадок] *несподіваного набігу, щоб разом оповістить увесь край* (О. Стороженко); *Де-не-де на могилах майоріли маяки на трьох розсохах. Зверху на помості сидів козак і зорив за полем* (П. Панч).

3. *діал.* Дерево, залишене під час вирубування лісу. *Ворони з трьох сторон* [сторін] *і сіли На маяку, що на горі Посеред лісу, усі три* (Т. Шевченко).

МАЯКО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мая́к.** *Маяки обладнують, крім маякових вогнів, видимих на великій відстані, пристроями для подання звукових сигналів у тумані* (з наук.-попул. літ.); *Мешкає на острові Монерон лише маякова служба, один співробітник метеостанції та пара єгерів організованого на острові заповідника* (із журн.).

2. Який є умовним знаком, указує на щось. *Кутові й маякові фундаментні блоки можна встановлювати, не переносячи осі на дно* (з навч. літ.).

МА́ЯННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ма́яти** 1, 2. *Я придивляюсь до їхнього маяння, прислухаюсь до їхнього співу, і мені теж хочеться полетіти за лебедями* (М. Стельмах); *Клечальну неділю називають по-різному: зеленою, клечальною, русальною. Зеленою — тому що буяє зело, клечальною — від маяння зелом клітей* (з наук.-попул. літ.).

МА́ЯТИ, ма́ю, ма́єш, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Коливатися від вітру або швидкого руху; розвіватися. *Обснувало* [павутиння] *тополі, верби, стіжки, тини; маяло на вершечках садків* (І. Нечуй-Левицький); *Поли з рудої юпки, мов крила, мають за ним від прудкого бігу, а він усе біжить далі та голосить* (М. Коцюбинський); *Дзвонили дзвони, блищали ризи, маяли ікони й хоругви* (В. Винниченко); *На довгих рогатинах маяли не київські й не переяславські прапорці* (І. Білик); // Літати, тріпочучи крильцями. *Ми спочивали серед буйних трав .. Маяли над ними Метелики, маленькі і великі, Жовтогарячі, жовті, голубі* (М. Рильський).

2. Робити рухи, помахи чим-небудь; махати. *Вже ось сонце за лісочком, Трьомсин їде холодочком, Малахаєчкою* [малахаєм] *має, Мов коня-то підганяє* (І. Манжура); *Балакучі моторки стрекотіли .. Але й човни не поступалися перед ними, вони так гарно як один маяли веслами* (О. Іваненко); // Колихати гіллям, листям і т. ін. *Де ж ти взялась, сиротино, Тополенько мила?.. Не промовить тополенька, Лиш гіллями має* (С. Руданський); *Край шляху смокви листям тихо мають* (І. Франко); // *що, чим.* Розвівати що-небудь (про вітер). *Нехай мої чорні кудрі Буйний вітер має, Нехай мене, молодої, Ніхто не займає* (П. Чубинський); [М а р у с я:] *Насиплють високу могилу, поставлять хреста з двома хустками; вітрець буде хустками маяти* (М. Старицький); *Один лише лицар зостався на місці, голубою стяжкою маяв вітер* (Ю. Винничук).

3. *тільки 3 ос.* З'являтися час від часу в полі зору; виднітися вдалині. *Має біла торба Через яр, Йде дівчина горда На базар* (П. Воронько).

4. *рідко.* Злегка повівати (про вітер). *Має вітер над горою, Грає сонце у садах...* (М. Рильський).

МА́ЯТИСЯ, ма́юся, ма́єшся, *недок., розм.* 1. Жити в тяжких умовах, переживати труднощі. *Мається, як горох при дорозі* (Номис); *Бачу, як на світ тебе мати породила; Бачу, як ти маялась і як започила* [померла] (Я. Щоголів); // Переживати фізичні або душевні муки, неспокій. — *Без тебе я не жив, а маявся: чи справлю хоч трохи своє діло — біжу до тебе* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Мої друзі маялися не менше од мене, і якщо по моїй многостраждальній спині ходив віник, то Сонька діставала по литках лозиною, Ванька частували паском* (А. Дімаров); // Тинятися. *Вийду собі, сяду де в садку, та як задумаюсь..; робити що ніякої охоти нема. Так і маюсь цілий день* (Марко Вовчок).

2. *тільки 3 ос., рідко.* Те саме, що **майоріти** 3; розвіватися. *По траві, як в ніч по небу Яснії зірки, Веснянії, запашнії Маються квітки* (М. Костомаров).

3. *діал.* Битися (про серце). *Приложила я руку до її серця, — ще трошечки мається* (Ганна Барвінок).

◊ **(1) Ма́ятися по сві́ту (на сві́ті)** — жити нещасливо, неспокійно, зазнаючи всіляких труднощів, злигоднів і т. ін. *І батько мій... там же в Нових Кодаках жив і маявся на світі сто і п'ятнадцять літ* (О. Стороженко); *Тиміш не довго маявся по світу: нудьга його з'їла* (Марко Вовчок).

МА́ЯТНИК, а, *ч.* 1. Стрижень, який верхнім кінцем прикріплений до нерухомої точки й рівномірно коливається. *В світлиці не було нікого. Тільки маятник здорового годинника нешвидко й з повагою цокав* (І. Нечуй-Левицький); *На стіні цокали годинники. Годинників було багато, різних за розміром, з різними маятниками. Маятники заважали один одному відмінністю своїх ритмів* (О. Довженко); *У неї дивна властивість думати в такі моменти про зовсім віддалені речі. Зараз вона думала про маятник. Вікторіанського годинника. Чомусь* (І. Карпа); * Образно. *Маятник історії розкручується круто* (із журн.); * У порівн. *Сосни шуміли, розгойдувались, як маятники* (Ю. Бедзик).

2. Колісце, що регулює хід годинника. *Якщо ви маєте справу з маятниковими годинниками — у них добовий хід регулюється поворотами гайки, від яких лінза маятника підводиться й опускається* (з навч. літ.).

△ **(1) Ма́ятник Фуко́** — маятник, що його використовують для експериментальної демонстрації добового обертання Землі. *Та ледь Порфирова рука в радісній нетерплячці простяглася, щоб зловити той маятник Фуко, як хтось іззаду владно торкнувся хлопцевого плеча й культурно його відсторонив* (О. Гончар); *Озброївшись не стільки оптикою, скільки різним химерним причандаллям — камерами Вільсона, електронними гарматами, прискорювачами Доплера і маятниками Фуко, — ти .. розв'язував нерозв'язні задачі* (Ю. Іздрик); **(2) Фізи́чний ма́ятник** — тверде тіло, здатне здійснювати коливання навколо однієї нерухомої точки, що не збігається з центром його ваги. *Люстра, підвішена до стелі, дитяча гойдалка, маятник годинника тощо — це приклади фізичних маятників* (з навч. літ.).

МА́ЯТНИКОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ма́ятник.** *Під час роботи пилка здійснює маятникові рухи* (з наук.-техн. літ.); // Який діє за допомогою маятника. *Циклічний час рухається по колу, у традиційній уяві він видається як рух маятникового годинника, який в одному ритмі відраховує свої цикли* (з навч. літ.).

2. *перен.* Пов'язаний із повторюваним, регулярним пересуванням, переміщенням кого-, чого-небудь туди й назад; човниковий (у 2 знач.). *У США дуже поширені "маятникові поїздки": жителі передмість уранці їдуть на роботу до міста, а ввечері повертаються додому* (з навч. літ.).

Човнико́ва (ма́ятникова) мігра́ція *див.* **мігра́ція.**

МАЯТНИКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на маятник, на його рухи. *При вислуховуванні серця визначається маятникоподібний ритм* (з наук. літ.); *Маятникоподібний рух під час стрибка дозволяє таргану досягти протилежного боку гілки або дошки, не сповільнюючи свого руху* (із журн.).

МАЯ́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **мая́чити[2].** — *Була ніч. Я лежав на лаві і чув тифозне маячення хворих господарів* (В. Домонтович); *Бармаш залишається в таборі. В жорстокому жару, увесь побитий, втративши свідомість, б'ється в маяченні* (В. Козаченко); * У порівн. *Граф Замойський, немов у маяченні, процитував улюблений і грізно віщий приспів Яна Кохановського* (Іван Ле).

МАЯ́ЧИТИ[1], мая́чу, мая́чиш, **МАЯЧІ́ТИ,** ію, ієш, *недок.* Виднітися, виділятися на фоні чогось; бути видним здалеку, майоріти (у 1 знач.). [Семен Мельниченко:] *На токах тільки де-не-де маячив невеличкий стіжечок, дерева були обголені лютою зимою...* (М. Кропивницький); *Далеко, на краю обрію, ледве виступаючи з вечірньої мли, маячіє місто з вежами* (І. Франко); *Обабіч шляху то тут, то там мріють у степу хутори, маячать на далеких обріях, як зелені острови по синьому морю* (Григорій Тютюнник); *На полі палахкотіло багаття, що його розклали спритні хлопці, маячіли постаті, чулись голоси* (М. Зарудний); *Родзісад наказав розстріляти трьох спійманих зі зброєю стрільців. Його присадкувата, товста фігура маячила коло вікна, коли пролунали постріли* (Р. Андріяшик); // З'являтися (час від часу) в полі зору; мелькати. *Між дерев, од стовбура до стовбура перебігаючи, маячили якісь темні, але зовсім виразні й чіткі людські силуети* (Ю. Смолич); * Образно. *Маячіла невиразна думка, що, може б, варто Дарку частіше панам на очі накидати* (Леся Українка); // Поставати в уяві, увижатися. *Маячили в уяві образи якоїсь чудної природи та життя, сум погаслого дня, тихих міст з білими тужнопустельними стінами* (В. Винниченко); *Але життя коротке. Його фінішна пряма завжди маячить перед нами, навіть коли тобі здається, що ти лише народжуєшся на світ Божий* (М. Матіос); // Мерехтіти в темряві (про джерела світла, небесні світила). *Рябко на панському дворі не спить всю нічку. Коли б тобі на сміх було де видно свічку. Або в селі де на опічку Маячив каганець* (П. Гулак-Артемовський); *Крізь прорізи в хмарах маячив місяць* (С. Скляренко).

◊ **(1) Мая́чи́ти у ві́чі (пе́ред очи́ма)** *кому і без дод.*: а) перебувати на видному місці; бути помітним, привертати увагу. [Одарка:] *Чи се ж тобі, дівко, звичайно середу* [серед] *дня з парубком на вулиці стояти? — маяче* [маячить] *усім у вічі, як та верства!* (Г. Квітка-Основ'яненко); б) поставати в уяві; ввижатися, згадуватися. *Хоч би маленький шматочок м'яса! Явдоха відчуває — м'ясо віджививло б її. Воно маячить перед очима — рум'яне, піджарене...* (О. Донченко).

МАЯ́ЧИТИ[2], мая́чу, мая́чиш, *недок.* Незв'язно, невиразно говорити уві сні або в гарячковому стані; марити (у 2 знач.). *Рука його починає торкати струни на арфі, а голос його, наче голос того, що маячить у сні, промовляє не то співом, не то скаргою* (Леся Українка); *Уночі Миколі Івановичу стало зовсім зле: він стогнав і метався на ліжку, мокрий від липкого поту, і, маячачи, лаяв уявного Хорошуна* (Б. Антоненко-Давидович); *У такому стані* [гарячки] *говорив* [Степан] *щось незрозуміле, маячив* (В. Гжицький); *Санітар підійшов до хворого і накрив його ковдрою. — Маячить. Навряд чи виживе* (М. Дашкієв).

МАЯЧИ́ТИСЯ, и́ться, *недок., діал.* Ввижатися. *Лиш чорні очі, лиця все вродливі Мені маячились* (І. Франко); // *безос. Я з діточками у путі, й мені маячилось, що йду у наш сімейний храм* (В. Багірова).

МАЯЧІ́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **мая́чення.** *В цьому будинку* [для божевільних] *стояв постійний, невгамовний гул. Пересичені маячінням, мешканці його наповнювали кімнати .. дикими, печальними й беззмістовними вигуками* (І. Микитенко); *Дуже часто, в хворобливому маячінні, вона згадувала якогось Йосипа* (С. Скляренко); *Ніч минула без сну. В хворобливому маячінні жінці ввижалися образи чоловіка й сина* (О. Донченко); * У порівн. *Голос його переходить в шепотіння, але шпарке, тривожне, як маячіння* (Леся Українка).

МАЯЧІ́ТИ *див.* **мая́чити[1].**

МАЯЧЛИ́ВИЙ[1], а, е. Те саме, що **маячни́й.** *Скільки днів і ночей тривало маячливе його забуття? Опритомнів уночі, в похмурому бараці, серед таких же, як сам, маслакува-

тих тифозників (О. Гончар); *З усіх людей, яких я тут описав, .. тільки один мене турбує й непокоїть — отой дивний Біляшівський. Хто він і що хоче, яку маячливу думку поселив собі в голову, чому так пильно дивиться на мене при зустрічах?* (Валерій Шевчук); Я писав її [поему] *для власної втіхи і забави, химерним, маячливим стилем тієї романтичної школи, де я свої наймиліші молоді роки прожив* (Леся Українка, пер. з тв. Г. Гейне).

МАЯЧЛИ́ВИЙ[2], а, е, *рідко.* Який маячить *(див.* **мая́чити**[1]). *Ці запахи в'ялих рослин, ця млосна й хитлива імла. Сплітаються, в'ються й течуть одним маячливим струмінням* (М. Бажан).

МАЯ́ЧНИЙ, а, е. Те саме, що **маяко́вий.** — *Я цього хлопчика знаю. — Хто це? — Синок маячного доглядача* (М. Трублаїні).

МАЯЧНИ́Й, á, é. Стос. до маячення. *Та й усе життя отоді в Обухівці — не віриться, що це була дійсність, а не привиділось у важкому маячному сні* (А. Головко); *Ущухло навколо й стало чути тільки Дмитрикові маячні стогони* (Е. Андієвська); *Неясні маячні образи вимальовувались перед ним* (Ю. Бедзик); // Божевільний, безумний. — *Ти писателька* [письменниця], *ти не повинна нехтувати собою заради якихось маячних ідей, — стояла на своєму мати* (М. Олійник); *Я виклав свої — маячні! — ідеї у формі газетного матеріалу "Чи не зарано ми заспокоїлися?" і поніс на стіл Хижнякові* (А. Кокотюха).

МАЯЧНЯ́, í, *ж.* 1. Гарячковий стан хворої людини, що звичайно супроводжується незв'язною, невиразною, беззмістовною мовою. *Ворожки шептали над Маріорою, підкурювали її, поїли зіллям — нічого не помагалось. Та ж сама гарячка, та ж маячня, той же неспокій...* (М. Коцюбинський); [Ж у р а:] *Цілий місяць після цієї страшної ночі я лежала непритомна, в маячні* (І. Кочерга); *Справді, що це зі мною діється? Якесь помутніння свідомості, огидна маячня впереміш з диким чортовинням...* (Г. Тарасюк); * У порівн. *Тепер щодня, як у маячні, Перехрест шукав злочинця* (Іван Ле); // *розм.* Нездійсненні мрії. *Він — не Євгеній байронічний. Не Ленський, повний маячні* (М. Рильський); *Вона посміхалася, читаючи звичайну юнацьку маячню, згадуючи й себе тодішню* (І. Роздобудько).

2. *зневажл.* Божевільні висловлювання, плани, що постають у хворобливій або збоченій уяві. *Я не дивуюся, що люди, яким ви досі намагалися розповісти цю вашу маячню, тікали від вас, як від божевільного* (В. Підмогильний); — *Цікаво буде подивитися, як цей самий директор накаже вам здійснювати Каргатову маячню* (Ю. Шовкопляс); *Вислуховуючи всю цю маячню, позбавлену будь-якого, бодай сновидного смаку і стилю, я краєм ока спостерігав за старою панею* (Ю. Іздрик); // Щось, що не заслуговує на увагу. *Вони курили в коридорі. Говорили про вибори та іншу політичну маячню* (А. Дністровий); *Я роздумувала про те, що, звісно, про парфуми логічно писати в розділі світської хроніки, а не спорту, проте прикро, що саме мені доводиться займатися такою маячнею* (С. Пиркало).

МАЯЧО́К, чкá, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **мая́к.** — *Древній маячок був, — гугнявив дідо. — Ще люди Дежнева клали. А тепер норд-ост покришив його на крупи. Мушу живим вогником блимати* (М. Дочинець); *Як правило, все, що відбувалося з людиною в минулому, ніколи не здається їй щасливим, адже щастя — це такий собі маячок, що завжди зблискує вдалині* (І. Роздобудько); — *Наш монастир — свого роду маячок для всіх знедолених* (з газ.).

2. Засіб для визначення координат кого-, чого-небудь, який встановлюють на об'єкті спостереження. — *На машині нашого нового партнера ми завбачливо поставили маячок* (А. Кокотюха); *Місцеперебування клієнта відображатиметься на електронних картах у вигляді маячків червоного кольору* (з газ.).

3. Те саме, що **Про́блиско́вий маячо́к.** *Перегородивши дорогу, збились біля потерпілих і санітарна, й кілька поліцейських машин, які щойно промчали з нестерпним виттям, а зараз лишили собі тільки мовчазне мигтіння світляних маячків* (О. Гончар); *Щойно напарник опинився поруч, як міліцейська машина рушила з місця, й надалі мигаючи маячком* (В. Хрущак); *Нарешті ми вписалися в чітку мережу координат, розписану світловими розчерками, спалахами прожекторів, пульсаціями маячків на машинах* (з газ.).

△ **(1) Про́блиско́вий маячо́к** — тип світлових попереджувальних вогнів, які встановлюють на транспортний засіб для попередження чого-небудь, визначення пріоритету дорожнього пересування. *Правила проїзду транспортних засобів зі спеціальними звуковими та світловими сигналами стосуються транспортних засобів з увімкненими проблисковими маячками синього, зеленого або червоного кольорів* (з наук. літ.).

МБУ́ТІ, *невідм., мн., одн., ч. і ж.* Плем'я пігмеїв, що живуть у важкодоступних лісах Центральної Африки. *Мбуті не будують собі постійних осель, а мешкають у куренях, складених із гілля і вкритих листям* (з навч. літ.); *Мбуті живуть невеличкими групами, що складаються з чотирьох або п'яти родин* (із журн.).

МВС, *невідм., с.* Скорочення: міністерство внутрішніх справ. *Найчисленніша ланка правоохоронних органів — органи МВС України* (з навч. літ.); *Через три роки дівчину призначили начальником бюро перекладів. За відмінну службу нагородили відзнакою МВС першого й другого ступенів* (з газ.).

МВФ, *невідм., ч.* Скорочення: Міжнародний валютний фонд *(див.* **фонд).** *Досить успішно співпрацює Україна з такими європейськими кредитно-фінансовими установами, як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк тощо* (з наук. літ.); *МВФ є інституційною основою сучасної світової валютної системи* (з наук.-попул. літ.); *МВФ заснований з метою регулювання валютно-кредитних відносин країн-членів і надання їм допомоги при дефіциті їхнього платіжного балансу* (з навч. літ.).

МЕ, МЕ-Е, *виг.* Звуконаслідування, що відтворює крик кози, вівці і т. ін. [К о з а:] *Ме-е! Бреше баба, ти не вір, Не пускай її у двір* (з казки); *Вівці ліниво згинають коліна .. Голі морди, з старечим виразом зануди, одкривають слиняві губи, щоб поскаржитись бозна-кому: бе-е... ме-е...* (М. Коцюбинський); *От вовк і нанюхав моїх овечок. Продер глупої ночі під стріхою в кошару дірку та й уплигнув серед овечки. Ну, в кошарі, звісно, гвалт, — вівці: "ме-е-е!"* (Остап Вишня); // Уживається як присудок за знач. **мéкати** 1. *Воно ж* [теля] *тільки ме! і побігло* (П. Тичина).

◊ **Ні (ані) бе ні (ані) ме [ні кукурíку]** *див.* **бе**[1].

МЕА́НДР, у, *ч.* 1. *геол.* Закрут, крутий поворот у течії річки. *Серед меандрів р. Прип'ять — понад 60 природних і штучних (меліоративних) водойм* (з наук. літ.); *Дивився* [доміні-

канин] *на широкий краєвид з блискучо-срібними меандрами* (Н. Королева); *Наша науково-дослідна група кілька років поспіль базувалася в нижній течії Ілі. У тій місцевості її русло звивається в меандрах* (із журн.); * Образно. *Якось увечері, блукаючи меандрами інтернетівської павутини — у марній надії розрізнити правду і брехню, реальність та її симулякри, — натрапляю на знайоме ім'я* (з газ.).

2. У мистецтві — геометричний орнамент, візерунок у вигляді ламаної або кривої лінії зі звивинами. *Узори татарські, що я в Криму зібрала.., надто подібні до українських, найчастіше стрічаються фігури, хрести, зірки, меандр і такі подібні* (Леся Українка); *Покраяний на кусні білий хліб. Айва й вино у склянці недопите. В меандрах глек. Ланцюг з велосипеда* (Е. Андієвська); *Лише на сходах вона згадала, що забула улюблену заколку до волосся, дорогу, інкрустовану.. "Це меандр, — просвітила її тоді продавчиня, — досконалий орнамент, що йде безперервною лінією..."* (Г. Вдовиченко).

МЕАНДРИ́ЧНИЙ, а, е. 1. *геол.* Те саме, що **меа́ндровий** 1. *Оскільки на двох суміжних плесах береги розмиваються в протилежних напрямках, то русло приймає звивистий, меандричний характер у плані* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **меа́ндровий** 2. *В українській вишивці лінія домінує, вона об'єднує всю композицію, створює точно вивірений спокійний ритм. Це прямі, ламані, зигзагоподібні, меандричні лінії* (з наук. літ.); *Завдяки ритуальному татуюванню, коли прості печатки створювали на тілі дуже складні варіанти меандричного узору, ромбічний орнамент пережив побутування мамонтової кістки і дожив до землеробської епохи* (з наук.-попул. літ.).

МЕА́НДРОВИЙ, а, е. 1. *геол.* Прикм. до **меа́ндр** 1. *Саме в голоцені в заплаві Десни відбулася її диференціація на окремі частини (зони) типу сучасних меандрових заливних поясів* (з наук. літ.).

2. Прикм. до **меа́ндр** 2. *Меандровий орнамент, поширений у давньогрецькому мистецтві, перейшов і в українське зі своїм семантичним значенням — символом людської долі, покрученого лабіринту людського життя* (з наук. літ.); *У Мізині на дивовижно витонченому браслеті із кістки мамонта знайдено найдавніший у світі меандровий орнамент (XVIII тис. до н. е.)* (з наук.-попул. літ.).

МЕАНДРОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до меандру (у 2 знач.). *Фортеця, що датується серединою II тис. до н. е., складалася з широких та вузьких ділянок валу, що чергуються. У плані вони становили меандроподібну лінію, яка сприяла ефективності оборони* (з наук.-попул. літ.).

МЕАНДРУВА́ННЯ, я, *с., геол.* Дія і стан за знач. **меандрува́ти.** *Обмежене меандрування розвивається на річках із вузькою заплавою* (з наук. літ.); *Меандрування русла, що відбувається в межах заплав, часто призводить до відокремлення закрутів річки від основного русла* (з навч. літ.); // Те саме, що **звива́ння.** *Через 28 хвилин поздовжня видимість стала періодично коливатися в результаті меандрування струменя під дією зміни вітру* (з наук. літ.).

МЕАНДРУВА́ТИ, у́є, *недок., геол.* Утворювати меандри (у 1 знач.). *Нижче райцентру Криничок, де русло річки перетворено на низку рибогосподарських ставів, Сура вперше починає сильно меандрувати* (з наук. літ.); *У суходолах уже добре проявляються береговий і донний розмив, русло починає меандрувати* (з наук.-попул. літ.).

МЕ́БЛЕВИЙ, а, е. Прикм. до **ме́блі.** *Чудесна квартирка! На дві душі... І хороший меблевий гарнітур — югославська стінка, всюди чистота, акуратність* (Ю. Мушкетик); *Йшлося про те, аби перевезти цілу купу речей, передусім якісь меблеві залишки, від батьків Ніни у наше нове порожнє помешкання* (Ю. Андрухович); // Стос. до виготовлення й продажу меблів. *Оце, каже* [дідусь], *октава, дванадцять головних струн .. Багатий, хлоп'ята, інструмент, попідростаєте, учіться й ви... І я це затямив. А коли після школи пішов на меблеву фабрику учнем у сувенірний цех, там уже вирішив: сам зроблю!..* (О. Гончар); *Квартира нагадувала меблевий магазин. Меблі громадилися посеред кімнат, без усякого порядку, утворюючи якийсь таємничий лабіринт* (В. Нестайко); *Мінімум меблів, так тепер практикується в будинках з квартирами поліпшеного планування. Зате всі вони — стильні, цілком можливо, навіть куплені в одному з меблевих салонів "Універсуму"* (А. Кокотюха).

МЕ́БЛІ, ів, *мн.* Предмети обстановки квартири, кімнати і т. ін. *Скрізь без ладу розстановлені меблі: стільці, ослонці, канапи* (С. Васильченко); *Єдиними меблями в цьому приміщенні був тапчан з солом'яним сінником та крісло* (Ірина Вільде); *Кімната, як на готельний номер, справді була розкішна — простора, затишна, охайна, з дорогими меблями й широким ліжком під балдахіном* (О. Авраменко); *Замотана в сіру хустку бабуся торгувала дитячими іграшками, шматяними ляльками і дерев'яними меблями для дітей* (С. Андрухович); // *перен., рідко.* Про людей, які не заслуговують на увагу, але постійно присутні десь. *Він укупі ще з кількома подібними інвалідами належав до постійних меблів при всяких* [судових] *розправах* (І. Франко).

(1) Віденські ме́блі <Віденське крі́сло> <Віденський стіле́ць (дива́н)> — легкі та міцні меблі (крісло, стілець, диван) із гнутого дерева. *Він сидів на кріслі, гнутому, віденському, такому, що стоять по театрах, і спочивав* (Б. Харчук); *Філософ і Зануда хутко звільняють середину невеличкої сцени і виносять два віденських стільця* [стільці], *круглий стіл і табличку на підставці* (Є. Кононенко); *Комісар, який незрушно спостерігав за ним, читати папір не став, поклав його біля письмового прибору, а потім простягнув руку, поздоровкався й жестом показав на твердий віденський диван біля вікна* (із журн.); **(2) М'які ме́блі** — меблі, набиті чимось м'яким або зроблені на пружинах. *Панночка весела, щиро сміється, лунає сміх в тихих з м'якими меблями кімнатах* (М. Івченко); *Директор був у кабінеті й прийняв його. Тут були м'які меблі й величезний, масивний годинник на стіні* (В. Підмогильний); *В кімнаті м'які меблі, стіл, завалений літературою* (Д. Бедзик).

◊ **(3) Для (за́для) ме́блів [бу́ти (сиді́ти, перебува́ти** *і т. ін.)***]** *де* — без будь-якої потреби, даремно, просто так. — *Це ви розпорядилися продовжувати роботи? — А я хіба тут задля меблів сиджу?* (Д. Ткач); *А хто, до речі, в тій Данії? Королева Маргарита. Ну то для меблів. А насправді хто?* (Є. Кононенко); *Владік* [Владик], *мабуть, тут був просто так, для меблів* (С. Жадан).

МЕБЛЬО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **меблюва́ти.** *Він став жити вигідніше, в порядній, хорошо* [хороше] *мебльованій хаті, став держати слуг* (І. Франко); *Ми ще довго, до пізньої доби, вели бесіду в бідно мебльованій кімнатці серед глухого руснацького села* (М. Коцюбинський); *Скромно мебльована кімната у квартирі Безкоровайного* (І. Мура-

тов); *Підполковник займав "генеральську" кімнату на другому поверсі. Люстра, багато мебльована, у відгородженій ширмою ніші маленька спальня, велика ванна кімната, туалет* (П. Загребельний).

2. *у знач. прикм.* Який наймають разом з меблями; умебльований. *Видно, що новий дідич більше жив по готелях та в мебльованих помешканнях* (Г. Пагутяк); *Весілля тихе було. Обвінчалися в Михайлівському. Невеликою компанією прогулялися по Дніпру та й проводили молодят до щойно знятих мебльованих апартаментів* (І. Роздобудько).

Мебльóвані кімнáти *див.* **кімнáта.**

МЕБЛЬОВИ́Й, á, é, *рідко.* Те саме, що **мéблевий.** *Один із старших челядників, здається, по прізвищу Чеморинський, що називав себе "мебльовим столяром", любив оповідати давні цехові історії* (І. Франко); *Їхня кімната нагадувала мебльовий склеп* (Олекса Ізарський).

МЕБЛЬОВИ́К, á, *ч., розм.* Те саме, що **мебля́р.** *Фірма запрошує на роботу кваліфікованого мебльовика корпусних меблів* (з мови реклами); // Той, хто працює на меблевому підприємстві. *Мебльовики очікують надходження якісної деревини на фабрику* (з газ.).

МЕБЛЮВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто займається меблюванням (квартир, кімнат і т. ін.). *Меблювальники обставили квартиру.*

МЕБЛЮВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **меблювáльник.** *Меблювальниця офісу.*

МЕБЛЮВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **меблювáти.** *Найдошкульнішим болем голови в таких випадках є та частина ритуалу, що зветься меблюванням і декорацією .. Де, наприклад, дістати канапи, фотелі і все таке інше* (У. Самчук); — *Цього року нам вдалося завершити ремонт і меблювання приміщень у дитячому садку, а також облаштувати ігровий майданчик* (з газ.).

2. Кімнатна обстановка (у 2 знач.); умеблювання (у 2 знач.). *Тільки пишне люстро (звідки? як тут залишилося?) й залізне ліжко з сірою солдатською ковдрою та вбогий стілець, що на ньому понуро сидів Чайка, от і все меблювання* (Д. Бузько); *Полоз провів несподівану гостю у свій кабінет — кімнату з більш ніж скромним меблюванням* (В. Собко); *Серед меблювання кухні — холодильник, мікрохвильова піч та електроплита, у залі є м'який куточок, комп'ютер, аудіота відеотехніка* (із журн.).

МЕБЛЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок. і рідше док., що.* Обставляти меблями. *Чи є саме у вас хист до такої справи, як меблювати дитячу? Спробуйте!* (з мови реклами); *За допомогою кованих виробів можна створити особливий дизайн інтер'єру, меблювати будинок речами, схожими на старовинні* (з наук.-попул. літ.); *Якщо розміри кімнати не дозволяють розгулятися з меблями, то цілком прийнятний варіант — меблювати квартиру функціональним диваном* (із журн.).

МЕБЛЮВА́ТИСЯ, ю́юся, ю́єшся, *недок.* 1. Обставляти меблями свою квартиру. *Коли заможні київські споживачі побажали меблюватися за європейськими стандартами, австрійці фактично захопили тут монополію на меблеве виробництво* (з газ.).

2. Пас. до **меблювáти.** *Кабінети перших секретарів меблювалися централізовано, за затвердженим кошторисом* (із журн.).

МЕБЛЯ́Р, á, *ч.* Майстер, що виготовляє меблі; мебльовик. *Будинок цей звів колись .. Ярема Ярило, давно забутий, а славний у ті давні часи майстер на всячину, що був і будівничим, і корабельником, і меблярем* (О. Ільченко); *Глибоку нішу з надійно зачиненими дверима між сусідніми кімнатами .. майстри-меблярі перетворили на шафу* (Г. Вдовиченко); *Томас Чіппендейл — англійський мебляр, творець унікальних меблів стилю рококо* (із журн.); // Той, хто працює на меблевому підприємстві. *Вітання з Днем мебляра працівникам меблевої промисловості. Професійне свято всіх тих, чия робота пов'язана з меблями* (з газ.).

МЕБЛЯ́РКА, и, *ж.* Жін. до **мебля́р.** — *Ви, Терезко, я чув, меблярка... — знову озвався Юра. — Ми тут зараз для вас дерево ріжемо, посилаємо в кругляках* (М. Томчаній); — *Хто сказав, що стіл — це всього лише стільниця на ніжках? Це і помічник, і майстер розваг, — таке переконання меблярки з творчою фантазією* (з газ.).

МЕБЛЯ́РСТВО, а, *с.* Робота, заняття мебляра. *Міське меблярство Галичини саме в XIX ст. отримало ремісничий і промисловий поштовх, створився ринок збуту меблів* (з наук. літ.); // Виробництво меблів. *Поза можливостями наукового дослідження середньовічного декоративно-прикладного мистецтва залишаються вироби з дерева, зокрема меблярство* (з наук.-попул. літ.); *Сучасне меблярство — це велика галузь національних економік світу* (із журн.).

МЕБЛЯ́РСЬКИЙ, а, е. Стос. до меблярства. *В Любуськім воєводстві можна знайти меблярський і деревообробний напрямок, а в Лодзькім — ткацький* (із журн.); *Терміново потрібні чоловіки та жінки в меблярський цех* (з газ.); *Запрошуємо юнаків, які бажають оволодіти новими професіями в меблярській справі* (з мови реклами).

МÉВА, и, *ж., діал.* Чайка. *Дві білі меви сидять на березі* (О. Кобилянська); *Срібні меви радісним гомоном вітали червень сонця, що надпливала від Бітинії* (О. Назарук); *Почую вітру рев і мев почую крик* (Б.-І. Антонич); * Образно. *Кочерга сталева, Щоб огонь горів. Духу королева, Мати всіх синів, Таємнича мева Із найглибших снів!* (О. Бердник); * У порівн. *Вони танцюють, як дерева, Коли їх вітер нагинає. І кожна дівчина, як мева, Коли над хвилями зринає* (Д. Павличко).

МÉВО, а, *с., діал.* Марево. *І всі ці видива й прозорі мева Розтанули і розійшлись, як мла, Коли блакить холодна вереснева В багрових стягах вільно поплила* (Л. Первомайський); *Я скучаю ранньою весною За ріллею в полі, за тобою, Степ черкаський у хвилястім меві* (М. Гірник).

МЕГА... Перша частина складних слів, що означає: 1) у мільйон разів більший за основну одиницю мір, указану в другій частині слова, напр.: мегабáйт, мегавóльт, мегакалóрія, мегамéтр; 2) величезний, гігантських розмірів, напр.: мегазáвр.

МЕГАБА́ЙТ, а, *ч., інформ.* Одиниця вимірювання кількості інформації, що дорівнює 1024 кілобайтам (2^{20} байтів). *Вибірка обсягом 170 мегабайтів є репрезентативною для обчислення розподілу дволітерних буквосполучень* (з наук. літ.); *Мегабайт — одна з найпоширеніших одиниць вимірювання кількості інформації* (з наук.-попул. літ.); *Тільки через одного провайдера може проходити в день 300–400 мегабайтів тексту електронної пошти (до 1000 сторінок машинного тексту)* (із журн.).

МЕГАБА́ЙТОВИЙ, а, е, *інформ.* 1. Стос. до мегабайта. *Мегабайтовий ліміт;* * Образно. *Мегабайтовий світ.*

2. Місткістю в 1 мегабайт. *Мегабайтова флешка; Мегабайтовий модуль.*

МЕГАБІ́Т, а, *ч., інформ.* Одиниця вимірювання кількості інформації, що дорівнює 1 млн бітів. *Для досягнення швидкості передавання 1 мегабайта на секунду через мережу потрібно підключитися до мережі зі швидкістю 8 мегабітів на секунду* (з наук.-попул. літ.); *За словами одного з найбільших у світі виробників смартфонів, будь-який фільм можна буде скачати менш ніж за секунду, оскільки швидкість закачування досягатиме десятків мегабітів на секунду* (із журн.).

МЕГАБО́РД, а, *ч.* Рекламний щит дуже великих розмірів, який установлюють перев. вздовж вулиць і доріг. *Мегаборд — великоформатна статична або динамічна рекламна конструкція на високих стовпах із зовнішнім підсвічуванням* (з навч. літ.); *Завдяки своїм величезним розмірам мегаборди домінують над багатьма іншими рекламними форматами і привертають додаткову увагу перехожих, пасажирів наземного транспорту* (із журн.).

МЕГАВА́Т, а, *ч., фіз.* Одиниця електричної потужності, що дорівнює 1 млн ватів. *Оператор ринку може опублікувати таке оповіщення: усі сторони, які бажають використати АТС упродовж наступного місяця, мають подати свої заявки на пропускну здатність у мегаватах у цьому місяці* (з наук.-попул. літ.); *Згідно з квантовим принципом М. Планка, гама-промені мають дуже високу частоту, тому, щоб дістати десять тисяч мегаватів, не треба багато квантів* (з навч. літ.); *Енергії, що її виробляє геліоустановка під назвою "Сонце-1" потужністю в 100 мегаватів, вистачить для потреб як мінімум 20 тис. будинків* (із журн.).

МЕГАВА́Т-ГОДИ́НА, и, *ж.* Позасистемна одиниця вимірювання енергії (роботи) електричного струму, що дорівнює роботі, виконаній протягом години за потужності в 1 мегават. *Потужність електростанції вимірюється в мегаватах, але кількість проданої електроенергії буде вимірюватися у мегават-годинах* (з наук.-попул. літ.).

МЕГАВО́ЛЬТ, а, *ч.* Одиниця вимірювання напруги електричного струму, що дорівнює 1 млн вольтів *(див.* **вольт**[1]**).** *Збільшувати різницю потенціалів у прискорювачі можна лише до напруги 5–8 мегавольтів через небезпеку пробою ізоляції за високої напруги* (з наук.-техн. літ.); *Для того, щоб дізнатися, скільки в планківській напрузі мегавольтів, можна скористатися простим онлайн-калькулятором* (з навч. літ.).

МЕГАГАМЕТОГЕНЕ́З, у, *ч., бот.* Процес формування жіночого зародкового мішка; макрогаметогенез. *Мегагаметогенез — це формування зародкового мішка й усіх процесів до запліднення* (з навч. літ.).

МЕГАГЕ́РЦ, а, *ч.* Одиниця вимірювання частоти коливань, що дорівнює 1 млн герців. *У практично важливій для вимірювання області частот хвиль менше десятків мегагерців може застосовуватися низькочастотне наближення* (з наук. літ.); *Шепнеш, а вона там, на чабанській своїй бригаді, вже чує тебе, бо не може ж бути, щоб вона та спала в отаку ніч! І якщо ти маєш хоч сяк-так зліплений, але чесно, своїми руками зліплений передавач, що працює на частоті тільки тобі відомих мегагерц* [мегагерців], *то...* (О. Гончар); *Радари використовують, в основному, радіочастоти в діапазоні від 3 до 300 кілогерців, а допоміжні радари — від 30 до 300 мегагерців* (із журн.).

МЕГАЗІ́РКА, и, *ж.* Про людину, яка прославилася, дуже популярна в якійсь сфері діяльності (у мистецтві, літературі, спорті і т. ін.). *Для багатьох Пол Маккартні значно більше, ніж мегазірка. Коли зі сцени людина такого масштабу говорить про прості, але дуже важливі речі, її словам вірять* (із журн.); *— На Заході вас називають мегазіркою балету, порівнюючи з легендарним Рудольфом Нурєєвим* (з газ.).

МЕГАЗІРКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **мегазі́рка.** — *У програмі концерту — музика різних напрямів, творчість на будь-який смак: від поп-музики до хіп-хопу. Тільки-но подивіться на мегазірковий склад учасників* (із журн.); *Чим здивують мегазіркового гостя учасники шоу, глядачі дізнаються вже зовсім скоро* (з газ.).

МЕГАКО́СМ, у, *ч., книжн.* Те саме, що **макроко́см.** *Коли ми оперуємо галактичними масштабами, різниця стає переконливою, якщо величина не збігається на порядок. Це ж бо не мікрокосм, а мегакосм* (М. Руденко).

МЕГАКО́СМОС, у, *ч., книжн.* Те саме, що **мегако́см.** *Ми самі, як і всі об'єкти, що нас оточують, є частиною мегакосмосу* (з наук.-попул. літ.).

МЕГАЛІ́Т, у, *ч.* Стародавня споруда (пам'ятник, гробниця і т. ін.), складена з величезних каменів. *Переді мною просто купа наваленого каміння, мегаліт. Це виразно рукотворна конструкція: надто струнка. Метрів сім, а то й десять заввишки* (Любко Дереш); *Спочатку мегаліти з'являються в Північній Африці та Піренеях, потім у Франції (Бретань), урешті на Британських островах, у Північно-Західній Німеччині, Данії та Скандинавії* (з навч. літ.); *До мегалітів належать поховальні споруди, монументальні усипальні з кам'яних брил і з плаською покрівлею-дахом* (із журн.).

МЕГАЛІТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до мегаліту. — *Нова тема: велетні й карлики! Скрізь велетні. У скандинавів, у єгиптян, навіть у Біблії! Я вже не знаю, що думати тепер. І всі ці мегалітичні споруди...* (Любко Дереш); *Галльські та кельтські легенди розповідають, що саме гіганти поставили менгіри та дольмени, спорудили Стоунхендж та інші мегалітичні пам'ятки, які слугували кельтським племенам святилищами* (з наук.-попул. літ.).

МЕГАЛО... Те саме, що **мега...** (у 2 знач.), напр.: м е г а л о з а́ в р, м е г а л о к е ф а́ л і я, м е г а л о м а́ н і я, м е г а л о п о́ л і с.

МЕГАЛОЗА́ВР, а, *ч., палеонт.* Викопний велетенський двоногий хижий динозавр підряду тероподів мезозойської ери довжиною до 9 метрів. *У 1677 р. природознавець Роберт Плот ілюстрував кістку мегалозавра, вважаючи її кісткою якоїсь людини-гіганта* (з наук.-попул. літ.); *Мегалозаври існували впродовж середньої та пізньої юри; відомі рештки з Європи, Північної та Південної Америки й Африки* (з навч. літ.).

МЕГАЛОКЕФА́Л *див.* **мегалоцефа́л.**

МЕГАЛОКЕФА́ЛІЯ *див.* **мегалоцефа́лія.**

МЕГАЛОМА́Н, а, *ч.* 1. Хворий на мегаломанію (у 1 знач.). *Мегаломан ходить упевненим кроком, з піднятою головою, він говорить коротко, стисло, тоном начальника* (з наук.-попул. літ.).

2. Той, хто схильний до мегаломанії (у 2 знач.). *Мегаломан вражає масштабами своїх споруд і простотою монументальних обсягів* (із журн.).

МЕГАЛОМА́НІЯ, ї, *ж.* 1. Психічне захворювання, при якому хворий вважає себе визначною людиною; манія величності. *Мегаломанія — хвороба, що проявляється в приписуванні собі великого розуму, великих справ тощо* (з наук.-попул. літ.).

2. *книжн.* Схильність до всього масштабного, величного. *Мегаломанія (манія космічної масштабності, вселенськості) виводила драму Лесі Українки з обмеженого поля колоніальної національної онтології* (з наук. літ.); // Пристрасть до гігантських будівель, творів мистецтва, пишних святкувань і т. ін. *Греки високо цінували врівноваженість. Звідси відсутність у мистецтві мегаломанії, наявність бажання вписувати споруди та скульптури в природне середовище* (з наук.-попул. літ.); *У 70-ті роки XX ст. на будівництво величезних об'єктів-гігантів виділяли колосальні кошти. Ця своєрідна мегаломанія в поєднанні з прихованою інфляцією призвела до того, що вартість таких об'єктів у середньому перевищувала заплановану на 25–50 %* (з навч. літ.).

МЕГАЛОПО́ЛІС, у, *ч.* Те саме, що **мегапо́ліс.** *Десятимільйонні міста-мегалополіси, що блискавично виникають у всіх країнах світу, мов отруєні ножі, впиваються в оголені груди живої природи* (О. Бердник); *Більшість підприємств електронного машинобудування розташована в містах Приатлантичного, Приозерного й Тихоокеанського мегалополісів* (з наук.-попул. літ.); *Три найбільші агломерації Японії злилися в найбільшу у світі урбанізовану систему — мегалополіс Токайдо, що тягнеться на 600 км між Токіо й Осакою і налічує понад 70 млн мешканців* (з навч. літ.).

МЕГАЛОФА́Г, а, *ч.*, *біол.* Те саме, що **макрофа́г.** *Мегалофаги наявні практично в кожному органі й тканині, де вони є першою лінією імунного захисту від патогенів* (з наук.-попул. літ.).

МЕГАЛОФО́БІЯ, ї, *ж.*, *псих.* Боязнь предметів або об'єктів великого розміру. *Коріння мегалофобії слід шукати в дитинстві* (з наук.-попул. літ.).

МЕГАЛОЦЕФА́Л, МЕГАЛОКЕФА́Л, а, *ч.*, *антр.* Людина з ненормально великою або видовженою спереду назад головою; макроцефал. *У дітей-мегалоцефалів зазвичай розвивається досить великий череп* (з навч. літ.).

МЕГАЛОЦЕФА́ЛІЯ, МЕГАЛОКЕФА́ЛІЯ, ї, *ж.*, *антр.* Те саме, що **макроцефа́лія, макрокефа́лія.** *Олігофренія часто супроводжується мегалоцефалією* (з навч. літ.).

МЕГА́НТРОП, а, *ч.* Велика викопна людиноподібна мавпа. *Німецький дослідник Ф. Вейденрейх, автор оригінальної гіпотези про походження людей від гігантопітеків, перехідною формою між ними вважав мегантропів* (з наук. літ.); *Щелепи й зуби мегантропа вирізняються дуже великими розмірами та масивністю* (з наук.-попул. літ.); — *Гігантопітеки та мегантропи — сучасники архантропів, а може, й перших людей* (В. Нестайко).

МЕГАПІ́КСЕЛЬ, я, *ч.*, *інформ.* Одиниця цифрового зображення, що дорівнює 1 млн пікселів. *Мегапікселі визначають у першу чергу розмірність матриці в апаратурі й, відповідно, максимально можливу кількість точок у зображенні, яке можна отримати* (з наук.-попул. літ.).

МЕГАПІ́КСЕЛЬНИЙ, а, е, *інформ.* Який має 1 мегапіксель або більше. *Мегапіксельними об'єктивами з автодіафрагмою керують управлінські сигнали, що надходять з відеокамер* (з мови реклами).

МЕГАПО́ЛІС, у, *ч.* Велетенське місто, що утворилося внаслідок зростання й фактичного злиття багатьох сусідніх міст та населених пунктів. *Власне, саме з неї, цієї базарної частини, й розпочинається цивілізація, бо як інакше можна уявити розростання міст, перетворення їх на сучасні мегаполіси?* (М. Руденко); *Стемніло, і небо над містом погасло, як екран велетенського комп'ютера, — зосталася тільки штучна нижня підсвітка, неоново-бліда заграва над дахами: нічна аура мегаполісу* (О. Забужко); *Ти попросив Бога, аби дав тобі силу і бажання добути у цьому тихому, віддаленому від гуркітливих мегаполісів, пристанищі останок свого земного життя...* (С. Процюк).

МЕГАПО́ЛІСНИЙ, а, е. Прикм. до **мегапо́ліс.** *Мегаполісний мешканець зобов'язаний виробити лінію поведінки в натовпі, щоб адекватно співіснувати з ним* (з наук. літ.); *Неповторну чарівність екологічно чистого дерева не порівняти з мегаполісними цеглою й бетоном* (із журн.); // Притаманний мегаполісу. *Я планую зробити тут сучасний дизайн. Сучасні матеріали, прості форми. Такий мегаполісний мінімалізм — метал, скло, багато простору* (Любко Дереш); *Загалом мегаполісна юрба — це система еклектична, динамічна та самоорганізована* (з наук. літ.); *Сотні тисяч людей щодня топчуть стару бруківку, вдихають важке мегаполісне повітря* (із журн.).

МЕГАПРОЕ́КТ, у, *ч.* Великий інвестиційний проект, що складається із взаємопов'язаних проектів, об'єднаних загальною метою, виділеними ресурсами і відпущеним на їхнє виконання часом. *Без опанування постсучасних технологій соціального управління успішне будівництво мегапроекту розвитку в теперішніх умовах неможливе* (з наук. літ.); *Мегапроекти в Європі — це тунель через протоку Ла-Манш, міст Ересунн між Данією і Швецією, міст Васко да Гама в Португалії* (з навч. літ.); *Національна телекомпанія України та Київський національний університет культури ініціювали мегапроект під назвою "Пісня об'єднує нас"* (з газ.).

МЕГАПРОЕ́КТНИЙ, а, е. Прикм. до **мегапрое́кт.** *У нашій державі запроваджують мегапроектні експерименти міжнародного й національного характеру* (із журн.).

МЕГА́РІ, МЕХА́РІ, *невідм.*, *ч.* Те саме, що **дромаде́р.** *Мегарі мешкає в пустелях і сухих степах Азії та Африки* (з наук.-попул. літ.); *Кажуть, мехарі і від піщаної бурі забере, і від ворога врятує, і до криниці виведе, антилопу або газель допоможе наздогнати* (із журн.).

МЕГАРО́Н, у, *ч.* Тип найдавнішого грецького помешкання у формі прямокутної будівлі з портиком. *Життя двора скупчувалося у головній кімнаті, яку греки звали "мегарон". До неї входили через портик* (І. Крип'якевич); *Мегарон гомерівського дому, судячи з руїн у Мікенах і Тиринфі, уміщав щонайбільше чоловік п'ятдесят* (з наук.-попул. літ.); *Центральну залу палацу зі священним вогнем — мегарон — уважають прототипом грецьких храмів* (з навч. літ.).

МЕГАСВІ́Т, у, *ч.* Сукупність зірок, галактик та інших величезних космічних об'єктів. — *Людина є середньою ланкою поміж мікросвітом і мегасвітом* (М. Руденко); *Нагромаджена інформація давала змогу зробити висновок, що життя й розум міріадами ниток пов'язані з Мегасвітом, з Безмірністю* (О. Бердник); *Сформувалися поняття макросвіту, що характеризується наявною даністю й безпосередньою доступністю сприйняття, та мегасвіту, для осягнення*

якого вже потрібні були спеціальні технічні пристосування і приладдя (з наук. літ.); *Всесвіт за розмірами матеріальних тіл у ньому ділять на три рівні: мікросвіт, макросвіт і мегасвіт* (з навч. літ.).

МЕГАСКО́П, а, *ч.* 1. Оптичний прилад для вимірювання параметрів дрібних коштовних каменів. *За допомогою мегаскопа вимірюють вагу, діаметр та інші технічні характеристики коштовних каменів для визначення об'єктивної вартості* (з наук.-попул. літ.).

2. Сонячний мікроскоп великого розміру. *За клопотанням професора В. О. Беца для фотографування мікроскопічних препаратів у Парижі був придбаний мегаскоп* (з наук. літ.).

3. Апарат для проекції на екрані зображень непрозорих предметів у сильно збільшеному вигляді; проекційний ліхтар. *Епоха чарівних ліхтарів, мегаскопів, репрезентацій фантасмагорій, а пізніше панорам і діорам, що базуються на фотографічних знімках, була новим етапом в історії європейської культури* (з наук.-попул. літ.).

МЕГАСКОПІ́ЧНИЙ, а, е. Який можна спостерігати неозброєним оком або за допомогою лупи; макроскопічний. *Дж. Вілер розглядає Всесвіт як об'єкт нового типу — мегаскопічну квантову систему і, поширюючи на нього квантовий спосіб опису і пояснення, створює тим самим нове бачення Всесвіту* (з наук. літ.); *Як елементарні двошарові системи геологічного середовища можна розглядати зони контакту неоднорідностей — від мікроскопічних зерен мінералів, що формують гірську породу, до великих геологічних тіл і таких мегаскопічних утворень, як блоки літосфери та плити* (з навч. літ.).

△ **(1) Мегаскопі́чне спостере́ження** — спостереження неозброєним оком або за допомогою лупи. *При мегаскопічному спостереженні процес руйнування розглядається для великих об'ємів гірських порід* (з навч. літ.).

МЕГАСПО́РА, и, *ж., біол.* Велика спора в різноспорових вищих рослин. *Мегаспори розвиваються в насінних зачатках у насінних рослин і дають початок жіночому гаметофіту* (з наук. літ.).

МЕГАСПОРА́НГІЙ, я, *ч., біол.* Те саме, що **макроспора́нгій.** *Мегаспорангій у насінних рослин оточений особливим захисним покривом* (з наук.-попул. літ.); *Насінина утворюється в мегаспорангії. Мегаспорангій разом з оболонкою називають насінним зачатком* (з навч. літ.).

МЕГАСПОРОГЕНЕ́З, у, *ч., біол.* Процес утворення мегаспор у різноспорових вищих рослин. *У вищих рослин розрізняють мікроспорогенез і мегаспорогенез, які відбуваються в результаті двох послідовних поділів мейозу* (з навч. літ.).

МЕГАСПОРОФІ́Л, а, *ч., бот.* Те саме, що **макроспорофі́л.** *Мікро- і мегаспорофіли розвиваються окремо один від одного на спеціальних пагонах* (з наук.-попул. літ.); *Відкриті мегаспорофіли, змикаючись краями й зростаючись, перетворюються на замкнуті плодолистки з розміщеними всередині насінними зачатками* (з навч. літ.).

МЕГАСТРУКТУ́РА, и, *ж., спец.* 1. Надзвичайно велика структура чого-небудь. *Транснаціональна торговельно-економічна мегаструктура глобального ринку вносить суттєві корективи у функціонування інституціональної інфраструктури кожного національно-державного утворення* (з наук. літ.); *Дніпровсько-Донецький прогин поділяється на три мегаструктури: Прип'ятську (Білорусь) западину, Дніпровсько-Донецьку западину, Донецьку складчасту споруду* (з наук.-попул. літ.).

2. Те саме, що **макрострукту́ра** 3. *Текст — художньо організована мегаструктура — феномен невичерпний, процес його пізнання — нескінченний* (з наук.-попул. літ.).

МЕГАСТРУКТУ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **мегаструкту́ра.** *Розглянемо три рівні лінгвістичного аналізу: макро-, мікрота мегаструктурний* (з навч. літ.).

МЕГАТА́ЙП, а, *ч.* Електронна машина для фотонабору. *Мегатайп створено для фотонабору шрифтами кеглів від 6 до 144 пунктів* (з наук.-попул. літ.).

МЕГАТЕ́РІЙ, я, *ч., палеонт.* Викопний велетенський рослиноїдний ссавець ряду неповнозубих антропогенового періоду, схожий на лінивця. *Мегатерій зовні нагадував ведмедя. Він мав широкий череп, густу темну шерсть, міг твердо стояти на задніх лапах* (з наук.-попул. літ.); *— Як на мене, то я, навпаки, подбав би, щоб до ковчега потрапили й мегатерії, і птеродактилі, й взагалі всі допотопні тварини, котрі, на жаль, відтоді перевелись...* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

МЕГАТО́ННА, и, *ж.* Одиниця вимірювання ваги, що дорівнює 1 млн тонн. *Дефіцит озону в атмосфері на сьогодні становить 39,8 мегатонни* (з наук.-попул. літ.); *— Після того як епоха наша добралась до ядра і навчилась міряти свої успіхи мегатоннами, ми стали, по суті, іншим людством!* (О. Гончар); *Кров на землі мегатоннами ллється просто так — без землетрусів і природних катастроф* (М. Матіос); * Образно. *Засоби масової інформації, контрольовані кількома фінансово-політичними кланами, зомбують населення, продукуючи мегатонни неправди* (із журн.); // Умовна одиниця потужності ядерного заряду (або вибуху), яка відповідає потужності вибуху в мільйон тонн тринітротолуолу (тротилу). *Нині у світі нагромаджено 30 тис. ядерних боєзарядів, їх загальна потужність становить близько 15 тис. мегатонн* (з навч. літ.); * Образно. *Часто в грудях моїх намучених Вибухає сто мегатонн* (В. Симоненко).

МЕГАТО́ННИЙ, а, е. 1. Потужність якого становить одну мегатонну (про вибух, бомбу і т. ін.). *При наземних ядерних вибухах мегатонної потужності ближні радіоактивні опади становитимуть до 80 %, а при атмосферних — близько 10 %* (з навч. літ.); *Військова база в центрі штату Вашингтон може витримати мегатонний вибух на відстані одного кілометра* (з газ.).

2. *перен.* Дуже потужний, великий. *І клекотіли хвилі... Чорна ніч, прогнута мегатонними зірками, хилилася до теміні морської і пахла водоростями й вином* (В. Стус); *На юні й драглисті, як яєчний білок, мізки, відразу всією мегатонною вагою обрушилася американська телевізія й реклама* (О. Забужко).

МЕГАФА́УНА, и, *ж.* У сучасній зоології та палеонтології — сукупність видів тварин, маса тіла яких перевищує 40–45 кг. *А. Купер і його колеги одночасно проводили вивчення часу вимирання мегафауни в Євразії та Америці* (з наук.-попул. літ.).

МЕГАФО́Н, а, *ч.* Пристрій у формі рупора, що його використовують для підсилення людського голосу. *Команди, які передавалися з ходових містків у мегафон, було чути на березі* (Д. Ткач); *Там у вас у таборі є якась жіночка, в неї голос, що та сурма! Як зарепетує, аж луна котиться! — А-а, то ж вона у мегафон!* (М. Циба); *Капітан попросив усіх па-*

сажирів піднятися на палубу і .. скомандував у мегафон: "На лівий борт — бігом!", — і всі побігли на лівий борт (П. Загребельний); *З'явився хтось у плямистому комбінезоні з потужним мегафоном на грудях* (Ю. Андрухович); * У порівн. *Мова у дядька голосна, як у мегафон* (Ю. Яновський).

МЕГАФО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **мегафо́н.** *Йому* [Пепі] *вдалося почути власне ім'я, вимовлене мегафонним голосом диспетчера, і то було ніби виклик* (Ю. Андрухович); // Такий, як мегафон, як у мегафона. — *Як на те пішло, то чому б з усієї області не зробити один колгосп? — заговорив цей могутній дядько з .. мегафонним голосом. — Тоді керівників буде ще менше* (М. Циба).

МЕГЕ́РА, и, *ж.* 1. *(з великої літери).* У давньогрецькій міфології — одна з трьох богинь помсти. *Мегеру зображували огидною бабою зі зміями замість волосся, з вишкіреними зубами та зі смолоскипом або бичем у руках* (з наук.-попул. літ.); *Алекто ("невгамовна"), Тісіфона ("месниця за вбивство") і Мегера ("ненависниця") в античній міфології — богині прокляття, помсти і кари. Вони перебували в пеклі, де панує цариця вічного плачу гіркого Прозерпіна* (з навч. літ.).

2. *перен., зневажл.* Про злу, сварливу жінку. — *А як знайдемо філоксеру, то ті мегери й очі з лоба повидирають нам* (М. Коцюбинський); — *А цю твою стару мегеру, оцю Сусанну Петрівну.., треба було б добре провчити, щоб не вела провокаційних розмов* (В. Собко); *Мабуть, і вогонь відчував, що то була рідкісна мегера, яка могла щодня влаштовувати скандали і своєму чоловікові, і його матері, і доньці* (Ю. Винничук).

МЕГО́М, а, *ч.* Одиниця електронного опору, що дорівнює 1 млн омів. *Мегом застосовують головним чином при вимірюванні ізоляції (тобто досить великих опорів) та при вимірюванні ємностей* (з наук.-попул. літ.).

МЕГО́ММЕТР, а, *ч.* Прилад для вимірювання великих електричних опорів. *Мегомметр використовують для вимірювання опору ізоляції кабелів, трансформаторів, електричних машин* (з наук.-попул. літ.).

МЕГРЕ́Л *див.* **мегре́ли.**

МЕГРЕ́ЛИ, ів, *мн. (одн.* **мегре́л,** а, *ч.;* **мегре́лка,** и, *ж.).* Грузини, що живуть у Західній Грузії й у минулому становили окрему етнографічну групу; мінгрели. *Мегрели сповідують православ'я і належать до Грузинської православної церкви* (з наук.-попул. літ.); *Мегрели здавна живуть у сусідстві з іншими грузинськими народами і складають єдину культурну й національну спільноту* (з навч. літ.); *Найбільш відомі страви мегрелів — аджика, сациві, сулугуні та хачапурі* (із журн.).

МЕГРЕ́ЛКА *див.* **мегре́ли.**

МЕГРЕ́ЛЬСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мегре́ли.** *Мегрельська мова — одна з південнокавказьких мов, якою розмовляє на північному заході Грузії близько півмільйона людей* (з наук.-попул. літ.); *Після Мегрельського селянського повстання 1857 року автономія князівства була ліквідована — воно увійшло до складу Кутаїської губернії* (з навч. літ.).

МЕД, у, *ч.* 1. Густа солодка маса, яку бджоли виробляють з нектару квітів. *Та їдять же вони Дрібнії калачі, У мед умокаючи, Маком обсипаючи* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Семен нарізав квашених огірків, налив тарілку меду* (Р. Андріяшик); * Образно. *Ви, спасибі вам, боїтеся мені розказувати про людей — цур їм, покоштував* [покуштував] *уже я цього меду, щоб він скис* (Т. Шевченко); * У порівн. [Г о р п и н а:] *Але ж гарний оцей вражий панич! Як мед з маком!* (І. Нечуй-Левицький); *Дивні пахощі весняного цвітіння роблять повітря якимсь солодким і пахучим, наче ранній, першого узятку мед* (П. Колесник); // Квітковий нектар, який збирають бджоли; солодкий запах цього нектару. *Живучи росою з травки, Медом дишем* [дихаємо] *ми з квіток: Наші горниці — долини, Чиста річка і лісок* (Я. Щоголів); *Мохнатий джміль із будяків червоних Співає мед* (М. Рильський); *Прилетіли бджоли і пили мед* (Ю. Винничук); // *перен.* Про що-небудь зовні приємне, хороше (слова, ставлення і т. ін.), але здебільшого нещире. — *А чи ви вподобали хазяйок? Вони хитрі жінки, і мати і дочка, вони вам наговорять такого меду, що обіруч не піднести* (Марко Вовчок); *Намагався* [хан] *відгадати, в чиєму голосі більше щирості, хто примазує свої слова медом, а в кого вони солодкі насправді* (Ю. Мушкетик).

2. Хмільний напій, вигот. з цієї солодкої маси. *Льохи, шинки з шинкарками, З винами, медами Закупили запорожці Та й тнуть корякам!* (Т. Шевченко); *Полюбив той жорсткий пан дідуся. Посадив силою на стільці, почав медом його шанувати пивним, бо горілки дідусь не вживав зроду* (Ганна Барвінок); *Медом ярим Перемогу запивали* (П. Воронько); *Старий конюший тихо всміхнувся, болярин* [боярин] *же підніс угору свій череп'яний полумисок із медом: — П'ю до тебе, Гатиле* (І. Білик); * У порівн. *Розумна в його* [нього] *голова була, і словом він було вноїть тебе, як медом* (Марко Вовчок).

(1) Ве́ресовий мед — мед, що його виробляють бджоли з нектару квіток вересу. — *Я навмисно наказав залити марципани вересовим медом і додати туди суничного сиропу* (В. Єшкілєв); **(2) Па́девий мед <Медо́ва падь>** — мед, який бджоли виробляють із паді *(див.* **падь**[2]**).** *Перед зимуванням бджіл з вуликів видаляють падевий мед та виймають зайві сотові рами* (з наук.-попул. літ.); *Характерною особливістю падевого меду є підвищений уміст сахарози* (з навч. літ.); *Хімічний склад медової паді залежить від виду рослини і від місцевості* (із журн.).

△ **(3) Монофло́рний мед** — мед, перероблений з нектару одного виду рослин; протилежне п о л і ф л о р н и й. *Щоб отримати монофлорний липовий мед, рекомендують вивозити пасіку до липового гаю у період цвітіння цариці медоносів — липи* (із журн.); **(4) Поліфло́рний мед** — мед, перероблений з нектару кількох видів рослин; протилежне м о н о ф л о р н и й. *Поліфлорний мед має кращі смакові й лікувальні властивості, ніж монофлорний* (з наук. літ.).

◇ **(5) [Аж] з ме́дом та [з] ма́ком,** *зі сл.* п р о м о в и т и, с к а з а т и *і т. ін.* — облесливо, нещиро, удавано доброзичливо і т. ін. — *І чого б пак нам гніватись? Я оце стояла в церкві, та все про те думала. Правда моя, Парасю? — промовила вона аж з медом та маком* (І. Нечуй-Левицький); — *Ох, не поспішайсь, моя дитино, не поспішайсь! — казала баба з медом та з маком солоденьким голосочком* (Б. Грінченко); **Вли́пнути як му́ха в мед** *див.* **влипа́ти; Вли́ти в бо́чку ме́ду (в мед) ло́жку дьо́гтю** *див.* **влива́ти**[1]**; Вхопи́ти (захопи́ти) ши́лом** *(рідше* **на ши́ло) па́токи (ме́ду)** *див.* **ухо́плювати; Да́ти ме́ду** *див.* **дава́ти; Додава́ти / дода́ти куті́ ме́ду** *див.* **додава́ти; Живи́тися акри́дами і (та) [ди́ким] ме́дом** *див.* **живи́тися; (6) З ме́дом на вуста́х** — який нещиро говорить приємні речі; облесливий, нещирий. *За-*

відуючий був старий лис, з медом на вустах, якого, проте, радили мені стерегтися (С. Васильченко); *У морехідці .. зустрічає не мама з медом на устах — ринда сувора його там зустріне!* (О. Гончар); **[І (ні́яким)] калаче́м (ме́дом) не замани́ти** *див.* **зама́нювати; Летíти / налетíти як му́хи на мед** *див.* **летíти; Ли́пнути, як (мов, нíби** *і т. ін.)* **бджо́ли (му́хи) до ме́ду** *див.* **ли́пнути**[1]; **Ло́жка дьо́гтю [в бо́чці ме́ду]** *див.* **ло́жка; Ма́зати ме́дом [по губа́х]** *див.* **ма́зати; (7) На [соло́дкім] меду́,** *заст.* — на гулянці з нагоди качання меду на пасіці. *Та щоб ковбаси були такі смачні, як ми з тобою їли на меду у Гната Бондаренка* (Т. Шевченко); **(8) Не з ме́дом:** а) *(кому і без дод.)* скрутно, тяжко і т. ін. живеться комусь. [Л а р и в о н:] *Скрізь, виходить, бідноті не з медом живеться?* (М. Кропивницький); — *Синові не з медом доводиться, оно й сюди не гуляти приїхав* (Дніпрова Чайка); — *Погано там? — Не з медом* (М. Стельмах); — *Чесній людині скрізь не з медом* (Василь Шевчук); — *Нащо вже дідові Йосьці було не з медом і під дев'ятий десяток підбиралося, а не хотів із цього світу іти, ой, не хотів!* (В. Дрозд); б) щось неприємне, погане і т. ін. *Не забувайте, що життя — найкращий вчитель. Якби вам щось трапилося не з медом, не бійтеся і не падайте духом* (Р. Іваничук); **(9) Не мед,** *у знач. присудка:* а) тяжкий, суворий і т. ін. — *Служба в сина не мед. Та й часи пішли не мед* (з газ.); б) *(кому і без дод.)* тяжко, погано і т. ін. комусь. *Озлобилась шляхта, бачить, що не мед, офіцеру в п'ятки проситься душа* (А. Малишко); *Ось і цієї весни. Усім не мед, але ж не всі надголодь* (В. Дрозд); *Завтра тільки дві практичні, хоча теж, знаєш, не мед...* (Любко Дереш); **(10) Ні мед ні кутя́** *кому і без дод.* — тяжко, погано і т. ін. комусь. — *Дядька під корінь війна підрубала. А коли підрубала, значить, селянське господарство, то тут тобі й робочому ні мед ні кутя, і тим, що пишуть ото та на рахівницях клацають* (Ю. Збанацький); **Носи́ти мед** *див.* **носи́ти; Облива́ти / обли́ти соло́дким ме́дом** *див.* **облива́ти; Передава́ти / переда́ти куті́ ме́ду** *див.* **передава́ти**[1]; **Скуштува́ти ме́ду** *див.* **скуштува́ти; Уку́сить і ме́ду да́сть** *див.* **укуси́ти; Хоч ме́дом масти́** *див.* **масти́ти; (11) Як (коли́) мед, то й ло́жкою** — уживається для вираження надмірного прагнення до чогось, як вияв надмірності в чому-небудь; занадто. — *Не все разом. На перший раз буде й цього. Як мед, то й ложкою, — промовив отець Харитін* (І. Нечуй-Левицький); *Що се виходить, "коли мед, то й ложкою", але я не маю до кого вдатись і сподіваюсь, що ви мені вибачите мою напасність* (Леся Українка); **Як мед пи́ти** *див.* **пи́ти; Як ме́ду полиза́ти** *див.* **полиза́ти; (12) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ме́дом** *(рідше* **са́лом) по губа́х** *кому* — дуже подобатися кому-небудь. — *Розплановано дуже добре. Мені такий варіант просто як медом по губах* (С. Добровольський); — *Що на майдані робиться? — Мітингують, пане отаман. — Тур заявив, що годі .. А гайдамакам як салом по губах* (П. Панч); — *Яке ж тут кепкування? Хіба я неправду говорив? Тим більше, що Якиму Івановичу все це мов медом по губах. Для чого ж позбавляти людину того, що її так тішить?* (Ю. Збанацький); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ме́дом (са́лом) по губа́х масти́ти (ма́зати) / мазну́ти** *див.* **масти́ти; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **му́ха до ме́ду** *див.* **му́ха; (13) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **у меду́,** *перев. зі сл.* б у т и, ж и т и — у достатках, у розкошах. *Ой, багато злота в Царгороді! Козаки були там, мов в меду...* (В. Сосюра); **Як му́сі в меду́** *див.* **му́ха.**

МЕД... Перша частина складних слів, що відповідає слову **меди́чний,** напр.: м е д д о п о м о́ г а, м е д о б с л у г о́ в у в а н н я.

МЕДАЛЕНО́СЕЦЬ, сця, *ч., рідко.* Той, хто нагороджений медаллю. *Медалістів цього року, порівняно з роками попередніми, дещо менше. Зменшенню кількості медаленосців "сприяли" більш суворі вимоги до них — претенденти на "золото" впродовж двох останніх років навчання мали отримувати лише "десятки" — "дванадцятки"* (із журн.); *Черкаські кікбоксери — медаленосці. Вони здобули п'ять перших місць на чемпіонаті України з кікбоксингу* (з газ.).

МЕДАЛІ́СТ, а, *ч.* Той, хто одержав медаль за відмінні успіхи при закінченні навчального закладу, а також за перемогу в різних конкурсах, змаганнях, оглядах і т. ін. — *Чому я вас не зустрічав на екзаменах? — Медаліст я... — студент розвів руками, наче виправдовувався* (Р. Іваничук); *Пелех, потенційний золотий медаліст, застуканий зненацька, хвацько шпарив біля дошки відповідь про еволюційний розвиток біологічних видів* (О. Ірванець); *Нашій трудовій бригаді медалістів дісталася відповідальна праця: підремонтувати студентські гуртожитки, в яких нам згодом дали місця для проживання* (М. Матіос); *До Борисполя повернулися бронзові медалісти Олімпіади* (з газ.); // Тварина, премійована медаллю на виставці. *Припускаю, що з цуценят можна виховати собак — медалістів різноманітних конкурсів* (з газ.).

МЕДАЛІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **медалі́ст.** *Перехопивши серйозний погляд дочки, Яцуба з гордістю вказує капітанові на неї: — Ото моя медалістка і по навчанню перша, і квіти вирощує — землі не цурається...* (О. Гончар); *В університет я вступила за результатами єдиного іспиту (як золота медалістка) — твору з української літератури* (М. Матіос); *Українська спортсменка, майстер лижних перегонів, стала срібною медалісткою на дистанції 5 км класичним стилем* (з газ.); *Чарівне кошеня шукає добрих господарів. Кицька-мама — медалістка виставок* (з Інтернету).

МЕДА́ЛЬ, і, *ж.* 1. Знак перев. у формі круглої металевої пластинки з рельєфним написом і зображенням, що його встановлює держава як нагороду за особливі заслуги, трудові та бойові подвиги. *А Максимові кривому Нічого не вадить; Шкандибає на милиці І гадки не має. А в неділеньку святую Мундир надіває, І медаль і хрест причепить* (Т. Шевченко); *Ось окремі фотографії, теж дореволюційні: козацькі осавули, хорунжі, отамани... В формі уссурійських та амурських козаків. Та все вусаті, з шаблюками, декотрі з медалями* (І. Багряний); *За мужність, виявлену в одному з .. боїв, його було нагороджено медаллю "За відвагу"* (І. Волошин); *За 52 роки постійних війн Іван Попко з рядового козака дослужився до генерал-майора, отримавши сім орденів і шість медалей* (Д. Білий); // Такий знак, яким нагороджують за відмінні успіхи випускників навчального закладу, а також учасників різних конкурсів, змагань, оглядів і т. ін. *Наш покійний директор Лев Львович Марков .. наперед виписав медалі для абітурієнтів, щоб роздати їх при закінченні матури* (М. Грушевський); *Молоду дисертантку оточили чоловіки й жінки, старі й молоді вчені з медалями лауреатів премій* (Іван Ле); *Ось ви поїдете одержувати медаль лауреата...* (П. Загребельний); *Стрілець приніс Україні першу медаль Олімпіади-2016* (з газ.); // Такий знак, яким нагороджують учасників виставки за високу якість експонатів, а також експонати; тварин (собак, корів і т. ін.) — за

породистість або інші якості. — *Я так люблю сіяти! — зітхнув Орлюк .. — Люблю орати, косити, молотити. Але понад усе люблю сіяти, садовити, плекати, щоб росло .. Медаль одержав на виставці* (О. Довженко); *Поряд стояли батареї пляшок: .. арабський і ризький бальзами, московська горілка з медалями* (О. Чорногуз); *Після закінчення виставки кубками та медалями нагороджені власники собак, які отримали звання "Чемпіон виставки"* (із журн.).

2. Металевий знак на честь визначної особи або події з написом і зображенням. *Катерина II прихильно зустріла запорожців, подарувала Калнишевському велику медаль із своїм портретом і передала через нього Війську Запорозькому нові клейноди* (А. Кащенко); *Національний банк України випустив пам'ятну медаль, присвячену подвигу ліквідаторів аварії на ЧАЕС* (з газ.).

(1) Бро́нзова меда́ль — відзнака, медаль за третє місце у змаганнях, на олімпіаді, конкурсі і т. ін. *Студентка Київського медичного університету виборола бронзову медаль на Міжнародній олімпіаді з екології* (із журн.); *Український легкоатлет розповів журналістам, яких зусиль коштувала йому бронзова медаль на Олімпіаді-2016 у Ріо-де-Жанейро* (з газ.); **(2) Золота́ меда́ль:** а) відзнака, медаль за перше місце в змаганнях, на олімпіаді, конкурсі і т. ін. *Свого часу Рональд Лорі виборов золоту медаль на Олімпійських іграх 1948 року в Лондоні в парному веслуванні* (А. Кокотюха); *Досить часто мені здається, що, коли б можна брати участь в якихось надшокових* [надзвичайно шокових] *іграх чи шоу, — я, мабуть, щоразу здобувала би перемогу; і золоті медалі сипались би на мене, як травневий дощ* (М. Матіос); б) медаль за високі досягнення у навчанні, якою нагороджують випускників середнього навчального закладу. *Та я знову був першим учнем у класі і скінчив гімназію з золотою медаллю* (Б. Антоненко-Давидович); *Вона щойно закінчила середню школу із золотою медаллю і вибирала, на який факультет подати заяву* (В. Дрозд); *Потроху почав курити. Це додавало мені крутості. Мало того, що найкращий учень класу, іде на золоту медаль, ще й курить на перерві* (Любко Дереш); **(3) Срі́бна меда́ль:** а) відзнака, медаль за друге місце в змаганнях, на олімпіаді, конкурсі і т. ін. *Отримавши в Академії мистецтв срібну медаль за картину на задану тему, Тарас поїхав на вакації до рідного краю* (І. Франко); *Доктор Еріксон знав, що коли хлопець відразу виграє золоту або срібну медаль — його кар'єрі капут. Усе мусить відбуватися поступово* (С. Андрухович); б) медаль за досягнення в навчанні, якою нагороджують випускників середнього навчального закладу. *Яковенко хотів іти у військове училище. В морське. Батько затявся зробити сина агрономом. Не така славна професія, як космонавти чи моряки, але... До того ж срібна медаль за десять класів...* (П. Загребельний).

◊ **Два бо́ки (дві сторони́) [одніє́ї] меда́лі** *див.* **бік; Зворо́тний (і́нший, дру́гий** *і т. ін.)* **бік меда́лі <Зворо́тна (і́нша, дру́га** *і т. ін.)* **сторона́ меда́лі>** *див.* **бік; Іти́ на [золоту́ (срі́бну)] меда́ль** *див.* **іти́; Оди́н бік меда́лі** *див.* **бік.**

МЕДАЛЬЄ́Р, а, *ч.* Майстер, художник, що виготовляє форми для відливання й карбування медалей. — *Справді я давав Степанюку рекомендацію, — відповів я навпростець, радіючи з себе. — Він чудовий медальєр* (Р. Федорів); *Антон Федорович Васютинський — відомий український художник-медальєр кінця XIX — початку XX століття* (з наук.-попул. літ.).

МЕДАЛЬЄ́РИКА, и, *ж.* Спеціальна історична дисципліна, що вивчає виникнення та історію медалей і медальєрного мистецтва. *Об'єктом дослідження медальєрики є медалі (пам'ятні, художні та нагородні), медальєрні комплекси (серія медалей, які створені одним майстром або групою майстрів, присвячені конкретній історичній події або особі), а також технологія виготовлення медалей* (з наук.-попул. літ.); *Традиційно медальєрика входила до нумізматики, від якої відокремилась у першій половині XX ст.* (з навч. літ.).

МЕДАЛЬЄ́РКА, и, *ж.* Жін. до **медальє́р.** *Берегівську художницю-керамістку Жужанну Ортутай знали насамперед як талановиту медальєрку* (із журн.).

МЕДАЛЬЄ́РНИЙ, а, е. Стос. до виготовлення моделей медалей, а також штемпелів для їх карбування. *Михайло — особистість філософська, далекоглядна, витончений скульптор-монументаліст і портретист. Рідкісний професіонал у медальєрному мистецтві, науковець, етнограф і поет* (з наук.-попул. літ.).

МЕДАЛЬЙО́Н, а, *ч.* 1. Ювелірний виріб у формі овального або круглого плоского футляра, у який вставляють зображення, дрібний предмет чи запис і який носять на шиї. *Бере* [Анна] *в руки срібний медальйон, що висить у Долорес на чорнім шнурочку на грудях* (Леся Українка); *Рікард зі стогоном підвівся на подушці, взяв тремтячими руками свій медальйон, відкрив його віко і видобув зсередини сірого кольору кульку величиною із зерно квасолі* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Доки вона .. одягає різні медальйони і браслети, ми йдемо собі на балкон і чекаємо на неї там* (С. Жадан); * У порівн. *А вгорі золотим медальйоном теплий місяць над морем пливе* (В. Сосюра).

2. Рельєф або малюнок в обрамленні. *З противного боку хреста .. напись* [напис]: *"Шевченко", а нижче на підставі медальйон з головою Шевченка* (М. Коцюбинський); *На підпружних арках розташовувалося сорок медальйонів з зображеннями сорока севастійських мучеників, які загинули в Севасті при імператорі Ліцинії* (П. Загребельний); *Бароко здавалося невичерпним щодо оздоблення фронтонів, фризів, ніш, медальйонів* (В. Єшкілєв).

МЕДАЛЬЙО́ННИЙ, а, е. Стос. до медальйона. *Медальйонний ланцюжок може бути самостійною прикрасою або служити для підвішування кулона, медальйона, центральної частини кольє, підвісок і т. ін.* (із журн.); *У XII ст. популярності набули медальйонні вітражі. Їхньою відмінною рисою було зображення сюжетних композицій, розташованих усередині квадрата або кола* (з наук.-попул. літ.); *Візерунок на азербайджанському килимі частіше рослинного орнаменту, у центральній частині сітчастий або медальйонний* (з навч. літ.).

МЕДАЛЬЙО́НОВИЙ, а, е. Те саме, що **медальйо́нний.** *Найбільша цінність церкви Параскеви П'ятниці — п'ятирядний ренесансний іконостас. У найвищому ряду фігури святих православної церкви в медальйонових рамах* (з наук.-попул. літ.).

МЕДАЛЬЙО́НЧИК, а, *ч.* Зменш. до **медальйо́н.** *Арсен підняв тонкий золотий ланцюжок, і медальйончик захитався, мов маятник, виблискуючи коштовними самоцвітами* (В. Малик); — *Могила мого батька, — сказала Марійка. — Боже, справді нема підсвічників. Од підсвічників залишилась тільки масивна залізна плита з медальйончиком* (Р. Андріяшик).

МЕДА́ЛЬКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **меда́ль** 1. *Одного разу .. Улас дав їй почепити ненадовго одну медальку* (Ю. Яновський); *Він спробував нагадати їй, хто він і що. В столицях не жив, орденів на війні не заробив, самі медальки та подяки на бланках, не майор і не капітан, а тільки старшина...* (П. Загребельний); *Шлойма різко обернувся — перед ним в парадному сірому мундирі з аксельбантом і кількома медальками на грудях стояв майор Петер Зоммер* (О. Ірванець); *— Ти — спортсмен, кандидат у майстри .. — У мене медальок і грамот уже нема куди складати!* (А. Кокотюха).

МЕДА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до медалі. *Ми виготовляємо орденські планки, набірні медальні колодки та обтягуємо ордени і медалі новими стрічками* (з мови реклами); *Усього на рахунку нашої збірної 84 медалі, у тому числі 32 золоті, і команда зайняла четверту сходинку медального заліку* (із журн.); *Україна зібрала найбільший медальний урожай на чемпіонаті Європи з легкої атлетики* (з газ.); // Такий, як на медалі. *Як кожен гарний собою чоловік, Котигорошко страждав на таємний нарцисизм і надто любив свою голову (з гарними очима, рівним носом, різьбленим ротом і медальним профілем), аби розбивати її кулею, як гарбуз, на шматки* (В. Кожелянко); // Пов'язаний із виготовленням медалей. *Медальна майстерня.*

МЕДА́ЛЬНИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **медальє́р.** *Талановитий медальник.*

МЕДА́ЛЯ, і, *ж., заст., розм.* Медаль. *Цар прислав йому медалю срібну, велику, а на ній саме таки настояще* [справжнє] *царське лице, і повелівав тую медалю надіти на Тихона* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Блищить, блищить в бутоні лент Медаля мосяжова. Трощить кулак, збиває вщент, Тяжкий, як бюст Єжова* (І. Багряний); *— Іванчику! Медаля відстебнулася і коле мені шпилькою груди...* (В. Яворівський).

МЕДБРА́Т, а, *ч.* Скорочення: медичний брат — особа, яка належить до середнього медичного персоналу в лікувальних закладах. *Дуже вболівав за мою дитину медбрат Лаціс. Малят любив надзвичайно* (М. Андрусяк); *Порожнім коридором молодий кремезний медбрат котив каталку* (Люко Дашвар).

МЕДВЕДЕНЯ́, я́ти, *с., діал.* Ведмежа. *Смішне медведеня.*

МЕДВЕ́ДИК, а, *ч., діал.* 1. Ведмедик. *Дивлюся я, що дальш буде, Що буде робити Мій медведик!* (Т. Шевченко).

2. Колесо в млині. * У порівн. *Крутиться, як медведик у млині* (приказка).

МЕДВЕ́ДИЦЯ, і, *ж., діал.* Ведмедиця. *Раптом медведиця вхопила в передні лапи великий камінь* (І. Франко); *Жигимонт держав при собі домашню, освоєну медведицю: вона просила ся* [просилася] *до нього, дряпаючи двері кігтьми, і він пускав її* (М. Грушевський); *Усі діти милі й гарні, та вівця своїх діток любить більше, ніж діток вовчиці чи медведиці* (з рел.-церк. літ.).

МЕДВЕДЯ́, я́ти, *с., діал.* Ведмежа. *Він зліз униз до Максима, що порався коло медведиці і коло малих медведят* (І. Франко).

МЕДВЕ́ДЯЧИЙ, а, е, *діал.* Ведмедячий. *Тут, як твердив тухольський провідник, молодий гірняк Максим Беркут, гніздилася медведяча матка* (І. Франко); *А в тебе, дідуню, руки медведячі, А в тебе, дідуню, ноги — вовчі лапи* (з народної пісні).

МЕДВЕ́ЖИЙ, а, е, *діал.* Ведмежий. *Через річки, й ліси, легка думко, неси Мій привіт до братів на чужину, Що у темних борах, у медвежих норах В цю лиху, безпросвітню* [безпросвітну] *годину Вони мусять конать* (Панас Мирний); *З саней виліз, спираючись на свого чуру, генеральний суддя, Василь Леонтійович Кочубей. Чура зняв із нього біля саней верхнє медвеже хутро і віддав гетьманському лакеєві* (Б. Лепкий); *Він повів княгиню за руку у передове шатро .. з коврами й медвежими шкірами* (К. Гриневичева); *Позаду — ба-бах! Наче хто у медвежу яму втрапив. Макс озирається — стріхи нема!* (Люко Дашвар).

МЕДВІ́ДЬ, ве́дя, *ч., діал.* Ведмідь. *Лучче з медведем борікаться* [борюкатися], *ніж з паном рахуваться* (Номис); *Він сягнув правицею донизу, вихопив з піхов меча і пішов на медведя, майже так само величезний, товстий і загрозливий* (П. Загребельний); *До сусідського хлівчика в приватному секторі щонеділі підкочував автофургон, і молодий медвідь, видзвонюючи мідними брязкалами на ошийнику, застрибував туди* (Є. Пашковський); * У порівн. *Пан Субота ходить по .. покою, як медвідь по клітці* (І. Франко).

МЕДВЯ́НИЙ, а, е, *поет.* Який має запах, смак меду. *Тихий день ввійшов у сад гілчастий, Пахощі медвянії розлив* (Л. Забашта); *Весну і літо до пізньої осені він* [ворон] *прожив у лісі, то шукаючи собі харчу на галявинах, де його п'янив густий медвяний дух квітів, то шугаючи в небі* (В. Дрозд); *Пече питання, мов трутизна: .. чи ця Полтава провінційна? Ці вітряки і винокурні, ці килими левад медвяних* (Ю. Андрухович).

МЕДВЯ́НО, *поет.* Присл. до **медвя́ний.** *Медвяно пахне скошена трава* (А. Малишко); *Медвяно пахло буйне шумовиння весняного цвіту* (В. Малик).

МЕДДА́Х, а, *ч., етн.* Турецький професійний оповідач комедійних, історичних та казкових історій. *— Ти от питаєш, хто я такий... Я мандрівний дервіш-меддах... По-вашому — кобзар* (В. Малик); *Старець вклякнув на землі, схилився і прошепотів: — Вітай, благодатний краю, після довгої розлуки. Тобі вклоняється анатолієць, меддах* (Р. Іваничук).

МЕДДОПОМО́ГА, и, *ж.* Скорочення: медична допомога *(див.* **допомо́га).** *Особи, які постраждали від гострої променевої хвороби, залишаються пріоритетною групою для тривалого спостереження й надання меддопомоги* (з наук. літ.); *Поранений селянин отримав меддопомогу, але від госпіталізації відмовився* (із журн.); *Серед тих, хто отримав меддопомогу у зв'язку з обмороженням кінцівок, є одна дитина й п'ятеро безхатьків* (з газ.).

МЕДЕЛЯ́Н, а, *ч.* Собака меделянської породи. *— Той* [грішник] *дума, що вже він меделян, та й силкується гавкати і щоб то і товсто, і страшно* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Дід Іван Руденко був дуже радий, що спихнув пса-меделяна новому господарю. Цей здоровенний собацюра любив лежати під дверима будки сторожа, а вага його дорівнювала майже теляті* (з газ.).

МЕДЖЛІ́С, у, *ч.* Законодавчо-представницький орган, аналог парламенту, перев. в арабських та ісламських країнах. *Вищий законодавчий орган Туркменістану — однопалатний парламент (меджліс) у складі 125 депутатів, що обирається на 5 років* (з наук.-попул. літ.); *Після повернення до Ірану в 1914 р. Мосаддик Мухамад був призначений генерал-губернатором провінції Фарс. 1921 р. зайняв посаду міністра фінансів; 1923 р. обраний до меджлісу* (з навч. літ.); // Представницький орган кримських татар, подібний до парламенту. *Меджліс кримськотатарського народу за-*

сновано 1991 року (з наук.-попул. літ.); *Меджліс кримських татар таємним голосуванням призначається Курултаєм* (з навч. літ.).

МЕДЗА́КЛАД, у, *ч.* Скорочення: медичний заклад — установа, у якій надають медичну допомогу. *До медзакладу був доставлений постраждалий із попереднім діагнозом "перелом руки"* (із журн.); *У дитячому медзакладі для лікування хвороб органів дихання встановлено сучасне обладнання, створено атмосферу затишку та комфорту* (з газ.).

МЕ́ДИК, а, *ч.* Фахівець із медицини. *Борис був медик і з замилування гігієніст* (І. Франко); *Навіть і медики визнавали, що "бабині купання дають певний ефект..."* (О. Гончар); *Відповідно до специфікації екіпаж мав складатися з п'яти осіб: капітана, другого пілота, бортінженера, оператора артилерійських систем та медика* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *розм.* Студент медичного навчального закладу. *Мені позавчора сказав один знайомий, що моє обличчя дуже нагадує якогось медика третього курсу* (В. Самійленко); [М а л ь в а н о в:] *Медик? На якому курсі?* [В е р н и д у б:] *Через тиждень кінчаю* (І. Кочерга); *Ось битою дорогою повз Навабгандж плентаються двоє — жінка й дитина. Це не люди, а рухомі скелети: навіть найнездарніший студент-медик міг би відшукати кожну кісточку на їхніх нужденних тілах* (М. Дашкієв); — *З ким маю честь?* — *всміхнувся* [Т. Шевченко]. — *Малюга я. Студент недавній медицини — А я Волконський. І медик теж* (Василь Шевчук).

МЕДИКАМЕ́НТ, у, *ч., розм.* 1. Лікувальний засіб. *Дослідники стверджують, що аспірин не викликає втрати зору, але вказують, що медикамент якось загострює макулодистрофію, що веде до неї* (з наук. літ.); *Можливо, вдасться винайти медикамент, що дозволить людському організму ігнорувати цикли світла та темряви. А до того часу нічна робота лишатиметься викликом для нашої природи* (із журн.).

2. *збірн., розм.* Те саме, що **медикаме́нти.** *Треба мені верстов за десять поїхати, всякого медикаменту набрати* (Ганна Барвінок).

МЕДИКАМЕ́НТИ, ів, *мн.* Лікувальні засоби; ліки. *Запах карболки і ще якихось медикаментів вдарив у ніс і нагадав Дженні, що Антоні теж лікар* (В. Малик); *Я побіг додому і відшукав у батьковій шафці з медикаментами пляшечку, на якій красувалася наклейка з черепом та кістками* (Ю. Винничук).

МЕДИКАМЕНТО́ЗНИЙ, а, е. Стос. до медикаментів. *Ні медикаментозні засоби, ні дієтичне харчування не могли спинити в Скоробагатського невпинного проносу* (Б. Антоненко-Давидович); *Ускладнення лікарської терапії називають по-різному: побічною дією лікарських засобів, лікарською алергією, медикаментозною патологією тощо* (з навч. літ.); // Який здійснюється за допомогою медикаментів. — *Втрата свідомості, найпевніше, викликана шоком. Медикаментозне втручання не потрібне* (О. Авраменко); — *Лікувальні процедури, які ми призначили, тільки почалися, хвора ще не отримує медикаментозного лікування* (із журн.).

МЕДИКАМЕНТО́ЗНО. Присл. до **медикаменто́зний.** *Алкоголізм руйнує родини і здоров'я, не лікується медикаментозно і робить ваші вірші дійсно тупими. Не доводьте справу до алкогольної залежності* (С. Пиркало); *Лікарі заявляли, що у дівчини функції життєво важливих органів і систем підтримуються медикаментозно* (із журн.).

МЕ́ДИКО-... Перша частина складних слів, що відповідає слову **меди́чний,** напр.: м е́ д и к о - б і о л о г і́ ч н и й, м е́ д и к о - г е н е т и́ ч н и й, м е́ д и к о - п е д а г о г і́ ч н и й, м е́ д и к о - с а н і т а́ р н и й.

МЕ́ДИКО-ГЕНЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Пов'язаний із вивченням спадковості й лікуванням захворювань, що передаються спадково. *У багатьох містах України працюють медико-генетичні консультації, у яких можна отримати кваліфіковану допомогу щодо запобігання проявам у потомства спадкових хвороб* (з навч. літ.).

МЕ́ДИКО-САНІТА́РНИЙ, а, е. Стос. до медицини і санітарії. *Потребує оновлення система медико-санітарного обслуговування працівників* (з навч. літ.); *Мобільний госпіталь МНС України брав участь у ліквідації медико-санітарних наслідків катастрофічної повені в Закарпатті 1998 року, землетрусу в Туреччині 1999 року* (із журн.); *Поліклініка буде складатися з центру первинної медико-санітарної допомоги та діагностичного центру* (з газ.).

△ **Ме́дико-саніта́рний батальйо́н** *див.* **батальйо́н.**

МЕДИ́СТИЙ, а, е. Який приносить багато меду. *Виписав декілька маток з Мукачева, і одна сім'я мені дуже сподобалась, має ранній весняний старт, плодовита, медиста і миролюбна* (з Інтернету); // У який збір меду був вище за середній (про період часу). *Показники збору меду, наприклад у медистий рік, цілком можуть бути вищі ніж 100 кг* (із журн.).

МЕДИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **меди́стий.** *Українські степові бджоли характеризувалися медистістю, малою схильністю до роїння, зимостійкістю. Нині ці бджоли збереглися в чистоті лише на деяких пасіках* (з наук. літ.); *Основною корисною ознакою, за якою слід добирати бджоляні сім'ї, буде медистість бджіл* (з наук.-попул. літ.).

МЕДИТАТИ́ВНИЙ, а, е. Стос. до медитації. *Практикуйте медитативні вправи й не дозволяйте страху перемогти вас* (з наук.-попул. літ.); *У результаті медитативних практик людина відчуває позитивні емоції, набуває більшої чутливості в сприйнятті* (із журн.); *Сад навіював йому особливий медитативний настрій, більшість дерев були старі, посаджені ще до війни* (Ю. Винничук); *Мій медитативний, заглиблений у себе спокій — настрій настільки робив все довкола несуттєвим та звичним, наче все відбувалося не зі мною* (А. Дністровий).

МЕДИТАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Те саме, що **медитати́вний.** *З тераси було видно довколишні червоно-кам'яні будівельки магазинчиків, готелів і медитаційних центрів для європейців* (І. Карпа); *Доцільно використовувати прийоми розслаблення, медитаційні техніки* (з навч. літ.); *Медитаційний метод полягає в зосередженні на абстрактних поняттях* (із журн.).

МЕДИТА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Психічні вправи, що використовуються в духовно-релігійній або оздоровчій практиці, та особливий психічний стан, що виникає в результаті цих вправ. *Раптом почала* [сестра] *читати якісь дивні книги, поринула в медитації, перейшла на рослинну їжу, вдягла білу одіж і пішла з кришнаїтами* (Л. Костенко); *Саме від неї (книжки) проросли корінці його інтересів: він шукав літературу по медитації та виходу із власного тіла* (Любко Дереш); *Медитація — це дуже давній і дуже ефективний спо-*

сіб саморозвитку, самопізнання та пізнання світу в цілому (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Роздум, міркування. *Цілковито захоплений зсередини своєю медитацією, він стрімко крокував обіч дороги* (Ю. Андрухович); *Зрештою, я ж сам завжди картав себе за нерішучість, за ті дурні рефлексії-медитації, в наслідку яких я стільки пропустив, не встиг, недобрав у своєму житті* (О. Ірванець); *Французькі грибники ходять у ліс не за тихою медитацією: вони вигрібають гриби граблями* (С. Пиркало); // *літ.* Жанр поезії. *У ліричних медитаціях Рильського про мету життя, працю і творчість була одна важлива нота — нота оптимізму і безумовної віри в життя, в краще майбутнє* (С. Крижанівський).

МЕДИТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Займатися медитацією. *Даоські методи психотренінгу дають можливість медитувати не лише в непорушній позі, але й у русі* (з наук.-попул. літ.); *— Ти розбудила мене від зимової дрімоти своєю тривогою. Я медитував у кроні правічного дуба, — приязно озвався він* (О. Бердник); *Іветта Андріївна медитувала, розпорошивши погляд по білому безкраю* (Люко Дашвар).

МЕДИТУ́ЮЧИЙ, а, е. Який медитує. *Медитуючий буддійський монах;* // *у знач. ім.* **медиту́ючий,** чого, *ч.* Той, хто медитує. *Медитуючий пізнає стан глибокої заглибленості в себе й відсутність будь-якої розумової й свідомої активності* (з наук.-попул. літ.); *Існує безліч різних технік для медитації. Усі вони зводяться до того, що медитуючий приймає особливу позу й концентрує свою увагу на внутрішніх відчуттях організму, емоціях чи будь-яких глибинних образах* (із журн.).

МЕДИЦИ́НА, и, *ж.* 1. Сукупність наук про хвороби, їх лікування та запобігання їм. *В 1892 р. я зложив у Дрогобичі іспит зрілості і .. виїхав до Кракова вчитися медицини* (В. Стефаник); *На полиці поблискували золотим тисненням томи з медицини* (Р. Андріяшик); // Те саме, що **лікува́ння.** *Я теличку і свиню свою продав, Бо тепер же медицина дорога, А однаково погано помага* (П. Глазовий); *Темний люд ніколи Луцика не покидав. Хоча, бувало, що приходили до нього й інтелігентніші пацієнтки, коли вже медицина не помагала* (Ю. Винничук).

2. *перен., розм.* Про лікарів, медичних працівників. *Є наказ — без медицини не приймати етапи, щоб не завезли, бува, до нас якої холери* (Б. Антоненко-Давидович); [Х р и с т и н а А р х и п і в н а:] *Нема лікаря, нема і фершала* [фельдшера]. *Втекли ще вчора, втекла уся медицина* (О. Корнійчук).

3. *заст.* Медичний факультет. *Був у мене Петров; переводиться в Дерпт на медицину, чистий вічний студент* (Леся Українка).

△ **(1) Ква́нтова медици́на** — галузь експериментальної і клінічної медицини, пов'язана із застосуванням електромагнітних хвиль для лікування та діагностики. *Квантова медицина об'єднує як медичні знання Сходу, які збиралися протягом тисячоліть, так і сучасні уявлення квантової фізики* (з наук.-попул. літ.); *Жодних пігулок, тільки природні електромагнітні випромінювання. Так діє один із перспективних напрямів сучасного лікування — квантова медицина* (із журн.); **(2) Молекуля́рна медици́на** — діагностика, лікування й профілактика хвороб на генному рівні. *За допомогою молекулярної медицини людство зможе позбутися вірусно-інфекційних і спадково-генетичних хвороб* (з наук. літ.); **(3) Наро́дна медици́на** — народні засоби лікування хвороб. *Можливості наукової медицини вичерпані, то чи не допоможуть емпіричні методи народної медицини Китаю?* (М. Дашкієв); *— Як нога? — В порядку. Народна медицина допомогла* (О. Гончар); *Скільки тих трав цілющих й життєдайних в природі! Ціла народна медицина існує на них* (В. Нестайко); **(4) Спорти́вна медици́на** — галузь медицини, що вивчає вплив на організм людини фізичної культури й спорту. *Спортивна медицина спрямовує свої зусилля на медико-біологічну підготовку спортсменів до змагань та лікарський контроль за масовою фізичною культурою* (з наук.-попул. літ.); *Підтримувати чудову фізичну форму артистам допомагають фахівці зі спортивної медицини, які їздять разом із цирком по всьому світу* (із журн.); **(5) Судова́ медици́на** — галузь медицини, яка застосовує медичні та інші знання природничих наук для потреб органів правопорядку та юстиції. *Для ідентифікації особи в судовій медицині використовують тканини з будь-якої ділянки тіла* (з навч. літ.); *— В житті вони* [люди, що приховують пристрасть] *бувають скромні, слухняні, але якоїсь чудової ночі можуть зненацька вирізати всю свою родину або підпалити будинок. Судова медицина зібрала чимало таких фактів* (В. Підмогильний); *— Я — не експерт... не займаюся судовою медициною. Ніколи нею не займався. Будь-які мої висновки дилетантські, потребують додаткових консультацій* (А. Кокотюха).

МЕДИ́ЧКА, и, *ж., розм.* Жін. до **ме́дик** (перев. про студентку медичного інституту або факультету). *У нас тепер живе орловська панночка Анна Федорівна Гассель; її сестра (Катерина) ваша медичка першого курсу* (Леся Українка); *Капітан Косачов, згадавши, що Галя теж медичка, бо закінчила перший курс медичного інституту, порадив їй залишитись біля матері* (Ю. Збанацький); *Поклавши мене в ліжко, Павлуша сказав: — Лежи, я по медичку мотону* (В. Нестайко).

МЕДИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до медицини (у 1 знач.). *Професор — медичне "світило": Старий, поважний.., але не дуже неприступний* (Леся Українка); *Наталя безпорадно озирнулась. Її медичні знання були вичерпані* (О. Донченко); *— Молода? — Молода, дівчина. Позаторік закінчила медичний інститут у Києві* (А. Головко); *Маріка сиділа за столом і переглядала свіжі випуски медичних журналів* (О. Авраменко); // Стос. до діяльності лікаря; лікарський. *Він* [лікар] *веде боротьбу з темнотою, з забобонами, з ворогуванням селянина до інтелігента, організує дешеву медичну поміч...* (М. Коцюбинський); *Володька Беркут був недокрівний, кволенький і дивно, як його не забракували на медичному огляді під час прийому до* [військової] *школи* (С. Добровольський); *Мама зраділа нагоді повернутися до медичної практики несказанно* (Олекса Ізарський); // Який застосовується в лікуванні; лікувальний. *За допомогою бази медичних препаратів установлено зв'язок постачальників і виробників продукції медичного призначення з оптовими і дрібнооптовими покупцями цієї продукції* (з мови реклами).

Амбулато́рна (меди́чна) ка́ртка *див.* **ка́ртка; Меди́чне учи́лище** *див.* **учи́лище; Саніта́рний (меди́чний) інстру́ктор** *див.* **інстру́ктор.**

△ **Каре́та швидко́ї [меди́чної] допомо́ги** *див.* **каре́та; Меди́чна кліматоло́гія** *див.* **кліматоло́гія; Меди́чна сестра́** *див.* **сестра́; Невідкла́дна [меди́чна] допомо́га** *див.* **допомо́га.**

МЕДИ́ЧНО. Присл. до **меди́чний.** *Інформаційні технології в біології та медицині становлять біологічно й медично верифікований інформаційний продукт* (з наук. літ.); *За хлібопродуктами, картоплею, цукром, олією середньодушове споживання перевищує медично рекомендовані норми харчування* (з наук.-попул. літ.).

МЕ́ДІА, *невідм., мн.* Те саме, що **мас-ме́діа.** *Медіа, й не тільки жовті, пишуть про людей зі значно більшою охотою, коли людям погано* (І. Карпа); *При осмисленні соціокультурної ситуації в Україні зазвичай апелюють до складності орієнтації в багатовимірних версіях соціальної реальності, які відтворюються медіа* (з наук. літ.).

МЕ́ДІА-... Перша частина складних слів, що відповідає слову **мас-ме́діа,** напр.: ме́діа-магна́т, ме́діа-про́стір, ме́діа-це́нтр.

МЕ́ДІА-ГРУ́ПА, и, *ж.* Група, що об'єднує кілька засобів масової інформації. *Медіа-група розвивається в медіа-галузі та формує інформаційний простір університету. Члени медіа-групи — студенти коледжу та університету* (з газ.).

МЕ́ДІА-ДИПЛОМА́ТІЯ, ї, *ж.* Проведення зовнішньої політики держави шляхом використання засобів масової комунікації. *З одного боку, медіа-дипломатія — це ефективний механізм зовнішньополітичної акції, а з іншого — медіа виступають тим фактором, який знімає покров утаємниченості з дипломатичної діяльності урядів* (з наук. літ.); *Завдяки бурхливому розвитку кабельного й супутникового телебачення медіа-дипломатія стала не тільки можливою, але й суттєвою складовою в міжнародних відносинах сьогодення* (з наук.-попул. літ.).

МЕ́ДІА-ДОСЛІ́ДЖЕННЯ, я, *с.* Дослідження, що стосується засобів масової інформації. *Медіа-дослідження ґрунтуються, в основному, на соціологічних дослідженнях* (з навч. літ.).

МЕ́ДІА-ЗАБЕЗПЕ́ЧЕННЯ, я, *с.* Забезпечення висвітлення засобами масової інформації яких-небудь подій, заходів, діяльності і т. ін. — *Необхідно спонукати центральні органи до виділення коштів на вирішення проблем із медіа-забезпеченням України* (з газ.).

МЕ́ДІА-КОМПА́НІЯ, ї, *ж.* Те саме, що **ме́діа-хо́лдинг.** *Є причина, чому медіа-компанії все ще називають "пресою". Довгий-довгий період часу друкарська машина була основним технологічним інструментом* (з наук.-попул. літ.); *Наша медіа-компанія "Бізнес-область" — рекламно-інформаційний портал з багатим досвідом. Компанія пропонує Вам найсвіжіші новини, цікаву інформацію* (з газ.).

МЕ́ДІА-КОНТЕ́НТ, у, *ч., інформ.* Контент, створений засобами масової комунікації. *Сьогодні кожна особистість є активним споживачем медіа-контенту* (із журн.); *На нещодавній лекції учасники курсу знайомилися з цікавими способами використання медіа-контенту та створення інтерактивних маркетингових проектів* (з газ.).

МЕДІАКРА́ТІЯ, ї, *ж., книжн.* Вплив, влада засобів масової інформації. *Медіакратія — явище, коли політичні рішення та дискусії, а також політична комунікація в сучасних демократіях відбуваються не в первинній політичній площині, а в інтересах засобів масової інформації* (з наук.-попул. літ.).

МЕДІА́ЛЬ, і, *ж., спец.* Середина чого-небудь. *При перетинанні річки від одного берега до іншого виділяють зони: прибережну, середню (медіаль) і ділянку, що характеризується найбільшою течією* (з навч. літ.); // *лінгв.* Серединний звук, серединна літера. *У ряді мов Південно-Східної Азії обов'язковим елементом є медіаль, тобто заборонені склади з лише одного голосного* (з наук.-попул. літ.).

МЕДІА́ЛЬНИЙ[1], а, е, *спец.* Розташований у середині чого-небудь. *Екзистенціальність середньовічної ментальності визначалась медіальним, або серединним, положенням особистості* (з наук. літ.); *За дефіциту садивного матеріалу можна використовувати живці з медіальної та базальної частин пагона* (з наук.-попул. літ.); *Поняття етномовного компонента народної казки охоплює її загальну композиційну структуру, медіальні та фінальні формули, своєрідні повтори, зокрема пісенні* (з навч. літ.); // *анат.* Розташований ближче до серединної площини тіла (про орган). *Пошкодження медіального меніска є травмою, що зустрічається найчастіше* (з навч. літ.); *Установлено, що в потерпілої забій медіальної кісточки лівого гомілковостопного суглоба* (із журн.).

МЕДІА́ЛЬНИЙ[2], а, е. Те саме, що **меді́йний.** *Загальнонаціональні видання використовують відомість свого бренду, роблячи ставку на випуск додаткової медіальної продукції, зокрема на книжки, фільми та музику* (з наук. літ.); *У межах програми семінару учасники вислухають лекції зі стилістики, мовної культури й медіальної комунікації* (із журн.).

МЕ́ДІА-МАГНА́Т, а, *ч.* Магнат (у 2 знач.), що володіє засобами масової інформації (пресою, радіо, телебаченням і т. ін.). *Медіа-магнат Руперт Мердок очолює список ста найвпливовіших осіб у британських засобах масової інформації* (із журн.).

МЕДІА́НА, и, *ж.* 1. У геометрії — пряма лінія, проведена між вершиною кута трикутника та серединою протилежної сторони. *Центр інерції трикутника збігається з точкою перетину медіан трикутника* (з наук.-попул. літ.); *Кожний трикутник має три медіани* (з навч. літ.).

2. У статистиці — величина, що знаходиться в середині ряду величин, розташованих у висхідному або спадному порядку. *Аномальними вимірюваннями вважають ті, що перевищують рівень 5,2 медіани абсолютних відхилень, відрахований від медіани даних* (з наук. літ.); *Медіану, або середнє значення, використовують як вимір очікуваної прибутковості проекту* (з навч. літ.).

МЕДІА́ННИЙ, а, е, *спец.* 1. Те саме, що **медіа́льний**[1]. *Виділені конструктивні медіанні елементи беруть до уваги при розрахунку значень цільового критерію в процесі послідовного нарощування числа параметрів і підвищення точності наближення* (з наук. літ.); *Для точної оперативної фільтрації найбільше підходить медіанна фільтрація з мінімальним або адаптивним вікном* (з навч. літ.).

2. Стос. до медіани (у 1 знач.). *Медіанна лінія циліндра.*

МЕДІА́НТА, и, *ж., муз.* Третій і шостий ступені мажорного або мінорного ладу, а також акорд, побудований на одному з цих ступенів. *Верхня медіанта — третій звук угору від тоніки* (з наук.-попул. літ.); *Місце медіанти — між тонікою й однією з домінант* (з навч. літ.).

МЕ́ДІА-ОСВІ́ТА, и, *ж.* Теоретичні й практичні вміння опановувати сучасні мас-медіа. *Постає гостра потреба в розвитку медіа-освіти, одне з головних завдань якої полягає в необхідності захистити людину від насильства й маніпуляцій у медіа-просторі* (з наук. літ.); *Упровадження ме-*

діа-освіти в школах України є важливою складовою розвитку інформаційного суспільства (з наук.-попул. літ.).

МЕ́ДІА-ПЛЕ́ЄР, а, *ч.* Узагальнена назва для аудіо- і відеоплеєрів. *Програвач мультимедіа (або медіа-плеєр) — це програма, призначена для відтворення файлів мультимедіа* (з навч. літ.); *Підключивши до вашого телевізора медіа-плеєр, ви отримуєте можливість грати у відеоігри, слухати улюблену музику та дивитися кіно* (з мови реклами).

МЕ́ДІА-ПРОЕ́КТ, у, *ч.* Проект (у 3 знач.), який здійснюють за допомогою засобів масової інформації. — *Плануємо запровадити культурологічний медіа-проект "Музейні скарби України" для відтворення історії українського музейництва XIX — початку XXI ст.* (з газ.).

МЕ́ДІА-ПРО́СТІР, про́стору, *ч.* 1. Сукупність засобів масової інформації. *Медіа-простір функціонує як цілісна соціально-комунікативна, інформаційна система, що забезпечує різні форми соціальної комунікації* (з наук. літ.).

2. Електронний простір, у якому окремі люди або групи людей можуть діяти разом і водночас, навіть якщо вони не перебувають у тому самому місці. *Можна сказати, що медіа-простір робить людей ближчими одне до одного* (з наук.-попул. літ.).

МЕ́ДІА-РЕКЛА́МА, и, *ж.* Реклама в засобах масової інформації. *Виділяють такі носії медіа-реклами: телебачення, друковані видання, інтернет-ЗМІ* (з навч. літ.).

МЕ́ДІА-РИ́НОК, нку, *ч.* Ринок медійної продукції різних засобів масової інформації. *Є чимало чинників, від яких залежить успішна репутація телеканалу на медіа-ринку* (з наук. літ.); *Наш канал гарантує, що докладе всіх зусиль для виявлення організаторів кампанії, покликаної дестабілізувати український медіа-ринок, і закликає всіх гравців ринку до відповідальної поведінки* (із журн.).

МЕ́ДІА-СЕ́КТОР, у, *ч.* Сукупність засобів масової інформації як частина економіки країни, світу і т. ін. *Керівники компаній світового медіа-сектору та індустрії розваг очікують, що доходи цього сектору будуть стрімко зростати у відсотковому відношенні до сукупного доходу організацій* (з наук. літ.); *Український медіа-сектор, незважаючи на значний прорив, як і раніше стикається з серйозними проблемами, пов'язаними з якістю медіа-контенту, базовими навичками журналістики, консолідацією ЗМІ та ін.* (із журн.).

МЕ́ДІА-СЕ́РВЕР, а, *ч., інформ.* Спеціалізований сервер, що його використовують мовні телевізійні та інтернет-компанії, кабельні та супутникові оператори телебачення й радіомовлення, виробники медіа-контенту і т. ін. *Особистий медіа-сервер дозволяє передавати фільми й музику через персональну мережу у вашому власному будинку або офісі* (з наук.-попул. літ.); *Медіа-сервер приймає потік аудіоданих від станції та направляє його всім підключеним клієнтам* (з навч. літ.).

МЕДІАТЕ́КА, и, *ж., інформ.* Сховище електронних документів. *Медіатека — місце, де зберігаються лазерні диски, на яких записана різноманітна інформація* (з навч. літ.); *План створення медіатек є одним із пунктів програми забезпечення бібліотек електронними ресурсами* (із журн.).

МЕ́ДІА-ТЕ́КСТ, у, *ч.* Текст будь-якого медійного виду й жанру. *Медіа-текст є різновидом тексту, розрахованого на масову аудиторію, що характеризується поєднанням вербальних і медійних одиниць* (з наук. літ.); *Медіа-текст передусім передбачає наявність журналіста як творця цього тексту* (з наук.-попул. літ.).

МЕДІА́ТОР, *ч.* 1. *род.* а, *юр.* Посередник у дипломатичних відносинах, торговельних угодах і т. ін. *Медіатор ретельно вивчає інтереси обох сторін і спонукає їх до обговорення та пошуку взаємовигідних виходів із кризової ситуації* (із журн.); // Той, хто (що) пов'язує когось (щось) між собою; посередник (у 1 знач.). *Французький структураліст К. Леві-Стросс приділяв велику увагу культурним героям і трикстерам як медіаторам, уважаючи, що вони переборюють протилежність між життям і смертю* (з наук. літ.); *У населення бронзової доби в Україні вогонь сприймався як універсальний медіатор, зв'язковий, що з'єднував підземний, земний та небесний світи під час виконання певних ритуалів* (з навч. літ.).

2. *род.* у, *біохім.* Специфічна речовина, що бере участь у переданні нервового імпульсу з нервових закінчень на робочі органи і з однієї нервової клітини на іншу. *Визначено іонні механізми дії різних медіаторів, що викликають скорочення або розслаблення гладких м'язів* (з наук. літ.).

3. *род.* а, *муз.* Тонка рогова або пластмасова пластинка з загостреним кінцем, якою грають на деяких струнних музичних інструментах. *Час від часу мандоліна вмовкала, і в двері спочатку просовувалась коротка рука з слюдяним медіатором між пальцями, затим розкучмана голова* (Ю. Мушкетик); *Іноді буває важко дібрати потрібний медіатор для гітари, адже вони представлені в широкому асортименті, розрізняються за формою, розмірами, матеріалами й товщиною* (із журн.).

МЕДІА́ТОРНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **медіа́тор** 1, 2. *У контексті японської культури уявляється доцільним вивчення національного костюма як медіаторної категорії, що поєднує такі протилежні поняття, як Життя та Смерть, Культура й Природа, Свій та Чужий* (з наук. літ.); *Липка тривога розповзалася медіаторними стежками, ніяк не вербалізуючись, не знаходячи виходу в нейрофізіологічних лабіринтах гіпоталамусу* (Ю. Іздрик); *При здійсненні моторної функції матки в пологах велике значення мають медіаторні гормони та гормональні рецептори* (з навч. літ.).

МЕ́ДІА-ХО́Л, у, *ч.* Приміщення, звідки в прямому ефірі в режимі реального часу транслюють конференції, наради, круглі столи і т. ін. *Медіа-хол — це незалежний медіа-майданчик для спілкування журналістів* (з наук.-попул. літ.); *Медіа-хол має комп'ютерну частину, стелажі з книгами, журналами та дисками, місце для проведення презентацій та виставок* (із журн.).

МЕ́ДІА-ХО́ЛДИНГ, у, *ч.* Холдинг, об'єктом діяльності якого є засоби масової інформації. *Великі медіа-холдинги володіють та керують низкою інтернет-видань, радіо, видають газети та журнали* (із журн.).

МЕ́ДІА-ЦЕ́НТР, у, *ч.* 1. Центр (у 3 знач.), звідки в прямому ефірі в режимі реального часу транслюють конференції, наради, круглі столи і т. ін. *Медіа-центр "Козамедіа" створений при Національному центрі народної культури "Музей Івана Гончара" в 2014 році з метою популяризації традиційної культури* (із журн.); *Шановні журналісти, запрошуємо 2 серпня о 12.00 на заходи, які відбудуться в Запорізькому медіа-центрі* (з Інтернету); // Те саме, що **медіате́ка.** *У бібліотеці створюється медіа-центр, де будуть зібрані аудіо- та відеокасети* (з наук. літ.).

2. *інформ.* Комп'ютер для запису, відтворення та оброблення відео та аудіо. *Перевести в цифру свої старі негативи або просто фотографії дозволить сканер, який можна під'єднати до медіа-центру* (з наук.-попул. літ.).

МЕДІА́ЦІЯ, ї, *ж.* Альтернатива судовій процедурі розв'язання конфліктів за допомогою посередника. *Слід звернути увагу на інститут примирення (медіації) сторін у процесуальному судочинстві та роль у цьому прокурора* (з наук. літ.); *Метод медіації використовують для розв'язання найрізноманітніших конфліктних ситуацій, коли сторони конфлікту не спроможні досягнути згоди або компромісу самостійно* (із журн.).

МЕДІ́ВКА, и, *ж.* Те саме, що **медову́ха.** *Народ на Поліссі жив веселий, і почастував хтось янголів медівкою* (з переказу); *Усіх гостей члени екіпажу частували медівкою та кулешем* (з газ.).

МЕДІВНИ́К, а́, *ч.* 1. Те саме, що **медя́ни́к.** [2-й чоловік:] *Подивився б ти, як він було увійде у хату, то так дітвора і вкриє його: тому медівника дасть, тому бублика, іншому копійку...* (М. Кропивницький); [Бабуся:] *Зрозумійте, маю свято, А роботи ще багато... Чи спеклись медівники, Чи готові пиріжки?* (О. Олесь); *Не думала, навіщо це роблю, а півночі .. місила тісто на медівник* (С. Андрухович); * У порівн. *Голубив* [капітан] *її словами, як медівниками* (Марко Черемшина).

2. *діал.* Підмаренник. *Казала* [Пелагея], *що передчувала, кому дитина (знала, до кого покличуть) має з'явитися на світ. Молилася, постилася і (цікаво й зворушливо) вдягала в ті дні світліший одяг. Брала з собою .. материнку, любисток, медівник і траву, яку називала лісниця живуща* (В. Лис).

МЕДІЄВА́ЛЬ, ю, *ч.* Назва одного з малюнків друкарських шрифтів, близьких до середньовічних латинських. *Медієваль — тип шрифтів XV–XVI ст., в основі побудови яких лежить квадрат* (з наук.-попул. літ.).

МЕДІЄВІ́СТ, а, *ч.* Спеціаліст із медієвістики. *Роботи медієвістів України в галузі історії зарубіжної православної церкви посідали істотне місце серед досліджень за церковно-історичною тематикою* (з наук. літ.); *Серед перших академіків і членів-кореспондентів УАН (1918–1929) були видатні вчені-медієвісти — філологи й історики, які, продовжуючи традиції української філологічної науки XIX ст., активно включилися в дослідження української давнини* (з наук.-попул. літ.); *Друга половина XI–XIII ст. — доба розквіту (в уявленні частини медієвістів — становлення та розквіту) феодального суспільства* (з навч. літ.).

МЕДІЄВІ́СТИКА, и, *ж.* Розділ історичної науки, предметом якого є середньовіччя. *Характерною рисою розвитку вітчизняної медієвістики кінця XIX — початку XX ст. було зростання дослідницького інтересу до історії середньовічної, головним чином православної, церкви і культури* (з наук. літ.); *В останній чверті XIX — перших десятиліттях XX ст. центром наукових досліджень, зокрема в галузі медієвістики, стає Наукове товариство імені Шевченка у Львові* (з навч. літ.).

МЕДІЄВІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **медієві́стика.** *Розрізняють текстологію античну, медієвістичну, новітньої доби та ін.* (з навч. літ.).

МЕДІЄВІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **медієві́ст.** *Років із десять тому колега-медієвістка з доволі далекого зарубіжжя, із неслов'янською методичністю плануючи свою першу поїздку до України, надіслала мені листа* (із журн.).

МЕДІЄВІ́СТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **медієві́ст** і **медієві́стика.** *Медієвістський літературний історизм поширив культ національної окремішності навіть у найпригнобленіші спільноти й культурні категорії населення Європи* (з наук. літ.); *Медієвістські елементи й тенденції загалом притаманні бароко, в українській же бароковій літературі вони проявляються з особливою виразністю* (із журн.).

МЕДІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **ме́діа.** *Листівки, відозви, газети, буклети. Медійна артпідготовка. Безсоромний піар. Агітація забиває всі рецептори* (Л. Костенко); *Скріпивши серце, щоб не розірвалось з розпуки, ходив* [Шукальський], *оскалившись усмішкою, серед медійних мідій і піраній* (Г. Тарасюк); — *Кілька років тому я була на одній медійній зустрічі в Києво-Могилянській академії* (з газ.).

МЕДІ́ЙНИК, а, *ч., розм.* Працівник мас-медіа. *Медійник має поважати право виборця знати інформацію про кандидатів, але в той самий час лишатися неупередженим до політичних сил та мажоритарників* (з наук. літ.); *На зміст журналістських матеріалів, безперечно, впливають і реалії суспільства, в якому працює медійник* (з газ.).

МЕДІ́ЙНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **меді́йник.** *Дружина звинуваченого, відома медійниця, висловила чоловікові цілковиту підтримку* (із журн.); *Лідеркою в номінації "Краща студентка-медійниця" визнано студентку педагогічного університету* (з газ.).

МЕДІНСТИТУ́Т, у, *ч.* Скорочення: медичний інститут. [Буйко:] *Це старший, Коля. Медінститут закінчує* (Яків Баш); *Чи ж буде йому приємно зустрітися з однокурсницею, нічим не прикметною в медінституті, яка мимоволі нагадала б йому, що й він був колись звичайним студентом* (Б. Антоненко-Давидович); *З четвертого курсу медінституту він пішов на фронт* (П. Загребельний).

МЕДІНСТИТУ́ТСЬКИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **медінститу́т.** *Бідний, бідний Психіатр. Так самовіддано мене лікує, згадуючи всі загальні навички з медінститутського минулого...* (І. Карпа); *Добігав кінця мій десятий медінститутський семестр* (з газ.).

МЕ́ДІУМ[1], а, *ч.* За уявленнями спіритів — особа, яка є посередником між людьми та світом духів. *Знаєте, як у спіритів? З медіумом балакають, сміються, а рука його пише без усякої участи* [участі] *свідомості й пише все те, що думав той доктор* (В. Винниченко); *Досліджуючи шаманізм, Гумільов приходив до висновку, що камлання — це спіритичний сеанс, на якому біснується медіум, посередник між людьми й духами* (І. Дзюба); — *А чи ви не хтіли б поспілкуватися зі своїм чоловіком?* — *Як?* — *тетеріла з переляку вдова.* — *А так, наживо. Через медіума* (Ю. Винничук); * У порівн. *Вона сподівалась якогось чуда, підступила, неначе медіум спірит, до дверей й загомоніла: — Вийди, мій милий!* (І. Нечуй-Левицький).

МЕ́ДІУМ[2], а, *ч., муз.* Середній регістр жіночого голосу (у співачок). *У жіночому голосі з його трирегістровою побудовою є два переходи — з грудного регістру в центр (медіум) і з центрального в головний* (з наук.-попул. літ.); *Існують три регістри жіночого голосу — грудний, медіум і головний* (з навч. літ.).

МЕДІУМІ́ЗМ, у, *ч.* За уявленнями спіритів — посередництво медіумів *(див.* **ме́діум**[1]) між людьми та світом духів.

Стаття досить курйозна, ототожнює початок фетишизму з новочасними об'явами медіумізму та спіритизму (І. Франко); *Практику медіумізму застосовують вудуїзм та інші езотеричні традиції* (з наук.-попул. літ.).

МЕДІУМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до медіумізму. *Показовою є лекція відомого професора, у якій робиться спроба дати медіумічним явищам природничо-наукове тлумачення* (з наук.-попул. літ.); *Медіумічну здатність можна розділити на дві категорії: ментальну (духовну) і фізичну (матеріальну)* (з навч. літ.).

МЕДКОМІ́СІЯ, ї, *ж.* Скорочення: медична комісія — медичний огляд кількома фахівцями. *Ягнича теж не оминули увагою, — тягали по медкомісіях. Одні казали одне, а другі знаходили інше* (О. Гончар); *— А підемо, Вітю, разом у флот морський. Да? Служити так служити! — вже іншим тоном говорив Григорій. — Не забракувала б лише медкомісія* (П. Автомонов); *— Не беруть мене в армію. — Як це — не беруть? — Так. Не пройшов медкомісію* (В. Шкляр); *Часто кликати лікарів Маріца боялася: нещодавно на медкомісії її попередили, що змушені будуть примусово забрати хлопця в інтернат, якщо психоз розвиватиметься* (М. Матіос).

МЕДО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **мед,** напр.: м е д о в а́ р, м е д о т е́ ч а, м е д о у т в о́ р е н н я.

МЕДОБСЛУГО́ВУВАННЯ, я, *с.* Скорочення: медичне обслуговування. *Сімейні лікарі мають поліпшити якість медобслуговування та зменшити захворюваність* (із журн.); *За програмою "Діти Чорнобиля" на Кубі пролікувалося 23 тисячі українських дітей, що постраждали від атомної аварії. За цей час лише на їхнє медобслуговування кубинська сторона витратила понад 350 мільйонів доларів* (з газ.).

МЕДОВА́Р, а, *ч.* Той, хто займається медоварінням. *Одні помічники медовара колють дрова, другі розводять вогнище* (Ф. Бурлака); *З вулиць і провулків, з брам і хвірток, з темних подвір'їв, немов з нір, вибігали люди .. Були це медовари, шапкарі, мечники, бляхарі* (Р. Іваничук); *Кращі медовари країни розкрили секрети приготування напоїв на основі меду* (з газ.).

МЕДОВАРІ́ННЯ, я, *с.* Виготовлення меду (у 2 знач.). *Від медоваріння самогонові у спадок дісталася, власне, технологія приготування. Варений або питний мед готували штучним зброджуванням і подальшим варінням змішаної з водою медової сировини* (із журн.); *Медоваріння в Україні було поширеним у польсько-литовські й козацькі часи* (з газ.).

МЕДОВА́РНИЙ, а, е. Стос. до медоваріння. *На початку XIX ст. в Умані працювали два заводи — пивоварний та медоварний — і три млини* (з наук.-попул. літ.); *Характерною рисою економіки Фастова кінця XIX — початку XX ст. була наявність великої кількості дрібних напівкустарних підприємств з 5–10 робітниками. Це, зокрема, 2 шкіряних, 2 миловарних, 5 цегельних, кілька медоварних підприємств тощо* (з навч. літ.).

МЕДОВА́РНЯ, і, *ж.* Приміщення з відповідним обладнанням для варіння меду (у 2 знач.). *Посеред городища біліла висока, змурована з каменю, вежа, .. а далі за торговищем, як і раніше, притулки ремісників, кузні, хати, вкриті очеретом, медоварні* (О. Бердник); *З господарчого двору долітав гомін, дерев'яне калатання, брязкотіння. Там на всю потужність працювала новенька, на п'ять робочих і два загірних казани, винниця й коптильня, медоварня та пивоварня* (Ю. Мушкетик).

МЕДО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мед** 1. *Він узяв гарно вирізувану дерев'яну ложечку і, звільна висисаючи медові щільники, розпочав з Чимчикевичем розмову* (І. Франко); *Він старанно жував міцними щелепами і злизував краєчки, з яких поволі сповзали долу великі медові краплі* (Б. Антоненко-Давидович); *Але ось з'явилася служниця і принесла на таці якийсь трунок в карафці з зеленого шкла. Налила в келихи і відразу вийшла. Дем'ян вловив п'янкий медовий запах* (Ю. Винничук); // Вигот. з меду; з медом, на меду. *Трудівнику медові пишки, а ледарю — ялинові шишки* (прислів'я); *Осьде пряничок чудовий, Не абиякий — медовий* (Л. Глібов); *Матінка поставила найбільшу миску з тертим медовим маком та кришеними туди пісними пшеничними коржами* (Ю. Логвин); *Підбадьорений прикладом кузена, Габріель де Шеверні взяв з вази медовий пряник і наповнив свого келиха щербетом* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *у знач. ім.* **медо́ве,** вого, *с.* У феодальні часи — податок з медозбору (у 2 знач.). *— Запровадить він* [пан] *три дні панщини, подвоїть поволовщину, медове і всі інші данини* (З. Тулуб).

2. Такий, як мед (про запах); духмяний. *Свіжість трави манила здалека, а медовий запах квітів наповнював повітря* (Н. Кобринська); *Над селом — туман, Дух медовий трав...* (І. Муратов); *Я роздягнувся, пірнув у прохолодний потік, поплив до мальовничої купки людей, понюхав жовті медові квіти, полежав горілиць на воді, дивлячись у небо* (О. Бердник); *Каміння вже встигло нагрітися й промінилося теплом — запах медових трав з гірким присмаком* (Валерій Шевчук); // Схожий кольором на мед; золотаво-жовтий. *Навколо був золотаво-жовтий медовий світ, і це був перший колір, який вона* [бджілка] *пізнала* (О. Іваненко); *Максим вище підбив подушку, щоб глибше поринути в медове сяєво, й чиїсь примружені очі допитливо на нього глянули...* (Н. Околітенко); *Каштан мимоволі замилувався донькою. Її шкіра світилася медовим золотом, волосся спадало на плечі м'якими чорними струменями* (В. Єшкілєв); // Солодкий, як мед. *Прозорі дині наче стікали солодким медовим соком* (В. Собко); *Цвіркун до Цикади приносив цукати, цукерки пудові і дині медові* (І. Андрусяк); // *перен.* Який викликає приємні відчуття. *Не слухала далі Катруся медових слів... Вона обняла Олексія руками за шию й стала палко цілувати* (А. Чайковський); *Ночами до Лєни навідувалось медове чекання любощів* (Є. Пашковський).

3. *перен.* Занадто люб'язний. *Я прихилив очі до малюнка: портрет був просто моторошний — лице гостре, як у пацюка, в обгризених віях — гадючі зелені очиці. Посмішка — медова* (С. Васильченко); *— Де мені стільки нервів взяти, щоб тебе витримати? — знехотя повернувши голову в мій бік, медовим голосом протягнула Аделя* (С. Андрухович).

Медо́ва (ме́дяна́) сита́ *див.* **сита́; Па́девий мед <Медо́ва падь>** *див.* **мед.**

◊ **Медо́вий мі́сяць** *див.* **мі́сяць; Медо́ві дні** *див.* **день; Медо́ві ре́чі** *див.* **річ**[2]**; Моло́чні [та] (медо́ві) рі́ки [й ма́сляні (киселе́ві) береги́ (з ма́сляними (киселе́вими) берега́ми)]** *див.* **рі́ка́.**

МЕДОВИ́К, а́, *ч.* 1. Те саме, що **медя́ни́к.** *Тут ворохи солодких пряників — медовиків, в'язки бубликів, гора й груда оріхів, сухих грушок купи й кучі сластьон...* (Марко Вовчок);

Якась баба, не дуже стара, прибира і ложки, і миски... А своєму коханому Орисенятку дає медовики й вишні (М. Старицький); *Українські актори та артистки готували та продавали вареники з вишнями, сиром, пампушки, медовики та інші витребеньки* (з наук. літ.).

2. Торт із тіста, яке містить мед. *Торт медовик за класичним рецептом — безпрограшний варіант для солодкого завершення свята!* (із журн.); *Крем для медовика роблять, як правило, на основі сметани, але є також і варіант заварного крему, і не на молоці, а на воді* (з газ.).

МЕДОВИ́ЦЯ, і, *ж.* Те саме, що **медову́ха.** *І була та вода солодшою за медовицю, вода з рідного джерела* (з переказу); *Приготування медовиці мало багато способів. До однієї мірки чистого меду додавали вісім рівних її частин джерельної води* (з наук.-попул. літ.); *Медовицю пили не для смутку, а від смутку — щоб на душі весело й ситно було, як каже стара приповідка* (із журн.).

МЕДО́ВО. 1. Присл. до **медо́вий** 2. *Цвітуть вишні .. Медово пахнуть жовті пиляки. Пахне весь край, весь світ...* (В. Бабляк); *Руденька остаточно заплуталась і почервоніла. Її волосся медово світилось у навскісних променях сонця* (Г. Вдовиченко).

2. *перен.* Присл. до **медо́вий** 3. *Невідомо, як далеко зайшла б ця розмова, якби в дверях не з'явилася Настя у білому фартусі й медово не проголосила: — Запрошую всіх на солодке* (В. Земляк).

МЕДОВУ́ХА, и, *ж.* Те саме, що **мед** 2; медовиця. *Везуть із Медвинів медовухи полинні, старі запаси: вари і кваси* (І. Калинець); *Брат Зенон протягнув йому кухоль медовухи і наказав: — Випий!* (Н. Околітенко); *В похмурі дні медовуха веселила й гріла кров не гірше за вино* (М. Дочинець); *Навколо страшна темінь, друзі тримають в руках по пляшці якоїсь медовухи* (І. Карпа).

МЕДО́ГЛЯД, у, *ч.* Скорочення: медичний огляд. *Послухали машину, як слухає лікар на медогляді новобранця, і послали за новим мотором* (М. Трублаїні); *Рашель зарахували до військово-космічної академії без жодних вступних іспитів — лише на підставі її шкільних тестів і даних медогляду* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Ургант не ходив ані до садочка, ані на сезонні медогляди* (Ю. Іздрик).

МЕДОГО́НКА, и, *ж.* Машина для відкачування меду зі стільників. *Він тепер нікого, крім діда, не знає, геть-чисто забув і про дому, і про Катерину, і все з дідом, і помагає йому крутити медогонку, і носить щільники, і замітає повітку* (У. Самчук); *Увесь куток біля мисника займала медогонка — велика дерев'яна діжа з майже криничною корбою* (В. Шкляр); *Господар повертався од вуликів, виймав останню вощину з медогонки, ставив на ослоні полив'яну таріль, і стебло дерев'яної ложки стирчало з густого меду* (Є. Пашковський).

МЕДОЗБІ́Р, бо́ру, *ч.* 1. Збір бджолами нектару з квітів. *Над головою ж, пролітаючи на медозбір, діловито і стримано гули бджоли* (А. Дімаров); * Образно. *Настав для мене медозбір, прудке перо в нектарі слова* (І. Калинець); // Час такого збору. *Бджоли на ранньому цвіті окріпли — в медозбір такий взяток дали, як ні одного року...* (М. Стельмах); *Улітку, особливо в період медозбору, вулики вивозили до медоносів* (з наук.-попул. літ.).

2. Збір меду від бджіл. *Був розрахунок різко збільшити медозбір, однак виявилось, що нововиведені* [бджоли] *відзначаються нечуваною агресивністю і до того ж плодючістю* (О. Гончар); // Мед, зібраний від бджіл. *Уже восени дід накачав перші сорок пудів меду. Наступного року медозбір був уже вдвічі більшим* (з газ.); * Образно. *Полем діяльності він* [учений] *обрав народну творчість і збирав на тій самостійній ниві багатий медозбір* (І. Волошин).

МЕДО́К[1], дку́, *ч.* Пестл. до **мед.** *Роботяща* [Галочка], *як бджілка, і як та робила усе медок, так і у Галочки усяка робота була до діла і до добра* (Г. Квітка-Основ'яненко); *З чим оладки? Із медком та з солодким молочком* (Н. Забіла); *Дівчатка швиденько пили по горнятку чи й по два, присмачуючи гербату свіженьким медком, і бігли в ліжечко* (І. Андрусяк); *На язиці медок, а на думці льодок* (прислів'я); *Що в первому кубочку да солодкий медок, Посидимо, ой посидимо, да й поговоримо* (П. Чубинський); *Зараз повечеряємо й вип'ємо медку* (І. Білик).

МЕДО́К[2], у, *ч.* Сорт столового виноградного французького вина. *Основною особливістю медоку є його висока якість у поєднанні з довгим періодом зберігання* (з наук.-попул. літ.); *Медок — це червоні вина, що мають красивий колір і сильний дубильний ефект, який дозволяє вину довго старішати* (з навч. літ.).

МЕДОЛЮ́Б, а, *ч., розм.* Той, хто любить мед (у 1 знач.). *У Македонії відбувся розгляд досить незвичайної судової справи, у якій бджоляр позивався до ведмедя. Клишавий медолюб за свою любов до меду влетів державі в копієчку* (з газ.); *Ціла рамка з медом — це оригінальний подарунок медолюбу* (з мови реклами).

МЕДОНО́С, а, *ч.* Медоносна рослина. — *Вам показали медоноси? .. — Навіть до бджіл не пустили* (І. Волошин); *Дерев'яний стандартний будиночок господаря .. — утвір фантастичної яскравості, весь він обмальований величезними квітами-медоносами, зображенням вуликів різних систем* (О. Гончар); *Цвітуть медоноси, В небі — бджолиний салют* (Д. Павличко); *Болота — це важливі екосистеми, які є джерелом ягід, лікарських рослин, медоносів тощо* (з навч. літ.).

МЕДОНО́СИТИ, сить, *недок.* 1. Виділяти під час цвітіння нектар, який бджоли переробляють на мед. *Надходила теплінь — удостоювалися й благодаті, а паче всього на передлітті* [передлітньому періоді], *коли буяють зелом доли, починає медоносити ліс* (Д. Міщенко); *За звичайних умов гречка медоносить до 10–12 годин, поки є ще роса* (з навч. літ.).

2. Виробляти мед (про бджіл). *Окрасою цієї охайної садиби є вулики, де живуть і медоносять уже багато років більше десятка бджолиних сімей* (із журн.); *Де багато сонця і квітів, там бджоли ліпше медоносять* (з газ.).

МЕДОНО́СНИЙ, а, е. 1. Який виділяє під час цвітіння нектар, що його бджоли переробляють на мед. [Д і д С л и в к а:] *Ходім, Миколо, покажу тобі Для пасіки я місце підходяще; Там трави медоносні навкруги* (Л. Забашта); *Я шукав медоносні квіти, на які сідають бджоли* (П. Загребельний); *В сосновім лісі дичка зацвіла, Така собі колюча і мала, Яку раніш не помічали сосни, Розкрила раптом квіття медоносне* (Д. Павличко); *Займалися козаки і бджільництвом, завдяки величезній кількості медоносних квітів збирали дуже багато меду* (Д. Білий).

2. Який виробляє мед. *А ще є покриті непроходимими лісами гори, а в тих горах звіра, птаства, медоносних бджіл — тьма* (Д. Міщенко); *Я безтурботним лежнем на*

дозвіллі жив, Серед овець, олив і медоносних бджіл (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана).

МЕДОНО́СНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **медоно́сний.** *Раніше липу цінували не лише за медоносність і деревину, а й за те, що взувала селян* (з наук.-попул. літ.); *Найкориснішою властивістю акації є її медоносність. Мед з акацій — один із найкращих* (з навч. літ.); // Те саме, що **медопродукти́вність.** *Як відомо, серед значної кількості різновидів дерев і чагарників липа за своєю медоносністю по праву посідає перше місце* (з наук.-попул. літ.); *Медоносність дикої груші вища, ніж культурної. За сприятливої погоди на квітках дикої груші бджоли працюють протягом усього дня, збираючи з них нектар і пилок* (з навч. літ.).

МЕДОПРОДУКТИ́ВНИЙ, а, е. Пов'язаний із виробленням значної кількості меду. *Однорічний буркун більш медопродуктивний, ніж дворічний* (з навч. літ.); *Той рік у наших землях був не надто медопродуктивний* (із журн.); *Медопродуктивний вулик.*

МЕДОПРОДУКТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Вихід меду з певної площі насаджень, посівів і т. ін. *Медопродуктивність бавовнику залежить від ряду факторів, але головну роль відіграють ґрунтові умови* (з наук.-попул. літ.); *Медопродуктивність лучних угідь становить від 50 до 80 кг/га* (з навч. літ.).

МЕДОРІ́ЗКА, и, *ж., іст.* Спеціальне знаряддя для виймання меду. *До сільських промислів у розчищеному житлі мають відношення плішні, рибальські гачки, грузила, медорізка* (з наук. літ.); *Під час розкопок поселень і курганних могильників знаходять медорізки* (з наук.-попул. літ.).

МЕДОСО́С, а, *ч.* Лісовий південний птах ряду горобцеподібних, що живиться головним чином квітковим нектаром. *Медососи лаштують гнізда на деревах, інколи на високій купині* (з наук.-попул. літ.); *Медососи поширені в Австралії, Новій Зеландії, Новій Гвінеї, островах Меланезії, Мікронезії і Полінезії* (з навч. літ.).

МЕДОТОЧИ́ВИЙ, а, е, *ірон.* Облесливий, нудотно-солодкий. *А словами, Медоточивими устами Цілуються і часу ждуть, Чи швидко брата в домовині З гостей на цвинтар понесуть?* (Т. Шевченко); *Князь кинувся, мов голий у кропиві. Та генерал немов того й не бачив І далі лив слова медоточиві* (І. Франко); *Григорій мовчки плакав. Нерони люті, ироди! Медоточивими словами й усмішками ви прикриваєте свою жорстокість!* (Василь Шевчук); *Ярослав умів бути гостинним, коли хотів. Умів і лукавим бути одночасно. І важко було визначити, коли він той чи інший. Цю братову рису добре знав Святослав, тому відразу обірвав його медоточиві слова* (В. Малик).

МЕДОЦВІ́Т, у, *ч., поет.* Медовий цвіт. *Нахилюсь над медоцвітом, Принесу його до хати, Будем з квітом перецвітом Вік з тобою вікувати* (Л. Забашта); *П'янким медоцвітом повнились пушкарнянські садки* (М. Сиротюк); *Йде похило безробітний півень в лопухи напитися роси... Повен мрій дівочої загуби, кине крила в білий медоцвіт* (М. Вінграновський); // Мед із цвіту. *Щоб достатками весь рід В силу убивавсь, З злотоцвіту медоцвіт Щоб все літо бравсь* (П. Усенко).

МЕДОЦВІ́ТНИЙ, а, е, *поет.* Прикм. до **медоцвіт.** *Розкажи мені казку таку просту, Щоб згадалися знову над степом птиці І гречки медоцвітні в дзвінкому цвіту* (К. Герасименко); * Образно. *В сизому серпанку Київ — Медоцвітна благодать; Скільки ж треба чародіїв, Щоб таке побудувать!* (М. Рильський).

МЕДО́ЧОК, чку, *ч.* Пестл. до **медо́к**[1]. *Мала мати одну дочку Та й купала у медочку* (з народної пісні); *Ходила б я по дворочку* [дворику], *Як бджілочка по медочку* (Ганна Барвінок); *— Поїжте, дітоньки, каші, вона з медочком...* (Р. Андріяшик); *Ходім до мене та перехилимо по келишку медочку чи оковитої!* (Василь Шевчук).

МЕДПЕРСОНА́Л, у, *ч.* Скорочення: медичний персонал. *У відділі фізичних методів лікування одної з центральних київських поліклінік я став для медперсоналу звичним пацієнтом, дарма що попервах медсестер помітно дивувала моя українська мова звертання* (Б. Антоненко-Давидович); *В усіх чотирьох стінах залу були двері. Вони вели в палати з хворими, до операційної, до лабораторії, до кімнати медперсоналу* (Ю. Смолич); *Я продовжувала переконувати медперсонал у правдивості своєї версії з такою впертістю, ніби саме від них залежала міра покарання мого кривдника* (М. Матіос).

МЕДПРАЦІВНИ́К, а́, *ч.* Скорочення: медичний працівник. *Викликали* [Клаву] *до Києва в клініку відомого професора і повідомляли, що супроводжувати її буде спеціальний медпрацівник* (Д. Ткач); *Можлива така ситуація, що медпрацівник помилився, дав не ту дозу, а потім не зізнається в тому. Таке ще можна собі уявити. Але щоб лікар...* (Є. Кононенко).

МЕДПРАЦІВНИ́ЦЯ, і, *ж.* Скорочення: медична працівниця. *Одній із школярок стало зле в тісному приміщенні, її вивели на свіже повітря, де медпрацівниця надала їй допомогу* (із журн.); *Норвезька медпрацівниця має намір повернутися в Африку і продовжувати співпрацю з міжнародною організацією "Лікарі без кордонів"* (з газ.).

МЕДПРЕПАРА́Т, у, *ч.* Скорочення: медичний препарат. *За місяць в аптеці виготовляють понад тисячу індивідуальних лікарських форм, що їх не можна замінити готовими медпрепаратами* (із журн.); *Скільки нових медпрепаратів вийшло на ринок за останній час? Встигнути за цим процесом споживачеві неможливо* (з газ.).

МЕДПУ́НКТ, у, *ч.* Скорочення: медичний пункт. *Галина металася між медпунктом, де у фельдшера вийшов увесь пеніцилін, і школою, благаючи колег привезти з обласного центру вкрай потрібні ліки* (Б. Антоненко-Давидович); *Знає, який там рай, на тих сільських медпунктах: самій треба й за лікаря, й за фармацевта, а з медикаментами перебої* (О. Гончар); *Коли поснідали, Марина збігала до медпункту, де обслуга госпіталю залишила їй для прийомів тісненьку кімнатку, що правила колись за кухню сім'ї Півня* (Микита Чернявський); *Лікар стає біля тієї таблиці й указкою торкається літер: найбільших, менших, ще менших, а ти їх повинен називати... Точнісінько така таблиця висіла у шкільному медпункті* (А. Дімаров).

МЕДРЕЄСТРА́ТОР, а, *ч.* Скорочення: медичний реєстратор. *Медреєстратор перевіряє наявність у клієнта всіх необхідних документів* (з навч. літ.); *Залишіть заявку на прийом до лікаря-дієтолога на сайті, після чого наш медреєстратор зв'яжеться з Вами найближчим часом* (з мови реклами).

МЕДРЕСЕ́, *невідм., с.* Середня й вища релігійна школа мусульман у країнах Близького й Середнього Сходу. *— Младене, — сказав я, — коли ми вчилися з тобою разом у медре-*

се, ти здавався мені чесним, розумним, хоч, може, трохи запальним юнаком (В. Малик); // Будівля такої школи. *Іслам-Гірей пришпорив коня і поскакав, минаючи Ашламасарай і медресе, до головного ханського палацу* (Р. Іваничук); *На верху п'ятого з семи стамбульських пагорбів Сулейман поклонився покійному султанові і перше, що звелів: поставити на тім місці .. медресе на честь великого небіжчика* (П. Загребельний); *Довгий час Синоп був головним містом на чорноморському узбережжі, у якому правили і римляни, і візантійці. У 1214 році його захопили сельджуки.., в честь чого збудована мечеть і медресе Алаеддіна* (В. Чемерис); *До видатних зразків світової архітектури належать медресе Бу-Інанія у Фесі (XIV ст.), Улугбека в Самарканді (XV ст.), Мірі-араб у Бухарі (XVI ст.)* (з навч. літ.).

МЕДСАНБА́Т, у, *ч.* Скорочення: медико-санітарний батальйон. *Роздягнутий по пояс, він стояв у садку в медсанбаті перед сестрою й .. поволі повертався, вмотуючись таким чином в бинт* (О. Довженко); *Медсанбат містився в кількох великих автомашинах* (М. Чабанівський); — *Ти бачив нашу райлікарню? — Досить з мене фронтових медсанбатів та госпіталів!* (П. Загребельний).

МЕДСАНЧАСТИ́НА, и, *ж.* Скорочення: медико-санітарна частина. *Він виконав усі необхідні формальності.., а потім відправив нас до медсанчастини для стандартного огляду* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Медсанчастина — комплекс лікувально-профілактичних закладів з надання медичної допомоги робітникам і службовцям промислового підприємства* (з навч. літ.).

МЕДСЕСТРА́, и́, *ж.* Скорочення: медична сестра *(див.* **сестра́).** *Коридором санаторію проходить лікарка з старенькою вже медсестрою* (А. Головко); — *До речі, маю гарну новину, — озвалася Ліна. — Яку? — Поки тебе не було, я склала всі іспити на диплом медсестри* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Знадобилися мені санітарні курси, які пройшла до арешту. Допомагала медсестрам, чим тільки могла* (М. Андрусяк); *Тісними алеями прогулювалися люди. Деяких вели попід руки або везли на кріслах-каталках молоденькі медсестри* (І. Роздобудько).

МЕДСЕСТРИ́НСТВО, а, *с.* Заняття медсестри. *У дисертації висвітлено закономірності становлення, розвитку та реформування медсестринства у світі та в Україні* (з наук. літ.); *Учасники форуму обговорили проблеми фінансування, матеріального забезпечення важливого напряму медицини, участі в цьому волонтерських організацій, професійної підготовки кадрів, медсестринства* (з газ.).

МЕДСЕСТРИ́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до медсестри, медсестринства. *Активістки з благодійних товариств заклали підвалини сучасного медсестринського патронажу хворих на туберкульоз* (з наук. літ.); *Лекції італійського професора з медсестринської справи в акушерстві та гінекології вже прослухали тисячі студентів медичного училища* (з газ.).

МЕДСЕСТРИ́ЧКА, и, *ж.* Пестл. до **медсестра́.** *Євген пригадував оту зграбну медсестричку, котра, обіпершись на батькову руку, весело щось щебетала* (Б. Антоненко-Давидович); *Вільне місце було коло пана Андрія, а той саме звивався коло медсестрички* (Любко Дереш); *Хворі денного стаціонару довіряють медсестричці в усьому і називають її з шаною і повагою не інакше, як "наша Аллочка"* (з газ.).

МЕДТЕ́ХНІКА, и, *ж.* Скорочення: медична техніка. *Нам допомагає дуже багато простих людей. Безкорисливо, від щирого серця. Потрібно все. Реально не вистачає каталок, щоб возити пацієнтів на процедури. Потрібна спеціальна медтехніка* (з газ.); *Ви можете купити домашню медтехніку в інтернет-магазині* (з мови реклами).

МЕДУ́ЗА, и, *ж.* 1. У давньогрецькій міфології — одна з трьох дів зі зміями на голові замість волосся, погляд якої обертав усе живе в каміння. [П р і с ц и л л а:] *Тут Круста? (Німіє з дива і з жаху).* [К р у с т а:] *Я, здається, не Медуза, а господиня наче скам'яніла, угледівши мене* (Леся Українка); * У порівн. *Соліковський проймав нас ненависним поглядом, перемінював, немов медуза Горгона, живих людей у камінь, дерево, глину* (Р. Іваничук); // Зображення такої діви. *Шурочка .. записала: "Я подарувала Буткевич камею (голову медузи), вона мені плаття, квіти, пудру"* (О. Іваненко).

2. Морська тварина типу кишковопорожнинних з прозорим драглистим тілом, перев. зі щупальцями. *Цілком достовірно, що медузи відчувають наближення шторму за 10–15 годин і, наче рятуючись од його крутих хвиль, заздалегідь уходять у глибини моря* (В. Владко); *Тоня побрела швидше. Жахало її тільки, коли медузи раз у раз торкались у воді її голого тіла, жалили ноги* (О. Гончар); *Дихаю вільно, хоч і без акваланга — наче у мене жабри. Навколо сновигають риби і різні морські істоти — медузи, морські коники, кальмари...* (В. Нестайко); *Сама медуза маленького розміру — усього 10–12 см у поперечнику, але пучки її щупалець простягаються в різні боки на три-чотири метри* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. — *Насте — троянда! Запашна й колюча троянда. Солодко дихати її ароматом, але чому вона холодна, як медуза, і, як медуза, опікає своєю красою?* (З. Тулуб).

МЕДУЗОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до медузи (у 2 знач.). *У протерозойських відкладеннях зустрічаються відбитки дивних медузоподібних організмів* (з наук.-попул. літ.); *У 1982 р. в Чорному морі було виявлено медузоподібні створіння. Виявилося, що це реброплав, батьківщиною якого є Атлантичний океан* (із журн.).

МЕДУЛЯ́РНИЙ, а, е, *анат.* Те саме, що **мозкови́й** 3. *Медулярна пластинка — зачаток нервової системи хребетних тварин і людини, який утворюється на ранній стадії їх зародкового розвитку* (з наук.-попул. літ.).

МЕДУНИ́ЦЯ, і, *ж.* Те саме, що **меду́нка.** *На межі, зарослій всілякою травою, виглядав дрібненький ряст, чепурилась червона медуниця* (Н. Кобринська); *Пахнуть липа, медуниця, багряніє мак* (В. Сосюра); *Садки цвітуть, луги цвітуть... Повітря пахне рястом та медуницею...* (Василь Шевчук); *Букет справді був прекрасний. Волошки, дрібненькі гостроносі сокирки, золотисті безсмертники, жовто-зелена медуниця, гіллястий звіробій, материнка сплітались в одній дивовижній красі* (М. Олійник).

МЕДУ́НКА, и, *ж.* Багаторічна трав'яниста рослина родини шорстколистих з дрібними запашними квітками. *Духмяно пахнуть медунка і конвалії* (В. Кучер); *Мама поцілує, плачем тихенько, аби Олю не розбудити; сказали в диспансері, що легені згояться, зараз відвар медунки п'є* (Є. Пашковський); *Назва "медунка" — не випадкова. Це дійсно медоносна рослина* (з наук.-попул. літ.).

МЕДУСТАНО́ВА, и, *ж.* Скорочення: медична установа. *Годину довелося витратити, аби знайти медустанови, які видали довідки про смерть. Виявилося, що вони розміщені в різних районах міста* (І. Роздобудько); *Як зазначили в мед-*

установі, після операції стан дівчинки стабільний, її життю ніщо не загрожує (із журн.).

МЕДУ́ХА, и, *ж.* Те саме, що **медову́ха.** *Жодна учта, жодне свято чи обряд не обходився без меду-медухи — тільки у піст церква трохи обмежувала споживання цього напою* (В. Чемерис); *Медуха — напій, широко вживаний ще з часів Київської Русі* (з наук.-попул. літ.).

МЕДЦЕ́НТР, у, *ч.* Скорочення: медичний центр. *Наш медцентр — сімейного типу, багатопрофільний, у нас працюють лікарі різних спеціальностей для всіх вікових категорій* (з мови реклами).

МЕ́ДЯНИ́Й, ме́дяна́, ме́дяне́. 1. Те саме, що **медо́вий** 1, 2. *Ой смачні, ой смачні Бублики у Тані: Медяні, Запашні, З маком, ще й рум'яні!* (Г. Бойко); *Медяний запах гречки змішувавсь з пахощами свіжих квітів* (Є. Кравченко).

2. *перен.* Те саме, що **медо́вий** 3. *Тимонові цей довгий пан із верблюжим обличчям і тихим медяним голосом рішуче не подобався* (Д. Бузько); [Прометей:] *Та мене не облестить розмовами він Медяними, погрози суворої страх Таємниці від мене не вирве* (Борис Тен, пер. з тв. Есхіла).

Медо́ва (ме́дяна́) сита́ *див.* **сита́; Ме́дяна́ роса́** *див.* **роса́.**

МЕДЯ́НИ́К, медя́ника́, *ч.* Медовий коржик. *Шматок чорного засохлого хліба, що ви ледве вгризете його зубами, здається краще* [кращим від] *найсолодшого медяника* (Панас Мирний); *— Іди, іди та постав нам мерщій на стіл усе, що є! — гукав Бульба услід жінці. — Нам не треба пампушок, медяників... маковників та всяких там пундиків!* (О. Довженко); *Он з тієї яблуні, тоді ще яблуньки, обірвав геть усі перші яблучка-зеленці, й вітець посмикав мене за вухо, .. а мама дала медяника, щоб не плакав* (Ю. Мушкетик); *У кожній господі за коляду чимось віддячували: горіхами, яблуками, медяником, якимось грошем...* (М. Андрусяк).

МЕДЯНИ́ЦЯ, і, *ж.* Шкідлива комаха родини листоблішок, що висмоктує сік перев. з плодових дерев, пошкоджуючи їх; листоблішка. *Зимує доросла медяниця в щілинах кори і під листям на землі. Навесні до розпускання бруньок вилазить на дерева й висисає сік з бруньок* (з наук.-попул. літ.); *Оптимальні умови для розвитку та масового розмноження яблуневої медяниці — помірна температура й підвищена відносна вологість повітря навесні* (з навч. літ.).

МЕДЯ́НИЧО́К, я́ничка́, *ч.* Зменш.-пестл. до **медя́ни́к.** *Бідна Векла, глядячи на неї* [Оксану], *журиться; накупить їй і горішків, і медяничків, і тарані, і гороху їй спряже...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Йому* [малому] *медяничок, А їй немудрую хустину, Собі ж несе на постоли Ремені доброго* (Т. Шевченко).

МЕ́ДЯНО, *присл.* 1. Присл. до **ме́дяни́й** 1. *Од клуні з ожередів медяно пахла свіжа житня солома* (А. Головко); *Медяно пахнула сутінь, неначе холонув розтоплений віск* (П. Мовчан); * Образно. *О дні мої — роями бджіл гуділи смертно і медяно* (В. Стус).

2. *перен., розм.* Легко і приємно; солодко. *— Я добре знаю, що оце не стало Пилипа, то Прісьці не медяно прийдеться прожити* (Панас Мирний); *Спокій її* [імператриці] *навівав також Олексій, великий, тихий, добрий .. Іноді приходила до нього, після любощів засинала в його обіймах і спала солодко, медяно* (Ю. Мушкетик).

МЕ-Е *див.* **ме.**

МЕЖ *див.* **між.**

МЕЖА́, і́, *ж.* 1. Лінія поділу якої-небудь території; границя (у 1 знач.). *Перемірявши город, вони розділили його вздовж пополовині й позабивали на межі кілки* (І. Нечуй-Левицький); *Оцей і той райони — сусідні райони. А між ними межа, кордон ніби* (Остап Вишня); *Він відчував себе господарем, який оптом купив велику ферму і ще не знає остаточно ні меж своїх володінь, ні навіть того, які тварини розводяться на фермі* (М. Білкун); *Межа вертограду невидна. Її, можливо, й немає, хоча старий Петро стоїть, мов опудало, відганяючи від саду всіляку потолоч, охочу поласувати ябками...* (Ю. Андрухович); // Умовна лінія, що розділяє між собою якісь частини поверхні. *Комісія не змогла злокалізувати філоксеру, не пустити її за межу звісних уже комісії філоксерних вогнищ* (М. Коцюбинський); // Зорова лінія, що відділяє що-небудь від чогось. *По далеких гонах, за далекі межі, Мовби на казковім чудо-кораблі, — Заберу в обійми у свої ведмежі Все, що є ясного на оцій землі!..* (О. Влизько); *За межами світла залягає абсолютно чорна оксамитова запона* (М. Дашкієв); *Зараз, коли він вперше побачив перед собою гуртик самотніх задумливих тополь ген-ген, на межі землі і неба, — схвилювався так, наче зустрів зненацька в незнайомім краю когось знаного з дитинства* (О. Гончар); // *перен.* Уявна точка на сонячній орбіті, що поділяє лінію орбіти на відрізки відповідно до ранку, дня або вечора. *Ой вже сонечко яснеє та стало на межі, Освітило акерманські турецькії вежі* (Леся Українка); *Сонце йде за вечірню межу* (Л. Первомайський); // *між чим і чим, чого і чого, перен.* Границя поділу, розрізнення яких-небудь явищ, предметів і т. ін. *Я і сам знаю, що не можна провести межу між живим і мертвим* (М. Коцюбинський); *Мускулів буяння неутомне Праці й свята межі перетне* (М. Рильський); *Має бути певна межа, де в тебе громадянська позиція, а де літературна* (С. Жадан).

2. Лінія, що поділяє землі або води суміжних держав; кордон (у 1 знач.). *Кораблі йшли понад межею нейтральних вод* (В. Кучер); *Протікає цей Іпель десь там на півночі Угорщини на межі з Чехословаччиною, поміж горами та лісами* (О. Гончар).

3. Вузька цілинна смуга між полями, що є водночас і польовою стежкою. *Микола з товаришами мандрував з села, та не шляхом, а просто через поле межами* (І. Нечуй-Левицький); *Вони лячно зиркнули на панську землю, наче боялися, що з пшениці на межу от-от вискочить сам Гальванеску* (Ю. Смолич); *— А Параска казала, що ти ніби приболів... — непевно мовив Лобода, кладучи постилку на межі і відгортаючи рукав шинелі* (В. Дрозд); *Ми вийшли посеред села, довго йшли битою стежкою, між кущів верболозу, переходячи кладки над потічками, межею поля, і нарешті дійшли до озера* (С. Андрухович).

4. *тільки мн., перен.* Простір, обмежений чим-небудь. *Вона, бідна невільниця, замкнена в тісних межах свого подвір'я* (М. Коцюбинський); // Проміжок часу, обмежений якими-небудь строками. *Тривалість варіння коливається в таких межах: сочевиці — 40–60 хв., гороху — 1–1,5 год., квасолі — 1,5–2 год.* (з навч. літ.); // Обсяг, ступінь чого-небудь. *Арифметику у межах цілої лічби він добре вивчив ще як був писарем* (Б. Грінченко); *Часом не вгадати, Як розмовляєш із дитям, Межі наївності в дитяти* (М. Рильський).

5. *чого, чому і без дод., перен.* Допустима норма чого-небудь дозволеного. *Потім знову грала* [Майя] *своїм негарним*

смішком і казала, що перед нею стоїть грізний образ великого реформатора Савонароли .. Тут кокетування переходило свої межі і було вже просто глумом (М. Хвильовий); *Справді для прориву за межі застарілих штампів і стереотипів українській естрадній пісні опанування передового світового досвіду сьогодні необхідне, як повітря* (з газ.).

6. *перен.* Останній, крайній ступінь. *Наймiцніший сплав сталі має межу витривалості, критичну грань* (С. Чорнобривець); *Є в житті людини і в житті цілих народів така межа, за яку ніяк не можна відступати, не втративши гідності* (В. Козаченко); // Кінець, край чого-небудь. — *Люба наша молодь мила, щастя світить вам без меж!* (П. Тичина); *Нема краю можливостям природи-матері, як нема межі людському розуму* (О. Довженко); // Найвищий вияв якого-небудь почуття. *Усьому на світі є своя межа, моїй апатії — також* (О. Авраменко).

(1) Межа́ (ме́жі) присто́йності — норма поведінки, прийнята в певному суспільному середовищі. *Безбородько потемнів на обличчі. Зухвальство маклера переступало межі пристойності* (Ірина Вільде); *Примушувати .. десятирічну дівчину, надсаджуючись, дути у велику мідну трубу — те вийшло б за всякі межі пристойності* (О. Полторацький); **(2) На межі́ можли́вого** — надто напружено, з останніх сил. *Наступив тяжкий рік. Засуха спопелила ниви. Люди працювали на межі можливого* (О. Бердник); *Наші рятувальники працюють на межі можливого, постійно ризикуючи своїм життям* (із журн.).

△ **(3) Межа́ бі́дності (малозабезпе́ченості),** *екон.* — сума щомісячних (або щорічних) доходів, нижче за яку людина офіційно визнається бідною. *Межа бідності визначається як частка прожиткового мінімуму на одну особу в розрахунку на місяць* (з навч. літ.); *Межу малозабезпеченості періодично переглядають відповідно до зростання індексу цін на споживчі товари й послуги разом з уточненням показників Державного бюджету* (з наук.-попул. літ.); *Межа малозабезпеченості формується на основі нормативно-статистичного методу* (з мови документів); *Останні дані Євростату свідчать, що 120 мільйонів мешканців ЄС живуть нижче за європейську межу бідності* (з газ.); **(4) Межа́ по́ділу,** *спец.* — проміжок між верхньою і нижньою границею в чому-небудь. *На межі поділу фаз утворюється подвійний електричний шар, подібний до конденсатора* (з наук. літ.); *При падінні світла на межу поділу двох середовищ відбувається перехід світлового променя з одного середовища в інше* (з навч. літ.); **Снігова́ лі́нія (межа́)** *див.* **лі́нія.**

◊ **Ви́хід за ра́мки (за ме́жі)** *див.* **ви́хід; Вихо́дити / ви́йти за ра́мки (за ме́жі)** *див.* **вихо́дити; Кла́сти межу́ язику́ (язико́ві)** *див.* **кла́сти; На межі́ фо́лу** *див.* **фол; (5) На [тій] оста́нній межі́** — перед смертю. *Молодий мрійник розлучився з життям під гуркіт і шал нашого протесту, хотів би я знати — яку музику сприйму я на тій останній межі?* (Ю. Яновський); **(6) Оста́ння межа́** — кінець, край, крах і т. ін. чого-небудь. *То вже було в її* [актриси] *злеті останньою межею, після чого почався неминучий спад, а потім — творчий занепад. Відчайдушні намагання повернути втрачене, на жаль, не мали сили. В'янули врода, майстерність і талант* (з газ.); **Переора́ти межу́** *див.* **перео́рювати; Перехо́дити / перейти́ межу́ (мі́ру, че́рез край** *і т. ін.) див.* **перехо́дити; Прово́дити / прове́сти межу́** *див.* **прово́дити.**

МЕЖЕ́ННИЙ, а, е. Прикм. до **ме́жень.** *Відліком для визначення території з режимом обмеженої господарської діяльності є уріз води в меженний період* (з мови документів).

МЕ́ЖЕНЬ, і, *рідше* **МЕЖІ́НЬ,** же́ні, *ж.* 1. Період річного циклу, протягом якого спостерігається низький рівень води в річці, озері, ставку. *За останні роки рівень води озера Вирлиця підвищився, абсолютна відмітка урізу води в межень 2006–2008 рр. дорівнювала вже 94 м* (з наук. літ.); *У літню й зимову межень річка Південний Буг маловодна. Восени простежується деякий підйом води, пов'язаний з випаданням дощів* (з наук.-попул. літ.).

2. *діал.* Середина літа, час, коли водойми мають низький рівень води. *Настояща* [справжня] *добич* [у рибалок] — *то межінь. Сказано — літо: на все хороше* (Сл. Б. Грінченка).

МЕЖЕУ́МОК, мка, *ч., спец.* Рослина або тварина, що має сукупність рис двох порід, сортів. *За морфологічними ознаками культурний соняшник поділяють на три групи: лузальний, олійний і межеумок* (з навч. літ.).

МЕ́ЖИ́ *див.* **між.**

МЕЖИ́ВІЧ, *присл., розм.* Між очима; межи очі. *Ще хвилина, і Непорадний заціпив з усієї сили татарина кулаком меживіч* (А. Чайковський); *Мокра січка з неба сікла нас меживіч льодовими канчуками, свинцеві хмари їздили над нами важко* (І. Керницький); *...Місяць обірвавсь, як бомба, — Прямо меживіч* (Б. Олійник).

МЕЖИВУ́ЗЛЯ, я, *с., бот.* Частина стебла між двома вузлами. *Меживузля бувають видовжені й надзвичайно вкорочені або майже непомітні* (з наук.-попул. літ.); *Старі меживузля повзучих пагонів відмирають, а молоді продовжують рости й розмножуватися* (з навч. літ.).

МЕЖИГІ́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **межи́гі́р'я** і Межигір'я. *Місяць оце я прожив серед незакаламученого супокою: зовсім випадково, позапланово, в Межигірському будинку відпочинку письменників* (Б. Антоненко-Давидович); *Межигірський перевал.*

МЕЖИ́ГІ́Р'Я, я, *с.* Те саме, що **міжгі́р'я.** *В межигір'ї блиснуло на мить шкляне плесо Дністра. Кордон!* (Б. Антоненко-Давидович); *Устояне солодке безгоміння Наповнювало до країв Щербату чашу межигір'я* (М. Бажан); *З високої полонини долітають звуки трембіт і линуть над межигір'ями й ущелинами* (І. Цюпа); *Колхіда. Розморені цитринові сади, волохаті джмелі в магноліях, дерев'яні хижки на палях, чайні тумани в межигір'ях* (М. Дочинець).

МЕЖИПІ́ЛЛЯ, я, *с.* Простір між полями. *Львівська цитадель передбачала повну взаємодію між фортами та фортечним ядром за рахунок обстрілу межипілля* (з наук.-попул. літ.).

МЕЖИПІ́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **межипілля.** *Межипільний простір.*

МЕЖИПЛО́ДЕНЬ, дня, *ч., біол.* Середній шар тканини оплодня в рослин. *Губчастий межиплодень.*

МЕЖИ́РІЧЧЯ, я, *с.* Простір, місцевість між двома річками. *Усе хотіла* [Оксана], *щоб я переїхав на Полісся, де біля межиріччя і лісу зросла вона* (М. Стельмах); *У сподіванні здобичі для себе й слави для свого султана брудним грізним валом перекочувалося ісламське військо в межиріччя Дунаю і Драви, на зелені луки й поля Сремської рівнини* (П. Загребельний); *Ецій далі злучини не пішов і став у межиріччі табором* (І. Білик); *Залишки валів збереглися вздовж багатьох*

річок та в межиріччях, де вали захищали простір між річками (В. Чемерис).

МЕЖИ́СІТКА, и, *ж., заст.* Дрібні висівки. *Тільки що Кайдашиха виплескала хліб, а Мелашка посаджала, посипаючи лопату межисіткою, голодний Кайдаш знов увійшов у хату* (І. Нечуй-Левицький); [Д р а н к о:] *Іскри та жужелиця вам в вічі! Які там у мене гроші? У вас он аж скрині тріщать від карбованців!..* [К у к с а:] *Межисітка вам в пельку! Мавши п'ять дочок, чорта лисого виховаєш!..* (М. Кропивницький).

◊ **(1) З межи́сіткою та в пшени́чний ряд** — не можна з кимось рівнятися. — *Та й молодець же дівка!* — *похвалив панич.* — *Собі такі удайтесь!..* — *Куди нам? з межисіткою та в пшеничний ряд!* — *жартує той* (Панас Мирний).

МЕЖИЧА́С, у, *ч.* 1. Часовий проміжок між якими-небудь подіями. *Хлопці пили горілку, потім малагу й портвейни, потім знову горілку, а в межичасі дудлили пиво і бавились собі, забувши про цілий світ і його околиці...* (І. Багряний).

2. Проміжок часу в житті природи, суспільства і т. ін., коли немає чітко, яскраво виражених ознак, характерних для попереднього й подальшого періодів. *Все, що може трапитися в межичасі — це буде тільки зайвий доказ моїх слів. Хотілось би, звичайно, щоб наш народ "оминула чаша сія"* (У. Самчук); *XI–XII ст. — певний межичас, у якому грецька культура й церква повинні були відреагувати на те, що втратили своє центральне становище у православ'ї* (з наук.-попул. літ.); *Персонаж напрочуд цікавий. Настільки відповідає своєму часу, що точно потрапить у межичас, як писав Павло Загребельний* (з публіц. літ.); *Минулий рік можна сміливо вважати межичасом української новітньої історії. Усі сили політикуму були згаяні у виснажливій боротьбі за владу* (з газ.).

МЕЖІ́НЬ *див.* **ме́жень.**

МЕЖНИ́К, а́, *ч., діал.* Межа (у 3 знач.). *Станеш на межнику, а жито тебе по обличчю: лясь!* (Остап Вишня); *Ішов довготелесий Василь Король межником коло свого жита* (В. Минко); *Палахкотіли трави по межниках. Світив підпалинами ячмінь* (Микита Чернявський); *Присядьмо на межнику, візьмімо жменю крихкого українського чорнозему. Землисті кристалики, пористі грудочки...* (С. Плачинда).

МЕЖНЯ́К, а́, *ч., орн.* Помісь тетерука й глухаря. *Межняки з'являються тоді, коли в якомусь районі, де живуть тетереви й глухарі, самців одного з цих видів не вистачає* (з наук.-попул. літ.); *Межняк за розмірами й забарвленням ближче до тетерука* (з навч. літ.).

МЕЖО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **межува́ти.** *Знову дивився Запорожець на край лісу, і враз перед очима в нього скресла розлога долина, межована підковою невисоких гір* (Г. Колісник).

2. *у знач. прикм.* Проміжний між якими-небудь явищами, станами і т. ін. *Соціальна психологія як наука виникла з поєднання двох наук — соціології та психології і фактично зберігає межовану позицію* (з наук. літ.).

МЕЖОВИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **межа́** 1–3. *Лани горбаті марили весною, Сховавши в ґрунт осоти межові* (П. Воронько); // Який визначає межу між чим-небудь. *Зустрінеться тобі товаришем тут хіба що стовпчик межовий, що ниви чиїсь розполовинює* (О. Гончар); *На Замарстинові був один чоловік, що правувався з сусідою за межу. Вночі, було, вийде в поле і пересуне межовий камінь бодай на крок убік* (Ю. Винничук); — *Кожен межовий знак буде на обліку й матиме індивідуальний номер,* — *уточнює генеральний директор Центру державного земельного кадастру* (із журн.); * У порівн. *Барабаш виструнчивсь, як межовий стовп, і дівчина звалилася з його плеча й так гепнула об підлогу, що все аж задвигтіло* (Л. Кононович).

2. *перен.* Прикм. до **межа́** 4, 5. — *Ти завжди прагнув ухилитися. З межових ситуацій робив оперетку. І виживав, завжди виживав* (Ю. Андрухович).

МЕЖОВИ́К, а́, *ч.* Фахівець із межування; землемір. *У фонді містяться ордери й рапорти межовиків про відведення земель під хутори козацькій старшині* (з наук. літ.); *Картографічні джерела музейної колекції зафіксували імена межовиків кінця XVIII — початку XIX ст.: підпоручика О. Тимофєєва, прапорщика М. Любицького, старшого землеміра М. Павлова* (з наук.-попул. літ.).

МЕЖУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до межування. *За межувальні знаки використовували різноманітні природні об'єкти: річку, яр, ліс, болото, рівчаки, струмки, пагорби тощо* (з наук. літ.); // Який установлює межі. *Особливо багато конфліктував з киянами Кирилівський монастир. Результатом боротьби став Межувальний акт Київського воєводства за 1530 рік, у якому були встановлені кордони володінь Кирилівського монастиря на Оболоні* (з наук.-попул. літ.); *Іван Андрійович Гамалія брав участь у межувальній комісії (1733 р.)* (з навч. літ.).

МЕЖУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Те саме, що **межови́к.** *Не звеселив Романа й межувальник, якого прислала контора* (П. Панч); *До молодших урядовців за Магдебурзьким правом належали комісар (межувальник), городничий (комунальна служба), возний (судовий виконавець), канцеляристи та ін.* (з навч. літ.).

МЕЖУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **межува́ти** 1. *Минув рік-другий — і знову панські лани заколосилися житом-пшеницею .. А після того незабаром почалося й межування* (Панас Мирний); *Російський уряд .. віддав татарам та туркам всі низи річок Інгулу, Висуні та Інгульця .. Запорозьке товариство не було дуже збентежене з того межування, бо не визнавало ніяких меж, а користувалось своїми землями до самих лиманів, як і раніше* (А. Кащенко); — *Завтра, як тільки зійде сонце, почнемо нове межування. Хай кожен приносить на поле свої знаки* (М. Стельмах); *Дяка Лосєва, який проводив межування на користь князя, закували в колодки* (Ю. Мушкетик); *Звичаєве право на займанщину з окремими змінами діяло майже до середини XVIII ст. і лише в 1766 р. було ліквідоване в процесі реалізації генерального межування* (з навч. літ.).

МЕЖУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *що.* Проводити, встановлювати межі земельних ділянок, володінь. *Вузюсінька, замерзла тепер річка Збруч — чорна ріка українського народу... Я дивлюсь на її пустельні, вкриті талим снігом обриси берегів і мені не віриться, що вона протягом століть могла межувати по живому нашу землю* (Б. Антоненко-Давидович); — *В ті літа, коли межували землю, батько нашого пана по підказці* [за підказкою] *Салоганового діда відчикрижив од церкви вісімдесят десятин* (М. Стельмах); *Що мені з уміння межувати поле на ділянки, якщо з братом сперечаюся за межу?* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки).

2. *з ким — чим.* Бути територіально суміжним. *Зараз із кухнею межувала вузенька кімната* (Л. Мартович); [М а -

з е п а:] *Чи ж знаєш ти, з ким будеш межувати?* (Л. Старицька-Черняхівська); *Комунівський садок межує з полем* (О. Донченко); // Мати спільний державний кордон. *Західна частина Одещини прилягає до голубого Дунаю і межує з братньою Молдавією* (І. Цюпа); *На початку свого правління Володимир Святославич здійснив похід на захід, долучивши до Русі майбутню Західну Україну. Русь тепер стала безпосередньо межувати з Польщею* (з навч. літ.).

3. *з чим, перен.* Бути близьким до чого-небудь, доходити до чогось. *До старих громадян ми відносилися* [ставилися] *з повагою, яка межувала з побожністю* (В. Самійленко); *Спорудити іригаційну систему для Голодного Степу уявлялось таким грандіозним, що межувало з неможливим* (Іван Ле).

МЕЖУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* 1. *розм.* Відділятися, відокремлюватися, проводячи межі між земельними ділянками. — *Нехай як хоче, так і межується, а я й руками й ногами од того межованя* [межування] (О. Кониський); // Відділяти, відокремлювати себе від кого-небудь. *А все ж снопом не межувалися: подруги, як рідні вони — ні одна вже не злукавить* (А. Головко).

2. *тільки 3 ос., перен.* Те саме, що **чергува́тися.** *На його загостреному знизу обличчі межуються і пошана до Мірошниченка, і якась інша, більш потайна думка* (М. Стельмах); *Плеса межуються з трясовиною, вкритою купинами, з острівцями, що поросли осокором і вербами* (В. Нестайко).

3. *з чим, рідко.* Те саме, що **межува́ти** 2. *Од самого берега Росі, на південь, де Канівський повіт межується з Звенигородським, починається такий рай, якого трудно знайти на Україні* (І. Нечуй-Левицький); *На сході козаки межувалися з донцями, і доки степи на Дінці були мало потрібні обом сусідам, там більше господарювали татари* (А. Кащенко).

4. Пас. до **межува́ти** 1. *Гордієнко .. протестував перед царем проти того, що запорозькі землі межуються без згоди і навіть участі запорозького коша* (А. Кащенко).

МЕЗ..., МЕЗО... Перша частина складних слів зі знач. **сере́дній, промі́жни́й,** напр.: м е з е н т е́ р і й, м е з е н х і́ м а, м е з о а́ т о м, м е з о м о́ р ф н и й, м е з о р е л ь є́ ф, м е з о р у́ х.

МЕЗАЛЬЯ́НС, у, *ч.* 1. *заст.* Шлюб з особою нижчого соціального або майнового стану. *Як вони полюбили одне одного! Як мріяли одружитися! Але батьки, гонористі столбові* [стовбові] *дворяни, і слухати не хотіли про такий мезальянс — видати дочку за "поповича", "семінариста"* (О. Іваненко); — *Ти можеш вийти заміж коли завгодно і за кого завгодно. Я погоджусь і на мезальянс, лише б твій обранець був дворянин і католик* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Вона вийшла заміж за члена ради директорів "Еттлі Касмік" мільярдера Ормана Шайнара, котрий через цей мезальянс практично розірвав стосунки зі своїм кланом* (В. Єшкілєв).

2. *перен.* Союз, угода і т. ін. між нерівними партнерами. *У Франції є ще багато людей, яких обурює думка про мезальянс республіки з царизмом, тому кожний голос протесту, піднесений з їх боку проти апофеозу Каткова, повинен радувати всіх приятелів свободи і цивілізації* (І. Франко); — *Конкуренти? — Стратегічні партнери. Але цей мезальянс довго не проіснує* (Любко Дереш); *Зброя в обмін на нафтові преференції без претензії на якусь демократичність та без риторики щодо прав людини — такий мезальянс між Хартумом і Пекіном* (із журн.).

МЕЗГА́, и́, *ж.* Те саме, що **м'язга́.** *У голод мезгу сушать, товчуть і додають у борошно. Ну, в Києві голоду давно не було, то про мезгу й не згадують* (Ю. Логвин).

МЕЗЕНТЕ́РІЙ, ю, *ч., анат.* Складка очеревини, що прикріплює внутрішні органи до стінок черевної порожнини; брижі (у 3 знач.). *По середній лінії тіла проходить поздовжня перетинка — мезентерій, що ділить кожен відсік порожнини на праву й ліву частини* (з наук.-попул. літ.).

МЕЗЕНХІ́МА, и, *ж., анат.* Сполучна тканина зародка багатоклітинних тварин і людини. *Епітелій зубної пластинки, вростаючи в мезенхіму, утворює спочатку зубний валик, з якого згодом розвиваються зубні сосочки* (з навч. літ.).

МЕЗЕНХІМА́ЛЬНИЙ, а, е, *анат.* Прикм. до **мезенхі́ма.** *Мезенхімальні стовбурові клітини сприяють утворенню цілого ряду тканин людини та мають широкий спектр можливого застосування в трансплантаційній медицині* (з наук.-попул. літ.); *Мезенхімальні пухлини — пухлини, що ростуть із тканин, похідних мезенхіми* (з навч. літ.).

МЕЗЕНХІ́МНИЙ, а, е, *анат.* Те саме, що **мезенхіма́льний.** *Наприкінці другого місяця ембріогенезу утворюється груднина при злитті лівої і правої мезенхімних смужок, розташованих на вентральних кінцях лівих і правих ребер* (з наук.-попул. літ.); *Мезенхімний зачаток, який має обриси майбутньої кістки, перетворюється на "кістку", яка складається із хрящової тканини і є подібною до хрящової моделі кістки* (з навч. літ.).

МЕЗИ́НЕЦЬ, нця, *ч., діал.* Мізинець. [С а м р о с ь:] *Та нехай мене свята паска поб'є, коли я її хоч мезинцем черкнув* (М. Кропивницький).

МЕЗИ́НЧИК, а, *ч., діал.* Зменш.-пестл. до **мези́нець.** *У дитини розболівся мезинчик. Довелося йти до лікаря* (з газ.); *Не часті в мене діти були, та все вмирали, тільки мезинчик зостався* (Ганна Барвінок); *Спершу жив при йому* [ньому] *наймолодший син його — Антін, жонатий. У селі у нашому такий вже звичай споконвіку, що мезинчик завжди при батькові* (О. Кониський).

МЕЗО... *див.* **мез...**

МЕЗОА́ТОМ, а, *ч., фіз.* Атом, у якого один з електронів заміщений негативно зарядженим мезоном. *Негативний мюон може заміщати на електронній оболонці один з електронів, утворюючи так званий мезоатом* (з наук.-попул. літ.); *У мезоатомів мюони розташовані в сотні разів ближче до ядра, ніж електрони. Це дозволяє використовувати мезоатом для вивчення форми й розмірів ядра* (з навч. літ.).

МЕЗОВІ́РШ, а, *ч., літ.* Вірш, у якому серединні літери рядків складають слово або речення, що можуть читатися згори вниз або знизу вгору; різновид акровірша. *В українських поетиках XVII–XVIII ст. мезовірш зараховували до курйозних віршів* (з наук.-попул. літ.).

МЕЗОГІГРОФІ́Т *див.* **мезогігрофіти.**

МЕЗОГІГРОФІ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **мезогігрофі́т,** а, *ч.).* Рослини, які займають щодо вологості проміжне положення між гігрофітами та мезофітами. *Мезогігрофіти — це рослини, які ростуть за умов доброго або навіть дещо надмірного зволоження* (з наук.-попул. літ.); *Мезогігрофіти — породи, які потребують достатнього зволоження: в'яз, черемха, осокір, верба козяча, верба срібляста, верба ламка, береза пухнаста тощо* (з навч. літ.).

МЕЗОГЛЕ́Я, ї, *ж., біол.* Драглистий прошарок між зовнішнім і внутрішнім шаром клітин, що вкривають тіло

кишковопорожнинних. *Під малим збільшенням мікроскопа розгляньте мікропрепарат поліпа і знайдіть скелетні тільця, розташовані в мезоглеї* (з навч. літ.).

МЕЗОДЕ́РМА, и, *ж., анат.* Середній внутрішній зародковий листок, який розвивається у більшості багатоклітинних організмів і людини на ранніх стадіях їх розвитку. *Утворення тканин (гістогенез) у тварин відбувається з ектодерми, ентодерми, мезодерми і мезенхіми в період ембріогенезу* (з навч. літ.).

МЕЗОДЕРМА́ЛЬНИЙ, а, е, *анат.* Прикм. до **мезоде́рма.** *Вищі тришарові тварини — кільчасті черви, молюски, хордові — мають вторинну порожнину тіла. Вона завжди вистелена епітелієм мезодермального походження* (з навч. літ.).

МЕЗОЗА́ВР *див.* **мезоза́ври.**

МЕЗОЗА́ВРИ, ів, *мн. (одн.* **мезоза́вр,** а, *ч.), палеонт.* Ряд викопних прісноводних хижих рептилій підкласу проганозаврів палеозойської ери завдовжки близько одного метра. *Учені вважають, що мезозаври могли мати перетинчасті кінцівки, що виконували у воді таку саму функцію, як ласти* (з наук.-попул. літ.); *Мезозавр був винятково водною твариною, а на суші він з'являвся, напевно, лише для того, щоб відкласти яйця* (з навч. літ.).

МЕЗОЗО́Й, ю, *ч.* Те саме, що **Мезозо́йська е́ра** *(див.* **е́ра).** *Кінець палеозою і початок мезозою характеризувався формуванням і дрейфом великих масивів континентів, скороченням морських басейнів* (з наук. літ.); *Засніжені піки Швейцарії складені прадавніми кристалічними сланцями палеозою, а під ними — у фундаменті гір — лежать набагато молодші осадові породи мезозою* (О. Бердник); *Тепер ми йдемо середньовіччям, поверхом нижче — дохристиянські часи, потім — мамонти, потім, здається, мезозой, і так далі, сходження донизу не має кінця, ніби мій роман у віршах, я заходжу все глибше, але дно втікає* (Ю. Андрухович).

МЕЗОЗО́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мезозо́й.** *Геологія стверджує, що слідів людини немає зовсім в найстарших добах розвитку землі — архейській, протерозойській, палеозойській і мезозойській* (І. Крип'якевич); *Ми жадібно роззиралися довкола і вражалися розмаїтості світу, представленій на Рівнині у найнаочнішому вигляді. Ну, де ще джунглі могли прилягати до тундри, а папоротневий* [папоротевий] *ліс кам'яновугільного періоду — до мезозойських боліт?..* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Смуглявий Петро Маривняк розказував дітям про нудні мезозойські ліани, про хрест на околиці Дубового, встановлений котримсь сентиментальним пророком* (І. Андрусяк).

△ **Мезозо́йська е́ра** *див.* **е́ра.**

МЕЗОКА́РПІЙ, я, *ч., біол.* Те саме, що **межипло́день.** *У вишні — їстівний мезокарпій, а в цитрусових мезокарпій — білуватий пухкий шар* (з наук.-попул. літ.).

МЕЗОКЕФА́Л *див.* **мезоцефа́л.**

МЕЗОКЕФАЛІ́ЧНИЙ *див.* **мезоцефалі́чний.**

МЕЗОКЕФА́ЛІЯ *див.* **мезоцефа́лія.**

МЕЗОКЕФА́ЛЬНИЙ *див.* **мезоцефа́льний.**

МЕЗОКЛІ́МАТ, у, *ч.* Клімат порівняно невеликих ділянок земної поверхні (лісу, міста і т. ін.), часто не характерний для загальних кліматичних умов відповідного географічного регіону. *Життєвість виду зумовлена мезокліматом, регіональним чи зональним кліматом* (з наук.-попул. літ.); *Вологий екваторіальний і тропічний ліс, як ніякий інший фітоценоз, створює власний мікро- й мезоклімат, що суттєво відрізняється від тих показників, які фіксують метеостанції* (з навч. літ.).

МЕЗОКЛІМАТИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **мезоклі́мат.** *Мезокліматичний характер мають явища, що призводять до формування так званих горизонтальних опадів — роси, паморозі, інею, ожеледі* (з наук.-попул. літ.).

МЕЗОКСЕРОФІ́Т *див.* **мезоксерофі́ти.**

МЕЗОКСЕРОФІ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **мезоксерофі́т,** а, *ч.).* Рослини, що ростуть у сухіших умовах, ніж мезофіти, але у вологіших, ніж ксерофіти. *У флорі Старогутського лісового масиву найменше представлені гідрофіти та мезоксерофіти* (з наук. літ.); *Мезоксерофітів зазвичай менше на території, більш віддаленій від моря* (з навч. літ.).

МЕЗОКСЕРОФІ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **мезоксерофі́ти.** *На луках і природних пасовищах значно поширені костриця борозниста — низовий, мезоксерофітний, типово пасовищний, в основному малопродуктивний дрібноволотистий злак* (з наук. літ.); *Чітко простежується мезоксерофітний напрямок еволюції флористичного комплексу* (з навч. літ.).

МЕЗОЛІ́Т, у, *ч.* Перехідний між палеолітом і неолітом період кам'яної доби; середній кам'яний вік. *Для неолітичної доби є характерним зростання осілості та інтенсивність освоєння менших, порівняно з мезолітом, територій* (з наук. літ.); *Як свідчать археологічні відомості, на вершині та біля підніжжя гори Аю-Даг людські поселення з'явилися ще за часів мезоліту та неоліту* (з наук.-попул. літ.); *Помірний та вологий клімат у мезоліті сприяв широкому розповсюдженню їстівних наземних молюсків* (з навч. літ.).

МЕЗОЛІТИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **мезолі́т.** *Важливу роль у формуванні мезолітичних мешканців України зіграли їхні контакти з прийшлим населенням, господарство якого мало певні виробничі елементи* (з наук. літ.); *На мезолітичних наскельних малюнках Західної України помітно переважають північні та благородні олені* (з навч. літ.).

МЕЗОМОЛЕ́КУЛА, и, *ж., фіз., хім.* Молекула, у якій хімічний зв'язок здійснюється не електроном, а негативно зарядженим мюоном. *Відстань між ядрами в мезомолекулі, як правило, приблизно у 200 разів менша, ніж у звичайній молекулі* (з навч. літ.).

МЕЗОМО́РФ, а, *ч., анат.* Людина, яка має найпоширеніший тип статури. *Мезоморф має середній зріст, невелику довжину кінцівок, які виглядають атлетичними й без спеціалізованих тренувань* (з наук. літ.); *Жіноча фігура мезоморфа характеризується середньою шириною таза і плечей, а тому її зовнішній вигляд є фактично ідеальним* (із журн.).

МЕЗОМОРФІ́ЗМ, у, *ч.* 1. *спец.* Властивість за знач. **мезомо́рфний** 1. *Необхідною умовою прояву мезоморфізму є існування геометричної анізотропії молекул* (з наук. літ.).

2. *анат.* Властивість за знач. **мезомо́рфний** 2. *Мезоморфізм — сильне, міцне тіло й розвинені кістки та м'язи* (з наук.-попул. літ.).

МЕЗОМО́РФНИЙ, а, е. 1. *спец.* Який має проміжну форму чого-небудь. *У дерев, що зростають на узліссі, листки, розташовані з боку лісу, мають більш мезоморфний характер у порівнянні з більш ксероморфними листками відкритого до світла боку дерева* (з наук. літ.); *Високого ступеня натуралізації досягають переважно види рослин мезоморфної організації, проникнення яких на територію досліджень відбувалося в другій половині XX ст.* (з навч. літ.).

2. *анат.* Прикм. до **мезомо́рф.** *Мезоморфний тип будови тіла зустрічається найчастіше, він характеризується широким тулубом, середнім зростом, довгими кінцівками* (з наук.-попул. літ.).

△ **Мезомо́рфний стан** *див.* **стан**[3].

МЕЗОМО́РФНІСТЬ, ності, *ж.* 1. *спец.* Стан за знач. **мезомо́рфний** 1. *Мезоморфність — стан деяких речовин між рідким і твердим кристалічним станом* (з наук.-попул. літ.); *Структура листків обрізаних дерев змінюється в бік мезоморфності* (з навч. літ.).

2. *анат.* Стан за знач. **мезомо́рфний** 2. *Мезоморфність — тип пропорцій тіла людини, для якого характерна мускулиста атлетична будова* (з навч. літ.).

МЕЗО́Н *див.* **мезо́ни.**

МЕЗОНЕФРО́С, а, *ч., анат.* Парний орган виділення у риб і земноводних; первинна нирка. *Задні кардинальні вени відводять кров від органів черевної порожнини, зокрема й порожнини таза. Вони проходять позаду мезонефроса* (з наук. літ.); *Мезонефрос функціонує в риб і земноводних протягом усього життя, а в решти хребетних і людини — лише на ранній стадії зародкового розвитку* (з навч. літ.).

МЕЗО́НИ, ів, *мн. (одн.* **мезо́н,** а, *ч.), фіз.* Загальна назва нестійких елементарних частинок, маса яких є проміжною між масою електрона і масою нуклона. *Згідно з моделлю векторної домінантності взаємодія фотона з баріонами й мезонами здійснюється не безпосередньо, а за допомогою перетворення фотона в нейтральні векторні мезони* (з наук.-попул. літ.); *Ще в 1932 році вчені довели існування нейтронів і позитронів. Пізніше заговорили про мезони* (Н. Рибак); *При зустрічі речовини й антиречовини відбувається взаємне знищення, і тоді... тоді те й інше перетворюється в потік мезонів та гамма-променів* (О. Бердник).

МЕЗО́НІМ, а, *ч., лінгв.* Слово на позначення певного поняття, проміжного між тими, що позначаються двома антонімами. *Деякі антонімічні опозиції мають по декілька мезонімів, завдяки чому більш точно виражають різні ступені переходу між протилежними значеннями* (з наук. літ.).

МЕЗОНІ́Н, у, *ч.* Верхній напівповерх або надбудова над середньою частиною невеликого житлового будинку. *Ось і він (як з повісті взятий!). З мезоніном домок* [будинок] *в садку...* (Є. Плужник); *Дерев'яний будинок із скляною верандою і мезоніном привітно визирав з-поміж кущів бузку* (П. Загребельний); *За цим будиночком у глибині двору стояв ще один, з мезоніном* (В. Нестайко); *Другий поверх радше нагадував мезонін, а вивершувала будову кругла вежа з віконечком, висаджена збоку на даху* (Г. Вдовиченко).

МЕЗОНІ́ННИЙ, а, е. Прикм. до **мезоні́н.** *Мезонінна кімната.*

МЕЗО́ННИЙ, а, е, *фіз.* Прикм. до **мезо́ни.** *Для отримання нейтринного пучка потрібно спершу отримати мезонний пучок* (з навч. літ.); *Я спостерігав, як на одному з контрольних екранів-пультів спалахнули вогники, як танцювала стрілка камери перепаду. То командор і біолог вмикали мезонні і нейтронні мікроскопи* (І. Росоховатський).

МЕЗОПА́УЗА, и, *ж.* Перехідний шар атмосфери між мезосферою і термосферою на висоті 80–90 км. *Над мезопаузою міститься термосфера, нижня частина якої належить до метеорної зони* (з наук. літ.).

МЕЗОПЛА́ЗМА, и, *ж., біол.* Частина цитоплазми, розміщена між екто- й ендодермою. *Мезоплазма включає в себе мікроскопічно малі тільця різноманітної форми* (з наук.-попул. літ.); *Наявність структури мезоплазми можна легко довести дослідом з переміщенням частинок металу в магнітному полі* (з навч. літ.).

МЕЗОПРОТЕРОЗО́Й, ю, *ч.* Геологічна ера, частина протерозою, що почалася 1,6 мільярда років тому, а закінчилася 1 мільярд років тому. *Континентальні маси мезопротерозою більш-менш ті самі, що й сьогодні. Основними подіями цієї епохи є формування суперконтиненту Родинія, розпад суперконтиненту Колумбія та еволюція статевого розмноження* (з навч. літ.).

МЕЗОРЕЛЬЄ́Ф, у, *ч., спец.* Загальна назва форм рельєфу суходолу, дна океану і моря середньої величини з коливаннями висот від кількох десятків до 100–150 м. *У практиці картографування рівнинних територій найчастіше використовують елементи мезорельєфу, що ускладнюють поверхню рівнин* (з наук. літ.); *Мезорельєф лежить в основі виділення ландшафтних систем рівня урочище* (з навч. літ.).

МЕЗОСАПРО́Б *див.* **мезосапро́би.**

МЕЗОСАПРО́БИ, ів, *мн. (одн.* **мезосапро́б,** а, *ч.).* Рослинні та тваринні організми, що живуть у помірно забруднених органічними речовинами водоймах. *Мезосапроби сприяють біологічному самоочищенню водойм* (з наук.-попул. літ.); *Деякі з мезосапробів, масово розвиваючись, служать показником якості води* (з навч. літ.).

МЕЗОСАПРОБІО́НТ *див.* **мезосапробіо́нти.**

МЕЗОСАПРОБІО́НТИ, *мн. (одн.* **мезосапробіо́нт,** а, *ч.).* Те саме, що **мезосапро́би.** *У досліджених водоймах були зафіксовані мезосапробіонти* (з наук. літ.).

МЕЗОСАПРО́БНИЙ, а, е. Прикм. до **мезосапро́би.** *Мезосапробна зона.*

МЕЗОСИДЕРИ́Т, а, *ч.* Залізокам'яний метеорит. *Фрагменти деяких мезосидеритів важать кілька тонн і входять до числа найбільших знайдених метеоритів* (з наук.-попул. літ.); *Мезосидеритам властива неоднорідна структура* (з навч. літ.).

МЕЗОСКА́Ф, а, *ч.* Підводний апарат із динамічною силою занурення, признач. для вивчення середніх морських глибин. *Мезоскаф залізницею був доставлений у Буве, і 27 лютого 1964 року його спустили на воду* (з наук.-попул. літ.); *Конструкція мезоскафа багато в чому повторює конструкцію підводних човнів інших типів* (із журн.).

МЕЗОСКОПІ́ЧНИЙ, а, е, *спец.* Який має проміжний розмір між мікроскопічним та макроскопічним. *Досконалу симетрію можна знайти лише на молекулярному рівні в молекулярних будівельних блоках. Ступінь симетричності на рівні малих агрегатів, кластерів і рідких кристалів (мезоскопічний рівень) дещо менший* (з наук. літ.); *Для розуміння властивостей мезоскопічних об'єктів і з точки зору їх застосувань важливим є вивчення струмових станів* (з наук.-попул. літ.); *Визначаємо три рівні опису інтегрованого уроку виробничого навчання: мікроскопічний, мезоскопічний та макроскопічний* (з навч. літ.).

МЕЗОСФЕ́РА, и, *ж.* Шар атмосфери між стратосферою та термосферою на висоті від 50 до 80 км. *Ми перевищили першу космічну швидкість, проминули стратопаузу і ввійшли в мезосферу* (О. Авраменко, В. Авраменко); *У мезосфері температура знижується до –80 °C, щоб вище, в іоносфері, зрости до приблизно 1200 °C* (з навч. літ.).

МЕЗОСФЕ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **мезосфе́ра.** *На мезосферних висотах сильно розріджене повітря дуже іонізоване через потоки космічних частинок, які падають на Землю* (з наук.-попул. літ.); *Сріблясті хмари (також відомі як мезосферні хмари) — порівняно рідкісне атмосферне явище* (з навч. літ.).

МЕЗОТЕ́ЛІЙ, ю, *ч., біол.* Епітеліальна тканина, яка утворює внутрішній шар оболонок очеревини й плеври у людини і тварин. *Клітини мезотелію мають кубічну форму й містять круглі ядра* (з наук.-попул. літ.); *Крізь мезотелій відбувається обмін речовин між рідиною вторинних порожнин тіла і кровоносними судинами сполучної тканини, на якій він лежить* (з навч. літ.).

МЕЗОТЕЛІО́МА, и, *ж., вет., мед.* Пухлина, що виникає в плеврі або очеревині. *У робітників, які займаються видобуванням та переробленням азбесту, є ризик виникнення пухлини легень і мезотеліоми плеври* (з наук. літ.); *Мезотеліома може зустрічатися в будь-якому віці, навіть у дітей 2–4 років* (з наук.-попул. літ.).

МЕЗОТЕРАПЕВТИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **мезотерапія.** *Спосіб постачання вітамінів і мінералів у структуру фолікулів забезпечує відновлення ослабленого волосся, а застосування мезотерапевтичних коктейлів усуває лупу* (з наук.-попул. літ.); *За бажання кожна людина, перш ніж зважитися на мезотерапевтичний курс, може ознайомитися з технікою процедур* (із журн.); *Було розроблено унікальний мезотерапевтичний препарат для корекції "темних кіл" навколо очей* (з газ.).

МЕЗОТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Уведення лікарських чи гомеопатичних препаратів безпосередньо в жирову або фіброзну тканину малими дозами. *Мезотерапія дозволяє усунути поверхневі і глибокі зморшки, перемогти сухість і в'ялість шкіри, відновити знижений тонус* (з наук.-попул. літ.); *Мезотерапія — методика догляду за обличчям і тілом і виправлення косметичних недоліків* (із журн.).

МЕЗОТО́РІЙ, ю, *ч., заст.* Продукт радіоактивного розпаду торію, тотожний ізотопу радій-228. *Мезоторій відкрито в 1906 р. Отто Ганом як один ізотоп, але в 1908 р. він з'ясував, що це два ізотопи, дуже близькі за масою* (з навч. літ.); *Професор розповів про майбутнє Лебединого острова, коли на ньому буде створено підприємство по видобутку гелію та мезоторію* (М. Трублаїні).

МЕЗОТРО́Н *див.* **мезотро́ни.**

МЕЗОТРО́НИ, ів, *мн. (одн.* **мезотро́н,** а, *ч.), фіз., заст.* Мезони. *Мезотрон — застаріла назва мезона* (з наук.-попул. літ.).

МЕЗОТРО́ННИЙ, а, е, *фіз., заст.* Прикм. до **мезотро́ни.** *Японський фізик Хідекі Юкава запропонував назвати поле, через яке здійснюється сильна взаємодія, мезотронним* (з наук.-попул. літ.).

МЕЗОТРО́Ф *див.* **мезотро́фи.**

МЕЗОТРО́ФИ, ів, *мн. (одн.* **мезотро́ф,** а, *ч.).* Рослини із середньою потребою в родючості ґрунту та елементах живлення. *Дуб звичайний досить зимостійкий, типовий мезотроф* (з наук.-попул. літ.); *Мезотроф — організм, який залежно від умов живиться як автотроф чи як гетеротроф* (з навч. літ.).

МЕЗОТРО́ФНИЙ, а, е, *спец.* 1. Прикм. до **мезотро́ф.** *Мезотрофні рослини помірно вибагливі до вмісту поживних речовин у субстраті, зокрема до вмісту зольних речовин* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **промі́жни́й** 2, 3. *Мезотрофний тип; Мезотрофний торф;* // Перехідний від низинних до верхових (про болото). *Мезотрофні болота ніколи не формуються в річкових заплавах в умовах заливання повеневими водами* (з навч. літ.); // Який містить поживні речовини для водних організмів (про водойми). *Вода в мезотрофній водоймі чиста, прозора* (з навч. літ.).

МЕЗОТРО́ФНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість і стан за знач. **мезотро́фний.** *Хвойно-листянолісові лісо-болотні угруповання досить поширені в поліських і лісостепових районах України. Ценози цих угідь являють собою подальший ступінь у напрямку мезотрофності* (з наук. літ.); *Уважається, що мезотрофності водного об'єкта відповідає чиста вода* (із журн.).

МЕЗОФА́УНА, и, *ж.* Ґрунтові безхребетні тварини великого розміру. *Мезофауна представлена мокрицями, комахами, багатоніжками, павуками, молюсками та ін.* (з наук.-попул. літ.).

МЕЗОФІ́Л, *ч., біол.* 1. *род.* у. М'якоть листка рослини, що становить його основну частину. *Асиміляційна тканина листка, або мезофіл, складається зі стовпчастої та губчастої паренхіми* (з наук.-попул. літ.); *Мезофіл — тканина листка рослин, що розташована під епідермісом* (з навч. літ.).

2. *род.* а. Помірно вологолюбна тварина. *Мезофіли існують і розмножуються за середніх температур — 20–40 °С* (з навч. літ.); // *перев. мн.* Організм, що найкраще росте за температури 15–40 °С (перев. про мікроорганізми). *Оптимальна температура багатьох патогенних мезофілів є близькою до температури тіла тварин, на яких вони паразитують, або 37 °С для тіла людини* (з наук.-попул. літ.).

МЕЗОФІ́ЛЬНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **мезофі́л.** *Вплив експозиції на нагрівання схилів і на вологість відображається також поселенням на північних схилах більшої кількості мезофільних рослин* (з наук. літ.); *Ядром фауни попелиць Карпат є середньоєвропейські мезофільні види* (з наук. літ.); *До мезофільних видів належить більшість патогенних та умовно-патогенних мікроорганізмів* (з наук.-попул. літ.).

МЕЗОФІ́Т *див.* **мезофі́ти.**

МЕЗОФІ́ТИ, ів *(одн.* **мезофі́т,** а, *ч.).* Рослини, що живуть в умовах достатнього, але не надлишкового зволоження. *Мезофіти мають помірно розвинуті кореневі системи як екстенсивного, так і інтенсивного типу, з усіма переходами між ними* (з наук.-попул. літ.); *До мезофітів належить більшість культурних рослин* (з навч. літ.).

МЕЗОФІ́ТНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **мезофі́т.** *У посушливих зонах більшість мезофітного травостою і кущів підсихає влітку, коли запаси ґрунтової вологи вичерпуються* (з наук. літ.); *Серед лук найбільші площі займають справжні мезофітні післялісові сінокісні та пасовищні луки* (з навч. літ.).

МЕЗОЦЕФА́Л, МЕЗОКЕФА́Л, а, *ч., антр.* Людина, у якої поперечний та поздовжній діаметри черепа становлять пропорцію від 0,75–0,80 до 1. *Африканські хлопчики, що були мезоцефалами, мали довге вузьке обличчя та збалансовану форму лицьового черепа* (з наук. літ.); *Якщо в центральній Європі найпоширеніший тип — вузьколиций мезокефал, то серед племен, які стали основою українського народу, домінував широколиций мезокефал* (із журн.).

МЕЗОЦЕФАЛІ́ЧНИЙ, МЕЗОКЕФАЛІ́ЧНИЙ, а, е, *антр.* Стос. до мезоцефалії, мезокефалії. *Величина черепа хворого відповідає віку. Форма голови мезоцефалічна. Потилиця не плеската, горбів немає* (з наук. літ.).

МЕЗОЦЕФА́ЛІЯ, МЕЗОКЕФА́ЛІЯ, ї, *ж., антр.* Співвідношення довжини і ширини черепа, при якому ширина становить від 0,75 до 0,80 довжини. *Окремі серії з некрополів Правобережжя (Княжа Гора, Сагунівка та ін.) за поєднанням мезоцефалії та відносно широкого обличчя схожі на черепи нащадків древлян* (з наук. літ.); *Павле, у Вас мезокефалія, темна пігментація волосся та очей, прямий ніс та підвищений ріст волосся на тілі, тенденція до астенічної тілобудови* (з Інтернету).

МЕЗОЦЕФА́ЛЬНИЙ, МЕЗОКЕФА́ЛЬНИЙ, а, е, *антр.* Те саме, що **мезоцефалі́чний, мезокефалі́чний.** *У верхів'ях Здвижу, Тетерева, Ужа та Уборті, де на час утворення Київської Русі локалізувалися літописні древляни, учені вирізняли мезокефальний, високоголовий і широколиций тип* (з наук. літ.); *Звичайно в нормі величина голови (черепа) є пропорційною щодо обличчя й інших частин тіла. Це мезоцефальний тип голови* (з навч. літ.).

МЕЗУ́ЗА, и, *ж.* Сувій пергаменту з текстом молитви, який за юдейським звичаєм прикріплюють до одвірка. *Лише на одних дверях на правому одвірку було прибито навскоси мідний футлярчик завбільшки з мізинець, то була мезуза, в яку вкладали згорнутий у рурочку стих* [вірш] *Святого Письма, написаний каліграфічно на пергаменті* (Ю. Винничук); *Вона кинула погляд на діда і закричала: — Тату! Тату! Ти спиш? — Не сплю. — Що робиш? — Думаю, де наша мезуза. — Ми її зняли* (Ю. Андрухович); *Мезуза нагадувала людині про те, що вона має виконувати всі заповіді Бога не лише щодо своїх близьких, до членів своєї родини, а й щодо всіх людей* (з рел.-церк. літ.).

МЕЙЛ, у, ч., *розм.* 1. Те саме, що **іме́йл.** — *Я тобі хвилин за десять на мейл вишлю лінк із однією статтею. Прочитай, поміркуй* (А. Кокотюха); *Підключивши телефон до розетки й ще раз прогорнувши список усіх знайдених за словом-пошуком результатів, вона ще й виписала банківську адресу. І тільки після того зайшла у свій мейл* (І. Карпа).

2. Лист, який надсилають електронною поштою. *Я мушу написати мейл. Сьогодні останній день* (Ю. Андрухович); *Наступного дня на роботі у моїй приватній поштовій скриньці був мейл від Лорни* (Любко Дереш).

3. Адреса електронної пошти. *Пам'ятаючи її мейл, я міг припускати, що перші дві літери, які йшли після її імені, були першими двома літерами її прізвища* (Ю. Андрухович).

МЕЙНСТРИ́М, у, *ч.* Провідний напрям у певній галузі людської діяльності в певний період часу. *Музичний мейнстрим сьогодні, як і взагалі в останні 50–60 років, визначається провідними напрямами в американській музиці* (з наук.-попул. літ.); *Імена Моцарта, Бетховена, Чайковського, Бартока, Равеля, Прокоф'єва — мейнстрим світового академічного мистецтва* (з наук.-попул. літ.); *За тотального панування масової культури короткометражний фільм залишається простором, вільним від пресингу і штампів мейнстриму* (із журн.); *Мейнстрим історичної науки останніх десятиріч — дослідження історії повсякденності* (із журн.).

МЕЙНСТРИ́МНИЙ, а, е. Стос. до мейнстриму, пов'язаний з ним. *Група чи виконавець, що працюють у мейнстримному жанрі, можуть практично миттєво злетіти на вершини рейтингів і так само миттєво зникнути* (з наук.-попул. літ.); *Поняття мейнстримного кіно часто буває тотожним комерційному напряму кіномистецтва* (з навч. літ.); *В останні роки громадянська журналістика стала важливим ресурсом для мейнстримних медіа у світі* (із журн.); *100-денний Марафон змін — новий мейнстримний рух активних людей, що сколихнув соціальні мережі* (з газ.).

МЕЙОБЕ́НТОС, у, *ч., збірн., біол.* Сукупність дрібних організмів, що заселяють дно морських і прісних водойм і мають розміри від 0,1 до 2 мм; мейофауна. *Тривалий час з поля зору фахівців випадали дрібні донні організми, які пізніше були віднесені до категорії мейобентосу. Пояснюється це, передусім, малими розмірами тварин, для вивчення яких потрібні особливі методичні підходи і великі часові витрати* (з наук. літ.); *Мейобентос — важливий компонент донних екосистем* (з наук.-попул. літ.); *Мейобентос Чорного моря як об'єкт вивчення викликає особливий інтерес. Це пов'язано, у першу чергу, з тим, що фауна моря має різне походження, яке відображає геологічне минуле водойми* (з навч. літ.).

МЕЙОБЕ́НТОСНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **мейобе́нтос.** *Розглянуто особливості динаміки мейобентосної спільноти морського піщаного мілководдя в зоні будівництва* (з наук. літ.); *Мейобентосні тварини живуть у товщі пухкого донного ґрунту (мул, пісок), між його частинками* (з наук.-попул. літ.); *Важливим компонентом палеореконструкцій є вивчення викопних решток мейобентосних організмів* (з навч. літ.).

МЕЙО́З, у, *ч., біол.* Спосіб поділу клітин, який є основною ланкою в утворенні статевих клітин і результатом якого є зменшення кількості хромосом у дочірніх клітинах. *Для успішної селекційної роботи з вищими грибами необхідно, щоб об'єкти дослідження були здатні до плодоношення, мали мейоз і відзначалися високою життєздатністю спор* (з наук. літ.); *В ембріональному періоді відбуваються кон'югація та кросинговер, після чого мейоз зупиняється* (з навч. літ.).

МЕЙО́ЗИС, у, *ч., лінгв., літ.* Троп, що полягає в навмисному применшенні інтенсивності вияву ознак або перебігу дії, розміру, обсягу та кількості предметів, значущості чого-небудь. *До кількісних тропів належать гіпербола й мейозис* (з наук.-попул. літ.); *Мейозис є логічною й психологічною протилежністю гіперболи. Його сутність полягає в навмисному применшенні властивостей об'єкта промови* (з навч. літ.).

МЕЙО́ЗНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **мейо́з.** *Початковий момент дозрівання ооцита є закінченням неактивного мейозного процесу* (з наук. літ.); *Існує мітозний і мейозний поділ клітин* (з навч. літ.).

МЕЙОФА́УНА, и, *ж., збірн., біол.* Багатоклітинні організми завбільшки до 2 мм; мейобентос. *Ідентифікацію організмів мейофауни виконано за допомогою світлового мікроскопа* (з наук. літ.); *Найбільш різноманітна мейофауна на глибині 2,5–5 м. Як правило, тут за щільністю поселень домінують ракоподібні* (з наук.-попул. літ.); *Мейофауна, що населяє піски мілководної зони бухти на глибині 1 м, входить до складу однієї спільноти* (з навч. літ.).

МЕЙСТЕРЗИ́НГЕР, а, *ч.* Середньовічний німецький поет і співець. *Старий мейстерзингер марно переконував свого часу співгромадян, що спів приємніший од війни* (Ю. Яновський); *Герой твору — відомий мейстерзингер XIII ст. — по-*

бачив уві сні прекрасну голубу квітку, яка стала уособленням усіх його мрій і бажань (з наук.-попул. літ.); *У творах мейстерзингерів XIV–XV ст. допускалися лише релігійні сюжети, у наступний період з'явилися й світські теми* (з навч. літ.).

МЕЙСТЕРЗИ́НГЕРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мейстерзи́нгер.** *Кожний мейстерзингерський твір являв собою пісню з кількох строф або куплетів, три частини якої мали однакову послідовність у розташуванні окремих віршів* (з навч. літ.).

МЕКАНІ́Т *див.* **мікані́т.**

МЕ́КАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ме́кати** і звуки, утворювані цією дією. *Стало тихо й затишно, утих дитячий плач і козиняче мекання* (І. Багряний); *Тільки коли вівця кличе його до себе меканням, воно* [ягнятко] *набирається сміливості і наближається до неї на два кроки* (І. Багмут); *Знадвору дочулося мекання отари, яку вівчар гнав з випасу до кошари* (М. Дочинець); *Товкач перебив Грицеве мекання й бекання рішучим жестом: — Не будь гімназистом, кочегаре! Їй-богу, гумор — то одне, а патока — цілком інше. Навіщо так багато розпатякування?* (О. Бердник).

МЕ́КАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. Кричати, видавати звуки "ме" (про кіз, овець). *Нагадай козі смерть, то вона мекатиме, аж поки здохне* (прислів'я); *Глухо мекали вівці в кошарі* (Т. Масенко); *Катря доїла корів, а Василь годував усе, що мукало, мекало, бекало, кувікало, іржало та квоктало. Господарство було велике, і роботи вистачало всім* (В. Малик); *Здивовані кози кільцем скупчуються біля хлопця, тривожно мекають* (О. Бердник).

2. *розм.* Невиразно, нечітко, плутано говорити; бекати (у 2 знач.). — *У кого я в авторитеті? Ти можеш по-людськи, не мекати?* (А. Кокотюха); — *Тереза... то, значить, наша сестра... вона добровільно... е-е... — Годі мекати! — гримнув дон Альфонсо, ледве стримуючись, щоб не зареготати* (О. Авраменко, В. Авраменко).

МЕКЕ́КАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **меке́кати** і звуки, утворювані цією дією. *З клубу чулося мелодійне мекекання* (Остап Вишня).

МЕКЕ́КАТИ, меке́каю, меке́каєш *і* меке́чу, меке́чеш, *недок., розм.* Кричати, видавати звуки, властиві козі, вівці і т. ін.; мекати. *Вдача овеча, по-овечи й мекече* (прислів'я); *Овечки мекекають; кози собі теж за ними, та тупотять, та бігають по загороді* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Іди, іди, пустунко, твої кози вже мекечуть, — мовив дід* (О. Іваненко); *Жертовна кров стікає з вівтаря, ревуть бики, мекекають овечки* (Л. Костенко); *Ти дзвониш із ферми, щоб сповістити: вродилося трійко чорненьких ягнят, мекечуть у яслах* (О. Забужко).

МЕКЕКЕ́, *виг.* Звуконаслідування, що відтворює крик вівці, кози і т. ін. *Прийде коза до воза та й скаже: мекеке!* (Номис); // *у знач. ім.* Те саме, що **мекеке́кання.** *Вас віта з боку зі сходів зосереджений цап своїм "мекеке", а ви махніть добре веслами й простуйте далі на дніпрову широчінь з вузеньких труханівських улиць* (Б. Антоненко-Давидович).

МЕКЕКЕ́КАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **мекеке́кати** і звуки, утворювані цією дією. *Якесь не то похвальне мекекекання, не то регіт домішувався до тонів, що виливалися зі скрипки, чимраз болючіші та кривавіші* (І. Франко).

МЕКЕКЕ́КАТИ, мекеке́каю, мекеке́каєш *і* мекеке́чу, мекеке́чеш, *недок., розм.* Те саме, що **меке́кати.** *Десь за хатами дружно, гуртом гавкали собаки .. Залізними, іржавими голосами мекекекали вівці* (В. Винниченко); *Він .. весь час підскакував, мекекекав, свистів, ігогокав, як жеребець. А коли кияни забили гол, він підкинув свого портфеля мало не до хмар* (В. Нестайко).

МЕКЕ́КНУТИ, ну, неш, *док., розм.* Однокр. до **меке́кати.** *Ставний баран сердито мекекнув: — Тихо, овечки й баранчики! Тихо! Це вам не в хліві* (Остап Вишня).

МЕ́КНУТИ, ну, неш, *док.* Однокр. до **ме́кати.** *Цап з рогами Вилазить із склянки. Мекнув, мов його родимець Почав мордувати* (П. Гулак-Артемовський); *Сарна злякано мекнула і вмить зникла в хащі* (О. Донченко); *Козел мекнув схвильовано, майнув було назад, до кусючих, та пані Женя двері заступила* (Люко Дашвар); *І на згоду, як теличка, Мекнецяця-молодичка* (В. Самійленко); — *Наталья* [Наталя]? — *Я, я, — розгублено мекнула я у відповідь* (Н. Сняданко).

МЕКСИКА́НЕЦЬ *див.* **мексика́нці.**

МЕКСИКА́НКА *див.* **мексика́нці.**

МЕКСИКА́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мексика́нці** і Мексика. *Будяк гіллясто розкинувся на кучугурі, мов колючий кактус десь на межі мексиканської пустелі* (О. Гончар); *Дідо спеціалізувався на перекладі доробку якогось середньовічного мексиканського лірика* (Любко Дереш); *Шановний географ аж не чувся з радощів, що бачить справжнього патагонця, обіч якого він сам здавався карликом, патагонця, який міг змагатися з мексиканським імператором Максиміліаном і тим негром із Конго* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

МЕКСИКА́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **мексика́нець,** нця, *ч.;* **мексика́нка,** и, *ж.).* Уродженці, жителі Мексики. *Пам'ятав він і про іспанців чи мексиканців, які вміють влучати в людину ножем на віддалі кількох метрів* (В. Владко); *Для мексиканців кактус є гарною рослиною, бо він існує в навколишній природі* (О. Шугай); *Коли симпатяга-водій, перший мексиканець на моєму шляху, щасливо довіз мене, живого й неушкодженого, .. я відчув щось на зразок легкого розчарування* (Ю. Андрухович); *Національний костюм мексиканки навдивовижу схожий на український: біла вигаптувана сорочка, нарядна синя або зелена спідниця, вінок із квітів поверх чорних кіс і різнокольорні стрічки, які розвіває вітер* (із журн.).

МЕКТЕ́Б, у, *ч.* Початкова мусульманська школа для хлопчиків. *Коли Мустафі виповнилося 6 років, його віддали в мектеб. Цей навчальний заклад уважався першим щаблем мусульманського навчання* (з газ.).

МЕЛА́Й, ю, *ч., діал.* 1. Кукурудза. *Робив бочки на капусту, .. вимінював на мелай і фасолю* (з переказу); *Вимагаємо забезпечення Верховини хлібом, вільної торгівлі збіжжям, мелаєм і побудування для тої цілі магазинів на Верховині* (з мови документів).

2. Хліб з кукурудзи. *Чоловік показав на торбину. — Ото мелай тобі на дорогу* (А. Турчинська).

МЕЛАМІ́Н, у, *ч., хім.* Органічна сполука — твердий безбарвний кристалічний продукт, малорозчинний у воді. *Меламін використовують для просочення паперу, щоб збільшити опір вологості* (з наук.-попул. літ.); *Поверхні, у складі яких є меламін, мають високу стійкість до механічних впливів і не втрачають своїх характеристик навіть під дією сонця* (з навч. літ.); *Будь-який виріб з меламіну набагато легший за посуд зі скла чи порцеляни і не б'ється. Якщо по ньому постукати, то виріб видасть глухий звук* (із журн.);

Меламін — хімічна сполука, яка несе небезпеку здоров'ю людини через харчування та використання пластмасового посуду і тваринам — через корми (з газ.).

МЕЛАМІ́НОВИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **меламін.** *Меламіновий керамічний матеріал застосовують для покриття крайок меблевих деталей* (з навч. літ.); *Верхній меламіновий шар захищає підлогу від різних механічних пошкоджень* (із журн.).

МЕЛА́Н, у, *ч.* Синтетичне пухнасте волокно, близьке своїми якостями до шерсті. *Мелан виготовляють з лавсану або капрону* (з наук.-попул. літ.); *Мелан використовують для шиття суконь, костюмів та інших трикотажних виробів* (з навч. літ.).

МЕЛАНЕЗІ́ЄЦЬ *див.* **меланезі́йці.**

МЕЛАНЕЗІ́ЙКА *див.* **меланезі́йці.**

МЕЛАНЕЗІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **меланезі́йці** і Меланезія. *У меланезійських уявленнях про предків зберігаються чіткі сліди тотемізму, що виявляються як у релігійній доктрині, так і в реальній родовій організації та генеалогії* (з наук.-попул. літ.); *Варто від'їхати подалі від західного узбережжя головного острова Гранд-Тер, і ви занурюєтеся в зовсім інший світ — світ меланезійської культури* (із журн.).

МЕЛАНЕЗІ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **меланезі́єць,** ійця, *ч.;* **меланезі́йка,** и, *ж.).* Уродженці, жителі Меланезії. *Вивчення папуасів і меланезійців почалося з другої половини XIX ст.* (з наук. літ.); *У меланезійців поширені міфи про культурних героїв, у ролі яких виступають найчастіше два брати-близнюки: один розумний, інший дурний; один творить, інший псує* (з наук.-попул. літ.).

МЕЛА́НЖ, у, *ч.* 1. *геол.* Продукт тектонічного дроблення гірських порід різного складу, нерідко за участю серпентинів. *У складі меланжу можуть бути брили габро, діабазів, силіцидів, вапняків і т. ін., зазвичай строкатого забарвлення* (з наук.-попул. літ.); *Меланж виникає при формуванні тектонічних покривів* (з навч. літ.).

2. Прядиво або тканина із суміші різних за фактурою чи кольором волокон. *Найпростіша вишивка виглядатиме дуже насичено, якщо її виконати меланжем, оскільки мінливі відтінки ниток створюють незвичайний ефект* (з наук.-попул. літ.).

3. *прикм., невідм.* Який утворений із суміші волокон кількох кольорів або відтінків (про нитки й одяг, сплетений з них). *Дизайнери представили красиві сукні з вовни й кашеміру з ниток меланж* (із журн.); *Пальто сіре меланж без підкладки підійде вам, якщо ви любите лаконічність в одязі* (з газ.).

4. *кул.* Заморожена суміш яєчних білків і жовтків. *У громадському харчуванні використовують курячі яйця, меланж і яєчний порошок* (з наук.-попул. літ.); *Готову кашу злегка охолоджують, додають сирі яйця або меланж і добре перемішують* (з навч. літ.); *У якісній "Лікарській" процентне співвідношення інгредієнтів має бути таким: 70 — свинина напівжирна, 25 — яловичина вищого ґатунку, решта — яйця курячі чи меланж, молоко коров'яче сухе і спеції* (з газ.).

5. *техн.* Токсичний компонент рідкого ракетного палива. *Одна з найвагоміших розробок Харківського університету — технологія утилізації меланжу, надзвичайно небезпечного для довкілля окиснювача ракетного палива* (із журн.); *Якщо для знищення твердого палива створено відповідну технологію, то для нейтралізації рідкого ракетного (меланжу) таких "процедур", на жаль, не передбачено* (із журн.); *Меланж можна вивезти лише потягом. Для того щоб урятувати район від небезпечної сполуки, знадобиться шість ешелонів, які складаються зі спеціальних цистерн* (з газ.).

МЕЛА́НЖ-АКТ, у, *ч.* Цирковий номер, що складається з різноманітних трюків. *Меланж-акт не можна звести до одного жанрового поняття, і тому він виділений у самостійний жанр* (з навч. літ.).

МЕЛА́НЖЕВИЙ, а, е. Прикм. до **мела́нж** 2, 3. *Меланжеве прядиво виробляють із волокон, забарвлених у різні кольори (білі, чорні, зелені та ін.)* (з навч. літ.); *Використовуйте меланжеві нитки для вишивання дуже простих малюнків, наприклад, для термінового виготовлення вітальних листівок* (із журн.); // Вигот. з меланжу (прядива або тканини). *У нашій статті надано майстер-клас із виготовлення дивної меланжевої волошки, яка стане основною частиною подарунка мамі до жіночого дня* (із журн.); *Добре виглядати та відчувати тепло дуже просто, варто лише одягнути меланжевий шарфик, плетений спицями. Він такий барвистий* (з мови реклами).

МЕЛАНЖЕ́Р, а, *ч.* 1. *техн.* Змішувач, який застосовують у кондитерському виробництві. *Для виробництва цукерок до шоколадної маси в меланжер додають горіхи, цукрову пудру, сухе молоко* (з навч. літ.).

2. *мед.* Скляний капіляр з ампулою для визначення формених елементів крові, сперматозоїдів у спермі, мікроорганізмів у рубцевій рідині. *Меланжер опускають у пробірку. Вміст меланжера або вільно стікає на дно пробірки, або виштовхується за допомогою гумової піпетки, натягнутої на верхній кінець меланжера* (з навч. літ.).

МЕЛАНІ́ЗМ, у, *ч., біол.* Наявність у зовнішніх покривах тварин великої кількості пігменту меланіну, що зумовлює їх темне забарвлення. *Серед великих кішок меланізм звичайно є поширенішим у тих популяціях, що мешкають в щільних лісах — за браку освітлення темні тварини тут менш помітні, ніж на відкритій місцевості* (з наук.-попул. літ.); *Є риби білого (альбінізм) і майже чорного кольору (меланізм). Такі явища вкрай рідкісні* (з газ.).

МЕЛАНІ́Н, у, *ч., біол.* Органічна сполука, що виконує перев. роль пігменту коричневого або чорного кольору і трапляється в певних тканинах живого організму. *Під впливом ультрафіолету в клітинах шкіри утворюється пігмент меланін, який надалі захищає шкіру від шкідливої дії зайвого опромінення* (з наук.-попул. літ.); *Пігментні включення — це каротин, пилові частинки, барвники, гемоглобін, меланін. Їхня наявність у цитоплазмі може змінювати колір тканини чи органа тимчасово або постійно* (з навч. літ.).

МЕЛАНІ́НОВИЙ, а, е, *біол.* 1. Стос. до меланіну. *Меланіновий захист шкіри від сонячних променів починає працювати через 21 день після початку приймання сонячних ванн* (з наук.-попул. літ.).

2. Який містить меланін. *Вивести пігментні плями зі спини допоможе пілінг з різними фруктовими кислотами, що знімає верхній захисний шар, у якому засів надлишковий меланіновий пігмент* (із журн.).

МЕЛА́НКА *див.* **Мала́нка.**

МЕЛАНКУВА́ННЯ *див.* **маланкува́ння.**

МЕЛАНКУВА́ТИ *див.* **маланкува́ти.**

МЕЛАНОБЛАСТО́МА, и, *ж., вет., мед.* Те саме, що **мелано́ма.** *Помічено, що до захворювання на меланоблас-*

тому більш схильні люди зі світлою, вкритою ластовинням шкірою, руді або блондини зі світлим відтінком очей (з наук.-попул. літ.); *Меланобластома — це один з найбільш небезпечних видів раку, що швидко прогресує* (з навч. літ.).

МЕЛАНОДЕРМІ́ЧНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до меланодермії. *Якщо проаналізувати клінічні прояви Аддісонової хвороби, особливо недіагностованої або погано лікованої, можна виявити певні синдроми, що нерідко сприймаються як окремі захворювання, зокрема астенічний, меланодермічний, анемічний* (з наук. літ.).

МЕЛАНОДЕРМІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Надлишкове відкладання меланіну в шкірі; меланоз шкіри. *При меланодермії шкіра набуває темно-коричневого забарвлення* (з наук.-попул. літ.); *Меланодермія може виникнути в результаті ендокринних розладів, хронічних інфекцій та ін.* (з навч. літ.).

МЕЛАНО́З, у, *ч., вет., мед.* Посилене утворення меланіну і відкладення його в шкірі, сітківці ока й інших органах та тканинах. *Найчастіше меланоз очей викликаний порушеннями в обміні речовин, а саме — засвоюваності вуглеводів* (з наук.-попул. літ.); *Куріння може спричинити характерну зміну кольору слизової оболонки — так званий меланоз курців* (з навч. літ.); *Хвороби бджіл і розплоду: меланоз, браульоз, вароатоз, нозематоз* (із журн.).

МЕЛАНО́ЇД *див.* **мелано́їди.**

МЕЛАНО́ЇДИ, ів, *мн. (одн.* **мелано́їд,** у, *ч.), хім.* Те саме, що **меланоїди́ни.** *Меланоїди утворюються під час тривалого кип'ятіння молока, бульйонів (м'ясних, рибних, овочевих), довгого варіння плодів і ягід з цукром та ін.* (з наук.-попул. літ.); *Меланоїд утворюється у зв'язку з розпадом меланіну* (з навч. літ.); *При нагріванні цукри, які відновлюються, можуть вступати в реакцію з амінокислотами й утворювати меланоїди* (з навч. літ.); *Меланоїди мають канцерогенну дію* (з газ.).

МЕЛАНОЇДИ́Н *див.* **меланоїди́ни.**

МЕЛАНОЇДИ́НИ, ів, *мн. (одн.* **меланоїди́н,** у, *ч.), хім.* Високомолекулярні гетерогенні полімерні сполуки, що утворюються при термічному кулінарному обробленні продуктів, а також при зберіганні консервованих продуктів. *Меланоїдини викликають потемніння продукту, беруть участь в утворенні аромату, обумовленого природою амінокислот, що реагують, й утворених карбонових сполук* (з наук.-попул. літ.); *За високої температури амінокислоти взаємодіють із цукрами, утворюючи малоперетравну сполуку — меланоїдин* (з наук.-попул. літ.); *Меланоїдини утворюються при взаємодії цукрів, а також карбонових сполук з амінокислотами та білками* (з навч. літ.); *Меланоїдини мають темний колір, зазвичай від червоно-коричневого до темно-коричневого* (із журн.).

МЕЛАНОЇДИ́НОВИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **меланоїди́ни.** *У результаті реакції простих цукрів з азотистими речовинами утворюються меланоїдинові сполуки, що спричиняють появу рум'яної кірочки при смаженні панірованих виробів з м'яса, риби, а також сирників, запіканок та ін.* (з наук.-попул. літ.); *Традиційно відомий ячмінний солод поділяють на світлий і темний (меланоїдиновий; карамельний, палений)* (з навч. літ.).

МЕЛАНО́ЇДНИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **мелано́їди.** *Частина гормонів взаємодіє в печінці з сірчаною та оцтовою кислотами, утворюючи ефіри, які виділяються з сечею. Основна маса їх піддається складним перетворенням, у результаті яких утворюється меланоїдний пігмент, який і видаляється з організму* (з навч. літ.).

МЕЛАНОКАРЦИНО́МА, и, *ж., вет., мед.* Те саме, що **мелано́ма.** *У жуйних і курей частіше буває саркома, у коней — меланокарцинома та інші форми раку* (із журн.); *Нову вакцину тестують, і вже доведено її ефективність у лікуванні меланокарциноми та пухлин шлунка* (з газ.).

МЕЛАНО́МА, и, *ж., вет., мед.* Злоякісна пухлина, яка розвивається з клітин, що виробляють пігмент меланін. *Хіміотерапія підвищила показники виживання хворих на первинно локалізовану меланому шкіри* (з наук. літ.); *Меланома небезпечна тим, що може виникнути в будь-якому віці* (із журн.); *Родимки, як правило, зовні безпечні, можуть виявитись раковими — меланомами* (з газ.).

МЕЛАНО́МНИЙ, а, е, *вет., мед.* Прикм. до **мелано́ма.** *Щоб навчити імунітет розпізнавати тільки злоякісні клітини й не чіпати здорових, вчені проаналізували меланомні клітини на предмет мутантних білків, які є в меланомі* (з наук.-попул. літ.); *Як правило, самостійне усунення нариву призводить до виникнення меланомних плям і характерних рубців* (із журн.).

МЕЛАНОМОНЕБЕЗПЕ́ЧНИЙ, а, е, *вет., мед.* Який може спричинити меланому. *Меланомонебезпечним уважають передраковий меланоз шкіри Дюбрея* (з наук.-попул. літ.); *У майже 30–40 % випадків меланоми розвиваються на тлі меланомонебезпечних невусів* (з навч. літ.).

МЕЛАНОСАРКО́МА, и, *ж., вет., мед.* Те саме, що **мелано́ма.** *Зважаючи на подібності гістологічної будови меланоми з саркомою або з карциномою її називають ще меланосаркомою або меланокарциномою* (з наук.-попул. літ.); *Меланосаркома зустрічається головним чином у коней світлої масті* (з навч. літ.).

МЕЛАНОСО́МА, и, *ж., біол.* Органела, що міститься в клітинах тварин, у якій здійснюється синтез меланіну. *Меланосоми будують ліпідну мембрану в основному у вигляді ковбасоподібних або сигароподібних форм* (з наук.-попул. літ.); *Меланосоми формуються в меланоцитах, локалізованих у основі волосяної цибулини й у базальному шарі епідермісу* (з навч. літ.).

МЕЛАНОТИ́ЧНИЙ, а, е, *біол.* Схожий за кольором на меланому; коричневий (у 2 знач.). *Меланотичний пігмент, утворений у результаті впливу ультрафіолетових променів, викликає потемніння* (з наук.-попул. літ.).

МЕЛАНОФО́Р, а, *ч., біол.* Клітина тварин (крім ссавців), що містить меланін, але сама не здатна його синтезувати. *Адреналін викликає звуження меланофора, а отже, посвітління шкіри* (з наук.-попул. літ.); *Колір шкіри в жаби залежить від розміру меланофорів* (із журн.).

МЕЛАНОЦИ́Т, а, *ч., біол.* Пігментна клітина тварин і людини, яка синтезує меланін. *При звичайній світловій мікроскопії меланоцити визначаються як окремі клітини серед клітин базального шару* (з навч. літ.); *Меланоцити захищають шкіру від дії сонця* (із журн.).

МЕЛАНОЦИТО́МА, и, *ж., вет., мед.* Те саме, що **мелано́ма.** *Часто гіперпігментованою (чорною) пухлиною у собак є меланоцитома* (з наук.-попул. літ.); *Меланома (меланобластома, меланоцитома) — одна з найбільш злоякісних пухлин, яка розвивається з пігментних клітин, розташованих в епідермісі* (з навч. літ.).

МЕЛАНХОЛІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Власт. меланхолікові. *Майже меланхолійний сум, що вибитий на всім, що нагадує оцей нещасний народ* [русинів], *був і в неї основою характеру* (О. Кобилянська); *Останнє слово він підкреслив досить двозначно. І зразу сказав зовсім іншим голосом, тоном глибокого, меланхолійного розпачу: — Ну, спитайте ж мене про що-небудь!* (В. Підмогильний); *Доктор Гальванеску відкинувся на спинку крісла й раптом зареготав. Це був перший його сміх після відживлення. Досі він перебував здебільшого в настрої меланхолійному* (Ю. Смолич); *Часом находила на неї меланхолійна злість* (Іван Ле).

2. Схильний до меланхолії (у 1 знач.). *Матвій був занадто меланхолійний, нерішучий, у тяжку хвилину, підпадаючи під чийсь випадковий вплив, вагався, і Сергієві коштувало багатьох зусиль знову вселити в його серце певність і твердість* (Б. Левін); *Я завжди ходжу до цієї перукарки, мила дівчина, меланхолійна, уважна, добрий майстер* (Л. Костенко); *В одному гурті тут можна було побачити забутого актора, меланхолійного поета і безнадійного бродягу, якого щойно випустили з тимчасового ув'язнення, поважного журналіста і п'яного в дим вантажника* (В. Шкляр); // Який виражає меланхолію. *У Віктора Миколайовича Забіли був незвичайно меланхолійний вигляд, дивився він якимись відсутніми очима* (О. Іваненко); *З наближенням до Красноярська меланхолійні інтонації в голосі окривдженого поступилися ноткам трохи мужнішим; він критикував зрадливу кохану та її батьків* (М. Дашкієв); *— Чого ви сердитесь, Шуро? — підвівся на лікоть Сперанський, і великі голубі очі його стали затягатись меланхолійною поволокою. — Знаєте, яка тут нудьга...* (О. Гончар); *Ми танцювали під тиху повільну музику, а Топалова, забравшись з ногами на ліжко, з меланхолійною усмішкою дивилась на нас* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); * Образно. *Лиш душі меланхолійний погляд провидить все, коли годинник б'є* (І. Жиленко); // Такий, як у меланхоліка. *Вони* [телятка] *лежали тихо, безпомічно, не пручалися, а тільки своїми синіми, меланхолійними очима гляділи у німім остовпінню на сю огидну нору* (І. Франко).

3. Сповнений меланхолії (у 1 знач.); сумний. *В темній гущавині саду розсипаються тихі, меланхолійні звуки рояля* (С. Васильченко); *Натовп, мінливий, як море, переходив від бурхливої хуртовини до меланхолійної тиші* (Н. Королева); *Юно рожевіють тополі. Із сизих свічок каштанового цвіту скрапує полум'я. Але сьогодні братові Роберто чужа та меланхолійна краса* (В. Дрозд); *Майстерня .. — капличка в ніші замшілого муру, туди несе парасольки все місто меланхолійне* (Ю. Андрухович).

МЕЛАНХОЛІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **меланхолійний.** *Меланхолійність і схильність до песимізму утруднюють сприйняття різних нововведень* (з навч. літ.); *Поль Джонс був вражений як піснею, що меланхолійністю нагадала йому історичні балади рідної Шотландії, так і чулістю козацького генерала, як подумки називав він кошового* (В. Малик); *Сам він рідко всміхався, зате в його товаристві завжди було весело — компенсуючи свою меланхолійність, Діоніс змушував співрозмовників усміхатися і за себе, і за нього* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Можливо, меланхолійність її роздумів була певною мірою спричинена впливом затратованих вікон цього напівпідвального приміщення* (Н. Сняданко); *Україна наділила його* [І. Багряного] .. *вмінням володіти народним пісенно-ліричним складом, ритмікою, відчуттям глибокої ніжності та меланхолійності* (О. Шугай); *Навіть будинки під Тетяниним пензлем набувають особливої загадковості, значущості, таємничості. Власне, це і не будинки, а будинки-особистості, у кожного — своя біографія, своє життя. Вони навіюють легкий смуток, світлу меланхолійність* (з газ.).

МЕЛАНХОЛІ́ЙНО. Присл. до **меланхолійний.** *В цей мент із стайні вийшов знов Трохим, ведучи за собою Вороненького, який ще дожовував сіно і, меланхолійно похитуючи головою, поважно й спокійно ступав за ним* (В. Винниченко); *Максим подумав знову якийсь час, а тоді спитав меланхолійно: — А як не вийде нічого? Тоді що?* (І. Багряний); *Меланхолійно розсівали листя верби, берези та осокори* (В. Козаченко); *Цікаво, що там, за ними, робить пан Андрій? Меланхолійно дивиться на сніжинки, грає по пам'яті на альті?* (Любко Дереш).

МЕЛАНХО́ЛІК, а, *ч.* 1. Один з чотирьох типів темпераменту людини, що характеризується пригніченим сумним настроєм; людина з таким темпераментом. *Я завжди був нормальною людиною. Радше меланхоліком, ніж флегматиком* (Л. Костенко); *Як за характером і соціальною поведінкою люди умовно поділяються на чотири типи (холерики, сангвініки, флегматики, меланхоліки), так і поєднання певних якостей мислення дає змогу виокремити декілька типів інтелекту* (з наук. літ.); *Як правило, меланхоліки схильні до усамітнення* (з навч. літ.).

2. Людина, схильна до меланхолії (у 1 знач.). *Серед дітей одиначок є два типи: один — меланхолік, мовчазна, сувора, замкнена в собі дитина.., другий — жвава, весела, властолюбива* (Грицько Григоренко); *Едмунд, той безпросвітний пияк і меланхолік, вбив собі в голову, що його вуйко, авантюрист Емір-Ревуха, визволить зі своїми козаками Польщу* (Р. Іваничук); *Він завжди був меланхоліком, а згадка про навчальний бій остаточно зіпсувала йому настрій* (Л. Кононович).

3. *заст.* Людина, хвора на меланхолію (у 2 знач.). *Нерідко у меланхоліка порушується кровообіг і обмінні процеси. Він повністю відмовляється від їжі, впадає в заціпеніння* (з наук.-попул. літ.); *Меланхоліку властиві сповільненість рухів, стриманість у мові, низький рівень психічної активності, схильність до глибоких переживань, замкненість, некомунікабельність* (з навч. літ.).

МЕЛАНХОЛІ́ЧКА, и, *ж., розм.* Жін. до **меланхо́лік.** *Меланхолічка відрізняється нестійкістю характеру, підвищеною схильністю до сльозливості* (з наук.-попул. літ.); *— Про себе: завжди сміюся, хоча трохи меланхолічка. Люблю природу, тварин* (з газ.); *Дружина вже почала нервувати — їй здалося, що мама хлопчика або патологічна меланхолічка, або просто з неї знущається* (з мемуарної літ.).

МЕЛАНХОЛІ́ЧНИЙ, а, е. Те саме, що **меланхолійний.** *Сильному неврівноваженому типу нервової діяльності відповідає холеричний темперамент; слабкому — меланхолічний* (з навч. літ.); *Може, тому, що хотів утекти від усього душею, перепочити нею, він з величезним інтересом слухав Андрієве меланхолічне оповідання про те, як і де люди живуть* (І. Багряний); * Образно. *Високі дзеркала на мраморних* [мармурових] *консолях ніби потопали в меланхолічному сутінку* (І. Нечуй-Левицький); *Заржавілий механізм вели-*

кого годинника на стіні зашипів, зашаркотав [зашаркотів] *і поволі, меланхолічним тоном вибив дванадцяту* (І. Франко).

МЕЛАНХОЛІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **меланхолічний.** *Якщо зараз меланхолічність вважається рисою характеру, то в минулі часи її вважали душевною хворобою* (з навч. літ.); *Вірші "Сатурнічних поезій" уже мають ознаки оригінального верленівського стилю: меланхолічність інтонації, здатність передавати таємні порухи душі* (з наук.-попул. літ.).

МЕЛАНХОЛІ́ЧНО. Присл. до **меланхолі́чний.** *Я думав меланхолічно, що коли він скоро не скінчить справ, я не побачу сьогодні панни Анелі* (М. Коцюбинський); *У самій пристані порожньо, тільки подекуди, лежачи на якійсь бочці або спершись на перила, меланхолічно дивиться у воду сторож* (В. Винниченко); * Образно. *Голодний пес меланхолічно жаліється на життя* (Ю. Яновський).

МЕЛАНХО́ЛІЯ, ї, *ж.* 1. Важкий, похмурий, сумний настрій; сум *(див.* **сум**[1]**)**, туга. *Цілі дні сиділа* [Олеся] *мовчки то в світлиці, то в садку, то над Россю, дивилась в далекий простір, сумувала і вдавалась в сумну меланхолію* (І. Нечуй-Левицький); *Андрій всупереч загальному оптимізмові був у полоні меланхолії* (І. Багряний); *— Прошу тебе, любонько, не впадай у меланхолію. От побачиш, усі ці домисли місіс Волш — чистісіньке безглуздя* (О. Авраменко); * Образно. *Надто змучені всі були тією жахливою ніччю, мокрими важкими пісками й сірою меланхолією дощу* (П. Загребельний).

2. *заст.* Психічне захворювання, для якого характерні пригнічений стан, загальмованість думок, рухів, маячні ідеї; депресія (у 1 знач.). *Мій брат завжди страждав на меланхолію* (Ю. Бедзик); *— Картина депресії дуже нагадує симптоми інволюційної меланхолії: хворі .. увесь час повторюють одні й ті самі фрази...* (І. Роздобудько); *Спершу людина пригнічена, потім засмучена, затим її охоплює скорбота, яка переростає в меланхолію* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

(1) Чо́рна меланхо́лія — дуже похмурий, сумний настрій, гнітюча нудьга, безнадія. — *У вас є чудовий талант: розвеселяти молодих примхуватих дівчат, що з причин грошевих або, може, й моральних мають впасти в "чорну меланхолію"* (Г. Хоткевич); *Графиню після цієї сварки спостиг нервовий розлад, вона впала в чорну меланхолію, не хотіла нікого бачити, а роком пізніше померла* (В. Лис); *Її* [Соломії] *життєрадісність, емоційність і спрага новизни якось химерно співіснували із захованою десь дуже глибоко чорною меланхолією та цілковитою зневірою* (Н. Сняданко).

МЕЛАТОНІ́Н, у, *ч., біохім.* Біологічно активна речовина, основний гормон епіфіза, регулятор добових ритмів. *Сонливість пов'язана зі зменшенням інтенсивності сонячного світла, від якого залежить вироблення гормону мелатоніну* (з наук.-попул. літ.); *Мелатонін відіграє велику роль у регуляції тривалості вагітності* (з навч. літ.); *У центрі мозку є залоза — епіфіз, яка відповідає за синтез гормонів серотоніну й мелатоніну* (з газ.); // *фарм.* Препарат, який містить таку речовину. — *Вам зараз необхідно якомога більше спати, ви не витримаєте безсоння. — Він приймає вдома на сон мелатонін, — каже моя дружина* (Ю. Іздрик).

МЕ́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **моло́ти** 1. *Хліб був чорний, разовий, з муки, меленої на жорнах* (Б. Лепкий); *По суботах Ольга з дочкою пекли три види хліба: булку з борошна вищого ґатунку, хліб із разового борошна (мелене один раз), яке письменниця вважала найкориснішим, а також — із житнього борошна* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Подрібнений, перетворений на порошок (у 1 знач.). *Іноді Олексію Івановичу вдавалося роздобути меленої кави впереміж з ячменем, та й то з великими труднощами* (Г. Пагутяк); *У планах — придбання .. м'ясорубки, бо хоч мелене м'ясо в Британії і чудової якості, іноді просто хочеться ручку покрутити* (С. Пиркало); *Вона .. гнівно вигукнула: — В бланманже додається мелений мигдаль! А це що?!* (І. Роздобудько); *Розірвав* [брат] *крихітний пакетик з меленим перцем, присипав улюблені макарони* (Г. Вдовиченко).

МЕ́ЛИВО, а, *с.* Те саме, що **мли́во.** *В околицях Єлизаветградщини стрільці взяли під свою опіку всі парові млини і для того, щоб убезпечити місцеве населення від здирств з боку їхніх власників, унормували плату за мливо* (з навч. літ.); *На вітер надіяться — без мелива бути* (прислів'я); *Пахне меливом, олією, селом* (В. Стус); * Образно. *Марудне, липке меливо сіялося і сіялося з непроглядного неба, проникало в кожну щілину* (І. Нижник).

МЕЛІ́ЄВІ, вих, *мн.* Родина рослин порядку сапіндоцвітих. *Родина мелієвих складається переважно з тропічних дерев і кущів* (з наук.-попул. літ.); *Рослини родини мелієвих використовують у будівництві, медицині, косметиці та кулінарії* (з навч. літ.).

МЕЛІ́ЗМ, у, *ч.* Те саме, що **мелі́зма.** *Починати мелізм слід з верхнього допоміжного звука* (з навч. літ.).

МЕЛІ́ЗМА, и, *ж.* Невеликий музичний зворот, який прикрашає мелодію. *Такі мелізми, як рулади й колоратури, співаки та співачки з великим задоволенням вставляли у свої віртуозні арії* (з наук.-попул. літ.); *Щоб мелізми звучали бездоганно, їх необхідно проспівати, а потім вчити як виразну мелодію, починаючи із повільного темпу та доводячи його до потрібного* (з навч. літ.); *Мелізми позначають у нотному письмі спеціальними знаками або дрібними нотами* (з навч. літ.); *Мелізми відігравали велику роль у старовинній оперній музиці* (із журн.); // Знаки, що позначають такі музичні звороти. *Допоміжні звуки в мелізмах І. С. Баха розташовані на ступенях діатонічної гами, крім тих випадків, коли знак альтерації зазначений композитором — під знаком чи мелізма над ним* (з наук.-попул. літ.); *Різні позначення, що трапляються в тексті (мелізми, нюанси тощо), будуть відповідним чином ураховані* (з навч. літ.); *У системі музичних символів мордент — назва мелізми, швидкого виконання трьох нот: головної, допоміжної (на секунду вище головної) і знову головної* (із журн.).

МЕЛІЗМА́ТИКА, и, *ж., муз.* 1. Прикрашання мелодії мелізмами. *У збірнику подано зразки композицій із різних етнічних регіонів, тому при виконанні треба враховувати особливості тієї чи іншої традиції, а саме: інструментарій, лад, мелізматику, штрих, динамічні та темброві відтінки, особливості звуковидобування* (з наук. літ.); *Для арабської музики характерна барвиста мелізматика, що надає музиці оригінального колориту* (з наук.-попул. літ.).

2. Збірн. до **мелі́зма.** *Особливу увагу слід приділяти фразуванню, чистоті інтонування, виконанню штрихів та мелізматики* (з навч. літ.).

МЕЛІЗМАТИ́ЧНИЙ, а, е, *муз.* Стос. до мелізми і мелізматики (у 1 знач.). *Мелізматичний органум набув розвитку в багатоголосній музиці починаючи з XII століття* (з наук. літ.); *Кондакарний спів — мелізматичний культовий спів*

візантійського походження, що використовувався у Давній Русі (з наук.-попул. літ.); *Мелізматичний спів — спосіб розспівування тексту, при якому на один його склад припадає чотири й більше звуків мелодії* (з наук.-попул. літ.); *У європейській культурі колись існував, а в деяких східних культурах і досі зберігся мелізматичний стиль співу* (з навч. літ.).

МЕЛІЗМАТИ́ЧНО, *муз.* Присл. до **мелізмати́чний.** *За характером і способами виконання весільно-обрядові награвання містять широкий спектр виконавських засобів — від максимально спрощених і структурованих аж до фактурно, темброво, артикуляційно, мелізматично інкрустованих прийомів і штрихів* (з наук. літ.); *Кондакарний спів призначався для урочистих богослужінь; перевагу надавали сольному мелізматично ускладненому співу над речитативно-оповідним читанням* (з наук.-попул. літ.).

МЕЛІЛІ́Т, у, *ч.* Породоутворювальний мінерал із класу силікатів. *У доменному шлаку, охолодженому повітрям, оксиди об'єднуються в різні силікати й алюмосилікатні мінерали, такі як мелілит* (з наук.-попул. літ.); *Меліліт зустрічається в деяких ультраосновних лужних вулканічних породах* (з навч. літ.).

МЕЛІЛІ́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **меліліт.** *До мелілітового базальту замість польового шпату входить меліліт* (з наук.-попул. літ.).

МЕЛІНІ́Т, у, *ч., хім.* Вибухова речовина жовтого кольору; пікринова кислота. *З кінця XIX до початку XX ст. мелініт застосовували для артилерійських снарядів* (з наук.-попул. літ.); *Кождий лист — се бомба.., з верхнього вигляду ніхто не може пізнати, чи та бомба не наладована* [начинена] *мелінітом і чи не розірве тебе в найближчій хвилі* (І. Франко).

МЕЛІНІ́ТОВИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **мелініт.** *В Україні видобувають такі види будівельних матеріалів: каолін первинний, цементна сировина, сланець мелінітовий, скляні піски, цегельно-черепична сировина* (з наук. літ.); // Наповнений мелінітом. *Багато разів фіксували випадки загибелі від задухи всіх солдатів, які перебували в укриттях і потрапили під обстріл мелінітовими снарядами* (з наук.-попул. літ.).

МЕЛІОРА́НТ, у, *ч., с. г.* Хімічна речовина, використовувана для меліорації лужних і кислих ґрунтів. *Кислі ґрунти вапнують, а лужні — гіпсують, вносячи меліоранти під основний обробіток* (з наук.-попул. літ.); *Як правило, рекомендують по зябу вносити меліорант восени, щоб ще до сівби в ґрунті відбулися певні хімічні процеси* (з навч. літ.); *Ефективним меліорантом є добре всім відоме, але рідко застосовуване для поліпшення родючості ґрунту мелене вугілля, як деревне, так і буре* (із журн.).

МЕЛІОРАТИ́В, а, *ч., лінгв.* Слово або суфікс, що виражають позитивну оцінку. *Вигуки-меліоративи — це автономні лексико-граматичні одиниці, які виражають позитивне ставлення мовця до дійсності, змісту повідомлення чи адресата* (з наук. літ.).

МЕЛІОРАТИ́ВНИЙ[1], а, е. Стос. до меліорації, пов'язаний з нею. *Парубок трохи заспокоюється, каже, що він учиться в меліоративному технікумі* (Б. Антоненко-Давидович); *— Місія наша дуже скромна: меліоративне товариство послало нас відкрити нову землю* (М. Стельмах); *Незабаром Антоні зрозумів, що адміністрація табору проводить меліоративні роботи на острові. Вже майже половина острова була покраяна канавами на рівні прямокутники* (В. Малик); *За вікном, коли рідшала і вривалась посадка, Андрій бачив зелень ланів, біло паруючих під теплим сирітським дощем, мілкі яруги, перепанахані* [перериті] *глибокими .. меліоративними канавами* (Є. Пашковський).

МЕЛІОРАТИ́ВНИЙ[2], а, е, *лінгв.* Прикм. до **меліорати́в.** *Характеристика лексичної одиниці як пейоративної (у переважній більшості випадків) або меліоративної зумовлена її емоційно-оцінною значущістю* (з наук. літ.); *Раціонально-оцінні та емоційно-оцінні мовні засоби поділяються на меліоративні (позитивно-оцінні) і пейоративні (негативно-оцінні)* (з наук.-попул. літ.); *Меліоративні лексичні одиниці виражають схвалення, похвалу, любов* (з навч. літ.).

МЕЛІОРАТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж., лінгв.* Абстр. ім. до **меліорати́вний**[2]. *Меліоративність значення іменника "ціпонька" є очевидною, підтвердженням чого слугує суфікс суб'єктивної позитивної оцінки -оньк-* (з наук. літ.); *У рамках широкого підходу до дослідження семантики вчені вважають, що носії мови в певному контексті можуть використовувати для вираження меліоративності майже будь-які одиниці лексичного рівня* (з наук. літ.); *До афективних конотацій дослідники відносять пейоративність, меліоративність, іронічність, евфемістичність* (з навч. літ.).

МЕЛІОРАТИ́ВНО[1]**.** Присл. до **меліорати́вний**[1]**.** *Недоосушення, вторинне заболочування й підтоплення в пониззях систем торфових боліт хоч і є меліоративно негативними, однак не зумовлюють процесу спрацювання торфів* (з наук. літ.).

МЕЛІОРАТИ́ВНО[2], *лінгв.* Присл. до **меліорати́вний**[2]. *У паремійних корпусах зіставлюваних української, польської та англійської мов є чимало як пейоративно, так і меліоративно конотованих лексичних груп* (з наук. літ.).

МЕЛІОРА́ТОР, а, *ч.* Фахівець із меліорації. *"Не пощастило з рибою, осушимо став, збільшимо площу землі, посадимо капусту", — вирішив В'юн і почав збиратись до Києва за меліоратором* (Ю. Мокрієв); [Д і д К а л е н и к:] *Дай Боже здоров'я меліораторам, що заплаву осушували* (В. Нестайко); *— Захочете, приміром, половити жаб на болоті, а його давно висушили меліоратори. На карті ліс, а насправді — село* (Г. Пагутяк).

МЕЛІОРАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Те саме, що **меліорати́вний**[1]. *Для надання добривам меліораційних властивостей до їхнього складу додатково вносять діоксид сірки* (з наук. літ.); *У районі дач на Осокорках сталося підтоплення ґрунтовими водами. Для його ліквідації була направлена меліораційна машина* (із журн.).

МЕЛІОРА́ЦІЯ, ї, *ж.* Система заходів (осушення, обводнення, укріплення сипких пісків і т. ін.), спрямованих на поліпшення природних особливостей земельних угідь з метою підвищення їхньої родючості. *Придбавши садибу, Володимир Галактіонович, як розповідають старожили, звернувся до хутірської громади з доброю порадою: зайнятись меліорацією, — зміцнити кручі посадками, зацементувати стоки яруг, всіма способами рятувати крутий прибережний схил від ерозії* (І. Волошин); *— Дивися на результати меліорації: пилові бурі на Поліссі, виснажені, зарослі бур'яном поля, а відтак — спорожнілі села, бо хто житиме на землі, яка не родить?* (Г. Пагутяк); *Ягоди і трави, останні зібрані й у лісі, й на щедрих до меліорації лугах, слугували ще й порятунком від численних хвороб* (В. Лис); *Для виро-*

щування сільськогосподарських культур змінюють водний режим ґрунтів, проводять хімічну меліорацію земель тощо (з навч. літ.).

МЕЛІОРИ́ЗМ, у, *ч., філос.* Теорія, згідно з якою світ є ні цілком поганим, ні цілком хорошим, зло — неминучим, але можна поступово розширювати сферу добра. *Згідно з меліоризмом, діяльність людини може привести до поліпшення ситуації за умови активної праці* (з наук. літ.); *Поняття "меліоризм" є, мабуть, найбільш удалим терміном, що характеризує світоглядні позиції, які не належать ні до оптимізму, ні до песимізму, а є чимось середнім між полюсами класичної схеми* (з наук.-попул. літ.).

МЕЛІОРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **меліорува́ти.** *У долині річки Здвиж та її приток меліоровані луки на межиріччях нерідко чергуються з орними угіддями* (з наук. літ.); *Торф'яні болота займають близько 4,5 % території Чернігівщини. Значні їхні площі меліоровані, їх використовують у сільському господарстві* (з наук.-попул. літ.); *Ділянки природних кормових угідь, меліоровані валами-терасами, використовують як сіножаті* (з навч. літ.); *Чимало меліорованих земель, що не оброблялися роками, вже позаростали лісом* (з газ.); // **меліоро́вано,** *безос. пред. Коли долини і водозбори було меліоровано й осушено, рівень ґрунтових вод, а отже, і базис ерозії річок різко знизилися* (з наук. літ.); *Природні умови Волинського Полісся сприятливі для сільсько- й лісогосподарського використання. Значні площі меліоровано* (з наук.-попул. літ.); *Із запропонованих ученими способів меліорації солонцевих ґрунтів широке впровадження в практику землеробства отримали два методи — гіпсування та плантажна оранка. За допомогою цих методів уже меліоровано близько 2 млн га солонцевих земель* (з навч. літ.).

МЕЛІОРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Провадити меліорацію. *Меліорували низини, сипали насипи, клали рейки* (Ю. Смолич); *Содові солончаки доцільно меліорувати сірчаною кислотою* (з наук.-попул. літ.); *Дощові черви мають лише їм притаманну властивість — меліорувати і структурувати ґрунт* (з навч. літ.); *Оглеєні ґрунти слід відповідно меліорувати, переважно гончарним дренажем* (з наук. літ.).

МЕЛІОРУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **меліорува́ти.** *Непрохідні болота звенигородської улоговини почали осушуватися та меліоруватися* (із журн.).

МЕЛІ́РО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **мелірува́ти.** *У цьому сезоні модне волосся, меліроване в русі та попелясті тони* (з газ.); *Догляд за мелірованим волоссям у домашніх умовах досить простий, на допомогу вам прийдуть готові косметичні засоби* (з мови реклами).

МЕЛІ́РУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **мелірува́ти.** *Яким би складним не здавався процес мелірування, його цілком реально здійснити самостійно* (з навч. літ.); *Потрапити до перукаря на фарбування або мелірування можна не одразу, а тільки через 48 годин після тестування фарби на шкірі* (із журн.); *Мелірування, або фарбування волосся дрібними прядками, створює ефект гри сонячних відблисків на волоссі* (з газ.).

МЕЛІ́РУВА́ТИ, мелі́ру́ю, мелі́ру́єш, *недок. і док., що.* Освітлювати або фарбувати окремі пасма чи кінчики волосся. *Мелірувати потрібно тільки нефарбоване волосся, адже невідомо, яким чином нова фарба прореагує зі старою* (з навч. літ.); *Світле волосся прийнято мелірувати в попелясті та біляві відтінки, а на темних пасмах краще виглядають контрастні кольори* (із журн.).

МЕЛІ́СА, и, *ж.* 1. Трав'яниста багаторічна медоносна рослина родини губоцвітих з білими або жовтими квітками та лимонним запахом. *Трава меліси містить ефірну олію* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Залитий парк мелісою — немов меди розлито* (Д. Білоус).

2. Настій, відвар із цієї рослини. *Увечері Євдося викупала дитину, .. напоїла козиним молоком, розведеним настоєм парила й меліси, і вклала у тверде дерев'яне ліжко* (В. Шкляр); *Вероніка спершу плакала вночі, до неї вставали, поїли чаєм з мелісою* (Є. Кононенко); *Мулла кивнув слугині, і та піднесла синові карафку вина з медом і мелісою* (М. Дочинець).

МЕЛІ́СОВИЙ, а, е. Прикм. до **мелі́са.** *Мелісове листя у свіжому або сушеному вигляді використовують як пряну приправу в кулінарії і в лікеро-горілчаній промисловості* (з наук.-попул. літ.); // Вигот. з меліси чи з її додаванням. *За смаком мелісовий мед запашний, з легким відтінком м'яти і невеликою кислинкою* (з наук.-попул. літ.); *Мелісовий спирт призначають зовнішньо для втирань при невралгіях, головних болях, мігрені, а також увечері перед сном при безсонні* (з навч. літ.); *Мелісовий відвар раніше вживали при непритомних та істеричних станах* (із журн.); *— Пробачте за цікавість, а що у Вас у пляшці? Часом не мелісовий лікер?* (з Інтернету); // Настояний на мелісі. *Мелісовий чай найкраще пити перед сном, не менш ніж через годину після їжі* (із журн.); *Мелісовий настій має здатність битися з вірусом герпесу. Якщо ви відчуваєте перші симптоми хвороби, то випийте чашечку чаю й забудьте про герпес* (з газ.); // Який добувають із меліси. *У XV ст. мелісова олія ввійшла до рецепта тонізуючого напою, який виготовляли французькі монахи ордену кармелітів* (з наук.-попул. літ.); *При запамороченні слід приймати по 40–60 крапель мелісового соку, віджатого з листя, зібраного до цвітіння, з 1 чайною ложкою меду на молоці 5–6 разів на день* (із журн.).

МЕЛІТО́ЗА, и, *ж.* Цукриста речовина, що міститься в деяких рослинах (цукрових буряках, евкаліпті і т. ін.). *Велика кількість мелітози зумовлює кристалізацію зимових медових запасів корму, що може призвести до загибелі бджолиних сімей від голоду та отруєння* (з навч. літ.).

МЕЛІ́Я, ї, *ж.* Дводольна квіткова рослина родини мелієвих. *Мелія іранська розмножується відводками, щепленням і насінням* (з наук.-попул. літ.); *Листя мелії перисте. Квітки в мітелках. Плід — суха або соковита кістянка* (з навч. літ.).

МЕЛО́ГРАФ, а, *ч.* Пристрій для запису фортепіанної музики спеціальними знаками, які легко покласти на ноти. *Запис на мелографі (до його переведення в нотний) дає можливість об'єктивно судити про особливості гри виконавця* (з навч. літ.).

МЕЛОДЕКЛАМА́ТОР, а, *ч.* Той, хто виступає з мелодекламацією. *У пам'яті залишилося сильне і яскраве враження від цікавого, поєднаного з музикою та пантомімою, осмислення глибоких віршів Івана Франка та Лесі Українки в інтерпретації юних читців-мелодекламаторів* (із журн.); *Яскравому самовираженню, розквіту дитячих талантів служить і театр естради. Цей синтетичний вид мистецтва об'єднав танцюристів і мелодекламаторів, читців і гімнастів, і навіть учасників шумового оркестру* (з газ.).

МЕЛОДЕКЛАМА́ЦІЯ, ї, *ж.* Художнє читання віршів або прози в супроводі музики. *Мали запросити* [на весілля] *молодь, улаштувати танці, гри* [ігри], *музично-вокальну вечірку, мелодекламацію* (В. Підмогильний); *Зала стихла, і в приглушений спів.., мов крізь прозору запону, вливався чарівний голос мідянокосої* [Доріс]. *Це була мелодекламація, імпровізація* (Н. Королева); *"Гомерівські гімни" виконували на святах перед мелодекламацією рапсоди гомерівського епосу* (з наук.-попул. літ.); * Образно. [Г і б с о н:] *Досить мелодекламації, люба дівчино. Від таких промов мені завжди тільки хочеться їсти* (В. Собко).

МЕЛОДЕКЛАМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що і без прям. дод.* Декламувати вірші або прозу в супроводі музики. *Професор заходився мелодекламувати, а ми з дружиною йому плескали* (М. Івченко); *Сліпці .. речитативом мелодекламували казки про короленка Сатні, красуню Неткро з рожевим личком, про Рамзеса великого* (Н. Королева); *У Київській Русі використовували ударні інструменти. Але головними були гуслі, під звучання яких мелодекламували* (з наук.-попул. літ.).

МЕЛОДИ́ЗМ, у, *ч.* Елементи мелодійності, милозвучності, пісенної основи в музиці. *Композиторському стилю Л. Ревуцького властиві оптимістичний настрій, глибокий ліризм, епічна широта, мелодизм, розмаїтість гармонічного колориту* (з наук.-попул. літ.); — *Моя музика — насамперед мелодизм, — зазначає композитор. — Дуже важливо, щоб гармонія була цікавою, багатою на прийоми музичної мови (модуляції, перехід у різні тональності), щоб була вільна поліфонія* (із журн.); *Пісні Ф. Шопена непрості для виконання, до кожної треба підібрати ключ, треба знати інтонацію суто польську — і мови, і мелодизму* (з газ.).

МЕЛО́ДИКА, и, *ж.* 1. *муз.* Учення про мелодію. *Мелодика вивчає мелодію, мелодичну побудову музичного твору* (з навч. літ.).

2. Мелодичні явища в мові, голосі, творі. — *А ви знаєте, панове, що Фредерік Шопен застосовував у своїх творах мелодику українських дум і коломийок? — перервав подальше знайомство з учителькою Августак* (Р. Андріяшик); — *Дивна у них тут мелодика, — кажу я другові. — Пам'ятаєш, як горлопанив Тарзан у старих фільмах? Я от сьогодні підслухала, як молода мама співала колискову* (І. Карпа); * Образно. *У "Вершниках" творилася нова образність, нова барвами, ритмікою, мелодикою* (О. Гончар).

△ **(1) Мело́дика мо́ви** — зміна висоти голосу під час мовлення, яка надає мові певного тонового забарвлення. *У телефонному ефірі серйозну роль відіграє паралінгвістика — особливості нашого голосу й мовчання. Ми пам'ятаємо, що це тон, тембр, сила, висота, забарвлення голосу, специфічна мелодика мови...* (з навч. літ.); *Мелодика мови, що походить із Галичини, відрізнялася від мови майстрів слова Наддніпрянщини* (із журн.).

МЕЛОДИ́СТ, а, *ч.* 1. Композитор, виконавець, інструменталіст, чия музика характеризується яскравістю і багатством мелодій. *Ігор Шамо — композитор глибоко проникливого ліричного обдарування, видатний мелодист з яскравим образним мисленням* (з наук.-попул. літ.); *І. Карабіц був чудовим мелодистом, автором багатьох популярних пісень* (із журн.).

2. Народний співець або музикант-інструменталіст, що створює тільки пісенні наспіви або інструментальні мелодії. *При створенні наспівів мелодисти зазвичай використовують традиційні мелодійні обороти народної музики* (з навч. літ.); *Проект "Творчі вечори" розпочнеться з концертів і одночасно зйомок самодіяльних якутських мелодистів* (із журн.).

МЕЛОДИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до мелодії (у 1 знач.). *Регтайм характеризується повтором мелодичних та ритмічних моделей* (з наук. літ.); *Музика, розвиток якої простежується в мелодичному виконанні псалмів, допомагає відволікатися від повсякденних почуттів* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **мелоді́йний** 1; милозвучний. *Почався мелодичний Лисенків дует* (І. Нечуй-Левицький); *Петро слухав тиху скаргу пацанкову* [пацаняти], *його чистий мелодичний голосок, і йому почало здаватися, що немов він десь уже чув цей голос* (С. Васильченко); *Чайка, проходячи в цю мить, назвав їм* [сенегальцям] *Роздільну українською й зрадів, коли вони вільно вимовили для них близькі, мелодичні звуки* (Д. Бузько).

МЕЛОДИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **мелоди́чний** 2; милозвучність. *Мелодичність поезій Т. Г. Шевченка створила поету невмирущу славу одного з найбільш музикальних літераторів світу* (з наук.-попул. літ.); *Микола Лисенко говорив, що бачить стільки мелодичності в повісті Михайла Коцюбинського "Тіні забутих предків", що так і хочеться перекласти цю чудову поему в прозі на музику* (з наук.-попул. літ.); *Мелодичність української пісні підкорює серця не тільки наших співвітчизників, а й відомих іноземних виконавців* (із журн.).

МЕЛОДИ́ЧНО. Присл. до **мелоди́чний.** *Музична основа мазурки так мелодично й ритмічно своєрідна, що композитори-класики використовували у своїх творах цей танець для музичної характеристики польських персонажів* (з наук.-попул. літ.); *Є головний мелодичний голос і інші мелодично нейтральні голоси* (з навч. літ.); *Мелодично продзвонив старовинний годинник* (О. Іваненко).

МЕЛО́ДІЙКА, и, *ж., розм.* Пестл. до **мело́дія.** *Насвистуючи нескладну мелодійку, він легко, майже недбало накидав на шматку паперу прозорі штрихи рисунка чи ескіза* (В. Владко); *Батько почав насвистувати бравурну мелодійку якогось вигаданого ним маршу* (О. Тесленко); — *Музика нам потрібна не для естетики, а для дисципліни. Щоб знали: запізнився, ступив на перший крок, натис на сходинку — магнітофон увімкнувся. А звідти мелодійка... Скажімо, така: "Скажи мені, чого я запізнився..."* (О. Чорногуз); *Починається нова знайома мелодійка* (І. Карпа); *Кімнатою гуляв протяг, підвивав, постогнував, створюючи разом зі звуками дощу ненав'язливу мелодійку* (С. Андрухович).

МЕЛОДІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Приємний для слуху; милозвучний. *В урочистій тиші чулось лиш бухання моря та срібне, мелодійне цвірінькання південного цвіркуна* (М. Коцюбинський); *Музика грає Повільний мелодійний менует* (Л. Первомайський); *Пісня зачарувала всіх. Два ніжні мелодійні голоси злилися в один, засумували, зажурилися над долею нещасливої красуні Суліко* (Ю. Збанацький); *Враз стало чути музику в сусідній машині — мелодійна, така гарна серед несподіваної, аж неприродної тиші хайвею* (О. Гончар); *Почувся шум водоспаду .. Зупинився* [Гриць], *прислухаючись до мелодійного співу потоку* (О. Бердник); *З трубки пролунав мелодійний жіночий голос: — Сеньйора Леона немає. В нас сієста зараз* (І. Білик).

2. Те саме, що **мелоди́чний** 1. *Розквіт церковних співів припадає на XII–XIII ст. Окремі склади починають розспівувати на кількох звуках, з'являються складні мелодійні побудови* (з наук. літ.); *У XIII–XIV століттях спостерігається сплеск мелодійної творчості у візантійському музичному мистецтві* (з навч. літ.).

МЕЛОДІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **мелоді́йний** 1; милозвучність. *Широке вживання дієприслівників надає українській мові легкості вимовляння й мелодійності* (Б. Антоненко-Давидович); *Глибоким змістом і своєю чарівною красою, задушевністю, м'якою мелодійністю численні словацькі пісні нагадують пісні українські* (О. Гончар); — *Хай чумаки заспівають її величності своїх малоросійських чи то пак українських пісень! Її величність наслухана про їхню мелодійність і солодкозвучність...* (В. Малик); *Хати не пам'ятаю. Лише сині-сині очі матері. І пісні — сумовиті, дивні, немислимо глибокі, бо несли вони в собі не лише мелодійність та серйозний текст, але й щось таке поза межами будь-якого смислу, змісту* (О. Бердник).

МЕЛОДІ́ЙНО. Присл. до **мелоді́йний** 1; милозвучно. *Зложив* [хлопчик] *перед собою руки і став читати вголос. Рівно, мелодійно забриніла віршована мова* (С. Васильченко); *З пагорбів мчали струмочки, і тихо, мелодійно дзюрчали арики* (О. Десняк); *Павлуша .. зачепив мимохіть головою за люстру, і скляні бурульки мелодійно задзвеніли, вітаючи нас у хаті* (В. Нестайко); *Скрипаль стояв на перехресті У театральнім рвійнім жесті. Він мелодійно, чудно грав. Немовби пісню вишивав* (В. Багірова).

МЕЛО́ДІЯ, ї, *ж.* 1. Художньо усвідомлена послідовність музичних звуків, організованих ритмічно й ладово-інтонаційно. *Ніжна, тиха, кристально чиста мелодія почулася ніби здалека, як світлий спомин з глибини душі* (Леся Українка); *З вікон уже полилась задьориста мелодія польки, замигтіли тіні танцюристів* (Ю. Шовкопляс); *За кілька секунд заграла життєрадісна мелодія, і на екрані, замість стандартного запрошення, з'явилася барвиста заставка з текстом* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Чоловік намугикував якусь мелодію, і авто спокійно пливло собі вперед, розгрібаючи густе літнє повітря* (С. Андрухович).

2. Низка звуків різної висоти, яка нагадує музичний мотив. *Чапенко притиснув ліктем люфу рушниці до спини й по-дитячому ловив фантастичні, вибагливі мелодії бурхливого вітру* (Б. Антоненко-Давидович); *Комар всілякої мелодії дзичить* [дзижчить], *а Заїнька слухає — не наслухається* (В. Багірова); *На черешню сіла сорока і заскреготала, наче іржавий ключ, а вивільга, що перед тим вишивала сад тонкою мелодією, раптом замовкла* (Ю. Винничук); * Образно. *Згори вторувала тій мелодії барв безладна гармонія мідяних дзвоників отари, що паслась по горах* (М. Коцюбинський).

◊ **Схо́плювати / схопи́ти мело́дію** *див.* **схо́плювати.**

МЕЛОДРА́МА, и, *ж.* 1. *заст.* Драма з музикою та співом. *До середини XIX ст. музична мелодрама як самостійний жанр практично зникла, її змінила естрадно-концертна музична декламація* (з наук.-попул. літ.); *Михайло Вербицький — автор хорових, вокальних, інструментальних творів, серед яких мелодрама "Підгоряни" (1864), хори "Заповіт", "Поклін", "Думка"* (з навч. літ.).

2. Драматургійний жанр, для якого характерні перебільшені драматичні ефекти протиставлення добра і зла та неодмінна перемога добра; твір цього жанру. *Так, так, він не віддасть свого життя за примхи якоїсь дівчини. Не віддасть! Це тільки в мелодрамах на сцені таке дурне геройство ефектне, а тут, у цій конурі, в цьому жаху — тільки смішне* (В. Винниченко); *Мелодрама переробляювалась на веселий водевіль на очах у навіть не здивованої публіки* (Ю. Смолич); *Раніше на кожний мій поклик вона летіла на крилах. Тепер: "Не можу", "Завтра не дзвони мені, чоловік буде вдома", "Не розмовляй зі мною ніжно по телефону..." Послухай, Сергію! Не вдавай з себе героя мелодрами* (О. Бердник).

3. *перен.* Про яку-небудь подію, переживання, що відзначаються неприродністю, зовнішніми ефектами. — *Слухай. Навіщо мелодрама?* — *Мій наївний Андрюша хотів бути на цей раз проникливим* (М. Хвильовий); — *Маю до тебе кілька слів. Дозволяєш зайти?* — *Заходь. Тільки без мелодрами, прошу* (М. Дашкієв); — *В тексті забагато ремарок і, вибачте за відвертість, мелодрами* (Ю. Іздрик).

МЕЛОДРАМАТИ́ЗМ, у, *ч.* Те саме, що **мелодрамати́чність.** *Попри виняткове значення мелодраматизму в українському художньому мисленні, його закоріненість у провідні національні мистецькі стилі й традиції до сьогодні переважає досить упереджений погляд на це явище* (із журн.); *Драматизм Лесиних* [Лесі Українки] *творів 2-го періоду мало спільного має з тим мелодраматизмом, що ми знаходимо його у попередників нашої письменниці* (М. Драй-Хмара).

МЕЛОДРАМАТИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Власт. мелодрамі (у 2 знач.). *Другого дня мені трапилось грати на сцені, ще й п'єса трапилась противна, якась мелодраматична* (Леся Українка); — *Я не звикла бути сентиментальною.* — *Не більше звик я до ролі мелодраматичного героя* (У. Самчук); *Ставилися вимоги послабити трагічні ситуації, поповнити твір мелодраматичними та комічними епізодами* (І. Пільгук).

2. Сповнений мелодраматизму; неприродний, перебільшено трагічний, з зовнішніми ефектами. *З того дня я пережив усі стадії божевілля, мелодраматичного паскудства у західному стилі* (Ю. Андрухович); *У легенді сюжет містить мелодраматичний елемент — пан наказує змалювати портрет гордої дівчини перед тим, як убити її* (з наук. літ.).

МЕЛОДРАМАТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **мелодрамати́чний.** *В усій тій сцені з кінцевою зовсім безцільною просьбою Єрини до Дубенюка, щоб убив її тоді, коли вона чує себе в праві зробити, що зробила, чується фальш, штучність, мелодраматичність* (І. Франко); *Може, й мали деякі підстави ті, хто закидав п'єсі Яновського нотки мелодраматичності* (М. Бажан); *Марко Кропивницький ніколи не був прихильником мелодраматичності в акторській грі* (з мемуарної літ.).

МЕЛОДРА́МНИЙ, а, е. Прикм. до **мелодра́ма.** *У баладах О. Уайльда яскраво виражений образ фатальних особистостей, що є мелодрамним за своєю природою* (з навч. літ.); *Італійський неореаліст закликав режисерів не захоплюватися мелодрамними сюжетами* (із журн.).

МЕЛОІНТОНА́ЦІЯ, ї, *ж., муз.* Висотне інтонування тексту без дотримання правил вокалізації. *Мелоінтонація досліджуваної гаївки, без сумніву, становить етап ранньофольклорного мислення* (з наук. літ.); *Мелоінтонація — прийом, яким послуговуються виконавці поп-, реп-, рок-музики* (з наук.-попул. літ.).

МЕЛОМА́Н, а, *ч.* Той, хто пристрасно любить музику та спів. *Селецький — меломан, сам інколи творить симфонії*

для домашньої насолоди (О. Іваненко); *В кімнаті було тихо, через стіну м'яко звучала симфонічна музика — там мешкав меломан* (Валерій Шевчук); *Андрій мій товариш, він меломан. Тонкий знавець берлінської школи електронної музики середини сімдесятих* (Любко Дереш); *Ігор із Жанночкою йшли до філармонії. Не те щоби Крупка-молодший уважав себе за меломана — просто колеги в університеті розповсюджували квитки серед студентів, і Крупці вигоріло два зайві безкоштовні* (Люко Дашвар).

МЕЛОМА́НІЯ, ї, *ж.* Пристрасна любов до музики та співу. — *Меломанія розвивалася в мені з раннього шкільного віку* (з газ.).

МЕЛОМА́НКА, и, *ж.* Жін. до **мелома́н.** *Софія Григорівна, Енгельгардтова дружина, .. красуня і меломанка, добре грала на фортепіано, мала гарний голос, сама співала* (І. Дзюба); *Після концерту одна меломанка встигає попередити нас, що насправді фестиваль іще не скінчився* (С. Жадан).

МЕЛОМА́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мелома́н.** — *Прийнято вважати, що меломанський вік — це десь від підлітка до тридцяти років* (із журн.); *У першій частині інтерв'ю музикант згадував меломанське середовище Києва 80-х років, перші спроби у шкільному ансамблі* (з газ.).

МЕЛОМІ́МІКА, и, *ж.* Поєднання музичного виконання з мімічною грою у відповідних сценічних умовах. *Меломіміка — рід сценічного мистецтва, у якому міміка й інструментальна музика з'єднуються в одне нерозривне ціле* (з наук. літ.); *У навчальному році Всеукраїнський конкурс відбудеться у таких номінаціях: керівник гуртка циркового та театрального мистецтва — гімнастика, акробатика, клоунада, пантоміміка й меломіміка, еквілібристика, жонглювання* (з мови реклами).

МЕЛОПЕ́Я, ї, *ж., муз.* 1. Створення мелосу, мелодії в стародавніх греків. *У музичній теорії Стародавньої Греції існувало особливе вчення про мелопею, яке в основному зводилося до систематизації явищ, що належать до цієї галузі* (з наук.-попул. літ.).

2. Учення про мелодію як складову теорії композиції в епоху пізнього Відродження. *З доби Відродження в країнах Західної Європи знову почали вживати термін "мелопея"* (з наук.-попул. літ.); *У часи Відродження під мелопеєю розуміли вчення про композицію в цілому* (з навч. літ.).

3. *рідко.* Те саме, що **мело́дія** 1. *Пряде довгими сивими вухами* [осел], *прислухаючись до пісні Муси. Спокійно монотонна мелопея заохочує до бадьорішої ходи не тільки притомлених верблюдів, а й ослика* (Н. Королева).

МЕЛОПЛА́СТ, у, *ч.* Спрощений метод навчання музики, розроблений П'єром Галеном. *Мелопласт включав цифрову систему позначень семиступеневої мажорної гами, крапки над або під цифрою означали більш високу або низьку октави, крапка поруч з цифрою — подовження її тривалості, цифра 0 — паузу, перекреслена навскіс цифра — хроматичне підвищення або пониження звуку* (з навч. літ.).

МЕЛОПЛА́СТИКА[1], и, *ж., мед.* Оперативне відновлення щоки при її деформації. *Здійснити мелопластику.*

МЕЛОПЛА́СТИКА[2], и, *ж., мист.* 1. Музична композиція, написана за твором живопису. *У статті презентується мистецька акція "Небо" на основі концепції синтезу мистецтв. Розглядаються умови й особливості формування мелопластики в сучасному образотворчому мистецтві* (з наук. літ.); *Наталя досліджує феномен мелопластики. Явище це постало не сьогодні, можна згадати хоча б Чюрльоніса, Рахманінова, Рєбікова* (із журн.).

2. Рух під музику. *Ефективною підмогою для більш надійного запам'ятовування музики, як і для більш глибокого "входження" в її світ, може послужити мелопластика* (з наук.-попул. літ.).

МЕ́ЛОС, у, *ч.* Узагальнене поняття мелодійної, пісенної основи в музиці, поезії і т. ін. *Провідна риса поезії Шевченка — музика, мелос, ритмічна могутність і метрична різноманітність* (М. Рильський); *Тут джаз вдарив з новою силою, і крізь ударний мелос фільтрувалися лише окремі репліки* (А. Крижанівський); *Невже-таки стародавній мелос народів Перу має щось спільне з культурою оцього ніким не знаного племені?* (І. Білик); *Акордеон виявляє себе абстрактними пасажами, підсиленими відлунням довгих вулиць; мелос постійно губиться за гучним гулом вітру* (Любко Дереш).

МЕЛОТИ́ПІЯ, ї, *ж.* Друкування нот поліграфічним способом; нотодрукування. *Мистецтво мелотипії, тобто нотодрукування, залишалося справою професіоналів. І тільки поява персонального комп'ютера і спеціальних музичних програм — нотних редакторів зробила набір і друк нотних партитур доступними кожній людині, яка розуміється на нотній грамоті* (з наук.-попул. літ.).

МЕЛЬДО́МЕТР, а, *ч.* Прилад для визначення температур плавлення тугоплавких речовин. *Під час лабораторної роботи точку плавлення вольфраму визначали мельдометром* (з навч. літ.).

МЕЛЬДУВА́ННЯ, я, *с., діал.* 1. Дія за знач. **мельдува́ти.** *Мельдування начальству.*

2. Дія за знач. **мельдува́тися.** *Я вже нині мельдувався до суду, та що ж, не кликали. Біда з тим мельдуванням!* (І. Франко); *Усім тодішнім криворівнянським літникам відомий указ цісарсько-королівського староства в Косові про негайне мельдування в уряді громад про час свого приїзду* (із журн.); *Пройдіть мельдування у Віденському магістраті — дізнаєтесь багато цікавих самоідентифікацій* (з газ.).

МЕЛЬДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що кому і без дод., діал.* Доповідати, доводити до відома. — *Мельдую покірно, пане лейтенант, я був на урльопі дома!* (О. Кобилянська); — *Простий же хлоп, як ось я, приміром, за 120 рублів мусить цілий місяць прикладати руку до козирка і мельдувати командирові, що готовий сповняти його накази... готовий щодня у вогонь* (Р. Федорів); *Лупул зітхнув так, як зітхав тоді, коли Михайло прийшов мельдувати, що пропала Матронка* (М. Матіос).

МЕЛЬДУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок., діал.* Відмічатися, записуватися (у якому-небудь списку, реєстрі і т. ін.); повідомляти що-небудь про себе. — *Мельдуюся до рапорту. Питається мене фельфебер* [фельдфебель] *(не той, але інший): чого?* (Л. Мартович); *Прийшов я мельдуватися до тих добродіїв, що давали мені "вовчий білет", та й кажу: ніж викликати мене сюди без діла, краще б у тюрму посадили на казенні харчі* (І. Муратов); *Ось він, той Михайло Мамчук, надійшов мельдуватися на роботу в міліцію, аби не потрапити на фронт, і таки домігся роботи* (І. Андрусяк).

МЕЛЬКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **мелька́ти.** *Танок не припинявся, тому султан якийсь час, стоячи, придивлявся до тоненьких танцівниць, але, мабуть, знудьгувався від нерозбірливого мелькання рук, ніг, облич, оголених грудей, пожадливо розкритих очей, розтулених уст* (П. Загребель-

ний); *Її привозять і в зібрання. Задуха, гомін, шум і сміх, Музики грім, свічок блищання, Мелькання, вихор пар легких* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); *Це був запах мандрівки — швидкої їзди, зміни місць, мелькання картин за вікном, радісного лоскоту в грудях...* (В. Нестайко).

МЕЛЬКА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.* 1. Те саме, що **мигті́ти** 1. *Схаменулись нехрещені. Дивляться — мелькає, Щось лізе вверх по стовбуру до самого краю* (Т. Шевченко); *У натовпі мелькала сіренька борідка Молибоги* (І. Микитенко); *Мені перед очима в якихось заломаних, кривих образах почало мелькати, як на поганому екрані, наше майбутнє* (Ірина Вільде); *Хтось наливав, хтось сміявся, лиця мелькали розрізненими кадрами* (О. Забужко); // *чим.* Робити швидкі рухи чим-небудь. *Вона побігла мовчки, швидко мелькаючи тугими, гарно виточеними литочками* (Григорій Тютюнник).

2. Швидко проноситися перед очима, змінюючи одне одне. *Крізь теплі сльози, важкі і великі, в яких все розпливалось, невиразно мелькали верби і телеграфні стовпи* (М. Коцюбинський); *Що далі йшла війна, то більше й більше мелькало на зелених гімнастьорках таких хрестів, а в двох шпиталях тихої повітової Охтирки більшало поранених і навіки покалічених людей* (Б. Антоненко-Давидович); *Ольга Іванівна любила швидку їзду. Любила спостерігати, як передок машини підминає під себе безконечну сіру стрічку шляху, як обабіч нього мелькають поодинокі дерева* (Д. Ткач); *Потяг гримів мостами через повноводі ріки. За ґратами мелькали криниці, ставки, озера, болота* (М. Андрусяк); // *перен.* Проноситися у свідомості, уяві і т. ін. *Він говорив мені, що йому хотілось би намалювати велику картину. За його словами, і думка в нього ворушилась, і план інколи неясно мелькав в уяві; але Шевченко розумів сам, що народився більше поетом, ніж живописцем* (О. Афанасьєв-Чужбинський); *Враження з-тоге* [з того] *часу мелькають в його голові, мов відблиски далеких блискавиць* (І. Франко); *— Чому ж ви не протестуєте? Чому не обстаєте за своїми правами? — Еге, мелькає не в одного... Ти, бачимо, протестував, але де опинився?* (Г. Хоткевич); *Знову мою свідомість занепокоїли тіні смерті, то несподівано обіймала полегкість чи знемога, то мелькали, наливаючи щастям, картини дитинства* (Р. Андріяшик).

3. *розм.* Те саме, що **блі́мати** 1. *Світло горіло слабо і мелькало раз у раз то ясніше, то темніше, освічуючи похмуру кімнату* (І. Франко).

МЕЛЬКНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док.* Однокр. до **мелька́ти** 1, 2. *Засвербіла Івасева долоня, щось загурчало. Івась глянув — тілько жовтий слід на долоні, де лежав коник, та перед очима щось мелькнуло* (Панас Мирний); *Сумно. Заєць навіть оком не моргне із своєї схованки, навіть ухом не мелькне* (Б.-І. Антонич); *Переді мною мелькнуло знайоме обличчя. Я ніяк не міг повірити: Богдан Онук* (Р. Андріяшик); *Проскочили міст, мимо сільради.., мелькнули тополі, верби, акації* (Григорій Тютюнник); *В його умі мелькнули старинні .. казки про дріад, лісових дівчат, богинь дерев, що іноді являються людям* (І. Франко); *Ганнусі за тим бурхливим вовтузінням устигло мелькнути, новим подивом, теж доти не завважуване: наскільки ж сестра .. є легша за неї, не на тілі легша, а — прозоріша, ясніша б то, чи що* (О. Забужко); *До одної з батарей охоронець причепив Редьчину праву руку. "Якийсь несправжній наручник... — мелькнула в Редьчиній голові віддалена думка. — З секс-шопу, чи що?"* (І. Карпа).

◊ **Майну́ло (мелькну́ло, мигну́ло** *і т. ін.)* **в голові́** *див.* **майну́ти; Мигну́ти (мелькну́ти) п'ятами** *див.* **мигну́ти; (1) Тільки хвосто́м (хво́стиком) мелькну́ти,** *ірон.* — дуже швидко піти, поїхати, побігти, втекти, зникнути і т. ін. звідкись. *Прислужник тільки хвостиком мелькнув і зразу скрився. — Скорий! — здивувався Рубець. — У нас таких швидких немає!* (Панас Мирний); *— Весною, як натиснуть наші невичерпні резерви, — німець тільки хвостом мелькне* (А. Хоруняжий).

МЕЛЬКО́М, *присл., розм.* Дуже короткий час; недовго. *Сього Анхизу не бажалось, Щоб попрощатися з синком, І в голову йому не клалось, Щоб з ним так бачитись мельком* (І. Котляревський); *Вона мельком осміхається, пригадавши собі підвальчик, у якому та історія почалася* (О. Забужко).

МЕЛЬКОМА́, *присл., розм.* Те саме, що **мелько́м.** *А на умі все одно: коли б побачити* [парубка], *хоч здалека, хоч одним оком, хоч мелькома* (Панас Мирний); *Жінки одразу обступили нас, привітно сміючись. — Ой, який симпатяга! .. Звичайно, все це адресувалося Суренові. До нас лише мелькома ввічливо усміхалися* (В. Нестайко).

МЕЛЬКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *недок.* Підсил. до **мелька́ти.** *Люди мелькотіли перед очима, переходячи сквер* (Ю. Яновський); *Сунуть лавами селяни, тільки вила мелькотять* (В. Сосюра); *Той грузовик, що, здавалось, відстав був у селі (чи то, може, інший був?), знов якимсь чином опинився попереду в нас .. Та ось колеса перестали мелькотіти — зупинивсь* (О. Гончар).

МЕ́ЛЬНИК, а, *ч.* Власник млина або той, хто працює в млині; мірошник. *У перетику ходила По оріхи, Мірошника полюбила Для потіхи. Мельник меле, шеретує, Обернеться, поцілує Для потіхи* (Т. Шевченко); *Мені снилось: я мельник в старому млині... Уночі затихають колеса* (М. Рильський); *Під крайнім вітряком сидить старезний — борошно сиплеться — мельник* (В. Дрозд); *Я додому поїду.., наймуся мельником і стану заробляти цеберчик* [ціберко] *кукурудзи день при дні й мукою шар за шаром покриватись* (І. Малкович); *Був собі один мельник, що мав млин на Полтві і дуже хотів знайти скарб* (Ю. Винничук).

МЕ́ЛЬНИКІВ, кова, кове. Прикм. до **ме́льник.** *Мельник той .. не любив розказувати, й від його* [нього] *Кармель не довідавсь би зроду нічого, коли б не було мельникової дочки* (Марко Вовчок); *Мельників план був дуже простий: зв'язати невеличкий пліт, аби міг здержати двох людей, — і в темну ніч, ховаючись од козаків, переплисти у плавні* (М. Коцюбинський); *Матвійко зметикував, що це і є той самісінький мельників син, який уміє розмовляти по-пташиному* (О. Донченко); *Добряче налигавшись, Тібальд де Труа і Педро Оска стали женихатися до Маргарити з безцеремонністю сільських парубків, що упадають за мельниковою дочкою* (О. Авраменко, В. Авраменко).

МЕ́ЛЬНИКІВЕЦЬ, вця, *ч.* Член однієї з двох частин Організації українських націоналістів, на які розділився цей політичний рух 1940 року (за іменем лідера Андрія Мельника). *Людина зробилась тиха і ввічлива до кожного таборовика-українця, чи то останній належить до літери "б" (бандерівці) чи "м" (мельниківці)* (О. Шугай); *Після 1939 р. як мельниківці, так і бандерівці здобули можливість легальної діяльності в Генеральному губернаторстві* (з наук. літ.).

МЕ́ЛЬНИКІВКА, и, *ж.* Жін. до **ме́льниківець.** *Поетка Олена Теліга, розстріляна німцями в лютому 1942 р. у Бабиному Яру в Києві, була мельниківкою* (з навч. літ.).

МЕЛЬНИКІ́ВНА, и, *ж.* Дочка мельника. [Русалка:] *Ти водяну царівну зміняв на мельниківну!* (Леся Українка); — *Олену-мельниківну знаю. У неї батько гордій... Хіба віддасть за мене?* (Н. Околітенко).

МЕЛЬНИКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **мельникува́ти.** *Колись почесною працею було мельникування. В кожному селі був млин, а то й два. Все зерно, вирощене на полі, йшло на помел* (з мемуарної літ.); *У "Незбагненній любові до мельникування" І. Малковича герой, живучи в мегаполісі, відчуває тугу за рідним простором. Споглядання за процесом мельникування слугує моментом народження філософської істини, сенсу буття* (з наук. літ.).

МЕЛЬНИКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Бути, працювати мельником. *Чех Іван Клічник проживав у селі Липки, потім переселився в Красносілля. Купив десь біля гектара землі, збудував там хату та вітряк. Згодом на вітряку мельникував якийсь Петро* (із журн.).

МЕЛЬНИЧЕ́НКО, а, *ч.* Син мельника. *На греблі зустрічає Володько опецькуватого мельниченка Тонду* (У. Самчук); *Туровець із приємністю оглядав мельниченка, йому подобалось його юне довірливе обличчя* (М. Стельмах).

МЕ́ЛЬНИЧИХА, и, *ж., розм.* Дружина мельника. — *А, хай Бог боронить, Матвію! Не робили ви нам ніякої кривди. Хотіли б завжди таких, як ви, сусідів мати. Мельник, мельничиха, їх діти. Прощаються як з рідними* (У. Самчук); *Ще 27 березня 1688 р. Петро Забіла викупив другу частину кунашівського млина у мельничихи Марії Кунахової Пархомихи* (з наук. літ.).

МЕЛЬНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., що і без прям. дод., фам.* Однокр. до **моло́ти** 2. *Язик мельне — та й у кут, а дурну голову натовчуть* (прислів'я); — *А щоб оця твоя турбота минула, будь ласка, нікому й накриво словом не мельни язиком на роботі...* (Т. Осьмачка).

МЕЛЬХІО́Р, у, *ч.* Сплав міді з нікелем, схожий на срібло. *Мельхіор застосовують у виробництві медичних інструментів, карбуванні монет тощо* (з наук.-попул. літ.); *Мідь широко використовують як у чистому вигляді, так і в сплавах з оловом (бронза), нікелем (мельхіор), алюмінієм (дюралюміній) і цинком (латунь)* (з навч. літ.); * Образно. *Я стояла на високому мосту, на свіжовиструганих дошках, що грали під неподатливими ступнями, внизу мельхіором відчаю протікала річка* (О. Ульяненко).

МЕЛЬХІО́РОВИЙ, а, е. Прикм. до **мельхіо́р.** *Мельхіоровий сплав використовують як основний матеріал у виробництві деталей для підводних човнів* (з наук.-техн. літ.); // Кольором і блиском схожий на мельхіор. *Сіре небо, мельхіорове око місяця пропікало дірку* (О. Ульяненко); // Виготовлений з мельхіору. *Чай був винятковий — міцний, гарячий і солодкий, наллятий у шклянки в мельхіорових підставках* (Т. Прохасько); *Тут він .. втрапляє мельхіоровим чопиризубцем у велику золотаву бараболину* (В. Єшкілєв); *Вона покрутила у руках мельхіорову виделку з довгими зубцями та ніж з кістяною ручкою* (Г. Вдовиченко); *Першою ювілейною монетою з гривневим номіналом стала мельхіорова монета "Софіївка"* (з наук. літ.).

МЕЛЯ́С *див.* **меляса.**

МЕЛЯ́СА, *рідко* **МАЛЯ́СА,** и, *ж.,* **МЕЛЯ́С,** *рідко* **МАЛЯ́С,** у, *ч.* Темна тягуча солодка маса, що є відходом цукробурякового виробництва; кормова патока. *Він .. їздив у фурманку* [фурманці] *на цукроварню по жом чи маляс* (М. Стельмах); *Йдемо з матусею на Спаса — гуде Коровинський базар... Мед, масло, гарбузи, меляса і яблука, немов янтар...* (Д. Білоус); *Восени дочка принесла з міста сулію маляси* (В. Дрозд); *Ми намагалися врятувати хоча б дітей, але в нашому розпорядженні було лише трохи пшона, меляси, бадилля* (з мемуарної літ.); * У порівн. *Звук тягучою мелясою проповзав між пальцями, виламуючи барабанні перетинки* (О. Ульяненко).

МЕЛЯ́СНИЙ, *рідко* **МАЛЯ́СНИЙ,** а, е. Прикм. до **меля́са, маля́са, меля́с, маля́с.** *Спочатку на мелясному суслі культивують дріжджі, а потім ними безперервно зброджують цукри сусла* (з наук.-попул. літ.); *Мелясна післяспиртова барда є відходом виробництва етанолу з меляси* (з навч. літ.); *Завод виробляв малясний спирт, а він нині практично ніде не використовується* (з газ.).

МЕЛЯ́СОВИЙ, *рідко* **МАЛЯ́СОВИЙ,** а, е. Те саме, що **меля́сний, маля́сний.** *Сьогодні існує кілька технологій виробництва сухого мелясового концентрату* (з наук.-попул. літ.); *Очищений мелясовий сік випаровують* (з навч. літ.).

МЕЛЯСОУТВО́РЕННЯ, я, *с.* Процес утворення меляси. *За оцінками фахівців цукрової галузі, підвищення ефекту очищення соку на 1 % зменшує частку мелясоутворення на 0,09 % до маси буряка* (з наук. літ.).

МЕЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок., діал.* Вихляти (у 1 знач.). *Моє теля хвостом меля* (Сл. Б. Грінченка).

МЕМ[1], *невідм., ж.* Шанобливе звертання до жінки в англомовних країнах. *Господиня кликала її .. — Я тут, мем! — Де ти там бродиш, ледащо?* (В. Малик); — *А зараз, мем, — продовжив він уже офіційним тоном, — дозвольте залишити вас* (О. Авраменко, В. Авраменко); — *Ми не зможемо вирішити вашу проблему, саме так, мем* (С. Жадан); — *Ми мусимо доставити вас у лікарню, мем, — сказав водій. — Вас мусять обстежити* (Любко Дереш); // *фам.* Узагалі жартівливе або іронічне звертання до жінки. — *Давай просто покатаємося. Де зараз пробок менше. — О'кей, мем, — я повернув кермо в правий бік і повів машину прямо по набережній* (А. Кокотюха); — *Ще одна така балачка, й ти знову опинишся у своєму дослідному інституті на ставці сто сорок гривень! — досить сердито увірвала його Марина. — Мовчу, мовчу, мем! — із удаваним страхом замахав руками Сергій* (І. Роздобудько).

МЕМ[2], а, *ч.* Одиниця культурної інформації, поширювана від однієї людини до іншої за допомогою мовлення, письма, відео, ритуалів, жестів і т. ін. *Мем — це ідея, символ, манера чи спосіб дії, що свідомо чи несвідомо передаються від людини до людини* (з наук.-попул. літ.); *Уся культурна інформація складається з базових одиниць — мемів, так само як біологічна інформація складається з генів* (з навч. літ.).

МЕМБРА́НА, и, *ж.* 1. Гнучка перетинка, що розділяє дві порожнини з різним тиском або відокремлює замкнену порожнину від простору. *Телефоніст сидів на низенькій колоді в кутку й безперервно хукав у трубку, щоб досягти особливо чіткого звуку в мембрані* (Ю. Яновський); — *Андрійку! Невже це ти?! Ой, чортяко, скільки років я тебе не чув і не бачив! — заволало в трубці, аж дзвеніла мембрана* (В. Дрозд); *Мембрана застосовується в пристроях для ви-*

мірювання тиску, телефонах і т. ін. (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Мембрана пам'яті найтонша, не пропустивши світла, дзвонить* (Б.-І. Антонич); * У порівн. *У тому вереску, у тому багатозначному погрозливому мовчанні Дмитро Іванович, який у цей час і сам був як велика чутлива мембрана, вловив знайомі нотки* (Ю. Мушкетик).

2. *біол.* Тонка гнучка перетинка, плівка, що відділяє одне від одного шари клітин, порожнини, м'язові тканини. *Дихальна мембрана альвеол, через яку відбувається газообмін, складається з кількох шарів* (з наук.-попул. літ.); *Індуковані температурою структурні перебудови мембран клітин і білків плазми зумовлюють зміни структури розчинника (води)* (з навч. літ.).

△ **Прони́кність біологі́чних мембра́н** *див.* **прони́кність.**

МЕМБРА́ННИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **мембра́на.** *Манометр мембранний — манометр з чутливим елементом у вигляді мембрани або мембранної коробки* (з навч. літ.); *З ростом клітин порожнини збільшуються, в їхній середині з'являються мембранні структури* (з наук. літ.); *З'ясування зв'язку між структурним станом і функціональною активністю біологічних макромолекул, мембранних систем і клітин є однією з найважливіших та актуальних задач сучасної молекулярної і клітинної біофізики* (з наук.-попул. літ.).

МЕМБРА́НОВИЙ, а, е, *спец.* Те саме, що **мембра́нний.** *Котел має запобіжну арматуру: манометр, запобіжний клапан, мембрановий регулятор тиску* (з наук.-техн. літ.); *Мембрановий потенціал спокою — це різниця потенціалів між зовнішньою та внутрішньою сторонами мембрани в умовах, коли клітина не збуджена* (з навч. літ.); * Образно. *Мембрановий перегук надбань класичної європейської літератури з формальними та змістовими ознаками оригінальної Стусової творчості вимагає докладнішого опрацювання* (з наук. літ.).

МЕМБРАНО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із мембранології. *Вивчення механізмів, які забезпечують надходження іонів кальцію в клітину і регуляцію їх умісту в клітині, є дуже важливим і необхідним. У цих питаннях київські мембранологи на чолі з П. Г. Костюком займають провідне місце в нашій країні* (з наук. літ.).

МЕМБРАНОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до мембранології. *Вивчення мембранологічних аспектів захворювань із порушенням процесів росту й розмноження клітин епідермісу, які зумовлюють хронічні ураження шкіри, посідає особливе місце в розвитку науки про мембрану* (з наук. літ.).

МЕМБРАНОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука, що вивчає мембрани (у 2 знач.). *Сучасна біологія — це низка різних наук, таких як молекулярна біологія, мембранологія, біоетика тощо* (з наук.-попул. літ.); *Мембранологія. Так названо одну з наймолодших біологічних наук, яка розвинулася лише в останнє десятиріччя* (із журн.); *У США було видано праці наших відомих учених з мембранології та нейрофізіології* (з газ.).

МЕМБРАНОФО́Н, а, *ч.* Музичний інструмент, джерелом звуку якого є коливна мембрана — шкіра тварин або синтетична плівка, натягнута на циліндричний або конічний корпус, який також є резонатором інструмента. *Найбільш поширеним ударним мембранофоном є барабан* (з наук.-попул. літ.); *До мембранофонів належить особливий клас інструментів, у яких мембрана змінює звучання голосу* (з навч. літ.); *Звук у мембранофоні одержують переважно ударяючи по мембрані пальцями, долонею, кулаком чи паличками з твердими або м'якими наконечниками* (із журн.).

МЕМЕ́ТИКА, и, *ж.* Теорія еволюційних моделей передання інформації, що ґрунтується на концепції мемів *(див.* **мем**[2]**).** *Меметика вивчає розмноження, розповсюдження, відбір, мутацію та рекомбінацію, а також смерть мемів* (з наук.-попул. літ.); *Критики меметики не вважають обґрунтованим перенесення принципів генетики на аналіз інформаційних процесів* (з навч. літ.).

МЕМОКО́МПЛЕКС, у, *ч., інформ.* Група мемів *(див.* **мем**[2]**),** у якій розвинулися взаємопідтримувані й симбіотичні відносини. *Мемокомплекс — набір ідей, що підкріплюють одна одну* (з наук.-попул. літ.).

МЕМОРА́НДУМ, у, *ч.* 1. Дипломатичний документ, у якому викладаються погляди уряду з якого-небудь питання. *Бісмарк разом із Росією та Австрією звертався з меморандумом до Туреччини, дораджуючи реформи, але від воєнного виступу ухилився* (І. Крип'якевич); *Оборонні відомства України та Литви уклали меморандум про співпрацю* (із журн.).

2. Письмова заява якої-небудь установи або громадської групи з якогось приводу. *Національний союз писав меморандуми до німецького народу, до німецького штабу, навіть до гетьмана, грозився, розводив дипломатію з німецьким послом* (В. Винниченко); *Підсумкова дискусія. Вироблення і прийняття загального меморандуму "Карнавал мусить тривати далі, інакше йому настане кінець!"* (Ю. Андрухович); *Провідні українські радіокомпанії підписали меморандум про застосування вимог законодавства щодо квот на українські пісні в ефірі та ведення передач державною мовою* (з газ.).

МЕМОРА́Т, у, *ч., літ.* Усне оповідання людини про особисту долю, про людей, з якими її пов'язало життя, а також про конкретні факти, події, очевидцем яких вона була. *У первісному значенні терміна анекдотами названо побутові меморати як малий розповідний жанр, що передавав власні спогади оповідача про події, свідком яких він був* (з наук. літ.); *Меморат на абсолютну достовірність ніколи не претендує* (з наук.-попул. літ.); *Я фольклорист. І окремий меморат мене цікавить насамперед як зріз суспільної свідомості певної соціальної групи* (із журн.).

МЕМОРІА́Л, у, *ч.* 1. Меморіальна споруда. — *Ви не бували в нашому меморіалі? — В якому це? — Глибоко в лісі. Там поховано дітей-партизанів та їхнього учителя* (О. Бердник); *На солдатських меморіалах кам'яні солдати схиляють кам'яні знамена* (Л. Костенко); *В благословенній Гурії, у тихім містечку Ланчхуті Стоїть біля меморіалу сивий, як світ, грузин* (І. Драч); *До Книги Праведників Світу в єрусалимському меморіалі Катастрофи Яд-ва-Шем занесений адвокат, тодішній мер міста Чернівці Траян Попович* (М. Матіос).

2. Головна бухгалтерська книга для щоденного запису господарських операцій. *Меморіал був чорновою книгою, у якій записи велися з усіма подробицями* (з наук.-попул. літ.); *Дані меморіалу заносять у допоміжні книги аналітичного обліку* (з навч. літ.).

3. Спортивне змагання в пам'ять видатної людини або події. *У Бердичеві відбулося свято краси, мистецтва та спорту — меморіал відомого бердичівського тренера зі стрибків у висоту Віталія Лонського* (із журн.); *На черговий меморіал пам'яті пожежників, які в перші дні Чорнобильської*

трагедії боролися з вогнем на реакторі, приїхали кращі команди з пожежно-прикладного спорту з далекого та близького зарубіжжя (з газ.).

МЕМОРІАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Дія за знач. **меморіалізува́ти.** *Ще з початків історії людства загальновизнано, що найважливішим критерієм відзначення, вшанування історичних осіб, подій тощо є їхня меморіалізація* (із журн.); *Меморіалізація — напрям у музейному будівництві, який передбачає реставрацію історичних об'єктів, що збереглися, відновлення втрачених об'єктів та відтворення побутового інтер'єру, характерного для того чи іншого меморіального приміщення* (з навч. літ.).

МЕМОРІАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **меморіалізува́ти.** *Нащадки караїмів засмучені з того факту, що місце, де стояла кенаса (караїмська церква), тепер забудоване і ніяк не меморіалізоване* (з газ.); *"Музейний простір" не комплект меморіалізованих молекул повітря, це — атмосфера, створена зусиллями колективу та громади* (з наук.-попул. літ.); *Значна кількість епізодів, етапів, подій та історичних об'єктів, пов'язаних з полтавським періодом Північної війни, мають бути музеєфіковані та меморіалізовані* (із журн.); // **меморіалізо́вано,** *безос. пред.* — *Справжнім гріхом нашої громади є те, що досі не меморіалізовано територію Янівського табору смерті* (із журн.); *Чи буде меморіалізовано на Дніпропетровщині поховання жертв Голодомору?* (з газ.).

МЕМОРІАЛІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док.* 1. *кого, що.* Увічнювати пам'ять (у 3 знач.) про кого-, що-небудь. *Це теж складова культури — збирати, меморіалізувати, представляти національну спадщину* (з наук.-попул. літ.); *Перед тим, як меморіалізувати історичну особу чи подію, потрібно виробити концепцію, зрозуміти, для кого, кому й навіщо ми це робимо* (із журн.).

2. *що.* Створювати меморіал (у 1 знач.). *Зараз суспільство намагається максимально меморіалізувати будь-який простір, який зберігся після письменників, художників, композиторів* (з наук.-попул. літ.); *У м. Хмельницькому та області слід узяти під державну охорону та меморіалізувати монументальні твори народного художника, завершити проект "Свароже коло" на місці трипільсько-скіфського кургану на в'їзді в обласний центр* (із журн.); *Міжнародний конкурс "Територія Гідності" покликаний меморіалізувати події 2014 р. в Україні* (з газ.).

МЕМОРІАЛІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **меморіалізува́ти** 1. *В області обліковуються, уточнюються, меморіалізуються місця військових поховань Другої світової війни. І це, звичайно, потрібно робити й надалі* (з газ.).

МЕМОРІА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Признач. для увічнення пам'яті якої-небудь особи або визначної події; пам'ятний (у 2 знач.). *Меморіальний музей Яновського, тут же поруч відкривають пам'ятник письменникові* (О. Гончар); *Весь причілок будиночка займала кам'яна меморіальна брила з барельєфом Шевченка, на якій писалося, що в цьому будинку в серпні 1859 року жив великий син українського народу* (В. Нестайко); *Цікава звістка про камінь, поставлений "на знак того, що в давнину тут відбулася велика битва", — чи не найдавніша звістка про меморіальний знак* (Валерій Шевчук).

2. Пов'язаний з пам'яттю про яку-небудь особу чи подію. *Коблик залишила також цікаві спогади про Ольгу та Михайлину Рошкевич, Ольгу Франко, Наталію Кобринську, передала в музей Івана Франка багато меморіальних речей, котрі залишила у себе на пам'ять про них* (Р. Горак); *У меморіальний день офіційні особи відвідують специфічні історичні місця — місця битви, перемоги, поразки* (із журн.).

Меморіа́льна до́шка *див.* **до́шка.**

МЕМОРІА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **меморіа́льний.** *Ми зрозуміли, що наукової атрибуції вимагає не лише меморіальність, але й історія виготовлення годинника* (з наук. літ.); *Основними ознаками, за якими дають назви дрогобицьким вулицям, є меморіальність та характеристичність* (з наук.-попул. літ.); *Узагальненими параметрами цінності книжкових пам'яток є хронологічний, матеріально-предметний (етапність, меморіальність, унікальність) та кількісний* (з навч. літ.); *У квартирі поета збережена повна меморіальність. Учні побачили його музичні інструменти, нотні книги, картини друзів-художників* (із журн.); *Невеликий одноповерховий будинок зберіг меморіальність своїх стін, але дістав незвичайне оформлення* (з газ.).

МЕМО́РІЯ, ї, *ж.* 1. *іст.* У діловодстві Росії XVIII–XIX ст. — пам'ятний запис, виписка із коротким викладом суті, змісту якоїсь справи, що подавалася для затвердження. *У колезькому діловодстві виникли нові види документів, а документи наказного діловодства отримали нові назви, запозичені в західному діловодстві: меморія, рапорт, протокол, регламент, журнал, інструкція та ін.* (з навч. літ.).

2. Розділ риторики, призначення якого — допомогти оратору запам'ятати зміст промови так, щоб не розгубити не тільки фактичну інформацію, а й образність, цікаві подробиці. *У класичній риториці меморія виділялась як окремий етап ораторської діяльності, на якому людина повинна була запам'ятати вже підготовлену промову* (з навч. літ.).

3. *уроч.* Ушанування пам'яті (у 3 знач.) про кого-, що-небудь. *У День пам'яті жертв голодоморів в Україні після офіційної церемонії відбудеться жалобна меморія "Згадаймо їх... Вони жили в роки голодоморів"* (із журн.).

4. заст. Мемуари. [К у м 2:] *А ваша мосць, все пишете меморію... і в свято?* [А н д р і й Н е щ а д и м а:] *Пишу, пишу...* (Л. Старицька-Черняхівська).

МЕМОТИ́П, у, *ч.* Сукупність інформаційних змістів мема (*див.* **мем[2]**). *Мемотипи різних людей відрізняються, але архетипи належать до колективного несвідомого і за визначенням однакові* (з наук. літ.); *Процес спадкування мемотипу (за аналогією з генотипом) чимось нагадує саме спадкування генетичних ознак* (із журн.).

МЕМУА́Р, у, *ч., заст.* 1. Те саме, що **мемуа́ри.** *Від деяких "січовиків", що в ту пору переїздом із Відня були у Львові, я чув, що Остап читав ту свою — не то повість, не то мемуар* (І. Франко).

2. Наукова стаття. *Значною науковою подією став представлений М. Остроградським у 1834 р. "Мемуар обчислення варіації кратних інтегралів"* (з наук. літ.).

МЕМУА́РИ, ів, *мн.* 1. Літературний твір у формі записок, написаний від першої особи — учасника або свідка відображених у ньому подій. *Може згодом .. буду писати обіцяні мемуари* (Леся Українка); *Тепер я не пишу романа* [роману]. *Я пишу мемуари. Згадую певний шматок життя, що мені він дорогий, і пишу про нього* (Ю. Яновський); *Жодне видавництво не видало ще мемуарів мийщика посуду,*

ліфтера або чистильника чобіт (М. Білкун); — *Ось нині книгу мемуарів закінчую — вам на науку. Потомству в приклад* (О. Чорногуз).

2. Наукові записки, зібрання наукових статей, які видає учене товариство або установа. *Публікувати статтю в мемуарах.*

МЕМУАРИ́СТ, а, *ч.* Автор мемуарів. *Чим більше і щиріше мемуарист силкується перенести вповні, з усіми фарбами й тонами, той образ давно минулих подій, який лишився в його душі, тим більша небезпека, що він до того образа* [образу] *додасть щось зайвого, пізнішого, нанесеного течією часу* (І. Франко); *Самуїл Маскевич та інші мемуаристи відзначають зверхність, надмірну пихатість Гербурта та його дружини Єлизавети Заславської* (Г. Пагутяк); *Брат Богдана Лепкого Лев мав чимало талантів — був композитором і поетом, художником і скульптором, редактором і мемуаристом* (з навч. літ.).

МЕМУАРИ́СТИКА, и, *ж.* Мемуарна література. *Значення мемуаристики величезне. Без перебільшення можна сказати, що молоді покоління знайомляться з минулим свого народу, пізнають найтонші нюанси історичного минулого .. значною мірою саме з мемуарної літератури* (Ю. Смолич); *Як же пишуться мемуари? Ну, перш за все, маючи відповідні для мемуаристики роки, вам необхідно мати ще й папір і хоча б харківську авторучку* (О. Чорногуз); *Слава мемуаристиці, бо тільки вона "воскрешає" людину в усій своїй живій цілості і яскравості* (І. Жиленко).

МЕМУАРИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **мемуари́ст.** *На обіді в готелі "Зеефельдер Гоф" українці зустрілися з німцями .. Крім Майднера, були тут Марлена Альтдорф, романістка й поетеса, Барбара Теренц, фотограф, малярка й письменниця, Тереза Кайзер, філолог і мемуаристка* (Олекса Ізарський); *Мемуаристка пише про тоненьку постать тихої гімназисточки Анни Ахматової у весняній пітьмі Софії Київської* (з газ.).

МЕМУА́РНИЙ, а, е. Прикм. до **мемуа́ри.** *З мемуарних заміток, спізнених та коротких, маємо відомості про те враження небуденності, яке справляв він* [Анатоль Свидницький] *на товаришів* (М. Зеров); *Вивчення Рільке українськими дослідниками .. скріплює помітний по останній війні інтерес до України, про що свідчать численні твори художньої і мемуарної літератури німців, італійців і французів* (Олекса Ізарський); *На Заході вийшло чимало книг мемуарного жанру про те, як учорашні чистильники взуття, офіціанти та й інший незаможний люд ставали мільйонерами чи навіть і мільярдерами* (М. Білкун); *Пауліна, вийшовши заміж, жила неподалік від матері, під Луцьком. Вони досить часто бачились, хоча, судячи з деяких мемуарних рядків графині Ядвіги, донька не дуже тепло ставилася до матері* (В. Лис); // Стос. до мемуарів. *Спогади мають значення не тільки з мемуарного погляду. Перейдене більше як п'ятдесятиріччя часопису "Українські вісті" заховує в собі великий досвід* (О. Шугай); *У роботі підсумовуються здобутки вітчизняної історіографії в галузі наукової біографії, вивчення епістолярної та мемуарної спадщини видатних науковців та діячів культури* (з наук. літ.); // Власт. мемуарам, характерний для них. *Спосіб викладу у "Сонячній машині" зовсім не випливає з жанрових особливостей роману. Тон мемуарного викладу, літописної розповіді, сливе позбавлений діалога .. — все це було б доцільно у великому трьохтомовому* [трьохтомному] *романі* (М. Зеров); *Вільде компонує свої "Метелики" технікою записника, мемуарним ладом* (Б.-І. Антонич); *Вагомий внесок у дослідження історії Закарпаття зробили зарубіжні вчені. Хоча більшість їхніх праць має переважно мемуарний характер, однак у них використано велику кількість джерел* (з наук. літ.).

МЕМУАРОТВО́РЧІСТЬ, чості, *ж.* Процес написання мемуарів. *Як і будь-який творчий процес, мемуаротворчість вимагає відповідних здібностей. Цим і пояснюється домінування серед мемуаристів гуманітаріїв* (з наук.-попул. літ.); *Мемуаротворчість — це вияв самоідентифікації та самосвідомості особистості, що дає змогу відповісти на питання "хто я?"* (із журн.).

МЕНА́ДА, и, *ж.* Те саме, що **вакха́нка** 1. *Неріса .. пускається в прудкий танець, з несамовитими, але гарними рухами менади* (Леся Українка); *Гіпербол подивився туди, куди кивав йому Любиця. В сей час до них, стрибаючи й мекаючи, підбіг юнак, що зображував менаду-вакханку* (І. Білик); *Сам Орфей не був корифей. Він навіть не бував у Спілці. Сидів собі і грав на сопілці. І його розтерзали менади, бо не піддався на їхні принади* (Л. Костенко).

МЕНА́ЖНИЦЯ, і, *ж.* Таріль, розділена всередині на кілька відсіків для різної їжі. *Зазвичай у менажниці від двох до чотирьох відділень, рідше вони складаються з шести — десяти секцій* (з навч. літ.); *Менажниця дозволяє покласти в одну тарілку різну їжу, не змішуючи її між собою* (з мови реклами).

МЕНА́РХЕ, *невідм., ж., фізл.* Перша менструація. *Менархе в більшості сучасних дівчаток буває у 13 років і кілька місяців* (з наук.-попул. літ.); *Менархе є ознакою того, що основні зв'язки в системі регуляції жіночих статевих органів уже сформовані* (з навч. літ.).

МЕНГІ́Р, у, *ч., архл.* Мегалітична споруда часів мідібронзи, цільний кам'яний блок, поставлений вертикально в землі. *З будівничими курганів пов'язано на нашій території виникнення монументальної кам'яної скульптури. Найпростішою її формою є менгір* (з наук. літ.); *Є на карпатських полонинах і менгіри та дольмени — прадавні камені, подібні до тих, яким здавна поклонялися кельтські племена* (з наук.-попул. літ.); *Серед інших ознак поховань осіб духовного сану назвемо наявність менгіра, стели чи ідола біля могили* (з навч. літ.).

МЕНДЕЛЕ́ВІЙ, ю, *ч.* Штучно одержаний радіоактивний хімічний елемент з атомним номером 101, названий на честь Д. І. Менделєєва. *Менделевій було синтезовано 1955 року* (з наук.-попул. літ.); *Стабільних ізотопів менделевій не має* (з навч. літ.).

МЕНДЕЛІ́ЗМ, у, *ч., біол.* Учення про закономірності спадковості, назва якого походить від імені засновника Г. Й. Менделя. *Перший етап розвитку генетики — класична генетика (з 1900 по 1930 р.). За цей час остаточно утвердився менделізм* (з навч. літ.).

МЕНДЕЛІ́СТ, а, *ч.* Прибічник менделізму. *Засновником експериментальної генетики судилося стати українцю Феодосію Добржанському. Його ім'я на терені колишнього СРСР або замовчували, або згадували тільки з ярликами: "менделіст", "псевдовчений", "зрадник батьківщини"* (з наук.-попул. літ.).

МЕНДЖУВА́ННЯ, МЕНЖУВА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **менджува́ти, менжува́ти.** — *Я тобі ще згадаю мен-*

жування при старому режимі. А бовкнеш лишнє слово, то й Оксани не побачиш (М. Стельмах); *Найбільш поширеним заняттям циган — осілих і кочових — була торгівля кіньми, менджування, міна* (з наук.-попул. літ.).

МЕНДЖУВА́ТИ, МЕНЖУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* Те саме, що **баришува́ти.** — *Ото ж то й є, .. чужими* [грішми] *і хоче менжувати* (Панас Мирний); *Бранцями, вони* [татари] *менжували, як худобою, і з цього найбільше терпіла Україна, яка межувала з татарами* (П. Панч); *Стали* [Кабашні] *прасолувати, менджуючи кіньми та іншим товаром...* (О. Гончар); *Усі ці місяці Коляда нахабно менджував кавою, вимінюючи щось для Козуріна і для себе* (П. Загребельний).

МЕНДЖУ́Н, а́, *ч., розм.* Той, хто менджує. *Найшов менджуна: продавай, кажу, мого коня абикому* (Сл. Б. Грінченка); *Тут крутилися й чорновусі цигани, .. горбоносі забарні волохи, татари-воловоди і менджуни на тонконогих бахматах-конях* (З. Тулуб).

МЕ́НЕДЖЕР, а, *ч.* 1. Фахівець із управління господарськими процесами, виробництвом, обсягом товарів та послуг; керівник окремим напрямом діяльності на виробництві. *Аби направити валютні потоки в належні річища, із столиці було запрошено досвідченого менеджера* (Н. Околітенко); — *Я волів би мати справу з вашим начальником.* — *З головним менеджером операційного відділу?* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Подивись — бачиш його? Це менеджер. Йому тридцять років. У нього відсутність перспектив у цьому бізнесі* (С. Жадан); *У її трудовій книжці було з півтора десятки* [десятка] *записів .. Працювала референтом директора фармацевтичної фірми, менеджером з персоналу у стоматологічній клініці* (Г. Вдовиченко).

2. Організатор творчої, спортивної і т. ін. діяльності якого-небудь колективу або окремої особи. *Робота, де доводилося багато їздити, бачити, а говорити лише те, що вимагає та чи інша ситуація, цілком влаштовувала її доти, доки одним ранком, вимовивши просту фразу на якійсь зустрічі з менеджерами, Соломія відчула: її зараз знудить* (І. Роздобудько); — *Слухай, бери мене своїм менеджером. Я влаштую твою передачу по радіо* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера).

МЕНЕДЖЕРИ́ЗМ, у, *ч.* Теорія, згідно з якою в сучасних умовах контроль над виробництвом повинні здійснювати менеджери (у 1 знач.). *У національних історичних та політико-правових дослідженнях переважно розглядається шлях розвитку споріднених з урядуванням концепцій (менеджеризму, адміністрування, управління тощо) у передових країнах світу* (з наук. літ.); *Менеджеризм — теорія, яка намагається поєднати організаційно-технічні функції управління з ідеологічним захистом ладу, коли влада діє в інтересах усіх верств суспільства* (з навч. літ.).

МЕ́НЕДЖЕРСТВО, а, *с.* Діяльність, заняття менеджера. *Уже є певна актуальна філософія моди й соціальної поведінки, рухаючись у рамках якої, ти маєш право на менеджерство* (з газ.).

МЕ́НЕДЖЕРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ме́неджер** і **ме́неджерство.** *Просування на ринок не завжди відповідає таланту. Це може бути щасливим збігом обставин, досить випадковим, або ж силою натиску менеджерських служб* (І. Роздобудько); *Швейцарці зуміли перетворити інститути влади на звичайний необхідний, але нічим не примітний менеджерський центр* (Т. Прохасько); *Вона мала хороші менеджерські здібності — як сама казала, могла би запросто продати 10 непальських слонів у колгосп на Тернопільщині* (І. Карпа); *Без сучасного обладнання, найновіших технологій, нестандартних менеджерських рішень підготувати фахівця з новим мисленням неможливо* (з газ.).

МЕ́НЕДЖМЕНТ, у, *ч.* 1. Наука про управління. *Визначення менеджменту необхідне для засвоєння основ науки менеджменту* (з наук. літ.); *У теорії менеджменту та повсякденній практиці США спостерігається активне переосмислення основних підходів до механізму прийняття рішень, організації виробничих структур* (з наук.-попул. літ.); *Сучасний менеджмент може бути результативним тільки за умови об'єднання науки менеджменту з мистецтвом* (з навч. літ.).

2. Сукупність сучасних засобів, методів, форм управління виробництвом і виробничим персоналом. *Найважливіше — це вміння керувати людьми, давати їм відповідну працю і координувати її. Це все так званий менеджмент* (М. Слабошпицький); *У хлопця в руках схема. Серафима усміхається. Ці люди — так, так, саме ці люди — стали розбивати своє життя на схеми: з менеджменту, з дітонародження, з маркетингу, з кохання* (О. Ульяненко); *Багато авторів приділяють увагу інноваційному менеджменту як функціональній системі управління й розглядають його як один із різновидів функціонального менеджменту* (з наук.-попул. літ.); *Можна виокремити п'ять основних функцій аграрного менеджменту: планування, організація, робота з персоналом, управління й контроль* (з навч. літ.).

3. Керівництво підприємства, фірми; керівний орган. *Приймаючи відповідні рішення, менеджмент має рахуватися з дією багатьох чинників* (з навч. літ.); *Неправильне рішення менеджменту корпорації може негативно позначитися на продуктивності праці співробітників* (із журн.).

МЕНЕСТРЕ́ЛЬ, я, *ч.* 1. *іст.* У XII–XIII ст. у Франції та Англії — професійний співець і музикант, що перев. перебував на службі в сеньйора. *Вона влаштувалася на оббитій м'яким плюшем канапі, помахом руки прогнала менестреля та двох фрейлін, що не знайшли собі кавалерів, і дала копняка карликові-блазню* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *іст.* У XIV–XVIII ст. — мандрівний народний музикант. *Співають менестрелі балади сонцю* (Н. Забіла); *Перехопило дух у менестрелів — ні звука з горла. Груди хоч прострель* (В. Стус); *В реторті вариться коктейль — твоя й моя першооснова, якої давній менестрель шукав із музики і слова* (Ю. Андрухович); * Образно. *І солов'ї, пташині менестрелі, всю ніч доводять яблуні до сліз* (Л. Костенко).

3. *перен.* Співець, поет. *Знаю, прийдуть нові менестрелі, тисячі невідомих Сосюр* (В. Сосюра); *Ті двоє могли би бути зовсім непоганими хлопцями, проте, як співав менестрель, вони виявились надто молодими, щоб помирати, надто старими, щоб танцювати рок-н-рол* (Любко Дереш).

МЕНЖУВА́ННЯ *див.* **менджува́ння.**

МЕНЖУВА́ТИ *див.* **менджува́ти.**

МЕ́НЗУЛА, и, *ж.* Геодезичний прилад для топографічного знімання місцевості. *Для виконання інженерно-геодезичних робіт кожна бригада отримує кіпрегель, бусоль, мензулу та штатив до них* (з наук.-попул. літ.); *Мензула складається з квадратної дошки (планшета), підставки й штатива* (з навч. літ.).

МЕ́НЗУЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **ме́нзула.** *Мензульний хід є рядом закріплених на місцевості точок, планове розташування яких на планшеті отримують графічно за допомогою мензули та кіпрегеля* (з наук.-попул. літ.); *При комбінованому зніманні замість білого аркуша паперу на мензульному планшеті розміщують фотоплан, отриманий у результаті оброблення аерофотознімків* (з навч. літ.); // Який здійснюється за допомогою мензули. *Мензульне знімання — визначення планових і висотного розташувань точок у полі за допомогою кіпрегеля* (з наук.-попул. літ.).

МЕНЗУ́РА, и, *ж., муз.* 1. У середньовічній багатоголосій музиці — міра тривалості звука, такту. *Мензури з великими ритмічними одиницями використовували тільки для тенора, контратенора* (з наук. літ.).

2. Основні параметри, характерні для певного типу інструментів. *Мензура — одна з основних особливостей усіх духових інструментів* (з наук. літ.); *Мензура у струнних — це довжина, діаметр і натяг струн (в ударних і клавішно-ударних — ще й лінія удару молоточків), у духових — перетин, діаметр і довжина повітряного каналу* (з наук.-попул. літ.); *Мензура є максимальною довжиною вільного відтинка струни, яка здатна коливатися (звучати)* (з навч. літ.); *Мензура гітари — це відстань між її верхнім та нижнім поріжками* (із журн.).

МЕНЗУРА́ЛЬНИЙ, а, е, *муз.* Стос. до мензури. *Ускладнення багатоголосся, поява мензуральної системи вимагали чіткої ритмічної організації ансамблю* (з наук. літ.); *Від мензурального письма київська нотація перейняла його найхарактернішу ознаку — струнку ритмічну ієрархію* (з наук.-попул. літ.).

МЕНЗУ́РКА, и, *ж., спец.* Посудина з нанесеними на ній поділками для точного вимірювання невеликих об'ємів рідини. *Дівчина з серцем поставила мензурку, яку тримала в руці. Мензурка гучно стукнула* (Ю. Шовкопляс); *Мензурка, яка стояла поруч, свідчила, що міра тут іде на кубічні сантиметри* (М. Дашкієв); *Біля неї* [буфетниці], *неначе у лабораторії алхіміка часів Григорія Сковороди, стояли розкорковані пляшки з усіма можливими етикетками, склянки та надбита мензурка з розподільною шкалою* (О. Чорногуз); *У просторому кабінеті чаклуна всюди, де лиш оком не кинеш, — мензурки, колби, пробірки, слоїки* (Ю. Винничук).

МЕНЗУ́РКОВИЙ, а, е. Прикм. до **мензу́рка.** *Мензуркова шкала.*

МЕНИ́НИ, ни́н, *мн., заст., прост.* Іменини (у 1 знач.). [Лукерія Степанівна:] *Дайте ж я вас ще раз поздравлю* [поздоровлю] *з менинами* (М. Кропивницький); *— Все чужі пани їдуть? Таж сьогодні не свято? — То паннині менини* (Леся Українка); *— Хто буде на менинах? — Хлопець почав розповідати, хто, на його думку, буде в дяка в гостях* (С. Васильченко); *Був на менинах у Зерова. Зійшлося з 20 чоловік — всі ті, що бувають завжди* (М. Драй-Хмара).

МЕНІЛІ́Т, у, *ч., геол.* Різновид опалу або халцедону бурого кольору. *У складі карпатського флішу поширені роговики-меніліти. Вони утворилися за рахунок кременистих раковин радіолярій* (з наук.-попул. літ.); *Меніліт трапляється серед осадових порід* (з навч. літ.).

МЕНІЛІ́ТОВИЙ, а, е, *геол.* Прикм. до **меніліт.** *Уведення до складу сірчаного бетону та мастики меленого менілітового сланцю підвищує пластичність укладання суміші* (з наук. літ.); *Закачування води в менілітовий поклад здійснюється через 32 свердловини* (із журн.); // Зробл., вигот. з меніліту. *На одному з ланів у Комарові виявлено сліди великого селища. Із хатнього інвентарю збереглися крем'яні сокирки, менілітові мотики та кам'яні сокири* (з наук.-попул. літ.).

МЕНІНГІ́ЗМ, у, *ч., вет., мед.* Стан подразнення головного або спинного мозку, при якому є симптоми менінгіту, але реальне запалення відсутнє. *Менінгізм спостерігається іноді в період розпалу ряду важких інфекційних захворювань, що протікають з інтоксикацією* (з наук.-попул. літ.); *Менінгізм розвивається при подразненні мозкових оболонок і характеризується головним болем, ригідністю потиличних м'язів, блювотою і запамороченням* (з навч. літ.); *Симптоми менінгізму спричинені травмами голови, сонячним ударом, гіпертонічним кризом і т. ін.* (із журн.).

МЕНІНГІО́МА, и, *ж., вет., мед.* Пухлина, що виникає з клітинних оболонок мозку. *Як правило, менінгіоми є пухлинами доброякісними, що ростуть повільно* (з наук.-попул. літ.); *Менінгіома не завжди вимагає негайного лікування. Пухлини невеликих розмірів, що не викликають виражених скарг та симптомів, рекомендують спостерігати, оскільки, якщо вони не збільшуються, лікування може бути непотрібним* (з навч. літ.).

МЕНІНГІ́Т, у, *ч., вет., мед.* Запалення оболонок головного та спинного мозку. *Найхарактерніші симптоми менінгіту — нестерпний головний біль, повторне блювання, не пов'язане з прийманням їжі, підвищена чутливість шкіри та підвищена чутливість до світлових подразників* (з наук.-попул. літ.); *Звичайно, молода лікарка могла не визначити менінгіт* (О. Копиленко); *Хлопчик був стомлений і знесилений. У нього зник апетит, вночі він став прокидатися, чого не траплялося вже цілий рік. Мама підозрювала у дитини менінгіт* (А. Кокотюха); *В порожній хаті зількома порожніми глиняними горшками залишилася моя менша, позбавлена розуму сестра, що перенесла в дитинстві менінгіт, я і моя нещасна мама* (М. Матіос); *Швидко їмо, але матір каже, що після душу так швидко йти на вулицю не слід, чого доброго, можна менінгіт підхопити* (А. Дністровий).

МЕНІНГІ́ТНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до менінгіту. *Так званий менінгітний пояс в Африці — регіон з підвищеним рівнем захворюваності й частим виникненням серйозних епідемій* (з наук.-попул. літ.); *При менінгітному симптомі може знадобитися госпіталізація* (з навч. літ.).

МЕНІНГОЕНЦЕФАЛІ́Т, у, *ч., вет., мед.* Запалення оболонок та речовини головного мозку. *Через тяжкий перебіг захворювання та можливість виникнення ускладнень хворих на менінгоенцефаліт лікують тільки стаціонарно* (з наук.-попул. літ.); *Менінгоенцефалітом хворіють діти всіх вікових груп (особливо до десяти років)* (з навч. літ.).

МЕНІНГОКО́К, а, *ч., біол.* Кулеподібна бактерія, що спричиняє інфекційні захворювання. *Діагностика інфекції менінгокока ускладнюється у зв'язку з неспецифічним характером симптомів* (з наук. літ.); *Менінгокок уперше було виділено зі спинномозкової рідини хворих на менінгіт* (з навч. літ.).

МЕНІНГОКО́КОВИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **менінгоко́к.** *Менінгококовий сепсис розпочинається раптово, з підвищення температури тіла до 38–40 °С* (з наук.-попул. літ.); *У деяких випадках менінгококовий менінгіт поєднується з ураженням речовини мозку* (з навч. літ.).

МЕНІНГОМІЄЛІ́Т, у, *ч., вет., мед.* Запалення спинного мозку та мозкових оболонок. *Менінгомієліт характеризується сукупністю симптомів: парестезії, корінцеві болі, порушення рухових функцій і чутливості шкіри* (з наук. літ.); *Менінгомієліт зустрічається у собак, коней і тварин інших видів* (з наук.-попул. літ.); *Гнійний менінгомієліт перебігає з підвищенням температури тіла* (з навч. літ.); *Сифіліс може вплинути на спинний мозок, викликавши менінгомієліт* (із журн.).

МЕНІ́СК, а, *ч.* 1. *фіз.* Угнута або опукла поверхня рідини в капілярі (у 1 знач.). *Рідина наливається з таким розрахунком, щоб після осаду піни рівень рідини по верхньому меніску був проти позначки номінальної місткості* (з наук.-попул. літ.); *Якщо тиск з обох боків трубки однаковий і рідина змочує стінки капіляра, то меніски будуть увігнутими і радіуси однаковими* (з навч. літ.).

2. *анат.* Хрящовий серпоподібний утвір у деяких суглобах людини і хребетних тварин. *Те, що він підвернув ногу і вибив колінний меніск, .. він узнав лише потім* (І. Карпа); *У футболіста був пошкоджений зовнішній меніск у двох місцях, йому наклали два шви, тому період відновлення затягнувся* (із журн.).

3. *фіз.* Опукло-вгнута або вгнуто-опукла лінза. *Меніск у перерізі має форму півмісяця* (з наук.-попул. літ.); *Відомі два типи менісків: розсіювальний (центральна частина тонша за крайню) та збиральний (центральна частина товща за крайню)* (з навч. літ.).

МЕНІ́СКОВИЙ, а, е. 1. *фіз.* Прикм. до **меніск** 1, 3. *Капілярна вода міститься в капілярних порах ґрунту і рухається в них під дією менiскових сил* (з навч. літ.); *Менiскові телескопи широко застосовують в астрономічній практиці* (з наук.-попул. літ.).

2. *анат.* Прикм. до **меніск** 2. *На відміну від артрозних або менiскових болів судинні болі в колінах не супроводжуються зменшенням рухливості колінних суглобів* (із журн.).

МЕ́ННЯ, я, *с., прост.* Те саме, що **іме́ння.** — *Усе б я на тебе дивився, усе б я тебе слухав, усе б хотів, щоб ти мене взивала по менню* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Христя, почувши своє мення, кинулася до вікна* (Панас Мирний).

МЕНОВАЗИ́Н, у, *ч., фарм.* Лікувальний препарат, якому властива місцева знеболювальна дія. *Меновазин — розчин для місцевої анестезії* (з наук.-попул. літ.); *Меновазин швидко знеболює, пригнічуючи нервові закінчення* (із журн.).

МЕНОНІ́Т, а, *ч., рел.* Послідовник менонітства. *3 травня 1791 р. до міщанського стану автоматично записували усіх євреїв, старообрядців і менонітів* (з наук.-попул. літ.); *У 1789 р. із Пруссії прибули 230 родин менонітів. Вони отримали щедрі субсидії, були звільнені від військової служби й на тридцять років — від сплати податків* (із журн.).

МЕНОНІ́ТКА, и, *ж., рел.* Жін. до **меноніт.** *За перше десятиліття XX ст. Хортицьке жіноче училище закінчило понад сімсот меноніток* (з наук.-попул. літ.).

МЕНОНІ́ТСТВО, а, *с., рел.* Відгалуження кальвінізму, найбільш поширене в США, Канаді, Нідерландах, Німеччині, що проповідує мирне співжиття у світському суспільстві, відсутність насильства, ненасильницькі методи протесту та вирішення спірних питань і пацифізм. *Анабаптизм з Німеччини проник до сусідніх країн і поступово виродився в менонітство, яке обстоювало принципи покірності, терпіння* (з наук.-попул. літ.).

МЕНОНІ́ТСЬКИЙ, а, е, *рел.* Прикм. до **меноніт.** *Свою нинішню назву місто Молочанськ отримало 1915 року. А про минулі часи тепер нагадують хіба що залишки розкішної менонітської архітектури* (з газ.).

МЕНОПА́УЗА, и, *ж., фізл.* Перерва в менструальному циклі в період клімаксу. *Крихкість кісток загрожує не тільки тим, хто має в раціоні брак продуктів, що містять кальцій. У зоні ризику — вагітні, жінки в період та після менопаузи і загалом кожен, хто перейшов 45-річний рубіж* (з наук.-попул. літ.); *Після менопаузи зменшується вивільнення жіночих статевих гормонів (естрогенів), що захищають судини від атеросклерозу* (з навч. літ.); *Жінки, які набрали значну вагу, особливо після менопаузи, мали підвищений ризик розвитку раку грудей* (із журн.).

МЕНОПАУЗА́ЛЬНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до менопаузи. *Менопаузальний синдром (клімакс, менопауза) — це період фізіологічних змін у житті жінки, що ведуть до поступового згасання дітородної функції* (з наук.-попул. літ.); *Виникає менопаузальний період насамперед тому, що припиняється нормальне функціонування яєчників* (з навч. літ.).

МЕНО́РА, и, *ж.* Священний семисвічник, який, згідно з Біблією, супроводжував мандри євреїв пустелею; символ юдаїзму. *Менора є одним із найдавніших єврейських релігійних атрибутів* (з наук.-попул. літ.); *Менора — це семистовбурний світильник, вилитий (за переказами) з цілого шматка золота* (із журн.).

МЕНСТРУА́ЛЬНИЙ, а, е, *фізл.* Прикм. до **менструа́ція.** *У жінок весь менструальний цикл у середньому продовжується 28 днів* (з навч. літ.); *Жінка ніколи не здасть чоловікові подруги .. з елементарної охайності нашої котячої — тої самої, що спонукає сховати від його ока забруднену менструальною кров'ю салфетку* (О. Забужко); *І це тягнулося — так, Максиме? — доки твоя вісімнадцятка остаточно не дозріла, доки у неї не щезли менструальні розлади і менструальні депресії* (С. Процюк); *Розводи* [патьоки] *менструальної крові нагадували масні плями на килимі Зосими* (О. Ульяненко).

МЕНСТРУА́ЦІЯ, ї, *ж., фізл.* Щомісячна маткова кровотеча в жінки, яка досягла статевої зрілості; місячне *(див.* **місячний** 4), регули. *Якщо в кобіти півмісяця менструація, а ще півмісяця нежить, то її чоловікові вкрай важко зберігати пристрасність у коханні* (Ю. Андрухович); *Радикальним засобом від тривалих або безперервних менструацій у народній медицині вважаються ріжки* (із журн.).

МЕНСТРУЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок., фізл.* Мати менструацію. *Дівчатка з астенічною конституцією менструюють раніше, а з пікнічною тілобудовою — пізніше* (з навч. літ.).

МЕНТ[1], у, *ч., заст.* 1. Дуже короткий проміжок часу; момент, мить. *Море сліпило. Воно все розцвіталось срібними квітками. І хоч вік їх був коротенький, усього мент, але в той самий мент замість зів'ялої квітки розпускалася сотня нових* (М. Коцюбинський); *У хаті на мент заніміло. Знадвору глухо ревла гарматами ніч* (А. Головко); *Вітер на мент принишк, наче вражений, і тільки десь на зелених вітах тріпотіли нервово останні акорди жалібного маршу* (Б. Антоненко-Давидович); *Долина виблиснула, як люстерко проти сонця, але за мент знов потемніла* (Ю. Винничук).

2. *у знач. присл.* **ме́нтом.** Те саме, що **момента́льно.** *Дандамід поплескав його по плечах. — Люблю таких. Дістанеш*

за те справжнього кіпрського вина, від якого ментом зробиться на серці радісно (Б. Лепкий).

○ **В одну́ мить <В оди́н миг (мент)> <У миг (мить) о́ка>** *див.* **мить.**

◊ **Пропуска́ти / пропусти́ти моме́нт (мент, ви́падок** *і т. ін.)* *див.* **пропуска́ти.**

МЕНТ[2], á, *ч., жарг.* Те саме, що **міліціоне́р.** *Вдома Малому таки дійсно було комфортно. Не кожному чесному менту так щастить в особистому житті* (А. Кокотюха); *— Київ якраз тільки починав вбиратися у помаранчеве. До цього вбирання докладали руку й ми — чіпляючи стрічки .. Поки менти відверталися* (І. Карпа); *Петрович розказував, недавно до Толіка-піротехніка менти приходили. Може, його шукають* (Любко Дереш).

МЕНТАЛІ́ЗМ, у, *ч.* 1. Метафізична теорія ексклюзивної реальності індивідуальних розумів і їхніх суб'єктивних станів. *Менталізм та еволюціонізм є радикально протилежними підходами до розуміння природи свідомості* (з наук. літ.); *Менталізм у розумінні особи відтворює класичне її визначення, що фокусується на свідомості або самосвідомості як визначальних чинниках особистості* (з наук. літ.).

2. Демонстрація на публіці психологічних здібностей, таких як телепатія, ясновидіння і т. ін., а також надзвичайної пам'яті та здатності до швидких обчислень. *До менталізму може бути віднесений гіпноз як сценічне мистецтво* (з наук. літ.); *Люди завжди прагнули до чудес, і саме менталізм найближче до чогось непізнаного* (з наук.-попул. літ.).

МЕНТАЛІ́СТ, а, *ч.* 1. Прибічник менталізму (у 1 знач.). *Ось уже понад 60 років визнаний менталіст досліджує можливості людського розуму й розробляє техніки і прийоми, які дозволять кожному з нас розвинути свій ментальний потенціал* (із журн.).

2. *псих.* Майстер керувати думками й поведінкою. *Менталіст — людина, що використовує гостроту розуму, гіпноз і силу навіювання* (з наук.-попул. літ.).

МЕНТАЛІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **менталі́ст.** *Перед глядачами виступала ілюзіоністка та єдина в Азії менталістка* (з газ.).

МЕНТАЛІТЕ́Т, у, *ч., книжн.* Те саме, що **мента́льність.** *Стало мало не правилом доброго тону увернути щось несхвальне про менталітет цілої нації* (Л. Костенко); *Сільська натура, чи, як тепер модно казати, менталітет — це назавжди* (В. Чемерис); *Менталітет у Льончикових земляків був просто вбивчий: хоч скільки репетуй на іподромі "Ганьба непатріотам!", а ніхто й за ворота не визирне, аби якимсь ділом відповісти на заклик* (Н. Околітенко); *У XVII ст. під Конотопом завершилась генеза імперського менталітету української нації* (В. Кожелянко).

МЕНТАЛІТЕ́ТНИЙ, а, е, *книжн.* Прикм. до **менталіте́т.** *Однією з менталітетних домінант українців є оптимізм* (з наук. літ.); *Постать гетьмана П. Скоропадського символізувала менталітетний консерватизм та повагу до періоду Гетьманщини, утілювала в собі явище спадкоємності до державних традицій України* (з навч. літ.).

МЕНТАЛІТЕ́ТНІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Абстр. ім. до **менталіте́тний.** *Менталітетність нації стає визначальним чинником розвитку або деградації держави* (з наук. літ.); *Менталітетність, з одного боку, є результатом культури і традицій, а з іншого — сама є глибинним витоком розвитку культури* (з наук.-попул. літ.).

МЕНТА́ЛЬНИЙ, а, е, *книжн.* Розумовий, мисленнєвий. *— Треба враховувати ментальні особливості самої епохи. В ті часи фізику розуміли як антипод метафізики* (М. Руденко); *Повз нас промарширувала велика група дітей .. Вони просувалися вздовж забороненого муру добре організованою колоною .. Я зробив глибокодумний висновок про глибинні ментальні відмінності: наші слов'янські діти ніколи не сходили б так зібрано й дисципліновано* (Ю. Андрухович); *Із жахом іноді чекаю наближення 37-річної позначки, що, як кажуть аналітики-геронтологи, є часом закінчення фізичної та ментальної молодості* (С. Процюк).

МЕНТА́ЛЬНІСНИЙ, а, е, *книжн.* Стос. до ментальності. *Самоочевидною є та істина, що через систему жанрів проявляється характер письменства — національний, ментальнісний, філософський, соціальний, іманентно-естетичний* (з наук. літ.).

МЕНТА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Система переконань, уявлень і поглядів індивіда або суспільної групи, відтворення сукупного досвіду попередніх поколінь; менталітет. *Ментальність формується середовищем і вихованням* (М. Руденко); *Катерина Рачко .. поїхала чи то до Штатів, чи то до Канади, бо отримала грант для вивчення чогось на кшталт специфіки ментальності жінок-трудівниць посттоталітарної доби* (Є. Кононенко); *— Та який екзотичний відпочинок? — нервово засміявся Гога. — У нас ментальність не така, розумієш?* (С. Жадан); *Мистецтво слова кожного народу має національну самобутність, є носієм ознак, що характеризують націю, відбивають ментальність народу, його духовність* (з навч. літ.).

МЕНТА́ЛЬНО, *книжн.* Присл. до **мента́льний.** *Поляки й українці різняться лише ментально, не генетично* (М. Руденко); *Северин не творить собі кумира, бо ментально не почувається васалом навіть у своєму досить приниженому й хисткому становищі* (Г. Пагутяк); *Мені здається, що лише тоді, коли людина відчує себе господарем землі ментально, вона може впоратися з усім, чим її випробовує життя, упоратися з найбільшими викликами долі* (М. Матіос); *Ментально Україна набагато ближча до Середземноморських держав, таких як Туреччина, Греція, Італія, ніж до прагматичної Західної Європи та самозаглибленого Сходу* (з газ.).

МЕ́НТИК, а, *ч., іст.* Короткий гусарський одяг з хутряною лямівкою на рукавах, який одягали наопашки поверх доломана. *Таїсія Федорівна, ніби між іншим, сказала: — А він мені подобається. І гусарський ментик йому до лиця* (П. Кочура); *— А в чому був домовий зодягнутий? Чи не в гусарському ментику?* (Б. Левін).

МЕНТІ́ВКА, и, *ж., жарг.* Те саме, що **мілі́ція** 1. *У цього Стародуба купа приводів у ментівку, і він під статтею ходить* (А. Кокотюха); *У мене є свої думки щодо того, як має працювати ментівка, але це довга розповідь* (з газ.); *Як виявилось, ментівка на моїй вулиці — це саме те, куди мені треба було звертатися* (з Інтернету).

МЕНТІ́ВСЬКИЙ, а, е, *жарг.* Прикм. до **мент[2].** *Вони найняли її* [квартиру] *і тепер жили тут спокійним життям, не те, що в ничці* [схованці] *на ринку, де завжди треба було боятися ментівської облави* (Ю. Покальчук); *Не один Теплий любив прості плани. Ментівський полягав у тому, аби заманити, оточити, заблокувати, задавити* (А. Кокотюха);

У двір заїхали дві ментівські "лади" з мигалками (В. Єшкілєв); *Біля нього спинився ментівський бобик* (з газ.).

МЕНТО́Л, у, *ч.* Безбарвна кристалічна речовина з сильним м'ятним запахом, яка застосовується в медицині, парфумерії та харчовій промисловості. *Ольга нервово курила тоненьку жіночу цигарку з ментолом* (А. Кокотюха); *Ось ти вже у її апартаментах із запахами дурманів і ментолу, східних трав і високоякісних жіночих дезодорантів* (С. Процюк); *Гуде кондиціонер, але він не витягує противного запаху ментолу* (О. Ульяненко); *По хаті мали б розповзатися аромати евкаліпту і ментолу, та от біда, мені з дитинства бракло нюху* (І. Карпа); *Ментол добре відомий через свій фізіологічний ефект створення відчуття холоду* (з наук.-попул. літ.).

МЕНТО́ЛОВИЙ, а, е. Прикм. до **менто́л.** *Ментолові дурмани під ранок випустошують тебе, ти час від часу прикладаєшся .. до якихось пляшечок з бальзамовими настоянками* (С. Процюк); // Який містить ментол. *Коли вона все-таки додому прибувала, то привозила з собою дражливі запахи ментолових цигарок і лікеру "Амарето"* (В. Кожелянко); *Юркевич проковтнув сизу хмарку ментолового диму* (О. Ульяненко).

МЕ́НТОР, а, *ч.* 1. *заст.* Наставник (у 1 знач.), учитель. *Я не вважав себе в праві виступати як ментор супроти молодого покоління* (І. Франко); *— Вас уже навчали? — спитав Сошенко. — Аякже! І в Москві, і в Києві — скрізь мені батько наймав менторів* (Н. Околітенко).

2. *ірон.* Керівник. вихователь. *Ментор був поведений на пункті галантності, він цілих тисячу років утовкмачував їм, своїм учням, що галантність є насправді синонімом європейськості* (Ю. Андрухович); *— Числа! — схопився я на ноги. — Чому я забув про них? Чому знехтував напуттями свого ментора?* (М. Дочинець).

2. *бот., сад.* Живець, який прищеплюють до рослини для одержання в гібриді ознак цього живця. *Чим старший ментор, тим сильніший його вплив на прищепу* (з наук.-попул. літ.); [К а р т а ш о в:] *Ми визнаємо гібридизацію міжвидову і навіть міжродову. Визнаємо деякий вплив відкритого вами ментора* (О. Довженко).

△ **Ме́тод ме́нтора** *див.* **ме́тод.**

МЕ́НТОРСТВО, а, *с.* 1. *заст.* Діяльність, заняття ментора (у 1 знач.). *Віддав візникові Сошенко усе, що знайшов удома, бо ж — мали йому заплатити за це хай недовге, але старанне менторство* (Н. Околітенко).

2. *ірон.* Повчальність у тоні й поведінці. *То було щось таке дрібне, таке нікчемне, що я довіку не перестану ненавидіти себе за це менторство жалюгідне. Звідки воно в мені взялося?* (М. Руденко); *Ім'я Ментора набуває особливої популярності у XVIII ст. як синонім авторитетного наставника; звідси й пізніший вислів — менторство, менторський (тобто повчальний) тон* (з наук.-попул. літ.).

МЕ́НТОРСЬКИЙ, а, е, *заст., ірон.* Стос. до ментора (у 1, 2 знач.) і менторства (у 2 знач.). *У жодній статті про мову я не вдавався до дидактичного, а тим більше менторського тону й не висловлював своєї думки як незаперечне твердження* (Б. Антоненко-Давидович); *Слободенюк поморщився. Йоні здалося, що молодому спеціалістові не раз доводилося чути цю менторську сентенцію з уст старшого колеги* (М. Стельмах); *Хоч як би Вадим тепер хизувався павиним пір'ям своїх менторських монологів, він назавжди лишиться для неї маленьким, зсутуленим, з переляканими очима* (М. Руденко); *Мою менторську тираду вона обірвала просто й невимушено: — А це не мої вірші* (Ю. Винничук).

МЕНУЕ́Т, у, *ч.* Старовинний французький танець тричасткового тактового розміру з повільними й плавними рухами. *— Вам, молодим, лиш усякі менуети та контраданси* [контрданси] *в голові, а давні дівоцькі звичаї забуваєте* (Б. Лепкий); *На чорному полотні ночі вирисовуються силуети двох фігур. Здається, що вони танцюють старовинний менует* (В. Собко); *Єлизавета танцювала менует з Кирилом, той легко, метеликом пурхав по паркету, й так само легко пурхала цариця* (Ю. Мушкетик); *В шерхоті одежі, в покриках маршалка балу, в польці, менуеті й контрдансі, в мірному стукоті закаблуків, у розпаленому диханні, в хвилюванні при зближенні тіл було щось таке святкове, гарне, урочисте, піднесене* (Валерій Шевчук); // Музика до цього танцю. *В себе, у Василівці, він замикався в лазні, щоб не надокучати домашнім трубними звуками, якими, здається, можна зірвати дах, і награвав найчутливіших менуетів* (О. Полторацький); *— Ми вже "Менует" Гайдна розучуємо, а він у футбол ганяє* (Л. Костенко).

МЕНУЕ́ТНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **менуе́т.** *У другій частині Другого квартету нівелюється відчуття сильних долей через вкладання тридольної менуетної теми в дводольний метр* (з наук. літ.); *Друга частина симфонії № 40 В. А. Моцарта переходить з мі-бемоль мажор в соль мінор, у менуетний малюнок третьої частини, у якому немає тепла, але є сувора й похмура сила* (з навч. літ.); // Характерний для менуету. *Гумористичний ефект сонати створюється поєднанням менуетної тридольності з чотиридольним метром* (з наук. літ.); *В основному Л. ван Бетховен ще зберігає "витончені" звороти XVIII ст., менуетні ритми, затримання, дріблену орнаментику* (з наук.-попул. літ.); *Пара пересувається в менуетному стилі, тримаючись за руки* (з навч. літ.); *Менуетний крок.*

2. *перен.* Урочистий, вишуканий (щодо стилю, манери і т. ін.). *Метафора Я. Івашкевича "менуетні шати" — це атмосфера свята, бальні сукні, оксамит, прошитий золотою ниткою, білі, рожеві, жовтуваті й чорні перли...* (з наук. літ.); // Те саме, що **мані́рний** 2. *У порівнянні з жінкою, що виступає яскраво й виразно, чоловік XVIII ст. не має сили: блідий і безбарвний, з анемічним менуетним характером. Чоловік намагається стати подібним до жінки в одязі й зачісці* (з наук.-попул. літ.).

МЕНШ *див.* **ме́нше.**

МЕ́НШАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ме́ншати.** *У віковій структурі населення можна прослідкувати послідовне меншання частки неповнолітніх* (з наук. літ.); *Тиск спричинює меншання звичайної кількості віртуальних частинок у просторі між пластинами, розташованими дуже близько одна від одної у вакуумі* (з наук.-попул. літ.); *За відсутності згасання амплітуда коливань зростає з меншанням довжини й меншає зі збільшенням довжини* (з навч. літ.).

МЕ́НШАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. Ставати меншим (про обсяг, кількість, величину чого-небудь); зменшуватися (у 1 знач.). *З кожним днем міняється й плата за роботу: то більшає, як багато товару присуне, то меншає* (Панас Мирний); *Відстань між планетою і ракетою меншала* (В. Владко); *Він .. знову побачив тільки половину сонячного кружала. Потім воно стало меншати й усихатися й почало нагаду-*

вати вузький золотий серп (І. Білик); *Місяць почав меншати й меншати, начебто набридло йому стояти близько до землі, а захотілося політати в небесах* (Валерій Шевчук); // *безос. Дедалі втікачів і догонців меншає, але частіше з'являються переможці елліни, що женуть списами поперед себе .. троянців і троянок* (Леся Українка); *Води в шлюпці меншало, і вона більше не прибувала. Троє гребців виливали її касками, каструлею* (В. Кучер); *Темніти почало. Людей все меншає й меншає* (В. Нестайко).

2. Ставати меншим (про силу, інтенсивність, ступінь чогонебудь); слабшати. *Бабуся-зима знала людей. Вона знала їх зависті* [заздрощі], *злості, амбіції, знала, як тяжко гнобили себе, не раз бувало ще й кров потекла, але те вже давно було і з часом все те якось меншало, лагідніло* (Н. Кобринська); *Перша зірка блиснула, за нею Друга, третя — меншає пітьма* (О. Ющенко); *Смерть Багряного, було нестерпно боляче, так і тепер, по п'ятьох роках Його смерті, відчуття болю не тільки не меншає, а більшає* (О. Шугай); // *безос. Літа мої сиві, сил меншає й меншає, пригасає зір* (Ю. Мушкетик); — *Надто багато помилок наробили, а надій, що встигнемо їх виправити, меншає...* (Н. Околітенко).

МЕ́НШЕ, МЕНШ, *присл.* 1. *перев.* **ме́нше.** Вищ. ст. до **ма́ло;** протилежне б і л ь ш е. *Так ворожка поробила, Щоб менше скучала* [дівчина] (Т. Шевченко); *Настало душне, гаряче літо. Риби ловилось все менше та менше* (І. Нечуй-Левицький); *Чим довше він тут сидів, тим менше розумів, що відбувається* (Ю. Андрухович).

2. *тільки* **ме́нше,** *перев. чого.* Означає меншу, ніж відповідний іменник або числівник, кількість чи розмір. *Його чотирнадцять синів і не менше п'ятдесяти онуків теж були дяками* (О. Довженко); *Він уже не молодий. Йому не менше сорока — сорока п'яти* (Ю. Логвин); *Він підсунув склянку з напістертим червоним помадним обідком по краях, налив собі на око трохи менше половини* (А. Кокотюха); *На валу вже юрмилася сила-силенна солдатів — не менше половини табору* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

3. *перев.* **менш.** Уживається в складених формах вищого ступеня прикметників і прислівників. *Я вам думку висловлю свою, Куди не так, як німець ваш, поважно, Але, я думаю, не менш одважно* (Леся Українка); *Вся Софійська площа від самої древньої Софії аж до не менш древнього Михайлівського монастиря захаращена народом* (О. Довженко); *По ліву руч од Великого князя мостилися менш значні люди* (І. Білик); *Безцеремонність, з якою він втрутився в нашу розмову, його дивні слова і не менш дивний тон геть спантеличили мене* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Все своє життя він* [Сократ] *провів або на війні, або під тиранією, а що залишилося для свободи, то й воно було не менше жорстоким, ніж війна чи влада тиранів* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки).

○ **(1) Ме́нше з тим,** *у знач. пред.* — неважливо, не має значення. *Я б змогла підійти до вас через місяць — зараз у мене багато роботи. — Довго! — зітхнула Ліліана. — Але менше з тим, ми на вас зачекаємо* (І. Роздобудько); *Живуть якось інші галицькі панночки, і навіть поетки серед них виходять заміж, заводять дітей, щоправда, ніхто з них чомусь по тому не пише, як воно їм ведеться. Але менше з тим* (Н. Сняданко); — *Чи так воно було, чи інак, менше з тим; тільки був той Тедальдо тяжко грошовитий і мав трьох синів* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); **(2) Не ме́нше (менш) як (ніж)...,** *у знач. присл.* — так само, як...; стільки ж (або й більше), як... *Їй добре жилося в покійного тата, дуже значного пана, у котрого за обід щодня сідало не менше як тридцять душ* (Панас Мирний); — *Самого цукру до вранішнього чаю треба було купити, — вирахувала вона, — не менше як фунтів з п'ять* (Ю. Смолич); *Я стежив за кінчиком пензля, який зупинявся у певних місцях не менш як десяти картин* (Р. Андріяшик); *Шлойма прийняв папку до рук — вона тягла не менше як на півтора кіло, а то й на всі два* (О. Ірванець).

◇ **Ні більш ні менш** *див.* **більше.**

МЕ́НШЕНЬКИЙ, а, е. Пестл. до **ме́нший.** *Матюха з буфета карафку дістав і другу, меншеньку, з наливкою для жінок* (А. Головко); *Усе, що могли, навантажили на коня, посадили на нього ще й двох меншеньких дітей і подалися лісом куди очі дивляться* (Ю. Покальчук); *Ейрін дуже тішилася з відсутності в її полі зору всюдисущих меншеньких сестричок, які з першого ж дня взяли собі за звичку бігати за нею хвостиком* (О. Авраменко); *Копати курган виявилося ой як нелегко! У меншенької Стефи взагалі нічого не виходило* (І. Андрусяк); // *у знач. ім.* **ме́ншенький,** кого, *ч.;* **ме́ншенька,** кої, *ж.;* **ме́ншеньке,** кого, *с.* Той (та), хто прожив менше років, ніж інші (про дітей). *У багатого пана було двоє синів. Старшенький удався собі тихий, слухняний, все за книжкою сидів, а меншеньке таке вродилось швидке, шаловливе* [пустотливе] — *тільки йому й діла, що гаса було по господі* (О. Стороженко); *Раптом меншенький спитав: — А скажіть, дідусю, Ви ходили в перший клас? — Та ходив, Павлусю* (П. Глазовий); — *Заряджаємо газом! — святково гукало меншеньке. Інше щоразу додавало: — В кого одноразові — підходь!* (Б. Жолдак).

МЕ́НШИЙ, а, е. 1. Вищ. ст. до **мали́й** і **мале́нький;** протилежне б і л ь ш и й. *Лисиця десь м'ясця дістала. Тихесенько прибігла під стіжок — Ум'яла більшенький шматок. А менший у сінце сховала На другий раз* (Л. Глібов); *Дні стали помітно меншими* (В. Собко); *Гатило .. уже стояв на довгому пагорі* [пагорбі], *під яким в'юнилася мілка притока Марни. Попереду здіймався ще один пагір, менший і круглястий* (І. Білик); *Вона відставила вбік одну тарілку, в інші продовжуючи накладати гуляш із загального чана. Потім налила у відставлену миску також гуляшу, проте вже з іншого, набагато меншого баняка, розмірами з відро* (Любко Дереш).

2. Молодший і наймолодший за віком. *Вчитель .. випустив школярів зо школи. Менші побігли, а старші, що здають* [складають] *екзамен на "свідоцтво", знов до книжок* (Б. Грінченко); *Вистава йде далі. Йосифа знаходять брати. Вітання й лагідність до меншого брата, ніжність рук і розмов* (Ю. Яновський); *Ернанів дядько, менший брат його батька, мав двох дочок, старшій з яких ще не виповнилося восьми років* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *у знач. ім.* **ме́нший,** шого, *ч.;* **ме́нша,** шої, *ж.* Молодша або наймолодша за віком людина. *Наш син у школу зранку ще побіг, Зо мною попрощавшися прихильно, Як старший з меншим* (М. Рильський); *Чомусь особливо запам'ятав, як учив їздити верхи меншого, тримав за ногу, а кінь схарапудився й побіг...* (Ю. Мушкетик).

◇ **Ме́нший брат <Ме́нші брати́>** *див.* **брат.**

МЕНШИ́НА, и, *ж.* Група осіб, що становить меншість у певному суспільстві. *Та це ж він, Олександер Дмитрович Зозуля! Колишній киянин .. На початку 30-х років потрапив до Воронежа, де був інспектором відділу національних меншин* (О. Шугай); *У пострадянських країнах .. ставлення до представників сексуальних меншин неоднозначне* (А. Кокотюха); *Призначення меншини — поривати масу за собою, виконувати функцію, як каже Мойсей у Франковій поемі, "квасу в прісному тісті"* (О. Забужко).

(1) Націона́льна менши́на (ме́ншість) — група громадян певної держави, які не є представниками титульного етносу, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою. *Момзен .. підтримував публічно в пресі реакційну національно-колонізаторську політику прусського буржуазно-монархічного уряду щодо польської національної меншості в Пруссії* (І. Франко); — *Майже нема держави, в котрій не було б так званих меншостей національних* (Б. Лепкий); — *Такі речі, як агресивність, суб'єктивність у ставленні до соціальних чи національних меншин, радикальність політичних поглядів, ви повинні собі заборонити* (Н. Сняданко).

МЕНШИ́ННИЙ, а, е. Стос. до меншини. *Навчання рідної меншинної та домінантної мов сприймається як важливий інструмент академічних успіхів дітей етнічних меншин* (з наук.-попул. літ.).

МЕНШИ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **менши́нний.** *Поляки відчувають себе в рівних умовах з українцями, а так звана "меншинність" ніяким чином не впливає на соціальну мобільність у сучасному українському суспільстві* (з наук. літ.); *Хартія уникає суто схематичного й хибного підходу, за яким меншинність мови чітко визначається відсотковими чи подібними кількісними характеристиками* (з мови документів).

МЕ́НШІСТЬ, шості, *ж.* 1. Менша частина, кількість чогось цілого, певної групи; протилежне б і л ь ш і с т ь. *Єзуїти головний удар направили на вищу українську й білоруську інтелігенцію, що тоді була православною, в меншості — протестантською* (І. Огієнко); *Вийшовши на битий шлях, .. вони розділилися: меншість подалась до Печерського, а більшість — до Дніпра* (З. Тулуб); — *Село, Софіє Кирилівно, залишиться для тих, хто без нього прожити не може. Як риба без води. Таких меншість...* (М. Руденко); *Сьогодні тут буде Варфоломеївська* [варфоломіївська] *ніч. — Тобто? — Більшість різатиме меншість. — Принцип усіх революцій* (П. Загребельний); *Саме в містах, де українці становили утискувану, але тісно згуртовану меншість, і з'явилися нові поборники православ'я* (з наук.-попул. літ.).

2. Те саме, що **менши́на.** *Генерал Вінце .. писав до Будапешта правду: "Я вважаю, що заходи, вжиті .. щодо русинської меншості, не дали бажаних наслідків"* (С. Скляренко); *Рух у своїх документах .. виступив за свободу не тільки корінної нації, але й усіх етнічних меншостей, які мають політично єднатися з провідним етносом держави* (Д. Павличко).

3. Те саме, що **меншова́ртість.** *Слава Аллахові, що дав мені завжди пам'ятати про мою меншість!* (Ю. Логвин).

Націона́льна менши́на (ме́ншість) *див.* **менши́на.**

МЕНШОВА́РТІСНИЙ, а, е. Прикм. до **меншова́ртість.** *За законом Менделя в антропологічній расі домішки є меншовартісними порівняно з первенями, тому вони дуже швидко будуть еліміновані* (з наук. літ.); *Твори — українська та зарубіжна література — значно успішніше, ніж суха офіційна пропаганда, фіксували в масовій свідомості українців стереотип сприйняття своєї мови як мови меншовартісної* (з публіц. літ.).

МЕНШОВА́РТІСТЬ, тості, *ж.* Відчуття меншої вартості, цінності кого-, чого-небудь порівняно з ким-, чим-небудь іншим; неповноцінність. *Стільки героїв було, стільки подвижників, — чому ж печать меншовартості?* (Л. Костенко); *Виросли жваві й активні мешканці, і всі вони сходилися на думці: ми вже мусимо бути містом. .. Геть меншовартість! І голова правління міської громади із відповідним поданням звернувся у найвищу державну інстанцію* (О. Шугай); — *Служіння тих, хто присягався іменем Бога, в моєму часі мало двоїстий характер. Це могло йти не так від віри, як диктуватися амбіціями чи почуттям меншовартості на тлі суцільного бордельного життя інших* (М. Матіос); *Маргінали, які на той час заполонили університетські аудиторії та шпальти періодичних видань, витісняли почуття власної меншовартості, компенсуючи його "класовою"* (К. Москалець).

△ **Ко́мплекс неповноці́нності (меншова́ртості)** *див.* **ко́мплекс.**

МЕНШОВИ́ЗМ, у, *ч., іст.* Одна з двох основних течій у Російській соціал-демократичній робітничій партії початку XX ст., що обстоювала менш радикальні, більш компромісні методи політичної боротьби порівняно з більшовизмом. *Після Лютневої революції 1917 р. меншовизм становив впливову політичну силу, партія нараховувала до 193 тис. членів* (з наук. літ.); *Безперечно, меншовизм був типово опортуністичним явищем, неспроможним організувати і очолити великі й назрілі історичні перевороти* (О. Шугай).

МЕНШОВИ́К, а́, *ч., іст.* Послідовник меншовизму, член меншовицької партії. *Вся емігрантська група складалася майже виключно з меншовиків та есерів* (Д. Бузько); *Щодо необхідності запровадження змішаної економіки та демократизації неодноразово говорили представники меншовиків та есерів ще в 1918 р.* (з навч. літ.).

МЕНШОВИ́ЦЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **меншови́к** і **меншови́зм.** *Кожному хотілось підскочити до трибуни і скрикнути: "Досить нам меншовицьких промов"!* (М. Хвильовий); *Під час запеклих класових боїв під Крутами, під мурами київського "Арсеналу", на вулицях Катеринослава й Одеси російські газети на Україні, починаючи від меншовицьких і кінчаючи монархічними, інакше не писали, як "Война украинцев с большевиками"* (Б. Антоненко-Давидович); *Лев Троцький редагував меншовицьку газету "Начало", був заступником, а потім головою Петербурзької ради* (з навч. літ.).

МЕНШОВИ́ЧКА, и, *ж., іст.* Жін. до **меншови́к.** *Ці загальні збори перетворилися на опозиційний мітинг, коли слово взяла робітниця Ванштейн (на думку інформаторів, "меншовичка")* (з наук.-попул. літ.).

МЕНЬ, я́, *ч., діал.* Минь. *Прізвище Менцак утворене від мень — риба* (з наук. літ.).

МЕНЬО́К, нька́, *ч., діал.* Зменш.-пестл. до **мень.** *Під лавою щось хлюпнуло у воді, жінка одразу ж нагинається й радіє, підіймаючи з долівки чималу макітру: в ній темніють живі в'юни, невеликий меньок і кілька линків* (М. Стельмах); *Дуже смачна і красива риба меньок, яку можна запекти*

для святкового столу (із журн.); * У порівн. *Уже троянці вгамовались* [вгамувались], *Могоричу всі потягли; І, мов меньки, повивертались, Безпечно спати залягли* (І. Котляревський).

МЕНЮ́, *невідм., с.* 1. Набір страв для сніданку, обіду, вечері. *Гулька заздалегідь попередив директора чайної, що має намір посидіти з компанією, вручив завдаток, домовився про меню* (М. М. Тарновський); *Збуджений, сумний Платон випередив Ангеліну, що клопоталася на кухні з тим весільним меню, сам відчинив двері матері та нареченій* (Люко Дашвар); *Олбінет витяг з ящика, де зберігались харчі, кілька куснів сушеного м'яса і з десяток сухарів. Стюард аж червонів, пропонуючи таке вбоге меню, але всі їли залюбки* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

2. Листок з переліком страв і напоїв (у закладах громадського харчування). *Меткий офіціант подав меню* (Л. Дмитерко); — *Певне, ви обмінюєтесь дотепами, раз у раз у вашому товаристві зринає сміх, надто ж коли ви беретесь вивчати розкішні ресторанні меню...* (О. Гончар); *Гоца, кожного разу, коли нагадувала собі, що ціни в меню подано у гривнях, тішилась і тупотіла ногами* (Любко Дереш).

3. *інформ.* Елемент інтерфейсу користувача, що дозволяє обрати одну з кількох перерахованих опцій програми. *У верхньому рядку вікна є піктограма системного меню, за нею — заголовок вікна і, нарешті, — кнопки мінімізації, максимізації та закриття вікна* (з навч. літ.); *У пакунку банкір традиційно знайшов дешевий мобільник, ввімкнувши телефон і оперуючи стрілочками, зайшовши в меню, вибрав розділ "Контакти"* (А. Кокотюха); *Кейт .. набрав на клавіатурі спеціальний код авторизації. На дисплеї з'явилося меню, він обрав пункт "Дім (Патрія)"* (О. Авраменко).

МЕО́Т *див.* **мео́ти.**

МЕО́ТИ, ів, *мн. (одн.* **мео́т,** а, *ч.;* **мео́тка,** и, *ж.).* Давні племена, які, за даними античних письмових джерел, жили в Приазов'ї та Прикубанні з VII ст. до н. е. до III ст. н. е. *Безмежна степова зона була справжнім раєм для кочовиків. Які тільки народи не стикалися на цих рівнинах. Кіммерійці, скіфи, меоти, сармати, синди...* (Д. Білий); *Меоти мешкали на березі Каспійського моря між Волгою та річкою Урал* (з наук. літ.).

МЕО́ТКА *див.* **мео́ти.**

МЕО́ТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мео́ти.** *Меотські мечі були предметом торгівлі (обміну) з сусідніми народами* (з наук. літ.); *Меотські племена брали активну участь у політичному житті Боспорської держави протягом усієї її історії* (з наук.-попул. літ.); *Меотська археологічна культура — культура ранньої залізної доби й переходу від бронзи до заліза — була поширена на східному та південно-східному узбережжі Азовського моря в І тисячолітті до н. е., а також на узбережжі Чорного моря аж до Абхазії* (з навч. літ.).

...МЕ́Р. Друга частина складних слів, що вказує на їхній зв'язок з поняттям "будова", "склад" і "розчленування", напр.: і з о м е́ р, м о н о м е́ р, п о л і м е́ р.

МЕР, а, *ч.* Виборна особа, що очолює місцеві органи самоврядування в деяких країнах (перев. англомовних). *Річ держав помічник мера, Перед ратушею ставши* (Леся Українка); — *Коли мер дізнався, що ми збираємося розшукувати Ван-Саунгейнлера, то одразу ж змінив своє ставлення до нас* (Ю. Бедзик); // *розм.* Виборна головна посадова особа територіальної громади міста в Україні. — *Коли вас оберуть мером, можете деякі з оцих фотографій збільшити й розвішати на стінах свого кабінету в мерії* (М. Білкун); — *Алло, алло?! Приймальня? Я б хотіла записатися на громадський телевізійний прийом до пана мера* (І. Роздобудько).

МЕ́РВА, и, *ж., діал.* М'ята, терта або зопріла солома. *Лукина .. висмикнула з хлівця з загати жменю потерті та мерви* (І. Нечуй-Левицький); *Коли відчинились хатні двері, на Кузьму війнуло тяжким духом перепрілих онуч, перестоялих в цеберці помий та аміачних випарів від мерви, на якій, згорнувшись калачиком, лежало теля* (А. Іщук); *Уже осипається мерва з чернечої брами* (І. Андрусяк); * Образно. *І горе зітреться на мерву* (В. Стус).

МЕ́РВИТИ, влю, виш; *мн.* ме́рвлять, *недок., що, діал.* М'яти, бгати (у 1 знач.). * Образно. — *Не в ситості, Кириле, щастя, а в .. певності, що ти живеш по правді, не робиш шкоди іншим і не даєш нікому й свою мервити душу* (Василь Шевчук).

МЕРВИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* Те саме, що **ме́рва.** *Раз весною взяв дід рискаль та й мотику, скопав у городці грядку велику, мервицею попринадив, грабельками підгромадив* (І. Франко).

МЕ́РГЕЛЬ, ю, *ч., геол.* Осадова гірська порода, що складається з глини й вапняку. *Токарний різець та виточені з м'якого каменю (мергелю) пряслиця знайдені на відомому городищі Зимне* (з наук. літ.); *Розтерті в порошок перепалений пісковик, мергель, вохра використовувались як барвники для розпису одягу* (з навч. літ.); *Забудовники ломами відколювали важкі брили м'якого, наче крейда, мергелю* (М. Циба).

МЕ́РГЕЛЬНИЙ, а, е, *геол.* Прикм. до **ме́ргель.** *Мергельні відклади;* // Який містить мергель. *Розріз комплексу загалом однорідний. Це суцільна мергельна товща, з поодинокими прошарками глинистих і піскуватих вапняків* (з наук. літ.).

МЕРГЕЛЮВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **мергелюва́ти.** *Серед здобутків українського ґрунтознавства у 30-ті роки XX ст. можна виділити розв'язання проблем хімічної меліорації ґрунту на Поліссі мергелюванням* (з наук. літ.).

МЕРГЕЛЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок., що, спец.* Вносити мергель у ґрунт. *В орендних договорах XIII століття зазначено, що орендар зобов'язаний мергелювати землю, надану йому в користування* (з наук. літ.).

МЕРГЕЛЮВА́ТИСЯ, ю́ється, *недок., спец.* Пас. до **мергелюва́ти.** *Поле мергелюється.*

МЕ́РДЖЕР, у, *ч., екон.* Об'єднання двох або кількох підприємств прямим придбанням одним із них чистих активів інших без утворення нового підприємства. *Причиною мерджеру на ринку, як правило, є ситуація, коли продукт досить високої якості, пропонований компанією до реалізації, продається повільно через протидію конкурентної фірми* (з наук.-попул. літ.).

МЕРЕ́ЖА, і, *ж.* 1. Сіть з великими вічками для ловлення риби, птахів і т. ін. *Важка мережа тонула в воді, тільки зверху вискакували бульки та блищав довгий рядок здорових, білих, дерев'яних ґалаґанів, неначе разок намиста* (І. Нечуй-Левицький); *Ставши ловцем зайців, Жив десь у горах він; Сіті й мережі плів, Другом собаку мав* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана); * Образно. *Волосся її розвіялося на чотири сторони білого світу, і птахи, що пролітали повз них, заплутувалися у його мережах і наповнювали співом його* (Ю. Винничук).

2. *чого, перен.* Те, що нагадує своїм виглядом багато схрещених, переплетених ліній. *Стежок поплутаних, доріг, шляхів і колій мережа слалася безмежна по землі* (М. Рильський); *Небо цвіло наді мною В синій мережі ялин* (Т. Масенко).

3. *яка, чого.* Сукупність яких-небудь шляхів, ліній зв'язку, каналів і т. ін., розташованих на певній території. — *Комунікаційну мережу цеху я вже мав нагоду оглянути детально* (Ю. Шовкопляс); *Мабуть, єдиний спосіб припинити кляту промову злочинця — вимкнути струм з освітлювальної мережі міста...* (В. Владко); *Капітан у минулому працював інженером-електриком на високовольтній мережі, яка живилася Дніпрогесом* (О. Гончар).

4. *інформ. (з великої літери).* Те саме, що **Інтерне́т.** *Дівчинка, яка мала певні плани щодо безпеки всесвітньої Мережі, охоче розмірковувала на тему: а що, якби...* (Г. Вдовиченко); *Не можна ввійти в Мережу і працювати в ній, попередньо не зареєструвавшись під відомим тільки системі іменем* (з навч. літ.).

5. *яка, чого.* Сукупність однорідних закладів, підприємств і т. ін., розташованих на певній території. — *Треба звернутись до влади... Апелювати до громадської думки... Поширити мережу уповноважених* (В. Домонтович); *Подібні міста, як наш Щуроград, повинні вкрити густою мережею усю землю* (Ю. Винничук); *Утікачі потрапляли до Кракова, де їм надавали все необхідне. Тут діяла розгалужена мережа українських організацій* (М. Андрусяк).

(1) Торгове́льна (торго́ва) мере́жа — сукупність підприємств з продажу товарів населенню і постачання ними торговельних організацій. *Надійка, звичайно, знала Юлія Віталійовича, хоч сказати певно, хто він, так і не змогла б .. Чула: обіймає якусь чималеньку посаду в органах міської торговельної мережі* (В. Козаченко); *Не минуло й року з дня видання, як увесь наклад "Тигроловів" у торговельній мережі видавництва в 1400 точках по всій Голландії та Бельгії було випродано* (О. Шугай); *Компанія володіє, крім кавової торгової марки, ще й торговою мережею невеликих магазинів в Австрії та Німеччині* (із журн.).

△ **Ву́зол мере́жі** *див.* **ву́зол**[1]; **(2) Інформаці́йна мере́жа** — сукупність територіально розосереджених систем оброблення даних, засобів і / або систем зв'язку та пересилання даних, що забезпечує користувачам дистанційний доступ до її ресурсів і колективне використання цих ресурсів. *Електронна торговельна та інформаційна мережа — юридична особа будь-якої організаційно-правової форми, створена згідно із Законом України* (з мови документів); *Підтримку сайту здійснює Національна інформаційна мережа України з енергозбереження, створена для забезпечення інформатизації паливно-енергетичного комплексу* (із журн.); **(3) Соціа́льна мере́жа:** а) інтернет-співтовариство користувачів, об'єднаних за будь-якою ознакою на базі одного сайту. *Соціальна мережа відрізняється від реальних людських спільнот тим, що у функціонуванні мережі не грає ролі географічна віддаленість її учасників один від одного* (з наук.-попул. літ.); б) сайт, що об'єднує таких користувачів. *Він зайшов у соціальну мережу, де було зареєстровано Андреа, і стерпів іще один удар страху, коли побачив, що Андреа вийшла в он-лайн* (Любко Дереш); *Саме молодь є найбільшим споживачем телевізійної інформації, користувачем Інтернету, соціальних мереж* (з газ.); **(4) Теплова́ мере́жа** — сукупність трубопроводів і допоміжних конструкцій та приладів для постачання тепла споживачам від одного або кількох джерел тепла. *Трубопроводи теплових мереж у місцях перетинання перекриттів, внутрішніх стін та перегородок необхідно прокладати в гільзах з негорючих матеріалів* (з мови документів); *Київенерго завершило капітальний ремонт теплових мереж на бульварі Лесі Українки* (із журн.); **(5) Чарунко́ва мере́жа,** *спец.* — мережа, яка містить принаймні два вузли, між якими є два та більше шляхів. *Найбільше поширення чарункові мережі мають отримати у сфері інформаційних технологій* (з наук.-техн. літ.); *Чарункова мережа складається з одного координатора й декількох маршрутизаторів і кінцевих пристроїв* (з наук.-попул. літ.).

МЕРЕ́ЖАНИЙ, МЕРЕ́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **мере́жати, мере́жити** 1–3. *І сорочка в неї не буденна, а мережана білим?* (М. Матіос); — *Дмитре! Ладоньку мій! — вигукнула старша жінка, повна, але рухлива, одягнута в мережаний вишивкою білий кожушок* (В. Малик); *На старому бояринові .. жупан золотого грецького ткання підперезаний кільчастим чересом, на який з плеча спадав мережаний рушник* (І. Білик); *На порозі з'явилася широка, мов ступа, дівка .. — Це моя старша* [дочка] .. — *промовив Мартин, підсовуючи математикові велику, мережену рибками ложку* (Г. Косинка); *Тремтячими руками витяг* [Півник] *із купи захопленого добра карбований, мережаний кий Гречина* (Ю. Логвин); * У порівн. *Сонце, проблискуючи крізь шиби, творило грубезні, косі стовпи, немов із срібла вилиті, немов діамантами та всіляким дорогим камінням мережані* (І. Франко).

2. *перен.* Дієпр. пас. до **мере́жати, мере́жити** 4. *Я щоліта навідую свого колегу, бо, признатися, щиро полюбив .. Полюбив великі, мережані прожилками руки, від яких пахне і медом, і степовим зіллям, і працею* (Є. Кравченко); *Пустка тих днів, із сонцем у високому бузковому небі, мережана павутинням паморозі, кликала духів з його маленького, крихітного минулого* (О. Ульяненко); // *у знач. прикм.* Укритий лініями, плямами, що нагадують сіть (у 1 знач.), мереживо (у 1 знач.). — *Жук укусив. Мережаний жук, щоб він пропав* (Панас Мирний); *Місяць плив між гілками дуба. Тремтіло сріблясте листя. І далеко від дуба лягала химерна мережана тінь* (І. Цюпа).

МЕРЕ́ЖАНКА, и, *ж.* 1. Те саме, що **мере́жка** 1. *"Простора біла блуза з натуральної бавовни з мережанкою личить усім* (із журн.); * Образно. *Думки-мережанки" — перша і єдина збірка оригінальних поетичних творів Олени Пчілки* (з навч. літ.); // Річ із мережкою. [П р и н ц е с а:] *У мене там, у замковій світлиці, мережанок багато срібно-злотих, і прядива, й серпанків* (Леся Українка); *Ще бринить світло. Крізь мережанку занавіски вирізьблюється Зінина постать* (В. Чумак); *Такі елементи, як рушники, писанки, мережанки, оздоблені унікальними орнаментами, несуть у собі закодовану інформацію про зародження та становлення української культури та нації в цілому* (з наук.-попул. літ.); *Картини, вишиванки, мережанки, випічку бориспільських майстрів виставили на аукціон учасники етнофестивалю "Козацька варта"* (з газ.).

2. Великоднє яйце з наклеєним на нього мереживом. *Кубельця під мережанки теж виготовляли спеціальні — плели гачком білі або різнокольорові серветки з трохи піднятими*

гофрованими краями, туго крохмалили (з наук.-попул. літ.); *Мережанки робили так: натуральне мере́живо клеїли на яйця — біле на крашанки, кольорове — на білі та руді* (із журн.); — *Скажіть, будь ласка, а чому на цей конкурс не приймають великодні писанки в традиційних старокиївських техніках, зокрема мережанки?* (з газ.).

МЕРЕ́ЖАННЯ, МЕРЕ́ЖЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **мере́жати, мере́жити.** *Свіжоприбулі красуні, напучувані в майстерності всіх тонкостей спокушування й приваб, крім Корану, вивчали письмо, музику, танець, спів, приписи поведінки, мережання, шиття* (з наук.-попул. літ.); *Нецікава істина стала за канву цікавому мережанню, бо вся сила всякої істини залежить од того, як її висловити, в якій формі вивести її на людські очі* (С. Єфремов); *В голові мигнуло блискавкою: розмова з сином, неспокій, що штовхнув мене на мереження цих рядків* (Валерій Шевчук).

2. Мережані (вишивані, різьблені) візерунки на чому-небудь. *Крісло єсть у тій хатині, Все в мережанні дивнім, Хто сидить там, той щасливий, Я — щасливцем був таким!* (Леся Українка); * Образно. *Де-не-де чорніє мереження ріль* (А. Головко).

МЕРЕ́ЖАТИ, аю, аєш, **МЕРЕ́ЖИТИ,** жу, жиш, *недок., що.* 1. Робити мережку (у 1 знач.). *Ой дощ іде, роса паде на білу березу, А я своєму миленькому сорочку мережу* (з коломийки); *На колінах недокінчена князева сорочка. Малуша далі береться її мережити, а в голові знову снують думки та спогади* (Б. Лепкий); *У нас зроду таких грошей не водилося. Та мені за них треба цілий вік сорочки мережити* (В. Чемерис); * У порівн. — *Мій син служить у пристава в канцелярії: там пише хлопчина, як мережить* (С. Васильченко).

2. Те саме, що **вишива́ти.** *А вельможна панна сіла си в віконце, Тонесеньку хустку злотом мережить* (Ю. Федькович); *Та візьми вишиванку з планшета в крові, Де Оксана мережала маки* (Л. Забашта).

3. Вирізьблювати візерунки на дереві, дерев'яних предметах. *Одні* [козаки] *перековували коней, лагодили вози, мазали дьогтем мажари, інші .. мережили ярма, люшні і задники на гарбах* (П. Панч); *У шкільній майстерні виготовили різці та жолобчасті долотця. Разом з учнями мережив узорами полиці і Турбай* (І. Волошин); *Хлопець трохи відстав: на ходу мережив ножиком гарну ліщинову палицю* (В. Малик).

4. *перен.* Укривати яку-небудь поверхню лініями, плямами, що нагадують сіть (у 1 знач.), мереживо (у 1 знач.). *Уже завечоріло. Широкі тіні простяглись і мережили степ* (О. Стороженко); *Вітер з Дніпрових низин обгортає думне чоло, а сонце мережить веселкою писані рядки* (І. Пільгук); *Кров почала капати з ніздрів, мережачи під ногами сніг* (І. Білик); *В ярах, що мережали схили, все ще лежали пласти сірого снігу, наче сіль* (Г. Пагутяк); // Дрібно писати на папері; узагалі писати, розповідати барвисто, витіювато, пишномовно. *Хоч доведеться розп'ястись! А я таки мережать буду Тихенько білії листи* (Т. Шевченко); *Кожен, хто пише, повинен знати: не тільки для себе мережить він рядки, але й для можливого свого читальника* (Валерій Шевчук); *Чорний Ворон лежав у холодку край невеличкої галявини .. і намагався щось мережити лівицею в потертому записничкові* (В. Шкляр); *І здобудеш істинне натхнення, мережачи оди та пеани, елегії та панегірики* (С. Процюк); // Рухаючись, прокладати невидимі лінії на чому-небудь. *Він швидкими кроками мережить кімнату з кутка в куток* (Н. Рибак); *Вулицю мережить вогонь* (Є. Доломан).

МЕРЕ́ЖАТИСЯ, ається, **МЕРЕ́ЖИТИСЯ,** иться, *недок.* 1. Укриватися лініями, плямами, що нагадують сіть (у 1 знач.), мереживо (у 1 знач.). *У кабиці згасав огонь, мережився попелом* (З. Тулуб); *Степ мережився тінями ночі* (Т. Масенко); *Він сідав до невеличкого столу, чоло мережилося брижами незгасаючої задуми* (І. Пільгук); *А далі починалось озеро. Його синя широчінь ледь мережилась дрібненькими жмурами* (І. Білик); *Довго сушиться невід порожній, на веслах холодних мережиться блискіт* (П. Мовчан).

2. Пас. до **мере́жати, мере́жити** 1, 2. *Рушники вже ткались, і хустина мережалась, Шовком вишивалась* (Т. Шевченко); * Образно. *Зелені килими ярини мережалися чорними борознами* (С. Добровольський).

МЕРЕ́ЖЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **мере́жа** 3, 4. *Я вніс певні корективи в стосунки героїв, переписав цілу низку фрагментів і навіть вилучив з тексту кілька епізодів. Саме цей варіант потрапив у мережеві бібліотеки* (О. Авраменко); *Апаратні ресурси інформаційних систем складаються з комп'ютерів, периферійного та мережевого обладнання* (з навч. літ.); *Мережеві видання відтягнули чимало досвідчених журналістів із друкованих ЗМІ* (із журн.).

△ **Мере́же́вий ма́ркетинг** *див.* **ма́ркетинг.**

МЕРЕ́ЖЕНИЙ *див.* **мере́жаний.**

МЕРЕ́ЖЕННЯ *див.* **мере́жання.**

МЕРЕ́ЖЕЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **мере́жка.** *Була в Охріма сіра Свита, Так хороше пошита: Іззаду вусики з червоного сукна, На комірі мережечка така, що на! — Хоч голові носити!* (Л. Глібов); *І кожна цегла, статуя, колона, мережечка, різьба і малювання незримими устами промовляє: "Мене створив єгипетський народ"* (Леся Українка); *Звісно, там ніч темна була. Не видно було ні мережечок, ні сіточок, ні капшучків, які там гойдались* (А. Тесленко).

МЕРЕ́ЖИВНИЙ, а, е. 1. Зробл. з мережива (у 1 знач.), оздоблений мереживом. *Вона вийшла з світлиці вже одягнута в новеньке брунатне кашемірове плаття з білосніжним мереживним комірцем* (С. Добровольський); *Вона витягла мереживну хустинку і обережно, щоб не обсипалася фарба зі щік, витерла сльози, яких насправді не було* (М. Дашкієв); *З-під мереживного чепчика на Хаблака зиркали до всього цікаві оченятка маленької людини, що вже бачила, відчувала і, певно, якось по-своєму аналізувала світ* (В. Дрозд); *Вона була одягнена лише в мереживну нічну сорочку, що сягала їй майже до щиколоток* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *перен.* Схожий на мереживо (у 1 знач.). *Ромашки вже одцвіли, і тепер на тоненьких ніжках похитувалися не білі, мереживні квіти з жовтою серцевиною, а сама ця серцевина* (М. Руденко); *Вдома сонце завжди світило крізь листя, крізь густе гілля, лягало на землю мереживними блискітками* (П. Загребельний); *Все, що її оточувало, раптом почало осмислюватися не інакше, як мереживний візерунок* (Любко Дереш).

МЕРЕ́ЖИВНИЦЯ, і, *ж.* Робітниця, яка робить мереживо (у 1 знач.). *Скільки одному-єдиному панові обслуги, виявляється, треба: камердинери, лакеї, .. прачки, мереживниці, швачки, маляри...* (І. Андрусяк).

МЕРЕ́ЖИВО, а, *с.* 1. Сітчаста тканина з візерунками, якою оздоблюють одяг, білизну та ін. предмети домашнього

вжитку. *Ібрагім вирішив зодягнутися венеціанським купцем. Кольорові мережива, чорний оксамит, золотий ланцюг на шиї, персні з великими самоцвітами* (П. Загребельний); *Навколо мене — ціла колекція гарних предметів зі срібла, горіха, ебену* [ебенового дерева], *сандала, слонової кістки, бронзи, теракоти, мережива, оксамиту* (Ю. Андрухович); *На ній була шовкова нічна сорочка, прикрашена мереживом і вигадливою вишивкою* (О. Авраменко); * Образно. *В мене тоді був роман... ну, знаєте, такий... випалює все в душі .. ніби рвеш серце на тонкі мережива...* (Ю. Іздрик).

2. *яке, чого, перен.* Те, що нагадує таку тканину. *Павук снував туди й сюди своє мудре мереживо* (Б. Грінченко); *Над вікном звисало червоне мереживо дикого винограду* (Ірина Вільде); *Індіє моя, далекий сонячний краю! Я хотів би .. змальовувати мармурове мереживо старовинних палаців* (М. Дашкієв); // Те, що описується, про що розповідається або думається барвисто, витіювато. *Голова моя, мов павук павутиння, снує мереживо думок* (М. Коцюбинський); *А дід, ласкавий бородань, Мереживо оповідань Почав повільно розгортати* (М. Рильський); *Яке блаженство походжати вогкуватими доріжками між покраплених росою виноградних лоз .. і плести мереживо витіюватих думок* (В. Дрозд).

△ **(1) Брюссе́льське мере́живо** — тонке дороге мереживо із рослинними візерунками, іноді з зображенням фігур і сюжетних сцен. *М'яко шерехтіли бальні сукні, оголені плечі і руки купались у біло-рожевій піні брюссельських мережив* (Б. Левін); *Вона має на собі фіжми, черевички на високих підборах і брудного чепчика з брюссельського мережива, завеликого на неї, так що личко здавалось кумедно маленьким* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Е. По); **(2) Валансьє́нські мере́жива** — те саме, що **валансьє́н.** *Деякі французькі вироби (ліонський оксамит, валансьєнські мережива та ін.) відзначалися такою високою якістю, що стали користуватися широким попитом по всій Європі* (з навч. літ.); *Валансьєнські мережива завжди були у великій ціні* (з газ.).

МЕРЕЖИВОПЛЕТІ́ННЯ, я, *с.* Плетіння мережива. *Мереживоплетіння було відоме з давніх-давен* (з наук.-попул. літ.); *Рукодільниці поступово опанували різноманітні техніки мереживоплетіння, як сучасні, так і старовинні, дещо забуті* (із журн.); *На фестивалі понад триста народних майстрів представлять традиційні види декоративно-ужиткового мистецтва: мереживоплетіння, художнє оброблення шкіри, художню кераміку* (з газ.).

МЕРЕ́ЖИВЦЕ, я, *с.* Зменш.-пестл. до **мере́живо.** *На ній було довге кльошове плаття з високим стоячим коміром, обшитим вузьким мереживцем* (Ф. Бурлака); *Вчора була на нараді. .. Давно вже нікого не бачила, то прихорошилась, обшила чорним мереживцем стару квітчасту блузку* (І. Жиленко); *Поряд із сукнею прозорі колготки сріблясті. І білі черевички лакові. В окремому пакуночку — білі трусики й ліфчик із мереживцем* (Люко Дашвар).

МЕРЕ́ЖИТИ *див.* **мере́жати.**

МЕРЕ́ЖИТИСЯ *див.* **мере́жатися.**

МЕРЕ́ЖКА, и, *ж.* 1. Ажурний візерунок, зробл. на місці висмикнутих із тканини ниток. *Був і дівчачий товар: стрічки, .. запаски, кораблики, рушники, і шиті, і з мережками* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Шила хрестиком ще й мережкою, Як ходив ти до мене стежкою* (Л. Забашта); *Донька була в рясній новій спідниці й сорочці з широкою мережкою по рукавах та душі* (І. Білик); * Образно. *Розплітається уранці Срібних снів мережка* (О. Олесь); * У порівн. *Навіконники і наличники на дверях з вирізками і зарубками, — неначе мережки на рушнику* (О. Стороженко); // *заст.* Мереживо (у 1 знач.). *Одсувались комоди і звідти викидались тонкі сорочки, такі чудні і легкі, наче пушинки, з свистом дерлися рядна, літали, мов павутиння, мережки* (М. Коцюбинський); *Анастасія Марківна плела свою мережку* (Ю. Мушкетик); // *рідко.* Різьблення на дереві. *Надвечір'я. Платон біля майстерні виструґує дерев'яну мережку* (О. Коломієць).

2. *перен.* Те, що своїм виглядом нагадує такий візерунок. *Ніч. З неба дивиться місяць. Берестки, тополі стоять, застиглі в сріблі. Мережки скрізь рябіють по улиці* (А. Тесленко); *Сонце кинуло в Дніпро золоту мережку і милується з неї, пустотливе* (Б. Антоненко-Давидович); *Шелестів, коливаючись, очерет, білі мережки піни шумували на воді, прокочувалися сплески* (В. Шкляр).

3. Те саме, що **ви́шивка.** *Ви навчіть мене вишивки, мамо! І навчіть мене, рідная, так, Щоб з мережки живими словами Промовляли волошки і мак* (Т. Масенко); *Спогади сплітались в барвну мережку, мов на білій, вишитій заполоччю сорочці* (П. Загребельний); // Барвиста оздоба, що нагадує вишивку. *Ще і лози червоної добув, Щоб .. на краях зробить мережку* (Л. Глібов).

МЕРЕ́ЖНИЙ, а, е. Прикм. до **мере́жа** 3–5. *Підключення до системи відеоспостереження здійснюється через мережний порт* (з наук. літ.); *Мережний рівень служить для утворення єдиної транспортної системи, що поєднує декілька мереж* (з навч. літ.).

МЕРЕЖО́ВАНИЙ, а, е, *заст.* Мережаний, мережений. *Не переп'є його і Данилка, от що у того пана, що біля нас живе, та що за його ридваном ззаду труситься у цвяхованому каптані та у мережованім брилі* (Г. Квітка-Основ'яненко).

МЕРЕ́ЖЧАТИЙ, а, е. Оздоблений мережками (у 1, 3 знач.). *Батькові ш'ю* [шию] *сорочки мережчаті* (Я. Щоголів); *Недалечко стояв плетений стіл, накритий яскравою мережчатою скатертиною* (з мемуарної літ.); // Схожий на мережку, мереживо. *Помалу йшла вулицями .. і опинилась перед мережчатою брамою великого саду* (Б. Грінченко); *З шостого поверху дивлюсь на стіни — В надвечірній час, коли дими мережчаті* (М. Семенко); *Їм траплялись і біло-рожеві печериці, і жовті лисички, які ховались між мережчатого листя папороті* (О. Донченко); *Відсахнувся Серпокрил і різко рухнувся за вугол. Побіг до мережчатої залізної хвіртки* (В. Барка).

МЕРЕ́НГА, и, *ж.* Тістечко із запечених збитих яєчних білків та вершків з цукром; безе (у 1 знач.). *Меренга — це звичайне всіма улюблене безе. Технологія приготування цієї страви досить копітка і має масу значних нюансів, починаючи від температури яєць, духовки і закінчуючи сушінням* (з наук.-попул. літ.); *Меренги вживаються в їжу як самостійний десерт, а також служать прикрасою тортів та інших кондитерських виробів* (з навч. літ.).

МЕРЕ́НГОВИЙ, а, е. Прикм. до **мере́нга.** *Меренговий рулет відомий своїм вишуканим ніжним смаком* (із журн.); *Я постійно готую меренговий торт на всі великі свята. Він став моїм фірмовим* (з газ.).

МЕРЕХКИ́Й, а́, е́. Який мерехтить (у 1 знач.). *Борозна кілька разів намагався обняти Нелю, але вона щоразу якось*

легко, майже непомітно поверталася й поспішала під мерехке світло головатих ліхтарів (Ю. Мушкетик); *Іван спускався по зарошених дошках ґанку, перетнув безшумно подвір'я і ступив у залитий мерехким ранковим світлом сад* (Валерій Шевчук); *Кароліна .. штовхнула мене вперед, просто в радісний, бурхливий натовп, який відразу ж закрутив мене й потягнув за собою, крізь ніч, повз мерехкі вогні* (С. Жадан); *Все бралося мерехким веселковим туманом* (О. Забужко).

МЕРЕХКОТІННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **мерехкотіти.** *Довго лежав Карлос без сну, нерухомо, вдивляючись у повну сріблястого мерехкотіння безодню небесну* (Н. Королева); *На столі сіріла книжечка. Маленька, непомітна серед розкішного мерехкотіння літнього дня* (Д. Бедзик).

МЕРЕХКОТІТИ, тить, *недок.* Те саме, що **мерехтіти.** *Великі берести й ясени, тополі й верби стоять обабіч вулиці, підпираючи високу синю баню неба, а над ними пливуть сніжно-білі фантастичні хмари, пливуть тихо, мерехкотять* (І. Багряний); *Мерехкотить підфарниками шлях. На автостраду в стемнених полях Далеке світло кидають мотори* (Д. Павличко); *Дорога світила силою калюж, розкиданих по ній. Була ніби побитий ополонками лід, калюжі немов припіднялися* [трохи піднялися] *над сірим тілом шляху й мерехкотіли* (Валерій Шевчук); *Коли будився* [Іван], *перша його думка була: муха там десь пищить у пітьмі, не бачить сонічка* [сонечка], *до котрого так полискувалася і крильцями мерехкотіла!* (І. Франко).

МЕ́РЕХТ, у, *ч., поет.* Те саме, що **мерехтіння.** *Чи дивиться хто на оту порожнину байдуже? Як рясно порошиться мерехт зчорнілий* (П. Мовчан); *Італійське подвір'я. Осоння і мерехт густих тиціанівських світлотіней у глибині лоджій* (І. Калинець); *Стерновище всмоктувало мерехт зір, як мрець живу воду; останнє передранкове сяйво ронилось росою з верб* (Є. Пашковський); * Образно. *Стеле мороком... Мерехт марноти лише... Поміж шерехів голос шукаю твій...* (А. Мойсієнко).

МЕРЕХТІ́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **мерехтіти.** *Глянув* [Бронко] *на небо. Які рухливі зірки! Їхнє мерехтіння чомусь пов'язалося в його уяві з рибою в неводі* (Ирина Вільде); *Мирося не відповіла, пірнувши в зачаровану купальську ніч, напоєну співом і веселощами, зоряними узорами і мерехтінням незліченних вогнів* (О. Бердник); *Парубок чув її дихання, чув дотик руки, бачив мерехтіння очей* (О. Ільченко); *Постать щезала і тільки ледь помітне мерехтіння тіней на білій фіранці видавало спостерігача* (Ю. Винничук); *З глибини, від пульту, з усіх боків оточене десятками увімкнутих моніторів, на нього глянуло жовтувато-мінливе мерехтіння, замкнуте у невловних і нетривких обрисах людської постаті* (Ю. Андрухович).

МЕРЕХТІ́ТИ, ти́ть, *недок.* 1. Світити тремтливо, нерівно (про світло); блимати, мигтіти (у 2 знач.). *Лиш де-де з вікон блимає світло, що ледво мерехтить за сніговим серпанком* (І. Франко); *Дощ посилювався, вогні в російському таборі тьмяно мерехтіли* (П. Кочура); *Зорі мерехтять, переморгуються, і враз одна зірка зривається і летить, прокреслюючи небо* (В. Нестайко); *Полум'я від вогню мерехтіло, відбиваючись на клинках* (Д. Білий); // Відбивати слабке, нерівне, тремтливе світло; поблискувати. *Безліч срібних свічників, дорогоцінних канделябрів і інших посудин стояла або висіла довкола, граючи і мерехтячи при слабім світлі ґнота* (І. Франко); *В прозорій синяві ночі далеко внизу мерехтіла, танучи у пітьмі, могутня Дніпрова повідь* (О. Довженко); *Красномовний жест у бік Товкачевої дорогої шаблі, що мерехтіла проти сонця дорогоцінним камінням, і прозорий натяк, щоб той цю шаблю подарував другові, викликали серед козаків смішок* (В. Малик); // Сяяти тремтливим блиском (про очі). *Її очі мерехтіли вогнем зворушення* (О. Кобилянська); *Прямо на нього дивились вузькуваті бісівські очі, мерехтіли зеленаво-жовтим огнем* (М. Стельмах).

2. Швидко, в'юнко рухатися у чийомусь полі зору. *А ось в'юнкими табунцями маленькі рибки мерехтять* (Н. Забіла); *За вікном у мене то сонцем, то зливою мерехтить над печерськими горбами липнева гроза* (О. Забужко); *В пронизливому світлі прожекторів мерехтіли порошинки* (О. Ірванець); *Він мчав переді мною, все віддаляючись і віддаляючись, смішний карлик з коротенькими ніжками, які швидко-швидко мерехтіли, майже як спиці коліс* (С. Андрухович); // Коливатися, дрижати (про видимі випари). *Явтуха Калениковича ноги несуть із звичайною швидкістю, шапка знов метляється в руці, над йоржиком мерехтить пара* (Ю. Яновський); *На небі жодної хмарки, а земля вся парує, і над полем мерехтить марево* (О. Копиленко); *Навколо мерехтить тьмяна мла, видно лише найближчі предмети* (Р. Андріяшик); // Пробігати перед очима. *Повз мерехтіли в очах темні поля, силуети лісків, рідкі вогники селищ. Машина линула, як метеор* (Ю. Смолич); *Павло почував себе, як ущент п'яний серед натовпу: лунають чиїсь голоси, мерехтять якісь обличчя, але все пролітає крізь свідомість, не затримуючись* (М. Дашкієв); *Мерехтіли за вікном станції, між станціями довго й сумно стелився степ* (В. Дрозд); // Виділятися яскравими плямами на якому-небудь тлі; рябіти (у 3 знач.). *Жовті зіниці кульбаби мерехтіли в траві* (О. Донченко); *Сливи мерехтять бузковими плямами в гущині листя* (Ю. Яновський); // Невиразно виднітися; маячити. *В тумані мерехтить Козацький острів* (О. Довженко).

◊ **(1) [Аж] в оча́х мерехти́ть (мигти́ть, миготи́ть** *і т. ін.)* *кому, у кого і без дод., безос.*: а) у когось неприємні зорові відчуття від швидкої зміни об'єктів, їхньої яскравості і т. ін. *В очах мигтить, а в голові свистить* (прислів'я); *А всякого зілля, квіток! .. Аж в очах мигтить!..* (Марко Вовчок); *Люди метушаться, — ті сюди, ті туди, аж в очах миготить!* (Леся Українка); *Гано спробував однайти серед них Брунгільду, та всі вони були вбрані в однакове й мерехтіли в очах* (І. Білик); *Від усіх цих кнурів, дідів морозів, піратів, крокодилів, кентаврів та комісарів аж мерехтіло в очах* (Ю. Андрухович); б) рябить в очах у когось від одноманітності руху. *Орися не спускає очей з покосу, інколи аж мерехтить їй в очах від одноманітної пшеничної стежки* (Д. Бедзик).

МЕРЕХТЛИ́ВИЙ, а, е. Який мерехтить. *Мерехтливе полум'я обрисувало енергійне обличчя шатена і одразу ж згасло* (М. Дашкієв); *Між вікон горіла червоним вогнем грубенька соснова скіпка, заливаючи помешкання мерехтливими відлисками* (І. Білик); *Підставивши під промені голі плечі, я дивлюся вниз, на мерехтливу стрічку Дністра* (Р. Андріяшик); *Світять, ніби роса, мерехтливі краплини граніту* (Д. Павличко); *Юркові завжди було чомусь весело дивитись на її світлі мерехтливі очі, на усміхнене обличчя* (О. Донченко); *У мерехтливому мереживі хуртовини з'явилась рухома пляма. Кінь!* (Л. Дмитерко); *Пісок та небо на*

горизонті були сплавлені у гаряче мерехтливе марево (Любко Дереш).

МЕРЕХТЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **мерехтли́вий.** *Тремтіння повітря і мерехтливість розсіяного світла художник передає засобами імпресіонізму та пуантилізму* (із журн.); *Чим довше дивилася Орися, тим дедалі більше розкривала ріка свої таємниці.., чужа чорна велика жменя показувала Орисі із темного дна все нові і нові дива: зелені, оранжеві, голубі тіні, забрижені тремтливою мерехтливістю* (Григорій Тютюнник); * Образно. *Таємниця життя вибухала, Золотиста і зірна насподі. І жахала вона бездонністю, І манила вона мерехтливістю* (І. Драч).

МЕРЕХТЛИ́ВО. Присл. до **мерехтли́вий.** *Місячне проміння ззовні світило жовто і мерехтливо* (С. Жадан); *Майже одночасно мерехтливо засяяли вікна, зататакали кулемети, загавкали зенітки* (М. Дашкієв); *На стіні мерехтливо тріпотіли тіні від дерева, з яким загравав вітер* (Р. Андріяшик).

МЕРЕ́Я, ї, *ж., спец.* Малюнок на лицьовій поверхні виробленої шкіри. *Тисненням на шкіру може бути нанесений будь-який інший малюнок — штучна мерея* (з наук.-попул. літ.); *Шкіра різних видів тварин має характерну для кожного з них мерею* (з навч. літ.).

МЕРЗЕ́ННИЙ, а, е. 1. Який викликає огиду, відразу; гидкий (у 1 знач.), відворотний (у 1 знач.). *Так лаяти Болото почала* [Верша]: — .. *Таке ж бридке, таке мерзенне, Поржавіло, від жабуру зелене, Не хочеться паскудиться в багні* (Є. Гребінка); *Жовта пінява рідина, тепла й мерзенна, ллється з пляшки на стіл* (І. Микитенко); — *Як тобі не соромно!* — *обурилась Глашка. — Як у тебе язик повернувся сказати таке мерзенне слово!* (З. Тулуб); *Назустріч тобі на коні мчить мерзенний бородатий тип, ти встигаєш помітити більмо на оці і близну* [шрам] *на чолі* (С. Андрухович); // Який викликає неприємне відчуття (про погоду). *З неволі я врятувався .. і кинув якір у Лондоні, де постійно мерзенна погода, але в нагороду — воля і друзі!* (О. Іваненко); *На дворі смеркалося, майже жоден ліхтар не світився, я повертався додому, змерзлий і змоклий, знервований цією мерзенною погодою, рідесенькою гострою мжичкою, поривчастим вітром* (С. Андрухович).

2. Підлий, негідний (про людину). *У ляхів кишені Потрусили та й потягли Карати мерзенних у Лисянку* (Т. Шевченко); *Він стиснув вуста, але не затамував думки: "Мерзенні ви гнобителі людських помислів... Не знаєте, що слово правди гостріше за ваші шпаги..."* (І. Пільгук); — *Нехай Аллах змилується над цим юнаком і хай покарає мерзенних радників, які зрадили його в його невмінні* (П. Загребельний); // Підлий, ганебний, негідний (про вчинки, дії такої людини). — *Хай хлопець прийде до думки, що він повинен, розумієте, — повинен знайти в собі мужність сказати: "Вибачте, я хотів помститись за двійку, це — мерзенний вчинок"* (О. Донченко); — *Треба нарешті повести нещадну боротьбу з мерзенним явищем. Своїм ганебним вчинком Пахучий підвів увесь колектив* (А. Крижанівський); — *Як ти посмів ворушити мій спокій! Як ти посмів для дій своїх мерзенних обрати місце смерті й печалі! Ти осквернив мою святу могилу* (В. Нестайко); *Я сказав, аби він влаштував мені зустріч з їхнім генералом, якому я все викажу про той мерзенний шантаж* (Ю. Андрухович); // Уживається як лайливе слово. — *Ти смієш, кошеня мерзенне, Зевесу доносить на мене, Щоб тим нас привести в розлад* (І. Котляревський); — *Горілки! Меду! Де отаман? Громада? Соцький? Препогане, Мерзенне, мерзке парубоцтво, Ходіте биться!* (Т. Шевченко); *Як він посмів! Та ще й на виду у всього Києва! Мерзенний смерд, раб, половецький конюх!* (В. Малик); — *Ти письменний, шакале ти мерзенний? — Ні, я не знаю грамоти* (Ю. Логвин).

МЕРЗЕ́ННИК, а, *ч., діал.* Мерзотник. — *І десь, мерзенник, все ся мене чіпає та й мене! Чого він потребує від мене?* (І. Франко); [К о р о л ь ч у к:] *Оля помре. Старий кат продасть її.* [Л і к а р:] *Ах, які ж люди!.. Рідну дочку засуджує, старий мерзенник!* (В. Винниченко).

МЕРЗЕ́ННИЦЯ, і, *ж., діал.* Жін. до **мерзе́нник.** *Яка мерзенниця!*

МЕРЗЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **мерзе́нний.** *Очі твої, людино, .. стають схожими на згаслі світильники, а душа сповнюється холодом, брудом, мерзенністю* (О. Бердник); *Вона вже не знала, чому віддати перевагу — шанобі й захопленню перед генієм чи огиді з його мерзенності* (Ю. Смолич); *Мерзенність персонажа з погляду політичного дається через суперечність його особистої любові до чистої поезії і його літературно-злочинних вчинків* (О. Шугай); *Смерть брата так потрясла його, що він раптом осягнув усю мерзенність свого вчинку і вирішив будь-що попередити товаришів про небезпеку* (В. Малик).

МЕРЗЕ́ННО. Присл. до **мерзе́нний.** *Як вість така* [про поразку латинців] *прийшла до Турна, То так мерзенно іскрививсь, Що твар зробилась нечепурна* (І. Котляревський); — *Коли й душі можновладців скроєні так мерзенно, то де ж шукати святості й вищості, де, де?* (П. Загребельний); // *у знач. пред. Дмитро вийшов надвір, було вже темно, сіро, вогко і мерзенно* (В. Кожелянко).

МЕРЗЕ́НСТВО, а, *с., рідко.* Те саме, що **мерзе́нність.** *Ти й тут несеш до мене свої страждання? Своє мерзенство? Моє серце не може більше вмістити* (М. Коцюбинський); — *Мій чоловік ніколи не погодиться на таке мерзенство — оклепати невинного, та ще й посмертно...* (О. Забужко).

МЕРЗИ́ТИ, *1 ос. немає,* мерзи́ш, *недок., кого, що і без прям. дод., діал.* Сильно сварити когось. *Лаяла його жінка, лаяла, мерзила на всі боки, а потім каже: — Ось тобі чарівний патичок, іди на берег, тричі вдар по воді* (з казки); — *Особливо не люблю, як він* [Сагайда] *мерзить за те, що наркомівської норми не дають... Начебто я винен...* (О. Гончар); *Такими словами обсипав* [Гіммер], *так мерзив, що важко й передати. Вона й ледача, і нехлюйка, і нечесна, і підла, і зрадлива, і до служби ставиться погано* (М. Сиротюк).

МЕРЗІ́ТИ, і́ю, і́єш, *недок., заст.* Погрузати у пороках, негідних учинках. *Пребезумний .. В беззаконії* [беззаконні] *мерзіє, Не творить благая* (Т. Шевченко).

МЕ́РЗЛИЙ, а, е. 1. Затверділий від морозу *(див.* **моро́з**[1] 1); замерзлий. *Крупа порошила й торохтіла об мерзлу землю* (І. Нечуй-Левицький); *Вона тягнула санчата з грабовими полінами. Ішла, тяжко посапуючи, човгаючи чобітьми по мерзлому грудді* (Р. Андріяшик); *Він .. приніс хліба та порізаного тонкими шматочками мерзлого сала* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Обличчя його було печальне, але спокійне, погляд убирав у себе тік білого мерзлого світла* (Валерій Шевчук); // *у знач. ім.* **ме́рзле,** лого, *с.* Що-небудь затверділе від морозу. — *Яка руда? — спитав кир* [владика] *Єлисей .. — Руда хороша, та важко копати мерзле, — загули посполиті* (З. Тулуб); // Укритий льодом; обледенілий. *Гірш і гірш*

моя недуга, Менш і менш стає тепла... За віконцем мерзлим хуґа Скаженіти почала (П. Грабовський); *В мерзлих деревах шелестів сніг, схожий на крупу* (П. Панч); *Люди й так вже падають, де хто став, таки просто в сухий мерзлий сніг* (О. Лисяк); // Зіпсований морозом (про овочі, фрукти). *До їдальні привезли мерзлу картоплю, і ми залишилися допомогти денній зміні розвантажити* (М. Андрусяк); *Гриць тоді з усіма рокитнянцями копав глибоку яму, вкидав до неї буряки, завалював соломою, а зверху — шаром землі. Скільки життів урятували ті мерзлі буряки...* (Люко Дашвар).

2. Який загинув або дуже застигнув від морозу *(див.* **моро́з**[1] 1); замерзлий. *На третій тільки день кинулись селяни шукати Катрю і знайшли її вже задубілу біля мерзлого сина* (Панас Мирний); *Батько був тяжкий і твердий, як колода, мерзлий...* (І. Багряний); *Він* [Седов] *умирав, простягши мерзлі руки вперед, до полюса, вдивляючись в пургу* (М. Нагнибіда); *Я піду крізь бурю сніговую, Мерзлі квіти в лузі відігрію* (Л. Забашта); *Повертав з полону мерзлий неборак, З фінського бараку в свій-таки барак...* (В. Чемерис); // *у знач. ім.* **ме́рзлий,** лого, *ч.;* **ме́рзла,** лої, *ж.* Людина, що загинула від морозу. *Волосні стояли і понуро дивилися на мерзлу. Найпильніше старичок, — він наче бачив де таке обличчя і тепер пізнавав* (Панас Мирний).

◊ **(1) Ме́рзлого в Петрі́вку** *кому, зі сл.* х о ч е т ь с я, к о р т и т ь *і т. ін.* — чогось неможливого, нездійсненного, нереального. — *Знайшли квітки! Та то бур'ян, а не квітки! Захотілось вам в Петрівку мерзлого* (І. Нечуй-Левицький); [Г а н н а:] *Люди он гроші заробляють, а тобі кортить мерзлого в Петрівку* (М. Ю. Тарновський); — *Кожен душу свою рятує, як може. — Питай мерзлого в Петрівку, а як і була в тебе душа — за три гривеники продав* (В. Дрозд); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **мо́кре** *(рідше* **ме́рзле) гори́ть** *див.* **мо́крий.**

МЕРЗЛО́ТА́, о́ти́, *ж.* Мерзлий стан ґрунту; замерзлий ґрунт. — *Де так, сину, довго барився? А я вже чого не передумала: чи не впав на дорозі. Мерзлота, слизота тепер, що й здоровий валиться з ніг* (М. Стельмах); *Сонце щодень теплішало, розморюючи мряку й мерзлоту скупих клаптиків землі, вигнаних споконвіків далеко в море* (Р. Іваничук); *Змарніє день, зіщуляться берези, замре коріння в сизій мерзлоті...* (Л. Костенко); *Як тяжко повертатись на рівнину, скотитись по гладенькій мерзлоті чи з'їхати, як я, на животі в ту вуличку, що вигинала спину, під маскарона бороду цапину* (Ю. Андрухович).

△ **(1) Ві́чна мерзло́та́** — шар мерзлого ґрунту в арктичних і антарктичних районах Землі, що не відтає протягом усього року. *Ми добровільно у житті Взяли на себе труд Крізь гори прокладать путі, Тепло дать вічній мерзлоті* (П. Дорошко); *Піді мною була вічна мерзлота, наді мною вічне студене небо, а попереду — сама Вічність* (М. Дочинець).

МЕРЗЛОТА́ЛИЙ, а, е. Який почав розмерзатися. *Раніше в зернових господарствах країни основну частку добрив у підживлення вносили по мерзлоталому ґрунту* (із журн.).

МЕРЗЛО́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **мерзло́та́.** *Коли віхола стихла, погнали на роботу: вогнища розігрівали мерзлотну твердь* (Є. Пашковський); *Мерзлотний тип водного режиму характеризується накопиченням надлишкової води у верхньому шарі ґрунту. Характерний для тундрової зони Півночі* (з навч. літ.).

МЕРЗЛОТОЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Фахівець із мерзлотознавства. *Термін "вічна мерзлота" було введено в науковий обіг у 1927 р. мерзлотознавцем М. І. Сумгіним, який визначав його як мерзлоту ґрунту, що безперервно існує від двох років до декількох тисячоліть* (з навч. літ.).

МЕРЗЛОТОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Наука, що вивчає мерзлоту. *Академік В. І. Вернадський серйозно займався ґрунтознавством, фізичною географією, мерзлотознавством, природними водами, біологією* (з наук. літ.); *Мерзлотознавство вивчає мерзлі ґрунти та гірські породи, їхнє походження, історію розвитку, умови існування, будову й властивості та явища, пов'язані з процесами промерзання, відтавання й діагенезу мерзлих товщ* (з наук.-попул. літ.).

МЕРЗЛУВА́ТИЙ, а, е, *розм.* Трохи мерзлий. *...Тяглись, плелися, шкандибали, Місили мерзлуватий бруд, — Зчорнілий з горя і потали, Замучений кріпацтвом люд* (М. Бажан); *Сашко .. вхопився зубами за той скляний наростень — і відкусив його разом з корою. Похапцем прожував і відчув: більше кори, ніж клею, — гірке, мерзлувате волокно* (В. Близнець); // *рідко.* Трохи морозний. *Кияни ще чіплялися за якісь надії, розповідали одне одному, що в Берліні обмірковуються якісь новітні форми українського самоврядування. Та навіть над тими, які вірили цим чуткам, висів пригнічений, безнадійний настрій, такий, як і ця сіра мерзлувата погода грудня* (Д. Гуменна).

МЕРЗЛЯ́К, а́, *ч., розм.* Той, хто дуже чутливий до холоду (у 1 знач.), морозу *(див.* **моро́з**[1] 1). *Хто ж та баба дзиндзюриста? То всесвітня піч вариста, І не тільки я, мерзляк, Тую бабу знає всяк* (Л. Глібов); *Ця осінь якась холодна вельми. А може, сам став мерзляком...* (Василь Шевчук); — *Мерзляк! — презирливо кинула Юлька і вимкнула світло* (А. Кокотюха); *Душа нехотя повернулася до студеного тіла. Змусила його ворушити пальцями рук і ніг, аби в такий спосіб розбурхати в тому мерзлякові життя* (М. Андрусяк).

МЕРЗЛЯКУВА́ТИЙ, а, е. Чутливий до холоду (у 1 знач.), морозу *(див.* **моро́з**[1] 1). *Був він худенький і такий мерзлякуватий, що у найжаркіший день, тільки залізе у воду, через хвилину вже цокає зубами* (В. Нестайко); *Мерзлякуватий від природи, він голоду так не боявся, як боявся холоду* (Н. Околітенко); *Данило, щоправда, встиг трошки змерзнути — на відміну від інших, таки був мерзлякуватий* (А. Кокотюха); *Кволе, мерзлякувате тіло кріпи травами. Жменьку трав, ягід, листя, гілок смородини, малини, суниці запарюй джерельним окропом і пий цілий день* (М. Дочинець); // *у знач. ім.* **мерзлякува́тий,** того, *ч.;* **мерзлякува́та,** тої, *ж.* Чутлива до холоду, морозу людина. *Мерзлякуватому й на печі холодно* (прислів'я); // Власт. людині, що відчуває холод, мороз. *На обличчі його розлився якийсь мерзлякуватий синій відтінок* (І. Волошин); *Вітер подужчав. Марію всю пройняло мерзлякуватим ознобом* (Ю. Бедзик); *Таким знайомим, мерзлякуватим дрижачком продирає поза плечі, — можливо, це починається застуда* (О. Забужко).

МЕРЗЛЯКУВА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Стан і властивість за знач. **мерзлякува́тий.** *Було досить холодно й вогко. Мерзлякуватість проймала не тільки тіло, але неначе й душу* (Л. Дмитерко); *Після струсу мозку тривалий час можуть зберігатися пітливість, мерзлякуватість, дратівливість, швидка втома* (з наук.-попул. літ.).

МЕРЗЛЯКУВА́ТО. Присл. до **мерзлякува́тий.** *Падав тихий сніг, морозило. Степан мерзлякувато зіщулився, під-*

няв комір (П. Загребельний); *Джейн уже була в ліжку — проте не лежала, а сиділа, мерзлякувато обхопивши плечі руками* (О. Авраменко); *Яків мерзлякувато втягнув шию в шалик* (Любко Дереш); *Лука мерзлякувато потер руками плечі, видобув з рюкзака трикотажну шапку гірчичного кольору і натягнув на голову* (С. Андрухович).

МЕРЗЛЯ́ТИНА, и, *ж., розм.* Що-небудь мерзле. — *Загледів вас і думаю: по мерзлятину дужчий чоловік спішить* (В. Барка); *Краніхфельд, упрягшись в залізну тачку, вивозив мерзлятину на смітник* (М. Сиротюк).

МЕРЗЛЯ́ЧКА, и, *ж., розм.* Жін. до **мерзля́к.** *Ковпаківська радистка в хатині — В старій кожушині Мерзлячка мала — Іде до стола, Апарати включа* (П. Воронько); — *Я нічого не прихопив з теплого одягу. А ти в мене, Марієчко, така мерзлячка. Ще простудишся* (О. Тесленко); — *Покладу щось накинути, як увечері буде холодно. — Тобі немає чого боятися, — сказав я. — Я просто мерзлячка* (В. Шкляр).

МЕ́РЗНУТИ, МЕ́РЗТИ, зну, знеш; *мин. ч.* мерз, ла, ло *і* ме́рзнув, нула, ло; *недок.* 1. Твердіти від морозу *(див.* **моро́з**[1] 1), перетворюватися на лід (у 1 знач.); замерзати. *У тата на щоці мерзла сльоза, я її витирав рукавичкою, а вона примерзала до рукавички...* (Ю. Яновський); *Переправи вже не було, плоти й човни давно мерзли на тому березі Дніпра* (І. Білик); // Укриватися льодом. *Погода стоїть холодна, і паде іній. Ріки мерзнуть* (І. Франко); *Б'ється мороз в посивілому інеї, Мерзнуть шибки у Малишковій хаті* (А. Малишко); // Псуватися від морозу (про овочі, фрукти). *Нижче нуля градусів картопля мерзне, після чого робиться водянистою й несмачною* (з наук.-попул. літ.).

2. Відчувати холод (у 1 знач.), страждати від холоду. *Погане порося і в Петрівку мерзне!* (прислів'я); *І мерзнув я — голчаний холод вганявсь під нігті, кров студив, мов літа й не було ніколи, а холод панував завжди...* (П. Мовчан); *В долині весна, а ми в снігах. А вдягнені зовсім не як для зими. Мерзнемо, з голоду пухнемо* (Ю. Винничук); *Ми вийшли б у ніч подивитися на зорі. Був би сильний мороз. Все б мерзло* (Т. Прохасько); *Руки мерзли в закоротких рукавах* (І. Карпа); *Баба мерзла, і одним із завдань мого догляду за нею було постійно кутати її в теплі хустини і кожухи* (Любко Дереш); *Оксана згадує, як вона жила в гуртожитку, взимку постійно мерзнула* (з газ.); // Гинути від морозу *(див.* **моро́з**[1] 1). *Горобці на льоту мерзли, падали* (Григорій Тютюнник); *Українську ж зиму вони* [іноземці] *уявляють собі за зразком азійських степів: птахи мерзнуть на льоту, язик прикипає до металевої ложки* (О. Забужко).

МЕРЗО́ТА, и, *ж.* 1. Те, що викликає огиду, відразу; щось гидке (у 1 знач.), відворотне (у 1 знач.). — *Хочеться вам псувати собі смак .. такою мерзотою! — крикнув він* (І. Франко); — *Ха, комахи! Огидна мерзота, звідки вона взялася на наше нещастя!* (В. Владко); *Закурили. — Шовкун! — гукав Сагайда, пожадливо затягуючись. — Хіба це тютюн? Це якась мерзота!* (О. Гончар); *Знав* [Вовка], *що нічого в житті не досяг і не досягне, через те й заливав оту невеличку кількість сірої речовини в голівці всілякою мерзотою* (Валерій Шевчук).

2. Про підлу, негідну людину. *Боже, звідки він міг знати, що устами цієї мерзоти говорить сам Соліковський?* (Р. Іваничук); — *Та вже ліпше сконати, аніж терпіти присутність такої мерзоти, як ти* (І. Нижник); — *Я буду останньою мерзотою, якщо вам не допоможу...* (Г. Тарасюк); — *Аби я знав, чим дихає кожна мерзота в уряді, парламенті і в регіонах!* (В. Кожелянко); // Про поведінку, вчинки, дію такої людини. [Л у ч и ц ь к а:] *Як думаєш: я на мерзоту не здатна?* (М. Старицький); *Чого він зайшов до неї? Підглядати? Тьфу, мерзота* (Я. Качура); // Уживається як лайливе слово. [М а р к о:] *Ти, мерзото, так знущаєшся з бідної дівчини? Стій! Ані з місця, бо застрелю, як собаку!* (Мирослав Ірчан); — *Я тобі ніс і вуха повідрізаю, мерзото, за те, що ганьбиш рід Скрипників* (С. Тельнюк).

МЕРЗО́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **мерзо́та.** *Бугров заскреготів зубами, виплюнув йому в лице мерзотну лайку і почав обшукувати його* (І. Микитенко); *Повернув* [пан Сулятицький] *голову до дверей і побачив якусь мерзотну пику* (С. Тельнюк); *Увечері вона знову телефонує мені, я налаштовуюсь вислухати чергову порцію скарг на "мерзотну осінь", яка висотала з неї усі сили* (І. Роздобудько); — *Уу, блазню мерзотний, і ти думаєш направду зо мною жартувати?* (У. Самчук); — *Що вони хотіли взагалі? — Хто їх знає .. Все щось випитували, винюхували, мерзотні такі, противні* (С. Жадан); *Всюди легіони явних і таємних доносщиків, які зробили своє мерзотне ремесло прибутковим бізнесом* (В. Чемерис).

МЕРЗО́ТНИК, а, *ч.* Той, хто, здатен на всіляку підлість; негідник. [В о р о н і н:] *Якийсь мерзотник написав на тебе гидотну заяву. Мені розповів Горський* (О. Левада); *Він наймав мерзотників, аби ті брехливо доносили на чесних людей, не позбавлених недоліків, і звинувачували їх — то в покражах, то в інших злочинах* (Є. Гуцало); *Раптом Валько побачив на паркані кота Фімку. Це був здоровенний смугастий котяра, мерзотник, яких світ не бачив* (В. Нестайко); — *Я зустрічатимуся з тобою, Іє, — він поцілував в одну із її двох вологих/і солоних, як морська вода на чорноморському узбережжі, щічок. — Звичайно, якщо ти захочеш зустрічей з таким мерзотником, як я* (О. Чорногуз); // Уживається як лайливе слово. — *Ах ти ж мерзотнику! Ах ти ж гадино! Ось він тобі який, цей тихенький та святий* (С. Васильченко); — *А, так ти ще й досі пики б'єш? На загальних зборах? Ах ти ж, мерзотник!* (А. Головко); — *Ах ти, мерзотнику! Щеня паскудне! — загримів голос поліцая* (В. Малик).

МЕРЗО́ТНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **мерзо́тник.** [Ж а н н а *(раптом спалахнувши гнівом):*] *Ви просто мерзотниця і підла, нікчемна тварюка!* (В. Собко); *Айт зрозумів: коханка перемогла .. Треба принести для цієї мерзотниці обід* (М. Дашкієв); [Р а д н и к:] *Ну й справді ж ти мерзотниця! Гей, лучник де? Схопити і зв'язати ззаду руки їй!* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана).

МЕРЗО́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **мерзо́тний.** *Він вибрався в далеку подорож і, покинувши миколаївське пекло, вже не відчував довкола себе здавна знайомої мерзотності і немов оживав духовно* (Л. Смілянський); *Її чиста душа не могла примиритися з мерзотністю тіуна* (А. Хижняк).

МЕРЗО́ТНО. Присл. до **мерзо́тний.** *Мені було мерзотно гарно, мерзотно приємно, й солодкий, ламкий щем розтікався по мені* (Ю. Мушкетик); *Як він намагався стати своїм, як він зі шкіри ліз, аби його сприймали нормально! Ліз зі шкіри й розумів, наскільки мерзотно це виглядає* (С. Жадан); // *у знач. пред. Їжа мене розслабила. Щоки почали горіть, очі стали важкі, немов їх щось видушувало з черепа, на душі ж стало мерзотно, як після найгидчого* [найгид-

кішого] *вчинку, якого нічим не поправити* (В. Винниченко); — *Ой-ой-ой! Я на неї й дивитися не хочу!* — *заволав пан Олавек, йому від самого нагаду про горілку стало мерзотно* (С. Тельнюк); *В той день я народився наново. І глибоко збагнув, що вбивати тварин, віднімати у них радість — підло, мерзотно, огидно* (О. Бердник).

МЕ́РЗТИ *див.* **ме́рзнути.**

МЕРИДІА́Н, а, *ч., геогр.* Уявна лінія, що утворюється при перетині земної кулі площиною, проведеною через будь-яку точку земної поверхні і вісь обертання Землі. *А дракон все летить і летить — у невідоме, вперед, у чорну сибірську ніч, на край світу. Перетинає меридіани. Описує гігантську параболу* (І. Багряний); *У Лондоні, на Гринвічі, вгорі, Вночі і вдень мигають ліхтарі, Щоб узнавать у морок і туман, Де йде́ меридіан* (П. Воронько); *На яких же широтах і меридіанах шукати гунів? Чи вертатися знову назад у півпустелі Забайкалля та Монголії, чи продовжувати пошуки в тій-таки Угорщині?* (І. Білик); *Для того, щоб знати усі порти на різних широтах і меридіанах, доводилося вечорами просиджувати над географією* (О. Чорногуз).

△ **(1) Магні́тний меридіа́н,** *геогр.* — лінія, що є проекцією силової лінії магнітного поля Землі на земну поверхню. *Азимут магнітний — горизонтальний кут, який відраховують від північного напрямку магнітного меридіана за годинниковою стрілкою до заданого напрямку* (з наук.-попул. літ.); *На карту наносять лінії магнітних меридіанів, що значно спрощує роботу з компасом під час визначення азимутів* (з навч. літ.); **(2) Небе́сний меридіа́н,** *астр.* — велике коло небесної сфери, що проходить через полюси світу і зеніт. *Небесний меридіан ділить небесну сферу на дві півкулі: східну і західну* (з наук.-попул. літ.); *Явища проходження світил через небесний меридіан називаються кульмінаціями* (з навч. літ.).

МЕРИДІА́ННИЙ, а, е, *геогр.* Прикм. до **меридіа́н.** *Меридіанний принцип визначення положень небесних світил має ряд теоретичних і практичних переваг над іншими способами спостережень* (з наук.-попул. літ.); *Меридіанне коло — астрометричний інструмент для визначення екваторіальних координат зірок, а також Сонця, Місяця та інших небесних тіл* (з навч. літ.).

МЕРИДІОНА́ЛЬНИЙ, а, е, *геогр.* Прикм. до **меридіа́н.** *Меридіональний час;* // Який розташовується, іде, тягнеться по меридіану в напрямку з півночі на південь. *Ділянка залишалася непошкодженою від часу свого виникнення, хоча сканер і зафіксував мережу неглибоких меридіональних розломів* (В. Єшкілєв); *Іноді в теплий період у Європейському секторі циркуляції тепле сухе повітря рухається з півдня в меридіональному напрямку* (з наук.-попул. літ.); *Будь-яка меридіональна площина є площиною симетрії поверхні обертання* (з навч. літ.).

МЕ́РИН, а, *ч.* Кастрований жеребець. — *Що ж, добули?* — *Добули, вражі діти; вернулись із добрим мерином* (П. Куліш); *Андрій Житник загнуздує білого мерина, мить — і вже на коні* (В. Дрозд); *Я підійшов ближче і, почувши, що він пропонує сотню пістолів за темно-рудого мерина, сказав: — Пробачте, пане, в мене теж є кінь на продаж* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

МЕРИНО́С, *ч.* 1. *род.* а. Порода овець з довгою тонкою вовною. *Велика була отара — тисяча овець, та не простих, панська порода — чистий меринос* (О. Донченко); *Розроблено систему вдосконалення селекційного процесу асканійських тонкорунних овець у ході міжпородного схрещування з австралійськими мериносами* (з наук. літ.); // Вівця такої породи. *Пасуть вівці й кози. Пасуть хлопчаки. Вівці — такі ж таки вівці, як і в нас, здебільша мериноси* (Остап Вишня); *Бруднувато-білі, вже острижені мериноси надсадно дихають, ховають голови від спеки у власну тінь* (О. Гончар); *Крива ріка, неначе шабля Хаджі Димитрова, у травах. Над нею ситі і важкі тумани Біленьких, шутих мериносів* (Д. Павличко).

2. *род.* у, *тільки одн.* Вовна вівці такої породи. *Вовна дуже практична у використанні — вироби з мериносу служитимуть вам довгі роки* (з мови реклами); // Тканина з цієї вовни. *Одяг та постільна білизна з мериносу міцні та довговічні* (з наук.-попул. літ.); *З мериносу шили сукні та верхній одяг, але найохочіше його використовували для виготовлення модних шалей* (з навч. літ.); // Одяг з цієї вовни. *Дивною властивістю мериносу є здатність не зберігати в собі запах поту навіть після кількох днів безперервного носіння* (із журн.).

МЕРИНО́СОВИЙ, а, е. Прикм. до **мерино́с.** *Найбільш значущими для розвитку світового мериносового вівчарства були селекційні успіхи вівчарів Німеччини, Австрії, Франції, США, України, Росії* (з наук. літ.); *Дивовижна порода австралійських мериносових овець з тонкорунною вовною дала назву виробництву всесвітньо відомої однойменної пряжі* (з наук.-попул. літ.); *Мериносова вовна — тонка пухнаста пряжа, одержувана з руна спеціально виведеної породи* (з навч. літ.); // Зробл. з вовни мериноса. *Мериносові тканини йдуть на виробництво чоловічого, жіночого та дитячого одягу й аксесуарів — головних уборів, шарфів, палантинів* (з наук.-попул. літ.); *Відчуйте себе легко та невимушено в обіймах найтоншої овечої вовни! Мериносовий халат — це ласкавий дотик до вашого тіла* (з мови реклами).

МЕРИСТЕ́МА, и, *ж., біол.* Тканина рослин, яка протягом усього життя зберігає здатність утворювати нові клітини; твірна тканина. *Вивчення метаболізму первинної меристеми, ростових частин рослин набуває щораз більшого значення* (з наук. літ.); *Ефективним методом оздоровлення квітникових рослин від вірусної інфекції визнано метод культури верхівкових меристем* (з наук. літ.); *Ріст рослин локалізується в так званих зонах росту (меристемах)* (з навч. літ.).

МЕРИСТЕМАТИ́ЧНИЙ, а, е, *біол.* Те саме, що **меристе́мний.** *Калюс має відносно товсті клітинні оболонки й не належить до меристематичних тканин* (з наук.-попул. літ.); *Корінець ячменю чи цибулі покладіть на предметне скло й лезом бритви зріжте його меристематичний кінчик завдовжки 1,5–2 мм* (з навч. літ.).

МЕРИСТЕ́МНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **меристе́ма.** *Меристемні клітини — це ті ж стовбурові, що мають безсмертя в певних умовах* (з наук.-попул. літ.); *Бор активує меристемні тканини, посилює метаболізм і транспортування вуглеводів* (з навч. літ.).

МЕРИТОКРАТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до меритократії. *У системі освіти розвинених країн яскраво почали виявлятися меритократичні тенденції, що корелюють з аналогічними тенденціями розвитку всього суспільства* (з наук. літ.); *Зараз більшість країн орієнтується на меритократичний підхід щодо добору кадрів* (з навч. літ.); *Меритократичний*

престиж — становище в суспільстві, що досягається за рахунок власних зусиль, здібностей, бажань (із журн.).

МЕРИТОКРА́ТІЯ, ї, *ж.* Форма державного правління, при якій влада належить найбільш освіченим, компетентним, талановитим представникам суспільства. *Меритократія передбачає створення початкових умов для об'єктивно обдарованих і працьовитих людей, щоб вони в майбутньому мали шанс зайняти високе суспільне становище в умовах вільної конкуренції* (з навч. літ.); // Така система, яка діє в державі. *Одна з головних функцій меритократії — розробка ефективної техніки збереження влади* (з навч. літ.); *Відсутність меритократії, тобто системи, у якій здібності й заслуги кожного належно винагороджуються, — проблема, на якій наголошує молодь* (із журн.); // Еліта, яка сформувалася на основі цієї системи. *Захід вихований на традиціях аристократії (еліти крові) і меритократії (еліти якості)* (з газ.).

МЕ́РІЯ, ї, *ж.* Муніципальне місцеве управління. *І мерія, і жандармерія Виходять з берегів — ревуть* (Д. Павличко); *Найняв потерпілий адвоката і подав позов у суд. На місцеву мерію. При чім тут мерія, запитаєте ви?* (В. Чемерис); // Приміщення цього управління. *Хтось намагався прорватися в мерію. Але патруль не пропускав* (Ю. Бедзик); // *розм.* В Україні — приміщення міської ради або адміністрації. *Потім .. та сама, яка підносила хліб-сіль біля мерії, заспівала арію Наталки з опери Івана Котляревського* (А. Кокотюха).

...МЕРІ́Я. Друга частина складних слів, що вказує на їхній зв'язок з поняттями "будова", "склад", напр.: і з о м е р і́ я, м е т а м е р і́ я, п о л і м е р і́ я.

МЕРКАНТИЛІ́ЗМ, у, *ч.* 1. Економічна політика в період становлення капіталізму, прихильники якої вважали, що джерело багатства — сфера обігу, а не сфера виробництва, й ототожнювали багатство з грошовим капіталом. *Ґрунтуючись на ідеях меркантилізму, австрійський уряд здійснив ряд реформ* (з наук. літ.); *Прибічники меркантилізму намагалися прискорити нагромадження капіталів стимулюванням зовнішньої торгівлі, торговельними війнами, колоніальною політикою* (з навч. літ.).

2. Політика, спрямована на стимулювання експорту для перевищення його над імпортом з метою залучення грошей до країни. *У сучасних умовах ідеологія меркантилізму частково відтворюється в агресивній збутовій політиці провідних ринкових країн із висококонкурентними виробничими потенціалами* (з навч. літ.).

3. *перен.* Дріб'язковий розрахунок; корисливість (у 1 знач.). — *Що тут казати, як виправдовуватись? Меркантилізм заїв мене!* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона); *Серед загроз американському суспільству дослідниця називає меркантилізм і прагнення корпоративної вигоди* (із журн.).

МЕРКАНТИЛІ́СТ, а, *ч.* Прихильник, послідовник меркантилізму (у 1 знач.). *Меркантилісти виводили всі суспільні багатства із грошового обігу* (М. Руденко); *На противагу меркантилістам А. Сміт виступив за свободу конкуренції як усередині країни, так і на світовому ринку* (з наук.-попул. літ.); *Меркантилісти активно сприяли розвиткові великих мануфактур* (з навч. літ.).

МЕРКАНТИЛІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до меркантилізму (у 1, 2 знач.). *Гострій критиці була піддана меркантилістична теза про необхідність проведення державою політики протекціонізму, яка призвела економіки провідних європейських країн до глибокої кризи* (з наук.-попул. літ.); *Іспанія та Португалія заморозили ранню меркантилістичну концепцію у своїй економічній політиці* (з навч. літ.); *Меркантилістична політика та меркантилістичні вчення пройшли два історичні етапи: ранній меркантилізм, якому відповідає теорія грошового балансу, і пізній меркантилізм, якому відповідає теорія торговельного балансу* (із журн.).

МЕРКАНТИЛІ́СТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **меркантилі́ст.** *Існує безліч теорій, що пояснюють напрями та структуру міжнародних торгових потоків. Першою була меркантилістська теорія, розроблена і втілена в XVI–XVIII ст.* (з наук.-попул. літ.); *У меркантилістській системі вся політика держави ґрунтувалася на положенні, що багатство становлять тільки гроші або коштовні метали* (з навч. літ.).

МЕРКАНТИ́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Стос. до меркантилізму (у 1 знач.); пов'язаний з ним. *Кінцева мета митної політики є меркантильною й полягає в забезпеченні залучення додаткових коштів для формування бюджету* (з наук. літ.).

2. *перен.* Дріб'язково ощадливий; корисливий (у 1 знач.). *Іван не зважав на клопітливі міркування свого меркантильного свата* (Ю. Смолич); *На Миколину досить несподівану пропозицію їхати на Скарбне Орлянченко відповів відмовою, у нього, мовляв, на сьогодні свої плани, досить меркантильні* (О. Гончар); *Я повністю відреклась від меркантильних інтересів, мені потрібно очистити свою душу від будь-якої залежності* (В. Єшкілєв); *Редька й думати забула про першочергову, як їй раніше здавалося, меркантильну й логічну причину їх дикої подорожі* (І. Карпа).

МЕРКАНТИ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **меркантильний** 2. — *Дух меркантильності, заробітчанства і пихи витає над ними всіма* (О. Шугай); *Наше прагнення до зірок позбавлене меркантильності. Ми мріємо про міжзоряні подорожі заради самих подорожей* (О. Авраменко); *В. Винниченку було цілком зрозумілим і близьким протиставлення світу досконалого (природа) і світу дисгармонійного у своїй жорстокості, фарисействі, меркантильності (суспільство)* (з наук. літ.).

МЕРКАНТИ́ЛЬНО. Присл. до **меркантильний** 2. *Вони* [коти] *мружили свої невірні очі і .. меркантильно брали від мене все, що я не міг не дати* (Ю. Іздрик); — *Ти підходиш до цього питання дуже меркантильно!* (з газ.); // *у знач. пред.* — *Ти надто вже просто говориш про кохання, ніби справа йде про якусь купівлю чи то продаж. Якось чи то надумано, чи то навіть меркантильно все це...* (М. Хвильовий).

МЕРКАПТА́Н, у, *ч., хім.* Органічна сполука, сірчистий аналог спирту, що має дуже неприємний запах. *Меркаптани утворюються при гнитті білків і мають різкий огидний запах* (з наук.-попул. літ.); *Меркаптани додають до природного газу для полегшення виявлення його витоків* (з навч. літ.).

МЕРКАПТА́НОВИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **меркапта́н.** *Меркаптанова сірка міститься в газі у невеликій кількості* (з навч. літ.).

МЕРКА́ТИ, а́є, *недок., діал.* Мерехтіти. *Сонечко вже закотилось, і зорі меркали* (Марко Вовчок); *Спить ще Київ. Лише на "Ярославовому дворі" меркає світло* (Н. Королева).

МЕ́РКНУТИ, МЕ́РКТИ, кне; *мин. ч.* мерк, ла, ло *і* ме́ркнув, нула, ло; *недок.* 1. Поступово втрачати яскравість, блиск; згасати, темнішати. *Сім літ Сокира Божа ліс стинала, І пожарище не вгасало. І мерк за димом Божий світ* (Т. Шевченко); *Меркнув примарний світ ліхтарів* (І. Піль-

гук); *Меркне смолоскип, пропадає стежечка в нічній млі* (О. Бердник); *Серед парку на узвишші цвів призахідним сонцем кущ молодого бузку — необламаним цвітом горів і не меркнув під чорнотою обвислого неба* (Є. Пашковський); *Ось меркне вітальня, потім кухня. А ось нарешті тільки в батьковій спальні горить лагідний канделябр* (В. Кожелянко); * Образно. *Молодий огонь в душі Меркне, слабне, погасає* (І. Франко); // *безос.* Те саме, що **темніти** 2. *Я підводжу голову і застигаю. Світло ліхтарів спадає. Меркне. Вечірні вулиці кудись зникають* (І. Микитенко); *— Я сам тоді помирав, — задумано казав Нечепа, — і вже не сподівався побачити білого світу. Вже мені меркло в очах, і слова молитви плуталися в голові* (Ю. Мушкетик); // Тьмяніти (про очі, погляд). *Скрізь дивляться тії очі, Що меркнуть від муки, Скрізь, усюди потомлені Простягають руки* (Марко Вовчок); *Бачив Маркіян, як зіниці побратима звужуються, меркнуть, затуляючи в його душі давкий страх* (Р. Іваничук).

2. *перен.* Втрачати силу; слабнути. *Пам'ять меркне, думки зникають...* (Панас Мирний); *Кучерява, збита в ковтуни, голівка давно не бачила гребеня, проте незвичайна врода дівчинки нітрохи не меркла від такої оправи* (Ірина Вільде); // Втрачати значення, важливість. *Меркнуть у тумані років події, стираються на швидко збудованих пам'ятниках не перевірені історією імена* (І. Пільгук); *Все меркло порівняно з матір'ю, згорьованою, змарнілою, наймилішою, найкращою за всіх...* (О. Гончар).

◊ **Світ [в оча́х (пе́ред очи́ма)] тьма́риться (темні́є, ме́ркне, му́титься) / потьма́ри́вся (потемні́в, поме́рк, помути́вся)** *див.* **світ**[1].

МЕРКОТА́ТИ, о́че, **МЕРКОТІ́ТИ,** ти́ть, *недок., діал.* Підсил. до **мерка́ти.** *Огонь погас, грань меркотіла — курище ся лишило* [лишилося]. *Втихомирилося* (М. Шашкевич); *Крізь листя сонечко меркоче* (І. Франко).

МЕРКОТІ́ТИ *див.* **меркота́ти.**

МЕ́РКТИ *див.* **ме́ркнути.**

МЕРКУРА́Н, у, *ч.* Ртутєорганічний препарат для протруювання насіння різних сільськогосподарських культур. *Основними фунгіцидами для оброблення насіння є перманганат калію, сульфат міді, формалін, гранозан, меркуран та ін.* (з навч. літ.).

МЕРКУРИЗА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* 1. Обробка чого-небудь рідкою ртуттю або її сполуками. *Основним засобом боротьби з сифілісом у Росії XVIII століття визнавали так звану меркуризацію, коли хворого поміщали в гарячу ємність, куди надходила пара ртуті. Ця методика була відносно ефективною* (з наук.-попул. літ.).

2. Забруднення довкілля металічною ртуттю та ртутними сполуками. *Продукти меркуризації шкідливо впливають на довкілля* (з наук.-попул. літ.).

МЕРКУРІАЛІ́ЗМ, у, *ч., мед.* Професійне захворювання — отруєння ртуттю та її сполуками. *Симптоми меркуріалізму — порушення діяльності нервової системи і травного апарату, дерматози та ін.* (з наук.-попул. літ.); *Хронічні інтоксикації ртуттю, або меркуріалізм, виникають у працівників в умовах тривалого контакту зі ртутними сполуками* (з навч. літ.).

МЕРКУ́РІЙ, ю, *ч., хім., заст.* Ртуть. *Існує версія, що ртуть вважали основою металів, близькою до золота, і тому називали меркурієм, за іменем найближчої до золотого Сонця планети Меркурій* (з наук.-попул. літ.).

МЕРЛА́Н, а, *ч.* Риба родини тріскових, яка водиться у прибережних водах Європи. *Під час розмноження (у січні та лютому) мерлан великими косяками наближається до берегів* (з наук.-попул. літ.); *Компанія пропонує купити рибу мерлан за найкращою в Україні ціною* (з мови реклами).

МЕ́РЛИЙ, а, е, *рідко.* Мертвий (у 1 знач.); померлий. * Образно. *Безсоняшний* [безсонячний] *паркий день випив фарби та сяйво з неба і з моря, а натомість кинув сіру мерлу спеку* (Н. Королева); * У порівн. *Жовте лице її здавалося від світу свічок ще жовтіше, от так, як у мерлої людини* (Панас Мирний); // *у знач. ім.* **ме́рлий,** лого, *ч.;* **ме́рла,** лої, *ж.* Мрець, мертва людина. *Покинь живе, та шукай мерлого!* (Номис); *Прочуємо, що десь мерлу знайдено — їде батько на неї подивитися* (Марко Вовчок); *— Гей, гайдуки! Обшукать мерлого* (Г. Хоткевич); * У порівн. *У місяшному* [місячному] *сяйві блиснула бліда — як у мерлого — срібна рука* (Н. Королева).

◊ **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **по ме́ртвому (по вме́рлому, по ме́рлому** *і т. ін.)* *див.* **ме́ртвий.**

МЕРЛИ́НИ, ли́н, *мн., діал.* Поминки. *"Хай здоров росте, — віншували куми. — Краще хрестини, ніж мерлини". Ах, Марія пережила всього* (У. Самчук); *За мерлинами ніхто не запримітив, коли додому вернулася Майя* (Б. Харчук); *— Тот дід Микола такий дурний, що перехреститись не тямить, отако на мерлинах піднесе руку до лоба, буцім мухи обгонить* (Є. Пашковський).

МЕРЛИ́НКИ, нок, *мн., діал.* Те саме, що **мерли́ни.** *Родинки й мерлинки не глядять лихої годинки* (прислів'я).

МЕРЛУ́ЗА, и, *ж.* Морська хижа риба родини тріскових, яка водиться в помірних і субтропічних водах Атлантичного та Тихого океанів; має промислове значення; хек. *Будучи в основному придонними рибами, мерлузи піднімаються в проміжні й верхні шари води* (з наук.-попул. літ.); *Можна приготувати смачні страви з мерлузи, тріски, ставриди та багатьох інших риб* (із журн.); *Для багатьох іспанців, насамперед жителів Атлантичного узбережжя, фаворитом серед риб є мерлуза* (з газ.).

МЕРЛУ́ШКА, и, *ж.* Шкурка ягнят грубововняних порід овець. *Українці здавна володіли умінням одержувати з ягнят високоякісну овчину — мерлушку та смушки, що йшли на шапки й коміри* (з наук. літ.); *Фарбують мерлушки в коричневий колір, під платину, у бежевий і чорний кольори* (з наук.-попул. літ.).

МЕРЛУ́ШКОВИЙ, а, е. Прикм. до **мерлу́шка.** *Мерлушкові шкурки вкриті хутром різної густини і спрямованості ворсу* (з навч. літ.); *Мерлушкові породи овець;* // Зробл., зшитий з мерлушки. *Уніформа гусарського полку 1812 року (Сумський полк): хутро ментика офіцерів — сіре мерлушкове* (з наук. літ.); *Мерлушкова шуба.*

МЕРОЗИГО́ТА, и, *ж., біол.* Часткова зигота, що утворюється в процесі перенесення генного матеріалу в бактеріях. *При рекомбінаціях у бактерій утвориться не зигота, як у еукаріотів, а мерозигота* (з наук.-попул. літ.).

МЕРОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ антропології, який вивчає розміри і форми окремих органів і тканин людини. *Морфологія людини — розділ фізичної антропології, що підрозділяється на соматологію і мерологію* (з наук.-попул. літ.).

МЕРОМО́РФНИЙ, а, е, *мат.:* △ **Мероморфна фу́нкція** *див.* **фу́нкція.**

МЕРÓНІМ, а, *ч., лог.* Частина, компонент складного цілого або певного поняття. *Вікісловник як тезаурус містить такі семантичні відношення: синоніми, антоніми, гіпероніми, гіпоніми, согіпоніми, холоніми, мероніми, пароніми* (з наук. літ.); *Меронім і холонім — протилежні поняття. Кожний меронім має свій холонім* (з наук.-попул. літ.); *Двигун — меронім для автомобіля. Монітор — меронім для комп'ютера. Дах — меронім для будинку* (з навч. літ.).

МЕРОНІМÍЯ, ї, *ж., лог.* Відношення між частиною та цілим. *Меронімія як таксономічна система дає широкі можливості для пошуку універсальних семантичних зв'язків між різними тематичними групами лексики* (з наук. літ.); *Меронімія є одним із фундаментальних логічних відношень, на яких ґрунтується сприйняття людиною дійсності* (з навч. літ.).

МЕРОПЛАНКТÓН, у, *ч., біол.* Прибережні планктонні організми, які на певний час входять до складу планктону, змінюючи згодом свою життєву форму. *У міру зростання меропланктон або осідає на дно і починає вести придонний спосіб життя, або починає активне плавання* (з навч. літ.).

МЕРОСТÓМОВІ, вих, *мн.* Клас водяних хеліцерових, які дихають зябрами. *Найбільшого розвитку меростомові досягли в середньому палеозої, коли відбулося переселення частини їх із морів у прісні води* (з наук.-попул. літ.).

МЕРСЕРИЗАЦÍЙНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **мерсеризáція.** *При мерсеризації в мерсеризаційних пресах відношення маси рідини до маси целюлози становить 18–25 %* (з наук.-техн. літ.); *Процес мерсеризації листів целюлози в мерсеризаційних пресах не закінчується повністю навіть протягом однієї години* (з наук.-попул. літ.).

МЕРСЕРИЗÁЦІЯ, ї, *ж., спец.* Оброблення целюлозних волокон, бавовняної тканини або пряжі концентрованим водним розчином лугу *(див.* **луг**[2]) для додання їм блиску, підвищення міцності. *У різного типу установках безперервної мерсеризації вміст целюлози в пульпі коливається від 2 до 6 %* (з наук.-техн. літ.); *Мерсеризація є однією з найважливіших операцій облагороджування текстильних матеріалів* (з наук.-попул. літ.); *Технологія мерсеризації з'явилася 170 років тому стараннями британського хіміка Джона Мерсера* (із журн.).

МЕРСЕРИЗÓВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **мерсеризувáти.** *Особливо цінувалася мерсеризована пряжа з шовковистим блиском* (з наук. літ.); *Батист випускається вибіленим, мерсеризованим, гладкофарбованим і набивним* (з наук.-попул. літ.).

МЕРСЕРИЗУВÁННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **мерсеризувáти.** *Набивання тканих виробів із шовку супроводжується операціями підготовчого або кінцевого оброблення, такими як виварювання, відбілювання, мерсеризування, теплова стабілізація, ворсування і т. ін.* (з навч. літ.).

МЕРСЕРИЗУВÁТИ, ýю, ýєш, *недок. і док., що, спец.* Здійснювати мерсеризацію. *Зручніше за все мерсеризувати сурові або вибілені тканини* (з навч. літ.).

МЕРСЕРИЗУВÁТИСЯ, ýється, *недок. і док., спец.* 1. Піддаватися мерсеризації. *Після того як тканина остаточно мерсеризувалася, її стабілізують* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **мерсеризувáти.** *Завдяки тому, що в процесі виробництва бавовна мерсеризується, вона набуває особливої гладкості й благородного блиску, стає більш пружною, краще тримає форму* (з наук.-попул. літ.).

МЕРСÍ, *виг., жарт., ірон.* 1. Уживається для вираження, висловлення вдячності; спасибі, дякую. *Іноді вона, чистячи ретельно ніготь червоною подушечкою з срібним різьбленим державцем, завдає мені питання й за кожну мою відповідь каже: мерсі* (В. Винниченко); *Артур сягнув рукою до кишені, витяг кілька срібняків і мовчки дав їх чоловікові. — Велике мерсі! — зрадів той* (Г. Пагутяк); *Чорнявий служка в зеленій уніформі люб'язно притримав перед нею двері. — Мерсі, — подякувала Єва* (І. Роздобудько); // *ірон.* Уживається для вираження невдоволення, незгоди, при відмові від чогонебудь неприємного, небажаного і т. ін. — *Ну, Сосницький, давай у кумпанії? Га? — Ні, мерсі* (В. Винниченко).

2. *у знач. ім., невідм., с.* Те саме, що **подя́ка** 1. [С у л т а н *(задоволено):*] *Перекажи їм моє марокканське стародавнє "мерсі"!* (Остап Вишня).

3. *у знач. присудка.* Дякую, дякуємо. *Вголос* [Заболотний] *сказав: — Мерсі за відвертість. Що ж, самі напросились...* (О. Гончар); *Почекати? Хоч і вічність, мерсі за таку честь* (Р. Іваничук).

МÉРСТВО, а, *с., розм.* 1. Посада мера. *На мерство претендують чотири самовисуванці, ще чотири особи, висунуті політичними партіями* (з газ.).

2. Діяльність мера під час перебування його на цій посаді. *Міський голова Івано-Франківська відзвітував за час свого мерства* (із журн.).

МÉРСЬКИЙ, а, е, *розм.* Стос. до мера і мерства. *Робити ставки, хто ж все-таки займе мерський трон і отримає більшість у міськраді, експерти не ризикують* (з публіц. літ.); *Розсудливість, інтелект та позитивний мерський досвід кандидата незрівнянні з безперспективним піаром його конкурента* (із журн.); *Боротьба за мерські крісла в містах-мільйонниках, обласних центрах та промислових містах була досить напруженою* (з газ.).

МÉРТВÉННИЙ, а, е. 1. Те саме, що **мертвéцький.** *При світлі каганця її схудле обличчя з запалими щічками здалося посинілим, мертвенним, але Явдоха була певна, що тепер дитина почне видужувати* (О. Донченко); *Обличчя в багрових сутінках заходу було непорушне, мертвенне* (О. Бердник); // Який робить таким кого-, що-небудь (звичайно про світло, освітлення). *Перед нами знов стояв інженер. Його оточувало світло, зловісне мертвенне світло, яке робило всіх однаковими* (Д. Білий).

2. *перен.* Позбавлений ознак життя; застиглий, нерухомий. *Сю душу мертвенну гальванізує Великий гук і стук в Святі ворота* (П. Куліш); *Туди ішли — як оживало літо. Назад брели по мертвенній стерні* (Л. Костенко); *Ружена шепотіла, не помічаючи того. Збліднувши, ховаючи очі сина, притиснула його до себе, — знову упадало на неї мертвенне оціпеніння* (Г. Колісник); // Відірваний від життя; який гальмує поступ, розвиток чого-небудь. *П. О. Куліш підкреслював, що специфіка природи нашої душі є сильнішою за вчених фанатиків, які тиснуть на неї "мертвенним впливом людей без серця і без істинного розуму"* (з наук. літ.); *Г. Сковорода був твердо впевнений, що прийде прекрасне майбутнє і вогонь знищить усе мертвенне* (з наук.-попул. літ.).

МÉРТВÉННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **мéртвéнний.** *Високий тупим, затуманеним поглядом подивився на Заборного, на солдатів і зупинився на Сидоркевичі. І йому яскраво кинулась в очі мертвенність його лица. Се не було лице живої людини* (В. Винниченко); *Сірувато-жовтий*

колір землі контрастує на картині з синім небом, яке підкреслює мертвенність зображеного художником (з наук.-попул. літ.).

МЕ́РТВЕ́ННО. Присл. до **ме́ртве́нний.** *Без друзів, без прагнень, без мрій ідуть поодинці й мовчать Писці вкритих злочином фірм, контор безпощадних служаки, І мертвенно світяться в млі їх лиця* (М. Бажан); *Молоде і мужнє, з витонченими рисами і тонкими чорними вусами, мертвенно бліде обличчя спотворював застиглий вираз болю й ненависті* (Д. Білий); *Спочатку здається, що потрапляєш в інший світ — світ пристрастей і життя, а виявляється, що місто у поемі М. Гоголя "Мертві душі" так само мертвенно існує, як і маєтки* (з навч. літ.).

МЕРТВЕ́ЦЬ, я́, *ч.* Те саме, що **мрець.** *Пізнай, Як живе твій милий; Чи живе він, чи мертвець... Чи з тобою під вінець Піде з старостами* (Л. Боровиковський); *Мертвець був у хаті, і хвиля вимагала пошанування* (О. Кобилянська); * У порівн. *Різдвяні свята минули, як би мертвець на лаві лежав* (М. Андрусяк).

◊ **Ходя́чий (живи́й) мрець** *(рідко* **мертве́ць)** *див.* **мрець.**

МЕРТВЕ́ЦЬКА, кої, *ж., розм.* Приміщення для покійників (при лікарні, госпіталі і т. ін.); морг *(див.* **морг[1]**), покійницька. *Тут в анатомці університетській, В її пустій, неприбраній мертвецькій, На голому, холодному столі Лежить товариш з кулею в чолі* (М. Бажан).

МЕРТВЕ́ЦЬКИ. Присл. до **мертве́цький.** *Його хата дивилася на нього. Стояла мертвецьки тихо* (О. Кобилянська); *Я стояв у вагоні метро спиною до людей, і перед моїми очима з шипінням і свистом мчалися товсті чорні змії кабелів, а за ними чорніла пітьма, в глибині якої мріло мертвецьки бліде трикутне обличчя* (Ю. Мушкетик); *Поки ти була моєю, все росисте зеленіло. А тепер царить землею паморозь мертвецьки біла* (І. Калинець); *Прийшов перший козак у двір. Помітивши старого полковника, підійшов — ліг на землю. Й мертвецьки заснув ту ж мить* (Г. Колісник).

МЕРТВЕ́ЦЬКИЙ, а, е. Такий, як у мерця; власт. мерцеві. — *Ви розумієте мене? — нахилився я до нього* [хворого]. *І мертвецькі очі раптово поширились, здавалось, загорілись, забились в них останки життя* (Мирослав Ірчан); *Господиня побачила у вікно щось таке, від чого її хороше, з легким рум'янцем обличчя взялося мертвецькою блідістю* (Д. Бедзик); *Ось він ще всіма силами намагається дихати, оце її нещасливе біднятко Дмитрик .. З нього виходить самий-саміський мертвецький сопух, що заповнює хату, й Божі образи, і мабуть, саму Доцю* (М. Матіос); *Він свердлив очима привида і виразно бачив, що той стоїть перед ним, і чіпко відчував на собі мертвецький погляд* (І. Андрусяк, пер. з тв. Ч. Діккенса); * Образно. *Кожної ночі містечко тривожно прислухалося до того, як торохтіла тюремна підвода і як часом п'яний візник, ідучи поруч із возом, добував із темних своїх нутрощів нутряну мелодію, мертвецький спів* (Р. Федорів).

◊ **Мертве́цький сон** *див.* **сон[1].**

МЕРТВЕЧИ́НА *див.* **мертве́ччина.**

МЕРТВЕ́ЧЧИНА, МЕРТВЕЧИ́НА, и, *ж.* 1. *збірн.* Трупи тварин; падаль, узагалі щось мертве. *Ну, добре, Макс іде на компроміс: нехай вони собі їдять шматки свинячої мертвеччини, а він їм за цей час читатиме рукопис* (В. Винниченко); *Я понюхав долоню. Вона пахла мертвечиною* (Р. Андріяшик); *Мав людоїд і свою, специфічну забаву-розвагу — пригощав на прийомах дипломатів та зарубіжних політиків блюдами з чоловічини (часом і мертвечини, яку він теж смакував)* (В. Чемерис); *Верхня риба вже добряче нагрілась, припухла і пахтіла мертвеччиною* (Г. Тарасюк).

2. *перен., розм.* Розумовий і моральний занепад, застій, інертність. *Церковщина звільна вбиває також народні школи, засуджуючи їх на бездіяльність і мертвеччину* (І. Франко); *Не вели їй у монастир іти, бо вона мертвеччини не любить, життя бажає* (Б. Лепкий); *Він почував .. могутнє піднесення життя в собі, що проривалось крізь мертвеччину його недавніх думок* (В. Підмогильний).

МЕРТВИ́ЗНА, и, *ж.* Те саме, що **ме́ртве́нність.** *Очі його вже зовсім позбулися мертвизни, а світилися тепло і м'яко* (Валерій Шевчук); *Скрізь бур'яни і розвалені житла. З одних сіней через поріг виставилися самі стопи: землисто-сірою мертвизною до хмарного дня, як викладені з могили* (В. Барка).

МЕ́РТВИЙ, а, е. 1. Такий, у якому припинилося життя; померлий; протилежне ж и в и й. *Од мертвих бджіл меду не їсти* (Номис); *Крайнєв і Яринка стояли біля труни, прощаючись з мертвим другом* (В. Собко); *Гриміли бої, падали мої друзі — поранені чи мертві, і я знав лише одне: безконечний, страшний герць з якоюсь марою, з навалою, що заповнила нашу землю* (О. Бердник); * У порівн. [Урбан:] *Я бачив сам, як він лежав холодний, неначе мертвий* (Леся Українка); // *у знач. ім.* **ме́ртвий,** вого, *ч.;* **ме́ртва,** вої, *ж.* Мрець, мертва людина. *Мертвого з гробу не вертають* (прислів'я); *Стеха з дочками, зібравшись у сіни, навзрид плачуть і мов — крий Боже — по мертвому голосять* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Ти любила єси князя? — роздратовано прорік Богдан. — Любила-м. До мертвих не ремствують, княже* (І. Білик); *На цій землі хрести не тільки мертвим — живим і ненародженим хрести!* (І. Андрусяк); // Про частини тіла мерця. *Плаче* [козак], *пада коло неї, Розкрива, цілує Мертві очі* (Т. Шевченко); *В черепі капрала щось тріснуло, і він застиг, його мертві зіниці вперлися в пополотнілих солдат* (Д. Білий); // Засохлий, завмерлий, сухий (про рослинність). *Осінь уже струсила з дерев частину їх літнього вбрання і насипала на землі м'який килим мертвого листя* (Б. Грінченко); *Сіно таке слизьке, гладеньке, так гарно пахне, що кортить застромити всередину руку, зворушити мертве стебло і пустити з неволі придушений там дух материнки, горошку та буркун-зілля* (М. Коцюбинський); *Навіть мертве дерево чуло, що вже надходить весна* (М. Стельмах); *На галявині, оточеній скелями, було тепліше, вижухла мертва трава ледь-ледь ворушилася* (Ю. Винничук); // *перен.* Надзвичайно знесилений, стомлений (про людину). *І Настя, і Явдоха пішли проводити до прийому не живого — мертвого Якова* (Панас Мирний); — *Вся команда мертва від утоми* (Ю. Бедзик).

2. Такий, як у мерця; який нагадує мерця. *Прокіп втупив у нього вже мертві очі. Подумав. — Стріляйте в рот* (М. Коцюбинський); *Безтямно підняв Євген руку і шпурнув каменем у те бліде, мертве обличчя* (О. Донченко); // *перен.* Який не має яскравості, блиску; тьмяний, блідий (про світло, барви). *Блакитні вогні все розростались і цвіли на вершечках червоним, як хмари при сході сонця. По обличчях розлились мертві синаві тони* (М. Коцюбинський); *На лиці та на грудях мені лежить мертве світло місяця* (В. Винниченко); *Посріблені мертвим місячним промінням хмаринки були схожі на холодні пелюстки лілій* (Д. Ткач); *Повільно*

попливла вгору, освітлюючи все мертвим зеленим світлом, ракета (І. Багмут).

3. *перен.* Позбавлений ознак життя. *Заворушилось людське життя на мертвому березі* (І. Нечуй-Левицький); *Навпроти, за деревами, виднівся великий будинок з мертвими чотирикутниками вікон* (П. Загребельний); // Порожній, спустілий (про дім, вулицю і т. ін.). *Місто-форт тепер мертве, як мертві всі численні усипальниці, мечеті, кладовища моголів, розкидані всюди навколо Аурангабада* (В. Минко); *Квіти, особливо пальми і аспарагуси, відразу навіяли життя у мертві кімнати* (Ірина Вільде); *Будинок був мертвий. Все в ньому почорніло, зяяло рваними ранами* (С. Журахович); *Миколка біг далі. На перехресті двох таких мертвих вулиць він зупинився; в який його бік тепер?* (М. Вінграновський); // Позбавлений руху; завмерлий, нерухомий (про машини, механізми, предмети). *Робітники, які ще вчора стояли біля цих верстатів, пішли на фронт, і їх зараз ніким замінити. Кожний мертвий верстат був тепер злочином* (О. Донченко); *Малеча бігла босоніж за боронами або гуляла у війну круг мертвих "тигрів"* (О. Довженко); *Розбита зенітка ще й досі стирчала в небо мертвим хоботом* (О. Гончар); *Треба виповзати нагору. Після двох таких спроб на полі бою зосталися мертві "тигр" і дві "пантери"* (Є. Доломан); // Узагалі про все неживе на противагу живому. — *Чи ж можна мати світлий погляд на життя, живучи в тіснім, смердючім місті, .. де замість права живих рослин мертвий камінь навкруги оточує тебе...* (М. Коцюбинський); *Він* [М. Кропивницький] *вийшов — сотні голубиних крил, Зірвавшися, в повітрі заплескали. Здавалося, і мертві стіни зали Враз ожили, весняних повні сил* (М. Рильський); *Без цього мертвого вугілля не вирувало б життя...* (О. Донченко); *Ми тупо займались одним і тим же — пильнували зі зброєю в руках усе те мертве залізо* (Ю. Андрухович).

4. *перен.* Який не порушується жодним звуком; безмовний. *Гостинець був навдивовижку мертвим. Навіть нічні птахи не хугали у заростях* (В. Єшкілєв); // Про такий час, пору доби. *Тиша мертвої ночі запанувала в хаті* (І. Нечуй-Левицький); *Поле після гуркоту канонади здавалося великим і тихим, як степ у мертву обідню пору* (О. Гончар).

5. *перен.* Відірваний, далекий від життя. *Кожна література, якщо вона хоче бути не мертвою, а живою, зможе подати тільки те, що дає само життя* (Панас Мирний); *Чого вартий один той Давид у Флоренції? Той Мойсей. Та роденівська Муза. То уже все архаїка. Мертве мистецтво. Молодь прагне живого* (Л. Костенко); // Який характеризується відсутністю суспільного розвитку (про певний період у житті країни, народу). *Цей час* [70-ті роки XIX ст.] *в Галичині був самим мертвим* [найбільш мертвим], *як свідчать історики* (М. Коцюбинський); *Її* [Лесі Українки] *поеми й драми з'явилися в нашому сірому, безпросвітньому житті .. в ті мертві часи миколаївської реакції* (М. Драй-Хмара); // Не оживлений думкою, ідеєю, почуттям. *Довкола лежала безплідна, мертва краса* (Л. Дмитерко); *Я написав йому, що віра без добрих справ — мертва, а добрі справи — це любов до ближнього* (В. Дрозд).

Гробове́ (ме́ртве, моги́льне) мовча́ння <Гробова́ (ме́ртва, моги́льна) мо́вча́нка> *див.* **мовча́ння; Ме́ртва (моги́льна, гробова́, смерте́льна, німа́** *і т. ін.)* **ти́ша** *див.* **ти́ша; Ме́ртві бри́жі** *див.* **бри́жі; Ме́ртві хви́лі** *див.* **хви́ля**[1]**; Ти́ха (ме́ртва) годи́на** *див.* **годи́на**[1]**.**

△ **Ме́ртва вода́** *див.* **вода́; Ме́ртва голова́** *див.* **голова́; Ме́ртва петля́** *див.* **петля́; Ме́ртва приро́да** *див.* **приро́да; Ме́ртва то́чка** *див.* **то́чка; Ме́ртвий по́крив** *див.* **по́крив; Ме́ртвий про́стір** *див.* **про́стір; Ме́ртвий ремане́нт (інвента́р)** *див.* **ремане́нт; Ме́ртвий шар** *див.* **шар**[1]**; Ме́ртвий я́кір** *див.* **я́кір; Ме́ртві акти́ви** *див.* **акти́в**[2]**; Ме́ртві мо́ви** *див.* **мо́ва; Поро́жня (пуста́, ме́ртва) поро́да** *див.* **поро́да.**

◇ **Зру́шуватися (зру́шувати, руша́ти) / зру́шитися (зру́шити, ру́шити) з мі́сця (з ме́ртвої то́чки)** *див.* **зру́шуватися; (1) [І] ме́ртвий уста́в би з домови́ни (проки́нувся б, просну́вся б** *і т. ін.):* а) *(перев. зі словоспол.* т а к и й, що, *жарт.)* уживається для підкреслення позитивних якостей чого-небудь; дуже хороший, приємний, надзвичайний і т. ін. — *Се, бгатці* [братці], *— каже, — така в мене настойка, що мертвий устав би з домовини, якби випив добру чарку* (П. Куліш); б) *(перев. із словоспол.* т а к, щ о*)* дуже сильно, гучно і т. ін. *Павло міг би привернути до себе увагу. І "Сербіяночку" станцював би так, що й мертвий прокинувся б, і гармошку взяв би* (М. Циба); *Закалатав у четверте вікно так, що й мертвий проснувся б* (Є. Гуцало); **І ме́ртвого (і ме́ртвих) розвесели́ти** *див.* **розвеселя́ти; Ме́ртва бу́ква** *див.* **бу́ква; Ме́ртве ца́рство** *див.* **ца́рство; Ме́ртвий капіта́л** *див.* **капіта́л; Ме́ртвий сезо́н** *див.* **сезо́н; Ме́ртвий сон** *див.* **сон**[1]**; Ме́ртвий штиль** *див.* **штиль**[1]**; Ме́ртвою (залі́зною, смерте́льною) хва́ткою** *див.* **хва́тка; На ме́ртвій то́чці** *див.* **то́чка; Ні живи́й ні ме́ртвий** *(рідко* **вме́рлий)** *див.* **живи́й; Таки́й, що здере́ з [живо́го й] ме́ртвого** *див.* **здира́ти; (2) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ме́ртвий:** а) дуже стомлений, млявий і т. ін. *Після змагань всі були як мертві* (із журн.); *Як мертвий повертався додому він майже ні з чим* (з газ.); б) блідий, нерухомий і т. ін. *Галя вже водою підвела її* [Параску] *знову на ноги, а то як мертва лежала та тільки зубами цокотіла* (Панас Мирний); в) чимось приголомшений, стурбований і т. ін. *Ілля ступав як мертвий, ні на кого не дивлячись* (В. Малик); *Збайдужіла — ніби мертва — мама сиділа, не відбираючи хусточки від очей* (М. Матіос); г) *(зі сл.* с п а т и*)* міцно, непробудно. *Вже й будить їх, а вони* [діти] *сплять як мертві...* (М. Коцюбинський); *Два сусіди по камері сплять мов мертві. Вони лежать скорчившись* (П. Колесник); — *Підйом! — гукає Зав'ялов. — Підйом! — Лежимо як мертві* (Є. Доломан); *Наступну ніч я спала солодко, ніби мертва* (С. Андрухович); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ме́ртвому (уме́рлому) кади́ло** *див.* **кади́ло; (3) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **по ме́ртвому (по вме́рлому, по ме́рлому** *і т. ін.), зі сл.* г о л о с и т и, з а в о д и т и *і т. ін.* — дуже сильно, голосно, нестримно і т. ін. *Ігната під руки до розправи.., а мати ж то, бідна мати, за ним наче по мертвому голосить!* (П. Куліш); *Бовкуниха заголосила наче по мертвому* (О. Кониський); *Аж стіни ревнули плачем. Баби заводили, як по мерлому* (Г. Хоткевич); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ску́паний у ме́ртвій воді́** *див.* **ску́паний.**

МЕРТВИ́ТИ, влю́, ви́ш; *мн.* мертвля́ть; *недок., кого, що.* 1. Робити мертвим, позбавляти життя; убивати. *Старих людей турки мертвили* (Сл. Б. Грінченка); *Червона кров розливалася по світу і все мертвила чи присипляла. Збуджувала тільки собак та жаб* (Валерій Шевчук); * Образно. *Спека та посуха того літа Мертвили поле і серця в'ялили, І ждала благодатного дощу Земля в той рік* (М. Рильський).

2. *перен.* Позбавляти життєвості, бадьорості. *Старе коріння вросло в стару бідну голову й приросло до минулого,*

до неповторного, до померлого, і мертве мертвить і любов, і правду (В. Винниченко); — *Тюрма, кажуть, мертвить душу, а від того й тіло трухне* (В. Канівець).

МЕ́РТВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **ме́ртвий.** *Сама пустка запала в глибочину: з загрозою, тишиною, мертвістю, мов цвинтар* (В. Барка); *Все було мертве* [в природі], *неправдиве, це мовби сама війна поставала з муляжів своєю мертвістю, черствістю, безжиттєвістю* (О. Гончар); *Може, їх* [чайок] *притомила спека, а може, вони по-своєму, по-пташиному відчували мертвість боліт і тому не мали сили до звичних стрімких польотів та грищ* (Ю. Мушкетик).

МЕРТВІ́ТИ, íю, íєш, *недок.* 1. Поступово втрачати ознаки живого; ставати мертвим, нерухомим. *Смерть вже за плечима. Старий дожидав* [Катрі] *— як дожидав! І мертвів і оживав .. На завтра і вмер він* (Марко Вовчок); *Ще за два-три роки до смерті Грицько бачив, що яблуні всихають, мертвіють* (В. Дрозд); // Те саме, що **ціпені́ти.** *Вже зовсім босий, він ступав по снігу дерев'яними, не своїми ногами, вже мертвів ззовні, а хоробливий зір його загорявся буйним вогнем* (І. Багряний); *Вони* [гості] *теж почали по черзі гладити леопардову шерсть, далеко витягуючи руки, внутрішньо мертвіючи перед звіром* (О. Гончар); *Стискався шлунок від жаху, мертвіло серце і холод пронизував мозок!* (Ю. Логвин); // Втрачати чутливість, рухомість; німіти (про частини тіла). *Губи його мертвіють. Враз, раптово* (В. Лис).

2. *перен.* Позбавлятися всього живого; ставати пустельним, неживим. *Хіба мертвіють ночі літні, Коли діброви гаснуть в снах?* (П. Усенко); *Чому ці люди так мертвіють духовно, так тупіють і опускаються мовчки* (В. Симоненко); *Привабливість теплого надвечір'я мертвіла, опадала, як зжовклий лист під буйним поривом осіннього вітру* (В. Дрозд).

3. Ставати тьмяним, блідим; згасати (про світло, освітлений предмет). *Десь на сході, над самим горизонтом вони* [зірки] *вже сором'язливо починають стухати, і чорне величне свічадо як в'яне, неначе мертвіє від того й блякне* (Іван Ле).

4. *перен.* Ставати відірваним, далеким від життя. *Вдень я плентавсь, мов у сні, Мертвіла думка* (І. Франко); *Внаслідок "бюджетного існування" — газета сохне й мертвіє, терає* [губить] *всякий ґрунт* (В. Еллан-Блакитний).

МЕ́РТВО. Присл. до **ме́ртвий.** *Хто чесно бивсь, — згада сім'я, Хто мертво ліг, — спом'янем* (А. Малишко); *Попіл розвіявся, мертво біліла спечена шкіра* (В. Дрозд); *Руїни просвічувались крізь густе плетиво обгорілих садів, що мертво застигли край дороги* (В. Кучер); *В кутку, під образами, блимала мертво лампадка* (М. Коцюбинський); *Тепер для Джихангіра не було зупинки. Місячне сяйво мертво лилося на його путі* (П. Загребельний); *Коли все навкруги, включно з білетеркою та охоронцями, мертво поснуло, зусібіч прослизають напівзігнуті скрадливі постаті в обдертому одязі* (Ю. Андрухович); // *у знач. пред. Надворі було тихо, мертво* (І. Нечуй-Левицький); *Скрізь порожньо й мертво. Один вітер гуляє* (П. Запаренко).

МЕРТВОВІ́Д, во́ду, *ч., діал.* Стояча вода. *Ті прозорі розмазані хмари стояли непорушно, неначе плавали в тихому мертвоводі* (І. Нечуй-Левицький).

МЕРТВОЇ́Д *див.* **мертвої́ди.**

МЕРТВОЇ́ДИ, ів, *мн. (одн.* **мертвої́д,** а, *ч.), зоол.* Родина жуків, представники якої поїдають тканини мертвих організмів; сильфіди. *Мертвоїди поширені на всіх материках, але в основному в країнах Північної півкулі, у зоні помірного клімату* (з навч. літ.).

МЕРТВОНАРО́ДЖЕНИЙ, а, е. 1. Який народився мертвим; протилежне ж и в о н а р о д ж е н и й. *У лісі, в піщаній колії, лежало мертвонароджене телятко, біля якого чигали голодні собаки і воронння* (В. Яворівський); *У її сусідки по палаті Галини, яка так само побачила привид у вікні, передчасно почалися пологи. Вона ще й не знала, що дитя мертвонароджене...* (О. Чорногуз); *Той, кого ви називаєте Метром, підло викрав тебе, підмінивши мертвонародженим дитям* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *у знач. ім.* **мертвонаро́джений,** ного, *ч.;* **мертвонаро́джена,** ної, *ж.* Той (та), хто народився мертвим. *У 6 % мертвонароджених наявні хромосомні або геномні мутації* (з навч. літ.).

2. *перен.* Зовсім безперспективний, непридатний для використання. *Нереалізований винахід, як і неопублікований рукопис, лишаються мертвонародженими* (М. Дашкієв); // Відірваний, далекий від життя; нежиттєвий. *Закон не створив інститутів самоврядування й залишився мертвонародженим* (з наук. літ.).

МЕРТВОНАРО́ДЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Народження дитини, смерть якої настала під час вагітності або пологів. *Ускладнена вагітність і порушення розвитку плоду обумовлюють мертвонародженість* (з навч. літ.).

МЕРТВОНАРО́ДЖУВАНИЙ, а, е. Народжуваний мертвим. *У господарствах пересічна частота мертвонароджуваних телят від чистопородних чорно-рябих бугаїв голштинської породи становила 1,83 %* (з наук. літ.).

МЕРТВОНАРО́ДЖУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Відносна кількість народжуваних мертвими за певний час. *Минуло 100 років від дня народження професора О. Ю. Лур'є, одного з перших, хто почав аналізувати причини материнської смертності й мертвонароджуваності* (з наук. літ.); *Частота мертвонароджуваності, ранньої дитячої смертності та післяпологових захворювань при вузькому тазі значно вища, ніж при нормальному* (з навч. літ.).

МЕРТВОРОЖДЕ́ННИЙ, а, е, *заст., книжн.* Мертвонароджений. [Р і ч а р д *(сам):*] *Душа моя за океан полине, а я зостануся бездушним тілом, серед костей, з потворою сією, мертворожденною* (Леся Українка); *Коли держава бере на себе обов'язок і право все виконати в межах співпраці між офіційними інституціями, результат виходить якимось мертворожденним* (із журн.); // *у знач. ім.* **мертворожде́нний,** ного, *ч.* Той, хто народився мертвим. * Образно. *І в небо зносились салюти Із серць піднесених людських, І про хвилину цю забути Лише б мертворожденний міг!* (М. Рильський).

МЕРТВО́ТА́, о́ти́, *ж.* 1. Стан мертвого (у 1 знач.), відсутність життя. *Вночі хорий заснув .. летаргічним сном, похожим* [схожим] *на цілковиту мертвоту* (І. Франко); *І чую холод на обличчю і осоружний дух мертвоти* (Б.-І. Антонич); *Гей там, де такий безнадійний прах та мертвота, заплакали раптом два молоді запалені ока* (Валерій Шевчук).

2. *перен.* Відсутність рухів, звуків та інших проявів життя. *На улиці ні лялечки... сум та мертвота завжди...* (П. Грабовський); *Коли б хоч легенький подих низового вітру приніс на своїх крилах прохолоду та увілляв струмок*

життя в цю задуху, в цю степову мертвоту... (М. Коцюбинський); *Без руху — в зеленій мертвоті — стине земля...* (Уляна Кравченко); *Вода лиш злегка брижилася від нього* [вітру], *на ранок залягала мертвота на водах і в повітрі* (П. Загребельний).

3. *перен., розм.* Розумовий і моральний застій, інертність, бездіяльність. *Мені не хотілось оставати* [оставатися] *довше в товаристві, що мене своєю мертвотою й поверховністю мучило* (О. Кобилянська); *Витворюй мертвоту душ, мертвотний світ, бо таким хочуть бачити його повелителі* (Р. Іваничук).

МЕРТВО́ТНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **ме́ртвий** 1, 2. *Я, стоячи на порозі життя, перейняв той мертвотний дух могили, вдихнув його і поніс між люди* (Л. Кононович); *На щоках, незважаючи на мертвотну блідість, шкіра мала оксамитовий відсвіт* (Ю. Винничук); * У порівн. *Обличчя жінки здалося тепер, зблизька, помарнілим, блідим, ніби мертвотним* (О. Копиленко).

2. *перен.* Позбавлений ознак життя; заціпенілий. *Тут* [на полігоні] *бомбили тільки ночами, іноді вдосвіта, а вдень ці розкидані по степу макети літаків, машин, ракет своєю мертвотною непорушністю здатні були нагнати лише сум і нудьгу* (О. Гончар); *Затуркані бажання золоті, І суєтою злякані довір'я, Як діти по мертвотній руйноті До себе знову лізуть на подвір'я...* (М. Вінграновський); *В разі чого доведеться перекимарити десь на каменях. Але не тут, серед вітролому, від хащів якого паморочиться в голові. Не серед цієї мертвотної, могильної тиші* (Любко Дереш).

3. *перен.* Відірваний, далекий від життя, позбавлений практичного значення; який гальмує розвиток, прогрес. *Кожен злочин повинен завершуватися достатньою карою. Тільки так можна встановити на землі лад та гармонію. — Мертвотний лад і мертвотну гармонію, — сказав Микола Платонович* (Валерій Шевчук); *Найоригінальніша з ідей .. — це ідея тотальної неоригінальності всього, мертвотна і велична* (Ю. Андрухович); // Який характеризується штучністю, схематизмом. *Слова одні нам тішать слух і зір, А інші нас відштовхують раптово, В одних — огонь і істина жива, А є й мертвотні, крижані слова* (М. Рильський).

МЕРТВО́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **мертво́тний.** *Ніякого апетиту. Ні до чого. Повна мертвотність. Душевний штиль* (В. Дрозд); *Мене дедалі більше гнітила замкненість простору, малорухливість, недоїдання, мертвотність плину часу* (М. Дочинець); *Він — жар в огні, він — стійкість у металі, він — ворог і мертвотності й застою, — відпорний, сміливий* (П. Тичина); *Мабуть, її теж пригнічувала мертвотність і непотрібність обряду* (П. Загребельний).

МЕРТВО́ТНО. Присл. до **мертво́тний.** *До її мертвотно жовтих губ почав повертатись природний колір. Неля відкрила очі* (Ірина Вільде); *Обличчя його було мертвотно бліде, до високого жовтого чола, зрошеного рясним потом, поприлипали скуйовджені пасма чорного волосся* (П. Колесник); *В ультрафіолеті на камінні проявились затерті плями органіки. Вони мертвотно світились на стінах і підлозі тунелю* (В. Забаштанський); *Наче пізнавши ту людину, він мертвотно зблід* (О. Авраменко, В. Авраменко).

МЕРТВЯ́К, а́, *ч., розм.* Те саме, що **мрець.** [С г а н а р е л ь:] *Мертвяк страшніший від живого для християнина* (Леся Українка); *— Ну, а це що за мертвяки? — запитав дід, показуючи на побитих фашистів у ногах Орлюка на дні човна* (О. Довженко); *Один мертвяк закляк посеред дороги і не випускав із мертвих пальців добру сокиру* (Ю. Логвин); * У порівн. *Цю щасливу для нас ніч ми спали, як мертвяки* (Олесь Досвітній); *Редька ненадовго впала в стан клінічної смерті. Так і сиділа задубілим мертвяком* (І. Карпа); // *перен.* Про людину в стані фізичного або духовного занепаду. *Безладдя, нещирість, інертність! Твердять про відродження, самі ж мертвяки; гальванізують себе цими фразами про відродження* (В. Винниченко).

МЕРТВЯ́ЧКА, и, *ж.* 1. *розм.* Жін. до **мертвя́к.** *Навіть відьма в уявленні українців — це не "баба Яга", не холодна мертвячка, а дуже життєрадісна і приваблива особа* (із журн.).

2. *діал.* Мор. *Тоді була мертвячка скрізь, люде* [люди] *здорово мерли* (Сл. Б. Грінченка).

МЕРТВЯЧО́К, чка́, *ч., розм.* Зневажл. до **мертвя́к.** *Серце стрепенулося в Мирона Даниловича: мертвячок був Андрійкових років і навіть схожий з обличчя на нього* (В. Барка); *Я побачив, як уся ота шатія-братія загрібає мене на кладовищі в землю, привалює кляту могилу каменюкою з моїм ім'ям і т. д. А навкруги — самі мертвячки* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера).

МЕ́РТЕЛЬ, ю, *ч.* Суміш піску й паленого вапна, що її застосовують для скріплення вогнетривких виробів. *Глинисті мертелі зазнають впливу динамічних навантажень від руху поїздів метро на лініях глибокого закладання* (з наук. літ.).

МЕ́РТЕЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **ме́ртель.** *Мертельний матеріал для футерувальних робіт отримують змішуванням шамоту, подрібненого до порошкоподібної консистенції, і глини* (з навч. літ.).

МЕ́РТИ, мру, мреш, *недок.* 1. Умирати, гинути (перев. у великій кількості, масами). *Чума з лопатою ходила, .. А люди біднії в селі, Неначе злякані ягнята, Позамикалися у хатах Та й мруть* (Т. Шевченко); *Сестри! сказала перша в цю тиху годину. Що це є Любов? — Не знаю... друга їй на те. Мабуть, без неї бідне людське серце мре* (Б.-І. Антонич); *Пустить* [літак] *диму на садки, — Мруть від диму шкідники* (І. Нехода); *— У нас діти з голоду мруть, а тут — дороги!* (М. Дашкієв); *—Хай, сусідонько, вороги наші мруть та нам доріженьку труть, а ми сухарів насушимо, аж тоді рушимо...* (В. Дрозд).

2. *перен.* Те саме, що **завмира́ти** 1, 4. *Як не бачу — душа мре, а побачу — з душі пре* (Номис); *Мати, хвалячи життя його, запиналася — слова мерли в неї на устах* (Марко Вовчок); *Згуки заплакали, забились і тихо мерли, як лист восени, одпадаючи й зникаючи десь у тьмі неба* (В. Винниченко); *Вони ввійшли в комори, де світло мре і твердне кров, де вже не чути з тьми, як на майданах і в шинках реве житейське море* (Ю. Андрухович).

◊ **Се́рце (се́рденько) мре (завмира́є, замира́є, замира́ло) / завме́рло (заме́рло)** *див.* **се́рце.**

МЕ́РХЛИЙ, а, е. Те саме, що **бля́клий** 1. *Мерхлі тіні В кутку хитаються, як мак* (А. Малишко); *Жалі за чимсь пройшли по мерхлому обличчі Рогині* (М. Стельмах); * Образно. *Підіймаєшся з мерхлого днища, аби падать униз і підноситись вище та вище* (П. Мовчан).

МЕ́РХНУТИ, МЕ́РХТИ, хне; *мин. ч.* мерх, ла, ло *і* ме́рхнув, нула, ло; *недок.* 1. Поступово втрачати яскра́вість;

блякнути (у 2 знач.), тьмяніти, згасати (у 1 знач.). *Сонце зайшло. Фарби неба вгорі мерхли, ніби квіти, яких торкнувся мороз* (С. Скляренко); *Туман, туман... Доба гіркої скрути. Не мерхнуть ліхтарі, і плине тужний спів* (Л. Первомайський); *Все довкруг, як мусить бути: входить вечір, мерхне даль* (Б. Олійник); *Мерхнув, гаснув промінь денний, очі сліпли від сльозин* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); // Поступово втрачати блиск (про очі). *Ясні очі мерхли під натовпом важких думок* (Панас Мирний).

2. *перен.* Втрачати значення, важливість; слабшати. *Ще цілий рік життя і смерть розкривались перед ним у битвах, перед якими мерхли всі битви, на які будь-коли спроможна була людина* (О. Довженко); *Перед очима полтавчан ні вдень, ні вночі не мерхла історія розстрілу першого голови їхнього міста* (Олекса Ізарський); *Слова мої мерхли в розм'якломy горлі* (М. Дочинець).

МЕРХОТІ́ТИ, іє, *недок., рідко.* Те саме, що **мерехтіти.** *Світ в очах миготів, стрибав, коливався, мерхотів* (Валерій Шевчук).

МЕ́РХТИ *див.* **ме́рхнути.**

МЕРЧАНДА́ЙЗЕР, МЕРЧЕНДА́ЙЗЕР, а, *ч.* Фахівець із просування продукції в роздрібній торгівлі. *Мерчендайзер повинен правильно розташувати товар, стежити за його асортиментом і за необхідності коригувати цінники* (з наук.-попул. літ.); *Тенденція падіння попиту чекає на фінансистів, бухгалтерів, економістів, перекладачів, юристів, мерчандайзерів і рекламістів* (із журн.); *Меблі, попри поширену думку, що їх неможливо не помітити, — досить складний товар з погляду мерчандайзерів* (з газ.).

МЕРЧАНДА́ЙЗИНГ, МЕРЧЕНДА́ЙЗИНГ, у, *ч.* Комплекс заходів, метою яких є підвищення попиту на продукцію; діяльність мерчандайзера, мерчендайзера. *Мерчендайзинг стосується роздрібної торгівлі. Гуртова торгівля знаходиться поза його межами* (з наук.-попул. літ.); *Велике значення компанія надає розвитку мерчандайзингу, який впливає на обсяги продажів і лояльність споживачів* (з навч. літ.); *Мерчендайзинг з'являється там і тоді, де і коли для нього створюється належний ґрунт* (з навч. літ.); *У продавця завжди залишається останній шанс вплинути на вибір покупця — взятися за мерчандайзинг* (з газ.).

МЕРЧАНДА́ЙЗИНГОВИЙ, МЕРЧЕНДА́ЙЗИНГОВИЙ, а, е. Стос. до мерчандайзингу, мерчендайзингу. *Мерчандайзинговий підхід до планування торгового залу ґрунтується на виконанні певних основних вимог до послідовного розміщення відділів та товарних груп* (з наук.-попул. літ.); *Мерчендайзингові інструменти дозволяють донести до споживача максимальну кількість інформації, ознайомити його з новими асортиментними позиціями або з властивими їм якостями* (з навч. літ.); *Для деяких фірм найбільш вдалим виявився варіант створення мерчандайзингової структури на базі власного підприємства* (із журн.).

МЕРЧЕНДА́ЙЗЕР *див.* **мерчанда́йзер.**

МЕРЧЕНДА́ЙЗИНГ *див.* **мерчанда́йзинг.**

МЕРЧЕНДА́ЙЗИНГОВИЙ *див.* **мерчанда́йзинговий.**

МЕРЩІ́Й, *присл.* 1. Якомога швидше, скоріше. — *Ходім мерщій, щоб часу не терями* [втрачати] (Л. Глібов); — *Закінчуй технікум та повертайся мерщій у своє село* (М. Чабанівський); — *Мерщій біжи туди. Там пожежа. — Та ну?!* (М. Дашкієв); — *Поїхали мерщій за тим мечем. — Не гарячкуй* (Ю. Винничук); // Дуже швидко. *Мерщій одяглася вона, ухопила корзину і — готова* (Панас Мирний); *Стара мерщій насипала псові їсти, краючи хліб, мовби людині* (І. Багряний); *І смерчі звуків випряда Оскаженіла хуга; То крутиться мерщій труда Велична центрифуга* (М. Бажан); *І він мерщій зник, розтанув у темряві, лишивши Богдана самого з думками й острахами* (І. Білик).

2. *у знач. присудка, розм.* Дуже швидко кинутися, побігти. — *Ух! — задрижавши, скрикнула вона, — яке холодне... — Та мерщій у сіни* (Панас Мирний); *Спати цар пішов сумний, А Іван у сад мерщій* (Л. Первомайський); *Схопився* [Ягнич] *очманілий і навшпиньках мерщій до балкона...* (О. Гончар).

3. Уживається як спонукальний вигук. *А нуте, хлоп'ята, Мерщій на стіл курчата!* (П. Гулак-Артемовський); *Кінооператори, мерщій! Апарати на плечі й у поле бігом!* (О. Довженко); — *Досить спати, друзі мої! Вставайте, мерщій, мерщій!* (В. Владко).

(1) Мерщі́й..., ніж..., *рідко* — швидше..., ніж... [М а р у с я:] *Які ж, матушко, у черниць гріхи?* [М а т у ш к а г у м е н я:] *А ти думаєш, у їх* [них] *немає? За їх гріх швидше береться, чим за мирян, до їх* [них] *він мерщій пристане, ніж до кого другого* (Панас Мирний).

МЕ́РЯ, і, *ж.* Фіно-угорське плем'я, що жило в районі Волго-Окського межиріччя й пізніше злилося зі східними слов'янами. — *Усі полунощні* [північні] *землі підуть з нами — весь і меря, чудь...* (С. Скляренко); *Ярослав із дружиною ходив на чудь і на мерю, відтісняв їх з ліпших земель, роздавав угіддя своїм поблизжчим* [близьким] *людям* (П. Загребельний).

МЕ́СА, и, *ж.* 1. Основна літургійна відправа в католиків латинського обряду. — *Як відомо панові, перед відкриттям сойму завжди буває урочиста меса* (З. Тулуб); *Чути було й сухий, рипучий голос патера Петронія Ласки, що правив месу* (П. Панч); *Після меси, згідно зі звичаєм, зійшлися посли сеймові в невеликім числі на місці звичнім* (П. Загребельний); * У порівн. *Бліді обличчя, витягнуті і торжественні. Наче на літургії чи месі* (О. Ульяненко).

2. Багатоголосий циклічний хоровий твір на текст такої відправи, як правило, у супроводі органа або оркестру. *Присів* [Віталик] *до приймача, поринув у звуковий хаос ефіру. Музика, позивні, лемент мов, джази, меси...* (О. Гончар); *Найвідоміша меса Баха — меса сі мінор* (з наук.-попул. літ.).

(1) Чо́рна ме́са — сатанинський обряд, пародія на християнське богослужіння. *Вони служать чорні меси Сатані, вони віддано вірять в існування всякої чортівщини* (О. Бердник); — *А цікаво було б подивитись, чим він там займається. Править чорні меси?* (В. Єшкілєв).

МЕ́СЕДЖ *див.* **ме́сидж.**

МЕ́СЕР, а, *ч., іст., розм.* Німецький літак-винищувач марки "Мессершміт" часів Другої світової війни. *Я виринув перед ним зовсім несподівано і розтрощив йому пропелер. "Месер" відразу клюнув носом донизу* (В. Малик); — *Я — важіль від себе на крило і каменем униз. "Месер" за мною! З кулемета гатить, як скажений!* (М. Циба).

МЕСЕ́Р, а, *ч., іст.* Титулування знатного чоловіка у феодальній Італії, що вживалося звичайно перед прізвищем або ім'ям. *То був месер Маркезе, що горляці* [горлянці], *Ще не сухій, заняття дав хмільне Й ніяк не міг скінчить цієї праці* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте); *Коли там* [у Генуї] *хазяї галери паювали між собою луп, сталося так, що мамка мадонни Берітоли та її сини припали разом з різними реча-*

ми месерові Гваспарріні д'Орія (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

МЕ́СИДЖ, МЕ́СЕДЖ, у, *ч., розм.* Письмове або усне повідомлення. *Зрозумів, що врешті можу промовчати свій месидж, і ніхто цього не помітить* (Ю. Іздрик); — *Так, я дзвонив, — казав він, — але нікого не було вдома. Я їм залишив меседж і через хвилину поклав трубку* (В. Діброва); // Ідея, думка, яку хто-небудь хоче донести до когось. — *А чи є загальний меседж, який ви посилаєте глядачам у всіх своїх фільмах?* (із журн.); *Головний меседж полягав у тому, що треба переходити в Інтернет. Крапка. Видавати паперові версії, мовляв, сьогодні — це розкіш* (з газ.).

МЕСИДО́Р, а, *ч., іст.* Десятий місяць року (з 19–20 червня до 18–19 липня) французького республіканського календаря, встановленого Конвентом у 1793 році. *Як і в усіх місяцях французького революційного календаря, у месидорі тридцять днів, і ділиться він на три декади* (з наук.-попул. літ.).

МЕСІАНІ́ЗМ, у, *ч.* 1. У деяких релігіях — учення про пришестя на землю рятівника, що виконає Божу волю. *Месіанізм — віра в майбутнє пришестя Месії, тобто Божого посланця, Спасителя, покликаного знищити зло і встановити на землі Царство Небесне* (з навч. літ.).

2. *перен.* Містичне вчення про особливу, дуже важливу роль якогось одного народу в історії. *Ми пройшли крізь таку масакру винищення, залишившись народом, що Всевишній готує нас — ні! не до надривного месіанізму і претензійного імперського проповідництва — до тотального здійснення на цій землі заповідей великої Божої любові* (С. Процюк); // Беззастережна віра у власне покликання, винятковість. *Знайомі намагалися обминати це кафе, щоб не потрапити на гачок обов'язкових Воццекових балачок, які мали наліт дещо нав'язливого алкогольного месіанізму* (Ю. Іздрик).

МЕСІА́НСТВО, а, *с.* Те саме, що **месіанізм.** *Щоб стати учнем Христа, треба зруйнувати стіну гріховного самолюбства і, зрозумівши Його жертовне месіанство, відкрити своє серце для Господньої любові* (з рел.-церк. літ.); *Слов'янофіли шукали альтернативи революційній перспективі і в цих пошуках з надією звернулися до ілюзорних богообраності та месіанства російського народу* (І. Дзюба); *Нехай собі далі вірить* [Кобилянський] *у своє месіанство, нам потрібні люди практичного складу і темпераменту* (Р. Андріяшик); *Щось ніби зламалося в ньому і безповоротно щезло. Що: порив? цікавість? натхнення? жадоба слави? спрага самовираження? месіанства? володіння душами і думами? Зникло все. Одна пустка* (Г. Тарасюк).

МЕСІА́НСЬКИ. Присл. до **месіа́нський.** *Месіанськи забарвленими були майже всі національно-визвольні рухи I століття (повстання Іуди Галілеянина, повстання єгиптянина Февди, самаритянський заколот, піднятий пророком Досифеєм, та ін.)* (з наук. літ.); *Жодна нація не уявляє себе сумірною з усім людством. Навіть найбільш месіанськи налаштовані націоналісти не марять про той день, коли всі члени роду людського увіллються в їхню націю* (з публіц. літ.).

МЕСІА́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **месія** і **месіа́нство.** *Серед цілком нормальної, нескладної розмови в його словах раптом промайне якийсь натяк на месіанське призначення в житті його особи* (Б. Антоненко-Давидович); *Недовчений студент, а скільки було гонору та месіанського блиску в очах!* (О. Гончар); — *Людям зараз потрібна яскрава харизматична постать із месіанським шармом: пророка, провісника, рятівника...* (Г. Тарасюк).

МЕСІ́Р, а, *ч., іст.* Титулування знатного чоловіка у феодальній Франції, що вживалося звичайно перед прізвищем або ім'ям. — *Месіре, — спитала молода дівчина, — хіба вони гратимуть далі?* — *Аякже, — відповів Гренгуар, досить вражений цим запитанням* (П. Тернюк, пер. з тв. В. Гюго).

МЕСІ́Я, ї, *ч.* 1. *(з великої літери).* В іудейській релігії — очікуваний визволитель єврейського народу. *Мітла огненная світила, Неначе сонце, і дивилась На ту ослицю, що несла в Єгипет кроткую Марію І нарожденного* [народженого] *Месію* (Т. Шевченко); *Невідомо, кого Понтій Пілат вважав небезпечнішим злочинцем: зелотського вождя Бар-Аббу чи пророка Га-Ноцрі, якого простолюд величає Месією. Адже римляни старалися не втручатися до релігійних суперечок підкорених народів* (з газ.); // У християнській релігії — найменування Ісуса Христа як визволителя від гріхів, рятівника людства. *Відказує жінка Йому: Я знаю, що прийде Месія, що зветься Христос, як Він прийде, то все розповість нам* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

2. *перен.* Про того, у кому бачать рятівника, визволителя. — *То хто ж у вас месія? Ти?* — *спитав Попов, збиткуючись.* — *Чи Костомаров?* (Василь Шевчук); *Вогонь пропік на душах сало І нагадав, що править не живіт, А дух Шевченка — віщого месії, Що ми вкраїнці, а не гречкосії, Що ми — живі!* (Б. Олійник); *У політиці немає месій* (із журн.).

МЕСКАЛІ́Н, у, *ч.* Галюциногенний наркотичний засіб, який отримують з кактуса. *До психотропних речовин належать мескалін, амфетамін, барбітал тощо* (з навч. літ.); *У більшості країн виробництво і розповсюдження мескаліну заборонено законом* (з газ.).

МЕСКАЛІ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **мескалін.** *Мескаліновий психоз протікає з розладами сприйняття* (з навч. літ.); *Існують центри лікування й допомоги наркоманам при мескаліновій залежності* (із журн.).

МЕСКА́ЛЬ, ю, *ч.* Традиційний для Мексики міцний алкогольний напій зі збродженого соку агави. *Своєю появою мескаль зобов'язаний іспанським конкістадорам, які застосовували дистиляцію для виготовлення місцевих вин* (із журн.); *Можна сказати, що текіла — один із видів мескалю. Але все ж вони різні, як коньяк і бренді* (з газ.).

МЕСМЕРИ́ЗМ, у, *ч.* Теорія про випромінювання планетами особливої магнітної сили та про вплив її на хвороби, запропонована австрійським лікарем Ф. Месмером у другій половині XVIII ст. *Наукова критика месмеризму привела до того, що на якийсь час інтерес до нього було втрачено, але вже на початку століття він проявився з новою силою* (з наук.-попул. літ.); *Протягом останніх трьох років мою увагу не раз привертало до себе явище месмеризму* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Е. По).

МЕСМЕРИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до месмеризму. *Вдачу він мав явно нервозну, тому був добрим об'єктом для месмеричного експерименту* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Е. По).

МЕСНЕВІ́, *невідм., с.* У ліриці східних народів — велика героїчна або філософсько-дидактична поема, написана двовіршем за схемою суміжного римування. *До месневі звертались Рудакі, Нізамі, Сааді, Фізулі та ін.* (з наук.-попул. літ.); *Месневі виникло на іранському ґрунті й поширилося в тюркомовних літературах* (з навч. літ.).

МЕ́СНИК, а, *ч.* Той, хто мстить. *Грає кров у Данки з серця, До ніг пада бузовіру* [бузувіру], *І мовля з зітханням тихим: — Прийде месник — маю віру* (П. Грабовський); — *Ми тут зійшилися, месники бідноти, Окривджені панами кріпаки* (А. Малишко); — *Я не розбійник, не злодій, я — месник! Я боровся за справедливе діло!* (В. Малик); * У порівн. *Лежить попіл на розпутті, А в попелі тліє Іскра огню великого. Тліє, не вгасає, Жде підпалу, як той месник, Часу дожидає* (Т. Шевченко).

(1) Наро́дні ме́сники — партизани або повстанці, що ведуть визвольну боротьбу з загарбниками або гнобителями. *Слава про бессарабського народного месника, який карав панів і піклувався долею бідних, прийшла на одеські береги, принесена рибалками з Кілії, Ізмаїла і Акермана, заробітчанами з-під Тирасполя* (Ю. Смолич); *У тісному контакті з регулярними частинами при форсуванні Дніпра діяли українські партизани. У цій битві брало участь 17 тисяч народних месників* (К. Гриб); *Лісова армія народних месників потрапила в кліщі і зараз важко відходила з боєм, прориваючи вогняне кільце ворожого оточення* (Ю. Покальчук).

МЕ́СНИЦЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ме́сник.** *Йшли* [партизани] *по месницьких давніх стежках* (П. Воронько); *Лишається визначитись, хто поведе цю месницьку силу на аварів і зуміє розумно скористатися нею* (Д. Міщенко); // Належний месникові. *А горда пісня прославляла Денними чарами вночі І наші радісні орала, І наші месницькі мечі* (М. Рильський); // Який складається з месників. *Ув'язнені тюремних стін, Що їх врятовано з неволі, Вступають в месницький загін* (М. Шеремет).

2. Сповнений почуття помсти. *Ніщо у житті не лякало Івана, Лиш месницький вогник поблимував з віч. Убив свою пані, убив свого пана, Маєток спалив і подався на Січ* (Я. Шпорта); *Гнів гайдамацький повстанський Месницьким кличем їде крізь важкі лихоліття* (Л. Забашта); — *Хочу повести свою героїню до усвідомлення месницьких настроїв, до сподіванок на прийдешні часи* (І. Пільгук); *Месницький азарт, жага руйнування, хай сто раз вони вмотивовані, але чи такі сили створювали коли-небудь щось вартісне, цінне для всіх?* (О. Гончар).

МЕ́СНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **ме́сник.** [А н т е й:] *Іди, служи своєму Меценату, .. не згадуй героїні Антигони, ні месниці Електри* (Леся Українка); *Стоїть вона, заціпивши уста, Струнка, вродлива, та уже не та, — Не злякана, заплакана дитина, — Грім! гнів! покара! — месниця Марина* (М. Рильський); *Сумління не буде пекти їх за те, Що зрадницю з месниці зроблять прелати* (І. Гнатюк); [Д і в а:] *На месницю мене обрало небо!* (І. Драч, пер. з тв. В. Шекспіра).

МЕСОПОТА́МЕЦЬ *див.* **месопота́мці.**

МЕСОПОТА́МКА *див.* **месопота́мці.**

МЕСОПОТА́МЦІ, ів, *мн. (одн.* **месопота́мець,** мця, *ч.;* **месопота́мка,** и, *ж.).* Жителі Месопотамії — регіону на Близькому Сході, розташованого в долині двох річок — Тигру та Євфрату. *Месопотамці, вочевидь, мали справу з кущистою пшеницею. Не інакше* (Є. Доломан); *Приблизно п'ять тисяч років тому якась месопотамка вперше нафарбувала губи червоним пігментом* (із журн.).

МЕСТВІ́РЕ, *невідм., ч.* Грузинський народний мандрівний співак та поет-імпровізатор, який акомпанує собі на ствірі. *Мествіре виконували частівки, епіко-героїчні та сатиричні пісні під акомпанемент ствірі* (з наук.-попул. літ.).

МЕСТИ́, мету́, мете́ш; *мин. ч.* мів, мела́, мело́; *недок.* 1. *що і без прям. дод.* Видаляти з якої-небудь поверхні сміття, пил, сніг мітлою, віником і т. ін.; підмітати (у 1 знач.). *Добра дівка — як старости йдуть, тоді мете* (Номис); — *Не буду мести твоєї половини сіней та виносити твого сміття, — сказала Мелашка* (І. Нечуй-Левицький); *Гладкий сторож мів алею старанно, повагом* (Л. Дмитерко); *Листя різних видів дерев і кущів треба було мести по-різному* (Т. Прохасько); // *чим.* Волочачи що-небудь по поверхні, здіймати сніг, куряву і т. ін. *В червоних штанях аксамитних* [оксамитних] *Матнею улицю мете, Іде козак* (Т. Шевченко); *Метучи розкритими полами кожуха іскристий сніг, поволі пішов* [Левко] *до стайні* (М. Стельмах); *Міклашевський не відповів, не озирнувся. Піднімаючись по східцях, притримуючи поли шинелі, щоб не мести ними доріжки, ринув вище і вище, в думках був уже там, у приймальній* (Б. Левін).

2. *що.* Піднімаючи в повітря, розвівати, розносити що-небудь (про вітер, бурю і т. ін.). *Не вітер, а буря завіяла, метучи цілі гори снігу по землі* (Панас Мирний); *Опадає листя, його метуть вітри* (В. Кучер); // *без дод.* Піднімати в повітря часточки пилу, снігу і т. ін., розвівати, розносити їх (про хуртовину, суховій і т. ін.). *Надворі було хуртеча Та метелиця мете; За ворітьми коло вікон Сніг горбами наросте* (Я. Щоголів); *Це в степу увостаннє суховії метуть. До щитів розподільних поливальниці йдуть* (М. Шеремет); *Мела хурделиця — за нею спочатку козаки не побачили татар, а татари козаків, а тоді закружляли в степу, рубаючись мовчки й люто* (Ю. Мушкетик); *Мела непроглядна хуґа* (Є. Пашковський); // *безос.* — *Ну й погода! Насилу добралася до вас. Мете — світу Божого не видно* (Д. Бедзик); *Вітер знову закинув у келію сивого хвоста, вдарив ним у спину воротаря, і той озирнувся. — Коли буде так мести, — сказав недоречно, — то завтра світу не побачимо...* (Валерій Шевчук); *На вулиці білим мело* (Люко Дашвар).

3. *перен., розм.* Швидко прямувати, бігти. [К а р п о:] *На, та й мети швидше з хати. (Дає сто рублів і випиха Агапона за поріг)* (М. Кропивницький); — *Бач, як мете* [наймит] *до воріт. І подасться, чортове одоробло, в економію* (М. Стельмах).

◊ **(1) Мести́ як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **помело́м (мітло́ю)** *що і без прям. дод.* — брати, забирати, знищувати і т. ін. все підряд; нічого не залишати. *Наїзниця скакала І військо немале вела, Собою всіх людей лякала І все мов помелом мела* (І. Котляревський); — *Цар людей як мітлою мете. Села, хутори; пасіки, навіть церкви — усе в Стародубщині попалене* (Б. Лепкий); **(2) Хоч ві́ником мети́** — нема нікого, нічого, зовсім порожньо десь. *Пусто було і на Ринковій площі, хоч мети віником* (П. Козланюк).

МЕСТИ́СЯ, мете́ться; *мин. ч.* мело́ся; *недок.* Пас. до **мести́** 1. *Не люблю тих, у кого так ведеться, що хата й три дні не мететься* (Є. Гуцало).

МЕСХЕТИ́НЕЦЬ *див.* **месхети́нці.**

МЕСХЕТИ́НКА *див.* **месхети́нці.**

МЕСХЕТИ́НСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **месхети́нці** 1 і Месхеті. *У Західній Грузії поширений месхетинський діалект* (з наук.-попул. літ.).

2. Прикм. до **месхети́нці** 2. *До цього часу не вщухають дискусії про етнічну належність месхетинських турків* (із журн.).

МЕСХЕТИ́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **месхети́нець,** нця, *ч.;* **месхети́нка,** и, *ж.).* 1. Субетнічна група грузинів, що живе в

регіоні Месхеті. *Месхетинці відомі з давніх часів як неперевершені воїни, вони завжди стояли в авангарді грузинських військ* (з наук.-попул. літ.); *Месхетинці — загадковий народ. Існують припущення, що від них пішли всі східні грузини* (із журн.).

2. Тюркомовний народ, що походить з Месхеті, а тепер перебуває в діаспорі (розсіяний по багатьох країнах); турки-месхетинці. *У другій половині 1944 року рушили на заслання чергові народи: греки, болгари, вірмени з Криму, месхетинці та курди з Кавказу* (з наук.-попул. літ.).

МЕСЬЄ́, МСЬЄ, *рідше* **МОСЬЄ́,** *невідм., ч.* Увічлива назва чоловіка у Франції та франкомовних країнах, приєднувана звичайно до прізвища або імені. *У третій чверті того року до гімназії прибув замість симпатичної, але хворої на туберкульоз викладачки французької мови Софії Нарцизівни справжній француз, мало не з самого Парижа, месьє Шарль* (Б. Антоненко-Давидович); *Потім все ж таки Богдась примітив — мсьє Пассек далеко жвавіше розмовляє з мамою, коли Богдася немає з ними* (О. Іваненко); — *Це француз! — пояснила Хомі землячка. — Мосьє Жан!* (О. Гончар); — *Мабуть, ви хочете сказати, що непогано вивчили характер та звички месьє Рамана?* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Увічливе звертання до чоловіка у Франції та франкомовних країнах. *Перед ним маячила феєрична картина: він, циганчук, син сільського коваля, зайде у фешенебельний паризький салон.. Зайде і скаже: "Бонжур, месьє! Я — граф Павлов, прошу любити і шанувати!"* (М. Дашкієв); — *Прошу дуже, мсьє, не треба зі мною панькатися, — попросив спадкоємець* (А. Кокотюха).

МЕТ, у, *ч., діал.* Момент (у 1 знач.). *Кармель в один мет, як її забачив, скочив з воза і опинився коло дівчини* (Марко Вовчок).

МЕТА́, и́, *ж.* Те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти; ціль (у 2 знач.). *Щиро бажаю Вам поправити на чужині своє здоров'я, потрібне не тільки Вам, але й нам усім та спільній нам усім меті* (М. Коцюбинський); *Вітас стрімко рухався до своєї мети* (Любко Дереш); *Пошуки нових екземплярів для колекції стали метою, захопленням, збоченням і суттю життя худого й довгого, як голобля, Крупки-молодшого* (Люко Дашвар); // Заздалегідь намічене завдання; задум (у 1 знач.). — *Мета зборів — обрати правління, голову колгоспу і обговорити завдання, які стоять перед об'єднаним колгоспом* (Остап Вишня); *Вона ще якусь хвилину без певної мети переміщається по кімнаті* (О. Ірванець); *Дуже весело отак-от, без жодної мети, просуватися сніговими заметами до лісу* (І. Карпа).

Ма́ти на меті <Ма́ти мето́ю (ці́ллю)> *див.* **ма́ти**^{2}; **Осяга́ти / осягну́ти (осягти́) [свою́] мету́ [ціль]** *див.* **осяга́ти; Ста́вити / поста́вити (покла́сти) [собі] мето́ю (за мету́)** *див.* **ста́вити.**

○ **(1) З мето́ю:** а) *(у знач. прийм. з род. в.)* для чого-небудь. *Вночі по тихій вулиці ходили патрулі, інколи навідувалися і до Барвистих з метою перевірки мандатів* (С. Чорнобривець); б) *(у знач. спол.)* для того, щоб. *Віталик іде на радіовузол не з метою тепліше влаштуватися, а тому, що там треба заміни, бо найближчий його друг Сашко Литвиненко з осені переходить до інституту на стаціонар* (О. Гончар); *Всім дозволено говорити з Генріхом з метою схилити його до покаяння* (П. Загребельний).

△ **Підря́дне ре́чення мети́** *див.* **ре́чення.**

МЕТА... Перша частина складних слів, що 1) означає зміну, перетворення, напр.: метагене́з, метаморфі́зм, метаплазі́я; 2) служить для опису інших систем, напр.: метада́ні, метакомуніка́ція, метамо́ва.

МЕТААНА́ЛІЗ, у, *ч.* Об'єднання результатів декількох досліджень методами статистики для перевірки однієї або кількох взаємопов'язаних наукових гіпотез. *Дистрофікам та людям, які страждають ожирінням, передчасна смерть загрожує однаково. До такого висновку вчені дійшли, провівши метааналіз даних, отриманих за підсумками 51 дослідження* (із журн.).

МЕТААНТРОПОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до метаантропології. *Своєрідний метаантропологічний погляд на буття індивіда втілено у прозі М. Яцкова: особистість висвітлюється крізь призму антропології та метафізики* (з наук. літ.); *Обґрунтування концепту "метаантропологічний тип" — і щодо людського буття взагалі, і стосовно буття європейської людини зокрема — потребує окремого дослідження* (з наук.-попул. літ.).

МЕТААНТРОПОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Один із напрямів антропології, яка характеризує місце людини у світі. *Метаантропологія є екзистенціальною антропологією, яка вийшла на проблему комунікативності в людському бутті* (з наук. літ.); *Метаантропологія — учення про виміри людського буття та умови плідної комунікації в цих вимірах* (з навч. літ.).

МЕТАБА́ЗИС, у, *ч., філос.* Прийом у диспуті, характерний для софістики, що полягає в підміні одного предмета обговорення іншим. *Використовувати метабазис у дискусії.*

МЕТАБАЗИ́Т *див.* **метабази́ти.**

МЕТАБАЗИ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **метабази́т,** у, *ч.).* Гірські породи, що утворилися внаслідок метаморфізму основних магматичних порід. *Фації називають за метабазитами, які є типовими для них породами* (з навч. літ.).

МЕТАБІО́З, у, *ч., біол.* Взаємовідносини мікроорганізмів, коли продукти життєдіяльності одного виду є джерелом харчування для іншого. *Прикладом метабіозу можуть бути процеси між дріжджами, що виділяють спирт, і оцтовокислими бактеріями, що перетворюють цей спирт в оцет* (з навч. літ.).

МЕТАБОЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., фізл.* Розклад складних речовин на прості з виділенням енергії та синтез білків, ліпідів і нуклеїнових кислот, необхідних для утворення клітин і тканин, з поглинанням енергії. *На перебіг процесу метаболізації в організмі впливають стать, вік, характер харчування* (з навч. літ.).

МЕТАБОЛІ́ЗМ, у, *ч., фізл.* Обмін речовин в організмах. *Потребують подальшої розробки уявлення про дію гравітації як скалярної величини на метаболізм клітини* (з наук. літ.); *Метаболізм — сукупність хімічних реакцій, що відбуваються в живих організмах* (з наук.-попул. літ.); *За високої активності ферментів метаболізм лікарських речовин відбувається швидко* (з навч. літ.); *Існує безперервний метаболізм. З навколишнього світу людина отримує матеріал для розбудови тіла — на атомному рівні ми постійно обмінюємося із середовищем енергією і матерією* (Любко Дереш).

МЕТАБОЛІЗУВА́ТИ, у́є, *недок. і док., що, фізл.* Здійснювати метаболізацію. *Амілази належать до ферментів, здатних метаболізувати різноманітні вуглеводи* (з наук.-попул. літ.); *Деякі молочнокислі бактерії можуть метаболізувати*

лактозу, таким чином знижуючи утворення газів у кишечнику (з навч. літ.).

МЕТАБОЛІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док., фізл.* Піддаватися метаболізації. *Живильні речовини, потрапивши всередину клітини, починають метаболізуватися* (з наук.-попул. літ.); *Якщо випити чай у першій половині дня, то кофеїн встигне повністю метаболізуватися, що допоможе вам швидше заснути* (із журн.).

МЕТАБОЛІ́Т, у, *ч., біол.* Речовина, що утворюється в організмі внаслідок метаболізму. *Збагачення прибережного мілководдя метаболітами тварин позитивно впливає на розвиток фітопланктону* (з наук. літ.); *Канцерогенну активність може мати не лише кінцевий канцерогенний метаболіт, а й ряд проміжних* (з навч. літ.); *Забруднення ґрунтів важкими металами, метаболітами пестицидів, радіонуклідами і т. ін. загострює питання необхідності своєчасної інформації про зміни у стані ґрунтового покриву і прогнозування цих змін на майбутнє* (із журн.).

МЕТАБОЛІ́ТНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до метаболіту. *Для визначення біологічних механізмів керування розвитком рослин в умовах тривалої мікрогравітації потрібно дослідити основні елементи регуляторних механізмів росту, насамперед метаболітні системи регуляції* (з наук. літ.); *Метаболітний рівень регуляції забезпечує узгодженість процесів обміну за рахунок зміни концентрації метаболітів* (з навч. літ.).

МЕТАБОЛІ́ЧНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до метаболізму. *Окремі пептидні речовини печінкового походження здатні впливати на деякі метаболічні процеси в печінці та системні реакції з боку крові* (з наук. літ.); *У механізмі порушення стану здоров'я дітей, потерпілих від аварії на ЧАЕС, значну роль відіграють істотні порушення метаболічних процесів* (з наук.-попул. літ.); *Гормони здійснюють метаболічний ефект* (з навч. літ.).

МЕТАБОЛІ́Я, ї, *ж., спец.* Те саме, що **метаморфо́за** 1, 3, 4. *Інформаційна метаболія — трансформація однієї форми інформаційної енергії в іншу* (з навч. літ.); *У тварин метаморфоз, або метаболія — це глибоке перетворення будови організму, у процесі якого личинка стає дорослою особиною* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАБОЛО́МІКА, и, *ж.* Науковий напрям, що вивчає хімічні процеси, до яких залучені метаболіти. *Метаболоміка — це систематичне вивчення унікальних хімічних "відбитків пальців", специфічних для процесів, що протікають у живих клітинах* (з наук.-попул. літ.); *Метаболоміка досліджує функціональний стан клітини на рівні її метаболізму в реальному часі* (з навч. літ.).

МЕТАБОЛЮВА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до метаболії. *Функціонально цілеспрямованою системою организму, що забезпечує постачання кисню метаболювальним тканинам, є система дихання, яка включає підсистеми зовнішнього дихання* (з навч. літ.).

МЕТАБОЛЮВА́ННЯ, я, *с.* 1. *фізл.* Те саме, що **метаболіза́ція.** *Кінцевим результатом взаємодії ксенобіотиків з клітинами має бути метаболювання ксенобіотику й виведення його з організму у вигляді метаболіту* (з наук.-попул. літ.).

2. *спец.* Те саме, що **метаморфо́за** 1, 3, 4; метаболія. *Зверніть увагу при спостереженні під мікроскопом за живою культурою евглени зеленої на її властивість змінювати формy тіла від веретеноподібної до кульоподібної (метаболювання)* (з навч. літ.).

МЕТА́ВКА, и, *ж., діал., іст.* Праща. *Мов один величезний камінь, випущений із великої метавки напроти мурів твердині, так ударили наші молодці на монгольські ряди* (І. Франко).

МЕТАГАЛА́КТИКА, и, *ж., астр.* 1. Сукупність зоряних систем (галактик), що їх можна спостерігати й вивчати за допомогою телескопів та інших сучасних засобів дослідження. *Метагалактика — сукупність зоряних систем (галактик), частиною якої є вся безліч (близько 1 млрд) галактик, доступних сучасним телескопам* (з наук.-попул. літ.); *Зоряне небо спостерігали вже первісні люди, але з розвитком астрономії почали вивчати й інші структурні рівні метагалактики* (з наук.-попул. літ.); *Метагалактика являє собою кінцеве й минуще структурне утворення у Всесвіті з незліченною безліччю галактик* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **всé́світ** 1. *Метагалактику в сучасній космології ототожнюють зі Всесвітом* (з навч. літ.); *Проникнути в парадоксальний світ ядерних перетворень і охопити одним поглядом метагалактику справді може тільки титан, напівбог* (М. Дашкієв); *Наші уявлення про світ, наше світобачення досить механістичні: планета Земля обертається довкола Сонця, Сонце — довкола центру Галактики, Галактика входить в систему Метагалактики...* (О. Бердник); *Він пам'ятав, як збиралися вони, молоді аспіранти, вечорами .. Усім їм здавалося, станеться щось таке, ось-ось люди пройдуть світ од нейтрино до метагалактики, розкладуть його, як конструктор, і складуть знову, по-своєму* (Ю. Мушкетик).

МЕТАГАЛАКТИ́ЧНИЙ, а, е, *астр.* Прикм. до **метагала́ктика.** *Після "смерті" метагалактичного гравітаційного тіла в центрі мас зароджується нова метагалактика з новим гравітаційним тілом меншої маси й розмірів* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАГЕНЕ́З, у, *ч.* 1. *зоол.* Закономірна зміна статевих і вегетативних шляхів розмноження деяких тварин у межах двох поколінь або на різних стадіях життєвого циклу одного покоління. *Життєвий цикл найпростіших триває від поділу до поділу і має найскладніші форми — метагенез* (з наук.-попул. літ.).

2. *геол.* Стадія глибокої мінералогічної й структурної зміни осадових порід у нижній частині стратисфери. *Метагенез — це сукупність процесів перетворення осадових гірських порід при їх зануренні в більш глибокі горизонти літосфери в умовах підвищених тиску й температури* (з навч. літ.).

МЕТАГЕНЕТИ́ЧНИЙ, а, е. 1. *зоол.* Прикм. до **метагене́з** 1. *Метагенетичні цикли розвитку серед найпростіших найбільш відомі у форамініфер* (з наук.-попул. літ.); *Медузи, які утворюються на колоніях поліпів, є метагенетичними* (з навч. літ.).

2. *геол.* Прикм. до **метагене́з** 2. *Процес метагенетичної перекристалізації кварцу супроводжується очищенням зерен від рідких і газово-рідких включень* (з наук. літ.); *Породи, які зазнали метагенетичних змін, є перехідними між осадовими та метаморфічними* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАГРА́МА, и, *ж.* Різновид шарад, загадок, у яких зашифровані різні слова, що складаються з тієї самої кількості літер. *Розгадавши одне зі слів метаграми, слід замінити*

в ньому одну або кілька літер так, щоб вийшло нове слово за змістом загадки (з наук.-попул. літ.).

МЕТАДА́НІ, них, *мн., інформ.* Дані, що характеризують або пояснюють інші дані. *Технологічне розділення даних і метаданих електронних документів дозволяє застосовувати автоматизовані бібліотечно-інформаційні технології для формування інформаційних ресурсів електронної бібліотеки* (з наук. літ.); *Метадані — це множина класів об'єктів, що використовуються для опису предметної області* (з наук.-попул. літ.); *Пошукові запити, що використовують метадані, можуть врятувати користувача від зайвої ручної роботи з фільтрації* (з навч. літ.).

МЕТАЕКОНО́МІКА, и, *ж.*. Розділ теоретичної економічної науки, пов'язаний з вивченням економічних процесів на стику економіки з політологією, правом, соціологією, психологією, іншими суспільними науками. *Нині формується глобальна економіка, яка отримала назву метаекономіки, що передбачає зміни того соціоекономічного простору, який існував колись* (з наук. літ.); *Метаекономіка — економіка, що враховує вплив таких потужних неекономічних факторів, як демографія, освіта, нові технології, тип психології людей* (з навч. літ.).

МЕТАЕКОНОМІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **метаеконо́міка.** *Найбільшу кількість суб'єктів охоплює метаекономічний рівень, до якого належать галузева економіка, економіка територіально-регіональних комплексів, окремих ринків та ринкових інфраструктурних підсистем* (з наук. літ.); *Сучасні метаекономічні процеси на страховому ринку є якісно новим явищем, зумовленим чимось більшим, ніж формування єдиного світового страхового простору* (з наук. літ.).

МЕТАЕ́ТИКА, и, *ж.* Наука про об'єктивні підстави існування різних моральних і етичних систем. *Протиставлення неопозитивістами метаетики і нормативної етики обумовлено їхнім прагненням створити філософію "нейтральної" моралі* (з наук. літ.); *Метаетика має досліджувати не мораль, а мову етики як науки про мораль через її опосередковане вираження в мові* (з навч. літ.).

МЕТАЗНАННЯ́, я́, *с.* Знання про те, як отримати нове знання. *Метазнання — це логічні операції, алгоритми дії, опис правил дії, тобто знання про те, як опрацьовувати навчальні матеріали, який сенс це робити тощо* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАЗО́А, *невідм., с., збірн., біол.* Сукупність усіх багатоклітинних тварин. *Характерною ознакою метазоа є поява спеціалізованих тканин, органів і систем органів* (з наук.-попул. літ.); *Серед метазоа губки мають найпростішу будову, вони схожі на колонії одноклітинних* (з навч. літ.).

МЕТАІНФОРМА́ЦІЯ, ї, *ж.* Дані, що характеризують або пояснюють інші дані; метадані. *Метаінформація — інформація про способи й методи переробки інформації або про те, де знайти інформацію* (з наук.-попул. літ.); *Метаінформація дає відомості, де можна одержати знання, навіть такі, яких у наявному інформаційному середовищі немає* (з навч. літ.).

МЕТАКАРТОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Загальна теорія картографії. *Автор концепції позначив терміном "метакартографія" метатеорію, яка, за його задумом, мала б обґрунтувати місце цієї науки в загальній гносеологічній системі наук* (з наук. літ.); *Метакартографія дає теоретичне обґрунтування предмета, методу й мови картографічного пізнання* (з навч. літ.).

МЕТАКІНЕ́З, у, *ч., біол.* Початковий період метафази. *Метакінез — проміжна фаза, яка характеризує початок руху хромосом* (з навч. літ.).

МЕТАКОМУНІКАТИ́ВНИЙ, а, е. Стос. до метакомунікації. *Недостатньо вивченим лишається питання метакомунікативної природи наукового дискурсу* (з наук. літ.); *Метакомунікативний хід є тактичним засобом здійснення стороннім реципієнтом комунікативної інтерференції* (з навч. літ.).

МЕТАКОМУНІКА́ЦІЯ, ї, *ж.* Підтекст, закладений між рядками і який є істинним змістом послання. *Метакомунікація — це особливий код, що супроводжує власне комунікацію* (з наук. літ.); *Метакомунікація відіграє важливу роль у комерційних переговорах і діловому листуванні, розробці комунікаційної стратегії* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАКРИ́Л, у, *ч., хім.* Твердий легкий прозорий термопластичний матеріал. *Метакрил, як і всі пластики, здатний до оборотної лінійної термічної деформації під впливом зміни температур* (з наук.-попул. літ.); *Метакрил не пропускає електричного струму і є діелектриком* (з навч. літ.); *Листи метакрилу отримують з гранул* (з газ.).

МЕТАКРИ́ЛОВИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **метакри́л.** *Метакрилові смоли утворюють прозорі безбарвні покриття; їх застосовують для виготовлення лаків, емалей, світних фарб* (з наук.-попул. літ.); *Широко використовують полімери ефірів акрилової та метакрилової кислот* (з навч. літ.).

МЕТАКСА́, и́, *ж.* Грецький міцний алкогольний напій, одержуваний шляхом купажування виноградного бренді, витриманого мускатного вина й настою з трав та листя. *Вони пили пиво і .. кпинили з мовчазного грека-господаря, який не розумів жодного слова і тому про всяк випадок вирішив пригостити їх метаксою, а потім відмовився взяти гроші за вечерю* (К. Москалець); *Метаксу п'ють не поспішаючи, насолоджуючись смаком та ароматом* (із журн.).

МЕТАКУЛЬТУ́РА, и, *ж.* Культура, що об'єднує кілька культурних середовищ. *Слов'янська метакультура у своїх духовних основах є християнським феноменом, у якому католицьке і православне начала християнства з'єдналися з міфологічними мотивами слов'янських народів* (з наук. літ.); *Захід об'єднує велику кількість різних національних культур. Він є метакультурою, що сформувалася на ґрунті національних міфологій під впливом античних і християнських цінностей* (з навч. літ.); *Визнання наявності слов'янської метакультури — це визнання того факту, що слов'янські народи Центральної Європи не були асимільовані Європою Західною, а східне слов'янство не зводиться до російської культури, а є чимось ширшим* (з публіц. літ.).

МЕТАКУЛЬТУ́РНИЙ, а, е. Стос. до метакультури. *Мода є фундаментальним ігровим явищем культури, що характеризує її як метакультурний і антропологічний феномен* (з наук. літ.); *На Сході в силу відносної замкнутості індійської та китайської культур метакультурні процеси не набули широкого розвитку* (із журн.).

МЕТА́Л, у, *ч.* 1. Хімічно проста речовина або сплав, ознаками якої (якого) є висока міцність, ковкість, добра тепло- та електропровідність і особливий блиск. *Дзвенів метал по кузнях* (М. Коцюбинський); *Металом ясним з вагранки Форми повняться безупинно* (Л. Забашта); *Ключ не зберігав ні відбитків пальців, ні запахів. Пахнув металом* (Є. Коно-

ненко); *До однієї зі стін лабораторії було прикріплено прямокутну раму з якогось блискучого металу* (О. Авраменко); * У порівн. *Парубочі обличчя вкрилися потом, вилискували на сонці темним металом* (З. Тулуб); // Вироби з цієї речовини або сплаву (зброя, гроші і т. ін.). *В гулі, в вихорі металу, що летить із тьми, броніровану* [броньовану] *навалу зупиняєм ми* (В. Сосюра).

2. *перен.* Про звуки, що нагадують металевий дзвін. *На його обличчі не поворухнулась жодна риска. Тільки очі стали вужчими й колючішими. І ще в голосі зазвучав метал* (Ю. Бедзик); *У його словах почувся загрозливий скрегіт металу* (Ю. Винничук); *— Я вам хочу сказати, — в її голосі задзвенів метал, — що в мене є вірні друзі* (В. Кожелянко).

3. Сучасний напрям у рок-музиці, якому притаманні голосне та різке звучання, жорсткі ритми. *Метал сформувався з хард-року на початку та в середині 1970-х років, переважно в Англії і Сполучених Штатах Америки* (з наук.-попул. літ.); *Важкий метал став продуктом розвитку блюзу, блюз-року, року і прогресивного року* (із журн.); *Зазвичай групи японського металу відрізняються більш мелодійним підходом до стандартних напрямів рок-музики* (з газ.).

Полива́ти / поли́ти вогне́м (мета́лом, свинце́м *і т. ін.)* *див.* **полива́ти.**

△ **Амі́ди мета́лів** *див.* **амі́ди; (1) Благоро́дні мета́ли** — метали, що належать до групи кольорових металів, які мають високу хімічну стійкість та умовно поділяються на дві підгрупи: дорогоцінні метали (золото, срібло) і платинові метали (платина, паладій, родій, іридій, рутеній, осмій). *До корисних копалин належать горючі речовини (нафта, природний газ), метали (залізна руда, мідь, свинець) і благородні метали (золото, іридій, платина, срібло)* (з навч. літ.); *То що, у скіфів не знайшлося хлопців, котрі могли в руці держать різець? Чи не було металів благородних?* (Л. Костенко); **(2) Важкі́ мета́ли** — метали з великою питомою вагою (свинець, олово, мідь і т. ін.). *Найінтенсивнішим джерелом забруднення атмосфери важкими металами є металургійне виробництво (виробництво міді, цинку, свинцю)* (з наук. літ.); *Надмірне надходження й накопичення важких металів в організмі призводить до порушення його функціонального стану* (з наук.-попул. літ.); **Дефе́кт мета́лу** *див.* **дефе́кт; (3) Кольоро́ві мета́ли** — мідь, алюміній, магній і т. ін. та їхні сплави. *Він прокрутився і примудрився практично все, що можна було перетворити на брухт кольорових металів, із заводу вивезти* (А. Кокотюха); *У народному господарстві почали використовуватися нові технологічні процеси одержання порошків чорних і кольорових металів та сплавів* (з газ.); **(4) Крихки́й мета́л** — метал, що кришиться при куванні. *В'язкі метали .. краще витримують ударні навантаження, ніж крихкі метали (чавун, силумін, магнієві сплави)* (з наук.-попул. літ.); **(5) Лу́жні мета́ли** — хімічно активні метали (літій, натрій, калій, рубідій, цезій і францій), що швидко окиснюються на повітрі, утворюючи гідроксиди, які є сильними лугами. *До речовин, що здатні самозайматися при дії на них води, належать калій, натрій, цезій, карбіди кальцію та лужних металів* (з навч. літ.); **(6) Лужноземе́льні мета́ли** — хімічно активні метали (магній, кальцій, стронцій, барій, радій), гідроксиди яких мають лужні властивості, а оксиди цих металів тугоплавкі й подібні до оксидів алюмінію та важких металів. *Луги — гідроксиди лужних і лужноземельних металів та амонію* (з навч. літ.); **(7) Неблагоро́дні мета́ли** — метали, здатні окиснюватися (мідь, залізо, свинець і т. ін.). *Емаль для оздоблення неблагородних металів почали застосовувати наприкінці XVIII століття* (з наук.-попул. літ.); **(8) Рі́дкісні мета́ли** — група металів (цирконій, германій, стибій і т. ін.), що їх використовують у невеликій кількості або які є відносно новими в техніці. *Особливе значення мають родовища рідкісних металів та рідкісноземельних елементів* (з наук. літ.); — *У цих болотах криються незліченні багатства: золото, платина, рідкісні метали* (М. Дашкієв); **(9) Чи́сті мета́ли** — метали, що містять мінімальну кількість домішок. *Чисті метали осаджуються на катоді в процесі електролізу водних розчинів чи сольових розплавів, а домішки накопичуються в електроліті або осаджуються у формі шлаку* (з наук.-попул. літ.); **(10) Чо́рні мета́ли** — промислова назва заліза та його сплавів. *До найпоширеніших чорних металів належать сплави заліза з вуглецем — сталь, чавун, а також багато феросплавів* (з наук.-попул. літ.); *Україна була перевантажена підприємствами важкої промисловості, особливо з видобутку вугілля і руд, виплавки чорних металів* (О. Бердник); **(11) Чорнови́й мета́л** — кольоровий метал із підвищеною кількістю домішок, одержаний плавленням (електролізом) руди або концентрату, а також брухту кольорових металів. *З метою видалення домішок чорнові метали піддають рафінуванню* (з наук.-попул. літ.).

◊ **(12) Погі́рджений** *(рідко* **презре́нний) мета́л,** *зневажл.* — гроші. [Сімон:] *Він і досі не хоче сказати, відки черпав той погорджений метал...* (І. Франко); — *В поті чола мушу добувати свій хліб, щоденно мушу виборювати той презренний метал, якого мені, братці, часто бракує...* (О. Гончар).

МЕТАЛЕ́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мета́л.** *Он підходять до печей платформи, З них скидають металевий брухт...* (М. Шеремет); *У XVI–XVIII ст. розвивалися й інші мистецькі види металевого виробництва — відливання дзвонів, гармат тощо* (з наук. літ.); *"Едем" наприкінці 1980-х був чи не єдиною суперпрофесійною металевою групою на наших теренах* (з наук.-попул. літ.); // Вигот. з металу (у 1 знач.). *Ноги, немов металеві пружини, безупинно і рівно стукають в землю* (М. Коцюбинський); *Через розчинені двері в яскравому світлі вилискували металеві частини десятка різних моторів* (Ю. Смолич); *Дівчата виконують, а Капітан, сівши на крісло, як ковбой, поклавши руки на металеву спинку і сперши голову на кулаки, тихо і душевно підспівує, часто кліпаючи* (С. Андрухович); *Анна підвелася з ліжка, тихо відчинила вікно — шибки трималися на металевих шпінгалетах — і впустила у кімнату нічну прохолоду* (Г. Вдовиченко).

2. Стос. до металу (у 1, 3 знач.). *Гриміли металеві звуки з усіх усюд, де можна було схопити казанок, чи дзвін, чи просто шматок залізяки, щоб калатати в неї для безцільного, пекельного галасу в замку* (Іван Ле); *Чути неприємний металевий скрип, коли "сокира" входить у метал* (В. Собко); *Неголосно лунала похмура тягуча музика, сповнена жіночого вереску, металевого брязкоту, неприємного скреготу* (Любко Дереш); * Образно. *Токарні верстати, невгаваючи, співають металеву пісню, гудуть мотори, і срібна стружка витинає тонко, як струна на скрипці* (І. Цюпа); *Після металевої істерії 1980-х різкий спад інтересу до важкої музики у 1990-х нагадував холодний душ* (з наук.-попул. літ.).

3. *перен.* Такий, як метал (у 1 знач.), такий, як у металу. *Ураз зіниці в хлопця загорілися якимсь холодним, металевим блиском* (О. Донченко); *Як глянули на парубка у прийомі та помацали його металеві мускули, як послухали й биття могутнього серця, так і сказали в один голос: "У флот його"* (Ю. Збанацький); // Який нагадує дзвін металу (про голос, сміх і т. ін.); дзвінкий. *Недовго сумує отаман. Його засмалене мужнє обличчя спахнуло вже звагою, і металевим гострим голосом вигукує він над сполоханим табором наказ* (М. Коцюбинський); *Почувши домівку, коні заржали. Високим тонким металевим іржанням їм одгукнулась луна* (П. Тичина); *Ви почули його металевий, спотворений мегафоном голос: —Дорогі друзі! Панове товариство! Братове і сестри!* (Ю. Андрухович).

Мета́леві гро́ші *див.* **гро́ші.**

МЕТАЛЕ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **мета́левий** 2, 3. *Місяць схиляється на захід, золотіє, втрачає чітку металевість контурів* (З. Тулуб); *У процесі спеціального навчання в сучасній оперно-концертній манері в голосі виробляють дзвінкість, металевість* (з навч. літ.).

МЕТАЛЕ́ВО. Присл. до **мета́левий** 2, 3. *Драбина застугоніла металево під його ногами* (Ю. Андрухович); *Маслов, металево блиснувши очима, приступив до Миколи, вставився поглядом йому в обличчя* (Ю. Збанацький); *Постріл пролунав сухо, металево* (В. Малик); *— Ганнусю! — голос його пролунав владно, металево. —Ганнусю, я ж тебе, здається, прошу...* (В. Козаченко).

МЕТАЛІ́Д *див.* **металі́ди.**

МЕТАЛІ́ДИ, ів, *мн. (одн.* **металі́д,** у, *ч.).* Неорганічні хімічні сполуки, у які входять інтерметалеві сполуки та сполуки металів з неметалевими елементами. *У кристалічній ґратці металіду кожен метал створює свою ґратку, вони ніби вставлені одна в одну* (з наук.-попул. літ.); *Металіди виявляють металічні властивості: металічний блиск, електро- й теплопровідність тощо* (з навч. літ.).

МЕТАЛІЗА́ТОР, а, *ч.* 1. Пристрій для нанесення металічних покриттів. *Електродуговими металізаторами можна наносити покриття тільки з дротяних електропровідних матеріалів* (з наук.-техн. літ.); *Запропоновано принципово нові конструкції плазмового металізатора для ефективної металізації дрібних деталей* (з наук.-попул. літ.); *Газові металізатори для порошку відрізняються від електричних тільки тим, що язик полум'я в них довший* (з навч. літ.).

2. Фахівець з обробки металу (у 1 знач.). *Інструкція для посади "Металізатор 5-го розряду" відповідає вимогам Довідника кваліфікаційних характеристик професій* (з мови документів).

МЕТАЛІЗАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **металіза́ція.** *Металізаційний шар слід фарбувати лакофарбовим матеріалом пневматичним розпиленням або щіткою* (з наук.-техн. літ.); // Признач. для металізації (у 1 знач.). *Метал, який наносять, може подаватися в металізаційний апарат у вигляді дроту діаметром 1–1,5 мм* (з навч. літ.).

МЕТАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Дія за знач. **металізува́ти.** *Металізації піддаються як неметалічні поверхні (скло, бетон, пластмаса), так і металеві* (з наук.-попул. літ.).

2. Процес перетворення чого-небудь у метал. *Теоретично досліджено перехід діелектрика в металічний стан (металізація) за надвисоких тисків* (з наук. літ.).

МЕТАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **металізува́ти.** *У банкнотах номіналом 20 гривень — металізована стрічка, яка час від часу виходить на поверхню паперу з лицьового боку банкноти* (з наук. літ.); *Залишається в моді авангардна біжутерія — металізована, яскрава, контрастна, велика* (з газ.).

МЕТАЛІЗУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **металізува́ти.** *Металізування паперу.*

МЕТАЛІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, техн.* 1. Покривати який-небудь матеріал, виріб і т. ін. шаром металу. *Практично металізувати можна не тільки метали, але й дерево, скло, гіпс і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *Хімічний метод дозволяє металізувати отвори, що підвищує надійність монтажу друкованих плат* (з навч. літ.).

2. Просочувати дерево залізним або мідним купоросом для захисту від гниття. *Металізувати паркан.*

3. *рідко.* Надавати чому-небудь металевого блиску. *Металізувати прикрасу.*

МЕТАЛІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **металізува́ти.** *Лакована стрічка не має металізуватися повністю, тому металізацію роблять через рамку* (з наук.-техн. літ.); *Зовнішня поверхня діелектричних трубопроводів металізується або фарбується електропровідними емалями та лаками* (з наук.-попул. літ.).

МЕТА́ЛІК, у, *ч.* 1. Вид фарби, у якому наявний додатковий компонент — пігмент алюмінієвої пудри. *У металіку міститься особливий складник — шар алюмінієвої пудри, що відбиває світло. Завдяки йому автомобіль переливається на сонці красивим металевим блиском* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. прикм., невідм.* Який має відтінок кольору з металевим відблиском, одержуваний завдяки такій фарбі. *Нову серію холодильників випускають у кольорах коричневому, сірому та металік* (з мови реклами).

МЕТАЛІМНІО́Н, у, *ч., гідр.* Шар води у водоймах, у межах якого температура влітку різко знижується зі збільшенням глибини. *Зоною оптимального радіаційного благополуччя в озері можна вважати металімніон* (з наук. літ.); *Між теплим і холодним шарами води є проміжний шар металімніон, температура якого різко знижується з глибиною* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАЛІНГВІ́СТИКА, и, *ж.* Галузь мовознавства, яка вивчає особливості змістового боку мови у зв'язку з мисленням і суспільним життям колективу мовців. *Металінгвістика вивчає зовнішній бік словесної поведінки. Вона об'єднує такі дисципліни, як етнолінгвістика, психолінгвістика, соціолінгвістика, фонетика, паралінгвістика* (з наук.-попул. літ.); *Металінгвістика вивчає зв'язки мови, мислення та свідомості* (з навч. літ.).

МЕТАЛІНГВІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до металінгвістики. *Металінгвістичний аналіз передбачає дослідження діалогічних відношень у межах словесного мистецького тексту як цілого завершеного висловлювання* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАЛІ́СТ, а, *ч.* 1. Робітник металопромисловості, який виплавляє та обробляє метали. *Іскри розліталися на всі сторони. Запорозькі Вулкани* [ковалі] *працювали, як годиться справжнім металістам, — твердо і весело* (О. Довженко); *Пантелеймон Кирилович Блажко, Сашків дідусь, був металістом* (М. Білкун); *— Мене звуть Тая, тобто Таїса. Наче попівну. А батько мій — металіст. Ще й зараз — на заводі* (П. Загребельний).

2. *жарг.* Виконавець рок-музики в стилі хеві-метал. *Чиказькі металісти відвідають Київ у своєму "золотому" складі* (з газ.); *8 квітня в Києві відбудеться концерт португальських металістів* (з мови реклами); // Прихильник такої музики. *Знали б, що він виміняв цей строкатий ярличок за свої залізні прикраси для металістів* (Г. Усач); *Ми з тобою звичайні домашні діти. Кімнатні квіти. І я. І ти теж. Не панки, не хіпарі* [хіпі], *не металісти. Травку не куримо, на голку не сідаємо* (В. Нестайко); *Панки, рокери, металісти, хіпі тощо — подібні об'єднання та рухи молоді набули масового характеру, сформували свою ієрархію цінностей, символічний світ і навіть мораль, відмінну від офіційної* (з наук. літ.); *Якось під час чергового пікірування з металістами вони резонно заперечили мені, що будь-який напрям у музиці має своє специфічне зовнішнє оформлення* (з газ.).

МЕТАЛІ́СТКА, и, *ж., жарг.* Жін. до **металіст** 2. *Дівчина була справді великою й білою.., затягнутою в безрукавку з чорної шкіри на голе тіло, яке являло собою передусім бюст. У загальних рисах щось на зразок металістки, але в пом'якшеній версії* (Ю. Андрухович).

МЕТАЛІ́ЧНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **метале́вий** 1, 2. *Україна за ресурсами, запасами і видобутком металічних і неметалічних корисних копалин входить до десятки провідних мінерально-сировинних країн світу* (з наук. літ.); *З гуркотом і дзвоном падали металічні медичні шафи* (А. Кокотюха); *Раптом в ушах його ніби щось лопнуло, і він почув тонкий металічний звук* (П. Колесник).

2. *перен.* Те саме, що **метале́вий** 3. *У пляшечках .. була масляниста рідина з металічним блиском* (Любко Дереш); *— Негайно здати чашу! — призначив Отроходін, здобувши металічний тон, мов командир при окопі* (В. Барка).

МЕТАЛІ́ЧНО. Присл. до **металі́чний.** *Чужий голос проскрипів* [у телефон]: *"Роз'єдную!" Щось сухо, металічно дзенькнуло* (С. Журахович); *Машинка справді була як блюдце. Чотири колеса, залізна рама, металічно тверді сидіння* (П. Загребельний); *В руїнах багатоповерхового будинку металічно клацнув постріл* (Л. Кононович); *Голос трохи змінився. Тепер він звучав сухо, металічно* (М. Дашкієв).

МЕТАЛО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **мета́л,** напр.: металоподібний, металохімія.

МЕТАЛОАЗБЕ́СТ, у, *ч.* Азбестовий матеріал, покритий шаром металу. *Металоазбест складається з азбесту або азбестового картону, облицьованих з обох сторін м'якою листовою сталлю, латунню або міддю* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАЛОБРУ́ХТ, у, *ч.* Скорочення: металевий брухт; металолом. *Знову рушив* [Бумблякевич] *у дорогу, пробираючись через суцільні завали металобрухту* (Ю. Винничук); *Невже він досі не вибрався б із того пралісу, не такого вже й дрімучого? До того ж, стільки орієнтирів: дерев'яні щити, просіки, стара залізниця, купи металобрухту, шлагбауми* (Ю. Андрухович); *Тут молодший Бичко повернув таки голову і побачив тата під горою металобрухту* (С. Жадан).

МЕТАЛОВИ́РІБ, робу, *ч.* Виріб з металу (у 1 знач.). *Жоден, кого я міг запідозрити в тому, що саме він міг послати мені ту дурну телеграму, не признався у злочині. Ні Петро, сторож на маленькому заводику металовиробів, з яким ми ходили колись на рибалку; ні Андрій, наш сусід..; ні Марко Пересунько, мій колега* (В. Лис); *Оцинковані промислові металовироби мають відмінні гігієнічні властивості, цинкове покриття забезпечує найкращий антикорозійний захист виробів з металу* (з наук.-попул. літ.); *У процесі виготовлення будь-який металовиріб проходить через стадію розплавлення з наступною кристалізацією, тому його структура і властивості певною мірою визначаються структурою і властивостями рідкого металу* (з наук.-попул. літ.); *Сталевий дріт — це металовиріб, що має вигляд гнучкої нитки, шнура* (з навч. літ.).

МЕТАЛОВМІ́СНИЙ, а, е. Який містить метал, метали. *Велику увагу приділено електрохімічному переробленню металовмісних відходів, вилученню важких металів з промислових стічних вод* (з наук. літ.); *Каталаза — металовмісний фермент. Пріоритетну участь каталаза має у знешкодженні пероксиду водню* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАЛОВО́З, а, *ч.* Транспортний засіб для перевезення листового металу та металевих виробів. *Для перевезення довгомірного прокату використовують спеціалізовані автомобілі та металовози* (з наук.-попул. літ.); *Металовоз — це спеціалізований автомобіль з вантажною великою платформою та кузовом, що підіймається* (з навч. літ.).

МЕТАЛОГЕНІ́СТ, а, *ч.* Фахівець із металогенії. *Ім'я видатного геолога-новатора Г. Н. Щерби назавжди залишиться в одному ряду з іменами найвідоміших металогеністів нашого часу* (із журн.).

МЕТАЛОГЕНІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до металогенії. *У районах поширення тектонічних покривів можуть відбуватися зміни первинної металогенічної зональності, пов'язані з горизонтальними рухами земної кори* (з наук. літ.); *За багатовікову еволюцію проявилося понад сім продуктивних металогенічних імпульсів, які забезпечили формування великої кількості потужних родовищ* (з наук. літ.).

МЕТАЛОГЕ́НІЯ, ї, *ж.* Розділ науки, що вивчає геологічні та геохімічні закономірності розміщення рудних корисних копалин у земній корі. *Наявний матеріал з геології, рудоносності та металогенії Карпат дає змогу достатньо обґрунтовано виділяти в межах Закарпаття молоду металогенічну провінцію* (з навч. літ.).

МЕТАЛО́ГІКА, и, *ж.* Галузь метатеоретичних досліджень систем та понять формальної логіки. *Металогіка є поєднанням семантики з логістикою* (з наук. літ.); *Металогіка здійснює рефлексивний аналіз логічних теорій, створюючи для цього спеціальну систему понять* (з навч. літ.).

МЕТАЛОГРАВЮ́РА, и, *ж.* Гравюра, зробл. способом металографії. *Друкарство Вільнюса XVII ст. вплинуло на київські видання, зокрема оформлені металогравюрою* (з наук. літ.); *Металогравюру спершу майже не застосовували для вмонтованих у текст ілюстрацій, таких характерних для української стародрукованої книги* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАЛО́ГРАФ, а, *ч.* 1. Фахівець із металографії (у 1 знач.). *Жінка має технічну освіту, свого часу вона закінчила Політехнічний інститут за спеціальністю інженер-металограф* (з газ.).

2. Майстер, який займається друкуванням із гравійованих або травлених металевих друкарських форм із заглибленим малюнком. *Інструкція для посади "лаборант-металограф 4-го розряду" представлена в "Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності"* (з мови документів).

МЕТАЛОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **металогра́фія** 1. *Металографічний аналіз сталей після дифузійного насичення вуглецем і нормалізації показав, що цементований шар досліджуваних сталей складається з кількох зон* (з наук. літ.); *Металографічний мікроскоп — мікроскоп для дослідження мікроструктури металів та інших непрозорих об'єктів* (з наук.-попул. літ.); *Металографічний метод використовується переважно в лабораторних дослідженнях* (з навч. літ.).

МЕТАЛОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* 1. Наука про будову та фізичні властивості металів і сплавів. *Характеристики вихідних структур визначали за стандартними методиками з використанням методів стереометричної металографії* (з наук. літ.); *Макродефекти вивчають за допомогою металографії* (з навч. літ.).

2. *спец.* Друкування з гравірованих або травлених металевих друкарських форм із заглибленим малюнком. *Марки, надруковані способом металографії, втрачають всю свою принадність після відмочування-сушіння-пресування* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАЛОГРА́ФСЬКИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **металогра́фія** 2. *Металографська друкарська форма відрізняється тим, що на її гравійованих, заповнюваних фарбою ділянках передбачені перегородки, які ділять ці гравійовані ділянки на дрібніші* (з наук.-попул. літ.); *Металографський друк — спосіб друку, при якому фарба виступає над поверхнею паперу* (з навч. літ.).

МЕТАЛОДЕТЕ́КТОР, а, *ч.* Те саме, що **металошука́ч** 1. *Чим сучасніший металодетектор, тим сильніше він ігнорує ґрунтові шуми, а відповідно вище й імовірність виявлення скарбу на значній глибині* (з наук.-попул. літ.); *— Якщо хтось пройде через металодетектор із яким-небудь металевим предметом на тілі, прозвучить сигнал тривоги* (із журн.).

МЕТАЛОЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Фахівець із металознавства. *Який інтерес являє для них відлюдькуватий професор .. Був би він фізик, математик, металознавець, мав би справу з оборонною технікою, з авіацією, з моторами. А так — фрески, мозаїки* (П. Загребельний); *Якість автомобільних дисків багато в чому залежить від ефективної та професійної роботи висококваліфікованих металознавців* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАЛОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Наука, що вивчає склад, будову, властивості металів і сплавів та закономірності їх зміни залежно від хімічного складу або теплового, хімічного, механічного, магнітного й радіоактивного впливу. *Підвищення хімічної та структурної однорідності виливків є однією з актуальних проблем ливарного металознавства* (з наук. літ.); *— Готуюсь у політехнічний, — просто сказав Євген. — Куди? — В політехнічний. На металознавство. — Металознавство? А що це таке? — Ну, металознавство. Буду металознавцем* (П. Загребельний).

МЕТАЛОЗНА́ВЧИЙ, а, е. Стос. до металознавства. *Металознавчий підхід до питань трибології є одним з основних шляхів для суттєвого підвищення експлуатаційних властивостей рухомих з'єднань* (з наук. літ.); *Металознавчу експертизу металів (сплавів) проводять з метою виявлення металевих частинок і слідів металізації на об'єктах* (з наук.-техн. літ.).

МЕТАЛОІЗО́Л, у, *ч.* Водонепроникний матеріал, тонка металева фольга, укрита з обох боків шаром бітуму. *Металоізол — високоякісний рулонний бітумний матеріал* (з наук.-техн. літ.); *Сучасні моделі дахів будинків все рідше криють традиційним руберойдом. Металоізол — ось новий рулонний матеріал* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАЛО́ЇД, у, *ч.* 1. Назва хімічних елементів і простих речовин-напівпровідників (бору, кремнію, германію і т. ін.), які за своїми властивостями займають проміжне положення між металами і неметалами; напівметал. *Токсичними металоїдами є арсен і стибій* (з наук.-попул. літ.); *Парацельс у лікарській практиці почав широко застосовувати солі важких металів і металоїдів: заліза, ртуті, сірки, арсену тощо* (з навч. літ.); *Арсен міститься в повітрі, воді, ґрунтах, живих організмах. Це металоїд, належить до V групи періодичної системи елементів Д. І. Менделєєва* (із журн.).

2. *заст.* Неметал. *Металоїди не мають властивостей металів, а саме: металічного блиску, непридатні для кування, погано проводять тепло, електричний струм* (з газ.).

МЕТАЛО́ЇДНИЙ, а, е. Прикм. до **метало́їд.** *Окисними напівпровідниками прийнято називати бінарні сполуки полярного типу, у яких розрізняються металевий і металоїдний* (із журн.).

МЕТАЛОКЕРА́МІКА, и, *ж.* 1. Галузь металургії, що виготовляє порошки металів і неметалів, а також вироби з них; порошкова металургія. *На сучасному етапі виділилася нова підгалузь чорної металургії — порошкова металургія, або металокераміка, що дозволяє отримувати такі поєднання металів, які звичайним шляхом отримати неможливо* (з наук.-попул. літ.); *Порошкова металургія, або металокераміка, охоплює сукупність методів виготовлення металевих порошків, напівфабрикатів і виробів з них, а також із їхніх сумішей з неметалевими порошками без розплавлення основного компонента* (з навч. літ.).

2. Метод одержання виробів із металевого й неметалевого порошку. *Для виготовлення втулок методами металокераміки застосовують металеві порошки* (з наук.-техн. літ.); // Металеві й неметалеві вироби, вигот. методами порошкової металургії. *Задні дверцята відчинились, до мене вихилився голомозий чоловічок у легкій тенісці й білих штанях .. Посміхнувся до мене всією своєю металокерамікою* (С. Жадан); *Київська фірма порадувала українців першою вітчизняною фарфоровою продукцією для зубопротезування та вакуумними печами для випуску металокераміки* (з газ.).

3. Матеріал, вигот. з металевих порошків методами керамічної технології — пресуванням у формах з наступним спіканням спресованих виробів за високих температур. *Одержані результати промислової перевірки підтвердили високі технологічні показники фільтрів із металокераміки* (з наук. літ.).

МЕТАЛОКЕРАМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до металокераміки. *Металокерамічне виробництво — створення різних виробів із порошків чистих металів* (із журн.); *Карбіди — сполуки вуглецю з металами й неметалами, які застосовують у виробництві металокерамічних і вилитих твердих сплавів* (з навч. літ.); *Ми розповімо, що являють собою металокерамічні коронки на передні зуби, у чому їх основні переваги й недоліки, як за ними доглядати* (із журн.).

МЕТАЛОКОНСТРУ́КЦІЯ, ї, *ж.* Скорочення: металева конструкція. *Особливістю розрахунків інженерних мета-*

локонструкцій є можливість урахування наявності в матеріалі вихідних дефектів або тих пошкоджень від утомленості, що виникли в процесі експлуатації (з наук. літ.); *Досвідчений турист з головою поринає у створення складної збірно-розбірної металоконструкції, головною деталлю якої є гачки, що чіпляються один за одного* (з навч. літ.); *Ворог їх уже не тривожив, тільки ракетами раз у раз освітлював над ними листя дерев, плетиво металоконструкцій* (О. Гончар); * Образно. *Моя підірвана віра в онтологічну незнищенність кожної правди стирчала з мене на всі боки обгорілими металоконструкціями* (О. Забужко).

МЕТАЛОКО́РД, у, *ч.* Дуже міцний матеріал з металевою основою, що його використовують при виготовленні шин для коліс автомобілів, літаків і т. ін. *Готовий металокорд випробовують для визначення розривного зусилля, міцності зв'язку з гумою й витривалості* (з наук.-техн. літ.).

МЕТАЛОКРІ́ПЛЕННЯ, я, *с.* Скорочення: металеве кріплення. *Рами металокріплення, які використовують для облаштування місцевого заземлювача, комплектуються кріпильними та розпірними елементами* (з наук.-техн. літ.); *Заборонено порушувати конструкцію металокріплення (знімати затискачі, розпірні елементи, рами, скоби, хомути тощо)* (з мови документів).

МЕТАЛОЛО́М, у, *ч.* Скорочення: металевий лом; металобрухт. — *Увесь район тепер залюбки виконає план по здачі металолому, — докинув слово Губа...* (Є. Доломан); *...Збір металолому — складне мистецтво, і шукачі його чимось нагадують старателів — шукачів золота* (М. Білкун); *Ми стояли на колії і дивились у морок. — Чому ви її не розберете? — запитав я в одноокого. — На металолом. — Так вона нас годує, — пояснив він* (С. Жадан).

МЕТАЛОМІСТКИ́Й, á, é. Для якого характерні великі витрати або споживання металу. *Наприкінці II тис. до н. е. на території України майже зникають скарби з металевими речами, припиняється виготовлення металомістких речей на кшалт бронзових клепаних казанів* (з навч. літ.); *Уже запатентовано рейки українського виробництва, що відповідають євростандартам, але більш довговічні та менш металомісткі* (з газ.).

МЕТАЛОМІ́СТКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **металомісткий.** *У Японії зниження металомісткості машинобудування піднято до рівня національної проблеми* (з наук.-попул. літ.); *Ресурсозаощадження у сфері споживання металів загалом характеризується показником металомісткості продукції* (з навч. літ.).

МЕТАЛОНО́СНИЙ, а, е. 1. У складі якого є метал (про породу, руду і т. ін.). *Із твердих корисних копалин найбільше значення мають родовища металоносних мінералів, алмазів, янтарю* (з наук.-попул. літ.).

2. Який містить метал (про район, місцевість і т. ін.). *На картах показують металоносні райони, рудовмісні зони, а також вузли концентрації розсипів, передусім рекомендовані для пошуків* (з наук. літ.).

МЕТАЛОНО́СНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **металоно́сний.** *При науковому обґрунтуванні пошуків родовищ корисних копалин та оцінки металоносності території одне з провідних місць належить моделюванню геологічного розвитку земної кори* (з навч. літ.); *Відсутність детальних відомостей про геологічну будову району негативно вплинула на оцінку перспектив його металоносності* (з наук. літ.).

МЕТАЛООБРО́БКА, и, *ж.* Те саме, що **металооброблення.** *Підготовка робітничих кадрів для машинобудування, електротехніки, будівництва, сільського господарства, металообробки та автомобілебудування здійснюється переважно в професійних школах і технічних гімназіях* (з навч. літ.); *Результати досліджень свідчать, що найвищою інноваційною активністю характеризуються підприємства машинобудування й металообробки* (із журн.).

МЕТАЛООБРО́БЛЕННЯ, я, *с.* Оброблення металів. *У прокатному виробництві широко використовують нову технологію прокатування сталі, що дозволило відмовитися від подальшого металооброблення* (з наук.-техн. літ.); // Галузь металургії, що займається обробленням металів. *У 1980-ті роки поштовх для розвитку в країнах, що розвиваються, отримали електронна й електротехнічна промисловість, металооброблення, автомобілебудування, хімічна промисловість, суднобудування* (з навч. літ.).

МЕТАЛООБРО́БНИЙ, а, е. Стос. до металооброблення. *Слюсарювали Столярови мало не по всіх найбільших металообробних підприємствах Одеси* (Ю. Смолич); *1825 р. почалася перша серйозна економічна криза XIX ст. Нею були охоплені промислове будівництво, металургія, металообробні виробництва* (з наук. літ.); *Оскільки литво та кування потребували спеціальних навичок, наприкінці неоліту утворюються групи професійних металургів, засвідчуючи своєю появою зародження металообробного ремесла* (з навч. літ.).

МЕТАЛООБРО́БНИК, а, *ч.* Працівник, що займається обробленням металів. *Для всіх, хто виявив бажання, відкрили курси будівельників, деревообробників, комунальної обслуги, металообробників, електротехніків, водіїв, автомеханіків, машиністів .. Навчатися три-чотири місяці* (О. Шугай); *За переписом 1926 р. з 15 видів промислових приватних підприємств соціального типу "господарі з наймитами" українці переважали серед рибопромисловців, гончарів, металообробників, будівельників, шкіряників* (з наук. літ.).

МЕТАЛОО́ПТИКА, и, *ж.* Розділ оптики, що вивчає оптичні властивості металів. *Проблема впливу поверхні на вимірювані оптичні властивості металів виникла практично одночасно з виникненням експериментальної та теоретичної металооптики* (з наук. літ.).

МЕТАЛООПТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до металооптики. *Металооптичні дослідження дозволяють визначити одну з найважливіших характеристик металів — концентрацію електронів провідності* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАЛООРГАНІ́ЧНИЙ, а, е, *хім.* Який містить у молекулі атом металу, що безпосередньо зв'язаний з атомом вуглецю. *Вогнегасні порошкові сполуки використовують для гасіння лужних металів, металоорганічних сполук* (з наук.-попул. літ.); *Металоорганічні біоциди, які містять атоми важких металів, спричинюють зниження активності дихальних ферментів мікроорганізмів* (з навч. літ.).

МЕТАЛООЧИСНИ́Й, á, é. Признач. для очищення металів. *Металоочисний агрегат; Металоочисні засоби на водній основі.*

МЕТАЛООЩА́ДНИЙ, а, е. Для якого характерні незначні витрати або споживання металу. *Металоощадні технології штампування широко впроваджені на ряді підприємств* (з газ.).

МЕТАЛОПЛАВИ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до плавлення металів. *Пропонована металоплавильна ємність відрізняється тим, що вісь стрижня перпендикулярна поверхні дна ємності в ділянці випускного отвору* (з наук.-техн. літ.); *У XVIII ст. у Гамарні був один з центрів металоплавильного промислу (гамарня), звідки й походить назва села* (з наук.-попул. літ.); *Металоплавильна піч із горловиною вгорі — історична пам'ятка карпатської металургії XVIII ст.* (із журн.).

МЕТАЛОПЛА́СТ, у, *ч.* Матеріал, що складається з металевого листа, укритого з одного або обох боків шаром полімеру, і використовується для захисту від корозії та для декоративного оздоблення. *Металопласт дозволяє працювати більш акуратно та естетично з меншими людськими й фінансовими витратами на відміну від зшитого поліетилену* (з наук.-техн. літ.); *Металопласти — композиційні матеріали, які застосовуються в автомобілебудуванні, виробництві побутової техніки, будівництві та ін.* (з навч. літ.).

МЕТАЛОПЛА́СТИК, у, *ч.* Матеріал з металу та пластику. *Інші предмети, трохи менші, були клаптями килимового покриття і, мабуть, шматками будівельного металопластику* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Як при здоровому глузді узгодити такі суперечності? Мати явно виражений європейський середземноморський бульвар і так послідовно його знищувати: дозволяти "зашивати кам'яниці" в металопластик* (з газ.).

МЕТАЛОПЛА́СТИКОВИЙ, а, е. Прикм. до **металопла́стик.** *На роботу в Чехію потрібні чоловіки на металопластиковий завод* (з мови реклами); * Образно. *Тепер обриси того будинку поволі зникають у розщелинах пам'яті, залишаючи на поверхні лише окремі деталі — вхідні двері з масивною клямкою, автентичні аркові вікна, не зачеплені металопластиковим вірусом, пооблуплюваний тиньк на фасаді* (Н. Сняданко); // Вигот. з металопластику. *Вони* [злодії] *примудрилися вирізати металопластикову шибу, перекусили ґрати й залізли в дім* (Л. Кононович); *Інститут електрозварювання розробив технологію та налагодив виробництво полегшених металопластикових (композитних) балонів* (з наук. літ.).

МЕТАЛОПЛАСТМА́СА, и, *ж.* Те саме, що **металопла́стик.** *Металопластмаса, з якої виготовляють тимчасовий протез, легко адаптується під особливості вашого прикусу* (з мови реклами).

МЕТАЛОПЛАСТМА́СОВИЙ, а, е. Зробл. з металопластмаси. *Застосування суцільнолитих металопластмасових зубних коронок дозволило значно зменшити кількість ускладнень порівняно з використанням комбінованих коронок на штампованій основі* (з навч. літ.).

МЕТАЛОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до металу своїми якостями, властивостями і т. ін. *Окремі металоподібні карбіди руйнує вода* (з наук.-попул. літ.); *Хроміт має металоподібний блиск* (з навч. літ.).

МЕТАЛОПОДІ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **металоподі́бний.** *Металоподібність тугоплавких сполук.*

МЕТАЛОПОКРИТТЯ́, я́, *с.* Тонкий шар металу на поверхні іншого металу, кераміки, скла, деревини і т. ін. *Металопокриття має щільно прилягати до поверхні ізоляції й відповідати її конфігурації* (з наук.-техн. літ.); *Металопокриття оберігає метал від корозії* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАЛОПОЛІМЕ́Р *див.* **металополіме́ри.**

МЕТАЛОПОЛІМЕ́РИ, ів, *мн. (одн.* **металополіме́р,** у, *ч.).* Металомісткі полімери або пористі метали, просочені полімерними композиціями. *Властивості металополімерів визначаються природою полімеру та наповнювача, ступенем наповнення й характером розподілу наповнювача* (з навч. літ.); *Фірма пропонує два основні покриття для шкільних (аудиторних) дощок — металополімер і металокераміку* (з мови реклами).

МЕТАЛОПОЛІМЕ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **металополіме́р.** *Трос металополімерний господарського призначення складається з латунованого високовуглецевого троса, покритого пластикатом високої якості* (з наук.-техн. літ.); *Металополімерний шифер — це багатошаровий матеріал, виготовлений з композиції полімерних матеріалів і армований зварною металевою сіткою* (з наук.-попул. літ.); *На кресленні зображено комбінований металополімерний виріб із поліетилену й металу* (з навч. літ.).

МЕТАЛОПОРОШО́К, шку́, *ч.* Металевий порошок, який використовують для виготовлення виробів методом пресування. *Втулки з металопорошку.*

МЕТАЛОПРОДУ́КЦІЯ, ї, *ж.* Продукція, вигот. з металу (металів). *Металопродукція впевнено увійшла в наше життя, і сьогодні не тільки без труб або сітки, але й без шайбочок і гайок складно* (із журн.); *Світовий ринок металопродукції в очікуванні підвищення попиту* (з газ.).

МЕТАЛОПРОКА́Т, у, *ч.* 1. Прокатування *(див.* **прока́тування²**) металу. *У виробництві виділяють два різновиди процесу прокату металевих болванок на спеціальному обладнанні: гарячий і холодний металопрокат* (з навч. літ.); // Галузь металургії, що займається прокатуванням металу. *На сьогоднішній день економіка України базується, в основному, на експортно орієнтованих галузях (металургія і металопрокат)* (з наук. літ.); *Останнім часом особливої актуальності набуває економічне співробітництво України з державами Азії та Африки, ринки яких перспективні для збуту української продукції машинобудівного комплексу та металопрокату* (з навч. літ.).

2. Продукція, виготовлена цим способом. *Для зберігання металопрокату та труб використовуються консольні стелажі (однобічні та двобічні), на яких продукція укладається в спеціальні металеві піддони (касети) довжиною до 6 м* (з навч. літ.); *Нині порт спеціалізується на переробці різних вантажів: металопрокату, паперу, лісу, рибної продукції, овочів і фруктів* (із журн.).

МЕТАЛОПРОКА́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **металопрока́т.** *Колосальний досвід і професійний підхід до формування товарного асортименту дозволяють нам повністю забезпечувати потреби корпоративних і приватних замовників у якісній металопрокатній продукції: трубах, будівельній арматурі, сітці та ін.* (з газ.).

МЕТАЛОПРОМИСЛО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **металопромисло́вість.** *З метою з'ясування стану житла на початку 1920-х років було обстежено вугільнодобувні та металопромислові райони Донбасу* (з наук. літ.); *Юридична компанія супроводжує діяльність підприємств металопромислового комплексу* (з мови реклами).

МЕТАЛОПРОМИСЛО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Промисловість, завданням якої є виробництво та оброблення металів. *На основі росту металургії можна розвинути металопромисловість і по-справжньому наситити ринок металови-*

робами (з наук.-попул. літ.); *Металопромисловість Києва 1945–1965 рр. у першу чергу обслуговувала потреби транспорту* (з навч. літ.).

МЕТАЛОПРОТЕЇД *див.* **металопротеїди.**

МЕТАЛОПРОТЕЇДИ, ів, *мн. (одн.* **металопротеїд,** у, *ч.), заст.* Металопротеїни. *Металопротеїди відіграють суттєву роль у функціонуванні білка, стабілізують його структуру* (з навч. літ.).

МЕТАЛОПРОТЕЇН *див.* **металопротеїни.**

МЕТАЛОПРОТЕЇНИ, ів, *мн. (одн.* **металопротеїн,** у, *ч.).* Складні білки, молекули яких містять іони одного або кількох металів. *Деякі металопротеїни виконують функції гемоглобіну* (з наук.-попул. літ.); *Металопротеїнами називаються комплекси іонів металів з білками, у яких іони металів приєднуються до білка безпосередньо та є складовою частиною структури білкової молекули* (з навч. літ.).

МЕТАЛОПРО́ФІЛЬ, ю, *ч.* Покрівельний матеріал з оцинкованої сталі; профнастил. *Існує кілька видів металопрофілю (універсальний, для покрівельних робіт, будівництва огорож, зведення стін та ін.)* (з навч. літ.); *Металопрофіль — будівельний матеріал, який завдяки своєму привабливому зовнішньому вигляду, відмінним експлуатаційним і захисним характеристикам усе частіше використовують для облаштування дахів* (із журн.).

МЕТАЛОРІ́З, а, *ч.* 1. Робітник, що обробляє метали способом різання. *Найкращого послідовника на Україні російські металорізи знайшли в особі знаменитого токаря-швидкісника .. Василя Павловича Диканя* (І. Волошин).

2. Інструмент для різання металу. *Закріплення металоріза на рейці забезпечує фіксація за допомогою ручки рейки* (з наук.-техн. літ.).

МЕТАЛОРІ́ЗАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для оброблення металів способом різання. *Із заготовок знімають шар металу, який називається припуском. Виконують таке оброблення на металорізальних верстатах* (з наук.-попул. літ.); *Хімічне покриття завтовшки лише в кілька молекул, отримане засобами нанотехнології, може захищати одяг від плям, поліпшувати екрани комп'ютерів, зміцнювати металорізальні інструменти й захищати поверхні від подряпин* (з навч. літ.).

МЕТАЛОРІ́ЗНИЙ, а, е. Те саме, що **металорізальний.** *Багаторізцевий верстат — металорізний токарний верстат, на якому виріб обробляється одночасно кількома різцями* (з навч. літ.).

МЕТАЛОТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Лікування захворювань за допомогою впливу на організм металів (найчастіше міді та її сплавів). *Народна медицина різних країн здавна застосовувала в терапевтичній практиці металотерапію — лікування різними металами: золотом, сріблом, міддю, оловом, свинцем* (з наук.-попул. літ.); *Металотерапія — це прикладання металевих пластин до акупунктурних точок* (із журн.).

МЕТАЛОТЕРМІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **металотермія.** *Металотермічні процеси класифікують за металом-відновником: алюмінієм, магнієм тощо* (з наук.-попул. літ.); *Металотермічні способи виробництва дорожчі, ніж вугле-відновлення* (з навч. літ.).

МЕТАЛОТЕРМІ́Я, ї, *ж.* Процес відновлення металів і сплавів з їхніх сполук, що супроводжується підвищенням температури. *Вакуумна металотермія дозволяє виділяти метали, що легко випаровуються (наприклад, магній) під час їх відновлення в умовах вакууму, або отримувати метали з пониженим умістом газів* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАЛОФІ́ЗИК, а, *ч.* Фахівець із металофізики. — *Чи не переплутав чогось Геродот? — Василь Степанович Копань, металофізик і знавець історії металургії, відповів не вагаючись: — Я вірю йому!* (І. Білик); *На світовий рівень вийшли розробки електрозварювальників, ливарників, металофізиків* (з навч. літ.).

МЕТАЛОФІ́ЗИКА, и, *ж.* Розділ фізики, що вивчає природу, структуру та властивості металів і сплавів. *Металофізика досліджує міцність, пластичність, електропровідність та інші властивості металів і сплавів* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАЛОФІЗИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **металофізика.** *Дослідження підтвердили, що структурно-фазові зміни в поверхневих шарах приводять до змін параметрів металофізичних характеристик* (з наук. літ.); *У результаті металофізичних досліджень установлено, що приповерхневі шари швів збагачені алюмінієм* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАЛОФІ́Т *див.* **металофіти.**

МЕТАЛОФІ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **металофіт,** а, *ч.)* Рослини, які ростуть на породах, збагачених металами. *Уже в XIX ст. порушували питання щодо використання рослин-металофітів для пошуку важких металів, проводили відповідні геохімічні дослідження та фіксували геохімічні аномалії* (з наук.-попул. літ.); *Залежно від типу металевих руд вирізняють металофіти, що ростуть на покладах цинку, міді, кобальту, нікелю та інших породах* (з навч. літ.).

МЕТАЛОФО́БІЯ, ї, *ж., мед.* Нав'язлива боязнь металів та металевих предметів. *Металофобія — досить дивна фобія. Чому багато людей боїться металів?* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАЛОФО́Н, а, *ч.* Ударний музичний інструмент, що складається з ряду металевих пластинок, підібраних за звучанням у певному порядку, по яких ударяють дерев'яними молоточками. *Металофон — близький родич ксилофона, але пластини-клавіші металофона виготовляють з металу (латуні або бронзи)* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Умиваюсь. Вода — мов металофони* (П. Тичина).

МЕТАЛОХІ́МІК, а, *ч.* Фахівець із металохімії. *Металохіміки створили технологію отримання надлегких металів у земних умовах* (з газ.).

МЕТАЛОХІМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до металохімії. *Катіони молібдену та міді мають різні металохімічні властивості* (з навч. літ.).

МЕТАЛОХІ́МІЯ, ї, *ж.* Наука, що вивчає хімічні властивості металів. *У металохімії виразно проявляються відмінності між елементами підгрупи галію і скандію* (з наук. літ.); *Металохімія дозволяє на основі загальних закономірностей науково підходити до проблеми композиції сплавів* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАЛОЧЕРЕПИ́ЦЯ, і, *ж.* Покрівельний матеріал з оцинкованої сталі із двостороннім захисним декоративно-полімерним покриттям, подібним до черепиці. *Усього за якісь два-три місяці відому споруду було знову піднято разом з вежею та лоджіями на всіх трьох поверхах: фінська металочерепиця, німецький гіпсокартон, облицювальна плитка з Іспанії* (Ю. Андрухович); *Гордо здіймалися в небо дво- і триповерхові кам'яниці зі склопакетами у вікнах і супутниковими антенами на дахах, критих дорогою червоною металочерепицею* (Л. Кононович); *Металочерепиця має високі експлуатаційні характеристики й відповідає*

прийнятим нормам, які висувають до покрівельних матеріалів (з наук.-техн. літ.).

МЕТАЛОЧЕРЕПИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **металочерепи́ця.** *Металочерепична покрівля підходить абсолютно для будь-якого даху, у якому кут нахилу становить не менше ніж 10 градусів* (із журн.); // Зробл. з металочерепиці. *На кожному металочерепичному листі є спеціальна канавка, по якій вода, що просочилася під лист, може спокійно стекти* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАЛОШТАМПУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для штампування металу. *Повернувшись із армії, хлопчина їде працювати слюсарем на металоштампувальний завод* (з газ.).

МЕТАЛОШУКА́Ч, а́, *ч.* 1. Електронний прилад, який дає змогу виявляти металеві предмети в нейтральному або слабкопровідному середовищі завдяки їхній провідності; металодетектор. *Ще в двох місцях дзеленчав дзвінок металошукача, сповіщаючи про наявність на дні якихось залізних частин* (М. Трублаїні); *Мені хочеться вічно йти ледь припорошеними дивним снігом набережними і площами міста Стра́сбура, просто йти, ніколи не доходячи до високої цілі з її металошукачами й охоронцями* (Ю. Андрухович); *Навколо площі охоронці, які перевіряють металошукачами навіть дітей* (з газ.).

2. Той, хто збирає і здає метал з метою зиску. *У поле зору міліції потрапила тільки п'ятірка металошукачів* (з газ.).

МЕТАЛУ́РГ, а, *ч.* Працівник металургійної промисловості. *Болотна залізна руда, яку використовували ще древньослов'янські металурги, виникла й виникає саме внаслідок безперервної діяльності незліченної кількості мікроскопічних залізобактерій* (М. Дашкієв); *Ні хіміки, ні металурги не можуть путньо сказати, з чого зроблена ця гемонська штука* (М. Білкун); *Головуючий закалатав у дзвоник, зроблений з шматка тонкої стальної труби, підвішеної до такої самої мініатюрної сталевої рейки, — подарунок інститутові від металургів-умільців* (П. Загребельний); *Переплавити ж такий громіздкий казан в умовах похідного кочового життя ні сармати, ні готи з гунами не могли. Та й не було серед них подібного досвіду металургів та ливарників, як і плавильних печей* (В. Чемерис).

МЕТАЛУРГІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **металу́ргія.** *На обрії могутньо, ще більш, ніж звечора, вирує багряними димами наш заво́д, наш металургійний гігант* (О. Гончар); *Майже три роки Кирило Сотник, колишній батрак, потім робітник металургійного заводу, захищав від німців батьківщину, в якій йому нічого не належало* (М. Циба); *Ніхто не може пояснити характеру .. знайдених у Сполучених Штатах металургійних печей, яким не менше семи тисяч років* (П. Загребельний); *Вони їхали повз заводське передмістя, заводи тут мало не підпирали один одного. Схоже, то були старі металургійні цехи* (А. Михайленко); *Металургійний інститут з Дніпропетровська був евакуйований у Кемерово, транспортний інститут — у Новосибірськ* (із журн.).

МЕТАЛУ́РГІЯ, ї, *ж.* 1. Галузь важкої промисловості, що займається добуванням металів із руд і їх первинним обробленням. — *У директора нарада. А ми хіба як? Ми теж прийшли порадитись. Чи, може, йому не потрібні поради, скажімо, такого чоловіка, який півстоліття пропрацював у металургії?* (П. Загребельний); — *Це* [рідкісноземельні елементи], *синку, дуже важливі, дуже потрібні корисні копалини. Їх застосовують і в металургії, щоб виплавляти метали високої якості — сталь, чавун, алюмінієві та магнієві сплави* (В. Нестайко); *Урожайність пшениці в зонах дії підприємств кольорової металургії на 40–60 % менша, ніж за межами цих зон* (з навч. літ.).

2. Наука про одержання металів з руд та надання металевим сплавам необхідних властивостей. *Шимас мало тямив у мінералах, зате добре знався на металах і свого часу ледве не залишився працювати на кафедрі металургії* (О. Авраменко).

△ **(1) Порошко́ва металу́ргія** — галузь металургії, пов'язана з виготовленням металевих і неметалевих порошків та виробів з них. *Сировиною для порошкової металургії, або металокераміки, є металевий порошок* (з наук.-попул. літ.); *Виготовлення титанових сплавів методом порошкової металургії дає значний економічний ефект* (із журн.); **(2) Чо́рна металу́ргія** — одна з найважливіших галузей важкої промисловості, яка охоплює виробництво чорних металів та спорідненої сировини й напівфабрикатів. — *Ти хочеш, щоб у тебе було повне горище хліба і чотири пари чобіт, а я хочу, щоб до всього цього в нас ще росла й чорна металургія* (Григорій Тютюнник); *Під час Великої Вітчизняної війни ряд підприємств чорної металургії було зруйновано. Тому виробництво металу 1941–1942 рр. різко впало* (з наук.-попул. літ.); *Чорній металургії належить виняткова роль у могутньому розвитку продуктивних сил країни* (з публіц. літ.).

МЕТА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для метання (у 1 знач.). *Кілька разів у той час, коли бій ішов під самими стінами Преслави, в стані ромеїв вчинялась тривога — то почали горіти метальні машини, то летіли стріли в спини* (С. Скляренко); — *Хтось там нагорі натужно хекнув, і поряд з Гістієєм у землю вгородилася метальна сулиця* (І. Білик); *Коли мандрівець добіг до них, і вони схопили його за руку, щоб потягти під порятунок непролазних кущів, з'явились воїни з блискучими метальними ножами* (Ю. Логвин); *Бумеранг — бойова й мисливська метальна зброя австралійських племен: здебільшого серпоподібна дерев'яна палиця* (О. Шугай).

МЕТА́ЛЬНИК, а, *ч.* 1. Той, хто займається метанням чого-небудь. *Княгиня з ранку до ночі то суди судила, то послів приймала, то з метальниками і тивунами раду радила* (Б. Лепкий); *Кольорова афіша сповіщала, що сьогодні виступає відомий метальник ножів Ван Ві-ян* (О. Донченко); *Стрункі, жилаві метальники ножів оточили мандрівця і дідуганів з усіх боків* (Ю. Логвин); *Витягла* [Юлка] *з торбочки окремий гостинець — вузлик тверденьких пиріжків .. — Якщо ти такий вправний метальник, то, гадаю, докинеш і це. Най страждальник під'їсть собі* (М. Дочинець).

2. Спортсмен, який займається метанням диска, списа, гранати і т. ін. *Юрба розпатланих жінок .. запопадливо хапає по китайській вазі і стає в позу метальника ядра* (Г. Тарасюк); *Ведмідь заходиться малювати у своїй ведмежій уяві картини Олімпійських ігор: метальники списів із курячими ніжками в зубах, художні гімнастки з широко відкритими ротами* (І. Карпа); *Наш метальник диска у другій спробі показав результат, який дозволив йому посісти друге місце й завоювати срібну медаль* (із журн.).

МЕТА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **мета́льник.** *Аделя — метальниця ножів з цирку-вар'єте шевальє Ернеста Торна* (С. Андрухович); *— Слухай, — сказав він, — ти спортом ніколи не цікавилася? — Ні. — Даремно. Мені здається, з тебе могла б вийти класна метальниця* (В. Собко).

МЕТАМАГНЕТИ́ЗМ, у, *ч., фіз.* Явище переходу металу, що перебуває в парамагнітному стані, у феромагнітний стан під дією магнітного поля. *Роботи вченого мали значний вплив на розвиток зонного магнетизму, зокрема метамагнетизму колективізованих електронів* (з наук. літ.).

МЕТАМАГНЕ́ТИК, у, *ч., фіз.* Магнітна речовина, якій власт. метамагнетизм. *Учені виявили, що магнітний ефект усіх метамагнетиків нелінійний* (з наук.-попул. літ.); *До метамагнетиків належать хлориди та броміди елементів групи заліза, деякі сполуки рідкісноземельних елементів* (з навч. літ.).

МЕТАМАТЕМА́ТИКА, и, *ж.* Наука, що вивчає формалізовані математичні теорії. *Аналітична філософія і метаматематика довели, що істинність є всього лише операційним поняттям, яке характеризує зв'язок між ланцюжками формул* (з наук. літ.); *Метаматематика (буквально: "за межами математики") — своєрідна надматематика, головним завданням якої є доведення несуперечності формалізованих теорій, що розглядаються неначе ззовні, неначе згори* (з наук.-попул. літ.); *Уже доведено, що процес формалізації є безмежним, а метаматематика — це ще не найвища інстанція для оцінювання формалізованих теорій* (з навч. літ.).

МЕТАМАТЕМАТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до метаматематики. *Математичний аналіз у результаті метаматематичних досліджень збагатився новими ідеями і методами, що привело до появи нових дисциплін* (з наук.-попул. літ.); *Елементи логіки мають метаматематичний характер* (з навч. літ.).

МЕТАМАТЕРІА́Л *див.* **метаматеріа́ли.**

МЕТАМАТЕРІА́ЛИ, ів, *мн. (одн.* **метаматеріа́л,** у, *ч.).* Композитні матеріали, властивості яких визначаються не стільки їхнім складом, скільки геометрією внутрішньої будови. *Метаматеріали з негативним коефіцієнтом заломлення дозволяють створити ряд недосяжних у звичайній оптиці ефектів* (з наук.-попул. літ.); *Пристрій, здатний видобути електричний струм із мікрохвильового випромінювання, використовує метаматеріали, які захоплюють різні види хвиль і конвертують їх для інших пристроїв* (із журн.); *Дослідникам із Принстонського університету в результаті наукових експериментів удалося створити з напівпровідників новий тривимірний метаматеріал з негативним коефіцієнтом заломлення світла* (з газ.).

МЕТАМЕ́Р *див.* **метаме́ри.**

МЕТАМЕ́РИ, ів, *мн. (одн.* **метаме́р,** а, *ч.), біол.* Сегменти тіла при метамерії. *Метамери розташовані вздовж поздовжньої осі або площини симетрії* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАМЕРІ́Я, ї, *ж., біол.* Розчленування тіла в деяких групах організмів на подібні ділянки, розташовані вздовж поздовжньої осі або площини симетрії. *Різні форми метамерії мають практично всі живі істоти на Землі* (з наук.-попул. літ.); *Двобічна симетрія і метамерія є спільною ознакою для хребетних червів і членистоногих* (з навч. літ.).

МЕТАМЕ́РНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **метамерія.** *Органи чуття п'явки представлені чутливими сосочками, які лежать правильними метамерними рядами на кожному сегменті* (з навч. літ.).

МЕТАМО́ВА, и, *ж.* 1. *філос.* Знакова система, що позначає іншу, первинну знакову систему. *Відповідні метамови опису душевного життя суб'єкта багаторазово переплітаються у платонівській філософії (окремим прикладом цього є міф про душу) і знаходять своє вираження в систематиці Арістотеля* (з наук. літ.).

2. *лінгв.* Мова, засобами якої здійснюється опис якої-небудь іншої мови. *Метамова — одна з центральних категорій семантики* (з наук.-попул. літ.); *Розв'язання проблем семантичних парадоксів зумовило розрізнення мови-об'єкта (мови, про яку йдеться) і метамови (мови, якою говорять про мову-об'єкт)* (з навч. літ.); *До метамови звертаються, коли виникає необхідність уточнення мовних значень коду спілкування* (з навч. літ.).

3. *інформ.* Додаткові дані (метадані), що служать для опису наявних. *Добра назва для мене завжди була прикладом своєрідної метамови, що володіє набагато більшою інформаційною потенцією, аніж означений нею продукт* (Ю. Іздрик).

МЕТАМО́ВНИЙ, а, е. Прикм. до **метамо́ва.** *Традиційно міфологемами називають мовні одиниці особливого ґатунку, з яких можливе вилучення метамовної інформації* (з наук. літ.); *Хоча природна мова справді має справу з позалінгвістичними об'єктами, її аналіз не виключає звернення до метамовних ресурсів* (з наук. літ.).

МЕТАМОДЕ́ЛЬ, і, *ж.* Модель, що описує структуру, принципи дії іншої моделі. *Мета цієї роботи — побудувати метамодель діяльності організаційних систем на підприємстві, спрямовану на задоволення потреб його керівництва* (з наук. літ.); *Метамодель спілкування допомагає розуміти систему орієнтирів співрозмовника* (з наук.-попул. літ.); *Метамодель створена для того, щоб навчити слухача звертати увагу на форми комунікації мовця. Зміст може нескінченно варіюватися, але форма подання інформації дає слухачеві можливість максимального розуміння* (з навч. літ.).

МЕТАМОРФІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Те саме, що **метаморфі́зм.** *Підвищений уміст хлору в підземних водах кристалічних порід є результатом гідротермальних процесів під час метаморфізації порід* (з наук. літ.); *Розвиток тих чи інших видів порожнин залежить від умов формування та метаморфізації гірських порід* (з навч. літ.).

2. *перен.* Процес перетворення однієї форми чого-небудь в іншу. *Встановлено, що історичні метаморфізації сім'ї мають циклічно-поступальний характер* (з наук. літ.).

МЕТАМОРФІ́ЗМ, у, *ч.* Перетворення структури й складу гірських порід під впливом фізичних та хімічних факторів. *Розповсюдження порід різних серій приурочено до ділянок земної кори, які характеризуються різними умовами осадконакопичення й метаморфізму* (з наук. літ.); *Учені створили теорію метаморфізму руд та вугілля* (з навч. літ.).

МЕТАМОРФІЗО́ВАНИЙ, а, е. Який зазнав метаморфізації (у 1 знач.). *Антрацит — найбільш метаморфізований різновид кам'яного вугілля, що має високу теплотворну здатність* (з наук.-попул. літ.); *Жива речовина або її сліди наявні в осадових і метаморфізованих гірських породах, природних водах та атмосферному повітрі* (з навч. літ.).

МЕТАМОРФІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **метаморфі́зм.** *Структурний поверх являє собою групу геологічних комплексів, які характеризуються однаковою будовою структурних планів, ступенем метаморфічних змін та проявами інших процесів* (з наук. літ.); *Метаморфічний цикл триває близько 350 тис. років* (з навч. літ.); // Який утворився внаслідок метаморфізму. *Метаморфічні гірські породи характеризуються зернистою будовою* (з наук.-попул. літ.); *За господарським призначенням корисні копалини поділяють на паливно-енергетичні, руди металів, хімічні, технічну та будівельну сировину. За походженням вони бувають магматичними, осадовими та метаморфічними* (з навч. літ.).

МЕТАМОРФОГЕ́ННИЙ, а, е. Утворений під час метаморфізму. *У деяких випадках вирішальну роль відігравали глибинні флюїди й термальні розчини метаморфогенного походження* (з наук. літ.); *Метаморфогенні родовища — родовища корисних копалин, що утворилися в процесі метаморфізму гірських порід в умовах високого тиску й температур і розташовані серед метаморфічних комплексів* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАМОРФО́З, у, *ч.* Те саме, що **метаморфо́за** 1, 3, 4. *Хімія — чарівний захопливий світ метаморфозу* (з наук.-попул. літ.); *Віола з Віктором дивилися мов заворожені на чаклунський метаморфоз. А дерево зростало — струнке, казкове, міняло барви* (О. Бердник); *Паразитичні членистоногі проходять розвиток з метаморфозом, повним або неповним* (з наук. літ.).

МЕТАМОРФО́ЗА, и, *ж.* 1. Перетворення однієї форми чого-небудь в іншу; видозміна (у 1 знач.). *Як висловити блудний сон, тремтіння вуступіврозкритих, в очах — метаморфозу криги у млосне марево осонь?* (І. Калинець).

2. *розм.* Докорінна зміна, перетворення кого-, чого-небудь. *"Народ"* [журнал] *потроху здобуває собі симпатії таких людей, що я й не надіялася від них такої метаморфози* (Леся Українка); *Коли Безбородько з'являвся на порозі дому Річинських, з кожним, з ким він зустрічався, наступала метаморфоза: Олена оживлялася.., Мариня з таким шиком подавала на стіл делікатеси, що можна було подумати, ніби вона нічим іншим не займається* (Ірина Вільде); *Гоца запалила сигарету. З цигаркою в руці з нею відбулася метаморфоза. Вона стала зібраною* (Любко Дереш).

3. У рослин — зміна форми й структури органів у процесі історичного розвитку внаслідок пристосування їх до виконання тих чи інших функцій. *Для вищих рослин метаморфоза — це видозміна окремих органів у зв'язку з виконуваними ними функціями, а не перетворення всього організму* (з наук.-попул. літ.).

4. У тварин — глибоке перетворення організму в процесі його індивідуального розвитку, яке виявляється в різкій зміні будови й способу життя. *Для тварин метаморфоза — це не тільки різка зміна будови організму. Явище супроводжує зміна середовища проживання й умов існування* (з наук.-попул. літ.); *Губки розмножуються статевим і нестатевим шляхом (брунькування і мейоз, метаморфози)* (з навч. літ.).

МЕТАМОРФОПСІ́Я, ї, *ж., мед.* Порушення зорового сприйняття величини або форми предметів і простору. *Хворі зі скаргами на метаморфопсію мають бути обстежені лікарем-окулістом* (з наук.-попул. літ.); *Особливо часто метаморфопсію у вигляді зміни розміру видимих предметів спостерігають при розладі акомодації ока* (з навч. літ.).

МЕТАМФЕТАМІ́Н, у, *ч.* Синтетична кристалічна наркотична речовина, похідна амфетаміну. *Метамфетамін — сильний психостимулятор. Зустрічається у вигляді порошку, таблеток, кубиків чи кристалів* (з наук.-попул. літ.); *Учені розробили вакцини проти ряду наркотиків, таких як кокаїн і метамфетамін, а також проти нікотину. Застосування цих засобів приводить до того, що імунна система починає розпізнавати молекули наркотичної речовини і блокувати їх метаболізм* (з газ.).

МЕТА́Н, у, *ч.* Безбарвний газ, найпростіша сполука вуглецю з воднем; болотний газ, рудниковий газ. — *Планета. З розрідженою атмосферою. Великий процент метану. Майже горюча суміш* (І. Росоховатський); *Газом чути аж на веранду. Від запаху метану скомить* [скомлить] *серце* (Любко Дереш); *Наявності запасів основних енергоємних речовин сьогодення — нафти та газоподібних вуглеводнів, зокрема метану, як припускають учені, ми завдячуємо діяльності певних груп бактерій* (з навч. літ.).

△ (1) **Ша́хтний мета́н** — метан вугільних родовищ. *Існують інформаційні технології утилізації шахтного метану* (з наук. літ.); *На кінчику язика робиться трохи солодко, що, за прикметами досвідчених гірників, свідчить про наявність шахтного метану* (з газ.).

МЕТАНЕФРИ́ДІЇ, їв, *мн. (одн.* **метанефри́дій,** я, *ч.), біол.* Парні органи виділення в безхребетних тварин, головним чином, кільчастих червів. *Метанефридії — трубчасті канали, які відкриваються одним кінцем у вторинну порожнину тіла попереднього сегмента, іншим — назовні* (з наук.-попул. літ.); *Органи виділення молюсків — нирки, що нагадують метанефридії* (з навч. літ.).

МЕТАНЕФРИ́ДІЙ *див.* **метанефри́дії.**

МЕТАНЕ́ФРОС, а, *ч., анат.* Парний орган виділення у плазунів, птахів, ссавців і людини; вторинна нирка. *Метанефрос утворюється в зародка людини на другому місяці ембріонального розвитку* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАНИ́НА, и, *ж., рідко.* Те саме, що **метуші́ння.** *Настала після сього велика метанина по селу* (Ганна Барвінок); *До болю відчуваєш, як потрібна цій маленькій людині підтримка чиясь, материнське тепло та батьківська опора... Стоїш над ним, і горло тобі здушується, що не знаєш, як йому допомогти в цій нервовій нічній метанині* (О. Гончар).

МЕТАНІ́Д, у, *ч., хім.* Сіль метану, у молекулі якої три із чотирьох гідрогенових атомів замінені на три ціано- або нітрогрупи. *У деякі мила, що видаляють запах поту, вводять метанід* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАНІ́Л, у, *ч., хім.* Те саме, що **мети́л.** *Метаніл використовують як жовтий водорозчинний аніліновий барвник* (з наук.-техн. літ.).

МЕТАНІ́ЛОВИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **метані́л.** *Метаніловий жовтий застосовують для забарвлення спиртових лаків* (з наук.-попул. літ.); *Метанілова кислота.*

МЕТА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **мета́ти.** *Ромеї .. підсовували катапульти для метання каміння* (П. Загребельний); *В лівій руці він тримав коротеньку сулицю для метання, другою ж правував жеребчика* (І. Білик); *Я навкулачки побив Клітомеда, сина Енопа; .. А у метанні списів переміг Полідора й Філея* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

2. Дія за знач. **мета́тися** 1. *Ігнатьєв знову пересів до столу. В усіх його поривчастих нервових метаннях по директорському кабінету було щось істеричне, розпачливе, мало*

не трагічне (В. Собко); *Думка десь б'ється, як пташка, в сліпому метанні, надіючись на якесь там химерне щастя* (І. Багряний); *Є там* [у спогадах] *і напруга інтелектуального метання, і гори опрацьованих словників, і вічна боротьба з нормативним наголосом, і тихе полювання за найрідкіснішими езотеричними рукописами по закамарках Оссолінеуму* (Ю. Андрухович).

МЕТА́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **мета́н.** *Розчинені у водах гази мають переважно метановий склад* (з наук. літ.); *Метанова зона — ділянка розповсюдження в товщі порід метаморфічних газів, серед яких основним компонентом є метан* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАНОВО́З, а, *ч.* Спеціальний транспортний засіб для перевезення метану. *Метановоз-заправник складається з транспортної бази з дворядною кабіною і причепа. У другій кабіні встановлений пульт управління метановоза, що дозволяє його обслуговувати за будь-яких кліматичних умов* (з наук.-попул. літ.); // Судно *(див.* **судно́[1]**) для перевезення метану. *Кількість зрідженого газу, необхідного для баластного переходу метановоза, доцільно визначати залежно від температури навколишнього середовища і тривалості баластного переходу* (з наук.-техн. літ.).

МЕТАНО́Л, у, *ч., хім.* Те саме, що **Мети́ловий спи́рт** *(див.* **спирт).** *Найнебезпечнішими для ґрунтового покриву є стічні води хімічної промисловості, що містять цинк, хром, ртутні сполуки, метанол, бутан та інші речовини* (з навч. літ.); *Основне, чого вдалося домогтися вченим, — це виявлення ефективного способу синтезу метанолу з вуглекислого газу* (із журн.).

МЕТАНО́ЛІЗ, у, *ч.* Розклад хімічних сполук під дією метанолу. *Здобувачем проведено метаноліз з використанням жирних кислот* (з наук. літ.); *Метаноліз пальмової та кокосової олій може проходити за наявності каталізатора на основі пальмової золи та золи кокосових горіхів, що сприяє створенню маловідходного виробництва і його екологізації* (з навч. літ.).

МЕТАНО́ЛОВИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **метано́л.** *Перевага метанолових батарей — це дешевизна метилового спирту* (з наук.-попул. літ.); *Компанія показала перспективний мініатюрний метаноловий блок живлення для ноутбуків, здатний вписатися в їхній корпус* (з газ.).

МЕТАНТА́НК, МЕТАНТЕ́НК, а, *ч.* Резервуар для біологічного перероблення органічного осаду стічних вод. *Осади та активний мул завантажують у метантенк і витримують без доступу кисню протягом 10–30 діб у мезофільних чи термофільних умовах* (з наук.-попул. літ.); *Один із способів переробки рідкого гною на біопаливо: гній подають у метантанк, де під впливом метанових бактерій відбувається його бродіння з утворенням біогазу* (з навч. літ.).

МЕТАНТЕ́НК *див.* **метанта́нк.**

МЕТАПЛАЗІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Стійке перетворення одного різновиду тканини в інший, відмінний від першого своєю будовою та функціями, проте з тією самою видовою належністю. *Доброякісні зони трансформації є результатами метаплазії призматичного епітелію в багатошаровий плоский епітелій* (з навч. літ.).

МЕТАПЛА́ЗМА, и, *ж., біол.* Складова частина цитоплазми, до якої належать внутрішньоклітинні нитчасті структурні елементи. *До метаплазми належать продукти життєдіяльності клітини, що знаходяться в цитоплазмі, — зерна крохмалю, крапельки жиру та ін.* (з навч. літ.).

МЕТАПЛАНУВА́ННЯ, я, *с.* Планування діяльності й розвитку системи соціального та економічного планування як певної інформаційної системи. *Основа метапланування — це оптимізація використовування ресурсів для досягнення найвищого ефекту від їх споживання* (з наук.-попул. літ.); *Метапланування грошових коштів полягає в тому, щоб виявити ситуації тимчасового надлишку або дефіциту грошей і знайти спосіб вирішення цих проблем* (з навч. літ.).

МЕТАПО́ШУК, у, *ч., інформ.* 1. Пошуковий інструмент, що надсилає запит одночасно декільком пошуковим системам, каталогам. *Метапошук пропонує, крім традиційного, ще пошук у новинах, пошук картинок і т. ін.* (із журн.).

2. Пошук за допомогою такого інструмента. *Якщо документів за запитом багато, то метапошук не потрібен* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАПОШУКО́ВИЙ, а, е, *інформ.* Стос. до метапошуку. *Метапошукова машина, на відміну від класичних пошукових машин, не має особистої бази даних та особистого пошукового індекса* (з наук.-попул. літ.); *Якщо ви збираєте найповнішу бібліографію про видатну особистість, ім'я якої носить ваша бібліотека, раджу звернутись до метапошукової бібліографічної системи* (із журн.).

МЕТАПРОГРА́МА, и, *ж., псих.* Неусвідомлені установки (у 5 знач.), стереотипи, які впливають на мислення й поведінку людини. *Метапрограма — це специфічний спосіб оцінювання й оброблення інформації свідомістю та підсвідомістю людини, що змушує її звертати увагу на ті або ті особливості явищ, речей та ситуацій, здійснювати ті чи ті вчинки* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАПРОГРАМУВА́ННЯ, я, *с., інформ.* Вид програмування, пов'язаний зі створенням програм, які породжують інші програми як результат своєї роботи, або програм, які змінюють себе під час виконання. *Метапрограмування засноване на метаданих, які можуть визначати типи, структуру або правила обробки цих даних* (з навч. літ.).

МЕТАРЕАЛІ́ЗМ, у, *ч.* Мистецька художньо-інтелектуальна течія 1970–1990 рр. *Характерними особливостями прояву метареалізму в живописі є поєднання відображення реальностей, порівнянь образів, уподібнення, відсилання від одного до іншого образу за допомогою натяків, алегорій, зображення взаємоперетворень деталей* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАРОМА́Н, у, *ч.* Художній твір, у якому предметом для читача стає не лише сюжет, але й сама літературна творчість. *Метароман, що склався в європейській літературі в XVI ст., у XX ст. набув особливого поширення* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАСЕКВО́Я, ї, *ж.* Рід хвойних дерев родини таксодієвих. *Метасеквоя є тіньолюбним деревом, що швидко росте* (з наук.-попул. літ.); *Протягом усього періоду вегетації метасеквоя має отримувати достатню кількість вологи* (із журн.).

МЕТАСЕ́НС, у, *ч.* Інформація, не представлена словесно, але наявна у внутрішній структурі тексту чи слів у тексті, або така, яку мають на увазі. *Жоден сенс або метасенс не має унікального буття поза мережею відносин і впливів, у якій він опинився* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАСИ́МВОЛ, у, *ч., інформ.* Символ, який при використанні додатково опрацьовує програма (у 7 знач.). *Мета-*

символи можуть бути створені з різних символів, включаючи знаки пунктуації (з наук.-попул. літ.).

МЕТАСИ́МВОЛЬНИЙ, а, е, *інформ.* Стос. до метасимволу. *Метасимвольна мова; Метасимвольний аргумент.*

МЕТАСИМПАТИ́ЧНИЙ, а, е, *фізл.* Те саме, що **ентера́льний.** *Метасимпатичний відділ вегетативної нервової системи відіграє важливу роль у локальній регуляції функцій внутрішніх органів* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАСИМУЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж., мед.* Свідоме відтворення симптомів перенесеного раніше психічного захворювання, штучне продовження перенесеного психотичного стану. *Метасимуляція найбільш розповсюджена серед осіб, які перенесли реактивні або алкогольні психози, істеричну депресію* (з навч. літ.).

МЕТАСИ́НТЕЗ, у, *ч.* Метод наукового дослідження синтезованих предметів, явищ дійсності. *Ми здійснили метасинтез уже напрацьованих синтезів філософії, релігії та науки* (з наук. літ.).

МЕТАСИСТЕ́МА, и, *ж.* Форма організації, будова чого-небудь, що складається з менших систем (у 3 знач.). *Повний і несуперечливий опис будь-якої системи можливий тільки за допомогою складнішої, ніж вона, системи (метасистеми)* (з наук. літ.); *Мережева будова світу розглядає будь-яку систему не лише з погляду її внутрішнього функціонування, а й з погляду метасистеми, до якої вона за необхідності залучена* (з навч. літ.).

МЕТАСИСТЕ́МНИЙ, а, е. Прикм. до **метасисте́ма.** *Будь-яка система входить до метасистеми і взаємодіє з нею через метасистемний рівень* (з наук. літ.); *Метасистемний напрям пізнання — вищий рівень системності в знанні. Таке пізнання дає змогу повністю розуміти місце предмета (явища) у світі або бачити предмет як систему в ієрархії інших систем* (з навч. літ.).

МЕТАСОМАТИ́ЗМ, у, *ч., геол.* Процес заміни одних мінералів гірської породи іншими з істотною зміною її хімічного складу, під час якого порода весь час залишається у твердому стані. *Глибинний метасоматизм, як відомо, вважають одним із найважливіших процесів, які передують утворенню кімберлітів* (з наук. літ.).

МЕТАСОМАТИ́Т, у, *ч., геол.* Метасоматична гірська порода. *Окремі метасоматити об'єднуються в метасоматичну фацію* (з наук. літ.); *За специфікою свого утворення метасоматити поділяються на три генетичні класи* (з навч. літ.).

МЕТАСОМАТИ́ЧНИЙ, а, е, *геол.* Стос. до метасоматизму. *Наявність зв'язку метасоматичного та гідротермального процесів з мантійною речовиною фіксується в хімічному складі кіммерійських метасоматичних утворень* (з наук. літ.); *У роботі обґрунтовано теорію метасоматичного утворення самородної сірки у Придністровському басейні* (з наук. літ.).

МЕТАСОМАТО́З, у, *ч., геол.* Те саме, що **метасомати́зм.** *Вихідний склад порід у зонах тектонічних порушень зазнав значних змін під впливом лужного метасоматозу* (з наук. літ.); *Гідротермальний кварц утворюється в зонах метасоматозу* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАСОМАТО́ЗНИЙ, а, е, *геол.* Стос. до метасоматозу. *У роботі здійснено пряме моделювання дифузійної метасоматозної зональності в умовах, максимально наближених до тих, що встановлені для конкретного родовища* (з наук. літ.).

МЕТАСОЦІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Галузь соціологічного знання, що вивчає соціологію як наукову теорію через критерії її відповідності загальнонауковим парадигмальним і методологічним принципам. *Метасоціологія досліджує також логічні основи різних соціологічних теорій — їх обґрунтованість, доказовість, несуперечливість* (з наук.-попул. літ.); *Як і будь-яка метатеорія, метасоціологія аналізує структуру, методи та властивості іншої теорії, тобто соціології* (з навч. літ.).

МЕТАСТАБІ́ЛЬНИЙ, а, е. Відносно стійкий. *У приповерхневому шарі кристала утворюються метастабільні дефекти, які при зниженні температури перебудовуються з утворенням низькоомного провідного шару* (з наук. літ.).

МЕТАСТА́З, у, *ч., вет., мед.* 1. Поширення клітин злоякісної пухлини. *IV стадія раку — пухлина розповсюджена на суміжні органи або дає метастази у віддалені органи* (з навч. літ.); *Коли я оперував, тобто вирізував чорні страшні щупальці, рак згодом давав метастази — відновлювався* (Б. Харчук).

2. Вогнище хвороби, що виникає внаслідок такого розповсюдження. *Радіологічні методи з використанням ізотопів дають можливість встановити наявність метастазів* (з наук.-попул. літ.); *Про злоякісну неоперабельну пухлину, що вже вчепилася метастазами у хребет старого, не знав ніхто, крім лікарів приватної клініки* (Люко Дашвар); *Одну за одною в тілі спортсмена медики знайшли три недоброякісні пухлини й метастази в легенях* (із журн.).

3. *перев. мн., перен.* Про негативні явища, що поширюються в суспільстві, колективі, свідомості людини і т. ін. *Загорілися вогнища нових поєдинків, які дали метастази на різні ділянки земного організму* (О. Бердник); *Твоє безвілля й апатія колись давали сигнали тривоги, але ти ігнорував ними, нарощуючи душевні метастази, наче діти — тіло снігової баби* (С. Процюк); *Необхідно переймати приклад цивілізованих країн, щоб вичистити з України метастази корупції* (з газ.)

МЕТАСТА́ЗНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до метастазу, метастазів. *У групі хворих на метастазний рак грудної залози досить чітко простежується тенденція до збільшення тривалості життя в пацієнтів, які отримували гормональне лікування* (з наук. літ.); *Метастазна стадія раку викликає біль у 70 % пацієнтів* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Корупція — дуже складне й метастазне явище, тому боротися з нею досить складно, але можливо* (із журн.).

МЕТАСТАЗУВА́ННЯ, я, *с., вет., мед.* Дія за знач. **метастазува́ти.** *Екстракт елеутерококу колючого сприяє посиленню механізмів адаптації в разі порушення процесу кровотворення, зменшує метастазування, виявляє антитоксичну дію* (з наук.-попул. літ.); *Відомості про тонку структуру молекул, що беруть участь у метастазуванні, дуже важливі для створення ліків, які блокуватимуть хвору ділянку* (із журн.).

МЕТАСТАЗУВА́ТИ, у́є, *недок. і док., вет., мед.* Поширюватися, утворюючи метастази (у 2 знач.). *Метастазує рак маткових труб переважно в поперекові, тазові та навколоматкові лімфовузли* (з навч. літ.).

МЕТАСТАТИ́ЧНИЙ, а, е, *вет., мед.* Зумовлений метастазом. *Метастатичне ураження скелета є серйозною*

проблемою для пацієнтів з поширеним пухлинним процесом (з наук.-попул. літ.); *Новий пристрій може дати альтернативу болючій процедурі біопсії, яку використовують для діагностики метастатичного раку* (із журн.).

МЕТАТЕ́ЗА, и, *ж., лінгв.* Взаємне переставлення двох сусідніх звуків або складів у слові, напр.: "тарілка" замість "талірка" (з німецької *Teller),* російське "мрамор" замість "мармор" (з латинської *marmor)* та ін. *Ім'я Фрол виникло в результаті метатези від іншого імені — Флор* (з наук.-попул. літ.); *Метатеза можлива при запозиченні слів з неприпустимими в рідній мові поєднаннями* (з навч. літ.).

МЕТАТЕ́КСТ, у, *ч.* 1. *літ.* Набір пов'язаних з якимсь твором текстів (чернеток, прототипів, пародій, продовжень, критичних статей і т. ін.), які допомагають зрозуміти текст або його роль у культурі. *Корпус статей Франка становить єдиний метатекст, у якому діє внутрішня логіка, що по-різному виявляється в окремих статтях* (з наук. літ.); *На рівні наступної комунікативної ланки тексту загальною умовою є метатекст, який виникає з об'єднання текстів автора, що втілюють об'єктивний і суб'єктивний принципи світобачення* (з наук. літ.).

2. *лінгв.* Елементи тексту, які співвідносяться з ситуацією спілкування, описують і структурують мову, частиною якої вони є. *Текстова реалізація мотиву братовбивства пронизує Байронову містерію "Каїн" як на рівні теми, так і на окремих лінгвальних рівнях, перетворюючи твір на глобальний біблійний метатекст* (з наук. літ.).

МЕТАТЕ́КСТОВИЙ, а, е. 1. *літ.* Стос. до метатексту (у 1 знач.). *Необхідно виділяти також метатекстовий погляд на історію — накладання на звичайний текст людської історії подій Святого Письма або, якщо мова йде про дохристиянські часи, — накладання на дію онтологічної події* (з наук. літ.); *Метатекстовий переклад означає проникнення оригіналу разом з його авторською концепцією в культуру-реципієнт* (з наук.-попул. літ.).

2. *лінгв.* Стос. до метатексту (у 2 знач.). *Цілком можливо, що саме приблизне засвоєння теми і змісту тексту дозволить припустити метатекстовий характер його частини, і саме на цьому буде надалі будуватися остаточна версія цілісності* (з наук. літ.); *Метатекстовий знак заголовка сприяє більш повному розкриттю семантичного значення художнього тексту* (з навч. літ.).

МЕТАТЕОРЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до метатеорії. *У структурі психоаналізу представлені нові відношення теоретичного, практичного й метатеоретичного знання, відмінного від класичних моделей природознавства, герменевтики й прикладних наук* (з наук. літ.); *Для позначення метатеоретичного рівня наукового пізнання використовується поняття архетипу теоретичного мислення* (з навч. літ.).

МЕТАТЕО́РІЯ, ї, *ж.* Теорія, що вивчає структурні, дедуктивні, семантичні та інші закономірності якоїсь іншої теорії. *Як мені здається, існують тільки дві великі теорії сучасності — економіка і фізика, які при використанні мови математики стануть основою майбутньої метатеорії всіх систем* (з наук. літ.); *Сучасна естетика виступає як метатеорія мистецтва й визначає шляхи формування досконалої людської чуттєвості* (з наук.-попул. літ.); *Історична соціологія може зайняти позицію певної метатеорії щодо історичної науки* (з навч. літ.).

МЕТА́ТИ, мета́ю, мета́єш *і* мечу́, ме́чеш, *недок.* 1. *що і рідше кого.* Те саме, що **кидати** 1. *А Микита, той проноза, Ну ж метати риби з воза* (І. Франко); *Боролися* [опришки], *що аж кості тріщали;.. метали каміння. Маруся́к і зупиняв їх.., але вони на збитки кричали ще дужче* (Г. Хоткевич); *Метаючи ранці та речові мішки, Хома добувся нарешті і до свого власного майна* (О. Гончар); // Примушувати летіти з метою влучити в ціль або докинути якнайдалі. — *Вітрило-вітре мій єдиний, Легкий, крилатий господине! Нащо на дужому крилі На вої любії мої, На князя, ладо моє миле, Ти ханові метаєш стріли?* (Т. Шевченко); *Учились* [бійці] *вести рукопашні бої, Колоти багнетом, метати гранати* (І. Нехода); *Угорка Кроші метала диск, за нею стежили всі глядачі* (В. Собко); *Сулейман після Криму вже ніколи не міг позбутися великої спокуси метати стріли чи то в дикого звіра, чи в перелітного птаха, чи й у такий ось гарбуз* (П. Загребельний).

2. *тільки 3 ос., що і рідше кого.* Розкидати в різних напрямках; піднімати в повітря, розносити. *Страшенна завірюха Гула, усе метавши навкруги...* (П. Грабовський); *Лютий вітер .. рвав листя і вихором метав угору* (П. Колесник); *Скреготіли в темноті кайла, мечучи іскри, коли траплявся кам'янистий пласт* (О. Гончар); // Шарпаючи, сіпаючи, розхитувати, розгойдувати в різні боки (перев. про вітер). *Зустрічний вітер забивав віддих, вихрив і метав коси, рвав, крутив її* [Ольжине] *плаття, наче полотнище спущеного вітрила* (П. Колесник); *На слобідських вулицях темно. Чути лише плескіт дощу, дзюрчання струмків та глухий шум дерев, що їх безжально метає вітер, січе дощ* (А. Шиян); * Образно. *Він віддався на волю своїм думкам, котрі, як голодні звірі, метали його на всі боки* (Панас Мирний).

3. *що, рідко.* Згрібаючи, складати (сіно, солому і т. ін.). *Челядь поскидала кептарики і запасочки.., на личку палає, очима грає, пашницю у перекоти мече* (Марко Черемшина).

4. *що і без дод.* Брати і висвічувати (у 7 знач.) карти, кидаючи їх вправо і вліво. *Хутко "спускає"* [інтелігент] *заразом дві карти замість однієї і метає далі* (І. Микитенко).

(1) Мета́ти собо́ю, *діал.* — те саме, що **мета́тися** 1. — *Він мече собою всюди, як дідько. Де його не посієш, там він уродиться* (І. Франко); *Два дні суєтився* [метушився] *вороний, то падав, то зривався і метав собою, як скажений, по загороді* (С. Ковалів).

△ **(2) Мета́ти (викида́ти) ікру́** — відкладати ікру (про риб). — *Одна коропиха мече в середньому 450 тисяч ікринок!* (І. Багмут); — *Вугрі з Двіни переповзають уночі лугом, бо ікру мечуть у Дніпрі* (І. Білик).

◇ **(3) Мета́ти громи́ і (та) бли́скавки** *на кого — що, проти кого — чого і без дод.:* а) гнівно нападати на когось, лаяти кого-небудь. *І Панас Максимович знову почав метати громи й блискавки на непокірного сина...* (В. Минко); *Згорнувшись клубочком у кріслі й уважно дивлячись синіми очима на подругу, що метала громи й блискавки, Меджі не чула й половини її слів* (В. Владко); *Отець Хрисантій і досі метав громи та блискавки на клятвовідступника Поцілуйка* (М. Стельмах); б) виражати поглядом гнів, обурення, незадоволення; дивитися сердито. *Закидайло войовниче поблискував хворобливими оченятами, метав громи й блискавки* (Ю. Збанацький); **(4) Мета́ти (ки́дати, розкида́ти, розсипа́ти** *і т. ін.)* **бі́сер (пе́рли) [сви́ням (пе́ред сви́ньми́)]** — марно говорити, доводити щось тому, хто не може збагнути,

не здатний або не хоче зрозуміти того, що йому кажуть. [Ярослав:] *Ти правду кажеш — писано-бо єсть, Щоб бісеру свиням не розкидали* (І. Кочерга); *Даремний труд — метати бісер перед свиньми* (Василь Шевчук); *Я не раз попід хмари літав І сідав, як ламалися крила. Я не раз свиням бісер метав, Та нічого життя не навчило* (С. Пушик); *— Навіщо ви метали бісер перед свиньми? — прямо спитала Яніна* (В. Лис); **(5) Мета́ти очи́ма (з оче́й) і́скри** *на кого — що і без дод.* — сердито, зі злістю дивитися. *— Мовчите, значить, правду мовлю: негодні ми супроти .. князів Шуйських? — знову запитав Болотніков, уже метаючи очима іскри* (Іван Ле); *Стояв* [Симеон] *наструнений, ворохобний, запальний, гарний у гніві, рвійний, як вітер .. Покусував нижню губу, метав з очей іскри* (Ю. Мушкетик); **О́чі мета́ють і́скри** *див.* **о́ко**[1]; **Рва́ти й мета́ти** *див.* **рва́ти.**

МЕТА́ТИСЯ, мета́юся, мета́єшся *і* мечу́ся, ме́чешся, *недок.* 1. Безладно переміщатися в різних напрямках, кидатися в різні боки. *Сьогодні, як приїздив Бергман, знялася страшенна біганина, хазяйки, служанки метались, як божевільні* (Леся Українка); *Шукаючи дверей, він метався, як загнаний звір* (М. Руденко); *У Львові він сподівався заробити грошей, але наскочив на поліцаїв. Розтривожений, він метався з кута в кут* (Р. Андріяшик); * Образно. *Суперечні почуття метались в ній. Вона прагнула провалу і — перемоги для Бронка* (Ірина Вільде); // *перен.* Бути в стані неспокою, розгубленості. *Якось нема тоді* [весною] *ні діла, ні навіть проектів, інертність, безділля... я розумію Галю, що вона було завжди металась і виходила з себе в такі часи* (Леся Українка); *Отава мовчав. Вони не можуть рискувати... Він метався в безвиході. Що робити?* (П. Загребельний); *Джин металася від одного світогляду до іншого* (Любко Дереш).

2. Неспокійно перевертатися з боку на бік в постелі, часто змінювати положення тіла (від сильного болю, переживання і т. ін.). *Її дочка мала В гарячці злій без пам'яті металась* (М. Старицький); *Микола метався на постелі, стогнав, важко дихав. По його тілі пробігав дрібний дрож* (В. Малик); *Федора звивалася, металася по постелі, а він тормосив її, бив кулаками, хапав за горло: — Кажи правду* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Ніч, і вітер віти рве вербові, В снах тривожних мечеться земля... Ой, не солодко мандрівникові В ніч таку іти через поля!* (М. Рильський).

3. Хитатися, коливатися, розвіватись у різні боки (від вітру, тяги і т. ін.). *Кипариси стоять тихо-тихо, так, мов вони ніколи й не можуть хилитись, а не то що метатись, як божевільні, і розтріпуватись гірше всякої верби* (Леся Українка); *І мчалися коні по травах пахучих, По вітру металися гриви, як тучі...* (М. Нагнибіда); *В широкотілій грубі Сичала пара від вологих дров, І вогники метались гострозубі, Аж тихий тріск од їх шугання йшов* (М. Бажан); *Впала тоді на землю снігова буря. Шалено металися вихори* (Валерій Шевчук).

4. *рідко.* Те саме, що **мета́ти** 1. *Її чудово гарний прямий ніс Був мов вежа, з котрої скритий біс В серця мужськії* [чоловічі] *стрілами метався* (І. Франко).

5. Пас. до **мета́ти** 1. *Рубіж метання ручних гранат позначається відповідними покажчиками червоного кольору. Окоп, з якого метається граната, відповідає розмірам окопу стрільця для стрільби стоячи* (з навч. літ.).

◊ **Губи́тися** *(рідше* **плу́татися, мета́тися** *і т. ін.)* **в здо́га́дках (у до́га́дках, у здо́гадах** *і т. ін.) див.* **губи́тися; (1) Мета́тися в о́чі (у ві́чі),** *рідко* — те саме, що **Впада́ти** *(рідше* **па́дати) / впа́сти в о́ко (в о́чі, у ві́чі)** *(див.* **впада́ти**[1]**).** *Мечеться у вічі золотий хрест на бані церкви* (Г. Косинка).

МЕТАТРАНСЛЯ́ТОР, а, *ч., інформ.* Транслятор, орієнтований на певний клас вхідних мов програмування. *Метатранслятор призначений для автоматизації розроблення трансляторів з окремих комп'ютерних мов* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАФА́ЗА, и, *ж., біол.* Друга фаза непрямого поділу клітин. *У метафазі чітко видно подвійну будову хромосом* (з наук.-попул. літ.); *Каріотип вивчають у клітині на стадії метафази* (з навч. літ.).

МЕТАФА́ЗНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **метафа́за.** *Кількість аберацій у метафазних клітинах лімфоцитів може досягати 20* (з наук. літ.); *Для діагностики більшості хромосомних хвороб метафазні пластинки виготовляють з лімфоцитів периферичної крові* (з навч. літ.).

МЕТАФІ́ЗИК, а, *ч.* 1. Послідовник метафізики, метафізичних поглядів, переконань. *У мені прокидається схоласт, метафізик і моралiст одночасно: до себе я ставлюся, як інквізитор до своєї жертви* (А. Дністровий); *Швидкоплинність часу, яка гостро хвилювала поетів-метафізиків класичного періоду, Стефановича, вочевидь, не надихає* (із журн.).

2. *заст.* Філософ, який займається питаннями, що виходять за межі досліду; філософ узагалі. *Що тобі до блискучого спостереження Гессе про те, що .. кожен письменник, знає він про це чи ні, завжди метафізик...* (С. Процюк); *Коли душевнохворий щось надумає, він приховує свій задум напрочуд обачливо, і та спритність, із якою він удає душевноздорового, являє для метафізика одну з найскладніших проблем у вивченні людської свідомості* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Е. По); *У той час як фізик або математик звертає увагу на зовнішні аспекти речі, метафізик зосереджується на тому, що найбільш істотне, — на рисі буттєвості* (з навч. літ.).

3. *перен.* Людина, схильна до абстрактних розумувань. * У порівн. *Я дивлюся в них, ніби скорботний метафізик у застояні води тихого плеса* (А. Дністровий).

МЕТАФІ́ЗИКА, и, *ж.* 1. Метод пізнання у філософії, який зосереджує увагу на стабільності світу. *Найбільшу частину своїх праць Арістотель присвячує проблемам метафізики — науки про суще* (з наук.-попул. літ.); *— Підбирайся до Джерела з іншого боку. Я вивчатиму його логічну структуру, а ти — фізичну. — Бракує третьої компоненти, — зауважив Колін. — Можливо, найголовнішої — метафізики* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *чого.* Такий метод пізнання, застосований щодо певної галузі науки, певного об'єкта. *Філософська традиція досліджень загальної теорії знання і пізнання на засадах раціонального упорядкувального освоєння досвіду спричинила класичну полеміку щодо архітектоніки, логіки й метафізики знання* (з наук. літ.); *Поява анекдоту в розмові не передбачувана, проте прямо чи асоціативно спровокована самим перебігом розмови. Метафізика жанру засвідчує принцип відображення — повтор* (з наук. літ.).

2. Філософськє вчення про незмінні начала світу, що не підлягають досліду. *— Я .. злом проклятим називаю всі ці душі, метафізику* (В. Винниченко); *Віддавна в філософії мастак, Він метафізику зове: химера, А над усе почитує Вольтера Та Дідро* (М. Рильський); *Йому* [Александру] *враз*

стало нудно, ніби він прослухав повний курс метафізики, логіки й інших наук, в яких містилося все що завгодно, крім одного: як стати путнім солдатом (І. Сенченко); *— Ніночко, ви чуєте, що Мишко меле? Він уже замість наукових аргументів вживає терміни з церковної метафізики!* (О. Бердник).

3. *перен.* Абстрактні розумування. *Скажете: баб'ячі забобони! Метафізика! Не втаюся: є те, є і друге* (Панас Мирний); [Н е б а б а:] *От що я хотіла тобі, між іншим, сказати. Ти цю метафізику облиш* (І. Микитенко); *Спершу хтось є для нас м'ясом, а тоді ми станемо м'ясом для когось. Метафізика сумна, але тут я нічим не зможу вам допомогти* (П. Загребельний).

МЕТАФІЗИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який ґрунтується на метафізиці (у 1 знач.). *Коли одні філософи беззаперечно відмовились від будь-якої з форм метафізики, інші взялися за створення метафізичної теорії нового типу* (з наук. літ.); *У часи радянської влади в Україні формальну логіку тривалий час ігнорували і критикували як основу метафізичного методу* (з навч. літ.).

2. Стос. до метафізики (у 2 знач.). *Позитивізм характеризується намаганням створити науковий світогляд "без будь-яких метафізичних або теологічних вірувань" (Г. Спенсер) і наукову методологію, що базувалася б на даних позитивних наук* (з наук. літ.); *Істинним тепер є лише те, що є вірогідним. По суті, цей метафізичний постулат був підґрунтям для початку радикального перевороту в європейській ментальності, який дістав назву секуляризації* (з наук.-попул. літ.); *Ідея, що час і простір мають бути кінцеві "без межі", як і будь-яка інша наукова теорія, спочатку може бути висунута з естетичних або метафізичних міркувань* (з навч. літ.).

3. *перен.* Абстрактний, відірваний від життя. *— Царство Небесне — це безпрограшна лотерея. Принаймні для смертних... — Утім метафізичні роздуми займали Редьку не надто довго* (І. Карпа).

△ **Метафізи́чний інтелектуалі́зм** *див.* **інтелектуалі́зм; Метафізи́чний матеріалі́зм** *див.* **матеріалі́зм.**

МЕТАФІЗИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **метафізи́чний.** *Альтернативою діалектики є метафізичність методу мислення* (з навч. літ.); *З одного боку, натхненні блискучими науковими відкриттями початку XIX ст., а з іншого, відкидаючи емоційність романтизму й туманну метафізичність ідеалізму, інтелектуали Російської імперії наприкінці XIX ст. звернулися до позитивізму* (з наук.-попул. літ.); *Не можу погодитися з Ренаном, який підкреслював, що йдеться про особливості саме так званих арійських мов — про їхню "абстрактність і метафізичність", на відміну від інших мов* (з наук. літ.); *Особлива метафізичність і надчутливість Анни Ахматової сформувалася саме в Києві* (з газ.).

МЕТАФІЗИ́ЧНО. Присл. до **метафізи́чний.** *Чим більше ми схильні трактувати світ як видовище, тим він стає для нас метафізично незрозумілішим* (з наук. літ.); *Почуття було надмірне .. Реальне було знищене. Фізично неможливе ставало можливим метафізично* (В. Домонтович); *Як метафізично це звучить — на тому боці! Хоч, напевно, в цих випадках слід казати, як Антонич — на другому березі* (Ю. Андрухович); *Всезагальне Буття не є метафізично незмінною категорією, воно є істинним для наукової філософії* (з наук. літ.); *Тепер я розумію, що мова йшла всього лише про систему протиракетного захисту, котра в певний момент сприймалася всіма нами — учнями четвертого класу — надто метафізично* (С. Жадан).

МЕТАФЛОЕ́МА, и, *ж., бот.* Провідна *(див.* **провідни́й**[1] 3) тканина молодих органів рослин, що є складовою частиною первинного лубу судинних пучків. *Морфологічно елементи метафлоеми мають перехідний характер між протофлоемою і вторинною флоемою (лубом)* (з наук.-попул. літ.); *Частину флоеми, яка виникає приблизно в момент завершення росту органа в довжину, називають метафлоемою* (з навч. літ.).

МЕТА́ФОРА, и, *ж., лінгв., літ.* Художній засіб, який полягає у вживанні слова або вислову в переносному значенні на основі подібності. *— Завжди цінував ваш тонкий, дещо недобрий, чорний гумор. Ці натяки, ці узагальнення, ці несподівані паралелі й метафори!* (Ю. Андрухович); *Із тріщин, як трава крізь асфальт, проростає справжнє. Звідти, вибач за надлишок метафор, тільки звідти і можна почути голос душі* (І. Карпа); *Шекспірова сентенція про те, що світ — Театр, всяке прийдешнє покоління тлумачить по-своєму: чи то як прісний зразок поетичної метафори, чи як скрушну констатацію людської дволикості, чи як буквальну вказівку для і на Гравця* (Любко Дереш); // Слово або вислів, ужиті в такий спосіб. *Прошу ніяким світом не думати, що се я розповідаю видумку або що напис на заголовку сеї повістки — яка-небудь метафора* (І. Франко).

МЕТАФОРИЗА́ЦІЯ, ї, *ж., лінгв., літ.* Творення словесного образу за допомогою метафори. *У поетичній мові шістдесятників метафоризації зазнають як конкретні, так і абстрактні іменники, що свідчить про розширення поетичних уявлень щодо реалій суспільного життя* (з наук. літ.); *Метафоризація значення слова чи вислову — це не продукт міфічного пізнання, а факт наукового осмислення мовних явищ, зокрема поетичних* (з наук. літ.).

МЕТАФОРИЗО́ВАНИЙ, а, е, *лінгв., літ.* Дієпр. пас. до **метафоризува́ти.** *Дуже багата народна фразеологія. Це здебільшого метафоризовані словосполучення, що вживаються замість нейтральних слів: серце в'яне, піду світ за очі, ґави ловить* (В. Русанівський); *Фольклорний образ злої мачухи використовують письменники для влучних порівнянь і метафоризованих характеристик* (з наук. літ.).

МЕТАФОРИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, лінгв., літ.* Створювати словесний образ за допомогою метафори. *Нічого дивного немає у тому, що я переживаю тепер такий тяжкий і безпросвітний період — метафоризуючи, можна сказати, що я опинився в безповітряному просторі* (К. Москалець); *Тарас Шевченко, Леся Українка, Григорій Сковорода яскраво метафоризували свій час* (з газ.).

МЕТАФОРИЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док., лінгв., літ.* Ставати метафорою. *Якщо у Т. Шевченка метафоризується лише лексема "могила", то в Олександра Олеся образ нарощується через перенесення значення одного поняття (світ "життя, світло") на інше, протилежне поняття (могила "смерть, темрява")* (з наук. літ.).

МЕТАФО́РИКА, и, *ж., лінгв., літ.* Сукупність метафор, притаманна певному письменникові, твору і т. ін. *Симоненкова метафорика дороги поєднує історію народу з духовною біографією особистості* (з наук. літ.); *Метафорика Юрія Клена ускладнена і разом з тим прозора. Ускладненість полягає у вживанні взаємно доповнюваних метафор*

(В. Русанівський); *Імпресіоністичний, зітканий із сонячного світла, перетканий яскравою метафорикою "Старший боярин"* [Т. Осьмачки] *постає мовби на межі музики, живопису й поезії* (О. Шугай).

МЕТАФОРИ́ЧНИЙ, а, е, *лінгв., літ.* 1. Який містить у собі метафору. *Саме слово "абракадабра" в багатьох мовах стало метафоричним, його вживають на позначення чогось неймовірно заплутаного, незрозумілого набору слів* (з наук. літ.); *Карл-Йозеф і тут мав рацію лише часткову: навряд чи в нього були підстави вбачати за Роминим проханням допомогти їй вибратися з багнюки якийсь вищий метафоричний зміст* (Ю. Андрухович).

2. Багатий на метафори. *Для того, щоб осягнути мінливий характер світу, Геракліт філософує метафоричною мовою, афоризмами з множиною сенсів* (з навч. літ.); *Аудиторія була перевтомлена і шокована незрозумілим для них в'язким метафоричним словоплетивом* (С. Процюк); *Лише прочитавши епіграф, вже знає* [читач] *наперед і зміст, і всі ті сюжетні колізії, і всю ту метафоричну строкатість, над якими так довго і необачно працювала авторська уява* (В. Єшкілєв).

МЕТАФОРИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж., лінгв., літ.* Властивість за знач. **метафори́чний.** *Священик асоціюється з невсипущим охоронцем, який ревно пильнує паству та стежить за дотриманням обряду. Така метафоричність — одна з найхарактерніших ознак стилю трактату Стефана Яворського "Камінь віри"* (з наук. літ.); *Вузькоспеціалізована лексика надає слоганам несподіваної глибини та метафоричності* (Ю. Іздрик); *Перекладач Вергарна сам винесе собі смертний вирок, втративши в своїй роботі властиву французькому текстові поета багату метафоричність* (М. Зеров).

МЕТАФОРИ́ЧНО, *присл., лінгв., літ.* За допомогою метафори, засобом метафори. *Мистецтво великої літератури, до якої ми прямуємо, на думку І. Багряного, це велика духовна зброя народу, це ідея (метафорично висловлюючись) самовідданого служіння народові, його свободі, його культурі* (О. Шугай); *Розмірковуючи про те, що таке щастя, я дійшла висновку, що щастя можна метафорично описати через кулінарію* (С. Пиркало); *Антон відповів: — Курсант упав у небо. — Як це? Метафорично?* (Любко Дереш).

МЕТАФО́С, у, *ч., хім.* Фосфорорганічний препарат для знищення шкідливих комах, інсектицид. *Для знищення клопа-черепашки застосовують метафос* (з навч. літ.).

МЕТАФРА́ЗА, и, *ж., літ.* 1. Переказ або підрядковий переклад літературного тексту, що зберігає його фразове членування. *У метафразі Г. Сковороди оди "Otium divos rogat in patenti..." сказано, мовляв, ліричний герой, хоч і маломаєтний, та тим не менш вдячний паркам, що обдарували його "до злосливої черні зневагою"* (з наук. літ.).

2. Передання змісту поезії прозою. *Метафразою називають описовий прозовий переклад або прозовий підрядник віршованого тексту* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАХРОМАЗІ́Я, ї, *ж., біол.* Властивість клітин і тканин забарвлюватися в тон, який відрізняється від кольору барвника. *Метахромазія — здатність гістологічних структур змінювати колір основного барвника* (з наук.-попул. літ.); *Простим методом (тобто однією фарбою) бактерії забарвлюються в один колір рівномірно, і інколи з'являється зернистість, а також метахромазія (розщеплення тону кольору)* (з навч. літ.).

МЕТАХРОМАТИЗА́ЦІЯ, ї, *ж., біол.* Здатність клітин і тканин забарвлюватися в різні кольори внаслідок дії одного барвника. *При фарбуванні напівтонких зрізів толуїдиновим синім виявлена метахроматизація опасистих клітин* (з наук. літ.).

МЕТАХРОМАТИ́Н, у, *ч., біол.* Запасна речовина, що міститься у вакуолях клітин зелених мікроводоростей, грибів і бактерій у стані колоїдного розчину. *Завдяки поліфосфатам метахроматин є своєрідним акумулятором енергії, яка використовується клітиною в процесі обміну речовин* (з навч. літ.); *Уважають, що метахроматин впливає на ріст і розмноження клітини* (із журн.).

МЕТАХРОМАТИ́НОВИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **метахромати́н.** *Поліфосфати відкладаються в гранулах, так званих метахроматинових зернах* (з наук.-попул. літ.); *Диференційними називають методи фарбування окремих елементів бактеріальної клітини, наприклад, забарвлення метахроматинових включень у бактеріях* (з навч. літ.).

МЕТАХРОМАТИ́ЧНИЙ, а, е, *біол.* Який змінює колір під дією температури. *Метахроматичний матеріал було знайдено скрізь у білій речовині, додатково було виявлено збільшені нейрони* (з наук. літ.); *Метахроматичний ефект можуть проявляти лише деякі з барвників: толуїдиновий синій, азур А, метиленовий синій, основний фуксин та ін.* (з наук.-попул. літ.).

МЕТАХРОМАТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж., біол.* Властивість за знач. **метахромати́чний.** *У мікології метахроматичність спор може служити важливою таксономічною ознакою* (з наук.-попул. літ.); *Гепарин, що зумовлює метахроматичність гранул, сприяє розвитку геморагічних проявів* (з навч. літ.).

МЕТАХРОНІ́ЗМ, у, *ч.* Хронологічна невідповідність, що полягає у віднесенні події, персоналій і т. ін. до епохи, відмінної від тієї, якій вони відповідають у дійсності. *Богослов з літературних пам'яток витягує синхронізми та метахронізми й при цьому подає відомості про зміст творів* (з рел.-церк. літ.); *Фактори, що спричиняють метахронізм.*

МЕТАЦЕ́НТР, а, *ч., техн.* Центр кривизни траєкторії, по якій переміщується центр ваги підводної частини судна, якщо воно виведене з рівноваги. *Чим вище міститься метацентр над центром ваги судна, тим воно стійкіше* (з наук.-попул. літ.); *Остійність суден залежить від взаємного розташування по висоті корпуса судна, його центра ваги й метацентра* (з навч. літ.).

МЕТАЦЕНТРИ́ЧНИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **метаце́нтр.** *Мірою остійності є відстань між метацентром і центром ваги тіла, яка називається метацентричною висотою* (з навч. літ.).

МЕТАЦИ́Н, у, *ч., фарм.* Лікарський препарат, що має спазмолітичну дію. *До кожної пачки метацину обов'язково додається інструкція з його застосування* (з наук.-попул. літ.); *Метацин ефективний при виразковій хворобі шлунка та дванадцятипалої кишки, нормалізує моторику* (з навч. літ.).

МЕТГЕМОГЛОБІ́Н, у, *ч.* Продукт окиснення гемоглобіну, який не здатний переносити кисень. *Утворення метгемоглобіну в організмі призводить до кисневого голоду* (з наук.-попул. літ.); *Аскорбінова кислота відіграє важливу роль в окисно-відновних процесах у системі метгемоглобін — гемоглобін* (з навч. літ.); *Тривале надходження нітратів в*

організм може порушити обмін речовин, підвищити вміст метгемоглобіну в крові (з газ.).

МЕТГЕМОГЛОБІНЕМІ́Я, ї, *ж.* Збільшена кількість гемоглобіну, що містить окиснене залізо в еритроцитарних кров'яних клітинах. *Метгемоглобінемія може бути спадковою і набутою* (із журн.); *Чотиримісячне немовля госпіталізоване в центральну районну лікарню з діагнозом отруєння нітратами, метгемоглобінемія* (з газ.).

МЕТЕ́К, а, *ч.* У Стародавній Греції — чужинець, що переселився у той чи інший поліс. — *Але ж цей закон придумав Перікл.* — *Як захист проти засилля в Афінах метеків,* — *уже переконаніше говорить Геродот* (І. Білик); *А метек, котрий раз у раз поливав його водою з амфори, відчувши, про віщо думає розіп'ятий раб, озирнувшись, шепотом застеріг: — Не сподівайся на смерть-рятівницю* (В. Чемерис); *Метеки — це полова, сміття міст вони* (А. Содомора, пер. з тв. Арістофана); *Тут зустрічалися представники всіх верств суспільства: громадяни і метеки, які прийшли у справах або просто поспілкуватися й дізнатися про новини* (з навч. літ.).

МЕТЕ́ЛИК, а, *ч.* 1. Комаха з двома парами різнобарвних крил, покритих мікроскопічними лусочками. *Мигтять білі метелики понад молоденькою травичкою* (Марко Вовчок); *З незачиненого вікна до лампи налетів цілий виводок нічних метеликів та комарів* (Любко Дереш); *Пухнастий товстий коричневий метелик сів до мене на лікоть* (С. Андрухович); *Чудовий білий метелик весь час літав навколо неї і нарешті сів коло дівчинки на листок, тому що Дюймовочка йому дуже сподобалась* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена); * У порівн. *Мов різнобарвні метелики, пурхають дівчата по зеленому муріжку* (М. Коцюбинський); // *перен.* Що-небудь, що нагадує таку комаху. *Незабаром снігопад стишався, тепер сніжинки падали згори м'якими білими метеликами* (О. Бердник); *Денисюк ловить лівою рукою барвистий шовковий метелик хустки, а праву підносить до шолома* (О. Лисяк); *Раптом я помітив, що лечу на блискучий, гостро заточений багнет, а мій штик .. націлився в груди скривленого, смертельно блідого чоловічка з чорним метеликом вусиків* (Р. Андріяшик); // *у знач. присл.* **мете́ликом, мете́ликами.** Швидко, невловимо. *Молоденькі дівчатка сиділи зграйками. Хихикали, лускали насіння. Біля них метеликами пурхали підлітки, років по тринадцять* (М. Циба); *Згадка про смерть війнула метеликом в Олельковій голові і закружляла вихором* (Ю. Винничук); *Вчитель викинув дивне танцювальне колінце, закружляв довкола своєї осі, мов балерина, підстрибнув цапом, наче хотів доскочити до лампочки під стелею. Нарешті відбив моряцьку чечітку і метеликом пурхнув на крісло* (А. Кокотюха); *Дівчина білим метеликом випурхнула зі стодоли* (М. Андрусяк); // Хворобливі зорові відчуття спалахів світла. *Перед очима замерехтіли метелики. Ще мить — і я вже нічого перед собою не бачу* (П. Запаренко); *Усе тіло тремтіло, підгинались розм'яклі коліна, в очах мерехтіли метелики* (В. Шкляр); *Мені було кепсько, як ніколи в житті — перед очима літали червоні метелики, а всередині аж млоїло від удару* (Л. Кононович).

2. *тільки мн.* **мете́лики,** ів. Ряд комах з повним метаморфозом (у 4 знач.). *Метелики мають по дві пари крил, укритих дрібними лусочками, які зумовлюють яскраве й різноманітне їх забарвлення* (з наук.-попул. літ.); *Більшість метеликів має спеціалізований сисний ротовий апарат з хоботком, утвореним подовженими лопатями нижньої щелепи* (з навч. літ.).

3. *перен.* Про легковажну людину. *Вона пішла швидко, але якось надто важко. Дівчина, про яку я, та й не тільки я, весь цей час думав, як про такого собі бездумного метелика* (В. Лис); *І я змогла без тебе. А інші... мене до них гнав голод самотності. Інші були метеликами* (М. Матіос).

4. *перен., розм.* Терміново випущений листок з коротким повідомленням про що-небудь, із закликом; листівка (у 2 знач.), прокламація. *Замість виголошувати промову він зачитав відозву Київського комітету більшовиків, щойно видруковану метеликом* (Ю. Смолич); *По селах з'явилися білі метелики .. Листівки закликали батьків не давати своїх дітей на поталу німцям* (Д. Бедзик); — *Будь ласка, візьміть...* — *Білий, чи, радше, сірий метелик — дешевий буклетик, на тонкому папері, так друкують запрошення на безплатні концерти* (О. Забужко); // Книжечка, брошурка. *В Петербурзі Костомаров та Куліш вже заходились видавать "метелики" для читання народові* (І. Нечуй-Левицький); *Троє нас: я, Петрусь і Павленко, задумали видати свої вірші утрьох, так як* [тому що] *видавати кожному нарізно по маленькому метелику здалось не вартим* (В. Самійленко).

5. *перен., розм.* Краватка у формі банта. *До Віктора ввійшов унтер-офіцер у цивільному, у своєму парадному костюмі й білій сорочці під чорним метеликом* (Олекса Ізарський); *Якийсь низенький, з масивною, підпертою метеликом бородою щось вигукував і розмахував руками* (Р. Андріяшик); *У шафах було повно чоловічого одягу, ретельно розподіленого по вішаках, щоправда, цілком однакового: чорний фрак і чорні штани, камізелька, біла сорочка, метелик* (Ю. Андрухович); *Вона не зводила погляду з офіціанта, вишколеного, серйозного, у білосніжній сорочці та чорному метелику* (Г. Вдовиченко).

6. *перев. мн., діал.* Шпергель. *Шпергель, або метелики, — невеликі, здебільшого однорічні трави з дрібними білими квітками* (з наук.-попул. літ.).

МЕТЕ́ЛИКОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мете́лик** 1. *Хто лиш бажає дружити з красою — всіх четвертий синок навчає охоче. Чи візерунки на листочках, чи барви метеликових крилець* (О. Бердник); *Метеликові вусики — важливий сенсорний орган* (з наук.-попул. літ.); *На метеликовій фермі є ботанічний торговельний центр, де любителі можуть придбати необхідні рослини для утримання деяких видів метеликів* (із журн.); * Образно. *Ще який час тулились студентки, соромлячись і не зважуючись стати до танців, але швидко і їх утягли, і залу засипало метеликовими парами* (М. Івченко); // Власт. метеликові. * Образно. *На цій землі жар уст погасять сльози. Метеликову розкіш вітер зв'ялить* (Б.-І. Антонич); // Такий, як у метелика. *Я нагло вривався до трамвая .. для того тільки, щоб пролетіти три короткі зупинки, а потім метеликовим стрибком випурхнути і стрімголов гнатися вниз* (У. Самчук); *Ленця-не-Ленця з сонячної сторони тролейбуса врешті відчуває, що на неї дивляться, й повертає голову (метеликовий стріп повіками)* (О. Забужко).

2. *у знач. ім.* **мете́ликові,** вих, *мн.* Родина дводольних рослин, з квітками, схожими на метеликів, до якої входять квасоля, горох, боби, соя і т. ін. *Пелюстки квітки, що цілком розпустилася, схожі формою на метелика, звідки й походить назва родини — метеликові* (з наук.-попул. літ.); *Ме-*

теликові представлені деревами, ліанами, травами, напівчагарниками і чагарниками (з навч. літ.).

МЕТЕЛИКОЛÓВКА, и, *ж.* Прилад для виловлювання метеликів. *Метеликоловки застосовують у сільському господарстві* (з наук.-попул. літ.); *Метеликоловку тягнуть по тих місцях, де скупчилося багато метеликів. Робітники зімкненою лавою ідуть проти вітру* (з навч. літ.).

МЕТÉЛИЦЯ, і, *ж.* 1. Сильний вітер із снігом; заметіль, хуртовина. *Надворі було хуртеча Та метелиця мете; За ворітьми коло вікон Сніг горбами наросте* (Я. Щоголів); *Надворі темно, холодно, заходить на метелицю* (Б. Антоненко-Давидович); *Стояв лютий мороз під Новий рік, з вітром, з метелицею* (К. Гриб); * Образно. *В саду день і ніч — золота метелиця, день і ніч стоїть тихий шелест сухого листу* (С. Васильченко); * У порівн. *Ніжним рясним пухом вкрилися яблуні й груші, дрібні пелюстки метелицею сідали на землю* (М. Івченко).

2. Народний танець (український, російський, білоруський), виконуваний у швидкому темпі, з частими змінами фігур та обертаннями. *Кобзар вшкварив, а козаки — Аж Хортиця гнеться — Метелиці та гопака гуртом оддирають* (Т. Шевченко); *Молодиця чи дівка в новій запасці, в незастебнутій сірій свиті, пританцьовуючи, оступалася перед Панчохою, що навприсядки одколював коліна метелиці* (Іван Ле); *— А метелицю не вшквариш? — А чого ж? Можна...* (Б. Левін); *— Не чув, щоб рани на людині як сніг сходили, — тихо сказав Остап .. — Буває і не таке, козаче... За два дні метелицю танцювати будеш* (Д. Білий); // Музика до цього танцю. *От, як розставили в світлиці всі цимбали, Так на шістнадцять рук метелиці й заграли* (П. Гулак-Артемовський); *Коли Микола* [гармоніст] *звів польку на хвацьку метелицю, вона вже сама легко і невимушено, з вогником метнулася колом* (Яків Баш); *Роздобувши в шинкарки скрипку, цимбали й флейту, втяли* [братчики] *метелицю та так, що падали пляшки з шинквасу* (Василь Шевчук).

3. *діал.* Ценуроз. *Овечку одну метелиця напала* (Ганна Барвінок).

МЕТÉЛИЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **метéлик** 1. *Мій метеличку любенький! Як щастить тобі?* (П. Грабовський); *А гаї весна любила, а гаї були при ній, і весна їм ноги мила, і метеличок бринів* (М. Вінграновський); * У порівн. *— Мама каже, що ельфи такі, як метелички маленькі...* (Леся Українка); *В табір все частіш пролітало ледве вловиме, як зітхання, як маленький метеличок, коротке, з чотирьох тільки літер, страшне слово "Loca" ("безумна")* (Н. Королева).

МЕТЕЛЬНУ́ТИ, нý, нéш, *док.* Однокр. до **метеля́ти.** *Не встигла мати відставити прядку, як двері з силою відчинилися і на порозі, метельнувши порожнім рукавом, з'явився Федір Андріяка* (О. Гончар); *З вертолітних дверей на їхні голови вилетіло, кимось їдене і недоїдене, копчене теляче стегно! Воно метельнуло так, що могло би собою покалічити й вовка* (М. Вінграновський); *Підійшла моя знайома Аурела, метельнула перед Мацюнею брязкальцями на високих грудях* (А. Михайленко); *Дівчина, метельнувши чорною шапкою волосся, зойкнувши, біжить на кухню* (О. Ульяненко).

МЕТЕЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.* Те саме, що **метля́ти.** *Жнуть. Жатка за жаткою. Часто махають скидальники вилами — густо купки. Роботи жінкам, — так тими спідницями й метеляють од купки до купки* (А. Головко); *— Та чого це ти швендяєш по хаті, як на цвіту прибитий? — кричить батько. — Ось не метеляй та не затуляй мені лампи!..* (В. Чемерис); *Пес лапи на зруб поклав, зазирав у темний колодязь і повискував нетерпляче, ще й хвостом метеляв* (Ю. Логвин); *Флавіан схопив голову за розкішне золотаве волосся і, метеляючи нею, істерично захихотів* (О. Авраменко); * Образно. *Тихенько вуличкою метеляє* [Варивон], *а йому слідом у спину тикають пальцем* (О. Ковінька).

МЕТЕЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.* Те саме, що **метля́тися.** *Від Славенського кінця до ріки побігла якась жінка. За її спиною метелялось волосся, що вибилось з-під убруса* (Р. Іванченко); *Він був у вовняній сорочці і шароварах, на поясі висів ніж у шкіряних піхвах й метелявся з боку на бік...* (В. Чемерис); *На руці в мене татарська нагайка метеляється. Я й забув про неї* (Ю. Логвин).

МЕТЕМПСИХÓЗ, у, *ч.* Система релігійно-містичних уявлень про переселення душі померлого з одного організму в інший. *— Що означає — від останнього народження? Якісь байки про метемпсихоз, перевтілення? — Та ні, мої твердження цілком серйозні* (О. Бердник); *Ті ж, однак, хто мав скепсис щодо переселення душ, як, наприклад, дядько Аді Гада, стверджували, що ніякого метемпсихозу немає і бути не може, позаяк індивідуальність є ілюзорною* (Любко Дереш); *В ті дні, про які буде мова, в Угорщині панувала тверда, хоча й прихована віра в доктрини метемпсихозу* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Е. По); *Важливе місце у філософських поглядах Піфагора посідало вчення про безсмертя душі і її можливість "вселятися" в будь-яке тіло (метемпсихоз)* (з навч. літ.).

МÉТЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **мести́** 1. *Без хазяйки хата не метена* (Номис); *"Не інакше як щось серйозне сталося", — тривожно подумала Варвара Пимонівна, швидко йдучи давно не метеними алеями* (Б. Антоненко-Давидович); *Невеличкий перон, видно, давно метений і невідомо коли ремонтований, швидко спустів* (Ю. Збанацький); *Вчора чистий двір нині сухим листям завалений, наче вік не метений* (Люко Дашвар); // **мéтено,** *безос. пред. А в тому саду Чисто метено Ще й хрещатим барвіночком Дрібно плетено* (з народної пісні); *Боже мій! яка нечистота! який хаос у тій світлиці! Не метено, не прибрано; все порозкидано* (І. Нечуй-Левицький); *Навіть віника немає в Хоминій хаті, й не метено там, мабуть, з рік* (Ю. Мушкетик).

МЕТЕНИ́ЦЯ, і, *ж.* Те саме, що **Восковá міль** *(див.* **міль).** *В вощині — завелася — метениця!* (Е. Андієвська).

МЕТЕО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **метеорологíчний,** напр.: м е т е о п р и́ л а д, м е т е о с í т к а, м е т е о с п о с т е р е́ ж е н н я.

МЕТЕОБЮРÓ, *невідм., с.* Установа, яка веде метеорологічні спостереження, прогнозує погоду. *Як повідомили в метеобюро, у період від 1 січня до 26 грудня 2012 р. на території Англії випало понад 1000 міліметрів опадів* (із журн.); *Аномальні показники температури ще будуть як мінімум тиждень, стверджують працівники метеобюро* (з газ.).

МЕТЕОДÁНІ, них, *мн.* Зведення й повідомлення метеорологічного характеру. *Метеодані з борту супутників можуть безпосередньо брати понад п'ятдесят метеостанцій* (з наук.-попул. літ.); *Метеодані про погоду надходять в аеропорт Бориспіль кожні п'ятнадцять хвилин* (із журн.).

МЕТЕОЗАЛЕ́ЖНИЙ, а, е, *мед.* Який залежить від змін погоди. *Зміна погоди негативно позначається на стані здоров'я метеозалежних людей* (з наук.-попул. літ.); *Прогноз погоди на тиждень важливий не тільки для тих, хто планує якусь діяльність, а й для тих, хто метеозалежний* (із журн.); *У першій половині місяця геомагнітна обстановка була спокійною, а ось у другій половині справді надто "штормить". Метеозалежним людям радили поберегтися* (з газ.); // *у знач. ім.* **метеозале́жний,** ного, *ч.;* **метеозале́жна,** ної, *ж.* Людина, самопочуття якої залежить від погоди; метеопат. *Серед нас є чимало метеозалежних — людей, чий організм різко реагує на зміни погоди, на коливання магнітних хвиль* (з наук.-попул. літ.); *Укотре медики попереджають: та частина громадян, яка зараховує себе до метеозалежних, чутливих до магнітних коливань, та ті люди, які мають хронічні проблеми зі здоров'ям, різку зміну біоритмів відчують гостро* (із журн.).

МЕТЕОЗАЛЕ́ЖНІСТЬ, ності, *ж., мед.* Те саме, що **метеопа́тія.** *На метеозалежність, або реагування організму на зміни погоди, за результатами досліджень, страждають від 40 до 80 % населення* (з наук.-попул. літ.); *Ви метеозалежні? Як визначити метеозалежність і допомогти організму витримати зміну погоди?* (з газ.).

МЕТЕОЗВЕ́ДЕННЯ, я, *с.* Скорочення: метеорологічне зведення. *Пароплав, можливо, був передавальним пунктом, бо переказував одне за одним метеозведення з інших морів та океанів* (М. Трублаїні); *Зітхнувши, я пішов до лабораторії подивитись метеозведення, що вивішувалися там на стіні* (І. Багмут); [Г р а д о в:] *Павлов, принесіть мені метеозведення всіх станцій* (В. Собко).

МЕТЕОЗО́НД, а, *ч.* Скорочення: метеорологічний зонд. *Підполковник прикипів до екрана, на чорному тлі якого .. виростав і справді невідомий літальний об'єкт у формі .. витягненої, еліпсоподібної краплі-бульбашки. Може, заблукав чийсь метеозонд?* (В. Чемерис); *Метеозонд складається з гумової або пластикової оболонки, наповненої воднем або гелієм, і підвішеного до неї контейнера з апаратурою* (з наук.-попул. літ.).

МЕТЕОКА́РТА, и, *ж.* Карта якого-небудь району з нанесеними на неї метеорологічними даними. *Пропонуємо інтерактивні метеокарти по всіх континентах і країнах: опади, хмарність, температура* (з мови реклами).

МЕТЕОЛАБІ́ЛЬНИЙ, а, е, *мед.* Який має підвищену чутливість організму до змін погоди та клімату. *Установлено, що в останні роки кількість метеолабільних людей постійно зростає, що зумовлено несприятливою екологією* (з наук.-попул. літ.); *До зниження артеріального тиску часто схильні метеолабільні люди, їм воно приносить масу неприємних відчуттів: інтенсивний головний біль, слабкість, млявість, стомлюваність, зниження життєвого тонусу* (із журн.).

МЕТЕОЛАБІ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж., мед.* Властивість за знач. **метеолабільний.** *У більшості випадків метеолабільність розглядається як один із численних симптомів синдрому вегетативної дисфункції* (з навч. літ.); *Підвищена метеолабільність частіше спостерігається у людей, які страждають на різні психосоматичні хвороби* (з навч. літ.).

МЕТЕОМАЙДА́НЧИК, а, *ч.* Майданчик, облаштований для метеорологічних спостережень. *Метеомайданчики слід розташовувати далеко від висотних будівель і доріг, щоб не було впливу на температуру, вітер, склад повітря* (з навч. літ.); *Термометр на метеомайданчику, що розташований на вершині гори, показує 16 °С вище нуля* (з газ.).

МЕТЕОПА́Т, а, *ч.* Той, хто хворобливо реагує на зміни погоди. *Людина стає метеопатом тому, що її організм не встигає швидко адаптуватися до різких змін погоди або взагалі не перебудовується* (з наук.-попул. літ.); *Частина людей вкрай чутлива до перепадів вологості, атмосферного тиску, магнітного фону. Це метеопати* (з газ.).

МЕТЕОПАТИ́ЧНИЙ, а, е, *мед.* Прикм. до **метеопа́тія.** *Часті й ранні перепади погодних умов, властиві сучасному клімату, а також знижений імунітет спричинюють метеопатичні реакції* (з наук. літ.).

МЕТЕОПА́ТІЯ, ї, *ж., мед.* Хворобливі зміни стану організму, зумовлені змінами погоди в умовах звичного клімату. *Метеопатія буває трьох ступенів. Невелике відчуття нездужання, з яким можна впоратися за допомогою підручних домашніх засобів, — це легкий ступінь* (з наук.-попул. літ.); *Метеопатія — це хвороба. Коли в природі змінюється погода, то у людей з такою хворобою з'являється ломота в м'язах і суглобах, слабкість, безсоння, неврастенія* (із журн.).

МЕТЕОПАТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ медицини, що вивчає метеопатії для розробки ефективних методів метеопрофілактики. *Останні роки активно розвивається новий напрям у вивченні впливу метеоумов на організм — так звана синдромна метеопатологія* (з навч. літ.); *Деякі соціальні та біологічні особливості сучасної популяції й перспективи її розвитку роблять проблему метеопатології вельми актуальною* (із журн.).

МЕТЕОПРИ́ЛАД, у, *ч.* Прилад, признач. для метеорологічних спостережень, досліджень. *Барометр, метеоприлад, ідея якого була запропонована італійським ученим Галілео Галілеєм, був розроблений і представлений громадськості його знаменитими наступниками Еванджелістою Торрічеллі і Вінченцо Вівіані* (з наук.-попул. літ.); *У нас на практиці використовують строкатий набір метеоприладів, починаючи від метеостанцій радіозондування й закінчуючи переносними та ручними метеоприладами* (з газ.); * У порівн. *Організм людини, як найскладніший метеоприлад, при зміні погодних умов спочатку сприймає так звані ранні провісники зміни погоди* (із журн.).

МЕТЕОПРОГНО́З, у, *ч.* Скорочення: метеорологічний прогноз. *США відзначили День бабака й отримали песимістичний метеопрогноз: холодно буде ще цілих півтора місяця* (із журн.); *Синоптики зробили довгостроковий метеопрогноз для всієї території України* (з газ.).

МЕТЕОПРОФІЛА́КТИКА, и, *ж.* Сукупність заходів, спрямованих на запобігання виникненню метеопатичних реакцій. *Профілактика адаптаційних порушень і метеопрофілактика у дітей — необхідна умова якісної роботи дитячих лікувально-профілактичних установ* (з наук. літ.); *Екстрена метеопрофілактика проводиться безпосередньо перед несприятливим ефектом погоди, під час ефекту й через один день після нього* (з навч. літ.).

МЕТЕО́Р, а, *ч.* Тверде тіло космічного походження, що потрапляє з величезною швидкістю в земну атмосферу. *Вогнистою рискою черкнув по небозводу метеор і згас* (І. Волошин); *Вставай, рибалко! Гаснуть метеори, в загуслу північ б'ються каюки* (М. Вінграновський); *Малі тіла Сонячної системи — астероїди, комети, метеори* (з навч.

літ.); * У порівн. *Проминув рік. Рік тяжкої праці, незабезпеченого життя не може промайнути блискучим метеором, — він тягнеться, на жаль, дуже довго* (Л. Яновська); *Метеором блиснувши на сонці, куля знялася високо в небо, перелетіла через сарай і зникла* (В. Нестайко).

МЕТЕОРАКЕ́ТА, и, *ж.* Скорочення: метеорологічна ракета. *Метеоракети донині залишаються практично єдиним способом безпосереднього (не дистанційного) вивчення шарів атмосфери на висоті від 40 до 100 км* (з наук.-попул. літ.); *Метеоракети з висотою польоту понад 100 км називають геофізичними* (з навч. літ.).

МЕТЕОРИ́ЗМ, у, *ч., вет., мед.* Надлишкове скупчення газів у кишківнику людей і тварин. *Метеоризм проявляється здуттям живота, болем у животі; можливе "вибухове" виділення великої кількості газів* (з наук.-попул. літ.); *Деревій звичайний збуджує апетит, секрецію слинних та шлункових залоз, виділення жовчі, зменшує метеоризм* (з навч. літ.); *Я помацав оголений, трохи здутий живіт і переконався, що, крім легкого метеоризму, в мого постійного відвідувача з ВОХРи сьогодні нічого серйозного нема* (Б. Антоненко-Давидович).

МЕТЕОРИ́Т, а, *ч.* Тіло космічного походження, що досягло поверхні Землі, не встигнувши повністю випаруватися або розпилитися в атмосфері. *Добувати залізо з руди індійці ще не вміли. Проте вони виготовляли залізні речі з метеоритів, які падали на землю з міжзоряних просторів...* (Ю. Бедзик); *Він танцював довкола наглухо зачиненого гаража, немов тунгуський шаман довкола уламків метеорита* (Ю. Андрухович); *— Це, знаєш, схоже на метеорит. Він, коли влітає у густі шари, практично повністю згоряє* (Любко Дереш).

МЕТЕОРИ́ТИКА, и, *ж.* Розділ астрономії, що вивчає метеорити. *Концепція простору-часу В. І. Вернадського стала органічним елементом створених ним наук біогеохімії, космохімії, метеоритики, порівняльної планетології* (з наук.-попул. літ.); *Метеоритика вивчає рух метеорних тіл, їх взаємодію з атмосферою при падінні на Землю, склад та інші властивості метеоритів, щоб зрозуміти походження й розвиток Сонячної системи* (з навч. літ.).

МЕТЕОРИ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **метеори́т.** — *Тільки одного разу під час обговорень майбутнього польоту ми натрапили на одного чи двох песимістів, — похмуро зауважив Ван, — які міркували про метеоритну небезпеку* (В. Владко); *Боже мій, як це гарно — кохати жінку під метеоритним дощем з-під сузір'я Персея!* (Л. Костенко); *Можна ще заїкнутися про .. цвітіння папороті, збирання метеоритних уламків, виловлювання привидів* (Ю. Андрухович); *Встановлення віку Галактики здійснюється з урахуванням "вільного розпаду" ядер, зокрема ізотопів урану й торію, після конденсації речовини у планети й метеоритні тіла* (з навч. літ.).

МЕТЕОРИ́ЧНИЙ, а, е. Власт. метеорові (у 1 знач.). *Хто знав, що й дотепер, до років горя й праці Ті легковажні дні, уламки буйних літ, Простягнуть золотий, метеоричний слід?* (М. Зеров); *До Сонячної системи належать Сонце, 9 планет, їхні супутники, планетоїди (малі планети), або астероїди (зіркоподібні), комети й метеорична речовина* (з наук.-попул. літ.); // Подібний до метеора. *Ми були в гирлі* [річки], *де при метеоричному льоті* [птахів] — *не було чого й думати щось устрелити* (Олесь Досвітній); *Метеоричний зліт Антонича у найвищі сфери поетичного мистецтва був справді гідний подиву* (з мемуарної літ.).

МЕТЕО́РНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **метео́р.** *Одночасно з великими шматками при розриві повинні були утворюватись і численні дрібні осколки, аж до найдрібніших часток. Ці дрібні осколки породили метеорити і метеорний пил* (М. Руденко); *Метеорні частинки — це космічний пил, який ніколи не долітає до поверхні Землі* (з навч. літ.); *Учений висловив певність, що, якби обстежити вказане місце, то познаходили б каміння метеорного походження* (з рел.-церк. літ.); // Який є метеором. *Бувають метеорити кам'яні, залізо-кам'яні та залізні. .. Випадають вони на поверхню нашої планети з міжпланетного простору і є залишками якихось незнаних нам метеорних тіл* (В. Чемерис); // Який складається з метеорів. *Коли космічний паром щасливо облітався і стало достеменно відомо, що поблизу немає метеорних скупчень, тоді до нього пришвартувалась перша пасажирська ракета* (С. Пиркало); *Сталося це восени минулого року саме у той вечір, коли всі чекали метеорного дощу Леонід* (з газ.).

2. *спец.* Пов'язаний із земною атмосферою, атмосферними явищами. *Основою флюїду, зважаючи на ізотопний склад кисню й водню, була одна й та сама метеорна вода, яка в певних умовах могла консервуватися* (з наук. літ.); *Утворення жильного комплексу в гранітоїдах пов'язано з фільтрацією метеорних вод* (з наук.-попул. літ.).

МЕТЕОРО́ГРАФ, а, *ч.* Прилад для одночасного автоматичного записування змін станів кількох метеорологічних елементів у високих шарах атмосфери — температури, тиску й вологості повітря. *На початку XX століття метеорограф записував ходи багатьох метеорологічних елементів на одній загальній паперовій стрічці* (з наук.-попул. літ.); *Метеорограф звичайно поєднує характеристики барографа, гігрографа та термографа* (з навч. літ.).

МЕТЕОРОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* 1. Опис метеорів (у 1 знач.). *Контрольна робота з метеорографії.*

2. Опис атмосферних явищ та погоди. *Арійці навчилися в атлантів метеорографії, метеорології, хімії та інших наук* (із журн.).

МЕТЕОРО́ЇД, а, *ч.* Невелике тверде небесне тіло, що рухається в міжпланетному просторі. *Серед усього розмаїття астероїдів і метеороїдів астрономи виділили понад сотню тіл, які є потенційно небезпечними через високу ймовірність зіткнення із Землею* (з наук.-попул. літ.); *До астероїдів належать тіла з поперечником не менше за 1 км. Дрібніші тіла названо метеороїдами* (з навч. літ.).

МЕТЕОРОЛІ́Т, а, *ч.* Кам'яний метеорит. *Напівкруглий метеоліт у Дельфійського оракула вважали пупом землі, Дельфи — центром землі* (із журн.).

МЕТЕОРО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із метеорології. *Бородатий метеоролог наукової станції, оглядаючи термометр, записав до свого журналу: "Температура повітря +1°"* (М. Трублаїні); *Ввечері по телевізору згадали про таємничу подію. Дівчина-метеоролог впевнено заявила, що мільйони людей спостерігали це не вивчене атмосферне оптичне явище* (О. Бердник); *Дуже кортить використовувати віднайдені аналогії в моделюванні майбутнього. Цим, здається, зловживають усі аналітики, політологи, футурологи, діагности, метеорологи, букмекери, криміналісти й ворожбити* (Т. Прохасько); *Метеорологи утримуються від*

довготривалих прогнозів, але впевнені, що наступного року погода принесе не менше сюрпризів, аніж нинішнього (Г. Вдовиченко).

МЕТЕОРОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **метеороло́гія.** *Не буває також такого випадку, щоб виліт літака було відмінено з метеорологічних причин* (Л. Дмитерко); — *Ми були свідками ще невідомого феномена .. Може, якесь недосліджене метеорологічне явище...* (О. Бердник); *Тоді був початок червня, і погода цілком успішно вписувалася в метеорологічне окреслення "перемінна хмарність з проясненнями, місцями короткочасні опади"* (Ю. Андрухович).

Метеорологі́чний пост *див.* **пост.**

△ **Метеорологі́чна ста́нція** *див.* **ста́нція.**

МЕТЕОРОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука, що вивчає земну атмосферу, її властивості та процеси, що в ній відбуваються. *Вона нічого не тямила в тих спеціальних термінах, якими зловживав професор метеорології, покладаючись на обізнаність дочки академіка Торна* (М. Дашкієв); // Учення про зміни погоди й методи її передбачення. *Порівняння даних з народної метеорології в українців-поліщуків та в інших народів світу виявляє наявність спільних рис* (з наук. літ.); *Зав'язалась розмова на тему: наша метеорологія і її недосконалість. З цієї теми перейшли на інші* (М. Хвильовий); *В етрусків, які в галузі метеорології відіграли таку ж роль, як халдеї в галузі астрономії, було два жрецьких звання: жрець грому і жрець хмари* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго); * Образно. *Пишу .. листа, від часу до часу оглядаючись, чи вже зникли останні хмари з горизонту. Ся практична метеорологія хутко стане зовсім моєю манією, та я й сама, як той барометр, то падаю, то здіймаюсь духом, відповідно станові погоди* (Леся Українка); // Книжка з викладом цього вчення. [Ш у м е й к о:] *Дивись у метеорологію та в інші книги, то вже вродить напевно* (І. Микитенко).

△ **(1) Синопти́чна метеороло́гія** — розділ метеорології, який вивчає циркуляцію атмосфери та процеси формування погоди для її передбачення. *Синоптична метеорологія розглядає процеси із характерним просторовим розміром 1000 км або більше, але менші за загальні процеси циркуляції атмосфери* (з наук.-попул. літ.).

МЕТЕОСЛУ́ЖБА, и, *ж.* Скорочення: метеорологічна служба. [М а л и н і н:] *Капітан Малинін. Синоптик. Начальник метеослужби* (В. Собко); *Важливо в міру можливості убезпечити людей і техніку від катастрофічних наслідків дії сил природи. Із цією метою створюють метеослужбу, сейсмічну службу, гідрологічні станції та пости* (з наук. літ.).

МЕТЕОСТА́НЦІЯ, ї, *ж.* Скорочення: метеорологічна станція. [Г р а д о в:] *Зв'яжіться з метеостанціями, щоб на всьому шляху давали Коршуну дані про найменшу зміну погоди* (В. Собко); *Льотчик доплентався до метеостанції на острові Проніна аж надвечір наступного дня* (М. Дашкієв); *Утворилися грозові стовпи, насичені потужними електричними зарядами. Так би мовити, непередбачена злива. Ніяка метеостанція не могла б передбачати її!* (О. Бердник).

МЕТЕОСТІЙКИ́Й, а́, е́. 1. Який не залежить від змін погоди. *Обливання холодною водою допоможе зміцнити імунну систему і зробити організм метеостійким* (із журн.).

2. Стійкий до несприятливих змін погоди (про матеріали, конструкції і т. ін.). *Під час монтажу важливим є використання метеостійких герметиків з метою уникнення будь-якого протікання конструкції* (з наук.-техн. літ.); *Ви отримаєте надійні, довговічні, метеостійкі та екологічно чисті фасадні панелі за найвигіднішими цінами* (з мови реклами).

МЕТЕОСТІ́ЙКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **метеостійки́й.** *Для підвищення метеостійкости і запобігання загостренням захворювань рекомендовано проводити невідкладну, або оперативну, та сезонну профілактику* (з наук.-попул. літ.); *Сидіння на новому стадіоні випробували на метеостійкість* (з газ.).

МЕТЕОСУПУ́ТНИК, а, *ч.* Космічний апарат, який запускають на земну орбіту для метеорологічних спостережень. *Для того, щоб отримувати достовірну інформацію про погоду і мати можливість її прогнозування, фахівці зчитують дані з метеосупутників* (з наук.-попул. літ.); *Метеосупутник був запущений 26 березня 1969 року з космодрому Плесецьк і пропрацював близько року — у липні 1970 р. передавання даних з апарата припинилося* (з газ.).

МЕТЕОУМО́ВИ, о́в, *мн.* Скорочення: метеорологічні умови. *Автобуси до районного центру не курсували в зв'язку з метеоумовами, і він поїхав у приватному авто* (Є. Кононенко); *Мита, погані метеоумови й дорожнеча добрив змусили аграріїв скоротити посіви озимого ячменю на 30 %* (з газ.).

МЕТЕОЦЕ́НТР, у, *ч.* Скорочення: метеорологічний центр. *Місцевий метеоцентр повідомив, що за останню добу температура знизилася до рекордних 23 градусів морозу із учорашніх 3–5* (з газ.).

МЕТИЗА́ЦІЯ, ї, *ж., с. г.* Схрещування різних порід тварин або різних сортів рослин для поліпшення їхніх якостей. *Метизацію використовують практично в будь-якій породі* (з наук.-попул. літ.).

МЕТИКА́Л, а, *ч.* Грошова одиниця Мозамбіку; дорівнює 100 сентаво. *У 1994–2006 роках інфляція метикала досягала тисяч відсотків* (з наук.-попул. літ.); *Зараз у обігу купюри вартістю в 20, 50, 100, 200, 500 і 1000 метикалів* (з наук.-попул. літ.).

МЕТИКО́ВАНИЙ, а, е, *розм.* Який добре метикує (у 1 знач.); кмітливий (у 1 знач.), тямущий. *"Дивись, який метикований! І на законах знається", — подумав Корж, дивуючись у той же час, чому слідчий не каже прямо, про кого питає* (Б. Антоненко-Давидович); — *Правда, ти метикований і маєш вчитися тільки на медаль* (М. Стельмах); *Цар Дар'яваущ був чолов'яга метикований і враз дотямив, кому в пориві щедрості дарував життя* (І. Білик); — *Вовчик — худобина, та далеко не дебіл, метикований, хитрющий, обдурити його теж не думай* (А. Кокотюха); // *на (в) чому.* Досвідчений у якій-небудь справі. *Батальйон товариша Шведа .. був метикований на нічній плавбі без компасів і лоцій* (Ю. Яновський).

МЕТИКО́ВАНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Властивість за знач. **метико́ваний.** *Геносе* [товариш] *Баумгартен хоч спершу й признався, що ніколи в житті справи із снопами не мав, проте навдивовижу швидко втямив, що до чого, яка метикованість тут від людини вимагається* (О. Гончар).

МЕТИКУВА́ННЯ, я, *с., розм.* Міркування з якого-небудь приводу. *Ремо слухав її метикування і переживання, поклавши голову їй на коліна, із заплющеними очима...* (Олесь Досвітній); *Своїми знаннями та здатністю до метикування мірятимуться представники молодіжних громадських організацій краю* (з газ.).

МЕТИКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* 1. Мати здатність міркувати, думати. — *Ми з тобою — люди, що вміють метикувати* (Олесь Досвітній); — *І скільки вже нас учитимуть, щоб метикували самі, щоб підходили з головою до параграфів, цифр, порад* (Ю. Мушкетик); // Міркувати над чим-небудь; розмірковувати. *Сижу* [сиджу] *було на призьбі та метикую, прибираючи струну до струни, голос до голосу* (І. Нечуй-Левицький); *Надворі кілька робітників метикують над якимось пристроєм до комбайна, щось лагодять, переінакшують, переконструйовують...* (О. Гончар); *Лісникує Павлючина, торгує кіньми, кажуть, годинами метикує на зрубах про якісь гешефти* (Р. Андріяшик); // Розуміти щось, догадуватися про смисл чого-небудь. — *Треба ж думати, що до чого, коли й як. А не так-от — сказав та сказав! .. Треба ж таки метикувати* (О. Довженко); *Докочуються якісь відголоски, лихі, тривожні, а не знаєш, не відаєш, що й до чого. Одне метикуєш — не на добро* (В. Дрозд); // *на (в) чому.* Розбиратися в чому-небудь, розумітися на чомусь. — *Він трошки метикує на політиці...* (Я. Качура).

2. *що.* Прикидати в голові; обмірковувати, обдумувати. *Рахівник, не підводячи голови, готує за вчорашній день зведення у район .. Ярема метикує щось, обсмоктує* (В. Логвиненко); *Він почав метикувати, як би його і справді провернути цю операцію* (Н. Околітенко); *Старий помовчав, пожував губами, видно, метикуючи, з якого боку почати істерику* (С. Пиркало); // *перен.* Обмірковуючи, придумуючи, здійснювати що-небудь. *Того ж таки вечора писар засів за свій стіл, узяв листок паперу й перо .. і почав метикувати вірші* (І. Нечуй-Левицький); *В редакційній кімнаті видавництва "Дніпро" метикують завзятці, кожен гострить перо* (Д. Білоус); *Навідувався до нас обласний кореспондент, про мене статтю метикував* (В. Логвиненко).

МЕТИКУВА́ТИЙ, а, е, *розм.* 1. Те саме, що **метико́ваний.** *Його чіпкий, метикуватий від природи розум не знає втоми* (О. Гончар); *Голови колгоспів — люди терті, метикуваті — одразу, уже по складу викликаних, відчули, якого характеру має бути розмова* (І. Рябокляч); *"А цей Кейт метикуватий хлопець," — подумав він з мимовільним схваленням* (О. Авраменко); *Дужий, енергійний, сміливий і метикуватий, Різун був створений для військової справи* (М. Андрусяк).

2. Такий, над яким треба добре поміркувати. *Метикувата задача.*

МЕТИКУВА́ТІСТЬ, тості, *ж., розм.* Властивість за знач. **метикува́тий.** *Кожен намагався згадати чи вигадати .. якийсь аналогічний випадок, що малював би проникливість, метикуватість, дійшлість та нахабство газетного кореспондента* (Ю. Смолич); *Лише один у нас був такий, хто виконував найкарколомніші операції, .. діючи часто у фашистів під самим носом і перемагаючи їх силою і хитрістю, метикуватістю і спритністю* (Ю. Покальчук).

МЕТИ́Л, у, *ч.* Група атомів, що складається з одного атома вуглецю і трьох атомів водню з однією вільною частиною. *Метил — це одновалентний радикал метану* (з наук.-попул. літ.); *Бромистий метил викликає головний біль, запаморочення, двоїння в очах, галюцинації, збудження, порушення координації рухів, нудоту, судоми* (з навч. літ.); *Тепер багато в що можна вступити — в бруд, кров, радіацію, в білий порошок, у метил, тротил, аміачну селітру* (Л. Костенко).

МЕТИЛАМІ́Н, у, *ч.* Органічна сполука, безбарвний газ із неприємним запахом, що його використовують для синтезу фармацевтичних препаратів, барвників. *При інгаляції метиламін спричиняє сильне подразнення шкіри, очей і верхніх дихальних шляхів* (з навч. літ.).

МЕТИЛАЦЕТИЛЕ́Н, у, *ч.* Легкозаймистий безбарвний газ із неприємним запахом, молекули якого мають у своєму складі атоми вуглецю й водню; використовується як ракетне паливо; пропін. *Винахід належить до галузі нафтохімії й може використовуватися для хімічної утилізації вуглеводневих газів, що містять метилацетилен* (з наук.-техн. літ.); *Метилацетилен має слабку наркотичну дію, належить до 4-го класу небезпеки* (з навч. літ.).

МЕТИЛБЕНЗО́Л, у, *ч.* Те саме, що **толуо́л.** *Метилбензол є пожежонебезпечною речовиною* (з наук.-попул. літ.); *Метилбензол входить до всіх реакцій електрофільного заміщення, властивих бензолу* (з навч. літ.).

МЕТИЛВІОЛЕ́Т, у, *ч.* Органічний барвник, кристалічний порошок із зеленим металічним блиском. *При нанесенні метилвіолету на шийку матки багатошаровий плоский епітелій набуває фіолетового забарвлення* (з навч. літ.).

МЕТИЛЕ́Н, у, *ч.* Група атомів, що складається з одного атома вуглецю і двох атомів водню. *Метилен входить до складу численних органічних сполук* (з наук.-попул. літ.); *Хлористий метилен виробляють шляхом термічного хлорування метану* (з навч. літ.).

МЕТИЛЕНБЛА́У, *невідм., ч.* Те саме, що **Метиле́новий си́ній** *(див.* **си́ній).** *Метиленблау — один із найважливіших барвників для фарбування бавовняних тканин у блакитний колір* (з наук.-попул. літ.); *Метиленблау добре розчиняється у воді, дещо гірше в спирті* (з навч. літ.).

МЕТИЛЕ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **метиле́н.** *Зафарбуйте плівку метиленовою зеленню з метановою кислотою. Після фарбування краще видно ядра клітин* (з навч. літ.); *У середині 1980-х учений знову звертається до досвіду, здобутого при вивченні метиленових основ, з яких він починав свій науковий поступ* (із журн.).

△ **Метиле́новий си́ній** *див.* **си́ній.**

МЕТИЛЕНХЛОРИ́Д, у, *ч., хім.* Безбарвна речовина, розчинник полімерів. *Завод штучного волокна викидає в атмосферу тисячі тонн метиленхлориду та ацетону за рік* (з навч. літ.).

МЕТИЛОБАКТЕ́РІЇ, ій, *мн. (одн.* **метилобакте́рія,** ї, *ж.), біол.* Те саме, що **метилотро́фи.** *Відкриті наприкінці XIX століття аеробні метилобактерії довгий час залишалися загадковими об'єктами* (з наук.-попул. літ.); *Ростовими субстратами для метилобактерій служать метанол, метиламін, диметиламін, сірковмісні сполуки і т. ін.* (з навч. літ.).

МЕТИЛОБАКТЕ́РІЯ *див.* **метилобакте́рії.**

МЕТИ́ЛОВИЙ, а, е. Прикм. до **мети́л.** *При опроміненні толуолу з метиловою групою, міченою тритієм, отримують метан, мічений тритієм, і нерадіоактивні ксилоли* (з наук. літ.); // Який містить метил. *Метилові ефіри жирних кислот аналізували на газових хроматографах* (з наук. літ.); *Продукти з високим вмістом метилової сполуки, такі як шпинат, буряк і соєві продукти, помітно погіршують запах тіла* (із журн.).

△ **Мети́ловий спирт** *див.* **спирт; Мети́ловий фіоле́товий** *див.* **фіоле́товий.**

МЕТИЛОРА́НЖ, у, *ч., хім.* Синтетичний барвник, який застосовують у лабораторній практиці як індикатор, що набуває в кислому середовищі червоного кольору, а в лужному — жовтого. *Вільні жирні кислоти на метилоранж не діють* (з наук.-попул. літ.); *Метилоранж — індикатор, що має велику чутливість до дії кислот* (з навч. літ.).

МЕТИЛОТРО́Ф *див.* **метилотро́фи.**

МЕТИЛОТРО́ФИ, ів, *мн. (одн.* **метилотро́ф,** а, *ч.), біол.* Аеробні або анаеробні бактерії, здатні використовувати як джерело вуглецю й енергії одновуглецеві з'єднання. *Метилотрофи — мешканці водойм і ґрунтів різного типу, де йдуть процеси з утворенням одновуглецевих сполук* (з наук.-попул. літ.); *Метилотрофи поділяють на облігатні та факультативні* (з навч. літ.).

МЕТИЛОТРО́ФНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **метилотро́фи.** *Метилотрофні мікроорганізми становлять значний інтерес як потенційні об'єкти біотехнології* (з наук.-попул. літ.); *Метилотрофні мікроорганізми — це таксономічно неоднорідна, не пов'язана спорідненістю група, що включає грампозитивні, грамнегативні бактерії та дріжджі* (з навч. літ.).

МЕТИЛТЕСТОСТЕРО́Н, у, *ч., фарм.* Лікарський препарат, синтетичний замінник чоловічого статевого гормону. *Метилтестостерон приймають при загальмованому статевому розвитку, функціональній патології статевої сфери* (з наук.-попул. літ.); *Курс метилтестостерону починають з 0,01 г (по 0,005 г двічі на день)* (з навч. літ.).

МЕТИЛУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **метилува́ти.** *Нове дослідження унікальне у своєму роді, оскільки ніколи раніше не вивчали процес метилування ДНК у жирових клітинах під час занять спортом чи при фізичній активності* (із журн.).

МЕТИЛУВА́ТИ, у́є, *недок. і док.* Заміщувати атом водню, метилу або галогену на метильну групу CH_3. *Здатність метилувати ртуть мають деякі аеробні та анаеробні бактерії і гриби* (з навч. літ.).

МЕТИЛХЛОРИ́Д, у, *ч., хім.* Насичений аліфатичний галогеновмісний вуглеводень. *Метилхлорид застосовують як розчинник при низьких температурах* (з наук.-попул. літ.); *Метилхлорид транспортують у спеціально обладнаних залізничних цистернах, призначених для перевезення скраплених газів* (з навч. літ.).

МЕТИЛЦЕЛЮЛО́ЗА, и, *ж., хім.* Гідрофільний білий порошок, що розчиняється в холодній воді, утворюючи прозорий клейкий розчин або гель. *Метилцелюлозу широко застосовують у харчових технологіях* (з наук.-попул. літ.); *Метилцелюлоза добре поглинає воду і застосовується як об'ємний засіб для лікування запору, проносу* (з навч. літ.).

МЕТИ́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **мети́ловий.** *До складу пектинів можуть входити метильні групи* (з навч. літ.); *Додавання невеликих молекул (метильних груп) до окремих нуклеотидів, "цеглинок" ДНК, ускладнює їх зчитування* (із журн.).

МЕТИ́С, а, *ч.* 1. *с. г.* Тварина або рослина, виведена метизацією. *Вважається, що метиси — це найкращі собаки. Дійсно, такі тварини отримують у спадок позитивні якості своїх породистих батьків* (з наук.-попул. літ.); *— А я тобі що казав? — ожив Стах, вкидаючи до садка пузатого карася-метиса. — За північного вітру тут завжди отак, тільки встигай тягати* (В. Шкляр).

2. *антр.* Нащадок представників різних людських рас. *В антропологічному відношенні метиси зазвичай займають проміжне положення між расами, що змішуються* (з наук.-попул. літ.); *Не раз спалахувала Канада повстаннями, що були затоплені в крові. Два рази повставали індійці* [індіанці] *і метиси і біла біднота під проводом французького революціонера Луї Рієля* (Мирослав Ірчан); *Лукас опинився в морі людської недолі. Чорні, метиси, мулати, креоли, білі, які вже давно забули про колір своєї шкіри, пуерториканці, нещасні заробітчани з Мексики* (П. Загребельний); *Алвіш і якийсь работорговець — метис із Уджі-джі — вели розмову неподалік од хатини місіс Уелдон* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна).

МЕТИСА́ЦІЯ, ї, *ж., антр.* Процес змішування різних етносів і рас сучасної людини. *Метисація відбувається шляхом розширення кола шлюбних зв'язків популяції* (з наук.-попул. літ.); *В. Ключевський уважав російський етнос продуктом метисації слов'янських і фіно-угорських елементів* (із журн.).

МЕТИ́СКА, и, *ж., антр.* Жін. до **мети́с** 2. *Тисячі очей навколо були такими ж самими очима метисок, нікарагуанок індіансько-іспанської суміші, подеколи ще й негритянська кров десь плуталась у генетичних вузлах...* (Ю. Покальчук); *От дівчата — ті мене таки турбують. Звісно, вони тільки метиски, я це розумію не гірше за вас* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Р. Стівенсона); *Я метиска, у дідуся східні гени, мама в нього пішла, а бабуся — зеленоока росіянка* (з Інтернету).

МЕТИ́СНИЙ, а, е. 1. *с. г.* Прикм. до **мети́с** 1. *Ученого зацікавили метисні вівці, виведені на основі складного схрещування чотирьох і більше вихідних порід* (з наук. літ.).

2. *антр.* Прикм. до **мети́с** 2. *У Перу в 1920–1930-х рр. було взято курс на ствердження індіанської, а не метисної сутності національної культури* (із журн.).

МЕТІ́Ж, тежу́, *ч., діал.* Сум'яття, гамір. *Метіж пішов, як почали битись, то я й почув, а то не бачив нічого до тієї пори і не чув* (Сл. Б. Грінченка).

МЕТІ́ЛЬ[1], і, *ж., діал.* Метелиця (у 1 знач.). [С т а р и й:] *Як страшно б'є метіль і завиває вітер!* (В. Самійленко); *Метіль мете, пурга снігами сіє* (А. Малишко); *Скоро розмова гостей починала долинати як крізь стінку. Щось про метіль, в яку потрапили, коли їхали сюди, про вірші, які, змагаючись, обоє написали, та в кого вийшло доладніше...* (Н. Околітенко); * Образно. *Смолоскипами вітру підпалимо рев — хай лютує метілі гнів* (Б.-І. Антонич); * У порівн. *Двері з пекарні неначе бурею одчинило: Онися вибігла — неначе метіль дмухнула* (І. Нечуй-Левицький).

МЕТІ́ЛЬ[2], теля́, *ч., діал.* Метелик (у 1 знач.). *Пройшов день, два, і з неї цвіт опав, І Маківка осиротіла; Бджола на іншій квітці сіла, Ту погань метелів мовби лихий забрав* (Є. Гребінка); *Потім щось вдарилося об шибку — чи великий нічний метіль рвався до світла, чи кажан зачепив крилом* (В. Шкляр); * У порівн. *Влетіло щось, як великий нічний метіль, радісне, схвильоване* (С. Васильченко).

МЕТІ́ЛЬНИК, а, *ч., рідко.* Той, хто мете, підмітає. *Метільники хату замітають* (Сл. Б. Грінченка).

МЕТІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **мести́** 1. *Нерідко такі ритуальні дії, як метіння, набувають значення засобу відгону, видалення чого-небудь нечистого й широко використовуються для захисту або звільнення від нечистої сили, хвороб*

та інших небезпек (з наук. літ.); *Виявом крайньої неповаги до гостя є метіння при ньому хати* (з наук.-попул. літ.).

МЕТІОНІ́Н, у, *ч.* Сірковмісна амінокислота, що входить до складу білків тваринного й рослинного походження. *Можна припустити, що стимулювальний вплив метіоніну на синтез антибіотику передусім зумовлений його роллю донора метильних груп* (з наук. літ.); *Усі амінокислоти, крім метіоніну і триптофану, кодуються двома або більшою кількістю триплетів* (з навч. літ.).

МЕ́ТКА, и, *ж., розм.* 1. Нанизаний на нитку, дріт і т. ін. ряд чого-небудь (перев. риби); низка. *А то хто суне від Псла та з малою меткою окунів у руках?* (Панас Мирний).

2. Гурт, зграя (перев. про собак). *Мов переднє військо, бігла Дичина чудна юрбою, Дикі вепрі та олені, — Мчала вслід собача метка* (Леся Українка); *Метка котів на подорожникові злизувала свіжу риб'ячу кров* (Є. Пашковський); * У порівн. *І велетні мої, мов метка псів, — урозтіч...* (Н. Королева); // *перен.* Група кого-, чого-небудь. *У старшого нема дітей, а у меншого ціла метка — аж п'ятірко!* (Ганна Барвінок); *До Великого князя київського завітало незвичне сольство* [посольство]. *Не заморське й не чужоземне, бо таких у княжому хоромі та в теремах вельможів* [вельмож] *стольних було майже щодня цілими метками* (І. Білик).

МЕТКИ́Й, á, é. 1. Швидкий і вправний у роботі, дії (про людину); проворний. *А до роботи ж яка метка* [Настуся] *й берка* (Ганна Барвінок); *Меткий мовчазний чашник наповнив келихи вином і нечутно вийшов з кімнати* (В. Малик); *Навіть я не міг не визнати, що наречений красний... І дотепний, і поштивий, і меткий* (Ю. Мушкетик); // Про рухи такої людини, її руки і т. ін. *Вся її постать нагадувала ящурку, — тонка, гнучка, з меткими і разом полохливими рухами* (Леся Українка); *Третій вартовий, спершися на гвинтівку, стежив за меткими рухами пальців своїх товаришів, які качали на столі білі кістяні кульки* (О. Донченко); *Сіла* [мати] *картоплю ту чистити .. З-під її метких рук тоненьким шнурочком в'ється лушпинка, шелестить, падає в корзину* (Ю. Збанацький); // Який швидко бігає; прудкий (про людину). *Високого зросту* [Максим], *станкий, бравий, широкоплечий, як з заліза збитий, а до того ще й меткий, як заєць* (Панас Мирний); *Наче хміль вона* [Варя] *— витка, наче блискавка — метка!..* (О. Гончар); // Який жваво і спритно рухається; рухливий (перев. про тварин). *Меткі рибки, крутнувши хвостиками, заметушились і кинулись урозтіч* (М. Трублаїні); *Дрібні камінці вибивались з-під ніг і летіли вниз, шарудячи сухотрав'ям, ніби меткі ящірки* (Ірина Вільде).

2. Який енергійно і вміло веде справи, легко знаходить вихід зі скрутного становища; кмітливий, бистрий на розум. [Храпко:] *З його* [нього] *вийде меткий адвокат! Ще й нічого: у колодочки не вбився, а вже сотнями ворочає* (Панас Мирний); *— Метка! Мене перебалакає! — з захопленням, навіть заздрісно озвався Харитон. — Нам би таку на Марію-біс!* (Ю. Смолич); *Меткі школярі, вправно орудуючи помірними знаннями англійської мови, так само вправно сватали вам місце для паркування ровера і його охорону* (І. Карпа); // *у знач. ім.* **метки́й,** кóго, *ч.* Той, хто енергійно і вміло веде справи. [Черепань:] *Не лізь не в своє діло! На таких метких у нас теж вуздечка знайдеться* (Ю. Мокрієв).

3. Здатний точно спрямовувати що-небудь у ціль. *Хтось так сильно двигонув пана Демида під лікоть, що меткий стрілець дав на цей раз хукá* (О. Ільченко); *Ми грали в квача. Для цього треба мати замашну битку, м'яч, гостре око, меткі руки, швидкі, як вітер, ноги і, головне, товсту, як у воляки, шкіру* (А. Дімаров); // Точно спрямований у ціль. *Махнув шаблюкою Трясило, але удар не був меткий...* (В. Сосюра); *Від моїх метких ударів падають на землю ворожі машини з прославленими асами* (Є. Доломан); // Яким влучають без промаху. *Метка цеглина одбила і в циї* [ящірки] *хвоста* (Панас Мирний); // Те саме, що **зірки́й** 1. *Гаркун втирався червоною хусткою з якимись пташками на кінцях і оглядав моє пристановище метким і сміливим поглядом* (В. Винниченко); *Над вежами Золотих Воріт і на стінах фортеці метке око вершника вловило далекий трепет прапорів* (Н. Рибак); *Меткі очі в Отроходіна! Тільки раз обтяжився помилкою, залюблений в одну з колишніх технічних секретарок обкому* (В. Барка); // *перен.* Те саме, що **влу́чний** 2. *До самого закриття вечора публіка ниділа. Бо меткі вірші Ю. Корсуня вона мала за паперові квіти* (Олекса Ізарський).

◊ **Метке́ сло́во** *див.* **сло́во; (1) Метки́й (хва́цький) на ви́гадки (на ви́тівки)** — вигадливий, кмітливий і т. ін. *Хвацький на витівки, та тупий до справи* (з казки); *Меткі на вигадки дівчата заводили пісень, що мутили душу Нестерові* (К. Гордієнко); *Кирило меткий на витівки* (О. Копиленко); **(2) Метки́й на óко** — такий, що все помічає; спостережливий, зіркий і т. ін. *Слідом за вчителем виступав Юзеф П'ентак — рудуватий селянин середніх років — жвавий, балакучий і меткий на око* (С. Журахович); *Торд-молодший був меткий на око, він міг позмагатися в цьому, певно, з самим Еймундом* (П. Загребельний); **(3) Метки́й на сло́во (на слова́, до сло́ва)** — який любить поговорити, уміє влучно сказати, відповісти і т. ін.; дотепний. *Бистра в руках, метка на слово, Тетяна, як світлий промінь, влітала в двір* (О. Копиленко); *Ідуть з кіно призовники-бійці, Рожевощокі і меткі до слова* (А. Малишко); *Потраплять ці сторінки до рук меткого на слова критика, терехівським обивателем прозве й у пресі відзначить, тоді не обберешся біди* (В. Дрозд).

МЕ́ТКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **метки́й.** *Балута — рахівник — з юнацькою меткістю плигнув у напівтемний куток млина і там розтанув у темряві* (І. Кириленко); *Тут потрібен був малюнок звичайного сільського хлопця, у якому, ніби у фокусі, збігалось все — і меткість, і доброта, і хитрість* (Б. Левін); *Кожна оселя, кожна округа мала своїх богів. Шанували старі дерева, дивовижні скелі, граничні стовпи, ріку Ніл, а найбільше — звірів, що відзначалися силою, меткістю чи іншими прикметами* (І. Крип'якевич); *Не можна було покладатися на малоймовірну меткість квартального доглядача* (Ю. Смолич); *Вона вдавала дурну чи справді не відзначалася меткістю розуму* (П. Загребельний).

МЕ́ТКО. Присл. до **метки́й.** *Христя метко вертнулася, скочила з полу й побігла в горниці* (Панас Мирний); *Петя .. метко зазирав у лазні під лави — чи не сховався де який зек* (Б. Антоненко-Давидович); *— Усі тут своє діло метко роблять! — реготнув Семен* (А. Кокотюха); *Я так полюбив кадильницю, що мало вже не навчився орудувати нею так метко, як отець Олександер* (І. Микитенко); *Коли усі вози, супроводжувані візниками, в'їхали у двір, Діонісій метко, навіть гордовито, відрапортував, чого і скільки купив* (Б. Левін).

МЕТЛА́СЬКИЙ, а, е: △ **Метла́ська пли́тка** *див.* **пли́тка.**

МЕТЛИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* Метлюг. *Як уродить метлиця, буде хліб сниться* (прислів'я); *"На ранній ріллі — пшениця, а на пізній — метлиця", — повчав досвід поколінь, відбитий у прикметах і приказках* (З. Тулуб); *А з-під кам'яної плити — надгробка лізла метлиця* (Б. Харчук); *Гернсейські пасовиська мало що не такі, як луги Клюта чи Жеменоса. Як і в будь-якому іншому місці, ви тут знайдете вівсик і метлицю* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

МЕТЛЮ́Г, у́, *ч.* Трав'яниста рослина родини злакових з розлогою волоттю, що росте як бур'ян у посівах жита, пшениці, ячменю. *Метлюг звичайний — один з найрозповсюдженіших однолітніх бур'янів, що поширений у посівах озимої пшениці по всій Україні* (з наук.-попул. літ.); *Листя метлюгу має лінійно-ланцетну форму* (з навч. літ.).

МЕТЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.* 1. *що, чим.* Гойдати щось або чимсь. *Буря метляла розпатланим волоссям, шпурляла в обличчя мокрим колючим снігом* (О. Донченко); *Вітер сердито метляв на всі боки сухі кущі* (А. Хорунжий); *Раптом з чагарників, метляючи довгим рудим хвостом, вискочила лисиця* (В. Малик); *Блищить ріка, метляв вітер чуба, і сонце світить гаряче* (Л. Костенко); *Велетенські ялини над входом до криївки загрозливо метляли лапами* (О. Забужко); // *безос.* Про сильне розгойдування під час дуже швидкого руху. *Коли поїзд набрав швидкість, його стало метляти з боку в бік* (Григір Тютюнник); // *чим.* Ритмічно рухати з боку в бік; гойдати, махати. *Гафійка повисла в юрбі боком до мене, метляла внизу ногами, не досягаючи землі* (Р. Андріяшик); *Він почав ревіти й крутитись на місці, метляючи головою так, що збоку виглядало, наче він і справді борониться* (Ю. Винничук); *Попереду біг пес, віддано метляючи хвостом* (С. Жадан); *Діти вихором увірвалися до хати. Зняті куртки метляли рукавами* (Г. Вдовиченко).

2. *рідко.* Пролягати, маючи звивисту форму (про дорогу); метлятися (у 2 знач.). *Хаблак чомусь уважав, що мало не одразу за містом починаються Карпати, а дорога метляла пагорбами, прорізала широкі долини, горами тут і не пахло — звичайний подільський пейзаж* (Р. Самбук).

МЕТЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.* 1. Колихатися, хилитатися (про висячі, гнучкі і т. ін. предмети); теліпатися (у 1 знач.). *Метляються на вітрі стрічки в дівчат* (І. Нечуй-Левицький); *В його чубі заплуталося сіно, вітер хоче висмикнути, а сінина метляється, аж до густої брови дістає* (Г. Косинка); // Ритмічно погойдуватися від руху. *— Ха-ха! — сміявся Мустафа, і китиця на фезі в нього метлялась* (М. Коцюбинський); *У кіз на шиї метлялися мотузки* (О. Копиленко); *Холоша була підколота так, щоб не метлялася і не заважала ходити* (О. Іваненко).

2. *розм.* Те саме, що **мета́тися** 1. *Низько над землею метлялись між яблунями кажани* (О. Донченко); *Гервасій Оникійович метлявся по їдальні* (Ю. Смолич); *По стіні метлялись тіні від каганця* (П. Кочура); // Пролягати, маючи звивисту форму (про дорогу). *Дорога метляється між горами й спадає з долини в долину* (А. Шиян); // *перен.* Те саме, що **мандрува́ти** 1. *І кому воно усе те треба, щоб по землі безтямно метлятися? То холодно тобі, то жарко, то мулько, то болить тобі, то іншому боляче робиш, а навіщо?* (В. Дрозд); *Може, і пощастить колись. Та чи тоді вже захочеться метлятися по світах?* (І. Жиленко).

МЕТНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док.* 1. *що, чим.* Однокр. до **мета́ти** 1. *В цій молодій людині спортивного складу є, певне, не тільки вміння метнути диск або вдарити футбольний м'яч* (М. Руденко); *Саме тоді, коли бузувір, прозваний Равликом, метнув у розсудливих птахів каменем, Олексій насилив на носика колонки шланга* (Валерій Шевчук); *Якийсь хлопчик, демонструючи свою силу і спритність, метнув цеглою, та так влучно, що попав чоловікові в скроню* (Ю. Винничук); *Коли Рибалка метнув у неї другого, а потім — третього сніжка, жінка запалилася, теж почала ліпити сніжки* (А. Кокотюха); * Образно. *Дві свічки на столі у величезному мідному свічнику метнули полум'ям у всі боки* (П. Колесник); *Примружились очі, метнули сині блискавки* (М. Дашкієв).

2. *чим.* Зробити швидкий рух. *Наталя швидко метнула головою вгору, ніби їй притьмом припало щось у небі побачити* (С. Васильченко); *Обурення і сміх разом розпирають дівочу душу, але вона перемогла себе, насупилась, гримнула на парубка: — Безсовісний ти, Левку, та й годі! — Метнула спідничиною і вскочила в вітряк* (М. Стельмах); // *рідко.* Те саме, що **метну́тися** 2. *— Йосипе, поїдемо за жінкою? — і Яків, не дожидаючи одказу, хутко метнув з хати* (Панас Мирний); *Блищало небо золотом янтарин* [шматочків янтарю], *А вже метнули в битву козаки* (А. Малишко); // *що.* Швидко звернути кудись (очі, погляд); подивитися. *Вчителька метнула гнівний погляд на Ткаченка* (М. Сиротюк); *Жінка підводиться, й хустка з плечей опада. Повз столики у силуетах, сутулих, мов скинуті пальта, метнете їй погляд, обвивши круг стану кільцем* (О. Забужко).

(1) Метну́ти брова́ми (ду́гами брів, бров́ою) — підвести брови (брову). *Чоловік стряхнув сніжок з присполу, Метнув бровою, не віддав уклін. Горбатий скрикнув, кинув зброю долу, — Це він* [Кармалюк]! *Це він!* (А. Малишко); *Данько підвів облупане від сонця й частого купання лице, метнув уверх широкими дугами брів, глянув прямо батькові у вічі* (І. Цюпа); **(2) Метну́ти собо́ю,** *діал.* — метнутися (у 2 знач.). *Піднявши топір, одним замахом розрубала* [Мирослава] *голову медведиці. Впала .. звірюка і, метнувши собою кілька разів у боки, сконала* (І. Франко); *Нагло Скобейко дрогнув* [здригнувся] *від несподіваного враження: відвернений досі чоловік зі сивим волосом, спущеним кичкою на ліве ухо, як той тур широкоплечий, метнув собою у хороми...* (К. Гриневичева).

◊ **(3) Куди́ метну́в!:** а) уживається для вираження здивування, сумніву щодо здійснення якихось намірів, досягнення успіху і т. ін. [С т а р о с т а:] *Всіх чортів зібрать, .. щоб помогли мені причарувати до себе Бондарівну!* [Г е р ц е л ь:] *Ой, ой, ой! Куди метнув!* (І. Карпенко-Карий); б) уживається для вираження захоплення чиїмись-небудь намірами або вчинками. *Таку посаду посів! Чи бач куди метнув!* (з газ.); **(4) Метну́ти очи́ма (о́ком, по́глядом):** а) *(на кого — що, куди)* швидко глянути на кого-, що-небудь, кудись. *Од несподіванки й крику люди здригнулись в тривозі і метнули очима угору* (М. Коцюбинський); *Вихор метнув оком на чепурний садок* (В. Кучер); б) *(по чому, куди)* швидко оглянути щось. *Він зразу схопився, метнув очима по хаті* (Панас Мирний); *Хлопець увесь зіщулився, втяг голову в плечі. Метнув поглядом довкіл — але ні ямки, ні бодай рівчака, щоб сховатися, немає* (Є. Доломан); *Андрій метнув поглядом по бліндажу* (П. Загребельний).

МЕТНУ́ТИСЯ, ну́ся, не́шся, *док.* 1. Однокр. до **мета́тися** 1, 3. *Механічним відрухом голова метнулася вгору, за нею все тіло* (І. Франко); *Рибина шалено метнулася вбік, і Мак-*

сим ледве не випустив остя (М. Стельмах); *Марина окинула мене втомленим поглядом; коли впізнала, щось полохливе і вороже метнулося у її очах* (Р. Андріяшик); *Хвиля йде, вал гуде — білий, смілий, срібний, дрібний, нападе на сухеє баговиння, на розсипане каміння білим пломенем метнеться, стрепенеться* (Леся Українка); *Гроза. Поза хатою буря метнулась* (А. Головко).

2. *до кого — чого, за чим, куди, звідки і без дод.* Швидко попрямувати, побігти; кинутися (у 1 знач.). *Жінка метнулась до печі і, незважаючи на те, що втомилась на полі, хотіла розпалювать солому й смажити смажену* (І. Нечуй-Левицький); *От якби в селі — інша справа! Взяти б сокиру та метнутися до дровітні. Цюк-цюк! Цюк-цюк!* (О. Бердник); *Тінь спробувала метнутися й вирватися з-під моєї ноги* (Валерій Шевчук); *Доволі слушно вирішує* [водій] *метнутися знову до почекальні* (Ю. Андрухович); // *по чому.* За короткий час побувати в кількох місцях; оббігти щось хутко. *Занедужала княгиня, І князь схаменувся. За бабами-знахурками По селах метнувся* (Т. Шевченко); *Пані Міхонська метнулась по покою і поставила для Бориса крісло праворуч себе, близесенько* (І. Франко); *Звечора знов метнулись* [селяни] *по слободі — чи втікачів шукають, чи, може, нових забирають* (А. Головко); // *з інфін.* Швидко почати щось робити. *Суха солома зайнялася враз .. Катерина метнулася гасити ногами солому* (Л. Яновська); *Коли Андрій сів до столу, мати згадала про вчорашній лист від Сидорки і метнулася його шукати* (О. Гуреїв); // *на кого.* Накинутися, напасти. *Раптом, вже зовсім близько від дому, якась темна тінь метнулася на нього з темряви* (В. Собко); // Злетіти вгору, швидко прорізати повітря (перев. про птахів). *Ластівочка бідна .. То метнеться вгору на зразочок стрілки, То закружить дрібно — Добачай лиш тільки* (П. Грабовський); *У небо метнулася гаряча ракета* (Г. Епік); *Над очеретом стрілою метнулося чиря* (Остап Вишня).

МЕ́ТО, а, *с., діал.* Шум, гамір. *Собаки таке мето учинили* (Сл. Б. Грінченка); *Над плесо вискочила з них* [риб] *одна, та, сонця колесом побита в леті, упала вниз. Відтоді є в хвиль меті самітна та німа, хоч молода* (Б.-І. Антонич).

МЕ́ТОД, у, *ч.* 1. Спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя. *Методи філософії безпосередньо спрямовані на пізнання взаємовідносин суб'єкта й об'єкта пізнання* (з наук.-попул. літ.); *До основних методів науки кримінального права належить філософський, або діалектичний, метод пізнання* (з навч. літ.); // Підхід митця, письменника (школи, течії і т. ін.) до вивчення життя і відображення його у своїх творах. *Стендаля приваблював шекспірівський метод* (з наук. літ.); *Видання цінне тим, що стверджує справжні набутки українського образотворчого мистецтва, демонструє його національну самобутність, яка має своїм підґрунтям реалістичний метод відображення дійсності* (із журн.).

2. Спосіб досягнення якої-небудь мети, вирішення конкретного завдання; сукупність прийомів або операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності. *Семиволос уперто шукає нових методів буріння* (П. Панч); *Він* [О. Потебня] *створив принципово новий історико-філологічний метод дослідження художньої творчості* (В. Русанівський); *Після тридцяти двох годин прослуховувань Таракан мусив визнати, що обраний ним метод дослідження графіка і маршрутів переміщень чаклуна себе не виправдовує* (В. Єшкілєв); // Спосіб дії, боротьби і т. ін. [Г а й д а р:] *На війні все набагато складніше. Тут круто повернути — зламати можна. Інший метод потрібний* (О. Корнійчук); *Так як від усякого болю всередині визнавав* [Завадка] *тільки одні ліки: горілку з перцем, так і в боротьбі з поліцією тримався тільки одного методу: заперечувати* (Ірина Вільде); — *Олексію Івановичу, що це за новий метод лікування?* (Г. Пагутяк).

(1) Вахтови́й ме́тод — форма організації праці поза місцем розташування підприємства, організації, коли роботу здійснює змінний (вахтовий) персонал. *Вахтовий метод застосовується в разі значного віддалення виробничих об'єктів від місця розміщення підприємства або організації* (з наук. літ.); *Зважаючи на норми та правила радіаційної безпеки, у зоні було встановлено вахтовий метод роботи персоналу тривалістю 2–3 місяці* (із журн.).

△ **(2) Аксіомати́чний ме́тод,** *лог.* — спосіб побудови наукової теорії, в основу якої покладено деякі вихідні положення — аксіоми, із яких логічним шляхом виводять усі інші твердження цієї теорії. *Призначення аксіоматичного методу полягає в обмеженні сваволі при прийнятті наукових суджень як істин певної теорії* (з наук.-попул. літ.); *На сучасному етапі аксіоматичний метод розуміють як спосіб конструювання формалізованих мовних систем, що веде до чіткого розрізнення штучної формалізованої мови і тієї змістової предметної галузі, яка в ній відображена* (з навч. літ.); **(3) Дедукти́вний ме́тод,** *наук.* — спосіб дослідження, при якому окремі положення логічно виводяться із загальних положень (аксіом, постулатів, законів). *Дедуктивний метод мислення може допомогти у прийнятті правильних рішень, у вмінні стратегічно мислити* (з наук.-попул. літ.); — *Андрію, є чудова можливість явити свій, як казав інший письменник, Конан Дойл, дедуктивний метод* (А. Кокотюха); **(4) Індукти́вний ме́тод,** *наук.* — спосіб дослідження, при якому зі спостережень окремих фактів, експериментальних даних логічно виводять загальні положення (правила, закономірності, закони). — *Європейська наука давно вже шукає причини кризи сучасної медицини. Одні знаходять ці причини в занепаді індуктивного методу біля ліжка хворого або в занепаді клініки. Другі — в боротьбі суб'єктивного з об'єктивним, індивідуального з типовим* (Ю. Смолич); **(5) Ме́тод ме́нтора,** *с. г.* — один із методів одержання в гібриді бажаних рис, властивих живцю-прищепі. *Мічурін широко застосовував розроблений ним метод ментора* (з наук.-попул. літ.); *Для виховання в гібридному сіянці бажаних якостей його прищеплюють до рослини, що має ці якості* (з навч. літ.); **(6) Порівня́льний ме́тод,** *наук.* — метод порівняння двох і більше об'єктів, явищ, ідей і т. ін., виділення в них загального і різного з метою класифікації й типології. *За допомогою порівняльного методу в роботі визначено рівень розвиненості національного законодавства про інформацію щодо аналогічного законодавства інших держав* (з наук. літ.); **(7) Хроматографі́чний ме́тод [ана́лізу],** *фіз., хім.* — метод, який ґрунтується на розділенні однорідних багатокомпонентних сумішей сорбційними методами в динамічних умовах. *Сьогодні хроматографічний метод — один із найефективніших фізико-хімічних методів дослідження сполук в органічній хімії, біохімії, біології, медицині* (з навч. літ.); **(8) Хроматографі́чний ме́тод ідентифіка́ції насі́ння,** *с. г.* — визначення справжності насіння хроматографічним розділенням його хімічних речовин. *Сертифікацію насіння соняшника провели за допомо-*

гою хроматографічного методу ідентифікації насіння (з наук.-попул. літ.); **(9) Часови́й ме́тод,** *фіз.* — метод неруйнівного контролю, що ґрунтується на реєстрації часу проходження хвиль випромінення через контрольний об'єкт. *Часовий метод проходження застосовують при контролі вогнетривкої цегли, виробів із залізобетону* (з навч. літ.); **(10) Чисе́льні ме́тоди,** *мат.* — методи наближеного розв'язання скінченного числа елементарних операцій над числами. *Значення чисельного методу зросло з появою ЕОМ* (з наук.-попул. літ.); *Моделі складних економічних об'єктів дуже погано піддаються аналітичному дослідженню. У таких випадках переходять до чисельних методів дослідження* (з навч. літ.); **Чутли́вість ме́тоду** *див.* **чутли́вість.**

МЕТОД... Перша частина складних слів, що відповідає слову **методи́чний** у 1 знач., напр.: м е т о д к а б і н е́ т, м е т о д о б' є́ д н а н н я.

МЕТО́ДА, и, *ж., заст., розм.* Метод (у 2 знач.). *Щоб на душу не впав мені зрадництва гріх, Я знайшов собі добру методу* (В. Самійленко); *Знімали, очевидно, вдосконаленою методою Шюфтана — на знятий пейзаж знімаючи окремо людину* (Ю. Яновський); *— Я вас ще раз попрошу не втручатись у мій спосіб ведення слідства. Я вам не заважаю і не втручаюсь у вашу методу* (Ю. Збанацький); *Хоч-не-хоч, а довелося погодитися з тією методою нагляду, яку запропонувала ледача Мораґ* (О. Авраменко).

МЕТОДИ́ЗМ[1], у, *ч.* Послідовність у роботі, викладі чого-небудь. *Гра заохочує до уважності й методизму дій* (з мови реклами); * Образно. *У зраді він добився методизму. З одного — тисячі іуд зробив* (І. Франко).

МЕТОДИ́ЗМ[2], у, *ч.* Протестантське віровчення, поширене головним чином у США, Великій Британії, що вимагає послідовного дотримання релігійних приписів. *Починаючи від 1744 р. послідовники методизму проводили щорічні конференції, а давні пісенники були кодифіковані в новій, прийнятій сектою книзі гімнів* (з наук.-попул. літ.); *На основі секти моравських братів виникає рух методизму, очолений братами Веслі* (з навч. літ.).

МЕТО́ДИКА, и, *ж.* 1. Вчення про методи викладання певної науки, предмета. *Ярошенко насупив брови й почав говорити навмисне про нудні методики* (С. Васильченко); *Виявляється, цей відставний капітан, який, казали, до того ж автор художніх творів, зовсім не такий простий, тлумачить педагогіку та методику як людина, обізнана зі справою, має свої погляди, і вельми раціональні* (Б. Левін); *Сиділа* [героїня] *на мудрій лекції з методики викладання у вищій школі* (І. Карпа).

2. Сукупність взаємопов'язаних способів та прийомів доцільного проведення певної роботи. *Мічурін показав .. всі зразки нових дерев, всі сміливі починання, водночас пояснюючи найскладнішу багаторічну методику праці* (О. Довженко); *За методикою, розробленою професором Лайн-Еу, організм перед операцією мав відпочити повністю* (М. Дашкієв); *Біологи з Японії розробили методику вирощування повноцінної "заготовки" печінки з перепрограмованих стовбурових клітин* (із журн.).

МЕТОДИ́СТ[1], а, *ч.* Фахівець із методики викладання якого-небудь предмета. *Я спеціально ходив до Наркомосвіти з'ясувати, й виявилося, що тут страшенний попит на методистів* (Б. Антоненко-Давидович); *...Коли моя мама їздила в Чернівці, вона деколи заходила в обласний інститут удосконалення вчителів, де тоді працювала Софія Івасюк, дасться* [здається], *методистом* (М. Матіос); *Бути методистом, навіть блискучим, сьогодні недостатньо. Викладач має бути потужним ученим, вести розгалужені наукові дослідження, "втягувати" в них студента* (з наук. літ.).

МЕТОДИ́СТ[2], а, *ч.* Прихильник, послідовник методизму (*див.* **методи́зм**[2]). *Секта методистів виникла на ґрунті англіканства, яке за своїм змістом є компромісом між католицизмом і протестантизмом* (з навч. літ.).

МЕТОДИ́СТКА[1], и, *ж.* Жін. до **методи́ст**[1]. *Почувся рідний голос методистки: — Звідомляємо: навчальна сесія відбудеться з 7 до 17 червня!* (О. Шугай); *Я звернулася до методистки з проханням дозволити скласти залік, утім, допомоги або якогось сприяння у вирішенні цього питання не отримала* (з газ.).

МЕТОДИ́СТКА[2], и, *ж.* Жін. до **методи́ст**[2]. *Побожна методистка.*

МЕТОДИ́СТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **методи́ст**[2]. *Методистський священик вже не гнав від себе гріховні думки про можливе повернення до мирського життя* (А. Кокотюха); *Дитина була з числа тих молодих тубільців, котрих англійські місіонери охрестили й виховали в суворих обрядах і звичаях методистської церкви* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Джон Веслі — англійський релігійний діяч, теолог, засновник методистських громад* (з навч. літ.).

МЕТОДИ́ЧКА, и, *ж., розм.* Методичний посібник. *У цьому розділі розміщені методички з різних предметів* (з навч. літ.); *Методичка допомагає з оформленням та презентацією роботи, а, як відомо, за це дається додатковий бал до підсумкової оцінки* (із журн.).

МЕТОДИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до методики. *На сучасному українському ринку методичної літератури щороку з'являються нові паралельні підручники з іноземної мови для певного ступеня/року навчання* (з газ.); *Антоніна Никонівна Пишна не поспішала йти з учительської. Вона засипала мене запитаннями, причому, головним чином, запитаннями методичного характеру* (Ю. Збанацький); *Я сів у крісло біля столу, на якому лежали якісь книжки та газети. Узяв одну книжку, другу, але то були методичні посібники, і я поклав їх на місце* (Ю. Мушкетик); *У садочку є спортивний та музичний зали, методичний кабінет, басейн* (із журн.).

2. Який здійснюється за певним планом; дуже послідовний, систематичний (у 2 знач.). *Гринь швидко розплющує очі й сердито скрикує: — Ай, Санько! Санька тим самим методичним, рівним голосом одповідає: — Ти кажеш "ай, Санько" і я кажу "ай, Санько"!* (В. Винниченко); *Ніхто не сказав би, що він поспішає. Методичними, зовсім не квапливими рухами він скинув піжаму, надів шкарпетки, черевики, штани* (Ю. Шовкопляс); *З примруженими загостреними очима, з запеченими губами стояли бійці на своїх місцях, ведучи методичний огонь лише по живих цілях* (О. Гончар).

МЕТОДИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **методи́чний** 2; послідовність, систематичність. *Не вважав* [Міхонський] *зайвим .. навчати учеників методичності, повільного, але ясного думання, точності й економії у всіх рухах, поступках і ділах* (І. Франко); *Тортури набрали убійчої методичності. Сергєєв б'є не часто, через певні інтервали, б'є несподівано, і через те біль від тих ударів особливо нестерпний* (І. Багряний); *Од самісінького світанку гітлерівський артилерист раз у раз із дратуючою методичніс-*

тю посилав снаряд, і на гребені злітав стовп піску та диму (С. Журахович); *Круз із жорстокою методичністю почав руйнувати все, що було створено найвищим людським генієм* (М. Дашкієв); *Я вирішив прийти до нього не о дванадцятій, а об одинадцятій, методичність у такому ділі річ ризикована, і ступав по сходах з таким грюкотом, що могли б прокинутися й мертві* (Валерій Шевчук).

МЕТОДИ́ЧНО. 1. *присл.* Згідно з методикою, з погляду методики. *Вчитель, готуючись до уроку, має методично досконало визначити його мету, чітко бачити перспективу кінцевого результату навчання* (з наук. літ.).

2. Присл. до **методи́чний** 2; послідовно, систематично. *Я бачив добре знайому, застиглу в оці картину: чорний смокінг у білих штанях мовчки і методично ріже криваве м'ясо* (М. Коцюбинський); *Солоха вміла заощаджувати рухи, в'язала вона методично, і, здавалося, кожний її крок уперед було заздалегідь вивірено й обмірковано* (О. Донченко); *Думка працювала з особливою ясністю, рухи стали методично доцільні .. Він встигав усе бачити, все чути і все розуміти* (О. Гончар); *Справа від себе Гриша побачив біло-червону корму, а потім і Колікова, що сидів так же прямо і методично опускав і підіймав весла, як і раніше* (П. Загребельний); *Морж брикнув хвостом, вирвавшись із моїх рук. Мотнув головою і, натрапивши поглядом на шафу, трохи підповз до неї. А потім почав методично тертися бивнями об її кант, здираючи при цьому лак* (Любко Дереш).

МЕТОДКАБІНЕ́Т, у, *ч.* Скорочення: методичний кабінет. *У містах з районним поділом замість районних методкабінетів може бути створений міський методкабінет (центр)* (з мови документів); *Наш методкабінет надасть Вам можливість інтелектуально-творчої праці з предметів, допоможе в самоосвітній діяльності, підвищенні рівня професійної компетентності* (з мови реклами).

МЕТОДОБ'Є́ДНАННЯ, я, *с.* Скорочення: методичне об'єднання. *У процесі роботи методоб'єднання виправдали себе такі форми, як моделювання уроків* (з наук. літ.); *Мета роботи методоб'єднання вчителів — створення комфортних умов для навчання, за яких учень відчуває свою успішність, свою інтелектуальну досконалість* (з навч. літ.).

МЕТОДО́ЛОГ, а, ч. Фахівець із методології. *Є прекрасні дослідження історії механіки часів Кеплера, Галілея, Ньютона, але сучасні переосмислення класичних галузей природознавства залишалися, як правило, поза увагою методологів* (з наук. літ.); *"Методолог — це не вчитель, вчитель — це методист. Ні-ні, методологія не має стосунку до аспірантури. Це, знаєте, політика, пане, так — політика"* (Любко Дереш).

МЕТОДОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **методоло́гія.** *Нортроп Фрай ставить перед собою велике завдання — дати всьому літературознавству нові методологічні засади* (з наук.-попул. літ.); *Не менше важний є також методологічний бік: розумний, добре переведений метод роботи, особливо на такім полі, як теорія і історія музики* (І. Франко); *Накладання на Шевченкову поезію залізної павутини методологічних догм убиває її живу плоть* (І. Дзюба); *Досі не знаю, що мені треба від життя. Це найбільша філософська, онтологічна, аксіологічна, епістемологічна, стратегічна, методологічна, концептуальна, засаднича проблема, з якою коли-небудь я стикався* (А. Дністровий).

МЕТОДОЛОГІ́ЧНО. Присл. до **методологі́чний;** з погляду методології. *Тільки в звісній* [відомій] *рецензії проф. Дашкевича на "Очерки" Петрова ми одержали перший широкий і строго методологічно виконаний огляд української літературної історії від Котляревського аж до 60-х років* (І. Франко); *Найдоцільнішим і методологічно прийнятним є, очевидно, статистичний аналіз текстів певного періоду, які репрезентують найпоширеніші в цей час стилі мовлення* (В. Русанівський); *Методологічно дослідження суспільного вибору здійснюється тими самими пізнавальними засобами, за допомогою яких економісти описують ринок та вивчають індивідуальний вибір приватних благ* (з навч. літ.).

МЕТОДОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* 1. Учення про науковий метод пізнання й перетворення світу, його філософська, теоретична основа. *У пошуках нової методології історичного пізнання опоненти неокантіанства звертаються до філософської спадщини французького структуралізму* (з навч. літ.); *Вся постколоніальна інтелігенція та інтелектуали, якщо такі є в нашій країні, приречені на шарпанину між різними світоглядами, методологіями, манерами й стилями, форматами та способами письма й думання* (А. Дністровий).

2. Сукупність методів дослідження, застосовуваних у будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання. *Біотехнологія — це методологія використання біологічних об'єктів для вирішення технологічних завдань* (з навч. літ.); *Коли шукаєш небувальщини, то й методологія повинна бути небувала, парадоксальна, несподівана* (О. Бердник); *Симетричність, бінарність образів, як розкритих, так і зашифрованих, — характерна риса методології "Острова"* (Ю. Іздрик).

МЕТОДРОЗРО́БКА, и, *ж.* Скорочення: методична розробка. *Формування творчих здібностей учнів на уроках математики (методрозробка)* (з наук. літ.); *У методрозробці подано модель сучасного заняття за інноваційними технологіями* (з навч. літ.).

МЕТО́Л, у, *ч.* Білий дрібнокристалічний порошок, що добре розчиняється у воді і який застосовують у фотографії як проявник. *При розчиненні метолу слід використовувати воду з температурою не вище ніж 50 °С, оскільки за температури води 52 °С метол розкладається* (з навч. літ.); *На клаптику відміряний метол. Дві ванночки, троянда в склі й записка* (Е. Андієвська).

МЕТО́ЛОВИЙ, а, е. Прикм. до **мето́л.** *Саме протеїни можуть продовжувати життя хробакам та робити їх витривалими до умов навколишнього середовища. Найбільшу ефективність показали протеїни, змішані зі сполуками метолової групи* (з навч. літ.); // Який містить метол. *Чисто метоловий проявник працює повільно, дає м'які негативи й використовується як вирівнювач* (з наук.-попул. літ.).

МЕТОНІМІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., лінгв.* Метонімічний розвиток слова. *Деякі заперечні фразеологізми постали внаслідок одночасної метафоризації й метонімізації вільних словосполучень, що описують характерні дії та жести, якими українці традиційно супроводжують заперечні акти незгоди* (з наук. літ.); *При метонімізації значення "дух, душа померлого" виникає нове вживання слова "тінь": воно починає символізувати досягнення, творчі здобутки людини, яка вже померла* (з наук.-попул. літ.).

МЕТОНІМІ́ЧНИЙ, а, е, *лінгв.* Прикм. до **метоні́мія.** *Слово "собор" називає головні або великі храми всіх конфесій християнства в українській мові з XIX ст., очевидно,*

внаслідок метонімічного перенесення архаїчного нині значення "зібрання великої кількості людей в одному місці для розваги, відпочинку і т. ін." (з наук. літ.); *З давніх часів трикутник вважався символом дощової хмари або й самого дощу. Метонімічне перенесення сприяло позначенню трикутником і самої богині неба, яка посилала на землю дощ* (з навч. літ.); *З'ясовуючи етимологію слів, можна помітити, що деякі з них — результат давнього метонімічного переосмислення інших слів* (В. Русанівський); // Багатий на метонімію. *Метонімічний стиль.*

МЕТОНІ́МІЯ, ї, *ж., лінгв.* Художній засіб, який полягає в перенесенні назви одного поняття на інше, що перебуває з ним у відношеннях суміжності, а також слово або вислів, ужиті в такий спосіб. *Найважливіші типи переосмислення — це порівняння, метафора та метонімія* (з навч. літ.); *Іменні синонімічні ряди Т. Шевченко розширює за рахунок метонімії* (В. Русанівський).

МЕТО́П, а, *ч.,* **МЕТО́ПА,** и, *ж., архт.* Прямокутна плита, часто прикрашена скульптурою, що є складником фриза доричного ордера. *Зображення Піріфоя зустрічаються на метопах Парфенону, а також у вазовому живописі* (з наук.-попул. літ.); *На Парфеноні було 92 метопи* (з наук.-попул. літ.); *У доричному ордері немає бази в колони, він має просту форму капітелі, а також тригліфи й метопи у фризі* (з навч. літ.); *На метопах у Дельфах зображено подвиги Геракла і Тесея* (із журн.); *Метопа і тригліф вирізані з одного блока* (з газ.).

МЕТО́ПА *див.* **мето́п.**

МЕТОПІ́ЗМ, у, *ч., антр.* Наявність у дорослих людей незарослого шва по середній лінії лобної частини черепа. *Важливим маркером відмінності черепа людини від черепа шимпанзе є метопізм* (з наук.-попул. літ.).

МЕТО́ПНИЙ, а, е, *архт.* Прикм. до **мето́п, мето́па.** *Метопний фриз.*

МЕТОРИ́ЗИС, у, *ч., біол.* Витіснення одного зачатка органа людини чи тварини іншим у процесі зародкового розвитку. *При меторизисі спостерігається спадково закріплене переміщення меж між суміжними зачатками і, відповідно, між їхніми тканинними похідними* (з наук. літ.).

...МЕ́ТР. Друга частина складних слів, що означає одиницю довжини в метричній системі, напр.: к і л о м е́ т р, с а н т и м е́ т р.

...МЕТР. Друга частина складних слів, що відповідає поняттю **вимі́рювач,** напр.: б а р о́ м е т р, т е р м о́ м е т р, ф о т о́ м е т р.

МЕТР[1], а, *ч.* 1. Основна одиниця довжини в метричній системі мір, що дорівнює ста сантиметрам. *Вся Франція і північна Італія до Рима в снігу.., в Мілані снігу на три метри завтовшки, і навіть Генуя біла* (Леся Українка); *Просто піді мною, метрів за три вирувала моя спокійна, сіра вода* (Ю. Іздрик); *Я досить швидко зміг визначити, що стіна, простягнута між дерев на декілька сот метрів, була зруйнована часом і корінням* (Д. Білий); *Я припаркував машину на Набережній, а сам помалу пішов дамбою. Кожних сто метрів зупинявся, витягав з рюкзака пакунки і жбурляв у воду* (С. Андрухович).

2. Лінійка або стрічка такої довжини з сантиметровими поділками, що її використовують для вимірювання чого-небудь. *Дід Йосип давав лад, вказував жінкам, які балки витягати із згарища, вимірював метром довжину* (Д. Бедзик); *В кишеньку піджака клав* [учитель] *два олівці — простий і червоно-синій з металевим наконечником, в іншій кишені був складаний метр* (П. Автомонов); *На горищі важкий, дубовий, певно столітній, ящик з прадідівськими інструментами — пощербленими стамесками, .. складаним метром із бляшаними наконечниками* (Є. Пашковський).

△ **(1) Складови́й кубі́чний метр** — одиниця виміру дров, дощок і т. ін. *Складовий кубічний метр можна представити як 1 метр висоти 1 метр глибини 1 метр ширини щільно укладених дров* (з наук.-попул. літ.).

МЕТР[2], а, *ч.* 1. Певне співвідношення наголошених і ненаголошених складів у віршовому рядку; віршовий розмір. *А в голові, знов, каламутно зачав виринати якийсь невідомий вірш, без слів, і без змісту, і без метра* (А. Кримський); *Такі наївні, втішні диваки, Арбітри метру* [метра] *й еллінського хисту, — Для них поезія лиш там, де вже віки В класичній формі не лишили змісту!* (Є. Плужник); *Піїти пишуть солодко, під метри. Про три персони Божі. А слова, слова, Марусю, видумані, мертві. Од слів таких чманіє голова* (Л. Костенко).

2. У музиці — система організації ритму, послідовність чергування сильних і слабких доль у такті. *Метр є важливим засобом організації музичної мови і має величезне виражальне значення* (з наук.-попул. літ.); *Метр позначається дробом, чисельник якого показує кількість долей в такті, а знаменник — ритмічне значення долі, тривалість її звучання в одиницях сучасної нотації* (з навч. літ.).

МЕТР[3], а, *ч., книжн., часто ірон.* 1. Авторитет у мистецтві (перев.) або іншій справі. *Перші два ряди стільців призначались для найобраніших — критиків та письменників, літературних метрів* (В. Підмогильний); *Академізм часто зливався з класицизмом, романтизмом, зокрема в живописі таких метрів, як Ж.-О.-Д. Енгр, Ж.-Л. Давид, П. Деларош, Е. Делакруа* (І. Дзюба); *Тепер уже ні в кого немає сумніву, що це метр Леонард, й осатанілий на радощах натовп волає аж до небес* (В. Шкляр); *Початківці проситимуть у тебе порад і рецензій, метри розшарпуватимуть твої строфи на епіграфи. В тебе з'являться епігони* (Ю. Іздрик).

2. Шанобливе звертання до учителя, наставника (у 1 знач.). *— Глибокоповажний метре! Вітаємо з днем янгола* (О. Бердник); *— Не підставляйте щоки ворогові, вдарте його першим. — Маєте рацію, метре. Але ж ми запізнилися. Вдарили нас* (Р. Іваничук).

МЕТРА́Ж, у́, *ч.* 1. Довжина чого-небудь у метрах. *Сокиру, товаришу, сокиру не забудьте! І потрібний метраж вірьовок!* (Остап Вишня); // Довжина плівки кінофільму (про плівковий фільм). *Часто сценаристам закидають, що їх сценарії довгі і не вкладаються в загальноприйнятий метраж фільму — 2500–2800 метрів* (О. Довженко); *Звичайно, автор може сам визначати метраж свого фільму, але все ж краще зробити кілька цікавих коротких фільмів, ніж один великий і часто тільки тому нудний фільм* (із журн.).

2. Розмір, площа чого-небудь у квадратних метрах. *Ковбик, заклавши руки за спину, міряв метраж свого кабінету і лаявся: — Сказитися можна! Третій день на роботі нема!* (О. Чорногуз).

МЕТРА́ЖНИЙ, а, е. Прикм. до **метра́ж.** *При оформленні замовлення на метражний товар (килимова доріжка, ковролін) необхідно внести 50 % вартості килимового виробу передоплати* (з мови реклами); *Метражний діапазон*

будівель доволі широкий: є будинки площею 27 квадратних метрів, а є і 400 квадратних метрів (з газ.).

МЕТРАНПА́Ж, а, *ч.* Старший складач (у 2 знач.), який складає в сторінки друкарський набір. *Досвідчений метранпаж друкарні .. міг сам зверстати газету і без редактора* (П. Козланюк); *У такий час у друкарні вже нікого немає, хіба що секретар з метранпажем проглядають перші відтиски чергового номера газети* (П. Запаренко); *Я дивився то на нього* [Сатіна], *то на метранпажа, який мовчки длубався у шпальті, підважуючи шилом відлиті з металевого стопу* [матриці] *рядки з помилками* (О. Шугай); *Від метранпажів залежало страшенно багато, і вони почувалися такою собі робітничою аристократією* (Ю. Андрухович).

МЕТРДОТЕ́ЛЬ, я, *ч.* 1. Розпорядник у ресторані. [М а к:] *Я починав свою професію метрдотеля у портовому ресторані "Нептун"* (О. Корнійчук); *Сам метрдотель підкотив столик на коліщатках, на якому в срібному посуді парувала смаженина* (Н. Рибак); *Метрдотель розсаджував людей за столами, грала музика* (О. Бердник); *— Гей, метрдотелю, — гукнув паша в зал, — де ти там подівся? Чи готові покої, чи столи заставлені?* (Р. Іваничук).

2. *заст.* Старший лакей у панському домі, що відав столом, кухнею і домашніми слугами. *Він став у Річинських нібито за кухаря, а фактично був і камердинером, і лакеєм, і взагалі метрдотелем* (Ирина Вільде); *Гордий зі свого нового почесного звання метрдотеля, Планше вирішив зробити все якнайкраще* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

МЕТРИ́ЗА, и, *ж., іст.* Музична школа у Франції та Нідерландах, що готувала церковних півчих. *Метризи існували при католицьких храмах з VIII століття, найбільшого поширення набули в XV–XVIII століттях* (з наук.-попул. літ.); *Учні метриз отримували також загальну освіту* (з навч. літ.); *У метризах викладали спів, гру на органі, а з XVI століття й на інших інструментах, теорію музики* (із журн.).

МЕТРИЗО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **метризува́ти.** *Вірші чи метризована проза Стефана Яворського, уклинюючись у прозовий текст своєю ритмічною організацією, позбавляли виклад монотонності* (з наук. літ.); *Метризоване багатоголосся середньовіччя характерне для церковних творів школи Нотр-Дам* (з наук.-попул. літ.); *Арістотель розрізняє метризований і простий вид письма* (з навч. літ.); *Теорема Больцано-Вейєрштрасса: для того, щоб метризований простір E був компактним, необхідно й достатньо, щоб будь-яка послідовність елементів з E мала принаймні одну граничну точку* (з навч. літ.).

МЕТРИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, спец.* Надавати метричної структури чому-небудь. *Пристрій, що дозволяє метризувати простір і час, міг би складатися з годинників, розвішаних у просторі, які перебувають у стані більшого чи меншого спокою один до одного* (з наук. літ.); *Метризувати прозу.*

МЕ́ТРИКА¹, и, *ж.* 1. Учення про віршові розміри й ритми в поезії. *У поетичній мові інверсія нерідко пов'язана з вимогами метрики, римування* (з наук. літ.); *Метрика — розділ віршознавства, що вивчає загальні особливості віршового метра і його риси, які залежать від законів певної мови* (з навч. літ.); // Будова вірша за певним розміром. *З роками в поезії Шевченка все більше й більше переважає чотиристопний ямб, все строгішою робиться метрика, що не заважає ритмічному багатству* (М. Рильський).

2. *муз.* Те саме, що **метр²** 2. *Метрика — розділ теорії музики, який присвячений вивченню музичного метра* (з наук.-попул. літ.).

△ **(1) Ме́трика про́стору-ча́су,** *мат., фіз.* — функція, яка визначає властивості простору-часу в загальній теорії відносності. *Метрика простору-часу задає викривлення простору, яке відчуває спостерігач, що рухається з прискоренням* (з наук.-попул. літ.).

МЕ́ТРИКА², и, *ж., заст.* 1. Виписка з метричної книги про дату народження; свідоцтво про народження. *Жадає від мене Гафія Курганюк метрики...* (Л. Мартович); *— От як піду по метрики Ярині, то й про тебе попа запитаю* (Леся Українка); *В Петрани не було з собою метрики. Треба було вертатися у Білий Хутір, зробити виписку з церковної метричної книги* (М. Малиновська); *Все було розкидано по тім двориську: брили сухої глини, старе потьмяніле люстро під загатою, якісь листи, квитанції, метрики...* (Л. Кононович); *— Може, метрика підійде? — баба Шура-Серафима простягнула нам жовтий прямокутник з поламаними кутиками. — Яка метрика? — не зрозумів хлопець. — Свідоцтво про народження, — допомогла сусідка* (Г. Вдовиченко).

2. Метрична книга. *Мотуз пішов до священика й навіть достав усі виписи з метрики і забрав метричні засвідчення про своїх дядин та тіток* (І. Нечуй-Левицький); *Давно вже призабулися Петренки й зосталися самі Гопченки, навіть у метрики повписувались, і тепер тільки родинні перекази можуть відновити родове прізвище Микити й Грицька Гопченків* (Ю. Яновський); *Ніяка вона не Маргарита, а Марта — то брехня, начебто куми чи священик наплутали й через те в метриці написано — Марта* (Б. Антоненко-Давидович); *Від фельдмаршала й пішло прізвище Аделі Грохи, яке волосний писар, будучи малограмотним, записав у "метрику" — Аделя Гроха. Хоч насправді вона француженка й повинна писатися: А де ля Гроха* (О. Чорногуз).

МЕТРИКА́НТ, а, *ч., іст.* Завідувач королівської канцелярії у феодальній Польщі, який видавав метрики, грамоти та інші документи від імені короля. *Метрикант стежив за архівом великокнязівської канцелярії й виданням привілеїв* (з наук.-попул. літ.).

МЕТРИ́Т, у, *ч., вет., мед.* Запалення м'язового шару стінки матки у людини й свійських тварин. *Лікують метрит так само, як і тяжку форму ендометриту* (з навч. літ.).

МЕТРИ́ЧНИЙ¹, а, е. Прикм. до **метр¹.** *Поле визначає локальні метричні властивості простору-часу* (з наук. літ.); *Метричний номер пряжі — це кількість метрів нитки на один грам ваги* (із журн.); *На обкладинці* [зошита] *надрукована таблиця множення й метричні міри* (О. Донченко).

△ **Метри́чна систе́ма мір** *див.* **систе́ма; Метри́чний про́стір** *див.* **про́стір.**

МЕТРИ́ЧНИЙ², а, е. Прикм. до **метр²** 1 і **ме́трика¹.** *Думаю, я не помилюсь, коли скажу, що такого метричного, ритмічного і строфічного багатства, як у Лермонтова, не було ні у кого з російських поетів XIX століття* (М. Рильський); *Церковні співи були одноголосними, рух мелодії спокійний, урочистий, суворий. Метричного розподілу на такти (в сучасному розумінні) не було, метрику визначав сам текст* (з наук. літ.).

△ **Метри́чне віршува́ння <Метри́чний вірш>** *див.* **віршува́ння.**

МЕТРИ́ЧНИЙ[3], а, е, *заст.* Прикм. до **ме́трика**[2]. *Я стояв, дивився у підлогу і тримав у спітнілій руці згорнуті в дудочку документи: заяву, метричну довідку, табель за п'ятий клас і автобіографію* (Григір Тютюнник); *На поставці лежала розкрита Біблія. Поряд, на столі, була розкрита інша книга — метричних записів* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

△ **Метри́чна кни́га** *див.* **кни́га; Метри́чне свідо́цтво** *див.* **свідо́цтво.**

МЕТРИ́ЧНІСТЬ[1], ності, *ж.* Властивість за знач. **метри́чний**[1]. *Важливими вимогами до відображення рельєфу на картах є метричність, пластичність, морфологічна відповідність* (з навч. літ.).

МЕТРИ́ЧНІСТЬ[2], ності, *ж.* Властивість за знач. **метри́чний**[2]. *Міцна гармонічна основа й багатоголосся — загальновизнані глибина і космізм творів Й. С. Баха — дають вагомі підстави вважати їх альтернативним еталоном духовної музики* (з наук. літ.); *Як засіб виразності метричність застосовують для передання стану спокою, зосередженості, смутку* (з навч. літ.).

МЕТРИ́ЧНО[1]. Присл. до **метри́чний**[1]. *Для математичного моделювання явищ і процесів необхідно, щоб вони були представлені метрично, тобто в кількісних вимірах* (з навч. літ.).

МЕТРИ́ЧНО[2]. Присл. до **метри́чний**[2]. *М. Рильський писав, якою надзвичайно різноманітною метрично й ритмічно є Шевченкова поема "Гамалія"* (з наук. літ.); *Просодія містить класифікацію метрично важливих складників віршового мовлення* (з навч. літ.).

МЕТРІ́ВКА, и, *ж., розм.* 1. Відстань, яку вимірюють у метрах. *Розуміється, що ті метрівки брали не тільки одібрані Кузьмою хлопчаки, а брала їх уся дитяча хутірська громада* (Остап Вишня).

2. Те саме, що **метр**[1] 2. *Чучко, Соломаха і Олексій пішли услід за трактором. Захопивши біля палуби метрівку, Володимир зайшов наперед Чучка і, скочивши в свіжу борозну, виміряв глибину оранки* (В. Логвиненко).

3. Дошки, дрова довжиною в один метр. *Пропонуємо підлогу-метрівку* (з мови реклами).

...МЕ́ТРІЯ, ...МЕТРІ́Я. Друга частина складних слів, що відповідає поняттю **вимі́рювання,** напр.: а н т р о п о м е́ т р і я, г е о м е́ т р і я, н а н о м е т р і́ я, т е л е м е т р і́ я, т и п о м е́ т р і я.

...МЕТРІ́Я *див.* **...ме́трія.**

МЕТРО́, *невідм., с.* 1. Те саме, що **метрополіте́н.** *В метро спускаємося вмить по сходах-самоходах, — в підземних залах все блищить, аж захопило подих!* (Н. Забіла); *На роботі, в установах, у клубі люди пливли мимо, наче на ескалаторі метро* (В. Дрозд); *Пригадую, колись раз у нью-йоркському метро, де я сиділа, з головою поринувши в останній роман Тоні Моррісон, хтось ляпнувся поруч мене на сидіння* (О. Забужко); *Ми ввійшли у вестибюль метро, я вставив свою кредитку в найближчий автомат і одержав п'ять жетонів* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Поїзд метрополітену. *Хочу, щоб метро якнайдовше їхало до "Либідської", щоб їхало вічність* (А. Дністровий); *Нагадує* [коридор] *тунелі для електричок. Цікаво, чи ходить тут метро?* (Любко Дереш).

2. *розм.* Станція такого виду транспорту. *Електромобіль промчав мимо красивого купола метро, минув заквітчаний майдан перед парком і почав спускатися вниз* (О. Бердник); *Лікар Вербицька виходила останньою. Пішки йшла до винайнятої квартири біля метро "Арсенальна"* (Люко Дашвар).

МЕТРОБУ́Д, у, *ч.* Організація, що займається будівництвом метрополітену. *Зайчика зустрічала сестра, потім Зайчик з мамою поїхав на Хрещатик до дядька, він працював на метробуді* (Ю. Покальчук); *Улітку 1949 року метробуд заклав перші шахти, а перше з'єднання тунелів — між станціями "Хрещатик" та "Арсенальна" — відбулося у грудні 1951 року* (з газ.).

МЕТРОБУ́ДІВЕЦЬ, вця, *ч.* Будівник метрополітену. *Метробудівці розповідали поетам про життя своє і труд* (В. Сосюра); *Як тільки архітектори визначаться, метробудівці завершать увесь комплекс робіт і здадуть станцію під ключ* (з газ.).

МЕТРОБУ́ДІВКА, и, *ж.* Жін. до **метробу́дівець.** *На знімках ви бачите знаменитих метробудівок, що працювали пліч-о-пліч з чоловіками* (з газ.).

МЕТРОБУДІВНИ́К, а́, *ч.* Те саме, що **метробу́дівець.** *Рішення про будівництво першої пускової дільниці метрополітену в Харкові було прийнято 23 квітня 1968 року, а вже в червні до Харкова прибули перші метробудівники з Баку та Києва* (із журн.); *До виконання проекту будівництва метрополітену в столиці Аргентини Буенос-Айресі залучені й українські метробудівники* (з газ.).

МЕТРОБУ́ДІВСЬКИЙ, а, е. Стос. до метробуду і метробудівців, належний їм. *Метробудівський клуб влаштовував танці у великому фойє на другому поверсі* (А. Хорунжий).

МЕТРОБУДУВА́ННЯ, я, *с.* Будування метрополітену. *Справжнім іспитом для прохідників метробуду було спорудження проміжного вестибюлю станції "Арсенальна", який будувався кесонним методом. Таке рішення було новиною не тільки на будівництві Київського метрополітену, але й у світовому метробудуванні* (із журн.); *Фахівці з метробудування знайшли спосіб здешевити спорудження метрополітену* (з газ.).

МЕТРО́ВИЙ, а, е. Розміром, завдовжки, завширшки, завтовшки в один метр. *Чавунні труби метрових діаметрів стояли вряд* (Іван Ле); *У сірому циліндрі відчинилися дверцята метрової товщини* (О. Бердник); *Хряпнула синя крига на Дніпрі, темні розколини зазміїлися на всю її метрову товщину, в них проступила вода* (Ю. Мушкетик); *Мене знайомлять з гостем, але той одразу зосереджує увагу на Галинці, дарує їй велику, майже метрову ляльку, яку можна одягати, роздягати і яка вміє говорити кілька слів* (А. Дністровий).

△ **Метро́ві хвилі** *див.* **хвиля**[1].

МЕТРО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із метрології. *Навчальний посібник адресований студентам-метрологам старших курсів університетів, студентам технічних університетів* (з навч. літ.); *Хотілося б порадити керівникам підприємств більш уважно ставитися до потреби залучення метрологів до вирішення виробничих питань, пов'язаних із контролем якості продукції й обліку матеріальних та енергетичних ресурсів* (з газ.).

МЕТРОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **метроло́гія.** *Державний метрологічний нагляд здійснюють органи державної метрологічної служби* (з наук. літ.); *Важливого значення надають метрологічному контролю, у межах якого забезпечується єдність вимірювань у галузі охорони навколишнього природного середовища* (з навч. літ.).

МЕТРОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука про вимірювання, методи та засоби забезпечення їх єдності й способи досягнення необхідної точності. *Завданнями метрології є встановлення систем одиниць вимірювання, створення й зберігання основних еталонів цих одиниць і забезпечення перевірки точності практичних вимірювань* (з наук.-попул. літ.); *Є спеціальна наука — метрологія, що дає рекомендації, як проводити вимірювання для отримання найдостовірніших результатів* (з навч. літ.); *Пан Айвазовські не мав вищої освіти. Свого часу він вступив на факультет стандартизації і метрології якогось київського вузу, але його вигнали з другого курсу за "націоналістичні переконання", бо він ходив на пари у вишиванці* (Н. Сняданко).

МЕТРО́НІМ *див.* **матро́нім.**

МЕТРОНІМІ́ЧНИЙ *див.* **матронімі́чний.**

МЕТРОНІМІ́ЧНІСТЬ *див.* **матронімі́чність.**

МЕТРОНО́М, а, *ч.* Механічний прилад з маятником для відраховування на слух рівних невеликих проміжків часу, який застосовують при точних вимірюваннях, а також при визначенні швидкості й рівності ритму, темпу під час виконання музичних творів або фізичних вправ. *Ввімкнувся метроном, відлічуючи секунди. Прокотилася хвиля спалахів на табло* (М. Дашкієв); *У кімнаті почулося методичне цокання метронома: тук-тук-тук-тук-тук-тук* (А. Хижняк); * У порівн. *Серце цілительки, як метроном, відстукувало ритм ритуального танцю, яким вона розпочинала кожен свій сеанс* (Г. Тарасюк).

МЕТРОПА́ТІЯ, ї, *ж., мед.* Посилення маткових кровотеч без виразних хворобливих змін у статевих органах (спостерігається в юнацькому та клімактеричному віці). *Метропатію розглядають як однофазний, патологічно подовжений менструальний цикл* (з наук.-попул. літ.); *Лікування метропатії має бути спрямоване на зупинку маткової кровотечі й нормалізацію менструальної функції* (з навч. літ.).

МЕТРОПО́ЇЗД, а, *ч.* Поїзд метрополітену. *Якщо частота хвиль, генерованих рухом метропоїздів, дорівнює близько 50 Гц, то під час дії наземного транспорту частота коливань становить 8–15 Гц* (з наук. літ.); *Міст Метро — дво-ярусна споруда для руху метропоїздів та автотранспорту* (з наук.-попул. літ.).

МЕТРОПОЛІТЕ́Н, у, *ч.* Міська електрична залізниця, що проходить під землею в тунелях, а на поверхні — на мостах-естакадах або спеціально відведених ділянках вулиць. *Ажурна споруда станції метрополітену "Дніпро" постає перед нами* (В. Собко); *Ми зустрічалися на всіляких станціях метрополітену, щоразу на іншій* (Ю. Андрухович); *Потойбіч тролейбусної зупинки чорною пащекою зяяв підземний перехід, котрий провадив до метрополітену, й звідти валом валив народ* (Л. Кононович); — *Ви не відмовите мені, якщо я проведу вас до метро? Ви ж користуєтесь метрополітеном?* (Любко Дереш).

МЕТРОПОЛІТЕ́НІВЕЦЬ, вця, *ч.* Працівник метрополітену. *Київські метрополітенівці діляться з колегами досвідом експлуатації нового рухомого складу українського виробництва* (із журн.); *Більшість пасажирів з радістю бачать зміни в метро. Люди задоволені такою роботою міської влади nf метрополітенівців* (з газ.).

МЕТРОПОЛІТЕ́НІВСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **метрополіте́н** і **метрополіте́нівець.** *От уяви собі, що зараз на найближчу від тебе станцію прибуває стрімкий метрополітенівський поїзд* (Ю. Андрухович); *Слизький черв'як метрополітенівського поїзда вилетів з тунелю* (О. Ульяненко).

МЕТРОПО́ЛІЯ, ї, *ж.* 1. У Стародавній Греції — місто-держава (поліс) щодо заснованих ним в інших землях поселень (колоній). *Метрополією грецьких колоній був спочатку Мілет, пізніше висилають своїх колоністів Атени* (з наук. літ.); *Важливе місце в діяльності грецьких громадян посідала торгівля: з одного боку, з кочовиками — скіфами, а з другого — з грецькими метрополіями, куди доправляли продукти харчування, шкіру, сировину* (з наук.-попул. літ.); // *книжн.* Велике місто. *Франц Йосиф (невідомо, чи той самий) у своїх ланцюгових візіях бачив Чернівці східною метрополією, значно більшою від Львова і Відня, принаймні з кількома вищими будинками і значно глибшим цвинтарем* (Ю. Андрухович).

2. Держава, що володіє захопленими нею колоніями (у 1 знач.). *Поневоленим народам Азії й Африки остогидло класти свої голови в чужих їм війнах за інтереси їхніх метрополій, і вони взялися за зброю, щоб самим вирішувати свою дальшу долю* (Б. Антоненко-Давидович); *Складається враження, що частина комплектуючих нашої оптики взята за інерцією звідти, з колишньої метрополії. І це не дивно, бо понад триста років возз'єднання .. не могли не дати своїх наслідків* (Л. Костенко); *Історія свідчить, що кожна колонія, коли входить у силу, неодмінно виступає проти своєї матері-метрополії* (В. Кожелянко).

3. Місцеперебування найвищого духовного начальства. *Чудо св. Миколи з дитиною, втопленою в Дніпрі, мусимо вважати дуже блідою і невдатною копією Климентового чуда з хлопцем у морі. Та проте для свого часу воно мало значення .. Чи не можна надто бачити в ньому прояви деякого, зрештою, легко зрозумілого антагонізму між кліром нової метрополії Софії і старої, здеградованої Десятинної церкви* (І. Франко).

МЕТРОПО́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **метропо́лія.** — *Софіє, Ви грекиня? — Так, я грекиня, але з тих греків, які жили в Понтусі. Це чорноморські греки, принаймні, мої предки до метропольної Греції не мали жодного стосунку* (із журн.); *Літопис "Повість минулих літ" засвідчує метропольний статус стольного града Києва, адже Олег проголошує, що саме тут "буде мати городам руським"* (з наук. літ.); *Сучасна Братислава гармонійно сполучає в собі історію та сучасність, а також метропольні функції та камеральний характер багатьох закутків* (з наук.-попул. літ.); *Метропольний собор Христа-Царя (офіційна назва храму) — собор римо-католицької єпархії в Ліверпулі* (з навч. літ.).

МЕТРОРИ́ТМ, у, *ч., муз.* Чергування і співвідношення довгих і коротких долей і акцентів у рамках метра музичного твору. *Основні поняття метроритму: музична доля, метр, такт, тактова риска, розмір, дво-, три-, чотиридольні метри й розміри, паузи, способи збільшення звуків і пауз, знаки скороченого нотного листа, групування тривалостей, синкопа, затакт* (з наук.-попул. літ.); *Найважливіше в розвитку метроритму — виховання уміння витримати рівномірність у певному темпі* (з навч. літ.).

МЕТРОСЕКСУА́Л, а, *ч.* Послідовник метросексуалізму. *Лєра загинула в Альпах. Якось по-дурному. Якийсь молодик, нервовий метросексуал, напившись, потягнув її в гори. І вони безвісно зникли* (О. Ульяненко); *Він — метросексуал. Не*

здогадувався, що дорогий одяг так змінює людину (Люко Дашвар).

МЕТРОСЕКСУАЛІ́ЗМ, у, *ч.* Течія моди, що передбачає ретельне стеження чоловіків за своєю зовнішністю. *Метросексуалізм сьогодні став стилем життя для багатьох хлопців* (із журн.).

МЕТРОСЕКСУА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до метросексуала. *Метросексуальна маскулінність виявляється у способі життя чоловіка, орієнтованому на невпинну турботу про себе* (із журн.).

МЕТРОСЕКСУА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **метросексуа́льний.** *Причиною появи такого суспільного феномену, як метросексуальність, уважається зміна соціальних ролей у суспільстві. Жінка все більше проникає на чоловічу територію, чоловік же, у свою чергу, намагається почерпнути дещо із життя слабкої половини людства* (з наук.-попул. літ.); *Кількість чоловіків, що приділяють серйозну увагу своїй зовнішності, питанням моди, здоров'я, косметики, з кожним роком зростає. Причому феномен метросексуальності став явищем глобальним* (із журн.).

МЕТРОСТРУКТУ́РА, и, *ж., літ.* Метрична структура вірша. *У рядках Юрія Яновського "Хлюпнуло море з розгону на мокре каміння, Піна осіла на берег валочком білявим..." у п'ятій стопі дактиля бракує, для повноти метроструктури, останнього складу* (з навч. літ.).

МЕТРОЦИ́Т *див.* **метроци́ти.**

МЕТРОЦИ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **метроци́т,** а, *ч.), біол.* Материнські клітини, які в процесі поділу утворюють нові, дочірні клітини. *У роботі особливу увагу приділено процесу морфогенезу та функціонуванню метроцитів* (з наук. літ.); *Метроцити — великі клітини овальної або округлої форми, пелікула яких утворює глибокі інвагінації* (з наук.-попул. літ.).

МЕТУШИ́ТИСЯ, шу́ся, ши́шся, *недок.* Рухатися безладно, похапливо або заклопотано; робити що-небудь, поратися, порядкувати поспішно. *Валерій Холод ніколи не метушився. Здавалося, що ця людина аж ніякісінької уяви не має про те, що таке поспіх* (М. Білкун); *Він бачив згори усе людське стовписько, що заклопотано метушилося, та метушня здавалася йому смішною й безглуздою* (В. Дрозд); *Мати .. метушилася коло гості, й та кланялася до княгині Ради, торкаючись правицею втоптаного снігу* (І. Білик); * Образно. *Метушилися пошматовані хмари по небу* (Іван Ле); // *біля (коло) чого, з чим і без дод.* Робити якусь справу, що потребує багато клопоту, зусиль; клопотатися. *Чого то і сей рік власне Ліля взяла на себе тую біганину: .. минулий раз вона ж метушилася з концертом* (Леся Українка); *На одному обійсті метушилися люди біля молотарки* (М. Трублаїні); *На толоці щось творилося. Хропіли коні, лунали команди, метушилися людські тіні* (Р. Андріяшик); *Раїса метушилася на кухні. Каструлі дзвенять, дрова у печі потріскують* (Люко Дашвар).

МЕТУШІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **метуши́тися.** [Л ю б о в:] *Невже вам ніколи не спадало на думку, що всі оці наші заходи, метушіння все це робиться, аби тільки не сидіти склавши руки?* (Леся Українка); *Пройшли літа. Життя не в поєдинках — У метушінні сірім прокотилось і плеснявою сірою взялось* (М. Рильський); *Худоба, зігнана гамором і метушінням, рушала крізь табір, вибираючись у долину* (С. Жадан).

МЕТУШЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Який багато метушиться; схильний до метушні (у 1 знач.). *Метушливі хлоп'ята, мов горобчики, зграйками зривалися з місця і з одчайдушним вереском перелітали на протилежний бік вулиці* (С. Журахович); *Я дивився в траву, на метушливу мурашку, що тягла кудись більше від себе .. яйце* (Ю. Збанацький); *Збіглися сюди купці, що гостювали в хана: голоколінні венеціанці, метушливі греки, бородаті московіти; виповзли в чорних сутанах польські єзуїти* (Р. Іваничук); *За тобою відразу виникає якийсь метушливий і дуже кучерявий тип у куцому плащі зразка пізніх шістдесятих, із шиєю, завинутою відразу в кілька строкатих і досить нечистих хустин* (Ю. Андрухович); // Який свідчить про відсутність спокою, врівноваженості; безладний, поквапливий. *Він ніколи не дозволяв собі нічого різкого або метушливого в своїй поведінці* (В. Домонтович); *Рухи його були непевні, метушливі* (М. Руденко); *Невеличкий, приземкуватий, з круглою, як недозрілий кавунець, головою, з метушливими очицями, які, здавалося, ось-ось кудись утечуть, Хоменко не сподобався їм уже одним своїм виглядом* (Ю. Мушкетик).

2. Сповнений метушні (у 1 знач.). *На палубі ані душі. Завжди галасливе і від скуки метушливе життя пароплава ще спало* (Мирослав Ірчан); *Вся ця забава в бойовисько була така рухлива й метушлива, що ми ледве встигли побачити, як раптом довга парникова рама опинилась біля муру і по ній, мов в'юн, вихопився Янек* (Олесь Досвітній); *Я не люблю правдешнього сільського життя, далека від романтики людина. Та й метушливого міста не зумів полюбити, хоч батьки з села до обласного центру перебрались, коли я в шостий ходив* (В. Дрозд); *Шлойма не дуже любив прем'єри через їхню метушливу атмосферу, але певні приємні моменти у них таки цінував* (О. Ірванець).

МЕТУШЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **метушли́вий.** *Її нітрохи не переймало, як це виглядає збоку, і що, можливо, така метушливість не личить принцесі королівської крові* (О. Авраменко, В. Авраменко); *З незвичною для себе метушливістю він вийшов з-за столу, підсунув стілець до гості* (А. Кокотюха); *У цього хлопа виважені, позбавлені метушливості рухи* (Г. Вдовиченко); *Місто одразу загубило свою спокійну метушливість* (Ю. Яновський).

МЕТУШЛИ́ВО. Присл. до **метушли́вий.** — *Ану, пусти його! Пусти! — верещала Емілія і метушливо стрибала з брили на брилу, гарячково шукаючи порятунку* (Ю. Винничук); *Татко метушливо шукав якісь папери, щось перекладаючи на столі тремтячими руками* (О. Забужко); *З-за сірого куба Дому ідейної роботи по схилу пагорба невпевнено дряпалися дві квадратноплечі постаті, метушливо роззираючись навсібіч* (О. Ірванець); *Ілія знову захотів жити тої миті, коли почув над головою різкі крики круків. Метушливо і безпорадно замолотив по воді важкими, як колоди, руками — намагався учепитися за край ополонки* (Люко Дашвар).

МЕТУШНЯ́, і, *ж., розм.* 1. Те саме, що **метушіння.** *Метушня на вулиці була така, що годі було й зміркувати, хто йде чи тікає* (О. Маковей); *Задзеленчало розбите скло, почулися крики. — Банда! Банда!!! — моторошно пролунало на весь вагон. Зчинилися крики, метушня* (О. Гончар); *На другий день споглядання за новоприбулими він відчув неспокій, і чим більше споглядав з балкона на їх веселу метушню, тим невідступніше почуття неспокою переростало в зане-*

покоєння, а потім і в тривогу (Д. Білий); *Весілля було назначене за місяць, але приготування почалися негайно. Метушня охопила Міленчин будинок* (С. Андрухович); // Шум, гамір, пов'язані з цією дією. *Серед реву гармат, що доходив із північного сходу, вмішувався якийсь інший, відмінний від воєнної метушні гамір* (Н. Кобринська); *Щойно зник Булгаков, як за дверима почулась якась метушня, голосна розмова* (І. Кулик); *Почулася метушня й відчайдушний вереск, який явно не належав капітанові* (Ю. Винничук).

2. Дріб'язкові справи, клопоти. *Минулась молодість, пролинула ціла епоха в химерній авантюрницькій метушні* (О. Довженко); *Попрацювавши години півтори, вона піймала себе на думці про ранкову подію, за яку в денній метушні вона зовсім забула...* (В. Домонтович); *Його життя — швидкісне гортання книг і журналів, кололітературна метушня, сутички з побратимами по перу* (Я. Гримайло); *Втомлений цілоденною метушнею, Сергій уже збирався піти додому* (М. Дашкієв).

◇ **(1) Ми́шача метушня́** – клопоти, суєта через дрібниці. *Плюєш — і звільняєшся від .. мишачої метушні дрібних людей, що схована за лаштунками комерційного живопису* (С. Процюк); *Державний переворот 1851 р., що призвів до встановлення Другої імперії, Золя зображує як трагіфарс. Він постає на сторінках роману мишачою метушнею нищих і підлих* (з навч. літ.).

МЕТУШНЯ́ВА, и, *ж., розм.* Те саме, що **метушня́**. *Засліпило його* [Німого] *й збаламутило серед церков, торговищ і людської метушняви, приголомшили високі вали, золото покрівель на соборах, княжі палати* (П. Загребельний); *В Києвому городі панувала щоденна метушнява* (І. Білик); *Охоплені жахом пасажири металися по палубі, заламували руки, перехилялися через борти, бігали до машини, зчиняючи ту зовсім непотрібну метушняву, яку породжує паніка* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

МЕ́ТЧИНГ, у, *ч., екон.* 1. Метод обліку та оцінювання підприємницьких ризиків. *Для зниження рівня ризиків використовують так званий метчинг, згідно з яким сума надходжень валюти віднімається від величини її відтоку і таким чином визначається реальний розмір ризику в статиці та динаміці* (з навч. літ.).

2. Регулярне звіряння купівель та продажів біржовими дилерами. *Метчинг передбачає отримання підтвердження продавців і покупців за цінами і кількістю контрактів у кожній угоді* (з наук.-попул. літ.).

МЕТЧІ́Й, *присл., діал.* Скоріше, швидше. *Я метчій до Марусі* (Марко Вовчок).

МЕФІСТО́ФЕЛЬСЬКИЙ, а, е. Такий, як у Мефістофеля. *Гостра мефістофельська борідка надавала якоїсь упертої рішучості всьому обличчю* (І. Кириленко); *Німець відлетів у кущі, сів у зелене крісло, склав на грудях руки і, покивуючи лівою ногою, заспівав мефістофельським голосом: "У вас жа-ар..."* (Григорій Тютюнник); *Плащ символізував для нього* [Івана Кириловича] *"світову скорботу" плюс мефістофельську зневагу до буденності світу сього* (В. Дрозд); *Заводій безжурно всміхався, водночас примудряючись зводити на переніссі свої мефістофельські брови* (Н. Околітенко); // *перен.* Уїдливо-насмішкуватий. *Олекса посміхається мефістофельським посміхом* (Г. Хоткевич); *Вже ешелони розійшлись, а той беззвучний мефістофельський сміх стояв, як привид у фантазії вимученої, невиспаної людини* (І. Багряний); *Виявляється, він .. спостерігає за ними зі своїм мефістофельським усміхом* (О. Гончар); *Ледь чутно долинав з-над верети густого туману чийсь злісний демонський сміх, мефістофельський регіт* (С. Процюк).

МЕХ... Перша частина складних слів, що відповідає слову **механі́чний** у 1 знач., напр.: м е х д о ї́ н н я, м е х з а г і́ н, м е х к о л о́ н а, м е х к о́ р п у с.

МЕХАНІЗА́ТОР, а, *ч.* Фахівець із механізації. *Андрій Дорошенко по військовій лінії пішов, коренем зміцнів, генералом став. А батько... Батько — інженер-механізатор* (Іван Ле); — *Що, не могла б учителькою в селі працювати? А ти яким-небудь механізатором?* (В. Нестайко); — *Вона їде за призначенням у село. А ви не хочете... Там вона вийде заміж за механізатора широкого профілю* (О. Чорногуз); // Той, хто обслуговує машини та механізми (перев. в сільському господарстві). *Гуркотом машин повниться степ, один за одним механізатори рушають до місця робіт* (О. Гончар); — *Дочекаємося початку навчального року, приїде наш механізатор, попросимо екскаватор, розкриємо твою печеру за півгодини* (О. Бердник); *Миколай за кілька літ переїхав у Чернігів; поставив собі хату в сусідньому селі, де працював механізатором* (Ю. Мушкетик); *Мене записали в рільники, а Гараська — в механізатори* (П. Запаренко).

МЕХАНІЗА́ТОРКА, и, *ж.* Жін. до **механіза́тор.** *Молоденькі механізаторки готували трактори до денної зміни* (М. Циба).

МЕХАНІЗА́ТОРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **механіза́тор.** *З-за тернових кущів, що ряхтіли червонястим листом та зелено-сизими ягодами, вигулькнула галявина, на якій до війни був механізаторський табір* (Микита Чернявський); *У нас у школі був механізаторський гурток* (П. Загребельний); *Машинно-тракторні станції (МТС) — державні організації, які зосереджували сільськогосподарську техніку й виконували механізаторські роботи в колгоспах і радгоспах* (з навч. літ.).

МЕХАНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Оснащення виробництва машинами та механізмами; повна або часткова заміна засобів ручної праці машинами та механізмами. *Він міг говорити з Осокіним про руду, механізацію, але не міг знайти з ним тієї спільної, щирої мови, що зближує серця* (Д. Ткач); *Якби краще дбали, то вже й сьогодні багатьох жінок могла б повивільняти від шкідливих робіт уся ота механізація та автоматика, що йде людині на зміну* (О. Гончар); — *Ти вчився на відділі механізації сільського господарства. Так же чи ні? — питаю* (П. Запаренко); — *Розвиток цивілізації не зупиниш. Майбутнє за містом, а не за Кривим Хутором. За технікою, за механізацією, за наукою* (В. Нестайко).

(1) Ко́мплексна механіза́ція — механізація певного комплексу робіт. *У більшості підприємств харчової промисловості впроваджені безперервний технологічний процес, комплексна механізація та автоматизація виробничих процесів* (з навч. літ.); *Комплексна механізація — це заміна ручної праці машинною на всіх взаємозв'язаних процесах виробництва* (з публіц. літ.); *Комплексна механізація контролю зварних з'єднань — найважливіше завдання трубозварювального виробництва* (з газ.).

МЕХАНІ́ЗМ, у, *ч.* 1. Пристрій, що передає або перетворює рух. *За вибалком машина почала кривуляти, як п'яна, — ми думаємо, що куля вдарила в механізм* (Ю. Яновський); *Вчений майстер показав, як треба заводити годинник і до-*

глядати механізм (П. Загребельний); *Невидимі механізми завмерли. Таємні осі перестали обертатися. Стільці й балкони спинилися, іржаво скреготнувши при гальмуванні* (Ю. Андрухович); * У порівн. *Я не чую своїх ніг, не керую ними, вони носять мене самі, мов заведений механізм* (М. Коцюбинський); // Те саме, що **маши́на** 1. *Скільки чудових механізмів одержали й одержують шахти: вугільних стругів, гірничих комбайнів, врубівок та іншого добра* (Ю. Яновський); *Так, це була та електрика, яка, виявляється, дає людям не тільки світло, а може рухати й механізми* (Б. Антоненко-Давидович); — *Ох, орли!.. Механізмів нагнали, а вмивальник за три копійки прихопити забули...* (О. Гончар); — *Залишки механізмів свідчать про досить високий рівень культури. Принципу роботи машин зрозуміти не можна, бо корозія повністю роз'їла майже всі деталі* (О. Бердник).

2. *чого, які.* Сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне і т. ін. явище. *Франциск мріяв про фільм, який відбувався би на сонному ландшафті. Він спостеріг, що механізм снів полягає ні в чому іншому, як у поєднанні добре знаного за принципами невідомої логіки — так, як не могло би бути на одному ландшафті* (Т. Прохасько); *Механізми, що забезпечують адаптацію особини й популяції до змін умов середовища, вивчають різними методами* (з наук. літ.); *Розглядаючи взаємодію лікарської речовини й організму, потрібно визначити поняття первинної фармакологічної реакції, механізм якої ґрунтується на посиленні чи пригніченні біофізичних, хімічних, біохімічних і фізіологічних процесів у клітинах* (з навч. літ.).

3. *чого або який, перен.* Внутрішня будова, система чого-небудь, що забезпечує порядок у якому-небудь виді діяльності, процесі. *Генерал Глазунов обвів очима всіх присутніх і сказав дуже тихо: — Забудьте на цей час накази, труднощі, всю суєту, весь механізм війни. Ідіть до солдатів і скажіть їм найголовніше* (О. Довженко); *Держава повинна мати* [щодо ситуації з мовою] *глибоко продуману гуманітарну політику, створювати механізми ефективного впливу, координувати зусилля своїх вчених і митців* (Л. Костенко); *Народ український пройшов через страшні механізми нищення* (М. Андрусяк).

4. *філос.* Те саме, що **механіци́зм.** *Окремі риси механізму зустрічаємо вже в античному атомізмі* (з навч. літ.).

Мальтійський хрест (механізм) *див.* **хрест.**

△ **Дина́міка маши́н і механі́змів** *див.* **дина́міка; Зубча́ста переда́ча <Зубча́стий механі́зм>** *див.* **переда́ча; (1) Кулачко́вий механі́зм,** *техн.* — триланковий механізм, що складається з двох рухомих ланок: кулачка чи копіра, що здійснюють, відповідно, обертальний або поступальний рух, та штовхача (або коромисла), а також стояка. *Як правило, вхідною ланкою кулачкового механізму є кулачок, вихідною — штовхач* (з навч. літ.); **Фрикці́йна переда́ча <Фрикці́йний механі́зм>** *див.* **переда́ча; (2) Храпови́й механі́зм,** *техн.* — зубчастий механізм, який дає можливість передавати оберти тільки в одному напрямку (у годинниках, підіймальних машинах і механізмах і т. ін.) або забезпечує періодичний обертовий рух в одному напрямку із зупинками (у механізмах подання автоматичних ліній). *Основними частинами храпового механізму є стояк, храповик (зубчасте колесо), важіль і деталь з виступом, яку називають собачкою* (з навч. літ.).

МЕХАНІЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **механізува́ти.** *На підприємствах, де процеси оброблення сировини механізовані, попередньо оброблені продукти доводять до готовності* (з навч. літ.); *Усі процеси гірничозбагачувальних комбінатів надто трудомісткі, на сучасних підприємствах вони повністю механізовані* (із журн.); // **механізо́вано,** *безос. пред. Забавку й естетичну окрасу — водограї — було механізовано й раціонально використано для зрошування* (Ю. Смолич); *Екзотику мандрівки на Таїті механізовано, налагоджено, обставлено комфортом останніх досягнень техніки* (В. Домонтович); — *В них теж усе механізовано... Вони можуть за добу перескочити — знаєш скільки?* (О. Гончар); *Дівчина побачила безкраї поля, на яких все було механізовано* (О. Бердник).

2. *у знач. прикм.* Оснащений машинами та механізмами. *Там, на півдні, передбачалось створити міцний кулак і розбити ворога, прорвавши його фронт за допомогою механізованих і моторизованих частин* (М. Трублаїні); *Пройшла вже піхота, слідом за нею завзято прогарцювала кавалерія, рушили, нарешті, механізовані частини* (В. Владко); *Рухалася механізована піхота* (С. Журахович); *Ти можеш побачити, як їм назустріч виповзає механізована міліцейська колона* (Ю. Андрухович).

3. *у знач. прикм.* Пов'язаний із застосуванням машин та механізмів. *Люди орють, мабуть, під озимину, де-не-де кіньми, здебільша коровами, лиш на одному займищі — механізована оранка* (Є. Доломан); *Гарасько простягає руку, колосся лоскоче йому долоню, і він замріяно усміхається. Чи не про механізовану підкормку мріє?* (П. Запаренко).

МЕХАНІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Устатковувати машинами, механізмами; переводити на механічну тягу, енергію. — *Поки ви були в командировці, ми генератора для Ковалівки зібрали й випробували. Троє таких сіл може освітити і механізувати* (В. Кучер); // Замінювати ручну працю працею машин, механізмів. *Варто починати думати про закордонних сезонних працівників, якщо не плануємо механізувати процес збирання та вирощування на великих площах* (із журн.); — *Відремонтував я достроково всі трактори, всі комбайни, весь інвентар... Та це ще не все! Запчастини всі в мене є! І це не все! Механізував усі ферми, покопав ставки...* (Остап Вишня); *Бригадир .. запевняв, що він кров з носа, а ферму на той рік повністю механізує* (О. Гончар); *Так оце я й мислю: як би то механізувати підкормку? Все ж то вручну та вручну* (П. Запаренко).

МЕХАНІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док.* 1. Ставати механізованим. *Людське життя гранично механізувалося і більше нагадує заводський конвеєр* (із журн.); // *перен.* Робитися машинальним. *Інтимні наші стосунки давно механізувалися: як тільки може, вона їх оминає* (Валерій Шевчук).

2. *тільки недок.* Пас. до **механізува́ти.** *Складається драматична ситуація, коли інтелектуальні операції механізуються, технологізуються і відриваються від повсякденного людського мислення* (з наук.-попул. літ.); *У вугільній промисловості вдосконалювався шахтний транспорт, механізувалися зарубка й відбивання вугілля* (з навч. літ.).

МЕХА́НІК, а, *ч.* 1. Фахівець із механіки (у 1, 2 знач.). *Батько затявся і стояв на своєму — світ синові розкрити, на механіка, а то й на інженера вивчити* (Б. Антоненко-Давидович); — *Уявіть собі, що зникли механіки та інженери, які розуміють конструкцію. Що сталося б?* (О. Бердник);

— *Мати біля старшого сина живе, він ковалем у лісництві працює. Молодший брат на механіка вивчився* (П. Запаренко); // Той, хто займається питаннями механіки. *Ти* [Леонардо да Вінчі] *не тільки художник, а ще й інженер, архітектор, механік* (П. Тичина); *Я не знаю, чого він не вміє або не може. Він і механік, і електрик, і по різних там радіоштуках (що ото на транзисторах, напівпровідниках)* (В. Нестайко).

2. Той, хто стежить за роботою машин і механізмів, лагодить їх. *В залу увійшли два французи сахаровари* [цукровари], *за ними слідком прийшли два поляки з канцелярії, якийсь старий кавалер, товстий німець Монтаг і механік англічанин* [англієць] (І. Нечуй-Левицький); — *Хто тут у вас механік чи шофер? Панові начальнику треба машину полагодити* (К. Гриб); * У порівн. *Бойові порядки військ з усіма пасами до них, з усіма трибками і гвинтиками зараз сприймалися Хомою як одне нерозривне ціле, побудоване з біса мудро, і він уже сам, як той механік, міг збагнути — і на зір, і на слух — всю цю машинерію* (О. Гончар); // Той, хто керує роботою деяких машин і механізмів. *Механік за стіною пускає апарата .. На екрані миготять шматки чергових знімань якоїсь режисерської групи* (Ю. Яновський).

МЕХА́НІКА, и, *ж.* 1. Наука про механічний рух тіл і взаємодію між ними, що при цьому виникає. *Єгиптяни знали найважливіші закони механіки, завдяки яким уміли пересувати з місця на місце великі маси* (І. Крип'якевич); *То була німецька нижча реальна школа, в якій викладали катехізис* [катехизис], *біблійну історію, красне письменство, арифметику, німецьку мову, геометрію, стереометрію, механіку, географію, природознавство, фізику, малювання, будівництво* (І. Пільгук); — *За всіма законами фізики і механіки ця машина не мала права рухатись!..* (М. Циба); *Основне завдання механіки — пізнати закони механічного руху матеріальних тіл, взаємодій між тілами; передбачати поведінку тіл на основі законів механіки; визначати механічний стан (координати та швидкість руху) тіла в будь-який момент часу* (з навч. літ.).

2. Галузь техніки, що застосовує закони про рух і сили для розв'язання практичних завдань. — *Ми з моїм приятелем-італійцем довго вчились механіки, довго розкидали розумом та роздивлялись, як зроблені дзиґарі на баштах* (М. Коцюбинський); // Сукупність механізмів (у 1 знач.). *Скільки радощів материнському серцю від того, що він добре вчиться, що вчителі його хвалять, кажуть, що в нього є математичні здібності, а те, що в нього є нахил до всякої механіки, до радіотехніки, це вона й сама знає* (О. Гончар); *Це прохання не те щоб здивувало Родикового батька, навіть навпаки, — той замислився, але, знаючи любов його, Віталія, до механіки, повів на завод, де займав посаду директора* (О. Ульяненко); *Знавець механіки сільської, Зарецький правив щось про млин* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

3. *перен., розм.* Складна прихована будова чого-небудь. — *Забажаєш пізнати внутрішню структуру, так сказати, механіку твору, потім складники, з яких його скомпоновано* (І. Франко); *Найцікавіше вже сталося під час роботи над автокоментарем, оскільки це перша спроба якогось там самоаналізу і цілком відверта демонстрація механіки виникнення текстів* (Ю. Іздрик); *Сюжет абзацу переважно формувався настроями і механікою, способом мислення ужитих мов чи був радше артикуляційним — так, щоб було приємно, чи тяжко, чи смішно, чи страшно, чи ще якось вимовляти* (Т. Прохасько); // Про хитро замаскований учинок, справу. — *А начальника лабораторії навіщо заарештували? От уже знайшли кандидатуру. Механіка цієї справи мені цілком ясна, мене саму Малахов взяти не наважився, так на тому начальникові окошилося* (В. Собко).

△ **(1) Ква́нтова (хвильова́) меха́ніка** — розділ теоретичної фізики, який вивчає закони руху елементарних частинок та інших об'єктів мікросвіту. *Зроблено спробу побудувати модель маси за допомогою об'єднання ідей хвильової механіки й самогравітації* (з наук. літ.); *При високих тисках металізуються й інші речовини. Їхні властивості у всіх агрегатних станах вивчає квантова механіка та статистична фізика* (з наук.-попул. літ.); *Дискретні перетворення активно вивчали у зв'язку з побудовою квантової механіки, зокрема квантової теорії елементарних частинок* (з навч. літ.); *Хвильовій механіці судилося розвиватися у XVIII ст., коли була подолана однобічність балістичних уявлень* (з навч. літ.); **(2) Класи́чна меха́ніка** — розділ фізики, який вивчає рух на основі законів Ньютона та принципу відносності Галілея. *Шлях, на який став Галілей, вів до класичної механіки зокрема й до класичної науки загалом* (з наук.-попул. літ.); *Закон збереження маси тіл є одним з основних законів тих явищ природи, які вивчають у класичній механіці* (з навч. літ.); *Я говорив про крила й закон всесвітнього тяжіння, про теорію ймовірності та класичну механіку. Звісно, все це було ретельно запаковане в яскраву казкову обгортку, аби вона не злякалася* (І. Роздобудько); **(3) Ма́трична меха́ніка** — розділ теоретичної фізики, що описує квантові закони руху. *Незабаром з'ясувалося, що і матрична механіка, і хвильова механіка — різні форми єдиної теорії, що отримала назву квантової механіки* (з наук.-попул. літ.); *Матрична механіка — математичний формалізм квантової механіки, розроблений Вернером Гейзенбергом, Максом Борном та Паскуалем Йорданом* (з навч. літ.); **(4) Небе́сна меха́ніка** — розділ астрономії, який вивчає рух небесних тіл; самий рух тіл Сонячної системи. *Бурхливий розвиток природознавства розпочався з XV ст. Спочатку швидкого розвитку набули небесна механіка, балістика, далі — хімія, фізика, а вже потім — біологія* (з наук. літ.); *Закони небесної механіки покладено в основу теорії руху космічних апаратів* (з навч. літ.); **(5) Ре[л]ятивістська меха́ніка** — розділ фізики, що вивчає рух тіл, швидкість яких сумірна зі швидкістю світла. *У релятивістській механіці повна енергія — це сума кінетичної енергії тіла та його енергії спокою* (з наук.-попул. літ.); *Ви дізнаєтесь про те, що пояснюють закони І. Ньютона і чим класична механіка відрізняється від релятивістської механіки А. Ейнштейна* (з навч. літ.).

МЕХА́НІК-ВОДІ́Й, ~а-~я́, *ч.* Той, хто виконує одночасно функції механіка (у 2 знач.) і водія (у 1 знач.). *Здавалось, машина злилася з механіком-водієм, здавалось, розпластавшись, вона човном ковзнулася по містку* (М. Стельмах); *Механік-водій давав повний вперед, збиваючи полум'я зустрічним вітром і надіючись випорснути з вогняного мішка* (О. Гончар); *Механіки-водії змащують мотори, заправляють машини пальним, оглядають, обстукують ключами траки, аби переконатися, що вони не підведуть на марші* (Є. Доломан); *Може, Микола був механіком-водієм, як десятки, сотні моїх земляків у 26-й гвардійській взірцевій танковій дивізії?* (О. Шугай); *Поточний ремонт пошкоджених озброєння і*

техніки здійснюється, як правило, у місцях виходу з ладу або в найближчих укриттях силами екіпажів, механіків-водіїв і ремонтно-евакуаційними групами (з мови документів).

МЕХАНІ́СТ, а, *ч.* 1. Те саме, що **механіци́ст.** *Механістами в природознавстві вважаються Галілео Галілей, Ісаак Ньютон, П'єр-Сімон Лаплас* (з наук.-попул. літ.).

2. *іст.* В СРСР у 20-ті роки XX ст. — філософ, що стояв на позиціях ототожнення діалектики з сучасною механікою. *У середині 20-х років у Радянському Союзі відбулося розмежування філософів на механістів і діалектиків* (з наук.-попул. літ.); *Механісти прагнули очистити діалектику Маркса від гегельянства, підміняли діалектичну концепцію розвитку теорією рівноваги* (з навч. літ.); — *Це я над мисочками квокчу? Ти, ти, товаришу... ти... вульгарний механіст!* (М. Стельмах).

МЕХАНІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до механіцизму, побудований на його принципах. — *Годинник, — твердив він, — це — річ чистої ідеологічної умоглядності, абстракція, продукт теоретичних розумувань. Він не більше як ідеологічна категорія, безпосередньо пов'язана зі схемою механістичного мислення XVII століття* (В. Домонтович); *Ім'я професора Брауна свого часу гриміло в науці. А потім він почав поступово скочуватись до механістичних позицій* (М. Дашкієв); *Наші уявлення про світ, наше світобачення досить механістичні: планета Земля обертається довкола Сонця, Сонце — довкола центру Галактики, Галактика входить в систему Метагалактики...* (О. Бердник).

△ **Механісти́чний (механі́чний) матеріалі́зм** *див.* **матеріалі́зм.**

МЕХАНІСТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **механісти́чний.** *Визнаючи матерію як основу буття всіх речей, французькі матеріалісти XVIII століття через метафізичність і механістичність своєї позиції не змогли поглянути на світ як на процес* (з наук.-попул. літ.); *Механістичність і метафізичність класичної науки змінилися новими діалектичними установками загального зв'язку і розвитку* (з навч. літ.).

МЕХАНІСТИ́ЧНО. Присл. до **механісти́чний.** — *Чому ти так механістично підходиш до проблеми генетики? — сказав я* (О. Бердник); *У цілому для філософських міркувань Т. Гоббса характерна орієнтація на тілесне, а тому і світ, і людину, і державу він змальовує механістично* (з навч. літ.).

МЕХАНІЦИ́ЗМ, у, *ч.* Філософське вчення, що зводить усю багатогранність світу до механічного руху однорідних часток матерії, а складні закономірності розвитку — до найпростіших законів механіки. *Наука, відірвана від практики, створює умови для проникнення в неї ідеалізму й механіцизму* (з наук.-попул. літ.); *Механіцизм у науці зайняв домінантне становище значною мірою завдяки тому, що виявив можливості універсального об'єктивного засобу подання розмаїтості явищ природи* (з навч. літ.); *"Ні, ні! — заперечив він сам собі майже з розпачем. — Це — безглуздя, нісенітниця! .. Та й який може бути мозок, коли кожна окрема комаха — примітивна істота? Ні, отака гіпотеза — механіцизм чистої води!"* (М. Дашкієв).

МЕХАНІЦИ́СТ, а, *ч.* Послідовник, прихильник механіцизму; механіст. — *Дуже складний процес ви намагалися з'ясувати за допомогою примітивних формул механіки. І ось такої ж помилки припускаються механіцисти* (М. Дашкієв); — *Хіба життя — то лише якийсь біологічний комп'ютер, як гадають механіцисти?* (О. Бердник).

МЕХАНІ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до механіки (у 1 знач.); пов'язаний з процесами та явищами, які вивчає механіка. *Ось мигнуло щось перед очима — жовте, кругле, дрібненьке... Невже філоксера?.. Ні, то не філоксера, то від механічної уразки напухла мочка...* (М. Коцюбинський); *Ще зовсім не доведено суто механічну роль серця, та й гість мій навряд чи мав на гадці саме це* (І. Білик); *Законом природи (другий закон термодинаміки) є напрям переходу енергії: упорядкована механічна енергія матеріальної точки перетворюється на теплову енергію* (з наук.-попул. літ.); *Про механічну роботу говорять тоді, коли тіло змінює своє положення в просторі (переміщується) під дією сили* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **механісти́чний.** *Розвиток уявлень про категорії часу і простору в сучасній фізиці відбувається одночасно з переглядом механічної картини світу, тобто із спростуванням концепції Ньютона про час і простір* (з навч. літ.); // *перен.* Який не враховує складності та своєрідності явищ, не проникає в їхню суть; поверховий *(див.* **поверхо́вий**[2] 2). *Законопроект передбачав визначати поняття району, міста, села залежно від чисельності населення. Цей механічний підхід не був підтриманий* (із журн.).

3. Стос. до механізмів (у 1 знач.); який діє або здійснюється за допомогою механізмів. *Повзуть задумано гармати на механічному ходу* (В. Сосюра); *Ходили найдивовижніші чутки й плітки про механічних людей. Казали, що Живокіст має намір замістити ними живих робітників* (М. Білкун); *Він розрахував опромінення насіння буряка з допомогою механічного модулятора, це має підвищити цукристість буряків* (Ю. Мушкетик); *Може, то й не була виставка літографій у музеї старожитностей. Може, виставка механічних годинників у музеї патанатомії?* (Ю. Андрухович); *Механічні двері літака почали затягатися, неначе рана* (О. Ірванець).

4. Який має безпосереднє відношення до виготовлення або ремонту машин і механізмів. *Ось уже третій місяць, як Олександр працює на механічному заводі* (П. Панч); *Біля механічної майстерні бухкотів і дуже курів димом двигун — крутив широкими й вужчими пасами якісь невідомі нам верстати крізь прорубані у стіні діри* (Григір Тютюнник); *В середині січня застрайкували робітники залізничних майстерень, механічних і шкіряного заводів, тютюнової фабрики* (М. Олійник); // *у знач. ім.* **механі́чна,** ної, *ж.* Майстерня, у якій виготовляють або ремонтують машини і механізми. *Механічна. У ритмі з руками поспішають машини* (В. Сосюра).

5. *перен.* Не пов'язаний із свідомістю, який виконується без участі волі людини; автоматичний, машинальний. *Ремісники, змушені спеціалізуватися на одній, механічній, звичайно посидющій роботі .. день у день, тиждень за тижнем і рік за роком, тратять еластичність духу, енергію* (І. Франко); — *По-моєму, це не людина... це робот... — Звідки ти взяв? — Глянь — рухи в нього механічні* (О. Бердник); *Таубенфельд став перед нею. — Уявіть, що ви не полонена. — .. Я не хочу завдавати собі душевних мук, — тоном механічного повтору одмовила Марія* (Ю. Бедзик).

△ **Механісти́чний (механі́чний) матеріалі́зм** *див.* **матеріалі́зм.**

МЕХАНІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж., перен.* Абстр. ім. до **механічний** 5. *Віктор ішов і насолоджувався: точність і упевненість, механічність його кроків нагадувала просування годинникової стрілки* (Олекса Ізарський); *У рухах і вчинках моїх була якась механічність* (В. Рубан); — *Налий-но ще п'ятдесят; не виношу рутини кожноденної механічності побутових маніпуляцій* (С. Процюк); *У її уяві прибирання перетворювалося на специфічний різновид аматорського балету, однаково далекого як від артистичної досконалості, так і від завченої механічності* (Н. Сняданко).

МЕХАНІ́ЧНО, *присл.* 1. За допомогою, при застосуванні механізмів. *30 квітня 1877 р. французький аматор Шарль Кро представив Французькій академії наук свій винахід, названий "фонографом", що дозволяв механічно записувати звук на скляний диск, укритий сажею* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Присл. до **механі́чний** 5. *Ватя почувала тривогу в душі, але механічно водила руками по клавішах, ледве доторкувалась до їх* [них] (І. Нечуй-Левицький); *Ся записка заховалася лише в Лаврентієвім кодексі, механічно вставлена копіїстом у середину оповідання про появу "знаменія" в Печерському монастирі під р. 1110* (І. Франко); *Бобров задумливо дивився в підлогу, механічно міряв кроки* (Ю. Збанацький); *Порожніми очима дивився він у вікно, і відтоді на усіх планівках* [планерках] *це стало його улюбленою позою — механічно креслити макет* (В. Дрозд); *Пан Луцик диригував зовсім механічно. Лише одного разу втратив контроль над собою і збився* (Ю. Винничук); // Неорганічно, штучно. *Вченим не довелося б витрачати стільки зусиль, коли б вони бачили цей невеликий твір таким, яким він є в дійсності, .. механічно складений з різних пісень та свого роду повчальних нот* (І. Франко); *К. Гордієнко .. слушно констатує, що "деякі наші твори рясніють строкатими, механічно поєднаними різностильовими рядками"* (Б. Антоненко-Давидович).

3. Автоматично, згідно з певними правилами. *В зв'язку з вибуттям саперного батальйону з міста Славгорода депутатський мандат Кузнецова механічно втратив силу* (А. Головко).

МЕХАНО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **механі́чний** у 1 знач., напр.: м е х а н о г е н е́ з, м е х а н о с к л а д а́ л ь н и й, м е х а н о т е р а п і́ я.

МЕХАНОБІОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до механобіології. *Для оптимального утримання рибок астронотусів потрібна хороша фільтрація води (найкраще застосовувати механобіологічний тип фільтрів)* (з наук.-попул. літ.); *Стабілізацію відходів здійснюють за допомогою біологічної або механобіологічної обробки* (з навч. літ.).

МЕХАНОБІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ біофізики, який вивчає механізми впливу зовнішніх механічних факторів на живі організми та реакцію організмів на ці фактори. *Ми вважаємо, що анізотропні структури відкриють можливості для різного біологічного застосування в механобіології, біомедичних сенсорах тощо* (з наук. літ.).

МЕХАНОКАРДІО́ГРАФ, а, *ч.* Прилад для механокардіографії. *Для вимірювання тиску використовують різні прилади: осцилометр, осцилограф, механокардіограф та різні види тонометрів* (з наук.-попул. літ.).

МЕХАНОКАРДІОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Реєстрація низькочастотних коливань, пов'язаних з механічною діяльністю серця. *У вітчизняній медичній літературі під механокардіографією, як правило, розуміють метод визначення основних параметрів центральної гемодинаміки* (з наук.-попул. літ.).

МЕХАНОЛАМАРКІ́ЗМ, у, *ч.* Напрям у неоламаркізмі, що заперечує природний відбір як фактор еволюції. *Механоламаркізм однобічно перебільшує роль зовнішнього середовища в розвитку органічного світу* (з наук.-попул. літ.).

МЕХАНО́ЛІЗ, у, *ч.* Розривання хімічних зв'язків у речовині під впливом механічних сил (дроблення, перетирання, вальцювання і т. ін.). *Характер впливу каталітичних домішок на механоліз і радіоліз діаметрально протилежний* (з навч. літ.).

МЕХАНООБРО́БЛЕННЯ, я, *с., техн.* Скорочення: механічне оброблення. *Проектування та комп'ютерне моделювання технологічних процесів механооброблення є невід'ємним етапом створення якісної продукції* (з наук.-техн. літ.); *Істотного скорочення допоміжного часу й підвищення точності механооброблення в сучасному обладнанні досягають пришвидшеними неробочими переміщеннями елементів верстатів* (із журн.).

МЕХАНООБРО́БНИЙ, а, е, *техн.* Стос. до механооброблення. *Механообробний цех у своєму складі має токарну, фрезерувальну, свердлильну, шліфувальну та інші дільниці* (з навч. літ.); *Контроль якості виробничої діяльності механообробної дільниці, на якій виготовляють три найменування деталей, здійснюють 15 контролерів* (з газ.).

МЕХАНООСНА́ЩЕНИЙ, а, е. Оснащений механічними пристроями або установками. *Для механооснащеної праці характерне зниження м'язових навантажень порівняно з важкою фізичною працею* (з навч. літ.); *Механооснащене виробництво.*

МЕХАНООСНА́ЩЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **механоосна́щений.** *Механооснащеність будівництва — визначене у відсотках відношення вартості машинного парку будівельної організації до вартості будівель* (з навч. літ.).

МЕХАНОРЕЦЕ́ПТОР, а, *ч., фізл.* Рецептор, який сприймає механічні подразнення. *Закладені в глибоких тканинах механорецептори, сприймаючи тиск на м'язи, органи, сигналізують центральній нервовій системі про стан м'язового тонусу, кровонаповнення капілярів, рівень тиску крові в м'язових судинах і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *У завершальній стадії вдиху, коли легені розтягуються, подразнюються механорецептори, розміщені в дихальних м'язах та легенях* (з навч. літ.).

МЕХАНОСИ́НТЕЗ, у, *ч.* Синтез хімічних сполук за допомогою механохімічних реакцій. *За допомогою механічного сплавляння, або механосинтезу, можна отримувати речовини як у кристалічному, так і в аморфному станах* (з навч. літ.).

МЕХАНОСКЛАДА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до складання машин і механізмів. *Підвісні конвеєри, що належать до категорії спеціальних надземних транспортних машин безперервної дії, застосовують і в механоскладальних цехах* (з наук.-попул. літ.); *У механоскладальному виробництві передбачається ввести в експлуатацію 13 одиниць нового й шість одиниць модернізованого устаткування* (з газ.).

МЕХАНОСКЛАДА́ЛЬНИК, а, *ч.* Майстер, який займається складанням машин і механізмів. *Слюсар-механоскладальник здійснює збирання машин і механізмів з деталей, отриманих з інших цехів підприємства, а також їх ремонт та обслуговування* (з наук.-попул. літ.); *Не кожен здатен*

освоїти професію слюсаря-механоскладальника. Майбутнім фахівцям доведеться вивчити будову багатьох механізмів, а це вимагає вродженого таланту до запам'ятовування (з навч. літ.).

МЕХАНОСТРИКЦІЙНИЙ, а, е, *фіз.* Стос. до механострикції. *Механострикційний ефект властивий електричним трансформаторам, дроселям, електромагнітним реле та іншим елементам, у яких витки розташовані на півметровому магнітному сердечнику* (з наук.-техн. літ.); *Механострикційний процес.*

МЕХАНОСТРИКЦІЯ, ї, *ж., фіз.* Деформація тіла, спричинювана механічною напругою, що змінює магнітний стан речовини. *Механострикція призводить до перерозподілу магнітних моментів доменів* (з наук.-техн. літ.); *Існує складний взаємозв'язок між внутрішніми й зовнішніми напруженнями в кристалах і їхніми деформаціями внаслідок механострикції* (з навч. літ.).

МЕХАНОТЕРАПІЯ, ї, *ж.* Метод лікування фізичними вправами на спеціальних апаратах. *Розроблено нові методи лікування та реабілітації хворих (зокрема, методи механотерапії) в умовах стаціонару та реабілітаційного відділення поліклініки* (з наук. літ.); *За допомогою методу механотерапії кожна жінка може коректувати пропорції своєї фігури* (з газ.).

МЕХАНОТРОН, а, *ч.* Електровакуумний прилад, у якому керування електронним або іонним струмом здійснюють переміщуванням одного або декількох електродів; вібротрон. *Механотрони служать для перетворення механічних величин в електричні, їх застосовують як датчики при вимірюваннях малих переміщень, малих зусиль, тисків, прискорень та ін.* (з наук.-попул. літ.); *Механотрон може бути як електровакуумним, так і газорозрядним* (з навч. літ.).

МЕХАНОФОСФЕН, у, *ч., фізл.* Відчуття спалаху світла, що виникає при подразненні очного яблука. *Механофосфен сприймається з протилежного боку від місця механічного подразнення сітківки* (з наук.-попул. літ.); *При відшаруваннях сітківки механофосфен у зонах відшарування не виникає* (з навч. літ.).

МЕХАНОХІМІЧНИЙ, а, е. Стос. до механохімії. *Надлишок вільної енергії в наноматеріалах зумовлює наявність у них метастабільних структур (що особливо характерно для об'єктів, отриманих механохімічним синтезом, а також із використанням плівкових технологій)* (з наук. літ.); *З'ясовано, що механохімічної активації каталізатора в процесі реакції зазнає лише ефективна добавка каталізатора* (з наук. літ.).

МЕХАНОХІМІЯ, ї, *ж.* Учення про полімери, що досліджує хімічні перетворення в них від дії механічних сил. *До процесів, які розглядає механохімія, належать механічна деструкція та механосинтез полімерів* (з наук.-попул. літ.); *Механохімія є досить мало вивченою, але перспективною галуззю прикладної хімії* (з навч. літ.).

МЕХАНОХОР, а, *ч.* Рослина, стиглі плоди якої миттєво розтріскуються, а насіння розсіюється на всі боки. *Плоди багатьох механохорів розкриваються по гніздах або стулках, причому насіння з них висипається* (з наук.-попул. літ.); *Деякі механохори активно розкидають насіння завдяки спеціальним пристосуванням у плодах* (з навч. літ.).

МЕХАНОХОРІЯ, ї, *ж., біол.* Спосіб поширення насіння механохорами. *При механохорії стиглі плоди швидко розкриваються, розкидаючи насіння* (з наук.-попул. літ.); *Механохорія притаманна жовтій акації* (з газ.).

МЕХАРІ *див.* **мегарі.**

МЕХДОЇННЯ, я, *с.* Скорочення: механічне доїння. *У селі було побудовано молочний комплекс із центральним механізованим молокопроводом та мехдоїнням* (із журн.); *На тваринницькому комплексі запроваджено автоматизацію — автопоїлки, апарати мехдоїння* (з газ.).

МЕХЗАГІН, гону, *ч.* Скорочення: механізований загін. *Було створено мехзагін, який обслуговував господарства Яготинського району (внесення та перевезення добрив, оранка і т. ін.).* (із журн.); — *Наш мехзагін включився у змагання з кращими мехзагонами району* (з газ.).

МЕХКОЛОНА, и, *ж.* Скорочення: механізована колона. *В юності майбутній журналіст працював електромонтером мехколони* (з газ.).

МЕХМАТ, у, *ч., розм.* Скорочення: механіко-математичний факультет. — *Тато взагалі-то в молодості на мехмат хотів поступати, йому математика добре давалася* (О. Забужко);*Я мріяв стати математиком, навіть згодом закінчив мехмат Національного університету ім. Т. Шевченка* (із журн.).

МЕЦА-ВОЧЕ, *невідм., с., муз.* Прийом вокальної техніки — тихе звучання голосу, що зберігає всі свої акустичні якості. *Такт додавати не треба. Краще почати з меца-воче, а потім перейти в повний голос* (з навч. літ.); *Оскільки головний голос іде по всьому діапазону, то й меца-воче може застосовуватися співаком на всьому діапазоні* (із журн.); // Один з відтінків гри на музичних інструментах. *Меца-воче музиканта.*

МЕЦЕНАС, а, *ч., зах.* Те саме, що **адвокат** 1. *Меценас м'явся на місці, та пані Олімпія слухала його досить нетерпливо* (І. Франко); — *Чи пан меценас не мають чогось інтереснішого до балакання, як про квітки та пташки?* (Б.-І. Антонич); *Особливо розпинається пан меценас: говорить про змову й шахрайство, про якогось нафтового магната з Солотвина* (С. Андрухович).

МЕЦЕНАТ, а, *ч.* Багатий покровитель наук і мистецтв, особа, що безкорисливо матеріально підтримує розвиток культури, освіти та будь-які інші аспекти гуманітарної сфери. *Прийшлось мені раз показати незалежність думки при меценатах* (Леся Українка); *У місті .. він був відомий як людина широких мистецьких смаків — меценат театру, колекціонер шедеврів малярства, аматор музики* (Ю. Смолич); *Після Лоренцо занепав той Сад. Прийшла пора тиранів і купецтва. Його нащадок теж був меценат, але... не мав кебети до мистецтва* (Л. Костенко); — *Пан Чортенко, — він надзвичайно ввічливо тицьнув долонею у бік Воланда, — наш, як би це висловитись, — наш добродій — спонсор — меценат...* (В. Кожелянко); * У порівн. *Він* [начальник житлоуправи] *говорив повільно, кожне його слово було на вагу золота. Говорив, як старий меценат* (О. Донченко).

МЕЦЕНАТКА, и, *ж.* Жін. до **меценат.** *Оце напишу до одної кримської меценатки* (Леся Українка); *Меценатка Арента тріумфувала. Вона власноручно піднесла мені вінок звитяжця симпозіуму* (М. Дочинець); *Вона не боялася ані скандалів, ані лихих чуток, адже славилась великою меценаткою, що офірує сотні тисяч доларів на розвиток національної культури* (І. Роздобудько); *Велику увагу в Україні XVI–XVIII ст. меценатки звертали на рівень освіченості*

представників духовенства та їхні моральні якості (з наук. літ.).

МЕЦЕНА́ТСТВО, а, *с.* Діяльність мецената; покровительство мецената. *Ми потребуємо поменше меценатства та м'якості, побільше вибагливості та критицизму* (М. Зеров); *Родина Четвертинських постійно визначалася своєю ревною обороною православія* [православ'я] *і щедрим меценатством на користь рідної культури* (І. Огієнко); *Він надміру був прив'язаний до свого хрещеника, сина багатого поміщика, що жив неподалік від Харкова і славився серед своїх сусідів меценатством* (М. Сиротюк); *Ти б не була щаслива з Юрком. Ти вже почала помічати, що його меценатство походить від самозакоханості, а не від любові до людей* (М. Руденко).

МЕЦЕНА́ТСТВУВАТИ, ую, уєш, *недок., розм.* Займатися меценатством. *Радник усіх радників, що торгував зброєю, кохався на телезірках, меценатствував, перескакуючи від одного до іншого табору, зараз проходжувався з гітарою без струн* (О. Ульяненко); *По-перше, меценатствувати модно, а, по-друге, — дуже вигідно. Адже організатори широко рекламують торговий знак, або абревіатуру, інші брендові речі* (із журн.); * Образно. *Людство придумало й меценатствує зраді, брехні й обману. На цьому можна заробити шалені гроші* (М. Матіос).

МЕЦЕНА́ТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мецена́т;** належний меценатові. [Р і ч а р д:] *Переступати ноги не хотіли через високі дожеві пороги і спотикались на помостах гладких палаців меценатських* (Леся Українка); *Друкарня Остріжська* [Острозька] *розпочала свою працю десь на років 12 раніше Львівської, але через те, що була виключно справою меценатською, загинула десь по 36 роках життя* (І. Огієнко); *Таких цікавих епізодів чимало в його* [Петра Яцика] *меценатській біографії. За кожним — людські долі, психологічні колізії, виразні соціальні подробиці* (М. Слабошпицький); *Слід забігти у два журнали, в одну меценатську структуру, із якої не можу взяти вже півроку законних триста гривень гонорару* (С. Процюк).

МЕ́ЦО, *невідм., с., розм.* Те саме, що **ме́цо-сопра́но** 1. *Я дійсно попадала в ноти! Чого цінувалося зовсім не це, а тільки висота твого сопрано? В мене було меццо. А то й альт* (І. Карпа); *Марія Литвиненко-Вольгемут у молоді роки виконувала партії лірико-драматичного сопрано, а в зрілому віці стала володаркою соковитого мецо* (з газ.).

МЕ́ЦО-ПІА́НО, *присл., муз.* Помірно тихо, трохи голосніше, ніж піано. *У низькій теситурі зручно співати піано та мецо-піано. У високій, навпаки, — форте та мецо-форте* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **ме́цо-піа́но,** *невідм., с. Мецо-піано — один із відтінків динаміки в музиці; звучання, середнє між форте й піано* (з наук.-попул. літ.);

МЕ́ЦО-СОПРА́НО, *невідм.* 1. *с.* Жіночий голос, середній за регістром. *Розрізняють високе мецо-сопрано, наближене до сопрано, і низьке, наближене до контральто* (з наук.-попул. літ.); *Викладачі вокалу вважають мецо-сопрано найважчим для постановки голосом, але й найбагатшим за відтінками звучання* (з навч. літ.).

2. *ж.* Співачка з таким голосом. *Деякі ролі, призначені для сопрано, часто виконують мецо-сопрано* (з наук.-попул. літ.); *Був шанс показати творчу молодь у шедеврі світового італійського репертуару. Мецо-сопрано із захопленням кинулися потайки вчити або повторювати партію Еболі* (з газ.).

МЕ́ЦО-СОПРА́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **ме́цо-сопра́но** 1. *Коли сольна партія є баритоновою, басовою чи мецо-сопрановою, для збереження мелодичної лінії вокальної партії її музичний матеріал розподіляють між двома руками або виконують однією* (з наук. літ.); *Медея Фігнер уперше виступила в концерті в мецо-сопрановій партії в "Реквіємі" Дж. Верді (1875 р.)* (з наук.-попул. літ.); *У театрі корифеїв були також артистки, вокальне амплуа яких складали мецо-сопранові партії* (з навч. літ.); // Стос. до регістру музичних інструментів, що відповідає регістру такого голосу. *Мецо-сопрановий саксофон розміром трохи менший, ніж альтовий* (з наук.-попул. літ.); *За своїм звучанням домра ділиться на кілька видів: піколо, мецо-сопранова й альтова* (з навч. літ.).

МЕ́ЦО-ТИ́НТО, *невідм., с., спец.* Старий ручний спосіб виготовлення гравірувальних форм на металі, признач. для глибокого друку. *Техніка мецо-тинто була поширена в XVIII — на початку XIX ст., особливо в Англії, а також у Франції, в Росії та інших країнах* (з наук.-попул. літ.); *Мецо-тинто — складна й трудомістка техніка, тиражність невелика — 15–20 відбитків* (з навч. літ.); // Малюнок, видрукуваний за допомогою такої форми. *Пригнічений, я почав роззиратися по кав'ярні, в якій сидів, довго розглядав похмурі мецо-тинто, що висіли на стінах* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона); // *у знач. прикм.* Видрукуваний за допомогою такої форми. *Гравюри мецо-тинто відрізняються глибиною й бархатистістю тону, багатством і тонкістю світлотіньових ефектів* (з наук.-попул. літ.).

МЕ́ЦО-ФО́РТЕ, *присл., муз.* Помірно голосно, трохи тихіше, ніж форте. *Мецо-форте вказує на те, що виконувати частину твору потрібно помірно тихо* (з наук.-попул. літ.); *Під час диригування диригент користується широкими, середніми та малими жестами рук. Середніми жестами користуються при диригуванні творів, написаних у повільних та помірних темпах і виконуваних на мецо-піано, мецо-форте і форте* (з навч. літ.).

МЕЧ, а́, *ч.* 1. Старовинна холодна зброя з прямим двосічним довгим клинком та руків'ям. *З Чигирину* [Чигирина] *По всій славній Україні Заревли великі дзвони, Щоб сідлали хлопці коні, Щоб мечі-шаблі гострили* (Т. Шевченко); — *Чекай, тіуне, заспокойся! Не гарячкуй! Не вихоплюй меча!..* (В. Малик); *Справа в тому, що в руках він тримав по мечу і це були справжні бойові мечі, трохи затуплені і щербаті, але кожен десь із метр завдовжки* (Ю. Андрухович); *В арсеналі справді було багато цікавого. Довгі дворучні мечі, трофейні сарацинські ятагани і криві шаблі, широкоствольні аркебузи* (Д. Білий); * Образно. *Крізь розбиту шибку Багров побачив сліпучі мечі прожекторів, які схрестила над морем ескадра* (В. Кучер); * У порівн. *Страшна річ — ворожнеча братня: наче меч той двосічний* (О. Забужко); // *чого, перен.* Про те, що карає кого-, що-небудь. *Хай упаде грозовий меч відплати, і в небо бризне зловорожа кров* (В. Сосюра); — *Помста! — гірко озвався Григір. — Як низько ти впав, Арімане! — Ні! Я не мщу! Я лише меч справедливості* (О. Бердник); *Він довго виношував задум страшної помсти, нарешті придумав і зовсім змінив своє ставлення до перського царя Камбіса. Мечем помсти Хатмасатава мусив стати перський цар* (І. Білик).

2. *заст.* У старовинному весільному обряді — прикрашена квітами, стрічками і т. ін. шабля, яку тримала в руках світилка. *Світилочці зробили меч, як таки водиться на весіллі: нав'язали ласкавців, чорнобривців, васильків і позолоченої шумихою калини і свічечку ярого воску засвітили* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Світилка весь час від приїзду молодого по молоду до часу, коли вони сідали за весільний стіл, носила в руках складної конструкції букет, що складався з квіток, двох свічок, дерев'яного меча* (з наук.-попул. літ.); *Нам запам'яталась традиція із мечем. Меч був перемотаний барвінком, що означає продовження та силу роду, та облитий медом, який наречені мали скуштувати, щоб життя було солодким* (із журн.).

(1) Го́лий меч — меч, вийнятий з піхов. *На видимому кутку арени незабаром показуються Руфін і Прісцілла .. За ними йдуть два вояки з голими мечами* (Леся Українка); *Дванадцять їздців з голими мечами гнало степом* (Б. Лепкий); *Входить Ярослав з голим мечем у руці, в супроводі озброєних дружинників* (І. Кочерга); *Князь Осмогруд насилу вгамував той галас, піднявши вгору короткий голий меч* (І. Білик); *Кімон, Лісімах та супутники їхні пішли до сходів з голими мечами без жодного спротиву, бо всі перед ними розступалися* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); **Оголя́ти (обнажа́ти) / оголи́ти (обнажи́ти) ша́блю (меч)** *див.* **ого́лювати; Опері́зувати / опереза́ти мече́м (кинджа́лом, ша́блею** *і т. ін.)* *див.* **опері́зувати.**

◊ **Бра́ти / взя́ти збро́ю (меч) в ру́ки** *див.* **бра́ти; Ви́сіти дамо́кловим мече́м** *див.* **ви́сіти; Вогне́м (огне́м) і мече́м** *див.* **взго́нь; Гостри́ти (виго́стрювати,** *рідше* **точи́ти, наго́стрювати** *і т. ін.)* **/ ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру** *і т. ін.)* *див.* **гостри́ти; (2) Дамо́клів меч** *(рідше* **меч Дамо́кла),** *книжн.* — небезпека або неприємність, що постійно загрожує комусь. *Я хочу стати дамокловим мечем над головами тиранів* (О. Бердник); *Спалювання кисню. Забруднення води. Хімія! Кібернетика!.. Скільки ж то дамоклових мечів занесено над вами, мудрі голови, а ви або смієтеся бездумно, або люто сваритеся і в своїй сліпоті не бачите, що кожна хвилина може стати останньою* (Ю. Мушкетик); *Жити постійно під дамокловим мечем, особливо в світлі останніх подій, несолідно дорослим людям* (А. Кокотюха); **Іти́ (прихо́дити) з мече́м** *див.* **іти́; Переко́вувати / перекува́ти мечі́ на ора́ла** *див.* **переко́вувати; Підніма́ти (підійма́ти, здійма́ти, підно́сити** *і т. ін.)* **/ підня́ти (підійня́ти, здійня́ти, піднести́** *і т. ін.)* **збро́ю (меч, соки́ру** *і т. ін.)* *див.* **підніма́ти; Схрести́ти / схре́щувати списи́ (мечі́, шпа́ги, ша́блі, ша́блю** *і т. ін.)* *див.* **схре́щувати; Схре́щуються / схрести́лися багне́ти (мечі́, списи́** *і т. ін.)* *див.* **багне́т.**

МЕ́ЧЕТ, у, *ч.*, **МЕ́ЧЕТЬ,** і, *ж.*, *діал.* У чорноморських рибалок та запорожців — піч для випікання хліба. *Поставе* [поставить запорожець] *мечеть (хліб пекти)* (Сл. Б. Грінченка); *Викопали* [рибалки] *кабицю, чи піч, для казана з смолою, котрою мазали мережі; поставили мечет, цебто піч для хліба* (І. Нечуй-Левицький); *В бурдеї не робили* [запорожці] *груби, не виводили димаря, а клали із дикого каменю мечет, на якому пекли хліб і ним же огрівали хату* (П. Панч).

МЕЧЕ́Т *див.* **мече́ть.**

МЕЧЕ́ТНИЙ, а, е. Стос. до мечеті, мечету. *Мечетний мінарет.*

МЕ́ЧЕТЬ *див.* **ме́чет.**

МЕЧЕ́ТЬ, і, *ж.*, *рідко* **МЕЧЕ́Т,** у, *ч.* Молитовний дім у мусульман. *Старий хаджі Бекір-Мемет-Огли, як і всі правовірні, удруге вже подався до мечету* (М. Коцюбинський); — *Так? — запитав, зацікавлений. — Отож на що? Думав, що вона заговорить тепер про новий, величавий мечет. Але по хвилі зміркував, що вона як християнка не скаже сього* (О. Назарук); *На великій відстані церква скидалася більше на турецьку мечеть з мінаретом-дзвіницею* (Б. Антоненко-Давидович); *Він знову кивнув рукою і пішов попереду, ведучи їх у сутінне приміщення мечеті* (Р. Іваничук); *Туркочуть голуби коло мечетей і водограїв, цвірінькають дрібні пташки* (П. Загребельний).

МЕ́ЧИК[1], а, *ч.* Зменш.-пестл. до **меч** 1. — *А я йому мечик вигострю, як шибку... — нахвалявся щодуху другий, Доброгост, і очі, блідо-зелені очі матері засвітили очаруванням* (К. Гриневичева); *Данилко бігав по світлиці, ховався під стіл, залазив під лаву, нападав з маленьким мечиком у руках на матір* (А. Хижняк); *Мені кортіло мати хоч поганенького мечика. Та звідкіля!* (І. Білик).

МЕ́ЧИК[2], а, *ч.* Дерев'яна ударна частина терлиці. — *Доброго здоров'я! Спасибі! — обізвалась Мотря з садка, і її руки не переставали ворушити мечик терниці* (І. Нечуй-Левицький).

МЕ́ЧНИК, а, *ч.*, *іст.* 1. Воїн, озброєний мечем. *Йшли мечники, врочисто несучи Свої прямі, як промені, мечі* (М. Бажан); *За дружинниками стояли рядами мечники і лучники — піше військо* (А. Хижняк); *Потім вишикувалися мечники, а за ними — у три ряди — стрільці* (В. Малик).

2. У Київській Русі в IX–XII ст. — молодший дружинник (у 2 знач.), який виконував деякі судові функції. *Справді-бо, сонмище його нових людей було ненаситне. І звідки вони наповзли — оті конюші, стременні, чашники, стольники, постельничі, мечники, огнищани!..* (Р. Іванченко); *Між боротьбою та навкулачними боями була перерва, бо радились між собою староста, його помічники та мечник Верхнього Міста* (Ю. Логвин); *Народ кинувся грабити зненавидженого тивуна Ретшу, а вслід за ним і судових урядовців (мечників)* (з наук.-попул. літ.).

3. У Речі Посполитій — особа з почту короля або великого князя, що під час урочистих церемоній несла перед ним меч, а також здійснювала військове судочинство; з XVII ст. — почесний шляхетський титул. *Всі побачили стару жінку з владним різьбленим обличчям у смарагдовій діадемі. — Хто це? — спитала у подруги Катажина. — Дружина коронного мечника Мантшиковського* (В. Єшкілєв).

МЕЧОНІ́С, но́са, *ч.* Те саме, що **меч-ри́ба.** — *До речі, покажу вам чудесного мечоноса; вчора дістав. Та ви такого райдужного мечоноса ніколи не бачили* (О. Донченко); *Народжується мальок мечоноса із короткою мордою і колючими лусками, дуже швидко розвивається* (з наук.-попул. літ.).

МЕЧОНО́СЕЦЬ, сця, *ч.* 1. *іст.* Воїн, озброєний мечем, а також слуга, що носив за лицарем його меч; мечник (у 1 знач.). *Великий мечоносець султанський і білопрапорні яничари готувалися штурмувати невірних* (З. Тулуб); *Я майже напевно знав, що після січі під Птерією в Куруша лишилося добрих тридцять тисяч лучників і мечоносців* (І. Білик); — *Це теплі камені, — засипів радісно. Ніхто й око не скинув, подумали, що сплив розумом мечоносець. А він тішився: — Тепла постіль буде. Тепла ніч буде* (М. Дочинець);

Варта з витязів суворих коло входу стала там, Десять тисяч мечоносців, осторога ворогам (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); *Із Азійського краю, мов ріки, пливли Мечоносці* (А. Содомора, пер. з тв. Есхіла).

2. *іст.* Член духовно-військового лицарського ордену, заснованого в 1202 р. в Лівонії для завоювання Східної Прибалтики і для наступу на руські землі (емблемою ордену було зображення меча і хреста на білому плащі). *Філіп .. побачив, що над шатром Александра Біскайського вже майорить червоно-чорний прапор ордену єзуїтів-мечоносців, під яким виступав граф де Барейро* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Ідеться про орден тевтонів-хрестоносців. У 1237 р. цей орден злився з орденом мечоносців, і тоді ж (3 березня 1237 р.) Конрад І Мазовецький віддав їм Дорогичин — давньоруський город, який раніше був удільним центром* (з наук.-попул. літ.); *Для того щоб продовжувати свої розбійницькі загарбання, Тевтонський орден об'єднався з мечоносцями* (з навч. літ.).

3. Акваріумна живородна риба родини пецилієвих з виростом на хвості, що нагадує меч. *Професор заклав руки за спину й забігав уздовж акваріума, а чорні гупі й мечоносці носились за склом, як підводний ескорт* (В. Близнець); *В акваріумних риб-мечоносців самиці, сягнувши певного віку, здатні перетворюватися на самців* (з навч. літ.); *Живуть мечоносці чотири-п'ять років і можуть за цей час досягти розмірів 8–12 см* (з наук.-попул. літ.).

МЕЧОПОДІ́БНИЙ, а, е. Який формою нагадує меч. *Я .. вибрав кілька десятків фігурок. Тут були птахи з розкішними хвостами і мечоподібними крилами, змії з людськими головами, воїни з томагавками* (І. Росоховатський); *У спрута нема ні м'язів, ні грізного рику, ні панцира, ні рогу, .. ні гострих плавників, ні кігтистих крил, ні колючок, ні мечоподібного носа, ні електричного струму* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго); *Озброєння вершника складалося з довгого меча, важкого списа з мечоподібним лезом, легкого списа або дротика та кинджала* (з навч. літ.).

△ **Мечоподі́бний відро́сток** *див.* **відро́сток.**

МЕЧОХВІ́СТ, хвоста, *ч.* Морська тварина ряду членистоногих із сплющеним тілом, вкритим панциром, що закінчується довгим хвостовим відростком-шипом. *Мечохвости населяють мілководдя морів на глибині 4–10 м. Трапляються також у гирлах річок у прісній воді* (з наук.-попул. літ.); *Реліктами в царстві тварин є мечохвости — гігантські морські членистоногі, що сягають 60 см завдовжки* (з навч. літ.).

МЕЧ-РИ́БА, и, *ж.* Велика хижа морська риба ряду окунеподібних, верхня щелепа якої витягнута у довгий мечоподібний відросток. — *Я меч-рибу їм* [у музей] *привезу або золоту макрель... Ні, кита голубого!* (О. Гончар); — *Це сталося сім років тому. Ми намагалися впіймати меч-рибу. А це таке створіння, що може пролетіти в повітрі метрів три-чотири, якщо потрапляє на гачок* (І. Роздобудько); — *На жаль, великі речі знищуються малими; один-однісінький зуб кришить цілу товщу. Нільський щур убиває крокодила; меч-риба вбиває кита, книга вб'є будівлю!* (П. Тернюк, пер. з тв. В. Гюго); *Меч-риба мешкає в теплих тропічних і субтропічних водах з температурою від 18 до 22 градусів за Цельсієм* (з наук.-попул. літ.); *Мешканець Голопристанського району в 1962 році в прибережних водах Чорного моря упіймав... меч-рибу завбільшки ледь не в половину людського зросту* (з газ.).

МЕШ, а, *ч., техн.* Одиниця щільності переплетінь дротяних сит, що позначає число отворів у ситі, яке припадає на відрізок довжиною в 1 дюйм. *У мешах визначають величину зернистих матеріалів* (з навч. літ.).

МЕШИ́НИ, и́н, *мн., діал.* Шкіряні штани вовною всередину (у пастухів і табунників). *На ньому полотняна, промаслена од нужі сорочка, шкіряні штани-мешини, ялові чоботи, витерті в травах до червоного* (Ю. Мушкетик).

МЕ́ШКАЛЬНИЙ, а, е. У якому хтось мешкає, проживає; житловий (у 2 знач.). — *Ви пропонуєте .. переселити людину в підвал. І то не в мешкальний підвал, а в приміщення, зовсім непристосоване до житла, без ніяких вигод* (В. Підмогильний); *Мешкальний дім складався з головної кімнати (мегарон) і бічних кімнат для жінок і дітей. В елліністичні часи осередком дому стало давнє подвір'я* (І. Крип'якевич); *Іван Григорович Барський збудував міський магазин і готель, мешкальний дім для грецького монастиря і для Юрія Дренчана* (з наук. літ.).

МЕШКАНЕ́ВИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **житлови́й.** *Назустріч, зайнявши стежку, таким же темпом рухалась інша група, теж далебі поспішаючи .. дійти на ніч до мешканевого комфорту* (І. Багряний); *Я завжди подивляв і любив будови .. І однаково чи це були древні таємничі замки, .. а чи просто стрункі теперішні мешканеві і немешканеві споруди* (У. Самчук); *...У день їхнього приїзду до Києва вони разом пробивалися крізь студентський натовп у мешканевому управлінні* (Олекса Ізарський).

МЕ́ШКАНЕЦЬ, нця, *ч.* 1. Особа, що займає якесь приміщення як житло; жилець. [А н т о н і о:] *Се студія митцева? Ні, се пустка!.. Невже й мешка́нець хати їй під стать?* (Леся Українка); *Мешканці сімнадцятої квартири цього будинку навіть уяви не мали, хто такий Проскуров* (Іван Ле); *З квартири Заболотних чи від будь-кого з мешканців цього службово-житлового будинку можна внутрішнім ходом потрапити безпосередньо до підзе́много гаража* (О. Гончар); *Будують мікрорайон. Перших мешканців вселили* (В. Дрозд).

2. Особа, яка живе в певному місці; житель. *Коли хто з сільських мешканців не мав діла до мене, то заходив тепер лише рідко до нашої хати* (О. Кобилянська); *Хоча Київ і нараховував лише шість-сім тисяч мешканців, він був великим торговельним центром* (З. Тулуб); *Обабіч дороги брели місцеві мешканці зі святковими кошиками в руках* (Ю. Андрухович); *Коли дід Чорнояр оселився у Сухій балці, не знали найстарші з мешканців найближчих хуторів та зимівників* (Д. Білий).

3. Про тварин, які населяють певну місцевість, місце. *Сороки спочатку зняли неймовірне стрекотання, попереджаючи всіх лісових мешканців про появу людей* (О. Донченко); *Ліс дивився на мисливця тисячами очей своїх невидимих мешканців* (В. Владко); *Зненацька посеред найбільшого велелюддя обступлять його* [Сивоока] *непробивні лісові гущавини, землі без доріг, попечатані с. дами диких мешканців* (П. Загребельний).

МЕ́ШКАНКА, и, *ж.* Жін. до **ме́шканець.** *Ви доводитимете, що вікна непропорційно малі (або великі), що гами піаністки, мешканки верхнього поверху, зведуть з розуму всякого* (Л. Яновська); *Справжній шок чекав на Таумі Ремп-*

белл у хатині, де жила найстаріша мешканка Кукурічок Пріська Гапониха (В. Лис); *Христина й Ева .. спостерігали, як неквапливо пересуваються вузенькими вуличками місцеві мешканки, яких неможливо переплутати з туристами* (Н. Сняданко); *І третього дня лісова мешканка прилетіла за добавкою, що вже чекала на неї* (з газ.).

МÉШКАННЯ, я, *с.* 1. Дія і стан за знач. **мéшкати.** *Вона перебралася на мешкання до подруги, щоб зберегти незайманість законспірованої батьківської квартири* (Ю. Яновський); *Батьківські зусилля архітектора викликали тільки повагу .. Коли дізнався, що хлопця затягує злочинне товариство, не вагаючись, пожертвував посадою .. Обрав для мешкання одне з південних міст, сподіваючись, що, змінивши мікросередовище, убереже сина від згубного впливу* (О. Гончар); *Оце і все обійстя: ні саду, ні городу, ні палісадника — дім для тимчасового мешкання* (Ю. Мушкетик).

2. Житлове приміщення; житло. *Андрій, відколи жив, не бачив такого поганого мешкання* (І. Франко); *В мешканні .. вони швидко навели лад: поприбирали й почіпляли знову на стіни образи та поклали речі на свої місця* (І. Багряний); *Одного вечора, вертаючись з прогулянки повз залізничну станцію, почули, як хтось нагорі у мешканні начальника грав на фортепіано* (Ірина Вільде); *Цієї ночі обидві вчительські кімнати — як інтернат: є малі квартиранти* [діти] *і за стіною, в мешканні Андрія Галактіоновича* (О. Гончар); *У мешканні просто. У кабінеті полиці з книгами і міцний, простий писемний стіл* (Олекса Ізарський); *Юрій зупинився перед халупою під міським валом неподалік зброярні. Потермосив дверима, ніхто не озвався, і закляв Рогатинець: — Нехай пусткою стане мешкання твоє і нехай пожильця в нім не буде...* (Р. Іваничук).

◊ **(1) Дармовé мéшкання,** *ірон., заст.* — в'язниця, тюрма. *Утвердився вислів: оселитись на дармовім мешканні, тобто потрапити до в'язниці* (із журн.).

МÉШКАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. Жити, проживати (у певному приміщенні). *Вілла, де я мешкаю, в кращій, тихішій і теплішій частині острова* (М. Коцюбинський); *Оскільки в гуртожитку мешкали тільки нежонаті, на першому поверсі містилися їдальня та майстерня для лагодження одягу* (М. Руденко); *— Де ви мешкатимете? — Відповів знову Левонтій: — У мене, пане директор...* (І. Білик); *Ця жінка не співала в хорі, ніколи не приходила до них у гості, ще коли Лука мешкав зі старими, він не бачив її на родинних фотографіях* (С. Андрухович).

2. Жити, проживати у певній місцевості, місці. *Мешкають* [нащадки запорожців] *по багнючих* [багнистих] *місцях та захлюпаних селах славетної на все царство Полтавщини* (Панас Мирний); *— Попросись до ратуші. Я мешкаю поблизу, і ми змогли б складати листи всю ніч* (Р. Андріяшик); *Стрийко мешкав за містом на хуторі* (Ю. Винничук); *Вона мешкала біля ботанічного саду* (Д. Білий).

3. Жити (в гнізді, лігві і т. ін. — про тварин, птахів). *Поміж тими високими травами мешкала велика сила дикого звіра й птиці: ще водилися на Запорожжі навіть олені й дикі коні, ще ходили по степах цілими табунами* (А. Кащенко); *Полетів горобчик питати, де сова сидить; сказали йому, що вона в сухому дубі в дуплі мешкає* (Леся Українка); *На зубчастих гребенях скель, на вершечках стрімких круч мешкало безліч морських птахів* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

МЕШТ *див.* **мéшти.**

МÉШТИ, ів, *мн. (одн.* **мешт,** а, *ч.), діал.* Взуття. — *Щойно їх чистив, — стенув плечима Бумблякевич і, плюнувши по черзі на кожен мешт, витер їх до штанів* (Ю. Винничук); *Пан Ярославський відчув, що в нього тонкі мешти на ногах, а вже холодно* (Любко Дереш); *Він викликав до своєї особи відчуття безумовної симпатії. Вбраний, неначе граф: у лискучі мешти, що лунко клацали по долівці, у білосніжну сорочку зі стоячим коміром з вилогами* (С. Андрухович); *Іван Іванович .. спершу ставить на тумбочку пакет з продуктами, вішає плащ на пластмасові плечики та сухою шматою протирає мешти* (Г. Вдовиченко).

МÉШТИК *див.* **мéштики.**

МÉШТИКИ, ів, *мн. (одн.* **мéштик,** а, *ч.), діал.* Зменш.-пестл. до **мéшти.** *Дарка навіть не змерзла... зараз перезує мештики від роси, й навіть катару не буде* (Ірина Вільде); *Ганнуся теребила в пальцях вишивану хусточку і ставила хиткі та непевні кроки у своїх мештиках на корках поміж вибоїни по худоб'ячих ратицях* (І. Керницький); *Пепа, щоб не втрачати ініціативи, куртуазно попросив дозволу одягнути мештик на ніжку* (Ю. Андрухович); *Вдягається* [Ксеня] *як заправська вчителька музики в середній школі: світлі колготки, закриті мештики на невисоких підборчиках, якоїсь незрозумілої довжини спідниця* (І. Карпа).

МЕЩЕРÁ, и́, *ж., збірн.* Давнє плем'я фіно-угорської мовної групи, яке жило по середній течії річки Оки. *Декілька документів згадують мещеру з приводу казанської війни в XVI ст.* (з наук.-попул. літ.).

МЕЩÉРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мещерá** і рівнини Мещера; належний їй. *Мещерська низовина має вид трикутника, обмеженого з півдня річкою Окою, з півночі — річкою Клязьмою, зі сходу — річками Судогдою і Колпною* (з наук.-попул. літ.); *По заплавних мещерських озерах і старицях мешкають хохуля, бобри* (з навч. літ.); *У долині річки Оки мещерська культура зникала в XI ст.* (із журн.).

МЕЩЕРЯ́К *див.* **мещеряки́.**

МЕЩЕРЯКИ́, ів, *мн. (одн.* **мещеря́к,** á, *ч.;* **мещеря́чка,** и, *ж.).* Народність тюркської мовної групи, що живе в Башкирії та Приураллі. *Фіно-угорське плем'я мещера, що мешкало в Приокському регіоні, було підпорядковане половцям, чим і пояснюють тюркський характер пізніших мещеряків* (з наук.-попул. літ.); *Мещеряки з'являються на Південному Уралі з кінця XVI століття (а може, й раніше)* (з навч. літ.); *Мещеряки — це застаріла назва однієї з груп татар. Мещеряками їх називали башкири* (із журн.).

МЕЩЕРЯ́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мещеряки́.** *Мещеряцьке село Тюбук розташовувалося на умовній межі між російськими та башкирськими селищами* (з наук. літ.); *До 1865 року в російській армії, поряд із башкирськими, існували мещеряцькі військові формування* (з наук.-попул. літ.).

МЕЩЕРЯ́ЧКА *див.* **мещеряки́.**

МЖА, і, *ж.* Те саме, що **мжи́чка.** *Зранку захмарило і довго сіяло на землю холодну, дрібну мжу, потім повіяв з Акерманщини вітер, розчистив небо, і на поля бризнуло сонце* (Григорій Тютюнник); *Коли дим понижчає над сусідніми халабудами, ми зрозуміємо, що посіялась мжа* (Є. Пашковський); *...Коли на досвітку нас повели в Перевал, біла мжа холодила нам розпалені безсонною ніччю лиця* (М. Дочинець); * Образно. *Уляна знищила мене поглядом. У мене залягла на серці мжа* (Ю. Мушкетик).

МЖИ́ТИ *див.* **мжи́чити.**

МЖИ́ЧИТИ, мжи́чить, *рідко* **МЖИ́ТИ,** мжить, *недок.* Падати часто, дуже дрібними крапельками (про дощ); мрячити (у 1 знач.). *Дощ уїдливо мжичив, розстеляючи на приземлях* [біля землі] *туман і звужуючи обрій* (С. Добровольський); *Темінь. Мжичить .. осінній дощ, під ногами хлюпає вода* (А. Хижняк); *Мжичив дрібний дошкульний холодний дощ* (В. Малик); *Мжичив весняний дощ, лисніли кінські крупи* (П. Загребельний); *Починає накрапати дощ. Згодом він може посилитися, а може мжити потроху цілий день* (із журн.); // *безос. Мжичило. Пронизлива осіння вогкість проймала тіло* (З. Тулуб); *Дніло поволеньки, мжичило, було холодно* (О. Іваненко); *Мжичило того вечора, лектор підняв комір мерзлякувато, проте розставатися не спішив* (О. Гончар); *Розвиднювалося, переставало мжичити* (Ю. Іздрик).

МЖИ́ЧКА, и, *ж.* Дуже дрібні краплі води, які насичують повітря; дрібний, густий дощ, сніг з дощем; мряка (у 1 знач.). *Сірий осінній ранок куривсь дрібною мжичкою* (М. Коцюбинський); *Дощ у цю хвилину майже припинився, сіялася лише мжичка, заснувавши дрібною сіткою далеку перспективу вулиці* (Ю. Смолич); *Був густий туман, і якась уїдлива сиза мжичка запорошила одяг, інеєм осіла на чубах* (В. Козаченко); *Сіяла дрібненька мжичка. Чорна пілотка на голові в поліцая намокла* (К. Гриб); *Сіялося з рання до вечора і з вечора до рання, спершу обложні дощі та мжички, а скоро — й навпіл із крижаною дертю* (В. Дрозд).

МЗДА, и, *ж., заст.* 1. Плата, винагорода за що-небудь. *На невірних спаде кара, Але вірних мзда чекає* (І. Франко); *Барабан, флейта та скрипка — весільний ансамбль — знаходився в кожному містечку за невелику мзду* (Ю. Смолич); *Хіба не однаково, за що отримувати мзду?* (Е. Андієвська); *Тоді кий, призначений для Гатила, перебив руку Лоськові. Тепер він одержить із князя мзду й зможе поставити добру хижу або й теремець* (І. Білик).

2. *ірон., розм.* Те саме, що **хаба́р.** [Г е н н а д і й:] *Доставщика я вже уговорив... Правда, за відповідну мзду, але уговорив. Він підписав акт* (З. Мороз); *Що він вам казав — що всі ви раби Господа Бога! І брав з усіх мзду! З усіх брав!* (Ю. Логвин).

МЗС, *невідм., с.* Скорочення: міністерство закордонних справ. *Гостя зустрічали .. майже всі члени МЗС, вищі чини Генерального штабу, були дами в хутрах і представники громадськості в якості масовки* (В. Чемерис); *Якщо потрібна для поїздки .. віза, то вона її отримає в МЗС!* (В. Кожелянко); *Куди тільки не кидався — нема помочі! Ні МЗС, ні португальське консульство, ні землячки, що у Португалії батрачать, — ніхто ні сном ні духом. Щезла людина, й поготів* (Люко Дашвар).

МИ, нас, *займ. особ. 1 ос. мн.* 1. Уживається для називання двох чи багатьох осіб разом з тим, хто говорить. *Ми вкупочці колись росли, Маленькими собі любились* (Т. Шевченко); *Сиділи ми при згаслому багатті усі гуртом, — а гурт нас був чималий* (Леся Українка); *Ми вийшли з готелю: Сев, я й актор-тубілець* (Ю. Яновський); *— Я таборовий п'яничка Стецько Ступалка, і мене всі знають! — Ну це ми зараз розберемося! — зареготалися, аж завивши по-шакалячому, красені, що тримали Стецька* (Е. Андієвська); *Минає вже вічність від того часу, коли ми зійшлися втрьох і було вимовлене фатальне й сакральне, універсальне і карнавальне — Бу-Ба-Бу...* (Ю. Андрухович); // Уживається на позначення групи людей, зв'язаних спільним походженням, заняттями, поглядами і т. ін., до якої входить і мовець. *Хто багатому дав його багатство? Ми, мужики. І звідки сила в нього? З нас, мужиків...* (М. Коцюбинський); [М а в к а:] *У лісі в нас нема свекрух ніяких* (Леся Українка); *Хто молодший, до лісу пішов, а старші — на села та хутори. Тоді й ми в село перебралися* (Ю. Винничук); *Він сідав за столик недалеко від нашого товариства, але ближче познайомитися з нами не намагався* (Д. Білий); // Уживається для називання неозначеної особи. *Не так воно робиться, як нам хочеться* (Номис); [П а н ь к о:] *Грошей заробили дещицю, але переконалися: що там найкраще, де нас нема* (І. Карпенко-Карий); *Не страшний, моє дитя, нам час останнього походу — Без вороття* (М. Рильський); *Козацьку бунтівливу вдачу Нам лишили предки з давнини* (В. Симоненко).

2. Разом з прийм. "з" та оруд. в. ім. або іншого займ. означає: я і ще хтось один. [П е р е л е с н и к:] *Таж ми з тобою колись були товариші* (Леся Українка); *Яблука доспіли, яблука червоні! Ми з тобою йдемо стежкою в саду* (М. Рильський); *Дощ січе їх так само, як і нас із тобою, але вони — люди бувалі. Вони звикли* (Любко Дереш); *Щодня ми з Мерічкою зустрічаємося навпроти арки мого будинку* (С. Андрухович).

3. Уживається замість "я" в авторській мові (у розповіді, науковому викладі). — *Був собі одважний лицар, Нам його згадать до речі* (Леся Українка); *Визначаючи шляхи і методи розкриття теми дисертації, ми обрали концепцію культурологічного підходу до вивчення історії філософії* (з наук. літ.); // *розм.* Уживається замість "я" часто для підкреслення поважності своєї особи. *Іде додому уночі П'яненький сотник, а йдучи Собі веселий розмовляє: — Нехай і наших люде знають! Нехай і сивий і горбатий, А ми!.. хе! хе! а ми жонаті!* (Т. Шевченко); *Баришня виписала квитанцію, кинула на столик. — Подумаєш, розкричався. Ми не таких бачили, — прошипіла вона* (Григорій Тютюнник); // *заст.* Уживається замість "я" в офіційних документах від особи монарха; у мові монарха. *В кедрових палатах, мов несамовитий, Давид похожає* [походжає] *і, о цар неситий, Сам собі говорить: — Я... Ми повелим! Я цар над Божіїм* [Божим] *народом!* (Т. Шевченко); *Гнівно до них відзивався цар: "Ми чули, що все ваше плем'я Для нашого краю руїна, тягар"* (І. Франко); // Уживається замість "я" у жартівливо-іронічних висловах. [О д а р к а:] *Просимо вас, не смійтеся з нас; .. ви за нами не дуже, а ми за вами й байдуже!..* (М. Кропивницький); *— Знаєм ми вашого брата, — промовив він якось чудно й сховав гравюру в пляншетку* [планшетку] (І. Багряний); *О, моє шануваннячко, пане Повсюдо. — Молотковський зробив для мене місце на ослоні. — Ми ось... За ваше здоров'я, пане Повсюдо!* (Р. Андріяшик).

4. Уживається замість займ. 2-ї або 3-ї ос. одн. в емоційно-пестливому мовленні. *Майка .. засоромлено уткнулась головою в коліна матері. — Ми ще маленькі, ще підростемо, — відповіла мати за доньку* (Г. Коцюба).

(1) Між (межи́) на́ми [ка́жучи] — про що-небудь секретне, про те, що не слід говорити іншим. *Та й, межи нами кажучи, до чого нам тепер ті маніфестації* (М. Коцюбинський); [Л і д а:] *У тебе такі масштаби, Аркадій, — мені аж ніяково. Я ж в столиці — тільки між нами — ніколи ще не була* (О. Корнійчук); *— Хай це буде між нами, Женю, — говорив тоді Сіверцев, — але я пильно бережу зір...* (О. Гон-

чар); — *Нашому патрону, між нами кажучи, цей фокус може сподобатися* (О. Чорногуз); *Між нами кажучи, другого такого негідника й паскудника в усьому християнському світі нема* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Р. Стівенсона); **Не мені́ (нам, тобі́** *і т. ін.)* **суди́ти** *див.* **суди́ти; (2) У нас** — у нашій сім'ї, країні, у нашому суспільстві і т. ін. *Літ з десять був у нас суддею Глива. Да, знаєш, захотів на лакомий кусок, В Полтаву перейшов* (Є. Гребінка); *Недавно, недавно у нас в Україні Старий Котляревський отак щебетав; Замовк неборака* (Т. Шевченко); — *У нас робота для всіх знайдеться. Нудно буде сидіти склавши руки* (П. Панч); *У нас на Кубані на цій землі і два кабанчики не розминулися би* (Д. Білий).

◊ **З на́ми хре́сна си́ла!** *див.* **си́ла; Зна́ю (зна́ємо) [я (ми)] вас (тебе́, його́** *і т. ін.)* *див.* **зна́ти; Не про нас пи́сано** *див.* **писа́ти; Після нас (а там) хоч пото́п** *див.* **пото́п; Піти́ в моги́лу (з життя́, від нас, до Бо́га** *і т. ін.)* *див.* **піти́; Ти в ме́не (у нас) [ще] поска́чеш (потанцю́єш) [цига́нської халя́ндри]** *див.* **поскака́ти; Час працює на нас (сприя́є нам)** *див.* **час.**

МИГ[1], МИГ-МИ́Г, *виг., розм.* Уживається як присудок за знач. **мига́ти.** *На небі ані хмариночки; зорі тільки миг-миг...* (А. Тесленко); — *Було, гребу сіно, — аж курява курить! Одна нога тут, а друга там; а руки тільки миг-миг!* (Ганна Барвінок); *Де куций? О, вже з лівої миг, миг... Не втечеш, братіку!* (Б.-І. Антонич); *Поїзд рушив .. А повз очі — водокачка, телеграфні стовпи, по дорозі вози з буряками. Миг повз очі* (А. Головко).

МИГ[2], у, *ч., розм.* Те саме, що **мить.** *Бурхав так вітер .. Бив в очі, стежку з-перед ніг Неначе вкрав в короткий миг* (І. Франко); *І чути було в цей миг, Як стукає серце землі* (О. Гончар); *Ілько навіть не міг сказати, як довго вони милувались разом із славетним ізографом Алімпієм київськими краєвидами. Миг чи, може, годину?* (Ю. Логвин).

○ **В одну́ мить <В оди́н миг (мент)> <У миг (мить) о́ка>** *див.* **мить.**

МИ́ГАВКА, и, *ж., розм.* 1. Те саме, що **блискави́ця** 2. *Заграви далеких пожеж .. усю ніч коливались і розходились, як круги по воді, аж до ледве помітних мигавок за обрієм* (А. Головко); *Оченята весь час грають змішаною з острахом цікавістю до цих просторів, .. до насуплено потемнілого небосхилу. Звідти, з потемнілості, поки що безгрімно* [без грому], *але щораз дужче змигують до нас мигавки сухим насторожливим блиском* (О. Гончар); * У порівн. *Невесела посмішка промайнула на її обличчі, як мигавка в темну ніч* (М. Руденко).

2. Найпростіше освітлювальне обладнання, що дає нерівне, миготливе світло; каганець (у 1 знач.). *Коли Софійка поправляла ґнотик у мигавці, Заболотний уважно стежив за її маленькою струдженою рукою* (О. Гончар).

3. Мигальний сигнальний ліхтарик; проблисковий маячок. *Промчалися чорні авто з мигавками* (Л. Костенко); *Зрідка колону обганяли машини з увімкнутою тривожною мигавкою* (А. Михайленко); *Десь узялося міліційне авто й, блимаючи мигавкою, що крутилася, як дзига, попхалося в голові колони* (Л. Кононович).

МИГА́ЛКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **ми́гавка** 3. *Дорогою до станції мчать з увімкненими сиренами й мигалками "швидкі", автобуси, легковики* (В. Яворівський); *Від вокзалу нас повезли з міліцією й мигалками до пам'ятника Пушкіну* (Ю. Андрухович); *Ранком у вівторок біля захаращеного скверика, розташованого недалеко від редакції.., зупинилася міліцейська машина з мигалкою на даху* (А. Кокотюха); *Водій вимкнув мигалки і зупинився на повороті. — Ваша сумочка, мем* (Любко Дереш).

МИГА́ЛЬНИЙ, а, е, *анат.* Пов'язаний з процесом мигання; який здійснює мигання. *До мимовільної активності належать суто рефлекторні відповіді, наприклад, мигальний рефлекс і орієнтовані реакції* (з наук. літ.); *Наявність мигальної перетинки чи рудиментів ребер на поперекових хребцях у ссавців дає змогу припустити їхні родинні зв'язки з певними групами викопних плазунів* (з навч. літ.).

МИГА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **мига́ти.** *І нарешті, по чверть години, западає знов тиша. Тільки по коридорах, по класах, по сходах приглушений тупіт ніг, мигання огників, оклики* (У. Самчук); *Сей ненастанний рокіт хвиль, їх одностайне мигання перед його очима якось успокоювало, вколисувало його* (І. Франко); *Спереду ледь плелася старезна, вся облуплена "трійка", яка вперто ігнорувала його мигання фарами: прохання пропустити його, перебудувавшись у правий ряд* (В. Хрущак).

МИГА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.* 1. Те саме, що **бли́мати** 1. *Не могла* [жінка] *вечором шити при поганім світлі, що лиш смерділо й мигало* (Л. Мартович); *Щебетав соловейко, зорі мигали, вітерець пахучий шарудів вишеньками* (А. Тесленко); *По зволоженій траві мигає вогонь ліхтарика, мабуть, відшукує недавні сліди* (П. Воронько).

2. Те саме, що **бли́скати.** *Страшна блискавка мигає та миготить сливе безперестанку* (І. Нечуй-Левицький); *Зрідка десь далеко мигала блискавка, освітлюючи суворі людські обличчя* (С. Чорнобривець); *Сторожко пантрили за гетьманом ханові очі, у вузьких щілинах мигали блискучі зіниці Сефера Газі* (Р. Іваничук); *Небо кошлатилося, й непокоїлося, і мигало блискавицями, а грім лупав так близько, що від нього тремтіли стіни* (Валерій Шевчук); // *безос.* [Д р е м л ю г а:] *Навколо мигає, мабуть, гроза буде...* (О. Корнійчук); *Хмара явно росте, набрякає дощем, і посвіжішало ніби, і вже мигає десь далеко* (О. Гончар); // *чим.* Посилати короткі світлові сигнали. — *Значить, коли щось трапиться, — сказав пілот дівчинці, — мигай бортовими вогнями* (М. Трублаїні).

3. Те саме, що **клі́пати** 1. *З-під стола вискочив якийсь звір, скочив на стіл і став на чотирьох ногах .. Чорна морда сердито мигала очима й вищиряла білі зуби* (І. Нечуй-Левицький); *Гарасименко важким рухом підвів до грудей долоню й міцно стиснув пальці. Дядьки коло стіни уважно, не мигаючи, дивились на його руку* (Б. Антоненко-Давидович); *Не мигаючи, він різко дивиться на дукача й безжалісно січе його своєю злобою* (М. Стельмах); *Попелясті очі дивились на мене приречено і, мов намальовані, не мигали...* (М. Вінграновський).

4. Те саме, що **мелька́ти.** *Її тонкі пальці з дротами тільки мигали* (І. Нечуй-Левицький); *І одна за одною .. у пам'яті мигають згадки — як станції* (В. Еллан-Блакитний); *Загорілі литки ніг швидко мигають, босі ноги ступають по м'якій, вогкій, холоднуватій стежці* (У. Самчук); *Десь поміж вагонами мигає постать поручника Анатоля Рудича* (О. Лисяк).

МИГДАЛЕ́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мигда́ль.** *Вони нервово продовжували розмову, час од часу лузаючи мигдалеві горішки* (Олесь Досвітній); *Рожевий лавр цвіте в моїй кімнаті, І мигдалеві пахощі ясні На серце віють* (М. Рильський);

Вже віяло з-за моря теплом, казали, що десь буцімто навіть зацвіло перше мигдалеве дерево, але цьому ніхто не вірив (П. Загребельний); *Сама ж абатиса .. помітила Мазетта, що спав, розкидавшись, під мигдалевим деревом у холодочку* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // Власт. мигдалю. *Берізка — бур'ян з чудесними мигдалевого запаху квітами* (М. Рильський); *Окунь теж рибка непогана; правда, дрібних кісток багато, але смачний, наче якийсь мигдалевий присмак в ньому* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека); // Вигот. з мигдалю (у 2 знач.). *Поставити на вогонь молоко, додати трошки цукру, потім поволі всипати в каструлю мигдалеве борошно* (І. Роздобудько); *Я вийшла розпорядитися, щоб Аделі приготували свіжого міцного чаю, добре солодженого. Щоб принесли покраяної цитрини, мигдалевого киселю на молоці і льоду* (С. Андрухович); *Мигдалеву олію отримують пресуванням насіння двох видів звичайного мигдалю — гіркого й солодкого* (з наук.-попул. літ.); *На відміну від тваринного мигдалеве молоко не містить лактози й холестерину* (з газ.); // Вигот. з мигдалем (у 2 знач.) (про кондитерські вироби). *Вона, тоді ще юна дівчина у мереживній коронці та білосніжному фартушку, продавала марципани та мигдалеві тістечка за кришталевою вітриною* (Г. Вдовиченко); *Для приготування мигдалевого печива нам будуть потрібні дрібний цукор, різаний мигдаль, пшеничне борошно* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **мигдале́ві,** вих, *мн.* Підродина рослин родини розоцвітих, куди входять мигдаль, вишня, слива і т. ін. *Плоди мигдалевих складаються з єдиного плоду-кістянки зі швом, двох жилок поряд зі швом і однієї напроти* (з наук.-попул. літ.).

3. Те саме, що **мигдалеподі́бний.** *До неї засміялася руся ва голівка з мигдалевими очима* (П. Панч); *Хлопцеві відкрилася досі небачена краса. Тонкі й плавкі лінії обрису лиця, неймовірно великі мигдалеві очі* (Ю. Логвин).

4. Схожий кольором на цвіт мигдалю; ніжно-рожевий. *Чорне море засвітилось усіма своїми барвами, кинуло мигдалевий відтінок на пасмо Кримських гір* (В. Логвиненко).

МИГДАЛЕПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий формою на горіх мигдалю (перев. про очі). *Чорні мигдалеподібні очі незнайомого поставлені були трохи зашироко* (М. Старицький); *До Марка обертається обличчя, і він бачить перед собою каро-зелені, мигдалеподібні очі Люди* (М. Трублаїні); *Очі в Клави східні, мигдалеподібні, в них повно смутку* (О. Гончар); *Клавдія Іванівна не мала нічого проти такого зятя, ну, азіат, але ще тієї породи — великі мигдалеподібні очі, ніс прямий, не приплюснутий, а головне — хірург, хай буде у її домі свій лікар* (В. Шкляр).

△ **Мигдалеподі́бне ті́ло** *див.* **ті́ло.**

МИГДА́ЛИК, а, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **мигда́ль** 2. *Від ласощів аж віття гнуться: Не знаєш, до чого й сунуться: Мигдалики і виноград, — Їси, їси, аж рад* (Л. Глібов); * У порівн. *Не встигла я й оком змигнути, як із малого циркового чудовиська з очима-мигдаликами.., чужого і дивного, почала робитись звичайна собі дитина* (С. Андрухович).

2. *перев. мн., анат.* Залози, розташовані по боках піднебіння в глотці, схожі формою на мигдалевий горіх. — *Ану, горло покажи. Малий розтулив рота, і баба Надя обстежила його мигдалики* (Любко Дереш); *Мигдалики є частиною кільця лімфоїдної тканини* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *У роті слово спухле, як мигдалик* (Е. Андієвська).

МИГДА́ЛИКОВИЙ, а, е, *анат.* Прикм. до **мигда́лик** 2. *Гострий сепсис мигдаликового походження — дуже серйозне захворювання* (із журн.).

МИГДА́ЛИНА, и, *ж.* 1. Ядро мигдалевого горіха. *Дві шатенки: Валентина Брижаха, рожеволиця, з очима, що нагадують мигдалини, прибрана в білу блюзу та сіру спідничку, і Ксеня Савур, одягнена в синю сукенку, в жакетку бронзового тону* (В. Барка); *Вражала білість її нігтів. Були блискучі й звужені на кінчиках, а відполіровані не згірше від слонової кости* [кості] *й підрізані у формі мигдалин* (Ю. Винничук); // Те саме, що **мигда́ль** 2. — *Помру, мабуть, і я. Атож! — без страху й жалю притакує Пан, зриваючи нову мигдалину. — Помру. Як вгасне радість в моєму серці. Бо ж без радості нема щастя* (Н. Королева).

2. *геол.* Мінеральне утворення круглої або овальної форми, яке виникає внаслідок заповнення мінералами пустот у гірській породі. *Опал утворюється при низьких температурах з гідротермальних розчинів у мигдалинах вулканічних порід і у відкладах гарячих джерел* (з навч. літ.).

3. *анат.* Те саме, що **Мигдалеподібне ті́ло** *(див.* **ті́ло).** *У декого з пацієнтів був розірваний зв'язок між частиною мозку, що відповідає за мислення (корою головного мозку), й емоційним центром, що розташований глибоко в центрі мозку (мигдалиною)* (з наук. літ.); *Мигдалину пов'язують із формуванням емоцій. Уважається що в людей, а також у тварин ця підкоркова структура мозку бере участь у формуванні як негативних, так і позитивних емоцій* (з наук.-попул. літ.).

4. *перев. мн., анат.* Те саме, що **мигда́лик** 2. *Основою мигдалин є тонкосітчаста сполучна тканина, яку інфільтрує велика кількість лімфоцитів* (з навч. літ.); *Горло: почервоніння не виявлене, мигдалини не розпухлі* (А. Кокотюха); *Фельдшер ніяк не міг змусити дівча роззявити рота, щоб тицьнути на обліплені мигдалини бавовняною ганчіркою, змоченою в гасі* (Люко Дашвар).

МИГДА́ЛЬ, ю, *ч.* 1. Південне невисоке дерево або кущ родини розоцвітих з ніжно-рожевими квітками та овальними плодами — горіхами. *Навколо цвів мигдаль і буз...* (О. Олесь); *Ми стоїмо під розлогими деревцями гіркого мигдалю* (В. Кучер); *Мигдаль уже одцвів. Їздили в пустелю дивитися, як цвітуть кактуси* (Л. Костенко).

2. *збірн.* Плоди цієї рослини з їстівним солодким або гірким ядром. [О л ь г а:] *Я вже й на базарі побувала — дивись, які полуниці, мигдаль — розкіш!* (І. Кочерга); *Горіхи в цукрі, халва, мигдаль, фісташки, купи горіхів... Години чи вічність спливають непомітно в цьому раю* (П. Загребельний); *А що базар вже сьогодні кінчався, то вони за півціни накупили: фініків, мигдалю, халви, ізюму* (Ю. Логвин); * У порівн. *Була це струнка й висока на зріст молодиця років двадцяти п'яти, з глибокими чорними очима під довгими віями і білими, як мигдаль, зубами* (З. Тулуб).

МИГДА́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **мигдале́вий** 1, 3, 4. *Ротик такий яскраво пелюстковий, що Сідалковському завжди здавалося, ніби він створений тільки для того, аби їсти тістечкові трубочки з мигдальним кремом і родзинками* (О. Чорногуз); *Через хвилину Галя вже замовляла офіціантові каву з мигдальними тістечками* (Г. Вдовиченко); *Руки, за якими він зовсім не доглядав, доводили до відчаю Араміса, який не жалів на свої ні мигдального мила, ні ароматичної олії* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма); *У цій* [нарече-

ній] *же все було неправильним: надто світлі, майже непомітні брови, надто дрібний і кирпатий носик, мигдальної форми очі дисонували з їхньою не північною, майже прозорою блакиттю* (І. Роздобудько); *Криве проміння стояло в задумі, потім гладило оксамитом мигдальний колір лісу* (М. Хвильовий).

МИГДА́ЛЬНИК, у, *ч.* Те саме, що **бобчу́к.** *Мигдальник належить до морозостійких видів* (з наук.-попул. літ.); *Олія мигдальника.*

МИ́ГИ, ів, *мн., розм.* Знаки (підморгування, жести), які супроводжують, а часто й заступають розмову. *В мигах, в розмові венгрів* [угорців] *було видко щось східне* (І. Нечуй-Левицький); *Йому бракувало іноді потрібних слів, тоді він допомагав собі мигами й усякими вихилясами* (Б. Антоненко-Давидович).

Порозуміва́тися / порозумі́тися на ми́гах *див.* **порозуміва́тися.**

○ **(1) На ми́гах,** *у знач. присл., зі сл.* говорити, розмовляти, пояснювати, показувати *і т. ін.* — за допомогою жестів, міміки і т. ін. *Дівчата щось поясняли старій на мигах, .. але все надаремне: стара не розуміла* (М. Коцюбинський); *Золотаренко показав писареві на мигах, що не треба турбувати гетьмана* (П. Панч); *Михайло порушує порядок, він підійшов і на мигах попросив загасити свічу і лягати...* (Б. Левін); *Щось на мигах пояснюючи Катерині, Омелян видобув зі спідньої кишені конверт* (Р. Андріяшик).

◊ **На ки́вах і (та) на ми́гах** *див.* **кив.**

МИГИ́ЧИТИ, ить, *недок., безос., діал.* Мжичити. *Холодно було на ріллях чужих за плугом, за бороною осені пізньої, коли мигичить-мрячить з ранку до ночі...* (А. Головко).

МИГИ́ЧКА, и, *ж., діал.* Мжичка. *А біля тебе в полі — мигичка, Ворон та ніч* (А. Малишко); *Машу хоронили 19 (6) лютого, похмуро пухнастий сніг цілий день йшов, а ввечері мигичка* (В. Медвідь).

МИ́ГКОМ, *присл., діал.* Мигцем. *Мигком я його бачила* (Сл. Б. Грінченка); *Учениці виходили в азбучному порядку з лавок, зупинялись перед столом, .. простягали руку за свідоцтвом, прочитували мигком в дорозі від столу до лавки початкові склади оцінок і усміхнені або зажурені сідали на місця* (Ірина Вільде); *Латиш, схилившись, пильно щось там виворожує* [ворожить] *над своєю мудрою глиною. Лиш пальцем її легенько торкне, оживить безформну зволожену масу, і мигком, без жодних зусиль, з неї само щось вилазить, росте, виростає, і — дивись! — перед тобою вже викруглилась мисочка, глечик або макортетик* (О. Гончар).

МИГКОТІ́ТИ, мигкотить *і* мигкóче, *недок., розм.* Підсил. до **мигті́ти.** *Блискавка мигкоче* (С. Руданський); *В печі вигоріло, лиш каганець мигкотить* (І. Франко).

МИГ-МИ́Г *див.* **миг**[1].

МИГНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док.* Однокр. до **мига́ти.** *Він рано випустив ручку вхідних дверей, двері спружинили, і, ніби од того брязкоту, тричі мигнули в коридорі електричні лампочки* (В. Дрозд); *Блискавично, мигнути вони не встигли, як біля Алі стало двоє воїнів із шаблями наголо* (Ю. Логвин); *Ось мигнула перед очима стайня, а поблизу неї вряд коні біля жолоба* (К. Гриб); *Іванчук осудливо похитав головою, але миттю подобрішав, навіть тінь вагання мигнула на його лиці: "Може, й самому почекати, га?"* (Р. Андріяшик).

◊ **(1) І [óком] не мигну́ти** — дивитися на кого-, що-небудь дуже уважно, пильно, не відриваючись. *Тесляр на наймичку свою, Неначе на свою дитину, дивиться; і час мине, А він і оком не мигне* (Т. Шевченко); *Застигла Ганна й не мигне* (П. Дорошко); *— Чим намастила? — по всьому запитав Северину війт, витираючи з чола мадяра краплі поту. І, не мигнувши оком, вона відповіла: — Зміїною слиною* (М. Матіос); **Майну́ло (мелькну́ло, мигну́ло** *і т. ін.)* **в голові** *див.* **майну́ти; (2) Мигну́ти (мелькну́ти) п'я́тами,** *жарт.* — швидко побігти. *Половина пластунів мигнула п'ятами й понеслась за тракторами* (М. Трублаїні); **Як** *(рідше* **тільки) óком моргну́ти (мигну́ти, кліпнути** *і т. ін.)* *див.* **моргну́ти.**

МИ́ГОМ, *присл., розм.* Те саме, що **ми́ттю.** *Челядь і літні мужики мигом оточують машину, обмацують, заглядають, розпитують* (С. Добровольський); *— Йой, кара небесна, — зашепотіла сполошена Марта, заметалась по світлиці. — Ану, Лесику, мигом на горище, тебе тут ніхто не повинен застати* (І. Нижник); *Мордатий потримав чарку, наче вагався, пити чи не пити. А тоді мигом спорожнив чарку* (Ю. Логвин); *Після матчу — вір-не-вір — усі звірята стали мигом у довгу чергу на відбір* (І. Андрусяк).

МИГОНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., однокр.* Підсил. до **мигну́ти.** *Тихо було увечері, коли вчулася ступа чиясь і щось мигонуло мимо віконця* (Марко Вовчок); // *безос. А дощ! Аж пищить! .. Спершу був громовий. Як мигоне, — покотить-покотить десь гуркотом та як ударить* (І. Багряний).

МИГОТА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **мигота́ти.** *Два чи три рази, похитуючись, він пройшов здовж покою, що від миготання свічки заповнювався страховищами* (І. Франко).

МИГОТА́ТИ *див.* **миготі́ти.**

МИГОТІ́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **миготі́ти.** *Річка засліплювала очі в тремтячому миготінні струмків* (В. Домонтович); *З миготіння спалахів від фар, які блискавично схоплювалися і миттю зникали на стовбурах сосен, Ганна вгадала — пройшов поїзд до міста* (В. Козаченко); *Я радів і непокоївся: а чи не сон це? Метнувся в найближчий мегаполіс, побачив юрби людей, потік машин, миготіння реклам* (О. Бердник); *Я не міг спати кілька ночей — тільки заплющував очі й бачив швидкісне миготіння відтінків* (С. Андрухович).

МИГОТІ́ТИ, ти́ть, **МИГОТА́ТИ,** óче, *недок.* Підсил. до **мигті́ти.** *Миготять в вікнах вершечки дерев, синій дим з тютюну снує у вагоні основу* (М. Коцюбинський); *Здавалося, що рішення зовсім недалеко, так і миготить у голові, а от ніяк не спіймати його...* (О. Донченко); *А світло огнисте миготе, пала Круг повного всяких розкошів стола* (М. Старицький); *За вікнами лютує хуртовина, На припічку каганчик миготить...* (Б. Грінченко).

◊ **[Аж] в оча́х мерехти́ть (мигти́ть, миготи́ть** *і т. ін.)* *див.* **мерехті́ти.**

МИГОТЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Який миготить. *Далеко й широко нічого, крім миготливої, широкої зелені* (О. Кобилянська); *Море переливалося мільйонами миготливих вогнів, ніби там золоті метелики тріпотіли крильцями* (Ю. Збанацький); *Біля вікна в коридорі майже порожнього вагона стояли дві жінки і сумно вдивлялися в миготливі гірські краєвиди з полонинами, лісами й перелісками* (Г. Тарасюк); *Богдан мовчав і тільки дивився на миготливий язичок товстої свічі на заставленому тарілями столі* (І. Білик).

2. *біол.* Який має відростки (війки), що постійно коливаються. *Клітини миготливого епітелію здебільшого мають*

форму циліндра з безліччю війок на вільних поверхнях (з навч. літ.).

МИГОТЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **миготли́вий** 1. *Попід кущами оливково-темна миготливість води* (О. Гончар); *На мить зупинився, нахиливши голову й вдивляючись у миготливість води, заіржав весело, задерикувато, наче був не статечний кінь, а пустотливе лоша* (Р. Самбук); *Вивіски, миготливість надписів, світлові фігури — усе це робота неонових ламп* (з наук.-попул. літ.).

МИГОТЛИ́ВО. Присл. до **миготли́вий** 1. *Оскольд мружив у задумі очі, та спостеріг, як над гладінню Дніпра і Почайни миготливо вихрились зграї чайок* (Р. Іванченко); *В чорних проваллях, у ямах темниць, Свічка твоя миготливо сіяла* (О. Бердник).

МИГТІ́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **мигті́ти.** *Поїдуть? Куди? На рибу, може?.. Вудлище — луком, і сріблясте мигтіння рибки на волосіні* (М. Коцюбинський); *Крізь мигтіння кирзових чобіт, погонів і сорочок навипуск, серед угодованих молодиків, що біля трибун розстрілювали таборян, Ґудзій і пізнав Юхима* (Е. Андієвська); *Тоді було тільки мигтіння накрохмаленого рукава, сіре лице Малевича-молодшого, котре майнуло переді мною, й таке враження, наче тебе загилили по шиї замашним дубовим кийком* (Л. Кононович); *Я зробив кілька глибоких вдихів. Мигтіння щезло, я потроху приходив до тями* (А. Кокотюха); *Світ в мигтінні зір на виднокрузі Лежав без краю, меж, без берегів...* (М. Руденко).

МИГТІ́ТИ, ти́ть, *недок.* 1. З'являтися на короткий час і зникати з поля зору; мелькати. *Мигтять білі метелики понад молоденькою травичкою* (Марко Вовчок); *За дверима теплушки швидко мигтіли телеграфні стовпи, а далі розкинулись мальовничі подільські простори* (Ю. Смолич); *Стає щораз темніше, в темряві мигтять якісь вози, авта* [авто], *щораз щось із шумом і свистом пролітає з противного напряму* (О. Лисяк); *Князь, не пояснюючи, побіг туди, де щойно поміж деревами мигтіли постаті* (І. Білик); // Створювати враження рябизни в очах; мерехтіти. *Сонце світить, щось у повітрі мигтить проти його* [нього] (А. Тесленко); *Воно* [повітря] *мерехтіло, мигтіло й зблискувало, наче живе срібло* (Ю. Смолич); *Там, у Бершаді, спогадувала вона, стільки лавок, а в них так і мигтіли парча та срібло* (Ю. Мушкетик); // Відбиватися на обличчі, в очах (про переживання, почуття). *Тая радість перелітає з одного обличчя на друге, мигтить, мов зірниця, в очах* (Леся Українка); *Титан поклав трубку і якусь мить дивився на присутніх. В його очах мигтіла втома* (Олесь Досвітній); *В очах мигтіли іскри запалу. Тоді з непоказного, дрібнорослого чоловічка він перемінювався в таємничого знатника* (М. Дочинець); // *перен.* Швидко, зненацька з'являтися у свідомості. *У його* [нього] *в голові вже мигтіли картина за картиною* (Б. Грінченко); *Довго йшов Тайо .. Часом мигтіла турботна думка: "Чи так, як треба, я йду?"* (М. Трублаїні).

2. Те саме, що **бли́мати** 1, 2. *Глупої ночі вдарить страшенний мороз, .. вистелить небо ясними зорями, і мигтять вони* (Панас Мирний); *Господар .. присунув до себе каганчик, що жалісно мигтів крихітним пелюстком вогника* (М. Стельмах); *На підставці в свічнику мигтіла, коливаючи язики полум'я, одинока свічка* (Б. Левін); *На середині з тихим шумом обертались, мигтячи спицями, два величезні маховики* (С. Чорнобривець); *В руці мигтить револьвер* (Григорій Тютюнник); *Вона цілий вечір може незрушно дивитися на сліпі хвилі світла* [телевізора], *що течуть, біжать, мигтять без кінця* (О. Гончар).

◊ **[Аж] в оча́х мерехти́ть (мигти́ть, миготи́ть** *і т. ін.)* *див.* **мерехті́ти.**

МИГТЮ́ЧИЙ, а, е. Який мигтить. *Здавалось їй чомусь, що далі буде щось любе, ясне — таке, як ця роса мигтюча, як те сонечко праведне тепле* (Б. Грінченко); *Крізь віконце було видно, як чорне бескеття хмар раз у раз оперізувалось мигтючими поясами блискавиць* (О. Донченко); *Очі її, ще повні тремтячих сліз, раптом набули мигтючого сяйва* (О. Гончар); *Рекламні щити, білборди, мигтючі літери світлових реклам: "Дихай вільно, живи мобільно!" — а чому й ні?* (Л. Костенко).

МИГУНЕ́ЦЬ, нця́, *ч., розм.* Те саме, що **каганé́ць** 1. *Шкарубкими пальцями вийняв* [тато] *з кишені вдвоє складену листівку, приступився ближче до мигунця* (М. Стельмах).

МИГЦЕ́М, *присл.* 1. Одну мить; одним поглядом. *Ми, глядачі, ходимо з ними* [італійськими бідняками] *по бідняцьких кварталах Рима, тільки мигцем здалеку помітивши десь баню собору св. Петра* (О. Довженко); *Дарка декілька разів мигцем бачила Зою під час її гостювання у Веренчанці* (Ірина Вільде); *Мимо пройшли дві панянки, заквітчані сніжинками. Вони мигцем глянули на мене, не перестаючи сміятись* (Р. Андріяшик); *Аліса пригадала, що через два чи три місяці мигцем бачила Тіну за кермом новенького спортивного авта* [авто] (О. Авраменко).

2. Дуже швидко, в одну мить; миттю. *Мигцем скочив Мстислав до вікна і спустив шнурок униз* (Юліан Опільський); *Теж двожильний, мигцем охрестив чеха подоляк, який себе особисто також мав за двожильного* (О. Гончар); *Життя нам щастя обіцяло... воно ж, мов усмішка швидка, торкнувшись губ, мигцем розтало* (П. Мовчан); *— Ми, русалки, ніколи не пам'ятаємо того, що говоримо. Кожне слово, яке злетить із наших вуст, мигцем вивітрюється з голови. Це, між іншим, дуже зручно* (Ю. Винничук).

МИДЗА́ТИЙ *див.* **миза́тий.**

МИ́ДНИЦЯ, і, *ж., діал.* Таз *(див.* **таз**[1]**)**; балія. *То священик щось читає, .. то знов тітка і дядько проказують "Вірую", то знов дитину розгортають, мажуть її, кроплять, стрижуть. То знов беруть і кладуть до води в великій мидниці* (У. Самчук); *Стецька знесилювала слабість, ніби він потрапив до лазні, його поклали на полицю й поливають літеплою водою, а навколо парують мидниці з зеленим запашним розчином* (Е. Андієвська); *Щосерпня відбувалася та сама процедура — виварювання ягід і помішування дерев'яною кописткою у великій мидниці* (Ю. Винничук); *Коло самих твоїх ніг виявилася мидниця з облущеною емаллю, повна мокрого пір'я* (Ю. Іздрик).

МИ́ЗА, и, *ж.* Розташована окремо за містом садиба з сільськогосподарськими будівлями (перев. у країнах Балтії). *Казали, що тепер весна, що в саду коло зруйнованої мизи чули солов'я* (С. Васильченко); *Нам довелося лютим боєм брати Для нас незнану мизу Вієсати* (Я. Шпорта); *— На сотні тисячі квадратних верст — фільварок, хутір, миза, з якої йдуть панам раби, харчі та гроші!..* (Василь Шевчук); [І в а н В а с и л ь о в и ч:] *Сьогодні в мене, так би мовити, свято. Вступаю у права господаря отієї мизи, того маєтку* (В. Нестайко).

МИЗА́ТИЙ, МИДЗА́ТИЙ, а, е, *діал.* Щокатий. *Біля церкви мидзатий чернець, з копою рудого волосся на голові, торгував "святою водою"* (П. Панч); *Мизатий хлопчик, як горобчик, з таким, як сам, до річки йде* (М. Вінграновський); *За мною гнався мизатий здоровань у заяложеному кожусі й заячій шапці з одвислими вухами* (П. Запаренко); *Мидзатий міністр внутрішніх справ протер окуляри. — Як його... — справився міністр. — Ба... Бабай?* (О. Ульяненко).

МИ́ЗКАТИ, аю, аєш, *недок., що, розм.* Бруднити що-небудь унаслідок неохайного користування. — *Мизкай, мизкай одежу! — все мене мати було лають. — Тобі що ні* [не] *дай, то ти зараз замизкаєш* (Сл. Б. Грінченка).

МИ́ЗКАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок., розм.* 1. Ставати брудним унаслідок неохайного користування (про одяг). *Як усякому свою одежу давати, так вона ж .. все мизкається та мизкається* (Сл. Б. Грінченка).

2. *зневажл.* Гуляти (в 4 знач.), водити компанію з ким-небудь. * Образно. *Де ти* [слава] *в ката забарилась З своїми лучами? .. Чи з ким іншим мизкаєшся З нудьги та з похмілля* (Т. Шевченко).

МИ́ЙКА, и, *ж.* 1. Ганчірка, віхоть для миття чого-небудь. *На позаливаній долівці стояв цебер, повний помий, валялись під ногами мокрі мийки, ганчірки, лушпиння з бараболі* (М. Коцюбинський); *На стільцях і на ліжках пелюшки, віхтики, мийки, губки. Пахне, як у бані* (В. Винниченко).

2. Пристосування для миття, промивання чого-небудь; місце, де щось миють, промивають. — *З нього* [бункера] *ковші забиратимуть брудну картоплю.., подаватимуть на цю ось мийку...* (І. Волошин); *За фермою пасуться корови. Назустріч — машина з мийкою, обливає білою піною нашого "Москвича"* (А. Михайленко); *У невеликих сінях знаходжу велике відро, з криниці викручую воду й наливаю у здоровенний бак над ручною мийкою* (А. Дністровий); *На майданчику можна розташувати електричну піч, вітрину, морозильну камеру, мийку та одного продавця, який буде обслуговувати цей невеличкий виробничо-торговельний комплекс* (із журн.); // Таке пристосування на кухні. *Порожня раковина мийки і стос чистого посуду поряд насторожили* (О. Ірванець); *Травмований пропхався коридором .. Пройшов на кухню, заповнивши собою простір, утиснувся між столом та мийкою* (С. Жадан); *Вафельний кухонний рушник, весь бурячковий і цибуляний, лежав у мийці* (Любко Дереш); *Вона говорила, а поряд, у кухонній мийці, крапала на гору тарілок вода* (Н. Сняданко); *На кухні, біля мийки пластмасова таця, вкрита рушником, на ній помиті горнятка й тарілки* (Г. Вдовиченко).

3. Те саме, що **ми́йня.** *Роман Іванович трусонув головою, щоб відігнати мару. Не може такого бути! Він закляк у дверях мийки* (І. Роздобудько); *На новому тваринницькому комплексі буде збудовано і обладнано простору мийку для свиней* (з газ.); // Те саме, що **автоми́йка** 2. — *Двір великий. Для автомийки — саме воно. — Мийку? Чи не фонтан! — Власне діло, Саня* [Саню]. *З власного діла мене ніхто не виженє...* (Люко Дашвар).

МИ́ЙНИЙ, а, е. 1. Стос. до миття; який використовують для промивання чого-небудь. *Він сидів на стільчику біля мийного павільйону і дивився вдалечінь відстороненим поглядом* (І. Роздобудько); *Для миття картоплі використовують мийні машини різноманітних конструкцій* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **ми́йна,** ної, *ж.* Приміщення, пристосоване й обладнане для миття, промивання чого-небудь. *В мийній працює один оператор по десять годин через день* (з газ.).

2. Який має здатність мити, відмивати що-небудь. *Стас роздратовано повідомив, що прийшла фура з мийними засобами і він контролюватиме розвантаження до останнього* (Люко Дашвар); *Деякі поверхнево-активні речовини мають мийні властивості* (з наук.-попул. літ.); *Забруднення води відбувається відходами, що поглинають кисень, отруйними речовинами (пестицидами, гербіцидами), нафтою й нафтопродуктами, відходами органічного синтезу (мийними речовинами)* (з навч. літ.).

МИ́ЙНИК, а, *ч.* Робітник, який займається миттям, промиванням чого-небудь. *Він ще раз подивився на її відображення у широкій, вилизаній мийниками вітрині маркету* (О. Ульяненко); *Гер Роман працює на тій же заправці мийником автомобілів* (І. Роздобудько); *Мийник посуду миє столовий та кухонний посуд, прибори, підноси, інвентар, інструменти* (з мови документів).

МИ́ЙНИЦЯ, і, *ж.* 1. Жін. до **ми́йник.** *Кафе-бар запрошує на роботу мийницю посуду та прибиральницю* (з мови реклами).

2. Велика миска для умивання, миття голови або посуду. *Коли запхав* [Славко] *голову в мийницю з студеною водою, то здавалось йому, що потримає він у воді голову .. кілька хвилин, то й там засне* (Л. Мартович); *Він несе за нею чайник до ванної, воду тут розводять у великій пластмасовій мийниці* (І. Карпа).

3. Те саме, що **ми́йка** 2. *Я вже давно помітила, що Ромчик часто стоїть біля мийниці й миє посуд. У них мийниця за плитою у глибині кухні* (В. Нестайко); *Лялюська, видно, спізнювалась: у кухні в мийниці похапцем вкинута ложечка і горнятко з-під кави* (О. Забужко).

МИ́ЙНЯ, і, *ж.* Приміщення, місце, підприємство, де миють що-небудь. *Близько текучих тих вод простяглися широкії мийні.., у яких свої вбрання прегарні Прали троянські жінки і дівчата* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *Стіни у харчоблоці (кухня, мийня, заготівельний цех, охолоджувальні камери, туалети), у пральні слід облицьовувати гладкою глазурованою плиткою* (з навч. літ.).

МИК, *виг., розм.* Уживається як присудок за знач. **ми́кати** і **ми́катися.** *Плутає той типчик дворами десь у районі Олександрівської вулиці. Філер — за ним. Коли раз — загубив, бува. Значить, тик туди, мик сюди — нема ніде* (А. Кокотюха).

◊ **Тик та мик** *див.* **тик**[4].

МИ́КАЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто займається миканням *(див.* **ми́кання**[1]**).** *Микальник льону.*

МИ́КАЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **ми́кальник.** *Микальниця конопель.*

МИ́КАНКА, и, *ж., діал.* Сорт пряжі низької якості. *Для снування основи, ткання буденних тканин призначалася миканка, тобто залишки, які вибирали з чесальної щітки* (з наук.-попул. літ.).

МИ́КАННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **ми́кати.** *Після биття рослини вимочували у воді, м'яли й тіпали. Наступним етапом було розчісування кожної прядки волокна (микання мичок)* (з наук.-попул. літ.).

МИ́КАННЯ[2], я, *с., діал.* Дія за знач. **ми́катися** 1. *Багато пастухів і лісорубів змушені були покинути Верховину, податися в Америку .. І там, в горі і в нестатках, миканні се-*

ред чужих людей, співали вони з плачем: "Верховино, світку ти наш..." (І. Цюпа).

МИ́КАТИ, ми́каю, ми́каєш *і* ми́чу, ми́чеш, *недок.* 1. *що.* Чесати льон або коноплі для прядива. *Рано-вранці я вставала, Мичку микала та пряла* (Я. Щоголів); *Мама шиють сорочку, а бабуня мичку мичуть* (С. Васильченко); — *Скинь шапку: теща глуха буде! — вишкіряє до нього зуби Дуня і йде до полу мичку микати* (Б. Антоненко-Давидович); *Катерина взяла витіпану ручайку волокна і почала микати* (С. Чорнобривець).

2. *що, діал.* Виривати що-небудь звідкись; виривати з корінням (рослини). *Зачав* [старець] *микати солому із загати* (І. Франко); *Панотець похилився над тою грядкою та й микав із завзятком моркву.., ніби полов* (Л. Мартович); *...Може, то було й незле так жити: літо, тепло, уся робота — микати траву та догоджати старому коневі Сивульку* (Г. Пагутяк); // *кого, що.* Скубти. *І на вінику по хаті брикають* [діти], *і дєдю* [батька] *за чупер мичуть, і з мами хустку здіймають* (Марко Черемшина); *Махав* [Матвій] *руками, простягав їх до натовпу, що здивовано оглядався на нього, микав волосся на голові* (Мирослав Ірчан); *Шестеро білих коней везло па дрогах закритий гріб, оточений щільною стіною козаків з оголеними шаблями. За ними тяглися козачки, котрі голосили й микали на собі розпатлане волосся* (Г. Колісник).

◊ **(1) Ми́кати [своє́] го́ре,** *нар.-поет.* — бідувати, поневірятися і т. ін. — *Батько його з матір'ю рано померли, і залишився він сиротою микати своє горе на білому світі* (з казки); **(2) Хоч ми́чки мич** *з кого, жарт.* — хтось добрий, покірний, слабохарактерний, безвольний і т. ін. *Такий, хоч мички з нього мич* (із журн.).

МИ́КАТИСЯ, ми́каюся, ми́каєшся *і* ми́чуся, ми́чешся, *недок., діал.* 1. Вештатися. *На Марусю, що тут микалась то в кімнату, то в хату, то з хати у сіни, то з сіней .. в хату, і не дививсь* [Василь] *зовсім* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Чим же не догодив вам Сашко? .. — Та мені що! — смиренно відповів дяк. — А от церкві святій як, коли такі безчесники в стихарях будуть микатися?..* (Б. Антоненко-Давидович); *Біля гарб лежали круторогі воли, мекали вівці, іржали коні, під ногами микалися собаки* (П. Панч).

2. *у що.* Лізти, втручатися в що-небудь. *Коли не піп, не микайся в ризи* (Номис); *Галецька змовчала. Їй ніяково було микатись в чужу справу та ще й казать неправду* (І. Нечуй-Левицький).

МИКИ́ТИТИ, и́чу, и́тиш, *недок., розм.* Те саме, що **міркува́ти;** метикувати. [Гарі́й:] *Ти щось од кількох дней* [днів] *микитиш, — здається, укладаєш з Палієм і тим старим якусь зраду против товариства!* (І. Франко); — *Всіх влаштовуй. Ну а я ж Тут не в ролі тата. "Що робить?" — микитив наш Клим Нетудихата* (С. Олійник); *Коломієць говорив так, бо ще не визначився, як реагувати на ситуацію. Поки микитив, Зубов, котрий сидів навпроти, подався трохи вперед* (А. Кокотюха).

МИКОЛА́ЇВЕЦЬ *див.* **микола́ївці.**

МИКОЛА́ЇВКА *див.* **микола́ївці.**

МИКОЛА́ЇВСЬКИЙ[1], а, е. 1. Стос. до правління царя Миколи І. *Український читач побачив цю миколаївську Росію безпощадними фарбами намальованою в поемі Шевченка "Сон"* (М. Рильський); *Вона хоч тихо, зовні стримано, але з таким внутрішнім запалом розповідала Олександру Івановичу про свого названого батька, який десять років страшної миколаївської солдатчини переніс у далекій пустині, в засланні* (О. Іваненко); — *Миколаївська муштра? Кос-Арал? Це тільки Шевченка колись так ганяли, як ви оце нас...* (О. Гончар); *Миколаївська реакція тяжко позначилась на становищі українського народу. Найгостріших форм гноблення зазнавало кріпосне селянство* (з навч. літ.).

МИКОЛА́ЇВСЬКИЙ[2], а, е. Стос. до міста Миколаєва і миколаївців. *Пізнім ранком виїхав я з Києва по залізній дорозі на Одесу і через дві станції пересів у Фастові на миколаївську лінію* (І. Нечуй-Левицький); *Оксана та її група відразу почали знайомитися. Тут знайшлися львівські, миколаївські, одеські, черкаські хлопці й дівчата* (А. Кокотюха); *Стояла жирна миколаївська осінь, яка нічим не відрізнялася від літа* (О. Ульяненко).

МИКОЛА́ЇВЦІ ів, *мн. (одн.* **микола́ївець,** вця, *ч.;* **микола́ївка,** и, *ж.).* Жителі або уродженці Миколаєва. *Миколаївці сподіваються, що український народ підтримає їхню ідею — і народна дипломатія дасть результати у справі досягнення миру* (із журн.); *Скажіть, як часто пересічний миколаївець користується послугами міжнародних авіаліній чи відвідує нічні клуби в Києві?* (з газ.).

МИКОЛА́ЙКИ, ів, *мн.* Те саме, що **микола́йчики** 1. *Вже й свячені миколайки пила, вже й маковієвим зіллям підкурювалась — нічогісінько не помагає* (І. Нечуй-Левицький).

МИКОЛА́ЙЧИК *див.* **микола́йчики**[2].

МИКОЛА́ЙЧИКИ[1], ів, *мн.* 1. Багаторічна трав'яниста степова рослина родини зонтичних синювато-сірувато-зеленого кольору, з квітками, зібраними в головки, оточені колючою обгорткою. *Весь півострівець був складений мовби з двох половинок — нижчої .. й горішньої, уступом — степової, у сивому євшані, миколайчиках, інших уже пожухлих травах та бур'янах* (Ю. Мушкетик); *Розворушена скиба* [шмат брили] *запахла травичкою і сухими торішніми миколайчиками* (В. Медвідь); *Букет із сухими голівками декоративного маку, "миколайчиками", з пір'їнами і двома пташиними гніздечками* (К. Москалець).

МИКОЛА́ЙЧИКИ[2], ів, *мн. (одн.* **микола́йчик,** а, *ч.).* Солодке печиво або пряники, які печуть до дня святого Миколая і дарують дітям. *Уся вона пахла талим снігом і "миколайчиками", які ото печуть до свят* (Р. Андріяшик); — *Думайте в хорошу сторону, — каже теща. — Сьогодні Миколая Угодника. — Напекла миколайчиків, розповідає малому, який чемний хлопчик був святий Миколай* (Л. Костенко); *Традиційним дарунком у давнину був медовий пряник, прозваний у народі "миколайчик"* (із журн.); *Цього року тернопільські студенти, традиційні учасники благодійних акцій, вирішили продавати медові пряники-"миколайчики", які охоче розкуповували і викладачі, і студенти. Придбати "миколайчика" прийшов і ректор університету* (з газ.); * Образно. *Отож, "знайшлася" я, як кажуть у нашому селі, 19 грудня 1959 року, в четвер, увечері, на зимового Миколая. Оце такого "миколайчика", а точніше, сказати би "миколаїху" благополучно допомогла знайти моїм батькам сільська акушерка Юля Сергіївна Солодченко* (М. Матіос).

МИКУ́ЛИТИ, лю, лиш, *недок., діал.* Хитрувати, викручуватися (у 3 знач.). *І чого тобі микулити? Сказав би просто, що винен* (Сл. Б. Грінченка).

МИКУ́ЛИТИСЯ, люся, лишся, *недок., діал.* Те саме, що **мику́лити.** *Усі бояться, микуляться, — чи йти, чи ні?* (Сл. Б. Грінченка).

МИ́ЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ми́лити[1].** *Милення можна робити щіткою до або після зачищення сильно забруднених місць* (із журн.); *Миття, милення, прання частіше асоціюються з жіночими руками, уважаються певним "жіночим" видом праці* (з газ.).

МИЛЕ́НЬКИЙ, а, е. Пестл. до **ми́лий.** *А коли б же хто звернув із шляху й уступив у хатку, зобачив би той, що яка хатка миленька* (Марко Вовчок); *У миленькому засніженому містечку Бердійові* [Бардієві] *у Словаччині є середньовічна вуличка* (Т. Прохасько); *Дитина хоч кривенька, та батькові-матері миленька* (прислів'я); — *Вже я увечері спитаюсь, як мій миленький копитанчик* [капітанчик] *дума, коли має по мене старостів присилати* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Ольго Семенівно, миленька! У нас людей хочуть розстріляти жандарми! Я весь день шукала партизанів по лісі — та ніде нема їх* (К. Гриб); // *у знач. ім.* **миле́нький,** кого, *ч.;* **миле́нька,** кої, *ж.* Кохана людина. *Нащо ж людям теє знати, Де миленької ворота, Нащо ж їм теє казати, Де кохає сирота* (з народної пісні); — *Піду шукать миленького, Втоплю своє горе, Втоплю свою недоленьку, Русалкою стану* (Т. Шевченко); *Коли б мені дали крила. То я б полетіла, Голубкою на рученьки Миленькому б сіла* (Л. Глібов).

◊ **(1) Як миле́нький,** *з дієсл., розм.* — беззаперечно, підкорюючись без опору. *Коли б оце Мірошниченкові самому довелось поносити дитя, не задавав би їй дурного питання, а різав би норму* [землі], *як миленький, ще й на гак не поскупився б* (М. Стельмах); *Гася викричиться і піде сапати, як миленька, бо не така вже вона обласкана тою державою* (Г. Тарасюк); — *Самі, як миленькі, проситиметеся в наш гурт. Знаєте, скільки над вами управ?* (М. Матіос).

МИЛЕ́НЬКО. Присл. до **миле́нький.** *Голос її не був дуже сильний, .. але виспівала вона свою п'єску досить миленько* (Леся Українка); *Ой як ясненько, ой як миленько, Куди сонечко сходить... А ще ясніше, а ще миліше, Куди матінка ходить...* (з народної пісні); [О. Харапчинський:] *Слухай, отже: пробощеві кланяйся низенько, Як щось скаже — усміхайся, як можеш, миленько* (І. Франко); *Семен подивився миленько Стрибогові в очі та й зложив руки, як до молитви* (Л. Мартович).

МИЛЕ́СЕНЬКИЙ, а, е. Підсил. до **миле́нький.** *А голосочок-то який! Тонесенький, милесенький такий...* (Л. Глібов); — *Братику мій милесенький! — скрикнула Маруся і обняла його рученятами* (Г. Квітка-Основ'яненко); *На Вкраїні буйнесенькій Мої други милесенькі, — Як за ними не тужити, Коли з ними мило жити?* (М. Шашкевич); // *у знач. ім.* **миле́сенький,** кого, *ч.;* **миле́сенька,** кої, *ж.* Кохана людина. *Ой місяцю, місяченьку, Зайди за комору, Нехай з своїм милесеньким Трошки поговорю!* (з народної пісні); — *Ах, ти, моя старенька! моя поганенька, моя малесенька, моя ціпонька, моя милесенька!.. — лащиться дядько до тітки* (М. Коцюбинський); *Пустила я вінок свіжесенький та за водою, за Десною. Прийди до мене, мій милесенький, розрай, погомони зі мною* (С. Йовенко).

МИЛЕ́СЕНЬКО. Присл. до **миле́сенький.** — *Ах, ця солодка хвиля як налинула несподівано, так незабаром і зникне... а потім знов, — зітхнула милесенько панна, — ще гірша темрява і нудота...* (М. Старицький).

МИ́ЛИЙ, а, е. 1. Дуже приємний, лагідний у стосунках з людьми; хороший, симпатичний. *Учора цілий вечір просидів у мене Мачтет. Був дуже милий, говіркий, жалкував, що з тобою не познайомився* (М. Коцюбинський); — *Я одружився недавно, років чотири тому, брав найласкавішу, наймилішу дівчину, а вийшла з неї — сказати, так не повірите — домашня пилка* (Ю. Збанацький); — *Ви ще мені подякуєте за цей подарунок. Це дуже милий котик. Перська порода, пане Луцик* (Ю. Винничук); *При першій же зустрічі з сером Генрі двадцятирічна Аліса переконалася, що він зовсім не гидкий і не скупий, а дуже милий та душевний* (О. Авраменко); // Який має приємну зовнішність, привабливий вигляд. *Які скрізь картини, то грандіозні, то граціозні, милі! От на північ од Бріярки йдуть рядками верхи* [скель], *та все пірамідальні* (І. Нечуй-Левицький); *Андрій Петріїв був парубок коло двадцяти літ, з милими та цікавими рисами лиця, котрі трудно було назвати гарними* (І. Франко); *Я поглядав у те симпатичне личко, бачив ті .. милі очі* (О. Кобилянська); *Вона не була красунечкою, як інші жіночки, але дівчача зовнішність робила її неймовірно милою для нього, і коротенька стрижка підкреслювала її юність* (Є. Кононенко); // Який зумовлює почуття задоволення; дуже приємний (про звуки голосу, сміху і т. ін.). *Щось є просте й миле у тій промові калатала, якою воно серед тиші й безлюддя обіцяє боронити спокій твого сну...* (М. Коцюбинський); *Ззаду Огея сторожко підступає навшпиньках мале дівчатко .. Раптом воно підстрибує і, розвівши руки, обхоплює його за шию, вибухнувши каскадом милого дзвінкого сміху* (Олесь Досвітній); *Ми йдемо, і ллється голос милий* (В. Сосюра); *Станіслав .. раптом затягнув не надто сильним, але напрочуд милим для слуху, дещо хрипкуватим баритоном славну "Ave Maria"* (Ю. Андрухович); // Пов'язаний з приємними переживаннями. *Спасибі Вам, добродію, велике спасибі за ті несказано любі та милі хвилини, які довелося мені пережити, читаючи Ваші талановиті утвори* (Панас Мирний); [Палажка:] *Такий милий сон був наснився, а він, клятий катюга, взяв та й перебив* (С. Васильченко); *Вологі березневі вітри дмухають .. на Київ, на Володимирську гірку, розбуджуючи в душі все те ласкаве, миле, далеке, що досі мовби дрімало десь у глибинах* (О. Гончар); *В обід приїхала Гурська .. Розповіла, як святкували день народження чоловіка — з кількома милими сімейними подробицями та дрібними наївними вихваляннями свого господаря* (Г. Вдовиченко); // Сповнений привітності, доброзичливості; люб'язний. *Зі мною і пан і пані* [Франко] *були дуже гречні і милі, кланялись нам усім...* (Леся Українка); *Брати помирилися та бесідують собі любенько в милій розмові* (Григорій Тютюнник).

2. Близький і рідний серцю; дорогий. *Для милого друга і вола з плуга* (Номис); [Настя:] *Чи живий ще тут мій милий син Панас?* (І. Нечуй-Левицький); *Від цього доторку до милої рідної дитини відчула* [Уляна], *як щось штовхнуло її в серце* (Григорій Тютюнник); *Мила, кохана дитина. Він так виріс за останні півроку* (І. Карпа); // Про рідну сторону, краєвид і т. ін. *Як умру, то поховайте Мене на могилі, Серед степу широкого, На Вкраїні милій* (Т. Шевченко); *Не віриться, що знов побачу я село, давно покинуте, таке до болю миле...* (В. Сосюра); *Але наш ти, краю милий, мріє наш чумацький шлях, наші предківські могили на безмежних цих степах* (Д. Білоус).

3. Те саме, що **коха́ний** 1. *Сказала б я: кохаймося, Мій милий козаче, Милуймося, цілуймося, Бач, дівчина плаче!* (Л. Глібов); *Не одна й дівчина на Україні заридає гіркими сльозами, почувши, що немає вже на світі її милого козака* (А. Кащенко); *Сміх дівочий Задзвенів голосним дзвіночком, Ніби й справді дівчина мила Тільки в пісні отій тужила* (Л. Забашта); *Десь біля червоних калин і на чорних пожарищах покинули хлопці своїх милих дівчат* (М. Стельмах); // *у знач. ім.* **ми́лий,** лого, *ч.;* **ми́ла,** лої, *ж.* Кохана людина. *Якщо зійде моя рута, Останусь тута, Прийде милий в мою хату Хазяйнувати* (Т. Шевченко); *— Так ти ж не забудеш, що я казав! — нагадав Лейн старший. — Не забуду, милий, — сказала вона. — Ми будемо щасливі* (М. Йогансен); *Грає хлопець чорнобривий, млів даль од звуків тих. І для любої розмови мила стала на поріг* (В. Сосюра); *Ти мене, милий, не руш. Цвіт облітає з руж, Вітер такий скажений. Рідний, мій, навіжений* (І. Драч).

4. Постійний епітет при дружньому або фамільярному звертанні. [Л і к а р:] *Малюйте, панночко мила, се похвально і для панночки воно теє... показна річ* (Леся Українка); *Ти звертав увагу, друже милий, що таке в житті веселе слово?* (Д. Білоус); *— Та обізвись же. Гей, Прокопе! Прокопику! Друже милий!* (Р. Андріяшик); *Вовчик єхидно: — Зайчику милий, а покажи-но, де твої крила?* (І. Андрусяк).

○ **З (із) [вели́кою (ми́лою)] хі́ттю** *див.* **хіть.**

◊ **Бо́же (Го́споди) [Ти] [мій] [ми́лий (ми́лости́вий, милосе́рдний)]!** *див.* **Бог; За ми́лу ду́шу** *див.* **душа́; [І] світ [Бо́жий (бі́лий)] не ми́лий (не лю́бий)** *див.* **світ**[2]; **(1) Ми́лий се́рцю** *чиєму* — особливо близький, приємний, рідний комусь. *Схрестилися, закам'яніли невсипущі руки, що за свого життя так жваво рвалися до роботи .. на славу милої його серцю України!* (Панас Мирний); *Хлоп протестував, хлоп тікав на вільні землі, рятуючись, як міг, од панщини, лишаючи на рідній землі все дороге, все миле його серцю* (М. Коцюбинський); *Просто перед ним, немовби "у проваллі" стіни, такий милий його серцю краєвид — старе колишнє село* (А. Головко); *Доля вже вкотре розвела мене з милими моєму серцю людьми* (М. Андрусяк).

МИ́ЛИНА, и, *ж., діал.* Мильна вода, що залишилася після прання. *У милині виперу катанку* (Сл. Б. Грінченка).

МИ́ЛИТИ[1], ми́лю, ми́лиш, *недок., кого, що і без прям. дод.* Натирати милом що-небудь змочене водою; намилювати. *Тепла вода, брусок простого мила, полотняний рушник. З задоволенням я милю й шкребу собі голову* (П. Колесник); *Батько вийшов з хати, зупинився біля вмивальника, взяв великий шмат господарського мила, почав милити вузлуваті руки* (О. Бердник); // Мазати когось, щось чим-небудь змоченим мильною піною. *Бетя була під стріхою тієї самої клуні, де півгодини тому Крук милив саморобним квачем Кабанцеві щоки* (М. Трублаїні); *— Ну, раз нема, то нема, — каже Миколка і їде до перукарні, туди, де милять милом, точать бритви об паски і щетини під бритвами аж цвірінчать* (М. Вінграновський); // Розчиняти мило у воді. *Милити воду.*

◊ **(1) Ми́лити ши́ю (чу́ба, хо́лку** *і т. ін.)* — робити зауваження, дорікати кому-небудь за щось; лаяти, картати когось. *— Я знаю, що ти будеш милити мені холку, — додав Логвин. — Адже ж будеш?* (Г. Епік); *— Допомагатиму, чим тільки зможу... — Він усміхнувся. — І милитиму шию за помилки* (М. Дашкієв); *— Та ти ж поет! — вигукує Корольок, а Павлик спокійно зауважує: — Це він тут поетом став, а в нас йому, пригадуєте, скільки разів шию милили за грубості в повітрі...* (О. Гончар); *Степан думав, що сьогодні жінка не милитиме йому голови за випивку, адже жениха для дочки, а жінці можливого зятя він у свій дім зараз притарабанить* (Валерій Шевчук).

МИ́ЛИТИ[2], милю́, ми́лиш, *недок., рідко.* Те саме, що **ми́литися**[2]. *— Якщо не милю, тут колись був парк* (з мемуарної літ.).

МИ́ЛИТИСЯ[1], ми́люся, ми́лишся, *недок.* 1. Натиратися милом; намилюватися. *Не милися* [милься], *бо не будем голитися* (Номис); *Янка .. кинула йому в обличчя: — Хай ваш Івор не милиться, бо не буде бритися!* (В. Малик); *Не милься. Голитися тобі не доведеться... Іди краще, бо неприємності я тобі обіцяю* (О. Ульяненко).

2. *тільки 3 ос.* Утворювати піну, розчиняючись у воді (про мило). *— Вночі потайки мило варить* [коновал]: *думає, що не знаємо. — Не милиться його мило, — роздягаючись, жартома кинула Вутанька* (О. Гончар); // Розчиняти в собі мило (про воду). *Вода, в якій є розчинений двовуглекислий кальцій, називається твердою. Вона погано милиться* (з наук.-попул. літ.).

3. *жарт.* Готуватися, намірятися іти, їхати і т. ін. кудись; збиратися (у 7 знач.). *— Він туди назавжди милився? — Візу отримував гостьову. Потім якось крутнувся і залишився там* (А. Кокотюха); *— Шо там з платтям? — питала мама Рибочки, за якого я, до речі, й мililaся заміж* (І. Карпа).

4. Пас. до **ми́лити**[1]. *Білизна милилася, пралася в річці, висушувалася на сонці* (із журн.).

МИ́ЛИТИСЯ[2], милю́ся, ми́лишся, *недок., рідко.* Те саме, що **помиля́тися.** *— Гадаєте, панове, що небезпека минула? — Наскільки не милиться наше знання і наш довголітній досвід, — так* (Б. Лепкий); *— Милишся, друже! В тім велике милосердя Боже, що не дано нам бачити майбутнє. — Але ж питатися не заборонено* (Н. Королева); *— Тепер же Переяслав про се мовчить, бо мислить, що його хижа скраю й перс її не зачепить! Але милиться й Переяслав, і всі отут, і ти милишся* (І. Білик); *Товариство гучно розсміялося на такий його дотеп, попри паню Шалайзер, якій, коли не милюся, не так дуже сподобалося звертання Перфецького* (Ю. Андрухович); *Митник бив мене, бо я задивлявся на людей та кораблі, що пропливали під мостом, а тому милився у рахунках* (Г. Пагутяк).

МИ́ЛИЦЯ, і, *ж., перев. мн.* Висока палиця з перекладинами, на яку спираються пахвами і якою користуються як опорою при ходінні хворі на ноги або безногі люди. *Коло пустки на милиці Москаль шкандибає* (Т. Шевченко); *Коли ж уранці кочівники поїхали, Сергій спробував походити на милицях. Вони були зручні й легкі* (І. Білик); *Ще двоє пацієнтів чергового травмпункту були на милицях* (Н. Сняданко); *Обіч стежки на лавках, поскладавши поруч милиці, сидять пенсіонери в окулярах з товстими лінзами* (С. Андрухович).

МИЛІ́СІНЬКИЙ, а, е, *розм.* 1. Підсил. до **миле́нький.** *Поцілунки мілісінькі, а обоє голісінькі* (прислів'я).

2. Неушкоджений, цілий. *У Федора Проценка занедужала жінка Хівря. Ще вчора вона була любісінька-милісінька* (Панас Мирний).

МИ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* 1. Доброзичливе, привітне ставлення до кого-небудь. *Пішла, попрощалась із господарями, подякувала їм за милість і за ласку* (Марко Вовчок); *— По-*

терпімо ще трохи. Почекаймо великої милості й справедливості. — Від кого? — .. Нема терпцю! Урвався... (М. Коцюбинський); *Пташки скрізь подавали голос. Все було, як Бог звелів; жили в красному світі, дякуючи за милості* (В. Барка); // *заст.* Прихильність когось вищого становищем у суспільстві до залежного. — *І ніхто мені, ніхто так, як отой Василь. З його* [нього] *все лихо встає. Чи він милостю бариновою* [пановою] *обійдений? чи він у загоні живе?* (Панас Мирний); [А д а м К и с і л ь:] *Його величність посилає всьому війську запорозькому королівську милість* (О. Корнійчук); *Одне із двох — або люби свободу, або залеж від милості владик!* (Л. Костенко); *Крутились перед Давилом харцизи і вірні гайдуки горлачеви* [Горлачеві] *і надійні пахолки, готові за милість барську душити і різати хоча б і батька рідного* (Д. Білий); // Вияв жалості, милосердя; помилування. *Ніж у вовка милості просити, краще його відразу вбити* (прислів'я); — *Йой, таточку, гонять за мною! Сховайте мене. — Хто гонить? За що? — Не питайте! Все вам скажу потому, а тепер майте милість, сховайте мене, бо може бути смерть моя* (І. Франко); *Андрій усім своїм єством радів, що потрапив у карцер та ще на такий довгий термін, і вважав це за благословення Боже. Це несподівана милість фортуни* (М. Хвильовий); *Це вона, Марта, підбила жінок піти до Стадницького вблагати його змилуватися над дітьми, коли нема милості до батьків* (М. Стельмах); — *Я з народження добрий. У класі я домагався повної покори, а до покірних милість мав...* (В. Дрозд); *Не можна стояти склавши руки, бо Юр Побідник, і Перун, і Дажбог не мають милості до тих, хто ховає груди свої від ворожого меча* (І. Білик).

2. *заст.* Дари (у 1 знач.), пожертвування. *Він просив милості. Женщина* [жінка] *витирала платком очі* (М. Хвильовий); // Добрий, милосердний учинок; благодіяння. *Її так батько вчив: "Коли, — каже, — тобі чого треба.., зараз до Бога. Вдар три поклони й проси, об чому тобі нужда, і жди певно від нього милості"* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Голос його перетворився на хрип, спазми стискували горло. — Я прошу милості... Допоможіть мені* (О. Бердник).

3. *заст.* Любов, кохання. [Х в о р а:] *Я б хотіла, Щоб знала ти, кого і за що любиш, І як осудиш, то щоб знала за що. Сліпая милість — се для мене кара* (Леся Українка).

○ **(1) Без ми́лості,** *у знач. присл.* — жорстоко, немилосердно. *Тут стояли в ряд: Холера, шолуді, бешиха І всі мирянські, знаєш, лиха, Що нас без милості морять* (І. Котляревський); *Хутенько по шлюбі зненавидів її пан і так знущався без милості, безперестанку, що вона ходила як з хреста знята* (Марко Вовчок); *Ганно, Ганно! Як же це? За твою чистоту, безгрішність і така несправедлива відплата. Ти так щедро дарувала життя, а в тебе життя відбирається без милосердя і без милості* (П. Загребельний); **(2) З ми́лості,** *у знач. присл.:* а) зі співчуття, милосердя. — *Без батька, без матері, байстря... живе тут собі з милості* (В. Винниченко); *Раніш, коли він зустрічався з ним ще гімназистом раз на рік у тітки на іменинах, цей купець кидав йому з милості два-три слова, називаючи тільки Костиком* (Б. Антоненко-Давидович); — *Щоб мою дочку возили з маєтку в маєток без шматка хліба? Щоб жила вона з милості в когось під чужим дахом?* (Б. Левін); б) *(ірон.)* з вини кого-небудь. — *Не гавкав ти, Рябко! За те ж ми, бач, в науку, Із ласки, з милості панів, Вліпили сотеньок із п'ять тобі київ* (П. Гулак-Артемовський); *Недавно, коли я сидів з милості Яблоновського в казематі, з Києва від воєводи Шереметьєва прибули у Фастів дві валки возів з харчами та зброєю...* (В. Малик).

◊ **(3) Бо́жою ми́лістю:** а) *(заст.)* додаток до імператорського та ін. високопоставлених осіб титулу у важливих документах. *Першою картою, козирним тузом у тій колоді була грамота, де чорним по білому написано: "Божою милістю ми, пресвітлий і великий державний государ, цар і великий князь Олексій Михайлович всія Великої, Малої і Білої Русі самодержець, пожалували єси у вічне володіння за вірну службу"* (Ю. Мушкетик); б) *(ірон.)* уживається для вираження несхвального ставлення до людини, яка не відповідає своєму місцю в суспільстві. *Історія робить своє, а він* [Врангель] *"Божою милостю* [милістю] *диктатор", чим може він змінити хід подій?* (О. Гончар); в) уживається для ствердження чого-небудь; справді, дійсно. — *Ми, грішні, служим заради злиденного існування. Ви ж — милістю Божою піїт, творець, так би мовити, світу прекрасного* (Б. Левін); — *Барабанщик ти милістю Божою. Це в тебе в крові. Якщо цього немає, то немає, і ніхто не навчить, і ніяка вправа не допоможе* (Ю. Логвин); **(4) Ва́ша (його́, їх) ми́лість** *(заст.* **ми́лость, мосць):** а) *(уроч.)* шанобливе називання кого-небудь. — *З Богом, — кажу, — завтра рушаймо до панії, а потім і до вашої милості за рушниками* (Марко Вовчок); *Пішла вона* [Миша] *звичайненько прохати, Щоб Лев в дуплі дозволив їй, Самотній та старій, Хазяйство завести маленьке Біля їх милості близенько* (Л. Глібов); — *Превелебний отче ігумене, — відповів він, низько схиляючи голову, — за честь велику приймаю твою пропозицію, і якщо тільки його мосць, отець ігумен, дозволить мені...* (М. Старицький); — *У Варшаві тільки й мови, що про вашу милість, князю* (І. Нечуй-Левицький); — *Дуже приємно мені .. пересвідчитись, що ваша милість правильно молоточка в руках тримає* (О. Донченко); — *Мене прислав кошовий до вашої милості, пане гетьман* (В. Малик); *Підлітали до мене посланці, козаки, сотники, раділи: — Батьку! Вже зуспіли ми їх! — Гетьмане, король твій! — Не виписне його мосць!* (П. Загребельний); *Старшинам його мосць пан круль* [король] *дарує по маєтку і по тисячі злотих* (В. Чемерис); б) шанобливе звертання до поважної особи, до людини, що займає високе становище в суспільстві; високошановний. — *Вже як хочете, ваша милость, а без вас, князю, ми не розпочнемо битви з козаками* (І. Нечуй-Левицький); *Патронеса спитала по черзі в кількох вихованок: — Ти сирота? І за кожну матушка Раїса відповідала: — Сирота, ваша милость* (О. Донченко); — *З якими почуттями Ви прибули до Венеції, Ваша Милосте? — Запрошення сюди, на сей феєричний збір учених і Діячів, розцінюю яко визнання, щораз то ширше, моєї держави і мого народу* (Ю. Андрухович); в) *(ірон., тільки* **ва́ша ми́лість** *(заст.* **ми́лость**)) уживається для вираження незадоволення кимсь, несхвалення чиїх-небудь дій, учинків, поведінки і т. ін. — *Насилу діждалися вашої милості!.. — неласкаво привітав він її* (Панас Мирний); *Ваші милості, панове старшино! Де б ви не поховалися, по яких хуторах .. не поховалися, п'ючи людську кров, — доведеться своє пожати!* (Г. Колісник); — *Слухайте, товаришу секретар! Ви там на високому посту не дрімайте, вчасно матеріал гоніть, бо інакше всі простої на вашу милість спишемо* (П. Запаренко); **Віддава́тися**

(здава́тися) / відда́тися (зда́тися) на ми́лість *див.* **віддава́тися; Зроби́ (зробі́ть, май, ма́йте) ми́лість (ла́ску)** *див.* **зроби́ти; Колú [б] (мо́же) твоя́ (ва́ша) ла́ска** *(рідко* **ми́лість)** *див.* **ла́ска**[1]; **Ми́лості про́шу́ (про́симо)** *див.* **проси́ти; Переміни́ти (зміни́ти) гнів на ми́лість (на ла́ску)** *див.* **переміня́ти**[1]; **(5) По ми́лості** *кого, чиїй* — завдяки кому-небудь, через когось. — *По вашій милості сьогодні треба ждати надзирателя. Знаємо! — бубонів Жук* (Панас Мирний); *Канчуки вже вийшли з моди в нас, Бо по милості князів Конституцію дали нам враз* (І. Франко); — *Думаю, це нервове, після вчорашнього. Та ще й під дощем пройшлася вчора по чиїйсь милості... По милості якогось свого фаната...* (А. Кокотюха); **(6) По ми́лості Бо́жій** — уживається для ствердження чого-небудь; справді, дійсно. *Ото указ надрукують: "По милості Божій І ви наші, і все наше, чим може змінити хід подій". І гоже й негоже!* (Т. Шевченко); *Вчора, коли я тримала вас за руку, по милості Божій я пригадала всі наші зустрічі* (Любко Дереш); **Роби́ти (являти) / зроби́ти (яви́ти) ми́лість** *див.* **роби́ти; Скажи́ (скажі́ть) на ми́лість [Бо́жу (Бо́га)]** *див.* **сказа́ти; (7) Що ми́лість ва́ша,** *заст.* — що можете. — *Подайте мені! Або копієчку!.. Або бубличка!.. Або яблучко!.. — гукав він грізним хрипким басом, повним незадоволення й досади. — Ну-бо, люди, ну!.. давайте-бо, що милість ваша! Подайте, ну що-небудь!..* (О. Довженко); *Чоловік тримав у одній руці дерев'яну ікону з зображенням Афонського монастиря, а другу простягав до перехожих, мовлячи: — Подайте, що милість ваша, на Афонський монастир!* (І. Пільгук).

МИЛІ́ШАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Ставати милішим (у 1–3 знач.). *Стилет і стилос — повелось іздавна. Ба й нині очі в Музи — крем'яні. Та що лункіш хода її державна, то з кожним днем милішає мені післяобідній відпочинок фавна...* (І. Римарук).

МИЛКИ́Й, á, é. Який дає багато піни при розчиненні у воді (про мило). *У назві родини лужноземельних елементів наявна складова "лужно" тому, що розчини їхніх гідратів оксидів милкі на дотик* (з навч. літ.); // Який добре розчиняє в собі мило (про воду). *Милка вода;* // Який містить мило; схожий на мильний розчин. *Милкий розчин.*

МИ́ЛКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **милки́й.** *Вода з підвищеним pH (тобто лужна) має характерну милкість* (з навч. літ.).

МИ́ЛО[1], а, *с.* 1. Тверда, напіврідка або рідка речовина — суміш жирів та лугу, що добре розчиняється у воді й використовується для миття і прання. *"І що там мити?" — подумала Христя, дивлячись, як і без того тендітні та білі руки натирав панич пахучим милом* (Панас Мирний); *Шехтман уперше після війни десь розкопав мило, і я купив два брусочки, бо ще не відколупав зі шкіри окопну сажу* (Р. Андріяшик); *Наташа згадала, що забула покласти нове мило — залишок зеленого брусочка вже другий день киснув у мильничці* (С. Андрухович); // Піна, що утворюється при розчиненні цієї суміші у воді. *Він, ще й не втершися, ще мило на шиї та біля вух, схопив глечик і видудлив із нього, мабуть, із кварту* (А. Головко); *Хуррем линяла, як змія, мовби заново народжувалася на світ, а її мучителька вже розпускала у великому мідному тазу мило, збивала його пальмовою мочалкою до пухкої, високої піни* (П. Загребельний); // Про сорти цієї речовини. *Свіжий, вільний, жвавий, ґречний, Він* [ведмедик] *ненавидить всі мила, Умивання — нову розкіш* (Леся Українка); *Для миття дитини не можна використовувати шампуні, високоякісні сорти мила. Краще користуватися дитячим милом, яке не містить домішок* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Біла піна поту. *В обід царя перестрів Багабухша. Червоний жеребець його був у милі й хоркав кров'ю, стомлено повісивши голову* (І. Білик).

3. *перен., розм.* Те саме, що **Ми́льна о́пера** *(див.* **о́пера).** *Я сіла б за стіл і вигадала красиву, а може, найкрасивішу у світі історію кохання. Це було б таке мило, яке перевершило б усі бразильські мильні історії* (М. Матіос).

Загна́ти у ми́ло *див.* **заганя́ти**[1]; **(1) Зеле́не ми́ло** — рідке мило зеленувато-бурого кольору, що вживається як дезінфікувальний засіб. *Почав Василь Денисович ходити по ярмарках та скуповувати за безцінь коростявих, шолудивих і запущених коней. Щоранку водив їх купати до трьох ставків, вимивав зеленим милом, мазав креоліном і якимись мазями із трав* (М. Стельмах); *Зелене мило виробляють шляхом лужного гідролізу жирів з додаванням рослинних добавок* (з наук.-попул. літ.); **(2) Соба́че (ди́ке) ми́ло,** *розм.* — те саме, що **мильня́нка.** *Під полом лежали усякі трави і коріння: .. любисток, терлич, папороть, собаче мило* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Щедро пекло сонце, толока яскравіла диким маком, деревієм, собачим милом* (М. Чабанівський); *Там, де літає бджола, там здоровіша царина і для дерева, і для людини. Аби принадити її, рясно сіємо люпин, дзвіночки .. і собаче мило* (М. Дочинець); **(3) Туале́тне ми́ло** — очищене ароматне мило для миття рук і обличчя. *Вся кімнатчина пахтіла приємним туалетним милом і зубною пастою* (Ірина Вільде); *Серпень 1991 р. Час був химерний: страшенні черги, порожні полиці гастрономів... Важко було купити туалетне мило, постільну білизну, посуд* (із журн.).

◊ **(4) [Аж] ми́ло па́дає ([клубка́ми] ко́титься, лети́ть** *і т. ін.) з кого* — хтось дуже стомився, заморився від важкої роботи, великого напруження і т. ін. [К и р и л о:] *Їздили колись вони* [відьми] *на мені, та вже ж і я ними їздив, ого, ще й як їздив! Як сяду, було, на неї, та замордаю, та як почну хвайдою маніжити, аж мило з неї клубками котиться!..* (М. Кропивницький); — *Куди така робота годиться? Поглянь: з тебе он уже мило падає. Ні, хлопці, так далі не піде* (Д. Ткач); **Без ми́ла голи́ти / поголи́ти** *див.* **голи́ти; Вганя́ти / ввігна́ти в піт (у ми́ло)** *див.* **вганя́ти**[1]; **(5) Ми́ло встає́ / вста́ло** *на кому* — з'являється біла піна від утоми на комусь (про коня). *Він одно поганяв свого Гнідка, на котрому аж мило устало* (Панас Мирний); **Міня́ти / поміня́ти (проміня́ти, ви́міняти** *і т. ін.)* **шило на шва́йку (на ми́ло, на мотови́ло)** *див.* **міня́ти; Набра́тися (наї́стися, налига́тися** *і т. ін.),* **як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **Марти́н (дурни́й, ду́рень** *і т. ін.)* **ми́ла <Припада́ти (допада́тися) як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **Марти́н (дурни́й, ду́рень** *і т. ін.)* **до ми́ла>** *див.* **набира́тися; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ми́ла ковтну́в (з'їв)** *див.* **ковтну́ти.**

МИ́ЛО[2]**.** Присл. до **ми́лий** 1. *Красо України, Подолля* [Поділля]! *Розкинулось мило, недбало* (Леся Українка); *І снилось так мило та любо, І я через сон говорив: Дівчино, моя ти дівчино* (С. Руданський); *Хусточко моя, як ти мило мені пахнеш материним сивим волоссям, її теплом, знайомим і найріднішим з дитинства...* (І. Цюпа); — *А його княгиня! Так мило, так просто обійшлася з нами, дарма що велика пані* (І. Нечуй-Левицький); *Так мило шуткували пасажири, Такі були вродливі всі жінки, Що мимохіть спадали в усміх*

щирий Зразки суворості — провідники (М. Рильський); *Коли ми впоралися з роботою, Марія, подаючи свою маленьку руку на прощання, мило прогаркавила: — Приходьте, ну, може, на перев'язку чи так чого, прийматиму позачергово* (Є. Доломан); // *у знач. пред., часто з інфін: На тобі, Данило, що мені не мило!* (прислів'я); *Стихла буря: ясно, мило; Поле ожива* (П. Грабовський); *Вийшла мати з немовлям в садок .. Як їй мило співи колискові Та вплітати в перші сни синкові* (І. Вирган); — *Дуже радо прийду. Дякую за запрошення. Дуже мені мило* (Ю. Андрухович); *Крізь попіл прорізається молоденька травичка. Вона така яскраво-зелена, що кортить пустити сльозу. Так мило* (Любко Дереш).

МИЛО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **ми́ло**[1] у 1 знач., напр.: м и л о в а́ р н и й, м и л о р і́ з а л ь н и й, м и л о ш т а м п у в а́ л ь н и й.

МИЛОВА́НЕЦЬ, нця, *ч., заст.* Фаворит, улюбленець. *У тексті історичної фантазії В. Леонтовича "Абдул-Газіс" герой, "милованець ханський", із 15 років зростає в Росії й починає вважати російського царя єдиним рятівником від свавілля розбещеного хана Магомета Оглі* (з наук. літ.).

МИЛОВА́Р, а, *ч.* Фахівець із миловаріння. *Другого дня вони знайшли собі роботу в миловара — дрова пиляли та рубали* (Ю. Збанацький); *Ангер-миловар почувався чарівником, коли, огорнутий хмарою випарів, поважно і повільно розмішував мило в казані* (С. Андрухович); // Аматор, який захоплюється миловарінням. *У нашій крамниці мила ви можете придбати такі товари для миловарів: мильну основу, пластикові форми для мила, барвники й пігменти для мила* (з газ.).

МИЛОВАРІ́ННЯ, я, *с.* Виробництво мила. *Миловаріння в домашніх умовах дозволяє створити максимально індивідуальне й особливе мило* (з наук.-попул. літ.); *Існує безліч заводів зі швидкого й дешевого виробництва мила, але неповторність мила, виготовленого своїми руками, усе частіше переконує домогосподарок займатися самому миловарінням* (з навч. літ.); *Історія миловаріння бере свої витоки від вченого Стародавнього Риму Плінія Старшого* (із журн.).

МИЛОВА́РНИЙ, а, е. Стос. до миловаріння. — *У Києві миловарний завод. Сам на ньому работав* [працював] (У. Самчук); *Свічкарний, цегельний, миловарний і безліч інших промислів свідчили про надзвичайну різноманітність занять українського народу* (з наук.-попул. літ.).

МИЛОВА́РНЯ, і, *ж., заст.* Підприємство, на якому виготовляють мило. *У південному містечку, Яцковому Рові, за старих часів було кілька дрібних .. приватновласницьких миловарень* (Ю. Смолич); *Людні́шою стала Куракінська вулиця, що вела до недавно збудованого Київського вокзалу. Тут споруджувалися великі парові млини, миловарня та інші підприємства* (І. Пільгук); * У порівн. *Мозок мій гарячково булькав, як миловарня* (М. Дочинець).

МИЛОВИ́ДИЙ, а, е. Який має приємні, привабливі риси обличчя. *Гарна дівчина Олеся, така повна, миловида* (О. Стороженко); *Ростислав же був хоробрим мужем, статний на зріст, миловидий і милостивий до бідних* (І. Франко); *На майдан вийшов із волосної пошти миловидий, з чорними довгими вусами поштовик* (Б. Антоненко-Давидович); *Він брав її миловидою дівчиною з розкішними золотими косами, а в нього вона стала красунею* (М. Стельмах).

МИЛОВИ́ДІСТЬ, дості, *ж.* Абстр. ім. до **милови́дий.** *В Артемову бригаду трапила студентка другого курсу Ніна Грекова. Правильні риси обличчя, миловидість Рафаелевої мадонни* (О. Підсуха); *Всі три доньки Старицьких вирізнялися миловидістю* (з мемуарної літ.).

МИЛОВИ́ДНИЙ, а, е. Те саме, що **милови́дий.** *З кабіни літака Марина Павлівна й Наташа попали в кабіну автомобіля, де вже сиділа миловидна дівчина з надзвичайно великими карими очима* (С. Скляренко); *Сквером жінка миловидна йде зі школи з дітками: східний тип (з обличчя видно), порівнялись швидко ми* (Д. Білоус); *Я йду подвір'ям, вітаюся до миловидної жіночки-бухгалтера, до майстра з нашого єдиного цеху* (В. Лис); *Я зупинився й побачив, як по бічному відгалуженню тунелю до мене прямує миловидна русява жінка років двадцяти семи* (О. Авраменко, В. Авраменко).

МИЛОВИ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **милови́дний.** *Пряженківська довірливо усміхалась, усмішка надавала її обличчю ще більшої миловидності, чого не міг не помітити спостережливий Котляревський* (Б. Левін); *Недолік Дерюшетти полягав у тому, що вона була гарненькою, але не красунею. Її краса грішила, якщо можна назвати гріхом надмір миловидності* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

МИЛОДА́Н, а, *ч., заст.* Коханий (у 2 знач.). *Хорунжівні звеліла* [бабуся] *сидіти на полу, підібравши ноги під себе, не жахатись .. і усе думати про свого милодана* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Коли б я зозуленька, То б я крильця мала. Сіла б, полетіла на чужую сторонку Шукать свого милодана* (П. Чубинський); — *Катька-німкеня .. на престол вилізла — царювати і нами правити, та нас прямцем у могилу заганяти... І-іть, ще більші права, перелюбка, дворянам пороздавала. Та своїм милоданам* (В. Чемерис); *Дулардухт звеліла: — Діву видам заміж за Росана Лиш тоді, коли у серці згасне пал і зникне рана; Доки я вернусь додому — хай тут жде на милодана* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

МИЛОДА́НКА, и, *ж., заст.* Жін. до **милода́н.** — *Возьми* [візьми], *сину, нагайку-дротянку, Провчи, сину, свою милоданку* (П. Чубинський); *Я милоданку взяв за стан. Тверезий, я сп'янів одразу* (І. Калинець).

МИЛОЗВУ́ЧНИЙ, а, е. Приємний для слуху. *Під голубим небом розсівалися жайворонки дрібними, милозвучними перлами* (О. Кобилянська); *Що це є доля? Що значить це коротке, милозвучне, дзвінке слово?* (Б.-І. Антонич); *Ми товкли мертві, хоч і милозвучні, латинські слова, читаючи Овідія і Горація, морочилися над синусами й косинусами тригонометричних задач* (Б. Антоненко-Давидович); *Голос жінки був напрочуд милозвучний, а літеру "р" вона вимовляла м'яко, картаво* (Ю. Смолич); *Філантропи мирно спали, бо на вулиці не лунав зойк мордованого, а лилася милозвучна, що душу захоплює, пісня* (Р. Іваничук); // Який видає приємні для слуху звуки. [К у л і ш:] *А чи тута музика милозвучний прожива?* (С. Голованівський); *І голосок її бринить, На флейту милозвучну схожий* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

МИЛОЗВУ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **милозву́чний.** — *Простенькі сільські байки, як дрібні, тонкі корінчики, вкорінюють у нашій душі любов до рідного слова, його краси, простоти і чарівної милозвучності* (І. Франко); *Натхненне уславляння рідної мови у А. Метлинського не обмежується відомими похвалами її милозвучності* (І. Дзюба); *Безперервно слідкувати за округлістю своїх жестів і милозвучністю голосу, за виразом очей — чи може бути щось болісніше!* (С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго).

МИЛОЗВУ́ЧНО. Присл. до **милозву́чний.** *Бесідуючи з працівником редакції, товариш Сукач досить вправно клацав кісточками, що милозвучно крутилися на мідних дротинках* (П. Запаренко); *Потім співали, та так гарно, милозвучно, так голосно, що сонце будили і воно швиденько вигулькувало зі сходу* (В. Багірова); *Годинник лунко падає на підлогу, об нього милозвучно дзенькає маленька клітка з пташкою* (С. Андрухович); [Стрепсіад:] *Зевсом-батьком благаю, Сократе, скажи, хто ці діви, що так милозвучно, Так врочисто й велично співають?* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана).

МИЛОЛИ́ЦИЙ, я, е, *розм.* Те саме, що **милови́дий.** *Пеклись тут* [у пеклі] *гарні молодиці, Аж жаль було на них глядіть, Чорняві, повні, милолиці* (І. Котляревський); *Павел Афанасьєвич Сисоєв був протилежністю Гарбузові всіма сторонами: старенький, милолиций, з сивою борідкою і вусами* (Б. Антоненко-Давидович); *Італієць, що супроводив їх, саме пояснював, що художник Ліппі .. мадонну писав — із своєї жінки, яку викрав з монастиря! Сімеєчка! Нічого "монастирського" і святого не було в цій милолицій грайливій мадонні* (О. Іваненко).

МИЛОНА́ФТ, у, *ч.* Продукт перероблення нафти у вигляді коричневої милкої маси, що її використовують як сурогат мила. *Милонафт — натрієві солі нерозчинних у воді органічних кислот, застосовуваних як пластифікатор за температури до 100 °C* (з наук.-попул. літ.).

МИЛОРІ́ЗАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для різання мила. *Милорізальний автомат спроектований так, що зі збільшенням швидкості виходу мильного бруска зростає число розрізань за хвилину, але розміри й маса шматка залишаються постійними* (з наук.-техн. літ.); *Туалетне мило розрізають на бруски за допомогою автоматичної милорізальної машини* (з газ.).

МИЛОРІ́ЗКА, и, *ж.* Устаткування для нарізання мила на бруски. *Ніж милорізки та його пневматичний силовий привід установлені на легкому алюмінієвому агрегаті* (із журн.).

МИЛОСЕ́РДИЙ, а, е. Те саме, що **милосе́рдний.** *Ой гляну я, подивлюся На той степ, на поле; Чи не дасть Бог милосердий Хоч на старість волі* (Т. Шевченко); *Чиясь милосерда кощава рука простягла Карлосові овочі та яшний корж* (Н. Королева); * Образно. *Всі образи постирав невблаганний і милосердий час* (І. Білик).

МИЛОСЕ́РДИТИСЯ, джуся, дишся, *недок., над ким, заст.* Виявляти милосердя. — *Милосердиться над кожним волоцюгою, немов над рідним братом!* (І. Франко); *За нею плакало і багато інших бідних, опущених дітей, над котрими милосердилася вона і не відправляла ніколи без помочі з свого дому* (О. Кобилянська); *Крізь вікно побачив світлійший тих, що їх мали судити .. Милосердитися над ними? Ні, такого почуття князь Меншиков не припускав до свого серця* (Б. Лепкий).

МИЛОСЕ́РДІЄ, я, *с., заст.* Милосердя. *Я різав все, що паном звалось, Без милосердія і зла* (Т. Шевченко); — *Ну-с, чого розхлипалась, красуне! Жалко? Милосердіє душить? А якби наші голови отут котились?* (О. Гончар); — *Милії мої подруги! Як за милосердіє і жалісливість усяке нас похваляє, так само за жорстокість та нечутливість правосуддя небесне суворою карою нас непохибно карає* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

МИЛОСЕ́РДНИЙ, а, е. Який виявляє милосердя; схильний, готовий до добрих учинків. — *Я, пані, чоловік милосердний і до скотини, і до людини, — казав далі половинщик* (Ганна Барвінок); *Виладновували* [циганки] *увечері з гарби таку силу різнорідних речей, що трудно було вірити, аби всі вони дістались їм з доброї волі милосердних людей* (М. Коцюбинський); — *Релігія вчить нас бути милосердними й не проливати кров. — Вам показували табори знищення? Ви бачили, що фашисти розтоптали заповіді Бога, якому поклоняються* (П. Загребельний); — *Я ризикнув би просити милосердну пані пояснити мені, .. як це з "нічого" може раптом зробитися "щось"* (В. Єшкілєв); // Уживається як постійний епітет до слів "Господь", "Бог". *Може, дасть Господь милосердний ще одпочину, та на старість попробую писать прозу* (Т. Шевченко); // Який свідчить про добре, співчутливе ставлення (про погляд, вираз обличчя і т. ін.). *І що ж таки я направду? Удержанка* [утриманка] *і більше нічого! .. Тепер я зрозуміла милосердні погляди, таємні зітхання та похитування головою моїх сусідок* (І. Франко); *Василь.., дивлячись на суворе, але милосердне обличчя святого Миколи, почав класти часті поклони* (А. Кащенко); *Обличчя в селян — догідливі, у начальства — милосердне* (М. Стельмах); *А колій не тільки з долонею мозолястою. Виявилося, що і душа його буває ой же що всякою! Милосердною і мстивою, щедрою і дрібною...* (Г. Колісник); // Викликаний, зумовлений милосердям. *В рахунку життя милосердя — це плюс або мінус; плюс для тих, що творять милосердні вчинки, мінус для тих, що їх приймають* (Б. Лепкий); *Почувши про такий героїчний і милосердний вчинок хлопця, пан Островершенко розчулився і подарував родині свого рятівника хутір* (І. Роздобудько).

Сестра́ милосе́рдя <Милосе́рдна сестра́> *див.* **сестра́.**

◊ **Бо́же (Го́споди) [Ти] [мі́й] [ми́лий (ми́лости́вий, милосе́рдний)]!** *див.* **Бог; Гріх (нема́ чого́, ні́чого** *і т. ін.)* **[і] Бо́га [милосе́рдного] гніви́ти** *див.* **гріх; Дасть (помо́же, пошле́) Бог (Госпо́дь,** *заст.* **Біг, Бі) [милосе́рдний]** *див.* **Бог.**

МИЛОСЕ́РДНИК, а, *ч., заст.* Той, хто виявляє милосердя. *Сміється, зробивши милосердника тираном* (Сл. Б. Грінченка); — *Може, ви чорнокнижник? — спитав* [лікар]. — *А може, чернець-милосердник? Чому ж на вас не чернеча одежа?* (Валерій Шевчук).

МИЛОСЕ́РДНИЦЯ, і, *ж., заст.* Жін. до **милосе́рдник.** — *У мене сьогодні була милосердниця, раз на тиждень ходить. Принесла хліба й мило* (із журн.).

МИЛОСЕ́РДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **милосе́рдний.** *Милосердність краща, аніж помста, Якщо вони покаялись — мети Я досягнув і більш на них не буду Лютитися* (М. Бажан, пер. з тв. В. Шекспіра); *Риси достойних людей усіма люблені: працьовитість, охайність, милосердність, доброзичливість, щедрість, відважність, чесність* (з рел.-церк. літ.).

МИЛОСЕ́РДНО. Присл. до **милосе́рдний.** *Жінка чи пані в чорно заповитій голові, сама бліда і худа, дивиться милосердно на неї і говорить: — Вставай і ходи зі мною* (О. Кобилянська); *Я, однак, не зважився збунтуватись відкрито, я тільки просив поставитися до митця милосердно* (Р. Федорів); *Сошенко милосердно підказав: — Бог кого любить, того і випробовує — ви це хотіли сказати? — Так!* (Н. Околітенко); *Він стогнав. Ми милосердно втерли з нього кров і піну* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); * Образно.

Опісля жорстокої спеки так милосердно розплескується прохолода по селищі (Є. Пашковський); // *у знач. пред. Вихователі накривали наші змерзлі коліна облізлими ковдрами, які пахли воском. Це було дуже милосердно з їхнього боку* (І. Роздобудько).

МИЛОСÉРДО. Присл. до **милосéрдий.** — *Боже мій, таке ще мале, а вже таке зіпсоване! — зітхала якась бабуся, милосердо похитуючи головою* (І. Франко); — *Не ображай жінку, старий, вона сьогодні просто казкова, — милосердо втрутився Хомський і поцілував Марту у щічку* (Ю. Андрухович).

МИЛОСÉРДСТВУВАТИ, ую, уєш, *недок., заст.* Виявляти милосердя. *Любов довго терпить, любов милосердствує, не заздрить, любов не величається, не надимається* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *"А втім, — подумав він, — не милосердствували з конокрадами й злидарі, в яких забрано стару шкапину — єдину годувальницю великої сім'ї"* (Б. Антоненко-Давидович).

МИЛОСÉРДЯ, я, *с.* Добре, співчутливе ставлення до кого-небудь. *Дякуйте Господу, добрий бо Він, бо навіки Його милосердя!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); [К е м б л ь:] *Милосердя до вбогих єсть повинність християнська* (Леся Українка); // Вияв жалості; помилування. *Знали й бачили* [селяни], *що коноводи, не сподіваючись милосердя, боронитимуться до загину* (Б. Грінченко); *Нам тільки залишається квола надія на химерне солдатське милосердя. Із смертельною тугою дивився я, як згрудились біля єфрейтора солдати* (Б. Антоненко-Давидович).

Проси́ти (блага́ти) милосéрдя *див.* **проси́ти; Сестра́ милосéрдя <Милосéрдна сестра́>** *див.* **сестра́.**

○ **(1) Без милосéрдя,** *у знач. присл.* — жорстоко, немилосердно. — *Він повернув нас у своїх невольників і збиткується над нами без милосердя* (І. Франко); *Людина потрапила в чортове колесо й не може з нього вискочити. Відмовитися — значить бути знищеним без жалю й без милосердя* (І. Багряний); — *Амадіс бачив, як марніє батько, і взявся добивати його без жалю та милосердя* (О. Авраменко, В. Авраменко); **(2) З милосéрдя,** *у знач. присл.* — із співчуття і жалю. [В і г а н д:] *Я знаю Дрейсігера. Оце на тім тижні я в нього подвійні рами виймав. Ми з ним про се говорили. Він робить се* [жениться] *просто з милосердя* (Леся Українка); — *Але чому ви мене відпускаєте? — запитав Фейлан. — Невже з милосердя* (О. Авраменко); *Хто не знає доктора Шмулєвича? У нього зараз дві дівки-кришнаїтки. З милосердя взяв на зиму* (О. Ульяненко).

МИ́ЛОСТИ́ВЕЦЬ, вця, *ч., заст.* Благодійник (у 1 знач.). — *Подайте, милостивці, подайте нещасному старцеві, мученикові за віру православну, християнську* (М. Старицький); *Серед книжних і просвітніх інтересів тихо пролітало його життя, закаламучене двома лише тяжкими пригодами: смертю його милостивця Іова, котрого незвичайно любив і був йому безкінечно відданий, і смертю жінки, що вмерла через рік пізніше* (М. Грушевський); — *Славний ти хазяїн, то треба вбити тебе .. І вбив би* [бандит], *та жінка кинулась йому в ноги, називаючи його милостивцем і синочком* (М. Стельмах); — *Люблю поратися коло звірят. — Добра любов! — сказала Мирослава. — Тут такі грошенята можна лупити... — Ні. Вигодую і роздам. — Дивися — милостивець!* (Р. Андріяшик); *Ніч я міркував над тою цидулою, а спозранку, на свіжу голову, відписав на звороті. "Слава навіки Господу, а вам — мир і здравіє, милостивці мої!"* (М. Дочинець).

МИ́ЛОСТИ́ВИЙ, а, е. Який виявляє милість (у 1 знач.) до людей. *На словах ми .. усе робимо гаразд; "я сякий, — каже інший, — я такий, я милостивий, я старцям подаю, я бідних обділяю..."* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Паничики! — промовила* [Олександра] *до паничів, кланяючись у землю, — будьте милостиві до моїх хлопців!* (Марко Вовчок); *Ці старі жінки, що звертаються до мене з простягненими руками, нагадуючи про потребу бути милостивим, належать іншій добі* (В. Домонтович); * Образно. *Грізна й милостива природа. Вона струсонула землю, вона дала масу горя людям, але тут же й подарувала їм величезне щастя* (В. Винниченко); // *у знач. ім.* **ми́лости́вий,** вого, *ч.;* **ми́лости́ва,** вої, *ж.* Той (та), хто виявляє милість (у 1 знач.). *Блаженні милостиві, бо помилувані вони будуть* (Біблія. Пер. І. Огієнка); // Який свідчить про милість. *Після того посол сказав мені і війську царське милостиве слово, себто спитав про здоров'я моє, полковників і всього Війська Запорозького* (П. Загребельний); *Милостивий учинок.*

Ми́лости́вий (мости́вий) па́не <Ми́лости́ва (мости́ва) па́ні> *див.* **пан; Пресвята́я Ді́во ([Марі́є], Ма́ти Бо́жа [ми́лости́ва]** *і т. ін.) див.* **ді́ва.**

◊ **Бо́же (Го́споди) [Ти] [мій] [ми́лий (ми́лости́вий, милосéрдний)]!** *див.* **Бог; Бу́дьте люб'я́зні** *(заст.* **ми́лости́ві)** *див.* **бу́ти.**

МИ́ЛОСТИ́ВИЦЯ, і, *ж., заст.* Жін. до **ми́лости́вець.** — *Невже пан почуває себе нещасним з ясновельможною милостивицею нашою, щонайвідданішою католичкою, panею Ядвігою?* (М. Старицький); — *Матір Божа, ріднесенька, заступниця і милостивиця наша, поверни з війни моїм діточкам їхнього батька, а мені — чоловіка законного, Івана* (В. Дрозд).

МИ́ЛОСТИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **ми́лости́вий.** — *Відомо, пан Кшивоплутські не грішив особливою гуманністю в своїх стосунках із підданими — а між тим Довбуш його не грабує. Що за милостивість така? І звідки причини такого альянсу?* (Г. Хоткевич); *Побачивши силу й милостивість Господа, Діодор та Діоген увірували в Христа і невдовзі сім'ями охрестилися* (з рел.-церк. літ.).

МИ́ЛОСТИ́ВО. Присл. до **ми́лости́вий.** — *Треба буде прохати Наталю, щоб вона, Яша, трохи повчила тебе історії там... географії, — милостиво розмовляє вона з Яковом* (С. Васильченко); *На Беєвій горі його наздогнав Прокіп Тетеря, що їхав дрожжками в район, і милостиво, хоч і з деякою понурістю, дозволив і старому під'їхати разом із ним до району* (Григорій Тютюнник); — *А і добре у тебе, Якове Опанасовичу, — милостиво спираючись на гостинну руку господаря, промовив князь Ґаґін* (Д. Білий); *Капітан сигналить на прощання. Я милостиво махаю йому рукою* (С. Андрухович).

МИ́ЛОСТИНА, и, *ж., заст.* Милостиня. *А той дідусь та був собі зовсім каліка, та ще й німий, і йшов по селам* [селах] *прохати милостини* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Онися роздавала милостину старцям щонеділі, але вибирала черствий хліб і такі черстві пироги, що й наймички не їли* (І. Нечуй-Левицький).

МИ́ЛОСТИНКА, и, *ж., заст.* Пестл. до **ми́лостина.** — *Нехай піде ваша милостинка на той світ за упокой* [упокій] *душечок Ваших небіжчиків* (І. Нечуй-Левицький); *Держава ..*

не може нормально вести свою економіку, не маючи певного кошторису виноградарства, а сподіваючись .. милостинки від приватних володарів... (Олесь Досвітній).

МИ́ЛОСТИНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **ми́лостиня.** — *Е!* — *підвівся Тарас.* — *Покиньмо ці милостиньки з жалю...* (В. Винниченко); [Е д г а р:] *Дайте милостиньку Бідному Томові* (М. Рильський, пер. з тв. В. Шекспіра).

МИ́ЛОСТИНЯ, і, *ж.* Подаяння, пожертвування жебракові, біднякові. *З усіх старців батько визнавав тільки одного — Кулика, .. він не жалів для нього милостини* (О. Довженко); — *Коли я до тебе йшов, мені подавали милостиню. Я не відмовлявся, я не хотів їх образити* (Ю. Винничук); *Невідомо, хто чого там очікував: може, й справді потягів, може, сну, може, тепла, може, милостині, співчуття, їжі, щастя* (С. Андрухович); * У порівн. *Серафікус даремно благатиме в неї, як милостині, лишитися ще хоча б на півгодини* (В. Домонтович).

◊ **Проси́ти (проха́ти) Христа́ ра́ди <Проси́ти (проха́ти) ми́лостині (ми́лостиню)>** *див.* **проси́ти.**

МИ́ЛОСТЬ, і, *ж., заст.* Милість. *Ой, матуню, глянь на мене, Мене милость з світа жене* (П. Чубинський); — *Віддати себе на милость... та хіба ви не знаєте панської милості?* (А. Кащенко); [С л і п ч е н к о:] *Але слухай: ти колись любила свій край. Ради сеї любові тобі може буть милость* (В. Винниченко); *Мій Боже милий, Даруй словам святую силу — Людськеє серце пробивать, Людськії сльози проливать, Щоб милость душу осінила, Щоб спала тихая печаль На очі їх* (Т. Шевченко).

◊ **Ва́ша (його́, їх) ми́лість** *(заст.* **ми́лость, мосць)** *див.* **ми́лість.**

МИЛОШТАМПУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для штампування мила. *Милоштампувальний прес випускають двох типів: з вертикальним і горизонтальним ходом пуансонів* (з наук.-техн. літ.).

МИ́ЛОЩІ, ів, *мн., рідко.* Те саме, що **милува́ння** 1. *Ходжу-блуджу по городу Великому, великому. Одкрив би я своє серце, Та нікому, та нікому. Цвіте воно, як Божий рай, Потай миру, потай миру; Ні любощам, ні милощам Не йме віри, не йме віри* (П. Куліш); *Інстинктивно жінка прагне милощів тільки одного обранця — батька своїх майбутніх дітей* (Д. Бузько); *Як мило тут. І милощі. І милість. Пройнята лиш ікона вістрям свічки* (І. Калинець).

МИ́ЛУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ми́лувати.** [О в л у р:] *О княже, в карі й милуванню ти Однаково великий!* (І. Франко).

МИЛУВА́ННЯ, я, *с.* 1. *нар.-поет.* Дія за знач. **милува́тися** 1. [Н а с т я:] *Хоч і довго дожидала, замирала, дожидаючи, а діждалася-таки: і надивилася в його очі чарівні, і наслухалася любих речей, досхочу наслухалася і зазнала милування...* (М. Кропивницький); *Гіркувато пахтів любисток, — гіркий, як і все, що зводить на думку любощі, кохання, милування* (О. Ільченко); *Ця життєлюбна парочка тільки тим і займалася, що любуванням та милуванням. Їхнє кохання тривало вже не один десяток років* (С. Андрухович).

2. Дія за знач. **милува́тися** 2. *Весняною прохолодою і духом терпкої прибережної лози впивалися груди. Над головою дзвеніла пісня жайворонка. Та партизанам було не до милування весною* (М. Шеремет); *Не просто повернувся він на рідну землю, не для згадок і не для розчулень, не для милування Києвом і Дніпром, травами й пущами, далебі, ні!* (П. Загребельний); — *Озирніться, гляньте навколо живими очима, — яка скрізь вічна, нетлінна краса! Хіба вона не варта нашого милування, нашого захоплення і вдячної хвали творцеві — Богові?* (В. Дрозд); *Пишна природа чарівного краю нашого сама нахиляє своїх мешканців до милування у всякім мистецтві* (І. Огієнко).

МИЛУВА́ННЯЧКО, а, *с., нар.-поет.* Пестл. до **милува́ння** 1. [М а з а й л и х а:] *Ви йому потрібна не на коханнячко, не на милуванячко, а тільки на те, щоб робити на вас україні-за-а-цію...* (М. Куліш); *Старим людям — і то хочеться постояти на вигоні, згадати жениханнячко та милуваннячко* (О. Бердник).

МИ́ЛУВАТИ, ую, уєш, *недок., кого, що і без прям. дод.* Те саме, що **щади́ти** 1; жаліти. *За що пак милує Господь Лихую твар такую, Як цей правитель?..* (Т. Шевченко); *Прискакав до греблі воєвода Чарнецький; .. звелів він негайно запалити млин і дозволив летючим загонам вкупі з татарами сплюндрувати й грабувати всі окружні селитьби, не милуючи нікого, навіть кішки* (М. Старицький); *Не можу втриматися, щоб не воздати хвалу нашій, хай і брудній таки досить, але справедливій Феміді, що не милує навіть колишніх своїх суддів і прокурорів* (Б. Антоненко-Давидович); — *А ваші ж де, на панщині?* — *спитав Тарас, не бачачи в дворі, крім діда, й душі живої.* — *Гонять до сходу сонця. З дітьми. Щось десь не так, одразу б'ють, жінок вагітних, і тих не милують* (Василь Шевчук); // Пробачати кому-небудь провину; прощати. — *Обох милую!* — *княгиня зняла з грудей шпильку, осипану самоцвітами, і оддала Щуці.* — *Обох на волю! Лучче грішить милуючи, як караючи* (О. Стороженко); *Пантелія віддадуть на суд і жорстоку розправу... Мабуть, так і буде. Хіба за такі пісні милують? Бунтарські пісні! Гайдамацькі!* (Б. Левін); *Батий тупнув ногою.* — *Якщо вони стріляють у моїх воїнів, то вбивай їх, як скажених собак! Милувати лише тих, хто на колінах проситиме пощади!* (В. Малик); — *Не моє то діло, лиш князеве. Рече милувати — помилує, рече потяти — потне...* (І. Білик).

◊ **Бог (Госпо́дь) ми́лував / поми́лував** *див.* **Бог; Хай (неха́й) Бог (Госпо́дь) ми́лує (боро́нить) / поми́лує (оборо́нить)** *див.* **Бог; Хай (неха́й) Ма́ти Бо́жа ми́лує (проща́є, боро́нить) / поми́лує (спасе́)** *див.* **ма́ти**[1]**; Як Бог (Госпо́дь) ми́лує?** *див.* **Бог.**

МИЛУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого, що і без прям. дод.* 1. *нар.-поет.* Пестити кого-небудь, виявляючи свою прихильність, ніжність; голубити (у 1 знач.). *Воно і свої діти тітка не дуже милувала, та все ж то були свої: хоч і покартає, та й пожалує потім* (Б. Грінченко); *Астара почала милувати дівчину й заспокоювати, а щоб чимсь її розважити, перевела розмову на бахчисарайські новини* (А. Кащенко); *Зупинився в батьківській хаті. Слізно зустріла мати, крижнем до землі припадала, ходячи біля сина та милуючи його* (І. Пільгук); * Образно. *Стряхнув Боян кучерями з виблиском, милує гуслю, як живу* (К. Гриневичева); *Тоді сонце знову цілує листя, милує його, а крізь слова новітні проявляються записи старі...* (Валерій Шевчук).

2. Бути джерелом приємних почуттів; бути приємним для кого-небудь. *Милувала* [п'єса] *яскравими постановами, будила у душі кращий смак* (Панас Мирний); *Він мав приємний голос, а інтонація його мови милувала вухо* (І. Багряний); *Волосся в дівчини русяве, А погляд вабив, милував* (Л. Дмитерко).

◊ (1) **Милува́ти о́ко (о́чі, зір)** *чим і без дод.* — бути приємним на вигляд. *Віддавали чолом* [люди] *тим чудовим горам, вкритим лісами, що від дитинства милували їхні очі* (В. Гжицький); *Прекрасну вазу .. створила художниця Криворукова. Милувала зір м'яка, ніжна гама її барв* (І. Волошин); *Над землею виростали чарівні споруди, милували око гармонією ліній, легкістю обрисів, покликом досконалості* (О. Бердник); — *Той перший, що ось тут з'явився, тобто ваш далекий предок, приніс із лісу та й посадив біля своєї криниці кущ калини. І цвіла вона пишно, і ягоди родила, й око милувала своєю красою* (П. Запаренко).

МИЛУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* 1. Пестити один одного, виявляючи взаємне кохання, ніжність. *Вони* [голуби] *цілуються і милуються, Сизими крильцями обнімаються* (П. Чубинський); *Семен Іванович з Галочкою і голубилися, і милувалися* (Г. Квітка-Основ'яненко); * Образно. *Солодко стискається, щастям захлинається серце моє щиреє, що з твоїм кохається, що з твоїм кохається, що з твоїм милується...* (В. Сосюра).

2. *ким, чим, з кого — чого, на кого — що.* Дивитися на кого-, що-небудь, відчуваючи приємність, насолоду; любуватися (у 1 знач.). *Ось в холодочку зібралися сиві діди, і милуються дітьми своїми, і тиху розмову ведуть проміж себе* (Дніпрова Чайка); *Катерина милувалась на борошно, розглядала на долоні й виставляла на сонце — та й біле ж* (С. Чорнобривець); *Нащо тобі нікчемні, хижі люди? Милуйся сонцем, запахом трави* (О. Бердник); — *Богдан-Ігор Антонич, — заговорив професор через хвилину, неприховано милуючись її молодим апетитом, — був і залишається в нашій свідомості як поет передусім весни та молодості* (Ю. Андрухович); *Маргарита вже одяглася, причепурилася, відпустила всіх своїх дам та служниць і зараз просто вертілася перед дзеркалом, милуючись собою і захоплюючись своїм чудовим вбранням* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Захоплюватися чим-небудь. *Друзі глузували з нього й запевняли, що він і в танк поліз, щоб під гуркіт моторів милуватися зі свого голосу* (Ю. Яновський); *Несподівано для себе Доброчин відчув, що не хоче смерті не тільки свого колишнього друга Яна, а й того незнайомого Мешкового богатиря. Цими богатирями належало тільки милуватися* (І. Багмут); *Куліш говорив, наче милувався своїми словами, впевнений у тому, що відкривав незнані святі істини* (О. Іваненко).

3. *у чому.* Мати задоволення від певного заняття. *Усі неокласики, продовжуючи традиції Лесі Українки, милувалися в перекладах* (В. Русанівський).

МИ́ЛЬКА, и, *ж., розм.* Зменш. до **миля.** *До Борислава з Дрогобича й не так-то далеко, усього милька невеличка* (І. Франко).

МИ́ЛЬНИЙ[1], а, е. 1. Прикм. до **ми́ло**[1] 1. *Вона раніше прийшла з роботи .. й заходилася прати білизну. Розколотила мильний порошок, увімкнула пральну машину — і в цей час пролунав дзвінок* (В. Близнець); *Врешті-решт, сидячи серед пірамід із мильних брусків, які сягали до стелі.., Анґермиловар повідомив дружину, яка годувала їхнього недавно народженого сина, що вони повертаються до Нойдорфа* (С. Андрухович); // Власт. милу. *Вимовляючи "Варшава", я відчував якісь парфумно-мильні запахи, цілком іноземні, в нас таких не водилося* (Ю. Андрухович); // Утворений з розчиненого у воді мила. *Комаха був навіть зразу відсахнувся, а тоді похапцем почав змивати з голови мильну піну приготованою в глечику водою* (В. Домонтович); *Вправні рухливі пальці швидко вмокнули тугу волосяну щіточку в окріп, збили в невеличкій мисочці мильне шумовиння, обмастили ним усе Добринине обличчя* (В. Малик); * У порівн. *У млині, наче мильна піна, плавала крупчатка* (А. Шиян); *Ані сліду того Майдану, який він був. Кам'яні гармошки сходів, мильні бульбашки ліхтарів* (Л. Костенко); // Який виробляє мило. *Словом, одягнений він буденно, але поруч із ним таким Свиня виглядав вуркаганом із мильного заводу* (А. Кокотюха); *Процесія під дощем вишиковувалась по команді начальника поліції, під бурчання доктора Козюри мандрувала повз Смердючку, мильну фабрику* (О. Ульяненко).

2. Здатний до піноутворення. *До мильних рослин належить і солодка. Порошок, отриманий з її коренів, здатний давати в поєднанні з водою рясну піну* (з наук.-попул. літ.).

3. *перен., розм.* Прикм. до **ми́ло**[1] 3; невисокого художнього рівня (про багатосерійну теле- або радіопередачу). *Поколінневі, релігійні та міжетнічні конфлікти, всі ці робочі моменти великої мильної саги, котрій ви безуспішно намагаєтесь надати рис епопеї і трагедії, — вони насправді не затягують і не тримають біля екранів* (С. Жадан).

4. *заст.* Темно-сірий. — *Не знаю, чи синього сукна узяти, чи хоч і сірого, та тільки доброго, мильного* (Г. Квітка-Основ'яненко).

Ми́льна о́пера <Ми́льний серіа́л> *див.* **о́пера; Ми́льний ко́рінь** *див.* **ко́рінь.**

◊ **Ло́патися / ло́пнути, як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ми́льна бу́лька (бу́льбашка, ба́нька** *і т. ін.)* *див.* **ло́патися; Ми́льна бу́льбашка (бу́лька)** *див.* **бу́льбашка; Ми́льний пузи́р** *див.* **пузи́р; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ми́льна ба́нька** *див.* **ба́нька**[2].

МИ́ЛЬНИЙ[2], а, е, *діал.* Помилковий. *Мильна твоя думка* (Сл. Б. Грінченка).

МИ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* 1. Коробочка для мила. *На балкон вийшов і Аркадій Михайлович з рушником та мильницею в руках* (М. Трублаїні); *Нікельована мильниця попливла по підлозі, мов крижинка* (М. Дашкієв); *Із пластмаси мильниці, Ґудзики, чорнильниці, І лінійки, і пенали — В нас таких речей немало!..* (Г. Бойко); *Тане в покинутій мильниці сірий змилок* (Є. Пашковський).

2. *розм.* Недорогий фотоапарат (перев. у пластмасовому корпусі), яким легко користуватися. *Потвору не просто зловили — її зафільмували на відеокамеру і зняли на фотоплівку "мильницею"* (А. Кокотюха); — *Вони лізуть просто перед об'єктив зі своїми ідіотськими мильницями, кричать, підбивають руку* (С. Пиркало); *Це трохи нагадувало гру в піжмурки — вона довго обирала ракурс, аби зловити у свою "мильницю", ніби в сачок для метеликів, хоча б рештки примхливої гри світла з тінями* (Н. Сняданко).

3. *розм.* Автомобіль середнього класу, кузов і пропорції якого нагадують форму коробочки для мила. *"Запорожець" ЗАЗ-968М досить швидко охрестили "мильницею", бо його заокруглений кузов, пропорції, боковий молдинг, який немов ділив машину на верхню і нижню частини, дуже нагадували форму класичної мильниці* (із журн.).

МИЛЬНИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* Мильнянка. *Як приготувати натуральні шампуні з мильниці? Рецепт дуже простий: мильницю можна просто розтерти та змішати з водою* (з наук.-попул. літ.).

МИЛЬНЯ́НКА, и, *ж.* Багатолітня трав'яниста рослина родини гвоздикових, корінь якої містить сапонін (речовину,

розчин якої дає піну). *Батько на ходу обтирає піт картузом, скоріше б забіліла мильнянка на межі* (Є. Пашковський); *Мильнянка, до слова, не гірша за панські пахучі мила. По роботі я розтираю її квітки й листя у воді на мильну піну, яка добре відмиває земний бруд, відчищає й заживляє тріщини. Руки після такого миття чисті до білості* (М. Дочинець); *Для промивання носа та полоскання горла у разі затримки секрету використовують настій кореневищ мильнянки лікарської* (з наук.-попул. літ.).

МИ́ЛЬЦЕ, я, *с.* Пестл. до **ми́ло**[1]. *Ароматне мильце.*

МИ́ЛЯ, і, *ж.* Шляхова міра відстані, яка в різних країнах і в різні часи дорівнювала від 0,5 до 11 км. *За кавалок кишки біжить сім миль пішки* (Номис); *— Ой чого ти почорніло, Зеленеє поле? — Почорніло я од крові За вольнуюю волю. Круг містечка Берестечка На чотири милі Мене славні запорожці Своїм трупом вкрили* (Т. Шевченко); *— Їм бракує багатьох речей, що їх доводиться купувати тільки в місті за кількадесят миль* (З. Тулуб); *Якби жив Загата, його голос чувся б за кілька миль* (Р. Андріяшик); *Десь через милю рівнина, утворена в минулому наносами ріки, круто переходила в гору* (С. Тельнюк).

△ **(1) Морська́ ми́ля** — одиниця відстані, що дорівнює 1852 м. *Коли через синьо-зелену поверхню океану провести пряму лінію на південний захід від Мільво, то через сімдесят морських миль інший кінець цієї прямої дíткнеться до чарівного острова Кардос* (М. Білкун); *От і виходить, що 1000 морських миль складає 1 852 000 метри, що їх треба було і подолати, і повоювати на чайках!* (В. Чемерис).

◊ **(2) За ми́лю,** *перев. зі сл.* ч у т и, ч у т н о *і т. ін.* — на значній відстані; далеко, здаля. — *Та ж від неї* [жінки] *за милю чути стухлим димом!* (Леся Українка); *— Я цих доброзичливців чую за милю* (Р. Андріяшик); *Третій сектор був аж на тому кінці базару, але репет і галас чутно було за милю* (Л. Кононович); *Проблеми з горілкою? Він народився з нею в крові. Від нього за милю смерділо сивухою ще з народження* (О. Ульяненко).

МИ́ЛЯНИЙ, а, е, *діал.* Мильний. *Рудольф .. нерішуче відчиняє двері на веранду. На нього пашить теплом, вогким, миляним духом* (В. Винниченко); *Хомині очі каламутні, як вода з милом. Вперлись кудись в простори, і тільки зрідка, як на миляній баньці, мигне в них зелено-червоний вогник* (М. Коцюбинський).

◊ **Пуска́ти ми́ляну ба́ньку** *див.* **пуска́ти.**

МИ́МО[1], *присл.* 1. Минаючи кого-, що-небудь. *А ти нічого не сказала, .. Мене неначе не пізнала, Назустріч мимо обійшла* (П. Грабовський); *Побачив* [Тимко] *запнуту в теплу шаль дівчину, котра пройшла мимо своєю швидкою і широкою ходою, не сказавши навіть "здрастуйте"* (Григорій Тютюнник); *Коли я проходив мимо, Гафійка показала щире намисто зубів, а Катерина сердито зімкнула тонкі губи* (Р. Андріяшик); * Образно. *А легко ж буть чудесним, молодим — лише з життям ти йди разом, не мимо* (П. Тичина).

2. Не зачіпаючи, не потрапляючи в ціль; стороною. *Ось перший* [козак] *тільки вискочив навпроти воріт, — Юхим швидко, навіть не цілячись, випалив у нього: мимо* (А. Головко); *Наливали в келихи і чарки. Лили і мимо!* (Ю. Логвин); *Інші чотири ракети дедалі ближче підходили до бази, але через ті самі стохастичні маневри помітно відхилилися від цілі й мали пролетіти мимо* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. Недалеко від кого-, чого-небудь; поблизу когось, чогось (іти, їхати і т. ін.). *Облупана пустка стояла ще страшніша, ніж та, котру купив Хрущ. Люди знову стали .. відхрещуватись, як проходили мимо* (Панас Мирний); *Шура, сміючись, впіймала за голову Маковея, що, пробігаючи мимо, саме підвернувся їй під руку* (О. Гончар); *Гіпатія знеможено відпочиває в затінку, біля води. Мимо пропливає на човнику якийсь хлопчик з тризубцем в руках* (О. Бердник); *У парку було порожньо і страшно. Мимо проїхав патруль, але вона вчасно сховалася* (Любко Дереш).

МИ́МО[2], *прийм., з род. в.* 1. Уживається на позначення особи, предмета, повз які хто-небудь проходить, пробігає і т. ін.; повз (у 2 знач.). *Мимо вікна біг цуцик* (С. Васильченко); *Андрій пройшов мимо ченця, зміривши його поглядом, повним зневаги й ненависті* (О. Довженко); *Справді, магніт був там. Мимо нього і над ним пройшли, може, разів сто* (М. Дашкієв); *Пробув я на кладовищі до пізнього вечора. .. Декілька разів мимо хати комполку Почуйка пройшовся* (П. Запаренко).

2. Уживається на позначення особи, предмета, у які не вціляє щось; повз (у 4 знач.). *Гримнув вистріл, і куля пролетіла мимо голови опришка* (Г. Хоткевич); *— Отже, Полтаво, ти не мав права промахуватися й метати бомбу мимо цілі* (А. Кокотюха).

3. Уживається на позначення особи, предмета, поблизу яких щось відбувається. *Молоді паничі окремо собі купою так і ходять, усе щоб так стати, що як буде Галочка кривого танця вести, так щоб пройшла мимо їх* [них] (Г. Квітка-Основ'яненко); *Ординці .. почали охоплювати Київ — одні через Дорогожичі і Глибочицю з півночі, а другі — Перевісищем та Хрещатицьким яром, мимо Лядських воріт, з півдня* (В. Малик).

4. *діал.* Уживається на позначення того, що є причиною, незважаючи на яку, щось відбувається. *Біле як сніг волосся покривало його голову, яку старець, мимо дуже старого віку, носив просто вгору* (І. Франко); *Очі євнуха заграли хижацьким вогнем, а руки мимо волі зробили рух до блискучого золота* (А. Кащенко); *— А наладь мені великий горнець меду, хе, хе! Лише не такого густого, як моє волосся! І старий указав на свій лисий, мов коліно, череп, а молодець мимо смутку мусив усміхнутися крізь сльози* (Юліан Опільський).

МИМОБІ́ЖНИЙ, а, е. 1. Який не перетинається (у 1 знач.) з ким-, чим-небудь. *Намарне пішли ваші недоспані ночі та рясний хлопський піт. Отак з мимобіжного шляху і ступила до вас вимріяна краща доля, так обласкавила...* (І. Нижник); *Євка фантазувала так натуралістично і з такими історичними подробицями та емоціями, що її майбутній чоловік мимоволі опинився втягнутим у це мимобіжне буття* (І. Карпа).

2. Побіжний (у 2 знач.). *Вітраж для себе? Задля втілення мимобіжних апокаліптичних візій? Мистецтво, яке не належить народові?* (Ю. Андрухович); *Ось такий доторк — одним-один, мимобіжний, як подряпина, — до далекої й незбагненної, прекрасної й страшної — а як же могло бути інакше? — Ленчиної тайни* (О. Забужко); *Мілена отримувала таку незрозумілу і зовсім майже невловну насолоду від цього мимобіжного оглядання десятків книжок, від цих вихоплених діалогів, описів, цитат* (С. Андрухович).

△ **Мимобіжні прямі́** *див.* **прями́й.**

МИМОБІ́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **мимобі́жний.** *Ознака мимобіжності прямих: якщо одна із двох прямих лежить у певній площині, а друга пряма перетинає цю площину в точці, яка не лежить на першій прямій, то ці прямі мимобіжні* (з навч. літ.); *Мимобіжність вражень.*

МИМОБІ́ЖНО. Присл. до **мимобі́жний** 2. *Мирон згадує лише мимобіжно, що спокусник "в душі моїй дупло знайшов і вліз"* (О. Забужко); *Я мимобіжно стовпив очима вигідне місце під зруб для келій* (М. Дочинець); *Я ж мимобіжно малювала собі картинки голої смаглявої спини Тегу, його розпущеного волосся* (І. Карпа).

МИМОВІ́ЛЬ, *присл., рідко.* Те саме, що **мимово́лі.** *Вутанька з її зіркістю, бистроокістю мимовіль все тут запримічала. Коні засідлані, мокрі. Три тачанки з кулеметами попід хатою* (О. Гончар); *Іполит Мар'янович вловив себе на тому, що він мимовіль заохочує хлопця на вельми непевне діло* (Є. Доломан); *Наші долоні, притулені мимовіль, поза нашою волею почали наливатися обережним вогнем...* (М. Вінграновський); *Капітан схопив нарешті слухавку, натис на вмикач, мружачись від світла, глянув мимовіль на годинник* (О. Чорногуз).

МИМОВІ́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який трапляється або виявляється ненароком, випадково. — *Славно, старий, славно!* — *почулися голоси кількох свідків його мимовільного геройства* (І. Франко); *Інші думки раз у раз заступали йому її образ, відхиляли від неї його мрії, хоч він і не був свідомий цих мимовільних зрад* (В. Підмогильний); *Свою мимовільну провину перед Шевчуком Павло Дудник вирішив спокутувати самовідданим продовженням його справи* (М. Дашкієв); // Який випадково, ненароком стає кимось (перев. свідком). *Дарка не може забути одної сцени, де вона була мимовільним свідком* (Ірина Вільде); *Батько й мати стали мимовільними свідками розмови дочки з боярином Іллею* (В. Малик); *Навесні 1977-го я став свідком і мимовільним співучасником відомого вбивства Хіміка* (Ю. Андрухович).

2. Не залежний від чиєїсь волі, свідомості. *Свою мимовільну дрож і тривогу він складав на .. ослаблення тіла* (І. Франко); — *Чому ж так довго треба чекати — аж сорок хвилин?* — *здивовано спитав Герасимов, силкуючись стримати мимовільну посмішку* (Б. Антоненко-Давидович); *Глянувши на той вогник, я стримав мимовільне зітхання* (Ю. Збанацький); *З мимовільним смутком відзначаєш раптом, що вже дихнуло осінню, що поля вже спорожніли* (Є. Гуцало).

3. Пов'язаний з певними обставинами, вимушений обставинами. *Кар хотів точно підрахувати запаси харчів на пароплаві. Невідомо, скільки часу доведеться їм пробути у мимовільній плавбі* (М. Трублаїні); *Для інформації слово було надане Лодиженкові, й засідання набрало потрібної солідності, незалежно від чийогось вільного чи мимовільного запізнення* (Іван Ле); *Великому драгоманові Юнус-бегові вона не могла відмовити .. була вдячна йому за те, що став мимовільним її спільником, поміг у її змаганні за волю* (П. Загребельний); *Чорна злива тривала чверть години, потім пішов град. .. Мимовільні в'язні забули про все на світі* (І. Білик).

МИМОВІ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **мимові́льний** 1, 2. *Прикладом мимовільності дій можуть служити вчинки людей у стані афекту (подиву, страху, захоплення, гніву)* (із журн.); *Мимовільність невербальних знаків (жестів, міміки, поз та ін.) змушує людей проявляти свої приховані наміри в спілкуванні* (з наук.-попул. літ.); *За патогенного мислення мимовільність уяви переноситься на негативні образи, які сприяють виникненню мимовільних емоційних та інструментальних реакцій* (з навч. літ.).

МИМОВІ́ЛЬНО. Присл. до **мимові́льний.** *Ми руки мимовільно простягли Під чисту, свіжу, молоду вологу...* (М. Рильський); *Під пальці попали обвуглені корінці кущів, тоді мимовільно промайнув здогад: "мабуть, ліщина була!"* (В. Барка); *Ні танків, ні людей. Мимовільно виривається зітхання* (Є. Доломан); *Сергій інколи мимовільно наставляв вухо — про що вони балакають?* (І. Білик).

МИМОВО́ЛІ, *присл.* 1. Без певного наміру; ненароком (у 1 знач.). [А н н а:] *Молитви мої правдиві, бо сталась я, хоча і мимоволі, причиною до смерті чоловіка, що поважав мене й любив* (Леся Українка); *У двірській він мимоволі був свідком багатьох кривд, горя і того страшного життя, що випадає на долю покріпачених* (П. Кочура); *Рук від штурвала він одірвати не міг, все показував тільки рухами голови й шиї, і Яковенко мимоволі відзначив, що добре мати таку довгу шию, як у Гриші* (П. Загребельний).

2. Без участі свідомості; несвідомо (у 1 знач.). — *Ці чоботи тільки три дні тому в Кам'янці роздавали...* — *Тимон мимоволі зітхнув. Свята правда! Отож і не хотілося їх заміняти: новісінькі ж бо* (Д. Бузько); *Аркадій Валеріанович мимоволі здригнувся* (М. Стельмах); *Він із зусиллям примушує себе стояти, хоч це йому й нелегко. Я мимоволі задкую до стіни* (Ю. Винничук); *З певного моменту я цілими днями тримався Польщі, при цьому в мене цілком мимоволі входила польська мова* (Ю. Андрухович); *Тут їм було спокійно й затишно, а святість цього місця спонукала до глибшого аналізу своїх думок, намірів та поривань, мимоволі змушувала зважувати кожне слово* (О. Авраменко); *Мимоволі пригадався Стефі віршик Олександра Олеся, який вони вчили разом із мамою ще на новорічний ранок у садочку* (І. Андрусяк).

3. Усупереч власній волі, під тиском обставин; хоч-нехоч. *І ти* [Богдан Хмельницький] *пішов чи мимоволі Повинен був до виру йти, Все зайнялось, ти став на чо́лі, Щоб стяг козацький піднести* (П. Грабовський); *Вітер ворону вгорі забивав, і вона мимоволі боком летіла та крякала* (П. Тичина).

МИМОЇ́ЖДЖИЙ, а, е, *рідко.* Який проїжджає мимо кого-, чого-небудь; проїжджий. *Мимоїжджа машина;* // *іст.* Який нараховували за проїзд дорогою (про податок, повинність і т. ін.). — *Збирай людей — хай бесерменам* [бусурманам] *платять ясак: і .. подушний, і посошний, і мимоїжджий* (В. Малик).

МИМОЇ́ЗДОМ, *присл.* Проїжджаючи мимо кого-, чого-небудь; проїздом. — *А ти ж де взялася? Тут живеш чи приїхала?* — *Ні, я мимоїздом. Зосталася на день-на два* (Панас Мирний); *У Харлика Свиридовича — гості. Заїхав мимоїздом Бурдило з Кизимою* (З. Тулуб); *Співця, що в бран потрапив твій, Не відкидай палкої дані, Хоч усміхнись на голос мій, Як мимоїздом Каталані Вчува* [вчувається] *циганці кочовій* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

МИМОЛІ́ТНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **короткоча́сний.** *Можна було мріяти хіба що про випадкову зустріч, мимолітне стискання рук* (О. Ільченко); *Іван Семенович дивився на вродливе лице господині і думав, що складне життя все-таки залишило на ньому свої сліди. Вони виявлялися у несміливій, ніби мимолітній посмішці і в тому, як трепе-

тали під час розмови ніздрі рівного носа (В. Собко); *Я теж, між іншим, .. не раз ловив на собі мимолітні жіночі погляди* (Л. Костенко); *Наші мимолітні зустрічі завжди залишали враження розходження часових потоків* (Любко Дереш).

МИМОХІ́ДЕНЬ, дня, *ч., рідко.* Перехожий (у 2 знач.). *І мимохідень: помагай-бі на діло праведне, не скаже* (Сл. Б. Грінченка); *Сусіди ж, із ляку перед заразою, та й із жалощів до вмерлих, .. виволікали з хат мертві тіла і складали їх перед дверми, де всякий мимохідень міг би їх бачити безліч* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

МИМОХІ́ДЕЦЬ, дця, *ч., рідко.* Те саме, що **мимохі́день.** *І старий газетяр теж не бачив різдвяних зір. Був він сивий, древній, майже босоніж. Стояв біля ратуші на бульварі й казав мимохідцям: — Може, купите газету?* (М. Хвильовий).

МИМОХІ́ДЬ, *присл.* 1. Проходячи мимо кого-, чого-небудь; по дорозі. *Арештант положив солом'яник на тапчані і мимохідь шепнув щось до діда, на що той лише кивнув головою* (І. Франко); *Перехожі озиралися на таку компанію мимохідь і удавали, що, власне, нічого не відбувається, що все в порядку* (І. Багряний); *— Хотіли мимохідь і ми додому зазирнути, та капітан не дозволив* (Григорій Тютюнник).

2. *перен.* Не зосереджуючись на чому-небудь; між іншим. *— В степах Казахстану, доживаючи сто літ, — немовби між іншим, мимохідь каже Джамбул, — я сивий, мов сніг на хребтах Алатау* (П. Тичина); *— Яке смачне сьогодні молоко! — сказав учора ввечері Олександр Іванович, .. ці незначущі, сказані мимохідь слова запам'ятались старій матері* (Б. Антоненко-Давидович); *Забачивши в Губи й Черв'якова вороновані вальтери, мимохідь кинув: — А трофейну зброю треба здавати старшині* (Є. Доломан); *Коли Гужва мимохідь сказав про новеньку з раймагу, на нього, Загатного, як жаром сипнуло* (В. Дрозд); *— Є речі, про які навіть матері не варто слухати, — фраза вирвалася в Оксани мимохідь, вона сама не знала, що за глибинний смисл захований у ній* (А. Кокотюха).

МИМОХІ́ТЬ, *присл.* Те саме, що **мимово́лі.** *Радо простила* [Краньцовська] *йому те немиле слово, що вирвалося йому перше мимохіть* (Л. Мартович); *Лишилося враження, що ми для нього не просто випадкові люди, які ненароком мимохіть потрапили сюди з вулиці, а .. учасники ритуального обряду* (В. Домонтович); *Його раптом пойняло приємним морозом, і з очей мимохіть побігли гарячі сльози* (І. Білик); *Дожидаю, що далі .. — Сідайте. Ближче. Отак. Я мимохіть корюся* (С. Васильченко); *Мабуть, треба щось кумекать, бо інакше мимохіть будем тільки бекать-мекать там, де треба говорить!* (Д. Білоус).

МИМОХО́ДОМ, *присл., рідко.* Те саме, що **мимохі́дь.** *Пішла я собі; підійшла мимоходом ік колодязю до корита* (Ганна Барвінок); *Коли ти, мила, дійсно з неба родом, То чистою останешся навіки І, попри зло ідучи мимоходом, Примкнеш свої божественні повіки* (Б. Лепкий); *— Кому можна позаздрити, так це Єгипті, — підводиться із-за столу Брага. — Полагодить якомусь колгоспові ставок мимоходом, і центнер пшениці на кін* (О. Гончар); *Буквально два тижні тому Аліска якось так мимоходом усвідомила, що по самі рум'яні кінчики мочок вух закохана* (Любко Дереш).

МИ́МРЕННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **ми́мрити** і звуки, утворювані цією дією. *Безглузді вигуки, хропіння й мимрення зливалися з брязкотом посуду і тихими розмовами тверезих* (З. Тулуб); *То мимрення, то схлип, то шелест шепелявий, по просто порух губ, але глухий, без слів...* (П. Мовчан); *Щось там таки було, бо звідти долинав чийсь подих, якесь мимрення, булькотіння* (Ю. Винничук); *Юлічка явно збуджена, бо навіть не перепрошує, зачувши моє мимрення з повним ротом* (О. Забужко).

МИ́МРИТИ, рю, риш, *недок., що і без прям. дод., розм.* Говорити тихо, невиразно; бурмотіти. *Спершись на ціпок, Беззубо мимрить* [дідок] *про жінок* (М. Рильський); *Підходить черговий. Щось жуючи, мимрить: — Комбат скоро повернеться* (Є. Доломан); *Кирило, що випадково спостерігав за ними з-за комори, здивовано мимрив собі під носа: — Оце так* (Микита Чернявський); *Він косував очима на вікна, обминаючи погляд судді, і мимрив про пересолені борщі та підгорілі картопляники...* (В. Дрозд); * Образно. *Циган б'є у бубон дзвінко, Плаче скрипка, мимрить бас...* (Л. Первомайський).

МИНА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **МИНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док.* 1. *кого, що і без прям. дод.* Пересуваючись уперед, залишати кого-, що-небудь позаду, у стороні; поминати, проминати. *Михайлик тим часом поштиво вклонявся до всіх, хто минав його* (О. Ільченко); *— Худого мене кулі минали* (Р. Андріяшик); *Він відчув, що голова його паморочиться .. Їхав посередині вулиці, старанно минаючи мертві й напівмертві тіла* (Д. Білий); *Минаємо паркову алею, перетинаємо дорогу і дивимося на озеро* (С. Андрухович); // *тільки 3 ос., що.* Проходити, протікати недалеко від чого-небудь (про шлях, річку і т. ін.). *Там Рось минає чималий скелистий острів Замок і знов зливається з своєю Самовілкою* (І. Нечуй-Левицький); *Через кілометр дорога, минаючи Гребенище, поверне на південь, у пустку, серед якої над Яловичорою і Саратою губиться кілька хуторів* (Р. Андріяшик); *Минувши ярок, шлях повертав геть круто поза садком* (Панас Мирний); // *тільки недок., 3 ос., без дод.* Проноситися в полі зору того, хто їде, біжить або йде мимо, і залишатися позаду. *Тихович біжить наперед. Сплетені вусиками лози запинають йому дорогу, скроплюють росою .. Кущ минає за кущем, рядок біжить за рядком...* (М. Коцюбинський); *М'який вагон. Поля широкі пливуть, кружляють за вікном. Блакитні гони і могили. Минають села, наче сни* (В. Сосюра).

2. *кого, що.* Їхати, іти, не зупиняючись, не звертаючи уваги; обминати *(див.* **обмина́ти**[1] 1). *Хто йде, їде — не минає* [кобзаря]: *Хто бублик, хто гроші* (Т. Шевченко); *Як вітер, летиш з гори, минаєш дім за домом, з однієї вулиці перелітаєш у другу* (Б. Лепкий); *Там берег, мати і жона... Забудь про них, матросе! Пускай співучий лот до дна, Минай мілини й коси* (М. Рильський); *З грядки через подвір'я до нього дрібно поспішає старенька згорблена словачка. — Просим вас, не миніть моєї господи, завітайте хоч на єдину хвильку!..* (О. Гончар); // *перен., перев. із запереч. част.* н е. Обминати своєю увагою, не згадувати в розмові. *— Оттак було сказала* [Химка] *раз і на пана Пістряка, — що то! і старшини не минула! — що буцімто він у чоловіка бджоли підрізав* (Г. Квітка-Основ'яненко); // *перен.* Залишати поза увагою; пропускати. *Подивіться лишень добре, Прочитайте знову Тую славу. Та читайте Од слова до слова, Не минайте ані титли, Ніже тії коми* (Т. Шевченко); *Описуючи, скажімо, хліборобські знаряддя, ніяк не можна етнографові минути питання сільського господарства, агротехніки* (М. Рильський); // *перен.* Уникати чого-небудь (часто тяжкого, неприємного). *Одної смерті не минеш, а двох не буде*

(прислів'я); // *тільки 3 ос.* Не зачіпати, обходити кого-небудь (про тяжкі випробування, переживання). — *Спи, Христе, хай тебе минає те лихо, що мене строщило!..* (Панас Мирний); *За відступництво нікого не минає кара...* (Р. Іваничук); *Хату Харитона Шакули, що стоїть он-он межи тополями на краю села, також не минуло те горе, що, здається, нікого не минає* (М. Коцюбинський); — *Біда, діду!* — *стогоном виривається з глибини душі чоловіка.* — *Таки не минула нас лиха година* (М. Стельмах).

3. *тільки 3 ос., кому і без дод.* Проходити, завершуватися (про час, життя, його періоди, якісь події і т. ін.). *Що буває, те й минає* (Номис); *Минають літа. Вихор подій котиться над світом, над Африкою* (О. Бердник); *Чи все засіяне пожну? Бо літо вже моє минає...* (О. Білаш); *І літо минуло, і осінь приспіла, І листям пожовклим всі стежки покрила* (Л. Глібов); *Минули жнива, і Василина впросила матір, щоб вона одвела її на службу* (І. Нечуй-Левицький); // *безос. Отакий-то мій Ярема, Сирота багатий, Таким і я колись-то був. Минуло, дівчата...* (Т. Шевченко); *Понад місяць минуло, перше ніж позбувся він своїх ран* (О. Довженко); // Зникати, слабшати (про почуття, настрій і т. ін.). *Апатія трохи минає, а напади біснуватості теж зникають* (Леся Українка); *Минала заздрість, гамувався шал* (М. Зеров); — *Як ви думаєте, діду, чому любов минає?* (М. Матіос); *Галин переляк минув, та серденько билося* (Марко Вовчок); // *перен.* Проходити безслідно, без наслідків (перев. поганих); безкарно. *Не минула слава тая, Не марне пішла. Удовиця у М'ясниці Сина привела* (Т. Шевченко); *Не мине лихо, видко, й за панську землю* (М. Коцюбинський); // *безос. Спочатку йому минало, а далі почали й сваритись* (А. Свидницький).

4. *тільки недок.* Наближатися до кінця, закінчуватися (про відрізок часу, тривалість існування чого-небудь). *Минає зима. Ясне сонечко любо світить та гріє* (Панас Мирний); *Минала ніч, вікно уже синіло* (В. Сосюра); *Пора було повертатись до Чернігова, відпустка незабаром минала* (Л. Смілянський); *Минає ще з чверть години майже цілковитої тиші, і з боку шосе виникає рев автомобіля* (Ю. Андрухович); // *безос. Минало з полудня, а в селі тихо, нема нічого* (М. Коцюбинський).

5. *кому.* Сповнюватися (про досягнення кимось певного віку). *Уже шістнадцятий годок минає Олесі, вже й свати почали в хату навертатись* (Марко Вовчок); *Мені минав сімнадцятий* (Ірина Вільде); *Коли доньці Астіага Мандані минало тринадцятий рік, Астіагові з'явилось у сні дивне видіння* (І. Білик); *Мій син ще зовсім хлопець: тільки що минув вісімнадцятий рік* (І. Нечуй-Левицький); // *безос. Мені тринадцятий минало. Я пас ягнята за селом* (Т. Шевченко); *Лев Самсоній був уже досить похилого лев'ячого віку. Йому минало сьогодні тридцять років* (В. Нестайко); *Ось уже мені й за сорок минуло, а все служу, на людей роблю...* (Панас Мирний).

(1) Не мина́ти (не мина́тися) / не мину́ти (не мину́тися) ма́рно (безслі́дно, даре́мно *і т. ін.)* — залишати глибокий слід, мати важливі наслідки. *Сон, що сниться у неділю рано, Зроду-звіку не минав здарма* (Леся Українка); *Нам, персоналові, це не минається безслідно, декому передчасно здають нерви, знощується організм... Одначе щадити себе не доводиться, бо треба...* (О. Гончар); *Згадавши розмову з доглядачем, отець Георгій відчув, як несподівано упрів: еге ж, нічого не минає марно, щось та обов'язково залишиться на згадку* (Б. Левін); **(2) Не мина́ти (не промина́ти) / не мину́ти (не промину́ти) наго́ди** — не пропускати можливості (вчинити що-небудь). *Мар'яна, що ніколи не минала нагоди покепкувати з Сергія, говорить: "Тепер він тільки почне свою освіту"* (Л. Смілянський); *Михайлина підтримує добрі відносини з Франком, котрий не минає нагоди докоряти їй за загублений, змарнований талант* (Р. Горак); *Отець превелебний .. не проминув нагоди приголубити вдовицю* (М. Ю. Тарновський).

◊ **(3) Не мину́ти ли́ха (біди́)** — потрапити в скрутне, безвихідне становище. *Підлетів Гуска до товстопузого* [пана] *і простромив його списом. Та не минув лиха і Гуска. Підлетіли до нього четверо ляхів і підняли його на списи* (О. Довженко); — *Добродію,* — *сказав дідусь,* — *не питайте мене, бо коли я розповім усе, що бачив, мені не минути біди* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма); **(4) Не мину́ти рук** *чиїх, кого:* а) бути схопленим ким-небудь, не уникнути когось, попастися комусь. — *Вкрадемо ще раз Череванівну. Мабуть, їй на віку написано моїх рук не минути* (П. Куліш); *Він* [Роман] *зовсім не сподівався, що Левантина буде така вперта .. Але хай не брикає! Його рук не мине* (Б. Грінченко); — *Ми вже розшукуємо його .. А коли він штучка, наших рук не мине* (М. Стельмах); б) бути побитим кимсь. *Хоч так, бабо, сядь, хоч так, .. а моїх, мовляв, рук не минеш...* (В. Винниченко); — *Ну, щастя твоє, але ще наших рук не минеш!* — *посварився* [Левко] *кулаком на Юрка* (М. Стельмах); в) потрапити до кого-небудь (про предмети). *Сам собі Роман думав: мабуть, у матері не один вузлик з карбованцями. Треба так підкрутити, щоб вони його рук не минули* (Б. Грінченко); *Не минула рук пристава й книжка* (М. Стельмах).

МИНА́ТИСЯ, а́ється, *недок.*, **МИНУ́ТИСЯ,** не́ться, *док.* 1. Те саме, що **мина́ти** 3. *Та все на світі минається, все помалу забувається, забув згодом і я про свою страшну втрату* (Б. Антоненко-Давидович); *Зараз я вкутаюсь і піду з книгою (польською) десь на лавочку, бо малокрів'я моє все не минається* (І. Жиленко); *Хіба що роки минаються, Як десь зозуля кує... А вишенька посміхається* (П. Гірник); *Минулися тії роки, що розпирали пироги боки* (Номис); *Вона почувала всією своєю душею, що минулося її щастя, що не побачить вона села рідного, лук квітчастих, гаїв зелених* (Б. Грінченко); // *безос. Коли розходився Степан, то тоді вже й Богові не миналося* (Дніпрова Чайка); *Що то молодії літа! Було се колись і з нами! Ех! та минулося!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Вони знов узялися за своє? Гадають, що й цього разу їм минеться?* (Ю. Шовкопляс); *Люди притихли в звичній німій напрузі. Чи, може, минеться без бою?* (О. Гончар); — *І що далі? Тебе тоді, у той раз, побили?* — *Нє* [ні], *того разу минулося* (Любко Дереш).

2. *тільки недок.* Те саме, що **мина́ти** 4. *Ось минається Петрівка і Купало настає* (Я. Щоголів); *На сонячному годиннику вмирає май... Минаються черемхи запашні й конвалії білі...* (Уляна Кравченко); *Літо веселе, співоче минається* (М. Рильський); *...Бо минається літо, бо губи всякають, як вишні, фіолетовим соком — у жовті пергаменти лиць* (О. Забужко).

3. *діал.* Зустрічатися на дорозі і залишатися позаду. *Ліси миналися, села .. оберталися, і міста мертві ліниво проходили* (В. Стефаник); *Поляна минулася, почався знов ліс* (І. Франко).

4. *діал.* Вичерпуватися (у 1 знач.). *Пиятика така, що всі ті гроші там на місці мусять минутися* (І. Франко); *Харчі минулися, довелося жити лісними ягодами* (Мирослав Ірчан).

5. *діал.* Помирати. *Нараз чує* [Степан], *як коло нього вибухає плачем дружина .. І він трохи не минався з жалю* (А. Крушельницький); — *Я стратив пам'ять .. Думалось, що зомлію, що минуся в тій хвилі* (І. Франко).

Не мина́ти (не мина́тися) / не мину́ти (не мину́тися) ма́рно (безслі́дно, даре́мно *і т. ін.) див.* **мина́ти.**

◊ **(1) [Так] не мине́ться** *кому, що і без дод.* — не уникнути чогось (перев. небажаного); дістанеться комусь. *Що у людях ведеться, то й нам не минеться* (Номис); — *Гріх великий на землі розвівся. Це нам так не минеться* (І. Білик); *Олелько і гадки не мав учити гусей, а любенько різав їх по одній та й їли з жінкою. — Ой, це нам так не минеться, — зітхала жінка, але Олелько тільки сміявся* (Ю. Винничук).

МИНЕ́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **минь.** *Миневий хвіст;* // Вигот. з миня. *Минева юшка.*

2. *у знач. ім.* **мине́ві,** вих, *мн.* Родина риб ряду тріскоподібних. *Ареал миневих великий, включає західний і східний Сибір, озеро Байкал, Аляску* (з наук.-попул. літ.); *Минь річковий — прісноводна риба родини миневих* (з навч. літ.).

МИНТА́ЄВИЙ, а, е. Прикм. до **минта́й.** *Незважаючи на довге простоювання в льодах, плавбаза готова продовжувати роботу — вона приєднається до минтаєвої путини* (із журн.); *Погодні умови цієї зими ускладнять минтаєвий промисел* (з газ.); // Вигот. з минтая. *Сполучені Штати були основним постачальником минтаєвого сурimі, з якого виготовляють охолоджені крабові палички високої якості* (із журн.); *Основна частина минтаєвого фаршу, виробленого в Росії, експортується* (з газ.).

МИНТА́Й, я, *ч.* Промислова риба родини тріскових. — *Термічне оброблювання покращує смак пташиного м'яса .. Натомість псує смак риби — наприклад, минтая або тріски* (Любко Дереш).

МИНУ́ВШИНА, и, *ж., заст., уроч.* Минуле *(див.* **мину́лий** 3). *Треба дбати за народну справу. Швидше всім прокинутись від сну, Одігнать минувшину криваву, Наближать годиноньку ясну!* (П. Грабовський); *Степова могила самотньо стояла осторонь. Колись, у давні часи, насипали її скіфи чи половці .. І могила сотні років стоїть у степу як свідок сивої минувшини* (О. Донченко); *Думка росте, несеться на невидимих крилах, поринає в глибину минувшини* (І. Пільгук); — *Іди своєю дорогою і не зважай на минувшину. — Не смію. Я ниций духом* (Р. Андріяшик).

МИНУ́ВШІСТЬ, шості, *ж., заст.* Минувшина. *Сумна минувшість!.. Темно, темно в ній...* (І. Франко); *Життя прожите, вся минувшість хвилиною марною здається* (Уляна Кравченко); — *Присягну моєму мужеві вічну любов, вірність і послух .. Минувшість поховаю* (О. Кобилянська); *Настуня не спала майже цілу ніч. Не спали й її товаришки. Споминали минувшість, вгадували будучність* (О. Назарук).

МИНУ́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **мину́ти** 3. *Проценко щось замолов про давнє, таке хороше та так швидко минуле* (Панас Мирний); *Вернімось трохи назад та подивімся, чим жила й інтересувалась галицька інтелігенція в 70-і роки минулого віку* (М. Коцюбинський); *Стоїть дівчина, схилившись до верби головою, сльози витирає рукавом драної свитини. Стоїть з жалощами в серці, засмучена й обмарена чарівними малюнками давно минулого, давно забутого, вільного й шумливого життя її рідного краю* (С. Васильченко); *Саме життя вже навчило .. цінувати людину не лише за минулі її заслуги, а, головним чином, за її теперішні дії* (О. Гончар); *Волинець почав подумки гарячково перегортати сценарій майбутнього фільму, намагаючись докопатися до суті давно минулих днів* (Г. Тарасюк).

2. *у знач. прикм.* Який минув, пройшов. *На тонких стеблах крапельки студені Минулого дощу .. горять* (М. Рильський); // Пов'язаний з часом, відрізком часу, який уже минув; колишній (у 1 знач.). *Він знову почав розказувати про своє минуле життя в городі, багато прибріхуючи* (Б. Грінченко); *Полинь росте на місцях минулих подій* (Ю. Яновський); *Не чіпай наші сиві минулі тривоги!* (М. Вінграновський); // Який жив раніше, колись. *Саме напоєність думкою — одна з найхарактерніших рис творчості автора "Онєгіна", саме за це особливо любили його минулі покоління* (М. Рильський); // Який передував теперішньому; попередній. *Про Заньковецьку в ролі моєї Люби я писала в минулому листі. Тепер повторю, що я дуже рада Заньковецькій* (Леся Українка); *Якщо минулі імперіалістичні війни нічому не навчили ваших батьків, прозріть хоч ви при світлі своїх палаючих будинків* (О. Довженко); *Стара княгиня Рада померла минулого літа, коли Богдан воював з римлянами й готами* (І. Білик); *Мені чомусь згадалося, як наприкінці минулої весни ми з Любою йшли до Тамари і Павла на текілу і її заляпала машина* (С. Андрухович).

3. *у знач. ім.* **мину́ле,** лого, *с.* Час, який минув, пройшов, відійшов. *Десь далеко стукає калатало нічного сторожа .. Воно завжди викликає у мене настрій, почуття зв'язку з далеким минулим, з життям моїх пращурів* (М. Коцюбинський); *В останні секунди свого віку він увесь тягнеться до нерозпізнаної грані майбутнього, .. бо все життя він жив майбутнім, не маючи нічого відрадного в минулому* (М. Стельмах); *Позбав народ минулого, і він спокійно змириться з своїм гірким сучасним, а над майбутнім і не замислиться...* (Василь Шевчук); *До минулого звертаються, коли несила жити сучасним і коли мусиш починати з того, на чому тебе вихопило із колії* (Р. Андріяшик); *Все забудеться минуле, всі гріхи простяться вам* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана); // *чиє.* Події колишнього життя певної країни, народу, особи. — *Дуже гарна книжка. І про минуле України в ній є* (А. Головко); *Але те, що я почув навесні 1926 року, назавжди змінило всі мої уявлення про минуле моєї далекої Батьківщини* (Д. Білий).

Ті́ні мину́лого (да́внього) *див.* **тінь.**

○ **(1) У мину́лому,** *у знач. присл.* — раніше; перед тим. *Входять сусіди, в минулому партизани: Іванов, Щербань, Максимов* (О. Довженко); *У нього на борту було золотих злитків на суму вісімдесят мільярдів лір, чимало золота везли з собою і пасажири, в минулому шукачі золота, що поверталися на батьківщину* (М. Білкун); *Спробуємо розшифрувати архаїчні символи, щоб збагнути, що ж саме потрясло наших пращурів у минулому* (О. Бердник); **У неда́вньому [мину́лому]** *див.* **неда́вній.**

△ **Мину́лий час** *див.* **час.**

◊ **Відійти́ / відхо́дити в мину́ле (в істо́рію)** *див.* **відхо́дити; Сяга́ти [своі́м корі́нням] в давнину́ (в мину́ле, в глибину́ віків)** *див.* **сяга́ти.**

МИНУ́ЛІСТЬ, лості, *ж., заст.* Минуле *(див.* **мину́лий** 3). *Лободою позаростали майдани.., а на широких вулицях ще і*

досі зостались сліди минулості (Д. Мордовець); *В Кракові .. роблю свою роботу і вечерами* [вечорами] *тужу за моєю гарною минулістю* (В. Стефаник); *Ще згодом — Аскольдова могила. Золоті ворота, музей Шевченка, Історичний музей. Сторінка за сторінкою — і все минулість* (У. Самчук); *Халупина дихає відчаєм нежилих стін, до порога прихилене дротяним стеблом іграшкове колесико-тачка нагадує про давню, їхню й твою дитячу минулість* (Є. Пашковський).

МИНУЛОРІ́ЧНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **торішній** 1. *Йому враз пригадалися дзвони на минулорічний Великдень. Веселе свято, а мідь гуділа важко, печально* (Ю. Мушкетик); *— Що гарна, це я бачу, — усміхнувся капітан. — Ні, не лише зовні, а взагалі. Минулорічна наша випускниця* (В. Нестайко); // Який залишився з минулого року. *Минулорічні чорні сережки так ніжно тремтіли на старих вільхах, що здавалося, прислухайся трохи і відразу почуєш тихий хрустальний* [кришталевий] *дзвін* (Григорій Тютюнник); *Софії чогось здалось, що саме в цей час знявся в саду вітер і жбурнув за нею минулорічним опалим листям* (Р. Горак).

МИНУ́ТИ *див.* **мина́ти.**

МИНУ́ТИСЯ *див.* **мина́тися.**

МИНУ́ЩИЙ, а, е. Який швидко минає; недовговічний. *Віри не доймали: чи то була справді та ніч обмарена, чи то тільки минущий сон* (С. Васильченко); [П а ш к е в и ч:] *І високо піднімуться всі її степові й гірські орли, і понесуть славу вітчизни у всі майбутні століття, не минущу, а вічну* (О. Довженко); *Не всі покладаються на минущу силу грошей, знаходиться багато таких, що змалечку й до старості дбають про знання, досвід, розум* (Є. Гуцало); *— Я лише хотіла сказати, веселі речі більш минущі, ніж сумні* (І. Карпа); // *у знач. ім.* **мину́ще,** щого, *с.* Те, що швидко минає. *Кожному можуть дати* [твори І. Багряного] *неабиякий імпульс для роздумів, для порівняння двох уже досить віддалених один від одного періодів нашої та світової історії і висновків про минуще і стале в ній* (О. Шугай).

МИНУ́ЩІСТЬ, щості, *ж.* Абстр. ім. до **минущий.** *Відомо, що воля людини — дужча за смерть і минущість* (П. Загребельний); *Венеція є притчею про минущість кожного розквіту. Як і загалом про минущість* (Ю. Андрухович); *Мене охоплює почуття радості, коли я стою на високих кам'яних сходах. І водночас — відчуття хисткості й минущості, бо дім недостатньо захищений* (Г. Пагутяк); *Кожен з королівських підданих дізнався дещо більше про марноту марнот, минущість усього сущого і швидкоплинність людського життя* (В. Кожелянко); *А хіба має будь-який матеріальний предмет характеристику, потужнішу за минущість?* (І. Карпа).

МИНЬ, я́, *ч.* Прісноводна хижа риба ряду тріскоподібних з видовженим плямистим тілом, яка має промислову цінність. *Ой яка то риба — минь! А засмажену з печінкою так просто із язиком проковтнув би* (Ю. Логвин); *Як не дивно, але минь — одна з тих риб, яку досить рідко побачиш в уловах рибалок* (з наук.-попул. літ.).

МИНЬО́К, нька́, *ч.* Те саме, що **минь.** *Почав* [писар], *як він каже, сокрушати перш борщ гарячий.., а там юшку з миньками* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Півметровий миньок лежав без жодного руху біля самого берега, зігнувши довге тіло точнісінько, як ломака* (І. Багмут); *Зір гострішає, тоді бачиш, як зариваються в мул в'юни.., як від холоду проки-даться в норі миньок .. і знов засинає* (Є. Пашковський); * У порівн. *Й ніч у мисці, як миньок* (Е. Андієвська).

МИ́НЮ, МИ́НЮ-МИ́НЮ, МИ́НЮ-МИ́НЮ-МИ́НЮ, *розм.* Вигук, яким кличуть корову. *Мама зараз корову доїтимуть... — Миню, миню, миню!* (Остап Вишня).

МИ́НЮ-МИ́НЮ *див.* **ми́ню.**

МИ́НЮ-МИ́НЮ-МИ́НЮ *див.* **ми́ню.**

МИ́НЯ, і, *ж., дит.* Корова, бичок або теля. *Знай, миня, стійло* (Номис).

МИР[1]**,** у, *ч.* 1. Відсутність незгоди, ворожнечі, сварок; згода (у 4 знач.). *Святої правди і любові Зоря всесвітняя зійшла! І мир і радость* [радість] *принесла На землю людям* (Т. Шевченко); *Пішов* [отаман] *до Миколи, перепросив його гарненько; і вони помирились і запили сварку й мир могоричем* (І. Нечуй-Левицький); *— Так, дивний старий. Пішов і не попрощався. Як з чужим. Ні, мабуть, не вийде у нас із ним миру. Так і будемо ходити один від одного стороною* (Григорій Тютюнник); *На нижніх полицях нашого купе лежало дві закриті труни. Провідниця сказала, що це дід і баба, які жили щасливо, в коханні та мирі, та й повмирали в один день* (С. Андрухович); // *у знач. присл.* **ми́ром.** Мирно, без сварок і суперечок. *Коли сонце заходить, ватаг виносить з стаї трембіту і трубить побідно на всі пустинні гори, що день скінчився миром* (М. Коцюбинський); *— Що? Мало? На тобі ще! — дяк замахнувся, щоб ударити знову, його за руки вхопили гості. — Та й нащо це? Краще — миром. По чарці випиймо та й уся рахуба. Помиріться, поцілуйтесь* (С. Васильченко); *— Я ж колись врятував з Морозенком вас, то пожалійте людей! — ломить свій гнів і гордість чоловік, ще надіючись, що можна миром поладнати з паном* (М. Стельмах); *Буджацькі татари, розуміючи свою силу, від переговорів відмовились. Це ясно. Мабуть, не судилось налагодити з ними відносини миром та ладом* (Б. Левін).

2. Відсутність збройної боротьби між двома або кількома народами, державами; протилежне в і й н а. *Родились в небі ви, — чи долі? Чи мир нам везете, чи брань?* (І. Котляревський); *Бракватіста закликав Батіса рішуче йти шляхом "розумних гуманних дій на користь нації", вчитися господарюванню у "великого північного сусіди" і відновити мир всередині країни* (Ю. Бедзик); *Бачу гаряче світло очей, спрямованих у майбутнє, чую стукіт хоробрих сердець, що рвуться до бою, і знаю — се мій народ, готовий на все заради щастя і миру на землі...* (Ю. Винничук); *Варто купити кількох паперових голубів. Це єдине, що можна зробити для твоїх друзів та їхніх маленьких гарних діточок. Зрештою, не такий уже й кепський подарунок — символ миру і Святого Духа* (Ю. Андрухович).

3. Угода сторін, що воюють між собою, про припинення воєнних дій; мирний договір. *— Ідіть, Едвардові скажіть, Як чули по сій мові. Коли не згодиться на мир, — Ми знов у бій готові* (Леся Українка); *Військовий писар подав йому умови миру, і гетьман Остряниця, взявши гусяче перо, підніс його до пергаменту і на мить задумався* (О. Довженко); *Греки .. піддались на мир, зобов'язавшися сплачувати Великому князеві щорічну данину в 350 літрів золотом* (І. Білик).

4. Спокій, тиша (у 1–3 знач.). *Звільна їдем. Мовчки бродить Око вдовж і вшир, Наче жалко нам природи Розбентежить мир* (І. Франко); *Мир злетів на мою душу* (І. Микитенко); *Хотілось без думки дивитись перед себе і стежити,*

як усе твоє нутро сповнюється тишею і миром (Б. Антоненко-Давидович); *Над ним написано повік: "Смиренний грішник, Дмитрій Ларін, Господній раб і бригадир, Вкушає в сій могилі мир"* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

Го́луб ми́ру *див.* **го́луб; Жи́ти в зла́годі (у ми́рі, у поко́ї,** *заст.* **в миру́)** *див.* **жи́ти; По́їзд ми́ру** *див.* **по́їзд; Пристава́ти / приста́ти на мир (уго́ду** *і т. ін.)* *див.* **пристава́ти; (1) Сепара́тний мир** — у міжнародному праві — договір про мир чи перемир'я у війні, укладений однією державою або групою держав із противником окремо від своїх союзників. *Мир за всяку ціну; мир хоч би й сепаратний; мир, кінець війні й закріплення, поширення й поглиблення революції всередині. Такі були лозунги большевиків* [більшовиків] (В. Винниченко); *Думки про самостійність і сепаратний мир із німцями ще не вкладались тоді Осадчому в голові* (Б. Антоненко-Давидович).

○ **Іти́ / піти́ на мир (на прими́рення)** *див.* **іти́.**

◊ **Зво́дити / звести́ на мирову́ (на мир)** *див.* **зво́дити; З ми́ром відпуска́ти / відпусти́ти** *див.* **відпуска́ти; Іди́ (їдь, зостава́йся** *і т. ін.)* **з ми́ром (в ми́рі)** *див.* **іти́; Лю́лька ми́ру** *див.* **лю́лька**[1]**; (2) Мир вам! <Мир сьому́ до́му!>,** *заст., рідше жарт.* — уживається як привітання того, хто входить у дім. *Входять Едіта й Крістабель; з ними Годвінсон і Джошуе Кембль ..* [Годвінсон:] *Мир сьому дому!..* [Кембль:] *Мир вам!* (Леся Українка); — *Мир вам! — архієрейським голосом промовив Босаковський і хотів руку підняти, мов до благословення* (Б. Лепкий); *На скрип дверей чернець відклав перо і, підвівшись, пішов назустріч. — Які пізні гості! Мир вам!* (В. Малик); **(3) Мир душі́** *чиїй, уроч.* — усталена форма прощання з померлим та вираження прихильного ставлення до покійного при згадуванні його. *Мир душі його, хай спить спокійно* (з переказу); *Мир душі твоїй, Богдане!* (Т. Шевченко); — *Я був на похороні... — сказав ледь чутно Іван і чекав від Якова бурхливого вияву жалю або й розпачу, проте почув спокійну, з єлейним відтінком у голосі відповідь: — Мир душі його...* (Р. Іваничук); **Уклада́ти / укла́сти мир** *див.* **уклада́ти**[1]**.**

МИР², у, *ч.* 1. *заст.* Земля з усім, що на ній існує; світ. *А над чорним Колізеєм, Ніби із-за диму Пливе місяць круглолиций. І мир первозданний Одпочив на лоні ночі* (Т. Шевченко); *Погляньмо: всюди красота; Холодну землю сонце гріє; Цвіте мир Божий — процвіта* (Л. Глібов).

2. *перев. у сполуч. із займ.* в е с ь, у в е с ь, *розм.* Усе живе, усе, що оточує нас. *Не дай Боже свині роги, весь мир поколе* (Номис); *Надворі сонечко сяло, зогрівало увесь мир* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Добрий день тобі, сонечко яснеє! Бо святе ти, ясне і прекрасне, чисте, величне й поважне, ти освіщаєш* [освітлюєш] *гори і долини, і високії могили — освіти мене, рабу Божу Єфросинію, перед усім миром — добротою, красотою, любощами й милощами* (В. Чемерис); *Легко робиться над світом, як у грудях, мовби ти на чужині і не маєш сну, жорстоко давить тебе, але потому пливеш чистою хвилею разом із миром усім* (О. Ульяненко); // Те саме, що **люди** 2. *З усього миру та на мою чирю* (прислів'я); *Двері хатні навстіж стояли: одходило й приходило до хати миру — хто хотів* (Марко Вовчок); — *Миру стоїть, наче на Великдень коло церкви* (Ю. Яновський); // *який.* Люди певної території, суспільної групи і т. ін. *От затим же то і сходився увесь харківський мир з півдня на Гончарівку, бо тут вже певно усяк надіявся її* [Галочку] *побачити* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Думала* [матушка ігуменя] *свою думу: чи гаразд вона вдіяла, що пустила за святу огорожу стільки грішного миру* (М. Стельмах); *Помалу, мовить, треба, не поспішаючи, без суєти, піднятися усім слов'янським миром...* (Василь Шевчук).

3. *розм.* Те саме, що **грома́да**[1] 1. *Біля зборні зібрався весь мир* (М. Коцюбинський); [Люлька:] *Нехай мир розсудить, що робить з нею* (С. Васильченко); // Узагалі громада; народ (перев. про селян). [Маруся:] *Зневажа він мене, гордує мною, як вітер горою!.. Перед усім миром знущається надо мною й глузує мені у вічі* (М. Кропивницький); *Пригадав: казала, що любить! Признавалась перед усім чесним миром. Це тобі, Вітько, не жарт!* (С. Васильченко); *Я виставлю тебе на показ усьому мирові, твої дурні привички, твоє насилування чоловічої совісті* (І. Пільгук); — *Падай ниць, біснувата, і проси прощення перед усім миром, що у блуд вводила невинних дітей!* (Г. Тарасюк); // *у знач. присл.* **миром.** Усі разом, спільно. *А щоб збудить Хиренну волю, треба миром, Громадою обух сталить* (Т. Шевченко); — *Пришліте когось на переговори — миром можемо дійти згоди* (Р. Іванченко).

4. Життя мирян; світське життя, на протилежність монастирському. [Матушка гуменя:] *Може, хто з вас має думку у мир попрохатись, — залишіть ту думку. Велика праця жде вас і без миру* (Панас Мирний); *Отець Паладій у мирі звався отець Павел Андрієвський* (І. Нечуй-Левицький); *Я знову вертався в мир. Мої довірені люди вистежували, куди звозили зрушені хрести, речі і книги з погромлених церков та монастирів. Відтак потайки їх визволяли, викуповували і схороняли в надійних місцях* (М. Дочинець).

(1) Мир хреще́ний, *розм.* — православний народ, православні. *Ой визволи, може, нас, всіх бідних невольників, З тяжкої неволі, З віри бусурменської, На ясні зорі, На тихі води, У край веселий, У мир хрещений!* (з думи); — *Повикочували* [міщани] *на улицю бочки з пивами, з медом, з горілкою, роблять війтенкові поминки на ввесь хрещений мир* (П. Куліш); — *Мир хрещений, усі люди добрі! послухайте, що маю казати* (І. Нечуй-Левицький); [Андрій:] *Люде* [люди] *добрі, мир хрещений!.. Дивіться, дивіться, як знущаються над нами ті, що Святе Письмо своїми очима бачать, ті, що правдою торгують і Бога купують!..* (М. Кропивницький); *Страшна, нечувана досі пошесть навістила наш край. Довго .. тривожився мир хрещений, ждучи от-от видимої, наглої смерті* (І. Франко); *Звуки бандури несуть невільницький спів на тихі води, на ясні зорі, у мир хрещений...* (І. Пільгук).

◊ **(2) З ми́ру по ни́тці,** *зі сл.* з б и р а т и, д о п о м о г т и, в и й т и *і т. ін.* — завдяки багатьом людям; потроху, помалу. *Воно годило б ся* [годилося б] *запомогти, бо ситий голодному не вірить, як кажуть, з миру по нитці* (М. Коцюбинський); *Книжечка вийшла за принципом "з миру по нитці"* (В. Большак); — *Я розумію, капітане, ви набираєте з миру по нитці, щоб у разі зради громадян однієї з планет обійтися мінімальними втратами* (О. Авраменко, В. Авраменко); **(3) І́нший мир,** *уроч., заст.* — загробне, потойбічне життя. *Наче навішано гирі, Вся зайнялась голова... Думка об іншому мирі* [про інший світ] *Тільки осталась жива!* (П. Грабовський); **(4) На миру́** — у присутності людей; серед людей, при людях. — *Бачу, він один залишатись боїться. Недарма ще старі люди казали: на миру і смерть красна* (Ю. Збанацький); *У кутках тиснуть руку небагатьом, що*

відважились кинути виклик темній раті, а на миру тремтячими голосками підспівують її вовчому виттю (Б. Олійник); **(5) Не від ми́ру сього́,** *заст.* — не такий, як усі; особливий, незвичайний, дивний і т. ін. — *Людей і питайте, а я чоловік не от мира* [не від миру] *сього!* (О. Кониський); *У моїй юній селянській уяві письменник поставав не від миру сього. Малювався в образі не менше двокрилого ангела небесного* (С. Ковалів); — *Гаразд, із ним ясно. Він уже не від миру сього. А ми? Ми здорові, ми скептики, а от я не міг відірвати очей від того привиду* (В. Чемерис); **Пуска́ти / пусти́ти по світу (по ми́ру)** *див.* **пуска́ти; (6) У миру́** — у світському житті (про духівництво). *Вітаю Вас, Остапе милий, В миру наречений Павлом!* (М. Рильський); *Перший монах. Мабуть, в миру був непоганий майстер* (Л. Костенко); — *Я бідним був у миру, бідним буду і в монастирі* (Ю. Логвин); **(7) Усі́м ми́ром <Усіє́ю грома́дою>** — гуртом, спільно, разом. *Усім миром ідуть на страшну війну, на ворога лютого* (Григорій Тютюнник); *В самому повітрі витала надія на те, що зачаклований круг біди людської нарешті буде розрубано усім миром і настане щастя для усіх* (Г. Колісник); **Ходи́ти / піти́ по ми́ру** *див.* **ходи́ти.**

МИРИ́ЛКА, и, *ж., дит.* Віршик зі словами примирення після сварки. *Мирилка летіла, На плече сіла, Сказала тихенько: — Миріться швиденько!* (примовка); *Двоє дівчаток, промовляючи мирилку, зчіплюють мізинчики* (з навч. літ.); *Хоча мирилки — простенькі за змістом і формою твори, коефіцієнт їхньої корисної дії значний* (із журн.).

МИРИ́ТИ, мирю́, ми́риш, *недок.* 1. *кого з ким і без дод.* Відновлювати, установлювати мирні стосунки між кимнебудь. *Славно живуть чумаки. Та ще коли хороше товариство, та ще коли мудрий ватаг, який добре знає дорогу, гарний господар, він і порядкує, й судить, і мирить усіх у дорозі* (Ю. Мушкетик); *Дядько найкращі і найдобріші з усіх родичів. Вони ніколи ні з ким не сваряться і всіх мирять* (Г. Тарасюк); — *Гербурти помагали кожній церкві, мирили між собою народи* (Г. Пагутяк); *До Михайла сходилися хлопці з цілого села. Читали, обговорювали, інколи мало за барки не бралися. Та він їх завше мирив* (М. Андрусяк).

2. *кого, що з ким — чим.* Примушувати терпимо ставитися до кого-, чого-небудь, примиряти з кимось, чимось. *Тяжко козу з вовком мирити* (прислів'я); [П е т р о:] *І це зветься справжнім життям, це вони якось мирять з своєю вірою!..* (Панас Мирний); *Надія, що панна Анеля часом заскочить до зали.., мирила мене з мало цікавим для мене товариством* (М. Коцюбинський).

3. *з ким, між ким.* Жити в мирі, не сваритися. — *Яка така притичина змусила собрата мого короля Алвоїна вдаватися до послуг слів?* — *Біда, достойний. Роди наші не мирять між собою* (Д. Міщенко); *Бомжі між собою мирять, не б'ються* (Л. Костенко); *Слідчий тим часом повідомив мені, що моя жінка не мирить з бабою і просить побачення зі мною* (В. Рубан).

МИРИ́ТИСЯ, мирю́ся, ми́ришся, *недок.* 1. Припиняти сварки, суперечки, ворожнечу з ким-небудь. — *Ну,* — *питає* [Змій], — *за чим, добрий молодець, зайшов? Чи будем битися, чи миритися?* (з казки); — *А я мирюсь з матір'ю, переводжу до себе...* (Панас Мирний); [С а м о п а л:] *А як з Дмитром посварився, то помиритесь... Хлопець він хороший.* [К р я ж:] *Кобила з вовком мирилася, та додому не вернулася* (М. Зарудний); — *Будемо ратитись чи миритися?* — *запитав він* (І. Білик); // *безос. А що там поза мурами творилось, Кому з ким воювалось чи мирилось, Про те не знали ми та й знати не хотіли* (І. Франко); // Жити в мирі, не сваритися. *Буджацькі татари войовничі і мають при собі зброю. Мусульманська релігія єднає їх з турками. Правда, їхні воєводи не завжди миряться з султанськими пашами* (І. Пільгук); *Ми з сестричкою мирились — Барабаном ми ділились: Трохи я побарабаню, Потім дам сестриці Ані* (Г. Бойко).

2. *з ким — чим і без дод.* Терпимо ставитися до кого-, чогонебудь. — *Щасливий ти, Степане Григоровичу, що маєш таку вдачу,* — *зітхнула Марія Миколаївна.* — *З усім ти миришся...* (В. Підмогильний); *Крихтами ділилися, голодні І війною скривджені самі. Як могли, мирилися з їдою, Продавали рядна й рушники* (І. Гнатюк); *Яким же терплячим треба бути, щоб миритися з моєю присутністю!* (Ю. Винничук); *Із фактами треба миритись, інакше про тебе скажуть, що ти живеш у вигадках* (Любко Дереш); * Образно. *Його тіло не бажало миритися з чужорідністю в собі — швидше за все, при переливанні було допущено помилку з групою крові* (Ю. Андрухович).

МИРІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **мири́тися** 1. — *Я пропоную вам в цю останню, так сказать, історичну хвилину помиритися.* — *Пішов ти к чорту з своїм мирінням!* — *вигукує Вітька* (В. Чемерис); *Перекажу немудру мову Отця чи дядька-старика, З дівчатком зустріч юнакову.., Розлуку, радісне миріння* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

МИ́РКАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. *розм.* Незрозуміло говорити; незадоволено бурчати. *Миркав, миркав коло нього голова з писарем, та бачать, що ні в чім до нього присікатись, так і відпустили* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Хорват тим часом показував Козакову свої солдатські документи, і Козаков, розглядаючи їх, удавав, що цілком у них розуміється.* — *Так, так... Умгу,* — *суворо миркав він у документи* (О. Гончар).

2. *заст.* Жебракувати. *Дітки миркають без свитки й постолів, Канючать хліба шмат під вікнами з торбами...* (П. Гулак-Артемовський); *Чоловік .. розіп'ється, попропивається, попід плотами валяється, а жінка з діточками пішли попідвіконню миркати* (Г. Квітка-Основ'яненко).

МИРКА́Ч, а́, *заст.* Той, хто миркає (у 2 знач.); жебрак (у 1 знач.). *Бачить перед собою чи то дячка, чи то миркача, котрий побирається попідвіконню, чи то лицедія з вертепу* (Ю. Мушкетик).

МИ́РКНУТИ, ну, неш, *док., що і без дод., розм.* Однокр. до **ми́ркати** 1. *Як уже він її розважав, як умовляв! А вона знай плете свого вінка і словечка йому не миркне* (Марко Вовчок); — *Який з мене там пан!* — *миркнув Лемішка.* — *Чого вже чого, а од цього Господь милував* (І. Нечуй-Левицький); [Н е д о р о с т о к:] *Я її привчу-таки говорити до чоловіка. А то що вона за жінка? Миркне слово-двоє та й мовчить* (С. Васильченко); — *Зробиш, що сказано, і доповіси.* — *Слухаюсь,* — *миркнув телефоніст* (О. Гончар).

МИ́РНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мир**[1] 2. *Не мавши майже ніякої надії розв'язати конфлікт із Трояном мирним шляхом, Юхим, проте, вирішив іще раз і остаточно переговорити з ним* (С. Добровольський); *За мирних обставин люди, котрі зібрані у нашому батальйоні, по-різному зустрічали б схід сонця оцього погожого липневого ранку* (Є. Доломан); *І що міг тепер його батько, який і в мирні часи не відзначався надмірним практицизмом* (П. Загребельний); — *Ми часто воюємо, зате в мирний період утішаємося досконалим*

спокоєм і не боїмося втратити свого кревного майна (І. Білик); // Який відбувається в обстановці миру, не порушується війною. *Так недавно відірвала вас* [артистів] *доля від мирної праці, весіль, вечорниць і так багато повідала вам на історичних шляхах України* (О. Довженко); *Після війни ми скинули шинелі, Взялися знов до мирних наших справ* (І. Нехода); *Розпочинає міфологію "Слова", його метаморфози, міфічний, але віщий Боян. .. Очевидно, жив у другій половині XI ст., оспівував подвиги руських князів, підказував їм, як треба діяти — і на війні, і в мирному житті* (В. Чемерис); // Який діє або використовується в обстановці миру, служить справі миру. — *Я хочу бути таким льотчиком, що проти війни стоятиме. Я хочу мирним льотчиком бути і буду!* (В. Кучер); *Навіть дивуюся — невже в цій енергії пристрасті, котра рухала мною, стільки сили? Такі ресурси та у мирних цілях!* (Любко Дереш); // Пов'язаний з укладенням договору про мир. *11 липня 1859 року підписано мирну угоду в Віллафранке, за якою австрійський імператор передав французькому Ломбардію* (І. Пільгук); *Ось уже півмісяця, як ведуться мирні переговори між генералом Чудловським з однієї сторони і Граком та Сідалковським з другої* (О. Чорногуз); *У жовтні Франція і Німеччина несподівано підписали мирний договір* (В. Кожелянко).

2. Позбавлений ворожих намірів; який провадить політику миру. *Без зброї, без війська Мирні народи жили в непорушнім і любім дозвіллі* (М. Зеров); *Сиз XII належав до мирного лісового народу, а лісовий народ, як ви знаєте, вдень — од сходу до заходу сонця — спить, а вночі виходить на службу* (В. Близнець); *Полем гри, за цим відважним планом, був весь світ, гравцями — широкі маси. Мета його була світлою, засоби — мирними* (В. Діброва); // Який спирається на політику миру. *Індонезія закликатиме Генеральну Асамблею ООН провести екстренне засідання в рамках вироблення спільного мирного рішення* (із журн.); *Подвійне вето спрямовано на подальший пошук мирного вирішення сирійської кризи* (з газ.); // Який виключає насильство. — *Подумайте, .. паровий плуг свище. Се ж революція соціальна... мирна, розуміється, мирна!* (І. Франко); *Зараз кубинський народ потребує солідарності з громадянською кампанією за мирні зміни* (з газ.); // Який не бере безпосередньої участі у воєнних діях; цивільний (у 2 знач.). *Хлопчик дійшов до фронту. Все тяжче ставало йти. Людей мирних майже не траплялося* (Ю. Яновський); *Щоб зберегти Будапешт, .. щоб уникнути численних жертв серед мирного населення, — радянське командування пропонувало оточеним гуманні умови капітуляції* (О. Гончар); *Шлях дезертира натомість — це шлях зреченого самітника, проти якого всі: власне командування, товариші по зброї, ворожа армія, мирне населення* (Ю. Андрухович); // Який належить цивільному населенню. *Горіло передмістя, підпалене запалювальними бомбами, що ними ворог обстрілював мирні житла* (П. Кочура); — *Генерал Крайн, за його власним свідченням, запланував і здійснив не один бандитський наліт на мирні міста* (М. Дашкієв); — *Хто й коли підрахує, скільки горя принесли ваші розбійницькі напади на мирні села України?* (Б. Левін).

3. Схильний до злагоди, дружніх відносин; миролюбний, сумирний. — *Щасливий ти, Якове!* — *казав він,* — *щасливий! Он твоя* [дружина]? — *сидить... тиха та мирна... Молитися до неї, та й годі!..* (Панас Мирний); — *Ми люди мирні, але перешкод не любимо й не терпим* (Іван Ле); // Який виражає злагоду, дружні відносини, миролюбність. *Вона захотіла ввійти в те товариство тихим янголом-спасителем, навчити запеклі харцизяцькі душі, п'яні голови любові до людей, до їх мирних звичаїв* (Панас Мирний); — *Господи! Невже це Рубін лазив у сад?* — *Ба ні,* — *зирнувши на Рубіна збоку, промовила мирним, навіть здивованим голосом Марина Василівна.* — *Біля хвіртки отам стояв* (І. Сенченко); *Його охопив мирний і лагідний настрій. Він досяг того, чого прагнув. Усі його бажання здійснені* (В. Домонтович); *Черниш бачив стомлене обличчя, зовсім не войовниче, а якесь мирне, замислене* (О. Гончар); // Який ґрунтується на згоді, дружньому ставленні; дружній. — *Дай же, Боже, щоб ваша спілка була мирна й жила в ладу та в мирі, не так, як та, що держить старий млин,* — *промовив о. Артемій* (І. Нечуй-Левицький); *У хаті Лантуха, за столом під образами, тривала мирна бесіда господаря й гостя* (М. Руденко).

4. Який нічим не порушується, не переривається; спокійний, тихий. *Вже високо піднялося на небі сонце, а по улицях в місті не було помітно ні звичайного мирного гомону, ні працьовитої метушні* (С. Васильченко); *Вже цілий рік мене ніхто не чіпав, вже рік жив мирним життям, як годиться гідному ґазді* (Б.-І. Антонич); *На мирний дзвін бандур озветься голос у саду дівочий...* (В. Сосюра); *Тиша навкруги, мирний спів цвіркуна заспокоювали, і отець Василь не помітив, як задрімав* (Д. Білий); // Позбавлений тривоги, неприємних переживань. *То був теплий, мирний весняний ранок* (Ю. Збанацький); *Серед цієї чарівної і принадної краси мирної природи рідного краю на хвилину забувалось те страшне, що гнало людей у дорогу* (К. Гриб); *От у такий мирний час, коли небо над головою розливалося прозорою блакиттю, несподівано завищали сирени й гальма* (Ю. Винничук).

МИ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **ми́рний** 4. *Вогонь в печі лежав втомившись, тихо дрімаючи жаром, страви спочивали на сіні, різдвяна мирність спливала з темних кутків* (М. Коцюбинський); — *Я ще затямила його першу небіжку. Жили, як той казав, у мирності і в радості* (Л. Мартович); *Заручники з непокритими головами стояли під самим сонцем і не затулялись від нього. І від цієї зовнішньої мирності й звичайності ставало Горобенкові моторошно* (Б. Антоненко-Давидович); — *Вінщую вас, пане отамане, цими святами, щоб ви їх випровадили, а других дочекали в мирності, радості й веселості!* (Р. Іваничук).

МИ́РНО[1], *присл.* 1. Присл. до **ми́рний.** *Старий цар умер, а зосталося два брати. Старшому ж не можна чомусь було царством правити,* — *осівся на предківськім столі менший. Отже це не обійшлося мирно* (Панас Мирний); *Те, за що так довго билися, нарешті, настало. Мир! Завойовано змогу мирно жити, не буде ще однієї воєнної зими* (О. Гончар); // *у знач. пред. Навкруги ніч зоряна. І так тихо, мирно, наче нема війни, нема фашистів, а тільки безкрає колгоспне поле і вони додому повертаються...* (К. Гриб).

2. Без сварок; дружньо, миролюбно. — *Маню!* — *сказав я поважно, приступаючи наново до неї.* — *Чи ми не будемо ніколи з тобою мирно говорити?* (О. Кобилянська); *На Володимирській гірці, В Києві, над Дніпром, Граються мирно діти, Бризкає сміх сріблом...* (І. Нехода); *Дівчина зближається до осяйної постаті і раптом бачить, що Орфей не самотній: він оточений звідусюд тваринами, які мирно і уважно слухають пісню краси й любові* (О. Бердник); *Алік*

порається біля казанка, Віка з Йостеком миють посуд, а Жанна з Лорною мирно гомонять (Любко Дереш).

3. Тихо, спокійно. *На небі світилися зірки, так само, як і вчора, і позавчора. Десь у недосяжній висоті мирно миготіли вони* (А. Хижняк); *У сусідньому ліжечку мирно сопіла у сні Лізонька* (І. Андрусяк); — *Прокидайся, козаче, щоб татари сонного на печі не взяли! — гукнув він, побачивши кремезного запорожця, що мирно спав, насунувши шапку на обличчя* (Д. Білий); *Поїзд мирно постукує і гойдається, провідниця пропонує чай і каву моїм невидимим супутникам, я чую все, що відбувається в паралельному світі за стіною* (С. Андрухович); // *у знач. пред. Пішов* [Тимко] *городом у яр. Там було тихо і мирно* (Григорій Тютюнник).

МИ́РНО[2], *присл., у знач. пред., діал.* Людно, багатолюдно. *В невеличкій хаті стало мирно, аж тісно* (М. Коцюбинський).

МИРНО́ТА, и, *ж., діал.* Мирність. *Надворі було тихо. Мирнотою й спокоєм повівало од широких долин, од садків* (І. Нечуй-Левицький).

МИ́РО, а, *с.* Запашна олива, яку використовують у християнських церковних обрядах. *Ще приходять три царі, Аж зі сходу звіздарі, Для Ісуса ставлять щиро Ладан, золото і миро* (колядка); — *Ходімо, куме, в піраміду* [храм], *Засвітим світоч. — І зайшли, Єлей і миро принесли* (Т. Шевченко); *Як на трон колись я злазив, Миром Бог мене помазав І сказав: Прав!* (О. Олесь); * У порівн. *Вчителька палить цигарку, пахучу, як миро* (І. Микитенко).

◊ **Одни́м ми́ром ма́зані** *(рідше* **пома́зані)** *див.* **ма́заний.**

МИРОВИ́Й, а́, е́. 1. Пов'язаний з мирним розв'язанням суперечки. *Іван Друкар і Гринь Іванович маляр, що вернувся з Вільни, склали мирову умову* (І. Огієнко); // *у знач. ім.* **мирова́,** во́ї, *ж., розм.* Мирне розв'язання суперечки. *І мировую тут зробили* [латинці] *На тиждень, два або і три* (І. Котляревський); — *Ну, як же нам скінчити? — каже Петро: розгарячивсь і вже забув про мирову* (П. Куліш).

2. У дореволюційній Росії — пов'язаний з органами, які розглядають дрібні кримінальні й цивільні справи. [Х р а п к о:] *А ще, може, й на мировий з'їзд прийдеться апеляцію подавати* (Панас Мирний); *Робітники нахвалялись на п. Юзефовича мировим судом* (В. Самійленко); *"Моє" і "твоє" — два джерела всілякої незгоди у суспільстві. Варто через те впровадити у державі мировий суд* (Валерій Шевчук); // *у знач. ім.* **мирови́й,** во́го, *ч.* Те саме, що **Мирови́й суддя́** *(див.* **суддя́).** *От-от би зробили з Степана "бунтовщика", та вже мировий наш вступився...* (О. Кониський); [Х а р и т о н:] *А я оце думаю кинутись до мирового* (М. Кропивницький); — *І мировий, кажуть, пан, і він за панами тягне, на панську руч* (М. Коцюбинський).

3. *прост.* Те саме, що **чудо́вий** 2. *У нас там мировий хлопець механік-водій, він вас з вітерцем до самої комендатури, коли хочеш...* (П. Загребельний); *Він їх* [штани] *виміняв за один із семи кулеметів отамана Грицька, чи то пак, Гриціана Тавричеського, чиє воїнство, за словами всезнаючого ад'ютанта, складається "з абсолютно мирових хлопців — це факт"* (В. Чемерис).

△ **Мирови́й посере́дник** *див.* **посере́дник; Мирови́й суддя́** *(рідко* **суде́ць)** *див.* **суддя́.**

◊ **Зво́дити / звести́ на мирову́ (на мир)** *див.* **зво́дити; Іти́ / піти́ на мирову́** *див.* **іти́; Пи́ти (запива́ти) / ви́пити (запи́ти) мирову́ (зми́рщину)** *див.* **пи́ти.**

МИРОДА́ЙНИЙ, а, е. Який приносить мир *(див.* **мир[1]).** *Виявилось згодом, що впливи в СРСР зовсім не є миродайні* (О. Шугай); *У неї — очі люті, У тебе — тихі, ніжні, миродайні* (М. Рильський, пер. з тв. В. Шекспіра).

МИРОЇ́Д, а, *ч., розм.* Той, хто живе з чужої праці; глитай. — *Та чого ти дивишся на його* [нього], *Карпе? — почулось десь із купи робітників, що почали збігатись звідусюди. — Бий його, мироїда проклятого!..* (В. Винниченко); [З а б р о д а:] *Будь ти проклят!* [Г у с а к:] *Замовч* [замовкни], *мироїд, уб'ю!* (О. Довженко); — *Дивуєш ти мене, Даниле: наш же ти, як є, наскрізь полтавський, а якою дорогою пішов у житті. — Тією пішов, на яку такі ж мироїди, як ви, дядьку, й погнали: каховською та заробітчанською* (О. Гончар).

МИРОЛЮ́БНИЙ, а, е. Який любить мир *(див.* **мир[1]** 1); не схильний до війни, ворожнечі, сварок. *Найдужчі, найдорожчі люди і миролюбні в той же час. Які в нас виросли споруди! Яка енергія у мас!* (П. Тичина); *Понад чотириста років лишалися нерозшифровані загадкові письмена майя — миролюбного, талановитого, доброго і великодушного народу* (М. Білкун); *Можна було б легко погодитися, що миролюбні, важкі на підйом осілі хліборобські племена підпали в залежність од войовничих кочовиків* (І. Білик); // Який ґрунтується на політиці миру і дружби. *Наш народ переміг у бою І вершить миролюбні діла* (П. Воронько); *Назва "ковпаки" з'явилася 1737 р. Це зневажливе слово застосовували у Швеції до прихильників миролюбної політики, противники якої — партія "капелюхів" — уважали, що це позиція людей у нічних ковпаках* (з наук.-попул. літ.); // Сповнений приязні, дружелюбності до інших. *Привітне його обличчя в ластовиннях* [ластовинні] *осміхається миролюбною усмішкою* (С. Васильченко); *Хижа пантера втягла гострі кігті й перетворилася на миролюбну кицьку, яка ніжно горнулася до господаря, просячи його про ласку* (О. Авраменко, В. Авраменко); — *А ви знаєте, Аліку, я вас навіть розумію і, можна сказати, навіть починаю симпатизувати вам, — мій голос фальшиво миролюбний* (Любко Дереш).

МИРОЛЮ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **миролю́бний.** — *Скажу я тобі, Бородавко, що я задумав, — з удаваною миролюбністю й довір'ям сказав Сагайдачний* (З. Тулуб); — *Що? Боїшся, що я золото порозсипаю? — огризнувся Котя, який, всупереч своїй миролюбності, з самісінького ранку намагався посваритися* (М. Білкун); *Нині період відпусток, час затишшя, розніженості, миролюбності, а ось настане осінь, приспіє час звітів, нарад, зборів, затвердження планів...* (Ю. Мушкетик).

МИРОЛЮ́БНО. Присл. до **миролю́бний.** [Ф о р т у н а т *(миролюбно):*] *Та нащо ті суди?* (Леся Українка); *Хлопці незабаром побачили, що дід жартує: очі сяяли вже миролюбно й весело* (С. Васильченко); *Марко був налаштований цілком миролюбно і запропонував здибатися десь на каві* (Ю. Винничук); *Стрільці поводилися з полоненими досить миролюбно* (М. Андрусяк).

МИРОНО́СИЦЯ, і, *ж.* За Біблією — одна із жінок, яка принесла миро для помазання тіла Христа після зняття його з хреста. — *Дивна ти людина, Марино. Коли б жила при Ісусі Христі, першою мироносицею була б при ньому* (А. Головко); *Грали трагедію "Страждання Христові", .. розп'яття, плач мироносиць* (З. Тулуб); — *Христос відкривається серцям галілейських рибалок і жон мироносиць, — сказав він. — Я ж покладаюся не на серце, а на розум*

(П. Загребельний); *Нині наша розповідь про іншу Марію — теж одну з мироносиць — Марію Магдалину* (з рел.-церк. літ.); // Учасниця процесій під час церковних обрядів. *Змолоду по-старечому скорботно змикала* [Якилина] *губи, закривалася від світу шатром чорної хустки, .. ходила в мироносицях — Христових прислужницях* (В. Речмедін); *І вона* [Горпина] *понесла в темінь .. трепет маленької свічечки, що роняла на пальці і землю воскові сльози. Варчук ще подивився на хід мироносиць* (М. Стельмах).

МИРОПОМА́ЗАНИЙ, а, е. Над яким здійснили обряд миропомазання. *Найбільший бенкет влаштовували в день народження царя, коли миропомазаний цар вручав дарунки своїм співвітчизникам-персам* (з наук.-попул. літ.); *Усякий хрещений, але ще не миропомазаний, може й повинен прийняти таїнство миропомазання* (з рел.-церк. літ.); // *у знач. ім.* Той, хто приймає, прийняв миропомазання. *Єпископ: Мир тобі. Миропомазаний відповідає: І з духом твоїм* (з рел.-церк. літ.); *Священик покладає хрест на миропомазаного й читає молитву "Господи, Боже наш"* (із журн.).

МИРОПОМА́ЗАННЯ, я, *с.* Християнський церковний обряд, який полягає у хрестоподібному помазанні миром (після хрещення, царів під час коронації і т. ін.). *Згадав ще Кирик і неквапливі розмови про таїнство миропомазання* (П. Загребельний); * У порівн. *Аліпій, як при миропомазанні, хрещатим рухом провів над бровами лепрозного* (Н. Королева).

МИРОПОМА́ЗУВАТИ, ую, уєш, *недок.* Здійснювати миропомазання. *У дореволюційній практиці вдруге миропомазували тих, хто тривалий час (понад десять років) не брав участі в таїнствах* (з наук.-попул. літ.); *Церква, миропомазуючи царя на царство й тим освячуючи його служіння благодаттю своїх таїнств, мала право духовного на нього впливу* (з навч. літ.); *Відразу після того, як священик хрестить людину, він миропомазує верхню частину голови новохрещеного* (із журн.).

МИРОПОМА́ЗУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.* Приймати миропомазання. *Шановна Ольго! Перехрещуватися та миропомазуватися Вашому чоловіку не треба, бо православна церква визнає Таїнства греко-католицької церкви* (із журн.); *17-річна закарпатка зцілює людей за допомогою ікони. Моляться біля ікони, миропомазуються* (з газ.).

МИРОТВО́РЕЦЬ, рця, *ч.* Той, хто сприяє встановленню миру, усуває ворожнечу, сварки. *Це був справжній миротворець* [М. Лисенко]: *люди всяких партій, напрямків, національностей, різного віку, полу* [статі], *розвитку і вдачі — усі горнулись до його ніжної, ясної, без краю привітної душі, і всім він уділяв тієї живущої, цілющої води, якої у його* [нього] *було невичерпне джерело* (Дніпрова Чайка); *— Генерал таємної поліції в образі ангела-миротворця! — вибухнув грубим солдатським реготом Веллер* (Ю. Бедзик); *Яблонський говорив так, ніби виступав миротворцем у момент, коли над Климом густішали хмари* (А. Кокотюха); *— Раніше ж ти понад усе цінував сімейну солідарність, завжди виступав у ролі миротворця, тебе дуже засмучувала наша ворожнеча з Александром* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Серед блакитних шоломів ООН були й українські миротворці* (з газ.).

МИРОТВО́РНИЙ, а, е. Сповнений миру *(див.* **мир**[1] 4), спокою (у 2 знач.). *Це вони, боги Добра і Злагоди встигли осінити князів своєю миротворною тінню* (Д. Міщенко); *— Ти завжди приїжджаєш сюди такий добренький, такі крильця у тебе за плечима, такий ти миротворний* (Валерій Шевчук); // Те саме, що **заспокі́йливий.** [Хома Мартинович:] *Сідай, Колю. Пий, друже, чай. Це травиця — миротворна* (Ю. Яновський); *Мекала коза, бредучи кам'яною дорогою повз терикони, розгоралися гасові лампи верб, на миротворне полум'я задивлялися перелітні птахи* (Є. Пашковський).

МИРОТВО́РНИЦЬКИЙ, а, е. Те саме, що **миротво́рчий.** *На початку 90-х років було відкрито шлях для завершення процесу мирного врегулювання сальвадорського конфлікту. Це стало можливим завдяки активним зусиллям миротворницької місії світової спільності* (з наук. літ.).

МИРОТВО́РСТВО, а, *с., рідко.* Те саме, що **миротво́рчість.** *Ми назвали вище миротворство д. Вартового сентиментальністю. Ми назвемо його ще й зовсім порожнім* (М. Драгоманов).

МИРОТВО́РЧИЙ, а, е. Який сприяє миру, усуває ворожнечу, сварки. *Світ обіймає миротворча дія* (Д. Павличко); *Взагалі-то він художник і зодчий, в чому ми його вчасно переконали, не пустивши на контрактну службу до миротворчих військ в Іраку* (І. Карпа); *Молодий військовий з Миротворчих сил нахилився нижче, щоб Юрко схопив простягнуту руку* (Любко Дереш).

МИРОТВО́РЧІСТЬ, чості, *ж.* Миротворча діяльність. *Миротворчість вигідна нашій державі і з фінансової точки зору, і як елемент, що формує позитивний імідж країни на міжнародному рівні* (із журн.); *Міжнародний центр миротворчості та безпеки має стати основою для навчання й підготовки Збройних сил України* (з газ.).

МИ́РРА, и, *ж.* 1. *тільки одн.* Ароматична смола деяких тропічних дерев, яку застосовують у медицині та парфумерії. *Були тільки пишні слова, урочисті співи, мідні дзвони, пахощі ладану і мирри* (П. Загребельний); *З срібної .. курильниці струменів тонкий аромат. Легкий синій димок вився і вдень, і вночі, султан намагався загасити ладаном, миррою .. запахи цього краю, степу, кінської збруї і спітнілих у бою тіл* (Ю. Мушкетик); *Виставлялися* [в музеї] *коштовності, які могли належати цариці Савській. Я підійшла до однієї із стін, де було написано: "Аравія — це країна, яка виробляє мирру, сандал, цинамон та ладан. Уся країна пахне неземними пахощами"* (С. Пиркало); * У порівн. *Пахощі стелилися, як мирра у світлім повітрю* [повітрі] (К. Гриневичева).

2. Тропічне дерево родини бурзерових, з якого добувають цю смолу. *Мирра — це невелике дерево, яке здатне досягати трьох метрів заввишки* (з наук.-попул. літ.).

МИ́РРОВИЙ, а, е. Прикм. до **ми́рра.** *Під час експедиції єгиптяни закупили в Пунті деревину чорного дерева, миррове дерево, різноманітні пахощі, у тому числі ладан* (із журн.); // Який добувають із мирри (у 2 знач.). *Миррову олію можна використовувати для пом'якшення сухої, потрісканої й обвітреної шкіри* (з наук.-попул. літ.).

МИРСЬКИ́Й, а́, е́. 1. *заст.* Світський. *Не раз і не два інспектор чернець розганяв студентів серед глухої ночі, бо вони тривожили його своїми мирськими піснями* (І. Нечуй-Левицький); *Велике потребує жертв. Уміти жертвувати. Втеча від юрби і мирських справ, зневага до багатства, піст і аскетичність, одне слово — зневажання плоті, щоб здобути дух* (В. Дрозд); *Цар сповіщає усе козацьке військо, всі духовні й мирські чини про те, що гетьман Мазепа ку-*

дись, невідомо куди, подівся (Г. Колісник); // Який живе в миру *(див.* **мир**[2] 4). [В а с и л ь:] *Не всі рівні, не всі однакові перед Богом? Ні, то мирські, а то, бач — Божі, все єдно* [одно], *що то чоловік собі, а то — пан* (Панас Мирний); *— За канонічними приписами, як це вам добре відомо, мирській особі не годиться ні одкривати царські врата, ні проходити через них* (В. Домонтович); *Мстислав дуже не любить, коли хтось згадує про його чудодійне перетворення із закоренілого мирського гріховодника в єпископа* (Ю. Мельничук); // Власт. людям, що живуть у миру *(див.* **мир**[2] 4). [М а р у с я:] *Зрікаючись миру, імення мирське треба переміните* (Панас Мирний); *Війна, боротьба, мирські пристрасті увійшли і до церкви* (М. Чабанівський); *Батюшечка сидить коло вікна, милуючись світом Божим. Ніби підкреслює, сівши геть від столу, що справи мирські його зовсім не обходять* (О. Полторацький); *— Мені не до жартів, Сергію, — чомусь вихопилося його мирське ім'я* (В. Шкляр).

2. *іст.* Прикм. до **мир**[2] 3. *Пан справник, після доброго мирського обіду, ліг спочивати, бо дуже втомився* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Люди побачили — не старшина правує, а вже Захар старшину примушує сход скликать, вирішувати мирські справи* (К. Гордієнко); *Запам'ятайте; рано чи пізно ви відчуєте силу тих, над ким ви збиткуєтесь, як тільки вам заманеться. Бережіться мирського суду* (Б. Левін); // *у знач. ім.* **мирське́,** кого́, *с.* У царській Росії — один з податків, які повинні були сплачувати селяни. *— Гроші тягни з себе, мов жили: подать дай, мирське дай, сюди дай, туди дай* (М. Коцюбинський).

МИРТ, а, *ч., рідше* **МИ́РТА,** и, *ж.* Південне вічнозелене дерево родини миртових з білими або рожевими квітками й темно-зеленим запашним листям, що містить ефірну олію. *Запахло миртами, цвітом померанців* (І. Нечуй-Левицький); *Вплів Дамагет у вінок і фіалки, й зеленую мирту* (І. Франко); *Схили гір зазеленіли темними миртами і плоскими китайськими парасольками піній на узгір'ях двох суходолів* (З. Тулуб); *Якби не розмарин, не мирт, не лавровишня, то думав би про світ буденний та простий...* (П. Мовчан); *— Зате тут є вічнозелені лаври, і кипариси, і мирт, і розмарин, — перераховувала дівчина* (Ю. Мушкетик); *Довкола басейну в плетених із лози вазонках зеленіли пальми, фікуси, .. у низеньких ночвах росли кущі лавру і мирти* (Ю. Винничук).

МИ́РТА *див.* **мирт.**

МИ́РТОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мирт, ми́рта.** *Свою назву миртове дерево одержало від давньогрецького "tyron", що в перекладі означає "бальзамін", "мирра"* (з наук.-попул. літ.); *У Римі мирт присвячували богині краси Венері. Навколо її храмів росли миртові гаї* (з навч. літ.); // Зробл. з гілок, листя, квітів мирта. *Старший дружба з миртовим вінком на полумиску, застеленим великою, квітчастою тонкою хусткою, вступив у сіни й застукав тричі в двері світлиці, де була панна молода* (О. Маковей); *Виступаючий вставав на відведене місце й одягав миртовий вінок — на знак того, що він виконує державну функцію і в цей момент є недоторканною особою* (з навч. літ.); *Миртову настоянку готують так: у літрову банку кладуть 100 г подрібненого листя й заливають горілкою* (з газ.).

2. *у знач. ім.* **ми́ртові,** вих, *мн.* Родина дерев, кущів і трав (перев. вічнозелених), багатих на ефірну олію, до якої входять мирт, фейхоа, евкаліпт, гвоздичне дерево та ін. *Усі миртові багаті на ефірну олію* (з наук.-попул. літ.).

МИРУВА́ННЯ, я, *с., рел.-церк.* Дія за знач. **мирува́ти.** *О. Крайник, не чекаючи, поки він усе скінчить, убрався в фелон і став у царських вратах до мирування* (І. Франко); *Хоч я і недостойний, а бажаю все-таки з вашого дозволу причаститися і сподобитися останнього святого мирування* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

МИРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого і без дод., рел.-церк.* Мазати миром. *Скропивши дитя свяченою водою, став його мирувати: брав із срібної чаші єлей .. і скупо, як на око Дарки, мазав цим святим миром лобик, груди, долоні й п'яти дитини* (М. Малиновська); *Він* [Іван Вишенський] *надсилає послання отцю Йову (1606), де сповіщає, що займається тільки двома справами: .. щось там виробляє власними руками і вносить належну частку для сплати .. податі туркам, бо "хто хоче мирувати в Святій горі і в терпінні утриматися, треба бути залізним або срібним", тобто або мати залізну вдачу, або володіти грішми* (Валерій Шевчук).

МИ́РШАВЕНЬКИЙ, а, е, *зневажл.* Те саме, що **ми́ршавий.** *Щупленький, миршавенький дід карачкувато зводиться з призьби* (Є. Гуцало); *Миршавенький — даруйте, Степан, рудий, ніс картоплиною, та ще й клишоногий, — вже прямо тобі красень, хлопець зух!* (В. Чемерис); *Його опуклі губи, над якими поп'явся сірий миршавенький пушок, випиналися так, мов хотіли когось поцілувати* (С. Добровольський); *— Добряче у них просо, — з виглядом справжнього знавця проказав Валерій. — А у нас миршавеньке, погано землю обробили і не пропололи як слід* (О. Копиленко).

МИ́РШАВЕЦЬ, вця, *ч., зневажл.* Миршавий чоловік. *Козаки зареготали. — Ач, куди, миршавець, лізе! — сказав той козак, котрий витяг шаблю* (В. Чемерис).

МИ́РШАВИЙ, а, е, *розм.* 1. Який має непривабливу зовнішність, нездоровий, жалюгідний вигляд. *Гнилозубий чоловік зморщився, скривився й ще миршавіший здався, ніж був до цього* (Панас Мирний); *Санчатка тяг під вереск усіх пасажирів миршавий ішачок або сухоребра конячка за мотуззя, прив'язане просто до хомута чи просто за шию* (І. Багряний); *Високопарні слова так не гармоніювали з його миршавою постаттю, що Ольга аж очі заплющила, щоб не дивитись на нього* (Ірина Вільде); *Директором інтернату врешті погодився стати такий собі Малафєй — обсипаний ластовинням і прищами, відверто миршавий тип років тридцяти* (Ю. Андрухович); *Роль невротика зіграв так, що краще не буває, маленький, миршавий песик* (Ю. Іздрик); // Жалюгідний, слабенький, негарний (про волосся, частини тіла такої людини, тварини). *Там тепер стирчить їжаком малоросла ліщина, колючі будяки, як волосся на сирітській миршавій голові, обскублене руками мачухи* (І. Нечуй-Левицький); *За півгодини віслючків було розвантажено, і вони залюбки полягали на зеленій ковдрі, щоб погріти на сонці свої миршаві спини, звільнені від вантажу* (Олесь Досвітній); *Кінчивши роботу, Гриня випромляє миршаву свою мідно-рудаву бороду з будки фургона* (О. Гончар); // *перен.* Нічим не примітний; непоказний (про людину). *Часом трапляється, що якийсь миршавий репортерчик, що на його* [нього] *звертали увагу тільки тоді, як дуже вбрешеться, перебувши в тюрмі, стає героєм* (В. Самійленко).

2. Який погано, негусто росте (про рослини); чахлий. *Поле. Миршаве жито .. Стирчать сухі колоски. Мізерний урожай* (О. Довженко); *Низенький, миршавий, підгорілий ячмінь ледве піднімався на півметра від землі* (С. Журахович);

Де-не-не на осоннях сивіла цупка травичка або продирався поміж уламків породи миршавий колючий кущик (І. Білик).

3. Який має поганий, жалюгідний вигляд (про предмети). — *Інструкція — говорить бесідник — миршавий клаптик паперу, кадетська творчість* (В. Винниченко); — *Брат Петро пригнав з поля корову ще в полудень, нарвав їй гички, нагодував, усе того хазяйства миршавого доглядаючи* (Г. Косинка); *Мірра заглянула через миршавий парканець до крихітної садиби, узріла черлені яблука на дереві* (Олекса Ізарський); * Образно. [О л ь г а:] *Душу за гроші продасть* [Косяк] *і не попадеться. Такі люди все можуть продати ради свого миршавого щастячка* (М. Зарудний).

МИ́РШАВІСТЬ, вості, *ж., розм.* Властивість за знач. **ми́ршавий.** *Це вже був не той Многогрішний, якого він знав у Туреччині. Де й поділися миршавість і виснаження!* (В. Малик); *Щоб приховати свою миршавість, він носив усе широке й велике надміру* (П. Загребельний).

МИ́РШАВІТИ, ію,ієш, *недок., розм.* Ставати миршавим (у 1, 2 знач.). — *Порохнявіє сила наша, і миршавіє наш нарід, а поратунку* [порятунку] *нізвідки!* (О. Назарук); *Як поступово вироджувалася династія царів, так і миршавіло їхнє оточення* (Г. Усач); *Мацько щиро вболівав за свій рід, який потрохи миршавів і дрібнів у цьому маленькому лісі* (Г. Пагутяк); *Ліс .. навіть для недосвідченого ока миршавів* (П. Загребельний).

МИ́РШАВКА, и, *ж., зневажл.* Жін. до **ми́ршавець.** *Вона не належала до низькорослих миршавок ані до сухоребрих краль, однак її струнка постава, пропорції тіла, її чуття простору .. породжували відчуття субтельної* [субтильної] *тендітності* (Ю. Іздрик).

МИ́РШАВО, *розм.* Присл. до **ми́ршавий.** *На двох вікнах од краю — занавіски біленькі, і миршаво зеленіють у цвіточках на лутках калачики й зірочки* (А. Головко); *Місцевий вокзал виглядає сиротливо й миршаво* (із журн.).

МИРЯ́НИН, а, *ч.* 1. *рел.-церк.* Людина, що живе в миру (*див.* **мир**^{2} 4), не має духовного звання і не належить до духовного сану. [М о т р я:] *За кого ти їх* [свічок] *так багато ставляла?* [Х в е д о с к а:] *За рід і за мир хрещений.* [М о т р я:] *А за того ж мирянина скільки?* (М. Кропивницький); *Кращої кандидатури на чільне місце в соборі, ніж отець Йосип, не було ні в мирян, ні в консисторії* (Б. Антоненко-Давидович); *Він, видно, щойно закінчив молитву і напучував паству: — Я відпускаю вам, миряни, всі гріхи ваші!* (В. Малик).

2. *іст.* Член сільської громади, миру (*див.* **мир**^{2} 3); селянин. — *Не тичу свого носа на волосні або сільські сходи, де миряни радяться про свої громадські діла* (Панас Мирний); *Виступав Свирид. — Ви знаєте мене, миряни. Хлібороб з діда-прадіда. Тільки земельку мою, так само як і вашу, калюжа забрала, щоб її луснути* (Микита Чернявський).

3. *тільки мн., заст.* Люди (у 4 знач.). *Один* [лірник] *сліпий, другий кривий, А третій горбатий. Йшли в Суботов* [Суботів] *про Богдана Мирянам співати* (Т. Шевченко); *Поставили* [у Дем'яна] *на стіл вареників макітру І пляшку — свашку всіх мирян* (Л. Глібов); *Того вечора з'явилася на заході комета, своїм вогняним ядром і роздвоєним хвостом перелякала всіх мирян* (Ю. Мушкетик); — *Далі нікуди, миряни: Ваше плем'я окаянне Вродилося в нінащо* (Б. Олійник).

Апостола́т миря́н <Світський апостола́т> *див.* **апостола́т.**

МИРЯ́НКА, и, *ж., рел.-церк.* Жін. до **миря́нин** 1. [В а с и л ь:] *Ти завжди видавала з себе більше мирянку, ніж черницю, тебе життя тягло до себе* (Панас Мирний).

МИРЯ́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **миря́ни.** *На Патріарший Собор як гості можуть бути запрошені: .. один офіційний представник від кожної із всесвітніх українських церковних мирянських організацій* (з мови документів); — *Не дався їм узнаки Йосипенко, прикажчик. Разом уже б його назначити і зборщиком* [збирачем], *щоб харлав мирянські гроші* (Панас Мирний); *Про що ж мазку мирянську лити? За Турна щиро так стоять?* (І. Котляревський).

МИС, у, *ч.* Частина суші, яка гострим кутом входить у водний простір (море, озеро, річку і т. ін.). *Жовті піщані миси виступали в річку* (О. Ільченко); *Галера увійшла в лійку між мисами Румелі і Анадолу* (Р. Іваничук); *Капітани каравел, галеонів і інших суден, давши потрійний салют коло палацового мису, де висадився перед тим сам Сулейман, витягли на берег сотні маленьких суден і човнів* (П. Загребельний); *На протилежному боці, майже навпроти гирла річки, здіймався високий голий мис, глибоко врізаючись в озеро* (І. Білик).

МИ́СА, и, *ж., заст.* Велика миска. *З полиці миси, миски й мисочки, і зелені, й червоні, і жовті, наче каміння дороге, викрашаються* (Марко Вовчок); *Подано в здоровенних мисах .. розсіл і до нього пампушки* (І. Франко); *Молодий служник вніс на великій дерев'яній мисі вечерю* (В. Малик); *Дорога пролягала мовби по дну велетенської миси* (П. Загребельний); — *Якщо ж не маєш сили й зваги в серці — пришли мені, своєму володареві, звичні в такому разі дари: воду в срібному глекові й землю на золотій мисі* (І. Білик).

МИ́СИК, а, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **мис.** *За мисиком, що відділяв Малий Фонтан від аркадійської бухти, почалися нагромадження каменю* (Ю. Смолич); *Мокій Сироватка сидів на невеликому мисику під вербами, що розбрелися по березі од нього в правий бік* (Ю. Мушкетик).

2. Те, що має форму мису. *Доведений до розпачу, я купив чорні вельветові джинси з гордим лейблом "Lee", чорний джемпер з мисиком, незрозумілого походження черевики* (В. Кожелянко); *Як завжди, Олена вразила красою вбрання і глибоким декольте, що гострим мисиком сягало пупка, прикрашеного діамантом* (І. Роздобудько); // *у знач. присл.* **ми́сиком.** — *Де ото вклинюється мисиком ліс у бік болота, стоїть кам'яниця, обнесена земляним валом* (Є. Доломан).

МИ́СКА, и, *ж.* 1. Посудина у формі широкої чаші, у якій подають страву до столу. *Тут їли* [троянці у Дидони] *розниї* [різні] *потрави, І все з полив'яних мисок, І самі гарнії приправи З нових кленових тарілок* (І. Котляревський); *Дві миски на столі, одна з бараболею товченою, гарячою, друга з кислим молоком* (Д. Бедзик); *Ти береш на плечі одну дитину, за руку — другу, жінка складає до кошика миски, та навколо гримить, і вас periщить дощ* (Р. Андріяшик); *Вона сиділа в фотелі, затиснувши між колінами глиняну миску, щось туди нарізала і розмовляла з кимось* (С. Андрухович); // Про кількість чого-небудь, що вміщується в таку посудину. *В мене було ще мисок зо три проса* (І. Нечуй-Левицький); — *Я повертався з роботи .. натомлений і голодний. Перехиляв дві миски юшки, їв сало і запивав кислим вином* (Ю. Яновський); *Он у куті козак Бровун. Другу миску тетері доїдає* (Д. Білий).

2. Посудина такої форми більшого розміру, признач. для різних господарських потреб. *Голі стіни, полупана стеля і ще більш полупана груба, біля груби ослінчик з кухлем і мискою до умивання* (Леся Українка); *Відро з лушпайками стояло в нього біля ніг, а миска з водою — поруч* (Ю. Яновський); *На підлозі коло грубки стоїть велика емальована миска з гарячою водою* (В. Домонтович); *Обертаюсь і бачу: мати чистить картоплю, зігнулась над мискою, але губи у неї злегка тремтять і в очах сміхотливі блищики* (В. Близнець).

△ **(1) Ниркова́ ми́ска,** *анат.* — порожнина в нирці для збирання сечі, що з'єднується з сечоводом. *Опірність організму дитини при токсичній диспепсії різко зменшується, виникають гнійні запальні процеси середнього вуха, ниркових мисок, легенів* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Зна́ти [ті́льки] з ми́ски (з но́са) та в рот** *див.* **зна́ти; Моло́тник із ми́ски** *див.* **моло́тник; Прода́тися за ми́ску сочеви́ці** *див.* **продава́тися.**

МИСКОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **ми́ска.** *Зараз це всесильне одоробало* [пес Дик] *кинеться на її мискову батарею і на раз-два-три все поковтає* (І. Карпа); *Типологія форми українських кахлів історично представлена такими групами, підгрупами, типами: посудиноподібні — горщикові, мискові (кахлі з круглим, квадратним, фігурним отвором)* (з наук. літ.).

МИСКОЛИ́З, а, *ч., зневажл.* Те саме, що **блюдоли́з.** *А мисколизи не знають, як славити, Те вихваляють і се* (П. Грабовський); *— Не діжде панський мисколиз, щоб ми догоджали йому* (К. Гордієнко); [С т р е п с і а д:] *Баламут безсоромний, гульвіса, плазун, мисколиз, дармоїд! Хай так кожен зустрічний взиває мене* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана).

МИСЛЕВІ́РУС, у, *ч., псих.* Шаблонне псевдологічне міркування або твердження, признач. для маніпулювання свідомістю людей нав'язуванням хибних уявлень. *Простими мислевірусами є чутки, захоплюючі ідеї, мрії, анекдоти. Мотивацією їх поширення для людей є простий обмін емоціями в спілкуванні* (з наук.-попул. літ.).

МИ́СЛЕНИЙ, а, е. 1. Який постає в думках, лише уявляється; уявний. *Скільки дум передумається вночі! Скільки мислених розмов і суперечок прошумить!* (І. Волошин); *Витікала відтак із мене мислена течія, скеровував я її до неба, де стоять такі сонячно-блакитні колодязі!* (Валерій Шевчук); *Всі його потаємні мрії та сподівання зграєю виплили на поверхню мисленої ріки й заплескали плавцями* (В. Єшкілєв).

2. Пов'язаний з діяльністю розуму; розумовий (у 1 знач.). *Треба пройти сім обителей, путь пролягає через сім ступенів молитви. Перша обитель найлегша, бо досягається усною молитвою. Друга — обитель молитви мисленої, мова внутрішня замінює зовнішню* (П. Загребельний); *Він і сам спробував осягнути мисленим зором світ, проникнути, по-своєму розшифрувати деякі його таємниці* (Ю. Мушкетик); *Одним із видів мисленого поділу предметів на групи є класифікація* (з навч. літ.).

МИСЛЕННЄ́ВИЙ, а, е. Стос. до мислення. *Поет, заохочений алкоголем (який теж, до речі, споживав на шару), пробував озвучити фрагменти спонтанного мисленнєвого монологу* (С. Процюк); *— Ніщо так не потребує довгого шліфування та відточення, як позбавлені марноти мисленнєві форми* (В. Єшкілєв); *Кілька днів після цього дивного розпачу я зауважив, що вся моя мисленнєва діяльність наче вимерзла. Не було думок, тільки рішення і дії* (Любко Дереш); *Чому, чорт забирай, людина мисляча, .. насправді, як виявляється, свої мисленнєві здібності підтасовує під середовище?* (Ю. Андрухович).

МИСЛЕННЄ́ВО. Присл. до **мисленнє́вий.** *Творчість як процес безпосередньої реалізації задуму, звичайно, не може енергетично чи мисленнєво відштовхуватися від тієї чи іншої філософської системи, адже це суперечить її природі* (А. Дністровий).

МИ́СЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **ми́слити** 1. *А вже найбільша була біда Миронові з тим мисленням! Не вмів мислити та й годі* (І. Франко); *Кушнір явно не справлявся зі своїми обов'язками — не вистачало культури, широти мислення* (М. Руденко); *Але ж навіть Бог закликав людину до мислення, до напруження думки!* (П. Загребельний); *Он він сидить і зосереджено гризе нігті. Образ мислення в нього досить оригінальний. Кілька чорних ліній переплелись вужами* (І. Білик); *То в цілком несподіваній ніші виникала .. чавунна австрійська ванна зі шляхетно позеленілими кранами, то фосфоресцентний олень — вершина декоративного мислення шістдесятих* (Ю. Андрухович).

2. Здатність людини мислити (у 1 знач.). *Мова людини нерозривно зв'язана в її мисленням* (Ю. Смолич); *Біля озера мені повернулося нормальне мислення* (Любко Дереш).

Триб ми́слення *див.* **триб**[2].

△ **(1) Латера́льне ми́слення** — поняття для позначення непрямого та творчого підходу до вирішення проблем. *Латеральне мислення як генератор нових ідей у науці та мистецтві притаманне не всім науковцям і митцям* (з наук. літ.); *Латеральне мислення включає в себе велику кількість методик творчості, що їх розробив британський психолог і письменник Е. де Боно* (з наук.-попул. літ.).

МИ́СЛЕНО. Присл. до **ми́слений** 1; подумки. *"Руда гадюка", як мислено прозвав юнга людину за столом, легким рухом руки показав на стілець проти себе* (М. Трублаїні); *Вона зрозуміла, що мислено сперечається з Борозною, відповідає на його докори, на його звинувачення* (Ю. Мушкетик); *Мислено я вгадував путь тої гадини. Як вона, напужена й спорожніла, шурхотить у камінні* (М. Дочинець); *Бувши таким мислено розтерзаним і відчуваючи, що сон все-таки мене долає, попросив ту силу, яка привела мене минулого разу в Око Прірви, ще раз спустити мене туди* (Валерій Шевчук).

МИСЛИ́ВЕЦЬ, вця, *ч.* 1. Той, хто займається, захоплюється мисливством. — *Я на своєму житті перший раз здибаю жінку-мисливця* (Олесь Досвітній); *Коли мисливець підходить до лугу чи болота, багатого на дичину, його охоплює радісне передчуття щасливого полювання* (М. Рильський); *— Він сам їздить? — Ні, ні! На полювання ходить багато мисливців* (І. Білик); *Багато диких тварин — кіз, лисиць, зайців, вепрів, ведмедів — робили Кубанщину справжнім раєм для мисливців* (Д. Білий).

2. *за ким — чим, перен.* Той, хто переслідує кого-, що-небудь, шукає когось, щось. *Над вулицею десь біля бульварів, лякаючи поодиноких мисливців за любов'ю, проходить пісня* (Ю. Яновський); *З пустотливого шибеника Володимир обернувся в серйозного мисливця за німецькими автомашинами* (Д. Бедзик); *Дівчат цих ми бачимо вперше, бо не належимо з Євгеном до мисливців за дівчатами* (П. Загребельний); *В 1980-х роках дефіцитом ставало геть усе і люди пере-*

творювалися на мисливців за товаром (Ю. Винничук); // *до кого — чого, заст.* Той, хто цікавиться чим-небудь, захоплюється чимсь. — *Калокір привіз мені від цісаря багаті дари... Я не мисливець до такого добра, ти знаєш* (Б. Лепкий).

3. *спец.* Швидкоплавне військове моторне судно, признач. для розшуку і знищення підводних човнів противника. *Човен плавно занурюється все глибше й глибше. Нас переслідує ланка великих мисливців* (В. Логвиненко).

4. *розм., рідко.* Розумний, метикуватий, хитрий чоловік. *Молодий, та ба: мисливець* (Сл. Б. Грінченка).

МИСЛИ́ВИЙ[1], а, е, *заст.* Розумний. *Пилипиха усю правду нашу знала, а ради не знаходила, хоч яка була мислива собі* (Марко Вовчок); *Не тобі я, добродію, Ситий та щасливий, Друкуватиму мій гомін, Щирий і мисливий* (Я. Щоголів); *Від мужів мисливих ці слова ідуть; у анналах сивих знайдеш ти їх суть* (Д. Білоус); *Вона вираховує, який варіант відповіді принесе їй найбільше очок. Як у комп'ютерній грі. Невеличкий, рухливий, мисливий мозок, націлений на швидкий пошук їстівного* (О. Забужко); // Умілий. *Сама наймисливіша ткаля не затче такої рясної плахти, як мати-природа заткала на диво людям ту широку долину!* (Панас Мирний); *Так в пилу на шляху наша мова була, І мислива рука її з пилу взяла. Полюбила її, обробила її* (В. Самійленко).

МИСЛИ́ВИЙ[2], вого, *ч., розм.* Те саме, що **мисли́вець** 1. *Була у пана псарня славна, Бо пан мисливий добрий був* (І. Франко); *Скрізь багато тепличин і зрадливих баюр, у яких чорти сидять і тягнуть мисливого за ногу* (Б. Лепкий); *І трошки перебільшує мисливий Свою вчорашню здобич "на зорі"* (М. Рильський); *Ах, спати, спати! Накритись з головою і повернутися ще раз, бодай на мить, поміж темні, безкраї простори сну без мрій і візій, сну втомленого вовка, якого ганяли мисливі весь день, заки він добіг до своєї печери і там заліг* (О. Лисяк).

МИСЛИ́ВИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **мисли́вець** 1, 2. [І ф і г е н і я:] *Ти, срібнолука богине-мисливице, Честі і цноти дівчат оборонннице, Поміч свою нам подай...* (Леся Українка); *Кішка ображено зашипіла. Яра цикнув на неї, і смугаста мисливиця щезла між купами будівельного мотлоху* (В. Єшкілєв); *Мисливиця Артеміда, яку він десятки разів просив допомогти вполювати оленя, залишилася байдужою до його просьб* (В. Хрущак); *Фривольне існування 20-річного жиголо в дорогих особняках підстаркуватих коханок з молодіжної комедії "Бабій" триває до фатальної зустрічі з офіціанткою Гезер — мисливицею за багатими чоловіками* (із журн.).

МИСЛИ́ВСТВО, а, *с.* Добування диких звірів і птахів з метою використання їх м'яса, хутра і т. ін. *Розкидані по темних пущах в озерній, річковій та приморській країні герої Калевали — люди праці, вони корчують ліси, займаються рільництвом, мисливством і рибальством* (В. Чемерис); — *Я думаю, Стьопо, що це у нас озивається голос пращурів... Вони ж добували собі харч риболовлею та ще мисливством* (В. Шкляр); *В глибинах пралісів утікача знаходить родина мисливців, що виліковує його. Григорій стає членом їхньої родини. В цій книзі є прекрасні сторінки про мисливство* (О. Шугай); *Кравченко розводився про риболовлю, про мисливство, здавалося, він забув, для чого покликав Віталія* (О. Ульяненко).

МИСЛИВСТВОЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Фахівець із мисливствознавства. *До початку добромильського експерименту я мав досвід вивчення життя вовків на відстані. І дедалі більше віддалявся від поглядів мисливствознавця Сабанєєва, який був свого часу авторитетним знавцем цих ссавців* (Г. Вдовиченко); *В Алтайському краї працівники поліції, мисливствознавці та рятувальники розшукують ведмедя, який у неділю ввечері втік з клітки в приватній садибі* (із журн.); *За словами мисливствознавця, одним із основних способів боротьби з браконьєрством є припинення продажу незаконних засобів лову* (з газ.).

МИСЛИВСТВОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Учення про мисливство. *Запозичивши досвід багатьох тисячоліть полювання, мисливствознавство увібрало в себе методи численних фундаментальних і прикладних наук* (з наук.-попул. літ.); *Метою дисципліни "Мисливствознавство" є формування в майбутніх фахівців теоретичних знань, умінь та практичних навичок ведення мисливського господарства* (з навч. літ.).

МИСЛИ́ВСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мисли́вець** і **мисли́вство.** *Андрій Степанович тут же розповів про кілька мисливських пригод, коли полюють на ведмедів* (Б. Антоненко-Давидович); *Перший сніг нагадав Вікторові дитинство. Заглядання в вітрину мисливської крамниці на Олександрівській, за музичною школою* (Олекса Ізарський); *Петро Антонович почав оповідати свої мисливські пригоди* (М. Олійник); // Який застосовується в мисливстві, належний мисливцям. *Коли чує* [поет], — *гомін, крики, Десь мисливські сурми грають, Чутно разом, як собачі Й людські голоси лунають* (Леся Українка); *У витягнутій вперед руці він тримав поводок мисливського собаки, в правій — ремінець. З підперезаного величезного живота звисав важкий ягдташ, повний дичини* (О. Довженко); *У гущавині зелені траплялися альтанки, мисливські хатки* (Ю. Смолич); // Власт. мисливцеві, мисливцям; такий, як у мисливця. *До будки сторожа біля пристані підходить зв'язковий. У нього легка мисливська хода, на ногах шкарбани* (Ю. Яновський); *Серце Максимове чомусь нагло затіпалось, у ньому на мить прокинувся мисливський чортик* (І. Багряний); — *Підтримайте колектив, товаришу Хаблак, відмежовуватись неетично,* — *авторитетно проказав Гуляйвітер. У його пристрасній мисливській натурі теж починало бродити* (В. Дрозд); — *Якщо вживати мисливську термінологію, то вас використовували для ловів на живця* (О. Авраменко, В. Авраменко).

Мисли́вська брехня́ *див.* **брехня́; Мисли́вська рушни́ця** *див.* **рушни́ця; Мисли́вські (боло́тні) чо́боти** *див.* **чо́боти.**

△ **Сухі́ [мисли́вські] соси́ски** *див.* **соси́ска.**

МИ́СЛИ́МИЙ, а, е, *розм.* Який може бути, відбуватися; можливий. *Феденко досконало володіє всіма мислимими для піхоти видами зброї: гвинтівка, кулемет, гармата, міномет* (О. Левада); *Час грав проти нас, і ми мали — це давало нам чи не єдиний мислимий ще шанс — за всяку ціну форсувати події* (Н. Тихий); *За вузеньким і коротким передпокоєм відкрилась нагло вражаюча панорама широких сходів, балюстрад, терас і галерей, що вели у всіх мислимих напрямках і у всіх можливих вимірах* (Ю. Іздрик).

МИ́СЛИ́МО, *розм.* Присл. до **ми́сли́мий.** *Хочу плакати і вити вовком, кусати подушку і водночас сміятися, дивлячись заплющеними очима на нетривкий образ у скупій пам'яті: мислимо торкаюся до тебе тремтячими пальцями* (А. Дністровий); // *у знач. пред.* [Н а с т а с і я Ю л і а н і в н а:] *Ви мені скажіть: мислимо це — молода дівчина їде не куди-небудь, а в самий Мінськ до молодого мужчини*

(Л. Смілянський); *Сіверяни не гомоніли тепер, — кричали, обурювались і навіть погрожували. Бо хіба ж мислимо... Та й де це видано? Відколи існує земля Сіверянська, жоден князь не нехтував так думкою поселян* (Д. Міщенко).

МИСЛИ́ТЕЛЬ, я, *ч.* Людина, здатна до глибокого філософського мислення. *Точно в два дні по тім він з'явився. Старанно одягнений, скромний, .. з чолом мислителя* (О. Кобилянська); *Шевченко був не тільки геніальним творцем слова, а й великим мислителем, чиє око бачило на багато-багато літ уперед* (М. Рильський); *Пилип Орлик — творець першої в Європі демократичної конституції, схваленої 5 квітня 1710 року, високоосвічена людина, визначний політичний мислитель* (Д. Павличко); *Уже майже неймовірним видається, що ще яких п'ятдесят літ тому мислитель рангу Камю міг уявляти письменника лікарем в ураженому чумою світі* (О. Забужко).

МИСЛИ́ТЕЛЬКА, и, *ж.* Жін. до **мисли́тель.** *На підставі творів С. Русової можна стверджувати, що мислителька схилялася до характерної для української філософії версії особи* (з наук. літ.); *Г. Пагутяк — не тільки письменниця, вона мислителька, яка постійно звертається до християнства як джерела не так літературності, як сенсу* (з наук.-попул. літ.); *Відома німецька мислителька написала книгу із символічною назвою: "Банальність зла"* (із журн.).

МИСЛИ́ТЕЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **мисленне́вий.** *П'ятнадцять років тому Струтинський казав, що в мене унікальний мислительний апарат* (О. Забужко); *Під впливом проблемності в студентів успішно розвивався мислительний аналіз виробничих ситуацій з майбутньої діяльності* (з наук. літ.); *Гайдеґґер пропонує зовсім інший мислительний хід* (з наук.-попул. літ.).

МИСЛИ́ТЕЛЬСЬКИЙ, а, е. Стос. до мислителя і мислення (у 1 знач.). *У книзі висвітлюється життєвий шлях І. Огієнка, його інтелектуальний світ, аристократизм, а також письменницька, ораторська, учительська, богословська та мислительська діяльність* (з наук. літ.); *Мислительський тип. Це люди з переважанням другої сигнальної системи, люди з вираженою здатністю до абстрактного мислення* (з наук.-попул. літ.); *Розуміння — мислительський процес, спрямований на виявлення (з'ясування) істотних рис, властивостей і зв'язків предметів, явищ і подій дійсності* (з навч. літ.).

МИ́СЛИТИ, лю, лиш, *недок.* 1. Міркувати, зіставляючи явища дійсності і роблячи висновки. *Я вірив правді на землі, Я чесно мислив і трудився* (П. Грабовський); *Дотепер він був позбавлений потреби мислити, але вчорашня церемонія вже почала лягати тягарем відповідальності на плечі* (Р. Іваничук); *Я не знав, що йому відповісти. Не те що не знав, а просто в цю мить не міг нормально мислити. Все перемішалося в голові* (П. Запаренко); *— Це він так говорить. Страшенно повільно. Речення за реченням. Він мислить під час мовлення* (Ю. Андрухович).

2. *розм.* Те саме, що **ду́мати** 2. *— Їй-богу, Семен розумніший, ніж я мислив!..* (М. Коцюбинський); *— Про що, скажи, ти мислиш, воєводо? — Озвався князь* (М. Бажан); *Не можна примусити людину мислити так, як того хоче хтось інший* (М. Білкун); *— Мислю, що тобі, володарю всього, не слід руйнувати мосту* (І. Білик); // *з інфін.* Мати намір, збиратися робити що-небудь. *Ніхто й не мислив спати; про вечерю теж не було гадки* (М. Коцюбинський); *— Кажуть про нас, дорогі мому* [моєму] *серцю брати, що ви невдячні і неретельні: взяти гроші знаєте, а віддати і не мислите* (О. Маковей); *Остап відбив випад могутнього гусара, ледь ухилився від другого і почав відступати, парируючи удари, навіть не мислячи перейти у контратаку* (Д. Білий).

3. *кого, що.* Уявляти собі кого-, що-небудь. [А с я:] *Все мені здається, що той, хто написав цю сонату, мислив її не так!* (О. Іваненко); *"А що буде, як почнеться війна?" — і кожна вже мислить себе у бункері, в лісі, у бомбосховищі, на горищі, під водою* (І. Карпа).

МИ́СЛИТИСЯ, иться, *недок., безос.* 1. Бути в чиїйсь уяві; уявлятися, розумітися. *Що сталося в певному часі, те мислиться завжди В зв'язку з якимись людьми і якимось означеним часом* (М. Зеров); *Нині серйозно розглядається проект створення кіборга .. Такий "супермен" мислиться надзвичайно сильним, різнобічно розвинутим, наділеним новими розмаїтими почуттями* (О. Бердник); *Йому все менше й менше хотілося вертатися на кіш, мислилося інше життя, десь на слободі, при землі* (Ю. Мушкетик); *Коли він ішов такою ходою, йому добре мислилось і мріялось* (О. Чорногуз).

2. Пас. до **ми́слити.** *Розподіленим термін є тоді, коли він мислиться в певному судженні в повному обсязі, тобто термін буде розподілений, якщо думка, яку він виражає, стосується всього класу предметів* (з навч. літ.).

МИСЛІ́ТЕ, *невідм., с., заст.* Старовинна назва букви "м". *Бубонять, бубонять, бубонять: — Аз, буки, веді... зело, люди, мисліте, рци...* (М. Сиротюк); *За батьком старанно повторювала буковки (завмираючи від радощів, що вона їх уже знає) і донька, Прісенька його люба: — Людіє, мисліте, наш* (В. Чемерис); * Образно. *Звичаю Козацького наберешся, Та побачиш світа, Не такого, як у бурсі, А живі мисліте з товариством прочитаєш* (Т. Шевченко); * У порівн. *І мислиться — як мисліте в письмі — зиґзаґами нічного благоденства, і все, що маєш — зірку у пітьмі та ще в кишені усмішки на денці* (І. Андрусяк).

◊ **Писа́ти (випи́сувати) мислі́те** *див.* **писа́ти.**

МИ́СЛОНЬКА, и, *ж., нар.-поет.* Пестл. до **мисль** 1. *Виорала дівчинонька мислоньками поле* (з народної пісні); *Молодий отаман сидів, задумався та дививсь у воду — багато, мабуть, мав він собі мислоньок попередумувати!* (Марко Вовчок); *Востаннє, може, вп'юся, А мислоньки глибоко затаю... Піду в степи, у лузі загублюся* (М. Рильський); *Тільки з пісень, яких сотні переслухала й сама наспівувала, дізнавалась, як "всі мислоньки забирає", ані роздум, ані розсуд нічого-нічогісінько не діє* (О. Іваненко).

МИСЛЬ, і, *ж.* 1. *заст., книжн.* Те саме, що **ду́мка** 2. *Де праця наша стійна та тривка, Любов до краю щира та палка? Де мислі слід — художньо-творчі то́ми?* (П. Грабовський); *Рости, живи — і знай, що людська мисль, Що людська творчість — це найбільша мука, Найбільша радість на планеті!* (М. Рильський); *Відзначалися вони тільки пишним багатослів'ям і не мали сили в мислях* (П. Загребельний); *— Ну, молоде... а собі на умі... оно яка голова велика. Є де мислям усіляким розгулятися* (Ю. Винничук); // Здатність мислити. *Зберігало* [лице] *приховану під високим лобом світлу мисль, яка просвічувала крізь поважність моторошно величної задуми* (М. Бажан); *Весніє дух. І навесні, як щовесни, ясніє мисль* (І. Калинець); *Травень 1882 року. "Поганеньке тут моє життя, небоже, — раз у раз робота, котра вбиває мислі"* (Р. Горак).

2. *розм.* Те саме, що **ду́мка** 1. *Да вже пан Хмельницький добрі мислі собі мав* (з думи); *Хто зна за що, а чи не за ті мислі, які вмів Хюсам виписувати у своїх візерунках і за які зазнав смерті, — почалися паломництва до його могили* (Р. Іваничук); *Ноги аж гудуть від перевтоми, голова що тобі короба* [коробка] *порожня, всі мислі з неї повилітали* (П. Запаренко); *На хвильку маестро віддається польоту мислі* (Любко Дереш).

3. *розм., поет.* Те, чим заповнена свідомість; думка (у 3 знач.). *Визирала собі Настя славного парубка під свої мислі й побралася з ним* (О. Кониський); *Розійдіться, журні мислі; Не туманьте мого чола!* (П. Грабовський); *О тиха пристане робочого стола, Де ще на якорях дрімають вірні рими, Де мислі щоглами підносяться стрункими, Струмують образи, як понадводна мла!* (М. Рильський); — *А ти борися з мислями своїми, та гляди, щоб не змогли вони тебе... — А мислі таки змагали молодого жупана* (І. Білик).

4. *тільки одн., книжн.* Система переконань, поглядів, уявлень; світогляд. *Для того, хто хотів би обізнатися з рівнем перекладацької мислі і з станом перекладацької справи на Україні, досить було б прослухати нараду перекладачів* (О. Кундзич); *Особливо могутній творчий відгомін знайшла мисль, поезія і особа Сковороди у безсмертній творчості П. Тичини* (В. Козаченко); *Найбільшою радістю для мене було усвідомлення того, що моя мисль знаходить відгук, є стимулом для роботи самостійної думки моїх молодших товаришів* (з публіц. літ.).

◊ **(1) До ми́слі,** *зі сл.* б у т и, п р и п а д а т и *і т. ін., кому і без дод.* — подобатися, бути бажаним, приємним для когось. *Було б не рубати Зеленої вишні. Було б не сватати, Коли не до мислі* (з народної пісні); *Не до мислі було Чорноті те бажання гетьмана* (А. Кащенко); [А н т е й:] *Чи, може, то тобі якраз до мислі, що буде на позорищі стояти твоя подоба в домі переможця?* (Леся Українка); [П а р у б о к:] *Ну й що, що висватав? А як їй не до мислі?* (В. Мисик); *Прохання було графові до мислі; він одразу погодився і з сльозами на очах оддав дівчину тій панії, благаючи її добре про неї дбати* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); **Літа́ти (леті́ти, блука́ти) / полеті́ти (поблука́ти) дума́ми (гадка́ми,** *заст.* **ми́слю)** *див.* **літа́ти; Розтіка́тися ми́слями (ми́слію, ми́слю) по дре́ву** *див.* **розтіка́тися; (2) У (на) ми́слі (ми́слях)** — у думках. — *Він же вас увів у неславу, а я зовсім другу любов маю на мислях...* (П. Куліш); — *Можна було б прискіпатись і до трохи широких її брів, які я з начитаної наївності звав у мислі "соболиними бровами"* (Б. Антоненко-Давидович); *Крушачи кайлом ніздрюватий черепашник, він перебирав у мислях різні варіанти втечі* (В. Малик); *Митрофан раз по раз непомітно зиркав на брата, мовби вивіряв його, мовби виважував щось у мислі* (Ю. Мушкетик); *А вже дівчата в плахтах, у намисті, вінки пускають за водою вниз. А вже гадають, хто кому на мислі, а хлопці зносять до багаття хмиз* (Л. Костенко).

МИ́СЛЯЧИЙ, а, е. Який глибоко й самостійно мислить. *Тільки розумні, освічені, мислячі матері, сестри, жінки можуть виростити й виховати розумне, освічене й мисляче покоління* (П. Колесник); *Гельмінт був знайомий з професором вже кілька років, і той не мав сумніву, що перед ним — .. мислячий хлопець, здатний платити добром за добро* (О. Тесленко); *Се чоловік дуже добрий, мислячий і тихий, — також син бідних селян, не мав де жити, бо платити за нізащо, — ну і жиє* [живе] *у нас* (Р. Горак); *Я знав про ненадійність спроб ділитися сокровенним із жінкою, така вже їхня слабка вдача, — чоловік мислячий має на те зважати й по-розумному чинити* (Валерій Шевчук).

МИ́СНИК, а, *ч.* Полиця для посуду, іноді для продуктів у сільській хаті. — *Що се він усе закида, що якби йому повік з нами жити, га? — Не знаю, таточку, — сказала Галочка, ставивши на мисник то миски, то тарілки* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Голод — не тітка, зуби на мисник не покладеш* (Ф. Бурлака); *Данило скрадається до хати.., навпомацки знаходить на миснику хлібину* (М. Стельмах); *Вони стояли й дивилися. Перед ними висів різьблений мисник, заставлений дорогоцінним посудом* (Валерій Шевчук); *Скоса оглядаю житло: залізне ліжко під глухою стіною, три табуретки, столик біля вікна, невеличкий мисник біля дверей* (П. Запаренко); // Шафа з полицями для посуду. *Прийде мати з поля, всюди справно: понагодовано, понаповано, начиння перемите, і миски в миснику* (А. Свидницький); — *Та хоч би ж олією помастив* [хліб], *он у миснику в риночці* (А. Головко); *У чорному перекошеному миснику стояла ребром велика глиняна миска і пляшка без шийки* (Р. Андріяшик).

МИСО́К, ска́, *ч.* Зменш.-пестл. до **мис.** *Надходила остання хвилина. Пароплав наближався до зюйдового миска острова* (М. Трублаїні); *Але Кенгуру запримітив це місце по тому, що берег тут невеличким вузеньким миском видавався в море, і знайти це місце він міг би коли завгодно, будь-якої темної ночі* (О. Сизоненко); *Запорожці стояли на невеликому миску, що неглибоко вступив у води Сиваша, й відкопалися од степу шанцями* (Ю. Мушкетик).

МИ́СОЧКА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **ми́ска.** *Насамперед кожної страви потроху підносили мерцеві й ставили, де було місце, в маленьких мисочках і горнятах, тоді заходилися сипати й поминальникам* (І. Білик); *Стара зразу витягла з печі здоровенну макітру з варениками. І дівчатка кинулись їй на підмогу, втрьох вони поставили на стіл перед козаком. Ще й мисочку з медом* (Ю. Логвин); *Сьогодні вдень Катря послідню мисочку борошенця витрусила, щоб спекти сяку-таку перепечайку* [перепічку] (Панас Мирний); *Поряд стояв обшарпаний хлопчак, держачи в одній руці костур старого, а в другій — дерев'яну мисочку — милостиню брати* (В. Барка).

2. *бот.* Особливе утворення з частини листка або стебла, яке оточує основу плода або весь плід; пліска. *Показник стиглості плодів фундука — побуріння або пожовтіння мисочки* (з наук.-попул. літ.); *Плід дуба — горіх, оточений при основі мисочкою (жолудь)* (з навч. літ.); *Давав* [Сидір] *мені всілякі забавки з лісу: .. то мисочки від жолудів, то різнобарвні жолуді, то якісь блискучі камінчики.., котрі я складав і переховував, мов не знати яке добро* (І. Франко).

3. Основа маточника, відбудована бджолами або штучно виготовлена для вирощування бджолиної матки. *Перед роїнням бджоли будують на стільниках мисочки, а після відкладання туди маткою яєць відбудовують маточники* (з наук.-попул. літ.); *До сьомого дня личинка відкрита, на восьмий день бджоли її закупорюють у мисочку* (з навч. літ.).

МИ́СОЧНИК, а, *ч.* Майстер, який виготовляє миски. *Федір Чирвенко (1868–1919) — славнозвісний український гончар-мисочник і посудник, інструктор з гончарної справи, уродженець Опішного* (із журн.).

МИСТЕ́ЦТВО, а, *с.* 1. Творче відображення дійсності в художніх образах, творча художня діяльність. *Уже б тепер не вдав* [тесля] *різьби такої, хоч би хто й замовив, минулося... Тепер аби хоч як, хоч без мистецтва хліба заробити...* (Леся Українка); *Аристей назвав чудовиськ "грифонами" — тодішнім грекам ця назва була зрозумілою. Адже на той час у грецькому мистецтві вже сформувалося уявлення про грифона* (Ю. Винничук); *— Для того, щоби твір мистецтва був безсмертним, необхідно, аби він вийшов за межі людського* (Ю. Андрухович); *— Ну, кому скільки перепаде, якщо Золотий Кінь раптом знайдеться. — Та невже ти гадаєш, що ми його пиляти будемо?! Це ж витвір мистецтва! Він у музеї стоятиме!* (І. Андрусяк); // Галузь творчої художньої діяльності. *Кіно — це режисерське мистецтво, автор сценарію є лише допоміжним виконавцем* (Ю. Андрухович); *Зграйка школярів пробігла повз Шлойму до службового входу міського будинку культури, певно, на заняття якогось гуртка, може, й драматургічного мистецтва* (О. Ірванець).

2. *яке, чого.* Досконале вміння в якійсь справі, галузі; майстерність. *І вчені, і проповідники, і навіть учні академій та університетів охоче дискутували, щоб вправлятися у вищій техніці промовницького мистецтва та тонкощах логіки й казуїстики* (З. Тулуб); *Воронцов щоразу був у захваті від свого таджика, коли той керував боєм. Це було справжнє мистецтво, впевнене, завжди винахідливе, точне* (О. Гончар); *Рильський виявив у "Марині", крім прекрасного дару оповідача, мистецтво ліплення пластичних образів* (С. Крижанівський); *Іштван мав величезний досвід керування людьми та кораблями, досконало знався на мистецтві навігації* (О. Авраменко).

Акаде́мія мисте́цтв *див.* **акаде́мія; Майстри́ мисте́цтв** *див.* **ма́йстер; Си́нтез мисте́цтв** *див.* **си́нтез; Храм мисте́цтва (мисте́цтв)** *див.* **храм.**

△ **(1) Кінети́чне мисте́цтво** — напрям сучасного мистецтва, що використовує т. зв. мобілі (споруди, які приводяться в рух вітром, водою, електрикою, силами магнетизму і т. ін.); кінетизм. *Не буде перебільшенням сказати, що віссю формотворень кінетичних мистецтв є видовище* (з наук. літ.); *Представники кінетичного мистецтва намагалися створювати рухомі конструкції, вдавалися до світлових ефектів* (з навч. літ.); **(2) Концептуа́льне мисте́цтво** — літературно-мистецький напрям постмодернізму, що оформився наприкінці 60-х — на початку 70-х рр. XX ст. в Америці та Європі. *Представники концептуального мистецтва звертаються до концептуальних об'єктів, що виступають у формі ідей чи проектів* (з наук.-попул. літ.); *Піар-технології зробили концептуальне мистецтво модним та дорогим і перетворили деяких його творців на гуру постіндустріального світу* (із журн.); **(3) Мисте́цтво для мисте́цтва <Чи́сте мисте́цтво>** — естетична теорія і художня практика митців, що не пов'язують художню творчість із суспільним життям. *Найдовше затримався доповідач над аналізом гасла "мистецтво для мистецтва", і тут з доказами його ми повинні цілком погодитися* (І. Франко); *Хто знає навіть поверхово біографію І. Багряного, тому ясно, що 1944 року він аж ніяк не міг перейматися поезією Юрія Клена, не було ні часу, ні причин на гостро негативну позицію проти визнавців "мистецтва для мистецтва"* (О. Шугай); *Ось, наприклад, я від сімнадцяти років до двадцяти двох. Себто у студентські свої літа. Поет-нонконформіст, прихильник чистого мистецтва, шанувальник старого малярства і найновішої рок-музики* (Ю. Андрухович); **(4) Монумента́льне мисте́цтво** — вид образотворчого мистецтва, що включає архітектурні та скульптурні монументи, настінні розписи, мозаїку і т. ін. *Вражає монументальне мистецтво скіфів. Це насамперед кам'яні скульптури — зображення скіфського прабатька у вигляді суворого воїна* (з наук. літ.); *М. Л. Бойчук — визначний український живописець-монументаліст і педагог, один з основоположників українського монументального мистецтва* (з наук.-попул. літ.); **(5) Образотво́рче** *(рідше* **зобража́льне, зобра́жувальне) мисте́цтво** — мистецтво, що втілює художні образи на площині та в просторі (живопис, графіка, скульптура і т. ін.). *Апокрифи вплинули і на зображувальне мистецтво, зокрема на іконографію. Так, на іконі "Благовіщення" Богородиця часто зображена не в палаті, де вона читає Святе Письмо, а біля криниці* (з наук. літ.); *Характерною особливістю теоретичних орієнтирів дослідників доби Відродження є їхній пильний інтерес до феномену зображальних мистецтв* (з навч. літ.); *Це був момент, коли юнак опинився на роздоріжжі і не знав, чому віддати перевагу: літературі чи образотворчому мистецтву* (Б. Лепкий); *Добре було б посприяти робітникам з малярськими здібностями увійти в образотворче мистецтво, співакам — у консерваторію, оперу тощо* (Б. Антоненко-Давидович); *Які ж то були книги? Крім історії Російської імперії Карамзіна, .. крім книг з історії образотворчого мистецтва, тут були книги і релігійного змісту* (Б. Левін); *Шура попросила гостя провести її до Музею образотворчого мистецтва, де вона працювала вже п'ятнадцятий рік* (Олекса Ізарський); **(6) Прикладне́ мисте́цтво** — мистецтво, творами якого є художньо оформлені предмети практичного призначення. *Після певної перерви, що була зумовлена нігілістичним ставленням до кустарної промисловості взагалі, в останні десятиліття попит на плетені вироби відчутно зріс. Як витвори прикладного мистецтва вони користуються широкою популярністю* (з наук.-попул. літ.); *Того ж дня, повернувшись з виставки, вона через Інтернет замовила собі купу книжок з прикладного мистецтва* (І. Роздобудько); *Тепер готелик .. мав дуже обмежену кількість кімнат, що радше скидалися на експонати виставки прикладного мистецтва, ніж на житлові апартаменти* (І. Карпа); **(7) Просторо́ві мисте́цтва** — умовна назва образотворчого мистецтва й архітектури. *Просторові мистецтва умовно й відносно поділяють на образотворчі й необразотворчі* (з наук.-попул. літ.); *Сучасне мистецтвознавство — синтетична наука, у якій історично склалися такі головні галузі: загальна теорія мистецтв, просторові мистецтва (живопис, скульптура, архітектура), музикознавство, театрознавство* (з навч. літ.); **(8) Садо́во-па́ркове мисте́цтво** — мистецтво створення садів, парків та інших озеленюваних ділянок. *У садово-парковому мистецтві природний рельєф і рослинність поєднуються з архітектурою* (з навч. літ.); *Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка — науково-дослідна природоохоронна установа, єдина пам'ятка садово-паркового мистецтва XX століття в нашій країні* (із журн.); *Усі парки над схилами Дніпра є пам'ятками садово-паркового мистецтва* (з газ.); **(9) Станко́ве мисте́цтво** — термін, яким визначають твори образотворчого мистецтва, що мають самостійний характер (у живописі — картина, у

скульптурі — статуя, погруддя і т. ін.). *У зображенні постатей святих у мініатюрах галицько-волинської школи поступово посилюється вплив станкового мистецтва та настінних розписів* (з навч. літ.); **(10) Танцюва́льне мисте́цтво** — те саме, що **хореогра́фія.** *Мета фестивалю — репрезентація музики, літератури, театрального й танцювального мистецтв, ремесел і кулінарії різних народів світу* (із журн.); *Якщо ви вирішили освоювати ази танцювального мистецтва, вам не завадить познайомитися з видами танцювальних напрямів, які пропонують сучасні фітнес-клуби* (з газ.); **(11) Хорове́ мисте́цтво** — мистецтво колективного виконання вокальної музики. *У Київській Русі центрами хорового мистецтва були монастирі та княжі двори* (з наук. літ.); *"Бурлака" — відомий український хор у Великобританії, що популяризує українське хорове мистецтво в країнах Європи й Америки* (з наук.-попул. літ.); *Історія чоловічого співу в Україні має давню історію й тісно пов'язана з історією церкви, тож очевидно, що в радянський період цей напрям хорового мистецтва не міг розвиватися* (з газ.); **(12) Ювелі́рне мисте́цтво** — виготовлення прикрас, предметів побуту та культу з дорогоцінних металів. *Яскравий сплеск ювелірного мистецтва спостерігається в останній чверті II тис. до н. е., і пов'язаний він великою мірою з міграцією фрако-іллірійських племен у Прикарпаття, Подністров'я та Правобережну Україну* (з навч. літ.); *У 1971 р. у скіфському кургані Товста Могила український археолог Б. М. Мозолевський знайшов золоту пектораль IV ст. до н. е. — справжній шедевр стародавнього ювелірного мистецтва* (із журн.).

МИСТЕЦТВОЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Фахівець із мистецтвознавства. *Про художників у нас пишуть мало, а коли й пишуть, то здебільш фахівці-мистецтвознавці у своїх фахових виданнях* (Л. Первомайський); *Вона познайомила з Йосипом свого батька. Батько відрекомендовувався як мистецтвознавець, як музейний працівник* (Б. Харчук); *На сусідній лавці примостився скромний мистецтвознавець і пильно вглядається в червону обкладинку щойно придбаного Янніса Ріцоса* (В. Стус); *З часом, коли Яніна стала набувати знаності й навіть популярності в певних колах волинської та галицької богеми і мистецтвознавців, цю манеру назвали своєрідною, властивою лише їй* (В. Лис).

МИСТЕЦТВОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Наукові дисципліни, що вивчають різні види мистецтва (перев. образотворчого). *В українському мистецтвознавстві до цього часу бракує наукових розвідок як загального корпусу, так і окремих гілок народного мистецтва* (з наук. літ.); *Після того як пан професор, трошки поманіжившись, дасть згоду (ніколи ще не відмовляв!), уже, так би мовити, на десерт, докладкою* [додатком] *до основної страви, — ще й пристроїти мені Юлічку до себе на заочний на бакалавра мистецтвознавства* (О. Забужко); *Редька мало петрала що в археології, що в мистецтвознавстві, що в спелеології, якщо тут бодай щось мало до неї стосунок* (І. Карпа); *Як і більшість людей, що своїм фахом обирають мистецтвознавство, Теобальд — людина творча* (Н. Сняданко).

МИСТЕЦТВОЗНА́ВЧИЙ, а, е. Стос. до мистецтвознавства. — *Ні, у мене немає професії, — відверто зізналася я. — Закінчила мистецтвознавчий факультет, який дає позірні знання й сяку-таку ерудицію, та не дає спеціальності* (В. Шкляр); *Його* [митця] *камені — як різьблені, так і звичайні — це орієнталізм. От тільки у випадку з різьбленими каменями можемо це доводити мистецтвознавчими шляхами* (Ю. Андрухович); *Кому тут потрібні, осліплена жіночко, твої мистецтвознавчі потуги? Невже ніколи не відчуваєш абсолютної байдужості пролетарської Мічурівки до своїх напівлюбительських, напівпрофесійних візій?* (С. Процюк); *Окрім мистецтвознавчих, Теобальд має ще два різновиди творчих амбіцій — поетичні та музичні* (Н. Сняданко).

МИСТЕ́ЦЬ, тця́, *ч.* Те саме, що **мите́ць.** *Великий мистець був Менандр; .. під його руками каміння німе оживало і мармур неначе аж дихав, і мідь ворушилась, слонова кість і дерево всяке, і глина — усе воскресало у постатях дивних* (Дніпрова Чайка); *Сама й виліплю, з гіпсу. Або, ще ліпше, з каменю витешу. Правда, в цьому буде, м'яко кажучи, певна гіперболізація... Зате — який авангард! Над усі авангарди. А що мені? Тепер я — мистець! І маю право на самовираження* (Г. Тарасюк); *Ніщо не зрівняється з архітектурою і мозаїкою сміттярки, кожну деталь якої виношували невидимі мислителі і мистці...* (Ю. Винничук); *Тільки що Христя намірилася стрибнути, а Кравченко ззаду так її і підхопив під руки, так і зніс на повозку, аж Христя усміхнулася. — О, та ви ж і мистець свого діла! — сказала вона* (Панас Мирний).

МИСТЕ́ЦЬКИ. Присл. до **мисте́цький** 1. *Ніякі митці не вигадають оригінальних слів. Вони лише можуть мистецьки створити комбінацію їх* (Олесь Досвітній); *Знов його .. голова сновигала між кіньми й конокрадами, і знову його знівечене око, до половини засноване кривавими прожилками, мистецьки вибирало розкішну породу* (М. Стельмах); *На широкій, справді мистецьки зробленій роговій дощі збереглися лише невиразні барвні плями* (П. Загребельний); *Будинок старий, багато разів реконструйований, а перший поверх, і зокрема кабінет, лишився недоторканим. У ньому була ліпна стеля.., якісь труби, різьблені дубові стіни, різьблені лутки вікон — усе міцне, розкішне, мистецьки довершене* (Ю. Мушкетик).

МИСТЕ́ЦЬКИЙ, а, е. 1. Стос. до мистецтва, до відображення дійсності в художніх образах; художній. *Мистецькі стилі є тільки висловом архітектури душі їхніх творців і будови середовища, що їх сприймає* (Б.-І. Антонич); *Він, цей посуд, означає зниження технічного й, одночасно, мистецького рівня, крок назад, а не вперед в розвитку керамічного виробництва* (В. Домонтович); *Життєрадісність Юрія Івановича відбивається на його мистецькій роботі* (М. Томчаній); *Іноді бракувало такого змалювання людських характерів, настроїв і ситуацій, коли мистецький твір видається переконливішим за саме життєве явище* (Є. Доломан); *То, може, припустив Філіп, його мати була відзначалася тією особливою вродою, для якої художники ще не винайшли відповідних мистецьких засобів, щоб бодай у загальних рисах передати її мазками фарби на полотнищі* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Який становить собою елемент мистецтва. *Тонка шия вгиналася під разками кольористого намиста й дукачів. Блискучою хвилею спадали вони .. на білу тонку сорочку з мистецьким вишиванням* (Б. Грінченко); — *Там мистецьке ліплення, ідіоти! Попсуєте! Он туди його! Ось так* (П. Загребельний).

2. Стос. до діяльності в галузі мистецтва. *Містечко не спало, охоплене молодечим передчуванням свята: наближався щорічний мистецький фестиваль* (О. Забужко); *Те-*

пер слово "академія" вживається для позначення наукових, навчальних та мистецьких закладів (з навч. літ.); // Стос. до творів мистецтва; який складається з творів мистецтва. *Тонкий дослідник Шевченкової мистецької спадщини Ол. Новицький стверджував, що, попри своє схиляння перед великим Брюлловим, учень виявляв доволі самостійності* (І. Дзюба); *Мистецькі колекції членів родини Терещенків склали основу сучасних Музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків і Київського музею російського мистецтва* (з наук.-попул. літ.).

3. Стос. до митця, діяча мистецтва. *Громадськість (мистецька) прийняла фільм* ["Звенигора"] *з захопленням* (О. Довженко); *Навіть камінь радується в мистецькій руці скульптора!* (О. Бердник); — *Ми нерідко підтримуємо дітей з мистецькими обдаруваннями з соціального дна* (Є. Кононенко); // Власт. митцеві. *О, мистецьке славолюбство! З усміхом старий танцюра Згадує, як свій талан Уявляв він перед людом* (Леся Українка); *Багато розмовляла з Опанасом Заливахою. Стояли з ним у коридорі вагона, біля вікна, і говорили мало не всю дорогу. У нього могутній, глибинний і дуже сучасний розум. І не лише мистецький, а й науковий* (І. Жиленко).

4. Виконаний, здійснений з великою майстерністю; майстерний. *Леонід Семенович почав дзижчати ту "Азру", підроблюючись під Ватин голос .. Підроблювання вийшло дуже мистецьке й смішне* (І. Нечуй-Левицький).

МИСТКИ́НЯ, і, *ж.* Жін. до **митéць.** *Обдарувала музей відома мисткиня Катерина Росандіч-Кричевська, дочка Василя Кричевського* (О. Шугай); — *Я знаю одне: майже всі письменниці, художниці, мисткині, жінки-науковці самотні* (Ю. Винничук); *Поруч мисткинь, за двомісним столиком розсівся юнак із намертво нахмуреним чолом* (Любко Дереш).

МИСЧИ́НА, и, *ж., розм.* Невелика або не дуже гарного вигляду миска. *Вклав панотець півбуханця хліба та мисчину сметани з сиром* (А. Свидницький); *Біла рука старостихи гралася дерев'яною мисчиною, у якій був пісок для засипування* [засипання] *письма* (Юліан Опільський); *Вона метнулась у двері, а за хвилю принесла мисчину холодцю, а ще й пляшку в другій руці* (Валерій Шевчук); *Я швидко закалатала воду з принесеним малиновим соком, покраяла на скибки великі тверді грушки.., налила меду до малої мисчини — можна капати його на скибку грушки, запивати водою з малиновим соком* (С. Андрухович).

МИСЮ́РКА, и, *ж., іст.* Шолом, залізна шапка з кільчастою сіткою, яка накладалася на голову, шию і плечі воїна. *Ось крізь царський намет увійшов і Сомко з своєю старшиною — усі в панцирах і мисюрках* (П. Куліш); *Між шведськими частинами відділи польські, шляхтичі на конях, кожний в іншому вбранні, інша збруя, попадаються навіть сталеві шоломи й мисюрки* (Б. Лепкий); *Два бородаті здоровані в товстих мисюрках на головешках .. стояли, спираючись на довгі списи* (П. Загребельний); *На стінах висіли панцирі, мисюрки, шаблі, рушниці та пістолі* (Ю. Мушкетик).

МИСЯ́РА, и, *ж., розм.* Збільш. до **мúска.** — *Соли!* — *скомандував Кукулик.* — *Хапай той шмат, що на тебе дивиться!* — *і перший потяг з мисяри величезну сазанячу голову* (П. Загребельний); — *Оскільки сьогодні неділя, то сідай і ти з нами обідати. Гей, жінки, налийте панові підосавулу мисяру борщу та добру ложку подайте, а келих я вже сам знайду* (В. Чемерис).

МИТ, у, *ч.* Інфекційна хвороба коней (перев. молодих). *Типова форма миту характеризується лихоманкою, млявістю, втратою апетиту* (з наук.-попул. літ.).

МИ́ТАР[1], я, *ч.* Збирач мита. [М а р у с я:] *Усіх ти* [Бог] *приймаєш до себе, усіх горнеш під своє крило: і митар тобі дорогий, як і наймит послідній* (Панас Мирний); *Обоз наш величенький — саней на тридцять — вирушив в седмицю митаря і фарисея санною дорогою на Сопач, Сальне, Севськ* (Ю. Мушкетик).

МИ́ТАР[2], я, *ч., книжн.* Той, хто зазнає митарств. *Поет, що воліє прийняти всі прокляття на свою голову і віддає перевагу станові .. злидаря, обшарпанця, митаря, відлюдника, ченця, .. — рівний силою свого духу подвижнику і герою* (В. Барка); *Приїду сюди, заберу Мальву, й подамося до Самарської паланки. Все, митарю, кінчаться твої митарства* (Ю. Мушкетик); *Він знову виявився ізгоєм на власній землі, в'язнем власного гіпертрофованого сумління, митарем і жертвою наївної ідеї, затворником епохи, в якій жив* (Г. Тарасюк).

МИТА́РСТВО, а, *с., книжн.* Важкі переживання; страждання, муки. *Чи ще митарство? чи вже буде? Буде, буде, бо холодно, Мороз розум будить* (Т. Шевченко); // *перев. у мн.* Те саме, що **поневіря́ння.** *В самій Ялті купання погане.., а загородні митарства мені обридли* (Леся Українка); — *Чи не збираєтесь в похід на Україну? Знаєте, це не дурна ідея. Тепер транспорти дорогі, всякі труднощі і митарства, а так гуртами і гуртами і за який рік або за десять були б на Україні* (Б. Лепкий); *Володимир Іванович — так звали арештанта — розповів про свої митарства, які вивели його на сибірську етапну дорогу* (М. Сиротюк); — *Бідненька моя! Я рвався до тебе, та не міг приїхати.* — *Ждан не хотів розповідати про свої митарства, щоб не хвилювати дівчину.* — *Душа моя ніби відчувала, що тобі важко* (В. Малик); *Щось мені казало, що тепер у мене лиш дві дороги: дорога митарств, неприкаяної грішниці і блудниці або дорога обраниці ангельського саду* (М. Матіос).

МИТА́РСТВУВАТИ, ую, уєш, *недок., книжн.* Те саме, що **поневіря́тися** 1, 3. — *Другий рік, чуєш, Павле, митарствую. Другий рік нужу годую* (М. Сиротюк); *З майором Хаєцький став на близьку ногу, ще митарствуючи по Трансільванських Альпах* (О. Гончар); *Доки він митарствував коридорами влади, випрошуючи копійчину, в павільйоні, де рік тому він встиг відзняти сцени зустрічі князя Володимира з Мирком Любечанином, роботяги валили декорації* (Г. Тарасюк).

МИ́ТЕЛЬ, ми́телю *і* ми́тлю, *ч., діал.* Тепла лужна вода для миття або прання. *Наварять митлю, голову її* [Парасці] *змиють, сорочку чисту надінуть, приберуть її* (Ганна Барвінок); *В суботу ввечері Нимидора помила миски й ложки, змила добре мителем з лугу голову* (І. Нечуй-Левицький).

МИТЕ́ЦЬ, тця́, *ч.* 1. Той, хто працює в якому-небудь виді мистецтва. *З галереї загримів один із найбільш нестриманих вальсів віденського митця Штрауса* (І. Франко); *Греки досягли колосальних висот у мистецтві наслідування й копіювання форм природи, але їм було далеко до скіфських митців, які першими в світі, випередивши тисячоліття, сягнули і нині не перевершених еверестів* [вершин] *символізму, стилізації та абстрактного бачення світу* (І. Білик);

Дідусеві довелося вдосконалювати свою майстерність на неживих. І він був справді визначним митцем. Своєю майстерністю він перевершив би багатьох світових художників (С. Андрухович).

2. *на що, у чому, до чого, з інфін. і без дод.* Людина, обізнана, вправна у якій-небудь справі; майстер (у 3 знач.). *Рибалонька, митець усе в воді ловити, Бажаючи поймать* [піймать] *в'юнів, В Болото Вершу засторчив* (Є. Гребінка); *— Хіба біля громадського добра мало роботи? Іди до якого ти діла митець та й роби* (Панас Мирний); *Христя сказала: — Та ховайте* [гроші] *як слід. Бо тепер на ярмарки такі митці з міста наїздять, що незчуєтесь, як і витягнуть* (А. Головко); *— Та як ти вже кажеш, що всі жінки такі подільчиві і ти такий митець їх із розуму зводити, то, щоб тебе в честивості дружини моєї переконати, даю тобі голову на одруб, якщо вона тобі будь-коли на підмову дасться* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

◊ **Ма́йстер** *(рідше* **мите́ць, маста́к) на всі (вся́кі) шту́ки** *див.* **ма́йстер.**

МИТЕ́ЦЬКИ. Присл. до **мите́цький** 2. *В невеликій, чепурній молдуванській хаті .. сичала на столі бензинка, а на ній шкварчала яєчня, яку митецьки вмів пряжити Савченко* (М. Коцюбинський); *На стелі — мальовниче панно Ніколя де Куртейля "Амур та Психея", із центра якого спускається величезна люстра. Вона митецьки зроблена із паперової маси на дротяному каркасі і має вигляд бронзової* (з наук.-попул. літ.).

МИТЕ́ЦЬКИЙ, а, е. 1. Стос. до митця, митців (у 1 знач.). *— У мене в Петербурзі є один знайомий музика. Я до нього одішлю .. І вашу п'єсу надрукують, безпремінно надрукують... Багато знайдеться рук узятися за таке митецьке діло...* (Панас Мирний); *Якщо стипендія послужить тим засобом, який віднадить Лопатинського від митецької кар'єри, то я гаряче рекомендую його на одержання такої (!) стипендії* (І. Франко); *Без домовлення, інстинктово, відкладено було розмову про воєнні прогнози і — з ними пов'язану — долю митецької спадщини Вовченка* (Олекса Ізарський); *— А от же бачу, що по-справжньому митецькі твори у мене не виходять. А так хотілося б. — Освіти тобі бракує, ось чого* (Н. Околітенко).

2. Власт. митцеві (у 2 знач.); майстерний (у 1 знач.). *О, треба бути смілим, Щоб попишатися таким митецьким стрілом!* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

МИ́ТИ, ми́ю, ми́єш, *недок., кого, що.* 1. *також без прям. дод.* Очищати від бруду водою, водою з милом або іншою рідиною. *В кухні на столі стояв потухлий уже самовар, а Зінька мила склянки, стоячи проти вікна* (А. Головко); *На подвір'ї, коли перед обідом Дьяконов стає мити руки, дітвора навперебій кидається зливати йому з кухля* (О. Гончар); *Звівшись мити тарілки, вона стала сама собою, і я з спокійним серцем почав знімати шкурки із зайців, яких приніс від Окільнюків* (Р. Андріяшик); *— Навіщо ви казали восьмикласникам, що руки мити шкідливо?* (Любко Дереш); // *розм.* Прати (білизну, одяг і т. ін.). *Олександра пекла хліб, варила страву, мила сорочки дітям і не мала часу й спину розігнути* (М. Коцюбинський); // Відділяти що-небудь від чогось промиванням, виділяти що-небудь у чистому вигляді; промивати (у 2 знач.). *Я бачив, як пшеницю мили: То щонайкращеє зерно У воду тільки плись, якраз пішло на дно, Полова ж, навісна, пливе собі по хвилі* (Є. Гребінка); *Крупи готували до варіння по-різному: пшеницю мили, гречку підсмажували до золотавого кольору* (з наук.-попул. літ.).

2. Обдавати водою яку-небудь поверхню; обмивати (у 1 знач.). *Дніпро берег риє-риє. Яворові корінь миє* (Т. Шевченко); *Ріка обабіч миє береги, Махни у радості веслом або рукою — Вже й берег, трави, квіти навкруги* (П. Воронько); *Вода — ворог підступний. Миє і миє берег, підкопується під нього, і раптом обвалюється з кручі добрячий шматок землі* (О. Сизоненко); *А там, внизу, вода свій берег мила, і весни починалися із зим* (М. Вінграновський); // Робити мокрим, вологим; поливати. *Вона б'ється головою об стіл, голосить і миє сльозами .. чорні руки* (М. Коцюбинський); *Бронзовий осміх пам'ятника миють дощі й негода* (Ю. Яновський); *Лиш на оборі дощі миють перевернену бочку від квашених огірків* (М. Матіос).

(1) Ми́ти / поми́ти ха́ту (кімна́ту, каза́рму *і т. ін.)* — водою змивати з підлоги бруд у хаті, кімнаті і т. ін. *Хату миє* [Олена], *столи, лавки, мисники змива* (Г. Квітка-Основ'яненко); [К и р и л о:] *Спершу крамницю мив* [Храпко] *та на побіганках був, а далі грамоти вивчивсь, у приказчики* [прикажчики] *посунувсь* (Панас Мирний); *У Святвечір зранку не вивели солдатів на муштру, а наказали чисто прибрати й помити казарму* (З. Тулуб); *Бригада батьків доводила "до кондиції" корпуси табору — мили приміщення, фарбували вікна, двері, виправляли різні технічні недоробки* (В. Нестайко).

△ **(2) Ми́ти зо́лото,** *спец.* — промиваючи пісок, у якому є крупинки золота, добувати останнє таким способом. *— Ви знаєте, він щомісяця міняв роботу. То він миє золото в Клондайку, то, дивись, товариші з Техасу пишуть через два тижні, що він найнявся пасти бики* (М. Йогансен); *Уже три роки живе тут дід, миючи золото на тайговій річці* (О. Донченко); *— Далі знову тайга, де ми мусимо знайти спуск у якесь урочище. Ось там, на його дні, тече та сама ріка, на берегах якої можна ставати табором і починати мити золото і збирати самородки в пелену* (А. Кокотюха); *Ледве мені виповнилося сімнадцять, я таки втік з дому. Пішки дістався аж Камчатки, вступив до артілі, що мила золото* (І. Роздобудько).

◊ **(3) Но́ги ми́ти** *кому, жарт.* — з радістю виконувати чиюсь волю, бути відданим комусь; прислужуватися, годити. *— Вона молода в мене ще .. Їй ще тільки сорок дев'ять і два місяці, а мені оце восени п'ятдесят сім буде.. Ну, як на іншу, то вона б мені хоч і лисий там, і все — ноги мила б* (Григір Тютюнник); *Дівкою була поривчаста, різка і горда, а зараз сама себе не впізнає, стала покірною, лагідною й тихою. Ноги мила б чоловікові, та його нема* (М. Циба); *Відчувала — цей хлопець цілий вік був би вірним, як казали в них, на руках би носив, ноги мив і воду випивав* (В. Лис); **Перемива́ти (ми́ти, переме́лювати, перетира́ти** *і т. ін.)* **/ переми́ти (перемоло́ти, перете́рти** *і т. ін.)* **[усі] кісточки́ (кістки́)** *див.* **перемива́ти; Рука́ ру́ку ми́є** *див.* **рука́; (4) Хоч го́лову мий** — дуже рідкий, пісний, несмачний і т. ін. (про страву). *Борщ, як кажуть, хоч голову мий* (з переказу); *— Звиніть, пане полковнику, борщ такий, що хоч голову мий, — бідкалась Соломія* (В. Чемерис).

МИ́ТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **ми́ти.** *І покої не мазані* [у сотника], *І сволок не митий, І челяді нема дома* (Т. Шевченко); *Нашвидку, тремтячи, пригладив він розкошланий на голові чуб і, застібнувши на грудях розхристану, давно*

не миту сорочку, прожогом кинувся в кімнату (С. Васильченко); *Річка наша — чиста й весела, вислана білим, митим-перемитим піском* (А. Дімаров); *Розривається серце за тим Одіссеєм розумним. Він-бо, нещасний, від любих далеко на хвилею митім Острові терпить біду* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

2. *у знач. прикм.* Який помився, умився. *Я не митий, не голений. Голодний, хворий, виснажений... А мені відмовляють скрізь, куди не звернуся* (М. Андрусяк).

Ми́та ха́та *див.* **ха́та.**

МИ́ТИСЯ, ми́юся, ми́єшся, *недок.* 1. Мити себе (обличчя, руки, тіло); умиватися, обмиватися (у 1 знач.). *Увесь вечір Маруся .. мисники змивала, піч мазала, милася* (Г. Квітка-Основ'яненко); *У трофейних бочках з-під пального грілася вода, голі — як мати родила — бійці милися на сонці* (О. Гончар); *— Глянь, це я в офіцера свиснув, коли той вранці митися вийшов* (К. Гриб); *Вона довго милася, і робила сніданок, і виходила на ґанок курити, і хотіла говорити зі всіма* (С. Андрухович).

2. Ставати мокрим, вологим від води або іншої рідини; обливатися (у 1 знач.). *Квіти миються росою* (О. Олесь); * Образно. *В Ташані вода як синькою розведена, і сині хмари киплять у ній, миються гнівною хвилею* (Григорій Тютюнник).

3. Пас. до **ми́ти** 1. *Фарбується* [Біла Церква], *білиться, миється...* (Остап Вишня); *Скінчився запас води: протягом багатьох мертвих днів у домі наповнювалися ванни, мився посуд* (С. Жадан).

◊ **Облива́тися (умива́тися, залива́тися, ми́тися,** *рідше* **обсипа́тися** *і т. ін.)* / **облúтися (уми́тися, зали́тися,** *рідше* **обси́патися** *і т. ін.)* **[гірки́ми (гаря́чими, бу́йними** *і т. ін.)***]** **слі́зьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю)** *див.* **облива́тися; Облива́тися (умива́тися, обмива́тися, ми́тися** *і т. ін.)* / **обли́тися (вми́тися, обми́тися** *і т. ін.)* **[крива́вим (гірки́м, сьо́мим** *і т. ін.)***]** **по́том** *див.* **облива́тися.**

МИ́ТКА, и, *ж., діал.* 1. Ганчірка для миття посуду. *На кухні Тимко повзав по підлозі й миткою .. згрібав борщ у баняк* (Любко Дереш); * У порівн. *Герман станув на місці мокрий, як митка, задиханий, змучений — властиво не станув, а впав, мов горстка, під ялицю, ледве дишучи* (І. Франко).

2. *перен.* Те саме, що **плітка́рка.** *Вона жахлива митка.*

3. *перен.* Розпусна жінка. *Тепер він був сам не свій. Тричі він назвав паню Льору миткою, стервом і червоточиною* (І. Франко).

МИ́ТНИЙ, а, е. Стос. до мита. *Я залишився сам на сам з промерзлим і півосвітленим летовищем, його котами, своїми валізами, злими ранковими прибиральницями, прикордонними і митними службами* (Ю. Андрухович); *Такі види контролю, як митний, санітарний, ветеринарний, екологічний, належать до адміністративного нагляду* (з наук. літ.); // Розташований у межах, навколо митниці. *Старший .. уважно глянув на митний майдан. Під розлогим деревом, обвішаним китицями зелені, окружений простолюддям, торчав* [стирчав] *якийсь темнолиций, обгорілий незнаними жарами чоловік* (К. Гриневичева); *Закон забороняє ввозити на митну територію України, виробляти, реалізовувати, застосовувати та рекламувати пестициди до їх державної реєстрації* (з навч. літ.); // Який працює на митниці. *Більших мучителів з веселими на лицях усмішками, як шепетівські митні службовці, я не бачив...* (Остап Вишня); *Сміт народився і виріс у родині митного чиновника, хліборобство ніколи не привертало його уваги* (М. Руденко); *Приплили до Царягорода* [Царгорода] *десь дня дев'ятого чи десятого серпня, а грецький митний воєвода як поставив нас у Суді (це так зветься Боспорська протока), то наче й забув про нас* (І. Білик); // *у знач. ім.* **ми́тне,** ного, *с., заст.* Мито. *Базар нагадував справжній ярмарок. Мусій .. вже прицілювався, де стати, коли тивун, який збирав митне, зупинив йому коней* (П. Панч).

△ **Ми́тна деклара́ція** *див.* **деклара́ція; Ми́тна полі́тика** *див.* **полі́тика; Ми́тне офо́рмлення** *див.* **офо́рмлення; Ми́тний бар'є́р** *див.* **бар'є́р; Ми́тний борг** *див.* **борг; Ми́тний збір** *див.* **збір; Ми́тний ко́декс** *див.* **ко́декс; Ми́тний контро́ль** *див.* **контро́ль; Ми́тний тари́ф** *див.* **тари́ф; Ми́тні дохо́ди** *див.* **дохі́д.**

МИ́ТНИК, а, *ч.* Службовець, який збирає мито. *Заробляли не тільки воєводи, митники, крамарі й міняйли, але й човнярі, шинкарі й усі, хто давав подорожнім притулок* (З. Тулуб); *А назустріч нам вийшла родина мого дядька. І всі нас вітали. І плакали від радості. І митники нас не доглянули. І пронесли ми під одягом багато разків бурштинового намиста* (Ю. Логвин); *На летовищі тебе зустрічають .. митники, котрі закономірно не проявляють до тебе жодного інтересу* (С. Процюк); *Коли мій знайомий зрозумів, яку саме "Галіцію" має на увазі митник, то теж перейшов на ламану іспанську і послав невігласа під три чорти, мужньо ризикуючи викликати обурення останнього* (Н. Сняданко).

МИ́ТНИЦЯ, і, *ж.* Установа, що здійснює контроль за провезенням товарів через кордон і за їх оподаткуванням. [Юда:] *Був там митар посеред них. Так що ж, не все одно на митниці сидіти чи ходити за хлібом жебраним? — однака честь!* (Леся Українка); *Виникла потреба в деяких формальностях, отих, котрі поки що переслідують пасажирів по всіх митницях світу* (О. Гончар); *Самих тільки газет зібралося стільки, що я потерпав: чи не присікаються до мене десь на кордоні, на митниці? Мовляв, із якою метою везеш?* (О. Шугай); *Як він вже пояснив Олесі, він працював з готівкою. І тоді, як провів Олесю, поїхав знову до однієї з тих ваших країн. Його зупинили на митниці і відразу знайшли ту готівку* (В. Кожелянко); // *розм.* Співробітники такої установи. — *Спробує митниця затримати його валку, вимагаючи мита* (З. Тулуб).

МИ́ТО, а, *с.* 1. Податок, сплачуваний за перевезення товарів через кордон; грошовий збір, стягуваний відповідними органами за здійснення державного контролю, обліку, реєстрації чого-небудь (яких-небудь операцій, деяких видів діяльності), за видання спеціальних дозволів на що-небудь. — *Тепер на самому хлібі землевласник не проживе: американська пшениця і високе німецьке мито на хліб підрубали нас на пні* (М. Стельмах); *Руські купці мали платити мито в торгівлі з Візантією* (Р. Іванченко).

2. *заст.* Те саме, що **пода́ток.** *Він, ідучи за приміром інших бояр, поставив на дорозі величезну рогачку і жадав від проїжджих для себе мита* (І. Франко); — *Що, з вами княжий тіун попхався? — Повіз гроші боярину за камінь. — Певно, що й чернігівському князю мито відкинули* (Ю. Логвин).

△ **(1) Антиде́мпінгове ми́то** — мито, яке стягують за продаж експортованих товарів за цінами, нижчими від світових або від внутрішніх цін держави-імпортера. *Якщо в результаті розслідування було встановлено факт демпінгу, то країна може ввести спеціальне антидемпінгове мито*

(з навч. літ.); *Змінена ситуація на ринку дозволяє зменшити антидемпінгове мито для продукції двох підприємств української компанії* (із журн.); *Положення угоди про визначення квот, а також заяви до нього про незастосування антидемпінгових мит стануть хорошим захистом для українського експорту* (з газ.); **(2) Біржове́ ми́то** — грошовий збір з покупців цінних паперів за право здійснення біржових угод. *При сучасному розвитку біржових оборотів біржове мито становить суттєву статтю державних доходів* (з наук.-попул. літ.); *Розмір біржового мита — 1–3 % від суми укладеної угоди. Для постійних членів біржі воно дещо нижче* (з навч. літ.); **(3) Ввізне́ (і́мпортне) ми́то** — податок, який вилучає держава в осіб, які ввозять у країну товари з-за кордону. *У 1930 році, щоб підтримати місцевих виробників, влада США підвищила імпортне мито на 20 тис. товарів, спровокувавши торговельні війни* (з наук.-попул. літ.); *Підприємство з іноземними інвестиціями сплачує ввізне мито, яке обчислюється за митною вартістю майна, перерахованою у валюту України за офіційним курсом валюти України* (з навч. літ.); *Ви можете продавати своїх рабів де завгодно й кому завгодно, та спершу сплатіть ввізне мито* (О. Авраменко); *Порушення податкового законодавства полягає в несплаті ввізного мита, податків та зборів* (із журн.); **(4) Вивізне́ ми́то** — податок, застосовуваний перев. як тимчасовий захід для регулювання торгового та платіжного балансу країни. *Вивізне мито накладають лише деякі країни, насамперед на аграрні продукти й сировину* (з навч. літ.); *Вивізне мито нараховується на товари та інші предмети при їх вивезенні за межі митної території України* (з мови документів); **(5) Пате́нтне ми́то** — сума, яку стягують державні органи при видаванні патенту. *До основних методів реалізації державної інноваційної політики належить зниження державного патентного мита для індивідуальних винахідників* (з навч. літ.); *Об'єктами оподаткування патентними митами визнаються юридично значимі дії, пов'язані з патентами на винахід* (з мови документів).

МИ́ТРА, и, *ж.* 1. Головний убір вищого духівництва християнської церкви, який надівають під час богослужіння. *У два ряди виглядали лиця і в клобуках, і в митрах, і простоволосі* (І. Нечуй-Левицький); *В митрі діамантовій, з хрестом смарагдовим, в шаті, золотом вишиваній, схилив* [патріарх] *голову свою* (Остап Вишня); *У монастирській ризниці пахне ладаном, воском, горять свічки, .. перли на митрах горять, немов зірниці у святоіванську ніч* [ніч на Святого Івана] (Р. Іваничук); *Очі й голова Богородиці звернені до тих, хто молиться і кого вона захищає. На її голові — єпископська митра, на плечах — червоний із золотим орнаментом плащ* (В. Чемерис).

2. *іст.* Популярний у стародавньому світі головний убір. *Позаду верховного мага йшло ще двоє магів, які співали мідійську весільну молитву, ведучи попідруки перського царя, вбраного в золототканий каптан, золоті черевики та золоту митру* (І. Білик); *У Стародавній Греції і Стародавньому Римі митрою називали східний тюрбан, який носили, головним чином, жінки, а також деякі чоловіки* (з наук.-попул. літ.).

МИТРОПОЛИ́Т, а, *ч.* Вищий сан православних єпископів, а також особа, що має це звання. *Князь Михайло Михайлович Вишневецький був жонатий з дочкою волоського господаря Раїною Могилою, двоюрідною сестрою київського митрополита Петра Могили* (О. Стороженко); *Ще сто років — і вже останній великий будівничий і прикрашатель собору митрополит Рафаїл Заборовський наставив у Софії ось цей різьблений визолочений іконостас, зроблений карпатськими дуборізами* (П. Загребельний); *Він* [Ярослав] *скликає собор єпископів, на якому було обрано митрополитом не грека, а українця, письменника і проповідника Іларіона* (Г. Тарасюк); *Поет щойно готував себе до Великої Подорожі, пишучи і не відсилаючи дедалі розпачливіші листи на ім'я митрополита графа Шептицького з проханням про фінансову підтримку його майбутніх виправ* (Ю. Андрухович).

МИТРОПОЛИ́ТСТВО, а, *с.* Сан митрополита; діяльність митрополита. *За опір цариці Катерині та Синоду Павла* [Канючкевича] *скинули з митрополитства* (І. Огієнко); *Собор руських єпископів висвятив Іларіона київським митрополитом. Даних про його митрополитство після 1055 р. немає* (з наук.-попул. літ.); *24 березня 1633 р. Петро Могила отримав привілей на митрополитство від короля* (з навч. літ.).

МИТРОПОЛИ́ТСЬКИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **митрополи́т.** — *Сьогодні вранці я сиділа коло вікна, а митрополитський кухар ніс з торжка такого здоровецького коропа, що хвіст волікся по снігу* (І. Нечуй-Левицький).

МИТРОПОЛИ́ЧИЙ, а, е. 1. Прикм. до **митрополи́т.** *В Успенській церкві правиться митрополича служба Божа* (Р. Іваничук); *А пресвітер Григорій каже: — Свої не такі. Ольга просила митрополичого помазання! — Він розтлумачив, що то таке: — Хотіла, щоб цар звелів помазати її на царицю!* (І. Білик); // Признач. для митрополита, належний йому. *Проти самого митрополичого крісла висів великий, на цілий зріст, портрет Петра Могили* (І. Нечуй-Левицький); *Він був у золототканому митрополичому вбранні, з митрою на голові та з хрестом у руці* (А. Кащенко); *Реставраторам митрополичого будинку вдалося більше, ніж задумували* (із журн.); // Який перебуває на службі в митрополита. *Митрополичий хор співав гарно* (П. Кочура); *Дядько Півень стояв перед митрополичим чоловіком і покірно опустив голову* (Ю. Логвин).

2. Прикм. до **митропо́лія.** *Хоча офіційно Київ поки що не переставав бути митрополичою столицею, але протягом десятиліть лишався без церковної адміністрації* (І. Жиленко); *За Ярослава Мудрого Св. Софія стала митрополичим храмом, у якому архіпастир правив урочисті літургії* (з навч. літ.).

МИТРОПО́ЛІЯ, ї, *ж.* Церковно-адміністративний округ, яким відає митрополит. *Я говорю про те, що ще за імператора Льва Премудрого патріарх Фотій встановив на Русі християнську митрополію, але вже сто літ Русь і князі її не приймають цієї митрополії...* (С. Скляренко); *Од віку митрополія Київська перебувала під благословінням Вселенського патріарха Константинопольського* (П. Загребельний); *1590 року патріарх рукопоноложить в київські митрополити Іова Борецького, а також ще чотирьох єпископів для Київської митрополії* (В. Чемерис); *Київська митрополія — церковний округ, що до середини XV ст. об'єднував усі християнські громади, парафії, єпархії та здійснював канонічний контроль над духовним життям у Київській Русі* (з навч. літ.).

МИТРОФО́РНИЙ, а, е: **Митрофо́рний протоіє́ре́й** *див.* **протоієре́й.**

МИТТЄ́ВИЙ, а, е. 1. Який триває, існує лише мить; короткочасний, скороминущий. *Приходив* [Мічурін] *до неї* [природи] *вже не як узурпатор і воїн, який вимагав покори, а як .. мізерно дрібна її частка, скороминуща, майже миттєва в безупинному русі життя* (О. Довженко); *Радісно і трохи аж тоскно стало дівчині від цієї миттєвої зустрічі з капітаном* (О. Гончар); *Хлопці побачили, як щось майнуло над головою, почувся удар, миттєва боротьба двох людських тіл* (К. Гриб).

2. Який має відбутися, статися швидко, раптово. — *Облиш, облиш мою сумку — там цегли нема, — сміється Марися Павлівна, яку ця щира безпосередність хлопця, миттєва здатність його переноситись у стан безмежного захвату просто обеззброює* (О. Гончар); *Вовк тривожно блимнув очима — і Чіпка відчув миттєвий спалах загрози* (Д. Білий); — *Далеко не кожне запитання передбачає миттєву відповідь, Лу. Це саме той випадок* (Г. Вдовиченко); *Більшість воїнів є контрактниками або добровольцями. Вони мають незалежний характер і сильну психіку, здатні приймати миттєві рішення* (із журн.).

МИТТЄ́ВІСТЬ, вості, *ж.* 1. Властивість за знач. **миттє́вий.** *Зіткане з миттєвостей життя, з променів душі — людське творіння* (М. Сингаївський); *Отче Местивою, даремні твої слова про миттєвість людського життя! Воно вічне!* (Р. Іванченко).

2. Те саме, що **мить.** *Часом на якісь миттєвості пелена важкого сну відпливала кудись, і він тоді усвідомлював, що поруч нього сидить Джарія* (Ю. Логвин); *Все — лише миттєвості. І коли зникає усе, то на голому тлі особистості виявляється, як засніжене поле в сонячний день, холодна ясність, чистота холодної краси* (Ю. Покальчук).

МИТТЄ́ВО. Присл. до **миттє́вий** 2. *Як тільки вони завбачили, що їх менше, запал їхній де й дівався, і вони миттєво визнали за краще хутчій ретируватися од гріха подалі* (В. Чемерис); *В грудях забракло повітря, серце билося, чи не билося, не пам'ятаю. Миттєво згадала повчання дівчат і стала молитися* (М. Андрусяк); *Від крижаної води її руки миттєво почервоніли* (С. Андрухович).

МИТТЬОВИ́Й, а́, е́, *рідко.* Те саме, що **миттє́вий.** *Миттьове — житиме, мертве або напівмертве — хіба що животітиме* (О. Шугай); *Ніколи я не згадував про неї відтоді. Це було чисто звірине почуття, миттьова похіть* (Д. Гуменна).

МИ́ТТЮ, *присл.* В одну мить, дуже швидко. *Школярі сипонули в школу. Миттю посідали, випростались і затихли* (Б. Грінченко); *Серце Ігоря не витримало. Блідий, із стиснутими кулаками, він миттю перехопився через паркан і став перед хлопчиком* (М. Чабанівський); *Хлопець миттю збагнув, яку необережну фразу сказав, та вже було пізно* (Л. Дмитерко); *Кіт засопів і почав місити лапами груди господаря. Чоловік заплющив очі й миттю заснув, почуваючи себе у повній безпеці* (Г. Пагутяк).

МИТТЯ́, я́, *с.* Дія за знач. **ми́ти** 1 і **ми́тися** 1. *Вона, затримавшись з надто старанним миттям підлоги на веранді, забула прибрати в кімнаті цибатого, сивоусого художника* (В. Козаченко); *Ганна відкинулась на подушки хвилями своїх чорних, розпущених після миття кіс* (О. Гончар); *Зі стіни стирчить кран і зміїться голий шланг, призначений, мабуть, для миття худоби* (Ю. Іздрик); *Після ретельного миття й старанного відтирання він, піднявши руки, як це роблять хірурги перед операцією, ішов до місця, де збирався працювати* (Н. Сняданко).

МИТЬ, і, *ж.* Дуже короткий проміжок часу; момент (у 1 знач.). *Він нахилився вперед, витягнув шию і ловив вухом той клик машини довго, уважно, наче боявся пропустити з нього хоч одну мить* (М. Коцюбинський); *І коли на якусь мить холодні судоми трохи відпускали Омелька, сон зразу ж падав на нього теплою задухою* (Ю. Логвин); *Через якусь мить гетьман Виговський вже був у сідлі і далі холоднокровно командував боєм* (В. Кожелянко); *Я прокидаюся від власного крику, якусь мить тупо дивлюся в темряву, і тоді мене охоплює некерована радість: це тільки сон, тільки марево* (С. Андрухович); // *чого, яка.* Певний відрізок часу. *Важке зітхання з плачем вирвалось якраз у ту мить, коли зробилося тихо* (Панас Мирний); *Любіть Україну, як сонце, любіть, як вітер, і трави, і води, в годину щасливу і в радості мить, любіть у годину негоди!..* (В. Сосюра); *Карета мало не врізалась у візок, розлючений машталір змахнув ремінним батогом, щоб дістати Луку, але ту ж мить і Лука підвівся* (Б. Левін); *Так вони й стояли серед квіту бузку й шипшини, поки вдалині не засяяли фари. В ту ж саму мить він хутко відсторонився від неї* (Є. Кононенко).

Перемо́вчати хвили́ну (хвили́нку, мить *і т. ін.) див.* **перемо́вчувати.**

○ **(1) В одну́ мить <В оди́н миг (мент)> <У миг (мить) о́ка>,** *у знач. присл., перев. з дієсл.:* а) дуже швидко, миттєво; враз. *За димом палахнуло полум'я й обхопило клуню в одну мить* (І. Нечуй-Левицький); *Її жаль перекинувся в один миг у велику радість* (Л. Мартович); *Вихор в одну мить зсунувся на дно чагарника і швидко побіг проваллям до містка* (В. Кучер); *Це сталося в одну мить! — холодна вода бризнула їй аж під шию. Дівчинка зойкнула* (К. Гриб); *Вранці в неділю отець Новачук з синцями під очима відімкнув церкву. В один мент зійшлося все село* (Р. Андріяшик); — *Прошу! — патетично проголосив чоловічок і в одну мить вирішив подальшу долю пана Буслика, вручивши йому ножиці* (Ю. Винничук); б) за дуже короткий час. — *Бувайте певні, в один мент запобіжу тому лиху* (Марко Вовчок); *Вона поприбирала, повимивала, повичищала все чисто в хаті в одну мить* (І. Нечуй-Левицький); *Вона вдарила його ліктем у груди, аж він одхилився, вихопилася з рук і в одну мить вискочила на гору* (Б. Грінченко); *Стало вже запізно на будь-який опір, їх усіх разом з Тордом-молодшим було зім'ято, стоптано, знищено в одну мить* (П. Загребельний); *Марійка метнулася до потайного ходу, владно потягла за собою Івана... В мить ока вони опинилися за стодолою* (Г. Колісник); *Кожне серйозне рішення в бізнесі може в одну мить призвести до процвітання чи зробити банкрутом, як уже пощастить* (з газ.); **(2) За [яку́сь (одну́, коро́тку** *і т. ін.)***] мить (хвили́ну),** *у знач. присл., перев. з дієсл.:* а) протягом короткого відрізку часу; дуже швидко. *Скочив на сноповий віз Щербини, та й за якусь мить рання курява покрила і віз, і хлопця* (М. Стельмах); *Василь хотів багато чого згадати, він десь читав, що в людини, коли вона помирає, перед очима за одну хвилину пропливає всеньке її життя* (В. Шкляр); *Величезні, мов телята, три вовкодави за одну мить залишили від мого добротного кожуха саме дрантя* (М. Андрусяк); *Дивно, але щось змушує мене страждати: всередині за одну мить усе здригається, обвалюється, осипається, ніби картяний будиночок* (А. Дністровий); б) через корот-

кий відрізок часу, відразу після чого-небудь; тут же. *Зразу він наче не розчовпав, про що річ, але за мить страшна думка блиснула йому в голові* (М. Коцюбинський); *Щойно було ясно, тепло, ялиці та смереки стояли в голубому мареві, полонини пахтіли квітами, свіжо дихали травами. А за одну хвилину де все те й поділося!* (О. Бердник); *Дівчатка помчали до хати і за якусь мить вже бігли назад з полотняним згортком...* (Ю. Логвин); *Старий закусив нижню губу і за якусь мить лише неприродня* [неприродна] *блідість нагадувала: людина на межі зриву* (А. Кокотюха); *Чорного чаклуна враз охопило сліпуче полум'я, яке за коротку мить згасло* (О. Авраменко); в) безпосередньо перед чим-небудь; тільки що, щойно. *Ось підійшла вона — і зір у зорі тоне. А перед цим, за мить, я кляв її за муки* (В. Сосюра); *Чуття не зрадило мене: за якусь мить до того, як палець снайпера зігнувся на спусковій скобі, я повалився долілиць* (Л. Кононович); **(3) На [яку́сь (одну́, невели́ку** *і т. ін.)*] **мить (хвили́ну) <На моме́нт>,** *у знач. присл., перев. з дієсл.* — на короткий час; ненадовго. [Жирондист:] *Я часом тут оживав на невелику мить, і серце билось так, мов у живого* (Леся Українка); *Вона на момент розігнулась у струнку різьблену постать і знову нахилилась* (Олесь Досвітній); *Коли в дня гаморі хвилину знайдеш вільну, задумайся на мить про сонця марнотратство!* (Б.-І. Антонич); *На одну мить майнула думка: а може, піти в садок, на вулицю* (О. Донченко); *Дружинін зняв кашкета, витер з чола рукавом піт і на хвилину обперся на лопату передихнути* (Б. Антоненко-Давидович); *На якусь мить Глухов розгубився* (І. Рябокляч); *Ось і зупинка — всього лиш на мить* (Д. Павличко); **(4) Ні на мить (хвили́ну),** *у знач. присл., перев. з дієсл.* — зовсім, ніко́ли. *Затлівся присок дрібними зірками, та вогник не спалахнув ні на мить* (Леся Українка); *Ось уже й рів до половини завалений тією породою, і штанина на кочегарі затлілась, а він ні на мить не збавляє темпу* (П. Запаренко); *Я пройшов уже чималий шмат шляху, а його кроки ні на мить не змовкали* (Ю. Винничук); *У Буби, як вона встигла зрозуміти, рот не закривався ні на мить* (Любко Дереш); **(5) Тіє́ї ж ми́ті (хвили́ни),** *у знач. присл., перев. з дієсл.* — відразу ж, зараз же; одночасно з чимсь. *Маргарита вже хотіла вернутися додому. Та тієї ж хвилини почула за дверима чиїсь кроки* (Д. Бузько); *Несподівано виділився дівочий голос. Тієї ж миті він побачив Ясногорську* (О. Гончар); *— Але якщо виникне потреба, то ти відразу, негайно, терміново, тієї ж миті ці матеріали обнародуєш* (О. Тесленко); *Раптом я почув над самісіньким вухом пронизливий свист і голос Будки: — Вони вже тут! Тієї ж миті нас оточив знайомий гурт хлопців* (В. Нестайко); *Якби гуцули заграли на арфах, пекло розверзлося б ще тієї ж миті* (Ю. Андрухович); **(6) У (в) пе́ршу мить (хвили́ну),** *у знач. присл.* — зараз же, одразу ж після чого-небудь; спочатку (у 1 знач.). *В першу хвилину знайомства хіба вивернеш душу до краю й хіба все скажеш?* (І. Багряний); *Висунувшись з-під шинелі, Сагайда в першу мить не міг збагнути, де він* (О. Гончар); *В першу мить я не міг збагнути, що сталося* (В. Близнець); *У першу мить усі здавались однаковими, він не зразу звернув увагу на невисокого кремезного чоловіка років під сорок п'ять* (І. Білик); *А Макс і сам у першу мить не усвідомив, чого сіпнувся* (Люко Дашвар).

◊ **Сме́ртний час (кіне́ць) <Сме́ртна мить>** *див.* **час; У ту ж хвили́ну (хви́лю, мить)** *див.* **хвили́на.**

МИХА́ЙЛИК, а, *ч., заст.* Невеличкий дерев'яний ківш для горілки. — *А мені, батьку, дозволь михайлик горілки* (М. Старицький); *Наблизився шинкар із жбаном горілки і налив кожному по михайликові* (З. Тулуб); *Трохи підігрівшись і хильнувши горілки, він тяжко замислився, сумно підпершись рукою, і коли господар налив йому другого михайлика .. — потрохи розбалакався* (Д. Білий).

МИ́ЧКА, и, *ж.* 1. Пучок конопель або льону, підготовлений для прядіння. *Оце було я гребінку візьму, прив'яжу мичку та й собі пряду* (Ганна Барвінок); *Княгиня сиділа біля розчиненого в садок віконця й пряла з кужеля мичку* (І. Білик); * У порівн. *Чуб на Грицькові був скуйовджений, як на гребені мичка* (С. Васильченко); *Не щедрий удався Терешко на розмову. Рукою провів по голому тім'ї, а голова йому велика, з довгими пасмами рідкого волосся на скронях, що дві мички, руді-руді* (С. Добровольський).

2. *перен.* Пасмо волосся, що вибивається з-під хустки; волосся, підібране й зв'язане на потилиці. *Сховала* [Юнона] *під кибалку ми́чку, Щоб не світилася коса* (І. Котляревський); *В хату вскочила жінка не жінка, дівка не дівка: голова непокрита, як у дівки, а коси заборсані в мичку* (Панас Мирний); *Минулорічні, пожовклі листки повплітались між мички розпущених кіс так, що голова подобала на заквітчану рудим квіттям* (Б.-І. Антонич); *Червоною хустиною вона Своє волосся русе пов'язала, Та мичка вибивається одна, Насмішкувата й нібито недбала* (М. Рильський).

3. Жмут волосся в коней над задньою частиною копита; щітка. — *На передніх ногах мички білі? — Їй-бо вона! — Терешко аж зірвався на ноги* (Б. Грінченко); *Карий кінь під ним вигідно вирізнявся від решти з табуна пригнаних коней. Красивий баский корпус на тонких ногах з розкішною мичкою біля копит, як у гірських порід коней* (Іван Ле); *Коні по мички погрузли в снігу* (Олекса Ізарський); *Дорога була й недалека, але досить пустельна. Коні вгрузали по саму мичку в сипкому піску* (П. Загребельний).

4. Ниткоподібне розгалуження кореня рослини. *Зародкові і стеблові корені дуже розгалужуються й утворюють кореневу мичку* (з наук.-попул. літ.); *Якісні саджанці повинні мати здерев'яніле коріння з добрим тургором, рожевим епідермісом і достатньо розвиненою кореневою мичкою* (з навч. літ.).

5. *діал.* Біловус (у 2 знач.). *Поява мички в травостої свідчить про виродження лук і про потребу докорінного поліпшення їх* (з наук.-попул. літ.); *Мичку використовують в озелененні вогких місць парків, лісопарків і, зокрема, для створення декоративних газонів навіть на малородючих ґрунтах* (із журн.).

◊ **Хоч ми́чки мич** *див.* **ми́кати.**

МИЧКУВА́ТИЙ, а, е. Стос. до мички (у 2, 4 знач.). *Сава, поклавши газету з листом край столу, незмигно стежив за мичкуватою бородою, за вусами в пивній піні* (Є. Пашковський); *Рослини з мичкуватою кореневою системою мають накопичувати більше радіонуклідів з ґрунту, ніж рослини зі стрижневою кореневою системою* (з наук. літ.); *Суниця — це багаторічна трав'яниста низькоросла рослина, яка утворює короткі розгалужені кореневища та мичкуваті корені* (з навч. літ.).

МИ́ША, і, *ж.* 1. Невелика тварина родини мишачих, перев. сірого кольору, з гострою мордочкою і довгим тонким хвостом. *Улянка побачила, як з-під дубового листка обе-*

режно визирнула миша. Вона понюхала повітря, блиснули на мить дві намистинки її оченят, і звірючка сховалась (О. Донченко); Гості відразу накинулися на вгощення, поміж якого цілими зграями сновигали миші, весело попискуючи (Ю. Винничук); — Я боюся мишей, — каже вона, по дитячому дивлячись на мене (А. Дністровий); * У порівн. Невеличкий і юркий [верткий], як миша, хлопчик пірнув під лаву і миттю опинивсь біля учителя (Панас Мирний).

2. *інформ.* Невеликий допоміжний пристрій для введення до комп'ютера інформації, переміщенням якого по поверхні (столу) контролюється положення курсора на моніторі; маніпулятор (у 4 знач.). *Оптична комп'ютерна миша використовує джерело світла (зазвичай світлодіод) і детектор світла, такий як масив фотодіодів, для того щоб виявити рух щодо поверхні* (з наук.-попул. літ.); *Для переміщення елемента його треба виділити, клацнувши на ньому лівою кнопкою миші, а потім перетягти мишею на нове місце* (з навч. літ.).

△ **(1) Курга́нчикова ми́ша** — степова миша, яка запасає зерно під маленькими насипами. *Курганчикова миша більш поширена на сході й півдні. Вона здатна восени збирати запаси корму на зиму і споруджувати над ними невеликі земляні кургани* (з наук.-попул. літ.); **(2) Летю́ча ми́ша:** а) те саме, що **кажа́н.** *Вони ступили під низьке склепіння, й раптом із вогкого півмороку вихопилась стрімка летюча миша* (Є. Гуцало); — *Я не летюча миша і не сова, — мовила Єва. — Уночі не бачу* (О. Чорногуз); *Пес хапав зубами летючих мишей* (М. Дочинець); б) *(у лапках)* переносний газовий ліхтар. *В корівнику було напівтемно. Ліхтар "летюча миша" висів на стовпі посеред приміщення і тихо погойдувався* (Григорій Тютюнник); *Не було в тому наметі нічого, тільки лежала на землі лопата, а поруч неї ледь жеврів вогник ліхтаря "летюча миша"* (М. Дашкієв); *Вечори довгі, темрява навкруги непроглядна, в корівнику "летючими мишами" світять* (О. Гончар); *Електрики тут, ясна річ, не було ніколи, але повсюди висіли ліхтарі "летюча миша"* (П. Загребельний); **(3) Промете́єва ми́ша** — вид польової миші, що водиться на Кавказі. *Прометеєва миша має дуже маленькі очі (звідси назва сліпа миша), вуха і хвіст малі й тому не помітні* (з наук.-попул. літ.); *Прометеєві миші населяють гірські луги центральних і західних районів Кавказу та північно-східної частини Туреччини* (з навч. літ.); **(4) Фарао́нова ми́ша** — хижий довгохвостий ссавець, що знищує щурів і мишей; поширений у Північній Африці та на Близькому Сході; мангуста. *Фараонова миша живе переважно по берегах каналів, порослих густим очеретом* (з наук.-популліт.).

◊ **(5) А́ні (ні) рудо́ї ми́ші,** *перев. зі сл.* н е м а, н е б у л о *і т. ін.* — нікого немає; зовсім безлюдно, порожньо. — *Ані рудої миші там немає, — привітно відповіла стара* (В. Собко); *Навкруги — ані рудої миші* (з газ.); **Відда́ти (віднести́) миша́м на сніда́нок (на сніда́ння)** *див.* **віддава́ти; (6) [І] ми́ша не проліз́е (не проско́чить, не пробіжи́ть** *і т. ін.*), *перев. де* — ніхто не пройде; надійно (оберігається щось). *Маєток свій* [пан] *так укріпив, що й миша туди не прослизне непоміченою* (з легенди); *Коли він стоїть на варті, миша не пробіжить...* (І. Цюпа); — *В мене тут миша не проскочить, — ображено відповів капітан. — А втім, можете обстежити* (О. Гончар); — *Побоювання даремні, — заспокоїв Райнгольд. — Там і миша не проскочить. — На той бік?.. А звідти? — Сюди — будь ласка* (О. Шугай); — *Перебудеш там, поки ті джинси не випливуть. Усе одно їх продати хтось мусить. А ми все місто обставимо. Миша не проскочить з джинсами* (Ю. Винничук); **Мише́й топта́ти** *див.* **топта́ти; Попа́стися, як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ми́ша (миш) в па́стку** *див.* **попада́тися; (7) Щоб і ми́ша не прол́ізла** — уживається як наказ пильно охороняти яку-небудь місцевість. [С в і ч к а:] *Мушу попередити: по цій дорозі не тільки танк, а й жодна миша щоб не пролізла* (О. Корнійчук); — *Навколо селища виставимо надійні пости, щоб миша не пролізла в сельву* (Ю. Бедзик); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **кіт до ми́ші (до са́ла, на са́ло)** *див.* **кіт; (8) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ми́ша в па́стці:** а) *(зі сл.* б у т и, о п и н и т и с я *і т. ін.)* у безвихідному становищі; у небезпеці. *Удома мати вже непокоїться, куди подівся її шалапут, а шалапут сидить, наче миша в пастці, і не знає, як йому вивернутися з біди...* (Л. Письменна); б) *(зі сл.* м е т у ш и т и с я, к р у т и т и с я *і т. ін.)* безладно, розгублено, панічно і т. ін. *Шастає, мов миша у пастці* (прислів'я); *Маланка товчеться у пітьмі, як миша у пастці, а що хотіла зробити — не знає* (М. Коцюбинський); *Стара метушиться в темряві, як миша в пастці* (Григорій Тютюнник); — *Опинишся вночі між яром і посадкою і крутишся, як миша в пастці...* (А. Хоружний); **(9) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ми́ші в норі́,** *перев. зі сл.* с и д і т и — ніяким чином не виявляючи себе; тихо. *Не можна ж сидіти як миші в норі* (із журн.); **(10) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ми́ші на се́рці шкребу́ть (шкря́бають, скребу́ть) / зашкребли́ (зашкря́бали, заскребли́)** *у кого і без дод.* — у когось поганий, гнітючий і т. ін. настрій; комусь тривожно, неспокійно. *Воно якось не пристало .. вірити в сни, як вірить у них темна, неосвічена баба на селі... А проте на серці наче миші шкрябають* (М. Коцюбинський); *В голові в мене забриніло вже, а на серці заскребли .. миші* (Марко Вовчок); **(11) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **руда́ ми́ша [зимо́ю]:** а) *(зі сл.* з а г и н у т и, п р о п а с т и *і т. ін.)* напевне, неодмінно, обов'язково і т. ін. *Загинув як руда миша* (прислів'я); — *Кажи, — наймаєш Гафійку? Ні? Волієш з голоду згинути, як руда миша зимою?* (М. Коцюбинський); — *Коли з тобою щось трапиться, то всі менші пропадуть, як руді миші* (Ф. Бурлака); — *Ось моя баба. Якби не вона, я б пропав. Пропав би, як руда миша. А вона мене тримає на світі* (О. Бердник); — *Пропадає, гине хлопець, як руда миша. Курити почав. Вино п'є* (В. Нестайко); б) *(зі сл.* л и ш и т и с я, з о с т а т и с я *і т. ін.)* у скрутному становищі, без ніяких запасів, речей і т. ін.; без нічого. — *Добре, що хоч кожушка та чоботи напоумило вдягти! У вузлик ще дещо захопила. А то лишилась би на зиму, як руда миша* (Ю. Збанацький); **(12) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **церко́вна ми́ша,** *перев. зі сл.* б і д н и й, *жарт.* — уживається для підсилення зазначеного слова; дуже бідний. *Центральний уряд про харчування питав, певно, повітових комісарів про стан запасів збіжжя на місцях, а ті, дбаючи лише про свій повіт, показували із себе убогеньких, наче та миша церковна* (А. Чайковський); — *І нащо він тобі здався? Він же бідний, мов церковна миша* (М. Стельмах); *Відчинив дверцята буфета, але звідти війнуло пусткою; сплеснув руками — мовляв, бідний я, немов церковна миша* (Р. Іваничук); *Флор вийшов з трактиру Клопотовського разом з Гнатом. Був він бідний, як церковна миша* (М. Малиновська).

МИША́К, *ч., діал.* 1. *род.* у́. Тимофіївка. *Тимофіївка, або мишак, — одна з найпоширеніших злакових трав польового й лучного травосіяння в лісостеповій і поліській зонах країни* (з наук.-попул. літ.).

2. *род.* а́. Миша (у 1 знач.). *В тісних темних сінях тхнуло пусткою і мишаками, підлога, хоч і дерев'яна, брудна, затоптана, стіни обдерті* (П. Загребельний); *Групка монахів порпались* [порпалась] *на городі, інші правили службу у вивільненій від складу церкві, пропахлій густо стухлим збіжжям, мишаками і ладаном* (Г. Тарасюк); *П'яний бекнув і потягнув під голову просмерділу мишаками, подовбану валізу* (Є. Пашковський).

МИША́СТИЙ, а, е. 1. Кольором схожий на мишу; сірий (у 1 знач.). *Ферч, страшний Ферч, стояв перед ним переляканий, розгублений і не знав, що толком відповісти. Цей якогось мишастого кольору чоловічок з обличчям голодної кобри й голосом іржавого цвяха, що не хоче вилазити із дошки, не міг дати докладних пояснень* (М. Білкун); *На два кроки позаду від них в мишастих плащах кольору сталі поблискували окулярами прокурор та суддя* (М. Вінграновський); *Шух свиснув собак і заскочив на свого мишастого татарського коника* (Д. Білий); *Голомозий чекав на Карну, вдивляючись у темряву під соснами, гірчично-жовте водопілля на півночі зливалося з низьким мишастим небом* (В. Єшкілєв); // *у знач. ім.* **миша́стий,** того, *ч.* Сірий кінь. *Щоранку Яша спиняє мишастих коло ключової криниччки* (В. Земляк); *— Вйо, вйо, соколики! — підганяє своїх мишастих старий Ничипір* (Василь Шевчук).

2. *рідко.* Схожий чим-небудь на мишу; який нагадує чимось мишу. *Пацюк собі худощавий* [худорлявий], *низький, мишастий — справжній пацюк, такий і прудкий* (Панас Мирний); *Левко гидливо сплюнув. У! Коли б можна було, з якою насолодою він вистрілив би у це мишасте лице* (І. Цюпа).

МИ́ШАЧИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ми́ша.** *Поблід панич, скулився, очі втупив у землю, рад би, бачиться, залізти в мишачу дірку, та ба, годі!* (І. Франко); *— Думки твої точнісінько, як у тієї миші, що вважає, дурна, наче солонину в мишоловці для її мишачого сніданку покладено* (І. Муратов); *Я обійшов ратушу, як сліпий кіт мишачу нору, і побачив Марійку вже на розі Чорної кам'яниці* (Р. Андріяшик); // Який складається з мишей. *Але ж військо те, одначе, Мишаче, а не козаче* (Л. Первомайський); *Він заграв на сопіль і рушив із міста, а за ним посунули всі мишачі полчиська* (Валерій Шевчук); // Такий, як у миші; який нагадує мишу. *У купе увійшли двоє. Один із них середнього зросту, з живими мишачими очима* (М. Хвильовий); *—Хай же знають вони, що таке важить у руській землі товариство. А вже як на те пішло, щоб умирати, то нікому з них не доведеться так умирати! Нікому! Не стане у них на те їх мишачої натури* (О. Довженко); *Його* [Черняченка] *мишачий розум метався в пошуках ще якоїсь щілини, а її не було* (Ю. Мушкетик).

2. *у знач. ім.* **ми́шачі,** чих, *мн.* Найбільша родина ряду гризунів, до якої належать миші та пацюки. *Мишачі поширені на всіх континентах, окрім Антарктиди, і на багатьох океанічних островах* (з наук.-попул. літ.).

△ **Ми́шачий горо́шок** *див.* **горо́шок.**

◊ **Ми́шача душа́** *див.* **душа́; Ми́шача метушня́** *див.* **метушня́; Ми́шачий хвіст (хво́стик)** *див.* **хвіст; Перерива́ти / перери́ти ми́шачі но́ри** *див.* **перерива́ти**[1].

МИШВА́, и́, *ж., розм.* Збірн. до **ми́ша** 1. *А воно як унадилась каторжна мишва, прямо цілими снопами так і носять гречку в нори* (з переказу); *Мовби ж і ожередів у нас не багацько, а стільки ж мишви у них водиться — не переводиться. Прямо страх!* (В. Чемерис); *Прилітали на ті горби й чорногузиха з великими уже чорногузенятами і живилися вони там мишвою* (Валерій Шевчук); *Темне черево млина дихнуло на неї холодним сопухом мишви й пташиного посліду* (В. Шкляр).

МИШЕНЯ́, я́ти, *с.* Маля миші. *Дурне мишеня вилізло із ступи, точить свого рухливого писка об дубову спицю* (М. Руденко); *...Так і живу. Минаю, наче хмарка. Вся облітаю, як осінній лист. То мишеня майне із закамарка. То дров підкине дядько Шибилист* (Л. Костенко); *— Було собі двоє мишенят. Одного разу вони знайшли велетенську голівку* [головку] *сиру, прогризли в ній тунель і всередині влаштували собі зручненьку нірку* (С. Андрухович); * У порівн. *Умер* [батько] *на панщині!.. А ми Розлізлися межи людьми, Мов мишенята* (Т. Шевченко).

МИШЕНЯ́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **мишеня́.** *Мишенятко під вербою Почуло, що м'ясце пахтить, Та й крадеться поміж травою* (Л. Глібов); *Мишка в кухлику щербатім Варить кашку мишенятам. Мишеняток че́реду Скликала вечеряти* (Л. Первомайський); *Він сидить на широченному підвіконні, схожий на іграшкового мишенятка* [іграшкове мишенятко] (С. Андрухович).

МИШІ́ВКА, и, *ж.* Дрібний, перев. комахоїдний гризун родини тушканчикових. *У популяції мишівки лісової домінують самці: серед 328 проаналізованих особин вони становлять 76,8%* (з наук. літ.); *Мишівки живуть у лісах, степах, напівпустелях, у горах* (з наук.-попул. літ.); *Улюбленою поживою мишівок є метелики, коники, личинки комах* (з навч. літ.).

МИШІЄ́ЦЬ, ійцю́, *ч., діал.* Мишій. *Корови смачно поскубують мишієць* (Микита Чернявський).

МИШІ́Й, ю, *ч.* Бур'ян родини злакових з колосками, оточеними рудуватими або зеленкуватими щетинками. *— Горошок заплів жито, з мишієм просо, не зумів* [Дорош] *дати ради своєму полю* (К. Гордієнко); *Швидко назбирав* [господар] *мишію в шаньку, мов для коней. Прихопив також трохи бадилля* (В. Барка); *Манюня темніла на баштані, і разом з Орликом та Султанчиком, понуривши голови у мишій, щось з нього слухали* (М. Вінграновський); *Руді китиці мишію погойдувалися під лінивим подихом вітру, мов списи з бунчуками безмежного війська, що причаїлося до пори до часу* (Ю. Винничук); *Мишій росте на прирічкових ділянках, галявах, полях, біля доріг* (з наук.-попул. літ.).

МИ́ШКА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **ми́ша** 1. *В сумний куток дивлюся з ліжка, де в срібнім сяйві тиха мишка по здобич вийшла з темноти* (В. Сосюра); *Джошуа Сміт дістав із кишені піджака білу мишку й уклав її до трубки. Мишка побігла, побігла й вибралася з іншого кінця трубки* (М. Білкун); *— А в соломі вовк шкрябає, — каже тихенько трилітня Устинка. — То не вовк, то мишка, — говорить Семенко. — Вовки в лісі* (К. Гриб); * У порівн. *Її тендітні пальчики, мов мишки, забігали* (Панас Мирний).

2. *діал.* Судома. *Перед очима щось мутне забігало, щось темне заходило; підборіддя затіпалося, обличчя сіпала мишка...* (Панас Мирний).

3. *інформ.* Те саме, що **ми́ша** 2. *Для активізації дочірнього вікна необхідно або клікнути мишкою в заголовку цього вікна, або клікнути на відповідній кнопці перемикання між вікнами* (з навч. літ.); — *Ромка .. почав знайомити з комп'ютером, показував, як користуватися "мишкою" і клавішами під час гри* (В. Нестайко); *Поки що мені просто неймовірно хочеться тебе скрізь малювати. Скрізь і геть усім. Мишкою на екрані, маслом на висівковому хлібі, акварелью на паркеті* (І. Карпа).

Гра́тися (гра́ти) в кота́ й ми́шку (ми́шки) (в кота́-ми́шку (-ми́шки)) <Гра́тися (гра́ти) в кота́, в ми́шку (ми́шки)> *див.* **гра́тися.**

МИШКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **мишкува́ти.** *І бачиш інколи, як котиться у полі, З ліщини вийшовши на мишкування, лис* (М. Рильський); *Як і коти, лисиці також прийшли на законне своє мишкування* (М. Вінграновський).

МИШКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Полювати на мишей (про тварин — перев. про лисицю). *Щось порпали* [Ґава та Елькуна] *в землі, микали між травами, стукали паличками по лісових смереках; здавалось, що два лиси мишкують, добичі шукають* (І. Франко); *Недалеко від шосе, біля густих заростей червоної шелюги, мишкувала лисиця* (Ю. Збанацький); *Вдалині чиясь вівчарка валувала, бо слід у лісі щез — лисиця мишкувала і плутала сліди* (І. Драч); *Мої* [вовки] *з самого ранку завзято мишкували, зосереджено розкопуючи нори гризунів* (Г. Вдовиченко).

2. *перен., розм.* Стежити за ким-, чим-небудь. *Він пильно мишкував у його маєтності* (І. Франко); — .. *До Львова поїхати я вже не міг, там же ще в ліжку мишкували за мною* (П. Козланюк); *Отакі їх усі "докази" проти мене. Будуть .. мишкувати з усіх сторін, але, — вірте мені, — чорта лисого знайдуть!* (Ірина Вільде); *Минулися часи, коли князь дізнавався про все в свинячий голос; ще Брячислав мишкував у Новгороді, а Ярослав, узявши військо таке, що тисячами лічити не було чого, швидким ходом пішов йому навперейми* (П. Загребельний).

МИШОЇ́Д, а, *ч.* Хижий птах родини яструбиних; каня, канюка *(див.* **каню́ка**[1]**).** *Степовий мишоїд знову заходить проти вітру, знову набирає висоту* (М. Чабанівський); *За розмірами мишоїд трохи більший за звичайну ворону. При цьому в роду канюків самиці помітно більші за самців* (з наук.-попул. літ.).

МИШОЛО́ВКА, и, *ж.* 1. Пастка для мишей. *Миша, ускочивши в мишоловку, котра з грюком зачинилася, бігає-метушиться* (Панас Мирний); *Юхим .. заглянув за двері, побачив наточений мишами ворох землі і підсунув до нори мишоловку* (С. Чорнобривець); — *Отже, вас тепер цікавить тільки кіт і чи він ловить мишей? Чи не так? У нас мишей ловить Зося. Мишоловками* (О. Чорногуз); * У порівн. *Сама, у чужому порожньому будинку, за зачиненими дверима. Як миша у мишоловці з великим шматком сиру* (Г. Вдовиченко).

2. *перен.* Місце, з якого немає виходу, не можна вийти, вибратися; пастка *(див.* **пастка**[1] 1). — *Там яри, кущі, зарості — переховаємося. А хіба тут ми не в мишоловці?* (В. Малик); *Лі ласкаво усміхнувся, заспокійливо торкнувся Грицевого плеча. — Я обіцяв показати печеру. Ходімо. Глянеш, в яку мишоловку ми потрапили* (О. Бердник); — *Тепер ми йдемо, а ви можете сидіти в цій мишоловці, коли вона вам так сподобалася* (П. Загребельний); *Машина заскочила лівим переднім колесом у якусь чергову грузьку мишоловку* (А. Кокотюха).

3. *спорт.* Центральні дротяні ворота на крокетному майданчику. *Крокетувати може тільки та куля, яка пройшла мишоловку* (з навч. літ.).

МИШОПОДІ́БНИЙ, а, е. 1. Подібний до миші. *Виконано цитогенетичний аналіз представників п'яти видів мишоподібних гризунів, які відтворюються в зоні відчуження ЧАЕС* (з наук. літ.); *Щурами часто називають дуже різні групи гризунів (як правило, тих, що помітно більші за мишей, але мають мишоподібний вигляд)* (з наук.-попул. літ.); *Мишоподібні лемури — це маленькі примати, що повсюдно водяться на Мадагаскарі* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **мишоподі́бні,** них, *мн.* Найбільший ряд ссавців за числом видів, що характеризується перев. дрібними розмірами і збільшеними передніми зубами у верхньому й нижньому рядах. *Більшість мишоподібних активна вночі або в сутінках* (з наук.-попул. літ.).

МИШ'Я́К, у́, *ч.* Те саме, що **арсе́н.** — *Йдеться про сам процес. Розумієш? — Нє-а... — Це коли потроху підсипають миш'як, і людина помирає мовбито своєю смертю* (О. Ульяненко); *Для свинцю досить чотирьох періодів, по двісті років кожен, щоб поступово перетворитися на червоний миш'як, з червоного миш'яку — на олово, з олова — на срібло* (П. Тернюк, пер. з тв. В. Гюго); // Препарат цієї речовини, що його застосовують у медицині та техніці. *Казав* [доктор] *мені приймати миш'як; я стала його приймать, і мені стало лучче* (Леся Українка); *Як стверджують фахівці, тимчасова пломба з миш'яком має накладатися не більш ніж на 24 години* (з наук.-попул. літ.).

МИШ'ЯКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **арсе́н.** *Наводимо схему миш'якового очищення газів від сірководню* (з навч. літ.); // Який містить миш'як; миш'яковистий. *Аурипігмент і реальгар у разі значних скупчень можуть бути використані як миш'якова руда* (з наук. літ.); *До складу миш'якової пасти входить миш'яковий ангідрид* (з навч. літ.).

МИШ'ЯКО́ВИСТИЙ, а, е. Який містить миш'як. *Водневе з'єднання миш'яку — миш'яковистий водень* (з наук.-попул. літ.); *Сировина у вигляді злитків миш'яковистої бронзи надходила з Кавказу* (з навч. літ.).

МІ, *невідм., с.* Третій звук музичної гами, а також нота, що позначає цей звук. *На уроках співу він, награючи собі на скрипці, виспівував, аж вуха дерло: "до-ре-мі-фа-соль-ля-сі-до"* (Б. Антоненко-Давидович); *"Ти співай, Павлушко, "до-ре", і все вгору, вгору, а ми своє, пристанемо, як ти будеш "мі" співати"* (П. Загребельний); — *Ну, ось поглянь,* — *пояснював Йосько. — У сучасній практиці прийняті такі назви нот: до, ре, мі, фа, соль, ля, сі* (Ю. Винничук).

МІА́З *див.* **міа́зи.**

МІА́ЗИ ів, *мн. (одн.* **міа́з,** у, *ч.).* Захворювання людини і тварин, спричинені двокрилими комахами. *Міази належать до паразитарних захворювань і бувають декількох видів* (з наук.-попул. літ.); *Частіше за інших збудниками міазів людини є кілька видів мух, піщана блоха, оводи* (з навч. літ.).

МІА́ЗМ *див.* **міа́зми.**

МІАЗМАТИ́ЧНИЙ, а, е. Сповнений міазмів. *Запах тютюну, кави та люля-кебабів змішувався із .. міазматичним духом прогнилих від вологи стін* (І. Роздобудько); *Усяке внутрішнє життя, як вчать нас уже новітні гуру, є шкідливим і міазматичним* (С. Процюк).

МІА́ЗМИ, ів, *мн. (одн.* **міа́зм,** у, *ч.).* 1. Отруйні випари, гази, що утворюються від гниття. *Бідні городяни, бідні, не-*

щасні, несвідомі жертви брукованих улиць, кам'яниць, залізниць! Вони нічого цього не знали; дзвінки трамваїв їм замість соловейків, міазми з кухонь і смітників замість подиху квіток і трав (В. Винниченко); *Коли десь на зламі шістдесятих і сімдесятих цей терен відвідала спеціальна комісія з району, там панувало суцільне запустіння, а серед запахів переважали міазми* (Ю. Андрухович); *Через міазми міста Яків страждав на мігрені* (Любко Дереш).

2. *чого, перен.* Те, що отруює свідомість людини. *Близнюки з матір'ю контактували значно більше, ніж їхні жінки з батьками своїми, отже, .. оповідали про своє сімейне життя увіч неприхильно, а це значить, що міазми ворожнечі виходили поза тісне родинне коло* (Валерій Шевчук); *Знову Мічурівка. .. І тобі здається, що мічурівське довкілля просякнуте лише прахом юнацьких і дівочих сподівань, лише відстояним смородом топосу поразки, агресивної мізантропії, лише міазмами розпаду...* (С. Процюк).

МІАЛГІ́Я, ї, *ж., мед.* Біль у м'язах, спричинений порушенням їхньої функції; м'язовий біль. *Міалгія виникає в результаті гіпертонусу м'язових клітин як у спокійному стані, так і при напрузі* (з наук.-попул. літ.); *Локалізується міалгія в м'язах шиї, грудної клітки, тулуба, поперекової ділянки, кінцівок* (із журн.).

МІАСТЕНІ́Я, ї, *ж.* Нервово-м'язове захворювання, що характеризується слабкістю і стомлюваністю м'язів. *Міастенія є наслідком надмірного напруження м'язів або тривалої їх бездіяльності* (з наук.-попул. літ.); *Підступну міастенію складно діагностувати й лікувати* (з газ.).

МІАТОНІ́Я, ї, *ж., мед.* Ослаблення або втрата пружності та еластичності м'язів організму. *У ряді випадків міатонія повільно регресує, так що з роками може настати значне поліпшення і хворі можуть почати самостійно ходити* (з наук.-попул. літ.); *Міатонія вперше описана німецьким ученим Г. Оппенгеймом* (з навч. літ.).

МІАТРОФІ́Я, ї, *ж., мед.* Атрофія або схуднення м'язів різного походження. *Ті, хто страждає на міатрофію, відчувають посмикування в м'язах, біль під час ходіння, м'язову слабкість. З часом змінюється їхня хода* (з наук.-попул. літ.); *При міатрофії відбуваються дегенеративно-дистрофічні зміни м'язової тканини* (з навч. літ.).

МІ́ГМА, и, *ж.* 1. *рідко.* Те саме, що **мікстýра.** *Прописати мігму.*

2. *геол.* Силікатний розплав, який утворився в земній корі з гірських порід. *Мігма часто містить нерозплавлені мінерали в розсіяному стані* (з наук.-попул. літ.); *У механічному плані мігма має бути схожа з магмою, що містить велику кількість кристалізованих мінералів* (з навч. літ.).

МІГМАТИ́Т, у, *ч.* Складна гірська порода, яка виникає внаслідок проникнення магми в ті породи, що вже існували. *За хімічними і фізичними властивостями мігматити різноманітні — проміжні між різними метаморфічними й магматичними породами* (з наук.-попул. літ.).

МІГРА́НТ, а, *ч.* Той, хто мігрує, здійснює міграцію (про людину, тварину, організм). *За вісім років рух так званих незаконних переселенців охопив 444604 чоловіки, або трохи більше третини (37,1 %) загальної кількості мігрантів .. Українські селяни їхали сім'ями шукати вільних земель за типовими для них напрямками руху* (А. Кокотюха); *Ми рідко влаштовуємо паспортний контроль і ніколи не заповнюємо митних декларацій. Тому дуже швидко опиняємося в становищі небажаних мігрантів* (Ю. Іздрик); *Відколи Яків переїхав до Києва, минуло півроку, а з братом бачилися так само рідко. Що дивно — адже тепер вони жили в одному місті. Знайомі розповідали, що це типова ситуація для мігрантів* (Любко Дереш); *Відомі міграції серед комах та ракоподібних. Чи є мігранти серед інших тварин?* (з навч. літ.).

МІГРА́НТКА, и, *ж.* Жін. до **мігра́нт.** *Вона утримувала на собі всю родину, заробляючи гроші в Німеччині, куди пробиралася в багажниках у відчайдушних німців, що брали на себе ризик такого транспортування нелегальної мігрантки* (І. Карпа); — *У чому винна та жінка?* — *Нелегальна мігрантка* (Люко Дашвар); *Ропухи-мігрантки масово поїдають дрібніших родичок, ящірок і невеликих ссавців* (із журн.); * Образно. *Марія Приймаченко — наша, рідна. Але... Мігрантка поза часом і простором, котра належить нам і світові* (із журн.).

МІГРАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до міграції. — *Мені здається, океан має пробуджувати в журавля міграційний інстинкт,* — *висловлює припущення білорус* (О. Гончар); *XVI–XVIII ст. були періодом активних міграційних процесів та освоєння нових земель* (з навч. літ.).

Міграці́йна слу́жба *див.* **слу́жба.**

МІГРА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Переселення народів у межах країни або з однієї країни в іншу. *В I–IV ст. основний масив тубільної людності Наддніпров'я не змінювався. Зміна культури на Середньому Наддніпров'ї сталась не внаслідок етнічних міграцій* (В. Домонтович); *Суспільство було охоплене суцільною кібернетизацією, і непередбачені міграції індивідів по планеті одразу ж фіксувалися контрольними станціями* (О. Бердник); *Тяжіння, яке виявляє Росія по відношенню до сил, що лежать поза нею, виражається в різних формах еміграції і міграції* (Є. Гуцало); *В зв'язку з її міграцією в іншу країну, у ту, де є нарешті зима, чоловік таки мусить купити шубку...* (В. Чемерис).

2. Пересування тваринних організмів з однієї місцевості в іншу у зв'язку зі змінами умов життя або з циклом їхнього розвитку. *Екологічна мережа межиріччя Десна — Остер складається з ключових природних територій та каналів екологічного зв'язку, які забезпечують можливість міграції тварин* (з наук. літ.); *Раніше були задіяні десятки суден, які відстежували міграцію риби, аналізували ікру, мальків тощо, а зараз цього немає* (з газ.).

3. Заселення певним видом рослин нових територій. *З історико-географічних позицій дуже цікаве питання про міграції культурних рослин, які в епоху Великих географічних відкриттів набули характеру воістину їх великого переселення* (з наук.-попул. літ.); *Зміна льодовикових періодів і міжльодовикові потепління спричинили міграцію флори і фауни відповідно на південь й у зворотному напрямку* (з навч. літ.).

4. Переміщення, перерозподіл яких-небудь елементів. *Гумусовий комплекс активно впливає на міграцію й акумуляцію хімічних елементів у ґрунтах та природних водах* (з наук.-попул. літ.); *Кругообігом речовин називають закономірне переміщення (міграцію) певних сполук між живою та неживою частинами екосистем та біосфери в цілому* (з навч. літ.).

(1) Човникóва (мáятникова) мігрáція — умовна назва регулярних поїздок населення на роботу чи навчання й на-

зад з одного населеного пункту в інший. *Нестача продуктів змушувала йти на роботу до німців або йти в села, щоб виміняти на речі в селян цеберко пшениці або кукурудзи, тобто вдаватися до човникових міграцій* (з наук. літ.); *Радіус маятникової міграції для великих міст дорівнює близько 40–70 км, для середніх — 25–30 км* (з навч. літ.); *Так звана маятникова міграція, коли люди живуть у заміських будинках, а працюють у містах, стає пріоритетною* (із журн.).

МІГРЕ́НЕВИЙ, а, е. Стос. до мігрені. *Основною причиною появи мігреневих болів є нерівномірне розширення розташованих у головному мозку кровоносних судин* (з навч. літ.); * Образно. *Тьмяні, плямисті, вицвілі шпалери, від одного виду яких може початися мігреневий настрій і які я ніяк не візьмуся пообривати й наклеїти нові* (А. Дністровий).

МІГРЕ́НЬ, і, *ж.* Захворювання людини, що проявляється в періодичних нападах головного болю (звичайно в половині голови) з нудотою та блюванням. *Бабуня казала принести ароматичного оцту та олівців від мігрені* (Леся Українка); *Мамі обв'язали голову мокрим рушником, і вона аж до вечора пролежала в темній спальні з мігренню* (Ю. Смолич); *Ада знову йшла трохи попереду, піднявши комір плаща. Посилаючись на мігрень, вона хотіла чимшвидше дійти до готелю, зажити пігулки і сховатися під ковдру* (Ю. Андрухович); *Княжна тонкими перстами за скроні взялася — мігрень* (І. Роздобудько).

МІГРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Здійснювати міграцію; пересуватися, переміщуватися. *Траплялися навіть маринки й дрібні осетри. Дніпрогес війна зруйнувала, і ці королівські риби знову почали мігрувати до верхів'я Дніпра й Прип'яті, де з правіку були місця нерестилищ* (О. Бердник); — *Подивіться, скільки метеликів! — кричали вражені перехожі. — Боже, яка краса! — Просто чудо! Цікаво, куди це вони мігрують?* (Г. Тарасюк); *Ліщина у плейстоценову епоху антропогенного періоду мігрувала з північнобалканського ареалу в Закарпаття* (з навч. літ.); *Ніхто не знає та й не міг знати, які культури краще сіяти й саджати на зараженій землі, як у тих чи тих рослинах мігрують радіонукліди, які нові біологічні зв'язки утворюються* (А. Михайленко); * Образно. *Я б при вогні посидів би отак, віч-на-віч, розмовляючи з собою. Хай лишиться лиш те, що не мігрує, що, клянучи, стоїть немов бовван* (В. Стус).

МІГРУ́ЮЧИЙ, а, е. Який мігрує, здійснює міграцію. *За мігруючого способу життя йде переміщення за певним маршрутом, від якого люди мало відхиляються вбік і користуються лише тим, що є під ногами* (з навч. літ.); *Дельта Дунаю — одне з найважливіших місць відпочинку мігруючих птахів, які перелітають між Арктикою і тропіками* (з наук.-попул. літ.); *За характером використання території популяції тварин можна поділити на осілі, кочові та мігруючі* (з навч. літ.); *Взаємодія мігруючого розчину з бічними породами відбувалася за допомогою дифузії компонентів через застійні порові розчини* (з наук. літ.).

МІД, у, *ч., діал.* Мед. *Лиш мід твоїми б пить устами!* (І. Франко); *Надіявся дід на мід...* (П. Козланюк); — *Краще міду свіжого скоштуйте. У вас не такий мід* (В. Кучер); *Лука щогодини міряв її температуру, журячись навіть, коли бачив лише 37, приносив їй до ліжка чаї і сиропи, мід, джеми і цитрини, пігулки, порошки, краплі і стоси нових серветок* (С. Андрухович).

МІДЕВМІ́СНИЙ, а, е. Який містить мідь (у 1 знач.). *Здійснення пріоритетних та першочергових заходів дасть змогу переробляти в повному обсязі мідевмісний брухт та відходи в межах України* (із журн.).

МІДЕЛИВА́РНИЙ, а, е. Стос. до лиття міді. *Бурхливий розвиток міделиварної промисловості починається зі зростанням електроенергетики* (з наук.-попул. літ.); *На території сучасних Дніпропетровської та Херсонської областей виявлено міделиварні майстерні, що належали носіям зрубової культури* (з навч. літ.).

МІДЕЛИВА́РНИК, а, *ч.* Робітник, який відливає мідь; фахівець із міделиварної справи. *Скотарські племена на території України вели переважно осілий спосіб життя. Вони були добрими міделиварниками* (з наук.-попул. літ.); *Ливарники гармат з'явилися у Львові вже в 1394 році, одночасно з поширенням у Європі пороху. Відоме ім'я одного з міделиварників того часу — Данило Кеніг* (із журн.).

МІДЕЛИВА́РНЯ, і, *ж.* Цех, завод, де відливають мідь. *Про Львів на початку XVII ст. писали: "Є у Львові також міделиварня, де відливають військову зброю"* (з наук.-попул. літ.).

МІ́ДЕЛЬ, я, *ч.* 1. Найбільший за площею поперечний переріз рухомого у воді або газі тіла. *Мідель метеороїда, як правило, фіксують за його масою, густиною та коефіцієнтом форми* (з навч. літ.).

2. *спец.* Поперечний переріз судна в найширшому місці. *Площа міделя у фюзеляжу літака Ту-204 становить 12,325 $м^2$* (з газ.).

МІ́ДЕНЬ, дня, *ч., заст.* Мідний казан, горщик і т. ін. *Так в мідні клекотить гарячий, Так в кабаці кричить піддячий, Як кажуть, хоть винось святих* (І. Котляревський); * У порівн. *Почервонів, як мідень, Гвинтовка. — Батьку! — каже. — Од одного тебе я стерплю такі речі, не проливши гарячої крові!* (П. Куліш).

МІДЕПЛАВИ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до плавлення міді. *Тільки один мідеплавильний завод потужністю 125 тис. тонн міді на рік викидає в атмосферу 1 млрд кубічних метрів газів і 43 тис. тонн пилу* (з навч. літ.).

МІДЕПЛАВИ́ЛЬНИК, а, е. Робітник, який виплавляє мідь; фахівець із виплавлення міді. *До Англії А. Дербі повернувся з кількома голландськими робітниками-мідеплавильниками й разом із чотирма компаньйонами заснував мідеплавильний завод* (з наук.-попул. літ.); *1879 року вісімнадцятирічний юнак закінчив курс навчання точної механіки й виїхав до Кельна, де пішов працювати мідеплавильником на підприємство свого брата* (із журн.).

МІДЕРИ́Т, *ч.* 1. *род.* у. Графічна техніка глибокого друку, за якої малюнок майбутньої гравюри продряпують на мідній пластині, заповнюють фарбою і відбивають на папері. *Частіше, ніж у творах інших жанрів, для ілюстрування панегіриків застосовувався мідерит, тим більше, що наклад панегіриків переважно був невеликим* (з наук. літ.); *Однією з робіт, що входять в атлас, і є подарована музею карта, виконана в техніці "мідерит" з ручним розмальовуванням* (з газ.).

2. *род.* а. Гравюра, зроблена за такою технікою. *На картуші, прикрашеному стрічками і зображеннями плодів, чотири медальйони, на першому з них схід сонця та астрономічний прилад. Це, до речі, найстарший відомий мідерит у київських виданнях* (з наук. літ.).

МІДЕРИ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **мідери́т.** *Часом панегірик мав форму одноаркушевої мистецької композиції, як, наприклад, мідеритний аркуш Григорія Левицького на честь архімандрита Лаври Романа Копи* (з наук. літ.); *Першим відомим нині українським майстром — автором екслібрисів став львівський гравер Іван Филипович. Польські бібліофіли й книгознавці добре знають його мідеритний екслібрис для відкритої 1747 р. варшавської публічної бібліотеки Залуських, яку вважають першою національною бібліотекою Польщі* (з наук.-попул. літ.).

МІДИ́ЦЕВІ, вих, *мн.* Родина комахоїдних ссавців, схожих на мишу (у 1 знач.); землерийкові. *До мідицевих належать найдрібніші ссавці світової фауни і фауни Європи* (з наук.-попул. літ.); *Через малі розміри мідиць інколи вважають мишами, проте за всім комплексом морфологічних ознак мідицеві належать до ряду комахоїдних* (із журн.).

МІДИ́ЦЯ, і, *ж.* Ссавець родини мідицевих, схожий на мишу; землерийка. *Мідиця є одним із найпоширеніших ссавців Північної Європи, включаючи Велику Британію* (з наук.-попул. літ.).

МІ́ДІ, *невідм., с.* 1. *розм.* Жіночий одяг (перев. спідниця або сукня) довжиною нижче коліна, але коротший, ніж максі. *Вона* [Зося] .. *від мод нашого віку не відставала, натягуючи на себе міні-спідничку, котра на Маргариті Ізотівні, коли та виявила бажання її приміряти, уже висіла, як "міді"* (О. Чорногуз); *Біліява гімназистка наочно продемонструвала Валерикові, що білизни під її коктейльним міді немає* (В. Єшкілєв); *Жінка була одягнена в розкішне міді* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Середньої довжини (перев. у сполученні з назвами одягу). *Одним із найулюбленіших предметів гардероба у модниць є спідниця міді. Це не дивно. Вона прекрасно сидить на фігурі, приховує недоліки* (із журн.).

МІ́ДІЄВИЙ, а, е. Стос. до мідії. *В основному в зоні глибин від 7–8 до 13–15 м залягає мідієвий черепашник, який переходить зі збільшенням глибини в мулистий ґрунт* (з наук. літ.); *У деяких країнах мідієвий мул, який нагромаджується в місцях скупчення мідій, використовують як добриво* (з наук.-попул. літ.); // Признач. для розведення мідій. *Мідієва плантація, здатна приносити 300–500 тонн молюсків щорічно, обійдеться інвестору в 1 млн дол.* (із журн.); *Для виготовлення мідієвих колекторів традиційного типу широко використовують капрон* (з газ.).

МІДІ́ЄЦЬ *див.* **мідійці.**

МІДІ́ЙКА *див.* **мідійці.**

МІДІ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **мідієць,** ійця, *ч.;* **мідійка,** и, *ж.).* Жителі Мідії — стародавньої держави в Малій Азії. *Астіаг вирішив оддати доньку за перса Камбіса, який видавався йому менш родовитим за найменш родовитих мідійців* (І. Білик); *Саме завдяки поєднанню передових досягнень воєнної техніки і скіфської маневрової тактики мідійці досягли своїх рішучих перемог* (з наук. літ.); *Після смерті Ашшурбаніпала мідійці та вавилоняни завдали поразки ассирійцям та зруйнували Ніневію* (з навч. літ.).

МІ́ДІЯ, ї, *ж.* Двостулковий морський молюск. *В скелях під горою чимало масних устриць і мідій, якими можна прогодуватися під скрутну годину* (З. Тулуб); *Хтось висипав на мур пригорщу мідій, дзенькнули в авосьці пляшки з пивом* (О. Гончар); *І знову ми стрілися з Лаїдою, злилися, прикипіли одне до одного, як стулки мідії* (М. Дочинець); *Марла флегматично діставала несмачні мариновані мідії зі скляної банки чорними яванськими паличками* (І. Карпа).

МІ́ДНЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **мідни́ти.** *У представленій композиції використано мідненний графіт як наповнювач* (з наук. літ.); *В оксидні розплави до основ додають сталі, тверді сплави, мідненний і нікельований титан* (з наук.-техн. літ.).

МІ́ДНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач **мідни́ти.** *Міднення гальванічним способом застосовують для утворення проміжних шарів між основним металом і покриттям іншими металами* (з навч. літ.).

МІДНЕ́НЬКИЙ, а, е. Пестл. до **мідний** 1. *Кухличок мідненький водиці повненький* (з народної пісні); *Підошва справжнісінькими цвяхами підбита, цвяшки мідненькі, шапки в них кругленькі, блищать, наче зірки в небі...* (В. Дрозд).

МІ́ДНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мідь** 1. *Мідний брухт піддається вторинному переробленню практично без втрат* (з наук.-попул. літ.); *Мідний порошок і мідну окалину в умовах виробництва виливають із промисловими стоками або вивозять у відвал* (з навч. літ.); // Який містить мідь. *Кам'яне вугілля, залізна руда, боксити, марганець, мідні колчедани, платина, золото, срібло, ртуть — звідки?* (П. Загребельний); *Білий фосфор, що горить на повітрі, рекомендують гасити розчином мідного купоросу* (з навч. літ.); // Вигот. з міді. *В кутку коло вікна кухонного типу стіл, застелений зеленим папером, на ньому лампа, олівці в мідній підставці* (В. Підмогильний); *З-за пазухи розхристаної полотняної сорочки блищав на грудях маленький мідний хрестик* (Б. Антоненко-Давидович); *Вікна зовсім замерзали; але тоді діти нагрівали мідні гроші коло печі і прикладали до замерзлих вікон, відразу з'являлося чудове віконечко* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена); // Стос. до видобування й оброблення міді. — *До геологорозвідувального управління потрапив план Гаврилівської мідної рудні* (О. Донченко); *Водний силікат міді шаруватої будови. Зустрічається в зоні окиснення мідних родовищ* (з наук.-попул. літ.); *Польща має одне з найбагатших у світі родовищ мідних руд біля міста Легниця* (із журн.); *За правління Мазепи в кінці XVII століття обитель мала 18 сіл і містечок, хуторів, островів і пустошей, мідних копалень* (з газ.).

2. Власт. міді; такий, як у міді. *Дзвін мідний по Москві несеться, гуде: Цар, просто одягнутий, дзвонить: Чи знову покою колишнього жде, Чи совість навіки хоронить?* (П. Грабовський); *Вони* [діти] *тихо й зачаровано дивилися у воду, захоплено спостерігаючи, як на мідний голос дзвоника випливала риба і жадібно хватала розварену пшоняну кашу* (В. Кучер); *Дзвони на сполох не кличуть голосом мідним* (В. Коротич); * Образно. *Над селом розлітається мідна туга дзвону* (М. Стельмах); // *перен.* Дзвінкий, різкий, металевий (про голос). *Тут зупинившись, білораменна їм крикнула Гера, Стентора мужнього постать прибравши із голосом мідним* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

3. *перен.* Кольору міді; червоно-жовтий. *Мідне листя на старому дубі Мов дзвінкі дукати у намисті* (Л. Дмитерко); *Вигляд у Лисенка непоказний. Висох чоловік, подрібнішав. Колись мідне волосся густо заплелося памороззю* (Микита Чернявський).

△ **Мідний вік <Мідна доба́>** *див.* **вік; Мідні до́брива (мікродо́брива)** *див.* **до́бриво.**

◊ **[І (ні, ані)] копійки [зла́маної (мі́дної, щерба́тої)] (ше́ляга) нема́ (нема́є, не було́) за душе́ю** *див.* **нема́; Мі́дний лоб <Мідяне́ чоло́>** *див.* **лоб; Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копійки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день]** *див.* **ва́ртий; Пройти́ [і] Крим і Рим [і мі́дні тру́би]** *див.* **прохо́дити; Пройти́ [крізь] вого́нь і во́ду [і мі́дні тру́би]** *див.* **прохо́дити; Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **мі́дний казано́к (мі́дному казанко́ві)** *див.* **казано́к.**

МІ́ДНИК, а, *ч.* Той, хто виготовляє чи ремонтує мідний посуд або інші мідні вироби; лудильник. *Спочатку помагав* [Абібула] *батькові тесати надгробники, далі покинув, став мідником, а відтак опинивсь у шевця* (М. Коцюбинський); *Біля тиглів порались .. мідники, переливаючи на гармати казани, свічники, дзвони* (О. Ільченко); *Брязкіт мідників, крики торгівців, пахощі вареної баранини, солодощів, .. — не було тут нічого від голодного й дикого духу орди в поході* (П. Загребельний); — *Ти чув про мудрого царя нашого Соломона?* — *А! Я чув про нього на базарі мідників!* (Ю. Логвин).

МІДНИ́ТИ, ню́, ниш, *недок., що.* Покривати що-небудь міддю. *Порошкові дротові електроди можна міднити тільки в тому разі, якщо вони мають суцільне покриття без просвітів* (з наук.-техн. літ.); — *Я колись в юності гальванікою балувався, міднити легко і електроліт простий (мідний купорос і сірчана кислота)* (з газ.).

МІ́ДНИЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мідник.** *На мідницькій дільниці основні роботи виконують мідники 2–5-го розрядів* (з навч. літ.).

МІ́ДНИЦЯ, і, *ж.* 1. Мідний таз. *Блищала мідна посуда, як золотий вівтар, і тремтіли під молотом майстра нові мідниці* (М. Коцюбинський); * Образно. *Мідниця ранку повна піни із мила сонця* (Б.-І. Антонич); * У порівн. *Як розпечена червоно-жовта мідниця, хутко підводилося воно* [сонце] *за низиною* (Олесь Досвітній); // Таз з іншого металу. *Князь доїдав тим часом м'ясо та випив чарку вина, потім обмив руки у срібній мідниці* (Юліан Опільський); *Нарешті я підходжу до великих оцинкованих мідниць із живою рибою* (С. Андрухович).

2. *заст.* Мідні гроші. *Получила вона дару три мідниці (три гривні)* (Сл. Б. Грінченка).

МІДНО... Перша частина складних слів, що відповідає значенню: 1) стос. до оброблення міді, напр.: м і д н о л и в а́ р н и й, м і д н о п р о к а́ т н и й; 2) який має у своєму складі мідь, напр.: м і д н о г р а ф і́ т о в и й, м і д н о р у́ д н и й; 3) схожий чим-небудь на мідь, з властивостями міді, напр.: м і д н о в у́ с и й, м і д н о г о л о́ с и й.

МІДНОБОРО́ДИЙ, а, е. З бородою кольору міді. *Взявши під руку все ще й тепер надто кремезного, міднобородого Дороша Казанка.., засипала* [Горленко] *вже сама його запитаннями* (Є. Кротевич).

МІДНОВУ́СИЙ, а, е. З вусами кольору міді. *Udnoвусе обличчя Карпця почало братися радістю* (М. Стельмах).

МІДНОЛИВА́РНИЙ, а, е. Те саме, що **мідeливáрний.** *Мідноливарний завод купців Строганових! Де він, той завод, зараз? Хто знайде його руїни в тайзі?..* (О. Донченко); *Свідченням зародження місцевого мідноливарного виробництва є знахідки уламків глиняних тиглів* (з навч. літ.).

МІДНОЛИВА́РНИК, а, *ч.* Те саме, що **мідeлива́рник.** *Посідоній з Ефеса — гравер та мідноливарник часів Помпея Великого* (з наук.-попул. літ.).

МІДНОЛИВА́РНЯ, і, *ж.* Те саме, що **мідeлива́рня.** *Поруч із кузнею була мідноливарня, на другому поверсі якої розташована столярна майстерня* (з мемуарної літ.).

МІДНОЛИ́КИЙ, а, е, *уроч.* Те саме, що **міднолúций.** *Олександр похмурий, мідноликий, з жорсткою сивою чуприною, дивиться в стелю* (Ю. Хорунжий); * Образно. *Мідголике сонце грало в шибках фургона* (Н. Рибак).

МІДНОЛИ́ЦИЙ, я, е. З обличчям кольору міді. *Дід Дунай, Іван Чайченко, Григорій Волошин і міднолиций Лесь Якубенко поважно допивали свій мед* (М. Стельмах); *Нарешті міднолиций полковник скомандував ротмістрам розділити солдатів по десятеро і верхи об'їхати всі вулиці та пригнати непокірних господарів* (Ю. Хорунжий); *Міднолиций вождь з рідкими вусами підвівся в стременах і радісно гойкнув: "Ось ми й прийшли! Тут наша нова батьківщина"* (М. Дочинець); * Образно. *Парубок мимоволі переводить погляд на схід, і там справді млиновим колесом викочується .. міднолиций місяць* (М. Стельмах).

МІДНОЛО́БИЙ, а, е, *зневажл.* Безглуздо впертий, тупий; туполобий. [Р і ч а р д:] *Багато краще з дурнем міднолобим, З хлопчиськом нерозважним розмовляти, Ніж з тим, хто пильно дивиться на тебе* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

МІДНОПРОКА́ТНИЙ, а, е. Стос. до прокату міді. *Серед старовинних предметів, а тепер експонатів — таця під самовар, виготовлена Товариством латунного і міднопрокатного заводів* (із журн.).

МІ́ДНО-РУДИ́Й, а, е. Рудий з мідним відтінком (перев. про колір волосся). *Палітра яскравих рудих тонів включає в себе рудий, мідно-рудий, морквяний і апельсиновий кольори* (із журн.); *Іранська хна надає волоссю чудовий мідно-рудий колір* (з газ.); // Про того, хто має такий колір волосся. *Мідноруда дівчина з карими очима і стрункими ніжками викликала захоплення у хлопців* (із журн.).

МІ́ДНО-ЧЕРВО́НИЙ, а, е. Кольору червоної міді; червоний із жовтуватим відтінком. *В той час в синьому небі десь взялася чорна хмара, освічена пекельним мідно-червоним кольором* (І. Нечуй-Левицький); *Оленчук теж підвівся, крутоплечий, настовбурчений, мідно-червоний від лампи* (О. Гончар); *Його* [Аттіли] *сите кругле обличчя стало мідночервоним, вузькі очиці блищали, а рідка сива борода прилипла до спітнілої зморшкуватої шиї* (В. Малик); *Плачучи побігла* [Маруся], *покинувши відра, в яких кривавіло мідночервоне листя...* (В. Чемерис).

МІДЬ, і, *ж.* 1. Хімічний елемент з атомним номером 29, в'язкий і ковкий метал червонуватого кольору. *Вулкан, до кузні дочвалавши, Будить зачав всіх ковалів; Свинець, залізо, мідь зібравши, Все гріти зараз ізвелів* (І. Котляревський); *Ніхто не міг пояснити, чому зламалося кільце. Припускали, що мідь роз'їв окис, і кільце зламалося від хитавиці* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна); * Образно. *З латинської дзвінкої міді Він* [І. Котляревський] *наше срібло виливав... Ну хто б у римській Енеїді Хоролу й Ворскли не пізнав?* (М. Рильський); * У порівн. *Обличчя його стало наче мідь* (М. Стельмах); // *перен.* Про колір, який нагадує цей метал. *Ронили золоте листя багряні клени, наливалися міддю шатра дубів* (В. Козаченко); *Що б не робила ця струнка зеленоока дівчина з пишною гривою волосся кольору міді, вона зачаровувала всіх своєю життєрадісністю і якоюсь дитячою безпосередністю* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *перен.* Про звуки, що нагадують дзвін цього металу або є

звучанням інструментів, вигот. з цього металу. — *На фронт, на фронт! — багряна сурма кличе. — На фронт, на фронт! — лунає кроків мідь* (В. Сосюра); *Звуки духового оркестру .. несподівано вирвалися в бадьорому марші з тихого зарічного узлісся і міддю вдарились об очеретяну стіну* (І. Волошин); *Ти слухаєш, як грає в дзвонах мідь, Ти бачиш, як палає шабля боса* (Д. Павличко).

2. Виріб або вироби з цього металу. *Подвір'я в господі Саволяка. Будинок, критий міддю* (В. Собко); *Гулко ударив дзвін. Все стихло на мить, заніміло. Тільки лита чаплинська мідь тривожно, похмуро гула над степом: — Бо-оу... бо-оу... бо-оу* (О. Гончар); *— Відчиняйте, єретичні сини! — заволав Давило, зіскочивши з коня і щосили грюкаючи руків'ям канчука в обкуті міддю ворота* (Д. Білий); // Мідні (звич. духові) музичні інструменти. *Уривчасті звуки міді вривалися з подвір'я — духовий оркестр проводив, видимо, останню репетицію* (Г. Коцюба); *А тепер зате: дубова скриня в нас, рідна школа, рідна мова й славу зично грає мідь* (П. Тичина); *Лунали урочисті команди, звучала мідь духового оркестру* (О. Шугай).

3. *збірн.* Мідні монети. *Явдоха кинулась до прискринка, де завжди були гроші .. В однім місці лежали золоті, в другім біліли срібні, в третьому чорніла мідь* (Панас Мирний); *Цілий день подзвонювали церковні скарбоньки, приймаючи мужицьке срібло і мідь* (М. Стельмах); * Образно. — *Щастя фонд залізний я розтратив І розміняв на мідь срібло чуття* (І. Франко).

△ **(1) Черво́на мідь** — чиста мідь темно-рожевого кольору (без домішок інших металів). *На поличках стояли .. стародавні не то два чайники, не то жбани з червоної міді, схожі на церковні стародревні сосуди* [стародавні посудини] (І. Нечуй-Левицький); *От до Святослава підійшла мати — княгиня Ольга, вона тримала в руках зроблений кращими кузнецями із червоної міді, позолочений, викладений багатьма дорогими каміннями шолом* (С. Скляренко).

МІДЯ́ВИЙ, а, е, *розм.* З мідяним відтінком. *Загадкова темрява причаєно обступала мідявий вогонь, .. душа вогню відлітала у високих сплесках полум'я, лишався жар, брався сивим попелом — так сиве шумування старості обступає молоде життя* (П. Загребельний).

МІДЯ́К, а́, *ч.* 1. Мідна монета. *Макар витяг з скрині хустку, розв'язав вузлик, у котрому було зав'язано два карбованці бумажками та трохи мідяків* (Л. Яновська); *Пані Абрекова .. під покришку зазирнула. — Мати свята! — перехрестилася вона, бо в гладущику були вже самі мідяки* (Ю. Винничук); *Коли він побачив у скрині велику купу срібла, викинув усі мідяки і набив обидві кишені і ранець самим сріблом* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

2. *тільки мн., розм.* Дрібні гроші. — *Але найгірше, — розпатякував далі таксист, — коли подружжя в таксі розплачується .. Чоловік одразу першим вискакує, щоб не пекти раків, поки дружина мідяки відраховує...* (А. Крижанівський); *Поводирка, жінка років під сорок, зав'язала в ганчірку мідяки й кинула за пазуху* (П. Запаренко); *Стискаємо спітнілі мідяки, як пружину, шикуємося в безладні черги* (Ю. Андрухович); // *перен.* Про щось дріб'язкове, другорядне. *А зараз пише* [поет] *— віршики сумні. Мовляв — набридла жінка, І дошкуля печінка... Читав і віри я не йняв: Навіщо золото на мідяки зміняв?* (Л. Дмитерко); *Бачив* [Петро Скрипник], *як люди продавали один одного за нікчемний мідяк, і зневажав таких людей, думаючи: "Ні, українці не такі! Це — гордий народ!"* (С. Тельнюк); *Боляче тому серцю, що розміняло свій спокій на мідяки примарної слави* (Ю. Бедзик); *Давнє золото слави було розміняно на мідяки дрібних, а інколи й приватних починань* (Г. Колісник).

МІДЯ́НИ, я́н, *мн. (одн.* **мідя́нин,** а, *ч.).* Те саме, що **мідійці.** *А мідянин Дарій одержав царство в віці шостидесяти* [шістдесяти] *й двох років* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Перс ішов на мідянина, мідянин на перса* (І. Білик); *Скіфи повернули назад і перевалили через гори з невеликою здобиччю, бо більшу її частину мідяни відбили* (з наук.-попул. літ.); *З допомогою виночерпія Іла, ображеного Олександром, на бенкеті якогось мідянина царя обпоюють отрутою* (із журн.).

МІДЯНИ́Й, а́, е́. 1. Вигот. з міді (у 1 знач.). *Серед столу, на мідяному підносі, стояв блискучий самовар і мугикав стиха якусь журливу пісеньку* (Панас Мирний); *Звідкілясь тягли* [люди] *шматки брудної матерії, .. шматки мідяних і брондзових* [бронзових] *рурок* (І. Багряний); *З роздумів мене вивів полковник, який взяв мідяне кільце, прикуте товстим ланцюгом до стіни, і загупав ним в куті залізом ворота* (Д. Білий); * У порівн. *Під ногами листя шелестить, наче мідяне* (М. Томчаній).

2. Власт. міді; такий, як у міді. *Тоді, коли з міста долітає різкий, мідяний гук військового оркестру.., — гармонія раптом розбивалась, мрія про незаселену людьми країну зникала* (Леся Українка); *Нам треба нервів, наче з дроту, Бажань, як залізобетон, Нам треба буряного льоту, — Греми ж, фанфар мідяний тон!* (В. Еллан-Блакитний).

3. *перен.* Кольору міді; червоно-жовтий. *Трохим не рушився, мов не чув, тільки очі його якось гостро дивились в віконце й мідяне порите віспою лице його стало ніби темніше* (В. Винниченко); *Позолотою і мідяним листом вигравали Карпати, коли літак пропливав над гірським перевалом з Ужгорода до Києва* (В. Кучер); *Стрий Гнатко мав мідяний вус по-козацьки й широке бундючне чоло* (І. Керницький); *Івасик .. учився теслярувати, спостерігаючи, як козаки, виграючи мідяними м'язами в променях Ярила, ладували байдаки та човни* (О. Бердник); *Сніг нападав рівно, і могутні буки, і гінкі сосни, і мідяні дзвінкі дуби берегли урочисту тишу* (Б. Харчук); *Кремезна постать старого конюшого затуляла вхід, а його стрижене під макотер* [макітру] *сиве волосся здавалось .. мідяним* (І. Білик); *Під останньою пальмою щось плюснуло. Нахилився і побачив, як під самим корінням у темній воді зблиснула мідяним боком одна рибина, потім друга, потім ще й ще...* (Ю. Логвин).

◇ **Мідний лоб <Мідяне́ чоло́>** *див.* **лоб.**

МІДЯ́НИН *див.* **мідя́ни.**

МІДЯНИ́СТИЙ, а, е. 1. Який містить мідь, з домішкою міді. *Куприт відомий у мідянистих пісковиках — на Уралі (Росія), у Німеччині, Великій Британії, Австралії, США* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Кольору міді; червоно-жовтий. *Груші — коричневі та мідянисті — наче аж байдужі до всього. Вишні схожі на молодих жінок, до котрих уперше навідався смуток* (Є. Гуцало).

МІДЯНИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Безнога, схожа на змію ящірка мідного або сірого кольору; веретільниця. *Вологість є дуже важливою умовою життя мідяниці, тому вони трапляються частіше на вологих лугах, у лісах і в заростях чагар-*

ників (з наук.-попул. літ.); *Довжина мідяниці досягає 50 см, з них до 30 см — довжина тіла* (з навч. літ.).

2. Сисна комаха, деякі види якої завдають шкоди плодовим деревам. *У лісостеповій зоні грушева мідяниця розвивається в чотирьох, на півдні — у п'яти поколіннях* (з наук. літ.); *Шкідник мідяниця спочатку з'являється на рослині у вигляді дрібних личинок, які рідко досягають у довжину більше міліметра* (з наук.-попул. літ.).

МІДЯ́НКА, и, *ж.* 1. Змія родини вужоподібних мідного або сірого кольору. *Одну дорогу перебіг довговухий русак, другою поповзла колісною колією золотава мідянка* (Р. Іваничук); *— Гадюки в нас водяться, змії мідянки теж... — Я в річці мідянку бачила! — піднесла руку якась дівчинка. — Правильно, є, — погодився учитель* (А. Кокотюха); * У порівн. *Коли світлий князь олевський проходив повз нього, вогник хижо тягся за ним, наче голова отруйної змії-мідянки* (І. Білик); *Дівчину згортали в покривало й відносили до сусідньої комірчини. Вона ставала знову безживною, як мідянка на студеному камені* (М. Дочинець).

2. Зелений наліт, що утворюється внаслідок окиснення міді. *І табличка на дверях мідна .. — тільки, давно не чищена, вкрилась отруйною мідянкою. Все, як і було раніше* (П. Колесник).

3. Зелена фарба, яку одержують окисненням міді. *— Слухай, Естерко, — звернулась вона* [Сара] *до дівчинки. — Яка то фарба мідянка? — Зелена, оно, як та шерсть, — відповіла Естерка* (М. Старицький); *Якби хто-небудь вирізав з бляхи, пофарбованої т. зв. "мідянкою"., два кружечки завбільшки з ягоди агрусу, тоді він дістав би копію очей Івана Івановича: двох огнів, що світили обабіч верхньої частини довгого, як револьвер, носа* (В. Барка); *Боже мій, Боже, які фарби! Тут вохри, запевне, і на копійку не пішло, а все мідянка та бакан* (М. Рильський, пер. з тв. М. Гоголя); *Фарба мідянка густотерта — це суміш мідянки, бариту, свинцевого білила й натуральної оліфи* (з навч. літ.).

МІДЯ́НО, *поет.* Присл. до **мідяни́й** 2. *А над усім мідяно гудів басом дзвін* (А. Головко); *Урочистий похід дуже повільно .. підіймався Боричевим узвозом, став перед воротьми, де почеплені були знамена всіх земель Русі, і зник за стінами, де на городницях мідяно звонили* [дзвонили] *била...* (С. Скляренко).

МІДЯ́Р, á, *ч.* Те саме, що **мíдник.** *Німецький мідяр і гармаш Ганс Шнеперер на прізвисько Розенблют (XV ст.) був двірським поетом у німецьких князів* (з наук.-попул. літ.).

МІДЯ́РНЯ, і, *ж., заст.* Підприємство, що виготовляє мідні вироби. *Потреби в машинах зумовили розвиток машинобудівної промисловості, яка почала створюватися в Україні з кінця XVIII ст. Її представляли мідярні, чавуноливарні та машинобудівні заводи* (з навч. літ.).

МІДЯ́РСТВО, а, *с.* Ремесло мідяра. *Займатися мідярством.*

МІЄЛІ́Н, у, *ч.* Жироподібна речовина м'якушевої оболонки нерва. *Вітамін B12 бере участь в обміні жирів, зокрема, у синтезі мієліну та інших ліпопротеїдів, а також у вуглеводному обміні* (з наук.-попул. літ.); *При розсіяному склерозі імунна система руйнує мієлін, з якого складається ізолювальна оболонка нервових волокон* (із журн.).

МІЄЛІНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Утворення мієліну в м'якушевій оболонці нерва. *Незавершеність мієлінізації нервових волокон у дитячому віці пояснює низьку швидкість проведення імпульсів по волокнах* (з наук. літ.); *Мієлінізація нервових волокон відбувається протягом перших місяців життя* (з навч. літ.).

МІЄЛІ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **мієлíн.** *У курчат описано мієлінову дегенерацію нервових волокон* (з наук. літ.); *У нервовій тканині є біла речовина, побудована з відростків нейронів, укритих мієліновою оболонкою, — нервів* (з навч. літ.).

МІЄЛІ́Т, у, *ч., вет., мед.* Запалення спинного мозку в людини і тварин. *Ішемічний інфаркт необхідно диференціювати з іншими захворюваннями спинного мозку: пухлинами, розсіяним склерозом, мієлітом, спадковими захворюваннями тощо* (з наук. літ.); *Радість батьків від народження сина затьмарилася жорстоким діагнозом лікарів: мієліт* (з газ.).

МІЄЛОГЕ́ННИЙ, а, е. Який зароджується або виникає в кістковому мозку. *У пацієнта з хворобою Ходжкіна розвинувся гострий мієлогенний лейкоз* (з наук. літ.); *Мієлогенна кульгавість — це слабкість у нижніх кінцівках, що супроводжується їх онімінням* (з навч. літ.).

МІЄЛОГРА́ФІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Рентгенологічний контрастний метод дослідження хребта і структур спинного мозку. *При мієлографії у спинномозковий канал вводять за допомогою голки рентгеноконтрастну речовину* (з наук.-попул. літ.); *Контрастна мієлографія хребта — сучасний метод діагностики в неврології* (із журн.).

МІЄЛОДИСПЛАЗІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Уроджена недорозвиненість спинного мозку. *Перебіг і прогноз мієлодисплазії залежать у першу чергу від вираженості клінічних проявів захворювань* (з наук.-попул. літ.); *Мієлодисплазія виникає на ранніх строках вагітності* (з навч. літ.).

МІЄЛО́З, у, *ч., вет., мед.* Лейкоз, морфологічний субстрат якого представлений в основному гранулоцитами. *Променевий мієлоз — ураження спинного мозку, обумовлене локальним впливом іонізувального випромінювання* (з навч. літ.).

МІЄЛОЛЕЙКО́З, у, *ч., вет., мед.* Пухлинне захворювання системи кровотворення. *Одним із найнебезпечніших патологічних станів є хронічний мієлолейкоз* (з наук.-попул. літ.); *В основі гострого мієлолейкозу лежить неконтрольоване розмноження лейкоцитів* (з навч. літ.).

МІЄЛО́МА, и, *ж., мед.* Злоякісна пухлина, яка проростає з плазми крові. *Хвороба отримала своє ім'я тому, що злоякісні клітини мієломи інфільтрують кістковий мозок у різних трубчастих кістках і викликають множинні ураження* (з наук.-попул. літ.); *Уважається, що етіологічними чинниками виникнення мієломи можуть бути дії радіаційного випромінювання, нафтопродукти, азбест, бензол* (з навч. літ.); *Анемічний синдром уражає більшість пацієнтів з мієломою* (із журн.).

МІЄЛО́МНИЙ, а, е, *мед.* Стос. до мієломи. *Мієломна хвороба — це злоякісне новоутворення системи крові* (з наук.-попул. літ.); *У деяких випадках початковим проявом мієломної нефропатії є гостра ниркова недостатність* (з навч. літ.).

МІЄЛОЦИ́Т *див.* **мієлоци́ти.**

МІЄЛОЦИ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **мієлоци́т,** а, *ч.), фізл.* Клітини кісткового мозку, з яких утворюються всі форми гранулоцитів. *Мієлоцит — це молода клітина, що має знаходитися в кістковому мозку, а не в периферичній крові* (з наук.-попул. літ.); *Мієлоцити — незрілі форми лейкоцитів. Їхньою особливістю є велике кругле ядро і зернистість у цитоплазмі* (з навч. літ.).

МІЖ, *розм.* **МЕ́ЖИ́,** *заст.* **МЕЖ,** *прийм.* Уживається з род., знах. і оруд. відмінками. Сполучення з **між, ме́жи́, меж** виражають:

Просторові відношення

1. *з оруд., рідше з род. в.* Уживається на позначення просторового розташування предмета чи вияву дії посередині чого-небудь. *З Трубайлом Альта меж осокою Зійшлись, з'єднались, мов брат з сестрою* (Т. Шевченко); *Коли на широкій долині між гір Зібралась великая рада, Роберт тоді вийшов до люду* (Леся Українка); *Василь і сам не помітив, як закурів шлях від гопака й пил зазолотів між тинів через всю вуличку* (О. Довженко); *Марія вже сама. Могилка матері зазеленіла бур'яном поблизу залізниці між Краковом і Варшавою* (В. Бабляк); *Корова пильно подивилась на дівчину і важко зітхнула, а та її почухала між рогами* (М. Стельмах); *Вони пройшли .. завулок, поплетений зміїстими тінями, і цей прохід між домами враз виявився велетенським проваллям між стінами, щільними і безкінечними стінами* (О. Ульяненко).

2. *із знах. в.* Уживається на позначення місця, куди спрямована дія. *Вона покірно витягла руки поверх верети, а він склав їх на грудях, як у мерця. Потому засвітив свічку і застромив між пальці* (М. Коцюбинський); *А ще сих слів не сказав* [Георгій], *як злодій вдарив його кулаком межи очі* (В. Стефаник); *По садках залопотіли зенітки .. Бійці заметались .. В нестямі дерлися кудись між стрімке каміння і знову скочувались вниз* (О. Гончар); *Він звів би коміра плаща й неквапно рушив між вулиці, щоб не думати ні про що і нічого не вирішувати* (Валерій Шевчук); *Невже це вона писала багато років тому? "Іду я та іду. Вже в такі бескеди зайшла межи гори..."* (О. Шугай).

Часові відношення

3. *з оруд., рідше з род. в.* Уживається на позначення проміжку часу, протягом якого щось відбувається. *Можливо, що ся церков була та сама Климентова базиліка, в якій між роками 590–604 папа Григорій Великий говорив свої славні "Гомілії"* (І. Франко); *Всі згадані праці* ["На віру", "Ціпов'яз" та ін.] *друкувалися межи 1893–1897 роками* (М. Коцюбинський); // Уживається при означенні явищ, подій і т. ін., у проміжок часу між якими що-небудь відбувається. *Між приступами кашлю він вигукував окремі фрази* (С. Чорнобривець); *Ярошу було зручно забігати до неї у перерві між лекціями, бо Руся жила недалеко від університету* (Ю. Винничук); *Між сеансів демонстрували рекламу* (з газ.).

Об'єктні відношення

4. *з оруд. і знах. в.* Уживається на позначення предметів, осіб, взаємозв'язаних між собою або таких, що вступають у взаємодію одне з одним. *Хлібороб був собі тихий, роботящий чоловік, дбайливий, обережний — знав уже він, як у світі жити має простий чоловік межи князі та сильники* (Марко Вовчок); *Між матір'ю і сином настав мир та лад* (Панас Мирний); *Густе віття перепліталось межи собою — і над тобою, мов баня зелена, кучерява* (М. Коцюбинський); *Високе небо незнайомого півдня, терпкий аромат близького поля діють на бійців, мов якийсь чарівний трунок: зникають денні сварки, вгамовуються пристрасті, всі стають ближчі між собою, відвертіші, мирніші, тихіші* (О. Гончар); *Почувши, куди хилить розмова між братами, він поза спинами мисливців розпутав двох найближчих скакунів і втік* (І. Білик).

5. *з оруд. і род. в.* Уживається на позначення осіб, предметів, явищ, які порівнюються, зіставляються між собою. *Для нього не було різниці між дійсністю й сном. Яка різниця, коли у сні так само бачиш, смієшся, страждаєш, переживаєш?* (М. Коцюбинський); *— Цей день, найбільший межи днів, .. Сторінку щастя нам відкрив* (М. Рильський); *І хоча за паном отаманом стежила тільки одна людина, він і перед нею позував, не розуміючи грані між великим і смішним* (М. Стельмах); *Може, саме завдяки тим акварелям він прийшов до висновку про різку відмінність між характером мистецтва катакомб і помпейським стінописом* (П. Загребельний); *Виконавці ролей змінюються, випадкові "глядачі" щораз інші (про "відмінність" між глядачем та актором природного Театру можна писати тільки з використанням лапок)* (Любко Дереш).

6. *з оруд. і знах. в.* Уживається на позначення якої-небудь групи предметів, осіб, явищ, між якими щось розподіляється. *Він усе думав, нащо то Бог так вчинив, що недобре розділив долю між людьми* (І. Нечуй-Левицький); *— Мало! А тоді буде більше, як поділите* [поле] *межи діти на грядочки?* (М. Коцюбинський); *Зозуля відвернувся, .. потім зібрав від забитих патрони і зброю, і вони розділили їх між собою* (Григорій Тютюнник); *Король подякував панові де Тревілю й дозволив йому розподілити між мушкетерами чотириденні відпустки з умовою, щоб ніхто із щасливців .. не показувався в людних місцях* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

Означально-обставинні відношення

7. *з род., оруд., рідше знах. в.* Уживається на позначення яких-небудь однорідних осіб, предметів, в оточенні яких перебуває предмет мовлення або відбувається яка-небудь дія; відповідає за знач. прийм. с е р е д. *Умийся, серденько! Бо мати Он дивиться й не пізнає Межи дітьми дитя своє* (Т. Шевченко); *Він поважно ввійшов між селян і, попросивши їх, щоб троха розступилися і стали перед ним в півокрузі, піднятою рукою повітав їх* (І. Франко); *Гелена бере його за руку і веде межи ахейськими лавами за Скайську браму на поле* (Леся Українка); *"Йди, Катерино моя, межи люди, сповіщай їм — скоро вже, .. скоро свята земелька тільки самим мужикам дістанеться!"* (Б. Антоненко-Давидович); *Між підводами метушився Маковейчик* (О. Гончар); // Уживається при означенні осіб, предметів, до числа яких входить предмет мовлення. *Не дуже змінилася Босівка через п'ять років .. Кілька людей померло, — межи ними й Харитон з Уляною* (М. Коцюбинський); *На ослоні купка жінок: стара Карпенчиха, ще якісь. А між них, як між колоссям стиглим квітки, дівчата. В барвистих хустках, які в стрічках червоних* (А. Головко); *А як прийде та смерть і під музики шум нас засиплють землею глухою, між веселих людей, повні щастя і дум, будем жити ми в пісні з тобою* (В. Сосюра); *Дарка щиро втішилась, догледівши між студентами в буфеті і Зою Тимішеву* (Ірина Вільде).

МІЖ... Перша частина складних слів, що відповідає слову **між,** напр.: м і ж а к а д е м і́ ч н и й, м і ж б р и г а́ д н и й, м і ж в е́ н н и й, м і ж г і́ р н и й.

МІЖАКАДЕМІ́ЧНИЙ, а, е. Який існує, відбувається між академіями. *За фінансової допомоги ЮНЕСКО відбувся міжакадемічний обмін ученими* (з наук. літ.); *Ми мали колосальну підтримку ректоратів і оформили творчу співпрацю як міжакадемічний обмін* (із журн.).

МІЖАМЕРИКА́НСЬКИЙ, а, е. Який стосується країн Північної та Південної Америки. *Міжамериканський банк розвитку створений 1959 р. з ініціативи США для фінансування програм розвитку в країнах Латинської Америки* (з наук.-попул. літ.); *У вересні 1947 р. 20 країн Америки підписали в Ріо-де-Жанейро Міжамериканський договір про взаємодопомогу* (з навч. літ.).

МІЖАРА́БСЬКИЙ, а, е. Який стосується відносин між арабськими державами. *Вельми важливими з точки зору розвитку міжарабських економічних зв'язків є проекти в галузі найбільш розвинених секторів економіки* (з наук. літ.); *У міру врегулювання конфлікту між арабськими країнами та Ізраїлем почали сильніше проявлятися міжарабські протиріччя й контури майбутнього економічного арабо-ізраїльського суперництва* (із журн.).

МІЖА́ТОМНИЙ, а, е. Стос. до відстані між атомами, їхньої взаємодії. *Міжатомна взаємодія — електромагнітна взаємодія електронів і ядра одного атома з електронами і ядром іншого атома* (з наук.-попул. літ.); *Коли відстані між атомами стають рівними міжатомним відстаням у твердих тілах, взаємодія між атомами приводить до того, що енергетичні рівні атомів зміщуються, розщеплюються та розширюються в зони* (з навч. літ.).

МІЖБА́НК, у, *ч., розм.* Міжбанківська валютна біржа. *Міжбанк є одним з основних інструментів визначення співвідношення попиту та пропозиції щодо основних світових валют* (із журн.); *Курс валют на міжбанку, встановлений за результатами торгів, безпосередньо впливає на ціну валюти в обмінниках наступного дня* (з газ.).

МІЖБА́НКІВСЬКИЙ, а, е. Який здійснюється, відбувається між банками. *До війни рупія коштувала майже в сто разів дорожче, і такі великі купюри використовували переважно для міжбанківських розрахунків* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Об'єктом міжбанківського грошового ринку є вільні фінансові ресурси лише банківських установ, які він використовує для довго-, середньо- та короткострокових кредитів* (з навч. літ.); *Новий план чітко розмежовує міжбанківські операції, операції з клієнтами, цінними паперами, матеріальні цінності, капітал, доходи та видатки* (з газ.).

△ **Міжба́нківський клі́ринг** *див.* **клі́ринг.**

МІЖБІБЛІОТЕ́ЧНИЙ, а, е. Який існує, відбувається між бібліотеками. *Міжнародне співробітництво бібліотек має давні традиції. Починалося воно з міжбібліотечного обміну книжками й бібліографічною продукцією* (із журн.).

△ **Міжбібліоте́чний абонеме́нт** *див.* **абонеме́нт.**

МІЖБРІ́ВНИЙ, а, е. Який міститься між бровами. *Парубок з похмурою вдячністю повів міжбрівними зморшками, кивнув головою, підбадьорюючи себе* (М. Стельмах); *Все, що ви хочете приховати, потрібно затемнити. Все інше варто висвітлити — спинку носа, яблучка щік і ділянки під очима, а так само лоб і міжбрівний простір* (із журн.).

МІЖБРІ́В'Я, я, *с.* Місце між бровами. *Чоловік різко скинув із своєї голови чорне накриття, тепер мав якийсь чорний клинець, що спускався до міжбрів'я, а над тим клинцем стирчали маленькі червоні ріжки* (П. Загребельний); *Він навіть статурою скидався на хлопчака .. Хлопчик з обличчям дорослої, розумної людини — хитрими голубими очима, зморшками в міжбрів'ї, неслухняним, без жодної сивої волосини чубом* (Ю. Мушкетик); *Зажмуриться Лесь — іще впертіше стоїть перед ним Дідух, затятий, неподужаний і незалежний, лише дві круті борозни поглибшали у міжбрів'ї* (І. Нижник); *Король посміхається, підносить долоні до міжбрів'я і промовляє: — Оммм* (Любко Дереш).

МІЖБУДИНКО́ВИЙ, а, е. Розташований між будинками. *Мешканці скаржаться на жахливий стан міжбудинкової території і просять місцеву владу зробити на цій ділянці дороги* (із журн.); *На проспекті відремонтують міжбудинковий проїзд* (з газ.).

МІЖБЮДЖЕ́ТНИЙ, а, е. Який існує, відбувається між різними бюджетами. *Основну увагу в проекті сконцентровано на реформі системи міжбюджетних відносин* (з наук. літ.); *Є дотація вирівнювання — міжбюджетний трансферт на вирівнювання дохідної спроможності бюджету, який його отримує* (з навч. літ.); *Доходи групуються у два блоки: доходи, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, та доходи, що не враховуються* (з мови документів).

МІЖВИДОВИ́Й, а́, е́. 1. *біол.* Який існує, відбувається між різними видами (тварин, рослин і т. ін.). *Міжвидові відмінності можуть виявлятися в зміні розподілу умовних сегментів в окремих хромосомах і навіть в окремих ділянках деяких хромосом* (з наук. літ.); *Класична антропологія нездатна пояснити несподіване зникнення в людини того, що вже явно допомагало б їй вижити в льодовиковий період, у жорстокій міжвидовій боротьбі* (з навч. літ.); [К а р т а - ш о в:] *Ми визнаємо гібридизацію міжвидову і навіть міжродову* (О. Довженко); * Образно. *Ти по-своєму, по-жіночому, але теж її побачила — оту межу між "нами" і "ними". Побачила з погляду стосунків між чоловіком і жінкою: як міжвидовий бар'єр, якого не можна переступати* (О. Забужко); *Мікроеволюція призводить до мутацій, часом до мутуалізму — такої форми міжвидових стосунків, коли взаємодія двох видів вигідна кожному з них...* (І. Роздобудько).

2. Який існує, відбувається між різними видами діяльності, галузями знань або всередині якогось виду діяльності, галузі знань. *Із часом термін "фразема" актуалізується у зв'язку зі зміною функціонування в контексті мовленнєвого суспільного дискурсу та його міжвидових розгалужень — політичних, культурологічних, соціологічних* (з наук. літ.); *Важливого значення набувають методи й прийоми стимулювання асоціативно-образного мислення (міжвидові мистецькі паралелі, аналогії, порівняння тощо)* (з наук.-попул. літ.); *Структуризація змістів, здійснена І. Франком, відкрила для нього можливість розгляду проблеми міжвидового зв'язку* (з навч. літ.).

МІЖВИРОБНИ́ЧИЙ, а, е. 1. Який існує, відбувається між різними виробництвами. *Договори між підприємствами належать до найважливіших засобів міжвиробничих зв'язків у нових умовах господарювання й розвитку ринкових відносин* (із журн.).

2. Який об'єднує діяльність різних виробництв. *Реконструкція міжвиробничих відносин супроводжується різноманітними формами господарської співпраці, у яких виникає нова роль підприємства як учасника мережі підприємств* (з наук. літ.).

МІЖВИ́ШІВСЬКИЙ, а, е. Який існує, відбувається між вишами. *Дуже важливо здійснювати міжвишівський обмін студентами за напрямком "Схід — Захід"* (з наук. літ.); *На міжвишівський фестиваль вертепів у Києві зі своїми діями поїдуть і львівські студенти* (із журн.); *Міжвишів-*

ський захист дипломів, за словами освітян, покращує якість підготовки спеціалістів та зменшує витрати часу й собівартість процесу (з газ.).

МІЖВІ́ДОМЧИЙ, а, е. 1. Який існує, відбувається між різними відомствами. *Комплексні питання про природоохоронні функції виробничого підрозділу можуть вирішуватися на міжвідомчому рівні при пайовій участі підприємств та організацій* (з наук. літ.); *Стратегією подальшої діяльності у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції є активний перехід на сучасні, європейські методи роботи, сприяння розвитку міжвідомчої взаємодії на горизонтальному рівні* (з навч. літ.).

2. Який об'єднує діяльність різних відомств. *Міжвідомча комісія утворена для координації дій міністерств, відомств, інших органів державної виконавчої влади та відповідних органів місцевого самоврядування* (з наук. літ.); *Міжвідомча комісія з питань біобезпеки наділена дуже широким колом повноважень* (з газ.).

МІЖВІ́ДОМЧІСТЬ, чості, *ж.* Абстр. ім. до **міжвідомчий.** *Коментуючи зауваження щодо реферування вартості генериків* [непатентованих лікарських препаратів], *доповідач повідомив: — Тут важлива міжвідомчість. Ми погоджуватимемо ціни з Мінекономрозвитку. А Мінфін визначатиме обсяги фінансування програм, виходячи з розуміння цін* (із журн.); *Автор розглянув та проаналізував категорію "національна безпека", визначив характерні ознаки цього суб'єкта конституційного права: загальнодержавність, спеціалізованість, системність, міжвідомчість, цілісність, комплексність і колегіальність* (з наук. літ.).

МІЖВІКОВИ́Й, á, é. 1. Який характеризує стосунки між людьми, що належать до різних вікових категорій. *Проведене нами дослідження дало змогу виділити міжвіковий дисбаланс сформованих вихованням й освітою стереотипів та їх особливу вираженість в умовах стрімкої змінюваності суспільної свідомості* (з наук. літ.); *Створення учнівської організації в школі є основою міжвікового конструктивного спілкування, соціальної адаптації, творчого розвитку учнів* (із журн.).

2. Який стосується людей різного віку. *Педагог вирішив спробувати нову форму занять. Так з'явився в досвіді школи міжвіковий (різновіковий) урок* (із журн.); *Конфлікт між "я хочу", "я можу" і "треба" — міжвіковий, але в юних він минає болючіше й часто закінчується глибоким розчаруванням і зневірою в собі* (з газ.).

МІЖВІКО́ННИЙ, а, е. Розташований між двома вікнами. *Під час дослідження оселі виявили міжвіконні ренесансні колони, каміни та стінопис XVIII століття* (з наук. літ.); *На фризі Зеленого залу були поміщені голови міфічних красунь, а міжвіконний простір заповнили розписами за мотивами легенди про ріг достатку* (з наук.-попул. літ.); *Кількість вікон у вагоні не відповідає кількості рядів, тому частина з них потрапляє в міжвіконний проміжок* (із журн.).

МІЖВІКО́ННЯ, я, *с.* Проміжок між двома вікнами. *Менший* [син] *при столі ворушить книжку; старший присів під стіною в міжвіконні* (В. Барка); *Мельхіседек, зоставшись сам, тільки тут помітив прибиту у міжвіконні карту* (Г. Колісник).

МІЖВЛА́ДДЯ, я, *с.* Період, який характеризується відсутністю органів влади, що веде до паралічу влади в країні, регіоні. *Політично-адміністративні обов'язки керівника окружної адміністрації, що лягали на його плечі в часі міжвладдя, Антін Княжинський виконував сумлінно й чесно* (М. Андрусяк); *Позиція яничарів була вирішальним чинником у періоди міжвладдя та соціальних заворушень* (з наук.-попул. літ.); *Під час чергового міжвладдя (а в Одесі влада змінювалася більше 14 разів), 12 грудня 1918 року одесити вирішили йти на штурм в'язниці* (з газ.); // Відсутність затвердженого керівництва в організації, установі. *Не вдалося навіть розчистити до кінця той завал нагальних справ, який утворився за майже півторамісячний період "міжвладдя" в інституті, а вже наближався Новий рік* (М. Дашкієв); *Період міжвладдя в Українській греко-католицькій церкві завершився поставленням на церковний престол нового владики Святослава* (із журн.).

МІЖВОЄ́ННИЙ, а, е. Стос. до проміжку часу між двома війнами. *На кухні, за кавою, вона згадувала про міжвоєнний розквіт їхнього видавництва* (Олекса Ізарський); *У науці української діаспори шевченкознавство завжди було в центрі уваги. У міжвоєнний період воно зосереджувалося в Українському науковому інституті (Варшава)* (І. Дзюба); *Це був міжвоєнних часів "крайслер імперіал" — одне з чудес автомобільної думки минулого* (Ю. Андрухович); *Його* [Стефана] *знову огорнуло приємне, млосне відчуття втрати кордонів — знову це присмеркове перебування між 2013 і 1913, знову міжвоєнний Львів, записки лінгвістичного клубу* (Любко Дереш); *Після підписання Хасав'юртівських угод 1996 року мир та спокій у Чечні не настав. У міжвоєнний період зруйновані міста й села не відновлювалися* (з наук.-попул. літ.).

МІЖВУЗЛОВИ́Й, á, é, *спец.* Який розміщений між вузлами *(див.* **ву́зол**[1] 4–7, 9). *Міжвузловий атом — точковий дефект кристалічної ґратки, атом, який займає проміжне положення між вузлами ґратки* (з наук.-попул. літ.); *Розрізняють три передсердні (міжвузлові) провідні тракти. Ці шляхи утворені клітинами Пуркіньє* (з навч. літ.).

МІЖВУ́ЗЛЯ, я, *с., спец.* Проміжки між вузлами *(див.* **ву́зол**[1] 4–7, 9). *Наявність чи відсутність міжвузля під час та в кінці цвітіння є важливою діагностичною ознакою рослини* (з наук. літ.); *Вставна меристема розташована біля основ міжвузлів деяких рослин (наприклад, злаків) і забезпечує їхнє видовження (вставний ріст)* (з навч. літ.); *Дифузія домішок у напівпровідниках — переміщення домішкових частинок по вакансіях або міжвузлях кристалічної ґратки напівпровідника або по межах окремих кристалів* (з наук.-попул. літ.).

МІЖГАЛАКТИ́ЧНИЙ, а, е. Який існує, відбувається, здійснюється між галактиками. *Де брати матеріал для цього всього добра? .. Мало всякого добра, різних окремих атомів і навіть цілих молекул, не кажучи вже про космічний пил, що літає в міжгалактичному просторі?* (М. Білкун); *— Для міжгалактичних мандрівок використовується дещо, віддалено подібне до технічного комплексу* (О. Бердник); *— Я не можу повірити, що цивілізація, яка побудувала таку міжгалактичну систему комунікацій, могла загинути. Це суперечить логіці* (О. Авраменко); *Тут, на Землі, уже практично ніхто не говорив санскритом, хоча санскрит досі вважався загальноприйнятою мовою міжгалактичного спілкування* (Любко Дереш).

МІЖГАЛУЗЕ́ВИЙ, а, е. Який існує, відбувається між різними галузями (у 1 знач.). *Природа, функції та відбита в*

семантичній і словотвірній структурі власних географічних назв інформація роблять топоніміку міжгалузевою наукою, яка розвивається на межі лінгвістики, історії та географії (з наук. літ.); *Продовжують удосконалюватися такі нові прогресивні форми інтеграції науки з виробництвом, як міжгалузеві науково-технічні комплекси та інженерні центри* (з наук.-попул. літ.); *У процесі міжгалузевої конкуренції капіталів вартість перетворюється на ціну виробництва, що забезпечує середню норму прибутку на авансований капітал* (з навч. літ.).

МІЖГАЛУЗЕ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **міжгалузе́вий.** *Евристичність наукового знання в умовах сьогодення характеризує його міжгалузевість та перенесення центру уваги з дослідження соціальних станів на соціальні процеси* (з наук. літ.); *Комплексність проблем політики й міжгалузевість та міждисциплінарність знань у сучасному суспільстві вимагають від експерта базових знань у споріднених галузях* (із журн.).

МІЖГІ́РНИЙ, а, е. Який лежить, розташований, існує між горами. *Невинний Чадак. Чарівний! .. Вічно цвітеш міжгірним життям, не знаєш переспілості* (Іван Ле); *З імлистої міжгірної безодні Світанок вирвався до моря на пісок* (П. Воронько); *На півдні Індокитаю в дельтах великих рік і в міжгірних западинах розташовані низовини з родючими ґрунтами* (з навч. літ.).

МІЖГІ́РСЬКИЙ, а, е. Те саме, що **міжгі́рний.** *На Гуцульщині поєднуються низькогірні ландшафти з міжгірськими улоговинами* (з наук.-попул. літ.); *У міжгірських улоговинах Німеччини вирощують виноград* (з навч. літ.).

МІЖГІ́Р'Я, я, *с.* Місце, простір між горами. *Вечоріло, і тіні від висот уже закривали міжгір'я* (О. Гончар); *— Які їхні наміри? — А хто зна!.. Та, мабуть, не для розваги смажаться на сонці в цих Богом проклятих міжгір'ях!* (В. Малик); *Тільки в цьому скелястому міжгір'ї мені захотілося мати клаптик берега, .. завести пару кіз і нікуди не рипатись* (Р. Андріяшик).

МІЖГОСПОДА́РСЬКИЙ, а, е. Який відбувається, існує між господарствами (у 3, 5 знач.). *За місцем проведення економічний аналіз поділяється на внутрішньогосподарський і міжгосподарський; галузевий і міжгалузевий* (з наук. літ.); *Комерційні банки організовують та здійснюють міжгосподарські розрахунки і грошові платежі, залучають заощадження населення, капітали та інші грошові кошти, що вивільняються в процесі господарської діяльності* (з навч. літ.).

МІЖГРОМА́ДСЬКИЙ, а, е. 1. Який існує, відбувається між громадами. *Уже стародавні скотарі потребували продуктів землеробства, а землероби аж ніяк не були вегетаріанцями. Міжгромадський обмін все більш розширявся* (з наук.-попул. літ.).

2. Стос. до кількох громад, спільний для них. *Крім внутрішньогромадського розподілу праці етнологи фіксують міжгромадський, чия роль за доби неоліту зросла з осілістю населення* (з навч. літ.).

МІЖГРУПОВИ́Й, а́, е́. Який існує, відбувається між групами (у 3 знач.). *За ці дні наша "міжгрупова" група, складена з представників різних літературних вір, так стоваришувалась, що дехто навіть втратив своє прізвище* (Б. Антоненко-Давидович); *З усього випливає, що то були не цілком безпечні забави: конфлікти — міжгрупові й на додачу міжнаціональні, кримінальні порушення, зброя* (Ю. Андрухович); *Чарльз Кулі — американський соціолог і соціальний психолог, який вивчав міжособові, внутрішньогрупові та міжгрупові взаємодії* (з навч. літ.).

МІЖДВЕРНИ́Й, а́, е́. Який розташований між двома дверима (у 1 знач.). *Важливим елементом зовнішньої частини балконних дверей, який запобігає потраплянню води в міждверний простір, є плінтус* (з наук.-попул. літ.); *Корм та підстилку перевозять у вагонах разом із тваринами та звірами й завантажують на фуражні полиці або в міждверний простір вагона* (з мови документів).

МІЖДЕРЖА́ВНИЙ, а, е. 1. Який існує, відбувається між державами. *Самі собі ради не дамо, а тут іще оці чужі постійно діючі вакууми у стосунках між етносами, а тут іще торрічелеві* [торічеліеві] *пустоти в міждержавних зв'язках* (Є. Гуцало); *Кавказькі війни відбувалися на широкому тлі міждержавних і міжнародних відносин, зіткнень інтересів у цьому регіоні* (І. Дзюба).

2. Спільний для кількох держав. *Конфедерація — це міждержавне об'єднання кількох держав на договірній основі, створене для досягнення спільних зовнішньополітичних цілей* (з навч. літ.).

МІЖДЕРЖА́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **міждержа́вний.** *Міждержавність як ключова ознака системи врегулювання спорів Світової організації торгівлі хоч і є об'єктом гострої критики, тим не менше, на думку багатьох науковців, цілком відповідає сучасному стану речей та сутності міжнародного публічного права загалом* (з наук. літ.); *Міждержавність єдиного природного комплексу Чивчинських гір дає всі підстави для створення тут українсько-румунського природного резервату* (із журн.).

МІЖДИСЦИПЛІНА́РНИЙ, а, е. Який стосується взаємодії кількох дисциплін *(див.* **дисциплі́на**[2]). *— Природничі науки, література, астрологія, альтернативна історія, теорія комунікацій, частково прикладна конспірологія — це все мої спеціальності. Це міждисциплінарні студії* (Любко Дереш); *Повинні набути ширшого розвитку такі форми організації науки, які забезпечують міждисциплінарне дослідження актуальних проблем* (з наук.-попул. літ.); *Основним принципом охорони навколишнього природного середовища при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності є поєднання міждисциплінарних знань, екологічних, соціальних, природних і технічних наук* (з газ.).

МІЖДИСЦИПЛІНА́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **міждисципліна́рний.** *Досліджуючи історію дитинства загалом чи автобіографію дитинства зокрема, учений-історик має бути свідомо націленим на міждисциплінарність як єдиний об'єктивний метод опрацювання цього складного соціокультурного феномену* (з наук. літ.); *Міждисциплінарність є провідним принципом синтезу знань різних наук у побудові теоретико-методологічних засад, розробці моделей і технологій реалізації освітніх нововведень* (з навч. літ.).

МІЖДІАЛЕ́КТНИЙ, а, е. 1. Який існує, відбувається між діалектами. *Процес міждіалектного контактування триває постійно* (В. Русанівський); *Структурні особливості діалекту з часом зазнають змін унаслідок міждіалектної взаємодії та впливу літературної мови* (з навч. літ.).

2. Власт. багатьом діалектам. *Міждіалектна лексика.*

МІЖДОРІ́ЖЖЯ, я, *с.* Місце, смуга між дорогами. *І так ідуть* [Михайло й Ніна] *по вузькому трав'янистому між-*

доріжжі, обрізаному з двох боків глибоко втиснутими коліями (М. Стельмах).

МІЖЕТНІ́ЧНИЙ, а, е. Який існує, відбувається між етносами. *Міжетнічні зв'язки від господарських сходів до шлюбів та кумувань сягали в глиб історії і, здавалося, простягалися в безконечність* (Р. Андріяшик); *Ти мимоволі стаєш учасником задавненого, прихованого міжетнічного конфлікту на родинному ґрунті. Здивовано дізнаєшся, що у вас в роду одні — українці, а інші — поляки, кажуть,ніби й татари були* (Г. Тарасюк); *— Не в міжетнічних забобонах справа. Ця демонстрація виявилася прекрасною нагодою для владнання особистих питань* (Любко Дереш); *Один із важливих аспектів сучасного розвитку — невпинне розширення міжетнічних контактів* (з навч. літ.).

МІЖЕТНІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **міжетні́чний.** *Міжкультурність та міжетнічність національного середовища зумовлюють поєднання виховання поважного ставлення до всіх етнічних груп, що населяють країну, та усвідомлення своєї національної належності, культурної самоідентифікації* (з наук. літ.); *Закономірно, що особливою рисою світових релігій є міжетнічність* (з навч. літ.); *Оскільки міжетнічність шлюбу вимагає певних поступок і відмов, то це, певним чином, стирає відчуття належності до конкретного етносу* (з газ.).

МІЖЗАВОДСЬКИ́Й, á, é. 1. Який існує, відбувається між заводами *(див.* **заво́д**[1] 1). *Порівняльний аналіз поділяється на внутрішньогосподарський (внутрішньозаводський) і міжзаводський (між підприємствами)* (з навч. літ.); *Завдання ради фірми — сприяти розв'язанню міжзаводських соціально-трудових проблем* (із журн.).

2. Спільний для кількох заводів. *Особлива нарада з оборони утворила у великих економічних районах спеціальні міжзаводські ради* (з наук.-попул. літ.); *У Німеччині для поліпшення справи з професійним навчанням персоналу малі й середні підприємства створюють міжзаводські навчальні центри* (з навч. літ.); *Міжзаводський страйковий комітет із представників заводів та частини робітників Гданської верфі склав список з 21 вимоги, сім із яких уже були політичними* (із журн.).

МІЖЗ'ЇЗДІВСЬКИЙ, а, е. Стос. до проміжку часу між двома з'їздами (у 1 знач.). *Вищим органом управління Палатою партнерства і кооперації є з'їзд членів Палати. У міжз'їздівський період функціонує Рада членів Палати* (з мови документів).

МІЖЗМІ́ННИЙ, а, е. Який існує, відбувається між двома змінами (у 3 знач.). *Винахід стосується підтримання мінімально необхідної температури двигуна в міжзмінний період експлуатації* (з наук.-техн. літ.); *Водіям можуть надаватися два суміжні вихідні дні, які використовуються після щоденного (міжзмінного) відпочинку* (з мови документів).

МІЖЗОНА́ЛЬНИЙ, а, е. Який існує, відбувається між зонами *(див.* **зо́на** 2). *Звання чемпіона світу з шахів було розіграно в матч-турнірі 1948 р. Надалі суперника чемпіона визначали після трьох етапів змагань: зональні турніри, міжзональний турнір, турнір претендентів* (з наук.-попул. літ.); *За просторовими ознаками розрізняють місцеву, зональну, міжзональну, континентальну та глобальну локальність несприятливих агрометеорологічних явищ* (з навч. літ.).

МІЖЗО́РЯНИЙ, а, е. 1. Який міститься, розташований між зорями (у 1 знач.). *Земна куля оберталася у міжзоряному просторі* (О. Довженко); *Для Андрія ж здавалось, що він шалено рухається, як комета в міжзоряних просторах* (І. Багряний); *Дивився тоді Федько в зоряне небо на імлисто-срібний Чумацький Шлях і линув думками в далекі міжзоряні світи* (Є. Доломан).

2. Який існує, відбувається між зорями (у 1 знач.). *Його цікавили зорі, оскільки вони були об'єктом мрій про міжпланетну, а може, й міжзоряну подорож* (М. Трублаїні); *— Далекий космос взагалі мовчить, всі проекти міжзоряного контакту потерпіли фіаско...* (О. Бердник); *Часом у мене виникала ілюзія, що я перенісся на сотню років у минуле і знаходжуся серед людей, які вирушають у подорож не на кілька тисяч кілометрів, а в довготривалий міжзоряний переліт...* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Я тицьнув водієві використану телефонну картку, та він сприйняв це на диво спокійно і навіть подякував, побажавши, здається, щасливих міжзоряних польотів* (Ю. Іздрик); // Признач. для польотів між зорями (про ракети, кораблі і т. ін.). *— А ще сьогодні тато запускає першу міжзоряну ракету... — Син солідно киває головою: у них в родині про цю ракету говорять щодня* (М. Дашкієв); *Давно минули ті часи, коли наші міжзоряні кораблі були більше схожі на склади пального, ніж на космічні наукові лабораторії* (М. Білкун); *Я й не збираюся бути вченим: водитиму космічні кораблі. Спочатку міжпланетні, а там і міжзоряні* (А. Дімаров).

МІЖІГРОВИ́Й, á, é. Який відбувається, здійснюється в період між іграми спортивних команд. *У міжігровий період підбивають підсумки попередньої гри й проходить підготовка в малих групах до наступних ігор* (із журн.); *Сьогодні на поле вийшли найсильніші з тих, хто провів міжігровий цикл на належному рівні* (з газ.).

МІЖІНСТИТУ́ТСЬКИЙ, а, е. 1. Який існує, відбувається між інститутами (у 1 знач.). *Триває міжінститутське співробітництво Інституту урології АМН України з медичним факультетом університету м. Осака (Японія)* (з наук. літ.); *Інститут суспільства ініціював міжінститутський фотоконкурс "Київ очима студентської молоді"* (із журн.); *Відбувся міжінститутський конкурс з педагогічної творчості та майстерності* (з газ.).

2. Спільний для кількох інститутів (у 1 знач.). *Міжінститутський навчально-науковий центр біології тварин і лабораторної діагностики їхнього здоров'я створений за галузевим принципом* (з наук. літ.); *Міжінститутський семінар з медіа-психології і медіа-освіти запрошує всіх зацікавлених до співробітництва* (із журн.).

МІЖКВАЛІФІКАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Який стосується співвідношення між кваліфікаціями (у 2 знач.). *Установлений міжгалузевою угодою мінімальний міжкваліфікаційний коефіцієнт береться підприємствами за основу при розробленні посадових окладів керівникам, спеціалістам і службовцям* (з навч. літ.); *Припис: посадові оклади побудувати на підставі тарифної ставки, з урахуванням міжкваліфікаційних співвідношень розмірів тарифних ставок, установити розряд та класність* (з мови документів).

МІЖКІМНА́ТНИЙ, а, е. Який міститься, розташований між кімнатами. *Унаслідок вибуху в трикімнатній квартирі виникла тріщина міжкімнатної перегородки* (із журн.); *Будівельники використали нову систему утеплення будинку —*

так звані міжкімнатні термостати й регулятори температур (з газ.).

МІЖКІСТКОВИ́Й, á, é. Який міститься між кістками (у 1 знач.). *Припасованістю усіх фрагментів, оголеним малюнком металевих ліній він* [горщик] *нагадував череп, помережаний тріщинами міжкісткових з'єднань* (Г. Вдовиченко); *Хірурги вирішили підшити плечові нерви потерпілого до передніх міжкісткових нервів передпліччя* (із журн.).

МІЖКЛА́НОВИЙ, а, е. Який існує, відбувається між кланами (у 2 знач.). *Братство постійно роздирали гострі міжкланові суперечності, які часто-густо виливались у відверту ворожнечу* (О. Авраменко); *Утрата авторитетного лідера в умовах воєнних негараздів, незавершених реформ, протистояння міжклановим самурайським суперечкам завадила родині Мінамото надійно закріпитися на вершині владної піраміди* (з наук. літ.); *Після 32 років перерви в Афганістані відновилася робота законодавчого органу, обірвана війнами та міжклановими сутичками* (із журн.).

МІЖКЛА́СОВИЙ, а, е, *соц.* Який існує, відбувається між класами (у 2 знач.). *Для терору не є обов'язковим конфлікт інтересів "внутрішнього" плану (наприклад, морально-психологічного). Але обов'язково потрібен конфлікт ситуації (як правило, — "зовнішній конфлікт", що має міждержавний або міжкласовий характер)* (з наук. літ.); *Політики всіх часів та народів вирішують, по суті, одні й ті самі завдання: зовнішня безпека країни, внутрішній, міжкласовий, релігійний та міжнаціональний мир у державі* (з навч. літ.); // Який не належить до жодного класу, існує поза класами, між ними. — *Я працюю сам, так хто ж я — капіталіст чи пролетаріат?.. Так що ви думаєте? "Ви, каже він, — міжкласовий прошарок!" Ні, ви чуєте, — захвилювався знову голяр. — Про-ша-рок!!* (Б. Антоненко-Давидович).

МІЖКЛІТИ́ННИЙ, а, е. Який міститься або відбувається між клітинами тканин живих організмів. *Нові дані є важливими для формування більш повного уявлення про механізм, що лежить в основі міжклітинної комунікації* (з наук. літ.); *Не вивчено внесок міжклітинного матриксу в механізм передання сигналу про деформацію в клітину та його особливості* (з навч. літ.).

МІЖКЛІТИ́ННИК, а, *ч.* Порожнина між клітинами рослини. *Завдяки наявності в кореневих органах міжклітинників (аеренхім), по яких проходить повітря, на кінчиках коренів рослини розвивається аеробний гриб* (з наук. літ.); *Під продихами розміщені міжклітинники, якими повітря доходить до всіх клітин листка або молодого стебла* (з навч. літ.).

МІЖКОЛГОСПБУ́Д, у, *ч., іст.* Міжколгоспна організація, що здійснювала виробниче й культурно-побутове будівництво в колгоспах. *За роки радянської влади в селі Старокозаче побудовано хлібзавод, міжколгоспбуд, промкомбінат, завод продовольчих товарів* (з наук.-попул. літ.).

МІЖКОЛГО́СПНИЙ, а, е, *іст.* 1. Який існував, відбувався між колгоспами (у 1 знач.). *У 1960-ті роки набули поширення міжколгоспні зв'язки щодо будівництва й виробництва місцевих будівельних матеріалів* (з навч. літ.).

2. Спільний для кількох колгоспів. *На річці Зеленій під Олексіївкою незабаром почнуть будувати міжколгоспну ГЕС. Оголошено набір на підготовчі курси електротехніків* (М. Дашкієв); *Понад Збручем Вдалині Все вогні, Вогні, Вогні, — Розсіває сотні плес Міжколгоспна Наша ГЕС* (Р. Братунь); *Відкриті дискусії серед студентів про недоліки совєтської* [радянської] *системи, вимоги свободи творчості прогресивною частиною інтелігенції, творення явочним порядком міжколгоспних союзів в Україні — все це є елементом легальної опозиції* (О. Шугай).

МІЖКОЛІ́ЙЯ, я, *с., зал.* Проміжок між двома сусідніми залізничними коліями. *Ширина міжколійя визначається габаритами і умовами одночасного безперешкодного проходження поїздів по суміжних коліях* (з наук.-попул. літ.); *На кривих дільницях розміри міжколійя залежать від радіуса кривої, швидкості руху, місця розташування кривої* (з навч. літ.).

МІЖКОМІСІ́ЙНИЙ, а, е. Який відбувається між двома засіданнями комісії (у 1 знач.). *Медичний контроль за станом здоров'я льотного складу в міжкомісійний період проводиться відповідно до вимог Правил медичного забезпечення польотів* (з мови документів).

МІЖКОНТИНЕНТА́ЛЬНИЙ, а, е. Який діє між континентами, досягає різних континентів. *Один за одним з'являлися на екрані міжконтинентального зв'язку глави держав і урядів* (О. Бердник); *Новий міжконтинентальний аеропорт знаходиться у півгодині* [за півгодини] *їзди на метро від Святошина* (С. Пиркало).

△ **Міжконтинента́льна балісти́чна раке́та** *див.* **раке́та.**

МІЖКОНФЕСІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Який існує між конфесіями, здійснюваний між різними конфесіями. *Пуста церковна віра себе вичерпала і дискредитувала. Вернутися до Отчого Дому неможливо ні молитвами, ні покаяннями, ні сварками міжконфесійними, ні нагромадженням арсеналів агресії, ні знищенням цих арсеналів* (О. Бердник); *"Бог один", — зітхають часом прості люди, намагаючись примирити фанатиків у міжконфесійних баталіях, які свідчать про те, що епоха Абсурду триває* (Г. Пагутяк); *Я чула про міжконфесійні чвари, але не чула, де можна замолювати гріхи за убієнне життя* (М. Матіос); *Мене вразила гармонія міжконфесійних стосунків на Аґрісі. Тут мирно і майже безконфліктно співіснували не лише різні гілки християнства, а й християнство з ісламом, іудаїзмом, буддизмом* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Основними формами вияву православно-реформатських відносин є культурні, а також міжконфесійні контакти, об'єднання, політичні та релігійно-політичні союзи* (з наук. літ.).

2. Спільний для кількох конфесій. *На освяченні міжконфесійного храму будуть представники різних конфесій. Серед запрошених гостей — відомі громадські діячі, представники культури й мистецтва* (із журн.).

МІЖКОНФЕСІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **міжконфесі́йний.** *У роботі аналізується міжконфесійність українців і можливості міжконфесійного діалогу в Україні* (з наук. літ.).

МІЖКОРДО́ННИЙ, а, е. 1. Який існує, відбувається між країнами, які мають спільний кордон. *Додаткові можливості для розвитку рекреаційної справи виникли внаслідок розташування ряду населених пунктів із вдалим поєднанням природного та соціально-культурного рекреаційного потенціалів поблизу основних транспортних магістралей, що забезпечують як міжрегіональний, так і міжкордонний зв'язок* (з наук. літ.); *Ринок єврооблігацій був першим сучасним ринком іноземного капіталу. Після нього з'явився великий міжкордонний ринок валюти й активів* (із журн.).

2. Не обмежений кордонами (у 1 знач.). *Установлено, що проблеми охорони рослинного світу мають міжкордонний характер* (з наук. літ.).

МІЖКУЛЬТУ́РНИЙ, а, е. Який стосується взаємодії кількох культур (у 1 знач.). *То чи не спробувати зробити звичайний міжкультурний обмін? Давайте .. попросимо польських друзів передати державним українським музеям хоча б реліквії Сагайдачного, Хмельницького, експонати часів козаччини* (В. Чемерис); *Інтеграція, демократизація і єднання суспільства на підставі усвідомлення права та потреби вільного культурного розвитку представників кожного етносу, збереження його культурно-духовних надбань, міжкультурний діалог — основи сучасної моделі полікультурного розвитку України* (з наук. літ.); *На довірі ґрунтується взаємний бізнес і проекти, міжкультурний обмін тощо* (з ґаз.).

МІЖКУЛЬТУ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **міжкульту́рний.** *Під час Генеральної конференції ЮНЕСКО в Найробі 1976 року міжкультурність було визначено як необхідність відкритості будь-якої сучасної культури до всіх інших культур* (з наук. літ.); *Міжкультурність та багатомовність — ось напрями модернізації змісту мовної освіти школярів у Європі* (з наук.-попул. літ.); *Саме міжкультурність в умовах диференціації суспільства та глобалізаційних процесів зумовлює труднощі процесу культурної самоідентифікації особистості* (з навч. літ.).

МІЖЛІТЕРАТУ́РНИЙ, а, е. Який стосується взаємодії кількох літератур (у 2 знач.). *В. Винниченко сміливо йшов на трансформацію художнього досвіду К. Гамсуна, Е. Золя, Г. Ібсена, демонструючи продуктивність творчого діалогу, який передбачає розгалужені міжлітературні зв'язки* (з наук. літ.); *В історії міжлітературних взаємин кінця XIX — початку XX ст. Б. Лепкий займає одне з найпомітніших місць як безпосередній учасник духовного життя не лише в Україні, а й у Польщі та Німеччині, будучи співробітником чи видавцем періодичних видань у Кракові, Відні та Берліні* (з наук.-попул. літ.).

МІЖЛЬОДОВИКО́ВИЙ, а, е. Який стосується часу між двома льодовиковими періодами. *Уміст парникових газів на початку міжльодовикових періодів зростає досить швидко, а перед льодовиковим періодом знижується досить повільно* (з наук. літ.); *Зміна льодовикових періодів і міжльодовикові потепління спричинили міграцію флори і фауни відповідно на південь і у зворотному напрямку* (з наук.-попул. літ.); *Чергування льодовикових і міжльодовикових епох зумовило неодноразові міграції тварин і рослин* (з навч. літ.); *Уважають, що на Землі вже другий мільйон років триває льодовиковий період, а ми живемо у відносно короткий міжльодовиковий проміжок часу, що почався 12–15 тисяч років тому грандіозним таненням льодовиків* (із журн.).

МІЖМЕМБРА́ННИЙ, а, е, *спец.* Який міститься між мембранами. *В еукаріотів протони виділяються з матриксу мітохондрій у міжмембранний простір* (з наук.-попул. літ.); *Крім двовалентних катіонів, здатність установлювати дегідратований міжмембранний контакт має і поліетиленгліколь* (з навч. літ.).

МІЖМЕРЕ́ЖЕ́ВИЙ, а, е. Який реалізується між мережами (у 3 знач.). *Вартість комутованих телефонних ліній низька, і їх можна використовувати, якщо міжмережевий трафік не перевищує кількох годин на день* (з наук.-попул. літ.); *Міжмережевий рівень забезпечує передавання даних у різні точки, розкидані по всьому світу* (з навч. літ.).

МІЖМЕРЗЛО́ТНИЙ, а, е. Який залягає або переміщується всередині товщі або між шарами вічномерзлих гірських порід (про підземні води). *До міжмерзлотних вод належать води як у рідкій, так і у твердій фазі* (з наук.-попул. літ.); *Напірні міжмерзлотні води часто виходять на поверхню* (з навч. літ.).

МІЖМІНІСТЕ́РСЬКИЙ, а, е. 1. Який існує, відбувається між міністерствами. *Міжміністерська взаємодія.*

2. Спільний для кількох міністерств. *Банківський нагляд в Італії є багатоаспектним. Крім Центрального банку, його здійснює Міжміністерський комітет, який очолює міністр фінансів* (з наук. літ.).

МІЖМІСЬКИ́Й, а́, е́. 1. Який існує, відбувається між містами *(див.* **місто**[1] 1). — *І такий короткий гудок — пі! — як після міжміської розмови. Що це означає?.. Боже мій! Я так хвилююся!* (В. Нестайко).

2. Який з'єднує міста. *Іноді ми перетиналися в ліфті або коло міжміського автомата* (Ю. Андрухович); *Вона сиділа на підлозі, розбирала речі, не брала слухавки. Не вимикала телефону* [телефона], *бо чекала дзвоника з Франції, реагувала тільки на особливі міжміські сигнали* (В. Кожелянко); // Який курсує, їздить і т. ін. між містами. *Йосип Блаженний завжди ходив у міцному зеленому кітелі військового покрою, до якого в два ряди були пришиті ґудзики з форми автомобілістів міжміських рейсів* (О. Чорногуз); *Доїхавши до станції, купив квиток і вже скоро сидів на задньому сидінні великої міжміської маршрутки, споглядаючи, як за вікном стрімко тече дорога* (І. Роздобудько); *В індійських міжміських автобусах було прийнято возити рибу й сидіти одне на одному* (І. Карпа); // *у знач. ім.* **міжміська́,** кої, *ж., розм.* Міжміська телефонна станція. *Телефон на столі інженера Коваля задзвонив різко, настирливо, так, як звичайно дзвонить міжміська* (В. Собко); *Дзвінок. .. Гучний, настирливий. Сама телефоністка дзвонить. Міжміська або начальство на телефоні* (В. Дрозд); *Вона не чула дзвінка і думає, що він говорить по міжміській* (В. Шкляр).

МІЖМО́ВНИЙ, а, е. Який існує між мовами. *Бо є омоніми міжмовні, відомі вченим з давнини: слова однакові назовні, та різні значенням вони* (Д. Білоус); *Міжмовні омоніми виникають двома шляхами: внаслідок фонетичного зближення слів різного походження і як результат втрати словом вихідного значення в одній із мов* (В. Русанівський); *Маєш раз і назавжди змиритися з тим, що різного роду міжмовна еквілібристика забиратиме тобі непропорційно великий відсоток часу й сил* (О. Забужко); *Гідронімія — надзвичайно стійкий шар лексики .. Водночас тут можливі значні діалектні розходження, які іноді перевищують міжмовні розбіжності* (з наук. літ.).

МІЖМОЛЕКУЛЯ́РНИЙ, а, е. Який міститься, відбувається між молекулами. *Не міг він і виїхати з Києва, не пересвідчившись, що ефект руйнування міжмолекулярних сил під впливом кваркового опромінювання — не химера, а факт, який може бути відтворений ще і ще* (М. Дашкієв); *Ще в середині минулого століття Дж. Гершель і Дж. Роджерс прийшли до висновку, що кліваж і тріщинуватість можуть бути наслідком міжмолекулярного й молекулярного руху компонентів гірських порід в одному напрямку* (з наук.

літ.); *Молекулярні кристали утворені молекулами, зв'язаними силами міжмолекулярної взаємодії* (з наук.-попул. літ.).

МІЖНАВІГАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Який існує, відбувається між навігаціями (у 2 знач.). *Судноремонт виконують у міжнавігаційний (зимовий) період. Такий ремонт має бути завершений до відкриття навігації* (з навч. літ.); *Міжнавігаційний період 2016 року суттєво відрізнявся від минулих тим, що тривав усього 46 діб. Це удвічі менше за попередні роки* (з газ.).

МІЖНАРО́ДНИЙ, а, е. 1. Стос. до відносин між народами і країнами. *Буває, Що заведеться в хаті суперечка На міжнародні теми чи й на інші* (М. Рильський); *Мав же* [Давид] *сьогодні в хаті-читальні робити доповідь про міжнародне становище, то й вибирав цифри і складав конспект* (А. Головко); — *Ясна річ, що тепер через тих саламандр міжнародне становище зовсім інакше, матінко* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека); *Бандитські замахи терористів, націлені на ескалацію становища, вимагають негайного й рішучого міжнародного засудження* (з газ.).

2. Який існує між народами, поширюється на них. *Вранці нас обов'язково погодують — такий міжнародний звичай* (О. Донченко); *Обов'язок кожного моряка допомогти іншому морякові, який терпить у морі лихо. Такий міжнародний закон* (В. Кучер); *Він звертався до герцога в однині, позаяк вони розмовляли тією своєрідною італізованою латиною, що в ті часи ще мала широкий вжиток у середовищі римської аристократії і в міжнародному спілкуванні* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. У якому беруть участь, на якому перебувають представники різних країн, народів. *Тепер винахід у руках Шліссера. .. І хто тоді зможе обійти Хуано Шліссера, який дав Іспанії можливість вийти на міжнародну арену і, може, навіть диктувати світові свою волю!* (О. Бердник); — *Керуватиме групою Таїса Юріївна Неледва, — відрекомендував її той, хто наставляв нас, як поводитися на міжнародному курорті. І з-за столу в президії підвелася молода жінка в строгому темному костюмі* (В. Дрозд); *На перехресті таких важливих доріг з півдня на північ і з заходу на схід мусив виникнути якийсь центр хоча б у ролі міжнародної торгової перевалки, в ролі складу багатих товарів* (І. Білик); *Під кінець дев'яностих Україна потрапила відразу до кількох чорних списків, проваджених надміру безсторонніми спостерігачами з усіляких міжнародних структур* (Ю. Андрухович); // Який використовують для зв'язку між країнами, народами. [А г а:] *Міжнародного вагона на .. лінії немає, тільки м'який* (О. Корнійчук); *Він тепер командир літака Іл-86, літає на внутрішніх і навіть міжнародних лініях* (В. Нестайко); *Міжнародний маршрут зможе отримати перевізник, що здійснював внутрішні регулярні перевезення в Україні протягом як мінімум одного року* (із журн.); // Який використовують у подорожах між країнами. *Якісь люди крутилися навколо міжнародної каси й активно давали моїм батькам .. поради, як нам тепер викручуватися* (Ю. Андрухович).

Міжнаро́дний геофізи́чний рік *див.* **рік.**

△ **Міжнаро́дний валю́тний фонд** *див.* **фонд; Міжнаро́дний сервіту́т** *див.* **сервіту́т.**

МІЖНАРО́ДНИК, а, *ч.* Фахівець із питань міжнародної політики, міжнародного права. *Ця західноукраїнська група згодом поповнилася іншими діячами. Індивідуально приступили додатково талановиті особи, як журналіст-міжнародник Богдан Осадчук, філософ Василь Рудко (Лісовий), редактор-одумівець* [член організації ОДУМ] *Мар'ян Дальний (Горгота)* (О. Шугай); *В свідомості нормального індивіда, якщо тільки він не політик, не бізнесмен-міжнародник і не часто подорожує за кордон, географію успішно заступає топографія, і чому би мало бути інакше?* (О. Забужко); *Сучасний міжнародник повинен добре розумітися на конкретних складних міжнародних ситуаціях* (із журн.).

МІЖНАРО́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **міжнаро́дний.** *Реально "міжнародність" фестивалю забезпечив лише єдиний представник італійської фірми з виробництва виноградних саджанців* (з газ.); *Як мені їхалося сюди, ще кілька років тому, я писав би приблизно так: "У переповненому салоні автобуса "Калуш — Варшава" (чия міжнародність, зауважимо, ніяк не вплинула на гуцульські традиції місцевого сервісу), на найостаннішому підвищенні .. знаходився не хто інший, як нікому не відомий невдаха та пияк"* (Ю. Іздрик).

МІЖНАРО́ДНО. Присл. до **міжнаро́дний** 2. *При регулюванні договорів франчайзингу необхідно використовувати міжнародно вживану термінологію, яка була уніфікована в 1980 році Міжнародною асоціацією адвокатів* (з наук. літ.); *Поштова адреса юридичної або фізичної особи має зазначатися за міжнародно прийнятою формою* (з навч. літ.); *Право на освіту є міжнародно визнаним правом людини* (з мови документів); *Сучасна Україна — це міжнародно визнана держава в існуючих на 1991 р. кордонах* (із журн.).

МІЖНАЦІОНА́ЛЬНИЙ, а, е. Який існує, відбувається між націями, національностями, поширюється на них. *Ми кинули гидливо — пріч! — Міжнаціональним пересудам* (Д. Павличко); *У сорок третьому році дзядзьо записався у дивізію "Галичина". У наших краях почалися міжнаціональні конфлікти, і в такий спосіб дзядзьо Михась убезпечував свою неукраїнську сім'ю* (Т. Прохасько); *Віталікові батьки .. ще так і не оволоділи місцевою мовою у достатньому для нормального спілкування обсязі. Ситуація доволі типова, що не заважає їй призводити до розпалення міжнаціональної ворожнечі* (Н. Сняданко).

МІЖНАЦІОНА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **міжнаціона́льний.** *Критеріями й показниками якості системи управління в галузі освіти є наявність у ньому регіонального компонента, що враховує полікультурність, міжнаціональність, традиції, відповідність державному освітньому стандарту* (з наук. літ.); *Міжнаціональність простору миру та злагоди в поетичній творчості А. Малишка та Е. Вайнерта дає можливість розкрити нові горизонти міжкультурних щеплень* (з наук.-попул. літ.).

МІЖНИ́К, á, *ч., діал.* Межа (у 2 знач.). *Хариті не видно: мабуть, не шляхом, а навпростець, міжниками побігла* (Б. Грінченко).

МІЖОБЛАСНИ́Й, á, é. 1. Який існує, відбувається між областями (у 1 знач.). *Наносиш свій давній, свій коронний, відомий ще зі шкільних літ удар — хук справа, котрий приніс тобі свого часу не одну перемогу на обласних і міжобласних змаганнях* (Ю. Андрухович).

2. Стос. до ряду областей (у 1 знач.), спільний для них. *Королюк познайомився з ним ще в сороковому році, коли викладав історію .. на міжобласних курсах* (В. Петльований); *З метою вивчення кращого досвіду роботи бібліотек*

інших областей у нових умовах проводились міжобласні семінари, творчі поїздки й обмін делегаціями (з наук.-попул. літ.); // Який використовують для зв'язку між областями. *Міжобласний транспорт працює згідно з розкладом і встановленим графіком* (із журн.).

МІЖОБЩИ́ННИЙ, а, е. 1. *іст.* Який існує, відбувається між общинами (у 1, 2 знач.). *Обгороджені місця в поселеннях ставали центрами міжобщинної торгівлі, у цих місцях починали селитися ремісники* (з наук.-попул. літ.); *Міжобщинний обмін сприяв регулюванню та зміцненню соціальних зв'язків у рамках родинних груп населення, а також з інокультурними сусідами* (з навч. літ.).

2. Стос. до кількох общин, спільний для них. *Можна припустити, що в первісному суспільстві існувало два види поділу праці — внутрішньообщинний і міжобщинний, які характеризували особливості організації господарської діяльності общини* (з навч. літ.).

МІЖОСОБО́ВИЙ, а, е. Який існує, відбувається між людьми. *Соціологи науки особливу увагу приділяють дослідженню психологічного клімату, міжособових взаємин, проблемі конфліктів у трудових колективах науковців* (з навч. літ.).

МІЖПАРІ́В'Я, я, *с., с. г.* Час між кінцем посіву пізніх ярових культур і оранкою на пар. *Незабаром настане міжпарів'я.*

МІЖПАРЛА́МЕНТСЬКИЙ, а, е. 1. Який відбувається, здійснюється між парламентами (у 1 знач.). *У Народних зборах Республіки Болгарія утворено міжпарламентську групу "Болгарія — Україна", найчисельнішу в болгарському парламенті, що буде сприяти активізації двосторонніх відносин на міжпарламентському рівні* (з наук. літ.); *Активний міжпарламентський діалог сприятиме вирішенню актуальних питань двосторонньої співпраці й розвитку взаємовигідного та конструктивного співробітництва між Україною і Молдовою* (із журн.); *Голова Верховної Ради України наголосив, що сьогоднішня зустріч відкриє нову сторінку в міжпарламентському співробітництві між Україною і Китайською Народною Республікою* (з газ.).

2. Спільний для декількох парламентів (у 1 знач.). *На початку XXI століття міжпарламентські організації стали важливим чинником сучасних міжнародних відносин* (із журн.).

МІЖПЕРЕДСЕ́РДНИЙ, а, е, *анат.* Який знаходиться між правим і лівим передсердям. *В останні роки встановлено нові факти закриття первинного міжпередсердного отвору в серці ссавців* (з наук. літ.); *Основний клінічний симптом дефекту міжпередсердної перетинки — зміщення границь серця* (з наук.-попул. літ.); *Дефектом міжпередсердної перетинки називають вроджений порок серця, за якого між правим і лівим передсердям є отвір* (з навч. літ.).

МІЖПЛАНЕ́ТНИЙ, а, е. 1. Який функціонує, знаходиться між планетами (у 1 знач.). *Родючості землі немає меж, як немає їх і в міжпланетному просторі, як немає меж людському розуму й винахідливості* (В. Кучер); *Через які-небудь чверть години він з своїми супутниками мчатиме з неймовірною, приголомшливою швидкістю в міжпланетному просторі* (В. Владко); *Пишні квіти, які прикрашали командирську рубку, стояли зморщені, жовті. Вони ще трохи димілись: то міжпланетний вакуум викачував з них рештки вологи* (М. Дашкієв).

2. Який існує, відбувається між планетами (у 1 знач.). *В інших романах оспівують війни, але вже не на Землі, а міжпланетні, з атомними та водневими бомбами тощо* (Ю. Смолич); *Є всі підстави вірити в реальність міжпланетних перельотів, коли нові колумби та магеллани зроблять простори всесвіту близькими й зрозумілими нам не менше за нашу планету!* (Л. Дмитерко); *Коли Плутон наближається до Сонця, він намагається підійти до великого світила навіть ближче, ніж покладистий* [поступливий] *Нептун. Складається враження, що вони якось зуміли поділити на двох одну орбіту. Це можна пояснити лише відповідним перерозподілом міжпланетних рівноваг* (М. Руденко); *Я відчув себе учасником міжпланетного перельоту, вже майже загубленим* (Ю. Андрухович); // Признач. для польотів між планетами (про ракети, кораблі і т. ін.). — *Чому ніхто не надсилає до нас міжпланетних експедицій, не запускає в наш бік хоч би якоїсь скромної міжпланетної автоматичної станції?* (В. Владко); — *Я розповідав їй казку про срібний міжпланетний корабель і обіцяв його їй подарувати* (В. Собко); *Це був пришвартований до крейсера невеликий шатл міжпланетного класу* (О. Авраменко, В. Авраменко).

△ **Космі́чний (міжплане́тний) корабе́ль** *див.* **корабе́ль.**

МІЖПЛАСТОВИ́Й, а́, е́, *геол.* Розташований між пластами (*див.* **пласт**[1] 1). *Міжпластові води — це горизонти між водотривкими пластами з постійним, незмінним у часі рівнем* (з наук.-попул. літ.).

МІЖПЛЕМІННИ́Й, а́, е́. 1. Який існує, відбувається між племенами. *Він розраховував, що без лідера язичники невдовзі вгрузнуть у міжплемінних чварах і стануть легкою здобиччю для організованого війська* (О. Авраменко, В. Авраменко); *В них* [маорійців] *навіть є "пора людожерства", як у нас, в цивілізованих країнах, пора полювання. Тоді в них відбуваються великі баталії, себто великі міжплемінні війни, по яких переможців на бенкеті частують цілими племенами* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *На думку деяких учених, своєрідну "єдність" черняхівської культури якраз і належить пов'язати з фактом існування так званої держави Германаріха — об'єднання міжплемінних союзів під егідою готів* (з навч. літ.).

2. Спільний для кількох племен. *Найхарактернішою структурною особливістю літературної мови міжплемінного значення є багатство синонімічної лексики різнодіалектного походження* (В. Русанівський); *Із часом виникали міжплемінні господарські та культурні зв'язки, що призвело до поступового змішування племен* (з навч. літ.).

МІЖПОВЕРХО́ВИЙ, а, е. Який розташований між поверхами (у 1 знач.). *Вже на третьому міжповерховому майданчику Корвата зупиняє задишка* (В. Єшкілєв); *У будівлях міжповерхові перекриття паралельні між собою та перпендикулярні до споруджених стін* (з навч. літ.).

МІЖПОКОЛІ́ННИЙ, а, е. Який існує, відбувається між поколіннями. *Послаблення системи міжпоколінних зв'язків призводить до дезорганізації сім'ї, дестабілізації родини* (з наук.-попул. літ.); *Процес етнічної соціалізації можна розглядати в контексті міжпоколінної трансмісії культури етносу, а також етнокультурного розвитку особи* (з навч. літ.).

МІЖПОРІ́ДНИЙ, *рідше* **МІЖПОРО́ДНИЙ,** а, е. Який відбувається між різними породами тварин. *Міжпорідне схрещування має суттєве значення й у свинарстві. Плодючість свиней при цьому збільшується на 12–16 %* (з наук. літ.); *Схрещування тварин різних порід називається міжпородним, а різних видів — міжвидовим* (з навч. літ.).

МІЖПОРО́ДНИЙ *див.* **міжпорідний.**

МІЖПОСАДО́ВИЙ, а, е. Який стосується співвідношення між посадами. *Формування тарифної сітки прова-*

диться на основі тарифної ставки робітника першого розряду та міжкваліфікаційних (міжпосадових) співвідношень розмірів тарифних ставок (посадових окладів) (з наук.-попул. літ.); *При перевірці оплати праці на підприємстві виникло питання про міжпосадові (міжкваліфікаційні) співвідношення при встановленні посадових окладів* (із журн.).

МІЖПРЕДМЕ́ТНИЙ, а, е. Те саме, що **міждисципліна́рний.** *Основною метою конференції став розгляд проблеми формування здорового способу життя на основі міжпредметного підходу* (з наук.-попул. літ.); *Лише на міжпредметній основі можливе формування природничо-наукової картини світу* (з навч. літ.).

МІЖПРЕДМЕ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **міжпредме́тний.** *Міжпредметність умінь (знань) — це їхня функціональна якість, що здобувається в процесі перенесення й узагальнення способів дій з різних навчальних предметів* (з наук. літ.); *Більшість педагогів міжпредметність визначають як дидактичний принцип* (з наук.-попул. літ.); *Міжпредметність є сучасним принципом навчання, який впливає на відбір і структуру навчального матеріалу цілого ряду предметів* (з навч. літ.).

МІЖПРЕДМЕ́ТНО. Присл. до **міжпредме́тний.** *Посібники є результатом усних узгоджень між викладачами різних предметів, які тривали декілька років. Кожен предмет опрацьовано міжпредметно* (з наук. літ.).

МІЖРАДГО́СПНИЙ, а, е, *іст.* 1. Який існував, відбувався між радгоспами. *Міжрадгоспна співпраця; Міжрадгоспні змагання.*

2. Спільний для кількох радгоспів. *Міжрадгоспний лісгосп "Карпати" був розташований в Турківському районі* (з наук.-попул. літ.); *Микола працював у міжрадгоспній школі механіків викладачем* (з газ.).

МІЖРАЙО́ННИЙ, а, е. 1. Який існує, відбувається між районами (у 1 знач.). *— А в мене оце була міжрайонна нарада тваринників, — .. пояснював Прокіп* (М. Руденко); *Незалежний історик пан Варцаба виводив чорним по білому заголовок свого епохального чергового відчиту на черговому Міжрайонному симпозіумі нетрадиційних краєзнавців-істориків* (Г. Тарасюк); *Віталик сердився й доводив, що їй треба йти у фізкультурний інститут, що з неї виросте неабияка спортсменка (мала вже перший розряд і перемогу на шкільній міжрайонній спартакіаді)* (В. Лис); *Територіальне управління передбачає регулювання процесів суспільного відтворення за рахунок удосконалювання територіального поділу праці й міжрайонних зв'язків* (з наук. літ.).

2. Спільний для кількох районів (у 1 знач.). *Обоє чекали висновків головного лікаря, що робив аналіз у міжрайонній санстанції* (О. Десняк); *Мій найкращий друг Боб .. нині лікується в популярній у наших місцях міжрайонній психіатричній лікарні* (С. Жадан).

МІЖРА́МНИЙ, а, е. Який знаходиться між рамами. *Для провітрювання передбачені невеликі фрамуги і кватирки. Іноді в міжрамний простір фінських вікон установлюють жалюзі* (з наук.-попул. літ.); *Тепловідбивна плівка, установлена в міжрамний простір вікна, дозволить економити до 10 % теплоенергії на опалювання будівлі* (із журн.); *Міжрамні горизонтальні жалюзі — це жалюзі, які встановлюють між віконними рамами* (з мови реклами).

МІЖРА́СОВИЙ, а, е. 1. Який існує, відбувається між людьми різних рас *(див.* **ра́са**[1] 1). *Щось говорив священик, з ним довго сварився на тему міжрасової терпимості Ернст* (С. Жадан); *Процеси міжрасового змішання привели до появи великої кількості мулатів і метисів* (з наук.-попул. літ.); *Президент США особисто взявся за врегулювання міжрасового конфлікту, який привернув увагу цілої країни* (із журн.); *Після випадків, які вказують на міжрасову напругу по всій країні, глава Конференції католицьких єпископів США закликав до молитви за міжрасовий мир* (з газ.).

2. Спільний для людей різних рас *(див.* **ра́са**[1] 1). *Спортивний рух білого й кольорового населення ПАР за часів апартеїду організовувався окремо, а міжрасові змагання в межах країни були заборонені* (із журн.).

3. Проміжний між різними расами *(див.* **ра́са**[1] 1). *Усі етноси генерують свої моделі поведінки. Але є, звісно ж, і міжрасові типи* (з газ.).

МІЖРЕБЕ́РНИЙ, а, е. Який міститься між ребрами (у 1 знач.). *Антрекот — міжреберна частина яловичини* (з наук.-попул. літ.); *Головним дихальним м'язом є діафрагма. Їй допомагають зовнішні та внутрішні міжреберні м'язи* (з навч. літ.).

МІЖРЕБЕ́Р'Я, я, *с.* Місце між ребрами (у 1 знач.). *Дуліб розтер воєводі груди, розім'яв йому міжребер'я, щоб вивільнити серце від стиску* (П. Загребельний); *Він якимось дивом чув кожне її слово всередині себе, воно відлунювало лоскотом у кістках, у міжребер'ї, в тому місці, звідки вона виймала йому кулю* (О. Забужко); *При міжреберній невралгії уздовж міжребер'я виникають гострі болі, що різко посилюються при глибокому вдиху* (з наук.-попул. літ.).

МІЖРЕГІОНА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який існує, відбувається між регіонами. *Я не ставила собі за мету досліджувати міжрегіональні відмінності. Хіба що на рівні кулінарному* (Н. Сняданко).

2. Спільний для кількох регіонів, який охоплює декілька регіонів. *Х. Варцаба, почесний член міжрегіональної академії історичних наук, кавалер ордена Срібної шаблі лицарського Ордена архістратига Михаїла, а тепер ще й усіх орденів "Червоної Зірки" і медалі "За відвагу"* (Г. Тарасюк); *Я зі своїм номером "Африка — континент свободи" вчинив справжній фурор під час міжрегіонального зльоту агітаторів в Артеку в одна тисяча дев'ятсот сімдесят восьмому* (С. Жадан); *Міжрегіональні термінали забезпечують роботу великих транспортних вузлів, регіонів, підприємств, які мають поширені господарчі зв'язки* (з навч. літ.).

МІЖРЕ́ЙСОВИЙ, а, е. Який існує, відбувається між рейсами *(див.* **рейс**[1]**).** *У міжрейсовий час водії чергових службових автомобілів перебувають у кімнаті для водіїв* (з навч. літ.); *У разі звільнення працівника з будь-яких підстав міжрейсова відпустка не надається і не компенсується* (з мови документів); *Основним завданням відділення медико-санітарної служби є реабілітація моряків у міжрейсовий і передрейсовий періоди* (із журн.).

МІЖРЕЛІГІ́ЙНИЙ, а, е. Який існує, відбувається між релігіями (у 1 знач.). *На зміну попередньому розподілу світу на дві протилежні системи прийшла фаза світової нестабільності з низькою міжетнічних та міжрелігійних конфліктів* (з наук. літ.); *Сучасна Індія вибирає світськість, міжрелігійний діалог і курс на неоліберальні реформи* (із журн.).

МІЖРЕМО́НТНИЙ, а, е. Стос. до проміжку часу між ремонтами (у 1 знач.). *Запропоновано коефіцієнти зменшення міжремонтних термінів служби дорожніх одягів і*

покриттів (з наук. літ.); *Нова технологія дозволяє збільшити міжремонтний період роботи доменної печі більш ніж удвічі* (з газ.).

МІЖРЕСПУБЛІКА́НСЬКИЙ, а, е, *іст.* 1. Який існує, відбувається між республіками (у 2 знач.). *Заборона вільного пересування через державні кордони була однією з основоположних рис радянського способу життя. Навпаки, для міжреспубліканської міграції створювалися найсприятливіші умови* (з наук. літ.); *При визначенні розмірів міграцій необхідно зазначати, про міграції між якими територіями йдеться: зовнішні чи внутрішні, міжреспубліканські, міжобласні, між окремими регіонами, між містом та селом, між окремими містами* (з навч. літ.); *Союзний поділ праці та міжреспубліканські галузеві зв'язки були дуже розвиненими, тісно перепліталися, що й визначало глибоку залежність економіки України від загальносоюзної економіки* (із журн.).

2. Спільний для кількох республік (у 2 знач.). *Протягом 80 років минулого століття організовувалися різноманітні форми бібліотечної кооперації, починаючи з міжреспубліканської і до створення відповідних об'єднань на місцях* (з навч. літ.); *Десь наприкінці 60-х років тепер уже минулого століття мені випало навчатися в Єреванському університеті (була така міжреспубліканська програма обміну студентами)* (з газ.).

МІЖРІВНЕ́ВИЙ, а, е. 1. Стос. до рівнів (у 2 знач.), ступенів *(див.* **сту́пінь**[1] 4) чого-небудь. *Особливості міжрівневих структур інтегральної індивідуальності студентів різних факультетів з різних вишів мають суттєві відмінності* (з наук. літ.); *Певні типи реальних взаємодій можуть мати міжрівневий і однорівневий характер відображення* (з наук.-попул. літ.); *Категорія перехідності/неперехідності має міжрівневий, морфолого-словотвірно-синтаксичний характер* (з навч. літ.); *Міжрівневий інформаційний зв'язок здійснюється за рахунок використання сервісів і геопорталів (трирівнева система)* (із журн.).

2. Спільний для кількох рівнів (у 2 знач.). *Є в стилістиці засоби, які мають міжрівневий характер. Це символи. Наприклад, символ вода має як позитивне (цілюща, жива, живуща), так і негативне значення (мертва вода, пішла за водою, як у воду впало, взяла вода)* (з навч. літ.).

МІЖРІЧКОВИ́Й, а́, е́. Який міститься, розташований між річками. *На рівнинних міжрічкових терасах і заплавах, у верхів'ях річок з'явилися пересушені угіддя, що корінним чином змінило склад рослинного світу* (з навч. літ.).

МІЖРІ́ЧЧЯ, я, *с.* Те саме, що **межиріччя.** *Широкий степ в міжріччі Дінця і Оскола* [Осколу]! (П. Автомонов); *Ще коло, ще пустеля, й караван У присмерку — з барханів — ген — міжріччя, Де гнізда залишилися сорочі І предки промовляють з домовин* (Е. Андієвська); *Київська Русь з її лісами, долинами, міжріччями Дону, Волги, Дніпра, Дністра сприяла землеробству та тваринництву* (з навч. літ.).

МІЖРОДОВИ́Й, а́, е́. Який відбувається, здійснюється між різними родами (у 1–3, 5 знач.). *Антські племена ворогували між собою, важко об'єднувались, усі важливі справи вирішували спільними міжродовими чи міжплемінними нарадами* (з наук. літ.); *Майнова нерівність (спочатку — міжродова, а згодом внутрішньородова) стала причиною розшарування суспільства й появи груп людей, які "спеціалізувалися" на виконанні загальносоціальних справ* (з наук.-попул. літ.); *Основною функцією роду було регулювання шлюбних та міжродових відносин* (з навч. літ.); *Слід звернути увагу на рід і жанр твору. При потребі мова йде також про міжродові й суміжні утворення, жанровий різновид, жанрову модифікацію* (з наук. літ.); *До міжродових утворень зараховують драматичну поему, яка синтезує драматичні, ліричні та епічні способи відображення дійсності* (з наук.-попул. літ.); // *біол.* Який відбувається, здійснюється між різними родами (у 4 знач.) рослин, тварин і т. ін. *Перший міжродовий гібрид у злаків був отриманий у 1875 році А. Вільсоном у Шотландії, який схрестив м'яку пшеницю з житом* (з наук.-попул. літ.); *Міжвидова й міжродова гібридизація дає змогу без особливих труднощів збільшувати мінливість і створювати нові генотипи* (з навч. літ.); *Наші вчені-селекціонери провели велику роботу з гібридизації риб. Вони виконали понад 100 різних схрещувань (міжвидових, зворотних, міжродових і т. ін.).* (із журн.).

МІЖРЯ́ДДЯ, я, *с., с. г.* Територія між рядами рослин. *Дівчата рухалися міжряддями, повільно наближаючись до шляху* (О. Гончар); *Трактом рухалася піхота. Ми рубали її до розвилки доріг на Городок і Касперівці. Потому розділилися, ніби нас хто послав просапати міжряддя* (Р. Андріяшик); *Роман йшов міжряддям, міркуючи: такої пшениці, щоб на кожному стеблі росло по три колоски, у світі немає* (В. Чемерис); *Деметріо заводив двигун тракторця, їхав на виноградник. Пахав міжряддя, наказував виноградним кущам: дихайте вволю* (Люко Дашвар).

МІЖРЯДКО́ВИЙ, а, е. 1. Який міститься, розташований між рядками (у 2 знач.). *Стів Джобс полюбив гарнітури шрифтів з пропорційною розбивкою і міжрядковим інтервалом* (з наук.-попул. літ.); *У написах збільшуються внутрішньолітерні простори та міжрядкові відстані, а також значно збільшуються виносні елементи літер* (з навч. літ.); // Про який сказано непрямо, натяками. *Автор увесь час насичує розмови героїв іронією та міжрядковим чорним гумором* (із журн.).

2. *с. г.* Який міститься, розташований між рядками (у 3 знач.). *Підгортач — тяглове знаряддя, що застосовувалося для міжрядкового обробітку просапних культур, зокрема картоплі* (з наук.-попул. літ.).

МІЖРЯ́ДНИЙ, а, е, *с. г.* Прикм. до **міжря́ддя.** *Несприятливі погодні умови не дозволяли застосувати міжрядне підживлення рослин* (з наук.-попул. літ.); *Культивація поділяється на суцільну й міжрядну. За допомогою міжрядної культивації також можна проріджувати рослини, підгортати їх* (з навч. літ.); *Для міжрядного оброблення вистачає однієї одиниці техніки* (з газ.).

МІЖСЕЗО́ННИЙ, а, е. 1. Стос. до міжсезоння. *Час міжсезонної перерви не зараховують до безперервного стажу роботи* (з навч. літ.); *На перших після міжсезонної відпустки зборах футболістів президент клубу представив нового тренера* (з газ.).

2. Стос. до відмінності меж сезонами (у 1 знач.). *На фоні загального потепління різко зростають внутрішньорічні (міжсезонні) і міжрічні коливання температури й кількості опадів* (з наук. літ.).

3. Признач. для носіння навесні й восени; демісезонний. *Міжсезонну колекцію складають чудові наряди, придатні як для щоденного носіння, так і для урочистих виходів у світ* (із журн.).

МІЖСЕЗО́ННЯ, я, *с.* Проміжок часу між сезонами. *Попереду ще був довгий період міжсезоння, але, присягаюся, три пори року, ніби в кіно, відбилися у вікні веранди за один день!* (І. Роздобудько); *Перші заморозки, як воно часто буває, не затрималися надовго й залишили по собі .. відчуття якоїсь неприкаяності, типове для дощового міжсезоння* (Н. Сняданко); *У період міжсезоння виникає проблема зайнятості трудових ресурсів та засобів виробництва* (з навч. літ.); *Для любителів риболовлі не існує так званого міжсезоння. І влітку і взимку вони вирушають до своїх заповітних місць, щоб спробувати рибальське щастя* (з газ.).

МІЖСЕ́ЛИЩНИЙ, а, е. Який розташований між селищами, діє між ними. *Фаетон пружинило на вибоїнах міжселищної дороги* (А. Іщук); *Сади, омиті музикою згадок, ковтають пил міжселищних доріг* (Л. Костенко); *У Чигиринському районі було урочисто введено в експлуатацію міжселищний газопровід* (з газ.).

МІЖСЕСІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до проміжку часу між сесіями. *Звертаю увагу голів комітетів на необхідність належно організувати роботу з опрацювання законопроектів у комітетах і в міжсесійний період* (з наук.-попул. літ.); *Народним депутатам надається щорічна оплачувана відпустка в міжсесійний період тривалістю 45 днів з виплатою матеріальної допомоги на оздоровлення в розмірі двох місячних зарплат* (з навч. літ.); *Президія має право в міжсесійний період приймати рішення, що перебувають у компетенції ради, за винятком тих, які належать до відання виконкому* (з газ.); *Організація навчального процесу включає настановчі лекції, самостійну роботу, міжсесійний контроль, екзамен (залік)* (з навч. літ.).

МІЖСИСТЕ́МНИЙ, а, е. 1. Який існує, відбувається між системами (у 2, 4, 6 знач.). *Системний оператор — сторона, відповідальна за міжсистемний обмін* (з наук. літ.); *Міжсистемний зв'язок — з'єднання двох і більше електроенергетичних систем однією або декількома лініями електропередачі* (з навч. літ.).

2. Спільний для кількох систем (у 2, 4, 6 знач.). *Симетрія може мати як міжсистемний, так і внутрішньосистемний прояв* (з наук.-попул. літ.); *З урахуванням закону циклічності автором розроблено міжсистемний метод багаторічного прогнозу масових розмножень шкідливих комах* (з наук. літ.).

МІЖСЛІ́ВНИЙ, а, е. Який міститься, розташований між словами (у 1 знач.). *Міжслівний проміжок може бути відносно більшим чи меншим залежно від характеру шрифту* (з наук.-попул. літ.); *Коректорський знак уставляють у міжслівний проміжок або між рядками, повторюють на полі й поряд справа пишуть уставлений текст* (з навч. літ.).

МІЖСЛОВ'Я́НСЬКИЙ, а, е. Який існує, відбувається між слов'янськими народами. *На картах атласу вперше у світовій славістиці відтворено й картографічно інтерпретовано міжслов'янські мовні взаємовпливи і зв'язки від давнини до наших днів* (з наук. літ.); *Вук Стефанович Караджич — реформатор сербської літературної мови, визначний діяч на полі міжслов'янських культурних взаємин* (з наук.-попул. літ.).

МІЖСОРТОВИ́Й, á, é. Який відбувається, здійснюється між різними сортами рослини. — *Ви знаєте, що таке міжсортова гібридизація?* (Остап Вишня); *Для отримання поліпшених ліній м'якої пшениці проводять міжсортові схрещування із залученням висобілкових і високоякісних генотипів* (з наук.-попул. літ.).

МІЖСОЮ́ЗНИЦЬКИЙ, а, е. Який існує, відбувається між союзниками. *Французький маршал наполягав на тому, щоб створити при Ставці Верховного головнокомандувача міжсоюзницький орган для керівництва воєнними діями* (з наук. літ.); *Тегеранська конференція 1943 р. — перша з трьох міжсоюзницьких конференцій на вищому рівні періоду Другої світової війни за участі делегацій держав-членів антигітлерівської коаліції* (з наук.-попул. літ.); *Найвища міжсоюзницька рада країн Антанти вирішила передати Бессарабію Румунії* (з навч. літ.).

МІЖСТАНОВИ́Й, á, é. Який існує, відбувається між станами *(див.* **стан**[3] 1, 7). *Іштван Сечені пропонував зробити землю і працю ринковими товарами, пожвавити кредитування, зовнішньоторговельні відносини, паралельно покращуючи освіту та міжстанові стосунки* (із журн.); *Різночинці — міжстанова категорія населення в Російській імперії XVIII–XIX ст., вихідці з духівництва, купецтва, міщанства, селянства, дрібного чиновництва та збіднілого дворянства, що здобули освіту й відірвалися від свого колишнього соціального середовища* (з навч. літ.).

МІЖСТАНЦІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Який існує, відбувається між станціями (у 1, 2 знач.). *Міжстанційний зв'язок забезпечують чергові двох сусідніх станцій* (з наук.-техн. літ.).

2. Розташований між станціями (у 1, 2 знач.). *Міжстанційний перегін обмежений станціями, роз'їздами та обгінними пунктами* (з навч. літ.); *У зв'язку з виконанням ремонтних робіт міжстанційний перехід над коліями буде закрито* (з газ.).

МІЖСТАТЕ́ВИЙ, а, е. Який існує, відбувається між статями (у 1 знач.). *В основу гендерної культури покладено міжстатевий поділ праці. Це надає їй характеру біполярності* (з наук. літ.); *Міжстатевий шовінізм — це зверхність, приниження представників однієї статі іншою* (з наук.-попул. літ.).

МІЖСТИЛЬОВИ́Й, á, é. 1. Який існує, відбувається між стилями *(див.* **стиль**[1]). *Міжстильова взаємодія лексичних засобів властива текстам художньої літератури* (з навч. літ.); *Чистий джаз мене вже не приваблює: міжстильовий перформенс набагато цікавіший* (із журн.).

2. Спільний для кількох стилів *(див.* **стиль**[1]). *В міру зростання впливу літературної мови на народнорозмовну остання дедалі більше переростає в міжстильовий усний різновид літературного мовлення* (В. Русанівський); *Доцільно виокремити епістолярне мовлення як міжстильовий епістолярний жанр* (з наук. літ.); *Міжстильовий оборот фразеології вживають у всіх стилях сучасної української літературної мови* (з навч. літ.).

МІЖТЕ́КСТОВИЙ, а, е. 1. Який міститься, розташований усередині тексту. *Авторка порушила питання про виокремлення текстових вставок за допомогою міжтекстових маркерів* (з наук. літ.).

2. Який відбувається між текстами. *Виявлено особливе значення для віршованого тексту імпліцитних показників діалогу та факторів, що свідчать про включення віршованих текстів у міжтекстовий діалог* (з наук. літ.); *Інтертекстом уважається міжтекстовий простір, який виникає між двома чи більше творами, що виявляють схожість елементів* (з наук.-попул. літ.); *Питання міжтекстової*

взаємодії в художній літературі актуальне для сучасного літературознавства (з навч. літ.).

МІЖТКАНИ́ННИЙ, а, е, *біол.* Який існує, розташований між тканинами (у 2 знач.). *Гальванічний струм при проходженні через тканини тварин підвищує міжтканинний обмін* (з наук. літ.); *При захворюваннях серцево-судинної системи олія розторопші позбавляє шкідливого холестерину, збільшує міжтканинний метаболізм* (з наук.-попул. літ.); *Унаслідок опіків шкіри відбувається руйнація клітин із наступним виходом у міжтканинний простір* (з навч. літ.).

МІЖУНІВЕРСИТЕ́ТСЬКИЙ, а, е. 1. Який існує, відбувається між університетами. *Триває півфінал міжуніверситетського турніру "Золотий актив України"* (з газ.).

2. Спільний для кількох університетів. *Учений брав участь у міжуніверситетському проекті досліджень про Галичину як частину Австро-Угорської імперії* (із журн.).

МІЖУРЯДО́ВИЙ, а, е. 1. Який існує, відбувається між урядами різних країн. *Передбачено, що основною ланкою виробничої кооперації та прямих зв'язків є договори (контракти), що їх укладають суб'єкти господарювання на підставі відповідних міжурядових, галузевих та міжвідомчих угод* (з наук.-попул. літ.); *Україна й Німеччина підписали міжурядовий протокол про продовження економічного співробітництва* (з газ.).

2. Спільний для кількох урядів. *Певну інформацію методичного й практичного характеру автор отримав у ряді спеціальних видань міжнародних міжурядових організацій* (з наук. літ.); *У захисті прав національних меншин Україна співпрацює з іншими державами, зокрема в рамках змішаних міжурядових комісій з питань забезпечення прав національних меншин* (з навч. літ.).

МІЖУРЯДО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **міжурядо́вий.** *Відповідно до теорії міжурядовості вважається, що "спалах" інтеграції був зумовлений не тільки стимулами світової політичної економіки, а й міжурядовими торговими угодами* (з наук. літ.); *Ліберальна міжурядовість розвивалася досить успішно і, у певному розумінні, на практиці стала майже безкомпромісною структурою* (з публіц. літ.).

МІЖУСО́БИЦЯ, і, *ж.* Незлагода, внутрішній розбрат, війна між якими-небудь суспільними групами або особами в державі (перев. у феодальній). *Вже не вугликами-жаринками жевріла міжусобиця-сварка, а багаттям палала* (А. Хижняк); *Всі вважали, що король хоче скинути папу, і зраділи нагоді помститися Григорієві за безчестя, за міжусобиці, розбої й колотнечу, які він викликав в Італії* (П. Загребельний); *Заколот серед вищої знаті за відсутності належної підтримки у нетитулованої шляхти, що складає кістяк війська, не перетвориться на серйозну міжусобицю* (О. Авраменко); *Поступово Тмутороканське князівство перетворилося на місце, куди зсилали заколотників, опальних бояр та воєвод. Сюди ж під час міжусобиць тікали погромлені князі* (Д. Білий).

МІЖУСО́БНИЙ, а, е. Стос. до міжусобиці. *Він знав, що в царстві інків тільки-но закінчилася міжусобна боротьба за владу між верховним правителем Уаскаром та його братом Атауальпою* (Ю. Бедзик); *Чи не першими половців використали князі Ізяслав, Святослав і Всеволод у своїй міжусобній війні проти Всеслава Полоцького* (В. Чемерис); *Він знався на артилерійській справі, до того ж мав за плечима участь у двох міжусобних і одній великій європейській війні — Семилітній* (В. Лис); *Тмутороканське князівство поступово втратило свою могутність та самостійність. Наприкінці XI століття, знесилене постійними міжусобними війнами, воно не встояло перед навалою половців, а згодом і військ Візантії* (Д. Білий).

МІЖФАКУЛЬТЕ́ТСЬКИЙ, а, е. 1. Який існує, відбувається між факультетами. *12–14 грудня 2016 року відбудеться міжфакультетський конкурс Національного медичного університету імені О.О. Богомольця з клінічної фармакології* (із журн.).

2. Спільний для кількох факультетів. *24 листопада 2016 року викладачами кафедри культурології та мистецької освіти проведений студентський міжфакультетський науковий семінар, у якому взяли участь студенти факультету початкової та мистецької освіти, історичного та біолого-природничого факультетів, а також Інституту музичного мистецтва* (з наук. літ.); *На базі експонатів виставок 1992 р. створено перший у світі Міжфакультетський лінгвістичний науково-навчальний музей, про що було повідомлено 165 університетів світу* (із журн.).

МІЖФАЛА́НГОВИЙ, а, е, *анат.* Який міститься, розташований між фалангами (у 5 знач.). *У міжфалангових суглобах можливе лише згинання, а розгинання і бічних рухів немає* (з наук.-попул. літ.); *Обмацування міжфалангових суглобів проводять великим і вказівним пальцями лівої або правої руки, його можна поєднувати з виконанням пасивних рухів у суглобі — згинанням, розгинанням, бічними рухами* (з навч. літ.); *Міжфаланговий артроз — це дегенеративно-дистрофічна патологія дистальних суглобів рук, що виникає приблизно в кожному п'ятому випадку остеоартрозу* (із журн.).

МІЖФРАКЦІ́ЙНИЙ, а, е, *політ.* 1. Який існує, відбувається між фракціями *(див.* **фра́кція**[1] 2). *Окремі положення регламенту бувають предметом гострої політичної, міжфракційної боротьби, позаяк вони можуть впливати на прийняття рішень та їхній зміст* (з публіц. літ.); *У деяких країнах, окрім моральних, діють досить жорсткі юридичні застереження проти міжфракційних переходів* (із журн.); *Головуючий також повідомив про створення в парламенті 15 нових міжфракційних об'єднань* (з газ.).

2. Спільний для кількох фракцій *(див.* **фра́кція**[1] 2). *Коли міжфракційна нарада виставила мою кандидатуру на цей пост, я поставив умову, і вона є моєю метою, — оздоровлення клімату, відновлення добрих стосунків поміж усіма фракціями* (О. Шугай).

МІЖФРАКЦІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж., політ.* Абстр. ім. до **міжфракці́йний.** *Міжфракційність об'єднання дає надію, що законопроекти розглядатимуться не за принципом "свій — чужий", а з огляду на потрібність цих законів народу, здоров'ю нації* (із журн.); *Саме міжфракційність дає нам свого роду незалежність від стороннього впливу* (з газ.).

МІЖХМА́РНИЙ, а, е. Який міститься, розташований між хмарами. *Нові шари хмар ідуть уже десь над нами. Влітаємо в міжхмарні сфери* (О. Довженко); *Сонце вискочило на вузьку міжхмарну прогалину і кинуло під ноги молодиці живу узорчату тінь розлогої яблуні* (М. Стельмах); *Залежно від температури й густини міжзоряний газ перебуває в молекулярному, атомарному або іонізованому станах. Спостерігаються холодні доволі густі молекулярні хмари,*

розріджений міжхмарний газ, хмари іонізованого водню з температурою близько 10 тис. К (з наук.-попул. літ.).

МІЖХРЕБЕ́ТНИЙ, а, е, *анат.* Те саме, що **міжхребце́вий.** *Коли ми з горизонтального положення встаємо на ноги, то тиск на міжхребетні суглоби збільшується на 200 %* (з наук.-попул. літ.); *Друга стадія радикуліту — грижа міжхребетних дисків, хворий відчуває у попереку постійний біль, який може віддаватися в ногу й посилюватися при ходьбі* (з навч. літ.); *Лікарня має багато можливостей для лікування та реабілітації пацієнтів з проблемами міжхребетних дисків* (з газ.).

МІЖХРЕБЦЕ́ВИЙ, а, е, *анат.* Розташований між хребцями. *Причиною появи остеохондрозу є зношування міжхребцевих хрящів* (з наук.-попул. літ.); *Міжхребцевий диск — волокнистий хрящ, який з'єднує тіла сусідніх хребців* (з навч. літ.); *Остеохондроз виникає, коли порушується живлення тканин міжхребцевого диска, знижуються його пружні властивості, зменшується його розмір* (з газ.).

МІЖЦАРІ́В'Я, я, *с.* Період, коли престол у монархії тимчасово вакантний. — *Але видно, що латає Московщина свої дірки після міжцарів'я* (З. Тулуб); *Стан "міжцарів'я" та загроза викриття змусили керівників Південного Товариства перенести повстання на 1(13).1.1826* (з навч. літ.).

МІЖЦЕНТРОМІ́Р, а, *ч.* Прилад, яким вимірюють міжцентрову відстань у зубчастих коліс. *Міжцентромір забезпечує високу ефективність контролю й можливість визначення змін міжосьової відстані за один оберт зубчастого колеса* (з наук.-техн. літ.); *У масовому й великосерійному виробництві застосовується комплексна перевірка зубчастих коліс у двопрофільному зачепленні на міжцентромірі* (з навч. літ.).

МІЖЦЕРКО́ВНИЙ, а, е. 1. Який існує, відбувається між церквами (у 1 знач.). *Художній ансамбль Кирилівської церкви відкриває широкі перспективи для визначення місця Київської Русі в системі європейських міждержавних та міжцерковних відносин* (з наук. літ.); *Закінчується літопис розповіддю про міжцерковні протиріччя, прийняття Берестейської унії 1596 р.* (з навч. літ.); *Соціал-демократи не вважають для себе можливим утручатися в міжцерковні дискусії про канонічність церков* (з публіц. літ.).

2. Спільний для кількох церков (у 1 знач.). *Мета міжцерковного пасторського посту — підвести підсумки року, що минає, розібрати помилки, підбадьорити один одного та спланувати майбутні заходи* (із журн.); *Українська міжцерковна рада (УМР) була створена у травні 2003 року з метою сприяння зближенню, взаємодії та єдності християнських церков* (з газ.).

МІЖЦЕХОВИ́Й, á, é. 1. Який існує, відбувається між цехами. — *Доведеться перемонтувати чи не всю цехову комунікацію, а можливо, частину міжцехової* (Ю. Шовкопляс); *Величину й напрями міжцехових вантажопотоків визначають за маршрутними картами* (з навч. літ.); *Тимчасовий простій потужностей пояснюється модернізацією. Зокрема, ремонтують міжцехові загальнозаводські комунікації, що потребує зупинки виробництв* (з газ.).

2. Спільний для ряду цехів. *Умовою безперервного перебігу виробничих процесів на підприємствах є створення міжцехових і внутрішньоцехових запасів напівфабрикатів власного виготовлення* (з наук.-попул. літ.); *Вихідною базою міжцехового планування є зведений календарний план* (з навч. літ.).

МІЖЦИВІЛІЗАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Який існує, відбувається між цивілізаціями (у 1 знач.). *У XXI столітті постає реальна загроза, що основною формою міжцивілізаційної взаємодії буде міжцивілізаційний конфлікт* (з наук. літ.); *Відомо, що міжцивілізаційний діалог між Заходом і Сходом відбувався завжди. Зі Сходу прийшла до греків писемність* (з навч. літ.).

МІЖЧАСТИНОМО́ВНИЙ, а, е, *лінгв.* Який об'єднує одиниці різних частин мови. *До певного різновиду синкретизму належить, зокрема, міжчастиномовний* (з наук. літ.); *До граматичних омонімів зараховують міжчастиномовні омоніми — слова або їхні окремі граматичні форми, які належать до різних частин мови, зберігаючи при цьому зв'язки на рівні лексичних значень* (з навч. літ.).

МІЖШКІЛЬНИ́Й, á, é. 1. Який існує, відбувається між школами (у 1, 2, 4, 5 знач.). *Виявилося, що Гену вирішили висунути на міжшкільний конкурс юних майстрів, кращих учнів центру професійної орієнтації* (Г. Усач).

2. Спільний для кількох шкіл (у 1, 2, 4, 5 знач.). *Трирічна старша профільна школа передбачала широке залучення до професійної підготовки старшокласників міжшкільних навчально-виробничих комбінатів* (із журн.).

МІЖШЛУНОЧКО́ВИЙ, а, е, *анат.* Який розташований між правим і лівим шлуночками (у 2 знач.). *Дефект міжшлуночкової перетинки — найчастіша вроджена вада серця* (з наук.-попул. літ.).

МІЖ'Я́ДЕРНИЙ, а, е, *фіз.* Який існує, відбувається між ядрами (у 2 знач.). *З одиничного експерименту величини між'ядерних відстаней можна визначити тільки в тому разі, якщо для всіх спінів дотримується умова початкової швидкості наростання ядерного ефекту Оверхаузера* (з навч. літ.).

МІЖ'ЯРУ́ЖНИЙ, а, е. Розташований між яругами. *Земля біля Канева так густо порізана ярами, що утворився майже гористий рельєф, а поля витіснені на вододільні між' яружні площі* (з наук. літ.); *Між'яружні насадження.*

МІЗАНДРІ́Я, ї, *ж., псих.* Те саме, що **чоловіконена́висництво.** *Можна визначити мізандрію як несвідоме прагнення слідувати егоїстичним міркуванням для того, щоб відновити свою душевну рівновагу* (з наук.-попул. літ.); *Мізандрія може проявлятися як негативне ставлення до всіх чоловіків взагалі або тільки до деяких психологічних або фізичних маскулінних ознак, що різною мірою проявляються в різних чоловіків* (з навч. літ.).

МІЗАНСЦЕ́НА, и, *ж.* Розміщення акторів і обстановки на сцені в певний момент вистави. — *Стоп!* — *стукнув олівцем по столі учитель.* — *А мізансцена? Ти ж збирався вийти на дорогу і подивитися, що там робиться* (В. Кучер); *Всі двадцять афіш прикрашались кількома дивної точності і краси малюночками мізансцен із майбутнього спектаклю* (Б. Левін); *Заряджає оператор нову плівку. І от вже нова мізансцена на підході* (І. Роздобудько); *Визначаючи мізансцену, Марко Лукич* [М. Кропивницький] *завжди враховував розв'язання цієї сцени в психологічних взаєминах та її сценічний вираз* (з мемуарної літ.); // *перен.* Хід подій, взаємодія їхніх учасників у реальній життєвій ситуації. *Вона десятки разів читала описи аналогічних сцен по різних романах, аналізувала їх, обмірковувала і вже виробила собі*

найдетальнішу мізансцену своєї поведінки в такому самому випадкові (Д. Бузько); *Я хочу тобі написати про один маленький факт нашої бойової обстановки — доки його не затулила сотня схожих фактів і я ще бачу його в усіх мізансценах* (Ю. Яновський); *Я й без Алика бачив це. Бачив і боявся, що Макс знову обдурив усіх, що розіграна щойно мізансцена — частина якогось хитромудрого плану* (А. Кокотюха); *Ті з вас, хто стежив за тодішніми телерепортажами з Києва, можуть без труда уявити собі мізансцену: пізній вечір у центрі міста на сімнадцятий день повстання, море людей* (О. Забужко).

МІЗАНСЦЕНО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **мізансценува́ти.** *У сценах з Мотрею в саду Мазепа обіймає бандуру. У сцені з Дольською, навмисно мізансценованій так само, герой не торкається інструмента* (із журн.).

МІЗАНСЦЕНУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **мізансценува́ти.** *Спочатку до нашої уваги була представлена невеличка лекція. З неї ми дізнались, що таке мізансценування (це взаєморозташування акторів та предметів у сценічному просторі) і його головну особливість, а саме — умовність* (з наук.-попул. літ.).

МІЗАНСЦЕНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, спец.* Розміщувати (акторів, обстановку і т. ін.). — *А сценографії Екстер? Вона запропонувала конструктивізм, і так зручно стало грати, особливо режисерам мізансценувати масовки* (із журн.); *Режисер мізансценував предметне середовище, зробив форми динамічною моделлю для демонстрування навантаження, яке існує в її конструктивній системі* (з газ.).

МІЗАНТРО́П, а, *ч., книжн.* Той, хто ненавидить людей; людиноненависник. [Л ю б о в:] *У татка був один знайомий, старий мізантроп..; я й тепер пам'ятаю той вовкуватий тон, яким він говорив: "Всякий має право повіситись!"* (Леся Українка); *Певно, він був у житті крайній мізантроп і одчайдушний п'яниця. Принаймні за це говорили червоний довгий ніс і брезклий з саркастичними зморшками вид* (Б. Антоненко-Давидович); *Хто він, що править в цім злобнім безлюдді, Лютий відлюдник, нудний мізантроп?* (М. Бажан); *Грегорі переконаний: саме через учинок Стейсі він остаточно розчарувався в житті. Це з її вини він став самітником і мізантропом* (А. Кокотюха); // Той, хто цурається людей; відлюдник (у 1 знач.). *І мириться з людьми безсмертний Немо, Індійський принц, ласкавий мізантроп* (М. Зеров); *Падму XIV заслужено називали найгіршим імператором за всю тисячолітню історію Магаварші. Його вважали невиправним мізантропом, що понад усе цінував самітність і всіляко уникав з'являтися на публіці* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Вид униз, на зелену далеку річку, не псувався вкрапленнями синтетичних кольорів. Редьчин мізантроп всередині з полегкістю зітхнув: туристи тут не шниряли* (І. Карпа).

МІЗАНТРОПІ́ЧНИЙ, а, е., *книжн.* Стос. до мізантропа і мізантропії. *Тим більша тут перемога людяного таланту, що поставлено його в обставини бунту проти людяності, в умови цілком мізантропічні, які, розхитуючи одну по одній усі підстави людського життя, могли до людозненависних висновків довести людину* (С. Єфремов); *Прибігає веселий студент Ваня Лебєдєв, мізантропічний журналіст Кутейников... інші...* (О. Іваненко); *На кілька днів переповнився* [Комарницький] *мізантропічними настроями й помислами і короткочасно зненавидів світ* (Валерій Шевчук); *Чи все це лише доточені згодом інтерпретації, які мають із епізодом у готелі так само мало спільного, як його дотепні та жваві розповіді з тим похмурим мізантропічним настроєм, який часто охоплював його під час подорожей* (Н. Сняданко).

МІЗАНТРО́ПІЯ, ї, *ж., книжн.* Те саме, що **людиноненави́сництво.** — *Розрізняючи в світі тільки неприємні запахи, чи не почну я погано думати про світ? Чи не здобуду нездорової мізантропії і чи не зненавиджу близьких та рідних собі?* (Валерій Шевчук); *Тотальна людська байдужість не покликали до смирення горду та егоцентричну Архипову душу, у якій повільно почали проростати зерна мізантропії та суїциду* (С. Процюк); *Мене самого дивував цей страх вдихнути повітря, котре оточує когось стороннього .. Певний час я дорікав собі за такий хворобливий вияв мізантропії, а потім звик* (Ю. Іздрик); *Легран мав добру освіту й надзвичайно сильний розум, але був заражений мізантропією, і раз у раз то проймався запалом, то впадав у меланхолію* (Р. Доценко, пер. з тв. Е. По); // Відчуження від людей. *Мізантропія не в моїй натурі, але часом буває, що хочеться на який час втекти від людей власне для того, щоб не почати ненавидіти їх* (Леся Українка); *З роками все більше росла в ньому мізантропія і підзорливість* [підозрілість], *так що врешті він почав уникати контакту навіть із найближчою родиною* (І. Крип'якевич); *Він просто грав роль, причому грав блискуче, вдаючи з себе відлюдька й пікчему .. Його безхарактерність та мізантропія насправді виявилися лише маскою* (О. Авраменко, В. Авраменко).

МІЗАНТРО́ПКА, и, *ж., книжн.* Жін. до **мізантро́п.** — *Це ж я навмисне нав'язала малу свою мізантропку вам у поїздку, хай, думаю, трохи розвіється. А то останнім часом таке дражливе, нервове стало...* (О. Гончар).

МІЗДРИ́ТИ, рю́, ри́ш, *недок., що, спец.* Очищати від міздрі (у 1 знач.). *Шкіру, з якої виготовляли пергамент, без шерсті натягували на дерев'яні рами й міздрили — очищали за допомогою напівкруглих ножів від м'яса та жиру* (з наук.-попул. літ.).

МІЗДРІ́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **міздри́ти.** *Для оброблення туш та первинного оброблення шкіри використовувалися ножі, скребачки, скобелі, для міздріння шкір — ножі, ножі-стамески, струги* (з навч. літ.).

МІЗДРОВИ́Й, а́, е́, *спец.* Те саме, що **міздря́ний.** *Значними недоліками міздрового клею є його теплові обмеження, короткий час застосування* (з наук.-попул. літ.).

МІЗДРЯ́, і́, *ж., спец.* 1. Шар підшкірної клітковини у тварин. *Хтось десь давав йому кістку мозкову .. чи клапоть шкіри з міздрею* (Ю. Логвин); *Шкіри розмочували, вапнували їх у спеціальних ямах, чанах або коритах та зіскрібали волосся, м'ясні й жирові залишки — міздрю* (з навч. літ.).

2. Внутрішній, зворотний бік шкіри. *Емульсію наносять пензлем або тампоном на міздрю і складають шкури міздрею до міздрі на 3–4 дні для пролежування* (з навч. літ.).

МІЗДРЯ́НИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **міздря́.** *На жердинах шкури розвішують уздовж лінії хребта міздряним боком угору* (з навч. літ.); *Міздряний жир;* // Який виробляють з міздрі (у 1 знач.). *Міздряний клей одержують шляхом тривалого кип'ятіння сполучної тканини відходів тваринництва* (з наук.-попул. літ.).

МІ́ЗЕР, у, *ч.* 1. *карт.* У грі в преферанс — зобов'язання гравця не взяти жодної взятки. *Тільки й чути: "Сім перших!", "Вісім третіх!", "Я віст!", "Я пас!", .. "Мізер!", "Ви без двох"* (В. Нестайко); *— Сьогодні виграєш мізер, Гноте, а завтра можеш програти все, — мовив я дуже спокійно, але з металом у голосі* (М. Дочинець); *Я .. подумки, в режимі бліцу, програвав партію в преферанс: "Так... або раз по пікам* [піках]*... Ага... тут ще й король. Ну тоді сім хрестів чи мізер..."* (І. Роздобудько).

2. *розм.* Те саме, що **мізе́рія** 1. *На трудодні платили мізер, та й то тільки житом* (В. Лис); *Якийсь мізер перепадав зекові на власні потреби — куриво, харчі* (М. Андрусяк); *Старий ніби сором'язливо дякує нам за гостинці, хоча це лише жалюгідний мізер із того, що ми можемо для нього зробити* (А. Дністровий); *Я відчув, що було б добре щось перехопити, бо вже хтозна-скільки днів не їв нічого путнього в дорозі, перехоплюючи якийсь мізер по смітниках* (Любко Дереш); *— Пляшка і двадцять гривень... Брате, це мізер за королівські вечерю та сніданок, чисту постіль, доставку в Килимівку й охорону джипа* (Люко Дашвар).

МІЗЕРА́К, á, *ч., діал.* Нужденна людина; злидар. *Побачиш одного такого, що відвертається, стрітившися з тобою, — сплюнеш та проворкочеш: — Мізерак! Махай собі к чорту!* (І. Франко).

МІЗЕ́РІЯ, ї, *ж., розм.* 1. Дуже мала кількість чого-небудь. *Він пропонував таку мізерію, що з ним годі було й торгуватися* (Б. Антоненко-Давидович); *Гіркий за морем заробіток. Праця — каторга, і гроші — мізерія* (С. Чорнобривець); *— Для чого мені стільки грошей? Цієї мізерії мені заледве вистачить на ряд організаційних заходів. Невже ви думаєте, що, схопивши цю мізерію... — Добра мені мізерія! — спалахнув Слуп* (М. Білкун); *Іноді редактор схвалював до друку Ярославів віршований репортаж. Але платив за вірші мізерію* (Ю. Мушкетик); // Дрібні господарські речі, майно. *А сам, вернувшися в будинки, Своє лахміття позбирав; Мізерії наклав дві скриньки* (І. Котляревський); *Мар'ян взяв у дорогу три мішки: в одному було різне хатнє начиння, у другому — зерно, а в третьому, найменшому, — одежа. Нащо тепер йому ця мізерія, коли нема найдорожчого* (М. Стельмах); *Селяни закопували всяку мізерію по городах, виганяли в ліс коней, щоб ворог зненацька не застав* (К. Гриб); *Слово по слову та й уговорив їх спродати ту мізерію, що їм іще лишилась, і з'їхати разом із дому, поки зовсім злидні не посіли* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // *перен.* Убогість, бідність (у 1 знач.). *— Ех, тату, тату! Жалуєтесь на свою мізерію, а, бігме, самі всьому винні! Куди вам господарювати з вашими романтичними поглядами!* (І. Франко); *Отже: писання й сама доля поета, мистця, з одного боку, це омана й довічна мізерія, з другого, — раювання й влада* (Олекса Ізарський); // *зах.* Салат. *На столі красувалися курячі* [куряче] *фрикасе, теляча душенина, баранячa печеня.., а ще різноманітна яринова* [яринна] *мізерія зі сметаною і жовтцем* (Ю. Винничук).

2. Що-небудь незначне, несуттєве; дрібниця (у 1 знач.). *Оповідання — мізерія, не варт було й друкувати* (М. Коцюбинський); *Слухав якихось опер, концертів, скрипок, фаготів. Яка це все мізерія перед цим простим, величним співом маленької, сіренької пташинки* (В. Винниченко); *Керівник не раз попереджав: — Все це добре, поки ти, Савко, не спіткнешся. А спіткнешся, хлопче, полетить твоя голова за якусь мізерію, та ще накличеш біду на всю організацію...* (Д. Бедзик); *— За найкращий ясеновий круг коліс із осями й драбиняком ти мені платив десять карбованців і морщився, а я тобі за цю мізерію* [кроківку] *заплачу аж десять тисяч* (М. Стельмах).

3. *перен.* Жалюгідна, нікчемна людина. *Я відчув себе супроти нього* [Карпа] *мізерією і пригноблено потакав його балачці, зачудовувався з його енергійних рухів* (Олесь Досвітній); *Ні риштовань твоїх не видно, ні бляхи проіржавілої, зосталась сама поезія! Панує над усією місцевістю, весь обрій ніби тільки для того й існує, щоб відтінити його. Перед ним просто мізерією себе почуваєш* (О. Гончар); // *збірн.* Мізерні (у 3 знач.), жалюгідні люди. *— За що їх любити — людей? Нікчемні, сварливі, войовничі, непослідовні. Дати такій мізерії вогонь? О Кроносе, такого безумства я не чекав від Прометея, мудрого титана!* (О. Бердник).

МІЗЕ́РНИЙ, а, е. 1. Незначний за розміром; дуже малий. *Може, не завжди будуть такі мізерні результати розпродажу книжки* (М. Коцюбинський); *Марія Голуб .. дивилась на мізерний вилов риби і журно хитала головою* (В. Кучер); *Гарна пшениця вродила цього літа на четвертому полі. А от жито біля Великої дороги мізерне* (В. Москалець); *На мізерному клаптикові политої кров'ю землі скупчилося кільканадцять тисяч зранених, знівечених, змучених* (П. Загребельний); // Який свідчить про нестатки, злиденність; убогий. *Рудий .. застьобував свою безбарвну піджачину, що враз з такими ж пошматованими штанами, забучавілими капцями на босу ногу та заяложеним кашкетом складали його мізерну одіж* (М. Коцюбинський); *Ненавидів* [Суліман] *бідноту свого народу за релігійний фанатизм, який засліплював очі на дійсні причини його мізерного існування* (Ірина Вільде); *У винниківській улоговині поблизу гуральні пана Залеського притулилася до жовтого горба така мізерна халабудка, — дивно, як її вітри не здули* (Р. Іваничук); *Його мізерна як для Об'єднаного Королівства пенсія в наших умовах виявлялася по-дурному астрономічною сумою, а сам він — антропоморфним мішком для її перевезення* (Ю. Андрухович); // *заст., зневажл.* Надто вбогий (про людину). *— Об Олексіївні, ось об Галочці, і думати не смів. Хто вона, і хто я, мізерний?* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Було б з мене: не забула б Україна мене, мізерного* (Т. Шевченко).

2. Який не має істотного значення, великої ваги; незначний. *— Мені доручена доля моїх братів, а я думаю, .. як би збутися тільки свого, власного горя, — воно ж нікчемне, мізерне перед великим горем моєї бідної країни...* (М. Старицький); *Самотність! Гордощі! Які слова нікчемні! За пишним одягом який мізерний зміст!* (М. Рильський); *Ви розірвали гравітацію планети, але вихід ваших кораблів у міжпланетний простір не звільнив вас від павутини мізерних побутових прагнень* (О. Бердник); *Що ж до самого Стена, то хоч він формально вважався одним з претендентів на престол, його шанси були мізерні* (О. Авраменко).

3. *перен.* Який не викликає до себе поваги; жалюгідний, нікчемний (у 2 знач.). *— Ану, лиш лицарю мізерний, Злиденний, витязю нікчемний, Виходь сто лих покуштовать* [покуштувати]! (І. Котляревський); *Робітник різко відвернувся від стіни. Чому ж не стріляє ворог? Чому ж тремтить його рука? — А якщо я підійду до тебе, нікчемного й мізерного. Якщо я зажадаю пострілу не в потилицю, а в око?* (О. Довженко); *Поміркував собі так, та й легше стало. І такі мізерні,*

гидкі і безсилі здалися мені гестапівці! (К. Гриб); *Прожила вона мізерне життя своє в самоті й забутті* (Ю. Винничук).

4. *розм.* Незначної фізичної сили; малосильний, кволий. *Василь Невольник був собі дідусь такий мізерний, мов зараз тільки з неволі випущений: невеликий, похилий, очі йому позападали* (П. Куліш); *Мов пародія, за ними На худих мізерних шкапах Їхав гурт комедіантський* (Леся Українка); *Собака дуже мізерний, не хоче їсти каші з молоком* (Р. Горак); *Хоч з вигляду отець Матчук був дрібний, мізерний, але натуру мав уперту* (із журн.); // Такий, як у кволого або хворого. — *Входжу в одну хату, там сидить молодиця-мазурка .. Лице бліде, сухорляве, мізерне, нужденне* (І. Нечуй-Левицький).

МІЗЕ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **мізе́рний.** [Мічурін:] *Знаю. Читав з сумом ваші твори, сповнені прикрих помилок, які ви робили через мізерність практичних знань* (О. Довженко); *Щомісяця у скриньці з'являвся поштовий переказ на суму різного ступеня мізерності, що протягом останнього року балансувала на рівні тридцяти семи гривень шістнадцяти копійок* (Є. Кононенко); *Митцям якнайбільш треба боятися пройти повз важливі психічні чинники, не помітивши їх через їхню, нібито, мізерність* (Ю. Яновський); *Чому він вкоротив собі віку? Зайшов у безвихідь? Усвідомив свою мізерність і бридкість?..* (М. Дашкієв); *Це й було його захоплення, а разом з тим і страх перед власною знесилою та мізерністю* (Валерій Шевчук).

МІЗЕРНІ́ТИ, íю, íєш, *недок.* 1. Ставати мізерним (у 1 знач.); дрібніти (у 2 знач.). *Від таких фігурних думок тіло дякове почало меншати, мізерніти, аж доки не стало розміром у комарине* (Валерій Шевчук).

2. *перен.* Ставати мізерним (у 3 знач.). *Навіть понура тінь Торквемади блідне й мізерніє перед постаттю новітнього Великого Інквізитора, в м'яких кавказьких чобітках!* (П. Загребельний); *І замолоду кожний священик рівнявся на Ісуса та апостолів, однак потому мусив дбати про родину і вже не мав тієї свободи і стільки часу на служіння людям. Звісно, дух від того занепадав і мізернів* (Г. Пагутяк).

3. *розм.* Ставати мізерним (у 4 знач.). — *Не ростуть чогось мої діти .. От і ці двойко, позоставались живі... чогось вже мізерніють, кривляться...* (І. Нечуй-Левицький); *Послабав* [Новітний], *хилився і мізернів щодень дужче* (І. Франко); — *Ось мізернієш і кашляєш. Більше нічого... — Овва, мізернію! — глузував він. — А кашель, прийде час, сам устане* (О. Кобилянська); *Базилевич щораз то більше мізернів, ник, губи від смаги потріскалися* (Р. Іваничук).

МІЗЕ́РНІШАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Ставати мізерним або мізернішим. *Від сибазону перш за все страждає печінка. Кальцій вимивається, нервова система виснажується. Людина мізернішає. Повільна деградація, одним словом* (Любко Дереш); *Великі події замирюють найлютіших ворогів. Перед лицем таких подій власні чвари дрібнішають і мізернішають* (Ю. Смолич).

МІЗЕ́РНО. Присл. до **мізе́рний.** — *У літературі я знаходив згадки про феноменальних людей, які їли мізерно мало або й зовсім не їли* (О. Бердник); *Перебираю в пам'яті, що я знаю про Петра Яцика: бізнесмен, меценат, чоловік своєрідного характеру .. Мізерно мало, щоб скласти більш-менш докладне уявлення про людину* (М. Слабошпицький); *Це був молодий дезертир, жорстокий і безвольний, бандит і грабіжник, що не раз сидів у тюрмі, відбуваючи мізерно легкі покарання за свої злочини* (О. Довженко); *Німецькі монархісти "зачинили свою крамничку". Надто смішно й мізерно вона виглядала з усіма теоріями трудової демократичної монархії* (В. Еллан-Блакитний).

МІЗЕРНЯ́, í, *ж., зневажл.* Те саме, що **мізе́рія** 2. *Маковейчик з простодушною радістю клацав* [портсигаром]. — *Додому повезеш? — питають його. — Я такої мізерні не повіз би, — каже Хома* (О. Гончар).

МІЗЕРО́ТА, и, *ж., розм.* 1. Те саме, що **мізе́рія** 1. *Бідак із "багацьким" паспортом стоїть не набагато гірше за багатиря з паспортом "злидняцьким" (може, наприклад, поміняввши в Борисполі свою мізероту на купони, сипати на Хрещатику грішми, наче місцевий король рекету)* (О. Забужко); *Й того не був Герман так дуже цікавий, бо кілько ж то разів заходив він в такі хатки, кілько разів обзирав холодним, згірдним поглядом всю мізероту, котрої повні вони були від гори до споду!* (І. Франко); *За життя Аркадія, коли опливали в достатках, не чути було ніколи про злодіїв, то хто тепер мав би лакомитись на їх мізероту?* (Ірина Вільде).

2. *перен.* Жалюгідна, нікчемна людина. *Боже, невже ота мізерота, отой пропитий Письо, який по цілих днях смердить у хаті, а ввечері йде напиватися до Лисого Мацька, невже він насправді тато обох її дівчат?* (Р. Іваничук); // *збірн.* Нікчемні, не варті уваги люди. *Від звичайного попівського оточення стояв* [сапогівський піп] *осторонь, бо йому попросту не було о чім балакати з отою сільською мізеротою* (Г. Хоткевич).

МІЗИ́ДА *див.* **мізи́ди.**

МІЗИ́ДИ, и́д, *мн. (одн.* **мізи́да,** и, *ж.), біол.* Планктонні і бентосні ракоподібні, перев. дрібні, що зовні нагадують креветок. *У мізиди зябер немає. Її тіло видовжене* (із журн.); *Мізиди занесені в Червону книгу України* (з навч. літ.).

МІЗИ́НЕЦЬ, нця, *ч.* 1. П'ятий, найкоротший палець на руці або нозі. *Ватя поодставляла мізинці. Малесенькі мізинці стирчали, золоті персні з камінцями блищали* (І. Нечуй-Левицький); *Мати помалу загинає до крихітної рожевої долоньки малюсінькі пальчики, починаючи з мізинця, і над кожним пестливо примовляє: — Горосю, бобосю, пшеничка, тичка...* (Б. Антоненко-Давидович); *Доброчин загнув мізинця лівої руки й спитав у новоспеченого архієпископа: — Імператорське очілля привіз?* (І. Білик); *Орлове озеро, клювало безперестану — але маленькі, завбільшки з мізинець, карасики* (К. Москалець); *Всі повернули голови до мене, і я відчув, як червонію весь, як червоніють навіть мізинці в мене на ногах* (С. Андрухович).

2. *розм.* Найменша дитина в сім'ї. *Соломон, його мізинець, Був найрозумніший* (С. Руданський); *Дисонанс старості із вічно юним, безсмертним світом (упроявлений* [проявлений] *у знищенні улюбленого мізинця) є зрозумілим античній людині* (В. Єшкілєв).

◊ **(1) І (ні) на мізи́нець,** *з дієсл. із заперечною часткою* — дуже мало, трохи. *Та надивився і наслухався вже стільки, що інший сотню років проживе, а й на мізинець мого не побаче* [побачить] (В. Логвиненко); **[На́віть] му́хи не зачепи́ти [мізи́нцем]** *див.* **зачіпа́ти; (2) На мізи́нець** — мала частка чогонебудь. *Забрела худоба в поміщицькі посіви. Та й як їй не забрести, коли в селянина пасовиська на мізинець* (Ю. Хорунжий); **Не ва́ртий (не варт) [і] ні́гтя (мізи́нця)** *див.* **ва́ртий; (3) Одни́м мізи́нцем,** *з дієсл.* — без зусиль, дуже легко. *Вона ж розсипає тюрми, сказати б, — одним мізинцем, І сіє червоні квіти на чорних губах неволь* (А. Малишко).

МІЗИ́НКА, и, *ж., розм.* Наймолодша дочка в сім'ї. *Я первак, я перша в мами. А первак роль іграє, і мізинка роль іграє* (з легенди); *Найменша Радка-мізинка Отак до батька говорить: "Мовчи-бо, татку, не плачся"* (І. Франко); *Мала мати дев'ять синів милих, А десяту наймолодшу дочку, Їх ростила, поки не зростила, Поки час прийшов синам дружитись, А дочці-мізинці віддаватись* (Л. Первомайський).

МІЗИ́ННИЙ, а, е: **Мізи́нний па́лець** *див.* **па́лець.**

МІЗИ́НОК, нка, *ч., розм.* Те саме, що **мізи́нець** 1. [П р і с я:] *Хоч ти мнеш десять шкір за одну хвилинку, А мені не зігнеш пальчика-мізинка* (І. Кочерга); *— Пальцятко, пучечко, мізинок, — як ніжність висловить мені?* (П. Мовчан).

МІЗИ́НЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **мізи́нець.** *Вони* [сандалики] *були якраз по нозі, і такі зручні та легкі, що навіть на мізинчику, де натерли старі черевики, вони не давили* (О. Іваненко); *Крізь решітку до мене простягнулася пара рученят, чогось ворушилися мізинчики і біліли малесенькі нігтики* (Р. Андріяшик); *— Бачиш, — озвалася Любов Федорівна, — бачиш, як навчає тебе твоя донька, твій мізинчик, навчає дурного Кочубея* (Б. Лепкий); *Обняла* [княгиня] *сина. — Прощай, Боривойчику, мізинчику мій найдорожчий!* (В. Малик).

◊ **(1) Ма́мин мізи́нчик,** *жарт.:* а) наймолодша в сім'ї дитина. *Дитину називали маминим мізинчиком* (з газ.); б) малий на зріст. *Я на брата схожий і з обличчя, тільки звуся досі "мамин мізинчик", бо я ніяк не росту* (Ю. Яновський).

МІЗКОВИ́ТИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **мізкува́тий.** *От дід і почав думать, що робить (він був дуже мізковитий)* (з легенди); *В ній* [школі] *колись він пізнавав премудрість .. і вважався мізковитим* (М. Стельмах); *Він сказав: "Ми люди не горді, з'їздимо самі". Взявши з собою двох козаків — Кайдана і заїкуватого, мізковитого Смолку, погнали верхи на Верещаки* (Ю. Мушкетик).

МІЗКУВА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **мізкува́ти** 1. *От простий, невчений чоловік, з доморощеним розумом, а як він міркує!.. Але на вище мізкування — вибачайте* (М. Коцюбинський); *Вони, попихкуючи цигарками, в пасмах сизого диму приглядалися до навіяних спогадів, що викликали асоціації, а ті породжували нові картини мізкування* (Олесь Досвітній); *Маестро чухає чоло з переходом на потилицю — по чому з недовірою вивчає почорнілі нігті. Знову закриває свій "Неопубл" і думає, до чого можуть призвести подібні мізкування* (Любко Дереш); *Мізкування йому перебив чорт, запитавши: — Просто їхати до цариці, чи як?* (М. Рильський, пер. з тв. М. Гоголя).

МІЗКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* 1. Продумувати що-небудь; розмірковувати. *— Чого ж ви мовчите? — різко і незадоволено спитала Іра. — Я бачу, ви з тих, що довго мізкують* (Л. Дмитерко); *Він, неперевершений психолог, певен, що зараз цей товариш редактор, застуканий на гарячому, не напружує пам'ять, а мізкує, як би його викрутитись* (В. Шкляр); *Кошовий не мізкував над тим, у якій небезпечній для себе історії опинився* (А. Кокотюха); *Кожен уже мізкував над власними перспективами, над тим, у який бік гребти собі і що тепер починати з собою* (О. Забужко); *Я бачив у її очах смуток і тому продовжував мучити її: "Що ти могла б зробити, аби змінити все на краще?". Відверто кажучи, я й сам мізкував над цим* (І. Роздобудько).

2. Те саме, що **розумі́ти;** тямити (у 1 знач.). *— Як це не дивно тобі, а теж на плечах голову, не гарбуза, маю. Дещо таки мізкую. — Бачу, за кого ти руку тягнеш* (А. Головко).

МІЗКУВА́ТИЙ, а, е, *розм.* З розумом, розумний; тямущий. *Хлопець удався мізкуватий, поштивий і, нівроку йому, — не бридкий* (Ю. Яновський); *Він виростив близько сотні гросмейстерів серед школярів Калмикії, .. і, хоча не поталанило перетворити Калмикію на другий Бахрейн, все ж мізкуватих людей там стало суттєво більше* (Любко Дереш).

МІЗОГІНІ́Я, ї, *ж., псих.* Те саме, що **жінконенави́сництво.** *Мізогінія може проявлятися як негативне ставлення до всіх жінок узагалі або тільки до деяких психологічних або фізичних фемінних ознак, що різною мірою проявляються в різних жінок* (з наук.-попул. літ.); *Внутрішня мізогінія — підкреслена зневага до власної статі* (з навч. літ.).

МІ́ЗОК *див.* **мо́зок.**

МІЗОПЕ́ДІЯ, ї, *ж., психол.* Патологічна ненависть до власних дітей. *Особи, що мають мізопедію, виділяють такі якості дітей, як непосидючість, шумність, надмірну цікавість* (з наук.-попул. літ.).

МІЗОФО́БІЯ, ї, *ж., мед.* Нав'язливий страх забруднення або зараження. *За мізофобії людина прагне уникати зіткнення з навколишніми предметами* (з наук.-попул. літ.).

МІЙ, моя́, моє́. 1. Займ. присв. до **я**[2]. *Божусь моєю бородою.., Що тих богів лишу чинів, Які тепер в війну вплетуться* (І. Котляревський); *Моє неуважне ставлення до своїх службових обов'язків .. він сприймав як особисту для себе образу* (В. Домонтович); *Здавалось, Рашель прочитала мої сумні думки, бо повернула до мене голову й підбадьорливо всміхнулася* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Ти будеш моїм особистим секретом, який я ховаю* (Любко Дереш); // Який перебуває у користуванні того, хто говорить, є його власністю. *Пильнуй носа свого, а не кожуха мого* (приказка); *В моїм будиночку, в зеленім Ірпіні* [Ірпені], *Була поліція* (М. Рильський); *— Годі, — перебив його Черниш. — Де мій планшет?* (О. Гончар); *— Ваша світлосте, коли скасоване рабство? Цісар блаженно засміявся: — З часу заснування моєї імперії* (Р. Андріяшик); // Зроблений, створений, сказаний і т. ін. мною. *Посилаю тобі 10 моїх Букварів на показ* (Т. Шевченко); *Першим моїм фільмом була "Сумка дипкур'єра"* (О. Довженко); *— Слухайте, хлопці, мою, може, останню пораду!* (М. Стельмах); *Карл-Йозеф Цумбруннен, як і всі мої герої, дуже любив воду* (Ю. Андрухович); // Такий, як у мене, власт. мені. *У сина мій характер, моя поведінка* (із журн.); // Який признач. мені. *Я до них* [поїздів] *простягаю долоні .. Може, там у якомусь вагоні пролітає і доля моя* (В. Сосюра); *— Це хто так гірко плаче? Де мій смачний обід? Ага! Це ти, Їжаче! Обачним бути слід* (І. Андрусяк); // Стос. до мене як до члена якогось колективу, до якого я належу. *Ой Дніпре мій, Дніпре, широкий та дужий! Багато ти, батьку, у море носив Козацької крові* (Т. Шевченко); *Мій рідний край збирає урожай, Що звеселяє струменем живим Трудівників засмаглих світлі очі* (М. Рильський); *— Мій Сибір, — з гордістю говорив загіпсований політрук* (О. Гончар); *— Не я прийшов у твою землю, а ти в мою. Коли схочу, тоді й поміряюся з тобою силою* (І. Білик); // *у знач. ім.* **моє́,** мого́, *с.* Те, що належить мені. *Своє з'їв, ще й на моє зазіхає* (приказка); *Посилаю Вам* [В. Лукичу] *для "Зорі" "Герострата", але разом і конечне бажання, щоб він був надрукований фонетикою. Коли ж моє невлад, то я з*

своїм назад (В. Самійленко); — *Твої збитки, раз на те пішло, на себе беру.., де вже моє не пропадало!* (М. Стельмах).

2. Який перебуває в родинних або дружніх, близьких стосунках зі мною. — *Мій батько був сердюк опрічний* (І. Котляревський); *Цілую тебе, Семена, Куліша і всіх моїх і твоїх земляків, добрих і щирих, таких, як ти* (Т. Шевченко); *Мій синок синьоокий в колисці усміхається сонно мені* (В. Сосюра); *Треба сказати, що кого-кого, а п'яниць моя бабуня мала за останніх людей* (Ю. Винничук); *Дивно було спостерігати за згорбленою постаттю мого старого друга* (Д. Білий); // Який поділяє погляди, уподобання, смаки; близький мені, належить до того самого середовища, що і я. — *Товариші мої писали. — Товариш Лермонтов між них — І вірний шлях уторували Для всіх наступників своїх* (М. Рильський); *Приготуйте найчистіші фарби, художники мої. Ми будемо писати відшумілу юність свою* (О. Довженко); // Той, до кого приязно звертаються, про кого йде мова. *Вибачай мені, друже мій єдиний, що пишу тобі нашвидку. Ніколи* (Т. Шевченко); — *Я його за комір: "Стій!", так і остовпів мій хлопець. Дивлюсь — хто ж воно такий? А то молодий Гриценко* (Г. Хоткевич); — *Сталь і ніжність, любий мій, поєднать в собі зумій* (П. Тичина); — *Сиди-сиди, Коля! Сиди... Сиди, товаришочку мій дорогий...* (І. Багряний); // Уживається при називанні героїв, дійових осіб — для увиразнення інтимного тону. *Усміхнувся мій Ярема, Тяжко усміхнувся* (Т. Шевченко); *Раз став він Свиту надягать. А дивиться — рукава вже продрались. От мій Охрім, щоб люди не сміялись, Налагодивсь латать* (Л. Глібов); *Як канонік приїхав святити паску — графиня мала мігрень. Посвятив, випив чарку вина, закусив і поїхав. Мій герой з ними не стрічався* (Б. Лепкий); *Ще було слово, точне, образне і благозвучне, яким повію назвала було дружина мого героя, коли повернулася з базару у районному містечку і побачила, що у клітці немає кролика* (В. Дрозд); // Уживається при традиційному звертанні до Бога. *Боже мій! та я його* [Папу] *так часто Зустрічав у львівськім семінару* [семінарі]! (Леся Українка); *Боже мій, що може зробити з людиною геніальне поєднання звука і слова!* (М. Стельмах); *Боже мій, навіщо я Марка пустила?..* (Р. Іваничук); *"Боже мій, — дивлячись на нього, подумав я, — до чого ж у мене гарний і добрий товариш"* (Є. Гуцало).

3. *у знач. ім.* **мій,** мого́, *ч.;* **моя́,** моє́ї, *ж., розм.* Чоловік; дружина. *Пішов кум до куми .. Добре, кумцю, що-с прийшов, Мій поїхав в поле* (з коломийки); — *Нема, — каже* [молодиця], — *мого вдома; повіз іванівському попові гроші за коня* (М. Коцюбинський); — *А моя ще до війни кожного ранку грінки на свинячому смальцеві смажила* (Григорій Тютюнник); — *А мій поїхав у академію поступати. Мо'* [може], *на осінь до Москви тоже* [теж] *переберуся* (В. Лис); — *Це Коля, — сором'язливо посміхнулась Яна. — Це він — творча особистість? — Ні. Мій поїхав за кордон* (Любко Дереш); // *у знач. ім.* **мої́,** мої́х, *мн.* Родичі або близькі мені люди. *Прощавай, Дмитре, бо далеко мої поїхали. Щоб без бригадира чого-небудь не зробили не такого...* (М. Стельмах).

Ві́рте / пові́рте [моє́му] сло́ву *див.* **ві́рити; Курси́в мій (наш)** *див.* **курси́в; Моя́ (на́ша) поша́на** *див.* **поша́на; [Ой (ох)] ма́тінко [ж] моя́ [рі́дна, рідне́сенька]!** *див.* **ма́тінка; Па́дку мій!** *див.* **па́дко; Па́доньку мій!** *див.* **па́донько; Пра́вда на моє́му (твоє́му, його́** *і т. ін.)* **бо́ці <Моя́ (твоя́, його́** *і т. ін.)* **пра́вда>** *див.* **пра́вда; Прийми́ Бо́же (Го́споди) мою́ ду́шу (мене́) [до Се́бе]** *див.* **прийма́ти; Рі́дна (моя́, своя́** *і т. ін.)* **краї́на <Роди́ма (рі́дна) сторона́> <Рі́дний (роди́мий) край>** *див.* **краї́на; Святи́телі мої́!** *див.* **святи́тель; Слу́хати (слу́хай [мою́]) кома́нду!** *див.* **слу́хати; У моє́му (у твоє́му, у на́шому, не в моє́му, не у твоє́му, не в на́шому) хара́ктері** *див.* **хара́ктер.**

○ **Ми́мо (поми́мо) моє́ї (своє́ї, його́** *і т. ін.)* **во́лі** *див.* **во́ля.**

◇ **Бо́же (Го́споди) [Ти] [мі́й] [ми́лий (ми́лости́вий, милосе́рдний)]!** *див.* **Бог; Ви́йти / вихо́дити на моє́ (твоє́, його́** *і т. ін.)* *див.* **вихо́дити; Де взя́вся на на́шу (мою́) го́лову** *див.* **узя́тися; Знай (зна́йте) мою́ до́брість** *див.* **зна́ти; Моє́ [вам, тобі́] шанува́ння (вшанува́ння)** *див.* **шанува́ння; Моє́ (ва́ше, його́** *і т. ін.)* **ді́ло сторона́** *(рідко* **збо́ку)** *див.* **ді́ло; [Моє́ (на́ше)] поважа́ння** *див.* **поважа́ння; (1) Моє́ (твоє́, його́** *і т. ін.)* **[було́] зве́рху** — я перемагаю, ти перемагаєш, він, вона і т. ін. перемагає в чому-небудь. *Дід винувато скривився, комічно лупає очима. — Коли так, то й так: сідай, Петровичу, — дружньо промовив він, — твоє зверху* (С. Васильченко); — *В війні ми, бач, гору взяли, наше таки зверху* (О. Довженко); — *Я матері не покорюся, все одно моє зверху буде. Але мушу бігти, бо гукають* (В. Чемерис); — *Мусиш признати, що Він сильніший. — Так, тепер його зверху* (Г. Пагутяк); **Мої́х ро́ків** *див.* **рік; Моя́ (твоя́, його́** *і т. ін.)* **во́ля во́лить** *див.* **во́ля; Моя́ ха́та скра́ю [, я ні́чого не зна́ю]** *див.* **ха́та; На моє́ (його́, її́** *і т. ін.)* **о́ко <На мої́ (твої́, ва́ші** *і т. ін.)* **о́чі>** *див.* **о́ко[1]; На свою́ (мою́, твою́** *і т. ін.)* **ши́ю <Собі́ на ши́ю>** *див.* **ши́я; Не в [мої́х (його́, її́** *і т. ін.)]* **пра́вилах** *див.* **пра́вило; Не з моє́ю (твоє́ю, на́шою** *і т. ін.)* **кише́нею** *див.* **кише́ня; Не твого́ (мого́, його́** *і т. ін.)* **ро́зуму (ума́, но́са) ді́ло** *див.* **ді́ло; Ноги́ моє́ї [бі́льше] не бу́де** *див.* **бу́ти; Ось (от) вам (тобі́) моя́ рука́** *див.* **рука́; [Ох (ой)] ба́течку [мі́й]!** *див.* **ба́течко; Ох (ой), [мені́] ли́хо! <Ой (ох), ли́шенько (ли́шечко) [мені́ (моє́)]!>** *див.* **ли́хо[1]; По́ки си́ли [моє́ї (своє́ї)]** *див.* **по́ки; Рятýйте (ряту́й) мою́ ду́шу** *див.* **рятува́ти; Сві́те (сві́тку, сві́точку) мі́й!** *див.* **світ[1]; Світ [мої́х] оче́й! <Мі́й сві́те [бі́лий]!>** *див.* **світ[1]; Спом'яне́ш (спом'яне́те,** *діал.* **спімне́ш, спімне́те) моє́ сло́во** *див.* **спомина́ти; Твоя́ ха́та мої́й ха́ті троюрі́дний по́гріб** *див.* **ха́та; [Ті́льки] че́рез мі́й труп!** *див.* **труп[1].**

МІКА́ДО, *невідм., ч.* Титул японського імператора і особа, яка його носить. — *Через тиждень з Уссурі наступають на Примор'я слухняні мікадо офіцери* (О. Довженко); *І в Італії, і в Японії фашизм не ліквідував монархії (те ж було і в Румунії). Але якщо італійський і румунський королі перетворилися на номінальні фігури, то японський мікадо не втратив своєї абсолютної влади і впливу* (з навч. літ.).

МІКАЛЕ́КС, у, *ч.* Пластмаса зі слюди й цементувальних речовин (використовується як електроізоляційний матеріал). *При виготовленні мікалексу від 10 до 40 відсотків матеріалу втрачається в процесі шліфування* (з наук.-техн. літ.); *Мікалекс стійкий до нагрівання, допускає механічне оброблення, шліфування* (з наук.-попул. літ.).

МІКАНІ́Т, у, *ч.* Шаруватий ізоляційний матеріал, вигот. із листків слюди, склеєних лаком (використовується в електротехніці). *Формувальні міканіти здатні в результаті термічного впливу набувати форми трубок, циліндрів, гільз, колекторних манжет* (з наук.-техн. літ.); *Міканіти вико-*

ристовують для прокладок та ізоляції між колекторними пластинами (з навч. літ.).

МІКЕ́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до Мікен. — *Ти хочеш знати, хто той могутній воїн? То син славетного Атрея, цар Агамемнон, мікенський володар* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *Мікени — центр могутньої колись мікенської цивілізації* (з наук.-попул. літ.); *Основними центрами мікенської культури були палаци, відкриті в Мікенах і Тиринфі, Пілосі, Афінах тощо* (з навч. літ.).

МІКІ́ДИ, ів, *мн., вет., мед.* Висипи алергійного характеру, що спостерігаються при мікозах. *Ураження шкіри мікідами супроводжується лихоманкою, загальним нездужанням, сильним свербежем* (з навч. літ.).

МІКОБАКТЕ́РІЇ, ій, *мн. (одн.* **мікобакте́рія,** ї, *ж.), біол.* Рід актиноміцетів, стійких до хіміопрепаратів, деякі представники якого викликають захворювання на туберкульоз. *Мікобактерії потрапляють в організм через недостатність захисних механізмів, зниження імунітету, тому швидко розвиваються активні форми хвороби, які призводять до високого рівня летальності* (з наук. літ.).

МІКОБАКТЕРІО́З, у, *ч., вет., мед.* Інфекційне захворювання, спричинене умовно-патогенними мікобактеріями. *У 28 пацієнтів діагностували легеневий мікобактеріоз, 9 пацієнтам проведено хірургічне втручання* (з наук. літ.); *Занести до свого акваріума збудників мікобактеріозу можна разом із ґрунтом, кормом для риб та акваріумними рослинами* (з наук.-попул. літ.).

МІКОБАКТЕ́РІЯ *див.* **мікобакте́рії.**

МІКОБІО́ТА, и, *ж., біол.* Сукупність грибів, що існують на певній території. *При дослідженні загальної мікобіоти повітря застосовують агаризовані живильні середовища стандартного складу* (з наук. літ.); *Основну масу мікобіоти України становлять роди й види мікроскопічних грибів, українських назв яких практично не існує* (з наук. літ.); *Для мікобіоти приміщень, виробів і матеріалів характерне багате таксономічне різноманіття* (з навч. літ.).

МІКОБІОТИ́ЧНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до мікобіоти. *Мікобіотичний агар.*

МІКО́З *див.* **міко́зи.**

МІКО́ЗИ, ів, *мн. (одн.* **міко́з,** у, *ч.), вет., мед.* Група захворювань людини й багатьох тварин, що спричиняються паразитичними грибами. *Мікози спричиняються дріжджовими, плісеневими та іншими грибами, а також актиноміцетами* (з наук.-попул. літ.); *При виявленні мікозу стоп треба провести дезінфекцію приміщення* (з наук.-попул. літ.); *У випадках хронічного кандидозу та інших глибоких мікозів лікування може тривати 3–4 тижні* (з навч. літ.).

МІКО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із мікології. *Я не знаю жадної назви дерева або рослини чи птаха. Це не мій фах. Знати їх — це професія ботаніка, дендролога, міколога* (В. Домонтович); *Як завжди, на Віденському конгресі були дослідники, які вивчають не рослинне царство, а царство грибів — мікологи* (з наук. літ.).

МІКОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до мікології. *Мікологічні дослідження кількох останніх десятиліть показали, що пеніцилії стають головними компонентами уражень нігтів, шкіри, волосся людини* (з наук. літ.); *Спробуємо з'ясувати, чи використовуються народні назви макроскопічних грибів у науковій мікологічній літературі* (з наук. літ.); *Справжній бум мікологічних відкриттів розпочинається в XVII ст. з винайденням мікроскопа* (з наук.-попул. літ.).

МІКОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука про гриби. *Раніше, коли гриби відносили до рослин, мікологія вважалась одним із розділів ботаніки* (з наук.-попул. літ.); *Дані медичної мікології засвідчують стрімке зростання кількості грибів — збудників захворювань людини* (з навч. літ.).

МІКОПЛА́ЗМА *див.* **мікопла́зми.**

МІКОПЛА́ЗМИ, а́зм *(одн.* **мікопла́зма,** и, *ж.), біол.* Організми, подібні до бактерій, які живуть на рослинах і в організмі людини та тварин і за розмірами наближаються до вірусів. *Так само, як віруси, мікоплазми не можуть існувати інакше, ніж паразитуючи на клітинах господаря, з яких мікоплазми отримують основні поживні речовини* (з навч. літ.); *Мікоплазми — надзвичайно цікаві бактерії, оскільки не мають клітинної мембрани* (із журн.).

МІКОПЛА́ЗМОВИЙ, а, е, *біол.* Стос. до мікоплазми. *При мікоплазмовій пневмонії ускладнень у більшості випадків не спостерігається* (з наук. літ.); *Поширенню та розвитку збудників вірусних і мікоплазмових хвороб сільськогосподарських культур сприяють, зокрема, комахи, кліщі, нематоди, гриби та ін.* (з навч. літ.).

МІКОПЛАЗМО́З, у, *ч., вет., мед.* Гостре інфекційне захворювання, спричинене мікоплазмами. *Мікоплазмоз в останні роки займає одне з перших місць серед захворювань, які передаються статевим шляхом* (з наук. літ.); *Мікоплазмоз протікає переважно у вигляді гострого респіраторного захворювання* (з наук.-попул. літ.); *Мікоплазмоз респіраторний — хронічна інфекційна хвороба свійських птиць, що вражає органи дихання, викликає виснаження й утрату продуктивності* (з навч. літ.).

МІКОРИ́ЗА, и, *ж., біол.* Співжиття грибів з корінням вищих рослин. *Корені рослин, грибні мікоризи та ґрунтові мікроорганізми прискорюють руйнування мінералів унаслідок механічного впливу та виділення органічних і мінеральних кислот* (з наук. літ.); *Дослідники переважно пов'язують утворення мікоризи з наявністю в ґрунті тієї чи іншої кількості перегною* (з наук.-попул. літ.); *Мікориза — це самостійна, особлива форма живлення рослин* (з навч. літ.).

МІКОРИ́ЗНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **мікори́за.** *Якщо внаслідок промислового забруднення страждають мікоризні гриби, то можна з упевненістю очікувати і зниження продуктивності лісів* (з наук.-попул. літ.); *Мікоризні гриби можуть сприяти розвитку одних видів рослин і пригнічувати інші, викликаючи зміни видового складу співтовариств* (з навч. літ.); *Мікоризний симбіоз;* // Який зазнав впливу мікоризи. *При подальшому обертанні барабана жолуді й мікоризна земля із насіннєпроводу випадають у підготовлену сошником борозну* (з наук.-техн. літ.).

МІКОТОКСИ́Н *див.* **мікотокси́ни.**

МІКОТОКСИ́НИ, ів, *мн. (одн.* **мікотокси́н,** у, *ч.), спец.* Отруйні продукти життєдіяльності грибів. *Значна кількість мікотоксинів належить до групи алкалоїдів* (з наук. літ.); *Польові мікотоксини виділяють гриби, що вражають рослини під час вегетації* (з наук.-попул. літ.); *У 2 тис. зразків сировини для виробництва продуктів дитячого харчування, крім залишків пестицидів, контролюється також уміст солей важких металів, мікотоксинів* (із журн.).

МІКОТРО́Ф, а, *ч.* Рослина, що живиться за допомогою грибів, які розвиваються на її корінні (напр., сосна, ялина,

дуб). *Поживні речовини мікотрофи отримують з ґрунту за допомогою гіфів, що оселяються в корінні або на коренях грибів* (з наук.-попул. літ.).

МІКОТРОФІ́Я, ї, *ж., біол.* Тип живлення рослин, що здійснюється за допомогою грибів, які оселяються на коренях. *Мікотрофія в тайгових та аридних зонах є практично єдиною формою ґрунтового живлення деревних рослин* (з наук. літ.); *Мікотрофія властива більшості видів наземних судинних рослин (квіткових, голонасінних, папоротей, хвощів)* (з наук.-попул. літ.).

МІКОТРО́ФНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **мікотро́ф.** *Мікотрофні організми.*

МІКОТРО́ФНІСТЬ, ності, *ж., біол.* Абстр. ім. до **мікотро́фний.** *Мікотрофність деревних порід є основою існування лісів практично в усіх зонах помірного клімату* (з наук. літ.); *При внесенні значних доз добрив знижується мікотрофність* (з наук.-попул. літ.).

МІКОФА́Г *див.* **мікофа́ги.**

МІКОФА́ГИ, ів, *мн. (одн.* **мікофа́г,** а, *ч.).* Ґрунтові тварини, які мешкають у рослинних залишках, що розкладаються, і харчуються гіфами та спорами грибів. *Є серед тварин мікофаги — види, що живляться грибами (личинки комарів, ґрунтових кліщів)* (з наук.-попул. літ.); *Серед клопів є паразити ссавців і птахів, мікофаги й хижаки* (з навч. літ.).

МІКОФЛО́РА, и, *ж., біол.* Сукупність видів грибів, що ростуть на певній території. *Досліджувалася мікофлора ґрунтів соснових, березових і осикових насаджень на лівому березі Сіверського Дінця* (з наук. літ.); *Мікофлора в зоні культурної рослинності Аму-Дар'ї багата й досить різноманітна* (із журн.).

МІКОФО́БІЯ, ї, *ж., мед.* Нав'язливий страх грибів, боязнь отруїтися грибами. *Страждати на мікофобію.*

МІКРО... Перша частина складних слів, що означає: 1) дуже малий, напр.: мікрови́бух, мікровібра́ція, мікродо́за; 2) пов'язаний з вивченням дуже малих об'єктів, величин, напр.: мікроана́ліз, мікробіоло́гія; протилежне макро...; 3) одну мільйонну частину якої-небудь величини, напр.: мікроампе́р, мікроме́тр, мікрорентге́н.

МІКРОАВТО́БУС, а, *ч.* Невеликий автобус, розрахований на перевезення до десяти пасажирів. — *Я сьогодні бачив,* — *стишує голос Чапай,* — *як директор щось у себе пакував. .. До нього зранку приїздили акціонери, підігнали мікроавтобус, і вони туди почали виносити якісь ящики* (С. Жадан); *У хмарі пороху, що волочиться за військовою вантажівкою, з'являється мікроавтобус* (В. Єшкілєв); *З Харкова мікроавтобусом повертався мій далекий родич і пропонував їхати з ним* (А. Дністровий); *О пів на четверту ранку потужний мікроавтобус "мерседес" на вісім пасажирських місць рубив чорним корпусом заметену дорогу на околиці столиці* (Люко Дашвар).

МІКРОАГРЕГА́Т, у, *ч.* 1. *геол.* Ґрунтовий агрегат (у 3 знач.) діаметром до 0,25 мм. *Мікроагрегати, що утворюються в процесі коагуляції, не можуть перевищувати 0,05–0,1 мм у діаметрі* (з наук. літ.); *Різнойменно заряджені мікроагрегати притягуються, утворюючи мікроагрегати другого, третього і т. ін. порядків, до дрібних зерен включно* (з навч. літ.).

2. *біол.* Сукупність однорідних мікроскопічних елементів, компонентів у біологічній рідині. *Поверхня фільтра й величина вічок дозволяють затримати на його поверхні згустки й мікроагрегати кров'яних тілець, забезпечуючи одночасно відповідне протікання крові* (з наук. літ.); *Пристрій для визначення мікроагрегатів у крові включає проточну камеру з циліндричним каналом, забезпечену фільтром* (з наук.-попул. літ.); *У процесі приготування препаратів видаляють білки плазми, лейкоцити, тромбоцити, мікроагрегати й строми зруйнованих при зберіганні клітинних компонентів* (з навч. літ.).

МІКРОАГРЕГА́ТНИЙ, а, е. 1. *геол.* Прикм. до **мікроагрега́т** 1. *Під покривом лісових насаджень у типових глибоких чорноземах поліпшується мікроагрегатний і структурний стан, утворюються більш водостійкі структурні агрегати* (з наук. літ.); *Мікроагрегатний склад ґрунту визначають за ваговим умістом у ньому водостійких мікроагрегатів різної величини, вираженим у відсотках щодо ваги сухої проби ґрунту, взятої для аналізу* (з навч. літ.).

2. *біол.* Прикм. до **мікроагрега́т** 2. *Пристрій призначений для видалення гелів, мікроагрегатних частинок і лейкоцитів із компонентів консервованої крові* (з наук. літ.).

МІКРОАМПЕ́Р, а, *ч.* Одиниця виміру сили електричного струму, що дорівнює мільйонній частині ампера. *У Харкові став до ладу найбільший в Європі лінійний прискорювач електронів на 2 Гев із середньою величиною струму 0,6 мікроампера* (із журн.).

МІКРОАМПЕРМЕ́ТР, а, *ч.* Амперметр, що вимірює силу струму в мільйонну частку ампера. *Мікроамперметр — електровимірювальний прилад високої чутливості. Його використовують для вимірювання струму малої сили* (з наук.-попул. літ.); *Митько завжди готовий виручити товариша з біди: нещодавно, коли я одного разу цілком випадково спалив у лабораторії мікроамперметр, він узяв провину на себе і відремонтував прилад власноручно* (М. Дашкієв).

МІКРОАНА́ЛІЗ, у, *ч., спец.* Сукупність методів і прийомів, за допомогою яких можна виконувати аналіз малих кількостей неорганічних та органічних речовин. *Важливою рисою мікроаналізу є рівнозначний підхід до дослідження як динамічних явищ, так і процесів* (з наук. літ.); *При мікроаналізі систему або її елемент розглядають як частину системи вищого порядку* (з навч. літ.).

МІКРОАНАЛІЗА́ТОР, а, *ч.* Прилад для проведення мікроаналізу. *Атомний зонд — мікроаналізатор із просторовою роздільною здатністю порядку розміру атома* (з наук.-попул. літ.); *Рентгенівський мікроаналізатор створено на основі растрового електронного мікроскопа* (з навч. літ.).

МІКРО́Б, а, *ч.* 1. Мікроскопічний одноклітинний організм, видимий лише під мікроскопом. *Я мимоволі згадував Юлію Андрієвну* [Андріївну], *яка так боїться мікробів, що після себе все кип'ятить* (В. Винниченко); — *Для захисту від мікробів досить біомасок,* — *сказав Ігрек* (О. Бердник); — *Давайте я зроблю вам щеплення.* — *Яке щеплення?* — *Від тифу, певна річ. Якраз маю сироватку, вакцину з убитих мікробів* (В. Шкляр); *Окремо взятий мікроб є живою субстанцією, а вірус поза своїм носієм — ні* (з наук.-попул. літ.); * Образно. — *Дивно, що фашизм виносить на поверхню саме .. дегенератів. Мабуть, сама гнила атмосфера фашизму розплоджує такі мікроби* (О. Гончар).

2. *чого, перен.* Про негативні явища, які мають здатність поширюватися. *Ти цілуєш його, і разом з твоєю слиною на його губах зостаються мікроби зради* (С. Жадан); *Мікроб заздрості руйнує цілісність життя сім'ї, інколи призво-*

дить до протиправних дій, посилює відчуженість не тільки від людей, а й від самого себе (з публіц. літ.).

МІКРОБА́Р, а, *ч.* Одиниця вимірювання тиску, мільйонна частка бара *(див.* **бар**[2]). *Для вимірювання атмосферного тиску на планетах із сильно розрідженою атмосферою застосовують мікробар (мкбар), що дорівнює* 10^{-6} *барів* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОБАРО́ГРАФ, а, *ч.* Прилад для реєстрації малих коливань атмосферного тиску. *Окремі мікробарографи реєструють сигнал у різні моменти часу в міру поширення через малоамперну акустичну групу* (з наук.-попул. літ.); *Мікробарограф відрізняється від звичайного барографа підвищеною чутливістю* (з навч. літ.).

МІКРОБЕ́НТОС, у, *ч., біол.* Сукупність мікроскопічних організмів, що мешкають на дні водойм, розміром менше за 0,1 мм (бактерії, діатомові, інфузорії, амеби, джгутикові і т. ін.). *Мікробентос чистих пісків характеризується найбіднішим (щодо інших типів донних відкладень) видовим різноманіттям* (з наук. літ.); *Основну масу живої речовини в будь-якому природному водоймищі становлять планктон і мікробентос* (з наук.-попул. літ.); *Дрібні гідробіонти, які складають планктон, мікробентос тощо, досліджують під мікроскопом* (з навч. літ.).

МІКРОБЕ́НТОСНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **мікробе́нтос.** *Мікробентосні організми.*

МІКРОБІА́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **мікробіологі́чний.** *Мікробіальний протеїн характеризується високою перетравністю та наявністю низки незамінних амінокислот (метіонін, цистин, цистеїн тощо)* (з наук. літ.); *Мікробіальний синтез білка знижується за нестачі цукру в кормах раціону годівлі жуйних тварин, що негативно впливає на перетравлення клітковини* (з навч. літ.).

МІКРОБІО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із мікробіології. *Тисячі й тисячі видів мікробів є на Землі, а мікробіологи відкривають усе нові й нові* (М. Дашкієв); — *Навіть ти, не дуже визначний мікробіолог, мабуть, знаєш, що шкідливих мікробів знищують карболкою...* (М. Білкун); *У сімдесят дев'ятому Караванський разом з дружиною Ніною Строкатою, мікробіологом, зумів покинути комуністичний "рай" і емігрувати до США* (М. Андрусяк); *Редька заходилася з прискіпливістю мікробіолога розглядати своє лице в уламку колись блискучого металевого шпінгалета на хисткій віконниці* (І. Карпа).

МІКРОБІОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до мікробіології. *Позаду східцями спускався Ігор Борисович і ніс поперед себе цілий оберемок всякого мікробіологічного начиння* (М. Білкун); *Мікробіологічні дослідження прісноводних риб дали змогу встановити таксономічні групи, які ізолюють з органів цих гідробіонтів* (з наук. літ.); *Заборона на ввезення є тимчасовою й стала наслідком невідповідності свинини з Бразилії мікробіологічним показникам, передбаченим вітчизняним законодавством* (з газ.); // Пов'язаний з діяльністю мікроорганізмів. *Зменшенню рівня таких парникових газів, як метан і водень, сприяють мікробіологічні процеси їх окислення* (з наук. літ.).

МІКРОБІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* 1. Розділ біології, що вивчає мікроорганізми. *У XX ст. швидко розвиваються цитологія, мікробіологія, протистологія* (з наук. літ.); *Мікробіологія дедалі ширше запроваджується в текстильну і шкіряну галузі* (з навч. літ.); *Я не зношу медицини, і мене аж нудить від самого запаху йодоформу, але побачили б ви, з яким запалом я взявся за мікробіологію!* (М. Дашкієв); — *Мікробіологією займалися, мабуть, десь у студентські роки?* (І. Росоховатський).

2. *чого.* Мікробіологічні особливості певного типу речовин. *Мікробіологія кисломолочних продуктів зумовлена, у першу чергу, складом заквасок, що їх використовують у виробництві, мікрофлорою сировини й санітарно-гігієнічним станом виробничого обладнання* (з наук. літ.); *Мікробіологія овочів, фруктів і плодів передбачає якнайшвидшу реалізацію швидкопсувних і перезрілих плодів і овочів* (з наук.-попул. літ.).

△ **(1) Радіаці́йна мікробіоло́гія** — галузь мікробіології, що вивчає дію ультрафіолетового та іонізувального випромінювання на мікроорганізми. *Підрозділ було створено в 1968 р. як лабораторію радіаційної мікробіології та імунології; з 1974 р. — це лабораторія радіаційної імунології* (із журн.).

МІКРОБІО́ТА, и, *ж.* 1. *біол.* Сукупність різних видів мікроорганізмів, що існують на певному середовищі. *Ґрунтова мікробіота приурочена, в основному, до поживного середовища, тобто найбільше її в зоні розміщення гумусу й органічних агрегатів* (з наук. літ.); *Загальний обсяг мікробіоти в організмі на 1–2 порядки перевищує число клітин людського організму* (з наук.-попул. літ.).

2. Вічнозелений хвойний чагарник родини кипарисових. *Мікробіота — вічнозелений хвойний розкидистий чагарник з пагонами, пружними настільки, що навіть витримують вагу людини* (з наук.-попул. літ.); *Хвойний чагарник під назвою "мікробіота" цілком міг би оселитися у вашому палісаднику* (із журн.).

МІКРОБІО́ТИК, а, *ч.* Рослина, насіння якої швидко втрачає схожість *(див.* **схо́жість**[2]) у нерегульованих умовах зберігання. *До мікробіотиків належить більшість олійних, ефіроолійних і лікарських рослин, а також жито, рис, цибуля, перець, баклажани та деякі інші* (з навч. літ.).

МІКРОБІОТИ́ЧНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до мікробіоти (у 1 знач.); мікробіологічний. *Дослідження на мишах показали, що при харчуванні шкідливою їжею практично повністю змінювався мікробіотичний склад шлунка* (з наук. літ.); *Саме мікробіотичний склад кишечника визначає сприйнятливість до захворювань і дієвість тієї чи іншої терапії* (з навч. літ.).

МІКРОБІОЦЕНО́З, у, *ч., екол.* Сукупність популяцій різних видів мікроорганізмів, що населяють певний ареал з однотипними умовами середовища. *За складом та структурою ґрунтові мікробіоценози в досліді та контролі не відрізнялися* (з наук. літ.); *Біогенні добрива зміщують видове співідношення мікробіоценозів у бік розширення* (з наук.-попул. літ.); *Нормальна мікрофлора людини — це сукупність безлічі мікробіоценозів, що характеризуються певними взаємозв'язками* (з навч. літ.).

МІКРОБЛО́Г, у, *ч., інформ.* Невеликий блог, що містить, як правило, не більше 140 символів. *Суд планує привести свій мікроблог у робочий режим до моменту винесення рішення за скаргою засновника скандально відомого сайту* (із журн.); *Газета "Нью-Йорк Таймс" стала першою газетою, чий мікроблог у соціальній мережі "Твіттер" є популярнішим за паперове видання* (з газ.).

МІКРО́БНИЙ, а, е. Стос. до мікробів. — *Надто вже відрізняються між собою різні види мікробів, надто різні повинні бути методи впливу на них. Але засоби проти схожих мікробних груп знайти можна. Так, наприклад, діє пеніцилін* (М. Дашкієв); *У результаті багаторічних робіт з мікробної корозії була створена та акредитована перша в Україні випробувальна лабораторія грибостійкості технічних виробів і матеріалів* (з наук. літ.); *Через сильні морози мікробна флора перемерзла і не в змозі виконувати функції з біологічного очищення стоків* (із журн.); // Який виробляють мікроби. *Важлива їх* [їхня] *якість — повна непроникність для мікробної отрути. Петро подумав про тих, хто створив ці тканини* (І. Росоховатський); // *розм., рідко.* Забруднений мікробами. — *На яких іще таких гостей? Вони хоч його не чіпали своїми мікробними руками після маршруток?!* (І. Карпа).

МІКРОВАГА́, и́, *ж.* Те саме, що **мікрова́ги.** *Мікровага має вбудовану гирю першого класу точності та калібрується автоматично при зміні температури навколишнього середовища або через задані проміжки часу* (з навч. літ.); *У нас можна купити мікровагу високої точності* (з мови реклами).

МІКРОВА́ГИ, ва́г, *мн.* Пристрій для зважування дуже малої кількості речовин і дрібних предметів. *Мікроваги є інструментом, здатним робити точні вимірювання ваги об'єктів порівняно невеликої маси: близько мільйонної частки грама* (з наук.-попул. літ.); *Мікроваги призначені для задоволення найвищих вимог щодо точності вимірювання маси фільтрів* (з навч. літ.).

МІКРОВИ́БУХ, у, *ч.* Вибух, що охоплює порівняно незначну площу або має малу силу. *При щільності потужності лазерного імпульсу, що перевищує поріг режиму абляції, відбувається мікровибух з утворенням кратера на поверхні зразка* (з наук. літ.); *За обсягом вуглекислий газ перевершує сухий лід приблизно у 800 разів, тому сублімація кілька мілісекунд викликає мікровибух у точці впливу* (з навч. літ.).

МІКРОВИДА́ННЯ, я, *с.* Мініатюрна книга, альбом і т. ін. *Інформаційні видання можна класифікувати за поліграфічним виконанням: мініатюрне, мікровидання тощо* (з навч. літ.).

МІКРОВІБРА́ЦІЯ, ї, *ж.* Незначна вібрація. *Карбонові підсідельники велосипеда набагато кращі за алюмінієві щодо поглинання мікровібрацій* (з наук.-попул. літ.); *Вітрогенератори, як і будь-який інший роторний пристрій, створюють мікроколивання і мікровібрації, які з часом можуть привести до утворення мікротріщин у стінах або даху будівлі* (з навч. літ.); // Механічна вібрація звукових та інфразвукових частот, яка поширюється в тканинах живих організмів. *Власна мікровібрація тканин виникає за рахунок постійного тонусу м'язів. Коли м'язи стомлені й перевантажені, знижується тонус і мікровібрація. У результаті розвивається набряк* (з навч. літ.); // Незначна вібрація, яку використовують з лікувальною метою. *Мікровібрація на клітинному рівні створює легкий масаж, який посилює регенерацію тканин, підвищує імунітет, а також покращує склад крові* (з наук.-попул. літ.); *Мікровібрація, яку здійснює ультразвук, виконує функцію мікромасажу на клітинному рівні* (із журн.); *Жінка по п'ять годин лежала на моїх вуликах, лікуючись мікровібраціями бджіл. Пройшла десять сеансів* (з газ.).

МІКРОВОЛОКНО́, а́, *с.* Волокно (у 1 знач.) поліефіру, поліаміду або інших полімерів дуже малої довжини та питомої ваги, а також тканина з цього волокна; мікрофібра (у 2 знач.). *Мікроволокно — хороший антистатик, не вбирає запахів і не електризується* (з наук.-попул. літ.); *Мікроволокно використовують у виробництві тканих, нетканих і трикотажних тканин* (з навч. літ.).

МІКРОВОЛОКО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **мікроволокно́.** *Мікроволоконний матеріал надзвичайно довговічний і витримує регулярне машинне прання з кип'ятінням та відбілюванням* (з наук.-попул. літ.); *Високоякісний мікроволоконний папір має оптимальне співвідношення повітропроникності та ефективності очищення* (з газ.).

МІКРОГАМЕТОГЕНЕ́З, у, *ч., біол.* Процес утворення сперміїв з мікроспори. *Утворення пилкового зерна (мікрогаметогенез) починається з мітотичного поділу ядра спори* (з навч. літ.).

МІКРОГЕНЕРА́ТОР, а, *ч.* Генератор (у 1 знач.) незначної потужності. *Мікрогенератор може виявитися корисним у медичних імплантатах, у численних датчиках і мініатюрних радіопристроях* (з наук.-попул. літ.); *Інженери створили мікрогенератор, що перетворює рух тіла людини в електрику* (з газ.).

МІКРОГЕНЕРА́ТОРНИЙ, а, е. Прикм. до **мікрогенера́тор.** *Користувачі електричної мережі будуть не тільки приймати електроенергію й послуги, але й активно керувати власним електроспоживанням. Для цього будівлі матимуть мікрогенераторні системи та інтелектуальні засоби вимірювання* (з наук.-попул. літ.); *Мікрогенераторні установки забезпечують електроенергією власні потреби видобувних свердловин, живлячи насоси та інше устаткування* (з навч. літ.).

МІКРОГЕ́НІЯ, ї, *ж., мед.* Недорозвинення нижньої щелепи із западанням підборіддя. *Мікрогенія може розвинутися через порушення акту смоктання в грудному віці* (з наук.-попул. літ.); *Мікрогенія може бути вродженою і набутою. Набута мікрогенія починає проявлятися клінічно вже на п'ятий-шостий місяць після народження* (з навч. літ.).

МІКРОГРАВІРУВА́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **мікрогравіюва́ння.** *Щоб зробити будь-який метал кольоровим без фарби, застосовують мікрогравірування з використанням однакових форм, які повторюються вздовж усієї поверхні* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОГРАВІЮВА́ННЯ, я, *с.* Гравіювання, за якого зображення подано в зменшеному вигляді і його можна розглядати лише за допомогою оптичних пристроїв. *Комплекс для лазерного мікрооброблення призначений для мікрогравіювання й розмірного оброблення металів, кераміки, надтвердих матеріалів* (з наук.-техн. літ.); *Матеріали, що їх використовують для виготовлення спеціальних захисних етикеток, можуть бути різного кольору й навіть мати мікрогравіювання* (з навч. літ.).

МІКРОГРАВЮ́РА, и, *ж.* 1. Гравюра (у 2 знач.), одержана мікрогравіюванням. *У декорації храму майстер вдало пристосовує візантійський іконопис мікрогравюр до великої поверхні* (з наук.-попул. літ.).

2. Мистецтво виготовлення таких гравюр. *На кількох купюрах у 5 фунтів майстер мікрогравюри зобразив відому письменницю Джейн Остін та цитату з її твору* (із журн.).

МІКРОГРА́М, а, *ч.* Одиниця вимірювання маси, що дорівнює мільйонній частині грама. *Селен є майже в усіх типах мінеральних вод України в концентраціях від десятих часток до перших десятків мікрограма на кубічний дециметр* (з наук. літ.); *У метричній системі мір мікрограм — це одна з найменших використовуваних одиниць маси* (з наук.-попул. літ.); *Концентрацію лікарської речовини виражають у міліграмах на 1 л, у мікрограмах на 1 мл або у відсотках* (з навч. літ.).

МІКРОҐРУНТОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Вивчення ґрунтів на мікрорівнях. *Мікроморфологія ґрунтів є частиною нового розділу, що формується, — мікроґрунтознавства* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОДЕРЖА́ВА, и, *ж.* 1. Невелика незалежна держава. *Мікродержави — держави менші за 1 тис. км^2* (з наук.-попул. літ.); *В основі класифікації країн за площею — територіальний розмір країни. За нею виділяють країни-гіганти, великі, значні, середні, малі, невеликі країни та мікродержави* (з навч. літ.); *Більшість мікродержав Європи мають багатовікову історію. Наприклад, Сан-Марино вважають найстарішою державою Європи* (із журн.).

2. Загальна назва проектів зі створення нових штучних держав або будь-яких утворень, що заявляють про свою державність, але не є державами, а лише імітують їхні певні риси. *Мікродержави не сприймають всерйоз країни, на території яких вони проголошені, і їх не визнає світове співтовариство* (з наук.-попул. літ.); *Відсутність збройного протистояння з визнаними державами відрізняє мікродержави від сепаратистських режимів* (з наук.-попул. літ.); *Мотивами для створення мікродержави є теоретичний досвід, політичний протест, художнє слово, особисті розваги або злочинна діяльність* (з навч. літ.); *Першою на території Антарктиди з'явилася держава Вестарктика. Згодом ще кілька мікродержав* (із журн.).

МІКРОДЖЕРЕЛО́, а́, *с.* Дуже мале джерело (у 2 знач.) чого-небудь. *Мікроджерела випромінювання на основі йоду-125 вводять у злоякісне новоутворення через мініатюрні порожнисті голки* (з наук. літ.); *Активізація мікроджерел енергії може здійснюватися електричним, термічним або механічним сигналом* (з навч. літ.); *Надалі ми фіксуємо активність пандемічного грипу, також з'явилися мікроджерела захворювання вірусом грипу типу "В"* (з газ.).

МІКРОДИ́Н, а, *ч.* Дуже спрощений регенеративний радіоприймач з однією лампою. *Мікродин працює без анодної батареї або з сильно зниженою напругою на аноді* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОДИСЕ́КЦІЯ, ї, *ж., біол.* Те саме, що **мікрургія.** *Лікування рецидивів або метастатичних уражень насамперед оперативне, включаючи паліативні операції, мікродисекцію* (з наук. літ.); *Головною перевагою мікродисекції є мінімізація деструктивного впливу як на клітини, так і на матеріал-носій та можливість подальшої роботи з біологічним об'єктом* (з навч. літ.); *Оснащення лабораторій унікальною надточною системою лазерної мікродисекції дає можливість проводити дослідження в таких складних галузях науки, як генна інженерія, молекулярна біологія, ембріологія* (із журн.).

МІКРОДО́БРИВНИЙ, а, е. Прикм. до **мікродо́бриво.** *Мікродобривний баланс.*

МІКРОДО́БРИВО, а, *с.* Добриво, основним компонентом якого є мікроелементи, потрібні рослинам у дуже малих кількостях (мідь, бор, манган, цинк і т. ін.). *"Це, синку, дуже важливі, дуже потрібні корисні копалини. Їх застосовують і в металургії, щоб виплавляти метали високої якості .. І в сільському господарстві — як мікродобрива... Всього й не перелічити"* (В. Нестайко); *У процесі пошуків учені розкривають нові й нові грані мікродобрив. Це і ліки землі, і вітаміни для рослин, і активатори росту* (з наук.-попул. літ.).

△ **Бо́рні до́брива (мікродо́брива)** *див.* **до́бриво; Мі́дні до́брива (мікродо́брива)** *див.* **до́бриво; Ци́нкові до́брива (мікродо́брива)** *див.* **до́бриво.**

МІКРОДО́ЗА, и, *ж.* Дуже мала доза якої-небудь речовини. *Промінь не стільки різав залізобетон, скільки випаровував воду з його тріщин, а результат цього був такий, ніби в глибинах брили вибухали тисячі мікродоз тротилу* (М. Дашкієв); *Починати прикорм малюків потрібно з мікродоз. Мікродоза — це маленький шматочок їжі, схожий на рисове зернятко* (з наук.-попул. літ.); *При неможливості заміни введеного інсуліну іншим його видом деякий час вводять той самий інсулін в одному шприці з мікродозами (менше 1 мг) гідрокортизону* (з навч. літ.); *Мікродози нікотину містять і жувальні гумки та льодяники, покликані допомогти курцеві в період відвикання від цигарок* (з газ.).

МІКРОДОЗИ́МЕТР, а, *ч.* Компактний (у 2 знач.) дозиметр. *Мікродозиметр встромляють в аудіовхід телефона, і він починає працювати як побутовий дозиметр* (з мови реклами).

МІКРОДОЗИМЕ́ТРІЯ, ї, *ж., фіз.* Розділ прикладної фізики, який займається дослідженням мікроскопічного розподілу поглинутої енергії за впливу іонізувального випромінювання на об'єкт. *Мікродозиметрія проводить дослідження, пов'язані з розподілом енергії на клітинному й субклітинному рівнях* (з навч. літ.).

МІКРОДО́МІШКА, и, *ж.* Речовина, що входить до складу іншої речовини в дуже малій дозі. *Джерелами забруднення повітря космічних станцій шкідливими мікродомішками, зокрема етиленом, можуть бути різноманітні мікроорганізми, насамперед гриби* (з наук. літ.); *Необхідно знайти методи синтезу без утворення високотоксичних мікродомішок* (із журн.).

МІКРОДРУ́К, у, *ч.* Елемент поліграфічного захисту у формі зображення дуже малих розмірів. *Мікродрук — лінії або інші графічні знаки, що їх виконують маленькими літерами, які можна побачити лише за допомогою збільшувального скла* (з наук.-попул. літ.); *Такий захисний елемент, як мікродрук, найчастіше виготовляють офсетним друком* (з навч. літ.); *На світлій стороні банкнот на підроблених грошах часто немає мікродруку із зображенням портрета* (із журн.).

МІКРОЕВОЛЮЦІ́ЙНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **мікроеволю́ція.** *У формуванні віддалених наслідків опромінення істотну роль можуть відігравати популяційні ефекти, зумовлені мікроеволюційними процесами* (з наук. літ.); *Теорія доводить, що поступові, еволюційні зміни на видовому рівні здійснюються внаслідок нагромадження мікроеволюційних змін на генетичному рівні* (з наук.-попул. літ.); *Особливістю*

мікроеволюційних подій є те, що вони відбуваються за короткий період часу, а це дає змогу безпосередньо спостерігати за їх перебігом (з навч. літ.).

МІКРОЕВОЛЮ́ЦІЯ, ї, *ж., біол.* Сукупність еволюційних процесів, які відбуваються в популяціях одного виду. *При виборі ознак для розподілу родин, родів і видів у родах необхідно враховувати нарівні з інтегральними їх диференціальні складові, які свідчать про макро- і мікроеволюцію таксонів різного рангу* (з наук. літ.); *Існують три види еволюційного процесу: мікроеволюція, видоутворення та макроеволюція* (з навч. літ.); *У сукупності еволюційних процесів у популяції виникають нові види. Мікроеволюція призводить до мутацій* (І. Роздобудько); *Деякі вчені вважають, що основним двигуном розвитку людини стала так звана мікроеволюція, накопичення невеликих мутацій у геномі людини* (із журн.).

МІКРОЕКОНО́МІКА, и, *ж.* Галузь економіки, що вивчає економічні процеси в межах окремої ланки виробництва чи окремого підприємства, господарства. *Механізм структурних змін аналогічний добре дослідженим у мікроекономіці зрушенням у структурі виробництва під впливом зміни споживчих пріоритетів* (з наук. літ.); *Альфред Маршалл — видатний англійський економіст, засновник мікроекономіки* (з наук.-попул. літ.); *Домогосподарству як одному з суб'єктів мікроекономіки належить надзвичайно важлива роль у системі економічних відносин* (з навч. літ.).

МІКРОЕКОНОМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до мікроекономіки. *Ринок — це основа для досягнення мікроекономічної ефективності* (з наук. літ.); *Поняття "вигода" є насамперед поняттям мікроекономічного рівня, корпоративних фінансів* (з наук.-попул. літ.); *Згідно з мікроекономічною теорією, на ціну сільськогосподарської продукції впливають, крім вартості землі, й інші постійні ресурси, що породжують відповідні виробничі витрати* (з навч. літ.).

МІКРОЕЛЕКТРО́Д, а, *ч.* Тонкий електрод у кінці ділянки електричного кола, переріз якого менший за 0,0001 см^2. *Скляний мікроелектрод — дуже тонка скляна піпетка, заповнена електролітом* (з наук.-попул. літ.); *Шведські дослідники, вивчивши мікропрофілі кисню, сполук сірки в біоплівці за допомогою мікроелектродів, отримали нові дані щодо розподілу цих сполук у її товщі* (з навч. літ.).

МІКРОЕЛЕКТРО́ДНИЙ, а, е. Прикм. до **мікроелектро́д.** *Мікроелектродний метод — вивчення біопотенціалів (електричної активності) за допомогою мікроелектродів* (з наук.-попул. літ.); *Мікроелектродна техніка у фізіології застосовується для вимірювання електричних, концентраційних та окислювальних потенціалів різних клітин і їхніх частин, а також для місцевої, чітко обмеженої дії на них струмом і різними речовинами* (з навч. літ.).

МІКРОЕЛЕКТРО́НІКА, и, *ж.* Напрям в електроніці, що займається вивченням, розробленням і виготовленням приладів та пристроїв мініатюрного розміру. *Розвиток сучасної мікроелектроніки полягає в постійному підвищенні рівня мініатюризації і швидкодії приладів та інтегральних схем* (з наук. літ.); *У процесі структурної перебудови потрібно насамперед розвивати наукомісткі та енергоощадні технології, мікроелектроніку, телекомунікаційний бізнес, біотехнології і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *Кристали силіцію є напівпровідниками, а тому мають широке застосування в мікроелектроніці* (з навч. літ.).

МІКРОЕЛЕКТРО́ННИЙ, а, е. Стос. до мікроелектроніки. *Підвищення рівня інтеграції схем приладів дало змогу отримати такі мікроелектронні компоненти, як системи на кристалі, що мають не тільки обчислювальне ядро, а й периферійні вузли, пам'ять, інтерфейси тощо* (з наук. літ.); *Розповсюдження мікроелектронної технології модифікувало зміст самого поняття індустріалізації* (з наук.-попул. літ.); *Елементною базою роботів часто є мікропроцесори — мікроелектронні логічні пристрої, що вмонтовуються в різні механізми для керування їхньою роботою* (з навч. літ.).

МІКРОЕЛЕМЕ́НТ *див.* **мікроелеме́нти.**

МІКРОЕЛЕМЕ́НТИ, ів, *мн. (одн.* **мікроелеме́нт,** а, *ч.).* Хімічні елементи, що містяться в рослинних і тваринних організмах у малих дозах; протилежне м а к р о е л е м е н т и. *Сире молоко є прекрасним джерелом мінеральних речовин, вітамінів, мікроелементів та ферментів* (з наук.-попул. літ.); *Виявилось, що для нормального існування живої істоти, крім білків, жирів, вуглеводів та вітамінів, потрібні ще наймізерніші кількості рідкісних, таких як радій, речовин. Мало того, процентний вміст таких мікроелементів повинен бути цілком сталим, а їх нестача чи надлишок завдає організму шкоди* (М. Дашкієв); *Ми провадили досліди на молекулярному рівні і замінювали мікроелементи, окремі амінокислоти в білку, вибивали і знову вставляли нуклеотиди* (І. Росоховатський); *Щойно відчули, що захворіли, починайте смоктати таблетки з цинком. Цей мікроелемент допомагає легше переносити застуду* (з газ.).

МІКРОЕЛЕМЕ́НТНИЙ, а, е. Стос. до мікроелементів. *Велике значення як мікроелементні домішки можуть мати комплекси металів на основі щавлевої, бурштинової кислот, яким властива біостимулювальна дія* (з наук. літ.); *Хіміко-біологічні дослідження води експериментальних партій показали, що за зберігання протягом півроку хімічний мікроелементний склад води майже не змінюється* (з наук. літ.).

МІКРОЕРО́ЗІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Ерозія (у 3 знач.) малих розмірів. *Протягом від двадцяти чотирьох до сімдесяти двох годин після застосування лазерної корекції зору на рогівці спостерігається мікроерозія* (з наук. літ.).

МІКРОЗЕРНИ́СТИЙ, а, е. Який складається з дуже дрібних кристалічних зерен (про речовину, матеріал із дрібнозернистою будовою). *Перехідні горизонти здебільшого насичені кальцитом: стінки пор інкрустовані кристалами мікрозернистого кальциту* (з наук. літ.); *Мікрозернисті тверді сплави з розміром частинок до 1 мкм характеризуються високою твердістю за кімнатної температури* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОЗИ́ВЕРТ, а, *ч., фіз.* Одиниця вимірювання еквівалентної та ефективної дози опромінення, що становить одну мільйонну частину зиверта. *Безпечним вважається рівень радіації приблизно в 0,5 мікрозиверта (до 50 мікрорентгенів) на годину* (з навч. літ.).

МІКРОЗНІМА́ННЯ, я, *с.* Спосіб фото- і кінознімання, за яким на світлочутливому матеріалі за допомогою мікроскопа одержують зображення об'єкта, збільшені у 20–10 000 разів. *Мікрознімання тонкодисперсних об'єктів у прохідному світлі здійснювали за допомогою поляризаційного мікроскопа* (з наук. літ.); *Для мікрознімання потрібно, щоб фотоапарат чи камера мали перехідники до мікроскопа* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОЗНІ́МОК, мка, *ч.* Фотознімок, зроблений методом мікрознімання. *Мікрознімок розкриває нові, невидимі людському оку ознаки об'єкта* (з наук.-попул. літ.); *Блоха в натуральну величину виконана із золота та підкована золотими підківками. Мікрознімок: ніжки натуральної блохи, яка теж підкована* (із журн.).

МІКРОІНСУ́ЛЬТ, у, *ч.* Нетривале порушення кровопостачання мозку з короткочасною втратою свідомості, розладом рухових функцій і т. ін. *У Величка серцевий напад. Пробувши півдоби за ґратами, він вигадав, що його розстріляють. Але зараз заспокоївся і завис між смертю, інфарктом та мікроінсультом* (О. Ульяненко); *Мікроінсульт — хвороба, яка розвивається в результаті транзиторного порушення кровообігу* (з наук.-попул. літ.); *Розвиток ішемічного мікроінсульту зростає при таких недугах, як гіпертонія, атеросклероз судин головного мозку, порушення ритму серця* (з газ.).

МІКРОІНФА́РКТ, у, *ч.* Закупорення дрібних венозних артерій серця, що супроводжує інфаркт. *Євграф обернувся, удав, що від такого несподіваного візиту в нього мало не трапився мікроінфаркт, і тільки після цього докірливо, але красиво похитав головою* (О. Чорногуз); *Колись так уже було. Тоді дохтурка* [докторка], *що мала дивне, незвичне для села ім'я — Вікторія, сказала, що, напевне, у нього був мікроінфаркт* (В. Лис); *Хоча мікроінфаркт зачіпає тільки малу зону ураження, є ризик небезпечних порушень у роботі серця* (з наук.-попул. літ.); *За діагнозом медиків, чоловік помер від обширного інфаркту. На серці були рубці від семи мікроінфарктів* (з газ.).

МІКРОІОНОФОРЕ́З, у, *ч., вет., мед.* Уведення в клітину речовин, здатних розпадатися на іони. *Мікроіонофорез — безін'єкційна мезотерапія, яка передбачає вплив на шкіру лікарських сироваток та коктейлів* (з наук.-попул. літ.); *Мікроіонофорез допомагає проникненню в тканини активних речовин, а також сприяє їх депонуванню в шкірі* (з навч. літ.).

МІКРОКАЛЬКУЛЯ́ТОР, а, *ч.* Портативний обчислювальний пристрій індивідуального користування. *Вона дістала з дорогої шкіряної торбинки мікрокалькулятор, доскіпливо перевірила правильність рахунку, тільки після того поставила свій підпис* (П. Загребельний); — *У кожну парту вмонтовано мікрокалькулятор, — з гордістю пояснював Володя Тарасуло* (В. Нестайко); *Фотоелементи використовують у годинниках і мікрокалькуляторах* (з навч. літ.).

МІКРОКАНА́Л, у, *ч.* 1. *техн.* Канал надзвичайно малого розміру (у 2 знач.). *Проведено натурне дослідження гідродинаміки перегрітого потоку рідини в гідравлічно гладких мікроканалах* (з наук. літ.); *Прилад являє собою мікроканал, що проходить через крихітний силіконовий "трамплінчик", який вібрує у вакуумі* (із журн.).

2. *анат.* Дуже вузький канал (у 3 знач.). *Інфіковані кореневі мікроканали — це місця інкубації та джерела мікроорганізмів, особливо анаеробів* (з навч. літ.).

3. *спец.* Дуже малий канал (у 4 знач.). *Мікроканал мав можливість регулювати послідовність доступу процесорів до системної шини даних* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОКАНА́ЛЬНИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **мікрокана́л** 1. *В експериментах дослідники використовували підвісний мікроканальний резонатор* (з наук. літ.); *Мікроканальні пластини — це стільникові структури, утворені великою кількістю скляних трубок (каналів) діаметром 5–15 мкм* (з наук.-техн. літ.); *Лінза і відбивач проектують зображення кореляцій на мікроканальний масив, де вони просторово розділяються* (з навч. літ.).

МІКРОКАПІЛЯ́Р, а, *ч.* 1. *спец.* Мікроскопічний капіляр (у 1 знач.). *Нанесення зразка аналізованої речовини на пластину може відбуватися автоматично або вручну. Для ручного нанесення використовують мікрокапіляр* (з навч. літ.).

2. *анат.* Дуже малий капіляр (у 2 знач.). *Зі зменшенням діаметра мікрокапіляра, з одного боку, зростає деформація частини клітини, що всмоктується в мікрокапіляр, але, з іншого боку, ця деформація зачіпає меншу частину поверхні клітинної мембрани* (з наук. літ.); *Людський мозок складається з 15 мільярдів нервових клітин (нейронів). Кожну клітинку живить кров'ю свій мікрокапіляр* (з навч. літ.).

МІКРОКАПІЛЯ́РНИЙ, а, е. 1. *спец.* Прикм. до **мікрокапіля́р** 1. *Явище мікрокапілярного піднімання рідин широко й ефективно використовують у багатьох лабораторіях при аналізі суміші органічних і неорганічних речовин за допомогою висхідної паперової та тонкошарової хроматографії* (з навч. літ.).

2. *анат.* Прикм. до **мікрокапіля́р** 2. *При нормалізації мікрокапілярного кровообігу помічено поліпшення загального тону шкірних покривів* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОКАПІЛЯ́РНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Абстр. ім. до **мікрокапіля́рний** 1. *Антифрикційні сплави мають високу зносостійкість, пластичність, твердість, мікрокапілярність* (з навч. літ.).

МІКРОКАРОТА́Ж, у, *ч., геол.* Метод досліджень, застосовуваний для детального вивчення розрізу свердловини зондами малого розміру. *Електроди при мікрокаротажі монтуються на пластині з ізоляційного матеріалу, який притискають пружинами до стінки свердловини* (з наук.-попул. літ.); *Мікрокаротаж дозволяє детально вивчати геологічні розрізи, складені шарами великої і малої потужності* (з навч. літ.).

МІКРОКАРОТА́ЖНИЙ, а, е, *геол.* Прикм. до **мікрокарота́ж.** *Для визначення питомого електричного опору пластів з урахуванням впливу перекосів мікрокаротажного черевика у свердловині між струмовим і вимірювальними електродами, генератором і випрямлячами вводять пристрій з частотою перемикання, що відповідає частоті телесистеми* (з наук. літ.); *Мікрокаротажний вимірювач — прилад для вимірювання питомого опору за допомогою електродів, установлених на невеликій відстані один від одного на ізолювальній підкладці* (з навч. літ.).

МІКРОКА́РТА, и, *ж., інформ.* Документ у вигляді мікроформи, отриманий копіюванням на фотопапір або мікроофсетною печаткою. *Мікрокарти мають механічну міцність, що дорівнює міцності книжок, журналів, фотокопій* (з наук.-попул. літ.); *Мікрокарти можуть виготовляти за допомогою фотоповторювачів або шляхом підбору негативів рулонного мікрофільму* (з навч. літ.); *Мікрокарти можуть бути на непрозорій або прозорій основі* (із журн.).

МІКРОКЕФА́Л *див.* **мікроцефа́л.**

МІКРОКЕФА́ЛІЯ *див.* **мікроцефа́лія.**

МІКРОКІНОЗНІМА́ННЯ, я, *с.* Знімання фільму зі значним збільшенням мікроскопічних об'єктів. *Досліджуючи зміни будови клітин під час їх поділу, їхні рухи тощо, використовують мікрокінознімання* (з навч. літ.).

МІКРОКЛІ́МАТ, у, *ч.* 1. *метеор.* Клімат невеликої ділянки земної поверхні, зумовлений специфікою місцевості. *Найцінніше на Південному березі Криму — це мікроклімат. А його створюють численні рослини* (з наук.-попул. літ.); *Цей двір був так густо зарослий деревами і диким зіллям, що здавалося, тут інакша земля, а може, й свій мікроклімат* (Валерій Шевчук); *Сніг, ця пухка, насичена повітрям холодна маса, танув навколо них. — Арно, Арно, — захвилювався Сід, — її* [мешканку Землі] *також треба забрати у наш сприятливий мікроклімат* (Н. Околітенко); *Тут панує той самий субтропічний мікроклімат, який зробив свого часу Заліщики курортом загальноєвропейського значення* (Т. Прохасько); *Бухта під абсолютно невиправданою назвою Тиха була мальовничо закрита з обох боків скелями, що врізалися далеко у море. Мабуть, саме це створювало тут своєрідний мікроклімат* (Н. Сняданко).

2. Повітряний режим закритого приміщення, штучний або природний. — *Бути всюдисущим — ось мета людини. Не носити скафандра, не створювати штучного мікроклімату, а бути господарем неосяжності* (О. Бердник); *Вагон обладнали спецобладнанням для забезпечення потрібного мікроклімату та спецамортизатором для зменшення вібрації* (В. Чемерис); *Рослини мають позитивний вплив на мікроклімат промислових приміщень, сприяють зменшенню концентрації газів, пилу, аерозолей* (з наук.-попул. літ.); *З метою забезпечення належного мікроклімату і якості повітряного середовища використовують вентиляцію* (з навч. літ.).

3. *перен.* Навколишні умови, обстановка, взаємостосунки людей у невеликому колективі, сім'ї. *Були й ті, хто підтримував у своїх колах певний український культурно-звичаєвий мікроклімат, плекав інтерес до старовини, фольклору, мови* (І. Дзюба); *Максим знав, що Ніна, його дружина, не впишеться в цей мікроклімат, про який вони говорили з Миколою* (Ю. Покальчук); *Верхнє Синьовидне було не просто селом з особливим культурно-духовним мікрокліматом* (М. Слабошпицький); *Часті зміни керівників середньої ланки не сприяють покращенню стану дисципліни й законності та створенню належного мікроклімату в правоохоронних органах* (із журн.).

МІКРОКЛІМАТИ́ЧНИЙ, а, е. 1. *метеор.* Прикм. до **мікроклі́мат** 1. *Досліджувані ділянки відрізняються розташуванням щодо морського узбережжя та мікрокліматичними умовами* (з наук. літ.); *Дослідники виділяють у Києві чотири мікрокліматичні райони* (з навч. літ.).

2. Прикм. до **мікроклі́мат** 2. *Життєздатність грибів може залежати від типу матеріалу, на якому є спори, від мікрокліматичних умов усередині приміщень* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОКЛІМАТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ кліматології, що вивчає мікрокліматичні особливості території у приземному шарі атмосфери. *Мікрокліматологія вивчає вплив кліматичних умов біля земної поверхні й у вільній атмосфері на авіаційну техніку та діяльність авіації* (з навч. літ.).

МІКРОКЛІ́Н, у, *ч.* Породотвірний мінерал класу силікатів, що його використовують у фарфоро-фаянсовій промисловості. *Мікроклін — поширений породотвірний мінерал групи польових шпатів* (з наук.-попул. літ.); *Типовим прикладом мінералів можуть слугувати складові гірської породи граніту: польовий шпат мікроклін, кварц, слюда мусковіт* (з навч. літ.).

МІКРОКНИ́ГА, и, *ж.* Книжкове видання розміром не більше ніж 10 на 10 мм. *Дивовижний музей мікрокниги розташований у невеличкому місті Горлівка. Це єдиний у Європі музей, який розповідає цікаву історію розвитку мініатюрного книговидавництва в Україні та світі* (з газ.).

МІКРОКО́Д, у, *ч., інформ.* Програма, написана спеціалізованою мовою програмування, що реалізує управління процесором у системах із мікропрограмним керуванням. *Мікрокод надає реальну можливість підвищити швидкодію обчислювальної машини* (з наук.-попул. літ.); *Після ввімкнення живлення модем виконує ініціалізацію, пошук каналу завантаження, прийом та виконання мікрокоду, що передається в широкомовному режимі* (з навч. літ.).

МІКРОКО́К *див.* **мікроко́ки.**

МІКРОКО́КИ, ів, *мн. (одн.* **мікроко́к,** а, *ч.), біол.* Маленькі сферичні кулясті бактерії, які зберігають блакитний або фіолетовий фарбник протягом процедури фарбування за Грамом. *За вмістом гуаніну й цитозину окремі штами стафілококів наближалися до мікрококів* (з наук. літ.); *Мікрококи утворюють на щільних живильних середовищах круглі, гладкі колонії білого, жовтого або червоного кольору* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОКОМА́НДА, и, *ж., інформ.* Код однієї чи кількох мікрооперацій (у 2 знач.), виконуваних за один елементарний такт роботи. *Для оптимізації операційної частини мікрокоманд мікропрограмних пристроїв керування найчастіше використовують методи максимального кодування наборів мікрооперацій* (з наук. літ.).

МІКРОКО́МПЛЕКС, у, *ч.* 1. Скорочення: мікроскопічний комплекс (у 4 знач.). *Мікрокомплекс застосовують у вигляді водного розчину або суміші добрив для листового підживлення* (з наук.-попул. літ.); *Ліфтинговий мікрокомплекс — це концентрований мікрокомплекс для тіла й бюста* (з мови реклами).

2. *біол.* Неоднорідний рослинний покрив у внутрішніх шарах фітоценозу. *У межах мікрокомплексу рослини різного типу більш або менш регулярно чергуються* (з навч. літ.).

МІКРОКОМПОНЕ́НТ, а, *ч.* Складник, наявний у якійсь речовині, мінералі, суміші і т. ін. у надзвичайно малій кількості, у вигляді слідів. *Мікрокомпоненти вугілля, на відміну від мінералів, широко варіюють за хімічним складом і фізичними властивостями* (з наук.-попул. літ.); *Мікрокомпонент можна виділити з розчину при його відношенні до макрокомпонента* $1:10^{15}$ (з навч. літ.); *Молібден. Цей мікрокомпонент відіграє важливу роль у функціонуванні ферментів, що завершують утворення сечової кислоти в організмі людини* (з навч. літ.).

МІКРОКОМПОНЕ́НТНИЙ, а, е. Прикм. до **мікрокомпоне́нт.** *Мікрокомпонентний склад підземних вод Причорноморського артезіанського басейну характеризується наявністю бору, йоду і брому* (з наук. літ.); *Багато мікрокомпонентних домішок в атмосфері мають постійні концентрації, тобто існує баланс між надходженням і виходом речовини в атмосферу* (з наук.-попул. літ.); *У біогеохімічних дослідженнях для вивчення біоти визначають насамперед мікрокомпонентний склад рослинності* (з навч. літ.).

МІКРОКОМП'Ю́ТЕР, а, *ч.* Комп'ютер на базі мікропроцесора. *Викладено арифметичні і логічні основи інформаційних процесів на прикладі схеми гіпотетичного мікрокомп'ютера* (з наук. літ.); *Найчастіше використовують*

мережі, у яких виділяється один або декілька високопродуктивних мікрокомп'ютерів і які виступають у ролі мережевих серверів (з навч. літ.); *Apple I, випущений у 1976 році, був не першим програмованим мікрокомп'ютером. Право першості належало комп'ютеру Альтаїр 8800* (із журн.).

МІКРОКОМП'Ю́ТЕРНИЙ, а, е. Прикм. до **мікрокомп'ютер.** *Для розпізнавання газів запропоновано обробляти дані сенсорів персональних комп'ютерів за допомогою мікрокомп'ютерних систем* (з наук. літ.); *Мікрокомп'ютерні мережі забезпечують продавців даними про наявність товарів, темпи їх споживання, умови постачання* (із журн.).

МІКРОКОНТЕ́КСТ, у, *ч.* 1. Сукупність лінгвістичних одиниць, що оточують певну одиницю в межах речення. *У мові творів Т. Г. Шевченка, як і в поезії взагалі, кожне слово має свій поетичний мікроконтекст* (В. Русанівський); *Мікроконтекст — це контекст міжсуб'єктного спілкування, що характеризує того, хто говорить, як конкретну мовну особистість, яка реалізує певні комунікативні інтенції* (з наук. літ.).

2. *перен.* Конкретні обставини, у яких існує певна особа, певний предмет і т. ін. *Контекст, у якому формувався Яворницький-музейник, складається з широкої мозаїки мікроконтекстів, серед них на особливу увагу заслуговують стосунки Д. Яворницького з видатними музейними діячами та колекціонерами* (із журн.).

МІКРОКОНТЕ́КСТНИЙ, а, е, *лінгв.* Прикм. до **мікроконте́кст** 1. *Доцільно використовувати мікроконтекстний підхід щодо організації системи як для опису, так і для програмної реалізації* (з наук. літ.); *У сучасних інформаційних системах з програмним та апаратним забезпеченням виявляється багато аспектів мікроконтекстного мультипарадигмального підходу* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОКОНТРО́ЛЕР, а, *ч., інформ.* Мікросхема, признач. для керування електронними пристроями. *При проектуванні мікроконтролерів доводиться дотримуватися балансу між розмірами й вартістю, з одного боку, і гнучкістю та продуктивністю — з іншого* (з наук.-попул. літ.); *Мікроконтролер — виконана у вигляді мікросхеми спеціалізована мікропроцесорна система, що включає мікропроцесор, блоки пам'яті для збереження коду програм і даних, порти вводу-виводу і блоки зі спеціальними функціями* (з навч. літ.); *Мікропроцесори й мікроконтролери широко використовують у побутовій техніці, автомобільній електроніці, аерокосмічній та військовій галузях і, звичайно ж, у промисловому виробництві* (із журн.).

МІКРОКО́СМ, у, *ч., книжн.* Світ дуже малих величин (атомів, електронів і т. ін.); протилежне м а к р о к о с м. *І макрокосми, й мікрокосми — Ні, це не сон! Ні, це не мить! Все рухається, все звучить* (М. Терещенко); *— Знаю, знаю. Мікрокосм і Макрокосм — єдині. Хвацька філософська фраза. А що за нею? Як реалізувати цю єдність?* (О. Бердник); * Образно. *Живу у своєму мікрокосмі, з котрого розгортається для мене все ширший та ширший овид* (Уляна Кравченко); *— А людина — це мікрокосм, і сутність її та сама, що й великого світу* (Р. Іваничук).

МІКРОКО́СМОС, у, *ч., книжн.* Те саме, що **мікроко́см.** *При сліпому оволодінні тими чи іншими енергорівнями мікрокосмосу чи Макрокосмосу ми порушуємо стихійну рівновагу Природи* (О. Бердник); *Предметом будь-якого магічного ритуалу є встановлення зв'язку між Мікрокосмосом і Макрокосмосом* (В. Кожелянко); * Образно. *У найдавніших фольклорних жанрах переважає взаємозв'язок макро- і мікрокосмосу — людини і світу — через використання дохристиянських світових образів — сонця, місяця, зорі* (з навч. літ.).

МІКРОКРАЇ́НА, и, *ж.* 1. Те саме, що **мікродержа́ва** 1. *Ватикан, одна з європейських мікрокраїн, розташований на Ватиканському пагорбі в західно-центральній частині Рима* (з навч. літ.); *Відвідувати нову країну для мене завжди дуже захоплююче і хвилююче! І хай навіть це буде мікрокраїна, мікродержава* (із журн.); * Образно. *Вінницька "Студентська республіка-2011" пройшла, як завжди, феєрично, активно і креативно. Цьогоріч мікрокраїна розташувалась у затишних корпусах бази відпочинку "Колос"* (з газ.).

2. Те саме, що **мікродержа́ва** 2. *Не визнане жодною країною світу, князівство Сіленд має прапор, герб, гімн, валюту, сайт, онлайн-газету й паспорт. Це єдина мікрокраїна, якій вдалося проіснувати так довго* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОКРА́ПКА, и, *ж., спец.* Зображення, зменшене настільки, що неінформований спостерігач не може його ні прочитати, ні навіть виявити. *На основні деталі автомобіля наносять 10 тисяч мікрокрапок діаметром усього 1,2 мм. Кожна з них містить унікальний код конкретного авто* (з наук.-попул. літ.); // Багаторазово зменшена фотокопія документа. *Мікрокрапки прикріпляли до листа і пересилали звичайною поштою. Адресат отримував лист і читав послання в мікрокрапці за допомогою мікроскопа* (із журн.).

МІКРОКРЕДИ́Т, у, *ч., фін.* Надання позичальникові невеликих коштів на короткий термін. *Мікрокредити для фізичних осіб видають для різних цілей: від відкриття маленького бізнесу до банального отримання грошей до зарплати* (з наук.-попул. літ.); *У центрі стрічки — чотири типові родини, які багато працюють, а у вільний час полюють за знижками та мікрокредитами* (із журн.); *Отримати кредити важко з багатьох причин, серед них — незацікавленість комерційних банків у видачі мікрокредитів* (з газ.).

МІКРОКРЕДИТУВА́ННЯ, я, *с.* Надання мікрокредиту. *Мікрокредитування вважається у світі загальновизнаним методом боротьби з соціальною бідністю* (з наук.-попул. літ.); *Найперша форма мікрокредитування фізичних осіб з'явилася ще в 1976 р. завдяки професору економіки Мухаммеду Юнусу* (з навч. літ.); *В організаційній структурі найбільших і великих банків України та їхніх філій обов'язково є відділи (або сектори) мікрокредитування* (із журн.); *Для України мікрокредитування — це дуже актуальне питання. Адже саме ділова активність населення — це визначальний чинник, який повинен формувати національний валовий продукт сьогодні* (з газ.).

МІКРОКРИСТА́Л, а, *ч.* Кристал, що має дуже малий розмір. *Фізичне дозрівання — це перекристалізація мікрокристалів галогеніду срібла для отримання заданого розміру* (з наук.-попул. літ.); *Ураховуючи, що струми через мікрокристал течуть у чотирьох взаємно протилежних напрямках, на парах потенціальних виводів формується різниця напруг* (з навч. літ.); *Причиною пожежі міг стати вибух печі для вирощування мікрокристалів кремнію* (з газ.).

МІКРОКРИСТАЛІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **мікрокриста́л.** *Утворення мікрокристалічного кальциту біля пор пов'язують з порівняно швидким випаровуванням і високою концентрацією ґрунтових розчинів* (з наук. літ.); *Універ-*

сальним джерелом нерозчинних харчових волокон вважають мікрокристалічну целюлозу — продукт модифікації природної целюлози (з наук.-попул. літ.); *На основі скла створюють такі мікрокристалічні матеріали, як ситали* (із журн.).

МІКРОКРИСТАЛОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **мікрокристалогра́фія.** *Дані мікрокристалографічних змін у слині можуть бути корисні в практиці ветеринарного лікаря-стоматолога* (з наук.-попул. літ.); *Для якісного визначення алкалоїдів використовують мікрокристалографічний метод* (з навч. літ.).

МІКРОКРИСТАЛОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Розділ кристалографії, що вивчає мікрокристали, їхню будову та властивості. *Лабораторні показники ротової рідини й мікрокристалографія є цінним додатковим морфологічним методом у комплексному обстеженні пацієнтів з паренхіматозним паротитом на тлі загострення* (з наук. літ.).

МІКРОКРИСТАЛОСКОПІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до мікрокристалоскопії. *Мікрокристалоскопічний метод аналізу ґрунтується на реакціях, у результаті яких утворюються кристали характерної форми* (з наук.-попул. літ.); *Аптекар Т. Є. Ловіц (1757–1804) запровадив у практику мікрокристалоскопічний аналіз* (із журн.).

МІКРОКРИСТАЛОСКОПІ́Я, ї, *ж.* Дослідження мікрокристалів за допомогою мікроскопа. *Досить розповсюдженим методом молекулярного аналізу є мікрокристалоскопія, метод якісного хімічного аналізу за характерним кристалічним осадом, що утворюється при дії відповідних реактивів на досліджуваний розчин* (з наук.-попул. літ.); *Мікрокристалоскопію проводить безпосередньо експерт* (з навч. літ.).

МІКРОЛА́МПА, и, *ж.* Електронна приймальна лампа, що потребує невеликої потужності розжарювання. *Мікролампи використовують у дешевих гірляндах, оскільки вони не дають такого яскравого світла, як світлодіодні, і не так довго працюють* (з наук.-попул. літ.); *Мікролампа досить велика для того, щоб фіксувати наявність статичної електрики на тих чи інших надчутливих приладах* (з навч. літ.); *За кордоном мікролампа дійсно "віджила свій вік". Починаючи приблизно з 1928 року в журналах і каталогах мікролампа вже не фігурує* (із журн.).

МІКРОЛА́МПОВИЙ, а, е. Стос. до мікролампи. *Світлодіодні гірлянди дорожчі за мікролампові* (з газ.); *Продається мікроламповий японський підсилювач* (з мови реклами).

МІКРОЛАПАРОСКОПІ́Я, ї, *ж.* Лапароскопія за допомогою лапароскопа з діаметром до 5 мм. *Мікролапароскопія допомагає звільнити пацієнток від тривалого обстеження й лікування* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОЛАПАРОТОМІ́Я, ї, *ж.* Хірургічний розтин черевної порожнини через невеликий розріз. *Два випадки перитоніту залишилися нерозпізнаними, хоча хворих оглядали хірурги, а одному проведена діагностична мікролапаротомія* (з наук. літ.); *Коли в черевній порожнині можливий розвиток спайкового процесу і "сліпе" введення голки небезпечне ушкодженням внутрішніх органів, необхідна мікролапаротомія* (з навч. літ.).

МІКРОЛІНГВІ́СТИКА, и, *ж.* Розділ мовознавства, що вивчає мовні одиниці й відношення між ними, не враховуючи екстралінгвістичних чинників. *Мікролінгвістика зосереджує увагу на внутрішній стороні мови як системи — її звуковій, морфологічній, лексичній і синтаксичній будові* (з наук.-попул. літ.); *Мікролінгвістика — це власне лінгвістика, яка є основним об'єктом дослідження дескриптивістів* (з навч. літ.).

МІКРОЛІ́Т *див.* **мікроліти.**

МІКРОЛІ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **мікроліт,** а, *ч.).* 1. *геол.* Найдрібніші кристали голчастої або пластинчастої форми, властиві основним масам ефузивних порід. *Головні структурні ознаки магматичних порід: за ступенем розкристалізованості (повнокристалічні, напівкристалічні, склуваті, кристаліти, мікроліти, сфероліти), за розмірами зерен* (з наук. літ.).

2. *архл.* Дрібні кам'яні знаряддя певної геометричної форми (трикутника, трапеції, сегмента і т. ін.), створені первісною людиною в епоху пізнього палеоліту, мезоліту та неоліту. *На кінець льодовикового періоду (близько 12 тисяч років тому) поширилися людські колективи, основою нових знарядь яких стали мікроліти, часто геометричної форми* (з наук. літ.); *Мікроліти різних форм нерідко використовували без оправи, як голки, проколки, скребачки та ін.* (з навч. літ.).

3. *вет., мед.* Дрібні камені або пісок у нирках та сечовивідних шляхах. *Необхідність у хірургічній допомозі виникає, якщо мікроліти закупорюють сечовивідні шляхи* (з наук.-попул. літ.); *Мікроліти в нирках утворюються при випаданні в осад солей у сечі у високій концентрації* (з навч. літ.).

МІКРОЛІТИ́ЧНИЙ, а, е, *архл.* Прикм. до **мікролі́ти** 2. *Шурфування виявило потужний гумусовий шар. Саме в ньому, починаючи з глибини 0,2 м, зустрічалися уламки неолітичної кераміки та мікролітичний кремінь* (з наук. літ.); *На середньому етапі розвитку культури з'являється крем'яний мікролітичний інвентар* (з навч. літ.).

МІКРОЛІТІА́З, у, *ч., вет., мед.* Утворення множинних мікролітів (у 3 знач.). *Мікролітіаз може бути діагностований не тільки в дорослих людей, але навіть у новонароджених малюків* (з наук.-попул. літ.); *Постійна ознака мікролітіазу нирок — часті й болісні позиви до сечовипускання, утруднення сечовиділення* (з навч. літ.).

МІКРОЛІТОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Формування мікромалюнків на поверхні твердого тіла. *Мікролітографія лежить в основі технології мікроелектроніки* (з навч. літ.); *У подальшому прикінцеве формування інформаційного мікрорельєфу передбачається здійснювати методами мікролітографії* (із журн.).

МІКРОЛІТРА́ЖКА, и, *ж., розм.* Мікролітражний автомобіль. *Мода на мікролітражки поступово набувала повального характеру. Так, 1958 року у ФРН було випущено 600 тис. таких машин, або 39,4% від загального виробництва легкових автомобілів* (з наук.-попул. літ.); *"Авто ЗАЗ" планує розпочати адаптацію двигунів своїх популярних мікролітражок для використання біодизелю* (із журн.); *Мікролітражка "Нано" вважається найдешевшою машиною у світі* (з газ.).

МІКРОЛІТРА́ЖНИЙ, а, е. Який має дуже малий літраж. *У роботі наведено результати дослідження пускових якостей мікролітражного двигуна, обладнаного системою електричного пуску* (з наук.-техн. літ.); *Карт — перегоновий мікролітражний автомобіль без кузова, пружної підвіски коліс і диференціала* (з наук.-попул. літ.); *Мікролітражний автомобіль — легковий автомобіль з об'ємом двигуна до 1,2 літра* (з навч. літ.); *Нова машина — мікролітражне лег-*

кове авто із закритим кузовом на чотири місця (включаючи водія) (із журн.).

МІКРОМАНІПУЛЯ́ТОР, а, *ч.* Прилад для маніпулювання з мікроскопічними об'єктами. *Розроблено методику часткового розсічення прозорої оболонки ооцитів корів, що не потребує використання мікроманіпулятора* (з наук. літ.); *Стало звичайним використання методів досліджень живої матерії із застосуванням мікроманіпуляторів, обчислювальної техніки* (з наук.-попул. літ.); *Дослідження затруднялися* [ускладнювалися] *тим, що наш біолог знайомився з об'єктом лиш "заочно" — через цілий ланцюг передач з екрана на екран. Він застосував мікроманіпулятори, але це не давало високої точності при анатомуванні мікробів* (І. Росоховатський).

МІКРОМАНО́МЕТР, а, *ч.* Прилад для вимірювання малих різниць тиску. *При відключеному мікроманометрі визначають так званий початковий відлік* (з наук.-техн. літ.); *Мікроманометри використовують для налагодження котельного обладнання, яке працює на природному газі* (з навч. літ.); *Найбільш поширені лабораторні мікроманометри типу ММН з похилою вимірювальною трубкою* (із журн.).

МІКРОМА́РКЕТИНГ, у, *ч., екон.* Частина маркетингової діяльності підприємства, що забезпечує зв'язок між виробниками і споживачами. *Мікромаркетинг має розглядатися з точки зору інтересів суспільства* (з наук.-попул. літ.); *Розвиваючи мікромаркетинг, компанія орієнтує свої маркетингові програми на потреби чітко визначених і досить вузьких географічних, демографічних, психографічних і поведінкових сегментів* (з навч. літ.).

МІКРОМЕ́ЛІЯ, ї, *ж., анат.* Вроджене аномальне вкорочення кінцівок. *Рахіт відрізняють від ламкості кісток. Характерними є голубі склери, мікромелія* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОМЕ́НЕДЖМЕНТ, у, *ч.* Метод керування, який полягає в контролі за кожною дією працівників. *Мікроменеджмент називають справжнім катаклізмом в управлінні. Підлеглі страждають від надмірного контролю* (з наук.-попул. літ.); *Хіба не буває ситуацій, коли мікроменеджмент припустимий? Звичайно, буває. Якщо, наприклад, є проблеми із залученням команди в процес* (з навч. літ.); *Чим небезпечний мікроменеджмент? Відсутністю довіри до команди з боку її керівника та його забороною помилятися* (із журн.).

МІКРОМЕ́Р *див.* **мікроме́ри.**

МІКРОМЕ́РИ, ів, *мн. (одн.* **мікроме́р,** а, *ч.), біол.* Дрібні клітини, що утворюються внаслідок повного нерівномірного поділу заплідненої яйцеклітини тваринного організму. *У звичайних, скляних і деяких вапнякових губок яйце дробиться нерівномірно, тобто одна півкуля бластули складається з мікромерів, дрібних джгутикових клітин, а друга — з великих безджгутикових клітин, багатих на запасні речовини* (з наук.-попул. літ.); *З мікромерів розвивається ектодерма* (з навч. літ.).

МІКРОМЕТЕОРИ́Т, а, *ч.* Частинка космічного пилу, за розміром близька до молекули. *Команда моя може пролунати тоді, коли випадково мікрометеорит прониже наскрізь обшивку, захисні щити ракети, і в непомітний для людського ока отвір почне витікати дорогоцінний кисень* (С. Плачинда); *За добу спалахує близько одного мільйона метеорів. Лише десята частина їхньої маси досягає поверхні у формі метеоритів і мікрометеоритів* (з наук.-попул. літ.); *Мікрометеорити входять у земну атмосферу з великими швидкостями (як мінімум 11 км/с) та розігріваються через атмосферне тертя* (з навч. літ.).

МІКРОМЕТЕОРИ́ТНИЙ, а, е. Стос. до мікрометеорита. *Слід відзначити вплив на матеріали мікрочастинок природного походження, таких як мікрометеоритний та космічний пил* (з наук.-попул. літ.); *Злітний і посадковий ступені космічного корабля мали тепловий та мікрометеоритний захисні екрани* (із журн.).

МІКРО́МЕТР, а, *ч.* 1. Прилад для точного вимірювання лінійних розмірів тіл. *На кожному кадрі обов'язково вимальовувався отой клятий круг з дірочками. .. Мікрометр показує: його діаметр становить дванадцять міліметрів, діаметр кожної дірочки — два* (М. Дашкієв); *Розміри фолікулів та ооцитів (з прозорою оболонкою) встановлювали за допомогою окулярного мікрометра* (з наук. літ.); *Вимірювання зовнішньої поверхні робочої частини зразка проводили мікрометром з точністю до 0,01 мм* (з навч. літ.).

2. В астрономії — прилад для вимірювання дуже малих кутових відстаней або невеликих кутових розмірів. *Мікрометр винайшов англійський астроном Вільям Гаскон у 1638 році* (з наук.-попул. літ.); *Під гнуттям труби розуміють зміщення візирної лінії внаслідок зміщення другої головної точки об'єктива і нуль-пункту мікрометра* (з навч. літ.).

МІКРОМЕ́ТР, а, *ч.* Те саме, що **мікро́н.** — *Ви саме бачите ці наномодулі. На вигляд вони як рухливі грудочки пилу діаметром шість-вісім мікрометрів* (В. Єшкілєв); *Магнітна плівка — шар магнітної речовини (звичайно феро- або феримагнетика) завтовшки від часток нанометра до кількох мікрометрів* (з наук.-попул. літ.); *Склад кільця Сатурна — це крижані частинки, що мають розміри від декількох мікрометрів до метрів* (з навч. літ.).

МІКРОМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **мікро́метр** і **мікроме́трія.** *Раптом на екрані майнули якісь тіні. З допомогою мікрометричного гвинта Степан підвів зображення ближче...* (М. Дашкієв); *Струмінь крапель, створюваних генератором монодисперсного аерозолю, за допомогою мікрометричного пристрою зміщували на певну відстань від центрального положення як уздовж, так і впоперек оптичної осі* (з наук. літ.); *Спершу паралакси зір визначались за мікрометричними вимірюваннями на меридіанних та інших телескопах візуальним способом* (з навч. літ.).

МІКРОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж.* Розділ фізики, що вивчає точні виміри лінійних величин. *Для врахування змін параметрів судинної стінки проводили мікрометрію кровоносних судин, вимірювали їхній зовнішній діаметр, товщину* (з наук. літ.); *Диференційні методи поділяють на методи вимірювання, що базуються на мікрометрії, метод штучних баз і метод поверхневої активації* (з наук.-попул. літ.); *Діаметр мікросудин бульварної кон'юнктиви в клініці може бути визначений за допомогою мікрометрії* (із журн.).

МІКРОМІЛІМЕ́ТР, а, *ч.* Те саме, що **мікро́н.** *Фундаментальні дослідження в галузі хімічних технологій дозволили отримати нанокристалічні матеріали з розміром зерен меншим за 1 мікроміліметр* (з наук.-попул. літ.); *Регулюючи потужність струму і час витримки, можна обмежити нагрівання на товщину від мікроміліметра до десяти міліметрів* (з навч. літ.); *Паперовий лист не товщий за бритвене лезо — усього 100 мікроміліметрів, тому порізатися папером дуже просто* (із журн.).

МІКРОМІНІАТЮ́РА, и, *ж.* Твір мистецтва мікроскопічної величини. *Завдяки таланту Миколи Сядристого виникло саме поняття мікромініатюри та цілий напрям у мистецтві* (із журн.); *На світі всього два музеї мікромініатюр — у Києво-Печерській лаврі та в карликовому гірському князівстві Андорра* (з газ.).

МІКРОМІНІАТЮРИЗА́ЦІЯ, ї, *ж., техн.* Граничне зменшення розмірів і маси елементів (у 6 знач.), схем, приладів. *Необхідність мікромініатюризації зумовлена тим, що досить складні функції сучасної апаратури при звичайному виконанні її елементів і вузлів реалізуються не досить надійно і технологічно* (з наук. літ.); *Найбільш ефективним напрямом мікромініатюризації магнітних елементів і пристроїв є використання електромагнітних процесів на доменному рівні* (з наук.-попул. літ.); *Загальна тенденція до ускладнення техніки, мікромініатюризація об'єктів виробництва підвищують вимоги споживачів до надійності товарів* (із журн.).

МІКРОМІНІАТЮРИЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **мікромініатюризува́ти.** *Мікромініатюризований провідний записувач.*

МІКРОМІНІАТЮРИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Здійснювати мікромініатюризацію. *Котушки індуктивності мають значні габаритні характеристики, їх важко мікромініатюризувати* (з наук.-техн. літ.).

МІКРОМІНІАТЮ́РНИЙ, а, е Який має дуже малі розміри і вагу. *Учений продемонстрував доцільність використання пористого кремнію як накопичувача водню для мікромініатюрних паливних елементів контрольованої дії* (з наук. літ.); *Мікроелектроніка охоплює проблеми створення електронних пристроїв у мікромініатюрному інтегральному виконанні* (з навч. літ.); *У приймально-передавальних блоках знайшли перспективи для розвитку інтегральні оптичні схеми, мікромініатюрні лазери* (із журн.).

МІКРОМІ́Р, а, *ч.* Прилад для вимірювання зовнішніх розмірів виробів. *Після механічного оброблення, як правило, для визначення товщини покриттів використовують мікроміри* (з наук.-техн. літ.); *При підготовці до лабораторної роботи слід привести мікромір у початковий стан та перевірити його функціонування* (з навч. літ.).

МІКРОМІЦЕ́Т *див.* **мікроміце́ти.**

МІКРОМІЦЕ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **мікроміце́т,** а, *ч.), біол.* Гриби та грибоподібні організми мікроскопічних розмірів. *У результаті систематичних досліджень питної водопровідної води в Києві виявлено значну кількість мікроміцетів* (з наук. літ.); *Основними агентами біопошкодження захисних матеріалів є ґрунтові бактерії, стрептоміцети та мікроміцети* (з навч. літ.); *Відомо, що гриби, у тому числі мікроміцети, здатні акумулювати радіонукліди у великих кількостях* (із журн.).

МІКРОМО́ДУЛЬ, я, *ч., техн.* Модуль (у 4 знач.), що складається з декількох мініатюрних деталей. *Плоский мікромодуль збирають з мікроелементів, що встановлюються на поверхнях друкованої плати; плату з мікроелементами поміщають у металевий кожух і герметизують* (з наук.-попул. літ.); *Мікромодулі — функціонально закінчена мініатюрна конструкція частин радіоелектронної апаратури* (з навч. літ.).

МІКРОМО́ДУЛЬНИЙ, а, е. Стос. до мікромодуля. *Мікромодульний метод конструювання радіоелектронної апаратури, очевидно, уже в найближчі роки дасть змогу в кілька разів зменшити її габарити й вагу* (із журн.).

МІКРОМОЛЕ́КУЛА, и, *ж.* Сукупність невеликої кількості атомів, з'єднаних хімічними зв'язками. *Усмоктування мікромолекулами основних продуктів гідролізу поживних речовин у шлунково-кишковому тракті, а також електролітів здійснюється трьома видами транспорту: пасивним, полегшеною дифузією та активним* (з навч. літ.); *Без мікромолекул неможливе життя клітини* (із журн.).

МІКРОМОЛЕКУЛЯ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **мікромоле́кула.** *Оболонка препарату містить водонерозчинний плівкоутворювальний мікромолекулярний компонент* (з наук. літ.); *Основним типом транспорту харчових речовин є мікромолекулярний, унаслідок якого через клітинну мембрану переносяться переважно мономери* (з навч. літ.).

МІКРОМОНОСПО́РА *див.* **мікромоноспо́ри.**

МІКРОМОНОСПО́РИ, спо́р, *мн. (одн.* **мікромоноспо́ра,** и, *ж.), біол.* Мікроорганізми, що близькі до актиноміцетів, але розмножуються поодинокими спорами. *Для ґрунтової мікробіології мають інтерес актиноміцети та споріднені з ними мікромоноспори* (з наук.-попул. літ.); *Кількість мікромоноспор вища на традиційному середовищі, ніж на середовищі з підвищеним умістом солі* (з навч. літ.).

МІКРОМОНОСПОРО́З, у, *ч., вет., мед.* Захворювання, спричинюване мікромоноспорами. *Лікування мікромоноспорозу є тривалим. Застосовують ті самі методи та засоби, що й для лікування хворих на актиномікоз* (з наук.-попул. літ.); *Мікромоноспороз — хронічна інфекційна хвороба, що за клінічними проявами близька до актиномікозу* (з навч. літ.).

МІКРОМОРФОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **мікроморфоло́гія.** *У роботі розглянуто характеристику мікроморфологічної вивченості викопних і сучасних ґрунтів території України* (з наук. літ.); *Дані мікроморфологічних досліджень є доказом необхідності охорони осиково-березових кілків як унікальних природних об'єктів* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОМОРФОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Сукупність характеристик будови та морфології об'єкта, доступна для вивчення з допомогою оптичної та електронної мікроскопії низької роздільної здатності. *Мікроморфологія аферентного периферичного нервового апарату в слизовій язика дельфіна і характер його локалізації вказують на те, що язик дельфінів може здійснювати сенсорно-смакову функцію* (з наук. літ.); *Мікроморфологія включає ознаки, що характеризують окремі клітини (форму, розміри), а також способи вегетативного й безстатевого розмноження* (з навч. літ.).

МІКРОМОТО́Р, а, *ч.* Мініатюрний мотор. *Бормашина містить високообертовий безконтактний мікромотор, електронний блок керування й вологозахищений ножний кнопковий вимикач* (з навч. літ.); *Мікромотори МСЗ без перебільшення можна назвати найпродуктивнішими у світі мікромоторами з вугільними щітками* (з мови реклами).

МІКРОМОТО́РНИЙ, а, е. Прикм. до **мікромото́р.** *Кутовий мікромоторний кнопковий наконечник призначений для закріплення інструментів з діаметром хвостовика 2,35 мм і передання їм обертання від мікромоторів* (з навч. літ.).

МІКРО́Н, а, *ч.* Міра довжини, яка дорівнює мільйонній частині метра; мікрометр. *Під мікроскопом недавно показував матері пилюжинку* [пилинку], *невидиму простим оком пилюжинку заводських димів. Глянула мати: ой леле! Каменюка, брила! — В ній менше двох мікронів, — посміхнувся син* (О. Гончар); *Недарма для техніки такі поняття, як хвилина чи сантиметр, вже нічого не варті. В техніці — міль-*

йонні частки секунди, мікрони, мілімікрони — ото одиниці виміру! (М. Білкун); — *І що буде, коли ти дізнаєшся розташування свого центру з точністю до мікрона?* (Ю. Винничук); *Враз я відчула себе терезами, які з точністю до мікрона визначали міру цих двох абсолютно реальних понять: Добра і Зла* (М. Матіос); *Весь міжпланетний простір заповнено пилом з частинок розмірами в кілька мікронів і газом у вигляді електронів і протонів* (з навч. літ.); // *перен.* Дуже мало. *Якщо в господарстві м'яса лишилось бодай із мікрон, завше можна схімічити* [приготувати] *досить пристойну котлетку* (О. Забужко).

(1) І (ні, ані) на мікро́н, *чого, із запереч.* — нітрохи, ніскільки, зовсім. *Життя плине швидко, воно не жде нікого. Хоч який ти талановитий, але не смій відставати від нього ні на мікрон...* (Ю. Шовкопляс); *Жодне інтернетове* [інтернетне] *королівство не вдатне і на мікрон змінити смердючі нетрі підсвідомого* (С. Процюк).

МІКРОНАВУ́ШНИК, а, *ч.* Безпровідний мікрорадіоприймач, який можна використовувати непомітно, розміщуючи у вушній раковині. — *Хочете послухати?* — *Лукас подав йому мікронавушник.* — *Ну? Чуєте?* (П. Загребельний); *Окрім акустичного, існує магнітний мікронавушник. Сприйняття звуку відбувається за рахунок механічних коливань магніта на барабанній перетинці* (з наук.-попул. літ.); *Мікронавушник працює в комплекті з пристроями приймання і передавання, а також відтворення звукових сигналів — мобільним телефоном, переносною радіостанцією, програвачем тощо* (із журн.).

МІКРОНАПРУ́ЖЕННЯ, я, *с., фіз.* Внутрішнє напруження, що існує в кристалах за відсутності зовнішніх сил. *Мікронапруження структурного походження можуть породжувати дислокації на краю дірок та порожнин, які утворюються в плівках на більш ранніх стадіях їх росту* (з наук. літ.); *Особливим видом мікродефектів є залишкові мікронапруження, зосереджені в межах окремих зерен полікристала* (з наук.-попул. літ.); *Напруження першого роду — це мікронапруження, що охоплюють ділянку, порівняну за площею з розмірами деталі* (з навч. літ.).

МІКРОНЕЗІ́ЄЦЬ *див.* **мікронезі́йці.**

МІКРОНЕЗІ́ЙКА *див.* **мікронезі́йці.**

МІКРОНЕЗІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мікронезі́йці** і Мікронезія. *Мікронезійський тип полінезійської раси поширений на островах Мікронезії* (з наук.-попул. літ.); *Мікронезійська держава Маршаллові Острови є скупченням з атолів та островів, розташованих у Тихому океані трохи північніше від екватора* (з навч. літ.); *Гроші жителів мікронезійського острова Яп мали форму величезних дисків з вапняку з отвором у центрі* (із журн.).

МІКРОНЕЗІ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **мікронезі́єць,** йця, *ч.;* **мікронезі́йка,** и, *ж.).* Група народів, що становить корінне населення Мікронезії. *Мікронезійці сформувалися в результаті змішання представників австралоїдної та монголоїдної рас. Для них характерні середній зріст, відносно темний, коричнюватий, колір шкіри, волосся може бути хвилястим, прямим або кучерявим* (з наук.-попул. літ.); *Корінними жителями Океанії є полінезійці, мікронезійці, меланезійці й папуаси* (з навч. літ.); *Раз у житті кожен мікронезієць відвідує головну і єдину святиню архіпелагу на маленькому острові, загубленому в океані* (із журн.); *Поруч з'явилася дівчина років двадцяти, типова мікронезійка, невисока, міцна, надзвичайно рухлива й ділова* (з газ.).

МІКРОНІВЕЛІ́Р, а, *ч.* Вимірювальний прилад для дуже точного визначення перевищень точок або нахилу опорних площин різних установок. *Мікронівелір застосовують для приведення в горизонтальне положення опорних площин і точок будівельних конструкцій і технологічного устаткування* (з наук.-техн. літ.); *Мікронівелір має форму твердого бруска, який опирається на площину, що вирівнюється, двома опорами* (з навч. літ.).

МІКРОНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* Подрібнення частинок якихнебудь матеріалів до мікронних розмірів. *Мікронізація зерна передбачає дію на нього інфрачервоних променів. Проникаючи в зерно, вони створюють інтенсивну вібрацію молекул* (з наук.-попул. літ.); *Мікронізація — це високотехнологічний процес, під час якого розмір частинок активного інгредієнта зменшується від 60 до 2 мкм* (з навч. літ.).

МІКРОНІЗО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **мікронізува́ти.** *При пропонованому способі отримують мікронізований сульфат барію, у якому щонайменше 90 % частинок мають діаметр у первинному зерні менше ніж 0,1 мкм* (з навч. літ.); *Ефективні синтетичні замінники прогестерону почали випускати в 1950-х роках. Цей препарат, мікронізований у капсулах, став доступний кількома десятиліттями пізніше* (із журн.); *Мікронізована каша для собак швидкого приготування. Склад: пластівці пшеничні, пластівці ячмінні, пластівці кукурудзяні, пластівці гороху* (з газ.).

МІКРОНІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, спец.* Здійснювати мікронізацію. *У 60-х роках XX ст. почали збирати водорості, потім мікронізувати для того, щоб їх можна було розчиняти в звичайній ванні й отримувати щось на зразок домашнього моря* (з наук.-попул. літ.); *Після комплектації лінії виникла ідея мікронізувати гострі великі кристали лікарських субстанцій* (із журн.).

МІКРО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **мікро́н.** *Нова розробка дозволить перевести 3D-друк на мікронний рівень* (з наук. літ.); // Який вимірюється мікронами. — *Лекальник я. Розумієш? Слюсар найвищого розряду. Інструменти робив. Точні. Мікронна робота* (І. Муратов); *Запах безкінечності. Його не сплутати ні з чим. Холодний, озонний, всепоглинаючий і електричний. Накриває мікронним терпким капшуком* (Любко Дереш); * Образно. — *В епоху вибуху знань, .. коли так зване добро і зло можна виважити й переважити з мікронною точністю, ви все товчете мені про якісь напівмістичні вигадки* (О. Гончар); // Розміром в один мікрон. *Точність поета має дорівнювати точності канатохідця (ну або повітряного гімнаста), для якого мікронне відхилення від єдино можливого алгоритму означатиме падіння і смерть* (Ю. Андрухович).

МІКРООБ'Є́КТ, а, *ч.* 1. Дуже малий об'єкт (у 2 знач.). *У науковій статті проаналізовано такі основні групи динамічних мікрооб'єктів: мікроорганізми, структурні елементи крові, клітини в ракових пухлинах і живі клітини організму* (з наук. літ.); *За малими розмірами електрон, атом і молекула є мікрооб'єктами* (з наук.-попул. літ.); *Одне з актуальних завдань вітчизняних лінгвістів — якомога повніше зібрати назви мікрооб'єктів з усіх українських територій, створити банк даних таких онімів і лексикографічно опрацювати їх* (з навч. літ.).

2. *соц.* Невеликий об'єкт у складі більшого соціуму (про людину, групу людей, колектив і т. ін.). *Соціальними мікро-*

об'єктами є міжособистісні взаємодії, стосунки й комунікативні зв'язки в малих групах, а також поведінка індивіда, окремі соціальні явища та процеси (з наук.-попул. літ.).

МІКРООПЕРА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Невелика операція (у 1 знач.). *Нерідко для лікування органів дихальної системи пацієнта доводиться виконувати мікрооперацію (пункцію гайморової пазухи, видалення поліпів і т. ін.)* (з наук. літ.); *Процедура імплантації у стоматології — це мікрооперація, яку виконують після видалення зуба або відразу, або через певний проміжок часу* (з наук.-попул. літ.).

2. *інформ.* Елементарна операція (у 6 знач.), що не містить інших елементарних операцій і виконується над вихідними величинами за відповідною командою програми. *Мікрооперації, що не використовуються разом у жодній мікрокоманді в алгоритмі керування, можна об'єднати в одне поле* (з наук. літ.); *У комп'ютерах команди виконують послідовністю мікрооперацій над двійковими словами (числами)* (з навч. літ.).

МІКРООРГАНІ́ЗМ, у, *ч.* Жива істота рослинного або тваринного походження, яку можна бачити лише під мікроскопом; дуже малий організм (у 1 знач.). *Перспективи застосування генетичної інженерії у формуванні сталого агрокомплексу надзвичайно широкі, адже відкривається можливість управляти генетичним кодом рослин, тварин та мікроорганізмів і створювати нові форми живої речовини* (з наук. літ.); *Деякі клітини крові поглинають хвороботворні мікроорганізми, інші виділяють спеціальні речовини — антитіла, які знешкоджують отрути* (з навч. літ.).

МІКРОПІ́ЛЕ, *невідм., с.* 1. *біол.* Отвір в оболонці яєць комах, павукоподібних, деяких молюсків, риб і т. ін., через який усередину клітини потрапляє сперматозоїд. *Нерідко біля мікропіле скульптура хоріона є складною* (з наук. літ.); *На верхівці яйця пухоїдів є отвір — мікропіле з кришечкою: при вилупленні з яйця личинка відкриває її своїми щелепами й тім'ям* (із журн.).

2. *бот.* Отвір на верхівці насінного зачатка в більшості квіткових рослин, через який під час запилення проникає пилкова трубка із запліднювальними сперміями. *Мікропіле зберігається у формі маленької пори у шкірці насінини, через яку надходять кисень і вода* (з навч. літ.).

МІКРОПОКА́ЗНИК, а, *ч.* Показник мікроекономіки. *Мікропоказники характеризують кон'юнктуру окремого товарного ринку і стосуються, зокрема, даних про випуск продукції, обсяг виробничих потужностей і ступінь їх завантаження, реалізацію продукції* (з наук. літ.); *До мікропоказників економіки належать дані про обсяг виробництва і споживання товару чи групи товарів, ціна товару, а також ефективність діяльності фірм* (з навч. літ.).

МІКРОПО́РА[1] *див.* **мікропо́ри.**

МІКРОПО́РА[2], и, *ж.* 1. Мікропористий матеріал на основі гуми (у 1 знач.). *Захисний костюм виготовлено з високоякісної мікропори, яка забезпечує захист від крапель хімікатів та дрібнодисперсних часток пилу, зокрема й радіоактивного* (з навч. літ.).

2. *розм.* Підошва з такого матеріалу. *Мікропора кросівок відповідає всім ортопедичним вимогам щодо профілактики захворювань опорно-рухових органів* (із журн.).

МІКРОПО́РИ, пóр, *мн.* (*одн.* **мікропóра,** и, *ж.*). Мікроскопічні пóри (у 2 знач.); пори, розміри яких близькі до розміру молекул; протилежне м а к р о п о р и. *Збагачення урану методом газової дифузії ґрунтується на явищі молекулярної дифузії крізь мікропори мембран* (з наук. літ.); *Фізико-хімічні процеси твердіння цементу спричиняють тимчасову деформативність бетону, зокрема утворення системи мікропор і розвитку мікротріщин* (з наук.-техн. літ.); *Явище налипання нафти до породи зумовлено передусім адсорбцією та проникненням молекул у мікропори породи* (з навч. літ.).

МІКРОПО́РИСТИЙ[1], а, е. Який має мікроскопічні пóри (у 2 знач.); губчастий; протилежне м а к р о п о р и с т и й. *Позитивний вплив органічних кислот (у концентрації 0,005–0,01 %) на ріст і розвиток дослідних рослин пояснюється й тим, що під їхньою дією мінеральні волокна набувають мікропористої структури* (з наук. літ.); *Копроліти в процесі висихання поступово розпадаються на невеликі мікропористі грудочки, які не зазнають швидкого розмивання водою й надають ґрунту стійкої дрібногрудкуватої структури* (з навч. літ.); *На ньому добротна синя спецівка, строчена білими нитками, жовті туфлі на мікропористій гумі* (В. Кучер).

МІКРОПО́РИСТИЙ[2], а, е. Вигот., зробл. з мікропори (*див.* **мікропóра**[2] 1). *У кімнату ввійшла людина у фетровому капелюсі, у трохи вже приношеному макінтоші, в черевиках на мікропористій підошві* (Ю. Мокрієв); *Мікропористі печатки та штампи є одно-, дво- і трикольоровими й розраховані на три-чотири тисячі відбитків без заправляння фарбою* (із журн.).

МІКРОПОРИ́Т, у, *ч.* Ніздрюватий мікропористий теплоізоляційний будівельний матеріал. *У дисертаційній праці досліджено мікроструктуру й головні будівельні властивості мікропориту, зокрема фізичні, механічні й теплозахисні* (з наук. літ.); *Технологічно мікропорит одержують випарюванням надлишкової кількості води в суміші вапна, глини й піску, унаслідок чого утворюються мікропори* (з наук.-техн. літ.).

МІКРОПО́РКА, и, *ж., розм.* 1. Те саме, що **мікропóра**[2] 1. *У 50–60-х рр. XX ст. молодь замовляла підошви з мікропорки переважно в майстернях ремонту взуття* (із журн.); *Підошва з мікропорки не поглинає вологи* (з газ.).

2. Взуття на мікропорі (*див.* **мікропóра**[2] 2). *Ортопедичні мікропорки особливо зручні для людей похилого віку* (із журн.).

МІКРОПРИ́ЛАД, у, *ч.* Прилад мініатюрного розміру. *Як справжній науковець, Кпиш експериментував на собі: наче космонавт, обвішував себе датчиками, батарейками, мікроприладами і відправлявся у Пущу-Водицю* (В. Близнець); *Мікроприлади, наприклад резистори, використовують у побутовій та вимірювальній техніці, системах автоматики, теле-, радіо- та відеоапаратурі* (з навч. літ.); *Мікроприлад, який контролює потоки рідини аж до однієї квадрильйонної частки літра на секунду, можна застосовувати в клітинній біології та медицині* (із журн.).

МІКРОПРОГРА́МА, и, *ж.* 1. *інформ.* Елементарна програма (у 7 знач.), що написана в термінах мікрокоманд і зберігається в спеціальній пам'яті комп'ютера. *Мікропрограма може бути динамічно пов'язана з іншими мікропрограмами* (з наук. літ.); *Конкретними пристроями ЕОМ і внутрішніми регістрами процесора керує мікропрограма, яку не може змінити користувач комп'ютера* (з наук.-техн. літ.); *Мікропрограму визначає функціонально цілісна послідовність мікрокоманд, які забезпечують виконання певного алгоритму* (з навч. літ.).

2. *рідко.* Невелика за обсягом програма (у 1–3 знач.). *"Книжковий Арсенал" створено за зразком найкращих європейських фестивалів: є куратори, свій конкурс видань, платна видавнича сцена, різні напрямки мікропрограм* (з газ.).

МІКРОПРОГРА́МНИЙ, а, е, *інформ.* Стос. до мікропрограми (у 1 знач.), пов'язаний з нею. *У комп'ютерах 70-х рр. XX ст. було реалізовано запропоновану В. М. Глушковим ідею ступеневого мікропрограмного керування* (з наук.-попул. літ.); *Мікропрограмні засоби завжди пов'язані з досить низьким базовим рівнем операцій, без якого апаратний пристрій буде абсолютно нефункціональним* (з навч. літ.).

МІКРОПРОГРАМУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *інформ.* Признач. для мікропрограмування. *У монографії досліджено ефективність мікропрограмувальних структур* (з наук. літ.); *Алгоритм перебудови базової структури мікропрограмувального процесора забезпечує швидку реалізацію заданої мікропрограми* (з навч. літ.).

МІКРОПРОГРАМУВА́ННЯ, я, *с., інформ.* Написання мікропрограми (у 1 знач.); програмування з використанням мікрокоманд. *Засоби динамічного мікропрограмування забезпечують зміну мікропрограм для модернізації та переорієнтації комп'ютерної системи* (з наук.-техн. літ.); *За способом формування керуючих сигналів розрізняють горизонтальне й вертикальне мікропрограмування* (з навч. літ.).

МІКРОПРОЦЕ́СОР, а, *ч., інформ.* Напівпровідниковий кристал з мікросхемою, що виконує функції процесора (у 1 знач.). *Мікропроцесор, основними параметрами якого є набір команд, розрядність, тактова частота, — це, по суті, мініатюрна обчислювальна машина* (з наук. літ.); *У мікропроцесорах — найскладніших мікроелектронних пристроях — утілено найпередовіші досягнення інженерної думки* (з наук.-попул. літ.); *Мікропроцесор здатний виконувати найрізноманітніші математичні обчислення та розв'язувати логічні задачі* (з навч. літ.); — *Зараз такий час .. Незабаром у кожного буде особистий мікропроцесор...* (В. Нестайко).

МІКРОПРОЦЕ́СОРНИЙ, а, е, *інформ.* Прикм. до **мікропроце́сор.** *Мікропроцесорна техніка дала змогу здійснювати інтелектуальні інформаційні перетворення на кожному кроці технологічних процесів, що стало джерелом зростання їхньої ефективності* (з наук. літ.); *Досягти значного підвищення точності діагностичного обладнання можливо лише на основі широкого використання мікропроцесорної технології* (з наук.-техн. літ.); *Оснащені мікропроцесорними системами рейкозварювальні апарати мають великий попит* (з навч. літ.).

МІКРОРАЙО́Н, у, *ч.* Невелика частина району (у 1 знач.), яку виділяють із певною метою. *Автобус вилітає на широку асфальтовану дорогу .. Обіч асфальтівки все нові мікрорайони, по-сучасному сплановані селища* (О. Гончар); *Не бачився* [Сашко] *з Вовкою років зо п'ять — той уже не жив на околиці. Їхню хату знесли, закинувши пожильців на далекий мікрорайон* (Валерій Шевчук); *Територія урбосистеми м. Івано-Франківська поділена на шість зон — п'ять мікрорайонів (північний, північно-східний, центральний, південний, південно-східний) та північно-східну околицю (с. Ямниця), що відрізняються характером техногенного навантаження* (з наук. літ.); *Найменшою базовою одиницею обслуговування є мікрорайони та райони, бо тут простіше знайти інформацію про обсяги роздрібного продажу, кількість населення, його зайнятість, соціальний склад тощо* (з навч. літ.).

МІКРОРАЙО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **мікрорайо́н.** *Сергій навіть не знав, що сказати цьому хлопцеві .. Теж мені Гамлет мікрорайонного масштабу! Бач, подавай йому місце в житті, та ще й не будь-яке, а чільне!* (М. Дашкієв); *Закон України "Про органи самоорганізації населення" побачив світ 2001 р., а в місті на той час уже діяли три мікрорайонні комітети* (із журн.).

МІКРОРАЙОНУВА́ННЯ, я, *с.* Поділ якої-небудь території на мікрорайони. *Принцип мікрорайонування найпослідовніше реалізується під час забудови вільних територій* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОРЕЛЬЄ́Ф, у, *ч.* 1. *геол.* Сукупність малих форм рельєфу (у 2 знач.) із незначним коливанням висот (до кількох метрів). *У формуванні мезо- та мікрорельєфу сучасної поверхні беруть участь післяльодовикові екзогенні процеси, зокрема абразія, ерозія, карст, заболочування, різні типи денудації схилів* (з наук. літ.); *Основним у саморегуляції болотних екосистем є збереження постійного зв'язку між мікрорельєфом поверхні, нижніми ярусами рослинності та рівнем вільної поверхні болотних ґрунтових вод* (з навч. літ.).

2. *мет.* Сукупність мікроскопічних нерівностей на поверхні металу або металевого сплаву. *У науковій праці досліджено вплив імпульсного лазерного опромінення на формування морфології поверхні сплавів на основі заліза та встановлено значення густин енергії, в інтервалі яких утворюється специфічний хвилястий мікрорельєф на поверхні розплаву* (з наук. літ.).

МІКРОРЕЛЬЄ́ФНИЙ, а, е. 1. *геол.* Прикм. до **мікрорельє́ф** 1. *Сильно підзолисті супіщані та глинисто-піщані ґрунти басейну Прип'яті з водонепроникним шаром ілювію трапляються тільки в мікрорельєфних пониззях* (з наук. літ.).

2. *мет.* Прикм. до **мікрорельє́ф** 2. *Розроблений ученими метод ґрунтується на осадженні наночастинок металу на мікрорельєфну поверхню напівпровідника* (з наук. літ.).

МІКРОРЕНТГЕ́Н, а, *ч., фіз.* Одна мільйонна частина рентгена (у 3 знач.). *Самовилив позаконтурних вод у межах Гвіздецького родовища в Івано-Франківській області сформував невеличке болото, потужність експозиційної дози гамма-випромінювання на поверхні якого сягала кількох тисяч мікрорентгенів за годину* (з наук. літ.); *У державній екоінспекції повідомили, що допустимою для людини нормою радіаційного фону є 30 мікрорентгенів за годину* (з газ.).

МІКРОРІ́ВЕНЬ, вня, *ч.* Конкретний, нижчий рівень певної галузі, науки, явища і т. ін.; протилежне м а к р о р і в е н ь. *Несправедливість на макрорівні суспільства трансформується на його мікрорівень і виявляється в поведінковій та ментальній спрямованості взаємних реакцій та вчинків людей* (з наук. літ.); *Основними функціями реклами на мікрорівні, тобто на рівні сприйняття її узагальненим споживачем, є комунікативна й регулятивна функції* (з навч. літ.); *Усі відомі концепції сталого розвитку держави визначають стратегічні завдання на макроекономічному рівні, а основою втілення такої стратегії є розв'язання проблем на мікрорівні* (із журн.).

МІКРОРІВНЕ́ВИЙ, а, е. Стос. до мікрорівня, пов'язаний з ним. *У науковій праці домогосподарство досліджується як особлива мікрорівнева система* (з наук. літ.); *Мікрорівневий вплив на формування правосвідомості, нерідко стихійний та неорганізований, здійснюється через найближче оточення індивіда* (з наук.-попул. літ.); *Мікрорівневі чинники продуктивності виявляються й використовуються безпосередньо на підприємствах і контролюються менеджерами* (з навч. літ.).

МІКРОРІЗЬБА́, и́, *ж.* Різьба (у 1 знач.) на дуже малих предметах. *Батько й син виконують мікрорізьбу на волоському горісі, макових зернятках, людській волосині* (з газ.).

МІКРОРІЗЬБЯ́Р, а́, *ч.* Майстер із мікрорізьби. *Мікрорізьбяри представили свої роботи на виставці "Чудеса під мікроскопом" у краєзнавчому музеї* (з газ.).

МІКРОСВІ́Т, у, *ч.* 1. Світ *(див.* **світ**[2] 1) дуже малих величин; протилежне м а к р о с в і т. — *Навіть коли Коперник обґрунтував геліоцентризм — люди не поспішали прийняти його .. А що вже казати про глибші ідеї? Наприклад, взяти ідею кореляції мікросвіту й макросвіту, тотожність найменшого і найбільшого...* (О. Бердник); *Мікросвіт є концентрацією та виявленням властивостей макросвіту* (з наук.-попул. літ.); *Чим далі ми намагаємося зазирнути у Всесвіт, тим глибше занурюємося в проблеми мікросвіту* (з навч. літ.); *Швидкість, глобалізація або невідоме, те, чого не можна торкнутися, властиве мікросвітові* (із журн.); * Образно. *Таємниці спадкоємності — жар-птиці переліт... А протони і нейтрони теж в своїй орбіті? "Еврика!" — кричали вже з десяток літ Френсіс Крик і Джеймс Уотсон — два Колумби в мікросвіті* (І. Драч).

2. Світ фізичних, хімічних та інших мікрооб'єктів (явищ, процесів, елементів, речовин і т. ін.). *Фізичні властивості найдрібніших частинок матерії, або мікрооб'єктів, таких як електрони, протони, нейтрони, атоми, утворюють невидимий нами мікросвіт* (з наук. літ.); *Без поняття спіну частинки описати мікросвіт неможливо* (з наук.-попул. літ.); *Досягнення фізики у вивченні мікросвіту засвоювалися й застосовувалися в біології, хімії та медицині* (з навч. літ.); *Із відкриттям електрона, атома, законів їхнього існування та перетворення сформувалося поняття мікросвіту, доступного спостерігачеві за допомогою надзвичайно складної апаратури* (із журн.).

3. *який, чого.* Окремий компонент світу *(див.* **світ**[2] 5). *Мовний мікросвіт словникової статті весь тягнеться до слова, а слово не лише притягує до себе, але й підкоряється загальним законам і правилам* (з наук. літ.); *Ґрунт — це полідисперсна система, яка не може бути пізнана без вивчення її окремих компонентів, тому дослідження мікросвіту ґрунтів є важливим напрямом сучасного ґрунтознавства* (з наук.-попул. літ.); *У мікросвіті образного слова поета Д. Павличка вміщується макросвіт тисячолітньої культури* (з навч. літ.).

4. *перен.* Світ окремої людини (у 1, 2 знач.), її думки, почуття і т. ін. *Людина не може бути поставлена над матерією, але матерія може цілком опинитися під владою людини. Це стосується і мікросвіту, і тих мікросвітів, з яких зіткана сама людина* (М. Руденко); *За доби романтизму мікросвіт людини сприймався як модель макросвіту* (з наук. літ.); // Про окрему людину як особливий світ. *Із ученням стоїків про розумну поведінку людини, яка погоджена з природою Всесвіту, збігається твердження Г. Сковороди про людину як мікросвіт, що є відображенням макросвіту* (з наук. літ.); *У працях провідних світових мислителів увага звернена на людину як носія неповторного мікросвіту* (з навч. літ.).

МІКРОСЕ́ЙСМ *див.* **мікросе́йсми.**

МІКРОСЕ́ЙСМИ, ів, *мн. (одн.* **мікросе́йсм,** у, *ч.), геол.* Коливання земної поверхні незначної амплітуди, зумовлені перев. атмосферними процесами (дією циклонів, тайфунів і т. ін.). *У проектуванні автоматизованої системи сейсмологічних даних важливе значення надається розділенню в автоматизованому режимі сейсмічних записів на записи мікросейсмів і землетрусів* (з наук. літ.).

МІКРОСЕЙСМІ́ЧНИЙ, а, е, *геол.* Стос. до мікросейсмів, пов'язаний з ними. *Особливостями мікросейсмічного шуму в районі розташування української антарктичної станції "Академік Вернадський" є наявність сигналів унаслідок утворення айсбергів та ударів айсбергів об морське дно* (з наук. літ.); *Зручним інструментом для визначення впливу поверхневої геології на сейсмічні рухи є мікросейсмічні методи* (з навч. літ.).

МІКРОСЕЙСМІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж., геол.* Властивість і стан за знач. **мікросейсмі́чний.** *Сланцева порода відкладається в низькоенергетичних морських та озерних середовищах, мікросейсмічність яких надзвичайно мала і не відчувається* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОСЕКУ́НДА, и, *ж.* Одна мільйонна частина секунди (у 1 знач.). *Електронний осцилограф дає змогу спостерігати такі швидкоплинні електричні процеси, які тривають частки мікросекунди* (з наук.-попул. літ.); // Дуже, надзвичайно короткий відрізок часу; мить. — *Десь у стратосфері летить ракета і летить з надзвуковою швидкістю. Треба за мікросекунду знайти її, розрахувати траєкторію і збити* (В. Близнець).

МІКРОСЕКУ́НДНИЙ, а, е. Який триває, відбувається протягом мікросекунд. *Дозиметри й радіометри радіаційного контролю повинні бути стійкі до дії електромагнітних, наносекундних та мікросекундних імпульсних завад у колах живлення* (з наук. літ.).

МІКРОСЕМА́НТИКА, и, *ж., лінгв.* 1. Мінімальний компонент семантики (у 1 знач.). *У дисертації використано методику компонентного аналізу лексичних значень 365 прислівників часу та простору на рівні мікросемантики й виявлено 45 сем, які визначають структуру змісту досліджуваних мовних одиниць* (з наук. літ.); *Фразу закономірно розглядати як реальну одиницю тексту, оскільки вона є носієм мікросемантики* (з навч. літ.).

2. Напрям семантики (у 2 знач.), що вивчає мінімальні компоненти значень мовних одиниць; компонентна семантика. *Мікросемантика досліджує структуру мовного значення в усіх його змістових реалізаціях* (з наук. літ.).

МІКРОСЕМАНТИ́ЧНИЙ, а, е, *лінгв.* 1. Прикм. до **мікросема́нтика** 1. *Архаїчна лексика на позначення одягу та взуття в середньополіському діалекті представлена в мікросемантичних групах "свита", "домоткана спідниця", "головні убори заміжньої жінки", "плетене з лика взуття, взуття з дерев'яними підошвами"* (з наук. літ.); *Лінгвістична типологія символу ґрунтується на мікросемантичній структурі його організації як одиниці мови* (з навч. літ.).

2. Стос. до мікросемантики (у 2 знач.), пов'язаний з нею. *Методи мікросемантичного аналізу.*

МІКРОСИСТЕ́МА, и, *ж.* 1. Окрема цілісна система (у 1 знач.) у складі макросистеми. *За умов конкурентного середовища актуалізується забезпечення успішного розвитку як макросистем (суспільства, етносів, держав), так і мікросистем (колективів, фірм, підприємств, окремих осіб)* (з наук. літ.); *Космічна екологія досліджує особливості життєдіяльності людини та інших організмів у практично повністю замкнутих мікросистемах космічних кораблів і станцій* (з наук.-попул. літ.); *Зіставлення систем мов та їхніх окремих мікросистем сприяло розвитку різних методів типологічного дослідження* (з навч. літ.); *До інфраструктури інноваційної діяльності входять мікросистеми, які забезпечують упровадження нововведень у мікросистему користувача* (із журн.).

2. *спец.* Система біологічних, фізичних, хімічних та інших мікрооб'єктів. *Мікросистема, мезосистема і макросистема — основні рівні в ієрархічній системі живої природи* (з наук.-попул. літ.); *Магнітні властивості ядер, атомів і молекул зумовлені особливостями їхньої будови та сумарним магнетизмом мікросистеми елементарних частинок* (з навч. літ.).

МІКРОСИСТЕ́МНИЙ, а, е. Стос. до мікросистеми, пов'язаний з нею. *У дослідженні взаємовідношень людини й суспільства на межі XX–XXI ст. використовувалася методологія макро- та мікросистемного соціологічного аналізу* (з наук. літ.); *Мікросистемні технології почали розвиватися ще з середини XX ст.* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОСИСТЕ́МНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **мікросисте́мний.** *Мікросистемність у нормі права визначають такі елементи, як гіпотеза, диспозиція і санкція* (з навч. літ.).

МІКРОСКО́П, а, *ч.* Прилад для візуального спостереження й вивчення мікрооб'єктів. *Бацил під мікроскопом не знайдено* (Леся Українка); *Мушку, комашку* [побачила Марійка], *— таку, що її простим оком і не роздивишся як слід, треба в мікроскоп розглядати* (О. Донченко); *Мамині листи, як і раніше, були сердечні й ніжні. Мікроскопом не доглянув би ніхто в них порошинки докору чи жалю* (Ірина Вільде); *Вони проходять кімнатами, вже порожніми, де працюють ботаніки, ентомологи, герпетологи. На робочих столах — залишені до ранку гербарні листи, личинки, мікроскопи, лабораторне шкло* (Т. Прохасько); * Образно. *Висловлюючись образно, Шевченко реальну дійсність розглядав через ахроматичний мікроскоп* (П. Тичина).

△ **(1) Опти́чний мікроско́п** — мікроскоп, у якому для збільшення зображення дрібних об'єктів використовують набір лінз. *Перший оптичний мікроскоп створив ще 1590 р. голландський оптик Захарія Янсен* (з наук.-попул. літ.); *За кількістю окулярів і способом перегляду зображення розрізняють монокулярні та бінокулярні оптичні мікроскопи* (з навч. літ.); **(2) Поляризаці́йний мікроско́п** — мікроскоп для спостереження кристалів в умовах поляризації світла. *Для проведення різноманітних оптичних вимірювань, зокрема для визначення показників заломлення прозорих твердих тіл, подвійного променезаломлення кристалів, а також для визначення лінійних розмірів кристалів та деяких їхніх кристалографічних характеристик, широко застосовують поляризаційні мікроскопи* (з навч. літ.); *Виконуючи лабораторні роботи, варто пам'ятати, що поляризаційний мікроскоп є складним оптико-механічним приладом* (із журн.); **(3) Прото́нний мікроско́п** — мікроскоп, у якому для збільшення зображення дрібних об'єктів використовують потік протонів. *Реалізацію схеми протонного мікроскопа обґрунтовано на основі повномасштабного протонного радіографічного комплексу* (з наук. літ.); **(4) Рентге́нівський мікроско́п** — мікроскоп, у якому для спостереження використовують рентгенівські промені. *За допомогою сучасних рентгенівських мікроскопів учені встановили, що солі більшості твердих частинок, виявлених у повітрі над амазонським лісом у сезон дощів, мають високий вміст калію* (з навч. літ.); **(5) Світлови́й мікроско́п** — мікроскоп, у якому для спостереження використовують промені світла. *Хромосоми стають видимими у світловому мікроскопі тільки під час поділу клітин* (з наук.-попул. літ.); *Для досліджень за допомогою світлового мікроскопа препарати виготовляють методом роздавленої краплі: на чисте й сухе предметне скло наносять краплю води (бажано дистильованої чи кип'яченої)* (з навч. літ.); **(6) Сканува́льний мікроско́п** — мікроскоп, за допомогою якого зображення поверхні та її локальних характеристик отримують скануванням. *У статті обґрунтовано можливості використання сканувальних мікроскопів для формування нанорозмірних об'єктів* (з наук. літ.); *Використовуючи сканувальний мікроскоп, одержують тривимірне зображення поверхні (топографію) з високою роздільною здатністю* (з наук.-техн. літ.); **(7) Со́нячний мікроско́п** — мікроскоп, у якому для спостереження непрозорих об'єктів у сонячному промінні використовують лінзи. *Проект сонячного мікроскопа був представлений у 1761 р.* (з навч. літ.); **(8) Флуоресце́нтний мікроско́п** — спеціалізований оптичний мікроскоп, у якому для вивчення властивостей неорганічних речовин використовують явища флуоресценції (люмінесценції). *Якщо у флуоресцентний мікроскоп розглядати клітини рослин, то на темно-синьому тлі буде видно червоні зерна, які яскраво світяться, — це хлоропласти* (з навч. літ.); **(9) Цифрови́й мікроско́п** — мікроскоп, у якому зображення отримують за допомогою вмонтованої електронної відеокамери. *У цифрових мікроскопах, як правило, не передбачено окуляр для спостереження за об'єктами людським оком: зображення виводиться на екран* (з наук.-техн. літ.); *На уроці біології цифровий мікроскоп підключають до комп'ютера та вивчають будову клітини* (із журн.).

МІКРОСКОПІ́СТ, а, *ч.* Фахівець із мікроскопії (у 1 знач.). *Частина світлових променів не потрапляє в око мікроскопіста через значну різницю показників заломлення скла й повітря в сухому об'єктиві мікроскопа* (з наук.-техн. літ.).

МІКРОСКОПІ́ЧНИЙ, а, е. 1. Зробл., проведений за допомогою мікроскопа. *Водність туману визначали двома методами — ваговим і мікроскопічним* (з наук. літ.); *Мікроскопічне дослідження дає змогу встановити відсоток ушкоджених клітин водоростей лишайників* (з навч. літ.); // *перен.* Дуже глибокий, проникливий (про аналіз, дослідження і т. ін.). *Спільною рисою обох цих письменників* [Е. Золя і Г. Успенського] *є незвичайний хист проникнення в глиб життєвих явищ, хист мікроскопічного дослідження речей, аналізу, що не спиняється ні перед чим* (І. Франко).

2. Який можна побачити тільки за допомогою мікроскопа. *Чи ви замислювалися над тим, як саме з мікроскопічної клітинки виростає з часом велетенський слон, наприклад, або людина з її дивовижними розумовими якостями?..* (М. Дашкієв); *Профілактика пошкоджень музейних колекцій мікроскопічними грибами пов'язана зі збереженням, консервацією та реставрацією пам'яток культури* (з наук. літ.).

3. *перен.* Дуже малий, незначний за розміром. [С л ь о з к і н:] *Крім ентузіазму, потрібні ще знання, потрібна культура, бодай у мікроскопічних дозах...* (І. Микитенко); *Що людству до Віталикових переживань, що йому до цієї маленької, мікроскопічної драми, що розігрується десь у вівчарському степовому радгоспі?* (О. Гончар); *Неможливі у своїй безкрайності зарості польового хвоща .. схожі — коли лежиш у них, примруживши звернене до неба око, — на мікроскопічний хвойний ліс* (Ю. Іздрик).

МІКРОСКОПІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **мікроскопі́чний** 2, 3. *Мікроскопічність вірусів, бактерій, грибів, водоростей і найпростіших є підставою для їх*

об'єднання в одну групу мікроскопічно малих організмів, які досліджує мікробіологія (з навч. літ.); *Сам Паскаль говорив, що помирає від почуття жахливої самотності у Всесвіті, усвідомлення своєї мікроскопічності та загубленості в безмежних просторах Космосу* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОСКОПІ́ЧНО. Присл. до **мікроскопічний** 2, 3. *Розміри найпростіших мікроскопічно малі. Їхнє тіло складається із цитоплазми, у якій розрізняють зовнішній (ектоплазму) і внутрішній (ендоплазму) шари* (з навч. літ.); — *Міріади таких шматків — мікроскопічно малих і кількатонних брил, — постійно бомбардують і нашу рідну Землю. Протягом року на неї падає кілька тисяч метеоритів* (С. Плачинда); // *у знач. пред.* [Л ю б о в:] *Невже вам ніколи не спадало на думку, що всі оці наші заходи, метушіння, все це робиться, аби тільки не сидіти, склавши руки. Так це все дрібно, мікроскопічно* (Леся Українка).

МІКРОСКОПІ́Я, ї, *ж.* Практична дисципліна, що вивчає будову і використання мікроскопа, способи підготування мікроскопічних препаратів для досліджень за допомогою мікроскопа. *Значного розвитку в Україні набули такі науки, як квантова електроніка, фізика твердого тіла та механіка, електронна мікроскопія, ядерна фізика* (з наук.-попул. літ.); *Двохвильова мікроскопія — галузь електронної мікроскопії, метою якої є підвищення роздільної здатності електронного мікроскопа* (з навч. літ.).

МІКРОСКО́ПНИЙ, а, е. Прикм. до **мікроско́п.** *Фізик мовчки важкими, розхитаними кроками вийшов і за хвилину повернувся з мікроскопом. Він подивився на чисті блискучі мікроскопні рурки, зітхнув і мовчки віддав його Горобенкові* (Б. Антоненко-Давидович); *Світловий потік від досліджуваного об'єкта зумовлений яскравістю світіння елемента світного растра, площею растра, коефіцієнтом оптичного пропускання мікроскопного об'єктива* (з наук. літ.); *Для лабораторної роботи студентам надали відпалені зразки, муфельні електронагрівальні печі, мікроскопний прилад, щипці, окуляри та ін.* (з навч. літ.); // Який використовує мікроскоп. *Мікроскопна стоматологія — це якісно новий підхід у терапевтичній стоматології* (із журн.).

МІКРОСКОПУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **мікроскопува́ти.** *Камера для мікроскопування безхребетних тварин значно полегшить виявлення личинок кровосисних комарів* (з наук. літ.); *У лабораторії учні готують і вивчають препарати для мікроскопування дріжджів, молочно- та маслянокислих бактерій* (з навч. літ.).

МІКРОСКОПУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, що і без прям. дод.* Розглядати, аналізувати під мікроскопом. *Мета уроку — вивчити особливості процесу спороутворення та з'ясувати його біологічний зміст, навчитися фарбувати бактерії, готувати препарати висячої та роздавленої краплі, мікроскопувати їх* (з навч. літ.); *Лаборант мікроскопував рослинну клітину за допомогою бінокулярного мікроскопа, одержавши значну чіткість глибини зображення* (із журн.).

МІКРОСОЦІА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до малих соціальних груп, явищ і т. ін. *Сім'я є найближчим мікросоціальним оточенням протягом життєвого шляху людини, яке опосередковує й визначає своєрідність її життєдіяльності* (з наук. літ.); *Мікросоціальний рівень утворюють стандартні соціальні ситуації взаємодії (дружня вечеря, візит до лікаря, ділові переговори і т. ін.)* (з навч. літ.).

МІКРОСОЦІОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до мікросоціології. *На мікросоціологічному рівні особистість є насамперед виконавцем конкретної соціальної ролі у стандартних ситуаціях* (з наук. літ.).

МІКРОСОЦІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Напрям у соціології, що вивчає структуру, функціонування і т. ін. соціальних мікрооб'єктів. *Мікросоціологію нерідко називають пояснювальною або гуманістичною соціологією, тому що вона вивчає життєвий світ людини* (з наук.-попул. літ.); *Основну увагу в поясненні соціальних явищ мікросоціологія приділяє поведінці, мотивам і смислам, міжособистісним стосункам людей* (з навч. літ.).

МІКРОСО́ЦІУМ, у, *ч.* 1. Невеликий соціум (у 1 знач.). *Поняття "суспільна педагогіка" охоплює комплекс питань теорії та практики виховання особистості в мікросоціумі* (з навч. літ.); *Необхідно відновити порушену психологічну рівновагу в мікросоціумі, бо он сусідка Ефтимія захворіла через те, що лиси забрали в неї вже восьмеро тримісячних курят* (В. Кожелянко).

2. Невеликий соціум (у 2 знач.). *Діяльність майбутнього режисера-педагога визначає його вплив на формування гуманістичних, доброзичливих, морально-етичних стосунків у мікросоціумі — аматорському театральному об'єднанні* (з наук. літ.).

МІКРОСПО́РА, и, *ж., біол.* Дрібна спора в різноспорових вищих рослин, з якої розвивається чоловічий заросток. *У різних рослин є період особливої чутливості до зниженої інтенсивності світла, який триває від чотирьох до десяти діб* (з наук. літ.); *Щоб виявити найбільш придатне живильне середовище для пиляків жита, цитологічно досліджували стан мікроспор на п'ятнадцяту добу культивування* (з навч. літ.).

МІКРОСПОРА́НГІЙ, я, *ч., біол.* Спорангій різноспорових рослин, у якому розвиваються мікроспори. *У мікроспорангіях сальвінії дозріває по 64 мікроспори* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОСПОРИ́ДІЇ, ій, *мн. (одн.* **мікроспори́дія,** ї, *ж.).* Ряд паразитичних споротвірних найпростіших одноклітинних організмів. *Мікроспоридії, які належать до царства грибів, є поширеними паразитами безхребетних гідробіонтів і риб* (з наук. літ.); *Сучасною наукою досліджено й описано більш як 1300 видів і майже 170 родів мікроспоридій* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОСПОРИ́ДІЯ *див.* **мікроспори́дії.**

МІКРОСПОРІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Те саме, що **Стригу́чий лиша́й** *(див.* **лиша́й).** *Етіологічним чинником мікроспорії є мікроскопічний грибок, що може спричиняти захворювання у людей і тварин* (з наук.-попул. літ.); *У регіонах із жарким і вологим кліматом мікроспорію діагностують частіше, оскільки її збудник тут дуже поширений* (із журн.).

МІКРОСПОРОГЕНЕ́З, у, *ч., біол.* Утворення гаплоїдних мікроспор у мікроспорангіях пиляків вищих рослин. *При хронічному опроміненні мікроспорогенез у рослин супроводжувався різноманітними порушеннями* (з наук. літ.); *На етапі мікро- й макроспорогенезу в пилкових гніздах із кожної материнської клітини пилку утворюються чотири мікроспори з гаплоїдним набором хромосом у кожній* (з навч. літ.).

МІКРОСПОРОФІ́Л, а, *ч., біол.* Видозмінений листок, на якому розвиваються мікроспорангії. *Функцію мікроспорофіла у квіткових рослин виконує тичинка, тому її будова й особливості формування привертають увагу дослідників* (з навч. літ.).

МІКРОСТРУКТУ́РА, и, *ж.* 1. *спец.* Внутрішня будова чого-небудь (твердого тіла, організму, речовини і т. ін.), яку можна спостерігати лише за допомогою оптичного або електронного мікроскопа; протилежне м а к р о с т р у к т у р а (у 1 знач.). *У науковій праці досліджено поровий простір цементного каменю методом оптичної мікроскопії та його мікроструктуру за допомогою електронного мікроскопа* (з наук. літ.); *Способи й режим зварювання впливають на мікроструктуру, уміст водню та властивості зварних з'єднань сплаву* (з наук.-попул. літ.); *Амеба споживає лише ті органічні мікроструктури, які відповідають її внутрішньому біохімічному середовищу* (з навч. літ.); *Ми можемо знати скільки завгодно про макровластивості води, не знаючи про її мікроструктуру* (із журн.).

2. *книжн.* Елементарна структура в системі, моделі і т. ін. певного об'єкта; протилежне м а к р о с т р у к т у р а (у 2 знач.). *Мікроструктуру ринку визначає співвідношення попиту та пропозиції товарів і послуг конкретних виробників у межах товарної групи* (з навч. літ.); *Мікроструктура господарства відображає зрушення в окремих видах виробництва, зокрема промислового* (із журн.).

3. *лінгв., літ.* Елементарний складник мовної структури; протилежне м а к р о с т р у к т у р а (у 3 знач.). *Наростання народнорозмовних елементів в українській літературній мові донаціонального періоду не змінювало її структури, оскільки воно відбувалося переважно в межах існуючих мікроструктур — варіантних рядів, якими представлені морфеми* (В. Русанівський); *Під мікроструктурою словника прийнято розуміти внутрішню будову лексикографічного опису словникової одиниці* (з наук.-попул. літ.); *Макроструктуру цілісного тексту формують послідовності мікроструктур* (з навч. літ.).

МІКРОСТРУКТУ́РНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **мікроструктýра;** протилежне м а к р о с т р у к т у р н и й. *У процесі мікроструктурного аналізу визначають фазовий склад металів і металевих сплавів, розміри і форму фаз, їх розміщення в сплаві* (з наук.-техн. літ.); *Імперативом інвестиційної політики України є зміщення центру уваги з макроструктурного рівня на мікроструктурний (наприклад, виробництво конкретних видів продукції та її асортименту)* (з наук.-попул. літ.); *Мікроструктурний метод дає можливість проводити кількісний аналіз окремих складових частин м'ясопродуктів* (з навч. літ.); *Дослідники виокремлюють макро- й мікроструктурні типи помилок у тексті* (із журн.).

МІКРОСХЕ́МА, и, *ж., інформ.* Електронна схема на напівпровідниковому кристалі; інтегральна схема, напівпровідниковий чип. *Очевидно, що в майбутньому ступінь інтегрованості на всіх рівнях ієрархії електронних систем (у мікросхемі, комп'ютері, локальних і глобальних мережах) буде зростати* (з наук.-попул. літ.); *Пароль зберігається в мікросхемі постійного запам'ятовувача, і завантаження ЕОМ з будь-якого дисковода без відповідного пароля заборонено* (з навч. літ.); *У тих змертвілих мікросхемах старенького комп'ютера на віки вічні було поховано добрячий шмат Марлиної роботи: нотатки до статей, шматки різноманітних текстів, початок одного роману й кінець іншого* (І. Карпа).

МІКРОСХЕ́МНИЙ, а, е, *інформ.* Прикм. до **мікросхéма.** *При виготовленні підсилювача для фронтальних колонок вирішено було взяти за основу мікросхемний підсилювач* (з наук.-техн. літ.); *Під час вимірювання деталей мікросхемної техніки можуть виникати труднощі через їхні малі розміри та важкодоступність* (з навч. літ.).

МІКРОСЮЖЕ́Т, у, *ч.* Невеликий за обсягом сюжет. *Багатством сюжетного і психологічного руху "Гайдамаки"* [Тараса Шевченка] *нагадують високої міри драматичний твір з динамікою сцен і актів. Ось розділ "Титар" — у ньому своя інтрига і свій закінчений "мікросюжет" як фрагмент більшої цілості* (І. Дзюба); *Багато хто з дослідників підкреслював розкиданість дії в п'єсі В. Шекспіра "Перікл, цар Тірський", яка поділяється на сім фрагментів зі своїм мікросюжетом і своєю проблематикою* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОСЮЖЕ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **мікросюжéт.** *У поезії Л. Костенко "Ми виїхали в ніч..." можна назвати мікросюжетні ланцюги (виїзд у ніч, зустріч із пітьмою, навіяні думки), але її смислову цілісність зберігають ключові слова (ніч, пітьма)* (з наук. літ.).

МІКРОТЕ́КСТ, у, *ч.* 1. Невеликий за обсягом текст (у 1 знач.). *Дослідження присвячене структурним, семантичним і прагматичним особливостям заголовка англомовного журнального мікротексту* (з наук. літ.); *У мікротекстах (прислів'ях, загадках, анекдотах) субстантивовані прикметники мають максимальний ступінь узагальненості* (з наук.-попул. літ.); *Для самостійної роботи студентам було запропоновано скласти мікротекст про культуру мовлення наукового стилю* (з навч. літ.).

2. *лінгв., літ.* Відносно самостійна структурно-змістова одиниця тексту (у 4 знач.); абзац (у 2 знач.); протилежне м а к р о т е к с т. *Аналіз свідчить, що розглядувана фраза — це своєрідний мікротекст* (з наук. літ.); *Прочитайте мікротекст. Випишіть словосполучення, до складу яких входять прикметники. Визначте відмінок іменників та прикметників у цих словосполученнях* (з навч. літ.); *Повторювану інформацію в межах мікротексту скорочують* (із журн.).

3. *полігр.* Короткий напис — дрібні лінії або текст, які не можна розрізнити неозброєним оком; мікродрук. *Усі банкноти, що є в обігу, мають спільні елементи захисту: райдужний друк, мікротекст у вигляді напису безперервно повторюваного слова "Україна" та абревіатури "НБУ" (для банкнот випуску 1997 р. і номіналами 50 і 100 гривень)* (з наук. літ.); *У паспортах мікротекст наноситься позитивним друком по периметру зображення Малого герба України на кожній сторінці паспорта й утворює своєрідний рядок із повторюваними написами "Україна", що без збільшення сприймаються як суцільна лінія* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОТЕ́КСТОВИЙ, а, е. Який є мікротекстом (у 1 знач.). *Майже кожна рукописна книга-збірник містить записи, які не є органічною частиною основного рукописного тексту, а є так званими мікротекстовими джерелами* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОТЕЛЕФО́Н, а, *ч.* Апарат, у якому конструктивно об'єднані мікрофон і телефон. *Сучасні мікротелефони обладнані мікрофонним підсилювачем* (з навч. літ.).

МІКРОТЕЛЕФО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **мікротелефóн.** *Ремонт телефонних апаратів передбачає заміну втулки ущільнення лінійного (розеткового) шнура, трубки й мікротелефонного капсуля* (з навч. літ.).

МІКРОТЕРЕЗИ́, ів, *мн.* Терези (у 1 знач.) для предметів дуже малої ваги. *Рекорд чутливості, досягнутий у мікротерезах, був перевершений на кілька порядків створеними нанотерезами* (з наук.-техн. літ.).

МІКРОТИ́ПІЯ, ї, *ж., поліґр.* Відбиток із фотокартки, знятої через мікроскоп. *На лабораторному занятті учні одержали мікротипію рослинної клітини* (з газ.).

МІКРОТІ́ЛЬЦЕ́ *див.* **мікротільця́.**

МІКРОТІ́ЛЬЦЯ́, тілéць, *мн. (одн.* **мікротíльцé,** тíльця́, *с.), біол.* Органели у вигляді міхурців діаметром 0,05–1,5 мкм, оточених мембраною і заповнених матриксом (у 1 знач.); пероксисоми. *Зміни числа і структурних компонентів мікротілець спостерігаються при багатьох хворобах людини: вони відображають порушення активності клітини* (з наук. літ.); *Мікротільця часто взаємодіють з мітохондріями та хлоропластами, підтримуючи окисно-відновні реакції в клітинах* (з навч. літ.).

МІКРОТО́М, а, *ч.* Прилад, за допомогою якого роблять найтонший зріз тканин рослинних чи тваринних організмів для мікроскопічного дослідження. *Зрізи лишайників для аналізу були підготовлені членами експедиції за допомогою заморожувального мікротома* (з наук. літ.); *Ручний мікротом використовують для одержання поперечних зрізів стебла та кореня в анатомічних дослідженнях* (з наук.-попул. літ.); *Вдень і вночі горіло світло в судновій лабораторії.. Мікротоми різали зелену тканину* [маси планктону] *на тонісінькі плівки, щоб потім ці зрізи лягли на скельця мікроскопів* (І. Росоховатський).

МІКРОТОМІ́Я, ї, *ж., біол.* Одержання гістологічного зрізу тканини за допомогою мікротома. *Мікротомію виконують у штучному газовому середовищі під контролем відеосистеми* (з наук.-попул. літ.); *За словами лікаря, постраждалому робитимуть мікротомію, проводитимуть гістологічну діагностику тканин* (з газ.).

МІКРОТО́МНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мікрото́м.** *Для різання парафінових блоків при гістологічному обробленні біологічного матеріалу використовують мікротомний ніж* (з наук.-попул. літ.).

2. *біол.* Підготовлений, отриманий за допомогою мікротома. *За загальноприйнятою методикою підготовлено серійні мікротомні поперечні зрізи завтовшки 10–12 мкм з листків родини зонтичних* (з наук. літ.); *Вивчення постійних мікротомних препаратів зав'язей свідчить про те, що в жита досліджуваного сорту сингамія закінчується через шість годин після штучного запилення* (з навч. літ.).

МІКРОТОМО́ВАНИЙ, а, е, *біол.* Дієпр. пас. до **мікротомува́ти.** *Мікротомовані зрізи тканини поперекової пластинки з серця щура для морфологічного дослідження фарбували гематоксиліном та еозином* (з наук. літ.).

МІКРОТОМУВА́ННЯ, я, *с., біол.* Дія за знач. **мікротомува́ти.** *Метод мікротомування дає змогу виготовляти ультратонкі препарати для цитологічного дослідження за допомогою електронного мікроскопа* (з наук.-попул. літ.); *Для мікротомування інженери створили спеціальний прилад — мікротом* (з навч. літ.).

МІКРОТОМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, біол.* Виготовляти зрізи тканин рослинних і тваринних організмів завтовшки до 5–7 мікрометрів для мікроскопічного дослідження. *Для аналізу морфологічного стану смакових рецепторів слизової оболонки язика пацієнта необхідно побудувати модель пошкодження смакових рецепторів на дослідних тваринах, створити парафінові блоки і мікротомувати їх* (з наук. літ.).

МІКРОТОПО́НІМ, а, *ч., лінгв.* Топонім, який позначає географічний мікрооб'єкт. *Ієрархію топонімної лексичної сфери можна представити у формі багатошарової піраміди: апелятивна лексика (нижній шар), мікротопоніми, власне топоніми (мезотопоніми), макротопоніми* (з наук. літ.); *Мікротопоніми семантично близькі до загальних назв, проте історично мінливіші: їхня специфіка тісно й органічно пов'язана з різними особливостями іменованих об'єктів* (з навч. літ.).

МІКРОТОПОНІ́МІКА, и, *ж., лінгв.* 1. Розділ топоніміки, що вивчає мікротопоніми. *Предметом дослідження мікротопоніміки є власні назви таких невеликих об'єктів: струмків, гаїв, полів, лугів, ярів, доріг, мостів, криниць, частин населених пунктів і т. ін.* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **мікротопоні́мія.** *Особливе місце серед географічних назв посідає мікротопоніміка внутрішньоміських об'єктів, зокрема вулиць, площ, провулків, бульварів* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОТОПОНІМІКО́Н, у, *ч., лінгв.* Те саме, що **мікротопоні́мія**. *Мікротопонімікон Сколівщини проаналізовано крізь призму синхронії та діахронії в межах семантичних, структурних та лексичних особливостей* (з наук. літ.); *На сучасному етапі розвитку ономастики однією з актуальних проблем для дослідження стає мікротопонімікон окремих регіонів* (з навч. літ.).

МІКРОТОПОНІМІ́ЧНИЙ, а, е, *лінгв.* 1. Прикм. до **мікротопоні́міка** *і* **мікротопоні́мія**. *Формування мікротопонімічної галузі досліджено на матеріалі польської ономастики* (з наук. літ.); *Мікротопонімічний довідник Жовківщини, де подано пояснення до всіх перелічених у ньому топонімів та мікротопонімів, є наслідком багаторічної пошуково-дослідницької праці місцевих учителів-краєзнавців* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОТОПОНІ́МІЯ, ї, *ж., лінгв.* Сукупність мікротопонімів. *Мікротопонімію Підгір'я Надвірнянського району Івано-Франківської області досліджено з огляду на лексико-семантичне значення основ та специфіку словотвірно-структурної організації, що дало змогу виявити особливості базової лексики в процесах творення топонімів* (з наук. літ.); *Мікротопонімія вбирає в себе й відбиває тільки те, що найбільше відповідає природно-географічним умовам місцевості, історичним особливостям та економічному укладу* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОТОПО́НІМНИЙ, а, е, *лінгв.* Стос. до мікротопоніма, пов'язаний з ним. *Мікротопонімні концепти відтворюють насамперед аксіологічні пріоритети народу, концентрують культурологічну інформацію міфологічного, релігійного, фольклорного характеру* (з наук. літ.); *Метод лінгвістичного спостереження й опису дає змогу інвентаризувати, систематизувати і класифікувати мікротопонімні одиниці та їхні структурні компоненти* (з навч. літ.).

МІКРОТРІ́ЩИНА, и, *ж.* Дуже мала, мікроскопічна тріщина. *Звичайні пластини скла з вигравіруваними на них мікротріщинами виявились у двісті разів міцнішими, аніж пластини того ж скла, які не пройшли лазерного оброблення* (з наук.-техн. літ.); *Водень, що виділяється з металу при утворенні механічних дефектів, може вказувати на наявність мікротріщин, невидимих для ока* (із журн.).

МІКРОТРО́МБ, у, *ч.* Дуже малий за розміром, мікроскопічний тромб *(див.* **тромб**[1]). *Фібринові мікротромби є морфологічним проявом внутрішньосудинного згортання крові* (з навч. літ.); *Мікротромби і крововиливи з розвитком ішемічних станів можуть призводити до виникнення вогнищ некрозу в нирках, печінці, підшлунковій залозі* (із журн.); *Для профілактики інсультів пацієнтам призначають аспірин у малих дозах для зменшення ризику утворення мікротромбів* (з газ.).

МІКРОТРО́Н, а, *ч., фіз.* Прискорювач заряджених мікрочастинок зі змінною кратністю. *Опромінення зразків хімічних елементів та ізотопів здійснювали на мікротроні в Інституті електронної фізики НАН України* (з наук. літ.).

МІКРОФА́Г *див.* **мікрофа́ги.**

МІКРОФАГА́ЛЬНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **мікрофа́ги;** протилежне м а к р о ф а г а л ь н и й. *Основним механізмом захисту організму новонароджених від дії різних чинників, у тому числі й вакцинації, є мікрофагальна та макрофагальна системи* (з наук. літ.).

МІКРОФА́ГИ, ів, *мн. (одн.* **мікрофа́г**, а, *ч.), біол.* Малі фагоцити; гранулоцити діаметром 6–8 мікрометрів; протилежне м а к р о ф а г и. *Ціла армія клітин — мікрофагів — народжується, щоб умерти, захищаючи організм. Мова йде про клітини крові — лейкоцити* (з наук.-попул. літ.); *Терміни "мікрофаги" і "макрофаги" запропоновані І. І. Мечниковим у зв'язку з їхньою здатністю до фагоцитозу мікробів* (з навч. літ.).

МІКРОФА́УНА, и, *ж.* Сукупність тваринних мікроорганізмів у якому-небудь середовищі (воді, повітрі, кишківнику і т. ін.). *У гірських породах не завжди можна виділити провідну мікрофауну, за допомогою якої встановлюють їхній відносний вік* (з наук. літ.); *За розмірами ґрунтове біорізноманіття прийнято поділяти на мікрофауну, мезофауну, макрофауну та мегафауну* (з навч. літ.).

МІКРОФІ́БРА, и, *ж.* 1. Дуже тонка фібра (у 1 знач.). *На механічні властивості деревини впливають мікрофібри клітин* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **мікроволокно́.** *Модифіковану базальтову мікрофібру одержують просоченням подрібненої мінеральної вати, виробленої з розплаву базальтових порід* (з наук.-техн. літ.); *Спортивні волейбольні м'ячі виготовляють, як правило, із синтетичної шкіри на основі мікрофібри* (з навч. літ.); *Мікрофібру використовують у виробництві одягу та різноманітної побутової продукції* (із журн.).

МІКРОФІ́БРОВИЙ, а, е. Прикм. до **мікрофі́бра** 2. *Мікрофіброві тканини й полотна характеризуються високою зносостійкістю, водостійкістю, міцністю* (з навч. літ.); // Вигот., зробл. із мікрофібри. *Мікрофібровий рушник дуже зручний для мандрівок, туризму, відпочинку на природі чи відрядження; він добре всотує вологу та надзвичайно швидко висихає* (з мови реклами).

МІКРОФІ́ЛЬМ, у, *ч.* Зменшена в десятки й сотні разів фільмо- або фотокопія. *Часу для спеціального підбирання мікрофільмів та плівок у Круза не було, отож на астероїд просто перевезли весь фонд Інформаційного центру планети* (М. Дашкієв); *Слайди та мікрофільми — це в Заболотних хобі, спільне їхнє захоплення* (О. Гончар); *Постала потреба зафільмувати українську періодику з австрійських архівів .. Одну копію мікрофільмів залишено для віденських архівів, другу передано до бібліотеки ім. Джона П. Робартса* (М. Слабошпицький).

МІКРОФІЛЬМО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **мікрофільмува́ти.** *Документи фонду Переяславсько-Бориспільської духовної консисторії періоду 1729–1799 рр. мікрофільмовані* (з наук.-попул. літ.); // **мікрофільмо́вано,** *безос. пред. У 1984 р. було мікрофільмовано кілька десятків книг Литовської Метрики, на матеріалах яких розроблено оригінальні курси та спецкурси для викладання джерелознавчих дисциплін* (з наук. літ.).

МІКРОФІ́ЛЬМОВИЙ, а, е. Прикм. до **мікрофі́льм.** *Я уважно читала ще на Землі все, що можна було знайти в маминій бібліотеці про Венеру. А тут, в астроплані, знову передивлялася мікрофільмові довідники й книжки* (В. Владко).

МІКРОФІЛЬМУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **мікрофільмува́ти.** *Якась .. дамочка .. розпатякує впродовж кількох вечорів по українському телебаченню про бібліотеку Конгресу США, про мікрофільмування книжок* (П. Загребельний); *Сучасні інформаційні технології вже в 1992 р. давали змогу перейти від мікрофільмування до нового способу збереження інформації на оптичних дисках і зручнішого доступу користувачів до мультимедійних баз даних* (з наук. літ.); *Технічними засобами для демонстрації інформаційних матеріалів та читання мікрофільмів є діапроектори, епідіаскопи, апаратура для мікрофільмування* (з навч. літ.).

МІКРОФІЛЬМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Виготовляти мікрофільм на світлочутливій плівці. *Основний фонд (книги, журнали, збірники, бюлетені, рукописи тощо) розміщують на полицях сховищ бібліотеки; дисертації та наукові звіти мікрофільмують зі зменшенням у 200 і більше разів* (з наук. літ.); *Співробітники архіву мікрофільмували особливо цінні документи* (із журн.).

МІКРОФІЛЯ́РІЇ, ій, *мн. (одн.* **мікрофіля́рія**, ї, *ж.), біол.* Личинки філярій. *Мікрофілярії безбарвні, завдовжки 0,2–0,3 мм* (з навч. літ.).

МІКРОФІЛЯ́РІЯ *див.* **мікрофіля́рії.**

МІКРОФІТОБЕ́НТОС, у, *ч., біол.* Сукупність мікроскопічних водоростей бентосу. *Збагачення прибережного мілководдя метаболітами тварин позитивно впливає на розвиток фітопланктону та мікрофітобентосу* (з наук. літ.).

МІКРОФЛО́РА, и, *ж., біол.* Сукупність мікроорганізмів у певному відносно однорідному середовищі (ґрунті, воді, організмі людини, рослин, тварин і т. ін.). *Мікробіологічний аналіз довів доцільність використання кремнієорганічних сполук для стимуляції розвитку агрономічно корисної мікрофлори і зниження токсичності субстрату* (з наук. літ.); *Досліджено рештки мікрофлори з кременистих сланців формації Гантфлінт на березі озера Верхнє в Канаді й виявлено, зокрема, шість різновидів водоростей, два різновиди бактерій, дев'ять форм неясної систематичної належності* (з наук.-попул. літ.); *Ані Лопес, ані його супутники дихальних масок на собі не мали — .. від наявної в повітрі мікрофлори вони були убезпечені ін'єкціями .. потужного імуномодулятора широкого спектра дії* (О. Авраменко).

МІКРОФЛО́РНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до мікрофлори, пов'язаний з нею. *Первинні мікрофлорні умови на початку личинкової стадії в розвитку риби можуть частково залежати від якості води, з якою риби нерідко заковтують навколишні мікроорганізми* (з навч. літ.); *Мікрофлорний стан кишківника людини істотно впливає на її здоров'я* (із журн.).

МІКРОФО́БІЯ, ї, *ж., мед.* Те саме, що **бактеріофо́бія.** *Мікрофобія супроводжується такими симптомами: відмовою контактувати з речами, яких раніше торкалася рука іншої людини; униканням громадських місць; регулярним протиранням відкритих ділянок тіла, щоб знищити мікроби, які, можливо, потрапили на тіло під час перебування на вулиці* (з наук.-попул. літ.); *Мікрофобію в тяжкій формі лікують спеціальними терапевтичними методами та заспокійливими препаратами* (з навч. літ.).

МІКРОФО́Н, а, *ч.* Прилад, що перетворює звукові коливання на електричні і застосовується для передавання звуків на велику відстань або для їх підсилення. *Увечері Марко перед мікрофоном розповідатиме про свій досвід — слухатиме вся країна* (К. Гордієнко); — *Шановні телеглядачі! — досить браво почав вигукувати молодик у мікрофон. — Незвичайна зустріч із незвичайною людиною!* (В. Чемерис); *На низеньку сцену вийшов скрипаль із мікрофоном, приладнаним до скрипки, заграв ностальгійну мелодію* (Є. Кононенко); *Сегнетова сіль протягом тривалого часу залишалася єдиним матеріалом для виготовлення п'єзоелектричних мікрофонів та гучномовців завдяки дуже високому коефіцієнту електромеханічного зв'язку* (з наук. літ.).

МІКРОФО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **мікрофо́н.** *Коли очі звикли до місцевого освітлення, я все ж помітив біля стіни мікрофонну стійку* (А. Кокотюха); *Чоловік із пишними вусами тупцявся на одному місці, бо нога саме заплуталась у мікрофонному кублі дротів* (Любко Дереш); *Ефективність мікрофонних антен досліджено як засіб очищення записаного мовлення від шуму, що відповідає різним алгоритмам оброблення сигналу на тлі завад* (з наук. літ.).

МІКРОФО́НЧИК, а, *ч.* Зменш. до **мікрофо́н.** *Мікрофончика встановлено в першій кімнаті. Я все чую, що там діється* (Ю. Яновський); *Приладнав він мікрофончик В кріслі чи в дивані — Хай коробочка фіксує Мислі незрівнянні* (П. Глазовий); *На блискучому металевому стільці сиділа Ізабелла. В чорному платті, витончена й прекрасна, з мікрофончиком, який стримів з-за вуха* (О. Ірванець).

МІКРОФОРМА́Т[1], у, *ч.* Дуже малий формат *(див.* **форма́т**[1]) чого-небудь (про книгу, газету, фільм і т. ін.). *Найбільш читабельний контент у соціальних мережах — новини з місця подій, інфографіка, акції, питання-відповіді, ексклюзивні мікроформати (цитата дня, відео дня)* (з наук.-попул. літ.); *У книзі з маркетингу запропоновано нові ідеї для реалізації повноцінних тематичних форматів і мікроформатів, що дає змогу поліпшити якість журналістських матеріалів* (із журн.).

МІКРОФОРМА́Т[2], у, *ч., інформ.* Формат *(див.* **форма́т**[2]) семантичної розмітки даних з використанням стандартних елементів мови для оброблення пошуковою системою. *Сучасні пошукові системи використовують мікроформати для контактної інформації, розмітки товарів, описання кулінарних рецептів та ін.* (з наук.-техн. літ.); *За допомогою мікроформатів однотипні сутності уніфіковано представлені в користувацькому інтерфейсі* (з навч. літ.); *Оброблення мікроформатів дає змогу індексувати, шукати та зберігати закодовані дані й посилатися на них, а інформація може бути використана повторно або поєднана з іншими даними* (із журн.).

МІКРОФОРМА́ТНИЙ[1], а, е. Прикм. до **мікроформа́т**[1]. *Мініатюрний (мікроформатний) шкальний фотоапарат "Київ–30" випускали на київському заводі "Арсенал" у 1975–1987 рр.* (із журн.).

МІКРОФОРМА́ТНИЙ[2], а, е, *інформ.* Прикм. до **мікроформа́т**[2]. *Мікроформатний контент; Мікроформатні записи.*

МІКРОФОТОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до мікрофотографії, пов'язаний з нею. *Мікрофотографічний метод застосовують для збільшення зображень об'єктів або деталей об'єктів, не доступних неозброєному оку* (з наук. літ.).

МІКРОФОТОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* 1. *тільки одн.* Те саме, що **мікрофотографува́ння.** *Мікрофотографію наноструктур на різних етапах їх формування здійснювали методом скануальної мікроскопії* (з наук. літ.).

2. Збільшене зображення мікрооб'єкта, одержане способом мікрофотографування. — *Вам доводилося бачити мікрофотографії віруса?* (О. Бердник); *Віктор вирішив розглядіти те, що здобув, і почав одну по одній проектувати на маленький екран ще вологі мікрофотографії* (Н. Околітенко); *Мікрофотографії водоростей у молодому, середньому та старому станах отримані на мікроскопі з приєднаною камерою та опрацьовані за спеціальною програмою* (з навч. літ.).

МІКРОФОТОГРАФУВА́ННЯ, я, *с.* Фотографування мікрооб'єкта за допомогою фотокамери, з'єднаної з мікроскопом. *У 1920–1930 рр. київська реставраційна майстерня спільно з науковими установами Києва впроваджувала нові для України методи дослідження пам'яток: мікрофотографування, знімання в рентгенівських променях* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОФОТОКОПІЮВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для мікрофотокопіювання. *Для покупців мікрофотокопіювального обладнання важливими є терміни сервісного ремонту* (з навч. літ.).

МІКРОФОТОКОПІЮВА́ННЯ, я, *с.* Виготовлення мікрофотокопій. *Архівні установи активно застосовують мікрофотокопіювання для збереження документів* (із журн.).

МІКРОФОТОКО́ПІЯ, ї, *ж.* Зменшена фотокопія чого-небудь. *Архівні установи можуть надавати платні послуги відвідувачам для користування документами й мікрофотокопіями понад визначені обсяги й терміни* (із журн.).

МІКРОФОТОУСТАНО́ВКА, и, *ж.* Пристрій для одержання збільшених фотографічних зображень мікрооб'єктів. *Для спостереження за живим зародком (наприклад, курячим ембріоном) застосовують спеціальну мікрофотоустановку, яку з'єднують із термокамерою, де він розвивається* (з навч. літ.).

МІКРОХВИ́ЛІ, и́ль, *мн. (одн.* **мікрохви́ля,** і, *ж.), фіз.* Електромагнітні хвилі міліметрового, сантиметрового та дециметрового діапазонів. *У зв'язку з високою насиченістю середовища штучно створеними електромагнітними полями важливими є дослідження механізму взаємодії мікрохвиль з біооб'єктами* (з наук. літ.); *Генератор цілком справно .. модулював коливання інфразвуку й стійко працював на ультракороткій хвилі .. Такій мікрохвилі, якої Олд-Бой навіть і не сподівався! .. Генератор випромінював хвилі довжиною в міліметри!..* (В. Владко).

МІКРОХВИЛЬОВИ́Й, а́, е́, *фіз.* Прикм. до **мікрохви́лі.** *Мікрохвильове радіовипромінювання діапазоном 0,3–30,0 см формується в певному шарі ґрунту, що дає змогу вивчати фізичний стан земної поверхні до глибини 10 м* (з наук. літ.); *У медицині використовують мікрохвильові коливання сантиметрового діапазону з частотою 2375 МГц і дециметрового діапазону з частотою 450 МГц* (з навч. літ.); // Який ґрунтується на мікрохвилях; у якому використовують мікрохвилі. *Проблемні питання, що вирішуються в Науково-дослідному інституті телекомунікацій, пов'язані з розвитком мікрохвильових технологій широкосмугового радіодоступу до інформаційних ресурсів* (з наук.-попул. літ.); *Для проведення однієї міжнародної телеконференції в Лондоні знадобилося три супутники, два мікрохвильові канали, сім прямих аудіоканалів, 163 телефонні лінії, 105 супутникових приймачів, 200 операторів і 400 техніків* (з навч. літ.).

△ **Мікрохвильова́ піч (пі́чка)** *див.* **піч; Мікрохвильова́ терапі́я** *див.* **терапі́я.**

МІКРОХВИЛЬÓВКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **Мікрохвильова́ піч (пічка)** *(див.* **піч).** *Він знову перегнувся за шинквас і заглянув всередину. Підноси з різними чарками і склянками, шейкер, мірна склянка.., мікрохвильовка* (В. Хрущак); *Таймер, звукові сигнали, спеціальні програми, зручне та зрозуміле меню: у будь-якій мікрохвильовці є все потрібне для швидкого і якісного приготування їжі* (із журн.).

МІКРОХВИ́ЛЯ *див.* **мікрохви́лі.**

МІКРОХІ́МІК, а, *ч.* Фахівець із мікрохімії. *Мікрохіміки й зараз використовують засади мікрохімічного аналізу пігментів у складних композиційних матеріалах живопису, сформульовані в 60-х рр. XX ст. українськими вченими* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОХІМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до мікрохімії, пов'язаний з нею. *Мікроскопічні та мікрохімічні результати аналізу археологічних матеріалів, зібраних під час розкопок храму XIII ст. у Холмі, свідчать про те, що портал релігійної споруди було пофарбовано, прикрашено живописом* (з наук. літ.).

△ **Мікрохімі́чний ана́ліз** *див.* **ана́ліз.**

МІКРОХІ́МІЯ, ї, *ж.* Розділ аналітичної хімії, що вивчає мікроскопічно малі об'єкти. *У сучасному природознавстві лідирує, крім фізики, низка інших наук: молекулярна біологія, кібернетика, мікрохімія* (з наук.-попул. літ.); *Методи мікрохімії характеризуються високою чутливістю, специфічністю, локальністю* (з навч. літ.); // *чого.* Мікрохімічні властивості певного об'єкта. *Унаслідок тривалого відбору мікрохімія організму адаптується до середовища існування у відповідних біогеохімічних провінціях, де одним із чинників певної групи захворювань є мінеральний склад води, характерний для певної місцевості* (з наук. літ.); *Для проведення досліджень з мікрохімії рослини потрібно підготувати дуже тонкий зріз тканини, потім розмістити його на предметному склі й провести мікрохімічні аналізи за відповідними методиками* (з навч. літ.).

МІКРОХІРУ́РГ, а, *ч.* Фахівець із мікрохірургії. — *Ви дуже мужня людина. Мужній науковець. Але, мабуть, нічому дивуватися. Ви — хірург. Це у вас професійне. — Я — мікрохірург.., — поважно поправив його Гельберт Фор* (О. Тесленко); — *Симптоми глаукоми — легкі болі у скронях, надбрів'ях та в ділянці верхнього кутнього зуба, — пояснює мікрохірург* (з газ.).

МІКРОХІРУРГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до мікрохірургії, пов'язаний з нею. *Дослідження присвячено проблемі хірургічного лікування потерпілих із дефектами тканин у функціонально активних ділянках кінцівок (кисть, стопа, великі суглоби та кукси) із застосуванням мікрохірургічного пересадження складних комплексів тканин* (з наук. літ.); *Мікрохірургічні інструменти — алмазні скальпелі, ножиці, пінцети для утримання тканин і зав'язування ниток, різні види крючків та ін. — призначені для різних спеціальних маніпуляцій під час оперативного хірургічного втручання* (з навч. літ.).

МІКРОХІРУРГІ́Я, ї, *ж.* 1. Розділ хірургії, що вивчає методи та способи оперативного втручання в організм під мікроскопом. *Найновіші розробки в мікрохірургії при різних видах патології головного і спинного мозку пов'язані з ім'ям вітчизняного нейрохірурга Ю. П. Зозулі* (з наук.-попул. літ.).

2. Хірургія мікроскопічно малих частин організму (кровоносних судин, нервових волокон і т. ін.) з використанням оптичної та лазерної техніки. *У клініці мікрохірургії та реконструктивної хірургії кисті за період 1995–1999 рр. спостерігали 25 хворих, які страждали на біль у плечовому суглобі, спричинену травмою або дегенеративними змінами суглоба* (з наук. літ.); — *У мене сестричка двоюрідна, Любочка... сліпа... їй і операцію робили у Центрі мікрохірургії ока* (В. Нестайко).

МІКРОЦЕФА́Л, МІКРОКЕФА́Л, а, *ч., антр.* Людина з ненормально малою, недорозвиненою головою; протилежне м а к р о ц е ф а л, м а к р о к е ф а л. *У своїх працях, присвячених дослідженню мозку мікрокефалів, засновник Петербурзької психіатричної школи І. П. Мержеєвський (1838–1908 рр.) доводив, що стан їхнього мозку свідчить про затримку в розвитку* (з навч. літ.); *Обстеженням у клініці встановлено, що дівчинка — мікроцефал: у неї аномально маленький обсяг головного мозку і, як наслідок, черепа* (із журн.).

МІКРОЦЕФА́ЛІЯ, МІКРОКЕФА́ЛІЯ, ї, *ж., антр.* Ненормально малий розмір черепа, хворобливо недорозвинена голова; протилежне м а к р о ц е ф а л і я, м а к р о к е ф а л і я. *Діти з мікроцефалією потребують диспансерного спостереження педіатра й дитячого невролога, а також щомісячної антропометрії* (з наук.-попул. літ.); *При мікроцефалії проводять симптоматичне лікування та реабілітаційні заходи, спрямовані на соціалізацію дитини* (з навч. літ.).

МІКРОЦИ́Д, у, *ч., фарм.* Лікувальний протимікробний препарат, який одержують із плісеневого грибка. *Здатність мікроциду стимулювати загоєння післяопераційних ран на різних органах і пригнічувати запальні процеси широко використовують у стоматології, отоларингології, гінекології* (з наук. літ.).

МІКРОЦИРКУЛЯ́ТОРНИЙ, а, е, *фізл.* Те саме, що **мікроциркуляційний.** *Розрізняють три рівні в регуляції мікроциркуляторної системи організму: загальний (у межах системи кровообігу), місцевий (у межах органа) і саморегуляційний (у межах мікроциркуляторної одиниці)* (з навч. літ.).

МІКРОЦИРКУЛЯЦІ́ЙНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до мікроциркуляції (у 1 знач.), пов'язаний з нею. *Мікроциркуляційний гемостаз зумовлений взаємодією судинної стінки із тромбоцитами й забезпечує зупинку кровотечі судин мікроциркуляторного русла діаметром до 100 мкм* (з наук. літ.).

МІКРОЦИРКУЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *фізл.* Рух крові та лімфи в мікросудинах організму; протилежне м а к р о ц и р к у л я ц і я (у 1 знач.). *Для корекції реологічних властивостей крові, поліпшення мікроциркуляції та колатерального кровообігу застосовують ацетилсаліцилову кислоту* (з наук. літ.); *Головна функція мікроциркуляції полягає у транспорті клітин крові та речовин до тканин і від тканин організму* (з наук.-попул. літ.).

2. *метеор.* Рух замкнутих течій, що проявляються в місцевих масштабах; протилежне м а к р о ц и р к у л я ц і я (у 2 знач.). *Відповідно до показників метеостанцій топоклімат східної ділянки долини Середнього Дністра має виразний температурний екстремум і своєрідну мікроциркуляцію* (з наук. літ.).

МІКРОЦИ́Т *див.* **мікроци́ти.**

МІКРОЦИ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **мікроци́т,** а, *ч.), фізл.* Аномально малі еритроцити; протилежне м а к р о ц и т и. *Мікроцити розвиваються через нестачу заліза в організмі* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОЦИТО́З, у, *ч., вет., мед.* Надмірна кількість мікроцитів у крові; протилежне м а к р о ц и т о з. *Мікроцитоз може свідчити про розвиток серйозних захворювань, переважно пов'язаних з анемією* (з навч. літ.).

МІКРОЧАСТИ́НКА, и, *ч.* 1. Дуже мала частинка (у 1 знач.) чого-небудь. *Мікрочастинки після розпаду комети входять в атмосферу Землі, згоряючи на висоті 10 км* (з газ.).

2. *спец.* Частинка (у 2 знач.) речовини дуже малої маси. *Молекулярно-кінетична теорія пояснює властивості твердих тіл, рідин і газів на основі теплового руху мікрочастинок* (з наук. літ.); *Молекулярна фізика виходить із того, що речовина складається з мікрочастинок (атомів, молекул, іонів і т. ін.), які перебувають у безперервному хаотичному русі й постійно взаємодіють між собою* (з навч. літ.); *У реальних газах, рідинах і твердих тілах потенціальна енергія взаємодії мікрочастинок залежить від відстані між ними, а відстань між частинками впливає на об'єм тіла* (з навч. літ.).

МІКРОЧИ́П, а, *ч., інформ.* Чип із мікросхемою. *Головна проблема, яка ще залишається актуальною при використанні мікрочипів, — це необхідність швидкого аналізу даних та їх інтерпретації* (з наук. літ.); *Рушійною силою в наукових дослідженнях клінічної медицини буде технологія секвенування ДНК, широке використання біосенсорів, мікрочипів, а також бурхливий розвиток таких напрямів медицини, як протеоміка, метаболоміка та транскриптоміка* (з наук.-попул. літ.); *Інтегрований мікрочип дає змогу здійснювати безконтактні платежі* (із журн.).

МІКРОЧИ́ПОВИЙ, а, е, *інформ.* Прикм. до **мікрочи́п.** *У статті окреслено можливі шляхи вдосконалення мікрочипових лазерів на основі кристалів складних оксидів* (з наук. літ.); *Розроблення інтегрованих мікрочипових платформ відкриває перспективи для розвитку таких галузей, як комбінаторна та синтетична хімія, геноміка, високопродуктивний скринінг при створенні нових лікарських препаратів* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОШТРИ́Х, а́, *ч.* 1. *поліґр.* Дрібний штрих (у 1 знач.). *Кольоровий образ формується в поліграфії на відбитку різноколірними растровими елементами — крапками або мікроштрихами* (з навч. літ.).

2. *спец.* Захисний штрих (у 5 знач.) із дуже дрібним текстом, видимим тільки під мікроскопом. *Мікроштрих на поверхні предмета, паперу і т. ін. має форму суцільної лінійної полоси* (з навч. літ.).

МІКРОШТРИХОВИ́Й, а́, е́. 1. *поліґр.* Прикм. до **мікроштри́х** 1. *У комп'ютерній видавничій системі передбачено перетворення тонових образів на мікроштрихові* (з наук.-техн. літ.).

2. *спец.* Прикм. до **мікроштри́х** 2. *Для захисту документів від підроблляння використовують спеціальні елементи — водяні знаки, голографічні та мікроштрихові зображення* (з наук.-попул. літ.).

МІКРОЯ́ДЕРНИЙ, а, е. 1. *біол.* Прикм. до **мікроядро́** 1. *Для біотестування знесоленої води на клітинному рівні, зокрема визначення структурних і функціональних змін геному клітини, використано мікроядерний тест* (з наук. літ.); *За допомогою мікроядерного методу вчені досліджують мутагенну дію ветеринарних препаратів на клітини кісткового мозку ссавців* (з наук.-попул. літ.).

2. *інформ.* Стос. до мікроядра (у 2 знач.). *Мікроядерна архітектура є альтернативою класичному способу побудови операційної системи, коли її основні функції виконуються в привілейованому режимі* (з наук.-техн. літ.); *Мікроядерний підхід до проектування операційної системи забезпечує її високу надійність, більшу гнучкість і розширюваність, а також можливість адаптації до умов мережі* (з навч. літ.).

МІКРОЯДРО́, а́, *ч.* 1. *біол.* Генеративне ядро в деяких найпростіших (протозоа). *Інфузорії, що вільно живуть у воді, мають мікроядро, яке забезпечує обмін генетичною інформацією в процесі кон'югації* (з навч. літ.); // У цитології — фрагмент ядра (у 2 знач.), що не містить повноцінного геному. *Кількість мікроядер у клітинах досліджуваної біотканини свідчить про ступінь забруднення навколишнього середовища мутагенами* (з наук. літ.); *Мікроядра виникають з різних причин, зокрема й унаслідок хромосомного розриву* (з навч. літ.).

2. *інформ.* Центральне ядро (у 3 знач.) операційної системи. *Невеликі розміри мікроядра спрощують його розроблення й налагодження* (з наук.-техн. літ.); *Мікроядро операційної системи виконує такі функції: міжпроцесорний обмін, низькорівневий мережевий обмін, диспетчеризація завдань, низькорівневе оброблення переривань* (з навч. літ.).

МІКРУРГІ́Я, ї, *ж., біол.* Клітинна мікрохірургія (у 2 знач.); мікродисекція. *Мікрургія дає змогу вивчати фізико-хімічні властивості клітини, досліджувати її реакцію на вплив різноманітних чинників* (з наук.-попул. літ.); *Для дослідження реакцій живих клітин на вилучення або пошкодження їхніх складників застосовують методи мікрургії, вилучаючи з клітин спеціальними мікроманіпуляторами ядро, ядерце, окремі хромосоми* (з навч. літ.).

МІКС, у, *ч., розм.* 1. Поєднання чого-небудь в єдине ціле; суміш (у 1 знач.). *Лука .. вирушив у тривалий похід.., скуповуючи усі можливі лікарські трави, пагони, листки, бруньки .. Робив мікси по п'ять-шість різновидів* (С. Андрухович); *Представлені на показі дизайнерські моделі — вибуховий мікс із найсміливіших поєднань шкіри, хутра, витончених мереживі дорогих тканин, що підкреслюють стильну жіночність слабкої статі* (із журн.); *Улітку та восени листяно-хвойний мікс і місцеві гори утворюють незрівнянну композицію* (з газ.).

2. Послідовність музичних творів, об'єднаних в одне ціле (на концерті, у треку і т. ін.). *Музичним наповненням ефіру стане безперервний мікс легких композицій* (із журн.); *Під час двогодинного виступу учасники популярного гурту гратимуть мікс, виконуючи то нову пісню, то старий хіт* (з газ.); *На біс музикант виконав мікс із джазу, танго й року* (з газ.).

МІКСБО́РДЕР, у, *ч.* Квітник (у 1 знач.) змішаного типу вздовж чого-небудь (межі, доріжки, паркана і т. ін.); багаторядне насадження декоративних рослин. *Міксбордери вперше з'явилися в 30-ті рр. XVIII ст. в Англії* (з наук.-попул. літ.); *Для міксбордерів підбирають рослини, які цвітуть з ранньої весни до заморозків* (із журн.); *Декоративні рослини в міксбордері розміщують біля стін, будинків, по краю високих посадок* (з газ.).

МІКСЕДЕ́МА, и, *ж., вет., мед.* Захворювання, спричинене гіпотиреозом. *Симптоми мікседеми можуть з'явитися після хірургічного видалення значної частини щитоподібної залози або під час гострого запального процесу в ній, при авітамінозах, голодуванні* (з наук.-попул. літ.); *Мікседему можуть ускладнювати порушення водно-електролітного балансу в організмі людини й серцева недостатність* (з навч. літ.); *Появу вугрів спричиняють психічна травма, неправильне харчування, цукровий діабет, мікседема* (із журн.); *Мікседема — це дуже небезпечне захворювання* (з газ.).

МІКСЕДЕ́МНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до мікседеми, пов'язаний з нею. *Мікседемний випіт має переважно жовтувато-лимонний колір* (з навч. літ.); *Мікседемне захворювання зумовлене зниженням функції щитоподібної залози* (із журн.).

МІ́КСЕР, а, *ч.* 1. *мет.* Циліндрична або бочкоподібна сталева посудина для нагромадження рідкого чавуну, виплавленого в доменній печі, і його дальшого перероблення. *Міксер установлюють на опорно-поворотному механізмі, поєднаному з механізмом хитання* (з наук.-техн. літ.); *Уперше міксер було використано 1889 р. американським металургом В. Джонсом* (з наук.-попул. літ.).

2. Побутовий прилад для приготування різних сумішей, збивання чого-небудь (яєць, коктейлю і т. ін.). *Якраз фруктовий сезон, і для цього* [для швидкого десерту] *багато не треба: всього лише зірвати в саду зо два десятки персиків, зняти з них шкірку, збити міксером* (М. Матіос); *Збивали* [молочні коктейлі] *спеціальним, дуже галасливим міксером у відділах із напоями майже всіх продуктових магазинів* (Н. Сняданко); *У глибоченькій мисці або каструльці розтираємо два сирих жовтки із найкращих свіжих яєць, які привезла на базар баба Хася .. Збиваємо міксером на нижній швидкості* (С. Пиркало).

3. *розм.* Те саме, що **бетонозмішувач.** *Міксер використовують для одержання монолітного бетону* (з навч. літ.).

МІ́КСЕРНИЙ, а, е. 1. *мет.* Стос. до міксера (у 1 знач.), пов'язаний з ним. *Експериментально в промислових умовах досліджувалися параметри викидів під час переливання чавуну в міксерних відділеннях сталеливарних цехів* (з наук. літ.); *Чавун із ковша міксерного типу зливають у міксер сталеплавильного цеху* (з навч. літ.).

2. Прикм. до **міксер** 2. *У комплекті побутового міксера — міксерний блок, який легко знімається натисканням відповідної кнопки, насадки для збивання й перемішування продуктів* (з мови реклами).

МІКСИ́НА, и, *ж.* Морська тварина класу круглоротих, що паразитує на рибах. *У морській воді живуть хребетні тварини, які не мають ані щелеп, ані парних кінцівок: це нащадки стародавніх щиткових риб — міксини й міноги* (з навч. літ.); *Учені переглянули відеозапис, на якому самиця морського слона поїдає міксину — найпростішу хребетну, споріднену з міногами, схожу на покритого слизом черв'яка завдовжки до 70 см* (із журн.).

МІКСО... Перша частина складних слів, що вказує на їх відношення до слизу, напр.: м і к с о а м е́ б а, м і к с о м і ц е́ т и.

МІКСОБАКТЕ́РІЇ, ій, *мн. (одн.* **міксобакте́рія,** ї, *ж.), біол.* Клас паличкоподібних бактерій, що живуть у ґрунті, гної, водоймищах і беруть участь у розкладанні рослинних решток; слизові бактерії. *Результатом тривалих пошуків учених є відкриття нового класу протипухлинних сполук, що продукуються культивованою міксобактерією* (з наук.-попул. літ.); *Міксобактерії утворюють колонії переважно жовтого чи жовтогарячого забарвлення* (з навч. літ.).

МІКСОБАКТЕ́РІЯ *див.* **міксобакте́рії.**

МІКСО́МА, и, *ж., вет., мед.* Доброякісна желеподібна пухлина, що розвивається зі сполучної тканини ембріональної будови. *Міксома росте повільно й рентгенологічно майже не відрізняється від кісти* (з наук.-попул. літ.); *У спаніеля під час обстеження виявили міксому селезінки* (із журн.).

МІКСОМІЦЕ́Т *див.* **міксоміце́ти.**

МІКСОМІЦЕ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **міксоміце́т,** а, *ч.), біол.* Нижчі безхлорофільні рослини, що розвиваються на гнилій деревині; слизовики. *До виданого в 1979 р. вітчизняними мікологами п'ятого тому другої книги "Визначника грибів України" увійшло понад 7500 назв видів грибів і грибоподібних організмів, у тому числі міксоміцети* (з наук.-попул. літ.); *Міксоміцети за зовнішнім виглядом, наявністю плодових тіл та способом життя нагадують гриби, проте відрізняються від них клітинною організацією, особливостями розмноження та життєвого циклу* (з навч. літ.); *Мамо-природо! .. Життя замикаєш у клітку тісненьку, в мікроскопійную клітку. І невже ж зрозуміть ти не можеш.., що пора би покинуть старії шаблони, добрі для всяких амеб, протозоїв, ехінодермів і міксоміцетів!* (І. Франко).

МІКСОСПОРИ́ДІЇ, ій, *мн. (одн.* **міксоспори́дія,** ї, *ж.), біол.* Найпростіші мікроскопічні паразити класу слизистих споровиків. *Міксоспоридії паразитують у різних органах і тканинах риби й можуть спричинити захворювання, що нерідко призводить до її загибелі* (з наук. літ.); *Науковці виявили й описали понад тисячу видів міксоспоридій* (з навч. літ.).

МІКСОСПОРИ́ДІЯ *див.* **міксоспори́дії.**

МІКСТ, *ч.* 1. *род.* а. Поїзд із вагонами різного призначення або вагон із купе різного класу. *Мікст у поїзді має 16 місць* (з газ.); // *у знач. прикм., невідм.* Змішаний (про поїзд із вагонами різного призначення або про вагон із купе різного класу). *Сучасні перевезення залізницею потребують нових транспортних продуктів (поїздів із вагонами для автомобілів) і нового рухомого складу (зокрема, двоповерхових вагонів, вагонів класу мікст)* (з наук.-техн. літ.).

2. *род.* у, *спорт.* Спортивний виступ у змішаній парі. *Мікст поширений у видах спорту, де є парні змагання, зокрема тенісі й бадмінтоні* (із журн.); *Не всім аматорам тенісу, які мали намір узяти участь у турнірі, пощастило грати на ґрунті: жіночі зустрічі, а також мікстi проводилися на синтетичному покритті* (з газ.).

3. *род.* у, *муз.* Змішаний регістр співочого голосу. *Особливим типом звучання народного жіночого голосу є мікст, завдяки якому можна досконало філірувати звук, надавати йому темного чи світлого забарвлення* (з наук. літ.); *Правильне користування середнім регістром (мікстом, мішаним регістром), особливо при співі знизу вгору, — справа складна навіть для дітей, які співають у нормальному діапазоні дитячого сопрано* (з навч. літ.); // *у знач. прикм., невідм.* Середній (про регістр голосу). *Доволі широкий діапазон естрадних пісень вимагає від виконавця співу в режимі мікст* (з наук.-попул. літ.).

МІ́КСТОВИЙ, а, е. 1. *спорт.* Прикм. до **мікст** 2. *Команди біатлоністів було сформовано з мікстових дуетів: спортсмен та спортсменка кожного з дуетів мали подолати по чотири вогневі рубежі* (із журн.); *У серпні 2015 р. у Києві відбувся перший відкритий турнір з пляжного волейболу серед мікстових команд* (з газ.).

2. *муз.* Прикм. до **мікст** 3. *У хоровій капелі тенорам більше пасує так зване мікстове звучання, збалансовано вирівняне в грудному та головному регістрах* (з наук. літ.); *Найвідомішими є ліричні трагедії, твори мікстових жанрів та окремі клавесинні п'єси французького оперного композитора пізнього бароко Ж.-Ф. Рамо* (з наук.-попул. літ.).

МІКСТУ́РА, и, *ж.* 1. Рідинна суміш кількох лікувальних речовин. *Лічать мене тільки од хвороби серця.., дають сердечні мікстури і порошки, часом на ніч наркотику — та й все* (М. Коцюбинський); *З ранку до вечора сидів він у своїй лабораторії, готував у скляночках різні гіркі й солодкі мікстури* (О. Іваненко); *Вони* [скіфи] *вже знали деякі вакцини, мікстури, зілля і настої трав. Щоб перейняти дещо з медицини, сам Гіппократ у Скіфії бував* (Л. Костенко); *Олію м'яти перцевої використовують у мікстурах по 1–3 краплі при метеоризмі, захворюваннях печінки й жовчного міхура, для корекції смаку лікарських препаратів* (з навч. літ.); * Образно. *Мій сон — моє підступне "я" — тебе із небуття виносить, як срібну павутину осінь .. І перед сном — містичний страх, за сном — невимолено журно... Свідомості гірка мікстуро, ти мов отрута на вустах!* (І. Калинець); *Ця дика структура, ця мікстура, ця суміш рослин, мов, напоїв і почуттів, звана Карпатами, чи не вона спричинилася до бурхливої космічної реакції, наслідком якої все .. розкривається та проступає, як візерунок на долоні, — лише читай?!* (Ю. Андрухович).

2. *муз.* Змішаний регістр орга́на. *Мікстуру, як правило, утворюють від трьох до семи рядів труб на кожну ноту, настроєних за принципом обертонів* (з наук.-попул. літ.).

МІКСТУ́РНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мікстýра** 1. *Мікстурний настій для схуднення п'ють перед сніданком натще* (з газ.); // Признач. для мікстури. *Відома аптека М. Кестнера — невелика витончена будівля на розі вулиці Катерининської та провулку Чайковського в Одесі — мала фірмову мікстурну пляшечку* (з наук.-попул. літ.).

2. *муз.* Прикм. до **мікстýра** 2. *У стилістиці органа храму святого Олександра в Києві домінують риси романтизму, а про неокласицизм свідчать надзвичайно яскраві мікстурні регістри* (із журн.).

МІ́КШЕР, а, *ч., техн.* Електричний пристрій для змішування, накладання декількох звукових сигналів, зображень і т. ін. (у радіо- й телетехніці). *Кадри відеозапису змонтовані через мікшер із планом тривалістю 4–5 секунд та ефектними паузами перед фразами і після них* (з наук. літ.); *Якість комбінованих записів, зроблених за допомогою мікшерів, залежить від уміння правильно вибрати співвідношення рівнів сигналів* (з наук.-попул. літ.).

МІ́КШЕРНИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **мікшер.** *За допомогою мікшерного пульта здійснюють маршрутизацію звукового сигналу* (з навч. літ.).

МІКШО́ВАНИЙ, а, е. 1. *техн.* Дієпр. пас. до **мікшувáти** 1. *Мікшований звук подається на навушники або на вхід гучномовця* (з навч. літ.).

2. *у знач. прикм.* Утворений або одержаний мікшуванням (у 2 знач.); змішаний (у 2 знач.). *Якщо букет мікшований, воду у вазі міняють щодня* (з наук.-попул. літ.); *Сучасні конструкції модульних сходів добре впишуться в будь-який мікшований інтер'єр* (із журн.); * Образно. *Звертається* [студентка] *до Корвата мікшованим голоском. У дитячій анімації так говорять виповзлі з мушель молюски* (В. Єшкілєв).

МІКШУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто працює за мікшерним пультом, здійснює мікшування (у 1 знач.). *Мікшувальники такого рівня ще не грали в нашому місті* (з газ.).

МІКШУВА́ННЯ, я, *с.* 1. *техн.* Дія за знач. **мікшувáти** 1. *У науковому дослідженні запропоновано та експериментально обґрунтовано метод частково розподіленого мікшування мовних сигналів у мультимедійних системах* (з наук.-техн. літ.); *Головними функціями пристроїв зв'язку є кодування, декодування, мікшування аудіо- й відеосигналу, а також контроль за проведенням відеоконференцій* (з наук.-попул. літ.); *Фотографія і кінематограф мають можливості для багатовимірного кодування, зокрема й монтажу (вирізування, перехід одного зображення в інше, мікшування)* (з навч. літ.).

2. Дія за знач. **мікшувáти** 2. *Мікшування елементів костюма дало змогу виокремити асортиментні блоки в колекції одягу: святковий, офіційно-діловий, повсякденний* (з наук. літ.); *Розвиток інформаційних технологій забезпечив можливості для мікшування різних культур, концепцій, поглядів* (з наук.-попул. літ.).

МІКШУВА́ТИ, ýю, ýєш, *недок. і док., що.* 1. *техн.* Одержувати, накладати звукові сигнали, зображення і т. ін. за допомогою мікшера. *Можна .. було заскочити до братів Коклюшів.., які у вільний час знімають .. на кінокамеру, складають до цього звукоряд, цифрують, мікшують.., врешті записують на відеокасету* (Любко Дереш); *Щоб навчитися мікшувати музику, насамперед варто зрозуміти, як отримують гармонійну композицію, об'єднуючи в одне ціле музичні треки* (із журн.).

2. Змішуючи, поєднуючи що-небудь різне, створювати одне ціле. *У новій вітальні відчутна сміливість мікшувати, на перший погляд, несумісні речі, що стало приємним сюрпризом і для замовників, і для автора проекту* (із журн.); *Багато хто з модельєрів мікшує елементи жіночого одягу, щоб створити яскравий та своєрідний образ* (з газ.).

МІЛЕ́ДІ, *невідм., ж.* Назва заміжньої жінки, яка належить до аристократичних кіл Англії; пані. *Я не здивувався, довідавшись, що господар заїзду свого часу був у замку дворецьким, а господиня — покоївкою міледі* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона); *— Ця жінка була англійкою? — Він називав її міледі. — Це вона! — прошепотів Тревіль* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма); // Увічливе звертання до заміжньої жінки в Англії. *— М-р Джим Рінс? — Цілком слушно, міледі. Чим я можу бути вам корисним?* (М. Йогансен); *— Міледі, — заперечила Жанетта, — ви взяли мене од батька, вибавили з убожества і виховали, як доньку свою рідну* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); [Г л о с т е р:] *Міледі, Облишімо гострих дотепів двобій І перейдім до мирної розмови* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра); // *ірон., жарт.* Те саме, що **жінка** 1. *Таких зубочисток немає у нас Та й виробів з тої ж резини, І наші міледі не раз без окрас Свій подвиг вершать безупинний* (М. Рильський); *— Знайдіть мені, коли ваша ласка, пристойного жениха. — Жениха?.. Буде зроблено, міледі. Які ваші вимоги?* (М. Дашкієв).

МІЛЕ́НІУМ, у, *ч., книжн.* Те саме, що **тисячоліття** 1; межа тисячоліть. *Все ж таки це Мілениум, дуже високий поріг. Інші покоління жили й не переходили такий Рубікон. А нам випало перейти. Нам судилося жити ще в одному столітті, Господи, в тисячолітті! Яке воно буде? Які ми будемо? Як зустрінемо таку грандіозну дату — новий 2001 рік?* (Л. Костенко); *Собор був живий, він був населений людьми — на всіх простінках і склепіннях .. мовчали бляклі, розмиті віками жінки й чоловіки.., і їхні очі являли собою чисту квінтесенцію часу — .. щільно .. стиснені згустки міленіуму* (О. Забужко).

МІЛЕ́НЬКИЙ, а, е. Досить мілкий (у 1 знач.). *Над тихим міленьким струмочком схилив брунатні султани рогіз* (М. Чабанівський); *Могла* [Ганна] *без кінця .. вдивлятися з солодким острахом у бездонну, здавалося, глибінь насправді міленького прозорого лісового озерця* (В. Козаченко); *Я сів і задумався. З колоди не подужаю видовбать човна, та й не годиться: річка ж у нас міленька* (В. Близнець).

МІЛЕ́НЬКО. Присл. до **міле́нький.** *Дрібне насіння сіють у ґрунт не глибоко, а міленько, злегка присипаючи землею* (із журн.); // *у знач. пред. — Бачте, як тут міленько для пана майстра!? Треба, щоб водички було більше і щоб глибина була добряча* (з казки).

МІЛИ́ЗНА, и, *ж.* Те саме, що **мілина́.** *Поміж ними річка протікає, На мілизні крокодил чигає* (Леся Українка); *Йому* [провідникові] *доводилося робити чимало викрутасів, вишукуючи для себе мілизну* (М. Трублаїні); *Узбережна мілизна породжує вири, море завжди тут неспокійне; судна, які потрапляють сюди в негоду, неминуче гинуть, осідаючи на м'який килим піщаного дна* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

◊ **Сісти на мілину́ (на мілизну́, на міль** *і т. ін.) див.* **сіда́ти.**

МІЛИНА́, и́, *ж.* Мілка частина водойми (моря, озера, річки і т. ін.), небезпечна для судноплавства. *Коло самого Канева Дніпро протікає двома рукавами, якраз так, як коло Києва .. І більше, ніж до половини, вкритий піскуватими мілинами* (І. Нечуй-Левицький); *Тепер лишалося одне — плисти просто в широкі води, .. може, серед озера є якийсь острівець або навіть мілина* (Ю. Смолич); *Білосніжна чапля, що стояла непорушно на мілині, поступилася місцем човну, перейшла далі* (Ю. Мокрієв); *Десь за півтори милі від форту і за півмилі від берега, тобто там, де починалась мілина.., всі чотири кораблі стали на якір* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні); * Образно. *Корабель мистецтва не один раз уже з'їжджав на мілину, і треба було в інший бік кермо повернути, щоб не наткнутись десь іще й на рифи підводні* (П. Тичина).

◊ **Зру́шитися з мілини́** *див.* **зру́шуватися; Сади́ти (садови́ти) / посади́ти на мілину́** *див.* **сади́ти; Сісти на мілину́ (на мілизну́, на міль** *і т. ін.) див.* **сіда́ти; Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **рак на мілко́му (на мілині́)** *див.* **рак**[1].

МІЛИ́ННИЙ, а, е. Неглибокий, з мілинами. *Бухта мілинна, і небезпечно йти* [крейсеру] *ближче до берега своїм ходом* (Ю. Мушкетик); *Підводний схил моря вздовж берега завдовжки 16 км між Березанською протокою та Очаковим дуже мілинний* (з наук.-попул. літ.).

МІЛІ... Перша частина складних слів, що означає тисячну частину одиниці вимірювання, напр.: м і л і г р а́ м, м і л і м е́ т р, м і л і м і к р о́ н.

МІЛІАМПЕ́Р, а, *ч., фіз.* Одиниця вимірювання напруги електричного струму, що дорівнює тисячній частині ампера. *Струму в декілька міліамперів уже достатньо для чіткої індикації, тому світлодіоди зручно використовувати як елементи індикації в напівпровідникових схемах* (з навч. літ.).

МІЛІАМПЕРМЕ́ТР, а, *ч.* Прилад для вимірювання сили електричного струму в міліамперах. *До електродів від зовнішнього джерела підведена регульована різниця потенціалів, а струм ланцюга вимірюється й записується чутливим міліамперметром із шунтом для регулювання ціни поділки* (з навч. літ.).

МІЛІА́РД, а, *ч., заст.* Мільярд. *– А як Олена поцілувала, так ніби міліард золотих трасуючих куль тебе пронизали!* (Остап Вишня).

МІЛІАРИЗА́ЦІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Виникнення в органах і тканинах організму дрібних множинних просоподібних висипів. *Під час прогресування туберкульозного процесу може настати міліаризація і навіть розвинутися менінгіт* (з наук.-попул. літ.); *Ознаками загальної міліаризації є апатія, утрата апетиту, поганий сон, підвищена дратівливість і висока температура* (з навч. літ.).

МІЛІА́РНИЙ, а, е, *вет., мед.* Пов'язаний з міліаризацією; просоподібний. *Якщо мікобактерії туберкульозу потрапляють у русло крові й розносяться кров'ю по всьому організму, відбувається генералізація процесу й виникає міліарний туберкульоз* (з наук.-попул. літ.); *Характерним проявом міліарного дерматиту в кішки є дрібні, тверді на дотик вузлики червоного кольору на тілі тварини* (із журн.).

МІЛІБА́Р, а, *ч., метеор.* Одиниця вимірювання атмосферного тиску, що дорівнює тисячній частині бара *(див.* **бар**[2]). *Кількість водяної пари в повітрі (абсолютна вологість), що визначається як величина тиску водяної пари в мілібарах, залежить насамперед від температури повітря* (з навч. літ.).

МІЛІВА́Т, а, *ч., фіз.* Одиниця потужності потоку енергії, що дорівнює тисячній частині вата. *Потужність абонентських радіопередавачів не перевищує десятки мілiватів (як правило 10–100 мВт)* (з наук. літ.).

МІЛІВО́ЛЬТ, а, *ч., фіз.* Одиниця вимірювання напруги електричного струму, що дорівнює тисячній частині вольта. *Фізики зуміли виміряти електричний потенціал між двома сторонами клітинної мембрани: він виявився рівним 70 мілівольтам* (з навч. літ.).

МІЛІВОЛЬТМЕ́ТР, а, *ч.* Прилад для вимірювання напруги електричного струму в мілівольтах. *Під час експериментального дослідження температури та швидкостей у вільному струмені реактивного двигуна аерозольного генератора показання датчиків фіксувалися мілівольтметром і покажчиком швидкості літака* (з наук. літ.).

МІЛІГРА́М, а, *ч.* Одиниця вимірювання маси і сили, що дорівнює тисячній частині грама. *Якість олії залежить від кислотного числа — показника якості насіння, що характеризується кількістю міліграмів їдкого калію, необхідного для нейтралізації вільних жирних кислот, що містяться в цьому продукті* (з навч. літ.); *— Я зварила каву для нас двох за рецептом на шістьох осіб .. 12 міліграмів свіжих вершків. Півтори столових ложки коричневого цукру .. 2 дрібки меленого цинамону, 1 .. дрібка меленого імбиру і наостанок як гарнір — помаранчева цедра* (С. Андрухович); * Образно. *Добру людину штовхає чинити добро заради самого добра — беззастережно, усією грудною кліткою, не відміряючи добра на міліграми, часто навіть собі на шкоду* (Е. Андієвська).

МІЛІГРА́МО́ВИЙ, а, е. Стос. до міліграма. *Міліграмові гирі виготовляють пластинками у формі шестикутників (5, 50 і 500 мг), прямокутників (2, 20 і 200 мг) і трикутників (1, 10 і 100 мг)* (з навч. літ.).

МІЛІЗИ́ВЕРТ, а, *ч., фіз.* Одиниця вимірювання еквівалентної та ефективної дози опромінення, що становить тисячну частину зиверта. *За рахунок земної радіації населення одержує в середньому два мілізиверти на рік* (з наук.-попул. літ.).

МІЛІЛІ́ТР, а, *ч.* Одиниця вимірювання об'єму рідини, що дорівнює тисячній частині літра. *Для бідняків та рабів (раб отримував 600 мілілітрів щоденно легкого сільського вина) годилися вина "вдруге вичавлені", себто виготовлені з виноградної вичавки* (В. Чемерис); *Ми з товаришем .. здали по двісті мілілітрів* [крові] (Ю. Андрухович); *Кількість рідких інгредієнтів у рецепті позначають у мілілітрах, грамах або краплях* (з навч. літ.); *Одна чашка кави щодня, як з'ясували японські вчені, на 20 % знижує ризик інсульту (традиційна чашка кави в Японії дорівнює 170 мілілітрам)* (із журн.).

МІЛІМЕ́ТР, а, *ч.* Одиниця вимірювання довжини, що дорівнює тисячній частині метра. *Парціальний тиск водяної пари виражають в одиницях тиску — паскалях або міліметрах ртутного стовпа* (з навч. літ.); *Для Орлика міліметри на папері ставали сотнями і тисячами кілометрів у космосі* (М. Білкун); *Ретельно ховаючи від інших свої наміри, я планомірно обстукував кожен міліметр свого колишнього помешкання* (І. Роздобудько).

МІЛІМЕТРІ́ВКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **Міліметро́вий папір** *(див.* **папір).** *Він розбив фото на квадратики, проставив номери і переніс його (з газетним текстом довкола) на міліметрівку. Для того, щоб зробити з нього вишивку* (В. Діброва); *У жовтні я взяв аркуш міліметрівки розмірами метр на метр і почав наносити на нього основи нової моделі. Це зайняло в мене два місяці* (Любко Дереш).

МІЛІМЕТРО́ВИЙ, а, е. 1. Стос. до міліметра. *При вимірюванні лінійкою з міліметровими поділками ви одержите точніший результат, ніж лінійкою, ціна поділки якої один сантиметр* (з навч. літ.).

2. Який має розмір (довжину, висоту і т. ін.) в один міліметр. *Коли в тиглі забулькало срібло, Кароль узяв смужку міліметрової сталі і почав на земляній долівці викопувати хрест, глибиною десь на два пальці. — Лий!* (В. Кожелянко).

△ **Міліметро́вий папір** *див.* **папір; Міліметро́ві хви́лі** *див.* **хвиля**[1].

МІЛІМІКРО́Н, а, *ч., фіз.* Одиниця вимірювання довжини, що дорівнює тисячній частині мікрона. *Вірус поліомієліту — один із найдрібніших: його діаметр 30 мілімікронів* (з наук.-попул. літ.); *В техніці — мільйонні частки секунди, мікрони, мілімікрони — ото одиниці виміру! Навіть в житті протягом секунди, ні, брешу, протягом хвилини, може стільки всього статися* (М. Білкун).

МІЛІ́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **міліти** 1. *Посухи належать до небезпечних природних явищ, які призводять до висихання озер, водойм і боліт, міління річок, порушення роботи гідроелектростанцій, систем водопостачання та промислових підприємств* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Дія за знач. **міліти** 2. *Головним у творчості українців Словаччини кінця XX — початку XXI ст. дослідники вважають відчуття кровного зв'язку з традицією рідної землі й безневинної провини за міління історичної пам'яті та обов'язку сплати морального боргу* (з навч. літ.).

МІЛІО́Н, *а, ч., заст.* Мільйон. [К о п а ч :] *То все нічого не доказує .. Сьогодня* [сьогодні] *нема, завтра нема, післязавтра – міліон! .. Оцей раз як не найду гроші – годі, кінець, амінь* (І. Карпенко-Карий).

МІЛІПАСКА́ЛЬ, я, *ч., фіз.* Одиниця тиску, механічного напруження, модуля пружності, що становить тисячну частину паскаля. *В'язкість нафти у пластових умовах варіює від десятих часток до сотень міліпаскалів на секунду* (з наук. літ.).

МІЛІРЕНТГЕ́Н, а, *ч., фіз.* Одиниця гамма-випромінювання, що дорівнює тисячній частині рентгена. *Потужність гамма-випромінювання визначається в мілірентгенах чи рентгенах на годину для тієї точки простору, у якій розміщений при вимірюванні відповідний лічильник приладу* (з навч. літ.); *Цього літа* [1986 р.] *навіть першачки могли б затумкати* [затуркати] *будь-кого рентгенами і мілірентгенами, радіацією і дезактивацією, берами, періодом розпаду йоду й цезію, допустимими дозами опромінення* (А. Михайленко).

МІЛІСЕКУ́НДА, и, *ж.* Одиниця вимірювання часу, що дорівнює тисячній частині секунди. *Затримка в переданні даних у глобальних мережах сягає сотень мілісекунд, а це на декілька порядків перевищує затримки в межах окремого комп'ютера (десятки наносекунд)* (з наук. літ.); *Час дії електромагнітного імпульсу, який порушує роботу електричних та електронних приладів, становить декілька десятків мілісекунд* (з навч. літ.); *На попередньому кадрі .. все було гаразд, а на наступному .. кабіна* [шатла] *виявилася порожньою .. З урахуванням того, що частота кадрів становила сто двадцять на секунду, виходило, що зникнення сталося за лічені мілісекунди* (О. Авраменко).

МІЛІТАРИЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Збільшення понад міру, понад необхідне військової могутності держави. *Тоталітарні режими були позбавлені внутрішньої стабільності й робили ставку на мілітаризацію та війну* (з наук.-попул. літ.); *Коли кажуть про здатність країни себе захищати, то йдеться не про її мілітаризацію, а про те, що країна мусить мати боєздатну армію та військові засоби стримування, аби ні в кого не було бажання розмовляти з позиції сили* (з газ.).

2. Перенесення форм і методів воєнної організації в галузь цивільних відносин; воєнізація (у 2 знач.). — *Верес .. Колишній майстер, звільнили з посади за виступи проти мілітаризації залізниць* (Р. Андріяшик); *Тривожили* [преподобного Антонія] *тенденції до мілітаризації ідеології католицизму, на яку радо приставали .. європейські володарі, марячи майбутніми хрестовими походами* (Г. Тарасюк); *Збуджено торочить* [Руслана] *про мілітаризацію праці й невідворотне насилля над мирним населенням під час громадянської війни* (Люко Дашвар).

△ **(1) Мілітариза́ція еконо́міки** — переведення значної частини національного господарства на виробництво товарів і послуг воєнного призначення. *Перша світова війна, мілітаризація економіки, гонка озброєнь зумовили інтенсивний розвиток нових типів літаків, танків, військових кораблів* (з наук.-попул. літ.); *Мілітаризація економіки спричиняє хронічний дефіцит державного бюджету, що призводить до значних ускладнень економічного розвитку* (з навч. літ.).

МІЛІТАРИ́ЗМ, у, *ч.* Політика мілітаризації і підготовки до війни. *Вогонь священного гніву і боротьби проти загарбницького хижацтва німецького мілітаризму ще більш з'єднав докупи слов'янські народи* (П. Тичина); — *Нічого, мабуть, для простих людей не було й нема ненависнішого, ніж війна, вояччина, мілітаризм .. Рано чи пізно людство .. прийде до заперечення воєн* (О. Гончар); *Мілітаризму властиві гонка озброєнь, зростання військових витрат бюджету держави, нарощування військової присутності з політичними цілями за кордоном, військове силове втручання в справи інших суверенних держав* (з наук.-попул. літ.); *Мілітаризм охоплює всі сфери суспільного життя будь-якої країни не тільки під час війни, а й у період мирного розвитку* (з навч. літ.); * Образно. *Мов черепаха, ховаючи голову в броньовану шухляду, як ґедзик від холоду, складає лапки, — знітився мілітаризм. Спорожнів Потсдам* (Олесь Досвітній).

МІЛІТАРИЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **мілітаризува́ти.** *Обидва вони вбачали серйозну небезпеку для розвитку науки в тому, що дві її найважливіші галузі, атомна фізика та аеронавтика, були на Заході і за океаном цілком мілітаризовані* (Н. Рибак); *Їй* [Корнелії] *якось і не хотілося згадувати .. майже рівнинний ландшафт, нафарширований добрим десятком мілітаризованих підприємств* (М. Матіос); *Демілітаризація воєнно-промислового комплексу країни передбачає насамперед конверсію підприємств мілітаризованих галузей* (з наук.-попул. літ.); *Римське суспільство й держава були дуже мілітаризовані: кожний римський громадянин віком від 17 до 46 років мусив за необхідності нести військову службу* (з навч. літ.); // **мілітаризо́вано,** *безос. пред. 1941 р. у Румунії було мілітаризовано 87 державних і приватних підприємств* (з навч. літ.).

2. *у знач. прикм., перен., розм.* З ознаками військового (у 3 знач.); у військовому одязі, з військовим спорядженням і т. ін. *Щоби постати в цілком іншому .. іміджі, треба справити собі щось оригінальне. Увесь у джинсі? Банально. Новий костюм із золотою краваткою? Нудно. Мілітаризоване хакі? Смішно. Увесь у чорному? О, це те, що треба!* (В. Кожелянко); // З ознаками військового (у 4 знач.); одягнений по-військовому. *Мармура вибігла у двір будівельного коледжу. Їй здалося, що вона радикально відірвалася від переслідувачів, але, глянувши через плече, побачила, що мілітаризована дівка біжить за нею* (В. Єшкілєв).

МІЛІТАРИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. Здійснювати мілітаризацію. *Небезпека глобального конфлікту мілітаризує економіку провідних держав світу* (з наук.-попул. літ.).

2. Те саме, що **воєнізува́ти.** *Перша світова війна, що тривала понад чотири роки, примусила мілітаризувати підприємства основних галузей промисловості, підпорядкувати науку й сільське господарство потребам армій та флотів* (з наук.-попул. літ.).

МІЛІТАРИЗУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок. і док.* 1. Ставати мілітаризованим (у 1 знач.), набувати ознак мілітаризації (у 2 знач.). — *Якщо нашою країною керуватимуть силовики, це означатиме тільки одне: ми мілітаризуємося* (з газ.); *У Черкасах місцевий медичний коледж вирішив мілітаризуватися: тут почали підготовку військових фельдшерів* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **мілітаризува́ти.** *Війна є глибокою трансформацією суспільства — мілітаризуються його економіка, політична надбудова й духовність* (з наук.-попул. літ.).

МІЛІТАРИ́СТ, а, *ч.* Той, хто здійснює політику мілітаризму; прибічник мілітаризму. *Шанкар посміхнувся: — Бачу, за останнє сторіччя ви стали нацією мілітаристів. Та попри все ви не скотилися до військової диктатури* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Імператор Наполеон III був мілітаристом* (з наук.-попул. літ.).

МІЛІТАРИСТИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до мілітаризму, пов'язаний з ним. *Мілітаризм призводить до виснаження бюджетних ресурсів самої мілітаристичної держави і зниження життєвого рівня її населення* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **військо́вий** 1, 2. *У фокусі експозиції, присвяченій історії "Мистецького Арсеналу", — три виміри: духовний, мілітаристичний, художній* (із журн.); *У Полтаві презентували перший мілітаристичний журнал* (з газ.).

3. З ознаками військового (у 4 знач.). *Особливості його* [одного з персонажів] *тілобудови — вік між двадцятьма і сорока роками, рід професії — щось пов'язане з інтелектуальною діяльністю (можливо, книговидавець), також щось мілітаристичне і строге (можливо, батько військовий, а може, він агент у штатському)* (Любко Дереш); // *перен.* Те саме, що **войовни́чий** 2. *Чоловічий індивідуалізм військових аристократів є чистим у своїй маскулінності та мілітаристичній забарвленості патріотичними почуттями* (з наук. літ.).

МІЛІТАРИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **мілітари́ст.** *У казармі .. всіх змушували підстригатися однаково і зав'язувати однаково шнурки на однакових черевиках .. А я все своє життя прожила в казармі .. То я мілітаристка?* (М. Матіос).

МІЛІТАРИ́СТСЬКИЙ, а, е. 1. Стос. до мілітариста. *Військовий, який свого часу прийшов до влади внаслідок військового державного перевороту, тепер майже втратив мілітаристську вдачу* (з газ.).

2. Те саме, що **мілітаристи́чний** 1. — *Імперія, Алексе, як адміністративна форма організації людства віджила ще на початку минулого століття. Те, що Ойзеле, за допомогою олігархів, шістдесят років тому реставрували цю систему влади, відкинуло людство до давніх часів мілітаристського деспотизму* (В. Єшкілєв); *Аспекти "культури війни" охоплюють проблеми агресивності та неагресивності, формування мілітаристського духу та стереотипів ("свій — чужий", "ми — вони"), "образу ворога", без якого в історії людства не відбулося жодної війни* (з наук. літ.); * Образно. *Людство, навіть розуміючи, що натворило купу страшного мілітаристського бруду, не може роззброїтися і повернути геній учених, технологів, дослідників, філософів на самопізнання, саморозкриття* (О. Бердник).

МІ́ЛІТАРІ, *невідм.* 1. *прикм.* З елементами, деталями, кольором військового одягу (про одяг, стиль і т. ін.). *Над самою могилою нахилилася чиясь темна постать. Поряд з нею стояла висока брюнетка у плямистому комбінезоні мілітарі і шнурованих чоботах* (В. Єшкілєв); *Одяг у стилі мілітарі з'явився після Першої світової війни, потрапив на подіуми та набув популярності в 60-ті рр. XX ст., а протягом 80-х рр. сформувався у звичному для нас розумінні: моделі шили за зразком уніформи кольору хакі, сіро-зеленого, зелено-коричневого* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім.* **мілітарі,** *с.* Одяг у такому стилі. *Найстильніше місто Європи .. зодягнене у давно вже немодне мілітарі* (І. Карпа).

МІЛІТА́РНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **військо́вий** 1, 2. *Єдиною активною мілітарною нашою силою була наша інтелігентна молодь і частина національно-свідомого робітництва, яке гаряче стояло за українську державність* (В. Винниченко); *Десь близько коло нього* [Чайки] *творили далі революцію, незважаючи на зовнішній спокій та лад могутньої австро-німецької мілітарної машини* (Д. Бузько); — *Мілітарну поміч на випадок військового заколоту обіцяв король Монако* (Ю. Винничук); *У низькому тунелі двометровому гіганту Алі було затісно. Він не спромігся красиво виструнчитися в очікуванні високого керівництва, як того вимагали правила мілітарного гламуру* (В. Єшкілєв); // Характерний для військового (у 4 знач.). *Я протер долонею запітніле скло і подивився на солдата ще раз. Той помітив мене і відповів бадьорим мілітарним поглядом* (С. Жадан);

// Признач. для військового (у 4 знач.). *Я знаю, каска — неодмінний атрибут мілітарного спорядження німецького солдата ще з минулої війни* (О. Шугай).

2. Те саме, що **мілітаристи́чний** 1. *Десь біля річки Гуйви є танковий завод, і на тому заводі люблять випробовувати двигуни саме вночі, мабуть, .. щоб пожильці мілітарної держави завжди перебували у бойовій готовності* (Валерій Шевчук).

МІЛІТА́РНО. Присл. до **мілітáрний** 1. *Директорія мала .. виїхати на місце осередку повстання, в Білу Церкву, щоб керувати рухом як мілітарно, так і політично* (В. Винниченко); *Рим переміг Грецію мілітарно, але вона його підкорила культурою, продовживши себе в античному інваріанті і подарувавши йому історичне безсмертя* (Л. Костенко).

МІЛІ́ТИ, іє, *недок.* 1. Ставати, робитися мілким (у 1 знач.), менш глибоким (у 1 знач.). *Комишанка швидко міліла, і на пекучому сонці там і тут жовтіли піщані коси* (О. Донченко); *Клімат змінювався... З космосу потекло жорстке проміння .. Швидко міліли ріки, озера, моря* (М. Білкун); *Хід сполучення помітно мілів, починався спуск у вибалок* (Н. Тихий).

2. *перен.* Ставати мілким (у 2 знач.), утрачати щось важливе (у 1 знач.). *Ти даремно скаржишся, їй-богу, Не міліє мовне джерело, А якщо намулом затекло, То себе винуй, а не епоху* (І. Гнатюк); *Ніколи не міліла ріка поезії. Цього не дозволить наша українська мова, її бельканто. Як писав Максим Тадейович, живе поезія у мові, якої мати вчила нас...* (Б. Олійник).

МІЛІТОКРАТИ́ЧНИЙ, а, е, *політ.* Стос. до мілітократії. *Мілітократичний режим на островах Фіджі за логікою речей мав би бути антидемократичним, насправді ж він визнаний демократичним* (з наук. літ.); *Мілітократичний спосіб управління державою поширений на Близькому Сході* (з навч. літ.).

МІЛІТОКРА́ТІЯ, ї, *ж., політ.* Влада військових (у 4 знач.). *Класичною мілітократією вважався режим у М'янмі, де генерали правили вже понад 45 років* (з наук. літ.); *Пакистан із часу утворення держави мав тільки дві альтернативи: або мілітократія, або торжество ісламу* (з наук.-попул. літ.).

МІЛІЦЕ́ЙСЬКИЙ, а, е. 1. Стос. до міліції (у 1, 2 знач.); міліційний. *У правлінні мене дожидали інструктор, міліцейський сержант і Микита Петрович* (І. Муратов); *Ночував я тут, у міліцейській управі, у кабінеті начальника міліції, на вузькому шкіряному дивані з високою прямокутною спинкою* (А. Кокотюха); *В міліцейському відділенні мені оформили рік нагляду — своєрідний домашній арешт* (М. Андрусяк); *Прокопчук носив міліцейську шинелю* (Григорій Тютюнник); *Раптом машину на величезній швидкості перегнали два міліцейські мотоцикли* (М. Зарудний); *Чоловік .. біг Московським мостом, вихляючи усім тілом, ухиляючись від рук людей у міліцейській формі* (О. Ульяненко); *Виявилось, що вона студентка міліцейського інституту, буде міліціонером, режим у них військовий* (С. Жадан).

2. Прикм. до **міліція** 3. *Заїзди міліцейські повідомляли, що Косинський іде вже з Білої Церкви просто на Волинь* (Іван Ле).

МІЛІЦІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **мілі́ція.** *Міліційний уазик з'їхав з асфальту й криво-косо пришвартувався під липкою обіч лавки* (О. Ірванець); *Десь узялося міліційне авто й, блимаючи мигавкою, що крутилася, як дзига, попхалося в голові колони* (Л. Кононович); *Спіймати Серпокрила в таку наївну міліційну пастку, звичайно, не можна: рудий проноза потяг побратима в темні двері і по східцях, по коридору, по вузькій драбині — до горища, вивів його на дах двоповерхового будинку* (В. Барка); *Державно-адміністративний устрій Української козацької держави утворювався згідно з полково-сотенним територіальним та ополченським (міліційним) принципами* (з наук. літ.).

МІЛІЦІОНЕ́Р, а, *ч.* Працівник міліції (у 1 знач.). *Ні в тюрмі, ні на етапах, ні в таборі Беймбет ще ні разу не бачив колишнього міліціонера. Всяких людей доводилось йому зустрічати по цей бік життя.., але міліціонера — жодного* (Б. Антоненко-Давидович); *Аж ось і місто почалось, Дзвінки трамвайні чуть, І міліціонер жезлом Показує нам путь* (І. Муратов); *На вулиці чоловік з портфелем докладно пояснював міліціонерові, що саме трапилось і чому він не може виконати розпорядження господаря вулиці й "розійтися"* (В. Владко); *У неділю опівдні приїхав у Троянівку міліціонер верхи* (Григорій Тютюнник); * У порівн. *Планет не було видко, а сонце стояло, як міліціонер, серед голубого плеса напровесні, щоб дядьки не ловили коропів під час нересту* (М. Йогансен).

МІЛІЦІОНЕ́РКА, и, *ж., розм.* Жін. до **міліціоне́р.** *Ще вчора Шульга, як йому здавалося, зовсім не переймався випадковою пригодою і випадковим знайомством з чорнявою міліціонеркою* (П. Загребельний); *Міліціонерка стала першою жінкою у складі зведеного загону черкаської міліції* (з газ.).

МІЛІЦІОНЕ́РСЬКИЙ, а, е. Стос. до міліціонера. *Картуза свого він тримав у руці, то був типовий передвійськовий винахід наших кравців: щось наполовину військове, наполовину міліціонерське, наполовину жокейське* (П. Загребельний).

МІЛІ́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. У СРСР, в Україні (до 2015 р.) та деяких інших країнах — державний адміністративний орган для охорони громадського порядку; поліція (у 1 знач.). *Дивіться, ось він, той Михайло Мамчук, надійшов мельдуватися на роботу в міліцію, аби не потрапити на фронт* (І. Андрусяк); // Місцева установа цього органу (управління, відділок і т. ін.). *В міліцію, в зруйнований маєток на околиці, пройшли не вулицею й через базар, а повз гамазеї* (А. Головко); *Я глянув на годинника біля пошти, боячись спізнитись до паспортного столу міліції* (Б. Антоненко-Давидович); — *Піди в сільраду, заяви, хай у міліцію району подзвонять* (Є. Гуцало); *Через два місяці на розшукових дошках міліції з'явилися друковані листки з фотокарткою Юрка під жирною шапкою: "Знайти людину!"* (Валерій Шевчук).

2. *збірн., розм.* Міліціонери. *Зайшла міліція. Ми показали свої документи. Рибалка не мав нічого при собі, але його знав один із міліціонерів* (Ю. Яновський); *Стас казав, що позавчора міліція ліс прочісувала. Втік з тюрми небезпечний злочинець* (В. Нестайко); *Міліція появилась за кілька хвилин, бо Настя, побачивши криваву бійню, вилетіла на вулицю і кричала так, що на цілий квартал було чутно* (Ю. Покальчук).

3. В окремих країнах у воєнний час — вид ополчення. *Суворо гукає* [Хаєцький] *на дахи молодій чеській міліції:* — *Шукайте* [фашистів] *по всіх нишпорках, по всіх димарях!..* (О. Гончар).

МІЛІЦІЯ́НТ, а, *ч., розм.* 1. Те саме, що **міліціоне́р.** *Міліціянт не вговкував його .. Бо пив Рудий за Настину честь!* (В. Бабляк); *Час і справді біжить неймовірно швидко. Сім сімок, що їх так полюбляє Бог, промайнули, як сім тижнів. Жах ювілею прийшов і став під дверима її оселі, як міліціянт із кайданками* (Є. Кононенко); *Прямісінько в очі вдарило яскраве світло ліхтарика. Коли воно зникло, крізь жовто-зелені спалахи я розгледів двох міліціянтів у шапках зі значками* (Любко Дереш).

2. Учасник, боєць міліції (у 3 знач.); ополченець. *Онацький розставив своїх міліціянтів на шляху від Білої Церкви. Вони мали заздалегідь звістити, як гетьман наблизиться. Як надбіг козак з вісткою, що гетьман наближається, вдарили по церквах у всі дзвони* (А. Чайковський).

МІЛІЦІЯ́НТКА, и, *ж., розм.* Жін. до **міліціянт.** *Дорогою зупинила наше авто постова міліціянтка, яка регулювала рух* (Ю. Винничук); *Перша міліціянтка зі зведеного загону міліції повернулася із зони військових дій* (з газ.).

МІЛІ́ШАТИ, ає, *недок.* 1. Ставати, робитися більш мілким (у 1 знач.). *Вулиці в'юнилися і повільно збігали вниз, до невеличкої річки, яка з кожним роком мілішала, а в засушливе літо й зовсім пересихала* (М. Руденко); *Все більш і більш мілішала ріка І покривала вже самі лиш ноги. І перейшли ми на той бік струмка* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте); * Образно. *Вичищай намул із джерела* [мови], *Не лякайся втоми, ні простуди — І воно мілішати не буде, Хоч яка б епоха не прийшла* (І. Гнатюк).

2. *перен.* Ставати, робитися більш мілким (у 2 знач.); втрачати глибину (у 5 знач.). *Модель одноканальних відносин призводить до того, що широкі ріки співпраці мілішають* (із журн.).

МІЛКЕ́НЬКИЙ, а, е, *розм.* Досить мілкий (у 1 знач.). *Ми від річки мілкенької під тінню грабів тюпаємо втрьох* (Є. Пашковський); *Вежі Сидорового костелу помітно в ясну погоду навіть із траси Гусятин — Пробіжна (якщо ви не збираєтеся форсувати мілкенький Збруч, який тече десь там за лісом)* (із журн.).

МІЛКЕ́НЬКО, *розм.* Присл. до **мілке́нький.** *Рівчак так само, як і десятиліття тому, мілкенько, безшелесно, сонно плівся осінньою ящіркою .. між закущених бобівником берегів* (Є. Пашковський).

МІЛКИ́Й, á, é. 1. Який має невелику глибину. *Повище виру Стрий розлився широко, зате й мілкий там брід* (І. Франко); *Під старими, як світ, рипучими вербами .. в мілкому й замуленому руслі ледве-ледве слизить вибовтаний гусьми та качками потічок* (І. Нижник); *Хома тим часом підкопав глибше свій окоп, який здався йому занадто мілким* (О. Гончар); // *у знач. ім.* **мілке́,** ко́го, *с.* Місце з невеликою глибиною. *Шаланда вже зовсім була близько. Вона сунулась носом на берег, хвиля гуркотіла камінням на мілкому* (Ю. Яновський); *— Черепашки, — сказав я. — Присмокталися до гілки й сплять .. якби цю гілку та кинуть .. на глибоке, то всі черепашки відлипнуть, бо їм насподі холодно. І виповзуть всі на мілке, на літню воду* (В. Близнець); *Чорногуз ходив по мілкому, хапав жабу, пробиваючи її дзьобом, ловив і рибу* (Валерій Шевчук); // З низькими краями, закраїнами; плоский (у 3 знач.). *— Це ж комусь аж дві мілких дісталися тарілки!* (П. Тичина); *Матрос .. взутий у мілкі, але важкі від всотаної вологи й солі черевики* (Любко Дереш).

2. *перен.* Який не має істотного значення, утрачає глибину (у 5 знач.). *Яким мілким видався їй її власний .. суд* (І. Франко); *Я ніколи навіть не пробував писати ґрунтовні і глибокі відповіді на мілкі твори. В калюжі глибоко не пірнеш, будь ти хоч японським шукачем перлів* (В. Симоненко).

◊ **Пла́вати мі́лко (на мілко́му)** *див.* **пла́вати; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **рак на мілко́му (на мілині́)** *див.* **рак**[1].

МІ́ЛКІСТЬ, кості, *ж.* 1. Абстр. ім. до **мілки́й** 1. *Через свою мілкість озера влітку дуже прогріваються й нерідко пересихають* (з навч. літ.).

2. *перен.* Абстр. ім. до **мілки́й** 2. *Я .. бачу ті істотні хиби, проти яких мусить бути спрямована наша літературна критика .. Найголовніші з тих істотних хиб: утеча від реалій життя, снобізм, позерство, .. мілкість життєвої філософії* (О. Шугай).

МІЛКІ́ШАТИ, ає, *недок., розм.* 1. Те саме, що **мілі́шати** 1. *Дністер відчутно ширшає і, як не дивно, мілкішає* (із журн.); // *безос. Враз відчув, що під ним стало мілкішати. Максим помалу, але певно вибирався з пекла* (І. Багряний).

2. *перен.* Те саме, що **мілі́шати** 2. *Хіба не займає невисловлювальне в людині далеко більше місця, ніж усе те, що, звужуючися й мілкішаючи, викристалізовується в слова?* (Е. Андієвська); *В історії культури, як і в соціальному житті людства, бувають епохи криз і занепаду, коли мистецтво дрібніє, мілкішає, вироджується. Таку епоху ми переживаємо і в наші дні* (О. Шугай).

МІ́ЛКО. 1. Присл. до **мілки́й** 1. *Марко Артьомов теж пройшовся борозною, подивився, що оралося мілко, заглибив плуга* (С. Чорнобривець); // *у знач. пред. — Обережно, — кажу, — забрідайте, щоб не потопилися! — Ні, там, діду, мілко! Не бійтесь!* (Остап Вишня); *Тут* [на косі] *дно мулке. Тут дуже мілко* (І. Нехода); *— Давайте його на Тирло переправимо. Там мілко. Я вчора напував волів* (Григорій Тютюнник); *Після перепочинку Какора велів шукати броду. Роз'їздилися в боки, обережно пробували, де мілко* (П. Загребельний).

2. *перен.* Присл. до **мілки́й** 2. *— Молодий ти, зелений ще, тому й думаєш мілко. Жаль, що моя наука, бачу, тяжко до тебе доходить* (І. Нижник); // *у знач. пред. Давно своїм вирлатим оком Нас приглядав вирлатий час, І маємо: оце глибоко, А це ось мілко поміж нас...* (М. Вінграновський).

◊ **Мі́лко ора́ти** *див.* **ора́ти; Пла́вати мі́лко (на мілко́му)** *див.* **пла́вати.**

МІЛКОВО́ДДЯ, я, *с.* 1. Низький рівень води (у річці, озері і т. ін.) та період із таким рівнем води. *Під час мілководдя за достатньої освітленості та прозорості води можна розпізнати такі елементи рельєфу: підводні вали, піщані коси, морські тераси, поховані русла річок* (з наук. літ.).

2. Частина, місце водойми (озера, річки і т. ін.) з низьким рівнем води, із невеликою глибиною. *По мілководді скрізь розлягլося широколисте латаття, вкрило воду листом в три сталки* (І. Нечуй-Левицький); *Все на світі він знав, усе вмів. І за бджолою доглянути і отакенного щупака на мілководді впіймати* (Л. Дмитерко); *На мілководді, на сірій кам'яній підошві, течія світла, весела і тепла-тепла, як купіль у ночвах* (В. Близнець).

МІЛКОВО́ДИЙ, а, е. Стос. до мілководдя (у 1 знач.); який має низький рівень води (про водойми); неглибокий (у 1 знач.); мілководний. *Швидко біжать мілководі й невеличкі річки, повноводі й могутні плинуть повільно й велично...* (Я. Гримайло); *Віктор подумав, що тато втрачає свідомість .. Очі його були що мілководі озерця. Сльози в них, здавалося, ворушилися, булькали й ледь помітно дзюрчали, стікали* (Олекса Ізарський); *Перерізане навпіл мілководою й негаласливою річкою, містечко скидалося на екзотичного пташка із широко розкинутими крилами над блискучою гладдю води* (М. Матіос).

МІЛКОВО́ДІСТЬ, дості, *ж.* Властивість за знач. **мілково́дий.** *Мілководість характерна для Азовського моря, що має середню глибину 8,4 м, а близько половини його акваторії — 10–13 м* (з наук.-попул. літ.).

МІЛКОВО́ДНИЙ, а, е. Те саме, що **мілково́дий.** *На березі мілководної річечки Гуски Петрана невесело попрощалася із Золотопупами, і ті звернули шляхом праворуч, покотили далі аж до Вінниці* (М. Малиновська); *Найбільш мілководною та заселеною є північна частина Чорного моря, яка внаслідок невеликих глибин (80–100 м) і теплих прісних річкових вод краще прогрівається* (з навч. літ.).

МІЛКОВО́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **мілково́дний;** мілководість. *Донні відклади в умовах мілководності водойми можуть бути додатковим джерелом надходження завислого заліза в воду* (з наук. літ.).

МІЛКОДО́ННИЙ, а, е. Який має плоске неглибоке дно. *Мілкодонний човен.*

МІЛКОПЛА́ВНИЙ, а, е. Який мілко занурюється у воду (про судна); признач. для використання на мілководді (у 1 знач.). *Мілкоплавні буксири мають загальну потужність майже 14 тисяч кінських сил* (з наук.-попул. літ.).

МІЛКОСИДЯ́ЧИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **мілкопла́вний.** — *Ми — не галера. — .. Не далеко ми від галери втекли, — обізвався Дмитрович .. — Такі ж плоскодонні, мілкосидячі, ледь задме — ховаємося в якусь шпарку .. — і беркиць догори днищем* (А. Санченко).

МІЛКОТА́, и́, *ж., рідко.* 1. *збірн.* Те саме, що **дрібно́та** 1. — *Коло Катрі Мелася — третя моя дочка, а там вже пішла мілкота...* (Марко Вовчок).

2. *перен.* Мізерність, незначність чого-небудь. *Та тільки бійся завжди мілкоти І почуттів, що втислись компромісно. Помре міраж, та буде вже запізно Свою любов у світі віднайти* (Л. Забашта); *Униз гадюччям поповзло мовчання. І ні опори, ні стежок — ні в чому. Колишню велич зжерла мілкота* (Е. Андієвська).

3. *збірн., перен.* Про людей, яких не поважають; дрібнота (у 2 знач.). — *Вони думали, що з їхнього передового "А". Розігналися! .. Не міг ніхто з їхнього таке зробити* [підкинути міліції сумку з грошима]. *Не ті кадри... Мілкота!* (В. Нестайко); *Мілкота, шістки, ці лишились, тільки з них — що візьмеш. Попідростали вже інші, ці водили свої компанії, когось я й знав* (Ю. Покальчук).

МІЛКОТЕ́МНИЙ, а, е. З малозначною темою (про художній твір). *На сторінках вітчизняного літературно-художнього журналу "Дніпро", який 2012 р. святкував своє 85-ліття, не було мілкотемних творів* (з газ.).

МІЛКОТЕ́МНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **мілкоте́мний.** *Не може не турбувати мілкотемність нашої молодої поезії, те, що дехто з молодих поетів зосереджує всю увагу на власній особі* (із журн.).

МІЛКОТЕ́М'Я, я, *с, рідко.* Те саме, що **мілкоте́мність;** дрібнотем'я. *Будь-який суворий іспит має .. одну одвічну властивість: на його тлі особливо різко видно дріб'язковість, пустоту, корисливість. Так само видно і порожню літературу. Безхмарного дня легше приживається сірятина і мілкотем'я* (В. Герасим'юк).

МІЛКУВА́ТИЙ, а, е. 1. Трохи мілкий (у 1 знач.). *А якщо обох їх порівняти — Море й душу, — з гордістю скажу, Що буває море мілкуватим. А душі не виявиш межу* (Я. Шпорта); * Образно. *Краси океан, а душа наша мілкувата — вона не може прийняти і вмістити навіть малої її частини* (І. Жиленко).

2. *перен.* Трохи мілкий (у 2 знач.). *Кажуть, що найсильніше перше враження .. То, мабуть, правдиве.., коли твір мілкуватий .. "За ширмою"* [Б. Антоненка-Давидовича] *.. я читав захоплено, відкриваючи ті грані і вловлюючи нюанси, що при першому знайомстві лишилися чомусь поза увагою* (В. Симоненко).

МІЛКУВА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Абстр. ім. до **мілкува́тий.** *Місцеві мешканці не дивуються, що в озері Синевир стало менше води: його мілкуватість спричинена спекою та бездощів'ям* (з газ.); * Образно. *У самому Загребі не заперечують своєї певної провінційності та "мілкуватості" порівняно з найбільшими містами Європи* (із журн.).

МІЛО́НГА, и, *ж.* 1. Південноамериканський танець аргентинського походження; швидке танго. *Спинилась платівка. Урвалося "Танго Мілонга". Було покоління. Нема покоління. Пройшло* (О. Забужко); *Дехто з дослідників уважає мілонгу попередницею танго* (з наук.-попул. літ.); // Музика до цього танцю. *На формування й розвиток танго вплинули насамперед такі стилі музики: андалузьке танго, мілонга, європейські мазурка й полька* (з наук.-попул. літ.).

2. Вечір південноамериканських танців, на якому перев. виконують танго, танго-вальс, швидке танго. *Як клубний захід мілонга має власний етикет, що формувався протягом десятиріч насамперед в атмосфері клубів Буенос-Айреса* (із журн.).

МІЛО́НГОВИЙ, а, е. Прикм. до **міло́нга.** *Великі оркестри 40-х рр. XX ст. створюють "магічну єдність" танго з елементами бразильської музики і джазу, з яких виник унікальний мілонговий стиль* (з наук.-попул. літ.).

МІЛОНІ́Т, у, *ч., геол.* Кластогенна метаморфічна гірська порода тектонічного походження, що утворилася в зонах розломів унаслідок перетирання різних гірських порід до форм спресованої пудри. *Мілоніт майже повністю утворений дрібним пилуватим матеріалом з окремими реліктовими зернами* (з наук.-попул. літ.).

МІЛО́РД, а, *ч.* Назва аристократа, лорда в Англії. *Мілорд гнівно обернувся до капітана Блада. — Вам ще треба змити старі гріхи піратства, мій друже, — вколов він його* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні); — *Мілорд? — .. вигукнув Д'Артаньян, у якого сяйнув несподіваний здогад. — Мілорд? Пробачте, добродію, невже ви... — Мілорд герцог Бекінгем, — ледве чутно мовила пані Бонасьє* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма); // Увічливе звертання до чоловіка в Англії та англомовних країнах. — *Леді й мілорди, месьє і медам* [мадам]! *Прошу уклінно до зали! Годі бюджетів, газет, телеграм! Гей! Орхідей і азалій!* (М. Рильський); — *Адмірале, ви перевищуєте свої повноваження! — Ні, мілорде, я прошу, а просьба ніколи не може перевищувати нічиїх повноважень* (В. Малик); *Нещасна дівчина .. знову нахилилась над поручнями, немов хотіла кинутися в море. — Мілорде, леді Гелено, — повторювала вона, стискаючи руки, — кажу вам, мій батько там!* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

МІЛЬ, мо́лі, *ж.* Невеликий метелик, гусінь якого є шкідником вовняних виробів, зерна злакових і т. ін. *Перед Саїбом розгорнули цілу ослячу шкуру, .. поточену міллю та черв'яками* (І. Нечуй-Левицький); *Степан увесь день ходив по пасіці, прислухався до вуликів, стукав, а потім перевертав вулики й роздивлявся, чи не напала хвороба, чи не заве-*

лася міль (М. Івченко); *Ніде так, як у гагарячій шкурці, не розплоджується міль!* (Остап Вишня); *Одягне латану чумарочку, смушеву шапку, міллю побиту, чоботи юхтові — пришви, незавидна одежа, бідна, а йде він у ній, бісів парубок, як намальований* (Григорій Тютюнник); * У порівн. — *Панове забалакалися. Замість пройтися в такий гарний ранок, сидите, як молі, між книжками* (Б. Лепкий).

△ **(1) Восковá міль** — міль, що паразитує на стільниках. *Воскова міль — це єдина на Землі жива істота, личинки якої здатні перетравлювати й засвоювати бджолиний віск* (з наук.-попул. літ.); *Личинка воскової молі є переробником сировини у вулику та утилізатором продуктів життєдіяльності бджіл* (із журн.); **(2) Харчовá міль** — міль, що паразитує на сипучих харчових сухих продуктах (крупах, горіхах, бобах і т. ін.). *Для кращого провітрювання мішечки з сушеними фруктами слід підвішувати, щоб захистити продукцію від харчової молі* (з навч. літ.); *Харчова міль має забарвлення від сірого із вкрапленнями до коричневого зі смужками* (з навч. літ.); **(3) Яблунéва міль** — міль, що паразитує на яблунях. *При масовому розмноженні яблуневої молі дерево суцільно обплутується павутиною* (з наук.-попул. літ.); *Жовтуваті з чорними крапками гусениці яблуневої молі живляться листками яблуні після її цвітіння* (із журн.).

МІ́ЛЬДЬЮ, *невідм., с.* Хвороба виноградної лози, яку спричиняють гриби родини пероноспорових класу фікоміцетів. — *До винограднику! — Чи мільдью часом лист Де не попсований? Ну, боротьбу вестимем!* (М. Рильський); *Низькі температури й часті опади провокують поширення дуже небезпечних хвороб: на помідорах — фітофтори, на цибулі — несправжньої борошнистої роси (пероноспорозу), а на винограді — мільдью* (з наук.-попул. літ.); *Ознаками мільдью є жовті маслянисті плями на виноградному листі, які просвічуються* (з навч. літ.).

МІЛЬЙО́Н, а, *ч.* 1. *числ. кільк.* Назва числа 1 000 000 і його цифрового позначення; тисяча тисяч. — *Я вмію лічити, — сказала мала. — Минулого року я до ста лічила, а тепер — до тисячі! — Чудово! — зирнула на неї королева Багатства. — Навчу тебе лічити до мільйона, мільярда і трильйона* (Валерій Шевчук); // *чого.* Кількість із мільйона одиниць. *Це ж після війни рани ми свої лікуєм. Ще мільйон віків звікуєм!* (П. Тичина); — *Так ось, абсолютно і конче потрібно якнайскоріше видати їм з сейфа двадцять мільйонів доларів. Розумієте?* (О. Довженко).

2. *ім., перев. мн.* Велика кількість кого-, чого-небудь. *Дід сів на траву і заплющив очі. Навколо був безмежний світ .. Величний хор бринів навколо діда. То гули бджоли. Мільйони бджіл, як одна стоголоса кобза* (О. Донченко); *Зима і в них* [на Каспії] *видалась люта, навіть море замерзло, мільйони птахів лишились без корму. Пропали б, якби не людина* (О. Гончар); — *Мільйони людей народжуються, живуть і помирають, жодного разу за все життя не роздивившись, як побудована квітка* (К. Москалець); // *мн.* Народні маси; народ. *Мільйони йдуть з жаром в очах, Народ іде! На слово жде* (Леся Українка); — *Це ж така насолода — твердо вірити, та ні, — де вірити! — напевно знати, що твоєю стежкою дійдуть до мети мільйони* (Б. Антоненко-Давидович); *Його в обличчя знали вже мільйони. Екран приносить славу світову. Чекали зйомки, зали, павільйони, — чекало все! Іван косив траву* (Л. Костенко); // Велике багатство, капітал. — *Якби вас доля кинула не в село, а в місто, ви б розвели мільйони, коли так падковито беретесь до роботи* (І. Нечуй-Левицький); — *Ти, жінко, ніби дивуєшся? .. Я колгосп мільйонером зробив, а їх .. людьми. Ґаздувати навчив, показав, як на теплицях мільйони заробляти...* (Г. Тарасюк).

МІЛЬЙОНЕ́Р, а, *ч.* 1. Власник багатства, яке оцінюється в мільйон (мільйони) грошових одиниць. *В Мечислава Живокіста незабаром буде автомобіль, про який не смів навіть помріяти жоден мільйонер чи мільярдер* (М. Білкун); — *Той неприємний .. зі спітнілими підпахвами і сигарою в жовтих зубах — пан Махальський, тутешній мільйонер, власник знаменитих чортопільських броварень* (Ю. Андрухович).

2. *розм.* Той, хто виконав роботу, що вимірюється мільйонами одиниць. *Деяких пілотів називають мільйонерами: за багато років роботи на селі вони обробили по мільйону й більше гектарів землі* (з газ.).

(1) Підпі́льний мільйоне́р — власник великого, перев. приховуваного грошового статку. *Артем навіть сам не підозрював, як тонко і правильно розшифрував він найпотаємніші наміри колишнього "короля шахраїв", нинішнього підпільного мільйонера і повсякчасного страшенного мерзотника* (М. Дашкієв); — *Наскільки мені відомо, ви не підпільні мільйонери, ніякими аферами не займаєтесь* (В. Нестайко).

МІЛЬЙОНЕ́РКА, и, *ж.* Жін. до **мільйоне́р.** *Ходили в народі чутки, що це саме він, оцей Килигей, був причинцем смерті степової мільйонерки Софії Фальцфейн* (О. Гончар); — *Я стала володаркою великого багатства. Я — мільйонерка* (О. Бердник).

МІЛЬЙОНЕ́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мільйоне́р** 1. *Ми ніколи не скаржилися, доля наша завжди була нелегка, але .. не хочемо іншої, не зміняємо на іншу, ні на панську, ні на царську, ні на мільйонерську* (П. Загребельний).

МІЛЬЙОНЕ́РША, и, *ж., прост.* 1. Дружина мільйонера (у 1 знач.). *Одній нардеповій жінці, мільйонерші Чепражисі, скажуть, нічим зайнятися, от і гуляє з самісінького раночку* (Г. Тарасюк).

2. Те саме, що **мільйоне́рка.** — *Ви, мабуть, чули про знамениту "шахиню" із ресторану "Столичний"? На зекономлених порціях вона стала за кілька років мільйонершею* (О. Чорногуз).

МІЛЬЙО́ННИЙ, а, е. 1. Числівник порядковий, який відповідає кількісному числівнику **мільйо́н.** *Він знову вбив комара. Мабуть, мільйонного чи двомільйонного* (А. Кокотюха); // Стос. до мільйона. *Атомний годинник дуже точний і йде рівномірно. Упродовж року він спішить або відстає не більш як на одну мільйонну частку секунди* (з навч. літ.).

2. Який складається з мільйона (мільйонів) або оцінюється в мільйон (мільйони) яких-небудь одиниць. *Справа велика, справа серйозна .. Мільйонне майно* (Остап Вишня); *Я .. заходився переглядати ці "речі першої необхідності". Господи, чого там лишень не було! І документи на володіння розкішними помешканнями в усіх великих містах Землі.., і мільйонні банківські рахунки* (О. Авраменко); *Константинополь .. був дуже великим містом. Середньовічним мегаполісом з церквами, акведуками, стадіоном і мільйонним населенням* (А. Санченко); *Людство охопив страх розвалу останніх імперій і мільйонних жертв, покладених на вівтар міфічних пріоритетів* (з газ.).

МІЛЬЙÓННИК, а, *ч., розм.* 1. Про підприємство, виробнича потужність якого дорівнює мільйону одиниць продукції, яке виробляє таку кількість продукції. *Олександр Іванович опрацював проект дешевого, простого, за його власним висловом, безпечного, як самогонний апарат, реактора-мільйонника* (В. Яворівський); *Мільйонник — третій енергоблок Рівненської АЕС потужністю 1 млн кВт* (з наук.-попул. літ.); *Сталеві руки кранів кладуть одну за одною конструкції на корпус мільйонника — заводу столярних виробів, який щороку має виробляти мільйон квадратних метрів віконних і дверних блоків* (з газ.).

2. Про місто з населенням понад мільйон жителів. *У мільйонниках, як правило, є розвинена сфера паркування* (із журн.).

3. Про випуск, тираж і т. ін. чого-небудь кількістю в мільйон. *Перший диск юної співачки зі штату Техас "Небесна обитель" став соло-дебютом в історії християнської музики і за обсягами продажу досяг позначки мільйонника* (з газ.).

4. *рідко.* Те саме, що **мільйонéр.** *Дехто з мільйонників мріє про багату й демократичну країну* (з газ.).

МІЛЬЙОННО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **мільйóн** у 1 знач., напр.: мільйонноголóсий, мільйоннотóнний.

МІЛЬЙОННОГОЛÓСИЙ, а, е. Утворений мільйоном (мільйонами) або величезною кількістю голосів; із дуже великою кількістю голосів. *Світ довкола людської душі, душі народу — багатовимірний, багатоступеневий, багатоколірний, мільйонноголосий* (із журн.); *Оглядаючись у минуле, ми чуємо мільйонноголосий спів Гімну України, пам'ятаємо натхненні обличчя й те сяйво надії, що народилася на Майдані й освітила всю нашу країну* (з газ.).

МІЛЬЙОННОЛІ́ТНІЙ, я, є. Який живе, існує або триває протягом мільйона (мільйонів) років. *Дощ стояв стіною упродовж кількох місяців .. Ріки вийшли з берегів, зсувалися з мільйоннолітніх своїх лож глиняні гори, болота утворювалися там, де споконвіку був самий камінь* (П. Загребельний); *Світ як єдина екологічна система зруйнований! Ще трохи — і почнеться незворотний розпад мільйоннолітніх екологічних зв'язків біосфери* (О. Бердник).

МІЛЬЙОННОТÓННИЙ, а, е. 1. Який важить мільйон (мільйони) тонн. *Вітер падав з високих вершин у долини, .. знову піднімався вгору до самого місяця й линув звідти на .. землю, зібгану велетенськими силами природи в мільйоннотонні кам'яні брижі* (П. Загребельний); *Горять мільйоннотонні сховища* (Ю. Мушкетик).

2. *перен.* Дуже важкий (у 1 знач.). *— Я .. помирати зібрався, — забелькотів я, відчувши, як мільйоннотонний вантаж сповзає з моїх плечей і я випростуюсь .. — Менше треба про хвороби думати .. — не досить гостинно обірвала мене лікарка* (В. Дрозд).

МІЛЬЙÓНЩИК, а, *ч., прост.* Те саме, що **мільйонéр.** *Цей столичний урядовець неначе вродився й зріс серед розкішної обстави якогось багатиря мільйонщика або й магната* (І. Нечуй-Левицький); *— Мільйонщиками виявилися шахраї. Добре, що їх викрили нарешті* (В. Петльований); *— Ото згір'ям яровина переливається, а з цього боку озима пшениця, а далі — ячмені. А туди-о пішли гречки, овес, соняшник. Одно слово — мільйонщики ми* (О. Донченко).

МІ́ЛЬКÁ, мíльки́, *ж., збірн.* Маленька риба, яка щойно розвинулася з ікри. *В одній мисці жебріла* [жевріла] *мілька, у другій — жовтіло пшоно* (Панас Мирний); *Дядя Володя .. ходив тої зими* [1947 р.] *.. на підлідну, неводом, риболовлю й тим сяк-так підтримував родину — обабіч ополонок, розповідав, цілий день нерухомо, як примари, стовбичили .. жінки — чекали на викидувану з невода мільку* (О. Забужко); *Японського вченого.., який наважився цитувати повідомлення однієї саламандри (щось про розвиток жовчного міхура в мільки глибоководної морської рибки..), колеги піддали бойкоту* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека).

МІЛЬТУ́РУМ, у, *ч., с. г.* Різновид м'якої пшениці з червоним безостим колосом і червоним зерном. *У посівах ярої пшениці переважає мільтурум* (з навч. літ.).

МІЛЬЯ́РД, а, *ч.* 1. *числ. кільк.* Назва числа 1 000 000 000 і його цифрового позначення; тисяча мільйонів. *Більше чи менше від мільярда число* 2^{30}*?* (з навч. літ.); // *чого.* Кількість із мільярда одиниць. *Ґрунти степів і гірських долин — це жива шкіра землі, природне лоно роду людського і рослинного царства .. Один грам ґрунту містить 10 мільярдів клітин мікроорганізмів* (П. Загребельний); *Відплив мільярдів доларів з економічної системи ставить під загрозу не лише стабільність та розвиток окремих національних економік, а й міжнародну фінансову систему* (з публіц. літ.); *Кількість галактик у частині Всесвіту, що спостерігається, — близько мільярда, а кожна галактика містить сотні мільярдів зір* (з навч. літ.).

2. *ім., перев. мн.* Дуже велика кількість кого-, чого-небудь. *І не відає* [філоксера], *що над нею стоїть істота, котра сильною рукою відбере життя мільярдам ворогів винограду...* (М. Коцюбинський); *Навколо них уже буяла грозова стихія .. Цю зливу треба було б міряти мільярдами відер! Дощ хлинув шаленим водоспадом* (Ю. Мокрієв); *Сніг падає й падає .. Невже оце майже щільне біле полотно, що коливається і вихриться за склом, зіткане з мільярдів різних візерунків?* (І. Роздобудько); // Дуже велике багатство, капітал (у 1, 2 знач.). *Той, хто сам заробив мільярди (як, наприклад, Білл Гейтс), може вважатися революціонером у сфері бізнесу* (з наук.-попул. літ.).

МІЛЬЯРДÉР, а, *ч.* Власник багатства, яке оцінюється в мільярд (мільярди) грошових одиниць. *В Гартмана був неабиякий нюх на людей, і він безпомилково відчував, що має справу з майбутнім мільйонером, коли не з мільярдером* (М. Білкун); *До неї поступово вертається пам'ять. Вона — вдова мільярдера, жертва інтриг* (Ю. Андрухович); *Мільярдерам притаманні впевненість у собі та своїй правоті, схильність до ризику* (із журн.).

МІЛЬЯРДÉРІВСЬКИЙ, а, е. Те саме, що **мільярдéрський.** *Всесвіт вирує... Мовчи, мільярдерівська знать! Життям тільки правда керує, а правду ж нам треба піднять* (П. Тичина).

МІЛЬЯРДÉРКА, и, *ж.* Жін. до **мільярдéр.** *Норвежка в 19 років отримала статус наймолодшої мільярдерки у світі завдяки батьківській спадщині, з якої не витрачає ні цента* (із журн.); *Мільярдерка, колишня глава інтернет-компанії, посіла четверту позицію в рейтингу на губернаторство* (з газ.).

МІЛЬЯРДÉРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мільярдéр.** *Сорок мільярдерів — це, за рейтинговим списком відомого авторитетного журналу, десять відсотків мільярдерського складу найзаможніших людей у світі* (з газ.).

МІЛЬЯРДЕ́РША, і, *ж., прост.* 1. Дружина мільярдера. *Згодом її поневіряння завершилися: дівчина вийшла заміж за старого мільярдера — тепер вона мільярдерша* (із журн.).

2. *рідко.* Те саме, що **мільярде́рка.** *Мільярдерша відома як господиня розкішного будинку в Монако і славиться своєю гостинністю* (з газ.).

МІЛЬЯ́РДНИЙ, а, е. 1. Числівник порядковий, який відповідає кількісному числівнику **мілья́рд.** *Віковічна природа .. нині, може, в мільярдний раз, не старіючись, святкувала свою юність* (М. Дашкієв); *Все від початку й до кінця — рідна моя арифметика! .. Перший приклад — комбінація мішаних простих та десяткових дробів, взятих у .. дужки. В другому .. — мільйонні та мільярдні величини, але вже без дужок* (П. Запаренко); // Стос. до мільярда. — *Ми не знаємо й мільярдної частки світобудови* (О. Бердник).

2. Який складається з мільярда (мільярдів) або оцінюється в мільярд (мільярди) яких-небудь одиниць. *Коли .. на заохочення сценаристів буде витрачено щороку марно, без прямої виробничої вигоди, скажімо, три мільйони карбованців на невдах, це значно вигідніше, ніж допускати мільярдний недобір щорічно .. через холодних людей із в'ялими серцями, які бояться риску* (О. Довженко); *Сім'я мільярдна йде до істини та правди І кріпить дух її свята спасенна мить* (В. Багірова).

МІМ, *ч.* 1. *род.* у. У Стародавній Греції та Римі — невелика імпровізована вистава за участю мандрівних артистів. *На відміну від ранкового видовища (боротьба із звірами), під час обіднього — змагалися гладіатори .. Під час перерви часом ставились міми — короткі сценки з життя* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки); *Міми Софрона, грецького поета із Сиракуз, який творив близько середини V ст. до н. е., — це невеликі завершені драматичні сцени, написані прозою на матеріалі повсякденного життя* (з наук.-попул. літ.); *Якщо епос, ідилії, епіграми та гімни задовольняли смаки еліти, то мім і комедія призначалися широким верствам населення елліністичного світу* (з навч. літ.).

2. *род.* а. Актор, який брав участь у такій виставі. [М е ц е н а т:] *Нехай тим часом тут поскачуть міми, а потім ті єгиптянки "безкості", що то показують з мечами штуки* (Леся Українка); *Збереглося оповідання про те, що одного разу Август докоряв міму Піладу за його суперництво з партнером, на що Пілад відповів: "Це тобі вигідно, Цезарю, що народ зайнятий нами"* (з публіц. літ.).

3. *род.* а. Те саме, що **мімі́ст.** *Місяць білий, як обличчя міма, — трагічна маска під бровами хмар* (Л. Костенко); *Гордо звівши голову, виступає тітка Броня з пофарбованим у фіолетове волоссям і з обличчям так густо напомадженим, що воно нагадує маску міма* (Валерій Шевчук); *Мім витирав .. білий грим і червону посмішку, під якими проявилося досить сумне і втомлене обличчя* (І. Роздобудько).

4. *род.* а. У сучасному театрі — актор, що володіє мистецтвом пантоміми. *Андріївський узвіз має стати традиційним місцем прогулянок молодят, розважати яких будуть вуличні театри з мімами та ляльками* (із журн.); *Щороку на Міжнародний фестиваль клоунів і мімів приїжджають актори із дванадцяти країн світу* (з газ.).

МІМА́НС, у, *ч.* Скорочення: мімічний ансамбль. *За словами головного режисера театру, доведеться переводити штаб мімансу (артистів допоміжного складу) на цивільно-правові договори* (із журн.); — *Я працюю в мімансі вже більш як сімнадцять років відразу після закінчення вокального відділу консерваторії* (з газ.).

МІМА́НСА, и, *ж.* Одна із систем давньоіндійської філософії, що містить окремі елементи матеріалізму й раціоналізму. *У стародавній Індії міманса була однією із шести ортодоксальних систем філософії індуїзму* (з наук. літ.); *Онтологія міманси виходить з визнання реальності світу, що є матеріальним і складається з атомів* (з наук.-попул. літ.); *Прибічники міманси багато уваги приділяли теорії вічного звуку й порушили низку цікавих лінгвістичних проблем, вплинувши на школу граматики* (з навч. літ.).

МІ́МЕЗИС, у, *ч., мист.* 1. У давньогрецькій філософії та естетиці — теорія, яка пояснює походження і сутність мистецтва наслідуванням людиною природи. *Учення давніх еллінів про мімезис і катарсис переходило в новітні часи під впливом "Поетики" Арістотеля, де схарактеризовано суть і функції поетичних тропів і риторичних фігур* (з наук.-попул. літ.); *В античному світі мімезисом уважалася імітація тієї чи іншої особи фізичними або мовленнєвими засобами* (з навч. літ.).

2. Прагнення максимально точно, об'єктивно зображати дійсність. *Художній мімезис не є простим відтворенням існуючої речі, а створенням нового її образу, вираженням через нього загального, імовірного, вірогідного* (з наук. літ.); *У "Поетиці" Феофан Прокопович зазначає, що мімезис — це "душа поезії", ототожнюючи наслідування з поетичним вимислом* (з навч. літ.).

МІМЕО́ГРАФ, а, *ч.* Апарат для одержання відбитків тексту, вигот. у формі трафарету на провоскованому папері; ротапринт. *Перший мімеограф був складним пристроєм з електричним пером та копірувальним ящиком* (з наук.-попул. літ.); *Вона* [листівка] *була розмножена у великій кількості на мімеографі* (Ф. Бурлака).

МІМЕТИ́ЗМ, у, *ч.* 1. *біол.* Уподібнення тварин одного виду (перев. незахищених) до тварин іншого виду, що мають певні захисні пристосування від ворогів; мімікрія (у 1 знач.). *Миметизм є захистом лише від високорозвинених хижаків, переважно хребетних* (з наук. літ.); — *Хамелеон за одну мить перефарбовується. Заєць взимку стає білий, як сніг .. А от людина від людини не сховається ніде й нікуди. Немає такої мімікрії, відсутній такий міметизм* (П. Загребельний).

2. *геол.* Властивість деяких мінералів утворювати кристали складнішої симетрії. *Лейцит міститься в багатьох вулканічних породах і є цікавим явищем міметизму в царині мінералів* (з наук.-попул. літ.).

3. *літ., мист.* Наближене до реальності наслідування життєвих форм. *І. Франко не практикував вузько потрактованого міметизму ("літератури факту"), але й не відходив од "реалізму змісту"* (з наук. літ.); *Частина художників відмовилася від міметизму, зробивши акцент на внутрішньому сенсі життя* (з навч. літ.); *Мистецтво як символ свободи надає бажаному обрис реальності й повторюваності. Це — творчий міметизм* (із журн.).

МІМЕТИ́ЧНИЙ, а, е, *літ., мист.* Прикм. до **міметизм** 3; наслідувальний, реалістичний. *У статті досліджено основні положення вчення про міметичний досвід та його зв'язок із теорією мови* (з наук. літ.); *Міметичну правду віршів Яра Славутича втілено в низці наративних жанрових форм, зокрема ліричного портрета, вірша-нарису, пейзажу* (з наук.-попул. літ.); *Міметичний спосіб митецького відображення дійсності передбачає наявність у внутрішньому світі художнього твору предметності — видимих матеріальних речей* (з навч. літ.).

МІМЕТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж., літ., мист.* Абстр. ім. до **міметичний.** *Переважання ірраціонального начала загалом притаманне українській ментальності, тому й міметичність драми трактувалася як щось застаріле й малоефективне, "постсоціалістичне" в новій реальності* (з наук. літ.); *За концепцією Платона, міметичність у мистецтві бере за зразок в узагальненому розумінні природу, яку наслідує, або ж саму ідею цієї природи* (з наук.-попул. літ.).

МІМЕТИ́ЧНО, *літ., мист.* Присл. до **міметичний.** *Романні здобутки української літератури є загалом скромними і, за винятком, може, специфічних 20-х рр. XX ст., міметично обмеженими* (із журн.).

МІ́МІК, а, *ч., заст.* Міміст. * Образно. *Хто ж є кращий мімік, як .. кіт морський?* (Леся Українка).

МІ́МІКА, и, *ж.* Рухи м'язів обличчя, які виражають внутрішній душевний стан людини. *Виголосив* [оборонець] *промову, правда, суху, строго правничу і трохи вбогу змістом, але оживлену саме мімікою промовця* (І. Франко); *Від усієї його жвавої постаті.., від багатющої міміки.., від усієї його неповторної динамічної юності віє таким нищівним для всіляких сумнівів оптимізмом, що хата повеселішала вся* (О. Довженко); *Танго скінчила свою розповідь. На допомогу собі вона закликала й міміку, й рухи, вдавалась навіть до малювання гілочкою на землі* (І. Білик); *Себастьян — 25-річний львівський фотограф, високий, худий.., фотоапарат, який завжди з ним, ховається під плащем. Він мовчазний, скупий на міміку і жести* (Т. Прохасько); // Один з важливих елементів акторського мистецтва. *Міміка, дихання, голос і тон мовлення актора в ролі є відтворювальними зовнішніми одиницями персонажа* (з навч. літ.).

МІМІКРІ́Я, ї, *ж.* 1. Здатність мімікрувати (у 1 знач.). *Важливим у нашому дослідженні є виявлення антигенів мімікрії в деяких штамів ентеробактерій* (з наук. літ.); *Мімікрія в рослин проявляється у виробленні окремих пристосувань, що нагадують моделі: так, у деяких рослин квітки не мають нектарників, однак приваблюють запилювачів, нагадуючи квітки гарних нектароносіїв* (з наук.-попул. літ.); *Мімікрія виникла в процесі еволюції як захисне пристосування організмів у боротьбі за своє існування* (з навч. літ.).

2. *перен.* Здатність мімікрувати (у 2 знач.). *Дбайлива природа наділила людину .. рятівною мімікрією. Доллер швидко пристосувався до важких таборових умов* (Б. Антоненко-Давидович); *Юнаки, верткі від мімікрії, вже перешиті на новий фасон, — хто зна од чого очі щось мокріють, і сниться їм якийсь забутий сон...* (Л. Костенко); *Наше пробудження полягало у відкиданні руху за інерцією, у неприйнятті мімікрії, одне слово, ми хотіли бути, а не вдавати, що ми є* (з мемуарної літ.).

МІМІКРУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **мімікрува́ти.** *Політичні діячі враховують особливості менталітету громадян для оптимального мімікрування, щоб реалізувати їхні очікування* (з наук.-попул. літ.).

МІМІКРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док.* 1. Пристосовуватися до навколишнього середовища, умов, змінюючи форму, забарвлення і т. ін. для самозбереження (про рослини, тварин); маскуватися (у 2 знач.). *Безхвості ведуть деревний спосіб життя, тому ці види мімікрують переважно під елементи рослин* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Пристосовуватися до умов, обставин життя, істотно змінюючи свої погляди, переконання і т. ін. із певною метою (про людину); маскуватися (у 3 знач.). *Молодий розповів, як він пробрався у Багдад, як, дотримуючись науки всепревеликого імама Гасана, мімікрував під гяура-християнина, як пив каву на багдадському базарі* (В. Кожелянко); *— Що ж робити, коли настає .. зневіра? — Залишатися собою, не мімікрувати під цей загальний стандарт. — Як? — Говорити правду. Не грати з почуттями інших, не множити ланцюг болю, не мститися. Можливо, тоді спотворений світ стане кращим. Хоча б на одну людську істоту* (І. Роздобудько); *Абсолютна монархія мімікрувала у просвітницький абсолютизм, рятуючи централізовану владу й чинну форму правління посиланнями на "загальне благо"* (з навч. літ.).

МІМІ́СТ, а, *ч.* Актор, який бере участь у мімічних сценах. *Ритміка є тією загальною точкою, від якої розходяться шляхи міміста в балетній виставі, танцюриста, актора* (з наук.-попул. літ.); // Актор, що володіє мистецтвом міміки. *Він танцює так, наче народився саме для цього, до того ж чудовий міміст із талантом імпровізатора* (із журн.).

МІМІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **міміст.** *Композитори-сучасники відчували потребу відтворити "не вимовлене у звуці" виражальними засобами іншого мистецтва. Пластичне рішення передбачали, наприклад, "Мімічна сцена" для фортепіано О. Глазунова, "Нонет" В. Щербачова — до складу ансамблю була включена мімістка* (з наук. літ.).

МІМІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **міміка.** *Коли він почне зараз говорити про свою радість, не треба думати, що ця радість засяє раптом на його суворому, не багатому мімічними відтінками обличчі* (О. Довженко); *Дарка навмисне зробила зухвале лице, наскільки вистачало в неї мімічних здібностей, але однаково професор не звертав більше уваги на неї* (Ірина Вільде); — *Ти надто забарилася, Лідочко!* — *мовила пані, не потурбувавши жодного мімічного м'яза* (Люко Дашвар); // Виражений засобами міміки. *Мілевський підійшов до неї перегортати ноти; між ними розмова мімічна* (Леся Українка); *Мімічна сцена: Мазепа впивається в Петра очима і, затискуючи ножа в руці, заганяє його в стіл. Петро не постеріга цього руху* (Л. Старицька-Черняхівська); *Він або слухає співрозмовника зовсім мовчки, не виявляючи навіть мімічної реакції на почуте, або ж у нього бувають несподівані напади балакучості, як правило, не надто доречні* (Н. Сняданко).

МІМІ́ЧНО. Присл. до **мімічний;** засобами міміки. *Оксана граціозним жестом привіталася, але Ольга на її мімічне запрошення пересісти до неї так само мімічно відповіла, що їй тут непогано* (Ірина Вільде); *Універсальними емоціями, які можна відобразити мімічно, є радість, здивування, страх, смуток, огида, гнів, презирство* (з навч. літ.).

МІМОДРА́МА, и, *ж.* Те саме, що **пантоміма.** *У вихованні техніки актора мімодрама була підготовчим етапом* (з навч. літ.).

МІМО́ЗА, и, *ж.* 1. Рослина (дерево, кущ, трави) родини мімозових із невеликими квітками, зібраними в колоски або головки. *Ніжні мімози і ті розгорнули листочки гарячі, млють без мрії...* (Леся Українка); *Кущі зелені і стрункі дерева, Мімози плаття димчасто-рожеве, Гарячі квіти в клумбі понад морем... Я, зачарований, гублюсь між ними зором...* (О. Ющенко); *Мімози на заході, розкішні трави на*

сході надають рівнині особливої своєрідності.(Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Деякі види мімози згортають листя від дотику або під впливом тепла* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Поруч .. сиділа схилена, з лицем Відверненим і ледве що від сліз Обсушеним, тремтяча, мов мімоза, Його кохана Сільвія Мамілла* (І. Франко); *Все ж таки не зашкодило б бути трохи менше ніжною і не так вразливою, як мімоза* (Б. Лепкий).

2. *перен.* Про вразливу, недоторкану людину. *Вона має свого Нестора. Невинного молодого брата — мислителя, мужеську мімозу, а твердого, як камінь. Він — її оборонець і приятель* (О. Кобилянська); *Яків шукав розв'язки цієї зустрічі — що і як мав їй сказати — така мімоза, такий сейсмограф, .. боявся сказати правду, боявся її реакції* (У. Самчук); *Бризки від хвиль .. рясно кропили палубу. — А все-таки ми з тобою мімози, — сказав уже в каюті геолог. — Втекли. А як там, на палубі, матросам?* (О. Донченко).

3. Неправильна назва деяких видів акації, що має яскраво-жовті квітки. *В цю мить з-за кущів сірої мімози в золотавих гронах квітів вистрибнув широкогрудий вовчук* (З. Тулуб); *Вона* [весна] *існувала і в кімнаті гуртожитку у вигляді трьох стеблинок ніжної мімози* (Н. Рибак).

МІМÓЗНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мімóза** 1. *Мімозні квіти деяких родів мають не більш як десять тичинок* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Прикм. до **мімóза** 2. *Їй так пасував чоловік мімозний, легкий і рíденький брюнет з карими очима, рожевощокий і .. дещо кволий* (Олекса Ізарський); // Власт. мімозі (у 2 знач.). *Ніжний і тихий, неначе мімозної вдачі, він був чимось визначним і заповняв тою тихою істотою своєю цілу хату* (О. Кобилянська); *Лена .. своїм мімозним чуттям відчувала мої турботи, але уникала яких-будь роз'яснень* (У. Самчук).

МІМÓЗНО. Присл. до **мімóзний** 2. *Її* [Нефертіті], *на довгій шиї, делікатна, як тюльпан, голівка .. чимось нагадувала мені .. мою Лену .. в тій невловній для слова .. зневажливій і мімозно вражливій красі* (У. Самчук).

МІМÓЗОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мімóза.** *Мімозові кущі, вирвані з корінням стрімкою течією, тепер пливли світ за очі, немов рухомі острівці* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

2. *у знач. ім.* **мімóзові,** вих, *мн.* Підродина тропічних і субтропічних рослин, до яких належать мімоза, акація і т. ін. *Деякі мімозові є джерелом отримання цінної деревини, дубильних речовин і гуміарабіку* (з наук.-попул. літ.); *Відомо близько 2500 видів мімозових* (з навч. літ.).

МÍНА[1], и, *ж.* Вираз обличчя. *Роблю байдужу міну* (М. Коцюбинський); — *Звідки ви, власне, взялися тут, пане поручику? — Про це саме й я хотів спитати, — мовив поручик з невиразною міною* (Я. Галан); *Коли ж чайки відлетять, фізик одразу схмуриться, лежить у своїм прокрустовім ложі з міною презирливо-скривленою* (О. Гончар); *Вуйко кривив забавні міни, мов першокласник, що переніс менінгіт* (Любко Дереш); *Моріс підводиться з крісла й мовчки рушає до мене. А міна така, наче він смертельно стомився або наче йому все смертельно остогидло* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера).

◊ **(1) Дóбра міна при погáній грі** — приховування за зовнішнім спокоєм, веселістю незадоволення, тривоги, страху і т. ін.; маскування (у 1 знач.). *То вже була добра міна при поганій грі. І приховувала вона справжній страх перед реальною силою* (із журн.); *Настрій у хлопця був поганий, але тримався він бадьоро: це була добра міна при поганій грі, бо з самого початку в нього все пішло шкереберть* (з газ.); **(2) Кúсла міна** — невеселий, незадоволений і т. ін. вигляд, вираз (обличчя). *Аркадій жваво аплодує. З кислою міною на лиці починає аплодувати і Круть* (О. Підсуха); *Віталій і не підозрював, що зараз сидять у клубі сержанти з досить-таки кислими мінами, бо те місце, де мусила б сидіти між ними Тоня, безнадійно гуляє* (О. Гончар); *Каландріно запросив їх на вечерю, але з такою кислою міною, що товариші не захотіли лишатись — попрощались із ним та й пішли* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); **Робúти дóбру мíну при погáній (недóбрій) грі** *див.* **робúти; Скрúвлювати (робúти) / скривúти (склéїти, зробúти** *і т. ін.)* **кúслу мíну** *див.* **скрúвлювати; Стрóїти міни** *див.* **стрóїти[1].**

МÍНА[2], и, *ж.* 1. Особливий вибуховий снаряд, що закладається в землю, під воду і т. ін. *Дуже капризна річ плавуча міна, — кажуть матроси* (Ю. Яновський); *Щоночі сапери виповзали з окопів, закладаючи міни там, де могли прорватись ворожі танки* (С. Журахович); — *Стійте! Відійдіть! Міна! — кричав бульдозерист, хоча тупцював тут-таки ж і сам мав чимало шансів злетіти в повітря разом з хлопцями* (М. Білкун); *Бронетранспортер, як і вантажівка, підірвався на дистанційній міні* (Д. Білий); * У порівн. *Оплески вибухнули несподівано, як міна .. Артур Кіндратович потиснув мені руку і поздоровив з епохальною науковою роботою* (І. Росоховатський).

2. Снаряд для стрільби з мінометів. *За кулеметами кілька разів гримнув міномет. Міни збурили сніг посеред лугу, а одна залетіла аж у ліс* (І. Багряний); *Перша міна розірвалась біля порога будинку, друга і третя — на горищі* (Ю. Збанацький); *Крутизна траєкторії мін в горах виявилась особливо цінною* (О. Гончар).

Випускáти / вúпустити кýлі (снаря́ди, міни *і т. ін.)* *див.* **випускáти.**

МÍНА[3], и, *ж.* Те саме, що **óбмін** 1. — *Я поміняв коняку на корову! — От добре! Тепер ми з молоком! — сказала стара. — Тепер ми матимемо до столу і молочний суп, і масло, і сир. Це чудова міна!* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

△ **Дóговір міни** *див.* **дóговір.**

МÍНА[4], и, *ж.* 1. У Стародавній Греції — грошова одиниця, а також відповідна їй монета. — *Срібло й золото полюбляють усі, афінцю* [афінянине]: *й ті, хто тягне руку за Періклом, і їхні супротивники. Я пообіцяв йому тридесять мін сріблом й афінськими драхмами* (І. Білик); [П а с і й:] *Дванадцять мін ти в мене взяв, щоб сірого Коня купити.* [С т р е п с і а д:] *Чуєте? Коня купить! Та знають всі, що коней я ненавиджу* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана).

2. У сучасній і Стародавній Греції, а також на Стародавньому Сході — міра ваги, що дорівнює 1,5 кг. — *Які були завбільшки ті казани? — Золотий важив вісім з половиною талантів і дванадцять мін. Вагу срібного не пам'ятаю, але вміщував він 600 амфор* (І. Білик).

МÍНА[5], и, *ж.* Стрижень олівця. *Міну виготовляють із графіту* (з навч. літ.).

МÍНА[6], и, *ж.* Підземний хід, підземна галерея або ніша в копальні, льоху, а також інші ходи в чому-небудь. *Пан президент коротко, сильно відламує шматок за шматком .. чудесну скелю, і графові Адольфові видно всі ходи, всі розгалуження страшних мін, уся неминуча, грізна логіка й пов'язаність їх* (В. Винниченко).

МІНАРЕ́Т, у, *ч.* Висока башта при мечеті, з якої муедзин закликає мусульман до молитви. *Пишний Босфор майнув золотим пасмом з мечетями, мінаретами* (І. Нечуй-Левицький); *Мулли заспівали по мінаретах на намаз, і хан пішов через двір свого палацу до найбільшої ханської мечеті* (А. Кащенко); *Біжить шосе. Прозорим фіолетом Закам'янілі хвилі дальніх гір Укрили паділ, де шумить Салгір І спить село з похилим мінаретом* (М. Зеров); *Мечеті були повні туфель і людей, горів обгорткою Коран, скрипіли голосами з мінаретів муедзини, схилялись на схід мулли — "молились" за голодаючих...* (Ю. Яновський); * Образно. *Той берег наш, урослий очеретом. І наш лелечий, наш лелечий двір, де на гнізді з вербовим мінаретом старий лелека молиться до зір* (Л. Костенко).

МІНАРЕ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **мінаре́т.** *Галера увійшла в лійку між мисами Румелі і Анадолу. По обох боках на горбах, порослих кипарисами і кедрами, розкинувся чужий край: невеличкі густі села з мінаретними шпилями, форти, замки, башти, апельсинові гаї* (Р. Іваничук).

МІНБА́Р, у, *ч., рел.* Невелике підвищення в мечеті, з якого імам читає п'ятничну проповідь. *Такого зосередженого, просвітленого виразу облич Алі не бачив ні в кого. Може, тільки старі шейхи в мечетях мали такі обличчя, коли піднімались на мінбар, щоб виголосити казання* (Ю. Логвин).

МІНГРЕ́Л *див.* **мінгре́ли.**

МІНГРЕ́ЛИ, ів, *мн. (одн.* **мінгре́л,** а, *ч.;* **мінгре́лка,** и, *ж.).* Те саме, що **мегре́ли.** — *Мені ніколи старіти, — відмахнувся Вано. — Я завжди в дорозі, і старість не встигає за мною. Якщо ти завважив, мінгрели більше їздять верхи, ніж ногами ходять* (М. Дочинець); *1908 р. на звітній виставці Вищого художнього училища при Академії мистецтв у Петербурзі український художник Іван Дряпаченко представив дев'ять робіт, серед них, зокрема, "Дівчина-мінгрелка", "Пізні квіти"* (з наук.-попул. літ.).

МІНГРЕ́ЛКА *див.* **мінгре́ли.**

МІНГРЕ́ЛЬСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мінгре́ли** і Мінгрелія; мегрельський. *Давня картвельська прамова пройшла процес свого членування на окремі діалекти, з яких пізніше розвинулися сучасні грузинська, мегрельська (мінгрельська), лазька і сванська мови* (з наук.-попул. літ.); *Дадіані — мінгрельський княжий рід, родоначальник якого сванетський дворянин Кацо Чикуані (Чиковані) унаслідок заворушень у Мінгрелії наприкінці XVII ст. заволодів країною* (з навч. літ.); // Вигот. мінгрелами; такий, як у мінгрелів. *Класичний мінгрельський сир готують тільки на овечому молоці* (з навч. літ.); *Види хачапурі бувають різні: аджарські — у формі човника, імеретинські — у формі круга, мінгрельські — теж круглі, але обов'язково із сиром сулугуні* (із журн.).

МІНДЕ́Р, у, *ч.* У тюркомовних народів — подушка для сидіння. *Менгу сів на оксамитовий половецький міндер, що лежав біля правої ноги Бату, підняв очі, бо Бату був вищий за нього на цілу голову* (В. Малик); *Мурах-баба покликав Марію і Мальву до своєї хатини. Він скинув повстяну шапку з зеленою облямівкою, папучі, сів, по-турецьки підігнувши ноги, показав рукою на міндер, де завжди сідали Марія з Мальвою* (Р. Іваничук); *Рятівники прийшли глупої ночі. Затаєно, тихо, незграбно протискувалися до покою кизлярдаги, сідали на червоних килимах, підкладали собі під боки шкіряні й парчеві подушки-міндери* (П. Загребельний).

МІНДО́БРИВО, а, *с.* Скорочення: мінеральне добриво *(див.* **до́бриво).** — *Одні* [машини] *пішли на Тернову по міндобрива, другі — в Новоселицю по горюче* [пальне], — *пояснив Гнат* (В. Кучер); *Я пам'ятаю, як достигали абрикоси в селі, аж поки цивільна авіація не посипала їх зверху міндобривами замість підживлювати колгоспні полонини* (М. Матіос); *Мішки з-під міндобрива біліли на добрі гони довкіл* (Є. Пашковський).

МІНЕЗА́НГ, у, *ч., іст.* Середньовічна лицарська німецька лірика. *Музика раннього й класичного мінезангу майже повністю втрачена, збереглися лише пісні пізніх мінезингерів* (з наук.-попул. літ.); *Мистецтво німецького мінезангу, поширене у XII–XIV ст., зародилося під впливом пісень трубадурів* (з навч. літ.).

МІНЕЗИ́НГЕР, а, *ч., іст.* Німецький поет-співець, автор і виконавець творів лицарської лірики XII–XV ст. *Німецький мінезингер зустрічається з брамінським полемістом на тій самій дорозі. Обидва використовують одну і ту ж притчу, щоб подати свої цілком протилежні до першоджерела ідеї* (І. Франко); *Співцями лицарської слави в середньовічній Європі були барди, скальди, трувери, менестрелі, мінезингери* (з наук. літ.); * У порівн. — *Вчорашнього вечора я став мимовільним свідком вашого творчого змагання. Он там в кінці палуби ви, як двоє мінезингерів, читали свої поезії... океанові!* (О. Гончар).

МІНЕ́Р[1], а, *ч., військ.* 1. Військовослужбовець інженерних військ, який спеціалізується на встановлюванні мін та розмінуванні місцевості, об'єктів і т. ін. *Тож мінеру люди раді По усіх містах були. Він ішов в своїй бригаді — Скрізь, де армії пройшли* (Т. Масенко); *Я попросився добровольцем у діючу армію .. Здобувши військовий фах підривника-мінера, часто повзав поруч зі смертю, бо ж відомо, що мінери помиляються лише один раз* (О. Бердник); *Мінерів для нашої сотні підготувало саме життя. Мін у сотні було вдосталь* (М. Андрусяк); * Образно. *Мені дуже зле, коли мінними полями нашої історії замість саперів ідуть шеренги грубих і безпардонних мінерів* (М. Матіос).

2. Фахівець військово-морського флоту з мінної зброї, її використання та знешкодження. *Водій і мінер, одягнені в гідрокостюми, сідали на підводний буксирувальник, добиралися до ворожого судна, закріплювали на його борту вибухову речовину* (з навч. літ.).

МІНЕ́Р[2], а, *ч., зоол.* Дрібна комаха родини мух ряду двокрилих завдовжки 2–3 мм, яка відкладає білясті, напівпрозорі яйця на листя рослин. *Рисовий мінер має блідо-зелені личинки, які на відміну від ячмінного мінера не утворюють вузької міни, а пошкоджують паренхіму майже на всю ширину листка* (з наук.-попул. літ.); *Личинки мінера виїдають рослину зсередини, прогризаючи цілі мережі ходів — це видно по світлих смугах і плямах неправильної форми на листку* (з навч. літ.).

МІНЕРА́Л, у, *ч.* Тверде тіло кристалічної будови у складі земної кори та гірських порід і руд, що має природне походження й характеризується однорідною структурою та певним хімічним складом. *Учений-натураліст В. В. Докучаєв стверджував, що є закономірні зв'язки між рослинами, тваринами і мінералами* (з наук. літ.); *Камінь складався з шматків мінералів і грав на сонці багатьма відблисками* (Л. Дмитерко); *На довгих столах стояли скляні банки, наповнені порошками, шматками різнобарвних мінералів, рідинами* (В. Малик); *"Нарешті маю змогу одіслати .. листа .. Ми знайшли родовища мінералів, де присутні РЗЕ (рідкоземельні елементи), лантаноїди .. Це, синку, дуже важливі, дуже потрібні корисні копалини"* (В. Нестайко).

△ **Си́нтез мінера́лів** *див.* **си́нтез.**

МІНЕРАЛІЗА́ТОР, а, *ч.* Речовина, що сприяє кристалізації мінералів з розчину або розплаву. *Одним із дуже поширених прийомів впливу на кінетику реакцій твердих речовин є введення мінералізаторів* (з наук. літ.); *Мінералізатор для очищення води наповнений кристалами композиції корисних мінеральних речовин (кальцію, калію, магнію, натрію), які мають здатність повільно розчинятися* (з навч. літ.).

МІНЕРАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Перетворення органічних речовин на мінерали й мінеральні сполуки. *У статті досліджено вплив осередку хронічної інфекції при гнійному середньому отиті на процеси мінералізації в кістковій тканині* (з наук. літ.); *Процеси розкладу та мінералізації забезпечують надходження елементів живлення в біологічний круговорот* (з наук.-попул. літ.); *Деструкція рослинного матеріалу в процесі його розкладу й перетворення може відбуватися у трьох напрямах: мінералізація, гуміфікація та консервація залишків, що не повністю розклалися* (з навч. літ.).

2. Насичення або насиченість чого-небудь мінеральними солями. *Збільшення мінералізації води в річці Прип'ять зумовлене істотними змінами, яких зазнала гідрографічна мережа лівобережної заплави внаслідок водоохоронних заходів* (з наук. літ.); *Якщо порівнювати Куяльник з Мертвим морем, відомим на весь світ, то в одеських грязях, завдяки меншій мінералізації, продукується більше особливих речовин органічної природи* (з газ.).

МІНЕРАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **мінералізува́ти.** *Широко використовувати мінеральну воду можна лише при її слабкій мінералізації та впевненості, що це не підроблення водопровідної води, мінералізованої харчовою сіллю й содою* (з наук.-попул. літ.); *З урахуванням характеру і ступеня радіоактивного забруднення довкілля прокладають протипожежні мінералізовані смуги, заліснюють виведені з обігу землі* (з навч. літ.); // **мінералізо́вано,** *безос. пред. Перед аналізом зразки мінералізовано сумішшю соляної і нітратної кислот* (з навч. літ.); *Тільки 5 % азоту мінералізовано і доступно для рослини* (із журн.); *За два тижні мінералізовано 41 кілометр смуг, які відділяють ліси від інших територій, а з початку року — 1656 кілометрів* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Який мінералізувався. *Лікуючи карієс, стоматолог видаляє розм'якшену мінералізовану тканину зуба (дентин), у якій містяться мікроорганізми* (з наук.-попул. літ.); *Із загального об'єму води на Землі майже 97,5 % припадає на води Світового океану, солоні озера та мінералізовані підземні води* (з навч. літ.).

МІНЕРАЛІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. Перетворювати органічні речовини на мінерали й мінеральні сполуки. *Планктон спочатку асимілює амонійний азот у процесі розмноження, а згодом частково мінералізує відмерлі клітини у водній товщі* (з наук. літ.); *Біомаса суходільних тварин і рослин є субстратом для мікроорганізмів, що мінералізували її* (з навч. літ.).

2. Насичувати мінеральними солями. *Люди навчилися спочатку очищати воду до дистиляту, а потім мінералізувати його* (з газ.).

МІНЕРАЛІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док.* 1. Перетворюватися на мінерали й мінеральні сполуки (про органічні сполуки). *Органічні речовини мінералізуються не відразу, вони зазнають тривалих і складних перетворень: у ґрунті можна знайти органічні речовини на різних стадіях розкладання* (з наук.-попул. літ.); *Азот твердих виділень тварин досить важко мінералізується в ґрунті й погано засвоюється рослинами* (з навч. літ.); *При аеробному розкладанні речовина мінералізувалася швидко, і кількість елементів живлення, доступних для рослин, стала більшою* (з наук. літ.).

2. Насичуватися мінеральними солями. *Ріка мінералізується і стає схожою на причорноморський лиман* (із журн.).

3. *тільки недок.* Пас. до **мінералізува́ти** 2. *Питна вода мінералізується корисними для організму речовинами* (з навч. літ.).

МІНЕРА́ЛКА, и, *ж., розм.* 1. Те саме, що **Мінера́льна вода́** *(див.* **вода́).** *Він вийняв із шухляди ліки, запив їх мінералкою і запитав: — Може, вас пригостити чаєм або кавою?* (Ю. Винничук); *Стефа .. налила води в пляшечку з-під мінералки* (І. Андрусяк); *Мою увагу привертає згорблена постать, яка сидить на бордюрі тротуару, затиснувши в руці велику пластикову пляшку з мінералкою* (А. Дністровий).

2. Те саме, що **міндо́бриво.** *Великі дози мінералки згубно впливають на незамінних творців родючості — корисні бактерії, черв'яків, комах, погіршують структуру ґрунту* (із журн.); *— Земля віддячує щедрістю насамперед тим, хто підтримує її родючість. Не мінералкою, а органікою. На міндобривах земля протримається кілька десятиліть, на органіці — віками родитиме* (з газ.).

МІНЕРАЛО́Г, а, *ч.* Фахівець із мінералогії. *Сокіл був уже тут. Його як геолога і мінералога й справді дуже цікавили загадкові камінці* (В. Владко); *Кузен Бенедикт не був, власне, ні ботаніком, ні мінералогом, ні геологом* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна); *Мінералоги повинні точно охарактеризувати мінерали, які є головним об'єктом добування: визначити їх склад, фізичні властивості, домішки в них* (з навч. літ.).

МІНЕРАЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до мінералогії. *У науковій праці досліджено комплекс магматичних порід, описано їхній мінералогічний склад, а також абсолютний та відносний геологічний вік* (з наук. літ.); *Мінералоги приділяють особливу увагу вивченню алмазів, удосконаленню мінералогічних критеріїв прогнозування та пошуків їхніх корінних джерел* (з навч. літ.).

МІНЕРАЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука про мінерали. *В. І. Вернадський заклав фундамент нових наук про Землю: гідрогеології, біогеохімії, космохімії, генетичної мінералогії, радіогеології* (з наук. літ.); *— Каміння це дуже чутливе. — .. Як це — чутливе каміння? — вже зовсім здивовано спитав Риндін. — .. Це щось цілком нове в галузі мінералогії!* (В. Владко); // *чого.* Властивості, особливості мінералів певного типу або якої-небудь ділянки, місцевості і т. ін. *Монографію присвячено дослідженню умов локалізації, морфології, текстури та мінералогії агатів* (з наук. літ.).

МІНЕРАЛОУТВО́РЕННЯ, я, *с.* Утворення мінералів. *У природному мінералоутворенні, крім тиску, температури та флюїдів, активну роль відіграють електричні поля* (з наук. літ.); *Мікроорганізми беруть участь у мінералоутворенні за наявності рідкої води в різних екосистемах, глибоко в надрах землі й на значній висоті над її поверхнею* (з наук.-попул. літ.); *У кожний момент мінералоутворення пов'язане лише з невеликою ділянкою вихідної первісної породи* (з навч. літ.).

МІНЕРАЛОУТВО́РЮВАЛЬНИЙ, а, е. Пов'язаний з утворенням мінералів. *Головними мінералоутворювальними компонентами натрієвого польового шпату є діоксид кремнію, а також оксиди алюмінію, кальцію і натрію* (з наук. літ.); *Мінералоутворювальним середовищем є рідина, газ і розплав, які мають спільну рису — текучість* (з навч. літ.).

МІНЕРА́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **мінера́л.** *Творив він плани організування експортної торгівлі, експлуатації мінеральних багатств краю* (І. Франко); *Господарська діяльність людини призводить до вичерпання багатьох видів мінеральної сировини й чистої прісної води* (з наук. літ.); *Кістки людини забезпечують захист внутрішніх органів і є місцем зберігання важливих для організму мінеральних речовин: кальцію, магнію, фосфору* (з навч. літ.); *Мінеральні ресурси є матеріальною основою енергетики, промисловості, аграрного й будівельного комплексів, усіх інших сфер людської діяльності* (із журн.).

Мінера́льна вода́ *див.* **вода́.**

△ **Мінера́льна ва́та** *див.* **ва́та; Мінера́льна шерсть** *див.* **шерсть; Мінера́льне ма́сло** *див.* **ма́сло; Мінера́льні до́брива** *див.* **до́бриво.**

МІНЕ́РНИЙ, а, е, *військ.* Прикм. до **міне́р**[1]. *Османська армія вже наприкінці XIX ст. мала інженерні війська, до яких належав мінерний загін для ремонту укріплень* (із журн.); *У військовій частині наші бійці навчалися мінерної справи* (з газ.).

МІНЕ́Т, у, *ч., фізл.* Різновид орального сексу: інтимні ласки ротом чоловічих статевих органів. *В розділі, присвяченому оральному сексу, автори пишуть: "Багатьом людям він подобається, інших він не цікавить. Коли його роблять чоловіку, він називається "мінет", коли його роблять жінці, він називається "кунілінгус"* (Ю. Покальчук).

МІНЕ́Я, ї, *ж., рел.-церк. (з великої літери).* Церковна книга з текстами для читання і служби Божої. *Важливим різновидом рукописних книг для служби й читання є Мінеї, які поділяються на службові (служби відповідно до кожного дня місяця), святкові (служби на релігійні свята року), загальні (служби загального лику святим — апостолам, мученикам)* (з наук. літ.); *Бувало, в неділю, закривши Мінею, По чарці з сусідом випивши тієї, Батько діда просить, щоб той розказав Про Коліївщину* (Т. Шевченко); *Перехрестився* [сотник Тригуб], *розгорнув Мінею й почав читати життія святих, що за віру Христову муки потерпіли, а не відступили від неї* (Б. Лепкий); — *Читали ж, певно, березневу Мінею? Молюся за всіх вас і допоможу малим та кволим вашого дому* (В. Єшкілєв); * У порівн. *Побачивши Мар'яна, вони замовкли, конторник втупив окуляри і носа в якусь велику, наче Мінея, книгу* (М. Стельмах).

МІНИ́ТИ, міню́, мі́ниш, *недок., кого, що.* Те саме, що **змі́нювати** 1. *Хому Хаєцького фронтове життя мінило на очах у всіх* (О. Гончар); *Темінь і світло перекочувались по дівочому обличчю, примхливо мінили його* (М. Стельмах); *Гається гусінь повзуча, квапиться спритний метелик, легко й людині мінити всталену форму свою* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете).

МІНИ́ТИСЯ, міню́ся, мі́нишся, *недок.* 1. Те саме, що **міня́тися** 3. *Люта посуха не держить все літо, Люта зима не на рік, Міниться все, і — надійся і віруй: Горе тяжке не на вік* (Дніпрова Чайка); *О дванадцятій лунало "Христос воскресе!" — і враз немов усе-все мінилося на очах, і люди всі мінилися, старі бабусі й діди, жінки, дівчата, літні дядьки і навіть хлопці! Всі здавалися такими добрими, ясними* (О. Іваненко); *Його погляд увесь час мінився: очі то округлялись, то звужувались* (Ю. Збанацький); [А к т о р - к о р о л ь:] *Я вірю: серцем ти заприсяглась, Та добрий намір міниться всякчас. У пам'яті всі наміри в неволі: Народженням міцні, диханням кволі* (Л. Гребінка, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. Утрачати самовладання під впливом якихось переживань. *Андрій аж мінився, так сердивсь* (М. Коцюбинський); — *Ти, каже, — не хвилюйся і з заздрощів не мінись: їстимемо разом!* (Остап Вишня); *Бідний Роман аж мінився, так він глибоко переживав усе* (І. Багряний); *Мама просто мінилася від щастя* (М. Чабанівський).

3. Затемнюватися на короткий час; меркнути (у 1 знач.). *Хай ніколи, ніде не збувається все, Що у снах зачарованих сниться, Хай у прірву мене життя вихром знесе, — Знаю: сонце на хвильку міниться* (П. Грабовський); *Хуга починалася .. Мінився місяць, ховаючись у сніговій імлі* (М. Трублаїні); *Обітована міниться зоря, Та вже ніхто нічого не чекає У падолисті дат календаря* (К. Москалець).

4. *чим і без дод.* Сяяти різними тонами, кольорами; переливатися, грати (у 7 знач.). *Небо міниться, небо грає усякими барвами, блідим сяйвом торкає верхівки чорного лісу...* (М. Коцюбинський); *Стерла* [паніматка] *з повіків* [повік] *сльозу, що мінилася проти сонця красками веселки* (Л. Мартович); *Горіли травневі написи, мінились декоративні вітрини* (В. Підмогильний); *Дніпро мінився золотом... Сяяв над ним округлий вербовий гай* (Василь Шевчук); *Камінчик мінився на Мироновій долоні золотими прожилками й різнобарвними цяточками* (В. Шкляр).

◊ **(1) Аж в оча́х мі́ниться,** *безос.* — у когось неприємні зорові відчуття від чого-небудь дуже яскравого, від швидкої зміни об'єктів і т. ін. *Аж усім в ухах, мов гармати, шуміло І в очах мінилося, темніло...* (І. Франко); *Таке синє поле, аж в очах міниться...* (Д. Косарик); — *У християнського бога храми вельми красні, — невпопад бовкнув Сивоок, у якого аж мінилося в очах від барв* (П. Загребельний); **(2) [Аж] міни́тися / переміни́тися в лиці́ (на лиці́, на облі́ччі** *і т. ін.)* — набувати незадоволеного, часом нездорового і т. ін. виразу (обличчя) у зв'язку з чим-небудь; переживати, нервувати, червоніти, бліднути і т. ін. [Л ю б к а:] *Він її* [Хведоску] *очима пече, а вона аж міниться в лиці* (М. Кропивницький); [Н а с т я:] *На лиці мінишся! Блїднеш, то знов червонієш! Ну, ну, не лякайся! Я знаю все* (І. Франко); *Роман стояв оддалік і мінився на обличчі. Він якось чудно усміхався під вусом, слухаючи палку бесіду Семенову* (М. Коцюбинський); *Махиня явно глузував з панка, допікаючи кожним словом, а той аж мінився на лиці, але не подавав виду* (Олена Пчілка); *А як мінилася* [Гелена] *в лиці, коли сорочка перкалева згоріла в мене у руці!* (Л. Костенко); *Шестірний перемінився в лиці — поблід, задрижав і, одвернувшись від Жука, почав тихо сьорбати борщ* (Панас Мирний).

МІ́НІ, *невідм., с.* 1. *розм.* Жіночий одяг (спідниця, сукня, пальто) вище колін. *Тут буває туман, і сльота, і негода, і жінки своє міні ховають в плащі* (С. Голованівський); *В чому тільки не зустрінеш учасників подорожі на цій спільній для всіх палубі: в шортах і джинсах, в східних хламидах і в арабських бурнусах, в міні і в максі* (О. Гончар).

2. *у знач. прикм.* Дуже короткий, вище колін – про жіночий одяг. *У журналі подавали фотоприклади, як у коротеньких спідничках — сукня міні — пристойно тримати себе у колі громади* (О. Ковінька); *Мати у Борьки стильна — спідничка міні і чорне шкіряне пальто до п'ят* (Л. Костенко); *Вона бігла парком на танці .. у неймовірно короткій спідничці міні* (О. Ірванець).

МІ́НІ-... Перша частина складних слів, що має значення: 1) дуже короткий (про одяг), напр.: м і н і - с п і д н и́ ц я, м і́ н і - с у́ к н я; 2) малий, невеликий за розміром, напр.: м і н і - к о м п ' ю́ т е р, м і н і - т р а́ к т о р.

МІНІ-АЛЬБО́М, у, *ч.* Невеликий альбом. *Ми хочемо запропонувати вам міні-альбом, який буде прикрасою будь-якої події* (із журн.); *Талановита прикарпатська співачка презентувала дебютний міні-альбом* (з газ.).

МІНІАТЮ́РА, и, *ж.* 1. Невеликий кольоровий малюнок у старовинному рукописі або книзі. [Є л и з а в е т а *(милуючись мініатюрою в книзі):*] *Яка краса!.. В один вінок золоті сплелись* [барви]! (П. Кочура); *Подобалися їй* [Євпраксії] *мініатюри з Псалтиря* (П. Загребельний); *Майстри XV ст., які копіювали малюнки XIII ст., привносили дещо зі своєї епохи, проте у своїй основі мініатюри зберегли характер графічного мистецтва XII–XIII ст.* (з наук.-попул. літ.); *Унікальним є оформлення Київського псалтиря (1397 р.), де міститься понад 200 мініатюр художника Спиридонія: поряд із релігійними зображеннями тут багато побутових, історичних сюжетів та пейзажів* (з навч. літ.).

2. Невелика картина або портрет витонченої роботи. *На коминку багато ескізів, мініатюр і всякої скульптури* (Леся Українка); *У ранньому періоді творчості Левко Боровиковський успішно працює в галузі портретної мініатюри* (з наук.-попул. літ.); *Графічні мініатюри львівського художника лаконічні й урочисті* (із журн.).

3. Нарис, оповідання і т. ін. або театральна п'єса малого розміру. *У своїх епічних мініатюрах Щоголів визволяється потроху від романтичних уявлень* (М. Зеров); *Батьківщина зазнала великих мук: чи можна ж убгати їх в одну новелу, сонет, в мініатюру?* (П. Тичина); *Олесь Фіалко-Баранюк .. дочитував свої мініатюри про весну, яка символізувала для нього відродження й пробудження всього нового, свіжого, чистого і прогресивного* (О. Ірванець); *Рижков .. заснував театр естрадних мініатюр "Яйце" (при заводі гумових виробів)* (В. Діброва); // Невеликий твір музичного або хореографічного мистецтва. *За способом виконання і складом виконавців мініатюру прийнято поділяти на інструментальну, вокальну, хорову та оркестрову* (з навч. літ.).

4. У поліграфії — нестандартно малий формат видання, перев. не більш як 100×100 мм. *У колекції мініатюр, які є кращими зразками поліграфічного мистецтва, особливу цінність мають репринтні видання* (з наук. літ.).

5. Невеликий предмет (за обсягом, розміром і т. ін.). *Лялькова мініатюра — один із предметів колекціонування й гарний подарунок для рідних* (із журн.); *Військова мініатюра має стандарт 55 мм — розмір пішої фігурки представників різних полків та армій* (з газ.).

○ **(1) У мініатю́рі,** *у знач. прикм.* — малий за розміром, у зменшеному вигляді; невеличкий. *А у донечки в руках — лялька, неначе портретик її в мініатюрі* (О. Довженко); *Це була справжня колгоспна пасіка .. На хатки в мініатюрі були схожі ці рамкові вулики, в кожному з яких жила бджолина сім'я* (О. Гончар); *Наступного дня, 29 грудня, їхали повільніше, бо шлях пролягав крізь пагористий край — справжню Швейцарію в мініатюрі* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

△ **(2) Па́лехська мініатю́ра** — вид російського народного мініатюрного живопису темперою на лакових виробах із пап'є-маше (коробки, шкатулки, портсигари і т. ін.). *Для палехської мініатюри характерні побутові, літературні, фольклорні та історичні сюжети, яскраві локальні фарби на чорному тлі, тонкий плавний малюнок, велика кількість золота, витончені подовжені фігури* (з наук.-попул. літ.); *Палехські мініатюри вражають своєю витонченістю* (з газ.).

МІНІАТЮРИЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Дія за знач. **мініатюризува́ти.** *Сучасний напрямок виготовлення виробів широкого вжитку має тенденцію розвитку до компактних розмірів та всебічної мініатюризації* (з наук. літ.); — *План з детекторами завів нас у глухий кут. Треба міняти нашу тактику. — Але Смирнов каже... — Смирнов невиправний оптиміст .. Краще б зосередився на мініатюризації* (О. Авраменко); *Електроніка наближається до такого рівня мініатюризації, коли робочими елементами інтегральних схем будуть спеціально синтезовані молекули* (з наук. літ.); *Створення транзистора означало появу приладу, енергетично вигіднішого, ніж вакуумні лампи, приладу, який зробив можливою мініатюризацію* (з наук.-попул. літ.); *XXI ст. стало епохою мініатюризації — користувачі отримують дедалі більші можливості в пристроях якнайменших розмірів* (із журн.); // Процес одержання зменшених копій документів цифровим способом. *Характерна риса сучасного розвитку фотографічних процесів — мініатюризація зображення, що є особливо важливим в архівному зберіганні копій документів, креслень, дисертацій* (з наук. літ.).

2. У біології — зменшення розмірів тіла. *Відомі три ступені мініатюризації в комах: збереження всіх функцій життєдіяльності на всіх стадіях життєвого циклу; утрата функцій на одній зі стадій; утрата функцій на всіх стадіях життєвого циклу* (з наук.-попул. літ.).

МІНІАТЮРИЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **мініатюризува́ти.** *Наукові завдання вчених Інституту проблем математичних машин і систем НАН України пов'язані з моделюванням мініатюризованих засобів обчислювальної техніки* (з наук. літ.); *Ноутбуки мініатюризовані та оптимізовані для мобільного використання й ефективної витрати енергії, хоча й містять компоненти, подібні до тих, які встановлено у звичайних комп'ютерах, і виконують ті ж функції* (з наук.-техн. літ.); *Бурхливий розвиток сучасних технологій, які інтегрують мініатюризовані фізичні системи, стимулював вивчення кінетики процесів у багатошарових наноплівках* (з навч. літ.); // **мініатюризо́вано,** *безос. пред. Досі мініатюризовано не всі компоненти, потрібні для функціонування електричних осмотичних насосів* (з наук.-техн. літ.).

МІНІАТЮРИЗУВА́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **мініатюриза́ція** 1. *У комічному епосі нерідко використовуються засоби мініатюризування явищ і предметів* (з навч. літ.); *У створенні планшета конструктори вдалися до спрощення й мініатюризування апаратної та програмної бази смартфона* (з наук.-техн. літ.).

МІНІАТЮРИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. Зменшуючи що-небудь, надавати форму мініатюри (у 1, 2, 5 знач.). *Письменники активно освоювали структурно-композиційні засоби й принципи, властиві живопису, музиці й кіно, мініатюризуючи світ у героях та сюжетах* (з наук. літ.).

2. Робити мініатюрним (у 3 знач.) що-небудь (про елемент, прилад і т. ін.), значно зменшуючи розмір або масу. *Електронні компоненти (інтегральні схеми, плати, рідкі кристали та ін.) дають змогу значно вдосконалити й роз-*

винути основні функції приладів, мініатюризувати їх (з наук.-попул. літ.); *Якщо використати енергоефективні компоненти, цифрову камеру можна мініатюризувати* (з навч. літ.); *Камери об'ємного зображення й лазерний далекомір у місяцеході, а також повноцінний лідар (якщо його вдасться мініатюризувати) дадуть змогу наземному операторові керувати планетоходом і записувати об'ємне зображення місячної поверхні* (із журн.); *Нобелівські лауреати з хімії 2016 р. — група вчених із Франції, Нідерландів та США — розділили премію за дослідження 80–90-х рр. XX ст., у яких вони вперше спробували мініатюризувати двигуни* (з газ.).

МІНІАТЮРИЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док.* 1. Ставати мініатюрним (у 3 знач.). *Завдяки розвитку таких компонентів, як інтегральні схеми, плати, рідкі кристали і т. ін., значно вдосконалилися та мініатюризувалися електронні вироби* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **мініатюризува́ти.** *Діагностичний інструментарій мініатюризується розробниками медичної техніки до розміру клітини* (з наук.-техн. літ.).

МІНІАТЮРИ́СТ, а, *ч.* Той, хто створює мініатюри. *Венеціанець .. писав султана не в золотій лусці, як робив те ісламський мініатюрист.., а всього в темній барві крові, в її страшному палахкотінні* (П. Загребельний); *За доби Київської Русі в іконописанні, оздобленні предметів культу та виготовленні книг ченцям-іконописцям асистували ремісники-підмайстри, переписувачам книг — палітурники, мініатюристи, ювеліри* (з наук.-попул. літ.); *Що можна заперечити з музичного боку таким перлам лірики, як "Безмежнеє поле в сніжному завою", "Не минай з погордою", "Червона калино, чого в лузі гнешся", як усі ліричні строфи "Лісової ідилії" (хоч до Франка, як поета монументального, можна ставити тут інші, легші, вимоги, аніж до ліриків мініатюристів)* (М. Зеров).

МІНІАТЮРИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **мініатюри́ст.** *Розальба Кар'єра (1675–1757) — італійська художниця й мініатюристка Венеціанської школи, одна з головних представниць стилю рококо в мистецтві Італії та Франції, що починала як декоратор табакерок зі слонової кістки* (з наук.-попул. літ.).

МІНІАТЮ́РКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **мініатю́ра** 1–4. *Як пояснила аташе посольства Японії в Україні, обидві мініатюрки — красуні-імператриці та її чоловіка — подарують дівчинці як символ подружнього щастя, коли вона вийде заміж* (із журн.); *У нас живе надія, що часи важкого перелому і глибокого розворушення всіх народних сил, які переживає тепер Україна, не лишаться без наслідків і на літературнім полі і оживлять літературну творчість, підіймаючи її з тих мініатюрок та анекдотів до панування* [панування] *над ширшими обріями життєвої боротьби та духовних змагань* (І. Франко); *Він дочитав* [листа] *.. Почервонілими очима пробіг редакторську резолюцію: "Борисе! .. Візьми, будь ласка, якусь його мініатюрку рядків на чотири, перепиши її, встав якийсь образ — і давай у номер"* (А. Крижанівський).

МІНІАТЮ́РНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мініатю́ра** 1–3. *Техніка мініатюрного живопису олійними фарбами була розроблена в епоху Відродження в Італії* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **мініатю́рне,** ного, *с.* Те, що має ознаки мініатюри. *Дослідження особливостей монументального та мініатюрного в мистецтві свідчить про принципову відмінність не тільки в їхньому зовнішньому вираженні, але й у внутрішньому змісті* (з наук. літ.).

2. Який має формат мініатюри (у 4 знач.), виданий у такому форматі. *Мініатюрна книга, крім форматної ознаки, має цілу низку особливостей, які вирізняють її з-поміж різних за розмірами книжкових видань і пов'язані з її внутрішнім оздобленням, зокрема з мистецтвом її поліграфічного оформлення* (з наук. літ.); *Мініатюрні книжки виходили друком переважно у видавництвах Києва ("Кий", "Дніпро", "Україна", "Музична Україна", "Наукова думка"), Івано-Франківська ("Плай") і Львова ("Вища школа")* (з наук.-попул. літ.); *Мініатюрні видання мають наукову, історичну і матеріальну цінність як важлива частина пам'яток історії та культури нашої держави* (з навч. літ.).

3. Прикм. до **мініатю́ра** 5; дуже малий. *Мальцев виймає з кишені скриньку з мініатюрним доміно і висипає кісточки на стіл* (Я. Галан); *Струнка чорношкіра жінка років тридцяти .. видавалася зовсім мініатюрною поруч зі своїм велетнем-супутником* (О. Авраменко, В. Авраменко).

МІНІАТЮ́РНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **мініатю́рний** 1, 2. *Театральні мініатюри складаються з поодиноких, слабо пов'язаних між собою, коротких сцен-діалогів, мініатюрність та розосередженість яких у салонному спілкуванні втрачалася* (з наук.-попул. літ.); *Заснування Ярославом Мудрим бібліотеки при Софійському соборі сприяло розквіту мистецтва книжкової мініатюри, і мініатюрність стає визначальною ознакою рукописної книги, що вимагала філігранного виконання* (з навч. літ.).

2. Властивість за знач. **мініатю́рний** 3. *Містечко вражало своєю чистотою і мініатюрністю* (М. Трублаїні); — *Я допускаю, що вона заздрить мініатюрності своєї подруги, витонченої штукатурниці Олесі* (О. Довженко); *Сошенка чекав сюрприз: врочисте представлення портрета .. Від подібних заходів у великого панства це торжество різнилося мініатюрністю антуражу: маленька вітальня в досить новому будинку, маленькі таці.., маленький концерт юних талантів* (Н. Околітенко); *Усе .. нагадувало дитячі уявлення про те, як мала б виглядати казкова країна ельфів. Можливо, причина такої асоціації крилася в .. охайній мініатюрності німецьких селищ* (Н. Сняданко).

МІНІВЕ́Н, а, *ч.* Легковий автомобіль, менший за автобус і більший за звичайне авто, перев. із трьома рядами сидінь. — *В тебе ж прем'єра. Я мушу поїхати. Вийшла на трасу, чекаю на автобуса .. Аж тут раптом — мінівен з телевізійниками* (О. Ірванець); *До класу мінівенів належать автомобілі з кількістю пасажирських місць не більш як вісім (із водієм дев'ять)* (із журн.).

МІНІ-ГО́ЛЬФ, у, *ч.* Мініатюрна версія гольфу (у 1 знач.). *Усеукраїнська федерація гольфу спрямовує діяльність на розвиток двох видів спорту: гольфу та міні-гольфу, які є різними і за своєю суттю, і за правилами, інвентарем, обладнанням ігрових майданчиків* (із журн.).

МІ́НІ-ЕО́М, *невідм., ж.* Мала ЕОМ, що характеризується середньою швидкодією, не потребує спеціально обладнаного машинного залу та забезпечує роботу із більшою, ніж мікро-ЕОМ, кількістю зовнішніх пристроїв; міні-комп'ютер. *Визначальним у розвитку інформаційних технологій 1970-х рр. став широкий випуск малих машин — міні-ЕОМ* (з навч. літ.); *У дослідженнях ЕОМ з високим рівнем вхідних і внутрішніх мов уже в 60-ті рр. XX ст. було закладено основи для створення та впровадження у виробництво міні-ЕОМ для наукових розрахунків* (із журн.).

МІ́НІ-КА́МЕРА, и, *ж.* Невелика камера (у 4 знач.). *Принцип дії бездротової міні-камери відеоспостереження ґрунтується на переданні зображення і звуку на записувальний пристрій* (з наук.-техн. літ.); *Приховані міні-камери виробляють у формі ручки, брелока чи запальнички, вони можуть бути прямокутними, круглими та циліндричними* (із журн.); *Іграшкова міні-камера — це перший фотоапарат малюка, який побачить мінливі картинки, почує приємні цікаві звуки й веселі мелодії* (з газ.).

МІ́НІ-КОМП'Ю́ТЕР, а, *ч.* Те саме, що **міні-ЕО́М.** *Розміри, швидкість роботи й інші кількісні та якісні характеристики міні-комп'ютера визначають його місце між відповідними показниками великої ЕОМ і мікрокомп'ютера* (з наук.-попул. літ.); *Функціональні можливості пейджера постійно розширювалися, а сам він модернізувався, перетворюючись зі звичайного приймального пристрою на міні-комп'ютер* (з навч. літ.); *У міні-комп'ютері використано екран із роздільною здатністю 1366×768 пікселів* (із журн.).

МІНІМА́КС, у, *ч.* 1. У теорії ігор, теорії прийняття рішень і т. ін. — найменша втрата з тих, яких не може уникнути суб'єкт у найгірших для нього умовах. *Критерій мінімаксу визначає обережний підхід гравця у виборі рішення, яке гарантує йому мінімальний рівень максимально можливого програшу* (з наук.-попул. літ.); *Оснащення дослідницької лабораторії необхідною вимірювальною апаратурою — одне з важливих завдань для проведення досліджень та вимірювань, яке розв'язують за принципом мінімаксу: закуповують для лабораторії максимально досконалу апаратуру на обмежені бюджетом кошти* (із журн.).

2. *мат.* Значення функції двох змінних, якого вона досягає, коли взяти спочатку максимум однієї змінної, а потім — мінімум другої. *У монографії доведено теореми про мінімакс, наведено критерії розв'язності систем опуклих нерівностей і їх зв'язок із проблемою моментів* (з наук. літ.); *Спосіб найменшого граничного відхилення, або спосіб мінімаксу, запропоновано 1953 р. А. К. Успенським* (з навч. літ.).

МІНІМА́КСНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мінімáкс** 1. *Відповідно до мінімаксного критерію Севіджа ("критерію мінімального ризику"), оптимальним оголошується не максимальний виграш, а мінімальний ризик* (з навч. літ.); *Обрана стратегія забезпечить гравцеві гарантований мінімаксний виграш, або нижню ціну гри* (із журн.).

2. *мат.* Стос. до мінімаксу (у 2 знач.). *Коли спектральна щільність поля невідома, а відомі лише деякі його статистичні характеристики, то застосовують мінімаксний підхід, тобто такий, який мінімізує максимальну похибку одночасно для всіх щільностей із цього класу* (з наук. літ.).

МІНІМАЛІ́ЗМ, у, *ч.* 1. Граничне зниження вимог, доведення вимог до мінімуму; протилежне м а к с и м а л і з м (у 1 знач.). *Вода, вода, вода. Вода означала Венецію. Замість очікуваного барокового предметного надміру — мінімалізм* (Ю. Андрухович); *Планую зробити тут сучасний дизайн. Сучасні матеріали, прості форми. Такий мегаполісний мінімалізм — метал, скло, багато простору. Додати до цього щось необроблене* (Любко Дереш); *Основи мінімалізму зводяться до мінімуму використовуваних засобів при створенні сайту* (з навч. літ.); *Жіночні силуети французького модельєра внесли приємну різноманітність порівняно з американським мінімалізмом та його кольором хакі* (з газ.).

2. Напрям у літературі та мистецтві перев. 80–90-х рр. XX ст., якому властиві лаконізм, прості форми та їх поєднання. *Мінімалізм, естетика малого, — це особливий тип художньої поведінки, актуалізований за доби постмодернізму* (з наук.-попул. літ.); *Для українського концерту 80–90-х рр. XX ст. характерна велика різноманітність типів фактури і фортепіанної техніки, притаманна бароко, романтизму, мінімалізму та камерності* (з навч. літ.); *Богдан Ступка — актор особливої нервової організації, із широким діапазоном можливостей: від експресивної афектації до артистичного мінімалізму, лаконічної стриманості міміки й жесту* (із журн.).

МІНІМАЛІ́СТ, а, *ч.* Прихильник мінімалізму. *У єдиному таборі соціал-демократії стали одна проти одної дві опозиційні, а згодом і ворожі групи: революційні максималісти та еволюційні мінімалісти* (із журн.); *Мінімалісти використовують промислові та природні матеріали простих геометричних форм і нейтральних кольорів, малих обсягів* (з наук.-попул. літ.).

МІНІМАЛІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Пов'язаний з мінімалізмом. *Він вирішив, що, незважаючи на мінімалістичний сніданок, .. голодна смерть йому все ж таки не загрожує* (В. Єшкілєв); *Музикантові надали окрему кімнату для написання нових шедеврів: дороге фортепіано, раритетний стіл і всюди мінімалістичний декор, щоб не відволікав від творчості* (із журн.); *У статті розкрито особливості невербалізованого внутрішнього мовлення персонажів у французькій мінімалістичній прозі кінця XX — початку XXI ст.* (з наук. літ.).

МІНІМАЛІСТИ́ЧНО. Присл. до **мінімалісти́чний.** *Він, Віктор, на той час і справді вже записав ту баладу на фірмі "Мелодія". Щоправда, цілком мінімалістично — гітара, голос* (Ю. Андрухович); // *у знач. пред. Малюнки вона виконала на ґрунтованому полотні.., послуговуючись головно чорним і блідо-блакитним та тонкими лініями пшенично-рудого .. Вільна від свідомих форм абстракція, штрихи та мазки. Мінімалістично, одухотворено* (Любко Дереш).

МІНІМАЛІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **мінімалі́ст.** *Нічого зайвого в ощадливому тексті мінімалістки немає за визначенням* (із журн.); *Родзинкою дизайнерської колекції української мінімалістки стали сукні з перехрещеними на грудях елементами ліфа* (з газ.).

МІНІМАЛІ́СТСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мінімалі́ст.** *Співпраця молодого дизайнера з відомими брендами трансформується в різноманітні колекції продуктів, які відображають зв'язне мінімалістське бачення світу автором* (із журн.).

2. Стос. до мінімалізму; мінімалістичний. *Дизайнери переважно використовували скло й сталь — магазин став світлим, просторим і мінімалістським* (з газ.); *Художня манера українського митця, який створював експресіоністські замальовки, сформувалася в середині 60-х рр. XX ст., а наприкінці 60-х він пише серію білих мінімалістських картин* (з наук.-попул. літ.).

МІНІМА́ЛЬНИЙ, а, е. Дуже малий, найменший з ряду інших; протилежне м а к с и м а л ь н и й. *Освіта в тих сторонах* [у Карпатах] *здавна була мінімальна, держалася в селі звичайно в якійсь попівській родині* (І. Франко); *Яцик, як чоловік практичний.., з'ясував цінні подробиці і збагнув: ось нам шлях до здобуття знань за мінімальних затрат коштів* (М. Слабошпицький); *Малюючи схему, він зрозумів нарешті всю топографію: вести олівцем лінію зліва направо, зупинитися і якнайближче до попереднього відрізка провадити справа наліво, кут мусить бути мінімальним* (Т. Прохасько).

△ **Міні́мальний термо́метр** *див.* **термо́метр.**

МІНІМА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **мініма́льний.** *Мінімальність морфеми не зводиться до суто механічного розуміння цього явища на зразок абсолютної її нерозчленованості* (з наук. літ.); *Для виконання економічної та соціальної функцій кошти централізуються за принципом мінімальності, тобто фінансове втручання в економіку зводиться до того рівня, без якого просто не обійтися* (з навч. літ.).

МІНІМА́ЛЬНО. Присл. до **мініма́льний.** *Її нічим не стримувана думка гуляла вільно по всьому життєвому досвіду, навантажуючи мене детальною, але мінімально структурованою інформацією про події, людей та часи, в які ми, виявляється, жили* (Любко Дереш); *Модель оподаткування має гарантувати мінімально необхідну для підприємства суму прибутку, яка повинна залишатися в його розпорядженні відповідно до нормативу рентабельності* (з наук.-попул. літ.).

МІ́НІ-МА́РКЕТ, у, *ч.* Невеликий маркет. *Охоронця не було, він спав у міні-маркеті* (Ю. Покальчук); *За сто метрів від його помешкання знаходився цілодобовий міні-маркет* (В. Єшкілєв); *Міні-маркет має торгову площу не більш як 200 кв. м та обмежений асортимент* (з навч. літ.).

МІНІМЕ́ТР, а, *ч.* Важільний стрілковий прилад для контролю зовнішніх розмірів точних деталей. *Мініметр застосовують для контролю точних деталей і калібрів відносним методом* (з наук.-техн. літ.).

МІНІМІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Те саме, що **мінімізува́ння.** *Упродовж еволюції рослини виробили багато способів мінімізації різноманітних зовнішніх впливів та активного протистояння їм* (з наук. літ.); *Соціальна роль держави в демократичному організованому суспільстві реалізується через мінімізацію соціальних ризиків, створення умов для розвитку творчого потенціалу особистості* (з наук.-попул. літ.); *Головна мета Базельської конвенції — мінімізація впливу небезпечних промислових відходів для захисту довкілля та здоров'я населення* (з навч. літ.).

МІНІМІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **мінімізува́ти.** *Розвивається процес управління вільним потоком інформації при мінімізованому впливі політичного змісту* (з навч. літ.); *Багато уроків було отримано внаслідок Чорнобильської катастрофи, і за належної уваги до них ризик будь-яких аварій буде зведений до мінімуму, а їхні радіологічні наслідки — ефективно мінімізовані* (із журн.); // **мінімізо́вано,** *безос. пред. Потенціальну енергію деформації в дослідних зразках було мінімізовано взаємною дифузією* (з наук. літ.); *У центрі міст мінімізовано кількість рекламної продукції* (з газ.).

МІНІМІЗУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **мінімізува́ти** 1 і **мінімізува́тися** 1. *У монографії запропоновано механізм та заходи мінімізування просторової асиметрії в соціально-економічному розвитку регіону* (з наук. літ.); *Дедалі увиразнюється тенденція до збільшення інформативності тексту шляхом мінімізування його обсягу, зокрема компресії інформації в одному знаку* (з наук.-попул. літ.); *Банківські менеджери повинні здійснювати щомісячний аналіз мінімізування витрат банку та отримання прибутку* (з навч. літ.).

МІНІМІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. Доводити до мінімуму (у 1 знач.). *Людська поведінка завжди є лише поведінкою, в ній нема чогось однозначно пріоритетного .. А стратегія вибудовується з того, що щось або приносить тобі, або мінімізує збитки* (Ю. Покальчук); *Потрібно завжди пам'ятати, що негативне в людському єстві та світі людини завжди було, є й буде. Треба постійно думати над тим, як мінімізувати його, поставити в чіткі обмежувальні рамки* (з наук. літ.).

2. *мат.* Доводити до мінімуму (у 4 знач.). *Завданням алгоритму оптимізації є знаходження такого розв'язку, який задовольняє систему обмежень і максимізує або мінімізує цільову функцію* (з навч. літ.).

МІНІМІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док.* 1. Доходити до мінімуму (у 1 знач.). *Вкладення в цінні папери з середнім терміном погашення не здійснюються або мінімізуються. При цьому довгострокові цінні папери забезпечують банку високий дохід, а короткострокові — ліквідність* (з наук. літ.); *Державна економічна стратегія й загалом національна безпека мають ґрунтуватися на ідеології, що враховує стратегічні пріоритети та національні інтереси, унаслідок чого загрози безпеці мінімізуються* (з навч. літ.); *Слова забирають силу .. Непотрібні роздуми* [Макса] *годин на п'ять вдумливого монологу залишилися у минулому житті, оперативно мінімізувалися у конкретні, короткі тези* (Люко Дашвар).

2. *тільки недок.* Пас. до **мінімізува́ти.** *Збиток підприємства мінімізується за рахунок оптимізації цін* (із журн.); *Результати показали досить високу стійкість обчислень поблизу границі області визначення функції, що мінімізується* (з наук. літ.).

МІ́НІМУМ, у, *ч.* 1. Найменша кількість, найменша величина чого-небудь. *Розпалена уява наказала Карлові-Йозефу підвестися, виконати необхідний мінімум процедур (збудження остаточно відпустило тільки після вмивання під зимним душем) і походити завмерлим будинком* (Ю. Андрухович); *Рослинам бракувало навіть того мінімуму вологи, щоб запилитися, і незреалізовані пилкові зерна кочували і відмирали цілими жмутками* (Т. Прохасько).

2. *чого, який.* Мінімальна сукупність знань або заходів, необхідних у якій-небудь галузі. *Сагайдак склав для гуртка тваринників програму з зоотехнічного й ветеринарного мінімуму* (С. Добровольський); *— Мені ще захищати диплом, здавати* [складати] *іспити, кандидатський мінімум...* (Н. Рибак); *Модель належного рівня правової культури особи повинна містити необхідний мінімум правових знань і вміння їх реалізовувати* (з наук.-попул. літ.).

3. *у знач. присл.* Щонайменше (про нижню межу чого-небудь). *Не ліс там у загонщиків* [загоничів], *а пекло .. Тут уже кожний тріск гілки — то тріск усіх ваших нервів. Падіння шишки з ялинки — атомна бомба. Стрибок зайця — мінімум стрибок жирафи* (Остап Вишня); *— Повість — це мінімум рік життя... а їх залишилося не так уже й багато...* (О. Донченко); *— Квартиру слід поміняти. Нам необхідно мінімум чотири кімнати* (О. Бердник).

4. *мат.* Найменше значення функції (у 4 знач.). *Функція має в певній точці мінімум, якщо її значення в цій точці менше, ніж її значення в усіх інших достатньо близьких до цієї точках* (з навч. літ.).

○ **(1) До мі́німуму,** *у знач. присл.* — мінімально. *Священик змушений був скоротити свій ритуал до мінімуму і втік* (К. Москалець); *Їй усе заважає: кахикання, кроки, різке світло, увімкнений телевізор. Сахно змушений стишувати*

звук до мінімуму (А. Кокотюха); **(2) Як мі́німум,** *у знач. присл.* — саме стільки або більше; щонайменше. — *Вже напевно відомо, що як мінімум чотири призвідники з семи будуть мої женихи* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Тепер Мілена точно знала, що мусить їхати до Африки — має для цього як мінімум три причини* (С. Андрухович).

△ **(3) Прожитко́вий мі́німум** — установлена урядом грошова сума, необхідна для фізичного існування людини. *Соціальна держава має забезпечувати людям прожитковий мінімум, сприяти збільшенню кількості дрібних і середніх власників, піклуватися про освіту, культуру, охорону здоров'я* (з наук. літ.); *Всякий труд повинен мати якусь моральну і матеріальну винагороду .. Вона може бути нижча від прожиткового мінімуму, але ж все-таки повинна бути!* (П. Колесник); **(4) Техні́чний мі́німум** — сукупність знань, досвіду, технічних навичок і т. ін., необхідних у певній галузі діяльності. *У сучасних стандартах навчання з охорони праці (інструктажах, технічних мінімумах, курсовому та спеціальному навчанні) варто враховувати специфіку виробничих процесів у відповідній галузі* (з наук. літ.); *Для участі в першості Європи й світу фігуристи мають виконати необхідний технічний мінімум* (з газ.).

МІ́НІ-ПЕКА́РНЯ, і, *ж.* Мала пекарня (у 1 знач.). *Спека за тридцять .. переносилася на свіжому повітрі якось простіше, ніж у задушній машині. Авто перетворилося навіть не на міні-сауну, а на міні-пекарню* (А. Кокотюха); *Найбільша пропозиція хліба та хлібобулочних виробів у магазинах, які мають власні міні-пекарні* (з газ.).

МІ́НІ-СА́УНА, и, *ж.* Невелика сауна. *Міні-сауну можна розмістити не тільки у ванній кімнаті, але й у великому коридорі, на балконі, тобто будь-де у квартирі, крім житлових кімнат* (із журн.).

МІ́НІ-СПІДНИ́ЦЯ, і, *ж.* Спідниця мінімальної довжини; дуже коротка спідниця. *Він ступав поруч з Інною .. Позиркував з веселою зверхністю на своїх товаришів, дивіться, мовляв, яка красива та чиста дівчина у міні-спідниці постукує каблучками поруч, тримає вашого Веремієнка під руку!..* (О. Гончар); *В анкеті пропонувалося визначити шкалу авторитетності заводського керівництва.., були там запитання про ставлення до міні-спідниць і максі-пальт* (П. Загребельний); *Перші міні-спідниці наштовхувалися на такий одностайний громадянський спротив, що я донині подивляю відчайдушній саможертовності тодішніх лідерок* (Ю. Андрухович).

МІ́НІ-СПІДНИ́ЧКА, и, *ж.* Пестл. до **міні-спідни́ця.** *Юні кельнерки вбрані в уніформу, .. — червоні шапочки, білі блузки та чорненькі міні-спіднички* (О. Гончар); *Зніміть з неї оту міні-спідничку. Міні-спідничка для Зосі — не інтрига. Не з такими ногами інтригувати мужчин* (О. Чорногуз); *Уявіть собі картину. Літо. Сонце. Дівчата в міні-спідничках, хлопи в сорочках з короткими рукавами* (Ю. Винничук); *Білявка була вся в чорному, тільки міні-спідничка була дитячої рожевої барви* (Любко Дереш).

МІ́НІ-СТАДІО́Н, у, *ч.* Невеликий стадіон. *У Хустській гімназії-інтернаті відбулося урочисте відкриття міні-стадіону із футбольним полем 17×28 м, штучним м'яким покриттям, баскетбольним майданчиком, трьома біговими доріжками* (з газ.).

МІНІСТЕ́РСТВО, а, *с.* 1. Центральна урядова установа, яка відає окремою галуззю господарства або державного управління. *Ви, певно, читали вже в газетах звістку про те, що міністерство внутрішніх справ затвердило статут нового добродійного товариства імені Шевченка* (М. Коцюбинський); *Чайка посміхнувся, чуючи, як детально, ґрунтовно обговорювалася кількість парт, класних дошок та інші дрібниці. "Невеликий поки що обсяг праці українського міністерства освіти", — подумав він* (Д. Бузько); *Степан .. почав скидати потертого кітеля з блискучими ґудзиками, на яких видніла емблема міністерства зв'язку* (В. Кучер); — *Мені відомо, що шостий присяжний, страшенно багатий фабрикант, ліберал і балакун, потай мріє про якісь поставки військовому міністерству* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); // Будинок, у якому розміщена ця установа. *Лосс проник крізь стіну й опинився на тротуарі вузенької вулички за міністерством* (О. Бердник).

2. *заст.* При парламентаризмі — склад міністрів уряду. — *Наше міністерство оперує молодими силами найбільше, тож де їм літом про відпустки марити* (О. Кобилянська).

МІНІСТЕ́РСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **міні́стр** і **міністе́рство** 1. — *Коли міністерську теку бере до рук чесна людина, то всім легше живеться* (Г. Хоткевич); *Переслідуваний нуждою, Мічурін, нарешті, не витримав і через два з половиною роки почав сам оббивати пороги міністерських канцелярій, наражаючись на глузування чиновників через свій непоказний вигляд* (О. Довженко); *Він анітрохи не журиться, що позбувся свого міністерського звання, не так, як дехто тепер* (М. Стельмах); *Приходив* [Мирон Волинець] *щодень під ці колони, підіймався міністерськими сходами, встеленими червоними килимовими доріжками* (Г. Тарасюк).

2. *розм.* Такий, як у міністра; гідний міністра. *Міністерська постать* [доктора Рудольфа] *утратила свою недоступність, на бездоганно гарному жовто-смуглявому чолі виступив піт* (В. Винниченко); *Голос у цього товариша й справді-таки міністерський* (І. Рябокляч).

Міністе́рський портфе́ль <Портфе́ль міні́стра> *див.* **портфе́ль.**

МІНІ́СТР, а, *ч.* Вища урядова особа, член уряду, який керує міністерством. *Міністр доповідав про тисячі нових чудесних шкіл, збудованих на безмежних просторах Батьківщини* (О. Донченко); *Комусь доведеться давати пояснення — і явно не начальнику міліції. І комусь доведеться прощатися з посадою — і явно не міністру внутрішніх справ* (А. Кокотюха); *Віддавши честь двом присутнім адміралам, офіцер вручив міністрові закордонних справ якийсь папір — схоже, то була депеша* (О. Авраменко, В. Авраменко).

Кабіне́т Міні́стрів Украї́ни *див.* **кабіне́т; Міністе́рський портфе́ль <Портфе́ль міні́стра>** *див.* **портфе́ль; (1) Міні́стр без портфе́ля** — член уряду, який не керує міністерством, але виконує окремі доручення глави уряду і має право ухвального голосу на засіданнях уряду. *У різних країнах міністрів без портфеля офіційно називають по-різному: у Великій Британії, Індії, Ірландії, Канаді, Пакистані, Японії — державним міністром, у Німеччині — міністром з особливих справ, в Україні — міністром Кабінету міністрів* (з наук.-попул. літ.); *Остін Чемберлен — відомий британський державний і політичний діяч — у 1918 р. був міністром без портфеля, а в 1919 р. — міністром фінансів у коаліційному уряді* (з навч. літ.); **Ра́да міні́стрів** *див.* **ра́да.**

◇ **Кум королю́ і сват міні́стру** *див.* **кум[1].**

МІНІ́СТРІВ, рова, рове. Прикм. до **міні́стр.** *Розважав* [Стефан] *над судьбою дідуневої крисані: .. стільки наїздилася, стільки волі й неволі зазнала, і на кораблі, і на міністровій голові сиділа* (С. Ковалів); *Виряджаючи Чайку, дав міністр йому "свою власну", тобто на нього .. записану тисячу карбованців, для передачі її його, міністровій, родині, що залишилася десь під Фастовом* (Д. Бузько); *У центрі сиділи дружина й дочка міністрова. Біля дочки сидів сам міністр* (Ю. Яновський); // Який належить міністрові. — *Лист досі ще в міністра.., — озвався я. — Адже владу дає саме те, що листа мають у руках, а не те, що його використовують: тільки-но листа буде вжито, міністрова влада скінчиться* (Р. Доценко, пер. з тв. Е. По).

МІНІТМЕ́Н, а, *ч., іст.* Ополченець у війні Північної Америки з Англією за незалежність (1775–1783 рр.). *Ніякої Саратоги в ілюстрованій історії Америки немає! Там є Бостонське чаепиття, є мінітмен, битва в Лексінгтоні* (П. Загребельний); *За першого повідомлення про напад ополченці швидко ("в одну хвилину") збиралися, тому їх назвали мінітменами* (із журн.).

МІ́НІ-ТРА́КТОР, а, *ч.* Невеликий трактор для обслуговування малих господарств. *На кручах андалузьких земель під кутом 45° облаштовано виноградники, плантації цитрусових і знамениті оливкові гаї, де працьовито сновигають міні-трактори* (із журн.).

МІ́НІ-ТРА́КТОРНИЙ, а, е. Прикм. до **міні-тра́ктор.** *Внутрішні розміри кузова міні-тракторного причепа — 2×1,25 м, а його вантажопідіймальність — 750 кг* (з навч. літ.); *Розвитку трудових умінь і навичок сприяє робота в теплиці, на дослідних ділянках, у міні-тракторному парку та дендропарку* (з газ.).

МІ́НІ-ФУТБО́Л, у, *ч.* Футбол за участю чотирьох польових гравців та одного воротаря в кожній із двох команд у залі на майданчику зменшених розмірів із твердим покриттям; футзал. *Майданчик для міні-футболу має бути завдовжки 25–42 м і завширшки 15–25 м* (з навч. літ.); *У міні-футболі кожен із двох таймів триває двадцять хвилин* (із журн.); *Під східною трибуною стадіону планують розмістити фітнес-центр із широким спектром послуг для відвідувачів, а під північною — зали для занять боксом, міні-футболом і скелелазінням* (з газ.).

МІ́НІ-ФУТБО́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **міні-футбо́л.** *В Івано-Франківську завершився традиційний міні-футбольний турнір серед дитячо-юнацьких команд "Прикарпатське Різдво"* (з газ.); // Признач. для гри в міні-футбол. *Міні-футбольний майданчик — найпопулярніший вид спортивних площинних споруд в Україні* (із журн.).

МІНЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Який швидко або часто змінюється. — *Все — скороминуще, все — мінливе: і влада, і слава, і багатство, і самі покоління. Єдине, що людина має незмінного, вічного, святого, це — родина* (В. Винниченко); *Оксана з прихованою тривогою спостерігала настрій Богуна. То він веселий, то сумний — мінливий, наче хвиля* (Я. Качура); *Осінь співзвучна людським почуттям, бо така ж, як і вони, неспокійна і мінлива* (Г. Пагутяк); *Різнять нас проміжки, зрівнює — вихід. Що між першим днем і днем останнім — те мінливе й непевне* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки); // *у знач. ім.* **мінли́ве,** вого, *с.* Те, що швидко змінюється. *Прекрасне, вишукане, мінливе є чи не найпоказовішим знаком "вищої доцільності". Таке бачення було характерним для давньогрецької досократівської філософії, .. воно плекалося у поетичній традиції Сходу* (К. Москалець); // Який зазнає різких змін (про погоду). *Погода мінлива та примхлива* (із журн.); *В Україні, за прогнозами синоптиків, переважатиме мінлива хмарність* (з газ.); // Який триває недовго (перев. про щастя, долю, успіх). [А д г е р б а л:] *Мінлива доле людська, о, мінливе щастя! В ту мить, як думав я, що твердо вже стою На вишині, ти повертаєш своє колесо, фортуно, І я у прірві вже лежу бездонній!...* (І. Франко); *Але щастя людське — мінливе, і почесні обов'язки державного ката недовго давали Кемпбелові забезпечений додатковий прибуток* (І. Кулик); *Народжений на землі молдавській, ще в молоді роки Іван Підкова подався шукати мінливого щастя на Запорозьку Січ, де його охрестили Волошенином (тобто в сучасному розумінні молдаванином чи румуном)* (з наук.-попул. літ.).

2. Із переливами відтінків, тонів (про барви, звуки і т. ін.). *Дівчина .. струшує кучерями, любуючись їх мінливим блиском* (Ірина Вільде); *Ніжна, тепла блакить неба відбивалася мінливими барвами в напрочуд спокійній затоці* (Ю. Мокрієв); *Він торкнувся струн. Басове, трагічне звучання .. заплелося у мінливі переливи мелодії, а потім почулися драматичні слова* (О. Бердник).

МІНЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **мінли́вий.** *Він водив очима по кімнаті, і густі, відтопирчені* [відстовбурчені] *крилаті брови то зводились, то спадали, виявляючи мінливість розворушених думок* (Олесь Досвітній); *Найголовнішою особливістю погоди є її мінливість: вона змінюється постійно, щодня й щогодини* (із журн.); *Мене все життя ваблять і хвилюють зорі — їхня довершена і завжди нова краса і таємнича мінливість* (М. Стельмах).

МІНЛИ́ВО. Присл. до **мінли́вий.** *Якась глибока задумливість .. і тривога .. — все це мінливо відбивалося на його голеному, моложавому, з високим лобом, обличчі* (Г. Коцюба); *Вони* [лелеки] *прямують аж он туди на торфища, де зеленіє лужок і сріблиться мінливо листям молодий осиковий гай* (Ю. Збанацький); *Волинець .. закричав у гутаперчеве обличчя* [міністра], *що мінливо ряботіло барвами, мов писок хамелеона: — Тільки ти можеш мені допомогти..! Ти мусиш, інакше тебе прокляне народ..!* (Г. Тарасюк).

МІ́ННИЙ, а, е. Прикм. до **мі́на**[2]. — *Ви часто буваєте в Лузанах, — продовжував перекладач, — і знаєте, мабуть, де саме поставлено там мінне загородження, де розташовані військові склади та підземні баки для пального?* (М. Трублаїні); *Одне поранення було мінними осколками в спину й бік* (О. Довженко); *За морським каспійським кодексом вішають лише піратського капітана, а матросів перевербовують для непрестижної служби — на мінних тральниках, наприклад* (В. Кожелянко); // Признач. для мін. *Партизани проскочили в перелісок, несучи гвинтівку і мінне спорядження Телегіна* (Іван Ле); *Гримнув страшний вибух, і зробилося так тихо, що було чути, як дихають в улоговині принишклі люди. — В мінний склад попало, — сказав хтось жалібно* (Григорій Тютюнник); // Який стріляє мінами *(див.* **мі́на**[2] 2). *10-дюймовий морський міномет (точніше, метальний мінний апарат) метає міну на дальність близько 40 метрів (при цьому міна рухається за інерцією у воді)* (з наук.-попул. літ.); // Такий, при якому застосовуються міни. *Тікайте, сердешні, почавсь артналіт!.. Уранці — гарматний, увечері — мінний* (І. Нехода); *На зміну старому методу прийшло відбивання руди глибокими свердловинами. Воно стало витісняти мінний відбій — відбій масовим обваленням* (з газ.).

△ **Мі́нне по́ле** *див.* **по́ле.**

МІНО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **мінува́ти.** *У селі, в полі, на лінії мінованої зони, навколо горбка, де причаїлись кулеметники, почали вибухати гарматні набої* (М. Трублаїні); — *Фугасні міни розставлені вздовж шляхів .. Їхні запальники встановлені на вагу легкового автомобіля. Значить, вони .. мусять вибухнути під вагою "Люцифера", щойно він опиниться на такому мінованому шляху...* (В. Владко); *Як інженерні загородження використовують мінні поля, фугаси, міновані завали, протитанкові бар'єри* (з навч. літ.); // **міно́вано,** *безос. пред. Чимало об'єктів міста під час Другої світової війни було міновано авіабомбами* (з мемуарної літ.).

МІНОВИ́Й, а́, е́. Стос. до міни *(див.* **мі́на**[3]*). Зробити каганчика було значно легше, ніж дістати книгу. В пошуках її я обходив мало не все село, позбувся своїх мізерних дитячих скарбів .. Отак я й познайомився з міновим господарством ще в двадцять першому році* (М. Стельмах); *Грецькі купці піднімалися Борисфеном аж до великих порогів.., куди прибули купці з Скандинавії для мінової торгівлі* (В. Чемерис).

△ **Мінова́ ва́ртість** *див.* **ва́ртість.**

МІНОВО́З, а, *ч.* Машина або віз для перевезення мін або інших боєприпасів, а також той, хто їх возить. *Під час бою міновози мусять курсувати весь час з боєприпасами на вогневу, проскакуючи сюди хоч серед білого дня, хоч на очах у противника* (О. Гончар).

МІНО́ГА, и, *ж.* Рибоподібна безщелепна хребетна тварина родини міногових із тілом без луски. *В сутінку глибин, в западинах, де чорний місяць тоне, де вибрано породу з порожнин, вони живуть — міноги і мурени, сирени, восьминоги* (Ю. Андрухович); *Пішов ото він раз якось у піст на рибний торг купити дві здоровенні міноги* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *Хребетні тварини, які не мають ані щелеп, ані парних кінцівок, — нащадки стародавніх щиткових риб, представники класу круглоротих — міксини й міноги* (з навч. літ.).

МІНО́ГОВІ, вих, *мн.* Родина безщелепних хребетних тварин з ротом, що утворює присмоктувальний диск, роговими зубами й непарними плавцями. *Є близько тридцяти видів міногових, які поширені в помірних водах Північної та Південної півкуль, а також у басейні Північного Льодовитого океану* (з наук.-попул. літ.).

МІНО́ЄЦЬ *див.* **міно́йці.**

МІНО́ЙКА *див.* **міно́йці.**

МІНО́ЙСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **міно́йці.** *Єгипетський вплив помітний і в мінойській культурі, котра у свою чергу вплинула на багато інших цивілізацій античності* (Ю. Винничук); *Впадає до ока .. неймовірна начитаність автора* [З. Герберта] *в кожній з царин, про які йдеться в есеях .. Так буде і далі, яких тем не торкався би автор — середньовічної єресі альбігойців, мінойських стінописів, драматично жорстокої і підступної розправи з орденом тамплієрів тощо* (К. Москалець); *Мінойська держава мала широкі торговельні зв'язки з Єгиптом, Сирією та іншими країнами* (з навч. літ.).

МІНО́ЙЦІ, ів, *ч. (одн.* **міно́єць,** о́йця, *ч.;* **міно́йка,** и, *ж.).* Народ острова Крит бронзової доби (2700–1400 рр. до н. е.). *Доісторичне Середземномор'я можна вважати колискою найдавніших культур, створених басками, мінойцями й іншими народами, які жили на території від Іспанії до Малої Азії та говорили неіндоєвропейськими мовами* (з наук. літ.); *Мінойці були середнього зросту, зі струнким тілом і чорним волоссям* (з наук.-попул. літ.).

МІНОМЕ́Т, а, *ч.* Один із видів гармати для ведення навісного вогню мінами *(див.* **мі́на**[2] 2). *За кулеметами кілька разів гримнув міномет. Міни збурили сніг посеред лугу* (І. Багряний); *По дорозі підрозділ підхопив у трофейників німецький міномет і три ящики мін до нього...* (Іван Ле); *Тридцять років тому на краю цього лісу ще були складні системи шанців, окопів для скорострілів, мінометів і польових гармат, бліндажів і переходів* (Т. Прохасько).

МІНОМЕ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **міноме́т.** *Після шаленого мінометного й артилерійського вогню пішли фашисти в атаку* (Остап Вишня); *Не вірилося, що ті всі замріяні пагорби, й гайки, й лісочки обсаджено артилерією, покрито кулеметними й мінометними гніздами* (І. Багряний); *Захар зрозумів, що противник звідкись зручно спостерігає за його просуванням і керує мінометним обстрілом* (Іван Ле); *Почалось оте стояння в обороні — війна силами взводів і рот, раптові розвідки боєм і короткі мінометні дуелі* (Н. Тихий); // Озброєний мінометами. *Фашистське командування кинуло проти партизанів десяту піхотну дивізію, додавши до неї кілька мінометних частин* (С. Скляренко); *Старшина мінометної роти Вася Багіров, енергійний, тугий здоров'як з монгольськими вузькими очима, кидався вліво і вправо, рішучий, рвучкий, запальний* (О. Гончар).

МІНОМЕ́ТНИК, а, *ч.* Військовослужбовець мінометних частин і підрозділів. *Тимко бачив, як біля одного розбитого снарядом будинку метушилися наші мінометники, встановлюючи міномет* (Григорій Тютюнник); *По черзі входили грітись мінометники — їхня вогнева була під самою казармою* (О. Гончар); *Накажуть зайняти вогневі позиції і окопатися в повний профіль. Для нас, мінометників, це означає вирити круглу яму діаметром у два метри, а завглибшки з метр. В ній має стояти міномет* (Є. Доломан).

МІНОНО́СЕЦЬ, сця, *ч.* Невеликий бойовий корабель з торпедним озброєнням. *На наших очах .. мирні машини перетворювалися в лінійні кораблі, озброєні надважкою артилерією, в крейсери і швидкохідні міноносці підземного флоту* (М. Трублаїні); *Ескадрений міноносець "Гроза" стояв на внутрішньому рейді* (В. Кучер); *На щоглі міноносця з'явилися ще й маленькі барвисті прапорці. Сигнали!* (В. Владко).

МІНОНО́СКА, и, *ж., заст.* Міноносець. *Над Одесою йшов дощ. Пересип був у мряці, на рейді диміли крейсери й міноноски* (Ю. Яновський); *Коло дзеркала кілька фотографій Архипа у матроському та велика картина морської паради воєнного флоту. Крейсери, дредноути, міноноски...* (У. Самчук).

МІНО́Р, у, *ч.* 1. Музичний лад, звуки якого утворюють малий тризвук із забарвленням суму, журби; протилежне м а ж о р. *Мова мовиться про дилетантську музику. Вона здебільшого не знає гармонізації, має вокальний ухил і рідко виходить за межі мінору* (М. Драй-Хмара); *У рок-н-ролі я страшенно любив мінор — мені здавалося, всі ці пісні про мене, про мою самоту* (Ю. Андрухович); // *у знач. прикм., невідм. (у сполученні з назвами нот).* Уживається у складі назв тональностей. *Ларс розлив шампанське .. Келихи дзенькнули в тональності ля мінор* (Є. Кононенко); *У Харкові С. Борткевич пише сумний і тривожний скрипковий концерт ре мінор* (із журн.).

2. *перен., розм.* Смутний, журливий настрій. *— Я написав вірш, — спинявся він враз переді мною, — ось послухайте, — декламував з великим мінором* (Л. Старицька-Черняхівська); *За вікном знову побіг дрібний осінній дощик, і здавалося уже Івану Івановичу, що й справді в нашому житті є місце для мінору* (М. Хвильовий).

О **(1) У міно́рі,** *у знач. пред.* — бути у смутному, журливому настрої. *— Дозволь, ти щось сьогодні занадто в мінорі?* (О. Донченко).

МІНОРА́НТА, и, *ж., мат.* Функція, значення якої не більше за відповідні значення іншої функції. *За методом граничних функцій будуються верхня (мажоранта) і нижня (міноранта) границі області можливих значень інтеграла на функціях певного класу* (з наук. літ.).

МІНОРА́НТНИЙ, а, е, *мат.* Прикм. до **міно́ранта.** *Мінорантні ігрові задачі для дискретних систем переміщення об'єкта описують системою різницевих рівнянь* (з наук. літ.).

МІНОРА́Т, у, *ч., юр.* 1. У феодальному праві та праві деяких сучасних країн — порядок спадкування нерухомого майна (найчастіше землі), за яким воно передається молодшому синові або молодшому в роді; протилежне м а й о р а т (у 1 знач.). *На Лемківщині, за архівними матеріалами, був поширений мінорат. Наприклад, у книгах громадського уряду села Одрехова (1724–1850 рр.) є такі записи: "як право вчить, що наймолодший спадковує батьківщину", "наймолодший син .. остався на господарстві після смерті батька згідно з натуральним правом..."* (з наук. літ.); *Унаслідок мінорату чи майорату решта синів залишалися без землі й були змушені йти в монастирі, найматися на службу до знаті або й просто займатися розбоєм на великій дорозі* (з навч. літ.).

2. Маєток, успадкований за таким правом; протилежне м а й о р а т (у 2 знач.). *В. Липинський та його однодумці мріяли про вільну хліборобську Україну як край високорозвиненого фермерського господарства — майоратів чи мінoратів* (з навч. літ.).

МІНОРА́ТНИЙ, а, е, *юр.* Прикм. до **міно́ра́т.** *У спадковому процесі зберігається традиційний для Русі мінoратний принцип, тобто переваги молодшого сина у спадкуванні, а також пріоритет законного порядку над заповідальним* (з навч. літ.).

МІНОРИ́Т, а, *ч., рел.* Член католицького монашого ордену францисканців. *Серед основних напрямів діяльності міноритів були й терени історичних Галицької та Волинської земель і Поділля, об'єднані від 1253 р. династією Романовичів у королівство Русі* (з наук. літ.); *1207 р. святий Франциск заснував братство міноритів, а 1209 р. Папа Римський Інокентій III усно благословив складений Франциском статут ордену* (з наук.-попул. літ.); *Немовби розкаявшись у всіх своїх минулих переступах, став він раптом таким святенним та благочестивим, що постригся в ченці-мінорити, нарікшися отцем Альбертом* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

МІНОРИТА́РІЙ, я, *ч.* 1. *екон.* Акціонер, який має неконтрольний пакет акцій і мінімум прав серед інших акціонерів. *Міноритарії мають малу частку в пакеті акцій, що дає їм змогу отримувати дивіденди й не зазнавати значних збитків* (з наук.-попул. літ.); *Законодавство надає міноритаріям достатній обсяг прав для того, щоб мати можливість впливати на діяльність підприємства* (з навч. літ.); *Конфлікт інтересів між мажоритаріями та міноритаріями є класичним: перших найчастіше цікавить зростання вартості компанії, що виражена у вартості їхніх пакетів акцій, а других — отримання дивідендів* (із журн.).

2. *політ.* Член міноритарної групи (фракції, партії) у парламенті, а також відповідна група (фракція, партія) у складі більшого об'єднання. *Міноритарії коаліції — "Самопоміч", Радикальна партія і "Батьківщина" — перетворили парламентську більшість на дуже нестійке утворення, відмовившись підтримувати урядові законопроекти* (із журн.); *У складі об'єднаної опозиції в парламенті є чимало міноритаріїв, які впливають на процес ухвалення законів* (з газ.).

МІНОРИТА́РНИЙ, а, е. 1. *екон.* Прикм. до **міноритáрій** 1; який ґрунтується на меншості (у 1 знач.). *Масова приватизація державних підприємств в Україні спричинила зростання кількості міноритарних акціонерів з невеликими пакетами акцій у складі акціонерних товариств* (з наук. літ.); *Чи є акціонер міноритарним, залежить від того, який розмір пакету мають інші акціонери і чи діють вони спільно* (із журн.); *За словами експертів, міноритарним блокувальним пакетом можна вважати пакет 25 % + 1 акція, оскільки таким пакетом відповідно до закону про господарські товариства можна блокувати прийняття рішень щодо зміни статуту і припинення діяльності товариства* (з газ.).

2. *політ.* Прикм. до **міноритáрій** 2; який становить меншість у складі чого-небудь (перев. уряду, парламенту). *Дискусії в парламенті нерідко свідчать про недовіру міноритарних фракцій коаліції до мажоритарних* (з публіц. літ.); *2010 р. уряд Канади був міноритарним* (із журн.).

3. *лінгв., соц.* Який стосується меншини (про мови, діалекти і т. ін.). *"Європейська хартія регіональних або міноритарних мов" — документ, призначений для порятунку міноритарних мов від остаточного поглинання їх мажоритарними державними мовами* (з навч. літ.); *Турбота про міноритарні мови є символом демократії* (з газ.).

МІНОРИТА́РНИК, а, *ч., розм.* Те саме, що **міноритáрій.** *Левова частка акцій компанії розділена між чотирнадцятьма головними акціонерами, а частиною, що залишилась (25 %), володіють міноритарники* (із журн.); *Лідери міноритарників у парламенті критикували зміни до Основного закону України* (з газ.).

МІНОРИТА́РНІСТЬ, ності, *ж.* 1. *екон.* Абстр. ім. до **міноритáрний** 1. *На вільному ринку з досконалою конкуренцією всі економічні агенти є паритетними учасниками економічних відносин, що виключає не лише монополізм виробників і споживачів, а й міноритарність кожного з них* (з навч. літ.).

2. *політ.* Абстр. ім. до **міноритáрний** 2. *Деякі партії втрачатимуть позиції через відсутність харизматичних лідерів і міноритарність позиціонування у владі* (з газ.).

3. *лінгв., соц.* Абстр. ім. до **міноритáрний** 3. *Сучасний стан європейської освіти дає змогу розвивати міноритарність мов як статусну ознаку цивілізованого суспільства* (з газ.).

МІНОРИТА́РНО, *екон., політ.* Присл. до **міноритáрний;** на правах меншості (у 1 знач.). *Ми співпрацюватимемо лише на взаємовигідних основах, а не міноритарно* (з газ.).

МІНОРИ́ТСЬКИЙ, а, е, *рел.* Стос. до мінорита. *Наприкінці 30-х рр. XIII ст. були сприятливі умови для проповідування й започаткування міноритських місій у володіннях Рюриковичів* (з наук. літ.); *Перед 1370 р. на Русі виник міноритський вікаріат "Товариства Братів Подорожуючих заради Христа між народами" та місійними осередками у Львові, Городку, Коломиї та інших містах* (з наук.-попул. літ.).

МІНО́РКА, и, *ж.* Іспанська порода яйценосних курей; курка цієї породи. *Спеціалізованими породами курей несучого напрямку продуктивності є, зокрема, білий леггорн, російська біла, андалузька голуба, мінорка* (з навч. літ.).

МІНО́РНИЙ, а, е. 1. Стос. до мінору (у 1 знач.). *Похились* [Мамай] *у задумі, бренькнув стиха, взяв кілька мінорних акордів, а далі заграв, що само спливло зараз — "Повій, вітре, на Вкраїну"...* (А. Головко); *У репертуарі оркестрів необхідно надавати перевагу композиціям в мажорній тональності на противагу мінорній, а тексти повинні відображати оптимізм і радість життя* (Ю. Винничук); * Образно. *Мов свічі погаслі в клубках фіміаму, В тумані загорнувшись, далекі тополі В душі вигравають мінорную гаму* (П. Тичина); *Звучить* [буття] *мінорною струною Над звершеннями, мріями і часом* (В. Стус).

2. *перен., розм.* Стос. до мінору (у 2 знач.); смутний, журливий. *Напівтемрява і журний спів настроювали глядачів на мінорний лад* (В. Минко); *Тужливі вигуки пернатих співців ночі цілком гармоніювали з мінорним настроєм кандидата геологічних наук* (Л. Дмитерко); *Коні біжать неквапно, кучер мугиче щось, на пісню схоже, чи просто так мелодію... Думки ж прядуться далі. І все чогось сумні, мінорні...* (Василь Шевчук); *Я вальсував .. Мажорний настрій .. настав після мінорного .. Я заходився сміхом, реготом* (О. Шугай); // *у знач. ім.* **міно́рне,** ного, *с.* Те, що виражає смуток, журбу. *В мінорне — перехід — з мажору* (Е. Андієвська).

МІНО́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **міно́рний.** *Велику і малу терції пов'язують з ознаками мажорності або мінорності* (з навч. літ.); *Мрійливу атмосферу Львова посилюють свіжість і прохолода Стрийського парку, тепло й затишність старовинних вуличок, мінорність дощового чи мажорність сонячного неба* (із журн.).

МІНО́РНО. Присл. до **міно́рний.** *Насвітлення шляху поета* [І. Багряного] *з іскрою, який своїм вогнем, властивістю схоплювати суттєве, даром мобілізувати і вести за собою до вершин, звучить особливо мінорно, бо того, кого стосуються ці щирі компліменти, вже більше серед нас нема* (О. Шугай); *Тільки Леся вміла своїми оповіданнями, казками розважати старшого, мінорно настроєного, і заспокоювати та вкоськувати молодшого, упертого та невгамовного, братів* (з мемуарної літ.).

МІНОСВІ́ТИ, *невідм., с.* Скорочення: міністерство освіти. *Поглиблення й розширення співробітництва між Національною академією наук України і Міносвіти України стало одним із головних напрямків реформи в галузі науки та освіти* (із журн.); *Міносвіти спонсорувало Конкурс української мови імені Петра Яцика* (з газ.).

МІНОТА́ВР, а, *ч.* 1. *міф. (з великої літери).* У давньогрецькій міфології — чудовисько з тілом людини і головою бика. — *Тут не було таких сміливих відкривачів, що билися один на один з австралійським Мінотавром .. Мої герої .. скромні туристи, які стали жертвами звичайних дорожніх пригод* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Коли Дедал дав Аріадні нитку, за допомогою якої Тесей, убивши Мінотавра, зміг вийти з лабіринту, Мінос ув'язнив у лабіринті Дедала і його сина Ікара* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *Цар Мінос ховав у лабіринті на Криті Мінотавра, якому на пожирання віддавали злочинців, а з Афін кожні дев'ять років надсилали сім дівчат і сім юнаків* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Імператор заліг у глибинах палацу, мов Мінотавр у Лабіринті* (П. Загребельний).

2. *перен.* Про щось невідоме, загрозливе, страшне. *Уявився лабіринт. Це було настільки реально.., що я не сумнівався в суті гри — вибратися до виходу (якщо такий існує) .. Це, безперечно, гра .. І в ній є свої тупики. І свої мінотаври також* (І. Карпа).

МІНОШУКА́Ч, а́, *ч.* Прилад для виявлення закладених мін. *Майор окинув зором місцевість. Міношукачі тут не допоможуть* (Л. Дмитерко); *Сапери групами снують по всій висоті, як рибалки з вудлищами, з довгими міношукачами в руках* (О. Гончар); *Ми кинулися навколішки і почали рачкувати, шукаючи* [годинника] *.. Я навіть водив низько над землею вухом, сподіваючись почути цокання (так сапери водять міношукачем)* (В. Нестайко).

МІНРО́ТА, и, *ж.* Скорочення: мінометна рота. *Керуючи вогнем своєї роти, Брянський весь час стежить і за вогнем інших мінрот* (О. Гончар); *Він .. уже обмундирований, значить, прибув сюди на день-два раніше від мене. Звідки ж він міг знати, що я потраплю саме в мінроту?..* (Є. Доломан).

МІ́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до Мінська і мінчан. *Перше і найславніше з тих братств було братство львівське.., котре швидко завело у себе також братську школу.., завело й друкарню, де друковано головно книги церковні. Слідом за ним пішло й братство віденське (1588), а далі й братства .. мінське (1592), .. київське (1615). Заходи ті розбудили у нас і письменство* (І. Франко); *Шура стала на роботу в один з мінських госпіталів* (О. Гончар); *Одержавши грізне послання від Ярослава Галицького, мінський князь поспішив спровадити небезпечного гостя далі, в Смоленськ, правда, забезпечивши його транспортом та припасами* (В. Малик).

МІНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **мінува́ти.** — *Завдання в нас таке. Підповзти до насипу .. Потім приступаємо до мінування мосту. Рушили!* — *тихо скомандував Сашко, і партизани поповзли по мокрій долині* (К. Гриб); *Звик, що все мені минає, не поспішав відійти від складу після мінування .. Одне слово, свідомість втратив, а ран й немає, тільки ґуля здоровенна* (Ю. Покальчук).

МІНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що і без прям. дод.* Закладати міни *(див.* **міна**^{2} 1) для вибуху, для висадження в повітря чого-небудь. *Солдат під ґанком викопав невеличку ямку і поклав туди якісь бляшані коробки. Потім почав загортати ямку землею. "Мінують!" — відразу промайнуло мені в голові* (Л. Смілянський); *Щоночі привозили* [партизани] *з спустошеного аеродрому авіабомби, а вдень мінували всі ходи до табору* (М. Стельмах); *Де ваші літаки, де ваша броня, щоб прикрити нею оцих нещасних, що, стікаючи кров'ю, з самої ночі стримують на селищі ворога, доки інші тим часом мінують потерну?* (О. Гончар); *Той, хто .. мінував дорогу, не хотів, щоб його могли побачити випадкові люди* (А. Кокотюха).

МІНУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **мінува́ти.** *Укриття перед переднім краєм оборони, які можуть бути використані противником, руйнуються або мінуються* (з навч. літ.).

МІ́НУС, *ч.* 1. *род.* а. Математичний знак для позначення дії віднімання та від'ємних чисел, зображений горизонтальною рискою (–); протилежне п л ю с. *Мінус у наведеному рівнянні характеризує експериментальний факт: при розтягненні стрижня в поздовжньому напрямку відбувається зменшення його поперечного розміру* (з навч. літ.).

2. *невідм.* Уживається між двома числами для позначення того, що друге віднімається від першого. *На стіл попливли 170 котлет (181 мінус 11), 190 голубців (205 мінус 15), дев'ятикілограмовий рулет, вісім мисок салату і 80 мисок холодцю* (Валерій Шевчук); *Швейк поважно вів далі: — .. Вісім мінус два — шість .. Шість мінус два — чотири* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

3. *невідм.* Негативна величина; уживається для позначення температури нижче нуля. — *Температура? — Мінус двадцять вісім... двадцять дев'ять... Тридцять! — А ви спокійніше, дівчинко. Не хвилюйтеся* (В. Владко); — *Є мікроби, які можуть розмножуватись при температурі мінус сім градусів за Цельсієм .. Інші ж феномени чудово почувають себе при температурі плюс сто градусів* (М. Білкун).

4. *род.* у, *перен., розм.* Вада, недолік. *Вони, рецензенти, завжди шукали негативне, — це ж легше, — от вилає хтось когось, і вже! Похвалити — трудніше, треба довести плюси... А мінуси — легше! Крий! І все!* (Остап Вишня); *Новий метод* [балансування при складанні приладів] *мав і мінуси. Їх було ще забагато, щоб можна було казати про перемогу* (П. Автомонов); *Я розумів, що, оскільки тут мешкають люди, то рано чи пізно сюди прийде й цивілізація з усіма своїми плюсами й мінусами* (О. Авраменко, В. Авраменко).

МІНУСІ́ВКА, и, *ж., розм.* Запис музичного твору без однієї або більше партій, перев. сольного інструмента або вокалу, що дає змогу співакові або музикантові виконувати відсутню партію. *Мінусівку, як правило, записують у студії, тому вона має високу музичну якість* (із журн.); *На нашому сайті є величезна кількість текстів українських пісень, мінусівки, ноти, акорди, дещо з аудіозаписів* (з Інтернету).

○ **(1) Під мінусі́вку,** *у знач. присл. і прикм., невідм.* — з використанням мінусівки. *Він був з гітарою, але річ, яку він грав, була для лютні, під мінусівку з програвача* (Ю. Андрухович); — *У неї репертуар,* — *діловито повідомив Славик.* — *Півтори години. Під мінусівку. Циганські романси, пісні з кінофільмів* (С. Жадан).

МІНУ́СКУЛ, у, *ч., полігр.* Письмо, шрифт, що складаються з мінускульних (у 1 знач.) літер; протилежне м а ю с к у л. *У переході від лінеарної неперервності в манері письма античних і ранньосередньовічних рукописів до манери письма з дискретною, поділеною на слова артикуляцією, особливе місце належить каролінгському мінускулу, що застосовувався при переписуванні віднайдених давніх манускриптів* (з наук. літ.); *Саме ченці найзначнішого Студійського монастиря у VIII ст. розробили новий різновид книжного шрифту — мінускул, який спрощував та прискорював процес переписування книг* (з наук.-попул. літ.); *Італійські гуманісти, починаючи з Петрарки і Поджо Браччоліні, у своїх каліграфічних експериментах відштовхувалися від каролінгського мінускулу, намагаючись створити гармонійний, зручний для писаря шрифт* (з навч. літ.).

МІНУ́СКУЛА, и, *ж.* Рядкова літера звичайно в текстах давньої писемності; протилежне м а ю с к у л а (у 1 знач.). *Для численних листів В. В. Капніста характерне вживання двох видів мінускули: звичайної мінускули* **е**, *що не виходить своїми розмірами за розміри інших мінускул, і маюскули* **Е** *в ролі й значенні мінускули* (з наук. літ.); *Мінускули VIII–XV ст. містять майже всі ознаки нині відомих нам рядкових (малих) літер* (з навч. літ.).

МІНУ́СКУЛЬНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **міну́скула;** рядковий (про літеру). *Маюскульні й мінускульні літери використовують в одному тексті вже з XIII ст.* (з навч. літ.).

2. *полігр.* Прикм. до **міну́скул.** *Від IX віку йдуть незлічені копії біблійних книг, писаних т(ак) зв(аним) мінускульним письмом* (І. Франко).

МІ́НУСНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **мінусо́вий** 2, 3. *Мінусна температура повітря на верхній межі тропосфери знижується до –56 °С* (з навч. літ.); *Будь-який заморожений конфлікт у державі є мінусним варіантом для розвитку ситуації* (з газ.).

МІНУСО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **мінусува́ти** 1. *Чому площа піраміди Хеопса, поділена на квадратний корінь його гіпотенузи, помножена на висоту й мінусована кубом ширини, дає число пі?* (з газ.).

МІ́НУСО́ВИЙ, а, е. 1. Стос. до мінуса (у 1, 2 знач.). — *Ось тут, бачите, перед соплом поставлено чотири циліндрики .. Як ви думаєте, для чого тут плюси й мінуси і що це має означати? — .. Мабуть, це має означати, — виправився Сашко, — що перший та третій циліндрики з'єднані з плюсовим полюсом генератора, а другий і четвертий — з мінусовим* (М. Білкун); *Початкові інвестиції розглядаються як вихідні грошові потоки й у формулах позначаються з мінусовим знаком* (з навч. літ.).

2. Прикм. до **мі́нус** 3; дуже низький (про температуру нижче нуля). *У періоди ранньої весни та пізньої осені чергування плюсових та мінусових температур протягом доби супроводжується почерговим промерзанням і відтаненням ґрунту, що призводить до зниження його протидефляційної стійкості* (з наук. літ.); *Метеорологічна зима настає, коли середньодобова температура стає мінусовою* (з наук.-попул. літ.).

3. *перен., розм.* Прикм. до **мі́нус** 4; від'ємний, негативний. *Переносне значення розвивається тільки у пестливого варіанта "батечко", який поет нерідко заміняє прийнятим у народі "батюшка"; звичайно плюсовий емоційний зміст слова змінюється при цьому на прямо протилежний — мінусовий* (В. Русанівський); *Сьогодні .. зрозуміла, чому я сумніваюся у безсумнівній радості кохання: бо я фіксую переважним чином те, що зі знаком мінус. Чи із мінусовим присмаком* (М. Матіос); *За підсумками першого туру другого кола мінусову динаміку у верхній частині турнірної таблиці показали дві футбольні команди* (з газ.).

МІНУСУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **мінусува́ти.** *Оцінювання кожної з відповідей у модульній контрольній роботі проводять за десятибальною шкалою: кількість балів виставляють з мінусуванням одного бала (від десяти балів) за кожну помилку чи неточність* (із журн.); *Відповідно до норм цивільного законодавства поняття "дохід" розглядають як усе, що отримано внаслідок використання майна без мінусування витрат* (з навч. літ.).

МІНУСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *що і без прям. дод.* Віднімати під час підрахунку (у 1 знач.); протилежне п л ю с у в а т и *(див.* **плюсува́ти**[1]). *Тиша запанувала, а Зюзь тимчасом на рахівниці цок та цок. Щось плюсує собі та мінусує* (О. Гончар).

2. *кого, що, розм.* Відніманням установлювати кількість кого-, чого-небудь, з'ясовувати щось. *Розраховуючи відпуск-*

ні, визначаємо кількість календарних днів відповідного періоду та мінусуємо святкові й неробочі дні, а також час відпусток без збереження зарплати (з навч. літ.); *Підхід Міжнародної організації праці у визначенні показника безробіття полягає в тому, що з усієї кількості працездатних мінусують тих, хто працює* (із журн.).

3. *що, розм.* Зменшуючи на певну кількість, відмовлятися від чого-небудь. *Коли вибору немає — доводиться бути скромнішим, отож мінусуємо вино, валеріану, каву і дві цигарки* (Ю. Іздрик); // Не погоджуючись із чим-небудь, заперечувати щось. — *Багато є таких людей, хто мінусує все підряд. Я розумію мінусувати відповідь, з якою не погоджуєшся з певної причини. Але ж не все* (з газ.).

4. *що, рідко.* Те саме, що **зме́ншувати.** *Наші туристи, вивозячи валюту з України, мінусуватимуть вітчизняний платіжний баланс* (з газ.).

МІНУ́ТА, и, *ж., спец.* Одиниця вимірювання плоских кутів, яка дорівнює $^1/_{60}$ градуса і позначається скісною рискою (′) над цифрою справа. *Звідки взялася ця система координат у давніх александрійців (наприклад, у Гіппарха — II ст. до н. е. — широти зафіксовано з точністю до мінут)? Звідки ці вельми точні параметри земної кулі, що їх за нових часів одержали либонь у XIX ст.?* (з наук.-попул. літ.); — *Чи не мовиться тут про Індію..? А що означає слово "овго"? А, довгота. Ось і широта: тридцять сім градусів одинадцять мінут. Нарешті маємо хоч одну точну вказівку* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

МІНУ́ТНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **міну́та.** *На градусну і мінутну рамки карти наносять, відповідно, градусні й (або) мінутні поділки за широтою і довготою* (з навч. літ.).

МІНФІ́Н, у, *ч.* Скорочення: міністерство фінансів. *Мінфін вітає оприлюднення звіту про виконання ключових показників ефективності* (із журн.); *Роль Мінфіну України як двигуна реформ недооцінювалася, тому його потенціал використовувався недостатньо* (з газ.).

МІНЧА́НИ, а́н, *мн. (одн.* **мінча́нин,** а, *ч.;* **мінча́нка,** и, *ж.).* Жителі Мінська. *На фестиваль "Мельпомена Таврії" мінчани привезли свою улюблену виставу* (із журн.); *Мінчанка не тільки відіграла секунди стартового відставання на біатлонній трасі, а й забезпечила собі перемогу* (з газ.).

МІНЧА́НИН *див.* **мінча́ни.**

МІНЧА́НКА *див.* **мінча́ни.**

МІНЬБА́, и́, *ж., розм.* Те саме, що **о́бмін** 1. *Клекоче станція .. В одному місці вже йде міньба, в іншому — бійка* (О. Гончар); *Люди підходили й підходили, .. у деяких заграли в руках навпроти сонця густим ворсом дорогі хутра, хто ніс мед, хто м'ясо — вже й не на міньбу, а щоб почастувати прибульців* (П. Загребельний); *Міньба відбулася, і старий пішов далі з своєю вівцею* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

МІНЬЙО́Н[1], у, *ч.* Дрібний друкарський шрифт. *Кегль міньйону дорівнює 7 пунктам (2,53 мм) і є середнім між петитом та нонпареллю* (з навч. літ.); *У друкарні текст великого обсягу набрали світлим міньйоном* (з газ.).

МІНЬЙО́Н[2], у, *ч.* 1. Старовинний бальний танець, схожий на вальс. *Міньйон з музичним розміром три чверті танцювали вже наприкінці XIX ст.* (з наук.-попул. літ.).

2. Музика до цього танцю. *Звучить міньйон, і пари починають кружляти по залу* (з газ.).

МІНЬЙО́Н[3], а, *ч.* Невелика електролампа із цоколем меншого, ніж звичайно, діаметра. *Львівське світлотехнічне акціонерне товариство здійснює повний цикл виробництва — від наукових розроблень до виготовлення компонентів і готової продукції, зокрема ламп розжарювання потужністю до 100 Вт, міньйонів, автомобільних фар* (з газ.).

МІНЬЙО́Н[4], а, *ч.* Рояль малого розміру. *За довжиною корпусу роялі поділяють на великі концертні завдовжки 2,7–3,08 м, малі концертні — 2,4–2,5 м, салонові — 2,1–2,3 м, великі кабінетні — 1,7–1,9 м, малі кабінетні — 1,5–1,7 м і мініатюрні (міньйони) — до 1,5 м* (з наук.-попул. літ.).

МІН'Ю́СТ, у, *ч.* Скорочення: міністерство юстиції. *Політичні партії в Україні підлягають обов'язковій реєстрації Мін'юстом, після чого набувають статусу юридичної особи* (з навч. літ.); *Закон наділяє виконавчу владу в особі Мін'юсту повноваженнями у сфері регулювання нотаріальних послуг* (із журн.).

МІНЯ́ЙЛО, а, *с., розм.* 1. Той, хто займається розміном грошей (у 1 знач.) чи обміном валюти (у 1 знач.). *Тут всякії були пронози, Перекупки і шмаровози, .. міняйли, шинкарі* (І. Котляревський); *Заробляли не тільки воєводи, митники, крамарі й міняйли, але й човнярі, шинкарі й усі, хто давав подорожнім притулок* (З. Тулуб); *Прийде час — і терплячий Господь не витерпить більше олжі, крикне він міняйлам і лихварям: — Годі!* (Р. Іваничук); — *Вони віддають міняйлу в Багдаді своє золото. А міняйло при свідках пише на папері, скільки динарів дав йому купець* (Ю. Логвин); * Образно. *Не бери мене в руки, Не пхай мого серця в любовнії муки. А то — до міняйла візьми, розпитайся: Коли я фальшивий, мене й не торкайся* (А. Кримський); * У порівн. — *Старий наш світ не може втратити цікавості, бо він щораз новий, — почав Стробус. — А минула ніч була багата на новини, як міняйло на червінці* (Н. Королева).

2. Той, хто обмінює одні речі на інші. *Везли сіль, мило, запальнички, білу глину... Міняти, міняти, за кусень хліба міняти!.. Прозвали цих людей міняйлами* (О. Гончар); *Роман обертається, перед ним стоїть запряжений у санчата веселий міняйло Хаскель, усе добро якого вмістилося в двох мішках* (М. Стельмах); *Махорку міняє на продукти і Абдулаєв. Кращого міняйла не знайдеш у дивізії* (Григір Тютюнник); *Частенько, пригадую, стара кляча тягала селом деренчливий віз — це міняйло пропонував різні дрібнички за старе ганчір'я* (М. Андрусяк).

МІНЯ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до розмінювання грошей чи обміну чого-небудь. *Цілий день із скибкою хліба штовхався* [Т. Шевченко] *на міняльному дворі, милуючись соковитими барвами східного одягу* (З. Тулуб); *У цьому непривітному для нас містечку я знайшов канцелярію .. Це була більше міняльна контора, до того ж підпільна, до того ж при корчмі* (В. Кожелянко); — *Я не можу розраджувати, — відповів привид. — .. За життя мій дух ніколи не вилітав за тісні межі нашої контори, .. ніколи не блукав за стінами цієї нори, нашої міняльної крамниці* (І. Андрусяк, пер. з тв. Ч. Діккенса); *Основні елементи валютних відносин з'явилися в античному світі як вексельна й міняльна справа* (з навч. літ.).

МІНЯ́ЛЬНИК, а, *ч., розм.* Те саме, що **міня́йло.** *Зближалася Пасха юдейська, і до Єрусалиму подався Ісус. І знайшов Він, що продавали у храмі волів, і овець, і голубів, та сиділи міняльники. І, зробивши бича з мотузків, Він вигнав із храму всіх, вівці й воли, а міняльникам гроші розсипав, і попереввертав їм столи* (Біблія. Пер. І. Огієнка); * У порівн. *Як досвідчений циган-міняльник, той* [Лобода] *набивав ціну, щоб було що збавляти* (Микита Чернявський).

МІНЯ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **міня́льник.** *Багато міняльниць було на ринку* (з газ.).

МІ́НЯНКА, и, *ж., розм., рідко.* Те саме, що **міня́ння.** *Охочих до мінянки купа велика; одні відходять, другі надбігають* (І. Франко).

МІНЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **міня́ти.** *Спеціальний інтернет-сайт створено для продавання й міняння прочитаних книжок* (із журн.); *У комплект для мінімального ремонту автомобіля входять наклейка, хрестова викрутка та інструмент для міняння коліс* (з мови реклами); *Міняння доларів — це бартерна операція, яка має обкладатися акцизом* (з газ.).

МІНЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.* 1. *кого, що на кого — що, за що.* Віддаючи, одержувати натомість кого-, що-небудь; обмінювати (у 1 знач.). [А н д р і й:] *Він* [Т. Шевченко] *жив за панщини, тоді, як ото собак на людей міняли...* (С. Васильченко); *Дружина і мама перерили злидення; вибрали: два рушники, полотно, одну сорочку і скатерть — міняти на хліб* (В. Барка); *— Ось мій другий заробіток: людям чоботи шию і за двадцять п'ять верст ношу в сусідній повіт міняти на харчі* (М. Стельмах); *Мами не було вдома, вона пішла роздобувати їжу — міняти своє осіннє пальто на картоплю* (В. Нестайко); *Данило почав вирізати іграшки, деякі віддавав стражникам, а інші міняв на базарі за їжу* (Ю. Покальчук).

2. *кого, що.* Заміняти іншим, брати одне замість другого. *— Чого се понакуповували? Я сього не хочу! Їдьте та змініть!.. Знову їде він, міняє* (Марко Вовчок); *Коні водилися в нас різні, бо батько часто їх міняв на ярмарку* (О. Довженко); *Три дні козак пролежав у лихоманці. Німий пахолок дбайливо доглядав його, .. міняв скривавлені пов'язки і грав на скрипці* (Д. Білий); // *чим і без дод.* Заміщати що-небудь іншим. *Я примітив, що декотрі дами міняють убрання по два й по три рази на день...* (І. Нечуй-Левицький); *Ходить, розшарівшись, Настя вподовж столу, міняє наїдки* (О. Гончар); *Челядники ледве встигали носити страви пирувальникам та міняти порожні дзбани повними* (І. Білик); // Відмовлятися від чого-небудь, віддаючи перевагу іншому. *Лише незламне не здається, своїх прапорів не міня* (П. Тичина); *Не віддавайсь дрібненькій суєті І не міняй шляхи свої круті На стежечку вузеньку* (А. Малишко); *На слідстві він* [Джмелик] *брехав.., міняв показання* (Григорій Тютюнник); *— Хіба можна приватний дім міняти на жеківську квартиру?* (Валерій Шевчук).

3. *кого, що.* Робити іншим; змінювати (у 1 знач.). *Сими днями кінчено друге оповідання і радикально міняю життя* (М. Коцюбинський); *Вже сумно вечір колір свій міняв з багряного на сизо-фіалковий* (П. Тичина); *Міняли русла гірські потоки* (С. Чорнобривець); *Він перекидає торбу через плече, одним рухом міняє форму шапки, міняє і вираз обличчя й в'яло хльоскає батогом* (М. Стельмах); *— Одна крапля* [бальзаму] *повертає життя хворому, цілий келишок — руйнує красу, міняє подобу...* (О. Бердник); * Образно. *Хай метушиться дріб'язок строкатий, міняє шерсть залежно від погоди... Поете, вмій шукати і чекати!* (Л. Костенко).

4. *що.* Віддаючи великий грошовий знак, одержувати дрібні грошові знаки; розмінювати (у 2 знач.). *Не буду я міняти сих грошей; заховаю* (Панас Мирний).

◊ **(1) Міня́ти личи́ну (шкі́ру),** *зневажл.* — інакше себе поводити й набувати іншого вигляду; маскуватися, пристосовуватися. *— Міняють* [недруги] *личини, братовбивчу ворожнечу між нами посіяти хочуть...* (О. Гончар); *Нітрохи не збентежився* [Ясь], *коли Василь став на порозі. Сміх ще не зійшов з його товстих губ, тільки малі очі часто забігали. "Вміє гусінь міняти личину", — подумав Василь і привітався* (Р. Іваничук); *То ми видаємось тобі ощадливими й поважними, то марнотратними, нестатечними. Раз по раз міняємо личину: знімаємо якусь одну, беремо — протилежну* (А. Содомора, пер. з тв. Сенеки); **(2) Міня́ти / поміня́ти (проміня́ти, ви́міняти** *і т. ін.)* **ши́ло на шва́йку (на ми́ло, на мотови́ло),** *жарт.* — замість того, що було, одержувати майже таке саме, не краще або ще гірше; прогадувати, програвати. *— Не на те втекли ми від пана Бжеського, щоб шило на швайку міняти. Проживемо й без панів* (З. Тулуб); *— Куди переводитесь? До іншої сільської школи? Це все одно, що міняти шило на швайку* (О. Гуреїв); *І платять пани непогано, і годують терпимо. Нічого міняти шило на мило* (М. Слабошпицький); *Проміняв шило на мотовило* (прислів'я); *Проміняв шило на мило* (Номис); [М а р ф у - ш а:] *Довідаюсь, чи правда ж тому, що вона покохала якогось простого парубка? Ну, якщо тому правда, то.. виміняла шило на швайку* (М. Кропивницький); *Обиратимуть комітет .. треба буде дивитись обома. Щоб не поміняли шило на швайку* (А. Головко); **(3) Міня́ти час так на так** — марно витрачати час. *Пишу собі, щоб не міняти Часа* [часу] *святого так на так* (Т. Шевченко); **(4) Міня́ти, як (мов, ніби** *і т. ін.)* **рукави́чки (рукави́ці)** *кого, що, жарт.* — легко розставатися з ким-, чим-небудь, натомість маючи когось іншого, щось інше. [Л и ц а р:] *А, ти зрадлива! Женихів міняєш, мов рукавички! Був король, був лицар, раніше, певне, був пастух чи конюх, — тепер хто?* (Леся Українка); *Письменник .. старається знайти для нього* [мистецтва] *виправдання в ідеологічній підбудові. Дуже часто важний стає вже не зміст цієї підбудови, але щоб вона взагалі існувала. Тому так легко можна ці підбудови міняти, наче рукавички або капелюхи* (Б.-І. Антонич).

МІНЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.* 1. *ким, чим.* Робити взаємний обмін; обмінюватися (у 1 знач.). *Гострохвостий і Єфросина міняються перснями* (І. Нечуй-Левицький); *Цілу осінь він баришникував, мінявся коровами, доки домінявся до того, що привіз .. телицю-ялівку* (Григорій Тютюнник); *Ми були друзями .. Ми мінялися дитячими куртками і клялися, що ніколи не одружимося* (Є. Кононенко); // *чим, перен.* Уживається для позначення взаємної дії, зміст якої розкривається іменником. *Вони стояли тихо і тільки часами мінялись уривчастими швидкими фразами* (Леся Українка); *Мінявся* [Янкель] *жартами, посварених мирив, Одному кланявся, а з іншим говорив Про хліб, про урожай та про сільські новини* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

2. Заміняти кого-, що-небудь іншим. *Мінялись краєвиди, мінялись настрої; мінялась флора, люди, обрії. Все вражало новиною, щораз .. чудовішою* (І. Багряний); *Де-не-де стовбичать вартові, під кущем біля кулемета чути приглушену розмову — саме, видно, міняється наряд. Здає пост Остапенко, приймають Сердюки* (О. Гончар); // *чим.* Замінятися одне одним (перев. про пейзаж). *Яри мінялись ярами, пшеничні стерні переходили у гречані, просяні зливалися із ячмінними* (М. Вінграновський).

3. Ставати, робитися іншим; змінюватися (у 1 знач.). *Заходить сонце, і тони осінніх кольорів міняються щохвилі* (С. Васильченко); *Речі не міняються, міняється тільки*

ставлення до речей. Але єдине поправне ставлення є розумове (В. Підмогильний); *Індиченко наближався, перше враження його почало мінятися* (І. Сенченко); *Я несподівано відчув, як змінився, міняюсь зараз і ще змінюся* (Ю. Покальчук); *Бідолашна Стефка, вона не знала, що сутність людини ніколи не міняється* (І. Роздобудько); // Змінювати напрям (про вітер). *Мороз міцнішав, вітер мінявся безперервно* (О. Афанасьєв-Чужбинський); *Аж ось міняється вітер* (О. Довженко).

4. Пас. до **міня́ти** 1, 3. *Далі йшли прилавки, заставлені місочками з житом, кукурудзою, просом; біліли склянки з борошном, содою, вологою сіллю .. І все це добро не продавалося, а мінялося на одежу, гас, мило, сірники...* (Григір Тютюнник); *Простирадла на постелях, наволічки* [наволочки] *не міняються по шість неділь* (І. Нечуй-Левицький); *— Дизайн паперових грошей не мінявся вже понад два сторіччя, — пояснив Аґатіяр* (О. Авраменко, В. Авраменко); *— На практиці, — зазначив він, — принаймні з мого досвіду із сербського фронту, ніхто не мав часу розв'язувати шифри .. А що шифри міняються, це також правда* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

◊ **Поміня́тися / міня́тися ро́лями** *див.* **поміня́тися.**

МІО... Перша частина складних слів, що означає "м'яз", напр.: м і о б л а́ с т, м і о г л о б і́ н.

МІОБЛА́СТ *див.* **міобла́сти.**

МІОБЛА́СТИ, ів, *мн. (одн.* **міобла́ст,** а, *ч.), анат.* Молоді м'язові клітини в людини і тварин. *У зародковому періоді онтогенезу людини м'язи очного яблука представлено міобластами* (з наук. літ.); *З міобластів розвиваються м'язові волокна ембріона* (з навч. літ.).

МІОГЛОБІ́Н, у, *ч., біохім.* Складний білок скелетних і серцевих м'язів, який за своїми властивостями близький до гемоглобіну. *Для морських ссавців, здатних тривалий час перебувати під водою (дельфінів, китів, тюленів), міоглобін має життєве значення* (з наук. літ.); *Міоглобін зумовлює утворення запасу кисню у м'язових клітинах* (з наук.-попул. літ.); *Ферум має біологічне значення і є одним зі складників гемоглобіну крові та міоглобіну м'язів* (з навч. літ.).

МІО́ГРАФ, а, *ч.* Прилад для графічного зображення м'язових скорочень. *Г. Гельмгольц сконструював міограф, дослідив м'язові скорочення* (з наук.-попул. літ.); *Міограф складається з електродів, електричних проводів, джерела живлення, підсилювача і шкали* (з навч. літ.).

МІОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до міографа і міографії. *Підсилювач міографічних сигналів повинен мати високий вхідний опір, низький рівень власних шумів і регульований коефіцієнт підсилення* (з наук. літ.); *Магнітна стимуляція нервово-м'язового апарату, за даними міографічних досліджень, ефективніша за електричну* (з навч. літ.).

МІОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Дослідження м'язових скорочень за допомогою міографа. *У музикантів досліджувалися особливості показників стимуляційної міографії м'язів кисті* (з наук. літ.); *Метод міографії в поєднанні з іншими фізіологічними методами дає змогу вивчити закономірності скоротливої функції м'язів у тварин* (з навч. літ.).

МІОЗИ́Н, у, *ч., біохім.* Білок скоротливих волокон м'язів. *У сироватках, що вивчалися, виявлено високі титри антитіл проти міозину, виділеного з міокарда передсердь* (з наук. літ.); *Міозин становить 40–60 % загальної кількості м'язових білків* (з навч. літ.).

МІОЗИ́НОВИЙ, а, е, *біохім.* Прикм. до **міози́н.** *У стані спокою м'яза тонкі довгі актинові нитки знаходяться між товстими та коротшими міозиновими, а при скороченні спостерігається взаємне переміщення (ковзання) актинових ниток відносно міозинових — м'яз стає коротшим і грубішим* (з наук. літ.).

МІОЗИ́Т, у, *ч., вет., мед.* Запалення скелетних м'язів. *Міозити в сільськогосподарських тварин нерідко зумовлені механічними, фізичними та біологічними травмами* (з наук.-попул. літ.); *При обмежених гострих та хронічних больових синдромах (радикуліті, невриті, невралгії, міозиті) ефективними є зігрівальні компреси* (з навч. літ.); *Міозит спричиняють травматичні ураження, охолодження тіла* (із журн.).

МІОКА́РД, а, *ч., анат.* М'язова тканина серця, що становить основну частину його маси; серцевий м'яз. *Старіння тварин супроводжується перебудовою морфологічної структури міокарда: розвитком гіпертрофії, дистрофії, стоншенням волокон, збільшенням міжм'язового простору та розвитком кардіосклерозу* (з наук. літ.); *У людей із серцевою недостатністю мляво скорочується міокард* (з наук.-попул. літ.); *Функціональна особливість міокарда — це ритмічні автоматичні безперервні скорочення протягом усього життя організму, що чергуються з розслабленням* (з навч. літ.).

△ **Інфа́ркт міока́рда** *див.* **інфа́ркт.**

МІОКАРДИ́Т, у, *ч., вет., мед.* Запалення міокарда. *При перших ознаках міокардиту дитині забезпечують повний спокій, їжу дають малими порціями 5–6 разів на день* (з наук. літ.); *Усі свійські тварини можуть хворіти на міокардит* (з наук.-попул. літ.); [Т а м а р а *(підводиться):*] *Спаси мене Бог від любові, міокардиту та інших сердечних недугів* (І. Кочерга); *Він страждає вже не тільки на складний порок серця з міокардитом. У нього болить горло, у нього різке порушення кровообігу, біль за вухами* (Л. Смілянський).

МІОКАРДІА́ЛЬНИЙ, а, е, *анат.* Прикм. до **міока́рдій.** *Міокардіальні м'язові містки повністю або частково покривають вінцеву артерію, локалізовану в товщі міокарда* (з наук. літ.); *ЕКГ дає змогу діагностувати різні порушення ритму чи міокардіальну ішемію* (з навч. літ.).

МІОКА́РДІЙ, я, *ч., анат.* Те саме, що **міока́рд.** *Скорочення м'язових волокон міокардія забезпечує роботу серця* (з наук.-попул. літ.).

МІОКА́РДОВИЙ, а, е, *анат.* Прикм. до **міока́рд.** *Екстрасистолія — збій ритму міокардового м'яза — є найпоширенішим видом аритмії* (з навч. літ.).

МІО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із міології. *Для системного дослідження анатомії майбутній міолог має знати особливості м'язових аномалій* (з навч. літ.).

МІОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е, *анат.* Стос. до міології. *Для встановлення закономірностей розташування компактної та губчастої речовин у кістках, що формують тазостегновий суглоб птахів, необхідні остеологічні, міологічні й рентгенологічні дослідження* (з наук. літ.).

МІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ анатомії, що вивчає м'язи. *Міологія колінного суглоба у представників досліджених видів лелекоподібних має певні відмінності* (з наук. літ.); *У посібнику з міології систематизовано сучасні теоретичні дослідження анатомії м'язів людини* (з навч. літ.); [Ч у б е н к о:] *Що вона питала? Що тобі трапилось по міології?* (І. Кочерга); // *чого.* Сукупність особливостей певних груп м'язів. *У дисертації описано структуру міології скелетних м'язів, зокрема їх класифікацію, анатомічну форму* (з наук. літ.).

МІÓМА, и, *ж., вет., мед.* Доброякісна пухлина, що розвивається з м'язової тканини (перев. матки). *Міому нерідко діагностують у котів і собак* (з наук.-попул. літ.); *Терапія теплом протипоказана при деяких гінекологічних захворюваннях, зокрема при міомі матки* (з навч. літ.); — *В мене міома. То — не рак. Доброякісна пухлина. Оперуватимуть завтра...* (Люко Дашвар).

МІОМАТÓЗ, у, *ч., вет., мед.* Множинне утворення міом. *Міоматоз було діагностовано в більшості пацієнток із хронічним тазовим болем* (з наук. літ.); *Загроза переривання вагітності нерідко спричинена міоматозом* (з навч. літ.).

МІОМАТÓЗНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до міоматозу. *Міоматозний вузол розвивається протягом тривалого періоду* (з наук.-попул. літ.); *Міоматозні пухлини виявляються переважно в жінок репродуктивного віку* (з навч. літ.).

МІОПАТÍЯ, ї, *ж., вет., мед.* Спадкове захворювання, яке характеризується первинною прогресуючою дистрофією м'язів. *Патогенез первинних міопатій зводиться до посиленого розпаду м'язових білків* (з наук. літ.); *Міопатія у тварин зумовлена м'язовою слабістю* (з навч. літ.).

МІОПÍЯ, ї, *ж., вет., мед.* Те саме, що **короткозóрість** 1. *Структурна організація ока при міопії характеризується незалежною від інших показників зміною товщини кришталика* (з наук. літ.); *У лабораторних обстеженнях зафіксовано факт розвитку однобічної міопії в оці тварини* (з наук.-попул. літ.).

МІОПЛÁСТИКА, и, *ж., вет., мед.* Пластичне відновлення м'яза; пластика м'яза. *Хірургічний метод лікування дисплазії у собак передбачає, зокрема, міопластику двоголового м'яза стегна* (з наук. літ.); *У міопластиці використовують сучасну методику глибокого масажу тканин для їх омолодження й оздоровлення* (з наук.-попул. літ.); *У відновлювальній нейрохірургії застосовують не лише нейрохірургічні, а й реконструктивні операції, спрямовані на поліпшення рухової функції, зокрема міопластику, транспозицію м'язів* (з навч. літ.).

МІОПЛАСТИ́ЧНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до міопластики, пов'язаний з нею. *Для часткового відновлення міміки робили міопластичні операції — переміщення частини скроневого або жувального м'яза до кута рота* (з наук. літ.).

МІОРЕЛАКСÁНТ, у, *ч., фарм.* Лікувальний препарат, що знижує тонус скелетних м'язів, зменшує їхню рухову активність; м'язовий релаксант. *Відомі міорелаксанти, що вибірково блокують механізми проведення імпульсів, які стимулюють скелетні м'язи* (з наук.-попул. літ.); *Міорелаксанти широко застосовують у хірургічній практиці* (з навч. літ.).

МІОРЕЛАКСÁНТНИЙ, а, е. 1. *фарм.* Прикм. до **міорелаксáнт.** *Розрізняють міорелаксантні препарати центральної дії, які впливають безпосередньо на центральну нервову систему й головний мозок, і периферичної дії, що розслабляють м'язи блокуванням сигналів від рухового нерва* (з навч. літ.).

2. *біол.* Стос. до міорелаксації. *Міорелаксантна дія багатьох лікарських препаратів полягає у знятті збудження й напруги* (із журн.); *Стрептоміцин може спричиняти міорелаксантний ефект* (з газ.).

МІОРЕЛАКСÁЦІЯ, ї, *ж., біол.* Зниження тонусу скелетної мускулатури. *Міорелаксація завжди відбувається в однаковій послідовності: починається вона з м'язів повік, далі зачіпає жувальну мускулатуру і мускулатуру пальців рук, очей та всіх кінцівок, потім досягає ділянки шиї, розслабляються м'язи спини, живота й голосові зв'язки, останніми реагують на дію препарату міжреберні м'язи й діафрагма* (з наук.-попул. літ.).

МІОСАРКÓМА, и, *ж., вет., мед.* Злоякісна пухлина м'язової тканини. *Міосаркому діагностують за даними цитологічного й гістологічного досліджень* (з наук.-попул. літ.).

МІОСИМПЛÁСТ, у, *ч., анат.* Багатоядерна структура, утворена внаслідок злиття саркобластів у розвитку скелетної м'язової тканини; м'яз симпласту. *Міосимпласт є неклітинною структурою, що містить цитоплазму й велику кількість ядер* (з наук.-попул. літ.).

МІОТОНÓМЕТР, а, *ч.* Прилад для вимірювання м'язового тонусу. *Портативний міотонометр має бездротове підключення до комп'ютера* (з наук.-техн. літ.).

МІОТОНОМЕТРÍЯ, ї, *ж.* Вимірювання м'язового тонусу за допомогою міотонометра. *Міотонометрія дає змогу діагностувати біомеханічні властивості м'язів на підставі даних, отриманих у графічній та цифровій формах* (з навч. літ.).

МІОФІБРИ́ЛА *див.* **міофібри́ли.**

МІОФІБРИ́ЛИ, и́л, *мн. (одн.* **міофібри́ла,** и, *ж.), біол.* Скоротливі фібрили діаметром від 0,5 до кількох мікрометрів у протоплазмі серцевого й поперечносмугастих м'язів; м'язові нитки. *Особливістю будови міофібрил є поперечна смугастість, яку можна бачити за допомогою оптичного або електронного мікроскопа* (з наук. літ.); *Зовні тіло турбелярій укрите одношаровим війчастим епітелієм, а замість м'язів у них — кільцеві та поздовжні міофібрили* (з наук.-попул. літ.); *Кожна міофібрила складається з товстих і тонких міофіламентів* (з навч. літ.).

МІОФІЛАМÉНТ *див.* **міофіламéнти.**

МІОФІЛАМÉНТИ, ів, *мн. (одн.* **міофіламéнт,** а, *ч.), біол.* Те саме, що **протофібри́ли.** *Міофіламенти посилюють електронну щільність цитоплазми* (з наук. літ.); *Міофіламенти побудовані зі скоротливих білків — актину й міозину* (з навч. літ.).

МІОЦÉН, у, *ч.* Четвертий підвідділ третинного геологічного періоду, в який формувалися обриси сучасних материків, океанів та основні напрямки гірських хребтів. *Наприкінці міоцену в Карпатах поширилися хвойні ліси зі смерекою та ялицею* (з наук. літ.); *У міоцені з'являється більшість сучасних родин покритонасінних, комах, молюсків, птахів, ссавців* (з навч. літ.).

МІОЦÉНОВИЙ, а, е, *геол.* Стос. до міоцену. *Міоценові родовища сформувалися з органічної речовини, яка утворилася в пізньому міоцені та пліоцені* (з наук.-попул. літ.); *В Україні виявлено багато гідроморфних ґрунтів міоценового віку, якими можна вважати тогочасні буровугільні поклади* (з наук. літ.); *"Хай там як, — закінчував свою статтю професор, — а на прикладі цього еволюційного воскресіння міоценової саламандри ми в шанобливому подиві бачимо, що Геній Розвитку ще зовсім не закінчив своєї творчої діяльності на нашій планеті"* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека).

МÍРА, и, *ж.* 1. Одиниця виміру чого-небудь. *Слово це* [маршрут] *стоїть першим у Кузьчиному зошиті. В тому синенькому зошиті, де на обкладинці надрукована таблиця множення й метричні міри* (О. Донченко); *До початку XIX сторіччя .. кожне місто* [Європи] *користувалося власними одиницями міри довжини, об'єму й ваги* (Н. Снядан-

ко); *При вимірюванні довжини речей та відстані застосовували відомі ще з часів Київської Русі міри: п'ядь, лікоть, ступню, сажень. Із XVII–XVIII ст. поширюються такі міри, як аршин та верста (500 сажнів)* (з наук. літ.); *Ярд — англійська міра довжини (91,44 см)* (з наук.-попул. літ.).

2. *чого, яка.* Те саме, що **мі́рка** 2. *В млині беруть шістнадцяту міру з млива! Не великий заробіток і ґазді, і мірошникові* (І. Нечуй-Левицький); — *Нашому* [панові] *аби віддав до замку три міри пшениці або чотири — жита, десяток курей, шестірко гусей, копу яєць та ще трохи відробив у лісі або на полі, — то вже чоловік і вільний* (Н. Королева); *За міру вівса чи віз гною він знайшов би як віддячити* (С. Чорнобривець).

3. Певна величина, що є одиницею виміру в конкретних умовах. — *Проти своєї натури налива* [шинкар] *якраз повну міру* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Новий цар .. звелів нову* [гвардію] *набирати. Та щоб був один у один: високий, станкий, показний. Максим якраз підійшов під міру* (Панас Мирний); *Тільки потім, уже по вечері, прийшла до господи жінка якась "одержима" .. і принесла для Мессії* [Месії] *олії пахучої міру* (Леся Українка).

4. Те, чим міряють, вимірюють що-небудь. — *Нехай прийдуть ось до табору та спитають Охріма Супоню; а в мене овесець важненький, дешево віддам, і міра людська* (Г. Квітка-Основ'яненко); // Те саме, що **мі́ряння.** — *Як це ви переміряли город? Та нехай його чорти спечуть з такою мірою! — гукнула не своїм голосом Мотря* (І. Нечуй-Левицький).

5. Величина, розмір, ступінь і т. ін. чого-небудь. *Небо вкрила хмара сіра, Щезла часу й місця міра, Налягла густая тьма* (І. Франко); *Був колись я дужий, прудкий, міри своїй силі не знав, зроду не боявся ні хвороби, ні втоми* (І. Муратов); *Олелько деколи втрачав міру, коли жартував над королем, а тому й не дивно, що одного разу його Данило вигнав з двору* (Ю. Винничук).

6. *перен.* Те саме, що **мірúло** 2; критерій. *У честі міра лиш єдина: як маєш честь, то ти людина* (прислів'я); *Що вчора мірою було — Півміри стало нині* (М. Рильський); *Час був мірою мого людського духу* (М. Вінграновський).

(1) Велúкою (значно́ю, бі́льшою *і т. ін.)* **мі́рою** <*рідко* **У велúкій (значні́й, бі́льшій** *і т. ін.)* **мі́рі**> — переважно, здебільшого і т. ін. *Заробляючи, аби тільки не вмерти з голоду, Франко за цей період в значній мірі одірваний був од української літератури* (М. Коцюбинський); *Я вже не раз помітив, що успіх наших підприємств у великій мірі залежить від нашого настрою* (У. Самчук); *Я розумів, що від моїх відповідей великою мірою залежить моя доля* (Ю. Мушкетик); *Стрімкі події останніх днів значною мірою виправдовували його і перед дружиною, і перед підлеглими, і, що найважливіше, перед собою* (А. Кокотюха); **(2) [А́ні (ні)] жо́дною мі́рою** <*рідко* **Ні в я́кій мі́рі**>, *перев. із зап-переч. дієсл.* — уживається для підсилення при запереченні: ніяк, анітрохи, нізащо, зовсім і т. ін. *Так що ж, сердека! Куди ні піткнеться, так усюди народ так лавою і валить до попа, що ні пропхатися йому меж ними, ні просунутись ні жодною мірою не можна* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Бачте, як наші бурсаки-спудеї біжать за ворота? Жодною мірою не вдержиш їх, як зачують запорожців* (П. Куліш); *Лети ж, моя поезіє, вперед і звуків рій навій моїй ти лірі, Щоб був він, як живий, — не силует, не повторитись щоб ні в якій мірі* (В. Сосюра); — *За яким правом ви, коли я не помиляюся, збираєтеся заборонити мені займатися справами, що ні в якій мірі вас не стосуються?* (В. Владко); — *Не вірте їй, панове, ні слова. Це вона хоче мене на собі оженити. Я ані жодною мірою не повинен і ніколи до неї не приставав!* (Валерій Шевчук); **(3) Над (по́над, че́рез, не в) мі́ру** — дуже, занадто, більше ніж тре́ба. *Через міру і свиня не з'їсть* (прислів'я); *Всі роз'ярились через міру* (І. Котляревський); — *У мене так завжди буває, коли я покручуся не в міру* (Панас Мирний); *Щоби він коли засміявся, чи переступив корчемний поріг, або у людей випив понад міру — сього ніхто ніколи не бачив* (Г. Хоткевич); *Їй начальник грізний роботи дав над міру* (В. Сосюра); — *Ось, слава Тобі, Господи! Хоч одного земляка бачу!.. — над міру гучно пролунало по чайхані* (Б. Антоненко-Давидович); *На подвір'ї управитель саме сідлає жереба і незлобно пересварюється зі своєю не в міру ревнивою дружиною* (М. Стельмах); **(4) Пе́вною (яко́юсь, де́якою** *і т. ін.)* **мі́рою** <**До пе́вної (які́йсь, де́якої** *і т. ін.)* **мі́ри**> <*рідше* **У (де́якій, пе́вній** *і т. ін.)* **мі́рі**> — частково, трохи і т. ін. *І не гадай, що кольори, якими оздоблено речі, Певною мірою відповідають забарвленню власних Первопочатків, з яких утворилась матерія їхня* (М. Зеров); — *Ну, ви, прапорщику, теж до певної міри військова людина* (А. Головко); *Писалося ж це в ім'я доброго звичаю і з поваги до свого роду, а в деякій мірі на пораду артистам* (О. Довженко); *Записував .. все, що йому було відомо про тих людей, яких він в тій чи іншій мірі вважав підозрілими* (Григорій Тютюнник); *Сумно схиливши голову, він відповів: — Це правда. Я теж деякою мірою винний* (О. Бердник); *Збагнути корені людського зла й нещасть — пізнати якоюсь мірою світобудову: завдання важко здійсненне, хоч і не зовсім неможливе* (Валерій Шевчук); **(5) По́вною мі́рою** — сповна, повністю, належним чином. — *Був я нестримний у добрі й злі і мав спокутувати це повною мірою* (П. Загребельний); — *Нарешті я зрозумів, що вже не можу повною мірою виконувати капітанські обов'язки, тому написав рапорт* (О. Авраменко); **(6) У мі́ру того́ як** — у той час як, відповідно до того як. *У міру того як вони наближалися до Львова, обличчя Владка почало виснювватись, оживати, очі наливалися лагідним блиском* (І. Франко); *Будинок тим часом, у міру того як наближались до нього, втрачав свою імпозантність, ставав приземкуватим і перетворювався на подобу фортеці з масивними стінами навколо дворища* (Б. Левін).

○ **(7) Без мі́ри** *(рідко* **мір):** а) *(перев. чого)* дуже багато або надмір; у великій кількості. — *Багато сонця* [на селі], *без міри чистого повітря, навкруги добро — і чоловік добрішає* (М. Коцюбинський); *Ти* [серце] *щастя прагнуло, без міри щастя, Чи туги, — теж без міри* (Леся Українка); *Чудна ваша природа, земляки, лісу без міри, народ простий та довірливий* (Ю. Яновський); *У них — .. і їдять, і п'ють без міри* (А. Хижняк); б) *(перев. з дієсл. або з прикм.)* дуже сильно; безмірно. *І тільки що човни уздріли* [аркадяни], *То всі злякалися без міри* (І. Котляревський); [І в а н *(один)*:] *Чудний парубок: дівка без міри його любить, а його бере туга!..* (М. Кропивницький); *Вірили ми свято, Вірили без міри: І любові-ласці, І бабиній казці* (П. Грабовський); *Батько без міри гордився обдарованим сином* (І. Волошин); [А н т і ф о л Е ф е с ь к и й:] *Лома! Лома! Скільки ждати! Вже лихий без мір я!* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра); в) повністю, до кінця. *Вона* [Леся] *без краю і без міри Талан і серце віддала, І ні хвилиночки в розваги, І ні краплиночки*

собі (П. Воронько); **(8) У міру:** а) відповідно до чого-небудь (сил, можливостей, здібностей, потреб і т. ін.). *Моє листування запущене. На жаль. Але я стараюся в міру можливостей* (О. Шугай); *Маємо чудовий хор, яким керує Марія Маївська, пропагуємо українську пісню, рідне слово, намагаємося в міру сил і можливостей впливати на державотворчі процеси...* (М. Андрусяк); б) залежно від чого-небудь. *Підійшов, нарешті, і Хома, який в міру наближення його черги ставав усе тихішим, малопомітним* (О. Гончар); *Спочатку розглянемо найбільш прості, знайомі з повсякденного життя випадки взаємодії тіл, а потім у міру накопичення знань перейдемо до вивчення складніших взаємодій* (з навч. літ.); в) скільки треба; достатньо. *То як часом майстер напився в саму міру, ні замало, ні забагато, то розказував одну подію зі свого життя* (В. Стефаник); *Вона була статна, краля, трохи косоока, в міру весела і в міру сумна* (Ю. Яновський).

△ **(9) Квадра́тні мі́ри** — міри вимірювання площ (у 4 знач.) (напр.: квадратний метр, квадратний кілометр і т. ін.). *Площу вимірюють квадратними мірами. Такими мірами є: квадратний міліметр (кв. мм), квадратний сантиметр (кв. см), квадратний дециметр (кв. дм), квадратний метр (кв. м), квадратний кілометр (кв. км)* (з наук. літ.); *За Петра I у системі одиниць площі утвердились квадратні міри і сам термін — "квадратний"* (з наук.-попул. літ.); **(10) Кубі́чні мі́ри** — міри вимірювання об'єму (напр.: кубічний дециметр, кубічний метр і т. ін.). *Сьогодні, мабуть, усякий випускник школи знає, що міра об'єму — це кубічна міра, яку можна представити як куб з ребрами в одиницю довжини* (з наук.-попул. літ.); **(11) Ліні́йні мі́ри** — міри вимірювання довжини (напр.: міліметр, сантиметр, дециметр, метр, кілометр і т. ін.). *Усі давні лінійні міри пов'язані з природним рухом людини (розведенням пальців, розмахом рук), з окремими частинами людського тіла (ліктем, п'яддю, пальцями, ступнею)* (з наук.-попул. літ.); **Метри́чна систе́ма мір** *див.* **систе́ма.**

◊ **(12) Ви́щою мі́рою** — уживається для підсилення певного ступеня вияву чого-небудь; дуже, надзвичайно. *Шевченко говорить про Марію і вищою мірою побожно, і водночас із тією інтимністю, із тією безпосередністю співпереживання, що й про свою Катерину, Наймичку* (І. Дзюба); *Король незворушний, він тримається вищою мірою достойно* (Любко Дереш); **Зна́ти мі́ру** *див.* **зна́ти; Мі́ри нема́ (нема́є)** *див.* **нема́; Мі́ряти вели́кою мі́рою** *див.* **мі́ряти; Перебра́ти / перебира́ти че́рез мі́ру (че́рез край)** *див.* **перебира́ти; Перехо́дити / перейти́ ме́жу (мі́ру, че́рез край** *і т. ін.) див.* **перехо́дити; Почуття́ (чуття́) мі́ри** *див.* **почуття́.**

МІРАБЕ́ЛЕВИЙ, а, е. Прикм. до **мірабе́ль.** *Мірабелева гілочка легко торкнулася його руки* (із журн.); // Вигот. із мірабелей. *Мірабелевий джем.*

МІРАБЕ́ЛЬ, і, *ж.* 1. Сорт сливи з дрібними ароматними плодами жовтого кольору. *За якостями плодів сорти слив поділяють на угорки, ренклоди й мірабелі* (з наук. літ.); *Мірабель — один із поширених сортів сливи, який відрізняється теплолюбністю, тому найбільше підходить для вирощування в південних регіонах* (із журн.).

2. Плоди цього сорту слив. *Дозрілі мірабелі бувають кулястої або яйцеподібної форми, жовто-оранжевого кольору, діаметром близько 3 см. Вони мають чудовий солодко-пряний чи солодко-кислий смак, можуть тривалий час зберігатися* (з наук. літ.).

МІРАБЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **мірабе́левий.** *Мірабельне желе.*

МІРА́БІЛІС, у, *ч., бот.* Те саме, що **Нічна́ красу́ня** *(див.* **красу́ня).** *Раніше мірабіліс мав тільки червоні, рожеві, бузкові й малинові відтінки. Сьогодні поширені сорти з жовтими, білими квітками, часто на одному кущику можна бачити суцвіття різних відтінків і з різним забарвленням пелюсток* (з наук.-попул. літ.); *У перекладі з латинської назва рослини мірабіліс означає "дивовижна", квітникарі ж називають квітку нічною красунею* (із журн.).

МІРАБІЛІ́Т, у, *ч.* Те саме, що **Гла́уберова сіль** *(див.* **сіль).** *Родовища мірабіліту зустрічаються в затоці Каспійського моря Кара-Богаз-Гол, в озерах Нижнього Поволжя, Північного Кавказу, Закавказзя, Забайкалля, у Північній і Південній Америці та в Південній Африці* (з наук. літ.); *Мірабіліт використовують у виробництві соди, гіпосульфіту, ультрамарину, а також у скляній промисловості, медицині* (з наук.-попул. літ.).

МІРА́Ж[1], а́жу́, *ч.* 1. Оптичне явище в атмосфері, при якому на горизонті з'являються уявні зображення наземних предметів або ділянок неба; марево (у 1 знач.). *Я пам'ятаю спечений степ, потріскану землю, пожовклу траву, блакитний міраж на обрії — примарну воду, якої благав степ у жорстокого неба* (М. Рильський); *Міраж не міг виникнути на голому місці. Адже всі міражі в пустині обов'язково являють собою відбитки в нагрітому повітрі існуючих речей: води, дерев, сіл і міст, людей, караванів* (П. Загребельний); * У порівн. *Високий берег, оповитий прозорим туманом, мрів в далечині, неначе поетичний міраж в прозорому синьому небі* (І. Нечуй-Левицький); *Чудесна долина лишилася в пам'яті, як фантом, як міраж серед пустелі* (О. Бердник).

2. *перен.* Те, що не відповідає дійсності; те, що уявляється, здається; привид (у 3 знач.). *Невже щастя є тільки вічний, недосяжний міраж для людства і вся історія людей буде безупинним блуканням по пустелях за цим міражем..?* (В. Винниченко); *Дружина посла! Це був міраж, який міг осліпити самим своїм блиском і найміцніші очі* (Ірина Вільде); *Міраж нашої колишньої дружби все більше розсіюється і залишається тільки велика пустеля* (А. Дністровий).

МІРА́Ж[2], у, *ч.* Відбір яєць для інкубації, який здійснюють просвічуванням через овоскоп. *Міраж яйця проводимо на десятий день інкубації, визначаючи при цьому незапліднені яйця* (з навч. літ.).

МІРА́ЖНИЙ, а, е. Прикм. до **міра́ж**[1]. *Над заповідним степом було вже тільки небо, по-південному світле, та струмувало з краю в край понад ковилями* [ковилами] *невтомне, кришталево-чисте, міражне море...* (О. Гончар); *Біля кількох ікон мляво поблимували лампадки, і це світло робило простір біля них міражним* (Валерій Шевчук); *Він добре розумів, що принесло їй розчарування: міражний палац виявився халупою з повибиваними вікнами й дверима* (Ірина Вільде).

МІРА́КЛЬ, ю, *ч., літ.* Жанр середньовічної драми релігійно-моралізаторського характеру, поширений у країнах Західної Європи. *У XIII ст. на зміну напівлітургійній драмі прийшов специфічний жанр — міракль, у якому для сюжетів використовували житія святих* (з наук. літ.); *На відміну від містерії, яка інсценізувала Біблію, у міраклях сюжет, базуючись на житіях святих, тримався на чудодійному втручанні якогось святого в земні справи, що сприяло позитивному вирішенню конфлікту* (з наук.-попул. літ.).

МІРЗА́, *й, ч.* У деяких народів Сходу — титул члена правлячого дому, великих феодалів (ставиться після імені), а також особа, яка має цей титул. *Перший шахський міністр Садр-азам мірза Тагі-хан зробив спробу зміцнити центральну владу й обмежити вплив іноземних держав* (з наук.-попул. літ.); // Увічливе іменування особи, що займає високий пост або відзначається великою вченістю, а також сама така особа. — *Та й хитрун бо з тебе, синку, хитрун! — каже мірза, всміхаючись* (А. Чайковський); *50 кримських мірз зі слугами (спільно близько 2000 осіб) брали участь у повстанні Остряниці* (з навч. літ.); // Секретар, писар (ставиться перед власною назвою). *Скориставшись перебуванням російської місії в Тегерані, Мірза Якуб пізно ввечері з'явився до Грибоєдова і попросив відправити його в Ерівань* (з навч. літ.).

МІ́РИКА, и, *ж.* Прямостоячий дводомний гіллястий кущ родини мірикових. *Народні назви мірики: ягідний верес, болотна мирта* (з наук.-попул. літ.); *Цвіте мірика навесні до появи листків. Росте на болотах, болотистих лугах, у заболочених лісах* (з навч. літ.).

МІ́РИКОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мірика.** *Міриковий листок.*

2. *у знач. ім.* **мірикові,** вих, *мн.* Родина кущів та невеликих дерев, поширених на всіх континентах, окрім Австралії та Антарктиди. *Мірикові об'єднують близько 50 видів чотирьох родів. Серед них є листопадні й вічнозелені види* (з наук. літ.); *Із плодів деяких видів мірикових отримують так званий рослинний віск* (з наук.-попул. літ.).

МІРИ́ЛО, а, *с.* 1. Те, чим міряють, вимірюють що-небудь. *Навіщо міряти час? Та й чим міряти? .. Часу вже немає, бо немає мірила* (В. Винниченко); *Таксист тим часом, щоб не нудьгувати в нескінченних "пробках", завзято намотує кола довкола якої-небудь клумби, радісно глипаючи на лічильник, подібний скоріше до автомата "джек-пот", ніж до мірила відстаней і цін* (І. Карпа).

2. *перен.* Те, що є основою для оцінювання, вимірювання або порівняння чого-небудь; критерій. *Література .. се найвищий вицвіт людської цивілізації, найкраще її мірило* (І. Франко); *Праця є мірилом людської гідності* (М. Бажан); *Для Марії тепер ставлення до польських справ стає мірилом людини* (О. Іваненко); — *Щастя — єдине мірило і критерій. Ради нього ми прагнемо кудись у неоглядну далину, в майбуття* (О. Бердник).

3. Те саме, що **масшта́б** 1. *Інколи терміни повертаються в практику терміновживання: давніший термін "мірило" було спершу замінено на "масштаб". Тепер широко вживаним є саме термін "мірило"* (з наук. літ.); *Карту Києва з околицями виконано в мірилі 1:250 000* (із журн.).

МІРИ́ЛЬНИЙ, а, е, *розм.* Яким вимірюють що-небудь; вимірювальний. *В таку годину пий хоч крейду, розведену на молоці, допоки осінь не перейде з мірильним циркулем в руці...* (П. Мовчан).

МІРИНГОПЛА́СТИКА, и, *ж.* У хірургії — відновлення цілісності патологічно зміненої барабанної перетинки. *Мірингопластику виконують при перфорації барабанної перетинки, закриваючи отвір у ній трансплантатом* (з навч. літ.).

МІ́РИТИ *див.* **міряти.**

МІ́РИТИСЯ *див.* **мірятися.**

МІРІА́ДА, и, *ж.* 1. *заст.* Натуральне число між 9999 і 10 001; десять тисяч. *У Давній Греції число 10 000 мало назву "міріада" і було найбільшим числом, яке мало окреме найменування* (з наук.-попул. літ.).

2. *мн., книжн.* Незліченна кількість; сила-силенна, безліч. *Міріади дрібних крапель .. спадають додолу і пливуть, змішані з землею, брудними потоками* (М. Коцюбинський); *Були міріади зір, і я довго мріяв і дивився в небо* (М. Хвильовий); *Над шляхом звисали корони акацій, а в них бриніли міріади бджіл* (Н. Королева); *Проти сонця сніг ряхтів міріадами іскор, і кожна з них всередині себе була планетою* (О. Забужко).

МІ́РКА, и, *ж.* 1. Сукупність даних, що визначають розміри кого-, чого-небудь. — *В нас яке-небудь чоловіче убрання є? Нема? Завтра рано-ранесенько ви підете й купите убрання на ту мірку, що старе. Добре?* (В. Винниченко); *Пошиті вони* [костюми] *з поганого матеріалу, поганими кравцями, не по мірці, не випрасувані, зім'яті, дешеві* (О. Довженко); *Кравець, що був при сотні, зняв з нас із Ксеною мірку, щоби пошити штани* (М. Андрусяк).

2. *іст.* Народно-побутова одиниця об'єму сипких речовин місткістю від 16 до 25 кг та посудина такої місткості. — *Коли б же хоч тих десять мірок змолоти — усе було б хліба на який там час* (М. Коцюбинський); *Зерно для продажу та інші сипкі речовини міряли пудами, а в хатньому господарстві — міркою* (з наук. літ.); // Видовбана із колоди дерев'яна посудина такої місткості для тримання зерна, борошна і т. ін. *Ставши боком до вітру, баби віяли, високо піднісши вгору дерев'яні мірки з зерном* (Ю. Яновський).

3. Те саме, що **мірчу́к.** *А крук — мельник на клин насипає, А горобчик, жвавий хлопчик, мірки відбирає* (П. Чубинський).

4. Те саме, що **міра** 3–6. *Зсутулюючись, він обережно і пильно кривить очима на склянку, в яку до мірки наливає царську веселуху* (М. Стельмах); *Та над усе ціню я ту Малую мірку мук і болю, Котрі приняв я в сім життю* [житті] *За правду, за добро, за волю* (І. Франко); [Р у ф і н:] *Либонь, що так! Дрібніша стала й мірка, якою міряють і честь, і цноту* (Леся Українка); *За мірками цього світу і цього часу, кімната, як на готельний номер, справді була розкішна — простора, затишна, охайна, з дорогими меблями* (О. Авраменко).

Зніма́ти / зня́ти мі́рку *див.* **зніма́ти.**

◊ **Мі́ряти мі́рками (мі́ркою, ковше́м) гро́ші** *див.* **мі́ряти; Мі́ряти одніє́ю мі́ркою (на одну́ мі́рку, на оди́н арши́н** *і т. ін.) див.* **мі́ряти; Мі́ряти / примі́ряти на свій арши́н (своє́ю мі́ркою, на свою́ мі́рку** *і т. ін.)* **<Мі́ряти по собі́>** *див.* **мі́ряти.**

МІРКУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **міркува́ти.** — *Тут* [на сахарні] *треба багато міркування, треба добре головою крутить!* (І. Нечуй-Левицький); *Головно записать факти, в дрібних фактах часто буває більше змісту, ніж у довжелезних міркуваннях* (В. Винниченко); *Живи власною головою. Але правду і мудрість здобудеш лише в розмовах і міркуванням з іншими людьми. Це розвиває розум більше, ніж книги* (М. Дочинець).

2. Результат роздумів; думка, погляд, переконання. *Захар несподівано пригадав і свої колишні філософські міркування* (Іван Ле); *Женька тим часом розвивав свої міркування з історії винаходів. — Людина тільки тоді щось може винайти, коли вона не все знає і робить все на перший погляд наче й неправильно* (М. Білкун); *Тільки старенький дідусь розумів хлопця, хоч і дивувався з його недитячих розпитин* [розпитувань] *і недитячих міркувань* (І. Дзюба).

МІРКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. Заглиблюватися думками в що-небудь; розмірковувати (у 1 знач.). — *Нас ніхто не подужає... Одно тільки... Хоч ми й гарно міркуємо, та єсть одна карлючка .. Є один чоловік такий, що може нам великої шкоди наробити* (Б. Грінченко); *От простий, невчений чоловік, з доморощеним розумом, а як він міркує! Не один би письменний та друкований позавидував би!* (М. Коцюбинський); *Дівчина надто логічно міркує* (Ірина Вільде).

2. Думати, роблячи певні висновки; обмірковувати (у 1 знач.). — *Тепер сам мусиш мірковати* [міркувати], *Чи треба жить, чи умирати* (І. Котляревський); — *Я все оце міркувала, Та аж сумно стало: Одинокі зостарілись* (Т. Шевченко); *Микита міркував, щось зважував* (С. Васильченко); *Якось у неділю прийшов з економії додому батько, довго вони з матір'ю міркували, де взяти для мене чоботи до школи ходити* (Остап Вишня); *Максим сидів і міркував — як же ж це так сталося, що він згубив орієнтацію й збився? Він мав на увазі триматися краю лісу, понад лугом, понад Ворсклою, а тим часом заходив усе далі й далі в гущавину, в темний ліс* (І. Багряний); *До самого вечора я міркував над батьковими словами* (Ю. Збанацький).

3. *розм.* Розуміти, усвідомлювати щось. — *Але ти не думай, Артеме. І ми теж дещо міркуємо. Ложку за вухо не понесемо. А таки до рота* (А. Головко); — *А ти заходився сина женити! — ухопився за його слова Дмитро. — Чи ж на добро се? — Хтозна — на добро се чи на лихо. Та коли так міркувати, то й жити не захочеться, — заперечив Домажир* (В. Малик).

МІРКУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок., безос.* З'являтися в думках, уяві; думатися (у 1 знач.), уявлятися (у 1 знач.). [П а в л о:] *Бач, мені тоді міркувалося, що на чужині нема ні людей, ні попів, а скрізь тільки одна пуща, нетрі та бескети...* (М. Кропивницький); — *Думаю, це так тільки зараз міркується, поки злість не влягласяя. А насправді — не так-то захочеться передати свою бригаду, ввірити кревну працю в інші руки* (М. Стельмах); *Стою, розмишляю, як далі жить. Міркую собі, а воно не міркується. Щось мені заважає, ніби ґедзь дзижчить над вухом* (В. Близнець).

МІРМЕКО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець, що займається вивченням мурашок. *Досліджуючи мурашок, мірмекологи помітили, що поблизу їхнього житла добре росте костяниця* (з наук.-попул. літ.); *Мірмекологи поділяють мурах на 12 сучасних і вимерлих підродин, які об'єднують 197 родів* (з навч. літ.).

МІРМЕКОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **мірмеколо́гія** і **мірмеко́лог.** *У п'ятитомній монографії Франсуа Фореля були узагальнені практично всі наявні на той час дані з найрізноманітніших напрямів мірмекологічних досліджень* (з наук.-попул. літ.); *Так звана гіпотеза одного стовбура в еволюції мурашок набула широкого визнання і проіснувала як основна в мірмекологічній літературі до початку 50-х років XX ст.* (з навч. літ.).

МІРМЕКОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ ентомології, що вивчає мурашок. *Термін "мірмекологія" був запроваджений американським ентомологом В. Вілером (1865–1937), хоча інтерес людей до мурашок сягає своїм корінням глибокої давнини* (з наук.-попул. літ.); *Володимир Опанасович Караваєв (1864–1939) — український зоолог і мандрівник, відомий своїми працями про фауну мурашок та їх систематизацію (мірмекологія), фауну ракоподібних, радіолярій, методику зоологічних досліджень тощо* (із журн.).

МІРНЕ́НЬКИЙ, а, е, *розм.* Пестл. до **мі́рний** 4. *Вона, по-моєму, на свої літа зовсім не мала і не худа, а так собі мірненька* (Леся Українка); *Недалеко від Максимової хати була одна сосонка така-то вже хороша! Була вона не дуже велика, але й не маленька, саме мірненька та така зграбнесенька, круглесенька* (Олена Пчілка).

МІ́РНИЙ, а, е. 1. Який відбувається, здійснюється в певному ритмі; розмірений, ритмічний (у 2 знач.). *Він силувався спати під мірне гойдання брички, але й сон його не брався* (І. Франко); *Тиша. Мірний стукіт дощових крапель. Ані душі* (Ю. Яновський); *Прислухавшись до мірного дихання товаришів, він сів на полиці* (Ю. Покальчук).

2. *спец.* Яким вимірюють що-небудь, який є міркою (у 1 знач.). *Павло зупиняє трактора на дорозі, поки піднімають мірного дрота, й знову заводить його в нову борозну* (В. Кучер); *Одна повінь, вже восени, була особливо великою. Люди почали тривожитись ще звечора, коли вода на мірних стовпах сягнула небезпечної білої риски* (Ю. Мушкетик); *Витяг* [Цибо∣ровський] *з брички трубчатий апарат на триніжку, мірний ланцюг, поділений на сажні, вішку й металеві шпичаки* (Ю. Хорунжий).

3. *розм.* Який не виявляє себе в повну міру, в повну силу; стриманий (у 3 знач.), поміркований. *Постерігаю любов мірну, лицарську, поетичну* (І. Нечуй-Левицький); [Т е о ф і л:] *Слухай, поводься здержано* [стримано], *в речах будь мірний* (Леся Українка).

4. *розм.* Проміжний ознаками, якостями між двома протилежними величинами (великим і малим, високим і низьким, важким і легким і т. ін.); помірний (1 знач.). *Не будь солодкий, бо розлижуть; не будь гіркий, бо розплюють; самий мірний будь* (Номис); — *Наші люди люблять отако собі... Як сказати... І щоб розумний ніби, і не розумний, а найкраще отакий мірний, середній, лагідний та щирий...* (У. Самчук).

△ **Мі́рна скля́нка** *див.* **скля́нка**[1].

МІ́РНИК, а, *ч.* 1. *розм.* Той, хто міряє землю; землемір. *Контроль вимірювання площі ділянки провели два мірники* (з газ.).

2. Посудина, перев. металева, заздалегідь визначеного об'єму, якою вимірюють кількість рідини (води, молока, нафтопродуктів і т. ін.). *Еталонний мірник призначений для перевірки вимірювальних резервуарів, паливороздавальних колонок та інших дозаторів нафтопродуктів* (з наук.-техн. літ.); *Мірник для молока.*

МІ́РНИЦЯ, і, *ж.* Те саме, що **мірка** 2. *Де Настя — там і Гнат... Копають у пана буряки — він своїми буряками досипає її мірниці* (М. Коцюбинський); *Він, товариш голова, не стояв осторонь, тягав мірниці з зерном, аж йому шия наливалася кров'ю* (О. Гончар).

МІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **мірний** 1, 3, 4. *"Будь ласкав в дім приняти друга мого Євгенія, недужий чоловік. Приглянь його, як би й мене самого. Труд, мірність, лад — се весь для нього лік"* (І. Франко); — *Добре кажеш. Щирий піст — велика спомога для подвижника. Вчить упокореності й мірності у всьому* (М. Дочинець).

МІ́РНО. Присл. до **мірний** 1, 3, 4. *Цілий ліс дитячих голів розхитувався мірно й одностайно вправо і вліво* (С. Васильченко); *З граната мірно спадали краплини води* (В. Підмогильний); *Мірно й глухо б'ють колеса на рейках* (В. Кучер); *Навіть не вірилося, що учора старий мало не віддав Богу душу. Мірно, неквапливо закрокував до воріт* (Г. Колісник); *Я обгрібав гнилі колоди, обкладав сушняком і підпалював. Ті ватри лишалися мірно тліти* (М. Дочинець).

МІ́РОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **мі́рка.** — *У Сергійка чобітки зовсім порвалися, босий у школу ходить. Може, ти в район їхатимеш, то попитаєш? Я тобі й мірочку приготую* (Григорій Тютюнник); *Хозяїн іде. Пожиток несе. Перший пожиток — Мірочка Гречки на Вареннички. Другий пожиток — Мірочка Жита, щоб Коза сита. Третій пожиток — Решето Вівса, зверху Ковбаса. Та й Щедрівка вся!* (щедрівка); [К а т р я *(перебиваючи):*] *Треба буде однести до млина мірочки зо дві пшениці, бо в нас уже борошна обмаль* (М. Старицький); [В а с и л ь:] *Продав мішок житнього борошна та мірочку картоплі, купив дещо в хазяйство...* (М. Кропивницький); *Для того, щоб бути мисливцем, треба ось що: .. рюкзак.., чоботи мисливські.., мірочку — порох та шріт одміряти* (Остап Вишня).

МІРО́ШНИК, а, *ч.* Власник млина; той, хто працює в млині; мельник. *Млин у Мірошника був водяний. Мірошник той Хомою звався* (Л. Глібов); *За столом сиділа Одарка поруч з мірошником з панського млина* (І. Нечуй-Левицький); *Після того, як мірошник торкнувся ліктем важеля, загуркотіли жорна, зарипіли дерев'яні колеса на приводному валу* (Ю. Логвин); *Видно було, що це оселя мірошника, бо на сніданок їм подали все борошняне: вареники, галушки, гречаники, потапці* (В. Шкляр); * Образно. *Невидимий мірошник сипнув таким лапатим снігом, що чорнотіла земля за кілька хвилин одягнула білу сорочку, немовби готуючись до лихої години* (М. Стельмах); * У порівн. *З комори вибіг Василь Боринець, заборошнений, як мірошник* (С. Чорнобривець).

МІРО́ШНИКІВ, кова, кове. Належний мірошникові. *От моторніші* [парубки] *кинулись до греблі, відчепили мірошників човен .. та й поїхали визволяти, хто там кричить* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Минулого літа, коли я жила над річкою, мірошникові діти, лихі хлопчиська, завжди кидали камінцями в мене* (І. Корунець, пер. з тв. Дж. Родарі).

МІРОШНИКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Бути мірошником. *І не мірошникує, а голова борошном припала* (прислів'я); *До хазяйства, каже, я вже старий, підтоптався; нехай син править; а я собі млин споружу* [споруджу] *та й мірошникуватиму* (О. Кониський); *Дід Сербиченко показав фронтовикам відмітне місце* [для вітродвигуна], *де .. його ще прадід мірошникував, — золоте місце на всю околицю* (Ю. Яновський); *Мірошникував покійний батько, земля йому хай буде пухом. Як піде, бувало, з дому на світанку, так і просидить аж до пізньої ночі, а як дуже завізно, то й ночувати там зостанеться* (Григорій Тютюнник).

МІРО́ШНИЦТВО, а, *с.* Заняття мірошника. *Наші вуличани, окрім хліборобства, ще мають і ремество в руках: столярство, шевство, стельмахівство* [стельмаство], *бондарство і мірошництво* (М. Стельмах); *Селище розташоване на вітряному підвищенні, зручному для побудови вітряків, а тому тут здавна процвітало мірошництво* (із журн.); *Зважаючи на наявність розгалуженої річкової системи, прибутковим було мірошництво* (з газ.).

МІРО́ШНИЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **міро́шник.** *Моє діло, як кажуть, мірошницьке: запусти та й мовчи!* (прислів'я); — *Як захочеш, занесеш і собі додому якусь торбинку обмолу* [обмолоту]. *Це законний мірошницький хліб* (М. Стельмах).

МІРО́ШНИЧКА, и, *ж., розм.* Жін. до **міро́шник.** *Служила* [баба Лукія] *у заїжджому дворі, у лікарні, в становогo жінки, у бараках, у писаря, в мірошнички...* (М. Куліш); *Мірошничка ставить відро йому під праву руку, вода об цинк сплескує* (Г. Колісник).

МІРО́ШНИЧОК, чка, *ч.* Пестл. до **міро́шник.** — *Де це ти, мій мірошничку, та забарився?* (А. Головко).

МІРЧУ́К, а́, *ч.* Міра зерна, яку беруть за помел. *Давид одсипав мірчук* (А. Головко); *Дома мати останнє зерно роздирає на жорнах, щоб не дати мірошникові чотирьох фунтів мірчука* (М. Стельмах); *Коробок у Ворона дві — одна для засипки зерна, друга — для мірчука, вона хитра, з подвійним дном* (Ю. Мушкетик).

МІ́РЯЛЬНИЙ, а, е. Признач. для вимірювання чого-небудь. *Для контролювання геометричних параметрів оброблення крайок використовують міряльний інструмент та шаблони* (з наук. літ.); *Контактний міряльний наконечник для контролювання параметрів зубчастих коліс внутрішнього q зовнішнього зачеплення містить хвостовик з робочою поверхнею сферичної форми* (з навч. літ.).

МІ́РЯЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто вимірює що-небудь. *Пан пішов за міряльниками і за писарями* (з легенди); *Вимірювання відстані між двома точками виконують два міряльники. Передній міряльник витягає стрічку в напрямі лінії, а задній точно суміщає свій кінець стрічки з початковою точкою* (з навч. літ.).

МІ́РЯЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **мі́рялъник.** *Кілька днів відпрацювала Докія міряльницею селянських наділів* (із журн.).

МІ́РЯНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **мі́ряти.** — *Йди, каже* [Савка], *туди, там землі не міряні, бери, займай, скільки сили твоєї* (М. Коцюбинський); *І вино стане іншим — не міряне чашею, Як потоки, як сонцем запалені бризки* (А. Малишко); *Дві тисячі з лишком років тому простилався там ніким тоді не міряний степ Великої Скіфії. Шуміла ковила...* (В. Чемерис); *Пізнав я нутряну силу й сувору красу чисел, якими міряне все суще, що зі Слова починається, а на числі держиться* (М. Дочинець).

2. *розм.* Те саме, що **мі́рний** 1. *Туркіт ішов зразу повільний, міряний, два удари і пауза, два удари і пауза, мов важка їзда по грудді* (І. Франко).

○ **Не мі́ряно,** *у знач. пред.* — дуже багато. *Розуму не міряно, думок не лічено, а гадок і гадки нема* (прислів'я); *Землі тут не міряно, на одному острові можна наскородити загінок п'ятнадцять* (Ю. Мушкетик).

МІ́РЯННЯ, я, *с.* Дія за знач. **мі́ряти.** *Взяв* [доктор] *крейду й мотузочку. І заходився міряти. Але він був доктор. Доктор Петров. І з його міряння нічого не вийшло* (І. Багряний); *З якогось часу це міряння віддалі до Берліна втратило той жартівливий відтінок і сприймалося бійцями цілком серйозно* (О. Гончар); *Ввійшли* [джури] *аж утрьох, аби розділити між собою провину, та я тоді далекий був од міряння, бо сполошився одразу* (П. Загребельний).

МІ́РЯТИ, яю, яєш, *розм.* **МІ́РИТИ,** рю, риш, *недок.* 1. *кого, що і без прям. дод.* Визначати величину кого-, чого-небудь, порівнюючи її з одиницею виміру, застосовуючи спеціальні прилади або якусь мірку. *Вона скинула з себе пояс та давай міряти город* (І. Нечуй-Левицький); — *Температури не міряли?* — *Е, к лихій годині! Думаю, пане лікарю, що до сорока* (М. Івченко); *Стало так тихо, що чути було жузжання* [дзижчання] *піску, який мірив час, витікаючи з .. посудини* (К. Гриневичева); *Кілька разів ходила в санчастину, але там міряли лише гарячку і відправляли назад* (М. Андрусяк); *Пацієнти чудні. Ліда їм тиск міряє, вони їй — як на сповіді* (Люко Дашвар); *Він послав хлопчика до великого Клауса попросити мірку, якою міряють зерно* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

2. *кого, що і без прям. дод., перен.* Встановлювати, визначати величину, розміри чого-небудь певним мірилом. *Добре чуже лихо міряти — зміряй своє!* (Номис); *— Невже ви людей міряєте по їх достатку? — спитав він, підвівши голову* (Панас Мирний); *Після того, як епоха наша добралась до ядра і навчилась міряти свої успіхи мегатоннами, ми стали, по суті, іншим людством!* (О. Гончар); *Він* [Богдан] *міряв дні сніданням, обідом та вечерею, коли приходила чашниця грекиня Іладіка й приносила свої одноманітні полумиски* (І. Білик); *Хто може міряти рацію існування людини, хто має право сказати рішуче: ось праведник, а це лиходій* (Валерій Шевчук); [Т і м о н:] *Ми хвалимо, як вам самим відомо, Лиш те, що нам подобається. Мірю Я вашу дружбу дружбою моєю* (В. Мисик, пер. з тв. В. Шекспіра).

3. *що, перен.* Ходити, рухатися в якому-небудь просторі вперед і назад, уздовж і впоперек і т. ін. *Потім .. починає* [Хома] *міряти асфальт від бровки до бровки* (О. Гончар); *Троє приречених сиділи попід бортами, подалі один від одного, четвертий міряв трюм уздовж і впоперек* (П. Загребельний).

4. *що.* Надівати одяг, взуття і т. ін., щоб визначити відповідність розміру; приміряти (у 1 знач.). *Аллу Михайлівну я застала в ліжку, в тій хаті, де колись ми з нею міряли блузки* (Леся Українка); *— Сто ніг переміряв, ні на одну не прийшовся черевик. — А на свою, на свою ти міряв?* (О. Донченко); *Вона, сміючись, міряла чоловічий одяг і пізнавала кіноакторів, яких я не знала* (С. Жадан); * Образно. *Ще сніг ковтала повідь широченна, і рала ждав іще тужавий лан. А під горою вишня наречена вже до віночка міряє туман* (Л. Костенко);

5. *діал.* Цілити. *— Міряй в око* [ведмедя], *боярине! — шепнув з-позаду Максим* (І. Франко); *— Я швидко вхопився за револьвера і вимірив у неї .. Дівчина без найменшого руху прошепотіла: — Тільки міряй в голову* (Мирослав Ірчан); *— Ти або слухай, що другі говорять, і на вус мотай, або питай .. так, щоб ніхто не знав, куди ти міриш* (А. Чайковський).

6. *кого, що, перен., розм.* Завдавати ударів; бити (у 2 знач.). *Андрій міряв лозиною то одного, то другого. Піхтір, уже скоштувавши скілько разів по плечах, став оддалік* (С. Васильченко); *— Мір, мір, Прокопе! А тільки як почнуть спину нагаями міряти, чи й тоді буде отак весело?* (А. Головко).

◊ **(1) Міряти великою мірою** *що* — цінувати що-небудь, дуже відповідально ставитися до чогось. *— Перед ними* [солдатами] *Київ. Скажіть їм, що сьогодні в усьому світі нема людей ні прекрасніших, ні чистіших, ніж вони. Міряйте життя й смерть великою мірою* (О. Довженко); **(2) Міряти (відмірювати, відміряти) кроки** — йти повільно розміреною або ритмічною ходою. *Біля воріт міряє кроки вартовий* (А. Хижняк); *Приємно йти, відмірювати кроки по тій землі, де світ пізнав колись* (І. Гончаренко); **(3) Міряти (змірювати, зміряти) / зміряти (змірити) очима (оком, поглядом)** *кого, що:* а) оглядати кого-, що-небудь, вдивляючись або оцінюючи. *— Не пізнаєш мене? — міряючи очима, спитався Улас. — Господь тебе знає, хто ти* (Панас Мирний); *Партизани міряли малого поглядом і співчутливо радили підрости* (Ю. Яновський); *— Але погане ваше діло: не проїдете ярком. Парубок безпорадно міряє очима принадну далечінь, що хвилясто простяглась за гнилою долиною* (М. Стельмах); *Маковей міряв поглядом шлях, стиха усміхався йому* (О. Гончар); *Час од часу міряв я оком близький ліс, що дихав з густих глибин тяжким глухим віддихом* (М. Дочинець); *Голубенко постояв трохи, повернувся і зміряв очима безконечну порожню палубу другого та першого класу* (Г. Епік); *— Жінку маєш? — цікавився старий, змірявши оком Василя, ніби намагаючись сам вгадати. — Парубкую, — відповів Василь неохоче, піднімаючи склянку з вином* (М. Томчаній); *Оксана зміряла його поглядом, затримавшись на вміло сконструйованій зачісці* (В. Кожелянко); б) дивитися на кого-, що-небудь, виражаючи певні емоції (перев. негативні). *Тоді вона* [Антоніна] *міряла його злими очима. — Осел! Ви нічого не розумієте...* (М. Коцюбинський); *— Але ми ще стрінемось, пане сотнику! — не вдячними, а непримиренними очима змірює* [Погиба] *Підпригору. — Ще зійдуться наші дороги* (М. Стельмах); **(4) Міряти кро́ками (нога́ми)** *що* — іти, ходити по чомусь. *Та хоч крізь сон подивлюся На ту Україну .. — На ті шляхи, що я міряв Малими ногами* (Т. Шевченко); *Міряючи кроками з кутка в куток спорожнілу кімнату, Обушний думав про партизана Мотору* (І. Кириленко); *Командир Рубан .. міряв велике місто кроками, а хтось у передмісті .. терзав свою гітару* (Ю. Яновський); *Опізо міряє кроками світлицю з одного кутка в інший* (А. Хижняк); *Він, як неприкаяний, .. припадав гарячою головою до шибок .. і знову мірив кроками свою кімнату* (М. Стельмах); *Він довго ходив по кімнаті, то присідав, то знову починав міряти кроками кімнату з кутка в куток* (Ю. Мушкетик); **(5) Міряти мірками (міркою, ковше́м) гро́ші** — бути дуже багатим, мати великий капітал. *— Чи ти де бачив таких панів, щоб їм гроші були не милі?.. — Е-е, дядечку! вона* [пані], *мабуть, чи не ковшем їх* [гроші] *міряє!* (Марко Вовчок); *— Звідки ж ти, безтолоч, знаєш, що дядечко гроші мірками міряє?* (М. Стельмах); **(6) Міряти одніє́ю міркою (на одну́ мірку, на оди́н арши́н** *і т. ін.)* *кого, рідше що* — оцінювати, характеризувати і т. ін. кого-, що-небудь однаково, без урахування індивідуальних особливостей; уважати однаковими. *Не міряй всіх на один аршин* (прислів'я); *— Отакого старого чоловіка — і то не пожалів... всіх на одну мірку міряєш* (Григорій Тютюнник); *Він міряв усіх однією міркою, усіх вважав споживацькими, несвідомими елементами* (Ю. Збанацький); **(7) Міряти / приміряти на свій арши́н (своє́ю мі́ркою, на свою́ мі́рку** *і т. ін.)* **<Міряти по собі>** *кого, що і без дод.* — оцінювати, характеризувати і т. ін. кого-, що-небудь зі свого погляду, за власними критеріями, суб'єктивно. *Друзі міряли по собі: хіба б вони соромилися ото співати, коли б мали сякий-такий слух?* (Ю. Яновський); *Вона всіх людей міряла своєю міркою і, сама нездатна на підлість, не допускала її і в інших людях* (В. Собко); *От не люблю, коли баби починають усе на свою куцу мірку міряти* (М. Стельмах); *В тому, що Таня відразу ж поїде з ним, Федько не сумнівався й хвилини. Міряв усе по собі* (А. Дімаров); *— Чого спекулянткою обзиває, чого по собі міряє?* (Є. Гуцало); *Сам жаднюга і всіх на свій аршин міряє* (В. Чемерис); **(8) Не міряно** *чого* — багато чого-небудь. *— А ти ж звідки знаєш, що я сірома? А може, в мене лану не міряно, добра не лічено?* (С. Васильченко); *Там землі не міряно, а людей жменя. А де людей мало, там земля дешевша від грибів* (М. Стельмах); **Не о́рано, не мі́ряно** *див.* **ора́ти; Носи́ти (мі́ряти) во́ду ре́шетом** *див.* **носи́ти.**

МІ́РЯТИСЯ, яюся, яєшся, *розм.,* **МІ́РИТИСЯ,** рюся, ришся, *недок.* 1. Зіставляти себе в якому-небудь відношенні

з ким-, чим-небудь; взаємно порівнювати. *Грицько мірився то з одним, то з другим, і кожного разу вибивав шаблю, як перце* (А. Чайковський); *Дівчата — Фрося та Парася — міряються косами, чия довша, й тихенько сміються* (Грицько Григоренко); * Образно. *Була колись шляхетчина, Вельможная пані; Мірялася з москалями, З ордою, з султаном, З німотою... Було колись... Та що не минає?* (Т. Шевченко); *Старість чи молодість тут мимоволі міряються гостротою розуму, здатністю людини мислити, вхопити проблему, й те, наскільки вона її схоплює, означає, якою мірою вона сучасна* (Ю. Мушкетик).

2. *розм.* Міряти себе, свій зріст. *Онук щоденно міряється: так йому хочеться стати дорослим* (із журн.); *Хлопці часто мірилися, хто з них вищий* (з газ.); — *Який у тебе ріст?* — *Давно не мірялася* (з Інтернету).

3. *перев. з інф., розм.* Намагатися що-небудь зробити. *Коли ж чує — ніби кватирку хтось міряється відсунути* (Ганна Барвінок); – *Є люди, які стоять на своєму місці і щось роблять, а є ті, що заздрять.. Само не вміє і другого мириться збити з пуття* (П. Загребельний).

4. *тільки* **мíритися,** *діал.* Цілитися. — *Та слухайте ще, братове, — у стрільбі не хапатись, не метушитись і не пускать набоїв на вітер, а міритись добре* (М. Старицький); *Довжелезна слизька гадюка поволі виповзала з темних заростей сирого байраку, сичала й мірилась на Леся гострим гачком свого отруйного зуба* (І. Нижник).

5. *тільки 3 ос.* Виражатися в якій-небудь мірі, величині. — *Що вам із такого буденного щастя? Воно міриться лиш годинами, ми й не оглянемось, як його кінець настане, а тоді що?* (О. Кобилянська); *Звичайно, доби культурного розвитку не міряються кількома роками* (В. Еллан-Блакитний); *Василько Нестеренко виріс під рукою в людини, для якої громадське завжди сприймалось як особисте, а своє мірялось по людському* (Микита Чернявський); *Все у світі на любов має мірятися, і боротися людина повинна не з собою, а за любов супроти ненависті* (Валерій Шевчук).

◊ **(1) Мíрятися (мíритися) / помíрятися сúлою (сúлами),** *перев. з ким* — змагатися в чомусь з ким-небудь. *І не раз мірявся* [Антоша] *силою з наймiцнішими парубками* (М. Коцюбинський); [Лотоцький:] *Я хотів чесно мірятись з тобою силами* (І. Микитенко); *Він пригадував найтяжчі бої, в яких йому доводилось мірятися силами з ворогом* (С. Добровольський); *Яснозорівська* [футбольна] *команда в останні роки була чемпіоном у районі і навіть їздила мірятись силами у Черкаси* (В. Минко); *Вони, оці* [двопудові] *гирі, лежали на площі, і кожної неділі парубки ходили сюди мірятися силою* (М. Чабанівський); *Ці думки не лякали Козакова, а тільки заохочували, під'юджували швидше видертися туди* [на висоту] *і помірятися силами з ворогом* (О. Гончар); *Нерідко на майдан сходилася молодь — випробувати себе, помірятися силою* (із журн.); **(2) Мíрятися / помíрятися чубáми,** *жарт.* — битися, не завдаючи противнику тілесних ушкоджень; боротися, чубитися. *Тепер він сам бачить, що воно непереливки з панами мірятись чубами* (О. Кониський); *Надворі хлопці мірялися чубами — хто кого переможе* (із журн.); **Помíрятися / мíрятися з плечéм** *див.* **помíрятися.**

МІС, *невідм., ж.* 1. Ввічлива назва дівчини в англомовних країнах, що вживається звичайно перед прізвищем або ім'ям. *Вона попросила міс добре доглянути за дітьми якийсь тиждень, бо протягом цього тижня місіс Ліліан не думала повертатися додому* (Ю. Смолич); *У приймальні сиділа секретарка міс Вільямс* (В. Чемерис); *Поряд з маринами і натюрмортами .. — зворушливі портрети молодих матерів з дітьми міс Мері Кессет* (М. Слабошпицький); — *Ви, міс, їдете на відпочинок чи у справі?* — *У відпустку на кілька днів. А ви?* (С. Пиркало); *На головній алеї поміж пальмами та сандаловими деревами він помітив самотню міс Бішоп* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні).

2. Про переможницю конкурсів краси, інтелекту і т. ін. *Старі фіндіпошівські парубки прагнули будь-що побачити цю "міс красуню", фотографію якої Клавдій Миколайович носив коло серця* (О. Чорногуз); *Упродовж найближчого року Міс Всесвіт повинна буде присвятити себе благодійним поїздкам по світу* (із журн.); *Українка отримала титул "Міс Європа" на конкурсі краси "Міс Євразія-2014"* (з газ.).

3. *заст.* У дворянському побуті царської Росії — вихователька, гувернантка (звичайно англійка). *Щодня Гоголь мав змогу бачити цю легковажну частину вищого світу: .. легеньких, вертлявих дівчаток, яких бліді міс і рожеві мадемуазелі, гуляючи з ними по Невському, навчали витончених манер* (О. Полторацький).

МÍСИВО, а, *с., розм.* 1. Напіврідка суміш чого-небудь. *Сьогодні зранку прорвало понтонний трубопровід. Сіре місиво дужим фонтаном рвонулося вгору* (О. Донченко); *Вали закрутилися в рубчастих гніздах і почали розтирати і роздирати ганчірки, і це місиво потроху ставало ріденьким білим молоком* (З. Тулуб); *Короп може метати ікру на зеленому лузі, залитому повіддю. Не буде такого лугу — ікра в рибині перетвориться на місиво* (І. Багмут); * Образно. *Побожну простоту розуму починало знову заповнювати місиво незрозумілих думок* (Любко Дереш); // Те саме, що **тісто.** *Над ночвами вона нахилила широку спину, по лікті втопила голі руки в тягуче місиво і гарцювала по ньому кулаками* (С. Чорнобривець); // В'язке болото, грязюка (на шляхах, стежках і т. ін.). *Водієві вже не видно було нічого: ні підйому, ні місива колії: скло перед ним було всуціль заляпане грязюкою* (О. Гончар); *Довго м'яв* [Олекса] *сніг ненадійними черевиками, що аж ніяк не були пристосовані до мокрої снігової каші та густого чорноземного місива* (М. Руденко); *Неможливо було грати у жоден з футболів — ані в силовий, ані в комбінаційний. Усе гинуло в нестерпно грузькому місиві під крижаними струменями* (Ю. Андрухович).

2. Корм для худоби або птиці з кількох інгредієнтів. *Стара почала поратись по господарству.., робити місиво для свині тощо* (Г. Хоткевич); *Нарешті підхопив-таки трохи тої гидоти* [силосу] *і в безтарку вкинув. Знову копирсає. Загруз у тому місиві, ледве не через халяви йому тече* (П. Запаренко).

МІСИ́ЛКА, и, *ж., спец.* Машина, пристрій для місіння чого-небудь. *Не можна під час роботи місилки додатково перемішувати масу руками, лопатками або іншими предметами, а також чистити і мити місилку* (з навч. літ.); *Під час експлуатації місилок для кисломолочного сиру треба неухильно дотримуватися вимог безпеки* (з мови документів); *Перед самою презентацією місилка тіста несподівано зламалася* (із журн.).

МІСИ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для змішування, перемішування чого-небудь. *До складу агрегату для приготування тіста входять бродильний апарат, дві місильні машини, дозувальні пристрої та шнековий дозатор для опари* (з навч. літ.).

МІСИ́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто працює на місильній машині. *До армії кілька місяців хлопець відпрацював місильником на місцевому хлібозаводі* (з газ.).

МІСИ́ЛЬНИЦЯ, і, *жс.* Жін. до **міси́льник.** *Працювала тітка Федора місильницею на хлібокомбінаті* (з газ.).

МІСИ́ТИ, мішу́, місиш, *недок.* 1. *що.* Розминати яку-небудь густу в'язку масу, змішуючи, перемішуючи її. *Мотря місила коло хати глину* (М. Коцюбинський); *Хляпала діжа, Параска місила круте тісто* (К. Гордієнко); *Учора до півночі Лідочка вчиняла тісто на пиріжки, а на світанку вона вже мусила його місити* (Б. Антоненко-Давидович); *Вони й далі житимуть у цій затишній хижі, і він помагатиме дідові місити глину й розмальовувати глечики й богів і навчиться торгуватися з купцями, а потім ходитиме сам на лови* (П. Загребельний); * У порівн. *Розпалилися всі, розмахались руками, наче місили ними тісто в діжі, гамір у хаті* (А. Головко).

2. *кого, перен., розм.* Завдавати ударів; бити (у 2 знач.). *А дрібнота Уже за порогом як кинеться по улицях, Та й давай місити Недобитків православних, А ті голосити* (Т. Шевченко); *Ніколи б не повірив, що він за в'язку сушняку може до півсмерті катувати людину важкими носаками, місити чобітьми* (М. Стельмах); *З кулаками накинулись, озвіріло ногами місили старого — у лікарні потім було виявлено, що весь він у суцільних синяках від побоїв...* (О. Гончар).

◊ **(1) Кру́то заміс міси́ти** — суворо, жорстоко діяти; вживати рішучих заходів. — *Я змушений буду про його попередні вчинки сьогодні ж повідомити Наливайка. — Ох, пане... Як круто заміс місите. Викликали-сте* [Ви викликали] *на рівну розмову, а погрожуєте підступами?* (Іван Ле); **(2) Міси́ти в грязю́ці (в грязі, в боло́ті** *і т. ін.) кого* — несправедливо звинувачувати кого-небудь у чомусь, зводити наклепи на когось; обмовляти, ганьбити і т. ін. *Ось і почнуть дурні язики до небес піднімати Марка, а його місити в грязюці* (М. Стельмах); **(3) Міси́ти (перемі́шувати) / переміси́ти боло́то (багно́, багню́ку** *і т. ін.)* — йти, їхати, ходити по розмитій дорозі, по бездоріжжю. *Підводи, за наказом фельдфебеля, перемістилися у хвіст колони і тепер пово额леньки місили болото позаду* (П. Козланюк); *Після відпочинку люди побадьорішали, дружно місили ногами багнюку* (Григорій Тютюнник); *Черниш не перемісив і половини тієї фронтової багнюки, яку перемісив Сагайда* (О. Гончар); *Чорному ж люду й зовсім не звикати грязюку місити, в жирних чорноземних ямах губити останнє взуття* (Б. Левін).

МІСИ́ТИСЯ, міситься, *недок.* Пас. до **міси́ти** 1. *Як діжа не міситься, то сім'я біситься* (Номис); *Місилось вапна біле тісто, Варились в печах перші сплави* (П. Воронько); *Місить, а воно не міситься. Не тримається купи. Не тістом стає, а непокірною масою, липне до рук* (І. Кирій); *Відкрити двері й пустити гостя в хату, коли міситься тісто на паску, — поганий знак* (М. Матіос).

МІСІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **місія** 1, 2. *До Болгарії по розгромі великоморавської держави схоронилася якась часть учеників Мефодійових* [Мефодієвих], *із яких особливо Климент, поставлений єпископом охридським, розвинув, крім місійної і культурної, також значну літературну діяльність* (І. Франко); *Католицьку місійну працю виконували ченці різних орденів* (з наук. літ.).

МІСІ́ЙНІСТЬ, ності, *жс.* Абстр. ім. до **місі́йний.** *У творчості Івана Величковського феномен учнів і послідовників Христа розкривається через їхню місійність, а їхні діяння розглядаються як акт донесення Христового вчення через слово і посередництвом чудес* (з наук. літ.); *Клятва Гіппократа надавала лікарю особливого статусу місійності* (із журн.).

МІСІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **міси́ти** 1. *Свого часу замінила тістомісилка десятки рук на такій трудомісткій роботі, як місіння тіста* (з газ.).

МІСІОНЕ́Р, а, *ч.* 1. Проповідник, якого церква посилає для релігійної пропаганди серед іновірних і навернення їх до своєї віри. *Місіонер хотів зробити Абу-Разема релігійною людиною* (Іван Ле); *Місіонери скрізь виступали під захистом війська* (Ю. Бедзик); *На думку Антонія, князь, що з однаковою прихильністю приймав і бесідував із православними і католицькими місіонерами, не відсівав зерен від полови* (Г. Тарасюк); *Вона була кимсь на зразок лікаря, що не вірив у силу власної медицини, кимсь на зразок місіонера, що не був переконаний у істинності віри, котру намагався впровадити* (І. Карпа); * У порівн. *Се був мій знайомий друкар, .. ревний, як місіонер* (Леся Українка).

2. *перен.* Той, хто виконує місію (у 1 знач.), доручення. *Східці книгарень, кав'ярень, універсамів, холів, передпокоїв, куди він умисне стромляв носа як репетитор, у пошуках роботи чи як місіонер котрогось із товариств, — тримали той трункий запах, що відомий лише божевільним або великим спокусникам* (О. Ульяненко).

МІСІОНЕ́РКА, и, *жс.* Жін. до **місіоне́р.** *Поселились місіонерки в скромному, проте затишному готелі "Цар Давид"* (С. Жадан).

МІСІОНЕ́РСТВО, а, *с.* Діяльність місіонера. *Молодий Єремія почував у душі, що не місіонерство манило його до Польщі* (І. Нечуй-Левицький); *Треба зібрати всі сили, всю інтуїцію, не допускати жодної тіні зверхності, місіонерства, винятковості* (О. Бердник); *Вирощена юнаком у собі на противагу розчаруванню від життя, смутку від нездійснених мрій, непоборна віра в мистецьке місіонерство спонукала Леся Курбаса до творчої діяльності за будь-яких обставин* (з наук.-попул. літ.).

МІСІОНЕ́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **місіоне́р** і **місіоне́рство.** *Почалась вона* [слава] *і прилипла до нього* [патера Гаудентія] *головно із-за преславного "місіонерського походу сам-на-сам" до Люблінської губернії для католицької пропаганди серед тамошніх уніатів* (І. Франко); *Попри те все розуміння, Кирило не страждав ні ангельським альтруїзмом, ні місіонерським терпінням* (С. Процюк); *Коли я вийшов на веранду, місіонерський човен уже прямував до гирла річки* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Р. Стівенсона); * У порівн. *Сотні цяцькованих мечетей, позеленіла від моху давня, як місіонерська, церква з написами туристів .. — все ставало звичайним буденним явищем* (Іван Ле).

МІ́СІС, *невідм., жс.* Ввічлива назва заміжньої жінки в англомовних країнах, що вживається звичайно перед прізвищем або ім'ям. *Дівчинку доглядала висока жінка із сивим волоссям. Її звали місіс Делія* (М. Руденко); — *Ми вдячні вам, місіс, за застереження* (В. Чемерис); *Тим часом місіс Еплгейт подала мені сніданок, і я взявся до їжі* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Я знав, що місіс Томпкінс думає про свою невістку місіс Дженкінс, і знав, що місіс Дженкінс думає про свою свекруху місіс Томпкінс* (Любко Дереш).

МІСІЯ, ї, *ж.* 1. Важливе завдання, доручення і т. ін. *Патер Гаудентій, одержавши таку місію* [захищати інтереси католицизму], *вирушив з Рима до Варшави* (І. Франко); *Панна, певне, взяла була на себе благородну місію підняти дух у хлопця, підійшла, сіла на стілець рядом з Вовою і стала заводити розмову* (С. Васильченко); *Міліціонери звільнилися й кинулися прожогом геть — вони, безперечно, зраділи, що їхня місія скінчилася* (І. Багряний); *Я чекав, що хтось поправить хлопця, та ніхто й не збирався цього робити, тож довелося взяти цю місію на себе* (М. Олійник); *Він приїхав на тиждень з важливою місією навчити нас рекламних стратегій і технологій, які застосовуються на Заході у газетному бізнесі* (Н. Сняданко).

2. Високе призначення, відповідальна роль. *Тільки той, хто страждає за народ, хто бореться за його кращу долю, може виконати свою високу місію* (Б. Лепкий); *— Може, комусь із нас тут судилося загинути, не доживши до дня перемоги. Але пам'ятаймо одне: на нас лежить велика місія. Будемо ж стояти на смерть!* (О. Гончар); *Найзрозуміліші місії — вирощувати хліб, народжувати дітей* (І. Роздобудько).

3. Постійне дипломатичне представництво у якій-небудь державі, яке очолює посланник або повірений у справах. *— А ти ж у Києві бачив по вулицях: так і майорять прапорці на автомобілях дипломатичних місій* (А. Головко); *Вкажіть йому дорогу, дайте науку, дайте техніку і тоді посилайте куди завгодно: в інженери, в капітани, в дипломатичні місії, артисти* (О. Довженко); // Будинок, де розміщене таке представництво. *Замовлене таксі зупинилося біля місії Єгипту* (із журн.).

4. Група представників однієї держави, що перебувають в іншій державі з якою-небудь метою. *До складу місії входитимуть багато спеціалістів, які щодва-три місяці будуть мінятися* (М. Трублаїні); *У жвавих розмовах участі не брав лише начальник японської військової місії майор Такахасі* (О. Гончар); *У листопаді 1777 року його* [Поля Джонса] *посилають з воєнно-дипломатичною місією до Франції — схилити Людовика XVI до війни з Англією* (В. Малик); *Велика місія московська тим часом після Різдва прибула до Прилук, де стрічав її сам полковник Воронченко* (П. Загребельний).

МІСНИЦТВО, а, *с.* 1. *іст.* У Московській державі — порядок заміщення державних посад боярами залежно від знатності роду, походження й службового становища предків. *Хай їх пиха за місництвом сумує; Пора мені зневажить ремство знаті І згубному звичаю край покласти* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); *Історики дійшли висновку, що основою васалітету було місництво з його правом на земельний наділ, помістя* (з наук. літ.).

2. Дотримування вузьких місцевих інтересів на шкоду загальній справі, справі держави. *Багато в чому самостійна позиція Петра Шелеста розцінювалась у той час як економічне місництво* (з наук. літ.).

МІСНИЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **місництво** 2. *Фінансова дисципліна несумісна з відомчим чи місницьким підходом до виконання фінансових зобов'язань, не допускає протиставлення індивідуальних, групових та суспільних інтересів* (з наук. літ.); *Нерідко здоровий глузд відступає перед місницькими, відомчими інтересами* (з газ.).

МІСТ, моста́ *і* мо́сту, *ч.* 1. Споруда для переїзду або переходу через річку, залізницю, автомагістраль, яр і т. ін. *Нева Тихесенько кудись несла Тоненьку кригу попід мостом* (Т. Шевченко); *Ранком до мосту прийшли плотники* [теслі], *і зацюкали сокири* (М. Хвильовий); *Під тягарем возів міст стогнав незадоволено, важко, майже ненависно* (Б. Антоненко-Давидович); *Останній міст проплив удалині. Колеса змащено росою голубою, І Київ на Богдановім коні Пливе навстріч дніпровою водою...* (М. Вінграновський); *Біля мосту шосе випнеться вгору, з височини завидніє осінь прирічних пісків* (Є. Пашковський); *Я все ж таки вибрався надвір і побіг вулицею, котра вела до мосту* (Ю. Іздрик); *Коні понесли, й візок опинився на краю моста, не огородженого парапетом* (І. Роздобудько); // *у знач. присл.* **мосто́м.** У вигляді моста. *Якось у косовицю з самого ріжка левади він побачив, як веселка мостом лягла на тополі* (М. Стельмах).

2. *перен.* Те, що є проміжним між чим-небудь, що з'єднує щось. *Міст від серця людини до серця людини — щось значніше, ніж споруда з бетону і сталі, яка єднає два береги* (Н. Рибак); *Метафора служить мостом, яким допитливий розум учня простує у прекрасний світ науки, у світ об'єктивного бачення й розуміння* (з наук. літ.).

3. *спец.* Частина шасі автомашини, трактора і т. ін. *Ходова частина автомобіля — це візок, що складається з рами, переднього й заднього мостів, підвісок та коліс* (з навч. літ.); *Водієві часто доводилось включати* [вмикати] *в допомогу задньому мосту й передній* (Л. Дмитерко); *Все частіше шоферові доводилось вмикати обидва мости, і газик, підіймаючи білу куряву, пробивався через кучугури та замети* (Ю. Збанацький).

4. *діал.* Поміст (у 3 знач.), підлога. *Молодицям по світлицях Мости шарувати, Малим дітям пір'я драти І тютюн в'язати* (з народної пісні).

△ **(1) Гімнасти́чний міст,** *спорт.* — положення тіла з вигнутою догори грудною кліткою і з упором на долоні й п'яти. *Для розвитку гнучкості корисними вправами є гімнастичний міст із положення лежачи або стоячи, колові рухи тазом за умови нерухомого положення плечей, колові рухи тулубом та ін.* (з навч. літ.); **(2) Залізни́чний міст** — міст, який використовують для залізничного сполучення. *З вікон нового помешкання бачив лише залізничний міст, де з часу до часу торохтіли військові потяги і товарняки* (Ю. Винничук); *Протилежний берег, до котрого тягнувся залізничний міст, з імпресіоністичною недбалістю губився в тумані* (Ю. Іздрик); **(3) Зубни́й міст** — спеціальний протез у вигляді планки зі штучними зубами, укріпленої на коронках. *Зубний міст зазвичай використовують за відсутності декількох сусідніх зубів* (з навч. літ.); *Для виготовлення зубних мостів можуть використовуватися різні матеріали (метал, металокераміка, металопластик тощо)* (із журн.); **(4) Підвісни́й міст** — міст, у якому основна тримальна конструкція збудована з гнучких матеріалів (канатів, ланцюгів і т. ін.), що працюють на розтягнення, а проїжджа і пішохідна є підвішеними. *Один із найвідоміших і найбільших мостів у світі — підвісний міст "Золоті Ворота" в Сан-Франциско, його довжина становить 1970 м* (з наук.-попул. літ.); *Молодий артист цирку .. пройшовся по перилах підвісного мосту, викликавши захват Наталі* (І. Росоховатський); *Вартові, санітари й наглядачі кинулися один з-поперед одного до брами і, проскочивши через підвісний міст, вибігли на майдан* (І. Корунець, пер. з тв. Дж. Родарі); **(5) Пішохі́дний міст** — міст, по якому дозволяється тільки рух пішоходів. *Сповнені благородних почуттів, ми подалися до пішохідного моста, що вів на Труханів острів* (В. Нестайко).

◊ **Наво́дити / наве́сти (прокла́сти) міст** *див.* **наво́дити; Пали́ти (спа́лювати) / спали́ти [за собо́ю (свої́)] мости́ (кораблі́)** *див.* **пали́ти**[1]; (б) **Хоч (кра́ще, про́сто) з мо́сту** *(рідко* **з гори́)** **та в во́ду** *кому і без дод.* — хто-небудь у дуже скрутному, безвихідному становищі, у відчаї; комусь дуже тяжко. *Сироті хоч з мосту та в воду!* (прислів'я); *Тяжко, важко в світі жити Сироті без роду: Нема куди прихилиться, —Хоч з гори та в воду!* (Т. Шевченко); *— А що я робитиму, як ти вмреш, а я зостанусь удовою, та ще з дітьми?.. Хоч з мосту та в воду* (І. Нечуй-Левицький); *— Мій погляд такий, що дівчина, котра віддається без любові, поступає нечесно. — А коли мусить? — Тоді краще з мосту та в воду* (Б. Лепкий); *В мені вже сидів біс, якого сила непереможна. На мене напав шал безоглядного діяння, хоч би просто з мосту у воду* (У. Самчук); *—Для чого тільки я вас зустріла? — питає сама в себе крізь сльози. — Вчилась би, жила б... А тепер хоч з мосту та в воду* (Ю. Збанацький); *Зі служби господар прогнав, домівку забрали... хоч з мосту мені та у воду* (М. Олійник); **Як діра́** *(діал.* **дзю́ра)** **в мо́сті** *див.* **діра́; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **з мо́сту впа́сти** *див.* **упа́сти**[1].

МІ́СТЕР, а, *ч.* Ввічлива назва чоловіка в англомовних країнах, що вживається звичайно перед прізвищем або ім'ям. *На відкритті пам'ятника в Хусті Гаврило Клумак зустрів давнього свого знайомого містера Стога* (С. Скляренко); *Цегельня містера Форбса давно закрилася, два її високі димарі .. тепер чорніли холодні й мертві* (П. Загребельний); *— Не кажи так, містере! — гарячкував індус, усе так само пошепки. — Ти мене не знаєш, містере, ти не знаєш, із ким маєш справу!* (Любко Дереш); *Під час моєї розповіді про містера Арнольда слідчий таємниче посміхається у бороду* (Н. Сняданко).

МІСТЕРІА́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **містері́йний.** *З часом містеріальна драма, відірвана від живого народного ґрунту, занепадає і відходить у царину переказів* (з наук. літ.); *Як і в бароковій драмі, у М. Куліша містеріальний сюжет на сцені не демонструється* (з навч. літ.); *Дійові особи "Великого льоху" Т. Шевченка містеріальні. Не люди, а душі* (із журн.).

МІСТЕРІ́ЙНИЙ, а, е. Який є містерією (у 2, 3 знач.). *Глядачі нишкнуть, причаровані містерійними звуками й незрозумілими рухами червоних крил* (Н. Королева); *Я дивився на цю містерійну картину спокійно, роздумливо, можливо, здивовано* (У. Самчук); *З протилежного кінця зали виступила інша містерійна постать і відкинула каптур* (В. Єшкілєв); *Бабусині руки пурхали фантастичними метеликами, всотуючи в полотно тільки їм відомі містерійні символи — білим по білому* (із журн.).

МІСТЕ́РІЯ, ї, *ж.* 1. У країнах античного світу та стародавнього Сходу — система культових відправ на честь деяких богів, до яких допускалися лише посвячені. [К а й Л е т і ц і й:] *Друже, ми не знаєм, які та секта наставля тенета на неофітів; і того не знаєм, яка клятьба і присяга тих в'яже, що таємних містерій доступили й до нічних зібраннів* [зібрань] *учащають* (Леся Українка); *Досліди ставились з глибоким напруженням і піднесенням, що нагадували таємничі містерії давніх часів Єгипту, Еллади та Індії* (М. Івченко); *Брат прочитав їй цілу лекцію, що християнське причастя є зостаток* [залишок] *.. містерій* (А. Кримський); *Разом з цезарем, наймудрішим з живих, відвідував Антіной найвидатніші святині, студіював найглибші містерії релігій всіх народів світу, складав офіри всім відомим богам* (Н. Королева).

2. Середньовічна релігійна драма на біблійні сюжети. *Може, поворот до кукольної* [лялькової] *драми, інтермедії та містерії видається декому ретроградним, та мені здається, що се тільки про око може так виглядати* (І. Франко); *Біля собору Нотр Дам де Парі на помості приготовлено було для показу лицедійство. Грали середньовічну містерію: "Страсті господнії"* (П. Тичина); *По церквах відбуваються священні містерії, такі рідні — з колядками, христовоскресними кантами, псальмами, херувимськими піснями* (Р. Іваничук); *Усі вони* [драми] *були своєрідним злиттям на українському ґрунті двох течій європейської драми — театру містерій та єзуїтського театру, що стали відомі в Україні завдяки польському посередництву* (В. Русанівський); *У тому саду все цвіло й цвіт опадав урочисто й смутно, наче грав роль у містерії, що звалася "Весна"* (Г. Пагутяк).

3. *перен.* Про що-небудь, пов'язане з таємничістю, загадковістю. *Над усією землею стояв далекий-далекий клекіт... Стихійний, .. безмежний клекіт. Мовби лемент грішників у пеклі. Містерія! якась моторошна опівнічна містерія...* (І. Багряний); *Як він любив цю передживʼяну і живʼяну пору, коли після всіх тривог тиха містерія нив ставала радістю душі, коли, дивлячись на схилений колос, ясніли людські думи і щось добре шептали вуста* (М. Стельмах); *Як тільки починаємо згадувати Богдана-Ігоря Антонича, з неминучістю відчуваємо владне і захопливе вторгнення таємниці, загадки, містерії* (Ю. Андрухович).

МІСТЕ́ЧКО[1], а, *с., розм.* Зменш.-пестл. до **місце** 1, 2, 8. *В Люборацької коням богослова і містечко знайшлось в стайні* (А. Свидницький); *Вона запримітила це містечко, щоб потім прийти сюди з кошиком* (О. Донченко); *Жайворонки вже спарувались і шукають собі затишне містечко для гнізда* (О. Копиленко); *— О, так! Мій батько дуже впливова людина .. — Він мені давненько містечко приготував* (І. Цюпа).

◊ **Те́пле (тепле́ньке) мі́сце (місте́чко)** *див.* **мі́сце.**

МІСТЕ́ЧКО[2], а, *с.* 1. Невелике місто. *Вільшана, або Ольшана, містечко Київської губернії, Звенигородського повіту* (Т. Шевченко); *Містечко розташувалось у балці форми кривулястого рогу і, мабуть, тому й прибрало назву "Кривий Ріг"* (Олесь Досвітній); *Може, пісня нагадала тим хлопцям рідне село або містечко, де залишилась наречена чи просто найкраща дівчина в світі* (Є. Доломан); *Ви бували в Батурині, у містечку славнім, відомому з гетьманщини походженням давнім?* (П. Глазовий); *Внизу, кілометрів за два звідси, в теплій долині лежало містечко, через яке, власне, траса й проходила* (С. Жадан).

2. Група житлових або службових будинків, об'єднаних за своїм призначенням, і територія між ними. *— Ого, та у вас тут справжнє спортивне містечко! — задоволено визнав Роман Петрович, по-господарському, причепливо оглядаючи обладнання майданчика* (Л. Письменна); *Усе інститутське містечко Бережок розмістилося на високому широкому піщаному намиві, що проліг уздовж лівого берега Десни* (Ю. Мушкетик); *У космічному містечку неабияке місце відведено експериментальним оранжереям і лабораторіям, де вчені досліджують умови вирощування рослин у заатмосферній височині, вивчають вплив невагомості на організм тварин* (С. Плачинда); *Багрянолиций, з вусами мушкою, майор.., полагодивши "Запорожця", підвіз до військового містечка* (Є. Пашковський); *Друга* [засекречена зона] *була військовим містечком зі своєю школою, крамницями, вулицями і високими будинками* (Т. Прохасько).

(1) Дитя́че місте́чко — позашкільний виховний заклад, який організовує дозвілля і виховання дітей. *Все ж я зайшов до парку, пройшовся центральною алеєю, опинився біля воріт дитячого містечка* (В. Лис); **(2) Наме́тове (полотня́не) місте́чко** — містечко, табір, що складаються з наметів найчастіше з полотняної тканини. *Містечко полотняне — Палатки на стерні — Мов стайка голубина, Біліє вдалині* (М. Нагнибіда); *Довкола імператорського намету — ціле полотняне містечко, тріпотіли на легенькому вітерці різнобарвні стяги* (П. Загребельний); *О дев'ятій ранку наметове містечко остаточно прокинулося* (І. Роздобудько); *Коли вони гастролювали у невеличких містечках, довкола циркового наметового містечка завжди крутилися місцеві дітлахи, яким було цікаво все про циркачів* (Н. Сняданко).

МІСТЕЧКО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **місте́чко**[2] 1. *Мало не ввесь наш гурток цієї осені роз'їжджається із містечкової школи вчитись далі* (С. Васильченко); *Містечкові аптекарі терпляче слухали войовничі крики лікпома* (Ю. Яновський); *Кравець був типовий містечковий кравець, .. він був страшенно бідний* (М. Хвильовий); *Вона подалась через тінистий містечковий парк так, наче ходила тут часто і знала кожну стежку й кожне потайне місце...* (Є. Гуцало); *Нарешті опинилися ми на густо обставленому людом і возами містечковому майдані* (П. Загребельний); *Ворожінням кума моя приманювала клієнток більше, аніж скромним талантом містечкового кутюр'є* (Г. Тарасюк).

2. *перен., зневажл.* Обмежений (у 1 знач.), недалекоглядний. *Понад два мільйони нещасних синів України блукають у прифронтовій смузі, щоб перейти до нас. А ми.., холодні законники і містечкові патріоти, уже об'явили їх усіх державними злочинцями і гонимо їх у табори* (О. Довженко); *За столиком в умовленому місці сиділа жінка, коротко стрижена і в елегантних окулярах із тонкою стильною оправою, на вигляд їй було років сорок. Мене дещо здивувала ця містечкова конспірація* (А. Кокотюха); *Я не сильно приховувала своє знудження від його розважливості — вищого ступеня містечкового інтелектуалізму* (І. Карпа).

МІСТЕЧКО́ВІСТЬ, вості, *ж., зневажл.* Властивість за знач. **містечко́вий** 2. *В історії петриківського розпису були свої випробування, коли народним майстрам треба було доводити, що цей розпис — не містечковість, а спадщина, якою треба пишатися* (із журн.); *Містечковість сюжету доповнюється містечковими уявленнями про те, що ім'я відомого атлета здатне витягнути весь мультфільм* (з газ.).

МІСТЕЧКО́ВО, *зневажл.* Присл. до **містечко́вий.** *В Україні є немало громадян, які також не менше думають над тим, як відновлювати зруйноване і будувати мости порозуміння в усій Україні, а не містечково чи регіонально* (М. Матіос).

МІ́СТИК, а, *ч.* 1. Той, хто схильний до містики, хто вірить у надприродне, в чудо. *Він знав, що Єремія — чоловік з м'яким серцем, плохенький, полохливий, ще й до того містик, прилюбний до грошей* (І. Нечуй-Левицький); — *Я не містик! — махнувши крилами вій, заперечила дівчина. — Медику майже неможливо бути містиком* (О. Бердник); *Отець Антоній був трохи містиком, бо від надмірної батьківської та материнської любові ріс дуже чутливим хлопцем* (Г. Пагутяк); *М. Реріх не вважав чимось ганебним ставити питання, властиві найзатятішому містикові, але погоджувався одержувати на них відповіді тільки як реально мислячий вчений* (з наук. літ.).

2. Послідовник містицизму. *Відчуття свого зв'язку з Богом середньовічні містики ставили вище від церковних догматів та авторитетів* (з наук. літ.); *Відставляючи церкву на другий план у справі спілкування з Богом, містики становили загрозу і феодалізму, оскільки церква була його ідеологічною опорою* (з наук.-попул. літ.).

МІ́СТИКА, и, *ж.* 1. Віра в існування надприродних сил і можливість безпосереднього спілкування людини з потойбічним світом. *Мені тривожно і колюче... Ну, як це я таке зробив, що від огню Степана Кручі цигарку третім прикурив. Селянська містика? Не знаю. Таке повір'я між бійців* (В. Сосюра); *Учення Павлова про вищу нервову діяльність є класичним дослідженням природничо-наукової думки, спрямованим проти всіляких форм містики* (з наук.-попул. літ.); *У середні віки представники містики заперечували необхідність вивчення Арістотеля і користування логічними доказами віри* (з навч. літ.).

2. Щось незрозуміле, яке не підлягає поясненню. *Булгаков недарма був киянином. Містика психологічних містерій огортає це місто* (Л. Костенко); — *Викладай усе, про що дізнався. Люблю слухати страшні історії про всіляку потойбічну містику* (В. Чемерис); *Люди на селі люблять плітки, люблять містику, в них, очевидно, така ментальність, і чомусь моя мати опинилась в епіцентрі несправедливих звинувачень* (Є. Кононенко); *Це не містика, все відбувалося за законами лінійного мислення: рідина стікала у ділянках із підвищеною кривизною* (Любко Дереш).

МІСТИ́НА, и, *ж.* Те саме, що **місци́на.** [1-й голос:] *В таку містину ворогів загнав, Що легко там було їх подолати* (В. Самійленко); *З густого натовпу на вільну містину висувається борода з ціпком і тикає ним у повітря* (С. Добровольський); *Христя з подругою вибрали собі містину під стінкою* (К. Гордієнко); *Містина вся дика, таємнича, але не понура, — повна ніжної задумливої поліської краси* (Леся Українка); *Ганні ця містина нагадала розкішні полтавські левади. Густа лугова трава, гінкі молоді очерети, клуб'я поодиноких верб* (О. Гончар); *Кажуть люди, що морське узбережжя між Реджо та Гаетою — то найкраща містина в Італії* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

МІСТИ́НКА, и, *ж., розм.* Зменш.-пестл. до **місти́на.** *Багаття вже давно примерхло, а маленький чоловічок усе ще тупцював по містинці, де палав вогонь* (О. Завгородній, пер. з тв. Е. Рауда); *Іванко не звертав уваги ні на що, мчав до заповітної затишної містинки на крутому березі Дністра* (А. Хижняк).

МІСТИ́ТИ, міщу́, мі́стиш, *недок.* 1. *тільки 3 ос., що.* Мати в собі, у своєму складі. *Перша* [книга] *містить думи юнацькі, друга пісні битові* [побутові].., *а третя обрядові* (І. Франко); *Господарські порадники містили дані про ведення господарства, зокрема домашнього, про землеробство, тваринництво, бджільництво, кулінарію та ін.* (В. Русанівський); *Розділена дерев'яними перегородками на неоднакової величини приміщення, підкліть містила в собі все потрібне для перетворення простих виливків золота чи срібла на коштовні гривні, пречудові прикраси, посуд, а то й просто собі химерні дрібнички* (О. Забужко); *Крім модних мелодій із блокбастерів, телефони містили в собі також звуки живої природи* (І. Карпа); // Уміщати щось у собі. * Образно. *Вона не забула своєї келії, тісної та тихої, як домовина .. Малого віконця, яке містило в собі високі гори* (М. Коцюбинський).

2. *кого, діал.* Розміщувати. *Де мені вас містити з дітворою .. Нехай лишень опісля подумаємо* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Будували кухні, комори, сараї, стайню. Не тільки треба панам десь жити, — треба десь челядь містити* (Панас Мирний).

3. *що, заст.* Публікувати, друкувати де-небудь. *Франко .. видає партійний орган "Народ". Тут він містить багато блискучих публіцистичних і програмових статей* (М. Коцюбинський); *Перше всього самі знаєте, що кожний автор бажає собі, щоб його твори містили без ніяких змін* (Л. Мартович); *Ми іноді містили її коротенькі замітки* (Ю. Яновський).

МІСТИ́ТИСЯ, міститься, *недок.* 1. Бути, перебувати, розташовуватися де-небудь. *Великий мурований дім, де жив панич Льольо та містилась контора, важко сірів на чорному небі* (М. Коцюбинський); *Перше, що вразило Городовського в цій кімнаті, була похмура пітьма, хоч помешкання містилось на четвертому поверсі* (В. Підмогильний); *Міститься це господарство на південній околиці селища в просторому цегляному приміщенні* (Є. Доломан); *Гематологічне відділення містилось у довгому двоповерховому будинку, схожому на казарму* (Г. Усач); *Вона провела нас у храмову прибудову, де містився невеликий жіночий монастир і недільна школа для дітей* (Ю. Іздрик); // Займати місце; розміщуватися. — *Нехай товариство міститься по лавках, а я собі зроблю оселю під столом, аби мені соломи* (Ганна Барвінок); *За спинами жінок посідали діти .. Поки люди містилися, Настя та Устя поставили миски з локшиною та борщем* (Л. Яновська); *Двері були трохи прочинені, й Вовка бачив частину зали й сцену, на якій містилася президія* (В. Нестайко); // Знаходити місце; вміщатися. — *Борщу обпився, та ще як качки поїм — вареникам ніде буде міститись* (Панас Мирний); *Ті, що не містились у хаті, розклали на подвір'ї вогонь і справляли коло нього веселі грища* (М. Коцюбинський).

2. Бути складовою частиною чого-небудь. *Лабораторні дослідження показували: у викачаній з шахти воді міститься певна кількість нафти, — правда, низькоякісної* (М. Дашкієв); *Граматична семантика міститься не лише в структурі слова, а й у словосполученні та реченні* (В. Русанівський); *В органічних речовинах поряд з іншими елементами завжди міститься вуглець* (з наук. літ.).

3. *заст.* Публікуватися, друкуватися де-небудь. *Уявім собі, що у збірнику міститься кілька творів різних авторів і кожен автор пише своїм правописом* (М. Коцюбинський).

◊ **Не вклада́ється** *(рідше* **не мі́ститься)** **в голові́** *див.* **вкладатися**[1].

МІСТИФІКА́ТОР, а, *ч.* Той, хто здійснює містифікацію (у 1 знач.). *Обурюючись на настирливість містифікаторів.., я й цього листа приклав до справ* (І. Кулик); — *Ти жартуєш, — усміхнулася жінка, підозрюючи, що він просто дотепний містифікатор* (О. Бердник); — *Доктор Ор великий містифікатор. Все його життя — це суцільний камуфляж* (П. Загребельний); *Створюючи інтригу, притаманну пригодницькому романові, вибагливий містифікатор Ю. Смолич ніби натякає, що саме за цим жанровим різновидом майбутнє* (з наук. літ.).

МІСТИФІКА́ТОРКА, и, *ж.* Жін. до **містифіка́тор.** — *Змушена відкланятися. До того ж я не пацієнтка, я, лікарю, — велика містифікаторка... Ви не винні* (М. Матіос); *У літературі Марія Матіос — велика страждальниця, фантазерка, поміркована авантюристка і містифікаторка* (з навч. літ.).

МІСТИФІКА́ТОРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **містифіка́тор** і **містифіка́ція.** *Своєрідним різновидом анонімних видань є підробки — містифікаторські видання, що мають фальшиві вихідні дані* (з наук. літ.); *У восьмиметровому підвалі міститься один із найвигадливіших і містифікаторських музеїв світу* (з газ.).

МІСТИФІКА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Уведення кого-небудь в оману жартома або зі злісним наміром. — *Ви впали жертвою негідної містифікації* (І. Франко); *Іван Петрович з часом забув про ту розмову, не був певний, що помічник, полюбляючи жарти, інколи не зовсім вдалі, та містифікацію, і на цей раз вигадав якусь дурницю* (Б. Левін); — *Сподіваюся, ви пробачите мені цю маленьку містифікацію?* — *сказав Адальберт Шнурре професорові Отаві, сідаючи коло нього на задньому сидінні попелястого "мерседеса"* (П. Загребельний); *Таємниці різні люблю, загадки, містифікації, розіграші, як тепер кажуть* (В. Нестайко); *Бій у Яновського міг бути літературною містифікацією, але його герої подій — реальні й живі, як і їх думки-сентенції* (О. Шугай).

2. Трактування реальних явищ у дусі містики. *Була все-таки вражена* [Галя] *розповіддю, хоч і вважала її за старечі містифікації* (Валерій Шевчук); *Самовдавані* [несправжні] *чаклуни, відуни, ворожбити нічого так не полюбляють, як усілякі містифікації та загадкові інтриги* (В. Шкляр).

МІСТИФІКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **містифікува́ти.** — *Вам треба втілитися в прадавній реальності, де предки людства формували під гіпнотичною волею Арімана теперішній містифікований світ* (О. Бердник); *Між раціональними філософськими постулатами і релігійними, містифікованими принципами віровчення існують досить значні розбіжності, які не слід ігнорувати* (з навч. літ.).

МІСТИФІКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док.* 1. *кого, що і без прям. дод.* Здійснювати містифікацію (у 1 знач.). — *Це не студенти. Ви мене містифікуєте* (О. Довженко); *Писав* [М. Гоголь] *задирливі сатири, вміщав у часописах нищівну критику на себе самого, розважався і містифікував* (О. Полторацький); *Старий узяв з рук Павла колоду, недбало кинув її на стіл. — Не буду містифікувати вас, Павле Михайловичу: я... бачу пальцями* (М. Дашкієв); — *Якщо це знову сон, а такої можливості відкидати не варто, то повинна бути все ж якась зачіпка. Не могли вони так перфектно все містифікувати* (Ю. Іздрик).

2. *що.* Здійснювати містифікацію (у 2 знач.). *Ідеалізм містифікує свідомість і процес пізнання та часто призводить до скептицизму й агностицизму* (з наук. літ.); *Г. Гегель містифікував історичну закономірність, зв'язавши її з саморозвитком абсолютної ідеї* (з наук.-попул. літ.); *Людям властиво містифікувати різні речі, яких вони не розуміють* (із журн.).

МІСТИФІКУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Піддаватися містифікації. *Адже навіть тепер події, учасниками й свідками яких є ми з тобою, шановний читачу, безсоромно перебріхувалися й містифікувалися на догоду "вождям" і "фюрерам"* (О. Бердник); *Соціальні сили у свідомості людей починають містифікуватися і набувають вигляду надприродних* (з наук. літ.).

МІСТИЦИ́ЗМ, у, *ч.* Релігійно-ідеалістичний світогляд, заснований на містиці. *Містицизм у середньовічній філософії представляв другу після схоластики велику ортодоксальну течію* (з наук. літ.); // Схильність до містики. *Містицизм часто пов'язують з дивною, незвичайною поведінкою й іноді ототожнюють з магією* (з наук.-попул. літ.); *Я поринув у глибини окультних наук, у містицизм. Та скоро збагнув, що і в цьому напрямі — тупик* (О. Бердник); *— Звідки ви все знаєте? — щиро здивувався Отава. — Це просто якийсь містицизм* (П. Загребельний).

МІСТИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **містика** 1 і **містици́зм.** *Ідеї європейських комуністів-утопістів .. не мають нічогісінько спільного з містичною та антисоціальною секцією духоборів* (І. Франко); *В злиденній уяві старої дівчини випадкові одвідини пані професорової набували феєричного й містичного відтінку* (В. Підмогильний); *Земля — сон мільйонів поколінь, казкове привабливе єство, містична сила космосу, наснага слабих і дужих* (У. Самчук); *Жінка захоплювалася подібними штуками, в неї була досить велика добірка старих, ще дореволюційних книжок на астрологічну та містичну тематику* (А. Кокотюха); // Пройнятий містикою, містицизмом; сповнений містики. *У гроті "святих" обняв нас містичний, таємний страх* (М. Коцюбинський); *Він не встиг навіть додумати, звідки в нього, принципового матеріаліста, виникла отака безглузда, містична думка* (М. Дашкієв); *Цей Аркадій Васильович видавався мені особою майже містичною* (Ю. Мушкетик); *Містичні знаки можна трактувати чи залишати просто чорно-білими знімками в пам'яті* (І. Карпа); // *у знач. ім.* **місти́чне,** ного, *с.* Те, що є містикою. *— Гартвіг мені не сподобався! — мовив офіцер, з прикрістю крутячи головою. — Який він туманний, щось містичного є в його писанні* (Олена Пчілка).

2. Який не можна пояснити. *І хоч це було чимось містичним, але йому здалося, що в її хворобі винен він сам...* (М. Руденко); *Привертала увагу також права рука, рясно всіяна перстенями* [перснями], *з яких кожен, безперечно, мав якусь містичну функцію* (Ю. Андрухович); *Антін ніяк не міг забути майже містичного епізоду, коли вони зустрілися востаннє перед розлученням у чужому місті* (С. Процюк); *Я цінував його чарівну, майже містичну майстерність надавати німій деревині того повнозвуччя, яке було відсутнє у його музичних вправах* (І. Роздобудько).

МІСТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **місти́чний.** *Простота задуму і виконання, гарна мова, велика щирість і сердечність тону з маленькою домішкою типової гуцульської містичності — ось характерні риси творів Федьковича, особливо його оповідань, ліричних поезій і деяких поем із солдатського життя* (І. Франко); *Не те щоб у наших очах знеціювалося людське життя, просто нас уже не може приголомшити сам факт смерті, немає отієї містичності, яку вона несе в собі* (Ю. Мушкетик); *У фільмі мала відчуватися присутність Бога, а не просто флер містичності...* (Г. Тарасюк); *Скупе світло, що проникало сюди крізь щілину між одвірком і важкою портьєрою, котра затуляла вхід, ліпило рельєф його зморшкуватого лиця; наганяючи повільним коливанням додаткової містичності* (І. Карпа).

МІСТИ́ЧНО. Присл. до **місти́чний.** *Слов'янщина! — який величний гук, Який широкий і містично темний!* (Леся Українка); *Тетяна Ничипорівна в доброті душі своєї якось містично боялася суду* (В. Підмогильний); *Містично бовваніла просіяна тонким просвітом місяця віддаль, спокійно гомоніли між собою своєю мовою сосни, лежали нерухомими луками три горби* (У. Самчук); *Нездорова атмосфера в домі після смерті батька, підсилена безбожною побожністю Олени.., містично настроювали й таку тверезу голову, як Ольга* (Ірина Вільде); *Жінка була досить освічена, знала біблійні оповіді й потрактувала цю зустріч містично* (Г. Пагутяк).

МІСТКИ́Й, á, é. Здатний уміщувати велику кількість кого-, чого-небудь. *Шхуна "Колумб" належала Рибтресту. Це було невеличке, але містке судно* (М. Трублаїні); *Вже згодом вступали в дію дідові пальці, мовби вигравали на гнучкій податливості глини, і з тої мовчазної музики народжувалися то гарне горнятко, то високий глек, то місткий збан* (П. Загребельний); *На пароплаві був ще досить місткий баркас, який міг стати в пригоді у важку хвилину* (С. Павличко); *У мого старого був дивовижний термос — місткий, покритий різними блискучими штуками, з кришкою на гумовій прокладці* (С. Жадан); *Протягом цілого року лишались у нас фінікійці, — Різних товарів багато в місткий корабель закупили* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); // Який охоплює багато явищ, якостей; всеосяжний. *Образ Богородиці був містким втіленням багатьох абстрактних ідей. Тут і думка про материнство, про нескінченну круговерть життя, і про материнську любов до дитини, і про самопожертву та офіру* (з наук. літ.); *Поняття стилю, яким би містким і важливим воно не було, не охоплює всього процесу художньої творчості* (з наук. літ.).

МІ́СТКІСТЬ, кості, *ж.* 1. Властивість за знач. **місткúй.** *В хаті не як було й повно ще. То дядько Гордій просто недооцінив її місткості* (А. Головко); *Місткість кожного стола, простір, що його він займає, — все це можна якнайточніше обрахувати* (Р. Доценко, пер. з тв. Е. По); *Колись я знав назву цього почуття, знав слово, дивувався його багатозначності й глибині, його місткості...* (І. Росоховатський).

2. Вмістище, посудина для зберігання чого-небудь. *В нас були порожні цеберки, запхнуті одна в одну, закинуті під вагонні лавки, якісь там посудини, місткості, ні для кого не цікаві* (П. Загребельний); *Доїння за допомогою підвісної установки дозволяє приймати молоко в одну закриту місткість* (із журн.).

3. Об'єм чого-небудь. *З кори роблять посуд для пиття і менші, місткістю від одного до двох літрів, посудини для міряння зерна або муки* (І. Франко); *Кожного разу Ковбик своєю могутньою десницею і словом, що нагадувало відро крижаної води місткістю сто декалітрів, охолоджував голову Михайла Танасовича* (О. Чорногуз); *Це був бриг каботажного плавання місткістю на двісті п'ятдесят тонн* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Щоденний біг підтюпцем від 15 до 30 хвилин протягом вісімнадцяти місяців може збільшити вдвічі еластичність і місткість судин* (з наук.-попул. літ.); *Замовникові надається можливість запропонувати власну конфігурацію сервера високого рівня, змінюючи в широких діапазонах місткість дискової підсистеми й оперативної пам'яті (до 32 Гбайт)* (з навч. літ.).

МІ́СТКО. Присл. до **місткúй.** *Часом один зворот голови, одно скривлення уст, один порух брови або кивок рукою — і постать зарисовувалася виразно містко, пластично* (Б. Лепкий); *"Невчасна, сучасна, прекрасна любов" — це сказано по-тичинівськи містко і граціозно* (В. Стус).

МІ́СТО[1], а, *с.* 1. Великий населений пункт; зазвичай адміністративний, промисловий, торговий або культурний центр певного регіону. *Жила удова коло бучного міста, де бучнії будинки громоздилися, де сяли та виблискували церкви золотохресті* (Марко Вовчок); *Я склав план реконструкції кількох площ і вулиць міста з метою його благоустрою* (О. Довженко); *Ось настає той день, коли безліч тачанок вилітає на шлях, і дорога їхня лежить до міста, де, ніби фортеця, височить на скелястій горі музей Яворницького* (О. Гончар); *Сонце дивилося на місто радісно й доброзичливо, широко всміхаючись* (Є. Гуцало); *За вікном світає засніжений Київ, новий-новісінький, яким і мусить бути місто в перший день щойно народженого року* (І. Жиленко).

2. *заст.* Місце, де розташований базар (у 1 знач.). *Піднялися на місто йти бублейниці, паляниншиці і ті, що кухликами пшоно, а ложками олію продають* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Я трохи полежу, а ти побіжи на місто та купи хліба...* (М. Коцюбинський); *— Місто під Черном он яке, тутки всьому тиверському ополченню є де стати, не лише покликаному на торг люду* (Д. Міщенко).

3. *заст., прост.* Місцевість (у 1 знач.), місце (у 2 знач.). *І де ходила, В яких то праведних містах, А в нас, сердешна, опочила* (Т. Шевченко); *Колись я мала той дівочий звичай, Як покидала край який надовго, Збирати квіти з наймиліших міст* (Леся Українка); // Те саме, що місце (у 8 знач.). *З царем самим, либонь то знався* [магнат], *В дугу усякого він гнув, Аж поки то якась Зозуля Його із міста не зіпхнула* (Панас Мирний).

(1) Зашта́тне мі́сто <Зашта́тний го́род (городо́к)> *іст.* — незначне, периферійне місто. *Десь ударила гармошка, й зорі висипали на куці бульвари заштатного городка* (М. Хвильовий); *Умань — місто, що після районування не обернулось у містечко типу колишніх заштатних городів* (Б. Антоненко-Давидович); **Звільнення на бе́рег (у мі́сто)** *див.* **звільнення; Звільня́ти / звільни́ти на бе́рег (у мі́сто)** *див.* **звільня́ти[1]; Звільня́тися / звільни́тися на бе́рег (у мі́сто)** *див.* **звільня́тися; (2) Повіто́ве мі́сто,** *іст.* — адміністративний центр повіту. *Богуслав був в той час повітовим містом* (І. Нечуй-Левицький); *Глухе село Обухівка, Щербанівського району. До залізниці двадцять п'ять верст, до повітового міста — сімдесят* (А. Головко); *Глибока осінь зависла над невеликим повітовим містом Охтиркою* (Б. Антоненко-Давидович); *Весь будинок був невеличкий і затишний — колишній готель повітового міста* (І. Багмут).

△ **(3) Відкри́те мі́сто** — у міжнародному праві місто, яке оголошене однією з воюючих держав незахищеним, а тому не може бути театром військових дій. *Під час Другої світової війни 1939–1945 рр. відкритими містами оголошувалися, наприклад, Париж і Рим* (з наук. літ.); **(4) Ві́льне мі́сто** — а) за середньовіччя — місто, що звільнилося від влади феодала й мало права самоврядування. *1448 року король Казимир знаходить кошти і тоді ж надає Кам'янці статус вільного міста* (з наук. літ.); б) у XIX–XX ст. – місто, що згідно з міжнародними угодами мало статус незалежної держави. *За Віденським трактатом 1815 року Краків з територією, що оточує його, був оголошений "вільним, незалежним і абсолютно нейтральним містом" під заступництвом Росії, Австрії і Пруссії* (з наук.-попул. літ.).

МІ́СТО[2], *спол., діал.* Ніби, наче, неначе, немов. *Кури різнопері по всьому дворищу розбрелися, а півні невгомонні кукурікають, місто вихваляються* (Марко Вовчок).

МІСТОБУДІВЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **містобудівни́цтво.** *Літописець показує планомірний, цілеспрямований характер містобудівельної діяльності Данила і його брата Василька Романовича* (з навч. літ.); *На Волині діяльність архітекторів була результатом історично складеної містобудівельної ситуації, реалій свого часу та власної творчої індивідуальності* (із журн.).

МІСТОБУДІВНИ́Й, а́, е́. Прикм. до **містобудува́ння.** *Давньоруські теслярі широко застосовували дерево як будівельний матеріал, використовуючи його не тільки для будівництва храмів і житла, а й для фортифікаційних і містобудівних робіт* (з наук. літ.); *Селище Вилкове на півдні Одещини є унікальною містобудівною й архітектурною пам'яткою та одночасно пам'яткою природи* (із журн.).

МІСТОБУДІВНИ́К, а́, *ч.* Фахівець із містобудівництва. *Разом з князями і дружинниками йшли в родючі райони землероби, містобудівники, ремісники, художники, книгописці* (з наук.-попул. літ.); *Містобудівники всіх країн намагаються найраціональніше вписатися в той реальний простір, який відвела їм природа* (із журн.); *Праця архітекторів і містобудівників спрямована на досягнення художньої довершеності в нових житлових і спортивних комплексах, закладах культури та відпочинку, ділових центрах, відновлених пам'ятках історії* (з газ.).

МІСТОБУДІВНИ́ЦТВО, а, *с.* Теорія і практика планування та забудови міст. *Геоморфологічна оцінка умов містобудівництва є одним з найважливіших напрямків, з яким тісно пов'язано вирішення проблем безпеки, комфортності та екології міст* (з наук. літ.); *До кінця XX ст. у структурі біосфери сталися помітні зміни, спричинені гірничорудною промисловістю, містобудівництвом, інтенсифікацією сільськогосподарського виробництва* (з навч. літ.).

МІСТОБУДУВА́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **містобудівни́цтво.** *В архітектурі XVIII ст. криза містобудування знайшла зовнішній вияв у ліквідації старих міських мурів та спорудженні на їхньому місці вуличних кілець — так званих бульварів* (з наук. літ.); *Значним досягненням грецького мистецтва було містобудування, особливо спорудження акрополів* (з навч. літ.); *Раціональне планування населених пунктів у масштабі цілих районів стало однією з характерних ознак сучасного містобудування* (з газ.).

МІ́СТОВИЙ, а, е, *діал.* Міський (у 1 знач.). *Забавляла його візницька служба, а особливо часті проїзди по многолюдних містових вулицях* (І. Франко).

МІСТОВИ́Й, а́, е́, *заст.* Прикм. до **місто[1]** 2. *Містовий податок; // у знач. ім., розм.* **містове́,** во́го, *с.* Мито за право торгівлі на міському ринку. *Торгівці платитимуть містове, аби тільки ці кошти йшли в бюджет, а не комусь у кишеню* (з газ.).

МІСТО́К, тка́, *ч.* 1. Невеликий міст або взагалі міст (у 1 знач.). *— Як ти хочеш, дівчинонько, щоб тебе любити, Зроби місток через ярок, щоб добре ходити* (з народної пісні); *Запорожці тільки що перехопились через узенький місток над проваллям* (П. Куліш); *Срібний балакучий струмок перерізував парк, легенький, мов сплетений з мережива, місток перекинувсь через нього* (Л. Старицька-Черняхівська); *Знову подибав по дорозі, перебрався через місток над струмком і дійшов до міських воріт* (Валерій Шевчук); *Дорогою назад я уже втретє за цей день переїжджав місток через Тікич* (В. Шкляр).

2. *перен.* Те саме, що **міст** 2. *Вже у словах батька вона вбачала той місток, що єднає їхнє село з партизанським лісом* (М. Стельмах); *Лист до княжни Варвари — це той місток, який з'єднати може з минулим, з вічним...* (Василь Шевчук); * У порівн. *Ця думка міцно засіла в Тасиній голові, як єдиний вихід з становища, як рятівний круг, як місток у майбутнє* (Л. Дмитерко).

3. Високо розташований майданчик, кабіна і т. ін. для командування на суднах, машинах і т. ін., для спостереження за ким-, чим-небудь. *Семен Іванович Трофімов вийшов з каюти і піднявся на місток, де з кутка в куток походжав вахтовий начальник* (М. Трублаїні); *Академік вийшов на верхній місток астроплана* (В. Владко); *Його провели на місток до капітана. Той козирнув йому, дав команду* (О. Сизоненко).

4. *спорт.* Те саме, що **Гімнасти́чний міст** *(див.* **міст).** *Місток – це вправа, виконуючи яку можна зміцнити м'язи спини, виправити поставу, розвинути гнучкість і поліпшити кровообіг тканин, що оточують хребетні диски* (з наук.-попул. літ.).

△ **(1) Гімнасти́чний міcто́к,** *спорт.* — допоміжний спортивний снаряд для виконання опорних стрибків. *Одна з навчальних вправ на уроках фізкультури – настрибування на гімнастичний місток* (з навч. літ.); **(2) Капіта́нський місто́к** — палубна надбудова, де містяться необхідні прилади для керування кораблем. *Тьмяні ліхтарі ледве освітлювали палубу, напівзруйнований капітанський місток і групу людей на кормі, які робили неймовірні зусилля, щоб утримати шлюпку* (О. Донченко); — *Всі нагору! — скомандував Бутаков, стоячи на капітанському містку* (З. Тулуб); *Згори з капітанського містка чути сердитий, але поважний, що знає собі ціну, бас капітана: — Віддай кінці!* (Б. Антоненко-Давидович); **(3) Ходови́й місто́к** — основний пост керування судном під час плавання. *На ходовому містку, який здіймався над усіма палубними надбудовами, вже стоїть Угаров* (Д. Ткач); *Ілюмінатори ходового містка були заліплені комахами* (з газ.).

◊ **Містки́ стели́ти** *див.* **стели́ти; Перекида́ти (переки́нути) / проклада́ти (прокла́сти) місто́к** *див.* **перекида́ти**[2]; **(3) Проліг місто́к** *перев.* *чого, який, між ким — чим* — склалися, налагодилися якісь стосунки між ким-, чим-небудь. *По-різному складалося життя у цих двох таких несхожих зовні людей, і характером вони були наче несхожі, та чомусь проліг між ними місток взаємної довіри і симпатії* (Ю. Бедзик).

МІСТО́ЧОК, чка, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **місто́к** 1. *Понад самісінькою Россю.., поміж купами каміння в'ється дорога, а по дорозі скрізь невеличкі місточки на глибоких та вузьких балках* (І. Нечуй-Левицький); *Правда, на цім потічку стояв вербовий з поруччям місточок, але пробратися до нього сухою ногою було годі* (Л. Мартович); *На шляху тому ярок, глибоченький ярок, а в ярку тому місточок* (Остап Вишня); *Нарешті вибрались до річки, повсідалися поруч на дерев'яному місточку, що підводив од берега до глибини* (В. Шкляр); *Тепер, відколи тут зробили музей, через осушений рівчак довелося збудувати місточок* (А. Кокотюха).

2. *перен.* Зменш. до **місто́к** 2. *Після вчорашньої сварки Тимко не дивився на Федота, Федот на Тимка, і та сварка ще більше розвела й без того ветхий місточок між братами* (Григорій Тютюнник); *Доки не щез місточок моєї пам'яті, буду ходити по ньому, хоча б він став такий вузенький, як лезо ножа* (А. Дімаров).

МІСТРА́ЛЬ, ю, *ч.* Холодний та сухий північний або північно-західний вітер, який найчастіше віє на середземноморському узбережжі Франції. *Саркофаги, сірі й голі, Стоять, як ідоли старі. Мовчать — під сонцем, під містралем, Та як не думати, що їм, Укритим порохом недбалим, Блискучий досі сниться Рим* (М. Рильський); *Подув містраль, і одразу спека змінилася таким страшенним холодом, що він змушував багатьох людей лягати на дно катера, куди вітер менше досягав* (із журн.).

МІ́СТРИС, *невідм., ж., заст.* Місіс. *Вихованці дитбудинку часто звертались до неї "містрис Зоя"* (із журн.).

МІСТЬ, *прийм., заст.* Те саме, що **за́мість.** *Зійшлися кметі, люди В лісі.., Кожен місто оружжя ціп взяв Напротив* [проти] *врагів* (І. Франко); *Скрізь панує згуба, Люд — узаперті. Місто любові — злоба* (П. Грабовський).

МІСТЯНИ́Н, а, *ч.* Житель міста. *Син ставився до батька трохи звисока, як усе ж таки містянин, а не селюк, та й багатша людина* (М. Йогансен); *Оператор* [кіно] *хотів заспівати, як це полюбляють на природі містяни, але жінка заборонила, пояснивши, що в лісі галасувати не годиться, ліс вимагає тиші* (Ю. Яновський); *Жоден містянин навіть не задумувався над тим, хто розбурхав, збунтував народ* (Р. Іваничук); — *Лікар, містянин, кажуть, із Києва. Батько отаман прислав* (А. Кокотюха).

МІСТЯ́НКА, и, *ж.* Жін. до **містяни́н.** *Виглядала* [Магда] *зовсім не святково. Точніше, так, як вийшли цього сонячного дня на вулицю пересічні містянки* (А. Кокотюха); *Корінна містянка, Вікторія побоюється, що з купівлею телички додасться багато мороки* (з газ.).

МІ́СЦЕ, я, *с.* 1. Простір земної поверхні, зайнятий або який може бути зайнятий ким-, чим-небудь. *От і вибрав* [Пархім] *собі місце на горбику* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Гарне, вигідне було місце, де вони поставили свої курені* (О. Гончар); // *чого, яке.* Простір, пункт, де що-небудь розміщене, відбувається і т. ін. *Сидіти в корчмі, місці радості, з незагоєною раною в серці не хотілося* (Г. Хоткевич); *Станичний базар — місце, відкіля ще довго живитиметься станичанин усякими новинами* (С. Добровольський); *Піхота і навіть кавалеристи, перетворившись у вантажників, пиряли на собі шпали та важезні мішки з піском, .. оснащаючи ними найбільш вразливі місця* (О. Гончар).

2. Вільний простір або площина, які можна зайняти чи розміститися на них. — *Он на весіллі тісно як буває, А прийде старшина, — і місце є...* (Л. Глібов); *Не знайшла тільки для себе місця одна маленька постать — чепурненький хлопчик в оксамитових штанцях і в новенькій матросочці* (С. Васильченко); *Входить батько Еней, за ним товариство троянське, І на простелених тканях пурпурних місця обіймають* [займають] (М. Зеров).

3. Певний пункт, площина, признач. для кого-, чого-небудь. *Пора рушати. Керманичі вже на місцях* (Г. Хоткевич); *Свого робочого місця ніхто не покинув* (В. Собко); *Тимофій навпомацки знаходить на своїх місцях сокиру, дерев'яний аршин, долото* (М. Стельмах); // Спеціально облаштовані для сидіння чи лежання однієї людини площина, приміщення, простір де-небудь (у потязі, театрі і т. ін.). *У партері не було вже місць, тиснулись у проходах* (Б. Антоненко-Давидович); *Зайшов так далеко, аж до свого двадцятого вагона, а зайшовши й відшукавши своє місце, раптом зрозумів, що воно, місце, виявляється, кимось зайняте* (С. Жадан).

4. *перев. мн.* Певна місцевість. *Є місця — чувати: Круглий рік весна...* (П. Грабовський); — *Вшанував би тебе чаєм з липовим медом, показав би тобі місцевості, а в нас дуже цікаві, Наталю, місця* (М. Івченко); *У нас була казкова сіножать на Десні. До самого кінця життя вона залишиться в моїй пам'яті як найкрасивіше місце на всій землі* (О. Дов-

женко); *Врешті вирішили залишити негостинну долину, переселитися в інше місце* (А. Дімаров); — *Це хороше місце для відпочинку: карасі, раки, в лісі — гриби, малина-ожина* (С. Андрухович).

5. *тільки мн.* Віддалені від центру, центральних організацій райони, організації, установи; периферія (у 1 знач.). *Багато цікавого розповіли товариші з місць* (А. Головко); *Розвиток феодальних відносин в окремих областях спричинився до утворення на місцях незалежних князівств, які поступово відокремлювались від Києва* (з навч. літ.).

6. Окрема ділянка, частина чого-небудь. *Сонце підпливало собі вище та вище, гріючи повітря, палючи голі місця* (Панас Мирний); *Володя часто потрапляв на місця, де ріс суцільний сіро-зелений мох* (О. Донченко); *Залоскотало мені під ребрами, зараз же на тому місці почало пекти, як вогнем, стало мені жарко й одразу пройняв піт* (Ю. Яновський); *Майже 200 років тривають дослідження стародавнього Києва. Але ще й досі на його історичній карті залишається чимало "місць незнаних"* (із журн.).

7. Частина, уривок книжки, художнього, музичного твору і т. ін. — *Я якось не зрозумів того місця, де Ви пишете, що не можете порозумітися з Мирним в справі видання його повісті* (М. Коцюбинський); *Деякі місця в копії* [рукопису] *полишені біло, і невідомо, що там має стояти* (Леся Українка).

8. Становище, яке займає хто-, що-небудь у суспільстві. *Вкраїнська мова своєю доброзвучністю займає одно з перших місць (може, третє або четверте) між усіма європейськими мовами* (В. Самійленко); — *Теж мені Гамлет мікрорайонного масштабу! Бач, подавай йому місце в житті, та ще й не будь-яке, а чільне!* (М. Дашкієв).

9. Те саме, що **робóта** 5. *Пішла* [Олександра] *найматься; та щось із тиждень попід тином ночувала, поки собі місце знайшла в якогось коваля* (Марко Вовчок); *Наталка після того, як зостались її вольєри без цесарок, подалася в Херсон шукати собі іншого місця* (О. Гончар); *Лікар вчасно, ще до ліквідації району, п'ятами накивав з Терехівки, а я посів місце завідувача бібліотеки...* (В. Дрозд); // Вакансія для вступників до навчального закладу. *Майже одне місце на робфак при сільськогосподарському інституті. Будемо першого свого бідняка посилати у високу науку!* (М. Стельмах).

10. Окремий предмет, одиниця вантажу (пакунок, валіза, ящик і т. ін.). *Вантаж, вага одного місця якого перевищує 250 кг, та вантажі вагою більше 400 кг класифікуються окремо* (з навч. літ.); *Дрібні місця штучних вантажів відправник повинен об'єднати в більші* (з мови документів); *Кожне місце вантажу, який перевозиться, обов'язково опломбовується* (з мови документів).

(1) Відхóже місце, *прост.* — вбиральня, туалет або місце, куди скидають сміття. *Тільки Томас Мор у своїй "Утопії" міг дозволити собі зробити із золота відхожі місця, а злочинців заковувати у золоті кайдани* (Р. Іваничук); *Цікаво, чи знає Ірен, що відхоже місце може бути надворі* (С. Процюк); **Втрáтити місце** *див.* **утрачáти; З місця не рýшити (не зворухнýтися)** *див.* **рýхати; З місця не уступáтися / не уступи́тися** *див.* **уступáтися; (2) Крáсне мíсце** — найкраще, почесне місце. *Лісничий посадив на красне місце гостя* (Н. Рибак); **(3) Лóбне мíсце:** а) *(іст.)* поміст, підвищення на площі, з якого в старовину оголошували царські укази і де проводили публічні страти. *Біля лобного місця дячки з гусячими перами за вухом і каламарями мідними, прив'язаними до ґудзиків на благеньких рясах, нишпорять поміж прийшлими людьми* (Н. Рибак); *Не встигли ще вивести Дратву з Пивоварної вежі, як натовп посунув кільцем до лобного місця, розтрощив поміст* (Р. Іваничук); б) *(рідко)* природне підвищення в якому-небудь пункті, що є його центром. *На лобному місці, де колись стояла трухлява дерев'яна церковка, тепер стоїть будинок школи-одинадцятирічки* (В. Земляк); **(4) Місце прожива́ння** — місце, де хто-небудь живе, проживає. — *У вашому класі я вперше, хоча з багатьма з вас знайомий за місцем проживання* (Г. Усач); *Сама знахарка також має капітальну хату і декілька земельних ділянок за місцем проживання* (В. Єшкілєв); *Не було питань про ім'я чи прізвище, дату народження, місце проживання, планований час перебування* (Н. Сняданко); **Не встóяти на [однóму] місці** *див.* **устóювати; Не рýхатися / не рýшитися з мíсця** *див.* **рýхатися; Попусти́ти місце (пóле)** *див.* **попускáти**[1]; **Поступáтися / поступи́тися місцем** *див.* **поступáтися; Прибирáти / прибрáти до мíсця** *див.* **прибирáти; (5) Публíчне мíсце** — місце, де збирається багато публіки (про театр, стадіон і т. ін.). *Це публічне місце, а в ньому однаково не вільно показувати язик і душу* (Г. Хоткевич); *Коли бачимося з Орядином у театрі, на концертах або інших публічних місцях, тоді зачаюємося на себе посполу* (О. Кобилянська); **Пункт (мíсце) признáчення** *див.* **пункт; (6) Святí місця́** — місця, які користуються особливою пошаною віруючих і куди ходять на прощу. — *На хресті заприсягнуся!* — .. *в пальцях блиснув золотий хрестик, привезений з святих місць* (М. Стельмах); *Якось-то в Січ прибився монах, котрий казав, що подорожує по найбільших святих місцях світу* (Г. Колісник); *Вони* [волхви] *здійснювали в святих місцях всенародні моління і мали вихід на самих богів, тож завжди знали їхню думку* (В. Чемерис); **Стоя́ти (сидíти) / стáти (стáнути, зупини́тися** *і т. ін.),* **як (мов, нíби** *і т. ін.)* **прикýтий (прикýта, прикóваний, прикóвана) [до мíсця, до стовпá** *і т. ін.*] *див.* **стоя́ти.**

△ **(7) Автоматизóване робóче мíсце** — індивідуальний комплекс технічних програмних засобів, признач. для автоматизації професійної праці фахівця. *Автоматизоване робоче місце забезпечує оператора всіма засобами, необхідними для виконання його функцій* (з наук. літ.); **(8) Дитя́че мíсце** — те саме, що **плацéнта.** *Дитяче місце починає формуватися в організмі жінки в першому триместрі* (з навч. літ.); *Тонкою плацентою вважається дитяче місце з недостатньою масою при загалом нормальних розмірах* (з навч. літ.); **Підря́дне рéчення мíсця** *див.* **рéчення.**

◇ **(9) Болю́че (живé, найболю́чіше** *і т. ін.)* **мíсце** — те, що найбільше турбує когось і є причиною неприємностей, переживань і т. ін. — *Може, я тебе в надто болюче місце вразила, сину? Прости!* — *сказала ігуменя* (Б. Лепкий); *Запитання Миколи Петровича торкнулося найболючішого місця Галиної душі* (В. Владко); *Земля була .. дошкульним місцем старого Плачинди* (М. Стельмах); **Брáти / взя́ти з мíсця** *див.* **брáти; Бýти (стоя́ти) / стáти на пéршому мíсці** *див.* **бýти; (10) Ви́дне мíсце** — помітне, видатне становище кого-небудь. *В історії нашого галицького українофільства Куліш займає дуже видне місце, хоча обсяг і якість його впливу на наших людей 60-х років далеко ще не вияснені* (І. Франко); **Все стає́ / стáне на своє́ мíсце (на свої́ місця́)** *див.* **весь**[1]; **(11) Вузькé мíсце** *перев. чого, в чому, на чому* —

найбільш слабка, відстала або недостатньо розроблена ділянка в чому-небудь, що потребує зусиль, посиленої уваги і т. ін. *Дмитро знав добре роботу — на фрезерних верстатах, знав і вузькі місця цієї професії* (П. Автомонов); *Я .. потім розповів про щойно виниклий у мене намір викрасти дружину й дочку шефа. Вислухавши уважно, Віктор подумав і .. сказав: — .. Тільки є деякі вузькі місця. — Які? — Ну, приміром, де переховати жінок? Як сповістити про все це Гольбаха?* (В. Малик); **Душа́ (се́рце) не на місці** *див.* **душа́; Душа́ ста́ла на місце** *див.* **душа́; Зачіпа́ти / зачепи́ти за болю́че (найболю́чіше) місце** *див.* **зачіпа́ти; (12) З місця в кар'єр** — не роздумуючи, не готуючись; відразу ж, негайно. — *Що вам подобається? — не зрозумів мене Кук. — А от те, що ви з місця в кар'єр приступили до діла* (М. Хвильовий); *Іван, з місця в кар'єр, почав заповзято доводити Королевичу, що соціал-демократія це є партія* (Ю. Смолич); — *Звідси і почну, — сказав собі Танюшкін. — Прямо з місця в кар'єр* (Ф. Бурлака); *Коли він знайшов їх із Юрком, аби з місця в кар'єр повідомити про арешт та засудження Ігоря, молода жінка чомусь не мала жодного сумніву, як розмова піде далі* (А. Кокотюха); **З місця не ру́шити** *див.* **руша́ти; Зна́ти своє́ місце** *(зневажл.* **сті́йло)** *див.* **зна́ти; Захо́дити / знайти́ своє́ місце** *див.* **знахо́дити; Зру́шити з місця** *див.* **зру́шувати; Зру́шуватися (зру́шувати, руша́ти) / зру́шитися (зру́шити, ру́шити) з місця (з ме́ртвої то́чки)** *див.* **зру́шуватися; (13) [І] місце засти́гло** *за ким — чим, по кому — чому* — хтось безслідно зник, щось зникло. *Вернули діти на селище, а по зозулі й місце застигло* (С. Ковалів); *Як поміркую, що Хмель вже безпечний, тоді аж довідаються, що по йому* [ньому] *й місце застигло* (А. Чайковський); — *Кумо, чогось ваш півень сьогодні не пiяв, чи не захворів? — Не піяв і вже не запіє, голубонько. Встаю рано, а за ним і за курми місце застигло* (Ю. Мельничук); **[І] мо́крого місця не зали́ши́ти (не лиши́ти) <[І] мо́кре місце зали́ши́ти (лиши́ти)>** *див.* **залиша́ти; Ма́ти місце** *див.* **ма́ти[2]; (14) Місце під со́нцем** — певне становище в житті, в суспільстві і т. ін. — *Як же так? — вражено допитувався Денисович. — А отак: раз син попа, так немає тобі місця під сонцем!* (А. Дімаров); *Очевидно, саме цим* [возвеличенням військових діянь Бонапарта] *пояснюється секрет блискавичного вивищення Мейсоньє, те, як легко йому вдалося зайняти місце під сонцем* (М. Слабошпицький); *Мати і тітка боялися, що позбудуться місця під сонцем або ж те місце стане нікчемнішим, ніж було* (Валерій Шевчук); *Зрештою, не вона, ця ненастанна боротьба за місце під сонцем, за вигідну службу, кар'єру, заполонила мої думки* (О. Шугай); **Місця живо́го нема́ (нема́є, не було́** *і т. ін.)* *див.* **нема́; Місця [собі] не прибра́ти** *див.* **прибира́ти; Мо́крого місця не зали́ши́ться (не лиши́ться,** *рідко* **не зоста́неться) <Мо́кре місце зали́ши́ться, лиши́ться,** *рідко* **зоста́неться>** *див.* **залиша́тися; Нагріва́ти / нагрі́ти** *(рідше* **зігрі́ти)** **[собі] місце** *див.* **нагріва́ти; (15) На місці:** а) там, де постійно, звичайно перебуває, знаходиться або має бути хто-, що-небудь; там, де треба. *Дарка збирала малину панам, ну, то вже, певне, й собі брала якийсь відсоток натурою на місці* (Леся Українка); *Від хвилювання я вже не міг сидіти на місці* (І. Багмут); *Що то, як совість в людини на місці, скільки вона сили й авторитету додає!* (О. Гончар); *Збурена вода кипіла, крутила поверху піну, але стояла на місці* (В. Близнець); б) *(зі сл.* з а г и н у т и, о к о л і т и *і т. ін.)* відразу, там же. — *А молодиця як була, так і околіла на місці* (Панас Мирний); *І раптом Маковейчик як біг, так і вкляк на місці* (О. Гончар); *Павло відтягнув на себе загальну увагу, полонені кинулися врозтіч. Це була, звичайно, відчайдушна спроба загинути на місці* (А. Кокотюха); **На місці зло́чину спійма́ти (злови́ти, заста́ти** *і т. ін.)* **<Злови́ти, як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **кота́ над са́лом>** *див.* **спійма́ти; (16) На поро́жньому (пусто́му, го́лому) місці,** *перев. з дієсл.* — не маючи бази, основи і т. ін. під собою; з нічого. *Тут все треба починати спочатку, на голому місці* (Ю. Збанацький); — *Не переживай, Артеме .. Ми з Клавою теж починали на голому місці, не було в нас, як кажуть, ні кола ні двора, а тепер нівроку* (П. Гуріненко); — *Ти скажеш, що я по-дурному роблю трагедію на порожньому місці, що все це — звичайно і просто* (І. Жиленко); *Треба було шукати нових форм дослівно на порожньому місці* (О. Шугай); **(17) На рі́вному місці** — без якихось видимих причин; безпідставно. *Буквально "на рівному місці" важкий сухогруз в лоб, за нормальної видимості, таранить теплохід "Нахімов". Гинуть сотні людей* (Б. Олійник); *Все через той скандал на рівному місці, ні з того ні з сього* (Г. Тарасюк); *Сварки виникали часом на рівному місці і були в деякому роді безкінечними* (А. Кокотюха); **(18) На своє́му місці** — хтось займається справою, відповідною його знанням, діловим якостям; розбирається в чомусь. *Всі вони на своєму місці, всі знають своє діло* (О. Гончар); — *А може, ви не на своєму місці? Ольга відчула, що блідне. Це було жорстоко. Несправедливо. Образливо* (П. Дорошко); — *Але й Рябокляч не на своєму місці, .. нанівець зійшов чоловік* (А. Головко); **(19) Наси́джене місце** — будинок, квартира, населений пункт і т. ін., де хтось живе протягом тривалого часу. *Іван Кіндратович давно міг переселитися... Та все якось жаль було розставатися з насидженим місцем* (Д. Ткач); — *Доживемо тут* [на хуторі], *Андрію, — радить Килина, — чого міняти насиджене місце?* (М. Олійник); *Зрушене з насиджених місць, гнане з трьох монастирів, святе зібрання стало до роботи, як бджоли, з мовчазним завзяттям і наполегливістю* (М. Дочинець); *Так лягло в масть, думав він* [Чорний Ворон] *тепер, усе далі заглиблюючись у темне черево лісу й потерпаючи, чи ніяка біда не зігнала його козаків з насидженого місця* (В. Шкляр); **(20) На твоє́му (ва́шому, його́, її́** *і т. ін.)* **місці** — будучи в такому самому становищі, маючи можливості, як ти (ви, він і т. ін.). *Другий на його місці був би пригадав про свої заслуги, а він про себе навіть словечком ніколи не писнув* (Б. Лепкий); — *А ти, видать, хлопець кріпкий. Смерть мовчки приймав. Другий би на твоєму місці горланив* (Григорій Тютюнник); *Дівчина скрикнула, але не відвернулась і обличчя не затулила руками, як зробила б на її місці кожна молода турчанка* (В. Малик); — *Я на твоєму місці не дозволила б йому отак з матір'ю розмовляти* (В. Шкляр); **(21) На чі́льному місці** — там, де найважливіше, найпочесніше. *На чільному місці, ближче до бога Волоса, стоять купці земель руських* (С. Скляренко); *Так сталося, що Максим Богданович з дідом Коцюбою сіли на чільному місці* (В. Нестайко); *Між вікнами, на чільному місці, портрет військового з чотирма ромбами в петлиці* (П. Запаренко); **(22) Не до місця:** а) не годиться, не підходить що-небудь; не є доречним. *З твоїх листів я бачу, що ти тепло до мене ставишся. Мені здається, хоч слово — тепло — тут не до місця* (Ю. Яновський); б) *(з дієсл.)* недоречно. *На дверях було на-*

мальовано якимсь "братухою" похабне обличчя.., це було не до місця й різало очі (М. Хвильовий); *— Вас не дивує, що я напросилась у супутниці? — не до місця веселим голосом спитала вона* (Н. Тихий); *В кінці біля вікна самотньо і явно не до місця стояв маленький столик для гри в карти і два стільці* (В. Чемерис); **Не знахо́дити / не знайти́ [собі] мі́сця** *див.* **знахо́дити; Не лиши́ти (не залиши́ти, не оста́вити** *і т. ін.)* **живо́го мі́сця** *див.* **лиша́ти; Нема́є (нема́, не було́) мі́сця** *див.* **нема́; (23) Не мі́сце:** а) *(кому)* хто-небудь не повинен перебувати десь, серед когось. *Йому тут не місце* (із журн.); б) *(для чого, чому)* не годиться, не можна (говорити, робити щось і т. ін.). [С а н я:] *Гаразд, гаразд, тут не місце для таких розмов...* (Леся Українка); *Академічному словнику належить мати непохитний авторитет. Тут не місце сумнівам, дебатам і дискусіям* (Б. Антоненко-Давидович); **Не нахо́дити / не найти́ [собі] мі́сця** *див.* **нахо́дити**[1]; **Не руша́ти / не ру́шити з мі́сця** *див.* **руша́ти; (24) Ні (ані́) з мі́сця:** а) остовпіти, заклякнути і т. ін. *Стала* [Оксана] *як укопана, як приросла до землі, ні з місця* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Ліворуч! Праворуч! А вони* [учні] *ні з місця, стоять наче вкопані, а потім враз вибухають реготом* (О. Гончар); *Став я й ні з місця, не можу відірвати від неї очей* (В. Шкляр); б) уживається як наказ не рухатись; стояти! — *Ні з місця, кажу, — крикнув чоловік* (Панас Мирний); *— Ні з місця, гад! — кричить Рева* (Григорій Тютюнник); *— Ні з місця! Руки вгору! — крикнув гайдамака* (К. Гриб); в) щось залишається в тому самому стані, що й раніше; не посувається ніяк. *А човен — ніби цвяхами до дна прибитий — ні з місця* (В. Нестайко); *Як козаки не бралися, гармати ні з місця* (В. Чемерис); *Одне слово, ще рік, як день, пролетів, а справа ні з місця* (з газ.); г) *(кого і без дод.)* неможливо примусити, умовити кого-небудь робити щось. — *Упертий він, ні з місця його, тільки головою крутить і знай одне мимрить: ні та й ні* (І. Цюпа); *Толя смикнув Тихоню за повід, а вона ані з місця* (В. Земляк); **Но́ги (п'я́ти, сту́пні) прикипа́ють (прироста́ють) / прикипі́ли (приросли́) до землі́ (до ка́меня, до мі́сця** *і т. ін.)* *див.* **нога́; О́чі на мо́крому мі́сці** *див.* **о́ко**[1]; **Попада́ти (влуча́ти, вража́ти) / попа́сти (влу́чити, вра́зити) на (в) [са́ме] болю́че (живе́, найболю́чіше** *і т. ін.)* **мі́сце** *див.* **попада́ти; (25) Поро́жнє (пусте́) мі́сце,** *зневажл.* — той, від кого мало користі в роботі, з ким не рахуються і т. ін. *У цьому колективі вона була порожнім місцем* (із журн.); **Посіда́ти / посі́сти чі́льне (поче́сне, провідне́** *і т. ін.)* **мі́сце** *див.* **посіда́ти**[1]; **Посі́сти / посіда́ти своє́ (яке́сь, нале́жне** *і т. ін.)* **мі́сце** *див.* **посіда́ти**[1]; **Поста́вити на мі́сце** *див.* **поста́вити**[1]; **Прикипі́ти на мі́сці (до мі́сця)** *див.* **прикипа́ти; Розставля́ти / розста́вити по свої́х місця́х** *див.* **розставля́ти; Розшива́ння вузько́го мі́сця** *див.* **розшива́ння; Розшива́ти / розши́ти вузьке́ мі́сце** *див.* **розшива́ти; Руша́ти / ру́шити з мі́сця** *див.* **руша́ти; Сиді́ти на своє́му мі́сці** *див.* **сиді́ти; (26) Слабке́ (слабе́, ура́зли́ве** *і т. ін.)* **мі́сце:** а) *(чиє, кого, у кого і без дод.)* найбільш слабка сторона кого-, чого-небудь. *Він намацував хибкі місця партнерки, та ось вона зробила непередбачений хід і разом зайшлася переможним сміхом. — Шах!* (Г. Коцюба); *Старий втягнув голову в плечі, як равлик, що ховається в мушлю, діткнутий у вразливе місце, тихо зітхнув і нечутно вийшов з лабораторії* (Н. Королева); *Важко намацати у нього вразливе місце: хабарів не бере, .. закони та накази виконує* (З. Тулуб); *Цей мерзотник доти провокував Загайчика, .. поки не нащупав слабкого місця* (Ірина Вільде); б) *(у чому, чого)* якийсь недолік у чомусь. *До замку сховалося кілька тисяч передміщан зі спалених передмість, але комендант замку з огляду на недостачу харчів вигнав їх. .. Вони дали знати облягаючим* [обложникам] *про слабі місця замку* (І. Крип'якевич); *Батареї сміливіше пристрілюються до гусениць* [танка], .. *шукають слабого місця в броні* (Ю. Яновський); **Ста́вити на пе́рше мі́сце (на пе́рший план)** *див.* **ста́вити; Ста́вити / поста́вити себе́ на мі́сце** *див.* **ста́вити; Стоя́ти (лиша́тися, залиша́тися) на [одно́му] мі́сці** *див.* **стоя́ти; Стоя́ти на своє́му (сво́їм) мі́сці** *див.* **стоя́ти; (27) Те́пле (теплéньке) мі́сце (місте́чко)** — робота, посада, що мають очевидну вигоду для кого-небудь. — *У раю, знаєте, є маса посад і тепленьких місць для найбільших грішників* (В. Шкляр); *Тільки лицар міг відмовитися від теплого місця у Львівській поліклініці для військових* (Г. Пагутяк); *Я шукав роботу. На мене чекало тепле містечко у книгарні-кафе, яка мала відкритися із дня на день* (Любко Дереш); **(28) [Ті́льки] мо́кре мі́сце лиши́лося (залиши́лося,** *рідко* **зоста́лося** *і т. ін.)*: а) *(від чого, рідше з чого)* що-небудь зникло, перестало існувати. *З їхньої схованки тільки мокре місце лишилося* (з переказу); — *Загинеш ні за цапову душу, пришиє якийсь шваб багнетом до землі, та й тільки мокре місце залишиться від твого "патріотизму"* (Ю. Збанацький); б) що-небудь втратило цінність, вигляд і т. ін., зазнавши згубної дії когось, чогось. *Ледь торкнулася праскою мереживної оздоби, — від неї лишилося мокре місце* (з газ.); в) *(від кого)* хто-небудь зазнав поразки або загинув; перепало комусь. — *А продовжуватиме баламутити людей, то викличемо з заводу робітників, і від вас тільки мокре місце залишиться* (П. Кочура); — *Згинь, маро, — стиснув зуби Одноконь. — Відійди, бо як повторю, то мокре місце од тебе зостанеться* (М. Олійник); **(29) Ті́льки те́пле мі́сце лиши́лося** *від кого — чого, жарт.* — хтось несподівано, безслідно зник, щось зникло. *Від зайця тільки тепле місце лишилося* (М. Стельмах); *Чужі руки хазяйнували в батьківському домі. Тільки місце тепле лишилось від коштовних скульптур* (Ю. Збанацький); **Топта́ння на [одно́му] мі́сці** *див.* **топта́ння; Топта́тися (тупцюва́ти, тупцюва́тися, ту́пцятися, товкти́ся** *і т. ін.)* **на [одно́му] мі́сці** *див.* **топта́тися; Ха́ти (мі́сця) не переле́жить (не пересиди́ть)** *див.* **переле́жувати; Хоч на мі́сці погиба́й** *див.* **погиба́ти; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **прико́ваний (прику́тий) [до мі́сця]** *див.* **прико́ваний; [Як (мов, ні́би** *і т. ін.*]) **скам'яні́ти (скамені́ти) [на мі́сці]** *див.* **скам'яні́ти.**

МІ́СЦЕ... Перша частина складних слів, що вказує на стосунок до місця, простору, напр.: м і с ц е з н а х о́ д ж е н н я, м і с ц е п е р е б у в а́ н н я.

МІСЦЕБЛЮСТИ́ТЕЛЬ, я, *ч., рел.-церк.* Духовна особа, яка тимчасово виконує обов'язки особи вищого духовного сану. *Ці три листи були підписані новообраним місцеблюстителем патріаршого престолу архієпископом Василем, який через хворобу не був на цій архієрейській нараді УАПЦ* (О. Шугай); — *Але хоч указ про позбавлення Фернандо де Уельви права на престол місцеблюститель зможе затвердити і схвалити від імені церкви? — Гадаю, що так* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Історія знає не один випадок, коли місцеблюстителі не посідали місце тих, чиї обов'язки вони виконували тимчасово* (з газ.).

МІСЦЕ́ВИЙ, а, е. 1. Стос. до певної місцевості, краю *(див.* **край**[1] 5). *Він* [італієць] *говорить місцевим лігурійським діалектом* (Леся Українка); *Повз Зінину увагу не прослизнув симпатичний білявий хлопчина, що він був одягнений якось геть не за місцевим звичаєм* (Люко Дашвар); *Безперечно, Запорозька Січ — один із історичних світових феноменів, що утворилися на місцевому ґрунті* (з наук. літ.); // Виготовлений у певній місцевості, не завізни́й. *У світлиці тій* [для туристів], *не дуже великій, вздовж стін стоять широкі ослони, застелені різнобарвними, дуже красними килимцями місцевого виробу* (М. Коцюбинський); *На базі місцевих ресурсів працює одна з найбільших на Україні паперова Понінківська фабрика* (І. Цюпа); *Навіть з машиною місцевого виробництва ми не мали б особливих клопотів* (О. Авраменко); // Який живе у цій, певній місцевості. *— Але я приїду і не проханий на вінчання. — Але ж місцевий батюшка буде гніватись, бо ви одіб'єте од його* [нього] *заробіток* (І. Нечуй-Левицький); *— А мені радять: не купили б ви книжечки нашого місцевого поета* (С. Васильченко); *Карпо Сидорович, місцевий крамар і давній ворог Ярини Федорівни, давно вже точив "зуба" на Варку* (М. Хвильовий); *Місцеві селяни давно знаходили тут стародавні речі — найчастіше коло високого Гострого бугра* (В. Владко); *Ця місцева красунька років сімнадцяти викликала в них, крім насторога, ще й схоже щось на ревнощі чи докір* (О. Гончар); // Який діє або має значення тільки в межах певної території, місцевості. *Цілі вечори, довгі ж, осінні, гомоніли селяни про землю, про місцеву владу, про новини* (А. Головко); *Прибулий із Турінська начальник, що відав культурою в місцевих таборах, добре розумівся на музиці* (М. Андрусяк); *Де я жив, там вивчав місцеві мови і навіть читав на них* (М. Дочинець).

2. Який поширює свою дію тільки на частину цілого. *Від місцевого знеболювання, до якого він удався, тканини немовби замерзали, і болю не було чути* (В. Митрофанов, пер. з тв. Е. Хемінгуея); *Під впливом тривалого місцевого лікування рогівка стає світлішою, зменшуються зрощення та помутніння кришталика і склоподібного тіла, а відтак, поліпшується зір* (з навч. літ.).

Місце́вий колори́т *див.* **колори́т; Місце́вий коміте́т** *див.* **коміте́т.**

△ **Місце́вий відмі́нок** *див.* **відмі́нок; Місце́вий нарко́з** *див.* **нарко́з; Місце́вий час** *див.* **час.**

МІСЦЕ́ВІСТЬ, вості, *ж.* 1. Яке-небудь місце, простір земної поверхні. *Підступи до перекопських та чонгарських позицій лежали на рівній місцевості* (Ю. Яновський); *Він добре орієнтувався в місцевості і тому йшов серед цих прадавніх сивих ярусів каміння так твердо й упевнено, наче проходив тут уже не перший раз* (О. Гончар); *Тут був не лише план об'єкта, а й карта місцевості, де він знаходився* (В. Шкляр); *Денис рвонув по незахищеній місцевості, пробіг половину дороги, кинувся на траву животом, принишк* (А. Кокотюха); *Очі в неї* [Каті] *були кольору пилу, вона ніби намагалася злитись із місцевістю й лишитись непоміченою* (С. Жадан).

2. Те саме, що **край**[1] 5. *З Лубень* [Лубен] *дуже задоволений, місцевість чудесна, гуляв і катався по Сулі — яка, може, краща за Тетерів* (М. Коцюбинський); *Є місцевості веселі, радісні, є похмурі, тривожні .. Кожна місцевість має свою душу* (О. Довженко); *Найбільшу увагу до себе привертають селяни з околишніх місцевостей* (І. Пільгук); *Параграф другий. Всім місцевим особам забороняється давати притулок чи переховувати чоловічих осіб з чужих місцевостей* (М. Стельмах); *Топлю не часто, тільки в свята, коли в цю місцевість з'їжджаються на гостини до родичів колишні односельці* (І. Роздобудько).

МІСЦЕВКО́М, у, *ч.* Скорочення: місцевий комітет *(див.* **коміте́т). —** *Чіплятись ви вмієте, а людей боїтесь! Нахаба! Попереджаю вас, що ще раз, і я подам заяву до місцевкому...* (В. Підмогильний); *Степан був активістом, його якось навіть обрали до місцевкому профспілки зв'язку* (В. Кучер); *На місцевкомі незабаром довелось розглядати Таратуту* (О. Гончар); *Наступного ранку голова місцевкому нагадав мені про громадське доручення* (М. Руденко); *— Вас, Сідалковський, попрошу оформити усю необхідну документацію: протокол і рішення місцевкому* (О. Чорногуз).

МІСЦЕВКО́МІВСЬКИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **місцевко́м.** *Що за життя? Нерви здають, роботи по горло, сил уже не вистачає, а тут ще ці місцевкомівські справи* (Ю. Покальчук).

МІСЦЕ́ВО. Присл. до **місце́вий.** *Живучи і часово, і місцево ближче описуваних подій і пишучи для греків або взагалі для людей, яким були доступні оригінальні корсунські легенди, він міг надіятися, що всякий тямущий знатиме, хто такий і в якім часі жили згадані в Корсунській легенді Никифор і Георгій* (І. Франко); *Місцево розчин атропіну сульфату застосовують в офтальмології для розширення зіниць* (з навч. літ.); *За інгаляційного способу введення ліки діють як місцево, так і на весь організм* (із журн.).

МІСЦЕЗНАХО́ДЖЕННЯ, я, *с.* Пункт, місце, в якому хто-, що-небудь знаходиться (у 3 знач.). *Що наше місцезнаходження їм невідоме, свідчить той факт, що досі в радіусі до кілометра розірвалося лише два снаряди* (М. Трублаїні); *Він один знає місцезнаходження дорогоцінної копалини* (І. Багмут); *Петро Скрипник перевіряв за допомогою квадранта місцезнаходження флотилії* (С. Тельнюк); *Влаштувалася* [Іванка] *у гуртожиток, київське життя обмежилося ареалом місцезнаходження апологетичного селянського навчального закладу* (С. Процюк).

МІСЦЕЗРОСТА́ННЯ, я, *с.* Місце, де що-небудь росте. *В екологічних умовах степового Придніпров'я в місцезростаннях з близьким рівнем ґрунтових вод широко розповсюджені фітоценози з ділянками осики та берези* (з наук. літ.); *Кількісні закономірності реакції організмів на дію екологічного фактора розрізняються залежно від умов місцезростання* (з наук.-попул. літ.); *Середні показники приросту деревини можуть відображати умови місцезростання для формування річних кілець* (з навч. літ.).

МІСЦЕПЕРЕБУВА́ННЯ, я, *с.* Місце, в якому хто-, що-небудь перебуває *(див.* **перебува́ти**[1]). *Тут же в купе знаходилась дошка з циферблатами, які показували швидкість і місцеперебування поїзда* (М. Трублаїні); *Друзі обіцяли якнайскоріше розвідати про місцеперебування губернаторші* (Ф. Бурлака); *Автоматичний покажчик стрілкою відзначав місцеперебування ракетоплана — трохи на захід від Африки над просторами Атлантичного океану* (В. Владко); *Хутко пам'ять підказує день, число з роком, фіксує місцеперебування* (В. Медвідь).

МІСЦЕПОЛО́ЖЕННЯ, я, *с.* Положення (у 1 знач.) кого-, чого-небудь на певному місці. *Холод долівки м'яко проникав*

до ступнів крізь тонку бавовну Марлиних шкарпеток, змушував її ноги міняти місцеположення (І. Карпа); *Кораблі не дали більше жодного пострілу, щоб не виказати розгубленим і обдуреним іспанцям свого місцеположення* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні); *Лише тоді, коли сонце починає дуже припікати, перелітні метелики неохоче міняють місцеположення* (з наук.-попул. літ.).

МІСЦЕРОЗТАШУВА́ННЯ, *я, с.* Місце, в якому хто-, що-небудь розташовується (у 1 знач.). *Як тільки виявимо місцерозташування розвідувальних шкіл, я пошлю через фронт посланця...* (В. Малик); *Виходячи з кадастрової оцінки земель, тобто оцінки їхньої якості та місцерозташування, встановлюють плату за використання землі* (з наук. літ.); *Групування споживачів по зонах обслуговування здійснюється з урахуванням їх місцерозташування та обсягів перевезень вантажів* (з навч. літ.).

МІСЦИ́НА, и, *ж., розм.* Те саме, що **місце** 1, 4, 6. *Пошукаю, чи лишилась хоч одна місцина, Де б було не знати лапи Крамарського сина* (М. Старицький); *З Щавниці їздять гуляти в околишні місця, славні своєю красою карпатських виглядів. До таких місцин належиться* [належить] *Лісний Потік* (І. Нечуй-Левицький); *Переказували старі, що, як рухатися на захід, є місцина, де великі чисті озера, гарна дичина, тиша і благодать* (Ю. Покальчук); *Люди, що заселяли місцини, зазвичай давали їм назвиська від доброго слова, аби привернути сюди добро, аби легше тут жилося* (М. Дочинець).

МІСЦИ́НКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **місци́на.** *Вона* [темрява] *вступала скрізь у кожну місцинку землі, покривала степ чорним накриттям* (Б. Грінченко); *Рядками виструнчився тютюн, займаючи місцинку між цеглою і яблунею, під якою поставлена лавка* (В. Барка); *Оксен стає на ноги, але стоять йому важко, невидима сила водить його з боку на бік,.. і він ніяк не може собі вибрати стійкої місцинки на підлозі* (Григорій Тютюнник); *Видивився він цю місцинку давно, виплекав у серці, летів до неї птахом, повз вужем, продирався диким вепром крізь нетрі, й тепер вона його* (Ю. Мушкетик).

МІСЦЯ́МИ, *присл.* У деяких місцях. *Впадало в око її волосся, що місцями було темне, а місцями сиве* (Л. Мартович); *Кругом ставу, як далеко оком кинеш, непрохідні, місцями сокирою ще не ткнуті ліси* (Б. Лепкий); *Місцями ж, на чистих галявинах, на високих плаях, снігу майже не було: позривало, позносило* (І. Багряний); *Очерет там тягнеться стіною, місцями заходить у саму воду, кладе на неї світанкову тінь* (О. Гончар); *Вздовж берега місцями стояли поруділі очерети, ще соковито зеленіла осока, далі праворуч темнів вільшаник* (В. Шкляр).

МІСЬК... Перша частина складних слів, що відповідає слову **міськи́й** у 1 знач., напр.: м і с ь к а д м і н і с т р а́ ц і я, м і с ь к в и к о н к о́ м, м і с ь к р а́ д а, м і с ь к т о́ р г.

МІСЬКАДМІНІСТРА́ЦІЯ, ї, *ж.* Скорочення: міська адміністрація. *Логотипи міст — ідея і реалізація місцевих креаторів, найчастіше за ініціативою міськадміністрацій міст* (із журн.); *Київська міськадміністрація має намір увести обов'язкове страхування приміщень комунальної власності при передачі їх в оренду* (з газ.).

МІСЬКВИКОНКО́М, у, *ч.* Скорочення: міський виконавчий комітет. *На вхідчинах завідуючий організаційним відділом міськвиконкому грав на акордеоні* (В. Дрозд); *Охтирський міськвиконком прийняв рішення про вшанування пам'яті ювіляра* [І. Багряного] (О. Шугай); *Він був непоганий із себе, до того ж син заможних номенклатурних батьків — батько якийсь чин у міськвиконкомі, а потім, здається, і в міськкомі партії, мати працювала в управлінні торгівлі* (В. Лис).

МІСЬКВІ́ДДІЛ, у, *ч.* Скорочення: міський відділ. *За металевою огорожею пропливає міськвідділ внутрішніх справ* (О. Ірванець); *У міськвідділі освіти Лукії запропонували місце учителя в місцевому коледжі* (із журн.); *Затриманих швидко доставили у міськвідділ поліції* (з газ.).

МІСЬКВНО́, *невідм., с.* Скорочення: міський відділ народної освіти. — *Комісія міськвно передала твій твір директорові. У нього й отримаєш* (Г. Усач); *Це з'ясувалось під час відкритого уроку з біології, де були присутніми вчителі з сільських шкіл Ровенського* [Рівненського] *району, а також інспектори райвно і міськвно* (О. Ірванець); *Не так сталося, як міськвно гадалося* (І. Карпа).

МІСЬКИ́Й, á, é. 1. Прикм. до **місто**[1] 1. *Сонце тільки-но сховалося за будівлями міської околиці* (Олесь Досвітній); *Я люблю, коли далеко на дальніх міських левадах рипить трамвай* (М. Хвильовий); *Це було чудо. Червень розстеляв Килими літа в далечі неспинній. І було мало бачить сонний став, І парк міський, і міста димні стіни* (Є. Маланюк); *Від початку міських боїв у мінометній роті Брянського сталося чимало змін* (О. Гончар); *Юрій зупинився перед халупою під міським валом неподалік зброярні* (Р. Іваничук); *Після вечірньої колотнечі дивовижними здалися йому безлюдні міські магістралі, бульвари, сквери, двори* (В. Дрозд); *Часопис розповідав про найновіші рішення райради, міські новини* (Любко Дереш); // *у знач. ім.* **міськи́й,** кóго, *ч., розм.* Той, хто живе у місті. *Отой міський зняв пенсне і, витягши хустку, протирав скельця* (А. Головко).

2. Власт. місту, жителям міста; такий, як у жителів міста. *Перед нею, неначе з того світу вернувся, сидів її милий Василь, та ще став і кращий, .. вся постать якась панська, міська* (І. Нечуй-Левицький); *Сільська дячиха не розумілася, очевидно, на делікатних міських звичаях і йти з візитою не мала й гадки* (Г. Хоткевич); *Крайні одразу ж помітили чужого чоловіка в міській одежі та в окулярах* (А. Головко).

Францу́зька (*рідше* **міська́**) **бу́лка (бу́лочка)** *див.* **бу́лка.**

△ **Міськи́й (се́лищний, сільськи́й) голова́** *див.* **голова́.**

МІСЬККО́М, у, *ч.* Скорочення: міський комітет. *Представник міськкому попросив зупинити автобус біля невеликого селища* (М. Дашкієв); *Наш Залізничний райком був основною базою для підпільного міськкому партії при створенні партійного підпілля в Києві* (В. Нестайко); *Рішення спустили униз, самому ж першому секретареві міськкому* (В. Дрозд); *Я звернувся у міськком партії до товариша Мариневича, той зустрів мене приязно і спитав, чи я хоч маю де спати, чи не голодний* (В. Шкляр).

МІСЬКРА́ДА, и, *ж.* Скорочення: міська рада. — *Чого ж ти не подбаєш, щоб міськрада взялася побудувати майданчик для дитячого футболу, щоб юні футболісти били по воротах, а не по вікнах...* (Остап Вишня); *Машини сигналили їм, порушуючи постанову міськради про заборону звукових сигналів* (П. Загребельний); *Одразу запаслися додатковими ковдрами для спання, а потім вирушили назад до міськради, де вже нас чекала міська адміністрація* (О. Шугай); *Будемо робити кастинг, сказав Валюня і дав оголошення в друкований орган міськради* (С. Жадан).

МІСЮ́РКА, и, *ж.* Кільчаста сітка шолома. *На йому* [ньому] *довгі сап'янці з золотими острогами і срібна місюрка* (М. Старицький); — *Пана Хмеля потяг шаблею пахолок Чаплинського .. Якби не місюрка, розколов би голову, а так тільки джмелі довго гули* (П. Панч); *Біля обкованих залізом дверей порталу залишилося п'ятеро чи четверо воїнів велетенської статури у кольчугах і шоломах-місюрках, страшних у своєму спокої* (Ю. Мушкетик); *З німецькою місюркою на голові та шведським палашом на поясі полковник Гуляницький мав цілком европейський вигляд* (В. Кожелянко).

МІСЯЦЕ́ВИЙ, а, е, **МІ́СЯЦІВ,** цева, цеве. Прикм. до **місяць** 1. *Вже зорі поскакували, й тонесенький серпанок місяцевий блищав над дубом, ніби зачепивсь за кучеряву гіллячку* (Марко Вовчок); *Більша половина місяцевої голови плюснула за гору, а невеличкий серпок, перекотившись через усе небо, з'явився на другому краї* (Панас Мирний); *За лицем* [місяця] *висунулась з-за лісу місяцева сива та довга борода* (І. Нечуй-Левицький); *Сів Дударик на коника та й їде під небо. Приїхали до місяцевого батька* (П. Тичина); *Звів* [дяк] *руки до холодно розпаленого місяцевого лиця і заклявся урочистою клятьбою, що ніколи вже цього жупанця не скидатиме в непевних місцях* (Валерій Шевчук).

МІСЯЦЕСЛО́В, а, *ч., рел.-церк. (з великої літери).* Те саме, що **Свя́тці.** *У кінці Требника вміщено Місяцеслов свят та форми метричних книг при церквах* (з наук. літ.); *Особливу увагу в місяцесловах привертає наявність слов'янських пам'ятей, частота згадування та поєднання в одному Місяцеслові різних слов'янських святих* (з наук.-попул. літ.).

МІСЯЦЕТРУ́С, у, *ч.* Поштовх або коливання окремих ділянок місячної поверхні. *Місяцетруси слабкіші за землетруси і трапляються значно рідше, проте тривають вони понад 10 хвилин* (з наук.-попул. літ.); *Установлені на Місяці сейсмометри реєструють від 600 до 3000 місяцетрусів щороку* (з навч. літ.).

МІСЯЦЕХІ́Д, хо́да, *ч.* Самохідний апарат для дослідження поверхні Місяця. *І місячну сонату уже створив Бетховен. І тінь місяцехода вже зорям не чужа. А місяць все такий же: і молодик, і повен, і серпик, і рогалик, і місяць, як діжа* (Л. Костенко); *Китай не залишає намірів першим у світі посадити місяцехід на зворотний бік поверхні Місяця* (із журн.); *Унікальну антену збудували спеціально для передавання сигналу на місяцехід* (з газ.).

МІ́СЯЦІВ *див.* **місяцевий.**

МІ́СЯЦЬ, я, *ч.* 1. *тільки одн. (в астрономії з великої літери).* Найближче до Землі небесне тіло, супутник Землі, що світить відбитим сонячним світлом. *Тихо спускається нічка осіння, — Година сумна; Місяць холоднеє кида проміння; Здалека луна* (Леся Українка); *У непевнім блиску місяця видно було у полі озерце, переткане очеретом* (К. Гриневичева); *Найдивнішим за все для неї в цих фотографіях було те, що знімки протилежного боку Місяця виявилися схожими на звичний вигляд місячної поверхні, завжди відкритої для Землі* (В. Владко); *Червоно світить місяць над горбом, і тиша така тиха, аж холодна* (М. Вінграновський); *4 жовтня 1957 року — день народження першого крихітного штучного Місяця — назавжди увійде в історію науки* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Через Прут перекинувся срібний, як місяць, шлях у таємничі плавні, завиті сріблястим серпанком імли* (М. Коцюбинський); *Сонце всипало річку блискітками, і човник пливе, як місяць між зорями* (В. Близнець); *Йде вона* [красуня] *з невидимого в сутінку горба, спускається, як місяць, коли йому досить висіти в небі* (Валерій Шевчук).

2. Одиниця обчислення часу за сонячним календарем, співвідносна з однією дванадцятою частиною року. *Директор поклав їм* [селянам] *плату по три карбованці на місяць на панських харчах* (І. Нечуй-Левицький); *Сценарій "Аероград" я написав у Москві за два в половиною місяці* (О. Довженко); *Це було в Харкові .. в золотім місяці вересні* (О. Гончар); *Два місяці я вивчала звичаї плем'я, знайомилася з людьми, розпитувала про екзотичну недугу* (О. Бердник); *Весілля було призначене за місяць, але приготування почалися негайно* (С. Андрухович); — *Скільки ти платиш за день оренди? — Тут за місяць рахують, а не за день. Тисячу гривень за місяць* (Г. Вдовиченко); *Ми востаннє бачились десь місяць тому, було ще зовсім холодно* (С. Жадан).

Дру́га полови́на дня (ти́жня, мі́сяця *і т. ін.) див.* **полови́на; (1) Мі́сяць на уще́рбі (уще́рблений, щерба́тий** *і т. ін.)* — фаза Місяця, коли з Землі видно частину його диска, опуклою стороною зверненого до Сонця перед світанком. *Виступа Щербатий місяць з-за могили* (Т. Шевченко); *І місяць на ущербі мовби притухає* (Д. Мордовець); *Полк робив свої немудрі й нескладні справи під щербленим місяцем* (Ю. Яновський); *Щербатий місяць поволі плив по неозорому небі, спокійно оглядаючи принишклу землю* (І. Білик); *Не блимала жодна зірочка, тільки показався серпик місяця на ущербі, та й то аж далеко після півночі* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Р. Стівенсона); **(2) Мі́сяць у мі́сяць** — кожний місяць; щомісяця. — *Падають грошики з місяця у місяць — живи та радуйся, синку. А він...* (Люко Дашвар); *Місяць у місяць цех виконує державні завдання* (з газ.); **(3) Молоди́й мі́сяць** — фаза Місяця, коли він із Землі спостерігається на небі як тонкий серп, звернений опуклою стороною до Сонця в кінці світлового дня. *І блисне ріжок молодого місяця.., задзвонить маржина дорогою калаталами* (Г. Хоткевич); *Серпик молодого місяця канув поза смереки на чолопку Шешорської гори, а тоді посипався з неба метеоритний дощ* (Р. Іваничук); **(4) Непо́вний мі́сяць** — фаза Місяця, коли видно лише частину його диска. *Неповний місяць плавав над лісом* (Ю. Бедзик); **Пе́рша полови́на дня (ти́жня, мі́сяця** *і т. ін.) див.* **полови́на; (5) По́вний мі́сяць <Мі́сяць у по́вні>** — фаза Місяця, коли із Землі видно весь його диск, освітлений Сонцем. *Мати вербу тую* [свячену] *варять, а воду зливають у ночви і при повному місяці купають малу Вустю* (Ю. Яновський); *Допитливість Іванова була невситима. .. Чому сонце сходить і чому заходить? Чому місяць буває то серпастий, то в повні?* (П. Колесник); *Повний місяць залив селище синім примарним світлом* (Ю. Бедзик); *Яскравий повний місяць добре освітлював двір та інші будови* (Д. Білий); **У пе́рших (оста́нніх, сере́дніх** *і т. ін.)* **чи́слах мі́сяця** *див.* **число́.**

△ **(6) Сидери́чний мі́сяць,** *астр.* — проміжок часу між двома послідовними поверненнями Місяця в одне й те саме місце небесної сфери відносно зір; зоряний місяць. *Сидеричний місяць дорівнює 27,3 доби і є однаковим для осьового та орбітального обертання супутника* (з наук. літ.); *За сидеричний місяць Місяць робить повне обертання навкруги Землі й одночасно навкруги своєї осі щодо Сонця* (з навч. літ.); **(7) Синоди́чний мі́сяць,** *астр.* — проміжок часу між

двома послідовними однаковими фазами Місяця. *Вже тисячі років тому було визначено довжину синодичного місяця* (з наук.-попул. літ.); *На початку січня Сонце входить у зону затемнень, і при фазі нового місяця настає часткове сонячне затемнення, а ще через синодичний місяць — знову часткове сонячне затемнення, а між ними — повне місячне затемнення* (з навч. літ.); **Фа́зи Мі́сяця** *див.* **фа́за.**

◊ **(8) Медо́вий мі́сяць:** а) *(перев. у кого, чий)* початок подружнього життя. — *Медовий місяць нашого щасливого подружнього життя, і я .. в такому настрої* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Сказано: медовий місяць — солодше від усього на світі, — пояснив Пацюк* (Панас Мирний); *Пан Купа з Роксоланою побралися недавно, — тривав іще .. медовий місяць* (О. Ільченко); — *Як не кажіть, а місяць у вас* [Катрі та Павла] *медовий...* (В. Кучер); *Медовий місяць видався їм обом довгим роком, але все одно коротким* (В. Чемерис); б) приємний, радісний і т. ін. період у житті кого-небудь. — *Ти дуже радів, .. що життя твоє родинне — суцільний медовий місяць* (П. Колесник); *Настав тоді Нокентієві медовий місяць. Як вечір, так він і в хату* [до вдови] (Ю. Збанацький); *Неподаровані ще букети стояли в лантухах під стіною і пахли медовим місяцем курортів* (Є. Пашковський); в) найкраща пора кого-, чого-небудь; період розквіту. *Газет і журналів у медові місяці гетьманського захоплення владою було, мабуть, не менш, ніж у столиці світу — Парижі* (Грицько Григоренко); — *Маємо медовий місяць українства, панно Софіє, га?* (Ю. Смолич); *Веселиться Гуляйполе, справляє медовий місяць своєї свободи* (О. Гончар); **На мі́сяць бреха́ти** / *однокр.* **брехну́ти** *див.* **бреха́ти; На мі́сяць ви́ти** *див.* **ви́ти[1]; (9) Як мі́сяць у не́бі <Як па́лець>,** *перев. зі сл.* о д и н, с а м — уживається для підсилення зазначеного слова; зовсім один, самітний. *За тополями стоять десь сумні мури, а за деревами, за мурами ходить довгими коридорами благочестивий Савка, один, як місяць у небі, і трубить-трубить у всі дуди, аж виє* (С. Васильченко); *Закортіло мені подивитися, хто ж у моїй хаті за хазяїна тепер править, бо одинцем я жив, один як палець* (Остап Вишня); — *Ми — це я, один, як місяць у небі* (М. Стельмах); *Сам* [хлопець] *на світі, як місяць у небі* (П. Загребельний); **[Як (мов, ні́би** *і т. ін.)***] з не́ба** *(рідше з* **мі́сяця) впа́сти (звали́тися)** *див.* **упа́сти[1].**

МІСЯЧЕ́НЬКО, а, *ч.*, *нар.-поет.* Пестл. до **мі́сяць** 1. *Що то перший гість — тепле сонечко, А другий же гість — ясний місяченько, А ще й третій гість — зоря ясная...* (колядка); *Ой, не світи, місяченьку, Не світи нікому, Тільки світи миленькому, Як іде додому* (з народної пісні); *Місяченьку, чародію, не жартуй крізь вікна з ним* [синком], *не лягай йому на вії ти промінням голубим* (В. Сосюра); *Все наше ліричне замилування зорями та місяченьком — то наша людяність, наша чуттєвість, приписана холодному зодіаку, котрому до нас — ані найменшого діла* (О. Бердник); *Потім місяченько за хмару сховався, і більше нічого не було видно* (В. Чемерис).

МІ́СЯЧИНА, и, *ж.*, *іст.* Натуральна плата продуктами й одягом за місяць, яку видавав поміщик кріпакові, що не мав власної землі й працював на його полях. *Жила вона з названою матір'ю у Явтушенків, тільки ж господарства ніякого не було в них, а кормились місячиною та мирським подаянієм* [подаянням] (Д. Мордовець); *У період кріпацтва все більшого поширення набирає місячина, коли селян зовсім позбавляли наділів, а їхнє існування забезпечувалося наданням продовольства* (з навч. літ.).

МІ́СЯЧКО, а, *ч.*, *нар.-поет.*, *рідко.* Те саме, що **місяче́нько.** *Землю приспала ніч. Не видко було місячка, спали й зірки, заступивши за хмару* (Б. Грінченко); *О, країно, вічно-юна, молода, — над тобою ж зорі, місячко і сонце!* (П. Тичина); *А журба, як пір'ячко, виплива-пливе, скоро зійде місячко, тьохне соловей, Проспіває пісеньку, тільки не мені, перетліє блискавка у струмку на дні* (П. Мовчан).

МІ́СЯЧНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мі́сяць** 1. *Місячне проміння пробивалось крізь порвані хмари* (Леся Українка); *З любистків мелодія ллється, як місячне світло з-за хмари* (П. Воронько); *Вони ще довго стояли під каштаном, милувалися місячним маревом ночі* (О. Бердник); *Здійснити зараз таку прогулянку було не легше, ніж пройтися краєм місячного кратера чи бережком марсіанського каналу* (О. Ірванець); *Хімічний аналіз зразків місячної речовини показав, що породи Місяця не настільки різноманітні, як земні* (з навч. літ.); * Образно. *Над селом вибілюється місячна повінь* (М. Стельмах); // Освітлений місяцем. *Була ясна, місячна ніч* (І. Франко); *Надя почекала, поки його постать зникла — розтанула в зеленавій безкрайності місячного неба* (Ю. Смолич); *Липнева ніч місячна, тепла, тиха* (Є. Доломан).

2. Прикм. до **мі́сяць** 2. — *Максимум за годину я буду у вас. Щоб на той час був готовий наказ про місячну відпустку лікареві Постоловському* (Б. Антоненко-Давидович); *Стародавні шумери, які жили на території сучасного Іраку в III тис. до н. е., мали місячний календар, що складався з 12 місяців і містив по черзі 30 і 29 діб* (з наук.-попул. літ.); *Про те, в якому місяці було тепліше чи холодніше, дізнаються з середніх місячних температур* (з навч. літ.); // Розрахований на місяць. — *У мене одного місячного розходу* [витрат] *більше ніж на сотню набереться* (Панас Мирний); *При обласній бібліотеці розпочали роботу місячні курси підготовки сільських бібліотекарів* (з газ.); // Належний за місяць; який буває, одержується і т. ін. за місяць. *Бурлакам довелось забрати не всю свою місячну плату* (І. Нечуй-Левицький); *Настрій — сонячний. В кишені — місячна премія* (А. Крижанівський); *Разом із місячною тарифною ставкою водіям виплачується надбавка за класність* (з газ.).

3. Який виростає, достигає і т. ін. за місяць (у 2 знач.). *Хотіла* [Пазя] *там* [на грядці] *посадити місячну редьку, але в крамниці обмахнулися й дали насіння ріпи* (Л. Мартович); *Пахло* [повітря] *малинами і місячною рожею* (Леся Українка); — *Ну, який може бути характер у місячної дитини? — Що значить? Звичайно, є* (В. Винниченко).

4. *у знач. ім.* **мі́сячне,** ного, *с.*, *рідше* **мі́сячні,** них, *мн.*, *розм.* Те саме, що **менструа́ція.** *Останній раз місячні в неї були перед самим Новим роком* (А. Кокотюха); *Привітна жінка років сорока довго й ретельно випитувала: і про строк останніх місячних, і про хронічні захворювання, і про травми...* (Люко Дашвар).

Рі́чни́й (мі́сячний, тримі́сячний *і т. ін.)* **те́рмін** *див.* **те́рмін[1].**

МІ́СЯЧНИК[1], а, *ч.* 1. Проміжок часу в 30 днів, признач. для якої-небудь роботи або проведення громадської кампанії. — *Як ви вважаєте, силами школярів ми зуміємо насадити сто гектарів лісових смуг?.. — З неділі оголосити місячник лісу...* (В. Логвиненко); — *Шампанське, будь ласка, —*

сказала вона так, ніби місячник культурного обслуговування в містечку не скінчився, а саме розпочався (О. Чорногуз); *Ніхто не питав нас про наше ставлення до місячника естетичного виховання, і цілком даремно* (С. Жадан).

2. Книжка, журнал, періодичне видання, що виходять один раз на місяць. *У 1878–79 р. видавав я разом з М. Павликом редагований в соціалістичному дусі місячник "Громадський друг"* (І. Франко); *Мав* [господар] *гарну бібліотеку, передплачував багато часописів і читав наукові й літературні місячники* (Б. Лепкий); *Якісний перелом у рівні періодики для інтелігенції засвідчив місячник "Літературно-науковий вісник" за редакцією М. Грушевського, І. Франка, В. Гнатюка, який спочатку виходив у Львові, а пізніше в Києві* (з наук. літ.).

МІ́СЯЧНИК², а, *ч.*, *іст.* Кріпак, який одержував місячину. *Замість кріпака, що має коняку, клапоть землі, стає місячник, тобто постійний робітник панських економій* (з наук. літ.); *Особливо швидко зростала кількість місячників на Лівобережжі і на півдні України* (з наук.-попул. літ.); *У 40-х роках XIX ст. загальна кількість місячників по Україні досягла 25 % усіх кріпаків* (з навч. літ.).

МІ́СЯЧНО. 1. Присл. до **місячний** 2; щомісяця. *Приходжу додому з лекції — застаю у сторожа лист від редактора тої газети, при котрій я мав постійну рубрику з платою 50 р*[инських] *місячно* (І. Франко); *Потрапила* [Марта] *діловодкою до статчастини цієї розлогої установи з платнею місячно шістдесят карбованців* (В. Підмогильний); *— До речі, скільки ви заробляєте? — спитав дідок у золотих окулярах. — Сто тридцять... і гонорар... бува, місячно двісті виходить, — знітився я* (А. Крижанівський); *Це мало коштувати двадцять п'ять карбованців місячно* (П. Загребельний).

2. *у знач. пред.* Видно від сяйва місяця. *Так місячно, хоч голки збирай* (прислів'я); *— Тихо, місячно, ніч саме для польотів* (О. Гончар); *А мені ж не сонячно й не місячно, А мені ж без Вас уже ніяк. Одинока зірка в небі висянім... Сад стоїть... І я в нім одинак* (А. Мойсієнко); *Надворі було місячно, але вітер гнав по небі розкошлані хмари* (Валерій Шевчук); *На подвір'ї теж місячно й тихо* (Г. Тарасюк); *Хтось вельми заощадливо повимикав на ніч усі лампи. Натомість було дуже місячно* (Ю. Андрухович).

МІ́ТА, и, *ж.*, *заст.* Позначка, помітка. *Мовчки підійшла* [дівчина] *до піаніно. Ніби спересердя, вона грюкала кришкою і, розкривши свою теку, почала щось записувати, придивляючись до міти на фортепіано* (Олесь Досвітній); * У порівн. *Це — козацька могила. Вона мені як міта, як віха, як звик* [знак] *журби та тривоги* (Ю. Мушкетик).

МІТЕ́ЛКА, и, *ж.*, *розм.* 1. Волоть очерету, проса і т. ін. *На березі ворушилися пухнасті руді мітелки очерету, і це схоже було на те, що ріка кліпає спросоння повіками* (О. Донченко); [Х о м е н к о:] *У проса весь секрет — більші мітелки, більше зерна* (З. Мороз); *Почорнів зелений очерет і гойдає шовковими мітелками, шепоче з мерзлою осокою* (В. Кучер); *Навколо червоніли верболози, обабіч стежки завмерли кущі череди, а по річці вишикувався височенний очерет з мокрими від роси мітелками* (М. Циба); *Вівсяні мітелки гойдались від хижого повіву* (Є. Пашковський).

2. Віник з таких волотей або чогось іншого, подібного до них. *Нептун же зараз взяв мітелку І вимів море, як світелку* (І. Котляревський); *Вбігає покоївка Лена з пір'яною мітелкою в руці* (І. Кочерга); *Лі саме обмахував мітелкою з пір'я книжки на полицях* (Г. Пагутяк); * У порівн. *Дарка в одній секунді змітає, як мітелкою, фальшиву усмішку з уст* (Ірина Вільде).

МІТЕ́ЛКОВИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **міте́лка** 1. *За дня він* [вітер] *дихає пусткою зжатих полів, доносить з яружок ожиновий запах, .. блисне перед очима мітелковим пухом з лугу* (Є. Гуцало).

МІТЕ́ЛОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **міте́лка.** *Високі, зелені з довгим шорстким листям і мітелочками султанів, кукурудзяні стебла ледь-ледь шелестіли від надвечірнього вітру* (К. Гриб); *Не зчувся, як заснув під шерхіт очеретяних мітелочок...* (Г. Тарасюк); *— А добро, як прийдуть наші, зберемо, все до віничка, до мітелочки* (Григорій Тютюнник).

МІТЕЛЬШНА́УЦЕР, а, *ч.* 1. Порода службових собак з довгою шерстю і довгастою волохатою мордою. *Мітельшнауцери — розумні, дуже активні, спортивні собаки, які добре ладнають з дітьми і безмежно віддані своєму хазяїнові* (з навч. літ.).

2. Собака такої породи. *Цього разу Сашко прогулювався зі своїм мітельшнауцером як справжній хазяїн* (із журн.).

МІ́ТЕЛЬШПІЛЬ, ю, *ч.* Центральна стадія шахової партії. *1561 року Руй Лопес видав перший повний підручник шахів, де розглянуто дебют, мітельшпіль і ендшпіль* (з навч. літ.); *Х. Р. Капабланка не шукав нових ідей у теорії дебютів, оскільки знав, що за дебютом іде мітельшпіль і ендшпіль, де він зможе продемонструвати свою перевагу* (із журн.).

МІТЕ́НКА, и, *ж.*, *заст.* Жіноча рукавичка без пальців; піврукавичка. *Перед самими очима Марії мелькали тонкі руки в модних мітенках з дрібними оборочками* (О. Іваненко); *Юродива теж була в чорному, у чорних плетених мітенках на червоних вимащених ручках* (із журн.).

МІ́ТИНГ, у, *ч.* Масові збори з приводу обговорення якихось злободенних питань, перев. політичних. *Їй здається, що панові Валер'янові після його промов на мітингах небезпечно сидіти вдома* (М. Коцюбинський); *На мітинг в райцентрі зійшлося так багато людей, що стара Ярина подумала: "Ой леле! Вся земля сюди зійшлася, чи що?"* (О. Бердник); *Київ заклекотів. На Майдані мітинги. Люди кричать, протестують, вимагають правди* (Л. Костенко); *Після мітингу на площі залишилися тільки першокурсники* (П. Запаренко); *На початку 90-х Ярослава прийшла на ще державне телебачення просто з мітингів і барикад нашої так званої оксамитової революції* (Г. Тарасюк).

МІТИНГО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мітинг.** *Сайгор уперше за все літо вибрався за город .. із димних кімнат засідань, з мітингових, ячейкових промов, дебатів* (М. Хвильовий); *Несподівано ми встряли з ним у дискусію, відчувши, що натовп нас підтримає. Це був прекрасний мітинговий двобій* (Ю. Яновський); *Він скинув піджак, підтягнув під саме підборіддя краватку й з виглядом мітингового улюбленця заходив кімнатою* (Н. Околітенко); *Обоє посерйознішали і заходилися згортати мітингові атрибути* (В. Кожелянко).

2. *розм.* Характерний для мітингування; надмірно емоційний. *Чим далі читав* [Хаблак], *тим ясніше усвідомлював, що викинуто красивості, банальні діалоги, .. мітингову патетику* (В. Дрозд); *Слова його не видавалися мітинговими гаслами. Данило Червоний справді так думав* (А. Кокотюха).

МІТИНГÓВІСТЬ, вості, *ж., розм.* Властивість за знач. **мітингóвий** 2. *Пафосність та мітинговість, з якими молодий політик виголошував лозунги щодо скасування депутатської недоторканності, інколи вражали* (із журн.); *Спілкування з присутніми набуло відтінку мітинговості* (з газ.).

МІТИНГУВÁЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто мітингує. *Мітингувальники скористалися своїм правом на мирне зібрання* (із журн.); *21 лютого 2014 року офіційна влада України юридично визнала жертвами загиблих мітингувальників Майдану* (з газ.); *Правоохоронці намагалися затримати одного з мітингувальників* (з газ.).

МІТИНГУВÁЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **мітингувáльник.** *Мітингувальниця вважає, що в місті досить багато проблем, які потрібно вирішити якнайшвидше* (з газ.).

МІТИНГУВÁННЯ, я, *с.* Дія за знач. **мітингувáти.** *Народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум, мітингування* (із журн.); *Українські студенти домоглися офіційного дозволу на мітингування* (з газ.).

МІТИНГУВÁТИ, ýю, ýєш, *недок.* 1. Організовувати мітинги, брати участь у мітингах. *Командир загону вирішив провести в селі мітинг. Він взагалі любив мітингувати — і скажу вам, що говорив він, як Цицерон* (Ю. Збанацький); *Мітингували з ранку й до вечора. Панський каретний сарай було перетворено в клуб, настелено сцену* (О. Гончар); *Ми боремося. Нас кинули одне на одного, і ми піддались. Кричимо. Мітингуємо* (Л. Костенко); *Майдани й вулиці мітингували, військовики також сперечалися на трибунах, якою має бути їхня революційна рада і влада* (В. Шкляр); *— Тільки не забувай, — отаман знову почав збиватися на патетику, ніби мітингуючи, — що ми не самі в губернії* (А. Кокотюха).

2. *розм.* Вести беззмістовні дебати, розмови, які не допомагають, не сприяють вирішенню справи. — *О, він уже спить. — Ну от, а ми тут мітингуємо* (Л. Юхвід); *Умів лише мітингувати і не торкавсь ніяких справ. Весь вік людьми (хоч їх десяток!) З трибуни твердо керував* (М. Гірник); *"Чого вони* [люди] *там мітингують?" — несхвально подумав Петро Дем'янович, забираючись по косогору дедалі вище* (О. Гончар); * Образно. *В густому листі мітингували горобці* (Ю. Збанацький).

МÍТИТИ[1], мíчу, мíтиш, *недок., кого, що.* Ставити мітку на кому-, чому-небудь; позначати. *Один ґазда мітить свої вівці стрівкою, другий розколює вухо раз або двічі, третій засилює дріт або волічку — всякий позначає по-інакшому* (Г. Хоткевич); *Певна річ, книжку мітять особистою печаткою тоді, коли дуже хочуть, щоб вона, потрапивши в інші руки, не загубилася* (О. Шугай); *Вони* [істоти] *охоче віддавали левам ті території, на яких побували, навіть не пробували мітити їх* (В. Лис); *Образи будучної* [майбутньої] *картини мітив* [Жига] *милом* (М. Дочинець).

МÍТИТИ[2], мíчу, мíтиш, *недок.* 1. *у кого — що.* Прагнути попасти; цілитися (у 1 знач.). — *В мене першого мітили. Я куркульні став поперек дороги не на один день* (М. Стельмах); *Василько встиг ударити ще раз, вже не тямлячи себе і не вирізняючи цілі, в яку мітив* (Ю. Винничук); *З ранніх літ бродив Віктор по городах і гайках з луком і сагайдаком, усе мітив .. стрілою в чорну ворону* (П. Автомонов); * Образно. *У серце мітиш. Вціляти вмієш. Кому ж ти, дівчино, світиш. Кого ти грієш?* (П. Дорошко).

2. *з прийм.* "в", "на" *у знах. в., розм.* Намагатися зайняти яку-небудь посаду, стати кимось. — *Що, Йване, в начальники току мітиш?* (А. Головко); *Що* [Максиме], *в чисту науку мітиш?.. Чув я, що просто одразу в академіки хочеш плигнути* (Н. Рибак); *На місце, яке тимчасово займав Клавдій Миколайович, мітило одразу аж три претенденти* (О. Чорногуз); // *кого в кого, на кого.* Готувати, ладити (у 3 знач.). *Його, як меншого, мітив батько у москалі* (Панас Мирний); *В цю ж хвилину він пишався сином: бач, недавно в районі, а вже на голову колгоспу мітять!* (В. Минко); *Таємно від Франки собі в зяті вона мітила багацького сина Юрка Хомаху* (С. Чорнобривець); — *Видно, ще з пелюшок мітили його в командири.., — притлумлює іронію Черв'яков* (Є. Доломан).

3. Мати намір. — *Постій, сизий орле, постій! Я не бити мічу, розпитати хочу, Чи не бачив ти вбитого козака?* (П. Чубинський); *Мітив* [Барвінський] *почати здалеку, застосовуючи різних випробуваних обхідних маневрів, а довелося рубати з плеча* (П. Колесник); *Як завжди, радісно усміхнений, відчайдушний Янь кидався навперейми степовикам, що мітили зчепитися з князем, і невідворотним ударом меча перетинав їм дорогу життя* (В. Малик); *Генерал мітив видати свою Ангеліну за якогось капітана, .. а дівчина не хотіла й слухати про капітана* (П. Загребельний); *Я здогадувався, на що вона мітить — хоче влаштуватись у коледж* (Любко Дереш).

МÍТИТИСЯ, иться, *недок.* Пас. до **мíтити**[1]. *Відбір та транспортування бджоломаток здійснюється в дерев'яній або пластиковій тарі, всі матки мітяться відповідно до прийнятого стандарту* (з навч. літ.); *Для зручності користувача всі кадри мітяться позначкою часу і встановленим ідентифікатором камери* (із журн.); * Образно. *Садиби мітяться сонцем. Важкі будяки, мов смолоскипи, чекають, коли би трапився кремінь* (С. Жадан).

МÍТКА, и, *ж.* Знак, зроблений на кому-, чому-небудь; позначка. — *Мітку шукай. — Знайшли помічені дерева і до самого обіду працювали справно, без жодного перекуру* (Григорій Тютюнник); *Так думав поромник, долаючи зиму й щодень перевіряючи мітки з ялинових гілляк на льоду* (Є. Пашковський); *Доведеться задовольнитися простою міткою, яка позначить місце нашого входження в Тиндаяр і вказуватиме сторони світу* (О. Авраменко); *Зазвичай на борту наварюють спеціальні мітки, щоб ватерлінію не нанесли неправильно при наступному фарбуванні* (А. Санченко); * Образно. *Той не сталевар, хто розпеченою сталлю не мічений... Кажуть, що раніше з цієї мітки починалося життя на заводі* (М. Руденко).

МІТКАЛÉВИЙ, а, е. Прикм. до **міткáль.** *Міткалеве полотно є напівфабрикатом для виготовлення багатьох тканин* (із журн.); // Зробл. з міткалю. — *Ти не погана. — Авжеж-те! — зарегочеться вона на всю хату, спішно ховаючи свої рясні кілечки під міткалеву хусточку* (Л. Яновська); *Володя бовтався у воді в одних підштаниках і міткалевій сорочці* (М. Циба).

МІТКÁЛЬ, ю, *ч.* Тонка бавовняна тканина полотняного переплетення. *Поклав* [Федір] *долоню на тонкий міткаль куценької сорочки, й рука прикипіла до розпашілого уві сні соковитого тіла* (М. Циба); *Міткаль використовують для виготовлення дерматину і клейонки* (з навч. літ.); *За звичаєм, наречена має три рази скинути хустку чи міткаль з голови й дозволити накрити себе тільки на третій раз* (із журн.).

МІТЛА́, *и́, ж.* 1. Великий віник, часто прикріплений до довгої палиці. [Химка *(замітає двір мітлою):*] *Людям неділя, а тобі нема ні празника, ні неділі в цих хазяїнів* (І. Нечуй-Левицький); *Десь чується шурхіт мітли двірника. Доноситься здалеку дзенькіт трамвая...* (І. Нехода); *Раптом просто на нього з під'їзду вийшла двірничка у форменому жилеті та ще й з мітлою* (А. Кокотюха); * Образно. *Ідучи вниз темною крутою вулицею, хлопець думав про мітлу життя, що рівняє позаду сліди минулого* (В. Підмогильний); * У порівн. *Одна товста гілляка захопила цілий рядок дівчат і, наче мітла, змела їх з полудрабка* (І. Нечуй-Левицький).

2. *розм.* Те саме, що **комéта.** *Мітла огненная зійшла. І степ і гори осіяла* (Т. Шевченко); *На вечірньому небі з'явилася велетенська червона мітла* (Я. Качура); *Того ж таки року висіявся кам'яний дощ і стояла серед неба мітла* (Валерій Шевчук).

△ **(1) Ві́дьмина мітла́,** *бот.* — те саме, що **омéла́.** *Взявши плащ, Веснянка все одно різав, поки не зрізав геть-чисто всю омелу. "Відьминій мітлі" настав кінець* (В. Нестайко); *Омелу називали відьминою мітлою, однак це не заважало вірити в те, що вона — оберіг, має здатність охороняти* (із журн.).

◊ **Вимітáти / ви́мести під мітлу́** *див.* **вимітáти; Мести́ як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **помелóм (мітлóю)** *див.* **мести́; Повимітáти під мітлу́** *див.* **повимітáти; (2) [Як] під мітлу́,** *зі сл.* з а б и р а т и, п і д б и р а т и *і т. ін.* — нічого не залишаючи, акуратно, усе підряд. *І справді, машина безвідмовно корилася людській волі, .. як під мітлу, забирала руду* (С. Чорнобривець); *Забирали все, що в кого було у запасі придатне для їжі. Все, як кажуть, під мітлу* (І. Кирій); — *Якщо залишусь жити, то чим же весною сіятиму? Невже є такий закон: забирати все під мітлу?* (М. Циба).

МІТЛА́СТИЙ, а, е, *розм.* З великими мітелками (у 1 знач.). *Шелестить овес мітластий* (Микола Чернявський); *Дівчатка шукали квітів, в'язали їх у пучечки, переплітаючи з волохатою, мітластою ковилою, а хлопці ганяли далеко один од одного й шукали катрану* (С. Черкасенко).

МІТЛИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Трав'яниста рослина родини злакових із складним колосом. *Прокіп махав грабками, не розбираючи, .. чи овес, чи стоколос, мітлиця чи усякий бур'ян* (І. Нечуй-Левицький); *Мокрі мітлиці лоскотали черево та груди, він* [кінь] *нагнув шию, занурив голову в трави, що аж чвиркали під копитами* (В. Дрозд); *Крім тимофіївки, пошкоджують колосові мухи вівсяницю червону, мітлицю і жито* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **мітéлка** 1. *Попливли очерети, киваючи їй мітлицями-султанами, гукнув тривожно бугай, крякнула наполохана качка* (В. Близнець).

МІТЛИ́ЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **мітли́ця.** *Ранній пар родить пшеничку, а пізній — мітличку* (прислів'я); *Літописне євшан-зілля, навколо якого дослідники досі ламають списи, найпевніш і було не чим іншим, як оцією степовою мітличкою* (О. Гончар); *Очерети привітно кивали мітличками* (Іван Ле).

МІТЛИ́ЩЕ, а, *с.* Держално в мітли. *Міліціонер розмовляв з великим бородатим дідом, що стояв перед ним, обома руками спершись на мітлище* (Л. Первомайський); *Нарешті одна* [жінка], *сторчма поставивши мітлище, випросталась: — Товаришу голова, а коли обжинки?* (О. Гончар); *Схопивши мітлу, держаком заходився періщити рядно.., від чого мітлище в руці Копиленка перетворилося на міцний шнур* (Е. Андієвська).

МІТЛОВИ́Й, á, é. Прикм. до **мітлá** 1. *Черговий підмітав підлогу віником з мітлової лозини* (із журн.).

МІТЛОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до мітли (у 1 знач.). *На фінікових пальмах плоди утворюються на мітлоподібних квітконосах; спочатку вони мають зелений колір, а при достиганні стають жовтими або рожевими* (з навч. літ.); *У середині літа починають зацвітати мітлоподібні гортензії* (із журн.).

МІТЛЯ́Р, á, *ч.* Той, хто робить і продає мітли (у 1 знач.). *Поряд з одним із мітлярів плакат: "Їдеш до тещі? Купи мітлу!"* (із журн.).

МІТÓВКА, и, *ж., діал.* Мітла (у 1 знач.). — *От піду десь-колись до близького зрубу, наріжу березини та пипнаю* [зв'яжу] *мітовки через тиждень, а в понеділок беремо з жінкою по зв'язкові на плечі та й на торг до Дрогобича* (І. Франко).

МІТÓЗ, у, *ч., біол.* Найпоширеніший спосіб розмноження тваринних і рослинних клітин. *Специфіка мітозу полягає в рівномірному розподілі спадкової інформації між двома новоутвореними сестринськими клітинами, ідентичними за генотипом вихідній материнській клітині* (з наук. літ.); *В основі клонування лежить мітоз — пряме ділення клітини, за якого генетична інформація розподіляється порівну* (з навч. літ.).

МІТÓЗНИЙ, а, е., *біол.* Прикм. до **мітóз.** *Поділ клітин у момент спороношення може бути мітозним або мейозним* (з наук.-попул. літ.); *Препарат діє на пухлини як мітозна отрута, гальмуючи поділ клітин на стадії метафази й ушкоджуючи клітинні ядра* (з навч. літ.).

МІ́ТОК, тка, *ч., заст.* Міра пряжі з 40–50 пасом, а також така кількість відповідно змотаної пряжі. *Він .. почав скуповувати в селі мітки, повісма, покладки і цілими возами вивозити кудись* (І. Франко); *Чи тобі я, моя мамцю, мітків не мотала, що ти мені, моя мамцю, долі не вгадала?* (Уляна Кравченко).

МІТОТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до мітозу. *Мітотичний поділ клітин — це цитологічна основа нестатевого розмноження організмів* (з наук. літ.); *Період підготовки клітини до мітозу і власне мітоз разом складають мітотичний цикл* (з навч. літ.).

МІТОХÓНДРІЇ, ій, *мн. (одн.* **мітохóндрія,** ї, *ж.), біол.* Органоїди, які забезпечують вироблення, нагромадження й розподіл енергії в клітинах. *Основними функціями іонів калію є стабілізація структури мітохондрій і хлоропластів* (з наук. літ.); *На мембранах мітохондрій окиснюються органічні сполуки та накопичується хімічна енергія у вигляді особливих енергетичних молекул* (з навч. літ.).

МІТОХÓНДРІЯ *див.* **мітохóндрії.**

МІТРАЇ́ЗМ, у, *ч., рел.* Культ бога Мітри, що був поширений у Малій Азії раніше І ст. до н. е, а пізніше — у Римській імперії. *Мітраїзм мав складну космогонію, в якій народження і подвиги Мітри займали центральне місце* (з наук. літ.); — *Александрів син прийняв мітраїзм? — Причому з повним зреченням від християнства* (О. Авраменко, В. Авраменко).

МІТРАЇ́СТ, а, *ч., рел.* Послідовник мітраїзму. *Громади мітраїстів у Малій Азії були відомі раніше І ст. до н. е.* (з наук. літ.); *Найстрашнішим непрощенним гріхом мітраїсти вважали зраду, в тому числі й убивство гостя* (з навч. літ.); — *Кажуть, Гаральд дуже захопився своєю новою релігією, навіть став одним з лідерів радикальних мітраїстів* (О. Авраменко, В. Авраменко).

МІТРАЇ́СТСЬКИЙ, а, е, *рел.* Стос. до мітраїста, мітраїзму. *Мітраїстський культовий центр після занепаду трипільської цивілізації переходить у володіння кіммерійців, потім скіфів-сколотів* (з наук.-попул. літ.); *Задовго до Христа були відомі, скажімо, мітраїстські культи, були й інші* (О. Бердник).

МІТРАЛЬЄ́ЗА, и, *ж., іст.* Швидкострільна багатоствольна гармата, що стріляє картеччю. *Ми .. бачили масу гармат, та револьверів, та мітральєз і т. ін., аж прикро було дивитись, що стільки то всього того видумано і нагромаджено, щоб стріляти людей* (Леся Українка); *Позаду війська їхав вантажний транспорт з мітральєзами* (із журн.).

МІТРА́ЛЬНИЙ, а, е, *анат.* Стос. до двостулкового клапана серця. *Мітральна недостатність рідко буває самостійним захворюванням, частіше вона є лише стадією в еволюції мітрального пороку* (з наук. літ.); *При мітральному стенозі, застої крові в малому колі кровообігу, емфіземі легенів використовують настоянку трави горицвіту весняного* (з навч. літ.).

△ **Мітра́льний кла́пан** *див.* **кла́пан.**

МІ́ТЧИК, а, *ч.* Інструмент у вигляді гвинта для нарізування внутрішньої різьби. *Замість захоплювача на кінці триланцюгової конструкції маніпулятора може бути закріплено змінний інструмент (свердло, фреза, мітчик і т. ін.)* (з наук.-техн. літ.); *Конічні мітчики застосовують звичайно для нарізування різьб у наскрізних отворах* (з навч. літ.); *Панюшкін, а слідом за ним і Світлана по-новому шліфували мітчики* (П. Автомонов).

МІФ, у, *ч.* 1. Стародавня народна оповідь про явища природи, історичні події і т. ін. або фантастичні оповідання про богів, обожнених героїв, уявних істот. *Саме проти дверей над столом, обставленим лавами-ліжками, приходиться фреска, що ілюструє міф про Адоніса та Венеру* (Леся Українка); *Грали трагедію "Страждання Христові"..., променистий міф про померлого й воскреслого Бога* (З. Тулуб); — *У стародавні часи легенди та міфи передавалися виняткове в усній формі й постійно змінювалися з покоління в покоління* (О. Авраменко); // Емоційно-чуттєве уявлення людини про навколишній світ, її місце в ньому, про походження і діяльність усього сущого. *Кожен має право на власний міф чи то пак на власну інтерпретацію історії* (Г. Тарасюк); *Давні кельтські міфи демонізуються християнством, якщо їх не можна використати для підтримки релігії* (Г. Пагутяк).

2. *перен.* Щось вигадане, неіснуюче, фантастичне. *Надворі, там, за парканом тюремним, Є конституція, якісь закони; Для нас* [арештантів] *вони є тільки міфом темним* (І. Франко); *Таємниця завжди породжує міфи. Та найдужче вражає те, що перекази про Марусю досі живуть у нашому, здавалося б, непритомному народі* (В. Шкляр).

МІФІ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до міфу (у 1 знач.). *Велика ідея боїться аналізу, як міфічний чорт ладану. Розум бере велику ідею і освітлює її* (В. Підмогильний); *Дівчата пускали на воду вінки, ворожачи на своїх суджених, а шукачі щастя підстерігали міфічний цвіт папороті в лісі* (М. Рильський); *В оазисі побувала вавілонська цариця Семираміда, його відвідали міфічні герої Геракл і Персей* (П. Загребельний); *Міфічні істоти живуть у драмі "Лісова пісня" Лесі Українки цікавим і оригінальним життям* (з наук. літ.).

2. *перен.* Овіяний легендами; легендарний (у 2 знач.). *А цей хлоп говорить про якогось міфічного Тараса, про невловимого, що втілений в мислі і бажання народу, якого ні кулею, ані шибеницями не знищиш...* (Д. Бедзик); *Прокопові видалося, що то був міфічний Геракл* (М. Руденко).

3. *перен.* Вигаданий, неіснуючий, фантастичний. *До англійської мови ще дуже мало хто приступається, бояться її трудності (більш міфічної, на мою думку, ніж дійсної)* (Леся Українка); *Вони* [дами] *принесли в його кімнату останній букет і останню скаргу на своїх міфічних чоловіків, що так і не приїхали* (Л. Смілянський); *Він* [грек] *був живий, не древній, не міфічний — з тих клопітних для Греції часів, коли потенціал демографічний на чорноморськім березі осів* (Л. Костенко); *Височенний готичний замок з лускатою покрівлею, численними вежами, нішами та статуями якихось міфічних потвор гордо височів над проваллям* (Л. Кононович).

МІФІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **міфі́чний.** *В усякому разі сказаного достатньо для того, щоб позбавити будь-якої міфічності відповідні слова нашої різдвяної пісні* (І. Франко); *Учитель м'яко усміхається, терпляче пояснює їм відносність та міфічність минулих уявлень* (О. Бердник); *Скульптура архаїки несе риси героїки та міфічності, однак без ознак жаху та страху смерті, притаманних східному мистецтву* (з навч. літ.); *Сьогодні є очевидними обмеженість і міфічність безконфліктного буття* (із журн.).

МІФІ́ЧНО. Присл. до **міфі́чний.** *Станіслав Вінценз зумів описати гуцульський світ барвисто, картинно, глибоко та водночас міфічно* (з наук.-попул. літ.); *Лаура подобалася Петрарці недосяжністю, коли краса, якщо вона наявна, стає міфічно віддаленою і легендарною* (з навч. літ.).

МІФО́ЛОГ, а, *ч.* Учений, дослідник у галузі міфології (у 2 знач.). *Наукову творчість О. О. Потебня починає як етнограф, міфолог, дослідник слов'янської народної давнини, слов'янської народної словесності* (з наук. літ.); *Міфологи бачать своє завдання в тому, щоб поновити релігійні, міфологічні легенди у фольклорних пам'ятках* (з наук.-попул. літ.).

МІФОЛОГЕ́МА, и, *ж.* 1. *літ.* Схожа, повторювана у міфах різних народів тема. *Сучасна українська література є багатою на архетипи, міфологеми, що творять художню глибину тексту* (з наук. літ.); *Міфологеми становлять сталу площину літератури в усі часи, в усіх народів* (з навч. літ.).

2. *перен.* Складовий елемент міфу (у 2 знач.). *Економічні міфологеми, які набувають масового поширення, справляють потужний вплив на перебіг соціальних та економічних перетворень* (із журн.).

МІФОЛОГІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Надання кому-, чому-небудь рис міфу. *Характерною рисою світогляду давніх римлян була міфологізація своєї історії* (з наук. літ.); *Міфологізація гостя становила для українців зручну модель спілкування не лише з живими людьми, а й з потойбічним світом* (з навч. літ.).

МІФОЛОГІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **міфологізува́ти.** *Ще на межі XIX і XX ст. О. Кобилянська, міфологізуючи ідею жінки-царівни, моделювала образ українського лицаря* (з наук. літ.); *В історії України навряд чи є більш міфологізована, майже культова, описана у творах та оспівана в баладах особа, як Іван Мазепа* (з навч. літ.); *Кожному українцю варто знати свій родовід, і не міфологізований, а справжній* (із журн.); // **міфологізо́вано,** *безос. пред. В українських віршах Леоніда Кисельова міфологізовано весь життєвий і духовний простір поета* (з навч. літ.).

МІФОЛОГІЗУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **міфологізува́ти.** *Розвиток епосу може бути пов'язаний з такими етапами історії суспільства, які передбачають міфологізування природи* (з наук. літ.); *Коріння філософії — у повсякденних уявленнях, що пройшли стадію міфологізування* (з наук.-попул. літ.); *У піснях, казках, замовляннях, прислів'ях, загадках виявляється міфологізування природи і суспільства* (з навч. літ.).

МІФОЛОГІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, що.* Здійснювати міфологізацію кого-, чого-небудь. *Коли не міфологізувати концепцію "єдиної колиски", а спробувати підійти до цього явища із суто наукових позицій, виявиться, що таких "колисок" можна налічити не одну, а декілька* (з наук. літ.); *Українські романтики міфологізували історію, вбачаючи в ній істинне джерело народного духу* (з навч. літ.); *Головне завдання туристичного бренду — міфологізувати дивовижний український світ* (із журн.).

МІФОЛОГІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **міфологізува́ти.** *Правдиві історії, звичайно ж, міфологізуються з часом, додаючи вікових ароматів або незбагненної туги за часом, якого нам не наздогнати, та, далебі, й не зрозуміти* (М. Матіос); *Кожна деталь роману Романа Іваничука "Вогненні стовпи" набуває прикмет знаку-символу, життєві реалії міфологізуються* (з наук. літ.).

МІФОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до міфології. *На різних етапах свого розвитку міфологічний фольклор різних етносів може взаємозбагачуватися, зближатися типологічно* (В. Русанівський); *По стінах висіло кілька картин фламандських майстрів поруч з вишитими на гобеленах міфологічними сценами* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *І міфологічна література Стародавньої Греції й Риму, і класицизм, і сентименталізм в основі своїй були реалістичними* (з наук. літ.).

МІФОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* 1. Сукупність міфів якого-небудь народу. *У них у селі колись був піп Самосвят, який кохався в грецькій міфології* (П. Загребельний); *Кожен фонтан дістав восьмигранну чашу, увінчану статуєю персонажа давньогрецької міфології* (Н. Сняданко); *— Єгиптяни й досі шанують яйце як ритуальну, священну річ. Така сама історія існує і в китайській міфології* (І. Роздобудько); *Характерною особливістю української міфології є пантеїзм, тобто філософсько-релігійне вчення, за яким Бог ототожнюється з природою* (з наук. літ.).

2. Наука, що вивчає міфи (у 1 знач.) і легенди. *Викладати курс міфології в університеті стало для неї серйозним випробуванням* (із журн.).

МІФОМА́НІЯ, ї, *ж.* Надмірна схильність до міфотворення, неправдивості, перебільшення. *— Авжеж ти погано ставишся до власної дитини, — наполягала мати. — Ти суперечиш сам собі. Вчора казав — збувається усе, що він вигадує, і це тебе лякає, а сьогодні вже міфоманія якась. Вибери щось одне...* (Н. Околітенко); *Мав Дмитро одну слабкість — міфоманію. Його фантазії не було меж* (із журн.).

МІФО́НІМ, а, *ч., лінгв.* Власна назва, іменування вигаданого суб'єкта або об'єкта в міфах, переказах, казках і т. ін. *Якщо в діалектах давніх балканських слов'ян колись функціонував аналогічний міфонім, то цілком імовірно, що наведені місцеві назви дериваційно пов'язані саме з ним* (з наук. літ.); *Міфологічна категоризація пов'язується з аспектами власне міфу й вербалізується за допомогою міфологем і міфонімів* (з наук.-попул. літ.).

МІФОТВО́РЕННЯ, я, *с.* Те саме, що **міфотво́рчість.** *Привласнення і колективізація плодів міфотворчості створює ілюзію колективного характеру міфотворення* (з наук. літ.); *Зміна ціннісно-політичних орієнтацій громадян є поштовхом до нового витка політичного міфотворення* (із журн.).

МІФОТВО́РЕЦЬ, рця, *ч.* Той, хто створює міф (у 2 знач.). *Учитель попереджав, що це біда усіх великих міфотворців, незалежно — геній він чи геніальний пройдисвіт — жити у світі подвійних стандартів і роздвоєності особистості* (Г. Тарасюк); *Тепер дідові Івану, краєзнавцю-аматору і професійному міфотворцю, вже не нудно* (А. Кокотюха); *Суттєвим для романтиків є звернення до проблеми генія, який трактується як міфотворець і уособлення духу народу* (з наук. літ.).

МІФОТВО́РЧИЙ, а, е. Стос. до міфотворчості. *Уже з мікенських часів численні контакти греків з народами Єгипту, Малої Азії та інших країн стародавнього Близького Сходу не могли не відбитися на міфотворчій діяльності* (з навч. літ.); *Особливий міфотворчий потенціал мають сьогодні екологічні наукові міфи, а також міфи, пов'язані з питаннями здорового способу життя* (з наук. літ.).

МІФОТВО́РЧІСТЬ, чості, *ж.* Створення міфу (у 2 знач.). *— "Що вони вигадують?" — Капітан був здивований, не міг такої міфотворчості пояснити. Навіщо нафантазовують?* (О. Гончар); *Ідею міфу та міфотворчості культивували європейські романтики* (І. Дзюба); *О. О. Потебня вважав, що міфотворчість у слові з часом не припиняється* (з наук. літ.).

МІХ[1], а, *ч.* 1. Те саме, що **мішо́к** 1, 2. *Семен роздягнувся й стоптав у шкіряний татарський міх — шерстю досередини — одяг, міцно затягнув шнура, почепив міх собі на спину* (Ю. Мушкетик); *— Бери, любчику Мойшо, два, а то й три міхи крупи і неси додому, поки я не передумав* (М. Матіос); * Образно. *Щастя цілий міх Бажають щедро задля всіх* (В. Самійленко); *Ще під час проходу* [обходу] *він висипав перед товариством цілі міхи своєї мудрості* (І. Франко); *— Благаю вас, ваша величність, не підпускайте цього міха, напханого пустослів'ям і дурістю, до вашого царственого сина!* (П. Загребельний); * У порівн. *Розумна жона як два міхи муки, а третій пшона* (Номис); *Аж ось поромщик їх, проноза. На землю впав, як міх із воза* (І. Котляревський).

2. *заст.* Бурдюк. — *Поїть його* [осла] *водою з міхів, годує, жалує* (М. Коцюбинський); *М'ясо пахло димком і хрумтіло на зубах, пахнув димком і корж, привезений з Києва, а ковток меду з міха будив згадки й ніс на своїх крилах у далину й майбутнє* (С. Скляренко); *Гіпербол підтяг ближче міх із водою й разів зо п'ять лунко ковтнув, тоді заходився розмотувати клунок* (І. Білик); *Майстер підніс до губ Архіваріуса міх із джерельною водою* (В. Єшкілєв); * У порівн. [Л ю ц і й:] *Я сподіваюся, що Круста завтра забуде все, що п'яним чув і бачив, бо він напився, наче винний міх* (Леся Українка).

◊ **У міх (у п'ять ла́нтухів) не вбере́ш** *див.* **вбира́ти[1]; Ши́ла в мішку́ не втаї́ш (утаї́ш, схова́єш, схова́ти) <Ши́ло в мішку́ не втаї́ться><Ши́ла не схова́є міх>** *див.* **утаю́вати.**

МІХ², а, *ч.* 1. Обладнання, пристрій для нагнітання повітря, що використовують у ковальському, склоробному виробництві для роздмухування вогню. *Великий ковальський міх роздував розжарене вугілля* (Н. Кобринська); *Поставив Іван на тій машині дві печі з величезними міхами, зажадав найкращого деревного вугілля* (М. Дашкієв); // Пристрій для приведення в дію деяких музичних інструментів. *Він прикладає вухо до планки і перебирає пальцями по клапанах, прислухаючись до таємної музики, що вже народжується в тих полатаних міхах* (Григорій Тютюнник); *Крутнувсь* [дід] *під повітку, довго порпався там і виніс замотану ганчір'ям шаблюку й гармошку з полатаними міхами* (Є. Пашковський); * Образно. *Народного гніву роздмухався міх* (І. Нехода).

2. Складчаста, світлонепроникна деталь фотокамери, яка за формою нагадує гармонію *(див.* **гармо́нія²**). *З 1960 року для плівкових фотоапаратів серії "Kodak" припинено виготовлення камер з міхом і закріплено об'єктив у корпусі* (з наук.-попул. літ.).

Розтяга́ється (розтя́гується) / розтя́гся (розтягла́ся, розтягли́ся) бая́н (гармо́нія, міхи́ бая́на, міхи́ гармо́нії *і т. ін.) див.* **бая́н; Розтяга́ти (розтя́гувати) / розтягти́ (розтягну́ти) бая́н (гармо́нію, міхи́ бая́на, міхи́ гармо́нії** *і т. ін.) див.* **розтяга́ти.**

◊ **(1) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ковальський міх (три міхи́),** *зі сл.* с о п і т и, д и х а т и *і т. ін.* — дуже шумно, важко і т. ін. *Перебіжить греблю* [Гадючиха] — *вже й сопе, наче ковальський міх!* (О. Кониський); *Він сопів, як ковальський міх, і ледве поспішав за Маланкою* (М. Коцюбинський); *Гонить Аниця сліпу кобилу, кобила сопе, як три міхи* (Л. Мартович); [Л е й т е н а н т:] *Ви промахнетесь, бо ви дихаєте, як ковальський міх* (І. Багмут); *До нас підбігає .. капітан Жук, хекає важко, ніби ковальський міх* (Є. Доломан); *Комісар цього разу засопів, як ковальський міх* (Ю. Винничук).

МІХОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **міх¹** 1. *Сорочка груба, з міхового полотна, чорна, як стеля в курній хаті* (І. Франко).

МІХОНО́ША, і, *ч.* і *ж.* 1. *заст.* Той (та), хто водить сліпого і носить мішок для подаяння. *З розкоші не йдуть в міхоноші* (прислів'я); *Хто йде, їде — не минає* [кобзаря]: *Хто бублик, хто гроші; Хто старому, а дівчата Шажок міхоноші* (Т. Шевченко); *Незабаром поховав* [Гриша] *діда і зостався один, як палець, поки другі старці не взяли за міхоношу* (Д. Мордовець); *Той, що міхоношу вдавав, заскочений несподіваною пригодою, не знав, що йому робити* (Б. Лепкий).

2. *етн.* Той (та), хто носить мішок під час колядування. *Ївга, як здоровіша, була* [у колядниць] *за міхоношу* (Панас Мирний); *Він охоче згодився на роль міхоноші, знаючи, що, мавши торбу за плечима, зможе вволю поласувати ще на коляді, постарається приховати і якусь копійчину* (М. Сиротюк); *Задовго до новорічного свята вибираються ватажки та міхоноші, виготовляються зірки, готується святковий одяг* (із журн.); * У порівн. *А Василь усе за ними ходить та — як той міхоноша у колядці — носить Марусин кошик та склада, що Олена купує* (Г. Квітка-Основ'яненко).

МІХУ́Р, а́, *ч.* 1. Порожнистий орган людини та хребетних тварин, що наповнюється якою-небудь рідиною. — *Дитино, хвороби твої виймаю з вічок і вушок, із носа і рота, .. з міхура та з пупа, .. із жил та сухожил* [сухожиль], *з пальців, п'ястуків і нігтів твоїх виймаю хворобу словом своїм...* (Є. Гуцало); *Вони* [рослини] *з'явилися щойно, щоб урятувати мене від розриву міхура або й серця, чомусь подумалося мені* (Ю. Андрухович); // Мішечок або інші вироби, вигот. з такого органа деяких тварин. *Вологі міхури у вікнах княжого терему не просвітилися ще сонцем, і вікна більмами глипали на світ* (Б. Лепкий); *Дерев'яни вихваляються шкурами й показують баранячі міхури, у яких налито боброві пахощі* (С. Скляренко); *Одне-єдине віконечко, затягнене оболонкою від міхура, таке малесеньке, що тільки руку простромиш* (П. Загребельний); *У віконця, затягнені непрозорою плівкою рожевих кабанячих міхурів, линула говірка* (І. Білик).

2. *діал.* Пухир. — *Він хап рукою за залізо .. А долоня вся міхуром стала* (І. Франко); *Одна водяна трава при цвітінні наповнює міхури воздухом* [повітрям] *і піднімається на поверхню. А потому з важкеньким плодом знову опускається на дно* (М. Дочинець); * У порівн. *Він цьвохнув коня батогом і погнав курною дорогою, лиш .. надувалася на спині міхуром червона, вилиняла на сонці, сорочка* (Григорій Тютюнник).

△ **(1) Жо́вчний міху́р,** *анат.* — мішкоподібний орган людини та хребетних тварин, у якому збирається жовч. *Під час травлення жовчний міхур скорочується, сфінктер загальної жовчної протоки розслаблюється і жовч надходить у дванадцятипалу кишку* (з навч. літ.); *Торік у жовтні Саватію Ярчукові видалили жовчний міхур* (В. Шкляр); **(2) Пла́вальний міху́р,** *анат.* — у багатьох костистих риб — орган, що регулює питому вагу тіла під час переміщення риби на певну глибину у водоймі. *Учені простежили, до якої частини заднього мозку підключається ланцюжок нейронів, що керують м'язами, стискають плавальний міхур у риб і легені чотириногих тварин* (із журн.); **(3) Сечови́й міху́р,** *анат.* — мішкоподібний орган людини та хребетних тварин, у якому збирається сеча перед виведенням її з організму. *Сечовий міхур лежить у порожнині таза. Це дуже мінливий щодо ємності мішок із досить товстою м'язовою стінкою, яка може дуже розтягуватися* (з навч. літ.); *У разі затримки сечі проводять катетеризацію сечового міхура* (з навч. літ.); *Чоловікові забиває подих, він уже не може всидіти на своєму місці, здається, щось зараз усередині розірветься: або серце, або сечовий міхур, або ще щось* (С. Андрухович).

МІХУРЕ́ЦЬ, рця́, *ч.* Зменш. до **міху́р.** *Набрала* [карасиха] *в міхурець повітря, піднялася майже до поверхні і заграла на воді ще жвавіше за карася, хоча й відчувала у плавцях щемливий біль* (В. Шкляр); *На бантині під повіткою налапав* [дід] *міхурець жовчі, якою заліплював свищі на худобі* (Є. Пашковський); *У капілярах легенів гемоглобін червоних кров'яних тілець вбирає кисень, який потрапив у кров з повітря легеневих міхурців* (з навч. літ.); *Зараз викинуло йому на губі гарячковий міхурець* (Л. Мартович).

МІХУ́РНИК, у, *ч.* Кущова рослина родини бобових із плодами у вигляді здутих бобів. *У садах, парках, лісосмугах південних районів України ростуть чагарникові рослини: рокитник, дрік, міхурник, що містять отруйні алкалоїди* (з навч. літ.); *В Україні, переважно в південних районах, міхурник вирощують як декоративну рослину* (із журн.).

МІЦЕ́ЛІЄВИЙ, а, е. Стос. до міцелію. *Як вихідний матеріал для штучного культивування лісових видів грибів використовують штучний міцелій, а також міцелієвий розчин на дріжджах* (з навч. літ.).

МІЦЕ́ЛІЙ, ю, *ч.* Те саме, що **грибни́ця.** *Міцелій розвивається здебільшого протягом кількох діб, але деякі групи грибів (трутовики, іржасті та ін.) мають багаторічний міцелій* (з навч. літ.); * Образно. *Отруйний міцелій державної таємної поліції під різними личинами намагався пробратися до серцевини підпілля і піднімав над землею не гриби-поганки, а шибениці* (М. Стельмах).

МІЦНЕ́НЬКИЙ, а, е, *розм.* Досить міцний. *Коли готовий столик стояв під вікном — акуратненький, міцненький, — серце сповнювалося гордості й самоповаги* (В. Нестайко); *— Лють сліпа і не бачить далі свого носа. Не з мечем треба йти до реєстровців, а з сіткою, м'якенькою та міцненькою* (В. Чемерис); *— Дайте таки здоровеньких та міцненьких* [дівчат], *бо міцний чоловік, як міцний горщик, не розкипить на жару* (І. Нечуй-Левицький); *В Гапонівці ж священик був, хоч і в похилих літах, але ще міцненький* (Валерій Шевчук); *Сухорляві, але міцненькі руки держали на плечі великий кошик, повний малини* (Леся Українка); *Заснула удова, та й Галя й себе заколисала своєю пісенькою і впала сама коло мами у міцненькому сні* (Марко Вовчок); *Мій дядько Панас був, як-то кажуть, міцненький у селі, він оженився колись на немолодій, зате багатій і бездітній вдові* (П. Козланюк).

◊ **Міцне́ (міцне́ньке) сло́во (слівце́)** *див.* **сло́во.**

МІЦНЕ́НЬКО, *розм.* Присл. до **міцне́нький.** *Галя прокинулася, почула, що міцненько її обняли — то менший брат обняв її* (Марко Вовчок); *На хвилі несподіваної радості Петро приліпився на краєчку поряд, обійняв дружину міцненько* (Люко Дашвар); *— Давайте миритись, та розцілуйте міцненько вашого чоловіка* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона); * Образно. *Обкрутить* [Тупокопилий] *дебеленько, міцненько, щоб ти тільки те й робив, що вправненько, смирненько за хазяйським плугом ходив* (О. Ковінька).

МІЦНИ́Й, á, é. 1. Який важко піддається руйнуванню, псуванню (важко ламається, б'ється, рветься і т. ін.). *Стіни* [башти] *неначе будовані з криці .. Щільні віконниці, склеп кам'яний, Засов висить над дверима міцний* (П. Грабовський); *Черниш все ще не досягнув гребеня. Тонкий, міцний канат, що спускався від нього, вже кінчився, і його мусили доточувати* (О. Гончар); *Сорочка була вузька і з надто міцної тканини, щоб порватися відразу, не сорочка, а якийсь полотняний панцир* (П. Загребельний); *Це була довжелезна вулиця, вимощена пласким камінням, по обидва боки забудована переважно одноповерховими міцними будинками, критими соломою* (С. Андрухович); *Матроси перекинули через правий борт міцну линву з гачком на кінці, насадивши на нього наживку — шмат сала* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); // Який не можна порушити, зруйнувати; який довго існує, триває, тримається. *Говорячи про внутрішньосімейні відносини бойківського населення, слід підкреслити винятково міцні зв'язки між членами сім'ї, родини* (з наук. літ.).

2. Фізично витривалий, сильний, дужий. *Того вечора таки недільного з Києва виїхав славний новий віз, запряжений двома міцними волами* (Марко Вовчок); *Шумейко, міцний дід років 60-ти, майструє за столом модель парусного судна* (І. Кочерга); *Дитинка народилася напрочуд здорова й міцна* (Олекса Ізарський); // Який має велику силу або свідчить про неї (про частини організму людини або тварини). *Він добре бачив трохи кривий, глибокий і заслинений рот вовка, закрутки шерсті на його грудях і міцні замочені лапи* (М. Коцюбинський); *Було біля моря весело, Цокотіли камінці. Так легко гнулись весла У міцній руці* (М. Семенко); *Коні, видно, відчувши, що віжки попали в міцні руки, ожвавіли, підняли голови лебедями* (О. Гончар); // Звучний, сильний (про голос). *Далеко розносилися їх* [бабів] *міцні, на простори раховані голоси* (Г. Хоткевич); *— Ну, показуй, показуй. Сизе, що в тебе нового! — загув розчулено Вертутій, маючи од природи дуже міцний голос* (В. Близнець); *Міцний, як самосад, бас* [Ілька] *набирав оксамитових тонів, підтримуючи тонкоголосся* (А. Крижанівський).

3. *перен.* Духовно сильний; стійкий, непохитний. *Натура його не була міцна, завзята* (Панас Мирний); *Він не був непохитний, міцний, як той дуб. Душа його була мов у пропасниці. Він був кволий* (О. Довженко); *Добре, що Артем мужик міцний, — не дуже піддається цій хворобі* [страхові] (А. Головко); // *розм.* Який має ґрунтовні знання з чого-небудь. *Хто міцний у рідній мові, той міцний і в батьківській вірі* (І. Огієнко).

4. Такий, якому можна вірити; твердий, надійний (у 2 знач.). *Тут, як це нерідко цілком несподівано буває, виник дуже тісний, міцний і вірний шлюб* (Ю. Іздрик); // Який досяг високого ступеня вияву; глибокий (про почуття, сон і т. ін.). *Осавула лежав на спині і спав міцним сном, аж рота роззявив і вищирив зуби* (І. Нечуй-Левицький); *Кущі повставали з землі й роздивлялися навкруги цікаво, мовби пробудилися з міцного кошмарного сну* (Б.-І. Антонич); *Хіба можна приховати глибоке, міцне почуття, яке прозирає з усього? Наївний Вадим, він певен, що ніхто не помічав цього!..* (В. Владко); *Сон хворої був такий міцний, що вона не прокинулась і не розклепила повік* (Є. Гуцало).

5. Який діє з великою силою; дошкульний (про вітер, мороз і т. ін.). *Міцний вітер подув від заходу, потряс вікнами хат* (Н. Кобринська); *Міцний мороз пробирав аж до кісток* (Я. Качура); *Всупереч давній прикметі — то до потепління — різдвяна ніч налилася міцним морозом* (Люко Дашвар); // Який робиться з силою. *— Видужуй, Володю, — торкнув* [Ткач] *забинтовану руку Рязанцева, погладив її ніжно замість міцного потиску і вийшов з палати* (І. Цюпа); *В голові безперервно гуло, дзвонило, як після міцного, але не болючого удару* (О. Гончар).

6. Який містить у собі велику кількість розчинених речовин; насичений (у 2 знач.). *Нам дають чаю, гарячого, міцного, що блищить в склянці, як стигла вишня* (М. Коцюбинський); *— Я вмію зварити маленьку чашку турецької кави — міцної й гіркої, як гірка солодкість життя* (Ю. Яновський); // З великою концентрацією діючих речовин. *Міцна горілка запекла в роті, як огонь* (І. Нечуй-Левицький); *Перед лейтенантом на столі стояла напівпорожня пляшка міцного вина* (В. Владко); *А каторжний тютюн такий міцний та густий* (М. Стельмах); *Свіжа, студена, гостра на смак, вона* [мінеральна вода] *забивала дух своєю міцною приємною різкістю* (О. Гончар); // Різкий, терпкий (про запах, а також що-небудь, що має такий запах). *З недалекої тайги війнуло міцним духом сосни* (О. Донченко); *На вікні мороз, і аромат вербени здається не таким солодким і міцним* (В. Сосюра); *З кузні — міцний запах гарячого заліза, вічного духу всіх кузень* (В. Чемерис); *Тут Лука відчув міцний запах смаженої цибулі* (С. Андрухович).

7. *розм.* З великим достатком; заможний. — *Даремно нарікаєш на Прокопа. Він — міцний хазяїн* (М. Руденко); *Бідні — дивувалися, а рівня, міцні хазяї, плювалися: чого це вони, поперед громади — в пекло?* (Г. Тарасюк); *Пізніше на січових землях козаки створюють власні міцні господарства та приватні рибальські заводи* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Ма́ти міцни́й (тверди́й, пе́вний** *і т. ін.)* **грунт під нога́ми** *див.* **ма́ти**[2]; **Міцне́ (міцне́ньке) сло́во (слівце́)** *див.* **сло́во; Розкуси́ти** *(рідше* **розгри́зти) [міцни́й (тверди́й)] горі́х (горі́шок)** *див.* **розку́шувати; Си́льна (міцна́) рука́** *див.* **рука́; Тверди́й (міцни́й) горі́шок** *див.* **горі́шок; Трима́ти (держа́ти) в [міцни́х (залі́зних)] рука́х (в шо́рах, в повода́х** *і т. ін.)* *див.* **трима́ти.**

МІЦНИ́ТИ, ню́, ни́ш, *недок., що, рідко.* Робити міцнішим; зміцнювати. *Цупкий щипучий мороз міцнив грязюку* (Іван Ле); *Великий князь наказав міцнити стольний город* (І. Білик); * Образно. *Вони згадали, як гнів загиблих товаришів міцнив їх відвагу* (О. Довженко).

МІ́ЦНІСНИЙ, а, е. Стос. до міцності. *Найкращі показники технологічності має вольфрамовий дріт діаметром 10–20 мк, який забезпечує максимальні міцнісні характеристики волокон* (з наук. літ.); *Вибираючи когезійну міцність за додаткову характеристику міцнісних властивостей покриття, варто визнати, що вона може бути реалізована лише при достатній адгезійній міцності* (з навч. літ.).

МІ́ЦНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **міцни́й.** *У міцності пластмаси невдовзі переконалися всі троє* (І. Росоховатський); *Міцність візантійських стін увійшла в легенду* (В. Чемерис); *Після всього пережитого жінки не зігнулися, не опустили в розпуці руки, не занепали духом, а навпаки, здобули міцність, гарт, витримку, віру в загальну справу* (С. Скляренко); *Здорове вино, стійке при зберіганні, має міцність не менше 9–12 градусів* (з наук. літ.); *З метою дезінфекції насіннєвого матеріалу його вимочують у середньої міцності розчині марганцівки* (з навч. літ.).

Випробо́вування (випро́бування, ви́пробування) на міцність *див.* **випробо́вування; Випробо́вувати (випро́бувати) / ви́пробувати на міцність** *див.* **випробо́вувати; Запа́с міцності** *див.* **запа́с.**

МІЦНІ́ТИ, і́ю, і́єш, *недок.* Ставати міцним. *З роками теплокровні росли й міцніли, а славне плем'я ящерів-велетнів дрібнішало й вимирало* (з наук.-попул. літ.); — *Щоб здійснились всі твої бажання і щоб росла, міцніла, жила тисячу років! — побажав Левко* (М. Трублаїні); *Тож рости і міцній, мій смуглявий, замріяний сину* (С. Крижанівський); *Голоси підносились і міцніли, розливаючись потоком безладної мови* (В. Підмогильний); *Читання надихало Лесю, голос її з кожним рядком міцнів, виразнішав* (М. Олійник); *Числа моєї відваги примножувались і міцніли* (В. Єшкілєв); *Знайомість помаленьку заводилась і міцніла* (І. Нечуй-Левицький); *Бойова дружба народжувалась і міцніла швидко, як швидко часом і кінчалась, через скороминущість життя* (О. Довженко); *Кожна думка й миттєвий спогад міцніють, загартовані здійсненим часом, як силою апостолів, що повірили у воскресіння* (Є. Пашковський); *Мороз міцнів з кожною годиною* (Я. Качура); *Вітер міцніє. "Сьогодні буде шторм", — каже рибалка* (Ю. Яновський); *Життя розквітало, країна міцніла* (Н. Забіла).

МІЦНІ́ШАТИ, аю, аєш, *недок.* Ставати міцним або міцнішим. *Листя на дереві міцнішало, набираючись цілющої води* (І. Нечуй-Левицький); *Сини виростали, міцнішали, мріяли про подвиги, про славу, але знаходили їх у боротьбі з природою, в яскравій плідній праці* (М. Дашкієв); *Голос в Антона міцнішав, ріс, і він не помітив, що вже кричить* (М. Коцюбинський); *Від його міцної .. постаті і вольового, мужнього обличчя віяло такою певністю й силою, що Ляля відчула, як і сама біля нього міцнішає, вбирає в себе частки його могутньої сили* (О. Гончар); *А вітер міцнішає, зривається віхола* (А. Хижняк); *Мороз міцнішав із кожною хвилиною* (Ю. Логвин); *Андрійове* [Андрієве] *господарство з року в рік міцнішало* (Я. Качура).

МІ́ЦНО. Присл. до **міцни́й** 1–6. *Подвір'я в господі Савуляка. Будинок, критий міддю. Невисокі, але міцно збудовані тини* (В. Собко); *Я знайомився з колегами, міцно потискаючи їхні смагляві долоні, і тут-таки забував їхні імена* (Ю. Андрухович); *Весна прийшла так якось несподівано! Зима стояла міцно до пори* (Л. Костенко); *Цих думок Максим не висловлював нікому. Але носив у собі міцно. Носив, ідучи зі школи й у школу* (І. Багряний); *Тоді Терещенко знаходив зовсім прості слова, які Дмитрикові міцно западали в душу* (Е. Андієвська); *Хлопець поліз, дістав хліб, взяв солі з черепка, що стояв на віконці, міцно посолив* (Грицько Григоренко); *Ну й димочки восени! Ну та й міцно ж пахнуть, кляті!* (І. Муратов).

Мі́цно (га́рно, си́льно *і т. ін.)* **зби́тий (збудо́ваний)** *див.* **зби́тий; Не до ладу́ кро́єний** *(розм.* **кра́яний), та міцно зши́тий** *див.* **кро́єний.**

◊ **Тве́рдо (мі́цно) стоя́ти на нога́х (на землі́)** *див.* **стоя́ти; Трима́тися (держа́тися, стоя́ти) [мі́цно (тве́рдо)] на нога́х** *див.* **трима́тися.**

МІ́ЦНО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **міцни́й** у 1, 2 знач., напр.: міцноголо́сий, міцнокри́лий, міцнору́кий, міцноси́лий, міцноті́лий.

МІЦНОНО́ГИЙ, а, е. Який має міцні ноги. *Щоразу майже єдиним нашим уболівальником була Василева сестричка Санька — міцноноге дівчисько, що пильно стежило своїми довгими очима за кожним нашим ходом* (П. Загребельний); * Образно. *Цієї весни валка підібралася переважно з молоді, свіжої, міцноногої, настроєної йти хоч до моря в пошуках кращого найму* (О. Гончар).

МІЦНОРУ́КИЙ, а, е. Який має міцні руки. *Міцнорука засмагла баба обтиньковувала глиною хлів* (Є. Пашковський); *Ваші діти закохались, діва в нього, він — у діву. Я пригадую, як в тузі сльози він точив, мов зливу, І благаю вас уклінно не піддатись більше гніву: Міцнорукому сміливцю дать дочку свою щасливу* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

МІЦНОСИ́ЛИЙ, а, е. Те саме, що **міцни́й** 2. *У тім монастирі був один молодий ченчик, такий здоровий та міцносилий, що ніякі пости і всеношні молитви його не брали* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *Вона знала, що в неї не такий міцносилий голос, як в Антосі, що її голос не на показ для публіки* (І. Нечуй-Левицький).

МІЦНОТІ́ЛИЙ, а, е. Який має міцне тіло. *Відчуваючи, як і його проймає тремтіння, як і йому передається біль цього міцнотілого лісовика, заговорив* [Созінов] *пристрасно і швидко* (М. Стельмах); *Міцнотіла, здобна, з родимкою на скроні, кума здивовано зиркнула через плече* (Є. Пашковський); *Спав господар, не збудившись. Автанділ в палац ввійшов, Міцнотілий...* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

МІЦНЮ́ЩИЙ, а, е, *розм.* Дуже міцний. *Це були великі, важкі, зате міцнющі англійські штиблети з гетрами замість обмоток* (В. Шкляр); *Уперше за майже рік нелегких мандрів хлопець раптом відчув спокій і віру — як за міцнющим кам'яним муром* (Люко Дашвар); *Детективи сиділи у кав'ярні "Асторія", пили міцнющу каву* (В. Кожелянко); *Таня, ледь лизнувши, скривилась, відставила чарку: ух, і міцнюща ж!* (А. Дімаров); *У нього ще є в широченному кисеті добра міцнюща махорка* (М. Йогансен).

МІЦЬ, мо́ці, *ж.* 1. Те саме, що **мі́цність.** — *Порядний якийсь майстер робив* [браму], .. *на міць ізроблена!* (Л. Мартович); — *Ми коли вимурували його* [корівник], *то спершу випробували на міць: всією бригадою забрались на самий верх і давай гопака гуртом* (О. Гончар); *Він* [дядько] *був одружений, мав жінку і трьох таких шибеників, як я, котрі часто мене перестрівали, коли я повертався зі школи, і випробовували на мені міць своїх портфелів та палітурки книжок* (О. Чорногуз); *Уперше випробовувалась на міць не словами, а ділом необхідність говорити правду і тільки правду* (А. Михайленко).

2. Фізична сила. *Гаїнка .. йшла швидко, моторно, і, мов якась нова снага, нова міць уступала в неї, — мов не йшла вона, а самі ноги її несли* (Б. Грінченко); — *Стій і дивись, парубче, як ці кучматі дуби зачаровано зупинились перед полянкою! І хто зупинив цю горду парубочу міць?.. Оця єдина берізка!* (М. Стельмах); *Вся його* [Києва] *увага і воля, вся міць рук і ніг, весь розум і досвід тепер зосередились на одному — перемогти!* (В. Малик); *Хлопець стиснув кулаки, немов спробував відчути міць своїх м'язів* (Р. Іваничук).

3. Велика сила чого-небудь; могутність. — *Держися, хлопе, руками й ногами землі, бо то твоя міць. Хлоп без землі, що риба без води* (Б. Лепкий); *Така пшениця — то багатство держави, її міць* (Є. Доломан); *На Сході кипить господарське життя, народжується промислова і хліборобська міць держави, не перестають виникати перейняті українською ідеєю нові політичні осередки* (Д. Павличко); *Міцно вірять скіфи у надприродну, незвичайну і непідвладну людині міць зброї* (В. Чемерис).

4. Сила як можливість, здатність робити що-небудь. *Вона почала кричати на всю міць легких* [легень] *в надії, що коли не Остап, то хтось інший почує її* (М. Коцюбинський); *Вона почувала міць свого хисту, свій дужий голос, завдяки якому вона посіла майже перше місце серед співучениць по консерваторії* (В. Підмогильний); *Повітря тут втратило вересневу міць, стало в'язким і затхлим* (М. Стельмах); *То був втомлений, приглухлий голос старого чоловіка, в голосі чулася міць, вгадувалася давнолітня звичка до повелінь* (П. Загребельний).

◊ **Вибива́тися / ви́битися з сил (з си́ли, з мо́чі, з мо́ці)** *див.* **вибива́тися.**

МІЧ, мо́чі, *ж., заст.* Сила. *Рутульці спали, скілько мочі, Сивуха сну їм піддала!* (І. Котляревський); *Повертало сонце на південні грані; В горах полилися струмені весняні; Все кругом кипіло, і очам здавалось, Що й само каміння мочі набиралось* (Я. Щоголів); *У пошані той у нас, хто працює вміло; Вміло, чесно, в повну міч* (П. Воронько).

Нема́є (не ста́не) мо́чі *див.* **нема́.**

◊ **Вибива́тися / ви́битися з сил (з си́ли, з мо́чі, з мо́ці)** *див.* **вибива́тися; Що (скільки) [є] мо́чі <З усієї мо́чі>** *див.* **бу́ти.**

МІ́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **мі́тити**[1]. *За теслярами, грабарями Прийшов і скульптор в Дніпроград, Прийшов обпалений боями. В походах мічений рубцями, — Митець народний і солдат* (М. Нагнибіда); — *Так це ж хлібина також моя! — А вона в тебе що, мічена?* (Григорій Тютюнник); *Перстень був мічений, на ньому вигравіювані ініціали "SP" — Станіслав Потоцький* (В. Шкляр); * Образно. *Коли на когось падає надто велике лихо, то слабких людей це лякає: за що така страшна кара, і водночас віддаляє, бо такий чоловік ніби мічений долею* (М. Малиновська); // **мі́чено,** *безос. пред. Кому з них відомо, що ти за один? Хіба на лобі мічено, що ти втікач?* (О. Гончар).

△ **Мі́чені а́томи** *див.* **а́том.**

МІ́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **мі́тити**[1]. *Мічення тварин — обов'язкова умова ведення племінної роботи в кожному господарстві* (з наук. літ.); *У більшості видів хижих ссавців добре розвинені пахучі залози для мічення території або захисту (у скунса)* (з навч. літ.); *Мічення полегшує пошук маток при огляді гнізд бджолиних сімей, допомагає відрізнити від інших бджіл при швидкій заміні маток* (із журн.); *Точні дані про шляхи перельоту гусаків, місця зупинки для відпочинку й конкретні місця зимівель можуть дати результати супутникового мічення птахів* (з газ.).

МІ́ЧМАН, а, *ч.* 1. Перший офіцерський чин морського флоту дореволюційної Росії та деяких інших морських країн, а також особа, яка мала цей чин. [К о б з а:] *І взагалі, я спів люблю, не можу не любити, пане мічман* (О. Корнійчук); *Після обіду, відпустивши кременчуцького візника додому, адмірал з мічманом пересіли на запасних коней і рушили під охороною запорожців у подальшу мандрівку на південь — до театру воєнних дій* (В. Малик); *Материн батько — дід Василь — служив у військово-морському флоті царської Росії мічманом* (О. Бердник).

2. У військово-морському флоті України та низки інших морських держав — військове звання, що відповідає статусу прапорщика. *З великою ймовірністю можу спрогнозувати, що дві вакансії займуть молоді мічмани, які щойно пройшли піврічне стажування* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Військові звання поділяються на армійські і корабельні, а також на звання рядового складу, сержантського і старшинського складу, складу прапорщиків і мічманів* (з навч. літ.).

МІ́ЧМАНКА, и, *ж.* Форменний кашкет для молодшого і старшого командного складу флоту, а також цивільний кашкет подібного вигляду. *Він був у ватянці .. і мав на голові свою незмінну мічманку* (В. Кучер); *Хто б сказав, що під його мічманкою з золотою емблемою заховане поріділе волосся?..* (Д. Ткач); *Знову заляскотіли постріли. Двоє мідношкірих воїнів упали мертві. Володимир скинув мічманку* (М. Руденко); *Дівчина знітилась, і Андрій зрозумів, що вона, можливо, ненароком, зопалу, сказала йому неправду, бо на ньому була мічманка і старий буденний кітель* (Григір Тютюнник).

МІ́ЧМАНСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **мі́чман.** *Права його* [Дузя] *рука, віддаючи мені честь, посмикувалася на скроні біля мічманського з крабом кашкета* (М. Вінграновський); *Минуло вже три дні, відколи їй* [Елі] *надали мічманський чин, а вона, схоже, й досі не могла повірити в це і раз по раз мимоволі позирала на свої погони* (О. Авраменко, В. Авраменко).

МІША́ЛКА, и, *ж.* Предмет, пристрій для мішання чого-небудь. *По короткому часі на електричній плиті шкварчало дві сковороди, булькотів кофейник, а я, як диригент опери, завзято орудував дерев'яною мішалкою і витанцьовував при тому якийсь патетичний канкан* (У. Самчук); *Як у густому тумані, працювали біля мішалок робітники* (М. Стельмах); *У дитинстві я ненароком побачив, як сільські дядьки били мішалками та кийками місцевого конокрада* (Є. Доломан).

МІША́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для мішання чого-небудь. *Бетонозмішувач примусової дії працює за принципом мішальних лопатей, оснащених гумовими скребками* (з навч. літ.); *У клерувальних котлах установлено спеціальні мішальні прилади* (із журн.).

МІША́ЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, який мішає що-небудь (*див.* **міша́ти**[1] 1). *Мішальник вугільних мас належить до категорії технічних виконавців* (з мови документів); *Кілька місяців хлопець виконував роботу мішальника керамічного шлікера* (з газ.).

МІ́ШАНЕЦЬ, нця, *ч., розм.* Нащадок від шлюбу між представниками різних рас; метис (у 2 знач.). *Він* [Іванчук] *один між ними, мішанець двох рас, він один бачить виразно свою мету і безоглядно прямує до неї* (Ірина Вільде); *Богданові давав якийсь темноокий мішанець бляшану дозу з маслом за його службову пістолю, яку старшини все ще носили при боці* (О. Лисяк).

МІ́ШАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **міша́ти**[1]. *Якщо принесе її* [жертву] *на подяку, то він* [Господь] *принесе на жертву подяки прісні калачі, мішані в оливі, і прісні коржі, помазані оливою* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *На стінах і на сволоці хрестами звисає сухий чебрець, мішаний з чорнобривцями* (Я. Качура).

2. *у знач. прикм.* Який складається з чого-небудь різнорідного. — *Тут неначе товар в мішаній череді: є й овечки та телята, ..* — *говорила говорлива Мокрієвська* (І. Нечуй-Левицький); *Спереду на південь стоїть стіною густий, старий, мішаний ліс, і просто на нього тягнеться валка* (У. Самчук); *То була мішана мова, в якій я серед незрозумілих мені скіфських слів розрізнив і грецькі* (В. Владко); *Перед відходом ешелон наздогнав мішаний військовий поїзд з різними військовими частинами* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

△ **Мі́шана гру́па** *див.* **гру́па; Мі́шане числó** *див.* **числó.**

МІШАНИ́НА, и, *ж.* 1. Суміш, поєднання чого-небудь різнорідного. *Наче вал морського прибою, по ділянці, що підпала обстрілу, прокочується мішанина землі та каміння* (М. Трублаїні); *Після кожного вибуху ми перестаємо дихати, прислухаємось, як далеко, десь у мішанині рушничних пострілів, людського галасу, реву худоби — рвуть землю розриви снарядів* (П. Колесник); *Я не розрізняю відтінків, і, коли змішую фарби, виходить зовсім не задуманий колір, а якась мішанина* (І. Росоховатський); *Мішанина дерев і кущів з різних земних широт (від субтропіків до Південного Сибіру) породжувала загадку* (М. Руденко).

2. *розм.* Відсутність чіткості, ясності, порядку в чому-небудь; плутанина (у 2 знач.), безладдя. *Знов текст драми, і знов якийсь нікому не відомий дурень втручається в розмову і починає точить теревені; коротко кажучи, це була така мішанина, в якій ніяк не можна було домацатись змісту* (Л. Старицька-Черняхівська); — *Як чути у вас матіолою,* — *в мішанині думок підійшла* [Мирослава] *до вікна* (М. Стельмах); *Ібрагім заговорив до неї незграбною мішаниною слов'янських слів, яких навчився від султана Сулеймана* (П. Загребельний); *Зупинила її* [Терезку] *явна мішанина букв у назві вулиці* (Любко Дереш).

МІШАНИ́ЦЯ, і, *ж., розм.* Те саме, що **мішани́на** 1. — *Та це в нас така пшениця вродила,* — *сказала хазяйка,* — *не пшениця, а якась мішаниця з житом* (І. Нечуй-Левицький); *До цього часу писав по-руському все,* — *звісно, як міг, мішаницею, а це вже по-нашому став* (А. Тесленко); *Нап'ється* [Терешко] *води з криниці, перепочине на лавочці, вибере найлюбішу кварту чи ложок з десяток, яких треба, і, поклавши купкою дрібні гроші, білі, або жовті, або мішаницю з тих і тих, іде собі далі* (Григір Тютюнник).

МІ́ШАНКА, и, *ж.* 1. *с. г.* Суміш злакових рослин з бобовими, яка вирощується на зелений корм або сіно. *Молоді горіхи краще висаджувати на ґрунтах, де перед цим росли злакові чи бобові (люцерна, горох) або мішанка* (з навч. літ.); *Карпо підходив до хури, брав вилами пахучу мішанку і розстеляв її тонкими валками попід хлівом* (А. Іщук); *Діти бігли за возом: менші чубарилися в пилюці за здобич, а дорослiші скубли мішанку з драбин* (Є. Пашковський).

2. *с. г.* Різна кормова суміш. *Птахів, що утримуються у вольєрах, годують вологими мішанками та цілим зерном* (з навч. літ.); — *До посту треба давати худобі мішанку. А з посту тоді вже й сінця можна...* — *міркує лагідно Семен Гнида* (М. Івченко); *Купили ви свиню, приміром. Не свиню, а порося. Замішали їй мішанки там чи чого іншого, разів кільканадцять винесли* — *зирк:* — *уже підсвинок* (Остап Вишня); *Тимко якраз готував корові мішанку* (Григорій Тютюнник).

3. *розм.* Те саме, що **мішани́на** 1. *Але ж у дійсності нам не доводиться бачити такої Мішанки різних речей. І ніколи її не буває. Справді-бо, з різних начатків* [початків] *ті речі постали; і спільні Деякі з первістків тих, але завжди у різних сполуках* (М. Зеров); *Птахарня ото наша... Леггорни всі повинні бути. Поки що мішанка, та нічого* — *будуть усі леггорни* (Остап Вишня); *У прозорій воді зграї риби накидалися на столик, куди клали мішанку з макухи, пророслого зерна, крейди* (І. Багмут).

МІША́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **міша́ти**[1] 1. *Винесено велику .. посудину для мішання з водою і медом вина, що його пили за вечерею* (Н. Королева); *Федір відчинив двері до своєї майстерні, де було видно процес мішання глини* (із журн.).

МІША́ТИ[1], а́ю, а́єш, *недок.* 1. *що.* За допомогою мішалки, ложки і т. ін. змішувати, перемішувати що-небудь. *Всипала я кукурудзяне борошно в окріп, мішаю ложкою мамалиґу* (І. Нечуй-Левицький); *Тоді Тимкові здавалося, що то не косарі, а мандрівні цигани сидять біля казана і мішають у ньому зачакловане вариво* (Григорій Тютюнник); *Бузинова пані знову заходилася мішати вариво у казані великим дерев'яним черпаком* (Ю. Винничук); *Якщо була потреба, то мішав* [Жига] *і третю, й четверту фарби, аби вони різнилися одна від другої* (М. Дочинець); * Образно. *У мовчазнім натхненні ліс Мішає фарби на палітрі* (І. Муратов).

2. *що з чим, рідше у що.* Сполучати що-небудь різнорідне. *З цікавості глянула у вікно й побачила, як Анч мішав з тютюном якийсь порошок, а потім набивав цигарки* (М. Трублаїні); *В чисту, як золото, .. пшеницю мішали вівсюга* — *щоб не впізнали, або розсипали в полову в клуні* (А. Головко);

Любив тато цю стилістику — мішав антикваріат із грубими дошками, як має бути (І. Карпа); * Образно. *Вітер, зриваючи пісок, мішав його з туманом і цілими пригорщами кидав в обличчя жінці* (Микита Чернявський); // *кого, що.* Переміщуючи, порушувати, змінювати порядок розташування чого-небудь. — *Не давайте їм* [полякам] *шикуватися в ряди!.. Мішайте їх, мішайте, розділяйте!* (О. Довженко); *Лікарша мішав карти, як шулер перед гарячою грою* (Іван Ле); — *Даруйте, Поліно Стефанівно... У вас є підозри? — Не підозри. Думки, — руки почали звично мішати карти* (А. Кокотюха).

3. *що, розм.* Помилково приймати одне за інше; плутати, не розрізняти. — *Не так-бо було!.. ви, отче Єремію, мішаєте одне з другим* (І. Нечуй-Левицький); *Вона так ослабла, що мішала сон із дійсністю* (Григорій Тютюнник).

◊ **Змішувати (міша́ти) / зміша́ти з земле́ю (з боло́том, з грязю́кою)** *див.* **змішувати.**

МІША́ТИ[2], а́ю, а́єш, *недок., кого, заст.* Бентежити (у 2 знач.). *Погляд молодого чоловіка мішав його і прибивав до місця* (Н. Кобринська).

МІША́ТИ[3], а́ю, а́єш, *недок., прост.* Те саме, що **заважа́ти.** — *Геть же від лавки, не мішай людям в мене товар розбирати* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Пішла собі старенька додому. Галі наче легко зітхнулося. Усі їй мішали* (Марко Вовчок); *Музика не мішала їм. Вона грала перед обідом, а за обідом ішла тільки розмова* (Б. Лепкий); — *Пилипе, голубчику, — звертаюсь до візника, — прив'яжи дзвінка, хай не мішає слухати, як усе дзвенить навколо* (М. Івченко); — *Кому він мішав, такий песик? Нікого ж не вкусив, шкоди не зробив* (В. Лис).

(1) Не міша́є <Не міша́ло б> — не заважає (не заважало б), не завадило (не завадило б); не зайве (не зайвим було б). — *Я йду потихеньку, як звичайно, бо хоч нічого і не чуєш, а все ж осторога не мішає* (Г. Хоткевич); — *Його он жіночка в Чаплинці жде молода, недавно оженивсь. Та й мені не мішало б додому заскочити* (О. Гончар); — *От і завершена церемонія, — мов крізь сон, чує* [Соломія] *Гриців голос. — Тепер би не мішало б і чарочку хильнути* (В. Лис).

МІША́ТИСЯ[1], а́юся, а́єшся, *недок.* 1. З'єднуватися, зливатися з чим-небудь. *Тільки веселий гамір одних і других мішався докупи* (І. Франко); *Дух свіжого чаю мішався з озонованим повітрям* (М. Коцюбинський); *Потім почав* [пілот] *марити, слова мішалися з стогоном, в грудях його все зловісніше булькало, хрипіло* (Ю. Бедзик); *Тепер він уважно слухав, але голоси мішалися з музикою і співом* (Ю. Логвин); // Втрачати чіткість обрисів; здаватися одною масою. *Софія схопила книжку, розгорнула її раптово, не читаючи, дивилась на букви, що мішались їй в очах, мов у тумані* (Леся Українка); *Густий чорний дим підіймався догори й мішався з парою, що валувала над рікою* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Г. Уеллса).

2. Розташовуватися впереміжку з ким-, чим-небудь. *Тут вже темна соснина почина мішаться з дубом, липою, клениною, усе стає густіше, густіше* (О. Стороженко); *Козацтво мішалося з міщанами, жінки й дівчата — з козаками, і гурт за гуртом ходили з вифлеємською зіркою з двору в двір* (Іван Ле); *Довгі пасма висохлої трави мішались з темно-зеленими твердими стеблами кропиви, сірі лопухи приховували ледь помітний струмочок* (Г. Пагутяк); // Втрачаючи ясність, ставати незрозумілим, плутаним (про думки, вислови і т. ін.). *І думки мої мішаються, і сон мене не бере; а засну — все сниться, що на волі!..* (Марко Вовчок); *На нього спадала сонність і байдужість, і думки його мішалися одна поза другу* (В. Стефаник); *Все мішалося в голові, але в тій мішанині дедалі виразніше виникали все ті ж думки про вчинки й наслідки* (В. Владко); // *безос.* Паморочитися, плутатися. *Йому починало в голові мішатися від тої бесіди, котра йому видалась цілковитою загадкою* (І. Франко).

3. Пас. до **міша́ти[1]** 1. *Взяти оту ж кіновар. Він брав 100 золотників ртуті, 25 золотників горючої сірки і 8 золотників кровавика — черленої руди, яку в Шелестові засипали в плавильні печі .. Додавалася ртуть, і все мішалося на вогні залізним прутиком, доки він не почорнів* (М. Дочинець); *На Святвечір батько ставив на стіл ринку, в якій варилася й мішалася кулеша* (із журн.).

МІША́ТИСЯ[2], а́юся, а́єшся, *недок., заст.* Бентежитися (у 2 знач.), ніяковіти. *Катря і та мішалася перед удовиним поглядом* (Марко Вовчок); *Його слова, бачиться, не роблять на неї ніякого враження. Вона не блідне, ані червоніє, не плаче, не мішається, стоїть спокійно* (І. Франко); *Він був також увійшов у кімнату. Коли глядить на мене довше, то я зараз мішаюся* (О. Кобилянська).

МІША́ТИСЯ[3], а́юся, а́єшся, *недок., розм.* Те саме, що **втруча́тися** 2. — *А зась не знаєш? — обізвався Кузьма Трохимович з своєї ятки, — швець знай своє шевство, а у кравецтво не мішайся!* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Добро Хіврі, що її свекруха .. не мішається ні до чого* (Грицько Григоренко); *Олекса згірдно поглянув на священнослужителя, що мішається не в своє діло* (Г. Хоткевич); *В кухні затихла, потім знов зачалась балачка, але Трохим вже не мішався: він мовчки сидів і постукував пальцями по столі* (В. Винниченко); — *Ні, ти, Гнате, в це діло не мішайся* (Григорій Тютюнник); — *Взагалі — це моя мати, і моя справа! А ти в це не мішайся, зрозуміло тобі? Це моя справа!* (Ю. Покальчук).

МІШЕ́НЕВИЙ, а, е. Стос. до мішені. *Навчальне місце для метання гранат містить у собі такі елементи: вихідне положення для чергової зміни тих, хто навчається; рубіж метання з окопом; мішеневе поле* (з навч. літ.); *У деяких тирах мішеневими пристроями керують самі стрільці* (з газ.).

МІШЕ́НЬ, і, *ж.* 1. Штучна або природна ціль у навчальній чи тренувальній стрільбі. *У полі на стрільбищі кожен взвод зайняв своє місце. Встановили мішені* (І. Багмут); *Мішені лишались довгий час цілими, бо влучити з двадцяти п'яти метрів з пістолета в яблучко було нелегко* (О. Сизоненко); *У живу людину стріляти не доводилося, хоча в тирі практикувався як по стоячих, так і по рухомих мішенях* (А. Кокотюха); *На полігоні по мішенях стріляти — одне діло, а в бою — зовсім інше...* (Л. Кононович); // Об'єкт для стрільби, влучання. *Термітні снаряди підпалили кілька хат, полум'я було мішенню для німців* (Л. Дмитерко); *З останнього пагорбка малі ковзалися на портфеликах, галасували, я допомагав їм ліпити сніжки, першого ж мене й обирали за мішень* (Є. Пашковський); * У порівн. *Небо над степом нависло, порешечене зоряними пробоїнами, як велетенська мішень* (О. Гончар).

2. *перен.* Про когось або щось, яке є предметом нападок, глузувань, переслідувань і т. ін. *Ми могли зняти такий галас, що побудили б не тільки весь будинок, а й усю вулицю, але перспектива стати мішенню для різних жартів стримала нас* (М. Трублаїні); *Без нього нудьгував кожен, хто хо-*

тів мати вірну мішень для своїх дотепів і жартів (О. Гончар); *Весь він за минулі півроку помітно змужнів, зникла ота юнацька маслакуватість, що служила мішенню для всіляких солдатських дотепів та зубоскальств* (Є. Доломан); *— Якщо це марення називають п'єсою, — кинув камінь у нову мішень режисер, — то я йду на пенсію...* (А. Крижанівський).

МІШЕ́ЧНИЙ, а, е. Те саме, що **мішкови́й.** *Допомога, так допомога, й коли вона необхідна, то наш селянський український робітник мусить її дати, але знов таки тільки організованим порядком і учотом* [обліком], *а не самочинними реквізиціями й мішечними операціями* (В. Винниченко); *Через дві години яблучний сік за допомогою сифона знімають із осаду або пропускають через мішечний фільтр* (з навч. літ.).

МІШЕ́ЧНИК, а, *ч., іст.* Той, хто займається мішечництвом. *Після третього дзвінка потяг постояв ще стільки, щоб кондуктори і залізничні охоронники встигли висадити мішечників із їхніми клунками й мішками, і тільки тоді рушив* (П. Панч); *Легко проскакую під вагоном на другий бік поїзда, де людей значно менше, і, разом з кількома мішечниками, вилажу на буфер, а потім і до тамбура* (П. Колесник); *У середині 1918 р. гроші були знецінені, Україну заполонили мішечники — жителі міст, які їхали на село міняти нехитрий скарб на борошно* (з навч. літ.).

МІШЕ́ЧНИЦТВО, а, *с., іст.* Незаконне перевезення продуктів (перев. у мішках) з метою обміну і перепродажу під час продовольчих труднощів. *У першій половині XX ст., незважаючи на монополізацію державою сфери розподілу, на ринку продовжувала існувати приватна торгівля, але нелегально, у вигляді так званого мішечництва* (з наук.-попул. літ.); *Поряд із мішечництвом іншим традиційним способом виживання містян в умовах голоду було заробітчанство* (з навч. літ.).

МІШЕ́ЧНИЦЯ, і, *ж., іст.* Жін. до **міше́чник.** *Сюжет оповідання "Сіль" І. Бабеля являє собою трагічну історію жінки-спекулянтки, або, як тоді говорили, "мішечниці", що намагається одержати місце у військовому ешелоні, прикинувшись матір'ю з немовлям* (з навч. літ.).

МІШЕ́ЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **міשо́к** 1–3. *Іван .. вийняв з кишені мішечок, витрусив з нього два синюватих з червоними смужками коники і віддав Олі* (Л. Юхвід); *Ось одне село проминув, друге, уже у мене у мішечку трохи збіжжя і теліпається* (В. Дрозд); *Ходила й Маланка* [по панське добро]. *Вона ледве приперла мішечок муки, засапалась і стогнала* (М. Коцюбинський); *Ось поле відкрасувалося, треба набирать молочка, так порожній мішечок. Чи не буде пустоколос?* (К. Гордієнко).

МІ́ШКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **мішанка** 1, 2. *Сіно — так: не чисте, а мішка: було там змішано і степове, і з м'якого нив'я* (Сл. Б. Грінченка); *В розчинені двері конюшні чути було Маріїн гнівно-ласкавий голос до коня. Видно, мішку мішала, а він ліз* (А. Головко); *Відгодовували свиней дертю, буряками, морквою, кукурудзою, вареною й товченою бульбою, змішаною з борошном (мішкою)* (із журн.).

МІШКОВИ́Й, á, é. 1. Прикм. до **міשо́к.** *Для перенесення мішків матроси до них прикріплювали шматок штерта й зав'язували мішковим вузлом* (з навч. літ.); // Признач. для виготовлення мішків. *На деяких підприємствах для транспортування кип з мішкового цеху застосовують ланцюгові транспортери і вантажний ліфт* (із журн.).

2. Зробл. з мішковини, мішка. *На Заході застосовують навіть мішкові або рукавні фільтри із спеціальної матерії, вона мусить бути особливої міцності й жаростійкості, бо температура пилюки при виході з труб дуже висока* (О. Гончар); *У хімічній промисловості широко використовується мішкова і картонна тара для пакування й транспортування різних хімікатів* (із журн.).

МІШКОВИ́НА, и, *ж.* Груба, міцна тканина для мішків та пакування чого-небудь. *Поклавши на стіл свій пакунок, Федір Іванович звернувся до жінки, щоб дала щось — може, клейонку стару чи хоч мішковину — щоб загорнути* (А. Головко); *Навипрохували дівчата й хлопці у матерів сирових полотен, позшивали разом з мішковиною й, розстеливши на всю клуню, запросили умільця: намалюйте!..* (О. Гончар); *Баба клала бур'ян на мішковину і зносила сусідським кролям* (Є. Пашковський); *Слимаків задурюємо дощечками, мішковиною, гарбузовими кірками й кошиками соняшника* (М. Дочинець); * Образно. *Небо затяглося сірою мішковиною, крізь яку бризнули перші краплі* (Ю. Яновський).

МІШКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Який формою нагадує мішок (у 1 знач.). *Мішкоподібний кожух аж ніяк не пасував Володимирові* (О. Лупій); *У великих наземних видів членистоногих розвиваються особливі органи дихання — легені, які являють собою мішкоподібні випини кінцівок павуків, скорпіонів* (з наук.-попул. літ.); *Восьминоги мають переважно мішкоподібну мантію, мускулисту або в'ялу, що зрослася на потилиці з головою* (з навч. літ.); *Підлітки були одягнені в широкі мішкоподібні штани, спортивні куртки та в'язані шапочки* (із журн.).

МІШКОПОДІ́БНО. Присл. до **мішкоподі́бний.** *Пряма кишка у птахів відкривається в клоаку — мішкоподібно розширену частину задньої кишки* (з навч. літ.); *Широкі рукави кімоно внизу мішкоподібно провисають* (із журн.).

МІШКОТА́РА, и, *ж.* Мішки для зберігання або транспортування чого-небудь. *Безтарне транспортування та зберігання борошна дозволяє ліквідувати важку ручну працю, виключити затрати на мішкотару* (з навч. літ.); *Ящики, лотки, кошики, мішкотара з плодоовочевою продукцією в коморах зберігаються штабелями заввишки півтора-два метри* (з мови документів).

МІШКУВА́ТИЙ, а, е. 1. Схожий на мішок, ширший, ніж потрібно (про одяг). *Його парадний червоний придворний мундир був мішкуватий і неохайний* (О. Полторацький); *Яким буде його перший погляд, коли він побачить свою Шуру в мішкуватій зеленій шинелі з довгими рукавами, з погонами на плечах?* (О. Гончар); *Одяг на них* [дітях] *незугарний, мішкуватий — все перешите наспіх, .. з дорослих* (В. Яворівський); *У напівтемряві можна розгледіти їхні не дуже приязні обличчя, мішкуватий, куфайкоподібний одяг* (О. Ірванець); *Вона була в довгому різнобарвному мішкуватому светрі і короткій чорній спідниці* (С. Пиркало); // Набряклий, опухлий, обвислий (про обличчя, щоки, живіт і т. ін.). *Мішкуваті щоки старого затремтіли, і він кілька разів стис долонями скроні, щоб заспокоїтися* (Григорій Тютюнник); *Поміж мішкуватими повіками недобре ворушаться потайні неблискучі очі* (М. Стельмах).

2. *перен.* Неспритний, незграбний, неповороткий. *Це був чоловік уже літній і зовсім непоказний з себе: невеличкого*

зросту, мішкуватий, одягнутий надто простенько (Яків Баш); *Не підводячи очей з попільнички, грузький і масивний, заповнивши своєю монументальною мішкуватою постаттю вузький для нього фотель, Комаха почав говорити* (В. Домонтович); *Коли дивитися на Дрозда в спину, його мішкувата постать .. нагадує фігуру літньої жінки* (О. Гуреїв).

МІШКУВА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **мішкува́тий.** *Його спочатку вразила мішкуватість Кирилового обличчя* (із журн.); *Він .. помітно змарнів, від чого властива йому мішкуватість трохи згладилась* (Яків Баш); *Усмішка в одну мить перемінила і все враження про гостя, враження мішкуватості, неповороткості, вуглуватості. Він навіть зростом видався меншим* (Ю. Мушкетик).

МІШКУВА́ТО. Присл. до **мішкува́тий.** *Костюм сидів на ньому мішкувато, але Юрія це мало турбувало* (В. Собко); *Певне, людина, протягом десятиріч звикаючи до військової форми, так уже потім і не здобуває смаку до цивільного одягу, і він завжди обвисає на ній, сидить якось мішкувато* (М. Руденко); *Білий костюм сидів на Сонцевій, як на мене, надто вільно. Якщо не сказати — мішкувато* (А. Кокотюха); *Товстун оглянувся, уздрів крізь віконце зелену кофточку і, якусь мить повагавшись, мішкувато посунувся з машини* (О. Гуреїв).

МІ́ШМА, *розм.* 1. *присл.* Те саме, що **впере́міш.** *Думки мішма йшли у неї в голові, вона почувала тільки, що нове, страшне лихо от-от упаде їй на голову* (Б. Грінченко); *Мішки з цукром .. лежали мішма з дитячими ляльками й розчавленими консервними бляшанками* (Ю. Смолич); *На розгорнутих сторінках мішма миготіли сині й червоні літери* (М. Сиротюк); *Марійка підбирала муку в мисчину. Зерно мішма — жито, пшениця, ячмінь, підсушене на печі* (Б. Харчук).

2. *у знач. ім.* **мішма,** и, *ж., рідко.* Те саме, що **мішани́на** 2. *Вони говорили разом, одна про те, а друга про інше, і їх бесіда зливалась в якусь кумедну мішму...* (М. Коцюбинський).

МІШО́К, шка́, *ч.* 1. Зшите з шматка грубої тканини вмістище для зберігання й перевезення сипких тіл і різних речей, а також великий пакет цього ж призначення. *Ішов Панас із города додому з сокирою й мішком* (Л. Глібов); *Вона латала мішок для харчів* (А. Хижняк); *Соняшники вже зрізані, вимолочені дрючком або качалкою, і насіння лежить у мішку на тапчані біля печі* (Є. Гуцало); *Жінки втомлено зняли з плечей торби й мішки і мовчки передихували* (М. Вінграновський); * У порівн. *Довга сорочка, як той мішок, упала додолу; мережка лиштви лежала аж на землі* (Панас Мирний).

2. *чого.* Кількість чого-небудь, що наповнює це вмістище. *Дід брав за літо по п'ятаку од вівці — та ще хліба мішків п'ять* (Панас Мирний); *Вернувся* [наречений] *з гарненьким екіпажем, повним усякого добра: мішок муки, мішок крупів, маса бляшанок із консервами, торби свічок, солі, сірників* (В. Винниченко); *— Грошей не беру, тільки пашню. — Багато? — Мішок пшениці* (М. Стельмах); *— У мене й сад, і пасіка. Хіба не приємно подарувати великій родині мішок яблук чи глечик меду?* (Р. Андріяшик); *До Києва ми з батьком повезли мішок картоплі* (С. Пиркало).

3. *з означ., який.* Вмістище для чого-небудь у людини, тварин чи рослин. *У фазі розвитку жіночої квітки, коли віночок уже опав, у зав'язях ми спостерігали, як повністю сформовані зародкові мішки, що з певних причин не були запліднені, заповнилися крохмальними зернами і поступово дегенерували* (з наук. літ.); *Слізний мішок знаходиться між носом і внутрішнім кутом ока* (з навч. літ.); *У роті мартишок є защічні мішки, куди тварини набивають їжу, а потім, не поспішаючи, поїдають її* (із журн.).

4. *військ.* Повне оточення військових підрозділів противника. *— Пане отамане, дивізія в мішку! — кричав розгублений полковник генералові Терешкевичу* (О. Довженко); *Як на галопі пройшли килигеївці Крим, так на галопі й вихопились через Перекопський перешийок назад, ледве встигши вискочити з кримського мішка* (О. Гончар).

(1) Кам'яни́й мішо́к — низька, тісна камера у в'язниці, а також в'язниця взагалі. *Два метри вздовж, півтора метра впоперек — такий собі кам'яний мішок, без вікна, без ліжка і без ніякої вентиляції, але й без слідчого!* (І. Багряний); *Карцер був страховиськом для всіх: кам'яний мішок з мокрими стінами, і не одна жінка з дванадцятої камери побувала вже в ньому* (А. Хижняк); *— А ми ж де є? — допитуюся. І тільки тоді я побачив, що лежу не в ліжку і не в хаті, а на соломі, в якомусь кам'яному мішку* (В. Логвиненко); *Найтяжче було славному кошовому Петру Калнишевському — 28 років просидів він у кам'яному мішку Соловецького монастиря і помер там, проживши 112 років* (Д. Білий); **(2) Мішки́ під очи́ма** — набряки під очима. *Біля столу сидів, попихкуючи цигаркою, жовтощокий письмоводитель з мішками під очима* (А. Хижняк); *Куховар Гриша з недовірою поглянув на його білі руки, інтелігентне обличчя з мішками під очима* (О. Гончар); *На ліжку сидів худий, з мішками під очима, виснажений довгою — довжиною майже в половину життя — боротьбою, але таки переможець* (А. Кокотюха); **(3) Речови́й мішо́к** — невеликий мішок, пристосований для носіння з собою необхідних предметів побуту і продуктів харчування. *На спині* [курсантів] *скатка шинелі, речовий мішок, біля пояса котелок, гранати, лопатка* (І. Багмут); *Митяй — господар, у нього в речовому мішку є таке, як домашнє сало, ковбаса, цукор, запасні онучі і рукавиці* (Григорій Тютюнник); *Швець дістав з-під свого візка старий речовий мішок солдатський, поскладав у нього парами тапочки — ті, що зосталися, — ковдру, зав'язав тугенько і накинув лямки на плечі* (Григір Тютюнник); *Шеремет знизав плечима, підхопив із підлоги солдатський речовий мішок, видобув із надр замотаний у полотняну шмату кусень жовтуватого, старого сала* (А. Кокотюха); **(4) Спа́льний мішо́к** — утеплений ватою, хутром або синтетичними наповнювачами порожнистої структури великий мішок, який використовується для відпочинку (спання) в умовах холоду, ефективно зберігаючи тепло. *Коли ж ви не побажаєте тягти з собою спальний мішок та накомарник, візьміть із собою невеликий розбірний мисливський будиночок, з розкладним ліжком — дуже зручна штука* (Остап Вишня); *Мисливець був такий здоровенний, що у спальному мішку вміщалася тільки нижня його половина* (В. Нестайко); *Ти лежиш у спальному мішку і дивишся в чуже небо, де мерехтять зелені зірки, зовсім не такі, як удома* (В. Шкляр).

◇ **(5) Грошови́й (золоти́й) мішо́к:** а) той, хто володіє великим капіталом, багатством. *Газетярам, підтримуваним українофобськими грошовими мішками, байдуже до пошуку істини* (С. Процюк); б) велике багатство. *Пишна галерея прихильників і служок грошового мішка, фанатиків збага-*

чення вийшли з-під пера Тобілевича (М. Рильський); *Поет-демократ славить вільні взаємини між людьми, незалежні від грошового мішка* (з мемуарної літ.); **Купувáти / купи́ти котá в мішкý** *див.* **купувáти; Ля́нтух (мішóк) із кісткáми (з маслакáми)** *див.* **ля́нтух; Мішкóм з-за рóгу вдáрено (вдáрили)** *див.* **ударя́ти; (6) Мішóк мішкóм,** *жарт.:* а) *(ірон.)* огрядна, неповоротка і т. ін. людина. *Ну й фігура, мішок мішком іде* (із журн.); б) завеликий одяг, що не прилягає до тіла і робить постать незграбною. *Не сукня, а мішок мішком* (із журн.); *Пальто — мішок мішком* (з газ.); в) *(зі сл.* ш и т и, п о ш и т и й *і т. ін.)* незугарно, погано, досить просто і т. ін. — *Ось подивіться!.. матерія гарна, а пошита* [блузка] — *мішок мішком* (Леся Українка); **(7) Мішóк сліз,** *зневажл.* — про плаксиву людину. [К а т е р и н а:] *І як я могла з тобою дружити, з таким мішком сліз!* (О. Корнійчук); **Сім мішкíв (кіп, три мішки́) гречáної вóвни (горíхів) [і (та) всі непóвні]** *див.* **сім; Тóрба ли́ха і мішóк біди́** *див.* **тóрба; Ши́ла в мішкý не втаї́ш (сховáєш, сховáти) <Ши́ло в мішкý не втаї́ться><Ши́ла не сховáє міх>** *див.* **утáювати; [Як (мов, нíби** *і т. ін.)***] з-за рóгу (з-за вуглá, з-за углá) [мішкóм] приби́тий (приши́блений,** *рідко вульг.* **намáханий)** *див.* **приби́тий; (8) Як (мов, нíби** *і т. ін.)* **з мішкá (з ля́нтуха, з рукавá),** *зі сл.* с и п а т и, с и п а т и с я — невпинно, безперервно, щедро і т. ін.; у великій кількості. [К а н у п і р:] *Слухаєш-слухаєш його, .. а він сипе* [сипле] *та й сипе* [слова], *як з мішка* (М. Кропивницький); *Проекти, один одного давніші, сипалися, як із мішка, виникали щохвилини й щохвилини ж гасли* (Г. Хоткевич); *Кирило сипав як із рукава: про "бариню", .. про порошки для апетиту* (С. Васильченко); *А питання так і сиплються, мов з мішка, і не всяк їм дасть раду* (І. Цюпа); *Де-не-де тротуар чистили від снігу, хоч згори, мов з мішка, сипався новий* (М. Томчаній); — *Доведе він тебе цими віршами, сипле, як із лантуха* (з газ.); **(9) Як (мов, нíби** *і т. ін.)* **мішóк розв'язáвся,** *перев. з чим* — дуже багато чого-небудь. *Немов мішок розв'язавсь з усякими виговорами* [доганами] .. *і іншими прикростями, що так і сипалися* (І. Франко); *Мов розв'язався мішок із гамором: крик, зик, пискотня...* (С. Васильченко); **Як (мов, нíби** *і т. ін.)* **рáки з мішкá** *див.* **рак[1].**

МІШУРÁ, и́, *ж.* 1. Сріблясті або золотисті металеві нитки, що йдуть на виготовлення парчевої тканини, галунів і т. ін. *У фіналі вистави на сцену вибігали чотири пари танцюристів у блискучих від стеклярусу та всякої мішури, кричущих костюмах* (з мемуарної літ.); *Дівчата зловтішно копалися, порпалися в її убогому й химерному вбранні з блискіток і мішури* (із журн.); // Прикраси для ялинки у вигляді гірлянд із таких ниток. *Уперше в житті Лесик побачив ялинку, прикрашену позолоченою мішурою* (із журн.).

2. *перен.* Щось показне (у 3 знач.), обманливе. *З Антоном Андрійовичем тримався* [управитель] *серйозно, по-діловому, знаючи, що той не любить лестощів і його пильне око добре бачить, де мішура, а де щире золото* (С. Добровольський); *Глядач все одно приходить в театр за суттю, а не за зовнішньою мішурою* (В. Хрущак).

МІШУ́РНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **мішурá** 1. *Мішурна нитка виробляється на мішурній машині шляхом обмотування основи з бавовняного прядива та шовку плющеним дротом* (із журн.); *Шкільна ялинка виграва́ла мішурним блиском* (із журн.); // Зробл. з мішури або прикрашений мішурою. *В ніч місячну, як у мішурне убрання, .. нарядилася Земля* (А. Головко); *Священик зірвав з нього* [горбаня] *тіару, зламав його патерицю, розірвав мішурну мантію* (П. Тернюк, пер. з тв. В. Гюго).

2. *перен.* Розрахований на зовнішнє враження; обманливий, показний (у 3 знач.). *Нещастя старшої дочки Любомрацьких — у засліплєнні мішурними шляхетськими ідеалами, у некритичному засвоєнні панської "науки"* (з навч. літ.); *Серед мішурного блиску курортного життя викладачі намагалися давати дітям майстер-класи — плекати паростки таланту та любові* (з газ.).

ПОКАЖЧИК СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ

БАНК[1]
бáнку
◊ Лежáти в бáнку *див.* лежáти (13)
БÁНКА[1]
бáнка
△ Лéйденська бáнка *див.* бáнка[1] (2)
Майонéзна бáнка *див.* бáнка[1] (1)
БÁНЬКА[2]
бáнька
◊ Лóпатися / лóпнути, як (мов, ніби *і т. ін.)* мúльна бýлька (бýльбашка, бáнька *і т. ін.) див.* лóпатися (1)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* мúльна бáнька *див.* бáнька[2] (1)
бáньку
◊ Пускáти мúляну бáньку *див.* пускáти
БАНЬКИ́
баньки́
◊ Вúдерти (повидирáти, вúдряпати, вúдрати) / видирáти (видряпувати) óчі (баньки́) [з лóба] *див.* видирáти (1)
◊ Лупúти [свої] óчі (баньки́, бáлухи, зíньки) *див.* лупúти (2)
БАНЯ́К
баня́к
◊ Казанóк (баня́к, макíтра) вáрить / *рідше* казанóк (баня́к) зварúв (макíтра зварúла) *див.* казанóк (1)
БАРВÍНОК
барвíнку
Купáти в барвíнку (у любúстку) *див.* купáти (1)
◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] кýпаний у барвíнку (у любúстку) *див.* кýпаний (2)
БАР'ÉР
бар'éр
△ Мúтний бар'éр *див.* бар'éр (3)
БАРÓКО
барóко
Мазéпинське барóко *див.* барóко (2)
БАТАЛЬЙÓН
батальйóн
△ Мéдико-санітáрний батальйóн *див.* батальйóн (2)
БÁТЕЧКО
бáтечку
◊ [Ох (ой)] бáтечку [мій]! *див.* бáтечко (1)
БАТÍГ
батогá
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* батогóм (батіжкóм, з батогá, з бичá) трíснув (ля́снув, тря́снув *і т. ін.) див.* трíскати
батогóм
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* батогóм (батіжкóм, з батогá, з бичá) трíснув (ля́снув, тря́снув *і т. ін.) див.* трíскати
БАТІЖÓК
батіжкóм
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* батогóм (батіжкóм, з батогá, з бичá) трíснув (ля́снув, тря́снув *і т. ін.) див.* трíскати
БÁТЬКО
бáтька
◊ Кля́сти в бáтька, в мáтір *див.* кля́сти (1)
◊ Лíзти (спішúти, забігáти, сýнутися *і т. ін.)* поперéд бáтька в пéкло *див.* лíзти (23)
◊ Чорт (біс) [йогó] бáтька *(рідше* мáму) знáє (зна) <Чортú (бісú) [йогó] бáтька *(рідше* мáму) знáють> *див.* чорт
батьки́
◊ Годúтися у батьки́ (у дідú, у матері *і т. ін.) див.* годúтися[1] (4)
бáтькові
◊ Ідú [собі] к бíсовому бáтькові (к нечúстій мáтері) *див.* ітú (54)
бáтьку
◊ Тря́сця йогó (твоїй, ïхній *і т. ін.)* мáтері (мáмі, *рідко* бáтьку, тíтці) *див.* тря́сця
◊ Чóртові (дíдьку, бáтьку) лúсому розкажú *див.* розкáзувати
БÁЧИТИ
бáчити
◊ Не бáчити за дерéвами лíсу *див.* бáчити (12)
БÁЧНІСТЬ
бáчності
◊ Мáти себé (мáтися) на бáчності (на обáчності, на оберéжності *і т. ін.) див.* мáти[2] (94)
БАЯ́Н
бая́н
Розтягáється (розтя́гується) / розтя́гся (розтяглáся, розтяглúся) бая́н (гармóнія, міхú бая́на, міхú гармóнії *і т. ін.) див.* бая́н (1)
БДЖÍЛКА
бджíлкою
◊ Мýхою (мýшкою, бджíлкою *і т. ін.)* літáти *див.* літáти (3)
БДЖОЛÁ
бджóли
◊ Лúпнути, як (мов, ніби *і т. ін.)* бджóли (мýхи) до мéду *див.* лúпнути[1] (2)
БЕ[1]
бе
◊ Ні (анí) бе ні (анí) ме [ні кукурíку] *див.* бе[1] (1)
БÉБЕХИ
бéбеха
◊ Відвáжити / відвáжувати бéбеха (ля́паса, стусанá) *див.* відвáжувати (1)
БЕЗСЛÍДНО
безслíдно
Не минáти (не минáтися) / не минýти (не минýтися) мáрно (безслíдно, дарéмно *і т. ін.) див.* минáти (1)
БЕЗТИРÁЖНИЙ[1]
безтирáжна
Безтирáжна лотерéя *див.* лотерéя (1)
БÉРЕГ
бéрег
Звíльнення на бéрег (у мíсто) *див.* звíльнення (1)
Звільня́ти / звільнúти на бéрег (у мíсто) *див.* звільня́ти[1] (2)
Звільня́тися / звільнúтися на бéрег (у мíсто) *див.* звільня́тися (1)
берегáми
◊ Молóчні [та] (медóві) рíки [й мáсляні (киселéві) берегú (з мáсляними (киселéвими) берегáми)] *див.* рікá
берегú
◊ Молóчні [та] (медóві) рíки [й мáсляні (киселéві) берегú (з мáсляними (киселéвими) берегáми)] *див.* рікá
БЕРЛÍНСЬКИЙ
берлíнська
△ Берлíнська лазýр *див.* лазýр (1)
БИРЮ́ЛЬКИ
бирю́льки
◊ Грáти (грáтися) в ляльки́ (в бирю́льки) *див.* грáти (15)
БИ́ТИ
б'є
◊ Пропáсниця (тря́сця, лихомáнка) трýсить (трясé, тíпає, б'є *і т. ін.) див.* пропáсниця
◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] лихомáнка б'є *див.* лихомáнка (2)
бий
◊ Бий / побúй тебé (йогó, її *і т. ін.)* лихá годúна (грім, хрест, морóка *і т. ін.) див.* бúти (19)
◊ Не бий лежáчого *див.* бúти (45)
бúти
◊ Бúти в литáври *див.* бúти (28)
◊ Бúти в лицé *див.* бúти (29)
Бúти конóплі (льон) *див.* бúти (8)
Бúти лáдки *див.* бúти (9)
◊ Бúти лóбом (лобáми) об зéмлю *див.* бúти (36)
◊ Бúти [пря́мо] в лоб *див.* бúти (40)
БИ́ТИСЯ
бúйся
◊ Хоч лóбом (головóю) бúйся в (об) стінý (в (об) мур, ріг *і т. ін.) див.* бúтися (9)
бúтися
◊ Бúтися як рúба об лід *див.* бúтися (8)
БИЧ
бичá
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* батогóм (батіжкóм, з батогá, з бичá) трíснув (ля́снув, тря́снув *і т. ін.) див.* трíскати
БІ
бі
◊ Дасть (помóже, пошлé) Бог (Госпóдь, *заст.* Біг, Бі) [милосéрдний] *див.* бог (19)
БІДÁ[1]
бідá
◊ Лúхо (бідá, лихá годúна) йогó (її, їх *і т. ін.)* знáє *див.* лúхо[1] (4)
бідú
◊ Колú б (якбú) тíльки й лúха (гóря, бідú *і т. ін.) див.* лúхо[1] (3)
Напúтувати / напитáти лúха (бідú, гóря, клóпоту *і т. ін.) див.* напúтувати
◊ Не минýти лúха (бідú) *див.* минáти (3)
◊ Не оббéрешся (не обéрешся, не обібрáтися *і т. ін.)* лúха (бідú, клóпоту *і т. ін.) див.* оббирáтися
◊ Тóрба лúха і мішóк бідú *див.* тóрба
бідí
◊ Помогтú (допомогтú, зарáдити *і т. ін.)* бідí (гóрю, лúху *і т. ін.) див.* помагáти
бідý
◊ Затóплювати / затопúти лúхо (рóзум, гóре, бідý *і т. ін.)* в чáрці (в горíлці) *див.* затóплювати[2] (1)
БÍДНІСТЬ
бíдності
△ Межá бíдності (малозабезпéченості) *див.* межá (3)
БÍЙКА
бíйку
Лíзти / полíзти в бíйку *див.* лíзти (1)

БІК

бік

◊ Зворо́тний (інший, дру́гий *і т. ін.)* бік медалі <Зворо́тна (інша, дру́га *і т. ін.)* сторона́ медалі> *див.* бік (5)

◊ Оди́н бік медалі *див.* бік (9)

бо́ки

◊ Два бо́ки (дві сторони́) [одніє́ї] меда́лі *див.* бік (3)

◊ Лиза́ти [язико́м] два бо́ки *див.* лиза́ти (4)

◊ Полата́ти (облата́ти) / лата́ти бо́ки *(рідко* ре́бра) *див.* полата́ти

бо́ці

◊ Лю́бити, як сіль в о́ці [і терни́ну в бо́ці] *див.* лю́бити (1)

Пра́вда на моє́му (твоє́му, його́ *і т. ін.)* бо́ці <Моя́ (твоя́, його́ *і т. ін.)* пра́вда> *див.* пра́вда

БІЛЕ́Т

біле́т

Лотере́йний біле́т *див.* біле́т (3)

БІ́ЛИЙ

бі́ла

Бі́ла ма́гія *див.* ма́гія (1)

◊ [І] світ [Бо́жий (бі́лий)] не ми́лий (не лю́бий) *див.* світ[2]

◊ Світ [мої́х] оче́й! <Мій сві́те [бі́лий]!> *див.* світ[1]

БІ́ЛЬШЕ

більш

◊ Ні більш ні менш *див.* бі́льше (5)

бі́льше

◊ Ні́чого [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, не зостає́ться, *рідко* не остає́ться *і т. ін.)* / не лиши́лося (не залиши́лося, не зоста́лося, *рідко* не оста́лося *і т. ін.)* [, як] *див.* лиша́тися (11)

◊ Ноги́ моє́ї [бі́льше] не бу́де *див.* бу́ти (104)

БІ́ЛЬШИЙ

бі́льшій

Вели́кою (значно́ю, бі́льшою *і т. ін.)* мі́рою <*рідко* У вели́кій (значні́й, бі́льшій *і т. ін.)* мі́рі> *див.* мі́ра (1)

БІОЛОГІ́ЧНИЙ

біологі́чних

△ Прони́кність біологі́чних мембра́н *див.* прони́кність

біологі́чні

Біологі́чні спо́соби лікува́ння *див.* спо́сіб

БІРЖОВИ́Й

біржове́

△ Біржове́ ми́то *див.* ми́то (2)

БІС[1]

біс

◊ Чорт (біс) [його́] ба́тька *(рідше* ма́му) зна́є (зна) <Чорти́ (біси́) [його́] ба́тька *(рідше* ма́му) зна́ють> *див.* чорт

◊ Що за чорт (біс, мара́)? *див.* чорт

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* лихи́й *(рідше* нечи́стий, біс *і т. ін.)* попу́тав *див.* лихи́й[1] (8)

бі́са

◊ Іди́ [собі́] до чо́рта (до бі́са, до ді́дька, до ли́ха, к бі́су, к чо́рту, під три чорти́ *і т. ін.)* *див.* іти́ (52)

біси́

◊ Чорт (біс) [його́] ба́тька *(рідше* ма́му) зна́є (зна) <Чорти́ (біси́) [його́] ба́тька *(рідше* ма́му) зна́ють> *див.* чорт

бі́сові

◊ Ма́тері (бі́сові, *рідше* ті́тці) його́ (її́, ї́хній *і т. ін.)* ковіни́ька (ко́рінь) *див.* ковіни́ька (1)

бі́су

◊ Іди́ [собі́] до чо́рта (до бі́са, до ді́дька, до ли́ха, к бі́су, к чо́рту, під три чорти́ *і т. ін.)* *див.* іти́ (52)

◊ Іти́ (леті́ти) / піти́ (полеті́ти) до чо́рта (до ді́дька, к чо́рту, під три чорти́, к бі́су *і т. ін.)* *див.* іти́ (66)

БІ́СЕР

бі́сер

◊ Мета́ти (ки́дати, розкида́ти, розсипа́ти *і т. ін.)* бі́сер (пе́рли) [свиня́м (пе́ред свиньми́, пе́ред сви́нями)] *див.* мета́ти (4)

БІ́СІВ

бі́сова

◊ Лиха́ (бі́сова, вра́жа *і т. ін.)* личи́на *див.* личи́на (1)

бі́совій

◊ До бі́сової (лихо́ї, чо́ртової *і т. ін.)* ма́тері <[Ну] к бі́совій (лихі́й, чо́ртовій *і т. ін.)* ма́тері *(рідко* ма́мі)> *див.* ма́ти[1] (9)

◊ Яко́ї бі́сової (вра́жої, лихо́ї *і т. ін.)* ма́тері *див.* ма́ти[1] (14)

бі́сову

◊ Іди́ [собі́] к бі́сову ба́тькові (к нечи́стій ма́тері) *див.* іти́ (54)

БЛАГА́ТИ

блага́ти

Проси́ти (блага́ти) милосе́рдя *див.* проси́ти

БЛАГОРО́ДНИЙ

благоро́дні

△ Благоро́дні мета́ли *див.* мета́л (1)

БЛАГОСЛОВЛЯ́ТИ

благословля́ло

◊ [Ле́две (ще ті́льки)] благословля́ло / благослови́ло на світ *див.* благословля́ти (2)

БЛИ́СКАВКА

бли́скавки

◊ Мета́ти громи́ і (та) бли́скавки *див.* мета́ти (3)

БЛИ́СНУТИ

бли́снула

◊ Ду́мка майну́ла (сяйну́ла, бли́снула, пробі́гла *і т. ін.)* [в голові́] *див.* ду́мка (10)

БЛУДИ́ТИ[1]

блуди́ти

◊ Блука́ти (блуди́ти, іти́ *і т. ін.)* манівця́ми *див.* блука́ти (1)

БЛУКА́ТИ

блука́ти

◊ Блука́ти (блуди́ти, іти́ *і т. ін.)* манівця́ми *див.* блука́ти (1)

◊ Літа́ти (леті́ти, блука́ти) / полеті́ти (поблука́ти) ду́мками (гадка́ми, *заст.* ми́слю) *див.* літа́ти (2)

блука́ють

◊ О́чі блука́ють (лі́зуть, ла́зять *і т. ін.)* *див.* о́ко[1]

БЛУКА́ЮЧИЙ

блука́ючі

△ Блука́ючі (мандрі́вні) вогні́ *див.* вого́нь (8)

БОГ

бог

◊ Бог (Госпо́дь) ми́лував / поми́лував *див.* бог (3)

◊ Дасть (помо́же, пошле́) Бог (Госпо́дь, *заст.* Біг, Бі) [милосе́рдний] *див.* бог (19)

◊ Не дай Бо́же (Бог, Го́споди, Ма́ти Бо́жа) *див.* дава́ти (188)

◊ Хай (неха́й) Бог (Госпо́дь) ми́лує (боро́нить) / поми́лує (оборо́нить) *див.* бог (29)

◊ Як Бог (Госпо́дь) ми́лує? *див.* бог (33)

бо́га

◊ Гріх (нема́ чого́, ні́чого *і т. ін.)* [і] Бо́га [милосе́рдного] гніви́ти *див.* гріх (2)

◊ Живи́м до Бо́га (на не́бо) лі́зти / полі́зти *див.* лі́зти (4)

◊ Ма́ти Бо́га [в се́рці (в душі́, в живо́ті *і т. ін.)*] *див.* ма́ти[2] (34)

◊ Не ма́ти Бо́га в душі́ (в се́рці, в живо́ті) *див.* ма́ти[2] (113)

◊ Піти́ в моги́лу (з життя́, від нас, до Бо́га *і т. ін.)* *див.* піти́

◊ Проси́ти у Бо́га ла́ски *див.* проси́ти

◊ Скажи́ (скажі́ть) на ми́лість [Бо́жу (Бо́га)] *див.* сказа́ти

бо́гові

◊ Ні Бо́гу (Бо́гові) сві́чка, ні чо́рту (чо́ртові) кочерга́ (коцюба́, ла́дан, на́довбень *і т. ін.)* *див.* сві́чка

бо́гом

◊ За мали́м Бо́гом *див.* бог (20)

бо́гу

◊ Ні Бо́гу (Бо́гові) сві́чка, ні чо́рту (чо́ртові) кочерга́ (коцюба́, ла́дан, на́довбень *і т. ін.)* *див.* сві́чка

бо́же

◊ Бо́же (Го́споди) [Ти] [мій] [ми́лий (милости́вий, милосе́рдний)]! *див.* бог (18)

◊ Крий Бо́же (Го́споди, Ма́тір Бо́жа, Ма́ти Бо́жа *і т. ін.)* *див.* кри́ти (2)

◊ Не дай Бо́же (Бог, Го́споди, Ма́ти Бо́жа) *див.* дава́ти (188)

◊ Не ма́ти [і] за Бо́же пошиття́ *див.* ма́ти[2] (122)

Прийми́ Бо́же (Го́споди) мою́ ду́шу (мене́) [до Се́бе] *див.* прийма́ти

БО́ЖИЙ

бо́жа

Бо́жа (Госпо́дня, Пречи́ста) Ма́ти *див.* ма́ти[1] (1)

◊ Бо́жа люди́на *див.* люди́на (6)

◊ Крий Бо́же (Го́споди, Ма́тір Бо́жа, Ма́ти Бо́жа *і т. ін.)* *див.* кри́ти (2)

◊ Не дай Бо́же (Бог, Го́споди, Ма́ти Бо́жа) *див.* дава́ти (188)

Пресвята́я Ді́во ([Марі́є], Ма́ти Бо́жа [ми́лостива] *і т. ін.)* *див.* ді́ва (1)

◊ Хай (неха́й) Ма́ти Бо́жа ми́лує (проща́є, боро́нить) / поми́лує (спасе́) *див.* ма́ти[1] (12)

бо́же

◊ Крий Бо́же (Го́споди, Ма́тір Бо́жа, Ма́ти Бо́жа *і т. ін.)* *див.* кри́ти (2)

◊ Не дай Бо́же (Бог, Го́споди, Ма́ти Бо́жа) *див.* дава́ти (188)
бо́жий
◊ [І] світ [Бо́жий (бі́лий)] не ми́лий (не лю́бий) *див.* світ[2]
бо́жій
◊ По ми́лості Бо́жій *див.* ми́лість (6)
бо́жою
◊ Бо́жою ми́лістю *див.* ми́лість (3)
бо́жу
◊ Відхо́дити (ла́годитися) / віді́йти́ на (в) Бо́жу (оста́нню) путь (доро́гу) *див.* відхо́дити (9)
◊ Скажи́ (скажі́ть) на ми́лість [Бо́жу (Бо́га)] *див.* сказа́ти
БОКОВИ́Й
бокови́й
△ Латера́льний (бокови́й) при́голосний *див.* при́голосний
БОЛО́ТНИЙ
боло́тні
Мисли́вські (боло́тні) чо́боти *див.* чо́боти
БОЛО́ТО
боло́ті
◊ Мі́си́ти в грязю́ці (в грязі́, в боло́ті *і т. ін.*) *див.* міси́ти (2)
боло́то
◊ Міси́ти (перемі́шувати) / переміси́ти боло́то (багно́, багню́ку *і т. ін.*) *див.* міси́ти (3)
◊ Не уда́рити лице́м (обли́ччям) у грязь (у боло́то) *див.* ударя́ти
боло́том
◊ Змі́шувати (міша́ти) / зміша́ти з земле́ю (з боло́том, з грязю́кою) *див.* змі́шувати (2)
◊ Ля́пати грязю́кою (гря́ззю, боло́том *і т. ін.*) *див.* ля́пати (1)
БОЛЮ́ЧИЙ
болю́че
◊ Болю́че (живе́, найболю́чіше *і т. ін.*) мі́сце *див.* мі́сце (9)
◊ Зачіпа́ти / зачепи́ти за болю́че (найболю́чіше) мі́сце *див.* зачіпа́ти (4)
◊ Попада́ти (влуча́ти, вража́ти) / попа́сти (влу́чити, вра́зити) на (в) [са́ме] болю́че (живе́, найболю́чіше *і т. ін.*) мі́сце *див.* попада́ти
БОЛЯ́ЧКА
боля́чки
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) боля́чки на лоб *див.* боля́чка (1)
боля́чці
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) [лихі́й, печені́й, ті́й *і т. ін.*] боля́чці (*рі́дко* хи́рі) *див.* боля́чка (2)
БО́МБА
бо́мба
△ Логі́чна бо́мба *див.* бо́мба (9)
БОНІТЕ́Т
боніте́т
△ Боніте́т лі́су *див.* боніте́т (1)
БОРГ
борг
△ Ми́тний борг *див.* борг (2)
боргу́
◊ Не лиша́тися (не залиша́тися, *рі́дко* не настава́тися *і т. ін.*) / не лиши́тися (не залиши́тися, *рі́дко* не оста́тися *і т. ін.*) в боргу́ *див.* лиша́тися (10)

БОРІ́ДКА
борі́дка
Борі́дка лопа́точкою *див.* борі́дка (1)
БО́РНИЙ
бо́рні
△ Бо́рні до́брива (мікродо́брива) *див.* до́бриво (1)
БОРОДА́
борода́
Борода́ лопа́тою *див.* борода́ (1)
БОРОНИ́ТИ[1]
боро́нить
◊ Хай (неха́й) Бог (Госпо́дь) ми́лує (боро́нить) / поми́лує (оборо́нить) *див.* бог (29)
◊ Хай (неха́й) Ма́ти Бо́жа ми́лує (проща́є, боро́нить) / поми́лує (спасе́) *див.* ма́ти[1] (12)
БОРТ
борту́
На борту́ корабля́ (літака́, раке́ти *і т. ін.*) *див.* борт (2)
БО́ЧКА[1]
бо́чку
◊ Вли́ти в бо́чку ме́ду (в мед) ло́жку дьо́гтю *див.* влива́ти[1] (1)
бо́чці
◊ Ло́жка дьо́гтю [в бо́чці ме́ду] *див.* ло́жка (4)
БРАТ
брат
◊ Ме́нший брат <Ме́нші брати́> *див.* брат (12)
брати́
◊ Ме́нший брат <Ме́нші брати́> *див.* брат (12)
БРА́ТИ
бере́
◊ Не бере́ (не ві́зьме) ніщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на *і т. ін.*) *див.* бра́ти (142)
бери́
◊ Кат його́ (її́, їх *і т. ін.*) [ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би] *див.* кат (3)
◊ Хоч бери́ та лізь живце́м у зе́млю *див.* бра́ти (144)
бра́ти
◊ Бра́ти / взя́ти в ле́щата (в лабе́ти) *див.* бра́ти (63)
◊ Бра́ти / взя́ти збро́ю (меч) в ру́ки *див.* бра́ти (81)
◊ Бра́ти / взя́ти з мі́сця *див.* бра́ти (83)
◊ Бра́ти / взя́ти лі́нію *див.* бра́ти (86)
◊ Лови́ти (бра́ти) / злови́ти (взя́ти, пійма́ти, спійма́ти *і т. ін.*) на гачо́к *див.* лови́ти (2)
◊ Підніма́ти (бра́ти) / підня́ти (взя́ти), що ле́гко лежи́ть *див.* піднім́ати
БРЕХА́ТИ
бреха́ти
◊ На мі́сяць бреха́ти / *однокр.* брехну́ти *див.* бреха́ти (1)
БРЕХНУ́ТИ
брехну́ти
◊ На мі́сяць бреха́ти / *однокр.* брехну́ти *див.* бреха́ти (1)
БРЕХНЯ́
брехня́
Мисли́вська брехня́ *див.* брехня́ (1)

БРИ́ЖІ
бри́жі
Ме́ртві бри́жі *див.* бри́жі (1)
БРИЛЬ
бриль
◊ Лама́ти (*рі́дко*ломи́ти) ша́пку (бриль) *див.* лама́ти (5)
БРИ́ТВА
бри́тви
◊ Ходи́ти по ле́зу бри́тви (ножа́) (по бри́тві, по ни́точці) *див.* ходи́ти
бри́тві
◊ Ходи́ти по ле́зу бри́тви (ножа́) (по бри́тві, по ни́точці) *див.* ходи́ти
БРІД
бро́ду
◊ Лі́зти у во́ду, не зна́ючи бро́ду *див.* лі́зти (24)
БРОВА́
брів
Метну́ти брова́ми (ду́гами брів, бровою́) *див.* метну́ти (1)
брова́ми
Метну́ти брова́ми (ду́гами брів, бровою́) *див.* метну́ти (1)
бро́ви
◊ Бро́ви полі́зли на ло́ба *див.* брова́ (8)
брово́ю
Метну́ти брова́ми (ду́гами брів, бровою́) *див.* метну́ти (1)
БРО́НЗОВИЙ
бро́нзова
Бро́нзова меда́ль *див.* меда́ль (1)
БРЮССЕ́ЛЬСЬКИЙ
брюссе́льське
△ Брюссе́льське мере́живо *див.* мере́живо (1)
БУ́БЛИК
бу́блика
◊ Ма́ти ду́лю (тря́сцю, ді́рку від бу́блика *і т. ін.*) *див.* ма́ти[2] (52)
БУДІВЕ́ЛЬНИЙ
будіве́льний
Будіве́льний майда́нчик *див.* майда́нчик (1)
БУ́ЙНИЙ
бу́йними
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, ми́тися, *рі́дше* обсипа́тися *і т. ін.*) / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рі́дше* обси́патися *і т. ін.*) [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.*)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися
БУ́КВА
бу́ква
△ Вели́ка (*рі́дко* заголо́вна) бу́ква (лі́тера) *див.* бу́ква (1)
△ Мала́ бу́ква *див.* бу́ква (2)
◊ Ме́ртва бу́ква *див.* бу́ква (4)
бу́квами
◊ Впи́саний в істо́рію золоти́ми лі́терами (бу́квами) *див.* впи́саний (1)
◊ Впи́сувати / вписа́ти в істо́рію золоти́ми лі́терами (бу́квами) *див.* впи́сувати (1)
◊ Впи́суватися в істо́рію золоти́ми лі́терами (бу́квами) *див.* впи́суватися (1)
БУ́ЛКА
бу́лка
Францу́зька (*рі́дше* місь́ка) бу́лка (бу́лочка) *див.* бу́лка (1)

БУ́ЛЬБАШКА
бу́льбашка
◊ Ло́патися / ло́пнути, як (мов, ні́би *і т. ін.*) ми́льна бу́лька (бу́льбашка, ба́нька *і т. ін.*) *див.* ло́патися (1)
◊ Ми́льна бу́льбашка (бу́лька) *див.* бу́льбашка (1)
БУ́ЛЬКА
бу́лька
◊ Ло́патися / ло́пнути, як (мов, ні́би *і т. ін.*) ми́льна бу́лька (бу́льбашка, ба́нька *і т. ін.*) *див.* ло́патися (1)
◊ Ми́льна бу́льбашка (бу́лька) *див.* бу́льбашка (1)
БУ́РЯ
бу́ря
△ Магні́тна (геомагні́тна) бу́ря *див.* бу́ря (1)
БУ́ТИ
бу́де
◊ Бу́дуть (ви́йдуть) лю́ди <Бу́де (ви́йде) люди́на> *див.* лю́ди (5)
◊ Ноги́ моє́ї [бі́льше] не бу́де *див.* бу́ти (104)
◊ [Хай (неха́й)] земля́ [бу́де] пу́хом (перо́м, пухке́нькою, легка́) *див.* земля́ (32)
бу́дуть
◊ Бу́дуть (ви́йдуть) лю́ди <Бу́де (ви́йде) люди́на> *див.* лю́ди (5)
будь
◊ Будь ла́ска (ласка́вий, *рідше* ласка́в) <Бу́дьте ласка́ві> *див.* бу́ти (37)
бу́дьте
◊ Будь ла́ска (ласка́вий, *рідше* ласка́в) <Бу́дьте ласка́ві> *див.* бу́ти (37)
◊ Бу́дьте люб'я́зні (*заст.* ми́лости́ві) *див.* бу́ти (41)
було́
◊ [І (ні, ані́)] копі́йки [зла́маної (мі́дної, щерба́тої)] (ше́ляга) нема́ (нема́є, не було́) за душе́ю *див.* нема́
◊ Лиця́ нема́ (нема́є, не зна́ти, не було́) / не ста́ло *див.* нема́
◊ Мі́сця живо́го нема́ (нема́є, не було́ *і т. ін.*) *див.* нема́
◊ Моє́ (твоє́, його́ *і т. ін.*) [було́] зве́рху *див.* мій (1)
◊ Нема́є (нема́, не було́) мі́сця *див.* нема́
◊ Що ма́є (ма́єш, є, було́ *і т. ін.*) си́ли (сил, ду́ху) *див.* ма́ти[2] (139)
бу́ти
◊ Бу́ти в свої́й льо́лі *див.* бу́ти (56)
Бу́ти (лиша́тися) в резе́рві *див.* бу́ти (12)
Бу́ти (лиша́тися, зостава́тися *і т. ін.*) / лиши́тися (зоста́тися) на хазя́йстві *див.* бу́ти (13)
◊ Бу́ти (стоя́ти) / ста́ти на пе́ршому мі́сці *див.* бу́ти (83)
◊ Лежа́ти (бу́ти) / лягти́ (*рідко* облягти́) на сме́ртній посте́лі *див.* лежа́ти (11)
◊ Лиши́тися (оста́тися, бу́ти *і т. ін.*) з гарбузо́м *див.* лиша́тися (4)
◊ Сиді́ти (бу́ти) на ла́ві підсу́дних (обвинува́чених) *див.* сиді́ти
є
◊ Є лій у голові́ *див.* лій (1)
◊ Факт [є (лиша́ється)] фа́ктом *див.* факт[1]
◊ Що ма́є (ма́єш, є, було́ *і т. ін.*) си́ли (сил, ду́ху) *див.* ма́ти[2] (139)
◊ Що (скі́льки) [є] мо́чі <З усіє́ї мо́чі> *див.* бу́ти (111)
БУ́ХАТИ
бу́хає
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)
БЮРО́
бюро́
Машинопи́сне бюро́ *див.* бюро́ (7)
ВАГА́[1]
вага́
△ Легка́ вагова́ катего́рія <Легка́ вага́> *див.* катего́рія (5)
вагу́
◊ Ма́ти вагу́ *див.* ма́ти[2] (35)
ВАГОВИ́Й
вагова́
△ Легка́ вагова́ катего́рія <Легка́ вага́> *див.* катего́рія (5)
ВАЖКИ́Й
важка́
◊ Лиха́ (важка́, гірка́ *і т. ін.*) годи́на *див.* годи́на[1] (15)
важки́й
◊ Тяжки́й (важки́й) ка́мінь ліг (упа́в, звали́вся) на гру́ди (на ду́шу, на се́рце) *див.* ка́мінь (18)
важки́м
◊ Лежа́ти [важки́м] ка́менем (тягаре́м) на се́рці (на душі́) *див.* лежа́ти (12)
◊ Ляга́ти / лягти́ [важки́м (непоси́льним, усі́м *і т. ін.*)] тягаре́м на пле́чі *див.* ляга́ти (9)
важкі́
△ Важкі́ мета́ли *див.* мета́л (2)
ВАЛАНСЬЄ́НСЬКИЙ
валансьє́нські
△ Валансьє́нські мере́жива *див.* мере́живо (2)
ВАЛИ́ТИСЯ[1]
вали́тися
◊ Вали́тися (леті́ти, па́дати *і т. ін.*) з рук *див.* вали́тися[1] (1)
ВАЛЮ́ТНИЙ
валю́тний
△ Міжнаро́дний валю́тний фонд *див.* фонд
ВАЛЯ́ТИСЯ
валя́тися
◊ У нога́х (на колі́нах) ла́зити (по́взати, валя́тися *і т. ін.*) *див.* ла́зити (2)
ВАРЕ́НИКИ
варе́ник
◊ Як варе́ник у ма́слі (у смета́ні) *див.* варе́ники (1)
ВАРИ́ТИ
ва́рить
◊ Казано́к (баня́к, макі́тра) ва́рить / *рідше* казано́к (баня́к) звари́в (макі́тра звари́ла) *див.* казано́к (1)
ВАРІА́ЦІЯ
варіа́ції
△ Магні́тні варіа́ції *див.* варіа́ція (2)
ВА́РТИЙ
ва́ртий
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] ні́гтя (мізи́нця) *див.* ва́ртий (6)
ВА́РТІСТЬ
ва́ртість
△ Міно́ва ва́ртість *див.* ва́ртість (4)
ВА́ТА
ва́та
△ Мінера́льна ва́та *див.* ва́та (1)
ВАХТОВИ́Й
вахтови́й
Вахтови́й ме́тод *див.* ме́тод (1)
ВАШ
ва́ша
◊ Ва́ша (його́, їх) ми́лість (*заст.* ми́лость, мосць) *див.* ми́лість (4)
◊ Коли́ [б] (мо́же) твоя́ (ва́ша) ла́ска (*рідко* ми́лість) *див.* ла́ска[1] (2)
ва́ше
◊ Моє́ (ва́ше, його́ *і т. ін.*) ді́ло сторона́ (*рідко* збо́ку) *див.* ді́ло (21)
ва́ші
◊ На моє́ (його́, її́ *і т. ін.*) о́ко <На мої́ (твої́, ва́ші *і т. ін.*) о́чі> *див.* о́ко[1]
ва́шу
Спаси́бі за (ва́шу, твою́) ла́ску *див.* спаси́бі
ВБИВА́ТИСЯ[1]
вбива́тися
◊ Вбива́тися / вби́тися в лопатки́ *див.* вбива́тися[1] (3)
ВБИРА́ТИ[1]
вбере́ш
◊ У міх (у п'ять лантухі́в) не вбере́ш *див.* вбира́ти[1] (4)
вбира́ти
◊ Всмо́ктувати (всиса́ти, вбира́ти *і т. ін.*) / всмокта́ти (ввісса́ти, вві́бра́ти *і т. ін.*) [в се́бе] з молоко́м ма́тері (з ма́териним (матери́нським) молоко́м) *див.* всмо́ктувати (1)
ВБИ́ТИСЯ
вби́тися
◊ Вбива́тися / вби́тися в лопатки́ *див.* вбива́тися[1] (3)
◊ Вби́тися в лі́та́ *див.* вбива́тися[1] (5)
ВВІДНИ́Й
ввідни́й
△ Ввідни́й лист *див.* лист[2] (7)
ВВІЗНИ́Й
ввізне́
△ Ввізне́ (і́мпортне) ми́то *див.* ми́то (3)
ВГАНЯ́ТИ[1]
вганя́ти
◊ Вганя́ти / ввігна́ти в піт (у ми́ло) *див.* вганя́ти[1] (2)
ВГО́РУ
вго́ру
◊ [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (підійма́ється, встає́, стає́, лі́зе *і т. ін.*) / підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе *і т. ін.*) [вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.*)] *див.* воло́сся (1)
Підко́чувати / підкоти́ти о́чі під ло́ба (вго́ру) *див.* підко́чувати[1]
ВДОВИ́ЦЯ
вдови́ці
◊ Ле́пта вдови́ці *див.* ле́пта (1)
ВЕДМЕ́ДИ́ЦЯ
ведме́диця
△ Мала́ Ведме́диця *див.* ведме́ди́ця (2)

ВЕЛИ́КИЙ
вели́ка
△ Вели́ка *(рідко* заголóвна) бýква (лíтера) *див.* бýква (1)
вели́кий
◊ Вели́кий крик за мали́й пшик *див.* крик[1] (1)
Вели́кий Луг *див.* луг[1] (1)
Вели́кий магíстр *див.* магíстр (1)
Логофéт вели́кий *див.* логофéт (1)
◊ Мáти [вели́кий] зуб ([вели́кого] зýба) *див.* мáти[2] (37)
◊ Мáти [вели́кий] хист *див.* мáти[2] (38)
Мáти (знахóдити) / знайти́ [вели́кий (значни́й)] пóпит *див.* мáти[2] (6)
вели́кій
Вели́кою (значнóю, більшою *і т. ін.)* мíрою <*рідко* У вели́кій (значнíй, бíльшій *і т. ін.)* мíрі> *див.* мíра (1)
вели́кого
◊ Висóкого (вели́кого) лéту (льóту) *див.* літ[1] (4)
◊ Мáти [вели́кий] зуб ([вели́кого] зýба) *див.* мáти[2] (37)
вели́кої
◊ З вели́кої лíтери *див.* лíтера (2)
вели́кою
Вели́кою (значнóю, більшою *і т. ін.)* мíрою <*рідко* У вели́кій (значнíй, бíльшій *і т. ін.)* мíрі> *див.* мíра (1)
○ З (із) [вели́кою (ми́лою)] хíттю *див.* хіть
◊ Мíряти вели́кою мíрою *див.* мíряти (1)
вели́ку
◊ Мáти [вели́ку] си́лу *див.* мáти[2] (39)
ВЕНТИЛЯ́ЦІЯ
вентиля́ція
△ Легенéва вентиля́ція *див.* вентиля́ція (3)
ВЕ́РЕСОВИЙ
вéресовий
Вéресовий мед *див.* мед (1)
ВЕРСТА́Т
верстáт
△ Лóбзиковий верстáт *див.* верстáт (4)
ВЕРСТВА́[1]
верствá
◊ Верствá келебердя́нська (пиря́тинська, чугýївська, мальóвана *і т. ін.) див.* верствá[1] (2)
ВЕРТІ́ТИСЯ
вертíтися
◊ Завертíлася (закрути́лася, пішлá вертíтися *і т. ін.)* маши́на *див.* маши́на (20)
ВЕРХ
верх
◊ Мáти [свій] верх *див.* мáти[2] (89)
ВЕ́СЕЛО
вéсело
◊ Лéгко (лю́бо, вéсело *і т. ін.)* на душí (на сéрці) *див.* лéгко (1)
ВЕСІ́ЛЬНИЙ
весíльна
Весíльна (посáджена) мáти *див.* мáти[1] (2)
ВЕСТИ́
вести́
Вести́ лік (лічбý) *див.* вести́ (3)
◊ Вести́ свою́ лíнію *див.* вести́ (22)

ВЕСЬ[1]
все
◊ Все стає́ / стáне на своє́ мíсце (на свої́ місця́) *див.* весь[1] (15)
всі
◊ Мáйстер *(рідше* мастáк) на всі рýки *див.* мáйстер (7)
◊ Мáйстер *(рідше* митéць, мастáк) на всі (вся́кі) штýки *див.* мáйстер (8)
◊ Мáти [всі] клéпки́ в голові *див.* мáти[2] (44)
◊ На всі (вся́кі, різні *і т. ін.)* лади́ *див.* лад (8)
◊ На всі лопáтки *див.* лопáтка (2)
◊ Сім мішкíв (кіп, три мішки́) гречáної вóвни (горíхів) [і (та) всі непóвні] *див.* сім
всіх
◊ Не мáти всіх дóма *див.* мáти[2] (116)
увéсь
◊ [Увéсь] тягáр лягáє / ліг на плéчі *див.* тягáр
усí
◊ Перемивáти (ми́ти, перемéлювати, перетирáти *і т. ін.)* / перемúти (перемолóти, перетéрти *і т. ін.)* [усí] кісточки́ (кістки́) *див.* перемивáти
◊ Усí ши́шки́ летя́ть (пáдають) [на гóлову] *див.* ши́шка
усіє́ї
◊ Що (скíльки) [є] мóчі <З усіє́ї мóчі> *див.* бýти (111)
усíм
◊ Лягáти / лягти́ [важки́м (непоси́льним, усíм *і т. ін.)*] тягарéм на плéчі *див.* лягáти (9)
◊ Усíм ми́ром <Усіє́ю громáдою> *див.* мир[2] (7)
усíх
◊ Усíх (всіля́ких, вся́ких, різних) мастéй <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, різної) мáсті> *див.* масть[1] (3)
усьóго
◊ З усьóго мáху *див.* мах[1] (3)
ВЗУ́ТИ
◊ Озýти (взýти, обýти *і т. ін.)* в постоли́ (в лáпті) *див.* озувáти
ВИ
вам
◊ Мир вам! <Мир сьомý дóму!> *див.* мир[1] (2)
◊ Моє́ [вам, тобí] шанувáння (вшанувáння) *див.* шанувáння
◊ Ось (от) вам (тобí) моя́ рукá *див.* рукá
◊ Хай [тобí, вам *і т. ін.*] легкá (щасли́ва) дорóга (путь) стéлиться / постéлиться *див.* дорóга (20)
вас
◊ Знáю (знáємо) [я (ми)] вас (тебé, йогó *і т. ін.) див.* знáти (28)
ВИ́БАЧИТИ
ви́бачте
Ви́бачте / дарýйте ласкáво *див.* вибачáти (2)
ВИБИВА́ТИ
вибивáти
◊ Вивóдити *(рідко* вибивáти) / ви́вести *(рідко* ви́бити) з лáду *див.* вивóдити[1] (16)

ВИБИВА́ТИСЯ
вибивáтися
◊ Вибивáтися / ви́битися з сил (з си́ли, з мóчі, з мóці) *див.* вибивáтися (4)
◊ Ви́йти (ви́битися, ви́рватися, *зневажл.* ви́скочити *і т. ін.)* / вихóдити (вибивáтися, виривáтися, *зневажл.* вискáкувати *і т. ін.)* в лю́ди *див.* вихóдити (19)
ВИ́БОРЧИЙ
ви́борча
△ Мажоритáрна ви́борча систéма *див.* систéма
ВИБУВА́ТИ
вибувáти
◊ Вихóдити (вибувáти) / ви́йти (ви́бути) з лáду *див.* вихóдити (23)
ВИ́ВЕДЕНИЙ
ви́ведений
◊ Ви́ведений з лáду *див.* ви́ведений (1)
ВИ́ВЕДЕННЯ
ви́ведення
△ Логíчне ви́ведення *див.* ви́ведення (1)
ВИВІЗНИ́Й
вивізнé
△ Вивізнé ми́то *див.* ми́то (4)
ВИВО́ДИТИ[1]
вивóдити
◊ Вивóдити / ви́вести в лю́ди *див.* вивóдити[1] (9)
◊ Вивóдити *(рідко* вибивáти) / ви́вести *(рідко* ви́бити) з лáду *див.* вивóдити[1] (16)
ВИВО́ЗИТИ
вивóзити
◊ Ви́везти / вивóзити [язикóм (язичкóм)] як (мов, нíби *і т. ін.)* на лопáті *див.* вивóзити (2)
ВИ́ГАДКА
ви́гадки
◊ Метки́й (хвáцький) на ви́гадки (на ви́тівки) *див.* метки́й (1)
ВИ́ГЛЯД
ви́гляд
Мáти ви́гляд *див.* мáти[2] (2)
ви́глядом
○ Під ви́глядом (під мáркою) *див.* ви́гляд (3)
ВИ́ГОЛИТИ
ви́голити
◊ Голи́ти / ви́голити лоб (лóба, чýба, чупри́ну *і т. ін.) див.* голи́ти (2)
ВИГО́СТРЮВАТИ
вигóстрювати
◊ Гостри́ти (вигóстрювати, *рідше*точи́ти, нагóстрювати *і т. ін.)* / ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру *і т. ін.) див.* гостри́ти (1)
ВИД[1]
видý
◊ Спадáти / спáсти з лиця́ (з ли́ченька, на лицí, на видý) *див.* спадáти
ВИДИРА́ТИ
видирáє
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* чорт ли́ко (ли́ка) дерé (видирáє) [живцéм] <Як (мов, нíби *і т. ін.)* чорти́ ли́ко дерýть (видирáють) [живцéм]> *див.* чорт

видира́ти
◊ Ви́дерти (повидира́ти, ви́дряпати, ви́драти) / видира́ти (видря́пувати) о́чі (баньки́) [з ло́ба] *див.* видира́ти (1)
ВИ́ДНИЙ
ви́дне
◊ Ви́дне мі́сце *див.* мі́сце (10)
ВИДРЯ́ПУВАТИ
видря́пувати
◊ Ви́дерти (повидира́ти, ви́дряпати, ви́драти) / видира́ти (видря́пувати) о́чі (баньки́) [з ло́ба] *див.* видира́ти (1)
ВИ́ЙТИ
ви́йде
◊ Бу́дуть (ви́йдуть) лю́ди <Бу́де (ви́йде) люди́на> *див.* лю́ди (5)
ви́йдуть
◊ Бу́дуть (ви́йдуть) лю́ди <Бу́де (ви́йде) люди́на> *див.* лю́ди (5)
ви́йти
◊ Ви́йти (ви́битися, ви́рватися, *зневажл.* ви́скочити *і т. ін.)* / вихо́дити (вибива́тися, винрива́тися, *зневажл.* виска́кувати *і т. ін.)* в лю́ди *див.* вихо́дити (19)
◊ Ви́йти / вихо́дити на моє́ (твоє́, його́ *і т. ін.) див.* вихо́дити (21)
◊ Вихо́дити (вибува́ти) / ви́йти (ви́бути) з ла́ду́ *див.* вихо́дити (23)
◊ Вихо́дити / ви́йти за ра́мки (за ме́жі) *див.* вихо́дити (25)
◊ Вихо́дити (ітй) / ви́йти з літ (з ро́ків, з ві́ку) *див.* вихо́дити (36)
ви́йшли
◊ Лі́та́ (ро́ки́) вихо́дять / ви́йшли *див.* лі́та́ (4)
ВИКИДА́ТИ
викида́ти
△ Мета́ти (викида́ти) ікру́ *див.* мета́ти (2)
ВИКОНА́ВЧИЙ
викона́вчий
△ Викона́вчий лист *див.* лист[2] (8)
ВИКРУ́ЧУВАТИСЯ
викру́чуватися
◊ Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися *і т. ін.)* в'юно́м (ли́сом) *див.* ви́тися (1)
ВИ́КУРИТИ
ви́курити
◊ Не ви́курити й ла́даном (сі́ркою) *див.* викурювати (1)
ВИ́ЛА
ви́ла
Махові ви́ла *див.* ви́ла (1)
ВИЛА́ЗИТИ
вила́зити
◊ [Аж] із шку́ри (зі шкі́ри) лі́зти (вила́зити, *рідше* вилу́зуватися *і т. ін.) див.* лі́зти (3)
вила́зять
◊ [Аж (і)] о́чі на лоб (на ло́ба, *рідше* догори́ *і т. ін.)* лі́зуть (вила́зять) / полі́зли (ви́лізли) *див.* о́ко[1]
◊ [Аж] о́чі [з ло́ба (з голови́)] вила́зять (лі́зуть) *див.* о́ко[1]
ВИЛИВА́ТИ
вилива́ти
◊ Вилива́ти (ли́ти) / ви́лити поми́ї *див.* вилива́ти (7)
◊ Ли́ти (вилива́ти, пролива́ти) / ви́лити (проли́ти) [дрібні́] сльо́зи *див.* ли́ти (2)
ВИ́ЛИТИ
ви́лий
◊ Хоч на соба́ку (на хвіст соба́ці) лий / ви́лий *див.* ли́ти (10)
ви́лити
◊ Вилива́ти (ли́ти) / ви́лити поми́ї *див.* вилива́ти (7)
◊ Ли́ти (вилива́ти, пролива́ти) / ви́лити (проли́ти) [дрібні́] сльо́зи *див.* ли́ти (2)
ВИЛУ́ЗУВАТИСЯ
вилу́зуватися
◊ [Аж] із шку́ри (зі шкі́ри) лі́зти (вила́зити, *рідше* вилу́зуватися *і т. ін.) див.* лі́зти (3)
ВИ́МІНЯТИ
◊ Міня́ти / поміня́ти (проміня́ти, ви́міняти *і т. ін.)* ши́ло на шва́йку (на ми́ло, на мотови́ло) *див.* міня́ти (2)
ВИМІТА́ТИ
вимітáти
◊ Виміта́ти / ви́мести під мітлу́ *див.* виміта́ти (1)
ВИ́МОРОЧНИЙ
ви́морочне
△ Ви́морочне майно́ *див.* майно́ (1)
ВИ́НЕСТИ
ви́несло
◊ Бода́й (щоб) на ма́рах ви́несло (ви́несли) *див.* вино́сити (3)
ви́нести
◊ Вино́сити / ви́нести на лю́ди *див.* вино́сити (6)
ВИНО́[1]
ви́на
△ Ма́рочні (сортові́) ви́на *див.* вино́[1] (10)
ВИНО́СИТИ
вино́сити
◊ Вино́сити / ви́нести на лю́ди *див.* вино́сити (6)
ВИ́ПАДОК
ви́падок
◊ Пійма́ти (спійма́ти, злови́ти, улови́ти) / лови́ти хвили́ну (моме́нт, ви́падок *і т. ін.) див.* пійма́ти
◊ Пропуска́ти / пропусти́ти моме́нт (мент, ви́падок *і т. ін.) див.* пропуска́ти
ВИПИВА́ТИ
випива́ти
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́ньця́)] *див.* випива́ти (1)
ВИПИ́СУВАТИ
випи́сувати
◊ Писа́ти (випи́сувати) мисліте *див.* писа́ти
ВИ́ПИТИ
ви́пити
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́ньця́)] *див.* випива́ти (1)
◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.) див.* випива́ти (2)
◊ Пи́ти (запива́ти) / ви́пити (запи́ти) мирову́ (зми́рщину) *див.* пи́ти
ВИПРОБО́ВУВАННЯ
ви́пробовування
Випробо́вування (випро́бування, ви́пробування) на мі́цність *див.* випробо́вування (1)
ВИПРОБО́ВУВАТИ
випробо́вувати
Випробо́вувати (випро́бувати) / ви́пробувати на мі́цність *див.* випробо́вувати (1)
ВИ́ПРОБУВАННЯ
випро́бування
Випробо́вування (випро́бування, ви́пробування) на мі́цність *див.* випробо́вування (1)
ВИПРО́БУВАННЯ
випро́бування
Випробо́вування (випро́бування, ви́пробування) на мі́цність *див.* випробо́вування (1)
ВИ́ПРОСИТИ
ви́просиш
◊ [І] льо́ду (сні́гу [торі́шнього], кри́ги) се́ред (посе́ре́д) зими́ не ви́просиш *див.* випро́шувати (1)
ВИПУСКА́ТИ
випуска́ти
Випуска́ти / ви́пустити ку́лі (снаря́ди, мі́ни *і т. ін.) див.* випуска́ти (3)
◊ Пуска́ти (випуска́ти) / пусти́ти (ви́пустити) у світ (в (на) лю́ди) *див.* пуска́ти
ВИ́ПУСТИТИ
ви́пустити
Випуска́ти / ви́пустити ку́лі (снаря́ди, мі́ни *і т. ін.) див.* випуска́ти (3)
◊ Пуска́ти (випуска́ти) / пусти́ти (ви́пустити) у світ (в (на) лю́ди) *див.* пуска́ти
ВИ́РВАТИСЯ
ви́рватися
◊ Ви́йти (ви́битися, ви́рватися, *зневажл.* ви́скочити *і т. ін.)* / вихо́дити (вибива́тися, винрива́тися, *зневажл.* виска́кувати *і т. ін.)* в лю́ди *див.* вихо́дити (19)
◊ Ви́рватися з рук (з лап, з лабе́т, з лабе́тів, з па́зурів *і т. ін.) див.* винрива́тися[1] (1)
ВИРИВА́ТИСЯ[1]
винрива́тися
◊ Ви́йти (ви́битися, ви́рватися, *зневажл.* ви́скочити *і т. ін.)* / вихо́дити (вибива́тися, винрива́тися, *зневажл.* виска́кувати *і т. ін.)* в лю́ди *див.* вихо́дити (19)
ВИРИНА́ТИ
вирина́ти
◊ Вирина́ти (встава́ти, сплива́ти) / ви́ринути (вста́ти, спливти́, сплисти́, майну́ти *і т. ін.)* в па́м'яті *чиї́й* (в спо́минах *чиї́х) див.* вирина́ти (1)
ВИ́РІБ
ви́роби
Макаро́нні ви́роби *див.* ви́ріб (3)
ВИ́РОБИТИ
ви́робити
◊ Ма́ти / ви́робити до́брий смак *див.* ма́ти[2] (40)
ВИРОБНИ́ЦТВО
виробни́цтво
△ Мануфакту́рне виробни́цтво *див.* виробни́цтво (3)

△ Ма́сове виробни́цтво *див.* виробни́цтво (4)

ВИСІВКОПОДІ́БНИЙ

висівкоподі́бний

△ Висівкоподі́бний (різнокольоро́вий) лиша́й *див.* лиша́й (1)

ВИ́СІТИ

ви́сіти

◊ Ви́сіти дамо́кловим мече́м *див.* ви́сіти (1)

ВИСКА́КУВАТИ

виска́кувати

◊ Ви́йти (ви́битися, ви́рватися, *зневажл.* ви́скочити *і т. ін.)* / вихо́дити (вибива́тися, вирива́тися, *зневажл.* виска́кувати *і т. ін.)* в лю́ди *див.* вихо́дити (19)

виска́кують

◊ О́чі ма́ло (як) не ви́скочать / не виска́кують з голови́ (з орбі́т, з ло́ба) *див.* о́ко[1]

ВИСЛУХО́ВУВАТИ

вислухо́вувати

◊ Слу́хати (вислухо́вувати) ле́кції *див.* слухати

ВИСО́КИЙ

висо́ке

Висо́кий (відкри́тий) лоб <Висо́ке (відкри́те) чоло́> *див.* лоб (1)

висо́кий

Висо́кий (відкри́тий) лоб <Висо́ке (відкри́те) чоло́> *див.* лоб (1)

висо́кі

◊ Висо́кі мате́рії *див.* мате́рія (1)

висо́кого

◊ Висо́кого (вели́кого) ле́ту (льо́ту) *див.* літ[1] (4)

◊ Птах (пти́ця) висо́кого ле́ту (польо́ту) *див.* птах

висо́кої

◊ Висо́кої (найкра́щої, пе́ршої *і т. ін.)* ма́рки *див.* ма́рка[1] (3)

ВИ́СОКО

ви́соко

◊ Ви́соко літа́ти *див.* літа́ти (1)

ВИСОТА́

висоти́

◊ З висоти́ пташи́ного ле́ту (польо́ту) *див.* висота́ (5)

ВИ́СОХТИ

ви́сохло

◊ [Ще] [ма́терине] молоко́ на губа́х *(рі́дко* ко́ло губі́в) [не обсо́хло *(рі́дше* не ви́сохло)] <Ще з молоко́м на губа́х> *див.* молоко

ВИСТУПА́ТИ

виступа́є

◊ Аж пі́на з ро́та (на губа́х) ска́че (лети́ть, виступа́є *і т. ін.) див.* пі́на

ВИСУВА́ТИ

висува́ти

Висува́ти / ви́сунути ло́зунг *див.* висува́ти (2)

ВИТА́ТИ

вита́ти

◊ Вита́ти (літа́ти, *рі́дко* ширя́ти) в хма́рах (в небеса́х, в емпіре́ях *і т. ін.) див.* вита́ти (1)

◊ Ли́нути (вита́ти, леті́ти) / поли́нути (полеті́ти) ду́мкою (думка́ми, ду́мою, *рі́дше* в ду́мці, мрі́ями, се́рцем) *див.* ли́нути (1)

ВИ́ТИ[1]

ви́ти

◊ На мі́сяць ви́ти *див.* ви́ти[1] (2)

ВИ́ТИ[2]

ви́ти

◊ Ви́ти ли́нви (моту́зки, вірьо́вки) *див.* ви́ти[2] (1)

ВИ́ТИСЯ

ви́тися

◊ Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися *і т. ін.)* в'юно́м (ли́сом) *див.* ви́тися (1)

ВИ́ТІВКА

ви́тівки

◊ Мітки́й (хва́цький) на ви́гадки (на ви́тівки) *див.* метки́й (1)

ВИТРАЧА́ТИ

витрача́ти

◊ Тра́тити (витрача́ти) ду́рно (даре́мно, ма́рно) слова́ *див.* тра́тити

ВИ́ТРИМАТИ

ви́тримати

◊ Трима́ти / ви́тримати ма́рку *див.* трима́ти

ВИ́ТРІШКИ

ви́трішки

◊ Продава́ти (купува́ти, справля́ти, лови́ти) ви́трішки *див.* продава́ти

ВИ́ТЯГНУТИСЯ

ви́тягнутися

◊ Ви́тягтися (ви́тягнутися) вздовж ла́ви *див.* витягатися (2)

ВИ́ТЯГТИСЯ

ви́тягтися

◊ Ви́тягтися (ви́тягнутися) вздовж ла́ви *див.* витягатися (2)

ВИ́ХІД

ви́хід

◊ Ви́хід за ра́мки (за ме́жі) *див.* ви́хід (5)

◊ Ви́хід з ла́ду *див.* ви́хід (6)

ви́ходу

◊ Не ма́ти [нія́кого] ви́ходу *див.* ма́ти[2] (130)

ВИХО́ДИТИ

вихо́дити

◊ Ви́йти (ви́битися, ви́рватися, *зневажл.* ви́скочити *і т. ін.)* / вихо́дити (вибива́тися, вирива́тися, *зневажл.* виска́кувати *і т. ін.)* в лю́ди *див.* вихо́дити (19)

◊ Ви́йти / вихо́дити на моє́ (твоє́, його́ *і т. ін.) див.* вихо́дити (21)

◊ Вихо́дити (вибува́ти) / ви́йти (ви́бути) з ла́ду *див.* вихо́дити (23)

◊ Вихо́дити / ви́йти за ра́мки (за ме́жі) *див.* вихо́дити (25)

◊ Вихо́дити (іти́) / ви́йти з літ (з ро́ків, з ві́ку) *див.* вихо́дити (36)

вихо́дять

◊ Літа́ (роки́) вихо́дять / ви́йшли *див.* літа́ (4)

ВИ́ШКВАРКИ

ви́шкварки

◊ Ма́сляні (позаторі́шні) ви́шкварки *див.* ви́шкварки (1)

ВИ́ЩИЙ

ви́ща

△ Ви́ща матема́тика *див.* матема́тика (1)

ви́щою

◊ Ви́щою мі́рою *див.* мі́ра (12)

ВІДБІ́Й

відбо́ю

◊ Не ма́ти відбо́ю *див.* ма́ти[2] (115)

ВІДБУ́ТИСЯ

відбу́тися

◊ Де́шево (ле́гко) відбу́тися *див.* відбуватися (2)

ВІДВА́ЖУВАТИ

відва́жувати

◊ Відва́жити / відва́жувати бе́беха (ля́паса, стусана́) *див.* відва́жувати (1)

◊ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти (129)

ВІДГОДІВЕ́ЛЬНИЙ

відгодіве́льний

△ Відгодіве́льний майда́нчик <*рі́дко* Відгодіве́льна площа́дка> *див.* майда́нчик (6)

ВІДДАВА́ТИ

віддава́ти

Віддава́ти / відда́ти луно́ю (відлу́нням) *див.* віддава́ти (6)

ВІДДАВА́ТИСЯ

віддава́тися

◊ Віддава́тися (здава́тися) / відда́тися (зда́тися) на ми́лість *див.* віддава́тися (4)

ВІДДА́ТИ

відда́ти

Віддава́ти / відда́ти луно́ю (відлу́нням) *див.* віддава́ти (6)

◊ Відда́ти (віднести́) миша́м на сніда́нок (на сні́дання) *див.* віддава́ти (36)

ВІДДА́ТИСЯ

відда́тися

◊ Віддава́тися (здава́тися) / відда́тися (зда́тися) на ми́лість *див.* віддава́тися (4)

ВІ́ДЕНСЬКИЙ

ві́денське

Ві́денські ме́блі <Ві́денське крі́сло> <Ві́денський сті́ле́ць (дива́н)> *див.* ме́блі (1)

ві́денський

Ві́денські ме́блі <Ві́денське крі́сло> <Ві́денський сті́ле́ць (дива́н)> *див.* ме́блі (1)

ВІДКРИВА́ТИ

відкрива́ти

△ Відкрива́ти / відкри́ти креди́т (креди́тну лі́нію) *див.* відкрива́ти (5)

ВІДКРИ́ТИЙ

відкри́та

Відкри́тий уро́к <Відкри́та ле́кція> *див.* уро́к

відкри́те

Висо́кий (відкри́тий) лоб <Висо́ке (відкри́те) чоло́> *див.* лоб (1)

△ Відкри́те мі́сто *див.* мі́сто[1] (3)

відкри́тий

Висо́кий (відкри́тий) лоб <Висо́ке (відкри́те) чоло́> *див.* лоб (1)

Відкри́тий лист *див.* лист[2] (1)

Відкри́тий уро́к <Відкри́та ле́кція> *див.* уро́к
відкри́ті
◊ Ломи́тися у відчи́нені (відкри́ті) две́рі *див.* ломи́тися (1)
ВІДЛУ́ННЯ
відлу́нням
Віддава́ти / відда́ти луно́ю (відлу́нням) *див.* віддава́ти (6)
ВІДМІ́НОК
відмі́нок
△ Місце́вий відмі́нок *див.* відмі́нок (4)
ВІДМІ́РЮВАТИ
відмі́рювати
◊ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти (129)
◊ Мі́ряти (відмі́рювати, відміря́ти) кро́ки *див.* мі́ряти (2)
ВІДНЕСТИ́
віднести́
◊ Відда́ти (віднести́) миша́м на сніда́нок (на сніда́ння) *див.* віддава́ти (36)
ВІДПОВІДА́ЛЬНІСТЬ
відповіда́льність
Лежи́ть (ляга́є) відповіда́льність *(заст.* від́повідь) *див.* відповіда́льність (1)
ВІ́ДПОВІДЬ
ві́дповідь
Лежи́ть (ляга́є) відповіда́льність *(заст.* ві́дповідь) *див.* відповіда́льність (1)
ВІДПОЧИВА́ТИ
відпочива́ти
◊ Відпочива́ти (лежа́ти) / відпочи́ти в землі́ (в моги́лі) *див.* відпочива́ти (1)
ВІДПУСКА́ТИ
відпуска́ти
◊ З ми́ром відпуска́ти / відпусти́ти *див.* відпуска́ти (8)
ВІДРО́СТОК
відро́сток
△ Мечоподі́бний відро́сток *див.* відро́сток (1)
ВІ́ДСТУП
ві́дступ
△ Ліри́чний ві́дступ *див.* ві́дступ (1)
ВІДХИ́ЛЕННЯ
відхи́лення
△ Магні́тне відхи́лення *див.* відхи́лення (1)
ВІДХО́ДИТИ
відхо́дити
◊ Віді́йти́ / відхо́дити в мину́ле (в істо́рію) *див.* відхо́дити (5)
◊ Відхо́дити (ла́годитися) / віді́йти́ на (в) Бо́жу (оста́нню) путь (доро́гу) *див.* відхо́дити (9)
ВІДХО́ЖИЙ
відхо́же
Відхо́же мі́сце *див.* мі́сце (1)
ВІДЧИ́НЕНИЙ
відчи́нені
◊ Ломи́тися у відчи́нені (відкри́ті) две́рі *див.* ломи́тися (1)
ВІДЧУВА́ТИ
відчува́ти
Відчува́ти / відчу́ти себе́ люди́ною *див.* відчува́ти (3)
Відчува́ти (ма́ти) потре́бу *див.* відчува́ти (2)
◊ Відчува́ти (чу́ти) плече́ (лі́коть) *див.* відчува́ти (7)
ВІДЧУТТЯ́
відчуття́
◊ Чуття́ (відчуття́, почуття́) лі́ктя *див.* чуття́
ВІ́ДЬМИН
ві́дьмина
△ Ві́дьмина мітла́ *див.* мітла́ (1)
ВІЗ
віз
Мали́й Віз *див.* віз (2)
ВІЙНУ́ТИ
війну́ти
◊ Війну́ти (майну́ти) хвосто́м *див.* війну́ти (1)
ВІК
вік
◊ Корота́ти вік (літа́) *див.* корота́ти (1)
◊ Мафусаї́лів вік *див.* вік (22)
△ Мі́дний вік <Мі́дна доба́> *див.* вік (15)
вікі́в
◊ Сяга́ти [свої́м корі́нням] в давнину́ (в мину́ле, в глибину́ вікі́в) *див.* сяга́ти
ві́ком
У похи́лому (похи́лім) ві́ці <Похи́лого ві́ку> <Похи́лий ві́ком (літа́ми)> *див.* вік (6)
ві́ку
◊ Вихо́дити (іти́) / ви́йти з літ (з ро́кі́в, з ві́ку) *див.* вихо́дити (36)
◊ На схи́лі (на схи́лку, на поко́ті) ві́ку (літ, життя́ *і т. ін.)* *див.* схил
У похи́лому (похи́лім) ві́ці <Похи́лого ві́ку> <Похи́лий ві́ком (літа́ми)> *див.* вік (6)
ві́ці
У похи́лому (похи́лім) ві́ці <Похи́лого ві́ку> <Похи́лий ві́ком (літа́ми)> *див.* вік (6)
ВІ́ЛЬНИЙ
ві́льне
△ Ві́льне мі́сто *див.* мі́сто[1] (4)
ві́льні
◊ Ма́ти ві́льні ру́ки *див.* ма́ти[2] (41)
ВІ́ЛЬНО
ві́льно
◊ Ві́льно (ле́гко, поле́гшено *і т. ін.)* зітхну́ти / зітха́ти *див.* зітхну́ти (1)
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] ві́льно (ле́гко, поле́гшено *і т. ін.)* зітхну́лося *див.* зітхну́тися (1)
ВІНЕ́ЦЬ
віне́ць
◊ Ла́вро́вий віно́к (віне́ць) *див.* віно́к (2)
ВІ́НИК
ві́ника
◊ Скуштува́ти (покуштува́ти) ві́ника (ки́я, лози́ни, рі́зо́к, нага́їв *і т. ін.)* *див.* скуштува́ти
ві́ником
◊ Хоч ві́ником мети́ *див.* мести́ (2)
ВІНО́К
віно́к
◊ Ла́вро́вий віно́к (віне́ць) *див.* віно́к (2)
ВІНЧА́ТИ
вінча́ти
◊ Увінчувати (вінча́ти) / увінча́ти ла́врами *див.* увінчувати
ВІ́РА[1]
ві́ра
Ві́ра в люди́ну (в люде́й) *див.* ві́ра[1] (1)
ВІ́РИТИ
ві́рте
Ві́рте / пові́рте [моє́му] сло́ву *див.* ві́рити (2)
ВІ́РНИЙ
ві́рне
◊ Ві́рне (пе́вне) о́ко [в ло́бі] *див.* о́ко[1]
ВІ́РУС
ві́рус
△ Ві́рус імунодефіци́ту люди́ни *див.* ві́рус (1)
ВІРШ
вірш
△ Метри́чне віршува́ння <Метри́чний вірш> *див.* віршува́ння (1)
ВІРШУВА́ННЯ
віршува́ння
△ Метри́чне віршува́ння <Метри́чний вірш> *див.* віршува́ння (1)
ВІРЬО́ВКА
вірьо́вки
◊ Ви́ти ли́нви (моту́зки, вірьо́вки) *див.* ви́ти[2] (1)
вірьо́вці
◊ Як цу́цик на вірьо́вці (на це́пу, на ланцюгу́ *і т. ін.)* *див.* цу́цик
ВІ́ТЕР
ві́тра
◊ Шука́ти (лови́ти, доганя́ти) / злови́ти (пійма́ти) ві́тра в по́лі *див.* шука́ти
вітри́
◊ Лови́ти вітри́ *див.* лови́ти (3)
ВІ́ЧНИЙ
ві́чна
△ Ві́чна мерзлота́ *див.* мерзлота́ (1)
ві́чний
△ Ві́чний лід *див.* лід (1)
ВІ́ШАТИ
ві́шати
◊ Ві́шати (наві́шувати) / наві́шати ло́кшину *(розм.* лапшу́) [на ву́ха] *див.* ві́шати (3)
ВКИ́НУТИ
вки́нути
◊ Втовкти́ (втовкма́чити, втелю́щити, вки́нути) / втовкма́чувати в го́лову (в довбе́шку, в маки́тру) *див.* втовкти́[1] (1)
ВКЛАДА́ТИ[1]
вклада́ти
Вклада́ти / вкла́сти в лі́жко *див.* укла́дати[1]
ВКЛАДА́ТИСЯ[1]
вклада́ється
◊ Не вклада́ється *(рідше* не мі́ститься) в голові́ *див.* вклада́тися[1] (1)
ВЛА́ЗИТИ
вла́зити
◊ Вла́зити (лі́зти) в ярмо́ (в за́шморг) *див.* вла́зити (4)
◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.)* / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.)* [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка (6)
ВЛИ́ПНУТИ
вли́пнути
◊ Вли́пнути як му́ха в мед *див.* влипа́ти (2)

ВЛИ́ТИ[1]
вли́ти
◊ Вли́ти в бо́чку ме́ду (в мед) ло́жку дьо́гтю *див.* влива́ти[1] (1)
ВЛІ́ЗТИ
влі́зе
◊ Лопа́та влі́зе *див.* лопа́та (1)
влі́зла
◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.)* / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.)* [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка (6)
влі́зти
◊ Лі́зти / влі́зти в го́лову *(рідко* до голови́, в па́мороки) *див.* лі́зти (6)
◊ Лопа́та влі́зе *див.* лопа́та (1)
ВЛІПИ́ТИ
вліпи́ти
◊ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти (129)
ВЛУЧА́ТИ
влуча́ти
◊ Попада́ти (влуча́ти, вража́ти) / попа́сти (влу́чити, врази́ти) на (в) [са́ме] болю́че (живе́, найболю́чіше *і т. ін.)* мі́сце *див.* попада́ти
ВМИКА́ТИ
вмика́ти
◊ Вмика́ти / ввімкну́ти лічи́льник *див.* вмика́ти (1)
ВНУ́ТРІШНІЙ
вну́трішня
△ Вну́трішня лінгві́стика *див.* лінгві́стика (2)
ВО́ВНА
во́вни
◊ Сім мішкі́в (кі́п, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
ВО́ВЧИЙ
во́вча
△ Во́вча ла́па *див.* ла́па (2)
во́вче
△ Во́вчі я́годи <Во́вче ли́ко> *див.* я́года
во́вчий
△ Во́вчий лиша́й *див.* лиша́й (2)
во́вчі
△ Во́вчі я́годи <Во́вче ли́ко> *див.* я́года
ВОГО́НЬ
вогне́м
◊ Вогне́м (огне́м) і мече́м *див.* вого́нь (16)
Полива́ти / поли́ти вогне́м (мета́лом, свинце́м *і т. ін.)* *див.* полива́ти
вогні́
△ Блука́ючі (мандрі́вні) вогні́ *див.* вого́нь (8)
вогню́
◊ Підлива́ти (долива́ти) / підли́ти (доли́ти) ма́сла (олі́ї, *заст.* оли́ви, ло́ю) у вого́нь (в ого́нь, до вогню́) *див.* підлива́ти
вого́нь
◊ Підлива́ти (долива́ти) / підли́ти (доли́ти) ма́сла (олі́ї, *заст.* оли́ви, ло́ю) у вого́нь (в ого́нь, до вогню́) *див.* підлива́ти
◊ Пройти́ [крізь] вого́нь і во́ду [і мі́дні тру́би] *див.* прохо́дити
ВОДА́
вода́
Мала́ вода́ *див.* вода́ (9)
△ Ме́ртва вода́ *див.* вода́ (35)
Мінера́льна вода́ *див.* вода́ (10)
води́
◊ Втопи́ти в ло́жці води́ *див.* втопи́ти (2)
◊ [І] в ло́жці [води́] не спійма́єш (не пійма́єш) *див.* спійма́ти
◊ Хоч [з лиця́] води́ напи́йся / во́ду пий *див.* напива́тися
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт (ді́дько) ла́дану (свяче́ної води́) *див.* чорт
воді́
◊ Лови́ти ри́бу (ри́бку) в каламу́тній *(рідше* мутні́й) воді́ *див.* лови́ти (14)
◊ Ре́шетом у воді́ зірки́ лови́ти *див.* лови́ти (21)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ску́паний у ме́ртвій воді́ *див.* ску́паний
водо́ю
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* лину́ли холо́дною водо́ю (водо́ю з льо́дом) *див.* лину́ти (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* лист за водо́ю *див.* лист[1] (6)
во́ду
◊ Ли́ти во́ду *див.* ли́ти (3)
◊ Ли́ти во́ду на млин *див.* ли́ти (4)
◊ Ли́ти холо́дну во́ду [за ко́мір] *див.* ли́ти (9)
◊ Лі́зти у во́ду, не зна́ючи бро́ду *див.* лі́зти (24)
◊ Носи́ти (мі́ряти) во́ду ре́шетом *див.* носи́ти
◊ Пройти́ [крізь] вого́нь і во́ду [і мі́дні тру́би] *див.* прохо́дити
◊ Хоч [з лиця́] води́ напи́йся / во́ду пий *див.* напива́тися
◊ Хоч (кра́ще, про́сто) з мо́сту *(рідко* з гори́) та в во́ду *див.* міст (6)
ВО́ДНИЙ
во́дні
△ Во́дні ли́жі *див.* ли́жі (2)
ВОДОПРОВІ́Д
водопрові́д
△ Магістра́льний водопрові́д *див.* водопрові́д (2)
ВОДЯНИ́Й
водяна́
△ Водяна́ лі́лія *див.* лі́лія (1)
водяни́й
△ Водяни́й мак *див.* мак (1)
ВО́ЛИТИ
во́лить
◊ Моя́ (твоя́, його́ *і т. ін.)* во́ля во́лить *див.* во́ля (8)
ВОЛОКТИ́
волокти́
◊ Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.)* пересува́ти (пересо́вувати, су́нути, переставля́ти, тягти́ *і т. ін.)* но́ги <[Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.)*] пле́нтати (переступа́ти, су́нути) нога́ми> <Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (воруши́ти, волокти́ і т. ін.)> *див.* пересува́ти
ВО́ЛОС
во́лос
◊ [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (піді́ймається, встає́, стає́, лі́зе *і т. ін.)* / підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе *і т. ін.)* [вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.)*] *див.* воло́сся (1)
ВОЛО́ССЯ
воло́сся
◊ [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (піді́ймається, встає́, стає́, лі́зе *і т. ін.)* / підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе *і т. ін.)* [вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.)*] *див.* воло́сся (1)
◊ [Аж (ма́ло не)] рва́ти (де́рти, ску́бти) на собі́ (на голові́) воло́сся (чуб, чу́ба) *див.* рва́ти
◊ Як у ли́сого воло́сся [на голові́] *див.* воло́сся (3)
ВО́ЛЯ
во́лі
Люди́на до́брої во́лі *див.* люди́на (1)
○ Ми́мо (поми́мо) моє́ї (своє́ї, його́ *і т. ін.)* во́лі *див.* во́ля (4)
◊ Не ма́ти [своє́ї] во́лі *див.* ма́ти[2] (132)
во́лю
◊ Ма́ти во́лю *див.* ма́ти[2] (43)
во́ля
◊ Моя́ (твоя́, його́ *і т. ін.)* во́ля во́лить *див.* во́ля (8)
ВОРО́ЖИЙ
воро́жа
◊ Не бере́ (не ві́зьме) ніщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на *і т. ін.)* *див.* бра́ти (142)
ВОРО́НА
воро́н
◊ Воро́н (га́лки́, га́ло́к *і т. ін.)* лічи́ти *див.* лічи́ти[1] (1)
◊ Лови́ти / *рідко* влови́ти ґаву (ґа́ви, гав, воро́н *і т. ін.)* *див.* лови́ти (4)
ВОРО́ТА
воро́та
◊ Ні в я́кі воро́та (две́рі) не лі́зе *див.* лі́зти (31)
ВОРУХНУ́ТИ
ворухну́ти
◊ Воруши́ти / ворухну́ти (поворуши́ти, поворухну́ти) мо́зком (мі́зком, мі́зками) *див.* воруши́ти (1)
ВОРУШИ́ТИ
воруши́ти
◊ Воруши́ти / ворухну́ти (поворуши́ти, поворухну́ти) мо́зком (мі́зком, мі́зками) *див.* воруши́ти (1)
◊ Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.)* пересува́ти (пересо́вувати, су́нути, переставля́ти, тягти́ *і т. ін.)* но́ги <[Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.)*] пле́нтати (переступа́ти, су́нути) нога́ми> <Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (воруши́ти, волокти́ і т. ін.)> *див.* пересува́ти
ВОСКОВИ́Й
воскова́
△ Воскова́ мі́ль *див.* мі́ль (1)
ВПА́СТИ[1]
впа́сти
◊ Впа́сти у ле́жу *див.* впада́ти[1] (10)

ВПЕРЕ́Д
впере́д
◊ Зазира́ти (загляда́ти) / зазирну́ти (загля́нути) в майбу́тнє (у прийде́шнє, впере́д *і т. ін.)* *див.* зазира́ти (1)
◊ Лі́ве (пра́ве) плече́ впере́д *див.* плече́
ВПИ́САНИЙ
впи́саний
◊ Впи́саний в істо́рію золоти́ми лі́терами (бу́квами) *див.* впи́саний (1)
ВПИ́СУВАТИ
впи́сувати
◊ Впи́сувати / вписа́ти в істо́рію золоти́ми лі́терами (бу́квами) *див.* впи́сувати (1)
ВПИ́СУВАТИСЯ
впи́суватися
◊ Впи́суватися в істо́рію золоти́ми лі́терами (бу́квами) *див.* впи́суватися (1)
ВПЛИВ
вплив
Ма́ти (справля́ти, роби́ти) / спра́вити (зроби́ти) вплив *див.* ма́ти[2] (22)
ВРАГ
враг
◊ Враг його́ (її́, ї́хній *і т. ін.)* ма́тері *див.* враг (3)
◊ Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́тір (ду́шу)] зна́є (зна) <Нечи́ста його́ (її́, їх *і т. ін.)* ма́ти зна́є (зна)> *див.* враг (2)
ВРАЖА́ТИ[1]
вража́ти
◊ Попада́ти (влуча́ти, вража́ти) / попа́сти (влу́чити, вра́зити) на (в) [са́ме] болю́че (живе́, найболю́чіше *і т. ін.)* мі́сце *див.* попада́ти
ВРА́ЖИЙ
вра́жа
◊ Вра́жа (нечи́ста, лиха́ *і т. ін.)* ма́ти *див.* ма́ти[1] (8)
◊ Лиха́ (бі́сова, вра́жа *і т. ін.)* личи́на *див.* личи́на (1)
◊ Лиха́ (вра́гова, вра́жа *і т. ін)* ма́ти *(рі́дше* ма́тір) зна́є (зна) *див.* ма́ти[1] (11)
◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт
◊ Що за вра́жа (нечи́ста, лиха́ *і т. ін.)* ма́ти *див.* ма́ти[1] (13)
вра́жої
◊ Яко́ї бі́сової (вра́жої, лихо́ї *і т. ін.)* ма́тері *див.* ма́ти[1] (14)
ВРУ́БОВИЙ
вру́бова
△ Вру́бова маши́на *див.* маши́на (3)
ВСЕСВІ́ТНІЙ
всесві́тня
Всесві́тня Ра́да Ми́ру *див.* ра́да
ВСИСА́ТИ
всиса́ти
◊ Всмо́ктувати (всиса́ти, вбира́ти *і т. ін.)* / всмокта́ти (ввісса́ти, вві́брати *і т. ін.)* [в се́бе] з молоко́м ма́тері (з ма́териним (матери́нським) молоко́м) *див.* всмо́ктувати (1)

ВСІЛЯ́КИЙ
всіля́ких
◊ Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті> *див.* масть[1] (3)
всіля́кої
◊ Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті> *див.* масть[1] (3)
ВСМО́КТУВАТИ
всмо́ктувати
◊ Всмо́ктувати (всиса́ти, вбира́ти *і т. ін.)* / всмокта́ти (ввісса́ти, вві́брати *і т. ін.)* [в се́бе] з молоко́м ма́тері (з ма́териним (матери́нським) молоко́м) *див.* всмо́ктувати (1)
ВСТУПА́ТИ[1]
вступа́ти
Вступа́ти / вступи́ти до лав *(рі́дше* у ла́ви, в ряди́) *див.* вступа́ти[1] (2)
ВСЯ́КИЙ
вся́ких
◊ Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті> *див.* масть[1] (3)
вся́кі
◊ Ма́йстер *(рі́дше* мите́ць, маста́к) на всі (вся́кі) шту́ки *див.* ма́йстер (8)
◊ На всі (вся́кі, рі́зні *і т. ін.)* лади́ *див.* лад (8)
усіє́ї
◊ Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті> *див.* масть[1] (3)
усі́х
◊ Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті> *див.* масть[1] (3)
уся́кого
◊ Без [будь-яко́го (уся́кого, *рі́дше* ні́якого *і т. ін.)*] ла́ду *див.* лад (6)
ВТЕЛЮ́ЩИТИ
втелю́щити
◊ Втовкти́ (втовкма́чити, втелю́щити, вки́нути) / втовкма́чувати в го́лову (в довбе́шку, в макі́тру) *див.* втовкти́[1] (1)
ВТЕ́РТИ
вте́рти
◊ Вте́рти (нате́рти) ма́ку (часнику́) *див.* втира́ти[1] (2)
ВТОВКМА́ЧИТИ
втовкма́чити
◊ Втовкти́ (втовкма́чити, втелю́щити, вки́нути) / втовкма́чувати в го́лову (в довбе́шку, в макі́тру) *див.* втовкти́[1] (1)
ВТОВКМА́ЧУВАТИ
втовкма́чувати
◊ Втовкти́ (втовкма́чити, втелю́щити, вки́нути) / втовкма́чувати в го́лову (в довбе́шку, в макі́тру) *див.* втовкти́[1] (1)
ВТОВКТИ́[1]
втовкти́
◊ Втовкти́ (втовкма́чити, втелю́щити, вки́нути) / втовкма́чувати в го́лову (в довбе́шку, в макі́тру) *див.* втовкти́[1] (1)
ВТОПИ́ТИ
втопи́ти
◊ Втопи́ти в ло́жці води́ *див.* втопи́ти (2)

ВУ́ГОЛ
вугла́
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] з-за ро́гу (з-за вугла́, з-за угла́) [мішко́м] приби́тий (приши́блений, *рі́дко вульг.* нама́ханий) *див.* приби́тий
ВУ́ДОЧКА
ву́дочку
◊ Лови́тися (попада́ти, попада́тися *і т. ін.)* / злови́тися (попа́сти, попа́стися *і т. ін.)* на гачо́к *(рі́дко* на ву́дочку) *див.* лови́тися (1)
ВУ́ЗОЛ[1]
вузли́
△ Лімфати́чні вузли́ *див.* ву́зол[1] (5)
ву́зол
△ Ву́зол мере́жі *див.* ву́зол[1] (4)
ВУЗЬКИ́Й
вузьке́
◊ Вузьке́ мі́сце *див.* мі́сце (11)
◊ Розшива́ти / розши́ти вузьке́ мі́сце *див.* розшива́ти
вузько́го
◊ Розшива́ння вузько́го мі́сця *див.* розшива́ння
ВУ́ЛИЧНИЙ
ву́лична
◊ Жі́нка легко́ї поведі́нки <Ву́лична жі́нка *(рі́дко* ді́вка)> *див.* жі́нка (1)
ВУЛЬГА́РНИЙ
вульга́рна
△ Вульга́рна (наро́дна) лати́нь *див.* лати́нь (2)
ВУ́ХО
ву́ха
◊ Ві́шати (наві́шувати) / наві́шати ло́кшину *(розм.* лапшу́) [на ву́ха] *див.* ві́шати (3)
◊ Ма́ти до́вгі (довже́зні) ву́ха *див.* ма́ти[2] (49)
ву́хами
◊ Аж за (по́за) ву́хами *(рі́дше* уша́ми, у́хами) лящи́ть (трі́щить) *див.* ляща́ти (1)
◊ Ля́пати (хля́пати) ву́хами *див.* ля́пати (3)
◊ Ті́льки ву́хами ля́пнути *див.* ля́пнути (1)
ву́хах
◊ [Аж] у ву́хах лящи́ть (ляща́ло) / залящи́ть (залящало) *див.* ляща́ти (2)
◊ Луна́ти (стоя́ти) у ву́хах *(рі́дко* в у́хах) *див.* луна́ти (1)
ву́хо
◊ Ма́ти музика́льне ву́хо *див.* ма́ти[2] (66)
ВХО́ДИТИ
вхо́дити
◊ Вхо́дити / ввійти́ в лі́та́ *див.* вхо́дити (14)
В'ЮН
в'юно́м
◊ Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися *і т. ін.)* в'юно́м (ли́сом) *див.* ви́тися (1)
В'ЯЗА́ТИ
в'я́же
◊ Ли́ка (лик) не в'я́же *див.* в'яза́ти (2)

В'ЯЗИ
в'язах
◊ Мáти [дóбру] гóлову на [плечáх (на в'язах, *рідко* на кáрку *і т. ін.)*] *див.* мáти[2] (48)
ГÁДКА
гáдка
◊ Дýмка (гáдка) западáє (лíзе, прихóдить *і т. ін.)* / запáла (влíзла, прийшлá *і т. ін.)* [в гóлову (до голови́)] *див.* дýмка (6)
гадкáми
◊ Літáти (летíти, блукáти) / полетíти (поблукáти) думкáми (гадкáми, *заст.* мúслю) *див.* літáти (2)
гáдки
◊ [І] гáдки (дýмки, в гáдці, в (на) дýмці *і т. ін.)* [собí] не мáти *див.* мáти[2] (30)
гáдку
◊ Мáти дýмку (гáдку, на дýмці, *рідше* на гáдці *і т. ін.) див.* мáти[2] (53)
гáдці
◊ [І] гáдки (дýмки, в гáдці, в (на) дýмці *і т. ін.)* [собí] не мáти *див.* мáти[2] (30)
◊ Мáти дýмку (гáдку, на дýмці, *рідше* на гáдці *і т. ін.) див.* мáти[2] (53)
ГАДЮ́КА
гадю́кою
◊ Залáзити (лíзти) / залíзти змíєю (гадю́кою) в дýшу *див.* залáзити[1] (2)
ГАЗÉТА
газéти
На сторінкáх (на шпáльтах) газéти (журнáлу, літóпису *і т. ін.) див.* сторíнка
ГАЗÓН
газóн
△ Мавритáнський газóн *див.* газóн (1)
ГАЛЕРÉЙНИЙ
галерéйні
△ Галерéйні ліси́ *див.* ліс (4)
ГÁЛКА
гáлки́
◊ Ворóн (гáлки́, гáлóк *і т. ін.)* лíчи́ти *див.* лíчи́ти[1] (1)
гáлóк
◊ Ворóн (гáлки́, гáлóк *і т. ін.)* лíчи́ти *див.* лíчи́ти[1] (1)
ГАЛОГÉННИЙ
галогéнна
△ Галогéнна (галогéнова) лáмпа *див.* лáмпа (2)
ГАЛОГÉНОВИЙ
галогéнова
△ Галогéнна (галогéнова) лáмпа *див.* лáмпа (2)
ГАРÁЗД[1]
гарáзд
◊ Мáйся (мáйтеся) гарáзд *див.* мáтися (3)
ГАРÁЗД[2]
гарáзду
◊ Не мáти гарáзду в голові *див.* мáти[2] (117)
ГАРБУ́З
гарбузóм
◊ Лиши́тися (остáтися, бýти *і т. ін.)* з гарбузóм *див.* лишáтися (4)

ГАРМÓНІЯ[2]
гармóнії
Розтягáється (розтя́гується) / розтя́гся (розтягла́ся, розтягли́ся) бая́н (гармóнія, міхи́ бая́на, міхи́ гармóнії *і т. ін.) див.* бая́н (1)
Розтягáти (розтя́гувати) / розтягти́ (розтягнýти) бая́н (гармóнію, міхи́ бая́на, міхи́ гармóнії *і т. ін.) див.* розтягáти
гармóнію
Розтягáти (розтя́гувати) / розтягти́ (розтягнýти) бая́н (гармóнію, міхи́ бая́на, міхи́ гармóнії *і т. ін.) див.* розтягáти
гармóнія
Розтягáється (розтя́гується) / розтя́гся (розтягла́ся, розтягли́ся) бая́н (гармóнія, міхи́ бая́на, міхи́ гармóнії *і т. ін.) див.* бая́н (1)
ГАРЯ́ЧИЙ
гаря́чими
◊ Обливáтися (умивáтися, заливáтися, ми́тися, *рідше* обсипáтися *і т. ін.)* / obли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.)* [гіркúми (гаря́чими, бýйними *і т. ін.)*] слізьмú (сльозáми, сльозóю) *див.* обливáтися
гаря́чому
◊ Впіймáти (піймáти, спіймáти, злови́ти, застýкати *і т. ін.)* / лови́ти на гаря́чому *див.* упіймáти
ГАЧÓК
гачóк
◊ Лови́ти (брáти) / злови́ти (взя́ти, піймáти, спіймáти *і т. ін.)* на гачóк *див.* лови́ти (2)
◊ Лови́тися (попадáти, попадáтися *і т. ін.)* / злови́тися (попáсти, попáстися *і т. ін.)* на гачóк *(рідко* на вýдочку) *див.* лови́тися (1)
ГЕОГРÁФІЯ
геогрáфія
△ Лінгвісти́чна геогрáфія *див.* геогрáфія (2)
ГЕОМАГНІ́ТНИЙ
геомагні́тна
△ Магні́тна (геомагні́тна) бýря *див.* бýря (1)
ГЕОФІЗИ́ЧНИЙ
геофізи́чний
Міжнарóдний геофізи́чний рік *див.* рік
ГИКНУ́ТИСЯ
гикнéться
◊ Хай (нехáй) легéнько (лéгко) гикнéться (зітхнéться) *див.* гикнýтися (1)
ГІДРАВЛІ́ЧНИЙ
гідравлі́чна
△ Гідравлі́чна маши́на *див.* маши́на (4)
ГІДРОІЗОЛЮВÁЛЬНИЙ
гідроізолювáльні
△ Гідроізоляці́йні (гідроізолювáльні) матеріáли *див.* матеріáл (2)
ГІДРОІЗОЛЯЦІ́ЙНИЙ
гідроізоляці́йні
△ Гідроізоляці́йні (гідроізолювáльні) матеріáли *див.* матеріáл (2)
ГІЛЛЯ́
гіллí
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* з гіллí (з ланцюгá, з цéпу, з нали́гача *і т. ін.)* зірвáтися *див.* зривáтися (6)

ГІМЕНÉЙ
гіменéя
◊ Порвáти ланцю́г Гіменéя *див.* порвáти[1]
ГІРКИ́Й
гіркá
◊ Лихá (вáжкá, гіркá *і т. ін.)* годи́на *див.* годи́на[1] (15)
◊ Лихá (гіркá, злá, щербáта *і т. ін.)* дóля (дóленька) *див.* дóля[1] (7)
гірки́м
◊ Обливáтися (умивáтися, обмивáтися, ми́тися *і т. ін.)* / obли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [кривáвим (гірки́м, сьóмим *і т. ін.)*] пóтом *див.* обливáтися
гірки́ми
◊ Обливáтися (умивáтися, заливáтися, ми́тися, *рідше* обсипáтися *і т. ін.)* / obли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обсипатися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бýйними *і т. ін.)*] слізьмú (сльозáми, сльозóю) *див.* обливáтися
гіркý
◊ Ви́пити / випивáти (пи́ти) [гіркý (пóвну)] [чáшу] ([пóвний] ківш) [ли́ха, мýки *і т. ін.*] [до крáю (до дна, до дéнця)] *див.* випивáти (1)
ГІ́РСЬКИЙ
гíрський
△ Гíрський льон *див.* льон (1)
гíрські
△ Гíрські лижі *див.* лижі (3)
△ Лýжні гíрські порóди *див.* порóда
ГІ́РШЕ
гíрше
◊ Гíрше [від] [лютої] смéрті *див.* гíрше (1)
ГЛЕК
глек
◊ Розби́ти (поби́ти) глéка (глек, глéчик, гóрщик, гóрщика *і т. ін.)* [з лемíшкою] *див.* розбивáти
глéка
◊ Розби́ти (поби́ти) глéка (глек, глéчик, гóрщик, гóрщика *і т. ін.)* [з лемíшкою] *див.* розбивáти
ГЛÉЧИК
глéчик
◊ Розби́ти (поби́ти) глéка (глек, глéчик, гóрщик, гóрщика *і т. ін.)* [з лемíшкою] *див.* розбивáти
ГЛИБИНÁ
глибинý
◊ Сягáти [своїм корíнням] в давнинý (в минýле, в глибинý вíків) *див.* сягáти
ГЛИБÓКИЙ
глибóкий
◊ Лишáти (залишáти) / лиши́ти (зали́шити) глибóкий (невигóйний, помíтний *і т. ін.)* слід у душí *див.* лишáти (3)
ГЛЯ́НУТИ
гля́нути
◊ Лю́бо óком гля́нути *див.* гля́нути (7)
ГНІВ
гнів
◊ Ки́дає / ки́нуло в сміх (у лють, у гнів *і т. ін.) див.* ки́дати (4)
◊ Перемíни́ти (змíни́ти) гнів на ми́лість (на лáску) *див.* перемíня́ти[1]

ГНІВИ́ТИ

гніви́ти

◊ Гріх (нема́ чого́, нічого *і т. ін.*) [і] Бо́га [милосе́рдного] гніви́ти *див.* гріх (2)

ГНІЗДО́

гні́зда

Де́рти (дра́ти) горобців (ластіво́к, соро́к *і т. ін.*) <Де́рти (дра́ти) гні́зда (я́йця)> *див.* де́рти (1)

ГНУ́ТИ

гну́ти

◊ Гну́ти лі́нію *див.* гну́ти (9)

ГОВОРИ́ТИ

говори́ти

◊ Говори́ти мані́вця́ми *див.* говори́ти (4)

ГОГ

гог

Гог і маго́г <Го́га і маго́га> <Го́ги та маго́ги> *див.* гог (1)

го́га

Гог і маго́г <Го́га і маго́га> <Го́ги та маго́ги> *див.* гог (1)

го́ги

Гог і маго́г <Го́га і маго́га> <Го́ги та маго́ги> *див.* гог (1)

ГОГОТА́ТИ

гоготи́ть

◊ Аж (*рідко* тільки) луна́ йде (розляга́ється, *рідше* гоготи́ть *і т. ін.*) / пішла́ (розлягла́ся, *рідше* загоготі́ла *і т. ін.*) *див.* луна́ (1)

ГОДИ́НА[1]

годи́н

◊ Не лічи́ти (не рахува́ти) годи́н (хвили́н) *див.* лічи́ти[1] (4)

годи́на

◊ Бий / побий тебе́ (його́, її *і т. ін.*) лиха́ годи́на (грім, хрест, моро́ка *і т. ін.*), *див.* би́ти (19)

◊ Бода́й (щоб) його́ (тебе́, її *і т. ін.*) взяла́ лиха́ годи́на <Взяла́ б його́ (тебе́, її *і т. ін.*) лиха́ годи́на> *див.* годи́на[1] (9)

◊ Лиха́ (важка́, гірка́ *і т. ін.*) годи́на *див.* годи́на[1] (15)

◊ Лиха́ годи́на несе́ / занесла́ (принесла́, приволокла́ *і т. ін.*) *див.* годи́на[1] (16)

◊ Лиха́ годи́на но́сить / розноси́ла *див.* годи́на[1] (17)

◊ Ли́хо (біда́, лиха́ годи́на) його́ (її, їх *і т. ін.*) зна́є *див.* ли́хо[1] (4)

◊ Наверну́ла лиха́ годи́на *див.* годи́на[1] (18)

◊ Не бере́ (не ві́зьме) ніщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на *і т. ін.*) *див.* бра́ти (142)

◊ Побила лиха́ [та нещасли́ва] годи́на *див.* годи́на[1] (23)

Ти́ха (ме́ртва) годи́на *див.* годи́на[1] (5)

◊ Яка́ лиха́ годи́на *див.* годи́на[1] (27)

годи́ни

◊ К лихі́й годи́ні <У лихо́ї годи́ни> *див.* годи́на[1] (14)

◊ Лічи́ти (рахува́ти) дні (годи́ни, хвили́ни *і т. ін.*) *див.* лічи́ти[1] (3)

◊ На якої лихо́ї годи́ни *див.* годи́на[1] (19)

годи́ні

◊ К лихі́й годи́ні <У лихо́ї годи́ни> *див.* годи́на[1] (14)

◊ Ні к лихі́й годи́ні *див.* годи́на[1] (20)

◊ Отуди́ к лихі́й годи́ні! *див.* отуди́

ГОДИ́НОНЬКА

годи́нонька

◊ Лиха́ (нещасли́ва) годи́нонька *див.* годи́нонька (1)

ГОДИ́ТИСЯ[1]

годи́тися

◊ Годи́тися у батька́ (у діди́, у матері́ *і т. ін.*) *див.* годи́тися[1] (4)

◊ [І] в підме́тки ([і] на ла́тку) не годи́тися *див.* годи́тися[1] (6)

ГО́ДІ

го́ді

◊ Ли́хо та й го́ді *див.* ли́хо[1] (7)

ГОДУВА́ТИ

годува́ти

◊ Годува́ти з ло́жечки *див.* годува́ти (4)

◊ Годува́ти ляща́ми *див.* годува́ти (5)

ГО́ЛИЙ

го́лий

◊ Ви́скочити як го́лий (коза́к, Кузьма́) з ма́ку *див.* виска́кувати (4)

Го́лий меч *див.* меч (1)

го́лому

◊ На поро́жньому (пусто́му, го́лому) мі́сці *див.* мі́сце (16)

ГОЛИ́ТИ

голи́ти

◊ Без ми́ла голи́ти / поголи́ти *див.* голи́ти (1)

◊ Голи́ти / ви́голити лоб (ло́ба, чу́ба, чупри́ну *і т. ін.*) *див.* голи́ти (2)

ГО́ЛКА

го́лці

◊ [І] го́лці (я́блуку, я́блукові, *рідше* ма́ковому зе́рну́ (ма́ковій зерни́ні)) ні́де впа́сти *див.* упа́сти[1]

ГОЛЛА́НДЦІ

голла́ндець

◊ Летю́чий голла́ндець *див.* голла́ндці (1)

ГОЛОВА́

голова́

◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.*) <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.*)> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)

◊ Голова́ лягла́ (полягла́, покоти́лася *і т. ін.*) *див.* голова́ (18)

△ Ме́ртва голова́ *див.* голова́ (4)

△ Мі́ський (се́лищний, сі́льський) голова́ *див.* голова́ (5)

голова́ми

◊ Лягти́ голово́ю (голова́ми) *див.* ляга́ти (17)

голови́

◊ [Аж] о́чі [з ло́ба (з голови́)] вила́зять (лі́зуть) *див.* о́ко[1]

◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.*) / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.*) [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка (6)

◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)

◊ Лі́зти / влі́зти в го́лову (*рідко* до голови́, в па́мороки) *див.* лі́зти (6)

◊ Лі́зти че́рез го́лови *див.* лі́зти (25)

◊ Не йти́ (не лі́зти) з голови́ (з ду́мки, з ума́) *див.* іти́ (149)

◊ Не ма́ти де (куди́, до ко́го) го́лову (голови́) прихили́ти <Нема́ до ко́го прихили́тися> *див.* ма́ти[2] (118)

◊ О́чі ма́ло (як) не ви́скочать / не виска́кують з голови́ (з орбі́т, з ло́ба) *див.* о́ко[1]

голові́

◊ [Аж (ма́ло не)] рва́ти (де́рти, ску́бти) на собі́ (на голові́) воло́сся (чуб, чу́ба) *див.* рва́ти

◊ Ду́мка майну́ла (сяйну́ла, бли́снула, пробі́гла *і т. ін.*) [в голові́] *див.* ду́мка (10)

◊ Є лій у голові́ *див.* лій (1)

◊ Майну́ло (мелькну́ло, мигну́ло *і т. ін.*) в голові́ *див.* майну́ти (1)

◊ Ма́ти [всі] кле́пки в голові́ *див.* ма́ти[2] (44)

◊ Ма́ти олі́ю (лій, *рідше* сма́лець *і т. ін.*) в голові́ <Ма́ти лій під чу́бом> *див.* ма́ти[2] (77)

◊ Ма́ти ро́зум [у голові́] *див.* ма́ти[2] (87)

◊ Ма́ти свій ро́зум [у голові́] *див.* ма́ти[2] (90)

◊ Ма́ти тя́му (тя́мку) [в голові́] *див.* ма́ти[2] (104)

◊ Не вклада́ється (*рідше* не мі́ститься) в голові́ *див.* вклада́тися[1] (1)

◊ Не ма́ти [Бо́га в живоě, а] царя́ в голові́ *див.* ма́ти[2] (114)

◊ Не ма́ти гара́зду в голові́ *див.* ма́ти[2] (117)

◊ По́рожньо в голові́ (у ло́бі) *див.* по́рожньо

◊ Ще мак [росте́ (цві́те, схо́дить *і т. ін.*)] у голові́ *див.* мак (5)

◊ Як (*рідше* мов, ні́би *і т. ін.*) о́ка [в ло́бі (в голові́)] *див.* о́ко[1]

◊ Як у ли́сого воло́сся [на голові́] *див.* воло́сся (3)

голово́ю

◊ Лягти́ голово́ю (голова́ми) *див.* ляга́ти (17)

◊ Хоч голово́ю (ло́бом) об сті́ну́ товчи́ *див.* товкти́

◊ Хоч ло́бом (голово́ю) би́йся в (об) сті́ну́ (в (об) мур, ріг *і т. ін.*) *див.* би́тися (9)

го́лову

◊ Втовкти́ (втовкма́чити, втелю́щити, вки́нути) / втовкма́чувати в го́лову (в довбе́шку, в макі́тру) *див.* втовкти́[1] (1)

◊ Де взя́вся на на́шу (мою́) го́лову *див.* узя́тися

◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.*) / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.*) [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка (6)

◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)

◊ Лама́ти [собі́] го́лову *див.* лама́ти (11)

◊ Ле́две го́лову підво́дити / підвести́ *див.* підво́дити

◊ Лі́зти / влі́зти в го́лову (*рідко* до голови́, в па́мороки) *див.* лі́зти (6)

◊ Ма́ти [до́бру] го́лову на [плеча́х (на в'я́зах, *рідко* на ка́рку *і т. ін.)*] *див.* ма́ти[2] (48)
◊ На го́лову лі́зти *див.* лі́зти (27)
◊ Не йти́ (не лі́зти) / не піти́ (не полі́зти) в го́лову *див.* іти́ (150)
◊ Не ма́ти де (куди́, до ко́го) го́лову (голови́) прихили́ти <Нема́ до ко́го прихили́тися> *див.* ма́ти[2] (118)
◊ Підставля́ти / підста́вити го́лову (лоб, ло́ба *і т. ін.)* під ку́лю *див.* підставля́ти
◊ Пусти́ти собі ку́лю в лоб (в ло́ба, в го́лову, в скро́ню) *див.* пуска́ти
Става́ти / ста́ти на го́лову (на ру́ки, на ла́пи *і т. ін.)* *див.* става́ти
◊ Усі́ ши́шки́ летя́ть (па́дають) [на го́лову] *див.* ши́шка
◊ Хоч го́лову мий *див.* ми́ти (4)
ГОЛОСУВА́ННЯ
голосува́ння
◊ Маши́на голосува́ння *див.* маши́на (21)
ГО́ЛУБ
го́луб
Го́луб ми́ру *див.* го́луб (1)
ГОРА́
гори́
◊ Хоч (кра́ще, про́сто) з мо́сту *(рідко* з гори́) та в во́ду *див.* міст (6)
ГО́РЕ
го́ре
◊ Го́ре (ли́хо, неща́стя *і т. ін.)* посі́ло *(рідше* зуспі́ло) *див.* го́ре (2)
◊ Зато́плювати / затопи́ти ли́хо (ро́зум, го́ре, біду́ *і т. ін.)* в ча́рці (в горі́лці) *див.* зато́плювати[2] (1)
◊ [І] сміх і го́ре (гріх, сльо́зи, ли́хо *і т. ін.)* *див.* сміх
◊ Ми́кати [своє́] го́ре *див.* ми́кати (1)
го́рем
◊ З го́рем (з ли́хом) попола́м (на́впіл) *див.* попола́м
го́рю
◊ Помогти́ (допомогти́, заря́дити *і т. ін.)* біді́ (го́рю, ли́ху *і т. ін.)* *див.* помага́ти
го́ря
◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.)* *див.* випива́ти (2)
◊ [І] го́ря (нужди́) ма́ло (нема́, нема́є) *див.* ма́ло (9)
◊ Коли́ б (якби́) ті́льки й ли́ха (го́ря, біди́ *і т. ін.)* *див.* ли́хо[1] (3)
◊ Набира́тися / набра́тися го́ря (ли́ха) *див.* набира́тися
Напи́тувати / напита́ти ли́ха (біди́, го́ря, кло́поту *і т. ін.)* *див.* напи́тувати
ГО́РЕНЬКО
го́ренька
◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.)* *див.* випива́ти (2)
ГОРИЗО́НТ
горизо́нту
△ Лі́нія горизо́нту *див.* лі́нія (9)
ГОРІ́ЛКА[1]
горі́лці
◊ Зато́плювати / затопи́ти ли́хо (ро́зум, го́ре, біду́ *і т. ін.)* в ча́рці (в горі́лці) *див.* зато́плювати[2] (1)

ГОРІ́ТИ
гори́ть
◊ Лице́ (обли́ччя) гори́ть ([аж] паши́ть) *див.* лице́ (8)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* мо́кре *(рідше* ме́рзле) гори́ть *див.* мо́крий
ГОРІ́Х
горі́х
◊ Розкуси́ти *(рідше* розгри́зти) [міцни́й (тверди́й)] горі́х (горі́шок) *див.* розку́шувати
горі́хи
◊ Ло́бом горі́хи розбива́ти *див.* розбива́ти
◊ Ма́ти на горі́хи (на ри́бу) *див.* ма́ти[2] (69)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* лу́скати (лу́щити) горі́хи *див.* лу́скати (2)
горі́хів
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
ГОРІ́ШОК
горі́шок
◊ Розкуси́ти *(рідше* розгри́зти) [міцни́й (тверди́й)] горі́х (горі́шок) *див.* розку́шувати
◊ Тверди́й (міцни́й) горі́шок *див.* горі́шок (4)
ГО́РЛО
го́рла
◊ [Аж] із го́рла лі́зе *(грубо* пре, пре́ться) <[Аж] го́рлом пха́є> *див.* лі́зти (2)
го́рло
◊ Не лі́зе (не йде) / не полі́зе в рот (у го́рло, *грубо* в пе́льку) *див.* лі́зти (30)
◊ Шмато́к *(рідше* кусо́к) не йде (не лі́зе) / не пі́де (не полі́зе) в го́рло *див.* шмато́к
го́рлом
◊ [Аж] із го́рла лі́зе *(грубо* пре, пре́ться) <[Аж] го́рлом пха́є> *див.* лі́зти (2)
ГОРЛЯ́НКА
горля́нка
◊ Лу́джена горля́нка *див.* горля́нка (1)
ГОРНУ́ТИ
горни́
◊ Хоч лопа́тою горни́ (греби́, загріба́й *і т. ін.)* *див.* горну́ти (2)
горну́ти
◊ Гребти́ (загріба́ти, горну́ти) лопа́тою *див.* гребти́ (1)
ГОРОБЕ́ЦЬ
горобці́в
Де́рти (дра́ти) горобці́в (ластіво́к, соро́к *і т. ін.)* <Де́рти (дра́ти) гні́зда (я́йця)> *див.* де́рти (1)
◊ Смі́ши́ти люде́й *(ірон.* горобці́в) *див.* смі́ши́ти
ГО́РОД
го́род
Зашта́тне мі́сто <Зашта́тний го́род (городо́к)> *див.* мі́сто[1] (1)
ГОРОДО́К[1]
городо́к
Зашта́тне мі́сто <Зашта́тний го́род (городо́к)> *див.* мі́сто[1] (1)
ГОРО́Х
горо́сі
◊ Лопа́тки в горо́сі *див.* лопа́тка (1)
горо́х
◊ Лі́зти в чужи́й горо́х *див.* лі́зти (10)

ГОРО́ШОК
горо́шок
△ Ми́шачий горо́шок *див.* горо́шок (3)
ГО́РЩИК
го́рщик
◊ Розби́ти (поби́ти) гле́ка (глек, гле́чик, го́рщик, го́рщика *і т. ін.)* [з лемі́шкою] *див.* розбива́ти
го́рщика
◊ Розби́ти (поби́ти) гле́ка (глек, гле́чик, го́рщик, го́рщика *і т. ін.)* [з лемі́шкою] *див.* розбива́ти
ГО́СПІТАЛЬ
го́спіталі
Лежа́ти в ліка́рні (в го́спіталі, у стаціона́рі *і т. ін.)* *див.* лежа́ти (2)
ГОСПО́ДНІЙ
госпо́дня
Бо́жа (Госпо́дня, Пречи́ста) Ма́ти *див.* ма́ти[1] (1)
ГОСПО́ДЬ
го́споди
◊ Бо́же (Го́споди) [Ти] [мій] [ми́лий (ми́лости́вий, милосе́рдний)]! *див.* бог (18)
◊ Крий Бо́же (Го́споди, Ма́тір Бо́жа, Ма́ти Бо́жа *і т. ін.)* *див.* кри́ти (2)
◊ Не дай Бо́же (Бог, Го́споди, Ма́ти Бо́жа) *див.* дава́ти (188)
Прийми́ Бо́же (Го́споди) мою́ ду́шу (мене́) [до Се́бе] *див.* прийма́ти
госпо́дь
◊ Бог (Госпо́дь) ми́лував / поми́лував *див.* бог (3)
◊ Дасть (помо́же, пошле́) Бог (Госпо́дь, *заст.* Біг, Бі) [милосе́рдний] *див.* бог (19)
◊ Хай (неха́й) Бог (Госпо́дь) ми́лує (боро́нить) / поми́лує (оборо́нить) *див.* бог (29)
◊ Як Бог (Госпо́дь) ми́лує? *див.* бог (33)
ГО́СТРИЙ
го́стре
◊ Ма́ти го́стре о́ко (го́стрі о́чі) *див.* ма́ти[2] (46)
го́стрі
◊ Ма́ти го́стре о́ко (го́стрі о́чі) *див.* ма́ти[2] (46)
ГОСТРИ́ТИ
гостри́ти
◊ Гостри́ти (виго́стрювати, *рідше* точи́ти, наго́стрювати *і т. ін.)* / ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру *і т. ін.)* *див.* гостри́ти (1)
ГОТО́ВИЙ
гото́вий
◊ Ла́дний (ла́ден, гото́вий) [три́чі] провали́тися крізь зе́млю *див.* ла́дний[2] (1)
ГРА
грі
◊ До́бра мі́на при пога́ній грі *див.* мі́на[1] (1)
◊ Роби́ти до́бру мі́ну при пога́ній (недо́брій) грі *див.* роби́ти
ГРА́МОТА[2]
гра́мота
Похва́льна гра́мота <Похва́льний лист> *див.* гра́мота[2] (2)
ГРА́ТИ
гра́ти
◊ Гра́ти (гра́тися) в ляльки́ (в бирю́льки) *див.* гра́ти (15)

◊ Гра́ти *(рідше* розігрувати, лама́ти *і т. ін.)* комéдію *(рідко* кумéдію) *див.* гра́ти (24)
Гра́тися (гра́ти) в кота́ й ми́шку (ми́шки) (в кота́-ми́шку (-ми́шки)) <Гра́тися (гра́ти) в кота́, в ми́шку (ми́шки)> *див.* гра́тися (1)
гра́ють
◊ Кишки́ гра́ють / загра́ють [марш] *див.* ки́шка (11)
ГРА́ТИСЯ
гра́тися
◊ Гра́ти (гра́тися) в ляльки́ (в бирю́льки) *див.* гра́ти (15)
Гра́тися (гра́ти) в кота́ й ми́шку (ми́шки) (в кота́-ми́шку (-ми́шки)) <Гра́тися (гра́ти) в кота́, в ми́шку (ми́шки)> *див.* гра́тися (1)
ГРЕ́БІНЬ
гре́бінь
◊ Як ли́сому гре́бінь *див.* гре́бінь (1)
ГРЕБТИ́
греби́
◊ Хоч лопа́тою горни́ (греби́, загріба́й *і т. ін.)* *див.* горну́ти (2)
гребти́
◊ Гребти́ (загріба́ти, горну́ти) лопа́тою *див.* гребти́ (1)
ГРЕЧА́НИЙ
греча́ної
◊ Сім мішкі́в (кі́п, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
ГРЕ́ЧКА
гре́чки
◊ Як з гре́чки ли́ко *див.* ли́ко (1)
ГРИ́ВА
гри́ва
◊ Левина (ле́в'яча) гри́ва (шевелю́ра, чупри́на) *див.* гри́ва (1)
ГРИ́ЗТИ
гри́зти
◊ Куса́ти (гри́зти) собі́ *(рідко* свої́) лі́кті *(рідко* па́льці) *див.* куса́ти (1)
ГРІБ
гріб
◊ Лягти́ / *(рідко* ляга́ти) в моги́лу (в домови́ну, в гріб, в я́му *і т. ін.)* *див.* ляга́ти (22)
◊ Хоч [живи́м (живце́м, живо́му)] у зе́млю (в моги́лу, в гріб, у я́му *і т. ін.)* лізь (ляга́й, *рідко* клади́сь)> <Хоч у петлю́ (у за́шморг) лізь> *див.* лі́зти (33)
ГРІМ
грім
◊ Бий / побий тебе́ (його́, її́ *і т. ін.)* лиха́ годи́на (грім, хрест, моро́ка *і т. ін.)* *див.* би́ти (19)
◊ Грім би тебе́ (його́, її́ *і т. ін.)* вда́рив (поби́в, прибив, лу́снув ясе́нний) *див.* грім (2)
громи́
◊ Мета́ти громи́ і (та) бли́скавки *див.* мета́ти (3)
ГРІ́ТИ
грі́ти
◊ Грі́ти (па́рити) / нагрі́ти чу́ба *(рідше* чупри́ну, ло́ба) *див.* грі́ти (3)
◊ Грі́ти / погрі́ти [лома́кою, ки́єм *і т. ін.*] спи́ну (пле́чі, ре́бра *і т. ін.)* *див.* грі́ти (4)

ГРІХ
гріх
◊ Гріх (нема́ чого́, ні́чого *і т. ін.)* [і] Бо́га [милосе́рдного] гніви́ти *див.* гріх (2)
◊ [І] сміх і го́ре (гріх, сльо́зи, ли́хо *і т. ін.)* *див.* сміх
гріха́
◊ Да́лі (пода́лі) від гріха́ (від ли́ха) *див.* да́лі (3)
ГРІШ
гріш
◊ Щерба́тий (ла́маний) гріш (шаг) *див.* гріш (6)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* за (на) гріш ма́ку *див.* гріш (7)
гроша́
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного *(рідко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю *(рідко* при душі́) *див.* ма́ти[2] (123)
ГРОБОВИ́Й
гробова́
Гробове́ (ме́ртве, моги́льне) мовча́ння <Гробова́ (ме́ртва, моги́льна) мо́вчанка> *див.* мовча́ння
Ме́ртва (моги́льна, гробова́, смерте́льна, німа́ *і т. ін.)* ти́ша *див.* ти́ша
ГРОМА́ДА[1]
грома́дою
◊ Усі́м ми́ром <Усіє́ю грома́дою> *див.* мир[2] (7)
ГРОМА́ДИТИСЯ
грома́дитися
◊ Ку́пка́ми (ку́пкою) йти (стоя́ти, ступа́ти, лежа́ти, збира́тися, грома́дитися) *див.* ку́пка (1)
ГРО́ШІ
гро́ші
◊ Легки́й на гро́ші *див.* легки́й (1)
Металéві гро́ші *див.* гро́ші (4)
◊ Мі́ряти мі́рками (мі́ркою, ковше́м) гро́ші *див.* мі́ряти (5)
ГРОШОВИ́Й
грошови́й
◊ Грошови́й (золоти́й) мішо́к *див.* мішо́к (5)
ГРУ́ДИ
груде́й
◊ Се́рце (се́рденько) як (ле́две, ма́ло, тро́хи *і т. ін.)* не ви́скочить [з груде́й] *див.* се́рце
гру́ди
◊ Тяга́р ліг (упа́в) на се́рце (на гру́ди) *див.* тяга́р
◊ Тяжки́й (важки́й) ка́мінь ліг (упа́в, звали́вся) на гру́ди (на ду́шу, на се́рце) *див.* ка́мінь (18)
ГРУ́ДКА
гру́дка
◊ Цур ду́рня та (й) ма́сла гру́дка *див.* ду́рень (3)
ГРУ́ПА
гру́па
△ Мі́шана гру́па *див.* гру́па (13)

ГРЯЗЬ
гря́ззю
◊ Ля́пати грязю́кою (гря́ззю, боло́том *і т. ін.)* *див.* ля́пати (1)
грязі́
◊Міси́ти в грязю́ці (в грязі́, в боло́ті *і т. ін.)* *див.* міси́ти (2)
грязь
◊ Не уда́рити лице́м (обли́ччям) у грязь (у боло́то) *див.* ударя́ти
ГРЯЗЮ́КА
грязю́кою
◊ Змі́шувати (міша́ти) / зміша́ти з земле́ю (з боло́том, з грязю́кою) *див.* змі́шувати (2)
◊ Ля́пати грязю́кою (гря́ззю, боло́том *і т. ін.)* *див.* ля́пати (1)
грязю́ці
◊ Міси́ти в грязю́ці (в грязі́, в боло́ті *і т. ін.)* *див.* міси́ти (2)
ГУБА́[1]
губа́х
◊ Аж пі́на з ро́та (на губа́х) ска́че (лети́ть, висту́пає *і т. ін.)* *див.* пі́на
◊ Ма́зати ме́дом [по губа́х] *див.* ма́зати (3)
◊ [Ще] [ма́терине] молоко́ на губа́х *(рідко* ко́ло губі́в) [не обсо́хло *(рідше* не ви́сохло)] <Ще з молоко́м на губа́х> *див.* молоко́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ме́дом *(рідше* са́лом) по губа́х *див.* мед (12)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ме́дом (са́лом) по губа́х масти́ти (ма́зати) / мазну́ти *див.* масти́ти (3)
гу́би
◊ Лиза́ти гу́би (гу́бки) *див.* лиза́ти (1)
губі́в
◊ [Ще] [ма́терине] молоко́ на губа́х *(рідко* ко́ло губі́в) [не обсо́хло *(рідше* не ви́сохло)] <Ще з молоко́м на губа́х> *див.* молоко́
губу́
◊ Сам (так і) про́ситься (лі́зе) в рот (до ро́та, на губу́) *див.* сам
ГУБИ́ТИ
губи́ти
Губи́ти / загуби́ти лічбу́ *див.* губи́ти (1)
ГУБИ́ТИСЯ
губи́тися
◊ Губи́тися *(рідше* плу́татися, мета́тися *і т. ін.)* в здо́га́дках (у до́га́дках, у здо́гадах *і т. ін.)* *див.* губи́тися (1)
ГУ́БКА[1]
гу́бки
◊ Лиза́ти гу́би (гу́бки) *див.* лиза́ти (1)
ГУЛЯ́ЩИЙ
гуля́щі
Гуля́щі лю́ди *див.* лю́ди (1)
ГУМАНІТА́РНИЙ
гуманіта́рний
Гуманіта́рний ліце́й *див.* ліце́й (1)
ГУСИ́НИЙ
гуси́на
△ Гу́сяча *(рідко* гуси́на) ла́пка *див.* ла́пка (1)
ГУ́СЯЧИЙ
гу́сяча
△ Гу́сяча *(рідко* гуси́на) ла́пка *див.* ла́пка (1)

ҐА́ВА
ґав
◊ Лови́ти / *рідко* влови́ти ґаву (ґави, ґав, воро́н *і т. ін.) див.* лови́ти (4)
ґа́ви
◊ Лови́ти / *рідко* влови́ти ґаву (ґави, ґав, воро́н *і т. ін.) див.* лови́ти (4)
ґа́ву
◊ Лови́ти / *рідко* влови́ти ґаву (ґави, ґав, воро́н *і т. ін.) див.* лови́ти (4)
ҐВА́РА
ґва́ра
Львівська ґва́ра *див.* ґва́ра (1)
ҐРУНТ
ґрунт
◊ Ма́ти міцни́й (тверди́й, пе́вний *і т. ін.)* ґрунт під ногами *див.* ма́ти² (65)
◊ Ма́ти під собо́ю ґрунт *див.* ма́ти² (79)
ґрунти́
△ Легкі́ ґрунти́ *див.* ґрунт (4)
ДАВА́ТИ
дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти лад (поря́док, *рідше* ряд *і т. ін.) див.* дава́ти (79)
◊ Дава́ти / да́ти ли́ха закаблу́кам (закабла́м) [і переда́м] *див.* дава́ти (80)
◊ Дава́ти / да́ти ма́ху *див.* дава́ти (81)
◊ Дава́ти / да́ти чубро́вки (почубе́ньків, ма́тланки *і т. ін.) див.* дава́ти (107)
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти) пе́рцю [з ма́ком] *див.* дава́ти (114)
◊ Дава́ти (лови́ти, хапа́ти *і т. ін.)* / да́ти (злови́ти, вхопи́ти *і т. ін.)* сторчака́ *(рідше* стовбула́) *див.* дава́ти (118)
◊ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, заліплювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти (129)
Не зна́ти (не ма́ти, не дава́ти собі) спо́кою (поко́ю, супоко́ю) *див.* зна́ти (4)
даю́ть
◊ Ла́ври не даю́ть спа́ти (спо́кою, поко́ю *і т. ін.) див.* лавр (2)
ДАВНИНА́
давнину́
◊ Сяга́ти [свої́м корі́нням] в давнину́ (в мину́ле, в глибину́ вікі́в) *див.* сяга́ти
ДА́ВНІЙ
да́внього
Ті́ні мину́лого (да́внього) *див.* тінь
ДА́ВНІСТЬ
да́вністю
За да́вністю [ро́кі́в (літ, часу *і т. ін.)*] *див.* да́вність (1)
ДАЛЕ́КО
дале́ко
◊ Дале́ко лежа́ти *див.* лежа́ти (9)
ДА́ЛІ
да́лі
◊ Да́лі (пода́лі) від гріха́ (від ли́ха) *див.* да́лі (3)
ДАМО́КЛІВ
дамо́клів
◊ Дамо́клів меч *(рідше* меч Дамо́кла) *див.* меч (2)
дамо́кловим
◊ Ви́сіти дамо́кловим мече́м *див.* ви́сіти (1)

ДАРЕ́МНИЙ
даре́мна
Даре́мна (дарма́, ма́рна, запропа́ла) пра́ця <*рідко* Даре́мний труд> *див.* пра́ця
даре́мний
Даре́мна (дарма́, ма́рна, запропа́ла) пра́ця <*рідко* Даре́мний труд> *див.* пра́ця
ДАРЕ́МНО
даре́мно
◊ [Ду́рно (даре́мно, зада́рма́, ма́рно *і т. ін.)*] хліб (харч) перево́дити (ї́сти, збавля́ти) *див.* перево́дити
Не мина́ти (не мина́тися) / не мину́ти (не мину́тися) ма́рно (безслі́дно, даре́мно *і т. ін.) див.* мина́ти (1)
◊ Тра́тити (витрача́ти) ду́рно (даре́мно, ма́рно) слова́ *див.* тра́тити
ДАРМА́
дарма́
Даре́мна (дарма́, ма́рна, запропа́ла) пра́ця <*рідко* Даре́мний труд> *див.* пра́ця
ДАРМОВИ́Й
дармове́
◊ Дармове́ ме́шкання *див.* ме́шкання (1)
ДАРУВА́ТИ
дару́йте
Ви́бачте / дару́йте ласка́во *див.* вибача́ти (2)
ДА́РЧИЙ
да́рчий
△ Да́рчий лист *див.* лист² (9)
ДА́ТИ
дай
◊ Не дай Бо́же (Бог, Го́споди, Ма́ти Бо́жа) *див.* дава́ти (188)
дасть
◊ Дасть (помо́же, пошле́) Бог (Госпо́дь, *заст.* Біг, Бі) [милосе́рдний] *див.* бог (19)
◊ Укусить і ме́ду да́сть *див.* укуси́ти
да́ти
◊ Дава́ти / да́ти лад (поря́док, *рідше* ряд *і т. ін.) див.* дава́ти (79)
◊ Дава́ти / да́ти ли́ха закаблу́кам (закабла́м) [і переда́м] *див.* дава́ти (80)
◊ Дава́ти / да́ти ма́ху *див.* дава́ти (81)
◊ Дава́ти / да́ти чубро́вки (почубе́ньків, ма́тланки *і т. ін.) див.* дава́ти (107)
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти) пе́рцю [з ма́ком] *див.* дава́ти (114)
◊ Дава́ти (лови́ти, хапа́ти *і т. ін.)* / да́ти (злови́ти, вхопи́ти *і т. ін.)* сторчака́ *(рідше* стовбула́) *див.* дава́ти (118)
◊ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, заліплювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти (129)
Да́ти ли́гн *див.* дава́ти (143)
◊ Да́ти лу́пки (лу́пня) *див.* дава́ти (144)
◊ Да́ти ме́ду *див.* дава́ти (145)
◊ Показа́ти (да́ти, піднести́) ду́лю [з ма́ком] (фі́гу) *див.* дава́ти (192)
ДБА́ТИ
дба́ти
◊ Дба́ти про [ла́дан та] домови́ну *див.* дба́ти (1)
ДВА
два
◊ Два бо́ки (дві сторони́) [одніє́ї] меда́лі *див.* бік (3)

◊ Лиза́ти [язико́м] два бо́ки *див.* лиза́ти (4)
дві
◊ Два бо́ки (дві сторони́) [одніє́ї] меда́лі *див.* бік (3)
двох
◊ Става́ти на двох ла́пках *див.* става́ти
ДВЕ́РІ
две́рі
◊Ломи́тися у відчи́нені (відкри́ті) две́рі *див.* ломи́тися (1)
◊ Ні в я́кі воро́та (две́рі) не лі́зе *див.* лі́зти (31)
ДВІР²
дво́ру
◊ Таємни́ці мадри́дського дво́ру *див.* таємни́ця
ДЕ¹
де
◊ Де взя́вся на на́шу (мою́) го́лову *див.* узя́тися
Де твоя́ (у те́бе, ва́ша, у вас *і т. ін.)* со́вість? <Де твоє́ (у те́бе, ва́ше, у вас і т. ін.) сумлі́ння?> <Май (ма́йте) со́вість (сумлі́ння)> <Нема́є (нема́) со́вісті у те́бе (у вас, у ньо́го *і т. ін.)*> *див.* со́вість
○ Ма́ло де *див.* ма́ло (1)
◊ Не ма́ти де (куди́, до ко́го) го́лову (голови́) прихили́ти <Нема́ до ко́го прихили́тися> *див.* ма́ти² (118)
ДЕКЛАРА́ЦІЯ
деклара́ція
△ Ми́тна деклара́ція *див.* деклара́ція (1)
ДЕМАРКАЦІ́ЙНИЙ
демаркаці́йна
△ Демаркаці́йна лі́нія *див.* лі́нія (5)
ДЕ́ННИЙ
де́нного
△ Ла́мпа де́нного сві́тла *див.* ла́мпа (8)
ДЕ́НЦЕ́
де́нця́
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гі́рку (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця́)] *див.* випива́ти (1)
ДЕНЬ
день
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гро́ша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
дні
◊ Дні полі́чені (лі́чені) *див.* день (38)
◊ Лічи́ти (рахува́ти) дні (годи́ни, хвили́ни *і т. ін.) див.* лічи́ти¹ (3)
◊ Медо́ві дні *див.* день (42)
дня
Дру́га полови́на дня (ти́жня, мі́сяця *і т. ін.) див.* полови́на
Пе́рша полови́на дня (ти́жня, мі́сяця *і т. ін.) див.* полови́на
ДЕ́РЕВО
дере́в
△ По́лог лі́су (дере́в, наса́джень *і т. ін.) див.* по́лог
дере́вами
◊ Не ба́чити за дере́вами лі́су *див.* ба́чити (12)
де́реві
◊ Як ли́сту на де́реві *див.* лист¹ (5)

де́рево
△ Ла́кове де́рево *див.* де́рево (16)
△ Ма́монтове де́рево *див.* де́рево (17)
△ Ма́нгро́ве де́рево *див.* де́рево (18)
△ Масли́нове (оли́вкове) де́рево *див.* де́рево (19)
ДЕРЖА́ТИ
держа́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) в [міцни́х (залі́зних)] рука́х (в шо́рах, в повода́х *і т. ін.) див.* трима́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) в [своі́х] лабе́тах (ла́бах) *див.* трима́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) лі́нію *див.* трима́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) [як (ні́би)] на цепу́ (на ланцюгу́, на коро́ткому нали́гачі) *див.* трима́ти
ДЕРЖА́ТИСЯ
держа́тися
◊ Ле́две (ледь) трима́тися (держа́тися, стоя́ти) на нога́х *див.* трима́тися
◊ Трима́тися (держа́тися, стоя́ти) [мі́цно (тве́рдо)] на нога́х *див.* трима́тися
де́ржи́ться
◊ Душа́ [ледь (ледь-ле́дь)] трима́ється (де́ржи́ться) в ті́лі *див.* душа́ (25)
ДЕ́РТИ
дере́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт ли́ко (ли́ка) дере́ (видира́є) [живце́м] <Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорти́ ли́ко деру́ть (видира́ють) [живце́м]> *див.* чорт
де́рти
◊ [Аж (ма́ло не)] рва́ти (де́рти, ску́бти) на собі́ (на голові́) воло́сся (чуб, чу́ба) *див.* рва́ти
Де́рти (дра́ти) горобці́в (ластівок, соро́к *і т. ін.)* <Де́рти (дра́ти) гні́зда (я́йця)> *див.* де́рти (1)
◊ Де́рти (дра́ти) / наде́рти (надра́ти) ли́ка (ли́ко) *див.* де́рти (7)
деру́ть
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт ли́ко (ли́ка) дере́ (видира́є) [живце́м] <Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорти́ ли́ко деру́ть (видира́ють) [живце́м]> *див.* чорт
ДЕСЕ́РТНИЙ
десе́ртна
Десе́ртна ло́жка *див.* ло́жка (1)
ДЕСЯ́ТОК
деся́тка
◊ Не [з] полохли́вого (лякли́вого) деся́тка (ро́ду) *див.* деся́ток (2)
ДЕТЕКТИ́ВНИЙ
детекти́вна
Детекти́вна літерату́ра *див.* літерату́ра (1)
ДЕФЕ́КТ
дефе́кт
△ Дефе́кт мета́лу *див.* дефе́кт (1)
ДЕ́ШЕВО
де́шево
◊ Де́шево (ле́гко) відбу́тися *див.* відбува́тися (2)
ДЗВІН
дзвін
◊ Мали́но́вий дзвін (передзві́н) *див.* дзвін (2)
ДЗЮ́РА
дзю́ра
◊ Як діра́ *(діал.* дзю́ра) в мо́сті *див.* діра (3)

ДИ́БОМ
ди́бом
◊ [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (піді́ймається, встає́, стає́, лі́зе *і т. ін.)* / підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе *і т. ін.)* [вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.)*] *див.* воло́сся (1)
ДИ́КИЙ
ди́ке
Соба́че (ди́ке) ми́ло *див.* ми́ло^1 (2)
ди́ким
◊ Живи́тися акри́дами і (та) [ди́ким] ме́дом *див.* живи́тися (1)
ДИНА́МІКА
дина́міка
△ Дина́міка маши́н і механі́змів *див.* дина́міка (1)
ДИСК
диск
△ Ла́зерний диск *див.* диск (2)
ДИСКРЕ́ТНИЙ
дискре́тна
△ Дискре́тна матема́тика *див.* матема́тика (2)
ДИТИ́НА
дити́ни
Кімна́та ма́тері й дити́ни *див.* кімна́та (2)
дити́ні
◊ Як малі́й дити́ні *див.* дити́на (3)
ДИТЯ́ЧИЙ
дитя́че
Дитя́че місте́чко *див.* місте́чко^2 (1)
△ Дитя́че мі́сце *див.* мі́сце (8)
дитя́чий
Дитя́чий майда́нчик *див.* майда́нчик (2)
ДИ́ХАТИ
ди́хати
◊ Ле́две (ле́две-ле́две) ди́хати *див.* ди́хати (5)
◊ На ла́дан *(рі́дко* на часни́к) ди́хати *див.* ди́хати (6)
ДІАЛЕКТИ́ЧНИЙ
діалекти́чний
△ Діалекти́чний матеріалі́зм *див.* матеріалі́зм (1)
ДІ́ВА
ді́во
Пресвята́я Ді́во ([Марі́є], Ма́ти Бо́жа [ми́лости́ва] *і т. ін.) див.* ді́ва (1)
ДІ́ВКА
ді́вка
◊ Жі́нка легко́ї поведі́нки <Ву́лична жі́нка *(рі́дко* ді́вка)> *див.* жі́нка (1)
ДІД
діди́
◊ Годи́тися у батька́ (у діди́, у ма́тері *і т. ін.) див.* годи́тися^1 (4)
ДІ́ДЬКО
ді́дька
◊ До ді́дька [ли́сого] *див.* ді́дько (3)
◊ Іди́ [собі́] до чо́рта (до бі́са, до ді́дька, до ли́ха, к бі́су, к чо́рту, під три чорти́ *і т. ін.) див.* іти́ (52)
◊ Іти́ (леті́ти) / піти́ (полеті́ти) до чо́рта (до ді́дька, к чо́рту, під три чорти́, к бі́су *і т. ін.) див.* іти́ (66)
◊ На [яко́го] ді́дька [ли́сого] *див.* ді́дько (5)
◊ Чо́рта (ді́дька) ли́сого *див.* чорт

ді́дько
◊ Лихи́й *(рі́дше* нечи́стий, ді́дько *і т. ін.)* попу́тав (поплу́тав) *див.* лихи́й^1 (6)
◊ Чорт (ді́дько) ли́сий *див.* чорт
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт (ді́дько) ла́дану (свяче́ної води́) *див.* чорт
ді́дьку
◊ Чо́ртові (ді́дьку, ба́тьку) ли́сому розкажи́ *див.* розка́зувати
ДІЙТИ́
дійти́
◊ Дохо́дити / дійти́ [до] ладу́ *див.* дохо́дити (12)
◊ Дійти́ [до] літ [свої́х] *див.* дохо́дити (4)
ДІЛИ́ТИ
діли́ти
◊ Розділя́ти (діли́ти) / розділи́ти ло́же (по́стіль) *див.* розділя́ти
ДІ́ЛО
діл
◊ Ма́йстер заплі́чних справ (діл) *див.* ма́йстер (6)
ді́ла
◊ Добра́ти (дібра́ти) / добира́ти ді́ла (ла́ду́, *рі́дко* раху́би) *див.* добира́ти (3)
◊ Ма́йстер свое́ї спра́ви (сво́го ді́ла) *див.* ма́йстер (9)
◊ Не ма́ти [ні́якого] ді́ла *див.* ма́ти^2 (131)
ді́ло
◊ Ді́ло мале́ньке *(зневажл.* теля́че) *див.* ді́ло (8)
◊ Лі́зти не в своє́ [ді́ло] *див.* лі́зти (16)
◊ Ма́ти спра́ву (ді́ло) *див.* ма́ти^2 (102)
◊ Моє́ (ва́ше, його́ *і т. ін.)* ді́ло сторона́ *(рі́дко* збо́ку) *див.* ді́ло (21)
◊ Не твого́ (мого́, його́ *і т. ін.)* ро́зуму (ума́, но́са) ді́ло *див.* ді́ло (24)
◊ Пропа́ща (ма́рна) спра́ва <Пропа́ще (ма́рне) ді́ло> *див.* спра́ва^1
ДІЛЬНИ́ЦЯ
дільни́ця
Лі́карська дільни́ця *див.* дільни́ця (1)
ДІМ
до́му
◊ Мир вам! <Мир сьому́ до́му!> *див.* мир^1 (2)
ДІРА́
діра́
◊ Як діра́ *(діал.* дзю́ра) в мо́сті *див.* діра́ (3)
ді́ри
◊ Лата́ти (зала́тувати) / полата́ти (залата́ти) дірки́ (ді́ри, ді́рку, діру́) *див.* лата́ти^1 (1)
діру́
◊ Лата́ти (зала́тувати) / полата́ти (залата́ти) дірки́ (ді́ри, ді́рку, діру́) *див.* лата́ти^1 (1)
ДІ́РКА
дірки́
◊ Лата́ти (зала́тувати) / полата́ти (залата́ти) дірки́ (ді́ри, ді́рку, діру́) *див.* лата́ти^1 (1)
ді́рку
◊ Лата́ти (зала́тувати) / полата́ти (залата́ти) дірки́ (ді́ри, ді́рку, діру́) *див.* лата́ти^1 (1)
◊ Ма́ти ду́лю (тря́сцю, ді́рку від бу́блика *і т. ін.) див.* ма́ти^2 (52)

ДІСТАВÁТИ
діставáти
◇ Вхопи́ти (дістáти, спіймáти *і т. ін.)* / хапáти (діставáти, отри́мувати *і т. ін.)* лящá (ля́паса, мордáса, помордáса, полі́чника *і т. ін.)* *див.* ухóплювати
◇ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* остáтися *і т. ін.)* з нóсом <Дістáти / діставáти нóса> *див.* лишáтися (7)

ДІСТÁТИСЯ
дістáтися
Швидки́м (скóрим) мáршем пройти́ (дістáтися, ру́шити *і т. ін.)* *див.* прохóдити

ДНО
днá
◇ Ви́пити / випивáти (пи́ти) [гірку́ (пóвну)] [чáшу] ([пóвний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до крáю (до дна, до дéнця)] *див.* випивáти (1)
дні
◇ Лягти́ кáменем на дно (на дні) *див.* лягáти (19)
дно
◇ Лягти́ кáменем на дно (на дні) *див.* лягáти (19)
◇ Піти́ [на дно] рáків (рáки) лови́ти *див.* піти́
◇ Пускáти / пусти́ти на дно (під шум, під лід *і т. ін.)* *див.* пускáти
дну
◇ Як (мов, ніби *і т. ін.)* лин по дну *див.* лин (2)

ДОБÁ
добá
△ Мі́дний вік <Мі́дна добá> *див.* вік (15)

ДОБИРÁТИ
добирáти
◇ Добрáти (дібрáти) / добирáти ді́ла (лáду́, *рідко* раху́би) *див.* добирáти (3)

ДÓБРЕ
дóбре
◇ Іти́ / піти́ на (в) лад (до лáду́) <Іти́ (клáстися) на дóбре (на крáще)> *див.* іти́ (92)

ДÓБРИВО
дóбрива
△ Бóрні дóбрива (мікродóбрива) *див.* дóбриво (1)
△ Мі́дні дóбрива (мікродóбрива) *див.* дóбриво (3)
△ Мінерáльні дóбрива *див.* дóбриво (4)
△ Ци́нкові дóбрива (мікродóбрива) *див.* дóбриво (7)

ДÓБРИЙ
дóбра
◇ Дóбра мі́на при погáній грі *див.* мі́на[1] (1)
дóбрий
◇ Мáти / ви́робити дóбрий смак *див.* мáти[2] (40)
◇ Мáти дóброго язикá (дóбрий язи́к) *див.* мáти[2] (47)
◇ [Не оди́н (дóбрий)] пуд (*рідше* лáнтух) сóлі з'ї́сти *див.* з'їдáти (9)
дóбрі
Дóбрі лю́ди *див.* лю́ди (2)
дóброго
◇ Мáти дóброго язикá (дóбрий язи́к) *див.* мáти[2] (47)
дóброї
Люди́на дóброї вóлі *див.* люди́на (1)
дóбру
◇ Мáти [дóбру] гóлову на [плечáх (на в'я́зах, *рідко* на кáрку *і т. ін.)*] *див.* мáти[2] (48)
◇ Роби́ти дóбру мі́ну при погáній (недóбрій) грі *див.* роби́ти

ДÓБРІСТЬ
дóбрість
◇ Знай (знáйте) мою́ дóбрість *див.* знáти (13)

ДОБУВÁТИ
добувáти
◇ Добувáти (здобувáти) / добу́ти (здобу́ти) [собі́] лáврів (лáври) *див.* добувáти (4)

ДОВБÉШКА
довбéшку
◇ Втовкти́ (втовкмáчити, втелю́щити, вки́нути) / втовкмáчувати в гóлову (в довбéшку, в макі́тру) *див.* втовкти́[1] (1)

ДÓВГИЙ
дóвга
◇ Дóвга лозá *див.* лозá (1)
дóвгий
◇ Мáти дóвгого язикá (дóвгий язи́к) *див.* мáти[2] (51)
дóвгі
◇ Мáти дóвгі (довжéзні) ву́ха *див.* мáти[2] (49)
◇ Мáти дóвгі ру́ки *див.* мáти[2] (50)
дóвгого
◇ Мáти дóвгого язикá (дóвгий язи́к) *див.* мáти[2] (51)

ДОВЖÉЗНИЙ
довжéзні
◇ Мáти дóвгі (довжéзні) ву́ха *див.* мáти[2] (49)

ДОВІДКÓВИЙ
довідкóва
Довідкóва літерату́ра *див.* літерату́ра (2)

ДОВÓДИТИ
довóдити
◇ Довóдити / довести́ до лáду́ *див.* довóдити (8)
◇ Довóдити / довести́ до літ *див.* довóдити (9)

ДОВОЛОКТИ́
доволокти́
◇ Лéдве (наси́лу) доволокти́ нóги *див.* доволікáти (1)

ДÓГÁДКА
дóгáдках
◇ Губи́тися (*рідше* плу́татися, метáтися *і т. ін.)* в здóгáдках (у дóгáдках, у здóгадах *і т. ін.)* *див.* губи́тися (1)

ДОГÁНА
догáни
◇ Ли́цар без стрáху́ і докóру (*рідше* догáни) <Ли́цар без догáни й стрáху́> *див.* ли́цар (1)

ДОГАНЯ́ТИ[1]
доганя́ти
◇ Шукáти (лови́ти, доганя́ти) / злови́ти (піймáти) ві́тра в пóлі *див.* шукáти

ДÓГОВІР
дóговір
△ Дóговір мі́ни *див.* дóговір (2)

ДОГОРИ́
догори́
◇ [Аж] волóсся (вóлос, чуб) піднімáється (підіймáється, встає́, стає́, лі́зе *і т. ін.)* / підні́меться (встáне, стáне, полі́зе *і т. ін.)* [вгóру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.)*] *див.* волóсся (1)
◇ [Аж (і)] óчі на лоб (на лóба, *рідше* догори́ *і т. ін.)* лі́зуть (вилáзять) / полі́зли (ви́лізли) *див.* óко[1]

ДОДАВÁТИ
додавáти
◇ Додавáти / додáти куті́ мéду *див.* додавáти (5)

ДÓКІР
докóру
◇ Ли́цар без стрáху́ і докóру (*рідше* догáни) <Ли́цар без догáни й стрáху́> *див.* ли́цар (1)

ДÓЛЕНЬКА
дóленька
◇ Лихá (гі́рка, зла, щербáта *і т. ін.)* дóля (дóленька) *див.* дóля[1] (7)

ДОЛИВÁТИ
доливáти
◇ Підливáти (доливáти) / підли́ти (доли́ти) мáсла (олі́ї, *заст.* оли́ви, лóю) у вогóнь (в огóнь, до вогню́) *див.* підливáти

ДОЛÓНЯ
долóні
Ля́скати / заля́скати в долóні (долóнями) *див.* ля́скати (1)
Плескáти (*розм.* ля́пати) / заплескáти (*розм.* заля́пати) в долóні (*рідше* рукáми, в ру́ки) *див.* плескáти
долóнями
Ля́скати / заля́скати в долóні (долóнями) *див.* ля́скати (1)

ДÓЛЯ[1]
дóля
◇ Лихá (гі́рка, зла, щербáта *і т. ін.)* дóля (дóленька) *див.* дóля[1] (7)

ДÓЛЯ[2]
дóля
◇ Лéвова (лéв'яча) пáйка (чáстка, дóля *і т. ін.)* *див.* пáйка

ДÓМА
дóма
◇ Не мáти всіх дóма *див.* мáти[2] (116)

ДОМОВИ́НА
домови́ни
◇ [І] мéртвий устáв би з домови́ни (прокі́нувся б, проснýвся б *і т. ін.)* *див.* мéртвий (1)
домови́ну
◇ Дбáти про [лáдан та] домови́ну *див.* дбáти (1)
◇ Живи́м у я́му (в домови́ну, в моги́лу, в зéмлю *і т. ін.)* лягáти (лі́зти, іти́ *і т. ін.)* / лягти́ (полі́зти, піти́ *і т. ін.)* *див.* лягáти (3)
◇ Лягти́ / (*рідко* лягáти) в моги́лу (в домови́ну, в гріб, в я́му *і т. ін.)* *див.* лягáти (22)

ДÓНЕЧКА
дóнечка
◇ Мáмина дóнечка (дóця) *див.* дóнечка (1)

ДОПЛАТНИ́Й
доплатни́й
Доплатни́й лист *див.* лист[2] (2)
ДОПОМОГТИ́
допомогти́
◊ Помогти́ (допомогти́, зара́дити *і т. ін.*) біді́ (го́рю, ли́ху *і т. ін.*) *див.* помага́ти
ДОПОМО́ГА
допомо́га
△ Матеріа́льна допомо́га *див.* допомо́га (4)
△ Невідкла́дна [меди́чна] допомо́га *див.* допомо́га (3)
допомо́ги
△ Каре́та швидко́ї [меди́чної] допомо́ги *див.* каре́та (1)
ДОРІ́ЙСЬКИЙ
дорі́йський
△ Дорі́йський лад *див.* лад (5)
ДОРО́ГА
доро́га
◊ Доро́га (путь) ляга́є / лягла́ *див.* доро́га (6)
◊ Пряма́ доро́га (сте́жка, магістра́ль) *див.* доро́га (16)
◊ Хай [тобі́, вам *і т. ін.*] легка́ (щасли́ва) доро́га (путь) сте́литься / посте́литься *див.* доро́га (20)
доро́гу
◊ Відхо́дити (ла́годитися) / віді́йти́ на (в) Бо́жу (оста́нню) путь (доро́гу) *див.* відхо́дити (9)
ДОРО́ЖНІЙ
доро́жній
Доро́жній (маршру́тний) лист (листо́к) *див.* лист[2] (3)
ДОСВІТЧА́НИЙ[2]
досвітча́на
Досвітча́на ма́ти *див.* ма́ти[1] (3)
ДОСКО́ЧИТИ
доско́чити
◊ Доско́чити ли́ха (біди́) *див.* доско́чити (1)
ДОХІ́Д
дохо́ди
△ Ми́тні дохо́ди *див.* дохі́д (2)
ДОХО́ДИТИ
дохо́дити
◊ Дохо́дити / дійти́ [до] ладу́ *див.* дохо́дити (12)
ДО́ЦЯ
до́ця
◊ Ма́мина до́нечка (до́ця) *див.* до́нечка (1)
ДО́ШКА
до́шка
Меморіа́льна до́шка *див.* до́шка (2)
ДРЕ́ВО
дре́ву
◊ Розтіка́тися ми́слями (ми́слію, ми́слю) по дре́ву *див.* розтіка́тися
ДРЕЙФ
дрейф
△ Ляга́ти / ля́гти у дрейф *див.* ляга́ти (1)
ДРИЖАКИ́
дрижаки́
◊ Ї́сти (лови́ти, хапа́ти) дрижаки́ *див.* ї́сти (8)

ДРІБНИ́Й
дрібні́
◊ Ли́ти (вилива́ти, пролива́ти) / ви́лити (проли́ти) [дрібні́] сльо́зи *див.* ли́ти (2)
дрібно́го
◊ Низько́го (невисо́кого, дрібно́го *і т. ін.*) льо́ту (ле́ту) *див.* літ[1] (5)
ДРО́ВА
дров
◊ Налама́ти (наруба́ти) дров / лама́ти дро́ва *див.* нала́мувати
дро́ва
◊ Налама́ти (наруба́ти) дров / лама́ти дро́ва *див.* нала́мувати
ДРУ́ГИЙ
дру́га
Дру́га полови́на дня (ти́жня, мі́сяця *і т. ін.*) *див.* полови́на
◊ Зворо́тний (і́нший, дру́гий *і т. ін.*) бік меда́лі <Зворо́тна (і́нша, дру́га *і т. ін.*) сторона́ меда́лі> *див.* бік (5)
дру́гий
◊ Зворо́тний (і́нший, дру́гий *і т. ін.*) бік меда́лі <Зворо́тна (і́нша, дру́га *і т. ін.*) сторона́ меда́лі> *див.* бік (5)
ДРУКА́РСЬКИЙ
друка́рська
Друка́рська маши́нка *див.* маши́нка (1)
ДУБ
ду́бом
◊ [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (піді́йма́ється, встає́, стає́, лі́зе *і т. ін.*) / підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе *і т. ін.*) [вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.*)] *див.* воло́сся (1)
ДУБИ́ТИ
дуби́ти
◊ Линтварі́ дуби́ти *див.* дуби́ти (1)
ДУГА́
ду́гами
Метну́ти брова́ми (ду́гами брів, бровою́) *див.* метну́ти (1)
ДУ́ЛЯ
ду́лю
◊ Ду́лю (*рідко* фі́гу) з ма́ком *див.* ду́ля (2)
◊ Ду́ля (ду́лю) з ма́ком (під ніс) *див.* ду́ля (1)
◊ Ма́ти ду́лю (тря́сцю, ді́рку від бу́блика *і т. ін.*) *див.* ма́ти[2] (52)
◊ Показа́ти (да́ти, піднести́) ду́лю [з ма́ком] (фі́гу) *див.* дава́ти (192)
ду́ля
◊ Ду́ля (ду́лю) з ма́ком (під ніс) *див.* ду́ля (1)
ДУ́МА
ду́мою
◊ Ли́нути (вита́ти, леті́ти) / поли́нути (полеті́ти) ду́мкою (думка́ми, ду́мою, *рідше* в ду́мці, мрі́ями, се́рцем) *див.* ли́нути (1)
ДУ́МКА
ду́мка
◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.*) / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.*) [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка (6)
◊ Ду́мка майну́ла (сяйну́ла, бли́снула, пробі́гла *і т. ін.*) [в голові́] *див.* ду́мка (10)

думка́ми
◊ Ли́нути (вита́ти, леті́ти) / поли́нути (полеті́ти) ду́мкою (думка́ми, ду́мою, *рідше* в ду́мці, мрі́ями, се́рцем) *див.* ли́нути (1)
◊ Літа́ти (леті́ти, блука́ти) / полеті́ти (поблука́ти) думка́ми (гадка́ми, *заст.* ми́слю) *див.* літа́ти (2)
ду́мки
◊ [І] га́дки (ду́мки, в га́дці, в (на) ду́мці *і т. ін.*) [собі́] не ма́ти *див.* ма́ти[2] (30)
◊ Не йти́ (не лі́зти) з голови́ (з ду́мки, з ума́) *див.* іти́ (149)
ду́мкою
◊ Ли́нути (вита́ти, леті́ти) / поли́нути (полеті́ти) ду́мкою (думка́ми, ду́мою, *рідше* в ду́мці, мрі́ями, се́рцем) *див.* ли́нути (1)
ду́мку
◊ І ду́мку лиши́ти (обли́шити) *див.* лиша́ти (1)
◊ Ма́ти ду́мку (га́дку, на ду́мці, *рідше* на га́дці *і т. ін.*) *див.* ма́ти[2] (53)
ду́мці
◊ [І] га́дки (ду́мки, в га́дці, в (на) ду́мці *і т. ін.*) [собі́] не ма́ти *див.* ма́ти[2] (30)
◊ Ли́нути (вита́ти, леті́ти) / поли́нути (полеті́ти) ду́мкою (думка́ми, ду́мою, *рідше* в ду́мці, мрі́ями, се́рцем) *див.* ли́нути (1)
◊ Лови́ти / злови́ти (*рідше* упійма́ти, пійма́ти *і т. ін.*) себе́ на ду́мці *див.* лови́ти (6)
◊ Ма́ти ду́мку (га́дку, на ду́мці, *рідше* на га́дці *і т. ін.*) *див.* ма́ти[2] (53)
◊ Ма́тися на ду́мці *див.* ма́тися (2)
ДУ́РЕНЬ
ду́рнем
◊ Лиши́тися (зали́ши́тися, *рідко* зоста́тися *і т. ін.*) в ду́рнях (ду́рнем) *див.* лиша́тися (5)
ду́рня
◊ Ма́ти за ду́рня (за ду́рника) *див.* ма́ти[2] (55)
◊ Цур ду́рня та (й) ма́сла гру́дка *див.* ду́рень (3)
ду́рнях
◊ Залиша́ти (лиша́ти, *рідко* зоставля́ти) / зали́шити (лиши́ти, *рідко* зоста́вити) в ду́рнях *див.* залиша́ти (3)
◊ Лиши́тися (зали́ши́тися, *рідко* зоста́тися *і т. ін.*) в ду́рнях (ду́рнем) *див.* лиша́тися (5)
ДУРНИ́Й
дурни́х
◊ Дурни́х у ре́шето лови́ти *див.* лови́ти (1)
ДУ́РНИК
ду́рника
◊ Ма́ти за ду́рня (за ду́рника) *див.* ма́ти[2] (55)
ДУ́РНО
ду́рно
◊ [Ду́рно (даре́мно, зада́рма́, ма́рно *і т. ін.*)] хліб (харч) перево́дити (ї́сти, збавля́ти) *див.* перево́дити
◊ Тра́тити (витрача́ти) ду́рно (даре́мно, ма́рно) слова́ *див.* тра́тити

ДУХ

дух

Злий (нечи́стий, лихи́й *і т. ін.*) дух <Дух тьми> *див.* дух (2)

◊ Ле́две (наси́лу) перево́дити / перевести́ дух (по́дих) *див.* перево́дити

ду́ху

◊ [І] ду́ху не залиши́ться (не лиши́ться) *див.* залиша́тися (8)

◊ Що ма́є (ма́єш, є, було́ *і т. ін.*) си́ли (сил, ду́ху) *див.* ма́ти[2] (139)

ДУША́

душа́

◊ Душа́ [ледь (ледь-ле́дь)] трима́ється (де́ржиться) в ті́лі *див.* душа́ (25)

◊ Душа́ не з лопу́цька *див.* душа́ (27)

◊ Душа́ (се́рце) лежи́ть *див.* душа́ (41)

◊ Душа́ (се́рце) не на мі́сці *див.* душа́ (42)

◊ Душа́ ста́ла на мі́сце *див.* душа́ (48)

◊ Ми́шача душа́ *див.* душа́ (63)

◊ Ті́льки [сама́ (одна́)] душа́ залиши́лася (лиши́лася) *див.* душа́ (74)

душе́ю

◊ З легки́м се́рцем <З легко́ю душе́ю> *див.* се́рце

◊ [І (ні, ані́)] копі́йки [зла́маної (мі́дної, щерба́тої)] (ше́ляга) нема́ (нема́є, не було́) за душе́ю *див.* нема́

◊ Ма́ти за душе́ю *див.* ма́ти[2] (56)

◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного (*рі́дко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю (*рі́дко* при душі́) *див.* ма́ти[2] (123)

◊ Не ма́ти ні́чо́го за душе́ю *див.* ма́ти[2] (128)

душі́

◊ Крик (ле́мент) душі́ (се́рця) *див.* крик[1] (5)

◊ Ле́гко (лю́бо, ве́село *і т. ін.*) на душі́ (на се́рці) *див.* ле́гко (1)

◊ Лежа́ти [важки́м] ка́менем (тягаре́м) на се́рці (на душі́) *див.* лежа́ти (12)

◊ Лежа́ти на душі́ (на се́рці) *див.* лежа́ти (17)

◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (залиши́ти) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.*) слід у душі́ *див.* лиша́ти (3)

◊ Ма́ти Бо́га [в се́рці (в душі́, в живо́ті *і т. ін.*)] *див.* ма́ти[2] (34)

◊ Ма́ти страх [на душі́] *див.* ма́ти[2] (103)

◊ Ма́ти Христа́ в душі́ (в се́рці) *див.* ма́ти[2] (108)

◊ Мир душі́ *див.* мир[1] (3)

◊ Не ма́ти Бо́га в душі́ (в се́рці, в живо́ті) *див.* ма́ти[2] (113)

◊ Не ма́ти душі́ *див.* ма́ти[2] (119)

◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного (*рі́дко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю (*рі́дко* при душі́) *див.* ма́ти[2] (123)

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ма́слом по душі́ *див.* ма́сло (4)

ду́шу

◊ Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її́, їх *і т. ін.*) [ма́тір (ду́шу)] знає (зна) <Нечи́ста його́ (її́, їх *і т. ін.*) ма́ти знає (зна)> *див.* враг (2)

◊ Зала́зити (лі́зти) / залі́зти змі́єю (гадю́кою) в ду́шу *див.* зала́зити[1] (2)

◊ За ми́лу ду́шу *див.* душа́ (53)

◊ Лі́зти (зала́зити) / залі́зти в [са́му] ду́шу *див.* лі́зти (12)

◊ Лі́зти (зала́зити) з чобітьми́ в ду́шу *див.* лі́зти (13)

◊ Лоскота́ти не́рви (*рі́дше* ду́шу, се́рце *і т. ін.*) *див.* лоскота́ти (2)

◊ Лягти́ / ляга́ти на ду́шу *див.* ляга́ти (20)

◊ Ма́ти ду́шу *див.* ма́ти[2] (54)

Прийми́ Бо́же (Го́споди) мою́ ду́шу (мене́) [до Се́бе] *див.* прийма́ти

◊ Ряту́йте (ряту́й) мою́ ду́шу *див.* ряту-ва́ти

◊ Тяжки́й (важки́й) ка́мінь ліг (упа́в, звали́вся) на гру́ди (на ду́шу, на се́рце) *див.* ка́мінь (18)

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ка́мінь ліг на ду́шу (на се́рце) *див.* ка́мінь (21)

ДЬО́ГОТЬ

дьо́гтю

◊ Влити в бо́чку ме́ду (в мед) ло́жку дьо́гтю *див.* влива́ти[1] (1)

◊ Ло́жка дьо́гтю [в бо́чці ме́ду] *див.* ло́жка (4)

ДЯК

дяки́

Мандро́вані (мандрі́вні) дяки́ *див.* дяк (1)

ЕКВА́ТОР

ека́тор

△ Магні́тний ека́тор *див.* ека́тор (1)

ЕКОНО́МІКА

еконо́міки

△ Мілітариза́ція еконо́міки *див.* мілітариза́ція (1)

ЕЛЕКТРИ́ЧНИЙ

електри́чна

△ Електри́чна ла́мпа <Ла́мпа розжа́рювання> *див.* ла́мпа (3)

△ Електри́чна маши́на *див.* маши́на (5)

електри́чний

Електри́чний маса́ж *див.* маса́ж (1)

ЕЛЕКТРОЛІЧИ́ЛЬНИЙ

електролічи́льна

△ Електролічи́льна маши́на *див.* маши́на (6)

ЕМПІРЕ́Ї

емпіре́ях

◊ Віта́ти (літа́ти, *рі́дко* ширя́ти) в хма́рах (в небеса́х, в емпіре́ях *і т. ін.*) *див.* віта́ти (1)

ЕМФІЗЕ́МА

емфізе́ма

△ Емфізе́ма леге́нь (леге́нів) *див.* леге́ні (1)

Е́РА

е́ра

△ Мезозо́йська е́ра *див.* е́ра (5)

ЕРИТРОЦИТА́РНИЙ

еритроцита́рна

△ Еритроцита́рна ма́са *див.* ма́са (5)

ЖА́ЛУВАТИ

жа́лувати

◊ Прошу́ люби́ти й шанува́ти (жа́лувати) *див.* проси́ти

ЖАРОВИ́Й

жарова́

△ Жарова́ ла́мпа *див.* ла́мпа (4)

ЖИВЕ́ЦЬ

живце́м

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) чорт ли́ко (ли́ка) дере́ (видира́є) [живце́м] <Як (мов, ні́би *і т. ін.*) чорти́ ли́ко деру́ть (видира́ють) [живце́м]> *див.* чорт

ЖИВИ́Й

жива́

◊ Жива́ леге́нда *див.* леге́нда[1] (1)

живе́

◊ Болю́че (живе́, найболю́чіше *і т. ін.*) мі́сце *див.* мі́сце (9)

◊ Попада́ти (влуча́ти, вража́ти) / попа́сти (влу́чити, вра́зити) на (в) [са́ме] болю́че (живе́, найболю́чіше *і т. ін.*) мі́сце *див.* попада́ти

живи́й

Живи́й (людськи́й) това́р *див.* това́р[1]

◊ Ле́две (ледь, ті́льки) живи́й [та те́плий] *див.* живи́й (2)

◊ Ні живи́й ні ме́ртвий (*рі́дко* вме́рлий) *див.* живи́й (3)

◊ Ходя́чий (живи́й) мрець (*рі́дко* мертве́ць) *див.* мрець

живи́м

◊ Живи́м до Бо́га (на не́бо) лі́зти / полі́зти *див.* лі́зти (4)

◊ Живи́м у я́му (в домови́ну, в моги́лу, в зе́млю *і т. ін.*) ляга́ти (лі́зти, іти́ *і т. ін.*) / лягти́ (полі́зти, піти́ *і т. ін.*) *див.* ляга́ти (3)

◊ Полі́зти / лі́зти живце́м (живи́м) у моги́лу (в я́му) *див.* полі́зти

◊ Хоч [живи́м (живце́м, живо́му)] у зе́млю (в моги́лу, в гріб, у я́му *і т. ін.*) лізь (ляга́й, *рі́дко* клади́сь)> <Хоч у петлю́ (у за́шморг) лізь> *див.* лі́зти (33)

живо́го

◊ Мі́сця живо́го нема́ (нема́є, не було́ *і т. ін.*) *див.* нема́

◊ Не лиши́ти (не залиши́ти, не оста́вити *і т. ін.*) живо́го мі́сця *див.* лиша́ти (8)

◊ Таки́й, що здере́ з [живо́го й] ме́ртвого *див.* здира́ти (2)

живо́му

◊ Хоч [живи́м (живце́м, живо́му)] у зе́млю (в моги́лу, в гріб, у я́му *і т. ін.*) лізь (ляга́й, *рі́дко* клади́сь)> <Хоч у петлю́ (у за́шморг) лізь> *див.* лі́зти (33)

ЖИВИ́ТИСЯ

живи́тися

◊ Живи́тися акри́дами і (та) [ди́ким] ме́дом *див.* живи́тися (1)

ЖИВІ́Т

живо́ті

◊ Ма́ти Бо́га [в се́рці (в душі́, в живо́ті *і т. ін.*)] *див.* ма́ти[2] (34)

◊ Не ма́ти Бо́га в душі́ (в се́рці, в живо́ті) *див.* ма́ти[2] (113)

◊ Не ма́ти [Бо́га в живо́ті, а] царя́ в голові́ *див.* ма́ти[2] (114)

ЖИВЦЕ́М

живце́м

◊ Полі́зти / лі́зти живце́м (живи́м) у моги́лу (в я́му) *див.* полі́зти

◊ Хоч бери́ та лізь живце́м у зе́млю *див.* бра́ти (144)

◊ Хоч [живи́м (живце́м, живо́му)] у зе́млю (в моги́лу, в гріб, у я́му *і т. ін.*) лізь (ляга́й, *рі́дко* клади́сь)> <Хоч у петлю́ (у за́шморг) лізь> *див.* лі́зти (33)

ЖИ́ТИ
жи́ти
Жи́ти в зла́годі (у ми́рі, у покóї, *заст.* в миру́) *див.* жи́ти (1)
ЖИТЛОВИ́Й
житлови́й
Житлови́й маси́в *див.* маси́в (1)
ЖИТТЯ́
життя́
◊ На схи́лі (на схи́лку, на покóті) віку (літ, життя́ *і т. ін.*) *див.* схил
◊ Не ма́ти життя́ *див.* ма́ти² (120)
◊ Піти́ в моги́лу (з життя́, від нас, до Бóга *і т. ін.*) *див.* піти́
Творéць істóрії (життя́, майбу́тнього *і т. ін.*) *див.* творéць
ЖІ́НКА
жі́нка
◊ Жі́нка легкóї поведі́нки <Ву́лична жі́нка (*рі́дко* ді́вка)> *див.* жі́нка (1)
ЖІНÓЧИЙ
жінóча
Жінóча лóгіка *див.* лóгіка (1)
ЖМÉНЯ
жмéні
◊ Ма́ти сини́цю в жмéні *див.* ма́ти² (97)
ЖОВТÓЗІЛЛЯ
жовтóзілля
△ Жовтóзілля лучнé *див.* жовтóзілля (2)
ЖÓДНИЙ
жóдного
◊ Не ма́ти (й) (на́віть, жóдного *і т. ін.*) поня́ття (уя́влення *і т. ін.*) *див.* ма́ти² (124)
жóдної
◊ [І (ні, жóдної)] ри́ски (ри́сочки, мáкової краплі́ни *і т. ін.*) в рóті не ма́ти *див.* ма́ти² (31)
жóдною
[А́ні (ні)] жóдною мі́рою <Ні в які́й мі́рі> *див.* мі́ра (2)
ЖУРНА́Л
журна́лу
На сторі́нка́х (на шпа́льтах) газéти (журна́лу, літóпису *і т. ін.*) *див.* сторі́нка
ЗАБЕЗПÉЧЕНІСТЬ
забезпéченість
Матеріа́льна забезпéченість *див.* забезпéченість (1)
ЗАБЕЗПÉЧЕННЯ
забезпéчення
△ Математи́чне забезпéчення *див.* забезпéчення (6)
ЗАБИРА́ТИ
забира́й
◊ Кат йогó (її́, їх *і т. ін.*) [ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би] *див.* кат (3)
ЗАБІ́Г
забі́г
△ Марафóнський забі́г *див.* забі́г (1)
ЗАБІГА́ТИ
забі́гали
◊ [Аж] мура́шки (кома́шки) бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.*) / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.*) по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, пóза спи́ною *і т. ін.*) <По плéчах полі́зла мурашня́> *див.* мура́шки
забіга́ти
◊ Лі́зти (спіши́ти, забіга́ти, су́нутися *і т. ін.*) попéрéд ба́тька в пéкло *див.* лі́зти (23)
ЗАБРИ́ТИ
забри́ти
◊ Забри́ти лоб (лóба, чу́ба) *див.* забрива́ти (2)
ЗАБУ́ТИЙ
забу́тий
◊ Забу́тий людьми́ *див.* забу́тий (2)
ЗАБУ́ХАТИ
забу́хала
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в гóлову (в лицé, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)
ЗАВЕРТІ́ТИСЯ
завертí́вся
◊ [Аж (*рі́дко* бі́лий)] світ кру́титься (вéрнеться, макі́триться, колиха́ється, ідé) / закрути́вся (завертí́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішóв) óбертом (перéкидом, перéкидьки, хóдором *і т. ін.*) [в оча́х (пéред очи́ма)] *див.* світ²
ЗАВМИРА́ТИ
завмира́є
◊ Сéрце (сéрденько) мре (завмира́є, замира́є, замира́ло) / завмéрло (замéрло) *див.* сéрце
ЗАВÓДИТИ¹
завóдити
◊ Співа́ти (завóдити) / завести́ ла́заря *див.* співа́ти
ЗАГА́ЛЬНИЙ
зага́льне
◊ На пóсміх (на посміхóвисько) [лю́дям] <На посміхóвище [лю́дське (зага́льне)]> *див.* пóсміх
ЗАГЛЯДА́ТИ
загляда́ти
◊ Загляда́ти в лóжку *див.* загляда́ти (1)
◊ Зазира́ти (загляда́ти) / зазирну́ти (загля́нути) в майбу́тнє (у прийдéшнє, вперéд *і т. ін.*) *див.* зазира́ти (1)
ЗАГНА́ТИ¹
загна́ти
Загна́ти у ми́ло *див.* заганя́ти¹ (1)
ЗАГНА́ТИСЯ
загна́тися
◊ Загна́тися в лі́та́ *див.* заганя́тися (1)
ЗАГОГОТІ́ТИ
загоготі́ла
◊ Аж (*рі́дко* ті́льки) луна́ йде (розляга́ється, *рі́дше* гоготи́ть *і т. ін.*) / пішла́ (розляглáся, *рі́дше* загоготі́ла *і т. ін.*) *див.* луна́ (1)
ЗАГОЛИ́ТИ²
заголи́ти
◊ Заголи́ти лóба *див.* заго́лювати² (2)
ЗАГОЛÓВНИЙ
заголóвна
△ Вели́ка (*рі́дко* заголóвна) бу́ква (лі́тера) *див.* бу́ква (1)
ЗАГРАВА́ТИ²
загра́ють
◊ Кишки́ гра́ють / загра́ють [марш] *див.* ки́шка (11)
ЗАГРЕБТИ́
загребé
◊ [І] ку́ри загребу́ть (заклюю́ть) <Ку́рка ла́пою загребé> *див.* ку́ри (1)
загребу́ть
◊ [І] ку́ри загребу́ть (заклюю́ть) <Ку́рка ла́пою загребé> *див.* ку́ри (1)
ЗАГРІБА́ТИ
загріба́й
◊ Хоч лопа́тою горни́ (греби́, загріба́й *і т. ін.*) *див.* горну́ти (2)
загріба́ти
◊ Гребти́ (загріба́ти, горну́ти) лопа́тою *див.* гребти́ (1)
ЗАГУБИ́ТИ
загуби́ти
Губи́ти / загуби́ти лічбу́ *див.* губи́ти (1)
ЗАДАВА́ТИ
задава́ти
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти) пéрцю [з ма́ком] *див.* дава́ти (114)
ЗАДА́РМА́
зада́рма́
◊ [Ду́рно (дарéмно, зада́рма́, ма́рно *і т. ін.*)] хліб (харч) перевóдити (ї́сти, збавля́ти) *див.* перевóдити
ЗА́ДНІЙ
за́дніх
◊ На за́дніх ла́пках *див.* ла́пка (3)
ЗАЗИВНИ́Й
зазивни́й
△ Зазивни́й лист *див.* лист² (10)
ЗАЗИРА́ТИ
зазира́ти
◊ Зазира́ти (загляда́ти) / зазирну́ти (загля́нути) в майбу́тнє (у прийдéшнє, вперéд *і т. ін.*) *див.* зазира́ти (1)
ЗАКАБЛИ́
закабла́м
◊ Дава́ти / да́ти ли́ха закаблу́кам (закабла́м) [і передa̋м] *див.* дава́ти (80)
ЗАКАБЛУ́К
закаблу́кам
◊ Дава́ти / да́ти ли́ха закаблу́кам (закабла́м) [і передa̋м] *див.* дава́ти (80)
ЗАКЛЮВА́ТИ
заклюю́ть
◊ [І] ку́ри загребу́ть (заклюю́ть) <Ку́рка ла́пою загребé> *див.* ку́ри (1)
ЗАКОЛИХА́ТИСЯ
заколиха́вся
◊ [Аж (*рі́дко* бі́лий)] світ кру́титься (вéрнеться, макі́триться, колиха́ється, ідé) / закрути́вся (завертí́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішóв) óбертом (перéкидом, перéкидьки, хóдором *і т. ін.*) [в оча́х (пéред очи́ма)] *див.* світ²
ЗАКÓЧУВАТИ
закóчувати
Закóчувати (запуска́ти, пуска́ти) / закоти́ти (запусти́ти, пусти́ти) óчі [під лоб (під лóба)] *див.* закóчувати (1)
ЗАКÓЧУВАТИСЯ
закóчуються
Óчі закоти́лися (підкоти́лися) / закóчуються [під лоб (під лóба, вгóру)] *див.* óко¹
ЗАКРИВА́ТИ
закрива́ти
◊ Закрива́ти (прикрива́ти) / закри́ти (прикри́ти) ла́вочку *див.* закрива́ти (6)

ЗАКРИ́ТИ
закри́й
◊ Закри́й [свою́] ля́ду *див.* закрива́ти (7)
закри́ти
◊ Закрива́ти (прикрива́ти) / закри́ти (прикри́ти) ла́вочку *див.* закрива́ти (6)
закри́й
◊ Закри́й [свою́] ля́ду *див.* закрива́ти (7)
ЗАКРИ́ТИЙ
закри́тий
Закри́тий лист *див.* лист[2] (4)
ЗАКРУТИ́ТИСЯ[2]
закрути́вся
◊ [Аж (*рідко* білий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.*) [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
закрути́лася
◊ Заверті́лася (закрути́лася, пішла́ верті́тися *і т. ін.*) маши́на *див.* маши́на (20)
ЗАКРУ́ЧУВАТИ
закру́чувати
◊ Закру́чувати (крути́ти) / закрути́ти коха́ння (любо́в) *див.* закру́чувати (2)
ЗАЛА́ЗИТИ[1]
зала́зити
◊ Зала́зити (лі́зти) / залі́зти змі́єю (гадю́кою) в ду́шу *див.* зала́зити[1] (2)
◊ Лі́зти (зала́зити) / залі́зти в [са́му] ду́шу *див.* лі́зти (12)
◊ Лі́зти (зала́зити) з чо́бітьми́ в ду́шу *див.* лі́зти (13)
ЗАЛА́МУВАТИ
зала́мувати
◊ Лама́ти (зала́мувати, ломи́ти) / залама́ти (заломи́ти) ру́ки *див.* лама́ти (1)
ЗАЛА́ТУВАТИ
зала́тувати
◊ Лата́ти (зала́тувати) / полата́ти (залата́ти) дірки́ (ді́ри, ді́рку, діру́) *див.* лата́ти[1] (1)
ЗАЛЕ́ДВЕ
зале́две
○ Ле́две (зале́две) не... *див.* ле́две (1)
ЗАЛИВА́ТИ
залива́є
◊ Кров залива́є / залила́ обли́ччя (лице́) *див.* кров (13)
◊ Піт залива́є / зали́в о́чі (лице́, обли́ччя *і т. ін.*) *див.* піт
ЗАЛИВА́ТИСЯ
залива́тися
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, ми́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.*) / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.*) [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.*)] сльізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися
ЗАЛИША́ТИ
залиша́ти
◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) на слизько́му *див.* залиша́ти (4)
◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) на сумлі́нні (на со́вісті) *див.* залиша́ти (5)
◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) поза́ду (за собо́ю, поза́д се́бе) *див.* залиша́ти (6)
Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) по́за ува́гою (без ува́ги) *див.* залиша́ти (1)
◊ Залиша́ти (лиша́ти, *рідко* зоставля́ти) / зали́шити (лиши́ти, *рідко* зоста́вити) в ду́рнях *див.* залиша́ти (3)
◊ Ка́меня на ка́мені не лиши́ти (не зали́шити) / не лиша́ти (не залиша́ти) *див.* лиша́ти (2)
◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.*) слід у душі́ *див.* лиша́ти (3)
◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) слід [за собо́ю] *див.* лиша́ти (4)
◊ Не лиши́ти (не зали́шити, не оста́вити *і т. ін.*) / не лиша́ти (не залиша́ти, не оставля́ти *і т. ін.*) [і] на насі́ння *див.* лиша́ти (9)
ЗАЛИША́ТИСЯ
залиша́ється
◊ Ні́чо́го [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, не зостае́ться, *рідко* не остає́ться *і т. ін.*) / не лиши́лося (не зали́шилося, не зоста́лося, *рідко* не оста́лося *і т. ін.*) [, як] *див.* лиша́тися (11)
залиша́тися
◊ Залиша́тися (лиша́тися) / зали́шитися (лиши́тися) за спи́ною (поза́ду) *див.* залиша́тися (6)
◊ Не лиша́тися (не залиша́тися, *рідко* не остава́тися *і т. ін.*) / не лиши́тися (не зали́шитися, *рідко* не оста́тися *і т. ін.*) в боргу́ *див.* лиша́тися (10)
◊ Стоя́ти (лиша́тися, залиша́тися) на [одно́му] мі́сці *див.* стоя́ти
ЗАЛИ́ШИТИ
зали́шити
◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) на слизько́му *див.* залиша́ти (4)
◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) на сумлі́нні (на со́вісті) *див.* залиша́ти (5)
◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) поза́ду (за собо́ю, поза́д се́бе) *див.* залиша́ти (6)
Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) по́за ува́гою (без ува́ги) *див.* залиша́ти (1)
◊ Залиша́ти (лиша́ти, *рідко* зоставля́ти) / зали́шити (лиши́ти, *рідко* зоста́вити) в ду́рнях *див.* залиша́ти (3)
◊ Ка́меня на ка́мені не лиши́ти (не зали́шити) / не лиша́ти (не залиша́ти) *див.* лиша́ти (2)
◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.*) слід у душі́ *див.* лиша́ти (3)
◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) слід [за собо́ю] *див.* лиша́ти (4)
◊ Не лиши́ти (не зали́шити, не оста́вити *і т. ін.*) / не лиша́ти (не залиша́ти, не оставля́ти *і т. ін.*) [і] на насі́ння *див.* лиша́ти (9)
◊ [І] мо́крого мі́сця не зали́шити (не лиши́ти) <[І] мо́кре мі́сце зали́шити (лиши́ти)> *див.* залиша́ти (7)
◊ Не лиши́ти (не зали́шити, не оста́вити *і т. ін.*) живо́го мі́сця *див.* лиша́ти (8)
ЗАЛИ́ШИТИСЯ
зали́шилася
◊ Ті́льки [сама́ (одна́)] душа́ зали́шилася (лиши́лася) *див.* душа́ (74)
зали́шилося
◊ І слі́ду не лиши́лося (не зали́шилося, *рідко* не зоста́лося *і т. ін.*) *див.* лиша́тися (2)
◊ Ка́меня на ка́мені не лиши́лося (не зали́шилося, *рідко* не зоста́лося *і т. ін.*) *див.* лиша́тися (3)
◊ Ні́чо́го [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, не зостае́ться, *рідко* не остає́ться *і т. ін.*) / не лиши́лося (не зали́шилося, не зоста́лося, *рідко* не оста́лося *і т. ін.*) [, як] *див.* лиша́тися (11)
◊ [Ті́льки] мо́кре мі́сце лиши́лося (зали́шилося, *рідко* зоста́лося *і т. ін.*) *див.* мі́сце (28)
зали́шитися
◊ Залиша́тися (лиша́тися) / зали́шитися (лиши́тися) за спи́ною (поза́ду) *див.* залиша́тися (6)
◊ Зали́шитися (лиши́тися, *рідко* зоста́тися) без соро́чки (без штані́в) *див.* залиша́тися (7)
◊ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* зоста́тися *і т. ін.*) в ду́рнях (ду́рнем) *див.* лиша́тися (5)
◊ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* зоста́тися *і т. ін.*) при пі́ковому інтере́сі (при пі́кових інтере́сах) *див.* лиша́тися (6)
◊ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* оста́тися *і т. ін.*) з но́сом <Діста́ти / дістава́ти но́са> *див.* лиша́тися (7)
◊ Не лиша́тися (не залиша́тися, *рідко* не остава́тися *і т. ін.*) / не лиши́тися (не зали́шитися, *рідко* не оста́тися *і т. ін.*) в боргу́ *див.* лиша́тися (10)
зали́шиться
◊ І насі́ння не ли́шиться (не зали́шиться, *рідко* не оста́неться *і т. ін.*) *див.* лиша́тися (1)
◊ Мо́крого мі́сця не зали́шиться (не лиши́ться, *рідко* не зоста́неться) <Мо́кре мі́сце зали́шиться, лиши́ться, *рідко* зоста́неться> *див.* залиша́тися (9)
ЗАЛІ́ЗНИЙ
залі́зних
◊ Опини́тися в залі́зних ле́щатах *див.* опиня́тися
◊ Трима́ти (держа́ти) в [міцни́х (залі́зних)] рука́х (в шо́рах, в повода́х *і т. ін.*) *див.* трима́ти
залі́зного
◊ І (ні, ані́) [ла́маного (щерба́того, залі́зного *і т. ін.*)] шага́ (ше́ляга) *див.* шаг
залі́зною
◊ Ме́ртвою (залі́зною, смерте́льною) хва́ткою *див.* хва́тка
ЗАЛІЗНЯ́К
залізня́к
△ Магні́тний залізня́к *див.* залізня́к (1)

ЗАЛІЗТИ
залізти
◊ Залазити (лізти) / залізти змією (гадюкою) в душу *див.* залазити[1] (2)
◊ Лізти (залазити) / залізти в [саму] душу *див.* лізти (12)
◊ Лізти / залізти (полізти) в петлю *див.* лізти (14)
ЗАЛІПЛЮВАТИ
заліплювати
◊ Дати (відміряти, відміриги, відважити, вліпити, заліпити *і т. ін.)* / давати (відмірювати, відміряти, відважувати, заліплювати *і т. ін.)* ляпаса (ляща) *див.* давати (129)
ЗАЛІТАТИ[2]
залітали
◊ Круги (кружала) літають (ідуть) / залітали (пішли, заходили) перед очима (в очах) *див.* круг[1] (6)
ЗАЛОМИТИ
заломити
◊ Ламати (заламувати, ломити) / заламати (заломити) руки *див.* ламати (1)
ЗАЛУЩАТИ
залущали
◊ Аж кістки (кості) тріщать (лущать) / затріщали (залущали) *див.* кістка (14)
ЗАЛЯГАТИ
залягає
◊ Лежить (лягає, залягає) / лягла (залягла) прірва *див.* прірва
ЗАЛЯПАТИ[2]
заляпати
◊ Ляпати (ляскати, махати *і т. ін.)* / заляпати язиком *див.* ляпати (2)
Плескати *(розм.* ляпати) / заплескати *(розм.* заляпати) в долоні *(рідше* руками, в руки) *див.* плескати
ЗАЛЯСКАТИ
заляскати
Ляскати / заляскати в долоні (долонями) *див.* ляскати (1)
ЗАЛЯЩАТИ
залящало
◊ [Аж] у вухах лящить (лящало) / залящить (залящало) *див.* лящати (2)
залящить
◊ [Аж] у вухах лящить (лящало) / залящить (залящало) *див.* лящати (2)
ЗАМАНИТИ
заманити
◊ [І (ніяким)] калачем (медом) не заманити *див.* заманювати (2)
ЗАМИРАТИ
замирає
◊ Серце (серденько) мре (завмирає, замирає, замирало) / завмерло (замерло) *див.* серце
замирало
◊ Серце (серденько) мре (завмирає, замирає, замирало) / завмерло (замерло) *див.* серце
ЗАМІС
заміс
◊ Круто заміс місити *див.* місити (1)
ЗАМОК
замок
◊ Поцілувати замок *(рідше* у ломаку) *див.* поцілувати

ЗАНЕСТИ
занесла
◊ Лиха година несе / занесла (принесла, приволокла *і т. ін.) див.* година[1] (16)
ЗАПАДАТИ
западає
◊ Думка (гадка) западає (лізе, приходить *і т. ін.)* / запала (влізла, прийшла *і т. ін.)* [в голову (до голови)] *див.* думка (6)
ЗАПАЛЕННЯ
запалення
△ Крупозне запалення легень (легенів) *див.* запалення (1)
ЗАПАС
запас
Запас міцності *див.* запас (1)
ЗАПАСНИЙ
запасних
◊ Лава запасних *див.* лава[1] (1)
ЗАПИВАТИ
запивати
◊ Пити (запивати) / випити (запити) мирову (змирщину) *див.* пити
ЗАПИСАТИ
записати
◊ Записати собі на лобі *див.* записувати (2)
ЗАПЛЕСКАТИ
заплескати
Плескати *(розм.* ляпати) / заплескати *(розм.* заляпати) в долоні *(рідше* руками, в руки) *див.* плескати
ЗАПЛІЧНИЙ
заплічних
◊ Майстер заплічних справ (діл) *див.* майстер (6)
ЗАПЛЮВАТИ
заплюють
◊ Люди заплюють *див.* люди (6)
ЗАПОБІГАТИ
запобігати
◊ Запобігати *(рідше* запопадати) ласки *див.* запобігати (1)
ЗАПОПАДАТИ
запопадати
◊ Запобігати *(рідше* запопадати) ласки *див.* запобігати (1)
ЗАПРАВЛЯТИ[1]
заправляти
Заправляти / заправити ліжко *див.* заправляти[1] (1)
ЗАПРОПАЛИЙ[2]
запропала
Даремна (дарма, марна, запропала) праця <*рідко* Даремний труд> *див.* праця
ЗАПУСКАТИ[1]
запускати
Закочувати (запускати, пускати) / закотити (запустити, пустити) очі [під лоб (під лоба)] *див.* закочувати (1)
◊ Запускати / запустити руку (лапу) *див.* запускати[1] (2)
ЗАПУСТИТИ[1]
запустити
Закочувати (запускати, пускати) / закотити (запустити, пустити) очі [під лоб (під лоба)] *див.* закочувати (1)

◊ Запускати / запустити руку (лапу) *див.* запускати[1] (2)
ЗАРАДИТИ
зарадити
◊ Помогти (допомогти, зарадити *і т. ін.)* біді (горю, лиху *і т. ін.) див.* помагати
ЗАСИЛАТИ
засилати
◊ Засилати (присилати, посилати, слати) / заслати (прислати, послати) старостів (сватів, за рушниками, *заст.* людей) *див.* засилати (1)
ЗАСІБ
засоби
Засоби масової інформації *див.* засіб (2)
△ Ліквідні засоби *див.* засіб (11)
ЗАСМОКТАТИ
засмоктати
Ссати (смоктати) / зассати (засмоктати) під ложечкою (під серцем) *див.* ссати
ЗАССАТИ
зассати
Ссати (смоктати) / зассати (засмоктати) під ложечкою (під серцем) *див.* ссати
ЗАСТАТИ
застати
◊ На місці злочину спіймати (зловити, застати *і т. ін.)* <Зловити, як (мов, ніби *і т. ін.)* кота над салом> *див.* спіймати
ЗАСТИГТИ[1]
застигло
◊ [І] місце застигло *див.* місце (13)
ЗАСТУКАТИ[2]
застукати
◊ Впіймати (піймати, спіймати, зловити, застукати *і т. ін.)* / ловити на гарячому *див.* упіймати
ЗАТИСНУТИ
затиснути
◊ Затиснути в лещата *див.* затискати (4)
ЗАТОПЛЮВАТИ[2]
затоплювати
◊ Затоплювати / затопити лихо (розум, горе, біду *і т. ін.)* в чарці (в горілці) *див.* затоплювати[2] (1)
ЗАТРІЩАТИ
затріщали
◊ Аж кістки (кості) тріщать (лущать) / затріщали (залущали) *див.* кістка (14)
ЗАХИСНИЙ
захисна
△ Захисна (полезахисна, лісова) смуга *див.* смуга
ЗАХОДИТИ
заходили
◊ Круги (кружала) літають (ідуть) / залітали (пішли, заходили) перед очима (в очах) *див.* круг[1] (6)
ЗАХОПИТИ
захопити
◊ Вхопити (захопити) шилом *(рідше* на шило) патоки (меду) *див.* ухоплювати
ЗАЧЕПИТИ
зачепити
◊ Зачіпати / зачепити за болюче (найболючіше) місце *див.* зачіпати (4)
◊ [Навіть] мухи не зачепити [мізинцем] *див.* зачіпати (8)

ЗАЧІПА́ТИ
зачіпа́ти
◊ Зачіпа́ти / зачепи́ти за болю́че (найболю́чіше) місце *див.* зачіпа́ти (4)
ЗАШКРЕБТИ́
зашкребли́
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) ми́ші на се́рці шкребу́ть (шкря́бають, скребу́ть) / зашкребли́ (зашкря́бали, заскребли́) *див.* ми́ша (10)
ЗАШКРЯ́БАТИ
зашкря́бали
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) ми́ші на се́рці шкребу́ть (шкря́бають, скребу́ть) / зашкребли́ (зашкря́бали, заскребли́) *див.* ми́ша (10)
ЗА́ШМОРГ
за́шморг
◊ Вла́зити (лі́зти) в ярмо́ (в за́шморг) *див.* вла́зити (4)
◊ Хоч [живи́м (живце́м, живо́му)] у зе́млю (в моги́лу, в гріб, у я́му *і т. ін.*) лізь (лягáй, *рідко* клади́сь)> <Хоч у петлю́ (у за́шморг) лізь> *див.* лі́зти (33)
ЗАШТА́ТНИЙ
зашта́тне
Зашта́тне мі́сто <Зашта́тний го́род (городо́к)> *див.* мі́сто[1] (1)
зашта́тний
Зашта́тне мі́сто <Зашта́тний го́род (городо́к)> *див.* мі́сто[1] (1)
ЗБАВЛЯ́ТИ
збавля́ти
◊ [Ду́рно (даре́мно, зада́рма́, ма́рно *і т. ін.*)] хліб (харч) перево́дити (ї́сти, збавля́ти) *див.* перево́дити
ЗБИВА́ТИ
збива́ти
◊ Зво́дити (збива́ти) / звести́ (зби́ти) на маніввці́ *див.* зво́дити (4)
ЗБИВА́ТИСЯ
збива́тися
◊ Збива́тися (схо́дити) / зби́тися (зійти́) на манівці́ *див.* збива́тися (7)
ЗБИРА́ТИСЯ
збира́тися
◊ Ку́пка́ми (ку́пкою) йти (стоя́ти, ступа́ти, лежа́ти, збира́тися, грома́дитися) *див.* ку́пка (1)
ЗБИ́ТИЙ
зби́тий
Мі́цно (га́рно, си́льно *і т. ін.*) зби́тий (збудо́ваний) *див.* зби́тий (2)
ЗБІР
збір
△ Ми́тний збір *див.* збір (4)
ЗБОЖЕВО́ЛІТИ
збожево́лів
Ма́ло (тро́хи, ле́две) не збожево́лів (збожево́ліла) *див.* збожево́літи (1)
збожево́ліла
Ма́ло (тро́хи, ле́две) не збожево́лів (збожево́ліла) *див.* збожево́літи (1)
ЗБО́КУ
збо́ку
◊ Моє́ (ва́ше, його́ *і т. ін.*) ді́ло сторона́ (*рідко* збо́ку) *див.* ді́ло (21)
ЗБРО́Я
збро́ю
◊ Бра́ти / взя́ти збро́ю (меч) в ру́ки *див.* бра́ти (81)
◊ Підніма́ти (підійма́ти, здійма́ти, підно́сити *і т. ін.*) / підня́ти (підійня́ти, здійня́ти, піднести́ *і т. ін.*) збро́ю (меч, соки́ру *і т. ін.*) *див.* підніма́ти
збро́я
△ Збро́я ма́сового зни́щення (ура́ження) *див.* збро́я (3)
ЗБУДО́ВАНИЙ
збудо́ваний
Мі́цно (га́рно, си́льно *і т. ін.*) зби́тий (збудо́ваний) *див.* зби́тий (2)
ЗВАЛИ́ТИСЯ[1]
звали́вся
◊ Тяжки́й (важки́й) ка́мінь ліг (упа́в, звали́вся) на гру́ди (на ду́шу, на се́рце) *див.* ка́мінь (18)
ЗВАРИ́ТИ[1]
звари́в
◊ Казано́к (баня́к, макі́тра) ва́рить / *рідше* казано́к (баня́к) звари́в (макі́тра звари́ла) *див.* казано́к (1)
звари́ла
◊ Казано́к (баня́к, макі́тра) ва́рить / *рідше* казано́к (баня́к) звари́в (макі́тра звари́ла) *див.* казано́к (1)
ЗВЕ́РХУ[1]
зве́рху
◊ Ма́зати зве́рху пирого́м *див.* ма́зати (1)
◊ Моє́ (твоє́, його́ *і т. ін.*) [було́] зве́рху *див.* мій (1)
ЗВИВА́ТИСЯ
звива́тися
◊ Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися *і т. ін.*) в'юно́м (ли́сом) *див.* ви́тися (1)
ЗВИ́ЧАЙ
зви́ча́й
Ма́ти за зви́ча́й *див.* ма́ти[2] (4)
ЗВІ́ЛЬНЕННЯ
звільнення
Звільнення на бе́рег (у мі́сто) *див.* звільнення (1)
ЗВІЛЬНЯ́ТИ[1]
звільня́ти
Звільня́ти / звільни́ти на бе́рег (у мі́сто) *див.* звільня́ти[1] (2)
ЗВІЛЬНЯ́ТИСЯ
звільня́тися
Звільня́тися / звільни́тися на бе́рег (у мі́сто) *див.* звільня́тися (1)
ЗВО́ДИТИ
зво́дити
◊ Зво́дити (збива́ти) / звести́ (зби́ти) на манівці́ *див.* зво́дити (4)
◊ Зво́дити / звести́ на мирову́ (на мир) *див.* зво́дити (11)
ЗВОРО́ТНИЙ
зворо́тна
◊ Зворо́тний (і́нший, дру́гий *і т. ін.*) бік меда́лі <Зворо́тна (і́нша, дру́га *і т. ін.*) сторона́ меда́лі> *див.* бік (5)
зворо́тний
◊ Зворо́тний (і́нший, дру́гий *і т. ін.*) бік меда́лі <Зворо́тна (і́нша, дру́га *і т. ін.*) сторона́ меда́лі> *див.* бік (5)
ЗВОРУХНУ́ТИСЯ
зворухну́тися
З мі́сця не ру́шити (не зворухну́тися) *див.* ру́хати
ЗВ'ЯЗО́К
зв'язо́к
Ма́ти зв'язо́к (спі́льність) *див.* ма́ти[2] (5)
ЗГАДА́ТИСЯ
згада́ється
◊ Хай (*заст.* най) йому́ (їй, їм) ле́гко згада́ється на тім сві́ті *див.* згадуватися (1)
ЗГА́ДУВАТИ
зга́дувати
Зга́дувати / згада́ти ли́хом (лихи́м сло́вом) *див.* зга́дувати (1)
Не про́ти но́чі (при лю́дях, при ха́ті) зга́дувати (зга́дуючи) *див.* зга́дувати (4)
зга́дуючи
Не про́ти но́чі (при лю́дях, при ха́ті) зга́дувати (зга́дуючи) *див.* зга́дувати (4)
ЗГЛЯДЬ
зглядь
◊ Ма́ти зглядь *див.* ма́ти[2] (60)
ЗГО́РИСТИЙ
зго́ристий
Зго́ристий лоб *див.* лоб (2)
ЗГУРТУВА́ТИ
згуртува́ти
◊ Згуртува́ти ла́ви *див.* згурто́вувати (1)
ЗДАВА́ТИСЯ[1]
здава́тися
◊ Віддава́тися (здава́тися) / відда́тися (зда́тися) на ми́лість *див.* віддава́тися (4)
◊ Здава́тися / зда́тися на ла́ску *див.* здава́тися[1] (1)
ЗДИРА́ТИ
здира́ти
◊ Здира́ти (зніма́ти, здійма́ти, лупи́ти *і т. ін.*) / зідра́ти (зня́ти, здійня́ти, злупи́ти *і т. ін.*) шку́ру (по три шку́ри, сім шкур *і т. ін.*) *див.* здира́ти (1)
◊ Зніма́ти (здира́ти, скида́ти *і т. ін.*) / зня́ти (зде́рти, ски́нути *і т. ін.*) з очей полу́ду (лу́ду) *див.* зніма́ти (8)
ЗДІЙМА́ТИ
здійма́ти
◊ Здира́ти (зніма́ти, здійма́ти, лупи́ти *і т. ін.*) / зідра́ти (зня́ти, здійня́ти, злупи́ти *і т. ін.*) шку́ру (по три шку́ри, сім шкур *і т. ін.*) *див.* здира́ти (1)
◊ Підніма́ти (підійма́ти, здійма́ти, підно́сити *і т. ін.*) / підня́ти (підійня́ти, здійня́ти, піднести́ *і т. ін.*) збро́ю (меч, соки́ру *і т. ін.*) *див.* підніма́ти
ЗДОБУВА́ТИ
здобува́ти
◊ Добува́ти (здобува́ти) / добу́ти (здобу́ти) [собі] ла́врів (ла́ври) *див.* добува́ти (4)
ЗДО́ГАД
здо́гадах
◊ Губи́тися (*рідше* плу́татися, мета́тися *і т. ін.*) в здо́га́дках (у до́га́дках, у здо́гадах *і т. ін.*) *див.* губи́тися (1)
ЗДО́ГА́ДКА
здо́га́дках
◊ Губи́тися (*рідше* плу́татися, мета́тися *і т. ін.*) в здо́га́дках (у до́га́дках, у здо́гадах *і т. ін.*) *див.* губи́тися (1)
ЗЕЛЕ́НИЙ
зеле́на
Зеле́ний корм <Зеле́на ма́са> *див.* корм (3)

зеле́не
Зеле́не ми́ло *див.* ми́ло[1] (1)
зеле́ний
Зеле́ний корм <Зеле́на ма́са> *див.* корм (3)
зеле́ного
◊ Не ма́ти зеле́ного поня́ття (уя́влення) *див.* ма́ти[2] (121)
ЗЕМЛЯ́
земле́ю
◊ Змі́шувати (міша́ти) / зміша́ти з земле́ю (з боло́том, з грязю́кою) *див.* змі́шувати (2)
зе́млі
△ Ра́нгові зе́млі (має́тності) *див.* земля́ (12)
землі́
◊ Відпочива́ти (лежа́ти) / відпочи́ти в землі́ (в моги́лі) *див.* відпочива́ти (1)
△ Земни́й магнети́зм <Магнети́зм Землі́> *див.* магнети́зм (1)
◊ З лиця́ землі́ *див.* лице́ (4)
◊ Змі́та́ти (стира́ти) / змести́ (сте́рти, зіте́рти) з [лиця́] землі́ *див.* змі́та́ти (1)
◊ Но́ги (п'я́ти, сту́пні) прикипа́ють (приростáють) / прикипі́ли (прирослú) до землі́ (до ка́меня, до мі́сця *і т. ін.)* *див.* нога́
◊ Тве́рдо (мі́цно) стоя́ти на нога́х (на землі́) *див.* стоя́ти
зе́млю
◊ Би́ти ло́бом (лоба́ми) об зе́млю *див.* би́ти (36)
◊ Живи́м у я́му (в домови́ну, в моги́лу, в зе́млю *і т. ін.)* ляга́ти (лі́зти, іти́ *і т. ін.)* / лягти́ (полі́зти, піти́ *і т. ін.)* *див.* лягáти (3)
◊ Іти́ (лягáти) / піти́ (лягти́) в [сиру́] зе́млю *див.* іти́ (68)
◊ Ла́дний (ла́ден, гото́вий) [три́чі] провали́тися крізь зе́млю *див.* ла́дний[2] (1)
◊ Ли́хом об зе́млю *див.* ли́хо[1] (5)
◊ Ма́ло крізь зе́млю не провали́вся (провали́тися) *див.* прова́люватися
◊ Уда́рити (ки́нути) / ударя́ти (ки́дати) ли́хом об зе́млю *див.* ударя́ти
◊ Хоч бери́ та лізь живце́м у зе́млю *див.* бра́ти (144)
◊ Хоч [живи́м (живце́м, живо́му)] у зе́млю (в моги́лу, в гріб, у я́му *і т. ін.)* лізь (ляга́й, *рі́дко* клади́сь)> <Хоч у петлю́ (у за́шморг) лізь> *див.* лі́зти (33)
земля́
△ Лу́жна земля́ *див.* земля́ (9)
◊ [Хай (неха́й)] земля́ [бу́де] пу́хом (перо́м, пухке́нькою, легка́) *див.* земля́ (32)
ЗЕМНИ́Й
земни́й
△ Земни́й магнети́зм <Магнети́зм Землі́> *див.* магнети́зм (1)
ЗЕРНИ́НА
зерни́ні
◊ [І] го́лці (я́блуку, я́блукові, *рі́дше* ма́ковому зе́рну́ (ма́ковій зерни́ні)) ні́де впа́сти *див.* упа́сти[1]
зерни́ну
◊ На ма́кове зе́рно́ (зе́рня́, зе́рня́тко) <На ма́кову зерни́ну> *див.* зе́рно́ (2)

ЗЕ́РНО́
зе́рно́
◊ На ма́кове зе́рно́ (зе́рня́, зе́рня́тко) <На ма́кову зерни́ну> *див.* зе́рно́ (2)
◊ Як (з) ма́кове зе́рно́ (зе́рня́) *див.* зе́рно́ (4)
зе́рну́
◊ [І] го́лці (я́блуку, я́блукові, *рі́дше* ма́ковому зе́рну́ (ма́ковій зерни́ні)) ні́де впа́сти *див.* упа́сти[1]
ЗЕ́РНЯ
зе́рня́
◊ На ма́кове зе́рно́ (зе́рня́, зе́рня́тко) <На ма́кову зерни́ну> *див.* зе́рно́ (2)
◊ Як (з) ма́кове зе́рно́ (зе́рня́) *див.* зе́рно́ (4)
ЗЕ́РНЯТКО
зе́рня́тко
◊ На ма́кове зе́рно́ (зе́рня́, зе́рня́тко) <На ма́кову зерни́ну> *див.* зе́рно́ (2)
ЗЗА́ДУ
ззаду
◊ Ні скла́ду ні ла́ду, ні спе́реду ні ззаду *див.* склад[2]
ЗИМА́
зим
◊ Скі́льки літ, скі́льки зим! *див.* скі́льки
зими́
◊ [І] льо́ду (сні́гу [торі́шнього], кри́ги) се́ред (посе́ре́д) зими́ не ви́просиш *див.* випро́шувати (1)
ЗИМО́Ю
зимо́ю
Лі́том і зимо́ю *див.* лі́том (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* руда́ ми́ша (миш) [зимо́ю] *див.* ми́ша (11)
ЗІГРІ́ТИ
зігрі́ти
◊ Нагріва́ти / нагрі́ти *(рі́дше* зігрі́ти) [собі́] мі́сце *див.* нагріва́ти
ЗІДРА́ТИ
здере́
◊ Таки́й, що здере́ з [живо́го й] ме́ртвого *див.* здира́ти (2)
зде́рти
◊ Зніма́ти (здира́ти, скида́ти *і т. ін.)* / зня́ти (зде́рти, ски́нути *і т. ін.)* з очей полу́ду (лу́ду) *див.* зніма́ти (8)
зідра́ти
◊ Здира́ти (зніма́ти, здійма́ти, лупи́ти *і т. ін.)* / зідра́ти (зня́ти, здійня́ти, злупи́ти *і т. ін.)* шку́ру (по три шку́ри, сім шкур *і т. ін.)* *див.* здира́ти (1)
ЗІ́МКНЕНИЙ
зі́мкнені
Зі́мкнені (зі́мкнуті) ла́ви (ряди́) *див.* ла́ва[2] (1)
ЗІ́НЬКИ
зі́ньки
◊ Лупи́ти [свої́] о́чі (баньки́, ба́лухи, зі́ньки) *див.* лупи́ти (2)
ЗІР
зір
◊ Милува́ти о́ко (о́чі, зір) *див.* милува́ти (1)
зо́ром
◊ [Ні́би] лови́ти очи́ма (по́глядом, зо́ром *і т. ін.)* *див.* лови́ти (20)
◊ Обма́цувати (ма́цати) / обма́цати (пома́цати) очи́ма (по́глядом, зо́ром *і т. ін.)* *див.* обма́цувати

ЗІРВА́ТИСЯ
зірва́тися
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* з гі́ллі (з ланцюга́, з це́пу, з нали́гача *і т. ін.)* зірва́тися *див.* зрива́тися (6)
ЗІ́РКА
зірки́
△ Мандрі́вні зірки́ (зо́рі) *див.* зі́рка (5)
◊ Ре́шетом у воді́ зірки́ лови́ти *див.* лови́ти (21)
ЗІРЧА́СТИЙ
зірча́стий
△ Зірча́стий мак *див.* мак (2)
ЗІТХА́ТИ
зітха́ти
◊ Ві́льно (ле́гко, поле́гшено *і т. ін.)* зітхну́ти / зітха́ти *див.* зітхну́ти (1)
ЗІТХНУ́ТИСЯ
зітхне́ться
◊ Хай (неха́й) леге́нько (ле́гко) гикне́ться (зітхне́ться) *див.* гикну́тися (1)
зітхну́лося
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] ві́льно (ле́гко, поле́гшено *і т. ін.)* зітхну́лося *див.* зітхну́тися (1)
ЗЛА́ГОДА
зла́годі
Жи́ти в зла́годі (у ми́рі, у поко́ї, *заст.* в миру́) *див.* жи́ти (1)
ЗЛА́МАНИЙ
зла́маного
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного *(рі́дко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю *(рі́дко* при душі́) *див.* ма́ти[2] (123)
зла́маної
◊ [І (ні, ані́)] копі́йки [зла́маної (мі́дної, щерба́тої)] (ше́ляга) нема́ (нема́є, не було́) за душе́ю *див.* нема́
◊ Щерба́тої (зла́маної, ла́маної *і т. ін.)* копі́йки *див.* копі́йка (11)
ЗЛАМА́ТИ
зламáти
◊ Лама́ти / злама́ти (перелама́ти, полама́ти *і т. ін.)* хребе́т *див.* лама́ти (2)
ЗЛИЗА́ТИ
злиза́в
◊ Бода́й (щоб) його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)* лихи́й узя́в (злиза́в, побра́в *і т. ін.)* *див.* лихи́й[1] (1)
ЗЛИЙ
зла
◊ Лиха́ (гірка́, зла, щерба́та *і т. ін.)* до́ля (до́ленька) *див.* до́ля[1] (7)
зле
◊ Лихе́ (пога́не, зле *і т. ін.)* о́ко *див.* о́ко[1]
злий
Злий (нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* дух <Дух тьми> *див.* дух (2)
злим
◊ Лихи́м (злим) о́ком *див.* о́ко[1]
злі
◊ Злі (лихі́) язики́ *див.* язи́к
ЗЛІСТЬ
злість
◊ Ковта́ти / ковтну́ти злість (лють, обра́зу *і т. ін.)* *див.* ковта́ти (3)
зло́сті
◊ Лу́снути зі зло́сті (з се́рця) *див.* лу́снути (1)

ЗЛОВИ́ТИ
злови́ти
◊ Впіймáти (піймáти, спіймáти, злови́ти, засту́кати *і т. ін.)* / лови́ти на гаря́чому *див.* упіймáти
◊ Давáти (лови́ти, хапáти *і т. ін.)* / дáти (злови́ти, вхопи́ти *і т. ін.)* сторчакá *(рідше* стовбулá) *див.* давáти (118)
◊ Лови́ти (брáти) / злови́ти (взя́ти, піймáти, спіймáти *і т. ін.)* на гачóк *див.* лови́ти (2)
◊ Лови́ти / злови́ти *(рідше* упіймáти, піймáти *і т. ін.)* себé на ду́мці *див.* лови́ти (6)
◊ Лови́ти / злови́ти себé *див.* лови́ти (7)
◊ Лови́ти / піймáти (впіймáти, злови́ти *і т. ін.)* в сíті *див.* лови́ти (11)
◊ Лови́ти / піймáти (впіймáти, злови́ти *і т. ін.)* на слóві *див.* лови́ти (12)
◊ Лови́ти / піймáти (спіймáти, злови́ти *і т. ін.)* пóгляд *(рідше* óчі) *див.* лови́ти (13)
◊ На мíсці злóчину спіймáти (злови́ти, застáти *і т. ін.)* <Злови́ти, як (мов, нíби *і т. ін.)* котá над сáлом> *див.* спіймáти
◊ Піймáти (спіймáти, злови́ти, улови́ти) / лови́ти хвили́ну (момéнт, ви́падок *і т. ін.)* *див.* піймáти
◊ Пускáти (лови́ти) / пусти́ти (злови́ти) пíвника (пíвня) *див.* пускáти
◊ Шукáти (лови́ти, доганя́ти) / злови́ти (піймáти) вíтра в пóлі *див.* шукáти

ЗЛОВИ́ТИСЯ
злови́тися
◊ Лови́тися (попадáти, попадáтися *і т. ін.)* / злови́тися (попáсти, попáстися *і т. ін.)* на гачóк *(рідко* на ву́дочку) *див.* лови́тися (1)

ЗЛОЖИ́ТИ
зложи́ти
◊ Складáти / склáсти (зложи́ти) лáпки (кри́льця) *див.* складáти

ЗЛÓЧИН
злóчини
△ Злóчини прóти лю́дства *див.* злóчин (1)
△ Злóчини прóти лю́дяності *див.* злóчин (2)
злóчину
◊ На мíсці злóчину спіймáти (злови́ти, застáти *і т. ін.)* <Злови́ти, як (мов, нíби *і т. ін.)* котá над сáлом> *див.* спіймáти

ЗЛОЧИ́ННІСТЬ
злочи́нність
△ Латéнтна злочи́нність *див.* злочи́нність (1)

ЗЛУПИ́ТИ
злупи́ти
◊ Здирáти (знімáти, здіймáти, лупи́ти *і т. ін.)* / здірáти (зня́ти, здійня́ти, злупи́ти *і т. ін.)* шку́ру (по три шку́ри, сім шкур *і т. ін.)* *див.* здирати (1)

ЗМÁЗАТИ
змáзати
◊ Мáзати (масти́ти, намáзувати *і т. ін.)* / намáзати (змáзати, намасти́ти, помасти́ти *і т. ін.)* [сáлом (смáльцем)] п'я́ти *(рідше* п'я́тки) *див.* мазати (2)

ЗМАЛЬÓВАНИЙ
змальóваний
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* намальóваний (змальóваний, мальóваний *і т. ін.)* *див.* намальóваний

ЗМИКÁТИ
змикáти
Змикáти / зімкну́ти лáви (ряди́, стрій) *див.* змикáти (2)

ЗМИКÁТИСЯ
змикáються
Змикáються / зíмкну́ться лáви (ряди́) *див.* змикáтися (3)

ЗМИ́РЩИНИ
зми́рщину
◊ Пи́ти (запивáти) / ви́пити (запи́ти) миро́ву (зми́рщину) *див.* пи́ти

ЗМÍННИЙ
змíнна
△ Лінгвісти́чна змíнна *див.* змíнний (1)

ЗМІНИ́ТИ
зміни́ти
◊ Переміни́ти (зміни́ти) гнів на ми́лість (на лáску) *див.* перемíняти[1]

ЗМІРЯ́ТИ
зміря́ти
◊ Мíряти (змíрювати, зміря́ти) / змíряти (змíрити) очи́ма (óком, пóглядом) *див.* мíряти (3)

ЗМІТÁТИ
змітáти
◊ Змітáти (стирáти) / змести́ (стéрти, зітéрти) з [лиця́] землí *див.* змітáти (1)

ЗМÍШУВАТИ
змíшувати
◊ Змíшувати (мішáти) / змішáти з землéю (з болóтом, з грязю́кою) *див.* змíшувати (2)

ЗМІЯ́
змією
◊ Залáзити (лíзти) / залíзти змією (гадю́кою) в ду́шу *див.* залáзити[1] (2)

ЗНАК
знáки
△ Математи́чні знáки *див.* знак (19)

ЗНÁТИ
зна
◊ Враг (нечи́стий, чорт) йогó (її́, їх *і т. ін.)* [мáтір (ду́шу)] знáє (зна) <Нечи́ста йогó (її́, їх *і т. ін.)* мáти знáє (зна)> *див.* враг (2)
◊ Лихá (врáгова, врáжа *і т. ін)* мáти *(рідше* мáтір) знáє (зна) *див.* мáти[1] (11)
◊ Чорт (біс) [йогó] бáтька *(рідше* мáму) знáє (зна) <Чорти́ (біси́) [йогó] бáтька *(рідше* мáму) знáють> *див.* чорт
знáє
◊ Враг (нечи́стий; чорт) йогó (її́, їх *і т. ін.)* [мáтір (ду́шу)] знáє (зна) <Нечи́ста йогó (її́, їх *і т. ін.)* мáти знáє (зна)> *див.* враг (2)
◊ Лихá (врáгова, врáжа *і т. ін)* мáти *(рідше* мáтір) знáє (зна) *див.* мáти[1] (11)
◊ Лихи́й знáє *див.* лихи́й[1] (2)
◊ Ли́хо (бідá, лихá годи́на) йогó (її́, їх *і т. ін.)* знáє *див.* ли́хо[1] (4)
◊ Марá йогó (її́, їх *і т. ін.)* знáє *див.* марá (1)
◊ Чорт (біс) [йогó] бáтька *(рідше* мáму) знáє (зна) <Чорти́ (біси́) [йогó] бáтька *(рідше* мáму) знáють> *див.* чорт
знáємо
◊ Знáю (знáємо) [я (ми)] вас (тебé, йогó *і т. ін.)* *див.* знáти (28)
знай
◊ Знай (знáйте) мою́ дóбрість *див.* знáти (13)
знáйте
◊ Знай (знáйте) мою́ дóбрість *див.* знáти (13)
знáли
◊ Ру́ки [та нóги] не знáють (не знáли, не мáють, не мáли) спочи́нку *див.* рукá
знáти
◊ Знáти (мáти, тя́мити) смак *див.* знáти (17)
◊ Знáти мíру *див.* знáти (18)
◊ Знáти своє́ мíсце *(зневажл.* стíйло) *див.* знáти (21)
◊ Знáти [тíльки] з ми́ски (з нóса) та в рот *див.* знáти (23)
◊ Лиця́ немá (немáє, не знáти, не булó) / не стáло *див.* немá
◊ Не знáти лиця́ (обли́ччя) *див.* знáти (35)
◊ Не знáти лíку *див.* знáти (36)
Не знáти (не мáти, не давáти собí) спокóю (покóю, супокóю) *див.* знáти (4)
◊ Не знáти си́дні за лéжнею *див.* знáти (39)
◊ Не мáти (не знáти) прóсвітку *див.* мáти[2] (125)
◊ Не мáти (не знáти) спи́ну (впи́ну) *див.* мáти[2] (126)
Не мáти (не знáти) спочи́нку (супочи́нку, спочи́вку) *див.* мáти[2] (25)
знáю
◊ Знáю (знáємо) [я (ми)] вас (тебé, йогó *і т. ін.)* *див.* знáти (28)
◊ Моя́ хáта скрáю [, я нíчóго не знáю] *див.* хáта
знáють
◊ Ру́ки [та нóги] не знáють (не знáли, не мáють, не мáли) спочи́нку *див.* рукá
◊ Чорт (біс) [йогó] бáтька *(рідше* мáму) знáє (зна) <Чорти́ (біси́) [йогó] бáтька *(рідше* мáму) знáють> *див.* чорт
знáючи
◊ Лíзти у вóду, не знáючи брóду *див.* лíзти (24)

ЗНАХÓДИТИ
знахóдити
◊ Знахóдити / знайти́ своє́ мíсце *див.* знахóдити (9)
◊ Знахóдити / знайти́ соки́ру (соки́рку) під (за) лáвкою *див.* знахóдити (13)
Мáти (знахóдити) / знайти́ [вели́кий (значни́й)] пóпит *див.* мáти[2] (6)
◊ Не знахóдити / не знайти́ [собí] мíсця *див.* знахóдити (18)

ЗНÁЧЕННЯ
знáчення
Мáти знáчення *див.* мáти[2] (7)

ЗНАЧНИ́Й
значни́й
Мáти (знахóдити) / знайти́ [вели́кий (значни́й)] пóпит *див.* мáти[2] (6)
значнíй
Вели́кою (значнóю, бíльшою *і т. ін.)* мíрою *<рідко* У вели́кій (значнíй, бíльшій *і т. ін.)* мíрі> *див.* мíра (1)

значно́ю
Вели́кою (значно́ю, більшою *і т. ін.)* мі́рою <*рідко* У вели́кій (значній, більшій *і т. ін.)* мірі> *див.* міра (1)
ЗНИ́ЩЕННЯ
зни́щення
△ Збро́я ма́сового зни́щення (ура́ження) *див.* збро́я (3)
ЗНІМА́ННЯ
зніма́ння
△ Маршру́тне зніма́ння *див.* зніма́ння (2)
ЗНІМА́ТИ
зніма́ти
◊ Здира́ти (зніма́ти, здійма́ти, лупи́ти *і т. ін.)* / зідра́ти (зня́ти, здійня́ти, злупи́ти *і т. ін.)* шку́ру (по три шку́ри, сім шкур *і т. ін.) див.* здира́ти (1)
◊ Зніма́ти (здира́ти, скида́ти *і т. ін.)* / зня́ти (зде́рти, ски́нути *і т. ін.)* з оче́й полу́ду (лу́ду) *див.* зніма́ти (8)
Зніма́ти / зня́ти з поїзда (з пароплава, з літака́ *і т. ін.) див.* зніма́ти (2)
Зніма́ти / зня́ти мірку *див.* зніма́ти (3)
ЗОБРАЖА́ТИ
зобража́ти
◊ Малюва́ти (зобража́ти, зобра́жувати) роже́вими фа́рбами (у роже́вих фа́рбах) *див.* малюва́ти (1)
◊ Малюва́ти (зобража́ти, зобра́жувати) те́мними (чо́рними) фа́рбами *див.* малюва́ти (2)
ЗО́ВНІШНІЙ
зо́внішня
△ Зо́внішня лінгві́стика *див.* лінгві́стика (3)
ЗОЗУ́ЛИН
зозу́лин
△ Зозу́лин (зозуля́стий) льон *див.* льон (2)
ЗОЗУЛЯ́СТИЙ
зозуля́стий
△ Зозу́лин (зозуля́стий) льон *див.* льон (2)
ЗОЛОТИ́Й
золота́
Золота́ меда́ль *див.* меда́ль (2)
золоти́й
◊ Грошови́й (золоти́й) мішо́к *див.* мішо́к (5)
◊ Золоти́й лоб *див.* лоб (6)
золоти́ми
◊ Вписаний в істо́рію золоти́ми літерами (бу́квами) *див.* вписаний (1)
◊ Впи́сувати / вписа́ти в істо́рію золоти́ми літерами (бу́квами) *див.* впи́сувати (1)
◊ Впи́суватися в істо́рію золоти́ми літерами (бу́квами) *див.* впи́суватися (1)
золоти́х
Золоти́х (сріб́них, *рідше* срібля́них, ювелірних) справ ма́йстер *див.* ма́йстер (1)
золоту́
◊ Іти́ на [золоту́ (сріб́ну)] меда́ль *див.* іти́ (73)
ЗО́ЛОТО
зо́лото
△ Ми́ти зо́лото *див.* ми́ти (2)
ЗОРЯ́
зо́рі
△ Мандрі́вні зірки́ (зо́рі) *див.* зірка (5)

ЗОСТАВА́ТИСЯ
зостава́йся
◊ Іди́ (ідь, зостава́йся *і т. ін.)* з ми́ром (в ми́рі) *див.* іти́ (51)
зостава́тися
Бу́ти (лиша́тися, зостава́тися *і т. ін.)* / лиши́тися (зоста́тися) на хазя́йстві *див.* бу́ти (13)
зостає́ться
◊ Ні́чо́го [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, не зостає́ться, *рідко* не остає́ться *і т. ін.)* / не лиши́лося (не залиши́лося, не зоста́лося, *рідко* не оста́лося *і т. ін.)* [, як] *див.* лиша́тися (11)
ЗОСТАВЛЯ́ТИ
зоставля́ти
◊ Залиша́ти (лиша́ти, *рідко* зоставля́ти) / залиши́ти (лиши́ти, *рідко* зоста́вити) в ду́рнях *див.* залиша́ти (3)
ЗРИВА́ТИ[1]
зрива́ти
◊ Зрива́ти / зірва́ти ма́ску (машкару́) *див.* зрива́ти[1] (6)
ЗРИВА́ТИСЯ
зрива́тися
◊ Зрива́тися в лет *див.* зрива́тися (2)
ЗРІВНОВА́ЖУВАЛЬНИЙ
зрівнова́жувальна
△ Зрівнова́жувальна ма́са *див.* ма́са (6)
ЗРІСТ
зріст
У людськи́й зріст <У зріст люди́ни> *див.* зріст (2)
ЗРОБИ́ТИ
зроби́
◊ Зроби́ (зробі́ть, май, ма́йте) ми́лість (ла́ску) *див.* зроби́ти (10)
зроби́ти
◊ Зроби́ти з лемеша́ шва́йку (шпик) *див.* зроби́ти (12)
◊ Зроби́ти люди́ною *кого* <Зроби́ти люди́ну *з кого*> *див.* зроби́ти (13)
Ма́ти (справля́ти, роби́ти) / спра́вити (зроби́ти) вплив *див.* ма́ти[2] (22)
◊ Роби́ти (явля́ти) / зроби́ти (яви́ти) ми́лість *див.* роби́ти
◊ Скри́влювати (роби́ти) / скриви́ти (склеї́ти, зроби́ти *і т. ін.)* ки́слу міну *див.* скри́влювати
зробі́ть
◊ Зроби́ (зробі́ть, май, ма́йте) ми́лість (ла́ску) *див.* зроби́ти (10)
ЗРО́ШЕННЯ
зро́шення
△ Лима́нне зро́шення *див.* зро́шення (1)
ЗРУ́ШИТИ
зру́шити
◊ Зру́шуватися (зру́шувати, руша́ти) / зру́шитися (зру́шити, ру́шити) з мі́сця (з ме́ртвої то́чки) *див.* зру́шуватися (1)
◊ Зру́шити з мі́сця *див.* зру́шувати (1)
ЗРУ́ШУВАТИ
зру́шувати
◊ Зру́шуватися (зру́шувати, руша́ти) / зру́шитися (зру́шити, ру́шити) з мі́сця (з ме́ртвої то́чки) *див.* зру́шуватися (1)

ЗРУ́ШИТИСЯ
зру́шитися
◊ Зру́шуватися (зру́шувати, руша́ти) / зру́шитися (зру́шити, ру́шити) з мі́сця (з ме́ртвої то́чки) *див.* зру́шуватися (1)
◊ Зру́шитися з мілини́ *див.* зру́шуватися (2)
ЗРУ́ШУВАТИСЯ
зру́шуватися
◊ Зру́шуватися (зру́шувати, руша́ти) / зру́шитися (зру́шити, ру́шити) з мі́сця (з ме́ртвої то́чки) *див.* зру́шуватися (1)
ЗУБ
зуб
◊ Ма́ти [вели́кий] зуб ([вели́кого] зу́ба) *див.* ма́ти[2] (37)
зу́ба
◊ Ма́ти [вели́кий] зуб ([вели́кого] зу́ба) *див.* ма́ти[2] (37)
зуба́ми
◊ Цокоті́ти (цокота́ти, цо́кати, ля́скати, сі́кти *і т. ін.)* зуба́ми *див.* цокота́ти
зу́би
◊ Лама́ти / злама́ти (полама́ти, облама́ти *і т. ін.)* зу́би *див.* лама́ти (3)
◊ Лі́зти чо́ртові (чо́рту) на ро́ги (в зу́би) <Лі́зти (наско́чити) само́му чо́ртові на ро́ги> *див.* лі́зти (26)
◊ Лупи́ти / полупи́ти зу́би *див.* лупи́ти (1)
ЗУБЧА́СТИЙ
зубча́ста
△ Зубча́ста переда́ча <Зубча́стий механі́зм> *див.* переда́ча
зубча́стий
△ Зубча́ста переда́ча <Зубча́стий механі́зм> *див.* переда́ча
ЗУПИНИ́ТИСЯ
зупини́тися
Стоя́ти (сиді́ти) / ста́ти (ста́нути, зупини́тися *і т. ін.), як (мов, ні́би і т. ін.)* прику́тий (прику́та, прико́ваний, прико́вана) [до мі́сця, до стовпа́ *і т. ін.*] *див.* стоя́ти
ЗУСПІ́ТИ
зуспі́ло
◊ Го́ре (ли́хо, неща́стя *і т. ін.)* посі́ло *(рідше* зуспі́ло) *див.* го́ре (2)
ЗШИ́ТИЙ
зши́тий
Не до ладу́ кро́єний *(розм.* кра́яний), та мі́цно зши́тий *див.* кро́єний (1)
ЗЯ́БРА
зя́бри
◊ Ні луски́ ні зя́бри *(рідше* хвоста́) *див.* луска́ (1)
ІДЕНТИФІКА́ЦІЯ
ідентифіка́ції
△ Хроматографі́чний ме́тод ідентифіка́ції насі́ння *див.* ме́тод (7)
ІКО́НА
іко́ну
◊ Хоч [карти́ну (іко́ну, на ка́рту)] малю́й <Хоч малю́й, хоч цілу́й> *див.* малюва́ти (3)
ІКРА́
ікру́
△ Мета́ти (викида́ти) ікру́ *див.* мета́ти (2)

ІМЕ́ННЯ
йме́ння
Ма́ти ім'я́ (йме́ння) *див.* ма́ти^2 (8)
ІМПЕРАТИ́ВНИЙ
імперати́вний
△ Імперати́вний манда́т *див.* манда́т (1)
І́МПОРТНИЙ
і́мпортне
△ Ввізне́ (і́мпортне) ми́то *див.* ми́то (3)
ІМУНОДЕФІЦИ́Т
імунодефіци́ту
△ Ві́рус імунодефіци́ту люди́ни *див.* ві́рус (1)
ІМ'Я
ім'я́
◊ Ім'я́ [ж] легіо́н *див.* ім'я́ (6)
Ма́ти ім'я́ (йме́ння) *див.* ма́ти^2 (8)
ІНВЕНТА́Р
інвента́р
△ Ме́ртвий реманент (інвента́р) *див.* реманент
І́НДЕКС
і́ндекс
△ І́ндекс лю́дського ро́звитку <І́ндекс ро́звитку лю́дського потенціа́лу> *див.* і́ндекс (3)
ІНДУКТИ́ВНИЙ
індукти́вний
△ Індукти́вний ме́тод *див.* ме́тод (3)
ІНДУ́СТРІЯ
інду́стрія
△ Легка́ промисло́вість (інду́стрія) *див.* промисло́вість
ІНЕ́РТНИЙ
іне́ртні
△ Іне́ртні матеріа́ли *див.* матеріа́л (3)
ІНСТРУ́КТОР
інстру́ктор
Саніта́рний (меди́чний) інстру́ктор *див.* інстру́ктор (1)
ІНТЕЛЕКТУАЛІ́ЗМ
інтелектуалі́зм
△ Метафізи́чний інтелектуалі́зм *див.* інтелектуалі́зм (1)
ІНТЕРЕ́С
інтере́сах
◊ Лиши́тися (залиши́тися, *рідко* зоста́тися *і т. ін.)* при пі́ковому інтере́сі (при пі́кових інтере́сах) *див.* лиша́тися (6)
інтере́сі
◊ Лиши́тися (залиши́тися, *рідко* зоста́тися *і т. ін.)* при пі́ковому інтере́сі (при пі́кових інтере́сах) *див.* лиша́тися (6)
ІНФА́РКТ
інфа́ркт
△ Інфа́ркт міока́рда *див.* інфа́ркт (1)
ІНФОРМАЦІ́ЙНИЙ
інформаці́йна
△ Інформаці́йна мере́жа *див.* мере́жа (2)
ІНФОРМА́ЦІЯ
інформа́ції
За́соби ма́сової інформа́ції *див.* за́сіб (2)
І́НШИЙ
і́нша
◊ Зворо́тний (і́нший, дру́гий *і т. ін.)* бік меда́лі <Зворо́тна (і́нша, дру́га *і т. ін.)* сторона́ меда́лі> *див.* бік (5)
і́нший
◊ Зворо́тний (і́нший, дру́гий *і т. ін.)* бік меда́лі <Зворо́тна (і́нша, дру́га *і т. ін.)* сторона́ меда́лі> *див.* бік (5)
◊ І́нший мир *див.* мир^2 (3)
◊ На і́нший лад *див.* лад (9)
◊ Перево́дити / перевести́ на і́нший лад *див.* перево́дити
І́СКОРКА
і́скорки
◊ [Аж] і́скри (і́скорки) з оче́й си́пляться (летя́ть, ска́чуть *і т. ін.)* / поси́пались (сипну́ли, полеті́ли, поскака́ли, скакну́ли *і т. ін.)* *див.* і́скра (1)
І́СКРА
і́скри
◊ [Аж] і́скри [з рук] летя́ть *див.* і́скра (2)
◊ [Аж] і́скри (і́скорки) з оче́й си́пляться (летя́ть, ска́чуть *і т. ін.)* / поси́пались (сипну́ли, полеті́ли, поскака́ли, скакну́ли *і т. ін.)* *див.* і́скра (1)
◊ Мета́ти очи́ма (з оче́й) і́скри *див.* мета́ти (5)
◊ О́чі мета́ють і́скри *див.* о́ко^1
ІСТОРИ́ЧНИЙ
істори́чний
△ Істори́чний матеріалі́зм *див.* матеріалі́зм (2)
ІСТО́РІЯ
істо́рії
Творе́ць істо́рії (життя́, майбу́тнього *і т. ін.)* *див.* творе́ць
істо́рію
◊ Віді́йти / відхо́дити в мину́ле (в істо́рію) *див.* відхо́дити (5)
◊ Впи́саний в істо́рію золоти́ми лі́терами (бу́квами) *див.* впи́саний (1)
◊ Впи́сувати / вписа́ти в істо́рію золоти́ми лі́терами (бу́квами) *див.* впи́сувати (1)
◊ Впи́суватися в істо́рію золоти́ми лі́терами (бу́квами) *див.* впи́суватися (1)
ІСТО́ТА
істо́та
Лю́дська істо́та *див.* істо́та (1)
ІТИ́
іде́
◊ Аж ляск іде́ / пішо́в <Аж ля́ски йду́ть / пішли́> *див.* ляск^1 (1)
іди́
◊ Іди́ (іди, зостава́йся *і т. ін.)* з ми́ром (в ми́рі) *див.* іти́ (51)
◊ Іди́ [собі] до чо́рта (до бі́са, до ді́дька, до ли́ха, к бі́су, к чо́рту, під три чорти́ *і т. ін.)* *див.* іти́ (52)
◊ Іди́ [собі] к бі́совому ба́тькові (к нечи́стій ма́тері) *див.* іти́ (54)
іду́ть
◊ Круги́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / заліта́ли (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг^1 (6)
іти́
◊ Блука́ти (блуди́ти, іти́ *і т. ін.)* манівця́ми *див.* блука́ти (1)
◊ Вихо́дити (іти́) / ви́йти з літ (з рокі́в, з ві́ку) *див.* вихо́дити (36)
◊ Живи́м у я́му (в домови́ну, в моги́лу, в зе́млю *і т. ін.)* ляга́ти (лі́зти, іти́ *і т. ін.)* / лягти́ (полі́зти, піти́ *і т. ін.)* *див.* ляга́ти (3)
○ З літ іти́ *див.* іти́ (42)
◊ Іти́ (леті́ти) / піти́ (полеті́ти) до чо́рта (до ді́дька, к чо́рту, під три чорти́, к бі́су *і т. ін.)* *див.* іти́ (66)
Іти́ (леті́ти) / піти́ (полеті́ти) під укі́с *див.* іти́ (13)
◊ Іти́ (лі́зти) / піти́ (полі́зти) пробо́єм (на про́бій) *див.* іти́ (67)
◊ Іти́ (ляга́ти) / піти́ (лягти́) в [сиру́] зе́млю *див.* іти́ (68)
◊ Іти́ на [золоту́ (срі́бну)] меда́ль *див.* іти́ (73)
◊ Іти́ / піти́ на (в) лад (до ладу́) <Іти́ (кла́стися) на до́бре (на кра́ще)> *див.* іти́ (92)
◊ Іти́ / піти́ [на] ма́рно (ма́рне) *див.* іти́ (99)
○ Іти́ / піти́ на мир (на примирення) *див.* іти́ (43)
◊ Іти́ / піти́ на миро́ву *див.* іти́ (100)
◊ Іти́ / піти́ шляхо́м (по лі́нії, лі́нією) найме́ншого о́пору *див.* іти́ (141)
◊ Іти́ (прихо́дити) з мече́м *див.* іти́ (125)
Іти́ (става́ти) до лав а́рмії *див.* іти́ (35)
◊ Ки́датися (іти́, лі́зти) по тру́пах *чиїх* (че́рез тру́пи *чиї)* *див.* ки́датися (2)
◊ Аж *(рідко* ті́льки) луна́ йде (розляга́ється, *рідше* гоготи́ть *і т. ін.)* / пішла́ (розляга́лася, *рідше* загоготі́ла *і т. ін.)* *див.* луна́ (1)
◊ Ку́пками (ку́пкою) йти (стоя́ти, ступа́ти, лежа́ти, збира́тися, грома́дитися) *див.* ку́пка (1)
◊ Не йти́ (не лі́зти) з голови́ (з ду́мки, з ума́) *див.* іти́ (149)
◊ Не йти́ (не лі́зти) / не піти́ (не полі́зти) в го́лову *див.* іти́ (150)
◊ Не лі́зе (не йде) / не полі́зе в рот (у го́рло, *грубо* в пе́льку) *див.* лі́зти (30)
◊ Шмато́к *(рідше* кусо́к) не йде (не лі́зе) / не пі́де (не полі́зе) в го́рло *див.* шмато́к
Ї́ЖА
ї́жу
◊ Лихи́й на ї́жу *див.* лихи́й^1 (3)
Ї́СТИ
їв
◊ Ма́ло ка́ші їв (ї́ла, ї́ли) / з'їв (з'ї́ла, з'ї́ли) *див.* ї́сти (18)
ї́ла
◊ Ма́ло ка́ші їв (ї́ла, ї́ли) / з'їв (з'ї́ла, з'ї́ли) *див.* ї́сти (18)
ї́ли
◊ Ма́ло ка́ші їв (ї́ла, ї́ли) / з'їв (з'ї́ла, з'ї́ли) *див.* ї́сти (18)
ї́сти
◊ [Ду́рно (даре́мно, зада́рма́, ма́рно *і т. ін.)*] хліб (харч) перево́дити (ї́сти, збавля́ти) *див.* перево́дити
◊ Ї́сти (лови́ти, хапа́ти) дрижаки́ *див.* ї́сти (8)
Ї́ХАТИ
їдь
◊ Іди́ (їдь, зостава́йся *і т. ін.)* з ми́ром (в ми́рі) *див.* іти́ (51)
Ї́ХНІЙ
ї́хній
◊ Враг його́ (її́, ї́хній *і т. ін.)* ма́тері *див.* враг (3)
◊ Ма́тері (бі́сові, *рідше* ті́тці) його́ (її́, ї́хній *і т. ін.)* ковінька (ко́рінь) *див.* ковінька (1)

◊ Тря́сця його́ (твої́й, і́хній *і т. ін.)* ма́тері (ма́мі, *рідко* ба́тьку, ті́тці) *див.* тря́сця
КАБІНЕ́Т
кабіне́т
Кабіне́т Мініcтрів Украї́ни *див.* кабіне́т (1)
КАВАЛЕ́РІЯ
кавале́рія
△ Легка́ кавале́рія *див.* кавале́рія (2)
КАДИ́ЛО
кади́ло
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ме́ртвому (уме́рлому) кади́ло *див.* кади́ло (1)
КАЗАНО́К
казанко́ві
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* мі́дний казано́к (мі́дному казанко́ві) *див.* казано́к (2)
казано́к
◊ Казано́к (баня́к, макі́тра) ва́рить / *рі́дше* казано́к (баня́к) звари́в (макі́тра звари́ла) *див.* казано́к (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* мі́дний казано́к (мі́дному казанко́ві) *див.* казано́к (2)
КАЗА́РМА
каза́рму
Ми́ти / поми́ти ха́ту (кімна́ту, каза́рму *і т. ін.) див.* ми́ти (1)
КАЗА́ТИ
ка́жучи
Між (межи́) на́ми [ка́жучи] *див.* ми (1)
КАЙДА́НИ
кайда́ни
◊ Рва́ти (розрива́ти, розбива́ти) / порва́ти (розби́ти) кайда́ни (пу́та, ланцюги́) *див.* рва́ти
КАЛАМУ́ТНИЙ
каламу́тній
◊ Лови́ти ри́бу (ри́бку) в каламу́тній (*рі́дше* мутні́й) воді́ *див.* лови́ти (14)
КАЛА́Ч
калаче́м
◊ [І (ні́яким)] калаче́м (ме́дом) не замани́ти *див.* зама́нювати (2)
КАЛИ́ТКА
кали́тка
◊ Поро́жня (легка́, пуста́) кише́ня (кали́тка) *див.* кише́ня (8)
КАЛО́РІЯ
кало́рія
△ Мала́ кало́рія *див.* кало́рія (2)
КАЛЬЯ́Н
калья́н
Кури́ти (пали́ти, смокта́ти *і т. ін.)* лю́льку (калья́н, наргіле́ *і т. ін.) див.* кури́ти^{1} (1)
Поку́рювати / покури́ти лю́льку (кальян, наргіле́ *і т. ін.) див.* поку́рювати
КАМІ́ННЯ
камі́ння
◊ Ка́мінь ліг (камі́ння лягло́) на се́рце *див.* ка́мінь (12)
КА́МІНЬ
ка́менем
◊ Ка́менем лягти́ (упа́сти) на се́рце (на се́рці) *див.*ляга́ти (6)
◊ Лежа́ти [важки́м] ка́менем (тягаре́м) на се́рці (на душі́) *див.* лежа́ти (12)
◊ Лягти́ ка́менем на дно (на дні) *див.* ляга́ти (19)
◊ Се́рце ка́менем лежи́ть *див.* се́рце

ка́мені
◊ Ка́меня на ка́мені не лиши́лося (не залиши́лося, *рідко* не зоста́лося *і т. ін.) див.* лиша́тися (3)
◊ Ка́меня на ка́мені не лиши́ти (не залиши́ти) / не лиша́ти (не залиша́ти) *див.* лиша́ти (2)
ка́меня
◊ Ка́меня на ка́мені не лиши́лося (не залиши́лося, *рідко* не зоста́лося *і т. ін.) див.* лиша́тися (3)
◊ Ка́меня на ка́мені не лиши́ти (не залиши́ти) / не лиша́ти (не залиша́ти) *див.* лиша́ти (2)
◊ Но́ги (п'я́ти, сту́пні) прикипа́ють (приростá́ють) / прикипі́ли (приросли́) до землі́ (до ка́меня, до мі́сця *і т. ін.) див.* нога́
ка́мінь
◊ Ка́мінь ліг (камі́ння лягло́) на се́рце *див.* ка́мінь (12)
△ Лазуро́вий ка́мінь *див.* ка́мінь (7)
◊ Тяжки́й (важки́й) ка́мінь ліг (упа́в, звали́вся) на гру́ди (на ду́шу, на се́рце) *див.* ка́мінь (18)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ка́мінь ліг на ду́шу (на се́рце) *див.* ка́мінь (21)
КАМ'Я́НИЙ
кам'яне́
△ Кам'яне́ литво́ *див.* литво́ (1)
кам'яни́й
Кам'яни́й міш́о́к *див.* міш́о́к (1)
кам'яни́м
◊ З кам'яни́м лице́м (обли́ччям) *див.* лице́ (3)
КАНА́Т
кана́т
△ Мані́льський кана́т *див.* кана́т (1)
КА́НУТИ
ка́нути
◊ Ка́нути в Ле́ту *див.* ка́нути (1)
КА́ПАТИ
ка́пає
◊ За ши́ю (за спи́ну, за ко́мір *і т. ін.)* не ллє (не ка́пає) *див.* ли́ти (1)
КАПІТА́Л
капіта́л
◊ Ме́ртвий капіта́л *див.* капіта́л (12)
КАПІТА́НСЬКИЙ
капіта́нський
△ Капіта́нський місто́к *див.* місто́к (2)
КАПУ́СТА
капу́сту
◊ На капу́сту (на сі́чку, на ло́кшину *і т. ін.) див.* капу́ста (8)
КАРБІ́ДНИЙ
карбі́дна
△ Карбі́дова (карбі́дна) ла́мпа *див.* ла́мпа (5)
КАРБІ́ДОВИЙ
карбі́дова
△ Карбі́дова (карбі́дна) ла́мпа *див.* ла́мпа (5)
КАРБО́ВАНЕЦЬ
карбо́ванця
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)

КАРЕ́ТА
каре́та
△ Каре́та шви́дкої [меди́чної] допомо́ги *див.* каре́та (1)
КАР'Є́Р^{2}
кар'є́р
◊ З мі́сця в кар'є́р *див.* мі́сце (12)
КАРК
ка́рку
◊ Ма́ти [до́бру] го́лову на [плеча́х (на в'я́зах, *рідко* на ка́рку *і т. ін.)*] *див.* ма́ти^{2} (48)
КА́РТА
ка́рта
△ Легітимаці́йна ка́рта *див.* ка́рта (5)
ка́рту
◊ Хоч [карти́ну (іко́ну, на ка́рту)] малю́й <Хоч малю́й, хоч цілу́й> *див.* малюва́ти (3)
КАРТИ́НА
карти́ну
◊ Хоч [карти́ну (іко́ну, на ка́рту)] малю́й <Хоч малю́й, хоч цілу́й> *див.* малюва́ти (3)
КА́РТКА
ка́ртка
Амбулато́рна (меди́чна) ка́ртка *див.* ка́ртка (1)
Магні́тна ка́ртка *див.* ка́ртка (3)
КАТ
кат
◊ Кат його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би] *див.* кат (3)
◊ Кат ма́є *див.* кат (6)
КАТЕГО́РІЯ
катего́рія
△ Легка́ вагова́ катего́рія <Легка́ вага́> *див.* катего́рія (5)
КА́ША
ка́ші
◊ Ма́ло ка́ші їв (ї́ла, ї́ли) / з'їв (з'ї́ла, з'ї́ли) *див.* ї́сти (18)
КВАДРА́Т
квадра́т
△ Магі́чний квадра́т *див.* квадра́т (2)
КВАДРА́ТНИЙ
квадра́тні
△ Квадра́тні мі́ри *див.* мі́ра (9)
КВА́НТОВИЙ
ква́нтова
△ Ква́нтова медици́на *див.* медици́на (1)
△ Ква́нтова (хвильова́) меха́ніка *див.* меха́ніка (1)
КВА́РЦОВИЙ
ква́рцова
△ Ква́рцова ла́мпа *див.* ла́мпа (6)
КВА́ША
ква́ші
◊ Показа́ти, почо́му лі́коть ква́ші *див.* пока́зувати
КВІ́ТКА
квітки́
◊ Пришива́ти (пришпи́лювати) / приши́ти (пришпили́ти) квітки́ (кві́тку, ла́тку) *див.* пришива́ти
кві́тку
◊ Пришива́ти (пришпи́лювати) / приши́ти (пришпили́ти) квітки́ (кві́тку, ла́тку) *див.* пришива́ти

КЕБЕ́ТА
кебе́ту
◊ Ма́ти кебе́ту *див.* ма́ти[2] (61)
КЕЛЕБЕРДЯ́НСЬКИЙ
келебердя́нська
◊ Верства́ келебердя́нська (пиря́тинська, чугу́ївська, мальо́вана *і т. ін.)* *див.* верства́[1] (2)
КИВ
ки́вах
◊ На ки́вах і (та) на ми́гах *див.* кив (1)
КИВА́ТИ
кива́ти
◊ Кива́ти (мани́ти) / кивну́ти (покива́ти, помани́ти) па́льцем *див.* кива́ти (1)
КИВНУ́ТИ
кивну́ти
◊ Кива́ти (мани́ти) / кивну́ти (покива́ти, помани́ти) па́льцем *див.* кива́ти (1)
КИ́ДАТИ
ки́дає
◊ Ки́дає / ки́нуло в сміх (у лють, у гнів *і т. ін.)* *див.* ки́дати (4)
ки́дати
◊ Ки́дати / ки́нути (поки́нути) ло́ском *див.* ки́дати (24)
◊ Мета́ти (ки́дати, розкида́ти, розсипа́ти *і т. ін.)* бі́сер (пе́рли) [свиня́м (пе́ред свинями́, пе́ред сви́нями)] *див.* мета́ти (4)
◊ Уда́рити (ки́нути) / ударя́ти (ки́дати) ли́хом об зе́млю *див.* ударя́ти
КИ́ДАТИСЯ
ки́датися
◊ Ки́датися (іти́, лі́зти) по тру́пах *чиї́х* (че́рез тру́пи *чиї́)* *див.* ки́датися (2)
КИЙ[1]
кие́м
◊ Грі́ти / погрі́ти [лома́кою, кие́м *і т. ін.*] спи́ну (пле́чі, ре́бра *і т. ін.)* *див.* грі́ти (4)
ки́я
◊ Скуштува́ти (покуштува́ти) ві́ника (ки́я, лози́ни, рі́зок, нагаї́в *і т. ін.)* *див.* скуштува́ти
КИ́ЛИМ
ки́лим
Ла́маний ки́лим *див.* ки́лим (1)
КИНДЖА́Л
кинджа́лом
Оперíзувати / опереза́ти мече́м (кинджа́лом, ша́блею *і т. ін.)* *див.* опері́зувати
КИ́НУТИ
ки́нути
◊ Ки́нути під ла́ву *див.* ки́дати (42)
КИП'ЯТО́К
кип'ятко́м
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* лину́ли (хто лину́в) кип'ятко́м (кип'ятку́) *див.* лину́ти (2)
кип'ятку́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* лину́ли (хто лину́в) кип'ятко́м (кип'ятку́) *див.* лину́ти (2)
КИСЕЛЕ́ВИЙ
киселе́вими
◊ Моло́чні [та] (медо́ві) рі́ки [й ма́сляні (киселе́ві) береги́ (з ма́сляними (киселе́вими) берега́ми)] *див.* рі́ка
киселе́ві
◊ Моло́чні [та] (медо́ві) рі́ки [й ма́сляні (киселе́ві) береги́ (з ма́сляними (киселе́вими) берега́ми)] *див.* рі́ка
КИ́СЛИЙ
ки́сла
◊ Ки́сла мі́на *див.* мі́на[1] (2)
ки́слу
◊ Скри́влювати (роби́ти) / скриви́ти (склеї́ти, зроби́ти *і т. ін.)* ки́слу мі́ну *див.* скри́влювати
КИСЛОТА́
кислота́
△ Лимо́нна (цитри́нова) кислота́ *див.* кислота́ (17)
△ Малона́тна (мало́нова) кислота́ *див.* кислота́ (18)
△ Ма́сляна кислота́ *див.* кислота́ (19)
КИТА́ЙСЬКИЙ
кита́йський
Кита́йський ліхта́рик (ліхта́р) *див.* ліхта́рик (1)
КИШЕНЬКО́ВИЙ
кишенько́вий
Кишенько́вий ліхта́рик (ліхта́р) *див.* ліхта́рик (2)
КИШЕ́НЯ
кише́нею
◊ Не з моє́ю (твоє́ю, на́шою *і т. ін.)* кише́нею *див.* кише́ня (5)
кише́ні
◊ За сло́вом *(рі́дше* за слова́ми, по сло́во) до кише́ні (у кише́ню, *рі́дше* у па́зуху) не лі́зти (не ла́зити) / не полі́зти *див.* лі́зти (5)
◊ У [чужі́] кише́ні ла́зити *див.* ла́зити (3)
кише́ню
◊ За сло́вом *(рі́дше* за слова́ми, по сло́во) до кише́ні (у кише́ню, *рі́дше* у па́зуху) не лі́зти (не ла́зити) / не полі́зти *див.* лі́зти (5)
кише́ня
◊ Поро́жня (легка́, пуста́) кише́ня (кали́тка) *див.* кише́ня (8)
КИ́ШКА
кишки́
◊ Кишки́ гра́ють / загра́ють [марш] *див.* ки́шка (11)
КІВШ
ківш
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця)] *див.* випива́ти (1)
◊ Почо́му (почі́м) ківш (фунт, коре́ць *і т. ін.)* ли́ха *див.* ківш (1)
ковше́м
◊ Мі́ряти мі́рками (мі́ркою, ковше́м) гро́ші *див.* мі́ряти (5)
КІЛЬЦЕ́
кільце́
◊ Кільце́ в ланцюгу́ *див.* кільце́ (2)
КІМНА́ТА
кімна́та
Кімна́та ма́тері й дити́ни *див.* кімна́та (2)
кімна́ти
Мебльо́вані кімна́ти *див.* кімна́та (3)
кімна́ту
Ми́ти / поми́ти ха́ту (кімна́ту, каза́рму *і т. ін.)* *див.* ми́ти (1)
КІНЕТИ́ЧНИЙ
кінети́чне
△ Кінети́чне мисте́цтво *див.* мисте́цтво (1)
КІНЕ́ЦЬ[1]
кіне́ць
Лета́льний (фата́льний) кіне́ць *див.* кіне́ць[1] (1)
◊ Сме́ртний час (кіне́ць) <Сме́ртна мить> *див.* час
кінця́
◊ Не ма́ти ні кінця́ ні кра́ю (кінця́-кра́ю) *див.* ма́ти[2] (127)
КІННО́ТА
кінно́та
△ Легка́ кінно́та *див.* кінно́та (2)
КІНЬ
коня́
◊ Схо́жий (похо́жий) як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пироги́, макогі́н на но́чви *і т. ін.)* *див.* схо́жий[1]
КІО́СК
кіо́ск
Комерці́йна крамни́ця <Комерці́йний кіо́ск (магази́н, *розм.* ларьо́к *і т. ін.)*> *див.* крамни́ця (1)
КІ́СТКА
кі́стка
△ Лобко́ва кі́стка *див.* кі́стка (3)
△ Малогомі́лко́ва кі́стка *див.* кі́стка (4)
△ Ма́монтова (ма́мутова) кі́стка *див.* кі́стка (5)
кістка́ми
◊ Кістьми́ (костьми́, кістка́ми) ляга́ти / лягти́ (полягти́) *див.* ляга́ти (7)
◊ Ла́нтух (мішо́к) із кістка́ми (з маслака́ми) *див.* ла́нтух (1)
кістки́
◊ Аж кістки́ (ко́сті) трі́щать (лу́щать) / затрі́щали (залу́щали) *див.* кі́стка (14)
◊ Перемива́ти (ми́ти, переме́лювати, перетира́ти *і т. ін.)* / перемити (перемоло́ти, перете́рти *і т. ін.)* [усі́] кі́сточки́ (кістки́) *див.* перемива́ти
◊ Полама́ти (переломи́ти) / лама́ти ре́бра (кістки́) *див.* полама́ти
кісто́к
◊ До мі́зку (до мо́зку) кісто́к *див.* кі́стка (16)
КІ́СТОЧКА
кі́сточки́
◊ Перемива́ти (ми́ти, переме́лювати, перетира́ти *і т. ін.)* / перемити (перемоло́ти, перете́рти *і т. ін.)* [усі́] кі́сточки́ (кістки́) *див.* перемива́ти
КІСТЬ
кістьми́
◊ Кістьми́ (костьми́, кістка́ми) ляга́ти / лягти́ (полягти́) *див.* ляга́ти (7)
ко́сті
◊ Аж кістки́ (ко́сті) трі́щать (лу́щать) / затрі́щали (залу́щали) *див.* кі́стка (14)
костьми́
◊ Кістьми́ (костьми́, кістка́ми) ляга́ти / лягти́ (полягти́) *див.* ляга́ти (7)
КІТ
кіт
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* кіт до ми́ші (до са́ла, на са́ло) *див.* кіт (5)

котá

Грáтися (грáти) в котá й ми́шку (ми́шки) (в котá-ми́шку (-ми́шки)) <Грáтися (грáти) в котá, в ми́шку (ми́шки)> *див.* грáтися (1)

◊ Купувáти / купи́ти котá в мішку́ *див.* купувáти (3)

◊ На місці зло́чину спіймáти (злови́ти, застáти *і т. ін.)* <Злови́ти, як (мов, нíби *і т. ін.)* котá над сáлом> *див.* спіймáти

КЛÁПАН

клáпан

△ Клáпан легенéвого стóвбура *див.* клáпан (1)

△ Мітрáльний клáпан *див.* клáпан (2)

КЛАСИ́ЧНИЙ

класи́чна

△ Класи́чна мехáніка *див.* мехáніка (2)

КЛÁСТИ

клáсти

◊ Клáсти межу́ язику́ (язикóві) *див.* клáсти (7)

◊ Клáсти / поклáсти в лíжко *див.* клáсти (14)

◊ Як лопáтою клáсти *див.* клáсти (27)

КЛÁСТИСЯ

кладу́сь

◊ Хоч [живи́м (живцéм, живóму)] у зéмлю (в моги́лу, в гріб, у я́му *і т. ін.)* лізь (лягáй, *рíдко* кладу́сь)> <Хоч у петлю́ (у зáшморг) лізь> *див.* лíзти (33)

клáстися

◊ Іти́ / піти́ на (в) лад (до лáду́) <Іти́ (клáстися) на дóбре (на крáще)> *див.* іти́ (92)

КЛÉПКА

клéпкú

◊ Мáти [всі] клéпки в головí *див.* мáти[2] (44)

КЛІ́МАТ

клíмат

△ Континентáльний (материкóвий) клíмат *див.* клíмат (2)

КЛІМАТОЛО́ГІЯ

кліматолóгія

△ Меди́чна кліматолóгія *див.* кліматолóгія (1)

КЛÍПНУТИ

клíпнути

◊ Як *(рíдше* тíльки) óком моргну́ти (мигну́ти, клíпнути *і т. ін.) див.* моргну́ти

КЛÍРИНГ

клíринг

△ Міжбáнківський клíринг *див.* клíринг (2)

КЛІТИ́НА

клíти́на

Сходови́й майдáнчик <Сходовá клíтка (клíти́на)> *див.* майдáнчик (3)

КЛÍТКА

клíтка

Сходови́й майдáнчик <Сходовá клíтка (клíти́на)> *див.* майдáнчик (3)

КЛÓПІТ

клóпіт

Мáти клóпіт *див.* мáти[2] (9)

клóпоту

Напитувати / напитáти ли́ха (біди́, гóря, клóпоту *і т. ін.) див.* напитувати

◊ Не обберéшся (не оберéшся, не обібрáтися *і т. ін.)* ли́ха (біди́, клóпоту *і т. ін.) див.* оббирáтися

КЛУБÓК

клубкáми

◊ [Аж] ми́ло пáдає ([клубкáми] кóтиться, лети́ть *і т. ін.) див.* ми́ло[1] (4)

КЛЯ́СТИ́

кля́сти́

◊ Кля́сти́ в бáтька, в мáтір *див.* кля́сти́ (1)

КНИ́ГА

кни́га

△ Метри́чна кни́га *див.* кни́га (11)

КОВÁЛЬСЬКИЙ

ковáльський

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* ковáльський міх (три міхи́) *див.* міх[2] (1)

КОВБАСÁ

ковбасá

Лíверна ковбасá *див.* ковбасá (1)

КОВЗАНИ́

ковзани́

Ставáти / стáти на ковзани́ (на лід) *див.* ставáти

КОВÍНЬКА

ковíнька

◊ Мáтері (бíсові, *рíдше* тíтці) йогó (її́, ї́хній *і т. ін.)* ковíнька (кóрінь) *див.* ковíнька (1)

КОВТÁТИ

ковтáти

◊ Ковтáти / ковтну́ти злість (лють, обрáзу *і т. ін.) див.* ковтáти (3)

КОВТНУ́ТИ

ковтну́в

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* ми́ла ковтну́в (з'ї́в) *див.* ковтну́ти (2)

ковтну́ти

◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [багáто, чимáло *і т. ін.*] ли́ха (гóря, гóренька *і т. ін.) див.* випивáти (2)

КОД

код

△ Маши́нний код *див.* код (3)

КÓДЕКС

кóдекс

△ Ми́тний кóдекс *див.* кóдекс (4)

КÓЖНИЙ

кóжне

◊ Лови́ти (хапáти) кóжне слóво *див.* лови́ти (17)

КОЗÁ

козá

Шéвська лáпа (козá) *див.* лáпа (1)

КОЗÁК

козáк

◊ Ви́скочити як гóлий (козáк, Кузьмá) з мáку *див.* вискáкувати (4)

козаки́

Реєстрóві *(діал.* лейстрóві) козаки́ *див.* козáк (6)

КÓЛЕСО

кóлесо

△ Маховé кóлесо (кóло) *див.* кóлесо (3)

КОЛИ́[1]

коли́

◊ Коли́ [б] (мóже) твоя́ (вáша) лáска *(рíдко* ми́лість) *див.* лáска[1] (2)

◊ Коли́ б (якби́) тíльки й ли́ха (гóря, біди́ *і т. ін.) див.* ли́хо[1] (3)

○ Мáло коли́ *див.* мáло (2)

◊ Як (коли́) мед, то й лóжкою *див.* мед (11)

◊ Як (коли́) покладу́ть на лáву *див.* поклáсти[1]

КОЛИСÁТИ

колисáти

Колисáти (колихáти, лю́ля́ти *і т. ін.)* до сну *див.* колисáти (1)

КОЛИХÁТИ

колихáти

Колисáти (колихáти, лю́ля́ти *і т. ін.)* до сну *див.* колисáти (1)

КОЛÍНО

колíнах

◊ У ногáх (на колíнах) лáзити (пóвзати, валя́тися *і т. ін.) див.* лáзити (2)

КОЛÍСНИЙ

колíсна

△ Колíсна лíра *див.* лíра[1] (1)

КÓЛО[1]

кóло

△ Маховé кóлесо (кóло) *див.* кóлесо (3)

КОЛÓДА[1]

колóдою

◊ Лежáти колóдою *див.* лежáти (16)

КОЛОРИ́Т

колори́т

Місцéвий колори́т *див.* колори́т (1)

КОЛЬОРÓВИЙ

кольорóві

△ Кольорóві метáли *див.* метáл (3)

КОМÁНДА

комáнду

Слу́хати (слу́хай [мою́]) комáнду! *див.* слу́хати

КОМÉДІЯ

комéдію

◊ Грáти *(рíдше* розíгрувати, ламáти *і т. ін.)* комéдію *(рíдко* кумéдію) *див.* грáти (24)

комéдія

△ Комéдія мáсок <Комéдія дель áрте> *див.* комéдія (1)

КОМЕРЦÍЙНИЙ

комерцíйна

Комерцíйна крамни́ця <Комерцíйний кіóск (магази́н, *розм.* ларьóк *і т. ін.)*> *див.* крамни́ця (1)

комерцíйний

Комерцíйна крамни́ця <Комерцíйний кіóск (магази́н, *розм.* ларьóк *і т. ін.)*> *див.* крамни́ця (1)

КÓМІР

кóмір

◊ За кóмір (за ши́ю, за спи́ну *і т. ін.)* ллéться *див.* ли́тися (1)

◊ За ши́ю (за спи́ну, за кóмір *і т. ін.)* не ллє (не кáпає) *див.* ли́ти (1)

◊ Ли́ти холóдну вóду [за кóмір] *див.* ли́ти (9)

КОМÍСІЯ

комíсія

Мандáтна комíсія *див.* комíсія (2)

КОМІТÉТ

комітéт

Місцéвий комітéт *див.* комітéт (5)

КОМПÁНІЯ
компáнія
△ Лізингова компáнія *див.* компáнія (4)
КÓМПЛЕКС
кóмплекс
△ Кóмплекс неповноцінності (меншовáртості) *див.* кóмплекс (5)
КÓМПЛЕКСНИЙ
кóмплексна
Кóмплексна механізáція *див.* механізáція (1)
КОМПОЗИЦІ́ЙНИЙ
композиці́йні
△ Композиці́йні матеріáли *див.* матеріáл (4)
КÓНИК
кóники
◊ Хоч кóники ліпи́ *див.* ліпи́ти (1)
КОНÓПЛІ
конóплі
Би́ти конóплі (льон) *див.* би́ти (8)
КОНТÁКТНИЙ
контáктні
Контáктні лінзи *див.* лінза (1)
КОНТИНЕНТÁЛЬНИЙ
континентáльний
△ Континентáльний (материкóвий) клíмат *див.* клíмат (2)
КОНТРÁКТ
контрáкт
△ Лізинговий контрáкт *див.* контрáкт (2)
КÓНТРИ
кóнтри
◊ Мáти кóнтри *див.* мáти[2] (62)
КОНТРÓЛЬ
контрóль
△ Ми́тний контрóль *див.* контрóль (1)
КÓНТУРНИЙ
кóнтурна
△ Кóнтурна лíнія *див.* лíнія (6)
КОНЦЕПТУÁЛЬНИЙ
концептуáльне
△ Концептуáльне мистéцтво *див.* мистéцтво (2)
КОПÁ
кіп
◊ Сім мішкíв (кіп, три мішки́) гречáної вóвни (горíхів) [і (та) всі непóвні] *див.* сім
КОПІ́ЙКА
копі́йки
◊ [І (ні, ані́)] копі́йки [злáманої (мíдної, щербáтої)] (шéляга) немá (немáє, не булó) за душéю *див.* немá
◊ Не вáртий (не варт) [і] [лáманого] грошá (карбóванця, [щербáтої] копі́йки, шагá, шéляга, [мíдного] п'ятакá) [в базáрний день] *див.* вáртий (5)
◊ Не мáти (немá, немáє) [й (ні, áні)] копі́йки (копійчи́ни, [лáманого (*рідко* злáманого)] грошá) за душéю (*рідко* при душí) *див.* мáти[2] (123)
◊ Щербáтої (злáманої, лáманої *і т. ін.*) копі́йки *див.* копі́йка (11)
КОПІЙЧИ́НА
копійчи́ни
◊ Не мáти (немá, немáє) [й (ні, áні)] копі́йки (копійчи́ни, [лáманого (*рідко* злáманого)] грошá) за душéю (*рідко* при душí) *див.* мáти[2] (123)

КОРАБÉЛЬ
корабéль
△ Космíчний (міжпланéтний) корабéль *див.* корабéль (2)
△ Лінíйний корабéль *див.* корабéль (3)
кораблí
◊ Пали́ти (спáлювати) / спали́ти [за собóю (свої́)] мости́ (кораблí) *див.* пали́ти[1]
корабля́
На бортý корабля́ (літакá, ракéти *і т. ін.*) *див.* борт (2)
КОРАБÉЛЬНИЙ
корабéльний
Корабéльний ліс *див.* ліс (1)
КОРÉЦЬ
корéць
◊ Почóму (почíм) ківш (фунт, корéць *і т. ін.*) ли́ха *див.* ківш (1)
КОРÍННЯ
корíнням
◊ Сягáти [своїм корíнням] в давнинý (в минýле, в глибинý вíків) *див.* сягáти
КÓРІНЬ
кóрінь
◊ Мáтері (бíсові, *рідше* тíтці) йогó (її́, ї́хній *і т. ін.*) ковíнька (кóрінь) *див.* ковíнька (1)
Ми́льний кóрінь *див.* кóрінь (2)
КОРМ
корм
Зелéний корм <Зелéна мáса> *див.* корм (3)
КОРÓЛЬ
королю́
◊ Кум королю́ і сват міністру *див.* кум[1] (3)
КОРОТÁТИ
коротáти
◊ Коротáти вік (літá) *див.* коротáти (1)
КОРÓТКИЙ
корóткому
◊ Тримáти (держáти) [як (нíби)] на цепý (на ланцюгý, на корóткому нали́гачі) *див.* тримáти
корóтку
○ За [якýсь (однý, корóтку *і т. ін.*)] мить (хвили́ну) *див.* мить (2)
◊ Мáти корóтку (кýцу) пам'ять *див.* мáти[2] (63)
КÓРПУС
кóрпус
△ Лінгвісти́чний кóрпус *див.* кóрпус (5)
КÓРЧИТИ
кóрчити
◊ Лéдаря кóрчити (справля́ти, святкувáти, прáзнувати) *див.* кóрчити (2)
КОСМЕТИ́ЧНИЙ
космети́чна
Космети́чна мáска *див.* мáска (1)
КОСМÍЧНИЙ
космíчний
△ Космíчний (міжпланéтний) корабéль *див.* корабéль (2)
КОТИ́ТИСЯ[1]
кóтиться
◊ [Аж] ми́ло пáдає ([клубкáми] кóтиться, летить *і т. ін.*) *див.* ми́ло[1] (4)

КОТÝРНИ
котýрни
◊ Ставáти (п'ясти́ся, лíзти *і т. ін.*) на котýрни *див.* ставáти
КОТЯ́ЧИЙ
котя́ча
△ Котя́ча лáпка (лáпочка) *див.* лáпка (2)
котя́чий
△ Котя́чий лемýр *див.* лемýр[1] (1)
КОХÁННЯ
кохáння
◊ Закрýчувати (крути́ти) / закрути́ти кохáння (любóв) *див.* закрýчувати (2)
◊ Чáри кохáння (любóві) *див.* кохáння (2)
КОЦЮБÁ
коцюбá
◊ Ні Бóгу (Бóгові) свíчка, ні чóрту (чóртові) кочергá (коцюбá, лáдан, нáдовбень *і т. ін.*) *див.* свíчка
КОЧЕРГÁ
кочергá
◊ Ні Бóгу (Бóгові) свíчка, ні чóрту (чóртові) кочергá (коцюбá, лáдан, нáдовбень *і т. ін.*) *див.* свíчка
КОШТÓРИС
коштóрис
△ Локáльний коштóрис *див.* коштóрис (2)
КРАЇ́НА
краї́на
Рíдна (моя́, своя́ *і т. ін.*) краї́на <Роди́ма (рíдна) сторонá> <Рíдний (роди́мий) край> *див.* краї́на (2)
КРАЙ[1]
край
◊ Взя́ти (перехопи́ти) ли́шку (чéрез край) *див.* узя́ти
◊ Перебрáти / перебирáти чéрез мíру (чéрез край) *див.* перебирáти
◊ Перехóдити / перейти́ межý (мíру, чéрез край *і т. ін.*) *див.* перехóдити
Рíдна (моя́, своя́ *і т. ін.*) краї́на <Роди́ма (рíдна) сторонá> <Рíдний (роди́мий) край> *див.* краї́на (2)
крáю
◊ Ви́пити / випивáти (пи́ти) [гíркý (пóвну)] [чáшу] ([пóвний] ківш) [ли́ха, мýки *і т. ін.*] [до крáю (до дна, до дéнця́)] *див.* випивáти (1)
◊ Не мáти ні кінця́ ні крáю (кінця́-крáю) *див.* мáти[2] (127)
КРÁЙНІЙ
крáйній
Лíвий крáйній *див.* крáйній (1)
КРАМ
крам
◊ Показáти товáр (крам) лицéм *див.* покáзувати
КРАМНИ́ЦЯ
крамни́ця
Комерційна крамни́ця <Комерційний кіóск (магази́н, *розм.* ларьóк *і т. ін.*)> *див.* крамни́ця (1)
КРАПЛИ́НА
краплúни
◊ [І (ні, жóдної)] рíски (рíсочки, мáкової краплúни *і т. ін.*) в рóті не мáти *див.* мáти[2] (31)
КРÁСНИЙ
крáсне
Крáсне мíсце *див.* мíсце (2)

КРА́ЩЕ
кра́ще
◊ Іти́ / піти́ на (в) лад (до ладу́) <Іти́ (кла́стися) на до́бре (на кра́ще)> *див.* іти́ (92)
Кра́ще (точні́ше, лі́пше *і т. ін.)* сказа́ти *див.* сказа́ти
◊ Хоч (кра́ще, про́сто) з мо́сту *(рі́дко* з гори́) та в во́ду *див.* міст (6)
КРА́ЯНИЙ
кра́яний
Не до ладу́ кро́єний *(розм.* кра́яний) та мі́цно зши́тий *див.* кро́єний (1)
КРЕДИ́Т
креди́т
△ Відкрива́ти / відкри́ти креди́т (креди́тну лі́нію) *див.* відкрива́ти (5)
КРЕДИ́ТНИЙ
креди́тна
△ Креди́тна лі́нія *див.* лі́нія (7)
креди́тну
△ Відкрива́ти / відкри́ти креди́т (креди́тну лі́нію) *див.* відкрива́ти (5)
КРИВА́ВИЙ
крива́вий
◊ Ли́ти (пролива́ти) / проли́ти [крива́вий (соло́ний, сьо́мий *і т. ін.)*] піт *див.* ли́ти (7)
крива́вим
◊ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися, ми́тися *і т. ін.)* / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.)*] по́том *див.* облива́тися
КРИ́ВДА
кри́вду
◊ Кри́вду ма́ти *див.* ма́ти[2] (32)
КРИ́ГА
кри́ги
◊ [І] льо́ду (сні́гу [торі́шнього], кри́ги) се́ред (посе́ре́д) зими́ не ви́просиш *див.* випро́шувати (1)
кри́гу
◊ Лама́ти (проло́мувати, розбива́ти *і т. ін.)* / злама́ти (пролама́ти, розби́ти *і т. ін.)* лід (кри́гу) *див.* лама́ти (9)
КРИЖ[1]
кри́жем
◊ Лежа́ти (па́дати) / лягти́ (впа́сти) кри́жем *див.* лежа́ти (22)
КРИЖАНИ́Й
крижани́й
Крижани́й (льодови́й) па́нцир *див.* па́нцир
△ Льодовико́вий (крижани́й) пері́од *див.* пері́од
КРИК[1]
крик
◊ Вели́кий крик за мали́й пшик *див.* крик[1] (1)
◊ Крик (ле́мент) душі́ (се́рця) *див.* крик[1] (5)
КРИЛО́
кри́ла
◊ Облама́ти (обтя́ти, обрі́зати *і т. ін.)* / обла́мувати (лама́ти, обтина́ти *і т. ін.)* кри́ла *див.* обла́мувати[1]
КРИ́ЛЬЦЕ́
кри́льця
◊ Склада́ти / скла́сти (зложи́ти) ла́пки (кри́льця) *див.* склада́ти

КРИ́ТИ
крий
◊ Крий Бо́же (Го́споди, Ма́тір Бо́жа, Ма́ти Бо́жа *і т. ін.) див.* кри́ти (2)
КРИТИ́ЧНИЙ[2]
крити́чна
△ Крити́чна ма́са *див.* ма́са (7)
КРИХКИ́Й
крихки́й
△ Крихки́й мета́л *див.* мета́л (4)
КРІ́ВЦЯ
крі́вця
◊ Кров *(рі́дко* крі́вця) [рі́ками] ллє́ться (тече́, розлива́ється, пролива́ється *і т. ін.)* / полила́ся (потекла́, розлила́ся, пролила́ся *і т. ін.) див.* кров (19)
КРОВ
кров
◊ [Аж] кров ки́нулася до обли́ччя (в обли́ччя, в лице́ *і т. ін.) див.* кров (7)
◊ Кров залива́є / залила́ обли́ччя (лице́) *див.* кров (13)
◊ Кров *(рі́дко* крі́вця) [рі́ками] ллє́ться (тече́, розлива́ється, пролива́ється *і т. ін.)* / полила́ся (потекла́, розлила́ся, пролила́ся *і т. ін.) див.* кров (19)
◊ Кров уда́ряє (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)
◊ Ли́ти (пролива́ти, розлива́ти) / проли́ти (розли́ти) кров *див.* ли́ти (8)
◊ Пусти́ти (спусти́ти) / *рі́дше* пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са] *див.* пуска́ти
КРОВИ́ЦЯ
крови́цю
◊ Пусти́ти (спусти́ти) / *рі́дше* пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са] *див.* пуска́ти
КРО́ЄНИЙ
кро́єний
Не до ладу́ кро́єний *(розм.* кра́яний), та мі́цно зши́тий *див.* кро́єний (1)
КРОК
кро́ками
◊ Мі́ряти кро́ками (нога́ми) *див.* мі́ряти (4)
кро́ки
◊ Мі́ряти (відмі́рювати, відміря́ти) кро́ки *див.* мі́ряти (2)
КРОКОДИ́ЛІВ
крокоди́лові
◊ Ли́ти (пролива́ти) крокоди́лячі *(рі́дше* крокоди́лові) сльо́зи *див.* ли́ти (6)
КРОКОДИ́ЛЯЧИЙ
крокоди́лячі
◊ Ли́ти (пролива́ти) крокоди́лячі *(рі́дше* крокоди́лові) сльо́зи *див.* ли́ти (6)
КРУГ[1]
круги́
◊ Круги́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / залі́тали (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1] (6)
КРУЖА́ЛО
кружа́ла
◊ Круги́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / залі́тали (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1] (6)

КРУПО́ЗНИЙ
крупо́зне
△ Крупо́зне запа́лення леге́нь (леге́нів) *див.* запа́лення (1)
КРУТИ́ТИ
крути́ти
◊ Закру́чувати (крути́ти) / закрути́ти коха́ння (любо́в) *див.* закру́чувати (2)
КРУТИ́ТИСЯ
крути́тися
◊ Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися *і т. ін.)* в'юно́м (ли́сом) *див.* ви́тися (1)
КРУ́ТО
кру́то
◊ Кру́то замі́с міси́ти *див.* міси́ти (1)
КСЕНО́НОВИЙ
ксено́нова
△ Ксено́нова ла́мпа *див.* ла́мпа (7)
КУБІ́ЧНИЙ
кубі́чний
△ Складови́й кубі́чний метр *див.* метр[1] (1)
кубі́чні
△ Кубі́чні мі́ри *див.* мі́ра (10)
КУДИ́
куди́
◊ Куди́ метну́в! *див.* метну́ти (3)
◊ Не ма́ти де (куди́, до ко́го) го́лову (голови́) прихили́ти <Нема́ до ко́го прихили́тися> *див.* ма́ти[2] (118)
КУКУРІ́КУ
кукурі́ку
◊ Ні (ані́) бе ні (ані́) ме [ні кукурі́ку] *див.* бе[1] (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт (нечи́стий) від ла́дану (від кукурі́ку) *див.* чорт
КУЛАЧКО́ВИЙ
кулачко́вий
△ Кулачко́вий механі́зм *див.* механі́зм (1)
КУЛИ́К
кули́к
△ Лісови́й кули́к *див.* кули́к (1)
КУЛЬТУ́РА
культу́ра
Ма́сова культу́ра *див.* культу́ра (1)
△ Матеріа́льна культу́ра *див.* культу́ра (6)
КУ́ЛЯ[1]
ку́лі
Випуска́ти / ви́пустити ку́лі (снаря́ди, мі́ни *і т. ін.) див.* випуска́ти (3)
ку́лю
◊ Підставля́ти / підста́вити го́лову (лоб, ло́ба *і т. ін.)* під ку́лю *див.* підставля́ти
◊ Пусти́ти собі́ ку́лю в лоб (в ло́ба, в го́лову, в скро́ню) *див.* пуска́ти
◊ Хоч ку́лю в лоб *див.* ку́ля[1] (5)
ку́ля
◊ Не бере́ (не ві́зьме) ніщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на *і т. ін.) див.* бра́ти (142)
КУМ[1]
кум
◊ Кум королю́ і сват міні́стру *див.* кум[1] (3)
КУ́ПА
ку́па
◊ Мала́ ку́па *див.* ку́па (5)

ку́пами
Лежа́ти ку́пою (ку́пами, сто́сом, сто́сами) *див.* лежа́ти (4)
ку́пи
◊ Ле́две трима́тися ку́пи *див.* трима́тися
Ло́вчі ку́пи *див.* ку́па (2)
ку́пою
Лежа́ти ку́пою (ку́пами, сто́сом, сто́сами) *див.* лежа́ти (4)
КУ́ПАНИЙ
ку́паний
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] ку́паний у барві́нку (у любо́стку) *див.* ку́паний (2)
КУПА́ТИ
купа́ти
Купа́ти в барві́нку (у любо́стку) *див.* купа́ти (1)
КУ́ПКА
ку́пка́ми
◊ Ку́пка́ми (ку́пкою) йти (стоя́ти, ступа́ти, лежа́ти, збира́тися, грома́дитися) *див.* ку́пка (1)
ку́пкою
◊ Ку́пка́ми (ку́пкою) йти (стоя́ти, ступа́ти, лежа́ти, збира́тися, грома́дитися) *див.* ку́пка (1)
КУПУВА́ТИ
купува́ти
◊ Купува́ти / купи́ти кота́ в мішку́ *див.* купува́ти (3)
◊ Продава́ти (купува́ти, справля́ти, лови́ти) ви́трішки *див.* продава́ти
КУРГА́НЧИКОВИЙ
курга́нчикова
△ Курга́нчикова ми́ша *див.* ми́ша (1)
КУ́РИ
ку́ри
◊ [І] ку́ри загребу́ть (заклюю́ть) <Ку́рка ла́пою загребе́> *див.* ку́ри (1)
◊ Ку́рям (ку́рці, лю́дям) на сміх <Ку́ри смію́ться> *див.* сміх
ку́рям
◊ Ку́рям (ку́рці, лю́дям) на сміх <Ку́ри смію́ться> *див.* сміх
КУРИ́ТИ[1]
кури́ти
Кури́ти (пали́ти, смокта́ти *і т. ін.*) лю́льку (калья́н, наргіле́ *і т. ін.*) *див.* кури́ти[1] (1)
КУ́РКА
ку́рка
◊ [І] ку́ри загребу́ть (заклюю́ть) <Ку́рка ла́пою загребе́> *див.* ку́ри (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ку́рка (соро́ка) ла́пою <Як (мов, ні́би *і т. ін.*) соро́ка по ти́ну> *див.* ку́рка (3)
ку́рці
◊ Ку́рям (ку́рці, лю́дям) на сміх <Ку́ри смію́ться> *див.* сміх
КУРС
курс
◊ Ляга́ти / лягти́ на курс (ку́рсом) *див.* ляга́ти (12)
ку́рсом
◊ Ляга́ти / лягти́ на курс (ку́рсом) *див.* ляга́ти (12)
КУРСИ́В
курси́в
Курси́в мій (наш) *див.* курси́в (1)

КУРСОВИ́Й
курсови́й
△ Курсови́й ма́клер *див.* ма́клер (1)
КУРТУА́ЗНИЙ
куртуа́зна
Куртуа́зна літерату́ра *див.* літерату́ра (3)
КУРЧА́
курча́т
◊ Курча́т лічи́ти (рахува́ти) *див.* лічи́ти[1] (2)
КУ́РЯЧИЙ
ку́рячій
◊ Ха́тка на ку́рячій ні́жці (ла́пці) *див.* ха́тка
КУСА́ТИ
куса́ти
◊ Куса́ти (гри́зти) собі́ (*рі́дко* свої́) лі́кті (*рі́дко* па́льці) *див.* куса́ти (1)
КУ́СЕНЬ
ку́сень
◊ Ма́ти шмато́к (ку́сень, кусо́к *і т. ін.*) хлі́ба *див.* ма́ти[2] (111)
КУСО́К
кусо́к
◊ Ла́сий (ла́комий) шмато́к (шмато́чок, кусо́к *і т. ін.*) *див.* шмато́к
◊ Ма́ти шмато́к (ку́сень, кусо́к *і т. ін.*) хлі́ба *див.* ма́ти[2] (111)
◊ Шмато́к (*рі́дше* кусо́к) не йде (не лі́зе) / не пі́де (не полі́зе) в го́рло *див.* шмато́к
КУСО́ЧОК
кусо́чки
◊ Розрива́ти (рва́ти) / розі́рва́ти на шматки́ (на маню́сінькі кусо́чки) *див.* розрива́ти[1]
КУТЯ́
куті́
◊ Додава́ти / дода́ти куті́ ме́ду *див.* додава́ти (5)
◊ Передава́ти / переда́ти куті́ ме́ду *див.* передава́ти[1]
кутя́
◊ Ні мед ні кутя́ *див.* мед (10)
КУХО́ННИЙ
кухо́нна
Кухо́нна лати́нь *див.* лати́нь (1)
КУ́ЦИЙ
ку́цу
◊ Ма́ти коро́тку (ку́цу) пам'ять *див.* ма́ти[2] (63)
КУЧЕРЯ́ВИЙ
кучеря́ві
Кучеря́ві лі́тери *див.* лі́тера (1)
ЛА́БА
ла́бах
◊ Трима́ти (держа́ти) в [свої́х] лабе́тах (ла́бах) *див.* трима́ти
ЛАБЕ́ТИ
лабе́тах
◊ Трима́ти (держа́ти) в [свої́х] лабе́тах (ла́бах) *див.* трима́ти
◊ У лабе́тах (у ла́пах) *див.* лабе́ти (1)
лабе́ти
◊ Бра́ти / взя́ти в ле́ща́та (в лабе́ти) *див.* бра́ти (63)
◊ У лабе́ти (у ла́пи) *див.* лабе́ти (2)
лабе́тів
◊ Ви́рватися з рук (з лап, з лабе́т, з лабе́тів, з па́зурів *і т. ін.*) *див.* вирива́тися[1] (1)

ЛАБІРИ́НТОВИЙ
лабіри́нтовий
△ Лабіри́нтовий о́рган *див.* о́рган
ЛАБОРАТО́РІЯ
лаборато́рія
◊ Тво́рча лаборато́рія *див.* лаборато́рія (1)
ЛАБОРАТО́РНИЙ
лаборато́рна
Лаборато́рна робо́та *див.* робо́та
ЛА́ВА[1]
ла́ва
◊ Ла́ва запасни́х *див.* ла́ва[1] (1)
ла́ви
◊ Ви́тягтися (ви́тягнутися) вздовж ла́ви *див.* витяга́тися (2)
◊ Із (зі) шкі́льної (студе́нтської) ла́ви *див.* ла́ва[1] (2)
◊ Лягти́ вздовж ла́ви (на ла́ву) *див.* ляга́ти (16)
ла́ві
◊ На ла́ві *див.* ла́ва[1] (3)
◊ На ла́ві лежа́ти *див.* лежа́ти (29)
◊ На шкі́льні́й (студе́нтській) ла́ві *див.* ла́ва[1] (4)
◊ Положи́ти на ла́ві (на ла́ву, на ла́вку) *див.* положи́ти
◊ Сиді́ти (бу́ти) на ла́ві підсу́дних (обвинува́чених) *див.* сиді́ти
ла́ву
◊ Ки́нути під ла́ву *див.* ки́дати (42)
◊ Лягти́ вздовж ла́ви (на ла́ву) *див.* ляга́ти (16)
◊ Положи́ти на ла́ві (на ла́ву, на ла́вку) *див.* положи́ти
◊ Посади́ти на ла́ву підсу́дних *див.* посади́ти
◊ Як (коли́) покладу́ть на ла́ву *див.* покла́сти[1]
ЛА́ВА[2]
лав
Вступа́ти / вступи́ти до лав (*рі́дше* у ла́ви, в ряди́) *див.* вступа́ти[1] (2)
Іти́ (става́ти) до лав а́рмії *див.* іти́ (35)
Прийма́ти / прийня́ти до лав (в ряди́) *див.* прийма́ти
ла́вами
Щі́льними ряда́ми (ла́вами) *див.* ряд
ла́вах
◊ У пе́рших ла́вах (ряда́х) *див.* ла́ва[2] (2)
ла́ви
Вступа́ти / вступи́ти до лав (*рі́дше* у ла́ви, в ряди́) *див.* вступа́ти[1] (2)
◊ Згуртува́ти ла́ви *див.* згурто́вувати (1)
Зі́мкнені (зі́мкнуті) ла́ви (ряди́) *див.* ла́ва[2] (1)
Зі́мкнись (зімкні́ться) в ла́ви (ряди́) *див.* змика́тися (1)
Змика́ти / зімкну́ти ла́ви (ряди́, стрій) *див.* змика́ти (2)
Змика́ються / зі́мкну́ться ла́ви (ряди́) *див.* змика́тися (3)
ла́вою
Ла́вою (юрбо́ю, хма́рою *і т. ін.*) су́нути *див.* су́нути
ЛА́ВКА[1]
ла́вкою
◊ Знахо́дити / знайти́ соки́ру (соки́рку) під (за) ла́вкою *див.* знахо́дити (13)
◊ Як під ла́вкою *див.* ла́вка[1] (1)

ла́вку
◊ Положи́ти на ла́ві (на ла́ву, на ла́вку) *див.* положи́ти
ЛА́ВОВИЙ[2]
ла́вовий
△ Ла́вовий поті́к *див.* поті́к
ЛА́ВОЧКА[2]
ла́вочку
◊ Закрива́ти (прикрива́ти) / закри́ти (прикри́ти) ла́вочку *див.* закрива́ти (6)
ЛАВР
ла́врами
◊ Уві́нчувати (вінча́ти) / увінча́ти ла́врами *див.* уві́нчувати
ла́врах
◊ Спочива́ти (почива́ти) / спочи́ти (почи́ти) на ла́врах *див.* спочива́ти
ла́ври
◊ Добува́ти (здобува́ти) / добу́ти (здобу́ти) [собі́] ла́врів (ла́ври) *див.* добува́ти (4)
◊ Ла́ври Герострата <Герострáтові ла́ври> <Герострáтова сла́ва> *див.* лавр (1)
◊ Ла́ври не даю́ть спа́ти (спо́ко́ю, поко́ю *і т. ін.*) *див.* лавр (2)
◊ Пожина́ти / пожа́ти ла́ври *див.* пожина́ти
ла́врів
◊ Добува́ти (здобува́ти) / добу́ти (здобу́ти) [собі́] ла́врів (ла́ври) *див.* добува́ти (4)
ЛА́ВРО́ВИЙ
ла́вро́вий
◊ Ла́вро́вий віно́к (віне́ць) *див.* віно́к (2)
Ла́вро́вий лист *див.* лист[1] (1)
ЛА́ГОДИТИСЯ
ла́годитися
◊ Відхо́дити (ла́годитися) / віді́йти́ на (в) Бо́жу (оста́нню) путь (доро́гу) *див.* відхо́дити (9)
ЛАД
лад
◊ Дава́ти / да́ти лад (поря́док, *рідше* ряд *і т. ін.*) *див.* дава́ти (79)
△ Дорі́йський лад *див.* лад (5)
◊ Іти́ / піти́ на (в) лад (до ладу́) <Іти́ (кла́стися) на до́бре (на кра́ще)> *див.* іти́ (92)
◊ На (в) оди́н лад *див.* лад (11)
Наво́дити / навести́ поря́док (лад) *див.* наво́дити
◊ На і́нший лад *див.* лад (9)
◊ На лад *див.* лад (10)
◊ На свій лад *див.* лад (12)
○ Не в лад *див.* лад (2)
◊ Переверта́ти (оберта́ти) / переверну́ти (оберну́ти) на свій лад (стрій) *див.* переверта́ти
◊ Перево́дити / перевести́ на і́нший лад *див.* перево́дити
○ У лад *див.* лад (4)
лада́х
○ Не в лада́х *див.* лад (3)
лади́
◊ На всі (вся́кі, рі́зні *і т. ін.*) лади́ *див.* лад (8)
ла́ду́
◊ Без [будь-яко́го (уся́кого, *рідше* нія́кого *і т. ін.*)] ладу́ *див.* лад (6)
◊ Без ла́ду і скла́ду *див.* лад (7)
◊ Ви́ведений з ла́ду *див.* ви́ведений (1)
◊ Виво́дити (*рідко* вибива́ти) / ви́вести (*рідко* ви́бити) з ла́ду *див.* виво́дити[1] (16)
◊ Ви́хід з ла́ду *див.* ви́хід (6)
◊ Вихо́дити (вибува́ти) / ви́йти (ви́бути) з ла́ду *див.* вихо́дити (23)
◊ Добра́ти (дібра́ти) / добира́ти ді́ла (ла́ду́, *рідко* раху́би) *див.* добира́ти (3)
◊ Дово́дити / довести́ до ладу́ *див.* дово́дити (8)
○ До ла́ду́ *див.* лад (1)
◊ Дохо́дити / ді́йти́ [до] ладу́ *див.* дохо́дити (12)
◊ Іти́ / піти́ на (в) лад (до ладу́) <Іти́ (кла́стися) на до́бре (на кра́ще)> *див.* іти́ (92)
◊ Не до ладу́ *див.* лад (13)
Не до ладу́ кро́єний (*розм.* кра́яний), та мі́цно зши́тий *див.* кро́єний (1)
◊ Ні до ла́ду ні до прикла́ду *див.* лад (14)
◊ Ні ла́ду ні скла́ду (ні пола́ду, ні перела́ду) *див.* лад (15)
◊ Ні скла́ду ні ла́ду, ні спе́реду ні ззаду *див.* склад[2]
◊ Привести́ / приво́дити до ла́ду (до поря́дку, до путтЯ́ *і т. ін.*) *див.* приво́дити
◊ Ста́вити до ла́ду *див.* ста́вити
◊ Ста́ти / става́ти до ла́ду *див.* става́ти
◊ Тонко́го ла́ду *див.* лад (16)
◊ У ладу́ *див.* лад (17)
ЛА́ДАН
ла́дан
◊ Дба́ти про [ла́дан та] домови́ну *див.* дба́ти (1)
◊ На ла́дан (*рідко* на часни́к) ди́хати *див.* ди́хати (6)
◊ Ні Бо́гу (Бо́гові) сві́чка, ні чо́рту (чо́ртові) кочерга́ (коцюба́, ла́дан, на́довбень *і т. ін.*) *див.* сві́чка
ла́даном
◊ Не ви́курити й ла́даном (сі́ркою) *див.* вику́рювати (1)
◊ Підку́рювати / підкури́ти ла́даном *див.* підку́рювати
ла́дану
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) чорт (ді́дько) ла́дану (свяче́ної води́) *див.* чорт
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) чорт (нечи́стий) від ла́дану (від кукурі́ку) *див.* чорт
ЛА́ДКИ
ла́дки
Би́ти ла́дки *див.* би́ти (9)
ЛА́ДНИЙ[2]
ла́дний
◊ Ла́дний (ла́ден, гото́вий) [три́чі] провали́тися крізь зе́млю *див.* ла́дний[2] (1)
ЛА́ЗАР
ла́заря
◊ Ско́рчити ла́заря *див.* ско́рчити
◊ Співа́ти (заво́дити) / завести́ ла́заря *див.* співа́ти
ЛА́ЗЕРНИЙ
ла́зерна
△ Ла́зерна техноло́гія *див.* техноло́гія
ла́зерний
△ Ла́зерний диск *див.* диск (2)
△ Ла́зерний при́нтер *див.* при́нтер
ЛА́ЗИТИ
ла́зити
◊ За сло́вом (*рідше* за слова́ми, по сло́во) до кише́ні (у кише́ню, *рідше* у па́зуху) не лі́зти (не ла́зити) / не полі́зти *див.* лі́зти (5)
◊ Ла́зити ра́чки (ра́ка) *див.* ла́зити (1)
◊ У нога́х (на колі́нах) ла́зити (по́взати, валя́тися *і т. ін.*) *див.* ла́зити (2)
◊ У [чужі́] кише́ні ла́зити *див.* ла́зити (3)
ла́зять
◊ О́чі блука́ють (лі́зуть, ла́зять *і т. ін.*) *див.* о́ко[1]
ЛАЗУ́Р
лазу́р
△ Берлі́нська лазу́р *див.* лазу́р (1)
ЛАЗУ́РО́ВИЙ
лазуро́вий
△ Лазуро́вий ка́мінь *див.* ка́мінь (7)
ЛА́ЙКА[1]
ла́йка
Стае́нна ла́йка *див.* ла́йка[1] (1)
ла́йкою
◊ Обклада́ти / обкла́сти (*рідко* обікла́сти) слова́ми (ла́йкою, ма́том *і т. ін.*) *див.* обклада́ти
ЛА́КМУСОВИЙ
ла́кмусовий
△ Ла́кмусовий папі́р (папіре́ць) *див.* папі́р
ЛА́КОВИЙ
ла́кове
△ Ла́кове де́рево *див.* де́рево (16)
ЛА́КОМИЙ
ла́комий
◊ Ла́сий (ла́комий) шмато́к (шмато́чок, кусо́к *і т. ін.*) *див.* шмато́к
ЛАКТОГЕ́Н
лактоге́н
△ Плацента́рний лактоге́н *див.* лактоге́н (1)
ЛАКТО́ЗНИЙ
лакто́зна
△ Лакто́зна недоста́тність *див.* недоста́тність
ЛА́МАНИЙ
ла́мана
△ Ла́мана лі́нія *див.* лі́нія (8)
ла́маний
Ла́маний ки́лим *див.* ки́лим (1)
◊ Щерба́тий (ла́маний) гріш (шаг) *див.* гріш (6)
ла́маного
◊ І (ні, ані́) [ла́маного (щерба́того, залі́зного *і т. ін.*)] шага́ (ше́ляга) *див.* шаг
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного (*рідко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю (*рідко* при душі́) *див.* ма́ти[2] (123)
ла́маної
◊ Щерба́тої (зла́маної, ла́маної *і т. ін.*) копі́йки *див.* копі́йка (11)
ЛАМА́ТИ
лама́ти
◊ Гра́ти (*рідше* розі́грувати, лама́ти *і т. ін.*) коме́дію (*рідко* куме́дію) *див.* гра́ти (24)

◊ Ламáти (залáмувати, ломи́ти) / заламáти (заломи́ти) рýки *див.* ламáти (1)
◊ Ламáти / зламáти (переламáти, поламáти *і т. ін.*) хребéт *див.* ламáти (2)
◊ Ламáти / зламáти (поламáти, обламáти *і т. ін.*) зýби *див.* ламáти (3)
◊ Ламáти / зламáти (поламáти) [собі] язи́к (язикá) *див.* ламáти (4)
◊ Ламáти / наламáти хребтá (спи́ну) *див.* ламáти (6)
◊ Ламáти / поламáти (зламáти, розламáти *і т. ін.*) пýта *див.* ламáти (7)
◊ Ламáти (порýшувати) / зламáти (поламáти, порýшити) [своє́] слóво *див.* ламáти (8)
◊ Ламáти (пролáмувати, розбивáти *і т. ін.*) / зламáти (проламáти, розби́ти *і т. ін.*) лід (кри́гу) *див.* ламáти (9)
◊ Ламáти рáмки *див.* ламáти (10)
◊ Ламáти *(рідко* ломи́ти) шáпку (бриль) *див.* ламáти (5)
◊ Ламáти [собі] гóлову *див.* ламáти (11)
◊ Ламáти списи́ *див.* ламáти (12)
◊ Ламáти ці́ну *див.* ламáти (13)
◊ Мур ламáти / зламáти *див.* ламáти (14)
◊ Наламáти (нарубáти) дров / ламáти дрóва *див.* налáмувати
◊ На пні ламáти *див.* ламáти (15)
◊ На трíски́ розбивáти (трощи́ти, ламáти *і т. ін.*) *див.* розбивáти
◊ Обламáти (обтя́ти, обрíзати *і т. ін.*) / облáмувати (ламáти, обтинáти *і т. ін.*) кри́ла *див.* облáмувати[1]
◊ Поламáти (переломи́ти) / ламáти рéбра (кістки́) *див.* поламáти
ЛÁМПА
лáмпа
△ Галогéнна (галогéнова) лáмпа *див.* лáмпа (2)
△ Електри́чна лáмпа <Лáмпа розжáрювання> *див.* лáмпа (3)
△ Жаровá лáмпа *див.* лáмпа (4)
△ Карбíдова (карбíдна) лáмпа *див.* лáмпа (5)
△ Квáрцова лáмпа *див.* лáмпа (6)
△ Ксенóнова лáмпа *див.* лáмпа (7)
△ Лáмпа дéнного світла *див.* лáмпа (8)
△ Люмінесцéнтна лáмпа *див.* лáмпа (9)
Насті́льна лáмпа *див.* лáмпа (1)
△ Нáтрієва лáмпа *див.* лáмпа (10)
△ Неóнова лáмпа *див.* лáмпа (11)
△ Світлодіóдна лáмпа *див.* лáмпа (12)
△ Триелектрóдна лáмпа *див.* лáмпа (13)
△ Трилінíйна лáмпа *див.* лáмпа (14)
ЛÁМПОЧКА
лáмпочки
◊ До лáмпочки *див.* лáмпочка (1)
ЛАНДШÁФТ
ландшáфт
△ Прирóдний ландшáфт *див.* ландшáфт (1)
△ Рекреаці́йний ландшáфт *див.* ландшáфт (2)
ЛÁНТУХ
лáнтух
◊ Лáнтух (мішóк) із кісткáми (з маслакáми) *див.* лáнтух (1)
◊ [Не оди́н (дóбрий)] пуд *(рідше* лáнтух) сóлі з'ї́сти *див.* з'ї́дати (9)
лáнтуха
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* з мішкá (з лáнтуха, з рукавá) *див.* мішóк (8)
лантухíв
◊ У міх (у п'ять лантухíв) не вберéш *див.* вбирáти[1] (4)
ЛАНЦЮ́Г
ланцю́г
◊ Взя́ти (посади́ти) на ланцю́г (ланцюги́) *див.* узя́ти
◊ Порвáти ланцю́г Гіменéя *див.* порвáти[1]
ланцюгá
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* з гíллі (з ланцюгá, з цéпу, з нали́гача *і т. ін.)* зірвáтися *див.* зривáтися (6)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* собáка (пес), спýщений з при́в'язі (з ланцюгá, з припóну) *див.* собáка
ланцюги́
◊ Взя́ти (посади́ти) на ланцю́г (ланцюги́) *див.* узя́ти
◊ Рвáти (розривáти, розбивáти) / порвáти (розби́ти) кайдáни (пýта, ланцюги́) *див.* рвáти
◊ Розíрвані пýта (ланцюги́) *див.* розíрваний
ланцюгý
◊ Кільцé в ланцюгý *див.* кільцé (2)
◊ Тримáти (держáти) [як (ні́би)] на цепý (на ланцюгý, на корóткому нали́гачі) *див.* тримáти
◊ Як цýцик на вірьóвці (на цéпу, на ланцюгý *і т. ін.)* *див.* цýцик
ЛАНЦЮГÓВИЙ
ланцюгóва
△ Ланцюгóва реáкція *див.* реáкція
ланцюгóве
△ Ланцюгóве пароплáвство *див.* пароплáвство
ланцюгóвий
△ Ланцюгóвий рефлéкс *див.* рефлéкс
ЛÁПА
лап
◊ Ви́рватися з рук (з лап, з лабéт, з лабéтів, з пáзурів *і т. ін.)* *див.* виривáтися[1] (1)
лáпа
△ Вóвча лáпа *див.* лáпа (2)
Шéвська лáпа (козá) *див.* лáпа (1)
лáпах
◊ У лабéтах (у лáпах) *див.* лабéти (1)
лáпи
Ставáти / стáти на гóлову (на рýки, на лáпи *і т. ін.)* *див.* ставáти
◊ У лабéти (у лáпи) *див.* лабéти (2)
лáпою
◊ [І] кýри загребýть (заклюю́ть) <Кýрка лáпою загребé> *див.* кýри (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* кýрка (сорóка) лáпою <Як (мов, ні́би *і т. ін.)* сорóка по ти́ну> *див.* кýрка (3)
лáпу
◊ Запускáти / запусти́ти рýку (лáпу) *див.* запускáти[1] (2)
◊ Накладáти / наклáсти (наложи́ти) рýку *(грубо* лáпу) *див.* накладáти
◊ На (у) лáпу *див.* лáпа (3)
ЛÁПКА
лáпка
△ Гýсяча *(рідко* гуси́на) лáпка *див.* лáпка (1)
△ Котя́ча лáпка (лáпочка) *див.* лáпка (2)
лáпках
◊ На зáдніх лáпках *див.* лáпка (3)
◊ Ставáти на двох лáпках *див.* ставáти
лáпки
◊ [І] лáпки поклáсти *див.* поклáсти[1]
◊ Складáти / склáсти (зложи́ти) лáпки (кри́льця) *див.* складáти
лáпці
◊ Хáтка на кýрячій ніжці (лáпці) *див.* хáтка
ЛАПКИ́
лапкáх
◊ У лапкáх *див.* лапки́ (2)
лапки́
◊ У лапки́ *див.* лапки́ (3)
лапóк
◊ Без лапóк *див.* лапки́ (1)
ЛÁПОТЬ
лáпті
◊ Озýти (взýти, обýти *і т. ін.)* в постоли́ (в лáпті) *див.* озувáти
ЛÁПОЧКА
лáпочка
△ Котя́ча лáпка (лáпочка) *див.* лáпка (2)
ЛАПШÁ
лапшý
◊ Вíшати (навíшувати) / навíшати лóкшину *(розм.* лапшý) [на вýха] *див.* вíшати (3)
ЛАРЬÓК
ларьóк
Комерці́йна крамни́ця <Комерці́йний кіóск (магази́н, *розм.* ларьóк *і т. ін.)*> *див.* крамни́ця (1)
ЛÁСИЙ
лáсий
◊ Лáсий (лáкомий) шматóк (шматóчок, кусóк *і т. ін.)* *див.* шматóк
лáсим
◊ Лáсим óком *див.* óко[1]
ЛÁСКА[1]
лáска
◊ Будь лáска (ласкáвий, *рідше* ласкáв) <Бýдьте ласкáві> *див.* бýти (37)
◊ Коли́ [б] (мóже) твоя́ (вáша) лáска *(рідко* ми́лість) *див.* лáска[1] (2)
◊ Не лáска *див.* лáска[1] (3)
◊ Що лáска *див.* лáска[1] (4)
лáски
◊ Запобігáти *(рідше* запопадáти) лáски *див.* запобігáти (1)
○ З лáски *див.* лáска[1] (1)
◊ Проси́ти у Бóга лáски *див.* проси́ти
лáскою
◊ Не остáвити лáскою *див.* оставля́ти
◊ Обхóдити (обділя́ти) / обíйти́ (обділи́ти) [своє́ю] лáскою *див.* обхóдити
лáску
Вді́йте (вдій) лáску *див.* удíяти
◊ Здавáтися / здáтися на лáску *див.* здавáтися[1] (1)
◊ Зробí (зробíть, май, мáйте) ми́лість (лáску) *див.* зроби́ти (10)
◊ Перемíни́ти (змíни́ти) гнів на ми́лість (на лáску) *див.* переміня́ти[1]
◊ Підíйти́ під лáску *див.* підхóдити
◊ Положи́ти лáску *див.* положи́ти
Спасибі за (вáшу, твою) лáску *див.* спаси́бі
◊ Стоя́ти о лáску *див.* стоя́ти

ЛАСКÁВИЙ
ласкáве
◊ Ласкáве (тéпле) слóво *див.* слóво
ласкáвий
◊ Будь лáска (ласкáвий, *рідше* ласкáв) <Бýдьте ласкáві> *див.* бýти (37)
◊ Прóханий (прóшений, ласкáвий) хліб (шматóк) *див.* хліб
ласкáві
◊ Будь лáска (ласкáвий, *рідше* ласкáв) <Бýдьте ласкáві> *див.* бýти (37)
ЛАСКÁВО
ласкáво
Ви́бачте / дарýйте ласкáво *див.* вибачáти (2)
Ласкáво прóсимо *див.* прóсити
ЛÁСТІВКА[1]
лáстівка
◊ Пéрша лáстівка *див.* лáстівка[1] (1)
ластівóк
Дéрти (дрáти) горобців (ластівóк, сорóк *і т. ін.*) <Дéрти (дрáти) гніздá (я́йця)> *див.* дéрти (1)
ЛÁСТІВЧИН
лáстівчин
△ Лáстівчин хвіст *див.* хвіст
ЛАСТІВ'Я́
ластів'я́т
◊ Пáсти ластів'я́т (пташóк) *див.* пáсти[1]
ЛÁТА[1]
лáта
◊ Лáтка на лáтці <Лáта на лáті> *див.* лáтка (2)
лáті
◊ Лáтка на лáтці <Лáта на лáті> *див.* лáтка (2)
ЛÁТАНИЙ
лáтаний
◊ Лáтаний і (та) перелáтаний <Лáтаний-перелáтаний> *див.* лáтаний (1)
ЛАТÁТИ[1]
латáти
◊ Латáти (залáтувати) / полатáти (залатáти) дірки́ (дíри, дíрку, дірý) *див.* латáти[1] (1)
◊ Полатáти (облатáти) / латáти бóки (*рідко* рéбра) *див.* полатáти
ЛАТÉНТНИЙ
латéнтна
△ Латéнтна злочи́нність *див.* злочи́нність (1)
латéнтний
△ Латéнтний перíод *див.* перíод
△ Латéнтний стан *див.* стан[3]
ЛАТЕРÁЛЬНИЙ
латерáльне
△ Латерáльне ми́слення *див.* ми́слення (1)
латерáльний
△ Латерáльний (бокови́й) при́голосний *див.* при́голосний
ЛАТИ́НЬ
лати́нь
△ Вульгáрна (нарóдна) лати́нь *див.* лати́нь (2)
Кухóнна лати́нь *див.* лати́нь (1)
ЛАТИ́СЬКИЙ
лати́ські
Лати́ські стрільці́ *див.* стрілéць

ЛÁТКА
лáтка
◊ Лáтка на лáтці <Лáта на лáті> *див.* лáтка (2)
латкáми
◊ Світи́ти латкáми *див.* світи́ти
латкáх
○ У латкáх *див.* лáтка (1)
лáтку
◊ [І] в підмéтки ([і] на лáтку) не годи́тися *див.* годи́тися[1] (6)
◊ Приставáти (приліпи́ти, прилатáти *і т. ін.*) лáтку *див.* приставля́ти
◊ Пришивáти (пришпи́лювати) / приши́ти (пришпили́ти) квітки́ (квíтку, лáтку) *див.* пришивáти
лáтці
◊ Лáтка на лáтці <Лáта на лáті> *див.* лáтка (2)
ЛЕБЕДИ́НИЙ
лебеди́на
◊ Лебеди́на пíсня <Лебеди́ний спів> *див.* пíсня
лебеди́ний
◊ Лебеди́на пíсня <Лебеди́ний спів> *див.* пíсня
ЛЕВ[1]
лев
△ Морськи́й лев *див.* лев[1] (1)
△ Мураши́ний лев *див.* лев[1] (2)
ЛЕВИ́НИЙ
леви́на
◊ Леви́на (лéв'яча) гри́ва (шевелю́ра, чупри́на) *див.* гри́ва (1)
ЛЕВИ́ЦЯ
леви́ця
Світська леви́ця *див.* леви́ця (1)
ЛÉВОВИЙ
лéвова
◊ Лéвова (лéв'яча) пáйка (чáстка, дóля *і т. ін.*) *див.* пáйка
ЛÉВ'ЯЧИЙ
лéв'яча
◊ Леви́на (лéв'яча) гри́ва (шевелю́ра, чупри́на) *див.* гри́ва (1)
◊ Лéвова (лéв'яча) пáйка (чáстка, дóля *і т. ін.*) *див.* пáйка
ЛЕГÉНДА[1]
легéнда
◊ Живá легéнда *див.* легéнда[1] (1)
ЛЕГЕНÉВИЙ
легенéва
△ Легенéва вентиля́ція *див.* вентиля́ція (3)
легенéвого
△ Клáпан легенéвого стóвбура *див.* клáпан (1)
ЛЕГÉНІ
легéнів
△ Емфізéма легéнь (легéнів) *див.* легéні (1)
△ Крупóзне запáлення легéнь (легéнів) *див.* запáлення (1)
легéнь
△ Емфізéма легéнь (легéнів) *див.* легéні (1)
△ Крупóзне запáлення легéнь (легéнів) *див.* запáлення (1)

ЛЕГÉНЬКО
легéнько
◊ Хай (нехáй) легéнько (лéгко) гикнéться (зітхнéться) *див.* гикнýтися (1)
ЛЕГІÓН
легіóн
◊ Ім'я́ [ж] легіóн *див.* ім'я́ (6)
ЛЕГІТИМАЦІ́ЙНИЙ
легітимаці́йна
△ Легітимаці́йна кáрта *див.* кáрта (5)
ЛЕГКИ́Й
легкá
△ Легкá атлéтика *див.* атлéтика (2)
△ Легкá ваговá категóрія <Легкá вагá> *див.* категóрія (5)
△ Легкá кавалéрія *див.* кавалéрія (2)
△ Легкá кіннóта *див.* кіннóта (2)
△ Легкá промислóвість (індýстрія) *див.* промислóвість
◊ Легкá рукá *див.* рукá
Легкá смерть *див.* смерть
△ Легкá фігýра *див.* фігýра
◊ Порóжня (легкá, пустá) кишéня (кали́тка) *див.* кишéня (8)
◊ [Хай (нехáй)] земля́ [бýде] пýхом (перóм, пухкéнькою, легкá) *див.* земля́ (32)
◊ Хай [тобí, вам *і т. ін.*] легкá (щасли́ва) дорóга (путь) стéлиться / постéлиться *див.* дорóга (20)
легкé
Легкé повíтря *див.* повíтря
легки́й
◊ Легки́й на грóші *див.* легки́й (1)
△ Легки́й наркóтик *див.* наркóтик
◊ Легки́й на рýку *див.* легки́й (2)
◊ Легки́й на слóво *див.* легки́й (3)
◊ Легки́й на спóмин (на спóмині) *див.* легки́й (4)
◊ Легки́й хліб *див.* хліб
◊ Перейти́ (піти́, пусти́тися) на легки́й хліб (на легкí хлібá) *див.* перехóдити
◊ Сідáти на легки́й (лéгший) хліб *див.* сідáти
◊ Тя́гне (тяглó, тягнýло) на легки́й хліб *див.* тягти́
легки́м
◊ З легки́м сéрцем <З легкóю душéю> *див.* сéрце
◊ З легки́м чéревом *див.* чéрево
◊ Легки́м пóковзом *див.* пóковзом
легки́ми
◊ З легки́ми рукáми *див.* рукá
легкí
△ Легкí ґрунти́ *див.* ґрунт (4)
◊ Перейти́ (піти́, пусти́тися) на легки́й хліб (на легкí хлібá) *див.* перехóдити
◊ Шукáти легкóго хлíба (легкí хлібá) *див.* шукáти
легкóго
◊ Шукáти легкóго хлíба (легкí хлібá) *див.* шукáти
легкóї
◊ Жíнка легкóї поведíнки <Вýлична жíнка (*рідко* дíвка)> *див.* жíнка (1)
◊ З легкóї руки́ *див.* рукá
легкóю
◊ З легки́м сéрцем <З легкóю душéю> *див.* сéрце

ЛЕ́ГКО
ле́гко
◊ Ві́льно (ле́гко, поле́гшено *і т. ін.)* зітхну́ти / зітха́ти *див.* зітхну́ти (1)
◊ Де́шево (ле́гко) відбу́тися *див.* відбува́тися (2)
◊ Ле́гко (лю́бо, ве́село *і т. ін.)* на душі́ (на се́рці) *див.* ле́гко (1)
◊ Ле́гко (пога́но, недо́бре *і т. ін.)* лежи́ть *див.* лежа́ти (10)
◊ Ле́гко сказа́ти *див.* сказа́ти
◊ На (по) па́льцях [одніє́ї руки́] [мо́жна (ле́гко)] перелічи́ти (порахува́ти) *див.* перелі́чувати
◊ Підніма́ти (бра́ти) / підня́ти (взя́ти), що ле́гко лежи́ть *див.* підніма́ти
◊ Хай *(заст.* най) йому́ (їй, їм) ле́гко згада́ється на тім сві́ті *див.* зга́дуватися (1)
◊ Хай (неха́й) леге́нько (ле́гко) гикне́ться (зітхне́ться) *див.* гикну́тися (1)
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] ві́льно (ле́гко, поле́гшено *і т. ін.)* зітхну́лося *див.* зітхну́тися (1)
ЛЕ́ГМА
ле́гма
◊ Лі́гма (ле́гма, ле́жма, ле́жнем *і т. ін.)* лежа́ти *див.* лежа́ти (27)
ЛЕ́ГШЕ
ле́гше
◊ Ле́гше на поворо́тах *див.* ле́гше (1)
ЛЕ́ГШИЙ
ле́гший
◊ Сіда́ти на легки́й (ле́гший) хліб *див.* сіда́ти
ЛЕ́ДАР
ле́даря
◊ Ле́даря ко́рчити (справля́ти, святкува́ти, пра́знувати) *див.* ко́рчити (2)
ЛЕДА́ЧИЙ
леда́ча
◊ Старе́ча (леда́ча) па́м'ять *див.* па́м'ять
ЛЕДА́ЩО
леда́що
◊ Леда́що но́сить *див.* леда́що (1)
◊ Неха́й (хай, бода́й *і т. ін.)* леда́що *див.* леда́що (2)
◊ Пуска́тися / пусти́тися в леда́що *див.* пуска́тися
ЛЕ́ДВЕ
ле́двe
◊ Ле́две го́лову підво́дити / підвести́ *див.* підво́дити
О Ле́две (зале́две) не... *див.* ле́две (1)
◊ Ле́две (ле́две-ле́две) ди́хати *див.* ди́хати (5)
◊ Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.)* пересува́ти (пересо́вувати, су́нути, переставля́ти, тягти́ *і т. ін.)* но́ги <[Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.)*] пле́нтати (переступа́ти, су́нути) нога́ми> <Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (воруши́ти, волокти́ і т. ін.)> *див.* пересува́ти
◊ Ле́две (ледь, ті́льки) живи́й [та те́плий] *див.* живи́й (2)
◊ Ле́две (ледь) трима́тися (держа́тися, стоя́ти) на нога́х *див.* трима́тися
◊ Ле́две (наси́лу) доволокти́ но́ги *див.* доволіка́ти (1)
◊ Ле́две (наси́лу) но́ги несу́ть (но́сять) *див.* нога́
◊ Ле́две (наси́лу) перево́дити / перевести́ дух (по́дих) *див.* перево́дити
◊ Ле́две трима́тися *див.* трима́тися
◊ Ле́две трима́тися ку́пи *див.* трима́тися
О Ле́две чи... *див.* ле́две (2)
◊ [Ле́две (ще ті́льки)] благословля́ло / благослови́ло на світ *див.* благословля́ти (2)
◊ [Ма́ло (ледь, ле́две *і т. ін.)* не] вмира́ти (помира́ти, ло́патися, па́дати *і т. ін.)* / вме́рти (поме́рти, ло́пнути, покоти́тися [по́котом], впа́сти *і т. ін.)* від (зі) смі́ху (від ре́готу) <Ма́ло не поло́пати зо смі́ху> *див.* умира́ти
Ма́ло (тро́хи, ле́две) не збожево́лів (збожево́ліла) *див.* збожево́літи (1)
◊ Се́рце (се́рденько) як (ле́две, ма́ло, тро́хи *і т. ін.)* не ви́скочить [з груде́й] *див.* се́рце
ЛЕ́ДІ
ле́ді
Пе́рша ле́ді *див.* ле́ді (1)
ЛЕДЬ
ледь
◊ Душа́ [ледь (ледь-ле́дь)] трима́ється (де́ржи́ться) в ті́лі *див.* душа́ (25)
◊ Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.)* пересува́ти (пересо́вувати, су́нути, переставля́ти, тягти́ *і т. ін.)* но́ги <[Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.)*] пле́нтати (переступа́ти, су́нути) нога́ми> <Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (воруши́ти, волокти́ і т. ін.)> *див.* пересува́ти
◊ Ле́две (ледь, ті́льки) живи́й [та те́плий] *див.* живи́й (2)
◊ Ле́две (ледь) трима́тися (держа́тися, стоя́ти) на нога́х *див.* трима́тися
◊ [Ма́ло (ледь, ле́две *і т. ін.)* не] вмира́ти (помира́ти, ло́патися, па́дати *і т. ін.)* / вме́рти (поме́рти, ло́пнути, покоти́тися [по́котом], впа́сти *і т. ін.)* від (зі) смі́ху (від ре́готу) <Ма́ло не поло́пати зо смі́ху> *див.* умира́ти
◊ Чуть (ледь, чим, як, *рі́дше* скóро *і т. ін.)* світ *див.* світ[1]
ЛЕДЬ-ЛЕ́ДЬ
ледь-ле́дь
◊ Душа́ [ледь (ледь-ле́дь)] трима́ється (де́ржи́ться) в ті́лі *див.* душа́ (25)
ЛЕ́ЖА
ле́жу
◊ Впа́сти у ле́жу *див.* впада́ти[1] (10)
ЛЕ́ЖАНИЙ
ле́жаний
◊ Ле́жаний (лежа́чий) хліб *див.* хліб
ЛЕЖА́ТИ
лежа́ти
◊ Відпочива́ти (лежа́ти) / відпочи́ти в землі́ (в моги́лі) *див.* відпочива́ти (1)
◊ Дале́ко лежа́ти *див.* лежа́ти (9)
◊ Ку́пка́ми (ку́пкою) йти (стоя́ти, ступа́ти, лежа́ти, збира́тися, грома́дитися) *див.* ку́пка (1)
◊ Лежа́ти (бу́ти) / лягти́ *(рі́дко* облягти́) на сме́ртній посте́лі *див.* лежа́ти (11)
◊ Лежа́ти [важки́м] ка́менем (тягаре́м) на се́рці (на душі́) *див.* лежа́ти (12)
◊ Лежа́ти в ба́нку *див.* лежа́ти (13)
Лежа́ти в лі́жку (в лі́жкові, в неду́зі) *див.* лежа́ти (1)
Лежа́ти в ліка́рні (в го́спіталі, у стаціона́рі *і т. ін.)* *див.* лежа́ти (2)
◊ Лежа́ти в осно́ві *див.* лежа́ти (14)
◊ Лежа́ти в пропа́сниці (в скарлати́ні, в гри́пі *і т. ін.)* *див.* лежа́ти (15)
Лежа́ти в руї́нах *див.* лежа́ти (3)
◊ Лежа́ти коло́дою *див.* лежа́ти (16)
Лежа́ти ку́пою (ку́пами, сто́сом, сто́сами) *див.* лежа́ти (4)
◊ Лежа́ти на душі́ (на се́рці) *див.* лежа́ти (17)
◊ Лежа́ти на пери́нах (на печі́, на подушка́х *і т. ін.)* *див.* лежа́ти (18)
◊ Лежа́ти на плеча́х *див.* лежа́ти (19)
◊ Лежа́ти на пове́рхні *див.* лежа́ти (20)
◊ Лежа́ти на сме́ртному (сме́ртнім) ло́жі (одрі́) *див.* лежа́ти (21)
◊ Лежа́ти (па́дати) / лягти́ (впа́сти) кри́жем *див.* лежа́ти (22)
◊ Лежа́ти під спу́дом (під сукно́м) *див.* лежа́ти (23)
Лежа́ти пла́зом *див.* лежа́ти (5)
◊ Лежа́ти пласто́м *див.* лежа́ти (24)
◊ Лежа́ти при́ смерті *див.* лежа́ти (25)
Лежа́ти пу́сткою *див.* лежа́ти (6)
◊ Лежа́ти тру́пом *див.* лежа́ти (26)
Лежа́ти хресто́м *див.* лежа́ти (7)
◊ Лі́гма (ле́гма, ле́жма, ле́жнем *і т. ін.)* лежа́ти *див.* лежа́ти (27)
◊ Ло́ском лежа́ти *див.* лежа́ти (28)
◊ На ла́ві лежа́ти *див.* лежа́ти (29)
◊ Недале́ко лежа́ти *див.* лежа́ти (30)
◊ Облóгом (перело́гом, перело́гами) лежа́ти (стоя́ти) *див.* лежа́ти (31)
Ша́ром лежа́ти (укрива́ти, покрива́ти *і т. ін.)* *див.* лежа́ти (8)
лежи́ть
◊ Душа́ (се́рце) лежи́ть *див.* душа́ (41)
◊ Ле́гко (пога́но, недо́бре *і т. ін.)* лежи́ть *див.* лежа́ти (10)
Лежи́ть (ляга́є) відповіда́льність *(заст.* ві́дповідь) *див.* відповіда́льність (1)
◊ Лежи́ть (ляга́є, заляга́є) / ляглá (заляглá) при́рва *див.* при́рва
◊ [Лежи́ть] на со́вісті (на сумлі́нні) *див.* со́вість
◊ Підніма́ти (бра́ти) / підня́ти (взя́ти), що ле́гко лежи́ть *див.* підніма́ти
◊ Робо́та лежи́ть *див.* робо́та
◊ Се́рце ка́менем лежи́ть *див.* се́рце
ЛЕЖА́ЧИЙ
лежа́ча
◊ Лежа́ча робо́та *див.* робо́та
лежа́чий
◊ Ле́жаний (лежа́чий) хліб *див.* хліб
лежа́чого
◊ Не бий лежа́чого *див.* би́ти (45)
ЛЕ́ЖЕНЬ
ле́жнем
◊ Лі́гма (ле́гма, ле́жма, ле́жнем *і т. ін.)* лежа́ти *див.* лежа́ти (27)
ЛЕ́ЖМА
ле́жма
◊ Лі́гма (ле́гма, ле́жма, ле́жнем *і т. ін.)* лежа́ти *див.* лежа́ти (27)
ЛЕ́ЖНЯ́
ле́жнею
◊ Не зна́ти си́дні за ле́жнею *див.* зна́ти (39)

ЛЕ́ЗО
ле́за
◊ Взя́ти на ле́за *див.* узя́ти
ле́зу
◊ Ходи́ти по ле́зу бри́тви (ножа́) (по бри́тві, по ни́точці) *див.* ходи́ти
ЛЕЙБОРИ́ЗМ
лейбори́зм
△ Нови́й лейбори́зм *див.* лейбори́зм (1)
ЛЕ́ЙДЕНСЬКИЙ
ле́йденська
△ Ле́йденська ба́нка *див.* ба́нка[1] (2)
ЛЕЙКО́З
лейко́з
△ Моноцита́рний лейко́з *див.* лейко́з (1)
ЛЕЙСТРО́ВИЙ
лейстро́ві
Реєстро́ві *(діал.* лейстро́ві) козаки́ *див.* коза́к (6)
ЛЕЙТЕНА́НТ
лейтена́нт
Моло́дший лейтена́нт *див.* лейтена́нт (1)
Ста́рший лейтена́нт *див.* лейтена́нт (2)
ЛЕ́КСИКА
ле́ксика
△ Абстра́ктна ле́ксика *див.* ле́ксика (1)
△ Ненормати́вна (обсце́нна) ле́ксика *див.* ле́ксика (2)
ЛЕКСИ́ЧНИЙ
лекси́чна
△ Лекси́чна одини́ця *див.* одини́ця
ЛЕ́КЦІЯ
ле́кції
◊ Слу́хати (вислухо́вувати) ле́кції *див.* слу́хати
◊ Чита́ти / прочита́ти про́повідь (ле́кції, ле́кцію) *див.* чита́ти
ле́кцію
◊ Чита́ти / прочита́ти про́повідь (ле́кції, ле́кцію) *див.* чита́ти
ле́кція
Відкри́тий уро́к <Відкри́та ле́кція> *див.* уро́к
ЛЕ́МЕНТ
ле́мент
◊ Крик (ле́мент) душі́ (се́рця) *див.* крик[1] (5)
ЛЕМІ́Ш
лемеша́
◊ Зроби́ти з лемеша́ шва́йку (шпик) *див.* зроби́ти (12)
ЛЕМІ́ШКА
лемі́шкою
◊ Розби́ти (поби́ти) гле́ка (глек, гле́чик, го́рщик, го́рщика *і т. ін.)* [з лемі́шкою] *див.* розбива́ти
ЛЕМУ́Р[1]
лему́р
△ Котя́чий лему́р *див.* лему́р[1] (1)
ЛЕОПА́РД
леопа́рд
△ Морськи́й леопа́рд *див.* леопа́рд (1)
ЛЕПЕТЛИ́ВИЙ
лепетли́вий
◊ Лепетли́вий на язи́к *див.* лепетли́вий (1)
ЛЕ́ПТА
ле́пта
◊ Ле́пта вдови́ці *див.* ле́пта (1)

ЛЕТ
лет
◊ Зрива́тися в лет *див.* зрива́тися (2)
ле́ту
◊ Висо́кого (вели́кого) ле́ту (льо́ту) *див.* літ[1] (4)
◊ З висоти́ пташи́ного ле́ту (польо́ту) *див.* висота́ (5)
О На лету́ (на льоту́) *див.* літ[1] (2)
◊ Низько́го (невисо́кого, дрібно́го *і т. ін.)* льо́ту (ле́ту) *див.* літ[1] (5)
◊ Птах (пти́ця) висо́кого ле́ту (польо́ту) *див.* птах
лету́
◊ Лови́ти (хапа́ти, схо́плювати *і т. ін.)* на льоту́ (на лету́) *див.* лови́ти (18)
ЛЕ́ТА
ле́ту
◊ Ка́нути в Ле́ту *див.* ка́нути (1)
ЛЕТА́ЛЬНИЙ
лета́льний
Лета́льний (фата́льний) кіне́ць *див.* кіне́ць[1] (1)
ЛЕТАРГІ́ЙНИЙ
летаргі́йний
△ Летаргі́йний сон *див.* сон[1]
ЛЕТІ́ТИ
лети́ть
◊ [Аж] ми́ло па́дає ([клубка́ми] ко́титься, лети́ть *і т. ін.) див.* ми́ло[1] (4)
◊ Аж пі́на з ро́та (на губа́х) ска́че (лети́ть, виступа́є *і т. ін.) див.* пі́на
◊ Аж (що й, ті́льки *і т. ін.)* пі́р'я лети́ть (розліта́ється, си́плеться *і т. ін.)* / полети́ть (розси́плеться, поси́плеться *і т. ін.) див.* пі́р'я
леті́ти
◊ Вали́тися (леті́ти, па́дати *і т. ін.)* з рук *див.* вали́тися[1] (1)
◊ Іти́ (леті́ти) / піти́ (полеті́ти) до чо́рта (до ді́дька, к чо́рту, під три чорти́, к бі́су *і т. ін.) див.* іти́ (66)
Іти́ (леті́ти) / піти́ (полеті́ти) під укі́с *див.* іти́ (13)
◊ Леті́ти / налеті́ти як (мов, ні́би *і т. ін.)* му́хи на мед *див.* леті́ти (2)
◊ Леті́ти / полеті́ти шкере́берть (у при́рву) *див.* леті́ти (3)
◊ Ли́нути (вита́ти, леті́ти) / поли́нути (полеті́ти) ду́мкою (думка́ми, ду́мою, *рідше* в ду́мці, мрі́ями, се́рцем) *див.* ли́нути (1)
◊ Літа́ти (леті́ти, блука́ти) / полеті́ти (поблука́ти) думка́ми (гадка́ми, *заст.* ми́слю) *див.* літа́ти (2)
У переліт леті́ти (ли́нути) / полеті́ти (поли́нути) *див.* леті́ти (1)
летя́ть
◊ [Аж] і́скри [з рук] летя́ть *див.* і́скра (2)
◊ [Аж] і́скри (і́скорки) з оче́й си́пляться (летя́ть, ска́чуть *і т. ін.)* / поси́пались (сипну́ли, полеті́ли, поскака́ли, скакну́ли *і т. ін.) див.* і́скра (1)
◊ Усі́ ши́шки летя́ть (па́дають) [на го́лову] *див.* ши́шка
ЛЕТЮ́ЧИЙ
летю́ча
△ Летю́ча ми́ша *див.* ми́ша (2)
△ Летю́ча ри́ба (ри́бка) *див.* ри́ба
Летю́ча *(рідко* літа́юча) форте́ця *див.* форте́ця

летю́чий
◊ Летю́чий голла́ндець *див.* голла́ндці (1)
△ Летю́чий *(рідко* літа́ючий) чо́вен *див.* чо́вен
△ Летю́чий соба́ка *див.* соба́ка
△ Нерозпі́знаний *(рідше* невпі́знаний) летю́чий *(рідко* літа́ючий) об'є́кт *див.* об'є́кт
Поцілу́нок руко́ю (повітря́ний, летю́чий) *див.* поцілу́нок
ЛЕ́ЩА́ТА
ле́ща́та
◊ Бра́ти / взя́ти в ле́ща́та (в лабе́ти) *див.* бра́ти (63)
◊ Затисну́ти в ле́ща́та *див.* затиска́ти (4)
ле́ща́тах
◊ Опини́тися в залі́зних ле́ща́тах *див.* опиня́тися
ЛИВА́РНИЙ
лива́рна
△ Я́мна лива́рна фо́рма *див.* фо́рма
ЛИВЦЕ́М
ливце́м
◊ Ли́ти (ли́тися) / лину́ти (поли́ти, поли́тися) ливце́м *див.* ли́ти (5)
ЛИГИ́
лиги́
◊ Да́ти лиги́ *див.* дава́ти (143)
ЛИ́ЖІ
ли́жах
Ходи́ти на ли́жах *див.* ходи́ти
Ходьба́ (ході́ння) на ли́жах *див.* ли́жі (1)
ли́жі
△ Во́дні ли́жі *див.* ли́жі (2)
△ Гі́рські ли́жі *див.* ли́жі (3)
Става́ти / ста́ти на ли́жі *див.* става́ти
ЛИ́ЖНИЙ
ли́жний
△ Ли́жний спорт *див.* спорт
ЛИЗ
лиз
◊ Неха́й (хай) ли́зень (лиз, *рідше* лизь *і т. ін.)* злиже (лизне́) *див.* ли́зень (1)
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] ли́зень (лиз, *рідше* лизь *і т. ін.)* злиза́в (лизну́в, позли́зував) *див.* ли́зень (2)
ЛИЗА́ТИ
лиза́ти
◊ Лиза́ти гу́би (гу́бки) *див.* лиза́ти (1)
◊ Лиза́ти ру́ки *див.* лиза́ти (2)
◊ Лиза́ти халя́ву (п'я́ти, п'я́тки, чо́боти, череви́ки *і т. ін.) див.* лиза́ти (3)
◊ Лиза́ти [язико́м] два бо́ки *див.* лиза́ти (4)
ЛИ́ЗЕНЬ
ли́зень
◊ Неха́й (хай) ли́зень (лиз, *рідше* лизь *і т. ін.)* злиже (лизне́) *див.* ли́зень (1)
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] ли́зень (лиз, *рідше* лизь *і т. ін.)* злиза́в (лизну́в, позли́зував) *див.* ли́зень (2)
ЛИЗНУ́ТИ
лизне́
◊ Неха́й (хай) ли́зень (лиз, *рідше* лизь *і т. ін.)* злиже (лизне́) *див.* ли́зень (1)
◊ Чорт лизне́ (зли́же) *див.* чорт
лизну́в
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] ли́зень (лиз, *рідше* лизь *і т. ін.)* злиза́в (лизну́в, позли́зував) *див.* ли́зень (2)

ЛИЗЬ[1]
лизь
◊ Нехáй (хай) ли́зень (лиз, *рідше* лизь *і т. ін.*) злúже (лизнé) *див.* ли́зень (1)
◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.*)] ли́зень (лиз, *рідше* лизь *і т. ін.*) злизáв (лизнýв, позли́зував) *див.* ли́зень (2)
ЛИ́КО
лик
◊ Ли́ка (лик) не в'я́же *див.* в'язáти (2)
ли́ка
◊ Дéрти (дрáти) / надéрти (надрáти) ли́ка (ли́ко) *див.* дéрти (7)
◊ Ли́ка (лик) не в'я́же *див.* в'язáти (2)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) чорт ли́ко (ли́ка) дерé (видирáє) [живцéм] <Як (мов, ніби *і т. ін.*) чорти́ ли́ко дерýть (видирáють) [живцéм]> *див.* чорт
ли́ко
△ Вóвчі я́годи <Вóвче ли́ко> *див.* я́года
◊ Дéрти (дрáти) / надéрти (надрáти) ли́ка (ли́ко) *див.* дéрти (7)
◊ Плести́ ли́ко *див.* плести́
◊ Як з грéчки ли́ко *див.* ли́ко (1)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) чорт ли́ко (ли́ка) дерé (видирáє) [живцéм] <Як (мов, ніби *і т. ін.*) чорти́ ли́ко дерýть (видирáють) [живцéм]> *див.* чорт
ли́ком
◊ Не ли́ком (ли́чком) ши́тий *див.* ши́тий
◊ Одни́м ли́ком ши́ті *див.* ши́тий
ЛИМÁННИЙ
лимáнне
△ Лимáнне зрóшення *див.* зрóшення (1)
ЛИМÓННИЙ
лимóнна
△ Лимóнна (цитри́нова) кислотá *див.* кислотá (17)
ЛИН
лин
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) лин мýлу *див.* лин (1)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) лин по дну *див.* лин (2)
ЛИ́НВА
ли́нви
◊ Ви́ти ли́нви (мотýзки, вірьóвки) *див.* ви́ти[2] (1)
ли́нві
◊ Як (мов, немóв *і т. ін.*) по ли́нві *див.* ли́нва (1)
ЛИНТВÁР
линтварі́
◊ Линтварі́ дуби́ти *див.* дуби́ти (1)
ЛИ́НУТИ
ли́нути
◊ Ли́нути (витáти, летíти) / поли́нути (полетíти) дýмкою (думкáми, дýмою, *рідше* в дýмці, мрíями, сéрцем) *див.* ли́нути (1)
◊ Плáвом пливти́ (плисти́, ли́нути *і т. ін.*) / попливти́ (поплисти́, поли́нути *і т. ін.*) *див.* плисти́
У перелíт летíти (ли́нути) / полетíти (поли́нути) *див.* летíти (1)
ЛИНУ́ТИ
линýв
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) линýли (хто линýв) кип'яткóм (кип'яткý) *див.* линýти (2)
линýли
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) линýли холóдною водóю (водóю з льодом) *див.* линýти (1)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) линýли (хто линýв) кип'яткóм (кип'яткý) *див.* линýти (2)
линýти
◊ Ли́ти (ли́тися) / линýти (поли́ти, поли́тися) ливцéм *див.* ли́ти (5)
ЛИ́ПА[1]
ли́пу
◊ Ли́пу справля́ти *див.* справля́ти
◊ Обдéрти (обідрáти, обібрáти, облупи́ти *і т. ін.*) / обдирáти (оббирáти, облýплювати *і т. ін.*) *як (мов, ніби і т. ін.)* [ту, молодéньку *і т. ін.*] ли́пку (ли́пу) *див.* обдирáти
ЛИ́ПКА
ли́пку
◊ Обдéрти (обідрáти, обібрáти, облупи́ти *і т. ін.*) / обдирáти (оббирáти, облýплювати *і т. ін.*) як (мов, ніби *і т. ін.*) [ту, молодéньку *і т. ін.*] ли́пку (ли́пу) *див.* обдирáти
ЛИПКИ́Й
липкí
◊ Липкí рýки *див.* рукá
ЛИ́ПНУТИ[1]
ли́пнути
◊ Ли́пнути (прилипáти) / прили́пнути до рук *див.* ли́пнути[1] (1)
◊ Ли́пнути, як (мов, ніби *і т. ін.*) бджóли (мýхи) до мéду *див.* ли́пнути[1] (2)
◊ Ли́пнути, як (мов, ніби *і т. ін.*) смолá [до підíска] *див.* ли́пнути[1] (3)
ЛИ́ПНУТИ[2]
ли́пнути
◊ Лýпнути *(діал.* ли́пнути) очи́ма *див.* лýпнути (1)
ЛИ́ПОВИЙ
ли́повий
Ли́повий цвіт *див.* цвіт[1]
ЛИС
лис
△ Поля́рний лис *див.* лис (1)
◊ Стари́й лис <Старá лиси́ця> *див.* лис (2)
ли́сом
◊ Ви́тися (звивáтися, крути́тися, викрýчуватися *і т. ін.*) в'юнóм (ли́сом) *див.* ви́тися (1)
Ли́сом [лиси́цею] підши́тий *див.* підши́тий
ЛИ́СИЙ
ли́сий
◊ Чорт (дíдько) ли́сий *див.* чорт
ли́сого
◊ До дíдька [ли́сого] *див.* дíдько (3)
◊ На [якóго] дíдька [ли́сого] *див.* дíдько (5)
◊ Чóрта (дíдька) ли́сого *див.* чорт
◊ Як у ли́сого волóсся [на голові] *див.* волóсся (3)
ли́сому
◊ Чóртові (дíдьку, бáтьку) ли́сому розкажи́ *див.* розкáзувати
◊ Як ли́сому грéбінь *див.* грéбінь (1)
ЛИ́СИНА
ли́сині
◊ Хоч на ли́сині паси́ (роби́) *див.* пáсти[1]
ЛИСИ́ЦЯ
лиси́цею
Ли́сом [лиси́цею] підши́тий *див.* підши́тий
лиси́ця
◊ Стари́й лис <Старá лиси́ця> *див.* лис (2)
△ Чóрно-бýра лиси́ця *див.* лиси́ця (1)
ЛИСТ[1]
лист
Лáврóвий лист *див.* лист[1] (1)
△ Пери́стий лист (листóк) *див.* лист[1] (2)
△ Сухи́й лист *див.* лист[1] (3)
△ Чáйний лист *див.* лист[1] (4)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) лист за водóю *див.* лист[1] (6)
ли́сту
◊ Як ли́сту на дéреві *див.* лист[1] (5)
ЛИСТ[2]
лист
△ Ввідни́й лист *див.* лист[2] (7)
△ Виконáвчий лист *див.* лист[2] (8)
Відкри́тий лист *див.* лист[2] (1)
△ Дáрчий лист *див.* лист[2] (9)
Доплатни́й лист *див.* лист[2] (2)
Дорóжній (маршрýтний) лист (листóк) *див.* лист[2] (3)
△ Зазивни́й лист *див.* лист[2] (10)
Закри́тий лист *див.* лист[2] (4)
Обхідни́й листóк (лист) *див.* листóк[2] (1)
Підписни́й лист *див.* лист[2] (5)
Похвáльна грáмота <Похвáльний лист> *див.* грáмота[2] (2)
Рекомендóваний лист *див.* лист[2] (6)
Температýрний áркуш (лист) *див.* áркуш (1)
ЛИСТКÓВИЙ
листкóвá
△ Листкóвá мозáїка *див.* мозáїка
ЛИСТОВИ́Й[2]
листовá
△ Фíбра листовá *див.* фíбра
листови́й
△ Листови́й (листопрокáтний) стан *див.* стан[4]
ЛИСТÓК[1]
листóк
△ Пери́стий лист (листóк) *див.* лист[1] (2)
◊ Фíговий листóк *див.* листóк[1] (1)
ЛИСТÓК[2]
листóк
Дорóжній (маршрýтний) лист (листóк) *див.* лист[2] (3)
△ Листóк непрацездáтності <Лікарня́ний листóк> *див.* листóк[2] (2)
Обхідни́й листóк (лист) *див.* листóк[2] (1)
ЛИСТОПРОКÁТНИЙ
листопрокáтний
△ Листови́й (листопрокáтний) стан *див.* стан[4]
ЛИ́СТЯ
ли́стя
△ Скрýчування ли́стя *див.* скрýчування
ЛИТÁВРИ
литáври
◊ Би́ти в литáври *див.* би́ти (28)
ЛИТВÓ
литвó
△ Кам'янé литвó *див.* литвó (1)

ЛИ́ТИ
лий
◊ Хоч на собаку (на хвіст собаці) лий / ви́лий *див.* ли́ти (10)
ли́ти
◊ Виливáти (ли́ти) / ви́лити поми́ї *див.* виливáти (7)
◊ Ли́ти (виливáти, проливáти) / ви́лити (проли́ти) [дрібні́] сльози *див.* ли́ти (2)
◊ Ли́ти вóду *див.* ли́ти (3)
◊ Ли́ти вóду на млин *див.* ли́ти (4)
◊ Ли́ти (ли́тися) / линýти (поли́ти, поли́тися) ливцéм *див.* ли́ти (5)
◊ Ли́ти (проливáти) крокоди́лячі *(рідше* крокоди́лові) сльози *див.* ли́ти (6)
◊ Ли́ти (проливáти) / проли́ти [кривáвий (солóний, сьóмий *і т. ін.)*] піт *див.* ли́ти (7)
◊ Ли́ти (проливáти, розливáти) / проли́ти (розли́ти) кров *див.* ли́ти (8)
◊ Ли́ти холóдну вóду [за кóмір] *див.* ли́ти (9)
ллє
◊ За ши́ю (за спи́ну, за кóмір *і т. ін.)* не ллє (не кáпає) *див.* ли́ти (1)
ЛИ́ТИСЯ
ли́тися
◊ Ли́ти (ли́тися) / линýти (поли́ти, поли́тися) ливцéм *див.* ли́ти (5)
◊ Ли́тися / поли́тися рíчкою (рíчкáми, рікóю *і т. ін.)* *див.* ли́тися (2)
ллє́ться
◊ За кóмір (за ши́ю, за спи́ну *і т. ін.)* ллє́ться *див.* ли́тися (1)
◊ Кров *(рідко* крíвця) [рíками] ллє́ться (течé, розливáється, проливáється *і т. ін.)* / полилáся (потеклá, розлилáся, пролилáся *і т. ін.)* *див.* кров (19)
ЛИ́ТКА
ли́тки
◊ Полатáти ли́тки *див.* полатáти
◊ Смали́ти (присмáлювати) халя́вки (ли́тки́) *див.* смали́ти
ЛИ́ТКОВИЙ
ли́тковий
△ Ли́тковий м'яз *див.* м'яз
ЛИ́ХВА́
ли́хвóю
◊ З ли́хвóю *див.* ли́хвá (1)
ЛИХИ́Й[1]
лихá
◊ Бий / поби́й тебé (йогó, її́ *і т. ін.)* лихá годи́на (грім, хрест, морóка *і т. ін.)* *див.* би́ти (19)
◊ Бодáй (щоб) йогó (тебé, її́ *і т. ін.)* взялá лихá годи́на <Взялá б йогó (тебé, її́ *і т. ін.)* лихá годи́на> *див.* годи́на[1] (9)
◊ Врáжа (нечи́ста, лихá *і т. ін.)* мáти *див.* мáти[1] (8)
◊ Лихá (бíсова, врáжа *і т. ін.)* личи́на *див.* личи́на (1)
◊ Лихá (важкá, гíркá *і т. ін.)* годи́на *див.* годи́на[1] (15)
◊ Лихá (врáгова, врáжа *і т. ін)* мáти *(рідше* мáтір) знáє (зна) *див.* мáти[1] (11)
◊ Лихá (гíркá, зла, щербáта *і т. ін.)* дóля (дóленька) *див.* дóля[1] (7)
◊ Лихá годи́на несé / занеслá (принеслá, приволоклá *і т. ін.)* *див.* годи́на[1] (16)
◊ Лихá годи́на нóсить / розноси́ла *див.* годи́на[1] (17)
◊ Лихá (нещасли́ва) годи́нонька *див.* годи́нонька (1)
◊ Навернýла лихá годи́на *див.* годи́на[1] (18)
◊ Не берé (не вíзьме) нíщó (ворóжа кýля, лихá годи́на *і т. ін.)* *див.* брáти (142)
◊ Поби́ла лихá [та нещасли́ва] годи́на *див.* годи́на[1] (23)
◊ Що за врáжа (нечи́ста, лихá *і т. ін.)* мáти *див.* мáти[1] (13)
◊ Якá лихá годи́на *див.* годи́на[1] (27)
лихé
◊ Лихé (погáне, зле *і т. ін.)* óко *див.* óко[1]
лихи́й
◊ Бодáй (щоб) йогó (тебé, її́ *і т. ін.)* лихи́й узя́в (злизáв, побрáв *і т. ін.)* *див.* лихи́й[1] (1)
Злий (нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* дух <Дух тьми> *див.* дух (2)
◊ Лихи́й знáє *див.* лихи́й[1] (2)
◊ Лихи́й на ї́жу *див.* лихи́й[1] (3)
◊ Лихи́й на язи́к *див.* лихи́й[1] (4)
◊ Лихи́й не вíзьме <Яки́й лихи́й вíзьме?> *див.* лихи́й[1] (5)
◊ Лихи́й *(рідше* нечи́стий, дíдько *і т. ін.)* попýтав (поплýтав) *див.* лихи́й[1] (6)
◊ [Не] взяв би лихи́й *див.* лихи́й[1] (7)
◊ Нехáй (хай) йомý (тобí, її́ *і т. ін.)* [лихи́й] прасýнок! *див.* прасýнок
◊ Погáний (лихи́й) на óко (на óчі) *див.* погáний
◊ Чорт (дíдько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несé (нóсить) / понíс (принíс, рознóсúв) <Нечи́ста (врáжа) си́ла несé (нóсить) / понеслá (принеслá, розноси́ла)> <Чорти́ несýть / принесли́ *(зневажл.* притаскáли)> *див.* чорт
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* лихи́й *(рідше* нечи́стий, бíс *і т. ін.)* попýтав *див.* лихи́й[1] (8)
лихи́м
Згáдувати / згадáти ли́хом (лихи́м слóвом) *див.* згáдувати (1)
◊ Лихи́м (злим) óком *див.* óко[1]
◊ Не поминáти ли́хом *(рідше* лихи́м слóвом) *див.* поминáти[1]
Ходи́ти лихи́м рóбом *див.* ходи́ти
лихи́х
◊ З [лихóго] óка <З [лихи́х] очéй> *див.* óко[1]
лихí
◊ Злí (лихí) язики́ *див.* язи́к
лихíй
◊ До бíсової (лихóї, чóртової *і т. ін.)* мáтері <[Ну] к бíсовій (лихíй, чóртовій *і т. ін.)* мáтері *(рідко* мáмі)> *див.* мáти[1] (9)
◊ К лихíй годи́ні <У лихóї годи́ни> *див.* годи́на[1] (14)
◊ Нí к лихíй годи́ні *див.* годи́на[1] (20)
◊ Отуди́ к лихíй годи́ні! *див.* отуди́
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* [лихíй, печéнíй, тíй *і т. ін.*] болячцí *(рідко* хи́рі) *див.* боля́чка (2)
лихóго
◊ З [лихóго] óка <З [лихи́х] очéй> *див.* óко[1]
◊ Слóва [лихóго] не сказáти *див.* сказáти
лихóї
◊ До бíсової (лихóї, чóртової *і т. ін.)* мáтері <[Ну] к бíсовій (лихíй, чóртовій *і т. ін.)* мáтері *(рідко* мáмі)> *див.* мáти[1] (9)
◊ К лихíй годи́ні <У лихóї годи́ни> *див.* годи́на[1] (14)
◊ На якóї лихóї годи́ни *див.* годи́на[1] (19)
◊ Сумнóї (лихóї, недóброї *і т. ін.)* пáм'яті *див.* пáм'ять
◊ Якóї бíсової (врáжої, лихóї *і т. ін.)* мáтері *див.* мáти[1] (14)
ЛИ́ХО[1]
лих
◊ Сто лих *див.* сто
ли́ха
◊ Ви́пити / випивáти (пи́ти) [гíркý (пóвну)] [чáшу] ([пóвний] кíвш) [ли́ха, мýки *і т. ін.*] [до крáю (до дна, до дéнця́)] *див.* випивáти (1)
◊ Ви́пити (ковтнýти, сьорбнýти, хильнýти) [багáто, чимáло *і т. ін.*] ли́ха (гóря, гóренька *і т. ін.)* *див.* випивáти (2)
◊ Давáти / дáти ли́ха закаблýкам (закаблáм) [і передáм] *див.* давáти (80)
◊ Дáлі (подáлі) від грíхá (від ли́ха) *див.* дáлі (3)
◊ До ли́ха *див.* ли́хо[1] (2)
◊ Доскóчити ли́ха (біди́) *див.* доскóчити (1)
◊ Іди́ [собí] до чóрта (до бíса, до дíдька, до ли́ха, к бíсу, к чóрту, під три чорти́ *і т. ін.)* *див.* іти́ (52)
◊ Коли́ б (якби́) тíльки й ли́ха (гóря, біди́ *і т. ін.)* *див.* ли́хо[1] (3)
◊ Ли́ха прикупи́вши *див.* прикупóвувати
◊ Ли́хо (бідá, лихá годи́на) йогó (її́, їх *і т. ін.)* знáє *див.* ли́хо[1] (4)
◊ Набирáтися / набрáтися гóря (ли́ха) *див.* набирáтися
Напи́тувати / напитáти ли́ха (біди́, гóря, клóпоту *і т. ін.)* *див.* напи́тувати
◊ Не минýти ли́ха (біди́) *див.* минáти (3)
◊ Не обберéшся (не оберéшся, не обíбрáтися *і т. ін.)* ли́ха (біди́, клóпоту *і т. ін.)* *див.* оббирáтися
◊ Почóму (почíм) кíвш (фунт, корéць *і т. ін.)* ли́ха *див.* кíвш (1)
◊ Тóрба ли́ха і мішóк біди́ *див.* тóрба
◊ Туди́ до ли́ха! *див.* ли́хо[1] (11)
ли́хо
◊ Аби́ ли́хо ти́хо *див.* ли́хо[1] (1)
◊ Гóре (ли́хо, нещáстя *і т. ін.)* посíло *(рідше* зуспíло) *див.* гóре (2)
◊ Затóплювати / затопи́ти ли́хо (рóзум, гóре, бідý *і т. ін.)* в чáрці (в горíлці) *див.* затóплювати[2] (1)
◊ [І] сміх і гóре (грíх, сльóзи, ли́хо *і т. ін.)* *див.* сміх
◊ Ли́хо (бідá, лихá годи́на) йогó (її́, їх *і т. ін.)* знáє *див.* ли́хо[1] (4)
◊ Ли́хо несé / принеслó *див.* ли́хо[1] (6)
◊ Ли́хо та й гóді *див.* ли́хо[1] (7)
◊ Ли́шенько [ли́хо] напáло *див.* ли́шенько (1)
◊ На ли́хо *див.* ли́хо[1] (8)
◊ На якéсь ли́хо *див.* ли́хо[1] (9)
◊ Ох (ой), [менí] ли́хо! <Ой (ох), ли́шенько (ли́шечко) [менí (моé)]!> *див.* ли́хо[1] (10)

◊ [Що] аж ли́хо *див.* ли́хо[1] (12)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* на ли́хо *див.* ли́хо[1] (13)
ли́хом
Зга́дувати / згада́ти ли́хом (лихи́м сло́вом) *див.* зга́дувати (1)
◊ З го́рем (з ли́хом) попола́м (на́впіл) *див.* попола́м
◊ Ли́хом об зе́млю *див.* ли́хо[1] (5)
◊ Ли́хом торгува́ти *див.* торгува́ти
◊ Не помина́ти ли́хом *(рідше* лихи́м сло́вом) *див.* помина́ти[1]
◊ Уда́рити (ки́нути) / ударя́ти (ки́дати) ли́хом об зе́млю *див.* ударя́ти
ли́ху
◊ Помогти́ (допомогти́, зара́дити *і т. ін.)* біді́ (го́рю, ли́ху *і т. ін.) див.* помага́ти
ЛИХОМА́НКА
лихома́нка
◊ Пропа́сниця (тря́сця, лихома́нка) тру́сить (трясе́, ті́пає, б'є *і т. ін.) див.* пропа́сниця
△ Сінна́ пропа́сниця *(розм.* лихома́нка) *див.* пропа́сниця
△ Тропі́чна пропа́сниця *(розм.* лихома́нка) *див.* пропа́сниця
◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] лихома́нка б'є *див.* лихома́нка (2)
◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] лихома́нка стрепену́ла (взяла́) *див.* лихома́нка (3)
лихома́нці
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* у лихома́нці *див.* лихома́нка (1)
ЛИ́ЦАР
ли́цар
◊ Ли́цар без стра́ху́ і доко́ру *(рідше* дога́ни) <Ли́цар без дога́ни й стра́ху́> *див.* ли́цар (1)
◊ Ли́цар печа́льного (сумно́го) о́бразу *див.* ли́цар (2)
◊ Ли́цар се́рця *див.* ли́цар (3)
ЛИЦЕ́
лице́
◊ [Аж] кров ки́нулася до обли́ччя (в обли́ччя, в лице́ *і т. ін.) див.* кров (7)
◊ Би́ти в лице́ *див.* би́ти (29)
Зіткну́тися лице́ (лице́м) в лице́ *див.* стика́тися
◊ Кров залива́є / залила́ обли́ччя (лице́) *див.* кров (13)
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)
◊ Лице́м в лице́ (до лиця́) <Лице́ в лице́> <Обли́ччя до обли́ччя> *див.* лице́ (7)
◊ Лице́ (обли́ччя) гори́ть ([аж] паши́ть) *див.* лице́ (8)
◊ Ма́ти своє́ обли́ччя (лице́) *див.* ма́ти[2] (91)
○ На лице́ (обли́ччя) <З лиця́ (обли́ччя)> *див.* лице́ (1)
◊ На одне́ лице́ (обли́ччя) *див.* лице́ (9)
◊ Піт залива́є / зали́в о́чі (лице́, обли́ччя *і т. ін.) див.* піт
◊ Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти) в обли́ччя (в лице́, в пи́ку *і т. ін.) див.* плюва́ти
◊ У лице́ (в обли́ччя) *див.* лице́ (12)
лице́м
Зіткну́тися лице́ (лице́м) в лице́ *див.* стика́тися
◊ З кам'яни́м лице́м (обли́ччям) *див.* лице́ (3)
◊ З яки́м лице́м *див.* лице́ (5)
◊ Лице́м в *див.* лице́ (6)
◊ Лице́м в лице́ (до лиця́) <Лице́ в лице́> <Обли́ччя до обли́ччя> *див.* лице́ (7)
◊ Не уда́рити лице́м (обли́ччям) у грязь (у боло́то) *див.* ударя́ти
◊ Пе́ред лице́м *див.* лице́ (11)
◊ Поверта́тися (оберта́тися, става́ти) / поверну́тися (оберну́тися, ста́ти) обли́ччям (лице́м) *див.* поверта́тися[1]
◊ Показа́ти това́р (крам) лице́м *див.* пока́зувати
лиці́
◊ [Аж] міни́тися / пере́міни́тися в лиці́ (на лиці́, на обли́ччі *і т. ін.) див.* міни́тися (2)
◊ Спада́ти / спа́сти з лиця́ (з ли́ченька, на лиці́, на виду́) *див.* спада́ти
лиця́
◊ До лиця́ *див.* лице́ (2)
◊ З лиця́ землі́ *див.* лице́ (4)
◊ Зміта́ти (стира́ти) / змести́ (сте́рти, зіте́рти) з [лиця́] землі́ *див.* зміта́ти (1)
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)
◊ Лице́м в лице́ (до лиця́) <Лице́ в лице́> <Обли́ччя до обли́ччя> *див.* лице́ (7)
◊ Лиця́ нема́ (нема́є, не зна́ти, не було́) / не ста́ло *див.* нема́
○ На лице́ (обли́ччя) <З лиця́ (обли́ччя)> *див.* лице́ (1)
◊ Не зна́ти лиця́ (обли́ччя) *див.* зна́ти (35)
◊ Не могти́ наверну́ти лиця́ (пи́ска, обли́ччя *і т. ін.) див.* наверта́ти
◊ Не схо́дити з обли́ччя (лиця́) *див.* схо́дити
◊ Ні з лиця́, ні з ро́сту *див.* лице́ (10)
Прийти́ся до лиця́ *див.* прихо́дитися
◊ Пристава́ти / приста́ти до лиця́ *див.* пристава́ти
◊ Спада́ти / спа́сти з лиця́ (з ли́ченька, на лиці́, на виду́) *див.* спада́ти
◊ У по́ті чола́ [свого́] <У поту́ лиця́> *див.* піт
◊ Хоч [з лиця́] води́ напи́йся / во́ду пий *див.* напива́тися
ЛИЧИ́НА
личи́на
◊ Лиха́ (бі́сова, вра́жа *і т. ін.)* личи́на *див.* личи́на (1)
личи́ну
◊ Міня́ти личи́ну (шкі́ру) *див.* міня́ти (1)
◊ Носи́ти ма́ску (личи́ну) *див.* носи́ти
ЛИ́ЧИТИ
ли́чить
◊ Як ли́чить *див.* ли́чити (1)
ЛИ́ЧКО[2]
ли́чком
◊ Не ли́ком (ли́чком) ши́тий *див.* ши́тий
ЛИША́Й
лиша́й
△ Висівкоподі́бний (різнокольоро́вий) лиша́й *див.* лиша́й (1)
△ Во́вчий лиша́й *див.* лиша́й (2)
△ Луска́тий лиша́й *див.* лиша́й (3)
△ Мо́крий лиша́й *див.* лиша́й (4)
△ Оперізувальний лиша́й *див.* лиша́й (5)
△ Стригу́чий лиша́й *див.* лиша́й (6)
ЛИША́ТИ
лиша́ти
◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) на слизько́му *див.* залиша́ти (4)
◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) на сумлі́нні (на со́вісті) *див.* залиша́ти (5)
◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) поза́ду (за собо́ю, поза́д се́бе) *див.* залиша́ти (6)
Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) по́за уваго́ю (без уваги) *див.* залиша́ти (1)
◊ Залиша́ти (лиша́ти, *рідко* зоставля́ти) / зали́шити (лиши́ти, *рідко* зоста́вити) в ду́рнях *див.* залиша́ти (3)
◊ Ка́меня на ка́мені не лиши́ти (не зали́шити) / не лиша́ти (не залиша́ти) *див.* лиша́ти (2)
◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.)* слід у душі́ *див.* лиша́ти (3)
◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) слід [за собо́ю] *див.* лиша́ти (4)
◊ Лиша́ти / лиши́ти в спо́кою (в супо́кою) *див.* лиша́ти (5)
◊ Лиша́ти / лиши́ти з но́сом *див.* лиша́ти (6)
◊ Лиша́ти / лиши́ти світ *див.* лиша́ти (7)
◊ Не лиши́ти (не зали́шити, не оста́вити *і т. ін.)* / не лиша́ти (не залиша́ти, не оставля́ти *і т. ін.)* [і] на насі́ння *див.* лиша́ти (9)
ЛИША́ТИСЯ
лиша́ється
◊ Ні́чо́го [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, не зостає́ться, *рідко* не остає́ться *і т. ін.)* / не лиши́лося (не зали́ши́лося, не зоста́лося, *рідко* не оста́лося *і т. ін.)* [, як] *див.* лиша́тися (11)
◊ Факт [є (лиша́ється)] фа́ктом *див.* факт[1]
лиша́тися
Бу́ти (лиша́тися) в резе́рві *див.* бу́ти (12)
Бу́ти (лиша́тися, зостава́тися *і т. ін.)* / лиши́тися (зоста́тися) на хазя́йстві *див.* бу́ти (13)
◊ Залиша́тися (лиша́тися) / зали́ши́тися (лиши́тися) за спи́ною (поза́ду) *див.* залиша́тися (6)
◊ Не лиша́тися (не залиша́тися, *рідко* не остава́тися *і т. ін.)* / не лиши́тися (не зали́ши́тися, *рідко* не оста́тися *і т. ін.)* в боргу́ *див.* лиша́тися (10)
◊ Стоя́ти (лиша́тися, залиша́тися) на [одно́му] мі́сці *див.* стоя́ти
ЛИШЕ́[2]
лише́
○ Аби́ лише́ (лиш) <Лише́ б> <*розм.* Лиш би> *див.* лише́[2] (1)
○ Лише́ (лиш) що *див.* лише́[2] (2)
○ Ско́ро лише́ (лиш) *див.* лише́[2] (3)
ЛИ́ШЕНЬКО
ли́шенько
◊ Ли́шенько [ли́хо] напа́ло *див.* ли́шенько (1)

◊ Ох (ой), [мені] ли́хо! <Ой (ох), ли́шенько (ли́шечко) [мені́ (моє́)]!> *див.* ли́хо[1] (10)
ЛИ́ШЕЧКО
ли́шечко
◊ Ох (ой), [мені] ли́хо! <Ой (ох), ли́шенько (ли́шечко) [мені́ (моє́)]!> *див.* ли́хо[1] (10)
ЛИ́ШКА
ли́шка
Чіт і (та, чи) ли́шка *див.* чіт
ЛИ́ШОК
ли́шком
О З ли́шком *див.* ли́шок (1)
ли́шку
◊ Взя́ти (перехопи́ти) ли́шку (че́рез край) *див.* узя́ти
ЛІБЕРАЛІЗА́ЦІЯ
лібераліза́ція
△ Лібераліза́ція цін *див.* лібераліза́ція (1)
ЛІ́ВЕРНИЙ
лі́верна
Лі́верна ковбаса́ *див.* ковбаса́ (1)
ЛІ́ВИЙ
лі́ве
◊ Лі́ве (пра́ве) плече́ впере́д *див.* плече́
лі́вий
Лі́вий кра́йній *див.* кра́йній (1)
Лі́вий фланг *див.* фланг
лі́вої
По (на, у) лі́ву ру́ку (руч) <З лі́вої руки́> *див.* рука́
◊ Своя́к з лі́вої щоки́ *див.* своя́к
лі́ву
◊ Вста́ти на лі́ву (не на ту) но́гу *див.* устава́ти
По (на, у) лі́ву ру́ку (руч) <З лі́вої руки́> *див.* рука́
ЛІВО́НСЬКИЙ
ліво́нський
Ліво́нський о́рден *див.* о́рден[2]
ЛІ́ГА[1]
лі́га
Лі́га На́цій *див.* лі́га[1] (1)
ЛІ́ГМА
лі́гма
◊ Лі́гма (ле́гма, ле́жма, ле́жнем *і т. ін.)* лежа́ти *див.* лежа́ти (27)
ЛІД
лід
◊ Би́тися як ри́ба об лід *див.* би́тися (8)
△ Ві́чний лід *див.* лід (1)
◊ Лама́ти (прола́мувати, розбива́ти *і т. ін.)* / злама́ти (пролама́ти, розби́ти *і т. ін.)* лід (кри́гу) *див.* лама́ти (9)
◊ Лід ру́шив *див.* лід (4)
◊ Лід та́не *див.* лід (5)
△ Материко́вий лід *див.* лід (2)
◊ Посади́ти на лід *див.* посади́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти на дно (під шум, під лід *і т. ін.)* *див.* пуска́ти
◊ Розтопи́ти лід *див.* розто́плювати[2]
◊ Сі́сти на лід *див.* сіда́ти
Става́ти / ста́ти на ковзани́ (на лід) *див.* става́ти
△ Сухи́й лід *див.* лід (3)
льо́дом
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* лину́ли холо́дною водо́ю (водо́ю з льо́дом) *див.* лину́ти (1)
льо́ду
◊ [І] льо́ду (сні́гу [торі́шнього], кри́ги) се́ред (посе́ре́д) зими́ не ви́просиш *див.* випро́шувати (1)
льоду́
Бале́т на льоду́ *див.* бале́т (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* на льоду́ *див.* лід (6)
ЛІ́ДЕР
лі́дер
Харизмати́чний лі́дер *див.* лі́дер (1)
ЛІ́ЖКО
лі́жка
◊ Встава́ти (підво́дитися) / вста́ти (підвести́ся) з лі́жка *див.* устава́ти
◊ Прикува́ти / прико́вувати до лі́жка *див.* прико́вувати
лі́жко
Вклада́ти / вкла́сти в лі́жко *див.* уклада́ти[1]
Заправля́ти / запра́вити лі́жко *див.* заправля́ти[1] (1)
◊ Кла́сти / покла́сти в лі́жко *див.* кла́сти (14)
△ Лікарня́не лі́жко *див.* лі́жко (1)
лі́жкові
Лежа́ти в лі́жку (в лі́жкові, в неду́зі) *див.* лежа́ти (1)
лі́жку
Лежа́ти в лі́жку (в лі́жкові, в неду́зі) *див.* лежа́ти (1)
◊ Трима́ти в лі́жку *див.* трима́ти
ЛІ́ЗИНГОВИЙ
лі́зингова
△ Лі́зингова компа́нія *див.* компа́нія (4)
лі́зинговий
△ Лі́зинговий контра́кт *див.* контра́кт (2)
ЛІ́ЗТИ
лі́зе
◊ [Аж] із го́рла лі́зе *(грубо* пре, пре́ться) <[Аж] го́рлом пха́є> *див.* лі́зти (2)
◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.)* / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.)* [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка (6)
◊ Не лі́зе (не йде) / не полі́зе в рот (у го́рло, *грубо* в пе́льку) *див.* лі́зти (30)
◊ Ні в які воро́та (две́рі) не лі́зе *див.* лі́зти (31)
◊ Сам (так і) про́ситься (лі́зе) в рот (до ро́та, на губу́) *див.* сам
◊ Шмато́к *(рідше* кусо́к) не йде (не лі́зе) / не пі́де (не полі́зе) в го́рло *див.* шмато́к
лі́зти
◊ [Аж] із шку́ри (зі шкі́ри) лі́зти (вила́зити, *рідше* вилу́зуватися *і т. ін.)* *див.* лі́зти (3)
◊ [Аж] о́чі ро́гом лі́зуть / полі́зли <І о́чі ро́гом ста́ли> <О́чі почина́ють лі́зти ро́гом> *див.* о́ко[1]
◊ Вла́зити (лі́зти) в ярмо́ (в за́шморг) *див.* вла́зити (4)
◊ Живи́м до Бо́га (на не́бо) лі́зти / полі́зти *див.* лі́зти (4)
◊ Живи́м у я́му (в домови́ну, в моги́лу, в зе́млю *і т. ін.)* ляга́ти (лі́зти, іти́ *і т. ін.)* / лягти́ (полі́зти, піти́ *і т. ін.)* *див.* ляга́ти (3)
◊ Зала́зити (лі́зти) / залі́зти змі́єю (гадю́кою) в ду́шу *див.* зала́зити[1] (2)
◊ За сло́вом *(рідше* за словами́, по сло́во) до кише́ні (у кише́ню, *рідше* у па́зуху) не лі́зти (не ла́зити) / не полі́зти *див.* лі́зти (5)
◊ Іти́ (лі́зти) / піти́ (полі́зти) пробо́єм (на пробі́й) *див.* іти́ (67)
◊ Ки́датися (іти́, лі́зти) по тру́пах *чиїх* (че́рез тру́пи *чиї) див.* ки́датися (2)
◊ Лі́зти / влі́зти в го́лову *(рідко* до голови́, в па́мороки) *див.* лі́зти (6)
◊ Лі́зти в пани́ *див.* лі́зти (7)
◊ Лі́зти в па́щу (в па́зурі, в пе́льку *і т. ін.)* *див.* лі́зти (8)
◊ Лі́зти в печі́нки *див.* лі́зти (9)
◊ Лі́зти в чужи́й горо́х *див.* лі́зти (10)
◊ Лі́зти *(грубо* пе́рти, пе́ртися *і т. ін.)* / полі́зти на роже́н (про́ти рожна́) <Лі́зти на ро́ги> *див.* лі́зти (17)
◊ Лі́зти до не́ба *див.* лі́зти (11)
◊ Лі́зти (зала́зити) / залі́зти в [са́му] ду́шу *див.* лі́зти (12)
◊ Лі́зти (зала́зити) з чобітьми́ в ду́шу *див.* лі́зти (13)
◊ Лі́зти / залі́зти (полі́зти) в петлю́ *див.* лі́зти (14)
◊ Лі́зти на о́чі *див.* лі́зти (15)
◊ Лі́зти не в своє́ [ді́ло] *див.* лі́зти (16)
◊ Лі́зти під но́ги *див.* лі́зти (18)
Лі́зти / полі́зти в бі́йку *див.* лі́зти (1)
◊ Лі́зти / полі́зти в (пе́ред, ме́жі) о́чі <Лі́зти до оче́й> <Лі́зти осо́ю в о́чі> *див.* лі́зти (19)
◊ Лі́зти / полі́зти в пля́шку *див.* лі́зти (20)
◊ Лі́зти / полі́зти ра́чки <Лі́зти ра́ком> *див.* лі́зти (21)
◊ Лі́зти по тру́пах *див.* лі́зти (22)
◊ Лі́зти (спіши́ти, забіга́ти, су́нутися *і т. ін.)* попере́д ба́тька в пе́кло *див.* лі́зти (23)
◊ Лі́зти у во́ду, не зна́ючи бро́ду *див.* лі́зти (24)
◊ Лі́зти че́рез го́лови *див.* лі́зти (25)
◊ Лі́зти чо́ртові (чо́рту) на ро́ги (в зу́би) <Лі́зти (наско́чити) само́му чо́ртові на ро́ги> *див.* лі́зти (26)
◊ На го́лову лі́зти *див.* лі́зти (27)
◊ Наза́д лі́зти *див.* лі́зти (28)
◊ На сті́ну (на сті́ни, на сті́нку *і т. ін.)* лі́зти / полі́зти <Тро́хи не лі́зти на сті́ни> *див.* лі́зти (29)
◊ Не йти́ (не лі́зти) з голови́ (з ду́мки, з ума́) *див.* іти́ (149)
◊ Не йти́ (не лі́зти) / не піти́ (не полі́зти) в го́лову *див.* іти́ (150)
◊ Полі́зти / лі́зти живце́м (живи́м) у моги́лу (в я́му) *див.* полі́зти
◊ Става́ти (п'я́стися, лі́зти *і т. ін.)* на коту́рни *див.* става́ти
◊ У [са́ме] пе́кло лі́зти / полі́зти *див.* лі́зти (32)
лі́зуть
◊ [Аж (і)] о́чі на лоб (на ло́ба, *рідше* догори́ *і т. ін.)* лі́зуть (вила́зять) / полі́зли (ви́лізли) *див.* о́ко[1]
◊ [Аж] о́чі [з ло́ба (з голови́)] вила́зять (лі́зуть) *див.* о́ко[1]
◊ [Аж] о́чі ро́гом лі́зуть / полі́зли <І о́чі ро́гом ста́ли> <О́чі почина́ють лі́зти ро́гом> *див.* о́ко[1]
◊ О́чі блука́ють (лі́зуть, ла́зять *і т. ін.)* *див.* о́ко[1]

лізь
◊ Хоч бери́ та лізь живце́м у зе́млю *див.* бра́ти (144)
◊ Хоч [живи́м (живце́м, живо́му)] у зе́млю (в моги́лу, в гріб, у я́му *і т. ін.*) лізь (ляга́й, *рідко* кладі́сь) <Хоч у петлю́ (у за́шморг) лізь> *див.* лі́зти (33)
ЛІЙ
лій
◊ Є лій у голові́ *див.* лій (1)
◊ Лій топи́ти *див.* топи́ти[3]
◊ Ма́ти олі́ю (лій, *рідше* сма́лець *і т. ін.*) в голові́ <Ма́ти лій під чу́бом> *див.* ма́ти[2] (77)
ло́ю
◊ Підлива́ти (долива́ти) / підли́ти (доли́ти) ма́сла (олі́ї, *заст.* оли́ви, ло́ю) у вого́нь (в ого́нь, до вогню́) *див.* підлива́ти
ЛІК[1]
лік
Вести́ лік (лічбу́) *див.* вести́ (3)
◊ Втрача́ти / втра́тити лік *див.* утрача́ти
лі́ку
◊ Без лі́ку (*рідше* лічби́) *див.* лік[1] (1)
◊ Не зна́ти лі́ку *див.* зна́ти (36)
◊ Нема́ (нема́є) лі́ку (числа́) *див.* нема́
ЛІКА́РНЯ
ліка́рні
Лежа́ти в ліка́рні (в го́спіталі, у стаціона́рі *і т. ін.*) *див.* лежа́ти (2)
ЛІКАРНЯ́НИЙ
лікарня́не
△ Лікарня́не лі́жко *див.* лі́жко (1)
лікарня́ний
△ Листо́к непрацезда́тності <Лікарня́ний листо́к> *див.* листо́к[2] (2)
ЛІ́КАРСЬКИЙ[1]
лі́карська
Лі́карська ді́льниця *див.* ді́льни́ця (1)
Лі́карська упра́ва *див.* упра́ва[1]
ЛІ́КА́РСЬКИЙ[2]
ліка́рська
△ Ліка́рська рома́шка *див.* рома́шка
ліка́рські
Лікува́льні (ліка́рські, цілю́щі *і т. ін.*) тра́ви *див.* трава́
ЛІКВІ́ДНИЙ
ліквідні
△ Ліквідні акти́ви *див.* акти́в[2] (2)
△ Ліквідні за́соби *див.* за́сіб (11)
ЛІКВІ́ДНІСТЬ
ліквідність
△ Надли́шкова ліквідність *див.* ліквідність (1)
ЛІ́КОТЬ
лі́коть
◊ Відчува́ти (чу́ти) плече́ (лі́коть) *див.* відчува́ти (7)
◊ Лі́коть у лі́коть *див.* лі́коть (2)
◊ Показа́ти, чому́ лі́коть ква́ші *див.* пока́зувати
лі́кті
◊ Куса́ти (гри́зти) собі́ (*рідко* свої́) лі́кті (*рідко* па́льці) *див.* куса́ти (1)
лі́ктя
◊ Чуття́ (відчуття́, почуття́) лі́ктя *див.* чуття́
лі́ктях
На лі́ктях *див.* лі́коть (1)

ЛІКУВА́ЛЬНИЙ
лікува́льні
Лікува́льні (лі́ка́рські, цілю́щі *і т. ін.*) тра́ви *див.* трава́
ЛІКУВА́ННЯ
лікува́ння
Біологі́чні спо́соби лікува́ння *див.* спо́сіб
ЛІ́ЛІЯ
лі́лія
△ Водяна́ лі́лія *див.* лі́лія (1)
ЛІМБІ́ЧНИЙ
лімбі́чна
△ Лімбі́чна систе́ма *див.* систе́ма
ЛІМІ́ТНИЙ
лімітна
Лімітна пропи́ска *див.* пропи́ска
ЛІМФАТИ́ЧНИЙ
лімфати́чна
△ Лімфати́чна систе́ма *див.* систе́ма
лімфати́чні
△ Лімфати́чні вузли́ *див.* ву́зол[1] (5)
ЛІНГВІ́СТИКА
лінгві́стика
△ Ареа́льна лінгві́стика *див.* лінгві́стика (1)
△ Вну́трішня лінгві́стика *див.* лінгві́стика (2)
△ Зо́внішня лінгві́стика *див.* лінгві́стика (3)
△ Математи́чна лінгві́стика *див.* лінгві́стика (4)
△ Структу́рна лінгві́стика *див.* лінгві́стика (5)
ЛІНГВІСТИ́ЧНИЙ
лінгвісти́чна
△ Лінгвісти́чна геогра́фія *див.* геогра́фія (2)
△ Лінгвісти́чна змі́нна *див.* змі́нний (1)
△ Лінгвісти́чна моде́ль *див.* моде́ль
△ Лінгвісти́чна технологі́я *див.* техноло́гія
лінгвісти́чний
△ Лінгвісти́чний ко́рпус *див.* ко́рпус (5)
ЛІ́НЗА
лі́нзи
Конта́ктні лі́нзи *див.* лі́нза (1)
ЛІНИ́ВИЙ
лінивий
◊ Лінивий на сло́во (на слова́) *див.* ліни́вий (1)
ЛІНІ́ЙКА[1]
ліні́йка
△ Логарифмі́чна ліні́йка *див.* ліні́йка[1] (2)
△ Масшта́бна ліні́йка *див.* ліні́йка[1] (3)
ліні́йку
Під ліні́йку *див.* ліні́йка[1] (1)
ЛІНІ́ЙНИЙ
ліні́йна
△ Ліні́йна та́ктика *див.* та́ктика
△ Ліні́йна фу́нкція *див.* фу́нкція
△ Ліні́йна шви́дкість *див.* шви́дкість
ліні́йне
△ Ліні́йне рівня́ння *див.* рівня́ння
ліні́йний
△ Ліні́йний корабе́ль *див.* корабе́ль (3)
ліні́йні
△ Ліні́йні мі́ри *див.* мі́ра (11)
ЛІ́НІЯ
лі́нією
◊ Іти́ / піти́ шля́хо́м (по лі́нії, лі́нією) найме́ншого о́пору *див.* іти́ (141)

лі́нії
◊ Іти́ / піти́ шля́хо́м (по лі́нії, лі́нією) найме́ншого о́пору *див.* іти́ (141)
О По лі́нії *див.* лі́нія (3)
Стоя́ти на передові́й лі́нії *див.* стоя́ти
лі́нію
◊ Бра́ти / взя́ти лі́нію *див.* бра́ти (86)
◊ Вести́ свою́ лі́нію *див.* вести́ (22)
△ Відкрива́ти / відкри́ти креди́т (креди́тну лі́нію) *див.* відкрива́ти (5)
◊ Гну́ти лі́нію *див.* гну́ти (9)
◊ Перегина́ти / перегну́ти лі́нію *див.* перегина́ти
◊ Прово́дити / провести́ лі́нію *див.* прово́дити
◊ Ста́вити в (на) одну́ лі́нію *див.* ста́вити
◊ Ста́ти на одну́ лі́нію *див.* става́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) лі́нію *див.* трима́ти
лі́нія
△ Агоні́чна лі́нія *див.* лі́нія (4)
△ Демаркаці́йна лі́нія *див.* лі́нія (5)
△ Ко́нтурна лі́нія *див.* лі́нія (6)
△ Креди́тна лі́нія *див.* лі́нія (7)
△ Ла́мана лі́нія *див.* лі́нія (8)
△ Лі́нія горизо́нту *див.* лі́нія (9)
△ Лі́нія оборо́ни <Оборо́нна лі́нія> *див.* лі́нія (10)
△ Передова́ лі́нія *див.* лі́нія (11)
Пе́рша лі́нія *див.* лі́нія (1)
△ Полуде́нна лі́нія *див.* лі́нія (12)
△ Пото́кова лі́нія *див.* лі́нія (13)
△ Прича́льна лі́нія *див.* лі́нія (14)
△ Пряма́ лі́нія *див.* лі́нія (15)
△ Прямови́сна лі́нія *див.* лі́нія (16)
△ Снігова́ лі́нія (межа́) *див.* лі́нія (17)
△ Сюже́тна лі́нія *див.* лі́нія (18)
△ Твірна́ лі́нія *див.* лі́нія (19)
Черво́на лі́нія *див.* лі́нія (2)
△ Чи́ста лі́нія *див.* лі́нія (20)
◊ Шлях (лі́нія) найме́ншого о́пору *див.* шлях
ЛІНЬ[1]
лінь
◊ Кому́ [ті́льки] не лінь (*рідше* лі́ньки) *див.* лінь[1] (1)
◊ Лі́ньки напа́ли <Лінь напа́ла> *див.* лі́ньки (1)
ЛІ́НЬКИ
лі́ньки
◊ Кому́ [ті́льки] не лінь (*рідше* лі́ньки) *див.* лінь[1] (1)
◊ Лі́ньки напа́ли <Лінь напа́ла> *див.* лі́ньки (1)
ЛІПИ́ТИ
ліпи́
◊ Хоч ко́ники ліпи́ *див.* ліпи́ти (1)
◊ Хоч сві́чки́ ліпи́ *див.* ліпи́ти (2)
ЛІ́ПШЕ
лі́пше
Кра́ще (точні́ше, лі́пше *і т. ін.*) сказа́ти *див.* сказа́ти
ЛІ́РА[1]
лі́ра
△ Колі́сна лі́ра *див.* лі́ра[1] (1)
ЛІРИ́ЧНИЙ
ліри́чний
△ Ліри́чний ві́дступ *див.* ві́дступ (1)
ЛІС
ліс
Корабе́льний ліс *див.* ліс (1)
Ліс лі́сом *див.* ліс (2)

△ Спілий ліс *див.* ліс (5)
◊ Темний ліс *див.* ліс (6)
Чорний ліс *див.* ліс (3)
ліси
△ Галерейні ліси *див.* ліс (4)
лісом
Ліс лісом *див.* ліс (2)
лісу
△ Бонітет лісу *див.* бонітет (1)
◊ Не бачити за деревами лісу *див.* бачити (12)
△ Полог лісу (дерев, насаджень *і т. ін.)* *див.* полог
ЛІСОВИЙ
лісова
△ Захисна (полезахисна, лісова) смуга *див.* смуга
Лісова русалка *див.* русалка
лісовий
△ Лісовий кулик *див.* кулик (1)
△ Лісовий фонд *див.* фонд
лісові
Лісові хащі *див.* хащі
ЛІСОПИЛЬНИЙ
лісопильна
△ Лісопильна рама *див.* рама
ЛІТ[1]
лету
◊ Високого (великого) лету (льоту) *див.* літ[1] (4)
◊ З висоти пташиного лету (польоту) *див.* висота (5)
◊ Ловити (хапати, схоплювати *і т. ін.)* на льоту (на лету) *див.* ловити (18)
◊ Низького (невисокого, дрібного *і т. ін.)* льоту (лету) *див.* літ[1] (5)
◊ Птах (птиця) високого лету (польоту) *див.* птах
лету
○ На лету (на льоту) *див.* літ[1] (2)
літ
△ Поземний літ *див.* літ[1] (3)
льоту
◊ Ловити (хапати, схоплювати *і т. ін.)* на льоту (на лету) *див.* ловити (18)
льоту
◊ Високого (великого) лету (льоту) *див.* літ[1] (4)
○ З льоту *див.* літ[1] (1)
○ На лету (на льоту) *див.* літ[1] (2)
◊ Низького (невисокого, дрібного *і т. ін.)* льоту (лету) *див.* літ[1] (5)
ЛІТА
літ
◊ Виходити (іти) / вийти з літ (з років, з віку) *див.* виходити (36)
◊ Дійти [до] літ [своїх] *див.* доходити (4)
◊ Доводити / довести до літ *див.* доводити (9)
За давністю [років (літ, часу *і т. ін.)*] *див.* давність (1)
○ З літ іти *див.* іти (42)
З малих літ *див.* літа (1)
◊ На старості літ <На старі літа> *див.* старість
◊ На схилі (на схилку, на покоті) віку (літ, життя *і т. ін.)* *див.* схил
◊ У розквіті (у цвіті, *рідше* у розцвіті) років (літ, сил *і т. ін.)* *див.* розквіт
літа
◊ [На] многії (многая) літа *див.* літа (6)
літа
◊ Вбитися в літа *див.* вбиватися[1] (5)
◊ Входити / ввійти в літа *див.* входити (14)
◊ Загнатися в літа *див.* заганятися (1)
◊ Коротати вік (літа) *див.* коротати (1)
◊ Літа обсіли *див.* літа (3)
◊ Літа (роки) виходять / вийшли *див.* літа (4)
◊ На літа *див.* літа (5)
◊ На старості літ <На старі літа> *див.* старість
Предковічні літа (часи) *див.* літа (2)
◊ Приходити / прийти в літа *див.* приходити
літами
○ З роками (літами) *див.* рік
◊ У літах <Під літами> *див.* літа (8)
У похилому (похилім) віці <Похилого віку> <Похилий віком (літами)> *див.* вік (6)
літах
◊ Не по літах *див.* літа (7)
◊ У літах <Під літами> *див.* літа (8)
ЛІТАК
літак
Арештовувати / арештувати судно (літак, автомобіль) *див.* арештовувати (1)
△ Реактивний літак *див.* літак (1)
△ Турбогвинтовий літак *див.* літак (2)
△ Турбореактивний літак *див.* літак (3)
літака
Знімати / зняти з поїзда (з пароплава, з літака *і т. ін.)* *див.* знімати (2)
На борту корабля (літака, ракети *і т. ін.)* *див.* борт (2)
ЛІТАТИ
літати
◊ Високо літати *див.* літати (1)
◊ Витати (літати, *рідко* ширяти) в хмарах (в небесах, в емпіреях *і т. ін.)* *див.* витати (1)
◊ Літати (летіти, блукати) / полетіти (поблукати) думками (гадками, *заст.* мислю) *див.* літати (2)
◊ Мухою (мушкою, бджілкою *і т. ін.)* літати *див.* літати (3)
літають
◊ Круги (кружала) літають (ідуть) / залітали (пішли, заходили) перед очима (в очах) *див.* круг[1] (6)
ЛІТАЮЧИЙ
літаюча
Летюча (*рідко* літаюча) фортеця *див.* фортеця
літаючий
△ Летючий (*рідко* літаючий) човен *див.* човен
△ Нерозпізнаний (*рідше* невпізнаний) летючий (*рідко* літаючий) об'єкт *див.* об'єкт
ЛІТЕРА
літера
△ Велика (*рідко* заголовна) буква (літера) *див.* буква (1)
літерами
◊ Вписаний в історію золотими літерами (буквами) *див.* вписаний (1)
◊ Вписувати / вписати в історію золотими літерами (буквами) *див.* вписувати (1)
◊ Вписуватися в історію золотими літерами (буквами) *див.* вписуватися (1)
літери
◊ З великої літери *див.* літера (2)
Кучеряві літери *див.* літера (1)
ЛІТЕРАЛЬНИЙ
літеральний
△ Літеральний рак *див.* рак[1]
ЛІТЕРАТУРА
література
Детективна література *див.* література (1)
Довідкова література *див.* література (2)
Куртуазна література *див.* література (3)
Лубкова література *див.* література (4)
Наукова література *див.* література (5)
Науково-популярна література *див.* література (6)
Новітня література *див.* література (7)
Пригодницька література *див.* література (8)
Публіцистична література *див.* література (9)
Фантастична література *див.* література (10)
Художня література *див.* література (11)
ЛІТЕРАТУРНИЙ
літературна
△ Літературна мова *див.* мова
літературне
Літературне читання *див.* читання
літературний
Літературний редактор *див.* редактор
ЛІТЕРНИЙ
літерна
△ Літерна абревіатура *див.* абревіатура (1)
ЛІТНІЙ
літня
Літня погода *див.* погода
ЛІТНІЙ[1]
літній
△ Літній час *див.* час
ЛІТО
літ
◊ Скільки літ, скільки зим! *див.* скільки
літа
У розповні літа *див.* літо (1)
літо
◊ Бабине літо *див.* літо (2)
ЛІТОМ
літом
Літом і зимою *див.* літом (1)
ЛІТОПИС
літопису
На сторінках (на шпальтах) газети (журналу, літопису *і т. ін.)* *див.* сторінка
ЛІХТАР
ліхтар
Китайський ліхтарик (ліхтар) *див.* ліхтарик (1)
Кишеньковий ліхтарик (ліхтар) *див.* ліхтарик (2)
△ Люмінесцентний ліхтар *див.* ліхтар (2)
Чарівний (чародійний) ліхтар *див.* ліхтар (1)
ЛІХТАРИК
ліхтарик
Китайський ліхтарик (ліхтар) *див.* ліхтарик (1)
Кишеньковий ліхтарик (ліхтар) *див.* ліхтарик (2)

ЛІЦЕЙ
ліцей
Гуманітарний ліцей *див.* ліцей (1)
Технічний ліцей *див.* ліцей (2)
ЛІЧБА
лічби
◊ Без ліку *(рідше* лічби) *див.* лік[1] (1)
◊ Нема лічби *див.* нема
лічбу
Вести лік (лічбу) *див.* вести (3)
Губити / загубити лічбу *див.* губити (1)
ЛІЧЕНИЙ
лічені
◊ Дні полічені (лічені) *див.* день (38)
ЛІЧИЛЬНИК
лічильник
◊ Вмикати / ввімкнути лічильник *див.* вмикати (1)
△ Сцинтиляційний лічильник *див.* лічильник (1)
ЛІЧИТИ[1]
лічити
◊ Ворон (галки, галок *і т. ін.)* лічити *див.* лічити[1] (1)
◊ Курчат лічити (рахувати) *див.* лічити[1] (2)
◊ Лічити (рахувати) дні (години, хвилини *і т. ін.) див.* лічити[1] (3)
◊ Не лічити (не рахувати) годин (хвилин) *див.* лічити[1] (4)
ЛОБ
лоб
◊ [Аж (і)] очі на лоб (на лоба, *рідше* догори *і т. ін.)* лізуть (вилазять) / полізли (вилізли) *див.* око[1]
◊ Атакувати в лоб (в лоба) *див.* атакувати (1)
◊ Бити [прямо] в лоб *див.* бити (40)
◊ Вивело очі на лоб (на лоба, із лоба) *див.* виводити[1] (5)
Високий (відкритий) лоб <Високе (відкрите) чоло> *див.* лоб (1)
○ В лоб *див.* лоб (5)
◊ Голити / виголити лоб (лоба, чуба, чуприну *і т. ін.) див.* голити (2)
◊ Забрити лоб (лоба, чуба) *див.* забривати (2)
Закочувати (запускати, пускати) / закотити (запустити, пустити) очі [під лоб (під лоба)] *див.* закочувати (1)
Згористий лоб *див.* лоб (2)
◊ Золотий лоб *див.* лоб (6)
◊ Лоб (лобом) у лоб <Лоб до лоба> *див.* лоб (8)
◊ Мідний лоб <Мідяне чоло> *див.* лоб (9)
◊ Не в лоб, так по лобі (по лобу) *див.* лоб (10)
Низький лоб <Низьке чоло> *див.* лоб (3)
Очі закотилися (підкотилися) / закочуються [під лоб (під лоба, вгору)] *див.* око[1]
Очі п'ясти (пнути) [на лоб (на лоба)] *див.* п'ясти
◊ Підставляти / підставити голову (лоб, лоба *і т. ін.)* під кулю *див.* підставляти
◊ Повний лоб *див.* лоб (11)
◊ Поголити (обголити) лоб (чуприну *і т. ін.) див.* поголити
◊ Пустий лоб *див.* лоб (12)
◊ Пустити собі кулю в лоб (в лоба, в голову, в скроню) *див.* пускати
◊ Розбивати / розбити лоб (лоба) *див.* розбивати
Спадистий лоб *див.* лоб (4)
◊ Хоч кулю в лоб *див.* куля[1] (5)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* болячки на лоб *див.* болячка (1)
лоба
◊ [Аж (і)] очі на лоб (на лоба, *рідше* догори *і т. ін.)* лізуть (вилазять) / полізли (вилізли) *див.* око[1]
◊ [Аж] очі [з лоба (з голови)] вилазять (лізуть) *див.* око[1]
◊ Атакувати в лоб (в лоба) *див.* атакувати (1)
◊ Брови полізли на лоба *див.* брова (8)
◊ Вивело очі на лоб (на лоба, із лоба) *див.* виводити[1] (5)
◊ Видерти (повидирати, видряпати, видрати) / видирати (видряпувати) очі (баньки) [з лоба] *див.* видирати (1)
◊ Голити / виголити лоб (лоба, чуба, чуприну *і т. ін.) див.* голити (2)
◊ Гріти (парити) / нагріти чуба *(рідше* чуприну, лоба) *див.* гріти (3)
◊ Забрити лоб (лоба, чуба) *див.* забривати (2)
◊ Заголити лоба *див.* заголювати[2] (2)
Закочувати (запускати, пускати) / закотити (запустити, пустити) очі [під лоб (під лоба)] *див.* закочувати (1)
◊ З-під лоба *див.* лоб (7)
◊ Лоб (лобом) у лоб <Лоб до лоба> *див.* лоб (8)
Не перехрестив (не перехрестивши) лоба *див.* перехрещувати
Очі закотилися (підкотилися) / закочуються [під лоб (під лоба, вгору)] *див.* око[1]
◊ Очі мало (як) не вискочать / не вискакують з голови (з орбіт, з лоба) *див.* око[1]
Очі п'ясти (пнути) [на лоб (на лоба)] *див.* п'ясти
Підкочувати / підкотити очі під лоба (вгору) *див.* підкочувати[1]
◊ Підставляти / підставити голову (лоб, лоба *і т. ін.)* під кулю *див.* підставляти
◊ Пустити собі кулю в лоб (в лоба, в голову, в скроню) *див.* пускати
◊ Розбивати / розбити лоб (лоба) *див.* розбивати
лобами
◊ Бити лобом (лобами) об землю *див.* бити (36)
◊ Стукнутися лобами *див.* стукнутися
лобі
◊ Вірне (певне) око [в лобі] *див.* око[1]
◊ Записати собі на лобі *див.* записувати (2)
◊ На лобі (на чолі) написано *див.* написати
◊ На лобі (на чолі) не написано *див.* написати
◊ Не в лоб, так по лобі (по лобу) *див.* лоб (10)
◊ Порожньо в голові (у лобі) *див.* порожньо
Торкати (стукати) / торкнути (постукати) пальцем по лобі *див.* торкати
◊ Як *(рідше* мов, ніби *і т. ін.)* ока [в лобі (в голові)] *див.* око[1]
лобом
◊ Бити лобом (лобами) об землю *див.* бити (36)
◊ Лоб (лобом) у лоб <Лоб до лоба> *див.* лоб (8)
◊ Лобом горіхи розбивати *див.* розбивати
◊ Лобом неширокий *див.* неширокий
◊ Хоч головою (лобом) об стіну товчи *див.* товкти
◊ Хоч лобом (головою) бийся в (об) стіну (в (об) мур, ріг *і т. ін.) див.* битися (9)
лобу
◊ Не в лоб, так по лобі (по лобу) *див.* лоб (10)
ЛОБЗИКОВИЙ
лобзиковий
△ Лобзиковий верстат *див.* верстат (4)
ЛОБКОВИЙ
лобкова
△ Лобкова кістка *див.* кістка (3)
ЛОБНИЙ
лобне
Лобне місце *див.* місце (3)
ЛОБОВИЙ
лобова
△ Лобова атака *див.* атака (1)
лобове
△ Лобове (оглядове) скло *див.* скло
лобовий
△ Лобовий штурм (удар) *див.* штурм
ЛОВИ
лови
○ На лови *див.* лови (1)
ЛОВИЛЬНИЙ
ловильний
Ловчий (ловильний) пояс *див.* пояс
ловильні
△ Ловильні роботи *див.* робота
ЛОВИТИ
ловити
◊ Впіймати (піймати, спіймати, зловити, застукати *і т. ін.)* / ловити на гарячому *див.* упіймати
◊ Давати (ловити, хапати *і т. ін.)* / дати (зловити, вхопити *і т. ін.)* сторчака *(рідше* стовбула) *див.* давати (118)
◊ Дурних у решето ловити *див.* ловити (1)
◊ Їсти (ловити, хапати) дрижаки *див.* їсти (8)
◊ Ловити (брати) / зловити (взяти, піймати, спіймати *і т. ін.)* на гачок *див.* ловити (2)
◊ Ловити вітри *див.* ловити (3)
◊ Ловити за поли *див.* ловити (5)
◊ Ловити / зловити *(рідше* упіймати, піймати *і т. ін.)* себе на думці *див.* ловити (6)
◊ Ловити / зловити себе *див.* ловити (7)
◊ Ловити мух *див.* ловити (8)
◊ Ловити на ходу *див.* ловити (9)
◊ Ловити [носом] окунів (окуні, окунців) *див.* ловити (10)
◊ Ловити / піймати (впіймати, зловити *і т. ін.)* в сіті *див.* ловити (11)

◊ Лови́ти / пiймáти (впiймáти, злови́ти *i т. iн.)* на слóвi *див.* лови́ти (12)
◊ Лови́ти / пiймáти (спiймáти, злови́ти *i т. iн.)* пóгляд *(рiдше* óчi) *див.* лови́ти (13)
◊ Лови́ти ри́бу (ри́бку) в каламу́тнiй *(рiдше* мутнíй) водí *див.* лови́ти (14)
◊ Лови́ти / *рiдко* влови́ти ґáву (ґáви, ґав, ворóн *i т. iн.) див.* лови́ти (4)
◊ Лови́ти слова́ [iз рóта] *див.* лови́ти (15)
◊ Лови́ти спотикачíв *див.* лови́ти (16)
◊ Лови́ти (хапáти) кóжне слóво *див.* лови́ти (17)
◊ Лови́ти (хапáти, схóплювати *i т. iн.)* на льоту́ (на лету́) *див.* лови́ти (18)
◊ Ни́кони лови́ти *див.* лови́ти (19)
◊ [Нíби] лови́ти очи́ма (пóглядом, зóром *i т. iн.) див.* лови́ти (20)
◊ Пiймáти (спiймáти, злови́ти) / лови́ти на слизькóму *див.* пiймáти
◊ Пiймáти (спiймáти, злови́ти, улови́ти) / лови́ти хвили́ну (момéнт, ви́падок *i т. iн.) див.* пiймáти
◊ Пiти́ [на днo] рáкiв (рáки) лови́ти *див.* пiти́
◊ Продавáти (купувáти, справляти, лови́ти) ви́трiшки *див.* продавáти
◊ Пускáти (лови́ти) / пусти́ти (злови́ти) пiвника (пiвня) *див.* пускáти
◊ Рéшетом у водí зiрки́ лови́ти *див.* лови́ти (21)
◊ Рóтом мух лови́ти *див.* лови́ти (22)
◊ Спiймáти (вхопи́ти, схопи́ти, упiймáти *i т. iн.)* / лови́ти (хапáти) óблизня *див.* спiймáти
◊ Шукáти (лови́ти, доганя́ти) / злови́ти (пiймáти) вíтра в пóлi *див.* шукáти

ЛОВИ́ТИСЯ
лови́сь
◊ Отакá (от такá, оттакá) лови́сь (лови́ся)! *див.* лови́тися (2)
лови́ся
◊ Отакá (от такá, оттакá) лови́сь (лови́ся)! *див.* лови́тися (2)
лови́тися
◊ Лови́тися (попадáти, попадáтися *i т. iн.)* / злови́тися (попáсти, попáстися *i т. iн.)* на гачóк *(рiдко* на ву́дочку) *див.* лови́тися (1)
◊ Попáстися (попáсти, пiймáтися *i т. iн.)* / попадáтися (попадáти, лови́тися *i т. iн.)* на му́шку *див.* попадáтися

ЛÓВЧИЙ
лóвчий
Лóвчий (лови́льний) пóяс *див.* пóяс
лóвчi
Лóвчi ку́пи *див.* ку́па (2)

ЛОГАРИФМÍЧНИЙ
логарифмíчна
△ Логарифмíчна лiнíйка *див.* лiнíйка[1] (2)

ЛÓГIКА
лóгiка
Жiнóча лóгiка *див.* лóгiка (1)
△ Математи́чна лóгiка *див.* лóгiка (2)
△ Формáльна лóгiка *див.* лóгiка (3)

ЛОГÍЧНИЙ
логíчна
△ Логíчна бóмба *див.* бóмба (9)
△ Логíчна семáнтика *див.* семáнтика
логíчне
△ Логíчне ви́ведення *див.* ви́ведення (1)
логíчний
△ Логíчний мóдуль *див.* мóдуль
△ Логíчний позитивíзм *див.* позитивíзм
△ Логíчний си́нтаксис *див.* си́нтаксис
△ Логíчний (смислови́й) нáголос *див.* нáголос

ЛОГОФÉТ
логофéт
Логофéт вели́кий *див.* логофéт (1)

ЛÓЖА[1]
лóжа
Масóнська лóжа *див.* лóжа[1] (1)

ЛÓЖЕ[1]
лóже
◊ Прокру́стове лóже *див.* лóже[1] (2)
◊ Роздiля́ти (дiли́ти) / роздiли́ти лóже (пóстiль) *див.* роздiля́ти
лóжi
◊ Лежáти на смéртному (смéртнiм) лóжi (одрí) *див.* лежáти (21)
◊ На смéртному (смéртнiм, *рiдше* смертéльному) лóжi (одрí) *див.* лóже[1] (1)

ЛÓЖЕЧКА
лóжечка
Чáйна лóжка (лóжечка) *див.* лóжка (3)
лóжечки
◊ Годувáти з лóжечки *див.* годувáти (4)
лóжечкою
Ссáти (смоктáти) / зассáти (засмоктáти) пiд лóжечкою (пiд сéрцем) *див.* ссáти

ЛÓЖКА
лóжка
Десéртна лóжка *див.* лóжка (1)
◊ Лóжка дьóгтю [в бóчцi мéду] *див.* лóжка (4)
Столóва лóжка *див.* лóжка (2)
Чáйна лóжка (лóжечка) *див.* лóжка (3)
лóжками
◊ Як полóник мiж лóжками *див.* полóник
лóжки
◊ I лóжки не вмочи́ти *див.* умочáти[1]
лóжкою
◊ Лóжкою не поïсти *див.* поïдáти
◊ Не розмину́тися з лóжкою *див.* розминáтися[2]
◊ Як (коли́) мед, то й лóжкою *див.* мед (11)
лóжку
◊ Влити в бóчку мéду (в мед) лóжку дьóгтю *див.* вливáти[1] (1)
◊ Заглядáти в лóжку *див.* заглядáти (1)
лóжцi
◊ Втопи́ти в лóжцi води́ *див.* втопи́ти (2)
◊ [I] в лóжцi [води́] не спiймáєш (не пiймáєш) *див.* спiймáти

ЛОЗÁ
лозá
◊ Дóвга лозá *див.* лозá (1)

ЛОЗÁН
лозанíв
Надавáти лозанíв *див.* надавáти[1]

ЛОЗИ́НА
лози́ни
◊ Скуштувáти (покуштувáти) вíника (кия́, лози́ни, рiзóк, нагаïв *i т. iн.) див.* скуштувáти
лози́ною
◊ Посвяти́ти лози́ною *див.* посвяти́ти[1]

ЛÓЗУНГ
лóзунг
Висувáти / ви́сунути лóзунг *див.* висувáти (2)

ЛОКÁЛЬНИЙ
локáльний
△ Локáльний кошторис *див.* кошторис (2)

ЛÓКШИНА
лóкшину
◊ Вíшати (навíшувати) / навíшати лóкшину *(розм.* лапшу́) [на ву́ха] *див.* вíшати (3)
◊ На капу́сту (на сíчку, на лóкшину *i т. iн.) див.* капу́ста (8)

ЛОМÁКА
ломáка
◊ Ломáка похóдить *див.* ломáка (1)
ломáкою
◊ Грíти / погрíти [ломáкою, кийéм *i т. iн.*] спи́ну (плéчi, рéбра *i т. iн.) див.* грíти (4)
ломáку
◊ Поцiлувáти замóк *(рiдше* у ломáку) *див.* поцiлувáти

ЛОМИ́ТИ
ломи́ти
◊ Ламáти (залáмувати, ломи́ти) / заламáти (заломи́ти) ру́ки *див.* ламáти (1)
◊ Ламáти *(рiдко* ломи́ти) шáпку (бриль) *див.* ламáти (5)
лóмить
◊ Нóги (ногá) лóмить *див.* ломи́ти (1)

ЛОМИ́ТИСЯ
ломи́тися
◊ Ломи́тися у вiдчи́ненi (вiдкри́тi) двéрi *див.* ломи́тися (1)

ЛÓНО
лóна
◊ Прийня́ти до лóна (в лóно) *див.* приймáти
лóнi
<На лóнi (на лóно) прирóди> <На прирóдi> *див.* лóно (1)
На лóнi нóчi *див.* лóно (2)
лóно
<На лóнi (на лóно) прирóди> <На прирóдi> *див.* лóно (1)
◊ Прийня́ти до лóна (в лóно) *див.* приймáти

ЛОПÁТА
лопáта
◊ Лопáта влíзе *див.* лопáта (1)
◊ Язи́к як лóпатень (лопáта, помелó, млин) *див.* язи́к
лопáтi
◊ Ви́везти / вивóзити [язикóм (язичкóм)] як (мов, нíби *i т. iн.)* на лопáтi *див.* вивóзити (2)
◊ Як на лопáтi *див.* лопáта (2)
лопáтою
Борода́ лопáтою *див.* борода́ (1)
◊ Гребти́ (загрiбáти, горну́ти) лопáтою *див.* гребти́ (1)
◊ Помахáти соки́рою (лопáтою) *див.* помахáти
◊ Хоч лопáтою горни́ (гребú, загрiбáй *i т. iн.) див.* горну́ти (2)
◊ Як лопáтою клáсти *див.* клáсти (27)
лопáту
Сади́ти пiд лопáту *див.* сади́ти

Саді́ння під лопа́ту *див.* саді́ння
ЛО́ПАТЕНЬ
ло́патень
◊ Язи́к як ло́патень (лопа́та, помело́, млин) *див.* язи́к
ЛО́ПАТИСЯ
ло́патися
◊ Ло́патися / ло́пнути, як (мов, ні́би *і т. ін.*) ми́льна бу́лька (бу́льбашка, ба́нька *і т. ін.*) *див.* ло́патися (1)
◊ [Ма́ло (ледь, ле́две *і т. ін.*) не] вмира́ти (помира́ти, ло́патися, па́дати *і т. ін.*) / вме́рти (поме́рти, ло́пнути, покоти́тися [по́котом], впа́сти *і т. ін.*) від (зі) смі́ху (від ре́готу) <Ма́ло не поло́пати зо смі́ху> *див.* умира́ти
ЛОПА́ТКА
лопа́тки́
◊ Вбива́тися / вби́тися в лопа́тки́ *див.* вбива́тися[1] (3)
◊ Лопа́тки́ в горо́сі *див.* лопа́тка (1)
◊ На всі лопа́тки *див.* лопа́тка (2)
◊ Покла́сти на [оби́дві] лопа́тки *див.* покла́сти[1]
ЛОПА́ТОЧКА
лопа́точкою
Борі́дка лопа́точкою *див.* борі́дка (1)
ЛО́ПНУТИ
ло́пнути
◊ Ло́патися / ло́пнути, як (мов, ні́би *і т. ін.*) ми́льна бу́лька (бу́льбашка, ба́нька *і т. ін.*) *див.* лопатися (1)
ЛОПОТА́ТИ
лопота́ти
◊ Лопоті́ти (лопота́ти) язико́м *див.* лопота́ти (1)
ЛОПУ́ЦЬОК
лопу́цька
◊ Душа́ не з лопу́цька *див.* душа́ (27)
◊ Не з лопу́цька *див.* лопу́цьок (1)
ЛОСК[2]
лоск
◊ У лоск лягти́ *див.* ляга́ти (27)
ло́ском
◊ Ки́дати / ки́нути (поки́нути) ло́ском *див.* ки́дати (24)
◊ Ло́ском лежа́ти *див.* лежа́ти (28)
◊ Ло́ском ляга́ти *див.* ляга́ти (8)
ЛОСКОТА́ТИ
лоскота́ти
◊ Лоскота́ти не́рви (*рідше* ду́шу, се́рце *і т. ін.*) *див.* лоскота́ти (2)
◊ Лоскота́ти о́чі *див.* лоскота́ти (3)
◊ Лоскота́ти п'я́ти *див.* лоскота́ти (4)
лоско́че
◊ Аж у но́ги лоско́че *див.* лоскота́ти (1)
ЛОТЕРЕ́ЙНИЙ
лотере́йний
Лотере́йний біле́т *див.* біле́т (3)
ЛОТЕРЕ́Я
лотере́я
Безтира́жна лотере́я *див.* лотере́я (1)
ЛО́ТОС
ло́тосу
△ По́за ло́тосу *див.* по́за[1]
ЛУБ
лу́ба
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) з лу́ба *див.* луб (1)
лу́бом
◊ Стоя́ти / ста́ти лу́бом *див.* стоя́ти

ЛУБКО́ВИЙ
лубко́ва
Лубко́ва літерату́ра *див.* літерату́ра (4)
ЛУБО́К
лубко́м
◊ Взя́тися лубко́м *див.* узя́тися
ЛУ́Б'Я
лу́б'я
◊ Старе́ лу́б'я *див.* лу́б'я (1)
ЛУГ[1]
луг
Вели́кий Луг *див.* луг[1] (1)
◊ Той (хто) у луг, [а] той (хто) у плуг *див.* луг[1] (2)
ЛУГОВИ́Й
лугови́й
△ Лугови́й соба́чка *див.* соба́чка
ЛУ́ДА
лу́да
Опти́чний обма́н <Опти́чна облу́да (лу́да)> *див.* обма́н
◊ [Як (мов, на́че *і т. ін.*)] полу́да (*рідше* лу́да, облу́да) з оче́й спа́ла (опа́ла, сплила́ *і т. ін.*) <Лу́да (полу́да) розпа́лася (розпаде́ться) на оча́х чиї́х, яки́х> *див.* полу́да
лу́ду
◊ Зніма́ти (здира́ти, скида́ти *і т. ін.*) / зня́ти (зде́рти, ски́нути *і т. ін.*) з оче́й полу́ду (лу́ду) *див.* зніма́ти (8)
ЛУ́ДЖЕНИЙ
лу́джена
◊ Лу́джена горля́нка *див.* горля́нка (1)
ЛУДИ́ТИ
луди́ти
◊ Луди́ти о́чі *див.* луди́ти (1)
ЛУ́ЖИЦЬКИЙ
лу́жицькі
△ Лу́жицькі се́рби *див.* се́рби
ЛУ́ЖНИЙ
лу́жна
△ Лу́жна земля́ *див.* земля́ (9)
лу́жні
△ Лу́жні гі́рські поро́ди *див.* поро́да
△ Лу́жні мета́ли *див.* мета́л (5)
ЛУЖНОЗЕМЕ́ЛЬНИЙ
лужноземе́льні
△ Лужноземе́льні мета́ли *див.* мета́л (6)
ЛУЗА́ТИ
луза́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) насі́ння луза́ти (*рідше* лу́скати) *див.* луза́ти (1)
ЛУК
лу́ка
◊ Як з лу́ка *див.* лук (1)
ЛУКА́ВИЙ
лука́вий
◊ Лука́вий підкуси́в (напути́в, підбу́в *і т. ін.*) *див.* лука́вий (2)
лука́вого
◊ Від лука́вого *див.* лука́вий (1)
ЛУНА́
луна́
◊ Аж (*рідко* ті́льки) луна́ йде (розляга́ється, *рідше* гоготи́ть *і т. ін.*) / пішла́ (розлягла́ся, *рідше* загоготі́ла *і т. ін.*) *див.* луна́ (1)
луно́ю
Віддава́ти / відда́ти луно́ю (відлу́нням) *див.* віддава́ти (6)

ЛУНА́ТИ
луна́ти
◊ Луна́ти (стоя́ти) у ву́хах (*рідко* в у́хах) *див.* луна́ти (1)
ЛУНЬ
лунь
◊ Лунь ухопи́в (*рідше* ухопи́ла) *див.* лунь (1)
◊ Як лунь *див.* лунь (2)
ЛУ́ПАТИ
лу́пати
◊ Лу́пати очи́ма *див.* лу́пати (1)
ЛУ́ПЕНЬ
лу́пня
◊ Да́ти лу́пки (лу́пня) *див.* дава́ти (144)
ЛУПИ́ТИ
лупи́ти
◊ Здира́ти (зніма́ти, здийма́ти, лупи́ти *і т. ін.*) / здира́ти (зня́ти, здійня́ти, злупи́ти *і т. ін.*) шку́ру (по три шку́ри, сім шкур *і т. ін.*) *див.* здира́ти (1)
◊ Лупи́ти / полупи́ти зу́би *див.* лупи́ти (1)
◊ Лупи́ти [свої́] о́чі (баньки́, ба́лухи, зі́ньки) *див.* лупи́ти (2)
ЛУ́ПКА[1]
лу́пки
◊ Да́ти лу́пки (лу́пня) *див.* дава́ти (144)
ЛУ́ПНУТИ
лу́пнути
◊ Лу́пнути (*діал.* лі́пнути) очи́ма *див.* лу́пнути (1)
ЛУСКА́
луски́
◊ Ні луски́ ні зя́бри (*рідше* хвоста́) *див.* луска́ (1)
луску́
◊ Луску́ шкребти́ *див.* шкребти́
ЛУ́СКАТИ
лу́скати
◊ Лу́скати / лу́снути від (зі, зо) смі́ху *див.* лу́скати (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) лу́скати (лу́щити) горі́хи *див.* лу́скати (2)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) насі́ння луза́ти (*рідше* лу́скати) *див.* луза́ти (1)
ЛУСКА́ТИЙ
луска́тий
△ Луска́тий лиша́й *див.* лиша́й (3)
ЛУ́СНУТИ
лу́сне
◊ Як не лу́сне *див.* лу́снути (4)
лу́сни
◊ Хоч [ти] лу́сни *див.* лу́снути (2)
лу́снув
◊ Грім би тебе́ (його́, її́ *і т. ін.*) вда́рив (поби́в, приби́в, лу́снув ясе́нний) *див.* грім (2)
◊ Терпе́ць увірва́вся (урва́вся, лу́снув) / урива́ється *див.* терпе́ць
◊ Щоб він (ти) лу́снув <Щоб вона́ (ти) лу́снула> *див.* лу́снути (3)
◊ Щоб я провали́вся (сказ́ився, лу́снув *і т. ін.*) *див.* я[2]
лу́снула
◊ Щоб він (ти) лу́снув <Щоб вона́ (ти) лу́снула> *див.* лу́снути (3)
лу́снути
◊ Лу́скати / лу́снути від (зі, зо) смі́ху *див.* лу́скати (1)

◊ Лу́снути зі зло́сті (з се́рця) *див.* лу́снути (1)
ЛУЧНИ́Й[1]
лучна́
△ Чи́на лучна́ *див.* чи́на
лучне́
△ Жовто́зілля лучне́ *див.* жовто́зілля (2)
ЛУЩА́ТИ
луща́ть
◊ Аж кістки́ (ко́сті) тріща́ть (луща́ть) / затріща́ли (залуща́ли) *див.* кістка (14)
ЛУ́ЩИТИ
лу́щити
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* лу́скати (лу́щити) горі́хи *див.* лу́скати (2)
ЛЬВІ́ВСЬКИЙ
льві́вська
Льві́вська ґва́ра *див.* ґва́ра (1)
ЛЬОДОВИ́Й
льодови́й
Крижани́й (льодови́й) па́нцир *див.* па́нцир
ЛЬОДОВИ́К
льодови́к
△ Ше́льфовий льодови́к *див.* льодови́к (1)
ЛЬОДОВИКО́ВИЙ
льодовико́вий
△ Льодовико́вий (крижани́й) перíóд *див.* період
△ Льодовико́вий цирк *див.* цирк
ЛЬО́ЛЯ
льо́лі
◊ Бу́ти в свої́й льо́лі *див.* бу́ти (56)
◊ В льо́лі (в соро́чці) народи́тися *див.* наро́джуватися
◊ [Не] в свої́й соро́чці (льо́лі) *див.* соро́чка
ЛЬОН
льон
Би́ти коно́плі (льон) *див.* би́ти (8)
△ Гірськи́й льон *див.* льон (1)
△ Зозу́лин (зозуля́стий) льон *див.* льон (2)
△ Сланки́й льон *див.* льон (3)
ЛЮ́БИЙ
лю́бий
◊ [І] світ [Бо́жий (бі́лий)] не ми́лий (не лю́бий) *див.* світ[2]
ЛЮБИ́СТОК
люби́стку
Купа́ти в барві́нку (у люби́стку) *див.* купа́ти (1)
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] ку́паний у барві́нку (у люби́стку) *див.* ку́паний (2)
ЛЮБИ́ТИ
люби́ти
◊ Люби́ти, як сіль в о́ці [і терни́ну в бо́ці] *див.* люби́ти (1)
◊ Прошу́ люби́ти й шанува́ти (жа́лувати) *див.* проси́ти
ЛЮ́БО
лю́бо
◊ Ле́гко (лю́бо, ве́село *і т. ін.)* на душі́ (на се́рці) *див.* ле́гко (1)
◊ Лю́бо о́ком гля́нути *див.* гля́нути (7)
ЛЮБО́В
любо́в
◊ Закру́чувати (крути́ти) / закрути́ти коха́ння (любо́в) *див.* закру́чувати (2)
любо́ві
○ До любо́ві *див.* любо́в (1)
◊ Ча́ри коха́ння (любо́ві) *див.* коха́ння (2)
ЛЮБО́ВНИК
любо́вник
Пе́рший любо́вник *див.* любо́вник (1)
ЛЮБ'Я́ЗНИЙ[1]
люб'я́зні
◊ Бу́дьте люб'я́зні *(заст.* ми́лостиві) *див.* бу́ти (41)
ЛЮБ'Я́ЗНІСТЬ
люб'я́зність
Сама́ люб'я́зність *див.* люб'я́зність (1)
ЛЮ́ДИ
люде́й
Ві́ра в люди́ну (в люде́й) *див.* ві́ра[1] (1)
◊ Засила́ти (присила́ти, посила́ти, сла́ти) / засла́ти (присла́ти, посла́ти) старості́в (сваті́в, за рушника́ми, *заст.* люде́й) *див.* засила́ти (1)
◊ Ма́ти за люде́й *див.* ма́ти[2] (57)
◊ Не з люде́й *див.* лю́ди (10)
◊ Сміши́ти люде́й *(ірон.* горобці́в) *див.* сміши́ти
◊ Те́ртися / поте́ртися між людьми́ (се́ред люде́й) *див.* те́ртися
◊ Як у люде́й *див.* лю́ди (13)
лю́ди
◊ Бу́дуть (ви́йдуть) лю́ди <Бу́де (ви́йде) люди́на> *див.* лю́ди (5)
◊ Виво́дити / ви́вести в лю́ди *див.* виво́дити[1] (9)
◊ Ви́йти (ви́битися, ви́рватися, *зневажл.* ви́скочити *і т. ін.)* / вихо́дити (вибива́тися, вирива́тися, *зневажл.* виска́кувати *і т. ін.)* в лю́ди *див.* вихо́дити (19)
◊ Вино́сити / ви́нести на лю́ди *див.* вино́сити (6)
Гуля́щі лю́ди *див.* лю́ди (1)
До́брі лю́ди *див.* лю́ди (2)
◊ Лю́ди заплюю́ть *див.* лю́ди (6)
◊ Лю́ди ніч [по шматка́х] розібра́ли *див.* лю́ди (7)
Лю́ди розумо́вої пра́ці *див.* лю́ди (3)
◊ На лю́ди *див.* лю́ди (8)
◊ Піти́ в лю́ди *див.* піти́
◊ Пуска́ти (випуска́ти) / пусти́ти (ви́пустити) у світ (в (на) лю́ди) *див.* пуска́ти
Ра́тні лю́ди *див.* лю́ди (4)
◊ У лю́ди *див.* лю́ди (11)
люди́на
◊ Бу́дуть (ви́йдуть) лю́ди <Бу́де (ви́йде) люди́на> *див.* лю́ди (5)
люди́ну
Ві́ра в люди́ну (в люде́й) *див.* ві́ра[1] (1)
людьми́
◊ Забу́тий людьми́ *див.* забу́тий (2)
◊ Те́ртися / поте́ртися між людьми́ (се́ред люде́й) *див.* те́ртися
лю́дям
◊ На по́сміх (на посміхо́висько) [лю́дям] <На посміхо́вище [лю́дське (зага́льне)]> *див.* по́сміх
лю́дях
◊ На лю́дях *див.* лю́ди (9)
Не про́ти но́чі (при лю́дях, при ха́ті) зга́дувати (зга́дуючи) *див.* зга́дувати (4)
◊ По лю́дях ходи́ти *див.* ходи́ти
◊ У лю́дях *див.* лю́ди (12)
ЛЮДИ́НА
люде́й
Ві́ра в люди́ну (в люде́й) *див.* ві́ра[1] (1)
лю́ди
◊ Бу́дуть (ви́йдуть) лю́ди <Бу́де (ви́йде) люди́на> *див.* лю́ди (5)
люди́на
◊ Бо́жа люди́на *див.* люди́на (6)
◊ Бу́дуть (ви́йдуть) лю́ди <Бу́де (ви́йде) люди́на> *див.* лю́ди (5)
Люди́на до́брої во́лі *див.* люди́на (1)
Люди́на на́строю *див.* люди́на (2)
◊ Мале́нька люди́на *див.* люди́на (7)
◊ На́ша (своя́) люди́на *див.* люди́на (8)
Сні́гова́ люди́на *див.* люди́на (3)
Як люди́на з люди́ною *див.* люди́на (4)
Як одна́ люди́на *див.* люди́на (5)
люди́ни
Анато́мія люди́ни *див.* анато́мія (1)
△ Ві́рус імунодефіци́ту люди́ни *див.* ві́рус (1)
У людськи́й зріст <У зріст люди́ни> *див.* зріст (2)
люди́ною
Відчува́ти / відчу́ти себе́ люди́ною *див.* відчува́ти (3)
◊ Зроби́ти люди́ною *кого* <Зроби́ти люди́ну *з кого*> *див.* зроби́ти (13)
◊ Ста́ти люди́ною *див.* става́ти
Як люди́на з люди́ною *див.* люди́на (4)
люди́ну
◊ Вважа́ти за люди́ну *див.* уважа́ти
Ві́ра в люди́ну (в люде́й) *див.* ві́ра[1] (1)
◊ Зроби́ти люди́ною *кого* <Зроби́ти люди́ну *з кого*> *див.* зроби́ти (13)
лю́дям
◊ Ку́рям (ку́рці, лю́дям) на сміх <Ку́ри смію́ться> *див.* сміх
◊ Ні собі́, ні лю́дям *див.* себе́
ЛЮДИНОПОДІ́БНИЙ
людиноподі́бні
△ Людиноподі́бні ма́впи *див.* ма́впа (1)
ЛЮ́ДСТВО
лю́дства
△ Зло́чини про́ти лю́дства *див.* зло́чин (1)
ЛЮ́ДСЬКИ́Й
лю́дська́
Лю́дська́ істо́та *див.* істо́та (1)
Лю́дська́ по́стать *див.* по́стать[1]
◊ Нога́ лю́дська́ не ступа́ла *див.* нога́
лю́дське́
◊ Для лю́дсько́го о́ка <Про лю́дське́ *(рідше* чуже́) о́ко> <Про лю́дські́ о́чі> *див.* о́ко[1]
◊ На по́сміх (на посміхо́висько) [лю́дям] <На посміхо́вище [лю́дське́ (зага́льне)]> *див.* по́сміх
Рід лю́дськи́й <Лю́дське́ пле́м'я> *див.* рід
◊ Сторо́ннє (лю́дське́) о́ко *див.* о́ко[1]
людськи́й
Живи́й (людськи́й) това́р *див.* това́р[1]
Рід лю́дськи́й <Лю́дське́ пле́м'я> *див.* рід
У людськи́й зріст <У зріст люди́ни> *див.* зріст (2)
Утрача́ти / утра́тити людськи́й о́браз *див.* утрача́ти
лю́дськи́х
◊ Хова́тися від лю́дсько́го о́ка (від лю́дськи́х оче́й) *див.* хова́тися[1]

лю́дські
◊ Для лю́дськóго óка <Про лю́дськé *(рідше* чужé) óко> <Про лю́дські óчі> *див.* óко[1]
лю́дськóго
◊ Для лю́дськóго óка <Про лю́дськé *(рідше* чужé) óко> <Про лю́дські óчі> *див.* óко[1]
△ Íндекс лю́дськóго рóзвитку <Íндекс рóзвитку лю́дськóго потенціáлу> *див.* íндекс (3)
◊ Півторá лю́дськóго *див.* півторá
◊ Ховáтися від лю́дськóго óка (від лю́дськи́х очéй) *див.* ховáтися[1]
ЛЮ́ДЯНІСТЬ
лю́дяності
△ Злóчини прóти лю́дяності *див.* злóчин (2)
ЛЮ́ЛЕЧКА[1]
лю́лечку
Потягáти (потя́гувати) / потягну́ти (потягти́) лю́льку (лю́лечку, цигáрку *і т. ін.) див.* потягáти[1]
ЛЮ́ЛЬКА[1]
лю́лька
◊ Лю́лька ми́ру *див.* лю́лька[1] (1)
лю́льки
Смикну́ти [з] лю́льки *див.* смикну́ти
Тягти́ (тягну́ти, ссáти) тютю́н (махóрку, цигáрку, лю́льку, з лю́льки *і т. ін.) див.* тягти́
лю́льку
Кури́ти (пали́ти, смоктáти *і т. ін.)* лю́льку (калья́н, наргілé *і т. ін.) див.* кури́ти[1] (1)
Покýрювати / покури́ти лю́льку (калья́н, наргілé *і т. ін.) див.* покýрювати
Потягáти (потя́гувати) / потягну́ти (потягти́) лю́льку (лю́лечку, цигáрку *і т. ін.) див.* потягáти[1]
Тягти́ (тягну́ти, ссáти) тютю́н (махóрку, цигáрку, лю́льку, з лю́льки *і т. ін.) див.* тягти́
ЛЮЛЯ́ТИ
люля́ти
Колисáти (колихáти, люля́ти *і т. ін.)* до сну *див.* колисáти (1)
ЛЮМІНЕСЦЕ́НТНИЙ
люмінесце́нтна
△ Люмінесцéнтна лáмпа *див.* лáмпа (9)
люмінесце́нтний
△ Люмінесцéнтний ліхтáр *див.* ліхтáр (2)
ЛЮПИ́НОВИЙ
люпи́новий
△ Люпи́новий пар *див.* пар[1]
ЛЮ́ТИЙ[1]
лю́тої
◊ Гíрше [від] [лю́тої] смéрті *див.* гíрше (1)
ЛЮТЬ
лють
◊ Ки́дає / ки́нуло в сміх (у лють, у гнів *і т. ін.) див.* ки́дати (4)
◊ Ковтáти / ковтну́ти злість (лють, óбрáзу *і т. ін.) див.* ковтáти (3)
ЛЯГА́ТИ
лягáє
◊ Дорóга (путь) лягáє / ляглá *див.* дорóга (6)
Лежи́ть (лягáє) відповідáльність *(заст.* відповідь) *див.* відповідáльність (1)
◊ Лежи́ть (лягáє, залягáє) / ляглá (заляглá) прíрва *див.* прíрва
◊ Тінь пáдає (лягáє) / упáла (ляглá) *див.* тінь
◊ [Увéсь] тягáр лягáє / ліг на плéчі *див.* тягáр
лягáй
◊ Хоч [живи́м (живцéм, живóму)] у зéмлю (в моги́лу, в гріб, у я́му *і т. ін.)* лізь (лягáй, *рідко* клади́сь)> <Хоч у петлю́ (у зáшморг) лізь> *див.* лíзти (33)
◊ Хоч лягáй та [й] помирáй (вмирáй) *див.* лягáти (28)
лягáти
◊ [Аж] лягáти [пóкотом] (пáдати) / лягти́ (упáсти) від смíху (зі смíху, з рéготу *і т. ін.) див.* лягáти (2)
◊ Живи́м у я́му (в домови́ну, в моги́лу, в зéмлю *і т. ін.)* лягáти (лíзти, ітú *і т. ін.)* / лягти́ (полíзти, піти́ *і т. ін.) див.* лягáти (3)
◊ Іти́ (лягáти) / піти́ (лягти́) в [сирý] зéмлю *див.* іти́ (68)
◊ Кістьми́ (костьми́, кісткáми) лягáти / лягти́ (полягти́) *див.* лягáти (7)
◊ Лóском лягáти *див.* лягáти (8)
◊ Лягáти / лягти́ [важки́м (непоси́льним, усíм *і т. ін.)*] тягарéм на плéчі *див.* лягáти (9)
◊ Лягáти / лягти́ в оснóву *див.* лягáти (10)
◊ Лягáти / лягти́ до ніг (під нóги, в нóги *і т. ін.) див.* лягáти (11)
◊ Лягáти / лягти́ на курс (кýрсом) *див.* лягáти (12)
◊ Лягáти / лягти́ на плéчі *див.* лягáти (13)
◊ Лягáти / лягти́ під ніж (на стіл) *див.* лягáти (14)
◊ Лягáти / лягти́ прáхом *див.* лягáти (15)
△ Лягáти / лягти́ у дрейф *див.* лягáти (1)
◊ Лягти́ / лягáти на дýшу *див.* лягáти (20)
◊ Лягти́ / *(рідко* лягáти) в моги́лу (в домови́ну, в гріб, в я́му *і т. ін.) див.* лягáти (22)
◊ Мáло не трýпом лягáти *див.* лягáти (23)
лягáючи
◊ І лягáючи, і устаючи́ *див.* лягáти (4)
ЛЯД
ляд
◊ На яки́й ляд *див.* ляд (1)
ЛЯ́ДА
ля́ду
◊ Закри́й [своЮ] ля́ду *див.* закривáти (7)
ЛЯКЛИ́ВИЙ
лякли́вого
◊ Не [з] полохли́вого (лякли́вого) деся́тка (рóду) *див.* деся́ток (2)
ЛЯ́ЛЕЧКА
ля́лечка
◊ Ні (анí) ля́лечки <Хоч би тобí ля́лечка> *див.* ля́лечка (1)
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* ля́лечка (ля́лька) *див.* ля́лечка (2)
ля́лечки
◊ Ні (анí) ля́лечки <Хоч би тобí ля́лечка> *див.* ля́лечка (1)
ЛЯ́ЛЬКА
ля́лька
Тростевá ля́лька *див.* ля́лька (1)
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* ля́лечка (ля́лька) *див.* ля́лечка (2)
лялькú
◊ Грáти (грáтися) в лялькú (в бирю́льки) *див.* грáти (15)
ляльóк
Лялькóвий теáтр <Теáтр ляльóк> *див.* теáтр
ЛЯЛЬКÓВИЙ
лялькóвий
Лялькóвий теáтр <Теáтр ляльóк> *див.* теáтр
ЛЯ́МКА
ля́мку
◊ Надíти на сéбе ля́мку *див.* надівáти
◊ Тягти́ (тягну́ти) ля́мку *див.* тягти́
ЛЯП[1]
ляп
◊ Тяп та ляп *див.* тяп
ЛЯ́ПАС
ля́паса
◊ Відвáжити / відвáжувати бéбеха (ля́паса, стусанá) *див.* відвáжувати (1)
◊ Вхопи́ти (дістáти, спіймáти *і т. ін.)* / хапáти (діставáти, отри́мувати *і т. ін.)* ляща́ (ля́паса, мордáса, помордáса, поли́чника *і т. ін.) див.* ухóплювати
◊ Дáти (відмíряти, відмíрити, відвáжити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / давáти (відмíрювати, відміря́ти, відвáжувати, заліплювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* давáти (129)
ЛЯ́ПАТИ
ля́пати
◊ Ля́пати грязю́кою (гря́ззю, болóтом *і т. ін.) див.* ля́пати (1)
◊ Ля́пати (ля́скати, махáти *і т. ін.)* / заля́пати язикóм *див.* ля́пати (2)
◊ Ля́пати (хля́пати) вýхами *див.* ля́пати (3)
Плескáти *(розм.* ля́пати) / заплескáти *(розм.* заля́пати) в долóні *(рідше* рукáми, в рýки) *див.* плескáти
ЛЯ́ПНУТИ
ля́пнути
◊ Тíльки вýхами ля́пнути *див.* ля́пнути (1)
ЛЯ́СИ
ля́си
◊ Ля́си підпускáти *див.* підпускáти
◊ Точи́ти (розвóдити) / поточи́ти ля́си (баля́си, баляндрáси, бáли) *див.* точи́ти[1]
ЛЯСК[1]
ляск
◊ Аж ляск ідé / пішóв <Аж ля́ски йдýть / пішли́> *див.* ляск[1] (1)
ля́ски
◊ Аж ляск ідé / пішóв <Аж ля́ски йдýть / пішли́> *див.* ляск[1] (1)
ЛЯ́СКАТИ
ля́скати
◊ Ля́пати (ля́скати, махáти *і т. ін.)* / заля́пати язикóм *див.* ля́пати (2)
Ля́скати / заля́скати в долóні (долóнями) *див.* ля́скати (1)
◊ Цокотíти (цокотáти, цóкати, ля́скати, сíкти *і т. ін.)* зубáми *див.* цокотáти

ЛЯ́СНУТИ[1]
ля́сне
◊ Тільки ля́сне *див.* ля́снути[1] (1)
ля́снув
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* батого́м (батіжко́м, з батога́, з бича́) трі́снув (ля́снув, тря́снув *і т. ін.)* *див.* трі́скати
ля́снула
◊ Спра́ва ля́снула *див.* спра́ва[1]
ЛЯЩ[2]
ляща́
◊ Вхопи́ти (діста́ти, спійма́ти *і т. ін.)* / хапа́ти (дістава́ти, отри́мувати *і т. ін.)* ляща́ (ля́паса, мордаса, помордаса, поли́чника *і т. ін.)* *див.* ухо́плювати
◊ Да́ти (відміря́ти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти (129)
ляща́ми
◊ Годува́ти ляща́ми *див.* годува́ти (5)
ЛЯЩА́ТИ
лящало
◊ [Аж] у ву́хах лящи́ть (лящало) / залящи́ть (залящало) *див.* лящати (2)
лящи́ть
◊ Аж за (по́за) ву́хами *(рі́дше* уша́ми, у́хами) лящи́ть (трі́щить) *див.* лящати (1)
◊ [Аж] у ву́хах лящи́ть (лящало) / залящи́ть (залящало) *див.* лящати (2)
МА́ВПА
ма́впи
△ Людиноподі́бні ма́впи *див.* ма́впа (1)
МАВРИТА́НСЬКИЙ
маврита́нський
△ Маврита́нський газо́н *див.* газо́н (1)
△ Маврита́нський стиль *див.* стиль[1]
МАГ[1]
маг
◊ Маг і чароді́й (чарівни́к, *заст.* чудоді́й) *див.* маг[1] (1)
МАГАЗИ́Н
магази́н
Комерці́йна крамни́ця <Комерці́йний кіо́ск (магази́н, *розм.* ларьо́к *і т. ін.)*> *див.* крамни́ця (1)
Універса́льний магази́н *див.* магази́н (1)
МАГАЗИ́ННИЙ
магази́нна
△ Магази́нна па́м'ять *див.* па́м'ять
МАГДЕБУ́РЗЬКИЙ
магдебу́рзьке
△ Магдебу́рзьке пра́во *див.* пра́во
магдебу́рзькі
△ Магдебу́рзькі пі́вкулі *див.* пі́вку́ля
МАГІ́СТР
магі́стр
Вели́кий магі́стр *див.* магі́стр (1)
МАГІСТРА́ЛЬ
магістра́ль
◊ Пряма́ доро́га (сте́жка, магістра́ль) *див.* доро́га (16)
МАГІСТРА́ЛЬНИЙ
магістра́льний
△ Магістра́льний водопрові́д *див.* водопрові́д (2)

МАГІ́ЧНИЙ
магі́чний
△ Магі́чний квадра́т *див.* квадра́т (2)
МА́ГІЯ
ма́гія
Бі́ла ма́гія *див.* ма́гія (1)
Чо́рна ма́гія *див.* ма́гія (2)
МАГНЕТИ́ЗМ
магнети́зм
△ Земни́й магнети́зм <Магнети́зм Землі́> *див.* магнети́зм (1)
МАГНІ́ТНИЙ
магні́тна
△ Магні́тна анома́лія *див.* анома́лія (1)
△ Магні́тна (геомагні́тна) бу́ря *див.* бу́ря (1)
Магні́тна ка́ртка *див.* ка́ртка (3)
△ Магні́тна стрі́лка *див.* стрі́лка
Магні́тна стрі́чка *див.* стрі́чка
магні́тне
△ Магні́тне відхи́лення *див.* відхи́лення (1)
△ Магні́тне наси́чення *див.* наси́чення
△ Магні́тне нахи́лення *див.* нахи́лення
△ Магні́тне по́ле *див.* по́ле
△ Магні́тне схи́лення <Схи́лення магні́тної стрі́лки> *див.* схи́лення
магні́тний
△ Магні́тний еква́тор *див.* еква́тор (1)
△ Магні́тний залізня́к *див.* залізня́к (1)
△ Магні́тний меридіа́н *див.* меридіа́н (1)
△ Магні́тний монопо́ль *див.* монопо́ль[1]
△ Магні́тний носі́й *див.* носі́й
△ Магні́тний по́люс *див.* по́люс
△ Магні́тний спектр *див.* спектр
магні́тні
△ Магні́тні варіа́ції *див.* варіа́ція (2)
магні́тної
△ Магні́тне схи́лення <Схи́лення магні́тної стрі́лки> *див.* схи́лення
МАГНІТОРУШІ́ЙНИЙ
магніторуші́йна
△ Магніторуші́йна си́ла *див.* си́ла
МАГО́Г
маго́г
Гог і маго́г <Го́га і маго́га> <Го́ги та маго́ги> *див.* гог (1)
маго́га
Гог і маго́г <Го́га і маго́га> <Го́ги та маго́ги> *див.* гог (1)
маго́ги
Гог і маго́г <Го́га і маго́га> <Го́ги та маго́ги> *див.* гог (1)
МАДРИ́ДСЬКИЙ
мадри́дського
◊ Таємни́ці мадри́дського дво́ру *див.* таємни́ця
МАЄ́ТНІСТЬ
маєтності
△ Ра́нгові зе́млі (маєтності) *див.* земля́ (12)
МАЖОРИТА́РНИЙ
мажорита́рна
△ Мажорита́рна ви́борча систе́ма *див.* систе́ма
мажорита́рний
△ Мажорита́рний о́круг *див.* о́круг
МА́ЗАНИЙ
ма́зані
◊ Одни́м ми́ром ма́зані *(рі́дше* пома́зані) *див.* ма́заний (1)

МА́ЗАТИ
ма́зати
◊ Ма́зати зве́рху пирого́м *див.* ма́зати (1)
◊ Ма́зати (масти́ти, нама́зувати *і т. ін.)* / нама́зати (зма́зати, намасти́ти, помасти́ти *і т. ін.)* [са́лом (сма́льцем)] п'я́ти *(рі́дше* п'я́тки) *див.* ма́зати (2)
◊ Ма́зати ме́дом [по губа́х] *див.* ма́зати (3)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* ме́дом (са́лом) по губа́х масти́ти (ма́зати) / мазну́ти *див.* масти́ти (3)
МАЗЕ́ПИНСЬКИЙ
мазе́пинське
Мазе́пинське баро́ко *див.* баро́ко (2)
МАЗКА́
мазку́
◊ Пусти́ти (спусти́ти) / *рі́дше* пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са] *див.* пуска́ти
МАЗНИ́ЦЯ[1]
мазни́ця
◊ Як мазни́ця (мазни́чка) *див.* мазни́ця[1] (1)
МАЗНИ́ЧКА
мазни́чка
◊ Як мазни́ця (мазни́чка) *див.* мазни́ця[1] (1)
МАЗНУ́ТИ
мазну́ти
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* ме́дом (са́лом) по губа́х масти́ти (ма́зати) / мазну́ти *див.* масти́ти (3)
МАЗЬ
мазі́
◊ На мазі́ *див.* мазь (1)
МАЙБУ́ТНІЙ
майбу́тнє
◊ Зазира́ти (загляда́ти) / зазирну́ти (загля́нути) в майбу́тнє (у прийде́шнє, впере́д *і т. ін.)* *див.* зазира́ти (1)
майбу́тній
△ Майбу́тній час *див.* час
майбу́тнього
Творе́ць істо́рії (життя́, майбу́тнього *і т. ін.)* *див.* творе́ць
майбу́тньому
○ У майбу́тньому *див.* майбу́тній (1)
МАЙДА́НЧИК
майда́нчик
Будіве́льний майда́нчик *див.* майда́нчик (1)
△ Відгодіве́льний майда́нчик <*рі́дко* Відгодіве́льна площа́дка> *див.* майда́нчик (6)
Дитя́чий майда́нчик *див.* майда́нчик (2)
△ Му́лови́й майда́нчик *див.* майда́нчик (7)
Спорти́вний майда́нчик *див.* майда́нчик (4)
Ста́ртовий майда́нчик *див.* майда́нчик (5)
Сходови́й майда́нчик <Сходова́ клі́тка (клі́ти́на)> *див.* майда́нчик (3)
△ Штрафни́й майда́нчик *див.* майда́нчик (8)
МАЙНО́
майно́
△ Ви́морочне майно́ *див.* майно́ (1)
△ Нерухо́ме майно́ *див.* майно́ (2)
△ Рухо́ме майно́ *див.* майно́ (3)

МАЙНОВИ́Й
майнови́й
△ Майнови́й ценз *див.* ценз
МАЙНУ́ТИ
майну́ла
◊ Ду́мка майну́ла (сяйну́ла, бли́снула, пробігла *і т. ін.)* [в голові] *див.* ду́мка (10)
майну́ло
◊ Майну́ло (мелькну́ло, мигну́ло *і т. ін.)* в голові́ *див.* майну́ти (1)
майну́ти
◊ Виринáти (вставáти, спливáти) / ви́ринути (встáти, спливти́, сплисти́, майну́ти *і т. ін.)* в пам'яті *чиїй* (в спо́минах *чиїх) див.* виринáти (1)
◊ Віјну́ти (майну́ти) хвосто́м *див.* війну́ти (1)
МАЙОНÉЗНИЙ
майонéзна
Майонéзна бáнка *див.* бáнка[1] (1)
МÁЙСТЕР
мáйстер
Золоти́х (срі́бних, *рідше* сріблýни́х, ювелі́рних) справ мáйстер *див.* мáйстер (1)
◊ Мáйстер заплі́чних справ (діл) *див.* мáйстер (6)
◊ Мáйстер *(рідше* мастáк) на всі ру́ки *див.* мáйстер (7)
◊ Мáйстер *(рідше* митéць, мастáк) на всі (вся́кі) шту́ки *див.* мáйстер (8)
◊ Мáйстер своє́ї спрáви (свого́ ді́ла) *див.* мáйстер (9)
Мáйстер слóва *див.* мáйстер (2)
△ Мáйстер спо́рту *див.* мáйстер (5)
Мáйстер шкіряно́ї рукави́чки *див.* мáйстер (3)
майстри́
Майстри́ мистéцтв *див.* мáйстер (4)
МАК
мак
△ Водяни́й мак *див.* мак (1)
△ Зірчáстий мак *див.* мак (2)
◊ На маку́ху (на мак) *див.* маку́ха (1)
◊ Стéрти на мак *див.* стирáти
◊ Хоч мак (мáком) сій *див.* сі́яти
◊ Цвісти́ як мак *див.* цвісти́
◊ Ще мак [росте́ (цвіте́, схо́дить *і т. ін.)*] у голові́ *див.* мак (5)
◊ Як мак цвіте́ (процвітáє, розцвітáє *і т. ін.) див.* мак (7)
◊ Як [той] мак начéтверо *див.* мак (8)
мáком
◊ [Аж] з мéдом та [з] мáком *див.* мед (5)
◊ Давáти (задавáти) / дáти (задáти) пéрцю [з мáком] *див.* давáти (114)
◊ Ду́лю *(рідко* фі́гу) з мáком *див.* ду́ля (2)
◊ Ду́ля (ду́лю) з мáком (під ніс) *див.* ду́ля (1)
◊ З мáком і з тáком *див.* мак (3)
Нáче (ненáче) мáком (мачко́м) поси́пано *див.* поси́паний
◊ Не з мáком *див.* мак (4)
◊ Показáти (дáти, піднести́) ду́лю [з мáком] (фі́гу) *див.* давáти (192)
◊ Сі́сти мáком *див.* сідáти
◊ Хоч мак (мáком) сій *див.* сі́яти
мáку
◊ Ви́скочити як го́лий (козáк, Кузьмá) з мáку *див.* вискáкувати (4)
◊ Втéрти (натéрти) мáку (часнику́) *див.* втирáти[1] (2)
◊ Наї́стися мáку *див.* наїдáтися
◊ Як мáку *див.* мак (6)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* за (на) гріш мáку *див.* гріш (7)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* мáку насі́яно *див.* насівáти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* пі́сля мáківки (пі́сля мáку) *див.* мáківка (3)
МАКАРО́НИ
макаро́ни
Макаро́ни по-фло́тськи *див.* макаро́ни (1)
МАКАРО́ННИЙ
макаро́нні
Макаро́нні ви́роби *див.* ви́ріб (3)
МАКÉТНИЙ
макéтна
△ Макéтна модéль *див.* модéль
МÁКІВ
мáків
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* мáків цвіт *див.* цвіт[1]
МÁКІВКА
мáківки
◊ Від мáківки до п'ят *див.* мáківка (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* пі́сля мáківки (пі́сля мáку) *див.* мáківка (3)
мáківку
◊ По [саму́, самі́сіньку] мáківку *див.* мáківка (2)
МАКІ́ТРА
макі́тра
◊ Казано́к (баня́к, макі́тра) вáрить / *рідше* казано́к (баня́к) звари́в (макі́тра звари́ла) *див.* казано́к (1)
◊ Макі́тра ро́зуму *див.* макі́тра (1)
макі́трою
Стри́жений (остри́жений) під макі́тру (макі́трою) *див.* стри́жений
макі́тру
◊ Втовкти́ (втовкмáчити, втелю́щити, вки́нути) / втовкмáчувати в гóлову (в довбéшку, в макі́тру) *див.* втовкти́[1] (1)
◊ Мáти поро́жню макі́тру на плечáх *див.* мáти[2] (82)
Стри́жений (остри́жений) під макі́тру (макі́трою) *див.* стри́жений
МАКІ́ТРИТИСЯ
макі́триться
◊ [Аж] головá (в голові́) кру́титься (моро́читься, пáморочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.)* <[Аж] головá закрути́лася (заморо́чилася, запáморочилася, замакі́трилася *і т. ін.)*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запáморочилося, замакі́трилося)> *див.* головá (7)
◊ [Аж *(рідко* би́лий)] світ кру́титься (вéрнеться, макі́триться, колихáється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколихáвся, пішо́в) о́бертом (перéкидом, перéкидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в очáх (пéред очи́ма)] *див.* світ[2]
МÁКЛЕР
мáклер
△ Курсови́й мáклер *див.* мáклер (1)
△ Страхови́й мáклер *див.* мáклер (2)
МÁКОВИЙ
мáкове
◊ На мáкове зéрно́ (зéрня́, зéрня́тко) <На мáкову зерни́ну> *див.* зéрно́ (2)
◊ Як (з) мáкове зéрно́ (зéрня́) *див.* зéрно́ (4)
мáковій
◊ [І] го́лці (я́блуку, я́блукові, *рідше* мáковому зéрну́ (мáковій зерни́ні)) ні́де впáсти *див.* упáсти[1]
мáкової
◊ [І (ні, жо́дної)] рі́ски (рі́сочки, мáкової крапли́ни *і т. ін.)* в ро́ті не мáти *див.* мáти[2] (31)
мáковому
◊ [І] го́лці (я́блуку, я́блукові, *рідше* мáковому зéрну́ (мáковій зерни́ні)) ні́де впáсти *див.* упáсти[1]
мáкову
◊ І (ні, áні) на мáкову роси́ну *див.* роси́на
◊ На мáкове зéрно́ (зéрня́, зéрня́тко) <На мáкову зерни́ну> *див.* зéрно́ (2)
МАКОГІ́Н
макогі́н
◊ Облизáти макого́на (макогі́н, м'я́ло) *див.* обли́зувати
◊ Схо́жий (похо́жий) як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пироги́, макогі́н на но́чви *і т. ін.) див.* схо́жий[1]
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* обли́заний макогі́н *див.* макогі́н (1)
макого́на
◊ Облизáти макого́на (макогі́н, м'я́ло) *див.* обли́зувати
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* пес пі́сля макого́на *див.* пес
МАКРОФАГÁЛЬНИЙ
макрофагáльна
△ Макрофагáльна реáкція *див.* реáкція
△ Макрофагáльна систéма *див.* систéма
МАКСИМÁЛЬНИЙ
максимáльний
△ Максимáльний термо́метр *див.* термо́метр
МАКУ́ХА
маку́ху
◊ На маку́ху (на мак) *див.* маку́ха (1)
МАЛАВІ́ЙСЬКИЙ
малаві́йські
△ Малаві́йські цихлі́ди *див.* цихлі́ди
МАЛÉНЬКИЙ
малéнька
◊ Малéнька люди́на *див.* люди́на (7)
малéньке
◊ Ді́ло малéньке *(зневажл.* теля́че) *див.* ді́ло (8)
МАЛÉНЬСТВО
малéньства
З малéньства *див.* малéньство (1)
МÁЛЕЧКУ
мáлечку
◊ З (від) сáмого мáлечку (мáлку) *див.* мáлечку (1)
МАЛИ́Й
малá
△ Малá бу́ква *див.* бу́ква (2)
△ Малá Ведмéдиця *див.* ведмéди́ця (2)
Малá водá *див.* водá (9)
△ Малá калóрія *див.* калóрія (2)
◊ Малá ку́па *див.* ку́па (5)

Малá надія <Мáло (немá) надії> *див.* надія
Малá хáта *див.* хáта
△ Малі фóрми <Малá фóрма> *див.* фóрма
малé
◊ Від малóго до старóго <малé й вели́ке (старé)> <старé й малé> *див.* мали́й (2)
мали́й
◊ Вели́кий крик за мали́й пшик *див.* крик[1] (1)
Мали́й Віз *див.* віз (2)
△ Мали́й хід *див.* хід
Мали́й шлем *див.* шлем[2]
мали́м
◊ За мали́м Бóгом *див.* бог (20)
○ За мали́м не... *див.* мали́й (1)
мали́х
З мали́х літ *див.* літá (1)
малі
△ Малі фóрми <Малá фóрма> *див.* фóрма
малій
◊ Як малій дити́ні *див.* дити́на (3)
малóго
◊ Від малóго до старóго <малé й вели́ке (старé)> <старé й малé> *див.* мали́й (2)
МАЛИ́НÓВИЙ
мали́нóвий
◊ Мали́нóвий дзвін (передзвін) *див.* дзвін (2)
МÁЛКУ
мáлку
◊ З (від) сáмого мáлечку (мáлку) *див.* мáлечку (1)
МÁЛО
малá
Малá надія <Мáло (немá) надії> *див.* надія
мáло
◊ [Аж (мáло не)] рвáти (дéрти, скýбти) на собі (на голові) волóсся (чуб, чýба) *див.* рвáти
◊ [І] гóря (нужди́) мáло (немá, немáє) *див.* мáло (9)
Малá надія <Мáло (немá) надії> *див.* надія
○ Мáло де *див.* мáло (1)
◊ Мáло кáші їв (їла, їли) / з'їв (з'їла, з'їли) *див.* їсти (18)
○ Мáло коли́ *див.* мáло (2)
◊ Мáло крізь зéмлю не провали́вся (провали́тися) *див.* провáлюватися
◊ [Мáло (ледь, лéдве *і т. ін.*) не] вмирáти (помирáти, лóпатися, пáдати *і т. ін.*) / вмéрти (помéрти, лóпнути, покоти́тися [пóкотом], впáсти *і т. ін.*) від (зі) смíху (від рéготу) <Мáло не полóпати зо смíху> *див.* умирáти
○ Мáло (мáло-мáло) [що] не *див.* мáло (6)
◊ Мáло не з'їсти *див.* з'їдáти (7)
◊ Мáло не трýпом лягáти *див.* лягáти (23)
○ Мáло тогó, що *див.* мáло (3)
Мáло (трóхи, лéдве) не збожевóлів (збожевóліла) *див.* збожевóліти (1)
○ Мáло хто (когó, комý *і т. ін.*) *див.* мáло (4)
○ Мáло що (чогó, чомý *і т. ін.*) *див.* мáло (5)
○ Мáло яки́й (якóго, якóму *і т. ін.*) *див.* мáло (7)
○ Не мáло *див.* мáло (8)
◊ Носи́ти на рукáх <Трóхи (мáло) на рукáх не носи́ти> <Як (мáло, трóхи) не на рукáх носи́ти> *див.* носи́ти
◊ Óчі мáло (як) не ви́скочать / не вискáкують з голови́ (з орбіт, з лóба) *див.* óко[1]
◊ Сéрце (сéрденько) як (лéдве, мáло, трóхи *і т. ін.*) не ви́скочить [з грудéй] *див.* сéрце
◊ Уби́ти мáло *див.* убивáти[1]
МАЛОГОМІЛКÓВИЙ
малогомілкóва
△ Малогомілкóва кістка *див.* кістка (4)
малогомілкóвий
△ Малогомілкóвий м'яз *див.* м'яз
△ Малогомілкóвий нерв *див.* нерв
МАЛОЗАБЕЗПÉЧЕНІСТЬ
малозабезпéченості
△ Межá бідності (малозабезпéченості) *див.* межá (3)
МÁЛО-МÁЛО
мáло-мáло
○ Мáло (мáло-мáло) [що] не *див.* мáло (6)
МАЛОНÁТНИЙ
малонáтна
△ Малонáтна (малóнова) кислотá *див.* кислотá (18)
МАЛÓНОВИЙ
малóнова
△ Малонáтна (малóнова) кислотá *див.* кислотá (18)
МАЛЬÓВАНИЙ
мальóвана
◊ Верствá келебердя́нська (пиря́тинська, чугýївська, мальóвана *і т. ін.*) *див.* верствá[1] (2)
мальóваний
Мальóваний стовп *див.* стовп
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) намальóваний (змальóваний, мальóваний *і т. ін.*) *див.* намальóваний
МАЛЬПІГІЄВИЙ
мальпігієві
△ Мальпігієві суди́ни *див.* суди́на
△ Мальпігієві тíльця́ *див.* тíльцé
МАЛЬТІЙСЬКИЙ
мальтійський
Мальтійський óрден *див.* óрден[2]
Мальтійський хрест (механізм) *див.* хрест
МАЛЮВÁТИ
малювáти
◊ Малювáти (зображáти, зобрáжувати) рожéвими фáрбами (у рожéвих фáрбах) *див.* малювáти (1)
◊ Малювáти (зображáти, зобрáжувати) тéмними (чóрними) фáрбами *див.* малювáти (2)
малю́й
◊ Хоч [карти́ну (ікóну, на кáрту)] малю́й <Хоч малю́й, хоч цілýй> *див.* малювáти (3)
МÁМА
мáмі
◊ До бісової (лихóї, чóртової *і т. ін.*) мáтері <[Ну] к бісовій (лихій, чóртовій *і т. ін.*) мáтері (*рідко* мáмі)> *див.* мáти[1] (9)
◊ Тря́сця йогó (твоїй, їхній *і т. ін.*) мáтері (мáмі, *рідко* бáтьку, тíтці) *див.* тря́сця
мáму
◊ Кат йогó (її, їх *і т. ін.*) [мáму] бери́ (забирáй) / взяв (побрáв, забрáв) [би] *див.* кат (3)
◊ Чорт (біс) [йогó] бáтька (*рідше* мáму) знáє (зна) <Чорти́ (біси́) [йогó] бáтька (*рідше* мáму) знáють> *див.* чорт
МÁМИН
мáмин
◊ Мáмин (матýсин, мамýсин) синóк (синóчок) *див.* синóк
◊ Мáмин мізи́нчик *див.* мізи́нчик (1)
мáмина
◊ Мáмина дóнечка (дóця) *див.* дóнечка (1)
мáмину
◊ Смоктáти мáмину ци́цю *див.* смоктáти
МÁМОНТОВИЙ
мáмонтова
△ Мáмонтова (мáмутова) кістка *див.* кістка (5)
мáмонтове
△ Мáмонтове дéрево *див.* дéрево (17)
МАМÝСИН
мамýсин
◊ Мáмин (матýсин, мамýсин) синóк (синóчок) *див.* синóк
МÁМУТОВИЙ
мáмутова
△ Мáмонтова (мáмутова) кістка *див.* кістка (5)
МАНÁ
манý
◊ Пускáти / пусти́ти манý [в вíчі] *див.* пускáти
МÁНГРÓВИЙ
мáнгрóве
△ Мáнгрóве дéрево *див.* дéрево (18)
МАНДÁТ
мандáт
△ Імперати́вний мандáт *див.* мандáт (1)
МАНДÁТНИЙ
мандáтна
Мандáтна комíсія *див.* комíсія (2)
МÁНДРИ
мáндри
◊ Пускáтися / пусти́тися (удáритися) в мáндри *див.* пускáтися
◊ Справля́ти мáндри *див.* справля́ти
МАНДРІВНИ́Й
мандрівнá
Мандрівнá трýпа *див.* трýпа
мандрівні
△ Блукáючі (мандрівні) вогні *див.* вогóнь (8)
△ Мандрівні зірки́ (зóрі) *див.* зíрка (5)
Мандрóвані (мандрівні) дяки́ *див.* дяк (1)
МАНДРÓВАНИЙ
мандрóвані
Мандрóвані (мандрівні) дяки́ *див.* дяк (1)
МАНДРÓНИ
мандрóни
◊ Плести́ мандрóни *див.* плести́
МАНÉВР
манéвр
△ Флангóвий рух (марш, манéвр, марш-манéвр) *див.* рух

МАНЕ́РА
мане́рою
○ За мане́рою *див.* мане́ра (1)
МАНИ́ТИ
мани́ти
◊ Кива́ти (мани́ти) / кивну́ти (покива́ти, помани́ти) па́льцем *див.* кива́ти (1)
◊ Мани́ти [до се́бе] о́чі *див.* мани́ти (1)
МАНІАКА́ЛЬНИЙ
маніака́льний
△ Маніака́льний синдро́м *див.* синдро́м
МАНІАКА́ЛЬНО-ДЕПРЕСИ́ВНИЙ
маніака́льно-депреси́вний
△ Маніака́льно-депреси́вний психо́з *див.* психо́з
МАНІВЦІ́
манівці́
◊ Збива́тися (схо́дити) / зби́тися (зійти́) на манівці́ *див.* збива́тися (7)
◊ Зво́дити (збива́ти) / звести́ (зби́ти) на манівці́ *див.* зво́дити (4)
манівці́в
◊ Без манівці́в *див.* манівці́ (1)
манівця́ми
◊ Блука́ти (блуди́ти, іти́ *і т. ін.)* манівця́ми *див.* блука́ти (1)
◊ Говори́ти манівця́ми *див.* говори́ти (4)
МАНІ́ЛЬСЬКИЙ
мані́льське
△ Мані́льське пря́диво *див.* пря́диво
мані́льський
△ Мані́льський кана́т *див.* кана́т (1)
МАНІПУЛЯТИ́ВНИЙ
маніпуляти́вна
△ Маніпуляти́вна техноло́гія *див.* техноло́гія
МАНІПУЛЯ́ЦІЯ
маніпуля́ція
Маніпуля́ція свідо́містю *див.* маніпуля́ція (1)
МАНІ́Р
мані́р
○ На мані́р *див.* мані́р (1)
◊ На оди́н мані́р *див.* мані́р (2)
◊ На свій мані́р *див.* мані́р (3)
◊ На таки́й мані́р *див.* мані́р (4)
МА́ННА
ма́нна
◊ Ма́нна небе́сна (з не́ба, з небе́с) *див.* ма́нна (1)
ма́нни
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ма́нни небе́сної (з не́ба, з небе́с) *див.* ма́нна (2)
МАНУА́ЛЬНИЙ
мануа́льна
△ Мануа́льна терапі́я *див.* терапі́я
МАНУФАКТУ́РНИЙ
мануфакту́рне
△ Мануфакту́рне виробни́цтво *див.* виробни́цтво (3)
МАНЮ́СІНЬКИЙ
маню́сінькі
◊ Розрива́ти (рва́ти) / розірва́ти на шматки́ (на маню́сінькі кусо́чки) *див.* розрива́ти[1]
МАРА́
мара́
◊ Мара́ його́ (її́, їх *і т. ін.)* зна́є *див.* мара́ (1)
◊ Що за чорт (біс, мара́)? *див.* чорт
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [та] мара́ *див.* мара́ (2)
мари́
◊ Яко́ї мари́ *див.* мара́ (3)
мару́
◊ Напуска́ти (насила́ти) / напусти́ти (насла́ти) мару́ *див.* напуска́ти
МАРА́ЗМ
мара́зм
△ Старе́чий мара́зм *див.* мара́зм (1)
МАРАФО́НСЬКИЙ
марафо́нський
△ Марафо́нський забі́г *див.* забі́г (1)
МА́РИ
ма́рах
◊ Бода́й (щоб) на ма́рах ви́несло (ви́несли) *див.* вино́сити (3)
МА́РИТИ
ма́рити
◊ Ма́рити себе́ *див.* ма́рити (1)
МА́РКА[1]
ма́рка
△ Акци́зна ма́рка *див.* ма́рка[1] (1)
△ Торго́ва (торгове́льна) ма́рка *див.* ма́рка[1] (2)
ма́рки
◊ Висо́кої (найкра́щої, пе́ршої *і т. ін.)* ма́рки *див.* ма́рка[1] (3)
ма́ркою
○ Під ви́глядом (під ма́ркою) *див.* ви́гляд (3)
ма́рку
◊ Трима́ти / ви́тримати ма́рку *див.* трима́ти
МАРКЕ́Р[2]
марке́р
△ Під марке́р сі́яти (сади́ти) *див.* сі́яти
МА́РКЕТИНГ
ма́ркетинг
△ Мере́же́вий ма́ркетинг *див.* ма́ркетинг (1)
МА́РНИЙ[1]
ма́рна
Даре́мна (дарма́, ма́рна, запропа́ла) пра́ця <*рідко* Даре́мний труд> *див.* пра́ця
◊ Ма́рна річ (спра́ва) *див.* річ[1]
◊ Пропа́ща (ма́рна) спра́ва <Пропа́ще (ма́рне) ді́ло> *див.* спра́ва[1]
ма́рне
◊ Іти́ / піти́ [на] ма́рно (ма́рне) *див.* іти́ (99)
◊ Пропа́ща (ма́рна) спра́ва <Пропа́ще (ма́рне) ді́ло> *див.* спра́ва[1]
ма́рний
Холости́й (ма́рний) хід *див.* хід
ма́рні
◊ Пусті́ (ма́рні) слова́ (фра́зи) *див.* сло́во
МА́РНО
ма́рно
◊ [Ду́рно (даре́мно, зада́рма́, ма́рно *і т. ін.)*] хліб (харч) перево́дити (ї́сти, збавля́ти) *див.* перево́дити
◊ Іти́ / піти́ [на] ма́рно (ма́рне) *див.* іти́ (99)
Не мина́ти (не мина́тися) / не мину́ти (не мину́тися) ма́рно (безслі́дно, даре́мно *і т. ін.)* *див.* мина́ти (1)
◊ Тра́тити (витрача́ти) ду́рно (даре́мно, ма́рно) слова́ *див.* тра́тити
МАРНОТА́
марно́т
◊ Марнота́ марно́т *див.* марнота́ (1)
марнота́
◊ Марнота́ марно́т *див.* марнота́ (1)
МАРНУВА́ТИ
марнува́ти
◊ Марнува́ти мо́ву (слова́) *див.* марнува́ти (1)
МА́РОЧНИЙ
ма́рочні
△ Ма́рочні (сортові́) ви́на *див.* вино́[1] (10)
МАРТЕ́НІВСЬКИЙ
марте́нівська
△ Марте́нівська піч *див.* піч
△ Марте́нівська сталь *див.* сталь[1]
МАРШ[1]
марш
◊ Кишки́ гра́ють / загра́ють [марш] *див.* ки́шка (11)
Тра́урний марш *див.* марш[1] (2)
Фанфа́рний марш *див.* марш[1] (3)
△ Фланго́вий рух (марш, мане́вр, марш-мане́вр) *див.* рух
△ Форсо́ваний марш *див.* марш[1] (6)
Церемонія́льний марш *див.* марш[1] (4)
ма́ршем
Церемонія́льним ма́ршем! *див.* марш[1] (5)
Швидки́м (ско́рим) ма́ршем пройти́ (діста́тися, ру́шити *і т. ін.)* *див.* прохо́дити
ма́рші
На ма́рші *див.* марш[1] (1)
МАРШ-МАНЕ́ВР
марш-мане́вр
△ Фланго́вий рух (марш, мане́вр, марш-мане́вр) *див.* рух
МАРШРУ́ТНИЙ
маршру́тне
△ Маршру́тне зніма́ння *див.* зніма́ння (2)
Маршру́тне таксі́ *див.* таксі́
маршру́тний
Доро́жній (маршру́тний) лист (листо́к) *див.* лист[2] (3)
Маршру́тний пої́зд *див.* пої́зд
МА́СА
мас
△ Трансформа́ція повітря́них мас *див.* трансформа́ція
ма́са
△ А́томна ма́са *див.* ма́са (4)
△ Еритроцита́рна ма́са *див.* ма́са (5)
Зеле́ний корм <Зеле́на ма́са> *див.* корм (3)
△ Зрівнова́жувальна ма́са *див.* ма́са (6)
△ Крити́чна ма́са *див.* ма́са (7)
△ Пласти́чна ма́са *див.* ма́са (8)
Сирко́ва ма́са *див.* ма́са (2)
Цуке́ркова ма́са *див.* ма́са (3)
ма́сі
В основні́й ма́сі *див.* ма́са (1)
МАСА́Ж
маса́ж
Електри́чний маса́ж *див.* маса́ж (1)
Сегмента́рно-рефле́кторний маса́ж *див.* маса́ж (2)
МАСИ́В
маси́в
Житлови́й маси́в *див.* маси́в (1)

МА́СКА
ма́ска
Космети́чна ма́ска *див.* ма́ска (1)
Посме́ртна ма́ска *див.* ма́ска (2)
ма́ску
◊ Зрива́ти / зірва́ти ма́ску (машкару́) *див.* зрива́ти[1] (6)
◊ Носи́ти ма́ску (личи́ну) *див.* носи́ти
◊ Скида́ти / ски́нути [з се́бе] ма́ску *див.* скида́ти
ма́сок
△ Коме́дія ма́сок <Коме́дія дель а́рте> *див.* коме́дія (1)
МАСКУВА́ЛЬНИЙ
маскува́льний
Маскува́льний хала́т *див.* хала́т
МАСЛА́К
маслака́ми
◊ Ла́нтух (мішо́к) із кістка́ми (з маслака́ми) *див.* ла́нтух (1)
МАСЛИ́НОВИЙ
масли́нове
△ Масли́нове (оли́вкове) де́рево *див.* де́рево (19)
МА́СЛО
ма́сла
◊ Підлива́ти (долива́ти) / підли́ти (доли́ти) ма́сла (олії, *заст.* оли́ви, ло́ю) у вого́нь (в ого́нь, до вогню́) *див.* підлива́ти
◊ Цур ду́рня та (й) ма́сла гру́дка *див.* ду́рень (3)
ма́слі
◊ Як варе́ник у ма́слі (у смета́ні) *див.* варе́ники (1)
◊ Як по ма́слу (*рідше* з ма́слом, по ма́слі, *рідко* на шнуро́чку) *див.* ма́сло (5)
◊ Як сир у ма́слі *див.* сир
ма́сло
△ Мінера́льне ма́сло *див.* ма́сло (2)
Пря́жене ма́сло *див.* ма́сло (1)
△ Соля́рове ма́сло *див.* ма́сло (3)
ма́слом
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ма́слом по душі́ *див.* ма́сло (4)
◊ Як по ма́слу (*рідше* з ма́слом, по ма́слі, *рідко* на шнуро́чку) *див.* ма́сло (5)
ма́слу
◊ Як по ма́слу (*рідше* з ма́слом, по ма́слі, *рідко* на шнуро́чку) *див.* ма́сло (5)
МА́СЛЯНИЙ
ма́сляна
△ Ма́сляна кислота́ *див.* кислота́ (19)
ма́сляними
◊ Моло́чні [та] (медо́ві) рі́ки [й ма́сляні (киселе́ві) береги́ (з ма́сляними (киселе́вими) берега́ми)] *див.* рі́ка́
ма́сляні
◊ Ма́сляні (позато́рішні) ви́шкварки *див.* ви́шкварки (1)
◊ Моло́чні [та] (медо́ві) рі́ки [й ма́сляні (киселе́ві) береги́ (з ма́сляними (киселе́вими) берега́ми)] *див.* рі́ка́
МАСЛЯНОКИ́СЛИЙ
маслянокислі
△ Маслянокислі бакте́рії *див.* бакте́рії (1)
МА́СОВИЙ
ма́сова
Ма́сова культу́ра *див.* культу́ра (1)
Ма́сова сце́на *див.* сце́на

ма́сове
△ Ма́сове виробни́цтво *див.* виробни́цтво (4)
ма́сового
△ Збро́я ма́сового зни́щення (ура́ження) *див.* збро́я (3)
Това́ри наро́дного (широ́кого, ма́сового *і т. ін.)* спожива́ння *див.* това́р[1]
ма́сової
За́соби ма́сової інформа́ції *див.* за́сіб (2)
МАСО́НСЬКИЙ
масо́нська
Масо́нська ло́жа *див.* ло́жа[1] (1)
МАСТА́К
маста́к
◊ Ма́йстер (*рідше* маста́к) на всі ру́ки *див.* ма́йстер (7)
◊ Ма́йстер (*рідше* мите́ць, маста́к) на всі (вся́кі) шту́ки *див.* ма́йстер (8)
МАСТИ́ТИ
масти́
◊ Хоч ме́дом масти́ *див.* масти́ти (2)
масти́ти
◊ Ма́зати (масти́ти, нама́зувати *і т. ін.)* / нама́зати (зма́зати, намасти́ти, помасти́ти *і т. ін.)* [са́лом (сма́льцем)] п'я́ти (*рідше* п'я́тки) *див.* ма́зати (2)
◊ Масти́ти слова́ми *див.* масти́ти (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ме́дом (са́лом) по губа́х масти́ти (ма́зати) / мазну́ти *див.* масти́ти (3)
МАСТИ́Ф
масти́ф
△ Неаполіта́нський масти́ф *див.* масти́ф (1)
МАСТЬ[1]
масте́й
◊ Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті> *див.* масть[1] (3)
ма́сті
◊ Одно́ї (одніє́ї) ма́сті *див.* масть[1] (2)
Під масть (*рідше* до ма́сті) *див.* масть[1] (1)
◊ Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті> *див.* масть[1] (3)
масть
Під масть (*рідше* до ма́сті) *див.* масть[1] (1)
◊ Попа́сти в масть *див.* попада́ти
◊ Яки́й на масть *див.* масть[1] (4)
МАСШТА́Б
масшта́б
△ Масшта́б цін *див.* масшта́б (1)
МАСШТА́БНИЙ
масшта́бна
△ Масшта́бна ліні́йка *див.* ліні́йка[1] (3)
△ Масшта́бна моде́ль *див.* моде́ль
МАТ[3]
ма́том
◊ Обклада́ти / обкла́сти (*рідко* обікла́сти) слова́ми (ла́йкою, ма́том *і т. ін.)* *див.* обклада́ти
МАТЕМА́ТИКА
матема́тика
△ Ви́ща матема́тика *див.* матема́тика (1)
△ Дискре́тна матема́тика *див.* матема́тика (2)
МАТЕМАТИ́ЧНИЙ
математи́чна
△ Математи́чна лінгві́стика *див.* лінгві́стика (4)

△ Математи́чна ло́гіка *див.* ло́гіка (2)
△ Математи́чна моде́ль *див.* моде́ль
математи́чне
△ Математи́чне забезпе́чення *див.* забезпе́чення (6)
△ Математи́чне моделюва́ння *див.* моделюва́ння
математи́чний
△ Математи́чний ана́ліз *див.* ана́ліз (10)
математи́чні
△ Математи́чні зна́ки *див.* знак (19)
△ Математи́чні табли́ці *див.* табли́ця
МАТЕРИКО́ВИЙ
материко́вий
△ Континента́льний (материко́вий) клі́мат *див.* клі́мат (2)
△ Материко́вий лід *див.* лід (2)
МА́ТЕРИН
ма́терине
◊ [Ще] [ма́терине] молоко́ на губа́х (*рідко* ко́ло губі́в) [не обсо́хло (*рідше* не ви́сохло)] <Ще з молоко́м на губа́х> *див.* молоко́
ма́териним
◊ Всмо́ктувати (всиса́ти, вбира́ти *і т. ін.)* / всмокта́ти (ввісса́ти, ввібра́ти *і т. ін.)* [в се́бе] з молоко́м ма́тері (з ма́териним (матери́нським) молоко́м) *див.* всмо́ктувати (1)
МАТЕРИ́НСЬКИЙ
матери́нська
△ Матери́нська пла́та *див.* пла́та[2]
△ Матери́нська поро́да *див.* поро́да
МАТЕРІА́Л
матеріа́л
Сади́вний матеріа́л *див.* матеріа́л (1)
матеріа́ли
△ Гідроізоляці́йні (гідроізолюва́льні) матеріа́ли *див.* матеріа́л (2)
△ Іне́ртні матеріа́ли *див.* матеріа́л (3)
△ Композиці́йні матеріа́ли *див.* матеріа́л (4)
△ Надтве́рді матеріа́ли *див.* матеріа́л (5)
△ Порошко́ві матеріа́ли *див.* матеріа́л (6)
△ Спі́нені матеріа́ли *див.* матеріа́л (7)
матеріа́лів
△ О́пір матеріа́лів *див.* о́пір
МАТЕРІАЛІ́ЗМ
матеріалі́зм
△ Діалекти́чний матеріалі́зм *див.* матеріалі́зм (1)
△ Істори́чний матеріалі́зм *див.* матеріалі́зм (2)
△ Метафізи́чний матеріалі́зм *див.* матеріалі́зм (3)
△ Механісти́чний (механі́чний) матеріалі́зм *див.* матеріалі́зм (4)
МАТЕРІА́ЛЬНИЙ
матеріа́льна
△ Матеріа́льна допомо́га *див.* допомо́га (4)
Матеріа́льна забезпе́ченість *див.* забезпе́ченість (1)
△ Матеріа́льна культу́ра *див.* культу́ра (6)
△ Матеріа́льна (позиці́йна) перева́га *див.* перева́га
△ Матеріа́льна части́на *див.* части́на
матеріа́льні
△ Матеріа́льні акти́ви *див.* акти́в[2] (3)

Матеріа́льні цінності *див.* цінність
МАТЕ́РІЯ
мате́рії
◊ Висо́кі мате́рії *див.* мате́рія (1)
мате́рія
△ Шотла́ндська ткани́на (мате́рія) *див.* ткани́на
МА́ТИ¹
ма́тері
◊ Враг його́ (її́, ї́хній *і т. ін.*) ма́тері *див.* враг (3)
◊ Всмо́ктувати (всиса́ти, вбира́ти *і т. ін.*) / всмокта́ти (ввісса́ти, вві́бра́ти *і т. ін.*) [в се́бі] з молоко́м ма́тері (з ма́териним (матери́нським) молоко́м) *див.* всмо́ктувати (1)
◊ До бі́сової (лихо́ї, чо́ртової *і т. ін.*) ма́тері <[Ну] к бі́совій (лихі́й, чо́ртовій *і т. ін.*) ма́тері (*рідко* ма́мі)> *див.* ма́ти¹ (9)
З утро́би ма́тері *див.* утро́ба
◊ Іди́ [собі́] к бі́совому ба́тькові (к нечи́стій ма́тері) *див.* іти́ (54)
Кімна́та ма́тері й дити́ни *див.* кімна́та (2)
◊ Ма́тері (бі́сові, *рідше* ті́тці) його́ (її́, ї́хній *і т. ін.*) ковіня́ка (ко́рінь) *див.* ковіня́ка (1)
◊ Ма́тері його́ (їх) хи́ря *див.* хи́ря
◊ Тря́сця його́ (твоїй, ї́хній *і т. ін.*) ма́тері (ма́мі, *рідко* ба́тьку, ті́тці) *див.* тря́сця
◊ Яко́ї бі́сової (вра́жої, лихо́ї *і т. ін.*) ма́тері *див.* ма́ти¹ (14)
матері́
◊ Годи́тися у батьки́ (у діди́, у матері́ *і т. ін.*) *див.* годи́тися¹ (4)
ма́ти
Бо́жа (Господня, Пречи́ста) Ма́ти (Ма́тір) *див.* ма́ти¹ (1)
Весі́льна (поса́джена) ма́ти *див.* ма́ти¹ (2)
◊ Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її́, їх *і т. ін.*) [ма́тір (ду́шу)] зна́є (зна) <Нечи́ста його́ (її́, їх *і т. ін.*) ма́ти зна́є (зна)> *див.* враг (2)
◊ Вра́жа (нечи́ста, лиха́ *і т. ін.*) ма́ти *див.* ма́ти¹ (8)
Досвітча́на ма́ти *див.* ма́ти¹ (3)
◊ І [рі́дна] ма́ти не впізна́є (не пізна́є) / не впізна́є (не пізна́є) *див.* ма́ти¹ (10)
◊ Крий Бо́же (Го́споди, Ма́тір Бо́жа, Ма́ти Бо́жа *і т. ін.*) *див.* кри́ти (2)
◊ Лиха́ (вра́гова, вра́жа *і т. ін*) ма́ти (*рідше* ма́тір) зна́є (зна) *див.* ма́ти¹ (11)
Назва́на (наречена, при́брана) ма́ти *див.* ма́ти¹ (4)
◊ Не дай Бо́же (Бог, Го́споди, Ма́ти Бо́жа) *див.* дава́ти (188)
Одино́ка ма́ти *див.* ма́ти¹ (5)
Пресвята́я Ді́во ([Марі́є], Ма́ти Бо́жа [ми́лости́ва] *і т. ін.*) *див.* ді́ва (1)
△ Сурога́тна ма́ти (ма́тір) *див.* ма́ти¹ (7)
◊ Хай (нехай) Ма́ти Бо́жа ми́лує (проща́є, боро́нить) / поми́лує (спасе́) *див.* ма́ти¹ (12)
Хреще́на ма́ти *див.* ма́ти¹ (6)
◊ Що за вра́жа (нечи́ста, лиха́ *і т. ін.*) ма́ти *див.* ма́ти¹ (13)
◊ Як (у чо́му, у чім *і т. ін.*) ма́ти [на світ] народи́ла (породи́ла, роди́ла) <Як ма́ти спороди́ла> *див.* ма́ти¹ (15)
ма́тір
Бо́жа (Госпо́дня, Пречи́ста) Ма́ти (Ма́тір) *див.* ма́ти¹ (1)
◊ Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її́, їх *і т. ін.*) [ма́тір (ду́шу)] зна́є (зна) <Нечи́ста його́ (її́, їх *і т. ін.*) ма́ти зна́є (зна)> *див.* враг (2)
◊ Кля́сти́ в ба́тька, в ма́тір *див.* кля́сти́ (1)
◊ Крий Бо́же (Го́споди, Ма́тір Бо́жа, Ма́ти Бо́жа *і т. ін.*) *див.* кри́ти (2)
◊ Лиха́ (вра́гова, вра́жа *і т. ін*) ма́ти (*рідше* ма́тір) зна́є (зна) *див.* ма́ти¹ (11)
△ Сурога́тна ма́ти (ма́тір) *див.* ма́ти¹ (7)
ма́тір'ю
Почува́ти / почу́ти себе́ ма́тір'ю *див.* почува́ти
МА́ТИ²
ма́є
◊ Кат ма́є *див.* кат (6)
Ма́є бу́ти *див.* ма́ти² (1)
Не ма́є супе́рників *хто, що* <Нема́є (нема́) супе́рників *у кого – чого*> *див.* ма́ти² (24)
◊ Що ма́є (ма́єш, є, було́ *і т. ін.*) си́ли (сил, ду́ху) *див.* ма́ти² (139)
◊ Як ся ма́єш (ма́єте, ма́є *і т. ін.*) *див.* ма́ти² (140)
ма́ємо
Чим мо́жу (мо́жемо, ма́ю, ма́ємо) служи́ти? *див.* служи́ти
ма́єте
◊ Як ся ма́єш (ма́єте, ма́є *і т. ін.*) *див.* ма́ти² (140)
ма́єш
◊ От (*рідше* ось) тобі́ [й] ма́єш *див.* ма́ти² (138)
◊ Що ма́є (ма́єш, є, було́ *і т. ін.*) си́ли (сил, ду́ху) *див.* ма́ти² (139)
◊ Як ся ма́єш (ма́єте, ма́є *і т. ін.*) *див.* ма́ти² (140)
май
Де твоя́ (у те́бе, ва́ша, у вас *і т. ін.*) со́вість? <Де твоє́ (у те́бе, ва́ше, у вас і т. ін.) сумлі́ння?> <Май (ма́йте) со́вість (сумлі́ння)> <Нема́є (нема́) со́вісті у те́бе (у вас, у ньо́го *і т. ін.*)> *див.* со́вість
◊ Зроби́ (зробі́ть, май, ма́йте) ми́лість (ла́ску) *див.* зроби́ти (10)
◊ Май ро́зум! *див.* ма́ти² (33)
ма́йте
Де твоя́ (у те́бе, ва́ша, у вас *і т. ін.*) со́вість? <Де твоє́ (у те́бе, ва́ше, у вас і т. ін.) сумлі́ння?> <Май (ма́йте) со́вість (сумлі́ння)> <Нема́є (нема́) со́вісті у те́бе (у вас, у ньо́го *і т. ін.*)> *див.* со́вість
◊ Зроби́ (зробі́ть, май, ма́йте) ми́лість (ла́ску) *див.* зроби́ти (10)
ма́ли
◊ Ру́ки [та но́ги] не зна́ють (не зна́ли, не ма́ють, не ма́ли) спочи́нку *див.* рука́
ма́ти
◊ Вважа́ти (ма́ти) за ща́стя *див.* уважа́ти
Відчува́ти (ма́ти) потре́бу *див.* відчува́ти (2)
◊ Зна́ти (ма́ти, тя́мити) смак *див.* зна́ти (17)
◊ [І] га́дки (ду́мки, в га́дці, в (на) ду́мці *і т. ін.*) [собі́] не ма́ти *див.* ма́ти² (30)
◊ [І (ні, жо́дної)] рі́ски (рі́сочки, ма́кової краплі́ни *і т. ін.*) в ро́ті не ма́ти *див.* ма́ти² (31)
◊ Кри́вду ма́ти *див.* ма́ти² (32)
◊ Ма́ти Бо́га [в се́рці (в душі́, в живо́ті *і т. ін.*)] *див.* ма́ти² (34)
◊ Ма́ти ваги́ *див.* ма́ти² (35)
◊ Ма́ти (вважа́ти) ні за що (за ніщо́) *див.* ма́ти² (36)
◊ Ма́ти [вели́кий] зуб ([вели́кого] зу́ба) *див.* ма́ти² (37)
◊ Ма́ти [вели́кий] хист *див.* ма́ти² (38)
◊ Ма́ти [вели́ку] си́лу *див.* ма́ти² (39)
Ма́ти ви́гляд *див.* ма́ти² (2)
◊ Ма́ти / ви́робити до́брий смак *див.* ма́ти² (40)
◊ Ма́ти ві́льні ру́ки *див.* ма́ти² (41)
◊ Ма́ти ві́льну ру́ку *див.* ма́ти² (42)
◊ Ма́ти во́лю *див.* ма́ти² (43)
◊ Ма́ти [всі] клепки́ в голові́ *див.* ма́ти² (44)
Ма́ти в собі́ *див.* ма́ти² (3)
◊ Ма́ти в тя́мці *див.* ма́ти² (45)
◊ Ма́ти го́стре о́ко (го́стрі о́чі) *див.* ма́ти² (46)
◊ Ма́ти до́брого язика́ (до́брий язи́к) *див.* ма́ти² (47)
◊ Ма́ти [до́бру] го́лову на [плеча́х (на в'я́зах, *рідко* на ка́рку *і т. ін.*)] *див.* ма́ти² (48)
◊ Ма́ти до́вгі (довже́зні) ву́ха *див.* ма́ти² (49)
◊ Ма́ти до́вгі ру́ки *див.* ма́ти² (50)
◊ Ма́ти до́вгого язика́ (до́вгий язи́к) *див.* ма́ти² (51)
◊ Ма́ти ду́лю (тря́сцю, ді́рку від бу́блика *і т. ін.*) *див.* ма́ти² (52)
◊ Ма́ти ду́мку (га́дку, на ду́мці, *рідше* на га́дці *і т. ін.*) *див.* ма́ти² (53)
◊ Ма́ти ду́шу *див.* ма́ти² (54)
◊ Ма́ти за ду́рня (за ду́рника) *див.* ма́ти² (55)
◊ Ма́ти за душе́ю *див.* ма́ти² (56)
Ма́ти за звича́й *див.* ма́ти² (4)
◊ Ма́ти за люде́й *див.* ма́ти² (57)
◊ Ма́ти за плечи́ма (за спи́ною) *див.* ма́ти² (58)
◊ Ма́ти за щось *див.* ма́ти² (59)
Ма́ти зв'язо́к (спі́льність) *див.* ма́ти² (5)
◊ Ма́ти згля́дь *див.* ма́ти² (60)
Ма́ти (знахо́дити) / знайти́ [вели́кий (значни́й)] по́пит *див.* ма́ти² (6)
Ма́ти зна́чення *див.* ма́ти² (7)
Ма́ти ім'я́ (йме́ння) *див.* ма́ти² (8)
◊ Ма́ти кебе́ту: *див.* ма́ти² (61)
Ма́ти кло́піт *див.* ма́ти² (9)
◊ Ма́ти ко́нтри *див.* ма́ти² (62)
◊ Ма́ти коро́тку (ку́цу) па́м'ять *див.* ма́ти² (63)
◊ Ма́ти мі́сце *див.* ма́ти² (64)
◊ Ма́ти міцни́й (тверди́й, пе́вний *і т. ін.*) ґрунт під нога́ми *див.* ма́ти² (65)
◊ Ма́ти музика́льне ву́хо *див.* ма́ти² (66)
◊ Ма́ти му́хи (му́ху) в но́сі <З му́хами (з му́хою) в но́сі> *див.* ма́ти² (67)
◊ Ма́ти м'яке́ (до́бре, чу́ле *і т. ін.*) се́рце *див.* ма́ти² (68)
Ма́ти наго́ду *див.* ма́ти² (10)
◊ Ма́ти на горі́хи (на ри́бу) *див.* ма́ти² (69)
Ма́ти наді́ю *див.* ма́ти² (11)

Ма́ти на меті <Ма́ти метóю (ці́ллю)> *див.* ма́ти² (12)
Ма́ти на озбрóєнні *див.* ма́ти² (13)
◊ Ма́ти на óці (*рідше* на очах) *див.* ма́ти² (70)
◊ Ма́ти на сéрці *див.* ма́ти² (71)
◊ Ма́ти на увáзі *див.* ма́ти² (72)
◊ Ма́ти нéруш у рукáх *див.* ма́ти² (73)
◊ Ма́ти нюх *див.* ма́ти² (74)
◊ Ма́ти обачіння *див.* ма́ти² (75)
◊ Ма́ти óко *див.* ма́ти² (76)
◊ Ма́ти олію (лій, *рідше* смáлець *і т. ін.*) в голові <Ма́ти лій під чубом> *див.* ма́ти² (77)
◊ Ма́ти пам'ятке óко *див.* ма́ти² (78)
Ма́ти пéвність *див.* ма́ти² (14)
Ма́ти переконáння *див.* ма́ти² (15)
◊ Ма́ти під собóю ґрунт *див.* ма́ти² (79)
◊ Ма́ти плéчі *див.* ма́ти² (80)
◊ Ма́ти поняття (уя́влення) *див.* ма́ти² (81)
◊ Ма́ти порóжню макíтру на плечáх *див.* ма́ти² (82)
Ма́ти прáво *див.* ма́ти² (16)
Ма́ти приéмність *див.* ма́ти² (17)
◊ Ма́ти пристрíляне óко *див.* ма́ти² (83)
◊ Ма́ти рахýнки *див.* ма́ти² (84)
◊ Ма́ти рáцію (сенс) *див.* ма́ти² (85)
Ма́ти репутáцію *див.* ма́ти² (18)
◊ Ма́ти робóту *див.* ма́ти² (86)
◊ Ма́ти рóзум [у голові] *див.* ма́ти² (87)
◊ Ма́ти рýку *див.* ма́ти² (88)
◊ Ма́ти [свій] верх *див.* ма́ти² (89)
◊ Ма́ти свій рóзум [у голові] *див.* ма́ти² (90)
◊ Ма́ти своє обли́ччя (лицé) *див.* ма́ти² (91)
◊ Ма́ти своє óко (свої óчі) *див.* ма́ти² (92)
◊ Ма́ти свою стéжку *див.* ма́ти² (93)
◊ Ма́ти себé (ма́тися) на бáчності (на обáчності, на обережності *і т. ін.*) *див.* ма́ти² (94)
◊ Ма́ти сéрце *див.* ма́ти² (95)
◊ Ма́ти сéрце з пéрцем *див.* ма́ти² (96)
◊ Ма́ти сини́цю в жмéні *див.* ма́ти² (97)
◊ Ма́ти слáбість (слаби́нку, слáбкість *і т. ін.*) *див.* ма́ти² (98)
◊ Ма́ти слáву *див.* ма́ти² (99)
Ма́ти слóво *див.* ма́ти² (19)
Ма́ти сміли́вість (смíлість, хорóбрість *і т. ін.*) *див.* ма́ти² (20)
◊ Ма́ти [собí] на прикмéті (на примíті) *див.* ма́ти² (100)
◊ Ма́ти [собí] на умí *див.* ма́ти² (101)
Ма́ти спóкій *див.* ма́ти² (21)
Ма́ти (справляти, роби́ти) / спрáвити (зроби́ти) вплив *див.* ма́ти² (22)
◊ Ма́ти спрáву (дíло) *див.* ма́ти² (102)
◊ Ма́ти страх [на душí] *див.* ма́ти² (103)
◊ Ма́ти тя́му (тя́мку) [в голові] *див.* ма́ти² (104)
◊ Ма́ти у рукáх *див.* ма́ти² (105)
◊ Ма́ти хáлепу *див.* ма́ти² (106)
◊ Ма́ти храп *див.* ма́ти² (107)
◊ Ма́ти Христá в душí (в сéрці) *див.* ма́ти² (108)
Ма́ти час *див.* ма́ти² (23)
◊ Ма́ти честь (щáстя) *див.* ма́ти² (109)
◊ Ма́ти шанóбу *див.* ма́ти² (110)
◊ Ма́ти шматóк (кýсень, кусóк *і т. ін.*) хлíба *див.* ма́ти² (111)

Не знáти (не ма́ти, не давáти собí) спокóю (покóю, супокóю) *див.* знáти (4)
◊ Не ма́ти Бóга в душí (в сéрці, в животí) *див.* ма́ти² (113)
◊ Не ма́ти [Бóга в животí, а] царя́ в голові *див.* ма́ти² (114)
◊ Не ма́ти відбóю *див.* ма́ти² (115)
◊ Не ма́ти всіх дóма *див.* ма́ти² (116)
◊ Не ма́ти гарáзду в голові *див.* ма́ти² (117)
◊ Не ма́ти де (куди́, до кóго) гóлову (голови́) прихили́ти <Немá до кóго прихили́тися> *див.* ма́ти² (118)
◊ Не ма́ти душí *див.* ма́ти² (119)
◊ Не ма́ти життя́ *див.* ма́ти² (120)
◊ Не ма́ти зелéного поняття (уя́влення) *див.* ма́ти² (121)
◊ Не ма́ти [і] за Бóже пошиття́ *див.* ма́ти² (122)
◊ Не ма́ти (й) (нáвіть, жóдного *і т. ін.*) поняття (уя́влення *і т. ін.*) *див.* ма́ти² (124)
◊ Не ма́ти (не знáти) прóсвітку *див.* ма́ти² (125)
◊ Не ма́ти (не знáти) спи́ну (впи́ну) *див.* ма́ти² (126)
Не ма́ти (не знáти) спочи́нку (супочи́нку, спочи́вку) *див.* ма́ти² (25)
◊ Не ма́ти (немá, немає) [й (ні, áні)] копíйки (копійчи́ни, [лáманого (*рідко* злáманого)] грошá) за душéю (*рідко* при душí) *див.* ма́ти² (123)
◊ Не ма́ти ні кінця́ ні кра́ю (кінця́-кра́ю) *див.* ма́ти² (127)
◊ Не ма́ти нічóго за душéю *див.* ма́ти² (128)
◊ Не ма́ти нічóго прóти *див.* ма́ти² (129)
Не ма́ти нічóго спíльного *див.* ма́ти² (26)
◊ Не ма́ти [ніякого] ви́ходу *див.* ма́ти² (130)
◊ Не ма́ти [ніякого] дíла *див.* ма́ти² (131)
◊ Не ма́ти [своєї] вóлі *див.* ма́ти² (132)
◊ Не ма́ти сéрця *див.* ма́ти² (133)
◊ Не ма́ти собí рíвного (рíвних, подíбного, подíбних) *див.* ма́ти² (134)
◊ Не ма́ти спóкою *див.* ма́ти² (135)
Не ма́ти спромóги *див.* ма́ти² (27)
Не ма́ти сýмніву *див.* ма́ти² (28)
◊ Не ма́ти ціни́ *див.* ма́ти² (136)
◊ Не ма́ти чим хребтá (хребéт, тíло *і т. ін.*) прикри́ти *див.* ма́ти² (137)
◊ [По] сім недíль на ти́ждень справля́ти (ма́ти) *див.* справля́ти
Стáвити (ма́ти) за скот (скотів) *див.* стáвити
Шáну ма́ти *див.* ма́ти² (29)

ма́ю
◊ Ма́ю честь *див.* ма́ти² (112)
Чим мóжу (мóжемо, ма́ю, ма́ємо) служи́ти? *див.* служи́ти

ма́ють
◊ Рýки [та нóги] не знáють (не знáли, не ма́ють, не ма́ли) спочи́нку *див.* рукá

МА́ТИСЯ

ма́йся
◊ Ма́йся (ма́йтеся) гарáзд *див.* ма́тися (3)

ма́йтеся
◊ Ма́йся (ма́йтеся) гарáзд *див.* ма́тися (3)

ма́лося
Ма́лося бýти *див.* ма́тися (1)

ма́тися
◊ Бýти (ма́тися, сидíти *і т. ін.*) як (мов) на (у) тéрню *див.* тéрня
◊ Ма́ти себé (ма́тися) на бáчності (на обáчності, на обережності *і т. ін.*) *див.* ма́ти² (94)
◊ Ма́тися на дýмці *див.* ма́тися (2)
◊ Ма́тися напоготóві *див.* ма́тися (4)

МА́ТІНКА

ма́тінко
[Ой (ох)] ма́тінко [ж] моя́ [рíдна, рідне́сенька]! *див.* ма́тінка (1)

МА́ТІР

ма́тері
◊ Якóї бíсової (вражóї, лихóї *і т. ін.*) ма́тері *див.* ма́ти¹ (14)

ма́ти
◊ Враг (нечи́стий, чорт) йогó (її, їх *і т. ін.*) [ма́тір (дýшу)] знáє (зна) <Нечи́ста йогó (її, їх *і т. ін.*) ма́ти знáє (зна)> *див.* враг (2)
◊ Крий Бóже (Гóсподи, Ма́тір Бóжа, Ма́ти Бóжа *і т. ін.*) *див.* кри́ти (2)
◊ Лихá (врáгова, врáжа *і т. ін*) ма́ти (*рідше* ма́тір) знáє (зна) *див.* ма́ти¹ (11)
△ Сурогáтна ма́ти (ма́тір) *див.* ма́ти¹ (7)

ма́тір
◊ Враг (нечи́стий, чорт) йогó (її, їх *і т. ін.*) [ма́тір (дýшу)] знáє (зна) <Нечи́ста йогó (її, їх *і т. ін.*) ма́ти знáє (зна)> *див.* враг (2)
◊ Крий Бóже (Гóсподи, Ма́тір Бóжа, Ма́ти Бóжа *і т. ін.*) *див.* кри́ти (2)
◊ Лихá (врáгова, врáжа *і т. ін*) ма́ти (*рідше* ма́тір) знáє (зна) *див.* ма́ти¹ (11)
△ Сурогáтна ма́ти (ма́тір) *див.* ма́ти¹ (7)

МА́ТЛАНКА

ма́тланки
◊ Давáти / дáти чубрóвки (почубéньків, ма́тланки *і т. ін.*) *див.* давáти (107)

МА́ТОВИЙ[1]

ма́тове
△ Ма́тове скло *див.* скло

МА́ТРИЧНИЙ

ма́трична
△ Ма́трична механíка *див.* механíка (3)

ма́тричне
△ Ма́тричне чи́слення *див.* чи́слення

МАТУ́СИН

матýсин
◊ Ма́мин (матýсин, мамýсин) синóк (синóчок) *див.* синóк

МАФУСАЇ́ЛІВ

мафусаї́лів
◊ Мафусаї́лів вік *див.* вік (22)

МАХ[1]

ма́хом
◊ За одни́м ма́хом *див.* мах¹ (1)
◊ Одни́м ма́хом *див.* мах¹ (4)
◊ Розрубáти одни́м ударом (ма́хом) *див.* розрýбувати

ма́ху
◊ Давáти / дáти ма́ху *див.* давáти (81)
◊ З одногó ма́ху *див.* мах¹ (2)
◊ З усьóго ма́ху *див.* мах¹ (3)

МАХА́ТИ

маха́ти
◊ Ля́пати (ля́скати, маха́ти *і т. ін.*) / заля́пати язикóм *див.* ля́пати (2)
◊ Маха́ти ціпóм *див.* маха́ти (1)

◊ Махну́ти / *рідше* маха́ти руко́ю *див.* маха́ти (2)
◊ Не ці́пом маха́ти *див.* маха́ти (3)
МАХНУ́ТИ
махну́ти
◊ Махну́ти / *рідше* маха́ти руко́ю *див.* маха́ти (2)
МАХОВИ́Й
махове́
△ Махове́ ко́лесо (ко́ло) *див.* ко́лесо (3)
махови́й
Махови́й са́жень *див.* са́жень
махові́
Махові́ ви́ла *див.* ви́ла (1)
Махові́ пе́ра *див.* перо́
МАХО́РКА
махо́рку
Тягти́ (тягну́ти, сса́ти) тютю́н (махо́рку, цига́рку, лю́льку, з лю́льки *і т. ін.)* *див.* тягти́
МА́ЦАТИ
ма́цати
◊ Обма́цувати (ма́цати) / обма́цати (пома́цати) очи́ма (по́глядом, зо́ром *і т. ін.)* *див.* обма́цувати
МАЧО́К
мачко́м
На́че (нена́че) ма́ком (мачко́м) поси́пано *див.* поси́паний
МАШИ́НА
маши́н
△ Дина́міка маши́н і механі́змів *див.* дина́міка (1)
маши́на
△ Вру́бова маши́на *див.* маши́на (3)
△ Гідравлі́чна маши́на *див.* маши́на (4)
△ Електри́чна маши́на *див.* маши́на (5)
△ Електролічи́льна маши́на *див.* маши́на (6)
△ Електро́нно-обчи́слювальна маши́на *див.* маши́на (7)
◊ Заверті́лася (закрути́лася, пішла́ верті́тися *і т. ін.)* маши́на *див.* маши́на (20)
◊ Маши́на голосува́ння *див.* маши́на (21)
△ Маши́на По́ста *див.* маши́на (8)
△ Маши́на Тью́рінга *див.* маши́на (9)
Маши́на ча́су *див.* маши́на (1)
△ Парова́ маши́на *див.* маши́на (10)
△ Пеке́льна маши́на *див.* маши́на (11)
△ Ротаці́йна маши́на *див.* маши́на (12)
△ Самонавча́льна маши́на (систе́ма) <Самонавча́льний при́стрій> *див.* маши́на (13)
Саніта́рна маши́на <Саніта́рний авто́бус> *див.* маши́на (2)
△ Фла́това маши́на *див.* маши́на (14)
△ Фотогравірува́льна маши́на *див.* маши́на (15)
△ Фотоскладá́льна маши́на *див.* маши́на (16)
△ Холоди́льна маши́на *див.* маши́на (17)
△ Чеса́льна маши́на *див.* маши́на (18)
△ Шве́йна маши́на (маши́нка) *див.* маши́на (19)
маши́ну
◊ Підвести́ маши́ну *див.* підво́дити
МАШИ́НКА
маши́нка
Друка́рська маши́нка *див.* маши́нка (1)
△ Шве́йна маши́на (маши́нка) *див.* маши́на (19)
МАШИ́ННИЙ
маши́нний
△ Маши́нний код *див.* код (3)
△ Маши́нний телегра́ф *див.* телегра́ф
МАШИ́ННО-ТРА́КТОРНИЙ
маши́нно-тра́кторна
Маши́нно-тра́кторна ста́нція *див.* ста́нція
МАШИНОПИ́СНИЙ
машинопи́сне
Машинопи́сне бюро́ *див.* бюро́ (7)
МАШКАРА́
машкару́
◊ Зрива́ти / зі́рвати ма́ску (машкару́) *див.* зрива́ти[1] (6)
МА́ЯТИСЯ
ма́ятися
◊ Ма́ятися по сві́ту (на сві́ті) *див.* ма́ятися (1)
МА́ЯТНИК
ма́ятник
△ Ма́ятник Фуко́ *див.* ма́ятник (1)
△ Фізи́чний ма́ятник *див.* ма́ятник (2)
МА́ЯТНИКОВИЙ
ма́ятникова
Човнико́ва (ма́ятникова) мігра́ція *див.* мігра́ція (1)
МАЯ́ЧИТИ[1]
мая́чити
◊ Мая́чити у ві́чі (пе́ред очи́ма) *див.* мая́чити[1] (1)
МАЯЧО́К
маячо́к
△ Про́блиско́вий маячо́к *див.* маячо́к (1)
МЕ
ме
◊ Ні (ані́) бе ні (ані́) ме [ні кукурі́ку] *див.* бе[1] (1)
МЕ́БЛІ
ме́блі
Ві́денські ме́блі <Ві́денське крі́сло> <Ві́денський стіле́ць (дива́н)> *див.* ме́блі (1)
М'які́ ме́блі *див.* ме́блі (2)
ме́блів
◊ Для (за́для) ме́блів [бу́ти (сиді́ти, перебува́ти *і т. ін.)*] *див.* ме́блі (3)
МЕБЛЬО́ВАНИЙ
мебльо́вані
Мебльо́вані кімна́ти *див.* кімна́та (3)
МЕГАСКОПІ́ЧНИЙ
мегаскопі́чне
△ Мегаскопі́чне спостере́ження *див.* мегаскопі́чний (1)
МЕД
мед
Ве́ресовий мед *див.* мед (1)
◊ Вли́пнути як му́ха в мед *див.* влипа́ти (2)
◊ Вли́ти в бо́чку ме́ду (в мед) ло́жку дьо́гтю *див.* влива́ти[1] (1)
◊ Леті́ти / налеті́ти як (мов, ні́би *і т. ін.)* му́хи на мед *див.* леті́ти (2)
△ Монофло́рний мед *див.* мед (3)
◊ Не мед *див.* мед (9)
◊ Ні мед ні кутя́ *див.* мед (10)
◊ Носи́ти мед *див.* носи́ти
Па́девий мед <Медо́ва падь> *див.* мед (2)
△ Поліфло́рний мед *див.* мед (4)
◊ Як (коли́) мед, то й ло́жкою *див.* мед (11)
◊ Як мед пи́ти *див.* пи́ти
ме́дом
◊ [Аж] з ме́дом та [з] ма́ком *див.* мед (5)
◊ Живи́тися акри́дами і (та) [ди́ким] ме́дом *див.* живи́тися (1)
◊ З ме́дом на вуста́х *див.* мед (6)
◊ [І (нія́ким)] калаче́м (ме́дом) не замани́ти *див.* зама́нювати (2)
◊ Ма́зати ме́дом [по губа́х] *див.* ма́зати (3)
◊ Не з ме́дом *див.* мед (8)
◊ Облива́ти / обли́ти соло́дким ме́дом *див.* облива́ти
◊ Хоч ме́дом масти́ *див.* масти́ти (2)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ме́дом *(рідше* са́лом) по губа́х *див.* мед (12)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ме́дом (са́лом) по губа́х масти́ти (ма́зати) / мазну́ти *див.* масти́ти (3)
ме́ду
◊ Вли́ти в бо́чку ме́ду (в мед) ло́жку дьо́гтю *див.* влива́ти[1] (1)
◊ Вхопи́ти (захопи́ти) ши́лом *(рідше* на ши́ло) па́токи (ме́ду) *див.* ухо́плювати
◊ Да́ти ме́ду *див.* дава́ти (145)
◊ Додава́ти / дода́ти куті́ ме́ду *див.* додава́ти (5)
◊ Ли́пнути, як (мов, ні́би *і т. ін.)* бджо́ли (му́хи) до ме́ду *див.* ли́пнути[1] (2)
◊ Ло́жка дьо́гтю [в бо́чці ме́ду] *див.* ло́жка (4)
◊ Передава́ти / переда́ти куті́ ме́ду *див.* передава́ти[1]
◊ Скуштува́ти ме́ду *див.* скуштува́ти
◊ Уку́сить і ме́ду да́сть *див.* укуси́ти
◊ Як ме́ду полиза́ти *див.* полиза́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* му́ха до ме́ду *див.* му́ха
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* у меду́ *див.* мед (13)
◊ Як му́сі в меду́ *див.* му́ха
меду́
◊ На [соло́дкім] меду́ *див.* мед (7)
МЕДА́ЛЬ
меда́лі
◊ Два бо́ки (дві сторони́) [одніє́ї] меда́лі *див.* бік (3)
◊ Зворо́тний (і́нший, дру́гий *і т. ін.)* бік меда́лі <Зворо́тна (і́нша, дру́га *і т. ін.)* сторона́ меда́лі> *див.* бік (5)
◊ Оди́н бік меда́лі *див.* бік (9)
меда́ль
Бро́нзова меда́ль *див.* меда́ль (1)
Золота́ меда́ль *див.* меда́ль (2)
◊ Іти́ на [золоту́ (срі́бну)] меда́ль *див.* іти́ (73)
Срі́бна меда́ль *див.* меда́ль (3)
МЕ́ДИКО-САНІТА́РНИЙ
ме́дико-саніта́рний
△ Ме́дико-саніта́рний батальйо́н *див.* батальйо́н (2)
МЕДИЦИ́НА
медици́на
△ Ква́нтова медици́на *див.* медици́на (1)
△ Молекуля́рна медици́на *див.* медици́на (2)
△ Наро́дна медици́на *див.* медици́на (3)
△ Спорти́вна медици́на *див.* медици́на (4)
△ Судова́ медици́на *див.* медици́на (5)

МЕДИ́ЧНИЙ
меди́чна
Амбулато́рна (меди́чна) ка́ртка *див.* ка́ртка (1)
△ Меди́чна кліматоло́гія *див.* кліматоло́гія (1)
△ Меди́чна сестра́ *див.* сестра́
△ Невідкла́дна [меди́чна] допомо́га *див.* допомо́га (3)
меди́чне
Меди́чне учи́лище *див.* учи́лище
меди́чний
[Саніта́рний (меди́чний) інстру́ктор *див.* інстру́ктор (1)
меди́чної
△ Каре́та швидко́ї [меди́чної] допомо́ги *див.* каре́та (1)
МЕДО́ВИЙ
медо́ва
Медо́ва (ме́дяна́) сита́ *див.* сита́
Па́девий мед <Медо́ва падь> *див.* мед (2)
медо́вий
◊ Медо́вий мі́сяць *див.* мі́сяць (8)
медо́ві
◊ Медо́ві дні *див.* день (42)
◊ Медо́ві ре́чі *див.* річ[2]
◊ Моло́чні [та] (медо́ві) рі́ки [й ма́сляні (киселе́ві) береги́ (з ма́сляними (киселе́вими) берега́ми)] *див.* рі́ка́
МЕ́ДЯНИЙ
ме́дяна́
Медо́ва (ме́дяна́) сита́ *див.* сита́
Ме́дяна́ роса́ *див.* роса́
МЕЖА́
межа́
△ Межа́ бі́дності (малозабезпе́ченості) *див.* межа́ (3)
Межа́ (ме́жі) присто́йності *див.* межа́ (1)
△ Межа́ пооді́лу *див.* межа́ (4)
◊ Оста́ння межа́ *див.* межа́ (6)
△ Снігова́ лі́нія (межа́) *див.* лі́нія (17)
межі́
На межі́ можли́вого *див.* межа́ (2)
◊ На межі́ фо́лу *див.* фол
◊ На [ті́й] оста́нній межі́ *див.* межа́ (5)
ме́жі
◊ Ви́хід за ра́мки (за ме́жі) *див.* ви́хід (5)
◊ Вихо́дити / ви́йти за ра́мки (за ме́жі) *див.* вихо́дити (25)
Межа́ (ме́жі) присто́йності *див.* межа́ (1)
межу́
◊ Кла́сти межу́ язику́ (язико́ві) *див.* кла́сти (7)
◊ Переора́ти межу́ *див.* перео́рювати
◊ Перехо́дити / перейти́ межу́ (мі́ру, че́рез край *і т. ін.)* *див.* перехо́дити
◊ Прово́дити / прове́сти межу́ *див.* прово́дити
МЕЖИ́СІТКА
межи́сіткою
◊ З межи́сіткою та в пшени́чний ряд *див.* межи́сітка (1)
МЕЗОЗО́ЙСЬКИЙ
мезозо́йська
△ Мезозо́йська е́ра *див.* е́ра (5)
МЕЗОМО́РФНИЙ
мезомо́рфний
△ Мезомо́рфний стан *див.* стан[3]
МЕЛАНХО́ЛІЯ
меланхо́лія
Чо́рна меланхо́лія *див.* меланхо́лія (1)
МЕЛО́ДИКА
мело́дика
△ Мело́дика мо́ви *див.* мело́дика (1)
МЕЛО́ДІЯ
мело́дію
◊ Схо́плювати / схопи́ти мело́дію *див.* схо́плювати
МЕЛЬКНУ́ТИ
мелькну́ло
◊ Майну́ло (мелькну́ло, мигну́ло *і т. ін.)* в голові́ *див.* майну́ти (1)
мелькну́ти
◊ Мигну́ти (мелькну́ти) п'я́тами *див.* мигну́ти (2)
◊ Ті́льки хвосто́м (хво́стиком) мелькну́ти *див.* мелькну́ти (1)
МЕМБРА́НА
мембра́н
△ Прони́кність біологі́чних мембра́н *див.* прони́кність
МЕМОРІА́ЛЬНИЙ
меморіа́льна
Меморіа́льна до́шка *див.* до́шка (2)
МЕНТ[1]
мент
○ В одну́ мить <В оди́н миг (мент)> <У миг (мить) о́ка> *див.* мить (1)
◊ Пропуска́ти / пропусти́ти моме́нт (мент, ви́падок *і т. ін.)* *див.* пропуска́ти
МЕ́НТОР
ме́нтора
△ Ме́тод ме́нтора *див.* ме́тод (4)
МЕ́НШЕ
менш
◊ Ні більш ні менш *див.* бі́льше (5)
ме́нше
○ Ме́нше з тим *див.* ме́нше (1)
○ Не ме́нше (менш) як (ніж)... *див.* ме́нше (2)
○ Тим не ме́нше (не менш) *див.* ме́нше (3)
МЕ́НШИЙ
ме́нший
◊ Ме́нший брат <Ме́нші брати́> *див.* брат (12)
ме́нші
◊ Ме́нший брат <Ме́нші брати́> *див.* брат (12)
МЕНШИ́НА
менши́на
Націона́льна менши́на (ме́ншість) *див.* менши́на (1)
МЕ́НШІСТЬ
ме́ншість
Націона́льна менши́на (ме́ншість) *див.* менши́на (1)
МЕНШОВА́РТІСТЬ
меншова́ртості
△ Ко́мплекс неповноці́нності (меншова́ртості) *див.* ко́мплекс (5)
МЕРЕ́ЖА
мере́жа
△ Інформаці́йна мере́жа *див.* мере́жа (2)
△ Соціа́льна мере́жа *див.* мере́жа (3)
△ Теплова́ мере́жа *див.* мере́жа (4)
Торгове́льна (торго́ва) мере́жа *див.* мере́жа (1)
△ Чарунко́ва мере́жа *див.* мере́жа (5)
мере́жі
△ Ву́зол мере́жі *див.* ву́зол[1] (4)
МЕРЕ́ЖЕ́ВИЙ
мере́же́вий
△ Мере́же́вий ма́ркетинг *див.* ма́ркетинг (1)
МЕРЕ́ЖИВО
мере́жива
△ Валансье́нські мере́жива *див.* мере́живо (2)
мере́живо
△ Брюссе́льське мере́живо *див.* мере́живо (1)
МЕРЕХТІ́ТИ
мерехти́ть
◊ [Аж] в оча́х мерехти́ть (миготи́ть, миготи́ть *і т. ін.)* *див.* мерехті́ти (1)
МЕ́РЗЛИЙ
ме́рзле
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* мо́кре *(рідше* ме́рзле) гори́ть *див.* мо́крий
ме́рзлого
◊ Ме́рзлого в Петрі́вку *див.* ме́рзлий (1)
МЕРЗЛО́ТА́
мерзло́та́
△ Ві́чна мерзло́та́ *див.* мерзло́та́ (1)
МЕРИДІА́Н
меридіа́н
△ Магні́тний меридіа́н *див.* меридіа́н (1)
△ Небе́сний меридіа́н *див.* меридіа́н (2)
МЕ́РКНУТИ
ме́ркне
◊ Світ [в оча́х (пе́ред очи́ма)] тьма́риться (темні́є, ме́ркне, му́титься) / потьма́ри́вся (потемні́в, поме́рк, помути́вся) *див.* світ[1]
МЕ́РЛИЙ
ме́рлому
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* по ме́ртвому (по вме́рлому, по ме́рлому *і т. ін.)* *див.* ме́ртвий (3)
МЕРОМО́РФНИЙ
мером́орфна
△ Меромо́рфна фу́нкція *див.* фу́нкція
МЕРТВЕ́ЦЬ
мертве́ць
◊ Ходя́чий (живи́й) мрець *(рідко* мертве́ць) *див.* мрець
МЕРТВЕ́ЦЬКИЙ
мертве́цький
◊ Мертве́цький сон *див.* сон[1]
МЕ́РТВИЙ
ме́ртва
Гробове́ (ме́ртве, моги́льне) мовча́ння <Гробова́ (ме́ртва, моги́льна) мо́вча́нка> *див.* мовча́ння
◊ Ме́ртва бу́ква *див.* бу́ква (4)
△ Ме́ртва вода́ *див.* вода́ (35)
△ Ме́ртва голова́ *див.* голова́ (4)
Ме́ртва (моги́льна, гробова́, смерте́льна, німа́ *і т. ін.)* ти́ша *див.* ти́ша
△ Ме́ртва петля́ *див.* петля́
△ Ме́ртва приро́да *див.* приро́да
△ Ме́ртва то́чка *див.* то́чка
△ Поро́жня (пуста́, ме́ртва) поро́да *див.* поро́да
Ти́ха (ме́ртва) годи́на *див.* годи́на[1] (5)
ме́ртве
Гробове́ (ме́ртве, моги́льне) мовча́ння <Гробова́ (ме́ртва, моги́льна) мо́вча́нка> *див.* мовча́ння
◊ Ме́ртве ца́рство *див.* ца́рство

мéртвий
◊ [І] мéртвий устáв би з домови́ни (прокинувся б, проснýвся б *і т. ін.*) *див.* мéртвий (1)
◊ Мéртвий капітáл *див.* капітáл (12)
△ Мéртвий пóкрив *див.* пóкрив
△ Мéртвий прóстір *див.* прóстір
△ Мéртвий реманéнт (інвентáр) *див.* реманéнт
◊ Мéртвий сезóн *див.* сезóн
◊ Мéртвий сон *див.* сон[1]
△ Мéртвий шар *див.* шар[1]
◊ Мéртвий штиль *див.* штиль[1]
△ Мéртвий я́кір *див.* я́кір
◊ Ні живи́й ні мéртвий (*рідко* вмéрлий) *див.* живи́й (3)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) мéртвий *див.* мéртвий (2)
мéртвих
◊ І мéртвого (і мéртвих) розвесели́ти *див.* розвеселя́ти
мéртві
△ Мéртві акти́ви *див.* акти́в[2] (4)
Мéртві бри́жі *див.* бри́жі (1)
△ Мéртві мóви *див.* мóва
Мéртві хви́лі *див.* хви́ля[1]
мéртвій
◊ На мéртвій тóчці *див.* тóчка
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) скýпаний у мéртвій воді *див.* скýпаний
мéртвого
◊ І мéртвого (і мéртвих) розвесели́ти *див.* розвеселя́ти
◊ Таки́й, що здере з [живóго й] мéртвого *див.* здирáти (2)
мéртвої
◊ Зрýшуватися (зрýшувати, рушáти) / зрýшитися (зрýшити, рýшити) з місця (з мéртвої тóчки) *див.* зрýшуватися (1)
мéртвому
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) мéртвому (умéрлому) кади́ло *див.* кади́ло (1)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) по мéртвому (по вмéрлому, по мéрлому *і т. ін.*) *див.* мéртвий (3)
мéртвою
◊ Мéртвою (залізною, смертéльною) хвáткою *див.* хвáтка
МÉРТИ
мре
◊ Сéрце (сéрденько) мре (завмирáє, замирáє, замирáло) / завмéрло (замéрло) *див.* сéрце
МЕРЩІ́Й
мерщі́й
Мерщі́й..., ніж... *див.* мерщі́й (1)
МÉСА
мéса
Чóрна мéса *див.* мéса (1)
МÉСНИК
мéсники
Нарóдні мéсники *див.* мéсник (1)
МЕСТИ́
мести́
◊ Мести́ як (мов, ніби *і т. ін.*) помелóм (мітлóю) *див.* мести́ (1)
мети́
◊ Хоч віником мети́ *див.* мести́ (2)
МЕТÁ
мети́
△ Підря́дне рéчення мети́ *див.* рéчення

меті́
Мáти на меті́ <Мáти метóю (ці́ллю)> *див.* мáти[2] (12)
метóю
○ З метóю *див.* метá (1)
Мáти на меті́ <Мáти метóю (ці́ллю)> *див.* мáти[2] (12)
Стáвити / постáвити (поклáсти) [собі́] метóю (за метý) *див.* стáвити
метý
Осягáти / осягнýти (осягти́) [своЮ] метý [ціль] *див.* осягáти
Стáвити / постáвити (поклáсти) [собі́] метóю (за метý) *див.* стáвити
МЕТÁЛ
метáл
△ Крихки́й метáл *див.* метáл (4)
◊ Погóрджений (*рідше* презрéнний) метáл *див.* метáл (12)
△ Чорнови́й метáл *див.* метáл (11)
метáли
△ Благорóдні метáли *див.* метáл (1)
△ Важкі́ метáли *див.* метáл (2)
△ Кольорóві метáли *див.* метáл (3)
△ Лýжні метáли *див.* метáл (5)
△ Лужноземéльні метáли *див.* метáл (6)
△ Неблагорóдні метáли *див.* метáл (7)
△ Рі́дкісні метáли *див.* метáл (8)
△ Чи́сті метáли *див.* метáл (9)
△ Чóрні метáли *див.* метáл (10)
метáлів
△ Амі́ди метáлів *див.* амі́ди (2)
метáлом
Поливáти / поли́ти вогнéм (метáлом, свинцéм *і т. ін.*) *див.* поливáти
метáлу
△ Дефéкт метáлу *див.* дефéкт (1)
МЕТАЛÉВИЙ
металéві
Металéві грóші *див.* грóші (4)
МЕТАЛÝРГІЯ
металýргія
△ Порошкóва металýргія *див.* металýргія (1)
△ Чóрна металýргія *див.* металýргія (2)
МЕТÁН
метáн
△ Шáхтний метáн *див.* метáн (1)
МЕТÁТИ
метáти
△ Метáти (викидáти) ікрý *див.* метáти (2)
◊ Метáти громи́ і (та) бли́скавки *див.* метáти (3)
◊ Метáти (ки́дати, розкидáти, розсипáти *і т. ін.*) бі́сер (пéрли) [свиня́м (пéред сви́ньми)] *див.* метáти (4)
◊ Метáти очи́ма (з очéй) і́скри *див.* метáти (5)
Метáти собóю *див.* метáти (1)
◊ Рвáти й метáти *див.* рвáти
метáють
◊ Óчі метáють і́скри *див.* óко[1]
МЕТÁТИСЯ
метáтися
◊ Губи́тися (*рідше* плýтатися, метáтися *і т. ін.*) в здогáдках (у дóгадках, у здóгадах *і т. ін.*) *див.* губи́тися (1)
◊ Метáтися в óчі (у ві́чі) *див.* метáтися (1)

МЕТАФІЗИ́ЧНИЙ
метафізи́чний
△ Метафізи́чний інтелектуалі́зм *див.* інтелектуалі́зм (1)
△ Метафізи́чний матеріалі́зм *див.* матеріалі́зм (3)
МЕТЕОРОЛОГІ́ЧНИЙ
метеорологі́чна
△ Метеорологі́чна стáнція *див.* стáнція
метеорологі́чний
Метеорологі́чний пост *див.* пост
МЕТЕОРОЛÓГІЯ
метеоролóгія
△ Синопти́чна метеоролóгія *див.* метеоролóгія (1)
МЕТИЛÉНОВИЙ
метилéновий
△ Метилéновий си́ній *див.* си́ній
МЕТИ́ЛОВИЙ
мети́ловий
△ Мети́ловий спирт *див.* спирт
△ Мети́ловий фіолéтовий *див.* фіолéтовий
МЕТКИ́Й
меткé
◊ Меткé слóво *див.* слóво
метки́й
◊ Метки́й на óко *див.* метки́й (2)
◊ Метки́й на слóво (на словá, до слóва) *див.* метки́й (3)
◊ Метки́й (хвáцький) на ви́гадки (на ви́тівки) *див.* метки́й (1)
МЕТЛÁСЬКИЙ
метлáська
△ Метлáська пли́тка *див.* пли́тка
МЕТНÝТИ
метнýв
◊ Куди́ метнýв! *див.* метнýти (3)
метнýти
Метнýти бровáми (дýгами брів, бровóю) *див.* метнýти (1)
◊ Метнýти очи́ма (óком, пóглядом) *див.* метнýти (4)
Метнýти собóю *див.* метнýти (2)
МÉТОД
мéтод
△ Аксіомати́чний мéтод *див.* мéтод (2)
Вахтови́й мéтод *див.* мéтод (1)
△ Індукти́вний мéтод *див.* мéтод (3)
△ Мéтод мéнтора *див.* мéтод (4)
△ Порівня́льний мéтод *див.* мéтод (5)
△ Хроматографі́чний мéтод [аналі́зу] *див.* мéтод (6)
△ Хроматографі́чний мéтод ідентифікáції насі́ння *див.* мéтод (7)
△ Часови́й мéтод *див.* мéтод (8)
мéтоди
△ Чисéльні мéтоди *див.* мéтод (9)
мéтоду
△ Чутли́вість мéтоду *див.* чутли́вість
МЕТР[1]
метр
△ Складови́й кубі́чний метр *див.* метр[1] (1)
МÉТРИКА[1]
мéтрика
△ Мéтрика прóстору-чáсу *див.* мéтрика[1] (1)
МЕТРИ́ЧНИЙ[1]
метри́чна
△ Метри́чна систéма мір *див.* систéма

метри́чний
△ Метри́чний про́стір *див.* про́стір
МЕТРИ́ЧНИЙ[2]
метри́чне
△ Метри́чне віршува́ння <Метри́чний вірш> *див.* віршува́ння (1)
метри́чний
△ Метри́чне віршува́ння <Метри́чний вірш> *див.* віршува́ння (1)
МЕТРИ́ЧНИЙ[3]
метри́чна
△ Метри́чна кни́га *див.* кни́га (11)
метри́чне
△ Метри́чне свідо́цтво *див.* свідо́цтво
МЕТРО́ВИЙ
метро́ві
△ Метро́ві хви́лі *див.* хви́ля[1]
МЕХАНІЗА́ЦІЯ
механіза́ція
Ко́мплексна механіза́ція *див.* механіза́ція (1)
МЕХАНІ́ЗМ
механі́зм
△ Зубча́ста переда́ча <Зубча́стий механі́зм> *див.* переда́ча
△ Кулачко́вий механі́зм *див.* механі́зм (1)
Мальті́йський хрест (механі́зм) *див.* хрест
△ Фрикці́йна переда́ча <Фрикці́йний механі́зм> *див.* переда́ча
△ Храпови́й механі́зм *див.* механі́зм (2)
механі́змів
△ Дина́міка маши́н і механі́змів *див.* дина́міка (1)
МЕХА́НІКА
меха́ніка
△ Ква́нтова (хвильова́) меха́ніка *див.* меха́ніка (1)
△ Класи́чна меха́ніка *див.* меха́ніка (2)
△ Ма́трична меха́ніка *див.* меха́ніка (3)
△ Небе́сна меха́ніка *див.* меха́ніка (4)
△ Релятиві́стська меха́ніка *див.* меха́ніка (5)
МЕХАНІСТИ́ЧНИЙ
механісти́чний
△ Механісти́чний (механі́чний) матеріалі́зм *див.* матеріалі́зм (4)
МЕХАНІ́ЧНИЙ
механі́чний
△ Механісти́чний (механі́чний) матеріалі́зм *див.* матеріалі́зм (4)
МЕЧ
меч
◊ Бра́ти / взя́ти збро́ю (меч) в ру́ки *див.* бра́ти (81)
Го́лий меч *див.* меч (1)
◊ Гостри́ти (виго́стрювати, *рідше* точи́ти, наго́стрювати *і т. ін.*) / ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру *і т. ін.*) *див.* гостри́ти (1)
◊ Дамо́клів меч (*рідше* меч Дамо́кла) *див.* меч (2)
Оголя́ти (обнажа́ти) / оголи́ти (обнажи́ти) ша́блю (меч) *див.* ого́лювати
◊ Підніма́ти (підійма́ти, здійма́ти, підно́сити *і т. ін.*) / підня́ти (підійня́ти, здійня́ти, піднести́ *і т. ін.*) збро́ю (меч, соки́ру *і т. ін.*) *див.* підніма́ти
мече́м
◊ Ви́сіти дамо́кловим мече́м *див.* ви́сіти (1)
◊ Вогне́м (огне́м) і мече́м *див.* вого́нь (16)
◊ Іти́ (прихо́дити) з мече́м *див.* іти́ (125)
Опері́зувати / опереза́ти мече́м (кинджа́лом, ша́блею *і т. ін.*) *див.* опері́зувати
мечі́
◊ Переко́вувати / перекува́ти мечі́ на ора́ла *див.* переко́вувати
◊ Схрести́ти / схре́щувати списи́ (мечі́, шпа́ги, ша́блі, ша́блю *і т. ін.*) *див.* схре́щувати
◊ Схре́щуються / схрести́лися багне́ти (мечі́, списи *і т. ін.*) *див.* багне́т (1)
МЕЧОПОДІ́БНИЙ
мечоподі́бний
△ Мечоподі́бний відро́сток *див.* відро́сток (1)
МЕ́ШКАННЯ
ме́шкання
◊ Дармове́ ме́шкання *див.* ме́шкання (1)
МИ
ми
◊ Зна́ю (зна́ємо) [я (ми)] вас (тебе́, його́ *і т. ін.*) *див.* зна́ти (28)
нам
Не мені́ (нам, тобі́ *і т. ін.*) суди́ти *див.* суди́ти
◊ Час працю́є на нас (спри́яє нам) *див.* час
на́ми
◊ З на́ми хре́сна си́ла! *див.* си́ла
Між (межи́) на́ми [ка́жучи] *див.* ми (1)
нас
◊ Не про нас пи́сано *див.* писа́ти
◊ Пі́сля нас (а там) хоч пото́п *див.* пото́п
◊ Піти́ в моги́лу (з життя́, від нас, до Бо́га *і т. ін.*) *див.* піти́
◊ Ти в ме́не (у нас) [ще] поска́чеш (потанцю́єш) [цига́нської халя́ндри] *див.* поскака́ти
У нас *див.* ми (2)
◊ Час працю́є на нас (спри́яє нам) *див.* час
МИГ[2]
миг
○ В одну́ мить <В оди́н миг (мент)> <У миг (мить) о́ка> *див.* мить (1)
МИГДАЛЕПОДІ́БНИЙ
мигдалеподі́бне
△ Мигдалеподі́бне ті́ло *див.* ті́ло
МИ́ГИ
ми́гах
◊ На ки́вах і (та) на ми́гах *див.* кив (1)
○ На ми́гах *див.* ми́ги (1)
Порозумі́ватися / порозумі́тися на ми́гах *див.* порозумі́ватися
МИГНУ́ТИ
мигну́ло
◊ Майну́ло (мелькну́ло, мигну́ло *і т. ін.*) в голові́ *див.* майну́ти (1)
мигну́ти
◊ І [о́ком] не мигну́ти *див.* мигну́ти (1)
◊ Мигну́ти (мелькну́ти) п'я́тами *див.* мигну́ти (2)
◊ Як (*рідше* ті́льки) о́ком моргну́ти (мигну́ти, клі́пнути *і т. ін.*) *див.* моргну́ти
МИГОТІ́ТИ
миготи́ть
◊ [Аж] в оча́х мерехти́ть (мигти́ть, миготи́ть *і т. ін.*) *див.* мерехті́ти (1)
МИГТІ́ТИ
мигти́ть
◊ [Аж] в оча́х мерехти́ть (мигти́ть, миготи́ть *і т. ін.*) *див.* мерехті́ти (1)
МИК
мик
◊ Тик та мик *див.* тик[4]
МИ́КАТИ
ми́кати
◊ Ми́кати [своє́] го́ре *див.* ми́кати (1)
мич
◊ Хоч ми́чки мич *див.* ми́кати (2)
МИЛЕ́НЬКИЙ
миле́нький
◊ Як миле́нький *див.* миле́нький (1)
МИ́ЛИЙ
ми́лий
◊ Бо́же (Го́споди) [Ти] [мій] [ми́лий (ми́лости́вий, милосе́рдний)]! *див.* бог (18)
◊ [І] світ [Бо́жий (бі́лий)] не ми́лий (не лю́бий) *див.* світ[2]
◊ Ми́лий се́рцю *див.* ми́лий (1)
ми́лою
○ З (із) [вели́кою (ми́лою)] хі́ттю *див.* хіть
ми́лу
◊ За ми́лу ду́шу *див.* душа́ (53)
МИ́ЛИТИ[1]
ми́лити
◊ Ми́лити ши́ю (чу́ба, хо́лку *і т. ін.*) *див.* ми́лити[1] (1)
МИ́ЛІСТЬ
ми́лість
◊ Ва́ша (його́, їх) ми́лість (*заст.* ми́лость, мосць) *див.* ми́лість (4)
◊ Віддава́тися (здава́тися) / відда́тися (зда́тися) на ми́лість *див.* віддава́тися (4)
◊ Зроби́ (зробі́ть, май, ма́йте) ми́лість (ла́ску) *див.* зроби́ти (10)
◊ Коли́ [б] (мо́же) твоя́ (ва́ша) ла́ска (*рідко* ми́лість) *див.* ла́ска[1] (2)
◊ Переміни́ти (зміни́ти) гнів на ми́лість (на ла́ску) *див.* переміня́ти[1]
◊ Роби́ти (явля́ти) / зроби́ти (яви́ти) ми́лість *див.* роби́ти
◊ Скажи́ (скажі́ть) на ми́лість [Бо́жу (Бо́га)] *див.* сказа́ти
◊ Що ми́лість ва́ша *див.* ми́лість (7)
ми́лістю
◊ Бо́жою ми́лістю *див.* ми́лість (3)
ми́лості
○ Без ми́лості *див.* ми́лість (1)
○ З ми́лості *див.* ми́лість (2)
◊ Ми́лості про́шу (про́симо) *див.* проси́ти
◊ По ми́лості *див.* ми́лість (5)
◊ По ми́лості Бо́жій *див.* ми́лість (6)
МИ́ЛО[1]
ми́ла
◊ Без ми́ла голи́ти / поголи́ти *див.* голи́ти (1)

◊ Набра́тися (наї́стися, налига́тися *і т. ін.)* як (мов, ні́би *і т. ін.)* Марти́н (дурни́й, ду́рень *і т. ін.)* ми́ла <Припада́ти (допада́тися) як (мов, ні́би *і т. ін.)* Марти́н (дурни́й, ду́рень *і т. ін.)* до ми́ла> *див.* набира́тися
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ми́ла ковтну́в (з'ї́в) *див.* ковтну́ти (2)
ми́ло
◊ [Аж] ми́ло па́дає ([клубка́ми] ко́титься, лети́ть *і т. ін.)* *див.* ми́ло[1] (4)
◊ Вганя́ти / вві́гна́ти в піт (у ми́ло) *див.* вганя́ти[1] (2)
Загна́ти у ми́ло *див.* заганя́ти[1] (1)
Зеле́не ми́ло *див.* ми́ло[1] (1)
◊ Ми́ло встає́ / вста́ло *див.* ми́ло[1] (5)
◊ Мі́няти / помі́няти (промі́няти, ви́міняти *і т. ін.)* ши́ло на шва́йку (на ми́ло, на мотови́ло) *див.* мі́няти (2)
Соба́че (ди́ке) ми́ло *див.* ми́ло[1] (2)
Туале́тне ми́ло *див.* ми́ло[1] (3)
МИЛОСЕ́РДНИЙ
милосе́рдна
Сестра́ милосе́рдя <Милосе́рдна сестра́> *див.* сестра́
милосе́рдний
◊ Бо́же (Го́споди) [Ти] [мі́й] [ми́лий (ми́лости́вий, милосе́рдний)]! *див.* бог (18)
◊ Дасть (помо́же, пошле́) Бог (Госпо́дь, *заст.* Біг, Бі) [милосе́рдний] *див.* бог (19)
милосе́рдного
◊ Гріх (немá чого́, ні́чого *і т. ін.)* [і] Бо́га [милосе́рдного] гніви́ти *див.* гріх (2)
МИЛОСЕ́РДЯ
милосе́рдя
○ Без милосе́рдя *див.* милосе́рдя (1)
○ З милосе́рдя *див.* милосе́рдя (2)
Проси́ти (блага́ти) милосе́рдя *див.* проси́ти
Сестра́ милосе́рдя <Милосе́рдна сестра́> *див.* сестра́
МИ́ЛОСТИ́ВИЙ
ми́лости́ва
Ми́лости́вий (мости́вий) па́не <Ми́лости́ва (мости́ва) па́ні> *див.* пан
Пресвята́я Ді́во ([Марі́є], Ма́ти Бо́жа [ми́лости́ва] *і т. ін.)* *див.* ді́ва (1)
ми́лости́вий
◊ Бо́же (Го́споди) [Ти] [мі́й] [ми́лий (ми́лости́вий, милосе́рдний)]! *див.* бог (18)
Ми́лости́вий (мости́вий) па́не <Ми́лости́ва (мости́ва) па́ні> *див.* пан
ми́лости́ві
◊ Бу́дьте люб'я́зні *(заст.* ми́лости́ві) *див.* бу́ти (41)
МИ́ЛОСТИНЯ
ми́лостині
◊ Проси́ти (проха́ти) Христа́ ра́ди <Проси́ти (проха́ти) ми́лостині (ми́лостиню)> *див.* проси́ти
ми́лостиню
◊ Проси́ти (проха́ти) Христа́ ра́ди <Проси́ти (проха́ти) ми́лостині (ми́лостиню)> *див.* проси́ти
МИ́ЛОСТЬ
ми́лость
◊ Ва́ша (його́, їх) ми́лість *(заст.* ми́лость, мосць) *див.* ми́лість (4)

МИ́ЛУВАТИ
ми́лував
◊ Бог (Госпо́дь) ми́лував / поми́лував *див.* бог (3)
ми́лує
◊ Хай (нехáй) Бог (Госпо́дь) ми́лує (боро́нить) / поми́лує (оборо́нить) *див.* бог (29)
◊ Хай (нехáй) Ма́ти Бо́жа ми́лує (проща́є, боро́нить) / поми́лує (спасе́) *див.* ма́ти[1] (12)
◊ Як Бог (Госпо́дь) ми́лує? *див.* бог (33)
МИЛУВА́ТИ
милува́ти
◊ Милува́ти о́ко (о́чі, зір) *див.* милува́ти (1)
МИ́ЛЬНИЙ[1]
ми́льна
◊ Ло́патися / ло́пнути, як (мов, ні́би *і т. ін.)* ми́льна бу́лька (бу́льбашка, ба́нька *і т. ін.)* *див.* ло́патися (1)
◊ Ми́льна бу́льбашка (бу́лька) *див.* бу́льбашка (1)
Ми́льна о́пера <Ми́льний серіа́л> *див.* о́пера
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ми́льна ба́нька *див.* ба́нька[2] (1)
ми́льний
Ми́льна о́пера <Ми́льний серіа́л> *див.* о́пера
Ми́льний ко́рінь *див.* ко́рінь (2)
◊ Ми́льний пузи́р *див.* пузи́р
МИ́ЛЯ
ми́лю
◊ За ми́лю *див.* ми́ля (2)
ми́ля
△ Морська́ ми́ля *див.* ми́ля (1)
МИ́ЛЯНИЙ
ми́ляну
◊ Пуска́ти ми́ляну ба́ньку *див.* пуска́ти
МИМОБІ́ЖНИЙ
мимобі́жні
△ Мимобі́жні прямі́ *див.* прями́й
МИНА́ТИ
мина́ти
Не мина́ти (не мина́тися) / не мину́ти (не мину́тися) ма́рно (безслі́дно, даре́мно *і т. ін.)* *див.* мина́ти (1)
Не мина́ти (не промина́ти) / не мину́ти (не промину́ти) наго́ди *див.* мина́ти (2)
МИНА́ТИСЯ
мина́тися
Не мина́ти (не мина́тися) / не мину́ти (не мину́тися) ма́рно (безслі́дно, даре́мно *і т. ін.)* *див.* мина́ти (1)
МИНУ́ЛИЙ
мину́ле
◊ Віді́йти́ / відхо́дити в мину́ле (в істо́рію) *див.* відхо́дити (5)
◊ Сяга́ти [своі́м корі́нням] в давнину́ (в мину́ле, в глибину́ вікі́в) *див.* сяга́ти
мину́лий
△ Мину́лий час *див.* час
мину́лого
Ті́ні мину́лого (да́внього) *див.* тінь
мину́лому
○ У мину́лому *див.* мину́лий (1)
○ У неда́вньому [мину́лому] *див.* неда́вній

МИНУ́ТИ
мину́ти
◊ Не мину́ти ли́ха (біди́) *див.* мина́ти (3)
◊ Не мину́ти рук *див.* мина́ти (4)
МИНУ́ТИСЯ
мине́ться
◊ [Так] не мине́ться *див.* мина́тися (1)
МИР[1]
мир
◊ Зво́дити / звести́ на мирову́ (на мир) *див.* зво́дити (11)
○ Іти́ / піти́ на мир (на прими́рення) *див.* іти́ (43)
◊ Мир вам! <Мир сьому́ до́му!> *див.* мир[1] (2)
◊ Мир душі́ *див.* мир[1] (3)
Пристава́ти / приста́ти на мир (уго́ду *і т. ін.)* *див.* пристава́ти
Сепара́тний мир *див.* мир[1] (1)
◊ Укла́да́ти / укла́сти мир *див.* укла́дати[1]
ми́рі
Жи́ти в зла́годі (у ми́рі, у поко́ї, *заст.* в миру́) *див.* жи́ти (1)
◊ Іди́ (ї́дь, застава́йся *і т. ін.)* з ми́ром (в ми́рі) *див.* іти́ (51)
ми́ром
◊ З ми́ром відпуска́ти / відпусти́ти *див.* відпуска́ти (8)
◊ Іди́ (ї́дь, застава́йся *і т. ін.)* з ми́ром (в ми́рі) *див.* іти́ (51)
ми́ру
Всесві́тня Ра́да Ми́ру *див.* ра́да
Го́луб ми́ру *див.* го́луб (1)
◊ Лю́лька ми́ру *див.* лю́лька[1] (1)
Пої́зд ми́ру *див.* пої́зд
МИР[2]
мир
◊ І́нший мир *див.* мир[2] (3)
Мир хреще́ний *див.* мир[2] (1)
ми́ром
◊ Усі́м ми́ром <Усіє́ю грома́дою> *див.* мир[2] (7)
ми́ру
◊ З ми́ру по ни́тці *див.* мир[2] (2)
◊ На миру́ *див.* мир[2] (4)
◊ Не від ми́ру сього́ *див.* мир[2] (5)
◊ Пуска́ти / пусти́ти по сві́ту (по ми́ру) *див.* пуска́ти
◊ У миру́ *див.* мир[2] (6)
◊ Ходи́ти / піти́ по ми́ру *див.* ходи́ти
МИ́РО
ми́ром
◊ Одни́м ми́ром ма́зані *(рі́дше* пома́зані) *див.* ма́заний (1)
МИРОВИ́Й
мирови́й
△ Мирови́й посере́дник *див.* посере́дник
△ Мирови́й суддя́ *(рі́дко* суде́ць) *див.* суддя́
мирову́
◊ Зво́дити / звести́ на мирову́ (на мир) *див.* зво́дити (11)
◊ Іти́ / піти́ на мирову́ *див.* іти́ (100)
◊ Пи́ти (запива́ти) / ви́пити (запи́ти) мирову́ (зми́рщину) *див.* пи́ти
МИРЯ́НИН
миря́н
Апостола́т миря́н <Сві́тський апостола́т> *див.* апостола́т (1)

МИ́СКА
ми́ска
△ Ниркова́ ми́ска *див.* ми́ска (1)
ми́ски
◊ Зна́ти [ті́льки] з ми́ски (з но́са) та в рот *див.* зна́ти (23)
◊ Моло́тник із ми́ски *див.* моло́тник
ми́ску
◊ Прода́тися за ми́ску сочеви́ці *див.* продава́тися
МИ́СЛЕННЯ
ми́слення
△ Латера́льне ми́слення *див.* ми́слення (1)
Триб ми́слення *див.* триб[2]
МИСЛИ́ВСЬКИЙ
мисли́вська
Мисли́вська брехня́ *див.* брехня́ (1)
Мисли́вська рушни́ця *див.* рушни́ця
мисли́вські
Мисли́вські (боло́тні) чо́боти *див.* чо́боти
△ Сухі́ [мисли́вські] соси́ски *див.* соси́ска
МИСЛІ́ТЕ
мислі́те
◊ Писа́ти (випи́сувати) мислі́те *див.* писа́ти
МИСЛЬ
ми́слі
◊ До ми́слі *див.* мисль (1)
◊ У (на) ми́слі (ми́слях) *див.* мисль (2)
ми́слію
◊ Розтіка́тися ми́слями (ми́слію, ми́слю) по дре́ву *див.* розтіка́тися
ми́слю
◊ Літа́ти (леті́ти, блука́ти) / полеті́ти (поблука́ти) думка́ми (гадка́ми, *заст.* ми́слю) *див.* літа́ти (2)
◊ Розтіка́тися ми́слями (ми́слію, ми́слю) по дре́ву *див.* розтіка́тися
ми́слями
◊ Розтіка́тися ми́слями (ми́слію, ми́слю) по дре́ву *див.* розтіка́тися
ми́слях
◊ У (на) ми́слі (ми́слях) *див.* мисль (2)
МИСТЕ́ЦТВО
мисте́цтв
Акаде́мія мисте́цтв *див.* акаде́мія (1)
Майстри́ мисте́цтв *див.* ма́йстер (4)
Си́нтез мисте́цтв *див.* си́нтез
Храм мисте́цтва (мисте́цтв) *див.* храм
мисте́цтва
△ Мисте́цтво для мисте́цтва <Чи́сте мисте́цтво> *див.* мисте́цтво (3)
△ Просторо́ві мисте́цтва *див.* мисте́цтво (7)
Храм мисте́цтва (мисте́цтв) *див.* храм
мисте́цтво
△ Кінети́чне мисте́цтво *див.* мисте́цтво (1)
△ Концептуа́льне мисте́цтво *див.* мисте́цтво (2)
△ Мисте́цтво для мисте́цтва <Чи́сте мисте́цтво> *див.* мисте́цтво (3)
△ Монумента́льне мисте́цтво *див.* мисте́цтво (4)
△ Образотво́рче (*рідше* зобража́льне, зобра́жувальне) мисте́цтво *див.* мисте́цтво (5)
△ Прикладне́ мисте́цтво *див.* мисте́цтво (6)
△ Садо́во-па́ркове мисте́цтво *див.* мисте́цтво (8)
△ Станко́ве мисте́цтво *див.* мисте́цтво (9)
△ Танцюва́льне мисте́цтво *див.* мисте́цтво (10)
△ Хорове́ мисте́цтво *див.* мисте́цтво (11)
△ Ювелі́рне мисте́цтво *див.* мисте́цтво (12)
МИТЕ́ЦЬ
мите́ць
◊ Ма́йстер (*рідше* мите́ць, маста́к) на всі (всякі) шту́ки *див.* ма́йстер (8)
МИ́ТИ
ми́є
◊ Рука́ ру́ку ми́є *див.* рука́
мий
◊ Хоч го́лову мий *див.* ми́ти (4)
ми́ти
△ Ми́ти зо́лото *див.* ми́ти (2)
Ми́ти / поми́ти ха́ту (кі́мна́ту, каза́рму *і т. ін.*) *див.* ми́ти (1)
◊ Но́ги ми́ти *див.* ми́ти (3)
◊ Перемива́ти (ми́ти, переме́лювати, перетира́ти *і т. ін.*) / переми́ти (перемоло́ти, перете́рти *і т. ін.*) [усі́] кісточки́ (кістки́) *див.* перемива́ти
МИ́ТИЙ
ми́та
Ми́та ха́та *див.* ха́та
МИ́ТНИЙ
ми́тна
△ Ми́тна деклара́ція *див.* деклара́ція (1)
△ Ми́тна полі́тика *див.* полі́тика
ми́тне
△ Ми́тне офо́рмлення *див.* офо́рмлення
ми́тний
△ Ми́тний бар'є́р *див.* бар'є́р (3)
△ Ми́тний борг *див.* борг (2)
△ Ми́тний збір *див.* збір (4)
△ Ми́тний ко́декс *див.* ко́декс (4)
△ Ми́тний контро́ль *див.* контро́ль (1)
△ Ми́тний тари́ф *див.* тари́ф
ми́тні
△ Ми́тні дохо́ди *див.* дохі́д (2)
МИ́ТО
ми́то
△ Антиде́мпінгове ми́то *див.* ми́то (1)
△ Біржове́ ми́то *див.* ми́то (2)
△ Ввізне́ (і́мпортне) ми́то *див.* ми́то (3)
△ Вивізне́ ми́то *див.* ми́то (4)
△ Пате́нтне ми́то *див.* ми́то (5)
МИТРОФО́РНИЙ
митрофо́рний
Митрофо́рний протоієре́й *див.* протоієре́й
МИТЬ
ми́ті
○ Ті́єї ж ми́ті (хвили́ни) *див.* мить (5)
мить
○ В одну́ мить <В оди́н миг (мент)> <У миг (мить) о́ка> *див.* мить (1)
○ За [яку́сь (одну́, коро́тку *і т. ін.*)] мить (хвили́ну) *див.* мить (2)
○ На [яку́сь (одну́,невели́ку *і т. ін.*)] мить (хвили́ну) <На моме́нт> *див.* мить (3)
○ Ні на мить (хвили́ну) *див.* мить (4)
Перемо́вчати хвили́ну (хвили́нку, мить *і т. ін.*) *див.* перемо́вчувати
◊ Сме́ртний час (кіне́ць) <Сме́ртна мить> *див.* час
○ У (в) пе́ршу мить (хвили́ну) *див.* мить (6)
◊ У ту ж хвили́ну (хви́лю, мить) *див.* хвили́на
МИ́ЧКА
ми́чки
◊ Хоч ми́чки мич *див.* ми́кати (2)
МИ́ША
ми́ша
◊ [І] ми́ша не проли́зе (не проскочить, не пробі́жить *і т. ін.*) *див.* ми́ша (6)
△ Курга́нчикова ми́ша *див.* ми́ша (1)
△ Летю́ча ми́ша *див.* ми́ша (2)
◊ Попа́стися, як (мов, ні́би *і т. ін.*) ми́ша (миш) в па́стку *див.* попада́тися
△ Промете́єва ми́ша *див.* ми́ша (3)
△ Фарао́нова ми́ша *див.* ми́ша (4)
◊ Щоб і ми́ша не проли́зла *див.* ми́ша (7)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ми́ша в па́стці *див.* ми́ша (8)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) руда́ ми́ша (миш) [зимо́ю] *див.* ми́ша (11)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) церко́вна ми́ша *див.* ми́ша (12)
миша́м
◊ Відда́ти (віднести́) миша́м на сніда́нок (на сні́дання) *див.* віддава́ти (36)
мише́й
◊ Мише́й топта́ти *див.* топта́ти
ми́ші
◊ А́ні (ні) рудо́ї ми́ші *див.* ми́ша (5)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) кіт до ми́ші (до са́ла, на са́ло) *див.* кіт (5)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ми́ші в норі́ *див.* ми́ша (9)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ми́ші на се́рці шкребу́ть (шкря́бають, скребу́ть) / зашкребли́ (зашкря́бали, заскребли́) *див.* ми́ша (10)
МИ́ШАЧИЙ
ми́шача
◊ Ми́шача душа́ *див.* душа́ (63)
ми́шачий
△ Ми́шачий горо́шок *див.* горо́шок (3)
◊ Ми́шачий хвіст (хво́стик) *див.* хвіст
ми́шачі
◊ Перерива́ти / перери́ти ми́шачі но́ри *див.* перерива́ти[1]
МИ́ШКА
ми́шки
Гра́тися (гра́ти) в кота́ й ми́шку (ми́шки) (в кота́-ми́шку (-ми́шки)) <Гра́тися (гра́ти) в кота́, в ми́шку (ми́шки)> *див.* гра́тися (1)
ми́шку
Гра́тися (гра́ти) в кота́ й ми́шку (ми́шки) (в кота́-ми́шку (-ми́шки)) <Гра́тися (гра́ти) в кота́, в ми́шку (ми́шки)> *див.* гра́тися (1)
МІГРАЦІ́ЙНИЙ
міграці́йна
Міграці́йна слу́жба *див.* слу́жба
МІГРА́ЦІЯ
мігра́ція
Човнико́ва (ма́ятникова) мігра́ція *див.* мігра́ція (1)
МІ́ДНИЙ
мі́дна
△ Мі́дний вік <Мі́дна доба́> *див.* вік (15)

мідний
△ Мідний вік <Мідна добá> *див.* вік (15)
◊ Мідний лоб <Мідяне чолó> *див.* лоб (9)
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* мідний казанóк (мідному казанкóві) *див.* казанóк (2)
мідні
△ Мідні дóбрива (мікродóбрива) *див.* дóбриво (3)
◊ Пройтú [і] Крим і Рим [і мідні трýби] *див.* прохóдити
◊ Пройтú [крізь] вогóнь і вóду [і мідні трýби] *див.* прохóдити
мідного
◊ Не вáртий (не варт) [і] [лáманого] грошá (карбóванця, [щербáтої] копíйки, шагá, шéляга, [мідного] п'ятакá) [в базáрний день] *див.* вáртий (5)
мідної
◊ [І (ні, анí)] копíйки [злáманої (мідної, щербáтої)] (шéляга) немá (немáє, не булó) за душéю *див.* немá
мідному
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* мідний казанóк (мідному казанкóві) *див.* казанóк (2)
МІДЬ
мідь
△ Червóна мідь *див.* мідь (1)
МІДЯНИЙ
мідяне
◊ Мідний лоб <Мідяне чолó> *див.* лоб (9)
МІЖБÁНКІВСЬКИЙ
міжбáнківський
△ Міжбáнківський клíринг *див.* клíринг (2)
МІЖБІБЛІОТÉЧНИЙ
міжбібліотéчний
△ Міжбібліотéчний абонемéнт *див.* абонемéнт (1)
МІЖКОНТИНЕНТÁЛЬНИЙ
міжконтинентáльна
△ Міжконтинентáльна балістúчна ракéта *див.* ракéта
МІЖНАРÓДНИЙ
міжнарóдний
△ Міжнарóдний валю́тний фонд *див.* фонд
Міжнарóдний геофізúчний рік *див.* рік
△ Міжнарóдний сервітýт *див.* сервітýт
МІЖПЛАНÉТНИЙ
міжпланéтний
△ Космíчний (міжпланéтний) корабéль *див.* корабéль (2)
МІЗИ́НЕЦЬ
мізúнець
◊ І (ні) на мізúнець *див.* мізúнець (1)
◊ На мізúнець *див.* мізúнець (2)
мізúнцем
◊ [Нáвіть] мýхи не зачепúти [мізúнцем] *див.* зачіпáти (8)
◊ Одню́м мізúнцем *див.* мізúнець (3)
мізúнця
◊ Не вáртий (не варт) [і] нíгтя (мізúнця) *див.* вáртий (6)
МІЗИ́ННИЙ
мізúнний
Мізúнний пáлець *див.* пáлець
МІЗИ́НЧИК
мізúнчик
◊ Мáмин мізúнчик *див.* мізúнчик (1)

МІ́ЗОК
мізками
◊ Ворушúти / ворухнýти (поворушúти, поворухнýти) мóзком (мíзком, мізкáми) *див.* ворушúти (1)
мізком
◊ Ворушúти / ворухнýти (поворушúти, поворухнýти) мóзком (мíзком, мізкáми) *див.* ворушúти (1)
мізку
◊ До мíзку (до мóзку) кістóк *див.* кíстка (16)
МІЙ
мій
◊ Бóже (Гóсподи) [Ти] [мій] [мúлий (мúлостúвий, милосéрдний)]! *див.* бог (18)
Курсúв мій (наш) *див.* курсúв (1)
◊ [Ох (ой)] бáтечку [мій]! *див.* бáтечко (1)
Пáдку мій! *див.* пáдко
Пáдоньку мій! *див.* пáдонько
◊ Свíте (свíтку, свíточку) мій! *див.* світ[1]
◊ Світ [моїх] очéй! <Мій свíте [бíлий]!> *див.* світ[1]
◊ [Тíльки] чéрез мій труп! *див.* труп[1]
могó
◊ Не твогó (могó, йогó *і т. ін.)* рóзуму (умá, нóса) дíло *див.* дíло (24)
моє́
◊ Вúйти / вихóдити на моє́ (твоє́, йогó *і т. ін.)* *див.* вихóдити (21)
◊ Моє́ [вам, тобí] шанувáння (вшанувáння) *див.* шанувáння
◊ Моє́ (вáше, йогó *і т. ін.)* дíло сторонá *(рíдко* збóку) *див.* дíло (21)
◊ [Моє́ (нáше)] поважáння *див.* поважáння
◊ Моє́ (твоє́, йогó *і т. ін.)* [булó] звéрху *див.* мій (1)
◊ На моє́ (йогó, її *і т. ін.)* óко <На мої́ (твої́, вáші *і т. ін.)* óчі> *див.* óко[1]
◊ Ох (ой), [менí] лúхо! <Ой (ох), лúшенько (лúшечко) [менí (моє́)]!> *див.* лúхо[1] (10)
◊ Спом'янéш (спом'янéте, *дíал.* спімнéш, спімнéте) моє́ слóво *див.* споминáти
моє́ї
О Мúмо (помúмо) моє́ї (своє́ї, йогó *і т. ін.)* вóлі *див.* вóля (4)
◊ Нóги моє́ї [бíльше] не бýде *див.* бýти (104)
◊ Пóки сúли [моє́ї (своє́ї)] *див.* пóки
моє́му
Вíрте / повíрте [моє́му] слóву *див.* вíрити (2)
Прáвда на моє́му (твоє́му, йогó *і т. ін.)* бóці <Моя́ (твоя́, йогó *і т. ін.)* прáвда> *див.* прáвда
У моє́му (у твоє́му, у нáшому, не в моє́му, не у твоє́му, не в нáшому) харáктері *див.* харáктер
моє́ю
◊ Не з моє́ю (твоє́ю, нáшою *і т. ін.)* кишéнею *див.* кишéня (5)
мої́
◊ На моє́ (йогó, її *і т. ін.)* óко <На мої́ (твої́, вáші *і т. ін.)* óчі> *див.* óко[1]
Святúтелі мої́! *див.* святúтель

мої́й
◊ Твоя́ хáта мої́й хáті трою́рідний пóгріб *див.* хáта
мої́х
◊ Мої́х рóків *див.* рік
◊ Не в [мої́х (йогó, її *і т. ін.)*] прáвилах *див.* прáвило
◊ Світ [мої́х] очéй! <Мій свíте [бíлий]!> *див.* світ[1]
мою́
◊ Де взя́вся на нáшу (мою́) гóлову *див.* узя́тися
◊ Знай (знáйте) мою́ дóбрість *див.* знáти (13)
◊ На свою́ (мою́, твою́ *і т. ін.)* шúю <Собí на шúю> *див.* шúя
Приймú Бóже (Гóсподи) мою́ дýшу (менé) [до Сéбе] *див.* приймáти
◊ Рятýйте (рятýй) мою́ дýшу *див.* рятувáти
Слýхати (слýхай [мою́]) комáнду! *див.* слýхати
моя́
Моя́ (нáша) пошáна *див.* пошáна
◊ Моя́ (твоя́, йогó *і т. ін.)* вóля вóлить *див.* вóля (8)
◊ Моя́ хáта скрáю [, я нічóго не знáю] *див.* хáта
[Ой (ох)] мáтінко [ж] моя́ [рíдна, ріднéсенька]! *див.* мáтінка (1)
◊ Ось (от) вам (тобí) моя́ рукá *див.* рукá
Прáвда на моє́му (твоє́му, йогó *і т. ін.)* бóці <Моя́ (твоя́, йогó *і т. ін.)* прáвда> *див.* прáвда
Рíдна (моя́, своя́ *і т. ін.)* краї́на <Родúма (рíдна) сторонá> <Рíдний (родúмий) край> *див.* краї́на (2)
МІКРОБІОЛÓГІЯ
мікробіолóгія
△ Радіацíйна мікробіолóгія *див.* мікробіолóгія (1)
МІКРОДÓБРИВО
мікродóбрива
△ Бóрні дóбрива (мікродóбрива) *див.* дóбриво (1)
△ Мідні дóбрива (мікродóбрива) *див.* дóбриво (3)
△ Цúнкові дóбрива (мікродóбрива) *див.* дóбриво (7)
МІКРÓН
мікрóн
І (ні, анí) на мікрóн *див.* мікрóн (1)
МІКРОСКÓП
мікроскóп
△ Оптúчний мікроскóп *див.* мікроскóп (1)
△ Поляризацíйний мікроскóп *див.* мікроскóп (2)
△ Протóнний мікроскóп *див.* мікроскóп (3)
△ Рентгéнівський мікроскóп *див.* мікроскóп (4)
△ Світловúй мікроскóп *див.* мікроскóп (5)
△ Сканувáльний мікроскóп *див.* мікроскóп (6)
△ Сóнячний мікроскóп *див.* мікроскóп (7)
△ Флуоресцéнтний мікроскóп *див.* мікроскóп (8)

△ Цифрови́й мікроскóп *див.* мікроскóп (9)
МІКРОХВИЛЬОВИ́Й
мікрохвильова́
△ Мікрохвильова́ піч (пі́чка) *див.* піч
△ Мікрохвильова́ терапі́я *див.* терапі́я
МІКРОХІМІ́ЧНИЙ
мікрохімі́чний
△ Мікрохімі́чний ана́ліз *див.* ана́ліз (11)
МІЛИ́ЗНА
мілизну́
◊ Сі́сти на мілину́ (на мілизну́, на міль *і т. ін.)* *див.* сіда́ти
МІЛИНА́
мілини́
◊ Зру́шитися з мілини́ *див.* зру́шуватися (2)
мілині́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* рак на мілкóму (на мілині́) *див.* рак[1]
мілину́
◊ Сади́ти (садови́ти) / посади́ти на мілину́ *див.* сади́ти
◊ Сі́сти на мілину́ (на мілизну́, на міль *і т. ін.)* *див.* сіда́ти
МІЛІМЕТРÓВИЙ
міліметрóвий
△ Міліметрóвий папі́р *див.* папі́р
міліметрóві
△ Міліметрóві хви́лі *див.* хви́ля[1]
МІЛІТАРИЗА́ЦІЯ
мілітариза́ція
△ Мілітариза́ція економі́ки *див.* мілітариза́ція (1)
МІЛКИ́Й
мілкóму
◊ Пла́вати мі́лко (на мілкóму) *див.* пла́вати
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* рак на мілкóму (на мілині́) *див.* рак[1]
МІ́ЛКО
мі́лко
◊ Мі́лко ора́ти *див.* ора́ти
◊ Пла́вати мі́лко (на мілкóму) *див.* пла́вати
МІЛЬ
міль
△ Воскова́ міль *див.* міль (1)
△ Харчова́ міль *див.* міль (2)
△ Яблуне́ва міль *див.* міль (3)
МІЛЬЙОНЕ́Р
мільйоне́р
Підпі́льний мільйоне́р *див.* мільйоне́р (1)
МІ́НА[1]
мі́на
◊ Дóбра мі́на при пога́ній грі *див.* мі́на[1] (1)
◊ Ки́сла мі́на *див.* мі́на[1] (2)
мі́ни
◊ Стрóїти мі́ни *див.* стрóїти[1]
мі́ну
◊ Роби́ти дóбру мі́ну при пога́ній (недóбрій) грі *див.* роби́ти
◊ Скри́влювати (роби́ти) / скриви́ти (склéїти, зроби́ти *і т. ін.)* ки́слу мі́ну *див.* скри́влювати
МІ́НА[2]
міни́
Випуска́ти / ви́пустити ку́лі (снаря́ди, міни́ *і т. ін.)* *див.* випуска́ти (3)

МІ́НА[3]
мі́ни
△ Дóговір мі́ни *див.* дóговір (2)
МІНЕРА́Л
мінера́лів
△ Си́нтез мінера́лів *див.* си́нтез
МІНЕРА́ЛЬНИЙ
мінера́льна
△ Мінера́льна ва́та *див.* ва́та (1)
Мінера́льна водá *див.* водá (10)
△ Мінера́льна шерсть *див.* шерсть
мінера́льне
△ Мінера́льне ма́сло *див.* ма́сло (2)
мінера́льні
△ Мінера́льні дóбрива *див.* дóбриво (4)
МІНИ́ТИСЯ
міни́тися
◊ [Аж] міни́тися / переміни́тися в лиці́ (на лиці́, на обли́ччі *і т. ін.)* *див.* міни́тися (2)
мі́ниться
◊ Аж в оча́х мі́ниться *див.* міни́тися (1)
МІНІАТЮ́РА
мініатю́ра
△ Па́лехська мініатю́ра *див.* мініатю́ра (2)
мініатю́рі
○ У мініатю́рі *див.* мініатю́ра (1)
МІНІМА́ЛЬНИЙ
мініма́льний
△ Мініма́льний термóметр *див.* термóметр
МІ́НІМУМ
мі́німум
△ Прожиткóвий мі́німум *див.* мі́німум (3)
△ Техні́чний мі́німум *див.* мі́німум (4)
○ Як мі́німум *див.* мі́німум (2)
мі́німуму
○ До мі́німуму *див.* мі́німум (1)
МІНІСТЕ́РСЬКИЙ
міністе́рський
Міністе́рський портфе́ль <Портфе́ль міні́стра> *див.* портфе́ль
МІНІ́СТР
міні́стр
Міні́стр без портфе́ля *див.* міні́стр (1)
міні́стра
Міністе́рський портфе́ль <Портфе́ль міні́стра> *див.* портфе́ль
міні́стрів
Кабіне́т Міні́стрів Украї́ни *див.* кабіне́т (1)
Ра́да міні́стрів *див.* ра́да
міні́стру
◊ Кум королю́ і сват міні́стру *див.* кум[1] (3)
МІ́ННИЙ
мі́нне
△ Мі́нне пóле *див.* пóле
МІНОВИ́Й
мінова́
△ Мінова́ ва́ртість *див.* ва́ртість (4)
МІНÓР
мінóрі
○ У мінóрі *див.* мінóр (1)
МІНУСІ́ВКА
мінусі́вку
○ Під мінусі́вку *див.* мінусі́вка (1)

МІНЯ́ТИ
міня́ти
◊ Міня́ти личи́ну (шкі́ру) *див.* міня́ти (1)
◊ Міня́ти / поміня́ти (проміня́ти, ви́міняти *і т. ін.)* ши́ло на шва́йку (на ми́ло, на мотови́ло) *див.* міня́ти (2)
◊ Міня́ти час так на так *див.* міня́ти (3)
◊ Міня́ти, як (мов, ні́би *і т. ін.)* рукави́чки (рукави́ці) *див.* міня́ти (4)
МІНЯ́ТИСЯ
міня́тися
◊ Поміня́тися / міня́тися рóлями *див.* поміня́тися
МІОКА́РД
міока́рда
△ Інфа́ркт міока́рда *див.* інфа́ркт (1)
МІ́РА
мір
○ Без мі́ри *(рі́дко* мір) *див.* мі́ра (7)
△ Метри́чна систе́ма мір *див.* систе́ма
мі́ри
○ Без мі́ри *(рі́дко* мір) *див.* мі́ра (7)
△ Квадра́тні мі́ри *див.* мі́ра (9)
△ Кубі́чні мі́ри *див.* мі́ра (10)
△ Ліні́йні мі́ри *див.* мі́ра (11)
◊ Мі́ри нема́ (нема́є) *див.* нема́
Пе́вною (якóюсь, де́якою *і т. ін.)* мі́рою <До пе́вної (якóїсь, де́якої *і т. ін.)* мі́ри> <*рі́дше* У (де́якій, пе́вній *і т. ін.)* мі́рі> *див.* мі́ра (4)
◊ Почуття́ (чуття́) мі́ри *див.* почуття́
мі́рі
[А́ні (ні)] жóдною мі́рою <Ні в я́кій мі́рі> *див.* мі́ра (2)
Вели́кою (значнóю, бі́льшою *і т. ін.)* мі́рою <*рі́дко* У вели́кій (значні́й, бі́льшій *і т. ін.)* мі́рі> *див.* мі́ра (1)
мі́рою
[А́ні (ні)] жóдною мі́рою <Ні в я́кій мі́рі> *див.* мі́ра (2)
Вели́кою (значнóю, бі́льшою *і т. ін.)* мі́рою <*рі́дко* У вели́кій (значні́й, бі́льшій *і т. ін.)* мі́рі> *див.* мі́ра (1)
◊ Ви́щою мі́рою *див.* мі́ра (12)
◊ Мі́ряти вели́кою мі́рою *див.* мі́ряти (1)
Пóвною мі́рою *див.* мі́ра (5)
мі́ру
◊ Зна́ти мі́ру *див.* зна́ти (18)
Над (пóнад, че́рез, не в) мі́ру *див.* мі́ра (3)
◊ Перебра́ти / перебира́ти че́рез мі́ру (че́рез край) *див.* перебира́ти
◊ Перехóдити / перейти́ ме́жу (мі́ру, че́рез край *і т. ін.)* *див.* перехóдити
○ У мі́ру *див.* мі́ра (8)
У мі́ру тогó як *див.* мі́ра (6)
МІ́РИТИСЯ
мі́ритися
◊ Мі́рятися (мі́ритися) / помі́рятися си́лою (си́лами) *див.* мі́рятися (1)
МІ́РКА
мі́рками
◊ Мі́ряти мі́рками (мі́ркою, ковше́м) грóші *див.* мі́ряти (5)
мі́ркою
◊ Мі́ряти мі́рками (мі́ркою, ковше́м) грóші *див.* мі́ряти (5)
◊ Мі́ряти одніє́ю мі́ркою (на одну́ мі́рку, на оди́н арши́н *і т. ін.)* *див.* мі́ряти (6)
◊ Мі́ряти / примі́ряти на свій арши́н (своє́ю мі́ркою, на свою́ мі́рку *і т. ін.)* <Мі́ряти по собі́> *див.* мі́ряти (7)

мірку
Знімати / зняти мірку *див.* знімати (3)
◊ Міряти однією міркою (на одну мірку, на один аршин *і т. ін.) див.* міряти (6)
◊ Міряти / приміряти на свій аршин (своєю міркою, на свою мірку *і т. ін.)* <Міряти по собі> *див.* міряти (7)
МІРНИЙ
мірна
△ Мірна склянка *див.* склянка[1]
МІРЯНИЙ
міряно
○ Не міряно *див.* міряний (1)
МІРЯТИ
міряно
◊ Не міряно *див.* міряти (8)
◊ Не орано, не міряно *див.* орати
міряти
◊ Міряти великою мірою *див.* міряти (1)
◊ Міряти (відмірювати, відміряти) кроки *див.* міряти (2)
◊ Міряти (змірювати, зміряти) / зміряти (змірити) очима (оком, поглядом) *див.* міряти (3)
◊ Міряти кроками (ногами) *див.* міряти (4)
◊ Міряти мірками (міркою, ковшем) гроші *див.* міряти (5)
◊ Міряти однією міркою (на одну мірку, на один аршин *і т. ін.) див.* міряти (6)
◊ Міряти / приміряти на свій аршин (своєю міркою, на свою мірку *і т. ін.)* <Міряти по собі> *див.* міряти (7)
◊ Носити (міряти) воду решетом *див.* носити
МІРЯТИСЯ
мірятися
◊ Мірятися (міритися) / помірятися силою (силами) *див.* мірятися (1)
мірятися
◊ Мірятися (міритися) / помірятися силою (силами) *див.* мірятися (1)
◊ Мірятися / помірятися чубами *див.* мірятися (2)
◊ Помірятися / мірятися з плечем *див.* помірятися
МІСИТИ
місити
◊ Круто замість місити *див.* місити (1)
◊ Місити в грязюці (в грязі, в болоті *і т. ін.) див.* місити (2)
◊ Місити (перемішувати) / перемісити болото (багно, багнюку *і т. ін.) див.* місити (3)
МІСТ
міст
△ Гімнастичний міст *див.* міст (1)
△ Залізничний міст *див.* міст (2)
△ Зубний міст *див.* міст (3)
◊ Наводити / навести (прокласти) міст *див.* наводити
△ Підвісний міст *див.* міст (4)
△ Пішохідний міст *див.* міст (5)
мости
◊ Палити (спалювати) / спалити [за собою (свої)] мости (кораблі) *див.* палити[1]
мості
◊ Як діра *(діал.* дзюра) в мості *див.* діра (3)
мосту
◊ Хоч (краще, просто) з мосту *(рідко* з гори) та в воду *див.* міст (6)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* з мосту впасти *див.* упасти[1]
МІСТЕЧКО[1]
містечко
◊ Тепле (тепленьке) місце (містечко) *див.* місце (27)
МІСТЕЧКО[2]
містечко
Дитяче містечко *див.* містечко[2] (1)
Наметове (полотняне) містечко *див.* містечко[2] (2)
МІСТИТИСЯ
міститься
◊ Не вкладається *(рідше* не міститься) в голові *див.* вкладатися[1] (1)
МІСТО[1]
місто
△ Відкрите місто *див.* місто[1] (3)
△ Вільне місто *див.* місто[1] (4)
Заштатне місто <Заштатний город (городок)> *див.* місто[1] (1)
Звільнення на берег (у місто) *див.* звільнення (1)
Звільняти / звільнити на берег (у місто) *див.* звільняти[1] (2)
Звільнятися / звільнитися на берег (у місто) *див.* звільнятися (1)
Повітове місто *див.* місто[1] (2)
МІСТОК
містки
◊ Містки стелити *див.* стелити
місток
△ Гімнастичний місток *див.* місток (1)
△ Капітанський місток *див.* місток (2)
◊ Перекидати (перекинути) / прокладати (прокласти) місток *див.* перекидати[2]
◊ Проліг місток *див.* місток (4)
△ Ходовий місток *див.* місток (3)
МІСЦЕ
місце
△ Автоматизоване робоче місце *див.* місце (7)
◊ Болюче (живе, найболючіше *і т. ін.)* місце *див.* місце (9)
◊ Видне місце *див.* місце (10)
Відхоже місце *див.* місце (1)
◊ Все стає / стане на своє місце (на свої місця) *див.* весь[1] (15)
Втратити місце *див.* утрачати
◊ Вузьке місце *див.* місце (11)
△ Дитяче місце *див.* місце (8)
◊ Душа стала на місце *див.* душа (48)
◊ Зачіпати / зачепити за болюче (найболючіше) місце *див.* зачіпати (4)
◊ Знати своє місце *(зневажл.* стійло) *див.* знати (21)
◊ Знаходити / знайти своє місце *див.* знаходити (9)
◊ [І] місце застигло *див.* місце (13)
◊ [І] мокрого місця не залишити (не лишити) <[І] мокре місце залишити (лишити)> *див.* залишати (7)
Красне місце *див.* місце (2)
Лобне місце *див.* місце (3)
◊ Мати місце *див.* мати[2] (64)
◊ Місце під сонцем *див.* місце (14)
Місце проживання *див.* місце (4)
◊ Мокрого місця не залишиться (не лишиться, *рідко* не зостанеться) <Мокре місце залишиться, лишиться, *рідко* зостанеться> *див.* залишатися (9)
◊ Нагрівати / нагріти *(рідше* зігріти) [собі] місце *див.* нагрівати
◊ Насиджене місце *див.* місце (19)
◊ Не місце *див.* місце (23)
◊ Попадати (влучати, вражати) / попасти (влучити, вразити) на (в) [саме] болюче (живе, найболючіше *і т. ін.)* місце *див.* попадати
Попустити місце (поле) *див.* попускати[1]
◊ Порожнє (пусте) місце *див.* місце (25)
◊ Посідати / посісти чільне (почесне, провідне *і т. ін.)* місце *див.* посідати[1]
◊ Посісти / посідати своє (якесь, належне *і т. ін.)* місце *див.* посідати[1]
◊ Поставити на місце *див.* поставити[1]
Публічне місце *див.* місце (5)
Пункт (місце) призначення *див.* пункт
◊ Розшивати / розшити вузьке місце *див.* розшивати
◊ Слабке (слабе, уразливе *і т. ін.)* місце *див.* місце (26)
◊ Ставити на перше місце (на перший план) *див.* ставити
◊ Ставити / поставити себе на місце *див.* ставити
◊ Тепле (тепленьке) місце (містечко) *див.* місце (27)
◊ [Тільки] мокре місце лишилося (залишилося, *рідко* зосталося *і т. ін.) див.* місце (28)
◊ Тільки тепле місце лишилося *див.* місце (29)
місцем
Поступатися / поступитися місцем *див.* поступатися
місці
◊ Бути (стояти) / стати на першому місці *див.* бути (83)
◊ Душа (серце) не на місці *див.* душа (42)
◊ На місці *див.* місце (15)
◊ На місці злочину спіймати (зловити, застати *і т. ін.)* <Зловити, як (мов, ніби *і т. ін.)* кота над салом> *див.* спіймати
◊ На порожньому (пустому, голому) місці *див.* місце (16)
◊ На рівному місці *див.* місце (17)
◊ На своєму місці *див.* місце (18)
◊ На твоєму (вашому, його, її *і т. ін.)* місці *див.* місце (20)
◊ На чільному місці *див.* місце (21)
Не встояти на [одному] місці *див.* устоювати
◊ Очі на мокрому місці *див.* око[1]
◊ Прикипіти на місці (до місця) *див.* прикипати
◊ Сидіти на своєму місці *див.* сидіти
◊ Стояти (лишатися, залишатися) на [одному] місці *див.* стояти
◊ Стояти на своєму (своїм) місці *див.* стояти
◊ Топтання на [одному] місці *див.* топтання
◊ Топтатися (тупцювати, тупцюватися, тупцятися, товктися *і т. ін.)* на [одному] місці *див.* топтатися

◊ Хоч на місці погибáй *див.* погибáти
◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.*)] скам'яніти (скаменіти) [на місці] *див.* скам'яніти
місця
◊ Брáти / взяти з місця *див.* брáти (83)
◊ З місця в кар'éр *див.* місце (12)
◊ З місця не рýшити *див.* рушáти
З місця не рýшити (не зворухнýтися) *див.* рýхати
З місця не уступáтися / не уступи́тися *див.* уступáтися
◊ Зрýшити з місця *див.* зрýшувати (1)
◊ Зрýшуватися (зрýшувати, рушáти) / зрýшитися (зрýшити, рýшити) з місця (з мéртвої тóчки) *див.* зрýшуватися (1)
◊ [І] мóкрого місця не зали́шити (не лиши́ти) <[І] мóкре місце зали́шити (лиши́ти)> *див.* залишáти (7)
◊ Місця живóго немá (немáє, не булó *і т. ін.*) *див.* немá
◊ Місця [собі] не прибрáти *див.* прибирáти
◊ Мóкрого місця не зали́шиться (не лиши́ться, *рідко* не зостáнеться) <Мóкре місце зали́шиться, лиши́ться, *рідко* зостáнеться> *див.* залишáтися (9)
◊ Не до місця *див.* місце (22)
◊ Не знахóдити / не знайти́ [собі] місця *див.* знахóдити (18)
◊ Не лиши́ти (не зали́шити, не остáвити *і т. ін.*) живóго місця *див.* лишáти (8)
◊ Немáє (немá, не булó) місця *див.* немá
◊ Не нахóдити / не найти́ [собі] місця *див.* нахóдити[1]
Не рýхатися / не рýшитися з місця *див.* рýхатися
◊ Не рушáти / не рýшити з місця *див.* рушáти
◊ Ні (ані) з місця *див.* місце (24)
◊ Нóги (п'яти, стýпні) прикипáють (прирóстáють) / прикипіли (прирослú) до землі (до кáменя, до місця *і т. ін.*) *див.* ногá
△ Підрядне рéчення місця *див.* рéчення
Прибирáти / прибрáти до місця *див.* прибирáти
◊ Прикипіти на місці (до місця) *див.* прикипáти
◊ Розшивáння вузькóго місця *див.* розшивáння
◊ Рушáти / рýшити з місця *див.* рушáти
Стояти (сидіти) / стáти (стáнути, зупини́тися *і т. ін.*) як (мов, ніби *і т. ін.*) прикýтий (прикýта, прикóваний, прикóвана) [до місця, до стовпá *і т. ін.*] *див.* стояти
◊ Хáти (місця) не перелéжить (не пересúдить) *див.* перелéжувати
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) прикóваний (прикýтий) [до місця] *див.* прикóваний
місцях
◊ Розставляти / розстáвити по своїх місцях *див.* розставляти
місця́
◊ Все стає́ / стáне на своє́ місце (на свої́ місця́) *див.* весь[1] (15)
Святі місця́ *див.* місце (6)
МІСЦЕ́ВИЙ
місце́вий
△ Місце́вий відмінок *див.* відмінок (4)
Місце́вий колори́т *див.* колори́т (1)
Місце́вий комітéт *див.* комітéт (5)
△ Місце́вий наркóз *див.* наркóз
△ Місце́вий час *див.* час
МІСЬКИ́Й
міськá
Францýзька (*рідше* міськá) бýлка (бýлочка) *див.* бýлка (1)
міськи́й
△ Міськи́й (сéлищний, сільськи́й) головá *див.* головá (5)
МІ́СЯЦЬ
місяць
◊ Медóвий місяць *див.* місяць (8)
Місяць на ущéрбі (ущéрблений, щербáтий *і т. ін.*) *див.* місяць (1)
Місяць у місяць *див.* місяць (2)
Молоди́й місяць *див.* місяць (3)
◊ На місяць брехáти / *однокр.* брехнýти *див.* брехáти (1)
◊ На місяць ви́ти *див.* ви́ти[1] (2)
Непóвний місяць *див.* місяць (4)
Пóвний місяць <Місяць у пóвні> *див.* місяць (5)
△ Сидери́чний місяць *див.* місяць (6)
△ Синоди́чний місяць *див.* місяць (7)
◊ Як місяць у нéбі <Як пáлець> *див.* місяць (9)
місяця
Другá полови́на дня (ти́жня, місяця *і т. ін.*) *див.* полови́на
Пéрша полови́на дня (ти́жня, місяця *і т. ін.*) *див.* полови́на
У пéрших (остáнніх, серéдніх *і т. ін.*) числах місяця *див.* числó
△ Фáзи Місяця *див.* фáза
◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.*)] з нéба (*рідше* з місяця) впáсти (звали́тися) *див.* упáсти[1]
МІ́СЯЧНИЙ
місячний
Річни́й (місячний, тримісячний *і т. ін.*) тéрмін *див.* тéрмін[1]
МІТЛА́
мітлá
△ Відьмина мітлá *див.* мітлá (1)
мітлóю
◊ Мести́ як (мов, ніби *і т. ін.*) помелóм (мітлóю) *див.* мести́ (1)
мітлý
◊ Вимітáти / ви́мести під мітлý *див.* вимітáти (1)
◊ Повимітáти під мітлý *див.* повимітáти
◊ [Як] під мітлý *див.* мітлá (2)
МІТРА́ЛЬНИЙ
мітрáльний
△ Мітрáльний клáпан *див.* клáпан (2)
МІХ[1]
міх
◊ У міх (у п'ять лантухів) не вберéш *див.* вбирáти[1] (4)
◊ Ши́ла в мішкý не втаїш (сховáєш, сховáти) <Ши́ло в мішкý не втаїться><Ши́ла не сховáє міх> *див.* утáювати
МІХ[2]
міх
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) ковáльський міх (три міхи́) *див.* міх[2] (1)
міхи́
Розтягáється (розтя́гується) / розтягся (розтяглáся, розтягли́ся) баян (гармóнія, міхи́ баяна, міхи́ гармóнії *і т. ін.*) *див.* баян (1)
Розтягáти (розтя́гувати) / розтягти́ (розтягнýти) баян (гармóнію, міхи́ баяна, міхи́ гармóнії *і т. ін.*) *див.* розтягáти
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) ковáльський міх (три міхи́) *див.* міх[2] (1)
МІХУ́Р
міхýр
△ Жóвчний міхýр *див.* міхýр (1)
△ Плáвальний міхýр *див.* міхýр (2)
△ Сечови́й міхýр *див.* міхýр (3)
МІЦНЕ́НЬКИЙ
міцнéньке
◊ Міцнé (міцнéньке) слóво (слівцé) *див.* слóво
МІЦНИ́Й
міцнá
◊ Сильна (міцнá) рукá *див.* рукá
міцнé
◊ Міцнé (міцнéньке) слóво (слівцé) *див.* слóво
міцни́й
◊ Мáти міцни́й (тверди́й, пéвний *і т. ін.*) ґрунт під ногáми *див.* мáти[2] (65)
◊ Розкуси́ти (*рідше* розгри́зти) [міцни́й (тверди́й)] горíх (горíшок) *див.* розкýшувати
◊ Тверди́й (міцни́й) горíшок *див.* горíшок (4)
міцни́х
◊ Тримáти (держáти) в [міцни́х (залізних)] рукáх (в шóрах, в поводáх *і т. ін.*) *див.* тримáти
МІ́ЦНІСТЬ
міцність
Випробóвування (випрóбування, ви́пробування) на міцність *див.* випробóвування (1)
Випробóвувати (випрóбувати) / ви́пробувати на міцність *див.* випробóвувати (1)
міцності
Запáс міцності *див.* запáс (1)
МІ́ЦНО
міцно
Міцно (гáрно, си́льно *і т. ін.*) збитий (збудóваний) *див.* збитий (2)
Не до ладý крóєний (*розм.* крáяний), та міцно зши́тий *див.* крóєний (1)
◊ Твéрдо (міцно) стояти на ногáх (на землі) *див.* стояти
◊ Тримáтися (держáтися, стояти) [міцно (твéрдо)] на ногáх *див.* тримáтися
МІЦЬ
мóці
◊ Вибивáтися / ви́битися з сил (з си́ли, з мóчі, з мóці) *див.* вибивáтися (4)
МІЧ
мóчі
◊ Вибивáтися / ви́битися з сил (з си́ли, з мóчі, з мóці) *див.* вибивáтися (4)
Немáє (не стáне) мóчі *див.* немá
◊ Що (скільки) [є] мóчі <З усієї мóчі> *див.* бýти (111)
МІ́ЧЕНИЙ
мічені
△ Мічені áтоми *див.* áтом (1)

МІ́ШАНИЙ
мі́шана
△ Мі́шана гру́па *див.* гру́па (13)
мі́шане
△ Мі́шане число́ *див.* число́
МІША́ТИ[1]
міша́ти
◊ Змі́шувати (міша́ти) / змішáти з землéю (з боло́том, з грязю́кою) *див.* змі́шувати (2)
МІША́ТИ[2]
міша́є
Не міша́є <Не міша́ло б> *див.* міша́ти[2] (1)
міша́ло
Не міша́є <Не міша́ло б> *див.* міша́ти[2] (1)
МІША́ТИ[3]
міша́є
Не міша́є <Не міша́ло б> *див.* міша́ти[3] (1)
міша́ло
Не міша́є <Не міша́ло б> *див.* міша́ти[3] (1)
МІШО́К
мішка́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* з мішка́ (з ла́нтуха, з рукава́) *див.* міщо́к (8)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ра́ки з мішка́ *див.* рак[1]
мішки́
Мішки́ під очи́ма *див.* мішо́к (2)
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
мішкі́в
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
мішко́м
◊ Мішко́м з-за ро́гу вда́рено (вда́рили) *див.* ударя́ти
◊ Мішо́к мішко́м *див.* мішо́к (6)
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] з-за ро́гу (з-за вугла́, з-за угла́) [мішко́м] приби́тий (приши́блений, *рідко вульг.* нама́ханий) *див.* приби́тий
мішку́
◊ Купува́ти / купи́ти кота́ в мішку́ *див.* купува́ти (3)
◊ Ши́ла в мішку́ не втаї́ш (схова́єш, схова́ти) <Ши́ло в мішку́ не втаї́ться><Ши́ла не схова́є міх> *див.* ута́ювати
мішо́к
◊ Грошови́й (золоти́й) мішо́к *див.* мішо́к (5)
Кам'яни́й мішо́к *див.* мішо́к (1)
◊ Ла́нтух (мішо́к) із кістка́ми (з маслака́ми) *див.* ла́нтух (1)
◊ Мішо́к мішко́м *див.* мішо́к (6)
◊ Мішо́к сліз *див.* мішо́к (7)
Речови́й мішо́к *див.* мішо́к (3)
Спа́льний мішо́к *див.* мішо́к (4)
◊ То́рба ли́ха і мішо́к біди́ *див.* то́рба
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* мішо́к розв'яза́вся *див.* мішо́к (9)
МЛИН
млин
◊ Ли́ти во́ду на млин *див.* ли́ти (4)
◊ Язи́к як ло́патень (лопа́та, помело́, млин) *див.* язи́к
МНО́ГИЙ
мно́гая
◊ [На] мно́гії (мно́гая) лі́та *див.* літа́ (6)
мно́гії
◊ [На] мно́гії (мно́гая) лі́та *див.* літа́ (6)
МО́ВА
мо́ва
△ Літерату́рна мо́ва *див.* мо́ва
мо́ви
△ Мело́дика мо́ви *див.* мело́дика (1)
△ Ме́ртві мо́ви *див.* мо́ва
мо́ву
◊ Марнува́ти мо́ву (слова́) *див.* марнува́ти (1)
МОВЧА́НКА
мо́вча́нка
Гробове́ (ме́ртве, моги́льне) мовча́ння <Гробова́ (ме́ртва, моги́льна) мо́вча́нка> *див.* мовча́ння
МОВЧА́ННЯ
мовча́ння
Гробове́ (ме́ртве, моги́льне) мовча́ння <Гробова́ (ме́ртва, моги́льна) мо́вча́нка> *див.* мовча́ння
МОГИ́ЛА
моги́лі
◊ Відпочива́ти (лежа́ти) / відпочи́ти в землі́ (в моги́лі) *див.* відпочива́ти (1)
моги́лу
◊ Живи́м у я́му (в домови́ну, в моги́лу, в зе́млю *і т. ін.)* ляга́ти (лі́зти, іти́ *і т. ін.)* / лягти́ (полі́зти, піти́ *і т. ін.) див.* ляга́ти (3)
◊ Лягти́ / *(рідко* ляга́ти) в моги́лу (в домови́ну, в гріб, в я́му *і т. ін.) див.* ляга́ти (22)
◊ Піти́ в моги́лу (з життя́, від нас, до Бо́га *і т. ін.) див.* піти́
◊ Полі́зти / лі́зти живце́м (живи́м) у моги́лу (в я́му) *див.* полі́зти
◊ Хоч [живи́м (живце́м, живо́му)] у зе́млю (в моги́лу, в гріб, у я́му *і т. ін.)* лізь (ляга́й, *рідко* клади́сь)> <Хоч у петлю́ (у за́шморг) лізь> *див.* лі́зти (33)
МОГТИ́
могти́
◊ Не могти́ наверну́ти лиця́ (пи́ска, обли́ччя *і т. ін.) див.* наверта́ти
мо́же
◊ Коли́ [б] (мо́же) твоя́ (ва́ша) ла́ска *(рідко* ми́лість) *див.* ла́ска[1] (2)
мо́жемо
Чим мо́жу (мо́жемо, ма́ю, ма́ємо) служи́ти? *див.* служи́ти
мо́жу
Чим мо́жу (мо́жемо, ма́ю, ма́ємо) служи́ти? *див.* служи́ти
МОДЕ́ЛЬ
моде́ль
△ Лінгвісти́чна моде́ль *див.* моде́ль
△ Маке́тна моде́ль *див.* моде́ль
△ Масшта́бна моде́ль *див.* моде́ль
△ Математи́чна моде́ль *див.* моде́ль
МОДЕЛЮВА́ННЯ
моделюва́ння
△ Математи́чне моделюва́ння *див.* моделюва́ння
МО́ДУЛЬ
мо́дуль
△ Логі́чний мо́дуль *див.* мо́дуль
МОЖЛИ́ВИЙ
можли́вого
На межі́ можли́вого *див.* межа́ (2)
МО́ЖНА
мо́жна
◊ На (по) па́льцях [одніє́ї руки́] [мо́жна (ле́гко)] перелічи́ти (порахува́ти) *див.* перелі́чувати
МОЗА́ЇКА
моза́їка
△ Листко́ва́ моза́їка *див.* моза́їка
МО́ЗОК
мо́зком
◊ Воруши́ти / ворухну́ти (поворуши́ти, поворухну́ти) мо́зком (мі́зком, мі́зками) *див.* воруши́ти (1)
мо́зку
◊ До мі́зку (до мо́зку) кісто́к *див.* кі́стка (16)
МО́КРИЙ
мо́кре
◊ [І] мо́крого мі́сця не залиши́ти (не лиши́ти) <[І] мо́кре мі́сце залиши́ти (лиши́ти)> *див.* залиша́ти (7)
◊ Мо́крого мі́сця не залиши́ться (не лиши́ться, *рідко* не зоста́неться) <Мо́кре мі́сце залиши́ться, лиши́ться, *рідко* зоста́неться> *див.* залиша́тися (9)
◊ [Ті́льки] мо́кре мі́сце лиши́лося (залиши́лося, *рідко* зоста́лося *і т. ін.) див.* мі́сце (28)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* мо́кре *(рідше* ме́рзле) гори́ть *див.* мо́крий
мо́крий
△ Мо́крий лиша́й *див.* лиша́й (4)
мо́крого
◊ [І] мо́крого мі́сця не залиши́ти (не лиши́ти) <[І] мо́кре мі́сце залиши́ти (лиши́ти)> *див.* залиша́ти (7)
◊ Мо́крого мі́сця не залиши́ться (не лиши́ться, *рідко* не зоста́неться) <Мо́кре мі́сце залиши́ться, лиши́ться, *рідко* зоста́неться> *див.* залиша́тися (9)
мо́крому
◊ О́чі на мо́крому мі́сці *див.* о́ко[1]
МОЛЕКУЛЯ́РНИЙ
молекуля́рна
△ Молекуля́рна медици́на *див.* медици́на (2)
МОЛОДЕ́НЬКИЙ
молоде́ньку
◊ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти, облупи́ти *і т. ін.)* / обдира́ти (оббира́ти, облу́плювати *і т. ін.)* як (мов, ні́би *і т. ін.)* [ту, молоде́ньку *і т. ін.*] ли́пку (ли́пу) *див.* обдира́ти
МОЛОДИ́Й
молоди́й
Молоди́й мі́сяць *див.* мі́сяць (3)
МОЛО́ДШИЙ
моло́дший
Моло́дший лейтена́нт *див.* лейтена́нт (1)
МОЛОКО́
молоко́
◊ [Ще] [ма́терине] молоко́ на губа́х *(рідко* ко́ло губі́в) [не обсо́хло *(рідше* не ви́сохло)] <Ще з молоко́м на губа́х> *див.* молоко́
молоко́м
◊ Всмо́ктувати (всиса́ти, вбира́ти *і т. ін.)* / всмокта́ти (ввісса́ти, ввібра́ти *і т. ін.)* [в се́бе] з молоко́м ма́тері (з ма́териним (матери́нським) молоко́м) *див.* всмо́ктувати (1)

МОЛÓТНИК
молóтник
◊ Молóтник із мúски *див.* молóтник
МОЛÓЧНИЙ
молóчні
◊ Молóчні [та] (медóві) ріки [й мáсляні (киселéві) берегú (з мáсляними (киселéвими) берегáми)] *див.* рікá
МОМÉНТ
момéнт
○ На [якýсь (однý, невелúку *і т. ін.)*] мить (хвилúну) <На момéнт> *див.* мить (3)
◊ Піймáти (спіймáти, зловúти, уловúти) / ловúти хвилúну (момéнт, вúпадок *і т. ін.)* *див.* піймáти
◊ Пропускáти / пропустúти момéнт (мент, вúпадок *і т. ін.)* *див.* пропускáти
МОНОПÓЛЬ[1]
монопóль
△ Магнíтний монопóль *див.* монопóль[1]
МОНОФЛÓРНИЙ
монофлóрний
△ Монофлóрний мед *див.* мед (3)
МОНОЦИТÁРНИЙ
моноцитáрний
△ Моноцитáрний лейкóз *див.* лейкóз (1)
МОНУМЕНТÁЛЬНИЙ
монументáльне
△ Монументáльне мистéцтво *див.* мистéцтво (4)
МОРГНÝТИ
моргнýти
◊ Як *(рідше* тільки) óком моргнýти (мигнýти, клíпнути *і т. ін.)* *див.* моргнýти
МОРДÁС
мордáса
◊ Вхопúти (дістáти, спіймáти *і т. ін.)* / хапáти (діставáти, отрúмувати *і т. ін.)* лящá (ляпаса, мордáса, помордáса, полúчника *і т. ін.)* *див.* ухóплювати
МОРÓКА
морóка
◊ Бий / побúй тебé (йогó, її *і т. ін.)* лихá годúна (грім, хрест, морóка *і т. ін.)* *див.* бúти (19)
МОРСЬКИЙ
морськá
△ Морськá мúля *див.* мúля (1)
морськúй
△ Морськúй лев *див.* лев[1] (1)
△ Морськúй леопáрд *див.* леопáрд (1)
МОСТИВИЙ
мостúва
Мúлостúвий (мостúвий) пáне <Мúлостúва (мостúва) пáні> *див.* пан
мостúвий
Мúлостúвий (мостúвий) пáне <Мúлостúва (мостúва) пáні> *див.* пан
МОСЦЬ
мосць
◊ Вáша (йогó, їх) мúлість *(заст.* мúлость, мосць) *див.* мúлість (4)
МОТОВИЛО
мотовúло
◊ Міняти / поміняти (проміняти, вúміняти *і т. ін.)* шúло на швáйку (на мúло, на мотовúло) *див.* міняти (2)

МОТÝЗКА
мотýзки
◊ Вúти лúнви (мотýзки, вірьóвки) *див.* вúти[2] (1)
МРЕЦЬ
мрець
◊ Ходячúй (живúй) мрець *(рідко* мертвéць) *див.* мрець
МРІЯ
мрíями
◊ Лúнути (витáти, летíти) / полúнути (полетíти) дýмкою (думкáми, дýмою, *рідше* в дýмці, мрíями, сéрцем) *див.* лúнути (1)
МУЗИКÁЛЬНИЙ
музикáльне
◊ Мáти музикáльне вýхо *див.* мáти[2] (66)
МÝКА
мýки
◊ Вúпити / випивáти (пúти) [гіркý (пóвну)] [чáшу] ([пóвний] ківш) [лúха, мýки *і т. ін.*] [до крáю (до дна, до дéнця)] *див.* випивáти (1)
МУЛ[1]
мýлу
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* лин мýлу *див.* лин (1)
МÝЛОВИЙ
мýловúй
△ Мýловúй майдáнчик *див.* майдáнчик (7)
МУР
мур
◊ Мур ламáти / зламáти *див.* ламáти (14)
◊ Хоч лóбом (головóю) бúйся в (об) стíну (в (об) мур, ріг *і т. ін.)* *див.* бúтися (9)
МУРАШИНИЙ
мурашúний
△ Мурашúний лев *див.* лев[1] (2)
МУРÁШКИ
мурáшки
◊ [Аж] мурáшки (комáшки) бíгають (пробігáють, лíзуть *і т. ін.)* / побíгли (пробíгли, забíгали, полíзли, пішлú *і т. ін.)* по спúні (по тíлу, за плечúма, за спúною, пóза спúною *і т. ін.)* <По плéчах полíзла мурашнЯ> *див.* мурáшки
МУТИТИСЯ
мýтиться
◊ Світ [в очáх (пéред очúма)] тьмáриться (темнíє, мéркне, мýтиться) / потьмáрився (потемнíв, помéрк, помутúвся) *див.* світ[1]
МУТНИЙ
мутнíй
◊ Ловúти рúбу (рúбку) в каламýтній *(рідше* мутнíй) воді *див.* ловúти (14)
МÝХА
мýсі
◊ Як мýсі в медý *див.* мýха
мух
◊ Ловúти мух *див.* ловúти (8)
◊ Рóтом мух ловúти *див.* ловúти (22)
мýха
◊ Влúпнути як мýха в мед *див.* влипáти (2)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* мýха до мéду *див.* мýха

мýхами
◊ Мáти мýхи (мýху) в нóсі <З мýхами (з мýхою) в нóсі> *див.* мáти[2] (67)
мýхи
◊ Летíти / налетíти як (мов, ніби *і т. ін.)* мýхи на мед *див.* летíти (2)
◊ Лúпнути, як (мов, ніби *і т. ін.)* бджóли (мýхи) до мéду *див.* лúпнути[1] (2)
◊ Мáти мýхи (мýху) в нóсі <З мýхами (з мýхою) в нóсі> *див.* мáти[2] (67)
◊ [Нáвіть] мýхи не зачепúти [мізúнцем] *див.* зачіпáти (8)
мýхою
◊ Мáти мýхи (мýху) в нóсі <З мýхами (з мýхою) в нóсі> *див.* мáти[2] (67)
◊ Мýхою (мýшкою, бджíлкою *і т. ін.)* літáти *див.* літáти (3)
мýху
◊ Мáти мýхи (мýху) в нóсі <З мýхами (з мýхою) в нóсі> *див.* мáти[2] (67)
МÝШКА[1]
мýшкою
◊ Мýхою (мýшкою, бджíлкою *і т. ін.)* літáти *див.* літáти (3)
МÝШКА[2]
мýшку
◊ Попáстися (попáсти, піймáтися *і т. ін.)* / попадáтися (попадáти, ловúтися *і т. ін.)* на мýшку *див.* попадáтися
М'ЯЗ
м'яз
△ Лúтковий м'яз *див.* м'яз
△ Малогомілкóвий м'яз *див.* м'яз
М'ЯКИЙ
м'якé
◊ Мáти м'якé (дóбре, чýле *і т. ін.)* сéрце *див.* мáти[2] (68)
м'які
М'які мéблі *див.* мéблі (2)
М'ЯЛО
м'яло
◊ Облизáти макогóна (макогíн, м'яло) *див.* облúзувати
НАБИРÁТИСЯ
набирáтися
◊ Набирáтися / набрáтися гóря (лúха) *див.* набирáтися
НАБРÁТИСЯ
◊ Набирáтися / набрáтися гóря (лúха) *див.* набирáтися
НАВЕРНÝТИ
навернýла
◊ Навернýла лихá годúна *див.* годúна[1] (18)
НАВЕСТИ
навестú
Навóдити / навестú порядок (лад) *див.* навóдити
◊ Навóдити / навéсти (проклáсти) міст *див.* навóдити
НАВІШУВАТИ[2]
навíшувати
◊ Вíшати (навíшувати) / навíшати лóкшину *(розм.* лапшý) [на вýха] *див.* вíшати (3)
НАВÓДИТИ
навóдити
Навóдити / навестú порядок (лад) *див.* навóдити
◊ Навóдити / навéсти (проклáсти) міст *див.* навóдити

НÁВПІЛ

нáвпіл

◊ З гóрем (з ли́хом) пополáм (нáвпіл) *див.* пополáм

НАГÁЙ

нагаї́в

◊ Скуштувáти (покуштувáти) вíника (ки́я, лози́ни, різóк, нагаї́в *і т. ін.*) *див.* скуштувáти

НАГÓДА

нагóди

Не минáти (не проминáти) / не мину́ти (не промину́ти) нагóди *див.* минáти (2)

нагóду

Мáти нагóду *див.* мáти[2] (10)

НÁГОЛОС

нáголос

△ Логíчний (смислови́й) нáголос *див.* нáголос

НАГÓСТРЮВАТИ

нагóстрювати

◊ Гостри́ти (ви́гострювати, *рідше* точи́ти, нагóстрювати *і т. ін.*) / ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру *і т. ін.*) *див.* гостри́ти (1)

НАГРІВÁТИ

нагрівáти

◊ Нагрівáти / нагрíти (*рідше* зігрíти) [собí] мíсце *див.* нагрівáти

НАГРÍТИ

нагрíти

◊ Нагрівáти / нагрíти (*рідше* зігрíти) [собí] мíсце *див.* нагрівáти

◊ Грíти (пáрити) / нагрíти чу́ба (*рідше* чупри́ну, лóба) *див.* грíти (3)

НАДАВÁТИ[1]

надавáти

Надавáти лозанíв *див.* надавáти[1]

НАДÉРТИ

надéрти

◊ Дéрти (дрáти) / надéрти (надрáти) ли́ка (ли́ко) *див.* дерти (7)

НАДÍТИ

надíти

◊ Надíти на сéбе ля́мку *див.* надівáти

НАДÍЯ

надії

Малá надíя <Мáло (немá) надíї> *див.* надíя

надíю

Мáти надíю *див.* мáти[2] (11)

надíя

Малá надíя <Мáло (немá) надíї> *див.* надíя

НАДЛИ́ШКÓВИЙ

надли́шкóва

△ Надли́шкóва ліквíдність *див.* ліквíдність (1)

НÁДОВБЕНЬ

нáдовбень

◊ Ні Бóгу (Бóгові) свíчка, ні чóрту (чóртові) кочергá (коцюбá, лáдан, нáдовбень *і т. ін.*) *див.* свíчка

НАДРÁТИ

надрáти

◊ Дéрти (дрáти) / надéрти (надрáти) ли́ка (ли́ко) *див.* дерти (7)

НАДСÍСТИСЯ

надся́дься

◊ Хоч [і] трíсни (лóпни, надся́дься) <Хоч і трíсни, хоч і лóпни> *див.* трíскати

НАДТВЕРДИ́Й

надтвердí

△ Надтвердí матеріáли *див.* матеріáл (5)

НАЗÁД

назáд

◊ Назáд лíзти *див.* лíзти (28)

НАЗВÁНИЙ

назвáна

Назвáна (нареченá, при́брана) мáти *див.* мáти[1] (4)

НАЙКРÁЩИЙ

найкрáщої

◊ Висóкої (найкрáщої, пéршої *і т. ін.*) мáрки *див.* мáрка[1] (3)

НАЙМÉНШИЙ

наймéншого

◊ Іти́ / піти́ шля́хóм (по лíнії, лíнією) наймéншого óпору *див.* іти́ (141)

◊ Шлях (лíнія) наймéншого óпору *див.* шлях

НАЙТИ́

найти́

◊ Не нахóдити / не найти́ [собí] мíсця *див.* нахóдити[1]

НАКЛАДÁТИ

накладáти

◊ Накладáти / наклáсти (наложи́ти) ру́ку (*грубо* лáпу) *див.* накладáти

НАКЛÁСТИ

наклáсти

◊ Накладáти / наклáсти (наложи́ти) ру́ку (*грубо* лáпу) *див.* накладáти

НАЛАМÁТИ

наламáти

◊ Ламáти / наламáти хребтá (спи́ну) *див.* ламати (6)

НАЛÉЖНИЙ

налéжне

◊ Посíсти / посідáти своé (якéсь, налéжне *і т. ін.*) мíсце *див.* посідáти[1]

НАЛЕТÍТИ[1]

налетíти

◊ Летíти / налетíти як (мов, нíби *і т. ін.*) му́хи на мед *див.* летíти (2)

НАЛИ́ГАЧ

нали́гача

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) з гіллí (з ланцюгá, з цéпу, з нали́гача *і т. ін.*) зірвáтися *див.* зривáтися (6)

нали́гачі

◊ Тримáти (держáти) [як (нíби)] на цепу́ (на ланцюгу́, на корóткому нали́гачі) *див.* тримáти

НАЛОЖИ́ТИ

наложи́ти

◊ Накладáти / наклáсти (наложи́ти) ру́ку (*грубо* лáпу) *див.* накладáти

НАМÁЗАТИ

намáзати

◊ Мáзати (масти́ти, намáзувати *і т. ін.*) / намáзати (змáзати, намасти́ти, помасти́ти *і т. ін.*) [сáлом (смáльцем)] п'я́ти (*рідше* п'я́тки) *див.* мáзати (2)

НАМÁЗУВАТИ

намáзувати

◊ Мáзати (масти́ти, намáзувати *і т. ін.*) / намáзати (змáзати, намасти́ти, помасти́ти *і т. ін.*) [сáлом (смáльцем)] п'я́ти (*рідше* п'я́тки) *див.* мáзати (2)

НАМАЛЬÓВАНИЙ

намальóваний

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) намальóваний (змальóваний, мальóваний *і т. ін.*) *див.* намальóваний

НАМАСТИ́ТИ

намасти́ти

◊ Мáзати (масти́ти, намáзувати *і т. ін.*) / намáзати (змáзати, намасти́ти, помасти́ти *і т. ін.*) [сáлом (смáльцем)] п'я́ти (*рідше* п'я́тки) *див.* мазати (2)

НАМÁХАНИЙ

намáханий

◊ [Як (мов, нíби *і т. ін.*)] з-за рóгу (з-за вуглá, з-за углá) [мішкóм] приби́тий (пришиблений, *рідко вульг.* намáханий) *див.* приби́тий

НАПÁСТИ

напáло

◊ Ли́шенько [ли́хо] напáло *див.* ли́шенько (1)

НАПИСÁТИ

напи́сано

◊ На лóбі (на чолí) напи́сано *див.* написáти

◊ На лóбі (на чолí) не напи́сано *див.* написáти

НАПИТÁТИ

напитáти

Напи́тувати / напитáти ли́ха (біди́, гóря, клóпоту *і т. ін.*) *див.* напи́тувати

НАПИ́ТИСЯ

напи́йся

◊ Хоч [з лиця́] води́ напи́йся / вóду пий *див.* напивáтися

НАПИ́ТУВАТИ

напи́тувати

Напи́тувати / напитáти ли́ха (біди́, гóря, клóпоту *і т. ін.*) *див.* напи́тувати

НАПЛЮВÁТИ

наплювáти

◊ Плювáти / плю́нути (наплювáти) в обли́ччя (в лицé, в пи́ку *і т. ін.*) *див.* плювáти

НАПОГОТÓВІ

напоготóві

◊ Мáтися напоготóві *див.* мáтися (4)

НАПУСКÁТИ

напускáти

◊ Напускáти (насилáти) / напусти́ти (наслáти) мару́ *див.* напускáти

НАПУСТИ́ТИ

напусти́ти

◊ Напускáти (насилáти) / напусти́ти (наслáти) мару́ *див.* напускáти

НАПУ́ТИТИ

напути́в

◊ Лукáвий підкуси́в (напути́в, підби́в *і т. ін.*) *див.* лукáвий (2)

НАРГІЛÉ

наргілé

Кури́ти (пали́ти, смоктáти *і т. ін.*) лю́льку (калья́н, наргілé *і т. ін.*) *див.* кури́ти[1] (1)

Поку́рювати / покури́ти лю́льку (кальян, наргіле́ *і т. ін.)* *див.* поку́рювати
НАРЕЧЕ́НИЙ
нарече́на
Назва́на (нарече́на, при́брана) ма́ти *див.* ма́ти[1] (4)
НАРКО́З
нарко́з
△ Місце́вий нарко́з *див.* нарко́з
НАРКО́ТИК
нарко́тик
△ Легки́й нарко́тик *див.* нарко́тик
НАРОДИ́ТИ
народи́ла
◊ Як (у чо́му, у чім *і т. ін.)* ма́ти [на світ] народи́ла (породи́ла, роди́ла) <Як ма́ти спороди́ла> *див.* ма́ти[1] (15)
НАРОДИ́ТИСЯ
народи́тися
◊ В льо́лі (в соро́чці) народи́тися *див.* наро́джуватися
НАРО́ДНИЙ
наро́дна
△ Вульга́рна (наро́дна) лати́нь *див.* лати́нь (2)
△ Наро́дна медици́на *див.* медици́на (3)
наро́дні
Наро́дні ме́сники *див.* ме́сник (1)
наро́дного
Това́ри наро́дного (широ́кого, ма́сового *і т. ін.)* спожива́ння *див.* това́р[1]
НАРУБА́ТИ
наруба́ти
◊ Налама́ти (наруба́ти) дров / лама́ти дро́ва *див.* нала́мувати
НАСА́ДЖЕННЯ[1]
наса́джень
△ По́лог лі́су (дере́в, наса́джень *і т. ін.)* *див.* по́лог
НАСИ́ДЖЕНИЙ
наси́джене
◊ Наси́джене мі́сце *див.* мі́сце (19)
НАСИЛА́ТИ
насила́ти
◊ Напуска́ти (насила́ти) / напусти́ти (насла́ти) мару́ *див.* напуска́ти
НАСИ́ЛУ
наси́лу
◊ Ле́две (наси́лу) доволокти́ но́ги *див.* доволіка́ти (1)
◊ Ле́две (наси́лу) но́ги несу́ть (но́сять) *див.* нога́
◊ Ле́две (наси́лу) перево́дити / перевести́ дух (по́дих) *див.* перево́дити
НАСИ́ЧЕННЯ
наси́чення
△ Магні́тне наси́чення *див.* наси́чення
НАСІ́ЯТИ
насі́яно
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ма́ку насі́яно *див.* насіва́ти
НАСІ́ННЯ
насі́ння
◊ І насі́ння не ли́шиться (не зали́шиться, *рідко* не оста́неться *і т. ін.)* *див.* лиша́тися (1)
◊ Не лиши́ти (не зали́шити, не оста́вити *і т. ін.)* / не лиша́ти (не залиша́ти, не оставля́ти *і т. ін.)* [і] на насі́ння *див.* лиша́ти (9)
△ Хроматографі́чний ме́тод ідентифіка́ції насі́ння *див.* ме́тод (7)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* насі́ння лузáти *(рідше* лу́скати) *див.* лузáти (1)
НАСКО́ЧИТИ
наско́чити
◊ Лі́зти чо́ртові (чо́рту) на ро́ги (в зу́би) <Лі́зти (наско́чити) само́му чо́ртові на ро́ги> *див.* лі́зти (26)
НАСТІ́ЛЬНИЙ
насті́льна
Насті́льна ла́мпа *див.* ла́мпа (1)
НА́СТРІЙ
на́строю
Люди́на на́строю *див.* люди́на (2)
НАТЕ́РТИ
нате́рти
◊ Вте́рти (нате́рти) ма́ку (часнику́) *див.* втира́ти[1] (2)
НА́ТРІЄВИЙ
на́трієва
△ На́трієва ла́мпа *див.* ла́мпа (10)
НАУКО́ВИЙ
науко́ва
Науко́ва літерату́ра *див.* літерату́ра (5)
НАУКО́ВО-ПОПУЛЯ́РНИЙ
науко́во-популя́рна
Науко́во-популя́рна літерату́ра *див.* літерату́ра (6)
НАХИ́ЛЕННЯ
нахи́лення
△ Магні́тне нахи́лення *див.* нахи́лення
НАХО́ДИТИ[1]
нахо́дити
◊ Не нахо́дити / не найти́ [собі́] мі́сця *див.* нахо́дити[1]
НАЦІОНА́ЛЬНИЙ
націона́льна
Націона́льна менши́на (ме́ншість) *див.* менши́на (1)
НА́ЦІЯ
на́цій
Лі́га На́цій *див.* лі́га[1] (1)
НАЧЕ́ТВЕРО
наче́тверо
◊ Як [той] мак наче́тверо *див.* мак (8)
НАШ
наш
Курси́в мій (наш) *див.* курси́в (1)
на́ша
Моя́ (на́ша) поша́на *див.* поша́на
◊ На́ша (своя́) люди́на *див.* люди́на (8)
на́ше
◊ [Моє́ (на́ше)] поважа́ння *див.* поважа́ння
на́шому
У моє́му (у твоє́му, у на́шому, не в моє́му, не у твоє́му, не в на́шому) хара́ктері *див.* хара́ктер
на́шою
◊ Не з моє́ю (твоє́ю, на́шою *і т. ін.)* кише́нею *див.* кише́ня (5)
на́шу
◊ Де взя́вся на на́шу (мою́) го́лову *див.* узя́тися
НЕАПОЛІТА́НСЬКИЙ
неаполіта́нський
△ Неаполіта́нський масти́ф *див.* масти́ф (1)
НЕБЕСА́
небе́с
◊ Ма́нна небе́сна (з не́ба, з небе́с) *див.* ма́нна (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ма́нни небе́сної (з не́ба, з небе́с) *див.* ма́нна (2)
небеса́х
◊ Вита́ти (літа́ти, *рідко* ширя́ти) в хма́рах (в небеса́х, в емпіре́ях *і т. ін.)* *див.* вита́ти (1)
НЕБЕ́СНИЙ
небе́сна
◊ Ма́нна небе́сна (з не́ба, з небе́с) *див.* ма́нна (1)
△ Небе́сна меха́ніка *див.* меха́ніка (4)
небе́сний
△ Небе́сний меридіа́н *див.* меридіа́н (2)
небе́сної
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ма́нни небе́сної (з не́ба, з небе́с) *див.* ма́нна (2)
НЕБЛАГОРО́ДНИЙ
неблагоро́дні
△ Неблагоро́дні мета́ли *див.* мета́л (7)
НЕ́БО
не́ба
◊ Лі́зти до не́ба *див.* лі́зти (11)
◊ Ма́нна небе́сна (з не́ба, з небе́с) *див.* ма́нна (1)
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] з не́ба *(рідше* з мі́сяця) впа́сти (звали́тися) *див.* упа́сти[1]
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ма́нни небе́сної (з не́ба, з небе́с) *див.* ма́нна (2)
не́бі
◊ Як мі́сяць у не́бі <Як па́лець> *див.* мі́сяць (9)
не́бо
◊ Живи́м до Бо́га (на не́бо) лі́зти / полі́зти *див.* лі́зти (4)
НЕВЕЛИ́КИЙ
невели́ку
○ На [яку́сь (одну́, невели́ку *і т. ін.)*] мить (хвили́ну) <На моме́нт> *див.* мить (3)
НЕВИГО́ЙНИЙ
невиго́йний
◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.)* слід у душі́ *див.* лиша́ти (3)
НЕВИСО́КИЙ
невисо́кого
◊ Низько́го (невисо́кого, дрібно́го *і т. ін.)* льоту (ле́ту) *див.* літ[1] (5)
НЕВІДКЛА́ДНИЙ
невідкла́дна
△ Невідкла́дна [меди́чна] допомо́га *див.* допомо́га (3)
НЕВПІ́ЗНАНИЙ
невпі́знаний
△ Нерозпі́знаний *(рідше* невпі́знаний) леті́чий *(рідко* літа́ючий) об'є́кт *див.* об'є́кт
НЕДА́ВНІЙ
неда́вньому
○ У неда́вньому [мину́лому] *див.* неда́вній
НЕДАЛЕ́КО
недале́ко
◊ Недале́ко лежа́ти *див.* лежа́ти (30)

НЕДІЛЯ
неділь
◇ [По] сім неділь на тиждень справляти (мати) *див.* справляти
НЕДОБРЕ
недобре
◇ Легко (погано, недобре *і т. ін.*) лежить *див.* лежати (10)
НЕДОБРИЙ
недобрій
◇ Робити добру міну при поганій (недобрій) грі *див.* робити
недоброї
◇ Сумної (лихої, недоброї *і т. ін.*) пам'яті *див.* пам'ять
НЕДОВГО
недовго
◇ [Лишилося] недовго ряст топтати *див.* топтати
НЕДОСТАТНІСТЬ
недостатність
△ Лактозна недостатність *див.* недостатність
НЕДУГА
недузі
Лежати в ліжку (в ліжкові, в недузі) *див.* лежати (1)
НЕМА
нема
◇ Гріх (нема чого, нічого *і т. ін.*) [і] Бога [милосердного] гнівити *див.* гріх (2)
◇ [І] горя (нужди) мало (нема, немає) *див.* мало (9)
◇ [І (ні, ані)] копійки [зламаної (мідної, щербатої)] (шеляга) нема (немає, не було) за душею *див.* нема
◇ Лиця нема (немає, не знати, не було) / не стало *див.* нема
Мала надія <Мало (нема) надії> *див.* надія
◇ Міри нема (немає) *див.* нема
◇ Місця живого нема (немає, не було *і т. ін.*) *див.* нема
◇ Немає (нема, не було) місця *див.* нема
◇ Нема лічби *див.* нема
◇ Нема (немає) ліку (числа) *див.* нема
◇ Не мати де (куди, до кого) голову (голови) прихилити <Нема до кого прихилитися> *див.* мати[2] (118)
◇ Не мати (нема, немає) [й (ні, ані)] копійки (копійчини, [ламаного (*рідко* зламаного)] гроша) за душею (*рідко* при душі) *див.* мати[2] (123)
немає
Немає (не стане) мочі *див.* нема
НЕНОРМАТИВНИЙ
ненормативна
△ Ненормативна (обсценна) лексика *див.* лексика (2)
НЕОНОВИЙ
неонова
△ Неонова лампа *див.* лампа (11)
НЕПОВНИЙ
неповний
Неповний місяць *див.* місяць (4)
неповні
◇ Сім мішків (кіп, три мішки) гречаної вовни (горіхів) [і (та) всі неповні] *див.* сім

НЕПОВНОЦІННІСТЬ
неповноцінності
△ Комплекс неповноцінності (меншовартості) *див.* комплекс (5)
НЕПОСИЛЬНИЙ
непосильним
◇ Лягати / лягти [важким (непосильним, усім *і т. ін.*)] тягарем на плечі *див.* лягати (9)
НЕПРАЦЕЗДАТНІСТЬ
непрацездатності
△ Листок непрацездатності <Лікарняний листок> *див.* листок[2] (2)
НЕРВ
нерв
△ Малогомілковий нерв *див.* нерв
нерви
◇ Лоскотати нерви (*рідше* душу, серце *і т. ін.*) *див.* лоскотати (2)
НЕРОЗПІЗНАНИЙ
нерозпізнаний
△ Нерозпізнаний (*рідше* невпізнаний) летючий (*рідко* літаючий) об'єкт *див.* об'єкт
НЕРУХОМИЙ
нерухоме
△ Нерухоме майно *див.* майно (2)
НЕРУШ
неруш
◇ Мати неруш у руках *див.* мати[2] (73)
НЕСТИ
несе
◇ Лиха година несе / занесла (принесла, приволокла *і т. ін.*) *див.* година[1] (16)
◇ Лихо несе / принесло *див.* лихо[1] (6)
◇ Чорт (дідько, нечистий, лихий *і т. ін.*) несе (носить) / поніс (приніс, розносив) <Нечиста (вража) сила несе (носить) / понесла (принесла, розносила)> <Чорти несуть / принесли (*зневажл.* притаскали)> *див.* чорт
несуть
◇ Ледве (насилу) ноги несуть (носять) *див.* нога
◇ Чорт (дідько, нечистий, лихий *і т. ін.*) несе (носить) / поніс (приніс, розносив) <Нечиста (вража) сила несе (носить) / понесла (принесла, розносила)> <Чорти несуть / принесли (*зневажл.* притаскали)> *див.* чорт
НЕЧИСТИЙ
нечиста
◇ Вража (нечиста, лиха *і т. ін.*) мати *див.* мати[1] (8)
◇ Що за вража (нечиста, лиха *і т. ін.*) мати *див.* мати[1] (13)
нечистий
◇ Враг (нечистий, чорт) його (її, їх *і т. ін.*) [матір (душу)] знає (зна) <Нечиста його (її, їх *і т. ін.*) мати знає (зна)> *див.* враг (2)
Злий (нечистий, лихий *і т. ін.*) дух <Дух тьми> *див.* дух (2)
◇ Лихий (*рідше* нечистий, дідько *і т. ін.*) попутав (поплутав) *див.* лихий[1] (6)
◇ Як (мов, ніби *і т. ін.*) лихий (*рідше* нечистий, біс *і т. ін.*) попутав *див.* лихий[1] (8)
◇ Як (мов, ніби *і т. ін.*) чорт (нечистий) від ладану (від кукуріку) *див.* чорт

нечистій
◇ Іди [собі] к бісовому батькові (к нечистій матері) *див.* іти (54)
НЕШИРОКИЙ
неширокий
◇ Лобом неширокий *див.* неширокий
НЕЩАСЛИВИЙ
нещаслива
◇ Лиха (нещаслива) годинонька *див.* годинонька (1)
◇ Побила лиха [та нещаслива] година *див.* година[1] (23)
НЕЩАСТЯ
нещастя
◇ Горе (лихо, нещастя *і т. ін.*) посіло (*рідше* зуспіло) *див.* горе (2)
НИЗЬКИЙ
низьке
Низький лоб <Низьке чоло> *див.* лоб (3)
низький
Низький лоб <Низьке чоло> *див.* лоб (3)
низького
◇ Низького (невисокого, дрібного *і т. ін.*) льоту (лету) *див.* літ[1] (5)
НИКОНИ
никони
◇ Никони ловити *див.* ловити (19)
НИРКОВИЙ
ниркова
△ Ниркова миска *див.* миска (1)
НИТКА
нитці
◇ З миру по нитці *див.* мир[2] (2)
НИТОЧКА
ниточці
◇ Ходити по лезу бритви (ножа) (по бритві, по ниточці) *див.* ходити
НІГОТЬ
нігтя
◇ Не вартий (не варт) [і] нігтя (мізинця) *див.* вартий (6)
НІДЕ
ніде
◇ [І] голці (яблуку, яблукові, *рідше* маковому зерну (маковій зернині)) ніде впасти *див.* упасти[1]
НІЖ[1]
ніж
◇ Гострити (вигострювати, *рідше* точити, нагострювати *і т. ін.*) / вигострити (нагострити) ніж (меч, сокиру *і т. ін.*) *див.* гострити (1)
◇ Лягати / лягти під ніж (на стіл) *див.* лягати (14)
ножа
◇ Ходити по лезу бритви (ножа) (по бритві, по ниточці) *див.* ходити
НІЖКА
ніжці
◇ Хатка на курячій ніжці (лапці) *див.* хатка
НІМИЙ
німа
Мертва (могильна, гробова, смертельна, німа *і т. ін.*) тиша *див.* тиша
НІС
ніс
◇ Дуля (дулю) з маком (під ніс) *див.* дуля (1)

но́са
◊ Зна́ти [ті́льки] з ми́ски (з но́са) та в рот *див.* зна́ти (23)
◊ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* оста́тися *і т. ін.*) з но́сом <Діста́ти / дістава́ти но́са> *див.* лиша́тися (7)
◊ Не твого́ (мого́, його́ *і т. ін.*) ро́зуму (ума́, но́са) ді́ло *див.* ді́ло (24)
◊ Пусти́ти (спусти́ти) / *рі́дше* пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са] *див.* пуска́ти
но́сі
◊ Ма́ти му́хи (му́ху) в но́сі <З му́хами (з му́хою) в но́сі> *див.* ма́ти[2] (67)
но́сом
◊ Лиша́ти / лиши́ти з но́сом *див.* лиша́ти (6)
◊ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* оста́тися *і т. ін.*) з но́сом <Діста́ти / дістава́ти но́са> *див.* лиша́тися (7)
◊ Лови́ти [но́сом] окуні́в (окуні́, окунці́в) *див.* лови́ти (10)
НІЧ
ніч
◊ Лю́ди ніч [по шматка́х] розібра́ли *див.* лю́ди (7)
но́чі
На ло́ні но́чі *див.* ло́но (2)
Не про́ти но́чі (при лю́дях, при ха́ті) зга́дувати (зга́дуючи) *див.* зга́дувати (4)
НІ́ЧОГО
ні́чого
◊ Гріх (нема́ чого́, ні́чого *і т. ін.*) [і] Бо́га [милосе́рдного] гніви́ти *див.* гріх (2)
НІЧО́ГО
нічо́го
◊ Не ма́ти нічо́го за душе́ю *див.* ма́ти[2] (128)
◊ Не ма́ти нічо́го про́ти *див.* ма́ти[2] (129)
◊ Нічо́го [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, не зостає́ться, *рі́дко* не остає́ться *і т. ін.*) / не лиши́лося (не зали́шилося, не зоста́лося, *рі́дко* не оста́лося *і т. ін.*) [, як] *див.* лиша́тися (11)
НІЩО́
нічо́го
◊ Моя́ ха́та скра́ю [, я нічо́го не зна́ю] *див.* ха́та
Не ма́ти нічо́го спі́льного *див.* ма́ти[2] (26)
нізщо́
◊ Ма́ти (вважа́ти) ні за що (за нізщо́) *див.* ма́ти[2] (36)
◊ Не бере́ (не ві́зьме) нізщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на *і т. ін.*) *див.* бра́ти (142)
НІЯ́КИЙ
нія́ким
◊ [І (нія́ким)] калаче́м (ме́дом) не замани́ти *див.* зама́нювати (2)
нія́кого
◊ Без [будь-яко́го (уся́кого, *рі́дше* нія́кого *і т. ін.*)] ла́ду *див.* лад (6)
◊ Не ма́ти [нія́кого] ви́ходу *див.* ма́ти[2] (130)
◊ Не ма́ти [нія́кого] ді́ла *див.* ма́ти[2] (131)
НОВИ́Й
нови́й
△ Нови́й лейбори́зм *див.* лейбори́зм (1)
НОВІ́ТНІЙ
нові́тня
Нові́тня літерату́ра *див.* літерату́ра (7)

НОГА́
ніг
◊ Ляга́ти / лягти́ до ніг (під но́ги, в но́ги *і т. ін.*) *див.* ляга́ти (11)
нога́
◊ Нога́ людська́ не ступа́ла *див.* нога́
◊ Но́ги (нога́) ло́мить *див.* ломи́ти (1)
нога́ми
◊ Ма́ти міцни́й (тверди́й, пе́вний *і т. ін.*) ґрунт під нога́ми *див.* ма́ти[2] (65)
◊ Мі́ряти кро́ками (нога́ми) *див.* мі́ряти (4)
нога́х
◊ Ле́две (ледь) трима́тися (держа́тися, стоя́ти) на нога́х *див.* трима́тися
◊ Тве́рдо (мі́цно) стоя́ти на нога́х (на землі́) *див.* стоя́ти
◊ Трима́тися (держа́тися, стоя́ти) [мі́цно (тве́рдо)] на нога́х *див.* трима́тися
◊ У нога́х (на колі́нах) ла́зити (по́взати, валя́тися *і т. ін.*) *див.* ла́зити (2)
но́ги
◊ Аж у но́ги лоско́че *див.* лоскота́ти (1)
◊ Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.*) пересува́ти (пересо́вувати, су́нути, переставля́ти, тягти́ *і т. ін.*) но́ги <[Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.*)] пле́нтати (переступа́ти, су́нути) нога́ми> <Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (воруши́ти, волокти́ і т. ін.)> *див.* пересува́ти
◊ Ле́две (наси́лу) доволокти́ но́ги *див.* доволіка́ти (1)
◊ Ле́две (наси́лу) но́ги несу́ть (но́сять) *див.* нога́
◊ Лі́зти під но́ги *див.* лі́зти (18)
◊ Ляга́ти / лягти́ до ніг (під но́ги, в но́ги *і т. ін.*) *див.* ляга́ти (11)
◊ Но́ги ми́ти *див.* ми́ти (3)
◊ Ноги́ моє́ї [бі́льше] не бу́де *див.* бу́ти (104)
◊ Но́ги (нога́) ло́мить *див.* ломи́ти (1)
◊ Но́ги (п'я́ти, сту́пні) прикипа́ють (приростáють) / прикипі́ли (прирослú) до землі́ (до ка́меня, до мі́сця *і т. ін.*) *див.* нога́
◊ Ру́ки [та но́ги] не зна́ють (не зна́ли, не ма́ють, не ма́ли) спочи́нку *див.* рука́
но́гу
◊ Вста́ти на лі́ву (не на ту) но́гу *див.* встава́ти
НОРА́
но́ри
◊ Перерива́ти / перери́ти ми́шачі но́ри *див.* перерива́ти[1]
норі́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ми́ші в норі́ *див.* ми́ша (9)
НОСИ́ТИ
носи́ти
◊ Носи́ти ма́ску (личи́ну) *див.* носи́ти
◊ Носи́ти мед *див.* носи́ти
◊ Носи́ти (мі́ряти) во́ду ре́шетом *див.* носи́ти
◊ Носи́ти на рука́х <Тро́хи (ма́ло) на рука́х не носи́ти> <Як (ма́ло, тро́хи) не на рука́х носи́ти> *див.* носи́ти
но́сить
◊ Леда́що но́сить *див.* леда́що (1)
◊ Лиха́ годи́на но́сить / розноси́ла *див.* годи́на[1] (17)

но́сять
◊ Ле́две (наси́лу) но́ги несу́ть (но́сять) *див.* нога́
НОСІ́Й
носі́й
△ Магні́тний носі́й *див.* носі́й
НО́ЧВИ
но́чви
◊ Схо́жий (похо́жий) як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пироги́, макогі́н на но́чви *і т. ін.*) *див.* схо́жий[1]
НУЖДА́
нужди́
◊ [І] го́ря (нужди́) ма́ло (нема́, нема́є) *див.* ма́ло (9)
НЮХ
нюх
◊ Ма́ти нюх *див.* ма́ти[2] (74)
ОБА́ЧІННЯ
оба́чіння
◊ Ма́ти оба́чіння *див.* ма́ти[2] (75)
ОБА́ЧНІСТЬ
оба́чності
◊ Ма́ти себе́ (ма́тися) на ба́чності (на оба́чності, на оборе́жності *і т. ін.*) *див.* ма́ти[2] (94)
ОББИРА́ТИ
оббира́ти
◊ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти, облупи́ти *і т. ін.*) / обдира́ти (оббира́ти, облу́плювати *і т. ін.*) як (мов, ні́би *і т. ін.*) [ту, молоде́ньку *і т. ін.*] ли́пку (ли́пу) *див.* обдира́ти
ОБВИНУВА́ЧЕНИЙ
обвинува́чених
◊ Сиді́ти (бу́ти) на ла́ві підсу́дних (обвинува́чених) *див.* сиді́ти
ОБГОЛИ́ТИ
обголи́ти
◊ Поголи́ти (обголи́ти) лоб (чупри́ну *і т. ін.*) *див.* поголити
ОБДИРА́ТИ
обдира́ти
◊ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти, облупи́ти *і т. ін.*) / обдира́ти (оббира́ти, облу́плювати *і т. ін.*) як (мов, ні́би *і т. ін.*) [ту, молоде́ньку *і т. ін.*] ли́пку (ли́пу) *див.* обдира́ти
ОБДІЛЯ́ТИ
обділя́ти
◊ Обхо́дити (обділя́ти) / обійти́ (обділи́ти) [своє́ю] ла́скою *див.* обхо́дити
ОБЕРЕ́ЖНІСТЬ
обере́жності
◊ Ма́ти себе́ (ма́тися) на ба́чності (на оба́чності, на обере́жності *і т. ін.*) *див.* ма́ти[2] (94)
ОБЕРТА́ТИ
оберта́ти
◊ Переверта́ти (оберта́ти) / переверну́ти (оберну́ти) на свій лад (стрій) *див.* переверта́ти
ОБЕРТА́ТИСЯ
оберта́тися
◊ Поверта́тися (оберта́тися, става́ти) / поверну́тися (оберну́тися, ста́ти) обли́ччям (лице́м) *див.* поверта́тися[1]

ОБ'ЄКТ
об'єкт
△ Нерозпізнаний *(рідше* невпізнаний) летючий *(рідко* літаючий) об'єкт *див.* об'єкт

ОБИДВА
обидві
◊ Покласти на [обидві] лопатки *див.* покласти[1]

ОБІБРАТИСЯ
обібратися
◊ Не обберешся (не оберешся, не обібратися *і т. ін.)* лиха (біди, клопоту *і т. ін.) див.* оббиратися

ОБКЛАДАТИ
обкладати
◊ Обкладати / обкласти *(рідко* обіклasти) словами (лайкою, матом *і т. ін.) див.* обкладати

ОБЛАМУВАТИ[1]
обламувати
◊ Обламати (обтяти, обрізати *і т. ін.)* / обламувати (ламати, обтинати *і т. ін.)* крила *див.* обламувати[1]

ОБЛАТАТИ
облатати
◊ Полатати (облатати) / латати боки *(рідко* ребра) *див.* полатати

ОБЛИВАТИ
обливати
◊ Обливати / облити солодким медом *див.* обливати

ОБЛИВАТИСЯ
обливатися
◊ Обливатися (умиватися, заливатися, митися, *рідше* обсипатися *і т. ін.)* / облитися (умитися, залитися, *рідше* обсипатися *і т. ін.)* [гіркими (гарячими, буйними *і т. ін.)*] слізьми (сльозами, сльозою) *див.* обливатися
◊ Обливатися (умиватися, обмиватися, митися *і т. ін.)* / облитися (вмитися, обмитися *і т. ін.)* [кривавим (гірким, сьомим *і т. ін.)*] потом *див.* обливатися

ОБЛИЗАНИЙ
облизаний
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* облизаний макогін *див.* макогін (1)

ОБЛИЗАТИ
облизати
◊ Облизати макогона (макогін, м'яло) *див.* облизувати

ОБЛИЗЕНЬ
облизня
◊ Спіймати (вхопити, схопити, упіймати *і т. ін.)* / ловити (хапати) облизня *див.* спіймати

ОБЛИЧЧЯ
обличчі
◊ [Аж] мінитися / перемінитися в лиці (на лиці, на обличчі *і т. ін.) див.* мінитися (2)

обличчя
◊ [Аж] кров кинулася до обличчя (в обличчя, в лице *і т. ін.) див.* кров (7)
◊ Кров заливає / залила обличчя (лице) *див.* кров (13)
◊ Кров ударяє (бухає, шибає) / ударила (забухала, шибнула) в голову (в лице, в обличчя, до голови, до лиця) *див.* кров (21)
◊ Лице (обличчя) горить ([аж] пашить) *див.* лице (8)
◊ Мати своє обличчя (лице) *див.* мати[2] (91)
○ На лице (обличчя) <З лиця (обличчя)> *див.* лице (1)
◊ На одне лице (обличчя) *див.* лице (9)
◊ Не знати лиця (обличчя) *див.* знати (35)
◊ Не могти навернути лиця (писка, обличчя *і т. ін.) див.* навертати
◊ Не сходити з обличчя (лиця) *див.* сходити
◊ Піт заливає / залив очі (лице, обличчя *і т. ін.) див.* піт
◊ Плювати / плюнути (наплювати) в обличчя (в лице, в пику *і т. ін.) див.* плювати
◊ У лице (в обличчя) *див.* лице (12)

обличчям
◊ З кам'яним лицем (обличчям) *див.* лице (3)
◊ Не ударити лицем (обличчям) у грязь (у болото) *див.* ударяти
◊ Повертатися (обертатися, ставати) / повернутися (обернутися, стати) обличчям (лицем) *див.* повертатися[1]

ОБЛИШИТИ
облишити
◊ І думку лишити (облишити) *див.* лишати (1)

ОБЛІГ
облогом
◊ Облогом (перелогом, перелогами) лежати (стояти) *див.* лежати (31)

ОБЛУДА
облуда
Оптичний обман <Оптична облуда (луда)> *див.* обман
◊ [Як (мов, наче *і т. ін.)*] полуда *(рідше* луда, облуда) з очей спала (опала, спливла *і т. ін.)* <Луда (полуда) розпалася (розпадеться) на очах чиїх, яких> *див.* полуда

ОБЛУПЛЮВАТИ
облуплювати
◊ Обдерти (обідрати, обібрати, облупити *і т. ін.)* / обдирати (оббирати, облуплювати *і т. ін.)* як (мов, ніби *і т. ін.)* [ту, молоденьку *і т. ін.*] липку (липу) *див.* обдирати

ОБЛЯГТИ
облягти
◊ Лежати (бути) / лягти *(рідко* облягти) на смертній постелі *див.* лежати (11)

ОБМАН
обман
Оптичний обман <Оптична облуда (луда)> *див.* обман

ОБМАЦУВАТИ
обмацувати
◊ Обмацувати (мацати) / обмацати (помацати) очима (поглядом, зором *і т. ін.) див.* обмацувати

ОБНАЖАТИ
обнажати
Оголяти (обнажати) / оголити (обнажити) шаблю (меч) *див.* оголювати

ОБОРОНА
оборони
△ Лінія оборони <Оборонна лінія> *див.* лінія (10)

ОБОРОНИТИ
оборонить
◊ Хай (нехай) Бог (Господь) милує (боронить) / помилує (оборонить) *див.* бог (29)

ОБОРОННИЙ
оборонна
△ Лінія оборони <Оборонна лінія> *див.* лінія (10)

ОБРАЗ[1]
образ
Утрачати / утратити людський образ *див.* утрачати

образу
◊ Лицар печального (сумного) образу *див.* лицар (2)

ОБРАЗА
образу
◊ Ковтати / ковтнути злість (лють, образу *і т. ін.) див.* ковтати (3)

ОБРАТИСЯ
оберешся
◊ Не обберешся (не оберешся, не обібратися *і т. ін.)* лиха (біди, клопоту *і т. ін.) див.* оббиратися

ОБРАЗОТВОРЧИЙ
образотворче
△ Образотворче *(рідше* зображальне, зображувальне) мистецтво *див.* мистецтво (5)

ОБРІЗАТИ
обрізати
◊ Обламати (обтяти, обрізати *і т. ін.)* / обламувати (ламати, обтинати *і т. ін.)* крила *див.* обламувати[1]

ОБСОХТИ
обсохло
◊ [Ще] [материне] молоко на губах *(рідко* коло губів) [не обсохло *(рідше* не висохло)] <Ще з молоком на губах> *див.* молоко

ОБСІСТИ
обсіли
◊ Літа обсіли *див.* літа (3)

ОБСЦЕННИЙ
обсценна
△ Ненормативна (обсценна) лексика *див.* лексика (2)

ОБТИНАТИ
обтинати
◊ Обламати (обтяти, обрізати *і т. ін.)* / обламувати (ламати, обтинати *і т. ін.)* крила *див.* обламувати[1]

ОБУТИ
обути
◊ Озути (взути, обути *і т. ін.)* в постоли (в лапті) *див.* озувати

ОБХІДНИЙ
обхідний
Обхідний листок (лист) *див.* листок[2] (1)

ОБХО́ДИТИ
обхо́дити
◊ Обхо́дити (обділя́ти) / обійти́ (обділи́ти) [своє́ю] ла́скою *див.* обхо́дити
ОГЛЯДО́ВИЙ
оглядо́ве
△ Лобове́ (оглядо́ве) скло *див.* скло
ОГОЛИ́ТИ
оголи́ти
Оголя́ти (обнажа́ти) / оголи́ти (обнажи́ти) ша́блю (меч) *див.* оголювати
ОДИ́Н
оди́н
○ В одну́ мить <В оди́н миг (мент)> <У миг (мить) о́ка> *див.* мить (1)
◊ Мі́ряти одніє́ю мі́ркою (на одну́ мі́рку, на оди́н арши́н *і т. ін.)* *див.* мі́ряти (6)
◊ На (в) оди́н лад *див.* лад (11)
◊ На оди́н мані́р *див.* мані́р (2)
◊ [Не оди́н (до́брий)] пуд *(рідше* ла́нтух) со́лі з'ї́сти *див.* з'їда́ти (9)
◊ Оди́н бік меда́лі *див.* бік (9)
одна́
◊ Ті́льки [сама́ (одна́)] душа́ зали́шилася (лиши́лася) *див.* душа́ (74)
Як одна́ люди́на *див.* люди́на (5)
одне́
◊ На одне́ лице́ (обли́ччя) *див.* лице́ (9)
одни́м
◊ За одни́м ма́хом *див.* мах[1] (1)
◊ Одни́м ли́ком ши́ті *див.* ши́тий
◊ Одни́м ма́хом *див.* мах[1] (4)
◊ Одни́м ми́ром ма́зані *(рідше* пома́зані) *див.* ма́заний (1)
◊ Одни́м мізи́нцем *див.* мізи́нець (3)
◊ Розруба́ти одни́м уда́ром (ма́хом) *див.* розру́бувати
одніє́ї
◊ Два бо́ки (дві сторони́) [одніє́ї] меда́лі *див.* бік (3)
◊ На (по) па́льцях [одніє́ї руки́] [мо́жна (ле́гко)] перелічи́ти (порахува́ти) *див.* перелі́чувати
◊ Одно́ї (одніє́ї) ма́сті *див.* масть[1] (2)
одніє́ю
◊ Мі́ряти одніє́ю мі́ркою (на одну́ мі́рку, на оди́н арши́н *і т. ін.)* *див.* мі́ряти (6)
одного́
◊ З одного́ ма́ху *див.* мах[1] (2)
одно́ї
◊ Одно́ї (одніє́ї) ма́сті *див.* масть[1] (2)
одно́му
Не встоя́ти на [одно́му] мі́сці *див.* усто́ювати
◊ Стоя́ти (лиша́тися, залиша́тися) на [одно́му] мі́сці *див.* стоя́ти
◊ Топта́ння на [одно́му] мі́сці *див.* топта́ння
◊ Топта́тися (тупцюва́ти, тупцюва́тися, ту́пцятися, товкти́ся *і т. ін.)* на [одно́му] мі́сці *див.* топта́тися
одну́
○ В одну́ мить <В оди́н миг (мент)> <У миг (мить) о́ка> *див.* мить (1)
○ За [яку́сь (одну́, коро́тку *і т. ін.)*] мить (хвили́ну) *див.* мить (2)
◊ Мі́ряти одніє́ю мі́ркою (на одну́ мі́рку, на оди́н арши́н *і т. ін.)* *див.* мі́ряти (6)
○ На [яку́сь (одну́, невели́ку *і т. ін.)*] мить (хвили́ну) <На моме́нт> *див.* мить (3)
◊ Ста́вити в (на) одну́ лі́нію *див.* ста́вити
◊ .Ста́ти на одну́ лі́нію *див.* става́ти
ОДИНИ́ЦЯ
одини́ця
△ Лекси́чна одини́ця *див.* одини́ця
ОДИНО́КИЙ
одино́ка
Одино́ка ма́ти *див.* ма́ти[1] (5)
ОДР
одрі́
◊ Лежа́ти на сме́ртному (сме́ртнім) ло́жі (одрі́) *див.* лежа́ти (21)
◊ На сме́ртному (сме́ртнім, *рідше* смерте́льному) ло́жі (одрі́) *див.* ло́же[1] (1)
ОЗБРО́ЄННЯ
озбро́єнні
Ма́ти на озбро́єнні *див.* ма́ти[2] (13)
ОЗУ́ТИ
озу́ти
◊ Озу́ти (взу́ти, обу́ти *і т. ін.)* в постоли́ (в ла́пті) *див.* озува́ти
ОЙ
ой
[Ой (ох)] ма́тінко [ж] моя́ [рі́дна, рідне́сенька]! *див.* ма́тінка (1)
◊ Ох (ой), [мені́] ли́хо! <Ой (ох), ли́шенько (ли́шечко) [мені́ (моє́)]!> *див.* ли́хо[1] (10)
О́КО[1]
ві́чі
◊ Мая́чити у ві́чі (пе́ред очи́ма) *див.* мая́чити[1] (1)
◊ Мета́тися в о́чі (у ві́чі) *див.* мета́тися (1)
◊ Пуска́ти / пусти́ти ману́ [в ві́чі] *див.* пуска́ти
о́ка
○ В одну́ мить <В оди́н миг (мент)> <У миг (мить) о́ка> *див.* мить (1)
◊ Для лю́дського о́ка <Про лю́дське́ *(рідше* чуже́) о́ко> <Про лю́дські о́чі> *див.* о́ко[1]
◊ З [лихо́го] о́ка <З [лихи́х] оче́й> *див.* о́ко[1]
◊ Хова́тися від лю́дського о́ка (від лю́дських оче́й) *див.* хова́тися[1]
◊ Як *(рідше* мов, ні́би *і т. ін.)* о́ка [в ло́бі] (в голові́)] *див.* о́ко[1]
о́ко
◊ Ві́рне (пе́вне) о́ко [в ло́бі] *див.* о́ко[1]
◊ Для лю́дського о́ка <Про лю́дське́ *(рідше* чуже́) о́ко> <Про лю́дські о́чі> *див.* о́ко[1]
◊ Лихе́ (пога́не, зле *і т. ін.)* о́ко *див.* о́ко[1]
◊ Ма́ти го́стре о́ко (го́стрі о́чі) *див.* ма́ти[2] (46)
◊ Ма́ти о́ко *див.* ма́ти[2] (76)
◊ Ма́ти пам'ятке́ о́ко *див.* ма́ти[2] (78)
◊ Ма́ти пристрі́ляне о́ко *див.* ма́ти[2] (83)
◊ Ма́ти своє́ о́ко (свої́ о́чі) *див.* ма́ти[2] (92)
◊ Метки́й на о́ко *див.* метки́й (2)
◊ Милува́ти о́ко (о́чі, зір) *див.* милува́ти (1)
◊ На моє́ (його́, її́ *і т. ін.)* о́ко <На мої́ (твої́, ва́ші *і т. ін.)* о́чі> *див.* о́ко[1]
◊ Пога́ний (лихи́й) на о́ко (на о́чі) *див.* пога́ний
◊ Сторо́ннє (лю́дське́) о́ко *див.* о́ко[1]
о́ком
◊ І [о́ком] не мигну́ти *див.* мигну́ти (1)
◊ Ла́сим о́ком *див.* о́ко[1]
◊ Лихи́м (злим) о́ком *див.* о́ко[1]
◊ Лю́бо о́ком гля́нути *див.* гля́нути (7)
◊ Метну́ти очи́ма (о́ком, по́глядом) *див.* метну́ти (4)
◊ Мі́ряти (змі́рювати, змі́ря́ти) / змі́ряти (змі́рити) очи́ма (о́ком, по́глядом) *див.* мі́ряти (3)
◊ Як *(рідше* ті́льки) о́ком моргну́ти (мигну́ти, клі́пнути *і т. ін.)* *див.* моргну́ти
о́ці
◊ Люби́ти, як сіль в о́ці [і терни́ну в бо́ці] *див.* люби́ти (1)
◊ Ма́ти на о́ці *(рідше* на оча́х) *див.* ма́ти[2] (70)
оча́х
◊ [Аж] в оча́х мерехти́ть (мигти́ть, миготи́ть *і т. ін.)* *див.* мерехті́ти (1)
◊ Аж в оча́х мі́ниться *див.* мі́нитися (1)
◊ Кругі́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / залі́тали (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1] (6)
◊ Ма́ти на о́ці *(рідше* на оча́х) *див.* ма́ти[2] (70)
◊ [Як (мов, на́че *і т. ін.)*] полу́да *(рідше* лу́да, облу́да) з оче́й спа́ла (опа́ла, сплив́ла *і т. ін.)* <Лу́да (полу́да) розпа́лася (розпаде́ться) на оча́х чиї́х, яки́х> *див.* полу́да
оче́й
◊ [Аж] і́скри (і́скорки) з оче́й си́плються (летя́ть, скачу́ть *і т. ін.)* / поси́пались (сипну́ли, полеті́ли, поскака́ли, скакну́ли *і т. ін.)* *див.* і́скра (1)
◊ З [лихо́го] о́ка <З [лихи́х] оче́й> *див.* о́ко[1]
◊ Зніма́ти (здира́ти, скида́ти *і т. ін.)* / зня́ти (зде́рти, ски́нути *і т. ін.)* з оче́й полу́ду (лу́ду) *див.* зніма́ти (8)
◊ Лі́зти / полі́зти в (пе́ред, ме́жи) о́чі <Лі́зти до оче́й> <Лі́зти о́сою в о́чі> *див.* лі́зти (19)
◊ Мета́ти очи́ма (з оче́й) і́скри *див.* мета́ти (5)
◊ Світ [мої́х] оче́й! <Мій сві́те [бі́лий]!> *див.* світ[1]
◊ Хова́тися від лю́дського о́ка (від лю́дських оче́й) *див.* хова́тися[1]
◊ [Як (мов, на́че *і т. ін.)*] полу́да *(рідше* лу́да, облу́да) з оче́й спа́ла (опа́ла, сплив́ла *і т. ін.)* <Лу́да (полу́да) розпа́лася (розпаде́ться) на оча́х чиї́х, яки́х> *див.* полу́да
очи́ма
◊ Кругі́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / залі́тали (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1] (6)
◊ Лу́пати очи́ма *див.* лу́пати (1)
◊ Лу́пнути *(діал.* ли́пнути) очи́ма *див.* лу́пнути (1)
◊ Мая́чити у ві́чі (пе́ред очи́ма) *див.* мая́чити[1] (1)
◊ Мета́ти очи́ма (з оче́й) і́скри *див.* мета́ти (5)
◊ Метну́ти очи́ма (о́ком, по́глядом) *див.* метну́ти (4)
◊ Мі́ряти (змі́рювати, змі́ря́ти) / змі́ряти (змі́рити) очи́ма (о́ком, по́глядом) *див.* мі́ряти (3)
Мішки́ під очи́ма *див.* мішо́к (2)
◊ [Ні́би] лови́ти очи́ма (по́глядом, зо́ром *і т. ін.)* *див.* лови́ти (20)

◊ Обмáцувати (мáцати) / обмáцати (помáцати) очи́ма (пóглядом, зóром *і т. ін.)* *див.* обмáцувати
◊ Світ [в очáх (пéред очи́ма)] тьмáриться (темніє, мéркне, мýтиться) / потьмáри́вся (потемнів, помéрк, помути́вся) *див.* світ[1]

óчі
◊ [Аж (і)] óчі на лоб (на лóба, *рідше* догори́ *і т. ін.)* лíзуть (вилáзять) / полізли (ви́лізли) *див.* óко[1]
◊ [Аж] óчі [з лóба (з голови́)] вилáзять (лíзуть) *див.* óко[1]
◊ [Аж] óчі рóгом лíзуть / полізли <І óчі рóгом стáли> <Óчі починáють лíзти рóгом> *див.* óко[1]
◊ Ви́вело óчі на лоб (на лóба, із лóба) *див.* вивóдити[1] (5)
◊ Ви́дерти (повидирáти, ви́дряпати, ви́драти) / видирáти (видря́пувати) óчі (банькú) [з лóба] *див.* видирáти (1)
◊ Для людськóго óка <Про людськé (*рідше* чужé) óко> <Про людські óчі> *див.* óко[1]
Закóчувати (запускáти, пускáти) / закоти́ти (запусти́ти, пусти́ти) óчі [під лоб (під лóба)] *див.* закóчувати (1)
◊ Лíзти на óчі *див.* лíзти (15)
◊ Лíзти / полізти в (пéред, мéжи́) óчі <Лíзти до очéй> <Лíзти осóю в óчі> *див.* лíзти (19)
◊ Лови́ти / піймáти (спіймáти, злови́ти *і т. ін.)* пóгляд (*рідше* óчі) *див.* лови́ти (13)
◊ Лоскотáти óчі *див.* лоскотáти (3)
◊ Луди́ти óчі *див.* луди́ти (1)
◊ Лупи́ти [свої] óчі (банькú, бáлухи, зíньки) *див.* лупи́ти (2)
◊ Мани́ти [до сéбе] óчі *див.* мани́ти (1)
◊ Мáти гóстре óко (гóстрі óчі) *див.* мáти[2] (46)
◊ Мáти своє óко (свої óчі) *див.* мáти[2] (92)
◊ Метáтися в óчі (у вíчі) *див.* метáтися (1)
◊ Милувáти óко (óчі, зір) *див.* милувáти (1)
◊ На моє́ (йогó, її *і т. ін.)* óко <На мої (твої, вáші *і т. ін.)* óчі> *див.* óко[1]
◊ Нехáй óчі лóпнуть *див.* óко[1]
◊ Óчі блукáють (лíзуть, лáзять *і т. ін.)* *див.* óко[1]
Óчі закоти́лися (підкоти́лися) / закóчуються [під лоб (під лóба, вгóру)] *див.* óко[1]
◊ Óчі мáло (як) не ви́скочать / не вискáкують з голови́ (з орбíт, з лóба) *див.* óко[1]
◊ Óчі метáють іскри *див.* óко[1]
◊ Óчі на мóкрому мíсці *див.* óко[1]
Óчі п'я́сти (пну́ти) [на лоб (на лóба)] *див.* п'я́сти
Підкóчувати / підкоти́ти óчі під лóба (вгóру) *див.* підкóчувати[1]
◊ Піт заливáє / зали́в óчі (лицé, обли́ччя *і т. ін.)* *див.* піт
◊ Погáний (лихи́й) на óко (на óчі) *див.* погáний

ÓКРУГ
óкруг
△ Мажоритáрний óкруг *див.* óкруг

ÓКУНЬ
окуні́
◊ Лови́ти [нóсом] окунíв (окуні́, окунців) *див.* лови́ти (10)
окунíв
◊ Лови́ти [нóсом] окунíв (окуні́, окунців) *див.* лови́ти (10)

ОЛИ́ВА
оли́ви
◊ Підливáти (доливáти) / підли́ти (доли́ти) мáсла (олíї, *заст.* оли́ви, лóю) у вогóнь (в огóнь, до вогню́) *див.* підливáти

ОЛИ́ВКОВИЙ
оли́вкове
△ Масли́нове (оли́вкове) дéрево *див.* дéрево (19)

ОЛІ́Я
олíї
◊ Підливáти (доливáти) / підли́ти (доли́ти) мáсла (олíї, *заст.* оли́ви, лóю) у вогóнь (в огóнь, до вогню́) *див.* підливáти
олíю
◊ Мáти олíю (лій, *рідше* смáлець *і т. ін.)* в голові <Мáти лій під чýбом> *див.* мáти[2] (77)

ОПÁСТИ[1]
опáла
◊ [Як (мов, нáче *і т. ін.)*] полýда (*рідше* лýда, облýда) з очéй спáла (опáла, сплилá *і т. ін.)* <Лýда (полýда) розпáлася (розпадéться) на очáх чиїх, яких> *див.* полуда

ÓПЕРА
óпера
Ми́льна óпера <Ми́льний серіáл> *див.* óпера

ОПЕРÍЗУВАЛЬНИЙ
оперíзувальний
△ Оперíзувальний лишáй *див.* лишáй (5)

ОПЕРÍЗУВАТИ
оперíзувати
Оперíзувати / оперезáти мечéм (кинджáлом, шáблею *і т. ін.)* *див.* оперíзувати

ОПЕРÓН
оперóн
△ Лактóзний оперóн *див.* оперóн

ОПИНИ́ТИСЯ
опини́тися
◊ Опини́тися в залíзних лéщáтах *див.* опиня́тися

ÓПІР
óпір
△ Óпір матеріáлів *див.* óпір
óпору
◊ Іти́ / піти́ шля́хóм (по лíнії, лíнією) наймéншого óпору *див.* іти́ (141)
◊ Шлях (лíнія) наймéншого óпору *див.* шлях

ОПТИ́ЧНИЙ
опти́чна
Опти́чний обмáн <Опти́чна облýда (лýда)> *див.* обмáн
опти́чний
△ Опти́чний мікроскóп *див.* мікроскóп (1)
Опти́чний обмáн <Опти́чна облýда (лýда)> *див.* обмáн

ОРÁЛО
орáла
◊ Перекóвувати / перекувáти мечі на орáла *див.* перекóвувати

ОРÁТИ
óрано
◊ Не óрано, не мíряно *див.* орáти
орáти
◊ Мíлко орáти *див.* орáти

ОРБÍТА
орбíт
◊ Óчі мáло (як) не ви́скочать / не вискáкують з голови́ (з орбíт, з лóба) *див.* óко[1]

ÓРГАН
óрган
△ Лабіри́нтовий óрган *див.* óрган

ÓРДЕН[2]
óрден
Лівóнський óрден *див.* óрден[2]
Мальтíйський óрден *див.* óрден[2]

ОСНÓВА
оснóві
◊ Лежáти в оснóві *див.* лежáти (14)
оснóву
◊ Лягáти / лягти́ в оснóву *див.* лягáти (10)

ОСНОВНИ́Й
основні́й
В основні́й мáсі *див.* мáса (1)

ОСТАВÁТИСЯ
оставáтися
◊ Не лишáтися (не залишáтися, *рідко* не оставáтися *і т. ін.)* / не лиши́тися (не залиши́тися, *рідко* не остáтися *і т. ін.)* в боргý *див.* лишáтися (10)
остається
◊ Нíчого [бíльше] не лишáється (не залишáється, не зостається, *рідко* не остається *і т. ін.)* / не лиши́лося (не залиши́лося, не зостáлося, *рідко* не остáлося *і т. ін.)* [, як] *див.* лишáтися (11)

ОСТÁВИТИ
остáвити
◊ Не лиши́ти (не залиши́ти, не остáвити *і т. ін.)* / не лишáти (не залишáти, не оставля́ти *і т. ін.)* [і] на насíння *див.* лишáти (9)
◊ Не лиши́ти (не залиши́ти, не остáвити *і т. ін.)* живóго мíсця *див.* лишáти (8)
◊ Не остáвити лáскою *див.* оставля́ти

ОСТАВЛЯ́ТИ
оставля́ти
◊ Не лиши́ти (не залиши́ти, не остáвити *і т. ін.)* / не лишáти (не залишáти, не оставля́ти *і т. ін.)* [і] на насíння *див.* лишáти (9)

ОСТÁННІЙ
остáнній
◊ На [тій] остáнній мéжі *див.* межá (5)
остáнніх
У пéрших (остáнніх, серéдніх *і т. ін.)* числáх мíсяця *див.* числó
остáнню
◊ Відхóдити (лáгодитися) / відійти́ на (в) Бóжу (остáнню) путь (дорóгу) *див.* відхóдити (9)
остáння
◊ Остáння межá *див.* межá (6)

ÓСТОРОНЬ
óсторонь
◊ Лиши́тися óсторонь *див.* лишáтися (9)

ОСТРИ́ЖЕНИЙ
остри́жений
Стри́жений (остри́жений) під макітру (макітрою) *див.* стри́жений
ОСЬ
ось
◊ От (*рідше* ось) тобі [й] ма́єш *див.* мати[2] (138)
ОСЯГА́ТИ
осяга́ти
Осяга́ти / осягну́ти (осягти́) [свою] мету́ [ціль] *див.* осяга́ти
ОТ
от
◊ Отака́ (от така́, оттака́) лови́сь (лови́ся)! *див.* ловитися (2)
◊ От (*рідше* ось) тобі [й] ма́єш *див.* мати[2] (138)
ОТАКИ́Й
отака́
◊ Отака́ (от така́, оттака́) лови́сь (лови́ся)! *див.* ловитися (2)
ОТРИ́МУВАТИ
отри́мувати
◊ Вхопи́ти (діста́ти, спійма́ти *і т. ін.*) / хапа́ти (дістава́ти, отри́мувати *і т. ін.*) ляща́ (ля́паса, морда́са, поморда́са, поли́чника *і т. ін.*) *див.* ухо́плювати
ОТТАКИ́Й
оттака́
◊ Отака́ (от така́, оттака́) лови́сь (лови́ся)! *див.* ловитися (2)
ОТУДИ́
отуди́
◊ Отуди́ к лихій годи́ні! *див.* отуди́
ОФО́РМЛЕННЯ
офо́рмлення
△ Ми́тне офо́рмлення *див.* офо́рмлення
ПА́ДАТИ
па́дає
◊ [Аж] ми́ло па́дає ([клубка́ми] ко́титься, лети́ть *і т. ін.*) *див.* ми́ло[1] (4)
◊ Тінь па́дає (ляга́є) / упа́ла (лягла́) *див.* тінь
па́дати
◊ [Аж] ляга́ти [по́котом] (па́дати) / лягти́ (упа́сти) від сміху (зі сміху, з ре́готу *і т. ін.*) *див.* ляга́ти (2)
◊ Вали́тися (летіти, па́дати *і т. ін.*) з рук *див.* вали́тися[1] (1)
◊ Лежа́ти (па́дати) / лягти́ (впа́сти) кри́жем *див.* лежа́ти (22)
◊ [Ма́ло (ледь, ле́две *і т. ін.*) не] вмира́ти (помира́ти, ло́патися, па́дати *і т. ін.*) / вме́рти (поме́рти, ло́пнути, покоти́тися [по́котом], впа́сти *і т. ін.*) від (зі) сміху (від ре́готу) <Ма́ло не ло́пнули зо сміху> *див.* умира́ти
па́дають
◊ Усі ши́шки летя́ть (па́дають) [на го́лову] *див.* ши́шка
ПА́ДЕВИЙ
па́девий
Па́девий мед <Медо́ва падь> *див.* мед (2)
ПА́ДКО
па́дку
Па́дку мій! *див.* па́дко
ПА́ДОНЬКО
па́доньку
Па́доньку мій! *див.* па́донько

ПАДЬ[2]
падь
Па́девий мед <Медо́ва падь> *див.* мед (2)
ПА́ЗУР
па́зурі
◊ Лізти в па́щу (в па́зурі, в пе́льку *і т. ін.*) *див.* лізти (8)
па́зурів
◊ Ви́рватися з рук (з лап, з лабе́т, з лабе́тів, з па́зурів *і т. ін.*) *див.* вирива́тися[1] (1)
ПА́ЗУХА
па́зуху
◊ За сло́вом (*рідше* за словами, по сло́во) до кише́ні (у кише́ню, *рідше* у па́зуху) не лізти (не ла́зити) / не полізти *див.* лізти (5)
ПА́ЙКА
па́йка
◊ Ле́вова (ле́в'яча) па́йка (ча́стка, до́ля *і т. ін.*) *див.* па́йка
ПА́ЛЕХСЬКИЙ
па́лехська
△ Па́лехська мініатю́ра *див.* мініатю́ра (2)
ПА́ЛЕЦЬ
па́лець
Мізи́нний па́лець *див.* па́лець
па́льцем
◊ Кива́ти (мани́ти) / кивну́ти (покива́ти, помани́ти) па́льцем *див.* кива́ти (1)
Торка́ти (сту́кати) / торкну́ти (посту́кати) па́льцем по ло́бі *див.* торка́ти
па́льці
◊ Куса́ти (гри́зти) собі (*рідко* свої) лікті (*рідко* па́льці) *див.* куса́ти (1)
па́льцях
◊ На (по) па́льцях [однієї руки́] [мо́жна (ле́гко)] перелічи́ти (порахува́ти) *див.* перелі́чувати
ПАЛИ́ТИ[1]
пали́ти
Кури́ти (пали́ти, смокта́ти *і т. ін.*) лю́льку (кальян, наргіле́ *і т. ін.*) *див.* кури́ти[1] (1)
◊ Пали́ти (спа́лювати) / спали́ти [за собо́ю (свої)] мости́ (кораблі) *див.* пали́ти[1]
ПА́МОРОКА
па́мороки
◊ Лізти / влізти в го́лову (*рідко* до голови́, в па́мороки) *див.* лізти (6)
ПАМ'ЯТКИ́Й
пам'ятке́
◊ Ма́ти пам'ятке́ о́ко *див.* мати[2] (78)
ПА́М'ЯТЬ
па́м'яті
◊ Виринати (встава́ти, сплива́ти) / ви́ринути (вста́ти, спливти́, сплисти́, майну́ти *і т. ін.*) в па́м'яті *чиїй* (в спо́минах *чиїх*) *див.* виринати (1)
◊ Сумно́ї (лихо́ї, недо́брої *і т. ін.*) па́м'яті *див.* па́м'ять
па́м'ять
△ Магази́нна па́м'ять *див.* па́м'ять
◊ Ма́ти коро́тку (ку́цу) па́м'ять *див.* мати[2] (63)
◊ Старе́ча (леда́ча) па́м'ять *див.* па́м'ять
ПАН
пани́
◊ Лізти в пани́ *див.* лізти (7)

ПА́НІ
па́не
Ми́лости́вий (мости́вий) па́не <Ми́лости́ва (мости́ва) па́ні> *див.* пан
па́ні
Ми́лости́вий (мости́вий) па́не <Ми́лости́ва (мости́ва) па́ні> *див.* пан
ПА́НЦИР
па́нцир
Крижани́й (льодови́й) па́нцир *див.* па́нцир
ПАПІ́Р
папі́р
△ Ла́кмусовий папі́р (папіре́ць) *див.* папі́р
△ Міліметро́вий папі́р *див.* папі́р
ПАПІРЕ́ЦЬ
папіре́ць
△ Ла́кмусовий папі́р (папіре́ць) *див.* папі́р
ПАР[1]
пар
△ Люпи́новий пар *див.* пар[1]
ПА́РИТИ[1]
па́рити
◊ Грі́ти (па́рити) / нагрі́ти чу́ба (*рідше* чупри́ну, ло́ба) *див.* грі́ти (3)
ПАРОВИ́Й[1]
парова́
△ Парова́ маши́на *див.* маши́на (10)
ПАРОПЛА́В
пароплава
Зніма́ти / зня́ти з поїзда (з пароплава, з літака́ *і т. ін.*) *див.* зніма́ти (2)
ПАРОПЛА́ВСТВО
пароплáвство
△ Ланцюго́ве пароплáвство *див.* пароплáвство
ПА́СТИ[1]
паси́
◊ Хоч на ли́сині паси́ (роби́) *див.* па́сти[1]
па́сти
◊ Па́сти ластів'я́т (пташо́к) *див.* па́сти[1]
ПА́СТКА[1]
па́стку
◊ Попа́стися, як (мов, ні́би *і т. ін.*) ми́ша (миш) в па́стку *див.* попада́тися
па́стці
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ми́ша в па́стці *див.* ми́ша (8)
ПАТЕ́НТНИЙ
пате́нтне
△ Пате́нтне ми́то *див.* ми́то (5)
ПА́ТОКА
па́токи
◊ Вхопи́ти (захопи́ти) ши́лом (*рідше* на ши́ло) па́токи (ме́ду) *див.* ухо́плювати
ПАШІ́ТИ
паши́ть
◊ Лице́ (обли́ччя) гори́ть ([аж] паши́ть) *див.* лице́ (8)
ПА́ЩА
па́щу
◊ Лізти в па́щу (в па́зурі, в пе́льку *і т. ін.*) *див.* лізти (8)
ПЕ́ВНИЙ
пе́вне
◊ Ві́рне (пе́вне) о́ко [в ло́бі] *див.* о́ко[1]
пе́вний
◊ Ма́ти міцни́й (тверди́й, пе́вний *і т. ін.*) ґрунт під нога́ми *див.* мати[2] (65)

пе́вною
Пе́вною (яко́юсь, де́якою *і т. ін.)* мі́рою <До пе́вної (яко́їсь, де́якої *і т. ін.)* мі́ри> <*рі́дше* У (де́якій, пе́вній *і т. ін.)* мі́рі> *див.* мі́ра (4)

ПЕ́ВНІСТЬ
пе́вність
Ма́ти пе́вність *див.* ма́ти² (14)

ПЕКЕ́ЛЬНИЙ
пеке́льна
△ Пеке́льна маши́на *див.* маши́на (11)

ПЕ́КЛО
пе́кло
◊ Лі́зти (спіши́ти, забіга́ти, су́нутися *і т. ін.)* попере́д ба́тька в пе́кло *див.* лі́зти (23)
◊ У [са́ме] пе́кло лі́зти / полі́зти *див.* лі́зти (32)

ПЕ́ЛЬКА
пе́льку
◊ Лі́зти в па́щу (в па́зурі, в пе́льку *і т. ін.) див.* лі́зти (8)
◊ Не лі́зе (не йде) / не полі́зе в рот (у го́рло, *грубо* в пе́льку) *див.* лі́зти (30)

ПЕНЬ
пні
◊ На пні лама́ти *див.* лама́ти (15)

ПЕРЕБИРА́ТИ
перебира́ти
◊ Перебра́ти / перебира́ти че́рез мі́ру (че́рез край) *див.* перебира́ти

ПЕРЕБУВА́ТИ¹
перебува́ти
◊ Для (за́для) ме́блів [бу́ти (сиді́ти, перебува́ти *і т. ін.)*] *див.* ме́блі (3)

ПЕРЕВА́ГА
перева́га
△ Матеріа́льна (позиці́йна) перева́га *див.* перева́га

ПЕРЕВЕРТА́ТИ
перевертати
◊ Перевертати (оберта́ти) / переверну́ти (оберну́ти) на свій лад (стрій) *див.* перевертати

ПЕРЕВО́ДИТИ
перево́дити
◊ [Ду́рно (даре́мно, зада́рма́, ма́рно *і т. ін.)*] хліб (харч) перево́дити (ї́сти, збавля́ти) *див.* перево́дити
◊ Ле́две (наси́лу) перево́дити / перевести́ дух (по́дих) *див.* перево́дити
◊ Перево́дити / перевести́ на і́нший лад *див.* перево́дити

ПЕРЕГИНА́ТИ
перегина́ти
◊ Перегина́ти / перегну́ти лі́нію *див.* перегина́ти

ПЕ́РЕД
переда́м
◊ Дава́ти / да́ти ли́ха закаблу́кам (закабла́м) [і переда́м] *див.* дава́ти (80)

ПЕРЕДАВА́ТИ¹
передава́ти
◊ Передава́ти / переда́ти куті́ ме́ду *див.* передава́ти¹

ПЕРЕДА́ЧА
переда́ча
△ Зубча́ста переда́ча <Зубча́стий механі́зм> *див.* переда́ча
△ Фрикці́йна переда́ча <Фрикці́йний механі́зм> *див.* переда́ча

ПЕРЕДЗВІ́Н
передзві́н
◊ Мали́но́вий дзвін (передзві́н) *див.* дзвін (2)

ПЕРЕДОВИ́Й
передова́
△ Передова́ лі́нія *див.* лі́нія (11)
передові́й
Стоя́ти на передові́й лі́нії *див.* стоя́ти

ПЕРЕКИДА́ТИ²
перекида́ти
◊ Перекида́ти (переки́нути) / проклада́ти (прокла́сти) місто́к *див.* перекида́ти²

ПЕРЕ́КИДОМ
пере́кидом
◊ [Аж *(рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в очах (пе́ред очи́ма)] *див.* світ²

ПЕРЕКО́ВУВАТИ
переко́вувати
◊ Переко́вувати / перекува́ти мечі́ на ора́ла *див.* переко́вувати

ПЕРЕКОНА́ННЯ
переконання
Ма́ти переконання *див.* ма́ти² (15)

ПЕРЕЛА́Д
перела́ду
◊ Ні ла́ду ні скла́ду (ні пола́ду, ні перела́ду) *див.* лад (15)

ПЕРЕЛАМА́ТИ
перелама́ти
◊ Лама́ти / злама́ти (перелама́ти, полама́ти *і т. ін.)* хребе́т *див.* лама́ти (2)

ПЕРЕЛА́ТАНИЙ
перела́таний
◊ Ла́таний і (та) перела́таний <Ла́таний-перела́таний> *див.* ла́таний (1)

ПЕРЕЛЕЖА́ТИ
переле́жить
◊ Ха́ти (мі́сця) не переле́жить (не переси́дить) *див.* переле́жувати

ПЕРЕЛІ́Г
перело́гами
◊ Обло́гом (перело́гом, перело́гами) лежа́ти (стоя́ти) *див.* лежа́ти (31)
перело́гом
◊ Обло́гом (перело́гом, перело́гами) лежа́ти (стоя́ти) *див.* лежа́ти (31)

ПЕРЕЛІ́Т
переліт
У переліт леті́ти (ли́нути) / полеті́ти (поли́нути) *див.* леті́ти (1)

ПЕРЕЛІЧИ́ТИ
перелічи́ти
◊ На (по) па́льцях [одніє́ї руки́] [мо́жна (ле́гко)] перелічи́ти (порахува́ти) *див.* перелі́чувати

ПЕРЕЛОМИ́ТИ
переломи́ти
◊ Полама́ти (переломи́ти) / лама́ти ре́бра (кістки́) *див.* полама́ти

ПЕРЕМЕ́ЛЮВАТИ
переме́лювати
◊ Перемива́ти (ми́ти, переме́лювати, перетира́ти *і т. ін.)* / переми́ти (перемоло́ти, перете́рти *і т. ін.)* [усі́] кісточки́ (кістки́) *див.* перемива́ти

ПЕРЕМИВА́ТИ
перемива́ти
◊ Перемива́ти (ми́ти, переме́лювати, перетира́ти *і т. ін.)* / переми́ти (перемоло́ти, перете́рти *і т. ін.)* [усі́] кісточки́ (кістки́) *див.* перемивати

ПЕРЕМІНИ́ТИ¹
переміни́ти
◊ Переміни́ти (зміни́ти) гнів на ми́лість (на ла́ску) *див.* переміня́ти¹

ПЕРЕМІНИ́ТИСЯ
переміни́тися
◊ [Аж] міни́тися / переміни́тися в лиці́ (на лиці́, на обли́ччі *і т. ін.) див.* міни́тися (2)

ПЕРЕМІ́ШУВАТИ²
перемі́шувати
◊ Міси́ти (перемі́шувати) / переміси́ти боло́то (багно́, багню́ку *і т. ін.) див.* міси́ти (3)

ПЕРЕМОВЧА́ТИ
перемо́вчати
Перемо́вчати хвили́ну (хвили́нку, мить *і т. ін.) див.* перемо́вчувати

ПЕРЕОРА́ТИ
переора́ти
◊ Переора́ти межу́ *див.* перео́рювати

ПЕРЕРИВА́ТИ¹
перерива́ти
◊ Перерива́ти / переры́ти ми́шачі но́ри *див.* перерива́ти¹

ПЕРЕСИ́ДІТИ
переси́дить
◊ Ха́ти (мі́сця) не переле́жить (не переси́дить) *див.* переле́жувати

ПЕРЕСУВА́ТИ
пересува́ти
◊ Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.)* пересува́ти (пересо́вувати, су́нути, переставля́ти, тягти́ *і т. ін.)* но́ги <[Ле́две (ледь, наси́лу *і т. ін.)*] пле́нтати (переступа́ти, су́нути) нога́ми> <Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (воруши́ти, волокти́ і т. ін.)> *див.* пересува́ти

ПЕРЕТИРА́ТИ
перетира́ти
◊ Перемива́ти (ми́ти, переме́лювати, перетира́ти *і т. ін.)* / переми́ти (перемоло́ти, перете́рти *і т. ін.)* [усі́] кісточки́ (кістки́) *див.* перемива́ти

ПЕРЕХО́ДИТИ
перехо́дити
◊ Перехо́дити / перейти́ межу́ (мі́ру, че́рез край *і т. ін.) див.* перехо́дити

ПЕРЕХОПИ́ТИ
перехопи́ти
◊ Взя́ти (перехопи́ти) ли́шку (че́рез край) *див.* узя́ти

ПЕРЕХРЕСТИ́ТИ
перехрести́в
Не перехрести́в (не перехрести́вши) ло́ба *див.* перехре́щувати

ПЕ́РЕЦЬ
пе́рцем
◊ Ма́ти се́рце з пе́рцем *див.* ма́ти² (96)
пе́рцю
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти) пе́рцю [з ма́ком] *див.* дава́ти (114)

ПЕРИ́НА[1]
пери́нах
◊ Лежа́ти на пери́нах (на печі́, на подушка́х *і т. ін.*) *див.* лежа́ти (18)
ПЕРИ́СТИЙ
пери́стий
△ Пери́стий лист (листо́к) *див.* лист[1] (2)
ПЕРІ́ОД
періо́д
△ Лате́нтний періо́д *див.* періо́д
△ Льодовико́вий (крижани́й) періо́д *див.* періо́д
ПЕ́РЛИ
пе́рли
◊ Мета́ти (ки́дати, розкида́ти, розсипа́ти *і т. ін.*) бі́сер (пе́рли) [сви́ням (пе́ред свиньми́, пе́ред сви́нями)] *див.* мета́ти (4)
ПЕРО́
пе́ра
Махові́ пе́ра *див.* перо́
перо́м
◊ [Хай (неха́й)] земля́ [бу́де] пу́хом (перо́м, пухке́нькою, легка́) *див.* земля́ (32)
ПЕ́РТИ
пе́рти
◊ Лі́зти *(грубо* пе́рти, пе́ртися *і т. ін.)* / полі́зти на роже́н (про́ти рожна́) <Лі́зти на ро́ги> *див.* лі́зти (17)
пре
◊ [Аж] із го́рла лі́зе *(грубо* пре, пре́ться) <[Аж] го́рлом пха́є> *див.* лі́зти (2)
ПЕ́РТИСЯ
пе́ртися
◊ Лі́зти *(грубо* пе́рти, пе́ртися *і т. ін.)* / полі́зти на роже́н (про́ти рожна́) <Лі́зти на ро́ги> *див.* лі́зти (17)
пре́ться
◊ [Аж] із го́рла лі́зе *(грубо* пре, пре́ться) <[Аж] го́рлом пха́є> *див.* лі́зти (2)
ПЕ́РШИЙ
пе́рша
◊ Пе́рша ла́стівка *див.* ла́стівка[1] (1)
Пе́рша ле́ді *див.* ле́ді (1)
Пе́рша лі́нія *див.* лі́нія (1)
Пе́рша полови́на дня (ти́жня, мі́сяця *і т. ін.)* *див.* полови́на
пе́рше
◊ Ста́вити на пе́рше мі́сце (на пе́рший план) *див.* ста́вити
пе́рший
Пе́рший люб́овник *див.* люб́овник (1)
◊ Ста́вити на пе́рше мі́сце (на пе́рший план) *див.* ста́вити
пе́рших
◊ У пе́рших ла́вах (ряда́х) *див.* ла́ва[2] (2)
У пе́рших (оста́нніх, сере́дніх *і т. ін.)* чи́слах мі́сяця *див.* число́
пе́ршої
◊ Висо́кої (найкра́щої, пе́ршої *і т. ін.)* ма́рки *див.* ма́рка[1] (3)
пе́ршому
◊ Бу́ти (стоя́ти) / ста́ти на пе́ршому мі́сці *див.* бу́ти (83)
пе́ршу
○ У (в) пе́ршу мить (хвили́ну) *див.* мить (6)
ПЕС
пес
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* пес пі́сля мако́гона *див.* пес
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* соба́ка (пес), спу́щений з при́в'язі (з ланцюга́, з припо́ну) *див.* соба́ка
ПЕТЛЯ́
петлю́
◊ Лі́зти / залі́зти (полі́зти) в петлю́ *див.* лі́зти (14)
◊ Хоч [живи́м (живце́м, живо́му)] у зе́млю (в моги́лу, в гріб, у я́му *і т. ін.)* лізь (ляга́й, *рідко* клади́сь)> <Хоч у петлю́ (у за́шморг) лізь> *див.* лі́зти (33)
петля́
△ Ме́ртва петля́ *див.* петля́
ПЕТРІ́ВКА
петрі́вку
◊ Ме́рзлого в Петрі́вку *див.* ме́рзлий (1)
ПЕЧА́ЛЬНИЙ
печа́льного
◊ Ли́цар печа́льного (сумно́го) о́бразу *див.* ли́цар (2)
ПЕЧЕ́НИЙ
пече́ній
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [лихі́й, пече́ній, тій *і т. ін.*] болячці́ *(рідко* хи́рі) *див.* боля́чка (2)
ПЕЧІ́НКА
печінки́
◊ Лі́зти в печінки́ *див.* лі́зти (9)
ПИ́КА
пи́ку
◊ Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти) в обли́ччя (в лице́, в пи́ку *і т. ін.)* *див.* плюва́ти
ПИРІ́Г
пироги́
◊ Схо́жий (похо́жий) як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пироги́, мако́гін на но́чви *і т. ін.)* *див.* схо́жий[1]
пирого́м
◊ Ма́зати зве́рху пирого́м *див.* ма́зати (1)
ПИРЯ́ТИНСЬКИЙ
пиря́тинська
◊ Верства́ келеберля́нська (пиря́тинська, чугу́ївська, мальо́вана *і т. ін.)* *див.* верства́[1] (2)
ПИСА́ТИ
пи́сано
◊ Не про нас пи́сано *див.* писа́ти
писа́ти
◊ Писа́ти (випи́сувати) мисліте *див.* писа́ти
ПИ́СОК
пи́ска
◊ Не могти́ наверну́ти лиця́ (пи́ска, обли́ччя *і т. ін.)* *див.* наверта́ти
ПИ́ТИ
пий
◊ Хоч [з лиця́] води́ напи́йся / во́ду пий *див.* напива́тися
пи́ти
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця)] *див.* випива́ти (1)
◊ Пи́ти (запива́ти) / ви́пити (запи́ти) мирову́ (зми́рщину) *див.* пи́ти
◊ Як мед пи́ти *див.* пи́ти
ПІ́ВЕНЬ
пі́вня
◊ Пуска́ти (лови́ти) / пусти́ти (злови́ти) пі́вника (пі́вня) *див.* пуска́ти
ПІВКУ́ЛЯ
півку́лі
△ Магдебу́рзькі півку́лі *див.* півку́ля
ПІ́ВНИК[1]
пі́вника
◊ Пуска́ти (лови́ти) / пусти́ти (злови́ти) пі́вника (пі́вня) *див.* пуска́ти
ПІВТОРА́
півтора́
◊ Півтора́ лю́дського *див.* півтора́
ПІДБИ́ТИ
підби́в
◊ Лука́вий підкуси́в (напути́в, підби́в *і т. ін.)* *див.* лука́вий (2)
ПІДВЕСТИ́
підвести́
◊ Ле́две го́лову підво́дити / підвести́ *див.* підво́дити
◊ Підвести́ маши́ну *див.* підво́дити
ПІДВІСНИ́Й
підвісни́й
△ Підвісни́й міст *див.* міст (4)
ПІДВО́ДИТИ
підво́дити
◊ Ле́две го́лову підво́дити / підвести́ *див.* підво́дити
ПІДВО́ДИТИСЯ
підво́дитися
◊ Встава́ти (підво́дитися) / вста́ти (підвести́ся) з лі́жка *див.* устава́ти
ПІДІЙТИ́
підійти́
◊ Підійти́ під ла́ску *див.* підхо́дити
ПІДІ́СОК
підіска
◊ Ли́пнути, як (мов, ні́би *і т. ін.)* смола́ [до підіска] *див.* ли́пнути[1] (3)
ПІДКО́ЧУВАТИ[1]
підко́чувати
Підко́чувати / підкоти́ти о́чі під ло́ба (вго́ру) *див.* підко́чувати[1]
ПІДКУ́РЮВАТИ
підку́рювати
◊ Підку́рювати / підкури́ти ла́даном *див.* підку́рювати
ПІДКУСИ́ТИ
підкуси́в
◊ Лука́вий підкуси́в (напути́в, підби́в *і т. ін.)* *див.* лука́вий (2)
ПІДЛИВА́ТИ
підлива́ти
◊ Підлива́ти (долива́ти) / підли́ти (доли́ти) ма́сла (олі́ї, *заст.* оли́ви, ло́ю) у вого́нь (в ого́нь, до вогню́) *див.* підлива́ти
ПІДМЕ́ТКА
підме́тки
◊ [І] в підме́тки ([і] на ла́тку) не годи́тися *див.* годи́тися[1] (6)
ПІДНІМА́ТИ
підніма́ти
◊ Підніма́ти (бра́ти) / підня́ти (взя́ти), що ле́гко лежи́ть *див.* підніма́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти, здійма́ти, підно́сити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, здійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* збро́ю (меч, соки́ру *і т. ін.)* *див.* підніма́ти

ПІДНІМА́ТИСЯ
підніма́ється
◊ [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (підійма́ється, встає, стає, лізе *і т. ін.*) / підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе *і т. ін.*) [вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.*)] *див.* воло́сся (1)
ПІДНО́СИТИ
підно́сити
◊ Підніма́ти (підійма́ти, здійма́ти, підно́сити *і т. ін.*) / підня́ти (підійня́ти, здійня́ти, піднести́ *і т. ін.*) збро́ю (меч, соки́ру *і т. ін.*) *див.* підніма́ти
ПІДПИСНИ́Й
підписни́й
Підписни́й лист *див.* лист[2] (5)
ПІДПІ́ЛЬНИЙ
підпі́льний
Підпі́льний мільйоне́р *див.* мільйоне́р (1)
ПІДПУСКА́ТИ
підпуска́ти
◊ Ля́си підпуска́ти *див.* підпуска́ти
ПІДРЯ́ДНИЙ[2]
підря́дне
△ Підря́дне ре́чення мети́ *див.* ре́чення
△ Підря́дне ре́чення мі́сця *див.* ре́чення
ПІДСТАВЛЯ́ТИ
підставля́ти
◊ Підставля́ти / підста́вити го́лову (лоб, ло́ба *і т. ін.*) під ку́лю *див.* підставля́ти
ПІДСУ́ДНИЙ
підсу́дних
◊ Посади́ти на ла́ву підсу́дних *див.* посади́ти
◊ Сиді́ти (бу́ти) на ла́ві підсу́дних (обвинува́чених) *див.* сиді́ти
ПІДШИ́ТИЙ
підши́тий
Ли́сом [лиси́цею] підши́тий *див.* підши́тий
ПІЗНАВА́ТИ
пізнає
◊ І [рі́дна] ма́ти не впізнає (не пізнає) / не впізна́є (не пізна́є) *див.* ма́ти[1] (10)
ПІЙМА́ТИ
пійма́єш
◊ [І] в ло́жці [води́] не спійма́єш (не пійма́єш) *див.* спійма́ти
пійма́ти
◊ Впійма́ти (пійма́ти, спійма́ти, злови́ти, засту́кати *і т. ін.*) / лови́ти на гаря́чому *див.* упійма́ти
◊ Лови́ти (бра́ти) / злови́ти (взя́ти, пійма́ти, спійма́ти *і т. ін.*) на гачо́к *див.* лови́ти (2)
◊ Лови́ти / злови́ти (*рідше* упійма́ти, пійма́ти *і т. ін.*) себе́ на ду́мці *див.* лови́ти (6)
◊ Лови́ти / пійма́ти (впійма́ти, злови́ти *і т. ін.*) в сі́ті *див.* лови́ти (11)
◊ Лови́ти / пійма́ти (впійма́ти, злови́ти *і т. ін.*) на сло́ві *див.* лови́ти (12)
◊ Лови́ти / пійма́ти (спійма́ти, злови́ти *і т. ін.*) по́гляд (*рідше* о́чі) *див.* лови́ти (13)
◊ Пійма́ти (спійма́ти, злови́ти) / лови́ти на слизько́му *див.* пійма́ти
◊ Пійма́ти (спійма́ти, злови́ти, улови́ти) / лови́ти хвили́ну (моме́нт, ви́падок *і т. ін.*) *див.* пійма́ти
◊ Шука́ти (лови́ти, доганя́ти) / злови́ти (пійма́ти) ві́тра в по́лі *див.* шука́ти
ПІЙМА́ТИСЯ
пійма́тися
◊ Попа́стися (попа́сти, пійма́тися *і т. ін.*) / попада́тися (попада́ти, лови́тися *і т. ін.*) на му́шку *див.* попада́тися
ПІ́КОВИЙ[1]
пі́кових
◊ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* зоста́тися *і т. ін.*) при пі́ковому інтере́сі (при пі́кових інтере́сах) *див.* лиша́тися (6)
пі́ковому
◊ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* зоста́тися *і т. ін.*) при пі́ковому інтере́сі (при пі́кових інтере́сах) *див.* лиша́тися (6)
ПІ́НА
пі́на
◊ Аж пі́на з ро́та (на губа́х) ска́че (лети́ть, виступа́є *і т. ін.*) *див.* пі́на
ПІ́Р'Я
пі́р'я
◊ Аж (що й, ті́льки *і т. ін.*) пі́р'я лети́ть (розліта́ється, си́плеться *і т. ін.*) / полети́ть (розси́плеться, поси́плеться *і т. ін.*) *див.* пі́р'я
ПІ́СНЯ
пі́сня
◊ Лебеди́на пі́сня <Лебеди́ний спів> *див.* пі́сня
ПІТ
піт
◊ Вганя́ти / вві́гна́ти в піт (у ми́ло) *див.* вганя́ти[1] (2)
◊ Ли́ти (пролива́ти) / проли́ти [крива́вий (соло́ний, сьо́мий *і т. ін.*)] піт *див.* ли́ти (7)
◊ Піт залива́є / зали́в о́чі (лице́, обли́ччя *і т. ін.*) *див.* піт
по́ті
◊ У по́ті чола́ [свого́] <У поту́ лиця́> *див.* піт
по́том
◊ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися, ми́тися *і т. ін.*) / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.*) [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.*)] по́том *див.* облива́тися
поту́
◊ У по́ті чола́ [свого́] <У поту́ лиця́> *див.* піт
ПІТИ́
піде́
◊ Шмато́к (*рідше* кусо́к) не йде (не лі́зе) / не піде́ (не полі́зе) в го́рло *див.* шмато́к
піти́
◊ Живи́м у я́му (в домови́ну, в моги́лу, в зе́млю *і т. ін.*) ляга́ти (лі́зти, іти́ *і т. ін.*) / лягти́ (полі́зти, піти́ *і т. ін.*) *див.* ляга́ти (3)
◊ Іти́ (леті́ти) / піти́ (полеті́ти) до чо́рта (до ді́дька, к чо́рту, під три чорти́, к бі́су *і т. ін.*) *див.* іти́ (66)
Іти́ (леті́ти) / піти́ (полеті́ти) під укі́с *див.* іти́ (13)
◊ Іти́ (лі́зти) / піти́ (полі́зти) пробо́єм (на проби́й) *див.* іти́ (67)
◊ Іти́ (ляга́ти) / піти́ (лягти́) в [сиру́] зе́млю *див.* іти́ (68)
◊ Іти́ / піти́ на (в) лад (до ладу́) <Іти́ (кла́стися) на до́бре (на кра́ще)> *див.* іти́ (92)
◊ Іти́ / піти́ [на] ма́рно (ма́рне) *див.* іти́ (99)
○ Іти́ / піти́ на мир (на прими́рення) *див.* іти́ (43)
◊ Іти́ / піти́ на мирову́ *див.* іти́ (100)
◊ Іти́ / піти́ шля́хо́м (по лі́нії, лі́нією) найме́ншого о́пору *див.* іти́ (141)
◊ Не йти́ (не лі́зти) / не піти́ (не полі́зти) в го́лову *див.* іти́ (150)
◊ Перейти́ (піти́, пусти́тися) на легки́й хліб (на легкі́ хліба́) *див.* перехо́дити
◊ Піти́ в лю́ди *див.* піти́
◊ Піти́ в моги́лу (з життя́, від нас, до Бо́га *і т. ін.*) *див.* піти́
◊ Піти́ [на дно] ра́ків (ра́ки) лови́ти *див.* піти́
◊ Ходи́ти / піти́ по ми́ру *див.* ходи́ти
пішла́
◊ Аж (*рідко* ті́льки) луна́ йде (розляга́ється, *рідше* гоготи́ть *і т. ін.*) / пішла́ (розляга́ла́ся, *рідше* загоготі́ла *і т. ін.*) *див.* луна́ (1)
◊ Заверті́лася (закрути́лася, пішла́ верті́тися *і т. ін.*) маши́на *див.* маши́на (20)
пішли́
◊ Аж ляск іде́ / пішо́в <Аж ля́ски йду́ть / пішли́> *див.* ляск[1] (1)
◊ Кругі́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / заліта́ли (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1] (6)
пішо́в
◊ Аж ляск іде́ / пішо́в <Аж ля́ски йду́ть / пішли́> *див.* ляск[1] (1)
ПІЧ
печі́
◊ Лежа́ти на пери́нах (на печі́, на поду́шка́х *і т. ін.*) *див.* лежа́ти (18)
піч
△ Марте́нівська піч *див.* піч
△ Мікрохвильова́ піч (пі́чка) *див.* піч
ПІ́ЧКА
пі́чка
△ Мікрохвильова́ піч (пі́чка) *див.* піч
ПЛА́ВАЛЬНИЙ
пла́вальний
△ Пла́вальний мі́ху́р *див.* міху́р (2)
ПЛА́ВАТИ
пла́вати
◊ Пла́вати мі́лко (на мілко́му) *див.* пла́вати
ПЛА́ВОМ
пла́вом
◊ Пла́вом пливти́ (плисти́, ли́нути *і т. ін.*) / попливти́ (поплисти́, поли́нути *і т. ін.*) *див.* плисти́
ПЛА́ЗОМ
пла́зом
Лежа́ти пла́зом *див.* лежа́ти (5)
ПЛАН[1]
план
◊ Ста́вити на пе́рше мі́сце (на пе́рший план) *див.* ста́вити
ПЛАСТ[1]
пласто́м
◊ Лежа́ти пласто́м *див.* лежа́ти (24)

ПЛАСТИ́ЧНИЙ
пласти́чна
△ Пласти́чна ма́са *див.* ма́са (8)
ПЛА́ТА[2]
пла́та
△ Матери́нська пла́та *див.* пла́та[2]
ПЛАЦЕНТА́РНИЙ
плацента́рний
△ Плацента́рний лактоге́н *див.* лактоге́н (1)
ПЛЕ́М'Я
пле́м'я
Рід лю́дський <Лю́дське пле́м'я> *див.* рід
ПЛЕСКА́ТИ
плеска́ти
Плеска́ти *(розм.* ля́пати) / заплеска́ти *(розм.* заля́пати) в доло́ні *(рідше* рука́ми, в ру́ки) *див.* плеска́ти
ПЛЕСТИ́
плести́
◊ Плести́ ли́ко *див.* плести́
◊ Плести́ мандро́ни *див.* плести́
ПЛЕЧЕ́
пле́чах
◊ Лежа́ти на пле́ча́х *див.* лежа́ти (19)
◊ Ма́ти [до́бру] го́лову на [пле́ча́х (на в'я́зах, *рідко* на ка́рку *і т. ін.)*] *див.* ма́ти[2] (48)
◊ Ма́ти поро́жню макі́тру на пле́ча́х *див.* ма́ти[2] (82)
плече́
◊ Відчува́ти (чу́ти) плече́ (лі́коть) *див.* відчува́ти (7)
◊ Лі́ве (пра́ве) плече́ вперёд *див.* плече́
плече́м
◊ Помі́рятися / мі́рятися з плече́м *див.* помі́рятися
плечи́ма
◊ Ма́ти за плечи́ма (за спи́ною) *див.* ма́ти[2] (58)
пле́чі
◊ Грі́ти / погрі́ти [ломако́ю, кийо́м *і т. ін.*] спи́ну (пле́чі, ре́бра *і т. ін.) див.* грі́ти (4)
◊ Ляга́ти / лягти́ [важки́м (непоси́льним, усі́м *і т. ін.)*] тягаре́м на пле́чі *див.* ляга́ти (9)
◊ Ляга́ти / лягти́ на пле́чі *див.* ляга́ти (13)
◊ Ма́ти пле́чі *див.* ма́ти[2] (80)
◊ [Уве́сь] тяга́р ляга́є / лі́г на пле́чі *див.* тяга́р
ПЛИСТИ́
плисти́
◊ Пла́вом пливти́ (плисти́, ли́нути *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, поли́нути *і т. ін.) див.* плисти́
ПЛИ́ТКА
пли́тка
△ Метла́ська пли́тка *див.* пли́тка
ПЛОЩА́ДКА
площа́дка
△ Відгодіве́льний майда́нчик <*рідко* Відгодіве́льна площа́дка> *див.* майда́нчик (6)
ПЛУГ
плуг
◊ Той (хто) у луг, [а] той (хто) у плуг *див.* луг[1] (2)

ПЛУ́ТАТИСЯ
плу́татися
◊ Губи́тися *(рідше* плу́татися, мета́тися *і т. ін.)* в здо́гадках (у до́гадках, у здо́гадах *і т. ін.) див.* губи́тися (1)
ПЛЮВА́ТИ
плюва́ти
◊ Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти) в обли́ччя (в лице́, в пи́ку *і т. ін.) див.* плюва́ти
ПЛЮ́НУТИ
плю́нути
◊ Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти) в обли́ччя (в лице́, в пи́ку *і т. ін.) див.* плюва́ти
ПЛЯ́ШКА
пля́шку
◊ Лі́зти / полі́зти в пля́шку *див.* лі́зти (20)
ПОБИ́ТИ
поби́в
◊ Грім би тебе́ (його́, її *і т. ін.)* вда́рив (поби́в, приби́в, лу́снув ясе́нний) *див.* грім (2)
поби́й
◊ Бий / поби́й тебе́ (його́, її *і т. ін.)* лиха́ годи́на (грім, хрест, моро́ка *і т. ін.) див.* би́ти (19)
поби́ла
◊ Поби́ла лиха́ [та нещасли́ва] годи́на *див.* годи́на[1] (23)
поби́ти
◊ Розби́ти (поби́ти) гле́ка (глек, гле́чик, го́рщик, го́рщика *і т. ін.)* [з лемі́шкою] *див.* розбива́ти
ПОБЛУКА́ТИ
поблука́ти
◊ Літа́ти (леті́ти, блука́ти) / полеті́ти (поблука́ти) думка́ми (гадка́ми, *заст.* ми́слю) *див.* літа́ти (2)
ПОБРА́ТИ
побра́в
◊ Бода́й (щоб) його́ (тебе́, її *і т. ін.)* ли́хий узя́в (злиза́в, побра́в *і т. ін.) див.* лихи́й[1] (1)
◊ Кат його́ (її, їх *і т. ін.)* [ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би] *див.* кат (3)
ПОВАЖА́ННЯ
поважа́ння
◊ [Моє́ (на́ше)] поважа́ння *див.* поважа́ння
ПОВЕДІ́НКА
поведі́нки
◊ Жі́нка легко́ї поведі́нки <Ву́лична жі́нка *(рідко* ді́вка)> *див.* жі́нка (1)
ПОВЕРТА́ТИСЯ[1]
поверта́тися
◊ Поверта́тися (оберта́тися, става́ти) / поверну́тися (оберну́тися, ста́ти) обли́ччям (лице́м) *див.* поверта́тися[1]
ПОВЕ́РХНЯ
пове́рхні
◊ Лежа́ти на пове́рхні *див.* лежа́ти (20)
ПО́ВЗАТИ
по́взати
◊ У нога́х (на колі́нах) ла́зити (по́взати, валя́тися *і т. ін.) див.* ла́зити (2)
ПОВИДИРА́ТИ
повидира́ти
◊ Ви́дерти (повидира́ти, ви́дряпати, ви́драти) / видира́ти (видря́пувати) о́чі (баньки́) [з ло́ба] *див.* видира́ти (1)

ПОВИМІТА́ТИ
повиміта́ти
◊ Повиміта́ти під мітлу́ *див.* повиміта́ти
ПО́ВІД[1]
повода́х
◊ Трима́ти (держа́ти) в [мі́цни́х (залі́зних)] рука́х (в шо́рах, в повода́х *і т. ін.) див.* трима́ти
ПОВІ́РИТИ[1]
пові́рте
Ві́рте / пові́рте [моє́му] сло́ву *див.* ві́рити (2)
ПОВІТО́ВИЙ
повіто́ве
Повіто́ве мі́сто *див.* мі́сто[1] (2)
ПОВІ́ТРЯ
пові́тря
Легке́ пові́тря *див.* пові́тря
ПОВІ́ТРЯ́НИЙ
пові́тря́ний
Поцілу́нок руко́ю (пові́тря́ний, летю́чий) *див.* поцілу́нок
пові́тря́них
△ Трансформа́ція пові́тря́них мас *див.* трансформа́ція
ПО́ВНИЙ
по́вний
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця́)] *див.* випива́ти (1)
◊ По́вний лоб *див.* лоб (11)
По́вний мі́сяць <Мі́сяць у по́вні> *див.* мі́сяць (5)
по́вною
По́вною мі́рою *див.* мі́ра (5)
по́вну
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця́)] *див.* випива́ти (1)
ПО́ВНЯ
по́вні
По́вний мі́сяць <Мі́сяць у по́вні> *див.* мі́сяць (5)
ПОВОРО́Т
поворо́тах
◊ Ле́гше на поворо́тах *див.* ле́гше (1)
ПОВОРУХНУ́ТИ
поворухну́ти
◊ Воруши́ти / ворухну́ти (поворуши́ти, поворухну́ти) мо́зком (мі́зком, мі́зками) *див.* воруши́ти (1)
ПОВОРУШИ́ТИ
поворуши́ти
◊ Воруши́ти / ворухну́ти (поворуши́ти, поворухну́ти) мо́зком (мі́зком, мі́зками) *див.* воруши́ти (1)
ПОГА́НИЙ
пога́не
◊ Лихе́ (пога́не, зле *і т. ін.)* о́ко *див.* о́ко[1]
пога́ний
◊ Пога́ний (лихи́й) на о́ко (на о́чі) *див.* пога́ний
пога́ній
◊ До́бра мі́на при пога́ній грі *див.* мі́на[1] (1)
◊ Роби́ти до́бру мі́ну при пога́ній (недо́брій) грі *див.* роби́ти

ПОГА́НО
пога́но
◊ Ле́гко (пога́но, недо́бре *і т. ін.)* лежи́ть *див.* лежа́ти (10)
ПОГИБА́ТИ
погиба́й
◊ Хоч на мі́сці погиба́й *див.* погиба́ти
ПО́ГЛЯД
по́гляд
◊ Лови́ти / пійма́ти (спійма́ти, злови́ти *і т. ін.)* по́гляд *(рідше* о́чі) *див.* лови́ти (13)
по́глядом
◊ Метну́ти очи́ма (о́ком, по́глядом) *див.* метну́ти (4)
◊ Мі́ряти (змі́рювати, змі́ряти) / змі́ряти (змі́рити) очи́ма (о́ком, по́глядом) *див.* мі́ряти (3)
◊ [Ні́би] лови́ти очи́ма (по́глядом, зо́ром *і т. ін.) див.* лови́ти (20)
◊ Обма́цувати (ма́цати) / обма́цати (пома́цати) очи́ма (по́глядом, зо́ром *і т. ін.) див.* обма́цувати
ПОГО́ДА
пого́да
Лі́тня́ пого́да *див.* пого́да
ПОГОЛИ́ТИ
поголи́ти
◊ Без ми́ла голи́ти / поголи́ти *див.* голи́ти (1)
◊ Поголи́ти (обголи́ти) лоб (чупри́ну *і т. ін.) див.* поголи́ти
ПОГО́РДЖЕНИЙ
пого́рджений
◊ Пого́рджений *(рідше* презре́нний) мета́л *див.* мета́л (12)
ПО́ГРІБ
по́гріб
◊ Твоя́ ха́та мої́й ха́ті троюрі́дний по́гріб *див.* ха́та
ПОГРІ́ТИ
погрі́ти
◊ Грі́ти / погрі́ти [лома́кою, кийе́м *і т. ін.*] спи́ну (пле́чі, ре́бра *і т. ін.) див.* грі́ти (4)
ПОДА́ЛІ
пода́лі
◊ Да́лі (пода́лі) від гріха́ (від ли́ха) *див.* да́лі (3)
ПО́ДИХ
по́дих
◊ Ле́две (наси́лу) перево́дити / перевести́ дух (по́дих) *див.* перево́дити
ПОДІ́БНИЙ
поді́бних
◊ Не ма́ти собі́ рі́вного (рі́вних, поді́бного, поді́бних) *див.* ма́ти[2] (134)
поді́бного
◊ Не ма́ти собі́ рі́вного (рі́вних, поді́бного, поді́бних) *див.* ма́ти[2] (134)
ПО́ДІЛ
по́ділу
△ Межа́ по́ділу *див.* межа́ (4)
ПОДУ́ШКА
подушка́х
◊ Лежа́ти на пери́нах (на печі́, на подушка́х *і т. ін.) див.* лежа́ти (18)
ПОЖИНА́ТИ
пожина́ти
◊ Пожина́ти / пожа́ти ла́ври *див.* пожина́ти

ПО́ЗА[1]
по́за
△ По́за ло́тосу *див.* по́за[1]
ПОЗА́ДУ[1]
поза́ду
◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́ши́ти (лиши́ти) поза́ду (за собо́ю, поза́д се́бе) *див.* залиша́ти (6)
◊ Залиша́тися (лиша́тися) / зали́ши́тися (лиши́тися) за спи́ною (поза́ду) *див.* залиша́тися (6)
ПОЗА́ТОРІШНІЙ
поза́торі́шні
◊ Ма́сляні (поза́торі́шні) ви́шкварки *див.* ви́шкварки (1)
ПОЗЕ́МНИЙ
позе́мний
△ Позе́мний літ *див.* літ[1] (3)
ПОЗИТИВІ́ЗМ
позитиві́зм
△ Логі́чний позитиві́зм *див.* позитиві́зм
ПОЗИЦІ́ЙНИЙ
позиці́йна
△ Матеріа́льна (позиці́йна) перева́га *див.* перева́га
ПОЗЛИ́ЗУВАТИ
позли́зував
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] ли́зень (лиз, *рідше* лизь *і т. ін.)* злиза́в (лизну́в, позли́зував) *див.* ли́зень (2)
ПОЇ́ЗД
поїзд
Маршру́тний поїзд *див.* поїзд
По́їзд ми́ру *див.* поїзд
поїзда
Зніма́ти / зня́ти з поїзда (з паропла́ва, з літака́ *і т. ін.) див.* зніма́ти (2)
ПОЇ́СТИ
поїсти
◊ Ло́жкою не поїсти *див.* поїда́ти
ПОКАЗА́ТИ
показа́ти
◊ Показа́ти (да́ти, піднести́) ду́лю [з ма́ком] (фі́гу) *див.* дава́ти (192)
ПО́КИ
по́ки
◊ По́ки си́ли [моє́ї (своє́ї)] *див.* по́ки
ПОКИВА́ТИ
покива́ти
◊ Кива́ти (мани́ти) / кивну́ти (покива́ти, помани́ти) па́льцем *див.* кива́ти (1)
ПОКИ́НУТИ
поки́нути
◊ Ки́дати / ки́нути (поки́нути) ло́ском *див.* ки́дати (24)
ПО́КІЙ
поко́ї
Жи́ти в зла́годі (у ми́рі, у поко́ї, *заст.* в миру́) *див.* жи́ти (1)
поко́ю
◊ Ла́ври не даю́ть спа́ти (спо́ко́ю, поко́ю *і т. ін.) див.* лавр (2)
Не зна́ти (не ма́ти, не дава́ти собі́ спо́ко́ю (поко́ю, супоко́ю) *див.* зна́ти (4)
ПОКІ́Т
поко́ті
◊ На схи́лі (на схи́лку, на поко́ті) ві́ку (літ, життя́ *і т. ін.) див.* схил

ПОКЛА́СТИ[1]
покладу́ть
◊ Як (коли́) покладу́ть на ла́ву *див.* покла́сти[1]
покла́сти
◊ [І] ла́пки покла́сти *див.* покла́сти[1]
◊ Кла́сти / покла́сти в лі́жко *див.* кла́сти (14)
◊ Покла́сти на [оби́дві] лопа́тки *див.* покла́сти[1]
Ста́вити / поста́вити (покла́сти) [собі́] мето́ю (за мету́) *див.* ста́вити
ПО́КОВЗОМ
по́ковзом
◊ Легки́м по́ковзом *див.* по́ковзом
ПОКОТИ́ТИСЯ[1]
покоти́лася
◊ Голова́ ля́гла́ (поля́гла́, покоти́лася *і т. ін.) див.* голова́ (18)
ПО́КОТОМ
по́котом
◊ [Аж] ляга́ти [по́котом] (па́дати) / лягти́ (упа́сти) від сміху (зі сміху, з ре́готу *і т. ін.) див.* ляга́ти (2)
◊ [Ма́ло (ледь, ле́две *і т. ін.)* не] вмира́ти (помира́ти, ло́патися, па́дати *і т. ін.)* / вме́рти (поме́рти, ло́пнути, покоти́тися [по́котом], впа́сти *і т. ін.)* від (зі) сміху (від ре́готу) <Ма́ло не поло́пати зо сміху> *див.* умира́ти
ПО́КРИВ
по́крив
△ Ме́ртвий по́крив *див.* по́крив
ПОКРИВА́ТИ
покрива́ти
Ша́ром лежа́ти (укрива́ти, покрива́ти *і т. ін.) див.* лежа́ти (8)
ПОКУРИ́ТИ[1]
покури́ти
Поку́рювати / покури́ти лю́льку (кальян, наргіле́ *і т. ін.) див.* поку́рювати
ПОКУ́РЮВАТИ
поку́рювати
Поку́рювати / покури́ти лю́льку (кальян, наргіле́ *і т. ін.) див.* поку́рювати
ПОКУШТУВА́ТИ
покуштува́ти
◊ Скуштува́ти (покуштува́ти) ві́ника (кия́, лози́ни, рі́зок, нагаї́в *і т. ін.) див.* скуштува́ти
ПОЛА́
по́ли
◊ Лови́ти за по́ли *див.* лови́ти (5)
ПОЛА́Д
пола́ду
◊ Ні ла́ду ні скла́ду (ні пола́ду, ні перела́ду) *див.* лад (15)
ПОЛАМА́ТИ
полама́ти
◊ Лама́ти / злама́ти (перелама́ти, полама́ти *і т. ін.)* хребе́т *див.* лама́ти (2)
◊ Лама́ти / злама́ти (полама́ти, облама́ти *і т. ін.)* зу́би *див.* лама́ти (3)
◊ Лама́ти / злама́ти (полама́ти) [собі́] язи́к (язика́) *див.* лама́ти (4)
◊ Лама́ти / полама́ти (злама́ти, розлама́ти *і т. ін.)* пу́та *див.* лама́ти (7)
◊ Лама́ти (пору́шувати) / злама́ти (полама́ти, пору́шити) [своє́] сло́во *див.* лама́ти (8)

◊ Полама́ти (переломи́ти) / лама́ти ре́бра (кістки́) *див.* полама́ти
ПОЛАТА́ТИ
полата́ти
◊ Лата́ти (зала́тувати) / полата́ти (залата́ти) дірки́ (діри, ді́рку, діру́) *див.* лата́ти[1] (1)
◊ Полата́ти ли́тки *див.* полата́ти
◊ Полата́ти (облата́ти) / лата́ти бо́ки (*рідко* ре́бра) *див.* полата́ти
ПО́ЛЕ
по́ле
△ Магні́тне по́ле *див.* по́ле
△ Мі́нне по́ле *див.* по́ле
Попусти́ти мі́сце (по́ле) *див.* попуска́ти[1]
по́лі
◊ Шука́ти (лови́ти, доганя́ти) / злови́ти (пійма́ти) ві́тра в по́лі *див.* шука́ти
ПОЛЕ́ГШЕНО
поле́гшено
◊ Ві́льно (ле́гко, поле́гшено *і т. ін.)* зітхну́ти / зітха́ти *див.* зітхну́ти (1)
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] ві́льно (ле́гко, поле́гшено *і т. ін.)* зітхну́лося *див.* зітхну́тися (1)
ПОЛЕЗАХИСНИ́Й
полезахисна́
△ Захисна́ (полезахисна́, лісова́) сму́га *див.* сму́га
ПОЛЕТІ́ТИ
полети́ть
◊ Аж (що й, ті́льки *і т. ін.)* пір'я лети́ть (розліта́ється, си́плеться *і т. ін.)* / полети́ть (розси́плеться, поси́плеться *і т. ін.)* *див.* пір'я
полеті́ли
◊ [Аж] і́скри (і́скорки) з оче́й си́плються (летя́ть, ска́чуть *і т. ін.)* / поси́пались (сипну́ли, полеті́ли, поскака́ли, скакну́ли *і т. ін.)* *див.* і́скра (1)
полеті́ти
◊ Іти́ (леті́ти) / піти́ (полеті́ти) до чо́рта (до ді́дька, к чо́рту, під три чорти́, к бі́су *і т. ін.)* *див.* іти́ (66)
Іти́ (леті́ти) / піти́ (полеті́ти) під укі́с *див.* іти́ (13)
◊ Леті́ти / полеті́ти шкере́бе́рть (у прі́рву) *див.* леті́ти (3)
◊ Ли́нути (вита́ти, леті́ти) / поли́нути (полеті́ти) ду́мкою (думка́ми, ду́мою, *рідше* в ду́мці, мрі́ями, се́рцем) *див.* ли́нути (1)
◊ Літа́ти (леті́ти, блука́ти) / полеті́ти (поблука́ти) думка́ми (гадка́ми, *заст.* ми́слю) *див.* літа́ти (2)
У переліт леті́ти (ли́нути) / полеті́ти (поли́нути) *див.* леті́ти (1)
ПОЛИВА́ТИ
полива́ти
Полива́ти / поли́ти вогне́м (мета́лом, свинце́м *і т. ін.)* *див.* полива́ти
ПОЛИЗА́ТИ
полиза́ти
◊ Як ме́ду полиза́ти *див.* полиза́ти
ПОЛИ́НУТИ
поли́нути
◊ Ли́нути (вита́ти, леті́ти) / поли́нути (полеті́ти) ду́мкою (думка́ми, ду́мою, *рідше* в ду́мці, мрі́ями, се́рцем) *див.* ли́нути (1)
◊ Пла́вом пливти́ (плисти́, ли́нути *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, поли́нути *і т. ін.)* *див.* плисти́
У переліт леті́ти (ли́нути) / полеті́ти (поли́нути) *див.* леті́ти (1)
ПОЛИ́ТИ
поли́ти
Полива́ти / поли́ти вогне́м (мета́лом, свинце́м *і т. ін.)* *див.* полива́ти
ПОЛИ́ТИСЯ
полила́ся
◊ Кров (*рідко* крі́вця) [рі́ками] ллє́ться (тече́, розлива́ється, пролива́ється *і т. ін.)* / полила́ся (потекла́, розлила́ся, пролила́ся *і т. ін.)* *див.* кров (19)
ПОЛИ́ЧНИК
поли́чника
◊ Вхопи́ти (діста́ти, спі́йма́ти *і т. ін.)* / хапа́ти (дістава́ти, отри́мувати *і т. ін.)* ляща́ (ля́паса, морда́са, поморда́са, поли́чника *і т. ін.)* *див.* ухо́плювати
ПОЛІ́ЗТИ
полі́зе
◊ Не лі́зе (не йде) / не полі́зе в рот (у го́рло, *грубо* в пе́льку) *див.* лі́зти (30)
◊ Шмато́к (*рідше* кусо́к) не йде (не лі́зе) / не пі́де (не полі́зе) в го́рло *див.* шмато́к
полі́зла
◊ [Аж] мура́шки (кома́шки) бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.)* / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.)* по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.)* <По пле́чах полі́зла мурашня́> *див.* мура́шки
полі́зли
◊ [Аж (і)] о́чі на лоб (на ло́ба, *рідше* догори́ *і т. ін.)* лі́зуть (вилá́зять) / полі́зли (ви́лізли) *див.* о́ко[1]
◊ [Аж] мура́шки (кома́шки) бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.)* / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.)* по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.)* <По пле́чах полі́зла мурашня́> *див.* мура́шки
◊ [Аж] о́чі ро́гом лі́зуть / полі́зли <І о́чі ро́гом ста́ли> <О́чі почина́ють лі́зти ро́гом> *див.* о́ко[1]
◊ Бро́ви полі́зли на ло́ба *див.* брова́ (8)
полі́зти
◊ Живи́м до Бо́га (на не́бо) лі́зти / полі́зти *див.* лі́зти (4)
◊ Живи́м у я́му (в домови́ну, в моги́лу, в зе́млю *і т. ін.)* ляга́ти (лі́зти, іти́ *і т. ін.)* / лягти́ (полі́зти, піти́ *і т. ін.)* *див.* ляга́ти (3)
◊ За сло́вом (*рідше* за слова́ми, по сло́во) до кише́ні (у кише́ню, *рідше* у па́зуху) не лі́зти (не ла́зити) / не полі́зти *див.* лі́зти (5)
◊ Іти́ (лі́зти) / піти́ (полі́зти) пробо́єм (на пробі́й) *див.* іти́ (67)
◊ Лі́зти (*грубо* пе́рти, пе́ртися *і т. ін.)* / полі́зти на роже́н (про́ти рожна́) <Лі́зти на ро́ги> *див.* лі́зти (17)
◊ Лі́зти / залі́зти (полі́зти) в петлю́ *див.* лі́зти (14)
◊ Лі́зти / полі́зти в пля́шку *див.* лі́зти (20)
◊ Лі́зти / полі́зти ра́чки <Лі́зти ра́ком> *див.* лі́зти (21)
◊ На сті́ну (на сті́ни, на сті́нку *і т. ін.)* лі́зти / полі́зти <Тро́хи не лі́зти на сті́ни> *див.* лі́зти (29)
◊ Не йти́ (не лі́зти) / не піти́ (не полі́зти) в го́лову *див.* іти́ (150)
◊ Полі́зти / лі́зти живце́м (живи́м) у моги́лу (в я́му) *див.* полі́зти
◊ У [са́ме] пе́кло лі́зти / полі́зти *див.* лі́зти (32)
ПОЛІ́Т
польо́ту
◊ З висоти́ пташи́ного ле́ту (польо́ту) *див.* висота́ (5)
◊ Птах (пти́ця) висо́кого ле́ту (польо́ту) *див.* птах
ПОЛІ́ТИКА
полі́тика
△ Ми́тна полі́тика *див.* полі́тика
ПОЛІФЛО́РНИЙ
поліфло́рний
△ Поліфло́рний мед *див.* мед (4)
ПОЛІ́ЧЕНИЙ
полі́чені
◊ Дні полі́чені (лі́чені) *див.* день (38)
ПОЛОВИ́НА
полови́на
Дру́га полови́на дня (ти́жня, мі́сяця *і т. ін.)* *див.* полови́на
Пе́рша полови́на дня (ти́жня, мі́сяця *і т. ін.)* *див.* полови́на
ПО́ЛОГ
по́лог
△ По́лог лі́су (дере́в, наса́джень *і т. ін.)* *див.* по́лог
ПОЛОЖИ́ТИ
положи́ти
◊ Положи́ти ла́ску *див.* положи́ти
◊ Положи́ти на ла́ві (на ла́ву, на ла́вку) *див.* положи́ти
ПОЛО́НИК
поло́ник
◊ Як поло́ник між ло́жками *див.* поло́ник
ПОЛОТНЯ́НИЙ
полотня́не
Наме́тове (полотня́не) мiсте́чко *див.* мiсте́чко[2] (2)
ПОЛОХЛИ́ВИЙ
полохли́вого
◊ Не [з] полохли́вого (лякли́вого) деся́тка (ро́ду) *див.* деся́ток (2)
ПОЛУ́ДА
полу́да
◊ [Як (мов, на́че *і т. ін.)*] полу́да (*рідше* лу́да, облу́да) з оче́й спа́ла (опа́ла, сплилва́ *і т. ін.)* <Лу́да (полу́да) розпа́лася (розпаде́ться) на оча́х чиї́х, яки́х> *див.* полу́да
полу́ду
◊ Зніма́ти (здира́ти, скида́ти *і т. ін.)* / зня́ти (зде́рти, ски́нути *і т. ін.)* з оче́й полу́ду (лу́ду) *див.* зніма́ти (8)
ПОЛУДЕ́ННИЙ
полуде́нна
△ Полуде́нна лі́нія *див.* лі́нія (12)
ПОЛУПИ́ТИ
полупи́ти
◊ Лупи́ти / полупи́ти зу́би *див.* лупи́ти (1)
ПО́ЛЮС
по́люс
△ Магні́тний по́люс *див.* по́люс

ПОЛЯГТИ́[1]
поляглá
◊ Головá ляглá (поляглá, покоти́лася *і т. ін.) див.* головá (18)
ПОЛЯРИЗАЦІ́ЙНИЙ
поляризаці́йний
△ Поляризаці́йний мікроско́п *див.* мікроско́п (2)
ПОЛЯ́РНИЙ
поля́рний
△ Поля́рний лис *див.* лис (1)
ПОМОГТИ́
помо́же
◊ Дасть (помо́же, пошле́) Бог (Госпо́дь, *заст.* Біг, Бі) [милосе́рдний] *див.* бог (19)
ПОМА́ЗАНИЙ
помáзані
◊ Одни́м ми́ром мáзані *(рідше* помáзані) *див.* мáзаний (1)
ПОМАНИ́ТИ
помани́ти
◊ Ківáти (мани́ти) / кивну́ти (покивáти, помани́ти) пáльцем *див.* ківáти (1)
ПОМАСТИ́ТИ
помасти́ти
◊ Мáзати (масти́ти, намáзувати *і т. ін.)* / намáзати (змáзати, намасти́ти, помасти́ти *і т. ін.)* [сáлом (смáльцем)] п'я́ти *(рідше* п'я́тки) *див.* мáзати (2)
ПОМАХА́ТИ
помахáти
◊ Помахáти соки́рою (лопáтою) *див.* помахáти
ПОМА́ЦАТИ
помáцати
◊ Обмáцувати (мáцати) / обмáцати (помáцати) очи́ма (по́глядом, зо́ром *і т. ін.) див.* обмáцувати
ПОМЕЛО́
помело́
◊ *Язи́к* як ло́патень (лопáта, помело́, млин) *див.* язи́к
помело́м
◊ Мести́ як (мов, ні́би *і т. ін.)* помело́м (мітло́ю) *див.* мести́ (1)
ПОМЕ́РКНУТИ
поме́рк
◊ Світ [в очáх (пе́ред очи́ма)] тьмáриться (темні́є, ме́ркне, му́титься) / потьмáри́вся (потемні́в, поме́рк, помути́вся) *див.* світ[1]
ПОМИ́Ї
поми́ї
◊ Виливáти (ли́ти) / ви́лити поми́ї *див.* виливáти (7)
ПОМИ́ЛУВАТИ
поми́лував
◊ Бог (Госпо́дь) ми́лував / поми́лував *див.* бог (3)
поми́лує
◊ Хай (нехáй) Бог (Госпо́дь) ми́лує (боро́нить) / поми́лує (оборо́нить) *див.* бог (29)
◊ Хай (нехáй) Мáти Бо́жа ми́лує (прощáє, боро́нить) / поми́лує (спасе́) *див.* мáти[1] (12)
ПОМИНА́ТИ[1]
поминáти
◊ Не поминáти ли́хом *(рідше* лихи́м сло́вом) *див.* поминáти[1]

ПОМИРА́ТИ
помирáй
◊ Хоч лягáй та [й] помирáй (вмирáй) *див.* лягáти (28)
помирáти
◊ [Мáло (ледь, ле́две *і т. ін.)* не] вмирáти (помирáти, ло́патися, пáдати *і т. ін.)* / вме́рти (поме́рти, ло́пнути, покоти́тися [по́котом], впáсти *і т. ін.)* від (зі) смі́ху (від ре́готу) <Мáло не поло́пати зо смі́ху> *див.* умирáти
ПОМИ́ТИ
поми́ти
Ми́ти / поми́ти хáту (кімнáту, казáрму *і т. ін.) див.* ми́ти (1)
ПОМІНЯ́ТИ
поміня́ти
◊ Міня́ти / поміня́ти (проміня́ти, ви́міняти *і т. ін.)* ши́ло на швáйку (на ми́ло, на мотови́ло) *див.* міня́ти (2)
ПОМІНЯ́ТИСЯ
поміня́тися
◊ Поміня́тися / міня́тися ро́лями *див.* поміня́тися
ПОМІ́РЯТИСЯ
помі́рятися
◊ Мі́рятися (мі́ритися) / помі́рятися си́лою (си́лами) *див.* мі́рятися (1)
◊ Мі́рятися / помі́рятися чубáми *див.* мі́рятися (2)
◊ Помі́рятися / мі́рятися з плече́м *див.* помі́рятися
ПОМІ́ТНИЙ
помі́тний
◊ Лишáти (залишáти) / лиши́ти (залиши́ти) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.)* слід у душі́ *див.* лишáти (3)
ПОМОРДА́С
помордáса
◊ Вхопи́ти (дістáти, спіймáти *і т. ін.)* / хапáти (діставáти, отри́мувати *і т. ін.)* ляща́ (ля́паса, мордáса, помордáса, полі́чника *і т. ін.) див.* ухо́плювати
ПОМУТИ́ТИСЯ
помути́вся
◊ Світ [в очáх (пе́ред очи́ма)] тьмáриться (темні́є, ме́ркне, му́титься) / потьмáри́вся (потемні́в, поме́рк, помути́вся) *див.* світ[1]
ПОНЕСТИ́
поні́с
◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, рознóси́в) <Нечи́ста (врáжа) си́ла несе́ (но́сить) / понеслá (принеслá, рознóси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаскáли)> *див.* чорт
ПОНЯ́ТТЯ
поня́ття
◊ Мáти поня́ття (уя́влення) *див.* мáти[2] (81)
◊ Не мáти зеле́ного поня́ття (уя́влення) *див.* мáти[2] (121)
◊ Не мáти (й) (нáвіть, жо́дного *і т. ін.)* поня́ття (уя́влення *і т. ін.) див.* мáти[2] (124)

ПОПАДА́ТИ
попадáти
◊ Лови́тися (попадáти, попадáтися *і т. ін.)* / злови́тися (попáсти, попáстися *і т. ін.)* на гачо́к *(рідко* на ву́дочку) *див.* лови́тися (1)
◊ Попадáти (влучáти, вражáти) / попáсти (влу́чити, врáзити) на (в) [сáме] болю́че (живе́, найболю́чіше *і т. ін.)* мі́сце *див.* попадáти
◊ Попáстися (попáсти, піймáтися *і т. ін.)* / попадáтися (попадáти, лови́тися *і т. ін.)* на му́шку *див.* попадáтися
ПОПАДА́ТИСЯ
попадáтися
◊ Лови́тися (попадáти, попадáтися *і т. ін.)* / злови́тися (попáсти, попáстися *і т. ін.)* на гачо́к *(рідко* на ву́дочку) *див.* лови́тися (1)
◊ Попáстися (попáсти, піймáтися *і т. ін.)* / попадáтися (попадáти, лови́тися *і т. ін.)* на му́шку *див.* попадáтися
ПОПА́СТИ
попáсти
◊ Попáсти в масть *див.* попадáти
ПОПА́СТИСЯ
попáстися
◊ Попáстися, як (мов, ні́би *і т. ін.)* ми́ша (миш) в пáстку *див.* попадáтися
ПО́ПИТ
по́пит
Мáти (знахо́дити) / знайти́ [вели́кий (значни́й)] по́пит *див.* мáти[2] (6)
ПОПЛИВТИ́
попливти́
◊ Плáвом пливти́ (плисти́, ли́нути *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, поли́нути *і т. ін.) див.* плисти́
ПОПОЛА́М
пополáм
◊ З го́рем (з ли́хом) пополáм (нáвпіл) *див.* пополáм
ПОПУСТИ́ТИ[1]
попусти́т
Попусти́ти мі́сце (по́ле) *див.* попускáти[1]
ПОПУ́ТАТИ
попу́тав
◊ Лихи́й *(рідше* нечи́стий, ді́дько *і т. ін.)* попу́тав (поплу́тав) *див.* лихи́й[1] (6)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* лихи́й *(рідше* нечи́стий, біс *і т. ін.)* попу́тав *див.* лихи́й[1] (8)
ПОРАХУВА́ТИ
порахувáти
◊ На (по) пáльцях [одніє́ї руки́] [мо́жна (ле́гко)] переліча́ти (порахувáти) *див.* перелі́чувати
ПОРВА́ТИ[1]
порвáти
◊ Порвáти ланцю́г Гімене́я *див.* порвáти[1]
◊ Рвáти (розривáти, розбивáти) / порвáти (розби́ти) кайдáни (пу́та, ланцюги́) *див.* рвáти
ПОРІВНЯ́ЛЬНИЙ
порівня́льний
△ Порівня́льний ме́тод *див.* ме́тод (5)
ПОРО́ДА
поро́да
△ Матери́нська поро́да *див.* поро́да

△ Поро́жня (пуста́, ме́ртва) поро́да *див.* поро́да
поро́ди
△ Лу́жні гірські поро́ди *див.* поро́да
ПОРОДИ́ТИ
породи́ла
◊ Як (у чо́му, у чім *і т. ін.*) ма́ти [на світ] народи́ла (породи́ла, роди́ла) <Як ма́ти споро́ди́ла> *див.* ма́ти[1] (15)
ПОРО́ЖНІЙ
поро́жнє
◊ Поро́жнє (пусте́) мі́сце *див.* мі́сце (25)
поро́жньому
◊ На поро́жньому (пусто́му, го́лому) мі́сці *див.* мі́сце (16)
поро́жню
◊ Ма́ти поро́жню макі́тру на плеча́х *див.* ма́ти[2] (82)
поро́жня
◊ Поро́жня (легка́, пуста́) кише́ня (калі́тка) *див.* кише́ня (8)
△ Поро́жня (пуста́, ме́ртва) поро́да *див.* поро́да
ПО́РОЖНЬО
по́рожньо
◊ По́рожньо в голові́ (у ло́бі) *див.* по́рожньо
ПОРОЗУМІВА́ТИСЯ
порозуміва́тися
Порозуміва́тися / порозумі́тися на ми́гах *див.* порозуміва́тися
ПОРОШКО́ВИЙ
порошко́ва
△ Порошко́ва металу́ргія *див.* металу́ргія (1)
порошко́ві
△ Порошко́ві матеріа́ли *див.* матеріа́л (6)
ПОРТФЕ́ЛЬ
портфе́ль
Міністе́рський портфе́ль <Портфе́ль міні́стра> *див.* портфе́ль
портфе́ля
Міні́стр без портфе́ля *див.* міні́стр (1)
ПОРУ́ШУВАТИ
пору́шувати
◊ Лама́ти (пору́шувати) / злама́ти (полама́ти, пору́шити) [своє́] сло́во *див.* лама́ти (8)
ПОРЯ́ДОК
поря́дку
◊ Привести́ / приво́дити до ла́ду (до поря́дку, до пуття́ *і т. ін.*) *див.* приво́дити
поря́док
◊ Дава́ти / да́ти лад (поря́док, *рідше* ряд *і т. ін.*) *див.* дава́ти (79)
Наво́дити / навести́ поря́док (лад) *див.* наво́дити
ПОСА́ДЖЕНИЙ[2]
поса́джена
Весі́льна (поса́джена) ма́ти *див.* ма́ти[1] (2)
ПОСАДИ́ТИ
посади́ти
◊ Взя́ти (посади́ти) на ланцю́г (ланцюги́) *див.* узя́ти
◊ Посади́ти на ла́ву підсу́дних *див.* посади́ти
◊ Посади́ти на лід *див.* посади́ти
◊ Сади́ти (садови́ти) / посади́ти на мілину́ *див.* сади́ти

ПОСВЯТИ́ТИ[1]
посвяти́ти
◊ По́святи́ти лози́ною *див.* посвяти́ти[1]
ПОСЕРЕ́ДНИК
посере́дник
△ Мирови́й посере́дник *див.* посере́дник
ПОСЛА́ТИ
пошле́
◊ Дасть (помо́же, пошле́) Бог (Госпо́дь, *заст.* Біг, Бі) [милосе́рдний] *див.* бог (19)
ПОСИ́ПАНИЙ
поси́пано
На́че (нена́че) ма́ком (мачко́м) поси́пано *див.* поси́паний
ПОСИ́ПАТИСЯ
поси́пались
◊ [Аж] і́скри (і́скорки) з оче́й си́плються (летя́ть, ска́чуть *і т. ін.*) / поси́пались (сипну́ли, полеті́ли, поскака́ли, скакну́ли *і т. ін.*) *див.* і́скра (1)
поси́плеться
◊ Аж (що й, ті́льки *і т. ін.*) пір'я лети́ть (розліта́ється, си́плеться *і т. ін.*) / полети́ть (розси́плеться, поси́плеться *і т. ін.*) *див.* пір'я
ПОСІДА́ТИ[1]
посіда́ти
◊ Посіда́ти / посі́сти чі́льне (поче́сне, провідне́ *і т. ін.*) мі́сце *див.* посіда́ти[1]
◊ Посі́сти / посіда́ти своє́ (яке́сь, нале́жне *і т. ін.*) мі́сце *див.* посіда́ти[1]
ПОСІ́СТИ
посі́ло
◊ Го́ре (ли́хо, неща́стя *і т. ін.*) посі́ло (*рідше* зуспі́ло) *див.* го́ре (2)
ПОСКАКА́ТИ
поскака́ли
◊ [Аж] і́скри (і́скорки) з оче́й си́плються (летя́ть, ска́чуть *і т. ін.*) / поси́пались (сипну́ли, полеті́ли, поскака́ли, скакну́ли *і т. ін.*) *див.* і́скра (1)
поска́чеш
◊ Ти в ме́не (у нас) [ще] поска́чеш (потанцю́єш) [цига́нської халя́ндри] *див.* поскака́ти
ПОСМЕ́РТНИЙ
посме́ртна
Посме́ртна ма́ска *див.* ма́ска (2)
ПО́СМІХ
по́сміх
◊ На по́сміх (на посміхо́висько) [лю́дям] <На посміхо́вище [лю́дське (зага́льне)]> *див.* по́сміх
ПОСМІХО́ВИСЬКО
посміхо́висько
◊ На по́сміх (на посміхо́висько) [лю́дям] <На посміхо́вище [лю́дське (зага́льне)]> *див.* по́сміх
ПОСМІХО́ВИЩЕ
посміхо́вище
◊ На по́сміх (на посміхо́висько) [лю́дям] <На посміхо́вище [лю́дське (зага́льне)]> *див.* по́сміх
ПОСТ
пост
Метеорологі́чний пост *див.* пост
ПОСТА́ВИТИ[1]
поста́вити
◊ Поста́вити на мі́сце *див.* поста́вити[1]

◊ Ста́вити / поста́вити себе́ на мі́сце *див.* ста́вити
ПО́СТАТЬ[1]
по́стать
Лю́дська́ по́стать *див.* по́стать[1]
ПОСТЕЛИ́ТИСЯ
посте́литься
◊ Хай [тобі́, вам *і т. ін.*] легка́ (щасли́ва) доро́га (путь) сте́литься / посте́литься *див.* доро́га (20)
ПО́СТІЛЬ
посте́лі
◊ Лежа́ти (бу́ти) / лягти́ (*рідко* облягти́) на сме́ртній посте́лі *див.* лежа́ти (11)
по́стіль
◊ Розділя́ти (діли́ти) / розділи́ти ло́же (по́стіль) *див.* розділя́ти
ПОСТОЛИ́
постоли́
◊ Озу́ти (взу́ти, обу́ти *і т. ін.*) в постоли́ (в ла́пті) *див.* озува́ти
ПОСТУ́КАТИ
посту́кати
Торка́ти (сту́кати) / торкну́ти (посту́кати) па́льцем по ло́бі *див.* торка́ти
ПОСТУПА́ТИСЯ
поступа́тися
Поступа́тися / поступи́тися мі́сцем *див.* поступа́тися
ПОТАНЦЮВА́ТИ
потанцю́єш
◊ Ти в ме́не (у нас) [ще] поска́чеш (потанцю́єш) [цига́нської халя́ндри] *див.* поскака́ти
ПОТЕКТИ́
потекла́
◊ Кров (*рідко* крі́вця) [рі́ками] лле́ться (тече́, розлива́ється, пролива́ється *і т. ін.*) / полила́ся (потекла́, розлила́ся, пролила́ся *і т. ін.*) *див.* кров (19)
ПОТЕМНІ́ТИ
потемні́в
◊ Світ [в оча́х (пе́ред очи́ма)] тьма́риться (темні́є, ме́ркне, му́титься) / потьма́ри́вся (потемні́в, поме́рк, помути́вся) *див.* світ[1]
ПОТЕНЦІА́Л
потенціа́лу
△ І́ндекс лю́дсько́го ро́звитку <І́ндекс ро́звитку лю́дського потенціа́лу> *див.* і́ндекс (3)
ПОТЕ́РТИСЯ
поте́ртися
◊ Те́ртися / поте́ртися між людьми́ (се́ред люде́й) *див.* те́ртися
ПОТІ́К
поті́к
△ Ла́вовий поті́к *див.* поті́к
ПОТО́КОВИЙ
пото́кова
△ Пото́кова лі́нія *див.* лі́нія (13)
ПОТО́П
пото́п
◊ Пі́сля нас (а там) хоч пото́п *див.* пото́п
ПОТОЧИ́ТИ[1]
поточи́ти
◊ Точи́ти (розво́дити) / поточи́ти ля́си (баля́си, баляндра́си, ба́ли) *див.* точи́ти[1]

ПОТРÉБА
потрéбу
Відчувáти (мáти) потрéбу *див.* відчувáти (2)
ПОТЯГÁТИ[1]
потягáти
Потягáти (потягувати) / потягнýти (потягтú) люльку (люлечку, цигáрку *і т. ін.*) *див.* потягáти[1]
ПОТЯГНУ́ТИ
потягнýти
Потягáти (потягувати) / потягнýти (потягтú) люльку (люлечку, цигáрку *і т. ін.*) *див.* потягáти[1]
ПО-ФЛÓТСЬКИ
по-флóтськи
Макарóни по-флóтськи *див.* макарóни (1)
ПОХВÁЛЬНИЙ
похвáльна
Похвáльна грáмота <Похвáльний лист> *див.* грáмота[2] (2)
похвáльний
Похвáльна грáмота <Похвáльний лист> *див.* грáмота[2] (2)
ПОХИ́ЛИЙ
похúлий
У похúлому (похúлім) віці <Похúлого віку> <Похúлий віком (літáми)> *див.* вік (6)
похúлім
У похúлому (похúлім) віці <Похúлого віку> <Похúлий віком (літáми)> *див.* вік (6)
похúлого
У похúлому (похúлім) віці <Похúлого віку> <Похúлий віком (літáми)> *див.* вік (6)
похúлому
У похúлому (похúлім) віці <Похúлого віку> <Похúлий віком (літáми)> *див.* вік (6)
ПОХОДИ́ТИ[1]
похóдить
◊ Ломáка похóдить *див.* ломáка (1)
ПОХÓЖИЙ
похóжий
◊ Схóжий (похóжий) як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пирогú, макогін на нóчви *і т. ін.*) *див.* схóжий[1]
ПОЦІЛУВÁТИ
поцілувáти
◊ Поцілувáти замóк (*рідше* у ломáку) *див.* поцілувáти
ПОЦІЛУ́НОК
поцілýнок
Поцілýнок рукóю (повітря́ний, летючий) *див.* поцілýнок
ПОЧÉСНИЙ
почéсне
◊ Посідáти / посíсти чíльне (почéсне, провіднé *і т. ін.*) місце *див.* посідáти[1]
ПОЧИВÁТИ
почивáти
◊ Спочивáти (почивáти) / спочúти (почúти) на лáврах *див.* спочивáти
ПОЧÓМУ
почóму
◊ Показáти, почóму лікоть квáші *див.* покáзувати
◊ Почóму (почíм) ківш (фунт, корéць *і т. ін.*) лúха *див.* ківш (1)

ПОЧУБÉНЬКИ
почубéньків
◊ Давáти / дáти чубрóвки (почубéньків, мáтланки *і т. ін.*) *див.* давáти (107)
ПОЧУВÁТИ
почувáти
Почувáти / почýти себé мáтір'ю *див.* почувáти
ПОЧУТТЯ́
почуття́
◊ Почуття́ (чуття́) міри *див.* почуття́
◊ Чуття́ (відчуття́, почуття́) ліктя *див.* чуття́
ПОШÁНА
пошáна
Моя́ (нáша) пошáна *див.* пошáна
ПОШИТТЯ́
пошиття́
◊ Не мáти [і] за Бóже пошиття́ *див.* мáти[2] (122)
ПÓЯС
пóяс
Лóвчий (ловúльний) пóяс *див.* пóяс
ПРÁВДА
прáвда
Прáвда на моéму (твоéму, йогó *і т. ін.*) бóці <Моя́ (твоя́, йогó *і т. ін.*) прáвда> *див.* прáвда
ПРÁВИЛО
прáвилах
◊ Не в [моїх (йогó, її *і т. ін.*)] прáвилах *див.* прáвило
ПРÁВО
прáво
△ Магдебýрзьке прáво *див.* прáво
Мáти прáво *див.* мáти[2] (16)
ПРÁЗНУВАТИ
прáзнувати
◊ Лéдаря кóрчити (справля́ти, святкувáти, прáзнувати) *див.* кóрчити (2)
ПРАСУ́НОК
прасýнок
◊ Нехáй (хай) йомý (тобі, їй *і т. ін.*) [лихúй] прасýнок! *див.* прасýнок
ПРАХ
прáхом
◊ Лягáти / лягтú прáхом *див.* лягáти (15)
ПРАЦЮВÁТИ
працю́є
◊ Час працю́є на нас (сприя́є нам) *див.* час
ПРÁЦЯ
прáці
Лю́ди розумóвої прáці *див.* лю́ди (3)
прáця
Дарéмна (дармá, мáрна, запропáла) прáця <*рідко* Дарéмний труд> *див.* прáця
ПРЕДКОВІ́ЧНИЙ
предковíчні
Предковíчні літá (часú) *див.* літá (2)
ПРЕЗРÉННИЙ
презрéнний
◊ Погóрджений (*рідше* презрéнний) метáл *див.* метáл (12)
ПРЕСВЯТИ́Й
пресвятá
Пресвятá Дíво ([Марíє], Мáти Бóжа [мúлостúва] *і т. ін.*) *див.* дíва (1)

ПРЕЧИ́СТИЙ
пречúста
Бóжа (Госпóдня, Пречúста) Мáти *див.* мáти[1] (1)
ПРИБИ́ТИ
прибúв
◊ Грім би тебé (йогó, її *і т. ін.*) вдáрив (побúв, прибúв, лýснув ясéнний) *див.* грім (2)
ПРИБИРÁТИ
прибирáти
Прибирáти / прибрáти до місця *див.* прибирáти
ПРИБИ́ТИЙ
прибúтий
◊ [Як (мов, нíби *і т. ін.*)] з-за рóгу (з-за вуглá, з-за углá) [мішкóм] прибúтий (пришúблений, *рідко вульг.* намáханий) *див.* прибúтий
ПРИ́БРАНИЙ
прúбрана
Назвáна (наречéна, прúбрана) мáти *див.* мáти[1] (4)
ПРИВÓДИТИ
привóдити
◊ Привестú / привóдити до лáду (до порядку, до путтю́ *і т. ін.*) *див.* привóдити
ПРИ́В'ЯЗЬ
прúв'язі
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) собáка (пес), спýщений з прúв'язі (з ланцюгá, з припóну) *див.* собáка
ПРИ́ГОЛОСНИЙ
прúголосний
△ Латерáльний (боковúй) прúголосний *див.* прúголосний
ПРИЄ́МНІСТЬ
приє́мність
Мáти приє́мність *див.* мáти[2] (17)
ПРИЗНÁЧЕННЯ
признáчення
Пункт (місце) признáчення *див.* пункт
ПРИЙДÉШНІЙ
прийдéшнє
◊ Зазирáти (заглядáти) / зазирнýти (заглянути) в майбýтнє (у прийдéшнє, вперéд *і т. ін.*) *див.* зазирáти (1)
ПРИЙМÁТИ
приймáти
Приймáти / прийня́ти до лав (в ряди́) *див.* приймáти
ПРИКИПÁТИ
прикипáють
◊ Нóги (п'я́ти, стýпні) прикипáють (прирóстають) / прикипіли (прирослú) до землі (до кáменя, до місця *і т. ін.*) *див.* ногá
ПРИ́КЛАД[2]
приклáду
◊ Ні до лáду ні до приклáду *див.* лад (14)
ПРИКЛАДНИ́Й
прикладнé
△ Прикладнé мистéцтво *див.* мистéцтво (6)
ПРИКМÉТА
прикмéті
◊ Мáти [собі] на прикмéті (на примíті) *див.* мáти[2] (100)

ПРИКÓВАНИЙ

прикóвана

Стоя́ти (сиді́ти) / ста́ти (ста́нути, зупини́тися *і т. ін.)*, як (мов, ніби *і т. ін.)* прику́тий (прику́та, прикóваний, прикóвана) [до мі́сця, до стовпá *і т. ін.*] *див.* стоя́ти

прикóваний

Стоя́ти (сиді́ти) / ста́ти (ста́нути, зупини́тися *і т. ін.)*, як (мов, ніби *і т. ін.)* прику́тий (прику́та, прикóваний, прикóвана) [до мі́сця, до стовпá *і т. ін.*] *див.* стоя́ти

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* прикóваний (прику́тий) [до мі́сця] *див.* прикóваний

ПРИКÓВУВАТИ

прикóвувати

◊ Прикува́ти / прикóвувати до лі́жка *див.* прикóвувати

ПРИКРИВА́ТИ

прикрива́ти

◊ Закрива́ти (прикрива́ти) / закри́ти (прикри́ти) ла́вочку *див.* закрива́ти (6)

ПРИКРИ́ТИ

прикри́ти

◊ Не ма́ти чим хребта́ (хребе́т, ті́ло *і т. ін.)* прикри́ти *див.* ма́ти² (137)

ПРИКУПИ́ТИ

прикупи́вши

◊ Ли́ха прикупи́вши *див.* прикупóвувати

ПРИКУ́ТИЙ

прику́та

Стоя́ти (сиді́ти) / ста́ти (ста́нути, зупини́тися *і т. ін.)*, як (мов, ніби *і т. ін.)* прику́тий (прику́та, прикóваний, прикóвана) [до мі́сця, до стовпá *і т. ін.*] *див.* стоя́ти

прику́тий

Стоя́ти (сиді́ти) / ста́ти (ста́нути, зупини́тися *і т. ін.)*, як (мов, ніби *і т. ін.)* прику́тий (прику́та, прикóваний, прикóвана) [до мі́сця, до стовпá *і т. ін.*] *див.* стоя́ти

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* прикóваний (прику́тий) [до мі́сця] *див.* прикóваний

ПРИЛИПА́ТИ

прилипа́ти

◊ Ли́пнути (прилипа́ти) / прили́пнути до рук *див.* ли́пнути¹ (1)

ПРИЛІПИ́ТИ

приліпи́ти

◊ Приста́вити (приліпи́ти, прилата́ти *і т. ін.)* ла́тку *див.* приставля́ти

ПРИМИ́РЕННЯ

прими́рення

○ Іти́ / піти́ на мир (на прими́рення) *див.* іти́ (43)

ПРИМІРЯ́ТИ

приміря́ти

◊ Мі́ряти / приміря́ти на свій арши́н (своє́ю мі́ркою, на свою мі́рку *і т. ін.)* <Мі́ряти по собі> *див.* мі́ряти (7)

ПРИМІ́ТА

примі́ті

◊ Ма́ти [собі] на прикме́ті (на примі́ті) *див.* ма́ти² (100)

ПРИ́НТЕР

при́нтер

△ Ла́зерний при́нтер *див.* при́нтер

ПРИПІ́Н

припóну

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* соба́ка (пес), спу́щений з при́в'язі (з ланцюга́, з припóну) *див.* соба́ка

ПРИРÓДА

прирóда

△ Ме́ртва прирóда *див.* прирóда

прирóди

<На лóні (на лóно) прирóди> <На прирóді> *див.* лóно (1)

прирóді

<На лóні (на лóно) прирóди> <На прирóді> *див.* лóно (1)

ПРИРÓДНИЙ

прирóдний

△ Прирóдний ландша́фт *див.* ландша́фт (1)

ПРИРОСТА́ТИ

прироста́ють

◊ Нóги (п'я́ти, сту́пні) прикипа́ють (прироста́ють) / прикипі́ли (прирослú) до землі́ (до ка́меня, до мі́сця *і т. ін.)* *див.* нога́

ПРИСИЛА́ТИ

присила́ти

◊ Засила́ти (присила́ти, посила́ти, сла́ти) / засла́ти (присла́ти, посла́ти) старості́в (сваті́в, за рушника́ми, *заст.* людéй) *див.* засила́ти (1)

ПРИСМА́ЛЮВАТИ

присма́лювати

◊ Смали́ти (присма́лювати) халя́вки (ли́тки́) *див.* смали́ти

ПРИСТАВА́ТИ

пристава́ти

◊ Пристава́ти / приста́ти до лиця́ *див.* пристава́ти

Пристава́ти / приста́ти на мир (уго́ду *і т. ін.)* *див.* пристава́ти

ПРИСТА́ВИТИ

приста́вити

◊ Приста́вити (приліпи́ти, прилата́ти *і т. ін.)* ла́тку *див.* приставля́ти

ПРИСТÓЙНІСТЬ

пристóйності

Межа́ (ме́жі) пристóйності *див.* межа́ (1)

ПРИ́СТРІЙ

при́стрій

△ Самонавча́льна маши́на (систе́ма) <Самонавча́льний при́стрій> *див.* маши́на (13)

ПРИСТРІ́ЛЯНИЙ

пристрі́ляне

◊ Ма́ти пристрі́ляне óко *див.* ма́ти² (83)

ПРИХИЛИ́ТИ

прихили́ти

◊ Не ма́ти де (куди́, до кóго) гóлову (голови́) прихили́ти <Нема́ до кóго прихили́тися> *див.* ма́ти² (118)

ПРИХÓДИТИ

прихóдити

◊ Іти́ (прихóдити) з мечéм *див.* іти́ (125)

◊ Прихóдити / прийти́ в лі́та́ *див.* прихóдити

ПРИЧА́ЛЬНИЙ

прича́льна

△ Прича́льна лі́нія *див.* лі́нія (14)

ПРИШИ́БЛЕНИЙ

приши́блений

◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] з-за рóгу (з-за вугла́, з-за угла́) [мішкóм] приби́тий (приши́блений, *рідко вульг.* нама́ханий) *див.* приби́тий

ПРИШИВА́ТИ

пришива́ти

◊ Пришива́ти (пришпи́лювати) / приши́ти (пришпили́ти) квітки́ (кві́тку, ла́тку) *див.* пришива́ти

ПРИШПИ́ЛЮВАТИ

пришпи́лювати

◊ Пришива́ти (пришпи́лювати) / приши́ти (пришпили́ти) квітки́ (кві́тку, ла́тку) *див.* пришива́ти

ПРІ́РВА

прі́рва

◊ Лежи́ть (ляга́є, заляга́є) / лягла́ (залягла́) прі́рва *див.* прі́рва

прі́рву

◊ Леті́ти / полеті́ти шкере́берть (у прі́рву) *див.* леті́ти (3)

ПРОБІ́Й

пробі́й

◊ Іти́ (лі́зти) / піти́ (полі́зти) пробóєм (на пробі́й) *див.* іти́ (67)

пробóєм

◊ Іти́ (лі́зти) / піти́ (полі́зти) пробóєм (на пробі́й) *див.* іти́ (67)

ПРÓБЛИСКÓВИЙ

прóблискóвий

△ Прóблискóвий маячóк *див.* маячóк (1)

ПРОВАЛИ́ТИСЯ

провали́тися

◊ Ла́дний (ла́ден, готóвий) [три́чі] провали́тися крізь зéмлю *див.* ладний² (1)

ПРОВІДНИ́Й¹

провіднé

◊ Посіда́ти / посі́сти чі́льне (почéсне, провіднé *і т. ін.)* мі́сце *див.* посіда́ти¹

ПРОВÓДИТИ

провóдити

◊ Провóдити / провести́ лі́нію *див.* провóдити

◊ Провóдити / провéсти межу́ *див.* провóдити

ПРОДАВА́ТИ

продава́ти

◊ Продава́ти (купува́ти, справля́ти, лови́ти) ви́трішки *див.* продава́ти

ПРОДА́ТИСЯ

прода́тися

◊ Прода́тися за ми́ску сочеви́ці *див.* продава́тися

ПРОЖИВА́ННЯ

прожива́ння

Мі́сце прожива́ння *див.* мі́сце (4)

ПРОЖИТКÓВИЙ

прожиткóвий

△ Прожиткóвий мі́німум *див.* мі́німум (3)

ПРОЙТИ́

пройти́

◊ Пройти́ [і] Крим і Рим [і мі́дні тру́би] *див.* прохóдити

ПРОКИ́НУТИСЯ

проки́нувся

◊ [І] ме́ртвий уста́в би з домови́ни (проки́нувся б, проснувся б *і т. ін.)* *див.* ме́ртвий (1)

ПРОКЛАДА́ТИ
проклада́ти
◊ Перекида́ти (переки́нути) / проклада́ти (прокла́сти) містóк *див.* перекида́ти[2]
ПРОКРУ́СТІВ
прокру́стове
◊ Прокру́стове лóже *див.* лóже[1] (2)
ПРОЛІ́ЗТИ
проліз́е
◊ [І] ми́ша не пролі́зе (не проскóчить, не пробі́жить *і т. ін.) див.* ми́ша (6)
ПРОЛА́МУВАТИ
прола́мувати
◊ Лама́ти (прола́мувати, розбива́ти *і т. ін.)* / злама́ти (пролама́ти, розби́ти *і т. ін.)* лід (кри́гу) *див.* лама́ти (9)
ПРОЛИВА́ТИ
пролива́ти
◊ Ли́ти (вилива́ти, пролива́ти) / ви́лити (проли́ти) [дрібні́] сльóзи *див.* ли́ти (2)
◊ Ли́ти (пролива́ти) / проли́ти [крива́вий (солóний, сьóмий *і т. ін.)*] піт *див.* ли́ти (7)
◊ Ли́ти (пролива́ти, розлива́ти) / проли́ти (розли́ти) кров *див.* ли́ти (8)
ПРОЛИВА́ТИСЯ
пролива́ється
◊ Кров *(рідко* крі́вця) [рі́ками] ллє́ться (течé, розлива́ється, пролива́ється *і т. ін.)* / полила́ся (потеклá, розлила́ся, пролила́ся *і т. ін.) див.* кров (19)
ПРОМЕТЕ́ЇВ
промете́єва
△ Промете́єва ми́ша *див.* ми́ша (3)
ПРОМИНА́ТИ[1]
промина́ти
Не мина́ти (не промина́ти) / не мину́ти (не промину́ти) нагóди *див.* мина́ти (2)
ПРОМИСЛО́ВІСТЬ
промислóвість
△ Легкá промислóвість (інду́стрія) *див.* промислóвість
ПРОНИ́КНІСТЬ
прони́кність
△ Прони́кність біологі́чних мембра́н *див.* прони́кність
ПРОПА́СНИЦЯ
пропа́сниці
◊ Лежа́ти в пропа́сниці (в скарлати́ні, в гри́пі *і т. ін.) див.* лежа́ти (15)
пропа́сниця
◊ Пропа́сниця (тря́сця, лихома́нка) тру́сить (трясé, ті́пає, б'є *і т. ін.) див.* пропа́сниця
△ Сіннá пропа́сниця *(розм.* лихома́нка) *див.* пропа́сниця
△ Тропі́чна пропа́сниця *(розм.* лихома́нка) *див.* пропа́сниця
ПРОПА́ЩИЙ
пропа́ща
◊ Пропа́ща (ма́рна) спра́ва <Пропа́ще (ма́рне) ді́ло> *див.* спра́ва[1]
пропа́ще
◊ Пропа́ща (ма́рна) спра́ва <Пропа́ще (ма́рне) ді́ло> *див.* спра́ва[1]
ПРОПИ́СКА
пропи́ска
Лімі́тна пропи́ска *див.* пропи́ска

ПРО́ПОВІДЬ
прóповідь
◊ Чита́ти / прочита́ти прóповідь (лéкції, лéкцію) *див.* чита́ти
ПРОПУСКА́ТИ
пропуска́ти
◊ Пропуска́ти / пропусти́ти момéнт (мент, ви́падок *і т. ін.) див.* пропуска́ти
ПРО́СВІТОК
прóсвітку
◊ Не ма́ти (не зна́ти) прóсвітку *див.* ма́ти[2] (125)
ПРОСИ́ТИ
прóсимо
Ласка́во прóсимо *див.* проси́ти
◊ Ми́лості прошу́ (прóсимо) *див.* проси́ти
проси́ти
Проси́ти (блага́ти) милосéрдя *див.* проси́ти
◊ Проси́ти (проха́ти) Христá ра́ди <Проси́ти (проха́ти) ми́лостині (ми́лостиню)> *див.* проси́ти
◊ Проси́ти у Бóга ла́ски *див.* проси́ти
прошу́
◊ Ми́лості прошу́ (прóсимо) *див.* проси́ти
◊ Прошу́ люби́ти й шанува́ти (жа́лувати) *див.* проси́ти
ПРОСИ́ТИСЯ
прóситься
◊ Сам (так і) прóситься (лі́зе) в рот (до рóта, на губу́) *див.* сам
ПРО́СТІР
прóстір
△ Мéртвий прóстір *див.* прóстір
△ Метри́чний прóстір <Мéтрика прóстору> *див.* прóстір
прóстору
△ Метри́чний прóстір <Мéтрика прóстору> *див.* прóстір
ПРО́СТО
прóсто
◊ Хоч (кра́ще, прóсто) з мóсту *(рідко* з гори́) та в вóду *див.* міст (6)
ПРОСТОРО́ВИЙ
просторóві
△ Просторóві мисте́цтва *див.* мисте́цтво (7)
ПРО́ТИ[2]
прóти
◊ Не ма́ти нічóго прóти *див.* ма́ти[2] (129)
ПРОТОІЄРЕ́Й
протоієрéй
Митрофóрний протоієрéй *див.* протоієрéй
ПРОТО́ННИЙ
протóнний
△ Протóнний мікроскóп *див.* мікроскóп (3)
ПРО́ХАНИЙ
прóханий
◊ Прóханий (прóшений, ласка́вий) хліб (шматóк) *див.* хліб
ПРОХА́ТИ
проха́ти
◊ Проси́ти (проха́ти) Христá ра́ди <Проси́ти (проха́ти) ми́лостині (ми́лостиню)> *див.* проси́ти
ПРОЦВІТА́ТИ
процвіта́є
◊ Як мак цвітé (процвіта́є, розцвіта́є *і т. ін.) див.* мак (7)

ПРОЧИТА́ТИ
прочита́ти
◊ Чита́ти / прочита́ти прóповідь (лéкції, лéкцію) *див.* чита́ти
ПРО́ШЕНИЙ
прóшений
◊ Прóханий (прóшений, ласка́вий) хліб (шматóк) *див.* хліб
ПРОЩА́ТИ
проща́є
◊ Хай (неха́й) Ма́ти Бóжа ми́лує (проща́є, борóнить) / поми́лує (спасé) *див.* ма́ти[1] (12)
ПРЯ́ДИВО
пря́диво
△ Мані́льське пря́диво *див.* пря́диво
ПРЯ́ЖЕНИЙ
пря́жене
Пря́жене ма́сло *див.* ма́сло (1)
ПРЯМИ́Й
прямá
◊ Прямá дорóга (стéжка, магістра́ль) *див.* дорóга (16)
△ Прямá лі́нія *див.* лі́нія (15)
прямі́
△ Мимобі́жні прямі́ *див.* прями́й
ПРЯ́МО
пря́мо
◊ Би́ти [пря́мо] в лоб *див.* би́ти (40)
ПРЯМОВИ́СНИЙ
прямови́сна
△ Прямови́сна лі́нія *див.* лі́нія (16)
ПСИХО́З
психóз
△ Маніака́льно-депреси́вний психóз *див.* психóз
ПТАХ
птах
◊ Птах (пти́ця) висóкого лéту (польóту) *див.* птах
ПТАШИ́НИЙ
пташи́ного
◊ З висоти́ пташи́ного лéту (польóту) *див.* висотá (5)
ПТА́ШКА
пташóк
◊ Па́сти ласті́в'ят (пташóк) *див.* па́сти[1]
ПТИ́ЦЯ
пти́ця
◊ Птах (пти́ця) висóкого лéту (польóту) *див.* птах
ПУБЛІЦИСТИ́ЧНИЙ
публіцисти́чна
Публіцисти́чна літерату́ра *див.* літерату́ра (9)
ПУБЛІ́ЧНИЙ
публі́чне
Публі́чне мі́сце *див.* мі́сце (5)
ПУД[1]
пуд
◊ [Не оди́н (дóбрий)] пуд *(рідше* ла́нтух) сóлі з'ї́сти *див.* з'ї́да́ти (9)
ПУЗИ́Р
пузи́р
◊ Ми́льний пузи́р *див.* пузи́р
ПУНКТ
пункт
Пункт (мі́сце) призна́чення *див.* пункт

ПУСКА́ТИ
пуска́ти
Закóчувати (запуска́ти, пуска́ти) / закоти́ти (запусти́ти, пусти́ти) óчі [під лоб (під лóба)] *див.* закóчувати (1)
◊ Пуска́ти (випуска́ти) / пусти́ти (ви́пустити) у світ (в (на) лю́ди) *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти (лови́ти) / пусти́ти (злови́ти) півника (пíвня) *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти ми́ляну ба́ньку *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти ману́ [в вічі] *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти на дно (під шум, під лід *і т. ін.)* *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти по світу (по ми́ру) *див.* пуска́ти
◊ Пусти́ти (спусти́ти) / *рідше* пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з нóса] *див.* пуска́ти
ПУСКА́ТИСЯ
пуска́тися
◊ Пуска́тися / пусти́тися в леда́що *див.* пуска́тися
◊ Пуска́тися / пусти́тися (уда́ритися) в ма́ндри *див.* пуска́тися
ПУСТИ́Й
пуста́
◊ Порóжня (легка́, пуста́) кише́ня (калі́тка) *див.* кише́ня (8)
△ Порóжня (пуста́, ме́ртва) порóда *див.* порóда
пусте́
◊ Порóжнє (пусте́) мі́сце *див.* мі́сце (25)
пусти́й
◊ Пусти́й лоб *див.* лоб (12)
пусті́
◊ Пусті́ (ма́рні) слова́ (фра́зи) *див.* слóво
пустóму
◊ На порóжньому (пустóму, гóлому) мі́сці *див.* мі́сце (16)
ПУСТИ́ТИ
пусти́ти
◊ Пусти́ти собі ку́лю в лоб (в лóба, в гóлову, в скрóню) *див.* пуска́ти
ПУСТИ́ТИСЯ
пусти́тися
◊ Перейти́ (піти́, пусти́тися) на легки́й хліб (на легкі́ хліба́) *див.* перехóдити
ПУ́СТКА
пу́сткою
Лежа́ти пу́сткою *див.* лежа́ти (6)
ПУ́ТО
пу́та
◊ Лама́ти / полама́ти (злама́ти, розлама́ти *і т. ін.)* пу́та *див.* лама́ти (7)
◊ Рва́ти (розрива́ти, розбива́ти) / порва́ти (розби́ти) кайда́ни (пу́та, ланцюги́) *див.* рва́ти
◊ Розі́рвані пу́та (ланцюги́) *див.* розі́рваний
ПУТТЯ́
пуття́
◊ Привести́ / привóдити до ла́ду (до поря́дку, до путтяі *і т. ін.)* *див.* привóдити
ПУТЬ[1]
путь
◊ Відхóдити (ла́годитися) / віді́йти́ на (в) Бóжу (оста́нню) путь (дорóгу) *див.* відхóдити (9)
◊ Дорóга (путь) ляга́є / лягла́ *див.* дорóга (6)
◊ Хай [тобі́, вам *і т. ін.*] легка́ (щасли́ва) дорóга (путь) сте́литься / посте́литься *див.* дорóга (20)
ПУХ
пу́хом
◊ [Хай (неха́й)] земля́ [бу́де] пу́хом (перóм, пухке́нькою, легка́) *див.* земля́ (32)
ПУХКЕ́НЬКИЙ
пухке́нькою
◊ [Хай (неха́й)] земля́ [бу́де] пу́хом (перóм, пухке́нькою, легка́) *див.* земля́ (32)
ПХА́ТИ
пха́є
◊ [Аж] із гóрла лі́зе *(грубо* пре, пре́ться) <[Аж] гóрлом пха́є> *див.* лі́зти (2)
ПШЕНИ́ЧНИЙ
пшени́чний
◊ З межи́сі́ткою та в пшени́чний ряд *див.* межи́сі́тка (1)
ПШИК
пшик
◊ Вели́кий крик за мали́й пшик *див.* крик[1] (1)
◊ Зроби́ти з лемеша́ шва́йку (пшик) *див.* зроби́ти (12)
П'ЯСТИ́
п'я́сти
О́чі п'я́сти (пну́ти) [на лоб (на лóба)] *див.* п'я́сти́
П'ЯСТИ́СЯ
п'ясти́ся
◊ Става́ти (п'ясти́ся, лі́зти *і т. ін.)* на кóту́рни *див.* става́ти
П'ЯТА́
п'ят
◊ Від ма́ківки до п'ят *див.* ма́ківка (1)
п'я́тами
◊ Мигну́ти (мелькну́ти) п'я́тами *див.* мигну́ти (2)
п'я́ти
◊ Ма́зати (масти́ти, нама́зувати *і т. ін.)* / нама́зати (зма́зати, намасти́ти, помасти́ти *і т. ін.)* [са́лом (сма́льцем)] п'я́ти *(рідше* п'я́тки) *див.* ма́зати (2)
◊ Нóги (п'я́ти, сту́пні) прикипа́ють (приростáють) / прикипі́ли (прирослі́) до землі́ (до ка́меня, до мі́сця *і т. ін.)* *див.* нога́
П'ЯТА́К
п'ятака́
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбóванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
П'Я́ТКА[1]
п'я́тки
◊ Ма́зати (масти́ти, нама́зувати *і т. ін.)* / нама́зати (зма́зати, намасти́ти, помасти́ти *і т. ін.)* [са́лом (сма́льцем)] п'я́ти *(рідше* п'я́тки) *див.* ма́зати (2)
П'ЯТЬ
п'ять
◊ У міх (у п'ять ланту́хів) не вбере́ш *див.* вбира́ти[1] (4)
РА́ДА
ра́да
Всесві́тня Ра́да Ми́ру *див.* ра́да
Ра́да мі́ністрів *див.* ра́да
ра́ди
◊ Проси́ти (проха́ти) Христа́ ра́ди <Проси́ти (проха́ти) ми́лостині (ми́лостиню)> *див.* проси́ти
РАДІАЦІ́ЙНИЙ
радіаці́йна
△ Радіаці́йна мікробіолóгія *див.* мікробіолóгія (1)
РАК[1]
рак
△ Літера́льний рак *див.* рак[1]
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* рак на мілкóму (на мілині́) *див.* рак[1]
ра́ки
◊ Піти́ [на дно] ра́ків (ра́ки) лови́ти *див.* піти́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ра́ки з мішка́ *див.* рак[1]
ра́ків
◊ Піти́ [на дно] ра́ків (ра́ки) лови́ти *див.* піти́
РА́КА
ра́ка
◊ Ла́зити ра́чки (ра́ка) *див.* ла́зити (1)
ра́ком
◊ Лі́зти / полі́зти ра́чки <Лі́зти ра́ком> *див.* лі́зти (21)
РАКЕ́ТА
раке́та
△ Міжконтинента́льна балісти́чна раке́та *див.* раке́та
раке́ти
На борту́ корабля́ (літака́, раке́ти *і т. ін.)* *див.* борт (2)
РА́МА
ра́ма
△ Лісопи́льна ра́ма *див.* ра́ма
РА́МКА
ра́мки
◊ Ви́хід за ра́мки (за ме́жі) *див.* ви́хід (5)
◊ Вихóдити / ви́йти за ра́мки (за ме́жі) *див.* вихóдити (25)
◊ Лама́ти ра́мки *див.* лама́ти (10)
РА́НГОВИЙ
ра́нгові
△ Ра́нгові зе́млі (маéтності) *див.* земля́ (12)
РА́ТНИЙ
ра́тні
Ра́тні лю́ди *див.* лю́ди (4)
РАХУ́БА
раху́би
◊ Добра́ти (дібра́ти) / добира́ти ді́ла (ла́ду́, *рідко* раху́би) *див.* добира́ти (3)
РАХУВА́ТИ
рахува́ти
◊ Курча́т лічи́ти (рахува́ти) *див.* лічи́ти[1] (2)
◊ Лічи́ти (рахува́ти) дні (годи́ни, хвили́ни *і т. ін.)* *див.* лічи́ти[1] (3)
◊ Не лічи́ти (не рахува́ти) годи́н (хвили́н) *див.* лічи́ти[1] (4)
РАХУ́НОК
раху́нки
◊ Ма́ти раху́нки *див.* ма́ти[2] (84)
РА́ЦІЯ[2]
ра́цію
◊ Ма́ти ра́цію (сенс) *див.* ма́ти[2] (85)

РА́ЧКИ
ра́чки
◊ Ла́зити ра́чки (ра́ка) *див.* ла́зити (1)
◊ Лі́зти / полі́зти ра́чки <Лі́зти ра́ком> *див.* лі́зти (21)
РВА́ТИ
рва́ти
◊ [Аж (ма́ло не)] рва́ти (де́рти, ску́бти) на собі́ (на голові́) воло́сся (чуб, чу́ба) *див.* рва́ти
◊ Рва́ти й мета́ти *див.* рва́ти
◊ Рва́ти (розрива́ти, розбива́ти) / порва́ти (розби́ти) кайда́ни (пу́та, ланцюги́) *див.* рва́ти
◊ Розрива́ти (рва́ти) / розірва́ти на шматки́ (на манюсі́нькі кусо́чки) *див.* розрива́ти[1]
РЕАКТИ́ВНИЙ
реакти́вний
△ Реакти́вний літа́к *див.* літа́к (1)
РЕА́КЦІЯ
реа́кція
△ Ланцюго́ва реа́кція *див.* реа́кція
△ Макрофага́льна реа́кція *див.* реа́кція
РЕБРО́
ре́бра
◊ Грі́ти / погрі́ти [лома́кою, ки́єм *і т. ін.*] спи́ну (пле́чі, ре́бра *і т. ін.*) *див.* грі́ти (4)
◊ Полама́ти (переломи́ти) / лама́ти ре́бра (кістки́) *див.* полама́ти
◊ Полата́ти (облата́ти) / лата́ти бо́ки (*рідко* ре́бра) *див.* полата́ти
РЕ́ГІТ
ре́готу
◊ [Аж] ляга́ти [по́котом] (па́дати) / лягти́ (упа́сти) від сміху (зі сміху, з ре́готу *і т. ін.*) *див.* ляга́ти (2)
◊ [Ма́ло (ледь, ле́две *і т. ін.*) не] вмира́ти (помира́ти, ло́патися, па́дати *і т. ін.*) / вме́рти (поме́рти, ло́пнути, покоти́тися [по́котом], впа́сти *і т. ін.*) від (зі) сміху (від ре́готу) <Ма́ло не поло́пати зо сміху> *див.* умира́ти
РЕДА́КТОР
реда́ктор
Літерату́рний реда́ктор *див.* реда́ктор
РЕЄСТРО́ВИЙ
реєстро́ві
Реєстро́ві (*діал.* лейстро́ві) козаки́ *див.* коза́к (6)
РЕЗЕ́РВ
резе́рві
Бу́ти (лиша́тися) в резе́рві *див.* бу́ти (12)
РЕКРЕАЦІ́ЙНИЙ
рекреаці́йний
△ Рекреаці́йний ландша́фт *див.* ландша́фт (2)
РЕЛЯТИВІ́СТСЬКИЙ
релятиві́стська
△ Релятиві́стська меха́ніка *див.* меха́ніка (5)
РЕМАНЕ́НТ
remане́нт
△ Ме́ртвий ремане́нт (інвента́р) *див.* ремане́нт
РЕНТГЕ́НІВСЬКИЙ
рентге́нівський
△ Рентге́нівський мікроско́п *див.* мікроско́п (4)

РЕПУТА́ЦІЯ
репута́цію
Ма́ти репута́цію *див.* ма́ти[2] (18)
РЕФЛЕ́КС
рефле́кс
△ Ланцюго́вий рефле́кс *див.* рефле́кс
РЕ́ЧЕННЯ
ре́чення
△ Підря́дне ре́чення мети́ *див.* ре́чення
△ Підря́дне ре́чення мі́сця *див.* ре́чення
РЕЧОВИ́Й
речови́й
Речови́й міщо́к *див.* мішо́к (3)
РЕ́ШЕТО
ре́шето
◊ Дурни́х у ре́шето лови́ти *див.* лови́ти (1)
ре́шетом
◊ Носи́ти (мі́ряти) во́ду ре́шетом *див.* носи́ти
◊ Ре́шетом у воді́ зірки́ лови́ти *див.* лови́ти (21)
РИ́БА
ри́ба
◊ Би́тися як ри́ба об лід *див.* би́тися (8)
△ Летю́ча ри́ба (ри́бка) *див.* ри́ба
ри́бу
◊ Лови́ти ри́бу (ри́бку) в каламу́тній (*рідше* мутні́й) воді́ *див.* лови́ти (14)
◊ Ма́ти на горі́хи (на ри́бу) *див.* ма́ти[2] (69)
РИ́БКА
ри́бка
△ Летю́ча ри́ба (ри́бка) *див.* ри́ба
ри́бку
◊ Лови́ти ри́бу (ри́бку) в каламу́тній (*рідше* мутні́й) воді́ *див.* лови́ти (14)
РІ́ВНИЙ
рі́вних
◊ Не ма́ти собі́ рі́вного (рі́вних, поді́бного, поді́бних) *див.* ма́ти[2] (134)
рі́вного
◊ Не ма́ти собі́ рі́вного (рі́вних, поді́бного, поді́бних) *див.* ма́ти[2] (134)
рі́вному
◊ На рі́вному мі́сці *див.* мі́сце (17)
РІВНЯ́ННЯ
рівня́ння
△ Ліні́йне рівня́ння *див.* рівня́ння
РІГ
ріг
◊ Хоч ло́бом (голово́ю) би́йся в (об) стіну́ (в (об) мур, ріг *і т. ін.*) *див.* би́тися (9)
ро́ги
◊ Лі́зти (*грубо* пе́рти, пе́ртися *і т. ін.*) / полі́зти на роже́н (про́ти рожна́) <Лі́зти на ро́ги> *див.* лі́зти (17)
◊ Лі́зти чо́ртові (чо́рту) на ро́ги (в зу́би) <Лі́зти (наско́чити) само́му чо́ртові на ро́ги> *див.* лі́зти (26)
ро́гом
◊ [Аж] о́чі ро́гом лі́зуть / полі́зли <І о́чі ро́гом ста́ли> <О́чі почина́ють лі́зти ро́гом> *див.* о́ко[1]
ро́гу
◊ Мішко́м з-за ро́гу вда́рено (вда́рили) *див.* ударя́ти
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] з-за ро́гу (з-за вугла́, з-за угла́) [мішко́м] приби́тий (прищи́блений, *рідко вульг.* нама́ханий) *див.* приби́тий

РІД
рід
Рід лю́дськи́й <Лю́дське́ пле́м'я> *див.* рід
ро́ду
◊ Не [з] полохли́вого (лякли́вого) деся́тка (ро́ду) *див.* деся́ток (2)
РІДКІ́СНИЙ
рідкі́сні
△ Рідкі́сні мета́ли *див.* мета́л (8)
РІДНЕ́СЕНЬКИЙ
ріднє́сенька
[Ой (ох)] ма́тінко [ж] моя́ [рі́дна, ріднє́сенька]! *див.* ма́тінка (1)
РІ́ДНИЙ
рі́дна
◊ І [рі́дна] ма́ти не впізнає́ (не пізнає́) / не впізна́є (не пізна́є) *див.* ма́ти[1] (10)
[Ой (ох)] ма́тінко [ж] моя́ [рі́дна, ріднє́сенька]! *див.* ма́тінка (1)
Рі́дна (моя́, своя́ *і т. ін.*) краї́на <Роди́ма (рі́дна) сторона́> <Рі́дний (роди́мий) край> *див.* краї́на (2)
рі́дний
Рі́дна (моя́, своя́ *і т. ін.*) краї́на <Роди́ма (рі́дна) сторона́> <Рі́дний (роди́мий) край> *див.* краї́на (2)
РІ́ЗКА
різо́к
◊ Скуштува́ти (покуштува́ти) ві́ника (кия́, лози́ни, різо́к, нагаї́в *і т. ін.*) *див.* скуштува́ти
РІ́ЗНИЙ
рі́зних
◊ Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті> *див.* масть[1] (3)
рі́зні
◊ На всі (вся́кі, рі́зні *і т. ін.*) лади́ *див.* лад (8)
рі́зної
◊ Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті> *див.* масть[1] (3)
РІЗНОКОЛЬОРО́ВИЙ
різнокольоро́вий
△ Висівкоподі́бний (різнокольоро́вий) лиша́й *див.* лиша́й (1)
РІК
рік
Міжнаро́дний геофізи́чний рік *див.* рік
рока́ми
○ З рока́ми (літа́ми) *див.* рік
роки́
◊ Літа́ (роки́) вихо́дять / ви́йшли *див.* літа́ (4)
ро́ків
◊ Вихо́дити (іти́) / ви́йти з літ (з ро́ків, з ві́ку) *див.* вихо́дити (36)
За да́вністю [ро́ків (літ, ча́су *і т. ін.*)] *див.* да́вність (1)
◊ Мої́х ро́ків *див.* рік
◊ У ро́зквіті (у цві́ті, *рідше* у ро́зцвіті) ро́ків (літ, сил *і т. ін.*) *див.* ро́зквіт
РІКА́
рі́ки
◊ Моло́чні [та] (медо́ві) рі́ки [й ма́сляні (киселе́ві) береги́ (з ма́сляними (киселе́вими) берега́ми)] *див.* ріка́
ріко́ю
◊ Ли́тися / поли́тися рі́чкою (рі́чка́ми, ріко́ю *і т. ін.*) *див.* ли́тися (2)

РІСКА
ріски
◊ [І (ні, жóдної)] ріски (рісочки, мáкової краплúни *і т. ін.)* в рóті не мáти *див.* мáти[2] (31)
РІСОЧКА
рісочки
◊ [І (ні, жóдної)] ріски (рісочки, мáкової краплúни *і т. ін.)* в рóті не мáти *див.* мáти[2] (31)
РІСТ
рóсту
◊ Ні з лицá, ні з рóсту *див.* лицé (10)
РІЧ[1]
річ
◊ Мáрна річ (спрáва) *див.* річ[1]
РІЧ[2]
рéчі
◊ Медóві рéчі *див.* річ[2]
РІЧКА
річкáми
◊ Лúтися / полúтися річкою (річкáми, рікóю *і т. ін.)* *див.* лúтися (2)
річкою
◊ Лúтися / полúтися річкою (річкáми, рікóю *і т. ін.)* *див.* лúтися (2)
РІЧНИЙ[1]
річнúй
Річнúй (місячний, тримісячний *і т. ін.)* тéрмін *див.* тéрмін[1]
РОБ
рóбом
Ходúти лихúм рóбом *див.* ходúти
РОБИТИ
робú
◊ Хоч на лúсині пасú (робú) *див.* пасти[1]
робúти
Мáти (справляти, робúти) / спрáвити (зробúти) вплив *див.* мáти[2] (22)
◊ Робúти дóбру міну при поганій (недóбрій) грі *див.* робúти
◊ Робúти (являти) / зробúти (явúти) мúлість *див.* робúти
◊ Скрúвлювати (робúти) / скривúти (склéїти, зробúти *і т. ін.)* кúслу міну *див.* скрúвлювати
РОБÓТА
робóта
Лабораторна робóта *див.* робóта
◊ Лежáча робóта *див.* робóта
◊ Робóта лежúть *див.* робóта
робóти
△ Ловúльні робóти *див.* робóта
робóту
◊ Мáти робóту *див.* мáти[2] (86)
РОБÓЧИЙ
робóче
△ Автоматизóване робóче місце *див.* місце (7)
РОДИМИЙ
родúма
Рідна (моя, своя *і т. ін.)* краïна <Родúма (рідна) сторонá> <Рідний (родúмий) край> *див.* краïна (2)
родúмий
Рідна (моя, своя *і т. ін.)* краïна <Родúма (рідна) сторонá> <Рідний (родúмий) край> *див.* краïна (2)

РОДИТИ
родúла
◊ Як (у чóму, у чім *і т. ін.)* мáти [на світ] народúла (породúла, родúла) <Як мáти спородúла> *див.* мáти[1] (15)
РОЖÉВИЙ
рожéвими
◊ Малювáти (зображáти, зобрáжувати) рожéвими фáрбами (у рожéвих фáрбах) *див.* малювáти (1)
рожéвих
◊ Малювáти (зображáти, зобрáжувати) рожéвими фáрбами (у рожéвих фáрбах) *див.* малювáти (1)
РОЖÉН
рожéн
◊ Лізти *(грубо* пéрти, пéртися *і т. ін.)* / полізти на рожéн (прóти рожнá) <Лізти на рóги> *див.* лізти (17)
рожнá
◊ Лізти *(грубо* пéрти, пéртися *і т. ін.)* / полізти на рожéн (прóти рожнá) <Лізти на рóги> *див.* лізти (17)
РОЗБИВÁТИ
розбивáти
◊ Ламáти (пролáмувати, розбивáти *і т. ін.)* / зламáти (проламáти, розбúти *і т. ін.)* лід (крúгу) *див.* ламáти (9)
◊ Лóбом горíхи розбивáти *див.* розбивáти
◊ На трíскú розбивáти (трощúти, ламáти *і т. ін.)* *див.* розбивáти
◊ Рвáти (розривáти, розбивáти) / порвáти (розбúти) кайдáни (пýта, ланцюгú) *див.* рвáти
◊ Розбивáти / розбúти лоб (лóба) *див.* розбивáти
РÓЗВИТОК
рóзвитку
△ Íндекс людськóго рóзвитку <Íндекс рóзвитку людськóго потенціáлу> *див.* íндекс (3)
РОЗВÓДИТИ
розвóдити
◊ Точúти (розвóдити) / поточúти ляси (баляси, баляндрáси, бáли) *див.* точúти[1]
РОЗДІЛЯТИ
розділяти
◊ Розділяти (ділúти) / розділúти лóже (пóстіль) *див.* розділяти
РОЗЖÁРЮВАННЯ
розжáрювання
△ Електрúчна лáмпа <Лáмпа розжáрювання> *див.* лáмпа (3)
РОЗÍГРУВАТИ
розíгрувати
◊ Грáти *(рідше* розíгрувати, ламáти *і т. ін.)* комéдію *(рідко* кумéдію) *див.* грáти (24)
РОЗÍРВАНИЙ
розíрвані
◊ Розíрвані пýта (ланцюгú) *див.* розíрваний
РÓЗКВІТ
рóзквіті
◊ У рóзквіті (у цвіті, *рідше* у рóзцвіті) рóків (літ, сил *і т. ін.)* *див.* рóзквіт

РОЗКИДÁТИ[1]
розкидáти
◊ Метáти (кúдати, розкидáти, розсипáти *і т. ін.)* бісер (пéрли) [свúням (пéред свиньмú, пéред свúнями)] *див.* метáти (4)
РОЗЛИВÁТИ
розливáти
◊ Лúти (проливáти, розливáти) / пролúти (розлúти) кров *див.* лúти (8)
РОЗЛІТÁТИСЯ[1]
розлітáється
◊ Аж (що й, тільки *і т. ін.)* пір'я летúть (розлітáється, сúплеться *і т. ін.)* / полетúть (розсúплеться, посúплеться *і т. ін.)* *див.* пір'я
РОЗЛЯГÁТИСЯ
розлягáється
◊ Аж *(рідко* тільки) лунá йде (розлягáється, *рідше* гоготúть *і т. ін.)* / пішлá (розляглáся, *рідше* загоготіла *і т. ін.)* *див.* лунá (1)
РОЗПÓВЕНЬ
розпóвні
У розпóвні літа *див.* літо (1)
РОЗРИВÁТИ[1]
розривáти
◊ Рвáти (розривáти, розбивáти) / порвáти (розбúти) кайдáни (пýта, ланцюгú) *див.* рвáти
◊ Розривáти (рвáти) / розірвáти на шматкú (на манюсінькі кусóчки) *див.* розривáти[1]
РОЗСИПÁТИ
розсипáти
◊ Метáти (кúдати, розкидáти, розсипáти *і т. ін.)* бісер (пéрли) [свúням (пéред свиньмú, пéред свúнями)] *див.* метáти (4)
РОЗСИПÁТИСЯ
розсúплеться
◊ Аж (що й, тільки *і т. ін.)* пір'я летúть (розлітáється, сúплеться *і т. ін.)* / полетúть (розсúплеться, посúплеться *і т. ін.)* *див.* пір'я
РОЗСТАВЛЯТИ
розставляти
◊ Розставляти / розстáвити по своїх місцях *див.* розставляти
РОЗТІКÁТИСЯ
розтікáтися
◊ Розтікáтися мúслями (мúслію, мúслю) по дрéву *див.* розтікáтися
РОЗТЯГÁТИ
розтягáти
Розтягáти (розтягувати) / розтягтú (розтягнýти) баян (гармóнію, міхú баяна, міхú гармóнії *і т. ін.)* *див.* розтягáти
РОЗТЯГÁТИСЯ
розтягáється
Розтягáється (розтягується) / розтягся (розтяглáся, розтяглúся) баян (гармóнія, міхú баяна, міхú гармóнії *і т. ін.)* *див.* баян (1)
РÓЗУМ
рóзум
◊ Затóплювати / затопúти лúхо (рóзум, гóре, бідý *і т. ін.)* в чáрці (в горíлці) *див.* затóплювати[2] (1)
◊ Май рóзум! *див.* мáти[2] (33)
◊ Мáти рóзум [у головí] *див.* мáти[2] (87)

◊ Мáти свій рóзум [у голові] *див.* мáти^2 (90)
рóзуму
◊ Макíтра рóзуму *див.* макíтра (1)
◊ Не твогó (могó, йогó *і т. ін.)* рóзуму (умá, нóса) діло *див.* діло (24)
РОЗУМÓВИЙ
розумóвої
Люди розумóвої прáці *див.* люди (3)
РÓЗЦВІТ
рóзцвіті
◊ У рóзквіті (у цвіті, *рідше* у рóзцвіті) рóків (літ, сил *і т. ін.)* *див.* рóзквіт
РОЗЦВІТÁТИ
розцвітáє
◊ Як мак цвітé (процвітáє, розцвітáє *і т. ін.)* *див.* мак (7)
РОЗШИВÁННЯ
розшивáння
◊ Розшивáння вузькóго місця *див.* розшивáння
РОЗШИВÁТИ
розшивáти
◊ Розшивáти / розшúти вузькé місце *див.* розшивáти
РОЛЬ
рóлями
◊ Помінятися / мінятися рóлями *див.* помінятися
РОМÁШКА
ромáшка
△ Лікáрська ромáшка *див.* ромáшка
РОСÁ
росá
Мéдяна росá *див.* росá
РОСИНА
росину
◊ І (ні, áні) на мáкову росину *див.* росина
РОСТИ
ростé
◊ Ще мак [ростé (цвітé, схóдить *і т. ін.)*] у голові *див.* мак (5)
РОТ
рот
◊ Знáти [тільки] з миски (з нóса) та в рот *див.* знáти (23)
◊ Не лізе (не йде) / не полізе в рот (у гóрло, *грубо* в пéльку) *див.* лізти (30)
◊ Сам (так і) прóситься (лізе) в рот (до рóта, на губу) *див.* сам
рóта
◊ Аж піна з рóта (на губáх) скáче (летить, виступáє *і т. ін.)* *див.* піна
◊ Ловити словá [із рóта] *див.* ловити (15)
◊ Сам (так і) прóситься (лізе) в рот (до рóта, на губу) *див.* сам
рóті
◊ [І (ні, жóдної)] ріски (рісочки, мáкової краплини *і т. ін.)* в рóті не мáти *див.* мáти^2 (31)
рóтом
◊ Рóтом мух ловити *див.* ловити (22)
РОТАЦІЙНИЙ
ротаційна
△ Ротаційна машина *див.* машина (12)
РУДИЙ
рудá
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* рудá миша (миш) [зимóю] *див.* миша (11)
рудóї
◊ Áні (ні) рудóї миші *див.* миша (5)

РУЇНА
руїнах
Лежáти в руїнах *див.* лежáти (3)
РУКÁ
рук
◊ [Аж] іскри [з рук] летять *див.* іскра (2)
◊ Валитися (летіти, пáдати *і т. ін.)* з рук *див.* валитися^1 (1)
◊ Вирватися з рук (з лап, з лабéт, з лабéтів, з пáзурів *і т. ін.)* *див.* виривáтися^1 (1)
◊ Липнути (прилипáти) / прилипнути до рук *див.* липнути^1 (1)
◊ Не минути рук *див.* минáти (4)
рукá
◊ Легкá рукá *див.* рукá
◊ Ось (от) вам (тобі) моя рукá *див.* рукá
◊ Рукá руку миє *див.* рукá
◊ Сильна (міцнá) рукá *див.* рукá
рукáми
◊ З легкими рукáми *див.* рукá
Плескáти *(розм.* ляпати) / заплескáти *(розм.* заляпати) в долóні *(рідше* рукáми, в руки) *див.* плескáти
рукáх
◊ Мáти нéруш у рукáх *див.* мáти^2 (73)
◊ Мáти у рукáх *див.* мáти^2 (105)
◊ Носити на рукáх <Трóхи (мáло) на рукáх не носити> <Як (мáло, трóхи) не на рукáх носити> *див.* носити
◊ Тримáти (держáти) в [міцних (залізних)] рукáх (в шóрах, в поводáх *і т. ін.)* *див.* тримáти
руки
◊ Брáти / взяти збрóю (меч) в руки *див.* брáти (81)
◊ З легкóї руки *див.* рукá
◊ Ламáти (залáмувати, ломити) / заламáти (заломити) руки *див.* ламáти (1)
◊ Лизáти руки *див.* лизáти (2)
◊ Липкі руки *див.* рукá
◊ Мáйстер *(рідше* мастáк) на всі руки *див.* мáйстер (7)
◊ Мáти вільні руки *див.* мáти^2 (41)
◊ Мáти дóвгі руки *див.* мáти^2 (50)
Плескáти *(розм.* ляпати) / заплескáти *(розм.* заляпати) в долóні *(рідше* рукáми, в руки) *див.* плескáти
По (на, у) ліву руку (руч) <З лівої руки> *див.* рукá
◊ Руки [та нóги] не знáють (не знáли, не мáють, не мáли) спочинку *див.* рукá
Ставáти / стáти на гóлову (на руки, на лáпи *і т. ін.)* *див.* ставáти
рукóю
◊ Махнути / *рідше* махáти рукóю *див.* махáти (2)
Поцілунок рукóю (повітряний, летючий) *див.* поцілунок
руку
◊ Запускáти / запустити руку (лáпу) *див.* запускáти^1 (2)
◊ Легкий на руку *див.* легкий (2)
◊ Мáти вільну руку *див.* мáти^2 (42)
◊ Мáти руку *див.* мáти^2 (88)
◊ Накладáти / наклáсти (наложити) руку *(грубо* лáпу) *див.* накладáти
По (на, у) ліву руку (руч) <З лівої руки> *див.* рукá
◊ Рукá руку миє *див.* рукá

РУКÁВ
рукавá
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* з мішкá (з лáнтуха, з рукавá) *див.* мішóк (8)
РУКАВИЦЯ
рукавиці
◊ Міняти, як (мов, ніби *і т. ін.)* рукавички (рукавиці) *див.* міняти (4)
РУКАВИЧКА
рукавички
Мáйстер шкіряної рукавички *див.* мáйстер (3)
◊ Міняти, як (мов, ніби *і т. ін.)* рукавички (рукавиці) *див.* міняти (4)
РУСÁЛКА
русáлка
Лісовá русáлка *див.* русáлка
РУХ
рух
△ Флангóвий рух (марш, манéвр, маршманéвр) *див.* рух
РУХАТИСЯ
рухатися
Не рухатися / не рушитися з місця *див.* рухатися
РУХÓМИЙ
рухóме
△ Рухóме майнó *див.* майнó (3)
РУЧ
руч
По (на, у) ліву руку (руч) <З лівої руки> *див.* рукá
РУШÁТИ
рушáти
◊ Зрушуватися (зрушувати, рушáти) / зрушитися (зрушити, рушити) з місця (з мéртвої тóчки) *див.* зрушуватися (1)
◊ Не рушáти / не рушити з місця *див.* рушáти
◊ Рушáти / рушити з місця *див.* рушáти
РУШНИК
рушникáми
◊ Засилáти (присилáти, посилáти, слáти) / заслáти (прислáти, послáти) старостів (сватів, за рушникáми, *заст.* людей) *див.* засилáти (1)
РУШНИЦЯ
рушниця
Мисливська рушниця *див.* рушниця
РЯД
ряд
◊ Давáти / дáти лад (порядок, *рідше* ряд *і т. ін.)* *див.* давáти (79)
◊ З межисіткою та в пшеничний ряд *див.* межисітка (1)
рядáми
Щільними рядáми (лáвами) *див.* ряд
рядáх
◊ У пéрших лáвах (рядáх) *див.* лáва^2 (2)
ряди
Вступáти / вступити до лав *(рідше* у лáви, в ряди) *див.* вступáти^1 (2)
Зімкнені (зімкнуті) лáви (ряди) *див.* лáва^2 (1)
Зімкнись (зімкніться) в лáви (ряди) *див.* змикáтися (1)
Змикáти / зімкнути лáви (ряди, стрій) *див.* змикáти (2)
Змикáються / зімкнуться лáви (ряди) *див.* змикáтися (3)

Прийма́ти / прийня́ти до лав (в ряди́) *див.* прийма́ти
РЯСТ
ряст
◊ [Лиши́лося] недо́вго ряст топта́ти *див.* топта́ти
РЯТУВА́ТИ
ряту́й
◊ Рятуйте (рятуй) мою́ ду́шу *див.* рятува́ти
рятуйте
◊ Рятуйте (рятуй) мою́ ду́шу *див.* рятува́ти
САДИВНИ́Й
садивни́й
Садивни́й матеріа́л *див.* матеріа́л (1)
САДИ́ТИ
сади́ти
△ Під марке́р сі́яти (сади́ти) *див.* сі́яти
Сади́ти під лопа́ту *див.* сади́ти
◊ Сади́ти (садови́ти) / посади́ти на мілину́ *див.* сади́ти
САДІ́ННЯ
саді́ння
Саді́ння під лопа́ту *див.* саді́ння
САДОВИ́ТИ
садови́ти
◊ Сади́ти (садови́ти) / посади́ти на мілину́ *див.* сади́ти
САДО́ВО-ПА́РКОВИЙ
садо́во-па́ркове
△ Садо́во-па́ркове мисте́цтво *див.* мисте́цтво (8)
СА́ЖЕНЬ
са́жень
Махови́й са́жень *див.* са́жень
СА́ЛО
са́ла
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* кіт до ми́ші (до са́ла, на са́ло) *див.* кіт (5)
са́ло
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* кіт до ми́ші (до са́ла, на са́ло) *див.* кіт (5)
са́лом
◊ Ма́зати (масти́ти, нама́зувати *і т. ін.)* / нама́зати (зма́зати, намасти́ти, помасти́ти *і т. ін.)* [са́лом (сма́льцем)] п'я́ти *(рідше* п'я́тки) *див.* ма́зати (2)
◊ На мі́сці зло́чину спійма́ти (злови́ти, заста́ти *і т. ін.)* <Злови́ти, як (мов, ні́би *і т. ін.)* кота́ над са́лом> *див.* спійма́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ме́дом *(рідше* са́лом) по губа́х *див.* мед (12)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ме́дом (са́лом) по губа́х масти́ти (ма́зати) / мазну́ти *див.* масти́ти (3)
САМ
сам
◊ Сам (так і) про́ситься (лі́зе) в рот (до ро́та, на губу́) *див.* сам
сама́
Сама́ люб'я́зність *див.* люб'я́зність (1)
◊ Ті́льки [сама́ (одна́)] душа́ залиши́лася (лиши́лася) *див.* душа́ (74)
само́му
◊ Лі́зти чо́ртові (чо́рту) на ро́ги (в зу́би) <Лі́зти (наско́чити) само́му чо́ртові на ро́ги> *див.* лі́зти (26)
саму́
◊ По [саму́, самі́сіньку] ма́ківку *див.* ма́ківка (2)
СА́МИЙ
са́ме
◊ Попада́ти (влуча́ти, вража́ти) / попа́сти (влу́чити, вра́зити) на (в) [са́ме] болю́че (живе́, найболю́чіше *і т. ін.)* мі́сце *див.* попада́ти
са́ме
◊ У [са́ме] пе́кло лі́зти / полі́зти *див.* лі́зти (32)
са́мого
◊ З (від) са́мого ма́лечку (ма́лку) *див.* ма́лечку (1)
са́му
◊ Лі́зти (зала́зити) / залі́зти в [са́му] ду́шу *див.* лі́зти (12)
САМІ́СІНЬКИЙ
самі́сіньку
◊ По [саму́, самі́сіньку] ма́ківку *див.* ма́ківка (2)
САМОНАВЧА́ЛЬНИЙ
самонавча́льна
△ Самонавча́льна маши́на (систе́ма) <Самонавча́льний при́стрій> *див.* маши́на (13)
самонавча́льний
△ Самонавча́льна маши́на (систе́ма) <Самонавча́льний при́стрій> *див.* маши́на (13)
САНІТА́РНИЙ
саніта́рна
Саніта́рна маши́на <Саніта́рний авто́бус> *див.* маши́на (2)
саніта́рний
Саніта́рна маши́на <Саніта́рний авто́бус> *див.* маши́на (2)
Саніта́рний (меди́чний) інстру́ктор *див.* інстру́ктор (1)
СВАТ[1]
сват
◊ Кум королю́ і сват міні́стру *див.* кум[1] (3)
СВИНЕ́ЦЬ
свинце́м
Полива́ти / поли́ти вогне́м (мета́лом, свинце́м *і т. ін.)* *див.* полива́ти
СВИНЯ́
свиньми́
◊ Мета́ти (ки́дати, розкида́ти, розсипа́ти *і т. ін.)* бі́сер (пе́рли) [сви́ням (пе́ред свиньми́, пе́ред сви́нями)] *див.* мета́ти (4)
свиня́
◊ Схо́жий (похо́жий) як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пирогі́, макогі́н на но́чви *і т. ін.)* *див.* схо́жий[1]
сви́ням
◊ Мета́ти (ки́дати, розкида́ти, розсипа́ти *і т. ін.)* бі́сер (пе́рли) [сви́ням (пе́ред свиньми́, пе́ред сви́нями)] *див.* мета́ти (4)
сви́нями
◊ Мета́ти (ки́дати, розкида́ти, розсипа́ти *і т. ін.)* бі́сер (пе́рли) [сви́ням (пе́ред сви́ньми)] *див.* мета́ти (4)
СВІДО́МІСТЬ
свідо́містю
Маніпуля́ція свідо́містю *див.* маніпуля́ція (1)
СВІДО́ЦТВО
свідо́цтво
△ Метри́чне свідо́цтво *див.* свідо́цтво
СВІТ[1]
світ
◊ [Ле́две (ще ті́льки)] благословля́ло / благослови́ло на світ *див.* благословля́ти (2)
◊ Світ [в оча́х (пе́ред очи́ма)] тьма́риться (темні́є, ме́ркне, му́титься) / потьма́рився (потемні́в, поме́рк, помути́вся) *див.* світ[1]
◊ Світ [мої́х] оче́й! <Мій сві́те [бі́лий]!> *див.* світ[1]
◊ Чуть (ледь, чим, як, *рідше* скоро *і т. ін.)* світ *див.* світ[1]
сві́те
◊ Сві́те (сві́тку, сві́точку) мій! *див.* світ[1]
◊ Світ [мої́х] оче́й! <Мій сві́те [бі́лий]!> *див.* світ[1]
СВІТ[2]
світ
◊ [Аж *(рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
◊ [І] світ [Бо́жий (бі́лий)] не ми́лий (не лю́бий) *див.* світ[2]
◊ Лиша́ти / лиши́ти світ *див.* лиша́ти (7)
◊ Як (у чо́му, у чім *і т. ін.)* ма́ти [на світ] народи́ла (породи́ла, роди́ла) <Як ма́ти спороди́ла> *див.* ма́ти[1] (15)
сві́ті
◊ Ма́ятися по сві́ту (на сві́ті) *див.* ма́ятися (1)
◊ Хай *(заст.* най) йому́ (їй, їм) ле́гко згада́ється на ті́м сві́ті *див.* зга́дуватися (1)
сві́ту
◊ Ма́ятися по сві́ту (на сві́ті) *див.* ма́ятися (1)
◊ Пуска́ти / пусти́ти по сві́ту (по ми́ру) *див.* пуска́ти
СВІТИ́ТИ
світи́ти
◊ Світи́ти латка́ми *див.* світи́ти
СВІ́ТЛО[1]
сві́тла
△ Ла́мпа де́нного сві́тла *див.* ла́мпа (8)
СВІТЛОВИ́Й
світлови́й
△ Світлови́й мікроско́п *див.* мікроско́п (5)
СВІТЛОДІО́ДНИЙ
світлодіо́дна
△ Світлодіо́дна ла́мпа *див.* ла́мпа (12)
СВІТО́К
сві́тку
◊ Сві́те (сві́тку, сві́точку) мій! *див.* світ[1]
СВІ́ТОЧОК
сві́точку
◊ Сві́те (сві́тку, сві́точку) мій! *див.* світ[1]
СВІ́ТСЬКИЙ
сві́тська
Сві́тська леви́ця *див.* леви́ця (1)
сві́тський
Апостола́т миря́н <Сві́тський апостола́т> *див.* апостола́т (1)

СВІ́ЧКА
сві́чка
◊ Ні Бо́гу (Бо́гові) сві́чка, ні чо́рту (чо́ртові) кочерга́ (коцюба́, ла́дан, на́довбень *і т. ін.) див.* сві́чка
сві́чки́
◊ Хоч сві́чки́ ліпи́ *див.* ліпи́ти (2)
СВОЯ́К
своя́к
◊ Своя́к з лі́вої щоки́ *див.* своя́к
СВЯТИ́Й
святі́
Святі́ місця́ *див.* мі́сце (6)
СВЯТИ́ТЕЛЬ
святи́телі
Святи́телі мої́! *див.* святи́тель
СВЯТКУВА́ТИ
святкува́ти
◊ Ле́даря ко́рчити (справля́ти, святкува́ти, пра́знувати) *див.* ко́рчити (2)
СВЯЧЕ́НИЙ
свяче́ної
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт (ді́дько) ла́дану (свяче́ної води́) *див.* чорт
СЕГМЕНТА́РНО-РЕФЛЕКТО́РНИЙ
сегмента́рно-рефле́кторний
Сегмента́рно-рефле́кторний маса́ж *див.* маса́ж (2)
СЕЗО́Н
сезо́н
◊ Ме́ртвий сезо́н *див.* сезо́н
СЕЙ
сих
◊ Оста́тися (лиши́тися, опини́тися *і т. ін.)* ні в сих ні в тих *див.* острава́тися
сього́
◊ Не від ми́ру сього́ *див.* мир² (5)
сьому́
◊ Мир вам! <Мир сьому́ до́му!> *див.* мир¹ (2)
СЕ́ЛИЩНИЙ
се́лищний
△ Міськи́й (се́лищний, сільськи́й) голова́ *див.* голова́ (5)
СЕМА́НТИКА
сема́нтика
△ Логі́чна сема́нтика *див.* сема́нтика
СЕНС
сенс
◊ Ма́ти ра́цію (сенс) *див.* ма́ти² (85)
СЕПАРА́ТНИЙ
сепара́тний
Сепара́тний мир *див.* мир¹ (1)
СЕ́РБИ
се́рби
△ Лу́жицькі се́рби *див.* се́рби
СЕРВІТУ́Т
сервіту́т
△ Міжнаро́дний сервіту́т *див.* сервіту́т
СЕ́РДЕНЬКО
се́рденько
◊ Се́рце (се́рденько) як (ле́две, ма́ло, тро́хи *і т. ін.)* не ви́скочить [з груде́й] *див.* се́рце
СЕРЕ́ДНІЙ
сере́дніх
У пе́рших (оста́нніх, сере́дніх *і т. ін.)* чи́слах мі́сяця *див.* число́

СЕРІА́Л
серіа́л
Ми́льна о́пера <Ми́льний серіа́л> *див.* о́пера
СЕ́РЦЕ
се́рце
◊ Душа́ (се́рце) лежи́ть *див.* душа́ (41)
◊ Душа́ (се́рце) не на мі́сці *див.* душа́ (42)
◊ Ка́менем лягти́ (упа́сти) на се́рце (на се́рці) *див.*ляга́ти (6)
◊ Ка́мінь ліг (камі́ння ляѓло) на се́рце *див.* ка́мінь (12)
◊ Лоскота́ти не́рви *(рідше* ду́шу, се́рце *і т. ін.) див.* лоскота́ти (2)
◊ Ма́ти м'яке́ (до́бре, чу́ле *і т. ін.)* се́рце *див.* ма́ти² (68)
◊ Ма́ти се́рце *див.* ма́ти² (95)
◊ Ма́ти се́рце з пе́рцем *див.* ма́ти² (96)
◊ Се́рце ка́менем лежи́ть *див.* се́рце
◊ Се́рце (се́рденько) мре (завмира́є, замира́є, замира́ло) / завме́рло (заме́рло) *див.* се́рце
◊ Се́рце (се́рденько) як (ле́две, ма́ло, тро́хи *і т. ін.)* не ви́скочить [з груде́й] *див.* се́рце
◊ Тяга́р ліг (упа́в) на се́рце (на гру́ди) *див.* тяга́р
◊ Тяжки́й (важки́й) ка́мінь ліг (упа́в, звали́вся) на гру́ди (на ду́шу, на се́рце) *див.* ка́мінь (18)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ка́мінь ліг на ду́шу (на се́рце) *див.* ка́мінь (21)
се́рцем
◊ З легки́м се́рцем <З легко́ю душе́ю> *див.* се́рце
◊ Ли́нути (вита́ти, леті́ти) / поли́нути (полеті́ти) ду́мкою (думка́ми, ду́мою, *рідше* в ду́мці, мрі́ями, се́рцем) *див.* ли́нути (1)
Сса́ти (смокта́ти) / засса́ти (засмокта́ти) під ло́жечкою (під се́рцем) *див.* сса́ти
се́рці
◊ Ка́менем лягти́ (упа́сти) на се́рце (на се́рці) *див.* ляга́ти (6)
◊ Ле́гко (лю́бо, ве́село *і т. ін.)* на душі́ (на се́рці) *див.* ле́гко (1)
◊ Лежа́ти [важки́м] ка́менем (тягаре́м) на се́рці (на душі́) *див.* лежа́ти (12)
◊ Лежа́ти на душі́ (на се́рці) *див.* лежа́ти (17)
◊ Ма́ти Бо́га [в се́рці (в душі́, в живо́ті *і т. ін.)*] *див.* ма́ти² (34)
◊ Ма́ти на се́рці *див.* ма́ти² (71)
◊ Ма́ти Христа́ в душі́ (в се́рці) *див.* ма́ти² (108)
◊ Не ма́ти Бо́га в душі́ (в се́рці, в живо́ті) *див.* ма́ти² (113)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ми́ші на се́рці шкребу́ть (шкря́бають, скребу́ть) / зашкребли́ (зашкря́бали, заскребли́) *див.* ми́ша (10)
се́рцю
◊ Ми́лий се́рцю *див.* ми́лий (1)
се́рця
◊ Крик (ле́мент) душі́ (се́рця) *див.* крик¹ (5)
◊ Ли́цар се́рця *див.* ли́цар (3)
◊ Лу́снути зі зло́сті (з се́рця) *див.* лу́снути (1)
◊ Не ма́ти се́рця *див.* ма́ти² (133)

СЕСТРА́
сестра́
△ Меди́чна сестра́ *див.* сестра́
Сестра́ милосе́рдя <Милосе́рдна сестра́> *див.* сестра́
СЕЧОВИ́Й
сечови́й
△ Сечови́й мі́хур *див.* мі́хур (3)
СИДЕРИ́ЧНИЙ
сидери́чний
△ Сидери́чний мі́сяць *див.* мі́сяць (6)
СИДІ́ТИ
сиді́ти
◊ Для (за́для) ме́блів [бу́ти (сиді́ти, перебува́ти *і т. ін.)*] *див.* ме́блі (3)
◊ Сиді́ти (бу́ти) на ла́ві підсу́дних (обвинува́чених) *див.* сиді́ти
◊ Сиді́ти на своє́му мі́сці *див.* сиді́ти
Стоя́ти (сиді́ти) / ста́ти (ста́нути, зупини́тися *і т. ін.),* як (мов, ні́би *і т. ін.)* прику́тий (прику́та, прико́ваний, прико́вана) [до мі́сця, до стовпа́ *і т. ін.*] *див.* стоя́ти
СИДНЯ́
си́дні
◊ Не зна́ти си́дні за ле́жнею *див.* зна́ти (39)
СИ́ЛА
сил
◊ Вибива́тися / ви́битися з сил (з си́ли, з мо́чі, з мо́ці) *див.* вибива́тися (4)
◊ У ро́зквіті (у цві́ті, *рідше* у ро́зцвіті) ро́ків (літ, сил *і т. ін.) див.* ро́зквіт
◊ Що ма́є (ма́єш, є, було́ *і т. ін.)* си́ли (сил, ду́ху) *див.* ма́ти² (139)
си́ла
◊ З на́ми хре́сна си́ла! *див.* си́ла
△ Магніторуші́йна си́ла *див.* си́ла
◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (принíс, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт
си́лами
◊ Мі́рятися (мі́ритися) / помі́рятися си́лою (си́лами) *див.* мі́рятися (1)
си́ли
◊ Вибива́тися / ви́битися з сил (з си́ли, з мо́чі, з мо́ці) *див.* вибива́тися (4)
◊ По́ки си́ли [моє́ї (своє́ї)] *див.* по́ки
◊ Що ма́є (ма́єш, є, було́ *і т. ін.)* си́ли (сил, ду́ху) *див.* ма́ти² (139)
си́лою
◊ Мі́рятися (мі́ритися) / помі́рятися си́лою (си́лами) *див.* мі́рятися (1)
си́лу
◊ Ма́ти [вели́ку] си́лу *див.* ма́ти² (39)
СИ́ЛЬНИЙ
си́льна
◊ Си́льна (міцна́) рука́ *див.* рука́
СИ́ЛЬНО
си́льно
Мі́цно (га́рно, си́льно *і т. ін.)* зби́тий (збудо́ваний) *див.* зби́тий (2)
СИНДРО́М
синдро́м
△ Маніака́льний синдро́м *див.* синдро́м
СИНИ́ЦЯ
сини́цю
◊ Ма́ти сини́цю в жме́ні *див.* ма́ти² (97)

СИ́НІЙ
си́ній
△ Метиле́новий си́ній *див.* си́ній
СИНОДИ́ЧНИЙ
синоди́чний
△ Синоди́чний мі́сяць *див.* мі́сяць (7)
СИНО́К
сино́к
◊ Ма́мин (мату́син, маму́син) сино́к (сино́чок) *див.* сино́к
СИНОПТИ́ЧНИЙ
синопти́чна
△ Синопти́чна метеороло́гія *див.* метеороло́гія (1)
СИНО́ЧОК
сино́чок
◊ Ма́мин (мату́син, маму́син) сино́к (сино́чок) *див.* сино́к
СИ́НТАКСИС
си́нтаксис
△ Логі́чний си́нтаксис *див.* си́нтаксис
СИ́НТЕЗ
си́нтез
Си́нтез мисте́цтв *див.* си́нтез
△ Си́нтез мінера́лів *див.* си́нтез
СИ́ПАТИСЯ
си́плеться
◊ Аж (що й, ті́льки *і т. ін.*) пі́р'я лети́ть (розліта́ється, си́плеться *і т. ін.*) / полети́ть (розси́плеться, поси́плеться *і т. ін.*) *див.* пі́р'я
си́пляться
◊ [Аж] і́скри (і́скорки) з оче́й си́пляться (летя́ть, ска́чуть *і т. ін.*) / поси́пались (сипну́ли, полеті́ли, поскака́ли, скакну́ли *і т. ін.*) *див.* і́скра (1)
СИР
сир
◊ Як сир у ма́слі *див.* сир
СИРИ́Й
сиру́
◊ Іти́ (ляга́ти) / піти́ (лягти́) в [сиру́] зе́млю *див.* іти́ (68)
СИРКО́ВИЙ
сирко́ва
Сирко́ва ма́са *див.* ма́са (2)
СИСТЕ́МА
систе́ма
△ Лімбі́чна систе́ма *див.* систе́ма
△ Лімфати́чна систе́ма *див.* систе́ма
△ Мажорита́рна ви́борча систе́ма *див.* систе́ма
△ Макрофага́льна систе́ма *див.* систе́ма
△ Метри́чна систе́ма мір *див.* систе́ма
СИТА́
сита́
Медо́ва (ме́дяна́) сита́ *див.* сита́
СІДА́ТИ
сіда́ти
◊ Сіда́ти на легки́й (ле́гший) хліб *див.* сіда́ти
СІ́КТИ
сі́кти
◊ Цокоті́ти (цокота́ти, цо́кати, ля́скати, сі́кти *і т. ін.*) зуба́ми *див.* цокота́ти
СІЛЬ
сіль
◊ Люби́ти, як сіль в о́ці [і терни́ну в бо́ці] *див.* люби́ти (1)
со́лі
◊ [Не оди́н (до́брий)] пуд (*рі́дше* ла́нтух) со́лі з'ї́сти *див.* з'їда́ти (9)
СІ́ЛЬСЬКИЙ
сі́льськи́й
△ Мі́ськи́й (се́лищний, сі́льськи́й) голова́ *див.* голова́ (5)
СІМ
сім
◊ Здира́ти (зніма́ти, здійма́ти, лупи́ти *і т. ін.*) / здіра́ти (зня́ти, здійня́ти, злупи́ти *і т. ін.*) шку́ру (по три шку́ри, сім шкур *і т. ін.*) *див.* здира́ти (1)
◊ [По] сім неді́ль на ти́ждень справля́ти (ма́ти) *див.* справля́ти
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
СІННИ́Й[1]
сінна́
△ Сінна́ пропа́сниця (*розм.* лихома́нка) *див.* пропа́сниця
СІ́РКА
сі́ркою
◊ Не ви́курити й ла́даном (сі́ркою) *див.* вику́рювати (1)
СІТЬ
сі́ті
◊ Лови́ти / пійма́ти (впійма́ти, злови́ти *і т. ін.*) в сі́ті *див.* лови́ти (11)
СІ́ЧКА
сі́чку
◊ На капу́сту (на сі́чку, на ло́кшину *і т. ін.*) *див.* капу́ста (8)
СІ́ЯТИ
сій
◊ Хоч мак (ма́ком) сій *див.* сі́яти
сі́яти
△ Під марке́р сі́яти (сади́ти) *див.* сі́яти
СКАЗА́ТИ
скажи́
◊ Скажи́ (скажі́ть) на ми́лість [Бо́жу (Бо́га)] *див.* сказа́ти
скажі́ть
◊ Скажи́ (скажі́ть) на ми́лість [Бо́жу (Бо́га)] *див.* сказа́ти
сказа́ти
Кра́ще (точні́ше, лі́пше *і т. ін.*) сказа́ти *див.* сказа́ти
◊ Ле́гко сказа́ти *див.* сказа́ти
◊ Сло́ва [лихо́го] не сказа́ти *див.* сказа́ти
СКАЗИ́ТИСЯ
сказі́вся
◊ Щоб я провали́вся (сказі́вся, лу́снув *і т. ін.*) *див.* я[2]
СКАКА́ТИ
ска́че
◊ Аж пі́на з ро́та (на губа́х) ска́че (лети́ть, виступа́є *і т. ін.*) *див.* пі́на
СКАМ'ЯНІ́ТИ
скам'яні́ти
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*]) скам'яні́ти (скамені́ти) [на мі́сці] *див.* скам'яні́ти
СКАНУВА́ЛЬНИЙ
сканува́льний
△ Сканува́льний мікроско́п *див.* мікроско́п (6)
СКАРЛАТИ́НА
скарлати́ні
◊ Лежа́ти в пропа́сниці (в скарлати́ні, в гри́пі *і т. ін.*) *див.* лежа́ти (15)
СКИДА́ТИ
скида́ти
◊ Зніма́ти (здира́ти, скида́ти *і т. ін.*) / зня́ти (зде́рти, ски́нути *і т. ін.*) з оче́й полу́ду (лу́ду) *див.* зніма́ти (8)
◊ Скида́ти / ски́нути [з се́бе] ма́ску *див.* скида́ти
СКІ́ЛЬКИ
скі́льки
◊ Скі́льки літ, скі́льки зим! *див.* скі́льки
◊ Що (скі́льки) [є] мо́чі <З усіє́ї мо́чі> *див.* бу́ти (111)
СКЛАД[2]
скла́ду
◊ Без ла́ду і скла́ду *див.* лад (7)
◊ Ні ла́ду ні скла́ду (ні пола́ду, ні перела́ду) *див.* лад (15)
◊ Ні скла́ду ні ла́ду, ні спе́реду ні зза́ду *див.* склад[2]
СКЛАДА́ТИ
склада́ти
◊ Склада́ти / скла́сти (зложи́ти) ла́пки (кри́льця) *див.* склада́ти
СКЛАДОВИ́Й
складови́й
△ Складови́й кубі́чний метр *див.* метр[1] (1)
СКЛО
скло
△ Лобове́ (оглядо́ве) скло *див.* скло
△ Ма́тове скло *див.* скло
СКЛЯ́НКА[1]
скля́нка
△ Мі́рна скля́нка *див.* скля́нка[1]
СКО́РИЙ
ско́рим
Швидки́м (ско́рим) ма́ршем пройти́ (діста́тися, ру́шити *і т. ін.*) *див.* прохо́дити
СКО́РО[1]
ско́ро
○ Ско́ро лише́ (лиш) *див.* лише́[2] (3)
◊ Чуть (ледь, чим, як, *рі́дше* ско́ро *і т. ін.*) світ *див.* світ[1]
СКО́РЧИТИ
ско́рчити
◊ Ско́рчити ла́заря *див.* ско́рчити
СКОТ
скот
Ста́вити (ма́ти) за скот (скоті́в) *див.* ста́вити
СКРА́Ю
скра́ю
◊ Моя́ ха́та скра́ю [, я нічо́го не зна́ю] *див.* ха́та
СКРЕБТИ́
скребу́ть
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ми́ші на се́рці шкребу́ть (шкря́бають, скребу́ть) / зашкребли́ (зашкря́бали, заскребли́) *див.* ми́ша (10)
СКРИ́ВЛЮВАТИ
скри́влювати
◊ Скри́влювати (роби́ти) / скриви́ти (скле́їти, зроби́ти *і т. ін.*) ки́слу мі́ну *див.* скри́влювати
СКРО́НЯ
скро́ню
◊ Пусти́ти собі ку́лю в лоб (в ло́ба, в го́лову, в скро́ню) *див.* пуска́ти

СКРУ́ЧУВАННЯ
скру́чування
△ Скру́чування ли́стя *див.* скру́чування
СКУ́БТИ
ску́бти
◊ [Аж (мáло не)] рвáти (дéрти, ску́бти) на собі́ (на голові́) волóсся (чуб, чу́ба) *див.* рвáти
СКУ́ПАНИЙ
ску́паний
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ску́паний у мéртвій воді́ *див.* ску́паний
СКУШТУВÁТИ
скуштувáти
◊ Скуштувáти мéду *див.* скуштувáти
◊ Скуштувáти (покуштувáти) ві́ника (кия́, лози́ни, рі́зок, нагаї́в *і т. ін.) див.* скуштувáти
СЛАБИ́Й
слабé
◊ Слабкé (слабé, урázли́ве *і т. ін.)* мі́сце *див.* мі́сце (26)
СЛАБИ́НКА
слаби́нку
◊ Мáти слáбість (слаби́нку, слáбкість *і т. ін.) див.* мáти[2] (98)
СЛÁБІСТЬ
слáбість
◊ Мáти слáбість (слаби́нку, слáбкість *і т. ін.) див.* мáти[2] (98)
СЛАБКИ́Й
слабкé
◊ Слабкé (слабé, урázли́ве *і т. ін.)* мі́сце *див.* мі́сце (26)
СЛÁБКІСТЬ
слáбкість
◊ Мáти слáбість (слаби́нку, слáбкість *і т. ін.) див.* мáти[2] (98)
СЛÁВА
слáва
◊ Лáври Герострáта <Герострáтові лáври> <Герострáтова слáва> *див.* лавр (1)
слáву
◊ Мáти слáву *див.* мáти[2] (99)
СЛАНКИ́Й
сланки́й
△ Сланки́й льон *див.* льон (3)
СЛÁТИ[1]
слáти
◊ Засилáти (присилáти, посилáти, слáти) / заслáти (прислáти, послáти) старості́в (сватíв, за рушникáми, *заст.* людéй) *див.* засилáти (1)
СЛИЗЬКИ́Й
слизькóму
◊ Залишáти (лишáти) / зали́шити (лиши́ти) на слизькóму *див.* залишáти (4)
◊ Пiймáти (спiймáти, злови́ти) / лови́ти на слизькóму *див.* пiймáти
СЛІВЦÉ
слівцé
◊ Міцнé (міцнéньке) слóво (слівцé) *див.* слóво
СЛІД[1]
слід
◊ Лишáти (залишáти) / лиши́ти (зали́шити) глибóкий (невигóйний, помíтний *і т. ін.)* слід у душí *див.* лишáти (3)
◊ Лишáти (залишáти) / лиши́ти (зали́шити) слід [за собóю] *див.* лишáти (4)
слíду
◊ І слíду не лиши́лося (не зали́шилося, *рíдко* не зостáлося *і т. ін.) див.* лишáтися (2)
СЛÓВО
словá
◊ Ліни́вий на слóво (на словá) *див.* ліни́вий (1)
◊ Лови́ти словá [із рóта] *див.* лови́ти (15)
Мáйстер слóва *див.* мáйстер (2)
◊ Марнувáти мóву (словá) *див.* марнувáти (1)
◊ Метки́й на слóво (на словá, до слóва) *див.* метки́й (3)
◊ Пустí (мáрні) словá (фрáзи) *див.* слóво
◊ Слóва [лихóго] не сказáти *див.* сказáти
◊ Трáтити (витрачáти) ду́рно (дарéмно, мáрно) словá *див.* трáтити
словáми
◊ За слóвом *(рíдше* за словáми, по слóво) до кишéні (у кишéню, *рíдше* у пáзуху) не лíзти (не лáзити) / не полíзти *див.* лíзти (5)
◊ Масти́ти словáми *див.* масти́ти (1)
◊ Обкладáти / обклáсти *(рíдко* обіклáсти) словáми (лáйкою, мáтом *і т. ін.) див.* обкладáти
слóві
◊ Лови́ти / піймáти (впіймáти, злови́ти *і т. ін.)* на слóві *див.* лови́ти (12)
слóво
◊ За слóвом *(рíдше* за словáми, по слóво) до кишéні (у кишéню, *рíдше* у пáзуху) не лíзти (не лáзити) / не полíзти *див.* лíзти (5)
◊ Ламáти (пору́шувати) / зламáти (поламáти, пору́шити) [своє́] слóво *див.* ламáти (8)
◊ Ласкáве (тéпле) слóво *див.* слóво
◊ Легки́й на слóво *див.* легки́й (3)
◊ Ліни́вий на слóво (на словá) *див.* ліни́вий (1)
◊ Лови́ти (хапáти) кóжне слóво *див.* лови́ти (17)
Мáти слóво *див.* мáти[2] (19)
◊ Меткé слóво *див.* слóво
◊ Метки́й на слóво (на словá, до слóва) *див.* метки́й (3)
◊ Міцнé (міцнéньке) слóво (слівцé) *див.* слóво
◊ Спом'янéш (спом'янéте, *діал.* спімнéш, спімнéте) моє́ слóво *див.* споминáти
слóвом
◊ За слóвом *(рíдше* за словáми, по слóво) до кишéні (у кишéню, *рíдше* у пáзуху) не лíзти (не лáзити) / не полíзти *див.* лíзти (5)
Згáдувати / згадáти ли́хом (лихи́м слóвом) *див.* згáдувати (1)
◊ Не поминáти ли́хом *(рíдше* лихи́м слóвом) *див.* поминáти[1]
слóву
Вíрте / повíрте [моє́му] слóву *див.* вíрити (2)
СЛУ́ЖБА
слу́жба
Міграцíйна слу́жба *див.* слу́жба
СЛУЖИ́ТИ
служи́ти
Чим мóжу (мóжемо, мáю, мáємо) служи́ти? *див.* служи́ти
СЛУ́ХАТИ
слу́хай
Слу́хати (слу́хай [мою́]) комáнду! *див.* слу́хати
слу́хати
◊ Слу́хати (вислухóвувати) лéкції *див.* слу́хати
Слу́хати (слу́хай [мою́]) комáнду! *див.* слу́хати
СЛЬОЗÁ
сліз
◊ Мішóк сліз *див.* мішóк (7)
слізьми́
◊ Обливáтися (умивáтися, заливáтися, ми́тися, *рíдше* обсипáтися *і т. ін.) /* обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рíдше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльозáми, сльозóю) *див.* обливáтися
сльóзи
◊ [І] сміх і гóре (гріх, сльóзи, ли́хо *і т. ін.) див.* сміх
◊ Ли́ти (виливáти, проливáти) / ви́лити (проли́ти) [дрібнí] сльóзи *див.* ли́ти (2)
◊ Ли́ти (проливáти) крокоди́лячі *(рíдше* крокоди́лові) сльóзи *див.* ли́ти (6)
СМАК
смак
◊ Знáти (мáти, тя́мити) смак *див.* знáти (17)
◊ Мáти / ви́робити дóбрий смак *див.* мáти[2] (40)
СМÁЛЕЦЬ
смáлець
◊ Мáти олíю (лій, *рíдше* смáлець *і т. ін.)* в головí <Мáти лій під чу́бом> *див.* мáти[2] (77)
смáльцем
◊ Мáзати (масти́ти, намáзувати *і т. ін.) /* намáзати (змáзати, намасти́ти, помасти́ти *і т. ін.)* [сáлом (смáльцем)] п'я́ти *(рíдше* п'я́тки) *див.* мáзати (2)
СМАЛИ́ТИ
смали́ти
◊ Смали́ти (присмáлювати) халя́вки (ли́тки) *див.* смали́ти
СМЕРТÉЛЬНИЙ
смертéльна
Мéртва (моги́льна, гробовá, смертéльна, німá *і т. ін.)* ти́ша *див.* ти́ша
смертéльному
◊ На смéртному (смéртнім, *рíдше* смертéльному) лóжі (одрí) *див.* лóже[1] (1)
смертéльною
◊ Мéртвою (залíзною, смертéльною) хвáткою *див.* хвáтка
СМÉРТНИЙ
смéртна
◊ Смéртний час (кінéць) <Смéртна мить> *див.* час
смéртний
◊ Смéртний час (кінéць) <Смéртна мить> *див.* час
смéртній
◊ Лежáти (бу́ти) / лягти́ *(рíдко* облягти́) на смéртній постéлі *див.* лежáти (11)
смéртнім
◊ Лежáти на смéртному (смéртнім) лóжі (одрí) *див.* лежáти (21)
◊ На смéртному (смéртнім, *рíдше* смертéльному) лóжі (одрí) *див.* лóже[1] (1)

смéртному
◊ Лежáти на смéртному (смéртнім) лóжі (одрі) *див.* лежáти (21)
◊ На смéртному (смéртнім, *рідше* смертéльному) лóжі (одрі) *див.* лóже[1] (1)
СМЕРТЬ
смéрті
◊ Гíрше [від] [лютої] смéрті *див.* гíрше (1)
◊ Лежáти прú смерті *див.* лежáти (25)
смерть
Легкá смерть *див.* смерть
СМЕТÁНА
сметáні
◊ Як варéник у мáслі (у сметáні) *див.* варéники (1)
СМИКНУ́ТИ
смикнýти
Смикнýти [з] люльки *див.* смикнýти
СМИСЛОВИ́Й
смисловúй
△ Логíчний (смисловúй) нáголос *див.* нáголос
СМІЛИ́ВІСТЬ
смілúвість
Мáти смілúвість (смíлість, хорóбрість *і т. ін.)* *див.* мáти[2] (20)
СМІ́ЛІСТЬ
смíлість
Мáти смілúвість (смíлість, хорóбрість *і т. ін.)* *див.* мáти[2] (20)
СМІХ
сміх
◊ [І] сміх і гóре (гріх, сльóзи, лúхо *і т. ін.)* *див.* сміх
◊ Кúдає / кúнуло в сміх (у лють, у гнів *і т. ін.)* *див.* кúдати (4)
◊ Кýрям (кýрці, людям) на сміх <Кýри сміються> *див.* сміх
сміху
◊ [Аж] лягáти [пóкотом] (пáдати) / лягтú (упáсти) від сміху (зі сміху, з рéготу *і т. ін.)* *див.* лягáти (2)
◊ Лýскати / лýснути від (зі, зо) сміху *див.* лýскати (1)
◊ [Мáло (ледь, лéдве *і т. ін.)* не] вмирáти (помирáти, лóпатися, пáдати *і т. ін.)* / вмéрти (помéрти, лóпнути, покотúтися [пóкотом], впáсти *і т. ін.)* від (зі) сміху (від рéготу) <Мáло не полóпати зо сміху> *див.* умирáти
СМІШИ́ТИ
смішúти
◊ Смішúти людéй *(ірон.* горобців) *див.* смішúти
СМІ́ЯТИСЯ
сміються
◊ Кýрям (кýрці, людям) на сміх <Кýри сміються> *див.* сміх
СМОКТÁТИ
смоктáти
Курúти (палúти, смоктáти *і т. ін.)* люльку (кальян, наргілé *і т. ін.)* *див.* курúти[1] (1)
◊ Смоктáти мáмину цúцю *див.* смоктáти
Ссáти (смоктáти) / зассáти (засмоктáти) під лóжечкою (під сéрцем) *див.* ссáти
СМОЛÁ
смолá
◊ Лúпнути, як (мов, ніби *і т. ін.)* смолá [до підіска] *див.* лúпнути[1] (3)
СМУ́ГА
смýга
△ Захиснá (полезахиснá, лісовá) смýга *див.* смýга
СНАРЯ́Д
снарядu
Випускáти / вúпустити кýлі (снарядu, міни *і т. ін.)* *див.* випускáти (3)
СНІГ
снігу
◊ [І] льóду (снігу [торíшнього], крúги) сéред (посéрéд) зимú не вúпросиш *див.* випрóшувати (1)
СНІГОВИ́Й
сніговá
△ Сніговá лíнія (межá) *див.* лíнія (17)
Сніговá людúна *див.* людúна (3)
СНІ́ДАННЯ
снідання
◊ Віддáти (віднестú) мишáм на снідáнок (на снідання) *див.* віддавáти (36)
СНІДÁНОК
снідáнок
◊ Віддáти (віднестú) мишáм на снідáнок (на снідання) *див.* віддавáти (36)
СОБÁКА
собáка
△ Летючий собáка *див.* собáка
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* собáка (пес), спýщений з прúв'язі (з ланцюгá, з припóну) *див.* собáка
собáку
◊ Хоч на собáку (на хвіст собáці) лий / вúлий *див.* лúти (10)
собáці
◊ Хоч на собáку (на хвіст собáці) лий / вúлий *див.* лúти (10)
СОБÁЧИЙ
собáче
Собáче (дúке) мúло *див.* мúло[1] (2)
СОБÁЧКА
собáчка
△ Луговúй собáчка *див.* собáчка
СОБІ́
собі
◊ Міряти / примíряти на свій аршúн (своéю мíркою, на свою мíрку *і т. ін.)* <Міряти по собі> *див.* міряти (7)
СÓВІСТЬ
сóвісті
Де твоя (у тéбе, вáша, у вас *і т. ін.)* сóвість? <Де твоє (у тéбе, вáше, у вас і т. ін.) сумлíння?> <Май (мáйте) сóвість (сумлíння)> <Немáє (немá) сóвісті у тéбе (у вас, у нього *і т. ін.)*> *див.* сóвість
◊ Залишáти (лишáти) / залúшити (лишúти) на сумлíнні (на сóвісті) *див.* залишáти (5)
◊ [Лежúть] на сóвісті (на сумлíнні) *див.* сóвість
◊ Лягтú на сóвість *див.* лягáти (21)
СОКИ́РА
сокúрою
◊ Помахáти сокúрою (лопáтою) *див.* помахáти
сокúру
◊ Гострúти (вигóстрювати, *рідше* точúти, нагóстрювати *і т. ін.)* / вúгострити (нагострúти) ніж (меч, сокúру *і т. ін.)* *див.* гострúти (1)
◊ Знахóдити / знайтú сокúру (сокúрку) під (за) лáвкою *див.* знахóдити (13)
◊ Піднімáти (підіймáти, здіймáти, підносити *і т. ін.)* / підняти (підійняти, здійняти, піднестú *і т. ін.)* зброю (меч, сокúру *і т. ін.)* *див.* піднімáти
СОКИ́РКА
сокúрку
◊ Знахóдити / знайтú сокúру (сокúрку) під (за) лáвкою *див.* знахóдити (13)
СОЛÓДКИЙ
солóдким
◊ Обливáти / облúти солóдким мéдом *див.* обливáти
солóдкім
◊ На [солóдкім] медý *див.* мед (7)
СОЛÓНИЙ
солóний
◊ Лúти (проливáти) / пролúти [кривáвий (солóний, сьóмий *і т. ін.)*] піт *див.* лúти (7)
СОЛЯ́РОВИЙ
солярове
△ Солярове мáсло *див.* мáсло (3)
СОН[1]
сну
Колисáти (колихáти, люляти *і т. ін.)* до сну *див.* колисáти (1)
сон
△ Летаргíйний сон *див.* сон[1]
◊ Мертвéцький сон *див.* сон[1]
◊ Мéртвий сон *див.* сон[1]
СÓНЦЕ
сóнцем
◊ Місце під сóнцем *див.* місце (14)
СÓНЯЧНИЙ
сóнячний
△ Сóнячний мікроскóп *див.* мікроскóп (7)
СОРÓКА
сорóк
Дéрти (дрáти) горобців (ластівóк, сорóк *і т. ін.)* <Дéрти (дрáти) гнíзда (яйця)> *див.* дéрти (1)
сорóка
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* кýрка (сорóка) лáпою <Як (мов, ніби *і т. ін.)* сорóка по тúну> *див.* кýрка (3)
СОРÓЧКА
сорóчки
◊ Залишúтися (лишúтися, *рідко* зостáтися) без сорóчки (без штанів) *див.* залишáтися (7)
сорóчці
◊ В льóлі (в сорóчці) народúтися *див.* нарóджуватися
◊ [Не] в своїй сорóчці (льóлі) *див.* сорóчка
СОРТОВИ́Й
сортові
△ Мáрочні (сортові) вúна *див.* винó[1] (10)
СОСИ́СКА
сосúски
△ Сухі [мислúвські] сосúски *див.* сосúска
СОЦІÁЛЬНИЙ
соціáльна
△ Соціáльна meréжа *див.* meréжа (3)

СОЧЕВИ́ЦЯ
сочеви́ці
◊ Прода́тися за ми́ску сочеви́ці *див.* продава́тися
СПАДА́ТИ
спада́ти
◊ Спада́ти / спа́сти з лиця́ (з ли́ченька, на лиці́, на виду́) *див.* спада́ти
СПА́ДИСТИЙ
спа́дистий
Спа́дистий лоб *див.* лоб (4)
СПА́ЛЬНИЙ
спа́льний
Спа́льний мішо́к *див.* мішо́к (4)
СПА́ЛЮВАТИ
спа́лювати
◊ Пали́ти (спа́лювати) / спали́ти [за собо́ю (свої́)] мости́ (кораблі́) *див.* пали́ти[1]
СПАСИ́БІ
спаси́бі
Спаси́бі за (ва́шу, твою́) ла́ску *див.* спаси́бі
СПА́ТИ
спа́ти
◊ Ла́ври не даю́ть спа́ти (спо́ко́ю, поко́ю *і т. ін.*) *див.* лавр (2)
СПЕКТР
спектр
△ Магні́тний спектр *див.* спектр
СПЕ́РЕДУ
спе́реду
◊ Ні скла́ду ні ла́ду, ні спе́реду ні ззаду *див.* склад[2]
СПИН
спи́ну
◊ Не ма́ти (не зна́ти) спи́ну (впи́ну) *див.* ма́ти[2] (126)
СПИ́НА
спи́ні
◊ [Аж] мура́шки (кома́шки) бі́гають (пробі́гають, лі́зуть *і т. ін.*) / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.*) по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.*) <По пле́чах полі́зла мурашня́> *див.* мура́шки
спи́ною
◊ Залиша́тися (лиша́тися) / зали́ши́тися (лиши́тися) за спи́ною (поза́ду) *див.* залиша́тися (6)
◊ Ма́ти за плечи́ма (за спи́ною) *див.* ма́ти[2] (58)
спи́ну
◊ Грі́ти / погрі́ти [ломако́ю, ки́єм *і т. ін.*] спи́ну (пле́чі, ре́бра *і т. ін.*) *див.* грі́ти (4)
◊ За ко́мір (за ши́ю, за спи́ну *і т. ін.*) ллє́ться *див.* ли́тися (1)
◊ За ши́ю (за спи́ну, за ко́мір *і т. ін.*) не ллє (не ка́пає) *див.* ли́ти (1)
◊ Лама́ти / налама́ти хребта́ (спи́ну) *див.* лама́ти (6)
СПИРТ
спирт
△ Мети́ловий спирт *див.* спирт
СПИС[1]
списи́
◊ Лама́ти списи́ *див.* лама́ти (12)
◊ Схрести́ти / схре́щувати списи́ (мечі́, шпа́ги, ша́блі, ша́блю *і т. ін.*) *див.* схре́щувати
◊ Схре́щуються / схрести́лися багне́ти (мечі́, списи́ *і т. ін.*) *див.* багне́т (1)
СПІВ
спів
◊ Лебеди́на пі́сня <Лебеди́ний спів> *див.* пі́сня
СПІВА́ТИ
співа́ти
◊ Співа́ти (заво́дити) / завести́ ла́заря *див.* співа́ти
СПІЙМА́ТИ
спійма́єш
◊ [І] в ло́жці [води́] не спійма́єш (не пійма́єш) *див.* спійма́ти
спійма́ти
◊ Впійма́ти (пійма́ти, спійма́ти, злови́ти, засту́кати *і т. ін.*) / лови́ти на гаря́чому *див.* упійма́ти
◊ Вхопи́ти (діста́ти, спійма́ти *і т. ін.*) / хапа́ти (дістава́ти, отри́мувати *і т. ін.*) ляща́ (ля́паса, морда́са, поморда́са, полі́чника *і т. ін.*) *див.* ухо́плювати
◊ Лови́ти (бра́ти) / злови́ти (взя́ти, пійма́ти, спійма́ти *і т. ін.*) на гачо́к *див.* лови́ти (2)
◊ Лови́ти / пійма́ти (спійма́ти, злови́ти *і т. ін.*) по́гляд (*рідше* о́чі) *див.* лови́ти (13)
◊ На мі́сці зло́чину спійма́ти (злови́ти, заста́ти *і т. ін.*) <Злови́ти, як (мов, ні́би *і т. ін.*) кота́ над са́лом> *див.* спійма́ти
◊ Пійма́ти (спійма́ти, злови́ти) / лови́ти на слизько́му *див.* пійма́ти
◊ Пійма́ти (спійма́ти, злови́ти, улови́ти) / лови́ти хвили́ну (моме́нт, ви́падок *і т. ін.*) *див.* пійма́ти
◊ Спійма́ти (вхопи́ти, схопи́ти, упійма́ти *і т. ін.*) / лови́ти (хапа́ти) о́близня *див.* спійма́ти
СПІ́ЛИЙ
спі́лий
△ Спі́лий ліс *див.* ліс (5)
СПІ́ЛЬНИЙ
спі́льного
Не ма́ти ні́чо́го спі́льного *див.* ма́ти[2] (26)
СПІ́ЛЬНІСТЬ
спі́льність
Ма́ти зв'язо́к (спі́льність) *див.* ма́ти[2] (5)
СПІ́НЕНИЙ
спі́нені
△ Спі́нені матеріа́ли *див.* матеріа́л (7)
СПЛИВА́ТИ
сплива́ти
◊ Вирина́ти (встава́ти, сплива́ти) / ви́ринути (вста́ти, спливти́, сплисти́, майну́ти *і т. ін.*) в пам'я́ті *чиї́й* (в спо́минах *чиї́х*) *див.* вирина́ти (1)
СПОЖИВА́ННЯ
спожива́ння
Това́ри наро́дного (широ́кого, ма́сового *і т. ін.*) спожива́ння *див.* това́р[1]
СПО́КІЙ
спо́кій
Ма́ти спо́кій *див.* ма́ти[2] (21)
спо́ко́ю
◊ Ла́ври не даю́ть спа́ти (спо́ко́ю, поко́ю *і т. ін.*) *див.* лавр (2)
◊ Лиша́ти / лиши́ти в спо́кою (в супо́кою) *див.* лиша́ти (5)
Не зна́ти (не ма́ти, не дава́ти собі́) спо́кою (поко́ю, супоко́ю) *див.* зна́ти (4)
◊ Не ма́ти спо́ко́ю *див.* ма́ти[2] (135)
СПО́МИН
спо́мин
◊ Легки́й на спо́мин (на спо́мині) *див.* легки́й (4)
спо́минах
◊ Вирина́ти (встава́ти, сплива́ти) / ви́ринути (вста́ти, спливти́, сплисти́, майну́ти *і т. ін.*) в пам'я́ті *чиї́й* (в спо́минах *чиї́х*) *див.* вирина́ти (1)
спо́мині
◊ Легки́й на спо́мин (на спо́мині) *див.* легки́й (4)
СПОРТ
спорт
△ Ли́жний спорт *див.* спорт
спо́рту
△ Ма́йстер спо́рту *див.* ма́йстер (5)
СПОРТИ́ВНИЙ
спорти́вна
△ Спорти́вна медици́на *див.* медици́на (4)
спорти́вний
Спорти́вний майда́нчик *див.* майда́нчик (4)
СПО́СІБ
спо́соби
Біологі́чні спо́соби лікува́ння *див.* спо́сіб
СПОСТЕРЕ́ЖЕННЯ
спостере́ження
△ Мегаскопі́чне спостере́ження *див.* мегаскопі́чний (1)
СПОТИ́КАЧ
споти́качів
◊ Лови́ти споти́качів *див.* лови́ти (16)
СПОЧИВА́ТИ
спочива́ти
◊ Спочива́ти (почива́ти) / спочи́ти (почи́ти) на ла́врах *див.* спочива́ти
СПОЧИ́ВОК
спочи́вку
Не ма́ти (не зна́ти) спочи́нку (супочи́нку, спочи́вку) *див.* ма́ти[2] (25)
СПОЧИ́НОК
спочи́нку
Не ма́ти (не зна́ти) спочи́нку (супочи́нку, спочи́вку) *див.* ма́ти[2] (25)
◊ Ру́ки [та но́ги] не зна́ють (не зна́ли, не ма́ють, не ма́ли) спочи́нку *див.* рука́
СПРА́ВА[1]
справ
Золоти́х (срі́бних, *рідше* срібля́них, ювелі́рних) справ ма́йстер *див.* ма́йстер (1)
◊ Ма́йстер заплі́чних справ (діл) *див.* ма́йстер (6)
спра́ва
◊ Ма́рна річ (спра́ва) *див.* річ[1]
◊ Пропа́ща (ма́рна) спра́ва <Пропа́ще (ма́рне) ді́ло> *див.* спра́ва[1]
◊ Спра́ва ля́снула *див.* спра́ва[1]
спра́ви
◊ Ма́йстер своє́ї спра́ви (свого́ ді́ла) *див.* ма́йстер (9)
спра́ву
◊ Ма́ти спра́ву (ді́ло) *див.* ма́ти[2] (102)
СПРАВЛЯ́ТИ
справля́ти
◊ Ле́даря ко́рчити (справля́ти, святкува́ти, пра́знувати) *див.* ко́рчити (2)
◊ Ли́пу справля́ти *див.* справля́ти

Ма́ти (справля́ти, роби́ти) / спра́вити (зроби́ти) вплив *див.* ма́ти[2] (22)
◊ [По] сім неділь на ти́ждень справля́ти (ма́ти) *див.* справля́ти
◊ Продава́ти (купува́ти, справля́ти, лови́ти) ви́трішки *див.* продава́ти
◊ Справля́ти ма́ндри *див.* справля́ти
СПРИЯ́ТИ
сприя́є
◊ Час працює на нас (сприя́є нам) *див.* час
СПРОМО́ГА
спромо́ги
Не ма́ти спромо́ги *див.* ма́ти[2] (27)
СПУД
спу́дом
◊ Лежа́ти під спу́дом (під сукно́м) *див.* лежа́ти (23)
СПУСКА́ТИ
спуска́ти
◊ Пусти́ти (спусти́ти) / *рідше* пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са] *див.* пуска́ти
СПУ́ЩЕНИЙ
спу́щений
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) соба́ка (пес), спу́щений з при́в'язі (з ланцюга́, з припо́ну) *див.* собака
СРІБЛЯ́НИЙ
срібля́них
Золоти́х (срі́бних, *рідше* срібля́них, ювелі́рних) справ ма́йстер *див.* ма́йстер (1)
СРІ́БНИЙ
срі́бна
Срі́бна меда́ль *див.* меда́ль (3)
срі́бних
Золоти́х (срі́бних, *рідше* срібля́них, ювелі́рних) справ ма́йстер *див.* ма́йстер (1)
срі́бну
◊ Іти́ на [золоту́ (срі́бну)] меда́ль *див.* іти́ (73)
ССА́ТИ
сса́ти
Сса́ти (смокта́ти) / засса́ти (засмокта́ти) під ло́жечкою (під се́рцем) *див.* сса́ти
Тягти́ (тягну́ти, сса́ти) тютю́н (махо́рку, цига́рку, лю́льку, з лю́льки *і т. ін.*) *див.* тягти́
СТАВА́ТИ
става́ти
Іти́ (става́ти) до лав а́рмії *див.* іти́ (35)
◊ Поверта́тися (оберта́тися, става́ти) / поверну́тися (оберну́тися, ста́ти) обли́ччям (лице́м) *див.* поверта́тися[1]
◊ Става́ти на двох ла́пках *див.* става́ти
◊ Става́ти (п'я́стися, лі́зти *і т. ін.*) на коту́рни *див.* става́ти
Става́ти / ста́ти на го́лову (на ру́ки, на ла́пи *і т. ін.*) *див.* става́ти
Става́ти / ста́ти на ковзани́ (на лід) *див.* става́ти
Става́ти / ста́ти на ли́жі *див.* става́ти
◊ Ста́ти / става́ти до ла́ду *див.* става́ти
стає́
◊ [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (піді́йма́ється, встає́, стає́, лі́зе *і т. ін.*) / підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе *і т. ін.*) [вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.*)] *див.* воло́сся (1)
◊ Все стає́ / ста́не на своє́ мі́сце (на свої́ мі́сця́) *див.* весь[1] (15)
СТА́ВИТИ
ста́вити
◊ Ста́вити в (на) одну́ лі́нію *див.* ста́вити
◊ Ста́вити до ла́ду *див.* ста́вити
Ста́вити (ма́ти) за скот (скоті́в) *див.* ста́вити
◊ Ста́вити на пе́рше мі́сце (на пе́рший план) *див.* ста́вити
Ста́вити / поста́вити (покла́сти) [собі́] мето́ю (за мету́) *див.* ста́вити
◊ Ста́вити / поста́вити себе́ на мі́сце *див.* ста́вити
СТАЄ́ННИЙ
стає́нна
Стає́нна ла́йка *див.* ла́йка[1] (1)
СТАЛЬ[1]
сталь
△ Марте́нівська сталь *див.* сталь[1]
СТАН[3]
стан
△ Лате́нтний стан *див.* стан[3]
△ Мезомо́рфний стан *див.* стан[3]
СТАН[4]
стан
△ Листови́й (листопрока́тний) стан *див.* стан[4]
СТАНКО́ВИЙ
станко́ве
△ Станко́ве мисте́цтво *див.* мисте́цтво (9)
СТА́НУТИ[2]
ста́нути
Стоя́ти (сиді́ти) / ста́ти (ста́нути, зупини́тися *і т. ін.*), як (мов, ні́би *і т. ін.*) прику́тий (прику́та, прико́ваний, прико́вана) [до мі́сця, до стовпа́ *і т. ін.*] *див.* стоя́ти
СТА́НЦІЯ
ста́нція
Маши́нно-тра́кторна ста́нція *див.* ста́нція
△ Метеорологі́чна ста́нція *див.* ста́нція
СТАРЕ́ЧИЙ
старе́ча
◊ Старе́ча (леда́ча) па́м'ять *див.* па́м'ять
старе́чий
△ Старе́чий мара́зм *див.* мара́зм (1)
СТАРИ́Й
стара́
◊ Стари́й лис <Стара́ лиси́ця> *див.* лис (2)
старе́
◊ Від мало́го до старо́го <мале́ й вели́ке (старе́)> <старе́ й мале́> *див.* мали́й (2)
◊ Старе́ лу́б'я *див.* лу́б'я (1)
стари́й
◊ Стари́й лис <Стара́ лиси́ця> *див.* лис (2)
старі́
◊ На ста́рості літ <На старі́ літа́> *див.* ста́рість
старо́го
◊ Від мало́го до старо́го <мале́ й вели́ке (старе́)> <старе́ й мале́> *див.* мали́й (2)
СТА́РІСТЬ
ста́рості
◊ На ста́рості літ <На старі́ літа́> *див.* ста́рість
СТА́РОСТА
старості́в
◊ Засила́ти (присила́ти, посила́ти, сла́ти) / засла́ти (присла́ти, посла́ти) старості́в (сваті́в, за рушника́ми, *заст.* люде́й) *див.* засила́ти (1)
СТА́РТОВИЙ
ста́ртовий
Ста́ртовий майда́нчик *див.* майда́нчик (5)
СТА́РШИЙ
ста́рший
Ста́рший лейтена́нт *див.* лейтена́нт (2)
СТАЦІОНА́Р
стаціона́рі
Лежа́ти в ліка́рні (в го́спіталі, у стаціона́рі *і т. ін.*) *див.* лежа́ти (2)
СТЕ́ЖКА
сте́жка
◊ Пряма́ доро́га (сте́жка, магістра́ль) *див.* доро́га (16)
сте́жку
◊ Ма́ти свою́ сте́жку *див.* ма́ти[2] (93)
СТЕЛИ́ТИ
стели́ти
◊ Мі́стко́ стели́ти *див.* стели́ти
СТЕЛИ́ТИСЯ
сте́литься
◊ Хай [тобі́, вам *і т. ін.*] легка́ (щасли́ва) доро́га (путь) сте́литься / посте́литься *див.* доро́га (20)
СТИЛЬ[1]
стиль
△ Маврита́нський стиль *див.* стиль[1]
СТИРА́ТИ
стира́ти
◊ Зміта́ти (стира́ти) / змести́ (сте́рти, зіте́рти) з [лиця́] землі́ *див.* зміта́ти (1)
СТІ́ЙЛО
сті́йло
◊ Зна́ти своє́ мі́сце (*зневажл.* сті́йло) *див.* зна́ти (21)
СТІЛ[1]
стіл
◊ Ляга́ти / лягти́ під ніж (на стіл) *див.* ляга́ти (14)
столі́
◊ На столі́ лягти́ *див.* ляга́ти (24)
СТІНА́
сті́ни
◊ На стіну́ (на сті́ни, на сті́нку *і т. ін.*) лі́зти / полі́зти <Тро́хи не лі́зти на сті́ни> *див.* лі́зти (29)
стіну́
◊ На стіну́ (на сті́ни, на сті́нку *і т. ін.*) лі́зти / полі́зти <Тро́хи не лі́зти на сті́ни> *див.* лі́зти (29)
◊ Хоч голово́ю (ло́бом) об стіну́ товчи́ *див.* товкти́
◊ Хоч ло́бом (голово́ю) би́йся в (об) стіну́ (в (об) мур, ріг *і т. ін.*) *див.* би́тися (9)
СТІ́НКА
сті́нку
◊ На стіну́ (на сті́ни, на сті́нку *і т. ін.*) лі́зти / полі́зти <Тро́хи не лі́зти на сті́ни> *див.* лі́зти (29)
СТІС
сто́сами
Лежа́ти ку́пою (ку́пами, сто́сом, сто́сами) *див.* лежа́ти (4)

стóсом
Лежáти кýпою (кýпами, стóсом, стóсами) *див.* лежáти (4)
СТО
сто
◊ Сто лих *див.* сто
СТОВБУЛÁ
стовбулá
◊ Давáти (ловúти, хапáти *і т. ін.)* / дáти (зловúти, вхопúти *і т. ін.)* сторчакá (*рідше* стовбулá) *див.* давáти (118)
СТÓВБУР
стóвбура
△ Клáпан легенéвого стóвбура *див.* клáпан (1)
СТОВП
стовп
Мальóваний стовп *див.* стовп
стовпá
Стоя́ти (сидíти) / стáти (стáнути, зупинúтися *і т. ін.)*, як (мов, нíби *і т. ін.)* прикýтий (прикýта, прикóваний, прикóвана) [до місця, до стовпá *і т. ін.*] *див.* стоя́ти
СТОРÍНКА
сторінкáх
На сторінкáх (на шпáльтах) газéти (журнáлу, літóпису *і т. ін.) див.* сторíнка
СТОРОНÁ
сторонá
◊ Зворóтний (íнший, дрýгий *і т. ін.)* бік медáлі <Зворóтна (íнша, дрýга *і т. ін.)* сторонá медáлі> *див.* бік (5)
◊ Моé (вáше, йогó *і т. ін.)* дíло сторонá (*рідко* збóку) *див.* дíло (21)
Рíдна (моя́, своя́ *і т. ін.)* краї́на <Родúма (рíдна) сторонá> <Рíдний (родúмий) край> *див.* краї́на (2)
сторонú
◊ Два бóки (дві сторонú) [однієї] медáлі *див.* бік (3)
СТОРÓННІЙ
сторóннє
◊ Сторóннє (лю́дськé) óко *див.* óко[1]
СТОРЧ
сторч
◊ [Аж] волóсся (вóлос, чуб) піднімáється (підіймáється, встаé, стаé, лíзе *і т. ін.)* / піднíметься (встáне, стáне, полíзе *і т. ін.)* [вгóру (догорú, дúбом, дýбом, сторч *і т. ін.)*] *див.* волóсся (1)
СТОРЧАКÁ
сторчакá
◊ Давáти (ловúти, хапáти *і т. ін.)* / дáти (зловúти, вхопúти *і т. ін.)* сторчакá (*рідше* стовбулá) *див.* давáти (118)
СТОЯ́ТИ
стоя́ти
◊ Бýти (стоя́ти) / стáти на пéршому мíсці *див.* бýти (83)
◊ Кýпкáми (кýпкою) йти (стоя́ти, ступáти, лежáти, збирáтися, громáдитися) *див.* кýпка (1)
◊ Лéдве (ледь) тримáтися (держáтися, стоя́ти) на ногáх *див.* тримáтися
◊ Лунáти (стоя́ти) у вýхах (*рідко* в ýхах) *див.* лунáти (1)
◊ Облóгом (перелóгом, перелóгами) лежáти (стоя́ти) *див.* лежáти (31)
◊ Стоя́ти (лишáтися, залишáтися) на [однóму] мíсці *див.* стоя́ти
Стоя́ти на передовíй лíнії *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти на своéму (свої́м) мíсці *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти о лáску *див.* стоя́ти
Стоя́ти (сидíти) / стáти (стáнути, зупинúтися *і т. ін.)*, як (мов, нíби *і т. ін.)* прикýтий (прикýта, прикóваний, прикóвана) [до місця, до стовпá *і т. ін.*] *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти / стáти лýбом *див.* стоя́ти
◊ Твéрдо (мíцно) стоя́ти на ногáх (на землí) *див.* стоя́ти
◊ Тримáтися (держáтися, стоя́ти) [мíцно (твéрдо)] на ногáх *див.* тримáтися
СТРАХ[1]
страх
◊ Мáти страх [на душí] *див.* мáти[2] (103)
стрáху́
◊ Лúцар без стрáху́ і докóру (*рідше* догáни) <Лúцар без догáни й стрáху́> *див.* лúцар (1)
СТРАХОВИ́Й
страховúй
△ Страховúй мáклер *див.* мáклер (2)
СТРЕПЕНУ́ТИ
стрепенýла
◊ [Як (мов, нíби *і т. ін.)*] лихомáнка стрепенýла (взялá) *див.* лихомáнка (3)
СТРИГУ́ЧИЙ
стригýчий
△ Стригýчий лишáй *див.* лишáй (6)
СТРИ́ЖЕНИЙ
стрúжений
Стрúжений (острúжений) під макíтру (макíтрою) *див.* стрúжений
СТРІЙ[1]
стрій
Змикáти / зімкнýти лáви (рядú, стрій) *див.* змикáти (2)
◊ Перевертáти (обертáти) / перевернýти (обернýти) на свій лад (стрій) *див.* перевертáти
СТРІЛÉЦЬ
стрільці́
Латúські стрільці́ *див.* стрілéць
СТРÍЛКА
стрíлка
△ Магнíтна стрíлка *див.* стрíлка
стрíлки
△ Магнíтне схúлення <Схúлення магнíтної стрíлки> *див.* схúлення
СТРÍЧКА
стрíчка
Магнíтна стрíчка *див.* стрíчка
СТРÓЇТИ[1]
стрóїти
◊ Стрóїти мíни *див.* стрóїти[1]
СТРУКТУ́РНИЙ
структýрна
△ Структýрна лінгвíстика *див.* лінгвíстика (5)
СТУДÉНТСЬКИЙ
студéнтській
◊ На шкíльній (студéнтській) лáві *див.* лáва[1] (4)
студéнтської
◊ Із (зі) шкíльної (студéнтської) лáви *див.* лáва[1] (2)
СТУ́КАТИ
стýкати
Торкáти (стýкати) / торкнýти (постýкати) пáльцем по лóбі *див.* торкáти
СТУ́КНУТИСЯ
стýкнутися
◊ Стýкнутися лобáми *див.* стýкнутися
СТУПÁТИ
ступáла
◊ Ногá лю́дська не ступáла *див.* ногá
ступáти
◊ Кýпкáми (кýпкою) йти (стоя́ти, ступáти, лежáти, збирáтися, громáдитися) *див.* кýпка (1)
СТУПНЯ́
стýпні
◊ Нóги (п'я́ти, стýпні) прикипáють (приростáють) / прикипíли (приро́слú) до землí (до кáменя, до мíсця *і т. ін.) див.* ногá
СТУСÁН
стусанá
◊ Відвáжити / відвáжувати бéбеха (ля́паса, стусанá) *див.* відвáжувати (1)
СУДДЯ́
суддя́
△ Мировúй суддя́ (*рідко* судéць) *див.* суддя́
СУДÉЦЬ
судéць
△ Мировúй суддя́ (*рідко* судéць) *див.* суддя́
СУДИ́НА
судúни
△ Мальпíгієві судúни *див.* судúна
СУДИ́ТИ
судúти
Не менí (нам, тобí *і т. ін.)* судúти *див.* судúти
СУДНÓ[1]
суднó
Арештóвувати / арештувáти суднó (лíтак, автомобíль) *див.* арештóвувати (1)
СУДОВИ́Й
судовá
△ Судовá медицúна *див.* медицúна (5)
СУКНÓ
сукнóм
◊ Лежáти під спýдом (під сукнóм) *див.* лежáти (23)
СУМЛÍННЯ
сумлíнні
◊ Залишáти (лишáти) / залúшити (лишúти) на сумлíнні (на сóвісті) *див.* залишáти (5)
◊ [Лежúть] на сóвісті (на сумлíнні) *див.* сóвість
◊ Лишúтися на сумлíнні *див.* лишáтися (8)
СУМНИ́Й
сумнóго
◊ Лúцар печáльного (сумнóго) óбразу *див.* лúцар (2)
сумнóї
◊ Сумнóї (лихóї, недóброї *і т. ін.)* пáм'яті *див.* пáм'ять
СУ́МНІВ
сýмніву
Не мáти сýмніву *див.* мáти[2] (28)

СУ́НУТИ
су́нути
Ла́вою (ю́рбою, хма́рою *і т. ін.)* су́нути *див.* су́нути
СУ́НУТИСЯ
су́нутися
◊ Лі́зти (спіши́ти, забіга́ти, су́нутися *і т. ін.)* попере́д ба́тька в пе́кло *див.* лі́зти (23)
СУПЕ́РНИК
супе́рників
Не ма́є супе́рників *хто, що* <Нема́є (нема́) супе́рників *у кого – чого*> *див.* ма́ти[2] (24)
СУПОКІ́Й
супокою
◊ Лиша́ти / лиши́ти в спо́кою (в супо́кою) *див.* лиша́ти (5)
Не зна́ти (не ма́ти, не дава́ти собі́) спо́кою (поко́ю, супоко́ю) *див.* зна́ти (4)
СУПОЧИ́НОК
супочи́нку
Не ма́ти (не зна́ти) спочи́нку (супочи́нку, спочи́вку) *див.* ма́ти[2] (25)
СУРОГА́ТНИЙ
сурога́тна
△ Сурога́тна ма́ти (ма́тір) *див.* ма́ти[1] (7)
СУХИ́Й
сухи́й
△ Сухи́й лист *див.* лист[1] (3)
△ Сухи́й лід *див.* лід (3)
сухі́
△ Сухі́ [мисли́вські] соси́ски *див.* соси́ска
СХИЛ
схи́лі
◊ На схи́лі (на схи́лку, на поко́ті) ві́ку (літ, життя́ *і т. ін.)* *див.* схил
СХИ́ЛЕННЯ
схи́лення
△ Магні́тне схи́лення <Схи́лення магні́тної стрі́лки> *див.* схи́лення
СХИ́ЛОК
схи́лку
◊ На схи́лі (на схи́лку, на поко́ті) ві́ку (літ, життя́ *і т. ін.)* *див.* схил
СХОВА́ТИ
схова́є
◊ Ши́ла в мішку́ не вта́їш (схова́єш, схова́ти) <Ши́ло в мішку́ не втаї́ться><Ши́ла не схова́є мі́х> *див.* ута́ювати
схова́єш
◊ Ши́ла в мішку́ не вта́їш (схова́єш, схова́ти) <Ши́ло в мішку́ не втаї́ться><Ши́ла не схова́є мі́х> *див.* ута́ювати
СХО́ДИТИ
схо́дити
◊ Збива́тися (схо́дити) / зби́тися (зійти́) на мані́вці *див.* збива́тися (7)
◊ Не схо́дити з обли́ччя (лиця́) *див.* схо́дити
схо́дить
◊ Ще мак [росте́ (цвіте́, схо́дить *і т. ін.)*] у голові́ *див.* мак (5)
СХОДОВИ́Й
сходова́
Сходови́й майда́нчик <Сходова́ клі́тка (клі́ти́на)> *див.* майда́нчик (3)
сходови́й
Сходови́й майда́нчик <Сходова́ клі́тка (клі́ти́на)> *див.* майда́нчик (3)
СХО́ЖИЙ[1]
схо́жий
◊ Схо́жий (похо́жий) як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пироги́, макогі́н на но́чви *і т. ін.)* *див.* схо́жий[1]
СХО́ПЛЮВАТИ
схо́плювати
◊ Лови́ти (хапа́ти, схо́плювати *і т. ін.)* на льоту́ (на лету́) *див.* лови́ти (18)
◊ Схо́плювати / схопи́ти мело́дію *див.* схо́плювати
СХРЕ́ЩУВАТИ
схре́щувати
◊ Схрести́ти / схре́щувати списи́ (мечі́, шпа́ги, ша́блі, ша́блю *і т. ін.)* *див.* схре́щувати
СХРЕ́ЩУВАТИСЯ
схре́щуються
◊ Схре́щуються / схрести́лися багне́ти (мечі́, списи́ *і т. ін.)* *див.* багне́т (1)
СЦЕ́НА
сце́на
Ма́сова сце́на *див.* сце́на
СЦИНТИЛЯЦІ́ЙНИЙ
сцинтиляці́йний
△ Сцинтиляці́йний лічи́льник *див.* лічи́льник (1)
СЬО́МИЙ
сьо́мий
◊ Ли́ти (пролива́ти) / проли́ти [крива́вий (соло́ний, сьо́мий *і т. ін.)*] піт *див.* ли́ти (7)
СЬОРБНУ́ТИ
сьорбну́ти
◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.)* *див.* випива́ти (2)
СЮЖЕ́ТНИЙ
сюже́тна
△ Сюже́тна лі́нія *див.* лі́нія (18)
СЯГА́ТИ
сяга́ти
◊ Сяга́ти [свої́м корі́нням] в давнину́ (в мину́ле, в глибину́ віків) *див.* сяга́ти
СЯЙНУ́ТИ
сяйну́ла
◊ Ду́мка майну́ла (сяйну́ла, бли́снула, пробі́гла *і т. ін.)* [в голові́] *див.* ду́мка (10)
ТАБЛИ́ЦЯ
табли́ці
△ Математи́чні табли́ці *див.* табли́ця
ТАЄМНИ́ЦЯ
таємни́ці
◊ Таємни́ці мадри́дського двору́ *див.* таємни́ця
ТАК
так
◊ Мі́няти час так на так *див.* мі́няти (3)
◊ Не в лоб, так по ло́бі (по ло́бу) *див.* лоб (10)
◊ [Так] не мине́ться *див.* мина́тися (1)
ТАКИ́Й
така́
◊ Ота́ка (от така́, оттака́) лови́сь (лови́ся)! *див.* лови́тися (2)
таки́й
◊ На таки́й мані́р *див.* мані́р (4)
◊ Таки́й, що здере́ з [живо́го й] ме́ртвого *див.* здира́ти (2)
ТАКСІ́
таксі́
Маршру́тне таксі́ *див.* таксі́
ТА́КТИКА
та́ктика
△ Ліні́йна та́ктика *див.* та́ктика
ТАМ
там
◊ Пі́сля нас (а там) хоч пото́п *див.* пото́п
ТА́НУТИ
та́не
◊ Лід та́не *див.* лід (5)
ТАНЦЮВА́ЛЬНИЙ
танцюва́льне
△ Танцюва́льне мисте́цтво *див.* мисте́цтво (10)
ТАРИ́Ф
тари́ф
△ Ми́тний тари́ф *див.* тари́ф
ТВЕРДИ́Й
тверди́й
◊ Ма́ти міцни́й (тверди́й, пе́вний *і т. ін.)* ґрунт під нога́ми *див.* ма́ти[2] (65)
◊ Розкуси́ти *(рідше* розгри́зти) [міцни́й (тверди́й)] горі́х (горі́шок) *див.* розку́шувати
◊ Тверди́й (міцни́й) горі́шок *див.* горі́шок (4)
ТВЕ́РДО
тве́рдо
◊ Тве́рдо (мі́цно) стоя́ти на нога́х (на землі́) *див.* стоя́ти
◊ Трима́тися (держа́тися, стоя́ти) [мі́цно (тве́рдо)] на нога́х *див.* трима́тися
ТВІРНИ́Й
твірна́
△ Твірна́ лі́нія *див.* лі́нія (19)
ТВОРЕ́ЦЬ
творе́ць
Творе́ць істо́рії (життя́, майбу́тнього *і т. ін.)* *див.* творе́ць
ТВО́РЧИЙ
тво́рча
◊ Тво́рча лаборато́рія *див.* лаборато́рія (1)
ТЕА́ТР
теа́тр
Ляльќовий теа́тр <Теа́тр ляльо́к> *див.* теа́тр
ТЕКТИ́
тече́
◊ Кров *(рідко* крі́вця) [рі́ками] лле́ться (тече́, розлива́ється, пролива́ється *і т. ін.)* / полила́ся (потекла́, розлила́ся, пролила́ся *і т. ін.)* *див.* кров (19)
ТЕЛЕГРА́Ф
телегра́ф
△ Маши́нний телегра́ф *див.* телегра́ф
ТЕЛЯ́ЧИЙ
теля́че
◊ Ді́ло мале́ньке *(зневажл.* теля́че) *див.* ді́ло (8)
ТЕ́МНИЙ
те́мний
◊ Те́мний ліс *див.* ліс (6)

те́мними
◊ Малюва́ти (зобража́ти, зобра́жувати) те́мними (чо́рними) фа́рбами *див.* малюва́ти (2)
ТЕМПЕРАТУ́РНИЙ
температу́рний
Температу́рний а́ркуш (лист) *див.* а́ркуш (1)
ТЕПЛЕ́НЬКИЙ
тепле́ньке
◊ Те́пле (тепле́ньке) мі́сце (мiсте́чко) *див.* мі́сце (27)
ТЕ́ПЛИЙ
те́пле
◊ Ласка́ве (те́пле) сло́во *див.* сло́во
◊ Те́пле (тепле́ньке) мі́сце (мiсте́чко) *див.* мі́сце (27)
◊ Ті́льки те́пле мі́сце лиши́лося *див.* мі́сце (29)
те́плий
◊ Ле́две (ледь, ті́льки) живи́й [та те́плий] *див.* живи́й (2)
ТЕПЛОВИ́Й
теплова́
△ Теплова́ мере́жа *див.* мере́жа (4)
ТЕРАПІ́Я
терапі́я
△ Мануа́льна терапі́я *див.* терапі́я
△ Мікрохвильова́ терапі́я *див.* терапі́я
ТЕ́РМІН[1]
те́рмін
Річни́й (мі́сячний, тримі́сячний *і т. ін.*) те́рмін *див.* те́рмін[1]
ТЕРМО́МЕТР
термо́метр
△ Максима́льний термо́метр *див.* термо́метр
△ Мініма́льний термо́метр *див.* термо́метр
ТЕРНИ́НА
терни́ну
◊ Люби́ти, як сіль в о́ці [і терни́ну в бо́ці] *див.* люби́ти (1)
ТЕ́РНЯ
те́рню
◊ Бу́ти (ма́тися, сиді́ти *і т. ін.*) як (мов) на (у) те́рню *див.* те́рня
ТЕРПЕ́ЦЬ
терпе́ць
◊ Терпе́ць увірва́вся (урва́вся, лу́снув) / урива́ється *див.* терпе́ць
ТЕ́РТИСЯ
те́ртися
◊ Те́ртися / поте́ртися між людьми́ (се́ред люде́й) *див.* те́ртися
ТЕХНІ́ЧНИЙ
техні́чний
Техні́чний ліце́й *див.* ліце́й (2)
△ Техні́чний мі́німум *див.* мі́німум (4)
ТЕХНОЛО́ГІЯ
техноло́гія
△ Ла́зерна техноло́гія *див.* техноло́гія
△ Лінгвісти́чна техноло́гія *див.* техноло́гія
△ Маніпуляти́вна техноло́гія *див.* техноло́гія
ТИ́ЖДЕНЬ
ти́ждень
◊ [По] сім неді́ль на ти́ждень справля́ти (ма́ти) *див.* справля́ти

ти́жня
Дру́га полови́на дня (ти́жня, мі́сяця *і т. ін.*) *див.* полови́на
Пе́рша полови́на дня (ти́жня, мі́сяця *і т. ін.*) *див.* полови́на
ТИК[4]
тик
◊ Тик та мик *див.* тик[4]
ТИН
ти́ну
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ку́рка (соро́ка) ла́пою <Як (мов, ні́би *і т. ін.*) соро́ка по ти́ну> *див.* ку́рка (3)
ТИ́ХИЙ
ти́ха
Ти́ха (ме́ртва) годи́на *див.* годи́на[1] (5)
ТИ́ХО
ти́хо
◊ Аби́ ли́хо ти́хо *див.* ли́хо[1] (1)
ТИ́ША
ти́ша
Ме́ртва (моги́льна, гробова́, смерте́льна, німа́ *і т. ін.*) ти́ша *див.* ти́ша
ТІ́ЛО
ті́лі
◊ Душа́ [ледь (ледь-ле́дь)] трима́ється (де́ржи́ться) в ті́лі *див.* душа́ (25)
ті́ло
△ Мигдалеподі́бне ті́ло *див.* ті́ло
◊ Не ма́ти чим хребта́ (хребе́т, ті́ло *і т. ін.*) прикри́ти *див.* ма́ти[2] (137)
ТІ́ЛЬКИ
ті́льки
◊ Аж (що й, ті́льки *і т. ін.*) пі́р'я лети́ть (розліта́ється, си́плеться *і т. ін.*) / полети́ть (розси́плеться, поси́плеться *і т. ін.*) *див.* пі́р'я
◊ Зна́ти [ті́льки] з ми́ски (з но́са) та в рот *див.* зна́ти (23)
◊ Коли́ б (якби́) ті́льки й ли́ха (го́ря, біди́ *і т. ін.*) *див.* ли́хо[1] (3)
◊ Кому́ [ті́льки] не лінь (*рідше* лі́ньки) *див.* лінь[1] (1)
◊ Ле́две (ледь, ті́льки) живи́й [та те́плий] *див.* живи́й (2)
◊ [Ле́две (ще ті́льки)] благословля́ло / благослови́ло на світ *див.* благословля́ти (2)
◊ Ті́льки ву́хами ля́пнути *див.* ля́пнути (1)
◊ [Ті́льки] мо́кре мі́сце лиши́лося (залиши́лося, *рідко* зоста́лося *і т. ін.*) *див.* мі́сце (28)
◊ Ті́льки [сама́ (одна́)] душа́ залиши́лася (лиши́лася) *див.* душа́ (74)
◊ Ті́льки те́пле мі́сце лиши́лося *див.* мі́сце (29)
◊ Ті́льки хвосто́м (хво́стиком) мелькну́ти *див.* мелькну́ти (1)
◊ [Ті́льки] че́рез мій труп! *див.* труп[1]
◊ Як (*рідше* ті́льки) о́ком моргну́ти (мигну́ти, клі́пнути *і т. ін.*) *див.* моргну́ти
ТІЛЬЦЕ́
тільця́
△ Мальпі́гієві тільця́ *див.* тільце́
ТІНЬ
ті́ні
Ті́ні мину́лого (да́внього) *див.* тінь
тінь
◊ Тінь па́дає (ляга́є) / упа́ла (ягла́) *див.* тінь

ТІ́ПАТИ
ті́пає
◊ Пропа́сниця (тря́сця, лихома́нка) тру́сить (тря́се́, ті́пає, б'є *і т. ін.*) *див.* пропа́сниця
ТІ́ТКА
ті́тці
◊ Ма́тері (бі́сові, *рідше* ті́тці) його́ (її́, і́хній *і т. ін.*) ковіня́ка (ко́рінь) *див.* ковіня́ка (1)
◊ Тря́сця його́ (тво́їй, і́хній *і т. ін.*) ма́тері (ма́мі, *рідко* ба́тьку, ті́тці) *див.* тря́сця
ТКАНИ́НА
ткани́на
△ Шотла́ндська ткани́на (мате́рія) *див.* ткани́на
ТОВА́Р[1]
това́р
Живи́й (людськи́й) това́р *див.* това́р[1]
◊ Показа́ти това́р (крам) лице́м *див.* пока́зувати
това́ри
Това́ри наро́дного (широ́кого, ма́сового *і т. ін.*) спожива́ння *див.* това́р[1]
ТОВКТИ́
товчи́
◊ Хоч голово́ю (ло́бом) об стіну́ товчи́ *див.* товкти́
ТОВКТИ́СЯ
товкти́ся
◊ Топта́тися (тупцюва́ти, тупцюва́тися, ту́пцятися, товкти́ся *і т. ін.*) на [одно́му] мі́сці *див.* топта́тися
ТОГО́
того́
○ Ма́ло того́, що *див.* ма́ло (3)
ТОЙ
тим
○ Ме́нше з тим *див.* ме́нше (1)
○ Тим не ме́нше (не менш) *див.* ме́нше (3)
тих
◊ Оста́тися (лиши́тися, опини́тися *і т. ін.*) ні в сих ні в тих *див.* острава́тися
тіє́ї
○ Тіє́ї ж ми́ті (хвили́ни) *див.* мить (5)
тій
◊ На [тій] оста́нній межі́ *див.* межа́ (5)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) [лихі́й, печені́й, тій *і т. ін.*] боля́чці (*рідко* хи́рі) *див.* боля́чка (2)
тім
◊ Хай (*заст.* най) йому́ (їй, їм) ле́гко згада́ється на тім сві́ті *див.* зга́дуватися (1)
того́
У мі́ру того́ як *див.* мі́ра (6)
той
◊ Той (хто) у луг, [а] той (хто) у плуг *див.* луг[1] (2)
◊ Як [той] мак наче́тверо *див.* мак (8)
ту
◊ Вста́ти на лі́ву (не на ту) но́гу *див.* встава́ти
◊ Обде́рти (обідра́ти, обібра́ти, облупи́ти *і т. ін.*) / обдира́ти (оббира́ти, облу́плювати *і т. ін.*), як (мов, ні́би *і т. ін.*) [ту, молоде́ньку *і т. ін.*] ли́пку (ли́пу) *див.* обдира́ти

◊ У ту ж хвили́ну (хви́лю, мить) *див.* хвили́на
ТОНКИ́Й
тонко́го
◊ Тонко́го ла́ду́ *див.* лад (16)
ТОПИ́ТИ[3]
топи́ти
◊ Лій топи́ти *див.* топи́ти[3]
ТОПТА́ННЯ
топта́ння
◊ Топта́ння на [одно́му] мі́сці *див.* топта́ння
ТОПТА́ТИ
топта́ти
◊ [Лиши́лося] недо́вго ряст топта́ти *див.* топта́ти
◊ Мише́й топта́ти *див.* топта́ти
ТОПТА́ТИСЯ
топта́тися
◊ Топта́тися (тупцюва́ти, тупцюва́тися, ту́пцятися, товкти́ся *і т. ін.)* на [одно́му] мі́сці *див.* топта́тися
ТО́РБА
то́рба
◊ То́рба ли́ха і мішо́к біди́ *див.* то́рба
ТОРГОВЕ́ЛЬНИЙ
торгове́льна
△ Торго́ва (торгове́льна) ма́рка *див.* ма́рка[1] (2)
Торгове́льна мере́жа *див.* мере́жа (1)
ТОРГО́ВИЙ
торго́ва
△ Торго́ва (торгове́льна) ма́рка *див.* ма́рка[1] (2)
ТОРГУВА́ТИ
торгува́ти
◊ Ли́хом торгува́ти *див.* торгува́ти
ТОРІ́ШНІЙ
торі́шнього
◊ [І] льоду (сні́гу [торі́шнього], кри́ги) се́ред (посе́ре́д) зими́ не ви́просиш *див.* випро́шувати (1)
ТОРКА́ТИ
торка́ти
Торка́ти (сту́кати) / торкну́ти (посту́кати) па́льцем по ло́бі *див.* торка́ти
ТОЧИ́ТИ[1]
точи́ти
◊ Гостри́ти (виго́стрювати, *рідше* точи́ти, наго́стрювати *і т. ін.)* / ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру *і т. ін.) див.* гостри́ти (1)
◊ Точи́ти (розво́дити) / поточи́ти ля́си (баля́си, балянд́раси, ба́ли) *див.* точи́ти[1]
ТО́ЧКА
то́чка
△ Ме́ртва то́чка *див.* то́чка
то́чки
◊ Зру́шуватися (зру́шувати, руша́ти) / зру́шитися (зру́шити, ру́шити) з мі́сця (з ме́ртвої то́чки) *див.* зру́шуватися (1)
то́чці
◊ На ме́ртвій то́чці *див.* то́чка
ТРАВА́
тра́ви
Лікува́льні (ліка́рські, цілю́щі *і т. ін.)* тра́ви *див.* трава́

ТРАНСФОРМА́ЦІЯ
трансформа́ція
△ Трансформа́ція повітря́них мас *див.* трансформа́ція
ТРА́ТИТИ
тра́тити
◊ Тра́тити (витрача́ти) ду́рно (даре́мно, ма́рно) слова́ *див.* тра́тити
ТРА́УРНИЙ
тра́урний
Тра́урний марш *див.* марш[1] (2)
ТРИ
три
◊ Здира́ти (зніма́ти, здійма́ти, лупи́ти *і т. ін.)* / зідра́ти (зня́ти, здійня́ти, злупи́ти *і т. ін.)* шку́ру (по три шку́ри, сім шкур *і т. ін.) див.* здира́ти (1)
◊ Іди́ [собі́] до чо́рта (до бі́са, до ді́дька, до ли́ха, к бі́су, к чо́рту, під три чорти́ *і т. ін.) див.* іти́ (52)
◊ Іти́ (леті́ти) / піти́ (полеті́ти) до чо́рта (до ді́дька, к чо́рту, під три чорти́, к бі́су *і т. ін.) див.* іти́ (66)
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* кова́льський міх (три мі́хи́) *див.* міх[2] (1)
ТРИБ[2]
триб
Триб ми́слення *див.* триб[2]
ТРИЕЛЕКТРО́ДНИЙ
триелектро́дна
△ Триелектро́дна ла́мпа *див.* ла́мпа (13)
ТРИЛІНІ́ЙНИЙ
трилінійна
△ Трилінійна ла́мпа *див.* ла́мпа (14)
ТРИМА́ТИ
трима́ти
◊ Трима́ти / ви́тримати ма́рку *див.* трима́ти
◊ Трима́ти в лі́жку *див.* трима́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) в [міцни́х (залі́зних)] рука́х (в шо́рах, в повода́х *і т. ін.) див.* трима́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) в [свої́х] лабе́тах (ла́бах) *див.* трима́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) лі́нію *див.* трима́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) [як (ні́би)] на цепу́ (на ланцюгу́, на коро́ткому налига́чі) *див.* трима́ти
ТРИМА́ТИСЯ
трима́ється
◊ Душа́ [ледь (ледь-ле́дь)] трима́ється (де́ржиться) в ті́лі *див.* душа́ (25)
трима́тися
◊ Ле́две (ледь) трима́тися (держа́тися, стоя́ти) на нога́х *див.* трима́тися
◊ Ле́две трима́тися *див.* трима́тися
◊ Ле́две трима́тися ку́пи *див.* трима́тися
◊ Трима́тися (держа́тися, стоя́ти) [мі́цно (тве́рдо)] на нога́х *див.* трима́тися
ТРИМІ́СЯЧНИЙ
тримі́сячний
Рі́чни́й (мі́сячний, тримі́сячний *і т. ін.)* те́рмін *див.* те́рмін[1]
ТРИ́ЧІ
три́чі
◊ Ла́дний (ла́ден, гото́вий) [три́чі] провали́тися крізь зе́млю *див.* ла́дний[2] (1)

ТРІ́СКА
трі́ски́
◊ На трі́ски́ розбива́ти (трощи́ти, лама́ти *і т. ін.) див.* розбива́ти
ТРІЩА́ТИ
тріща́ть
◊ Аж кістки́ (ко́сті) тріща́ть (луща́ть) / затріща́ли (залуща́ли) *див.* кі́стка (14)
тріщи́ть
◊ Аж за (по́за) ву́хами *(рідше* уша́ми, у́хами) лящи́ть (тріщи́ть) *див.* ляща́ти (1)
ТРОПІ́ЧНИЙ[1]
тропі́чна
△ Тропі́чна пропа́сниця *(розм.* лихома́нка) *див.* пропа́сниця
ТРОСТЕВИ́Й
тростева́
Тростева́ ля́лька *див.* ля́лька (1)
ТРО́ХИ
тро́хи
Ма́ло (тро́хи, ле́две) не збожево́лів (збожево́ліла) *див.* збожево́літи (1)
◊ Носи́ти на рука́х <Тро́хи (ма́ло) на рука́х не носи́ти> <Як (ма́ло, тро́хи) не на рука́х носи́ти> *див.* носи́ти
◊ Се́рце (се́рденько) як (ле́две, ма́ло, тро́хи *і т. ін.)* не ви́скочить [з груде́й] *див.* се́рце
ТРОЩИ́ТИ
трощи́ти
◊ На трі́ски́ розбива́ти (трощи́ти, лама́ти *і т. ін.) див.* розбива́ти
ТРОЮ́РІДНИЙ
троюрідний
◊ Твоя́ ха́та мої́й ха́ті троюрідний по́гріб *див.* ха́та
ТРУБА́
тру́би
◊ Пройти́ [і] Крим і Рим [і мі́дні тру́би] *див.* прохо́дити
◊ Пройти́ [крізь] вого́нь і во́ду [і мі́дні тру́би] *див.* прохо́дити
ТРУД
труд
Даре́мна (дарма́, ма́рна, запропа́ла) пра́ця <*рідко* Даре́мний труд> *див.* пра́ця
ТРУП[1]
труп
◊ [Ті́льки] че́рез мій труп! *див.* труп[1]
тру́пах
◊ Ки́датися (іти́, лі́зти) по тру́пах *чиї́х* (че́рез тру́пи *чиї́) див.* ки́датися (2)
◊ Лі́зти по тру́пах *див.* лі́зти (22)
тру́пи
◊ Ки́датися (іти́, лі́зти) по тру́пах *чиї́х* (че́рез тру́пи *чиї́) див.* ки́датися (2)
тру́пом
◊ Лежа́ти тру́пом *див.* лежа́ти (26)
◊ Ма́ло не тру́помляга́ти *див.* ляга́ти (23)
◊ Тру́пом лягти́ *див.* ляга́ти (26)
ТРУ́ПА
тру́па
Мандрі́вна́ тру́па *див.* тру́па
ТРУСИ́ТИ
тру́сить
◊ Пропа́сниця (тря́сця, лихома́нка) тру́сить (трясе́, ті́пає, б'є *і т. ін.) див.* пропа́сниця

ТРЯСТИ́
трясе́
◊ Пропа́сниця (тря́сця, лихома́нка) тру́сить (трясе́, ті́пає, б'є *і т. ін.*) *див.* пропа́сниця
ТРЯ́СЦЯ
тря́сцю
◊ Ма́ти ду́лю (тря́сцю, ді́рку від бу́блика *і т. ін.*) *див.* ма́ти[2] (52)
тря́сця
◊ Пропа́сниця (тря́сця, лихома́нка) тру́сить (трясе́, ті́пає, б'є *і т. ін.*) *див.* пропа́сниця
◊ Тря́сця його́ (твоїй, ї́хній *і т. ін.*) ма́тері (ма́мі, *рідко* ба́тьку, ті́тці) *див.* тря́сця
ТУАЛЕ́ТНИЙ
туале́тне
Туале́тне ми́ло *див.* ми́ло[1] (3)
ТУДИ́
туди́
◊ Туди́ до ли́ха! *див.* ли́хо[1] (11)
ТУПЦЮВА́ТИ
тупцюва́ти
◊ Топта́тися (тупцюва́ти, тупцюва́тися, ту́пцятися, товкти́ся *і т. ін.*) на [одно́му] мі́сці *див.* топта́тися
ТУПЦЮВА́ТИСЯ
тупцюва́тися
◊ Топта́тися (тупцюва́ти, тупцюва́тися, ту́пцятися, товкти́ся *і т. ін.*) на [одно́му] мі́сці *див.* топта́тися
ТУРБОГВИНТОВИ́Й
турбогвинтови́й
△ Турбогвинтови́й літа́к *див.* літа́к (2)
ТУРБОРЕАКТИ́ВНИЙ
турбореакти́вний
△ Турбореакти́вний літа́к *див.* літа́к (3)
ТЬМА[1]
тьми
Злий (нечи́стий, лихи́й *і т. ін.*) дух <Дух тьми> *див.* дух (2)
ТЬМА́РИТИСЯ
тьма́риться
◊ Світ [в оча́х (пе́ред очи́ма)] тьма́риться (темні́є, ме́ркне, му́титься) / потьма́рився (потемні́в, поме́рк, помути́вся) *див.* світ[1]
ТЮТЮ́Н
тютю́н
Тягти́ (тягну́ти, сса́ти) тютю́н (махо́рку, цига́рку, лю́льку, з лю́льки *і т. ін.*) *див.* тягти́
ТЯГА́Р
тяга́р
◊ Тяга́р ліг (упа́в) на се́рце (на гру́ди) *див.* тяга́р
◊ [Уве́сь] тяга́р ляга́є / ліг на пле́чі *див.* тяга́р
тягаре́м
◊ Лежа́ти [важки́м] ка́менем (тягаре́м) на се́рці (на душі́) *див.* лежа́ти (12)
◊Ляга́ти / лягти́ [важки́м (непоси́льним, усі́м *і т. ін.*)] тягаре́м на пле́чі *див.* ляга́ти (9)
ТЯГТИ́
тягло́
◊ Тя́гне (тягло́, тягну́ло) на легки́й хліб *див.* тягти́
тя́гне
◊ Тя́гне (тягло́, тягну́ло) на легки́й хліб *див.* тягти́
тягти́
◊ Тягти́ (тягну́ти) ля́мку *див.* тягти́
Тягти́ (тягну́ти, сса́ти) тютю́н (махо́рку, цига́рку, лю́льку, з лю́льки *і т. ін.*) *див.* тягти́
ТЯЖКИ́Й
тяжки́й
◊ Тяжки́й (важки́й) ка́мінь ліг (упа́в, звали́вся) на гру́ди (на ду́шу, на се́рце) *див.* ка́мінь (18)
ТЯ́МА
тя́му
◊ Ма́ти тя́му (тя́мку) [в голові́] *див.* ма́ти[2] (104)
ТЯ́МИТИ
тя́мити
◊ Зна́ти (ма́ти, тя́мити) смак *див.* зна́ти (17)
ТЯ́МКА
тя́мку
◊ Ма́ти тя́му (тя́мку) [в голові́] *див.* ма́ти[2] (104)
тя́мці
◊ Ма́ти в тя́мці *див.* ма́ти[2] (45)
ТЯП
тяп
◊ Тяп та ляп *див.* тяп
УВА́ГА[1]
ува́ги
Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) по́за ува́гою (без ува́ги) *див.* залиша́ти (1)
ува́гою
Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) по́за ува́гою (без ува́ги) *див.* залиша́ти (1)
ува́зі
◊ Ма́ти на ува́зі *див.* ма́ти[2] (72)
УВІ́НЧУВАТИ
уві́нчувати
◊ Уві́нчувати (вінча́ти) / увінча́ти ла́врами *див.* уві́нчувати
УГО́ДА
уго́ду
Пристава́ти / приста́ти на мир (уго́ду *і т. ін.*) *див.* пристава́ти
УДА́Р
уда́р
△ Лобови́й штурм (уда́р) *див.* штурм
уда́ром
◊ Розруба́ти одни́м уда́ром (ма́хом) *див.* розру́бувати
УДАРЯ́ТИ
ударя́є
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в obли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)
ударя́ти
◊ Уда́рити (ки́нути) / ударя́ти (ки́дати) ли́хом об зе́млю *див.* ударя́ти
УЗЯ́ТИ
ві́зьме
◊ Лихи́й не ві́зьме <Який лихи́й ві́зьме?> *див.* лихи́й[1] (5)
◊ Не бере́ (не ві́зьме) ніщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на *і т. ін.*) *див.* бра́ти (142)
узя́в
◊ Бода́й (щоб) його́ (тебе́, її́ *і т. ін.*) лихи́й узя́в (злиза́в, побра́в *і т. ін.*) *див.* лихи́й[1] (1)
УКІ́С[2]
укі́с
Іти́ (лeті́ти) / піти́ (полеті́ти) під укі́с *див.* іти́ (13)
УКЛАДА́ТИ[1]
уклада́ти
◊ Уклада́ти / укла́сти мир *див.* уклада́ти[1]
УКРИВА́ТИ
укрива́ти
Ша́ром лежа́ти (укрива́ти, покрива́ти *і т. ін.*) *див.* лежа́ти (8)
УКУСИ́ТИ
уку́сить
◊ Уку́сить і ме́ду да́сть *див.* укуси́ти
УМ
ума́
◊ Не йти́ (не лі́зти) з голови́ (з ду́мки, з ума́) *див.* іти́ (149)
◊ Не твого́ (мого́, його́ *і т. ін.*) ро́зуму (ума́, но́са) ді́ло *див.* ді́ло (24)
умі́
◊ Ма́ти [собі́] на умі́ *див.* ма́ти[2] (101)
УМЕ́РЛИЙ
уме́рлому
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ме́ртвому (уме́рлому) кади́ло *див.* кади́ло (1)
УНІВЕРСА́ЛЬНИЙ
універса́льний
Універса́льний магази́н *див.* магази́н (1)
УПА́СТИ[1]
упа́в
◊ Тяга́р ліг (упа́в) на се́рце (на гру́ди) *див.* тяга́р
◊ Тяжки́й (важки́й) ка́мінь ліг (упа́в, звали́вся) на гру́ди (на ду́шу, на се́рце) *див.* ка́мінь (18)
упа́ла
◊ Тінь па́дає (ляга́є) / упа́ла (лягла́) *див.* тінь
упа́сти
◊ Ка́менем лягти́ (упа́сти) на се́рце (на се́рці) *див.* ляга́ти (6)
УПІЙМА́ТИ
упійма́ти
◊ Лови́ти / злови́ти (*рідше* упійма́ти, пiйма́ти *і т. ін.*) себе́ на ду́мці *див.* лови́ти (6)
◊ Спійма́ти (вхопи́ти, схопи́ти, упійма́ти *і т. ін.*) / лови́ти (хапа́ти) о́близня *див.* спійма́ти
УПРА́ВА[1]
упра́ва
Лі́карська упра́ва *див.* упра́ва[1]
УРА́ЖЕННЯ
ура́ження
△ Збро́я ма́сового знищення (ура́ження) *див.* збро́я (3)
УРА́ЗЛИВИЙ[1]
ура́зливе
◊ Слабке́ (слабе́, ура́зливе *і т. ін.*) мі́сце *див.* мі́сце (26)
УРИВА́ТИСЯ[1]
урива́ється
◊ Терпе́ць увірва́вся (урва́вся, лу́снув) / урива́ється *див.* терпе́ць

УРО́К
уро́к
Відкри́тий уро́к <Відкри́та ле́кція> *див.* уро́к
УСТАВА́ТИ
устаючи́
◊ І ляга́ючи, і устаючи́ *див.* ляга́ти (4)
УСТУПА́ТИСЯ
уступа́тися
З мі́сця не уступа́тися / не уступи́тися *див.* уступа́тися
УТРАЧА́ТИ
утрача́ти
Утрача́ти / утра́тити людськи́й о́браз *див.* утрача́ти
УТРО́БА
утро́би
З утро́би ма́тері *див.* утро́ба
У́ХО
у́хами
◊ Аж за (по́за) ву́хами *(рідше* уша́ми, у́хами) лящи́ть (тріщи́ть) *див.* лляща́ти (1)
у́хах
◊ Луна́ти (стоя́ти) у ву́хах *(рідко* в у́хах) *див.* луна́ти (1)
УЧИ́ЛИЩЕ
учи́лище
Меди́чне учи́лище *див.* учи́лище
УЩЕ́РБ
уще́рбі
Мі́сяць на уще́рбі (уще́рблений, щерба́тий *і т. ін.) див.* мі́сяць (1)
УЯ́ВЛЕННЯ
уя́влення
◊ Ма́ти поня́ття (уя́влення) *див.* ма́ти[2] (81)
◊ Не ма́ти зеле́ного поня́ття (уя́влення) *див.* ма́ти[2] (121)
◊ Не ма́ти (й) (на́віть, жо́дного *і т. ін.)* поня́ття (уя́влення *і т. ін.) див.* ма́ти[2] (124)
ФА́ЗА
фа́зи
△ Фа́зи Мі́сяця *див.* фа́за
ФАКТ[1]
факт
◊ Факт [є (лиша́ється)] фа́ктом *див.* факт[1]
фа́ктом
◊ Факт [є (лиша́ється)] фа́ктом *див.* факт[1]
ФАНФА́РНИЙ
фанфа́рний
Фанфа́рний марш *див.* марш[1] (3)
ФАРАО́НІВ
фарао́нова
△ Фарао́нова ми́ша *див.* ми́ша (4)
ФА́РБА
фа́рбами
◊ Малюва́ти (зобража́ти, зобра́жувати) роже́вими фа́рбами (у роже́вих фа́рбах) *див.* малюва́ти (1)
◊ Малюва́ти (зобража́ти, зобра́жувати) те́мними (чо́рними) фа́рбами *див.* малюва́ти (2)
фа́рбах
◊ Малюва́ти (зобража́ти, зобра́жувати) роже́вими фа́рбами (у роже́вих фа́рбах) *див.* малюва́ти (1)

ФАТА́ЛЬНИЙ
фата́льний
Лета́льний (фата́льний) кіне́ць *див.* кіне́ць[1] (1)
ФІ́БРА
фі́бра
△ Фі́бра листова́ *див.* фі́бра
ФІ́ГА
фі́гу
◊ Ду́лю *(рідко* фі́гу) з ма́ком *див.* ду́ля (2)
◊ Показа́ти (да́ти, піднести́) ду́лю [з ма́ком] (фі́гу) *див.* дава́ти (192)
ФІ́ГОВИЙ
фі́говий
◊ Фі́говий listо́к *див.* листо́к[1] (1)
ФІГУ́РА
фігу́ра
△ Легка́ фігу́ра *див.* фігу́ра
ФІЗИ́ЧНИЙ
фізи́чний
△ Фізи́чний ма́ятник *див.* ма́ятник (2)
ФІОЛЕ́ТОВИЙ
фіоле́товий
△ Мети́ловий фіоле́товий *див.* фіоле́товий
ФЛАНГ
фланг
Лі́вий фланг *див.* фланг
ФЛАНГО́ВИЙ
фланго́вий
△ Фланго́вий рух (марш, мане́вр, марш-мане́вр) *див.* рух
ФЛА́ТОВИЙ
фла́това
△ Фла́това маши́на *див.* маши́на (14)
ФЛУОРЕСЦЕ́НТНИЙ
флуоресце́нтний
△ Флуоресце́нтний мікроско́п *див.* мікроско́п (8)
ФОЛ
фо́лу
◊ На межі́ фо́лу *див.* фол
ФОНД
фонд
△ Лісови́й фонд *див.* фонд
△ Міжнаро́дний валю́тний фонд *див.* фонд
ФО́РМА
фо́рма
△ Малі́ фо́рми <Мала́ фо́рма> *див.* фо́рма
△ Я́мна лива́рна фо́рма *див.* фо́рма
фо́рми
△ Малі́ фо́рми <Мала́ фо́рма> *див.* фо́рма
ФОРМА́ЛЬНИЙ
форма́льна
△ Форма́льна ло́гіка *див.* ло́гіка (3)
ФОРСО́ВАНИЙ
форсо́ваний
△ Форсо́ваний марш *див.* марш[1] (6)
ФОРТЕ́ЦЯ
форте́ця
Летю́ча *(рідко* літа́юча) форте́ця *див.* форте́ця
ФОТОГРАВІРУВА́ЛЬНИЙ
фотогравірува́льна
△ Фотогравірува́льна маши́на *див.* маши́на (15)

ФОТОСКЛАДА́ЛЬНИЙ
фотоскладáльна
△ Фотоскладáльна маши́на *див.* маши́на (16)
ФРА́ЗА
фра́зи
◊ Пусті́ (ма́рні) слова́ (фра́зи) *див.* сло́во
ФРАНЦУ́ЗЬКИЙ
францу́зька
Францу́зька *(рідше* мі́ська) бу́лка (бу́лочка) *див.* бу́лка (1)
ФРИКЦІ́ЙНИЙ
фрикці́йна
△ Фрикці́йна переда́ча <Фрикці́йний механі́зм> *див.* переда́ча
фрикці́йний
△ Фрикці́йна переда́ча <Фрикці́йний механі́зм> *див.* переда́ча
ФУ́НКЦІЯ
фу́нкція
△ Ліні́йна фу́нкція *див.* фу́нкція
△ Мероморфна фу́нкція *див.* фу́нкція
ФУНТ[1]
фунт
◊ Почо́му (почі́м) ківш (фунт, коре́ць *і т. ін.)* ли́ха *див.* ківш (1)
ХАЗЯ́ЙСТВО
хазя́йстві
Бу́ти (лиша́тися, застава́тися *і т. ін.)* / лиши́тися (зоста́тися) на хазя́йстві *див.* бу́ти (13)
ХАЛА́Т
хала́т
Маскува́льний хала́т *див.* хала́т
ХА́ЛЕПА
ха́лепу
◊ Ма́ти ха́лепу *див.* ма́ти[2] (106)
ХАЛЯ́ВА
халя́ву
◊ Лиза́ти халя́ву (п'я́ти, п'я́тки, чо́боти, череви́ки *і т. ін.) див.* лиза́ти (3)
ХАЛЯ́НДРА
халя́ндри
◊ Ти в ме́не (у нас) [ще] поска́чеш (потанцю́єш) [цига́нської халя́ндри] *див.* поскака́ти
ХАПА́ТИ[1]
хапа́ти
◊ Вхопи́ти (діста́ти, спійма́ти *і т. ін.)* / хапа́ти (дістава́ти, отри́мувати *і т. ін.)* ляща́ (ля́паса, мордáса, поморда́са, поли́чника *і т. ін.) див.* ухо́плювати
◊ Дава́ти (лови́ти, хапа́ти *і т. ін.)* / да́ти (злови́ти, вхопи́ти *і т. ін.)* сторчака́ *(рідше* стовбула́) *див.* дава́ти (118)
◊ Ї́сти (лови́ти, хапа́ти) дрижаки́ *див.* ї́сти (8)
◊ Лови́ти (хапа́ти) ко́жне сло́во *див.* лови́ти (17)
◊ Лови́ти (хапа́ти, схо́плювати *і т. ін.)* на льоту́ (на лету́) *див.* лови́ти (18)
◊ Спійма́ти (вхопи́ти, схопи́ти, упійма́ти *і т. ін.)* / лови́ти (хапа́ти) о́близня *див.* спійма́ти
ХАРА́КТЕР
хара́ктері
У моє́му (у твоє́му, у на́шому, не в моє́му, не у твоє́му, не в на́шому) хара́ктері *див.* хара́ктер

ХАРИЗМАТИ́ЧНИЙ

харизмати́чний

Харизмати́чний лíдер *див.* лíдер (1)

ХАРЧ

харч

◊ [Ду́рно (даре́мно, зада́рма́, ма́рно *і т. ін.)*] хлíб (харч) перево́дити (ї́сти, збавля́ти) *див.* перево́дити

ХАРЧОВИ́Й

харчова́

△ Харчова́ мíль *див.* мíль (2)

ХА́ТА

ха́та

Мала́ ха́та *див.* ха́та

Ми́та ха́та *див.* ха́та

◊ Моя́ ха́та скра́ю [, я нічо́го не зна́ю] *див.* ха́та

◊ Твоя́ ха́та мої́й ха́ті троюрíдний по́гріб *див.* ха́та

ха́ти

◊ Ха́ти (мíсця) не переле́жить (не переси́дить) *див.* переле́жувати

ха́ті

Не про́ти но́чі (при лю́дях, при ха́ті) зга́дувати (зга́дуючи) *див.* зга́дувати (4)

◊ Твоя́ ха́та мої́й ха́ті троюрíдний по́гріб *див.* ха́та

ха́ту

Ми́ти / поми́ти ха́ту (кімна́ту, каза́рму *і т. ін.) див.* ми́ти (1)

ХА́ТКА

ха́тка

◊ Ха́тка на ку́рячій ні́жці (ла́пці) *див.* ха́тка

ХА́ЩІ

ха́щі

Лíсові ха́щі *див.* ха́щі

ХВА́ТКА

хва́ткою

◊ Ме́ртвою (залíзною, смерте́льною) хва́ткою *див.* хва́тка

ХВА́ЦЬКИЙ

хва́цький

◊ Метки́й (хва́цький) на ви́гадки (на ви́тівки) *див.* метки́й (1)

ХВИЛИ́НА

хвили́н

◊ Не лічи́ти (не рахува́ти) годи́н (хвили́н) *див.* лічи́ти[1] (4)

хвили́ни

◊ Лічи́ти (рахува́ти) дні (годи́ни, хвили́ни *і т. ін.) див.* лічи́ти[1] (3)

○ Тіє́ї ж ми́ті (хвили́ни) *див.* мить (5)

хвили́ну

○ За [яку́сь (одну́, коро́тку *і т. ін.)*] мить (хвили́ну) *див.* мить (2)

○ На [яку́сь (одну́, невели́ку *і т. ін.)*] мить (хвили́ну) <На моме́нт> *див.* мить (3)

○ Ні на мить (хвили́ну) *див.* мить (4)

Перемо́вчати хвили́ну (хвили́нку, мить *і т. ін.) див.* перемо́вчувати

◊ Пійма́ти (спійма́ти, злови́ти, улови́ти) / лови́ти хвили́ну (моме́нт, ви́падок *і т. ін.) див.* пійма́ти

○ У (в) пе́ршу мить (хвили́ну) *див.* мить (6)

◊ У ту ж хвили́ну (хви́лю, мить) *див.* хвили́на

ХВИЛИ́НКА

хвили́нку

Перемо́вчати хвили́ну (хвили́нку, мить *і т. ін.) див.* перемо́вчувати

ХВИЛЬОВИ́Й[1]

хвильова́

△ Ква́нтова (хвильова́) меха́ніка *див.* меха́ніка (1)

ХВИ́ЛЯ[1]

хви́лі

Ме́ртві хви́лі *див.* хви́ля[1]

△ Метро́ві хви́лі *див.* хви́ля[1]

△ Міліметро́ві хви́лі *див.* хви́ля[1]

ХВИ́ЛЯ[2]

хви́лю

◊ У ту ж хвили́ну (хви́лю, мить) *див.* хвили́на

ХВІСТ

хвіст

△ Ла́стівчин хвіст *див.* хвіст

◊ Ми́шачий хвіст (хво́стик) *див.* хвіст

◊ Хоч на соба́ку (на хвіст соба́ці) лий / ви́лий *див.* ли́ти (10)

хвоста́

◊ Ні луски́ ні зя́бри *(рі́дше* хвоста́) *див.* луска́ (1)

хвосто́м

◊ Війну́ти (майну́ти) хвосто́м *див.* війну́ти (1)

◊ Ті́льки хвосто́м (хво́стиком) мелькну́ти *див.* мелькну́ти (1)

ХВО́СТИК

хво́стик

◊ Ми́шачий хвіст (хво́стик) *див.* хвіст

хво́стиком

◊ Ті́льки хвосто́м (хво́стиком) мелькну́ти *див.* мелькну́ти (1)

ХИЛЬНУ́ТИ

хильну́ти

◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.) див.* випива́ти (2)

ХИ́РЯ

хи́рі

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [лихі́й, пече́ній, тій *і т. ін.*] болячці́ *(рі́дко* хи́рі) *див.* боля́чка (2)

хи́ря

◊ Ма́тері його́ (ї́х) хи́ря *див.* хи́ря

ХИСТ[1]

хист

◊ Ма́ти [вели́кий] хист *див.* ма́ти[2] (38)

ХІД

хід

△ Мали́й хід *див.* хід

Холости́й (ма́рний) хід *див.* хід

ходу́

◊ Лови́ти на ходу́ *див.* лови́ти (9)

ХІТЬ

хі́ттю

○ З (із) [вели́кою (ми́лою)] хі́ттю *див.* хіть

ХЛІБ

хліб

◊ [Ду́рно (даре́мно, зада́рма́, ма́рно *і т. ін.)*] хліб (харч) перево́дити (ї́сти, збавля́ти) *див.* перево́дити

◊ Легки́й хліб *див.* хліб

◊ Ле́жаний (лежа́чий) хліб *див.* хліб

◊ Пере́йти́ (піти́, пусти́тися) на легки́й хліб (на легкі́ хліба́) *див.* перехо́дити

◊ Про́ханий (про́шений, ласка́вий) хліб (шмато́к) *див.* хліб

◊ Сіда́ти на легки́й (ле́гший) хліб *див.* сіда́ти

◊ Тя́гне (тягло́, тягну́ло) на легки́й хліб *див.* тягти́

хлі́ба

◊ Ма́ти шмато́к (ку́сень, кусо́к *і т. ін.)* хлі́ба *див.* ма́ти[2] (111)

◊ Перейти́ (піти́, пусти́тися) на легки́й хліб (на легкі́ хліба́) *див.* перехо́дити

◊ Шука́ти легко́го хлі́ба (легкі́ хліба́) *див.* шука́ти

ХЛЯ́ПАТИ

хля́пати

◊ Ля́пати (хля́пати) ву́хами *див.* ля́пати (3)

ХМА́РА

хма́рах

◊ Вита́ти (літа́ти, *рі́дко* ширя́ти) в хма́рах (в небеса́х, в емпіре́ях *і т. ін.) див.* вита́ти (1)

хма́рою

Ла́вою (юрбо́ю, хма́рою *і т. ін.)* су́нути *див.* су́нути

ХОВА́ТИСЯ[1]

хова́тися

◊ Хова́тися від лю́дського о́ка (від лю́дськи́х оче́й) *див.* хова́тися[1]

ХОДИ́ТИ

ходи́ти

◊ По лю́дях ходи́ти *див.* ходи́ти

Ходи́ти лихи́м ро́бом *див.* ходи́ти

Ходи́ти на ли́жах *див.* ходи́ти

◊ Ходи́ти / піти́ по ми́ру *див.* ходи́ти

◊ Ходи́ти по ле́зу бри́тви (ножа́) (по бри́тві, по ни́точці) *див.* ходи́ти

ХОДІ́ННЯ

ході́ння

Ходьба́ (ході́ння) на ли́жах *див.* ли́жі (1)

ХОДОВИ́Й

ходови́й

△ Ходови́й місто́к *див.* місто́к (3)

ХО́ДОРОМ

хо́дором

◊ [Аж *(рі́дко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]

ХОДЬБА́

ходьба́

Ходьба́ (ході́ння) на ли́жах *див.* ли́жі (1)

ХОДЯ́ЧИЙ

ходя́чий

◊ Ходя́чий (живи́й) мрець *(рі́дко* мертве́ць) *див.* мрець

ХО́ЛКА

хо́лку

◊ Ми́лити ши́ю (чу́ба, хо́лку *і т. ін.) див.* ми́лити[1] (1)

ХОЛОДИ́ЛЬНИЙ

холоди́льна

△ Холоди́льна маши́на *див.* маши́на (17)

ХОЛО́ДНИЙ
холо́дною
◇ Як (мов, ніби *і т. ін.)* лину́ли холо́дною водо́ю (водо́ю з льо́дом) *див.* лину́ти (1)
холо́дну
◇ Ли́ти холо́дну во́ду [за комі́р] *див.* ли́ти (9)
ХОЛОСТИ́Й
холости́й
Холости́й (ма́рний) хід *див.* хід
ХОРО́БРІСТЬ
хоро́брість
Ма́ти смі́ли́вість (смі́лість, хоро́брість *і т. ін.)* *див.* ма́ти[2] (20)
ХОРОВИ́Й
хорове́
△ Хорове́ мисте́цтво *див.* мисте́цтво (11)
ХРАМ
храм
Храм мисте́цтва (мисте́цтв) *див.* храм
ХРАП[2]
храп
◇ Ма́ти храп *див.* ма́ти[2] (107)
ХРАПОВИ́Й
храпови́й
△ Храпови́й механі́зм *див.* механі́зм (2)
ХРЕБЕ́Т
хребе́т
◇ Лама́ти / злама́ти (перелама́ти, полама́ти *і т. ін.)* хребе́т *див.* лама́ти (2)
◇ Не ма́ти чим хребта́ (хребе́т, ті́ло *і т. ін.)* прикри́ти *див.* ма́ти[2] (137)
хребта́
◇ Лама́ти / налама́ти хребта́ (спи́ну) *див.* лама́ти (6)
◇ Не ма́ти чим хребта́ (хребе́т, ті́ло *і т. ін.)* прикри́ти *див.* ма́ти[2] (137)
ХРЕ́СНИЙ
хре́сна
◇ З на́ми хре́сна си́ла! *див.* си́ла
ХРЕСТ
хрест
◇ Бий / побі́й тебе́ (його́, її *і т. ін.)* лиха́ годи́на (грім, хрест, моро́ка *і т. ін.)* *див.* би́ти (19)
Мальті́йський хрест (механі́зм) *див.* хрест
хресто́м
Лежа́ти хресто́м *див.* лежа́ти (7)
ХРЕЩЕ́НИЙ
хреще́на
Хреще́на ма́ти *див.* ма́ти[1] (6)
хреще́ний
Мир хреще́ний *див.* мир[2] (1)
ХРИСТО́С
христа́
◇ Ма́ти Христа́ в душі́ (в се́рці) *див.* ма́ти[2] (108)
◇ Проси́ти (проха́ти) Христа́ ра́ди <Проси́ти (проха́ти) ми́лостині (ми́лостиню)> *див.* проси́ти
ХРОМАТОГРАФІ́ЧНИЙ
хроматографі́чний
△ Хроматографі́чний ме́тод [ана́лізу] *див.* ме́тод (6)
△ Хроматографі́чний ме́тод ідентифіка́ції насі́ння *див.* ме́тод (7)

ХТО[1]
кого́
О Ма́ло хто (кого́, кому́ *і т. ін.)* *див.* ма́ло (4)
кому́
◇ Кому́ [ті́льки] не лінь *(рі́дше* лі́ньки) *див.* лінь[1] (1)
О Ма́ло хто (кого́, кому́ *і т. ін.)* *див.* ма́ло (4)
хто
О Ма́ло хто (кого́, кому́ *і т. ін.)* *див.* ма́ло (4)
◇ Той (хто) у луг, [а] той (хто) у плуг *див.* луг[1] (2)
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* лину́ли (хто лину́в) кип'ятко́м (кип'ятку́) *див.* линути (2)
ХУДО́ЖНІЙ
худо́жня
Худо́жня літерату́ра *див.* літерату́ра (11)
ЦАР
царя́
◇ Не ма́ти [Бо́га в животі́, а] царя́ в голові́ *див.* ма́ти[2] (114)
ЦА́РСТВО
ца́рство
◇ Ме́ртве ца́рство *див.* ца́рство
ЦВІСТИ́
цвісти́
◇ Цвісти́ як мак *див.* цвісти́
цвіте́
◇ Ще мак [росте́ (цвіте́, схо́дить *і т. ін.)*] у голові́ *див.* мак (5)
◇ Як мак цвіте́ (процвіта́є, розцвіта́є *і т. ін.)* *див.* мак (7)
ЦВІТ[1]
цвіт
Ли́повий цвіт *див.* цвіт[1]
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ма́ків цвіт *див.* цвіт[1]
цвіті́
◇ У ро́зквіті (у цвіті́, *рі́дше* у ро́зцвіті) ро́кі́в (літ, сил *і т. ін.)* *див.* ро́зквіт
ЦЕНЗ
ценз
△ Майнови́й ценз *див.* ценз
ЦЕП
цепу́
◇ Трима́ти (держа́ти) [як (ні́би)] на цепу́ (на ланцюгу́, на коро́ткому налига́чі) *див.* трима́ти
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* з гіллі́ (з ланцюга́, з це́пу, з налига́ча *і т. ін.)* зірва́тися *див.* зрива́тися (6)
◇ Як цу́цик на вірьо́вці (на це́пу, на ланцюгу́ *і т. ін.)* *див.* цу́цик
ЦЕРЕМОНІА́ЛЬНИЙ
церемоніа́льний
Церемоніа́льний марш *див.* марш[1] (4)
церемоніа́льним
Церемоніа́льним ма́ршем! *див.* марш[1] (5)
ЦЕРКО́ВНИЙ
церко́вна
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* церко́вна ми́ша *див.* ми́ша (12)
ЦИГА́НСЬКИЙ
цига́нської
◇ Ти в ме́не (у нас) [ще] поска́чеш (потанцю́єш) [цига́нської халя́ндри] *див.* поскака́ти

ЦИГА́РКА
цига́рку
Потяга́ти (потя́гувати) / потягну́ти (потягти́) лю́льку (лю́лечку, цига́рку *і т. ін.)* *див.* потяга́ти[1]
Тягти́ (тягну́ти, сса́ти) тютю́н (махо́рку, цига́рку, лю́льку, з лю́льки *і т. ін.)* *див.* тягти́
ЦИ́НКОВИЙ
ци́нкові
△ Ци́нкові до́брива (мікродо́брива) *див.* до́бриво (7)
ЦИРК
цирк
△ Льодовико́вий цирк *див.* цирк
ЦИТРИ́НОВИЙ
цитри́нова
△ Лимо́нна (цитри́нова) кислота́ *див.* кислота́ (17)
ЦИФРОВИ́Й
цифрови́й
△ Цифрови́й мікроско́п *див.* мікроско́п (9)
ЦИ́ЦЯ
ци́цю
◇ Смокта́ти ма́мину ци́цю *див.* смокта́ти
ЦІЛУВА́ТИ
цілу́й
◇ Хоч [карти́ну (іко́ну, на ка́рту)] малю́й <Хоч малю́й, хоч цілу́й> *див.* малюва́ти (3)
ЦІЛЬ
ці́ллю
Ма́ти на меті́ <Ма́ти мето́ю (ці́ллю)> *див.* ма́ти[2] (12)
ціль
Осяга́ти / осягну́ти (осягти́) [свою́] мету́ [ціль] *див.* осяга́ти
ЦІЛЮ́ЩИЙ
цілю́щі
Лікува́льні (ліка́рські, цілю́щі *і т. ін.)* тра́ви *див.* трава́
ЦІНА́
цін
△ Лібераліза́ція цін *див.* лібераліза́ція (1)
△ Масшта́б цін *див.* масшта́б (1)
ціни́
◇ Не ма́ти ціни́ *див.* ма́ти[2] (136)
ціну́
◇ Лама́ти ціну́ *див.* лама́ти (13)
ЦІ́ННІСТЬ
ці́нності
Матеріа́льні ці́нності *див.* ці́нність
ЦІП[1]
ці́пом
◇ Маха́ти ці́пом *див.* маха́ти (1)
◇ Не ці́пом маха́ти *див.* маха́ти (3)
ЦО́КАТИ[1]
цо́кати
◇ Цокоті́ти (цокота́ти, цо́кати, ля́скати, сі́кти *і т. ін.)* зуба́ми *див.* цокота́ти
ЦОКОТА́ТИ
цокота́ти
◇ Цокоті́ти (цокота́ти, цо́кати, ля́скати, сі́кти *і т. ін.)* зуба́ми *див.* цокота́ти
ЦУКЕ́РКО́ВИЙ
цуке́ркова
Цуке́ркова ма́са *див.* ма́са (3)

ЦУР
цур
◊ Цур ду́рня та (й) ма́сла гру́дка *див.* ду́рень (3)
ЦУЦЕНЯ́
цуценя́
◊ Схо́жий (похо́жий) як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пироги́, макогі́н на но́чви *і т. ін.*) *див.* схо́жий[1]
ЦУ́ЦИК
цу́цик
◊ Як цу́цик на вірьо́вці (на це́пу, на ланцюгу́ *і т. ін.*) *див.* цу́цик
ЧА́ЙНИЙ
ча́йна
Ча́йна ло́жка (ло́жечка) *див.* ло́жка (3)
ча́йний
△ Ча́йний лист *див.* лист[1] (4)
ЧА́РИ
ча́ри
◊ Ча́ри коха́ння (любо́ві) *див.* коха́ння (2)
ЧАРІВНИ́Й
чарівни́й
Чарівни́й (чароді́йний) ліхта́р *див.* ліхта́р (1)
ЧАРІВНИ́К
чарівни́к
◊ Маг і чароді́й (чарівни́к, *заст.* чудоді́й) *див.* маг[1] (1)
ЧА́РКА
ча́рці
◊ Зато́плювати / затопи́ти ли́хо (ро́зум, го́ре, біду́ *і т. ін.*) в ча́рці (в горі́лці) *див.* зато́плювати[2] (1)
ЧАРОДІ́Й
чароді́й
◊ Маг і чароді́й (чарівни́к, *заст.* чудоді́й) *див.* маг[1] (1)
ЧАРОДІ́ЙНИЙ
чароді́йний
Чарівни́й (чароді́йний) ліхта́р *див.* ліхта́р (1)
ЧАРУНКО́ВИЙ
чарунко́ва
△ Чарунко́ва мере́жа *див.* мере́жа (5)
ЧАС
час
△ Лі́тній час *див.* час
△ Майбу́тній час *див.* час
Ма́ти час *див.* ма́ти[2] (23)
△ Мину́лий час *див.* час
◊ Міня́ти час так на так *див.* міня́ти (3)
△ Місце́вий час *див.* час
◊ Сме́ртний час (кіне́ць) <Сме́ртна мить> *див.* час
◊ Час працю́є на нас (сприя́є нам) *див.* час
часи́
Предкові́чні літа́ (часи́) *див.* літа́ (2)
ча́су
За да́вністю [ро́ків (літ, ча́су *і т. ін.*)] *див.* да́вність (1)
Маши́на ча́су *див.* маши́на (1)
ЧАСНИ́К
часни́к
◊ На ла́дан (*рідко* на часни́к) ди́хати *див.* ди́хати (6)
часнику́
◊ Вте́рти (нате́рти) ма́ку (часнику́) *див.* втира́ти[1] (2)

ЧАСОВИ́Й
часови́й
△ Часови́й ме́тод *див.* ме́тод (8)
ЧАСТИ́НА
части́на
△ Матеріа́льна части́на *див.* части́на
ЧА́СТКА
ча́стка
◊ Ле́вова (ле́в'яча) па́йка (ча́стка, до́ля *і т. ін.*) *див.* па́йка
ЧА́ША
ча́шу
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця)] *див.* випива́ти (1)
ЧЕРВО́НИЙ
черво́на
Черво́на лі́нія *див.* лі́нія (2)
△ Черво́на мідь *див.* мідь (1)
ЧЕРЕВИ́КИ
череви́ки
◊ Лиза́ти халя́ву (п'я́ти, п'я́тки, чо́боти, череви́ки *і т. ін.*) *див.* лиза́ти (3)
ЧЕ́РЕВО
че́ревом
◊ З легки́м че́ревом *див.* че́рево
ЧЕСА́ЛЬНИЙ
чеса́льна
△ Чеса́льна маши́на *див.* маши́на (18)
ЧЕСТЬ
честь
◊ Ма́ти честь (ща́стя) *див.* ма́ти[2] (109)
◊ Ма́ю честь *див.* ма́ти[2] (112)
ЧИМА́ЛО
чима́ло
◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.*) *див.* випива́ти (2)
ЧИ́НА
чи́на
△ Чи́на лучна́ *див.* чи́на
ЧИСЕ́ЛЬНИЙ
чисе́льні
△ Чисе́льні ме́тоди *див.* ме́тод (9)
ЧИ́СЛЕННЯ
чи́слення
△ Ма́тричне чи́слення *див.* чи́слення
ЧИСЛО́
числа́
◊ Нема́ (нема́є) лі́ку (числа́) *див.* нема́
чи́слах
У пе́рших (оста́нніх, сере́дніх *і т. ін.*) чи́слах мі́сяця *див.* число́
число́
△ Мі́шане число́ *див.* число́
ЧИ́СТИЙ
чи́ста
△ Чи́ста лі́нія *див.* лі́нія (20)
чи́сте
△ Мисте́цтво для мисте́цтва <Чи́сте мисте́цтво> *див.* мисте́цтво (3)
чи́сті
△ Чи́сті мета́ли *див.* мета́л (9)
ЧИТА́ННЯ
чита́ння
Літерату́рне чита́ння *див.* чита́ння

ЧИТА́ТИ
чита́ти
◊ Чита́ти / прочита́ти про́повідь (ле́кції, ле́кцію) *див.* чита́ти
ЧІ́ЛЬНИЙ
чі́льне
◊ Посіда́ти / посі́сти чі́льне (поче́сне, провідне́ *і т. ін.*) мі́сце *див.* посіда́ти[1]
ЧІТ
чіт
Чіт і (та, чи) ли́шка *див.* чіт
ЧО́БОТИ
чобітьми́
◊ Лі́зти (зала́зити) з чобітьми́ в ду́шу *див.* лі́зти (13)
чо́боти
◊ Лиза́ти халя́ву (п'я́ти, п'я́тки, чо́боти, череви́ки *і т. ін.*) *див.* лиза́ти (3)
Мисли́вські (боло́тні) чо́боти *див.* чо́боти
ЧО́ВЕН
чо́вен
△ Летю́чий (*рідко* літа́ючий) чо́вен *див.* чо́вен
ЧОВНИКО́ВИЙ
човнико́ва
Човнико́ва (ма́ятникова) мігра́ція *див.* мігра́ція (1)
ЧОГО́
чого́
◊ Гріх (нема́ чого́, нічого *і т. ін.*) [і] Бо́га [милосе́рдного] гні́вити *див.* гріх (2)
ЧОЛО́
чола́
◊ У по́ті чола́ [свого́] <У поту́ лиця́> *див.* піт
чолі́
◊ На ло́бі (на чолі́) напи́сано *див.* написа́ти
◊ На ло́бі (на чолі́) не напи́сано *див.* написа́ти
чоло́
Висо́кий (відкри́тий) лоб <Висо́ке (відкри́те) чоло́> *див.* лоб (1)
◊ Мі́дний лоб <Мідяне́ чоло́> *див.* лоб (9)
Низьки́й лоб <Низьке́ чоло́> *див.* лоб (3)
ЧОМУ́
чім
◊ Як (у чо́му, у чім *і т. ін.*) ма́ти [на світ] народи́ла (породи́ла, роди́ла) <Як ма́ти спороди́ла> *див.* ма́ти[1] (15)
чо́му
◊ Як (у чо́му, у чім *і т. ін.*) ма́ти [на світ] народи́ла (породи́ла, роди́ла) <Як ма́ти спороди́ла> *див.* ма́ти[1] (15)
ЧО́РНИЙ
чо́рна
Чо́рна ма́гія *див.* ма́гія (2)
Чо́рна меланхо́лія *див.* меланхо́лія (1)
Чо́рна ме́са *див.* ме́са (1)
△ Чо́рна металу́ргія *див.* металу́ргія (2)
чо́рний
Чо́рний ліс *див.* ліс (3)
чо́рними
◊ Малюва́ти (зобража́ти, зобра́жувати) те́мними (чо́рними) фа́рбами *див.* малюва́ти (2)
чо́рні
△ Чо́рні мета́ли *див.* мета́л (10)

ЧО́РНО-БУ́РИЙ
чо́рно-бу́ра
△ Чо́рно-бу́ра лиси́ця *див.* лиси́ця (1)
ЧОРНОВИ́Й
чорнови́й
△ Чорнови́й мета́л *див.* мета́л (11)
ЧОРТ
чорт
◊ Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її, їх *і т. ін.)* [ма́тір (ду́шу)] знає (зна) <Нечи́ста його́ (її, їх *і т. ін.)* ма́ти знає (зна)> *див.* враг (2)
◊ Чорт (біс) [його́] ба́тька *(рідше* ма́му) знає (зна) <Чорти́ (біси́) [його́] ба́тька *(рідше* ма́му) зна́ють> *див.* чорт
◊ Чорт (ді́дько) ли́сий *див.* чорт
◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт
◊ Чорт лизне́ (зли́же) *див.* чорт
◊ Що за чорт (біс, мара́)? *див.* чорт
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт (ді́дько) ла́дану (свяче́ної води́) *див.* чорт
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт ли́ко (ли́ка) дере́ (видира́є) [живце́м] <Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорти́ ли́ко деру́ть (видира́ють) [живце́м]> *див.* чорт
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт (нечи́стий) від ла́дану (від кукурі́ку́) *див.* чорт
чо́рта
◊ Іди́ [собі] до чо́рта (до бі́са, до ді́дька, до ли́ха, к бі́су, к чо́рту, під три чорти́ *і т. ін.)* *див.* іти́ (52)
◊ Іти́ (леті́ти) / піти́ (полеті́ти) до чо́рта (до ді́дька, к чо́рту, під три чорти́, к бі́су *і т. ін.)* *див.* іти́ (66)
◊ Чо́рта (ді́дька) ли́сого *див.* чорт
чорти́
◊ Чорт (біс) [його́] ба́тька *(рідше* ма́му) знає (зна) <Чорти́ (біси́) [його́] ба́тька *(рідше* ма́му) зна́ють> *див.* чорт
◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт
чо́ртові
◊ Лі́зти чо́ртові (чо́рту) на ро́ги (в зу́би) <Лі́зти (наско́чити) само́му чо́ртові на ро́ги> *див.* лі́зти (26)
◊ Ні Бо́гу (Бо́гові) сві́чка, ні чо́рту (чо́ртові) кочерга́ (коцюба́, ла́дан, на́довбень *і т. ін.)* *див.* сві́чка
◊ Чо́ртові (ді́дьку, ба́тьку) ли́сому розкажи́ *див.* розка́зувати
чо́рту
◊ Лі́зти чо́ртові (чо́рту) на ро́ги (в зу́би) <Лі́зти (наско́чити) само́му чо́ртові на ро́ги> *див.* лі́зти (26)
◊ Ні Бо́гу (Бо́гові) сві́чка, ні чо́рту (чо́ртові) кочерга́ (коцюба́, ла́дан, на́довбень *і т. ін.)* *див.* сві́чка
ЧО́РТІВ
чо́ртовій
◊ До бі́сової (лихо́ї, чо́ртової *і т. ін.)* ма́тері <[Ну] к бі́совій (лихі́й, чо́ртовій *і т. ін.)* ма́тері *(рідко* ма́мі)> *див.* ма́ти[1] (9)
чо́ртової
◊ До бі́сової (лихо́ї, чо́ртової *і т. ін.)* ма́тері <[Ну] к бі́совій (лихі́й, чо́ртовій *і т. ін.)* ма́тері *(рідко* ма́мі)> *див.* ма́ти[1] (9)
ЧУБ
чуб
◊ [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (підійма́ється, встає́, стає́, лі́зе *і т. ін.)* / підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе *і т. ін.)* [вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.)*] *див.* воло́сся (1)
◊ [Аж (ма́ло не)] рва́ти (де́рти,ску́бти) на собі́ (на голові́) воло́сся (чуб, чу́ба) *див.* рва́ти
чу́ба
◊ [Аж (ма́ло не)] рва́ти (де́рти,ску́бти) на собі́ (на голові́) воло́сся (чуб, чу́ба) *див.* рва́ти
◊ Голи́ти / ви́голити лоб (ло́ба, чу́ба, чупри́ну *і т. ін.)*, *див.* голи́ти (2)
◊ Грі́ти (па́рити) / нагрі́ти чу́ба *(рідше* чупри́ну, ло́ба) *див.* грі́ти (3)
◊ Забри́ти лоб (ло́ба, чу́ба) *див.* забрива́ти (2)
◊ Ми́лити ши́ю (чу́ба, хо́лку *і т. ін.)* *див.* ми́лити[1] (1)
чуба́ми
◊ Мі́рятися / помі́рятися чуба́ми *див.* мі́рятися (2)
чу́бом
◊ Ма́ти олі́ю (лій, *рідше* сма́лець *і т. ін.)* в голові́ <Ма́ти лій під чу́бом> *див.* ма́ти[2] (77)
ЧУДОДІ́Й
чудоді́й
◊ Маг і чароді́й (чарівни́к, *заст.* чудоді́й) *див.* маг[1] (1)
ЧУЖИ́Й
чуже́
◊ Для лю́дського о́ка <Про лю́дське́ *(рідше* чуже́) о́ко> <Про лю́дські о́чі> *див.* о́ко[1]
чужи́й
◊ Лі́зти в чужи́й горо́х *див.* лі́зти (10)
чужі́
◊ У [чужі́] кише́ні ла́зити *див.* ла́зити (3)
ЧУ́ЛИЙ
чу́ле
◊ Ма́ти м'яке́ (до́бре, чу́ле *і т. ін.)* се́рце *див.* ма́ти[2] (68)
ЧУПРИ́НА
чупри́на
◊ Леви́на (ле́в'яча) гри́ва (шевелю́ра, чупри́на) *див.* гри́ва (1)
чупри́ну
◊ Голи́ти / ви́голити лоб (ло́ба, чу́ба, чупри́ну *і т. ін.)*, *див.* голи́ти (2)
◊ Грі́ти (па́рити) / нагрі́ти чу́ба *(рідше* чупри́ну, ло́ба) *див.* грі́ти (3)
◊ Поголи́ти (обголи́ти) лоб (чупри́ну *і т. ін.)*, *див.* поголи́ти
ЧУ́ТИ
чу́ти
◊ Відчува́ти (чу́ти) плече́ (лі́коть) *див.* відчува́ти (7)
чуть
◊ Чуть (ледь, чим, як, *рідше* ско́ро *і т. ін.)* світ *див.* світ[1]
ЧУТЛИ́ВІСТЬ
чутли́вість
△ Чутли́вість ме́тоду *див.* чутли́вість
ЧУТТЯ́
чуття́
◊ Почуття́ (чуття́) мі́ри *див.* почуття́
◊ Чуття́ (відчуття́, почуття́) лі́ктя *див.* чуття́
ША́БЛЯ
ша́блею
Опері́зувати / опереза́ти мече́м (кинджа́лом, ша́блею *і т. ін.)* *див.* опері́зувати
ша́блі
◊ Схрести́ти / схре́щувати списи́ (мечі́, шпа́ги, ша́блі, ша́блю *і т. ін.)* *див.* схре́щувати
ша́блю
Оголя́ти (обнажа́ти) / оголи́ти (обнажи́ти) ша́блю (меч) *див.* ого́лювати
◊ Схрести́ти / схре́щувати списи́ (мечі́, шпа́ги, ша́блі, ша́блю *і т. ін.)* *див.* схре́щувати
ШАГ
шаг
◊ Щерба́тий (ла́маний) гріш (шаг) *див.* гріш (6)
шага́
◊ І (ні, ані́) [ла́маного (щерба́того, залі́зного *і т. ін.)*] шага́ (ше́ляга) *див.* шаг
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
ША́НА
ша́ну
Ша́ну ма́ти *див.* ма́ти[2] (29)
ШАНО́БА
шано́бу
◊ Ма́ти шано́бу *див.* ма́ти[2] (110)
ШАНУВА́ННЯ
шанува́ння
◊ Моє́ [вам, тобі́] шанува́ння (вшанува́ння) *див.* шанува́ння
ШАНУВА́ТИ
шанува́ти
◊ Прошу́ люби́ти й шанува́ти (жа́лувати) *див.* проси́ти
ША́ПКА
ша́пку
◊ Лама́ти *(рідко* ломи́ти) ша́пку (бриль) *див.* лама́ти (5)
ШАР[1]
шар
△ Ме́ртвий шар *див.* шар[1]
ша́ром
Ша́ром лежа́ти (укрива́ти, покрива́ти *і т. ін.)* *див.* лежа́ти (8)
ША́ХТНИЙ
ша́хтний
△ Ша́хтний мета́н *див.* мета́н (1)
ШВА́ЙКА
шва́йку
◊ Зроби́ти з лемеша́ шва́йку (шпик) *див.* зроби́ти (12)
◊ Міня́ти / поміня́ти (проміня́ти, ви́міняти *і т. ін.)* ши́ло на шва́йку (на ми́ло, на мотови́ло) *див.* міня́ти (2)

ШВЕ́ЙНИЙ
шве́йна
△ Шве́йна маши́на (маши́нка) *див.* маши́на (19)
ШВИДКИ́Й
швидки́м
Швидки́м (ско́рим) ма́ршем пройти́ (діста́тися, ру́шити *і т. ін.)* *див.* прохо́дити
швидко́ї
△ Каре́та швидко́ї [меди́чної] допомо́ги *див.* каре́та (1)
ШВИ́ДКІСТЬ
шви́дкість
△ Ліні́йна шви́дкість *див.* шви́дкість
ШЕВЕЛЮ́РА
шевелю́ра
◇ Леви́на (ле́в'яча) гри́ва (шевелю́ра, чупри́на) *див.* гри́ва (1)
ШЕ́ВСЬКИЙ
ше́вська
Ше́вська ла́па (коза́) *див.* ла́па (1)
ШЕ́ЛЬФОВИЙ
ше́льфовий
△ Ше́льфовий льодови́к *див.* льодови́к (1)
ШЕ́ЛЯГ
ше́ляга
◇ [І (ні, ані́)] копі́йки [зла́маної (мі́дної, щерба́тої)] (ше́ляга) нема́ (нема́є, не було́) за душе́ю *див.* нема́
◇ І (ні, ані́) [ла́маного (щерба́того, залі́зного *і т. ін.)*] шага́ (ше́ляга) *див.* шаг
◇ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
ШЕРСТЬ
шерсть
△ Мінера́льна шерсть *див.* шерсть
ШИБА́ТИ[1]
шиба́є
◇ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)
ШИБНУ́ТИ
шибну́ла
◇ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)
ШИ́ЛО
ши́ла
◇ Ши́ла в мішку́ не вта́їш (схова́єш, схова́ти) <Ши́ло в мішку́ не вта́їться> <Ши́ла не схова́є мі́х> *див.* ута́ювати
ши́ло
◇ Вхопи́ти (захопи́ти) ши́лом *(рідше* на ши́ло) па́токи (ме́ду) *див.* ухо́плювати
◇ Міня́ти / поміня́ти (проміня́ти, ви́міняти *і т. ін.)* ши́ло на шва́йку (на ми́ло, на мотови́ло) *див.* міня́ти (2)
◇ Ши́ла в мішку́ не вта́їш (схова́єш, схова́ти) <Ши́ло в мішку́ не вта́їться><Ши́ла не схова́є мі́х> *див.* утáювати
ши́лом
◇ Вхопи́ти (захопи́ти) ши́лом *(рідше* на ши́ло) па́токи (ме́ду) *див.* ухо́плювати

ШИРО́КИЙ
широ́кого
Това́ри наро́дного (широ́кого, ма́сового *і т. ін.)* спожива́ння *див.* това́р[1]
ШИРЯ́ТИ[1]
ширя́ти
◇ Вита́ти (літа́ти, *рідко* ширя́ти) в хма́рах (в небеса́х, в емпіре́ях *і т. ін.)* *див.* вита́ти (1)
ШИ́ТИЙ
ши́тий
◇ Не ли́ком (ли́чком) ши́тий *див.* ши́тий
ши́ті
◇ Одни́м ли́ком ши́ті *див.* ши́тий
ШИ́ШКА
ши́шки́
◇ Усі́ ши́шки́ летя́ть (па́дають) [на го́лову] *див.* ши́шка
ШИ́Я
ши́ю
◇ За ко́мір (за ши́ю, за спи́ну *і т. ін.)* ллє́ться *див.* ли́тися (1)
◇ За ши́ю (за спи́ну, за ко́мір *і т. ін.)* не ллє (не ка́пає) *див.* ли́ти (1)
◇ Ми́лити ши́ю (чу́ба, хо́лку *і т. ін.)* *див.* ми́лити[1] (1)
◇ На свою́ (мою́, твою́ *і т. ін.)* ши́ю <Собі́ на ши́ю> *див.* ши́я
ШКЕРЕ́БЕ́РТЬ
шкере́бе́рть
◇ Леті́ти / полеті́ти шкере́бе́рть (у прі́рву) *див.* леті́ти (3)
ШКІ́ЛЬНИЙ
шкільні́й
◇ На шкільні́й (студе́нтській) ла́ві *див.* ла́ва[1] (4)
шкільно́ї
◇ Із (зі) шкільно́ї (студе́нтської) ла́ви *див.* ла́ва[1] (2)
ШКІ́РА
шкі́ри
◇ [Аж] із шку́ри (зі шкі́ри) лі́зти (вила́зити, *рідше* вилу́зуватися *і т. ін.)* *див.* лі́зти (3)
шкі́ру
◇ Міня́ти личи́ну (шкі́ру) *див.* міня́ти (1)
ШКІРЯ́НИЙ
шкіряно́ї
Ма́йстер шкіряно́ї рукави́чки *див.* ма́йстер (3)
ШКРЕБТИ́
шкребти́
◇ Луску́ шкребти́ *див.* шкребти́
шкребу́ть
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ми́ші на се́рці шкребу́ть (шкря́бають, скребу́ть) / зашкребли́ (зашкря́бали, заскребли́) *див.* ми́ша (10)
ШКРЯ́БАТИ
шкря́бають
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ми́ші на се́рці шкребу́ть (шкря́бають, скребу́ть) / зашкребли́ (зашкря́бали, заскребли́) *див.* ми́ша (10)
ШКУ́РА
шкур
◇ Здира́ти (зніма́ти, здійма́ти, лупи́ти *і т. ін.)* / зідра́ти (зня́ти, здійня́ти, злупи́ти *і т. ін.)* шку́ру (по три шку́ри, сім шкур *і т. ін.)* *див.* здира́ти (1)

шку́ри
◇ [Аж] із шку́ри (зі шкі́ри) лі́зти (вила́зити, *рідше* вилу́зуватися *і т. ін.)* *див.* лі́зти (3)
◇ Здира́ти (зніма́ти, здійма́ти, лупи́ти *і т. ін.)* / зідра́ти (зня́ти, здійня́ти, злупи́ти *і т. ін.)* шку́ру (по три шку́ри, сім шкур *і т. ін.)* *див.* здира́ти (1)
шку́ру
◇ Здира́ти (зніма́ти, здійма́ти, лупи́ти *і т. ін.)* / зідра́ти (зня́ти, здійня́ти, злупи́ти *і т. ін.)* шку́ру (по три шку́ри, сім шкур *і т. ін.)* *див.* здира́ти (1)
ШЛЕМ[2]
шлем
Мали́й шлем *див.* шлем[2]
ШЛЯХ
шлях
◇ Шлях (лі́нія) найме́ншого о́пору *див.* шлях
шля́хо́м
◇ Іти́ / піти́ шля́хо́м (по лі́нії, лі́нією) найме́ншого о́пору *див.* іти́ (141)
ШМАТО́К
шматка́х
◇ Лю́ди ніч [по шматка́х] розібра́ли *див.* лю́ди (7)
шматки́
◇ Розрива́ти (рва́ти) / розірва́ти на шматки́ (на маню́сінькі кусо́чки) *див.* розрива́ти[1]
шмато́к
◇ Ла́сий (ла́комий) шмато́к (шмато́чок, кусо́к *і т. ін.)* *див.* шмато́к
◇ Ма́ти шмато́к (ку́сень, кусо́к *і т. ін.)* хлі́ба *див.* ма́ти[2] (111)
◇ Про́ханий (про́шений, ласка́вий) хліб (шмато́к) *див.* хліб
◇ Шмато́к *(рідше* кусо́к) не йде (не лі́зе) / не пі́де́ (не полі́зе) в го́рло *див.* шмато́к
ШМАТО́ЧОК
шмато́чок
◇ Ла́сий (ла́комий) шмато́к (шмато́чок, кусо́к *і т. ін.)* *див.* шмато́к
ШНУРО́ЧОК
шнуро́чку
◇ Як по ма́слу *(рідше* з ма́слом, по ма́слі, *рідко* на шнуро́чку) *див.* ма́сло (5)
ШО́РИ[1]
шо́рах
◇ Трима́ти (держа́ти) в [міцни́х (залі́зних)] рука́х (в шо́рах, в повода́х *і т. ін.)* *див.* трима́ти
ШОТЛА́НДСЬКИЙ
шотла́ндська
△ Шотла́ндська ткани́на (матері́я) *див.* ткани́на
ШПА́ГА
шпа́ги
◇ Схрести́ти / схре́щувати списи́ (мечі́, шпа́ги, ша́блі, ша́блю *і т. ін.)* *див.* схре́щувати
ШПА́ЛЬТА
шпа́льтах
На сторі́нка́х (на шпа́льтах) газе́ти (журна́лу, літо́пису *і т. ін.)* *див.* сторі́нка

ШТАНИ́
штані́в
◊ Зали́ши́тися (лиши́тися, *рідко* зостатися) без соро́чки (без штанів) *див.* залиша́тися (7)
ШТИЛЬ^{1}
штиль
◊ Ме́ртвий штиль *див.* штиль^{1}
ШТРАФНИ́Й
штрафни́й
△ Штрафни́й майда́нчик *див.* майда́нчик (8)
ШТУ́КА^{1}
шту́ки
◊ Ма́йстер *(рідше* мите́ць, маста́к) на всі (вся́кі) шту́ки *див.* ма́йстер (8)
ШТУРМ
штурм
△ Лобови́й штурм (уда́р) *див.* штурм
ШУКА́ТИ
шука́ти
◊ Шука́ти легко́го хлі́ба (легкі́ хліба́) *див.* шука́ти
◊ Шука́ти (лови́ти, доганя́ти) / злови́ти (пійма́ти) ві́тра в по́лі *див.* шука́ти
ШУМ^{2}
шум
◊ Пуска́ти / пусти́ти на дно (під шум, під лід *і т. ін.)* *див.* пуска́ти
ЩАСЛИ́ВИЙ
щасли́ва
◊ Хай [тобі́, вам *і т. ін.*] легка́ (щасли́ва) доро́га (путь) сте́литься / посте́литься *див.* доро́га (20)
ЩА́СТЯ
ща́стя
◊ Вважа́ти (ма́ти) за ща́стя *див.* уважа́ти
◊ Ма́ти честь (ща́стя) *див.* ма́ти^{2} (109)
ЩЕ
ще
◊ [Ле́две (ще ті́льки)] благословля́ло / благослови́ло на світ *див.* благословля́ти (2)
◊ Ще мак [росте́ (цві́те, схо́дить *і т. ін.)*] у голові́ *див.* мак (5)
◊ [Ще] [ма́терине] молоко́ на губа́х *(рідко* ко́ло губі́в) [не обсо́хло *(рідше* не ви́сохло)] <Ще з молоко́м на губа́х> *див.* молоко́
ЩЕРБА́ТИЙ
щерба́та
◊ Лиха́ (гірка́, зла, щерба́та *і т. ін.)* до́ля (до́ленька) *див.* до́ля^{1} (7)
щерба́тий
◊ Щерба́тий (ла́маний) гріш (шаг) *див.* гріш (6)
щерба́того
◊ І (ні, ані́) [ла́маного (щерба́того, залі́зного *і т. ін.)*] шага́ (ше́ляга) *див.* шаг
щерба́тої
◊ [І (ні, ані́)] копі́йки [зла́маної (мі́дної, щерба́тої)] (ше́ляга) нема́ (нема́є, не було́) за душе́ю *див.* нема́
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
◊ Щерба́тої (зла́маної, ла́маної *і т. ін.)* копі́йки *див.* копі́йка (11)

ЩІ́ЛЬНИЙ
щі́льними
Щі́льними ряда́ми (ла́вами) *див.* ряд
ЩО^{1}
чим
◊ Не ма́ти чим хребта́ (хребе́т, ті́ло *і т. ін.)* прикри́ти *див.* ма́ти^{2} (137)
Чим мо́жу (мо́жемо, ма́ю, ма́ємо) служи́ти? *див.* служи́ти
чім
◊ Як (у чо́му, у чім *і т. ін.)* ма́ти [на світ] народи́ла (породи́ла, роди́ла) <Як ма́ти спороди́ла> *див.* ма́ти^{1} (15)
чо́му
◊ Як (у чо́му, у чім *і т. ін.)* ма́ти [на світ] народи́ла (породи́ла, роди́ла) <Як ма́ти спороди́ла> *див.* ма́ти^{1} (15)
що
◊ Аж (що й, ті́льки *і т. ін.)* пі́р'я лети́ть (розліта́ється, си́плеться *і т. ін.)* / полети́ть (розси́плеться, поси́плеться *і т. ін.)* *див.* пі́р'я
○ Ма́ло (ма́ло-ма́ло) [що] не *див.* ма́ло (6)
◊ Ма́ти (вважа́ти) ні за що (за ніщо́) *див.* ма́ти^{2} (36)
◊ Підніма́ти (бра́ти) / підня́ти (взя́ти), що ле́гко лежи́ть *див.* підніма́ти
◊ [Що] аж ли́хо *див.* ли́хо^{1} (12)
◊ Що за вра́жа (нечи́ста, лиха́ *і т. ін.)* ма́ти *див.* ма́ти^{1} (13)
◊ Що ла́ска *див.* ла́ска^{1} (4)
◊ Що ма́є (ма́єш, є, було́ *і т. ін.)* си́ли (сил, ду́ху) *див.* ма́ти^{2} (139)
◊ Що (скі́льки) [є] мо́чі <З усіє́ї мо́чі> *див.* бу́ти (111)
ЩОКА́
щоки́
◊ Своя́к з лі́вої щоки́ *див.* своя́к
ЩОСЬ^{1}
щось
◊ Ма́ти за щось *див.* ма́ти^{2} (59)
ЮВЕЛІ́РНИЙ
ювелі́рне
△ Ювелі́рне мисте́цтво *див.* мисте́цтво (12)
ювелі́рних
Золоти́х (срі́бних, *рідше* сріблян́их, ювелі́рних) справ ма́йстер *див.* ма́йстер (1)
ЮРБА́
юрбо́ю
Ла́вою (юрбо́ю, хма́рою *і т. ін.)* су́нути *див.* су́нути
Ю́ШКА
ю́шку
◊ Пусти́ти (спусти́ти) / *рідше* пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са] *див.* пуска́ти
Я^{2}
ме́не
◊ Ти в ме́не (у нас) [ще] поска́чеш (потанцю́єш) [цига́нської халя́ндри] *див.* поскака́ти
мені́
Не мені́ (нам, тобі́ *і т. ін.)* суди́ти *див.* суди́ти
◊ Ох (ой), [мені́] ли́хо! <Ой (ох), ли́шенько (ли́шечко) [мені́ (моє́)]!> *див.* ли́хо^{1} (10)

я
◊ Зна́ю (зна́ємо) [я (ми)] вас (тебе́, його́ *і т. ін.)* *див.* зна́ти (28)
◊ Щоб я провали́вся (скази́вся, лу́снув *і т. ін.)* *див.* я^{2}
Я́БЛУКО
я́блукові
◊ [І] го́лці (я́блуку, я́блукові, *рідше* ма́ковому зе́рну́ (ма́ковій зерни́ні)) ні́де впа́сти *див.* упа́сти^{1}
я́блуку
◊ [І] го́лці (я́блуку, я́блукові, *рідше* ма́ковому зе́рну́ (ма́ковій зерни́ні)) ні́де впа́сти *див.* упа́сти^{1}
ЯБЛУНЕ́ВИЙ
яблуне́ва
△ Яблуне́ва міль *див.* міль (3)
ЯВЛЯ́ТИ
явля́ти
◊ Роби́ти (явля́ти) / зроби́ти (яви́ти) ми́лість *див.* роби́ти
Я́ГОДА
я́годи
△ Во́вчі я́годи <Во́вче ли́ко> *див.* я́года
ЯЗИ́К
язи́к
◊ Лама́ти / злама́ти (полама́ти) [собі́] язи́к (язика́) *див.* лама́ти (4)
◊ Лепетли́вий на язи́к *див.* лепетли́вий (1)
◊ Лихи́й на язи́к *див.* лихи́й^{1} (4)
◊ Ма́ти до́брого язика́ (до́брий язи́к) *див.* ма́ти^{2} (47)
◊ Ма́ти до́вгого язика́ (до́вгий язи́к) *див.* ма́ти^{2} (51)
◊ Язи́к як ло́патень (лопа́та, помело́, млин) *див.* язи́к
язика́
◊ Лама́ти / злама́ти (полама́ти) [собі́] язи́к (язика́) *див.* лама́ти (4)
◊ Ма́ти до́брого язика́ (до́брий язи́к) *див.* ма́ти^{2} (47)
◊ Ма́ти до́вгого язика́ (до́вгий язи́к) *див.* ма́ти^{2} (51)
язики́
◊ Злі (лихі́) язики́ *див.* язи́к
язико́ві
◊ Кла́сти межу́ язику́ (язико́ві) *див.* кла́сти (7)
язико́м
◊ Ви́везти / виво́зити [язико́м (язичко́м)] як (мов, ні́би *і т. ін.)* на лопа́ті *див.* виво́зити (2)
◊ Лиза́ти [язико́м] два бо́ки *див.* лиза́ти (4)
◊ Лопоті́ти (лопота́ти) язико́м *див.* лопота́ти (1)
◊ Ля́пати (ля́скати, маха́ти *і т. ін.)* / заля́пати язико́м *див.* ля́пати (2)
язику́
◊ Кла́сти межу́ язику́ (язико́ві) *див.* кла́сти (7)
ЯЗИЧО́К
язичко́м
◊ Ви́везти / виво́зити [язико́м (язичко́м)] як (мов, ні́би *і т. ін.)* на лопа́ті *див.* виво́зити (2)

ЯЙЦЕ́
я́йця
Де́рти (дра́ти) горобців (ластівóк, сорóк *і т. ін.)* <Де́рти (дра́ти) гнізда (я́йця)> *див.* де́рти (1)
ЯК[2]
як
◊ Як Бог (Господь) ми́лує? *див.* бог (33)
ЯКИ́Й
яка́
◊ Яка́ лиха́ годи́на *див.* годи́на[1] (27)
яки́й
◊ На яки́й ляд *див.* ляд (1)
яки́м
◊ З яки́м лицéм *див.* лицé (5)
я́кі
◊ Ні в я́кі ворóта (двéрі) не лíзе *див.* лíзти (31)
якóго
◊ Без [будь-якóго (уся́кого, *рідше* нія́кого *і т. ін.)*] ла́ду *див.* лад (6)
якóї
◊ На якóї лихóї годи́ни *див.* годи́на[1] (19)
◊ Якóї бíсової (вра́жої, лихóї *і т. ін.)* ма́тері *див.* ма́ти[1] (14)
◊ Якóї мари́ *див.* мара́ (3)
ЯКИ́ЙСЬ
якéсь
◊ На якéсь ли́хо *див.* ли́хо[1] (9)
◊ Посíсти / посіда́ти своє́ (якéсь, нале́жне *і т. ін.)* мíсце *див.* посіда́ти[1]
якóїсь
Пéвною (якóюсь, дéякою *і т. ін.)* мíрою <До пéвної (якóїсь, дéякої *і т. ін.)* мíри> <*рідше* У (дéякій, пéвній *і т. ін.)* мíрі> *див.* мíра (4)
якóюсь
Пéвною (якóюсь, дéякою *і т. ін.)* мíрою <До пéвної (якóїсь, дéякої *і т. ін.)* мíри> <*рідше* У (дéякій, пéвній *і т. ін.)* мíрі> *див.* мíра (4)
яку́сь
○ За [яку́сь (одну́, корóтку *і т. ін.)*] мить (хвили́ну) *див.* мить (2)
○ На [яку́сь (одну́, невели́ку *і т. ін.)*] мить (хвили́ну) <На момéнт> *див.* мить (3)
Я́КІР
я́кір
△ Мéртвий я́кір *див.* я́кір
Я́МА
я́му
◊ Живи́м у я́му (в домови́ну, в моги́лу, в зéмлю *і т. ін.)* ляга́ти (лíзти, іти́ *і т. ін.)* / лягти́ (полíзти, піти́ *і т. ін.)* *див.* ляга́ти (3)
◊ Лягти́ / (*рідко* ляга́ти) в моги́лу (в домови́ну, в грíб, в я́му *і т. ін.)* *див.* ляга́ти (22)
◊ Полíзти / лíзти живцéм (живи́м) у моги́лу (в я́му) *див.* полíзти
◊ Хоч [живи́м (живцéм, живóму)] у зéмлю (в моги́лу, в грíб, у я́му *і т. ін.)* лізь (ляга́й, *рідко* клади́сь)> <Хоч у петлю́ (у за́шморг) лізь> *див.* лíзти (33)
Я́МНИЙ
я́мна
△ Я́мна лива́рна фóрма *див.* фóрма
ЯРМÓ
ярмó
◊ Вла́зити (лíзти) в ярмó (в за́шморг) *див.* вла́зити (4)
ЯСÉННИЙ[2]
ясéнний
◊ Грім би тебé (йогó, її́ *і т. ін.)* вда́рив (поби́в, приби́в, лу́снув ясéнний) *див.* грім (2)

СПИСОК РЕЄСТРОВИХ СЛІВ

Л
ЛА́БА
ЛАБА́З
ЛАБА́ЗНИЙ
ЛАБА́ЗНИК[1]
ЛАБА́ЗНИК[2]
ЛАБА́ЗНИЦЯ
ЛАБА́ННЯ
ЛАБАРДА́Н
ЛАБА́ТИ
ЛАБА́ТИЙ
ЛАБЕЛІ́СТ
ЛАБЕЛІ́СТИКА
ЛАБЕ́ТИ
ЛАБЗЮ́К
ЛАБЗЮ́КАТИ
ЛАБЗЮКУВА́ТИ *див.* лабзю́кати
ЛАБІАЛІЗА́ЦІЯ
ЛАБІАЛІЗО́ВАНИЙ
ЛАБІАЛІЗО́ВАНІСТЬ
ЛАБІАЛІЗУВА́ТИ
ЛАБІАЛІЗУВА́ТИСЯ
ЛАБІА́ЛЬНИЙ
ЛАБІА́ЛЬНІСТЬ
ЛАБІ́ЛЬНИЙ
ЛАБІ́ЛЬНІСТЬ
ЛАБІОДЕНТА́ЛЬНИЙ
ЛАБІРИ́НТ
ЛАБІРИ́НТНИЙ
ЛАБІРИ́НТОВИЙ
ЛАБІРИНТОДО́НТ *див.* лабіринтодо́нти
ЛАБІРИНТОДО́НТИ
ЛАБОРА́НТ
ЛАБОРА́НТИК
ЛАБОРА́НТКА
ЛАБОРА́НТОЧКА
ЛАБОРА́НТСЬКИЙ
ЛАБОРАТО́РІЯ
ЛАБОРАТО́РКА
ЛАБОРАТО́РНИЙ
ЛАБРАДО́Р[1]
ЛАБРАДО́Р[2]
ЛАБРАДОРИ́Т
ЛАБРАДОРИ́ТОВИЙ
ЛАБРАДО́РОВИЙ
ЛА́БРИС
ЛАБУДА́
ЛАБУ́З
ЛАБУ́ЗЗЯ
ЛАБУЗИ́ННЯ
ЛАБУ́ЗНИТИСЯ
ЛА́БУХ
ЛА́БУШНИЙ
ЛАБУШТА́Н
ЛА́ВА[1]
ЛА́ВА[2]
ЛА́ВА[3]
ЛА́ВА[4]
ЛАВА́НДА
ЛАВА́НДОВИЙ
ЛАВА́Ш
ЛАВАШЕ́ВИЙ
ЛАВА́ШНИЙ
ЛАВЕРА́К
ЛАВИ́НА
ЛАВИ́ННИЙ
ЛАВИ́НОВИЙ
ЛАВИНОВІДВІ́Д
ЛАВИНОНЕБЕЗПЕ́КА
ЛАВИНОНЕБЕЗПЕ́ЧНИЙ
ЛАВИНОНЕБЕЗПЕ́ЧНІСТЬ
ЛАВИНОНЕБЕЗПЕ́ЧНО
ЛАВИНОПОДІ́БНИЙ
ЛАВИНОПОДІ́БНІСТЬ
ЛАВИНОПОДІ́БНО
ЛАВИНОРІ́З
ЛА́ВИЦЯ
ЛА́ВИЧКА
ЛАВІ́РУВАННЯ
ЛАВІ́РУВАТИ
ЛАВІ́С
ЛА́ВКА[1]
ЛА́ВКА[2]
ЛА́ВНИЙ
ЛА́ВНИК
ЛА́ВНИЦЬКИЙ
ЛА́ВОВИЙ[1]
ЛА́ВОВИЙ[2]
ЛА́ВОНЬКА
ЛА́ВОЧКА[1]
ЛА́ВОЧКА[2]
ЛАВР
ЛА́ВРА
ЛАВРА́К
ЛА́ВРИК
ЛА́ВРО́ВИЙ
ЛАВРОВИШНЕ́ВИЙ
ЛАВРОВИ́ШНЯ
ЛАВРОВІ́Т
ЛА́ВРСЬКИЙ
ЛАВСА́Н
ЛАВСА́НОВИЙ
ЛАВСО́НІЯ
ЛАВЧИ́НА
ЛАГ[1]
ЛАГ[2]
ЛАГАНЕ́ЦЬ
ЛАГАНО́К
ЛАГЕНА́РІЯ
ЛА́ГЕР[1]
ЛА́ГЕР[2]
ЛА́ҐІДКО́М
ЛА́ҐІДЛИВИЙ
ЛА́ҐІДЛИВІСТЬ
ЛАҐІДНЕ́НЬКИЙ
ЛАҐІДНЕ́НЬКО
ЛАҐІДНЕ́СЕНЬКИЙ
ЛАҐІДНЕ́СЕНЬКО
ЛА́ҐІДНИЙ
ЛА́ҐІДНІСТЬ
ЛАҐІДНІ́ТИ
ЛАҐІДНІ́ШАТИ
ЛА́ҐІДНО
ЛАГЛІ́НЬ
ЛА́ГМАН
ЛАГМА́Н
ЛА́ГОДА
ЛА́ГОДЖЕНИЙ
ЛА́ГОДЖЕННЯ
ЛА́ГОДИЛЬНИЙ
ЛА́ГОДИЛЬНИК
ЛА́ГОДИЛЬНИЦЯ
ЛА́ГОДИТИ
ЛА́ГОДИТИСЯ
ЛА́ГОДІННЯ
ЛА́ГОДКО́М *див.* ла́ґідко́м
ЛА́ГОДЛИВИЙ *див.* ла́ґідливий
ЛА́ГОДЛИВІСТЬ *див.* ла́ґідливість
ЛА́ГОДОМ
ЛАГОМИ́НА *див.* лагоми́ни
ЛАГОМИ́НЕЦЬ
ЛАГОМИ́НИ
ЛАГОМИ́НКА *див.* лагоми́нки
ЛАГОМИ́НКИ
ЛАГОФТА́ЛЬМ
ЛА́ҐТИНГ
ЛАГУ́НА

ЛАГУ́ННИЙ
ЛАГУ́НОВИЙ
ЛАД
ЛА́ДА
ЛА́ДАН
ЛА́ДАНЕЦЬ
ЛА́ДАНКА
ЛА́ДАННИЙ
ЛАДА́ННИКОВІ
ЛА́ДАННИЦЯ
ЛА́ДАНО́ВИЙ
ЛА́ДАНОЧКА
ЛА́ДЕН *див.* ла́дний[2]
ЛА́ДИТИ
ЛА́ДИТИСЯ
ЛАДІВНИ́ЦЯ
ЛА́ДКАНКА
ЛА́ДКАННЯ
ЛА́ДКАТИ
ЛА́ДКИ
ЛАДКО́М
ЛА́ДНАНИЙ
ЛАДНА́ННЯ
ЛАДНА́ТИ
ЛАДНА́ТИСЯ
ЛАДНЕ́НЬКИЙ
ЛАДНЕ́НЬКО
ЛА́ДНИЙ[1]
ЛА́ДНИЙ[2]
ЛА́ДНО
ЛА́ДО
ЛАДО́ВАНИЙ
ЛА́ДОВИЙ
ЛАДОВИ́ЦЯ
ЛА́ДО́М
ЛА́ДОНЬКА
ЛА́ДОНЬКИ
ЛА́ДОНЬКО
ЛАДО́ЧКОМ
ЛАДУВА́ННЯ
ЛАДУВА́ТИ
ЛАДУ́НКА
ЛАДУ́НОК
ЛАДУ́СЕНЬКИ
ЛАДУ́СИКИ
ЛАДУ́СІ
ЛАЖ
ЛА́ЖА
ЛАЖА́ТИ
ЛАЖА́ТИСЯ
ЛАЗ[1]
ЛАЗ[2] *див.* ла́зи
ЛАЗ[3]
ЛАЗА́НЬЯ
ЛА́ЗАР
ЛАЗАРЕ́Т
ЛАЗАРЕ́ТНИЙ
ЛАЗАРЕ́ТНИК
ЛА́ЗЕНЬКА
ЛА́ЗЕР
ЛА́ЗЕРНИЙ
ЛА́ЗЕРНИК
ЛАЗЕРОТЕРАПЕВТИ́ЧНИЙ
ЛАЗЕРОТЕРАПІ́Я
ЛАЗЕРОХІМІ́ЧНИЙ
ЛАЗЕРОХІ́МІЯ
ЛА́ЗИ
ЛА́ЗИТИ
ЛАЗІ́ВКА
ЛА́ЗІННЯ
ЛА́ЗКА *див.* ла́зи
ЛАЗНЕ́ВИЙ
ЛАЗНИ́К
ЛАЗНИ́ЦЯ
ЛАЗНИ́ЧКА
ЛА́ЗНЯ
ЛАЗО́К
ЛА́ЗОМ
ЛАЗУ́Н
ЛАЗУНИ́
ЛАЗУ́НКА
ЛАЗУ́Р
ЛАЗУРИ́Т
ЛАЗУРИ́ТОВИЙ
ЛАЗУ́РНИЙ
ЛАЗУ́РО́ВИЙ
ЛАЗУ́РО́ВО
ЛАЗУ́ТЧИК
ЛАЗУ́ТЧИЦЯ
ЛА́ЗЬКИЙ
ЛАЇКА́Т
ЛА́ЙБА[1]
ЛА́ЙБА[2]
ЛА́ЙДА
ЛАЙДА́К
ЛАЙДАКУВА́ТИ
ЛАЙДАКУВА́ТИЙ
ЛАЙДА́ЦЬКИЙ
ЛАЙДАЦЮ́ГА
ЛАЙДА́ЧКА
ЛАЙК
ЛА́ЙКА[1]
ЛА́ЙКА[2]
ЛА́ЙКА[3]
ЛА́ЙКАТИ
ЛА́ЙКНУТИ
ЛА́ЙКОВИЙ
ЛА́ЙКРА
ЛА́ЙКРОВИЙ
ЛАЙЛИ́ВЕЦЬ
ЛАЙЛИ́ВИЙ
ЛАЙЛИ́ВИЦЯ
ЛАЙЛИ́ВІСТЬ
ЛАЙЛИ́ВО
ЛАЙМ
ЛА́ЙМОВИЙ
ЛАЙНА́К
ЛА́ЙНЕР
ЛА́ЙНЕРСЬКИЙ
ЛАЙНО́
ЛА́ЙНСМЕ́Н
ЛАЙНУ́ТИ
ЛАЙНУ́ТИСЯ
ЛАЙНЯ́К *див.* лайна́к
ЛАЙТБО́КС
ЛАЙТПО́СТЕР
ЛАЙТУ́К
ЛА́ЙФО
ЛАК
ЛАКЕ́Й
ЛАКЕ́ЙСТВО
ЛАКЕ́ЙСТВУВАННЯ
ЛАКЕ́ЙСТВУВАТИ
ЛАКЕ́ЙСЬКИЙ
ЛАКЕЙЧА́
ЛАКЕЙЧУ́К
ЛАКЕЙЧУКУВА́ТИ
ЛАКЕЮВА́ТИ
ЛАКЕЮВА́ТИЙ
ЛАКИ́ЗА
ЛА́КІТКА
ЛА́КМУС
ЛА́КМУСОВИЙ
ЛАКО́ВАНИЙ
ЛА́КОВИЙ
ЛАКОЛІ́Т
ЛА́КОМИЙ
ЛАКОМИ́НА
ЛАКОМИ́НКА
ЛА́КОМИТИСЯ
ЛА́КОМО
ЛА́КОМСТВО
ЛАКОНІ́ЗМ
ЛАКОНІ́ЧНИЙ
ЛАКОНІ́ЧНІСТЬ
ЛАКОНІ́ЧНО
ЛАКОПОДІ́БНИЙ
ЛАКОФА́РБА
ЛАКОФА́РБОВИЙ
ЛАКРИМА́ЛЬНИЙ
ЛАКРИМА́ТОР
ЛАКРИ́ЦЯ
ЛАКРИ́ЧНИЙ
ЛАКРО́С
ЛАКТА́М *див.* лакта́ми
ЛАКТА́МИ
ЛАКТА́Т *див.* лакта́ти
ЛАКТА́ТИ
ЛАКТАЦІ́ЙНИЙ
ЛАКТА́ЦІЯ
ЛАКТО...
ЛАКТОАЛЬБУМІ́Н *див.* лактоальбумі́ни
ЛАКТОАЛЬБУМІ́НИ
ЛАКТОБАКТЕ́РІЇ
ЛАКТОБАКТЕ́РІЯ *див.* лактобакте́рії
ЛАКТОБАЦИЛІ́Н
ЛАКТОГЕ́Н
ЛАКТОГЕ́ННИЙ
ЛАКТОГЛОБУЛІ́Н *див.* лактоглобулі́ни
ЛАКТОГЛОБУЛІ́НИ
ЛАКТО́ЗА
ЛАКТО́ЗНИЙ
ЛАКТО́МЕТР

ЛАКТО́Н *див.* лакто́ни
ЛАКТО́НИ
ЛАКТО́ННИЙ
ЛАКТОСКО́П
ЛАКТОСТА́З
ЛАКТОСТА́ЗНИЙ
ЛАКТОТЕРАПІ́Я
ЛАКУВА́ЛЬНИЙ
ЛАКУВА́ЛЬНИК
ЛАКУВА́ЛЬНИЦЯ
ЛАКУВА́ННЯ
ЛАКУВА́ТИ
ЛАКУВА́ТИСЯ
ЛАКУ́ЗА
ЛАКУ́ЗИТИСЯ
ЛАКУ́ЗЬКИЙ
ЛАКУ́НА
ЛАКУНА́РІЙ
ЛАКУНА́РНИЙ
ЛАКФІО́ЛЬ
ЛАЛ
ЛАЛОФО́БІЯ
ЛА́МА[1]
ЛА́МА[2]
ЛАМАЇ́ЗМ
ЛАМАЇ́СТ
ЛАМАЇ́СТКА
ЛАМАЇ́СТСЬКИЙ
ЛАМА́ЙСТЕР
ЛАМАНЕ́ЦЬ *див.* ламанці́
ЛА́МАНИЙ
ЛАМАНИ́НА
ЛАМА́ННЯ
ЛАМАНТИ́Н
ЛАМАНЦІ́
ЛА́МАНЬ
ЛАМАРКІ́ЗМ
ЛАМА́ТИ
ЛАМА́ТИСЯ
ЛАМБА́ДА
ЛА́МБЕРТ
ЛАМБРЕКЕ́Н
ЛАМЕ́ЛЕВИЙ
ЛАМЕ́ЛЬ
ЛАМЕНТА́ЦІЯ
ЛАМЕ́НТО
ЛА́МЕР
ЛАМІНА́РІЯ
ЛАМІНА́РНИЙ
ЛАМІНА́Т
ЛАМІНА́ТНИЙ
ЛАМІНА́ЦІЯ
ЛАМІНО́ВАНИЙ
ЛАМІНУВА́ННЯ
ЛАМІНУВА́ТИ
ЛАМІНУВА́ТИСЯ
ЛАМКИ́Й
ЛА́МКІСТЬ
ЛА́МПА
ЛАМПА́ДА
ЛАМПА́ДКА
ЛАМПА́ДКОВИЙ
ЛАМПА́ДНИЙ
ЛАМПА́ДОЧКА
ЛАМПА́С
ЛА́МПА-СПА́ЛАХ
ЛАМПА́Ч
ЛАМПАЧЕ́ВИЙ
ЛАМПІВНИ́К
ЛАМПІВНИ́ЦЯ
ЛАМПІО́Н
ЛА́МПКА[1]
ЛА́МПКА[2]
ЛАМПОВА́
ЛА́МПОВИЙ
ЛАМПОВИ́Й
ЛА́МПОВО-НАПІВПРОВІДНИКО́ВИЙ
ЛАМПОНО́С
ЛАМПОНО́ША
ЛА́МПОЧКА
ЛАМУ́Т *див.* ламу́ти
ЛАМУ́ТИ
ЛАМУ́ТКА *див.* ламу́ти
ЛАМУ́ТСЬКИЙ
ЛАН
ЛАНГТАА́Р
ЛАНГЕ́Т
ЛАНГОБА́РД *див.* лангоба́рди
ЛАНГОБА́РДИ
ЛАНГОБА́РДСЬКИЙ
ЛАНГУ́СТ
ЛАНГУ́СТА *див.* лангу́ст
ЛАНДА́РА
ЛАНДВЕ́Р
ЛАНДГРА́Ф
ЛАНДГРА́ФСТВО
ЛА́НДИ
ЛАНДО́
ЛАНДРАГО́Н
ЛАНДРА́С
ЛАНДРА́Т
ЛАНДСКНЕ́ХТ
ЛА́НДСТИНГ
ЛАНДТА́Г
ЛАНДША́ФТ
ЛАНДША́ФТНИЙ
ЛАНДША́ФТНИК
ЛАНДШАФТОЗНА́ВЕЦЬ
ЛАНДШАФТОЗНА́ВСТВО
ЛАНДШАФТОЗНА́ВЧИЙ
ЛАНДШТУ́РМ
ЛА́НЕЦЬ
ЛАНЕ́ЦЬ
ЛАНИ́НА
ЛАНИ́ТА *див.* лани́ти
ЛАНИ́ТИ
ЛАНІ́ТА *див.* лани́ти
ЛАНІ́ТИ *див.* лани́ти
ЛА́НКА
ЛАНКІ́ЄЦЬ *див.* ланкі́йці
ЛАНКІ́ЙКА *див.* ланкі́йці
ЛАНКІ́ЙСЬКИЙ
ЛАНКІ́ЙЦІ
ЛАНКОВИ́Й
ЛАНКУВА́ННЯ
ЛАНКУВА́ТИ
ЛАНОВИ́Й
ЛАНО́К
ЛАНОЛІ́Н
ЛАНОЛІ́НОВИЙ
ЛА́НОЧКА
ЛАНО́ЧОК
ЛАНСА́Д *див.* ланса́да
ЛАНСА́ДА
ЛАНСЬЄ́
ЛАНТА́Н
ЛАНТАНІ́Д *див.* лантані́ди
ЛАНТАНІ́ДИ
ЛАНТА́НОВИЙ
ЛАНТАНО́ЇД *див.* лантано́їди
ЛАНТАНО́ЇДИ
ЛА́НТУХ
ЛАНТУХО́ВИЙ
ЛАНТУХУВА́ТИЙ
ЛАНТУШИ́НА
ЛАНТУ́ШНИК
ЛАНТУШО́К
ЛАНУ́ГО
ЛАНЦ
ЛАНЦЕ́Т
ЛАНЦЕ́ТНИЙ
ЛАНЦЕ́ТНИК
ЛАНЦЕ́ТНИКОВИЙ
ЛАНЦЕ́ТОВИЙ
ЛАНЦЕТОЛИ́СТИЙ
ЛАНЦЕТОПОДІ́БНИЙ
ЛАНЦЮВА́ТИ[1]
ЛАНЦЮВА́ТИ[2]
ЛАНЦЮ́Г
ЛАНЦЮГО́ВИЙ
ЛАНЦЮГО́ВІСТЬ
ЛАНЦЮГО́ВО
ЛАНЦЮЖКО́ВИЙ
ЛАНЦЮЖО́К
ЛАНЧ *див.* ленч
ЛАНЬ
ЛА́НЯЧИЙ
ЛАО́СЕЦЬ *див.* лао́сці
ЛАО́СКА *див.* лао́сці
ЛАО́СЦІ
ЛАО́СЬКИЙ
ЛАОТЯ́НИ
ЛАОТЯ́НИН *див.* лаотя́ни
ЛАОТЯ́НКА *див.* лаотя́ни
ЛАОТЯ́НСЬКИЙ
ЛАП
ЛА́ПА
ЛАПА́Й
ЛА́ПАННЯ
ЛАПАРОСКО́П
ЛАПАРОСКОПІ́ЧНИЙ
ЛАПАРОСКОПІ́Я
ЛАПАРОТОМІ́ЧНИЙ

ЛАПАРОТОМІ́Я
ЛАПА́СТИЙ
ЛАПА́СТО
ЛА́ПАТИ
ЛАПА́ТИЙ
ЛА́ПАТИСЯ
ЛАПАТОЛИ́СТИЙ
ЛАПИ́НА
ЛАПИ́СЬКО
ЛАПИ́ЩЕ
ЛАПІДА́РІЙ
ЛАПІДА́РНИЙ
ЛАПІДА́РНІСТЬ
ЛАПІДА́РНО
ЛАПІ́ЛІ
ЛА́ПКА
ЛАПКИ́
ЛАПЛА́НДЕЦЬ *див.* лапла́ндці
ЛАПЛА́НДКА *див.* лапла́ндці
ЛАПЛА́НДСЬКИЙ
ЛАПЛА́НДЦІ
ЛАП-ЛА́П *див.* лап
ЛАПЛАСІА́Н
ЛАПНУ́ТИ
ЛАПНУ́ТИСЯ
ЛА́ПОТЬ
ЛА́ПОЧКА
ЛАПСЕРДА́К
ЛАПУ́Н
ЛАПЧА́СТИЙ
ЛАПША́
ЛАР[1] *див.* ла́ри
ЛАР[2]
ЛАР[3]
ЛА́РВИ
ЛАРГЕ́ТО
ЛА́РГО
ЛА́РЕЦЬ
ЛА́РИ
ЛАРИНГА́Л
ЛАРИНГА́ЛЬНИЙ
ЛАРИНГІ́Т
ЛАРИНГО́ЛОГ
ЛАРИНГОЛОГІ́ЧНИЙ
ЛАРИНГОЛО́ГІЯ
ЛАРИНГОСКО́П
ЛАРИНГОСКОПІ́ЧНИЙ
ЛАРИНГОСКОПІ́Я
ЛАРИНГОТОМІ́Я
ЛАРИНГОТРАХЕЇ́Т
ЛАРИНГОФО́Н
ЛА́РІ
ЛАРЬО́К
ЛАС
ЛАСА́Ч
ЛАСЕ́НЬКИЙ
ЛА́СИЙ
ЛА́СИТИСЯ[1]
ЛА́СИТИСЯ[2]
ЛА́СИЦЯ
ЛА́СІВКА
ЛАСІ́Й
ЛАСІ́ЙКА
ЛА́СКА[1]
ЛА́СКА[2]
ЛАСКА́В *див.* ласка́вий
ЛАСКА́ВЕНЬКИЙ
ЛАСКА́ВЕНЬКО
ЛАСКА́ВЕЦЬ[1]
ЛАСКА́ВЕЦЬ[2]
ЛАСКА́ВИЙ
ЛАСКА́ВИТИ
ЛАСКА́ВИТИСЯ
ЛАСКА́ВІСТЬ
ЛАСКА́ВІ́ТИ
ЛАСКА́ВО
ЛАСКА́ВЧИК[1]
ЛАСКА́ВЧИК[2]
ЛАСНИ́Й
ЛА́СНО
ЛА́СО
ЛАСО́
ЛАСОГУ́Б
ЛАСОЛЮ́Б
ЛАСОЛЮ́БЕЦЬ
ЛАСОЛЮ́БНИЙ
ЛАСОЛЮ́БСТВО
ЛА́СОЧКА
ЛА́СОЩІ
ЛАССАЛЬЯ́НЕЦЬ
ЛАССАЛЬЯ́НСТВО
ЛАССАЛЬЯ́НСЬКИЙ
ЛАСТ[1]
ЛАСТ[2]
ЛАСТА́ТИЙ
ЛА́СТИК[1]
ЛА́СТИК[2]
ЛА́СТИКОВИЙ
ЛА́СТИТИСЯ
ЛА́СТІВКА[1]
ЛА́СТІВКА[2]
ЛА́СТІВКОВІ
ЛАСТІВНЕ́ВІ
ЛА́СТІВОНЬКА
ЛА́СТІВОЧКА
ЛАСТІВЧА́НИЙ
ЛАСТІВЧА́ЧИЙ
ЛА́СТІВЧИН
ЛАСТІВ'Я́
ЛАСТІВ'Я́НИЙ
ЛАСТІВ'Я́ТКО
ЛАСТІВ'Я́ЧИЙ
ЛАСТІВ'Я́ЧЧЯ
ЛА́СТКА
ЛА́СТОВЕНЬ
ЛАСТОВЕНЯ́
ЛАСТОВЕНЯ́ТКО
ЛА́СТОВИЙ
ЛАСТОВИ́НА
ЛАСТОВИ́НИЙ
ЛАСТОВИ́НКА *див.* ластови́нки
ЛАСТОВИ́НКИ
ЛАСТОВИ́ННЯ
ЛАСТОВИ́ННЯЧКО
ЛАСТОВИ́НЧАСТИЙ
ЛАСТОВИ́НЧАТИЙ
ЛАСТОВИ́НЯСТИЙ
ЛАСТОНО́ГИЙ
ЛАСТОПОДІ́БНИЙ
ЛАСТУВА́ТИЙ
ЛА́СУВА́ННЯ
ЛА́СУВА́ТИ
ЛА́СУВА́ТИСЯ
ЛАСУ́Н
ЛАСУ́НКА
ЛАСУ́НЧИК
ЛАСУ́ХА
ЛАТ
ЛА́ТА[1]
ЛА́ТА[2]
ЛА́ТАНИЙ
ЛАТАНИ́НА
ЛАТА́НІЯ
ЛА́ТАНКА
ЛАТА́ННЯ
ЛАТАНЦІ́
ЛАТА́ТИ[1]
ЛАТА́ТИ[2]
ЛАТА́ТИЙ
ЛАТА́ТИСЯ
ЛАТА́ТТЄВИЙ
ЛАТА́ТТЯ
ЛАТА́Ч
ЛА́ТВА
ЛАТВІ́ЄЦЬ *див.* латві́йці
ЛАТВІ́ЙКА *див.* латві́йці
ЛАТВІ́ЙСЬКИЙ
ЛАТВІ́ЙЦІ
ЛА́ТВО
ЛАТГА́Л *див.* латга́ли
ЛАТГА́ЛЕЦЬ *див.* латга́льці
ЛАТГА́ЛИ
ЛАТГА́ЛКА
ЛАТГА́ЛЬСЬКИЙ
ЛАТГА́ЛЬЦІ
ЛА́ТЕ
ЛА́ТЕКС
ЛА́ТЕКСНИЙ
ЛАТЕНСИФІКА́ЦІЯ
ЛАТЕ́НТНИЙ
ЛАТЕ́НТНІСТЬ
ЛАТЕ́НТНО
ЛА́ТЕР
ЛАТЕРА́ЛЬНИЙ
ЛАТЕРА́ЛЬНІСТЬ
ЛАТЕРА́ЛЬНО
ЛАТЕРИ́Т
ЛАТЕРИТИЗА́ЦІЯ
ЛАТЕРИТИЗО́ВАНИЙ
ЛАТЕРИ́ТНИЙ
ЛАТЕРОГРА́ФІЯ
ЛАТЕРОСКОПІ́ЧНИЙ
ЛАТЕРОСКОПІ́Я

ЛАТЕРОФО́Б
ЛАТЕРОФО́БІЯ
ЛА́ТИ
ЛАТИМЕ́РІЄВІ
ЛАТИМЕ́РІЯ
ЛАТИ́Н *див.* лати́ни
ЛАТИ́НА
ЛАТИ́НЕНИЙ
ЛАТИ́НЕЦЬ *див.* лати́нці
ЛАТИ́НИ
ЛАТИ́НИТИ
ЛАТИ́НИЦЯ
ЛАТИНІЗА́ЦІЯ
ЛАТИНІ́ЗМ
ЛАТИНІЗО́ВАНИЙ
ЛАТИНІЗУВА́ННЯ
ЛАТИНІЗУВА́ТИ
ЛАТИНІЗУВА́ТИСЯ
ЛАТИНІ́СТ
ЛАТИНІ́СТКА
ЛАТИ́НКА[1]
ЛАТИ́НКА[2] *див.* лати́нці
ЛАТИ́ННИК
ЛАТИНОАМЕРИКА́НЕЦЬ *див.* латиноамерика́нці
ЛАТИНОАМЕРИКАНІЗА́ЦІЯ
ЛАТИНОАМЕРИКА́НКА *див.* латиноамерика́нці
ЛАТИНОАМЕРИКА́НСЬКИЙ
ЛАТИНОАМЕРИКА́НЦІ
ЛАТИНОМО́ВНИЙ
ЛАТИНОМО́ВНІСТЬ
ЛАТИ́НОС
ЛАТИ́НСТВО
ЛАТИ́НСЬКИЙ
ЛАТИНСЬКОМО́ВНИЙ
ЛАТИ́НЦІ
ЛАТИ́НЬ
ЛАТИ́НЯНИ
ЛАТИ́НЯНИН *див.* лати́няни
ЛАТИ́НЯНКА *див.* лати́няни
ЛАТИ́НЯНСЬКИЙ
ЛАТИ́СЬКИЙ
ЛАТИФУНДИ́ЗМ
ЛАТИФУНДИ́СТ
ЛАТИФУНДИ́СТСЬКИЙ
ЛАТИФУ́НДІЯ
ЛАТИ́Ш *див.* латиші́
ЛАТИШІ́
ЛАТИ́ШКА *див.* латиші́
ЛА́ТКА
ЛАТКУВА́ННЯ
ЛАТКУВА́ТИ
ЛА́ТНИЙ
ЛА́ТНИК
ЛА́ТОЧКА
...ЛА́ТРІЯ
ЛА́ТТЯ
ЛАТУВА́ННЯ
ЛАТУВА́ТИ
ЛАТУ́К
ЛАТУ́КОВИЙ
ЛАТУ́Н
ЛАТУ́ННИЙ
ЛАТУ́НЬ
ЛАТУНЬО́ВАНИЙ
ЛАТУНЮВА́ТИ
ЛАТЯ́НКА
ЛА́УНЖ
ЛА́УН-ТЕ́НІС
ЛАУРЕА́Т
ЛАУРЕА́ТКА
ЛАУРЕА́ТСТВО
ЛАУРЕА́ТСЬКИЙ
ЛАФА́
ЛАФЕ́Т
ЛАФЕ́ТНИЙ
ЛАФЕ́ТНИК
ЛАФЕ́ТОВИЙ
ЛАФІ́Т
ЛАФІ́ТНИК
ЛАФІ́ТНИЧОК
ЛАХ *див.* ла́хи
ЛАХА́ВИЙ
ЛА́ХАТИ
ЛА́ХИ
ЛАХМА́Й
ЛА́ХМА́Н *див.* ла́хмани́
ЛА́ХМАНИ́
ЛАХМАНИ́НА
ЛАХМА́ННИК
ЛАХМА́ННИЦЯ
ЛАХМА́ННЯ
ЛАХМАНУВА́ТИЙ
ЛАХМА́ТИЙ
ЛАХМІ́ТНИК
ЛАХМІ́ТНИЦЯ
ЛАХМІ́ТТЯ
ЛАХТА́К
ЛАХУ́ДРА
ЛА́ЦКАН
ЛА́ЦНИЙ
ЛА́ЦНО
ЛА́ЦО
ЛАШТО́ВАНИЙ
ЛАШТУВА́ННЯ
ЛАШТУВА́ТИ
ЛАШТУВА́ТИСЯ
ЛАШТУ́НКИ
ЛА́ЩЕННЯ
ЛА́ЩИТИ
ЛА́ЩИТИСЯ
ЛА́ЯНИЙ
ЛА́ЯННЯ[1]
ЛА́ЯННЯ[2]
ЛА́ЯТИ[1]
ЛА́ЯТИ[2]
ЛА́ЯТИСЯ
ЛЕБЕДА́ХА
ЛЕБЕДЕ́ЦЬ
ЛЕБЕ́ДИК
ЛЕБЕДИ́Н
ЛЕБЕДИ́НА
ЛЕБЕДИ́НИЙ
ЛЕБЕДИ́НКА
ЛЕБЕДИ́ХА
ЛЕБЕДИ́ЦЯ
ЛЕБЕДІ́ННЯ
ЛЕБЕДІ́ТИ
ЛЕБЕ́ДОНЬКА *див.* лебі́донька
ЛЕБЕ́ДОЧКА *див.* лебі́дочка
ЛЕБЕ́ДЯ
ЛЕБЕДЯ́
ЛЕБЕДЯ́ТИНА
ЛЕБЕДЯ́ТКО
ЛЕБЕ́ДЯЧИЙ
ЛЕБІ́ДКА[1]
ЛЕБІ́ДКА[2]
ЛЕБІ́ДКОВИЙ
ЛЕБІ́ДНИК
ЛЕБІ́ДНИЦЯ
ЛЕБІ́ДОНЬКА
ЛЕБІ́ДОЧКА
ЛЕ́БІДЬ
ЛЕВ[1]
ЛЕВ[2]
ЛЕВА́ДА
ЛЕВА́ДКА
ЛЕВА́ДНИЙ
ЛЕВА́ДОНЬКА
ЛЕВАНТИ́Н
ЛЕВАНТИ́НЕЦЬ *див.* леванти́нці
ЛЕВАНТИ́НКА *див.* леванти́нці
ЛЕВАНТИ́НСЬКИЙ
ЛЕВАНТИ́НЦІ
ЛЕВАНТІ́ЄЦЬ *див.* леванті́йці
ЛЕВАНТІ́ЙКА *див.* леванті́йці
ЛЕВАНТІ́ЙСЬКИЙ
ЛЕВАНТІ́ЙЦІ
ЛЕ́ВЕЛЕР
ЛЕВЕ́НЕЦЬ
ЛЕВЕНЯ́
ЛЕВЕНЯ́ТКО
ЛЕВЕРЖЕ́Т
ЛЕ́ВЕРИДЖ
ЛЕВЗЕ́Я
ЛЕВИ́НИЙ
ЛЕВИ́СЬКО
ЛЕВИ́ЦЯ
ЛЕВІАФА́Н
ЛЕВІРА́Т
ЛЕВІ́Т
ЛЕВІТАЦІ́ЙНИЙ
ЛЕВІТА́ЦІЯ
ЛЕВІТУВА́ТИ
ЛЕВКА́С
ЛЕВКА́СНИЙ
ЛЕВКО́Й
ЛЕВКО́НІЯ
ЛЕ́ВОВИЙ
ЛЕВОМІЦЕТИ́Н
ЛЕВРЕ́ТКА
ЛЕВУЛЬО́ЗА

ЛЕ́ВУРДА
ЛЕВЧУ́К
ЛЕВ'Я́ТНИК
ЛЕ́В'ЯЧИЙ
ЛЕГАЛІЗА́ЦІЯ
ЛЕГАЛІ́ЗМ
ЛЕГАЛІЗО́ВАНИЙ
ЛЕГАЛІЗО́ВАНІСТЬ
ЛЕГАЛІЗО́ВУВАТИ
ЛЕГАЛІЗО́ВУВАТИСЯ
ЛЕГАЛІЗУВА́ННЯ
ЛЕГАЛІЗУВА́ТИ *див.* легалізо́вувати
ЛЕГАЛІЗУВА́ТИСЯ *див.* легалізо́вуватися
ЛЕГА́ЛЬНИЙ
ЛЕГА́ЛЬНІСТЬ
ЛЕГА́ЛЬНО
ЛЕГА́Т[1]
ЛЕГА́Т[2]
ЛЕГАТА́РІЙ
ЛЕГАТИ́СИМО
ЛЕГА́ТО
ЛЕГА́ЦІЯ
ЛЕГГО́РН
ЛЕГЕ́НДА[1]
ЛЕГЕ́НДА[2]
ЛЕГЕНДАРИЗА́ЦІЯ
ЛЕГЕНДАРИЗО́ВАНИЙ
ЛЕГЕНДАРИЗУВА́ТИ
ЛЕГЕНДА́РНИЙ
ЛЕГЕНДА́РНІСТЬ
ЛЕГЕНДА́РНО
ЛЕГЕНЕ́ВИЙ
ЛЕГЕ́НІ
ЛЕГЕ́НЬКИЙ
ЛЕГЕ́НЬКО
ЛЕГЕ́НЯ *див.* леге́ні
ЛЕГЕ́СЕНЬКИЙ
ЛЕГЕ́СЕНЬКО
ЛЕГІ́ЗМ
ЛЕ́ГІНСИ
ЛЕГІО́Н
ЛЕГІОНЕ́ЛА
ЛЕГІОНЕЛЬО́З
ЛЕГІОНЕ́Р
ЛЕГІОНЕ́РКА
ЛЕГІОНЕ́РСЬКИЙ
ЛЕГІОНІ́СТ
ЛЕГІО́ННИЙ
ЛЕГІСЛАТУ́РА
ЛЕГІ́СТ
ЛЕГІ́СТСЬКИЙ
ЛЕ́ГІТ
ЛЕГІТИМАЦІ́ЙНИЙ
ЛЕГІТИМА́ЦІЯ
ЛЕГІТИМІЗА́ЦІЯ
ЛЕГІТИМІ́ЗМ
ЛЕГІТИМІЗО́ВАНИЙ
ЛЕГІТИМІЗУВА́ННЯ
ЛЕГІТИМІЗУВА́ТИ
ЛЕГІТИМІЗУВА́ТИСЯ
ЛЕГІТИМІ́СТ
ЛЕГІТИМІ́СТКА
ЛЕГІТИМІ́СТСЬКИЙ
ЛЕГІТИ́МНИЙ
ЛЕГІТИ́МНІСТЬ
ЛЕГІТИ́МНО
ЛЕГІТИМО́ВАНИЙ
ЛЕГІТИМУВА́ТИ
ЛЕ́ГІТНИЙ
ЛЕ́ГІТНО
ЛЕГКИ́Й
ЛЕГКІ́ВКА
ЛЕ́ГКІСТЬ
ЛЕ́ГКО
ЛЕГКО...
ЛЕГКОАЛКОГО́ЛЬНИЙ
ЛЕГКОАТЛЕ́Т
ЛЕГКОАТЛЕТИ́ЧНИЙ
ЛЕГКОАТЛЕ́ТКА
ЛЕГКОБИ́Т
ЛЕГКОВА́ГИЙ
ЛЕГКОВА́ГІСТЬ
ЛЕГКОВАГОВИ́К
ЛЕГКОВА́ЖЕННЯ
ЛЕГКОВА́ЖИТИ
ЛЕГКОВА́ЖНИЙ
ЛЕГКОВА́ЖНІСТЬ
ЛЕГКОВА́ЖНО
ЛЕГКОВИ́Й
ЛЕГКОВИ́К
ЛЕГКОВИ́ЧКА
ЛЕГКОВИЧО́К
ЛЕГКОВІ́Й
ЛЕГКОВІ́ЙНИЙ
ЛЕГКОВІ́ЙНО
ЛЕГКОВІ́Р
ЛЕГКОВІ́РНИЙ
ЛЕГКОВІ́РНІСТЬ
ЛЕГКОВІ́РНО
ЛЕГКОВІ́Р'Я
ЛЕГКОДОСТУ́ПНИЙ
ЛЕГКОДОСТУ́ПНІСТЬ
ЛЕГКОДУ́М
ЛЕГКОДУ́МНИЙ
ЛЕГКОДУ́МНІСТЬ
ЛЕГКОДУ́МНО
ЛЕГКОДУ́МСТВО
ЛЕГКОДУ́Х
ЛЕГКОДУ́ХИЙ
ЛЕГКОДУ́ХІСТЬ
ЛЕГКОДУ́ХО
ЛЕГКОДУ́ШНИЙ
ЛЕГКОДУ́ШНІСТЬ
ЛЕГКОДУ́ШНО
ЛЕГКОЗАЙМИ́СТИЙ
ЛЕГКОЗАЙМИ́СТІСТЬ
ЛЕГКОЗАМІ́ННИЙ
ЛЕГКОЗАСВО́ЮВАНИЙ
ЛЕГКОЗБРО́ДЖУВАНИЙ
ЛЕГКОЗБУ́ДЖУВАНИЙ
ЛЕГКОЗБУ́ДЖУВАНІСТЬ
ЛЕГКОЗДІЙСНЕ́ННИЙ
ЛЕГКОЗРОЗУМІ́ЛИЙ
ЛЕГКОЗРОЗУМІ́ЛІСТЬ
ЛЕГКОКЕРО́ВАНИЙ
ЛЕГКОКЕРО́ВАНІСТЬ
ЛЕГКОКІ́ННИЙ
ЛЕГКОКРИ́ЛИЙ
ЛЕГКОКРИ́ЛІСТЬ
ЛЕГКОМИ́СНИЙ
ЛЕГКОМИ́СНІСТЬ
ЛЕГКОМИ́СНО
ЛЕГКОМОТО́РНИЙ
ЛЕГКОНО́ГИЙ
ЛЕГКООЗБРО́ЄНИЙ
ЛЕГКОПЛА́ВКИЙ
ЛЕГКОПЛА́ВКІСТЬ
ЛЕГКОПОРА́НЕНИЙ
ЛЕГКОПРОНИКНИ́Й
ЛЕГКОПРОХІ́ДНИЙ
ЛЕГКОПРОХІ́ДНІСТЬ
ЛЕГКОРЕ́ЙКОВИЙ
ЛЕГКОРОЗЧИ́ННИЙ
ЛЕГКОРОЗЧИ́ННІСТЬ
ЛЕГКОСПЛА́ВНИЙ
ЛЕГКОСУГЛИНКО́ВИЙ
ЛЕГКОТО́ПКИЙ
ЛЕГКОТРА́ВНИЙ
ЛЕГКОТРА́ВНІСТЬ
ЛЕГКОХВО́РИЙ
ЛЕГКОХІ́ДНИЙ
ЛЕГКУВА́ТИЙ
ЛЕГКУВА́ТО
ЛЕ́ГМА
ЛЕГО́ВАНИЙ
ЛЕГО́ВАНІСТЬ
ЛЕГО́ВИСЬКО
ЛЕГОВИ́ЩЕ
ЛЕГОТІ́ТИ
ЛЕГУВА́ЛЬНИЙ
ЛЕГУВА́ННЯ
ЛЕГУВА́ТИ
ЛЕГУВА́ТИСЯ
ЛЕГУМІ́НА *див.* легумі́ни
ЛЕГУМІ́НИ
ЛЕГУМІ́НКА
ЛЕ́ГШАТИ
ЛЕ́ГШЕ
ЛЕ́ГШЕНЬКИЙ
ЛЕ́ГШЕНЬКО
ЛЕ́ГШИЙ
ЛЕҐЕ́ЙДА
ЛЕҐІ́НИК
ЛЕ́ҐІНЬ
ЛЕҐІНЮВА́ТИ
ЛЕ́ДА
ЛЕДА́КА
ЛЕ́ДАР
ЛЕ́ДАРКА
ЛЕДАРКУВА́ТИЙ
ЛЕДАРКУВА́ТО
ЛЕ́ДАРСТВО
ЛЕ́ДАРСЬКИЙ

ЛЕДАРЮВА́ННЯ
ЛЕДАРЮВА́ТИ
ЛЕДАРЮВА́ТИЙ
ЛЕДАРЮВА́ТО
ЛЕДАРЮ́ГА
ЛЕ́ДА-ХВИ́ЛІ *див.* ле́да-хви́ля
ЛЕ́ДА-ХВИ́ЛЮ *див.* ле́да-хви́ля
ЛЕ́ДА-ХВИ́ЛЯ
ЛЕ́ДА-ХТО
ЛЕДАЦЮ́ГА
ЛЕ́ДАЧ
ЛЕДАЧЕ́НЬКИЙ
ЛЕДАЧЕ́НЬКО
ЛЕДА́ЧИЙ
ЛЕДА́ЧІСТЬ
ЛЕДАЧІ́ТИ
ЛЕДАЧКУВА́ТИЙ
ЛЕДАЧКУВА́ТІСТЬ
ЛЕДАЧКУВА́ТО
ЛЕДА́ЧО
ЛЕДА́ЩИЙ
ЛЕДАЩИ́ЦЯ
ЛЕДАЩИ́ЧКА
ЛЕДАЩІ́ТИ
ЛЕ́ДА-ЩО
ЛЕДА́ЩО
ЛЕ́ДА-ЯК
ЛЕ́ДА-ЯКИ́Й
ЛЕ́ДВЕ
ЛЕ́ДВЕ-ЛЕ́ДВЕ
ЛЕ́ДВЕ-ЛЕ́ДЬ
ЛЕ́ДВЕ-НА-ЛЕ́ДВЕ
ЛЕ́ДВЕ-НЕ-ЛЕ́ДВЕ
ЛЕ́ДВЕНЬКО
ЛЕ́ДВЕЧКО
ЛЕ́ДВІ
ЛЕ́ДВО
ЛЕ́ДВО-НЕ-ЛЕ́ДВО
ЛЕДЕБУРИ́Т
ЛЕДЕБУРИ́ТНИЙ
ЛЕДЕНИ́ТИ
ЛЕДЕНІ́ННЯ
ЛЕДЕНІ́ТИ
ЛЕДЕРИ́Н
ЛЕДЕРИ́НОВИЙ
ЛЕДИ́ЦЯ
ЛЕ́ДІ
ЛЕДЬ
ЛЕДЬ-ЛЕ́ДЬ
ЛЕДЬ-НЕ-ЛЕ́ДЬ
ЛЕ́ЄР
ЛЕ́ЄРНИЙ
ЛЕ́ЖА
ЛЕЖА́К
ЛЕЖАКО́ВИЙ
ЛЕЖА́ЛИЙ
ЛЕ́ЖАНИЙ
ЛЕЖА́НКА
ЛЕ́ЖАНКА
ЛЕЖА́ННЯ
ЛЕЖА́НОЧКА
ЛЕЖА́ТИ
ЛЕЖА́ТИСЯ
ЛЕ́ЖАЧИ
ЛЕЖА́ЧИЙ
ЛЕ́ЖАЧКИ
ЛЕЖАЧО́К
ЛЕ́ЖБИЩЕ
ЛЕ́ЖБИЩНИЙ
ЛЕЖЕБО́К
ЛЕЖЕБО́КА
ЛЕЖЕБО́КИЙ
ЛЕ́ЖЕНЬ
ЛЕЖКИ́Й
ЛЕ́ЖКІСТЬ
ЛЕ́ЖМА
ЛЕ́ЖНЯ́
ЛЕ́ЗВО
ЛЕЗГ *див.* ле́зги
ЛЕ́ЗГИ
ЛЕЗГИ́Н *див.* лезги́ни
ЛЕЗГИ́НИ
ЛЕЗГИ́НКА[1] *див.* лезги́ни
ЛЕЗГИ́НКА[2]
ЛЕЗГИ́НСЬКИЙ
ЛЕ́ЗО
ЛЕ́ЗОВИЙ
ЛЕ́Ї
ЛЕЙ
ЛЕЙБ-...
ЛЕЙБ-ГВАРДІ́ЄЦЬ
ЛЕЙБ-ГВАРДІ́ЙСЬКИЙ
ЛЕЙБ-ГВА́РДІЯ
ЛЕЙБ-ГУСА́Р
ЛЕЙБ-ГУСА́РСЬКИЙ
ЛЕ́ЙБИК
ЛЕ́ЙБИЧОК
ЛЕЙБЛ
ЛЕЙБ-МЕ́ДИК
ЛЕЙБОРИ́ЗМ
ЛЕЙБОРИ́СТ
ЛЕЙБОРИ́СТКА
ЛЕЙБОРИ́СТСЬКИЙ
ЛЕ́ЙДЕНСЬКИЙ
ЛЕ́ЙКА
ЛЕЙКЕМІ́ЧНИЙ
ЛЕЙКЕМІ́Я
ЛЕЙКІ́ЗМ
ЛЕЙКОДЕ́РМА
ЛЕЙКО́З
ЛЕЙКО́ЗНИЙ
ЛЕЙКО́МА
ЛЕЙКОПЕНІ́Я
ЛЕЙКОПЛАКІ́Я
ЛЕЙКОПЛА́СТ *див.* лейкопла́сти
ЛЕЙКОПЛА́СТИ
ЛЕЙКОПЛА́СТИР
ЛЕЙКОПЛА́СТИРНИЙ
ЛЕЙКОТРО́П *див.* лейкотро́пи
ЛЕЙКОТРО́ПИ
ЛЕЙКОЦИ́Т *див.* лейкоци́ти
ЛЕЙКОЦИТА́РНИЙ
ЛЕЙКОЦИ́ТИ
ЛЕЙКОЦИТО́З
ЛЕЙСТРО́ВИЙ
ЛЕЙТЕНА́НТ
ЛЕЙТЕНА́НТИК
ЛЕЙТЕНА́НТІВ
ЛЕЙТЕНА́НТ-КОМАНДО́Р
ЛЕЙТЕНА́НТСЬКИЙ
ЛЕЙТМОТИ́В
ЛЕЙТМОТИ́ВНИЙ
ЛЕЙТТЕ́МА
ЛЕЙЦИ́Н
ЛЕЙЦИ́Т
ЛЕЙШМАНІО́З *див.* лейшманіо́зи
ЛЕЙШМАНІО́ЗИ
ЛЕЙШМАНІ́Я
ЛЕК
ЛЕКА́Ж
ЛЕКА́ЛО
ЛЕКА́ЛЬНИЙ
ЛЕКА́ЛЬНИК
ЛЕКА́ЛЬНИЦЯ
ЛЕ́КВАР
ЛЕКСЕ́МА
ЛЕКСЕ́МНИЙ
ЛЕ́КСИКА
ЛЕКСИКАЛІЗА́ЦІЯ
ЛЕКСИКАЛІЗО́ВАНИЙ
ЛЕКСИКАЛІЗУВА́ТИСЯ
ЛЕ́КСИКО-ГРАМАТИ́ЧНИЙ
ЛЕКСИКО́ГРАФ
ЛЕКСИКОГРАФІ́ЧНИЙ
ЛЕКСИКОГРАФІ́ЧНО
ЛЕКСИКОГРА́ФІЯ
ЛЕКСИКОГРАФО́ВАНИЙ
ЛЕКСИКОГРАФУВА́ННЯ
ЛЕКСИКОГРАФУВА́ТИ
ЛЕКСИКОГРАФУВА́ТИСЯ
ЛЕКСИКО́ЛОГ
ЛЕКСИКОЛОГІ́ЧНИЙ
ЛЕКСИКОЛО́ГІЯ
ЛЕКСИКО́Н
ЛЕ́КСИКО-СЕМАНТИ́ЧНИЙ
ЛЕКСИ́ЧНИЙ
ЛЕКСИ́ЧНО
ЛЕКТИ́Н *див.* лекти́ни
ЛЕКТИ́НИ
ЛЕ́КТОР
ЛЕКТО́РІЙ
ЛЕ́КТОРКА
ЛЕ́КТОРСТВО
ЛЕ́КТОРСЬКИЙ
ЛЕКТУ́РА
ЛЕКЦІ́ЙНИЙ
ЛЕ́КЦІЯ
ЛЕ́ЛЕ
ЛЕЛЕ́КА
ЛЕЛЕ́КАТИ
ЛЕЛЕ́КОВІ
ЛЕЛЕКОПОДІ́БНІ
ЛЕ́ЛЕ-ЛЕ́ЛЕ

ЛЕ́ЛЕНЬКО
ЛЕЛЕТА́ТИ
ЛЕЛЕЧА́
ЛЕЛЕЧЕНЯ́
ЛЕЛЕ́ЧИЙ
ЛЕЛЕ́ЧИН
ЛЕЛЕЧИ́ХА
ЛЕЛЕ́ЧИЧ
ЛЕЛЕ́ЧКА
ЛЕ́ЛЕЧКО
ЛЕЛІ́ЄНЬКА
ЛЕЛІ́ЙНИЙ
ЛЕЛІ́ННЯ
ЛЕЛІ́ТИ
ЛЕЛІ́ТКА
ЛЕЛІ́ТОЧКА
ЛЕЛІ́Я
ЛЕЛІ́ЯНИЙ
ЛЕЛІ́ЯННЯ
ЛЕЛІ́ЯТИ
ЛЕ́ЛЬО
ЛЕ́ЛЬОМ-ПОЛЕ́ЛЬОМ
ЛЕ́МА[1]
ЛЕ́МА[2]
ЛЕМА́К *див.* лемаки́
ЛЕМАКИ́
ЛЕМАТИЗА́ТОР
ЛЕМАТИЗА́ЦІЯ
ЛЕМАТИЗО́ВАНИЙ
ЛЕМАТИЗУВА́ТИ
ЛЕМАТИЗУВА́ТИСЯ
ЛЕМА́ЧКА *див.* лемаки́
ЛЕ́МБИК
ЛЕ́МЕНТ
ЛЕМЕНТІ́ТИ
ЛЕМЕНТЛИ́ВИЙ
ЛЕМЕНТУВА́ННЯ
ЛЕМЕНТУВА́ТИ
ЛЕМЕНТУВА́ТИСЯ
ЛЕМЕ́ХА
ЛЕМЕХУВА́ТИЙ
ЛЕМЕХУВА́ТІСТЬ
ЛЕМЕШЕ́ВИЙ
ЛЕМЕ́ШИК
ЛЕ́МЗАТИ
ЛЕМЗІ́ТИ
ЛЕ́МІНГ
ЛЕМІ́Ш
ЛЕМІ́ШЕЧКА
ЛЕМІ́ШКА
ЛЕМІ́ШНИЙ
ЛЕ́МКИ
ЛЕМКИ́НЯ *див.* ле́мки
ЛЕ́МКІВСЬКИЙ
ЛЕ́МКО *див.* ле́мки
ЛЕМНІСКА́ТА
ЛЕМПІ́РА
ЛЕМУ́Р[1]
ЛЕМУ́Р[2]
ЛЕМУ́РОВИЙ
ЛЕН
ЛЕ́НДЛЕР
ЛЕНД-ЛІ́З
ЛЕНДЛО́РД
ЛЕНДЛО́РДСТВО
ЛЕ́НІКС
ЛЕНІНГРА́ДЕЦЬ *див.* ленінгра́дці
ЛЕНІНГРА́ДКА *див.* ленінгра́дці
ЛЕНІНГРА́ДСЬКИЙ
ЛЕНІНГРА́ДЦІ
ЛЕ́НІНЕЦЬ
ЛЕНІНІА́НА
ЛЕНІНІ́ЗМ
ЛЕ́НІНСЬКИЙ
ЛЕ́ННИЙ
ЛЕ́ННИК
ЛЕНО́К
ЛЕ́НТА
ЛЕНТА́ВИЙ
ЛЕНТЕ́ЦЬ
ЛЕНТИ́ГО
ЛЕ́НТО
ЛЕНЧ
ЛЕ́НЧИК
ЛЕО́НТІЇВЕЦЬ *див.* лео́нтіївці
ЛЕО́НТІЇВКА *див.* лео́нтіївці
ЛЕО́НТІЇВЦІ
ЛЕОПА́РД
ЛЕОПА́РДОВИЙ
ЛЕП
ЛЕ́ПЕТ
ЛЕПЕ́ТА
ЛЕПЕТА́ЙЛО
ЛЕПЕТА́ННЯ
ЛЕПЕТА́ТИ
ЛЕ́ПЕТЕНЬ
ЛЕПЕТІ́ННЯ
ЛЕПЕТІ́ТИ *див.* лепета́ти
ЛЕПЕТЛИ́ВИЙ
ЛЕПЕТУ́Н
ЛЕПЕТУ́ХА
ЛЕПЕ́ТЯ
ЛЕ́ПЕХ *див.* лепеха́
ЛЕПЕХА́
ЛЕПЕХО́ВИЙ
ЛЕПЕХУВА́ТИЙ
ЛЕПЕШИ́ННЯ
ЛЕПЕШНИ́К *див.* лепешня́к
ЛЕПЕШНЯ́К
ЛЕПІДОДЕ́НДРОН
ЛЕПІДОЛІ́Т
ЛЕПІДОПТЕРОЛО́ГІЯ
ЛЕПІДОСИРЕ́Н
ЛЕПІДОФІ́Т *див.* лепідофі́ти
ЛЕПІДОФІ́ТИ
ЛЕ́ПРА
ЛЕПРЕКО́Н
ЛЕПРО́ЗНИЙ
ЛЕПРОЗО́РІЙ
ЛЕ́ПСЬКИЙ
ЛЕ́ПСЬКО
ЛЕ́ПТА
ЛЕПТО́Н *див.* лепто́ни
ЛЕПТО́НИ
ЛЕПТО́ННИЙ
ЛЕПТОСПІРО́З
ЛЕПТОСПІРО́ЗНИЙ
ЛЕПТОТРИ́КС *див.* лептотри́кси
ЛЕПТОТРИ́КСИ
ЛЕРД
ЛЕ́РКА
ЛЕС
ЛЕСБІ́ЙКА
ЛЕСБІ́ЙСТВО
ЛЕСБІ́ЙСЬКИЙ
ЛЕСБІЯ́НКА
ЛЕСБІЯ́НСТВО
ЛЕСБІЯ́НСЬКИЙ
ЛЕСЕЗНА́ВЕЦЬ
ЛЕСЕЗНА́ВСТВО
ЛЕСЕЗНА́ВЧИЙ
ЛЕСИВА́Ж
ЛЕ́СКІТ
ЛЕСЛИ́ВИЙ
ЛЕСО́ВАНИЙ
ЛЕ́СОВИЙ
ЛЕСОПОДІ́БНИЙ
ЛЕСО́ТЕЦЬ *див.* лесо́тці
ЛЕСО́ТКА[1] *див.* лесо́тці
ЛЕСО́ТКА[2]
ЛЕСО́ТСЬКИЙ
ЛЕСО́ТЦІ
ЛЕСТИ́ВИЙ
ЛЕСТИ́ВІСТЬ
ЛЕСТИ́ВО
ЛЕ́СТИТИ
ЛЕ́СТИТИСЯ
ЛЕ́СТКА
ЛЕ́СТОЩІ
ЛЕСТУ́Н
ЛЕСУВА́ННЯ[1]
ЛЕСУВА́ННЯ[2]
ЛЕСУВА́ТИ[1]
ЛЕСУВА́ТИ[2]
ЛЕСУВА́ТИЙ
ЛЕТ
ЛЕ́ТА
ЛЕТА́ЛЬ
ЛЕТА́ЛЬНИЙ
ЛЕТА́ЛЬНІСТЬ
ЛЕТА́ЛЬНО
ЛЕ́ТАРГ
ЛЕТАРГІ́ЙНИЙ
ЛЕТАРГІ́Я
ЛЕТЕРФО́Т
ЛЕТИЛА́Н
ЛЕТІ́ННЯ
ЛЕТІ́ТИ
ЛЕТІ́ТИСЯ
ЛЕ́ТКА-Е́НКА
ЛЕТКИ́Й
ЛЕ́ТКІСТЬ
ЛЕТО́ВИЩЕ

ЛЕТО́ВИЩНИЙ
ЛЕТУ́Н
ЛЕТУ́НКА
ЛЕТУ́НСТВО
ЛЕТУ́НСЬКИЙ
ЛЕТУ́ЧИЙ
ЛЕТУ́ЧІСТЬ
ЛЕТЮ́ЧИЙ
ЛЕТЮ́ЧІСТЬ
ЛЕТЮ́ЧКА
ЛЕТЯ́ГА[1]
ЛЕТЯ́ГА[2]
ЛЕ́ХА
ЛЕЦИТИ́Н
ЛЕЦИТИНА́ЗА
ЛЕ́ЧО
ЛЕ́ЩА́ТА
ЛЕ́ЩА́ТКА
ЛЕ́ЩА́ТНИЙ
ЛЕЩИ́ЦЯ
ЛЕ́Я *див.* ле́ї
ЛЖА
ЛЖЕ...
ЛЖЕАПО́СТОЛ
ЛЖЕБО́Г
ЛЖЕВЧЕ́НИЙ
ЛЖЕВЧЕ́НІСТЬ
ЛЖЕВЧЕ́ННЯ
ЛЖЕНАУ́КА
ЛЖЕНАУКО́ВИЙ
ЛЖЕНАУКО́ВІСТЬ
ЛЖЕПАТРІО́Т
ЛЖЕПАТРІОТИ́ЗМ
ЛЖЕПАТРІОТИ́ЧНИЙ
ЛЖЕПРИСЯ́ГА
ЛЖЕПРОРО́К
ЛЖЕСВІ́ДОК
ЛЖЕСВІ́ДЧЕННЯ
ЛЖЕСВІ́ДЧИЙ
ЛЖЕСВІ́ДЧИТИ
ЛЖЕТЕО́РІЯ
ЛЖЕТЛУМА́ЧЕННЯ
ЛЖЕЦЬ
ЛЖИ́ВИЙ
ЛЖИ́ЦЯ
ЛИБА́К
ЛИ́БАННЯ
ЛИ́БАТИ[1]
ЛИ́БАТИ[2]
ЛИБА́ЦТВО
ЛИБА́ЦЬКИЙ
ЛИБО́НЬ
ЛИВА́Р
ЛИВА́РНИЙ
ЛИВА́РНИК
ЛИВА́РНИЦТВО
ЛИВА́РНИЦЬКИЙ
ЛИВА́РНИЦЯ
ЛИВА́РНЯ
ЛИВА́РСТВО
ЛИВА́РСЬКИЙ
ЛИ́ВЕНЬ
ЛИВНИ́Й
ЛИВНИ́К
ЛИВНИКО́ВИЙ
ЛИВЦЕ́М
ЛИГА́ННЯ[1]
ЛИГА́ННЯ[2]
ЛИГА́ТИ[1]
ЛИГА́ТИ[2]
ЛИГА́ТИСЯ
ЛИГИ́
ЛИГНУ́ТИ[1]
ЛИГНУ́ТИ[2]
ЛИГНУ́ТИСЯ
ЛИГОНУ́ТИ[1]
ЛИГОНУ́ТИ[2]
ЛИГР
ЛИГРЕНЯ́
ЛИГРИ́ЦЯ
ЛИ́ЖА *див.* ли́жі
ЛИ́ЖВА *див.* ли́жви
ЛИЖВА́Р *див.* лижвя́р
ЛИ́ЖВИ
ЛИЖВЯНИ́Й
ЛИЖВЯ́Р
ЛИ́ЖІ
ЛИ́ЖНИЙ
ЛИ́ЖНИК
ЛИ́ЖНИЦЯ
ЛИЖНЯ́
ЛИЖОРО́ЛЕР
ЛИЖОРО́ЛЕРНИЙ
ЛИЗ
ЛИЗА́К[1]
ЛИЗА́К[2]
ЛИЗА́ННЯ
ЛИЗА́ТИ
ЛИЗА́ТИСЯ
ЛИ́ЗЕНЬ
ЛИ́ЗКАТИ
ЛИЗНУ́ТИ
ЛИЗОБЛЮ́Д
ЛИЗОБЛЮ́ДКА
ЛИЗОБЛЮ́ДСТВО
ЛИЗУ́Н
ЛИЗУНЕ́ЦЬ
ЛИЗУ́НЧИК
ЛИЗУ́ХА[1]
ЛИЗУ́ХА[2]
ЛИЗЬ[1]
ЛИЗЬ[2]
ЛИ́ЗЬКАННЯ
ЛИ́ЗЬКАТИ *див.* ли́зкати
ЛИ́ЗЬКНУТИ
ЛИК[1]
ЛИК[2]
ЛИК[3]
ЛИ́КА́ТИ
ЛИ́КНУ́ТИ
ЛИ́КО
ЛИ́КОВИЙ
ЛИКОДЕ́Р
ЛИ́КУВАТИЙ
ЛИ́ЛИК
ЛИМА́Н
ЛИМА́ННИЙ
ЛИМА́НОВИЙ
ЛИ́МАР
ЛИМАРЕ́НКО
ЛИМАРИ́ХА
ЛИ́МАРІВ
ЛИМАРІ́ВНА
ЛИМА́РНИЙ
ЛИМА́РНЯ
ЛИ́МАРСТВО
ЛИ́МАРСЬКИЙ
ЛИ́МАРЩИНА
ЛИМАРЮВА́ННЯ
ЛИМАРЮВА́ТИ
ЛИМО́Н[1]
ЛИМО́Н[2]
ЛИМОНА́Д
ЛИМОНА́ДНИЙ
ЛИМОНА́РІЙ
ЛИМО́НІВКА
ЛИМОНІ́Т
ЛИМО́НКА[1]
ЛИМО́НКА[2]
ЛИМО́ННИЙ
ЛИМО́ННИК
ЛИМО́ННИКОВІ
ЛИМО́ННИЦЯ
ЛИМО́ННО-ЖО́ВТИЙ
ЛИМОННОКИ́СЛИЙ
ЛИМО́НОВИЙ
ЛИМОНОПОДІ́БНИЙ
ЛИМО́НЧИК[1]
ЛИМО́НЧИК[2]
ЛИМПА́Ч
ЛИМПАЧЕ́ВИЙ
ЛИН
ЛИ́НВА
ЛИНВА́Р
ЛИ́НВОВИЙ
ЛИНВОХО́ДЕЦЬ
ЛИ́НВОЧКА
ЛИНИ́НА
ЛИНІ́ТИ
ЛИНКИ́Й
ЛИНО́ВИЩЕ
ЛИНО́К
ЛИНО́ЧОК
ЛИНТВА́Р
ЛИНТВАРЕ́ВИЙ
ЛИНТВА́РИК
ЛИ́НУТИ
ЛИНУ́ТИ
ЛИНУ́ТИСЯ
ЛИНЬ
ЛИ́НЬКА
ЛИНЮ́ЧИЙ
ЛИНЮ́ЧІСТЬ

ЛИНЯ́ЛИЙ
ЛИНЯ́ННЯ
ЛИНЯ́ТИ
ЛИ́ПА[1]
ЛИ́ПА[2]
ЛИ́ПАТИ
ЛИ́ПЕНЬ
ЛИ́ПЕЦЬ[1]
ЛИ́ПЕЦЬ[2]
ЛИ́ПИНА
ЛИ́ПІВКА
ЛИ́ПІВОЧКА
ЛИ́ПКА
ЛИПКИ́Й
ЛИ́ПКІСТЬ
ЛИ́ПКО
ЛИПКОРУ́КИЙ
ЛИПКОРУ́КІСТЬ
ЛИПКУВА́ТИЙ
ЛИПНЕ́ВИЙ
ЛИПНИ́К[1]
ЛИПНИ́К[2]
ЛИ́ПНУТИ[1]
ЛИ́ПНУТИ[2]
ЛИПНЯ́К[1]
ЛИПНЯ́К[2]
ЛИПОВА́НИ
ЛИПОВА́НИН *див.* липова́ни
ЛИПОВА́НКА *див.* липова́ни
ЛИПОВА́НСЬКИЙ
ЛИ́ПОВИЙ
ЛИ́ПОНЬКА
ЛИПУ́ЧИЙ
ЛИПУ́ЧІСТЬ
ЛИПУ́ЧКА
ЛИПЧИ́ЦЯ
ЛИП'Я́НКА
ЛИС
ЛИСА́ВИЙ
ЛИСА́НЬ
ЛИСЕ́НЬКИЙ
ЛИСЕНЯ́
ЛИСЕНЯ́ТКО
ЛИ́СИЙ
ЛИ́СИНА
ЛИ́СИНКА
ЛИСИ́ЦЯ
ЛИСИЧА́
ЛИСИ́ЧИЙ
ЛИСИ́ЧИТИ
ЛИСИ́ЧКА[1]
ЛИСИ́ЧКА[2]
ЛИСИ́ЧЧИН
ЛИ́СІВ
ЛИСІ́ТИ
ЛИСІ́ЮЧИЙ
ЛИСК
ЛИ́СКА[1]
ЛИ́СКА[2]
ЛИ́СКАТИ
ЛИСКОТІ́ТИ
ЛИСКУ́ЧИЙ
ЛИСНИ́ТИСЯ
ЛИСНІ́ННЯ
ЛИСНІ́ТИ
ЛИСНІ́ТИСЯ
ЛИСНІ́ЮЧИЙ
ЛИ́СНУТИ
ЛИСНЮ́ЧИЙ
ЛИСОГОЛО́ВИЙ
ЛИСОХВІ́СТ
ЛИСТ[1]
ЛИСТ[2]
ЛИСТА́ТИЙ
ЛИСТВЯНИ́Й
ЛИ́СТИК[1]
ЛИ́СТИК[2]
ЛИСТІ́ВКА
ЛИСТІ́ВОЧКА
ЛИСТКО́ВИЙ
ЛИСТКОПОДІ́БНИЙ
ЛИСТКОРОЗМІ́ЩЕННЯ
ЛИСТОБЛІ́ШКА
ЛИСТОВЕ́РТКА
ЛИСТОВИ́Й[1]
ЛИСТОВИ́Й[2]
ЛИСТОВІ́ЙКА
ЛИСТО́ВНИЙ
ЛИСТО́ВНО
ЛИСТОГРИ́З
ЛИСТОГРИ́ЗНИЙ
ЛИСТОЇ́Д
ЛИСТОЇ́ДОВИЙ
ЛИСТО́К[1]
ЛИСТО́К[2]
ЛИСТОКРУ́ТКА
ЛИСТОНО́СІ
ЛИСТОНО́ША
ЛИ́СТОНЬКО[1]
ЛИ́СТОНЬКО[2]
ЛИСТОПА́Д
ЛИСТОПА́ДНИЙ
ЛИСТОПА́ДНІСТЬ
ЛИСТОПА́ДОВИЙ
ЛИСТОПОДІ́БНИЙ
ЛИСТОПРОКА́ТНИЙ
ЛИСТОПРОКА́ТНИК
ЛИСТОРІ́З
ЛИСТОСОРТУВА́ЛЬНИЙ
ЛИСТОСТЕБЛОВИ́Й
ЛИСТО́ЧОК[1]
ЛИСТО́ЧОК[2]
ЛИСТУВА́ЛЬНИЙ
ЛИСТУВА́ННЯ
ЛИСТУВА́ТИСЯ
ЛИ́СТЯ
ЛИСТЯНИ́Й
ЛИ́СТЯЧКО
ЛИСУВА́ТИЙ
ЛИСУВА́ТІСТЬ
ЛИСУ́Н[1]
ЛИСУ́Н[2]
ЛИСУ́ХА
ЛИ́СЯЧИЙ
ЛИТА́ВРА *див.* лита́ври
ЛИТА́ВРИ
ЛИТАВРИ́СТ
ЛИТА́ВРОВИЙ
ЛИТВИ́Н *див.* литви́ни́
ЛИТВИ́НІ
ЛИТВИ́НКА *див.* литви́ни́
ЛИТВО́
ЛИ́ТИ
ЛИ́ТИЙ
ЛИ́ТИСЯ
ЛИ́ТКА
ЛИТКА́СТИЙ
ЛИТКА́ТИЙ
ЛИ́ТКОВИЙ
ЛИТО́ВЕЦЬ *див.* лито́вці
ЛИТО́ВКА *див.* лито́вці
ЛИТО́ВСЬКИЙ
ЛИТО́ВЦІ
ЛИ́ТОЧКА
ЛИТТЬОВИ́Й
ЛИТТЯ́
ЛИХА́ЦЬКИЙ
ЛИХА́Ч
ЛИ́ХВА́
ЛИХВА́Р
ЛИХВА́РКА
ЛИХВА́РСТВО
ЛИХВА́РСЬКИЙ
ЛИХВАРЮВА́ТИ
ЛИХВЯ́Р *див.* лихва́р
ЛИХВЯ́РКА *див.* лихва́рка
ЛИХВЯ́РСТВО *див.* лихва́рство
ЛИХВЯ́РСЬКИЙ *див.* лихва́рський
ЛИХЕ́НЬКИЙ
ЛИХИ́Й[1]
ЛИХИ́Й[2]
ЛИХІВЩИ́НА
ЛИ́ХО[1]
ЛИ́ХО[2]
ЛИХОВІ́СНИЙ
ЛИХОВІ́СНІСТЬ
ЛИХОВІ́СНО
ЛИХОВО́Д
ЛИХОВО́ДИТИ
ЛИХОВЩИ́НА *див.* лихівщи́на
ЛИХОДІ́Й
ЛИХОДІ́ЙКА
ЛИХОДІ́ЙНИЙ
ЛИХОДІ́ЙСТВО
ЛИХОДІ́ЙСЬКИЙ
ЛИХОДІ́ЯННЯ
ЛИХОДІ́ЯТИ
ЛИХОДУ́М'Я
ЛИХОЛІ́ТНІЙ
ЛИХОЛІ́ТТЯ
ЛИХОМА́НИТИ
ЛИХОМА́НКА
ЛИХОМА́НКОВИЙ

ЛИХОМА́НКОВО
ЛИХОМА́ННИЙ
ЛИХОМА́ННО
ЛИХОМО́ВИТИ
ЛИХОМО́ВНИЙ
ЛИХОМО́ВСТВО
ЛИХОСЛІ́ВНИЙ
ЛИХОСЛІ́ВНИК
ЛИХОСЛІ́В'Я
ЛИХОСЛО́В
ЛИХОСЛО́ВИТИ
ЛИ́ЦАР
ЛИ́ЦАРСТВО
ЛИ́ЦАРСЬКИЙ
ЛИ́ЦАРСЬКІСТЬ
ЛИЦАРЮВА́ННЯ
ЛИЦАРЮВА́ТИ
ЛИЦЕ́
ЛИЦЕ́ВИЙ
ЛИЦЕДІ́Й
ЛИЦЕДІ́ЙКА
ЛИЦЕДІ́ЙНИЙ
ЛИЦЕДІ́ЙСТВО
ЛИЦЕДІ́ЙСТВУВАТИ
ЛИЦЕДІ́ЙСЬКИЙ
ЛИЦЕДІ́Я
ЛИЦЕДІ́ЯННЯ
ЛИЦЕДІ́ЯТИ
ЛИЦЕЗРІ́ННЯ
ЛИЦЕЗРІ́ТИ
ЛИЦЕМІ́Р
ЛИЦЕМІ́РИТИ
ЛИЦЕМІ́РКА
ЛИЦЕМІ́РНИЙ
ЛИЦЕМІ́РНІСТЬ
ЛИЦЕМІ́РНО
ЛИЦЕМІ́РСТВО
ЛИЦЕМІ́Р'Я
ЛИЦЬО́ВАНИЙ
ЛИЦЬОВИ́Й *див.* лице́вий
ЛИЦЮВА́ЛЬНИЙ
ЛИЦЮВА́ЛЬНИК
ЛИЦЮВА́ЛЬНИЦЯ
ЛИЦЮВА́ННЯ
ЛИЦЮВА́ТИ[1]
ЛИЦЮВА́ТИ[2]
ЛИЦЯ́ННЯ
ЛИЦЯ́ТИСЯ
ЛИЧА́К
ЛИЧАКИ́
ЛИЧАКО́ВИЙ
ЛИ́ЧАНИЙ
ЛИ́ЧЕНЬКО
ЛИ́ЧЕЧКО
ЛИЧИ́НА
ЛИЧИ́НКА
ЛИЧИ́НКОВИЙ
ЛИ́ЧИТИ
ЛИ́ЧКА
ЛИ́ЧКО[1]
ЛИ́ЧКО[2]
ЛИЧКО́ВАНИЙ
ЛИЧКУВА́ЛЬНИЙ
ЛИЧКУВА́ЛЬНИК
ЛИЧКУВА́ННЯ
ЛИЧКУВА́ТИ
ЛИЧКУВА́ТИСЯ
ЛИЧМА́Н[1]
ЛИЧМА́Н[2]
ЛИШ[1] *див.* лише́[1]
ЛИШ[2] *див.* лише́[2]
ЛИША́Й
ЛИША́ЙНИЙ
ЛИША́ЙНИК
ЛИША́ЙНИКОВИЙ
ЛИША́ТИ
ЛИША́ТИСЯ
ЛИШЕ́[1]
ЛИШЕ́[2]
ЛИ́ШЕНИЙ
ЛИШЕ́НЬ[1]
ЛИШЕ́НЬ[2]
ЛИ́ШЕНЬКО
ЛИ́ШЕЧКО
ЛИШИ́ТИ *див.* лиша́ти
ЛИШИ́ТИСЯ *див.* лиша́тися
ЛИ́ШКА
ЛИ́ШКО
ЛИ́ШОК
ЛИ́ШТВА
ЛИ́ШТОВКА
ЛИ́ШТОВОЧКА
ЛІ
ЛІА́ЗА *див.* ліа́зи
ЛІА́ЗИ
ЛІА́НА
ЛІА́НОВИЙ
ЛІАНОПОДІ́БНИЙ
ЛІБЕРА́Л
ЛІБЕРАЛІЗА́ЦІЯ
ЛІБЕРАЛІ́ЗМ
ЛІБЕРАЛІЗО́ВАНИЙ
ЛІБЕРАЛІЗО́ВАНІСТЬ
ЛІБЕРАЛІЗУВА́ТИ
ЛІБЕРАЛІЗУВА́ТИСЯ
ЛІБЕРА́ЛКА
ЛІБЕРА́ЛЬНИЙ
ЛІБЕРА́ЛЬНІСТЬ
ЛІБЕРА́ЛЬНО
ЛІБЕРИ́Н *див.* ліберИ́ни
ЛІБЕРИ́НИ
ЛІБЕРІ́ЄЦЬ *див.* ліберІ́йці
ЛІБЕРІ́ЙКА *див.* ліберІ́йці
ЛІБЕРІ́ЙСЬКИЙ
ЛІБЕРІ́ЙЦІ
ЛІБЕ́РІЯ
ЛІ́БЕРО
ЛІБЕРТИ́Н
ЛІБЕРТИНА́Ж
ЛІБЕРТИНІ́ЗМ
ЛІБЕРТІ́
ЛІБІ́ДО
ЛІБІДОСТИМУЛЯЦІ́ЙНИЙ
ЛІ́БРА
ЛІБРАЦІ́ЙНИЙ
ЛІБРА́ЦІЯ
ЛІБРЕТИ́СТ
ЛІБРЕТИ́СТКА
ЛІБРЕ́ТНИЙ
ЛІБРЕ́ТО
ЛІБРИФО́РМ
ЛІВ *див.* лі́ви
ЛІВА́К
ЛІВА́НЕЦЬ *див.* ліва́нці
ЛІВА́НКА *див.* ліва́нці
ЛІВА́НСЬКИЙ
ЛІВА́НЦІ
ЛІВА́ЦТВО
ЛІВА́ЦЬКИЙ
ЛІВА́ЧКА
ЛІ́ВЕР[1]
ЛІ́ВЕР[2]
ЛІВЕРА́НТ
ЛІВЕРА́НТСЬКИЙ
ЛІ́ВЕРНИЙ
ЛІ́ВИ
ЛІВИЗНА́
ЛІ́ВИЙ
ЛІВИ́ЦЯ
ЛІВІ́ЄЦЬ *див.* ліві́йці
ЛІВІ́ЙКА *див.* ліві́йці
ЛІВІ́ЙСЬКИЙ
ЛІВІ́ЙЦІ
ЛІВІ́ННЯ
ЛІВІСТО́НА
ЛІВІ́ТИ
ЛІВІ́ШАННЯ
ЛІВІ́ШАТИ
ЛІ́ВКА *див.* лі́ви
ЛІВКУ́Т
ЛІВКУ́ТОМ
ЛІВО...
ЛІВОБЕРЕ́ЖЕЦЬ *див.* лівобере́жці
ЛІВОБЕРЕ́ЖЖЯ
ЛІВОБЕРЕ́ЖНИЙ
ЛІВОБЕРЕ́ЖЦІ
ЛІВО́БІЧ
ЛІВОБІ́ЧНИЙ
ЛІВОЕКСТРЕМІ́ЗМ
ЛІВОЕКСТРЕМІ́СТ
ЛІВОЕКСТРЕМІ́СТСЬКИЙ
ЛІВО́НЕЦЬ *див.* ліво́нці
ЛІВО́НСЬКИЙ
ЛІВО́НЦІ
ЛІВОРАДИКА́Л
ЛІВОРАДИКАЛІ́ЗМ
ЛІВОРАДИКА́ЛЬНИЙ
ЛІВОРАДИКА́ЛЬНІСТЬ
ЛІВОРУ́КИЙ
ЛІВОРУ́КІСТЬ
ЛІВО́РУЧ
ЛІВОСТОРО́ННІЙ
ЛІВОФЛАНГО́ВИЙ

ЛІВОЦЕНТРИ́ЗМ
ЛІВОЦЕНТРИ́СТ
ЛІВОЦЕНТРИ́СТКА
ЛІВОЦЕНТРИ́СТСЬКИЙ
ЛІВР
ЛІВРЕ́ЙНИЙ
ЛІВРЕ́Я
ЛІ́ВСЬКИЙ
ЛІВША́
ЛІ́ГА[1]
ЛІ́ГА[2]
ЛІГА́ЗА *див.* ліга́зи
ЛІГА́ЗИ
ЛІГАМЕ́НТ
ЛІГАМЕ́НТНИЙ
ЛІГА́НД
ЛІГАТУ́РА
ЛІГАТУ́РНИЙ
ЛІ́ГВИСЬКО
ЛІ́ГВИЩЕ
ЛІ́ГВО
ЛІГЕЇ́ДА *див.* лігеї́ди
ЛІГЕЇ́ДИ
ЛІ́ГМА
ЛІГНІ́Н
ЛІГНІ́НОВИЙ
ЛІГНІ́Т
ЛІГНІ́ТОВИЙ
ЛІГНІФІКА́ЦІЯ
ЛІГНІФІКО́ВАНИЙ
ЛІГНІФІКУВА́ТИСЯ
ЛІГНОФО́ЛЬ
ЛІГРОЇ́Н
ЛІГРОЇ́НОВИЙ
ЛІ́ГУЛА *див.* лігу́ли
ЛІГУ́ЛИ
ЛІГУЛІ́ДА *див.* лігуліди
ЛІГУЛІ́ДИ
ЛІГУЛІДО́З *див.* лігулідо́зи
ЛІГУЛІДО́ЗИ
ЛІГУЛЬО́З
ЛІД
ЛІДА́Р
ЛІ́ДЕР
ЛІ́ДЕРКА
ЛІ́ДЕРСТВО
ЛІ́ДЕРСЬКИЙ
ЛІДЕРТА́ФЕЛЬ
ЛІДЕРТА́ФЕЛЬНИЙ
ЛІДИ́РУВАННЯ
ЛІДИ́РУВАТИ
ЛІДИ́РУЮЧИЙ
ЛІДИ́Т
ЛІДІ́ЄЦЬ *див.* лідійці
ЛІДІ́ЙКА *див.* лідійці
ЛІДІ́ЙЦІ
ЛІ́ЄЧКА
ЛІ́ЖЕНЬКО
ЛІ́ЖЕЧКО
ЛІ́ЖКО
ЛІЖКОВИ́Й
ЛІ́ЖКО-МІ́СЦЕ
ЛІ́ЖМА
ЛІ́ЖНИК
ЛІЖНИКА́РСТВО
ЛІЖНИ́ЦЯ
...ЛІЗ
ЛІЗА́Т *див.* ліза́ти
ЛІЗА́ТИ
ЛІЗГО́ЛЬД
ЛІЗЕ́НА
ЛІЗИ́МЕТР
ЛІЗИ́Н
ЛІ́ЗИНГ
ЛІ́ЗИНГОВИЙ
ЛІЗИНГОДА́ВЕЦЬ
ЛІЗИНГООТРИ́МУВАЧ
ЛІ́ЗИС
ЛІЗОГЕ́НІЯ
ЛІЗО́Л
ЛІЗОЛЕЦИТИ́Н
ЛІЗОСО́МА *див.* лізосо́ми
ЛІЗОСО́МИ
ЛІЗОФО́РМ
ЛІЗОЦИ́М
ЛІ́ЗТИ
ЛІЙ
ЛІ́ЙКА
ЛІ́ЙКОВИЙ
ЛІЙКОПОДІ́БНИЙ
ЛІЙКУВА́ТИЙ
ЛІЙКУВА́ТО
ЛІК[1]
ЛІК[2]
ЛІКА́НТРОП
ЛІКАНТРОПІ́Я
ЛІ́КАР
ЛІКА́РЕНЬКА
ЛІ́КАРІВ
ЛІ́КАРКА
ЛІКА́РНЯ
ЛІКАРНЯ́НИЙ
ЛІ́КАРСТВО
ЛІКА́РСТВО
ЛІ́КАРСЬКИЙ[1]
ЛІКА́РСЬКИЙ[2]
ЛІ́КАРЧИН
ЛІ́КАРША
ЛІКАРЮВА́ННЯ
ЛІКАРЮВА́ТИ
ЛІКВАЦІ́ЙНИЙ
ЛІКВА́ЦІЯ
ЛІКВІДА́НТ
ЛІКВІДА́Т
ЛІКВІДА́ТОР
ЛІКВІДА́ТОРСТВО
ЛІКВІДА́ТОРСЬКИЙ
ЛІКВІДАЦІ́ЙНИЙ
ЛІКВІДА́ЦІЯ
ЛІКВІ́ДНИЙ
ЛІКВІ́ДНІСТЬ
ЛІКВІДО́ВАНИЙ
ЛІКВІДО́ВУВАННЯ
ЛІКВІДО́ВУВАТИ
ЛІКВІДО́ВУВАТИСЯ
ЛІКВІДУВА́ННЯ
ЛІКВІДУВА́ТИ *див.* ліквідо́вувати
ЛІКВІДУВА́ТИСЯ *див.* ліквідо́вуватися
ЛІ́КВОР
ЛІ́КВОРНИЙ
ЛІКВОРОЛОГІ́ЧНИЙ
ЛІКВОРОЛО́ГІЯ
ЛІКЕ́Р
ЛІКЕ́РНИЙ
ЛІ́КИ
ЛІКНЕ́П
ЛІКНЕ́ПІВСЬКИЙ
ЛІКОЗНА́ВСТВО
ЛІКОМА́НІЯ
ЛІКОПІ́Н
ЛІКОПО́ДІЙ
ЛІ́КОТЬ
ЛІКПО́М
ЛІКПО́МІВСЬКИЙ
ЛІ́КТИК
ЛІ́КТОР
ЛІ́КТОРСЬКИЙ
ЛІКТРО́С
ЛІКТЬОВИ́Й
ЛІКУВА́ЛЬНИЙ
ЛІКУВА́ЛЬНИК
ЛІКУВА́ЛЬНО-ДІАГНОСТИ́ЧНИЙ
ЛІКУВА́ЛЬНО-ОЗДОРО́ВЧИЙ
ЛІКУВА́ЛЬНО-ПРОФІЛАКТИ́ЧНИЙ
ЛІКУВА́ЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІ́ЙНИЙ
ЛІКУВА́ННЯ
ЛІКУВА́ТИ
ЛІКУВА́ТИСЯ
ЛІЛАНГЕ́НІ
ЛІЛЕ́ЙКА
ЛІЛЕ́ЙНИЙ
ЛІЛЕ́Я
ЛІЛІ́ЙНИЙ
ЛІЛІ́ЙНИК
ЛІЛІПУ́Т
ЛІЛІПУ́ТКА
ЛІЛІПУ́ТСЬКИЙ
ЛІ́ЛІЯ
ЛІЛО́ВИЙ
ЛІЛОВІ́ТИ
ЛІЛО́ВО
ЛІЛУВА́ТИЙ
ЛІМ
ЛІМБ
ЛІМБІ́ЧНИЙ
ЛІ́МБОВИЙ
ЛІ́МЕРИК
ЛІМІ́Т
ЛІМІТА́ЦІЯ
ЛІМІ́ТНИЙ
ЛІМІ́ТНИК
ЛІМІ́ТНИЦЯ
ЛІМІТО́ВАНИЙ

ЛІМІТО́ВАНО
ЛІМІ́ТОВИЙ
ЛІМІТРО́Ф
ЛІМІТРО́ФНИЙ
ЛІМІТУВА́ЛЬНИЙ
ЛІМІТУВА́ННЯ
ЛІМІТУВА́ТИ
ЛІМІТУВА́ТИСЯ
ЛІМНО́ЛОГ
ЛІМНОЛОГІ́ЧНИЙ
ЛІМНОЛО́ГІЯ
ЛІМНОФІ́Л *див.* лімнофі́ли
ЛІМНОФІ́ЛИ
ЛІМОЛОГІ́ЧНИЙ
ЛІМОЛО́ГІЯ
ЛІМО́НІУМ
ЛІМУЗИ́Н
ЛІМУЗИ́НЧИК
ЛІ́МФА
ЛІМФАДЕНІ́Т
ЛІМФАНГІО́МА
ЛІМФАНГІ́Т
ЛІМФАНГОЇ́Т *див.* лімфангі́т
ЛІМФА́ТИК
ЛІМФАТИ́ЧНИЙ
ЛІМФОВУ́ЗОЛ
ЛІМФОГЕ́ННИЙ
ЛІМФОГРАНУЛЕМАТО́З
ЛІМФОДРЕНА́Ж
ЛІМФОДРЕНА́ЖНИЙ
ЛІМФО́ЇДНИЙ
ЛІМФОЛЕЙКО́З
ЛІМФО́МА
ЛІМФОО́БІГ
ЛІМФОСАРКО́МА
ЛІМФОСТА́З
ЛІМФОУТВО́РЕННЯ
ЛІМФОЦИ́Т *див.* лімфоци́ти
ЛІМФОЦИТА́РНИЙ
ЛІМФОЦИ́ТИ
ЛІМФОЦИТО́З
ЛІНАЛОО́Л
ЛІНГА́ЛА
ЛІНГАФО́Н
ЛІНГАФО́ННИЙ
ЛІНГВА́ЛЬНИЙ
ЛІНГВІ́СТ
ЛІНГВІ́СТИКА
ЛІНГВІСТИ́ЧНИЙ
ЛІНГВІ́СТКА
ЛІНГВО...
ЛІНГВОГЕОГРАФІ́ЧНИЙ
ЛІНГВОГЕОГРА́ФІЯ
ЛІНГВОДИДА́КТ
ЛІНГВОДИДА́КТИКА
ЛІНГВОДИДАКТИ́ЧНИЙ
ЛІНГВОКРАЇНОЗНА́ВСТВО
ЛІНГВОКРАЇНОЗНА́ВЧИЙ
ЛІНГВОКУЛЬТУРО́ЛОГ
ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІ́ЧНИЙ
ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛО́ГІЯ
ЛІНГВОМЕТОДОЛО́ГІЯ
ЛІНГВОСЕМІО́ТИКА
ЛІНГВОСЕМІОТИ́ЧНИЙ
ЛІНГВОСИСТЕ́МА
ЛІНГВОСТИЛІ́СТИКА
ЛІНГВОСТИЛІСТИ́ЧНИЙ
ЛІНГВОУКРАЇНІ́СТИКА
ЛІНГВОФІЛО́СОФ
ЛІНГВОФІЛОСО́ФІЯ
ЛІНГВОФІЛОСО́ФСЬКИЙ
ЛІНГВОЦИ́Д
ЛІНГВОЦИ́ДНИЙ
ЛІНЕАМЕ́НТ *див.* лінеаме́нти
ЛІНЕАМЕ́НТИ
ЛІНЕАРИЗА́ЦІЯ
ЛІНЕАРИЗО́ВАНИЙ
ЛІНЕАРИЗУВА́ТИ
ЛІНЕА́РНИЙ
ЛІНЕА́РНІСТЬ
ЛІНЕМЕ́Т
ЛІНЕТО́Л
ЛІ́НЗА
ЛІ́НЗОВИЙ
ЛІНЗОПОДІ́БНИЙ
ЛІ́НЗОЧКА
ЛІНИ́ВЕНЬКИЙ
ЛІНИ́ВЕЦЬ
ЛІНИ́ВИЙ
ЛІНИ́ВІСТЬ
ЛІНИ́ВО
ЛІНИ́ВСТВО
ЛІНИ́ТИСЯ *див.* лінува́тися
ЛІ́НІДЖ
ЛІНІ́ЄЧКА[1]
ЛІНІ́ЄЧКА[2]
ЛІ́НІЙКА
ЛІНІ́ЙКА[1]
ЛІНІ́ЙКА[2]
ЛІНІ́ЙНИЙ
ЛІНІ́ЙНИК
ЛІНІ́ЙНІСТЬ
ЛІНІ́ЙНО
ЛІНІЙО́ВАНИЙ
ЛІНІ́ЙЧАСТИЙ
ЛІНІ́ЙЧАТИЙ
ЛІНІМЕ́НТ
ЛІНІЮВА́ЛЬНИЙ
ЛІНІЮВА́ННЯ
ЛІНІЮВА́ТИ
ЛІ́НІЯ
ЛІНК
ЛІНКО́Р
ЛІ́НКОС
ЛІНКРУ́СТ
ЛІНКУВА́ТИЙ *див.* лінькува́тий
ЛІНКУВА́ТІСТЬ *див.* лінькува́тість
ЛІНКУВА́ТО *див.* лінькува́то
ЛІНОГРАВЮ́РА
ЛІНОГРАВЮ́РНИЙ
ЛІНО́ЛЕУМ
ЛІНО́ЛЕУМНИЙ
ЛІНО́Н
ЛІНОРИ́Т
ЛІНОТИ́П
ЛІНОТИПІ́СТ
ЛІНОТИПІ́СТКА
ЛІНОТИ́ПНИЙ
ЛІ́НОЩІ
ЛІНУВА́ТИСЯ
ЛІНЧУВА́ННЯ
ЛІНЧУВА́ТИ
ЛІНЬ[1]
ЛІНЬ[2]
ЛІ́НЬКА
ЛІ́НЬКИ
ЛІНЬКУВА́ТИЙ
ЛІНЬКУВА́ТІСТЬ
ЛІНЬКУВА́ТО
ЛІНЮ́Х
ЛІОФІЛІЗА́ЦІЯ
ЛІОФІЛІЗУВА́ТИ
ЛІОФІ́ЛЬНИЙ
ЛІОФІ́ЛЬНІСТЬ
ЛІОФО́БНИЙ
ЛІОФО́БНІСТЬ
ЛІПА́ЗА
ЛІПА́ЗНИЙ
ЛІПАРИ́Т
ЛІПАРИ́ТОВИЙ
ЛІПИ́ТИ
ЛІПИ́ТИСЯ
ЛІПІ́Д *див.* ліпі́ди
ЛІПІ́ДИ
ЛІПІ́ДНИЙ
ЛІ́ПЛЕНИЙ
ЛІ́ПЛЕННЯ
ЛІ́ПЛЯ́НКА
ЛІПНИ́Й
ЛІПНИ́К
ЛІПНИ́НА
ЛІПОАСПІРА́ЦІЯ
ЛІПОГЕНЕ́З
ЛІПО́ЇД *див.* ліпо́їди
ЛІПО́ЇДИ
ЛІПО́ЇДНИЙ
ЛІПОКАЇ́Н
ЛІПОКСИГЕНА́ЗА
ЛІПОКСИГЕНА́ЗНИЙ
ЛІПО́ЛІЗ
ЛІПО́ЛІЗНИЙ
ЛІПО́МА
ЛІПОМАТО́З
ЛІПОПРОТЕЇ́Д *див.* ліпопротеї́ди
ЛІПОПРОТЕЇ́ДИ
ЛІПОПРОТЕЇ́ДНИЙ
ЛІПОПРОТЕЇ́Н *див.* ліпопротеї́ни
ЛІПОПРОТЕЇ́НИ
ЛІПОПРОТЕЇ́НОВИЙ
ЛІПОСА́КЦІЯ
ЛІПОСАРКО́МА
ЛІПОТА́
ЛІПОТРОПІ́Н

ЛІПОФІ́ЛІНГ
ЛІПОФІ́ЛЬНИЙ
ЛІПОФІ́ЛЬНІСТЬ
ЛІ́ПСІ
ЛІ́ПШАТИ
ЛІ́ПШЕ
ЛІ́ПШИЙ
ЛІ́РА[1]
ЛІ́РА[2]
ЛІРИЗА́ЦІЯ
ЛІРИ́ЗМ
ЛІРИЗО́ВАНИЙ
ЛІРИЗУВА́ТИ
ЛІ́РИК
ЛІ́РИКА
ЛІ́РИКО-ДРАМАТИ́ЧНИЙ
ЛІ́РИКО-ЕПІ́ЧНИЙ
ЛІ́РИКО-РОМАНТИ́ЧНИЙ
ЛІ́РИКО-ФІЛОСО́ФСЬКИЙ
ЛІРИ́ЧНИЙ
ЛІРИ́ЧНІСТЬ
ЛІРИ́ЧНО
ЛІ́РНИК
ЛІ́РНИЦТВО
ЛІ́РНИЦЬКИЙ
ЛІ́РО-ЕПІ́ЧНИЙ
ЛІРОПОДІ́БНИЙ
ЛІРОХВІ́СТ
ЛІС
ЛІ́СА
ЛІСАБО́НЕЦЬ *див.* лісабо́нці
ЛІСАБО́НКА *див.* лісабо́нці
ЛІСАБО́НСЬКИЙ
ЛІСАБО́НЦІ
ЛІСГО́СП
ЛІСГО́СПІВСЬКИЙ
ЛІ́СЕЛЬ
ЛІСЕ́НТЕ
ЛІСИ́СТИЙ
ЛІСИ́СТІСТЬ
ЛІСИ́ЩЕ
ЛІСІВНИ́К
ЛІСІВНИ́ЦТВО
ЛІСІВНИ́ЦЬКИЙ
ЛІСІВНИ́ЧИЙ
ЛІ́СКА[1]
ЛІ́СКА[2]
ЛІ́СКА[3]
ЛІСКО́ВИЙ
ЛІСНИ́Й
ЛІСНИ́К
ЛІСНИКІ́В
ЛІСНИКІ́ВНА
ЛІСНИКУВА́ННЯ
ЛІСНИКУВА́ТИ
ЛІСНИ́ЦТВО
ЛІСНИ́ЦЬКИЙ
ЛІСНИ́ЦЯ
ЛІСНИ́ЧИЙ
ЛІСНИ́ЧИХА
ЛІСНИЧІ́ВКА
ЛІСО...
ЛІСОВИ́Й
ЛІСОВИ́К
ЛІСОВИКІ́В
ЛІСОВИ́ЧКА
ЛІСОВИЧО́К
ЛІСОВІДНО́ВЛЕННЯ
ЛІСОВІДНО́ВНИЙ
ЛІСОВО́Д
ЛІСОВО́ДСТВО
ЛІСОВО́З
ЛІСОВО́ЗНИЙ
ЛІСОВПОРЯ́ДЖЕННЯ
ЛІСОВПОРЯДКУВА́ННЯ
ЛІСОВПОРЯ́ДНИЙ
ЛІСОВПОРЯ́ДНИК
ЛІСОГОСПОДА́РСТВО
ЛІСОГОСПОДА́РСЬКИЙ
ЛІСОДЕФІЦИ́ТНИЙ
ЛІСОДЕФІЦИ́ТНІСТЬ
ЛІСОЕКСПЛУАТАЦІ́ЙНИЙ
ЛІСОЕКСПЛУАТАЦІ́ЙНИК
ЛІСОЕКСПЛУАТА́ЦІЯ
ЛІСОЗАБЕЗПЕ́ЧЕНИЙ
ЛІСОЗАБЕЗПЕ́ЧЕНІСТЬ
ЛІСОЗАБЕЗПЕ́ЧЕННЯ
ЛІСОЗАВО́Д
ЛІСОЗАГОТІВЕ́ЛЬНИЙ
ЛІСОЗАГОТІВЕ́ЛЬНИК
ЛІСОЗАГОТІ́ВЛЯ
ЛІСОЗАГОТІ́ВНИК
ЛІСОЗАХИСНИ́Й
ЛІСОЗА́ХИСТ
ЛІСОЗБЕРЕ́ЖЕННЯ
ЛІСОЗНА́ВЕЦЬ
ЛІСОЗНА́ВСТВО
ЛІСОЗНА́ВЧИЙ
ЛІСО́К
ЛІСОКОМБІНА́Т
ЛІСОКОМБІНА́ТІВЕЦЬ
ЛІСОКОРИ́СТУВА́ННЯ
ЛІСОКРА́Д
ЛІСОКУЛЬТУ́РА
ЛІСОКУЛЬТУ́РНИЙ
ЛІСОМАТЕРІА́Л
ЛІСОМЕЛІОРАТИ́ВНИЙ
ЛІСОМЕЛІОРА́ТОР
ЛІСОМЕЛІОРА́ЦІЯ
ЛІСОНАВАНТА́ЖУВАЛЬНИЙ
ЛІСОНАВАНТА́ЖУВАЧ
ЛІСОНАСА́ДЖЕННЯ
ЛІСОНАСА́ДЖУВАННЯ
ЛІСОНАСІННЄ́ВИЙ
ЛІСОНАСІ́ННИЙ
ЛІСООХОРО́НА
ЛІСООХОРО́ННИЙ
ЛІСОПА́РК
ЛІСОПА́РКОВИЙ
ЛІСОПАТО́ЛОГ
ЛІСОПАТОЛОГІ́ЧНИЙ
ЛІСОПАТОЛО́ГІЯ
ЛІСОПАТРУ́ЛЬ
ЛІСОПАТРУ́ЛЬНИЙ
ЛІСОПЕРЕРО́БКА
ЛІСОПЕРЕРО́БЛЕННЯ
ЛІСОПЕРЕРО́БНИЙ
ЛІСОПЕРЕРО́БНИК
ЛІСОПИ́ЛКА
ЛІСОПИ́ЛЬНИЙ
ЛІСОПИ́ЛЬНЯ
ЛІСОПИЛЯ́ННЯ
ЛІСОПОВА́Л
ЛІСОПОСА́ДКА
ЛІСОПУ́НКТ
ЛІСОРА́МА
ЛІСОРЕСУ́РСНИЙ
ЛІСОРОЗВЕ́ДЕННЯ
ЛІСОРОЗРО́БКА
ЛІСОРОЗРО́БЛЕННЯ
ЛІСОРОЗСА́ДНИК
ЛІСОРУ́Б
ЛІСОРУ́БКА
ЛІСОРУ́БНИЙ
ЛІСОРУ́БСЬКИЙ
ЛІСОСАДИВНИ́Й
ЛІСОСАДИ́ЛЬНИЙ
ЛІСОСАДІ́ННЯ
ЛІСОСИРОВИНА́
ЛІСОСИРОВИ́ННИЙ
ЛІСОСІ́КА
ЛІСОСІ́ЧНИЙ
ЛІСОСКЛА́Д
ЛІСОСМУ́ГА
ЛІСОСМУ́ГОВИЙ
ЛІСОСПЛА́В
ЛІСОСПЛА́ВНИЙ
ЛІСОСПЛАВНИ́К
ЛІСОСТА́Н
ЛІСОСТЕ́П
ЛІСОСТЕПОВИ́Й
ЛІСОТАКСАЦІ́ЙНИЙ
ЛІСОТАКСА́ЦІЯ
ЛІСОТЕХНІ́ЧНИЙ
ЛІСОТОРГІ́ВЕЦЬ
ЛІСОТОРГІ́ВЛЯ
ЛІСОТОРГОВЕ́ЛЬНИЙ
ЛІСОТОРГО́ВЕЦЬ *див.* лісоторгі́вець
ЛІСОТУ́НДРА
ЛІСОТУ́НДРОВИЙ
ЛІСОУПРАВЛІ́ННЯ
ЛІСОУ́СТРІЙ
ЛІСОУТВО́РЕННЯ
ЛІСОУТВО́РЮВАЛЬНИЙ
ЛІСОХІ́МІК
ЛІСОХІМІ́ЧНИЙ
ЛІСОХІ́МІЯ
ЛІ́СОЧКА
ЛІСО́ЧОК
ЛІСПРОМГО́СП
ЛІСТЕРІО́З
ЛІ́СТИНГ
ЛІСУ́Н

...ЛІ́Т
ЛІТ[1]
ЛІТ[2]
ЛІТ...
ЛІТА́
ЛІТА́ВЕЦЬ
ЛІТА́ВИЦЯ
ЛІТА́К
ЛІТАКОБУДІВНИ́Й
ЛІТАКОБУДІВНИ́К
ЛІТАКОБУДУВА́ННЯ
ЛІТАКО́ВИЙ
ЛІТАКОВОДІ́ННЯ
ЛІТА́ЛЬНИЙ
ЛІТА́НІЯ
ЛІТА́ННЯ
ЛІТА́НЯ *див.* літа́нія
ЛІТА́ТИ
ЛІТА́ТИСЯ
ЛІТАЧО́К
ЛІТА́ЮЧИЙ
ЛІТВЕЧІ́РКА
ЛІТГУРТКІ́ВЕЦЬ
ЛІТГУРТО́К
ЛІ́ТЕПЛИЙ
ЛІ́ТЕПЛО
ЛІ́ТЕР
ЛІ́ТЕРА
ЛІТЕРА́ЛЬНИЙ
ЛІТЕРА́ЛЬНО
ЛІТЕРА́Т
ЛІТЕРА́ТКА
ЛІТЕРА́ТОР
ЛІТЕРА́ТОРКА
ЛІТЕРА́ТОРСТВО
ЛІТЕРА́ТОРСТВУВАТИ
ЛІТЕРА́ТОРСЬКИЙ
ЛІТЕРА́ТСЬКИЙ
ЛІТЕРАТУ́РА
ЛІТЕРАТУ́РКА
ЛІТЕРАТУ́РНИЙ
ЛІТЕРАТУ́РНІСТЬ
ЛІТЕРАТУ́РНО
ЛІТЕРАТУ́РНО-...
ЛІТЕРАТУ́РНО-МЕМОРІА́ЛЬНИЙ
ЛІТЕРАТУ́РНО-МУЗИ́ЧНИЙ
ЛІТЕРАТУРОЗНА́ВЕЦЬ
ЛІТЕРАТУРОЗНА́ВИЦЯ
ЛІТЕРАТУРОЗНА́ВСТВО
ЛІТЕРАТУРОЗНА́ВЧИЙ
ЛІТЕРАТУ́РЩИНА
ЛІ́ТЕРНИЙ
ЛІТЕРНЯ́К
ЛІТЕРОДРУКУВА́ЛЬНИЙ
ЛІ́ТЕЧКО
ЛІ́ТІЄВИЙ
ЛІТІЄВМІ́СНИЙ
ЛІ́ТІЙ
ЛІТІЯ́
ЛІ́ТКО
ЛІ́ТКОМ
ЛІТКОНСУЛЬТА́НТ
ЛІТМОНТА́Ж
ЛІ́ТНЕНЬКИЙ
ЛІТНИ́Й
ЛІ́ТНИК
ЛІ́ТНІЙ[1]
ЛІ́ТНІЙ[2]
ЛІТНЬОЗЕЛЕ́НИЙ
ЛІ́ТО
ЛІТОБ'Є́ДНАННЯ
ЛІТОВИ́СЬКО
ЛІ́ТОВИ́ЩЕ
ЛІТОГЕНЕ́З
ЛІТОГЕ́НЕ́ЗИС
ЛІТОГЕ́ННИЙ
ЛІТО́ГРАФ
ЛІТОГРАФІ́ЧНИЙ
ЛІТОГРА́ФІЯ
ЛІТОГРАФО́ВАНИЙ
ЛІТОГРА́ФСЬКИЙ
ЛІТОГРАФУВА́ННЯ
ЛІТОГРАФУВА́ТИ
ЛІТОГРАФУВА́ТИСЯ
ЛІТОЛОГІ́ЧНИЙ
ЛІТОЛОГІ́ЧНО
ЛІТОЛО́ГІЯ
ЛІ́ТОМ
ЛІТО́ПИС
ЛІТОПИСА́ННЯ
ЛІТОПИ́СЕЦЬ
ЛІТОПИ́СНИЙ
ЛІТОРА́ЛЬ
ЛІТОРА́ЛЬНИЙ
ЛІТОСФЕ́РА
ЛІТОСФЕ́РНИЙ
ЛІТО́ТА
ЛІТОТЕРАПЕ́ВТ
ЛІТОТЕРАПІ́Я
ЛІТОТРИПСІ́Я
ЛІТОТРИ́ПТОР
ЛІТОФІ́Т *див.* літофі́ти
ЛІТОФІ́ТИ
ЛІТОЧИ́СЛЕННЯ
ЛІ́ТОШНІЙ
ЛІТО́ШНІЙ
ЛІТР
ЛІ́ТРА
ЛІТРА́Ж
ЛІТРЕДА́КТОР
ЛІТРЕДА́КЦІЯ
ЛІТРІ́ВКА
ЛІТРО́ВИЙ
ЛІТСТУДІ́ЄЦЬ
ЛІТСТУДІ́ЙНИЙ
ЛІТСТУ́ДІЯ
ЛІТУВА́ННЯ
ЛІТУВА́ТИ
ЛІТУВА́ТИСЯ
ЛІТУ́Н
ЛІТУ́НСТВО
ЛІТУ́НСЬКИЙ
ЛІТУРГІ́ЙНИЙ
ЛІТУ́РГІКА
ЛІТУРГІ́ЧНИЙ
ЛІТУРГІ́Я
ЛІТУ́ЧКА
ЛІТФО́НД
ЛІ́ТЯНИЙ
ЛІФ
ЛІФТ
ЛІФТЕ́Р
ЛІФТЕ́РКА
ЛІФТЕ́РСЬКИЙ
ЛІ́ФТИНГ
ЛІ́ФТИНГОВИЙ
ЛІФТОБУДІВНИ́Й
ЛІФТОБУДУВА́ННЯ
ЛІ́ФТОВИЙ
ЛІ́ФЧИК
ЛІХЕНО́ЛОГ
ЛІХЕНОЛОГІ́ЧНИЙ
ЛІХЕНОЛО́ГІЯ
ЛІХЕНОФЛО́РА
ЛІХТА́Р
ЛІХТА́РИК
ЛІХТА́РКА
ЛІХТА́РНИЙ
ЛІХТА́РНИК
ЛІХТА́РНЯ
ЛІ́ХТЕР
ЛІ́ХТЕРНИЙ
ЛІХТЕРОВО́З
ЛІЦЕЇ́СТ
ЛІЦЕЇ́СТКА
ЛІЦЕ́Й
ЛІЦЕ́ЙНИЙ
ЛІЦЕ́ЙСЬКИЙ
ЛІЦЕНЗІА́Р
ЛІЦЕНЗІА́Т
ЛІЦЕНЗІ́ЙНИЙ
ЛІЦЕ́НЗІЯ
ЛІЦЕНЗО́ВАНИЙ
ЛІЦЕНЗУВА́ННЯ
ЛІЦЕНЗУВА́ТИ
ЛІЦЕНЗУВА́ТИСЯ
ЛІЦЕНЦІА́Т
ЛІЦИТА́ТОР
ЛІЦИТАЦІ́ЙНИЙ
ЛІЦИТА́ЦІЯ
ЛІЦИТУВА́ТИ
ЛІЦИТУВА́ТИСЯ
ЛІЧБА́
ЛІ́ЧЕНИЙ
ЛІ́ЧЕННЯ[1]
ЛІ́ЧЕННЯ[2]
ЛІЧЕ́ЦЬ
ЛІЧИ́ЛКА
ЛІЧИ́ЛОЧКА
ЛІЧИ́ЛЬНИЙ
ЛІЧИ́ЛЬНИК
ЛІЧИ́ЛЬНО-ОБЧИ́СЛЮВАЛЬНИЙ
ЛІЧИ́ТИ[1]

ЛІЧИ́ТИ[2]
ЛІЧИ́ТИСЯ[1]
ЛІЧИ́ТИСЯ[2]
ЛІЧНИ́ЦЯ
ЛІЩА́НИК
ЛІЩА́НИЦЯ
ЛІЩИ́НА
ЛІЩИ́НКА
ЛІЩИ́ННИК
ЛІЩИ́НОВИЙ
ЛІЩИ́НОНЬКА
ЛІЯ́РНИК
ЛІЯ́РНИЦТВО
ЛЛЯНИ́Й
ЛЛЯ́ТИ
ЛЛЯ́ТИЙ
ЛЛЯ́ТИСЯ
ЛЛЯ́ЧКА
ЛОБ
ЛОБА́НЕЦЬ
ЛОБА́НЧИК
ЛОБА́НЬ
ЛО́БАС
ЛОБА́СТИЙ
ЛОБА́ТИЙ
ЛОБЕКТОМІ́Я
ЛОБЕ́ЛІЯ
ЛО́БЗИК
ЛО́БЗИКОВИЙ
ЛОБИЗА́ННЯ
ЛОБИЗА́ТИ
ЛО́БИК
ЛОБИ́ЩЕ
ЛО́БІ
ЛОБІ́ДКА
ЛОБІ́ЗМ
ЛО́БІО
ЛОБІ́СТ
ЛОБІ́СТСЬКИЙ
ЛОБІЮВА́ННЯ
ЛОБІЮВА́ТИ
ЛОБІЮВА́ТИСЯ
ЛОБКО́ВИЙ
ЛО́БНИЙ
ЛОБОВИ́Й
ЛОБОГРІ́ЙКА
ЛОБОГРІ́ЙНИК
ЛОБОДА́
ЛОБОДИ́НА
ЛОБОДО́ВИЙ
ЛОБОДЯ́НИЙ
ЛОБОДЯ́НИК
ЛОБОДЯ́НКА
ЛОБО́К[1]
ЛОБО́К[2]
ЛОБОТОМІ́ЧНИЙ
ЛОБОТОМІ́Я
ЛОБОТРЯ́С
ЛО́БСТЕР
ЛО́БУР
ЛО́БУРКА
ЛОБУРНЯ́
ЛОБУРЯ́КА
ЛОБУРЯ́СНИЧАТИ
ЛОБУРЯ́ЦЬКИЙ
ЛОБУРЯ́ЧКА
ЛОВ
ЛОВЕЛА́С
ЛОВЕЛА́СІВСЬКИЙ
ЛОВЕ́ЦТВО
ЛОВЕ́ЦЬ
ЛОВЕ́ЦЬКИЙ
ЛО́ВИ
ЛОВИ́ЛЬНИЙ
ЛОВИ́ТВА
ЛОВИ́ТИ
ЛОВИ́ТИСЯ
ЛОВИ́ЩЕ
ЛОВІ́ННЯ
ЛОВКА́Ч
ЛОВКЕ́НЬКИЙ
ЛОВКЕ́НЬКО
ЛО́ВКИЙ
ЛО́ВКІСТЬ
ЛО́ВКО
ЛО́ВЛЕННЯ
ЛО́ВЛЯ
ЛО́ВЧИЙ
...ЛОГ
ЛОГА́ЗА
ЛОГА́НІЄВІ
ЛОГАРИ́ФМ
ЛОГАРИФМІ́ЧНИЙ
ЛОГАРИФМО́ВАНИЙ
ЛОГАРИФМУВА́ННЯ
ЛОГАРИФМУВА́ТИ
ЛОГЕ́МА
ЛОГІ́ЗМ
...ЛОГІ́ЗМ
ЛОГІЗУВА́ННЯ
ЛОГІЗУВА́ТИ
ЛО́ГІК
ЛО́ГІКА
ЛОГІ́Н
ЛОГІ́СТ
ЛОГІ́СТИК
ЛОГІ́СТИКА
ЛОГІСТИ́ЧНИЙ
ЛОГІ́ЧНИЙ
ЛОГІ́ЧНІСТЬ
ЛОГІ́ЧНО
...ЛО́ГІЯ
ЛОГО́ВИСЬКО
ЛОГО́ВИЩЕ
ЛОГО́ГРАФ
ЛОГОНЕВРО́З
ЛОГОПА́Т
ЛОГОПАТИ́ЧНИЙ
ЛОГОПА́ТІЯ
ЛОГОПАТОЛО́ГІЯ
ЛОГОПЕ́Д
ЛОГОПЕДИ́ЧНИЙ
ЛОГОПЕ́ДІЯ
ЛО́ГОС
ЛОГОТЕ́КА
ЛОГОТИ́П
ЛОГОФЕ́Т
ЛОГОФО́БІЯ
ЛО́ДВА
ЛО́ДЖІЯ
ЛО́ДІЯ
ЛО́ДЯ
ЛО́ЖА[1]
ЛО́ЖА[2]
ЛО́ЖЕ[1]
ЛО́ЖЕ[2]
ЛО́ЖЕЧКА
ЛО́ЖЕЧНИК
ЛО́ЖКА
ЛОЖКА́Р
ЛОЖКА́РНИЙ
ЛОЖКА́РСТВО
ЛОЖКОМИ́Й
ЛОЖКОПОДІ́БНИЙ
ЛОЖНИ́ЦЯ
ЛОЗА́
ЛОЗА́Н
ЛОЗИ́НА
ЛОЗИ́НКА
ЛОЗИ́ННЯ
ЛОЗИ́НОВИЙ
ЛОЗИ́НОЧКА
ЛОЗИНУВА́ТИЙ
ЛОЗИНЯ́КА
ЛОЗНИ́ЦЯ
ЛОЗНЯ́К
ЛОЗНЯКО́ВИЙ
ЛОЗО...
ЛОЗО́ВИЙ
ЛОЗОХО́ДЕЦЬ
ЛОЗОХОДІ́ННЯ
ЛО́ЗУНГ
ЛОЗУНГО́ВИЙ
ЛОЗУНГО́ВІСТЬ
ЛОЗУНГО́ВО
ЛО́ЗЯНИЙ
ЛОЇ́ВКА
ЛОЙОВИ́Й
ЛОЙОВИ́К
ЛОЙО́К
ЛОКА́Й *див.* льока́й
ЛОКАЛІЗАЦІ́ЙНИЙ
ЛОКАЛІЗА́ЦІЯ
ЛОКАЛІ́ЗМ
ЛОКАЛІЗО́ВАНИЙ
ЛОКАЛІЗО́ВАНІСТЬ
ЛОКАЛІЗО́ВУВАТИ
ЛОКАЛІЗО́ВУВАТИСЯ
ЛОКАЛІЗУВА́ЛЬНИЙ
ЛОКАЛІЗУВА́ННЯ
ЛОКАЛІЗУВА́ТИ *див.* локалізо́вувати
ЛОКАЛІЗУВА́ТИСЯ *див.* локалізо́вуватися
ЛОКАЛІТЕ́Т

ЛОКА́ЛЬ[1]
ЛОКА́ЛЬ[2]
ЛОКА́ЛЬНИЙ
ЛОКА́ЛЬНІСТЬ
ЛОКА́ЛЬНО
ЛОКАТИ́В
ЛОКАТИ́ВНИЙ
ЛОКАТИ́ВНІСТЬ
ЛОКА́ТОР
ЛОКА́ТОРНИЙ
ЛОКА́ТОРНИК
ЛОКА́УТ
ЛОКАЦІ́ЙНИЙ
ЛОКА́ЦІЯ
ЛОКАЯ́ТА
ЛОКАЯ́ТИК
ЛОКІ́ТНИК
ЛО́КІТЬ
ЛОКОМОБІЛІ́СТ
ЛОКОМОБІ́ЛЬ
ЛОКОМОБІ́ЛЬНИЙ
ЛОКОМОБІ́ЛЬЧИК
ЛОКОМОТИ́В
ЛОКОМОТИ́ВНИЙ
ЛОКОМОТИ́ВНИК
ЛОКОМОТИВОБУДІВНИ́Й
ЛОКОМОТИВОБУДУВА́ННЯ
ЛО́КОН
ЛО́КОТЬ *див.* лóкіть
ЛОКРИ́ЦЯ *див.* лакри́ця
ЛОКРИ́ЧНИЙ *див.* лакри́чний
ЛОКСОДРО́МА
ЛО́КУС
ЛО́КША
ЛО́КШИНА
ЛОКШИ́ТИ
ЛОЛОТІ́ТИ
ЛОМ[1]
ЛОМ[2]
ЛОМА́КА
ЛОМА́ЧКА
ЛОМА́ЧЧЯ
ЛОМБА́РД
ЛОМБА́РДНИЙ
ЛО́МБЕР
ЛО́МБЕРНИЙ
ЛОМЕ́ЦЬ
ЛОМИ́ГА
ЛО́МИК
ЛОМИКАМЕНЕ́ВИЙ
ЛОМИ́КАМІНЬ
ЛОМИ́НІС
ЛОМИ́ТИ
ЛОМИ́ТИСЯ
ЛО́МІТ
ЛО́МЛЕНИЙ
ЛОМОВИ́Й
ЛОМОВИ́К
ЛОМОНУ́ТИСЯ
ЛОМО́ТА
ЛОНГЕ́Т
ЛО́НДОНЕЦЬ *див.* лóндонці
ЛО́НДОНКА *див.* лóндонці
ЛО́НДОНСЬКИЙ
ЛО́НДОНЦІ
ЛО́НЖА
ЛОНЖЕРО́Н
ЛОНЖЕРО́ННИЙ
ЛО́НО
ЛОПА́Р *див.* лопарі́
ЛОПАРІ́
ЛОПА́РКА *див.* лопарі́
ЛОПА́РСЬКИЙ
ЛОПА́ТА
ЛОПАТЕ́ВИЙ
ЛО́ПАТЕНЬ
ЛОПАТЕПЕ́РИЙ
ЛО́ПАТИ[1]
ЛО́ПАТИ[2]
ЛОПАТИ́ЛНО
ЛОПА́ТИСТИЙ
ЛО́ПАТИСЯ
ЛОПА́ТКА
ЛОПА́ТКОВИЙ
ЛОПА́ТНИК
ЛОПАТОПОДІ́БНИЙ
ЛОПА́ТОЧКА
ЛО́ПАТЬ
ЛО́ПІТ
ЛО́ПНУТИ *див.* лóпати[1]
ЛО́ПНУТИЙ
ЛОПОНУ́ТИ
ЛОПОТА́ННЯ
ЛОПОТА́ТИ
ЛОПОТІ́ННЯ
ЛОПОТІ́ТИ *див.* лопотáти
ЛОПОТЛИ́ВИЙ
ЛОПОТЛИ́ВО
ЛОПОТНЯ́ВА
ЛОПОТЮ́ЧИЙ
ЛОПУ́Х
ЛОПУХА́СТИЙ
ЛОПУХО́ВИЙ
ЛОПУХУВА́ТИЙ
ЛОПУ́ЦЬОК
ЛОПУША́НИЙ
ЛОПУШИ́НА
ЛОПУШИ́НИЙ
ЛОПУШИ́ННЯ
ЛОПУШИ́ТИСЯ
ЛОПУШНЯ́
ЛОПУШНЯ́К
ЛОПУШО́К
ЛОПУ́ШШЯ
ЛОРД
ЛОРД-КА́НЦЛЕР
ЛОРД-ЛЕЙТЕНА́НТ
ЛОРД-МЕ́Р
ЛОРДО́З
ЛОРЕ́ТКА
ЛОРНЕ́Т
ЛОРНЕ́ТКА
ЛОРНЕТУВА́ТИ
ЛО́РО
ЛОСЕНЯ́
ЛОСЕНЯ́ТКО
ЛОСИ́НА
ЛОСИ́НИ
ЛОСИ́НИЙ
ЛОСИ́НОВИЙ
ЛОСИ́ЦЯ
ЛОСК[1]
ЛОСК[2]
ЛО́СКІТ[1]
ЛО́СКІТ[2]
ЛОСКІТЛИ́ВИЙ
ЛОСКІТЛИ́ВО
ЛО́СКІТНИЙ
ЛО́СКІТНО
ЛОСКОТА́ННЯ
ЛОСКОТА́ТИ
ЛОСКОТА́ТИСЯ
ЛО́СКОТИ
ЛОСКОТЛИ́ВИЙ *див.* лоскітли́вий
ЛОСКОТЛИ́ВО *див.* лоскітли́во
ЛО́СКОТНИЙ *див.* лóскітний
ЛО́СКОТНО *див.* лóскітно
ЛОСКОТНУ́ТИ
ЛОСОСЕ́ВИЙ
ЛОСОСЕПОДІ́БНИЙ
ЛОСОСИ́НА
ЛОСО́СЬ
ЛОСЬ
ЛОСЬЙО́Н
ЛОСЯ́ТИНА
ЛО́СЯЧИЙ
ЛОТ[1]
ЛОТ[2]
ЛОТЕРЕ́ЙНИЙ
ЛОТЕРЕ́Я
ЛО́ТІ
ЛОТІ́К
ЛОТКО́ВИЙ
ЛО́ТЛІНЬ
ЛОТО́
ЛОТО́К
ЛО́ТОС
ЛО́ТОСОВИЙ
ЛОТОТРО́Н
ЛОТОФА́Г
ЛОТО́ЧИТИ
ЛОТО́ЧНИК
ЛОТО́ЧНИЦЯ
ЛОТО́ЧОК
ЛОТР
ЛО́ТРА
ЛОТРІ́ВСТВО
ЛОУКО́СТЕР
ЛОХ[1]
ЛОХ[2]
ЛОХИ́НА
ЛО́ХОВИЙ
ЛОХОТРО́Н

ЛОХОТРО́ННИК
ЛОХОТРО́ННИЦЯ
ЛО́ЦІЯ
ЛО́ЦМАН
ЛО́ЦМАНІВ
ЛО́ЦМАНСЬКИЙ
ЛОЦМАНУВА́ННЯ
ЛОЦМАНУВА́ТИ
ЛОША́
ЛОША́К
ЛОША́ТИНА
ЛОША́ТКО
ЛОША́ТНА
ЛОША́ТНИК
ЛОША́ЧИЙ
ЛОШАЧО́К
ЛОШИ́ЦЯ
ЛОШИ́ЧКА
ЛО́ЩЕНИЙ
ЛО́ЩЕННЯ
ЛОЩИ́ЛО
ЛО́ЩИ́НА
ЛО́ЩИ́НКА
ЛОЩИ́ТИ[1]
ЛОЩИ́ТИ[2]
ЛОЩИ́ТИСЯ[1]
ЛОЩИ́ТИСЯ[2]
ЛОЩІ́ННЯ *див.* ло́щення
ЛОЩО́ВИ́НА
ЛОЯ́ЛЬНИЙ
ЛОЯ́ЛЬНІСТЬ
ЛОЯ́ЛЬНО
ЛУБ
ЛУБКО́ВИЙ
ЛУБКО́ВІСТЬ
ЛУ́БОВИЙ
ЛУБОЇ́Д
ЛУБО́К
ЛУБО́ЧНИЙ
ЛУБО́ЧНІСТЬ
ЛУБРИКА́НТ
ЛУБРИКА́ТОР
ЛУ́Б'Я
ЛУБ'ЯНИ́Й
ЛУБ'Я́НКА
ЛУГ[1]
ЛУГ[2]
ЛУГА́Р
ЛУГАРЮВА́ТИ
ЛУГІ́ВКА
ЛУГОВИ́Й
ЛУГО́ВИНА
ЛУГОЗНА́ВСТВО
ЛУГОПА́РК
ЛУГОРОЗЧИ́ННИЙ
ЛУГОСТІ́ЙКИ́Й
ЛУГОТРИВКИ́Й
ЛУ́ДА
ЛУДА́Н
ЛУДДИ́Т
ЛУ́ДЖЕНИЙ
ЛУ́ДЖЕННЯ
ЛУДИ́ЛЬНИЙ
ЛУДИ́ЛЬНИК
ЛУДИ́ТИ
ЛУДИ́ТИСЯ
ЛУДІ́ННЯ[1]
ЛУДІ́ННЯ[2]
ЛУ́ДНИК
ЛУДОМА́Н
ЛУДОМА́НІЯ
ЛУДОМА́НКА
ЛУЖЕ́ЧОК
ЛУЖИ́НА
ЛУЖИ́НОЧКА
ЛУ́ЖИТИ
ЛУ́ЖИЦЬКИЙ
ЛУЖИЧА́НИ
ЛУЖИЧА́НИН *див.* лужича́ни
ЛУЖИЧА́НКА *див.* лужича́ни
ЛУ́ЖНИЙ
ЛУ́ЖНІСТЬ
ЛУЖНОЗЕМЕ́ЛЬНИЙ
ЛУЖО́К
ЛУ́ЗА
ЛУЗА́ЛЬНИЙ
ЛУЗА́ННЯ
ЛУЗА́ТИ
ЛУЗА́ТИСЯ
ЛУЗГА́
ЛУ́ЗЕР
ЛУ́ЗНИЙ
ЛУЇ́
ЛУЇДО́Р
ЛУК
ЛУ́КА́[1]
ЛУКА́[2]
ЛУКА́ВЕНЬКИЙ
ЛУКА́ВЕНЬКО
ЛУКА́ВЕЦЬ
ЛУКА́ВИЙ
ЛУКА́ВИНА
ЛУКА́ВИНКА
ЛУКА́ВИТИ
ЛУКА́ВІСТЬ
ЛУКА́ВО
ЛУКАВОО́КИЙ
ЛУКА́ВСТВО
ЛУКІВНИ́К
ЛУКІВНИ́ЦТВО
ЛУКОЗНА́ВСТВО
ЛУКОМЕЛІОРАТИ́ВНИЙ
ЛУКОМЕЛІОРА́ЦІЯ
ЛУКОМО́Р'Я
ЛУКОПАСОВИ́ЩНИЙ
ЛУКОПОДІ́БНИЙ
ЛУКОПОДІ́БНО
ЛУКУ́ЛЛІВ
ЛУКУ́ЛЛІВСЬКИЙ
ЛУКУ́М
ЛУЛУ́СНУТИ
ЛУЛУ́СЬ
ЛУМ
ЛУНА́
ЛУНА-ПА́РК
ЛУНА́СТИЙ
ЛУНА́ТИ
ЛУНАТИ́ЗМ
ЛУНА́ТИК
ЛУНАТИ́ЧКА
ЛУНАТИ́ЧНИЙ
ЛУ́НКА[1]
ЛУ́НКА[2]
ЛУНКИ́Й
ЛУ́НКІСТЬ
ЛУ́НКО
ЛУ́НКОВИЙ
ЛУНКОУТВО́РЮВАЧ
ЛУНКУВА́ННЯ
ЛУ́ННИЦЯ
ЛУНОГРА́ФІЯ
ЛУ́НОЧКА
ЛУ́НУТИ
ЛУНЬ
ЛУП[1]
ЛУП[2]
ЛУ́ПА
ЛУПА́
ЛУПА́К
ЛУПАКО́ВИЙ
ЛУПАНА́Р
ЛУПАНА́РІЙ
ЛУПАНЕ́ЦЬ
ЛУ́ПАННЯ
ЛУПА́ННЯ
ЛУПА́СИТИ
ЛУПА́ТЕНЬКИЙ
ЛУ́ПАТИ
ЛУПА́ТИ
ЛУПА́ТИЙ
ЛУПА́ТИСЯ
ЛУ́ПЕНЬ
ЛУПИ́ТИ
ЛУПИ́ТИСЯ
ЛУПІ́Й
ЛУ́ПКА[1]
ЛУ́ПКА[2]
ЛУ́ПНУТИ
ЛУПНУ́ТИ
ЛУПОНУ́ТИ[1]
ЛУПОНУ́ТИ[2]
ЛУПОТІ́ННЯ
ЛУПОТІ́ТИ
ЛУПЦЬО́ВАНИЙ
ЛУПЦЮВА́ННЯ
ЛУПЦЮВА́ТИ
ЛУР
ЛУСК
ЛУСКА́
ЛУСКАНЕ́ЦЬ
ЛУ́СКАННЯ
ЛУ́СКАТИ
ЛУСКА́ТИЙ

ЛУ́СКАТИСЯ
ЛУСКА́ТІСТЬ
ЛУСКА́Ч
ЛУ́СКІТ
ЛУСКОКРИ́ЛІ
ЛУСКОПОДІ́БНИЙ
ЛУСКОТІ́ТИ
ЛУСКУВА́ТИЙ
ЛУ́СНУТИ
ЛУ́СНУТИСЯ
ЛУСОНУ́ТИ
ЛУ́СОЧКА
ЛУ́СТА
ЛУСЬ
ЛУТЕ́РІЙ
ЛУТИ́ГА
ЛУ́ТКА
ЛУТО́ВКА
ЛУТО́К
ЛУ́ТОЧКА
ЛУФА́Р
ЛУЦИ́ПЕР
ЛУЦИ́ПЕРІВ
ЛУ́ЦЬКИЙ
ЛУЧА́НИ
ЛУЧАНИ́Й
ЛУЧА́НИН *див.* луча́ни
ЛУЧА́НКА *див.* луча́ни
ЛУЧА́ТИСЯ
ЛУ́ЧИК
ЛУЧИ́НА
ЛУЧИ́НКА
ЛУЧИ́ННИК
ЛУ́ЧИТИ
ЛУЧИ́ТИ
ЛУЧИ́ТИСЯ[1] *див.* луча́тися
ЛУЧИ́ТИСЯ[2]
ЛУ́ЧКА
ЛУЧКО́ВИЙ
ЛУ́ЧНИЙ
ЛУЧНИ́Й[1]
ЛУЧНИ́Й[2]
ЛУ́ЧНИК
ЛУ́ЧНИЦЯ
ЛУЧО́К[1]
ЛУЧО́К[2]
ЛУ́ЧЧЕ
ЛУ́ЧЧЕНЬКИЙ
ЛУ́ЧЧЕНЬКО
ЛУ́ЧЧИЙ
ЛУШНЯ́ *див.* люшня́
ЛУШПА́
ЛУШПА́ЄЧКА
ЛУШПА́ЙКА
ЛУШПАНИ́НА
ЛУШПА́РИТИ
ЛУШПИ́НА
ЛУШПИ́НКА
ЛУШПИ́ННЯ
ЛУЩА́ННЯ
ЛУЩА́ТИ
ЛУ́ЩЕНИЙ
ЛУ́ЩЕННЯ
ЛУ́ЩИК
ЛУЩИ́ЛЬНИЙ
ЛУЩИ́ЛЬНИК
ЛУ́ЩИТИ
ЛУ́ЩИТИСЯ
ЛУЩІ́ННЯ
ЛЬВІ́ВСЬКИЙ
ЛЬВІВ'Я́НИ
ЛЬВІВ'Я́НИН *див.* львів'я́ни
ЛЬВІВ'Я́НКА *див.* львів'я́ни
ЛЬЄ
ЛЬНЯНИ́Й *див.* лляни́й
ЛЬОДИ́НА
ЛЬОДИ́НКА
ЛЬОДИ́СТИЙ
ЛЬОДИ́СТО
ЛЬОДО...
ЛЬОДОБУ́Р
ЛЬОДОБУРИ́ЛЬНИЙ
ЛЬОДОБУРІ́ННЯ
ЛЬОДОВИ́Й
ЛЬОДОВИ́К
ЛЬОДОВИКО́ВИЙ
ЛЬОДОВИ́ТИЙ
ЛЬОДОВИ́ТІСТЬ
ЛЬОДО́ВНИК
ЛЬОДО́ВНЯ
ЛЬОДОГЕНЕРА́ТОР
ЛЬОДОГЕНЕРА́ТОРНИЙ
ЛЬОДОЗА́ХИСТ
ЛЬОДО́К
ЛЬОДОПОДІ́БНИЙ
ЛЬОДОРІ́З
ЛЬОДОРУ́Б
ЛЬОДОСТА́В
ЛЬОДОСХО́ВИЩЕ
ЛЬОДОУТВО́РЕННЯ
ЛЬОДОХІ́Д
ЛЬОДОХІ́ДНИЙ
ЛЬОДЯНИ́Й
ЛЬОДЯ́НИ́К
ЛЬОДЯНИКО́ВИЙ
ЛЬОДЯ́НИЧО́К
ЛЬОКА́Й
ЛЬОКА́ЙСЬКИ
ЛЬОКА́ЙСЬКИЙ
ЛЬО́ЛЕЧКА
ЛЬО́ЛЯ
ЛЬОН
ЛЬОНА́ВИЙ
ЛЬОНА́Р
ЛЬОНА́РКА
ЛЬОНА́РСТВО
ЛЬОНА́РСЬКИЙ
ЛЬОН-ДОВГУНЕ́ЦЬ
ЛЬОНИ́ЩЕ
ЛЬОН-КУЧЕРЯ́ВЕЦЬ
ЛЬОНО...
ЛЬОНОБРА́ЛКА
ЛЬОНОБРА́ЛЬНИЙ
ЛЬОНОБРА́ЛЬНИК
ЛЬОНО́ВИЙ
ЛЬОНОВИРОБНИ́ЦТВО
ЛЬОНОВИ́ЩЕ
ЛЬОНОВОЛОКНО́
ЛЬОНОЗАВО́Д
ЛЬОНОЗБИРА́ЛЬНИЙ
ЛЬОНОЗБИРА́ННЯ
ЛЬОНО́К[1]
ЛЬОНО́К[2]
ЛЬОНОКОМБА́ЙН
ЛЬОНОКОМБІНА́Т
ЛЬОНОМОЛОТА́РКА
ЛЬОНООБРО́БНИЙ
ЛЬОНООЧИСНИ́Й
ЛЬОНОПЕРЕРО́БЛЕННЯ
ЛЬОНОПЕРЕРО́БНИЙ
ЛЬОНОПРОДУ́КЦІЯ
ЛЬОНОПРОМИСЛО́ВІСТЬ
ЛЬОНОПРЯДИ́ЛЬНИЙ
ЛЬОНОПРЯДІ́ННЯ
ЛЬОНОСІВА́ЛКА
ЛЬОНОСІ́ЙНИЙ
ЛЬОНОСІ́ЯЛЬНИЙ
ЛЬОНОСІ́ЯННЯ
ЛЬОНОСОЛО́МА
ЛЬОНОСОЛО́МКА
ЛЬОНОСУША́РКА
ЛЬОНОТКА́ЦЬКИЙ
ЛЬОНОТРЕСТА́
ЛЬОНОЧЕСА́ЛЬНИЙ
ЛЬОНОЧЕСА́ННЯ
ЛЬОС
ЛЬО́ТКА
ЛЬО́ТНИЙ
ЛЬОТО́К
ЛЬО́ТОМ
ЛЬО́ТЧИК
ЛЬО́ТЧИК-ВИНИ́ЩУВАЧ
ЛЬО́ТЧИК-ВИПРО́БУВАЧ
ЛЬО́ТЧИК-КОСМОНА́ВТ
ЛЬО́ТЧИЦЬКИЙ
ЛЬО́ТЧИЦЯ
ЛЬОХ
ЛЬО́ХА
ЛЬОХОВИ́Й
ЛЬО́ШКА
ЛЬО́ШНИ́К
ЛЬЯ́НОС *див.* льяноси
ЛЬЯ́НОСИ
ЛЮ́БА́
ЛЮБА́С
ЛЮБА́СКА
ЛЮБВА́
ЛЮБЕ́НЬКИЙ
ЛЮБЕ́НЬКО
ЛЮБЕ́СЕНЬКИЙ
ЛЮБЕ́СЕНЬКО
ЛЮ́БИЙ
ЛЮБИ́-МЕНЕ́

ЛЮБИ́МЕЦЬ
ЛЮБИ́МИЙ
ЛЮБИ́МИЦЯ
ЛЮБИ́МОЧКА
ЛЮБИ́МЧИК
ЛЮБИ́СТКОВИЙ
ЛЮБИ́СТОК
ЛЮБИ́СТОЧОК
ЛЮБИ́ТЕЛЬ
ЛЮБИ́ТЕЛЬКА
ЛЮБИ́ТЕЛЬСЬКИЙ
ЛЮБИ́ТИ
ЛЮБИ́ТИСЯ
ЛЮБІ́СІНЬКИЙ[1]
ЛЮБІ́СІНЬКИЙ[2]
ЛЮБІ́СІНЬКО
ЛЮ́БІСТЬ
ЛЮ́БКА[1]
ЛЮ́БКА[2]
ЛЮБКО́
ЛЮ́БЛЕНЕЦЬ
ЛЮ́БЛЕНИЙ
ЛЮБЛІНІ́Т
ЛЮБЛЯ́
ЛЮБЛЯ́НЕЦЬ *див.* люблянці
ЛЮБЛЯ́НКА *див.* люблянці
ЛЮБЛЯ́НСЬКИЙ
ЛЮБЛЯ́НЦІ
ЛЮ́БЛЯЧИЙ
ЛЮ́БО
ЛЮБО́В
ЛЮБО́ВНИЙ
ЛЮБО́ВНИК
ЛЮБО́ВНИЦЯ
ЛЮБО́ВНО
ЛЮБОМУ́ДР
ЛЮБОМУ́ДРИЙ
ЛЮБОМУ́ДРІСТЬ
ЛЮБОМУ́ДРСТВУВАТИ
ЛЮ́БОНЬКА
ЛЮ́БОСНИЙ
ЛЮБО́ТА
ЛЮ́БОЧКА
ЛЮ́БОЩІ
ЛЮБУВА́ННЯ
ЛЮБУВА́ТИ
ЛЮБУВА́ТИСЯ
ЛЮ́БЧИК
ЛЮБ'Я́ЗНИЙ[1]
ЛЮБ'Я́ЗНИЙ[2]
ЛЮБ'Я́ЗНІСТЬ
ЛЮБ'Я́ЗНО
ЛЮ́ВЕРС
ЛЮД
ЛЮ́ДИ
ЛЮДИ́НА
ЛЮДИ́НКА
ЛЮДИНОВБИ́ВЕЦЬ
ЛЮДИНОВБИ́ВСТВО
ЛЮДИНОВБИ́ВЦЯ
ЛЮДИНОВБИ́ВЧИЙ
ЛЮДИ́НО-ГОДИ́НА
ЛЮДИ́НО-ДЕНЬ
ЛЮДИНОЗНА́ВЕЦЬ
ЛЮДИНОЗНА́ВСТВО
ЛЮДИНОЗНА́ВЧИЙ
ЛЮДИНОЛЮ́Б
ЛЮДИНОЛЮ́БЕЦЬ
ЛЮДИНОЛЮ́БНИЙ
ЛЮДИНОЛЮ́БСТВО
ЛЮДИНОНЕНАВИ́СНИК
ЛЮДИНОНЕНАВИ́СНИЦТВО
ЛЮДИНОНЕНАВИ́СНИЦЬКИЙ
ЛЮДИНОПОДІ́БНИЙ
ЛЮДИНОПОДІ́БНІСТЬ
ЛЮДИ́СЬКА
ЛЮ́ДНИЙ
ЛЮДНИ́Й
ЛЮ́ДНІСТЬ
ЛЮ́ДНО
ЛЮДО́ВИЙ
ЛЮДОЖЕ́Р
ЛЮДОЖЕ́РЕЦЬ
ЛЮДОЖЕ́РКА
ЛЮДОЖЕ́РНИЙ
ЛЮДОЖЕ́РСТВО
ЛЮДОЖЕ́РСЬКИЙ
ЛЮДОЇ́Д
ЛЮДОЇ́ДКА
ЛЮДОЇ́ДНИЙ
ЛЮДОЇ́ДСТВО
ЛЮДОЇ́ДСЬКИЙ
ЛЮДОЛО́В
ЛЮДОЛО́ВСТВО
ЛЮДОЛО́ВСЬКИЙ
ЛЮДОМО́Р
ЛЮДОМО́РСЬКИЙ
ЛЮ́ДОНЬКИ
ЛЮДОСЛА́ВНИЙ
ЛЮ́ДОЧКИ
ЛЮ́ДСТВО
ЛЮ́ДСЬКИЙ
ЛЮ́ДСЬКІСТЬ
ЛЮДЦІ́
ЛЮ́ДЯНИЙ
ЛЮ́ДЯНІСТЬ
ЛЮ́ДЯНО
ЛЮ́ЕС
ЛЮЕТИ́ЧНИЙ
ЛЮЇЗИ́Т
ЛЮК
ЛЮ́КОВИЙ
ЛЮКС[1]
ЛЮКС[2]
ЛЮКСА́ЦІЯ
ЛЮКСЕМБУ́РЖЕЦЬ *див.* люксембуржці
ЛЮКСЕМБУ́РЖКА *див.* люксембуржці
ЛЮКСЕМБУ́РЖЦІ
ЛЮКСЕМБУ́РЗЬКИЙ
ЛЮ́КСІВСЬКИЙ
ЛЮКСМЕ́ТР
ЛЮ́КСОВИЙ
ЛЮ́КСУС
ЛЮ́КСУСО́ВИЙ
ЛЮ́ЛЕНЬКИ-ЛЮ́ЛІ
ЛЮ́ЛЕЧКА[1]
ЛЮ́ЛЕЧКА[2]
ЛЮ́ЛЕЧНИЙ
ЛЮ́ЛІ
ЛЮ́ЛІ-ЛЮ́ЛІ *див.* люлі
ЛЮ́ЛЬКА[1]
ЛЮ́ЛЬКА[2]
ЛЮЛЬКОВИ́Й[1]
ЛЮЛЬКОВИ́Й[2]
ЛЮ́ЛЯ
ЛЮЛЯ́-КЕБА́Б
ЛЮ́ЛЯ́ТИ
ЛЮМБА́ГО
ЛЮМБА́ЛЬНИЙ
ЛЮ́МЕН
ЛЮМЕНО́МЕТР
ЛЮМІНА́Л
ЛЮМІНЕСЦЕ́НТНИЙ
ЛЮМІНЕСЦЕ́НЦІЯ
ЛЮМІНЕСЦІЮВА́ТИ
ЛЮМІНОГРА́ФІЯ
ЛЮМІНОФО́Р
ЛЮ́МПЕН
ЛЮМПЕНІЗА́ЦІЯ
ЛЮМПЕНІЗО́ВАНИЙ
ЛЮМПЕНІЗУВА́ТИ
ЛЮМПЕНІЗУВА́ТИСЯ
ЛЮ́МПЕН-ІНТЕЛІГЕ́НТ
ЛЮ́МПЕН-ІНТЕЛІГЕ́НЦІЯ
ЛЮ́МПЕН-ПРОЛЕТА́Р
ЛЮ́МПЕН-ПРОЛЕТАРІА́Т
ЛЮ́МПЕН-ПРОЛЕТА́РІЙ *див.* лю́мпен-пролета́р
ЛЮ́МПЕН-ПРОЛЕТА́РСЬКИЙ
ЛЮ́МПЕНСЬКИЙ
ЛЮНЕ́Т
ЛЮНЕ́ТА
ЛЮПИ́Н
ЛЮПИНІЗА́ЦІЯ
ЛЮПИ́НОВИЙ
ЛЮПИНОСІ́ЯННЯ
ЛЮПО́ЗНИЙ
ЛЮПОЗО́РІЙ
ЛЮПО́МА
ЛЮ́ПУС
ЛЮ́ПУС-АРТРИ́Т
ЛЮ́ПУС-НЕФРИ́Т
ЛЮ́ПУС-ПНЕВМОНІ́Т
ЛЮ́РЕКС
ЛЮСТЕ́РЕЧКО
ЛЮСТЕ́РКО
ЛЮСТЕ́РКОВИЙ
ЛЮСТЕ́РЦЕ
ЛЮСТР
ЛЮ́СТРА
ЛЮСТРА́ТОР
ЛЮСТРАЦІ́ЙНИЙ
ЛЮСТРА́ЦІЯ

ЛЮ́СТРЕЧКО
ЛЮСТРИ́Н
ЛЮСТРИ́НА *див.* люстри́н
ЛЮСТРИ́НОВИЙ
ЛЮ́СТРО
ЛЮ́СТРОВИЙ[1]
ЛЮ́СТРОВИЙ[2]
ЛЮСТРО́ВИЙ[1]
ЛЮСТРО́ВИЙ[2]
ЛЮСТРУВА́ННЯ[1]
ЛЮСТРУВА́ННЯ[2]
ЛЮСТРУВА́ННЯ[3]
ЛЮСТРУВА́ТИ[1]
ЛЮСТРУВА́ТИ[2]
ЛЮСТРУВА́ТИ[3]
ЛЮСУВА́ТИ
ЛЮ́ТЕНЬ
ЛЮ́ТЕР
ЛЮТЕРА́НИН
ЛЮТЕРА́НКА
ЛЮТЕРА́НСТВО
ЛЮТЕРА́НСЬКИЙ
ЛЮТЕ́ЦІЙ
ЛЮ́ТИЙ[1]
ЛЮ́ТИЙ[2]
ЛЮТИ́ТИ
ЛЮТИ́ТИСЯ
ЛЮ́ТИЧІ
ЛЮ́ТІСТЬ
ЛЮТІ́ТИ
ЛЮТІ́ШАТИ
ЛЮ́ТНЕВИЙ
ЛЮТНЕ́ВИЙ
ЛЮ́ТНЯ
ЛЮТНЯ́Р
ЛЮ́ТО
ЛЮТО́ВАНИЙ
ЛЮ́ТОР *див.* лю́тер
ЛЮ́ТОЩІ
ЛЮТУВА́ННЯ[1]
ЛЮТУВА́ННЯ[2]
ЛЮТУВА́ТИ[1]
ЛЮТУВА́ТИ[2]
ЛЮТУВА́ТИСЯ[1]
ЛЮТУВА́ТИСЯ[2]
ЛЮТЬ
ЛЮ́ФА[1]
ЛЮ́ФА́[2]
ЛЮФТ
ЛЮФТОМІ́Р
ЛЮФТПА́УЗА
ЛЮЦЕ́РНА
ЛЮЦЕ́РНИК
ЛЮЦЕ́РНИЩЕ
ЛЮЦЕ́РНОВИЙ
ЛЮЦИ́ПЕР *див.* луци́пер
ЛЮЦИ́ПЕРІВ *див.* луци́перів
ЛЮЦИ́ФЕ́Р
ЛЮЦИ́ФЕ́РІВ
ЛЮШНЯ́
ЛЯ
ЛЯВО́НИХА
ЛЯГА́ВИЙ
ЛЯГА́ННЯ
ЛЯГА́ТИ
ЛЯГИ́
ЛЯ́ГОВИ
ЛЯГОВИ́ТИСЯ
ЛЯГТИ́ *див.* ляга́ти
ЛЯД
ЛЯ́ДА
ЛЯ́ДВЕНЕЦЬ
ЛЯ́ДКА
ЛЯ́ДСЬКИЙ
ЛЯДУ́НКА
ЛЯК
ЛЯ́КАНИЙ
ЛЯКА́ННЯ
ЛЯКА́ТИ
ЛЯКА́ТИСЯ
ЛЯКЛИ́ВИЙ
ЛЯКЛИ́ВІСТЬ
ЛЯКЛИ́ВО
ЛЯЛЕМА́НЦІЄВИЙ
ЛЯЛЕМА́НЦІЯ
ЛЯ́ЛЕЧКА
ЛЯ́ЛЕЧКОВИЙ
ЛЯ́ЛЬКА
ЛЯЛЬКА́Р
ЛЯЛЬКА́РКА
ЛЯЛЬКА́РСТВО
ЛЯЛЬКА́РСЬКИЙ
ЛЯЛЬКО́ВИЙ
ЛЯЛЬКОВИ́К
ЛЯЛЬКО́ВІСТЬ
ЛЯЛЬКО́ВО
ЛЯЛЬКОВО́Д
ЛЯЛЬКОВОДІ́ННЯ
ЛЯЛЬКУВА́ННЯ
ЛЯЛЬКУВА́ТИСЯ
ЛЯ́ЛЬЧИН
ЛЯ́ЛЯ
ЛЯ-ЛЯ-ЛЯ́
ЛЯ́МА
ЛЯ́МБДА
ЛЯМБЛІО́З
ЛЯ́МБЛІЯ
ЛЯ́МЕЦЬ
ЛЯМІ́ВКА
ЛЯ́МКА
ЛЯМО́ВАНИЙ
ЛЯМУВА́ТИ
ЛЯП[1]
ЛЯП[2]
ЛЯПАВИ́ЦЯ
ЛЯ́ПАНЕЦЬ
ЛЯ́ПАНИЙ
ЛЯПАНИ́НА
ЛЯ́ПАННЯ
ЛЯ́ПАС
ЛЯ́ПАТИ
ЛЯ́ПАТИСЯ
ЛЯ́ПІС
ЛЯ́ПІС-ЛАЗУ́Р
ЛЯ́ПІСНИЙ
ЛЯ́ПКА
ЛЯП-ЛЯ́П *див.* ляп[1]
ЛЯП-ЛЯП-ЛЯ́П *див.* ляп[1]
ЛЯ́ПНУТИ
ЛЯ́ПНУТИСЯ
ЛЯПОТІ́ННЯ
ЛЯПОТІ́ТИ
ЛЯПОТНЯ́
ЛЯПОТНЯ́ВА
ЛЯ́ПСУС
ЛЯ́РВА
ЛЯРД
ЛЯ́СИ
ЛЯСК[1]
ЛЯСК[2]
ЛЯ́СКАННЯ
ЛЯ́СКАТИ
ЛЯСКИ́Й
ЛЯ́СКІТ[1]
ЛЯ́СКІТ[2]
ЛЯСКІТЛИ́ВИЙ
ЛЯСКІТЛИ́ВО
ЛЯСКЛИ́ВИЙ
ЛЯ́СКО
ЛЯСКОТА́ТИ[1] *див.* ляскоті́ти[1]
ЛЯСКОТА́ТИ[2] *див.* ляскоті́ти[2]
ЛЯСКОТІ́ННЯ[1]
ЛЯСКОТІ́ННЯ[2]
ЛЯСКОТІ́ТИ[1]
ЛЯСКОТІ́ТИ[2]
ЛЯСКОТЛИ́ВИЙ *див.* ляскітли́вий
ЛЯСКОТЛИ́ВО *див.* ляскітли́во
ЛЯСКОТНЯ́
ЛЯСКУ́ХА
ЛЯСКУ́ЧИЙ
ЛЯ́СНУТИ[1]
ЛЯ́СНУТИ[2]
ЛЯ́СОЧКИ
ЛЯ́СТВО
ЛЯСЬ
ЛЯ́СЬКИЙ
ЛЯТВА́
ЛЯХ *див.* ля́хи
ЛЯХВА́
ЛЯ́ХИ
ЛЯ́ХІВКА
ЛЯ́ЦЬКИЙ
ЛЯЧКУВА́ТИЙ
ЛЯЧКУВА́ТО
ЛЯЧНИ́Й
ЛЯ́ЧНО
ЛЯ́ШЕНЬКИ
ЛЯ́ШКА
ЛЯШКИ́
ЛЯШО́К *див.* ляшки́
ЛЯЩ[1]
ЛЯЩ[2]
ЛЯЩА́ННЯ

ЛЯЩА́ТИ
ЛЯ́ЩИК
М
МАА́Р
МА́БІТЬ
МАБУ́
МАБУ́ТИ
МА́БУТЬ
МАВЗОЛЕ́Й
МАВЗОЛЕ́ЙНИЙ
МА́ВКА
МА́ВОЧКА
МА́ВПА
МАВПЕНЯ́
МАВПЕНЯ́ТКО
МАВПИ́НИЙ
МА́ВПОВІ
МАВПОПОДІ́БНИЙ
МАВПОПОДІ́БНІСТЬ
МА́ВПОЧКА
МАВПУВА́ННЯ
МАВПУВА́ТИ
МАВПЯ́ТНИК
МА́ВПЯЧИЙ
МАВР *див.* ма́аври
МАВРЕ́СКА
МА́ВРИ
МАВРИКІ́ЄЦЬ *див.* маврикі́йці
МАВРИКІ́ЙКА *див.* маврикі́йці
МАВРИКІ́ЙСЬКИЙ
МАВРИКІ́ЙЦІ
МАВРИТА́НЕЦЬ *див.* маврита́нці
МАВРИТА́НКА
МАВРИТА́НСЬКИЙ
МАВРИТА́НЦІ
МА́ВРСЬКИЙ
МА́ВСЬКИЙ
МА́ВЧИН
МАГ[1]
МАГ[2]
МАГАЗЕ́Й
МАГАЗИ́Н
МАГАЗИНЕ́Р
МАГАЗИ́НКА
МАГАЗИ́ННИЙ
МАГАЗИ́ННИК
МАГАЗИ́НОВИЙ
МАГАЗИНУВА́ННЯ
МАГАЗИНУВА́ТИ
МАГАЗИ́НЧИК
МАГА́ЙБІ
МАГАРА́ДЖА
МАГА́ЯНА
МАГДЕБУ́РГІЯ
МАГДЕБУ́РЗЬКИЙ
МАГІ́ЗМ
МАГІ́СТЕР *див.* магі́стр
МАГІ́СТЕ́РСЬКИЙ
МАГІ́СТР
МАГІСТРА́ЛЬ
МАГІСТРА́ЛЬНИЙ
МАГІСТРА́НТ
МАГІСТРА́НТСТВО
МАГІСТРА́НТСЬКИЙ
МАГІСТРА́Т
МАГІСТРА́ТСЬКИЙ
МАГІСТРАТУ́РА
МАГІ́ЧНИЙ
МАГІ́ЧНІСТЬ
МАГІ́ЧНО
МА́ГІЯ
МА́ГМА
МАГМАТИ́ЗМ
МАГМАТИ́ЧНИЙ
МАГНА́ЛІЙ
МАГНА́Т
МАГНА́ТКА
МАГНА́ТСТВО
МАГНА́ТСЬКИЙ
МАГНЕЗИ́Т
МАГНЕЗИ́ТОВИЙ
МАГНЕЗІА́ЛЬНИЙ
МАГНЕЗІ́ЙНИЙ
МАГНЕ́ЗІЯ
МАГНЕСИ́Н
МАГНЕТИЗА́ЦІЯ
МАГНЕТИЗЕ́Р
МАГНЕТИЗЕ́РСЬКИЙ
МАГНЕТИ́ЗМ
МАГНЕТИЗУВА́ННЯ
МАГНЕТИЗУВА́ТИ
МАГНЕ́ТИК
МАГНЕТИ́Т
МАГНЕТИ́ТОВИЙ
МАГНЕТИ́ЧНИЙ
МАГНЕТИ́ЧНО
МАГНЕ́ТО
МАГНЕТО́Н
МАГНЕТРО́Н
МАГНЕТРО́ННИЙ
МА́ГНІЄВИЙ
МАГНІЄВМІ́СНИЙ
МА́ГНІЙ
МАГНІ́Т
МАГНІ́ТИК
МАГНІ́ТИТИ
МАГНІ́ТИТИСЯ
МАГНІ́ТНИЙ
МАГНІ́ТНІСТЬ
МАГНІТО...
МАГНІТОБІО́ЛОГ
МАГНІТОБІОЛОГІ́ЧНИЙ
МАГНІТОБІОЛО́ГІЯ
МАГНІТОГРА́МА
МАГНІТО́ГРАФ
МАГНІТОГРАФІ́ЧНИЙ
МАГНІТОГРА́ФІЯ
МАГНІТОДІЕЛЕ́КТРИК
МАГНІТОЕЛЕКТРИ́ЧНИЙ
МАГНІТОЗНІМА́ННЯ
МАГНІТО́ЛА
МАГНІТО́ЛОГ
МАГНІТОЛО́ГІЯ
МАГНІТО́МЕТР
МАГНІТОМЕТРИ́ЧНИЙ
МАГНІТОМЕ́ТРІЯ
МАГНІТОМЕХА́НІКА
МАГНІТОМЕХАНІ́ЧНИЙ
МАГНІТОМІ́Р
МАГНІТОМ'ЯКИ́Й
МАГНІТОО́ПІР
МАГНІТОО́ПТИКА
МАГНІТООПТИ́ЧНИЙ
МАГНІТОПА́УЗА
МАГНІТОПЛА́Н
МАГНІТОПРОВІ́Д
МАГНІТОПРОВІ́ДНИЙ
МАГНІТОПРОВІ́ДНІСТЬ
МАГНІТОРО́ЗВІДКА
МАГНІТОРОЗВІ́ДУВАЛЬНИЙ
МАГНІТОРУШІ́ЙНИЙ
МАГНІТОСТРИКЦІ́ЙНИЙ
МАГНІТОСТРИ́КЦІЯ
МАГНІТОСФЕ́РА
МАГНІТОСФЕ́РНИЙ
МАГНІТОТА́КСИС
МАГНІТОТВЕРДИ́Й
МАГНІТОТЕРАПЕ́ВТ
МАГНІТОТЕРАПЕВТИ́ЧНИЙ
МАГНІТОТЕРАПІ́Я
МАГНІТОТРОПІ́ЗМ
МАГНІТОФО́Н
МАГНІТОФО́ННИЙ
МАГНІТОХІМІ́ЧНИЙ
МАГНІТОХІ́МІЯ
МАГНІТУ́ДА
МАГНІТУ́ДНИЙ
МАГНІФІКА́Т
МАГНІ́ЧЕНИЙ
МАГНІ́ЧЕННЯ
МАГНО́ЛІЄВИЙ
МАГНОЛІ́Т
МАГНОЛІ́ТОВИЙ
МАГНО́ЛІЯ
МАГО́
МАГО́Г
МАГО́ГА *див.* маго́г
МАГОМЕТА́НИН
МАГОМЕТА́НКА
МАГОМЕТА́НСТВО
МАГОМЕТА́НСЬКИЙ
МАГО́НІЯ
МАГО́Т
МАГРИБІ́НЕЦЬ *див.* магрибі́нці
МАГРИБІ́НКА *див.* магрибі́нці
МАГРИБІ́НЦІ
МАГРИ́БСЬКИЙ
МА́ҐЕЛЬ
МАҐЕ́РКА
МА́ҐІЛЬ *див.* ма́ґель
МАҐІЛЬНИ́ЦЯ
МАҐІВНИ́ЦЯ
МАҐЛЮВА́ТИ

МАҐНІ́ФІКА
МАДАГАСКА́РЕЦЬ *див.* мадагаска́рці
МАДАГАСКА́РКА *див.* мадагаска́рці
МАДАГАСКА́РСЬКИЙ
МАДАГАСКА́РЦІ
МАДА́М
МАДА́МОЧКА
МАДАПОЛА́М
МАДАПОЛА́МОВИЙ
МАДЕМУАЗЕ́ЛЬ
МАДЕПОЛА́М *див.* мадаполам
МАДЕПОЛА́МОВИЙ *див.* мадапола́мовий
МАДЕ́РА
МАДЖО́НГ
МАДМУАЗЕ́ЛЬ *див.* мадемуазе́ль
МАДО́ННА
МАДРИГА́Л
МАДРИГА́ЛЬНИЙ
МАДРИ́ДЕЦЬ *див.* мадри́дці
МАДРИ́ДКА *див.* мадри́дці
МАДРИ́ДСЬКИЙ
МАДРИ́ДЦІ
МАДЯ́Р *див.* мадя́ри
МАДЯ́РИ
МАДЯРИЗА́ЦІЯ
МАДЯРИ́ЗМ
МАДЯРИЗО́ВАНИЙ
МАДЯРИЗУВА́ТИ
МАДЯРИЗУВА́ТИСЯ
МАДЯ́РКА *див.* мадя́ри
МАДЯРО́Н
МАДЯ́РСЬКИЙ
МАЕСТО́ЗО
МАЕ́СТРО
МАЄ́ВИЙ
МА́ЄВО *див.* ма́йво
МАЄСТА́Т
МАЄСТАТИ́ЧНИЙ
МАЄСТАТИ́ЧНО
МАЄСТА́ТНИЙ
МАЄТКО́ВИЙ
МАЄ́ТНИЙ
МАЄ́ТНІСТЬ
МАЄ́ТОК
МА́ЖА
МАЖА́РА
МАЖИЛІ́С
МАЖО́Р[1]
МАЖО́Р[2]
МАЖОРА́НТА
МАЖОРА́НТНИЙ
МАЖОРДО́М
МАЖОРИТА́РІЙ
МАЖОРИТА́РКА
МАЖОРИТА́РНИЙ
МАЖОРИТА́РНИК
МАЖОРИТА́РНИЦЯ
МАЖО́РНИЙ
МАЖО́РНІСТЬ
МАЖО́РНО
МАЖОРО́ВАНИЙ
МА́ЖОРОМІНО́Р
МАЖОРОМІНО́РНИЙ
МАЖОРУВА́ТИ
МАЖОРУВА́ТИСЯ
МАЗ[1]
МАЗ[2]
МА́ЗАЛЬНИК
МА́ЗАЛЬНИЦЯ
МА́ЗАНИЙ
МАЗАНИ́НА
МА́ЗАНКА
МАЗАНКО́ВИЙ
МА́ЗАННЯ
МАЗА́Р
МА́ЗАТИ
МА́ЗАТИСЯ
МАЗДАЇ́ЗМ *див.* маздеї́зм
МАЗДАЇ́СТСЬКИЙ *див.* маздеї́стський
МАЗДЕЇ́ЗМ
МАЗДЕЇ́СТСЬКИЙ
МА́ЗЕВИЙ
МАЗЕ́ПА
МАЗЕ́ПИНЕЦЬ
МАЗЕ́ПИНКА[1]
МАЗЕ́ПИНКА[2]
МАЗЕ́ПИНСТВО
МАЗЕ́ПИНСЬКИЙ
МАЗЕПОДІ́БНИЙ
МАЗЕПОДІ́БНІСТЬ
МА́ЗЕР
МА́ЗЕРНИЙ
МАЗИ́ЛО
МАЗІ́Й
МАЗІ́ЙКА
МА́ЗКА
МАЗКА́
МАЗКИ́Й
МАЗНИ́ЦЯ[1]
МАЗНИ́ЦЯ[2]
МАЗНИ́ЧКА
МАЗНУ́ТИ
МАЗНЯ́
МАЗОВЕ́ЦЬКИЙ
МАЗОВША́НИ
МАЗОВША́НИН *див.* мазовша́ни
МАЗОВША́НКА *див.* мазовша́ни
МАЗО́К
МАЗОНУ́ТИ
МАЗОХІ́ЗМ
МАЗОХІ́СТ
МАЗОХІСТИ́ЧНИЙ
МАЗОХІ́СТКА
МАЗОХІ́СТСЬКИЙ
МАЗУ́Н
МАЗУНЕ́ЦЬ
МАЗУ́НКА
МАЗУ́НЧИК
МА́ЗУР
МА́ЗУРИ
МАЗУ́РКА
МАЗУ́РКОВИЙ
МАЗУ́РОК
МАЗУ́РСЬКИЙ
МАЗУ́Т
МАЗУ́ТНИЙ
МАЗУ́ТОВИЙ
МАЗУТОВО́З
МАЗУТОПРОВІ́Д
МАЗУТОСХО́ВИЩЕ
МАЗУ́ХА
МАЗХА́Б
МАЗЬ
МА́ЗЬКАТИ
МАЗЮ́КАННЯ
МАЗЮ́КАТИ
МАЇ́ВКА
МАЇ́ННЯ
МАЇ́С
МАЇ́СОВИЙ
МАЇ́ТИ
МАЙ[1]
МАЙ[2]
МАЙ[3]
МАЙБУ́ТИ *див.* мабу́ти
МАЙБУ́ТНІЙ
МАЙБУ́ТНІСТЬ
МАЙБУТТЯ́
МАЙБУ́ТЬ
МА́ЙВО
МАЙДА́Н
МАЙДА́НЕННЯ
МАЙДА́НИТИ
МАЙДА́НІВЕЦЬ
МАЙДА́НІВКА
МАЙДА́ННИЙ
МАЙДА́ННИК
МАЙДАНО́ВИЙ
МАЙДА́НЧИК
МАЙДА́НЧИКОВИЙ
МА́ЙЖЕ
МА́ЙКА[1]
МА́ЙКА[2]
МА́ЙКА[3]
МА́ЙНА[1]
МА́ЙНА[2]
МА́ЙНА[3]
МАЙНО́
МАЙНОВИ́Й
МАЙНУВА́ТИ
МАЙНУ́ТИ
МАЙО́ЛІКА
МАЙО́ЛІКОВИЙ
МАЙОНЕ́З
МАЙОНЕ́ЗНИЙ
МАЙО́Р
МАЙОРА́Н
МАЙОРА́НОВИЙ
МАЙОРА́Т
МАЙОРА́ТНИЙ
МАЙОРА́ТОВИЙ
МАЙОРА́ТСТВО

МАЙОРА́ТСЬКИЙ
МАЙОРДО́М
МАЙО́РИ
МАЙОРИЗА́ЦІЯ
МАЙОРИЗУВА́ННЯ
МАЙОРИЗУВА́ТИ
МАЙО́РИХА
МАЙО́РІВ
МАЙОРІ́ННЯ
МАЙОРІ́ТИ
МАЙО́РСЬКИЙ
МАЙО́РЦІ
МАЙО́РША
МА́ЙСТЕР
МАЙСТЕ́РІЯ
МАЙСТЕ́РКА
МА́ЙСТЕР-КЛА́С
МАЙСТЕ́РНИЙ
МАЙСТЕ́РНИК
МАЙСТЕ́РНИЦЯ
МАЙСТЕ́РНІСТЬ
МАЙСТЕ́РНО
МАЙСТЕ́РНЯ
МАЙСТЕ́РСТВО
МАЙСТРИ́НЯ
МА́ЙСТРІВ
МАЙСТРО́ВА
МАЙСТРО́ВАНИЙ
МАЙСТРОВИ́Й
МАЙСТРОВИ́ТИЙ
МАЙСТРОВИ́ТІСТЬ
МАЙСТРОВИ́ТО
МАЙСТРУВА́ННЯ
МАЙСТРУВА́ТИ
МА́ЙСЬКИЙ
МАЙТАЛА́ННЯ
МАЙТАЛА́ТИ
МАЙТАЛА́ТИСЯ
МАЙТАЛА́ЧИТИ
МА́ЙЯ[1]
МА́ЙЯ[2]
МАЙЯ́НСЬКИЙ
МАК
МАКА́БРА
МАКАБРИ́ЧНИЙ
МАКАДА́М
МАКА́К
МАКА́КА
МАКА́О
МАКАРО́НИ
МАКАРО́НИНА
МАКАРОНІ́ЗМ
МАКАРОНІ́ЧНИЙ
МАКАРО́ННИЙ
МАКАРО́ННИК
МАКЕДО́НЕЦЬ *див.* македо́нці
МАКЕДО́НКА *див.* македо́нці
МАКЕДО́НСЬКИЙ
МАКЕДО́НЦІ
МАКЕДОНЯ́НИ
МАКЕДОНЯ́НИН *див.* македоня́ни
МАКЕДОНЯ́НКА *див.* македоня́ни
МАКЕ́Т
МАКЕ́ТНИЙ
МАКЕ́ТНИК
МАКЕ́ТНИЦЯ
МАКЕТО́ВАНИЙ
МАКЕТУВА́ЛЬНИЙ
МАКЕТУВА́ЛЬНИК
МАКЕТУВА́ЛЬНИЦЯ
МАКЕТУВА́ННЯ
МАКЕТУВА́ТИ
МА́КІ
МАКІ́
МАКІАВЕ́ЛЛІВСЬКИЙ
МАКІАВЕЛЛІ́ЗМ
МАКІАВЕЛЛІ́СТ
МАКІАВЕЛЛІ́СТСЬКИЙ
МАКІА́ТО
МА́КІВ
МА́КІВКА
МА́КІВКО́ВИЙ
МАКІВНИ́К
МАКІВНИЧО́К
МА́КІВОЧКА
МАКІМО́НО
МАКІНТО́Ш[1]
МАКІНТО́Ш[2]
МАКІ́ТЕРКА
МАКІ́ТРА
МАКІ́ТРИТИСЯ
МАКІЯ́Ж
МАКІЯ́ЖНИЙ
МАККАРТИ́ЗМ
МАККАРТИ́СТ
МАККАРТИ́СТСЬКИЙ
МА́КЛЕР
МА́КЛЕРСТВО
МА́КЛЕРСЬКИЙ
МАКЛЕРУВА́ТИ
МАКЛЮ́РА
МА́КОВИЙ
МАКОВИ́К
МАКОВИ́ННЯ
МАКОВІ́Й
МАКОВІ́ТИ
МАКОГІ́Н
МАКОРЖЕ́НИК
МА́КОРТЕТ *див.* ма́котерть
МА́КОРТЕТИК
МА́КОРТЕТЬ *див.* ма́котерть
МА́КОТЕРТЬ
МАКОТИ́РЯ
МАКОЦВІ́ТНИЙ
МАКРАМЕ́
МАКРАМІ́СТ
МАКРАМІ́СТКА
МАКРЕ́ЛЕВИЙ
МАКРЕ́ЛЬ
МАКРО...
МАКРОБЕ́НТОС
МАКРОБЕ́НТОСНИЙ
МАКРОГАМЕТОГЕНЕ́З
МАКРОГЛІ́Я
МАКРОДО́БРИВО
МАКРОЕВОЛЮЦІ́ЙНИЙ
МАКРОЕВОЛЮ́ЦІЯ
МАКРОЕКОНО́МІКА
МАКРОЕКОНОМІ́СТ
МАКРОЕКОНОМІ́ЧНИЙ
МАКРОЕЛЕМЕ́НТ *див.* макроелеме́нти
МАКРОЕЛЕМЕ́НТИ
МАКРОКЕФА́Л *див.* макроцефа́л
МАКРОКЕФА́ЛІЯ *див.* макроцефа́лія
МАКРОКІНЕ́ТИКА
МАКРОКІНЕТИ́ЧНИЙ
МАКРОКЛІ́МАТ
МАКРОКОМА́НДА
МАКРОКОМПОНЕ́НТ
МАКРОКОНТЕ́КСТ
МАКРОКО́СМ
МАКРОКОСМІ́ЧНИЙ
МАКРОКО́СМОС
МАКРОЛІ́Д *див.* макролі́ди
МАКРОЛІ́ДИ
МАКРОЛІНГВІ́СТИКА
МАКРОЛІ́Т
МАКРОМЕ́НЕДЖМЕНТ
МАКРОМОЛЕ́КУЛА
МАКРОМОЛЕКУЛЯ́РНИЙ
МАКРООБ'Є́КТ
МАКРООРГАНІ́ЗМ
МАКРОПО́Д
МАКРОПОКА́ЗНИК
МАКРОПО́ЛЕ
МАКРОПО́РА *див.* макропо́ри
МАКРОПО́РИ
МАКРОПО́РИСТИЙ
МАКРОПО́РИСТІСТЬ
МАКРОПРОГНО́З
МАКРОПРОГРА́МА
МАКРОПРОГРАМУВА́ННЯ
МАКРОПРОЦЕ́СОР
МАКРОПРОЦЕ́СОРНИЙ
МАКРОПСІ́Я
МАКРОРЕЛЬЄ́Ф
МАКРОРІ́ВЕНЬ
МАКРОРІ́ВНЕВИЙ
МА́КРОС
МАКРОСВІ́Т
МАКРОСЕЙСМІ́ЧНИЙ
МАКРОСЕМА́НТИКА
МАКРОСЕРЕДО́ВИЩЕ
МАКРОСИСТЕ́МА
МАКРОСИСТЕ́МНИЙ
МАКРОСИСТЕ́МНІСТЬ
МАКРОСІМ'Я́
МАКРОСКОПІ́ЧНИЙ
МАКРОСКОПІ́ЧНІСТЬ
МАКРОСКОПІ́Я
МАКРОСОЦІА́ЛЬНИЙ
МАКРОСОЦІОЛОГІ́ЧНИЙ
МАКРОСОЦІОЛО́ГІЯ

МАКРОСПО́РА
МАКРОСПОРА́НГІЙ
МАКРОСПОРІО́З
МАКРОСПОРОГЕНЕ́З
МАКРОСПОРОФІ́Л
МАКРОСТАТИ́СТИКА
МАКРОСТАТИСТИ́ЧНИЙ
МАКРОСТРУКТУ́РА
МАКРОСТРУКТУ́РНИЙ
МАКРОТЕ́КСТ
МАКРОТЕ́КСТОВИЙ
МАКРОТІ́ЛО
МАКРОТОМІ́Я
МАКРОФА́Г *див.* макрофа́ги
МАКРОФАГА́ЛЬНИЙ
МАКРОФА́ГИ
МАКРОФА́УНА
МАКРОФІ́Т *див.* макрофі́ти
МАКРОФІ́ТИ
МАКРОФЛО́РА
МАКРОФОТОГРАФІ́ЧНИЙ
МАКРОФОТОГРА́ФІЯ
МАКРОФОТОГРАФУВА́ННЯ
МАКРОФОТОЗНІМА́ННЯ
МАКРОЦЕФА́Л
МАКРОЦЕФА́ЛІЯ
МАКРОЦИ́КЛ
МАКРОЦИКЛІ́ЧНИЙ
МАКРОЦИРКУЛЯТО́РНИЙ
МАКРОЦИРКУЛЯЦІ́ЙНИЙ
МАКРОЦИРКУЛЯ́ЦІЯ
МАКРОЦИ́Т *див.* макроци́ти
МАКРОЦИ́ТИ
МАКРОЦИТО́З
МАКРОЯ́ДЕРНИЙ
МАКРОЯДРО́
МАКРУ́РУС
МАКРУ́РУСОВИЙ
МАКРУ́Х
МА́КСВЕЛ
МАКСИ́М
МА́КСИМА
МАКСИМАЛІ́ЗМ
МАКСИМАЛІ́СТ
МАКСИМАЛІСТИ́ЧНИЙ
МАКСИМАЛІСТИ́ЧНО
МАКСИМАЛІ́СТКА
МАКСИМАЛІ́СТСЬКИЙ
МАКСИМА́ЛЬНИЙ
МАКСИМА́ЛЬНІСТЬ
МАКСИМА́ЛЬНО
МАКСИМІЗА́ЦІЯ
МАКСИМІЗО́ВАНИЙ
МАКСИМІЗУВА́ННЯ
МАКСИМІЗУВА́ТИ
МАКСИМІЗУВА́ТИСЯ
МАКСИМІ́Н
МА́КСИМУМ
МА́КСІ
МА́КСІ-...
МАКТА́Б
МАКУЛАТУ́РА
МАКУЛАТУ́РНИЙ
МАКУЛОДИСТРОФІ́Я
МАКУЛЯ́РНИЙ
МАКУ́ХА
МАКУ́ХОВИЙ
МАКУХОДРОБА́РКА
МАЛАВІ́ЄЦЬ *див.* малаві́йці
МАЛАВІ́ЙКА *див.* малаві́йці
МАЛАВІ́ЙСЬКИЙ
МАЛАВІ́ЙЦІ
МАЛА́ГА
МАЛАГАСІ́ЄЦЬ *див.* малагасі́йці
МАЛАГАСІ́ЙКА *див.* малагасі́йці
МАЛАГАСІ́ЙСЬКИЙ
МАЛАГАСІ́ЙЦІ
МАЛА́ЄЦЬ *див.* мала́йці
МАЛА́Й
МАЛАЙЗІ́ЄЦЬ *див.* малайзі́йці
МАЛАЙЗІ́ЙКА *див.* малайзі́йці
МАЛАЙЗІ́ЙСЬКИЙ
МАЛАЙЗІ́ЙЦІ
МАЛА́ЙКА *див.* мала́йці
МАЛА́ЙСЬКИЙ
МАЛА́ЙЦІ
МАЛАКОЛОГІ́ЧНИЙ
МАЛАКОЛО́ГІЯ
МАЛАМУ́Т
МАЛА́НКА
МАЛАНКА́Р
МАЛАНКА́РКА
МАЛАНКУВА́ННЯ
МАЛАНКУВА́ТИ
МАЛАХА́Й
МАЛАХІ́Т
МАЛАХІ́ТОВИЙ
МА́ЛЕВО
МАЛЕЇ́Н
МАЛЕЇ́НОВИЙ
МАЛЕ́ЙКИЙ
МАЛЕ́НЬКИЙ
МАЛЕ́НЬСТВО
МАЛЕНЯ́
МАЛЕНЯ́ТКО
МАЛЕ́СЕНЬКИЙ
МАЛЕ́СЕЧКИЙ
МА́ЛЕЧ
МАЛЕ́ЧА
МАЛЕ́ЧИЙ
МА́ЛЕЧКУ
МАЛИ́ЗНА
МАЛИ́Й
МАЛИ́НА
МАЛИ́НІВКА[1]
МАЛИ́НІВКА[2]
МАЛИНІ́ВКА
МАЛИ́НКА
МАЛИ́ННИЙ
МАЛИ́ННИК
МАЛИ́НО́ВИЙ
МАЛИНОВІ́ТИ
МАЛИ́НО́ВО
МАЛИ́ТИСЯ
МА́ЛИЦЯ
МА́ЛИЧНИЙ
МАЛІГНІЗА́ЦІЯ
МАЛІГНІЗО́ВАНИЙ
МАЛІ́ЄЦЬ *див.* малі́йці
МАЛІ́ЙКА *див.* малі́йці
МАЛІ́ЙСЬКИЙ
МАЛІ́ЙЦІ
МАЛІКІ́ЗМ
МАЛІКІ́Т
МАЛІКІ́ТСЬКИЙ
МАЛІ́СІНЬКИЙ
МА́ЛІСТЬ
МАЛІ́ТИ
МА́ЛКА
МА́ЛКУ
МА́ЛО
МАЛО...
МАЛОАВТОРИТЕ́ТНИЙ
МАЛОАВТОРИТЕ́ТНІСТЬ
МАЛОАЗІ́ЙСЬКИЙ
МАЛОАЗО́ТИСТИЙ
МАЛОАКТИ́ВНИЙ
МАЛОАКТИ́ВНІСТЬ
МАЛОАКТИ́ВНО
МАЛОАЛКОГО́ЛЬНИЙ
МАЛОБЮДЖЕ́ТНИЙ
МАЛОБЮДЖЕ́ТНІСТЬ
МАЛОВА́ГИЙ
МАЛОВА́ГІСТЬ
МАЛОВА́ЖЕННЯ
МАЛОВА́ЖИТИ
МАЛОВА́ЖНИЙ
МАЛОВА́ЖНІСТЬ
МАЛОВА́ЖНО
МАЛОВА́РТИЙ
МАЛОВА́РТІСНИЙ
МАЛОВА́РТІСНІСТЬ
МАЛОВА́РТІСНО
МАЛОВА́РТІСТЬ
МАЛОВЖИ́ВАНИЙ
МАЛОВЖИ́ВАНІСТЬ
МАЛОВЖИ́ВАНО
МАЛОВИ́ВЧЕНИЙ
МАЛОВИ́ВЧЕНІСТЬ
МАЛОВИРА́ЗНИЙ
МАЛОВИРА́ЗНІСТЬ
МАЛОВИРА́ЗНО
МАЛОВІ́ДДЯ *див.* малово́ддя
МАЛОВІДО́МИЙ
МАЛОВІДО́МІСТЬ
МАЛОВІДО́МО
МАЛОВІДЧУ́ТНИЙ
МАЛОВІДЧУ́ТНІСТЬ
МАЛОВІДЧУ́ТНО
МАЛОВІ́Р
МАЛОВІ́РКА
МАЛОВІ́РНИЙ
МАЛОВІРОГІ́ДНИЙ

МАЛОВІРОГІ́ДНІСТЬ
МАЛОВІРОГІ́ДНО
МАЛОВІ́Р'Я
МАЛОВМІ́СНИЙ
МАЛОВО́ДДЯ
МАЛОВО́ДИЙ
МАЛОВО́ДНИЙ
МАЛОВОДНІ́СТЬ
МАЛОВПЛИВО́ВИЙ
МАЛОВПЛИВО́ВІСТЬ
МАЛОВРОЖА́ЙНИЙ
МАЛОВРОЖА́ЙНІСТЬ
МАЛОВТІ́ШНИЙ
МАЛОВТІ́ШНО
МАЛОГАБАРИ́ТНИЙ
МАЛОГАБАРИ́ТНІСТЬ
МАЛОГОВІРКИ́Й
МАЛОГОЛО́ВИЙ
МАЛОГОЛО́ВІСТЬ
МАЛОГОМІ́ЛКО́ВИЙ
МАЛОГРА́МОТНИЙ
МАЛОГРА́МОТНІСТЬ
МАЛОГРА́МОТНО
МАЛОДІЙОВИ́Й
МАЛОДІ́ТНИЙ
МАЛОДІ́ТНІСТЬ
МАЛОДОКАЗО́ВИЙ
МАЛОДОКАЗО́ВІСТЬ
МАЛОДОКАЗО́ВО
МАЛОДОСВІ́ДЧЕНИЙ
МАЛОДОСВІ́ДЧЕНІСТЬ
МАЛОДОСЛІ́ДЖЕНИЙ
МАЛОДОСЛІ́ДЖЕНІСТЬ
МАЛОДОСТУ́ПНИЙ
МАЛОДОСТУ́ПНІСТЬ
МАЛОДОХІ́ДНИЙ
МАЛОДОХІ́ДНІСТЬ
МАЛОДОХО́ДНИЙ *див.* малодохі́дний
МАЛОДОХО́ДНІСТЬ *див.* малодохі́дність
МАЛОДУ́ШНИЙ
МАЛОДУ́ШНІСТЬ
МАЛОДУ́ШНО
МАЛОЕФЕКТИ́ВНИЙ
МАЛОЕФЕКТИ́ВНІСТЬ
МАЛОЕФЕКТИ́ВНО
МАЛОЗАБЕЗПЕ́ЧЕНИЙ
МАЛОЗАБЕЗПЕ́ЧЕНІСТЬ
МАЛОЗАСЕ́ЛЕНИЙ
МАЛОЗАСЕ́ЛЕНІСТЬ
МАЛОЗАСТОСО́ВНИЙ
МАЛОЗАСТОСО́ВНІСТЬ
МАЛОЗБАГА́ЧЕНИЙ
МАЛОЗДІ́БНИЙ
МАЛОЗЕМЕ́ЛЛЯ
МАЛОЗЕМЕ́ЛЬНИЙ
МАЛОЗЕМЕ́ЛЬНІСТЬ
МАЛОЗМІСТО́ВНИЙ
МАЛОЗМІСТО́ВНІСТЬ
МАЛОЗМІСТО́ВНО
МАЛОЗНАЙО́МИЙ
МАЛОЗНА́НИЙ
МАЛОЗНА́ЧНИЙ
МАЛОЗНА́ЧНІСТЬ
МАЛОЗНА́ЧНО
МАЛОЗО́ЛЬНИЙ
МАЛОЗРОЗУМІ́ЛИЙ
МАЛОЗРОЗУМІ́ЛІСТЬ
МАЛОЗРОЗУМІ́ЛО
МАЛОІНВАЗИ́ВНИЙ
МАЛОІНВАЗИ́ВНІСТЬ
МАЛОІНІЦІАТИ́ВНИЙ
МАЛОІНІЦІАТИ́ВНІСТЬ
МАЛОІНТЕЛІГЕ́НТНИЙ
МАЛОІНТЕНСИ́ВНИЙ
МАЛОІНФОРМАТИ́ВНИЙ
МАЛОІНФОРМАТИ́ВНІСТЬ
МАЛОІНФОРМАТИ́ВНО
МАЛОІСТО́ТНИЙ
МАЛОІСТО́ТНІСТЬ
МАЛОІСТО́ТНО
МАЛОЇ́ЖДЖЕНИЙ
МАЛОЇСТІВНИ́Й
МАЛОЙМОВІ́РНИЙ
МАЛОЙМОВІ́РНІСТЬ
МАЛОЙМОВІ́РНО
МАЛОКАЛІ́БЕРНИЙ
МАЛОКАЛОРІ́ЙНИЙ
МАЛОКАЛОРІ́ЙНІСТЬ
МАЛОКАЛОРІ́ЙНО
МАЛОКВАЛІФІКО́ВАНИЙ
МАЛОКВАЛІФІКО́ВАНІСТЬ
МАЛОКВАЛІФІКО́ВАНО
МАЛОКВАРТИ́РНИЙ
МАЛОКОМПЕТЕ́НТНИЙ
МАЛОКОМПЕТЕ́НТНІСТЬ
МАЛОКОМПЕТЕ́НТНО
МАЛОКОМПЛЕ́КТНИЙ
МАЛОКОМПЛЕ́КТНІСТЬ
МАЛОКОНТА́КТНИЙ
МАЛОКОНТА́КТНІСТЬ
МАЛОКОРИ́СНИЙ
МАЛОКОРИ́СНІСТЬ
МАЛОКОРИ́СНО
МАЛОКРІ́В'Я
МАЛОКРО́ВНИЙ
МАЛОКУЛЬТУ́РНИЙ
МАЛОКУЛЬТУ́РНІСТЬ
МАЛОКУЛЬТУ́РНО
МАЛОЛЕТКИ́Й
МАЛОЛІ́СНИЙ
МАЛОЛІ́ССЯ
МАЛОЛІ́ТКА
МАЛОЛІ́ТНІЙ
МАЛОЛІ́ТНІСТЬ
МАЛОЛІ́ТОК
МАЛОЛІТРА́ЖКА
МАЛОЛІТРА́ЖНИЙ
МАЛОЛІ́ТСТВО
МАЛОЛІ́ТТЯ
МАЛОЛЮ́ДДЯ
МАЛОЛЮ́ДНИЙ
МАЛОЛЮ́ДНІСТЬ
МАЛОЛЮ́ДНО
МАЛОЛЮ́ДСТВО
МАЛОМАЄ́ТНИЙ
МАЛОМАЄ́ТНІСТЬ
МА́ЛО-МА́ЛО
МАЛОМЕТРА́ЖНИЙ
МАЛОМЕТРА́ЖНІСТЬ
МАЛОМІ́РКА
МАЛОМІ́РНИЙ
МАЛОМІ́РНІСТЬ
МАЛОМІСТЕЧКО́ВИЙ
МАЛОМІСТКИ́Й
МАЛОМІ́СТКІСТЬ
МАЛОМІЦНИ́Й
МАЛОМІ́ЦНІСТЬ
МАЛОМО́ВНИЙ
МАЛОМО́ВНІСТЬ
МАЛОМО́ВНО
МАЛОНАДІ́ЙНИЙ
МАЛОНАДІ́ЙНІСТЬ
МАЛОНАДІ́ЙНО
МАЛОНАСЕ́ЛЕНИЙ
МАЛОНАСЕ́ЛЕНІСТЬ
МАЛОНА́Т
МАЛОНА́ТНИЙ
МАЛОНЕБЕЗПЕ́ЧНИЙ
МАЛОНЕБЕЗПЕ́ЧНІСТЬ
МАЛОНЕБЕЗПЕ́ЧНО
МАЛО́НОВИЙ
МАЛОНО́ШЕНИЙ
МАЛООБ'Є́МНИЙ
МАЛООБЖИ́ТИЙ
МАЛООСВІ́ЧЕНИЙ
МАЛООСВІ́ЧЕНІСТЬ
МАЛОПЕРЕКО́НЛИВИЙ
МАЛОПЕРЕКО́НЛИВІСТЬ
МАЛОПЕРЕКО́НЛИВО
МАЛОПИСЬМЕ́ННИЙ
МАЛОПИСЬМЕ́ННІСТЬ
МАЛОПИТУ́ЩИЙ
МАЛОПІДГОТО́ВАНИЙ
МАЛОПІДГОТО́ВЛЕНИЙ
МАЛОПЛОДО́ВИЙ
МАЛОПЛОДЮ́ЧИЙ
МАЛОПОВЕРХО́ВИЙ
МАЛОПОВЕРХО́ВІСТЬ
МАЛОПОЖИ́ВНИЙ
МАЛОПОЖИ́ВНІСТЬ
МАЛОПОКАЗО́ВИЙ
МА́ЛО-ПОМА́ЛУ
МАЛОПОМІ́ТНИЙ
МАЛОПОМІ́ТНІСТЬ
МАЛОПОМІ́ТНО
МАЛОПОТУ́ЖНИЙ
МАЛОПОШИ́РЕНИЙ
МАЛОПОШИ́РЕНІСТЬ
МАЛОПОШИ́РЕНО
МАЛОПРИБУТКО́ВИЙ
МАЛОПРИБУТКО́ВІСТЬ
МАЛОПРИБУТКО́ВО
МАЛОПРИВА́БЛИВИЙ

МАЛОПРИВА́БЛИВО
МАЛОПРИДА́ТНИЙ
МАЛОПРИДА́ТНІСТЬ
МАЛОПРИДА́ТНО
МАЛОПРИЄ́МНИЙ
МАЛОПРИЄ́МНІСТЬ
МАЛОПРИЄ́МНО
МАЛОПРИСТУ́ПНИЙ
МАЛОПРОДУКТИ́ВНИЙ
МАЛОПРОДУКТИ́ВНІСТЬ
МАЛОПРОДУКТИ́ВНО
МАЛОПРОЗО́РИЙ
МАЛОПРОНИКНИ́Й
МАЛОРЕЛЬЄ́ФНИЙ
МАЛОРЕНТА́БЕЛЬНИЙ
МАЛОРЕНТА́БЕЛЬНІСТЬ
МАЛОРЕНТА́БЕЛЬНО
МАЛОРОДЮ́ЧИЙ
МАЛОРОДЮ́ЧІСТЬ
МАЛОРОЗВИ́НЕНИЙ
МАЛОРОЗВИ́НЕНІСТЬ
МАЛОРОЗВИ́НЕНО
МАЛОРОЗЧИ́ННИЙ
МАЛОРОЗЧИ́ННІСТЬ
МАЛОРО́С *див.* малоро́си
МАЛОРО́СИ
МАЛОРОСІ́ЙСТВО
МАЛОРОСІ́ЙСЬКИЙ
МАЛОРОСІЯ́НИ
МАЛОРОСІЯ́НИН *див.* малоросія́ни
МАЛОРОСІЯ́НКА *див.* малоросія́ни
МАЛОРО́СКА *див.* малоро́си
МАЛОРО́СЛИЙ
МАЛОРО́СЛІСТЬ
МАЛОРУ́СЬКИЙ
МАЛОРУХЛИ́ВИЙ
МАЛОРУХЛИ́ВІСТЬ
МАЛОРУХЛИ́ВО
МАЛОРУХО́МИЙ
МАЛОРУХО́МІСТЬ
МАЛОРУХО́МО
МАЛОСВІДО́МИЙ
МАЛОСЕРІ́ЙНИЙ
МАЛОСЕРІ́ЙНІСТЬ
МАЛОСЕРІ́ЙНО
МАЛОСИ́ЛИЙ
МАЛОСИ́ЛІСТЬ
МАЛОСИ́ЛЬНИЙ
МАЛОСИМПТО́МНИЙ
МАЛОСИМПТО́МНІСТЬ
МАЛОСИМПТО́МНО
МАЛОСІМЕ́ЙКА
МАЛОСІМЕ́ЙНИЙ
МАЛОСІМЕ́ЙНІСТЬ
МАЛОСІРКОВИ́Й
МАЛОСЛІ́ВНИЙ
МАЛОСЛІ́ВНІСТЬ
МАЛОСЛІ́ВНО
МАЛОСЛІ́В'Я
МАЛОСНІ́ЖНИЙ
МАЛОСНІ́ЖНІСТЬ
МАЛОСНІ́ЖНО
МАЛОСОЛО́НИЙ
МАЛОСО́ЛЬНИЙ
МАЛОСПОРІ́ДНЕНИЙ
МАЛОТИРА́ЖНИЙ
МАЛОТИРА́ЖНІСТЬ
МАЛОТИРА́ЖНО
МАЛОТОВАРИ́СЬКИЙ
МАЛОТОКСИ́ЧНИЙ
МАЛОТОКСИ́ЧНІСТЬ
МАЛОТОКСИ́ЧНО
МАЛОТОННА́ЖНИЙ
МАЛОТОННА́ЖНІСТЬ
МАЛОТРАНСФОРМО́ВАНИЙ
МАЛОТЯМУ́ЩИЙ
МАЛОУДІ́ЙЛИВИЙ
МАЛОУДІ́ЙНИЙ
МАЛОУСА́ДКОВИЙ
МАЛОУСА́ДКОВІСТЬ
МАЛОУСПІ́ШНИЙ
МАЛОУСПІ́ШНІСТЬ
МАЛОУСПІ́ШНО
МАЛОФОРМА́ТНИЙ
МАЛОФОРМА́ТНІСТЬ
МАЛОФОРМА́ТНО
МАЛОХМА́РНИЙ
МАЛОХМА́РНІСТЬ
МАЛОХМА́РНО
МАЛОХУДО́ЖНІЙ
МАЛОХУДО́ЖНІСТЬ
МАЛОХУДО́ЖНЬО
МАЛОЦІКА́ВИЙ
МАЛОЦІКА́ВІСТЬ
МАЛОЦІКА́ВО
МАЛОЦІ́ННИЙ
МАЛОЦІ́ННІСТЬ
МАЛОЦІ́ННО
МАЛОЧУТЛИ́ВИЙ
МАЛОЧУТЛИ́ВІСТЬ
МАЛУВА́ТИЙ
МАЛУВА́ТО
МА́ЛЬВА
МАЛЬВА́ЗІЯ
МА́ЛЬВОВИЙ
МАЛЬГА́СЬКИЙ
МАЛЬГА́Ш *див.* мальгаші́
МАЛЬГАШІ́
МАЛЬГА́ШКА *див.* мальгаші́
МАЛЬДИ́ВЕЦЬ *див.* мальди́вці
МАЛЬДИ́ВКА *див.* мальди́вці
МАЛЬДИ́ВСЬКИЙ
МАЛЬДИ́ВЦІ
МАЛЬКО́ВИЙ
МАЛЬО́ВАНИЙ
МАЛЬО́ВАНКА
МАЛЬОВНИ́ЦТВО
МАЛЬОВНИ́ЧЕ
МАЛЬОВНИ́ЧИЙ
МАЛЬОВНИ́ЧІСТЬ
МАЛЬОВНИ́ЧО
МАЛЬО́К
МАЛЬПІ́ГІЄВИЙ
МАЛЬПО́СТ
МАЛЬСЕ́КО
МАЛЬТІ́ЄЦЬ *див.* мальті́йці
МАЛЬТІ́ЙКА *див.* мальті́йці
МАЛЬТІ́ЙСЬКИЙ
МАЛЬТІ́ЙЦІ
МАЛЬТО́ЗА
МАЛЬТО́ЗНИЙ
МАЛЬТУЗІА́НЕЦЬ
МАЛЬТУЗІА́НСТВО
МАЛЬТУЗІА́НСЬКИЙ
МАЛЮВА́ЛЬНИЙ
МАЛЮВА́ЛЬНИК
МАЛЮВА́ЛЬНИЦЯ
МАЛЮВА́ННЯ
МАЛЮВА́ТИ
МАЛЮВА́ТИСЯ
МАЛЮ́К
МАЛЮ́НОК
МАЛЮ́НОЧОК
МАЛЮПУ́СІНЬКИЙ
МАЛЮ́СІНЬКИЙ
МАЛЯ́
МА́ЛЯ́Р
МАЛЯ́РИК[1]
МАЛЯ́РИК[2]
МАЛЯРІ́ЙНИЙ
МАЛЯРІ́Я
МА́ЛЯ́РКА[1]
МА́ЛЯ́РКА[2]
МАЛЯ́РНИЙ
МАЛЯ́РНЯ
МАЛЯ́РСТВО
МАЛЯ́РСЬКИЙ
МАЛЯРУВА́ТИ
МАЛЯ́С *див.* меля́са
МАЛЯ́СА *див.* меля́са
МАЛЯ́СНИЙ *див.* меля́сний
МАЛЯ́СОВИЙ *див.* меля́совий
МАЛЯ́ТКО
МАЛЯ́ТОЧКО
МА́МА
МАМА́Й
МАМАЛИ́ҐА
МАМАЛОЛО́ГІЯ
МАМА́Н
МА́МБА
МА́МБО
МАМЕЛЮ́К
МАМЕНО́РІ
МАМЗЕ́ЛЬ
МА́МИН
МАМІ́Й
МАМІЛЯ́РІЯ
МА́МКА
МА́МКАТИ
МАМЛЮ́К
МАМО́ГРАФ
МАМОГРАФІ́ЧНИЙ
МАМОГРА́ФІЯ

МАМО́ЛОГ
МАМОЛОГІ́ЧНИЙ
МАМОЛО́ГІЯ
МАМО́НА
МА́МОНТ
МАМОНТЕНЯ́
МА́МОНТОВИЙ
МА́МОНЬКА
МАМОПЛА́СТИКА
МАМОПЛАСТИ́ЧНИЙ
МА́МОЧКА
МА́МРАТИ
МАМУ́ЛА
МАМУЛУВА́ТИЙ
МАМУЛУВА́ТО
МАМУ́ЛЯ
МАМУ́НЦЯ
МАМУ́НЯ
МАМУ́СЕНЬКА
МАМУ́СИН
МАМУ́СЯ
МА́МУТ
МА́МУТОВИЙ
МА́МЦЯ
МА́МЧИН
...МА́Н
МАНА́
МАНА́Т
МАНА́ТКИ
МАНА́ТТЯ
МАНГА́Л
МАНГА́Н
МАНГАНИ́СТИЙ
МАНГАНІЗО́ВАНИЙ
МАНГАНІ́Н
МАНГАНІ́НОВИЙ
МАНГАНІ́Т
МАНГАНІ́ТОВИЙ
МАНГА́НОВИЙ
МАНГЛЕ́ВИЙ
МАНГЛЬ
МА́НГО
МА́НГОВИЙ
МАНГО́ЛЬД
МАНГО́ЛЬДОВИЙ
МАНГОСТА́Н
МАНГОСТА́НОВИЙ
МАНГОСТИ́Н
МАНГОСТИ́НОВИЙ
МА́НГРИ
МА́НГРО́ВИЙ
МАНГУ́СТА
МАНДА́НТ
МАНДАРИ́Н[1]
МАНДАРИ́Н[2]
МАНДАРИ́НКА[1]
МАНДАРИ́НКА[2]
МАНДАРИ́ННИЙ
МАНДАРИ́ННИК[1]
МАНДАРИ́ННИК[2]
МАНДАРИ́НОВИЙ
МАНДАРИ́НСЬКИЙ
МАНДАРИ́НЧИК
МАНДА́Т
МАНДАТА́РІЙ
МАНДА́ТНИЙ
МАНДА́ТОР
МАНДЕ́ЄЦЬ
МАНДЕ́ЙСТВО
МАНДЖА́ТИ
МАНДИ́НГО
МАНДО́ЛА
МАНДОЛІ́НА
МАНДОЛІНІ́СТ
МАНДОЛІНІ́СТКА
МАНДОЛІ́ННИЙ
МАНДРАГО́РА
МАНДРАГО́РОВИЙ
МАНДРЕ́Н
МА́НДРИ
МАНДРИ́КА
МАНДРИ́Л
МАНДРІ́ВЕ́ЦЬ
МАНДРІ́ВКА
МАНДРІ́ВНИ́Й
МАНДРІ́ВНИ́К
МАНДРІВНИ́ЦТВО
МАНДРІВНИ́ЦЬКИЙ
МАНДРІ́ВНИ́ЦЯ
МАНДРІВНИ́ЧИЙ
МАНДРІ́ВОЧКА
МАНДРО́ВАНЕЦЬ
МАНДРО́ВАНИЙ
МАНДРО́НИ
МАНДРУВА́ЛЬНИК
МАНДРУВА́ННЯ
МАНДРУВА́ТИ
МАНДРУВА́ТИСЯ
МАНДРЬО́ХА
МАНЕ́ВР
МАНЕ́ВРЕНИЙ
МАНЕ́ВРЕНІСТЬ
МАНЕВРО́ВИЙ
МАНЕВРУВА́ННЯ
МАНЕВРУВА́ТИ
МАНЕ́Ж
МАНЕ́ЖИК
МАНЕ́ЖИТИ
МАНЕ́ЖНИЙ
МАНЕКЕ́Н
МАНЕКЕ́ННИК
МАНЕКЕ́ННИЦЯ
МАНЕ́ЛІ
МАНЕ́НЬКИЙ
МАНЕ́РА
МАНЕ́СЕНЬКИЙ
МАНЖЕ́Т
МАНЖЕ́ТА
МАНЖЕ́ТКА
МАНЖЕ́ТНИЙ
МАНЖЕ́ТОВИЙ
МАНИ́ТИ
МАНИ́ТИСЯ
МАНИ́ШКА
МАНИ́ШКОВИЙ
МАНІАКА́ЛЬНИЙ
МАНІАКА́ЛЬНО
МАНІАКА́ЛЬНО-ДЕПРЕСИ́ВНИЙ
МАНІВЕ́ЦЬ *див.* манівці́
МАНІВЦІ́
МАНІЄ́ВИЙ
МАНІ́ЖИТИ
МАНІ́ЖИТИСЯ
МАНІ́ЖКА *див.* мани́шка
МАНІ́ЖКОВИЙ *див.* мани́шковий
МАНІ́ЖНИЙ
МАНІ́ЙКА
МАНІКЮ́Р
МАНІКЮ́РИТИ
МАНІКЮ́РНИЙ
МАНІКЮ́РНИЦЯ
МАНІ́ЛОВЩИНА
МАНІ́ЛЬСЬКИЙ
МАНІО́К
МАНІО́КА *див.* маніо́к
МАНІО́КОВИЙ
МАНІОФО́БІЯ
МАНІПУЛЬО́ВАНИЙ
МАНІПУЛЮВА́ННЯ
МАНІПУЛЮВА́ТИ
МАНІПУЛЯ́НТ
МАНІПУЛЯ́НТКА
МАНІПУЛЯТИ́ВНИЙ
МАНІПУЛЯТИ́ВНІСТЬ
МАНІПУЛЯТИ́ВНО
МАНІПУЛЯ́ТОР
МАНІПУЛЯ́ТОРСТВО
МАНІПУЛЯЦІ́ЙНИЙ
МАНІПУЛЯ́ЦІЯ
МАНІПУ́РІ
МАНІПУ́РСЬКИЙ
МАНІПУ́СІНЬКИЙ *див.* манюпу́сінький
МАНІ́Р
МАНІ́РА
МАНІ́РИТИСЯ
МАНІ́РКА
МАНІ́РНИЙ
МАНІ́РНИЦЯ
МАНІ́РНІСТЬ
МАНІ́РНО
МАНІ́СІНЬКИЙ
МАНІТО́Л
МАНІФЕ́СТ
МАНІФЕСТА́НТ
МАНІФЕСТА́НТКА
МАНІФЕСТАЦІ́ЙНИЙ
МАНІФЕСТА́ЦІЯ
МАНІФЕСТО́ВАНИЙ
МАНІФЕСТУВА́ННЯ
МАНІФЕСТУВА́ТИ
МАНІФЕСТУВА́ТИСЯ
МАНІХЕ́ЄЦЬ
МАНІХЕ́Й

МАНІХЕ́ЙСТВО
МАНІХЕ́ЙСЬКИЙ
МАНІ́ШКА *див.* мани́шка
МАНІ́ШКОВИЙ *див.* мани́шковий
МА́НІЯ
...МА́НІЯ
МАНІ́Я[1]
МАНІ́Я[2]
МАНІ́ЯК
МАНІ́ЯЦТВО
МАНІ́ЯЦЬКИЙ
МАНІ́ЯЧКА
МА́НКА
...МА́НКА
МАНКИ́Й
МА́НКО
МАНКУ́РТ
МАНКУРТИЗА́ЦІЯ
МАНКУРТИ́ЗМ
МАНКУРТИЗУВА́ТИСЯ
МАНКУРТІ́ТИ
МАНКУ́РТСТВО
МАНЛИ́ВИЙ
МАНЛИ́ВО
МА́ННА
МА́ННИЙ
МАНОДЕТА́НДЕР
МАНО́К
МАНО́МЕТР
МАНОМЕТРИ́ЧНИЙ
МАНОМЕ́ТРІЯ
МАНО́МЕТРОВИЙ
МА́НОР
МАНОРІА́ЛЬНИЙ
МАНО́РІЯ
МАНОЦИТИ́Н
МАНОЦІ́ВНИК
МАНСА́РДА
МАНСА́РДНИЙ
МАНСА́РДОВИЙ
МА́НСІ
МАНСІ́ЄЦЬ *див.* мансі́йці
МАНСІ́ЙКА *див.* мансі́йці
МАНСІ́ЙСЬКИЙ
МАНСІ́ЙЦІ
МА́НТА
МАНТА́ЧИТИ
МАНТА́ЧКА
МАНТЕЛЕ́ПА
МАНТИ́
МА́НТИКА
МАНТИКО́РА
МАНТИ́ЛЬКА
МАНТИ́ЛЬЯ
МАНТИ́СА
МАНТИ́ТИ
МАНТІЄПОДІ́БНИЙ
МА́НТІЙНИЙ
МА́НТІЯ
МАНТО́
МА́НТРА
МАНТУ́ЛКИ
МАНУА́Л
МАНУА́ЛЬ *див.* мануа́л
МАНУА́ЛЬНИЙ
МАНУА́ЛЬНИК
МАНУ́Л
МАНУСКРИ́ПТ
МАНУ́ТИ
МАНУ́ТИСЯ
МАНУФАКТУ́РА
МАНУФАКТУРИ́СТ
МАНУФАКТУ́РНИЙ
МАНУФАКТУ́РНИК
МАНЬЄРИ́ЗМ
МАНЬЄРИ́СТ
МАНЬЄРИСТИ́ЧНИЙ
МАНЬЄРИ́СТСЬКИЙ
МАНЬЧЖУ́Р *див.* маньчжу́ри
МАНЬЧЖУ́РИ
МАНЬЧЖУ́РКА *див.* маньчжу́ри
МАНЬЧЖУ́РСЬКИЙ
МАНЮ́НІЙ
МАНЮ́НЬКИЙ
МАНЮ́НЯ
МАНЮПУ́СІНЬКИЙ
МАНЮ́СІНЬКИЙ
МАНЯ́ЧИ́ТИ
МАНЯЧІ́ТИ *див.* маня́чи́ти
МАНЯЧЛИ́ВИЙ
МАОЇ́ЗМ
МАОЇ́СТ
МАОЇ́СТКА
МАОЇ́СТСЬКИЙ
МА́ОРІ
МАОРІ́ЄЦЬ *див.* маорі́йці
МАОРІ́ЙКА *див.* маорі́йці
МАОРІ́ЙСЬКИЙ
МАОРІ́ЙЦІ
МА́ПА
МА́ПКА
МАПУ́
МАПУ́ЧЕ
МА́РА
МАРА́
МАРАБІ́Т
МАРАБУ́
МАРАБУ́Т
МАРА́ЗМ
МАРАЗМА́ТИК
МАРАЗМАТИ́ЧКА
МАРАЗМАТИ́ЧНИЙ
МАРАЗМАТИ́ЧНІСТЬ
МАРА́КАС
МАРА́Л
МАРАЛІВНИ́К
МАРАЛІВНИ́ЦТВО
МАРАЛІВНИ́ЦЬКИЙ
МАРА́ЛЯЧИЙ
МАРА́НТА
МАРА́НТОВИЙ
МАРАСКІ́Н
МАРА́ТХІ
МАРАФО́Н
МАРАФО́НЕЦЬ
МАРАФО́НСЬКИЙ
МА́РГАНЕЦЬ
МА́РГАНЦЕ́ВИЙ
МАРГАНЦЕ́ВИСТИЙ
МАРГАНЦЕВМІ́СНИЙ
МАРГАНЦЕВОКИ́СЛИЙ
МАРГАНЦЕВОРУ́ДНИЙ
МАРГАНЦІ́ВКА
МАРГАРИ́Н
МАРГАРИ́НОВИЙ
МАРГАРИ́ТКА
МАРГІНА́Л
МАРГІНАЛІЗА́ЦІЯ
МАРГІНАЛІЗО́ВАНИЙ
МАРГІНАЛІЗУВА́ТИ
МАРГІНАЛІЗУВА́ТИСЯ
МАРГІНА́ЛІЇ
МАРГІНА́ЛІЯ *див.* маргіна́лії
МАРГІНА́ЛЬНИЙ
МАРГІНА́ЛЬНІСТЬ
МАРГІНЕ́С
МАРГО́
МАРЕВІ́ТИ
МА́РЕВНИЙ
МА́РЕВНО
МА́РЕВО
МАРЕ́ЛЬ
МАРЕ́МА
МАРЕМУ́ХА
МАРЕ́НА[1]
МАРЕ́НА[2]
МАРЕ́НГО
МАРЕ́НКА
МА́РЕННЯ
МАРЕ́НОВИЙ
МАРЕО́ГРАФ
МА́РЕЦЬ
МА́РЖА
МАРЖИ́НА
МАРЖИНАЛІ́ЗМ
МАРЖИНА́ЛЬНИЙ
МАРЖИНА́ЛЬНІСТЬ
МАРЖИ́НКА
МА́РЖОВИЙ
МАРЗ
МАРЗА́Н
МАРЗА́НА
МА́РИ
МАРИКУВА́ТИ
МАРИКУЛЬТУ́РА
МАРИ́МБА
МАРИ́НА
МАРИНА́Д
МАРИНА́ДНИЙ
МАРИНА́РКА
МАРИНІ́ЗМ
МАРИНІ́СТ
МАРИНІ́СТИКА

МАРИНІСТИ́ЧНИЙ
МАРИ́НКА
МАРИНО́ВАНИЙ
МАРИНУВА́ЛЬНИК
МАРИНУВА́ННЯ
МАРИНУВА́ТИ
МАРИНУВА́ТИСЯ
МА́РИТИ
МА́РИТИСЯ
МАРИХУА́НА
МА́РИЩЕ
МА́РІ
МАРІ́ЄЦЬ *див.* марі́йці
МАРІ́ЙКА *див.* марі́йці
МАРІ́ЙСЬКИЙ
МАРІ́ЙЦІ
МАРІ́ННЯ
МАРІОНЕ́ТКА
МАРІОНЕ́ТКОВИЙ
МАРІОНЕ́ТКОВІСТЬ
МА́РКА[1]
МА́РКА[2]
МАРКАЗИ́Т
МАРКАЗИ́ТОВИЙ
МАРКАЦІ́ЙНИЙ
МАРКА́ЦІЯ
МАРКГРА́Ф
МАРКГРАФИ́НЯ
МАРКГРА́ФСТВО
МАРКГРА́ФСЬКИЙ
МА́РКЕР
МАРКЕ́Р[1]
МАРКЕ́Р[2]
МА́РКЕРНИЙ
МАРКЕ́РНИЙ
МАРКЕ́РСЬКИЙ
МА́РКЕТ
МА́РКЕТИНГ
МА́РКЕТИНГОВИЙ
МАРКЕТМЕ́ЙКЕР
МАРКЕТО́ЛОГ
МАРКЕТОЛОГІ́ЧНИЙ
МАРКЕТОЛО́ГІЯ
МАРКЕТРІ́
МАРКІ́З
МАРКІ́ЗА[1]
МАРКІ́ЗА[2]
МАРКІЗЕ́Т
МАРКІЗЕ́ТОВИЙ
МАРКІРО́ВАНИЙ
МАРКІРУВА́ЛЬНИЙ
МАРКІРУВА́ЛЬНИК
МАРКІРУВА́ЛЬНИЦЯ
МАРКІРУВА́ННЯ
МАРКІРУВА́ТИ
МАРКІРУВА́ТИСЯ
МАРКІТА́НТ
МАРКІТА́НТКА
МАРКІТА́НТСЬКИЙ
МАРКІ́ТНИЙ
МАРКІ́ТНО
МАРКО́ВАНИЙ
МАРКО́ВАНІСТЬ
МА́РКОВИЙ
МАРКОМА́Н *див.* маркома́ни
МАРКОМА́НИ
МАРКОМА́НСЬКИЙ
МАРКО́ТА
МАРКО́ТНИЙ *див.* маркі́тний
МАРКО́ТНО *див.* маркі́тно
МАРКСИ́ЗМ
МАРКСИ́ЗМ-ЛЕНІНІ́ЗМ
МАРКСИ́СТ
МАРКСИ́СТКА
МАРКСИ́СТСЬКИЙ
МАРКСИ́СТСЬКО-ЛЕ́НІНСЬКИЙ
МАРКУВА́ЛЬНИЙ
МАРКУВА́ЛЬНИК
МАРКУВА́ЛЬНИЦЯ
МАРКУВА́ННЯ
МАРКУВА́ТИ
МАРКУВА́ТИСЯ
МАРКШЕ́ЙДЕР
МАРКШЕЙДЕРІ́Я
МАРКШЕ́ЙДЕРСТВО
МАРКШЕ́ЙДЕРСЬКИЙ
МА́РЛЕВИЙ
МА́РЛЕЧКА
МА́РЛЯ
МАРМЕЛА́Д
МАРМЕЛА́ДКА
МАРМЕЛА́ДНИЙ
МАРМЕЛА́ДОВИЙ
МАРМИ́ЗА
МАРМІ́Т
МА́РМОР
МАРМУ́ЗА
МАРМУЛЯ́ДА
МА́РМУР
МА́РМУРНИЙ
МА́РМУРНИК
МАРМУРО́ВАНИЙ
МАРМУРО́ВИЙ
МАРМУРО́ВІСТЬ
МАРМУРО́ВО
МАРМУРОПОДІ́БНИЙ
МАРМУРУВА́ЛЬНИК
МАРМУРУВА́ННЯ
МАРМУРУВА́ТИ
МАРМУРУВА́ТИСЯ
МА́РНЕ *див.* ма́рно
МА́РНЕНЬКИЙ
МА́РНИЙ[1]
МА́РНИЙ[2]
МАРНИ́ЦЯ
МАРНИ́ЧКА
МА́РНІСТЬ
МАРНІ́ТИ
МА́РНО
МАРНО...
МАРНО́ВАНИЙ
МАРНОВІ́Р
МАРНОВІ́РКА
МАРНОВІ́РНИЙ
МАРНОВІ́РНІСТЬ
МАРНОВІ́РНО
МАРНОВІ́РСТВО
МАРНОВІ́Р'Я
МАРНОДУ́М
МАРНОЛЮ́БНИЙ
МАРНОЛЮ́БНО
МАРНОЛЮ́БСТВО
МАРНОСЛА́ВЕЦЬ
МАРНОСЛА́ВНИЙ
МАРНОСЛА́ВНО
МАРНОСЛА́ВСТВО
МАРНОСЛА́В'Я
МАРНОСЛІ́ВНИЙ
МАРНОСЛІ́В'Я
МАРНОСЛО́В
МАРНОСЛО́ВЕЦЬ
МАРНОСЛО́ВИТИ
МАРНОТА́
МАРНО́ТНИЙ
МАРНОТРА́Т
МАРНОТРА́ТЕЦЬ
МАРНОТРА́ТИТИ
МАРНОТРА́ТИТИСЯ
МАРНОТРА́ТКА
МАРНОТРА́ТНИЙ
МАРНОТРА́ТНИК
МАРНОТРА́ТНИЦЬКИЙ
МАРНОТРА́ТНИЦЯ
МАРНОТРА́ТНІСТЬ
МАРНОТРА́ТНО
МАРНОТРА́ТСТВО
МАРНОТРА́ТСЬКИЙ
МАРНУВА́ННЯ
МАРНУВА́ТИ
МАРНУВА́ТИСЯ
МАРО́ВИЩЕ
МАРОДЕ́Р
МАРОДЕ́РКА
МАРОДЕ́РСТВО
МАРОДЕ́РСТВУВАТИ
МАРОДЕ́РСЬКИЙ
МАРОКЕ́Н
МАРОКЕ́НОВИЙ
МАРОККА́НЕЦЬ *див.* марокка́нці
МАРОККА́НКА *див.* марокка́нці
МАРОККА́НСЬКИЙ
МАРОККА́НЦІ
МАРО́Н *див.* маро́ни
МАРО́НИ
МАРОНІ́Т
МАРО́НКА *див.* маро́ни
МА́РОЧКА
МА́РОЧНИЙ
МА́РОЧНИЦЯ
МА́РОЧНІСТЬ
МАРС
МАРСАЛА́
МАРСЕЛІ́Н

МАРСЕЛІ́НОВИЙ
МА́РСЕЛЬ
МАРСЕЛЬЄ́ЗА
МА́РСЕЛЬНИЙ
МАРСИ́ЛІЄВІ
МАРСІА́НИН
МАРСІА́НКА
МАРСІА́НСЬКИЙ
МАРСІЯ́НИН *див.* марсіа́нин
МАРСІЯ́НКА *див.* марсіа́нка
МАРСІЯ́НСЬКИЙ *див.* марсіа́нський
МА́РСОВИ́Й
МАРСОХІ́Д
МАРТЕ́ЛЬ
МАРТЕ́Н
МАРТЕ́НІВЕЦЬ
МАРТЕ́НІВСЬКИЙ
МАРТЕ́ННИК
МАРТЕНСИ́Т
МАРТЕНСИ́ТНИЙ
МАРТИ́Н
МАРТИНГА́Л
МАРТИ́НОВИЙ
МАРТИРОЛО́Г
МАРТИ́Т
МАРТИ́ТОВИЙ
МАРТИ́ШКА
МАРТІ́НІ
МАРТОПЛЯ́С
МАРУ́ДА
МАРУ́ДИТИ
МАРУ́ДИТИСЯ
МАРУ́ДНИЙ
МАРУ́ДНИК
МАРУ́ДНИЦЯ
МАРУ́ДНІСТЬ
МАРУ́ДНО
МАРУ́НА
МАРУ́НКА
МАРУ́НОВИЙ
МАРХУ́Р
МАРЦЕ́ВИЙ
МАРЦИПА́Н
МАРЦИПА́ННИЙ
МАРЦИПА́НОВИЙ
МАРЧІ́ТИ
МАРШ[1]
МАРШ[2]
МА́РШАЛ
МАРШАЛІ́Т
МАРШАЛКІ́ВСТВО
МАРШАЛКІ́ВСЬКИЙ
МАРША́ЛОК
МА́РШАЛЬСТВО
МА́РШАЛЬСЬКИЙ
МАРША́НЦЕВІ
МАРША́НЦІЯ
МАРШИРУВА́ЛЬНИЙ
МАРШИРУВА́ННЯ
МАРШИРУВА́ТИ
МА́РШІ
МАРШ-КИДО́К
МАРШ-МАНЕ́ВР
МАРШ-МА́РШ
МАРШОВИ́Й
МАРШОВИ́К
МАРШО́ВІСТЬ
МАРШОПОДІ́БНИЙ
МАРШРУ́Т
МАРШРУТИЗА́ТОР
МАРШРУТИЗА́ЦІЯ
МАРШРУ́ТКА
МАРШРУ́ТНИЙ
МАРШРУ́ТНИК
МАРШУВА́ННЯ
МАРШУВА́ТИ
МАРЮ́КА
МАР'Я́Ж
МАР'Я́ЖНИЙ
МАР'Я́НКА
МАР'Я́ННИК
МА́СА
МАСАГЕ́Т *див.* масаге́ти
МАСАГЕ́ТИ
МАСА́Ж
МАСАЖЕ́Р
МАСАЖИ́СТ
МАСАЖИ́СТКА
МАСА́ЖНИЙ
МАСАЖО́ВАНИЙ
МАСАЖУВА́ННЯ
МАСАЖУВА́ТИ
МАСАЖУВА́ТИСЯ
МАСА́Ї
МАСА́Й *див.* маса́ї
МАСА́ЙКА *див.* маса́ї
МАСА́ЙСЬКИЙ
МАСА́КРА
МАСАКРУВА́ТИ
МАСЕДУА́Н
МАСЕЛЬНИ́ЦЯ
МАСЕЛЬНИ́ЧКА
МАСЕ́ЛЬЦЕ
МАСИ́В
МАСИ́ВНИЙ
МАСИ́ВНІСТЬ
МАСИ́ВНО
МА́СКА
МАСКАРА́Д
МАСКАРА́ДНИЙ
МАСКАРА́ДНИК
МАСКАРО́Н
МАСКАРПО́НЕ
МАСКО́ВАНИЙ
МА́СКО́ВИЙ
МАСКО́Н
МАСКОПОДІ́БНИЙ
МАСКОПОДІ́БНІСТЬ
МАСКУВА́ЛЬНИЙ
МАСКУВА́ЛЬНИК
МАСКУВА́ЛЬНИЦЯ
МАСКУВА́ННЯ
МАСКУВА́ТИ
МАСКУВА́ТИСЯ
МАСКУЛІ́ЗМ
МАСКУЛІНІЗА́ЦІЯ
МАСКУЛІНІ́ЗМ
МАСКУЛІНІЗО́ВАНИЙ
МАСКУЛІ́ННИЙ
МАСКУЛІ́ННІСТЬ
МАСКУЛЬТУ́РА
МАСКХАЛА́Т
МАСЛА́К
МАСЛАКУВА́ТИЙ
МАСЛАКУВА́ТІСТЬ
МАСЛАЧО́К
МАСЛА́ЧЧЯ
МА́СЛЕНИЙ
МА́СЛЕЧКО
МАСЛИ́НА
МАСЛИ́НКА
МАСЛИ́НКОВИЙ
МАСЛИ́ННИЙ
МАСЛИ́НОВИЙ
МА́СЛИТИ
МА́СЛИТИСЯ
МА́СЛО
МАСЛО...
МАСЛОВА́Р
МАСЛОВИГОТІВНИ́К
МАСЛОВИГОТО́ВЛЮВАЧ
МАСЛОВЛО́ВЛЮВАЧ
МАСЛОЕКСТРАКЦІ́ЙНИЙ
МАСЛОЕКСТРА́КЦІЯ
МАСЛОЖИРОВИ́Й
МАСЛОЗАВО́Д
МАСЛОПОДІ́БНИЙ
МАСЛОПОДІ́БНІСТЬ
МАСЛОПРОВІ́Д
МАСЛОРО́Б
МАСЛОРО́БКА
МАСЛОРО́БНИЙ
МАСЛОРО́БНЯ
МАСЛОРО́БСТВО
МАСЛОРОЗЧИ́ННИЙ
МАСЛОРОЗЧИ́ННИК
МАСЛОСВЯТИ́ТИ
МАСЛОСВЯ́ТТЯ
МАСЛОСИРЗАВО́Д
МАСЛОСИРОЗАВО́Д *див.* маслосирзаво́д
МАСЛОСИРОМОЛО́ЧНИЙ
МАСЛОСИРОРО́БНИЙ
МАСЛОСОБО́РУВАТИ
МАСЛОСХО́ВИЩЕ
МАСЛОТО́ПНИЙ
МАСЛОУТВО́РЕННЯ
МАСЛУВА́ТИ
МАСЛЮ́К
МАСЛЮЧО́К
МАСЛЯ́К[1]
МАСЛЯ́К[2]
МА́СЛЯНИЙ
МАСЛЯНИ́СТИЙ

МАСЛЯНИ́СТІСТЬ
МАСЛЯНИ́СТО
МА́СЛЯНИЦЯ
МАСЛЯ́НКА
МА́СЛЯНО
МАСЛЯНОКИ́СЛИЙ
МАС-МЕ́ДІА
МАС-МЕДІА́ЛЬНИЙ
МАС-МЕДІ́ЙНИЙ
МАС-МЕДІ́ЙНИК
МАСНЕ́НЬКИЙ
МАСНЕ́НЬКО
МАСНИ́Й
МА́СНИЦЯ
МАСНИ́ЦЯ
МА́СНИЧКА
МАСНИ́ЧКА
МА́СНИЧНИЙ
МА́СНІСТЬ
МА́СНО
МАСНУВА́ТИЙ
МАСО́ВАНИЙ
МАСО́ВАНІСТЬ
МАСО́ВАНО
МА́СОВИЙ
МАСОВИ́К
МАСОВІДДА́ЧА
МАСОВІ́ЗМ
МА́СОВІСТЬ
МАСО́ВКА
МА́СОВО
МАСОВОКОМУНІКАЦІ́ЙНИЙ
МА́СОВО-ПОЛІТИ́ЧНИЙ
МАСОМІ́Р
МАСО́Н
МАСО́НКА
МАСО́НСТВО
МАСО́НСЬКИЙ
МАСОО́БМІН
МАСООБМІ́ННИЙ
МАС-СПЕ́КТР
МАС-СПЕКТРА́ЛЬНИЙ
МАС-СПЕКТРО́ГРАФ
МАС-СПЕКТРОГРАФІ́ЧНИЙ
МАС-СПЕКТРОГРА́ФІЯ
МАС-СПЕКТРО́МЕТР
МАС-СПЕКТРОМЕТРИ́ЧНИЙ
МАС-СПЕКТРОМЕ́ТРІЯ
МАС-СПЕКТРОСКО́П
МАС-СПЕКТРОСКОПІ́ЧНИЙ
МАС-СПЕКТРОСКОПІ́Я
МА́СТАБА
МАСТА́К
МАСТИ́КА
МАСТИ́КОВИЙ
МА́СТИКС
МА́СТИКСОВИЙ
МАСТИ́ЛО
МАСТИЛОБА́К
МАСТИЛОВИМІ́РНИК
МАСТИЛОВІДДІ́ЛЬНИК
МАСТИЛОЗАПРА́ВНИЙ
МАСТИЛООЧИ́СНИК
МАСТИЛОПОКА́ЖЧИК
МАСТИЛОПО́МПА
МАСТИЛОПРОВІ́Д
МАСТИЛОСХО́ВИЩЕ
МАСТИЛОФІ́ЛЬТР
МАСТИ́ЛЬНИЙ
МАСТИ́ЛЬНИК
МАСТИ́ЛЬНИЦЯ
МАСТИ́НО
МАСТИ́РКА
МАСТИ́СТИЙ
МАСТИ́Т
МАСТИ́ТИ
МАСТИ́ТИЙ
МАСТИ́ТИСЯ
МАСТИ́ТІСТЬ
МАСТИ́Ф
МАСТИХІ́Н
МАСТІ́ННЯ
МАСТКИ́Й
МАСТОДИНІ́Я
МАСТОДО́НТ *див.* мастодо́нти
МАСТОДО́НТИ
МАСТОЇДИ́Т
МАСТОПАТІ́Я
МАСТОЦИ́Т *див.* мастоци́ти
МАСТОЦИ́ТИ
МАСТОЦИТО́З
МАСТУРБАЦІ́ЙНИЙ
МАСТУРБА́ЦІЯ
МАСТУРБУВА́ТИ
МАСТЬ[1]
МАСТЬ[2]
МАСУВА́ННЯ
МАСУВА́ТИ[1]
МАСУВА́ТИ[2]
МАСУВА́ТИСЯ
МАСХАРАБО́З
МАСШТА́Б
МАСШТА́БНИЙ
МАСШТА́БНІСТЬ
МАСШТА́БНО
МАСШТАБО́ВАНИЙ
МАСШТАБО́ВАНІСТЬ
МАСШТАБУВА́ЛЬНИЙ
МАСШТАБУВА́ННЯ
МАСШТАБУВА́ТИ
МАТ[1]
МАТ[2]
МАТ[3]
МАТ[4]
МА́ТА
МАТАДО́Р
МАТАНА́ЛІЗ
МАТЕ́
МАТЕЛО́Т
МАТЕМАТИЗА́ЦІЯ
МАТЕМАТИЗО́ВАНИЙ
МАТЕМАТИЗО́ВАНІСТЬ
МАТЕМАТИЗУВА́ННЯ
МАТЕМАТИЗУВА́ТИ
МАТЕМАТИЗУВА́ТИСЯ
МАТЕМА́ТИК
МАТЕМА́ТИКА
МАТЕМАТИ́ЧКА
МАТЕМАТИ́ЧНИЙ
МАТЕМАТИ́ЧНО
МАТЕРЕВБИ́ВЕЦЬ
МАТЕРЕВБИ́ВСТВО
МАТЕРЕВБИ́ВЦЯ
МАТЕРИ́ЗНА
МАТЕРИ́К
МАТЕРИКО́ВИЙ
МА́ТЕРИН
МАТЕРИ́НКА
МАТЕРИ́НСТВО
МАТЕРИ́НСЬКИЙ
МАТЕРІА́Л
МАТЕРІАЛІЗА́ЦІЯ
МАТЕРІАЛІ́ЗМ
МАТЕРІАЛІЗО́ВАНИЙ
МАТЕРІАЛІЗО́ВУВАТИ
МАТЕРІАЛІЗО́ВУВАТИСЯ
МАТЕРІАЛІЗУВА́ННЯ
МАТЕРІАЛІЗУВА́ТИ *див.* матеріалізо́вувати
МАТЕРІАЛІЗУВА́ТИСЯ *див.* матеріалізо́вуватися
МАТЕРІАЛІ́СТ
МАТЕРІАЛІСТИ́ЧНИЙ
МАТЕРІАЛІСТИ́ЧНІСТЬ
МАТЕРІАЛІСТИ́ЧНО
МАТЕРІАЛІ́СТКА
МАТЕРІАЛІ́СТСЬКИЙ
МАТЕРІАЛОВИТРА́ТНИЙ
МАТЕРІАЛОВИТРА́ТНІСТЬ
МАТЕРІАЛОВИТРА́ТНО
МАТЕРІАЛОЄ́МНИЙ
МАТЕРІАЛОЄ́МНІСТЬ
МАТЕРІАЛОЗНА́ВЕЦЬ
МАТЕРІАЛОЗНА́ВСТВО
МАТЕРІАЛОЗНА́ВЧИЙ
МАТЕРІАЛОМІСТКИ́Й
МАТЕРІАЛОМІ́СТКІСТЬ
МАТЕРІАЛООЩА́ДНИЙ
МАТЕРІАЛООЩА́ДНІСТЬ
МАТЕРІА́ЛЬНИЙ
МАТЕРІА́ЛЬНІСТЬ
МАТЕРІА́ЛЬНО
МАТЕРІА́ЛЬНО-ТЕХНІ́ЧНИЙ
МАТЕРІА́ЛЬЧИК
МАТЕ́РІЙКА
МАТЕ́РІЯ
МА́ТЕРНИЙ *див.* ма́терній
МА́ТЕРНІЙ
МАТЕР'Я́НИЙ
МА́ТИ[1]
МА́ТИ[2]
МА́ТИ-ГЕРОЇ́НЯ
МА́ТИ-Й-МА́ЧУХА

МА́ТИ-ОДИНА́ЧКА
МА́ТИСЯ
МА́ТИЦЯ
МА́ТІНКА
МА́ТІНОЧКА
МА́ТІНЧИН
МАТІО́ЛА
МАТІО́ЛОВИЙ
МА́ТІР
МА́ТІРКА[1]
МА́ТІРКА[2]
МА́ТІРКОВИЙ
МАТІРКУВА́ННЯ
МАТІРКУВА́ТИ
МА́ТІРНИЙ[1]
МА́ТІРНИЙ[2]
МА́ТІРНИЙ[3]
МА́ТІРЧИН
МАТІРЩИ́НА
МА́ТКА[1]
МА́ТКА[2]
МАТКІВНИ́ЦТВО
МА́ТКОВИЙ
МА́ТЛАНКА
МАТЛО́Т
МАТЛЯ́ТИ
МАТЛЯ́ТИСЯ
МАТНАКА́Ш
МАТНА́ТИСЯ
МАТНИ́СТИЙ
МАТНЯ́
МАТО́ВАНИЙ
МА́ТОВИЙ[1]
МА́ТОВИЙ[2]
МА́ТОВІСТЬ
МА́ТОВО
МАТО́ЛОК
МА́ТОНЬКА
МАТОРЖЕ́НИК
МА́ТОЧИНА
МА́ТОЧКА
МА́ТОЧКО́ВИЙ
МА́ТОЧНИЙ
МА́ТОЧНИК
МАТРА́Ц
МАТРА́ЦИК
МАТРА́ЦНИЙ
МАТРА́ЦНИК
МАТРА́ЦОВИЙ
МАТРИГА́Н
МА́ТРИКС
МА́ТРИКСНИЙ
МАТРИ́КУЛ
МАТРИ́КУЛЬНИЙ
МАТРИЛІНІ́ЙНИЙ
МАТРИЛІНІ́ЙНІСТЬ
МАТРИЛОКА́ЛЬНИЙ
МАТРИЛОКА́ЛЬНІСТЬ
МАТРИМОНІА́ЛЬНИЙ
МАТРИЦЕТРИМА́Ч
МАТРИЦЬО́ВАНИЙ
МАТРИЦЮВА́ЛЬНИЙ
МАТРИЦЮВА́ННЯ
МАТРИЦЮВА́ТИ
МА́ТРИЦЯ
МА́ТРИЧНИЙ
МА́ТРИЧНІСТЬ
МАТРІАРХА́ЛЬНИЙ
МАТРІАРХА́Т
МАТРО́НА
МАТРО́НІМ
МАТРОНІМІ́ЧНИЙ
МАТРОНІМІ́ЧНІСТЬ
МАТРО́С
МАТРО́СИК
МАТРО́СІВ
МАТРО́СКА
МАТРОСНЯ́
МАТРО́СЬКИЙ
МАТТЯ́
МАТУВА́ЛЬНИК
МАТУВА́ННЯ[1]
МАТУВА́ННЯ[2]
МАТУВА́ТИ[1]
МАТУВА́ТИ[2]
МАТУ́НЯ
МАТУ́РА
МАТУРА́ЛЬНИЙ
МАТУРИ́СТ
МАТУРИ́СТКА
МАТУ́СЕНЬКА
МАТУ́СЕЧКА
МАТУ́СИН
МАТУ́СЯ
МА́ТУШКА
МА́ТУШЧИН
МАТЧ
МАТЧА́НИЙ
МАТЧАСТИ́НА
МАТЧБО́Л
МА́ТЧЕВИЙ
МА́ТЧИН
МАТЧИ́Ш
МАТЧ-РЕВА́НШ
МАТЧ-ТУРНІ́Р
МАТЮГА́ЛЬНИК
МАТЮ́К
МАТЮКА́ННЯ
МАТЮКА́ТИ
МАТЮКА́ТИСЯ
МАТЮКНУ́ТИ
МАТЮКНУ́ТИСЯ
МАТЮ́ЧЧЯ
МАТЮ́ШНИК
МА́УЗЕР
МАУНТБА́ЙК
МАУНТИНБА́ЙК
МАУНТИНБА́ЙКЕР
МАУНТИНБО́РД
МА́ФІН
МА́ФІНОВИЙ
МАФІО́ЗІ
МАФІО́ЗНИЙ
МАФІО́ЗНІСТЬ
МА́ФІЯ
МАФО́РІЙ
МАФУСАЇ́ЛІВ
МАХ[1]
МАХ[2]
МАХАГО́Н
МАХАГО́НІ
МАХАГО́НІЄВИЙ
МАХАГО́НОВИЙ
МАХА́ЛЬНИЙ
МАХА́ЛЬНИК
МАХА́ЛЬНИЦЯ
МАХА́ННЯ
МАХАО́Н
МАХА́ТИ
МА́ХЕ
МАХИ́НА
МАХИ́НИЩЕ
МАХИ́НЯ *див.* махи́на
МАХІ́ЗМ
МАХІНА́ТОР
МАХІНА́ТОРКА
МАХІНА́ТОРСЬКИЙ
МАХІНА́ЦІЯ
МАХІ́СТ
МАХІ́СТСЬКИЙ
МАХЛЮВА́ННЯ
МАХЛЮВА́ТИ
МАХЛЯ́Р
МАХЛЯ́РИТИ
МАХЛЯ́РКА
МАХЛЯ́РОЧКА
МАХЛЯ́РСТВО
МАХЛЯ́РСЬКИЙ
МАХНО́ВЕЦЬ
МАХНО́ВСЬКИЙ
МАХНО́ВЩИНА
МАХНУ́ТИ
МАХНУ́ТИСЯ
МАХОВИ́Й
МАХОВИ́К
МАХОВИКО́ВИЙ
МАХОВИЧКО́ВИЙ
МАХОВИЧО́К
МА́ХОМ
МАХО́МЕТР
МАХОНУ́ТИ
МАХО́РКА
МАХО́РКОВИЙ
МАХО́РОЧКА
МАХО́РОЧНИЙ
МАХОРЧА́НИЙ
МАХРА́[1]
МАХРА́[2]
МАХРО́ВИЙ
МАХРО́ВІСТЬ
МАЦ
МАЦА́
МАЦА́К *див.* мацаки́

МАЦАКИ́
МА́ЦАЛЬНИЙ
МА́ЦАННЯ
МАЦАПУ́РА
МА́ЦАТИ
МА́ЦАТИСЯ
МАЦЕ́ВА
МАЦЕПЕКА́РНЯ
МАЦЕРА́ЦІЯ
МАЦЕРО́ВАНИЙ
МАЦЕРУВА́ННЯ
МАЦЕРУВА́ТИ
МАЦЕРУВА́ТИСЯ
МАЦ-МА́Ц *див.* мац
МАЦНУ́ТИ
МАЦО́НІ
МА́ЦЬКАТИ
МАЦЬКА́ТИЙ
МА́ЦЬКАТИСЯ
МАЦЬО́ПА
МАЦЬО́ПСТВО
МАЦЮ́ПЕНЬКИЙ
МАЦЮПУ́СІНЬКИЙ
МА́ЧАНКА
МАЧА́ТИ
МАЧЕ́ТЕ
МАЧЕТЕ́РО
МАЧИ́НА
МАЧИ́НКА
МАЧКА́ТИЙ
МАЧКИ́
МА́ЧО
МАЧО́К
МАЧУ́ЛА
МАЧУ́ЛИСТИЙ
МАЧУ́ЛИТИ
МАЧУ́ЛКА
МАЧУ́ЛЬНИЙ
МА́ЧУХА
МА́ЧУШИН
МА́ЧУШНИК
МАШБЮРО́
МАШЕРУВА́ННЯ *див.* маширува́ння
МАШЕРУВА́ТИ *див.* маширува́ти
МАШИ́НА
МАШИНА́ЛЬНИЙ
МАШИНА́ЛЬНІСТЬ
МАШИНА́ЛЬНО
МАШИНЕ́РІЯ
МАШИНІЗА́ЦІЯ
МАШИНІЗО́ВАНИЙ
МАШИНІЗУВА́ТИ
МАШИНІЗУВА́ТИСЯ
МАШИНІ́СТ
МАШИНІ́СТІВ
МАШИНІ́СТКА
МАШИ́НКА
МАШИ́ННИЙ
МАШИ́ННО-...
МАШИ́ННО-ТРА́КТОРНИЙ
МАШИНО...
МАШИНОБУДІВЕ́ЛЬНИЙ
МАШИНОБУДІВНИ́Й
МАШИНОБУДІВНИ́К
МАШИНОБУДУВА́ННЯ
МАШИ́НО́ВИЙ
МАШИ́НО-ГОДИ́НА
МАШИНОГРА́МА
МАШИ́НО-ДЕ́НЬ
МАШИНОЗНА́ВЕЦЬ
МАШИНОЗНА́ВСТВО
МАШИНОЗНА́ВЧИЙ
МАШИНОКОМПЛЕ́КТ
МАШИНОЛІЧИ́ЛЬНИЙ
МАШИ́НО-МІ́СЦЕ
МАШИНО́ПИС
МАШИНОПИ́СНИЙ
МАШИНОРЕМО́НТНИЙ
МАШИРУВА́ННЯ
МАШИРУВА́ТИ
МАШКАРА́
МАШКАРА́Д
МАШКАРА́ДНИЙ
МАШТАЛІ́Р
МАШТА́РКА
МАШТА́РНЯ
МА́ЩЕНИЙ
МА́ЩЕННЯ
МАЮ́СКУЛ
МАЮ́СКУЛА
МАЮ́СКУЛЬНИЙ
МАЮ́ЧИЙ
МАЯ́К
МАЯКО́ВИЙ
МА́ЯННЯ
МА́ЯТИ
МА́ЯТИСЯ
МА́ЯТНИК
МА́ЯТНИКОВИЙ
МАЯТНИКОПОДІ́БНИЙ
МАЯ́ЧЕННЯ
МАЯ́ЧИТИ[1]
МАЯ́ЧИ́ТИ[2]
МАЯЧИ́ТИСЯ
МАЯЧІ́ННЯ
МАЯЧІ́ТИ *див.* мая́чити[1]
МАЯЧЛИ́ВИЙ[1]
МАЯЧЛИ́ВИЙ[2]
МАЯ́ЧНИЙ
МАЯЧНИ́Й
МАЯЧНЯ́
МАЯЧО́К
МБУ́ТІ
МВС
МВФ
МЕ
МЕА́НДР
МЕАНДРИ́ЧНИЙ
МЕА́НДРОВИЙ
МЕАНДРОПОДІ́БНИЙ
МЕАНДРУВА́ННЯ
МЕАНДРУВА́ТИ
МЕ́БЛЕВИЙ
МЕ́БЛІ
МЕБЛЬО́ВАНИЙ
МЕБЛЬОВИ́Й
МЕБЛЬОВИ́К *див.* меблеви́к
МЕБЛЮВА́ЛЬНИК
МЕБЛЮВА́ЛЬНИЦЯ
МЕБЛЮВА́ННЯ
МЕБЛЮВА́ТИ
МЕБЛЮВА́ТИСЯ
МЕБЛЯ́Р
МЕБЛЯ́РКА
МЕБЛЯ́РСТВО
МЕБЛЯ́РСЬКИЙ
МЕ́ВА
МЕ́ВО
МЕГА...
МЕГАБА́ЙТ
МЕГАБА́ЙТОВИЙ
МЕГАБІ́Т
МЕГАБО́РД
МЕГАВА́Т
МЕГАВА́Т-ГОДИ́НА
МЕГАВО́ЛЬТ
МЕГАГАМЕТОГЕНЕ́З
МЕГАГЕ́РЦ
МЕГАЗІ́РКА
МЕГАЗІРКО́ВИЙ
МЕГАКО́СМ
МЕГАКО́СМОС
МЕГАЛІ́Т
МЕГАЛІТИ́ЧНИЙ
МЕГАЛО...
МЕГАЛОЗА́ВР
МЕГАЛОКЕФА́Л *див.* мегалоцефа́л
МЕГАЛОКЕФА́ЛІЯ *див.* мегалоцефа́лія
МЕГАЛОМА́Н
МЕГАЛОМА́НІЯ
МЕГАЛОПО́ЛІС
МЕГАЛОФА́Г
МЕГАЛОФО́БІЯ
МЕГАЛОЦЕФА́Л
МЕГАЛОЦЕФА́ЛІЯ
МЕГА́НТРОП
МЕГАПІ́КСЕЛЬ
МЕГАПІ́КСЕЛЬНИЙ
МЕГАПО́ЛІС
МЕГАПО́ЛІСНИЙ
МЕГАПРОЕ́КТ
МЕГАПРОЕ́КТНИЙ
МЕГА́РІ
МЕГАРО́Н
МЕГАСВІ́Т
МЕГАСКО́П
МЕГАСКОПІ́ЧНИЙ
МЕГАСПО́РА
МЕГАСПОРА́НГІЙ
МЕГАСПОРОГЕНЕ́З
МЕГАСПОРОФІ́Л
МЕГАСТРУКТУ́РА
МЕГАСТРУКТУ́РНИЙ

МЕГАТА́ЙП
МЕГАТЕ́РІЙ
МЕГАТО́ННА
МЕГАТО́ННИЙ
МЕГАФА́УНА
МЕГАФО́Н
МЕГАФО́ННИЙ
МЕГЕ́РА
МЕГО́М
МЕГО́ММЕТР
МЕГРЕ́Л *див.* мегре́ли
МЕГРЕ́ЛИ
МЕГРЕ́ЛКА *див.* мегре́ли
МЕГРЕ́ЛЬСЬКИЙ
МЕД
МЕД...
МЕДАЛЕНО́СЕЦЬ
МЕДАЛІ́СТ
МЕДАЛІ́СТКА
МЕДА́ЛЬ
МЕДАЛЬЄ́Р
МЕДАЛЬЄ́РИКА
МЕДАЛЬЄ́РКА
МЕДАЛЬЄ́РНИЙ
МЕДАЛЬЙО́Н
МЕДАЛЬЙО́ННИЙ
МЕДАЛЬЙО́НОВИЙ
МЕДАЛЬЙО́НЧИК
МЕДА́ЛЬКА
МЕДА́ЛЬНИЙ
МЕДА́ЛЬНИК
МЕДА́ЛЯ
МЕДБРА́Т
МЕДВЕДЕНЯ́
МЕДВЕ́ДИК
МЕДВЕ́ДИЦЯ
МЕДВЕДЯ́
МЕДВЕ́ДЯЧИЙ
МЕДВЕ́ЖИЙ
МЕДВІ́ДЬ
МЕДВЯ́НИЙ
МЕДВЯ́НО
МЕДДА́Х
МЕДДОПОМО́ГА
МЕДЕЛЯ́Н
МЕДЕЛЯ́НСЬКИЙ
МЕДЖЛІ́С
МЕДЗА́КЛАД
МЕ́ДИК
МЕДИКАМЕ́НТ
МЕДИКАМЕ́НТИ
МЕДИКАМЕНТО́ЗНИЙ
МЕДИКАМЕНТО́ЗНО
МЕ́ДИКО-...
МЕ́ДИКО-ГЕНЕТИ́ЧНИЙ
МЕ́ДИКО-САНІТА́РНИЙ
МЕДИ́СТИЙ
МЕДИ́СТІСТЬ
МЕДИТАТИ́ВНИЙ
МЕДИТАЦІ́ЙНИЙ
МЕДИТА́ЦІЯ
МЕДИТУВА́ТИ
МЕДИТУ́ЮЧИЙ
МЕДИЦИ́НА
МЕДИ́ЧКА
МЕДИ́ЧНИЙ
МЕДИ́ЧНО
МЕ́ДІА
МЕ́ДІА-...
МЕ́ДІА-ГРУ́ПА
МЕ́ДІА-ДИПЛОМА́ТІЯ
МЕ́ДІА-ДОСЛІ́ДЖЕННЯ
МЕ́ДІА-ЗАБЕЗПЕ́ЧЕННЯ
МЕ́ДІА-КОМПА́НІЯ
МЕ́ДІА-КОНТЕ́НТ
МЕДІАКРА́ТІЯ
МЕДІА́ЛЬ
МЕДІА́ЛЬНИЙ[1]
МЕДІА́ЛЬНИЙ[2]
МЕ́ДІА-МАГНА́Т
МЕДІА́НА
МЕДІА́ННИЙ
МЕДІА́НТА
МЕ́ДІА-ОСВІ́ТА
МЕ́ДІА-ПЛЕ́ЄР
МЕ́ДІА-ПРОЕ́КТ
МЕ́ДІА-ПРО́СТІР
МЕ́ДІА-РЕКЛА́МА
МЕ́ДІА-РИ́НОК
МЕ́ДІА-СЕ́КТОР
МЕ́ДІА-СЕ́РВЕР
МЕДІАТЕ́КА
МЕ́ДІА-ТЕ́КСТ
МЕДІА́ТОР
МЕДІА́ТОРНИЙ
МЕ́ДІА-ХО́Л
МЕ́ДІА-ХО́ЛДИНГ
МЕ́ДІА-ЦЕ́НТР
МЕДІА́ЦІЯ
МЕДІ́ВКА
МЕДІВНИ́К
МЕДІЄВА́ЛЬ
МЕДІЄВІ́СТ
МЕДІЄВІ́СТИКА
МЕДІЄВІСТИ́ЧНИЙ
МЕДІЄВІ́СТКА
МЕДІЄВІ́СТСЬКИЙ
МЕДІ́ЙНИЙ
МЕДІ́ЙНИК
МЕДІ́ЙНИЦЯ
МЕДІНСТИТУ́Т
МЕДІНСТИТУ́ТСЬКИЙ
МЕ́ДІУМ[1]
МЕ́ДІУМ[2]
МЕДІУМІ́ЗМ
МЕДІУМІ́ЧНИЙ
МЕДКОМІ́СІЯ
МЕДО...
МЕДОБСЛУГО́ВУВАННЯ
МЕДОВА́Р
МЕДОВАРІ́ННЯ
МЕДОВА́РНИЙ
МЕДОВА́РНЯ
МЕДО́ВИЙ
МЕДОВИ́К
МЕДОВИ́ЦЯ
МЕДО́ВО
МЕДОВУ́ХА
МЕДО́ГЛЯД
МЕДОГО́НКА
МЕДОЗБІ́Р
МЕДО́К[1]
МЕДО́К[2]
МЕДОЛЮ́Б
МЕДОНО́С
МЕДОНО́СИТИ
МЕДОНО́СНИЙ
МЕДОНО́СНІСТЬ
МЕДОПРОДУКТИ́ВНИЙ
МЕДОПРОДУКТИ́ВНІСТЬ
МЕДОРІ́ЗКА
МЕДОСО́С
МЕДОТОЧИ́ВИЙ
МЕДОЦВІ́Т
МЕДОЦВІ́ТНИЙ
МЕДО́ЧОК
МЕДПЕРСОНА́Л
МЕДПРАЦІВНИ́К
МЕДПРАЦІВНИ́ЦЯ
МЕДПРЕПАРА́Т
МЕДПУ́НКТ
МЕДРЕЄСТРА́ТОР
МЕДРЕСЕ́
МЕДСАНБА́Т
МЕДСАНЧАСТИ́НА
МЕДСЕСТРА́
МЕДСЕСТРИ́НСТВО
МЕДСЕСТРИ́НСЬКИЙ
МЕДСЕСТРИ́ЧКА
МЕДТЕ́ХНІКА
МЕДУ́ЗА
МЕДУЗОПОДІ́БНИЙ
МЕДУЛЯ́РНИЙ
МЕДУНИ́ЦЯ
МЕДУ́НКА
МЕДУСТАНО́ВА
МЕДУ́ХА
МЕДЦЕ́НТР
МЕ́ДЯНИ́Й
МЕДЯ́НИ́К
МЕДЯНИ́ЦЯ
МЕДЯ́НИЧО́К
МЕ́ДЯНО
МЕ-Е *див.* ме
МЕЖ *див.* між
МЕЖА́
МЕЖЕ́ННИЙ
МЕ́ЖЕНЬ
МЕЖЕУ́МОК
МЕ́ЖІ́ *див.* між
МЕЖИ́ВІЧ
МЕЖИВУ́ЗЛЯ
МЕЖИГІ́РСЬКИЙ

МЕЖИ́ГІР'Я
МЕЖИПІ́ЛЛЯ
МЕЖИПІ́ЛЬНИЙ
МЕЖИПЛО́ДЕНЬ
МЕЖИРІ́ЧЧЯ
МЕЖИ́СІТКА
МЕЖИЧА́С
МЕЖІ́НЬ *див.* ме́жень
МЕЖНИ́К
МЕЖНЯ́К
МЕЖО́ВАНИЙ
МЕЖОВИ́Й
МЕЖОВИ́К
МЕЖУВА́ЛЬНИЙ
МЕЖУВА́ЛЬНИК
МЕЖУВА́ННЯ
МЕЖУВА́ТИ
МЕЖУВА́ТИСЯ
МЕЗ...
МЕЗАЛЬЯ́НС
МЕЗГА́
МЕЗЕНТЕ́РІЙ
МЕЗЕНХІ́МА
МЕЗЕНХІМА́ЛЬНИЙ
МЕЗЕНХІ́МНИЙ
МЕЗИ́НЕЦЬ
МЕЗИ́НЧИК
МЕЗО... *див.* мез...
МЕЗОА́ТОМ
МЕЗОВІ́РШ
МЕЗОГІГРОФІ́Т *див.* мезогігрофі́ти
МЕЗОГІГРОФІ́ТИ
МЕЗОГЛЕ́Я
МЕЗОДЕ́РМА
МЕЗОДЕРМА́ЛЬНИЙ
МЕЗОЗА́ВР *див.* мезоза́ври
МЕЗОЗА́ВРИ
МЕЗОЗО́Й
МЕЗОЗО́ЙСЬКИЙ
МЕЗОКА́РПІЙ
МЕЗОКЕФА́Л *див.* мезоцефа́л
МЕЗОКЕФАЛІ́ЧНИЙ *див.* мезоцефалі́чний
МЕЗОКЕФА́ЛІЯ *див.* мезоцефа́лія
МЕЗОКЕФА́ЛЬНИЙ *див.* мезоцефа́льний
МЕЗОКЛІ́МАТ
МЕЗОКЛІМАТИ́ЧНИЙ
МЕЗОКСЕРОФІ́Т *див.* мезоксерофі́ти
МЕЗОКСЕРОФІ́ТИ
МЕЗОКСЕРОФІ́ТНИЙ
МЕЗОЛІ́Т
МЕЗОЛІТИ́ЧНИЙ
МЕЗОМОЛЕ́КУЛА
МЕЗОМО́РФ
МЕЗОМОРФІ́ЗМ
МЕЗОМО́РФНИЙ
МЕЗОМО́РФНІСТЬ
МЕЗО́Н *див.* мезо́ни
МЕЗОНЕФРО́С
МЕЗО́НИ
МЕЗО́НІМ
МЕЗОНІ́Н
МЕЗОНІ́ННИЙ
МЕЗО́ННИЙ
МЕЗОПА́УЗА
МЕЗОПЛА́ЗМА
МЕЗОПРОТЕРОЗО́Й
МЕЗОРЕЛЬЄ́Ф
МЕЗОСАПРО́Б *див.* мезосапро́би
МЕЗОСАПРО́БИ
МЕЗОСАПРОБІО́НТ *див.* мезосапробіо́нти
МЕЗОСАПРОБІО́НТИ
МЕЗОСАПРО́БНИЙ
МЕЗОСИДЕРИ́Т
МЕЗОСКА́Ф
МЕЗОСКОПІ́ЧНИЙ
МЕЗОСФЕ́РА
МЕЗОСФЕ́РНИЙ
МЕЗОТЕ́ЛІЙ
МЕЗОТЕЛІО́МА
МЕЗОТЕРАПЕВТИ́ЧНИЙ
МЕЗОТЕРАПІ́Я
МЕЗОТО́РІЙ
МЕЗОТРО́Н *див.* мезотро́ни
МЕЗОТРО́НИ
МЕЗОТРО́ННИЙ
МЕЗОТРО́Ф *див.* мезотро́фи
МЕЗОТРО́ФИ
МЕЗОТРО́ФНИЙ
МЕЗОТРО́ФНІСТЬ
МЕЗОФА́УНА
МЕЗОФІ́Л
МЕЗОФІ́ЛЬНИЙ
МЕЗОФІ́Т *див.* мезофі́ти
МЕЗОФІ́ТИ
МЕЗОФІ́ТНИЙ
МЕЗОЦЕФА́Л
МЕЗОЦЕФАЛІ́ЧНИЙ
МЕЗОЦЕФА́ЛІЯ
МЕЗОЦЕФА́ЛЬНИЙ
МЕЗУ́ЗА
МЕЙЛ
МЕЙНСТРИ́М
МЕЙНСТРИ́МНИЙ
МЕЙОБЕ́НТОС
МЕЙОБЕ́НТОСНИЙ
МЕЙО́З
МЕЙО́ЗИС
МЕЙО́ЗНИЙ
МЕЙОФА́УНА
МЕЙСТЕРЗИ́НГЕР
МЕЙСТЕРЗИ́НГЕРСЬКИЙ
МЕ́КАННЯ
МЕ́КАТИ
МЕКЕ́КАННЯ
МЕКЕ́КАТИ
МЕКЕКЕ́
МЕКЕКЕ́КАННЯ
МЕКЕКЕ́КАТИ
МЕКЕ́КНУТИ
МЕ́КНУТИ
МЕКСИКА́НЕЦЬ *див.* мексика́нці
МЕКСИКА́НКА *див.* мексика́нці
МЕКСИКА́НСЬКИЙ
МЕКСИКА́НЦІ
МЕКТЕ́Б
МЕЛА́Й
МЕЛАМІ́Н
МЕЛАМІ́НОВИЙ
МЕЛА́Н
МЕЛАНЕЗІ́ЄЦЬ *див.* меланезі́йці
МЕЛАНЕЗІ́ЙКА *див.* меланезі́йці
МЕЛАНЕЗІ́ЙСЬКИЙ
МЕЛАНЕЗІ́ЙЦІ
МЕЛА́НЖ
МЕЛА́НЖ-АКТ
МЕЛА́НЖЕВИЙ
МЕЛАНЖЕ́Р
МЕЛАНІ́ЗМ
МЕЛАНІ́Н
МЕЛАНІ́НОВИЙ
МЕЛА́НКА *див.* мала́нка
МЕЛАНКУВА́ННЯ *див.* маланкува́ння
МЕЛАНКУВА́ТИ *див.* маланкува́ти
МЕЛАНОБЛАСТО́МА
МЕЛАНОДЕРМІ́ЧНИЙ
МЕЛАНОДЕРМІ́Я
МЕЛАНО́З
МЕЛАНО́ЇД *див.* желано́їди
МЕЛАНО́ЇДИ
МЕЛАНОЇДИ́Н *див.* меланоїди́ни
МЕЛАНОЇДИ́НИ
МЕЛАНОЇДИ́НОВИЙ
МЕЛАНО́ЇДНИЙ
МЕЛАНОКАРЦИНО́МА
МЕЛАНО́МА
МЕЛАНО́МНИЙ
МЕЛАНОМОНЕБЕЗПЕ́ЧНИЙ
МЕЛАНОСАРКО́МА
МЕЛАНОСО́МА
МЕЛАНОТИ́ЧНИЙ
МЕЛАНОФО́Р
МЕЛАНОЦИ́Т
МЕЛАНОЦИТО́МА
МЕЛАНХОЛІ́ЙНИЙ
МЕЛАНХОЛІ́ЙНІСТЬ
МЕЛАНХОЛІ́ЙНО
МЕЛАНХО́ЛІК
МЕЛАНХОЛІ́ЧКА
МЕЛАНХОЛІ́ЧНИЙ
МЕЛАНХОЛІ́ЧНІСТЬ
МЕЛАНХОЛІ́ЧНО
МЕЛАНХО́ЛІЯ
МЕЛАТОНІ́Н
МЕ́ЛЕНИЙ
МЕ́ЛИВО
МЕЛІ́ЄВІ
МЕЛІ́ЗМ
МЕЛІ́ЗМА
МЕЛІЗМА́ТИКА
МЕЛІЗМАТИ́ЧНИЙ
МЕЛІЗМАТИ́ЧНО
МЕЛІЛІ́Т

МЕЛІЛІ́ТОВИЙ
МЕЛІНІ́Т
МЕЛІНІ́ТОВИЙ
МЕЛІОРА́НТ
МЕЛІОРАТИ́В
МЕЛІОРАТИ́ВНИЙ[1]
МЕЛІОРАТИ́ВНИЙ[2]
МЕЛІОРАТИ́ВНІСТЬ
МЕЛІОРАТИ́ВНО[1]
МЕЛІОРАТИ́ВНО[2]
МЕЛІОРА́ТОР
МЕЛІОРАЦІ́ЙНИЙ
МЕЛІОРА́ЦІЯ
МЕЛІОРИ́ЗМ
МЕЛІОРО́ВАНИЙ
МЕЛІОРУВА́ТИ
МЕЛІОРУВА́ТИСЯ
МЕЛІРО́ВАНИЙ
МЕЛІРУВА́ННЯ
МЕЛІРУВА́ТИ
МЕЛІ́СА
МЕЛІ́СОВИЙ
МЕЛІТО́ЗА
МЕЛІ́Я
МЕЛО́ГРАФ
МЕЛОДЕКЛАМА́ТОР
МЕЛОДЕКЛАМА́ЦІЯ
МЕЛОДЕКЛАМУВА́ТИ
МЕЛОДИ́ЗМ
МЕЛО́ДИКА
МЕЛОДИ́СТ
МЕЛОДИ́ЧНИЙ
МЕЛОДИ́ЧНІСТЬ
МЕЛОДИ́ЧНО
МЕЛО́ДІЙКА
МЕЛОДІ́ЙНИЙ
МЕЛОДІ́ЙНІСТЬ
МЕЛОДІ́ЙНО
МЕЛО́ДІЯ
МЕЛОДРА́МА
МЕЛОДРАМАТИ́ЗМ
МЕЛОДРАМАТИ́ЧНИЙ
МЕЛОДРАМАТИ́ЧНІСТЬ
МЕЛОДРА́МНИЙ
МЕЛОІНТОНА́ЦІЯ
МЕЛОМА́Н
МЕЛОМА́НІЯ
МЕЛОМА́НКА
МЕЛОМА́НСЬКИЙ
МЕЛОМІ́МІКА
МЕЛОПЕ́Я
МЕЛОПЛА́СТ
МЕЛОПЛА́СТИКА[1]
МЕЛОПЛА́СТИКА[2]
МЕ́ЛОС
МЕЛОТИ́ПІЯ
МЕЛЬДО́МЕТР
МЕЛЬДУВА́ННЯ
МЕЛЬДУВА́ТИ
МЕЛЬДУВА́ТИСЯ
МЕЛЬКА́ННЯ
МЕЛЬКА́ТИ
МЕЛЬКНУ́ТИ
МЕЛЬКО́М
МЕЛЬКОМА́
МЕЛЬКОТІ́ТИ
МЕ́ЛЬНИК
МЕ́ЛЬНИКІВ
МЕЛЬНИКІ́ВЕЦЬ
МЕЛЬНИКІ́ВКА
МЕЛЬНИКІ́ВНА
МЕЛЬНИКУВА́ННЯ
МЕЛЬНИКУВА́ТИ
МЕЛЬНИЧЕ́НКО
МЕ́ЛЬНИЧИХА
МЕЛЬНУ́ТИ
МЕЛЬХІО́Р
МЕЛЬХІО́РОВИЙ
МЕЛЯ́С *див.* меля́са
МЕЛЯ́СА
МЕЛЯ́СНИЙ
МЕЛЯ́СОВИЙ
МЕЛЯСОУТВО́РЕННЯ
МЕЛЯ́ТИ
МЕМ[1]
МЕМ[2]
МЕМБРА́НА
МЕМБРА́ННИЙ
МЕМБРА́НОВИЙ
МЕМБРАНО́ЛОГ
МЕМБРАНОЛОГІ́ЧНИЙ
МЕМБРАНОЛО́ГІЯ
МЕМБРАНОФО́Н
МЕМЕ́ТИКА
МЕМОКО́МПЛЕКС
МЕМОРА́НДУМ
МЕМОРА́Т
МЕМОРІА́Л
МЕМОРІАЛІЗА́ЦІЯ
МЕМОРІАЛІЗО́ВАНИЙ
МЕМОРІАЛІЗУВА́ТИ
МЕМОРІАЛІЗУВА́ТИСЯ
МЕМОРІА́ЛЬНИЙ
МЕМОРІА́ЛЬНІСТЬ
МЕМО́РІЯ
МЕМОТИ́П
МЕМУА́Р
МЕМУА́РИ
МЕМУАРИ́СТ
МЕМУАРИ́СТИКА
МЕМУАРИ́СТКА
МЕМУА́РНИЙ
МЕМУАРОТВО́РЧІСТЬ
МЕНА́ДА
МЕНА́ЖНИЦЯ
МЕНА́РХЕ
МЕНГІ́Р
МЕНДЕЛЕ́ВІЙ
МЕНДЕЛІ́ЗМ
МЕНДЕЛІ́СТ
МЕНДЖУВА́ННЯ
МЕНДЖУВА́ТИ
МЕНДЖУ́Н
МЕ́НЕДЖЕР
МЕНЕДЖЕРИ́ЗМ
МЕ́НЕДЖЕРСТВО
МЕ́НЕДЖЕРСЬКИЙ
МЕ́НЕДЖМЕНТ
МЕНЕСТРЕ́ЛЬ
МЕНЖУВА́ННЯ *див.* менджува́ння
МЕНЖУВА́ТИ *див.* менджува́ти
МЕ́НЗУЛА
МЕ́НЗУЛЬНИЙ
МЕНЗУ́РА
МЕНЗУРА́ЛЬНИЙ
МЕНЗУ́РКА
МЕНЗУ́РКОВИЙ
МЕНИ́НИ
МЕНІЛІ́Т
МЕНІЛІ́ТОВИЙ
МЕНІНГІ́ЗМ
МЕНІНГІО́МА
МЕНІНГІ́Т
МЕНІНГІ́ТНИЙ
МЕНІНГОЕНЦЕФАЛІ́Т
МЕНІНГОКО́К
МЕНІНГОКО́КОВИЙ
МЕНІНГОМІЄЛІ́Т
МЕНІ́СК
МЕНІ́СКОВИЙ
МЕ́ННЯ
МЕНОВАЗИ́Н
МЕНОНІ́Т
МЕНОНІ́ТКА
МЕНОНІ́ТСТВО
МЕНОНІ́ТСЬКИЙ
МЕНОПА́УЗА
МЕНОПАУЗА́ЛЬНИЙ
МЕНО́РА
МЕНСТРУА́ЛЬНИЙ
МЕНСТРУА́ЦІЯ
МЕНСТРУЮВА́ТИ
МЕНТ[1]
МЕНТ[2]
МЕНТАЛІ́ЗМ
МЕНТАЛІ́СТ
МЕНТАЛІ́СТКА
МЕНТАЛІТЕ́Т
МЕНТАЛІТЕ́ТНИЙ
МЕНТАЛІТЕ́ТНІСТЬ
МЕНТА́ЛЬНИЙ
МЕНТА́ЛЬНІСНИЙ
МЕНТА́ЛЬНІСТЬ
МЕНТА́ЛЬНО
МЕ́НТИК
МЕНТІ́ВКА
МЕНТІ́ВСЬКИЙ
МЕНТО́Л
МЕНТО́ЛОВИЙ
МЕ́НТОР
МЕ́НТОРСТВО
МЕ́НТОРСЬКИЙ
МЕНУЕ́Т

МЕНУЕ́ТНИЙ
МЕНШ *див.* ме́нше
МЕ́НШАННЯ
МЕ́НШАТИ
МЕ́НШЕ
МЕ́НШЕНЬКИЙ
МЕ́НШИЙ
МЕНШИ́НА
МЕНШИ́ННИЙ
МЕНШИ́ННІСТЬ
МЕ́НШІСТЬ
МЕНШОВА́РТІСНИЙ
МЕНШОВА́РТІСТЬ
МЕНШОВИ́ЗМ
МЕНШОВИ́К
МЕНШОВИ́ЦЬКИЙ
МЕНШОВИ́ЧКА
МЕНЬ
МЕНЬО́К
МЕНЮ́
МЕО́Т *див.* мео́ти
МЕО́ТИ
МЕО́ТКА *див.* мео́ти
МЕО́ТСЬКИЙ
...МЕ́Р
МЕР
МЕ́РВА
МЕ́РВИТИ
МЕРВИ́ЦЯ
МЕ́РГЕЛЬ
МЕ́РГЕЛЬНИЙ
МЕРГЕЛЮВА́ННЯ
МЕРГЕЛЮВА́ТИ
МЕРГЕЛЮВА́ТИСЯ
МЕ́РДЖЕР
МЕРЕ́ЖА
МЕРЕ́ЖАНИЙ
МЕРЕ́ЖАНКА
МЕРЕ́ЖАННЯ
МЕРЕ́ЖАТИ
МЕРЕ́ЖАТИСЯ
МЕРЕ́ЖЕ́ВИЙ
МЕРЕ́ЖЕНИЙ *див.* мере́жаний
МЕРЕ́ЖЕННЯ *див.* мере́жання
МЕРЕ́ЖЕЧКА
МЕРЕ́ЖИВНИЙ
МЕРЕ́ЖИВНИЦЯ
МЕРЕ́ЖИВО
МЕРЕЖИВОПЛЕТІ́ННЯ
МЕРЕ́ЖИВЦЕ
МЕРЕ́ЖИТИ *див.* мере́жати
МЕРЕ́ЖИТИСЯ *див.* мере́жатися
МЕРЕ́ЖКА
МЕРЕ́ЖНИЙ
МЕРЕЖО́ВАНИЙ
МЕРЕ́ЖЧАТИЙ
МЕРЕ́НГА
МЕРЕ́НГОВИЙ
МЕРЕХКИ́Й
МЕРЕХКОТІ́ННЯ
МЕРЕХКОТІ́ТИ
МЕ́РЕХТ
МЕРЕХТІ́ННЯ
МЕРЕХТІ́ТИ
МЕРЕХТЛИ́ВИЙ
МЕРЕХТЛИ́ВІСТЬ
МЕРЕХТЛИ́ВО
МЕРЕЯ́
МЕРЗЕ́ННИЙ
МЕРЗЕ́ННИК
МЕРЗЕ́ННИЦЯ
МЕРЗЕ́ННІСТЬ
МЕРЗЕ́ННО
МЕРЗЕ́НСТВО
МЕРЗИ́ТИ
МЕРЗІ́ТИ
МЕ́РЗЛИЙ
МЕРЗЛО́ТА́
МЕРЗЛОТА́ЛИЙ
МЕРЗЛО́ТНИЙ
МЕРЗЛОТОЗНА́ВЕЦЬ
МЕРЗЛОТОЗНА́ВСТВО
МЕРЗЛУВА́ТИЙ
МЕРЗЛЯ́К
МЕРЗЛЯКУВА́ТИЙ
МЕРЗЛЯКУВА́ТІСТЬ
МЕРЗЛЯКУВА́ТО
МЕРЗЛЯ́ТИНА
МЕРЗЛЯ́ЧКА
МЕ́РЗНУТИ
МЕРЗО́ТА
МЕРЗО́ТНИЙ
МЕРЗО́ТНИК
МЕРЗО́ТНИЦЯ
МЕРЗО́ТНІСТЬ
МЕРЗО́ТНО
МЕ́РЗТИ *див.* ме́рзнути
МЕРИДІА́Н
МЕРИДІА́ННИЙ
МЕРИДІОНА́ЛЬНИЙ
МЕ́РИН
МЕРИНО́С
МЕРИНО́СОВИЙ
МЕРИСТЕ́МА
МЕРИСТЕМАТИ́ЧНИЙ
МЕРИСТЕ́МНИЙ
МЕРИТОКРАТИ́ЧНИЙ
МЕРИТОКРА́ТІЯ
...МЕРІ́Я
МЕ́РІЯ
МЕРКАНТИЛІ́ЗМ
МЕРКАНТИЛІ́СТ
МЕРКАНТИЛІСТИ́ЧНИЙ
МЕРКАНТИЛІ́СТСЬКИЙ
МЕРКАНТИ́ЛЬНИЙ
МЕРКАНТИ́ЛЬНІСТЬ
МЕРКАНТИ́ЛЬНО
МЕРКАПТА́Н
МЕРКАПТА́НОВИЙ
МЕРКА́ТИ
МЕ́РКНУТИ
МЕРКОТА́ТИ
МЕРКОТІ́ТИ *див.* меркота́ти
МЕ́РКТИ *див.* ме́ркнути
МЕРКУРА́Н
МЕРКУРИЗА́ЦІЯ
МЕРКУРІАЛІ́ЗМ
МЕРКУ́РІЙ
МЕРЛА́Н
МЕ́РЛИЙ
МЕРЛИ́НИ
МЕРЛИ́НКИ
МЕРЛУ́ЗА
МЕРЛУ́ШКА
МЕРЛУ́ШКОВИЙ
МЕРОЗИГО́ТА
МЕРОЛО́ГІЯ
МЕРОМО́РФНИЙ
МЕРО́НІМ
МЕРОНІМІ́Я
МЕРОПЛАНКТО́Н
МЕРОСТО́МОВІ
МЕРСЕРИЗАЦІ́ЙНИЙ
МЕРСЕРИЗА́ЦІЯ
МЕРСЕРИЗО́ВАНИЙ
МЕРСЕРИЗУВА́ННЯ
МЕРСЕРИЗУВА́ТИ
МЕРСЕРИЗУВА́ТИСЯ
МЕРСІ́
МЕ́РСТВО
МЕ́РСЬКИЙ
МЕ́РТВЕ́ННИЙ
МЕ́РТВЕ́ННІСТЬ
МЕ́РТВЕ́ННО
МЕРТВЕ́ЦЬ
МЕРТВЕ́ЦЬКА
МЕРТВЕ́ЦЬКИ
МЕРТВЕ́ЦЬКИЙ
МЕРТВЕЧИ́НА *див.* мертве́ччина
МЕРТВЕ́ЧЧИНА
МЕРТВИ́ЗНА
МЕ́РТВИЙ
МЕРТВИ́ТИ
МЕ́РТВІСТЬ
МЕРТВІ́ТИ
МЕ́РТВО
МЕРТВОВІ́Д
МЕРТВОЇ́Д *див.* мертвоїди
МЕРТВОЇ́ДИ
МЕРТВОНАРО́ДЖЕНИЙ
МЕРТВОНАРО́ДЖЕНІСТЬ
МЕРТВОНАРО́ДЖУВАНИЙ
МЕРТВОНАРО́ДЖУВАНІСТЬ
МЕРТВОРОЖДЕ́ННИЙ
МЕРТВО́ТА́
МЕРТВО́ТНИЙ
МЕРТВО́ТНІСТЬ
МЕРТВО́ТНО
МЕРТВЯ́К
МЕРТВЯ́ЧКА
МЕРТВЯЧО́К
МЕ́РТЕЛЬ
МЕ́РТЕЛЬНИЙ

МЕ́РТИ
МЕ́РХЛИЙ
МЕ́РХНУТИ
МЕРХОТІ́ТИ
МЕ́РХТИ *див.* ме́рхнути
МЕРЧАНДА́ЙЗЕР
МЕРЧАНДА́ЙЗИНГ
МЕРЧАНДА́ЙЗИНГОВИЙ
МЕРЧЕНДА́ЙЗЕР *див.* мерчанда́йзер
МЕРЧЕНДА́ЙЗИНГ *див.* мерчанда́йзинг
МЕРЧЕНДА́ЙЗИНГОВИЙ *див.* мерчанда́йзинговий
МЕРЩІ́Й
МЕ́РЯ
МЕ́СА
МЕ́СЕДЖ *див.* ме́сидж
МЕ́СЕР
МЕСЕ́Р
МЕ́СИДЖ
МЕСИДО́Р
МЕСІАНІ́ЗМ
МЕСІА́НСТВО
МЕСІА́НСЬКИ
МЕСІА́НСЬКИЙ
МЕСІ́Р
МЕСІ́Я
МЕСКАЛІ́Н
МЕСКАЛІ́НОВИЙ
МЕСКА́ЛЬ
МЕСМЕРИ́ЗМ
МЕСМЕРИ́ЧНИЙ
МЕСНЕВІ́
МЕ́СНИК
МЕ́СНИЦЬКИЙ
МЕ́СНИЦЯ
МЕСОПОТА́МЕЦЬ *див.* месопота́мці
МЕСОПОТА́МКА *див.* месопота́мці
МЕСОПОТА́МЦІ
МЕСТВІ́РЕ
МЕСТИ́
МЕСТИ́СЯ
МЕСХЕТИ́НЕЦЬ *див.* месхети́нці
МЕСХЕТИ́НКА *див.* месхети́нці
МЕСХЕТИ́НСЬКИЙ
МЕСХЕТИ́НЦІ
МЕСЬЄ́
МЕТ
МЕТА́
МЕТА...
МЕТААНА́ЛІЗ
МЕТААНТРОПОЛОГІ́ЧНИЙ
МЕТААНТРОПОЛО́ГІЯ
МЕТАБА́ЗИС
МЕТАБАЗИ́Т *див.* метабази́ти
МЕТАБАЗИ́ТИ
МЕТАБІО́З
МЕТАБОЛІЗА́ЦІЯ
МЕТАБОЛІ́ЗМ
МЕТАБОЛІЗУВА́ТИ
МЕТАБОЛІЗУВА́ТИСЯ
МЕТАБОЛІ́Т
МЕТАБОЛІ́ТНИЙ
МЕТАБОЛІ́ЧНИЙ
МЕТАБОЛІ́Я
МЕТАБОЛО́МІКА
МЕТАБОЛЮВА́ЛЬНИЙ
МЕТАБОЛЮВА́ННЯ
МЕТА́ВКА
МЕТАГАЛА́КТИКА
МЕТАГАЛАКТИ́ЧНИЙ
МЕТАГЕНЕ́З
МЕТАГЕНЕТИ́ЧНИЙ
МЕТАГРА́МА
МЕТАДА́НІ
МЕТАЕКОНО́МІКА
МЕТАЕКОНОМІ́ЧНИЙ
МЕТАЕ́ТИКА
МЕТАЗНАННЯ́
МЕТАЗО́А
МЕТАІНФОРМА́ЦІЯ
МЕТАКАРТОГРА́ФІЯ
МЕТАКІНЕ́З
МЕТАКОМУНІКАТИ́ВНИЙ
МЕТАКОМУНІКА́ЦІЯ
МЕТАКРИ́Л
МЕТАКРИ́ЛОВИЙ
МЕТАКСА́
МЕТАКУЛЬТУ́РА
МЕТАКУЛЬТУ́РНИЙ
МЕТА́Л
МЕТАЛЕ́ВИЙ
МЕТАЛЕ́ВІСТЬ
МЕТАЛЕ́ВО
МЕТАЛІ́Д *див.* металі́ди
МЕТАЛІ́ДИ
МЕТАЛІЗА́ТОР
МЕТАЛІЗАЦІ́ЙНИЙ
МЕТАЛІЗА́ЦІЯ
МЕТАЛІЗО́ВАНИЙ
МЕТАЛІЗУВА́ННЯ
МЕТАЛІЗУВА́ТИ
МЕТАЛІЗУВА́ТИСЯ
МЕТА́ЛІК
МЕТАЛІМНІО́Н
МЕТАЛІНГВІ́СТИКА
МЕТАЛІНГВІСТИ́ЧНИЙ
МЕТАЛІ́СТ
МЕТАЛІ́СТКА
МЕТАЛІ́ЧНИЙ
МЕТАЛІ́ЧНО
МЕТАЛО...
МЕТАЛОАЗБЕ́СТ
МЕТАЛОБРУ́ХТ
МЕТАЛОВИ́РІБ
МЕТАЛОВМІ́СНИЙ
МЕТАЛОВО́З
МЕТАЛОГЕНІ́СТ
МЕТАЛОГЕНІ́ЧНИЙ
МЕТАЛОГЕ́НІЯ
МЕТАЛО́ГІКА
МЕТАЛОГРАВІ́ОРА
МЕТАЛО́ГРАФ
МЕТАЛОГРАФІ́ЧНИЙ
МЕТАЛОГРА́ФІЯ
МЕТАЛОГРА́ФСЬКИЙ
МЕТАЛОДЕТЕ́КТОР
МЕТАЛОЗНА́ВЕЦЬ
МЕТАЛОЗНА́ВСТВО
МЕТАЛОЗНА́ВЧИЙ
МЕТАЛОІЗО́Л
МЕТАЛО́ЇД
МЕТАЛО́ЇДНИЙ
МЕТАЛОКЕРА́МІКА
МЕТАЛОКЕРАМІ́ЧНИЙ
МЕТАЛОКОНСТРУ́КЦІЯ
МЕТАЛОКО́РД
МЕТАЛОКРІ́ПЛЕННЯ
МЕТАЛОЛО́М
МЕТАЛОМІСТКИ́Й
МЕТАЛОМІ́СТКІСТЬ
МЕТАЛОНО́СНИЙ
МЕТАЛОНО́СНІСТЬ
МЕТАЛООБРО́БКА
МЕТАЛООБРО́БЛЕННЯ
МЕТАЛООБРО́БНИЙ
МЕТАЛООБРО́БНИК
МЕТАЛОО́ПТИКА
МЕТАЛООПТИ́ЧНИЙ
МЕТАЛООРГАНІ́ЧНИЙ
МЕТАЛООЧИСНИ́Й
МЕТАЛООЩА́ДНИЙ
МЕТАЛОПЛАВИ́ЛЬНИЙ
МЕТАЛОПЛА́СТ
МЕТАЛОПЛА́СТИК
МЕТАЛОПЛА́СТИКОВИЙ
МЕТАЛОПЛАСТМА́СА
МЕТАЛОПЛАСТМА́СОВИЙ
МЕТАЛОПОДІ́БНИЙ
МЕТАЛОПОДІ́БНІСТЬ
МЕТАЛОПОКРИТТЯ́
МЕТАЛОПОЛІМЕ́Р *див.* металополіме́ри
МЕТАЛОПОЛІМЕ́РИ
МЕТАЛОПОЛІМЕ́РНИЙ
МЕТАЛОПОРОШО́К
МЕТАЛОПРОДУ́КЦІЯ
МЕТАЛОПРОКА́Т
МЕТАЛОПРОКА́ТНИЙ
МЕТАЛОПРОМИСЛО́ВИЙ
МЕТАЛОПРОМИСЛО́ВІСТЬ
МЕТАЛОПРОТЕЇ́Д *див.* металопротеї́ди
МЕТАЛОПРОТЕЇ́ДИ
МЕТАЛОПРОТЕЇ́Н *див.* металопротеї́ни
МЕТАЛОПРОТЕЇ́НИ
МЕТАЛОПРО́ФІЛЬ
МЕТАЛОРІ́З
МЕТАЛОРІ́ЗАЛЬНИЙ
МЕТАЛОРІ́ЗНИЙ
МЕТАЛОТЕРАПІ́Я
МЕТАЛОТЕРМІ́ЧНИЙ
МЕТАЛОТЕРМІ́Я
МЕТАЛОФІ́ЗИК
МЕТАЛОФІ́ЗИКА
МЕТАЛОФІЗИ́ЧНИЙ

МЕТАЛОФІ́Т *див.* металофі́ти
МЕТАЛОФІ́ТИ
МЕТАЛОФО́БІЯ
МЕТАЛОФО́Н
МЕТАЛОХІ́МІК
МЕТАЛОХІМІ́ЧНИЙ
МЕТАЛОХІ́МІЯ
МЕТАЛОЧЕРЕПИ́ЦЯ
МЕТАЛОЧЕРЕПИ́ЧНИЙ
МЕТАЛОШТАМПУВА́ЛЬНИЙ
МЕТАЛОШУКА́Ч
МЕТАЛУ́РГ
МЕТАЛУРГІ́ЙНИЙ
МЕТАЛУ́РГІЯ
МЕТА́ЛЬНИЙ
МЕТА́ЛЬНИК
МЕТА́ЛЬНИЦЯ
МЕТАМАГНЕТИ́ЗМ
МЕТАМАГНЕ́ТИК
МЕТАМАТЕМА́ТИКА
МЕТАМАТЕМАТИ́ЧНИЙ
МЕТАМАТЕРІА́Л *див.* метаматеріа́ли
МЕТАМАТЕРІА́ЛИ
МЕТАМЕ́Р *див.* метаме́ри
МЕТАМЕ́РИ
МЕТАМЕРІ́Я
МЕТАМЕ́РНИЙ
МЕТАМО́ВА
МЕТАМО́ВНИЙ
МЕТАМОДЕ́ЛЬ
МЕТАМОРФІЗА́ЦІЯ
МЕТАМОРФІ́ЗМ
МЕТАМОРФІЗО́ВАНИЙ
МЕТАМОРФІ́ЧНИЙ
МЕТАМОРФОГЕ́ННИЙ
МЕТАМОРФО́З
МЕТАМОРФО́ЗА
МЕТАМОРФОПСІ́Я
МЕТАМФЕТАМІ́Н
МЕТА́Н
МЕТАНЕФРИ́ДІЇ
МЕТАНЕФРИ́ДІЙ *див.* метанефри́дії
МЕТАНЕ́ФРОС
МЕТАНИ́НА
МЕТАНІ́Д
МЕТАНІ́Л
МЕТАНІ́ЛОВИЙ
МЕТА́ННЯ
МЕТА́НОВИЙ
МЕТАНОВО́З
МЕТАНО́Л
МЕТАНО́ЛІЗ
МЕТАНО́ЛОВИЙ
МЕТАНТА́НК
МЕТАНТЕ́НК *див.* метанта́нк
МЕТАПЛАЗІ́Я
МЕТАПЛА́ЗМА
МЕТАПЛАНУВА́ННЯ
МЕТАПО́ШУК
МЕТАПОШУКО́ВИЙ
МЕТАПРОГРА́МА
МЕТАПРОГРАМУВА́ННЯ
МЕТАРЕАЛІ́ЗМ
МЕТАРОМА́Н
МЕТАСЕКВО́Я
МЕТАСЕ́НС
МЕТАСИ́МВОЛ
МЕТАСИ́МВОЛЬНИЙ
МЕТАСИМПАТИ́ЧНИЙ
МЕТАСИМУЛЯ́ЦІЯ
МЕТАСИ́НТЕЗ
МЕТАСИСТЕ́МА
МЕТАСИСТЕ́МНИЙ
МЕТАСОМАТИ́ЗМ
МЕТАСОМАТИ́Т
МЕТАСОМАТИ́ЧНИЙ
МЕТАСОМАТО́З
МЕТАСОМАТО́ЗНИЙ
МЕТАСОЦІОЛО́ГІЯ
МЕТАСТАБІ́ЛЬНИЙ
МЕТАСТА́З
МЕТАСТА́ЗНИЙ
МЕТАСТАЗУВА́ННЯ
МЕТАСТАЗУВА́ТИ
МЕТАСТАТИ́ЧНИЙ
МЕТАТЕ́ЗА
МЕТАТЕ́КСТ
МЕТАТЕ́КСТОВИЙ
МЕТАТЕОРЕТИ́ЧНИЙ
МЕТАТЕО́РІЯ
МЕТА́ТИ
МЕТА́ТИСЯ
МЕТАТРАНСЛЯ́ТОР
МЕТАФА́ЗА
МЕТАФА́ЗНИЙ
МЕТАФІ́ЗИК
МЕТАФІ́ЗИКА
МЕТАФІЗИ́ЧНИЙ
МЕТАФІЗИ́ЧНІСТЬ
МЕТАФІЗИ́ЧНО
МЕТАФЛОЕ́МА
МЕТА́ФОРА
МЕТАФОРИЗА́ЦІЯ
МЕТАФОРИЗО́ВАНИЙ
МЕТАФОРИЗУВА́ТИ
МЕТАФОРИЗУВА́ТИСЯ
МЕТАФО́РИКА
МЕТАФОРИ́ЧНИЙ
МЕТАФОРИ́ЧНІСТЬ
МЕТАФОРИ́ЧНО
МЕТАФО́С
МЕТАФРА́ЗА
МЕТАХРОМАЗІ́Я
МЕТАХРОМАТИЗА́ЦІЯ
МЕТАХРОМАТИ́Н
МЕТАХРОМАТИ́НОВИЙ
МЕТАХРОМАТИ́ЧНИЙ
МЕТАХРОМАТИ́ЧНІСТЬ
МЕТАХРОНІ́ЗМ
МЕТАЦЕ́НТР
МЕТАЦЕНТРИ́ЧНИЙ
МЕТАЦИ́Н
МЕТГЕМОГЛОБІ́Н
МЕТГЕМОГЛОБІНЕМІ́Я
МЕТЕ́К
МЕТЕ́ЛИК
МЕТЕ́ЛИКОВИЙ
МЕТЕЛИКОЛО́ВКА
МЕТЕ́ЛИЦЯ
МЕТЕ́ЛИЧОК
МЕТЕЛЬНУ́ТИ
МЕТЕЛЯ́ТИ
МЕТЕЛЯ́ТИСЯ
МЕТЕМПСИХО́З
МЕ́ТЕНИЙ
МЕТЕНИ́ЦЯ
МЕТЕО...
МЕТЕОБЮРО́
МЕТЕОДА́НІ
МЕТЕОЗАЛЕ́ЖНИЙ
МЕТЕОЗАЛЕ́ЖНІСТЬ
МЕТЕОЗВЕ́ДЕННЯ
МЕТЕОЗО́НД
МЕТЕОКА́РТА
МЕТЕОЛАБІ́ЛЬНИЙ
МЕТЕОЛАБІ́ЛЬНІСТЬ
МЕТЕОМАЙДА́НЧИК
МЕТЕОПА́Т
МЕТЕОПАТИ́ЧНИЙ
МЕТЕОПА́ТІЯ
МЕТЕОПАТОЛО́ГІЯ
МЕТЕОПРИ́ЛАД
МЕТЕОПРОГНО́З
МЕТЕОПРОФІЛА́КТИКА
МЕТЕО́Р
МЕТЕОРАКЕ́ТА
МЕТЕОРИ́ЗМ
МЕТЕОРИ́Т
МЕТЕОРИ́ТИКА
МЕТЕОРИ́ТНИЙ
МЕТЕОРИ́ЧНИЙ
МЕТЕО́РНИЙ
МЕТЕОРО́ГРАФ
МЕТЕОРОГРА́ФІЯ
МЕТЕОРО́ЇД
МЕТЕОРОЛІ́Т
МЕТЕОРО́ЛОГ
МЕТЕОРОЛОГІ́ЧНИЙ
МЕТЕОРОЛО́ГІЯ
МЕТЕОСЛУ́ЖБА
МЕТЕОСТА́НЦІЯ
МЕТЕОСТІ́ЙКИЙ
МЕТЕОСТІ́ЙКІСТЬ
МЕТЕОСУПУ́ТНИК
МЕТЕОУМО́ВИ
МЕТЕОЦЕ́НТР
МЕТИЗА́ЦІЯ
МЕТИКА́Л
МЕТИКО́ВАНИЙ
МЕТИКО́ВАНІСТЬ
МЕТИКУВА́ННЯ
МЕТИКУВА́ТИ
МЕТИКУВА́ТИЙ

МЕТИКУВА́ТІСТЬ
МЕТИ́Л
МЕТИЛАМІ́Н
МЕТИЛАЦЕТИЛЕ́Н
МЕТИЛБЕНЗО́Л
МЕТИЛВІОЛЕ́Т
МЕТИЛЕ́Н
МЕТИЛЕНБЛА́У
МЕТИЛЕ́НОВИЙ
МЕТИЛЕНХЛОРИ́Д
МЕТИЛОБАКТЕ́РІЇ
МЕТИЛОБАКТЕ́РІЯ *див.* метилобакте́рії
МЕТИ́ЛОВИЙ
МЕТИЛОРА́НЖ
МЕТИЛОТРО́Ф *див.* метилотро́фи
МЕТИЛОТРО́ФИ
МЕТИЛОТРО́ФНИЙ
МЕТИЛТЕСТОСТЕРО́Н
МЕТИЛУВА́ННЯ
МЕТИЛУВА́ТИ
МЕТИЛХЛОРИ́Д
МЕТИЛЦЕЛЮЛО́ЗА
МЕТИ́ЛЬНИЙ
МЕТИ́С
МЕТИСА́ЦІЯ
МЕТИ́СКА
МЕТИ́СНИЙ
МЕТІ́Ж
МЕТІ́ЛЬ[1]
МЕТІ́ЛЬ[2]
МЕТІ́ЛЬНИК
МЕТІ́ННЯ
МЕТІОНІ́Н
МЕ́ТКА
МЕТКИ́Й
МЕ́ТКІСТЬ
МЕ́ТКО
МЕТЛА́СЬКИЙ
МЕТЛИ́ЦЯ
МЕТЛЮ́Г
МЕТЛЯ́ТИ
МЕТЛЯ́ТИСЯ
МЕТНУ́ТИ
МЕТНУ́ТИСЯ
МЕ́ТО
МЕ́ТОД
МЕТОД...
МЕТО́ДА
МЕТОДИ́ЗМ[1]
МЕТОДИ́ЗМ[2]
МЕТО́ДИКА
МЕТОДИ́СТ[1]
МЕТОДИ́СТ[2]
МЕТОДИ́СТКА[1]
МЕТОДИ́СТКА[2]
МЕТОДИ́СТСЬКИЙ
МЕТОДИ́ЧКА
МЕТОДИ́ЧНИЙ
МЕТОДИ́ЧНІСТЬ
МЕТОДИ́ЧНО
МЕТОДКАБІНЕ́Т
МЕТОДОБ'Є́ДНАННЯ
МЕТОДО́ЛОГ
МЕТОДОЛОГІ́ЧНИЙ
МЕТОДОЛОГІ́ЧНО
МЕТОДОЛО́ГІЯ
МЕТОДРОЗРО́БКА
МЕТО́Л
МЕТО́ЛОВИЙ
МЕТОНІМІЗА́ЦІЯ
МЕТОНІМІ́ЧНИЙ
МЕТОНІ́МІЯ
МЕТО́П
МЕТО́ПА *див.* мето́п
МЕТОПІ́ЗМ
МЕТО́ПНИЙ
МЕТОРИ́ЗИС
...МЕ́ТР
...МЕТР
МЕТР[1]
МЕТР[2]
МЕТР[3]
МЕТРА́Ж
МЕТРА́ЖНИЙ
МЕТРАНПА́Ж
МЕТРДОТЕ́ЛЬ
МЕТРИ́ЗА
МЕТРИЗО́ВАНИЙ
МЕТРИЗУВА́ТИ
МЕ́ТРИКА[1]
МЕ́ТРИКА[2]
МЕТРИКА́НТ
МЕТРИ́Т
МЕТРИ́ЧНИЙ[1]
МЕТРИ́ЧНИЙ[2]
МЕТРИ́ЧНИЙ[3]
МЕТРИ́ЧНІСТЬ[1]
МЕТРИ́ЧНІСТЬ[2]
МЕТРИ́ЧНО[1]
МЕТРИ́ЧНО[2]
МЕТРІ́ВКА
...МЕТРІ́Я *див.* ...ме́трія
...МЕ́ТРІЯ
МЕТРО́
МЕТРОБУ́Д
МЕТРОБУ́ДІВЕЦЬ
МЕТРОБУ́ДІВКА
МЕТРОБУДІВНИ́К
МЕТРОБУ́ДІВСЬКИЙ
МЕТРОБУДУВА́ННЯ
МЕТРО́ВИЙ
МЕТРО́ЛОГ
МЕТРОЛОГІ́ЧНИЙ
МЕТРОЛО́ГІЯ
МЕТРО́НІМ *див.* матро́нім
МЕТРОНІМІ́ЧНИЙ *див.* матронімі́чний
МЕТРОНІМІ́ЧНІСТЬ *див.* матронімі́чність
МЕТРОНО́М
МЕТРОПА́ТІЯ
МЕТРОПО́ЇЗД
МЕТРОПОЛІТЕ́Н
МЕТРОПОЛІТЕ́НІВЕЦЬ
МЕТРОПОЛІТЕ́НІВСЬКИЙ
МЕТРОПО́ЛІЯ
МЕТРОПО́ЛЬНИЙ
МЕТРОРИ́ТМ
МЕТРОСЕКСУА́Л
МЕТРОСЕКСУАЛІ́ЗМ
МЕТРОСЕКСУА́ЛЬНИЙ
МЕТРОСЕКСУА́ЛЬНІСТЬ
МЕТРОСТРУКТУ́РА
МЕТРОЦИ́Т *див.* метроци́ти
МЕТРОЦИ́ТИ
МЕТУШИ́ТИСЯ
МЕТУШІ́ННЯ
МЕТУШЛИ́ВИЙ
МЕТУШЛИ́ВІСТЬ
МЕТУШЛИ́ВО
МЕТУШНЯ́
МЕТУШНЯ́ВА
МЕ́ТЧИНГ
МЕТЧІ́Й
МЕФІСТО́ФЕЛЬСЬКИЙ
МЕХ...
МЕХАНІЗА́ТОР
МЕХАНІЗА́ТОРКА
МЕХАНІЗА́ТОРСЬКИЙ
МЕХАНІЗА́ЦІЯ
МЕХАНІ́ЗМ
МЕХАНІЗО́ВАНИЙ
МЕХАНІЗУВА́ТИ
МЕХАНІЗУВА́ТИСЯ
МЕХА́НІК
МЕХА́НІКА
МЕХА́НІК-ВОДІ́Й
МЕХАНІ́СТ
МЕХАНІСТИ́ЧНИЙ
МЕХАНІСТИ́ЧНІСТЬ
МЕХАНІСТИ́ЧНО
МЕХАНІЦИ́ЗМ
МЕХАНІЦИ́СТ
МЕХАНІ́ЧНИЙ
МЕХАНІ́ЧНІСТЬ
МЕХАНІ́ЧНО
МЕХАНО...
МЕХАНОБІОЛОГІ́ЧНИЙ
МЕХАНОБІОЛО́ГІЯ
МЕХАНОКАРДІО́ГРАФ
МЕХАНОКАРДІОГРА́ФІЯ
МЕХАНОЛАМАРКІ́ЗМ
МЕХАНО́ЛІЗ
МЕХАНООБРО́БЛЕННЯ
МЕХАНООБРО́БНИЙ
МЕХАНООСНА́ЩЕНИЙ
МЕХАНООСНА́ЩЕНІСТЬ
МЕХАНОРЕЦЕ́ПТОР
МЕХАНОСИ́НТЕЗ
МЕХАНОСКЛАДА́ЛЬНИЙ
МЕХАНОСКЛАДА́ЛЬНИК
МЕХАНОСТРИКЦІ́ЙНИЙ
МЕХАНОСТРИ́КЦІЯ
МЕХАНОТЕРАПІ́Я

МЕХАНОТРО́Н
МЕХАНОФОСФЕ́Н
МЕХАНОХІМІ́ЧНИЙ
МЕХАНОХІ́МІЯ
МЕХАНОХО́Р
МЕХАНОХО́РІЯ
МЕХА́РІ *див.* мега́рі
МЕХДОЇ́ННЯ
МЕХЗАГІ́Н
МЕХКОЛО́НА
МЕХМА́Т
МЕ́ЦА-ВО́ЧЕ
МЕЦЕ́НАС
МЕЦЕНА́Т
МЕЦЕНА́ТКА
МЕЦЕНА́ТСТВО
МЕЦЕНА́ТСТВУВАТИ
МЕЦЕНА́ТСЬКИЙ
МЕ́ЦО
МЕ́ЦО-ПІА́НО
МЕ́ЦО-СОПРА́НО
МЕ́ЦО-СОПРА́НОВИЙ
МЕ́ЦО-ТИ́НТО
МЕ́ЦО-ФО́РТЕ
МЕЧ
МЕ́ЧЕТ
МЕЧЕ́Т *див.* мече́ть
МЕЧЕ́ТНИЙ
МЕ́ЧЕТЬ *див.* ме́чет
МЕЧЕ́ТЬ
МЕ́ЧИК[1]
МЕ́ЧИК[2]
МЕ́ЧНИК
МЕЧОНІ́С
МЕЧОНО́СЕЦЬ
МЕЧОПОДІ́БНИЙ
МЕЧОХВІ́СТ
МЕЧ-РИ́БА
МЕШ
МЕШИ́НИ
МЕ́ШКАЛЬНИЙ
МЕШКАНЕ́ВИЙ
МЕ́ШКАНЕЦЬ
МЕ́ШКАНКА
МЕ́ШКАННЯ
МЕ́ШКАТИ
МЕШТ *див.* ме́шти
МЕ́ШТИ
МЕ́ШТИК *див.* ме́штики
МЕ́ШТИКИ
МЕЩЕ́РА́
МЕЩЕ́РСЬКИЙ
МЕЩЕРЯ́К *див.* мещеряки́
МЕЩЕРЯКИ́
МЕЩЕРЯ́ЦЬКИЙ
МЕЩЕРЯ́ЧКА *див.* мещеряки́
МЖА
МЖИ́ТИ *див.* мжи́чити
МЖИ́ЧИТИ
МЖИ́ЧКА
МЗДА
МЗС
МИ
МИГ[1]
МИГ[2]
МИ́ГАВКА
МИГА́ЛКА
МИГА́ЛЬНИЙ
МИГА́ННЯ
МИГА́ТИ
МИГДАЛЕ́ВИЙ
МИГДАЛЕПОДІ́БНИЙ
МИГДА́ЛИК
МИГДА́ЛИКОВИЙ
МИГДА́ЛИНА
МИГДА́ЛЬ
МИГДА́ЛЬНИЙ
МИГДА́ЛЬНИК
МИ́ГИ
МИГИ́ЧИТИ
МИГИ́ЧКА
МИ́ГКОМ
МИГКОТІ́ТИ
МИГ-МИ́Г *див.* миг[1]
МИГНУ́ТИ
МИ́ГОМ
МИГОНУ́ТИ
МИГОТА́ННЯ
МИГОТА́ТИ *див.* миготі́ти
МИГОТІ́ННЯ
МИГОТІ́ТИ
МИГОТЛИ́ВИЙ
МИГОТЛИ́ВІСТЬ
МИГОТЛИ́ВО
МИГТІ́ННЯ
МИГТІ́ТИ
МИГТЮ́ЧИЙ
МИГУНЕ́ЦЬ
МИГЦЕ́М
МИДЗА́ТИЙ *див.* миза́тий
МИ́ДНИЦЯ
МИ́ЗА
МИЗА́ТИЙ
МИ́ЗКАТИ
МИ́ЗКАТИСЯ
МИ́ЙКА
МИ́ЙНИЙ
МИ́ЙНИК
МИ́ЙНИЦЯ
МИ́ЙНЯ
МИК
МИ́КАЛЬНИК
МИ́КАЛЬНИЦЯ
МИ́КАНКА
МИ́КАННЯ[1]
МИ́КАННЯ[2]
МИ́КАТИ
МИ́КАТИСЯ
МИКИ́ТИТИ
МИКОЛА́ЇВЕЦЬ *див.* микола́ївці
МИКОЛА́ЇВКА *див.* микола́ївці
МИКОЛА́ЇВСЬКИЙ
МИКОЛА́ЇВЦІ
МИКОЛА́ЙКИ
МИКОЛА́ЙЧИК *див.* микола́йчики[2]
МИКОЛА́ЙЧИКИ[1]
МИКОЛА́ЙЧИКИ[2]
МИКУ́ЛИТИ
МИКУ́ЛИТИСЯ
МИ́ЛЕННЯ
МИЛЕ́НЬКИЙ
МИЛЕ́НЬКО
МИЛЕ́СЕНЬКИЙ
МИЛЕ́СЕНЬКО
МИ́ЛИЙ
МИ́ЛИНА
МИ́ЛИТИ[1]
МИ́ЛИТИ[2]
МИ́ЛИТИСЯ[1]
МИ́ЛИТИСЯ[2]
МИ́ЛИЦЯ
МИЛІ́СІНЬКИЙ
МИ́ЛІСТЬ
МИЛІ́ШАТИ
МИЛКИ́Й
МИ́ЛКІСТЬ
МИ́ЛО[1]
МИ́ЛО[2]
МИЛО...
МИЛОВА́НЕЦЬ
МИЛОВА́Р
МИЛОВАРІ́ННЯ
МИЛОВА́РНИЙ
МИЛОВА́РНЯ
МИЛОВИ́ДИЙ
МИЛОВИ́ДІСТЬ
МИЛОВИ́ДНИЙ
МИЛОВИ́ДНІСТЬ
МИЛОДА́Н
МИЛОДА́НКА
МИЛОЗВУ́ЧНИЙ
МИЛОЗВУ́ЧНІСТЬ
МИЛОЗВУ́ЧНО
МИЛОЛИ́ЦИЙ
МИЛОНА́ФТ
МИЛОРІ́ЗАЛЬНИЙ
МИЛОРІ́ЗКА
МИЛОСЕ́РДИЙ
МИЛОСЕ́РДИТИСЯ
МИЛОСЕ́РДІЄ
МИЛОСЕ́РДНИЙ
МИЛОСЕ́РДНИК
МИЛОСЕ́РДНИЦЯ
МИЛОСЕ́РДНІСТЬ
МИЛОСЕ́РДНО
МИЛОСЕ́РДО
МИЛОСЕ́РДСТВУВАТИ
МИЛОСЕ́РДЯ
МИ́ЛОСТИ́ВЕЦЬ
МИ́ЛОСТИ́ВИЙ
МИ́ЛОСТИ́ВИЦЯ
МИ́ЛОСТИ́ВІСТЬ
МИ́ЛОСТИ́ВО

МИ́ЛОСТИНА
МИ́ЛОСТИНКА
МИ́ЛОСТИНЬКА
МИ́ЛОСТИНЯ
МИ́ЛОСТЬ
МИЛОШТАМПУВА́ЛЬНИЙ
МИ́ЛОЩІ
МИ́ЛУВАННЯ
МИЛУВА́ННЯ
МИЛУВА́ННЯЧКО
МИ́ЛУВАТИ
МИЛУВА́ТИ
МИЛУВА́ТИСЯ
МИ́ЛЬКА
МИ́ЛЬНИЙ[1]
МИ́ЛЬНИЙ[2]
МИ́ЛЬНИЦЯ
МИЛЬНИ́ЦЯ
МИЛЬНЯ́НКА
МИ́ЛЬЦЕ
МИ́ЛЯ
МИ́ЛЯНИЙ
МИ́МО[1]
МИ́МО[2]
МИМОБІ́ЖНИЙ
МИМОБІ́ЖНІСТЬ
МИМОБІ́ЖНО
МИМОВІ́ЛЬ
МИМОВІ́ЛЬНИЙ
МИМОВІ́ЛЬНІСТЬ
МИМОВІ́ЛЬНО
МИМОВО́ЛІ
МИМОЇ́ЖДЖИЙ
МИМОЇ́ЗДОМ
МИМОЛІ́ТНИЙ
МИМОХІ́ДЕНЬ
МИМОХІ́ДЕЦЬ
МИМОХІ́ДЬ
МИМОХІ́ТЬ
МИМОХО́ДОМ
МИ́МРЕННЯ
МИ́МРИТИ
МИНА́ТИ
МИНА́ТИСЯ
МИНЕ́ВИЙ
МИНТА́ЄВИЙ
МИНТА́Й
МИНУ́ВШИНА
МИНУ́ВШІСТЬ
МИНУ́ЛИЙ
МИНУ́ЛІСТЬ
МИНУЛОРІ́ЧНИЙ
МИНУ́ТИ *див.* мина́ти
МИНУ́ТИСЯ *див.* мина́тися
МИНУ́ЩИЙ
МИНУ́ЩІСТЬ
МИНЬ
МИНЬО́К
МИ́НЮ
МИ́НЮ-МИ́НЮ *див.* ми́ню
МИ́НЮ-МИ́НЮ-МИ́НЮ *див.* ми́ню
МИ́НЯ
МИР[1]
МИР[2]
МИРИ́ЛКА
МИРИ́ТИ
МИРИ́ТИСЯ
МИРІ́ННЯ
МИ́РКАТИ
МИРКА́Ч
МИ́РКНУТИ
МИ́РНИЙ
МИ́РНІСТЬ
МИ́РНО[1]
МИ́РНО[2]
МИРНО́ТА
МИ́РО
МИРОВИ́Й
МИРОДА́ЙНИЙ
МИРОЇ́Д
МИРОЛЮ́БНИЙ
МИРОЛЮ́БНІСТЬ
МИРОЛЮ́БНО
МИРОНО́СИЦЯ
МИРОПОМА́ЗАНИЙ
МИРОПОМА́ЗАННЯ
МИРОПОМА́ЗУВАТИ
МИРОПОМА́ЗУВАТИСЯ
МИРОТВО́РЕЦЬ
МИРОТВО́РНИЙ
МИРОТВО́РНИЦЬКИЙ
МИРОТВО́РСТВО
МИРОТВО́РЧИЙ
МИРОТВО́РЧІСТЬ
МИ́РРА
МИ́РРОВИЙ
МИРСЬКИ́Й
МИРТ
МИ́РТА *див.* мирт
МИ́РТОВИЙ
МИРУВА́ННЯ
МИРУВА́ТИ
МИ́РШАВЕНЬКИЙ
МИ́РШАВЕЦЬ
МИ́РШАВИЙ
МИ́РШАВІСТЬ
МИ́РШАВІТИ
МИ́РШАВКА
МИ́РШАВО
МИРЯ́НИН
МИРЯ́НКА
МИРЯ́НСЬКИЙ
МИС
МИ́СА
МИ́СИК
МИ́СКА
МИСКОВИ́Й
МИСКОЛИ́З
МИСЛЕВІ́РУС
МИ́СЛЕНИЙ
МИСЛЕННЄ́ВИЙ
МИСЛЕННЄ́ВО
МИ́СЛЕННЯ
МИ́СЛЕНО
МИСЛИ́ВЕЦЬ
МИСЛИ́ВИЙ[1]
МИСЛИ́ВИЙ[2]
МИСЛИ́ВИЦЯ
МИСЛИ́ВСТВО
МИСЛИВСТВОЗНА́ВЕЦЬ
МИСЛИВСТВОЗНА́ВСТВО
МИСЛИ́ВСЬКИЙ
МИ́СЛИ́МИЙ
МИ́СЛИ́МО
МИСЛИ́ТЕЛЬ
МИСЛИ́ТЕЛЬКА
МИСЛИ́ТЕЛЬНИЙ
МИСЛИ́ТЕЛЬСЬКИЙ
МИ́СЛИТИ
МИ́СЛИТИСЯ
МИСЛІ́ТЕ
МИ́СЛОНЬКА
МИСЛЬ
МИ́СЛЯЧИЙ
МИ́СНИК
МИСО́К
МИ́СОЧКА
МИ́СОЧНИК
МИСТЕ́ЦТВО
МИСТЕЦТВОЗНА́ВЕЦЬ
МИСТЕЦТВОЗНА́ВСТВО
МИСТЕЦТВОЗНА́ВЧИЙ
МИСТЕ́ЦЬ
МИСТЕ́ЦЬКИ
МИСТЕ́ЦЬКИЙ
МИСТКИ́НЯ
МИСЧИ́НА
МИСЮ́РКА
МИСЯ́РА
МИТ
МИ́ТАР
МИТА́РСТВО
МИТА́РСТВУВАТИ
МИ́ТЕЛЬ
МИТЕ́ЦЬ
МИТЕ́ЦЬКИ
МИТЕ́ЦЬКИЙ
МИ́ТИ
МИ́ТИЙ
МИ́ТИСЯ
МИ́ТКА
МИ́ТНИЙ
МИ́ТНИК
МИ́ТНИЦЯ
МИ́ТО
МИ́ТРА
МИТРОПОЛИ́Т
МИТРОПОЛИ́ТСТВО
МИТРОПОЛИ́ТСЬКИЙ
МИТРОПОЛИ́ЧИЙ
МИТРОПО́ЛІЯ
МИТРОФО́РНИЙ
МИТТЄ́ВИЙ

МИТТЄ́ВІСТЬ
МИТТЄ́ВО
МИТТЬОВИ́Й
МИ́ТТЮ
МИТТЯ́
МИТЬ
МИХА́ЙЛИК
МИ́ЧКА
МИЧКУВА́ТИЙ
МИ́ША
МИША́К
МИША́СТИЙ
МИ́ШАЧИЙ
МИШВА́
МИШЕНЯ́
МИШЕНЯ́ТКО
МИШІ́ВКА
МИШЕ́ЦЬ
МИШІ́Й
МИ́ШКА
МИШКУВА́ННЯ
МИШКУВА́ТИ
МИШОЇ́Д
МИШОЛО́ВКА
МИШОПОДІ́БНИЙ
МИШ'Я́К
МИШ'ЯКО́ВИЙ
МИШ'ЯКО́ВИСТИЙ
МІ
МІА́З *див.* міа́зи
МІА́ЗИ
МІА́ЗМ *див.* міа́зми
МІАЗМАТИ́ЧНИЙ
МІА́ЗМИ
МІАЛГІ́Я
МІАСТЕНІ́Я
МІАТОНІ́Я
МІАТРОФІ́Я
МІ́ГМА
МІГМАТИ́Т
МІГРА́НТ
МІГРА́НТКА
МІГРАЦІ́ЙНИЙ
МІГРА́ЦІЯ
МІГРЕ́НЕВИЙ
МІГРЕ́НЬ
МІГРУВА́ТИ
МІГРУ́ЮЧИЙ
МІД
МІДЕВМІ́СНИЙ
МІДЕЛИВА́РНИЙ
МІДЕЛИВА́РНИК
МІДЕЛИВА́РНЯ
МІ́ДЕЛЬ
МІ́ДЕНЬ
МІДЕПЛАВИ́ЛЬНИЙ
МІДЕПЛАВИ́ЛЬНИК
МІДЕРИ́Т
МІДЕРИ́ТНИЙ
МІДИ́ЦЕВІ
МІДИ́ЦЯ
МІ́ДІ
МІ́ДІЄВИЙ
МІДІ́ЄЦЬ *див.* міді́йці
МІДІ́ЙКА *див.* міді́йці
МІДІ́ЙЦІ
МІ́ДІЯ
МІ́ДНЕНИЙ
МІ́ДНЕННЯ
МІДНЕ́НЬКИЙ
МІ́ДНИЙ
МІ́ДНИК
МІДНИ́ТИ
МІ́ДНИЦЬКИЙ
МІ́ДНИЦЯ
МІДНО...
МІДНОБОРО́ДИЙ
МІДНОВУ́СИЙ
МІДНОЛИВА́РНИЙ
МІДНОЛИВА́РНИК
МІДНОЛИВА́РНЯ
МІДНОЛИ́КИЙ
МІДНОЛИ́ЦИЙ
МІДНОЛО́БИЙ
МІДНОПРОКА́ТНИЙ
МІ́ДНО-РУДИ́Й
МІ́ДНО-ЧЕРВО́НИЙ
МІДЬ
МІДЯ́ВИЙ
МІДЯ́К
МІДЯ́НИ
МІДЯНИ́Й
МІДЯ́НИН *див.* мідя́ни
МІДЯНИ́СТИЙ
МІДЯНИ́ЦЯ
МІДЯ́НКА
МІДЯ́НО
МІДЯ́Р
МІДЯ́РНЯ
МІДЯ́РСТВО
МІЄЛІ́Н
МІЄЛІНІЗА́ЦІЯ
МІЄЛІ́НОВИЙ
МІЄЛІ́Т
МІЄЛОГЕ́ННИЙ
МІЄЛОГРА́ФІЯ
МІЄЛОДИСПЛАЗІ́Я
МІЄЛО́З
МІЄЛОЛЕЙКО́З
МІЄЛО́МА
МІЄЛО́МНИЙ
МІЄЛОЦИ́Т *див.* мієлоци́ти
МІЄЛОЦИ́ТИ
МІЖ
МІЖ...
МІЖАКАДЕМІ́ЧНИЙ
МІЖАМЕРИКА́НСЬКИЙ
МІЖАРА́БСЬКИЙ
МІЖА́ТОМНИЙ
МІЖБА́НК
МІЖБА́НКІВСЬКИЙ
МІЖБІБЛІОТЕ́ЧНИЙ
МІЖБРІ́ВНИЙ
МІЖБРІ́В'Я
МІЖБУДИНКО́ВИЙ
МІЖБЮДЖЕ́ТНИЙ
МІЖВИДОВИ́Й
МІЖВИРОБНИ́ЧИЙ
МІЖВИ́ШІВСЬКИЙ
МІЖВІ́ДОМЧИЙ
МІЖВІ́ДОМЧІСТЬ
МІЖВІКОВИ́Й
МІЖВІКО́ННИЙ
МІЖВІКО́ННЯ
МІЖВЛА́ДДЯ
МІЖВОЄ́ННИЙ
МІЖВУЗЛОВИ́Й
МІЖВУ́ЗЛЯ
МІЖГАЛАКТИ́ЧНИЙ
МІЖГАЛУЗЕ́ВИЙ
МІЖГАЛУЗЕ́ВІСТЬ
МІЖГІ́РНИЙ
МІЖГІ́РСЬКИЙ
МІЖГІ́Р'Я
МІЖГОСПОДА́РСЬКИЙ
МІЖГРОМА́ДСЬКИЙ
МІЖГРУПОВИ́Й
МІЖДВЕ́РНИЙ
МІЖДЕРЖА́ВНИЙ
МІЖДЕРЖА́ВНІСТЬ
МІЖДИСЦИПЛІНА́РНИЙ
МІЖДИСЦИПЛІНА́РНІСТЬ
МІЖДІАЛЕ́КТНИЙ
МІЖДОРІ́ЖЖЯ
МІЖЕТНІ́ЧНИЙ
МІЖЕТНІ́ЧНІСТЬ
МІЖЗАВОДСЬКИ́Й
МІЖЗ'ЇЗДІВСЬКИЙ
МІЖЗМІ́ННИЙ
МІЖЗОНА́ЛЬНИЙ
МІЖЗО́РЯНИЙ
МІЖІГРОВИ́Й
МІЖІНСТИТУ́ТСЬКИЙ
МІЖКВАЛІФІКАЦІ́ЙНИЙ
МІЖКІМНА́ТНИЙ
МІЖКІСТКОВИ́Й
МІЖКЛА́НОВИЙ
МІЖКЛА́СОВИЙ
МІЖКЛІТИ́ННИЙ
МІЖКЛІТИ́ННИК
МІЖКОЛГОСПБУ́Д
МІЖКОЛГО́СПНИЙ
МІЖКОЛІ́ЙЯ
МІЖКОМІСІ́ЙНИЙ
МІЖКОНТИНЕНТА́ЛЬНИЙ
МІЖКОНФЕСІ́ЙНИЙ
МІЖКОНФЕСІ́ЙНІСТЬ
МІЖКОРДО́ННИЙ
МІЖКУЛЬТУ́РНИЙ
МІЖКУЛЬТУ́РНІСТЬ
МІЖЛІТЕРАТУ́РНИЙ
МІЖЛЬОДОВИКО́ВИЙ
МІЖМЕМБРА́ННИЙ

МІЖМЕРЕЖЕ́ВИЙ
МІЖМЕРЗЛО́ТНИЙ
МІЖМІНІСТЕ́РСЬКИЙ
МІЖМІСЬКИ́Й
МІЖМО́ВНИЙ
МІЖМОЛЕКУЛЯ́РНИЙ
МІЖНАВІГАЦІ́ЙНИЙ
МІЖНАРО́ДНИЙ
МІЖНАРО́ДНИК
МІЖНАРО́ДНІСТЬ
МІЖНАРО́ДНО
МІЖНАЦІОНА́ЛЬНИЙ
МІЖНАЦІОНА́ЛЬНІСТЬ
МІЖНИ́К
МІЖОБЛАСНИ́Й
МІЖОБЩИ́ННИЙ
МІЖОСОБО́ВИЙ
МІЖПАРІ́В'Я
МІЖПАРЛА́МЕНТСЬКИЙ
МІЖПЕРЕДСЕ́РДНИЙ
МІЖПЛАНЕ́ТНИЙ
МІЖПЛА́СТОВИЙ
МІЖПЛЕМІННИ́Й
МІЖПОВЕРХО́ВИЙ
МІЖПОКОЛІ́ННИЙ
МІЖПОРІ́ДНИЙ
МІЖПОРО́ДНИЙ *див.* міжпорі́дний
МІЖПОСАДО́ВИЙ
МІЖПРЕДМЕ́ТНИЙ
МІЖПРЕДМЕ́ТНІСТЬ
МІЖПРЕДМЕ́ТНО
МІЖРАДГО́СПНИЙ
МІЖРАЙО́ННИЙ
МІЖРА́МНИЙ
МІЖРА́СОВИЙ
МІЖРЕБЕ́РНИЙ
МІЖРЕБЕ́Р'Я
МІЖРЕГІОНА́ЛЬНИЙ
МІЖРЕ́ЙСОВИЙ
МІЖРЕЛІГІ́ЙНИЙ
МІЖРЕМО́НТНИЙ
МІЖРЕСПУБЛІКА́НСЬКИЙ
МІЖРІ́ВНЕВИЙ
МІЖРІЧКОВИ́Й
МІЖРІ́ЧЧЯ
МІЖРОДОВИ́Й
МІЖРЯ́ДДЯ
МІЖРЯДКО́ВИЙ
МІЖРЯ́ДНИЙ
МІЖСЕЗО́ННИЙ
МІЖСЕЗО́ННЯ
МІЖСЕ́ЛИЩНИЙ
МІЖСЕСІ́ЙНИЙ
МІЖСИСТЕ́МНИЙ
МІЖСЛІ́ВНИЙ
МІЖСЛОВ'Я́НСЬКИЙ
МІЖСОРТОВИ́Й
МІЖСОЮ́ЗНИЦЬКИЙ
МІЖСТА́НОВИЙ
МІЖСТАНЦІ́ЙНИЙ
МІЖСТАТЕ́ВИЙ
МІЖСТИЛЬОВИ́Й
МІЖТЕ́КСТОВИЙ
МІЖТКАНИ́ННИЙ
МІЖУНІВЕРСИТЕ́ТСЬКИЙ
МІЖУРЯДО́ВИЙ
МІЖУРЯДО́ВІСТЬ
МІЖУСО́БИЦЯ
МІЖУСО́БНИЙ
МІЖФАКУЛЬТЕ́ТСЬКИЙ
МІЖФАЛА́НГОВИЙ
МІЖФРАКЦІ́ЙНИЙ
МІЖФРАКЦІ́ЙНІСТЬ
МІЖХМА́РНИЙ
МІЖХРЕБЕ́ТНИЙ
МІЖХРЕБЦЕ́ВИЙ
МІЖЦАРІ́В'Я
МІЖЦЕНТРОМІ́Р
МІЖЦЕРКО́ВНИЙ
МІЖЦЕХОВИ́Й
МІЖЦИВІЛІЗАЦІ́ЙНИЙ
МІЖЧАСТИНОМО́ВНИЙ
МІЖШКІЛЬНИ́Й
МІЖШЛУНОЧКО́ВИЙ
МІЖ'Я́ДЕРНИЙ
МІЖ'ЯРУ́ЖНИЙ
МІЗА́НДРІЯ
МІЗАНСЦЕ́НА
МІЗАНСЦЕНО́ВАНИЙ
МІЗАНСЦЕНУВА́ННЯ
МІЗАНСЦЕНУВА́ТИ
МІЗАНТРО́П
МІЗАНТРОПІ́ЧНИЙ
МІЗАНТРО́ПІЯ
МІЗАНТРО́ПКА
МІЗДРИ́ТИ
МІЗДРІ́ННЯ
МІЗДРОВИ́Й
МІЗДРЯ́
МІЗДРЯ́НИЙ
МІ́ЗЕР
МІЗЕРА́К
МІЗЕ́РІЯ
МІЗЕ́РНИЙ
МІЗЕ́РНІСТЬ
МІЗЕРНІ́ТИ
МІЗЕ́РНІШАТИ
МІЗЕ́РНО
МІЗЕРНЯ́
МІЗЕРО́ТА
МІЗИ́ДА *див.* мізи́ди
МІЗИ́ДИ
МІЗИ́НЕЦЬ
МІЗИ́НКА
МІЗИ́ННИЙ
МІЗИ́НОК
МІЗИ́НЧИК
МІЗКОВИ́ТИЙ
МІЗКУВА́ННЯ
МІЗКУВА́ТИ
МІЗКУВА́ТИЙ
МІЗОГІНІ́Я
МІ́ЗОК *див.* мо́зок
МІЗОПЕ́ДІЯ
МІЗОФО́БІЯ
МІЙ
МІКА́ДО
МІКАЛЕ́КС
МІКАНІ́Т
МІКЕ́НСЬКИЙ
МІКІ́ДИ
МІКОБАКТЕ́РІЇ
МІКОБАКТЕРІ́ОЗ
МІКОБАКТЕ́РІЯ *див.* мікобакте́рії
МІКОБІО́ТА
МІКОБІОТИ́ЧНИЙ
МІКО́З *див.* міко́зи
МІКО́ЗИ
МІКО́ЛОГ
МІКОЛОГІ́ЧНИЙ
МІКОЛО́ГІЯ
МІКОПЛА́ЗМА *див.* мікопла́зми
МІКОПЛА́ЗМИ
МІКОПЛА́ЗМОВИЙ
МІКОПЛАЗМО́З
МІКОРИ́ЗА
МІКОРИ́ЗНИЙ
МІКОТОКСИ́Н *див.* мікотокси́ни
МІКОТОКСИ́НИ
МІКОТРО́Ф
МІКОТРОФІ́Я
МІКОТРО́ФНИЙ
МІКОТРО́ФНІСТЬ
МІКОФА́Г *див.* мікофа́ги
МІКОФА́ГИ
МІКОФЛО́РА
МІКОФО́БІЯ
МІКРО...
МІКРОАВТО́БУС
МІКРОАГРЕГА́Т
МІКРОАГРЕГА́ТНИЙ
МІКРОАМПЕ́Р
МІКРОАМПЕРМЕ́ТР
МІКРОАНА́ЛІЗ
МІКРОАНАЛІЗА́ТОР
МІКРО́Б
МІКРОБА́Р
МІКРОБАРО́ГРАФ
МІКРОБЕ́НТОС
МІКРОБЕ́НТОСНИЙ
МІКРОБІА́ЛЬНИЙ
МІКРОБІО́ЛОГ
МІКРОБІОЛОГІ́ЧНИЙ
МІКРОБІОЛО́ГІЯ
МІКРОБІО́ТА
МІКРОБІО́ТИК
МІКРОБІОТИ́ЧНИЙ
МІКРОБІОЦЕНО́З
МІКРОБЛО́Г
МІКРО́БНИЙ
МІКРОВАГА́
МІКРОВА́ГИ
МІКРОВИ́БУХ

МІКРОВИДА́ННЯ
МІКРОВІБРА́ЦІЯ
МІКРОВОЛОКНО́
МІКРОВОЛОКО́ННИЙ
МІКРОГАМЕТОГЕНЕ́З
МІКРОГЕНЕРА́ТОР
МІКРОГЕНЕРА́ТОРНИЙ
МІКРОГЕ́НІЯ
МІКРОГРАВІРУВА́ННЯ
МІКРОГРАВІЮВА́ННЯ
МІКРОГРАВЮ́РА
МІКРОГРА́М
МІКРОҐРУНТОЗНА́ВСТВО
МІКРОДЕРЖА́ВА
МІКРОДЖЕРЕЛО́
МІКРОДИ́Н
МІКРОДИСЕ́КЦІЯ
МІКРОДО́БРИВНИЙ
МІКРОДО́БРИВО
МІКРОДО́ЗА
МІКРОДОЗИ́МЕТР
МІКРОДОЗИМЕ́ТРІЯ
МІКРОДО́МІШКА
МІКРОДРУ́К
МІКРОЕВОЛЮЦІ́ЙНИЙ
МІКРОЕВОЛЮ́ЦІЯ
МІКРОЕКОНО́МІКА
МІКРОЕКОНОМІ́ЧНИЙ
МІКРОЕЛЕКТРО́Д
МІКРОЕЛЕКТРО́ДНИЙ
МІКРОЕЛЕКТРО́НІКА
МІКРОЕЛЕКТРО́ННИЙ
МІКРОЕЛЕМЕ́НТ *див.* мікроелеме́нти
МІКРОЕЛЕМЕ́НТИ
МІКРОЕЛЕМЕ́НТНИЙ
МІКРОЕРО́ЗІЯ
МІКРОЗЕРНИ́СТИЙ
МІКРОЗИ́ВЕРТ
МІКРОЗНІМА́ННЯ
МІКРОЗНІ́МОК
МІКРОІНСУ́ЛЬТ
МІКРОІНФА́РКТ
МІКРОІОНОФОРЕ́З
МІКРОКАЛЬКУЛЯ́ТОР
МІКРОКАНА́Л
МІКРОКАНА́ЛЬНИЙ
МІКРОКАПІЛЯ́Р
МІКРОКАПІЛЯ́РНИЙ
МІКРОКАПІЛЯ́РНІСТЬ
МІКРОКАРОТА́Ж
МІКРОКАРОТА́ЖНИЙ
МІКРОКА́РТА
МІКРОКЕФА́Л *див.* мікроцефа́л
МІКРОКЕФА́ЛІЯ *див.* мікроцефа́лія
МІКРОКІНОЗНІМА́ННЯ
МІКРОКЛІ́МАТ
МІКРОКЛІМАТИ́ЧНИЙ
МІКРОКЛІМАТОЛО́ГІЯ
МІКРОКЛІ́Н
МІКРОКНИ́ГА
МІКРОКО́Д
МІКРОКО́К *див.* мікроко́ки
МІКРОКО́КИ
МІКРОКОМА́НДА
МІКРОКО́МПЛЕКС
МІКРОКОМПОНЕ́НТ
МІКРОКОМПОНЕ́НТНИЙ
МІКРОКОМП'Ю́ТЕР
МІКРОКОМП'Ю́ТЕРНИЙ
МІКРОКОНТЕ́КСТ
МІКРОКОНТЕ́КСТНИЙ
МІКРОКОНТРО́ЛЕР
МІКРОКО́СМ
МІКРОКО́СМОС
МІКРОКРАЇ́НА
МІКРОКРА́ПКА
МІКРОКРЕДИ́Т
МІКРОКРЕДИТУВА́ННЯ
МІКРОКРИСТА́Л
МІКРОКРИСТАЛІ́ЧНИЙ
МІКРОКРИСТАЛОГРАФІ́ЧНИЙ
МІКРОКРИСТАЛОГРА́ФІЯ
МІКРОКРИСТАЛОСКОПІ́ЧНИЙ
МІКРОКРИСТАЛОСКОПІ́Я
МІКРОЛА́МПА
МІКРОЛА́МПОВИЙ
МІКРОЛАПАРОСКОПІ́Я
МІКРОЛАПАРОТОМІ́Я
МІКРОЛІНГВІ́СТИКА
МІКРОЛІ́Т *див.* мікролі́ти
МІКРОЛІ́ТИ
МІКРОЛІТИ́ЧНИЙ
МІКРОЛІТІА́З
МІКРОЛІТОГРА́ФІЯ
МІКРОЛІТРА́ЖКА
МІКРОЛІТРА́ЖНИЙ
МІКРОМАНІПУЛЯ́ТОР
МІКРОМАНО́МЕТР
МІКРОМА́РКЕТИНГ
МІКРОМЕ́ЛІЯ
МІКРОМЕ́НЕДЖМЕНТ
МІКРОМЕ́Р *див.* мікроме́ри
МІКРОМЕ́РИ
МІКРОМЕТЕОРИ́Т
МІКРОМЕТЕОРИ́ТНИЙ
МІКРОМЕ́ТР
МІКРО́МЕТР
МІКРОМЕТРИ́ЧНИЙ
МІКРОМЕ́ТРІЯ
МІКРОМІЛІМЕ́ТР
МІКРОМІНІАТЮ́РА
МІКРОМІНІАТЮРИЗА́ЦІЯ
МІКРОМІНІАТЮРИЗО́ВАНИЙ
МІКРОМІНІАТЮРИЗУВА́ТИ
МІКРОМІНІАТЮ́РНИЙ
МІКРОМІ́Р
МІКРОМІЦЕ́Т *див.* мікроміце́ти
МІКРОМІЦЕ́ТИ
МІКРОМО́ДУЛЬ
МІКРОМО́ДУЛЬНИЙ
МІКРОМОЛЕ́КУЛА
МІКРОМОЛЕКУЛЯ́РНИЙ
МІКРОМОНОСПО́РА *див.* мікромоноспо́ри
МІКРОМОНОСПО́РИ
МІКРОМОНОСПОРО́З
МІКРОМОРФОЛОГІ́ЧНИЙ
МІКРОМОРФОЛО́ГІЯ
МІКРОМОТО́Р
МІКРОМОТО́РНИЙ
МІКРО́Н
МІКРОНАВУ́ШНИК
МІКРОНАПРУ́ЖЕННЯ
МІКРОНЕЗІ́ЄЦЬ *див.* мікронезі́йці
МІКРОНЕЗІ́ЙКА *див.* мікронезі́йці
МІКРОНЕЗІ́ЙСЬКИЙ
МІКРОНЕЗІ́ЙЦІ
МІКРОНІВЕЛІ́Р
МІКРОНІЗА́ЦІЯ
МІКРОНІЗО́ВАНИЙ
МІКРОНІЗУВА́ТИ
МІКРО́ННИЙ
МІКРООБ'Є́КТ
МІКРООПЕРА́ЦІЯ
МІКРООРГАНІ́ЗМ
МІКРОПІ́ЛЕ
МІКРОПОКА́ЗНИК
МІКРОПО́РА[1] *див.* мікропо́ри
МІКРОПО́РА[2]
МІКРОПО́РИ
МІКРОПО́РИСТИЙ[1]
МІКРОПО́РИСТИЙ[2]
МІКРОПОРИ́Т
МІКРОПО́РКА
МІКРОПРИ́ЛАД
МІКРОПРОГРА́МА
МІКРОПРОГРА́МНИЙ
МІКРОПРОГРАМУВА́ЛЬНИЙ
МІКРОПРОГРАМУВА́ННЯ
МІКРОПРОЦЕ́СОР
МІКРОПРОЦЕ́СОРНИЙ
МІКРОРАЙО́Н
МІКРОРАЙО́ННИЙ
МІКРОРАЙОНУВА́ННЯ
МІКРОРЕЛЬЄ́Ф
МІКРОРЕЛЬЄ́ФНИЙ
МІКРОРЕНТГЕ́Н
МІКРОРІ́ВЕНЬ
МІКРОРІВНЕ́ВИЙ
МІКРОРІЗЬБА́
МІКРОРІЗЬБЯ́Р
МІКРОСВІ́Т
МІКРОСЕ́ЙСМ *див.* мікросе́йсми
МІКРОСЕ́ЙСМИ
МІКРОСЕЙСМІ́ЧНИЙ
МІКРОСЕЙСМІ́ЧНІСТЬ
МІКРОСЕКУ́НДА
МІКРОСЕКУ́НДНИЙ
МІКРОСЕМА́НТИКА
МІКРОСЕМАНТИ́ЧНИЙ
МІКРОСИСТЕ́МА
МІКРОСИСТЕ́МНИЙ
МІКРОСИСТЕ́МНІСТЬ

МІКРОСКО́П
МІКРОСКОПІ́СТ
МІКРОСКОПІ́ЧНИЙ
МІКРОСКОПІ́ЧНІСТЬ
МІКРОСКОПІ́ЧНО
МІКРОСКОПІ́Я
МІКРОСКО́ПНИЙ
МІКРОСКОПУВА́ННЯ
МІКРОСКОПУВА́ТИ
МІКРОСОЦІА́ЛЬНИЙ
МІКРОСОЦІОЛОГІ́ЧНИЙ
МІКРОСОЦІОЛО́ГІЯ
МІКРОСО́ЦІУМ
МІКРОСПО́РА
МІКРОСПОРА́НГІЙ
МІКРОСПОРИ́ДІЇ
МІКРОСПОРИ́ДІЯ *див.* мікроспори́дії
МІКРОСПОРІ́Я
МІКРОСПОРОГЕНЕ́З
МІКРОСПОРОФІ́Л
МІКРОСТРУКТУ́РА
МІКРОСТРУКТУ́РНИЙ
МІКРОСХЕ́МА
МІКРОСХЕ́МНИЙ
МІКРОСЮЖЕ́Т
МІКРОСЮЖЕ́ТНИЙ
МІКРОТЕ́КСТ
МІКРОТЕ́КСТОВИЙ
МІКРОТЕЛЕФО́Н
МІКРОТЕЛЕФО́ННИЙ
МІКРОТЕРЕЗИ́
МІКРОТИ́ПІЯ
МІКРОТІ́ЛЬЦЕ́ *див.* мікротільця́
МІКРОТІ́ЛЬЦЯ́
МІКРОТО́М
МІКРОТОМІ́Я
МІКРОТО́МНИЙ
МІКРОТОМО́ВАНИЙ
МІКРОТОМУВА́ННЯ
МІКРОТОМУВА́ТИ
МІКРОТОПО́НІМ
МІКРОТОПОНІ́МІКА
МІКРОТОПОНІМІКО́Н
МІКРОТОПОНІМІ́ЧНИЙ
МІКРОТОПОНІ́МІЯ
МІКРОТОПО́НІМНИЙ
МІКРОТРІ́ЩИНА
МІКРОТРО́МБ
МІКРОТРО́Н
МІКРОФА́Г *див.* мікрофа́ги
МІКРОФАГА́ЛЬНИЙ
МІКРОФА́ГИ
МІКРОФА́УНА
МІКРОФІ́БРА
МІКРОФІ́БРОВИЙ
МІКРОФІ́ЛЬМ
МІКРОФІЛЬМО́ВАНИЙ
МІКРОФІ́ЛЬМОВИЙ
МІКРОФІЛЬМУВА́ННЯ
МІКРОФІЛЬМУВА́ТИ
МІКРОФІЛЯ́РІЇ
МІКРОФІЛЯ́РІЯ *див.* мікрофіля́рії
МІКРОФІТОБЕ́НТОС
МІКРОФЛО́РА
МІКРОФЛО́РНИЙ
МІКРОФО́БІЯ
МІКРОФО́Н
МІКРОФО́ННИЙ
МІКРОФО́НЧИК
МІКРОФОРМА́Т[1]
МІКРОФОРМА́Т[2]
МІКРОФОРМА́ТНИЙ[1]
МІКРОФОРМА́ТНИЙ[2]
МІКРОФОТОГРАФІ́ЧНИЙ
МІКРОФОТОГРА́ФІЯ
МІКРОФОТОГРАФУВА́ННЯ
МІКРОФОТОКОПІЮВА́ЛЬНИЙ
МІКРОФОТОКОПІЮВА́ННЯ
МІКРОФОТОКО́ПІЯ
МІКРОФОТОУСТАНО́ВКА
МІКРОХВИ́ЛІ
МІКРОХВИЛЬОВИ́Й
МІКРОХВИЛЬО́ВКА
МІКРОХВИ́ЛЯ *див.* мікрохви́лі
МІКРОХІ́МІК
МІКРОХІМІ́ЧНИЙ
МІКРОХІ́МІЯ
МІКРОХІРУ́РГ
МІКРОХІРУРГІ́ЧНИЙ
МІКРОХІРУРГІ́Я
МІКРОЦЕФА́Л
МІКРОЦЕФА́ЛІЯ
МІКРОЦИ́Д
МІКРОЦИРКУЛЯ́ТОРНИЙ
МІКРОЦИРКУЛЯЦІ́ЙНИЙ
МІКРОЦИРКУЛЯ́ЦІЯ
МІКРОЦИ́Т *див.* мікроци́ти
МІКРОЦИ́ТИ
МІКРОЦИТО́З
МІКРОЧАСТИ́НКА
МІКРОЧИ́П
МІКРОЧИ́ПОВИЙ
МІКРОШТРИ́Х
МІКРОШТРИХОВИ́Й
МІКРОЯ́ДЕРНИЙ
МІКРОЯДРО́
МІКРУРГІ́Я
МІКС
МІКСБО́РДЕР
МІКСЕДЕ́МА
МІКСЕДЕ́МНИЙ
МІ́КСЕР
МІ́КСЕРНИЙ
МІКСИ́НА
МІКСО...
МІКСОБАКТЕ́РІЇ
МІКСОБАКТЕ́РІЯ *див.* міксобакте́рії
МІКСО́МА
МІКСОМІЦЕ́Т *див.* міксоміце́ти
МІКСОМІЦЕ́ТИ
МІКСОСПОРИ́ДІЇ
МІКСОСПОРИ́ДІЯ *див.* міксоспори́дії
МІКСТ
МІ́КСТОВИЙ
МІКСТУ́РА
МІКСТУ́РНИЙ
МІ́КШЕР
МІ́КШЕРНИЙ
МІКШО́ВАНИЙ
МІКШУВА́ЛЬНИК
МІКШУВА́ННЯ
МІКШУВА́ТИ
МІЛЕ́ДІ
МІЛЕ́НІУМ
МІЛЕ́НЬКИЙ
МІЛЕ́НЬКО
МІЛИ́ЗНА
МІЛИНА́
МІЛИ́ННИЙ
МІЛІ...
МІЛІАМПЕ́Р
МІЛІАМПЕРМЕ́ТР
МІЛІА́РД
МІЛІАРИЗА́ЦІЯ
МІЛІА́РНИЙ
МІЛІБА́Р
МІЛІВА́Т
МІЛІВО́ЛЬТ
МІЛІВОЛЬТМЕ́ТР
МІЛІГРА́М
МІЛІГРА́МОВИЙ
МІЛІЗИ́ВЕРТ
МІЛІЛІ́ТР
МІЛІМЕ́ТР
МІЛІМЕТРІ́ВКА
МІЛІМЕТРО́ВИЙ
МІЛІМІКРО́Н
МІЛІ́ННЯ
МІЛІО́Н
МІЛІПАСКА́ЛЬ
МІЛІРЕНТГЕ́Н
МІЛІСЕКУ́НДА
МІЛІТАРИЗА́ЦІЯ
МІЛІТАРИ́ЗМ
МІЛІТАРИЗО́ВАНИЙ
МІЛІТАРИЗУВА́ТИ
МІЛІТАРИЗУВА́ТИСЯ
МІЛІТАРИ́СТ
МІЛІТАРИСТИ́ЧНИЙ
МІЛІТАРИ́СТКА
МІЛІТАРИ́СТСЬКИЙ
МІ́ЛІТАРІ
МІЛІТА́РНИЙ
МІЛІТА́РНО
МІЛІ́ТИ
МІЛІТОКРАТИ́ЧНИЙ
МІЛІТОКРА́ТІЯ
МІЛІЦЕ́ЙСЬКИЙ
МІЛІЦІ́ЙНИЙ
МІЛІЦІОНЕ́Р
МІЛІЦІОНЕ́РКА
МІЛІЦІОНЕ́РСЬКИЙ
МІЛІ́ЦІЯ

МІЛІЦІЯ́НТ
МІЛІЦІЯ́НТКА
МІЛІ́ШАТИ
МІЛКЕ́НЬКИЙ
МІЛКЕ́НЬКО
МІЛКИ́Й
МІ́ЛКІСТЬ
МІЛКІ́ШАТИ
МІ́ЛКО
МІЛКОВО́ДДЯ
МІЛКОВО́ДИЙ
МІЛКОВО́ДІСТЬ
МІЛКОВО́ДНИЙ
МІЛКОВО́ДНІСТЬ
МІЛКОДО́ННИЙ
МІЛКОПЛА́ВНИЙ
МІЛКОСИДЯ́ЧИЙ
МІЛКОТА́
МІЛКОТЕ́МНИЙ
МІЛКОТЕ́МНІСТЬ
МІЛКОТЕ́М'Я
МІЛКУВА́ТИЙ
МІЛКУВА́ТІСТЬ
МІЛО́НГА
МІЛО́НГОВИЙ
МІЛОНІ́Т
МІЛО́РД
МІЛЬ
МІ́ЛЬДЬЮ
МІЛЬЙО́Н
МІЛЬЙОНЕ́Р
МІЛЬЙОНЕ́РКА
МІЛЬЙОНЕ́РСЬКИЙ
МІЛЬЙОНЕ́РША
МІЛЬЙО́ННИЙ
МІЛЬЙО́ННИК
МІЛЬЙОННО...
МІЛЬЙОННОГОЛО́СИЙ
МІЛЬЙОННОЛІ́ТНІЙ
МІЛЬЙОННОТО́ННИЙ
МІЛЬЙО́НЩИК
МІ́ЛЬКА
МІЛЬТУ́РУМ
МІЛЬЯ́РД
МІЛЬЯРДЕ́Р
МІЛЬЯРДЕ́РІВСЬКИЙ
МІЛЬЯРДЕ́РКА
МІЛЬЯРДЕ́РСЬКИЙ
МІЛЬЯРДЕ́РША
МІЛЬЯ́РДНИЙ
МІМ
МІМА́НС
МІМА́НСА
МІ́МЕЗИС
МІМЕО́ГРАФ
МІМЕТИ́ЗМ
МІМЕТИ́ЧНИЙ
МІМЕТИ́ЧНІСТЬ
МІМЕТИ́ЧНО
МІ́МІК
МІ́МІКА
МІМІКРІ́Я
МІМІКРУВА́ННЯ
МІМІКРУВА́ТИ
МІМІ́СТ
МІМІ́СТКА
МІМІ́ЧНИЙ
МІМІ́ЧНО
МІМОДРА́МА
МІМО́ЗА
МІМО́ЗНИЙ
МІМО́ЗНО
МІМО́ЗОВИЙ
МІ́НА[1]
МІ́НА[2]
МІ́НА[3]
МІ́НА[4]
МІ́НА[5]
МІ́НА[6]
МІНАРЕ́Т
МІНАРЕ́ТНИЙ
МІНБА́Р
МІНГРЕ́Л *див.* мінгре́ли
МІНГРЕ́ЛИ
МІНГРЕ́ЛКА *див.* мінгре́ли
МІНГРЕ́ЛЬСЬКИЙ
МІНДЕ́Р
МІНДО́БРИВО
МІНЕЗА́НГ
МІНЕЗИ́НГЕР
МІНЕ́Р[1]
МІНЕ́Р[2]
МІНЕРА́Л
МІНЕРАЛІЗА́ТОР
МІНЕРАЛІЗА́ЦІЯ
МІНЕРАЛІЗО́ВАНИЙ
МІНЕРАЛІЗУВА́ТИ
МІНЕРАЛІЗУВА́ТИСЯ
МІНЕРА́ЛКА
МІНЕРАЛО́Г
МІНЕРАЛОГІ́ЧНИЙ
МІНЕРАЛО́ГІЯ
МІНЕРАЛОУТВО́РЕННЯ
МІНЕРАЛОУТВО́РЮВАЛЬНИЙ
МІНЕРА́ЛЬНИЙ
МІНЕ́РНИЙ
МІНЕ́Т
МІНЕ́Я
МІНИ́ТИ
МІНИ́ТИСЯ
МІ́НІ
МІ́НІ-...
МІ́НІ-АЛЬБО́М
МІНІАТЮ́РА
МІНІАТЮРИЗА́ЦІЯ
МІНІАТЮРИЗО́ВАНИЙ
МІНІАТЮРИЗУВА́ННЯ
МІНІАТЮРИЗУВА́ТИ
МІНІАТЮРИЗУВА́ТИСЯ
МІНІАТЮРИ́СТ
МІНІАТЮРИ́СТКА
МІНІАТЮ́РКА
МІНІАТЮ́РНИЙ
МІНІАТЮ́РНІСТЬ
МІНІВЕ́Н
МІНІ-ГО́ЛЬФ
МІ́НІ-ЕО́М
МІ́НІ-КА́МЕРА
МІ́НІ-КОМП'Ю́ТЕР
МІНІМА́КС
МІНІМА́КСНИЙ
МІНІМАЛІ́ЗМ
МІНІМАЛІ́СТ
МІНІМАЛІСТИ́ЧНИЙ
МІНІМАЛІСТИ́ЧНО
МІНІМАЛІ́СТКА
МІНІМАЛІ́СТСЬКИЙ
МІНІМА́ЛЬНИЙ
МІНІМА́ЛЬНІСТЬ
МІНІМА́ЛЬНО
МІ́НІ-МА́РКЕТ
МІНІМЕ́ТР
МІНІМІЗА́ЦІЯ
МІНІМІЗО́ВАНИЙ
МІНІМІЗУВА́ННЯ
МІНІМІЗУВА́ТИ
МІНІМІЗУВА́ТИСЯ
МІ́НІМУМ
МІ́НІ-ПЕКА́РНЯ
МІ́НІ-СА́УНА
МІ́НІ-СПІДНИ́ЦЯ
МІ́НІ-СПІДНИ́ЧКА
МІ́НІ-СТАДІО́Н
МІНІСТЕ́РСТВО
МІНІСТЕ́РСЬКИЙ
МІНІ́СТР
МІНІ́СТРІВ
МІНІТМЕ́Н
МІ́НІ-ТРА́КТОР
МІ́НІ-ТРА́КТОРНИЙ
МІ́НІ-ФУТБО́Л
МІ́НІ-ФУТБО́ЛЬНИЙ
МІНЛИ́ВИЙ
МІНЛИ́ВІСТЬ
МІНЛИ́ВО
МІ́ННИЙ
МІНО́ВАНИЙ
МІНОВИ́Й
МІНОВО́З
МІНО́ГА
МІНО́ГОВІ
МІНО́ЄЦЬ *див.* мінóйці
МІНО́ЙКА *див.* мінóйці
МІНО́ЙСЬКИЙ
МІНО́ЙЦІ
МІНОМЕ́Т
МІНОМЕ́ТНИЙ
МІНОМЕ́ТНИК
МІНОНО́СЕЦЬ
МІНОНО́СКА
МІНО́Р
МІНОРА́НТА
МІНОРА́НТНИЙ

МІНОРА́Т
МІНОРА́ТНИЙ
МІНОРИ́Т
МІНОРИТА́РІЙ
МІНОРИТА́РНИЙ
МІНОРИТА́РНИК
МІНОРИТА́РНІСТЬ
МІНОРИТА́РНО
МІНОРИ́ТСЬКИЙ
МІНО́РКА
МІНО́РНИЙ
МІНО́РНІСТЬ
МІНО́РНО
МІНОСВІ́ТИ
МІНОТА́ВР
МІНОШУКА́Ч
МІНРО́ТА
МІ́НСЬКИЙ
МІНУВА́ННЯ
МІНУВА́ТИ
МІНУВА́ТИСЯ
МІ́НУС
МІНУСІ́ВКА
МІНУ́СКУЛ
МІНУ́СКУЛА
МІНУ́СКУЛЬНИЙ
МІ́НУСНИЙ
МІНУСО́ВАНИЙ
МІ́НУСО́ВИЙ
МІНУСУВА́ННЯ
МІНУСУВА́ТИ
МІНУ́ТА
МІНУ́ТНИЙ
МІНФІ́Н
МІНЧА́НИ
МІНЧА́НИН *див.* мінча́ни
МІНЧА́НКА *див.* мінча́ни
МІНЬБА́
МІНЬЙО́Н[1]
МІНЬЙО́Н[2]
МІНЬЙО́Н[3]
МІНЬЙО́Н[4]
МІН'ЮСТ
МІНЯ́ЙЛО
МІНЯ́ЛЬНИЙ
МІНЯ́ЛЬНИК
МІНЯ́ЛЬНИЦЯ
МІ́НЯНКА
МІНЯ́ННЯ
МІНЯ́ТИ
МІНЯ́ТИСЯ
МІО...
МІОБЛА́СТ *див.* міобла́сти
МІОБЛА́СТИ
МІОГЛОБІ́Н
МІО́ГРАФ
МІОГРАФІ́ЧНИЙ
МІОГРА́ФІЯ
МІОЗИ́Н
МІОЗИ́НОВИЙ
МІОЗИ́Т
МІОКА́РД
МІОКАРДИ́Т
МІОКАРДІА́ЛЬНИЙ
МІОКА́РДІЙ
МІОКА́РДОВИЙ
МІО́ЛОГ
МІОЛОГІ́ЧНИЙ
МІОЛО́ГІЯ
МІО́МА
МІОМАТО́З
МІОМАТО́ЗНИЙ
МІОПАТІ́Я
МІОПІ́Я
МІОПЛА́СТИКА
МІОПЛАСТИ́ЧНИЙ
МІОРЕЛАКСА́НТ
МІОРЕЛАКСА́НТНИЙ
МІОРЕЛАКСА́ЦІЯ
МІОСАРКО́МА
МІОСИМПЛА́СТ
МІОТОНО́МЕТР
МІОТОНОМЕТРІ́Я
МІОФІБРИ́ЛА *див.* міофібри́ли
МІОФІБРИ́ЛИ
МІОФІЛАМЕ́НТ *див.* міофіламе́нти
МІОФІЛАМЕ́НТИ
МІОЦЕ́Н
МІОЦЕ́НОВИЙ
МІ́РА
МІРАБЕ́ЛЕВИЙ
МІРАБЕ́ЛЬ
МІРАБЕ́ЛЬНИЙ
МІРА́БІЛІС
МІРАБІЛІ́Т
МІРА́Ж[1]
МІРА́Ж[2]
МІРА́ЖНИЙ
МІРА́КЛЬ
МІРЗА́
МІ́РИКА
МІ́РИКОВИЙ
МІРИ́ЛО
МІРИ́ЛЬНИЙ
МІРИНГОПЛА́СТИКА
МІ́РИТИ *див.* міряти
МІ́РИТИСЯ *див.* мірятися
МІРІА́ДА
МІ́РКА
МІРКУВА́ННЯ
МІРКУВА́ТИ
МІРКУВА́ТИСЯ
МІРМЕКО́ЛОГ
МІРМЕКОЛОГІ́ЧНИЙ
МІРМЕКОЛО́ГІЯ
МІРНЕ́НЬКИЙ
МІ́РНИЙ
МІ́РНИК
МІ́РНИЦЯ
МІ́РНІСТЬ
МІ́РНО
МІ́РОЧКА
МІРО́ШНИК
МІРО́ШНИКІВ
МІРОШНИКУВА́ТИ
МІРО́ШНИЦТВО
МІРО́ШНИЦЬКИЙ
МІРО́ШНИЧКА
МІРО́ШНИЧОК
МІРЧУ́К
МІ́РЯЛЬНИЙ
МІ́РЯЛЬНИК
МІ́РЯЛЬНИЦЯ
МІ́РЯНИЙ
МІ́РЯННЯ
МІ́РЯТИ
МІ́РЯТИСЯ
МІС
МІ́СИВО
МІСИ́ЛКА
МІСИ́ЛЬНИЙ
МІСИ́ЛЬНИК
МІСИ́ЛЬНИЦЯ
МІСИ́ТИ
МІСИ́ТИСЯ
МІСІ́ЙНИЙ
МІСІ́ЙНІСТЬ
МІСІ́ННЯ
МІСІОНЕ́Р
МІСІОНЕ́РКА
МІСІОНЕ́РСТВО
МІСІОНЕ́РСЬКИЙ
МІ́СІС
МІ́СІЯ
МІ́СНИЦТВО
МІ́СНИЦЬКИЙ
МІСТ
МІ́СТЕР
МІСТЕРІА́ЛЬНИЙ
МІСТЕРІ́ЙНИЙ
МІСТЕ́РІЯ
МІСТЕ́ЧКО[1]
МІСТЕ́ЧКО[2]
МІСТЕЧКО́ВИЙ
МІСТЕЧКО́ВІСТЬ
МІСТЕЧКО́ВО
МІ́СТИК
МІ́СТИКА
МІСТИ́НА
МІСТИ́НКА
МІСТИ́ТИ
МІСТИ́ТИСЯ
МІСТИФІКА́ТОР
МІСТИФІКА́ТОРКА
МІСТИФІКА́ТОРСЬКИЙ
МІСТИФІКА́ЦІЯ
МІСТИФІКО́ВАНИЙ
МІСТИФІКУВА́ТИ
МІСТИФІКУВА́ТИСЯ
МІСТИЦИ́ЗМ
МІСТИ́ЧНИЙ
МІСТИ́ЧНІСТЬ
МІСТИ́ЧНО

МІСТКИ́Й
МІ́СТКІСТЬ
МІ́СТКО
МІ́СТО[1]
МІ́СТО[2]
МІСТОБУДІВЕ́ЛЬНИЙ
МІСТОБУДІВНИ́Й
МІСТОБУДІВНИ́К
МІСТОБУДІВНИ́ЦТВО
МІСТОБУДУВА́ННЯ
МІ́СТОВИЙ
МІСТОВИ́Й
МІСТО́К
МІСТО́ЧОК
МІСТРА́ЛЬ
МІ́СТРИС
МІСТЬ
МІСТЯНИ́Н
МІСТЯ́НКА
МІ́СЦЕ
МІСЦЕ...
МІСЦЕБЛЮСТИ́ТЕЛЬ
МІСЦЕ́ВИЙ
МІСЦЕ́ВІСТЬ
МІСЦЕВКО́М
МІСЦЕВКО́МІВСЬКИЙ
МІСЦЕ́ВО
МІСЦЕЗНАХО́ДЖЕННЯ
МІСЦЕЗРОСТА́ННЯ
МІСЦЕПЕРЕБУВА́ННЯ
МІСЦЕПОЛО́ЖЕННЯ
МІСЦЕРОЗТАШУВА́ННЯ
МІСЦИ́НА
МІСЦИ́НКА
МІСЦЯ́МИ
МІСЬК...
МІСЬКАДМІНІСТРА́ЦІЯ
МІСЬКВИКОНКО́М
МІСЬКВІ́ДДІЛ
МІСЬКВНО́
МІСЬКИ́Й
МІСЬККО́М
МІСЬКРА́ДА
МІСЮ́РКА
МІСЯЦЕ́ВИЙ
МІСЯЦЕСЛО́В
МІСЯЦЕТРУ́С
МІСЯЦЕХІ́Д
МІ́СЯЦІВ *див.* місяце́вий
МІ́СЯЦЬ
МІСЯЧЕ́НЬКО
МІ́СЯЧИНА
МІ́СЯЧКО
МІ́СЯЧНИЙ
МІ́СЯЧНИК[1]
МІ́СЯЧНИК[2]
МІ́СЯЧНО
МІ́ТА
МІТЕ́ЛКА
МІТЕ́ЛКОВИЙ
МІТЕ́ЛОЧКА
МІТЕЛЬШНА́УЦЕР
МІ́ТЕЛЬШПІЛЬ
МІТЕ́НКА
МІ́ТИНГ
МІТИНГО́ВИЙ
МІТИНГО́ВІСТЬ
МІТИНГУВА́ЛЬНИК
МІТИНГУВА́ЛЬНИЦЯ
МІТИНГУВА́ННЯ
МІТИНГУВА́ТИ
МІ́ТИТИ[1]
МІ́ТИТИ[2]
МІ́ТИТИСЯ
МІ́ТКА
МІТКАЛЕ́ВИЙ
МІТКА́ЛЬ
МІТЛА́
МІТЛА́СТИЙ
МІТЛИ́ЦЯ
МІТЛИ́ЧКА
МІТЛИ́ЩЕ
МІТЛОВИ́Й
МІТЛОПОДІ́БНИЙ
МІТЛЯ́Р
МІТО́ВКА
МІТО́З
МІТО́ЗНИЙ
МІ́ТОК
МІТОТИ́ЧНИЙ
МІТОХО́НДРІЇ
МІТОХО́НДРІЯ *див.* мітохо́ндрії
МІТРАЇ́ЗМ
МІТРАЇ́СТ
МІТРАЇ́СТСЬКИЙ
МІТРАЛЬЄ́ЗА
МІТРА́ЛЬНИЙ
МІ́ТЧИК
МІФ
МІФІ́ЧНИЙ
МІФІ́ЧНІСТЬ
МІФІ́ЧНО
МІФО́ЛОГ
МІФОЛОГЕ́МА
МІФОЛОГІЗА́ЦІЯ
МІФОЛОГІЗО́ВАНИЙ
МІФОЛОГІЗУВА́ННЯ
МІФОЛОГІЗУВА́ТИ
МІФОЛОГІЗУВА́ТИСЯ
МІФОЛОГІ́ЧНИЙ
МІФОЛО́ГІЯ
МІФОМА́НІЯ
МІФО́НІМ
МІФОТВО́РЕННЯ
МІФОТВО́РЕЦЬ
МІФОТВО́РЧИЙ
МІФОТВО́РЧІСТЬ
МІХ[1]
МІХ[2]
МІХОВИ́Й
МІХОНО́ША
МІХУ́Р
МІХУРЕ́ЦЬ
МІХУ́РНИК
МІЦЕ́ЛІЄВИЙ
МІЦЕ́ЛІЙ
МІЦНЕ́НЬКИЙ
МІЦНЕ́НЬКО
МІЦНИ́Й
МІЦНИ́ТИ
МІ́ЦНІСНИЙ
МІ́ЦНІСТЬ
МІЦНІ́ТИ
МІЦНІ́ШАТИ
МІ́ЦНО
МІ́ЦНО...
МІЦНОНО́ГИЙ
МІЦНОРУ́КИЙ
МІЦНОСИ́ЛИЙ
МІЦНОТІ́ЛИЙ
МІЦНЮ́ЩИЙ
МІЦЬ
МІЧ
МІ́ЧЕНИЙ
МІ́ЧЕННЯ
МІ́ЧМАН
МІ́ЧМАНКА
МІ́ЧМАНСЬКИЙ
МІША́ЛКА
МІША́ЛЬНИЙ
МІША́ЛЬНИК
МІ́ШАНЕЦЬ
МІ́ШАНИЙ
МІШАНИ́НА
МІШАНИ́ЦЯ
МІ́ШАНКА
МІША́ННЯ
МІША́ТИ[1]
МІША́ТИ[2]
МІША́ТИ[3]
МІША́ТИСЯ[1]
МІША́ТИСЯ[2]
МІША́ТИСЯ[3]
МІШЕ́НЕВИЙ
МІШЕ́НЬ
МІШЕ́ЧНИЙ
МІШЕ́ЧНИК
МІШЕ́ЧНИЦТВО
МІШЕ́ЧНИЦЯ
МІШЕ́ЧОК
МІ́ШКА
МІШКОВИ́Й
МІШКОВИ́НА
МІШКОПОДІ́БНИЙ
МІШКОПОДІ́БНО
МІШКОТА́РА
МІШКУВА́ТИЙ
МІШКУВА́ТІСТЬ
МІШКУВА́ТО
МІ́ШМА
МІШО́К
МІШУРА́
МІШУ́РНИЙ

Наукове видання

СЛОВНИКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФОНД
ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА ім. О. О. ПОТЕБНІ

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У двадцяти томах

Том восьмий

Л — МІШУРНИЙ

УКЛАДАЧІ

ШЕВЧЕНКО Ігор Вікторович
БІЛОНОЖЕНКО Віра Максимівна
ВИННИК Василь Олексійович
ЗАЇКА Наталія Михайлівна
ЛОЗОВА Ніна Євгенівна
СИМОНЕНКО Людмила Олександрівна
СКОПНЕНКО Олександр Іванович
ЧУМАК Володимир Васильович
ЯРУН Галина Михайлівна

Оформлення художника *І. Р. Сільман*
Художній редактор *Р. І. Калиш*
Видавниче редагування і коректура *К. В. Брітікової, Л. М. Кудрявкіної*
Комп’ютерна верстка *І. М. Кондрачук, М. Ю. Кригіна, І. В. Остапової*

Підп. до друку 11.12.2017. Формат 84×108/16. Папір офсетний.
Гарн. Таймс. Друк офс. Ум. друк. арк. 103,74.
Ум. фарбо-відб. 103,74. Обл.-вид. арк. 160,31. Наклад 1000 прим. Зам. № 7792

Український мовно-інформаційний фонд НАН України
Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4652 від 07.11.2013 р.
03039, м. Київ 39, Голосіївський проспект, 3

Віддруковано ТОВ «ПОЛІПРІНТ»
04074, м. Київ, вул. Лугова, 1А